
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
6 L
5

D. D. EMANVELIS GONZALEZ TELLEZ,

IN INCLYTA SALMANTICENSI ACADEMIA
Collegij Maioris Conchensis Alumni, & antiquioris vespertinæ sacrorum Canonum Cathedræ proprietarij Interpretis; in Pinciano Sanctæ Inquisitionis Tribunali Inquisitoris Apostolici, & in supremo S. Inquisitionis Senatu Consiliarij;

COMMENTARIA PERPETUA
In singulos Textus quinque Librorum
DECRETALIVM GREGORII IX.
TOMVS TERTIVS.

COMPLECTENS LIBRVM TERTIVM,
Additis Notis vberioribus ab Historia, & Chorographia.

NVNC PRIMVM IN LVCEM PRODIT.

LVGDVNI,
Sumptibus LAVRENTII ARNAVD, & PETRI BORDE.

M. DC. LXXIII.

CVM APPROBATIONE, ET PERMISSV.

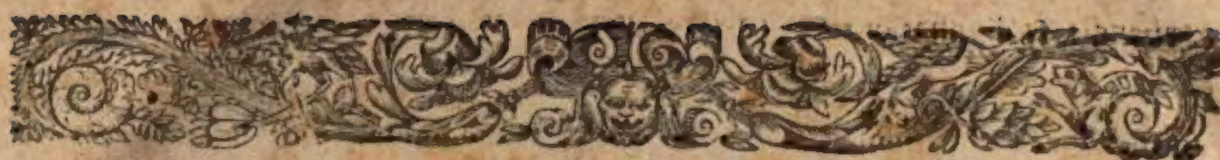

TABELLA
TITVLOS OMNES
Libri tertij Decretalium Gregorij IX. ordine Alphabetico indicans.

Prior numerus Titulum, postremus verò paginam Libri indicat.

INDEX

INDEX
CAPITVLORVM OMNIVM,
Quæ in tertio Libro Decretalium Gregorij IX. continentur.

Prior numerus titulo adiunctus ordinem capituli, secundus titulum, tertius tandem paginam designat.

Magnæ

Q.

R.

S.

T.

V.

Vidua,

INDEX

D. D. EMANVELIS GONZALEZ TELLEZ COMMENTARIA IN LIBRVM TERTIVM DECRETALIVM GREGORII IX.

TITVLVS PRIMVS.
De vita, & honestate Clericorum.

CAPVT PRIMVM.

Ex Concilio [a] *Maguntino.*

T Laici secus [b] altare quando sacra [c] mysteria celebrantur, stare, vel sedere inter clericos non præsumant; sed pars illa, quæ [d] cancellis ab altari diuiditur, tantùm [e] psallentibus pateat clericis; ad [f] orandum verò, & communicandum laicis, & fœminis (sicut mos est) pateant sancta [g] sanctorum.

NOTÆ.

1. [a] M*Aguntino*] In prima collectioné, *sub hoc tit. cap.* 1. tribuitur textus hic Concilio Africano: à Decretistis verò, Ivone Carnot. *p.* 2. *Decreti*, *cap.* 137. Burchardo *lib.* 3. *Decreti*, *cap.* 102. citatur ex Concilio Maguntino; sed cùm in Conciliis excusis à Surio non reperiatur, Paez *in repet. ad textum in cap. Missas*, *de consecr. distinct.* 1. *num.* 49. Cenedus *ad Decret. collect.* 45. *num.* 1. Barbosa *in præsenti, num.* 1. & Garaña *n.* 3. existimarunt verba huius textus esse Concil. Turonensis 2. in cuius canone 4. leguntur similia verba. Sed licèt in quatuor Conciliis Maguntinis editis à Surio, & Binio non reperiantur verba in præsenti à Raymundo compilata, credo tamen esse alicuius Concilij Maguntini ex iam excusis, temporumque iniuriâ omissa, vel neglecta fuisse verba huius textus, vel in eis referri canonem Concilij Moguntini longè celeberrimi, quod anno Christi 846. celebratum fuit, vbi plura ad decorem ecclesiastici ordinis statuta fuerunt, teste Abbate Trithemio *in chronico monasterij Hirsaugiensis*, quod hactenus editum non esse, nec ad Surij manus peruenisse, ipse conqueritur *tom.* 3. *Concil. pag.* 428. Iuuatur hæc coniectura, tum ex eo, quia à veteribus Decretistis tribuitur textus hic Concil. Mogunt. tum quia inter capitularia Caroli, cuius tempore priora Concilia Moguntina edita fuerunt, reperitur hic textus *lib.* 7. *capit.* 203. in hæc verba; *Vt laici secus altare, in quo sancta mysteria celebrantur, intra clericos, tam ad vigilias, quàm ad Missas stare penitus non præsumant; sed pars illa, quæ*

à cancellis versus altare diuiditur, choris tantùm psallentium pateat clericorum: ad orandum verò, & communicandum, laicis, & fœminis, sicut mos est, pateant sancta sanctorum.

2. [b] *Altare.*] Quia plerunque in vna Ecclesia olim plura altaria erigebantur, vt probat Baronius *tom.* 1. *anno* 57. Vnde tredecim in vna Ecclesia altaria erecta fuisse, refert Diuus Gregorius *lib.* 10. *in dist.* 14. *epist.* 5. ideò PP. Concil. Mogunt. vt faciliùs exprimerent de quo altari agebant, adjecerunt ea verba: *In quo sacra mysteria.*

3. [c] *Sacra mysteria.*] In Concil. Turon. 2. *can.* 4. & Capitul. Caroli additur, *tam ad Vigilias, quàm ad Missas*; & rectè, vt explicetur quid per sacra mysteria PP. intellexerint. De vigiliis, & quomodo primis Ecclesiæ sæculis in Ecclesia tenerentur, tam à clericis, quàm laicis, plura congessi *in can.* 36. *Concil. Illiber.*

4. [d] *Cancellis.*] Cancellis non solùm diuidebantur vestibula ædium, *l. cætera* 43. §. *sed si cancelli, ff. de legat.* 1. *l. nam etsi* 9. §. *si tamen, ff. quod vi aut clam. cap. Guillisarius* 3. 23. *quæst.* 4. *l.* 3. *C. de offic. diuers. iudic. l.* 1. *C. de offic. Rector. prouinc. in Theodos.* ex D. Isidoro, Tacito, & Marcellino probat Sauarus ad Sidonium *lib.* 1. *epist.* 2. ibi: *Exclusa velis, inclusa cancellis*; verùm & sacræ ædes Ecclesiæ. Germanus Episcopus CP. *histor. Eccles. pag.* 148. ibi: *Cancelli locum orationi designant quousque extrinsecùs populus accedit: intrinsecùs autem sunt sancta sanctorum solis Sacerdotibus peruia.* Refert Frideric. Lindembrog. *in glossar. verbo Cancelli*: illustrat Leo Alacius *de templis Græc. epist.* 1. vbi *num.* 11. docet, locum illum cancellis inclusum sacrum esse, ac venerandum, clericis tantùm permissum; viris sæcularibus rarò, fœminis nunquam penetrabilem. Quod & probatur *ex cap. non oportet* 23. *cap. non oportet* 30. 23. *dist.* & late probant Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. mon. cap.* 6. *&* 40. Gibalin. *de clausur. disquisit.* 1. *cap.* 1. §. 3. *num.* 9. Mentio etiam cancellorum extat in Synodo Chalcedon. & Eusebius *lib.* 10. *hist. Eccles. cap.* 4. loquens de structura Basilicæ Tyri à Paulino Tyrorum Episcopo dedicata, ait: *Locus sanctuarij in speciem quadratam columnis sublimis est vndequaque circumseptus, quarum media interualla interstitiis ligno instar retis aut transenna cancellatis in mediocrem, & æquabilem longitudinem porrectis circunclusa.*

5. [e] *Psallentibus.*] De quibus infra agemus *cap.* 3. & *in cap.* 1. *de celebrat. Missar.*

[f] *Ad orandum verò & communicandum.*] Hæc verba difficillima sunt, & miror omnes repetentes intacta prætermisisse; nam si in principio huius textus inhibetur laicis intra cancellos stare, quomodo hîc permittitur ad orandum sancta sanctorum ingredi? Siquidem fideles laici semper orationis causà in Ecclesia conueniunt. Igitur si ad orandum possunt ingredi sancta sanctorum, nullus est casus in quo clerici intra cancellos, laici extra consistant. Deinde difficilius est quod conceditur laicis sequenti verbo, *ad communicandum*; vbi docetur, fideles laicos ad communicandum posse accedere ad sancta sanctorum; cùm notum sit, tam ex veteribus, quàm recentioribus Ecclesiæ canonibus clericos intra chorum, laicos extra communicare debere. Synodus Laodic. *can.* 19. ibi: *Solis autem ministris altaris liceat ingredi ad altare, & ibidem communicare.* Concil. Tolet. 4. *can.* 18. *Sacerdotes, & Leuitæ ante altare communicent in choro, extra chorum populus.* Concil. Brachar. 1. *can.* 13. *Item placuit, vt intra sanctuarium altaris ingredi ad communicandum non liceat laicis viris, vel mulieribus, nisi tantum clericis, sicut & antiquis canonibus statutum est*; vbi notarunt Loaysa, & Corjolanus: vnde redigi clericum, & damnari ad communionem laicam, nonnulli existimarunt esse, clericos communicare cum laicis extra cancellos, vt notaui *in cap.* 2. *de elect.* Igitur non rectè, & minùs consequenter Patres Concil. Mogunt. dum in principio huius textus prohibent laicis stare, aut sedere cum clericis intra cancellos, illis permittunt in fine ad orandum, & communicandum sancta sanctorum ingredi. Quam difficultatem sicut nullus agnouit, ita & nullus dissoluit; vt autem illi satisfaciamus, & verum sensum præsentis canonis reddamus, sciendum est, apud veteres Decretistas, Carnotensem, & Burchardum vbi proximè, legi canonem hunc ita: *Ad adorandum, & communicandum*; in hac autem collectione, & in prima habetur: *Ad orandum*; errore nato ex more antiquariorum notissimo, non geminandi eandem litteram seu dictionem, non modò in Pandectis Florentinis, sed aliis bonæ notæ Auctoribus: hinc illud Virgilij Æneïdos 7. *Mœni Abella*, ex quo factum postea; *mœnia Bellæ*, vt habent editiones quædam, pro *mœnia Abellæ.* Sic etiam in præsenti scriptum fuit, *ad orandum*, pro *ad adorandum*, vt notauit Fabrotus in præsenti; quod mendi genus ex eo irrepsit in libris antiquis, quia veteres non geminabant litteram, sed sicilicos supra ponebant, vt eà notà lector admoneretur, duplicandam esse litteram; cuius rei ignoratione vitia quamplurima in Pandectis resederunt. Similis mendi vestigia plura extant in Pandectis Florent. litteræ geminandæ, vt *in l. librorum* 52. §. *vlt. ff. de legat.* 3. ibi: *Dactiliotheca meam*, pro *Datiliothecam meam*: & *in l. si duobus* 6. *ff. de diuers. & tempor.* pro illis verbis: *Si duobus eandem rem separatim vendiderim, ea possessio*; legendum est, *vendiderim, mea possessio*, teste Cujacio *lib.* 5. *obs. cap. vlt.* & *in l. inter* 38. *ff. de donat. caus. mort.* pro illis verbis: *Quod præsens præsenti dat à mortis causa capi intelligitur*; legendum est; *at mortis causà capi intelligitur*; & *in l. in testamento* 27. *ff. de condit. & demonstr.* pro, *Non tum esset*; reponendum est, *non notum esset*: in nouella Maiorani illa verba: *Vt parum aliquid reparetur, magna diruuntur*; legenda esse, *vt paruum aliquid reparetur*, notauit Radulf. Fornerius *lib.* 2. *rer. quotid. cap.* 1. qui cum geminatione, seu repetitione litteræ *i*, exponit textus *in l. testamento* 51. *ff. de manumis. testam. l. species* 15. *ff. de auro & argent.* vbi pro, *eius est*; reponit, *ei ius est*: & *in l.* 24. *ff. de seruitut. vrban.* pro, *adici*; legit, *adiici*: & *in rubric. C. de receptis arbitris*, probat legendum esse *arbitriis.* Dictionis geminandæ vestigia extant *in l.* 2. *ff. de stipul. seru.* vbi legitur: *Seruus communis ipse sibi*; cùm legendum sit, *ipse se sibi stipulari non potest*: & *in l. sed ædes* 19. §. *si inquilinus, ff. locati*, legitur: *Arcam aratam*; cùm legendum sit, *arcam cameratam*: & *in l.* 3. *C. de hered. instit.* pro illis verbis: *Post mortem autem testatoris Iulianum*; legi debet, *testatoris si Iulianum*: & *in l.* 1. *ff. de milit. testam.* ibi: *Faciant igitur testamenta quomodo volent*; pro, *quoquo modo volent*: & *in leg. sed licèt* 12. *ff. de offic. Præsid.* pro: *Non tamen spectandum est*; repone,

non tamen tam spectandum est : & *in l. diuortio* 8. §. *si vir*, *ff. solut. matrim.* vbi legitur : *Marmor quod cessum, nec portatum est mariti*; lege, *exportatum est mariti* : & *in l. sed etsi* 11. §. *penult. ff. de iureiur.* vbi legitur : *Tuque cœpisses petere a me*; reponendum est, *petere eam a me* : & plura sacræ paginæ loca ita leuiter restituit Theophilus *tom.* 11. *tract.* 1. *in minutalia sacra.* Prosequitur alia Fornerius *d. lib.* 2. *cap.* 2. Sic ergo non violenter legimus in præsenti *ad orandum*, pro, *ad adorandum*; vt etiam Antonius Augustinus *lib.* 4. *emendat. cap.* 8. quem sequuntur Gothof. *ibi*, & Iranz. *de protest. consider.* 82. *num.* 1. Alium etiam hellenismum agnouit idem Antonius Augustinus in eadem lege *pro herede* 20. §. *final.* in illis verbis : *Hac enim actio pœnam, & vindictam, quam rei persecutionem continet*; idest, *potius quam.* Nec necesse fuit prædictum verbum adiicere in vulgatis libris. Per contrarium contrariâ elegantiâ Iureconsultos nonnunquam vsos cerno; nam *in l.* 1. §. 1. *ff. de superfic.* sic scribit Vlpianus : *Quia melius est possidere potius quam in personam experiri*; vbi alij expungerent verbum *potius.* Sic & Paulus *in l. in fraudem* 45. §. *eius* 2. *de iure fisci*, ita scripsit : *Eius bona qui sibi mortem consciuit, non ante ad fiscum coguntur, quàm prius constiterit, cuius criminis gratia manus sibi intulerit*; vbi expungere posset, etiam qui elegantiæ Iureconsultorum expers esset, verbum *prius.* Etiam *in l. si plures* 6. §. *si arbor*, 2. *ff. arborum furtim cæsarum*, legitur *eius*, pro *cuius*, vt notauit ibi Gothofredus : habuit tamen notam suppresso nomine à Brissonio *lib. singul. parerg. in fine*, vbi alios textus, aliaque exempla adducit. Ex eodem etiam prisco scribendi genere, coalescentibus in vnum extremis dictionum antecedentium, & primis sequentium syllabis, vnum plerunque verbum duorum vice fungebatur. Emendat textum *in l.* 2. §. 1. *ff. de rebus cred.* Gothofredus *in opusc. tract. de functione in mutuo*, qui pro illis, *quam speciem*, reponit, *eaquam speciem*; in quo textu etiam ex hellenismo supplent dictionem, *potius*, Gothofredus *ibi*, Ramirez de Prado *in pentecont. cap.* 30. etiam alios hellenismos reperio *in l. pro herede* 20. *ff. de acquir. heredit.* vbi in illis verbis : *Non esse facti, quam animi*; hellenismi figurâ per *quam*, vox *tam*, omissa suppletur : agnouit Antonius Augustinus *lib.* 4. *emend. cap.* 8. quem sequuntur Gothofredus *ibi*, & Iranzo *de protest. consid.* 82. *num.* 1.

6. Deinde obseruandum est, primis Ecclesiæ sæculis, ad similitudinem veli, quod in templo Hierosolymitano positum erat ad segregandum populum à Sacerdotibus, vt refert D. Hieronymus *epist.* 150. quod scissum fuit in duas partes horâ quâ Dominus noster Patri suo spiritum tradidit, vt refert Baronius *tom.* 1. *anno* 34. fuisse etiam in Ecclesiis velum appensum ad cancellos sacrarij, seu chori, vbi erant clerici. Sanctus Dionysius *in epist. ad Demophilum*, ibi : *Procedentesque benevolè ad ea loca quæ sunt extra vela diuina.* P. Blesensis *serm.* 11. *in Quadrag.* ibi : *Interponitur velum inter psallentes, & populum, alterius quidem & gratiâ significationis, sed ad hoc tamen, vt laciniam tollat oculorum.* Diuus Gregorius *lib.* 3. *epist.* 30. *ad Constantiam*, & *in Sacrament.* ibi : *Deinde pergunt ad altare, vbi condemnanda sunt, & extenso velo inter eos & populum, &c.* Illustrant Menardus *ibi*, & Corjolanus *in dicto can.* 13. *Concil. Brachar.* Velum hoc ab ea parte Missæ cùm lectis Epistola, & Euangeliis clamat Sacerdos, *oremus*, trahebatur, vt populo ad adorandum, & postea communicandum paterent sancta sanctorum. D. Ioannes Chrysost. *serm.* 3. *in epist. ad Ephesios*, ibi : *Cùm audieris, Oremus, communiter & vela trahi videris.* Et *homilia* 61. *ad populum : Cùm vela videris retrahi, tunc supernum cœlum aperiri cogita, & Angelos descendere.* Vnde apparet, ni fallor, vetus sensus præsentis canonis. Prohibent in eo Patres ne laici secus altare, dum sacra mysteria celebrantur, intra cancellos cum clericis psallentibus stare, aut sedere audeant; ad adorandum verò Corpus Domini, & communicandum sinunt, vt reserato velo pateant sancta sanctorum : non aiunt Patres, ad adorandum, & communicandum laici ingrediantur intra sancta sanctorum, quod iam prohibitum erat; sed vt illis ad adorandum, & communicandum pateant sancta sanctorum, idest reserato velo, quod erat inter chorum, & populum, sancta sanctorum patefiant; non verò quia ad communicandum ingrederentur intra cancellos, sed extrà corpus Domini sumebant. Patebant ergo sancta sanctorum laicis non eò accessuris, sed ea conspecturis, vt præsentit Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 40.

7. 8 *Sancta sanctorum.*] Formam veterum Ecclesiarum similem fuisse templo Salomonico, probarunt Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 59. *per tot.* Germonius *lib.* 3. *de sacr. immunit. cap.* 5. *num.* 21. Vnde sicùt pars illa sacratior, vbi Arca fœderis seruabatur, dicebatur sancta sanctorum, *Exodi cap.* 25. & 27. vbi Pontifex tantùm ingrediebatur semel dumtaxat in anno, die videlicèt expiationis, *Leuit. cap.* 16. D. Paulus *ad Hebræos cap.* 9. ex Beda, Abulensi, & aliis probant Spondanus *in annal. sacr. anno mundi* 2544. *numer.* 62. Cochier *in face hist. lib.* 1. *cap.* 32. ita pars illa Ecclesiæ apud Christianos sanctior, sacratiorque dicta fuit sancta sanctorum. Eusebius *in Cantica* : post sancta sanctorum non erat interior locus, quia loca illa maximè sancta erant; & vt Cantica canticorum dicuntur, quæ sunt præstantissima cantica; sic Dominus dicitur Sanctus sanctorum *in cap.* 9. *Danielis* : notarunt Cujacius, & Fabrotus *in præsenti*, Leo Alacius *epist.* 1. *de temp. Græc.* vbi veterem, & nouam templorum formam tradit.

COMMENTARIVM.

8. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

Ex hoc canone talis deducitur à repetentibus assertio : *Laici intra cancellos cum clericis sedere non debent, aut stare.* Probant eam textus *in c. nulli, cap. peruenit, c. sacerdotum, de consecr. dist.* 2. D. Clemens *lib.* 2. *constit. cap.* 57. *Vt laici in altera parte decenter, & quietè sedeant.* Synodus Laodic. *c.* 19. ibi : *Solis ministerio sacro deditis ad altare ingredi, & communicare ibidem licet.* Et *can.* 44. ibi : *Non oportet mulieres ingredi ad altare.* Bracharens. 1. *in dicto can.* 13. Tolet. 4. *can.* 17. *Sacerdotes, & Leuitæ ante altare communicent; in choro Clerus, extra chorum populus.* Concil. Trul. *can.* 69. *Nemini laico licet intra sacrum altare ingredi.* Nannetense *can.* 3. *Hoc secundùm auctoritatem canonum modis omnibus prohibendum, vt nulla fœmina ad altare præsumat accedere, aut presbytero ministrare, aut infra cancellos stare, aut sedere.* Parisiense sub

sub Lothario *can.*45. Theodulf. *ad presbyt. Aurel. c.* 6. Heraldus Episc. Turon. *in suis capit. cap.* 82. ibi: *Vt laici infra cancellos non stent.* Agathense *cap.* 66. Turon. 2. *cap.* 3. Synodus 6. in Trul. *can.* 69. Coloniensis 3. *can.* 31. *Antiquissimis canonibus in plerisque etiam Conciliis sancitum est, ne laici secus altare inter clericos ministrent, néve licentiam habeant ingrediendi in sacrarium.* In canonibus editis sub Edgaro Rege Angliæ, *num.* 44. legitur: *Docemus etiam vt altari mulier non appropinquet dum Missa celebratur.* In Capitul. Caroli *lib.* 7. *cap.* 29. legitur: *Nulla fœmina ad altare præsumat accedere, vel intra cancellos stare, vel sedere.* De Pontifice Bonifacio II. refert Polonius in eius vita: *Hic constituit, seu potius constitutum innouauit, vt clerici sint à laicis separati in celebratione Missarum.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, idem Barbosa *lib.* 1. *iuris eccles. cap.* 38. *num.* 16. Nicolaus Lemaistre *in confutatione Sorbon.* 1. *p. cap.* 2. & *lib.* 1. *de monachis, cap. final. in princip.* Frias *de carem. baptism. cap.* 4. *in fine*, Ciconius *ad tit. de baptism.* Claudius Espenceus *lib.* 1. *de adoration. Eucharistiæ, cap.* 18. Herrera *lib.* 1. *del officio diuino, epit.* 10. & 11. Suarez *de sacram. quæst.* 83. *disput.* 81. *sect.* 8. *art.* 3. Corjolanus *in chron. anno* 93. Vicecomes *de Missæ ritibus volum.* 3. *lib.* 2. *cap.* 33. Fornerius *lib.* 3. *select. c.* 17. Antonius Augustinus *in epit. iur. lib.* 13. *tit.* 13. Petrus Gregor. *lib.* 2. *Syntag. cap.* 2. *num.* 10. & *lib.* 1. *partit. tit.* 21. *cap.* 4. & *lib.* 7. *de Republica, cap.* 11. *num.* 29. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 6. Crespetius *in summa, verbo Laicus* 1. Loaysa & Corjol. *in can.* 13. *Concil. Brach.* 1. Balsamon & Zonaras *in d. can.* 69. *Synodi* 6. *in Trul.* Fabrotus & Cuiacius *in præsenti*, Boëtius Epon. *p.* 1. *qq. heroic ad hunc textum*, Buleng. *ad Casaubon. diatrib.* 3. *cap.* 43. *fol.* 110. Frances *de Eccles. Cathedr. c.* 5. Altesera *de Ducibus c.* 17. Theophilus Raynaud. *tom.* 12. *de sobria frequent. mulier. fol.* 293. & *tom.* 15. *in heteroc. spirit. p.* 1. *punct.* 4. *fol.* 129. Franc. Florens *in præsenti.*

9. IMPVGNATVR PRÆDICTA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Vix aliquam inter clerum, & populum olim fuisse differentiam, præter offerendi auctoritatem, constat ex Tertulliano *de Monog. cap.* 11. ibi: *Cùm extollimus, & inflamur aduersus clerum, tunc vnum omnes sumus, tunc omnes sacerdotes, quia sacerdotes nos Deo, & Patri fecit.* Quare plerunque ab Apostolis, & sanctis Patribus laici ipsi, sacerdotes dicuntur & clerici. D. Petrus *epist. vlt. vers.* 3. *Neque vt dominantes in clericis*; idest, populo Christiano. D. Augustinus *de ciuit. Dei lib.* 20. *cap.* 10. *Sicut omnes Christianos propter mysticum Chrisma; sic omnes sacerdotes, quoniam sunt membra vnius sacerdotis.* D. Hieron. *aduersus Luciferianos*, ibi: *Deponant sacerdotium laici, & ego veniam pœnitenti: scriptum est enim: Regnum quippe nos & sacerdotes Deo Patri suo fecit.* Sanctus Leo *serm.* 3. *in anniuers. assumpt. suæ: Omnes Christo regeneratos crucis signum efficit Reges; sancti verò Spiritus vnctio efficit sacerdotes.* Igitur in Ecclesia, præcipuè dum sacra mysteria celebrantur, nulla debet dari discretio Cleri, & populi. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam olim in Ecclesia promiscuè psallebant Clerus, & populus. Diuus Basilius *epist.* 63. *Domum orationis populus petit, & facta ad Deum confessione, tandem ab oratione surgentes, ad psalmodiam instituuntur.* Cuius communis psalmodiæ vtilitatem expresserunt Diuus Augustinus *in prolog. comment. in psalmos. Quòd coniunctionem quandam personantia vocis efficiat, & diuersum populum vnius chori per concordiam consonâ modulatione consociet. Quis enim non remittat ei, cum quo vnà ad Deum vocem emiserit? Magnum planè vnitatis vinculum, in vnum chorum totius numerum plebis coire.* Diuus Ambrosius *prolog. in Psalmos: Quare psalmum Reges suæ potestatis supercilio resultant? Psalmus cantatur ab Imperatoribus, iubilatur à populis, mulieres in Ecclesia Apostolus tacere iubet; psalmum tamen bene clamant. Certant clamare singuli quod singulis proficit.* Venantius Fortunat. *lib.* 2. *ad Clerum Parisiens.*

Hinc puer exiguis adtemperat organa cantis:
Inde senex largam ructat ab ore tubam.

Quamuis in Ecclesia Laodicena existimet Baronius communem cantum sublatum fuisse in Concil. Laodic. *can.* 15. in illis verbis: *Non oportet amplius præter eos, qui regulariter cantores existunt, & qui de codice canunt, alios in pulpitum ascendere, & in Ecclesia psallere*; eo quòd imperitia canentium harmonicum illum Ecclesiasticæ dignitati congruentem cantum incomposito vocum sono corrumperet: Non fuisse tamen eum canonem receptum in aliis Ecclesiis, tum ea quæ ex sancto Ambrosio retulimus, tum alia, quæ contra dissonos cantores Chrysostomus declamat, satis testantur, *super Isaiam cap.* 8. Refert præterea Cyprianus in vita Cæsarij, voluisse eum, atque etiam compulisse laicos, & populares homines modulata voce instar Clericorum psalmos, & hymnos promere, alios græcè, alios latinè prosas, & antiphonas decantare, ne illis spatiũ suppeteret ad fabulas in Ecclesia efficiendas. Igitur quia in vno choro intra cancellos consistebant clerici & laici. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam laici sacrificio Missæ interessentes oblationem ad altare facere debebant, *c. omnis* 69. *de consec. dist.* 1. Concil. Matiscon. 2. *can.* 4. ibi: *Vt omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris, & mulieribus offeratur, tam panis, quam vini.* Ergo saltem vt psallere, & offerre possint, debent laici simul cum clericis stare & sedere.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio; pro cuius expositione sciendum est, quod sicut in templo Hierosolymitano loco distincti erant Sacerdotes à populo, viri à mulieribus, atque à nuptis virgines, Iosephus *lib.* 2. *contra Apionem*, ibi: *Sciunt omnes qui vidêre constructionem nostri templi, qualis fuerit, & intransgressibilem eius purificationis integritatem; quatuor enim porticus habuit in circuitu, & harum singula propriam secundum legem habuere custodiam: in exteriorem itaque ingredi licentia omnibus etiam alienigenis; mulieres tantummodò menstruata transire prohibebantur: in secunda verò porticu cuncti Iudæi ingrediebantur, & eorum coniuges, cùm essent ab omni pollutione mundæ: in tertia masculi Iudæorum, mundi existentes, atque purificati. In quarta verò Sacerdotes stolis induti sacerdotalibus: in adytum verò soli Principes sacerdotum propriâ stolâ circumamicti.* Origenes *tract.* 26. *in Matthæum*, ibi: *Venit ad nos quædam traditio talis, quasi sit aliquis locus in templo, vbi virginibus quidem consistere licet, & adorare Deum; expertæ autem thorum virilem non permittebantur in eo consistere.* Philo *de vita supplicum*, Auctor

10. DE MANSIONIBVS ECCLESIÆ.

Auctor Imperfecti *homil.* 74. *in Matthaum:* Beda *in cap.* 2. *Luca*, expendens quomodo B. Virgo Christum duodennem amiserit: Baronius *anno* 57. eius Epitomator *num.*37. Cochier *in fac.hist. cap.*28. Vicecomes *volum.*3. *lib.* 2.*cap.*30. In eodem fermè modo, & dispositione fuit in primis Christianorum Ecclesiis obseruatum; conueniebant enim fideles discreti ordine, pleniquе religionis & modestiæ zelo. D. Augustinus *lib.* 2. *de ciuit. Dei,cap.*28. ibi: *Confluunt ad Ecclesiam casta celebritate, honesta vtriusque sexus discretione, & grauitate, & disciplina, vt si eò veniant talium præceptorum irrisores, omnis eorum petulantia, aut repentinâ immutatione deponatur, aut timore, vel pudore comprimatur.* Obseruarunt Microl. *in obser. Eccles. cap.*9. Amalarius *lib.*3.*de offic.cap.* 2. Non solùm enim viris, & fœminis in Ecclesia non erat idem ingressus, D.Clemens, seu quiuis auctor est constit. Apost. *lib.* 2.*cap.* 61. ibi: *Maneant autem hostiarij ad introitus virorum illos custodientes; Diaconissa ad introitus fœminarum:* illustrant Baronius *d. anno* 57. Lantdmeter. *d. lib.*2. *cap.* 60. verùm nec simul consistebant in Ecclesia. D. Clemens *d. lib.* 2. *cap.* 61. vbi describens Christianorum Ecclesiam ait: *In medio sit Episcopi sedes,ad cuius vtrumque latus considеant Presbyteri, & Diaconi assistant succincti, & expediti; horum curâ laici in altera parte sedeant cum omni quiete, & ordine: mulieres quoque separatim sedeant silentium seruantes.* B.Cyrillus Hierosolym.*præfat. in catech.*vbi Christianos erudiens ait: *Hic tamen separentur viri, vt sint cum viris; mulieres cum mulieribus, ne studium salutis sit perditionis occasio.* D. Ambrosius *ad virginem lapf. cap.* 6. *Nonne vel illum locum tabulis separatum, in quo in Ecclesia stabas, recordari voluisti.* Procop. *de ædif. Iustin. Imper. Sunt autem duæ vtrinque porticus, quas fastigiata testudo, & aurum venustant: harum vna viros orantes, altera mulieres admittit.* Latè probant Vicecomes *de ritibus Missæ lib.*2. *c.* 31. Coqueus *in notis ad D.August. lib.*2. *de ciuit. Dei, cap.* 28. Nec omnes viri confusè, & permixtim sacris mysteriis intererant, verùm separatim: interiorem templi partem intra cancellos clerici occupabant, vbi preces stantes in modum coronæ effundebant, vt de Romanis Diis adorationis obsequium exhibentibus probat Brissonius *lib.*1. *de formulis, pag.*41.quemstandi diuersum modum ad amussim expressit D. Gregorius Nazianz. in versibus in somnio de Anasthas. templo, quod ipse Constantinopoli fixit.

Sed & alta haud alta considere mente videbar;
Nam neque per somnum mente superbus erã.
Presbyterique graues sellis vtrinque sedebant;
Demissis, ætas lecta, diuesque gregis.
Vestibus in niueis adstabat turba ministra
Splendorem referens agminis Angelici.

Ex quibus facilè euincitur, Episcopi sedem sublimi elatam fastigio, cæteris clericorum præeminentiorem fuisse, postea verò Presbyterorum. Vnde D. Augustin. *epist.* 203. absides gradatas vocat sedes Episcoporum, quia ad illas scilicet gradibus ascenderent. Concil. Carthag. 4. *can.* 35. *Vt Episcopus in Ecclesia, & in consessu presbyterorum sublimior sedeat;* relatum *in cap. Episcopus* 10. 95. *dist.* Concil. Trident. *sess.* 25. *cap.* 6. & Sozomenus *lib.* 5. *cap.* 15. disertus est testis. Hunc sedendi ordinem Iulianus Apostata in suorum Idolorum templis æmulari conatus est: plura Lantdmeter. *de veteri cleric. monarch. lib.* 2. *cap.* 60. Vicecomes *de antiquis Missæ ritibus lib.*2. *cap.*43. Seuerinus Binius *tom.*1. *Concil. fol.*589. Baronius *anno Christi* 45. *num.*11. Antonius Augustinus *in epit. iur. Pontif. lib.* 4. *tit.* 1. *cap.* 33. Aucuña *ad Decret. dicto cap. Episcopus*, 95. *dist.* noster Escobar *de Pont. & Reg. cap.* 24. *num.* 91. vbi plures refert; & linteo tegi solitam Episcopalem sedem, constat ex Pontio Diacono *in vita Sancti Cypriani*, ibi: *Sedile autem erat fortuitu linteo tectum, vt & subiectum passionis Episcopatus honore frueretur.* S. Pacianus *epist.* 2. *ad Simpronianum: Egone Apostolicus, an Nouatianus, quem absentem epistola Episcopum finxit, quem consecrantem nulla linteata sedes accepit.* Ex eodem etiam Nazianzeni loco apertè constat, presbyteros, & inferiores clericos demissam sedem, ac humilem tenuisse.

II. De distinctione sexus.

Cæteri fideles laici, non minùs mares, quàm fœminæ distincti sacris intererant, illi ad dexteram, quæ vergebat in septentrionem, siue in partem Australem; hæ ad læuam, quæ ad Aquilonem, seu partem borealem spectabat. Philo Iudæus *lib. de vita contemplat.* ibi: *Discubitus ita distribuitur, vt seorsim viri dextrum latus, seorsum fœminæ sinistrum teneant.* Author veteris Ordinis Romani, vbi dum ritum Euangelium legendi refert, ait: *Ipse verò Diaconus stat versus ad meridiem, ad quam partem viri solent confluere; aliàs autem ad septentrionem, &c.* Et Amalarius Fortunatus, apud quem scriptum est *lib.* 3. *de ecclesiastic. officiis, cap.* 2. *Masculi stant in Australi parte, & fœminæ in Boreali; vt ostendatur per fortiorem sexum firmiores Sanctos semper constitui in maioribus tentationibus æstus huiusmodi; & per fragiliorem sexum infirmiores Sanctos aptiori loco, sicut dicit Paulus Apostolus, &c.*Ab his verò non valde discrepat Micrologi author, qui de obseruationibus Ecclesiastisticis *cap.*9.demonstrat, moris esse, vt Diaconi sanctissimum Christi Euangelium recitaturi, ad meridiem, vbi etiam mare; non ad Aquilonem, vbi dumtaxat fœminæ consistunt, ex Romani Ordinis præscripto vergant: *Diaconus* (Micrologi verba sunt) *cum legit Euangelium, iuxta Romanum Ordinem in ambone vertitur ad meridiem, vbi & masculi conueniunt; non ad Aquilonem, vbi fœminæ consistunt.*Et paulò post reprehendit contrariam consuetudinem,quæ obtinuerat ad Aquilonem, quæ propria fœminarum erat, spectari: vtitur autem his planè verbis: *Hinc vtique illa vsurpatio emersisse videtur, vt etiam Diacones in ambone contra Romanum Ordinem se vertant ad Aquilonem, potiusque se ad partem fœminarum, quàm masculorum vertere non vereantur. Quæ vsurpatio iam adeò inoleuit, vt apud plerosque quasi pro ordine teneatur. Sed quia certissimè contra ordinem est, & inhonesta, à diligentioribus ordinis seruatoribus meritò refutatur.* Plura Teophilus *tom.*10. *de sobria frequent.mulierum, fol.* 291. Vnicuique etiam statui, & ætati proprius locus assignatus erat, propriaque mansio, vt videre est apud authorem libri *de septem gradibus Ecclesiæ*, qui vulgò D. Hieronymo tribuitur. Pœnitentes, & audientes continebantur,in ferula scilicet, seu auditorio, idest in vestibulo, seu atriis, quibus patebat ingressus ad Ecclesiam pro distinctione gradus in quo erant, vt doctè illustrauit D. Ioannes Antonius ab Otalora *in tract. de irregul.* ex

ex pœnit. solemn. In altera mansione erant catechumeni competentes; quæ mansio protrahebatur vsque ad ambones duos, seu pulpita, in quibus Epistolæ canonicæ, & Euangelia cantabantur; docent Balsamon *in can.* 12. *Synodi Nicæn.* Ab ambonibus versus Altare erat mansio fidelium, quam congregationem, seu consistentiam vocabant; & illæ mansiones dicebantur stationes secundi ordinis, vbi populus stabat, Concil. Turon. 2. *can.* 3. quia in statione primi chori clerici erant, *cap. nonnulli,* 93. *dist.* hanc etiam diuisionem mansionum notant D. Basilius *epist. ad Amphiloch. cap.* 56. Et ita propriè catechumeni fideles, & clerici erant intra Ecclesiam; pœnitentes, & audientes extra: nec enim porticus, & vestibula Ecclesiæ censebantur; quia in his Gentiles, & Pagani stabant, vt ait D. Hieronymus *epist.* 17. *ad Marcellam: Atrium autem,* inquit, *quod est foris, templum nec metiaris, quoniam datum est Gentibus.* Statio siquidem catechumenorum, Ecclesiæ pars erat, vt docet Balsamon *in dicto can.* 12. *Synodi Nicæn.* Baronius *in apparatu num.* 51. *&* 52. & *anno* 1. *num.* 54. & *anno* 12. *num.* 3. & 34. *num.* 288. & *anno* 57. *num.* 123. quamuis & aliquandiu dubitatum, an pars illa, quæ substratio dicebatur, in qua erant catechumeni, Ecclesiæ adscriberetur, vt idem notat *ad can.* 99. *sexta Synodi.* Virgines denique à non virginibus fuisse loco secretas, habemus ex Origene *tract.* 27. *in Matthæum*, ex Ambrosio *cap.* 6. *ad virgin. lapſ.* & Nazianzeno suprà relatis; quam secretionem vsurpatam fuisse in veteri Testamento liquet ex Gregorio Nysseno *orat. de Christi natiuitate.* Probant Vicecomes *d. lib.* 2. *de Missæ ritibus, cap.* 43. Ambianas *ad Tertul. de velandis Virg. cap.* 30. *obseru.* 1. pueri verò erant prope suggestum, ante sacrarium, vt liquet ex Ioanne Mosco *in prato spirit. cap.* 196. qui narrans puerorum insigne facinus, qui distributis in se sacræ liturgiæ muniis, vt sacerdotem ministrantem imitarentur, ait: *Supra saxum in morem altaris apponunt panem, & vas testeum cum vino, assistuntque vnus quidem coram altari, qui fungebatur officio presbyteri medius, duo verò alij hinc atque hinc, veluti ministri; & ille quidem sanctæ oblationis verba dicebat; illi verò fasciolis, quæ ferebantur, pro flabellis vtentes, auram faciebant: qui verò presbyteri fungebatur officio; ideo sancta oblationis verba sciebat, quia consuetudo fuit in Ecclesia, vt pueri in Missis ante sacrarium assisterent, primique cum clericis communicarent.* Quam mansionum diuersitatem eleganter expressit D. Petrus oratione illa, quâ D. Clement. successorem designauit, quæ refertur *epist.* 1. *D. Clementis ad Iacobum*, vbi status omnis Ecclesiæ comparatur magnæ naui per mare turbulentum vectæ, cuius Dominus, ipse sit Deus Pater; gubernator Christus; proretæ Pontifices; nautæ Presbyteri; dispensatores Diaconi; nautologi Catechistæ; epibatæ, idest vectores, vel qui vehuntur, tota reliqua multitudo laicorum, de quibus quidem laicis loquitur illic D. Petrus. Ante omnia cum quiete, & silentio vectores (id est laici) in suis vnusquisque resideant locis, ne fortè per inquietudinem, & inconditos, inutilesque discursus, si passim vagari cœperint, vel ab officio suo nautas impediant, vel in alterum latus per inquietudinem eorum nauis pressa demergatur. Nec tantùm vt liberè, quieteque clerici possint ministrare, debent seorsim à populo consistere, & laïcos præcedere, verùm ob dignitatis præstantiam, quâ fulgent; vt latè illustrant Cabreros *de metu lib.* 2. *cap.* 16. Cressolius *lib.* 1. *mystag. cap.* 2. *&* 3. P. Bollo *lib.* 1. *Oeconom. claſ.* 1. quod etiam in suis sacrificiis ethnici obseruarunt, in actiobusque sæcularibus. Vnde in theatro Romano distincti erant gradus pro qualitate personarum, quos post Lypsium *de amphiteatr.* refert D. Iosephus de Retes *lib.* 1. *opusc. c.* 23. Rectè ergo in præsenti statuerunt laicos non debere stare intra cancellos cum clericis, sed seorsim extra chorum. Et cùm hodie in aliquibus Prouinciis, quod tetrius est, exclusis sacris personis propudiosè locum earum occupant laici, & prophani, meritò dixeris cum Nazianz. *carm. ad Episcopos, num.* 6.

Hanc, quæ Doctorum sedes erat ante virorum,
Et grauium pietate hominum, vitaque probata;
Hos quoque qui mundos dirimunt (quorum effinit vnus,
Alter at vsque viget, stabilisque in sæcula durat)
Diuosque, atque homines discludunt limite certo
Cancellos: talis nimirum erat hic locus olim:
At nunc ridiculus, contrà discrimine nullo
Cùm quisque haud clausis irrumpit ad intima portis;
Et mihi iam medio in cœtu, ingentique corona,
Stans præco hæc alta videatur dicere voce:
Huc agite, ò quoscunque iuuat turpissima vita!

Nec potest cuiquam suffragare prærogatiua Magistratus, quâ fungitur; nam talis prærogatiuæ nullus est vsus intra templum; quia quiuis Magistratus in templo habetur vt priuatus. Quod Iulianus Apostata ad sacrorum suorum in Gallecia Pontificem Arsacium scribens, ipse idolomaniæ Pontifex Maximus edixit, apud Nicephorum *cap.* 22. Eius verbis procaciam quorundam, qui se Catholicos dicunt, placet contundere: *Prouincia Rectoribus in vrbem aduenientibus nullus sacerdotum obuiam eat; sed cùm in Deorum templa ingrediuntur, intra vestibulum saltem occurrat. Ne quis autem miles eos adem sacram ingredientes præcedat, sequatur tamen qui volet. Quamprimùm enim Magistratus solum delubri attigerit, priuatus redditur. Tu siquidem quod nosti, intra templum imperium obtines. Atque id diuina agitant sanctiones, quibus qui parent, veri Deorum sunt cultores; qui verò fastu efferuntur, sunt insolentis iactantiæ, & vanæ gloriæ aucupatores.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam vt idem Tertullianus ait, differentiam inter clerum, & plebem constituit Ecclesiæ authoritas, nec laici olim sacerdotes dicebantur, quia aliqua munia in Missæ sacrificio olim obirent, sed propter sacerdotium internum, & spirituale, quo omnis Christianus animam & corpus Deo offert per spirituale sacrificium bonorum operum, de quo sacerdotio intelligendus est D. Hieronymus *in c. multi* 12. 40. *dist.* vbi ait: *Non omnis sacerdos, sanctus; sed omnis sanctus, sacerdos.* Nec obstat primum augmentum difficultatis; nam licèt verum sit primis Ecclesiæ sæculis fideles laicos magnæ deuotionis zelo accensos, etiam psalmos in Ecclesia publicè decantasse, non tamen in eodem

12. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

eodem loco consistebant ac clerici, sed in secunda statione, vt suprà retuli: quare licèt certum sit, eos psalmorum modulationi intendere, non tamen in eodem loco, sed prorsus diuerso. Nec obstat secundum difficultatis augmentum; nam in antiquis Ecclesiæ canonibus legitur, oblationem fieri ad altare, non quia laici ipsi immediatè ibi munera offerrent, sed quia Diaconus oblata ab eis recipiens ad altare deferebat, *cap. perlectis, 25. dist.* ibi: *Diaconi est oblationes inferre, & disponere in altari.* Vnde laici nec oblationis causâ ad altare accedebant, vt docet Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 40.*

13. EXPONITVR CAN. 69. SYNODI 6. Adhuc tamen suprà traditis obstare videtur textus *in can. 69. Synodi 6. in Trul.* ibi: *Nulli omnino liceat, qui quidem sit in laicorum numero, intra sacrum altare ingredi: ab eo tamen nequaquam prohibita potestate, & authoritate Imp. quando quidem voluerit Creatori dona offerre, ex antiquissima traditione.* Ex quibus verbis apertè constat, Imperatoribus etiam laicis licere intra cancellos in sacrario sedere, immò propria manu in altari offerre. Ergo non rectè generaliter, & indistinctè in præsenti docetur, laicos intra cancellos stare, aut sedere non posse. Pro cuius canonis expositione sciendum est, neque Imperatori quidem olim licuisse cancellos ingredi, aut in sacrario sedere inter clericos, vt satis liquet ex pluribus exemplis, quibus historia Ecclesiastica abundat; apud Sozomenum *lib. 5. hist. cap. 15.* & *lib. 7. c. 24.* Theodoretum *lib. 5. cap. 17.* Vnde Constantinus Imperator in Concilio Nicæno eo erga eius Patres obsequio se gessit, vt ius sedendi ab ipsis exposceret, quo non aliter fuit vsus, quàm Episcopi congregari destinatas sedes occuparent, vt referunt Eusebius *lib. 2. de vita Constant. cap. 10.* Theodoretus *lib. 1. cap. 7.* Socrates *lib. 1. cap. 5.* ex eis Christ. Lupus *ad eund. can.* cui pietati mirè congruit alia non satis extollenda Magni nostri Monarchæ, qui in suo Sacello Regio diebus Purificationis, Cinerum, & Dominicæ Palmarum semper præcedere iubet omnes clericos, & Capellæ ministros in assumptione Cereorum, Cinerum, & Palmarum, vt referunt Turturetus *in Sacello Regio, cap. 6. fol. 100.* D. Didacus de Guzman *in vita Reginæ Margarit. cap. 19.* Sed eò peruenit Græcorum Imperatorum superbia, vt cancellos Ecclesiæ penetrarent, & cum presbyteris sedere, ac offerre ambirent. Gregorius Nazianz. *orat. 20.* vbi de Valente ait: *Cùm quidem ille nescio quomodo rursus nobiscum in Ecclesiam se contulisset, & intra velum extitisset.* Nec eorum ambitio huc sistebat, sed plura etiam Episcopalia munera vsurpabant, vt referunt Filesacus *in cap. 7. de off. ordin.* Robertus *lib. 3. rer. iudic. cap. 1.* Albaspinus *lib. 1. obser. cap. 23.* immò & titulo Sancti salutabantur, teste Balsamone *in can. 4. & 12. Concil. Nicæn. 2.* & de hac prærogatiua sedendi intra cancellos plura ex ingenio sibi comminiscuntur Balsamon & Zonaras *in d. can. 69.* iste asserit: *Quia laicus est Imperator, illi ad sacrum altare non licere ingredi, sed propter eam, quâ præditus est, supremæ potestatis amplitudinem, id ei peruetusto antiquorum Patrum exemplo concessum fuisse.* Ille asserit: *Hoc Imperatori licere, quia Græci Imperatores cum sancta Trinitatis inuocatione oleo vncti sunt. Vnde non tantùm quando sunt Deo munera oblaturi, sed quandocunque voluerint, sine vllo impedimento in sacra templi adyta ingredi, & suffire, & cum triplici cereo signare, quemadmodum & Pontificibus, eis licere.* Non nemo id ad adulationem Græcam retulit; res tamen ita se habuit. Cùm ita crebrescente aulicorum assentatione, omnia sibi, ob dignitatis excellentiam licere Imperatores opinarentur, inuerso rerum ecclesiasticarum ordine in adyta quoque pro libidine ingrediebantur; & cùm sacra peragebantur, sedebant. Ambrosius insolentiam moderatus est, & locum Imperatoribus ante cancellos bematos assignauit; vt sic propter Imperij maiestatem Imperator, cùm primus in ordine sederet, populum; Sacerdotes, qui in sacris penetralibus locum habebant, Imperatorem antecederent: idque approbatum à Theodosio, & corroboratum à successoribus, ad sua, Theodosij nempe Iunioris tempora conseruatum tradit Sozomenus *histor. Eccles. lib. 7. cap. 24.* *Moris erat vt Imperatores, dum sacris interessent, in sacrario sederent, maiestatis ergò à populi consortio separati. Ambrosius autem considerans eam consuetudinem, vel ex assentatione, vel ex ordinis inscitia esse natam, Imperatori in Ecclesia locum assignauit ante sacrarij cancellos, ita vt populum Imperator, Imperatorem Sacerdotes ordine sedis antecederent. Hanc autem optimam constitutionem Theodosius Imperator approbauit, & successores eius corroborauerunt, ac nos eam ex eo vsque tempore conseruatam cernimus.* Nicephorus quoque Callixtus *histor. Eccles. lib. 12. cap. 41.* sententiam Sozomeni clarioribus etiam verbis retulit, in illis: *Postquam verò tempus aduenit, quum eum, more recepto, munus ad sacram mensam afferre oporteret, lacrymans surrexit, & diuinum sacrarium ingressus est, & dono ex consuetudine oblato, intra sacros cancellos permansit in sanctiori sacerdotum loco, vbi antiquitus Imperatores consistere mos non erat, propter dignitatis sublimitatem à plebe segregatos. Quam rem quòd Ambrosius adulationis magis, quàm ordinis recti esse putabat, Imperialis quoque stationis locum ita vt par erat, in ordinem suum redegit, pro tabulatis, seu cancellis sacrarij sede illi designatâ, vt Imperator honoratiorem quidem præ populo stationem haberet, præ illo autem Sacerdotes locum sublimiorem obtinerent. Eum ordinem, vt optimum Theodosius tum laudauit, posteri quoque confirmarunt, qui inde ad hæc vsque tempora seruatur. Ego verò semel anno tempore nostræ ætatis, Dei amantissimos Principes, magni Sabbathi die sacra adyta maximi Dei Sapientiæ templi ingredi vidi, cùm sub crucis forma in sacra mensa dona adolerent aromata, & dona ei inferrent.* Subditque infrà eundem Theodosium præscripta sibi ab Ambrosio diligenter seruasse. Cùm enim Byzantij die festo diuinam ingressus ædem, dona mensæ mysticæ intulisset, statim retrocedens exiit. Nectario factum ægrè ferente, & causam inquirente, respondit se, quod inter Imperatorem, & sacrorum Antistitem discrimen sit agnoscere, & vix tandem veritatis Doctorem, & dignum Episcopali dignitate Ambrosium inuenisse. Refert Theophilus *tom. 15. in heteroc. spirit. p. 1. punct. 4. fol. 129.* Ioannes Cabassutius *in notit. Concil. in d. can. 69. Synodi 6.* Nec tacuit Theodosius Iunior *in actis Concilij Ephesini. Nos,* inquit, *qui legitimi Imperij armis semper circumdamur, quosque sine armatis, & stipatoribus esse non conuenit, Dei templum ingressuri, foris arma relinquimus, & ipsum etiam diadema Regiæ Maiestatis insigne deponimus, & sacra altaria munerum tantùm offerendorum causâ accedimus, quibus quoque oblatis ad extimum, communeque atrium mox nos recipimus.* Iuxta illum veterem morem, seu potiùs

 impro

improbum vsum accipiendus est textus *in dicto can.69*. Posterioribus autem sæculis in Concilio Aquensi celebrato anno 1586. de laicis nobilibus ita cautum fuit: *Laici verò nobiliores, & qui vel Christianissimi Regis Consiliarij, & Officiales, aut ex Militaribus Ordinibus, aut communitatum Magistratibus fuerint, poterunt intra chorum admitti; ita tamen vt post clericos sedeant, nec inter clericos ipsos ipsis sedere liceat.* Refert Corjolanus *in addit.ad summam, fol.* 138. quod de Ducibus & Comitibus aliquando locum indebitum vsurpantibus probat Altesserra *de Ducibus lib.1. cap.* 17. etsi debitus honor illis seruandus sit, iuxta Concil. Vormat. *can.* 58. ibi: *Vt Episcopi prouideant quem honorem presbyteri senioribus tribuant.* Trosleian. *can.* 6. *Presbyteris vestris humilitatis exempla, & monita dare debemus, videlicet vt eis, in quorum ditione suæ consistunt Ecclesiæ, congruum honorem & obsequium impendant debitum, id est, spirituale, atque ecclesiasticum; & hoc sine vllo typho, vel contentione, aut rebellione.*

14. De Monachis. Superest tantùm vt de Monachis agamus, qui primis Ecclesiæ sæculis sacris Ordinibus non initiabantur, *cap. Monachi, cap. adjicimus* 16. *q.* 1. vnde non incongruè ambigitur, an inter clericos, an verò cum laicis in Ecclesia consisterent? Et quia monachi laicorum statui plenè adscripti non erant, sed medio inter hos, & clericos gradu potiebantur, fateri necesse est, distinctum, diuersumque locum monachos in Ecclesia tenuisse, extra chorum videlicet, sed propè cancellos; quod facilè probatur ex B. Dionysio Areopag. qui *epist. ad Demophilum*, partem templi patuisse refert plebi sanctæ, aliam Terapeutis, tertiam Clero: & *cap.* 7. *de hierarch. Eccles.* ait: *Hi qui monachi sunt ordinati, adytorum portæ segregata sunt, iuxta quas initiantur, & adstant non ad custodiam, sed vt ordinem recognoscant suum, sintque ipso populo propinquiores Sacerdotibus.* Deinde sanctus Basilius Magnus *homilia* 2. *de laudibus ieiunij*, ita scribit: *Ieiunantem inter sacrorum cancellos recipit Dominus, at luxu, crapulaque plenum, veluti prophanum, & à sacris alienum nequaquam admisit.* Vbi, sicut non est dubium, quin cancellorum nomine intelligat sanctus non eos, qui choro propriæ clericorum stationi circundati erant, sed quibus proximus choro locus a reliquis seiungebatur; ita ieiunantis vox apud eundem non quemlibet ieiunio corpus macerantem significat, sed eum qui monasticam vitam professus est. Gregorius Nazianz. *orat.* 32. vbi de singulorum, qui concionanti, & sacrificanti aderant, locis, & ordinibus verba faciens, ita scripsit: *Vale Cathedra, inuidiosum hoc, & periculosum fastigium Pontificum, concilium Sacerdotum, non minus maiestate, quàm ætate ornatorum, & quicunque tandem alij circa sacrosanctam mensam ministratis, atque ad appropinquantem Deum appropinquatis, valete Nazaræorum chori, virginum sanctimonia, mulierum modestia.* Vbi pro Nazaræis monachos accipi probat Vicecomes *volum.* 3. *lib.* 2. *cap.* 38. & ita dum Gregorius priùs de clericis, posteà de monachis, tandem de laicis agit, apertè demonstrat, monachos in diuerso loco clericis immediato sedisse; quod & docent Lemaistre *in confutatione Sorbon.* 1. *p. cap.* 2. & *de monachis lib.* 1. *cap. fin. in princip.* contra Hallierium Cellotius *de hierarch. lib.* 7. *cap.* 1. *per tot.* Francisc. Hallier. *in vindiciis lib.* 4. *c.* 1.

CAPVT II.

Ex Concilio [a] *Pictauiensi.*

Clerici arma portantes, vel [b] vsurarij, excommunicentur.

NOTÆ.

1. [a] *Pictauiensi.*] *Can. vlt.* iuxta editionem Baronij *anno* 1100. *num.* 19. Corjolani *in summa fol.* 490. De hoc Concilio & causa illius congregationis nonnulla notaui *in cap.* 1. *de ætate & qualit.* Etiam reperitur textus hic *in cap.* 2. *hoc tit. in* 1. *collect.*

2. [b] *Vel vsurarij.*] Ita legitur in dictis editionibus Baronij, & Corjolani, & in Regia *tom.* 14. *Conciliorum*: vnde necesse non est cum repetentibus in præsenti coniunctiuam accipere pro disjunctiua; sæpiùs enim breuitatis causâ Patres huius Concilij diuersa sub vno canone statuerunt, vt notaui *in cap.* 1. *de filiis Presbyt.* & ita quia parem pœnam imponebant clericis vsurariis, vel ipsis arma portantibus, ideò eos tam armatos, quàm vsurarios in hoc canone coniunxerunt. De clericis vsurariis agemus (si Deus vitam, otiumque dederit) *in cap.* 1. *de vsuris*, in præsenti tantùm de deferentibus arma videamus.

COMMENTARIVM.

3. Ex hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Clerici arma deferre non debent, aliàs deponuntur.* Probant eam Concil. Toletan. *can.* 44. sub Honorio I. celebratum: *Clerici qui in quacunque seditione arma volentes sumpserint, aut sumpserunt, reperti, amisso ordinis sui gradu, in monasterium contradantur perenniter pœnitentiæ.* Item Concil. Francicum celebratum sub Carolo Magno Principe, præsidente Legato Sedis Apostolicæ Bonifacio Moguntinensi Archiepiscopo: *Seruis Dei per omnia omnibus armaturam portare, vel pugnare, aut in exercitum, & in hostem pergere omnino prohibemus, nisi illis tantummodò, qui propter diuinum ministerium, Missarum scilicet solemnia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda, ad hoc lecti sunt; id est, vnum, vel duos Episcopos cum Capellanis suis Princeps secum habeat.* Idem antea statuerat scribens ad eundem Bonifacium Zacharias I. *epist.* 8. *&* 9. idem & Carolus Magnus *in constitutionibus suis*: idem omnino & Concil. Metense *cap.* 10. sub Arnulpho, & Concil. Biterrense *can.* 14. Concil. Moguntin. 4. *can.* 74. *Nos qui reliquimus sæculum, id modis omnibus obseruare volumus, vt arma spiritualia habeamus, corporalia dimittamus.* Concilium Vormatiense sub Pipino, *can.* 16. *Vt arma clerici non portent.* Claromontanum sub Vrbano II. *can.* 4. *Ne aliquis clericus arma deferat.* Rauennat. tempore

Conclvsio traditvr et probatvr.

tempore Honorij IV. *can.3. cap. eos 20. q.3. cap. porro 16. q.5. cap. quiſquis 17. q.4. cap. cum clericos, de voto cap. Sacerdotes 5. de pœnis, cap. in audientia, de ſent. excom. cap. clericos 8. 41. diſt. cap. ſi quis, 41. diſt. cap. 6. §. clericos, cap. 12. cap. penult. de homicid. cap. non pila, cap. conuenior 23. q.4. Clem. 1. §. quis verò, de ſtatu monach. Clement. vnica, verſ. Quid cum armis, de exceſſ. Prælat.* Concil. Britannicum ſub Agathone : *Statuimus etiam, atque decernimus vt Epiſcopi vel quicunque Eccleſiaſtici ordinis religioſam vitam profeſſi, armis non vtantur.* In exceptionibus Ebberti Eboracenſis Epiſcopi, *num.17.* hæc leguntur : *Nemo ſacerdotum ex numero arma pugnantium vnquam portet.* Innocent. III. *lib.1. epiſt.48.* Sanctus Bernardus *epiſt.203. Nec clerici eſt pugnare armis militaribus.* Concil. Illerdenſe celebratum anno 1219. ſub Ioanne Cardinali A. S. L. *In Eccleſiis, ciuitatibus, villis, vel aldeis clerici cultellos acutos portare non præſumant* : lex 53. §. *circumcingere, C. de Epiſcopis & Clericis* : alia congerunt Creſpetius *in ſumma, verbo Arma.* Illuſtrant vltra congeſtos in præſenti à Garaña & Barboſa, idem Barboſa *de officio Parochi cap.6.* & *de iure Eccleſ. lib.1. cap.4. num.137.* Ant. Auguſtinus *in epiſt. lib.6. tit.54.* Acuña *in d. cap. Clericos, 41. diſt.* Bobadilla *lib.2. polit. cap.5.* Citonius *in 5. compil. in cap.1. de ſent. excom.* Salmutius *ad Pancirolam lib.1. tit.56.* Vvadingus *in notis ad opera D. Franciſci, fol.265.* Ioannes Garcia *in ſumma tract.1. diffic.2. dub.2. num 9.* Claudius Eſpenceus *lib.2. digreſſ. cap.6.* Ant. Auguſtinus *lib.8. tit.43.* Rouſſelius *lib.4. hiſt. iuriſd. cap. 4.* Theophilus Raynaud. *tom.17. de religioſo loricato, fol. 193.* Florens in præſenti.

4. Impugnatur prædicta aſſertio.

Hæc tamen aſſertio difficilis redditur ex ſequentibus iuris principiis. Et primò, nam armorum finis eſt defenſio propriæ vitæ, aut bonorum, Nouell. 85. *cap.4. in fine,* nec diuitiarum ſecura eſt poſſeſſio, niſi armorum defenſione ſeruetur. Vegetius *lib. 1. de re milit.* & cùm iuris gentium ſit vim, atque iniuriam propulſare, *l. vt vim, ff. de iuſtitia & iure, l. 45. §.4. ff. ad leg. Aquil.* & ipſa naturalis ratio permittat, vt à periculis nos defendamus, *l. itaque 4. ff. de iuſt. & iure,* vnde ius hoc, vt arma armis repellere liceat, à natura comparatum dicitur, *l.1. §. vim vi 27. ff. de vi & vi armat.* ſæpe enim præſens neceſſitas moram iudiciorum non admittit, *l.1. §. ſed excipiuntur 2. de feriis, l.3. §. vlt. ff. ad legem Cornel. de ſicar. l.7. §.1. ff. quod vi aut clam, cap.3. 23. q.1.* Igitur hæc defenſio omnibus permiſſa, quæ ex delatione armorum prouenit, clericis auferri non debet. Augetur hæc difficultas ex præcepto Domini noſtri Ieſu-Chriſti, qui ſæpiùs etiam ſacris Eccleſiæ miniſtris iuſſit arma deferre; in ipſo enim limine ſuæ paſſionis Apoſtolos admonuit, vt gladios compararent, his verbis Lucæ *cap.22. verſ.13. Qui non habet gladium, vendat tunicam, & emat illum.* Nec D. Petro Apoſtolorum Principi percutienti gladio auriculam militis, iuſſit Dominus projicere gladium, ſed potiùs cuſtodire, & conſeruare, his verbis, *Matthæi cap. 26. Conuerte gladium tuum in locum ſuum.* Igitur quia à clerici ſtatu alienum non eſt gladios deferre, ſeu arma portare.

5. Armorum acceptiones.

Quà difficultate minimè obſtante, vera eſt præſens deciſio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, arma tranſlatitiè, & minùs propriè accipi pro quolibet munimento, quo quis gaudet; ſic inſtrumenta ruſtica agricolarum arma dixit Virgilius *lib.1. Georg. verſ. 60.*

Dicendum & quæ ſint duris agrantibus arma.

Et Nautarum *lib. 5. Æneid.*

Colligere arma iubet, validiſque incumbere remis.

Sic ſtudioſorum arma libri dicuntur. Gedeus *in l.41. num.6. ff. de verb. ſignif.* & inſignia gentilitia communiter arma dicuntur. Opingius *de iure inſignium, in princip. num.31.* propriè tamen arma intelliguntur, quæ principaliter ſecundum naturalem vſum ad defendendum, & offendendum ſunt ordinata, vt gladius, lancea, bombarda, balliſta, de quibus Virgil. *lib.1. Æneid. verſ.54.*

——— *Furor arma miniſtrat.*

Vnde Conſultus *in l. armatos 9. ff. ad leg. Iuliam de vi publica,* armatos non tantùm eos accipiendos eſſe monet, qui tela habuerunt, ſed etiam quicquid aliud, quod nocere poſſit. Faciunt lex *quod eſt 3. §. armis, ff. de vi & vi,* lex 2. *ff. de vi bonor. rapt.* iunctis traditis per Bocerum *claſ.4. diſput.15. theſi 7.* Pancirolam *vbi ſupra,* & *in notit. Imperij, cap.66.* Demſterum *ad Roſinum lib.3. cap.5.* Tabor. *in armament. in principio*; quo modo in præſenti prohibitione, & ſimilibus inhibitionibus de armis non deferendis, arma accipiuntur pro omnibus illis inſtrumentis, quibus ad nocendum homines vtuntur, & eo animo deferuntur; vnde armorum prohibitio ceſſat vbi quis arma ad panem incidendum, vel ad aptandas pennas portauerit, vel etiam cultellos minores, *cap. lator, de homicidio,* qui armorum appellatione non veniunt, *Nouella 85. cap.4.* ibi : *Permittimus cultellos minores.* Quod tamen intelligitur de cultellis modò definitis; nam cultelli maiores, cultri dicti, cum quibus grauis percuſſio inferri poteſt, prohibentur clericis, & monachis. Concil. Illerd. ſuprà relatum, Arnolphus Epiſcopus Lexou. *epiſt. ad Alex. Papam,* ibi : *Ac niſi de cultellis eorum pugionem prouida ſuſtuliſſet antiquitas, ſæpius vſque ad alternas etiam mortes intemperantia deſæuiſſet.* Notauit Citonius *in cap.1. de ſent. excom. in 5. compil.* quo modo accipienda ſunt plura ſtatuta Pontificia, quæ cultellorum geſtationem prohibent apud Arniſeum *lib.2. de iure maieſt. cap.5. §.5. pag.337.* Arma igitur offenſiua, vel defenſiua, quæ ad armandum hominem inuenta ſunt, hac prohibitione continentur. Cæterùm quæ ad armandum hominem facta non ſunt, lædere tamen quem poſſunt, vt lapides, fuſtes, & ſimilia, licet in maleficiis perpetratis armorum nomine veniant; tamen in ſimplici prohibitione geſtationis armorum non continentur, nec etiam pœnam adiectam deferenti arma patitur, qui arma defert ad nocendum fabricata, ita tamen corrupta, vt nocere ampliùs nequeant, & ſpeciem tantùm armorum habeant. Riccius *deciſ.63. Curiæ Neapolit.* vbi deciſum refert, quod clericus, qui archibuſetum geſtauerat abſque ſilice, ſiue fuſili, canibuſque ferreis, abſolutus fuit à Synodi prouincialis Neapolit. pœna contra portantes arma, cùm talia non portaret, quæ apta erant ad nocendum, argumento legis *Quintus, §. qui aurum 3. ff. de auro & argent.* probat Decianus *conſil.122.*

6. De armorum vſu prohibitio.

Secundò ſciendum eſt, armorum delationem, ſeu vſum regulariter priuatis prohiberi *in l. vnic. C. vt armorum vſus,* ex rationibus, quas infrà in

cius

eius interpretatione assignauimus, adeò vt nec fabris ipsarum vsus permittatur, *nouella 85. cap.1.* at nec militibus quidem extra vsum belli, vt probat Arniscus *d.cap.5.pag.340. ex l.qui conuentus 4.* ibi: *Armorumque custodi plerumque ea culpa imputatur, si arma militis commisit non suo tempore.* In posteriori ætate nobiles à plebe distinxit delatio armorum. Guntherus *lib. 3. Ligust. in Frider.*

Vsque suis omnem depellere finibus hostem
Possit, & armorum patriam virtute tueri,
Quoslibet ex humili vulgo, quod Gallia fœdum
Iudicat, accingi gladio concedit equestri.

Quo ex loco intelligimus de nobilibus tantùm accipiendum esse canonem 17. Concil. Mogunt. 1. ibi: *Laicis verò, qui apud nos sunt, arma portare non præiudicemus, quia antiquus mos est, & ad nos vsque peruenit.* Et tunc nobiles enses accipiebant de altari. Petrus Bles. *epist.94.* ibi: *Sed & hodie tyrones enses suos recipiunt de altari, vt profiteantur se filios Ecclesiæ, atque ad honorem sacerdotij, ad tuitionem pauperum, ad vindictam malefactorum, & patriæ liberationem gladium accepisse.* Probat Altesserra *de Ducibus, cap. 7.* ob institutum verò, & peculiarem professionem ab armorum vsu arcentur non solùm Philosophi, *l.professio 6.C.de muner.patrimon lib.10.l.1.§.an 4. ff.de variis, & extraordin.cognit.l.8.§.4.ff.de vacat. muner.* verùm etiam Clerici, ex hoc textu, & ex suprà relatis monachi; vnde iure feudali eo ipso quod vassallus votum religionis emisit, arma deponere cogitur, nec ea amplius recipere potest, *lib.2.feudor.tit.21.& 26* Similiter & qui pœnitentiæ solemni caput subdiderant, arma deferre nequibant, *cap. admonere 33. q.2. cap. de his verò 26. q.7. cap. contrarium, cap. falsas, de pœnit. dist.5.* Synodus apud Vvormac. tempore Ludouici apud Hincmarum Rhemens. ibi: *Quicunque propria vxore derelictâ, vel sine culpa interfectâ aliam duxerit vxorem, armis demissis publicam agat pœnitentiam.* Sigebertus *in chron. Ludouicus Imperator, à suis desertus, ac proditus, & in potestatem filiorum redactus, Episcoporum iudicio arma deposuit, & ad agendam pœnitentiam inclusus est.* Notarunt Iuretus *ad epist.85. Ivonis*, Altesserra *vbi proximè.*

7. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Vnde apparet ratio præsentis decisionis; non enim clericorum arma sunt gladij, sed dolor, fletus, orationes, & lachrymæ, *cap.non pila, cap. conuenior 23. q.8.* debent enim clerici exemplum Christi sequi, qui in Ægyptum ob Herodis sæuitiam fugiens, & lapidibus Iudæorum cedens, non arma armis, sed fugam persequentibus docuit opponi, *§.1.23.q.3.* Accedit quod repugnat habitui, & honestati sacerdotali arma gestare; qui enim armatum se contuetur, arrogantior fit, & ad iniuriam inferendam concitatur. Hinc arma causam saltem per accidens præstare dicuntur ad delicta perpetranda, *l si seruus*, ibi: *Armorum fiducia, C. de his qui ad Ecclesiam, l. si quis in hoc genere 10. vers. quod si, C.de Episc. & cleric.* quod ab honestate clericorum prorsus alienum est; ferro enim sanguis elicitur, à quo clerici abstinere debent, *can.27. Apostolor.* Olim tamen abusus tantus inoleuerat, vt passim Episcopi, & clerici armati incederent, vt refert Aymonius agens de Ludouici Imperatoris temporibus, ibi: *Tunc cœperunt deponi ab Episcopis, & clericis cingula baltheis aureis, & gemmeis cultris onerata.* Accedit etiam, nam adeò Ecclesia abhorruit vsum armorum in eius ministris, & cæteris fidelibus, vt etiam laicis accedentibus ad Ecclesiam iuberet priùs arma deponere, ex actis Concilij Ephesini suprà *in cap.1.* retuli. Concilium Salegust. *can.8.* ibi: *Decretum est etiam in eodem Concilio, vt nemo gladium in Ecclesia portet, regali tantùm excepto.* Aurelian.3. *cap.28.* Cabilon. *cap.17.* Illustrat Theophilus Raynaud, *tom. 17. de relig. loricato, fol.192.* Filesacus *in cap.1. de offic.ordin.§.11.* Carolus *lib.7. capitul. cap.102.* illic: *Sacrificia matutina Missarum, siue vespertina, ne quis cum armis pertinentibus ad bellorum vsum spectet; quod qui fecerit in sacerdotis potestate consistat, quali eum districtione debeat castigare.* Et *d.Clementina 1.§ quia verò, de statu monach.* Nec tantùm in templis, verùm nec in eorum atriis, cellulis, seu domibus, *l.pateant 3.§.arma, C.de his qui ad Ecclesiam confug.* vsque adeò, vt armatis ad Ecclesias immunitatis causà confugere non liceat; sed si arma secum in Ecclesiam intulerint, iubentur ea deponere cum religione, ac nisi ea deponant, ab Ecclesia abstrahuntur, *dicta l.3. §. vlt.* & servus qui cum armis ad Ecclesiam confugerit, inde extrahi debet; & si resistat, impunè potest interfici, *l. si seruus 4. C.eod.tit.* Igitur si laicis fidelibus, qui accedunt ad Ecclesiam, prohibetur arma gestare, quantò magis clericis, & ministris Ecclesiæ prohiberi debet. An vero iudices sæculares possint clericos arma deferentes illis spoliare, dubium est? Affirmat P. Caball. *resolut.cent.1.casu 9.num.13.* Covar. *lib.2. var.cap.20.num.28. & practic q.37.num.7.* Bobadilla *lib.2.polit.cap.18.num.66.* Peguera *decis.56. num. 11.* Roussel. *lib. 4. hist. Pont. iurisd. cap. 3. num. 39.* plures, quos refert & sequitur Vela *tom.2. dissert.44.num.47.* Negat Vazquez *in 1.2. disput.167. cap.4.num.31.* Cui sententiæ libenter adhæreo, nisi à Prælatis propriis admoniti fuerint, vt ea deponant; quia cùm post tertiam monitionem priuilegium fori amittant, *cap.audientia 25.cap.contingit 45.de sentent.excommunic.* iustè à iudice sæculari illis arma auferuntur. Prosequitur latiùs Barbosa *in collect.ad hunc textum*, & *tom.6. in select.ad hunc textum.* Praxi tamen apud nos receptum esse, vt clerici reperti cum armis post noctis horam, vulgò *de la queda*, possint illis spoliari, pluribus relatis testantur Azeuedo *in l. 9. tit. 3. lib.1. recopil.* Bobadilla *lib.2. polit.cap.13. num.87.& lib.2.cap.18.num.66.* Vela *dicto num.47.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam à præsenti generali prohibitione necessitatis casus excipiendi sunt, vt contra vim, tum sibi, tum patriæ illatam, armis sese clerici defendere possint, *cap.olim*, ibi: *Vim vi duxeritis repellendam; de restit. spol. cap.cùm præsentium, 3. de clerico percussore, cap.dilecto 6.de sent. excom.in 6.* Eadem ratione si ciuitas ab hostibus oppugnetur, clerici arma defensionis causà sumere possunt, *cap.petitio*, ibi: *Tam clericis, quàm laicis; de homicidio, cap. peruenit, de immunit. Eccles.* Citra illum tamen necessitatis casum non debent Clerici arma sumere, *cap. clericum 23. q.8.* Grotius *de iure belli, lib.1.cap.5. num final.* Nec obstat argumentum deductum *ex dicto cap. 22. D. Lucæ*; non enim ibi iubet Dominus enses emi ad inferendas iniurias, sed ad extollendam iusti patientiam; non ad feriendos satellites, sed ad instruendos Christianos. Petrus gladio percussit, sed obiurgatur à Christo, qui vult in comitatu gladios 8. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

gladios haberi, sed non in homines distringi. Quis ergo gladij vsus? Cur, interrogat Ambrosius Petri nomine, emere me iubes gladium, qui ferire me prohibes? Cur haberi præcipis, quem vetas promi? Et respondet, vt sit parata defensio, non vltio necessaria; & videar potuisse vindicare, & noluisse: docet Vvadingus *ad D.Franciscum tom.2. fol.263.* Accedit ratio significandi vtramque potestatem, gladij videlicet spiritualis, & temporalis, in Ecclesia esse, vt illustrat Bobadilla *d.cap.15. per totum.*

9. Exponitur cap. 3. de clerico percussore.

Sed hucusque traditis obstat textus *in cap.3. de cleric. percus.* vbi clericus arma accipiendo, etsi homicidium exinde sequatur, non punitur, nec irregularis fit. Igitur quia licet clericis arma portare. Augetur hæc difficultas *ex can.55. D. Basilij ad Amphilochium*, ibi: *Qui se latronibus adversos objiciunt, si sint quidem extra Ecclesiam, ab omni communione arceantur; si sint autem clerici, à gradu deponuntur. Quicunque enim, inquit, gladium accepit, gladio peribit.* Vbi in eadem specie docetur, clericum cum gladio in latrones irruentem debere deponi. Pro cuius difficultatis solutione, & antimoniæ conciliatione, dicendum est cum Balsamone *in dicto can.55.* distinguendum esse inter eos, qui irruerunt in latrones necessitatis causâ, cùm aliter res suas, vel se defendere nequeant; & inter eos, qui nullâ necessitate coacti in eos irruerunt. Primo casu cùm defensionis causâ tantùm irruerint, nullam ex tali percussione irregularitatem contrahunt, *cap.2.* vbi latè, Deo volente, dicemus, *de homicidio*; quo casu procedit textus *in d. cap. 3. de cleric. percus.* Secundo verò casu, cùm nullâ necessitate coactus ad percussionem processerit, dicendum est non solùm illum irregularitatem contrahere, verùm & deponendum esse, iuxta sententiam D. Basilij *in d. can 55.*

10. Exponitur Lex vnic. C. vt armorum vsus.

Pro coronide huius commentarij, dum in vsum & gestationem armorum incidimus, exponenda est difficilis constitutio Valentiniani Imperatoris, quæ extat *in l.vnic. C. vt armorum vsus.* Vt inscio Principe sit interdictus, in Codice Iustinianeo; in Theodosiano verò Codice sub generaliori rubrica, Quorum vsus interdictus est, his verbis: *Nulli prorsus, nobis insciis, & inconsultis, quorumlibet armorum movendorum copia tribuatur.* Data 3. Non. Octobr. Altino, Ioviano, & Varroniano Coss. Quæ verba de priuata civium exarmatione acceperunt Bartolus, & cœteri repetentes ibi, Hieronymus Butigela *in l.1. num.101. ff. de verbor. oblig.* Corneus, Socinus, & Cotta congesti à Hieronymo Dueñas *regul.55.* Farinacio *in praxi crimin. q.28. num.65.* inde arma mouere, pro bellum indicere accipit in eo textu Lucas à Peña. Aliter etiam accipit textum illum Gudelinus *de iure nouissimo lib.5. cap.33.* cuius interpretationem refert Tabor. *in armament. cap.1. num.10.* Sed his & aliis omissis, vt vera sententia ipsius legis perpendatur, aliqua de eius auctore, tempore, occasione, & consulibus, quibus dirigitur, prælibanda sunt. Epigraphe ita habetur: *Impp. Valentinianus, & Valens A.A. ad Bulcephorum Consularem Campaniæ:* vbi exprimuntur nomina, tam Imperatorum, qui rescribunt; quàm Consulis, cui rescribitur. Nec audiendus est Menochius *de arbitr. casu 394. num. 23.* qui textum illum Theodosio tribuit, cùm sit Valentiniani I. Cùm enim Iouianus statim post necem Iuliani, 5. Kal. Iul. A.C.393. Imperator dictus, enecatus esset mense 8. Imperij, videlicet 17. Februarij, vt referunt Nicephorus Calixtus *lib 10. hist. Eccles. cap. vlt.* ex Ammiano, Theodoreto, Rufino, & aliis Calvisius *in Iouianum pag.536.* suffectus ei fuit Valentinianus I. anno 394. qui ob multitudinem hostium Imperio imminentium, fratrem Valentem collegam asciuit, eique oriente permisso, in occidentem ipse concessit; teste Petauio *1. p. ration. temp. lib.6. pag. 336.* Hoc itaque tempore, cùm veluti per vniuersum Romani Imperij ambitum buccinæ classicum canerent, & excitæ gentes sæuissimè limites sibi proximos propulsarent, dum Gallias, Rhetiasque, vt Ammiani verbis *lib.26.* vtar, Alemani popularentur, Sarmatæ, & Quadi Pannonias; Picti, & Saxones, & Scoti Britannos, &c. perculsi, tot tantisque motibus Imperij Proceres, Dynastæ, Ciuitates, Prouinciales, cæteri, arma circumspicere, arma fremore, arma mouere. Quod ne contra leges Iulias factum videretur, hi, & illi consensum Imperatoris elicere conati sunt, Bulcephori Consularis Campaniæ intercessione vsuri. Quoad Bulcephorum, cui rescribunt Imperatores, sciendum est, quod Augustus occupato Imperio prouincias, quas annuis Magistratuum imperiis regi nec facile, nec tutum esset, suæ curæ reseruauit; cæteras sub Senatu, & populo relictas Proconsulibus sortitò permisit. Suetonius *in Octauio, cap.47.* eas, quæ sub Senatu relictæ fuerunt, Consulares; quæ autem Imperatorum partibus cesserant, Proconsulares dictas fuisse, Pompon. Lætus tradit *de Magistr. Rom. cap.23.* Alij rectiùs docent, in Imperatorias prouincias, Præsides; in alteras Proconsules missos fuisse. Vvesemb. *ad tit. de offic. Proconsf. & Leg.* Cujac. *lib.20. obseru.27.* vbi in fine notabilem differentiam adjicit, quod Proconsules annui essent Magistratus, qui quoad Senatui placuisset; Præsides autem, quandiu Principi visum fuisset, regimen obtinerent. Enimverò distinctio hæc (inter prouincias Proconsulares, & Imperiales) non diu ab Augusto stetit. Cujac. *in comment. ad l.3. C. de iure fisci.* Vide de Hadriani distributione prouinciarum, ex Spartiano, & Capitolino Rosin. *lib.10. antiquit. cap.16.* ideoque Moderatores prouinciarum, *l. Curiales 25. de Decur.* Præsides, Rectores, Correctores, Consulares, iam dudum promiscuè dici cœpere, *l.vnic. C. vt omnes iudices, tam civil. quàm crimin.* Consulares autem dicti sunt antiquâ consuetudine, quòd commissa illis esset prouincia, tanquam ex consulibus regenda. Ioan. Gudelin. *de magistr. Rom. cap.23.* Tali cum potestate præerat Bulcephorus noster Campaniæ prouinciæ Italiæ, iuxta Samnites, Hirpinosque ad mare inferum sitæ, quæ hodie terra *de Labor* appellatur; felici, & beatæ regioni, humanas cupiditates si arbitreris, in qua ideò Liberi Patris cum Cerere certamen extitisse fabulantur Philippus Cluver. *lib.3. introduct. Geograph. cap.29.* Erat enim secessibus amœnis aptissima: vnde & secreta, & Campaniæ sinus, *cap. 66.* & Campania amœna, apud Symmachum *lib. 7. epist.55.* Sueton. *in Augusto cap.72.* aliosque scriptores passim celebratur. Et hæc quidem de inscriptione. Nec prætereunda est subscriptio, quæ loci & temporis circumstantias suggerendo non parum lucis itidem intellectui ipsius sanctionis affert; locus vbi rescriptum hoc dictatum fuit, est Altinum, in prouincia Venetiarum, vt docet

Victor

Victor Schot. *cap.16.* & tabula Peutingeriana, vulgò *Altino*: vnde forsan est, quod in Codice Theodosiano librarius, seu amanuensis, non solùm in hoc textu, sed & in his, qui mox recensebuntur, semper stylo vulgari scripsit, litteras eas datas esse Altino, pro Altini, vbi tunc Valentinianus senior huius constitutionis auctor consistebat, quod variæ ibidem ab illo hac tempestate promulgatæ constitutiones, quæ in Codice Theodosiano passim occurrunt, liquidò ostendunt, veluti dicta lex 1. & 2. *C. Theodos. quibus equorum vsus concessus est, aut denegatus, lib.9. tit.30.* lex 6. *quorum appellationes non recipiantur, lib.11. tit.36.* lex vnica *de Nautis Tyberinis, lib.14. tit.21.* lex 7. *de posteribus, & catabolensibus, lib.14. tit.3.* lex 7. *C. de pœnis, lib.9. tit.40.* Mortuus est equidem Iouianus Imperator 13. Kal. Martij, teste Socrate *lib.3. cap.22.* & Eutropio *lib.10.* filio Valeriano paruulo relicto. Neque tamen nomina in fastis mutata sunt; licèt enim Cæsar, teste Dione *lib.45.* consulatus tempus annuum, & regulare valdè mutauerit, effeceritque, vt ad menses, & dies aliquando Consules fierent; illud tamen postea constanter custoditum fuit, vt ab illorum nomine anni notarentur, nullo habito respectu ad officij durationem. Hinc distinctio illa consulum in ordinarios, & suffectos; quam prosequuntur Rosinus *lib.7. antiquit. Rom. cap.9.* Arnisæus *lib.2. relect. polit. cap.6. sect.4.* Cuspinianus, Cassiodorus, Panuinus, & alij de fastis Consul. agentes. Constantinum denuò consulatum annuum restituisse referunt Turnebus *lib.5. aduers. cap.50.* Lypsius *de Magistratibus, cap.9.* Inde etiam Iouianus post fasta inter Consules refertur, cui etiam adscribitur nobilis constitutio textus *in l. si quis 5. C. de Episcop. & Cleric.* cuius etiam meminerunt Nicephorus Calixtus *lib.10. histor. Eccles. cap.39.* Zonaras *tom.3. Annal. in Iouiano*; licèt subscriptio ipsius textus mendosa sit, cùm vulgò legatur datam esse 11. Kalend. Martij, Gratiano A.3. & Merobaude Consulibus; cùm constitutio illa edita fuisset quatriduo ante obitum Iouiani, cùm Consules essent ipse, & Varronianus, *l.2. C. de raptu virginum*, quem errorem iam agnouit, & emendauit Baronius *anno 363. num.129. pag.197.*

11. Prosequitur interpretatio. His animaduersis iam verba ipsius constitutionis breuiter perstringamus: prohibitio illis generalibus verbis continetur: *Nulli tribuendum esse*, &c. quibus non solùm Dynastæ, Nobiles, verùm & vniuersi ciues continentur, vt *in l. nulli 3. ff. quod cuiusq. vniuers. l. 13. C. de fundis patrimon. lib.12.* & aliis pluribus; etiam vtuntur Imperatores dictione, *prorsus*, vt excludantur omnia, quæ in contrarium excogitari possunt, vt *in l.1. li. C. de formulis, l.1. C. de frumento vrbis, lib.11.* Prosequuntur ea verba, *armorum mouendorum*, quibus prohibetur vsus publicus, seu priuatus mouendi arma, etiam sub prætextu, & colore turbarum ingruentium. Adhibent etiam limitationem Imperatores his verbis: *Nobis insciis, & inconsultis*, id est voluntate Principis non priùs implorata, & impetratâ; quam limitationem legimus *in l. nullus 4. C. ad leg. Iul. maiest. l.13. ff. de transact. l. aufertur 46. §.7. ff. de iure fisci, l.6. §.1. ff. de offic. Proconf. l.2. C. de cadauer. punit.* docuerunt Iacob. Gothofredus *in dicta l.1. C. Theodos. quorum vsus.* Arnisæus *de maiest. cap. 5. de potest. armorum.* Nec superfluò dicitur, *insciis & inconsultis*; cùm enim turbulentis primis temporibus conniuentia Principum præsumeretur, vt *in l.4. §.1. ff. de manumis.* & casibus relatis à Tacito *lib. 12. annal.* Lypsio *lib.4. polit. cap.3. num.17.* ideò non solùm scientia Principis, verùm & eius voluntas desideratur. Sensus ergo prædictæ constitutionis est, Campaniæ incolas, Dynastas, Nobiles, & cæteros ciues, cùm agnoscerent, post subitaneas Principum Iuliani, Iouianique mortes, diademate iam in Valentinum, Valentemque diuiso, varios vndique motus suboriri, petiisse à Rectore suæ prouinciæ Bulcephoro, vt sibi copiam faceret armorum, & facultatem tribueret arma sua gestandi in publico, illisque aduersùs omnes insultus vtendi. Consul cùm sciret talia concedere non posse, quæ lege Iulia maiestatis vetita fuissent, *l.3. ff. ad leg. Iul. maiest.* consuluit Imperatorem Valentinianum, qui nomine suo, & collegæ respondit, nulli prouinciali cuiuscunque conditionis armorum mouendorum copiam tribuendam esse, nec singulatim, nec turmatim, inscio, aut inconsulto Principe. Vnde non rectè Bartolus, quem sequitur Cujacius in eo textu, generale summarium ita deduxerunt: Nulli liceat arma portare sine Principis licentia; cùm ex iusta & honesta causa liceat priuatis arma deferre. Nec rectè pro sua sententia Cuiacius expendit Sinesium *epist.107.* ibi: *Non licitum est priuatis hominibus arma deferre*; nam ea verba apud Sinesium non leguntur affirmatiuè, sed cum interrogatione; nec ea sententia est ipsius sancti Episcopi, sed alterius, quem refellere & conuincere Sinesius intendebat, vt constat ex integra epistola, ibi: *Iucundus es, cùm nos arma fabricare prohibes, hostibus latè omnia tenentibus, omniaque depredantibus, atque in dies integrum populum confertim iugulantibus, cùm vtiles nullus adsit, qui quidem compareat; quæ cùm ita sint, tantùmne licere negabis priuatis hominibus arma ferre?*

Nec etiam vsum armorum priuatis indistinctè prohibitum esse, suadetur ex lege 3. §.1. *ff. ad leg. Iuliam de vi*, in illis verbis: *Eadem lege Iulia tenetur, qui pubes cum telo in publico fuerit.* Loquitur enim lex Iulia de vsu, gestatione, seu delatione armorum in publico, cùm vel cœtus, turba, seditióve fieret, *l.5. ff. eodem*: vel si quis ideò cum telo ambulasset, vt talia faciliùs perpetraret, *l.4. ff. eodem.* Excipitur autem ipsa lege Iulia gestatio causaria, seu ex honesta causa suscepta, vt sunt venationis, itineris, vel nauigationis, *l.1. ff. eod.* velut ibi quis telum tutandæ salutis suæ causâ gestasse probatur, *l. vlt. §. vlt. ff. eod.* 12. Exponitur l.3. §.1. ad Leg. Iul. de vi.

CAPVT

CAPVT III.

Ex Concilio [a] *Nannetensi.*

VT quisque [b] presbyter, qui plebem [c] regit, clericum [d] habeat, qui secum [e] cantet Epistolam [f], & Lectionem legat, & qui [g] scholas possit tenere, & admonere suos parochianos, vt filios suos ad fidem discendam mittant ad Ecclesiam, quos ipse cum omni castitate erudiat.

NOTÆ.

1. [a] *NAnnetensi.*] In sexta collectione legitur Maticenti: in prima autem Nannetensi, & etiam apud Ivonem *p.6. Decreti, cap.152* citantur hæc verba *ex can. 8. Concil. Nannet.* & etiam à Burchardo *lib.2. Decreti, cap.56.* & credo esse canonem Concil. Nannetensis: tum quia ex eo citatur hic canon à Lindembrogio *in Glossario legum antiq. verbo Schola*, Filesaco *de origine parœci, in fine cap.4.* tum quia in prioribus canonibus ipsius Concilij agitur de presbytero parocho Missam celebrante; vnde facilè credi potest, statim PP. edidisse præsentem canonem; & sicut ipsius Concilij subscriptiones, & alia temporis iniuriâ perierunt; ita & præsens canon; eius tamen verba ferè omnia reperiuntur in Concilio Parisiensi 1. *cap. 30.*

2. [b] *Presbyter.*] Inter alia nomina, quibus parochus proprius, regens populum, appellatur, frequens est presbyteri, vt passim in veteribus Conciliis & Sanctorum Patrum epistolis obuium est, ex quibus aliqua fragmenta referam. In Concilio Sardicensi *can.12.* statuitur, vt Episcopi, si in suas possessiones venturi sunt, & fructus suos collecturi, tribus diebus Dominicis, id est, tribus septimanis in suis possessionibus degant, & in Ecclesia, quæ prope est, in qua *Presbyter* populum congregat, ne à communione alieni videantur, conueniant, & sacrificium celebrent. In Concilio Emerit. *can. 9.* legitur: *Placuit, vt quisquis ab Episcopo sanctum in potestate presbyteri ad distribuendum tempore opportuno acceperit chrisma, nihil ab eis beneficij causâ tollere, aut petere præsumat.* Concilio Carthaginensi *can. 36.* ibi: *Presbyteri, qui per Diœceses Ecclesias regunt.* Concilio Suessionensi sub Pipino, ibi: *Presbyter, qui in parochia est.* Et in Concilio Trosleiano *can.6.* habetur præclara exhortatio ad presbyteros parochianos: latè illustrat Filesacus *de origin. paroch. cap.1.*

3. [c] *Plebem.*] Id est parochiam; licèt enim plebs aliquando accipiatur pro diœcesi, tamen plerumque accipitur pro parochia, *cap.1. de emption. & vend.* Concilium Africanum *can. 87.* Parisiense *lib.1. can.25.* Regiense *can.3. & 4.* Concilium Nannet. *can.4.* ibi: *Cùm Sacerdos viderit aliquem infirmari in sua plebe.* Latè illustrant Filesacus *de orig. parœc. cap.2.* Souchetus *in notis ad epist. 168. Iuonis.*

4. [d] *Clericum habeat.*] Consonat Concilium Emerit. *can.18.* ibi: *Instituit hæc sancta Synodus, vt omnes parochiani presbyteri, iuxta vt in rebus sibi à Deo creditis sentiunt habere virtutem, de Ecclesiæ suæ familia clericos sibi faciant, quos per bonam voluntatem ita nutriant, vt & officium sanctum dignè peragant, & ad seruitium suum aptos eos habeant. Hi etiam victum, & vestitum dispensatione presbyteri merebuntur.* Parisiense 1. *can.30.* ibi: *Iam dudum à pio, & orthodoxo Principe Ludouico, Deo amabili Imperatore admonitum, iussumque est, vt Rectores Ecclesiarum in Ecclesiis sibi commissis strenuos milites, quibus Christus Deus placari posset, prepararent, & educarent.* Idem refertur *in additione capitul. 2. cap.5.* ibi: *In hoc vniuscuiusque studium volumus probare, vt quando ad prouinciale Episcoporum Concilium ventum fuerit, vnusquisque Rectorum scholasticos suos eidem Concilio adesse faciat, quatenus & cæteris Ecclesiis noti sint, & eius solers studium circa diuinum cultum omnibus manifestum fiat.* Concilium Vasense 2. *can.1. Omnes presbyteri, qui sunt in parochiis constituti, secundùm consuetudinem, quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognouimus, iuniores lectores quantoscunque sine vxore habuerint, secum in domo, vbi ipsi habitare videntur, recipiant, & eos quomodo boni Patres spiritualiter nutrientes, psalmos parare, diuinis lectionibus insistere, & in lege Domini erudire contendant.* Theodulphus Aurelianensis *epist. ad Parochos, num.20.* ibi: *Easdem fermè presbyteri per villas, & vicos scholas habeant; & si quilibet fidelium suos paruulos ad discendas litteras eis commendare vult, eos suscipere, & docere non renuant, sed cum summa charitate eos doceant.* Illustrant Nicolaus Lemaistre *de iuribus Episcop. lib.2. cap.4 fol.244.* Filesacus *de orig. parœc. cap.4.* Barbosa *de offic Parochi lib.1. cap.11.* Clericum autem hunc commum voce Psalmistam dictum, presbyteri ipsi parochum eligebant, & in gradum Clericorum, vt sibi iuuaret in cantu, & schola, cooptabant. D. Isidorus *lib. 1. de instit. cleric. cap.12.* Rabanus Maurus *lib.1 de instit. cleric. cap. 1.* de quibus Psalmistis accipiendi sunt textus *in cap. Psalmista 21. dist. cap. omnes psallentes, 18 distinct. cap. 1. de celebratione Missarum.* Vnde explico capitulare Caroli 220. *lib.5* in illis verbis: *Vt omnis presbyter die Dominico cum psallentio circumeat Ecclesiam suam, vnà cum populo, & aquam benedictam secum ferat.* Vbi pro *Psallentio* legit Filesacus *de origine parœc. cap.5.* Processionale; sed ego pro psallentio accipio clericum psallentem, quem presbyteri parochi debent secum habere ad psallendum, & & legendum, vt in hoc textu docetur; alij tamen sunt Psalmistæ solenniter ab Episcopo ordinati, quibus ratione proprij gradus psallendi ministerium competit, de quibus *in cap. non licet, 92. dist. cap. non oportet, 44. dist.* Synodus Laodic. *cap.15. & 23.* & *in l. adiectos 29. C. de appellat.* vbi eos Synoditas Imperator appellat: videndus Pancl

Pancirola 2.*var. cap.*174. de quo gradu, & eius effectibus late agunt vicecomes *volum.* 3. *de Missæ ritib. cap.* 14. Antonius Augustinus *in epit.lib.*8. *tit.*8. Ambian. *ad Tertull. de monog. cap.* 12. *obseru.* 3. Hallier. *de sacris elect.* 2. *p. sect.* 5. *art.*2. §.33. Gibalinus *de clausura disquisit.* 1. *cap.*9.§.1. Baronius *in Martyrol. die* 15. *Iulij, fol.*292. Saussay *in panopl. cleric. lib.*4. *cap.*4. Cellotius *de hierarch. lib.*6. *cap.*14. Clericus autem, de quo in præsenti textu, necessariò debet adesse, vt presbytero sacrificium Missæ celebranti ministret, & respondeat, *cap. proposuit, de filiis Presbyt.* Concil. Mogunt. celebratum anno 813. *cap.*43. Parisiense sub Ludouico *lib.*1. *cap.*48. & in Concil. Moguntino anno 1549. Augustano anno 1548 *can.*18. Eboracensi anno 1194. statuitur, ne sine ministro Missæ sacrificium celebretur; & Leo IV. in epist. per prouincias Missa, iubet vt nullus Missam cantet solus, ideoque *in cap. placuit* 1.*q.*4. *cap. illud* 2. *q.*1. *cap. nemo* 9. *de consecr. dist.*1. *cap. cùm sicut, de consecr. Eccles.* docetur, vt Basilica non consecretur absque dote congrua ad alendos presbyterum, & ministros. An verò sacerdoti ministranti vnus tantum, vel duo debeant adesse ministri, pro expositione textus *in cap. hoc quoque de consecr. dist.*1. pertractant latè Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.*19. *cap.*3. Landmeter. *de veteri cleric. lib.*2. *cap.*84. Suarez *aduersus Regem Angliæ lib.* 2. *cap.*6. & *de sacram. q.*83. *disput.*87. *sect.*1. Espenceus *in tract. de Missa public. & priuata.* Corjolanus *in chron. anno* 175. Diana *part.*10. *tract.* 15. *resol.*16. Vicecomes *de Missæ ritibus volum.* 3. *lib.* 1. *cap.* 13. Antonius Monchiac. 3. *p. de sacrificio Missæ, cap.*30. Garcia *in summa eod. tract. fol.*575. Pater Henao *eod. tract.*

5. [e] *Cantet.*] Licèt enim prioribus Ecclesiæ sæculis omnes fideles vtriusque sexus in Ecclesia psallerent, vt retuli suprà *in cap.*1. & fusè probat Vicecomes *de Missæ ritibus volum.* 3. *lib.* 1. *cap.* 30. *cum sequent.* tamen posteà hoc tantùm permissum fuit clericis, laicis verò prohibitum Concil. Laodiceno *can.*15. Carthag. 4. *can.*10. ibi: *Quod non oportet præter canonicos cantores, qui suggestum ascendunt, & qui ex membrana psallunt, aliquos alios canere in Ecclesia.* Vnde instituta fuit schola cantorum, de qua agunt Menardus *ad sacram. D. Gregorij, fol.*62. Cironius *ad tit. de offic. Primic.* Corjolanus *in chron. anno* 53. *n.*60. & *anno* 555. Mendoza *q.*3. *positiua, num.* 2. P. Herrera *de offic. diuino cap.*15. Landmeter. *lib.*2. *de veteri mon. cap.*12. Grethser. *in notis ad Codinum lib.*1. *cap.* 12. Serlogus *tom.* 3. *in Cantica, pag.* 447.

6. [f] *Epistolam, & lectionem.*] Postquam ab Ecclesiæ Patribus statutum fuit, vt Diaconi in Ecclesia Euangelium legerent & Subdiaconi Epistolam, Concilio Aruernensi sub Leone III. & Carolo, anno 813. *can.*4. ad lectorem spectauit legere cæteras lectiones, *cap. cleros, verb. Lectores,* 21. *dist. cap. perlectis, vers. Ad Lectores,* 25. *dist.* excepto semper Euangelio. Vnde in Concilio Carthaginensi 3. *can.* 2. statuitur, vt cùm Lectores in Ecclesia legunt, populum non salutent. Plura de lectoris munere in Ecclesia congesserunt Viccecom. *dicto volum.* 3. *lib.*1. *cap.*16. Iodocus Coccius *lib.*5. *thesauri fidei cathol. art.*14. Spondanus *in epit. Baronij, anno* 253. *num.*14. Menardus *ad D. Gregorium, fol.*274. Cironius *ad tit. de cleric. non resid.* Ambianas *ad Tertul. de fuga, cap.*14. *obs.*2.

[g] *Scholas tenere.*] Consonant capitulo 20. incertæ editionis, ibi: *Presbyteri per villas & vicos scholas habeant; & si quilibet fidelium suos paruulos ad discendas litteras eis commendare vult, eos suscipere & docere non renuant, sed cum summa charitate eos doceant.* Quod desumptum est ex Theodulpho Aurelian. *num.* 20. suprà *num.*1. relato; 7.
erant enim olim in Ecclesia scholæ duplicis generis; aliæ in monasteriis, in episcopiis aliæ. De his scholis agitur in Concilio Toletano 4. *can.*23. Aquisgran. *can.* 72. ibi: *Vt scholæ legentium puerorum fiant, vbi psalmos, notas, cantum, computum, grammaticam per singula monasteria, vel episcopia discant.* Quæ verba reperiuntur *lib.*1. *capitul. Caroli, cap.*72. De monasticis scholis ita cauetur in Concil. Turon. 2. *can.* 14. *Schola labore communi construatur, vbi omnes iaceant, aut Abbate, aut Præposito gubernante, vt dum duo, vel tres vicissim legant, & excubent, alij consolentur.* Non tamen scholæ istæ omnibus pueris patebant, sed tantùm oblatis, vt probant Gibalinus *de clausura disquisit.*1. *cap.* 2. §.11. Benedictus Ephtenus *disquisit. monast. lib.*4. *tract.*1. & *in vita Sancti Benedicti cap.*45. *fol.*1099. Scholæ, quæ in episcopiis erant, aliæ in Ecclesiis Cathedralibus presbyteris deputabantur, de quibus agemus *in cap.*1. *de Magistris*; aliæ assignatæ erant pueris, de quibus in Concilio Valentin. Galliæ ita cauetur *can.*18. *Diuina quàm humana litteratura, necnon & ecclesiastica cantilena, iuxta exemplum prædecessorum.* Cabilon. 2. *can.*3. & *lib.*2. *capitul. Caroli, can.* 5. ibi: *Scholæ sanè ad filios, & ministros Ecclesiæ instruendos, vel edocendos, sicut nobis præterito tempore ad Atiniacum promisistis, & vobis iniunximus, in congruis locis, vbi necdum perfectum est, ad multorum vtilitatem & profectum à vobis ordinari non negligantur.* Concilio Moguntino sub Carolo Magno, *cap.*45. *Signum est, vt filios suos donent ad scholam, siue ad monasteria, siue foras presbyteris, vt fidem catholicam rectè discant, & orationem Dominicam.* Reperitur *capitul. lib.*5. *cap.*95. De his agitur in præsenti textu, & *in cap.*1. *de celebrat. Missarum.* Pluraque de illis congesserunt Lindembrogius *in Glossario, verbo Schola.* Gibalinus *dicto cap.*2. §.11. Filesacus *in cap.*15. §.2. *de offic. ordin.* Cironius *lib.*2. *obseru. cap.* 7.

CAPVT IV.

[a] Gregorius.

SI quis ex clericis comam relaxauerit, anathema sit.

NOTÆ.

1. [a] *GRegorius.*] Nonus legitur in sexta collectione, in prima autem legitur tantùm Gregorius; sed legendum est Gregorius II. in Synodo Romana 1. vt habetur *in cap. si quis ex clericis, dist.* 23. Ipse enim Gregorius Nonis Aprilis, anno Domini 721. Concilium Romæ celebrauit contra illicita connubia, in quo 17. canones editi fuerunt; & in canone vltimo ita legitur: *Si quis ex clericis comam relaxauerit, anathema sit; & responderunt omnes tertio, anathema sit*; vt habetur in ipsis tomis Conciliorum, *tom.* 17. *Regiæ editionis, fol.* 379. & Baronio *anno* 721. & ex Gregorij decretis citantur hæc verba in Concilio Moguntin. sub Rabano, tempore Leonis IV. ibi: *In decretis Gregorij Papæ scriptum est, si quis ex clericis laxauerit comam, anathema sit, vnde sancimus, vt huiusmodi cogantur ad pristinum statum reuerti.*

COMMENTARIVM.

2. Conclvsio tradítvr et probatvr. EX hoc Synodi Romanæ canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Clerici comam nutrire non debent.* Probant textus *in cap. prohibete, cum sequent.* 23. *dist.* Martinus Brachar. *suæ collectionis cap.* 41. ibi: *Non oportet clericos comam nutrire, & ministrare, cap. præcipimus* 21. *q.* 4. *cap. Ioannes, de clericis coniugatis, cap vnic. eod. tit. in* 6. *Clement.* 2. *hoc tit.* Concilium Agathense sub Cælestino I. *can.* 20. Tolet. 4. *can.* 40. Mogunt. 2. *can.* 15. Aquisgran. 1. *can.* 1. Triburiense sub Arnulpho, *can.* 20. Stephanus II. Pontifex *in respons. can.* 18. ibi: *Vt nullus clericus, aut monachus comam laxare præsumat, aut anathema sit.* Synodus Lingonensis, cuius canones collegit Ludouicus Cardinalis de Varro anno 1404. ibi: *Comam non nutriant clerici, seu crines magnos, alioquin possunt tonderi per Archidiaconos.* Concilium Toletan. 4. *can.* 41. *Omnes Clerici, vel Lectores, sicut Leuitæ, & Sacerdotes, detonso superiùs toto capite, inferiùs solam circuli coronam relinquant, non sicut hucusque in Gallaciæ partibus facere Lectores videntur, qui prolixis, vt laici, comis in solo capitis apice modicum circulum tondent.* Concilium Salisburgense sub Gregorio X. anno 1274. *Edicto perpetuo prohibemus, ne clerici comam nutriant, maximè sacerdotes, qui taliter tondeantur, vt pateant eis aures, cæteri inferioris ordinis clerici in tonsura non multùm discrepent ab iisdem.* Barchinonense *can.* 6. *Vt nullus clericus comam nutriat, aut barbam radat.* Synodus Hibernica sub Leone Magno anno 456. ibi: *Quicunque clericus ab hostiario vsque ad sacerdotem sine tunica visus fuerit, & si non more Romano capilli eius tonsi sunt, ab Ecclesia separetur.* Zacharias Pontifex in Concilio Romano, *can.* 8. *Vt si nullus clericus, aut monachus comam laxare præsump, erit, anathema sit.* Concilium Oxoniense *can.* 23. tempore Honorij III. *Et nec ipsi, nec alij clerici comam nutriant, sed honestè tonsi, & coronati incedant, nisi fortè exegerit iusta causa habitum transformare.* Salceburgense tempore Gregorij X. *can.* 11. Rauennat. tempore Honorij IV. Concilium Toletanum celebratum anno 1324. ibi: *Quilibet etiam clericus barbam faciat sibi radi, quolibet saltem mense, nec crines deferat notabiliter infrà aures.* In legibus presbyterorum Nortumbrensium, quas collector Conciliorum maioris Britanniæ sub anno 988. reposuit, *num.* 34. ita legitur: *Si presbyter barbam, vel comam radere neglexerit, compensato.* Tridentinum *sess.* 24. *de reformat. cap.* 6. Sixtus V. *constit.* 92. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, idem Barbosa *de iure Eccles. lib.* 1. *cap.* 40. *num.* 13. & de potestate Episcopi *alleg.* 9. *num.* 10. Cuiacius, Boëtius Epon. & Fabrotus *ad hunc textum*, Scortia *in select. epist.* 149. *theorem.* 381. Viuar. *de veteri monach. lib.* 2. *cap.* 10. Volduc. *de Ecclesia post legem, cap.* 12. Spondanus *in epit. Baronij anno* 57. *n.* 20. & *anno* 58. *num.* 50. & 51. & anno 398. *num.* 15. Seuerinus Binius *tom.* 1. *Concil. in notis ad Anicetum.* P. Cresolius *lib.* 4. *mystag. cap.* 12. Cochier *in fac. hist cent.* 1. *cap.* 29. & *cent.* 2. *cap.* 82. Cabreros *de metu lib.* 2. *cap.* 48. *numero* 128. I. Garcia *in summa tract.* 1. *difficult.* 2. Machado *tom.* 2. *lib.* 4. *summa, p.* 1. *tract.* 13. *docum.* 10. Marchinus *de ordine, tract.* 2. *p.* 1. *cap.* 5. Serlogus *in Cantica tom.* 3. *cap.* 5. *vers.* 2. *vestig.* 32. *fol.* 188. Zerda in Iudith *tom.* 1 *fol.* 234. Sausay *in panopl. cleric. p.* 2. *lib.* 1. *cap.* 4. Hallierius *in appendic. ad tract. de sacris elect.* Villarroel. *p.* 1. *de regim. Eccles. q.* 10. *art.* 6. fusè Theophilus *tom.* 13. *in tract. Laus breuis. cap.* 9. innumeri apud Solorzanum *tom.* 2. *de iure Ind. lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 32. Franciscus Florens in præsenti.

Hæc tamen assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio. *Clement.* 1. *de Magistris*: sed Dominus noster Iesus Christus cæsariem detulit, vt constat ex Lentulo Iudaici populi Præside apud Malonum *in notis ad caput* 3. *Paleoti Archiepiscopi*, vbi Dominum nostrum ita depinxit: *Capillos habens colore nucis auellanæ præmaturæ, & planos ferè vsque ad aures; ab auribus verò concinnos, crispos, aliquantulum caruleos, & fulgentiores, ob oculos ventilantes; discrimen habens in medium capitis, extra morem Nazareorum; frontem planam, & serenissimam, cum facie sine ruga.* Refert P. Zerda *in aduers. cap.* 100. *num.* 7. & Nicephorus Calixtus 3. Tráditvr dvbitandi ratio.

lib.1.cap.40. ait: *Capitis capillos tulit prolixiores, nam macula enim in caput eius non ascendit.* Et de D. Iacobo legitur apud Pierium *in tract. de barbis Sacerdotum*, inter reliquas bene instituti illius animi dotes, id summâ omnium consensione, quod nullo vnquam tempore tonsorem admiserit: Ergo non rectè Gregorius in præsenti prohibet clericis comam nutrire, contra factum Domini, & Sanctorum eius. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia iuri diuino contrarium est comam dimittere, & caput attondere. *Levit. cap.19.* ibi: *Non attondebitis in rotundum comam, nec radetis barbam.* Et cap.21. *Nec radent caput, nec barbam.* Numerorum *cap. 6.* Et rectè; nam comam nutrire auctoritatis & gloriæ est. D. Ambrosius *lib.6. Hexamer.* vbi ait: Comam esse reuerendam in senibus, venerabilem in Sacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram in adolescentibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris: *Tolle arboris comam, arbor ingrata est: tolle homini capillum, tota pulchritudo flaccessit.* D. Hieronymus *in Ezechielem cap.5. In cæsarie pulchritudinis, & virilitati indicium est; quæ si radatur, fœda nuditas apparet.* Apuleius *lib.2. Asini aurei*, ibi: *Si cuiuslibet eximiæ pulchritudinis caput capillo spoliaueris, & faciem natiuâ specie nudaueris, licèt illa cælo deiecta, mari edita, fluctibus educata, licèt inquam Venus ipsa fueris, placere non potest, nec Vulcano suo.* Ouidius:

> *Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus:*
> *Et sine fronde frutex, & sine crine caput.*

Sinesius *in encomio de caluitie*: Statius *lib. 1. Aquil.*

> ——— *Niueo natat ignis in ore*
> *Purpureo, flauóque nitet coma gratior auro.*

Virgilius:

> *Aurea fulgebat rosis aurora capillis.*

Et ita comâ plures perpolitas nationes vsas fuisse constat. De Lacedæmoniis testatur Plutarchus *in Lysandr.* De Lusit. Alex. ab Alex. *lib.5. genial. cap.14.* De omnibus Hispanis in communi Cælius Rhodigin. *lib.18. antiq. lection. cap.21.* De aliis idem probant Mendoza *in 1. Regum, q.1 num.11.* Hothom. & Iunius *in tract. de barba & coma.* Bisciola *lib.7. hor. succes. cap.5.* Minùs igitur rectè Gregorius in præsenti comam nutrire clericis prohibet. Augetur secundò ex eo; nam comam radere, captiuitatis seruilis, ac ignominiæ signum fuisse inuenio apud Ezechielem *cap.29.* ibi: *Nabuchodonozor seruire fecit seruitute magna: omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus est.* Et *lib.2. Regum, cap.10. Tulit itaque Amon seruos Dauid, rasitque dimidiam partem barbæ eorum, & dimisit eos.* Et *lib.1. Paralip. cap.19.* Deuter. *cap.32.* Vnde Aristoteles dixit, comam esse libertatis argumentum. Et apud Aristophanem legimus: *Seruus cùm sis comam nutris?* & apud Martialem, qui vt quendam nun uparet filium serui, dixit *lib. 6. epigram. 64.*

> ——— *Sed patris ad speculum tonsi.*

Quin & criminum reos, & ad metallum damnatos, tonderi ex Vlpiano colligitur *in l. vestem, ff. de iniuriis*, & ex nouella 62. Iustin. 59. Leonis, & apud Isaiam ita comminatur Dominus *cap. 3. Decaluabit Dominus verticem filiarum Sion.* Et *cap. 48. Omne caput caluitium erit.* Ezechiel *cap.7.* Amos *cap.8.* Illustrat latè Hurtado *de martyrio per pest. digres. 5. membr. 3.* & in legibus Vvisigoth. *lib.1 tit.4.* ita cauetur: *Ad aliorum terrorem centenis flagellis, & turpiter decaluati perenni infamia subiacent.* Et *lib.1. tit.7. l.7. tit.2. capit.3; 5.* & *lib.1. legum Longob. tit.17.* Tacitus de moribus German. *Paucissima in tam numerosa gente adulteria, quorum pœna præsens, & maritis permissa; ac scissis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus.* Turonensis *lib.5. hist. cap.39. Et grauiter verberata, incidi comam eius capitis iubet.* Iuuenalis satyra 5.

> ——— *Pulsandum vertice raso*
> *Præbebit quandoque caput, nec dura timebit*
> *Flagra pati.*

Idem refert Adamus *lib.5. hist. Bremensis, cap.1.* Vnde omnis abrasio ignominiosa. Tertullianus *de pallio cap.4.* Cicero *pro Roscio*, ibi: *Ne ipsum caput & supercilia penitus abrasa, olere malitiam, clamitare calliditatem videntur?* Et inferiùs: *Qui idcirco capite & superciliis semper est rasus, ne vllum pilum boni viri habere dicatur.* Quare apud Ieremiam *cap.9. vers.25.* Dominus comminatur se visitaturum super omnes, qui attonsi sunt in comam, habitantes in desertis; & Baruch *cap. vlt.* vbi Ieremias in epistola quam dirigit ad Iudæos abductos exules in Babyloniam proponit iis pudendos Idolorum sacerdotes habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam. Accedit nam comam dimittere, & radere, in luctu & magno mœrore habetur apud antiquos; qui in luctuosis, & acerbis casibus, atque in funeribus charorum, vt mœstitiam demonstrarent, comam cum barba detondebant. Seneca *de consolat. cap. 36.* Herodotus *in Euterp.*

> *Aspice dimissos lugentis de more capillos.*

Hieremias *cap.7.* ibi: *Tonde capillum tuum, & proiice, & sume directum planctum.* Vnde Iob audita filiorum clade totondit capillos, *cap.1.* Sed & Michæas *cap. 1.* ait: *Decaluare, & detondere super filios delitiarum tuarum: dilata caluitium tuum, sicut aquila, quoniam captiui ducti sunt ex te.* Suetonius *in Caligula*, de morte Germanici *cap. 4.* ait: *Regulos quosdam barbam posuisse, & vxorum capita rasisse ad indicium maximi luctus.* Innumera congesserunt Cochier *in face. hist. cap.29.* Fornerius *lib.4. rer. quotid. cap.5.* Serlogus *tom.4. in Cantica, vestig.32. cap.5. vers.2. fol.286.* Pineda & Sanchez *in cap.1. Iob, vers.20.* Marcel. Donatus *ad Suetonium, in Cæsare cap.67.* Cabreros *de metu lib. 2. cap. 48.* Prosperus Stellatus *de coronis cap. 8.* Hurtado *de vero martyrio, vbi proximè*, Beyerlinch *tom. 1. in theatr. verbo Abrasio:* & *tom.2. verbo capilli*, & *tom.6. verbo Pilus.* Philippus Camerarius *tom. 1. horar. succes. cap.36.* & *cent.2. cap.40.* Nouarinus *lib.26.* Schedias, *cap.29.* immò ipsi morituri comam sicut alia ornamenta deponebant. Statius *extrem. 7.*

> *Adeo iam rapida cursum stygis, vtraque dictis*
> *Flumina ter geminus, quæ mali custodis hiatus:*
> *Accipe commissum capiti decus, accipe lauros*
> *Quos Erebo deferre nefas.*

Virgilius *lib. 4. Æneid.*

> *Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem*

Abstulerat

Abstulerat; stygioque caput damnauerat Orco.
Et infrà.
Sic ait, & dextra crinem secat omnis, & vnà
Dilapsus calor, atque inuentos vita recepit.
Igitur si comam dimittere, luctum, atque mœrorem significat, ac maioris mali principium, cur clerici, qui honore, vestituque præfulgere debent, eam nutrire non possunt?

4. De coma et eius vsu. Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, nutrire comam omnibus etiam laïcis natura ipsa prædocente turpe esse. D.Paulus 1.*ad Corinth.cap.*11. In hoc enim, vt ibi Sanctus Chrysosthomus ait, natura humano generi dedit prouidentiæ, ac subiectionis symbola, ideoque virum iussit reiectâ comâ libero, & aperto capite principatus signum præseferre, mulierem verò comam gestare voluit, veluti quoddam submissionis velamen, & seruitutis in signum, *cap.hac imago* 50.*distinct.* Ouidius *epist.*4. viros comatos ita detrectatur:
Sint procul à nobis iuuenes vt fœmina compti.
Quare Virgilius *lib.* 12. *Æneid.* Æneam semivirum appellauit.
——*Da sternere corpus*
Semiviri Phrygis, & fœdare in puluere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaque madentes.
Hanc in tractandis crinibus mollitiem improbarunt Clemens Alexandrinus *lib.* 3. *pædag. c.*3. Seneca *epist.*115.& 126. Horatius 1.*Carmin. Od.*15. Tertullian. *lib.* 2. *ad vxorem*, ibi: *Quid*, inquit, *crinibus vestris quiescere non licet, modò substractis, modò relaxatis, modò suscitatis, modò elisis?* Seneca *de breuit. vitæ cap.* 12. sic comatos describit: *Illum tu otiosum vocas, qui Corinthia paucorum furore pretiosa, anxiâ subtilitate concinnat, & maiorem dierum partem æruginosis lamellis consumit; qui in ceromate (nam proh delictum, ne quidem Romanis vitiis laboramus) spectator puerorum rixantium sedet? Quid? illos otiosos vocas, quibus apud tonsorem multa hora transmittuntur, dum decerpitur si quid proxima nocte subcreuit; dum de singulis capillis in consilium itur; dum aut disiecta coma restituitur, aut deficiens hinc, atque hinc in frontem compellitur? Quis est istorum, qui non malit rempublicam turbari, quam comam suam? Quis non solicitior sit de capitis sui decore, quàm de salute? Quis non comptior esse malit, quam honestior? Hos tu otiosos vocas, inter pectinem, & speculum occupatos?* Nec omittendus est D. Ambrosius in *lib. de virgin. lib.*3. vbi ait: *Noli proxima mea cincinnos corporalium capillorum; non illa ornamenta, sed crimina sunt, lenocinia formæ, non præcepta virtutis. Alios cincinnos Nazaræus habet, quibus ferrum non ascendit, quos nemo præcidit: qui non calamistris compositi, & arte digesti, sed multiplici crispante virtutum nitentium gratiâ refulserunt.* Tandem audiamus Chrysim. *ad Pollienum*, qui in Arbitri satyra ita ait: *Quò enim spectant flexæ pectine comæ? quò facies medicamine attrita, & oculorum quoque mollis petulantia? quò incessus aptè compositus, & ne vestigia quidem pedum extra mensuram aberrantia, nisi quod formam prostituas, ac vendas? Vides me? nec auguria noui, nec mathematicorum cœlum curare soleo; ex vultibus tamen hominum mores colligo.* Quare diligenter Patres Concil. Illiber. *can.* 67. prohibuerunt ne quæ fidelis, vel cathecumena, aut comatos, aut viros cinerarios habeat, vbi notaui. Plura congesserunt in comæ virilis detestationem Roa *lib.*3. *singular. cap.*15. Carranza *en el abuso de los trages*, D. Gutierrez Marques de Careaga *in opuscul. contra las quejas.* Rectè ergo cùm comam nutrire à Sanctis Patribus, etiam in laïcis, vt turpe exosum sit, quantò magis in clericis, qui non vagis oculis, aut petulanti gestu, sed pudorem, & verecundiam mentis simplici habitu, incessuque ostendere debent, vt aiebat D. Isidorus *lib.*2. *de offic. cap.*2. Talis abusus condemnatur, & comam nutrientes excommunicationis mucrone feriuntur; nam quo plus honoris, & venerationis clericis debetur, eò grauius plectendi sunt illi, qui, vt ait Salvianus *lib.* 4. *de gubern. Dei*, per flagitia ac turpitudines suas nomen religionis infamant.

Deinde sciendum est, iam primis Ecclesiæ sæculis eius ministros in album sacræ militiæ relatos comam deposuisse, & clericalem dignitatem per comæ tonsuram suscepisse: vnde Arator *epist. ad Parthenium*, ait: 5. De tonsura clericorum.
Namque ego Romana caulis permixtus amœnis
Ecclesia, tonso vertice factus ouis.
Et in vita sancti Germani Episcopi Autissiodorensis, auctore Constantio presbytero, legitur: *Innocato nomine Domini cæsariem eius capiti detrahens, habitu religionis, reiectis sæcularibus ornamentis, cum promotionis honore induit.* Gregorius Turon. *lib.*3. *hist. cap.*18. ibi: *Sibi manu propria capillos incidens, clericus factus est.* Et *de vitis Patrum cap.*6. *Simpliciter Abbatem exorans, vt sibi comam capitis tondere dignaretur.* Et B. Gregorius *lib.*7. *epist.*112. vbi de his conqueritur, qui ex laicali statu ad clericatum repente conuolarunt: *Tonsurâ acceptâ, seu potius arreptâ*, ait, *hoc quoque ad nos peruenisse non dissimili dignum contestatione complectimur, quod quidam desiderio honoris inflati tonsurantur, & fiunt repente ex laicis sacerdotes.* Inde etiam in formulis Marculfi *lib.*1. *n.*19. dum refertur præceptum Regis de clericatu, quo scilicet Rex licentiam nomen dandi clericali militiæ concessit, præcisæ comæ, & efformatæ tonsuræ mentio fit illis verbis: *Ille ad nostram veniens præsentiam petiit Serenitati nostræ, vt ei licentiam tribuere deberemus, qualiter comam capitis sui ad onus clericatus deponere deberet; quod nos propter nomen Domini gratante animo præstitisse cognoscit. Præcipientes ergo iubemus, vt si memoratus ille de capite suo bene ingenuus esse videtur, & in puletico* (polyptico, idest, publicis rationibus, legit Pitheus *ad titul.*26.*legis Salic.*& nos *in cap. vnico de oblig.ad ratioc.*) *publico censitus non est, licentiam habeat comam capitis sui tonsurare, & ad suprascriptam basilicam, vel monasterium deseruire, vel pro nobis Domini misericordiam attentiùs exorare.* Notgerus Episcopus Leodiensis in vita S.Landoaldi ait: *Ab oratione surrexit, capitis comam sibi abscindi fecit, clericatus adeptus honorem, omnem in clero gratiam*, &c. Et in sexta Synodo *can.* 33. expressè prohibetur quocumque sacerdotali ordine, vel ministerio fungi, nisi illi qui tonsuram sacerdotalem habuerit, & benedictionem à suo proprio pastore canonicè susceperit: Vnde ex Apostolica traditione semper in Ecclesia obseruatum fuit, vt clerici tonsuram deferrent, iuxta declarationem Aniceti *in cap. prohibete* 23. *dist.* ibi: *Vt clerici iuxta Apostolum comam non nutriant, sed desuper caput in modum*

modum sphæra radant. Et in libro Pontificali, *num.* 12. de Aniceto Pontifice ita legitur: *Hic constituit, vt Clerus comam non nutriret secundùm Apostoli præceptum, cap. duo sunt 7. 12. q. 1.* Quare coronatis pro clericis ponuntur *in l. 38. C. Theodos. de Episcopis & clericis*, vbi illustrauit Gothofredus. Rem scribit miram Gregorius Turon. *in vitis SS. Patrum. cap. 17. S. Niceptius Episcopus ab ipso ortus sui tempore designatus est clericus; nam cùm partu fuisset effusus, omne caput eius, vt est consuetudo nascentium infantium, à capillis quidem nudum cernebatur, in circuitu verò modicorum capillorum ordo apparuit, vt putares ab iisdem coronam clerici fuisse signatam.* Defendunt contra Nouatores, præcipuè Caluinum & eius asseclas Sausay *in panopl. cleric. lib. 2. per totum.* Hallier. *de sacris elect. in appendice de tonsura,* Carrier *tom. 2. Digesti fidei, fol. 215.* Mendoza *q. 5.* exponit fusè Prosperus Stellatus *lib. 3. de coronis & tonsuris,* Baronius *anno 58. num. 17. & 121.* & *anno 34. n. 293.* Cresolius *lib. 4. mystag. c. 12. sect. 3.* Sixtus Senensis *lib. 5. Biblioth. annot. 244.* Bellarminus *lib. 1. de monachis, cap. 40.* Iodocus Coccius *tom. 2. thesauri, lib. 4. art. 8.* Corjolanus *in breuiario, anno 167.* Yepes *in chron. D. Benedicti, anno 523. cap. 4.* Mathias Bredembachius *lib. 4. Antiperapistu, cap. 23.* Turrianus *lib. 5. pro epist. Pontif. cap. 19.* Christ. Lupus *in can. 14. Synod. 7.*

6. ASSERVNTVR ALIQVÆ RATIONES TONSVRÆ.

Rationes verò, & significationes, tum morales, tum mysticas huius tonsuræ assignarunt Sancti Patres. D. Isidorus *lib. 2. de eccles. offic. cap. 14.* à ritu Nazaræorum fluxisse credit; erant enim Nazaræi inter Iudæos sanctitate vitæ celebres, & austerioris instituti, seu propositi viri, ad tempus, vel in perpetuum consecrati; cuius consecrationis ritus refertur *cap. 6. Numer.* his verbis: *Cùm dies, quos ex voto decreuerat, complebuntur, adducet eum ad ostium tabernaculi fœderis, & offeret oblationem eius Domino, &c. tunc radetur Nazaræus ad ostium tabernaculi fœderis cæsarie consecrationis suæ: tolletque capillos eius, ponetque super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum,* &c. Quamuis autem toto tempore Nazaræatus, seu voti sui, caput Nazaræus non attonderet, nec raderet, dicente Scripturâ: *Omni tempore separationis suæ nouacula non transibit per caput eius, vsque ad completum diem, quo Domino consecratur. Sanctus erit, crescente cæsarie capitis eius:* Attamen eo die, quo consecrari & perfici censebatur, caput solenniter attondebat, *Iudic. cap. 13.* refert Iosephus *lib. 2. de bello Iudaico, cap. 15.* quam rationem amplexi fuerunt PP. Concilij Aquisgran. *can. 1.* Aliam adducunt Germanus Patriarcha Constantinop. *in theoria rerum ecclesiast.* Beda *lib. 5. histor. cap. 22.* P. Blesensis *in cap. 1. Iob*, videlicet, in memoriam spineæ coronæ Domini clericos capillos in formam coronæ attonsos gestare; quam illustrant Sausay. *p. 1. Panopl. cleric. lib. 3.* Bulengerus *lib. 1. opuscul. cap. 8.* Cerda *in aduers. cap. 137. num. 5.* Alij putant, hoc ritu moneri clericos, vt tanquam spirituales Reges coronam gestare meminerint: ita D. Isidorus *dicto lib. 2. cap. 14.* Rabanus Maurus *lib. 2. de instit. cleric. cap. 1.* Hugo à Sancto Victore *lib. 2. de sacris, 3. p. cap. 1.* Alij tandem in memoriam tonsuræ Sancti Petri eundem ritum vsitari credunt. Beda *lib. 5. hist. cap 22.* ibi: *In Ecclesia, vel in vniuerso hominum genere reperimus tonsuras; nullam magis sequendam, amplectendamque iure dixerim ei, quam in capite suo gestabat ille, cui se confitenti Dominus ait: Tu es Petrus, &c.* Et paulò pòst: *Nec ob id tantùm in coronam attondemur, quia attonsus est Petrus, sed quia Petrus in memoriam Dominicæ passionis ita attonsus est.* Germanus Patriarcha *vbi supra*, ibi: *Duplex corona circumposita capiti sacerdotis, ex capillorum significatione imaginem refert venerandi capitis Apostoli Petri, qui cùm missus esset ad prædicationem Domini, & Magistri, ei tonsa est ab iis, qui eius sermonem non credebant, vt illuderetur ab ipsis; eique Magister Christus benedixit, & infamiam in honorem, illusionem in gloriam conuertit, & posuit super caput eius coronam, non ex lapidibus pretiosis, sed lapidem ex petra fidei eius, fulgescentem super aurum, topazion, & lapides pretiosos.* Nec desunt mysticæ rationes; duas referunt Sausay *d. lib. 3. prope finem.* Efrenus *lib. 5. disquisit. monast. tract. 9. disquisit. 4. & 5.* quas latè illustrat Hurtado *de vero martyrio*, vbi suprà, *fol. 387.* quibus non impropriè addi potest alia ex veteri more adoptandi petita. In priscos enim adoptionis ritus refertur per capillorum attonsionem adoptionem perfici. Paulus Diaconus *lib. 6. de gestis Longob. cap. 53. Circa hæc tempora Carolus Princeps Francorum Pipinum suum filium ad Luitprandum direxit, vt eius iuxta morem capillum susciperet: qui eius cæsariem incidens, ei pater effectus est.* Idem refert Aimonius *de gestis Francorum lib. 4. cap. 57. Pepigerat autem fœdus præfatus Princeps cum Luitprando Longobardorum Rege, eique filium suum Pipinum misit, vt more Christianorum fidelium eius capillum primus attonderet.* Atque ita Benedictum secundum Constantini IV. filios in suos recepisse, & veluti adoptasse videtur, cùm mallones capillorum ab eis suscepit. Refert Anastasius Biblioth. *in Benedictum II.* obseruarunt Merillus *lib. 3. obs. cap. final.* Sahabedra *in chron. Goth. cap. 9.* Serlogus *tom. 3. in Cantica, fol. 286.* Vnde tonsura clericalis adoptionem in Christi familiam significat, vt per tonsuram in familiam Dei transeamus, & ad eius hæreditatem vocemur, tanquam speciales filij, iuxta Isidorum *in cap. Cleros, 21. dist.* relatum.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, pro cuius solutione sciendum est, Hebræos longam comam aluisse, vt latè probant Pineda *lib. 1. in Iob, vers. 20. num. 11.* Serlogus *dicto tom. 3. fol. 287.* Cochier *in face histor. cent. 2. cap. 82.* Vnde Christus Dominus prolixiori vtebatur comâ, vt quemadmodum in aliis rebus, in crinis quoque dispositione à communi prouinciæ vsu non discederet; quia tunc expediebat ab vsu ordinario hominum Redemptorem nostrum non abhorrere, vt obseruant Cresolius *lib. 4. mystag. cap. 12. sect. 2.* Serlogus *tom. 3. in Cantica, cap. 5. vestig. 32. fol. 199.* quod & ex eadem ratione discipulum eius B. Iacobum fecisse, facilè credi potest. Nec obstant auctoritates sacræ paginæ. Non prima deducta *ex cap. 19. Leuitici,* in illis verbis: *Nec in rotundum attondebitis comam.* Quem locum ita vertit Symmachus: *Non circumtondebitis in circuitu aspectum capitis vestri.* Vatablus ita legit: *Non attondebitis in rotundum comam vestram, Ægyptiorum sacerdotum more.* Vixerant enim Israëlitæ hactenus inter Ægyptios, quorum ne morem hac in re imitarentur Leuitæ, hoc decreto voluit Deus præpedire. Præcidere ergo voluit Dominus in Iudæis talem ritum. Sunt alij qui respondent, hoc præceptum fuisse cæremoniale, vt fuit circuncisio, & id

7. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

genus

genus alia, quæ post legem gratiæ mortua sunt, vt probaui *in cap. translato, de constit.* Alij dicunt Dominum non tam morem attondendi caput in rotundum prohibuisse, quàm prauam intentionem vetuisse; siquidem non absolutè, ne hoc facerent, sed solùm propter malum finem prohibuit, scilicet cultum dæmonis, propter quem ethnici id vsurpabant, vt statim dicemus. Sed his omissis, genuinæ interpretationi huius loci planam, & expeditam viam sternit Hesychius Episcopus Hierosolymitanus *in comment. super Leuitic. Tondere*, inquit, *comam in rotundum, non est comam abscindere, sed ornare.* Vnde in editione LXX. Interpretum legitur: *Non facietis sisoën ex coma vestra*; idest ornatum cincinnum. Suidas enim sisoën interpretatur, idest capillum plicatum: Latini vocant capillitium calamistratum, siue calamistris in cincinnos reflexum. Quo in sensu eà voce vtuntur D. Paulus 1. *ad Timotheum* 2. *vers.* 9. D. Petrus 1. *epist.* 3. *vers.* 3. Sua igitur versione Septuaginta innuunt, prædicto capite 19. Leuitici à Domino cincinnos tantùm prohiberi. Adstipulatur Codex Hebræus, quem periti huius linguæ asserunt, ad verbum expresse sic habere: *Non circulabitis, non facietis rotundum*, vel, *non cincinnabitis extremitatem capitis vestri.* Ratio huius prohibitionis est, quia cincinnati, & calamistrati capilli signum sunt mollis, & effœminati animi, vt suprà probaui. Nec obstat eiusdem libri caput 21. in illis verbis: *Non radent caput, neque barbam*; nam facilè textus iste exponitur, si non mutilus, sed integer textus profeatur; ita enim habetur: *Loquere ad sacerdotes filios Aaron, & dices ad eos: Ne contaminetur sacerdos in mortibus ciuium suorum, nisi tantùm in consanguineis, & propinquis, idest super patre, & matre, & filio, & filia, fratre quoque, & sorore virgine: sed nec in Principe populi sui contaminabitur. Non radent caput, nec barbam, nec in carnibus suis facient incisuras*; vt Gentiles videlicet facere solebant; si enim alioquin per se nefas esset capillos vel barbam radere, peccarent Nazaræi, qui solemni ritu à sacerdote radebantur, & capillos suos igne sacrificij cremandos ad ostium tabernaculi fœderis offerebant, *Numeror. cap.* 6. Peccauit etiam & Ezechiel, qui assumpto gladio, ductoque per caput & barbam, pilos suos rasit, *Ezechiel. cap.* 5. *vers.* 1. Quin & ipse peccauit vas electionis Paulus, qui caput suum totondit in Cenchris, *Actuum Apost.* 18. *vers.* 18. & *cap.* 21. 23. & 24. Non ergo prohibetur in sacro textu absolutè rasio capillorum, sed ea quæ fit luctûs causâ. Nec etiam obstat locus Hieremiæ *d. cap.* 9. vbi Dominus comminatur se visitaturum super omnes, qui attonsi sunt in comam: nam illis verbis Dominus non increpat comam attondentes, sed perstringit Iudæorum luxum, qui Gentilium more comam in gyrum accurabant; non enim tonsuram Dominus damnat, quæ non luxûs, sed modestiæ causâ gestatur. Nec obstat caput vltimum prophetiæ Baruch, vbi Hieremias increpat Iudæos habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam: nam sanctus Propheta rasuram damnat, non attonsionem; nec absolutè sacerdotes Babylonicos arguit, sed eo quòd superstitiosè id faciebant in honorem falsorum numinum, vt constat ex textus serie; aliàs enim Paulum insimularet, qui cum Barnaba tunicam aliquando iusto dolore discidit, & barbam rasit mystico ritu, cum delectis à se sociis. *Act.* 21. Locus superioribus haud absimilis est apud Ezechielem *cap.* 44. vbi Deus legem præscribens sacerdotibus suis disertè ait: *Caput autem suum non radent*; sed si addantur verba, quæ sequuntur immediatè, ex his plana, & peruia resultabit responsio; mox enim sequitur: *Neque comam nutrient, sed tondentes attondent capita sua.* Docuerunt D. Hieronymus *in Ezechielem lib.* 13. *cap.* 42. ibi: *Perspicuè demonstratur, neque rasis capitibus, sicut sacerdotes, cultoresque Isidis, aut Serapidis, non esse eos oportere; nec rursus comam dimittere, quod propriè luxuriosum est, sicut cultores Isidis.* Moses Maimonides *p.* 3. *cap.* 37. ibi: *Propterea quod ita se radere, & tondere solebant sacerdotes idololatrici.* Nec obstat augmentum deductum ex dicto loco D. Ambrosij, ex quo deducebamus, comam etiam in viris decoram esse; licèt enim fateamur, capillos in hominum gloriam datos esse, ad eorumq; exteriorem ornatum pertinere, & laicos moderatâ, non inordinatâ comâ vti posse, iuxta D. Augustinum *serm.* 6. *Dominicæ post Pentecost.* ibi: *Habitus impudicus corporis fiat in viris superflua, & inordinata capillatura*; & apud varias nationes gloriosum, immò publicum nobilitatis testimonium fuerit comam nutrire, vt probant de Romanis Hurtado *de vero Martyrio sect.* 36. *digress.* 5. de Gothis Sauarus *ad Sidon. lib.* 1. *epist.* 2. de Gallis P. Faber *lib.* 3. *semestr. cap.* 20. de aliis Zerda *tom.* 2. *in Virgil. lib.* 1. *Æneid. vers.* 103. & *lib.* 7. *vers.* 659. Alex. ab Alex. *lib.* 5. *genial. cap.* 18. Pineda *de rebus Salomonis lib.* 6. *cap.* 4. §. 3. Mendoza *quæst.* 5. *exposit. num.* 3. Prosperus Stellatus *lib.* 5. *de coron. cap.* 4. Tamen clerici, qui vanos laicorum contempserunt ornatus, ne sæculi honores affectasse videantur, vel in crinibus magnum ducere, quod mundi cultores adorant, comâ etiam à natura sibi datâ in Dei obsequium priuari debent, ac Deo altissimo sacrificare: vnde apud omnes ferè gentes obseruatum inuenio, vt tonsura capillorum signum sit animi se Deo sacrificare volentis. Suetonius *in Nerone*, ait: *Nero barbam primam posuit conditam in auream pyxidem, & pretiosissimis margaritis adornatam Ioui Capitolino consecrauit.* Athenienses Flaminibus capillum dicasse refert Plutarchus in vita Thesei; & Romæ fuisse Aram Deæ Capillatæ testatur Plinius *lib.* 6. *cap.* 14. eosque tanquam gratissimum munus vanis numinibus crinem amputatum consecrasse, probat Pater Serlogus *dict. vestig.* 32. Solebant itidem pagani simili prorsus ritu, in sacrificiis summa pecudum capita abradere, vt Virgilius innuit *lib.* 2. *Æneid.*

> *Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro*
> *Summa notant pecudum, paterisque altaria libant.*

Et Homerus *iliad.* 3.

> *Hic Rex Atrides cultrum quem fortè ferebat,*
> *Maioris gladij vaginæ in parte repostum*
> *Exemit, & pilos media de fronte reuellit.*

Plura congerit Lindembrogius *in notis ad Censor. lib.* 1. *cap.* 7. Nec obstat quod vltimo loco expendebamus, videlicet comam dimittere proprium esse reorum, & mœrentium: nam vsus abscindendi comam non æquè apud omnes nationes inualuit, idemque fuit; immò potiùs in diuersos penitus fines, & ob dissimiles omnino ritus gloriosum hoc aliis, aliis indecorum; iucundum iis, ingratum illis visum fuit: vnde comam

 nutrire,

nutrire, & non deponere apud aliquas nationes gloriosum fuit; dimittere autem, & deponere tristissimum: contrà verò apud alias gentes deponere, & tondere comam lætitiæ argumentum erat, vt probant Alex. ab Alex. *lib. 1. dier. genial. cap. 16.* & *lib. 3. cap. 27.* Hadrianus Iun. *lib. 2. de coma*, Lælius Bisciola *lib. 7. horar. succes. cap. 5.* Vnde votum illud non dimittendi comam, vel barbam, nisi deuictis hostibus, refert Paulus Vvarnfridus *de gestis Longobard. lib. 3.* ibi: *Millia quoque Saxonum qui bello superfuerant, deuouerunt, se neque barbam, nec capillos incisuros.* Notauit Iornandes *in notis ad ipsum.*

8. Exponitur cap. si vero 4. de sent. excom. Ex suprà traditis accipit lucem textus *in cap. si verò 4. de sent. excom.* vbi docetur, manus violentas inferentem in clericum comam nutrientem, non incidere in excommunicationem latam *in can. si quis suadente 17. quæst. 4.* quia comam nutrire alienum est à clericali statu: quare rectè Alexander III. ibi statuit, percutientem huiusmodi clericum, iustam ignorantiæ causam habuisse, ob eamque excusari à prædicta ex communicatione docuerunt Covar. *in cap. alma, 1. p. §. 10. num. 15.* Azor *lib. 5. instit. cap. 20. in fine,* Anguianus *lib. 4. de legibus, controu. 4.* Gibalinus *de censur. fol. 285. & 464.*

Deinde ex suprà traditis exponendus est textus *in can. 21. 6. Synodi*, in illis verbis: *Qui Canonicorum quidem criminum rei facti, & propterea perfectæ, ac perpetuæ depositioni subiecti, in laicorum locum detrusi sunt, si quidem ad conuersionem suâ sponte respicientes peccatum delent, propter quod à gratia exciderunt, & ab eo se penitus alienos efficiunt, clerici habitu tondeantur: sin autem non suâ sponte hoc elegerint, comam sicut laici nutriant, vtpote qui mundanam, seu sæcularem conuersationem vitæ cœlesti præposuerint.* In quibus verbis facilè exprimitur, quàm alienum sit ab statu clericali comam nutrire; siquidem in illis casibus, in quibus à Patribus Ecclesiæ ob grauiora crimina clerici deponuntur, & ad laicalem statum rediguntur, iubetur, vt comam nutriant, quia in illis casibus potiùs vt laici, quàm vt ministri Ecclesiæ incedunt; cum verò delicta ita grauiora non sunt, nec depositionis pœnam merentur: & quia intra gradus Ecclesiasticos remanent, non debent tonsuram deferre, vt notauit Balsamon *ad 6. Synodum, in eo canone.* 9. Intelligitur can. 21. sextæ Synodi.

CAPVT V.

Ex Concilio Carthaginensi.

CLericus nec comam nutriat, nec barbam.

NOTÆ.

1. Carthaginensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* apud Ivonem *p. 6. Decreti, cap. 265.* Burchardum *lib. 3. c. 164.* additur *cap. 44.* sub quo numero reperiuntur verba huius textus in ipso Concilio, sed non eodem modo: in editione enim Surij *tom. 1. Concil. pag. 514.* habetur: *Clericus neque comam nutriat, neque barbam radat, vel tondeat.* In Regia editione Parisiensi ita legitur: *Clericus nec comam nutriat, nec barbam:* Vaticanus codex, Victorinus ac Gadensis ita ferunt: *Clericus nec comam nutriat, neque barbam radat*, vt testatur Sausay *in Panopl. cleric. in appendice de barba, cap. 3.* Sauarus *ad Sidon. lib. 4. epist. 24. verbo Barba prolixa:* In Concilio Barchinonensi, *can. 1.* ita cauetur: *Vt nullus clericorum comam nutriat, aut barbam radat.* Quæ tamen lectio constantior, congruentiorque sit prouinciæ, vbi, & tempori, in quo celebratum fuit hoc Concilium, infrà dicemus.

COMMENTARIVM.

2. BArbæ promittendæ, aut resecandæ ratio varia olim fuit, ac nunc est, multiplexque & diuersa pro varietate nationum: varios vsus referunt Lælius Bisciola *lib. 7. hor. succes. cap. 5.* Alex. ab Alex. *lib. 1. dierum genial. cap. 16.* & *lib. 3. cap. 27.* Cælius Rhodig. *lib. 7. antiquit. lect. c. 13.* Pierius Valer. *in tract. pro barbis sacerd.* Hothomanus *eod. tract.* & *lib. 1. obs. cap. 19.* Sauarus *ad Sidon. lib. 4. epist. 13. & 24.* Bosquetus *in not. ad Innoc. lib. 1. epist. 97.* Mesana *ad D. Hieronymum, verbo Barba.* Zerda *in advers. cap. 154.* D. Laurent. Ramirez de Prado *in Pentecont. cap. 25.* Eftenus *tom. 1. disq. monast. lib. 5 tract. 9. disquis. 3.* Hurtado *de vero martyrio sect. 3. digres. 5. fol. 370.* Sausay *in Panopl. cleric. in appendice de barbis sacerd.* Theoph. Raynaud. *tom. 13. in tr. laus breuit. cap. 8. fol. 497.* & quidem Græcos barbam promissam aluisse, & primò eam tondere solitos, mox rasisse, testis est D. Chrysost. *in oratione priori Tarsica 33.* ibi: *Barbarum primum inuenta est tonsura, & videbatur moderatum esse, ne valde promitterentur; nec nimium, sed leniter corrigeretur natura, videbatur multis strenuum, deinde radebant vsque ad genas.* Qui tondendi mos tempore Alexandri Magni initium habuit, vt Chrysippus apud Athenæum *lib. 13. cap. 6.* refert ibi: *Alexandri temporibus tondendæ barbæ consuetudinem inoleuisse, antequè priore hoc fuisse inusitatum, cùm tibicen ille Timotheus prolixâ barbâ tibias inflaret.* Probat perdoctus Ramirez *d. cap. 25.* Græci ergo comam, & barbam aluerunt, apud quos Philosophi præcipuè barbati erant: vnde Persius Socratem barbatum Magistrum dixit *satyr. 4. vers. 1.*

Barbatum hoc crede magistrum dicere.

Prudentius *contra Symmachum lib. 2.* barbatos dixit Sophistas.

Multiplicis dux dæmon est, qui parte sinistrâ
Centifidum confundit iter, trahit inde Sophistas
Barbatos.

Herodes Atticus apud Gellium *lib. 9. cap. 2.* ait: *Video barbam & pallium, Philosophum non video.* Lanctantius *de falsa sapient. cap. 24.* *Maximum itaque argumentum est, Philosophiam neque sapientiam ostendere, neque ipsam esse sapientiam, quod mysterium eius barbâ tantum celebratur.* Vnde in hos barbatos facetè Poëta Græcus lusit:

Si promissa facit sapientem barba, quid obstat
Barbatus possit quin caper esse, Plato?

Hebræos

Hebræos promissâ barbâ incessisse colligitur ex psalmo illo 133. ibi: *Sicut vnguentum, quod descendit in barbam Aaron:* & ex cap. 19. vers. 29. *Exodi*; c. 21. *Leuitici*, vers. 5. vbi vetantur Leuitæ barbam radere. Hinc frequenter minæ Prophetarum de rasura barbæ, vt de pœna omnium longè maxima. Isaias cap. 15. vers. 2. ibi: *Moab vlulauit, in cunctis capitibus eius caluitium, & omnis barba radetur.* Hieremias cap. 48. ideo in luctu, & mœrore barbam euellebant. Esdras cap. 9. ibi: *Cùm audissem sermonem istum, scidi pallium meum, & tunicam, & euelli capillos capitis mei, & barbæ, & sedi mœrens.* Ezechiel cap. 5. *Sume tibi gladium acutum, & duces per caput tuum, & barbam.* Romanos etiam à principio intonsos fuisse constat ex Iuuenal. satyra 4.

——— Facile est barbato imponere Regi
Intonsos rigidum in frontem descendere canos.

Lucano lib. 1.

Passus erat, mœstamque genis succrescere barbam.

Sed quo tempore radi, & tonderi illi cœperunt, non constat. Liuius anno 369. ab Vrbe C. vbi de Manilio Capitolino agit, ait: *Solitum ipsum radere barbam.* Sed reijcitur ex Varrone lib. 2. de re rustica, cap. 11. & Plinio lib. 7. cap. 39. ibi: *In Italiam ex Sicilia venere tonsores post Romam conditam anno 454. adducente Publio Licinio Mena, vt auctor est Varro: antea intonsi fuerunt.* Prosequuntur Lypsius ad lib. 14. annal. Taciti, Casaubonus in notis ad Iul. Capitol. fol. 83. & in Othone cap. 12. Dorleans ad Tacitum fol. 727. Camerarius cent. 1. horar. succes. cap. 36. & cent. 2. cap. 46.

3. DE CHRISTIANORVM MORIBVS.

Sed vt ad mores Christianorum perueniamus, si de primæuo eorum more sermo sit, non dubium est, quin Christus Dominus barbam non raserit, vt probaui in capite antecedenti; & eius Vicarium D. Petrum barbam aluisse, refert Nicephorus lib. 1. cap. 40. ibi: *Petrus quidem, aut crassâ corporis staturâ fuit, sed quæ aliquando esset erectior; facie subpallidâ & albâ admodùm; capilli capitis, & barba crispi, & densi.* De sancto Paulo Apostolo idem refert Nicephorus lib. 2. cap. 37. ibi: *Barba densior, & satis promissa, eaque non minùs quàm capitis coma, canis etiam respersa erat.* Etiam vetustæ priorum Pontificum imagines barbatæ, pilisque mento hærentibus insignes cernuntur, Clementis videlicet, Euaristi, Alexandri, Telesphori, Dionysij, Syluestri, Damasi, Gelasij, & aliorum vsque ad Anicetum, tom. 2. Bullarij, & apud Ciaconium; ab Aniceto tamen, & deinceps cœperunt Pontifices, & Ecclesiæ Latinæ Episcopi, ac clerici barbam non solùm tondere, verùm & radere; & ita apud ipsos Cherubinum, & Ciaconium cernuntur icones Pontificum absque barba: & Gregorius VII. lib. 8. epist. 10. ad Orsorum iudicem Caralitanum, ait, quod totius occidentalis Ecclesiæ clerus barbam radendi iampridem morem tenuit: & in Gallicana Ecclesia morem hunc radendi barbam viguisse testis est Sidonius lib. 4. epist. 13. vbi clericos coronâ decoros, & barbâ rasos fuisse commeminit his verbis: *Enim verò vestis astricta, tensus coturnus crinis, in rota speciemen accisus, barbâ intra rugarum latebras mersiâ, ad cutem sectâ forcipibus.* Vnde Concilium Bituricense in can. 7. tonsuram ecclesiasticam vocat, hoc est barbam rasam, & coronam in capite. De aliis Ecclesiis idem probat Othomanus de barbis sacerd. & in Pontifical. Roman. ritus prius præscribitur de barba tondenda his verbis: *Quando primò clericis barba tondentur, dicidebat Pontifice sedente cum mitra, antiphona Sicut ros Hermon, psalmo 132. Ecce quàm bonum. Gloria Patri, &c. Sicut erat, &c. Repetitur tota antiphona, quâ finitâ Pontifex depositâ mitrâ surgit, & stans versùs ad clericum dicit: Oremus, Deus cuius prouidentiâ omnis creatura crementis adulta congaudet, preces nostras super hunc famulum tuum iuuenilis ætatis decore lætantem, & primis auspiciis attondendum exaudi, vt in omnibus protectionis tuæ munitus auxilio, atque largiore prouectus, cœlestem benedictionem accipiat, & præsentis vitæ presidiis gaudeat. Per D. N. &c.* Hæc eadem oratio reperitur in veteri Romano ordine, & in libro Sacrament. Sancti Gregorij; & ex euchologio, seu rituali Græco refert Sausay in panopl. cleric. in append. de barba, cap. 2. Eundem morem à Latinis receptum adstruunt Nicolaus Pontifex epist. 70. P. Damianus lib. 1. epist. 15. ibi: *Ecclesiarum planè quoque Rectores, quibus potissimùm huius rei cura debuisset incumbere, tanto mundanæ vertiginis quotidie rotantur impulsu, vt à sæcularibus barba rasura quidem diuidat, sed actio non discernat.* Et inter leges Nortumbrensium, 34. est: *Si presbyter barbam, vel comam radere neglexerit, compensato.* Græci verò barbam nutriebant, nec tondebant; quo de more sibi inuiso Græci calumniam struere ante annos ferè 800. aduersus Latinam Ecclesiam non erubuerunt, vt constat ex epistola Nicolai I. ad Hincmarum, vbi causas inuidiæ, & odij Græcorum erga Latinos referens, ait: *Quin & reprehendere satagunt, quia penes nos clerici barbas radere suas non abnuunt.* Michaël Corularius P. C. in epist. ad P. Antioch. Patriarch. apud Baronium tom. 9. anno 1054. num. 33. ibi: *Quapropter illos Romanos omnino auersari necesse est; & quæ quidem Iudæorum more peragunt, talia sunt, vt error qui illis tribuitur de azymo, & quod suffocatum edunt, & barbam radunt.* Christ. Lupus ad can. 8. Synod. Constant. calumn. 8.

Cur autem diuersa in his esset agendi ratio, causam assignat Baronius anno 58. quòd in Oriente tam Iudæi, quàm Græci barbati incederent, idemque Christianos inter ipsos degentes factitasse: in Occidente verò, & præsertim Romæ, cùm ij, qui maturioris erant ætatis, tanquam quoddam nobilitatis insigne, vt refert Angel. lib. 3. noct. cap. 4. radere barbam consueuissent, Christiani Romæ agentes, vt à cæteris non distarent, abrasâ incedebant barbâ. Romanorum autem consuetudinem imitatos esse cæteros orbis Occidentalis fideles iam suprà probaui. Accedit, nam cùm barbæ abrasio, aut nutritio, non sit à natura instituta, sed adiaphorum quid, & indifferens, tam Græci, quàm Latini peculiaribus rationibus moti potuerunt barbam dimittere, aut radere. Pro Græcis faciebat decoris ratio iuxta D. Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 24. ibi: *Sunt verò quædam ita posita in corpore, vt tantummodo decorem habeant, non etiam vsum; sicut habet pectus virile mammilas, sicut facies barbam; quam non esse munimento, sed virili ornamento, indicant puræ facies fœminarum, quas vtique infirmiores viris, muniri tutiùs conueniret.* Ouidus lib. 13. Metamorph.

4. RATIONES HVIVS DISSIDII.

Pluma tegit volucres, ouibus sua lana decori est.
Barba viros, hirtæque decent in corpore setæ.

Consentit

Consentit Athenæus *lib.13. dypnosoph.* vbi refert Diogenem dixisse cuidam habenti mentum rasum: Nunquid naturam accusas, quòd te virum, non autem mulierem fecerit? Hinc etiam Diuus Hieronymus *in cap. 5. Ezechielis*, ait: *Barba virilitatis indicium est.* Hac quoque de causa putat Pater Roa *lib. 4. singul. cap. 3.* hac voce, *barbam*, cum duplicatione vsum fuisse Psalmistam *psal. 132.* ibi: *Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.* Et Artemidorus ait, filios tantùm ornamenti patribus afferre, quantum ori barba decoris addit. Latini etiam in hoc ritu radendi barbam rationibus non destituuntur. Primò quia pilorum, & capillorum tonsio designat nos ad perfectionis summum pertingere. D. Gregorius *lib. 2. moral. cap. 3.* Secundò facit antiqua Ecclesiæ consuetudo; vnde Gregorius VII. *in epist. ad Iacobum Caralit.* iubet vt clericos suos omnes barbam radere cogeret, idque ex maiorum consuetudine. Itaque non est ratio, quare vsum nutriendi barbam apud Græcos, aut radendi apud Latinos condemnemus; multa enim pro locorum, vel hominum diuersitate variantur; nec tamen propter hoc ab Ecclesiæ Catholicæ pace, atque vnitate aliquando discessum est, vt ait Firmilianus *in epist. ad Cyprianum*; & in proposito Ceolfridus *in epist. ad Naitanum R. pictorum*, ibi: *Verùm si profiteri nobis liberum est, quia tonsura discrimen non nocet, quibus pura in Deum fides, & charitas in proximum sincera est, maximè cùm nunquam Patribus catholicis, sicut de Pascha, vel fidei diuersitate conflictus; ita etiam de tonsura differentia legatur aliqua esse controuersia.* In Hispaniæ verò nostræ Barchinonensi prouincia rasionem barbæ aliquando prohibitam fuisse constat ex Concilio Barchinonensi *can. 3.* ibi: *Vt nullus clericus comam nutriat, aut barbam radat.*

5. EXPONITVR PRÆSENS TEXTVS. Quibus ita animaduersis, si præsens canon Concilij Carthaginensis legatur prout habetur in codicibus Vaticano, Sancti Victoris, & Gadensi: *Neque barbam radat*; referri debet ad vsum Orientalis Ecclesiæ, in qua mos inoleuerat non radendi barbam; & si adhuc retineatur lectio Surij: *Nec comam nutriat, nec barbam, sed radat, vel tondeat*; aliter exponendus est, si priùs obseruemus canonẽ istum editum fuisse propter Eutychitarum, & Massilianorum hæreticorum sectas; hi enim negantes operandum esse manibus propriis, intonsi prolixam comam, ac barbam alebant, vt testatur Epiphanius *hæresi 80.* & sanctus Augustinus *de opere monach. cap. 31.* eos facetè describens inter alia ait: *Et in hoc, quò quæso tam apertè contra præcepta Apostoli conari? an ita vacandum est, vt nec tonsores operentur? an quia Euangelicas volucres imitari se dicunt, quasi depilari timent, ne volare non possint.* Vnde Patres Concil. Carthag. statuerunt, barbam esse tondendam, etiam retentá vulgari lectione, *nec barbam radant.* Dici potest Ecclesiam nunquam prohibuisse tonsionem barbæ, sed eam nimis prolixam nutrire, aut ad cutem vsque radere. Vnde *in cap. clerici 6. hoc tit.* tantùm iubetur tonsio comæ & barbæ; sed mediocrem barbam esse alendam dicitur, quod ad imitationem Christi Domini, & eius Vicarij B. Petri plures R. E. Præsules fecisse refert Sausay *in panopl. sacerd. cap. 3.* De mediocri barba, & hanc mediocritatem barbæ esse obseruandam, statutum legimus in Concilio Mediolan. sub Sancto Carolo, anno 1565. sub titulo, *de clericorum vestitu*, ibi: *Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, cæterique clerici clericali tonsurâ sint insigniti ad formam, quam ratio vniuscuiusque ordinis Episcopi arbitrio postulabit; ita sint abrasi capilli, vt tonsura conspicua sit omnibus; comam verò & barbam ne studiosè nutriant; capillis simplicem cultum adhibeant; barba ita à superiori labro recidatur, vt pili in sacrificio Missæ Christi Domini corpus & sanguinem sumentem non impediant.* Rhotomag. anno 1581. à Cardinali de Borbonio celebrato, ibi: *Omnes vt reuocemus ad modestiam, hortamur, & præcipimus, vt tonsuram in capite, & coronam habeant suis ordinibus congruentem, & honestè rasam; nec barbam alant ministerio altaris indecoram.* Rhemensi habito à Ludouico Cardinali à Guisia anno 1583. *tit. de Clericis*, ibi: *Vt à superiore labro ob sacra communionis reuerentiam barbam tondeant, vel radant; infrà verò gerant clericali modestiæ congruentem.* Synodo Aquensi sub Alexandro Archipræsule, *tit. de vit. & honest. cleric. Comam & barbam ne studiosè nutriant, capillis simplicem cultum adhibeant. Presbyteri barbam habeant ad superius labrum ita incisam, vt sumentibus Christi sanguinem nullum afferat impedimentum, atque tam ipsi, quàm reliqui omnes ab omni parte nullo pacto pilos intortos, aut mento in acutum incisos, productosve, more nutriant militari.* Sic & Synodus Burdigalensis anno 1624. conuocata à Francisco Cardinale de Sourdis, illius Sedis Archiepiscopo, eodem titulo *de vita & honest. cleric. num. 4. cap. 13.* cauet: *Omnibus Ecclesiasticis nostræ prouinciæ, cuiuscumque dignitatis, status, & conditionis existant, iniungimus, vt iis vestimentis, quæ ab vltimo prouinciali sibi præscribuntur, incedant induti, coronam clericalem gestantes, ne sit præterea illis capillatura impariter attonsa, non superioris labij barba arte elaborata assurgat.* Referunt Sausay *in d. append. cap. final.* Corjolanus *in addit. ad summam.* Quam barbæ mediocritatem obseruant Hispaniæ nostræ tam Episcopi, quàm clerici, iuxta prædictas canonicas sanctiones: in aliis verò prouinciis aliter obseruari reperio à sacerdotibus, quorum vt iura non excutimus, ita varios vsus, quos sectantur, non impetimus; immò illæsos cuique manere peroptamus, cum Prætore vltrò profitentes, *Vti possidetis, ita possideatis.*

CAPVT

CAPVT VI.

Ex Concilio [a] Triburien.

CLericus si tonsurâ dimissâ vxorem acceperit, qui quidem sit sine [b] gradu, nec [c] monasterio à parentibus traditus, vxorem permittatur habere, & iterum [d] tondeatur, nec in vita sua vxorem dimittere audeat.

NOTÆ.

1. [a] TRiburien.] Ex eodem Concilio citantur hæc verba in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. *&* *sub tit. de Apostatis, cap.* 1. & à Burchardo *lib.* 8. *Decreti, cap.* 97. Carnotensi *p.* 7. *cap.* 115. & ita apud eos habetur. *Clericus, si tonsurâ dimissâ vxorem acceperit, qui quidem sit sine gradu, nec ad monasterium aliquod à parentibus traditus, si vxorem habere permittitur, iterum tonderi cogatur, nec in vita sua tonsuram negligere audeat. Quem autem progenitores ad monasterium tradiderunt, & in Ecclesia cœperit cantare, & legere, nec monasterium deserere poterit; sed si discesserit, reducatur; si tonsuram dimiserit, rursum tondeatur; vxorem si vsurpauerit, dimittere compellatur.* Quæ vltima verba, quæ hic omittuntur, ex eodem Concilio à Gratiano citantur *in cap. quicunque* 6. 20. *quæst.* 1. sed non reperiri in Concilio Triburiensi iam notarunt Antonius Augustinus & Boëtius Epon. *in præsenti.* Credo tamen Decretistas sententiam huius textus, licet non per eadem verba, deprompsisse ex canone 27. ipsius Concilij Tribur. vbi ita Patres sanxerunt: *In synodo Chalcedonensi c.* 7 *statutum est, vt clerici, qui semel in clero deputati sunt, neque ad militiam, neque ad aliquam veniant dignitatem mundanam. Et hoc tentantes, & pœnitentiam non agentes, quominus redeant ad hoc, quod propter Deum primitus elegere, anathematizari: nos autem eandem sequentes canonicam auctoritatem statuimus, vt clericus ecclesiasticè nutritus in Ecclesia coram populo, vel cantans, si postmodùm relicto clericatus habitu à castris Dominicis, quibus adscriptus est, profugus, & apostata elabitur, & ad seculum regreditur, ab Episcopo canonicè coerceatur, vt ad sinum matris Ecclesiæ reuertatur. Quòd si in hac indisciplinatione perdurat, vt comam nutriat, constringatur, vt iterum detondeatur, & postea nec vxorem accipiat, nec sacrum ordinem attingat. Si verò huic huius sancti Concilij reluctauerit diffinitioni, secundùm præstitutam Chalcedonensis Concilij constitutionem anathematizetur. Sanctus Isidorus tales hippocentauris dicit esse similes, qui nec equi, nec homines, atque quasi bruta animalia, libertate, ac desiderio suo feruntur.* Vnde huius textus magna est difficultas, tum ob eius litteræ corruptionem, tum ob sententiam, quæ congruum sensum recipere non valet.

2. [b] *Sine gradu.*] Sacro interpretantur Glossa, & communiter Doctores hic, quos sequuntur Couar. *in cap.* 9. *de testam. num.* 4. Boëtius Epon. *in præsenti*; ita vt minoribus ordinibus initiati, qui sine gradu sacro sunt, possint tonsuram dimittere, & vxorem ducere, iuxta ea quæ dabimus *in cap.* 1. *de clericis coniug.* constituti verò in gradu sacro nequeant ad nuptias transire, quia in gradu sacro sunt. Sed licèt vera sit, & catholica hæc doctrina, vereor tamen ne aliena sit à disciplina Ecclesiastica sæculi Concilij Tribur. & à suprà relato, in illis verbis: *Legens, vel cantans*; vbi clericis in minoribus gradibus constitutis ius connubij denegatur. Facit etiam quominus placeat prædicta communis sententia, quod olim clerici tantùm lectores in gradu dicebantur esse, vt in legibus Aleman. *tit.* 16. ibi: *Si autem clericus, qui in gradu, in Ecclesia publicè lectionem recitat, vel graduale, vel alleluya coram Episcopo in publico cantauerit, aliquam iniuriam passus fuerit, sicut superius diximus, componatur.* Et *lib.* 7. *Capitul. cap.* 309. ibi: *Clerici cuiuslibet gradus, in quibuscunque locis ordinati fuerint ministri, ad eadem loca pertineant.* Vnde existimo Patres in præsenti tantùm agere de clerico primæ tonsuræ, licèt sine gradu, vt probaui *in cap. cùm contingat, de ætate & qualit.* & illi tantùm permittunt Patres vxorem ductam retinere, quia in gradu non erat; si autem in gradu esset à parentibus Ecclesiæ, vel monasterio oblatus, & in eo gradu cœpisset legere, aut cantare, tunc illi non licebat vxorem retinere, *d. can.* 27. *Concil. Tribur.* non quia gradus ille Lectoris, vel Cantoris impediret, aut irritaret matrimonium à clericis in minoribus gradibus constitutis contractum, sed propter oblationem factam à parentibus Ecclesiæ, aut monasterio; talis enim oblatio illis prioribus Ecclesiæ sæculis filios verè constituebat clericos, aut efficiebat monachos, vt latiùs dicemus *in cap. cùm simus, de regul.* & ita nullo modo accipias textum hunc generaliter de omnibus clericis in minoribus ordinibus constitutis, sed de clericis in eis gradibus inseruientibus virtute oblationis paternæ, qui vxorem ducere non poterant, *ex d. can.* 27.

[c] *Monasterio.*] Iuxta addocenda *in dicto cap. cùm simus*, ex cuius commentario, & commentario textus *in cap.* 1. *de cleric. coniug.* præsens petendum est. 3.

[d] *Iterum tondeatur.*] Mirantur non immeritò multi, cur clericus coniugatus hic iubeatur iterum tonderi, cùm *in cap. Ioannes, de cleric. coniug. cap. vnic. eod. tit. in* 6. coniugatis potiùs tonsura prohiberi videatur. Boëtius Epon. in præsenti textum hunc accipit eo casu, quo clericus coniugatus beneficium retinet, & stipendiis Ecclesiæ sustentatur, vt *in cap. vnic. de cleric. coniug. in* 6. *cap. vnic. de bigamis, eod. libro.* Sed temporum series interpretationem hanc non admittit; quare faciliùs textus hic accipitur si de prædictis oblatis textum exponamus; illi enim cùm virtute oblationis veri clerici constituerentur, ideo si de facto contraxerint matrimonium, debent separari, & iterum tonderi, vt sic restituantur pristino gradui.

CAPVT

CAPVT VII.

[a] Alex. III. *Cantuarienſi Archiepiſcopo.*

CLericus. [b] *Et infrà:* Clerici, qui comam nutriunt, & barbam, etiam inuiti à ſuis [c] Archidiaconis tondeantur.

NOTÆ.

1. [a] ALexander III.] Ita legitur *in* 1. *collect. ſub tit. ne cleric. vel monach. cap.* 6. & *in cap. clericis, eod. tit. in hac collect.* & poſt Concil. Lateran. *p.* 27. *cap.* 4. Sed conſtat textum hunc provt iacet in his locis, eſſe compoſitum ex diuerſis Conciliorum canonibus; verba autem quæ hic referuntur, extant in Concil. Agathenſi celebrato anno 430. *can.* 10. & referuntur à Gratiano *in cap. clerici qui comam,* 23. *diſt.* & *in capitul. Caroli lib.* 7. *cap.* 165. ibi: *Simili modo decretum eſt, vt clerici qui comam nutriunt, ab Archidiacono, etiamſi noluerint, inuiti tondeantur.* In præſenti tamen Raymundus adiecit ea verba: *Et barbam;* vt cohærentia præcedentibus canonibus, quæ non extant in ipſo Concilio Agathenſi.

[b] *Et infrà.*] Integra clauſula reperitur *in cap. clerici* 6. infrà, *ne clerici, vel monachi,* in prima collectione.

[c] *Archidiaconis.*] Qui iuxta conſuetudines Galliæ, & aliarum prouinciarum iuriſdictionem exercent, vt probaui *in cap.* 5. *de offic. Archid.* non tamen hæc verba abſolutè, & indiſtinctè accipit Hallierius *de hierarch. eccleſ. lib.* 4. *artic.* 2. *fol.* 864. ita vt presbyteri etiam comprehendantur, ſed tantùm clerici Diaconis inferiores: cui perdocto viro vt non conſentiam, mouet, quod Archidiaconis etiam correctio presbyterorum olim competebat. Concil. Altiſſiod. *can.* 20. ibi: *Quod ſi Preſbyter (quod nefas eſt dicere) aut Diaconus, aut Subdiaconus poſt acceptam benedictionem infantes procreauerit, aut adulterium commiſerit, & Archipresbyter hoc Epiſcopo, aut Archidiacono non intimauerit, integro anno non communicet.* Probaui *in cap.* 2. *&* 5. *de offic. Archid.* Vnde præſenti conſtitutione, tam clerici in minoribus, quàm in maioribus gradibus conſtituti comprehenduntur. 2.

CAPVT VIII.

Idem *in Concilio* [a] *Lateran.*

MOnaſteria Sanctimonialium ſi quiſquam clericus ſine manifeſta, & rationabili cauſa frequentare præſumpſerit, per Epiſcopum arceatur, & ſi non deſtiterit, ab officio Eccleſiaſtico reddatur immunis: ſi laici, excommunicationi ſubdantur, & à cœtu fidelium fiant penitus alieni.

NOTÆ.

1. [a] LAteran.] Cap. 11. vbi habentur verba in præſenti compilata; ſed integrum canonem referam, vt agnoſcamus quæ immutata, vel addita ſint à Raymundo, qui textum hunc tranſcripſit ex prima collectione, vbi *ſub hoc tit. cap.* 8. reperitur: in dicto autem canone Concilij ita legitur: [Clerici in ſacris Ordinibus conſtituti, qui mulierculas ſuas in domibus ſuis incontinentiæ nota tenuerint, vt abiiciant eas, & continenter viuant, aut ab officio, & beneficio Eccleſiaſtico fiant alieni. Quicunque in incontinentia illa, quæ contra naturam eſt, propter quam venit ira Dei in filios diffidentiæ, & quinque ciuitates igne conſumpſit, deprehenſi fuerint laborare, ſi clerici fuerint, eiiciantur à Clero, vel ad pœnitentiam agendam in monaſteriis detrudantur; ſi laici, excommunicationi ſubdantur, & à cœtu fidelium fiant prorſus alieni. Monaſteria præterea ſanctimonialium ſi quiſquam clericus ſine manifeſta, & neceſſaria cauſa frequentare præſumpſerit, per Epiſcopum arceatur; & ſi non deſtiterit, à beneficio Eccleſiaſtico reddatur immunis.] Vnde apparet in ipſo Concilio actum non fuiſſe de laicis monaſteria ſanctimonialium ingredientibus; compilatores autem primæ, & huius ſextæ collectionis, quæ de laicis incontinentibus cum maſculis Patres ſtatuerant, & reperiuntur *in cap. clerici, de exceſſ. Prælat.* ad ingredientes monaſteria porrexerunt, & tranſmutarunt verba illa: *Si laici, excommunicationi ſubdantur, & à cœtu fidelium fiant penitus alieni.* Deinde cùm in Concilio tantùm pœna priuationis beneficij ſtatuta eſſet aduersùs clericos monaſteria frequenter ingredientes, compilatores pro illa pœna depoſitionem ab officio repoſuere: tandem pro illis verbis: *Manifeſta cauſa;* tranſcripſerunt, *Rationabili cauſa.* De hoc Concilio Lateran. & eius hiſtoria aliqua retuli *in cap.* 7. *de elect.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur diſputanda aſſertio: *Clerici frequenter adeuntes monaſteria Sanctimonialium, ſi moniti non deſiſtant, deponuntur.* Probant eam textus *in cap. ad reatum* 33. 81. *diſt. cap. cleri* 32. *ead. diſt. cap. diffinimus* 18. *quæſt.* 2. Concil. Hiſpal. 2. *can.* 2. *cap. periculoſo, de ſtatu regul. lib.* 6. Concil. Tolet. 4. *can.* 6. Tarracon. *can.* 1. Epaunenſe *can.* 38. Arelat. ſub Carolo *can.* 7. Matiſcon. *cap.* 2. *Nullus Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, Clericus vel quicunque Sacellarius in monaſteriis puellarum, niſi probatæ vitæ, & ætatis prouectæ, propter vtilitatem, aut* 2. CONCLVSIO PROBATVR.

aut pro quacunque reparatione monasterij, in quacunque earum necessitate habitare, aut secretas collocutiones habere præsumat. Cabilonense sub Carolo *can.* 55. ibi: *Abbatissa cum viris clericis, siue laicis, horis incompetentibus non loquatur; sed quidquid cum masculis clericis, siue laicis de rebus necessariis peragere debet, à prima hora vsque ad vesperam peragat.* Et *can.* 56. *&* 60. ibi: *Non debere presbyteros ampliùs in monasterio puellarum immorari, nisi donec Missarum solemnia, aut aliquid ibi de Dei seruitio, & suo monasterio expleant.* Et *can.* 63. *Nullus vasus Abbatissæ, nec minister aliquis, nec clericus, nec laici claustra ancillarum Dei ingrediatur.* Turon. sub Carolo *can.* 29. *Ne presbyteri, Diaconi, cæterique clerici intrent puellarum monasteria, nisi tempore quo Missarum solemnia celebranda sunt, vel alia quælibet ecclesiastica officia peragenda; quibus peractis statim ingrediantur, neque ibi postea aliquam moram faciant.* Magunt. *can.* 26. *Presbyteris per monasteria puellarum opportuno tempore liceat Missarum solemnia celebrare, & iterum ad proprias Ecclesias redire.* Concil. Herbipolense tempore Honorij IV. Foroiuliense sub Hadriano *can.* 13. *Vt monasteria puellarum, quæ sub disciplina regula degunt, obstrictiùs munitis claustris nulli pateant aditui virorum: sed neque presbyteri, neque Diaconi, vel quilibet de Clero, vel etiam Archimandrita, quasi visitationis, vel prædicationis causâ sine permissu Episcopi ciuitatis sibi licentiam tribuat ineundi.* Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 5. Pius V. in constitutione quæ incipit, *Circa pastoralis.* Gregorius XIII. & Paulus V. in constitutione quæ incipit, *Monialium statui.* Illustrant vltra congestos in præsenti Barbosa *de iure ecclesi. lib.* 1. *cap.* 44. Sanchez *lib.* 6. *summæ, disputat.* 16. Antonius Augustinus *in epit. iur. lib.* 9. *tit.* 19. *&* 22. Petrus Gregorius *de republica lib.* 13. *cap.* 29. *numer.* 2. Scottia *in select. epit.* 92. *theorem.* 227. Tamburin. *de iure Abbat. tom.* 2. *disp.* 14. *q.* 10. & *de iure Abbatiss. disp.* 25. *q.* 1. Suarez *de censur. disp.* 22. *sect.* 1. Bruno Chassaing. *de priuil. regul. tract.* 4. *cap.* 16. *propos.* 11. Gibalinus *in synop. censur. verbo Clausura*, & *de clausura regul. cap.* 1. §. 3. Acuña *in cap. referendum*, 81. *dist.* Filesacus *in cap.* 17. *de offic. ordin.* Boëtius Epon. & Cuiacius *in præsenti*, Diana *p.* 11. *tract.* 8. *resol.* 25. Hieronymus Garcia *tom.* 2. *polit. regul. tract.* 13. *difficult.* 1. *dub.* 3. *punct.* 2. Araujo *tract.* 3. *quæst.* 2. *moral.* D. Ioannes Colmenero Complut. Professor *in repet ad hunc textum*, Theophilus *tom.* 12. *de frequent. mulier. fol.* 288. Franc. Florens *in præsenti.*

3. IMPVGNATVR PRÆDICTA ASSERTIO. Sed aduersus hanc assertionem sic argumentor: Non solùm licet clericis, & monachis sanctimonialium monasteria frequenter adire, verùm & cum eis simul cohabitare: vnde monasteria duplicia primis Ecclesiæ sæculis erant, in quibus simul monachi, & sanctimoniales habitabant, & ad psallendum in eodem choro conueniebant. Synodus Rom. sub Innoc. II. *can.* 27. refert Amb. Morales *lib.* 14. *hist. Hispan. cap.* 7. & nullibi reperiri virorum monasteria, quin simul essent puellarum, probat Yepes *in Chron. Diui Benedicti, cent.* 5. *anno Christi* 943. in quibus monasteriis duplicibus, duplex regiminis forma erat; aliquando enim fœminæ viris, aliquando contrà viri fœminis erant subiecti; sancta enim Hildegardis cum aliis sociis in Monte Sancti Disibodi, vbi erat monachorum cœnobium, Abbati subfuerunt; è contrà verò in Ordine Fontis Ebraldi viri religiosi æquè ac moniales Abbatissæ suberant, vt ex Baronio, & Miteo refert Eftenus *lib.* 1. *disquisit. monast. tract.* 1. *disquisit.* 5. & in nostra Hispania monachos alicubi cum monialibus degentes Abbatissæ subiectos fuisse, refert Yepes vbi suprà *anno* 537. & in antiqua charta monasterij sancti Iuliani de Pedernales, quod erat sanctimonialium, hæc habentur verba: *Hostiâ Abbatissâ regente ibidem monachorum cateruam, &c.* Et Heraclides *in paradiso, cap.* 29. scribit se Romæ nouisse *Asellam Christi virginem, multorum curam illic gerentem, vbi viros etiam cum coniugibus suis vidi, monachorum eo tempore vitas, & instituta ducentes.* Ergo licet clericis, & monachis monialium monasteria adire. Augetur hæc difficultas ex eo; nam ingressus in monasterio puellarum non est prohibitus illis, qui castitatis propositum seruant, & religiosæ conuersationis sunt. Concil. Epaun. *can.* 38. ibi: *Monasteria puellarum non nisi probata vita, & ætatis prouecta, ad quascunque earum necessitates, vel ministrationes, laici permittantur intrare.* Concil. Arelat. sub Carolo *can.* 7. & ex eis Martinus Bracharensis in sua collectione, *can.* 32. ita ait: *Religiosis fœminis laicorum alienorum familiaritatem, & consortium prohibemus, eorum videlicet, qui nec Dei timorem subiecti, nec continentiæ retinent disciplinam.* Sed clerici & rectæ conuersationis sunt, & castitatis propositum seruare promiserunt. Igitur illis non debet sub depositionis pœna prohiberi aditus ad monasteria sanctimonialium.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, quod licèt clausura monialium, tam quoad egressum ipsarum, quàm quoad ingressum aliorum intra monasteria, non sit à iure diuino statuta, vt probant Gibalinus *de clausur. cap.* 1. §. 1. Hieronymus Garcia *vbi proximè*; fuit tamen indicta ab Ecclesia iam illius primis temporibus. Cæsarius in sua regula, *num.* 36. quam à Baronio desideratam ex Bollando refert Gibalinus *vbi proximè*, in hæc verba; *Ante omnia, ac propter custodiendam famam vestram, in secreta parte monasterij, & in oratoriis, exceptis Episcopis, Prouisore, & Presbytero, Diacono, & Subdiacono, & vno vel duobus Lectoribus, quos & ætas, & vita commendat, qui aliquoties Missas facere debeant, nullus introeat. Cùm verò aut tecta retractanda sunt, aut ostia, vel fenestra sunt componenda, aut aliquid huiusmodi reparandum, artifices tantùm, & serui ad operandum, si necessitas exegerit, cum prouisore introeant; sed nec ipsi sine scientia, aut permissione Matris: ipse verò prouisor in interiorem partem, nisi pro vtilitatibus quas suprà comprehendimus, nunquam introeat, & nunquam, aut difficilè sine Abbatissa, aut alia honestissima teste, vt sanctæ sorores secretum vsum, sicut decet, & expedit, habeant.* Eadem paucioribus verbis sua diffinitione comprehendit Concil. Epaunense *cap.* 38. *Monasteria puellarum non* 4. DE CLAVSVRA MONIALIVM.

non nisi probatæ vitæ, & prouectæ ætatis, ad quascunque earum necessitates, & ministrationes laicus permittatur intrare. Ad faciendas verò missas, qui ingressi fuerint, statim exacto ministerio regredi festinabunt. Alias autem nec clericus, nec monachus iuuenis vllum ad puellarum congregationem habebit accessum, nisi aut paterna, aut germana consuetudo probatur admittere. Quam eandem sanctionem iisdem planè verbis annotauit Concil. Arelat. 4. *cap.* 7. sub Leone III. & Magno Carolo coactum: ipseque Leo in Capitularibus à se editis, & relatis *tom.* 1. *Concil. Gallican.* anno Christi 804. idem sanciuit, nempe: *Vt nullus in monasterio puellarum, aut ancillarum Dei intrare præsumat, nec Presbyter, nec Diaconus, vel clericus, aut laicus, nisi tantum presbyter ad Missam celebrandam tempore opportuno ingrediatur, salua necessitate monasterij secundum canonicam institutionem, & iuxta quod Episcopus ipsius parochiæ ibidem ordinauerit: Presbyter autem Missâ celebratâ, statim exeat.* Similia habet Concil. Turon. 3. eodem Imperante, vti superiùs monuimus, Carolo, *cap.* 29. & Concilium Cabilonense *superiùs citato cap.* 61. illius enim temporibus in monasteriis Ecclesiæ erant intra claustra, nec foris patebant, dicebanturque oratoria. D. Gregorius *lib.* 1. *epist.* 54. ibi: *Festiuitatibus sanctorum desiderabiliter insistentes, præsentis præceptionis nostræ paginam ad experientiam tuam necesse duximus dirigendam, indicantes ei oratorium B. Mariæ, quod nuper in cella fratrum ædificatum est, vbi Marinianus Abbas præesse cognoscetur.* Inde oratorium pro monasterio vsurpatur *in cap. monasterium, 16. quæst.* 7. vbi Glossa monasterium interpretatur Ecclesiam. Huius acceptionis ratio ea videtur, quòd sacella monasteriorum, orationi dumtaxat, & sacrificio destinarentur. Vnde aiunt Diuus Augustinus *epist.* 121. in oratorio præter orandi, & psallendi cultum penitus nihil agatur: & D. Benedictus *sua regula cap.* 52. *Oratorium id sit, quod dicitur, nec ibi aliud quidquam condatur.* Facit caput *oratorium, de consecr. dist.* 2. Vnde suprà relatis canonibus presbyteris & clericis ad Missarum solemnia, & diuina officia celebranda monasteria puellarum ingredi permittitur, & finitis diuinis officiis, exire iubentur; vt quid enim ista facultas ingrediendi monasteria ad Missas celebrandas, si oratorium, vel Ecclesia extra monasterium erat? Hodie tamen, & iam pluribus ab hinc sæculis sanctimoniales habent Ecclesiam exteriorem patentem omnibus; illæ verò interiorem chorum, in quo ipsæ canunt, & Missarum solennia, quæ in exteriori Ecclesia fiunt, audiunt, vt necesse non sit presbyterum ea de causa monasterium ingredi.

5. EX CAUSA NECESSITATIS LICET INGREDI.

Vrgente tamen necessitate reparationis ipsius monasterij, vel similis operationis, permittebatur ingressus, tam clericis, quàm laicis. Concil. Cabilon *can.* 63. ibi: *Nullus vassus Abbatissæ, nec minister aliquis, nec clericus, vel laicus claustra ancillarum Dei ingrediatur, nisi fortè quando necessitas operandi incumbit.* Vbi vassus accipitur pro fidelis, qui seruitium exhibet beneficiariò, seu certa fide obstrictus, vt in legibus Aleman. *tit.* 36. *cap.* 4. ibi: *Qualiscunque persona sit, aut vassus Ducis, aut Comitis.* Et *tit.* 79. *cap.* 3. *Et Dominus eius duodecim vassos intra domum habet.* Legibus Baioar. *tit.* 15. *cap.* 2. ibi: *Siue Regis vassus, siue Ducis. lib.* 2. *capitul. Caroli, cap.* 14. ibi: *Vassi, & vassalli nobis famulantes.* In veteribus formulis editis à Bignonio *lib.* 2. *ad Marculfum, cap.* 17. Vossius *de vitiis sermon. lib.* 3. *cap.* 55. In Concilio etiam Matiscon. 1. *can.* 2. cautum fuit, vt nulli Episcopo, Presbytero, Diacono, vel clerico, aut sæculari in monasterio puellarum habitare liceat, nisi sit probatæ vitæ, & ætatis prouectæ, & vtilitas, aut reparatio monasterij postularet; præcipueque illis prohibetur ingredi intra salutatorium: vbi per salutatorium accipitur quod in aliis canonibus dicitur secretarium, idest locus, ex quo qui celebrat, progreditur. Diuus Gregorius *lib.* 4. *epist.* 54. vbi agens de pallio, ait: *Quo non aliter te vti memineris, nisi in propria tua ciuitatis, dimissis iam filiis, Ecclesia, procedens à salutatorio ad sacra Missarum solemnia celebranda; peractis verò Missis idem in salutatorio rursum curabis deponere.* Gregorius Turon. *lib.* 2. *hist. cap.* 21. ibi: *Cui in eo quod modò salutatorium dicitur, mansio erat, atque ad gratias Deo agendas, tempore nocturno reddendas consurgebat.* Cæsarius *in capitul. Regulæ*, ibi: *Quæcunque ad conuersionem venerit, & in salutatorio regula frequentiùs relegatur.* Salutatorium ergo erat locus intra cellam monasterij, sed immediatum oratorio, vt latè probat Gibalinus *de clausura disquisit.* 1. *cap.* 1. §. 3. & *cap.* 2. §. 2. & §. 15. *per totum*; causas tamen ob quas hodie ingredi liceat sanctimonialium monasteria, & quis licentiam ingrediendi huiusmodi in casibus dare possit, latiùs prosequuntur Gibalinus *dicta disquisit.* 1. *ferè per totam*, Tamburinus & Garcia *vbi proximè*, Nouarinus *lib.* 2.

6. ETIAM PROHIBETUR ACCESSUS.

Non solùm ingressus intra monasteria Sanctimonialium Presbyteris, Clericis, & laicis prohibitus est, tam iure veteri Pontificio, quàm nouo; verùm & frequens accessus ad monasteria sine iusta, & rationabili causa, tantùm gratiâ videndi, aut colloquendi cum ipsis Sanctimonialibus. Concil. Matiscon. 1. *can.* 2. Secreta colloquia cum Sanctimonialibus, Presbyteris, & Clericis licèt in salutatorio, aut oratorio haberentur, prohibuerunt Patres, & in Concilio Turon. 3. *can.* 29. ibi: *Importunè frequentare cupientibus omnis aditus præcludatur.* Et maximè clericis, ac monachis talis accessus prohibetur in Concilio Paris. 6. *cap.* 29. anno 829. celebrato, vbi addunt Patres, eos obtendere solere, se non ob aliud illuc accedere, nisi aut propinquitatis, aut familiaritatis causâ; quem prætextum damnarunt etiam Patres Concilij Nicæni 2. *can.* 20. & in Concilio Tarracon. 1. suprà relato, iubetur, monachum, qui familiariter cum propinqua suæ curæ commissâ conuersaretur, includi in cella monasterij pœnitentiæ lamentis impunè, & aquâ vitam ex Abbatis imperio sustentare. Et quia familiaris, ac frequens accessus plerunque obtendebatur prætextu sepulturæ, nimirum sepulchri alicuius cognati intra monasterium videndi, prætextum illum reiecit Imperator Iustinianus in nouella 133. quæ extat *lib.* 4. *Basilic. tit.* 1. *cap.* 15. & illustrat Balsamon *in can.* 48. *Synodi* 6. *in Trul.* Statuit ergo Iustinianus, ne virorum cadauera inferantur intra

tra monasteria mulierum, nec fœminarum cadauera intra virorum monasteria sepulturæ mandentur, ne pietatis, & sanctitatis prætextu hant inhonestæ, & indecoræ congressiones. Etiam ad prætextum pietatis pertinebat communitas eiusdem chori, quæ alicubi erat in vsu; quare Innocent. II. in Synodo Romana ita statuit: *Prohibemus, ne Sanctimoniales simul cum Canonicis, siue Monachis in Ecclesia in vno choro conueniant ad psallendum.* Et quia prætextu alendi ipsas Sanctimoniales frequens accessus ad eas dabatur, ideo in Concilio Carthag. 4. *can.* 102. ita cautum fuit: *Ad reatum Episcopi pertinet, vel Presbyteri, qui Parochiæ præest, si sustentandæ vitæ præsentis causâ, adolescentiores viduæ, vel sanctimoniales clericorum familiaritatibus subiiciantur.* Tandem obtendebatur frequens hic accessus ob gubernationem monasteriorum, siue quoad rerum temporalium administrationem, siue quoad vitæ regularis institutionem: quare ne huius necessitatis, seu pietatis causâ talis familiaritas obreperet, Concil. Hispalense 1. *can.* 11. reiecit curam istam in monachos, his verbis: *Monasteria in prouincia Bœtica monachorum administratione, ac præsidio gubernentur; tunc enim salubria Christo dicatis virginibus prouidemus, quando eis PP. spirituales legimus, quorum ipsæ possint gubernaculis tueri; constituentes, vt vnus monachorum probatissimus eligatur, cuius cura sit prædiis earum rusticis, vel vrbanis intendere, fabricas exstruere, & si quid aliud est ad necessitatem monasterij prouidere; vt Christi famulæ pro anima sua vtilitate tantùm solicitæ, solis diuinis cultibus viuant, operibusque suis inseruiant.* Addunt vestes suppeditandas esse a virginibus, iis, à quibus tuitionem expectant. Vt verò occurrerent familiaritati, quæ ex administratione eiusmodi nasci potuisset, cauent vt monachi ab earum familiaritate remoti, nec vsque ad vestibulum habeant accedendi familiare permissum. Facit P. Abelardus *epist.* 8. ibi: *Monachos, & eorum conuersos more Apostolorum, & Diaconorum, in iis quæ ad exteriorem pertinent curam, monasteriis fœminarum prouidere: quibus maximè propter Missas necessarij sunt monachi; propter opera verò conuersi.*

7. QVANDO, ET QVOMODO ACCESSVS PERMITTATVR. Sed quia aliquando iusta causa aderat, ob quam accessus ad ipsas sanctimoniales liceret, statutum fuit vt presbyteri cum licentia Episcopi, & Præpositæ monasterij sanctimoniales alloquerentur: & quia hac licentia abutebantur presbyteri ratione ordinis sacri, ideo Diuus Hieronymus eos increpat *epist.* 22. *ad Eustochium*, his verbis: *Sunt alij (de mei ordinis hominibus loquor) qui ideo Presbyterium, & Diaconatum ambiunt, vt mulieres licentiùs videant.* Et vt se gratiores puellis exhiberent, magnâ curâ se ornasse idem Sanctus prosequitur illis verbis: *Omnibus cura de vestibus, si benè oleant, si pes laxa pelle non folleat, crines calamistri vestigio rotantur, digiti de annulis radiant; & ne plantas humidior via spargat, vix imprimunt summa vestigia. Tales cùm videas, sponsos magis existimato, quàm clericos. Quidam in hoc omne studium, vitamque posuerunt, vt matronarum nomina, domos, moresque cognoscant.* Desiderabatur ergo licentia proprij Episcopi. Synodus Carthag. *cap.* 41. *Clerici, vel qui sunt continentes* (hoc est monachi, interprete Balsamone) *ad viduas, vel virgines non ingrediantur, nisi ex permissione, & consensu proprij Episcopi, vel Presbyterorum. Porro hoc quoque non soli faciant, sed cum clericis, vel cum eis, cum quibus Episcopus, vel Presbyteri soli habent aditum ad eiusmodi mulieres, vel vbi adsunt clerici, vel aliqui bonæ existimationis christiani.* Quod & aliis canonibus, & iuri Iustinianeo consentaneum esse nouit Balsamon *in scholiis.* Etiam Præpositæ licentia desiderabatur. Synodus Nicæna 2. *can.* 20. ibi: *Si contigerit aliquem propinquam suam videre, & voluerit monachus in præsentia Abbatissæ huic confabulari, per modica, & compendiosa verba, & in breui ab ea discedat.* Etiam debebat huiusmodi collocutio fieri in præsentia aliarum sororum. Concil. Hispal. 2. *can.* 11. ibi: *Non liceat Abbati, vel ei qui præficitur, extra eam, quæ præest, loqui virginibus Christi aliquid, quod ad institutionem morum non pertineat. Adhuc, ne quidem cum ea, quæ præest, loqui liceat, sed sub testimonio duarum, aut trium sororum, itaut rara sit accessio, & breuis omnino colloquutio.* Concil. Cabilon. 2. *can.* 55. & sequenti, Concil. Paris. 6. *can.* 26. Locus etiam colloquiis destinatus debet esse publicus. Concil. Cabilon. 2. *can.* 61. Aquisgran. 2. *p.* 3. *cap.* 14. Etiam hora competens esse debebat, vt statuitur in dicto Concilio Cabilon. 2. *can.* 55. nempe à prima hora ad vespertinam; à vespera verò ad primam, non nisi propter magnam necessitatem, *can.* 56. *ipsius Concilij*; & tunc se priùs signo crucis muniebant. Concil. Aquisgran. *can.* 6. ibi: *Si quando cum sæcularibus ad colloquendum fueris euocata, priùs arma frontem trophæo crucis; vexillo Christi comitari digneris.* Sed quia hæc recta Ecclesiæ disciplina negligebatur, tanquam contrariâ consuetudine abolita, Alexander III. in Concilio Lateran. *can.* 11. in præsenti relato, eam suscitauit nouis, & grauissimis adiectis pœnis, inhibendo frequentem accessum ab monasteria sanctimonialium. Eandem constitutionem firmarunt Bonifacius VIII. *in cap. periculoso*, Patres Concil. Trident. *vbi suprà*, & innouarunt Pius V. & Gregorius XIII. suis constitutionibus supracitatis: quare Romæ, in aliisque Italiæ partibus grauissimis afficiuntur pœnis frequenter accedentes ad puellarum monasteria, quæ vtinam in nostris prouinciis in praxi essent.

Magna niti ratione Alexandrum III. in præsenti, & cæteros Ecclesiæ Patres prohibendo ingressum, & accessum ad claustra monialium, quis neget? Triplicem huius prohibitionis rationem præbet Bonifacius VIII. *in dicto cap. periculoso.* Primam his verbis: *Periculoso, & detestabili quarundam monialium statui, quæ honestatis laxatis habenis, & monachali modestiâ, sexusque verecundiâ impudenter abiectis, extra sua monasteria nonnunquam per habitacula personarum sæcularium discurrunt.* Quod periculum violandæ castitatis præ oculis habuerunt, qui virginum, immò & aliarum fœminarum familiaritatem cum viris, præsertim clericis, tam grauiter damnarunt. Tertullianus *lib. de velandis virginibus*, ibi: 8. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Tam sancti viri est suffundi, si virginem viderit, quàm sancta virginis, si à viro visa est. Rationem reddit Sanctus Leander *lib. de instit. virginum*, his verbis: *Dispar sexus in vnum locatus, eo titillatur instinctu, quo nascitur.* Quam rationem fusè illustrabimus titulo sequenti. Secundam rationem petit Bonifacius ex piorum offensione, atque infamia, quæ toti religioni creatur, illis verbis: *In religionis opprobrium, & scandalum plurimorum.* Quam etiam assignarunt Patres Synodi Nicænæ 2. *can.* 18. *&* 20. Pius V. *in dicta constit.* ibi: *Decoris periculo, & scandalo plenam rem esse, ac regulari obseruantiæ vehementer aduersari.* Quam rationem illustrant Gibalinus *disquisit. monast. disquis.* 1. *cap.* 1. §. 5. Setlogus *tom.* 3. *in Cantic. vestig.* 30. *sect. vnic.* Tertiam tandem rationem affert Bonifacius in illis verbis: *Moniales à publicis, & mundanis aspectibus separatæ omninò seruire Deo valeant.* Consentiunt Gregorius XIII. in Bulla quæ incipit, *Vbi gratia*, ibi: *Proinde sanctimonialium quieti, & tranquillitati consule, ac omnia, quæ illas à spiritualium rerum cogitatione, & exercitio auocant, impedimenta tollere, periculaque, & scandala ab eis remouere cupientes.* Paulus V. in sua constit. edita anno 1612. ibi: *Ad ea remouenda, quæ religiosam earum quietem, & regularem obseruantiam perturbare dignoscuntur, curam nostram libenter intendimus.* Quam rationem illustrat Gibalinus *dicto* §. 5. *num. final.* Rectè ergo Alexander III. vt veterem hanc Ecclesiæ disciplinam iam obsoletam suscitaret, sub graui depositionis pœna prohibuit omnibus presbyteris, & clericis, ne sine iusta & necessaria causa monasteria sanctimonialium adirent, ne per accessus indebitos nulla ex causa factos clerici ineant familiaritates, quæ in aliquod abruptum eos pertrahant, vt monstratum est exemplo Sabiniani apud D. Hieronymum, & clerici Hispani apud Grillandum *lib. de sortileg. quæst.* 17.

9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt illis primis Ecclesiæ sæculis non solùm monasteria essent duplicia, vbi simul habitabant monachi, & moniales; verùm & virgines deuotæ cum presbyteris intra proprias ædes degerent, quia deuotio ac virtus illius sæculi nihil scæui criminis suspicari sinebant; tamen frigescente deuotione illa (vt notaui *in canone* 27. *Concil. Illiber.*) prohibitum fuit, ne deinceps monasteria duplicia virorum, & fœminarum erigerentur. Synodus Nicæna 2. *can.* 20. Concil. Hispal. 2. *can.* 11. ibi: *Propter insidias diaboli, aut propter obloquutiones hominum.* Concil. Agath. *can.* 38. Synodus 7. *can.* 29. *l.* 44. *C. de sacros. Eccles.* notarunt Balsamon *in dicto can.* 20. *Concil. Nican.* Cuiacius *in nouella* 123. *cap.* 54. Bosquetus *in notis ad Innoc. lib.* 3. *regest.* 15. *epist.* 80. Gibalinus *de clausur. disquis.* 1. *cap.* 9. §. 1. Nec etiam obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licèt illis prioribus sæculis viris probis, & sanctæ conuersationis permitteretur accessus ad puellarum monasteria; tamen cùm non facilè agnosceretur, quis esset probæ vitæ, magnaque virtute polleret, & castitatis votum seruaret, ideo Ecclesiæ Patres omnibus, tam clericis, quàm monachis ingressum, & accessum ad monasteria puellarum indistinctè prohibuerunt.

Ex suprà traditis exponendus est difficilis textus *in can.* 9. *Concil. Tolet.* 1. in illis verbis: *Nulla professa, vel vidua, absente Episcopo, vel presbytero in domo sua antiphonas cum confessore, vel seruo suo faciat: lucernarium verò nisi in Ecclesia non legatur, aut si legatur, in villa præsente Episcopo, vel Presbytero, vel Diacono legatur.* Ex quibus verbis apertè constat, Episcopum, Presbyterum, aut Diaconum posse simul cum sanctimonialibus horas canonicas recitare intra domum, vel Ecclesiam. Igitur & eorum monasteria frequenter adire, cum eisque conuersari. Sed antequam huic difficultati satisfaciam, exponere necessarium duxi, quid per antiphonas, confessorem, & lucernarium PP. ibi intelligant. Et quidem antiphona componitur ex duabus illis dictionibus Græcis *ἀντὶ & φωνὴ*, idest, vox contra vocem; proinde antiphona dicta fuit alterna, & reciproca cantio, cùm vicissim vel psalmi choris alternis psallerentur, vel antiphonæ, quæ versiculis tunc temporis constabant, alternatim concinerentur, vt explicat D. Isidorus *lib.* 6. *originum, cap.* 19. illis verbis: *Antiphona*, inquit, *ex Græco interpretatur vox reciproca, duobus scilicet choris alternatim psallentibus, ordine commutato, siue de vno ad vnum.* Quod genus psallendi Græci reperisse dicuntur: responsorios Itali tradiderunt; quod carmen inde responsorios cantus vocant, quòd alio desistente, id alter respondeat. Inter responsorios autem & antiphonas hoc differt, quòd in responsoriis vnus versum dicit; in antiphonis autem versibus alternant chori: quem canendi morem in Ecclesiis Antiochena, Mediolanensi, & Hispana vsitatum illustrat Hallierius *lib.* 3. *hierarch. sect.* 2. §. 4. & dicemus *in cap.* 1. *de celebrat. Missar.* Circa confessorem, omissis variis acceptionibus, quas tradunt Gibalinus *de clausura disquisit.* 1. *cap.* 9. §. 1. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 52. vbi nonnulla notaui, in præsenti confessor accipitur pro cantore, seu psalmista, qui in inferiori clericorum gradu erat. Concil. Carthag. 4. *can.* 11. Diuus Clemens *lib.* 8. *constit. cap.* 10. Diuus Isiodorus *lib.* 2. *de officiis Eccles. cap.* 12. Diuus Hieronymus *epist.* 2. *ad Nepotianum*, ibi: *Si lector, si acolythus, si psaltes te sequitur, non ornentur veste.* Canon 26. & 43. Apost. Synodus Laodic. *can.* 24. ibi: *Presbyterum, & Diaconum, & deinceps quemlibet ecclesiastici ordinis, vsque ad ministros, vel lectores, vel cantores, vel exorcistas, vel hostiarios, vel exorcistarum ordinis, cauponas ingredi non oportet.* Qui cantores confessores dicebantur; nam vbi *lib.* 8. *constitutionum Apost. cap.* 10. in orationibus, quæ fiunt pro fidelibus, dicitur, *Oremus quoque pro lectoribus, cantoribus, virginibus, viduis, & orphanis*; in libro Sacram. D. Gregorij, *feria* 4. *post Palmas*, legitur: *Lectoribus, hostiariis, confessariis, virginibus, viduis, & pro omni populo sancto Dei.* Estque trita ratio huius acceptionis; confiteri enim ex vsu sacro significat gratias agere, & Deum laudare. *Psalmo* 8. *vers.* 18. ibi: *Confitebor Domino secundum iustitiam eius, & psallam nomini Domini altissimi.* Amalarius *lib.* 3. *de offic. Eccles. cap.* 3. de choro cantorum

10. EXPONITVR CONCIL. TOLET. 1. CAN. 9.

cantorum agens ait: *Porrò cantores, laudatores Dei, & ad laudem cæteros excitantes.* Et probat id ipse Amalarius ex eo, quod in sacra Pagina hæc verba, *confitemini Domino*, cantoribus imputantur: notauit Hugo Menardus *in notis ad Sacrament. Diui Gregorij, fol.* 61. de quibus confessoribus agitur in eodem Concilio Tolet. 6. *can.* 1. ibi: *Nisi ea sit honestorum, seniorum, aut viduarum frequentia, vbi honestè confessor quilibet cum plurimorum testimonio testium conuiuio interesse possit; cum lectoribus autem in ipsorum domibus non admittendas, aut videndas.* Confessor igitur hoc canone 9. cantor est, qui professas, vel viduas continentes inuisebat prætextu canendi, & docendi ordinem, & modum recitandi diuinum officium. Superest, vt quid per lucernarium in eo textu accipiatur, exponamus; & constat lucernarium ab antiquis vocari vespertinum orandi modum ad vesperas pertinentem. Cassianus *lib.* 3. *instit. cap.* 3. vbi dum refert horas canonicas, ait: *Ita enim & ille primo mane conduxisse describitur; quod tempus designat matutinam nostram solemnitatem; deinde tertia, inde sexta, post hac nona, ad extremum vndecima, in qua lucernalis hora signatur.* Itáque dicebatur, quia accensis lucernis hora illa recitabatur. D. Hieronymus *epist.* 7. *cap.* 5. vbi dum filiam in monasticis moribus instruit, ait: *Assuescat ad orationes, & psalmos nocte consurgere, mane hymnos canere, tertiâ, sextâ, nonâ horâ stare in acie quasi bellatricem Christi; accensâque lucernâ reddere sacrificium vespertinum.* Lucernarium hoc ad partem priorem vesperarum spectabat, vt constat ex D. Isidoro *in regul. monach. cap.* 6. vbi dum vnicuique horæ canonicæ psalmorum numerum præscribit, ait: *In vespertinis autem officiis, primò lucernarium, deinde psalmi duo, responsorius vnus.* Facit textus *in can.* 2. *Concil. Emerit.* ibi: *Oportet igitur, vt sicut in aliis Ecclesiis vespertino tempore post lumen oblatum, priùs dicitur vespertinum, quam sonum in diebus festis; ita & à nobis custodiatur in Ecclesiis nostris.* Huius lucernalis horæ mentio fit in regulis monasticis, tam Diui Augustini, quàm Diui Isidori, & aliorum, vt probant Franc. Hallierius *d. lib.* 3. *de hierarch. sect.* 2. §. 4. *ad finem.* Biuar. *de veteri monach. lib.* 4. *cap.* 2. *fol.* 9. Loaysa *in dicto can.* 9. *Concil. Tolet.* Gazæus *in notis ad Cassianum lib.* 3. *de diuinis, cap.* 3. qui formam lucernarij, & recitandi modum referunt. Ratio autem quare lucernarium tantùm præsente Episcopo, Presbytero, vel Diacono legi poterat, triplex assignatur ab Interpretibus. Primam petit Biuar. *vbi proximè, num.* 14. ex eo, quod in lucernario erant propriæ, & peculiares orationes, quæ tantùm recitari poterant ab Episcopo, Presbytero, vel Diacono, vt ex D. Basilio ipse probat: vnde existimat *in dicto can.* 9. *Concil. Tolet.* cautum fuisse, ne à quouis clerico lucernarium legeretur, sed tantùm præsente Episcopo, Presbytero, vel Diacono. P. Gibalinus *de clausura disquisit.* 1. *cap.* 9. §. 1. *monet.* 12. aliam rationem reddit, videlicet, quod cùm lucernales preces, & psalmi non nisi post solis occasum dicerentur, prohibuerunt Patres, ne intra domum cum confessore suo professa, vel vidua lucernarium dicerent; sed in Ecclesia, ad quam ne incomitatæ procederent, statuerunt vt cum Episcopo, Presbytero, vel Diacono accederent, vt ita omnis familiaritas cum lectore, aut cantore vitaretur, iuxta canonem 6. ipsius Concilij. Tertia ratio, & verior, ni fallor, traditur ab Aloaysa *in notis ad eundem canonem*, quam sequuntur & illustrant Lancdmeter. *lib.* 2. *de veteri monach. cap.* 61. *in fine*, Hallierius *d. lib.* 3. §. 4. supponunt enim perdocti viri, diuina officia olim non nisi præsente Episcopo, Presbytero, vel Diacono recitari consueuisse, iuxta Concilium Tarracon. *can.* 7. ibi: *De diœcesanis Ecclesiis, vel clero id placuit custodiri, vt Presbyteri, vel Diaconi, qui inibi constituti sunt, cum clericis septimanas obseruent, idest, vt Presbyter vnam hebdomadam, quâ expletâ succedat ei Diaconus similiter; eâ scilicet conditione seruatâ, vt omnis clericus die Sabbatho ad vesperas sit paratus, quo faciliùs die Dominica solemnitas cum omnium præsentia celebretur;* præcipuè lucernarium officium, post quod subiungebatur lectio, seu interpretatio sacræ Scripturæ, vt refert Nicephorus *lib.* 12. *histor. cap.* 34. ibi: *In Cypro, & Cæsarea Cappadocum in Sabbato, & Dominico die vesperi, & post lucernarum accensionem Episcopi, & Presbyteri sacras Scripturas populis exponunt.* Vnde cùm scripturas exponere proprium sit Episcopi, vel eo absente Presbyteri, aut Diaconi, ideò Patres petunt præsentiam Episcopi, Presbyteri, aut Diaconi, vt lucernarium dicatur. Notat tandem, & rectè ipse Hallierius, quod dum in principio ipsius canonis agunt Patres de horis canonicis recitandis à professa, vel vidua intra ciuitatem, petere tantùm præsentiam Episcopi, vel Presbyteri, nullâ Diaconi factâ mentione, Cùm ergo agunt de lucernario in villa dicendo, Diaconum adiiciunt, quia eo tempore propter sacerdotum penuriam non semper in villa Presbyter reperiebatur, sed tantùm Diaconus, qui plebem regebat, vt notaui *in can.* 77. *Concil. Illiber.* His suppositis pro vera expositione illius canonis dicendum est, quod cùm olim non solùm in Ecclesia, & monasteriis horæ canonicæ recitarentur, Concil. Cabilon. 2. *can.* 59. Moguntin. sub Rabano *can.* 16. verùm & in ædibus priuatis, vbi virgines, vel viduæ continentes degebant, vt constat ex D. Hieronymo *in epist.* 7. suprà relata, & *in epist.* 22. *ad Eustochium*, & *epist.* 8. *ad Demetriad.* ibi: *Præter psalmorum, & orationis ordinem, quod tibi horâ tertiâ, sextâ, nonâ, ad vesperum, media nocte, & mane semper est exercendum;* neque tantùm ipsæ psalmos cantabant, sed etiam ad Ecclesias, vt audirent, & canerent, procedebant, vt constat ex ipso Sancto Hieronymo *dicta epist.* 7. *ad Lætam*, vbi illam monet, ne sola ad vigilias iret, ibi: *Basilicas martyrum, & Ecclesias sine matre non adeat; vigiliarum dies, & solennes pernoctationes sic virguncula nostra celebret, vt ne transuersum quidem vnguem à matre discedat.* Cùm, inquam, sanctimoniales domi horas canonicas recitarent, indigerentque magistro, illius pietatis, & officij prætextu cantores, & psalmistæ, qui confessores dicebantur, eas adibant; quare vt similem abusum Patres tollerent, prohibuerunt, ne huiusmodi sanctimoniales cum confessore suo antiphonas facerent, nisi præsente Episcopo, Presbytero, aut Diacono; lucernarium verò inhibent, nisi in

in Eccleſia non legi, ob rationem ſuprà adductam, & ibi recitari debere præſente Epiſcopo, aut Presbytero, vt eo finito illi ſacram Scripturam exponerent.

CAPVT IX.

[a] Gregorius VIII.

QVoniam, vt ait Scriptura, proni ſunt ſenſus hominis ad malum ab [b] adoleſcentia ſua, ſicut ex ſenſualitate caro vergit in culpam, ita vigore ſpiritus procedente, & ſubſequente diuinâ [c] gratiâ, animus niti debet ad veniam, & remedia ſemper inquirere, quibus irruentes occaſiones mortis valeat declinare. Inde ſiquidem eſt, quod intelligentes multa ex defectu proprio, multa ex aliena malitia in veſtris Eccleſiis perueniſſe, quæ aut delictum in ſe, aut occaſionem habeant delinquendi; per auctoritatem Apoſtolicæ Sedis, cui ex diſpoſitione Domini ſeruimus, prout datur ab eo, decernimus obuiandum, & auctoritatem in vobis Epiſcopalis officij ad reſecanda nociua in ſubditis veſtris, & inſerenda vtilia, ſcriptis Apoſtolicis muniendam, recolentes, quod in veteri lege præcepit Dominus dicens: Ignis in altari ſemper [d] ardebit, quem nutriet Sacerdos, ſubiiciens mane ligna per ſingulos dies. Statuimus, vt facultatibus Eccleſiarum veſtrarum, atque prouentibus, & expenſis etiam diligenter inſpectis, certum in eis valeatis imponere [e] numerum [f] clericorum, & ſtatuere, vt bona eorum veniant in communione, & in vna domo veſcantur, atque ſub vno tecto dormiant, & [g] quieſcant. Si verò contradictores extiterint, licitum vobis ſit per ſuſpenſionem officij & beneficij, aut grauiori etiam pœnâ, ſi opus fuerit, ad hanc obſeruantiam eos appellatione compellere non obſtante. Indulgemus etiam, vt ſi quiſquam eorum, qui ſimul viuunt, pro manus [h] iniectione in ſocium à communione meruerit fieri alienus, reconciliandi eum, & pœnitentiam imponendi poteſtatem plenariam habeatis, niſi fortè [i] atrocitas facti pœnam grauiorem expectet. Quod etiam de mulieribus, & iis qui præ ſenectute, vel infirmitate præſentiam noſtram adire non poſſunt, volumus obſeruari, nullum præiudicium conſtitutioni eccleſiaſticæ, aut ſucceſſoribus noſtris afferentes, quominus ſuper his, qui rectiùs viderint, valeant ordinare.

NOTÆ.

1. [a] GRegorius VIII.] Ita legitur *in prima collectione, ſub hoc tit. cap.* 10. & rectè; nam cùm Gregorius VII. integro ſæculo præceſſiſſet Alexandrum III. auctorem textus antecedentis, vixit enim circa annum 1080. non poterat iuxta rectam temporum ſeriem in hac collectione obſeruatam poſt Alexandrum III. compilari Gregorij VII. epiſtola. Ex eadem ratione non debet tribui hæc Decretalis Gregorio IX. vt voluit Panormit. hîc *in principio*; quia cùm textus ſequentes ſint Innocentij III. qui floruit ante Gregorium, non poterat compilari Gregorij IX. decretalis ante conſtitutiones Innocentij: quare ſemper vltimo in loco referri à Raymundo conſtitutiones Gregorij IX. iam notaui *in cap. final. de conſtit.* Legendum igitur eſt, Gregorius VIII. vt habetur in prima collectione, ex qua etiam textum hunc reſtituo. Gregorius VIII. antea Albertus de Mora dictus, patriâ Beneuentanus, monachus Sancti Benedicti, creatus fuit Pontifex anno 1187. die 21. Octobris, & ſcripſit varias epiſtolas, vt refert Ludouicus à ſancto Carolo in Bibliotheca Pontificia, verbo *Gregorius VIII.*

[b] *Ab adoleſcentia.*] Verba ſunt Geneſis *cap.* 8. Prouerbiorum *cap.* 30. & refertur *in cap.* 1. 12. *quaſt.* 1.

[c] *Diuina gratia.*] Abſque qua nihil poteſt humana fragilitas, vt diffinitum eſt in Concilio Tridentino *ſeſſ.* 6. *de iuſtific. cap.* 5.

[d] *Semper ardebit.*] Verba ſunt Leuitici *cap.* 6. quibus docere intendit Gregorius charitatis ignem inter Canonicos tanquam confratres per bonorum omnium, vitæque communionem in corde tanquam in altari ardere debere.

[e] *Numerum.*] Tantùm enim numerus ille clericorum in Eccleſiis eſſe debet, qui poſſit iuxta facultates Eccleſiæ commodè ſuſtentari, *cap.* 1. *cap.* 3. *de inſtit. cap. vnic.* §. *ſanè, de ſtatu regul. in* 6. Trident. *ſeſſ.* 25. *de regul. cap.* 4. ibi: *In monaſteriis, & domibus, tam virorum, quàm mulierum, bona immobilia poſſidentibus, is tantum numerus conſtituatur, ac in poſterum conſeruetur, qui vel ex redditibus propriis monaſteriorum, vel ex conſuetis eleemoſynis commodè poſſint ſuſtentari.* Concil. Cloueshouiæ *can.* 28. ibi: *Vt nemo ſuſcipiat maiorem congregationem, quàm ſuſtentare poſſit, & eis neceſſaria præſtare.* Illuſtrant Sanchez *lib.* 7. *ſumma, cap.* 23. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 31. latè dicemus *in cap.* 1. *de inſtit.* 2.

[f] *Clericorum.*] Sæcularium videlicet, non regularium, vt vult Gloſſa in præſenti; nam vt bene notauit Immola *in præſenti, num.* 9. præſens textus agit de Prælatis ſæcularibus, non regularibus; ſiquidem iniungit Epiſcopis, vt curent bona Clericorum communia fieri, cùm regulares nihil poſſideant, quod in commune redigi poſſet: quare rectiùs textum hunc de canonicis ſæcularibus accipit Boëtius Epon. *tom.* 2. *qq. heroic.* in præſenti, nec bene Lotherius *lib.* 1. *de re benefic. cap.* 14. *num.* 44. dum docet Epiſcopum 3.

pum non posse erigere Ecclesiam Parochialem in Collegiatam; accipit Gregorium in præsenti de Ecclesia Canonicorum Regularium iam constructa, in regularemque erecta; mens enim & sententia Gregorij est, vt vniuersi Episcopi, tam Occidentales, quàm Orientales indicerent clericis propriæ suæ Ecclesiæ, vt intra claustra in communi dormitorio, & refectorio viuerent, vt illis sæculis ferè in omnibus prouinciis catholicis moris erat; siquidem cum Episcopo proprio Canonici vitam regularem agebant, vt latè referunt Cochier *in fac. histor. cent.* 2. *cap.* 22. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri clerico*, *cap.* 56. *in fine*, Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. regul. per totum.*

4. g *Dormiant & quiescant.*] Vt essent clerici in Ecclesiis suis assidui, & debitis temporibus diuina celebrarent officia, ac horas canonicas persoluerent, institutum fuit iam prioribus ecclesiæ sæculis, vt Canonici communem vitam sub eodem tecto peragerent, ac intra claustra degerent in eodem refectorio, *cap.* 1. 2. & 3. 12. *q.* 1. Synodus Turonensis *can.* 23. ibi: *Canonici & Clerici ciuitatum, qui in Episcopiis conuersantur, consideranimus vt in claustris habitantes simul omnes in vno dormitorio dormiant, simulque in vno reficiantur refectorio, quo facilius possint ad horas canonicas celebrandas accurrere, ac de vita, & conuersatione sua admoneri & doceri: victum, & vestimentum iuxta facultatem Episcopi accipiant, ne paupertatis occasione compulsi per diuersa vagari, ac turpibus se implicare negotiis cogantur.* Concil. Mogunt. sub Carolo *can.* 4. ibi: *In vnoquoque Episcopatu simul manducent & dormiant, vbi iis facultas faciendi suppetit; vel quia in rebus ecclesiasticis stipendia accipiunt, in suo claustro maneant, & singulis diebus mane primâ horâ ad lectionem veniant, & audiant quid eis imperetur; ad mensam verò similiter lectionem audiant.* Synodus Aquisgran. *can.* 3. & 125. illique Canonici regulam D. Benedicti, vel D. Augustini frequentiùs seruabant, vt probat Pennotus *d. lib.* 1. *per totum.* Eorum vita describitur *lib.* 5. *capitul. cap.* 115. his verbis: *In omnibus, quantum humana permittit fragilitas, decreuimus, vt Canonici clerici canonicè viuant, obseruantes diuinæ scripturæ doctrinam, & documenta sanctorum Patrum, & nihil sine licentia Episcopi sui, vel magistri eorum compositè agere præsumant.* In eis etiam clausura seruabatur. Synodus Aquisgran. *can.* 134. vbi egressum sine licentia, moram vltra tempus præscriptum, discursum per plateas, aut binia, inter clericorum culpas refert. S. Basilius *in constit. canonic.* ait: *Si quis præterquam vbi necessarij vsus postulent, extrà egrediatur, & temerè diuagetur, segregator.* Concil. Carthagin. 4. *can.* 47. ibi: *Clericus per plateas, vel andronas, nisi certâ, & maximâ officij sui necessitate non ambulet.* Facit textus *in cap. necessaria* 12. *q.* 1. Illustrat Lantdmeter. *dicto lib.* 2. *cap.* 106. & in Hispania nostra ferè omnes Ecclesias Cathedrales olim fuisse Canonicorum regularium probat Pennotus *vbi suprà.* Cupiens igitur Gregorius VIII. vt Canonici hanc profiterentur viuendi normam, scribit in præsenti vniuersis Episcopis, vt pensatis facultatibus propriæ Ecclesiæ, clericos in eis instituant, qui communem vitam teneant, simul dormiant, & quiescant.

h *Manus iniectione.*] Hæc verba exponemus in *cap. monachi. de sententia excommun.* 5.

i *Atrocitas.*] Quo casu non censetur absolutio à dicta censura Episcopo concessa, *cap. canonica, de sententia excom.* & meritò, quia etiam iure ciuili quoties atrocitas facti aderat, superior adeundus erat, *l. si quid erit. ff. de offic. Proconsul. l.* 2. 3. *l.* 4. §. 1. *ff de officio Præfect. vigil. l.* 1. §. *vlt. ff. de suspect. tutor.* notauit Cuiacius ibi. 6.

CAPVT X.

Innocentius III. *Prælatis & Clericis* [a] *Lombardiæ.*

CVm ab omni specie mala præcipiat [b] Apostolus abstinere, nos (qui licèt indigni) constituti sumus à Deo super gentes, & regna, vt iuxta verbum propheticum, euellamus & destruamus, ædificemus & plantemus; summoperè debemus satagere, quatenus euellamus vitia & plantemus virtutes, destruamus iniqua & ædificemus honesta: sicque nostra solicitudine mediante praua transeant in directa, & aspera conuertantur in plana. Licet autem huius nostræ solicitudinis labor generaliter debeat ad omnes extendi, quia sapientibus sumus, & insipientibus debitores; specialiter tamen ad clericos, qui dormire debent à vitiis, vt sint [c] pennæ columbæ deargentatæ; ne quid in illis appareat, quod offuscet candorem ecclesiasticæ puritatis. Sanè ad audientiam Apostolatus nostri multorum assertione peruenit, quod cùm ex delegatione nostra causas suscitatis pertractandas, more sæcularium, super decima [d] litis, vel parte alia, pro diuersa terrarum consuetudine, præter expensas victualium, cum litigantibus receptis pignoribus pro salario conuenitis, quod postmodùm vsque ad solutionem pecuniæ, nolentibus etiam partibus, contenditis detinere. Nos attendentes quod ad hoc vobis, & aliis clericis sunt ecclesiastici redditus deputati, vt ex ipsis honestè viuere debeatis, ne vos oporteat ad turpia lucra manus extendere, vel ad iniqua munera oculos inclinare. Cùm ergo opera vestra lucere debeant laicis in exemplum, nec vos deceat ad instar sæcularium ad turpe compendium iuris occasionem arripere, v. f. v. per A. s. m. atque

præcipimus; quatenus ab huiusmodi exactionibus de cætero abstinentes, vigorem iudiciarium gratis studeatis litigantibus impertiri, non obstante quod in fraudem à quibusdam proponitur, quod idem exigatur nomine [e] assessorum, cùm nec iustum iudicium iudici vendere liceat, & venales sententiæ ipsis etiam sæcularibus legibus [f] improbentur. Dat. Tuderti V. Non. Octob.

NOTÆ.

1. [a] *Lombardia.*] Ita etiam legitur *in cap. 1. hoc tit. in 3. collect.* & in epistolis editis Coloniæ, & correctis a Sirleto *fol.* 187. ex quo codice restituo integram huius textus; in partibus enim Lombardiæ ea consuetudo, seu potiùs corruptela irrepserat, vt iudices decimas litium exigerent, & super eam etiam sub pignore turpiter pacisci solebant, vt refert Cujacius in præsenti; vnde Innocentius III. Prælatis & clericis illius prouinciæ direxit præsentem constitutionem, talem corruptelam improbando.

2. [b] *Apostolus.*] 1. *ad Thessalon. cap. vltimo. Omnia*, inquit, *probate; quod bonum est, tenete; ab omni mali specie abstinete.* Erasmus post versionem vulgatem legit: *Ab omni specie mala abstinete.* Vtcunque tamen sit, D. Pauli sententia aperta est, videlicet, adeò nihil mali esse faciendum, vt nec vel imago quidem, vel similitudo sit vlla, vel suspicio mali. Ioannes Andreas, Butrius, Zabarella, Immola, & Panormitanus in præsenti huius sententiæ occasione latè agunt de variis malorum, & bonorum generibus; sed tractatus hic ad Theologos spectat, qui scripserunt de bonitate, & malitia humanorum actuum, & de vitiis, ac virtutibus.

[c] *Penna columba deargentata.*] Verba sunt psalmi 67. quæ fusè & eruditè exponit Hallier, *de sacris elect. in princip.*

3. [d] *Decima litis.*] Iure ciuili Romanorum actor qui temerè litem instituerat, aut ex calumnia, in decimam partem litis tenebatur: ea autem actio oriebatur ex promissione; nam in initio litis cauebat actor ni vicisset, reo decimam litis præstaturum iri, vt patet ex constitutione Diocletiani & Maximiani, quæ extat *sub tit. de calumniat. in Codice Hermog.* ibi: *Iudicio tutela conuentis excipi actionem, ad quam respondere debes: quippe si per calumniam hoc eum facere confidis, remedio repromissionis initio postulata calumnia in decimam partem eius, quod petiit, tibi condemnari eum desiderare potes.* Refert Cujacius *lib. 7. obseru. cap. 5.* apud Francos hæc litis decima fisco pendebatur. Princeps autem iudicibus delegatis, quibus causæ cognitio commissa erat, solebat eam concedere, vt apparet ex formula illa 20. Marculfi, ibi: *Praterea per præsens decernimus preceptum, vt ipsum in hoc vos recipere faciatis, & vnicuique ex ipsis iustè debita portio terminetur, & decima illius sumptus litis, qui exinde in fisci ditionibus, tam de terra, vineis, mancipiis, vel vndecunque reddebatur, ipse vir ille habeat ex nostra indulgentia concessum, vel quicquid exinde facere voluerit, liberam habeat potestatem.* Illustrauit Bignon. *in notis ad eam formulam.* Apud Beneuentanos idem statutum fuisse, refert, & firmat Innocent. III. *lib. 1. epist. fol.* 164. Iure nostro regio approbata est consuetudo quæ in diuersis partibus inualuerat, videlicet vt pro sportulis iudici ordinario, aut delegato post executionem sententiæ decima ipsius litis præstetur, *l. 3. tit. 14. lib. 5. ordin. l. 7. tit. 21. l. vnic. tit. 31. lib. 4. recopil.* probant, & plura de hac decima iudici exequenti sententiam soluenda, congerunt vltra repetentes in eisdem iuribus Bobadilla *lib. 1. polit. cap. 13. num. 30.* Heuia *in Curia Philip. 2. p. §. 25.* Rodriguez *de exequutione cap. 7. per totum.* Salgado *tom. 1. Labyrinth. p. 1. lib. 1. cap. 1. §. 2.*

[e] *Assessorum.*] Assessores enim assumuntur à Magistratibus ex Iurisperitorum ordine, qui ius sibi, quod sæpiùs ignorant, suggerant, vt eleganter refert Iosephus *lib. 2. contra Apionem*; nam licèt quæ ad Magistraturam sui officij pertinent, ignorare non debeant; iuris tamen ordinarij professores non existunt; vnde iure ciuili frequenter assessores assumebant illi, quia vt ait, Iustinianus *in nouel.* 82. legum placita Magistratibus suggerent, & quod non poterant per occupationes assequi, supplebunt: *l. non minus, C. de assessoribus, l. vnic. C. Theodos. de Comitibus*, vt fuisse Vlpianum ipse testatur *in l. metum 9. §. sed quod Prætor, ff. de eo quod metus causâ*: de Sabino constat *ex l. lex 5. §. hac lege, ff. de iniuriis.* Plerunque dicuntur Consiliarij, *l. vnic. C. si Rect. prouinc.* Ammian. Marcel. *lib. 25. Sfosforio amisso consiliario, qui ei aderat, casu euasit.* Cassiodorus *lib. 6. epist. 12. Consiliarij quoque præfectorum.* Etiam dicuntur Participes *in l. 1. C. de assess.* ab Ausonio *iliad. 2.* 4.

Curia me duplex, & vterque Senatus habebat
Muneris exsortem, nomine participem.

Symmachus *epist.* 17. Notauit Sauarus *ad Sidonium lib. 1. epistola 3. fol. 24.* Illustrant Desiderius Heraldus *lib. 1. de auctorit. rei iudic. cap. 8.* Pollet. *hist. fori Rom.* Iure canonico necessitas assumendi assessores illiteratis iniuncta est, *cap. ad audientiam, de consuet. cap. statutum, §. assessorem, de rescript. lib. 6.* ex eadem ratione iure nostro Regio necessitas iniuncta est Prætoribus, vt eligant Proprætores iuris peritos, vulgò *Tenientes, l. 22. tit. 9. partit. 2. l. 10. tit. 16. lib. 2. ordin. l. 26. tit. 5. l. 4. tit. 6. lib. 3. recopil.* vbi plura congessit Salcedo.

[f] *Improbentur.*] Adeò vt venales sententiæ, quæ à corruptis iudicibus proferuntur, etiam citra interpositæ prouocationis auxilium infirmæ sint, *l. venales 7. C. quando prouocare*; & Antonius *in l. 1. C. de pœna iudicis, qui malè iudicauit*, ait amittere eum actionem, qui iudici pecuniam dedit, & diffidentiâ iustæ sententiæ, in pecuniæ corruptela spem negotij reposuerit; sicut & ex hac causa litem perire iussisse Imperatorem suum scribit Vlpianus *in l. 1. ff. de calumniat.* Prosequuntur Balduinus *ad leges 12. Tab. cap. 8.* Heraldus *lib. 1. de auctorit. rei iudic. cap. 7.* Acuña *in cap. 1. 83. distinct. num. 3.* 5.

COMMENTARIVM.

Ex hac Innocentij epistola sequens vulgò deducitur assertio: *Iudices delegati ecclesiastici gratis iudicare debent, nec exigere possunt decimam, vel aliam litis partem, etiamsi hoc consuetudine* 6.

CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

suetudine introductum sit. Probant eam textus *in cap. si quis 1. dist. 83. cap. Episcopus, cap. non debet 11. q. 3. cap. statutum 2. §. assessorem, de rescript. lib. 6. cap. 1. de re indic. eod. lib. cap. obseruandum 15. q. 2.* Concil. Aurelian 2. *can.* 3. Aruernense *can.* 25. & Concil. Arelat. 4. *can.* 13. *Statuimus vt comites, iudices, seu reliquus populus obedientes sint Episcopo, & inuicem consentiant ad iustitias faciendas; & munera pro iudicio non recipiant, nec falsos testes, ne per hoc peruertant iudicia iustorum, quia scriptum est: Iustitia eleuat gentem, iniustitia verò miseros facit populos.* Et Psalmista: *Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt in omni tempore.* Idem omnino repetit Concilium Cabilon. 2. *can.* 35. *Nullus Christianus pro quolibet placito, vel iudicio à qualibet persona munera exigere, aut accipere debet; quoniam id diuina Scriptura multis in locis magnâ interdicit authoritate.* Hinc præfatum Concilium Cabilonense *can.* 21. addit: *Sed & ministros, quos vicarios, & centenarios vocant, iustos habere debent, ne fortè eorum auaritiâ, aut rapacitate populus grauetur, & amissis facultatibus in paupertatem redigatur,* &c. Eadem constituit Concilium Mogunt. 1. *can.* 30. & Concilium Rhemense *can.* 39. Concilium Mogunt. 2. *can.* 19. *Qui ad subuertendam iustitiam à duobus munera accipiunt, hoc est ab eo qui quod sibi iniustè ablatum est, iustè requirit; & ab eo qui eadem iniustè inuasit, admonendi sunt, & fortiter increpandi, ne regnum Christi, quod omnibus rectè facientibus patet, sibi sine vlla retractatione secludant.* Concilium Bernense *can.* 25. *Vt nec Episcopus, nec Abbas, nec vllus laicus pro iustitia facienda sportulas contradictas accipiat, quia vbi dona intercurrunt, iustitia euacuatur.* Turon. 3. *can.* 35. *Nullus Christianus pro quolibet placito, vel iudicio à qualibet persona munera exigere, aut accipere debet.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Cujacius, Fabrotus & Boetius Epon. *in præsenti,* Franciscus Hallierius *in vindiciis, fol.* 759. D. Ioannes de Larrea *alleg.* 47. Phebo *tom.* 1. *decis.* 111. Nathen. *in iustitia vulner. cap.* 4. *fol.* 587. Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Munera, num.* 6. Flores de Mena *q.* 8. Cabedo *tom.* 1. *decis.* 16. Morla *in empor. tit.* 2. *de iurisd. q.* 10. Acuña *in cap. si quis* 10. *dist.* 83. Petrus Gregorius *lib.* 1. *de republic. cap.* 6. Osualdus *lib.* 28. *Donel. cap.* 3. *triplici littera H.* Balduinus *ad leges* 12. *Tabul. cap.* 8. Lælius Mancinus *de triplici iuris collat. cap.* 102. & 117. Dartis *in d. c.* 15. *q.* 2. Balsamon *in can.* 15. *Synodi Carthag.* Hallierius *in vindiciis lib.* 5. *cap.* 2. Altesserra & Florens in præsenti.

7. Impvgnatvr tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgi potest: Nemo tenetur militare propriis stipendiis, iustumque est, vt laboranti stipendium assignetur, iuxta Apostolum 1. *ad Corinth. cap.* 9. relatum *in cap. cùm secundùm, de præbend. cap. cùm ex officiis, de præscript.* probant latè Matienzo *in dial.* 3. *p. cap.* 32. *num.* 9. Sbroz. *de offic. vicar. lib.* 1. *q.* 55. *num.* 2. & *lib.* 3. *q.* 53. *num.* 3. Hallierius *in vindiciis lib.* 5. *q.* 2. Flores de Mena *d. q.* 8. *num.* 6. Surdus *de aliment. tit.* 4. *q.* 22. *num.* 12. Valenzuela *consil.* 179. *n.* 32. Bobadilla *lib.* 1. *polit. cap.* 13. *num.* 48. Solorzanus *lib.* 3. *de iure Indiar. cap.* 8. *num.* 39. Igitur Iudices Ecclesiastici delegati non tenentur gratis de causa sibi commissa cognoscere, eamque debito fine terminare. Accedit; nam consuetudo in partibus Lombardiæ inualuerat, vt decima litis iudicibus delegatis præstaretur, vt suprà retuli; sed talis consuetudo, vt licita, erat obseruanda; siquidem in casu non dissimili *in cap. ad Apostolicam, de simonia,* docetur, quod etsi pro administratione sacramentorum clerici aliquid recipere non debeant, tamen consuetudo piè introducta obseruetur. Igitur & consuetudo, de qua in præsenti agitur, obseruanda erat, vt contingit in decima, quæ in executionibus præstatur iudici ordinario ex dispositione legis Regiæ; ea enim consuetudine introducta fuit, & ideò iubetur in legibus suprà citatis, vt præstetur, quia consuetudine introductum erat in his Regnis, vt decima litis iudici exequenti sententiam solueretur. Igitur similiter in consuetudine Lombardiæ idem obseruandum erat.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, tria esse genera emolumentorum, quæ iudices ratione officij sui, munerisque sibi iniuncti percipiunt. Primò salarium, quod iustè ab eis exigitur & accipitur, vnde Alexander Seuerus, referente Lampridio, cùm promouebat iudices, argento, & necessariis instruebat, ita vt Præsides prouinciarum argenti pondo vicena, phialas senas, mulos binos, equos binos, vestes forenses binas, domesticas singulas, balneares singulas, aureos centenos, cocos singulos, & si vxores non haberent, singulas concubinas acciperent, quòd sine iis esse non possent, reddituri depositâ administratione mulas, mulos, equos, muliones, & cocos; cætera sibi habituri, si bene egissent; in quadruplum reddituri, si malè. Secundò iudici præstantur quædam minuta commoda pecuniæ, quasi per stipem collecta iure actorum, quæ iudex quotidie facit, quæ vocantur vulgò sportulæ, de cuius nominis significatione agunt congesti à Gothofredo & Barbosa *in rubric. C. de sportulis,* Alex. ab Alex. *lib.* 5. *dier. genial. cap.* 24. Cælius Rhodigin. *lib.* 12. *lection. cap.* 21. Guidus Pancirola *in notitia Imper. occid. cap.* 99. Alciatus *lib.* 1. *disput. cap.* 17. Garsias *de expensis cap.* 21. *ex num.* 11. Iudices delegati à litigantibus sportulas accipiebant, *l. si quis impendia. ff. mandati. Authent. de iudiciis, collat.* 6. *§. ne autem.* Iustinianus autem vt obuiam iret iudicium sordibus, eorum sportulas ad certam quantitatem redegit, quam impunè excedere non licuit; nam pœna tripli, & quadrupli in transgressores statuta est *in §. tripli, Instit. de actionibus,* Authent. *de litig. & sportul.* Et licèt hæc sportularum taxatio non extet sub titulo Codicis *de sportulis,* eius tamen crebra mentio fit à Iustiniano *in Authent. vt iudices sine suffragio, §. volumus:* & *in §. ne autem, authent. de iudic.* constituit Iustinianus iudices pedaneos accipere posse ab vtraque parte duos aureos in contestatione, & totidem in fine negotij, in litibus excedentibus quantitatem centum aureorum. Certa item summa nomine sportularum ab eodem statuitur in fauorem Ecclesiæ in Authentica *Sed hodie, C. de sacros. Eccles.* vbi notauit Mornacius. Et licèt dicta Iustiniani constitutio reperiatur *in cap. inducia, §. offeratur* 3. *q.* 3. tamen Bonifacius VIII. prohibuit iudicibus delegatis aliquid accipere iudicij causâ, nisi viatici nomine, si quando extra domicilium proficisci contigerit, *cap.*

8. De salariis et emolvmentis ivdicvm.

cap. statutum, §. insuper, de rescript. in 6. quia cùm causæ Ecclesiasticæ nulli, nisi dignitate præditis, aut personatum obtinentibus committantur, *cap. statutum, in princip. de rescript. in 6.* & illis beneficiorum redditus ad sustentationem sufficiant, turpis conjici posset in ipsos auaritiæ labes, si sustentationis titulo stipendia à partibus litigantibus reciperent. Tertium genus emolumentorum est pars quædam pœnarum pecuniæ, quam ob varia delicta leges iudicibus assignant, vt in pluribus legibus Recopil. vbi tertia, vel quarta pars assignatur iudici, vt *in l. 1. 2. & 12. tit. 10. lib. 3. Recopil.* Vltra hæc emolumenta iudices, tam ordinarij, quàm delegati, non debent aliquod munus accipere à litigantibus; propterea Moyses *Exodi cap. 23.* inquit: *Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum.* Quod etiam repetitum legimus *Deuteron. cap. 16. & 27. Ecclesiast. cap. 2. Isaiæ cap. 5.* Plura Gibalinus *de negotiatione tom. 2. lib. 6. cap. 3.* Nec est quod in iudice plus metuant legislatores; nam Imperatores *in l. 3. C. ad leg. Iuliam repet.* inquiunt: *Omnes cognitores & iudices à pecuniis, atque patrimoniis manus abstineant, nec alienum iurgium putent suam prædam.* Et Iustinianus dum administratores ad iurandum adigit *in Authent. de mandat. Principum,* inquit: *Oportet te purè sumentem administrationem, & sine omni suffragio, præ omnibus aliis mundas seruare Deo, nobisque & legi manus, & nullum contingere lucrum, neque maius, neque minus:* & *l. sancimus, C. ad leg. Iul. repetund.* Cuius iuramenti etiam meminerunt Demosth. *contra Timocr.* Iul. Pol. *lib. 1. onomast.* Plutarchus *in Solone,* Heraclid. *de polit. Athen.* relati à Simancas *de repub. lib. 6. cap. 3. & 4.*

Ex quibus colligitur, ius ciuile execrandum

9. De lege Iulia repetundar. hoc delictum variis modis vitare intendisse, variis statutis pœnis, ne iustitia violaretur, vt dicitur *in l. si remunerandi 6. l. salarium 7. ff. mandati, l. si contra 20. C. eod. tit. l. item 15. C. de procurat.* Vnde post varias leges de pecuniis repetendis latas, quas congerit Sigonius *lib. 2. de iudiciis, cap. 27.* lata fuit lex Iulia à Caio Iulio Cæsare, qua tenetur qui in magistratu, potestate, ratione, legatione, vel quo alio munere, ministerioque publico quid acceperit, quo magis, aut quo minus officium faceret, *l. 1. 3. 4. 6. 7. & vlt. ff. ad leg. Iul. repetund.* D. Isidorus *lib. 5. orig. cap. 26.* vbi repetundarum teneri ait eum, qui pecuniam accepit à sociis: vbi legendum esse, *à subditis,* iam notauit Fornerius *lib. 2. rerum quotid. cap. 15.* In ea lege, appellatione Magistratus, non solùm prouinciales, quorum causâ lex lata fuit, Cicero *de diuinatione,* ibi: *Quasi verò dubium sit, quin tota lex de pecuniis repetundis sociorum causa constituta sit; nam ciuibus cùm sunt erepta pecunia, ciuili ferè actione, & priuato iure repetuntur. Hæc lex socialis est, hoc ius exterarum nationum est;* verùm & vrbani, *l. 6. §. 2. ff. eodem,* & municipales veniunt, vt *in l. Iulia de ambitu, ex l. vnic. §. 1. ff. ad leg. Iuliam de ambitu.* Verbo legationis, non solùm comprehenduntur legati missi pacis, vel belli causâ, verùm & alij ad cætera negotia expedienda missi. Verba quæ sequuntur de munere, officio, ministerio publico, quia sunt generalia, comprehendunt comites, Præsides, assessores, cognitores, iudices pedaneos, *l. 5. §. eod. l. 3. C. eod.* Paulus *lib. 5. sentent. tit. 28. l. si quis 38. §. iudices, ff. de pœnis, l. 3. C. de assessor.* procuratores fisci, *l. 5. C. vbi caus. fisc.* Item centuriones, qui ob legendum, mittendumve militem pecuniam accepere, *l. 6. §. lege Iulia, ff. eod.* vel qui eum in falsum numerum militum retulit, *l. vlt. §. pro limitaneis, de officio Præfecti Afric.* aut qui occasione transitus militaris per concussionem aliquid extorsit, *Nouel. 130.* Item Proconsul, qui legatum ante se de prouincia dimisit, *l. meminisse 10. ff. de officio Proconsul.* Senator, qui nauem maritimam habuit, *l. aufertur 46. §. quod à Præside, ff. de iure fisci, l. 3. ff. de vacat. muner.* Nec solùm prædicti Magistratus ea lege tenentur si aliquid illicitè acceperint, verùm etiam & delictis comitum, & ministrorum suorum in quadruplum conueniuntur, *l. 1. C. hoc tit.* Nihil enim interest, ipséne expiles prouinciam, an per prædatores id facias. Cicero *4. in Verrem: Cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centum cohortes fugitiuorum fuissent, tua manus sine controuersia fuit. Quicquid ab horum copia captum est, id non modò tibi datum, sed tua manu numeratum iudicari necesse est.* Et paulò pòst: *Si enim innocentes existimari volumus, non solùm nos abstinentes, sed etiam nostros comites præstare debemus.* Si autem comites hi fumum vendant, illi incidunt in legem Iuliam repetundarum, *l. in comites, ff. eod.* non autem Magistratus. Fumum vendere à veteribus dicebantur, qui cùm Magistratibus, siue Iudicibus familiares essent, aut se tales esse mentientes, simulato commendationis officio euentum sententiæ, acceptâ pecuniâ, litigatoribus vendebant, de quibus Paulus *lib. 5. sentent. tit. de lege Cornelia testament.* ibi: *Si qui de iudicis amicitiis, vel familiaritate mentientes, euentus sententiarum eius vendant, quidve obtentu nominis eius agant, conuicti pro modo delicti aut relegantur, aut capite puniuntur.* Illustrat Duarenus *lib. 1. disput. cap. 25.* Fideiussor tamen datus à Magistratu non tenetur ad hanc, vel similem pœnam, *l. fideiussores 68. ff. de fideius.* quia in eam causam acceptum non est.

Nec interest, vtrum Magistratus titulo do- 10.

nationis munera accipiant, an eam simulantes De mutuo sub specie emptionis, locationis, mutui, vel al- accepto a terius contractus, ea recipiant: quin imò em- iudicε. ptiones in eis simpliciter improbantur, ne metu imperij, viliùs addicere res suas subditi cogantur, *l. vnic. C. de contract. iudic. l. solent 6. §. vlt. ff. de offic. Proconsul. l. penult. §. 1. l. vlt. C. ad leg. Iuliam repetund.* Cicero *6. in Verrem,* ibi: *Quæ fuit causa cur maiores nostri eos, qui cum potestate, aut legatione in prouincia sunt, tam diligenter in prouinciis ab emptionibus remouerent? Hæc iudices, quòd putabant ereptionem esse, non emptionem, cùm venditori suo arbitratu vendere non liceret in prouinciis. Intelligebant, si is, qui esset cum imperio, ac potestate, quod apud quemque esset, emere vellet, idque ei liceret, fore, vt quod quisque vellet, siue esset venale, siue non esset, quanti vellet, auferret.* Circa fœnus certum est Magistratus prohiberi illud exercere intra prouinciam; accipere verò an prohibeantur non item constat. Interpretes dissentiunt propter pugnantia inuicem iura. Et iudicem non posse gratis mutuum accipere, docuerunt Decianus *lib. 8. tract. crimin. cap. 35. §. 7.* Farinacius *in praxi q. 111. num. 171.* Azeuedus *in l. 1. num. 23. tit. 6. lib. 3. recopil.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 12. ex num.*

num. 61. plures congesti à Carleualio *de iudic. tom. 1. disput. 3. num. 2.* qui mouentur ex lege 56. *tit. 5. lib. 2. recopil. l. 1. tit. 6. lib. 3.* vbi generaliter docetur, iudicem corruptum censeri, si aliquid ex quo compendium sentiat, accipiat. Expendunt etiam legem *quisquis* 16. *C. si certum petatur.* Contrarium verò, immò iudicem mutuum gratis à subditis accipientem, non incidere in legem Iuliam, docuerunt plures congesti à Carleualio *vbi supra*, pro quibus faciunt textus diserti *in l. principalibus* 33. cum lege sequenti, §. *Præses*, ibi: *Præses prouinciæ pecuniam funebrem accipere non prohibetur: ff. de rebus credit. l. penult. C. si certum petatur.* In quo Interpretum dissidio placet distinctio, quam variis limitationibus, & ampliationibus illustrat Carleualius *vbi suprà*, videlicet, vt iudex mutuam pecuniam à litigantibus accipere non possit, ab aliis verò accipere non impediatur, præcipuè si in fraudem legis Iuliæ id non faciat. Prosequitur latiùs Carleualius *vbi suprà*.

11. De poenis huius delicti. Huic crimini coërcendo variæ fuerunt à legislatoribus, tam sacris, quàm prophanis pœnæ statutæ; & omissis vetustissimis exemplis iudicum, qui propterea quod pecuniâ corrumpi se passi fuerunt, seuerissimè puniti reperiuntur, quorum primum refert Herodotus *lib. 5.* his verbis: *Cambyses Persarum Rex Sisamnem ex Regiis iudicibus, quod iniustè ob pecuniam iudicasset, occidi iussit, & detrahi corium, atque in lora concidi, quibus Tribunal, in quo ille sedens iudicauerat, interdixit, ibidemque eius filium Oranem sedere iudicem præcepit, atque memorari, in quo Tribunali iudicaret.* Idem Herodotus *lib. 7.* scribit, Darium I. Sandocem, qui iniquam sententiam ob pecuniam tulerat, cruci affixisse. Ammianus Marcel. *lib.* 28. eadem de causa inquit: *Pari sorte etiam Procurator monetæ extinctus est.* Vt pœnas ex iure ciuili Romanorum inflictas recenseamus, prima legibus decemviralibus hæc erat, vt iudex conuictus ob rem iudicandam pecuniam accepisse, aut qui turpe iudicium nundinaretur, capite plecteretur, teste Gellio *lib. 20. noctium, cap. 1.* Domitianus Imperator huiusmodi sordidos iudices infamiâ notauit, teste Suetonio *in ipso, cap. 8.* ibi: *Nummarios iudices cum suo quemque consilio notauit*; vbi eleganter Tranquillus eos appellat *iudices nummarios*, id est, *lucri auidos*; vt etiam vocarunt D. Hieronymus *in epistola ad Onascum*, ibi: *Volo in nummarios inuehi Sacerdotes.* Seneca *lib. 1. de benefic. cap. 19. Prouincias spoliari nummarium Tribunal.* Cicero 1. *ad Atticum*, & *in oratione pro Cluentio*, Marcel. Donatus *in dicto cap. 8. Suetonij*: consentit Domitiano Constantinus *in leg. vlt. C. de pœna iudicis, qui malè.* Ex lege Iulia repetundarum duplex pœna fuit: altera litis æstimatio in quadruplum; altera corporalis, vt relegatio, verberum afflictio, & aliquando mors, *leg. 7. §. vlt. ff. ad leg. Iuliam repetund. l. si quis 38. § iudices, ff. de pœnis.* Nouella 8. *cap.* 81. Grauissima certè illa lex est Gratiani, Valentiniani, & Theodosij Augustorum ad Neotherium Præfectum Prætorio, *in l. 12. C. de dign. lib. 12.* ibi: *Iudices, qui se furtis, & sceleribus fuerint maculasse conuicti, ablatis codicillorum insignibus & honore exuti, inter pessimos quosque & plebeios habeantur, ne sibi posthac de eo honore blandiantur, quo seipsos indignos iudicauerunt.* Eòdem spectat lex illa Constantis & Constantij *in l. 27. C. Theodos. de Decurionibus*, ibi: *Rarum Carthaginis splendidissimæ Senatum, & exiguos admodum Curiales residere conquestus est, dum vniuersi indebitæ dignitatis infulas fœdâ familiaris rei vexatione mercantur. Igitur istiusmodi viri, demptis honoribus imaginariis, huiuscemodi illi erunt, quos fuerant consecuti, ciuicis muneribus subiungentur.* Quoad litis æstimationem lis æstimatur in quadruplum earum pecuniarum, quas in administratione constitutus, vel post eam depositam, pro administratione tamen accepisse dicetur, *l. 2. ff. l. 1. 2. & 3. C. ad legem Iuliam repetund.* Et si iudicio criminali aliquis ex populo agat, vltra æstimationem, pœna durior infligenda est, *dicta lege vlt. ff. ad legem Iuliam repetund.* Si verò ciuili experiatur, tantùm litis æstimatio præstatur. Tunc autem ciuili iudicio agitur, cùm leuiùs admissum videtur, quam vt exilium, vel aliam duriorem pœnam reus mereatur. Plinius *lib. 2. epist. 11.* ibi: *Marius Priscus accusantibus Afris, quibus Proconsul præfuit, omissâ defensione iudices petiit. Ego, & Cornelius Tacitus adesse Prouincialibus iussimus; notum Senatui fecimus excessisse Priscum immanitate, & sæuitiâ in crimina, quibus dari iudices possent, cùm ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecuniam accepisset.* Quo casu ciuilis iudicij accipiendus est textus *in l. 1. §. quam, penult. C. vt omnes iudices.* Agitur etiam ciuili iudicio cùm ab hærede defuncti quadruplum petitur, *l. 2. ff. ad legem Iuliam repetund.* ex principio textus *in l. crimen 26. ff. l. sancimus 22. C. de pœnis.* Quadruplum hoc olim actori tribuebatur, *l. 1. C. ad legem Iuliam repetund.* Cicero 2. *in Verrem*, ibi: *Duæ res consequebantur damnationem: altera redditio pecuniæ iis, ad quos pertinebat; in quo vel simpli, vel dupli, vel quadrupli ratio ducebatur: altera exilium.* Hodie diuiditur inter actorem & fiscum, *l. 3. C. de assess.* nec sublatam esse hanc pœnam per Authenticam *nouo iure, C. de pœna iudicis*, defendit Antonius Matthæus *de crimin. lib. 48. titul. 8. cap. 2.*

Quoad pœnas corporales sciendum est, ex eadem lege Iulia iuxta grauitatem delicti admissi pœnam infligi; itaque capite puniuntur, qui ob hominem morte damnandum pecuniam acceperunt, *dict. l. 7.* & simul datur actio legis Corneliæ de sicariis, *l. 1. 3. & 4. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur iudices pedanei pecuniâ corrupti, *d. l. si quis 38. § iudices, de pœnis*; quia cùm de causis pecuniariis tantùm cognoscerent, leuiùs delictum admittebant. Exilium sequebatur bonorum publicatio, nec tantùm iudice viuo, verùm & eo defuncto, quæstione instauratâ, ab hæredibus bona auferebantur, *l. ex iudiciorum 20. ff. de public. iudic.* licèt hoc ius aliquando intermissum Plinius referat *lib. 3. epist. 9.* his verbis: *Bætica etiam in defuncti de repetundis accusatione perstabat: prouisum hoc legibus, intermissum tamen, & post longam intercapedinem tum reductum.* Et constat ex casu Licinij Macri, relato à Valerio Maximo *lib. 9. cap. 12.* Alia prosequitur ex iure ciuili Ant. Matthæus vbi suprà. Sacris Ecclesiæ canonibus iudex munera recipiens tenetur ad eorum restitutionem, *ex dicto cap. statutum, § insuper*: docent Layman. *lib. 3. summa,* 12. De iudicio criminali.

*næ, tit. de contrectationibus, cap.4. num.*10. Sanchez *lib.*3. *consil. cap. vnic. dub.* 2. eosque in excommunicationem incidere statuit Clemens VIII. constitutione 8. quam post Bonacinam, & Castrum Palaum explicat Gibalinus *in synops. censur. verbo Munera.* Iudices etiam ecclesiastici munera accipientes suspenduntur per annum ab officio, *cap.*1. *de re indicata, lib.*6. Iure nostro Regio constituta est pœna priuationis officij, & iudices tenentur munus acceptum restituere cum duplo, aut septuplo, *l.*1. *tit.*9. *lib.*3. *recopil.* Solorzan. *tom.*2. *de iure Indiarum, lib.* 4. *cap.*4. *num.* 18. licèt eo iure attento nòn teneri iudicem in conscientia acceptum restituere, defendat D. Ioan. de Larrea *alleg.*47. *n.*27. Illud etiam peculiariter iure nostro cautum est, videlicet vt crimen hoc probetur testibus singularibus, *l.*6. *tit.*9. *lib.*3. *recopil.* quam explicat Larrea *alleg.*48. *per totam.*

13. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Et meritò hæc omnia statuta sunt in hoc graui, enormique crimine; quia omnino euertitur iustitia, si iudices sordida auaritia coinquinentur, & eius affectui turpiter cedant; quid enim tutum si muneribus via sternatur? Quid putum, si donis contaminetur? Vnde Cicero *act.*2. *in Verrem*, aiebat: *Ingentes diuitiæ iudiciorum religionem, veritatemque solent perfringere.* Et *lib.*1. *ad Atticum*, scribit, Catullus cùm vidisset quendam ex iudicibus, quos pecuniâ Clodius corruperat: *Quid vos à nobis præsidium postulastis, an ne nummi vobis eriperentur, timebatis?* Et rectè Horatius *satyra* 2. ait:

——— *Malè verum examinat omnis*
Corruptus iudex.

E Petronius inquit:

Ergo iudicium nihil est nisi publica merces,
Atque Eques in causa qui sedet empta probat.

Idem Horatius 4. *carm.*

Index honestum prætulit vtili, & rejicit alto
Dona nocentium vultu.

Et Ouidius 1. *amor.*

Non bene selecti iudicis arca patet.

Munerum enim acceptio ita excæcare solet iudices, vt quid iustum, quid iniustun sit, non videant: ita aures eorum obdurat, atque corrumpit, vt voces litigantium non rectè percipiant, vel discernant: ita linguam manus eorum constringit, vt ad iustitiæ normam neque pronuntient, neque distribuant quicquam: efficit denique, vt exemplo Magistratuum ipsi oppressi oppressores fiant, vtque neglecto bono publico, ea quæ in thesaurum ciuitatis congeri debebant, in paucorum sacculos rapiantur. Totum complectitur Carolus Scribanius *lib.* 2. *polit. christ. cap.* 9. his verbis: *Dei verba sunt, quid cæcitate miserius? à muneribus cæcitas nata: fuge munera quisquis oculos amas, cæcitatem auersaris: neque plebeios tantùm oculos, sed sapientium excæcant munera; quid facient in aliis? non exoculabunt tantum, sed perimient: ea vis munerum nihil inexpugnatum, nulla robora, nulla propugnacula, arma nulla,* &c. Nihil magis equidem & Prouincias, & Vrbes Romano Imperio subiectas ad defectionem permouit, accendit, inflammauit, quàm aperta illa, & citra pudorem iudiciorum fœdissima, atque iniquissima nundinatio. Quo fit, vt verissimè Tertullianus *lib. de pallio*, illud pronunciasse videatur: *Plus toga læsere Rempublicam, quàm lorica.* Ac quamquàm illud firmari possit exemplis, nullum tamen vel illustrius, vel accommodatius reperiri potest exemplo Bagaudarum in Gallia, Diocletiano Imperatore; cuius non minùs eleganter, quàm verè extat descriptio apud Saluianum *lib.*5. *De Bagaudis*, inquit, *nunc mihi sermo est, qui per malos iudices & cruentos spoliati, afflicti, necati, postquam ius Romanæ libertatis amiserunt, etiam honorem Romani nominis perdiderunt. Et imputatur his infœlicitas sua, imputamus his nomen calamitatis sua, imputamus nomen quod ipsi fecimus. Et vocamus rebelles, vocamus perditos, quos esse compulimus criminosos. Quibus enim aliis rebus Bagaudæ facti sunt nisi iniquitatibus nostris, nisi improbitatibus iudicum, nisi eorum proscriptionibus & rapinis, qui exactionis publicæ nomen in quæstus proprij emolumenta verterunt, & indictiones tributarias, prædas suas esse fecerunt? Qui in similitudinem immanium bestiarum non rexerunt traditos sibi, sed deuorarunt; nec spoliis tantùm hominum, vt plerique latrones solent, sed laceratione etiam, &, vt ita dicam, sanguine pascebantur: ac sic actum est, vt latrociniis iudicum strangulati homines, & necati, inciperent esse quasi barbari, qui non permittebantur esse Romani.* Plura congessèrunt Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.*11. *&* 12. Cochier *lib.* 3. *aphorism. polit. cap.*19. Marquez *in Gubern. lib.* 1. *cap.* 20. innumeri congesti à D. Ioanne de Larrea *dicta alleg.*47. Vnde rectè in præsenti grauiter Iudicibus Ecclesiasticis interdicitur, ne vltra stipendia sibi assignata aliquid recipiant, etiam prætextu consuetudinis; quia Ecclesiastici non solùm debent abstinere ab eo quod est in se malum verum, sed ab eo etiam quod occasionaliter potest esse malum; quare licèt iudices sæculares recipiant vltra salarium decimam litis; Ecclesiastici tamen eam exigere non possunt, quia ab omni suspicione mali procul debent esse remoti.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam Innocentius III. in præsenti non statuit, iudicem delegatum propriis stipendiis militare cogi; siquidem supponit iam illi stipendium fuisse assignatum, ibi: *Ecclesiastici redditus deputati.* Vnde iniustè vltra proprium salarium decimam litis exigere intendebant. Quid tamen hodie procedat attento iure nostro Regio circa iudices delegatos salarium habentes, vel non; & an sportulas, necnon partem pœnæ iudici assignatam percipere possint, latè disputat Carleuallius *de iudiciis lib.*1. *tit.*1. *disput.*4. *per totam.* Nec obstat augmentum eiusdem difficultatis, deductum ex dicto capite *ad Apostolicam, de simonia*; nam in eius specie Pontifex pias, & laudabiles consuetudines fidelium iubet obseruari. Cæterùm in præsenti casu nihil pietatis intendi poterat in decima litis extorquenda; in dicto enim capite *ad Apostolicam*, pium erat clericos, & Ecclesiæ ministros fouere, & alere; quæ pietas in præsenti abest, cùm redditus Ecclesiasticos ipsi iudices aliunde perciperent; vnde non debebant decimam litis, aut similem partem extorquere. 14. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Sed suprà traditis obstat textus *in l.*2. *§. final. ff. de condict. ob turpem*, in illis verbis: *Sed si dedi vt secundùm me in bona causa iudex pronuntiaret, est quidem relatum condictioni locum esse.* Ex quibus deducunt Alexander Fulgos. Iason, Costal. ibi: Duaren. *ad eundem titulum, cap.*5. *in fine*, eo casu, quo aliquid iudici datur, vt in bona causa pro me sententiam dicat, non competere condictionem 15. EXPONITVR L.2. §. FINAL. ff. DE CONDICT. OB TVRP.

condictionem ob turpem causam; sed eo casu non solùm iudex, verùm qui pecuniam dedit, incidit in legem Iuliam repetundarum. Ergo illi non competit condictio, cùm turpitudo etiam ex sua parte daretur. Pro huius textus expositione sciendum est, quoad pœnam legis Iuliæ repetundarum nihil interesse, vtrum in bona causa, aut mala iudex munera acceperit, *l.4. ff. l.3. C de condict. ob turpem.* Nam si non licet accipere, quo magis officium facias, si turpiter datur, quod iudici datur, vtique nec in bona quidem causa accipere licet. Sapienter Plato *lib. 2. de legibus*, ibi: *Qui patriæ in aliqua re ministrant, nullo modo munera recipiant, nec vllâ occasione, aut ratione nobis persuadeamus, in rebus quidem bonis suscipienda esse munera, in aliis minimè. Nam & cognoscere facile est, nec cùm cognoueris, continere. Idcirco tutius est legibus obtemperare dicentibus nulla pro patriæ ministerio munera esse suscipienda; si quis verò minus obtemperasse damnatus fuerit, moriatur.* Immò etsi datum fuerit iudici remunerationis causâ; non enim licitè, etiam postquam sententiam protulerit, accipit, vt probat Alciatus *in l. principalibus, ff. de rebus creditis*, & *lib. 2. parerg. cap. 49.* Licèt contrarium docuerint Bartol. *in l. Aquilius, ff. de donat.* Zasius *in l. 1. num. 20. ff. de rebus creditis.* Decianus *lib. 8. tract. crimin. cap. 40. num. 9.* Menochius *lib. 2. de arbitrar. casu 342. num. 6.* Farinacius *in praxi q. 112.* Sed apertè eorum sententia conuincitur *ex l. vltima, C. hoc titul. l. 1. §. hoc autem, ff. de calumn.* quibus ex locis constat, ne quidem post depositam administrationem Magistratus posse aliquid accipere pro beneficio tempore administrationis præstito. Idem confirmat Cicero *3. de legibus*, dum ait: *Donum ne capiunto, nève danto, nève petenda, neve gerenda, nève gesta potestate.* Nec iuuat Bartolum dicta lex *Aquilius* 27. nam ibi non Prætori, vt perperam olim legebatur, sed Rectori, vt in Florentinis legitur, donatio facta fuit. Nec valet argumentum: Remuneratio non est absoluta liberalitas. Ergo iudici fieri potest. Vetat enim lex etiam remunerationem, nec absque ratione; nam si ea permitteretur, illius spe semper iudices pro locupletioribus sententiam dicerent. Deinde sciendum est, litigatorem iudici munera dantem incidere in legem Iuliam repetundarum, *d. l. vltima Cod.* & litem amittere, ex constitutione Imperatoris Antonini *in l. 1. C. de pœna Iudicis:* ad quam respexit Vlpianus *in d. l. 2. §. 1.* Nec tunc obstat difficultas suprà expensa; nam potiùs verum est in specie dicti §. vltimi, condictioni ob turpem causam locum non esse, vt docent Osualdus *lib. 4. Donelli, cap. 2. littera C*, Claudius *ad tit. de condict. ob turpem, cap. 2. n. 11.* Neque contrarium probat Vlpianus ibi; vtitur enim aduersatiuâ oratione; *sed hic quoque:* cuius natura, & vis est, vt tollat quod præcessit, alioquin enim præcedẽtibus subseruiret, & nõ aduersaretur. Vnde liquet veterum sententiam antea relatam satis improbare Vlpianum, quod manifestè apparet ex ipso orationis contextu; ait enim Vlpianus: *Sed hic quoque crimen contrahit.* Quod certè nihil est quam turpiter eum dare, & in persona dantis turpitudinem versari; crimen autem eum, qui dat contrahere, ex pœna, quæ in fine ipsius versiculi additur, liquidò constat, litem videlicet eum perdere; quæ pœna satis grauis apparet, cùm in bona etiam causa litis damno is qui dedit, afficiatur. Est itaque in hac specie turpitudo dantis, quo casu condictionem cessare notum est, *l. item 4. §. sed quo 8. ff. eod. tit.* Neque obstat, nihil turpe fecisse eum, qui iudici quid dedit, vt in bona causa secundùm se pronuntiaret; nam vt ait Vlpianus, iudicem corrumpere videtur. Eo enim ipso, quod dat, iudicem sibi obstringit, vt secundùm se, siue bona, siue mala sit causa, pronunciet; ne contra eum qui dedit, sententiam proferendo, cogatur acceptum reddere. Et sanè libera potestas iudicandi relinquenda est iudici, ad cuius officium pertinet secundùm leges iudicare, *§. 1. Instit. de offic. iudicis.* Hanc autem iudicandi facultatem impedire, & iudicis animum corrumpere censetur, qui illi pecuniam dedit; quia qui accipit, modis omnibus cogitat, vt danti gratificetur: & quamuis qui dedit, bonam causam se fouere dicat, tamen res aliter se habere potest, videlicet vt causa improba deprehendatur.

16. De xeniis iudici largitis.

Superest pro coronide huius commentarij, vt aliqua de xeniis iudici largitis videamus, & sciendum est, xenia dici munera hospitalia, idest quibus hospites inuicem se munerantur; quod maximè fieri consueuerat Saturnaliorum diebus. Vnde Martialis tertiumdecimum librum operis sui, in quo huiusmodi munera distichis describit, Xenia appellauit, quòd versus ipsos pro xeniis mitteret, vel quæ mittebat munera disticho exornaret, vt his versibus idem ostendit.

Omnis in hoc gracili xeniorum turba libello
Constabit nummis quatuor empta tibi.
Quatuor est nimium, poterit constare duobus:
Et faciet lucrum bibliopola Triphon.
Hæc licet hospitibus pro munere disticha mittas,
Sit tibi tam rarus, quam mihi nummus erit.

Notaui *in cap. 1. de consuet. verbo Xeniis.* Circa xenia hæc, iudices veterem Græcorum sententiam obseruare iubentur *in l. non solent 6. §. non verò, ff. de offic. Proconsul. l. plebiscito 18. ff. de offic. Præsidis*, vt nec omnia accipiant, neque passim, neque ab omnibus; namque valde inhumanum est a nemine accipere, sed passim vilissimum, ab omnibus auarissimum. Accipi ergo poterant xenia edulia, quæ intra proximos dies prodigi poterant, & hospitibus hospitalitatis causâ dabantur vsque ad quantitatem certorũ annorum, *l. 1. §. 1. l. 6. §. vlt. l. 7. §. 1. ff. ad legem Iul. repetund.* Si autem munera erant, tunc ea accipere non valebant. Plinius *lib. 4. epist. 9.* de Iulio Baso hæc ait: *Homo simplex, & incautus quædam à prouincialibus vt amicus acceperat; nam fuerat in eadem prouincia quæstor. Hæc accusatores furta, ac rapinas, ipse munera vocabat; sed lex munera quoque accipi vetat.* Iure etiam canonico permittitur iudicibus delegatis esculenta, & poculenta accipere, *cap. statutum, §. insuper, de rescriptis lib. 6.* nec modica esculenta, seu poculenta accipere etiam iudicibus ordinariis prohibetur; quo modo accipio Concilium celebratum in palatio Vernis sub Pipino Rege Francorum, & Stephano III. *can. 25.* in illis verbis: *Vt nullus Episcopus, nec Abbas, nec laicus propter iustitiam faciendam sportulas contradictas (idest vetitas) accipiat, quia vbi dona intercurrunt, iustitia euacuatur.* Iure tamen nostro Regio lite pendente, non licet à litigatoribus etiam esculenta accipere, *l. 7.* ibi: *Ni viandas, ni otros bienes, ni cosas algunas: titulo 15 lib. 4. ordin.* secus verò finito negotio, *l. 3.* ibi: *Saluo cosas de comer, o beber, o frecidas de grado: titulo 15. lib. 2. ordin.* vbi latè exponit Didacus Perez.

CAPVT XI.

Idem [a] *Liuon. Episcopo, & eis qui cum ipso sunt, fratribus.*

DEus, qui Ecclesiam suam nouâ semper prole fœcundat, volens moderna tempora conformare prioribus, & fidem catholicam propagare, prædecessoribus vestris, & vobis post eos pium inspirauit affectum, vt Liuon. ingressi prouinciam, paganis euangelizaretis nomen Domini Iesu Christi, eorum sequentes exemplum, quibus in Euangelio legimus esse dictum: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. De quibus euangelicus sermo subiungit: Illi autem profecti prædicauerunt, vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Attendens etenim euangelicus ille paterfamilias, quod messis est multa, operarij autem pauci, adhuc mittit operarios in messem suam, & in hac quasi vndecima hora vineæ suæ nouos deputat vinitores, quorum laborem pariter cum primis denario recompenset. Vnde cùm euangelizandi officium eo assumpseritis inspirante, qui facit vtraque vnum; oportet vos in vnitatis & charitatis spiritu ambulare, illorum sequentes exemplum, de quibus legitur: Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna. Ne igitur, si dispar in vobis obseruantia fuerit, & dissimilis habitus, apud eos, quibus vnum Euangelium prædicatis, scandalum suscitetur, priusque diuidatur populus ille nouus in partes, quàm in vnam Ecclesiam congregetur, cùm paratus sit adhuc inimicus homo messi Dominicæ superseminare zizania: disc. v. mon. & exhort. in Domino, per A. vobis scr. mandantes, quatenus eo non obstante, quod inter vos monachi sunt, & canonici regulares, vel alij etiam regularem vitam sub alia distinctione professi, pariter in vnum regulare propositum, & honestum habitum, quantum ad hoc spectat officium, conformetis; ne noua Ecclesiæ Liuon. plantatio piæ m. p. tui, frater [b] Episcope, sanguine rubricata, vel leue in vobis scandalum patiatur, per quos radicanda est in fide catholica, & fouenda.

NOTÆ.

1. [a] L*iuon.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & *in cap. final. de diuortiis, cap. Deus* 8. *de pœnit. & remis.* vbi aliæ partes huius Decretalis referuntur. Liuonia regio est Septentrionalis, vulgò dicitur *Liefant*: eam habitant Prussi Lituani, & Russi; habetque Liuonia alias nationes, tam moribus, quàm linguâ diuersas: Regio est nemorosa, plana, sine montibus, magna ex parte inculta: habet ciuitates amplas, sub Imperio Magistrorum Teutonici Ordinis. Huius prouinciæ incolæ fidem catholicam susceperunt temporibus Innocentij III. vt constat ex eius epistolis *lib.* 4. *regestr.* 16. *epist.* 114. 125. & *epist.* 126. ita scribit. [Ad vestram iamdudum notitiam credimus peruenisse, quod Dominus noster, qui neminem vult perire, sed vt omnes ad agnitionem perueniant veritatis, ad partes Liuoniæ calceamentum suum miseratus extendit, & nonnullos gentilitatis tenebris obuolutos, ab eis ostensa sibi luce magna, quæ ipse est, misericorditer liberauit. Cùm autem venerabilis frater noster Estiensis Episcopus, qui prædicando in iamdictis partibus verbum Dei multùm laborauit in Euangelio, & diuinâ gratiâ cooperante profecit, animo indefesso desideret portare coram gentibus, & Regibus verbum Dei, & ad messem, quæ multa est, sufficere operarij pauci non possint, vniuersitatem vestram monemus in Domino, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus cùm idem Episcopus aliquos de fratribus vestris ad huiusmodi monasterium vtiles, & idoneos, à vobis duxerit exigendos, sibi duos, aut saltem vnum de vestris collegiis singuli concedatis, vt cooperantibus ipsis currat velociter sermo eius, qui emittit eloquium suum terræ. Vos denique filij Abbates super vobis ipsis, &c. Datum Laterani 3. Kalend. Nouembris, Pont. N. anno xvj.] Ex quibus verbis apparet Innocentium in præsenti alloqui cum Episcopo Estiensi Liuoniæ Legato, & Prædicatore. Illud in præsenti non omittam, quod refert Lælius Bisciola *lib.* 8. *horar. succes. cap.* 16. quod dum Liuones fidem Catholicam retinuerunt, nunquam à Moschis victi, aut subiugati fuerunt; postquam verò hæresi Lutheranâ fœdari cœperunt, Moschi eos subiugarunt.

[b] *Frater Episcope.*] Sanctus Menradus videlicet, vir perdoctus, & pius, qui Liuoniæ prædicans innumeros, & cum eis Cobem Liuoniæ Principem ex Gentilitate ad fidem Catholicam reduxit, qui posteà ad petitionem ipsius Principis Episcopus designatus fuit illius loci, vbi nunc est Riga Metropolis, vt referunt Albertus Krantius *lib.* 7. *Saxon. cap.* 5. Ioannes Bohemus *lib.* 3. *de nat. omn. gent. cap.* 8. 2.

COMMENTARIVM.

HÆc Innocentij constitutio non est generalis, sed prouincialis tantùm, & specialis 3.
respectu Liuoniensium, qui nouiter ad fidem conuersi erant, quibus nonnulla indulsit Innocentius

centius in præsenti, & *in dicto cap. final. de diuortiis, cap. Deus, de pœnit. & remis.* ne in ipso initio amplexæ religionis christianæ offenderentur, aut exasperarentur: & cùm Religiosi omnes, & canonici regulares habitu à cæteris fidelibus laicis distinguantur, Concilium Nicænum *can.* 76. vbi iubetur Religiosos, tum monachos, tum moniales, alia indumenta quàm laicos induere, Concil. Aurel. 5. *can.* 19. Gangrense *can.* 12. Barchin. 2. *can.* 4. Dionysius *de Ecclesiast. hierarch. cap.* 6. Ordericus Vitalis *in histor. Eccles. ad annum* 1094. ibi: *In saltibus, & campestribus passim construuntur cœnobia, nouisque ritibus, variisque schematibus trabeata peragrant cucullatorum examina. Albedine in habitu suo præcipuè vtuntur, quâ singulares ab aliis, notabilesque videantur. Nigredo in plerisque locis sacræ Scripturæ humilitatem designat. quem idcircò colorem religiosorum feruor hactenus gratanter gestat. Nunc autem nigredinem, quâ prisci Patres, tam regulares clerici in cappis, quàm monachi in cucullis ob humilitatis speciem vsi sunt;* vnde cùm monachi, & canonici regulares, qui stabiliendæ, & prædicandæ religionis catholicæ causâ in Liuonia erant, diuersis vestibus vterentur, offendebantur nimium tyrones in fide, quærentes, vbi est vnum Euangelium? vnus Deus? Pater omnium vnus? vnum baptisma? vnus spiritus? vnus amor? cur etiam non est vnus amictus? vnus color in vestibus? Quod agnoscens Innocentius, & sciens, quod licèt sine causa non possint monachi, vel canonici regulares habitum propriæ professionis mutare, vel omittere, vt probant Suarez *de religione tract.* 8. *lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 5. Sanchez *lib.* 6. *summæ, cap.* 8. *n.* 55. Castropalao *tract.* 16. *disput.* 4. *puncto* 6. Gibalinus *de clausura disquisit.* 2. *cap.* 2. §. 3. *consect.* 2. *per totum.* Solorzan. *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 18. *num.* 19. tamen ex iusta causa, & omittere, & mutare alium habitum induendo possunt, præsertim fauore religionis, & fidei propagandæ gratiâ; vt probat Solorzanus de iure Indiarum *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 18. *num.* 20. Ideò Innocentius, ne in ipso initio suscipiendæ fidei Liuonienses offensi varietate ista regularum, seu diuersarum vestium, aut viuendi conditione, in fide vacillarent, seu penitus eam dererent, statuit, vt monachi, canonici regulares, vel quicunque alij strictiorem vitam agentes, non in diuerso habitu incederent, sed vt ratione viuendi, & regulâ pro tunc ibi vterentur eadem. Est igitur hæc constitutio localis, & temporalis, non verò generalis, aut perpetua; eius tamen magna ratio est, videlicet religionis augmentum, ob quod licita sunt quæ aliàs illicita essent. Dauid enim nudus ad arcam Domini saltauit, quod factum D. Ambrosius refert *epist.* 36. his verbis: *Neque contemptus regalis potentiæ est habendus, vbi religioni exhibetur obsequium, & honestum est pro religione facere, etsi id incongruum potestati fuerit; incongruum etiam omni homini. Sed quæ corporeo aspectu fiunt, turpia religionis contemplatione reuerenda sunt; & nudos, & pudendos cæteroqui sanctos alios narrat.* Et id quoque Valerius Maximus *cap.* 1. in casu simili de Prætore qui ancilia tulit: *Omnia namque post religionem ponenda semper nostra ciuitas duxit, etiam in quibus summæ maiestatis conspici decus voluit,* &c. Et apud Euripidem plura Bacch. *Non discernit Deus, siue iuuenem, siue senem velit choros agere: sed vult ab hominibus honorari communiter, & neminem vult eximium habere,* &c. Illustrat Franciscus Florens *in præsenti.*

CAPVT XII.

[a] Idem.

CVm decorem domus Domini. *Et infrà:* Interdum [b] ludi fiunt in eisdem Ecclesiis theatrales, & non solùm ludibriorum [c] spectacula introducuntur in eas monstra [d] laruarum; verùm etiam in tribus anni festiuitatibus, quæ continuè natalem Christi sequuntur, Diaconi, Presbyteri, aut Subdiaconi vicissim insaniæ suæ ludibria exercentes, per gesticulationum suarum debacchationes obscœnas in conspectu populi decus faciunt clericale vilescere, quem potiùs illo tempore deberent prædicatione mulcere. Quia igitur ex officio nobis iniuncto domus Dei nos zelus comedit, & opprobria exprobrantium ei super nos cadere dignoscuntur, f. v. per A. s. m. quat. ne per huiusmodi turpitudinem Ecclesiæ inquinetur honestas, eos qui sunt publicè vxorati [e], non admittatis de cætero ad Ecclesiasticas dignitates dimissas ab eis, quas non possunt sine prauo exemplo, & graui scandalo retinere. Filiis [f] quoque Canonicorum præbendas in eisdem Ecclesiis conferri non sinatis, quarum sunt Canonici patres eorum: cùm indecorum sit, vt in Altaris officio illegitimus filius impudico patri ministret, in quo Vnigenitus Filius Æterno Patri pro salute humani generis victimatur. Prælibatam verò ludibriorum consuetudinem, vel [g] potiùs corruptelam curetis ab Ecclesiis vestris taliter extirpare, quod vos diuini cultus, & sacri comprobetis ordinis zelatores.

NOTÆ.

1\. [a] *IDem.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. nullibi tamen exprimitur cui Prælato rescribat Innocentius, vt iam notaui *in cap. cùm decorem, de filiis Presbyt.* vbi extat alia pars huius Decretalis.

[b] *Ludi.*] Ludos à Lydiis fuisse primùm inuentos, vnde ludorum vox, affirmarunt D. Isidorus *lib.* 16. *etymol. cap.* 16. Tertullianus *de spectaculis cap.* 5. aliter Nonius Marcellus ex Varronis sententia existimat, Ludios ab eis dictos, quasi Lydios, quos Ludiones Liuius vocat *lib.* 7. *decad.* 6. eandem vocis notationem indicat Valerius Maximus *lib.* 2. *cap.* 1. vbi de ludorum more agit. Varia ludorum genera ab antiquis vsitata congesserunt Rosinus *lib.* 5. *antiquit. cap.* 1. vbi Demsterus, Bulengerus *lib.* 1. *de Imper. Roman. cap.* 19. Pantoxa *in l.* 1. *de aleatoribus*. Amaya *in l. vnica, C. de mamma*. Cabreros *de metu lib.* 2. *cap.* 8. Verùm in præsenti non de aliis agitur, quàm de theatralibus, & scenicis, ideoque de illis tantùm differendum est.

[c] *Ludibriorum.*] Ad ludibriorum, legitur in sexta collectione, sed credo emendandum esse *ad ludibrium*, vt legit P. Mariana *de spectaculis, cap.* 7.

2\. [d] *Monstra laruarum.*] Quod non solùm clericis à sacris canonibus est prohibitum, verùm & laicis. Vnde exponendi sunt de his laruis duo canones valde difficiles. Primus Concilij Nannetensis, relatus à Gratiano *in cap. nullus* 8. 44. *dist.* vbi inter alia quæ presbyteris conuiuantibus prohibentur, illud refertur: *Ne laruas dæmonum ante se ferri consentiat presbyter vllus, quia hoc diabolicum est, & sacris canonibus prohibitum.* Quibus verbis improbatur, & damnatur antiquus mos introducendi per conuiuia laruas sic aptas, vt earum articuli, vertebræque in omnem partem verterentur, vt conuiuæ humanæ conditionis admoniti, largiùs genio indulgerent, vt probant, & morem illum illustrant Scaliger *lib.* 2. *lection. Auson. cap.* 26. Iustus Lypsius *lib.* 1. *Saturn. cap. vlt.* Vnde *in dict. cap. nullus*, dum de conuiuiis presbyterorum agunt Patres, inter alia prohibent illis, ne ante se laruas ferri permittant: notauit eruditus Ramirezius *ad Martialem lib.* 2. *epigram.* 59. Secundus canon est Concil. Altissiodorensis, *can.* 1. in illis verbis: *Non licet Kalend. Ianuar. vecolo, aut ceruolo facere, vel strenas diabolicas obseruare: sed in ipsa die sic omnia beneficia tribuantur, sicut & reliquis diebus.* Vbi perdifficile est, quid prohibeatur illis verbis, *vecolo aut ceruolo facere*. Aliqui existimarunt his verbis prohiberi ne lares frondibus, ramisque viridibus ea die ornarentur; fuit enim in more apud gentes veræ religionis ignaras ea die ramis cingere domos, quod prohibitum est *in can.* 73. *collect. Martini Bracharensis*, ibi: *Nec lauro, aut viriditate arborum cingere domos; omnis hæc obseruatio Paganismi est*; & *cap. si quis* 26. *q.* 7. Verùm hanc interpretationem non admittunt verba illa, *vecolo facere*, cùm vecola ad ramos virides trahi non possit; immò potiùs vecola idem est ac bucula, id est, bos fœmina parua, siue vitula, vt probat Basilius Legionensis *q.* 2. *scholast.* in expositione ipsius canonis: deinde *facere*, importat actum, non autem referri potest ad ornatum domus cum ramis. Quare eâ interpretatione omissâ Basilius Legionensis *vbi proximè*, existimat illis verbis prohiberi Kalendis Ianuariis sacrificium facere de animalibus, vt plerunque Galli faciebant, boni ominis, & augurij captandi causâ; quem morem reprehendit Martinus Brachar. *in can.* 72. & notauit Prudentius *ibi*:

> *Iano etiam celebri de mense litatur*
> *Auspiciis, epulisque sacris, quas inueterato,*
> *Heu miseri! sub honore agitant, & gaudia ducunt*
> *Festa Kalendarum.*

Sed nec hæc docti viri sententia placet; quare eâ omissâ dicendum est, in eo canone inter alios vanos ritus, & fœdas superstitiones vsitatas in die Kalend. Ianuarij, etiam laruarum vsum sumptâ formâ pecudis improbari; nam cùm homines Kalendis Ianuariis ferarum, & pecudum assumptis formis huc, & illuc petulantiùs discursitantes, Ethnicorum ritus conseruassent, vt penitus tolleretur hæc superstitiosa consuetudo, Patres prohibuerunt, ne liceat Kalend. Ianuar. vitula & ceruolo facere, id est, sub forma vitulæ, aut ceruoli per plateas discurrere, vt apud nos in festis Bacchanalibus vulgò dicitur, *correr la tora*. Ex quo canone desumptum est monitorium Pœnitentialis Romani, apud Herligarium *lib.* 6. *cap.* 6. vbi hæc sunt verba: *Si quis in Kalendas Ianuarias, quod multi faciunt, & in ceruolo ducit, aut in vitula vadit, tres annos pœniteat.* Burchardus *lib.* 19. *Decreti, cap.* 5. huius meminit superstitionis his verbis: *Fecisti aliquid tale, quod pagani fecerunt, & adhuc faciunt in Kalendas Ianuarias, in ceruolo, & vitula? Si fecisti, triginta dies in pane, & aqua pœniteas.* S. Pacianus Episcopus Barcinonensis *in Parænesi ad pœnit.* sic: *Hoc etiam puto, proximè ceruulus ille profecit, vt eò diligentior fieret, quo impressiùs notabatur, & tota illa reprehensio expressi, ac sæpe repetiti, non compressisse videretur, sed erudisse luxuriam. Me miserum! quid ego facinoris admisi? Puto nescierant facere ceruulum, nisi illis reprehendendo monstrassem.* Qui plura de hoc laruarum vsu desiderat, adeat Sirmundum *in notis ad Concil. Altissiodor.* Hugonem Menardum *in notis ad Sacram. D. Gregorij, fol.* 252. & *in notis ad regul. Diui Benedicti, tom.* 2. *lib.* 50. *cap.* 13. §. 4. *fol.* 746. & 747. Tamayum ad Salazar. *in Martyrol. Hispan. tom.* 1. *fol.* 11.

[e] *Publicè vxorati.*] Hæc verba reperiuntur *in cap. cùm decorem, de clericis coniugatis.*

[f] *Filij quoque.*] Hæc verba extant *in cap. cùm decorem, de filiis Presbyterorum*, vbi ea exposui.

[g] *Vel potius corruptelam.*] Praua consuetudo plerunque in sacris canonibus dicitur corruptela, *cap.* 5. *de consanguin. & affin. cap.* 11. *de excessibus Prælat. cap. final. de consuet.* quia mala consuetudo corrumpit bonos mores, *l.* 9. §. 1. *ff. de seruo corrupto*, & ab specie eo verbo vtitur Lactantius Firmianus *lib.* 6. *instit. cap.* 20. ibi: *In scenis quoque nescio an sit corruptela vitiosior. Nam & comicæ fabulæ de stupris virginum loquuntur, aut amoribus meretricum: & quo magis sunt eloquentes, qui flagitia illa finxerunt, eo magis sententiarum elegantiâ persuadent, & faciliùs inhærent audientium memoriæ versus numerosi, & ornati. Item tragicæ historiæ subijciunt oculis parricidia, & incesta Regum malorum, & coturnata scelera demonstrant. Histrionum quoque impudicissimi motus, quid aliud nisi libidinem docent & stigant, quorum eneruata corpora, & in mulie-* 3.

brem

brem incessum, habitumque mollita impudicus fœminas inhonestis gestibus mentiuntur. Quid de mimis loquar corruptelarum præferentibus disciplinam, qui docent adulteria dum fingunt, & simulatis erudiunt ad vera? Quid iuuenes, aut virgines faciant, cùm & fieri sine pudore, & spectari libenter ab omnibus cernunt? admonentur vtique quid facere possint, & inflammantur libidine, quæ aspectu maximè concitantur, ac se quisque pro sexu in illis imaginibus præfigurat; probantque illa dum rident, & adhærentibus vitiis corruptiores ad cubicula reuertuntur: nec pueri modò, quos præmaturis vitiis imbui non oportet, sed etiam senes, quos peccare iam non decet, in talem vitiorum semitam dilabuntur. Nec est quare Cuiacius in præsenti, qui minutioribus in obseruantiunculis plerunque consistit, contra Ecclesiæ Patres minoris elegantiæ, aut nullius ornatus arguat hunc loquendi modum in Innocentio III. viro apprimè docto.

COMMENTARIVM.

4. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

Ex præsenti Decretali sequens deducitur disputanda assertio: *Ludi theatrales, etiam prætextu consuetudinis in festiuitatibus Domini nostri, aut Sanctorum eius fieri in Ecclesiis non debent.* Probant eam textus *in cap. irreligiosa 3. de consecr. dist. 3.* Concil. Altissiod. *can. 9.* ibi: *Non licet in Ecclesiis choreas sæcularium, vel puellarum cantica exercere, nec conuiuia in Ecclesia præparare, quia scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur.* Concilium Cabilon. *can. 9.* ibi: *Valdè enim omnibus noscitur indecorum, quod per dedicationes basilicarum, aut festiuitates Martyrum ad ipsa solennia confluentes, chorus fœmineus turpia quidem, & obscœna cantica decantare videantur, dum aut orare debeant, aut clericos psallentes audire.* Concilium Tolet. 3. in fine: *Quod ballimachiæ, & turpia cantica probibenda sunt à Sanctorum solenniis.* Synodus Afric. *can. 27.* ibi: *Illud etiam petendum, vt quæ contra præcepta diuina, conuiuia multis in locis exercentur, vetari talia iubeant, & probiberi, maximè cùm in Natalibus Beatissimorum Martyrum per nonnullas ciuitates, & in ipsis locis sacris talia committere non reformident, quibus diebus quod pudoris est, dicere, saltationes sceleratissimas per vicos, atque plateas exercent.* Concilium Brachar. 2. *can. 60.* ibi: *Si quis ballationes ante Ecclesias Sanctorum fecerit, seu quis faciem suam transformauerit in habitu muliebri, & mulier in habitu viri, tres annos pœniteat.* Referunt Burchardus *lib. 10. Decreti, cap. 39.* Loaysa post canones ipsius Concilij. Synodus 6. in Trullo *can. 24.* ibi: *Nec vt liceat eorum, qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel monachorum in equorum curriculis subsistere, vel scenicos ludos sustinere.* Et *can. 62.* eiusdem Synodi, ibi: *Kalendas, & quæ dicuntur vota, & brumalia quæ vocantur, & qui in primo Martij mensis die fit conuentus, ex fidelium ciuitate omnino tolli volumus; sed & publicas mulierum saltationes multam noxam, exitiumque afferentes: quin etiam eas, quæ nomine eorum, qui falso apud Græcos Dij nominati sunt, vel nomine virorum, ac mulierum fiunt, saltationes, ac mysteria, more antiquo, & à vita christianorum alieno amandamus, etiam statuentes, vt nullus vir deinceps muliebri veste induatur, vel mulier veste viro conueniente: sed nec comicas, vel satyricas, vel tragicas personas induat.* In cuius canonis scholiis hæc subiungit Balsamon: *Nota præsentem canonem, & quære correctionem in his, quæ fiunt à clericis in festo Natalis Christi, & festo Luminarium aduersus eum, & magis in sanctissima magna Ecclesia.* Synodus Carthaginensis *can. 63.* *Vt asserantur Græcorum conuiuia, illud præterea à christianis Imperatoribus petendum est: quoniam præter diuina mandata in multis locis conuiuia sic peraguntur ex gentili errore deducta, vt etiam christiani ad paganos clanculum in eorum mysterio adducantur, vt hæc iubeant, & in vrbibus, & in possessionibus arceri, maximè quia & in ipsis Beatorum Martyrum natalibus, in quibusdam vrbibus, etiam in ipsis sacris locis eiusmodi peccare deprehenduntur, & in diebus, in quibus vel pudor est dicere, execrandas saltationes in agris, vel plateis peragunt, vt cum sancto die adsint quæ sunt & matresfamilias honore, & aliæ innumerabiles mulieres venerandæ, intemperantes insolentias aggrediantur, vt etiam ipsius sanctæ fidei propemodum aufugiat excessus.* Senonense anno 1527. *can. 16.* *Prohibemus, ne histriones aut ministrent Ecclesiam ad pulsandum tympano, cithara, aut alio instrumento musicali, neque in Ecclesia, aut iuxta Ecclesiam suis pulsent instrumentis. Prohibemus etiam ne fiat deinceps festum Fatuorum aut Innocentium, neque exigatur decanatus patella.* Coloniense anno 1536. *can. 26.* *Olim theatrales quoque ludi, & laruarum ludibria inferebantur templis, pessimo quidem exemplo, adeò vt prouisione canonica, quod his teterrimus abusus aboleretur, opus fuerit, quem ex nostris diœcesibus iam vt speramus eiectum gaudemus.* Concilium Salzeburg. tempore Gregorij X. *can. 17.* Toletanum anno 1475. tempore Sixti IV. *can. 19.* Extrauag. vnica, *hoc tit.* inter communes. S. Petrus Chrysologus *sermone* 129. Diuus Gregorius Magnus *lib. 10. epist. 71.* Illustrant vltra congestos in præsenti a Barbosa *de iure eccles. lib. 1. cap. 40. num. 57.* & *lib. 2. cap. 3. num. 15.* & *de offic. parochi cap. 6. num. 11.* Landtmeter. *lib. 2. de vetere clerico, cap. 50.* Basilius Legion. *q. 2. scholastica, cap. 2. in can. 9. Concilij Altissiod.* P. Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 5. cap. 15.* Ferrandus *lib. 2. disquisit. relig. p. 1. cap. 7.* Cresolius *lib. 4. mystag. cap. 16.* Benedictus Eftenus *lib. 7. disquisit. monast. tract. 2. disput. 2.* Petrus Gregorius *lib. 4. partit. tit. 8. cap. 6.* & *lib. 39. syntagm. cap. 5.* Conradus Brunus *lib. 6. de cerem. cap. 1.* Conradus Kling. *lib. 5. locorum commun. cap. 10.* Filesacus *lib. 1. select. cap. 6.* Theophilus Raynaud. *tom. 4. lib. 6. sect. 2. cap. 10. fol. 829.* Illustrant Araujo *qq. moral. de statu ciuili, disput. 5. sect. 1.* Amaya *in lege vnica, C. de Maiuma, num. 28.* Acuña *in cap. 1. 92. dist.* & *in cap. nullus, dist. 44.* Mariana *de spectaculis, cap. 7.* Sauarus *ad Sidonium lib. 4. epist. 15. verbo Epulum,* Villalus *in voto gratul. num. 18.* Cujacius, Boëtius Epon. & Fabrotus *in præsenti,* Franc. Florens *in præsenti,* & Altesserra.

Sed hæc assertio ita firmata, & illustrata difficilis redditur sequenti consideratione; nam huiusmodi ludi theatrales in natiuitate Christi Domini non solùm liciti, verùm & perutiles sunt. Igitur tam à clericis, quàm ab aliis fidelibus fieri debent. Probatur antecedens, nam ex eadem ratione ob quam picturæ in Ecclesia exponuntur ad mouendum populum, & vt indocti ibi discant 5. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

discant quod in libris legere nesciunt, vt probaui *in canone* 36. *Concil. Illiber.* etiam huiusmodi repræsentationes natiuitatis Christi fieri debent, vt ita populus indoctus hoc sacro mysterio faciliùs instruatur: habet enim repræsentatio non leuem vim in suadendo, & omnem oratoriam artem vincit. Seneca *lib.* 19. *epist.* 109. ibi: *Eadem negligentiùs audiuntur, minùsque percutiunt, quæ diu solutâ oratione dicuntur; vbi accessere numeri, & egregium sensum extinxere certi pedes, eadem illa sententia velut lacerto excussa torquetur. Etiamsi cum aliis poësis partibus comœdiam conferas, primas in suadenda plebe comœdia consequitur.* Horatius *de arte Poëtica.*

Segniùs irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Ex eo maximè Quintilianus *lib.* 1. *instit. orat. cap.* 3. ibi: *Documento sunt, vel scenici actores, qui & optimis Poëtarum tantum adiiciunt gratiæ, vt nos infinitè magis eadem illa audita, quàm lecta delectent, & vilissimis etiam quibusdam impetrent aures, vt quibus nullus est in bibliothecis locus, sit etiam frequens in theatris.* Plebeius sacras litteras miratur, Sanctorum præcepta, Philosophorum placita, Heroum fortia facta in theatro, & pleraque, quæ aliter discere nollet, sapit; & quæ talia docent, magis amat. Vnde Poëta Horatius *de arte poëtica.*

Ille tulit punctum, qui miscuit vtile dulci.

Igitur vt rustici, & cæteri fideles ignari hoc magnum fidei nostræ mysterium agnoscant, magnaque alacritate celebrent, huiusmodi theatrales ludi debent permitti. Vnde morem hunc repræsentandi in hac festiuitate, iam à primis Ecclesiæ sæculis ad nostra vsque tempora, in Ecclesia inualuisse, probat ex Codino, & aliis Pater Herrera *lib.* 1. *del origen del officio diuino, cap.* 22. Igitur non rectè ludi theatrales in huiusmodi festiuitate improbantur, & prohibentur. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si natales dies Deorum, immò & priuatorum, etiam apud Gentiles magnis celebrabantur plausibus, epulis, accensis luminaribus, choreis, & tripudiis; Lactantius *diuin. instit. lib.* 6. *cap.* 20. *Nam ludorum celebritates Deorum festa sunt, siquidem ob natales eorum, templorum nouorum dedicationes sunt constituta. Et primitus quidem venerationes, quæ vocabantur munera, Saturno attributa sunt: ludi autem scenici Libero, Circenses Neptuno. Paulatim verò idem honos & cæteris Diis tribui cœpit, singulique ludi nominibus eorum consecrati sunt, sicut Sicinnius Capito in libris spectaculorum docet. Si quis igitur spectaculis interest, ad quæ religionis gratiâ conuenitur, discessit à Dei cultu, & ad Deos se contulit, quorum natales & festa celebrauit.* Apuleius *lib.* 11. *Florid. Festiuum celebraui natalem sacrorum, suaues epulas, & secreta conuiuia.* Martialis *epigram.* 66. ibi:

Sexcenti cœnant à te, Iustine, vocati
Lucis ad officium, iam quæ te prima fuit.

Diocasius *lib.* 54. *Natalem Augusti Iulius Antonij filius tunc Prætor celebrauit, circensibus & venationibus Senatum etiam, & ipsum Augustum ex Decreto Patrum epulo excepit in Capitolio.* Plinius *in epist. ad Can. Rufum. Epicurus testamento cauit, vt dies eius natalis, & parentum, fratrumque quot annis solenniter ageretur.* Illustrant latè Cochier *in face histor. cent.* 1. *cap.* 12. Censorinus *de die natali*, vbi Lindembrog. notauit P. Roa *eodem tract. cap.* 13. Villasus *in voto gratul.* qui exinde exponunt textus *in l. cùm quidam* 23. *ff. de annuis legat. l. ciuitatibus* 122. *ff. de leg.* 1. ergo multò magis in Domini nostri Iesu Christi natali Ecclesiæ ministri, & cæteri fideles exultantes, debent ludis etiam theatralibus diem sacratissimum illum celebrare. Nec hoc genus solennitatis alienum est à disciplina Ecclesiæ, & piis viris, in diuinis laudibus, & Dei festiuitatibus; saltauit enim Dauid religionis enthusiasmo motus coram Arca Dei, vt refertur *lib.* 2. *Regum, cap.* 6. & Maria soror Moysis iuncto sibi fœminarum choro ad pulsum tympani cantauit Domino, quia gloriosè magnificatus est. *Exodi cap.* 15. & in Ecclesia Essena Esseni cantui religiosos motus miscebant. Philo *de vita contemplatiua*, apud Clementem *lib.* 7. *stromatum*, ibi: *Pedes excitamus in vltima acclamatione orationis.* Illustrant latè Petrus Gregorius *lib.* 12. *syntag. cap.* 19. & 20. & 21. Lantdmeter. *de veteri cleric. lib.* 2. *cap.* 63. Igitur non rectè Innocentius in præsenti huiusmodi ludos theatrales improbat in festiuitate Natalis Domini. Accedit consuetudo in aliquibus Ecclesiis recepta, vt pueri clerici in festo sancti Nicolai, aut Innocentium eligant sibi Episcopum, qui indutus vestibus Episcopalibus cum mitra & baculo, publicè, id est in Ecclesia, inchoat diuinum officium, vt ex Molano refert Lantdmeter. *dict. lib.* 2. *cap.* 50.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, defendenda est præsens constitutio, vt disciplinæ ecclesiasticæ maximè consona; cuius rationem vt agnoscamus, sciendum est, olim fideles in festiuitatibus Sanctorum non solùm diuinis laudibus eas celebrasse, verùm & aliquibus exterioribus ornatibus, & lætitiæ, alacritatisque testimoniis. Primò frondibus, floribusque templa, & altaria ornabant. Sanctus Paulinus *Natal.* 3. *Felicis.* 6. DE VARIIS CELEBRITATIBVS.

Spargite flore solum, prætexite limina sertis,
Purpureum ver spiret hyems, sit floreus annus
Ante diem, sancto cedat natura diei,
Martyris ad tumulum debet & terra coronas.

De Nepotiano Hieronymus *in epitaphio*, ibi: *Erat solicitus, si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pauimenta tersa, vela semper in ostiis; si sacrarium mundum, si vasa luculenta, & in omnes cæremonias pia solicitudo disposita; non minus, non maius negligebat officium. Basilicas Ecclesiæ, & Martyrum conciliabula diuersis floribus, arborum pomis, vitiumque pampinis adumbrabat, vt quicquid placebat in Ecclesia, tam dispositione, quàm visu, presbyteri laborem, & studium testaretur.* Sanctus Augustinus *lib.* 22. *de ciuitate Dei, cap.* 8. bis meminit florum, qui in altari erant sancti Stephani. Solitus erat sanctus Seuerus, referente sancto Gregorio Turonensi, *de gloria confess. cap.* 1. flores liliorum tempore quo nascuntur, colligere, ac per parietes ædis sacræ appendere. Fortunatus *lib.* 8. *epigr.* 9.

Texitis variis altaria festa coronis,
Pingitur vt filis floribus ara nouis.

Quem ritum ab Hebræis Christiani acceperunt; nam vt Psalmista ait *Psal.* 117. *Constituite diem solemnem in condensis vsque ad cornu altaris.* Vbi vertit D. Hieronymus: *Frequentate solennitatem in frondosis.* Et Lorinus legit: *Ligate festum frondibus.* Gentibus etiam non fuit ignotus floridus hic

hic ornatus; vnde ait Virgilius *lib.* 1. *Æneid.*

Thure calent, aræ, floribusque recentibus halant.

Item epulis, & conuiuiis in sanctorum Martyrum natalitiis, vel dedicationis alicuius Ecclesiæ celebritate fideles vtebantur. D. Gregorius *lib.* 10. *epist.* 71. ita vt die dedicationis, vel natalitio sanctorum Martyrum religiosis conuiuiis solennitatem celebraret D. Hieronymus *in epist. ad Eustoc.* de sancti Petri die festo agens ita ait: *Festus est dies, & natalis Beati Petri: festiuius est solito condiendus.* Et statim: *Vnde nobis solicitius prouidendum est, vt solennem diem non tam ciborum abundantiâ, quàm spiritus exultatione celebremus, quia valde absurdum est, nimiâ saturitate velle honorare Martyrem, quem scias Deo placuisse ieiuniis.* P. Chrysologus *serm.* 129. ibi: *Noli æstimare, charissime, quod in solis prandiis, & profusioribus epulis natales Martyrum celebrentur.* Illustrat Sauarus ad Sidonium *lib.* 4. *epist.* 15. Sed cùm postea licentiùs fideles sanctorum Martyrum gratiam demereri credentes, epularentur, illæ compotationes, & epulæ sacris legibus coercitæ fuerunt, *cap. cùm autem, cum sequent.* 44. *dist.* Concil. Nannet. *can.* 10. Altissiod. *can.* 2. D. Ambrosius *de Helia & ieiunio cap.* 17. Diuus Chrysostomus *homil. in sanctum Iulianum Martyrem*, D. Augustinus *lib.* 8. *de ciuitate Dei, cap.* 27. vbi ritum Afrorum in deferendis epulis ad tumulos Martyrum reprehendit, & aliquo pacto excusat his verbis: *Quæcunque adhibentur religiosorum obsequia in Martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra, vel sacrificia mortuorum, tanquam Deorum. Quicunque etiam epulas suas eò deferunt, quod quidem à Christianis melioribus non fit, & in plerisque terrarum locis nulla talis est consuetudo; tamen quicunque id faciunt, quas cum apposuerint, orant & auferunt vt vescantur, vel ex eis etiam indigentibus largiantur, sanctificari ibi eas volunt per merita Martyrum in nomine Domini Martyrum.* Nazianz. *orat.* 39. Omitto agapas festis diebus celebratas, de quibus plura cumularunt anno 397. Fornerius *lib.* 2. *select. cap.* 21. Rosueidus *in onomast. verbo Agape*, Meursius *in glossario, eodem verbo*, Kochier. *in face histor. cent.* 2. *cap.* 3. & 84. Petrus Gregor. *lib.* 13. *de Repub. cap.* 3. *num.* 5. & *cap.* 18. *num.* 4. Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 6. Pancirola *lib.* 1. *variar. cap.* 86. *in fine*, Lantdmeter *lib. de veter. monacho, cap.* 46. Cresp. *in summa, verbo Agaparum*, Albaspinus *lib.* 1. *obser. cap.* 18. Cerda *in aduers. cap.* 146. Lemaistre *lib.* 2. *de bonis Eccles. cap.* 10. Turrianus *in explanat. Clementis lib.* 2. *cap.* 26. Auctor Romæ Subterraneæ *lib.* 6. *cap.* 27. Iustelus *ad can. Eccles. vniuers. fol.* 179.

7. De choreis, et ballationibus.

Choreæ etiam in festiuitatibus sanctorum Martyrum ducebantur. Concil. Tolet. 3. relatum *in c. irreligiosa, de consecr. dist.* 3. Vnde PP. Synodi Gangrensis *in can.* 20. aiunt: *Si quis arrogantiâ vtens, & Martyrum congregationes abhorrens, & sacra, quæ in eis celebrantur, & eorum memorias accusset, sit anathema.* Vbi in scholiis subiungit Balsamon: *Nota ergo, quod quæ in solennibus Martyrum festis fiunt, cantica, choreæ, & populi consluxus, quoniam in Dei fiunt honorem, non reprobantur.* Sed postea prohibitæ fuerunt huiusmodi choreæ. Concil. Cabilon. *can.* 18. Afric. *can.* 27. & in Brachar. *can.* 80. ita cauetur: *Si quis ballationes ante Ecclesiam sanctorum fecerit, &c. tres annos pœniteat.* Et in Synodo Rhemensi sub Lothario, & Ludouico, *cap.* 35. ita statuitur: *Vt sacerdotes admoneant viros, & mulieres, qui festis diebus ad Ecclesias veniunt, ne ballando, & turpia verba decantando, choros teneant, & ducant.* Et *lib.* 6. *Capitul. Caroli, capit.* 193. *Quando populus ad Ecclesias venerit, tam per dies Dominicos, quàm & per solennitates sanctorum, aliud non ibi agat, nisi quod ad Deo pertinet seruitium: illas verò ballationes, canticaque turpia, ac luxuriosa, & illa lusa diabolica non faciat, nec in plateis, nec in domibus, nec in vllo loco, quia hæc de Paganorum consuetudine remanserunt; & qui ipsa fecerint, canonicam sententiam accipiant.* Ballare Galli dicunt *Bals*; nos *Bailar*, à voce *ballare*, quæ Græcorum propria est, vt probat Meursius *in glossario, verbo Ballare.* Vnde inter alias voces, quas ab eis primi Hispani acceperunt, & vocem ballare accepisse testatur Aldrete *de origine linguæ Castellæ lib.* 3. *cap.* 1. vbi doctè notat, ballationem *in dicto cap. irreligiosa*, appellari ballimachiam, quasi saltantium pugnam; quia plerunque ballationes fiunt in formam pugnæ diuersis ictibus, & motibus: quo modo ballationes Hispanas acceperunt Silius Italicus *lib.* 3.

Nunc pedis alterno percussa verbere terra
Ad numerum resonas, gaudentem plaudere certas:
Hæc requies, ludusque viris, ea sacra voluptas.

Et Martialis:

Et Gaditanis ludere docta modis.

Huiusmodi ergo choreas, & ludos theatrales à clericis in festiuitate natalis Domini in Ecclesiis fieri prohibuit Innocentius in præsenti, & magna cum ratione, petitâ, tum à loco vbi ducebantur, tum à personis ipsam ludricam artem exercentibus, tum à fine, & solennitate, quæ in huiusmodi ludis recitabantur. Et primò propter loci reuerentiam, quia plura, quæ extra Ecclesiam venialiter exercentur, intra Ecclesiam non sunt facienda, vt tradit Strabo *de rebus eccles. cap.* 11. vt confabulationes, & colloquia, Gregorius X. in Concil. Lugdun. generali, ibi: *Cessent vana, & multò fortiùs fœda, & prophana colloquia: cessent confabulationes qualibet: sint postremò quæcunque alia, quæ diuinum possunt turbare officium, aut oculis diuinæ Maiestatis offendere, ab ipsis prorsus extranea; ne vbi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendantur peccata committi.* Discere id à Paganis poterant Christiani, ni & ipsi Ecclesiæ Doctores in id maximè scriptis suis, & quotidianis monitionibus incubuissent, vt taciturnitatem omnes in templum deferrent. Sanè auctor est Arrianus *in Epict. lib.* 4. *c.* 11. in Gentilium fanis adeò studiosè parcitum verbis, vt violatæ religionis censeretur delictum, si rumpi silentium aliquo sonitu contigisset. Hinc in rebus diuinis, cùm fierent, de more dicebatur, *fauete linguis*; quo verbo, inquit Seneca *in lib. de beata vita, cap.* 26. *Imperatur silentium, vt ritè peragi possit sacrum, nulla voce mala obstrepente.* Vnde Ecclesiæ Patres tam accuratè silentium in Ecclesia commendarunt. D. Ambrosius *lib.* 3. *de virginitate: Maxima est virtus tacendi, præsertim in Ecclesia.* Chrysostomus *homil.* 38. *ad populum: Nihil tam congruum Ecclesiæ, quàm silentium.* D. Isidorus *epist.* 45. *Templis omne silentium debetur.* D. Clemens *lib.* 8. *constit. Apost. cap.* 11. *Quidam ex Diaconis in templo inambulabant contemplantes viros, & mulieres, ne quis fieret strepitus, ne quis nutus faceret, aut*

8. Traditur ratio decidendi.

mussitaret, aut dormitaret. Theodulphus Episc. Aurelian. *epist. ad Sacerd. num.* 10. *Si Dominus illos eiecit, qui victimas, quæ sibi offerrentur, emebant, vel vendebant; quanto magis illos iratus inde abiiciet, qui mendaciis, vaniloquiis, risibus, & huiusce modi nugis locum diuino cultui mancipatum fœdant.* Illustrat Benedictus Eftenus *disquisit. monast. lib.* 7. *disquisit.* 3. Cùm ergo in choreis, & huiusmodi ludis thetralibus confabulationes, risus, & similia, ab Ecclesia prorsus aliena dentur, rectè in præsenti Innocentius huiusmodi ludos prohibet, & detestatur. A personis ipsis magna deducitur ratio præsentis prohibitionis; nam vilescit admodum dignitas sacerdotalis, si presbyteri ipsi, seu clerici scenas, atque huiusmodi ludos thetrales edant. Vnde *in cap. vnico, hoc tit. in* 6. Bonifacius VIII. mulctandos censuit clericos qui per annum ioculatorum, idest mimorum ignominiosam artem exercuerint, vel breuiori tempore admoniti non resipuerint. Nec solùm hæc, & similia spectacula edere prohibitum est clericis, verùm & loco, vbi eduntur, stare, *cap. his igitur,* 23. *dist. cap. penult.* 34. *dist. l. placet* 17. *C. de Episcop. & Cleric.* Concil. Altissiod. *cap.* 40. *Non licet presbytero inter epulas cantare, vel saltare.* Turon. sub Carolo *cap.* 7. ibi: *Histrionum quoque turpium, & obscœnorum insolentias iocorum, & ipsi animo effugere, cæterisque sacerdotibus effugienda prædicare debent.* Turonensis sub Carolo *can.* 8. *Sacerdotibus non expedit quibuslibet interesse iocis.* Eugenius II. in Synodo Rom. *Sacerdos sedulè diuina debet perscrutari, & admonere eloquia, vt inueniatur beatus, de quo Psalmista ait: Et in lege eius meditabitur die ac nocte. Quamobrem ludos aliquos coram se fieri non delectetur; transgressor quippe inuentus, admonitione Episcopi vlteriùs agere desinat; sin autem canonicè iudicetur.* Caput *non oportet, de consecr. dist.* 5. ibi: *Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos spectaculis aliquibus, quæ aut in nuptiis, aut in conuiuiis exhibentur, interesse, sed antequam thymelici ingrediantur, surgere eos, & abire.* Vbi thymelici dicuntur musici scænici, qui organis, & lyris, & citharis præcinebant super pulpitum, quod thymele vocabatur. Iul. Pollux *lib.* 4. *onomast.* ibi: *Scena propria est histrionum, orchestra verò chori, in qua est & thymele, quæ vel tribunal est, vel ara.* Vitruuius *lib.* 4. *cap.* 8. ibi: *Apud Græcos tragici, & comici actores in scana peragunt, reliqui autem artifices suas per orchestras petunt actiones.* Itaque ex ea scenici, & thymelici græcè separatim nominantur. De his thymelicis etiam agitur *l.* 4. *ff. de his qui notant. infam. l.* 10. *ff. de pollicit. l.* 10. *&* 21. *C. Theod. de Pictor. l. penult. C. Theodos. de spectacul. l.* 5. *eod. C. de scenicis.* Nouella 105. de Consulibus, & plura congesserunt Iustel. & Balsam. *in notis ad dict. can.* 44. *Synodi Laodic.* Ritheturfius *ad Saluianum fol.* 207. Cabreros *de mein lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 16. Samuel Petitus *ad leges Atticas lib.* 1. *fol.* 62. Fotherius *lib.* 5. *rerum quotid. cap.* 19. Cerda *in aduers. cap.* 34. Costanus *de nuptiis fol.* 143. Si ergo huiusmodi ludis thetralibus clericis interesse prohibetur, quantò magis eos per se edere illicitum erit. A fine ipso ludi thetralis præsens prohibito non minori nititur ratione; nam vt fusè Aristides Sophista, etsi nec nostris moribus, nec religione imbutus, in oratione Smyrnæ habita probauit, Deorum festis comœdias non conuenire, nec ludos. Vnde D. Augustinus *lib.* 2. *de ciuit. Dei, cap.* 13. antiquos Romanos ridet, quòd histriones notarent infamiâ, & iidem scenicis ludis Deos honorandos putarent; qui enim conueniat ignominia notare, atque in infamium numero ponere, per quos diuinus cultus augeatur? Ipsa Augustini verba subiicimus: *Sed respondeatur mihi, inquit, quâ consentaneâ ratione homines scenici ab omni honore pelluntur, & ludi scenici Deorum honoribus admiscentur? Illas theatricas artes diu virtus Romana non nouerat, quæ etsi ad oblectamentum voluptatis humanæ quærerentur, & vitio morum reperent humanorum, Dij ea sibi exhiberi petiuerunt. Quomodo ergo abiicitur scenicus, per quem colitur Deus? & theatricæ illius turpitudinis quâ fronte notatur actor, si adoratur exactor?* Deinde quis patiatur in sacro Christi Domini Natali impudicam fœminam B. Mariæ, probrosum hominem sanctissimi Iosephi, aut ipsius Christi personam repræsentare? Quod Arnobius *lib.* 4. *aduersus Gentes,* ab antiquis factitatum reprehendit, vt histrionibus Deorum personæ imponerentur, illis verbis: *Nec satis hæc culpa est, etiam mimis, & scurrilibus ludricis sanctissimorum personæ interponuntur Deorum, & vt spectatoribus vacuis risus possit, atque hilaritas excitari, iocularibus feriuntur cauillationibus, numina conclamant, & assurgunt theatra, omnes concrepant fragoribus, atque plausibus.* Idem Tertullianus accusat *in Apolog. cap.* 15. *Quid,* inquiens, *quod imago Dei vestri ignominiosissimum caput, & famosum vestit: quod corpus impurum, & ad istam artem effœminatione productum, Mineruam aliquam, vel Herculem repræsentet? Nonne violatur maiestas, & diuinitas constupratur laudantibus vobis?* Quæ verba ad nostros mores transferre licet, atque in antiquis vitiis interpreteris nostrorum licentiam, & turpitudinem accusari. Rectè ergo in præsenti Innocentius prohibet presbyteris, & aliis clericis huiusmodi ludos theatrales, etiam in festiuitatibus sanctorum in Ecclesiam edere. Morem hunc festis diebus choreas ducendi & saltandi, quampertinacissimè retinuerunt Græci, vt prodit canon 62. Concil. Trul. *Kalendas, & quæ dicuntur vota, & brumalia quæ vocantur, & qui in primo Martij die fit conuentus, ex fidelium ciuitate omnino tolli volumus; sed & publicas mulierum saltationes multam noxam exitiumque afferentes, quin etiam eas, quæ nomine eorum qui falsò apud Gentiles Dij nominati sunt, vel nomine virorum, ac mulierum fiunt saltationes, à vita Christianorum amandamus, & expellimus.*

9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam auctoritates in ea adductæ, tantum probant, natalis Domini repræsentationem permitti posse, dummodo ex modestia, & pietate mysterium hoc recitetur à piis viris: non tamen inde infertur, ob solemnitatem tantæ festiuitatis licere ludrica spectacula edere, seu monstra laruarum inducere in Ecclesias, præcipuè ab Ecclesiasticis personis; quod prohibetur ab Innocentio III. in præsenti; vnde tolerari potest mos in plerisque locis Hispaniæ receptus, vt pueri intra Ecclesiam in sacratissima illa nocte magnum illud fidei nostræ mysterium recitent, dum cum omnium modestia, & ex pietate tantùm fiat. Nec obstat quod de natalibus Deorum Gentilium choreis, & ludis celebratis expendebatur; nam natalis dies Christi Domini, vigiliis, orationibus, psalmodiis, & diuinis officiis est celebranda

celebranda à catholicis fidelibus, non verò Gentilium more debent, Christiani prophanis ludis, & spectaculis in eius celebritate vti. Nec obstat quod de Dauide, & Maria Moysis sorore dicebamus, atque ex vsu Essenorum referebamus; nam illi magno deuotionis, & religionis zelo accensi, his modulationibus & saltationibus vsi fuerunt; in Ecclesia verò, ac eius ministris laudes Deo canentibus præcauenda est nimia curiositas, aut vana fractio vocis. Vnde profitetur Diuus Bernardinus *in meditationibus, cap.* 11. *Sæpe*, inquit, *ad sacrum ministerium vocem meam fregi, vt dulciùs cantarem; & magis delectabar in vocis modulatione, quàm in cordis compunctione.* Et non esse in ecclesia canendum theatralico more, idest corporis gestus exercendo, cauetur *in cap.* 1. 92. *dist.* Extrauag. vnic. *hoc tit.* inter communes, & docuit D. Chrysostomus *homil.* 19. *in caput* 6. *Diui Matthæi*, ibi: *Cùm autem oratis, non gestibus corporis, nec clamoribus vocis, sed intentione optima voluntatis orationum vota reddamus.* Similiter D. Thomas accepit D. Hieronymum relatum *in dicto cap.* 1. 92. *dist.* docetque reprehendisse eos, qui theatrico more in Ecclesiis diuinas laudes decantabant. Prosequuntur Fuscus *de visit. lib.* 1. *cap.* 26. Acuña *in dicto cap.* 1. 92. *dist.* Nec ad rem facit consuetudo in aliquibus Ecclesiis in festo S. Nicolai, & Innocentium recepta; nam vt Laugeetucius *lib.* 2. *de vita & honest. canonic. cap.* 22. refert, huiusmodi puerorum ludricum spectaculum prohibitum fuit in Synodo Basil. *sess.* 21. & in meram ecclesiasticis ordinis contumeliam abiisse testantur Balsamon *in can.* 62. 6. *Synodi.* Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri clerico, cap.* 50. *ad finem.* Et Patres Concilij Salzeburgens. tempore Gregorij X. ita statuerunt: *Adhæc quidam ludi noxij, quod vulgaris elocutio Episcopatus puerorum appellat, in quibusdam Ecclesiis exercentur adeò insolenter, vt nonnunquam enormes culpæ, & damna grauia subsequantur ex ipsis: hos ludos in Ecclesiis, & à personis Ecclesiasticis de cætero fieri prohibemus, nisi fortè parui sexdecim annorum, & infra fuerint, qui huiusmodi ludos exercent.* In dicto Concilio Basileensi vocatur festum *fatuorum*, vel *innocentium*, aut *puerorum.* Belethus *cap.* 72. vocat festum Hypodiaconorum, quod à die sancti Stephani cœptum, ad octauam vsque Epiphaniæ fuisse prorogatum, testatur Guillel. Durant. *lib.* 7. *ration. cap.* 42. Est autem meritò exagitatum à Gersonio *tract. de ludo stultorum, alphab.* 69. Theophil. 15 *tom. in heterot. spirit. punct.* 8. *in fine.*

Ex suprà traditis lucem accipit textus *in* 10.
can. 71. *Synodi* 6. in illis verbis: *Eos, qui docentur leges ciuiles, græcis moribus vti non oportere, & nec in theatrum induci, nec eas, quæ dicuntur cylistræ, peragere, vel præter vsum communem sibi vestes induere, nec quo tempore disciplinam aggrediuntur, vel ad finem eius perueniunt, vel vt in summa dicam, in eius doctrina dimidio. Si quis autem deinceps hoc facere ausus fuerit, segregetur.* Ex quibus deduci videtur, non omnibus clericis, & fidelibus prohiberi theatra adire, scenas, & ludos edere, aut laruas inducere, sed tantùm ius ciuile discentibus. Ergo non rectè in præsenti omnibus clericis indistinctè prohibetur ludos theatrales edere, aut monstra laruarum inducere. Pro cuius canonis expositione sciendum est, Athenis plurimos ex adolescentibus sophistico quodam furore percitos, vrbes, viasque tenere consueuisse, nouiter aduenientes sophistas magna ac splendida pompa deducentes, & excipientes, & alia quædam ludibria sophistis familiaria fecisse: quæ corruptela inuaserat in illa Academiarum regina, quando legum disciplina ibi florebat, iuxta quam illi qui legum erant disciplinam aggressuri, vel qui in medio, aut iam perfecti erant, cum magna quidem pompa, & vestium ornatu in theatrum deducebantur; sed quia exinde magna scandala, necnon & rixæ oriebantur, tam ex cylistris, idest ludis ad modum pugnæ, quàm ex vestium mutatione, prohibuerunt Patres, ne Græcorum more inter legum studiosos, seu candidatos huiusmodi cylistræ, aut ludi theatrales fierent; non tamen exinde colligitur, aliis clericis, aut fidelibus eos permitti; siquidem specialiter Patres de studiosis legum senserunt, quia apud eos talis corruptela irrepserat: notarunt Balsamon in eo canone, Cuiacius *ad titulum C. ne filius pro patre*, Cironius *ad tit. de Magistr.* & *lib.* 5. *obseru. cap.* 1.

EXPONITVR CAN. 71. SYNOD. 6.

CAPVT XIII.

[a] Idem *in Concil. Lateran. const. XIV.*

VT clericorum mores, & actus in melius reformentur, continenter, & castè viuere studeant vniuersi, præsertim in sacris ordinibus constituti, ab omni libidinis vitio præcauentes, [b] maximè illo propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ, quatenus in conspectu omnipotentis Dei puro corde, ac mundo corpore valeant ministrare. Ne verò facilitas veniæ incentiuum tribuat [c] delinquendi, statuimus, vt qui comprehensi fuerint incontinentiæ vitio laborare, prout magis, [d] aut minùs peccauerint, puniantur secundùm canonicas sanctiones, quas efficaciùs, & districtiùs præcipimus obseruari: vt quos diuinus timor non reuocat, temporalis saltem pœna cohibeat à peccato. [e] Si quis igitur hac de causa suspensus præsumpserit celebrare diuina, non solùm ecclesiasticis beneficiis spolietur, verùm etiam pro duplici culpa perpetuò deponatur. Prælati verò, qui tales præsumpserint in suis iniquitatibus sustinere, maximè obtentu pecuniæ, vel alterius commodi temporalis, pari subiaceant vltioni. Qui autem secundùm [f] regionis suæ morem non abdicarunt copulam coniugalem; si lapsi fuerint, grauiùs puniantur, cùm legitimo matrimonio possint vti.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & in ipso generali Concilio celebrato sub Innocentio III. anno 1215. de quo nonnulla notaui *in c. 1. de summa Trinit.*

[b] *Maximè illo.*] Hanc partem de præpostera venere, & peccato hoc contra naturam, exponemus *in cap. clerici, de excessibus Prælat.*

[c] *Delinquendi.*] Quod valdè exitiosum est,
2. cùm intersit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita, *l. congruit 13. ff. de offic. Præsid. l. si à reo 71. §. final. ff. de fideiuss. l. licitatio 9. §. quod illicitè, ff. de publicanis.* Facit Plato *lib. 9. de legibus,* ibi: *Quemadmodum in corpore, si quid huiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, vri, ac secari patimur, vt membrorum aliquid potiùs quàm totum corpus intereat: sic in Republica corpore, vt salutum totum sit, quicquid est pestiferum, amputetur.* Ioannes XXII. *in Extrauag. vnic. de pœnis: Compescenda malorum audacia, vt saltem pœna formidine retrahantur à noxiis, sicque boni sectando virtutem, meliores effecti non cogantur cum illis perire.* Plura congessit perdoctus Dominus Ioannes Solorzanus *de parricidiis cap. 1. & emblem. 71.*

[d] *Magis, aut minùs.*] Videlicet adulterium, stuprum, aut simplicem mœchiam committentes, de quibus agemus titulis sequentibus, vbi commentarium huius textus dabimus.

[e] *Si quis igitur.*] Hæc pars propriè spectat ad titulum *de cleric. excom. ministrante,* vbi *in cap. Apostolicæ 9.* eam exponemus.

[f] *Regionis suæ morem.*] Id est, vt Græci faciunt, iuxta adducenda infrà *in cap. 1. de clericis coniugatis.*

CAPVT XIV.

Idem *in eodem* [a] *Later. constit. XV.*

A [b] crapula, & ebrietate omnes clerici diligenter abstineant, vnde vinum sibi temperent, & se vino, nec ad bibendum quispiam incitetur: cùm ebrietas, & mentis inducat exilium, & libidinis prouocet incentiuum. Vnde illum abusum penitus decernimus abolendum, quo in quibusdam partibus ad potus æquales suo modo se obligant [c] potatores: & ille iudicio talium plus laudatur, qui plures inebriat, & calices fœcundiores exhaurit. Si quis autem super his se culpabilem exhibuerit, nisi à superiore commonitus satisfaciat, à beneficio, vel officio suo suspendatur.

NOTÆ.

1. [a] LAteranensi.] *Cap. 15.* v[illegible] reperiuntur verba huius textus, & in quarta collectione, *sub hoc tit. c. 3.* ex quibus codicibus transcripsit Raymundus.

[b] *Crapula.*] Crapula est cruda epula, quæ contingit cùm tantùm de cibo sumitur, vt naturalis calor decoquere non valeat: circa escam datur, sicut ebrietas ex vino. Diuus Isidorus *lib. 2. sentent. tit. 43.* ibi: *Esca crapulam, potus ebrietatem generat.* D. Augustinus *lib. 10. confessionum, cap. 31. Ebrietas longè est à me, miscreberis, vt longè fiat à me.* D. Athanasius *in q. Quid sit Christianus,* ibi: *Secundùm naturam est temperantia in cibo, præter naturam crapula, supra naturam ieiunium.* D. Lucas *cap. 21.* ibi: *Cauete, ne fortè grauentur corda vestra in vino, & crapula;* vbi addit Nicol. à Lira: *Ex superfluitate cibi, & potus.* Prudentius *in hymno post cibum:*

Sed ne crapula ferueat, cauendum est,
Quæ sedem fidei cibis refertam
Vsque ad congeriem coarctet intus.

Ideo tam crapula, quàm ebrietas clericis prohibetur in præsenti, & *in cap. non satis, de consecrat. dist. 5.* eius enim mala non minora sunt, quàm quæ ex ebrietate oriuntur. D. Cyprianus *epist. 25. de Fortun. idolis inseruiente,* sequentia fatur: *Nec mirum si consilia nostra, aut Domini præcepta nunc abnuunt, qui Dominum negauerunt; stipes, & oblationes, & lucra desiderant, quibus insatiabiles incubabant; & cœnis, atque epulis etiam nunc inhiant, quarum crapulam superstite in dies cruditate ructabant, nunc manifestissimè comprobantes, nec antè se religioni, sed ventri potiùs, & gustui prophanâ cupiditate seruire.* Plura Sanctorum Patrum, & Philosophorum placita congesserunt Iodocus Coccius *lib. 7. thesauri fidei cathol. art. 7.* Solorzanus *emblem. 36.* Et apud Ethnicos sacri ministri insignes abstinentiâ aut erant, aut videri affectabant. Nonnulla circa hoc de Flamine Diale, præsertim vetitâ ei quamseuerissimè inebrietatione, habet Plutarchus *q. Rom. 112.* Mira sunt quæ de Ægyptiorum sacerdotibus post Porphyrium *lib. 4. de abstinent.* refert D. Hieronymus *lib. 2. in Iouin.* ibi: *Chræmon Stoicus, vir eloquentissimus, narrat de vita antiquorum Ægyptiæ sacerdotum, quod omnibus mundi negotiis, curisque postpositis semper in templo fuerint, & rerum naturas, causasque, ac rationes syderum contemplati sint, nunquam mulieribus se miscuerint, nunquam cognatos, & propinquos, nec liberos quidem viderint ex eo tempore, quo cœpissent diuino cultui deseruire; carnibus & vino se semper abstinuerint, propter tenuitatem sensus & vertiginem capitis, quod ex paruo cibo patiebantur, & maximè propter appetitum libidinis, quæ ex his cibis, ex hacque potione nascuntur.*

[c] *Se obligant potatores.*] Consonant D. Augustinus *sermone 231.* ibi: *Plures in conuiuiis suis irrident eos, qui minùs viuere possunt, & per inimicam amicitiam adiurare homines non erubescunt, vt potum ampliùs accipiant, quàm oportet.* D. Basilius *homil. ad ebriet.* ibi: *Deinde potatione præcedente eò veniunt, vt de augenda hac insania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant; cuius auctorem legis diabolum habent, victoriæ verò præmium peccatum.* D. Ambrosius *de ieiunio cap. 13.* quæ longum esset adscribere, hæc tantùm libet prælibare, ibi: *Vnusquisque pugnas enarrat suas,* 2.

ibi

ibi fortia facta predicat, narrat triplica. Saresbar. *Policratici lib.* 8. *cap.* 6. *Sine mensura bibitur ad mensuram, & is cæteris preualet, qui aut gula, aut dolo strauit, aut vicit compotatores.* A Scythis & Tracthis originem habuisse certamen hoc, constat ex Aristotele *lib.* 3. *polit. cap.* 7. Athenæo *lib.* 10. *cap.* 8. & ab ipsis Græcis Latini accepêrunt, Cicero pro Flacco: *Magnum erat certamen propositum, magna cum Gracis contentio, qui tamen, vt opinor, iacent victi. Iste vnus totam Asiam magnitudine poculorum, bibendoque superauit.* Rutilius Lupus *lib.* 1. *de chresterismo*, ex Lycone: *Protinus ex cubiculari lectulo excitatus in triclinium trahitur, ibi presto sunt quotidiani pauci eodem studio excitati conuiua; hic verò princeps paulum illud reliquum quod habet mentis, accensis poculis extrudere festinat, & eos bibendo prouocat, & lacessit, perinde ac si in hostium prælio plurimos superarit, atque adflixerit, amplissimam sibi victoriam paratam existimans.* Seneca *epist.* 83. *Cum omnes viceris virtute magnifica, & nemo tam vini capax fuerit, vinceris à dolio.* Sidonius *lib.* 7. *epist.* 5. *Hi sunt quorum laudare audes in otio occupationes, in pace prædas, inter arma fugas, inter vina victorias.* Plura de hoc certamine compotatorum Lypsius *lib.* 4. *elect. cap.* 4. Grethserus *lib.* 1. *de benedict. cap.* 14. Theophilus *tom.* 1. *lib.* 1. *sect.* 2. *cap.* 6. Putabant enim Gentiles se hoc bibendi certamine placere Diis. Tacitus *lib.* 5. *annal.* ibi: *Libare se liquorem illum Ioui liberatori.* Alex. ab Alexand. *lib.* 1. *dier. genial. cap.* 22. illustrauit Georg. Ambianas *ad Tertul. de pudicitia cap.* 7. *obseru.* 1. & etiam Imperatoribus, ac amicis. D. Ambrosius *de Helia & ieiun. cap.* 17. ibi: *Quid, referam sacramenta, que violare nefas arbitrantur; bibamus, inquiunt, pro salute Imperatorum, & qui non biberit, sit reus in deuotione. Videtur enim non amare Imperatorem, qui pro salute eius non biberit,* Solebantque tot pocula bibere, quot litteras Imperatoris nomen habebat. Martialis *lib.* 9. *epigram.* 95.

Addere quid cessas puer immortale falernum,
Quadrantem duplica de seniore cado.
Nunc mihi dic quis erit, cui te Calatisse Deorum
Sex iubeo cyathos fundere, Cæsar erit.

Et *lib.* 11. *epigram.* 22. plura congessit Ioann. Federicus Matenesius *lib.* 1. *de ritu bibendi, cap.* 5. Pro magnoque honore apud Ethnicos semper agnitum fuit, se ad inuicem conuiuantes propinare, & in signum amoris poculum ab amante degustatum accipere. Martialis de Commodo sic ait:

Qui nulli calicem tuum propinas;
Humanè facis, hercule, non superbè.

Hinc exponendus venit Tertullianus *ad vxorem cap.* 6. ibi: *De cuius manu desiderabis*: idest de cuius poculo participabis; quasi hæc lasciuæ commercia, & irritamenta huiusmodi mulieribus obiiciat, easque interroget, à quo sibi maximè in his conuiuiis propinari vellent, à marito, an ab adultero. Notauit Albaspinus *in eius notis.* Huius certaminis causâ diuersas mensuras, seu calices habebant, de quorum materia, formaque plura congessit Ambianas *ad Tertul. de pudic. dicto cap.* 7. *obs.* 1. Illud notandum est, eos à paruis inchoasse, ac in fœcundioribus desinere. Martialis *lib.* 12. *epig.* 28.

——— *Ego*
Sextantes poto, tu potas Cinna deuncem.
Et quæris quod non Cinna bibamus idem.

Et ipsos priusquam poculum haurirent, bene sibi precari solitos, docent veteres. Athenæus enim *lib.* 2. *cap.* 1. *de regim. Athen.* Amphistioni ita scribit: *Iouis præterea seruatoris nomen inuocare constituit memoria gratiâ bibentium, quod sic bibentes salutem sine dubio consequerentur.* Ouidius *lib.* 2. *Fastor.*

Largâ precatori sumite vina manu.
Et bene nos, bene te, patria pater optime Cæsar.
Dicite suffusa per sacra verba mero.

Plautus *in Sticho.*

Bene nos, bene me, bene nostram etiam Stephaniam.
Bibe si viuis.

Liuius *lib.* 39. scribens de Quinto Flaminio, qui hominem inter epulas percuti securi iusserat, ait: *Facinus*, inquit, *sæuum & atrox, inter pocula atque epulas, vbi libare Diis dapes, vbi bene precari mos esset, ad spectaculum scortè procacis in sinu Consulis recubantis mactatam inhumanam victimam esse, & cruore mensam respersam.* Quæ verba mirè congruunt decollationi B. Ioannis Baptistæ. Illustrat Mercurial. *lib.* 1. *variar. cap.* 2. hoc bibendi certamen non solùm Ecclesiæ Patres clericis prohibuerunt, Innocentius in præsenti, Elfricus *in canonibus ad Vlfinum Episcopum, cap.* 29. ibi: *Nullus presbyter ex ineptia bibat plus quàm decet, nec alium prouocet ad bibendum vltra quod desiderat.* Et in Concilio ab Anselmo in Anglia celebrato, cauetur: *Vt presbyteri non eant ad potationes, nec ad popinas bibant.* Refert Malmesburg. *de gestis Pontif. Angliæ, lib.* 1. De Zosimo refert Anastasius Bibl. *Hoc quoque constituit, vt nullus clericus poculum in publico propinaret, nisi tantum in cætibus fidelium, maxime clericorum*: verùm & sæculares legislatores. Carolus Magn. idem seruari iussit inter milites *lib.* 2. *capitul.* 72. & generaliter erga omnes hanc bibendi licentiam damnauit *lib.* 3. *capit.* 155.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Clericus crapulosus, vel ebriosus non desistens ab officio suspenditur.* Probant eam textus *in cap. final. in fine*, 4. *dist. cap. Episcopus, cap. luxuriosa, cap. violentum* 35. *dist. cap. nullus, cap. comessationes, cap. non oportet*, 44. *dist. can.* 42. & 43. *Apostol. cap. hic igitur, in princip.* 23. *dist. cap. nullus, cap. ne tales, de consecr. dist.* 5. *cap.* 1. *ne clerici, vel monachi.* Concil. Tolet. 3. *can.* 7. Agathense *can.* 41. Veneticum sub Leone I. Turon. 1. *can.* 2. Turon. 3. *can.* 48. Foroiuliense sub Carolo *can.* 3. Cabilon. 2. *can.* 10. Mogunt. *can.* 46. Tribur. *can.* 1. Aquisgran. 2. *can.* 6. Oxoniense *can.* 23. Coloniense 3. *can.* 24. quorum verba referunt Crespetius *in summa, verbo Ebrietas*, Claudius Espenceus *ad epist. Diui Pauli lib.* 2. *digres. cap.* 6. ex sanctis Patribus eam probant. Clemens *lib.* 8. *constit. cap.* 50. Chrysostomus *homil.* 29. *in cap.* 9. *Genesis*, Ambrosius *de Helia & ieiun. cap.* 12. Epiphanius *heresi* 26. Theodulphus *ad presbyteros Aurel. cap.* 45. quos & alios refert Raynaud. *in oploth. sect.* 2. *serie* 3. *cap.* 9. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & *de potestate Episcopi p.* 1. *tit.* 2. *glossa* 11. & *de offic. Parochi cap.* 6. *num.* 15. Petrus Gregorius *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *cap.* 8. Landmeter. *de veteri clerico lib.* 2. *c.* 49. Acuña *in cap.* 3. & 4. 35. *dist.*

3. CONCLVSIO TRADITVR PROBATVR.

dist. Espenceus *dict. lib.2.digres. cap.*14. Salmut. *ad memor. Pancirola, tit.* 25. Mendoza *in viridario lib.*5. *problem.* 44. Cironius *ad tit de statu monach.* Georg. Ambian. *ad Tertul. de ieiun. cap.*16. *obs.*1. Tamburin. *de iure Abbat. tom.*1. *disput.* 21. Raynaud. *in oplotb. d. serie* 3. *cap.*9. Sauatus *ad Sidonium lib.*1. *epist.* 2. & *lib.* 5. *epist.*7. P. Pinto *in spicileg. c.*9. Boetius Epon. Fabrotus & Cuiac. *in præsenti,* Solorzanus *emblem.* 37. Bulengerus *lib.* 3. *de conuiuiis, cap.* 1. Cresolius *lib.* 4. *mystag. cap.* 7. Kochier *in face histor. cent.* 1. *cap.* 9. & 13. Conradus Kling. *lib.* 5. *locorum commun. cap.* 22. Altessera & Franc. Florens *in præsenti.*

4. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione primò insurgi potest, ex defectu potestatis constitutionem hanc vires non habere, quod probatur ex D. Paulo *ad Colossenses c.*2. vbi ait Apostolus: *Nemo vos iudicet in cibo, & potu.* Quibus verbis expresse inhibet, ne tam clerici, quàm laici iudicentur super cibo & potu. Igitur nec eius ratione puniri possunt. Accedit sententia Domini nostri Iesu Christi apud Matthæum *cap.*15. ibi: *Quod intrat per os, non coinquinat animam.* Igitur si ex crapula, aut ebrietate anima non coinquinatur, non potest ob crapulam, aut ebrietatem clericus suspendi. Augetur hæc difficultas ex pluribus sacræ paginæ locis, in quibus exprimitur ebrietatem per se malam non esse, immò aliquando expedire, iuxta illud Psalmi: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ.* Et psalmo 64. *Visitasti terram, & inebriasti eam.* Et spiritus sanctus in canticis ait: *Comedite amici, bibite, & inebriamini;* saltem ad tollendum mœrorem, iuxta illud Prouerbiorum *cap.* 31. *Date siceram mœrentibus, & vinum his, qui amaro sunt animo: bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius.* Seneca *de tranquillit.* ibi: *Nonnunquam & vsque ad ebrietatem veniendum est, non vt mergat nos, sed vt deprimat curas.* Vnde varij Philosophi fœdam esse ebrietatem negarunt, vt Antonius Triumvir apud Plinium *lib.* 14. *cap.*22. conscripto libro pro ebrietate. Plato quoad dies Baccho festos, vt est apud Laërtium *lib.* 3. *in Platone,* & alij, de quibus Philo *lib. de plantatione Noe, sub finem.* Accedit etiam vinum prodesse ad acumen ingenij, vt Cretensis apud Gellium *lib.* 15. *noctium, cap.* 12. iactitabat; vnde Horatius *lib.* 1. *satyra* 3. ait.

Nulla placere diu, nec viuere carmina possunt,
Quæ scribuntur aqua potoribus

Idem confirmat exemplo Homeri, ibi:

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus,
Ennius & ipse pater nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit ducenda.

Cælius Megopolitanus *cent.* 1. *epigr.*20.

Aonio fas est ex fonte bibisse Poëtam,
Nobis vina magis, quam sitiuntur aquæ.
A mero posse meliorem spero poëtam,
Doctè magis scribit qui meliora bibit.

Igitur non ita acriter debet in clericis prohiberi ebrietas.

5. DE MALIS EBRIETATIS.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, cuius ratio petenda est ex malis, quæ proueniunt ex ingluuie, crapula, & ebrietate, quæ expressit Diuus Clemens Alexandrinus *lib.* 2. *pædagog. cap.* 1. vbi in detestationem nimiæ gulositatis ita ait: *Sicut ait sanctus Chrysostomus homil.* 16. *in Acta, in nauibus supra modum oneratis magna turbatio est nautarum, gubernatoris eius qui in prora est, eorum qui ascendunt malum, qui superiora quidem proiiciunt in mare, quæ autem inferiora, perdunt: sic sanè & hoc loco; nam quæ superius sunt, euomunt: alia autem inferius, & seipsos corrumpentes, liberantur; quod sane turpius est omnibus, quia ipsum os vsum recipit postremarum partium, & fit illis ignominiosius. Si autem in ore tanta turpitudo, cogita in anima quid? Etenim illic omnia procellæ, omnia tenebræ, multa rationum confusio.* Ex Sallustio Seneca *epist.* 60. *Animalium loco, non hominum habendos esse ventri obedientes; & si vltra communem modum saniat ea affectio, ne in animalium quidem numero ponendos decet, sed mortuorum, cùm se ipsis non vtantur, atque ideo non viuant, sed sic in domo sint quasi in conditorio.* Plura congesserunt Iodocus Coccius *vbi suprà,* Solorzanus *emblem.*36. Theophil. Raynaud. *de virtut. sect.* 2. *cap.* 5. Nec minora mala ex bibacitate veniunt, quâ nihil turpius, & homini honesto indignius SS. PP. & Philosophi oriti censuerunt, quorum authoritates retulerunt Solorzanus *embl.*38. Raynaud. & Coccius *vbi proximè,* Beyerlinch *tom.* 3. *theatr. verbo Ebrietas,* Philipp. Camerar. *cent.* 1. *horar. succes. cap.* 94. Nouarinus *in agno Euch. lib.* 5. *cap.* 84. *per totum,* & *lib.* 6. *aquæ nupt. cap.* 23. *cum seqq.* Ex quibus percurramus tantùm duo mala, quæ signanter Patres Concil. Later. in præsenti illis verbis: *Cùm ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis prouocet incendium,* expresserunt.

Duo igitur mala præcipuè sequi ex ebrietate ait Innocentius in præsenti. Primum, quod mentem alienat, iuxta illud Prouerb. *cap.* 23. *vers.* 31. *Oculi tui videbunt extranea, & cor tuum loquetur peruersa, & eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo; & dices: Verberauerunt me, & dolui; traxerunt me, & ego non sensi; quando euigilabo, & rursus vina reperam.* Et apud Oseam *cap.*4. *vers.*11. legitur: *Fornicatio, & vinum auferunt cor.* Philo *de plantatione Noë,* ibi: *Hoc venenum, si non mortem, certè creat insaniam.* D. Hilar. in psalmo 125. *Quid verò infelicius ebrietatis dominatu, ventri vltra capacitatem infundere, sensui rationem adimere, non loqui, non meminisse, non stare, & mortem quandam naturæ incolumi imperare.* Origen. *homil.* 7. *in Leuit. Sobrietas mater est omnium virtutum, sicut è contrario ebrietas omnium vitiorum.* Clemens *lib.* 2. *pædagog. cap.*2. Vnde Alexander Magnus ingentes animi dotes, quibus omnes Reges antecessit, videlicet illam in subeundis periculis constantiam, in rebus moliendis, efficiendisque velocitatem, in deditis fidem, in captiuis clementiam, in voluptatibus temperantiam intolerabili vini cupiditate fœdauit, testante Quint. Curtio *lib.* 5. Hinc ebrius omnia profert, Horatius *lib.*1. *epist.*1. 6. PROSEQUUNTUR EADEM MALA.

Quid non ebrietas designat? operta recludit,
Arcanum demens detegit ebrietas.

Sed & Plato nullum tormentum ad veritatem eliciendam vino efficacius adhiberi posse aiebat. Quò respexit Horatius *de arte poëtica.*

Reges dicuntur multis vrgere culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborant.

Secundum malum est libidinis incendium, quod sacris

sacris litteris demonstratur. *Prouerb. cap.* 20. *Luxuriosa res est vinum.* Et Diuus Paulus *ad Ephes. cap.* 18. ait: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Docuerunt Sanct. Basil. Seleuc. *in vita S. Thecla: Ebrietas voluptatis incendium est, venterque mero æstuans, despumat in libidinem.* Prosperus Aquitanic. *lib.* 2. *de vita contempl. cap.* 22. *Luxuriosam facit & nutrit vini perceptio nimia.* Et humanis litteris exprimitur à Terentio *in Eunuch.*

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Virgilius *de vino, & venere:*

Nec veneris, nec tu vini capiaris amore:
Vno namque modo vina, venusque nocet.
Vt venus enervat vires, sic copia vini:
Et tentat gressus, debilitat que pedes.

Quare Romanos vino vsus non fuisse vsque ad sexcentesimum annum, refert Plinius, nec apud eos viri vinum bibebant vsque ad trigesimum annum, mulieres verò nunquam. Referunt Gellius *lib.* 10. *noctium, cap.* 23. Halicarnasseus *lib.* 2. Plutarchus *in problem.* Vnde inualuisse morem osculandi vxores ad id cognoscendum, ex Plutarcho & aliis probat Tiraquellus *in l.* 7. *connub. num.* 155. Idemque obseruatum fuisse apud Lacedæmonios, Milesios, & Massilienses idem probat, & Plato in suis legibus ita cauet: *Nullus; qui in castris versatur, vinum gustet, sed toto illo tempore aquam potet, & in ciuitate nec serunt, neque Magistratus, eo anno, quo Magistratu funguntur; sed neque gubernatores, neque y, qui in consilium aliquod vocantur.* Referunt Ælianus *lib.* 20. *var. hist. cap.* 9. Diodorus Siculus *lib.* 4. *cap.* 3. Et in lege veteri Sacerdotibus vsus vini interdictus erat, *Leuitici cap.* 9. 10. & 11. apud Moscouitas sacrificantes vinum gustare prohibentur: Sigismundus *de rebus Moscouit. fol.* 29. Et primis Ecclesiæ sæculis Virginibus Deo sacratis vinum interdicebatur. Diuus Hieronymus *in epist. ad Eustochium*, ibi: *Sponsa Christi vinum fugiat pro veneno.* Notauit Cironius *ad tit. de stat. monach.* Rectè ergo in præsenti statuitur, clericos crapulæ, aut ebrietati deditos, monitione præmissâ esse suspendendos. Plura de ebrietatis damnis D. August. *tract.* 17. *de ebriet.* Clemens *lib.* 2. *padag. cap.* 2. Mendoza omnino videndus *in lib.* 1. *Regum, cap.* 1. *num.* 15. *annot.* 11. vbi inter alia probat, quod ebrij sunt brutis, & diabolo deteriores, & filij Belial, & sine iugo, & apostatæ; & quod ebrietas est pestilentia, insanabile venenum, libidinis, & somnolentiæ comes, cædium mater, & rationis naufragium. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 76.

7. RESPONDETVR DIFFICVLTATIBVS.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, deducta ex Apostolo ad Colossenses; nam D. Paulus ibi non improbat sobrietatem, aut ieiunia ab Ecclesia indicta, ad edomandam carnis petulantiam; sed impugnat Iudæorum abstinentiam, qui certis cibis nunquam vtebantur, eo quod secundùm præcepta cæremonialia legis veteris immundi erant; sic enim Gentium Doctor ibidem ait: *Nemo vos iudicet in cibo, & potu, aut in parte diei festi, aut Neomenia, aut Sabbathorum*; vt docuit Bellarminus *de Romano Pontif. lib.* 8. *cap.* 48. Similiter etiam authoritas Diui Matthæi exponenda est cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 148. *art.* 1. asserendo, quod id quod intrat in homine per modum cibi, non coinquinat eum spiritualiter, secundùm substantiam, & naturam: sed Iudæi, quos Dominus ibi increpabat, existimabant, quod aliqui cibi eos immundos redderent, non propter figuram, sed propter propriam naturam: inordinata autem ciborum concupiscentia spiritualiter hominem coinquinat. Nec obstat augmentum difficultatis deductum ex variis sacræ Paginæ locis; nam ebrius præter notam significationem, de qua accipitur in præsenti, pro pleno, & ad saturitatem vsque refecto accipitur. Plautus ebriam cœnam dixit, idest oppiparam; quo modo ebrietas, & inebriatio accipitur pro saturitate, & plenitudine spirituali, aut temporali in sacra Pagina, vt post Diuum Augustinum *quæst.* 144. *in Genesim*, notauit Bethemerus in phrasibus sacræ Scripturæ, *verbo Ebrietas.* Nec obstat vltimum augmentum difficultatis, nam in præsenti nimia bibacitas, seu ingurgitatio vsque ad ebrietatem, non autem modicus vini vsus prohibetur; vinum enim cum temperantia ad plura prodest; vnde Apostolus *ad Timotheum cap.* 5. monet, vt vtatur modico vino, propter stomachum: & Ecclesiasticus *cap.* 31. docet, quod exultatio animæ, & corporis vinum est moderatè potatum, & statim sanitas est animæ, & corporis sobrius potus; fugat enim curas. Tibullus.

Sæpe ego tentaui curas expellere vino.

Ouidius *lib.* 3. *de arte.*

Cura fugit multo, diluiturque mero.

Vnde Philosophus Anacharsis dicebat, primam in mensa crateram pertinere ad sitim; secundam ad hilaritatem; tertiam ad voluptatem; quartam ad insaniam: latè commendarunt vini virtutes Salmutius *ad memorab. Pancirola tit.* 25. Maiolus *dier. canicul. fol.* 273. & 566. Valles. *in sacra Philosoph. cap.* 17. Leuius Lemnius *de plantis cap.* 25.

8. EXPONITVR TEXTVS IN CAP. QVANDO, 44. DIST.

Sed adhuc suprà traditis obstat textus *in cap. quando, 44. dist.* vbi Patres Concilij Nannet. statuunt, clericos ad collationem accedere debere, ita vt per inhonesta conuiuia non se inuicem grauent. Et in calce textus hæc proponunt verba: *Et ideo peractis omnibus, qui voluerint, panem cum charitate in domo fratris sui simul cum fratribus frangant, & singuli singulos bibere faciant, & maximè vltra tertiam vicem poculum non contingant.* Ex quibus apparet, posse clericos se ad inuicem inuitare ad bibendum, & vsque ad tertiam vicem poculum sumere. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, quod licèt clericis prohibitum sit se publicè & coram laicis ad potandum inuitare, tamen priuatim inter se id facere possunt, dummodo oculi eorum non grauentur, nec ebrietas timeatur: vnde cautè Patres aiunt, ne vltra tertiam vicem poculum contigant, qui numerus est terminus temperatorum, vt de Augusto refert Suetonius, ter tantùm bibere solitum: idem de Iustino refert Corippus *lib.* 3. idque lege conuiuali cautum fuisse referunt Plinius *lib.* 28. *cap.* 6. Petronius *in satyr.* ibi: *Excusare cæpit pæoram, quòd amica se non dimisisset, tribus nisi potionibus ex lege siccatis.* Erantque antiqui-

tus Magistratus, qui conuiuas, ne se nimio vino pollucrent, legis sympofiacæ admonerent, vt ex Platone, & Varrone notat Sauarus *ad Sidonium lib.* 1. *epist.* 2. *verbo Scyphorum.* Meritò ergo *in dicto cap. quando*, permittitur clericis vsque ad tertiam vicem poculum sumere, cùm eo numero etiam viri temperati vtantur.

9. EXPLICATVR CAP. SI CONSTITERIT 12. DE ACCVSAT. Deinde opponi potest textus *in cap. si constiterit* 12. *de accusat.* vbi agitur de clerico ebrioso, qui in taberna pernoctauit, & sequenti die præmissâ dormitione Missam cantauit. Et deciditur, quod si Ecclesiam in commendam tantùm habebat, Episcopus ei perpetuum imponat silentium; si autem eam in titulum obtinebat, & non constet eum delictum perpetrasse, ob quod beneficio sit priuandus, Ecclesiam ipsam pacificè retineat. Ex quo textu expresse constat ob ebrietatem clericum beneficio priuari non posse: Ergo non rectè in præsenti docetur, clericum vinolentum, nec monitione præmissâ desistentem, beneficio, & officio suspendendum esse. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, suspensionem, de qua in præsenti, non esse perpetuam, sed temporariam, vt probat Suarez *de censur. disputat.* 25. *sect.* 2. *numer.* 8. vnde cùm *in dicto cap. si constiterit*, ageretur de priuatione beneficij perpetua, rectè docetur, quod nisi aliud crimen probatum sit, ex quo beneficij priuatio inducatur, clericum etsi vinolentum non debere beneficio, quod in titulum possidebat, spoliari. Alia etiam in eius textûs specie adfuerunt, quæ in eius commentario Deo volente exponemus.

10. ADDVCITVR TEXTVS IN CAP. NON OPORTET 10. 44. DIST. Sed antequam hinc abeamus, exponendus est difficilis canon 55. Concil. Laodic. in illis verbis: *Non oportet sacratos, & clericos ex collatione conuiuia peragere, sed nec laicos.* Apud Gratianum autem *in cap. non oportet* 10. 44. *dist.* ita legitur: *Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos, aut etiam laicos christianos ex symbolis, quæ vulgus comessalia appellat, conuiuia celebrare.* Vbi siue legas, *ex collatione*, vt in Concilio; siue *ex symbolis*, vt apud Gratianum, ex versione Gentiani Herberti, semper liquet, non licere clericis, seu laicis conuiuia, seu collationes facere. Pro cuius textûs vera expositione sciendum est, quod quamuis verbum, *collatio*, plerunque accipiatur pro ea refectiuncula, quæ à ieiunantibus sumitur, *cap. quando*, 44. *dist.* latè probant Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 104. Filesacus *de Quadragesima, cap.* 6. Eftenus *lib.* 9. *disquisit. monast. disquisit.* 2. tamen aliquando accipitur pro collatione ciborum ad conuiuium, cùm vnusquisque confert quod edat; & tunc idem est collatio ac symbolum. Diuus Hieronymus *in cap.* 23. *Prouerb.* in explicatione illorum verborum: *Vacantes potibus, & dantes symbola*; symbolum, ait, græcum nomen est, & interpretatur collatio, cùm vnusquisque solet pro sua parte cibos conferre ad vescendum. Hinc symbolum fidei ita appellatur, quia quilibet ex Apostolis contulit suam partem: quare collatio, siue symbolum dicitur. Alphonsus noster *in l.* 1. *tit.* 3. *part.* 1. ibi: *El Credo in Deum, que en latin llaman Symbolum, quiere tanto dezir como bocados; esto es porque cada vno de los Apostoles dijo su palabra cierta.* Vnde colligitur, non impropriè apud Gratianum loco verbi *collatione*, ex symbolis, haberi. Etiam apud Græcos dicitur hæc collatio, *Eranos*; vnde legebat Alciatus *lib.* 2. *disput. cap.* 15. *Mox pecunia, quasi eranos, iussu Præsidis sublata sit*; & *in l. creditor* 102. *ff. de solut.* sed rectiùs legitur in Florentinis *erosa*, vt post Cuiacium, Corrasium, & Osualdum notauit Salmutius *ad memorab. Pancirol. tit.* 51. His suppositis Glossa *in dicto cap. non oportet, verbo Ex symbolis*, & Zonaras *in d. can.* 55. docent ideò prohiberi in eo textu sacerdotibus ex collatione conuiuia celebrare, quia indecens est de aliena substantia edere, aut bibere, iuxta illud Iuuenalis.

——— *miserum est alienâ bibere quadrâ.*

Sed hæc interpretatio sustineri nequit; nam credi non potest solicitos fuisse Patres, ne clerici ex aliena substantia ederent. Quare verius dicendum credo, in eo canone prohiberi conuiuium illud, vbi more temulentorum, & ebriorum hominum iocabatur; quod Patres ibi appellant comessationes, quæ valde exosæ fuerunt omnibus gentibus, Hebræis videlicet, Ethnicis, & Christianis. De primis constat *ex cap.* 25. *Deuteron.* ibi: *Si genuerit homo filium contumacem, & proteruum, qui non audiat matris, aut patris imperium, & coercitus obedire contempserit, apprehendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicis, dicentque ei: Filius noster iste proteruus, & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ, atque conuiuiis.* De Gentilibus liquet ex Suetonio *in Vitellio*, qui refert, ipsum epulas diuisisse in ientacula, prandium, cœnas, ac comessationes. Martial. *lib.* 12. *epigram.* 46.

Non Albana mihi sit comessatio tanti,
Nec Capitolina, Pontificumque dapes.

Apuleio *apolog.* 1. *Habes crimen meum, quasi improbi comessatoris.* De Christianis idem docent Diuus Petrus *epist.* 4. Diuus Paulus *ad Galat.* 5. vnde à Patribus *in d. can.* 55. prohibetur ex prædicta collatione, siue symbolis, aut vt compilauit Martinus Brachar. *in cap. non liceat, eod.* 44. *dist.* ex confertis conuiuiuia, siue comessationes facere, quia exinde ingurgitationes, & ebrietates oriebantur.

CAPVT XV.

Idem *in* [a] *eodem.*

CLerici officia, vel [b] commercia sæcularia non exerceant, maximè inhonesta: mimis, ioculatoribus, & histrionibus non [c] intendant, & [d] tabernas prorsus euitent,

euitent, nisi fortè causâ necessitatis, in itinere constituti. Ad [e] aleas, & taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint; coronam, & tonsuram habeant [f] congruentem, & se in officiis ecclesiasticis, & aliis honestis studiis exerceant diligenter. Clausa deferant desuper indumenta, nimiâ breuitate, vel longitudine non [g] notanda: [h] pannis rubeis, aut [i] viridibus, necnon [j] manicis, aut sotularibus consutitiis, vel rostratis; [k] frænis, sellis, pectoralibus, & calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem habentibus non vtantur: cappas [l] manicatas ad diuinum officium intra Ecclesiam nulli gerant, sed nec alibi, qui sunt in sacerdotio, & [m] personatibus constituti, nisi iusta causa timoris exegerit habitum [n] transformari. [o] Fibulas omnino non ferant, nec corrigias auri, vel argenti ornatum habentes; sed nec [p] annulos, nisi [q] quibus competat ex officio dignitatis. Pontifices autem in publico, & Ecclesia superindumentis lineis omnes vtantur, nisi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum [r] monachalem. Palliis diffibulatis [s] non vtantur in publico, sed vel post collum, vel ante pectus hinc inde connexis.

NOTÆ.

1. [a] EOdem.] Concilio videlicet Lateranensi, *cap.* 16. vt habetur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & huius canonis meminerunt Patres Concil. Senonensis anno 1527. *can.* 74. his verbis: *Denique iuxta Concilium Lateranense pannis rubeis, aut viridibus non vtantur; ab iis denique abstineant, quæ in eodem Concilio continentur.* Mutuasse tamen videntur Patres præsentem constitutionem à Gregorio VIII. qui vniuersis Episcopis ita scribit *in cap.* 9. *hoc tit.* in prima collectione: *Statuimus, vt clerici clausa deferant indumenta; cappis, siue mantellis rubeis, aut viridibus non vtantur, nec zendatum, vel aliud sericum pannum eis apponant; annulos non portent in manibus, nisi Episcopus fuerit, qui habeat hoc ex officio. Coronam & tonsuram habeant congruentem, ludos alearum, & taxillorum prorsus, & venatoriam occupationem euitent, & se in officiis ecclesiasticis, & aliis honestis studiis exerceant competenter. Si quis autem contra hoc venire præsumpserit, per Episcopum suum remoto appellationis obstaculo corrigatur, & immunitatis illius interim fiat exterris, quæ pro tutela clericorum, & coercenda violentia laicorum noscitur instituta. Viri quoque incisas vestes ab inferiori non habeant parte; & mulieres vestibus sumptuosis, & proprij corporis longitudinem excedentibus amodo non vtantur, sed in habitu honesto, & moderato incedant, qui nec lasciuiam notet, nec iactantiam vanitatis ostendat. Quisquis verò vir, siue mulier talia fecerit amodo indumenta, & à communione Dominici corporis, donec se corrigat, reddatur extraneus; & ecclesiasticis non sinatur officiis interesse, grauiorem quoque pœnam per sacerdotis officium subituri, si nec sic leuitatem suam curauerint emendare.* Ex quo textu constat, quod licèt in præsenti canone nulla pœna constituatur, tamen non ideo impunè negligi posse à Patribus statuta, cùm in eisdem casibus pœna indicta sit a Gregorio VIII. *in dicto cap.* 9.

[b] *Officia, vel commercia.*] Officia refert Innocentius ad munera publica, vt tabellionis, procuratoris, seu tutoris; commercia verò ad negotia sæcularia, de quibus latè agemus *in cap.* 1. *&* 2. *ne clerici vel monachi*: & nonnulla adduxi *in can.* 19. *Concil. Illiber.*

[c] *Non intendant.*] Iuxta adducta suprà *in cap. cùm decorem* 12. *hoc titulo.* 2.

[d] *Tabernas.*] Consonant textus *in can.* 53. *Apost.* ibi: *Si quis clericus in caupona comedens deprehensus fuerit, segregetur*; & *cap. nulli, cap. clerici,* 44. *dist.* Concil. Afric. sub Bonifacio I. *can.* 7. Turonense 3. *can.* 21. ibi: *Seruandum presbyteris firmiter statuimus, ne tabernas ingrediantur comedendi, bibendive causâ: quod si post hæc statuta facere præsumpserint, canonicâ decernimus sententia feriendos.* Cabilon. 2. *can.* 44. Rhemense *can.* 26. Aquisgrani 1. *can.* 6. Ratisbon. *can.* 3. Mogunt. 4. *can.* 74. Theodulphus Aurelian. *ad presbyteros cap.* 13. ibi: *Obseruandum vobis est, vt & vos ab ebrietate abstineatis, & vt plebes subdita abstineant, prædicetis; & neque per tabernas eatis bibendo, aut comedendo.* In excerptionibus Egberti Archiepiscopi Eboracensis legitur *numer.* 18. *Vt nullus presbyter edendi, aut bibendi causâ gradiatur in tabernas.* Atque ita Iulianus Apostata *epistol.* 49. Arsacio Galleciæ Pontifici scribit, vt curet, ne Sacerdotes Paganorum in taberna bibant.

[e] *Ad aleas, & taxillos.*] Consonat canon 41. Apost. ibi: *Sacerdos aleator, aut vinolentus, nisi desinat, deponitor.* Synodus 6. *can.* 50. lex vltima, *C. de Episcop. audient.* Nouella 115. *cap.* 13. quam ita vertit Iulianus antecessor: *Clericus, nec tablizet, seu aleam ludat, nec socius aleatoris sit, vel aleatores spectet, neque in quodcunque spectaculum spectandi causâ veniat.* Canon 79. Concil. Illiber. vbi plura congessimus. 3.

[f] *Congruentem.*] Nonnulli sub nomine habitus etiam ipsam tonsuram clericalem, siue monasticam latissimâ quadam acceptione complecti voluerunt, vt videre est apud Bedam *lib.* 5. *hist. Angliæ, cap.* 40. & in Concil. Tolet. 4. *can.* 40. ita aiunt Patres: *Vnde oportet pro amputando ab Ecclesiis scandalo, vt hoc signum dedecoris auferatur, & sit vna tonsura, vel habitus, sicut totius Hispaniæ est vsus.* Vnde rectè in præsenti Patres dum de habitus honestate agunt, de tonsura etiam decernunt, eam congruentem à clericis esse deferendam; quibus consonat Concilium Salczburg. sub Gregorio X. ibi: *Edicto perpetuo prohibemus, ne clerici comam nutriant, maximè sacerdotes, qui taliter tondeantur, vt pateant* 4.

fuisse etiam purpuram communicatam ab ipsis Imperatoribus, vt probat Sausay *lib. 4. Panopl. cleric. sect. 1. §. 2.* & Romani Pontificis beneficio idem decus sacræ purpuræ concessum fuit Legatis Apostolicis, & Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, vt probat Sausay vbi supra, *cap. 2.*

i *Viridi.*] Consonat Synodus Basileensis, vbi Patres in exhortatione modestiæ ita aiunt: *Vestimentis vtantur prout sacri canones statuerunt; abstineant à coloribus rubeis, & viridibus.* Et infrà: *Non portent in sellis, frænis, aut pectoralibus equorum aurum, vel argentum, aut ornamenta metalli depicti, aut figurati, aut mappas sericas, seu alia eiusmodi superfluitatum; & quod ornamenta equorum sint vnius coloris, non rubei, vel viridis, nec calcaribus deauratis vtantur.* Facit Concil. Tolet. sub Sixto IV. *cap. 6.* extat *tom. 34. Concil. Regia edit. pag. 37.* Salzeburgense tempore Gregor. *can. 11.*

8. j *Manicis.*] Manicæ hîc accipiuntur pro chirothecis, vt in Missali veteri, quem edidit Hugo Menardus post librum Sacrament. D. Gregorij, ibi: *Exuat manicas, lauetque manus.* Vbi ex Leone Hostiensi probat Menardus *fol. 362.* In Concilio Lateranensi additur, *manicis, aut sotularibus consutitiis, seu rostratis.* Vbi vox, *consutitiis*, refertur ad manicas: vox verò *rostratis*, ad calceos, seu sotulares. Consutitias autem Pontifex appellat manicas eas, quæ vel partim fimbriis, partim fasciolis, veluti quibusdam quasi virgulis, & funiculis, nunc sericis, nunc holosericis, aut similibus ornantur, vel quæ diuersis ex panniculis, atque discoloribus pictatiis consuuntur, quæ vestes in Clementina *2. hoc tit.* dicuntur virgatæ, & partitæ, apud nos, *maticadas*, ò *vordadas.* Rostratos autem sotulares dixit Pontifex, vel vnico longo rostro protensos, vel lunatos, aut cornutos. Facit Synodus Basil. in prædicta admonitione ad clericos, quæ extat in appendice post sessiones, *pag. 555.* ibi: *Nullus portet corrigias auri, vel argenti ornatum habentes, vel caligas solutas.* Et in dicta Toletana Synodo, *tit. 5.* legitur: *Nec virides vestes induere, aut caligas eiusdem coloris, aut sotulares albos, vel rubeos, nisi cum nigris desuper sotularibus duntaxat calceare de cetero præsumant.* Et quia posterioribus his sæculis in Gallia magnus erat excessus clericorum circa indumenta pedum, vt Ioannes Gerson Cancellarius Parisiensis conqueritur his verbis: *Quid est, quod quarundam Ecclesiarum Canonici calceis rostrati, vestibus accurati, abiecto clericali habitu militarem assumunt?* Ideo in variis Synodis prouincialibus similes excessus reprehensi fuerunt, vt in Synodo Senonensi *can. 24.* vbi statuitur: *Ne clerici lunatis, seu cornutis, aut nimis fenestratis calceis vtantur.* Et in Synodo Narbon. celebrata anno 1551. ita cauetur: *Vestes, & caligas gerant integras, non variegatas, nec incisas, quæ laicorum inconstantiæ, & leuitati, quàm clericorum grauitati magis conueniunt.* In Synodo Rhemensi celebrata sub Sixto V. *sess. 8. sub tit. de clericis*, ita legitur: *Veste ecclesiastica, eaque talari ac decenti vtantur omnes clerici, nec sine illa pallium breue, aut longum deferant, aut vnquam procedant in publicum; nec crispatis indusiis, vel arte scissis calceis, dissolutorum laicorum personas referant.* In Synodo Aquensi anno 1585. ita cauetur: *Caligis non turgidis, neque dissectis, calceis quoque non incisis vtantur.* An tamen prioribus Ecclesiæ sæculis clerici, & cæteri fideles nudis incederent pedibus, examinat latè Lantdmeter. *lib. 1. de veteri clerico, cap. 16. 17. & 18.*

k *Frænis, sellis, pectoralibus.*] Pertinent hæc ad clericorum equitationem, quam nolunt Ecclesiæ Patres esse pomposam; nam pectoralia hîc intelliguntur equorum. Olim enim oriæ, & phaleræ equorum gemmis, tanquam stellulis illuminabantur, nec solùm hæ, sed etiam balthei, & equestres sellæ. Virgil. *lib. 7. Æneid.* 9.

Aurea pectoribus demissa monilia pendent.

Gellius *lib. 5. cap. 5.* ait: *Equitatumque frænis, ephippiis, monilibus, phaleris præfulgentem.* Idem Macrobius *lib. 2. cap. 2.* & Salisbar. *Policrat. lib. 6. cap. 19.* Apuleius *de Deo Socrat. Nec enim in emendis equis phaleras consideramus, & balthei polimina inspicimus, & ornatissimæ ceruicis diuitias contemplamur, si ex argento, & auro, & gemmis monilia, variæ gazæ dependent; si plura artis ornamenta capiti, & collo circumiacent, si fræna calata, si ephippia fucata, cingula aurata sint*, &c. Claudianus *de 4. Consulatu Honorij:*

Turbantur phaleræ spumosis morsibus, aurum
Fumat, anhelantes assudant sanguine gemmæ.

Idem *epigr. de phaleris equi Regij.*

Dumque auro phaleræ, gemmis dum fræna renitent.

Idem *de equo Honorij:*

——— *& crine superbus*
Erecto virides spumis perfunde smaragdos;
Luxurient tumido gemmata monilia collo.
Nibilis auratos iam purpura vestiat armos.

In hanc rem singularis est lex vnica, *C. nulli licere in frænis equestribus, sellis, & in baltheis margaritas & smaragdos, & hyacinthos aptare:* necnon Nouella 81. Leonis. Guntherus *Ligur. 4.*

Gemmatosque lupos, & fuluum mysticat aurum.

l *Cappas manicatas.*] In Decretis Concilij Eboracensis apud Hobedenum *part. posteriori annalium*, legitur: *Præcipimus etiam, vt Sacerdotes non cappis manicatis incedant, sed in vestibus suo ordini congruis.* In Synodo Londin. habita anno 1200. legitur: *Clerici omnes habeant habitum clericalem, & tonsuram canonicam: archidiaconi autem, & in dignitatibus constituti alij, & presbyteri cappis manicatis non vtantur*; vt emendat Sausay *p. 2. Panopl. lib. 1. §. 10. fol. 487.* Manicæ sunt extremitates vestis, quibus teguntur manus, Virgilius *lib. 9. Æneid.* 10.

Brachia manica velant extrema capaces,
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Veteres vtebantur tunicis eâ formâ, quâ hodie sunt dalmaticæ Diaconorum, & Subdiaconorum, idest, quæ ante pectus integræ sunt sine iugulo, scissæ à lateribus, in quibus manicæ cubitum non excedebant, nec vltra genua extendebantur. Demùm cœperunt tunicas manicatas

nicatas gestare. Diuu Augustinus *lib. 3. de doctrina christiana, cap. 12.* ibi : *Sicut talares, & manicatas tunicas habere, apud Romanos veteres flagitium erat, nunc autem honesto loco natis, cùm tunicati sunt, non eas habere flagitium est.* Quæ vestis dicebatur *collobium.* Seruius *ad illud Virgilij 9. Æneid.* Tunicæ manicas, ibi : *Tunicæ vestra habent manicas;* quod etiam Cicero vituperat dicens : *Manicatis, & talaribus tunicis; nam collobiis vtebantur antiqui.* Quæ totidem verbis refert sanctus Hieronymus *in Hebraicis quæstionib.* Nicetas *Thesauri orthodoxi lib. 1. cap. 39. Dalmatica, quæ nunc collobia dicuntur, purpuraque prætexuntur, induti, philacteria sua ostendebant, breues nimirum chartulas, quibus inscripta lex erat; quas illi pretiosis fasciis ornatas, auroque distinctas, tanquam Iudæorum Magistri deferebant.* Plura de collobio congesserunt Valesius *in notis ad Marcellinum, fol. 45.* Bulengerus *lib. 1. opusc. cap. 22.* Meursius *in Glossario, verbo Collobium.* Zerda *in aduers. cap. 22. fol. 15.* In præsenti ergo prohibetur presbyteris cappas manicatas in diuinis officiis deferre; cum cappis verò propriis Ecclesiæ ministrante Episcopo, ipsum præcedere debent, vt ex veteri ordine Romano probat Vicecomes *de ritibus Baptismi volum. 4. lib. 5. cap. 2. per totum.*

11. [m] *Personatibus.*] Personatus quid sit in Ecclesia, exposui *in cap. ad aures, de rescript.*

[n] *Transformari.*] Quem vestium abusum, præcipuè indutis vestibus alterius sexus, magnopere legislatores improbarunt. Philo Iudæus *de fortitudine,* ibi : *Voluit lex virum in vestitu se, vt virum decet, gerere, quem cum die, noctuque circumferat, talis esse debet, vt eum semper decoris, honestatisque admoneat. Sic & mulieres ornans pro dignitate, vetat virilem vestem sumere, longè submouens effœminatos viros, tum plus æquo viriles fœminas.* Lex *Quintus 23. ff. de auro & argent.* ibi : *Quod sine vituperatione vir non facilè vtatur muliebribus.* Legem refert Iosephus *lib. 4. antiquit.* illis verbis : *Cauete autem maximè in bellis, vt neque mulier habitu virili vtatur, nec vir stola muliebri.* Caput 67. *dist. 30.* De his transformationibus ita ait D. Hieronymus *epist. 8. Aliæ virili habitu veste mutatâ erubescunt esse quod natæ sunt. Contra naturam, immò vltra naturam est, non exercere quod nata sis.* Plura congerit Gentilis *in libel. de actoribus fabul. cap. 4. 5. & 6.* & clericos, aut monachos non debere vestes proprias abiicere, aliasque deferre, probaui suprà *in cap. Deus :* rectè tamen aiunt Patres in præsenti, nisi iusta causa timoris exegerit, habitum transformari, vt contingit in specie textus *in d. cap. Deus.* Inde factum matris Achillis sæpius laudatur, quæ eum vestiit muliebribus, vt fatum fugeret Troïcum : commendarunt Ouidius *lib. 1. de arte.*

Turpe, nisi hoc matris precibus tribuisset Achilles,
Veste virum longâ dissimulatus erat.

Tertullianus *de pallio,* ibi : *Erat in puero matris sollicitudinem.* Statius 1. *Achil.* vnde licitè, tam clerici, quam religiosi, ad Turcarum, similesque prouincias profecti pro fide propaganda prædicatione, rectè possunt habitum proprium deserere, & in sæculari incedere, vt hodie contingit in Anglia, & Hibernia, cùm absque periculo vitæ ibi proprium habitum deferre nequeant.

[o] *Fibulas.*] Fibulæ magis ad ornamenta, quàm ad vestes accedunt, *l. 25. §. item fibulæ, ff. de auro & argent.* Vincula enim magis sunt, quàm gestamina. Plinius *lib. 33. cap. 1.* ibi : *Fibulas, & alia muliebris cultus; fibulis vtique veteres vestes adstringebant, & subnectebant.* Virgilius 1. *Æneid.* 12.

Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Ouidius *lib. 8. metamorph.*

Rasilis huic summam mordebat fibula vestem.

De his fibulis Iuuenal. *satyr. 6.*

Soluitur his magno comœdi fibula;
Si gaudet cantu, nullius fibula durat.

Martialis *lib. 7. epigr. 81.*

Menophili penem tam grandis fibula vestit,
Vt sit comœdis omnibus vna satis.
Dum ludit mediâ populo spectante palæstrâ,
Delapsa est misero fibula, verpus erat.

Quod epigramma doctè exponit Mercurial. *lib. 1. var. cap. 19.* Vnde dum in præsenti prohibetur clericis fibulas, & corrigias auri, vel argenti ornatum habentes deferre, habitus pomposus vix laicis opulentioribus relinquendus interdicitur : notauit P. Faber *lib. 1. semestr. cap. 16.*

[p] *Annulos.*] Immò annulos gestare magno in honore semper fuit, & tam viris, quàm fœminis nota ingenuitatis, *l. etiam,* & per totum Dig. *de iure aur. annul.* iunctis suprà congestis *in cap. final. de seruis non ordin.* Et annulorum vsum perantiquum esse liquet *ex cap. 38. Genesis,* vbi refertur Iudam Patriarcham annulum gestasse : & *cap. 41. vers. 42.* refertur de Rege Ægypti : *Tulit annulum de manu sua, & dedit in manus Ioseph :* & *cap. 31. Numeror.* 10. *Esther, cap. 3. Isaiæ, cap. 6. Daniel.* & apud Lucam de filio prodigo *cap. 5.* legitur : *Dixit pater ad seruos suos, Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manu eius.* Sed inter christianos fuisse Apostolorum æuo, qui gererent annulos in manu sua, probat insignis locus epistolæ S. Iacobi, *cap. 2.* ibi : *Si introierit in conuentum vestrum vir annulum aureum habens in veste candida,* &c. notarunt Sausay *in Panopl. Episc. lib. 3. per tot.* Elias Schedius *de Diis German. cap. 7. fol. 273.* est enim annuli præcipuus finis ad signandas tam epistolas, quàm alias legitimas scripturas; legimus enim *lib. 3. Regum, cap. 21.* ab Iezabel litteras scriptas, & obsignatas annulo eius fuisse. Sic Esther 8. pia illa Regina, cùm salutaria edicta pro populo suo dirigi per prouincias à Rege Assuero postulasset : *Scribite,* inquit Rex, *Iudæi sicut vobis placet, Regis nomine signantes litteras annulo meo.* Hæc enim consuetudo erat, vt epistolis, quæ ex Regis nomine mittebantur, & illius annulo signatæ erant, nemo auderet contradicere. Non longè ab hoc alludit more quod proditum memoriæ reperitur *Daniel. 6. Allatusque est lapis vnus, & positus est super os laci, quem signauit Rex annulo suo, & annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem.* Cui fore æquiores, ac benigniores leones, quàm homines sperabat. Iterumque *cap. 14. Rex claude ostium, & signa annulo tuo.* Et infrà : *Egressi clauserunt ostium, & signantes annulo Regis, abierunt.* Signatorium huiusmodi annulum moriturus Rex Antiochus fideli Philippo tradidit, *lib. 1.*

lib.1. Machab.cap.6. In nouo etiam Testamento vestigium extat huius moris, *cap. 27. Matthei*, vbi Pharisæi acceptâ a Pilato licentiâ, munierunt Christi sepulchrum, signantes lapidem. Et apud Romanos, aliásque nationes annulos deferri, præcipue ad signandum, probaui *in cap.6. de fide instrum. cap.illud, de præsumpt.* quâ ratione negat Paulus annulum inter ornamenta contineri, *l.signatoribus 74. ff. de verb.signif. l argumento, ff.de auro & argent.* Plura de annulis congesserunt Kochier *in face hist. cent. 2. cap. 12. & 97.* Henricus Kidlechius *de iure aur. annuli.* Igitur nulla est ratio prohibendi clericis annulos deferre. Sed respondendum est, in præsenti prohiberi clericis deferre annulos, quia vitæ clericalis grauitas, atque modestia cunctos ornatus externos huiusmodi respuit. Vnde cùm iam temporibus Innocentij III. non ad signandum, sed ad ornatum annuli deferrentur, ideò inter alios corporis ornatus, & externos in præsenti damnatos, etiam annulorum gestationem in clericis Patres improbarunt.

13 q *Quibus competit ex officio.*] Vt Episcopis. Concil.Tolet.4.*can.27.* ibi: *Si Episcopus est, oratorium annulum, & baculum coram altari de manibus Episcoporum recipiat.* D.Isidorus Hispalensis *lib.1.de Eccles. offic. cap.5. Datur annulus propter signum Pontificalis honoris, vel signaculum secretorum: nam multa sunt, quæ carnalium, minúsque intelligentium sensibus occultantes sacerdotes, quasi sub signaculo abscondunt, ne indignis quibusque sacramenta Dei aperiantur.* Author Ordinis Romani, vbi de Episcopi consecratione agit, *tit. quando detur annulus*, ibi: *Accipe annulum discretionis, & honoris, fidei signum, vt quæ signanda sunt, signes; & quæ aperienda sunt, prodas.* Innocentius noster *lib.1. myster. Missæ. cap.10.* ibi: *Nouem autem sunt ornamenta Pontificum specialia, videlicet Caligæ, Sandalia, Succinctorium, Tunica, Dalmatica, Mitra, Chirothecæ, Annulus, & Baculus.* Rationes huius delationis annuli in Episcopo reddiderunt Rupertus Abbas *lib. 1. de diuin. offic. cap. 25.* ibi: *Latiùs autem significatio prædicti extenditur annuli. qui dum omni Ecclesiæ sanam doctrinam, & fidem integram prædicat, velut oppignoratam annulo sponsam Christo subarrhat.* Innoc. PP. III. *lib.1.myster. Missæ, cap.61. Annulus est fidei sacramentum, in quo Christus sponsam suam sanctam Ecclesiam subarrhauit, vt ipsa de se dicere valeat: Annulo suo subarrhauit me Dominus meus, id est, Christus, cuius custodes, & pædagogi sunt Episcopi, & Prælati, annulum pro signo ferentes in testimonio.* Quas latè illustrant Saussay *in Panopl.Episc. lib. 3. ex cap.1.* Vicecomes *de ritibus Missæ, volum.4. lib.3. cap.18.* vbi de materia, & forma ipsius annuli, eiusque mysticis rationibus latè agunt. Abbatibus etiam, quibus ius Pontificalium concessum est, licet annulos deferre; quod tamen non admittebat D.Bernardus, vt ipse testatur *in epist. ad Henricum Senonensem Archiepiscopum*, ibi: *Verùm apertè indicant quidam horum, quid cogitent, dum multo labore, ac pretio Apostolicis adeptis priuilegiis, per ipsa sibi vindicant insignia Pontificalia, vtentes & ipsi more Pontificum mitrâ, annulo, atque sandaliis. Sanè si attenditur rerum dignitas, hanc monachi abhorret professio; si ministerium, solis liquet congruere Pontificibus.* Et ibidem paulò antè: *Quid hoc est præsumptionis, ô monachi! neque enim quia Prælati monachi, ideo non monachi; neinpe monachum facit professio, Prælatum necessitas; vt autem non præiudicet, necessitas professioni accedat, non succedat prælatio monachatui.*

14 r *Habitum monachalem.*] Quem gestare Episcopus religiosus tenetur sub pœna peccati læthalis, vt ex cæremoniali Clementis VIII. probant plures congesti à Barbosa *de potest. Episc. p.1. tit. 1. cap. 14.* Sosa *in Episc. Relig. num.39.* quod & ante Innocentium III. obtinuerat, vt referunt Sulpitius Seuerus de vita Martini: *Iam verò sumpto Episcopatu, qualem se, quantumque præstiterit, non est nostræ facultatis euoluere. Idem enim constantissimè perseuerabat, qui prius fuerat. Eadem in corde eius humilitas, eadem in vestitu eius vilitas erat: atque ita plenus auctoritatis, & gratiæ implebat Episcopi dignitatem, vt non tamen propositum monachi, virtutemque desereret.* Ferrandus in vita sancti Fulgentij, *cap.18. Nec ita factus est Episcopus, vt esse desisteret monachus: sed acceptâ Pontificis dignitate, professionis præteritæ seruauit integritatem; seruatâ vero professionis integritas, plus ornauit Pontificis dignitatem.* Petrus Abaillardus S. Bernardi coætaneus, & æmulus, *serm. de S. Ioanne Baptista: Cùm euenerit* (inquit) *vt quispiam ex Monachis ad Episcopatum assumatur, nequaquam is, qui Episcopus factus est, &c. habitum religionis mutat.* Huc illud spectat Sidonij ad Faustum Regiensem Episcopum ex Abbate Lirinensi *lib.3.epist.9. Nihil ab Abbate mutatus per sacerdotem; quippe cum nouæ dignitatis obtentu rigorem veteris disciplinæ non relaxaueris.* Id ipsum piè laudat in B. Eusebio Vercellensi D.Ambrosius *epist.82.* Hinc capit. Caroli Magni *lib.1.capit.27. Monachus si ad clericatum prouehatur, propositum monachicæ professionis non amittat.* Vide Petrum Cluniac. *lib. 5. epist. 27.* Qui mos etiam nunc in Ecclesia perdurat, & probatur in Concilio Aquisgran. sub Carolo, *cap. 27.*

15 s *Palliis diffibulatis.*] Omissis variis pallij acceptionibus, quas congerunt Pamelius, Zerda, & Ambianas *ad Tertul.de pallio*, Vicecomes *volum.4. lib.4. de ritibus Missæ, ex cap. 1.* & nos *in cap.1.de authorit.& vsu pal.* pallium accipitur pro veste vulgari, tam apud Hebræos, & Gentiles, quàm Catholicos vsitata. De pallio Iudaïco expressum extat Scripturæ monimentum, *Numer.15.* Loquere, ait Dominus, ad filios Israël, & dices ad eos, vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in his vittas hyacinthinas, quas cùm viderint, recordentur mandatorum Domini. Gestasse Christum eiusmodi pallium cum fimbriis, patet ex hoc Sancti Lucæ testimonio: *Mulier accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti eius, & confestim stetit fluxus eius sanguinis.* & *cap.8.* à Samaritana cognitum fuisse Dominum ex habitu, videlicet fimbriis illis ex pallij inferiori ora dependentibus. D.Chrysostomus *homil.30 in Ioann.* Epiphanius *hæresi 15.* De pallio vulgari, quod primum Græcorum gestamen erat, agit Tertul. *integro libro de pallio*; & de pallio Christianorum plura congessit Baronius *anno 57.* Hoc pallium vulgare iubent Patres Concil. Lateran. in præsenti vt non deferant clerici diffibulatum ex nimio ornatu, & luxu, iuxta morem laïcorum, sed cum honestate & modestia post collum, vel ante pectus hinc inde connexum deferant, ne vestes eorum interiores, eædemque strictiores in publico hominum pateant conspectui. Circa pallij vsum

accipe lector ex sacris canonibus clericis nonnullas præscriptas leges Synodi Suessionensis ante annos 900. celebratæ, *can.* 3. est: Ne clerici habitum laicorum portent, idest, sagis, aut breuibus palliis non vtantur. Parisiensis sub Odone: Cappas latas, & vestes inordinatas non deferant; sine congruo amictu non procedant, scilicet cappa, vel pallio: *cap. 8. articul. 13.* Eboracens. sub Cœlestino III. *decret. 6. Statuimus, vt clerici, qui ab Episcopo coronam susceperunt, habeant & tonsuram, &c. non in cappis manicatis incedant, sed in vestibus suo ordini congruis; vt sicut cæteris dignitate praeminent, sic pleniùs & formam, & exemplum exhibeant honestatis.* Londinensis sub Gregorio IX. *Firmiter statuimus præcipiendo, &c. vt in mensura decenti vestes habeant, gerentes in omnibus habitum honestatis.* Rauennat. 3. *rubric. 10. Statuimus, & mandamus pro honestate habitus clericalis, vt vestimenta sint eorum talaria, &c.* Rauennatensis 4. sub Ioanne XXI. *cap. 6. Tabardas* (genus pallij est) *seu cappas deferant suo ordini congruentes.* Toletani Concilij eodem fere tempore habiti, *cap. 2. Statuimus, quod nullus clericus supertunicale, vel tabardum ita longum deferat, quod etsi ad pedes contingat, nullatenus tamen per terram trahatur, cum hæc non honestas, sed superfluitas, & indecentia censeatur.* Clericus verò, qui contrafecerit, *supertunicale ipsum, seu tabardum ipso facto amittat. Caueant clerici ne ferant mantellos, seu chlamydes cum cordis, &c. nimis breues.* Concilij Palentini anno 1388. *rubric. 3. Vestem superiorem non virgatam (seu variegatam) aut ibi partitam.* Martini V. in Concilio Constantiensi, *sess. 43. Decretum promulgatum est, quo clericos execratur, qui spretâ in vestibus formâ ecclesiastica honestatis, delectantur esse deformes, dum cupiunt laicis conformari, tam in formis, quàm coloribus vestium.* Concilij Basileensis mandatum est ad clericos: *Vt quilibet incedant pudicis oculis, cum modestia & grauitate; vestimentis vtantur, prout sacri Canones statuerunt; abstineant à coloribus splendidis, &c. Vestimenta deferant talaria.* Leo X. in Bulla reformationis Curiæ, in Concilio Lateran. promulgata: *Vestes*, inquit, *colorum gestent, qui clericis à iure non prohibentur, vsque ad talos saltem demissas, &c.* Senonense Concilium *anno* 1518. habitum, *tit. 24. Vestes eorum sint talares, non fronciata, aut partita, nec nimiâ amplitudine superflua, nec plus æquo constricta, in quibus clericalis honestas, & modestia, non fastus, & iactantia, vel elationis vitium deprehendatur.* Sacrosanctum Concilium Tridentinum *sess. 14. Graui correctione perstringit clericos, qui vestes publicè laicales deferre non verentur, pedes in diuersis ponentes, vnum in diuinis, alterum in carnalibus: hosque pœnis canonicis præcipit coërceri*, iuxta latam a Clemente V. in Concilio Viennensi sanctionem, quæ incipit, *Quoniam innouando.* Concil. Mediolan. 1. *tit. de clericorum habitu, art. 14. Toga*, ait, *quod mantelletum vocant, aut æquetur cum tunica longitudine, aut nemini permittatur, &c. Interior eiusdem generis ad talos demittatur.* Et *articul. 16. Pallium, quod ferraiolum appellant, non ferant, nisi per pluuias, &c. Neque eo sine talari toga, aut tunica vtantur.* Concil. Narbon. coactum anno 1551. *Decenti*, inquit, *indumento, nempe talari veste incedant ornati, nisi fortè vrgentia negotia curaturi, gradum accelerent; tunc enim saltem ad genua demissam æquum est eos deferre: præterea quæ in rugas contracta non sit, neque serico, neque bombycino limbo, vel assuto, &c.* Concilium Rhemense anno 1583. habitum, sub syntagmate *de Clericis in genere, sect. 8. Præterea*, ait, *veste ecclesiasticâ, eaque talari, ac decenti vtantur omnes clerici, nec sine illa pallium, &c.* Aquense actum anno 1585. vbi de vita & honest. Cleric. *Vestem exteriorem quidem talarem (idest pallium oblongum) interiorem autem (scilicet tunicam) saltem vsque ad tibia medium: quæ talaris in ciuitate vtraque esse debeat; in itinere verò breuiorem permittimus, sed ne omnino supra genua vetamus.*

COMMENTARIVM.

EX hac Concilij Lateran. constitutione sequens communiter deducitur assertio: *Clerici à vestibus fluxis & pomposis, habitu inhonesto, & nimio ornatu debent se abstinere.* Probant eam textus *in cap. clericus 8. 41. dist. cap. clerici 22. 23. dist. cap. parsimoniam 5. 41. dist. cap. quicunque 6. 23. q. 8. cap. 1. & sequenti 21. q. 4. cap. non liceat 32. dist. Clement. 2. de vita & honest. Cleric.* Concilium Matiscon. 1. *can.* 15. Synodus 6. *can.* 27. ibi: *Nullus eorum, qui in clerici catalogum relati sunt, vestem sibi non conuenientem induat, nec in ciuitate degens, neque iter aggrediens: sed vtatur vestibus, quæ his, qui in clerum relati sunt, attributa fuere; si quis autem tale quid fecerit, vna septimana segregetur.* Synodus 7. *can.* 16. ibi: *Omnis iactantia & ornatus corporis est à Sacerdotis ordine & statu alienus. Episcopos ergo, vel clericos, qui se splendidis, & insignibus vestibus exornant, se corrigere oportet; sin autem permaneant, supplicio tradi.* Eugenius III. in Concilio Rhemensi *can. 2. Præcipimus, vt tam Episcopi, quàm clerici, neque superfluitate, seu inhonesta varietate colorum, aut scissura vestium, ne in tonsura, intuentium, quorum forma, & exemplum esse debent, offendant aspectum; sed potiùs ita in suis actibus errata condemnent, & amorem innocentiæ conuersatione demonstrent, sicut dignitas exigit ordinis clericalis: quod si moniti ab Episcopis suis infrà quadraginta dies non obtemperauerint, ecclesiasticis beneficiis eorundem Pontificum authoritate priuentur, &c.* Nannet. *can. 1. Nullus clericorum vestimenta purpurea induat, quæ ad iactantiam pertinent mundialem, non ad religiosam dignitatem; vt sicut est deuotio in mente, ita & ostendatur in corpore.* Matiscon, *can. 5. Nullus clericus sagum, aut vestimenta, aut calceamenta sæcularia, nisi quod religionem deceat, induere præsumat; quod si clericus, aut cum indecenti veste, aut cum armis inuentus fuerit, à seniore ita coërceatur, vt triginta dierum inclusione detentus, aquâ tantùm, & modico pane diebus singulis sustentetur.* Metense *can. 3. Nemo clericorum arma portet, vel indumenta laicalia induat; id est cottos, vel mantellos sine cappa non portet, & laici cappas non portent.* Concilium Magunt. celebratum anno 1549. *can.* 74. ibi: *Intendat Prælatus, ne hi quibus præest, torques aureos publicè in Ecclesia, aut vestes varij coloris, velut virgatas, & fimbriatas, aut discissas deferant, sed longis atque talaribus vtantur.* Triburiense *can.* 27. Bracharense 1. *can.* 11. D. Basilius *homil.* 24. (quæ est de legendis libris Gentilium) *Comarum, aut vestium extra necessitatem curam gerere, aut infelicium est, vt ait Diogenes, vel iniustorum.* Et D. Hieronymus *epist. 2. ad Nepotianum, cap. 11. Vestes pullas æquè*

16. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

æquè deuita ac candidas; ornatus, aut sordes pari modo fugienda sunt, quia alterum delitias, alterum gloriam redolet. Illustrat Barbosa *lib.1. iur. eccles. cap. 40. num. 28. & sequent.* Petrus Gregorius *lib. 4. partit. iuris canonici, tit. 8. cap. 2. integris scholiis*, Petrus Bollo *in sua œconomia can. 1. class. cap. 4. §. 4.* Gonzales *ad regul. 8. Cancel. gloss. 15. num. 56.* Cenedo *de disciplin. cleric. §. 16. à num. 12.* Serlogus *in cantica tom. 3. vestig. 32. pag. 288.* Sanchez *de matrim. lib. 7. disput. 46. num. 4.* Acuña & Bellamera *in dicto cap. non liceat 32. 13. dist.* Chopinus *lib. 13. de sacra polit. tom. 2. num. 4.* Pancirola *lib. 1. thesaur. var. cap. 21.* Couar. *practic. qq. cap. 31. num. 7.* Viuar. *de veteri mon. lib. 2. cap. 11. §. 3. num. 39.* Garcia *in summa tract. 1. difficult. 2. dub. 1. punct. 1.* Sausay *p. 2. Panopl. cleric. lib. 1. per totum.* Barbosa *de potest. Episc. alleg. 9.* Lantdineter. *lib. 1. de veteri cleric. p. 1. cap. 19. & 21.* P. Henao *de sacrif. Missæ tom. 2. disput. 27. sect. 4. num. 26.* Petrus Barrientos *in cap. prohibite, num. 17. 23. dist.* Fabrotus, Boëtius Epon, & Cujacius *in præsenti.* Buseus, *de statibus hominum, verbo Clericorum*, Acuña *in princ. 41. dist.* Sauarus *ad Sidon. lib. 4. epist. 24. verbo Habitus.* Scortia *lib. 2. de sacrif. Missæ, cap. 8.* Roussel. *lib. 8. hist. Pontif. iurisd. cap. final.* Florens & Altesserra hîc.

17. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam conuenit clericorum honestari, vt dignitatem ordinis sui tueantur, quæ quodammodo veste augetur. Quintilianus *lib. 8. in proœm. Cultus concessus, atque magnificus addit hominibus, vt græco versu testatum est, auctoritatem.* Vnde Tertullianus *lib. de pallio*, iudices, custodesque dignitatis habitus vocat; & Plinius 2. ait: *Licèt rectè non augeatur dignitas, ornatur tamen, & instruitur.* Itaque narrat Sulpitius Seuerus de vita Sancti Martini, ex Episcopis ad deligendum Antistitem euocatis quosdam in Martinum non consensisse, dicentes scilicet, contemptibilem esse personam, indignum esse Episcopatu hominem victu despicabilem, veste sordidum, crine deformem. Idem scribit Paulinus 2. de vita sancti Martini. Quod licèt ad vestis monasticæ, & capillorum sorditiem ex incuria contrahi solitam pertineat, non nihil tamen iuuat ad cultum commendandum. Accedit, nam pertritum prouerbium est, ex Græcis corriuatum fontibus: Habitus non facit monachum, & Plutarchus ait, Philosophum non facit prolixior barba, nec vestis pertrita. Eleganter D. Hieronymus *in epist. ad Oceanum*, relatus in Concilio Aquisgran. *can. 98.* ibi: *Non vestis teneræ clericum facit, aut sacerdotem, sed casta mentis intentio.* Igitur si bonus est clericus, parum interest sordidas, an splendidas deferat vestes. Facit exemplum Diui Basilij, quem teste Amphilochio in eius vita, propter vestium in æde sacra splendorem, comitantiumque turbam, vel stipantium cateruam, piissimus atque sanctissimus alioquin eremi cultor Ephræm vix persuadere sibi poterat initio, cùm hominem sic incedentem videret, sanctitatis esse tantæ, quantæ perhibebatur, donec accedentibus miraculis, linguam legentis Basilij (cuius visendi, salutandique causa venerat è valde longinquo) relucentem vidisset instar ignis, præ feruore nimirum spiritus, ac admirabili mentis in Deum erectione; semetipsumque quantumlibet ignotum alioquin, à Basilio per proprij nominis expressionem accersiri, & ad chorum inuitari experiretur: erat enim in angulo templi vltimo. Quibus visis Ephrem vir ipse sanctissimus obstupuit, atque Basilium verè sanctum esse apud interpretem, eundemque socium suum, prolixè protestatus est, impetrato simul, & quidem extempore per miraculum planè stupendum idiomatis Græci (cuius ad illud vsque tempus fuerat prorsus ignarus, vt natione Syrus) intellectu plenissimo: locum facientibus hisce duobus viris Apostolicis dicto huic Euangelico: *Linguis loquentur nouis.* Marci *cap. vlt.*

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens decisio, in qua variæ vestes, quæ laicis permittuntur, in clericis improbantur, vt status, & dignitatis discrimen dignoscatur; id 18. DE DICTIONE HABITVS.
quippe inter plures gentes frequentissimum reperio. Euolue in hoc, si lubet, Romanorum annalia, vbi id fuisse maximâ olim curâ, inuiolabilique lege cautum habebis; vt omnes pro personæ, & officij dignitate, statuque, quem gerunt, modò hac, modò illa induerentur veste. Prætextam togam quilque honoratus, & nobilis habebat, quam pueri patricij aliquando purpuream induebant; libertinis autem & peregrinis eâ veste vti nequaquam licuit: erat enim purpura pro maiestate, maximeque Patritium ordinem à plebe diuidebat. Ex quo fluxisse videtur, vt facilè colligere poterit criticus *in l. 1. C. de vest. holob. lib. 11.* ibi: *Nisi hi tantummodo, quibus hoc propter imperiale ministerium concessum est*, vt plebeij purpurâ indui non potuerint, sed penula vterentur, veste in modum ciculi, eo quod esset frigidioribus apta. Sic Horatius *epist. 12.* ibi.

Incolumi Rhodos, Mitylene pulchra facit, quod
Penula solstitio campestre niualibus auris
Per brumam Tyberis sextili mense caminus.

Penulâ verò Imperatores vti non decebat: hinc etiam prætextam togam Ædiles, Quæstores, & qui Magistratum gerebant, & honores, veluti honoris ornamentum insigne induere soliti erant. Ita Tullius in oratione post reditum: *Ille, inquit, vnguentis oblitus cum toga prætexta, quam omnes Prætores, Ædilesque tum abiecerant, irrisit squallorem vestrum, & luctum grauissimæ ciuitatis.* Inter Patricios autem, & Senatores tunicâ latiore purpura efficiebat discrimen, quæ laticlauus ideo appellabatur, quòd in ea aureus clauus affigeretur, vt Patritiorum ordinem à Senatoribus decerneret. Sic Martial. *epigr. 17. in Gelliam lib. 5.*

Dum te posse negas, nisi lato Gellia clauo
Nubere: nupsi te, Gellia, cistifero.

Mansitque diu constitutum Romæ, vt serui ingenuorum veste non vterentur, vt nec annulo aureo liberti vsque ad decisionem. Authent. *vt liberti de cætero aureo non indigeant annulo.* Hinc nec colobia, nec calceos habebant, quæ liberis permittebantur. Apud Medos autem, Persas, Armenos, ac Lydios Reges, in signum maiestatis purpurea quadrangulari veste amiciebantur; sic apud Historiographos inuenio, Quintum Curtium *lib. 3.* Strabonem *lib. 15.* Herodotum *lib. 7.* Ergo si tot gentium moribus vestis ad differentiam personæ, & dignitatis diuersa est, & aliter Principes, aliter Patricij, aliter Plebeij, vt latiùs illustrant Pancirola *lib. 1. var. cap. 21.* Petrus Gregorius, & Chopinus supra relati; ita etiam

etiam clerici diuersis vestibus ac laici vti debent.

19. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Cùm ergo laicalium vestium luxus, & cultus superbus vsque adeò insanos iam inde conspurcauisset clericos, vt nec fulgidioribus, nec floridis amictibus parcerent, vtpote vndulatis, partitis, variegatis, purpureis, viridioribus, segmentatis, & holosericis (de quibus & specialiter agere supersedeo) immò in dies insaniores fastûs pompas adinuenirent; quorum insaniam & abusum plures sancti Patres detestauere, & præ aliis D. Hieronymus ad Eustochium *de custodia virginitatis*, his verbis: *Sunt quidam mei ordinis, quibus omnis cura est in vestibus, si benè oleant, si pes laxa pelle non polleat, crines calamistri vestigio rotantur, digiti annulis radiant, & ne plantas humidior via spargat; vix imprimunt vestigia summa: tales cùm videris, sponsos magis existimato, quàm clericos.* Et D. Bernardus *lib. 3. de consideratione*, ad Eugenium: *Quid sibi vult* (inquit) *quòd clerici aliud esse, aliud videri volunt? Id quidem insolitum, minùsque syncerum, nempe habitu milites, quæstu clericos, actu neutrum exhibent: nam nec vt milites pugnant, nec vt clerici euangelizant. Cuius ordinis sunt, cùm vtriusque esse cupiunt? vtrumque deserunt, vtrumque confundunt. Vnusquisque, inquit D. Paulus 1. ad Corinth. cap. 15. in suo ordine resurget, isti in quo? An qui sine ordine peccarunt, non sine ordine peribunt?* Plures Ecclesiæ leges, & sanctorum Patrum testimonia contra abusum vestium splendidarum in clericis congessit Sausay *in Panopl. cleric. lib. 1. per totum.* Rectè ergo & iuxta antiquam Ecclesiæ disciplinam Patres in præsenti omnem luxum, & superbum ornatum in clericis improbarunt, & damnarunt.

20. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstant auctoritates suprà adductæ; nam istæ accipiendæ sunt, vt in vultu sit aliquis citra reprehensionem nitor, & vt Clerici non sint superfluè ornati, neque communem habitum transgrediantur; id est, cultus in clericis intra mediocritatem commendatur. Concilium Trident. *sess. 21. cap. 1. & sess. 24. de reform. cap. 12.* Hoc etiam Iulianus Apostata a suis obseruari præcepit in syntagmate suprà citato, his verbis: *Illud verò decere sacerdotes arbitror, vt quandiu intra templi septa sacris operantur, ornatissimam vestem habeant; extra templum communi, neque sumptuosa nimis vtantur; non enim rationi conuenit, vt iis, quæ ad honorem Deorum nobis concessa sunt, ad inanem ambitionem, & gloriolam abutamur. Quamobrem ab exquisitiore in foro veste, tum fastu, arrogantiáque prorsus abstinendum.* Quod & diligenter Romani obseruarunt. Scribit enim Liuius *lib. 4. cap. 44.* Posthumiam virginem Vestalem de incestu causam dixisse ob suspicionem propter cultum amœniorem, quàm virginem deceret. Et *lib. 8.* Minutiam Vestalem suspectam, primò propter mundiorem iusto cultum insimulatam, viuam sub terra defossam. Nec obstat augmentum difficultatis; nam sacri canones non solùm præscribunt clericis abstinentiam à vitiis, & præcipiunt honestatem, modestiam, & cæteras virtutes sectari, verùm vt habitu tales esse se demonstrent, vt dicitur *in dicto cap. clericus, 42. dist. Clericus professionem suam, & habitu, & incessu probet, & nec in vestibus, nec in calceamentis decorem quærat.* Optat enim Ecclesia vt specialem professionis suæ notam, & altioris ministerij, ad quod initiati sunt, habitum & tonsuram præferant. Nec exemplum D. Basilij contrarium suadet; nam licèt Sanctus splendidis vestibus sacris intra Ecclesiam vteretur, tamen extra templum vnicâ tantùm tunicâ contentus erat, vt Ecclesia in eius elogio, die 25. Iunij refert: immò & ornatum vestium extra templum maximè improbanit, modestiam in eis sæpius commendando, vt patet ex ipsius regula *cap. 22.* ibi: *Si in eo studendum est nobis, vt omnium infimi simus, & quod in genere indumentorum infimum est, id summopere nobis est amplectendum. vt enim gloriæ cupidi gloriam, & inanitatem ex vestium cultu, & splendore aucupantur; sic videlicet humilis, & pia vita studiosi ex vestimenti quoque simplicitate debent venerari humilitatem, & eam consectari.*

Sed præsenti assertioni obstat difficilis textus *in can. 29. Concil. Brachar. 1.* celebrati sub Ioanne X. in illis verbis: *Item placuit, vt lectores in Ecclesia ordinati in habitu sæculari, non psallant, neque granos gentili ritu dimittant.* Quæ verba ita aduersus suprà tradita expendo. In eo canone prohibentur lectores in Ecclesia psallere in habitu, & veste sæcularibus. Ergo foris extra Ecclesiam licet illis cum habitu incedere sæculari. Nec argumentum hoc, vtpote à contrario sensu de ductum, minùs roboris habet, quia animaduertendum est, prædictum canonem prohibitionem proferre, & correctionem. Prohibitionis autem lex non extenditur vltra casus illos, ad quos correctio & prohibitio spectat; nam cùm prohibita non inueniuntur per legem, permissa censentur, *cap. omnis 4.* & ibi Glossa *3. d. cap. 1. verbo Non inuenitur, de translat. Episc. cap. nuper 39. cap. cùm illorum 32. de sent. excom.* cum vulgatis. Audiamus ergo iam verba Concilij Bracharensis, vt in eorum animaduersionem faciliùs perueniamus: *Item placuit* (aiunt Patres) *vt lectores in Ecclesia ordinati in habitu sæculari non psallant, neque gradus gentili ritu dimittant.* Ergo non rectè in præsenti generaliter prohibetur clericis vestes sæculares deferre. Pro cuius canonis solutione, omissis quæ pro explicatione illius verbi *gradus*, congessi *in can. 67. Concil. Illiber.* sciendum est, lectoris nomen latissimè patere; & licèt sub hac voce Subdiaconi veniant, vt constat ex eodem Concilio Bracharensi *can. 20.* in actis tamen ecclesiasticis lectorum nomine frequenter comprehendi, eósque venire, qui tonsurâ tantùm, aut aliquo minorum ordine erant initiati, vt constat ex epistola 92. Leonis Papæ ad Rusticum Episcopum Narbonensem, ibi: *Qui cùm essent laici, siue lectores, vxores ducere potuerunt.* In eundem sensum est Concilium Carthaginense 3. *can. 19.* relatum *in cap. lectores 8. 38. dist.* & apertissimum Martyrologij Romani testimonium die 13. mensis Iulij, vbi habetur: *Quod in Africa sanctorum Confessorum Eugenij Carthaginensis Episcopi, fide, ac virtutibus gloriosi, & vniuersi cleri eiusdem Ecclesiæ, qui ferè quingenti, vel eo ampliùs in persecutione sub Henerico Rege Arriano cæde, inediaque macerati (inter quos plurimi lectores infantuli) gaudentes in Domino procul exilio eadem die crudeli extrusi sunt.* Lectores infantulos expulsos exilio fuisse ait Martyrologium: Ergò lectoratus munus aliquem maiorum ordinum non exigebat, sed quòd ad canendos ecclesiasticos modulos essent instructi pueri; vetus enim mos fuit, vt docet Baronius

21. EXPONITVR CAN. 29. CONCIL. BRACHAR.

ex

ex Victore Vticensi *in notis ad prædictum Martyrologij locum, littera H.* & in præsens viget vsus, vt pueri vocis elegantiâ ad canendas res Ecclesiasticas musicis modulis imbuerentur, vt expressè ex dicto testimonio constat, & ex Venantio Fortunato *lib.2.ad Clerum Parisiacum.*

Hinc puer assiduis attemperat organa cannis,
Inde senis largam ructat ab ore tubam.
Disparibus tropulis fistula dulce sonat.

Expressius in prædictam expositionem infantum lectorum idem Venantius in fine:

Pontificis monitis clerus, plebs psallit, & infans.

Cui expositioni bellissimè accedit, vt extra aleam, sub voce *lectores*, intelligamus comprehendi cantores, seu psalmistas pueros, quos infantulos Martyrologium Romanum appellat. Quibus animaduersis perspicuè elucidatur difficultas suprà adducta, si lectores in eo textu accipiamus pro cantoribus, non autem pro clericis gradu sacro decoratis; lectores enim licèt veste propria in Ecclesia psallere debeant, extra eam tamen habitu sæculari incedere non prohibentur, vt hodie faciunt pueri, qui in Ecclesiis Cathedralibus psallunt; nec solutioni huic aduersantur verba illa, *lectores ordinati*, tanquam si illis comprehendantur non inferioris gradus, sed superioris ordinis clerici, vtpote Subdiaconi, quia etsi tantùm tonsurentur ordinati in maiori gradu, tamen etiam inferiores ordinati vocari possunt, quia ordinem constituunt, seu gradum in Ecclesiastica hierarchia, vt *in cap. cleros 21. dist. cap. perlectis 25. dist. cap. cum contingat, de ætate & qualit.* Huiusmodi lectores, vt ordinati nominantur à Cæsare *q.3. proœmiali, de Eccles. hierarch. num.7.* Quapropter etsi lectoribus in hoc sensu non prohibeatur laicalium vsus vestium extra Ecclesiam *in dicto can. 29. Concil. Brachar.* non ex eo dicendum est idem de clericis maiori in gradu constitutis, qui non solùm intra Ecclesiam, verùm nec extra laicali veste incedere debent.

22. Deinde aduersatur textus *in cap. si quis virorum 15. 30. dist.* vbi à Patribus Concilij Gangrensis celebrati circa annum 324. anathema decernitur aduersùs illos, qui putauerint proposito sancto, seu continentiæ conuenire vti pallio potiùs, quàm alio vestimenti genere; & reprehendendos esse, qui byrrhis, aliáve communi vterentur veste. Audiamus nunc Concilij contextum: *Si quis virorum putauerit sancto proposito* (id est, continentiæ) *conuenire, vt pallio vtatur, tanquam ex eo iustitiam habiturus, & reprehendat, vel iudicet alios, qui cum reuerentia byrrhis vtuntur, & alia veste communi, quæ in vsu est, anathema sit.* Ex quibus canonis verbis manifestè deducitur, non debere esse discretos habitus, immò reprehendendos eos esse, qui habitus differentiâ profiteri crediderint continentiam. Ergo clericos non dedecet vestibus vti communibus, seu laicalibus, quæ passim scilicet & vulgò in vsu sunt. Probatur consequentia, quia sanctum propositum, de quo in dicto canone Concilij Gangrensis, seu continentiæ professio, propriè clericos respicit. Probat mihi Concilium 3. Carthag. *can.11.* relatum *in cap. lectores 8. 32. distinct.* ibi: *Aut continentiam profiteri.* Et Leo Pontifex *epist. 92. ad Rusticum Narbonensem*, ibi: *Legem continentia eandem esse*

EXPONITVR CAP. SI QVIS VIRORVM 15. 30. DIST.

ministris altaris cum cæteris. Patrum, Conciliorumque decretis etiam probatur, quæ de cœlibatu clericorum loquuntur, quorum numerus innumerus est. Ex hac itaque comprobata consequentia manifestè colligitur, quod discretio habitus parum, nihilve refert ad statum continentiæ, seu clericalem designandum, & dignoscendum; immò reprehendendos esse, qui habitu, vestiumque cultu contineri continentiam affirmauerint clericalem, aduersus quos anathema in prædicto canone fertur. Augetur difficultas ipsius canonis ex eo, quia non tantùm clerici, verùm & vniuersi christiani tempore ipsius Concilij, vbi primum religioni, fideique christianæ nomen dabant, exuere consueuerant togam, & pallium induere, vndè in christianos profluxit, *de toga ad pallium*; cui dicterio celebre nomen dedit liber, quem de pallio Tertullianus scripsit, vt notarunt ibi Pamelius, Rigalcius, & Ambianas; & tamen licet hoc certum sit, in dicto canone non condemnatur habitus indiscretio in clericis, quamuis pretiosioribus vtantur vestibus, vt erant byrrhi. Byrrhus enim iuxta Zonaram, & Balsamonem ibi, erat vestis serica: quibus fauet Iustinianus *in tit. C. de vestibus holoberis, lib.11.* Igitur non rectè in præsenti textu vestes pretiosiores clericis prohibentur. Pro cuius canonis expositione primò prælibandum est, byrrhos vulgò accipi non solùm pro tegumento capitis, *l. 1. C. Theodos. de habitu quo vti oporteat*, vt probat Meursius, & Caluinus verbo *Byrrhus*; verùm etiam pro veste communi clericis, & laicis, cuius mentio fit a Cassiano *lib.1. instit. cap.7.* D. Clemente Alexand. *lib. 2. pedagog. cap.4.* ibi: *Chlamys, quæ dicitur ephestis, aut byrrhus, quia corpus complectitur.* Cælio Rhodigino *lib.16. antiq. lect. cap.10.* ibi: *Byrrhum Romanam fuisse vestem Græci scribunt.* Diacono *lib.4. histor. Longobard. cap 6.* ibi: *Longobardis super equos equitantes tributos byrrhos mittebant.* Materiam laneam fuisse, formam autem in laicis vestem oblongam, in clericis verò fuisse paruam, quam hodie mucetam dicimus, & deferunt Canonici Regulares, latè probant Gazæus *in notis ad Cassian. vbi proximè*, Pennotus *lib 1. hist. canonic. regul. cap.22. per totum.* Landmeter. *de veteri cleric. cap. 12. cum seqq.* & vestem non preciosam fuisse, constat *ex l. 2. C. Theodos. de vestibus holoberis*, ibi: *Seruos sanè omnium (quorum tamen Dominos solicitudine constat militia non teneri) aut byrrhis vti permittimus, aut cucullis.* Ex Ausonio & Iuuenali probat Pennotus *dict. cap.22.* Sciendum etiam est Hæreticos Eustathianos, monachos palliatos fuisse, qui vsque adeò Eustathio fautore, suo monachismo fauebant, vt cæteros Christianos odio haberent, spernerentque prætextu quodam inordinato sanctitatis, reliquos monachos byrrhis, vestibusque vilioribus vtentes damnantes; in quorum insanam sectam Synodus Gangrensis anathema dixit, quòd irriderent monachos alios byrrhis, aut veste breuiori, quàm pallio, vtentes: refert Baronius *anno 197. num.8. & anno 261. num.41.* Quibus obseruatis facilè constat, in prædicto canone non agi de clericis vestes pretiosiores deferentibus, sed potiùs de monachis viliore veste vtentibus; neque in eo textu damnari habitus discretionem, sed tantùm errorem eorum, qui existimabant, sanctitati

sanctitati & continentiæ tantùm conuenire pallium deferri in contemptum aliorum, qui veste viliori vtebantur: docuit Gazæus *ad Caiaum dist. lib. 1. cap. 6.*

CAPVT VLTIMVM.

Ambian.[a] *Episcopo.*

EX litteris nobilis viri Pontini, &[b] Monstrolien. Comitis intelleximus, quod quidam solo nomine clerici terræ suæ,[c] vxorati,[d] vsurarij,[e] & tabernarij, ecclesiasticis, quibus carere debent beneficiis, non contenti, potiùs illicitis sæcularibus[f] negotiationibus, & curis domesticis, quàm officiis, & obsequiis Ecclesiarum intendunt: & gaudere volentes priuilegio clericali, nolunt statutis[g] patriæ, quibus, quotiens expedit, sicut laici se tuentur[h], etiam in negotiationum suarum quæstibus subiacere. Vnde quia magnum ex hoc scandalum inter laicos generatur, nobis humiliter supplicauis, vt vel compelli huiusmodi clericos ad seruiendum Ecclesiis, illicitis sæcularibus negotiationibus postpositis, mandaremus, vel pateremur eos quoad facultates eorum statutis, & consuetudinibus patriæ subiacere. Cùm ergo supradicta in clericali ordinis vituperium redundare noscantur, & clericorum vita generare non debeat scandalum laicis, sed præstare honestatis exemplum, f. t. mandamus, quatenus si est ita, cùm loci diœcesanus existas, clericos tales si tertiò[i] moniti à te Ecclesiis seruire contempserint, huiusmodi negotiationibus prætermissis, cùm[k] facto huiusmodi priuilegium abjiciant clericale, quominus de suis facultatibus, dùm his se implicant, statutis, & consuetudinibus patriæ subiaceant non defendas.

NOTÆ.

[a] *Ambian.*] Geraldo, vel Gerardo, seu Euerardo instauratori maioris Ecclesiæ Ambianensis, vt ex Claudio Roberto refert Cironius *in præsenti*. De Ambianensi Diœcesi iam nonnulla notaui *in cap. 37. de rescript.* Eius etiam mentio fit *in cap. sanè, de regular. cap. porrò, de priuil.*

1\. [b] *Pontiui, & Monstroliensis.*], Ita legendum esse, & non vt habetur in sexta collectione, iam notarunt Fabrotus, & Cujacius hic. Nobilis comitatus Ponticu, & Monstreil, ita appellatus à multitudine Pontium super lacus, & paludes, est in Gallia, pro quo sæpe sæpius decertatum inter Francos & Anglos, refert Cironius *in præsenti.*

[c] *Vxorati.*] Hæc vox omissa est in sexta collectione; extat tamen in quinta edita à Cironio, ex qua transcripsi textum hunc. De clericis autem vxoratis agemus infrà *in tit. 3.*

[d] *Vsurarij.*] De quibus, & eorum pœnis agemus *in cap. 1. de vsuris.*

2\. [e] *Tabernarij.*] Non tabernas ingredientes, de quibus egi *in cap. antecedenti, & in cap. à crapula*; sed tabernas habentes ad vinum vendendum, quod clericis prohibitum est, *cap. nulli 100. d. Clement. 1. hoc tit.* vbi repetentes, & congesti à Barbosa latè disputant, an clerici per alios possint in taberna negotiationem exercere.

3\. [f] *Negotiationibus.*] De quo conqueritur Sulpitius Seuerus *sacra hist. lib. 1.* his verbis: *Etenim præcepti huius non solum immemores, sed etiam ignari mihi videntur, tanta hoc tempore animos eorum habendi cupido, veluti tabes incessit. Inhiant possessionibus, prædia excolunt, auro incubant, emunt, vendunt, quæstui per omnia student.* An quia negotiantium vita nihil aliud est, quàm fraus, atque periurium? vt ait Saluianus 5. & 4. *de gubernat. Dei.* Author Imperfecti Operis in Matthæum, siue vt nupero editori placet, Ioannes Hierosolymitanus *cap. 21. in Matthæum. Qui emit, & vendit, sine mendacio, & periurio esse non potest: necesse est enim, vt è negotiatoribus hic iuret, quia non tantùm valet res, quantùm comparat eam; & ille iuret, quia pluris valet res, quàm vendit.* Sed & mercium venditio aliena est à clericis, qui Deo magis operari debent, quàm mammonæ seruire. D. Ambrosius 1. *de offic. cap. 35. Non te implices negotiis sæcularibus, quoniam Deo militas; etenim si is, qui Imperatori militat, à susceptione litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus, quantò magis qui fidei exercet militiam, ab omni vsu negotiationis abstinere debet?* D. Augustinus *in quæstion. ex vtroque Testamento, q. 127.* ibi: *Negotiari aliquando licet, aliquando non licet; antequam enim Ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari: facto iam non licet. Non quod dissimilis res sit, sed is qui facit*, vt ait idem vir sanctus *epist. 5.* Elfricus *in canonibus ad Vulsinum Episcopum, num. 30.* ibi: *Presbyter nec sit mercator, nec mercaturæ cupidus.* Illud tamen notandum est, in præsenti agi de inhonestis commerciis: est enim quædam mercatura honestatis conscia, *l. 2. C. de Episc. & Cleric.* ex qua si quid clerici acquisierint, id in vsum pauperum, atque egentium elargiri debere constituitur in eadem lege, nisi fortè clerici victum artificio sibi quærant, vt veteres canones præcipiunt. Luculentum exemplar extat apud Gregorium Turonensem *de vitis Patrum cap. 8.* sic enim de sancto Nicetio Episcopo Lugdunensi scribit: *Defuncto autem Patre hic cum genitrice iam clericus in domo paterna residens, cum reliquis famulis manu propria laborabat.* Et mox: *Ætate quoque tricenaria presbyterij honore præditus, nequaquam se à*

labore

labore operis quod prius gessit, abstinebat. sed semper manibus propriis operabatur cum famulis; vt christiani in primis christianæ fidei cunabulis, arte, & operâ victum sibi parabant, quos ideo Iuuenalis, vt quidam putant, cerdones vocat *satyra 4.*

——— Postquam cerdonibus esse timendus
Cœperat.

De monachis passiua res est. Seuerus Sulpitius *de vita S. Martini: Nemo ibi proprium quicquam habebat; omnia in medio conferebantur. Non emere, aut vendere, vt plerisque monachis moris est, quidquam licebat; ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur, cui tamen minor ætas deputabatur, maiores orationi vacabant. Et hi negotiatores sunt?* Idem Ioannes Hierosolymitanus *in dicto cap. 21. Ego ostendam quis non est negotiator, vt qui secundum regulam istam non fuerint, intelligas omnes negotiatores esse: id est, quicunque rem comparat, non vt rem ipsam integram, & immutatam vendat, sed vt opus fiat ex ea, ille non est negotiator, quia qui materiam operandi sibi comparat, vnde faciat opus, ille non rem ipsam vendit, sed magis artificium suum, id est, qui rem vendit, cuius æstimatio non est in ea ipsa re, sed in artificio operis, illa non est mercatio; v.putà faber comparat ferrum, & facit ferramentum; sed ferramentum illud non tantum habet ferri, quantum valet, sed secundùm opus ferramenti appretiatur. Qui autem comparat rem, vt illam ipsam integram, & immutatam dando lucretur, ille est mercator, qui de templo Dei ejicitur.*

g *Statutis patriæ.*] Hæc verba exposui *in cap. Ecclesia, de constit.*

4. h *Tuentur.*] Res ita contingebat in ditionibus Pontini, Monstroliensisque Comitis: mercatores multis, & singularibus quibusdam gaudebant ex loci statuto priuilegiis, vt & abundantiùs, & libentiùs eò genus omne mercium, tum inueheretur, & vndique illuc à mercatoribus confluceretur; ita tamen vt mercatores vicissim certum quid in vsum publicum, vel etiam Principis conferrent nomine vectigalis in inuehendis, vel euehendis mercibus. Ponamus priuilegium ex statuto fuisse mercatoribus concessum, vt si quid ipsis per illarum ditionum itinera fuisset à grassatoribus ereptum, id ipsis de publico, vel per Principem pensaretur, vt supponit Abbas antiquus in præsenti. Clerici ergo ipsius Comitatus lucris inhiantes, mercaturæ vacabant, & si quid fortè mercium per itinera publica amisissent, ex publico quidem repetebant, volentes vti priuilegio mercatoribus omnibus concesso; sed vectigal constitutum soluere prorsus recusabant, eo quod clericis competeret ecclesiastica immunitas, *ex cap. non minus*, cum vulgatis, *de immunit. Eccles.* Atque sic ex statuto laicorum commodum sentire volebant, incommodum vel onus vllum vectigalis memorati sentire nolebant; quâ de re conquestus apud Summum Pontificem Comes ille Pontinus, præsens hoc impetrauit rescriptum ad Episcopum Ambianensem, in cuius diœcesi ditiones Comitis Pontini, Monstroliensisque sitæ erant.

5. i *Tertio commonitis.*] Consonat textus *in cap. 2. ne clericis, cap. perpendimus 15. cap. contingit 25. de sentent. excom.* Quod trina denunciatio exigatur in hoc casu, & similibus, receptum est exemplo iuris ciuilis, quo attento, quibus in causis denunciatio est necessaria, plerunque trina denunciatio exigitur, *l. 4. ff. de pignorat. act. l. contumacia, ff. de re iudic. l. 8. & 9. C. quomodo & quando. l. vlt. C. Theodos. ad SC. Claudianum.* Nouel. 117. §. *penult.* quare quæ trina vice fit denunciatio, legitima dicitur, & canonica, quasi ab vtroque iure approbata in præsenti, & *in cap. contingit, el 2. de sentent. excom.* Vt tamen ex negotiatione clericus gabellam soluat, non desideratur trina monitio, vt docuerunt Gregorius *in l. 49. verbo Las Francias, tit. 6. partis. 1.* Flores de Mena *lib. 2. variar. cap. 21. a num. 232.* Garonda *de Gabellis 7. p. num.* 10 Bobadilla *polit. lib. 2. cap. 18. num. 124.* Tapia 2. *tom. caten. mor. art. 9. q. 16.* non quia ita consuetudine obtentum est, vt existimauit Lassarté *de decima vendit. cap. 19. num. 79.* cùm talis consuetudo in Ecclesiæ præiudicium admitti non possit, ex traditis à Gratiano *discept. forens. cap. 94.* Pater Suarez *lib. 4. aduers. Regem Angliæ, cap. 32. num. 2.* Salas *de legibus q. 96. tract. 14. disput. 14. sect. 12.* sed potius quia in dicto capit. *quamquam, de censibus*, & in Clementina *præsenti, eod. titulo*, nulla monitio desideratur, vt aduertit Dominicus *in dicto cap. quamquam, num. 5.* Nec contrarium probatur in hoc textu; nam in eius specie non agitur solùm de gabella ipsarummet rerum, quas clerici negotiatores distrahebant; sed contra personas eorum, qui ter moniti ab Episcopo, non desistebant à negotiatione, vt ipsi priuilegio clericali exuti, vectigalia, & alia tributa de omnibus rebus soluere cogerentur, vt docuerunt Gregorius *vbi suprà.* Molina *de iustitia 2. tom. disputat. 342.* Gutierrez *de gabellis q. 93. num. 13.*

k *Cum facto.*] Id est, ipso actu, vel ipso facto 6. absque vlla sententia iudicis. Plerunque enim in iure adjicitur quibusdam actibus hæc clausula ad differentiam eorum, in quibus sententia iudicis desideratur, vt *in l. eius, ff. de iure fisci*; quod loquendi genus etiam iure ciuili vsitatum reperimus *in l. penult. §. vlt. ff. de ritu nupt. l. 1. C. ex quibus causis seruit.*

COMMENTARIVM.

Sicut clericus, qui habitu clericali relicto, 7. assumptaque laicali veste, trinâ monitione præmissâ, ipso facto fori priuilegium amittit, *cap. 2. ne clerici, vel mon. cap. perpendimus 23. cap. ad audientiam 25. cap. contingit 45. de sent. excom. cap. si iudex, eod. tit. in 6. cap. vnico, de clericis coniugatis, eodem libro*: illustrant Sausay *in Panopl. cleric. ad finem*, Barbosa *de iure eccles. lib. 1. cap. 19. §. 2.* Suarez *de censur. disput. 22. sect. 1. num. 10.* ita clericus negotiationibus se immiscens, amittit priuilegium, quo fruitur, vt non ligetur statuto laicorum, de quo *in cap. Ecclesia, de constit.* & priuilegium immunitatis à tributis, & gabellis, cæterisque pensitationibus, *cap. non minus, cap. aduersus, de immunit. eccles. cap. quamquam, de censibus, lib. 6. l. 7. tit. 18. lib. 9. recopil.* Illustrant innumeri congesti à Vela *tom. 2. dissert. 45. num. 5.* Roussel. *lib. 4. hist. Pontific. iurisdict. cap. 3. num. 41.* Carleual. *de iudiciis tit. 1. fol. 58. num. 159.* qui exponunt casus, in quibus clerici propriè dicuntur negotiatores; & tunc captis pignoribus, posse per iudicem sæcularem cogi tributa soluere, probat cum aliis innumeris Parexa *de instrum. edit. tom. 2. tit. 6.*

tit.6.resol.9.num.77. Barbosa *de potest. Episcopi alleg.13.num.10.* Et pro ipsarum gabellarum solutione clericum coram iudice sæculari posse conueniri, *ex dicta l.7.* ibi: *Como si fueran legos; tit.18. lib. 9. recopil.* resoluunt Mexia *in pragm. panis, conclus.5. num.23.* & pluribus relatis Gironda *de gabellis 7. p. in princip. num.25.* Bobadilla *dict. lib.2. cap.18. num.124.* non quia eo casu iudex sæcularis iurisdictionem in clericum habeat, sed tantùm vt pignoribus captis ipsum ad gabellarum solutionem constringat, vt notarunt Azeuedus *in l.11. tit.3. lib.1. recop.* Lassarte *de decima vendit. cap.19.* Gutierrez *de gabellis quæst.94.*

TITVLVS II.

De cohabitatione Clericorum & Mulierum.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] *Nannetensi.*

INHIBENDVM est, & modis omnibus interminandum est, vt nullus sacerdos eas personas fœminarum, sicut in canone [b] insertum continetur, de quibus suspicio esse potest, in domo sua retineat; sed neque illas, quas [c] canones concedunt, matrem, amitam, sororem, quia instigante diabolo etiam in illis scelus frequenter perpetratum reperitur, aut etiam in pedisequas [d] illarum. Sed si qua de his habuerit talem necessitatem patientem, cui sit necessitas sustentationis [e] presbyteri, habeat in vico, aut in villa domum longè à presbyteri conuersatione, & ei ibi subministret quæ necessaria sunt. Sed secundum auctoritatem canonum modis omnibus prohibendum est, vt nulla fœmina ad altare accedere præsumat, aut presbytero ministrare [f], aut in [g] cancellos stare, aut sedere.

NOTÆ.

1. [a] *Nannetensi.*] In sexta collectione legitur ex Concilio Maguntino, sed malè, cùm in nullo ex Conciliis Maguntinis hæc verba reperiantur, licèt sententia extet in Concilio Maguntino sub Arnulpho, *cap.10.* his verbis: *Quamuis sacri canones quasdam personas fœminarum simul cum clericis in vna domo habitare permittant, tamen quod multùm dolendum est, sæpe audiuimus per illam concessionem plurima scelera esse commissa, ita vt quidam sacerdotum cum propriis sororibus concumbentes, filios ex eis generassent; & idcircò constituit hæc sancta Synodus, vt nullus presbyter vllam fœminam secum in domo propria permittat, quatenus occasio malæ suspicionis, vel facti iniqui penitus auferatur.* Cuiacius in præsenti existimat deprauatam esse hanc inscriptionem, & legendum esse ex Concilio Africano; quia licèt in nullo ex Conciliis Africanis extent præsentia verba, tamen cùm plura Concilia Africana periissent, credit Cuiacius in aliquo ex eis præsentem canonem editum fuisse. Sed cùm tam in prima collectione *sub hoc tit. cap.1.* quàm apud Burchardum *lib.2. Decreti, cap.106.* Iuonem *p.6. Decret. cap.192.* legatur ex Concilio Nannetensi, & in ipso Concilio *can.3.* reperiatur textus hic prout extat in hac, & in aliis collectionibus, dubitari non potest transcriptum fuisse ex Concilio Nannetensi temporibus Formosi Pontificis celebrato, cuius canones reperiuntur *tom.14. Conciliorum,* & apud Coriolanum *in summa Concil. fol. 856.*

[b] *Canone.*] Tertio videlicet Concilij Nicæni, cuius verba referunt Burchardus *lib.2. Decreti, cap.109.* Iuo Carnot. *p.3. Decreti, tit.8. cap.29.* Anselmus *lib.7. cap.33.* Gratianus *in cap. interdixit 16. 32. dist.* Martinus Brachar. *in can. 32. sue collect.* Iustinianus *in Nouel.123.* 2

[c] *Canones.*] Illi videlicet, qui permittunt clericis secum habere matrem, sororem, amitam, vel materteram, *cap. interdiximus, 32. dist. cap. volumus, cap. in omnibus 81. dist.* Concilium Arelat. 2. *can.3.* ibi: *Si quis de clericis à gradu Diaconatus in solatio suo mulierem præter auiam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conuersam secum vxorem habere præsumpserit, à communione alienus habeatur.* Aruernense *can.15.* vbi de Episcopis, Presbyteris, & aliis clericis ita cauetur: *Fugiatur ab his extranearum mulierum culpanda libertas, & tantùm cum auia, matre, sorore, vel nepte, si necessitas compulerit, habitent, de quibus vt priorum canonum series continet, nefas est aliud quàm natura constituit, suspicari.* Turon. 2. *can.1. Nullus clericorum Episcopus, Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, quasi sanctimonialem, aut viduam, vel ancillam propriam pro conformatione rerum in domo sua stabilire præsumat, quæ & ipsa extranea est, dum non est mater, aut soror, aut filia.* Rhemense *can.22. A sacerdotibus omnis suspicio mulierum funditus eradicetur, cum quibus etiam nulla habitatio eis conceditur, præter illam, quæ in Nicæna Synodo permittitur, id est, matrem, aut sororem, vel eas tantùm personas, à quibus omnes suspiciones effugiant.* Ad quos canones, & alios similes 3

milles infrà referendos respexerunt PP. Concilij Nannet. in præsenti, & Concilij Cabilon. can. 3. ibi: *Licet iam prioribus canonibus fuerit statutum, placuit tamen renouare, vt si Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel quicunque ex sacerdotali catalogo præter personas, quæ in ipsis canonibus continentur, cum qualicunque extranea muliere familiaritatem habere præsumpserit, quæ dedecoris, vel adulterij possit adferre suspicionem, iuxta statuta canonum ab ordine degradetur.* D. Gregorius lib. 7. regestr. epist. 108. ad Siagrium: *Volumus te Synodum congregare, atque vt in ea omnia, quæ sanctis canonibus sunt aduersa, districtè sub anathematis interpositione damnentur*, &c. id est, vt nec aliæ mulieres cum sacerdotibus habitent nisi eæ, quæ sacris canonibus sunt permissæ. Tolet. 2. can. 3. Tolet. 4. can. 42. Hispal. 1. can. 3. l. 19. C. de Episcop. & cleric. quæ extat in l. 44. C. Theodos. eod. tit. vbi legitur *scaui criminis*, rectiùs quàm in Iustinianeo, *saui*: sic scæuitas morum in l. 17. C. Theodos. de pœnis; notauit Iuretus ad Symmachum lib. 1. epist. 25. *Scaui dogmatis*, in l. 19. C. Theodos. de hæretic. *Scæuitas interpretationis*, apud B. Ambrosium lib. 3. de fide: sicque in l. si qui 5. C. de postul. pro sæuitate, *scæuitate*, legendum esse post P. Fabrum notauit Gibalinus tom. 2. de negot. lib. 6. cap. 3. art. 8. videndus Vossius in Etymologico, verbo *Scæuus*. De his personis accipi potest Vrbanus II. in Synodo Claromont. cap. 2. ibi: *Statutum est, vt omni die & monachi, & clerici, & fœminæ, & qui cum eis fuerint, in pace permaneant.*

4. [d] *Pedisequis.*] Quæ dominas, matres videlicet, vel sorores sequuntur. Plautus in Milite: *Pedisequæ filius sum.* Terentius in Andria: *Accedo ad pedisequas.* Hinc pedisequi olim in Ecclesia dicebantur laici rustici, qui sequebantur Ecclesiæ ministros, vt pabulum tempore opportuno reciperent. Petrus Blesensis serm. 18. ibi: *Deiuidum, & Pedisequum, fidelium genus: sanè secundum hierarchiam Dionysij duo sunt genera fidelium in Ecclesia Dei. Primum quod dicitur Deiuidum; alterum quod appellatur Pedisequum. Deiuidos dicimus ministros Ecclesiæ, quibus credita sunt eloquia Dei, quibus dictum est: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei; cæteris autem in parabolis, quibus Christus ait: Omnia quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis. Pedisequos verò dicimus populum multitudinis, qui sedet secus pedes Deiuidi, vt audiat legem ex ore ipsius, & percipiat de manu eius pabulum vitæ in tempore opportuno.* Iterum serm. 10. *Est namque duplex genus hominum; Pedisequum, & quoddam Deiuidum. Pedisequum hominum genus est, qui Deum non possunt agnoscere per intelligentiam scripturarum, sed vestigia eius quoquo modo indagant per visibilia huius mundi. Per visibilia enim huius mundi inuisibilia conspiciunt Dei. Huic generi hominum prædicta non proponuntur, sed Deiuido, qui scilicet Deum vident per intelligentiam scripturarum.*

[e] *Sustentatio Presbyteri.*] Non solùm enim
5. presbyteri ex fructibus suorum beneficiorum possunt alimenta præbere parentibus, sororibus, aut consanguineis simili gradu coniunctis, verùm & eas dotare, vt latè probat Valenzuela consil. 98. per totum, & dicemus in cap. 1. de testam.

6. [f] *Ministrare.*] Non solùm enim prohibetur fœminis offerre sacrificium propter incapacitatem sacerdotij, ratione sexus, cap. tertio quæritur 15. q. 3. Tertullianus de veland. virg. cap. 9. Firmilianus epist. 75. quæ extat inter epistolas D. Cypriani. S. Epiphanius hæresi 49. & 79. vnde in Concilio Rhemensi relato à Gratiano in cap. peruenit, 29. de consecr. dist. 2. reprehenditur tanquam detestabile, quod quidam presbyteri in tantùm paruipenderent diuina ministeria, vt fœminis traderent sacrum Domini corpus, vt infirmis deferrent: verùm nec presbytero ministranti vrceolos licet illis ministrare, vel respondere. Concil. Laodic. can. 44. Soterus epist. 1. Zacharias Pontifex epist. 6. ad Pipinum Regem, vbi transcribit Gelasium epist. ad Episcopos Lucaniæ, vbi inquiunt vnus & alter Summus Pontifex: *Nefas est fœminas sacris altaribus ministrare, vel aliquid ex his, quæ virorum officiis sunt deputata, præsumere; nihilominus impatienter audiuimus, tantum sacrarum rerum subiisse despectum, vt fœminæ sacris altaribus ministrare firmentur, cunctaque, quæ non nisi virorum famulatui deputata, sexum cui non competunt, exhibere, &c. qui vel ista committunt, vel committentes minimè publicando prauis excessibus se fauere significant.* Concil. Paris. lib. 1. cap. 45. Theodulphus Episcopus Aurelian. in epist. Decretali ad Clerum, ibi: *Fœminæ Missam sacerdote celebrante nequaquam ad altare accedant, sed locis suis stent, & ibi sacerdos earum oblationes Deo oblaturus accipiat; memores enim esse debent fœminæ infirmitatis suæ, & sexus imbecillitatis; & idcirco sancta quælibet in ministerio contingere pertimescant.* Omittenda non est sancta Hildegardis, quæ lib. 2. de visione, cap. 6. ait: *Nec fœminæ ad idem altare debent accedere, quoniam ipsæ infirmum ac debile habitaculum sunt.* Illustrant Vicecomes de ritibus Missæ volum. 3. lib. 1. cap. 14. P. Henao tom. 1. de sacrif. Missæ, disput. 14. sect. 2. num. 16. Turrianus contra Magdeburg. cap. 5.

[g] *Cancellos.*] D. Clemens lib. 2. constit. cap. 57. probaui in cap. 1. suprà, tit. proximo. Hac tamen 7.
in re dispensatum est apud Græcos cum mulieribus, quoad templum Dominicæ Imaginis in Chalcopratæis, siue in Chalce, aut ad Portam æream, ab Hebræo ad fidem conuerso, cui nomen Abraham, exædificatum. Illic enim fœminæ subibant cancellos ad venerationem Imaginis Dominicæ, cui nomen Antiphonetes. Causam indulgentiæ mulieribus quoad eum locum concessæ, ignorare se fatetur Balsamon; sed veram refert Theophilus Raynaud. tom. 12. in tract. de sobria frequent. mulier. fol. 292.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Clerici non debent* 8.
secum in domo retinere mulierem suspectam de incontinentia, etiamsi sit mater, vel soror. Probant eam textus in cap. clericus 20. cap. clerici 32. cap. ad reatum 33. cap. legitur, 81. dist. cap. 1. & ferè per totam 18. q. 2. cap. clericus, dist. 82. Concilium Foroiuliense can. 4. ibi: *Vt iuxta Nicæni venerandi diffinitionem Concilij, nullus patiatur subintroductas mulieres secum in domo propria habere, vel priuatè cum eis cohabitantes conuersari; & quamquam de quibusdam inhonesta carentibus suspicione clementiùs aliquo modo inibi legatur indultum: nos tamen omnes omnino nunc necessarium vetare prospeximus, eo quod experimento didicerimus, illarum velamento alias licentiùs ad eos aditum veniendi perditionis causam habuisse.* Aquis-

Conclusio traditur, et probatur.

gran.2. sub Ludouico p.3. cap.11. ibi: *Decernimus, vt presbyteris nulla omnino cohabitet fœminarum, contemnentes autem hanc constitutionem, periculum proprij sustinere gradus.* Metense can.3. ibi: *Nequaquam in sua domo secum aliquam fœminam sacerdotes habeant, nec matrem, nec sororem: sed auferentes omnem occasionem sathanæ, angelicam vitam ducant.* Theodulphus in epist. ad presbyt. Aurelian. cap.12. ibi: *Nulla fœmina cum presbytero in vna domo habitet: quamuis enim canones matrem, & sororem, & huiusccemodi personas, in quibus nulla sit suspicio, cum illo habitare concedant, hoc nos modis omnibus idcirco amputamus, quia in obsequio, siue imputatione illarum conueniunt alia fœmina, quæ non sunt ei affinitate coniunctæ, & eum ad peccatum illiciunt.* Concilium Andegau. cap.5. *Familiaritatem extranearum fœminarum nouerint esse vitandam; sed si qui sunt cælibes* (lege debiles) *nonnisi a sororibus, aut amitis suis, aut à matribus consolentur.* Aurelianense can.3. *Nullus Episcoporum, Presbyterorum, aut Diaconorum extranearum mulierum intra domum præsumat habere solatium, quibus etiam pro vtilitate, seu aliqua familiarius regenda committat, quod etiam de propinquis fœminis indicentes, similiter prohibemus, ne sub concessa sibi licentia parentali, ex earum sequipedis memoratorum vita, vel opinio polluatur.* Bracharense 3. can.4. ibi: *Vt nullus sacerdotum, siue quisque de clero, absque honesto, & competenti testimonio, exceptâ solâ matre, cum quibuslibet fœminis secretè se præsumat adiungere, & non solùm extraneis mulieribus, sed nec etiam cum sororibus & propinquis.* Hipponense can.26. African. sub Bonifacio, cap.5. Matiscon.1. cap.1. & 3. Turonense 1. can.1. & 3. Turon.2. can.10. & 11. D.Clemens epist.2. ad Iacobum, D. Cyprianus epist. 63. D. Ambrosius lib. 1. de offic. cap.20. Isidorus Pelusiota lib.2. epist.62. & lib.2. epist.84. D.Augustinus epist.236. P. Damianus opuscul. 52. cap.5. Alia SS. PP. testimonia, variosque Conciliorum canones, in quibus prohibetur clericis cohabitatio cum fœminis, congerunt Antonius August. in epit. lib.6. tit.37. & 38. & lib.7. tit. 18. & 20. & lib.8. tit. 26. & 27. & lib.39. tit.31. Crespetius in summa, verbo Clerici mulierum contubernio. Illustrant vltra congestos à Barbosa in collect. & select. ad hunc textum, & Garaña in præsenti, Germonius lib.1. animadu. cap.18. Basilius lib. 7. de matrim. cap. 26. num.5. Petrus Gregorius lib.1. partit. tit.21. cap.1. Barbosa de iure eccles. lib. 1. cap. 40. num. 32. Cujacius hic, & in Nouel. 6. & lib. 1. obseruat. cap.29. Lantdmeter. lib.2. de veteri monach. cap. 47. Loaysa in can. 12. Concil. Tolet.4. & can.5. Concil. Tolet. 12. Balsamon in can. 47. Synod. 6. & in epist. Basilij ad Gregor. Presbyt. & in supplement. fol.123. Bosquetus in notis ad Innocent. III. lib.3. epist. 80. Fornerius rerum quotid. lib. 6. cap. 10. Cironius lib.3. obseru. cap.9. & 10. Salmutius ad Pancirol. tit.49. num.3. Baronius anno 398. Bermondus de publicis concub. verbo Tenent, fol. 227. Gibalinus de clausura regul. disquisit.1. cap.1. §.1. & cap.9. §.1. Robertus lib.1. rer. iudic cap.20. fol.124. Espenceus lib.6. de continentia, cap.12. Ambianas ad Tertullianum de exhort. castitat. cap. 12. obseru. 2. & de monog. cap.8. obseru.2. Narbona anno 60. q.60. Mornacius in Authent. Episcopi, C. de Episcopis & Clericis, Iustellus ad canones Eccles. vniuers. in can.3. Concil. Nicæni. Ægidius de priuil. honest. art.14. Albaspinus lib.1. obseru. cap.24. Luna, & Arellano lib. 3. singul. antinom. 1. Theophilus Raynaudus in tract. de sobria alterius sexus frequent. Villarroel. tom. 1. regim. eccles. p.1. q. 2. art. 6. Hunnius ad Trentl. volum.2. disput.6. q.32. Gothofredus in l.44. C. Theodos. de Episc. & cleris. Plures congerit Cabreros de metu lib.2. cap.16. num. 42. aliosque congessi in can. 27. Concil. Illiber.

9. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed aduersùs hanc assertionem ita illustratam, pro dubitandi ratione sic insurgo: Sacerdotes ratione propriæ dignitatis, & status continenter viuere, & in omnibus suis actibus morum honestatem præferentes, laudabiliter se gerere debent, cap. vt clericorum, suprà tit. proximo, cap. cum in iuuentute, de præsumpt. & non solùm internis virtutibus ornati esse debent, cap. multi 40. dist. verùm & exteriori virtutum ornamento grauitatem ostendere debent, actionesque suas ita componere, vt aliis rectum præbeant exemplum, cap. clerici, suprà, tit. proximo: Ergo eorum cohabitatio cum fœminis prohiberi non debet, vt mulieres eorum sanctâ conuersatione vitia fugere, & ad meliorem vitæ frugem conuerti possint; nam vt ait Rex Psalmista psalmo 17. *Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris.* Faciunt D. Isidorus lib.3. solilog. ibi: *Sancta conuersatio confundit inimicum, ædificat proximum, glorificat Deum.* Seneca epist. 6. ibi: *Nulla res magis animos honestos, & in probrum inclinabiles reuocat ad rectum, quàm bonorum conuersatio; paulatim enim descendit in pectora, & vim præceptorum obtinent frequenter aspici, frequenter audiri.* Facit etiam caput peruenit, 2.q.7. caput inter, de purgat. canonic. lex Ædiles, §. hoc autem, ff. de ædilit. edict. lex eum qui, C. de Episc. & cleric. lex cohortales, C. de cohortalibus, lib. 12. probat Tiraq. l. 5. connubiali, num.26. magis enim mouent exempla, quàm verba, teste Aristotele lib.10. Ethicorum. Vnde ait D. Hieronymus homil.2. *Si hominis clementissimi, & humanissimi imaginem præ oculis habeas, & in hunc assiduè oculos defigas, etiamsi millies abundes iuramentis, oculum perturbans, ad hoc virtutis exemplar respiciens perfectam consequeris sanitatem, puramque animi tranquillitatem.* Ergo licet clericis cum fœminis cohabitare, vt saltem eorum exemplo ipsæ à morum prauitate reducantur. Augetur hæc difficultas ex necessitate ipsarum fœminarum; nam vt legitur Ecclesiastici capite 36. *Vbi non est mulier, ingemiscit gens.* Vnde necessarium malum mulier vocatur à D. Chrysostomo in Matthæum cap. 39. homil.32. Vnde Metellus in oratione de ducendis vxoribus, ad populum habita, dixit: *Si sine vxore possemus Quirites esse, omnes eâ molestiâ careremus; sed quoniam ita natura tradidit, vt nec cum illis satis commodè, nec sine illis viui possit, saluti perpetua potius quàm breui voluptati consulendum est.* Igitur saltem ob earum necessitatem cohabitatio cum fœminis clericis permittenda est. Facit exemplum Christi Domini, cuius quælibet actio debet esse vitæ nostræ instructio, cap.4. de elect. cap. nihil, 2.q.1. Clement. 1. de Magistr. Sed Dominus noster à mulieribus se tractari permisit, vt in casu Magdalenæ, & Samaritanæ: Ergo similiter clericis non debet prohiberi assidua conuersatio cum fœminis. Secunda etiam pars præsentis assertionis, vbi prohibetur clericis etiam cum matre, aut sorore cohabitare, difficilis

cilis redditur ex eo; nam nihil tam naturæ conueniens est, quàm vt filij simul cùm matre in eadem domo degant, vt vulgò probatur per textum ibi *in dicta l. si ita legatum, ff. de condit. & demonstr.* Igitur clericis prohiberi non debet simul cum matre cohabitare, præcipuè cùm sacri canones cohabitationem fœminarum clericis prohibentes, expressè permittant cum matre, & sorore cohabitare, *cap. volumus* 81. *dicto cap. à nobis, hoc tit.* etiam suprà probaui. Igitur non rectè in præsenti etiam cum matre, & sorore clericis cohabitare prohibetur.

10. De distinctione sexuum.

Quâ dubitandi ratione non obstante defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, quod vt vtriusque sexus castitati, & pudicitiæ sublatâ illecebrarum occasione consuleretur, prisci Legumlatores discretas mulierum ac virorum mansiones esse voluerunt, adeò vt Plato *lib. 7. de legibus*, iam inde à septennio vtrumque sexum segregari voluerit, & pueros quidem vnà cum pueris, puellas autem pariter cum puellis exerceri; nec alia ratione veteres partem illam ædium, in qua conuiuia celebrabantur, *Andron*, appellarunt, quàm quòd conuiuiis viri tantùm interessent. Suidas & Iulius Pollux *lib. 1. onomast. cap.* 8. Vitruuius *lib. 6. de Architect. cap.* 10. Ex diuerso gynæceum à mulieribus dictum est conclaue, in quo mulieres plerunque morabantur, authore Festo verbo *Andron*: notarunt Fornerius *lib. 1. rer. quotid. cap.* 18. P. Pinto *in spicil. cap. 3. num.* Balsamon *in can. 47. Synodi 6.* Quæ sexuum discretio, seu separatio, non solum apud Græcos, vt Æmilius Probus in præfatione ait, sed etiam apud Romanos magnopere obseruata fuit, vt ex Plinio *lib. 2. epist.* 17. & Sidonio *lib. 2. epist.* 2. probat Sauatus *in tinc notis.* Eadem ratione disparem sexum diuersis carceribus includi voluit Constantinus *in l. 2. C. de exhib. reis.* Nec apud eos licebat viris simul cum fœminis lauari, ideoque distincta erant balnea virorum & fœminarum. Vnde Gellius *lib. 10. noctium, cap.* 3. meminit cuiusdam Consulis in M. Marium animaduertentis, eo quòd balnea in quibus vxorem lauari voluerat, nec satis cauta, nec satis citò tradita ab eo fuissent: & Hesiodus *lib. 2. oper. & dier.* præcipit, ne viri in muliebri balneo corpus abluant: & ab Hadriano Imperatore lauacra pro distinctione sexus exstructa fuisse narrat Ælius Spartianus *in eo*; adeoque turpe fuit balneum promiscuum, vt tractaretur aliquando apud Quintilianum *lib. 5. instit. cap.* 9. an idoneum esset adulterij signum lauari cum viris: quin & iustis diuortij causis Theodosij constitutione primùm introductis, hanc Iustinianus addidit, si mulier ita luxuriosa sit, vt libidinis causâ lauacrum commune cum viris habere audeat, *l. vlt. C. de repud. Nouell.* 22. *cap.* 16. & 117. *cap.* 8. §. 4. notauit D. Ioseph de Retes *lib. 1. opusc. cap.* 23. ad quam Gentilium reprehensionem respexerunt PP. Concilij Laodic. *can.* 30. in illis verbis: *Non oportet ministros altaris, vel etiam clericos quoslibet, aut continentes se, aut omnem omnino christianum cum mulieribus lauacra habere communia. Hæc est enim apud Gentiles prima reprehensio.* Vnde non oportere viris vnà cum mulieribus lauare, sæpe sancitum est in variis Conciliis congestis à Crespetio *in fœmina, verbo Balnea*, quæ illustrant Narbona *de ætate, anno* 14. *q.* 59. Salmutius *ad Pancirol. lib. 1. memorab. tit. 4. num.* 12. I. Gothofr. *in l. 5. C. Theod. de cust. reor.* Casaubonus *in not. ad Spartianum, fol.* 34. Kochier *in face hist. cent. 1. cap.* 5. Pancirol. *lib. 1. var. cap.* 51. Pineda *de rebus Salomonis cap. 4. num.* 12. & fœminarum promiscuo balneo vtentium intemperantiam arguit Clemens Alex. *lib. 3. Pædag. cap.* 5. his verbis: *Quæ communi balneo cum viris vtuntur, & vnà cum veste pudorem exuentes, non tantùm à ministris fricari se, ac contrectari patiuntur, sed cum iis quoque nudis lauare non erubescunt*, &c. & ex lege Romuli pœna capitali afficiebatur qui se nudum à fœmina videri passus fuisset: refert Plutarchus *in eo*, & illustrat Philip. Camer. *horar. succes. cap. 34. & tom. 2. cap.* 41. Etiam separatum esse debere carcerem virorum ac fœminarum, statuitur *in l. 3. C. de custodia reor. Nouel.* 134. *Iustin.* refert Victor *lib. 3. de persec. Vandalica.* Plura de fœminarum consortio vitando docuerunt Iustinus Martyr. *epist. ad Cenam, & Serenum fratres.* D. Ioannes Chrysostomus *homil. 9. & epist. ad Olymp.* D. Hieronymus *epist. ad Nepot. & ad Oceanum*, D. Isidorus *lib. 2. de offic. cap.* 22. Sanctus Ephrem *in exhortatione de timore*, Clemens Alexandrinus *lib. 3. Pædag. cap.* 11. ibi: *Videtur autem super omnia auersandus mulierum aspectus; non solùm enim si tanguntur, sed etiam si spectentur, potest peccari.* Suetonius *in Tiber.* ibi: *Agrippinam semel omnino ex occursu visam adeo contentis & tumentibus oculis prosequutus est, vt custoditum sit, ne vnquam in conspectum eius post hac veniret.* Apud Ouidium Medæa aiebat:

Tunc ego te vidi, tunc cœpi scire quis esses:
Illa fuit mentis prima ruina meæ.
Et vidi, & perij.

Hinc fœminas velatas incedere consueuisse apud omnes gentes, constat. De Christianis patet ex D. Paulo 1. *ad Corinth. cap.* 11. & refert Tertullianus *in tract. de veland. virgin.* De Iudæis idem ipse testatur *in tract. de corona milit. cap* 4. De Gentilibus idem tradunt Plutarchus *qq. Roman. q.* 14. Apuleius *de asino aureo cap.* 11. Illustrant Baronius *anno* 57. Serlog. *in Cant. vestig. 6. sect. 1. cap.* 25. Antonius de Leon. *in discursu hispano de los velos*, Theophilus *dict. tom. 12. tract. de sobria frequent. mulier. per totum*, vbi innumera ex sacris & prophanis litteris cumulauit.

Et si hæc inter laicos statuta, & obseruata legimus, quantò magis in clericis omnis familiaritas cum fœminis vitanda est, cùm eos purior vitæ sanctimonia deceat, quos non à crimine tantùm, sed à criminis etiam suspicione alienos esse oportet. Vnde tot Ecclesiæ legibus ablegatas legimus extraneas fœminas à ministerio domestico clericorum: atque ob maiorem securitatem, & vt omnis praua suspicio tolleretur, statutum fuit, vt tam Episcopi, quam clerici secum testes rei domesticæ haberent, & coram eis tantùm possent alloqui fœminas, *cap. clericus* 20. *cap. clerici* 32. cum sequenti, 81. *dist.* Concilium Brachar. 3. *can.* 4. Matiscon. *can.* 3. ibi: *Nulla mulier in cubiculo Episcopi absque duobus presbyteris, aut certè Diaconibus ingredi permittatur.* Alia congerit Antonius Augustinus *lib. 6. tit.* 32. Et licèt prioribus Ecclesiæ canonibus exciperentur mater, soror, amita, & illæ, in quibus sæui criminis nihil poterat suspicari, *dicto cap. interdixit, l. eum qui, C. de*

11. De clericis cum fœminis cohabitantibus.

C. de Episc. & cleric. quia, vt D. Hieronymus *lib.* 1. *contra Iouinianum* ait, vbi sororis nomen est, suspicio omnis fœdi amoris excluditur; Gregorius Turonensis *lib.8.histor.Franc. cap.19.* ibi: *Clericos canonum statuta extranearum mulierum consortio non potiri volunt, præter eas, de quibus crimen non potest existimari.* Arnobius ad Faustum: *Nullus extraneas secum habeat mulieres, præter personas canonibus designatas.* Sed cùm nihil sit tam sanctum, quod aliquando non violaret audacia, non tam naturale fœdus, quod non inquinaret luxuria, suggerente humani generis hoste, vt in exemplis relatis à Rhodigino *lib.18. antiq. lection. cap.18.* Bisciola *lib.3. horar. success. cap.10.* Gothofr. *in l. vlt. de ritu nupt.* ideò sequentibus sæculis prohibitum fuit clericis cohabitare etiam cum matre, sorore, aut similibus personis; quia & cum eis instigante diabolo scelus perpetratum reperiebatur, vt in præsenti refertur, & canonibus pro eius confirmatione adductis. Cùm tamen posterioribus sæculis rarò, aut nunquam simile patraretur delictum, Innocentius III. *in cap. à nobis, hoc tit.* iuxta antiquos Ecclesiæ canones decreuit, extranearum tantùm fœminarum cohabitationem clericis prohiberi; cum matre autem, aut sorore, & similibus cohabitationem non damnari, licèt alia pro conciliatione ipsius textus cum præsenti adduxerint Germonius *lib.2. animadu. cap. 18.* Luna & Arellanus *lib.3. antinom. cap. 1.*

12. TRADITVR RATIO DECIDENDI. His animaduersis, ratio præsentis prohibitionis prouenit ex periculo lapsus cum familiari cohabitatione fœminarum, quam cognouerunt sancti Patres. D.Bernardus *serm. 66. supra Cantica. Cum fœmina, & non cognoscere fœminam, nonne plus est, quàm mortuum suscitare? Quotidie latus tuum ad latus iuuenculæ est in mensa; lectulus tuus ad lectum eius in camera; oculi tui ad illius oculos in colloquio; manus tuæ ad manus ipsius in opere, & continens vis putari? Esto vt sis, sed ego suspicione non careo.* D.P. Chrysologus *serm.174.* de decollatione D. Ioannis Baptistæ: *Et si Ioannes tantus, Ioannes talis, tantâ eremo separatus à fœminis, fœminarum pericula non euasit; quis est qui inter fœminas viuens euasurum se sine labore maximo, maxima sine cautione confidit, nisi qui sancto alitur spiritu?* Hinc & Isidorus Pelusiota *lib.1. epist. 89. & lib.2. epist. 62.* ait: *Omnes quidem mulierum aspectus, congressus, colloquia, si fieri posset, oportere vitari: sed quoniam ex necessariis plerunque causis earum consortium admittendum est, saltem id curandum, vt oculi velut iniecto fræno cohibeantur.* D. Cyprianus *lib. 1. epist. 1.* ibi: *Non dico simul dormire, sed neque simul viuere; cùm & sexus infirmus, & ætas adhuc lubrica per omnia frænari, & regi debeat, ne diabolo insidianti, & sæuire cupienti ad nocendum detur occasio.* D. Gregorius relatus *in cap. non oportet* 23. 81. *dist.* Bonifacius *in cap. 2. de indic. in 6.* S. Leander *lib. de institut. virginum: Dispar sexus in vnum locatus, eo titillatur instinctu, quo nascitur; & naturalis mouetur flamma, si in eo posita attigerit. Quis colligauit ignem, & non comburetur? Viri sexus & fœmina diuersus, si coniungitur, quo lex naturæ prouocat, commouetur.* Sanctus Antiochus *homil. 17.* Vnde Poëta:

> *Carpit enim vires paulatim, vritque videndo Mulier.*

Plura Theophilus *suprà*, Nouarinus *lib.6. aqua nupt. excursu 27. & 28.* & cùm clerici non solum debeant ab omni incontinentiæ labe se abstinere, verùm omne scandalum, aut scandali occasionem vitare, ideo in præsenti statuitur, inhibendum esse clericis cohabitare cum fœminis; neque quidem cum matre, vel sorore, quia & aliquando cum illis peccatum fuisse legitur. Accedit textus *in l. non aliter 27. ff. de vsu & habitat.* vbi ita demùm mulieri, cui habitatio relicta est, licet hospitem recipere, dummodo cum eo castè viuere possit.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt clerici mundi debeant esse ab omnibus inquinamentis, tamen quia humanum genus multis periculis obnoxium est, nosque velociùs, ac citiùs corrumpunt domestica exempla, Seneca *epist. 91.* ibi: *Id agere debemus, vt irritamenta vitiorum quamlongissimè profugiamus; indurandus est animus, & à blandimentis voluptatum procul abstrahendus.* D.Hieronymus *ep. 15.* ibi: *Nihil in te videat filia, quod si fecerit, peccet: mementote vos parentes virginis, eamque magis exemplis docere posse, quàm voce.* Seneca *epist 104. Harebit tibi auaritia, quandiu auaro, sordidoque conuixeris; hærebit tumor, quamdiu cum superbo conuersaueris; nunquam sæuitiam in tortoris contubernio depones; incendent libidines tuas adulterorum sodalitia: si velis exitiis exui, longè à vitiorum exemplis recedendum est.* Plura congerit Robertus *lib.1. rer. iudic. cap. 9.* ideò clericis prohibitum fuit propter periculum lapsus, cum fœminis cohabitare. Nec obstat quod de exemplo Domini nostri expendebamus; nam eius conuersatio cum fœminis fuit ad ipsarum conuersionem, quod clericis non prohibetur. Nec etiam obstat textus *in dict. cap. olumus, 81. dicto cap. à nobis, hoc tit.* quibus iuxta temporum seriem ex suprà dictis facilè fit satis. 13. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Sed quid per introductas fœminas intellexerunt Patres Concilij Nicæni *in cap. interdixit, 32. dist.* in illis verbis: *Interdixit sancta Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, non Subdiacono, non alicui omnino, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem*; non consentiunt Interpretes. Vxorem clerici exposuit Turrian. *lib.2. de dogmat.* Libidinis sociam interpretatur Espenceus *lib. 2. de continent. cap.7.* Sed his omissis iam in canone 27. Concilij Illiber. notaui, subintroductas fœminas neque esse vxores, neque concubinas, sed tertij cuiusdam generis mulieres esse, quas secum clerici non sobolis suscipiendæ gratiâ, sed pietatis studio, aut certè prætextu, fouebant, de quibus agunt Nicolaus I. *tit. 11. de presbyt.* ibi: *Concubinam, aut subintroductam.* Iustinianus *in nouella de SS. Episcop. §. presbyteris*, Epiphanius *hæresi 63.* de Origeno agens: *Accusant eos, qui in Ecclesia dilecti, appellatas subintroductas, mulieres habent, velut etiam ipsi hoc faciant occultè propter hominum reuerentiam, quo cum improbitate quidem consepeliantur; prætextu autem hominum gratiâ nomen iactent.* Et paulò pòst de quodam Palæstin. Episcopo: *Habuit autem eiusmodi mulieres inseruientes ipsi, subintroductas inquam.* Iam docuerunt Cujacius *lib.2. obseru. cap.29.* Meril. *lib.6. obseru. cap. 1.* Germonius *lib. 2. animadu. cap.13.* Petrus Gregorius *lib.2. partit. tit.9. cap.8.* Cironius *ad tit. de spons. duorum.* Gibalinus *de clausur. disquisit... cap.3. §.2. conclus. 4.* Filesacus *lib.1.* 14. EXPONITVR CAP. INTERDIXIT, 32. DIST.

*lib.*1.*select.cap.*10.Theophilus Raynand.*tom.*55. *hetrocl. spirit.p.*3.*punct.*2. *fol.*112. Christ. Lupus *in can.* 3. *Concil. Nicæn.* Diuersæ ab his fuerunt sorores adoptiuæ, hoc est fœminæ, quæ ad eludendum canonem Nicænum suprà relatum, clerici secum retinebant, sub nomine sororum seu agapetarum, de quibus D. Hieronymus, & alij Patres laudati *in dicto can.* 27. *Concil. Illib.* D. Chrysostomus *orat. ad eos, qui habent conductitias virgines*, Gregorius Nazianz. *orat. in noua Dominica*, Concilium Ancyr. *can.*16. ibi: *Virgines autem, quæ conueniunt cum aliquibus tanquam sorores, habitare prohibemus.* Brachar. 1. *can.* 15. *Aliasque aliquas adoptiuas fœminas secum retinens.* Imperator *in l.* 19. *C. de Episc. & cleric.* *Eum qui probabilem sæculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiæ appellationis non decet.* Suspectum namque & apud Gentiles fuit sororis nomen & fratris; sub hisque honestis nominibus latuisse simulatæ veneris nequitiam, constat ex Martial. *lib.* 1.*epig.*4.& *lib.*12.*epig.* 20.

Quare non habeat, Fabulle quæris,
Vxorem Themison, habet sororem.

Et *lib.* 10. *epig.* 65.

Quare desine me vocare fratrem,
Ne te, Carmenion, vocem sororem.

Et *lib.* 2. *cap.* 4.

O quàm blandus es, Amiane, matri!
Quam blanda est tibi mater, Amiane!
Fratrem te vocat, & soror vocatur.

Propertius *lib.* 2. *ad Cinth.* Tibul. *lib.*3. *eleg.*1.

Hæc tibi vir quondam, nunc frater, casta Neæra
Misit, & accipias, munera parua rogat.

Petronius *in satyr.* *Si non fastidis fœminam ornatam, & hoc primum anno virum expertam, concilio tibi, ô iuuenis, sororem; habes tu quidem & frater.* Notarunt Iustus Lypsius *lib.* 2. *var. lect. cap.* 1. D. Laurentius Ramirez *ad Martial.* dictis in locis. De quibus ementitis clericorum sororibus agunt Filesacus *suprà*, Balsamon *ad can.* 3. *Synodi Nicæn.* Ambianas *ad Tertul. de exhort. castit. cap.* 12. *obseru.* 2. Basilius *de matrim. lib.* 7. *cap.* 28. Lantdmeter. *de veteri clerico lib.*2.*c.*47. Æneas Robert. *lib.*2. *rer. iudic.cap.*2.

Hinc etiam exponendi sunt duo canones, alius Concil. Tolet. 8. alius Concil. Epaunensis, quos illustraui *in d. can.* 27. *Concil. Illiber.* & *in cap. monasteria* 8. *de vita & honest. cleric.*

CAPVT II.

Ex Decreto [a] *Eugenij Papæ.*

SI quispiam sacerdotum, idest Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, de quacumque fœmina crimine fornicationis suspectus, post primam, & secundam, & tertiam admonitionem inueniatur fabulari cum ea, & aliquo modo conuersari, excommunicetur; fœmina verò [b] canonicè iudicetur.

NOTÆ.

1\. [a] *EVgenij Papa.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*3. & apud Gratianum *in cap.* 22. 88. *dist.* sed addendum est, ex Decretis Eugenij Papæ II. editis in Synodo Romana celebrata anno 826. pro reformatione morum, & restituenda disciplina ecclesiastica, vbi *can.*14. reperitur sententia in præsenti transcripta, licet non eisdem verbis: in Conciliis editis à Surio *tom.* 3. ita habetur: *Præcipimus obseruari, vt qui in ordine Subdiaconatus, aut suprà, vxorem duxerint, aut concubinas habuerint, officio ecclesiastico, & beneficio careant.* Et apud Corjolanum *in summa Concilior. in prædicto anno*, summa canonis ita legitur: *De suspectis sacerdotibus, vt admoneantur ab Episcopis.*

2\. [b] *Canonicè iudicetur.*] Idest iuxta sacros canones: primò vt excommunicetur, *cap. si concubinæ, de sent. excom.* Secundò vt pœnitentiæ peragendæ causâ in monasterium detrudatur, *cap. fraternitatis*, 35. *dist.* aut si perseuerauerit, in seruitutem reducatur, *cap. eos*, 32. *dist.* Concil. Hispal. 1. *can.* 3. ibi: *Inter cætera verò cognoscite à nobis hoc definitum pro abolendis maculis clericorum, quia quidam Episcoporum non obseruantes nuper editum Concilij Toletani decretum, minus solliciti in subiectis existunt: proinde placuit, vt si Presbyteri, Diaconi, vel Clerici consortia extranearum fœminarum, vel ancillarum familiaritatem per sacerdotis sui admonitionem à seminius remouerint, in secundis iudices easdem mulieres cum voluntate & permissu Episcopi comprehensas in suis lucris vsurpent, vt vitium hoc dum sacerdos inhibere non præualet, potestas iudicialis coerceat; dato tamen ab eisdem iudicibus sacramento Episcopis, vt eas clericis nulla arte restituant: quod si restituerint, ipsi iudices sententiâ excommunicationis feriantur; mulieres verò illæ iuxta priores canones à sacerdotibus distractæ, in monasterio Deo votarum tradantur seruituræ*; & aliis pœnis iuxta Tridentinum *sess.*25. *de reformat. cap.* 14. Hinc etiam probatur concubinam clerici debere puniri per iudicem ecclesiasticum, quod latè fundat Frances *de competentiis quæst.* 87. *per tot.*

CAPVT III.

Alexander III. [a] *Salernitano Archiepiscopo.*

CLericos autem in sacris ordinibus constitutos, qui in domibus propriis publicè detinent concubinas, ad eas [b] abiurandas nolumus à tua fraternitate compelli,

ne in eadem fornicatione instinctu fraudis diabolicæ redeant, & insuper reatum periurij incurrant. Verùm ipsos per suspensionis, & interdicti sententiam debes arctiùs cogere, vt mulieres ipsas à se ita remoueant, vt de ipsis sinistra suspicio non possit haberi; & si qui eorum ad ipsas redire, vel alteras accipere fortè præsumpserint, in aliquos illorum debes [c] perpetuò sententiam excommunicationis vindicare, vt alij eorum exemplo à similibus arceantur.

NOTÆ.

[a] *Salertinano.* Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. vbi additur pars capitis, *cunctos sicut*; quibus verbis innuitur referri in præsenti partem textus *in cap. cùm tu.* 5. *de vsuris*, qui etiam missus est eidem Prælato, & alia fragmenta extant *in cap. ad hac* 13. *de præbend. cap. ad hæc, de testam.* De Ecclesia Salernit. nonnulla notaui *in cap.* 1. *de offic. indic.*

[b] *Abiurandas.*] Abiurare propriè est cum iuramento renunciare, seu abiicere, vt notaui *in cap.* 4. *de rescript.*

[c] *Perpetuò.*] An excommunicatio in perpetuum infligi possit, iam disputaui aliàs.

COMMENTARIVM.

1. DEcisioni huic consonat Concil. Cabilon. 2. *can.* 18. ibi: *Dictum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi, & comites ab incestuosis, & ab iis qui decimas non dant, vades accipiunt, & à presbyteris pro quibusdam negligentiis, inter se pecunias diuidunt; quod penitus abolendum decreuimus, ne fortè auaritiæ locus detur: & constituimus, vt incestuosi iuxta canonicam sententiam pœnitentiâ mulctentur. Qui vero decimas post crebras admonitiones, & prædicationes sacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. Iuramento verò eos constringi nolumus, propter periculum periurij.* Quæ verba reperiuntur in Capitul. Caroli *lib.* 2. *capit.* 38. Facit Concil. Epaun. *can.* 39. ibi: *Seruus reatu atrociore culpabilis, si ad Ecclesiam confugerit, à corporalibus tantùm suppliciis excusetur; de peccatis verò, vel quocunque opere, placuit ad hominis iuramenta non exigi.* Prohibetur ergo in præsenti Prælatis Ecclesiasticis abiurationem concubinarum iniungere clericis sibi subditis, propter periculum periurij; non quia vllo modo Ecclesia intendat in clericos concubinarũ assuetudinem leniter reprehendere, aut mitiori pœnâ vindicare; vnde suspecta mihi semper visa est doctrina Abbatis Panormitani *in cap. vt clericorum* 13. *num.* 4. *de vita & honest. cleric.* quam sequuntur Stephanus Aufrerius *in Clement.* 1. *de offic. ordin. colum.* 15. siue *num.* 25. Palacios Rubios *in cap. per vestras*, §. 18. *num.* 15. *de donat. inter*: & cum cautela quasi metuens, & ei parum fidens, Bernardus Diaz *in praxi cap.* 79. *ad finem*, iuxta partitionem Salcedi; docet (inquam) Abbas, si iudex agnoscit in deteriora vitia, & magis abominabilia peccata clericum casurum, ex quo concubina ei auferatur, posse dissimulare ad tempus, absque peccato, donec opportuniore in tempore corrigatur, & emendetur. Doctrina hæc non admittit vsum, aut permissionem concubinatum; sed loquitur ex hypothesi, & in casu speciali. Nihilominus retineri non potest; nullus enim casus potest dari, in quo clericus, vel laicus concubinarius, & in luxuriam effrænis, refrænari non possit, & ad bonã frugem reduci carceribus, interminationibus, & pœnis. Ergo metus, quem fingunt sibi Authores isti, vanus est. Tum etiam quia correctio fraterna potest cessare, si inde timetur deteriorem euasurum, qui corrigitur. Correctio verò iudicialis, & quæ ex obligatione iustitiæ iniungenda est, non est omittenda propter turbationem, vel fragilitatem delinquentis; habet enim iudex vim coactiuam, vt per pœnas cogat eum, vt peccare desistat; vel si nolit, vt exemplum fiat, quo alij terreantur, vt docet, & distinguit D. Thomas 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 6. *in corpore.* Quam distinctionem agnoscunt Sotus *de tegendo secreto membro* 2. *q.* 2. ex illis verbis: Vnde prudenter Sanchez *lib.* 6. *consil. moral. cap.* 2. *dub.* 8. *tom.* 2. Illustr. Tapia 2. *tom. catena mor. lib.* 1. *q.* 6. *art.* 7. Magnus Præceptor meus D. Franc. Ramos *in acclamatissima supplicatione ad Sanctissimum de Episcopatibus Lusitaniæ, propos.* 4. §. 6. Deinde quia nonnunquam licet ad tempus cedere, & occasionem medendi quærere; sed hoc in potentibus Principibus, aut multitudine, à quibus graue malum, vel schisma metui potest, vt habemus *in cap. vlt. de transact. cap.* 2. *de præscrit.* & in aliquibus locis à Gratiano relatis 96. *dist.* Non tamen cum hoc, vel illo priuato, qui ad ordinem redigi, etsi difficulter, potest, nisi iudices ipsi metum sibi incutere velint, aut affectent. Denique inuenio quæstionem hanc discussam, & decisam à Patribus Concilij Basileensis *sess.* 20. *decret.* 1. *de publicis concubinariis*, per hæc verba: *Quod si hi, ad quos talium correctio pertinet, eos, vt prædictum est, punire neglexerint, eorum superiores, tam in ipsos de neglectu, quàm in illos pro concubinatu modis omnibus digna punitione animaduertãt. In Conciliis etiam prouincialibus, & synodalibus aduersus tales punire negligentes, vel de hoc crimine diffamatos, etiam per suspensionem à collatione beneficiorum, vel aliâ condignâ pœna seueriter procedatur.* Quæ verba Concilij, vtpote relata in Bulla Leonis X. ad Regem Franciæ, exponit, & illustrat singularibus scholiis Vermundus Choueronius *ad tit. de public. concubin. pag. mihi* 213. *& sequenti*, vbi de obligatione Prælatorum hac in re latè agit, & post eum Petrus Rebuffus, licèt de hac quæstione agere supersederint. Nec dubito quin Patres, ipseque Abbas iam Cardinalis, & Panormitanus Archiepiscopus, qui illi Concilio interfuit extremam senectutem agens, vt testis est Valentinus Phosterus *lib.* 3. *de hist. iuris ciuil. cap.* 34. prædicta verba protulerint ad hanc tunc nouellam opinionem exterminandam, de qua sic melius censeri debet cum D. Gregorio *homil.* 32. *in Euangel. paulò post princip.* ibi: *Compassionem verò animi plerunque latenter obsidet pietas falsa, vt hanc nonnunquam vsque ad condescendendum vitiis pertrahat, cùm ad culpas quisque non debeat exercere compassionem, sed zelum; compassio quippe homini, & rectitudo vitiis debetur, vt in vno, eodemque homine & diligamus bonum, quod factum est; & persequamur mala, quæ fecit. Quid si diuersi, & tam dissimiles homines? Necdum culpas incautè remittimus, ne iam per charitatem compati,*

sed

sed per negligentiam concidisse (aliàs *concessisse*) *videamur*.

2. Ex proximè adductis constat, si schismatis periculum instet, vel alia grauissima damna possint prudenter timeri, non facilè Prælatos, nec ipsum Summum Ecclesiæ Præsulem grauioribus remediis debere vti, ad auerruncanda vitia, quæ in animis hominum altas egerunt radices, ne dum procuratur eradicari zizania, eradicetur & triticum. Sic docuerunt Diuus Augustinus à Gratiano relatus *in cap. vt constitueretur*, 25. 50. *dist.* & *in cap. non potest*, 32. 23. *quæst.* 4. addendus solidè, vt semper, D. Thomas secundâ secundæ, *quæst.* 43. *artic.* 7. *per totum*, vbi docet, præcipuè in responsione ad primum argumentum, abstinendum à pœnis, quando ex illis non medicina, sed ruina potest euenire. Consonat Leo Papa, & Gregorius IV. *in cap. licèt* 4. *cap. licèt* 6. 45. *dist.* in quo etiam sensu possunt accipi, quando non accipiuntur de charitatiua, seu fraterna correctione, vt frequentiùs accipiuntur, textus *in cap. quando* 23. 11. *quæst.* 1. & *in cap. si quis* 4. *in fine*, *de pœnit. dist.* 7. notaruntque pridem veteres Canonistæ, Panormitanus *in cap. significauit*, *num.* 3. *de eo qui duxit in matrim.* Felinus *in cap. Apostolica*, *num.* 3. *de eo qui duxit in matrim. quam priùs polluit*: post quos Couarr. *in cap. alma*, *in initio* 1. *p. num.* 10. Iacob. de Grassis *de cas. conscient. tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 1. *à num.* 25. & *lib.* 1. *de arbitr. confes. cap.* 22. *num.* 1. Fusè & doctè Ægidius Carler, Cameracensis *in orat. de punit. peccat. public.* in Concilio Basileensi habita, eximius Præceptor D. Franc. Ramos *pro Episc. Lusit.* 4. *p.* 5. 6. *in princip.* Ideircò licèt Summi Pontifices Concilia generalia, prouincialia, & nationalia, tam exactam curam egerint ad statuendam clericorum continentiam, vt ex multis testimoniis constat, quæ in vnum congerit Claudius Espenceus *in lib. de continentia*; tamen concubinas ipsas cum iuramento abiurandas esse noluerunt propter periculum periurij, cùm facilè possint iterum labi, & prolabi in idem vitium: dicemus proximo commentario.

CAPVT IV.

Alex. III. [a] *Cant. Archiepiscopo, & eius Suffraganeis.*

SIcut ad extirpanda vitia, quæ periculum pariunt animarum, summopere nos decet intendere: ita etiam nos conuenit germina propagare virtutum, ex quibus fidelibus salutis augmentum, & sacris Ecclesiis decor proueniat honestatis. Vnde cùm in Anglia praua & detestabili consuetudine, & longo tempore sit obtentum, vt clerici fornicarias in suis domibus habeant; nos volentes tam graue scandalum de populo remouere, & prædictos clericos ad honestatem ecclesiasticam inducere: F. t. per A. s. m. quat. clericos vestræ iurisdictionis, qui in [b] Subdiaconatu, & supra, in domibus suis fornicarias habuerint, studiosè monere curetis, vt à se fornicarias di. & ap. cess. remoueant, eas vlteriùs non admissuri. Si vero infrà xl. dies post commonitionem vestram vobis in his fortè acquiescere contempserint, eos ap. rem. ab Ecclesiasticis beneficiis, vsque ad dignam satisfactionem suspendatis; & si eas suspensi præsumpserint detinere, ipsos ab eisdem beneficiis perpetuò remouere curetis.

NOTÆ.

[a] *CAntuar.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. ex qua restituo textum hunc. De Ecclesia Cantuariensi, & B. Thoma eius Præsule, cui in præsenti rescribit Alexander, nonnulla notaui *in cap.* 2. *de rescript.*

[b] *Subdiaconatu.*] Quando Subdiaconis votum continentiæ iniunctum fuerit, tam exposui *in cap. à multis*, *de ætate & qualitate*, & *in can.* 33. *Concil. Illiber.*

CAPVT V.

Idem [a] *Eborac. Episcopo.*

SVper eo verò, quod asseris A. presbyterum detinere fornicariam, & eam ad crebram admonitionem tuam dimittere nolentem, ab officio suspensum: prou. t. respondemus, quod si super hoc ad præsentiam nostram appellatum sit, si contigerit ipsum ad nos accedere, prout expedire viderimus, pertinaciam eius, & audaciam corrigemus. Si verò non venerit ad præsentiam nostram, suspensionis sententiam in eum propter hoc latam, tamdiu volumus obseruari, donec fornicariam suam à se prorsus abiiciat, & viuat, sicut decet presbyterum, continenter. Porrò si litteras à nobis obtinuerit, quæ facti seriem contineant, nolumus litteras ipsas [b] prodesse.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a Eborac. In prima collectione *sub hoc tit. c.8.* legitur Bidicæno, quæ Ecclesia Bidicæna est in Africa; post Concilium verò Lateran. *p.* 18. *cap.* 9. legitur Eboracensi; quæ inscriptio retinenda est, cùm enim illi Archiepiscopo plures scripsisset epistolas Alexander III. quæ sparsæ reperiuntur in hoc Decretalium volumine, nulla reperitur missa Bidicæno Præsuli; vnde cùm constet ex principio huius textus, in eo referri partem alterius Decretalis, & nulla legatur missa Episcopo Bidicæno, retinenda est inscriptio quæ habet *Eboracensi.*

b *Prodesse.*] Vt *in cap. quod in dubiis 7. de fide instrum, can.* 72. *Concil. Afric.* iunctis traditis pro illius expositione *in cap. super,* 20. *de rescript.* 2.

CAPVT VI.

Idem a *Lundon. Episcopo.*

SI autem Clerici tuæ iurisdictionis, siue in sacris ordinibus, siue in inferioribus constituti fornicarias detinent, nisi eas ad secundam, vel tertiam commonitionem à se dimiserint, eas contempturi de cætero, liceat tibi eos Ecclesiis, vel eorum portionibus, si quas habent, ap. postp. spoliare, & ipsis officia interdicere.

NOTÆ.

a Lundon.] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. legitur Landon. & additur pars capitis *ad aures*: vnde colligitur in præsenti referri secundam partem textus *in cap. ad aures, de institutionibus, in* 1. *collect.* vbi Lundoniensi Episcopo scribit idem Alexander III. De Ecclesia Lundoniensi, siue Lundensi nonnulla notaui *in cap.* 2. *de consuet.*

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR. EX his tribus decisionibus talis deducitur assertio: *Clerici concubinarij per suspensionis, depositionis, excommunicationis, & priuationis beneficij pœnas cogendi sunt concubinas dimittere, eas autem abiurare compelli non debent.* Probant eam textus *in can.* 24. *&* 25. *Apost. cap. presbyteri* 8. 27. *dist. cap.* 2. *cap. presbyter,* 28. *dist. cap. presbyter.* 11. 81. *dist.* Concil. Aurelianen. 3. *can.* 4. *&* 7. *cap. hi qui,* 50. *dist. cap. vt clericorum, infrà tit. proximo, cap. cùm multa* 8. 15. *quæst.*8. *cap. si quis* 6. 27. *quæst.* 1. *cap. vlt.* 81. *dist.* Concil. Illerdens. *can.*5. Vrbanus II. in Synodo Claromont. *can.* 9. ibi: *Nullus Sacerdos, aut Diaconus, vel Subdiaconus; sed & nullus, qui canonicam habet, fornicationis sibi copulam adiungat; quod si fecerit quis, à canonica omnino arceatur.* Eugenius III. in Synodo Romana *can.* 3. Concil. Illiber. *can.* 18. *&* 30. Vvormat. *can.* 11. ibi: *Sacerdotes, si in fornicationis laqueum ceciderint, aut criminis manifestus, siue ostensus fuerit actus, sacerdotij non possunt habere cap. honorem.* Et 3. *cap. ex parte, de testibus.* Alia iuris testimonia congesserunt Antonius Augustinus *in epit. lib.* 6. *tit.* 34. *&* 35. Crespetius *in summa, verbo Concubinarij, & verbo Mulierum contuberniup.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, idem Barbosa *lib.*1. *iur. ecclesiast. cap.*40. *num.*43. *& de potest Episcop. alleg.*15. *num.*18. Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 14. *cap.* 7. *& de beneficiis cap.*25. Basilius *de matrim. lib.* 7. *cap.*33. Espenceus *lib.*6. *de continentia cap.* 6. Mendoza *lib.* 2. Concil. Illiber. *cap.* 19. Germonius *lib.* 1. *animadu. cap.* 8. Landmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 8. Lemaistre *de instit. Episc. tit. de cælibat. lib.*4. *cap.*3. Sausay *in Panopl. cleric. p.*1 *lib.*7 *art.*4. Pater Mendoza *in quodlibet. quæst.* 4. *positiua, num.*4. Ambianas *ad Tertul. de exhort. castit. cap.*6. *obseru.*1. Theophilus Raynaud. *de calumnia sect.* 2. *serie* 2. *cap.*5. P. Fragoso *de regim. Christ. reipub. tom.* 1. *lib.*2. *disput.*4. §. 14. Angnianus *de legibus lib.* 3. *cap.* 19. Valensis *de beneficiis lib.* 1. *tit.* 25. *num.*7. *& lib.*3. *tit.* 11. *num.* 10. latè Murga *disquisit. mor. tract.*1. *disquisit.*12.

2. IMPVGNATVR HÆC ASSERTIO. Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Non solùm continentia iuri diuino, ciuili, & ecclesiastico consona non est, immò contraria; siquidem liberis operam dare lege diuina, & humana iussum reperitur. Lege diuina, *Deuter. cap.*7. ibi: *Non erit apud te sterilis vtriusque sexus.* Iuxta præceptum illud, *Crescite & multiplicamini.* Iure ciuili concubinatum permissum fuisse satis notum est *ex l.* 1. *& per totum ff. de concubinis,* & aliis infrà referendis; & simplicem fornicationem innoxiam esse, nonnullos Stoicos censuisse testantur sanctus Hieronymus *lib.*2. *in Iouin.* S. Thomas *lect.* 1. *in cap.* 5. *prior. epist. ad Corinth.* Nilum Scholasticum ita censentem reprehendit Pelusiota *lib.* 5. *epist.* 241. De Philosophis Græcis idem refert Humbertus Cardinalis Siluæ Candidæ *in respons. ad eorum calumnias.* Iure etiam canonico concubinatum inter solutum & solutam permissum fuisse, satis apertè constat *ex cap. is qui non habet, cap. Christiano,* 34. *dist.* Ergo si omni iure concubinatus liberorum suscipiendorum causâ permissus fuit, non debet in clericis sub pœnis depositionis, & excommunicationis prohiberi. Accedit exemplum Patriarcharum veteris Testamenti, qui etiam pro temporis modo sacerdotes erant, eosque plures concubinas habuisse, constat *ex Genesis cap.*16. 22. 25. 29. 30. 35. 35. *&* 36. Et Dauidem decem concubinas habuisse refertur *lib.* 2. *Regum, cap.*5. 15. 16. 19. *&* 20. Et Salomonem trecentas habuisse legitur *lib.* 3. *Regum, cap.* 11. Roboamum sexaginta, *lib.* 2. *Paralip. cap.* 11. narrat Iosephus *lib.* 12. *antiquit. cap.*1. Tertul *de exhortat. castitatis, cap.*6. Igitur concubinatus non ita seuerâ animaduersione debet vindicari in sacerdotibus legis gratiæ. Deinde difficilis redditur posterior pars assertionis; vbi affirmatur clericos non esse compellendos

pellendos abiurare concubinas, *ex cap. qui clerici vel vouent.* in cuius specie clerici coguntur abiurare mulieres iniustè ductas, quæ parum differunt à concubinis. Ergo similiter & concubinas abiurare cogi possunt.

3. De pellice et meretrice. Quā difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, magnam differentiam versari inter meretricem, pellicem, & concubinam. Meretrix enim est, quæ multorum libidini patet, & corpore suo quæstum facit; vnde à merendo meretrix dicta est. D. Isidorus *lib. 10. etymol. cap. vidua 34. dist. l. palam 44. ff. de ritu nupt.* Requiritur ergo vt fœmina meretrix dici possit, vt multorum libidini pateat, non tamen desideratur vt viginti tria millia admittat, vt voluit Glossa *in dicto cap. vidua*; sufficit enim duorum numerus: vnde si fœmina duos recipiat ob quæstum, parataque sit alios quoscunque excipere, meretrix dici potest, *cap. meretricē 32. quæst. 4.* Illustrat Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 44.* De his mulieribus publicè in lupanaribus prostitutis, latiùs agemus *in cap. inter opera, de sponsal.* & plura congesserunt Salmutius *ad Pancirolam lib. 1. memorab. tit. 45.* Iuretus *ad Symmachum lib. 5. epist. 66.* & ad Prudentium *lib. 1.* Petrus Gregorius *lib. 10. syntag. c. 2.* Sauarus *ad Sidonium lib. 9. epist. 6.* Georgius Ambian. *ad Tertul. de pudic. cap. 1. obseru. 4.* Pellex multùm à meretrice distat, significat enim mulierem consuetudinem habentem cum coniugato, cui vxor adest, *l. 144. ff. de v. s.* ita enim dicta est à pellendo, eo quod legitimam vxorem pellat. Gellius *lib. 4. noct. att. cap. 3.* Laurentius Valla *lib. 6. eleg. cap. 48.* de ea Ouidius *epist. 6.*

——— nocuit mihi barbara pellex.

Et *in Metamorph.*

Tunc eris & matris pellex, & adultera patris.

Nec iure ciuili pellicem habere permissum fuit, vt ex Festo, Gellio, & aliis probat Connanus *lib. 8. comment. cap. 13.* immò lege XII. Tabul. ita de pellice cauebatur: *Pellex aram Iunonis ne tangito; si tetigerit, crinibus dimissis fœminam cædito.* Pellicatus verò adhuc iure antiquo prohibitus reperitur, *l. 3. in fine, C. comm. de manum. l. vlt. in fine, ff. de diuort. l. ea, 121. §. 1. ff. de verb. obl.* Paulus *lib. 2. sentent. tit. de concubin.* ibi: *Eo tempore, quo quis vxorem habet, concubinam habere non potest.* Ergo ex his verbis constat, ius antiquum, de quo Iustinianus *in d. l. 3.* non ad Constantinum esse referendum, sed ad antiquius tempus, cùm sæculo Iurisconsultorum vigeret. Non aliis ducuntur rationibus Cuiac. & Gothofredus, vt credant ineptè Constantino datam sanctionem, de qua *in l. 1. C. de concub.* Verùm non tam facilè admittenda Triboniani accusatio; nam subscriptio inscriptioni, & quæuis legis particula legi toti conuenit; & quid attineret ad Tribonianum dissimili authori constitutionem acceptam ferre, præsertim cùm rem & Marciani nouella, & Sozomeni authoritas, à Gothof. ibi relatæ, mirè comprobent? Quare dicendum est, desuetudine ius priscum sublatum, in vsum venisse nouâ illâ constitutâ lege; & ita quia instaurauit Constantinus ius obliteratum, prohibuisse pellicatum dicitur. Plura de pellicibus congesserunt Fornerius Gentilis, & Gedeus *in dicta l. 144.* Sotomayor *in cap. 6. Canticor. num. 7.* Alex. ab Alex. *lib. 1. dierum genial. cap. 24.* Acuña *in cap. laici 6. num. 4. 23. dist.* Concubina est, quæ in alicuius domo viuit, citra nuptias; quam focariam interdum appellant iuris Authores, *l. quæsitum 12. §. Trebatius, l. si ita 15. in princip. ff. de fundo instructo, l. 2. C. de donat inter, l. 3. C. de condit. insert.* Paulus *lib. 3. sentent. tit. 6.* quia scilicet cum patrefamilias eodem foco, ac lare victitat. Illustrat Fornerius *lib. 1. rer. quot. cap. 22.* Aliquando confunditur focaria cum fornicaria, vt *in cap. 4. suprà, tit. proximo*; sed non rectè, nam fornicaria est meretrix sic dicta à fornicibus, sub quibus scorta prostare consueuerant. Isidorus *lib. 10. origin.* De his concubinis, seu focariis in præsenti agitur. Concubinatus igitur est commercium carnis assiduum, & continuatum cum certa ac determinata fœmina, siue domi, siue alibi retenta: repugnat pudicicitiæ, & virginitati, quam adeò Dominus commendauit, vt nec nasci voluisset, nisi sub signo virginis, vt notauit P. Mendoza *in quodlibet. q. 4. positiua*, post cuius aduentum nunquam licuit Christianis concubinas habere, vt latè probant Espenceus *integro lib. de continentia*, Bermundus *peculiari libro de concubinis*, & alij infrà citandi.

Deinde sciendum est, concubinatum omni iure esse prohibitum: & vt à iure naturali incipiamus, scire oportet, dubium esse apud Interpretes, an concubinatus sit contra naturam, siue contra inclinationem, quæ debet esse homini naturalis? Et in primis videtur, non repugnare naturæ, siquidem concubinatus legitima coniunctio dicitur, *l. 3. §. 1. ff. de concubinis*, ibi: *Nam quia concubinatus per leges nomen assumpsit, extra legis pœnam est*; idest per legem Iuliam *de maritand. ordin.* vt docet Cuiacius *in l. Massurius 144. ff. de v. s. l. si qua illustris, 5. C. ad Orfician.* ibi: *Sin autem concubina liberæ conditionis constituta, filium, vel filiam ex licita consuetudine ab homine libero habita procreauerit*, &c. Ecce appellauit Iustin. concubinatum licitam consuetudinem. Allusit Photius Patriarcha *in nomocan. tit. 13. cap. 5.* vbi ad epitomen redegit dictam legem *Massurius*. Addendus ibi Balsamon *in scholiis*, vbi eleganter exponit ex iure vtriusque Imperij. Deinde quia concubinatus est accessus certi ad certam, domique retentam, ex qua vtrique parenti nota proles nascitur, vt colligi non malè potest *ex cap. per tuas 10. de probat.* quam nuper, & cum acumine & cura explicuit noster D. Ferdin. Arias de Mesa *lib. 3. var. cap. 39. ferè per totum.* Tandem quia concubina ab vxore, solâ animi destinatione differt, *l. concubinam 4. de concubin.* adeò vt si ingenuam mulierem, cum qua secundùm leges potuit celebrare matrimonium, in concubinatu quis retineat sine testatione hoc manifestum faciente, necesse ei est vel vxorem illam habere, vel incidit in pœnam legis Iuliæ de stupro, *l. in concubinatu 3. in princip. eod. tit. iuncta l. in libera 24. de ritu nupt.* Hinc ille testator, de quo *in l. Titia 35. de auro & argento*, ita concubinæ legatum relinquebat: *Titia amica mea, cum qua sine mendacia vixi*; id est, cum protestatione, me illâ non fuisse vsum, nec affectu maritali, nec tali affectus dissimulatione, quâ posset decipi; sed cum expressâ concubinatus protestatione, vt exposuerunt Arias de Mesa *d. lib. 3. var. cap. 40. num. 4.* D. Iosephus de Retes *lib. 8. opuscul. cap. 22.* Quæ destinatio animi, & imminutio dignitatis parum, aut

4. De concubinatu.

aut nihil officit naturali inclinationi suscipiendi liberos, immò nec educationi liberorum; cùm certus sit naturaliter pater, & certa mater, & in eadem domo degant, in qua non minorem curam gerere possunt prolis, quam qui coniuncti sunt legitimo matrimonio; maximè si continuam cohabitationem promiserint solenniter, aut iuratò spoponderint. Et tandem inter concubinam, & vxorem præter dignitatem nihil interesse, putarunt Consulti *in l. item legato* 48. §. *parui, ff. de legat.* 3. *l. cùm tabulis* 16. §. *quoniam, ff. de his quib. vt ind.* cum aliis congestis à Cuiacio 3. *obs. cap.* 18. Fabro *in Papin. tit.* 9. *princ.* 5. *illat.* 3. & *princip.* 6. *illat.* 17. Faciunt quæ fusè cumulauit Cromvel. vt adstrueret simplicem fornicationem ab intrinseco non fuisse malam, nec iure naturali prohibitam. Sed adhuc contraria sententia vera est, adeò vt opposita, non obstantibus superioribus rationibus, falsa prorsus sit. Probatur primò, quia nulla est legitima coniunctio ex iure naturali, nisi matrimonium, per quod retinetur indiuidua vitæ consuetudo, vt probant plures Ecclesiæ Patres, quos referunt Theophilus *tom.* 4. *lib.* 6. *sect.* 2. *cap.* 8. Primarius noster Basilius Pontius *de matrim. lib.* 7. *de impedimentis, cap.* 54. qui eò magis ad hanc rem pertinent, quòd loquuntur de matrimonio, prout opponitur concubinatui, nedum vago concubitui: atqui concubinatus non est matrimonium, vt in comperto est: ergo concubinatus non est coniunctio secundùm naturam. Fateor hoc argumentum petere rationem principij, repetit enim, cur solum matrimonium sit coniunctio secundùm naturam. Secundò sic arguitur: In concubinatu non est votum procreationis liberorum, sed explendæ libidinis: atqui votum explendæ libidinis non congruit homini, vt animali rationali: ergo concubinatus est contra naturalem inclinationem, quam homo, vt talis, debet habere. Maior propositio, in qua est vis argumenti, probatur ex D. Augustino *lib.* 4. *confessionum, cap.* 2. *num.* 1. *In illis* (inquit de se) *annis vnam habebam, non eo, quod legitimum vocatur, coniugio cognitam, sed quam indagauerat vagus ardor inops prudentia; sed vnam tamen, ei quoque seruans tori fidem.* Nota qualem, & quàm fidelem concubinatum descripsit Sanctissimus Pater. Posteà sic & coniunctionem, & se accusat: *In qua sanè experirer exemplo meo, quid distaret inter coniugalis placiti modum, quod fœderatum esset generandi gratiâ, & pactum libidinosi amoris, vbi proles etiam contra votum nascitur, quamuis iam nata cogat se diligi.* Adduxit, vel potiùs indicauit hunc locum disertissimus ille declamator Æneas Robertus *lib.* 2. *rer. indic. cap.* 17. *pag.* 506. & antea in principio capitis hæc verba fecerat, quæ cum merito & dignitate referri possunt: *Concubina contra votum paris, legitima vxor ex voto generat. Hæc suas nuptias profitetur; illa sordes suæ coniunctionis dissimulat.* Qui cùm *cap.* 14. eiusdem libri, nimium æquare voluit iuxta leges naturæ vtramque coniunctionem, proculdubio inseruiuit causæ, quam agebat; in quo scriptores similis argumenti non rarò deficiunt. Pridem in eundem sensum scripserat Demosthenes Orator apud Connanum *lib.* 8. *commentar. cap.* 13. *de concubin. num.* 2. *in fine,* ibi: *Amicas voluptatis causâ habemus, pallacas autem ad quotidianum corporis obsequium; vxores verò ad iusta sobolis procreationem, & fidelem rerum domesticarum custodiam.* Quæ etiam testimonia adducit noster Mesa *d. lib.* 3. *var. cap.* 41. *num.* 17. licèt in his citandis errores præli sint.

Hinc apud Romanos matrimonialem coniunctionem testatio illa solennis præcedebat, 5. Prosequitur eadem sententia.
fieri liberorum quærendorum causâ, de qua fit mentio *in l. si vicinis* 9. *C. de nupt.* & apud Vlpianum *in fragm. regul. tit.* 3. §. 3. & in aliis locis, quæ luculenter adducit Brissonius *lib.* 6. *de form. pag.* 542. & ad quam reducendi sunt textus *in l. in re* 4. *in fine, de fide instrum. l. vxor.* 7. *C. de repudiis*: vbi testationis matrimonialis mentio quoque extat, vt agnouerunt Connanus *dicto cap.* 13. *n.* 1. Cuiacius *lib.* 6. *obs. cap.* 20. P. Faber *lib.* 2. *semestr. cap.* 23. *verb. Nuptiæ*, Caccialupus *in l. si qua illustris, num.* 29. *ad Orphic.* Magnus Præceptor meus D.D. Franc. Ramos, Iurisprudentiæ iubar, & honos sæculi, *in schedias de concubinis*, ex quo prodiisse penitus capita 39. & 41. *lib.* 3. *var.* Antecessoris nostri D. Ferdinandi Arias de Mesa, notauit iam D.D. Ioseph. de Retes, cuius formulæ explicatio, vt ab ea non recedamus, extat, & quidem elegans, apud Calistratum *in l. liberorum* 220. §. *vlt. ff. de v. s.* illis verbis; *Præter hæc omnia natura nos quoque decet, parentes pios, qui liberorum procreandorum animo, & voto vxores ducunt, filiorum appellatione omnes, qui ex nobis descendunt, continere.* Ad quam legem elegantem, & celebrem notam apposuit Dionysius Gothofredus, quæ illustrationi nostri propositi potest deseruire. Inde etiam apud Romanos nota erat inter concubinam, & vxorem differentia; quòd vxor duci non poterat quinquagenariâ maior, quamuis vir esset sexagenario minor, alioquin tale coniugium impar vocabatur, nec ad capiendas hæreditates proderat, ex SC. Caluitiano. Vlpianus *in fragm. regul. tit.* 16. §. *vlt.* cui postea derogauit Iustinianus *in l. sancimus* 27. *C. de nupt.* quia cùm compertum ferè sit ex Physicis, post illam ætatem fœminam partum non edere, noluerunt prodesse Senatores inane coniugium capiendis hæreditatibus, vel legatis. Brissonius *de iure connub. pag. mihi* 260. *& seq.* I. Lypsius *ad Tacitum lib.* 3. *annal. in excursu de legibus, siue annot. mihi* 45. *cap.* 4. & *lib.* 11. *annal. annot.* 96. Iacob. Gothofredus *in quatuor fontib. iuris ciuilis, pag.* 74. Henric. Salmut. *in notis ad memorab. Pancirol.* 2. *p. tit.* 10. *pag.* 186. Petrus Gregorius *lib.* 9. *syntag. cap.* 6. *num.* 3. *&* 5. Cuiacius *lib.* 33. *Pauli ad edict. in l. si sterilis* 21. *in princip. de act. empti*, Sanchez *de matrim. lib.* 7. *disputat.* 33. *num.* 16. Per contrarium concubina & assumi, & retineri potuit cuiuscunque ætatis, *l.* 1. §. *vlt. de concubin.* quia non in vsum procreationis liberorum, sed explendæ libidinis causâ assumebatur: docuerunt Hothomanus *lib.* 5. *obseru. cap.* 6. Cuiac. *ad tit. C. de concubin.* Rodulf. Fornerius *lib.* 1. *rer. quotid. cap.* 22. Anastasius Germon. *lib.* 1. *animad. cap.* 11. Metillus *lib.* 3. *obseru. cap.* 16. D. Ferd. de Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 8. Basilius *lib.* 7. *de matrim. cap.* 54. *num.* 2. Connanus *d. cap.* 13. *num.* 1. ex hisque Magnus Præceptor D. Ramos *in MS. ad leg. Iul. & Pap.* 1. *p. cap.* 2. *num.* 4. *&* 5. ex qua etiam differentia non malè probatur maior propositio suprà posita, nempe liberorum procreationem non intendi primò, & principaliter per concubinatum, sed per expletionem libidinis;

quod

quod cùm oratione probari non possit, satis videtur probatum auctoritate eorum, qui causas, rationemque naturalem solerti speculatione fuerunt contemplati.

6 AMPLIUS ADSTRUITUR EADEM SENTENTIA.

Tertiò sic arguitur: Ad certitudinem prolis, & per consequens ad amorem erga eam, & ad curam educationis valde pertinet coniugum reciproca fides; ideo in matrimonio tria considerantur, proles, fides, sacramentum; sed in coniunctione concubinaria fidei datio nulla intercedit, nullaque per contrarium ratio habetur eius violationis: ergo concubinaria coniunctio nec certitudini prolis, nec educationi eius congrua est. Probatur minor propositio *ex l. si uxor 13. §. si quis 6. vers. quod est in concubina, ad leg. Iul. de adult.* vbi si concubinarius ducat concubinam in vxorem, non potest eam accusare de illo adulterio, quod in concubinatu admisit. Est enim adulterium, vbi celebrati coniugij iura temerantur, & vxoris pudor soluitur. Cognoscimus enim velut præsulem, custodemque coniugij esse Deum, qui non patiatur alienum torum pollui, vt inquit D. Augustinus apud Gratianum *in cap. nemo 4. 32. quæst. 4.* Horatius *lib. 3. carmin. ode 6.*

Fœcunda culpæ sæcula nuptias
Primùm inquinauere, & genus, & domos:
Hoc fonte deriuata clades
In patriam populumque fluxit:
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, & fingitur artibus
Iam nunc, & incestos amores
De tenero meditatur vngue.
Mox iuniores quærit adulteros
Inter mariti vina; nec eligit
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis

Quid sit propriè violatio thori coniugalis ex proprietate sermonis Poëtæ dignosci potest, ex qua apparet reliquas libidines abusiuè appellari adulterium, siue analogicè apud multos Patres, quorum testimonia refert Gratianus *d. causa 32. quæst. 4.* vt etiam non propriè adulterium est, cum qua verum matrimonium non est, licet propter vmbram, aut spem matrimonij, adulterij pœnis vxor putatiua afficiatur *in l. si uxor 13. §. Diui 3. ad leg. Iul. de adult.* & apud nos *in l. 81. Tauri*, quæ est lex 4. *tit. 20. lib. 8. recopil.* latè addendus Tiraq. *post leges connub. glossa 8. ex num. 235.* & secundùm instituta Romana per argumentum ab speciali, idem probatur *ex d. l. si uxor, in princip.* vbi liberta concubina patroni potest de adulterio ab ipso accusari, quamuis non iure mariti, sed extranei. Ratio est, quia propter honestatem concubina in concubinatu patroni potest de adulterio ab ipso accusari, quamuis non iure mariti, sed extranei. Ratio est, quia propter honestatem concubina in concubinatu patroni inuita detinebatur *l. 1. in princip. de concub.* vt valeat hîc, quod sequiori in sensu dixit vetus orator Aterius apud Senecam *in proœmio lib. 4. declamat. Impudicitia in ingenua crimen est, in serua necessitas, in liberta officium*: vt valere pridem censuit Hothomanus *in disput. de nothis, cap. 2.* Detinebatur (inquam) inuitè, vel absolutè, vt voluit Magnus Præceptor meus in prælaudato Schediasmate, vt idem procedat in concubinatu libertæ ac in matrimonio; vel eo saltem, vt connubium iustum ei non adimeretur cum alio, sed adimeretur concubinatus, vt censuit Gothofredus: addendi Brisson. *de iure connub.* & *de ritu nuptiar.* Contanus *d. cap. 13.* D. Martinus de Larreatigui *lib. 8. select. cap. 5. num. 2.* Ergo cùm tantùm liberta patrono suo fidem seruare teneretur, obstrictaque esset lege Iulia de pudicitia, ob peculiarem reuerentiæ rationem, consequens est cæteras concubinas ad præstationem eiusdem fidei obstrictas non fuisse, etiam ex iuris Romani censura.

Quartò sic etiam arguitur: Homini, vt animali rationali, non tantùm procreatio liberorum debet esse proposita, sed eorum educatio, quas simul ponit, & exigit Vlpianus *in l. 1. §. ius naturale, de inst. & iure*, Iustinianus *in princip. Instit. de iure naturali*: Sed concubinatus per se sumptus, & intra terminos concubinatus, non congruit, nec prodest educationi liberorum: Ergo est contra inclinationem, quam homo vt talis debet habere. Probatur minor, quia ad educationem liberorum requiritur, quantùm fieri potest, perpetua coniunctio; quale est ex voto & substantia matrimonium, etiam apud illos, qui diuortia permiserunt, *tit. de ritu nupt. l. 1. ff. pro dote*, cum similibus. Hanc verò perpetuitatem continere minimè potest concubinatus, qui de se perpetuus non est, sed ad placitum liberè duraturus. In quo argumento diutiùs insistendum non duxi, quia ex professo exponitur, fundatur, & roboratur à D. Thoma *in suppl. 3. p. q. 65. art. 3. & 4.* in quibus latè docet, concubinatum esse contra ius naturæ, præbens hanc rationem, quia opponitur educationi liberorum, immò & nutrimento, quæ simul homo intendere debet, secundùm Aristot. *lib. 8. Ethic. cap. 12.* Vnde cùm concubinatus per se sumptus temporariam coniunctionem denotet, & in eo differat substantialiter à matrimonio, consequens est, vt sit per accidens, si aliquando duret in perpetuum; & cùm malitia eius in eo consistat, quod habet per se, sequitur etiam non posse honestari propter illud accidens; nequiorque erit, quantò diutiùs durabit: sed nec poterit illius stabilitas roborari per iuramentum; cadit enim super indebita materia, & illicita, quia quod intrinsecè malum est, per accidens honestari non potest. Quæ est doctrina D. Thomæ *in 4. dist. 26.* 7. DEFENDITUR EADEM SENTENTIA.

Nec obstant argumenta in contrarium adducta, quibus moti fuerunt nonnulli, qui putarunt concubinatum permissam coniunctionem esse secundùm ius, & rationem naturalem: in hac classe numerandi, & recensendi sunt Bartolus *in l. 3. num. 3. & sequentib. de connub.* vbi sequutus Richardum de Malumb. docuit, omnem coniunctionem legitimam esse secundùm ius naturale primæuum, donec sequutæ leges distinxerunt matrimonium à cæteris coniunctionibus, illud approbantes expressè, & eodem modo reprobantes adulterinos coitus; concubinatus verò & vagas libidines nec approbantes, nec reprobantes. Et quamuis legisset glossas marginales Ioannis Andreæ *ad regul. sine culpa, de regul. iuris in 6.* in quibus agnouit veritatem, & matrimonium in Paradiso statim institutum fuisse à Deo, & celebratum inter primos Parentes ante Adami lapsum, 8. RESPONDETUR FUNDAMENTIS CONTRARIÆ SENTENTIÆ.

Genesis cap. 2. & per consequens omnem coitum extra matrimonium esse contra inclinationem naturalem hominis; nihilominus quasi naturalis ratio mutata fuisset, aut alia post Adami præuaricationem orta, docet post peccatum cœpisse esse coitum, non reprobatum concubinatum, & vagam libidinem. Hæc est sententia Richardi, & Bartoli; absurda palam, & planè, sed quam sequuti fuerunt Baldus *in l.* 1. *§. ius naturale, num.* 4. & 2. *de instit. & iure.* quatenus docet omnes ab initio eiusdem conditionis nasci, & fornicariam copulam in esse copulæ ad ius naturale referri; & *in l. eam quam, num.* 34. *C. de fideicommiss.* vbi expresse notat, licitum esse concubinatum. Platea, & Angelus Aretinus *in §. ius naturale, Instit. de iure natur.* Alexander *in l. ex facto* 17. *§. si quis rogatus, numer.* 13. *ad SC. Trebel.* & noster Antonius Gomez *in l.* 80. *Tauri, numer.* 1. vtuntur quasi expresso testimonio Iustiniani textus *in Nouella* 74. *quib. mod. naturales efficiant. legit. cap.* 1. *sub* 6. *collat.* vbi Imperator ait filios illegitimos, quamtumvis naturales, nasci ex concupiscentia; sed ab initio, & ante leges scriptas non fuisse distinctionem inter legitimos, & naturales, quod fortè verum est. Potuit enim distinctio hæc esse pœna, vel præmium à legibus excogitata. Sed quod hæc distinctio inuenta non esset, si credimus Nouellæ Iustiniani, non probat ex iure naturali descendere concubinatum, aut vagum concubitum, quem sensum indicauit, licèt non expresserit, Azo *in summa ad tit. C. de concubinatu, num.* 3. Est alter textus eiusdem Iustiniani in Nouella *quibus modis naturales efficiantur sui, cap.* 1. *sub* 7. *collat.* quæ est nouella 89. vbi eadem extant verba, & expresse profitetur Iustinianus, casum, siue defectum castitatis effecisse filios naturales. Ex quo opinionem Bartoli meritò reprobant Cardinalis Turrecremata *in cap. qui autem* 32. *quæst.* 4. Bermondus *d. tract. de simplici fornic.* & in expositione contextus Bullæ, aut canonis Concilij Basileensis, verbo *Dimittat concubinam*, & alibi sæpe. D. Petrus de Gueuara *in l.* 1. *de inst. & iure, lib.* 2. *numer.* 26. Hieronymus Ceuallos *communion. contra commun. quæst.* 295. præsertim *num.* 4. Farinacius *dicta quæst.* 38. *ex num.* 26. Couar. *de sponsal. cap.* 4. *in princip. num.* 8. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 7. *numer.* 14. noster etiam Ioannes de Rojas *in epit. de succes. ab intest. cap.* 10. *num.* 23. Didacus Perez *in l.* 23. *glossa* 1. *tit.* 3. *lib.* 3. *ordin.* Matienzus *in l.* 6. *glossa* 2. *num.* 6. *tit.* 8. *lib.* 5. *compil.* Sanchez breuiter *de matrim. lib.* 2. *disputat.* 2. *numer.* 3. Nec obstant iam argumenta suprà adducta, quibus satisfaciemus infrà in solutione dubitandi rationis.

9. De concvbinatv ex ivr. canonic. et divino.

Succedit ius diuinum, quo attento concubinatum, & vagum concubitum prohibitum esse, probant Bermondus, Farinacius, Gutierrez, Perez & Matienzo nuper adducti; item Antonius Gomez *in l.* 80. *Tauri, ex num.* 3. post alios antiquiores à se relatos; quorum tamen in hac re auctoritas non admodum me moueret, nisi expressum ita esset in sessione 2. Concilij Basileensis, cuius verba infrà in solutione rationis dubitandi dabimus; quæ verba, sessionemque omnes DD. Pij vt legitima agnoscunt, cùm ante schisma, & scissuram Concilij sint, & eo maximè, quia à Leone X. approbata fuit illa decisio, editâ specialiter Bullâ de concubinatu prohibendo. Quare non erit perditæ operæ id expressiùs indagare. In primis noto, reprobationem fornicationis, & vagi concubitus ab eodem fonte per contrarium prouenire, à quo prouenit approbatio castitatis matrimonialis; itaque vtriusque eadem origo est: de qua oppositione ita Clemens Alexandrinus *lib.* 3. *strom. Sunt ergo separata fornicatio, & matrimonium; quoniam à Deo longè est diabolus.* Lactantius Firmianus *lib.* 6. *diuinar. instit.* & *de vero cultu cap.* 23. *Nec tantùm alienis toris, quæ attingere non licet, verùm etiam publicis, vulgatisque corporibus abstinendum Deus præcepit, docetque nos cùm duo inter se fuerint corpora copulata, vnum corpus efficere.* Diuus Augustinus *de Genesi ad litteram lib.* 9. *cap.* 7. *Denique vtriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum, vt quod sanis possit esse officium, sit ægrotis remedium; nec enim quia incontinentia malum est, ideo connubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum; immò verò non propter illud malum, cui culpabile est hoc bonum; sed propter hoc bonum, veniale est illud malum.* Secundò noto, matrimonium à Deo institutum fuisse in Paradiso, & posteà eleuatum ad rationem sacramenti nouæ legis, vt latè probauimus *in cap.* 1. *de spons.* Igitur si est diuina institutio matrimonij, diuina etiam est reprobatio fornicationis; cùm sit peccatum contra legem diuinitus datam matrimoniali coniunctioni. Ex quo apparet, esse hæreticum dicere, licitum esse vagum concubitum, vel non esse peccatum mortale simplicem fornicationem, vt contra Beguardos, & Beguinas diffinitum fuit in Concilio Vien. cuius pars refertur *in Clement. ad nostram*, 3. *de hæreticis.* Quare ita pertinaciter sentiens, punitur per Inquisitores hæreticæ prauitatis. Succedebat ius canonicum, sed cùm concubinatus sit prohibitus iure diuino, necesse non est indagare, an iure ecclesiastico permissus sit; quod faciunt præfati authores, haud necessariò: illud tamen constat, variis pœnis prohibitum fuisse iam à primis Ecclesiæ sæculis concubinatum, tam laicis, quàm ecclesiasticis personis, diuersis Conciliis, tam generalibus, quàm prouincialibus, ex quibus nonnullos canones adduxi in Concilio Illiber. Iure verò ciuili Romanorum ea concubina licita erat, quam quis non maritali animo, sed concubinatus tantùm causa, sine stupri crimine domi habebat, *l.* 1. *& per totum ff. de concubinis*, *l. cum talibus* 16. *ff. de his quib. vt indig.* plura de his concubinis, & quatenus à legitima vxore differrent, congesserunt Scipio Gentilis *lib.* 1. *de donat. inter, cap.* 8. Bermondus *integro tract. de concub.* Connanus *lib.* 8. *comment. cap.* 13. Cuiacius *lib.* 5. *obseruation. cap.* 6. Duarenus *ad tit. de inoffic. testamento, cap.* 6. Pinel. *lib.* 2. *select. cap.* 18. Meril. *lib.* 3. *obseruation. cap.* 15. Larreatigui *lib.* 8. *select. cap.* 5. Langleus *lib.* 8. *semestr. cap.* 8. Robertus *lib.* 2. *rerum iudic. cap.* 17. fusè Arias à Mesa *lib.* 2. *var. cap.* 40. & nos *in cap. inter opera, de sponsalibus.*

10. Traditvr ratio decidendi.

Sed vt ad rationem decisionis accedamus, notandum est, quantum dedeceat sacras personas

sonas carnalis commixtio ; siquidem vas humani corporis Deo consecratum efficitur prophanum, & sanctitas ei conciliata per totum, quo fuerat Deo addictum, sacrilegè euertitur. Accedit incompossibilitas sacrarum functionum, ad quas obeundas clerici destinantur, vt fusissimè disserunt Michael à Medina *cap.* 49. *ad* 67. Espenceus *lib.* 2. *de continentia, cap.* 7. Antonius Monchiacenus *de sacrif. Missæ p.* 2. *sect.* 31. Theophilus *de calum. sect.* 2. *serie* 2. *cap.* 5. Rectè ergo in præsenti clerici concubinas habentes, per depositionis, & excommunicationis pœnas coguntur eas dimittere. Firmatur hæc prohibitio exemplo Gentilium, apud quos adeò castitas commendabatur in suis sacrificiis, vt sacerdotibus vtriusque sexus ad sacra peragenda accessuris, omnia venerea, aut quæ castitatem lædere possent, prohiberentur. Virgil. *lib.* 6. *Æneid.* ibi :

Quique sacerdotes casti dum vita manebat.

Ouidius *lib.* 2. *Fast.*

Casta sacerdotum tempora fronte gerit.

Seneca *de clement. cap.* 1. ibi : *Indignum te sacerdotio dicerem, si transires per lupanar.* Inde Plutarchus *in problem. cap.* 11. ait, Romanos sacerdotes caprâ abstinere solitos, & non modò attingere, verùm nominare, peccatum putarent ; quia id animal libidinis symbolum est, teste Columella *lib.* 7. *de re rustica, cap.* 6. Festus etiam tradit, Dialibus Romæ nefas fuisse hederam tangere, propterea quod apud eos lasciuiæ signum erat. Horatius *od.* 15.

Arctius atque hederâ procera adstringitur ilex.

Et *od.* 36.

Lasciuis hederis ambitiosior.

Vestales quoque virgines adeò continentiam seruabant, vt si quam reperiebant virginitatem violasse, viuam sub terra defodiebant. Ouidius :

Nulla, quæ dicitur vitâ temerasse sacerdos,

Hoc duce, ne viua defodiatur humo.

Referunt Plutarchus *in vita Numæ*, Valer. Maximus *lib.* 8. *cap.* 3. ex Gellio, & Liuio Rosinus *lib.* 3. *antiquit. cap.* 19. Immò & Sacerdotes Deæ Cybeles sibi virilia amputabant, vt in religiosa castitate permanerent : refert Rauisius Textor *lib.* 1. *officinæ, cap.* 2. facit Porphyr. in in ipso ferè fine libri primi de abstinentia, ibi : *Cùm sit nobis cum Deo, qui solus super omnia, & vltra incorpoream naturam eminet, conuersandum, debemus omnimoda animi castitate illi accedere, in terra vix cuiusquam sensum facere corporeum, si probè & sanctè viuamus ; quantò enim omnium pater simplicior, purior, & sibi sufficientior (quasi longè à materiæ contagione seiunctus,) tanto etiam qui ad illud accedit, omnimodè purus, & castus esse debet, incipiens à corpore, & in singulas interioris hominis partes desinens ; quibus omnibus præscriptis quisque pro suo modulo, & naturæ conditione castitatem distribuat.* Plura congesserunt de continentia sacerdotum apud Gentiles Philippus Camerarius *horar. succes. cent.* 1. *cap.* 1. Espenc. *de contin. lib.* 2. *cap.* 11. Tiraquellus *in l.* 15. *connub. num.* 118. Siluius Clarus *lib.* 1. *de legibus, cap.* 1. & 29. Simon Maiolus *dier. canicul. fol.* 375. Si ergo vanis in sacrificiis, & à falsis sacerdotibus ita castitatem obseruatam,

& commendatam legimus, quantò magis veri sacerdotes, & cæteri ministri Ecclesiæ eam seruare, & continenter viuere debent. Meritò ergo clerici concubinarij à sacris canonibus variis pœnis plectuntur, vt eis deterriti concubinas dimittere cogantur. Synodus Francica sub Carolo Magno, anno 752. clericos adulterantes, vel fornicantes de peculiis, seu pecuniis ecclesiarum, abstulit, beneficio priuauit, degradauit, & ad pœnitentiam coegit in carcere pane & aqua duobus annis agendam. Et canon. Apost. deponuntur ; & in Concilio Gangrensi relato *in dicto cap. presbyter*, 82. *dist.* decennali pœnitentia macerari iubentur. Zacharias & Bonifacius Pontifices *in cap. decernimus* 28. *dist. cap. presbyteris*, 27. *dist.* statuerunt concubinarios vix tales sacerdotes esse æstimandos, ita vt neque sacerdotio fungi, nec diuina mysteria contingere illis permittatur. Has, & alias pœnas congerunt Bermondus *vbi suprà*, D. Ioannes Vela *de delictis cap.* 6. Fragoso *de regim. Christ. reip.* 1. *p. lib.* 2. *disp.* 4. non tamen coguntur clerici concubinas abiurare propter periculum periurij, & lapsûs facilitatem ; sæpe enim legislatores curauerunt à periculo peierandi homines arcere ; vnde conditio iurisjurandi vltimis voluntatibus adiecta à Prætore remittitur, *l. quæ sub conditione* 8. *ff. de condit. instit. l. non dubitamus* 20. *l. hæc* 26. *ff. eod. l. libertus* 20. *de bonis libert. l. si post diem* 5. §. *sed si ea, ff. quod dies legati, l.* 1. §. 2. *ff. ad leg. Falcid. l. si quis* 13. §. *qui ita* 3. *ff. de statulib. l. vlt. ff. de liberali causa, l. si quis* 112. §. *penult. & vlt. ff. de legatis* 1. *l. facta*, §. *quod si, ad Trebel. l. si à milite* 29. §. *edictum, ff. de testam. milit. l.* 62. §. *si danda, ad Trebel.* Illustrant Donellus *lib.* 6. *comment. cap.* 18. & *lib.* 8. *cap.* 32. vbi Osualdus *littera M.* Idem *lib.* 24. *cap.* 20. *litt. C.* Cuiacius *lib.* 5. *obs. cap.* 1. & *ad Nouell.* 1. *Iustin.* & *lib.* 54. *Pauli ad edict. in l.* 2. §. *si à pupillo, ff. pro emptore*, & *in dicta l.* 8. *ff. de condit. instit.* Duarenus *ad eundem titulum cap.* 4. Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 12. *num.* 45. & 947. Sarmiento 1. *select. cap.* 10. *per tot.* Goueanus *in l.* 1. §. *ad eos, ad leg. Falcid.* Basilius 3. *de matrim. cap.* 8. Valentia *ad tit. de liberis & posth. cap.* 5. *num.* 5. Arniseus *de iure connub. cap.* 4. *sect. vlt.* Faber 8. *tit.* 19. & 20. *cap.* 2. & *in l.* 7. §. *item, de dolo.* Costa *lib.* 1. *select. cap.* 10. Fornerius *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 22. ad quam conditionem referendi sunt textus *in l. Antistius* 62. *ff. de acquir. heredit. l. ciuitatibus* 111. §. *vlt. ff. de legat.* 1. *l. facta* 63. §. *si danda, ff. ad Trebel. l. libertus* 20. *ff. de bonis libert. l. cum pater* 77. §. *filius matrem.* 23. *ff. de legat.* 2. *l. si quis decedens* 37. §. 5. *ff. de legat.* 3. *l.* 1. §. *ad eos, ff. ad leg. Falcid. l. municipibus, l.* 20. & 26. *ff. de condit. & demonstr. l.* 14. *ff. de condit. instit. l.* 1. §. *ad hæc, C. de bonor. possess. l.* 7. *vers. planè, de oper. libert. l.* 3. *de iure fisci, l.* 1. §. *si parenti, l. si filius* 13. *de condictione caus. dat.*

Nec obstat difficultas suprà expensa ex auctoritatibus sacræ paginæ, quibus nonnulli hæretici moti virginitatem, & cœlibatum improbarunt, coitum verò etiam extra matrimonium licere docuerunt, quos vt facilè refellamus, ye- rumque sensum prædictarum auctoritatum percipiamus, supponimus, tantùm esse licitam, & legitimam ex iure naturali, diuino, & ecclesiastico, eam coniunctionem, quæ habetur per coniugium

II. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

coniugium. Vlpianus, & Iustinianus *in l. 1. §. ius naturale, ff. de instit. & iur. §. ius naturale, Instit. eod. tit.* iuxta quorum sententias accipiendus est Diuus Isidorus *in cap. ius naturale, 1. dist.* dum docet, viri & fœminæ coniunctionem iuris naturalis esse: quapropter extra matrimonium illicita est omnis coniunctio, & peccato subiecta, vt probant late Thomas Sanchez *lib. 2. de matrim. disput. 2. num. 2.* F. Alf. Mendoza *d. quæst. 4. positiua.* Nec contrarium deducitur ex illis verbis: *Non erit apud te sterilis vtriusque sexus.* Exodi *cap. 23. Non erit infœcunda, nec sterilis in terra tua.* Vnde Hebræi credebant, steriles, & infœcundos maledictos esse, vt refertur *Iudic. cap. 13. Genesis cap. 30. Tobiæ cap. 3. Isaiæ cap. 5.* Non enim in eisdem locis præcipitur fœminis coniunctio cum viris, aut è contra; sed extrema quædam felicitas promittitur seruantibus legem Dei; nam iis dicitur: *Benedictus eris inter omnes populos, non erit apud te sterilis vtriusque sexus, tam in hominibus, quam in gregibus tuis.* Rursus quod non contineatur præceptum in prædictis verbis, ex eo apertè constat, quòd non dicit Dominus: *Non erit apud te virgo, aut cælebs*; sed: *Non erit apud te sterilis*; cùm sterilem esse, vel non, in hominis arbitrio non sit, & potestate positum, vnde non debuit à Deo præcipi. Hebræi verò vulgò putantes indictam esse maledictionem non relinquentibus semen in Israël, planè toto cœlo errabant; ideo autem dolebant, & lamentabantur, si sine liberis decederent, eatenusque rei vxoriæ accuratiùs incumbebant, quia cùm ex fide crederent de suis posteris Messiam nasciturum, curabant cum liberis decedere, ne Christus deforet, cuius aduentum vehementissimè exoptabant; quia posse euenire vnusquisque credebat, vt ipse esset auus, aut atauus Messiæ. Docuerunt Lypomanus *in caten. Genesis, cap. 30.* D. Thomas *in 4. dist. 30. quæst. 2. artic. 1. quæstiunc. 1.* Superest testimonium illud Genesis *cap. 1. Crescite & multiplicamini*, explicandum; nam pro tempore, quo hæc verba dicta sunt, non potest dici quod virginitas licitè seruaretur. Hoc vt explicemus, præmittamus fuisse quosdam qui non de carnali corporum fœcunditate, & filiorum naturalium copia, sed de mentium & animorum spirituali virtute propaganda illud Genesis intelligerent; & in eo quod sequitur: *Implete terram, & dominamini eius*; per terram intelligebant carnem, quam præsentiâ suâ implet anima: ita tamen, vt post peccatum fœcunditatem spiritualem in carnalem conuersam esse dicerent. Ita refert Diuus Augustinus *lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 21. & 22.* & fauet huic parti *in lib. de Genesi contra Manichæos, cap. 19.* & *lib. 13. confes. cap. 4.* & *de bono coniugali cap. 2.* & *lib. de serm. Domini in monte, cap. 21.* & D. Chrysostomus *lib. de virginibus, cap. 27.* & *homil. 18. in Genesim*, & Gregorius Nyssenus *lib. de creat. homin. cap. 28.* & Damascenus *lib. de fid. Orthodox. cap. vlt.* & *lib. 4. cap. 16. & 25.* quod non semel approbat Abulensis *super Genesim 1.* & fauet Magister *in 2. sent. dist. 20.* dicens: Ad gignendos filios parentes nostros in paradiso misceri non potuisse, nisi post peccatum. Cæterùm breui nos ab hac eximemus quæstione, nam constanter asserimus, illa verba: *Crescite & multiplicamini*, ad carnalem filiorum propagationem pertinere. Itaque si status innocentiæ perdurasset, ibi in paradiso carnali copulâ se protoparentes nostri, & eorum filij miscuissent: tractat neruosè, & eleganter Diuus Augustinus *lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 22.* Origenes *homil. 1. in Genesim.* Rupertus, & Iunilius vt *in catena Lypomani, Genesis 1.* & *in Sixto lib. 5. annot. 20. 21. & 63.* Michael de Medina latissimè *lib. 5. de sacrorum homin. contr. controu. 2. cap. 1.* vbi Patrum dicta explicantur simul, & in D. Thoma *1. p. quæst. 98. artic. 2.* Nunc respondeo, verum esse, illis verbis, *Crescite & multiplicamini*, contineri præceptum, non tamen pro pro quocunque statu, ac tempore, sed pro illis mundi primordiis, donec humana species extenderet propagines suas, hoc est, multiplicarentur homines. Rectè Scotus *in 4. dist. 26. quæst. vnic. §. per hoc patet*, ait: *Crescite, & multiplicamini, est institutio per modum præcepti affirmatiui, ita quod obligat non ad semper, sed tempore necessitatis.* Idem habet Magister *ead. dist.* S. Thomas *1. p. quæst. 98. art. 2. ad 3. in fine.* Hist. Schol. *in Genes. cap. 29.* Lira *in lib. iudic. cap. 11.* Nec etiam contrariam nos mouet exemplum Patriarcharum, quos legimus iustos in Dei populo concubinas habuisse: oportet enim intelligere, eas matrimonio fuisse iunctas, concubinas tamen dici, quia de vtriusque, concubinæ, scilicet & vxoris ratione aliquid habebant, iuxta primarium matrimonij finem, & à quo matrimonij coniunctio nomen habet; atque ita concubinas in sacra pagina pro secundis vxoribus minùs solennibus acceperunt Rupertus *in Genesim lib. 7. cap. 39.* Abulensis *in cap. 19. Iudic. quæst. 3.* & *in lib. 1. Regum, cap. 8. quæst. 209.* Bellarminus *lib. 1. de matrimon. cap. 11.* Georgius Ambian. *ad Tertul. de exhort. castitat. cap. 6. obs. 2.* P. Serlogus *in Cantica vestig. 34. cap. 6.* Accedit, plura eo tempore contigisse in figura, & secundum allegoriam dicta esse; quod ergo putas esse peccatum, aduertas esse mysterium, posteris temporibus futura reuelans. De duobus populis Iudæo, & Christiano latiùs prosequitur Espenceus *d. lib. 2. de Bigam. cap. 9.*

Nec obstat quod expendebamus de iure ciuili, iuxta quod dicebamus, concubinatum legitimam coniunctionem esse; de eo enim iure sic censuit D. Thomas *d. art. 3. Ad primum ergo dicendum, quod in gentibus, quantum ad multa, lex naturæ offuscata erat. Vnde accedere ad concubinam malum non reputabant, sed passim fornicatione quasi re licitâ vtebantur, &c. Ad secundum dicendum, quod ex prædicta obscuritate, in quam ceciderunt Gentiles, Deo debitam gloriam non reddentes, vt dicitur ad Romanos primo, lex illa processit, & non ex instinctu legis naturalis. Vnde præualente Christiana religione, lex illa extirpata est.* Ergo parum curandum est de legibus Romanis, & vtriusque Imperij, & aliis similibus aliarum nationum, quæ concubinatum approbarunt. Sunt enim contra dictamen rationis naturalis, & per consequens iniustæ, vtpote ab offuscata ratione prouenientes. Sub Gentilibus permissæ fuerunt concubinæ indistinctè; Vopiscus tamen narrat, Imperatorem Aurelianum interdixisse vsum concubinarum ingenuarum. Iustinianum solutorum concubinatum

12. PROSEQVITVR EADEM SOLVTIO.

natum retinuisse probant textus *in l. si qua illustris 5. C. ad Orphicianum*, *l. Diui 5. de natural. liber.* Nouella 89. *cap.* 12. §. 5. Nec facile etiam post amplexam christianam religionem prauus mos auertuncari potuit, licèt sancti Ecclesiæ Patres in eum sese inueherent totis eloquentiæ lacertis, quorum nonnulla testimonia suprà relata sunt. Sustulit Leo Philosophus Imperator suâ Nouella 89. & prohibitionem repetiuit Constantinus Porphyrogenita apud Harmenopulum *lib.* 4. *tit.* 6. *in fine.* Verum tamen iure ciuili permissus fuisset concubinatus, tanquam licitus; an toleratus, tanquam minùs malus, disputant Bermondus Gentilis, Connanus, Arias de Mesa, & alij suprà citati. Nec obstat textus *in dicto cap. Christiano* 34. *dist.* quem de vxore non iusta sine dotalibus instrumentis ducta, quæ ob id concubina dicebatur, sed naturaliter coniux erat, accipiunt Barbosa *ibi*, Gregorius Lopez *in rubric. tit.* 14. *part.* 4. *glossa* 3. Couar. *de sponsal. cap.* 4. *in princip. num.* 9. quem, vt solent, transcribunt Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 7. *ex num.* 30. Matienzus *in l.* 6. *glossa* 2. *à princip.* maximè *ex num.* 3. *tit.* 8. *lib.* 5. *recopil.* aliis insuper adductis Menochius *de arbitr. casu* 418. *ex num.* 13. Et licèt parum distinctè Farinacius 4. *p. de delict. carn. quæst.* 138. *num.* 20. Francisc. Corjolanus *in notis ad Concil. Tolet.* 1. Ferdinandus de Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 8. vbi alios congessi. Nec etiam obstat textus *in d. cap. is qui non habet* 4. 32. *dist.* qui deductus est ex Concilio Tolet. 1. *can.* 17. vbi ita legitur: *Si quis habens vxorem fidelis concubinam habeat, non communicet; caterùm is qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet, à communione non repellatur, vt vnius mulieris, aut vxoris, aut concubinæ, vt ei placuit, sit contentus: aliàs viuens abiiciatur, donec desinat, & ad pænitentiam reuertatur.* Quæ verba de iniusta vxore accipi posse, notaui iam *in dicto canone Concil. Illiber.* Sed iuxta tradita faciliùs accipi potest textus ille de tolerantia qualiquali Ecclesiæ erga laicos, videlicet PP. Hispani in dicto Concilio Toletano celebrato sub Ataulpho I. Gothorum Rege Ariano, aut instante iamiam Ataulpho, sub Honorio, in quo à nostratibus nonnihil dissentit Baronius, laicis non permisisse tanquam licitum vsum concubinarum, sed tolerasse, quia leges vitio extirpando impares erant, præsertim ecclesiasticæ, & quando in Principibus Prælati nullam opem inuenire poterant, quâ peccantes compescerent: quæ solutio probatur ex illis sæculi moribus, de quibus sic Saluianus Massiliensis Episcopus *lib.* 7. *de prouidentia Dei: Quid Hispanias? nonne eadem, vel maiora forsitan vitia perdiderunt? quas quidem cœlestis ira etiamsi aliis quibusdam Barbaris tradidisset, digna tamen flagitiorum tormenta tolerauerant puritatis inimici; sed accessit hoc ad manifestandam illis impudicitiæ damnationem, vt Vuandalis potissimùm, idest pudicis barbaris, traderentur: dupliciter in illa Hispanorum captiuitate Deus ostendere voluit quantùm odisset carnis libidinem, & diligeret castitatem, cùm & Vuandalos ob solam vel maximè pudicitiam illis superponeret, & Hispanos ob solam vel maximè impudicitiam subiugaret.* Culpam namque impudicitiæ probabiliter reiicit in Romanos, qui sub illud tempus Hispanis imperabant, disertissimus politicus historicus noster D. Didacus de Sahabedra & Fajardo *in chron. Gothico, cap.* 2. vel ex eodem Massiliensi Episcopo, qui illos extremæ impudicitiæ reos damnauerat. Sed vtcunque sit, constat tempore Concil. 1. Tolet. adeo libidine efferbuisse Hispanias nostras, vt satis ducerent PP. pellices vxoratis adimere, quas ius ciuile ipsorum Romanorum interdicebat, *l. ex parte* 121. §. 1. *ff. de verb. obl. l. Massurius, ff. de v. s.* ad concubinas tamen solutorum conniuisse, quia non omnia poterant; hoc tamen ex vitio sæculi proueniebat, & adeo rem illicitam continet, vt etsi licitam faciat permissionem ex parte eius, qui cùm potest prohibere, non prohibet; non verò ex parte eius, qui non vtitur medicina, ne magis vlcus recrudescat, & morbi terribiliores fiant. Igitur & ecclesiastica potestas cùm occasionem aptam cernit, tenetur concubinatum solutorum censuris, & pœnis compescere; & sæcularis brachium, auxiliumque impertiri punitioni, & ipsam Magistratibus suis sæcularibus committere; & quicunque ex iis impedimentum ponat sine maximo periculo & metu probabilissimo maioris damni & grauioris sceleris, veluti schismaticus peccauit, fietque particeps vitij; idcirco in prædicta sessione 20. Concil. Basileens. ita decreuerunt Patres: *Et cùm omne fornicationis vitium lege diuina prohibitum sit, & sub peccati mortalis pœna necessariò euitandum, monet omnes laicos, tam vxoratos, quàm solutos, vt similiter à concubinatu abstineant*, &c. non inuenitur pœna, quæ postea in omnes sancita sit per Trident. *d. sess.* 24. *de reform. cap.* 8. sed ex iniuncta cura Principibus illicò tanquam res illicita cœpit pœnis corporalibus coerceri: notarunt ad prædicta verba Concil. Basil. Bermondus, Rebuffus, & Monochius *de arbitr. casu.* 418. & quamuis huius Concilij non meminerit, punitionem hanc infligendam agnouit Paulus de Grillandis *lib.* 3. *qui est de pœnis omnifariam coitus, §. quæro* 11. Nec obstat quod expendebamus *ex d. cap.* 2. *qui clerici vel vou.* nam licèt clerici cogendi non sunt abiurare concubinas propter periculum periurij, argumento textus *in l.* 2. *C. de indict. viduit.* tamen compellendi sunt abiurare vxores iniustè ductas, iuxta formam præscriptam *in cap. ab isto* 35. *quæst.* 6. quia non datur æquale periculum iterum cohabitandi cum eis, tanquam cum vxoribus, ac datur in concubinis, ad quarum consortium facilè redire valent.

CAPVT VII.

[a] Lucius III. *Magistro & Fratribus Militiæ S. Iacobi.*

VEstra deuotio duxit inquirendum, vtrum vobis Ecclesias Parochiales adeuntibus, vtile sit Missas eorum audire, qui concubinas habere creduntur. De hoc enim videntur sacrorum canonum sententiæ emanasse. Alicubi enim dicitur: Nullus audiat Missam presbyteri, quem scit indubitanter concubinam habere. Alicubi legitur: Non potest quis, quantumcunque pollutus, diuina sacramenta polluere, quæ purgatoria cunctarum pollutionum existunt. Quicunque enim sacerdos sit, quæ sancta sunt, coinquinare non potest. Sumite ergo ab omni sacerdote intrepidè Christi mysteria, quia omnia in fide Christi purgantur. Cæterum aliud crimen est notorium, aliud occultum. Notorium diffinitur, de quo presbyter canonicè condemnatur: occultum quod adhuc ab Ecclesia toleratur. Item aliud est à talium officiis abstinere, vt peccandi licentia cæteris auferatur, & huiusmodi ad pœnitentiæ fructum trahantur: atque aliud, si tanquam falsa in fornicatione iacentium talia mysteria respuantur. Sine dubitatione itaque teneatis, quod à clericis, & presbyteris, quatenus fornicariis, quamdiu ab Ecclesia tolerantur, nec est crimen euidens, licitè audiuntur diuina officia, & alia recipiuntur ecclesiastica sacramenta.

NOTÆ.

1. [a] L*Vcius III.*] In secunda collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* legitur Lucius III. ex Concilio Magunt. sed malè: in hac sexta collectione, & post Concilium Lateran. *p.* 50. *cap.* 38. habetur, Magistro, & Fratribus Militiæ sancti Iacobi; quam inscriptionem retinendam esse iam notauit Cuiacius in præsenti. Circa institutionem, & confirmationem ordinis Militiæ S. Iacobi de la Spatha in Hispania, varia adduxerunt Historici nostri; illud certò liquet, Ordinem hunc iam fuisse institutum per annos 1030. vt constat ex verbis cuiusdam priuilegij in fauorem monasterij Salmantini monialium Sancti Iacobi; quod pro foribus Ecclesiæ litteris deauratis est transcriptum; quodque referunt, originem, & progressum huius Militiæ prosequentes, D. Franciscus de Vergara & Alba, in supremo Castellæ Senatu, & Inquisitionis Consiliarius egregius, P. Andreas Mendo *de Ordinibus Militaribus dispu.* 1. *q.* 6. *per totam.* D. Petro Fernandez de Fuente Encalada, primo huius præclari Ordinis Ministro, & eius Fratribus Lucius in præsenti rescribit.

CAPVT VIII.

[a] Innocentius III. *Oxomen. Episcopo.*

TVa nos duxit fraternitas consulendos, si de clericis publicè concubinas habentibus, qui quando conueniuntur à te, se esse concubinarios diffitentur, nec apparet contra eos legitimus [b] accusator, credendum sit testimonio bonorum virorum, inter quos viuere dignoscuntur. Nos igitur consultationi tuæ taliter respondemus, quod si crimen eorum ita publicum est, vt meritò debeat appellari notorium, in eo casu nec accusator, nec testis est necessarius, cùm huiusmodi crimen nullâ possit tergiuersatione celari. Si verò publicum est, non ex euidentia, sed ex [c] fama, in eo casu ad condemnationem eorum sola testimonia non sufficiunt; cùm non sit [d] testimoniis, sed testibus iudicandum. Sed si de clericis illis talis habeatur suspicio, vt ex ea scandalum in populo generetur, licèt contra ipsos non apparuerit accusator, tu tamen eis canonicam potes [e] purgationem indicere; quam si præstare noluerint, vel defecerint in præstanda, eos canonicâ potes animaduersione punire. Datum Later. v. idus Maij.

NOTÆ.

[a] I*Nnocent. Exomensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. In Epistolis verò Innocentij editis à Sirleto, *fol.* 310. legitur Oxomen. ex textus autem serie deduci non potest vtra ex his inscriptionibus retinenda sit, & an de clericis Angliæ, vbi extat Ecclesia Oxoniensis; an verò de sacerdotibus Hispaniæ, vbi reperitur Oxomensis, loquatur Innocent. III. Credo tamen legendum esse Oxomensi, tum ob fidelitatem prædicti codicis,

dicis, recogniti, & castigati à Guillelmo Sirleto; tum quia in eodem libro epistolà antecedenti rescripsit Innocentius III. Episcopo Oxomensi pro restituendis Canonicis regularibus in ipsa Ecclesia: vnde statim de clericis concubinariis ipsius diœcesis ab Episcopo Oxomensi consultus in præsenti epistola rescribit. De Oxomensi Ecclesia iam nonnulla notaui *in cap. de hoc, de simonia.*

[b] *Nec accusator.*] *Cap. ad nostram 21. §. 1. de iureiur. cap. 3. de testibus cogendis, cap. 3. de eo qui cognouit consanguin. cap. manifesta., cum sequent. 2. q. 1. cap. euidentia*, vbi dicemus, *de accusat.*

2. [c] *Fama.*] Cui, aut rumori non temerè credendum est, *cap. 2. hoc tit. cap. 6. de fide instrum. cap. 5. de eo qui cognouit. Alioquin*, inquit Quintilianus, *fraude inimicorum falsa vulgantium sæpe fama noceret etiam innocentibus; fama sæpenumerò malignitas initium, credulitas incrementum dat.* Fama igitur notorium non facit, sed vt scriptum est *in cap. intellecto 33. de iureiur.* quasi notorium.

[d] *Testimoniis, sed testibus.*] Verba sunt textus *in l. 3. § idem Dominus, ff. de testibus, cap. 2. qui matrimonium accusare.* Cicero pro Posthumo ait, iisdem testibus inquam, & quidem non productis, sed dictis testium recitatis, quasi præiudicata res ad has causas deferatur. Tacitus *lib. de Oratoribus*, ibi: *Testimonium in iudiciis publicis, non absentes, nec per tabellam dare, sed coram, & per præsentes.* Differentiam inter testes, & testimonia iam exposui *in cap. 1. de testibus.*

[e] *Purgationem.*] De qua Deo volente agemus *in cap. 1. de purgat. canonic.*

CAPVT IX.

Idem [a] *Pistorien. Episcopo.*

A Nobis tua fraternitas requisiuit, vtrum ab aliis decimas exigere debeas, qui possessiones dant, vel recipiunt ad affictum, cùm alij se conentur per alios excusare, quominus cogantur ad decimas persoluendas: quid etiam sit de mulieribus in Episcopatu tuo presbyteris in capellis sub conuersationis specie cohabitantibus, faciendum, vnde infamia irrogatur ordini clericorum. Cùm igitur quilibet decimas soluere teneatur, nisi à præstatione ipsarum specialiter sit exemptus, fraternitati tuæ duximus respondendum, quod à dantibus possessiones, & accipientibus ad affictum, de fructibus, quos percipiunt, decimæ sunt soluendæ, nisi ab eis aliquid ostendatur, quare ab huiusmodi sint immunes. Cum clericis quoque non permittas mulierculas habitare, nisi fortè de illis personis existant, in quibus naturale fœdus nihil permittit sæui criminis æstimari. Datum Lateran. 3. Non. Decembris.

NOTÆ.

1. [a] *Pistoriensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 2. & in cap. à nobis, de decimis*, vbi extat alia pars huius Decretalis. Pistoriensis ciuitas perantiqua est Etruriæ, ad radices Alpium, in plano, fertilique solo sita patet, lata, amœna, omnium fructuum genere abundans, quà Florentiam itur: eius meminerunt Plautus, Sallustius, Plinius, & Marcellinus congesti ab Vghellio *tom. 3. Ital. sacr. fol. 352.* à quo inter primas Etruriæ ciuitates, quæ Christianam fidem susceperunt, vt prima recensetur: eius Præsulum catalogum ipse refert, Sophrido eius Episcopo, cuius gesta refert Vghellius *num. 23.* missa est præsens decretalis, quam restituo ex epistolis Innoc. Coloniæ editis, *fol. 467.* & eam exposui *suprà in cap. 1.*

CAPVT X.

[a] Gregorius IX.

QVæsitum est de clericis in fornicationem prolapsis, si eorum sit officium priusquam pœnituerint audiendum. Verùm etsi quemlibet pro mortali peccato, quoad seipsum constet esse [b] suspensum, non debet tamen in officiis euitari: quia quantùm ad alios, etiam in casu proposito suspensus non est, [c] nisi peccatum huiusmodi sit [d] notorium per sententiam, seu confessionem factam in iure; aut per euidentiam rei, quæ tergiuersatione aliqua celari non possit.

NOTÆ.

[a] *GRegorius IX.*] A quibus tamen consultus, non constat: forsan motu proprio præsentem edidit constitutionem, vt de ipso Gregorio iam sæpe sæpius notaui in hoc opere.

[b] *Suspensum.*] Non tamen inde inferas, peccatum mortale esse censuram, quia peccatum

nequaquam habet rationem censuræ, aut pœnæ, vt considerat Vazquez *tom.1. in 3. part. de excommunic. dub.1. num.7.* licèt per illud peccator priuetur perceptione sacramentorum, & amittat fidelium communicationem, quæ per charitatem fit, *cap. moneat 15. q.1.* Vnde non est audiendus Ioannes Major *in 4. dist.18. q.2.* qui sequutus Glossam *in cap. si quem, verbo Non tantùm, de sent. excom.* existimauit, omne peccatum mortale, per quod peccator à perceptione sacramentorum repellitur, minorem excommunicationem esse; quem doctè refellunt Couar. *in cap. alma mater, in princip. num.5.* Gibalinus *de censur. disquisit. 2. q. 2. num. 8.*

2. [c] *Nisi peccatum.*] Ex his verbis deducunt Couar. *in Clement. si furiosus, p.1. §. 1. num. 5.* Nauarrus *in Manuali cap.25. num.76.* & *cap.27. num. 154.* & *consil. 17. de clerico excom. num. 2.* clericos concubinarios notorios esse ab officio, & beneficio suspensos ipso iure: pro quibus etiam faciunt caput *si qui sunt, 28. dist.* caput *nullus*, caput *præter, 32. dist.* caput *sacerdotes, 50. dist.* caput *si quis amodò, 81. dist.* & declaratio Cardin. ad Trident. *sess.25. de reform. cap.14.* ibi: *Clerici concubinarij notorij sunt etiam hodie ipso iure à diuinis suspensi, prout in veteri iure sunt.* Sed adhuc contrarium docuerunt Suarez *de censur. disput. 38. sect. 3. num.12.* Valensis *de beneficiis lib.1. tit.13.* Gibalinus *de irregul. cap.5. q.4. consect.7.* & *de censur. disquisit.7. q.1. consect.35.* & *in synopsi, verbo Concubinarij*; qui rectè distingunt inter suspensionem quoad alios tanquam censuram, ita vt quoad alios non sit suspensus clericus, nisi crimen sit publicum per sententiam, aut confessionem in iudicio: aut ita notum, vt vlla tergiuersatione celari non possit; & tunc suspensus sit quoad alios eodem modo, ac quando peccatum est occultum, suspensus est quoad se, videlicet ratione peccati mortalis, non autem ratione censuræ; vnde etiam post notorietatem celebrando non efficitur irregularis. Gibalinus *d. cap.5. q.4.* Gutierrez *lib.2. canonic. cap.7. num. 86.* qui hoc faciliùs admittunt post Tridentinum *sess.24. de reform. cap.14.* cùm nulla imponatur suspensio ipso facto.

3 [d] *Notorium per sententiam.*] Sententia enim inducit notorietatem, vt docet Alciat. *de præsumptionib. in præludiis, 2. p. num.16.* Couar. *lib.3. var. cap.3. num.4.* Innoc. Cironius *in parat. ad eund. tit.* quod valet ad infamiam, ad notorietatem criminis, vel nobilitatis, & ad multos effectus, qui afferuntur ab Auctoribus, quos laudat Menochius *lib.1. de præsumpt. q.67.* Salcecedus *in addition. ad Bernard. Diaz in praxi criminali, cap. 97.* Barbosa *in remis. ad Trident. sess.24. de reform. cap.8.* noster Solorzanus *polit. lib.3. cap.29. prope finem*, vbi alios, & se refert in opere Latino. Ratio verò ex eo principio descendit, quoniam post rem iudicatam, ampliùs in dubium vocari non potest id, quod decisum fuit, nec de illo iterum quæri.

COMMENTARIVM.

4. SAcerdotis concubinam habentis Missam, aut diuina officia audire, nefas olim fuisse, adiunctâ excommunicationis pœnâ, si quis illis interesse ausus fuisset, constat ex Synodo Romana sub Nicolao II. *can.3.* ibi: *Vt nullus Missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere.* Extat apud Gratianum *in cap. nullus 32. dist.* quam sanctionem non modò confirmauit Innoc. II. in Synodo Romana, *can. 5.* sed ab aliis summis quoque Romanæ Ecclesiæ Præsulibus editam esse perspicuè testatur illis verbis: *Prædecessorum nostrorum Gregorij VII. Vrbani, & Paschalis Romanorum Pontificum vestigiis inhærentes, præcipimus, vt nullus Missas eorum audiat, quos vxores, vel concubinas habere cognouerit.* Simile est illud Vrbani II. testimonium *epist. ad L. presbyterum*, ibi: *Prædecessores nostri Nicolaus, & Gregorius, à Missis sacerdotum, quos tales reuera esse constiterit, fideles abstinere decreuerunt, vt & peccandi licentiam cæteris auferrent, & huiusmodi ad digna pœnitentiæ lamenta reuocarent.* Concilium Pictauiense *can.9.* relatum *in cap.2. in 1. collect. sub hoc tit.* & *in epist. canon. Hadriani, can.25.* ibi: *Vt nullus Presbyter, Diaconus, Subdiaconus concubinam habeat, sed nec aliam fœminam vnde mala suspicio habeatur, in vna domo secum teneat: & quicunque sacerdotum, siue per pecuniam ordinatorum Missam scienter audierint, excommunicationi subiacere debent.* Gregorius VII. qui huius prohibitionis auctor laudatur ab Anselmo *epist. ad Vuillelmum Abbatem Hirsaugiensem*, Italis & Theutonibus rescribens, de presbyteris concubinariis ait: *Si in peccato perseuerare maluerint, eorum officium audire vestrûm nemo præsumat.* Sed cùm Nicolaus contrarium decreuisset *in cap. vlt. 15. q. vlt.* ideo Lucius III. *in cap. vestra*, & Gregorius IX. in hoc textu, pro conciliatione dictorum canonum statuerunt, vt si notorium crimen sit, ita vt nullâ tergiuersatione celari possit, talis publicus concubinarius vitandus sit, quia dum populus ab eo abstinet, & ipsi, & aliis aufertur peccandi licentia; & interim nec ab eo diuina mysteria audienda, nec sacramenta recipienda sunt, nisi in casu necessitatis, *cap. præter, §. ad hoc, 32. dist.* Si verò occultum est crimen eius, & nulla condemnatio, vel accusatio præcessit, licèt aliqua percrebuerit fama, hoc non impedit quominus fideles & sacra audiant, & sacramenta ab eo percipiant, licèt talis sacerdos, quia quoad se est suspensus, celebrando grauiter peccet; quo casu exaudiendus est Nicolaus *in dicto cap. vlt.* docuerunt plures congesti à Luna, & Arellano *lib.3. singul. antinom.1. in fine*: nisi dicamus cum Tilmano Bredembachio *lib.1. antiperap. cap. 6.* pro diuersitate temporum, quoad sacramenta recipienda à peccatoribus diuersam fuisse Ecclesiæ disciplinam. D. August. *serm.50. in Quinquages.* & *cap.2. de fide & oper.* & *epist.166. contra Donatistas*, a malis posse suscipi sacramenta docet, dum eos tolerat Ecclesia; nec abusum ministrandorum sacramentorum excludit Nicolaus primus *in dicto cap. nullus*: & Alexand. *in d. cap. propter, 32. dist.* ad confundendos, & rubore suffundendos peccatores, ab illis non esse recipienda sacramenta, nec illorum Missas esse audiendas, sanciuit: postea in Concilio Constantiensi, quia Vvicleffus officio cadere existimauit eos, qui in peccata prolabebantur, attamen diffinitum fuit, peccatum vsu sacerdotij non priuare, & meritò, nam certum est, malum sacerdotem æquè efficaciter sacrificare quàm sanctum, cùm actio sacrificandi non pendeat ex ministri qualitate. D. Thomas *3. p. q.82. art.6.* Bellarmin. *lib.1. de sacram. in genere, cap.26.* Theophilus Raynaudus *tom.16.*

tom. 16. in heterocl. sacr. cap. 1. punct. 1. Malus sacerdos, vt pulchrè tradit Isidorus Pelusiota *lib. 3. epist. 340.* se habet vt coruus, qui Eliæ escas afferebat; aut canalis, qui eandem aquam transmittit, etiamsi non sit argenteus, sed lapideus, vel lateritius, quæ est S. Augustini comparatio *tract. 5. in Ioannem*: vel iuxta Nazianzenum *orat. de baptismo*, vt sigillum ferreum, quod non minùs imaginem Regiam insculpit quàm si sit aureum. Similia exempla seminis in agricola, luminis, vel cerei accensi, tradunt D. August. *lib. 3. de baptism. cap. 10.* & *lib. 4. cap. 11.* & *contra Cresconium cap. 8.* Nicolaus *ad consult. Bulgar. cap. 11.* & firmatur celebri casu relato in vitis Patrum *lib. 5. libel. 9. num. 11.* Et etiam sacerdotem non esse spernendum, constat ex D. Cypriano *epist. 65.* ibi: *Cùm leprosum emundasset, dixit illi: Vade, & monstra te sacerdoti, & offer donum humilitate eâ, quâ nos quoque esse humiles docuit. Sacerdotem adhuc appellabat, quem sciebat etiam sacrilegum.* Illustrat Nouarin. *in Agno Eucharist. cap. 90. excursu 56.*

TITVLVS III.

De Clericis coniugatis.

CAPVT I.

[a] Alexand. III.

SI qui clericorum infra Subdiaconatum acceperint vxores, ipsos ad relinquenda [b] beneficia ecclesiastica, & retinendas vxores districtione ecclesiastica compellatis. Sed si in Subdiaconatu, & aliis superioribus ordinibus vxorem accepisse noscuntur, eos vxores dimittere, & pœnitentiam agere de commisso, per suspensionis, & [c] excommunicationis sententiam compellere procuretis.

NOTÆ.

[a] A*Lexander III.* Ita etiam legitur *in cap. 1. hoc tit.* in prima collectione, vbi additur pars capitis *sicut in extirpanda*; quibus innuitur in præsenti referri partem textus *in cap. sicut 4. suprà tit. proximo*, vbi integram eius retuli, prout reperitur in ipso Concilio Lateran. seu post illud, *p. 18. cap. 2.*

[b] *Beneficia.*] Quæ vacant ipso iure, nisi matrimonium nullum sit, quia tunc desideratur Iudicis sententia. Marinis *lib. 1. resol. cap. 60.*

[c] *Excommunicationis.*] Vt *in cap. 3. de except. in 5. compil.*

COMMENTARIVM.

I. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. COnclusio, quæ communiter ex hoc textu deducitur, sic se habet: *Matrimonium à clericis in minoribus gradibus constitutis valet; à Subdiaconis verò, & supra celebratum, nullum est.* Probant eam textus *in can. 27. Apost.* ibi: *In nuptiis autem, qui ad clerum prouecti sunt, præcipimus vt si voluerint, vxores accipiant; sed lectores, cantoresque tantummodo.* Qui canon citatur à Patribus sextæ Synodi *can. 6.* & refertur à Gratiano *in cap. si quis, 32. dist.* D. Clemens *epist. 2. ad Iacobum fratrem*, & *lib. 6. constit. cap. 17.* Concil. Neocæsar. *can. 1.* ibi: *Presbyter si vxorem duxerit, ordine suo moueatur.* Et *can. 7.* quem citant PP. Concil. Mogunt. 2. sub Rabano, *can. 19.* Paris. 3. *can. 35.* Romanum 2. sub Syluestro *can. 19.* ibi: *Nemo presbyter à die oneris presbyterij sumat coniugium, & si quis neglectò exierit, 12. annis eum ducimus priuari honore.* Et *in cap. si quis, 37. dist. cap. quia tua, §. si quis verò 12. q. 2.* Eugenius II. *decret. 2. Præcipimus obseruari, vt qui in ordine Subdiaconatus, aut supra vxorem duxerint, aut concubinas habuerint, officio Ecclesiastico, & beneficio careant.* Zacharias I. *epist. 1. ad Bonifac.* Concil. Nicæn. 1. *can. 3. l. sacris 45. C. de Episcop. & Cleric.* Synodus 6. *dict. can. 6.* ibi: *Quoniam in Apostolicis canonibus dictum est, eorum qui non ducta vxore in clerum promouentur, solos lectores, & cantores posse vxorem ducere, & nos hoc seruantes decernimus, vt deinceps nulli penitus Hypodiacono, vel Diacono, vel Presbytero post sui ordinationem contrahere liceat: si autem hoc fuerit ausus facere, deponatur.* Et *in cap. presbyteris, 27. dist.* Concil. Carthag. 3. *can. 19.* ibi: *Placuit vt lectores cùm ad annos pubertatis peruenerint, cogantur aut vxores ducere, aut continentiam profiteri.* Aurelian. 2. *can. 8.* ibi: *Si quis Diaconus in captiuitate redactus vxori fuerit copulatus, reuersus ab officij omnino ministerio remouendus est.* Aurel. 3. *can. 7.* ibi: *Clerici verò, qui cùm vxores non haberent, benedictione susceptâ coniugia crediderint eligenda, qui volentes absque vlla reclamatione in ætate fuerint legitima ordinati, cum ipsis mulieribus quas acceperint, excommunicatione percellantur.* Illiber. *can. 33.* Neocæsar. *can. 1.* Arelat. 2. *cap. 2. & 3.* Carthag. 2. *cap. 2.* Carthag. 3. *cap. 17.* Carthag. 5. *can. 3.* Tolet. 1. *cap. 1.* Arausic. *cap. 22. & 23.* Turon. 1. *can. 1.* Agathense *cap. 9. & 10.* Gerundense *cap. 6.* Tolet. 2. *cap. 3.* Aurelian. 2. *cap. 8.* Aurelian.

relian. 3. *can*. 2. Arvernense *can*. 12. Matiscon. *can*. 11. Hispal. 1. *cap*. . . *cap. si quis amodo, & ferè per totam*, 31. *dist. cap. de illo*, 32. *dist*. D. Bernardus *epist*. 103. ibi: *Nec clerici est pugnare armis militaribus, nec Subdiaconi vxorem ducere*. Nicolaus Ruineus *in effigie Calvin. color*. 7. & 28. Ioannes Cabassutius *in not. ad Concil. Nican. cap*. 3. Alia plura Ecclesiæ statuta, & Sanctorum PP. decreta congesserunt Antonius August. *in epit. iur. lib*. 4. *tit*. 37. Iodocus Coccius *lib*. 8. *thesauri fidei, art*. 6. Crespetius *in summa, verbo Cœlibatus*. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, P. Bollo *in Oeconom. canonic. clas*. 1. *cap*. 1. §. 6. Ioannes Dartis *de benefic. cap*. 6. *sect*. 4. Baronius *anno* 591. Cironius *ad tit. de custod. Eucharist*. Garcia *in summa tract*. 1. *difficult*. 1. *dub*. 5. *punct*. 9. & *in polit. regul. tract*. 4. *cap*. 2. *difficult*. 2. *dub*. 2. Petrus Gregorius *lib*. 7. *syntag. cap*. 14. & *lib*. 1. *partit. tit*. 11. *cap*. 4. & *lib*. 3. *tit*. 21. *cap*. 9. & *lib*. 4. *tit*. 14. *cap*. 7. & *de benefic. cap*. 25. & *in cap*. 1. *de spons. num*. 7. Barbosa *lib*. 3. *iur. eccles. cap*. 14. *num*. 7. Lantdmeter. *lib*. 2. *de veteri mon. cap*. 80. Mendoza *lib*. 2. *Concil. Illiber. cap. final*. Columb. *de Angel. hierarch. lib*. 6. *cap*. 21. & 22. Cæsar *de eccles. hierarch. disput*. 8. §. 7. & *disput*. 10. §. 2. Vighel. *in methodo iuris canonic. fol* 264. Acuña *in princip. disp* 21. & *in cap*. 7. *dist*. 31. Lemaistre *de cœlib. sacerd. lib*. 4. *cap*. 3. & 4. Reuardus *lib*. 1. *coniect. cap*. 2. Beyerlinch *in Theatr. vita hum. verbo Cœlebs*. Macedo *de clauibus Petri, lib*. 4. *cap*. 7. Guzman *de cœlib. sacerd*. Conradus Kling. *lib*. 3. *disput. cap*. 37. Claudius Espenceus *integro libro de continentia sacerdotum*, Loaysa *in can*. 25. *Concil. Tolet*. 9. Ambianas *ad Tertul. de monogamia, cap*. 8. *obseru*. 2. Duarenus *lib*. 4. *de sacris, cap*. 7. Baronius *anno* 58. *num*. 16. & 68. *num*. 9. Quintanaduеñas *lib*. 1. *Eccles. cap*. 5. *num*. 7. Turrianus *lib*. 1. *pro canon. cap*. 1. 2. & 28. & *in* 6. *Synodo. fol*. 40. & *lib*. 1. *contra Magdeburg. cap*. 1. & *de dogmatibus lib*. 2. *fol*. 62. Corjolanus *in can*. 5. *Concil. Tolet*. 3. Cresolius *lib*. 2. *mystag. cap*. 9. Becanus *in analog. cap*. 7. *q*. 7. Bernardus *in tract. de cœlibat. sacerd*. M. Rousselius *lib*. 1. *hist. Pont. iurisd. cap*. 4. *in fine*. Bronch. *cent*. 1. *assert*. 96. Valensis *de benef. lib*. 1. *tit*. 19. Ægidius Hortensius *de priuileg. honest. art*. 11. Sauarus *ad Sidon. lib*. 5. *epist*. 16.

2. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Quæ assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione: Siue legem naturæ attendamus, siue legem scriptam, & gratiæ, nullum inuenimus præceptum de cœlibatu sacerdotum; immò & eos vxores habuisse legimus: lege enim naturæ omnes sacerdotes ad Moysis vsque legem primogeniti erant, & vxoribus vacabant, vt constat ex Geneseos libro, vbi apertè refertur vsque ad Aaronis electionem cunctos, tam primogenitos, quàm cæteros sacerdotes matrimonio deditos fuisse, & probat Franc. Gothmanus *de cœlib. sacerdot. dub*. 1. Similiter sacerdotes legis scriptæ minimè cœlibatui fuisse deuinctos constat *ex cap*. 21. *Leuitici*, quo in loco diuina maiestas pro minoribus altaris ministris hanc sanxit legem: *Scortum, & vile prostibulum non ducet vxorem, neque eam qua repudiata est à marito, quia consecratus est Deo, & panes propositionis offert*. Et de vxore, quæ tradenda Pontifici summo erat, sic statuit: *Pontifex id est, sacerdos maximus, virginem ducet vxorem; viduam autem, & repudiatam, & sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo*. Ex quibus liquidò constat, tantùm abesse quod cœlibatus sacerdotibus lege diuinâ præceptus esset, quòd Dominus illis præscripsit leges, iuxta quas vxores sumere debebant. Probat latiùs Becanus *in analog. cap*. 7. *q*. 7. Ergo idem etiam in lege gratiæ sacerdotibus licitum erit, ne videamur imponere onus grauius quàm fuerit lex Mosaica, & lapis offensionis opponatur clerico; vnusquisque enim tentatur à concupiscentia, constatque multos ob cœlibatus institutum, vel cecidisse, vel à statu clericatus abstinuisse, immò & abhorruisse. Primum probatur in primo sæculo, ex miserabili casu Nicolai Antiocheni, vno ex septem primis Diaconis; qui, vt referunt Irenæus *lib*. 1. *cap*. 27. Tertullianus *de prascrit*. Hilarius *in Matt. cap*. 25. Epiphan. *heres*. 25. & complures alij, cùm post susceptum Diaconatum, ad imitationem eorum, quos Deo addictos videbat, ab vxore, quam formosam habebat, se continuisset, & à concupiscentia superatus eam iterum superinduxisset, eaque de re argueretur ab Apostolis, mox sordidissimam hæresim excogitauit, quâ asserebat, necessarium esse ad salutem consequendam, quotidie inquinari luxuriis: vnde orta est secta Nicolaitarum, quæ in Gnosticos, quæsito specioso nomine à sapientia, conuersa est. Scio equidem probatos Auctores vindicare ab hæresi Nicolaum, quem Episcopum Samaritanorum ab Apostolis factum, virumque probatissimum scribunt: vnum tamen indubium est, vxorem superinduxisse. Quot Ecclesiastici & Monachi apostatarunt à fide propter incontinentiam, cui pro remedio inductum erat matrimonium. Andreas Carlostadius, intimus Luthero, Archidiaconus Vuitembergi in Saxia, publicè matrimonium iniit, & inde Vuitembergenses Lutherani in laudem illius tunc primùm vxorati Missam ediderunt, cuius hæc est collecta: *Deus, qui post longam, & tam impiam sacerdotum cacitatem beatum Andream Carlostadium eâ gratiâ donare dignatus es, vt primus nullâ habitâ Papastici iuris ratione vxorem ducere ausus fueris: da quæsumus, vt omnes sacerdotes receptâ sanâ mente, huius vestigia sequentes, eiectis concubinis, aut iisdem ductis, ad legitimi consortium tori conuertantur*. Certè cœlibatus, seu reiectio matrimonij, à Deo in remedium concupiscentiæ hominibus dati, frequentia parit in Ecclesia scandala. Augetur primò hæc difficultas ex eo, quia matrimonium est sacramentum conferens gratiam; non igitur negandum illud est sacerdotibus, eo maximè, quod à D. Paulo vocatur *ad Hebraos cap*. 13. Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Igitur si honestum est omnibus, ergo & clericis. Augetur secundò ex illo Apostoli ad Corinthios *cap*. 9. *Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Ergo clerici possunt consortio vxorum vti: & idem Apostolus docet, vt Episcopus eligatur vnius vxoris vir. Facit tandem, nam si vsus coniugij ministris Ecclesiæ ratione clericalis gradus repugnaret, non permitterent sacri canones Episcopis & Clericis cum vxoribus cohabitare: sed non solùm illis id permittunt, verùm in vxores deserentes animaduertunt, *can*. 5. *Apostolorum*, ibi: *Episcopus, aut Presbyter,*

Presbyter, aut Diaconus uxorem suam prætextu religionis non abjiciat: si abjicit, segregator a communione; si perseverat, deponitor. Ergo quia clericis etiam in sacris ordinibus constitutis licet uxores ducere, & retinere.

3. AN SIT COELIBATUS SACERDOTUM IURIS DIVINI? Quibus difficultatibus minimè obstantibus, non solùm verum, sed etiam catholicum dogma est, clericos in sacris ordinibus constitutos, coniugia celebrare non posse, atque ita contrafacientes, ut suspecti de hæresi, ab Inquisitoribus hæreticæ prauitatis puniuntur. Pro cuius expositione sciendum est, omissis variis hæreticorum erroribus, asserentium post sacros ordines licere uxorem ducere, cuius erroris primus auctor fuit Vviclefus, ut refert Vvaldensis *tom. 2. de sacram. cap.* 128. & 129. & illum auide sequuti sunt Lutherus *in lib. de abrog. missa priu.* Caluinus *lib. 4. instit. cap.* 11. Brentius *in confes. Vvittemberg.* quem nimis impudenter refellere intendit Arniseus *de iure connub. cap. 1. ferè per totum*, Petrus Martyr *in 1. ad Corinth. cap.* 7. Melanctun *in confes. August. art.* 23. §. 24. Magdeburg. *cent.* 11. *cap.* 7. quos omnes, & eorum errores rectè, ut solet, refellit Magnus Cardinalis Bellarminus *tom. 1. controuers. lib. 1. de clericis, capite* 28. nonnullos perdoctos & pios viros existimasse cœlibatum sacerdotibus à iure diuino iniunctum fuisse: tum quia cùm Ecclesia iam à temporibus Apostolorum eam continentiæ legem in suis ministris seruaret, à iure diuino præceptam esse credi debet: tum quia Christus Dominus discipulis suis apud Lucam *cap.* 21. iniunxit, ne curis huius sæculi implicarentur, quod & commendauit Apostolus 2. *ad Timoth.* 1. his verbis: *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus*; & *cap.* 2. Tito Episcopo suadet, *ut sæcularibus curis neglectis, Deo inseruiat.* Et Syricius Papa *in epist. ad Hym. Tarracon.* legem cœlibatus statuens ait, quod Christus voluit in Ecclesia sua castitatem radiare. Ita censuerunt Maior *in 4. dist.* 24. *q.* 2. *per totam.* Vvaldens. *de sacram. cap.* 128. *num.* 5. Turrianus *lib. 2. de dogmat. fol.* 85. *colum.* 1. & *lib. 5. pro canon. cap.* 12. *cum seqq.* Azor *lib.* 13. *instit. moral. cap.* 12. *q.* 1. Clictoueus *de continentia sacerd. cap.* 4. Medina *eod. tract. lib. 2. cap.* 7. Vvaldens. *de sacris cap.* 28. Sed contrarium, videlicet iure diuino sacris ordinibus cœlibatum annexum non esse, constat ex illis canonibus, vbi cùm de hac continentiæ lege agatur, vocatur lex Ecclesiastica, *cap. presbyteri, dist.* 27. ibi: *Iuxta sacrorum canonum diffinitiones.* Trident. *sess.* 24. *can.* 9. & ex vsu Ecclesiæ Orientalis, vbi matrimonio sacerdotes Græcos vti, infrà probabimus, & liquet apertè *ex cap. cùm olim, hoc tit.* Neque valuisset Ancyrana Synodus relata *in cap. Diaconi, dist.* 28. Diaconis permittere vxorum consuetudinem. Vnde hanc sententiam ut veriorem docuerunt Theologi cum D. Thoma 2. 2. *q.* 88. *artic.* 1. Sanchez *de matrim. lib. 7. disput.* 27. *num.* 5. Suarez *de religione tom. 3. lib. 9. cap.* 13. Bellarminus *dict. cap.* 18. Hieronymus Garcia *in summa, & polit. vbi suprà*, Lantdmeter. *dict. cap.* 80. Cæsar *d. disput.* 8. §. 7. Vazquez *disput.* 246. Macedo *de clauibus Petri lib. 4. cap. 7. fol.* 574. qui fundamentis contrariæ sententiæ, quæ leuia sunt, satisfaciunt. Iuris ergo tantùm ecclesiastici est lex continentiæ circa presbyteros, & clericos in gradu sacro constitutos, sed perantiqui; siquidem in canonibus Apostolorum legimus *can.* 27. *In nuptis, qui ad clerum prouecti sunt, præcipimus, ut si voluerint, vxores accipiant; sed lectores, cantorésque tantummodo.* Immò & ipsi Apostoli id exemplo docuerunt, nullus enim eorum qui ante acceptam vxorem ad Apostolatum vocatus est, eam postea duxit. De Ioanne Euangelista notum est, quem Dominus virginem dixit: de Iacobo eius fratre idem refert Epiphanius *hæresi* 58. de Iacobo fratre Domini idem referunt Eusebius *cap.* 22. D. Chrysostomus *homil. 5. in Matthæum*, D. Hieronymus *de script. eccles.* de B. Andrea post Metaphrastem *in vita sancti Petri*, tradit Saussay *in laudibus B. Andreæ*, & de D. Paulo probat Baronius *anno* 57. *num.* 59. Vnde ipse *prima ad Corinthios cap.* 7. *Volo enim vos esse sicut meipsum.* Optimè Tertullianus *lib. de monog. cap.* 3. & 8. vbi plura Pamelius, & Ambian. de aliis idem refert Suarez *lib. 9. cap.* 14. Vnde exempla sanctorum Apostolorum sequentes omnes Episcopi, & Presbyteri ab eis ordinati, cœperunt à coniugiis se abstinere; quare credo hanc continentiæ legem in ministris sacris consuetudine cœpisse, posteà scriptam fuisse, & firmatam ab Apostolis, & Ecclesiæ Patribus hanc cœlibatus legem in Conciliis supra relatis, adeò ut erroneum sit, & veritati impositum, quibusdam vltimorum temporum Pontificibus hoc tribuere, quod potiùs ipsi sæpiùs decantatum, minùs tamen fœliciter obseruatum edictis suis renouarunt, & seruari deinceps curarunt, ut Calixtus II. qui Galliam adhuc fœtentem his sordibus omnino purgauit in Concilio Romano *cap.* 3. cuius verba refert Ant. Augustinus *lib. 7. tit. 17. & 18. epis. Presbyteris, Diaconibus, & Subdiaconibus concubinarum, & vxorum consortia penitus interdicimus*; & *can. Presbyteris* 27. *dist.* & malè Cuiacius auctorem eum facit huius edicti, adducendo versus Leoninos à Cherillo quodam compositos. Quin multùm in cleri reformatione profecerit, libenter non negabo; sed ante eum plures huic morbo remedium præbuerunt, ut Zacharias I. *epist. 7. ad Regem & Episcopos Francorum, cap.* 11. qui secundùm supradicti Concilij Africani decretum vxores tantùm pro regionum consuetudine concessit minoribus clericis. Ivo Carnot. suis temporibus adhuc à clericis matrimonia non omnino excussa conqueritur *epist.* 186. 200. & 218. In Anglia quoque, id indicat Anselmus Cantuar. *in epist. ad Ernulphum Archidiaconum.* Similiter Cuiacius ex sententia Lamberti Schafnaburg. *lib. 2. de rebus gestis German.* auctorem facit in Germania Gregorium VII. cùm antea tamen, & semper Zacharias idem ius promulgarit *in epist. 2. ad Bonifacium Moguntiæ Propræsulem*; & idem decretum sit in Concilio Vvormatiensi *can.* 9. quam veterem Ecclesiæ traditionem expresserunt PP. Concilij Carthag. 2. *can.* 2. *Vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, nos quoque custodimus, ab omnibus Episcopis dictum est, omnibus placet, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes etiam se ab vxoribus contineant.* Non est equidem ferendus tantus error eorum, qui primæuam ordinationem cœlibatus, ut olim incogniti, posterioribus sæculis dare conati sunt, quam certè Ecclesiam catholicam in ipsius suæ originis certissimum est fundamentis accepisse, *can.* 26. *Apost.* Prosequuntur latiùs originem

originem sacri cœlibatus Columbus, Lemaistre, Gothmanus *vbi suprà.*

4. *De Sacerdotibus Orientalibus.* Primis ergo Ecclesiæ temporibus æqualis, tam apud Latinos, quàm Græcos lex erat, vt sacris ordinibus initiati, non solùm matrimonio postea non copularentur, verùm etiam iam contracto non vterentur; immò à propriis vxoribus se abstinerent, cùm necessitas ministrorum, & fidelium inopia cogebat etiam ex coniugatis clericos assumere: constat ex Origene *homil. 23. in Numer.* Eusebio *in Euangel. demonstr. cap. 8. & 9.* Epiphanio *hæresi 69.* Chrysost. *homil. 2. de patientia Iob.* Cyrillo Hierosolym. *catech. 12.* Hieronymo *contra Vigil. in princip.* & *epist. 50. in fine*, Concilio Nicæno *canone 3.* Diuo Clemente *epist. 2. columna 2.* ibi: *Ad Dominica mysteria tales eligantur, qui ante ordinationem suam coniuges suas nouerint: quod si post ordinationem ministro altaris contigerit inuadere proprium cubile vxoris, sacrarij non intret limina, nec sacrificij portitor fiat, neque ad altare contingat, neque ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, neque ad Dominici corporis portationem accedat, nec aquam sacerdotibus porrigat ad manus, ostia forinsecus claudat, minora gerat officia.* Hæc Clemens. Verùm circa illa verba, *qui coniuges suas nouerint*, sciendum est, variè legi, nam in Conciliis Seuerini legitur, *non nouerint*; cui lectioni consentit Turrianus *lib. 1. pro canon. Apost. cap. 1.* Sed Humbertus in ea disputatione, quam cum Niceta Pectorato habuit, cuius meminit Acuña *in cap. aliter, 31. dist.* legit, *nouerint*; addit tamen explicationis gratiâ, *si semper contineri noluerint*: quasi dicat, eligi posse coniugatos ante ordinationem, si noluerint ante eam esse continentes; at post ordinationem abstinere ab vxoribus debuisse. Eum sequitur Basilius *de matrim. lib. 7. cap. 23. num. 3.* Idem referunt Epiphanius *in compend. fidei doctrin.* ibi: *Horum vertex est sanctum sacerdotium, ex virginibus quidem vtplurimùm procedens; si verò ex non virginibus, at ex solitariam vitam degentibus; si verò non suffecerint ad ministerium solitariam vitam degentes, de his qui continent à propriis vxoribus.* Socrates *lib. 1. cap. 8.* & *lib. 5. cap. 21.* Sed cùm Græci facilè à Latinis omni tempore discesserint, cœperunt vti eâ distinctione, vt si Diaconi tempore suæ ordinationis interrogati, an vellent continenter viuere, se ita viuere non posse dixissent, liceret illis vxores ducere, aut etiam iam ductas retinere. Zonaras *in can. 26. Apost.* Balsamon *in can. 5. Apost.* constat ex historia Phanutij, relata *in cap. Nicæna, 31. dist.* quam doctè defendit Basilius *dict. cap. 23.* & apud Socratem *lib. 1. cap. 8.* Sozomenum *lib. 1. cap. 22.* Cassiodor. *tripart. lib. 2. cap. 14.* Nicephorum *lib. 8. cap. 12.* quo modo accipiendi sunt canones 25. 66. & 78. Synodi Nicænæ, *cap. Diaconi 28. dist. leg. 9. l. eum qui 44. C. Theodos. de Episc. & Cleric.* Innocentius III. *in cap. cùm olim 8. hoc tit.* & in Concilio Lateran. sub ipso celebrato, *can. 14.* vbi grauiùs puniendos esse clericos Græcos incontinentes statuit, eam rationem assignans, quia non abdicarunt copulam coniugalem secundùm regionis suæ morem, cùm legitimo matrimonio possent vti. Clemens III. *in cap. quæsitum, de pœnit. & remis.* ibi: *Sacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio licet vti.* Concilio Senonensi *can. 8.* in decreto fidei, ibi: *Neque voluit Orientalis Ecclesia suos eâ seueritate coërcere, vt contractis primùm matrimoniis vti non liceret*; & *cap. aliter, dist. 31.* vbi illa verba, *matrimonio copulari*, ita exaudienda sunt, id est, matrimonio vtantur, vt *in can. 13. 6. Synodi*, vbi de ministris Ecclesiæ Latinæ aiunt Patres, *ampliùs suis vxoribus copulari.* Tolet. 3. *can. 5.* ibi: *Carnali adhuc desiderio vxoribus copulari*; vt *in cap. gaudemus, de diuortiis*, etiam dicitur: *Copulari liberè possint.* Docuerunt Quintanadueñas *lib.... eccles. cap. 6. num. 9.* Vazquez *d. disput. 247. num. 40.* Iacobus Gothofredus *in l. 9. C. Theodos. de Episcopis & Clericis*, & *in l. 44. eod.* Zonaras & Balsamon *in can. 13. sextæ Synodi.* Sed licèt primis sæculis Episcopi Græci etiam matrimonio contracto antea vterentur, Nicephorus *lib. 12. hist. cap. 34.* ibi: *In Oriente omnes, atque etiam Episcopi, si vellent, pro arbitrio suo, non aliqua legis necessitate coacti, vxorum congressum declinarent; multi enim ipso Episcopali munere fungentes, in Episcopalibus ædibus liberos multos ex coniugibus, quasi sibi ex legitimo matrimonio antea susciperent*; tamen illis prohibitus fuit vsus coniugij in 6. Synodo, *can. 12.* ibi: *Hoc quoque ad nostram cognitionem peruenit, quod in Africa & Libya, & aliis locis quidam ex iis, qui illic sunt, religiosissimi Præsules, cum propriis vxoribus etiam postquam ad eos processit ordinatio, vnà habitare non recusant, ex eo populis offendiculum, & scandalum afferentes. Cùm itaque studium nostrum in eo magnoperè laboret, vt omnia ad gregis nobis commissi vtilitatem fiant, nobis visum est, vt nihil eiusmodi deinceps vllo modo fiat, &c. Si quis tale agere deprehensus fuerit, deponatur.* Et *can. 48.* in illis verbis: *Vxor eius, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu priùs separata, postquam in Episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione extructum, & Episcopi prouidentiâ fruatur.*

Nec tunc obstat textus *in cap. consulendum*, 5. *Exponitur cap. consulendum, 28. dist.*
28. *dist.* in illis verbis: *Valde reprehensibiles sint.* Vbi Nicolaus reprehensibiles esse affirmat clericos Græcos matrimonio vtentes. Pro cuius textus expositione sciendum est, Græcos post sextam Synodum, vt magis à Latinis discederent, eò insaniæ peruenisse, vt omnes, qui ordinabantur, ad nuptias cogerent, nec vllum, nisi coniugatum, ordinarent; quod increpabat in Vigilantio D. Hieronymus in illis verbis: *Si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi priùs vxorem duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam, immò ostendentes, quàm sanctè ipsi viuant, qui malè de omnibus suspicantur.* Quæ Græcorum insania apertiùs refertur *in disput. Humberti aduersus Nicetam Pectoratum*, quam refert Baronius *tom. 11. annal. in fine*; ideo ergo Nicolaus reprehensibiles dicit sacerdotes Græcos, non quia matrimonio vterentur, sed quia non nisi matrimonio deditos, ordinandos esse credebant: docuit Basilius Legionensis *dict. lib. 7. de matrim. cap. 23. num. final.*

Latini verò sacri ministri semper & pro semper nec matrimonio nouo, vt supra probaui, nec iam contracto, tempore sacræ ordinationis vsi fuerunt; sed potiùs à die suscepti gradus sacri, sequestrato mansionis cubiculo à propriis vxoribus se abstinebant. 6. *De Sacerdotibus Latinis.* Concil. Illiber. *can. 33.* Turon. 2. *can. 20.* Arelat. 2. *can. 2.* ibi: *Assumi aliquis ad sacerdotium non potest in vinculo coniugij constitutus, nisi fuerit promissa conuersio.* Et *can. 3.*

can. 3. ibi: *Si quis clericus à gradu Diaconatus in solatio suo mulierem præter auiam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conuersam secum vxorem habere præsumpserit, à communione alienus habeatur.* Concilium Carthag. 3. *can.* 17. & 19. Carthag. 5. *can.* 3. ibi: *Cùm de quorundam clericorum, quamuis erga vxores proprias incontinentia referretur, placuit Episcopos, & Presbyteros, & Diaconos secundum priora statuta etiam ab vxoribus continere.* Tolet. 1. *can.* 1. *Placuit, vt Diaconi, vel integri, vel casti sint, & continentis vitæ; etiamsi vxores habeant, in ministerio constituantur, ita tamen, vt si qui etiam ante interdictum, quod per priores ante nos Episcopos constitutum est, incontinenter cum vxoribus vixerint, presbyterij honore non cumulentur.* Et *can.* 2. *Subdiaconus autem defunctâ vxore, si vxorem aliam duxerit, ab officio in quo ordinatus fuerat, remoueatur, & habeatur inter hostiarios, & lectores, ita vt Euangelium, vel Epistolam non legat.* Arausic. 1. *can.* 22. *Præterea vt deinceps non ordinentur Diaconi coniugati, nisi qui priùs conuersationis proposito professi fuerint castitatem.* Et *can.* 23. *Si quis autem post acceptam benedictionem leuiticam cum vxore sua incontinens inuenitur, ab officio abjiciatur.* Concil. Turon. 1. *can.* 1. 2. & 6. Agathense *can.* 9. ibi: *Placuit etiam, vt si Presbyteri, vel Diaconi coniugati ad torum vxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentij ordinatio, vel Syricij Episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, seruetur: quod si ad aliquos formula illa ecclesiasticæ vitæ pariter & disciplinæ quæ à Syricio Episcopo ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse, eis ignorationis venia remittitur, ita vt de cætero penitus incipiant abstinere.* Et *can.* 16. *Si coniugati iuuenes consenserint ordinari, etiam vxorum voluntas ita requirenda est, vt sequestrato mansionis cubiculo, religione promissâ, posteaquam pariter conuersi fuerint, ordinentur.* Concilium Gerundense *cap.* 6. ibi: *De conuersatione vitæ id statuere placuit a Pontifice vsque ad Subdiaconum, post susceptis honoris officium, si quis ex coniugatis fuerit ordinatus, vt semper alterius fratris vtatur auxilio, cuius testimonio vita eius debeat clarior apparere.* Et Concil. Aurelian. 3. *cap.* 2. ibi: *Nullus clericorum à Subdiacono & supra, & quos vxores in proposito suo accipere inhibetur, propriæ (si fortè iam habeat) misceatur vxori. Quod si fecerit, laica communione contentus, iuxta priorum canonum statuta ab officio deponatur. Quem si sciens Episcopus suis in hac vilitate permixtionis viuentem, ad officium postea admiserit, & ipse Episcopus ad agendam pœnitentiam tribus mensibus sit à suo officio sequestratus.* Et Aurel. 4. *can.* 17. illic: *Vt Sacerdotes, siue Diaconi cum coniugibus suis non habeant commune lectum, & cellulam, ne propter suspicionem carnalis consortij religio maculetur. Quod qui fecerint, iuxta priscos canones ab officio regradentur.* Aurelian. 5. *can.* 4. ibi: *Si quis clericus post acceptam benedictionem, cuiuslibet loci, vel ordinis, ad coniugalem torum iam sibi illicitum denuò redire præsumpserit, vsque in diem vitæ ab honore accepti ordinis, & (sicut habent antiquorum Patrum canones) ab officio deponatur, ei tantummodo communione concessâ.* Et Concilium Turon. *can.* 13. ibi: *Episcopus coniugem vt sororem habeat, & ita sanctâ gubernatione gubernet domum omnem, tam ecclesiasticam, quam propriam, vt nulla de eo suspicio quaqua ratione consurgat.* Plura congesserunt Iodocus Coccius *lib.* 8. *thesauri, art.* 6. Basilius *d. cap.* 24. *per totum.* A quo tamen tempore hæc continentiæ lex obligaret etiam Subdiaconos, exponendum supererat; sed remitto potiùs, quàm omitto; iam id disputaui *in can.* 30. *Concil. Illiber.* & *in cap. penultimo, de ætate & qualitate.*

7. Manet ergo, continentiam hanc seruatam fuisse à sacris ministris iam à primis Ecclesiæ temporibus; sed vtrum hæc cœlibatus obligatio ex ordine ipso, an verò ex voto castitatis sacris ordinibus annexo proueniat, valde insudauere Interpretes: Et ex ipso ordine prouenire docuerunt Cardinalis *in Clement. ad nostram, num.* 3. *de hæretic.* Archid. & Turrecrem. *in cap. cum in præterito,* 28. *dist.* Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 7. *num.* 45. Mogollon. *in tract. de his quæ vi* 8. §. 2. *num.* 26. ex Theologis Scotus *in* 4. *dist.* 37. *q. vnic.* Valentia 4. *p. tract. de sacramento Ordinis, disp.* 9. *q.* 5. *puncto* 5. Hurtado *de matrim disp.* 16. *difficult.* 1. Nihilominus alij tenuerunt contrariam sententiam, videlicet prouenire ex voto castitatis, quod Ecclesia annexuit sacris Ordinibus, cogens eos, qui ordinem sacrum suscipiunt, illud emittere, non expressè, sed tacitè, vt olim contingebat in professionibus tacitis monachorum; nam per delationem habitus professorum tacitè voto castitatis obstringebantur, *cap. vidua*, vbi dicemus, *de Regular.* Et licet Ecclesia nó possit cogere quemquam ad vouendam castitatem, cùm sit res merè consilij, *cap. integritas* 32. *q.* 2. potuit tamen adjicere sacris Ordinibus tale votum, ita vt omnes sacros Ordines suscipientes tenerentur castitatem seruare. Vnde suppositâ hac Ecclesiæ lege, eo ipso quod quis vult sacris Ordinibus initiari, vult per consequens vouere castitatem, sicut vult obligari ad recitandum officium diuinum; quod onus sacris Ordinibus etiam est annexum. Vnde hæc obligatio castitatis votum dicitur *in cap. vnico, de voto in* 6. Extrauag. *antiqua,* Ioann. XXII. *eod. tit. cap. de his,* 28. *distinct.* docuerunt, & latè hanc sententiam exposuerunt Theologi Scholastici cum D. Thoma *in* 4. *dist.* 37. *q.* 1. *art.* 1. Vazquez *tom.* 3. *in* 3. *p. disput.* 248. *cap.* 1. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 9. *à cap.* 16. Ex Moralistis Azor *dicto lib.* 13. *instit. cap.* 12. Sanchez *lib.* 7. *de matrim. disput.* 27. Ex Iuristis Petrus Barbosa *in rubric. solut. matrim.* 2. *p. num.* 100. Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.* 8. §. 7. Basilius Legion. & alij, quos laudat & sequitur Hieronymus Garcia *in polit. tract.* 4. *p.* 2. *difficult.* 2. *dub.* 3. Sed veriùs credo, Ordinem sacrum ratione sui, & sine ordine ad votum, esse iure canonico impedimentum dirimens matrimonij. Et ratio est, quia si quis ordinaretur cum voluntate non emittendi votum castitatis, peccaret quidem, & vtplurimùm maneret obligatus emittere votum ex pacto inito cum Ecclesia non aliter volente dispensare sacramentum Ordinis; tamen sic ordinatus non haberet votum castitatis, quamuis inhabilis omnino foret ad matrimonium contrahendum: ergo inhabilitas non prouenit dumtaxat ex voto castitatis annexo Ordinibus sacris, sed ex lege Ecclesiastica constituente, vt Ordo sacer sit impedimentum dirimens ad matrimonium subsequutum: quare hoc impedimentum vocatur lex Ecclesiastica in Concilio Tridentino *sess.* 24. *de matrim. cap.* 9.

De voto continentiæ.

8. Superest vt rationes cœlibatus, & continentiæ clericorum in medium afferamus. Et certè ratio prima prouenit ab exemplo Apostolorum & discipulorum ipsorum suprà relato. Secunda assignatur

Traduntur rationes cœlibatus.

assignatur ab Apostolo *ad Timoth. cap. 2.* in illis verbis: *Labora*, inquit, *sicut bonus miles Christi Iesu; nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.* Quæ verba vt expendam, obseruo Romanos à castimonia castrorum nomen auspicantes, teste D. Isidoro *lib. 9. originum, cap. 3.* militibus prohibuisse vxores ducere, aut iam ductas in castra comportare. Tacitus *lib. 14. annal.* vbi plura Lypsius, Diocasius *lib. 6.* Tertullianus *in exhort. ad castit.* & ita cum vxoribus iam susceptis diuortium bonâ gratiâ propter militiam fiebat. Vnde obiter intelligitur textus *in l. vel senectutem 61. ff. de donat. inter.* Et iam olim ita exponebam textum *in l. D. Hadrianus 13. ff. de castrensi peculio*; ita vt in eius specie vxor domi relicta maritum militantem hæredem instituisset sub ea conditione, si in militia perseuerasset; nam cùm optaret ne ipse ad secundas nuptias transiret, vt id assequeretur, cautè non apposuit conditionem, *si non nupserit*; quia ea facilè remittebatur ex lege Iulia miscella: sed eam conditionem adiecit, *si in militia perseuerasset*; quia dum ita in castris erat, alio matrimonio iungi non poterat. Claudius tamen Imperator maritorum ius militibus indulsit, vt quoniam vxores eis ducere ex legibus non licebat, saltem hoc orbitatis suæ solatium consequerentur. Diocasius *lib. 6.* illic: *Militibus quoniam ex legibus vxores habere non poterant, iura maritorum indulsit.* Inde cum suis inscriptionibus *ad legem Iuliam, & Pap.* exponendi sunt textus *in leg. 35. cum duabus sequentibus, l. si qua 38. in fine, ff. ex quibus causis maior.* Hanc tamen laudabilem castrorum disciplinam Seuerus Imperator latâ lege ex asse sustulit, si Herodiano credimus *lib. 6. histor.* à quo Papiniani mutuamus interpretationem (qui temporibus Seueri floruit) asserentis legibus non refragantibus milites matrimonia contrahere, *in l. filius 35. ff. de ritu nupt. l. 63. & 65. ff. de donat. inter*: prosequuntur alia de connubiis militum Steuvechius *ad Vegetium de re milit.* Duarenus *ad titulum C. de vxoribus milit.* D. Iosephus de Retes *lib. 5. opuscul. cap. 2. num. 9.* immò nec intrare castra fœminis, etiam vxoribus, licuit iure Romano. Vnde in Antonio, tanquam propudiosum, & contra morem receptum notatur à Marone *in Gallo*, quòd Cleopatram in expeditionem secū duxisset.

—— *Sequiturque (nefas) Ægyptia coniux.*

Et apud Propertium *lib. 4. eleg. 3.*

Romanis vtinam patuissent castra puellis,
Essem militiæ sarcina fida tuæ.

Quintilianus *in declamat. Mariana*, ait: *Meretrices ab exercitu submouentur, intrare castra fœminis non licet.* Quare D. Augustinus *lib. 20. contra Faustum, cap. 9.* refert quod Venus Vulcani coniux cum Marte bellorum præside adulterata diceretur, ad significandum, incongruam esse belligerantibus venerem. Igitur dum D. Paulus Episcopo præcipit, vt tanquam bonus miles negotiis sæcularibus non se implicet, de nuptiis sensit, quæ militibus prohibitæ erant, vt innuit Bellarminus *d. cap. 19.* Videndus Theoph. *tom. 12. de frequent. mulierum, fol. 265.* Facit etiam exemplum Pontificis & Sacerdotum veteris legis, qui pro toto eo tempore, quo ministrabant in tabernaculo, & in templo, abstinebant se à propriis vxoribus, quod testantur Scripturæ, & Sancti Patres. Ex Scripturis habemus aliquot testimonia. *Exodi cap. 19.* ibi: *Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, sanctificentur*, id est, *abstineant ab vxoribus*; in eo enim potissimum consistebat sanctificatio, vt patet ex eodem capite, nam *vers. 10.* dicebat Deus ad Moysem: *Vade ad populum, & sanctifica illos hodie, & cras, lauentque vestimenta sua.* Moyses autem intellexit illam sanctificationem de abstinentia ab vxoribus. Nam mox accedens ad populum, & explicans illi voluntatem Dei, dixit: *Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis vxoribus vestris.* Vbi notandum est, illam sanctificationem seu abstinentiam ab vxoribus, de qua agitur *cap. citato*, tam populo, quàm Sacerdotibus fuisse præceptam; quia tam populus, quàm sacerdotes debebant audire promulgationem legis Mosaïcæ, & ad illam toto biduo se disponere per abstinentiam ab vxoribus, & per lotionem vestimentorum, & castrorum purgationem; speciali tamen titulo præceptam fuisse Sacerdotibus pro omni tempore, quo fungebantur officio sacerdotali, siue orando pro populo, siue hostias & sacrificia offerendo, siue aliquando aliud sacrum ministerium exhibendo. Hoc enim significatur illis verbis: *Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur.* Nam tunc dicebantur accedere ad Dominum, quando vel erant oraturi, vel sacrificium oblaturi, vel aliquid simile facturi, secundum testimonium *1. Regum cap. 21. vers. 1.* ibi: *Venit autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem.* Et infrà: *Respondens Sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maximè a mulieribus? Et respondit David sacerdoti, & dixit ei: Et quidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri, & nudiustertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta. Porrò via hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis.* Hîc vides non licuisse comedere panem sanctum, nisi præmissâ sanctificatione, quæ in duobus consistebat. Primò, ac potissimùm in abstinentia ab vxoribus: secundò in purificatione corporis, si quid maculæ in via contraxisset. Et certè si homines laici debebant hoc modo sanctificari, multò magis sacerdotes, quippe qui ad maiorem puritatem, ratione status, ac officij, obligabantur. Ex Patribus docent Syricius *epist. ad Himerium Tarracon. Episcop. cap. 7.* Hieronymus *lib. 1. contra Iouin. longè post medium*, ibi: *Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solum in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab vxoribus separati, & vinum, & siceram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare.* Illustrat Bellarminus *vbi suprà*, Becanus *in analog. cap. 7. q. 7.* & de Mathia Summo Pontifice refert Iosephus *lib. 17. antiquit. cap. 8.* quod ei non licuit sacrificare, sed illi vna die substitutus datus fuit, qui sacrificaret, quia nocte somniasset se rem cum vxore sua habere. Facit etiam exemplum Gentilium, apud quos lege duodecim Tabul. ita cauebatur: *Diuos castè adeunto.* Immò & coniugio vsos arcebant à suis sacrificiis. Tibullus *lib. 2. elegia 1.*

Vos quoque abesse procul iubeo (discedat ab aris)
Queis tulit hesternâ gaudia nocte Venus.

Silius Italicus *lib. 7.*

Huc ades, ò Regina Deûm, gens casta precamur.

Clemens *lib. 1. strom.* idem scribit de Ægyptiis; necnon sanctus Hieronymus *lib. 2. in Iouin.* ac creditus Augustinus *serm. 37. ad fratres in eremo*: plura Alexand. *4. genial. cap. 17.* vbi Tiraquellus, Giraldus *syntag. 17.* ideò apud eos sacerdotes

cerdotes sine vsu coniugij erant, *l. vitrico 60.* ibi: *Propter sacerdotium; ff. de donat. inter.* Plura congesserunt Tiraquellus *in l. 5. connub. ex num. 76.* Pamelius *ad Tertul. de exhort castit.* Si ergo hæc obseruabantur in sacerdotibus, tam Iudaicæ, quàm Gentilitiæ religionis, quantò magis sacerdotes legis gratiæ, qui quotidie vero & omnipotenti Deo sacrificium offerunt, debent continenter viuere, à coniugioque arceri! Facit ad rem Tertul. *de exhort. castit. cap. 52.* Si quotidie, omni momento oratio hominibus necessaria, vtique continentia, quæ orationi necessaria est. Hinc abstinentia vxoratis iniungitur in certis diebus, ante Eucharistiæ perceptionem, *cap. omnis, de consecr. dist. 4. cap. 1. & per totum, 33. q. 4.* plura Theophilus *tom. 16. in heterocl. spirit. punct. 3. fol. 33.* & nos *in cap. vnic. de purific. post partum.* D. Augustinus *serm. 116.* ibi: *Ille homo christianus est, qui quotiens sancta solennitates veniunt, vt securius communicet, ante plures dies castitatem cum propria vxore custodit.* Accedit etiam, nam qui coniugem habet, non potest facilè in vitam contemplatiuam animum dirigere, sed in re vxoria, & familiari semper est occupatus, cùm multa sint connubij onera: hinc Apostolus *1. ad Corinth. 7.* grauem coniugij sarcinam intelligens, ait: *Si est ita, non expedit homini vxorem habere*; est *in cap. omnes 32. q. 7.* Et si is, qui vxorem habet, vacare studiis non potest, cuius rei præclarum præbet exemplum B. Hieronymus *in Iouin.* vnde Cicero post Terentiæ repudium, ab Hiricio rogatus, vt suam sororem in vxorem duceret, respondit, non posse simul vxori & Philosophiæ nauare operam; fortiori ratione, & Deo, & vxori non possumus rectè seruire, *cap. 1. 21. q. 1.* Meritò ergo sancti Ecclesiæ Patres tot canonibus prohibuerunt sacratis ministris vsum coniugij. Iulianus Imperator *orat. 5.* sic scribit: *Apud Athenienses, qui arcana illa tractant, castissimè degunt; tum eorum Antistes Hyerophanta ab omni prorsus generatione abstinet, tanquam progressionis illius in infinitum particeps esse minimè debeat; sed diffinita potius, ac perpetuo manentis, & vna contempta, incorrupta, synceraque natura.* Cœlibatum sacerdotum suadet illa Epicteti disputatio, quæ suadet Cynicum, siue perfectum Philosophum oportere esse cœlibem, *lib... Arriani. cap. 22.* ibi: *Nonne Cynicum abstrahi nullo modo posse oportet à ministerio Dei, cui seruit, vt possit semper adesse hominibus, non alligatus domesticis officiis, aut distractus his rebus, quas negligens non tuebatur, boni & integri hominis persona, quas procurat: amittat nomen nuntij & speculatoris, atque etiam praconis Dei? Nonne oportet coniugio illigatum cogitare qua socero sint danda, aliis quoque affinibus, & praterea vxori? Deinde operam quoque impendere agrotantibus cogitur, & rei acquirenda studiosum esse oportebit, vt de cateris nihil dicam. Quin etiam lebetem, & scaptiam habere oportebit, qui calidam infundat lotuiro infanti, necnon lanulâ quoque, & oleo, & granato, & poculo opus erit puerpera. Plura nunc parantur vascula, vt prateream reliquas occupationes, & distractiones negotiorum. Quid reliqui erit Regi huic, quo vacare publicis rebus & negotiis queat, cui tot populi commissi sunt, tantaque cura? Is nimirum est, qui speculator esse debeat aliorum omnium; quique in matrimonio constitutos, & hos etiam qui liberos educant, quinam bene sua vtantur vxore, qui secus faciat, ac rixetur, & qua familia* dissentiat, *& item qua sit consentiens. Eum circumire tanquam medicum, atque obambulare oportet, & vibrantes venas experiri, & huic dicere, tu febricitas; alij, tibi caput dolet; alij, tu laboras podagrâ, deinde sic pracipiat; tu intende laboribus, tu plenioribus vtere cibis, tu abstine lauacro, te oportebit secari, te vero vri. At si sit domesticis impeditus negotiis, quod suppetet otium ad hac peragenda?*

9. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, pro cuius solutione sciendum est, magnum versari discrimen inter sacerdotes legis veteris, & legis gratiæ. Primò enim illi ad certam tribum alligati, debebant initis matrimoniis progignere successores; nostrum sacerdotium non carnali propagatione, sed diuinâ consecratione transmittitur ad posteros. Secundò illi immolabant belluinas carnes; nostri offerunt diuinum corpus & sanguinem vnigeniti Filij Dei. Tertiò illi rariùs ad sacrificandum accedebant, tempore nimirum vicis suæ; & tunc & congressu vxorum, & potione vini abstinendum fuit: nostri quotidie sacris mysteriis sacrificiorum, orationum, & sacramentorum peragendis incumbunt. Denique lex illa rudior fuit, nostra lex spiritualis. Quocirca non est incommodum, si in lege Euangelica sint præcepta quædam carni molesta, quæ spiritui grata sunt, & leuia; & hæc enim dici non debent molesta, & grauia, quia & animum hominis mira suauitate quando implentur, perfundunt, & vt perferantur non deest vberrima gratia, & auxilium Dei, qui apud Oseam *cap. 11.* ita promisit: *Ego quasi nutritius Ephraim portabam eos in brachiis meis, & ero eis quasi exaltans iugum super maxillas eorum.* Homini onusto, si ipse portetur, minùs grauis est sarcina: si verò etiam ab alto sustentetur, vel nihil, vel parum molestiæ affert baiulo. Scandala quæ in dies occurrunt, non sunt imputanda legi de obseruando cœlibatu, sed dissolutioni & relaxationi hominum. Adde, quod non minora ab vxoratis perpetrantur, inter quos, & ex quibus effrænatæ impudicitiæ frequentiora notantur exempla: vni viro legitimæ vxoris consortium plerumque libidinis æstum non extinguit, qui post alienas inhiare non cohibetur, vt legimus de viro alioquin probatissimo Dauide, qui adulterio, raptuque, & homicidio contaminatus legitur: trecentæ Reginæ Salomonem ab illegitimis amplexibus, & septingentarum concubinarum grege non arcuerunt; vsu augetur venus, nisi gratia sacramenti matrimonialis obstet. Non me latet, continentiam esse speciale Dei donum, vt *Sapient. 8.* dicitur. At licitè vouetur confidendo de auxilio diuino promisso. Nec arguendi sunt vouentes præsumptionis; fidelis est enim Deus, qui non patitur supra modum seruos suos tentari: sicut autem filius in regione peregrina destitutus subsidiis, & opibus mutuum accipit, & soluere promittit, confisus de patris sui amantissimi, & opulentissimi liberalitate; ita christianus, specialiter verò clericus, confisus de misericordia eius, quem scit castitate delectari, & piorum in se fiduciâ gaudere, votum nuncupat cum gratia adimplendum, ad quod inuitus nemo inducitur. Nec obstat augmentum primum deductum ex D. Paulo *ad Hebræos cap. 13.* vbi matrimonium honorabile appellat. Nam respondetur, matrimonium non prohiberi ministris sacratis, quia sanctum non sit, & vt est sacramentum; sed propter aliud, quod illi annexum est,

Dissoluitur dubitandi ratio.

copulam videlicet carnalem, quæ animum hominis ad inferiora deprimit, vt minus idoneus sit ad cœlestia meditanda, & tractanda. Nec obstat aliud augmentum ex codē D.Paulo 1. *ad Corinth. cap.9.* in illis verbis: *Nunquid non habemus*, &c. Nam respondetur, constare ex ipso textu, D. Paulum agere de mulieribus, quæ Apostolis ministrabant necessaria ad vitam: vsus ille communis erat Apostolis, solus Paulus cum Barnaba iis non vtebatur, & ita accipit locum illum D.Pauli D.Hieronymus *contra Iouianum*, & explicat Turrian. *pro canon. Apost. lib.1. cap.2. & 4.* Nec obstat, ipsum Apostolum *epist.1. ad Timoth.* dixisse Episcopum debere esse vnius vxoris virum; nam vt Ambrosius *epist.82.* notauit, ne quis filios creare in sacerdotio Apostolica inuitetur authoritate, habentem dixit filios, non facientem; & ita Apostolus permisit vnius vxoris virum, non verò bigamum, in Episcopum eligi. Cui interpretationi consentiunt D.Chrysostomus *in epist. Pauli ad Timoth. cap.3. homil.10.* Epiphanius *heresi 59.* Hieronymus *lib.1. contra Iouin.* qui *epist. 50. ad Pammachium*, ait: *Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.* Nec tandem obstat textus *in dicto can.6. Apost.* nam respondetur, in eo canone nihil de ineundo à sacerdotibus, vel Episcopis connubio agi, sed quia primis Ecclesiæ temporibus vxorati assumpti fuerunt ad sacros Ordines, illis præcipitur non vsus coniugalis, sed cura, & prouidentia erga iam ductam vxorem, cui etsi dimissæ sacerdos de alimentis, & aliis ad vitam necessariis prouidere tenebatur. Sanctus Leo *epist.92. ad Rusticum*, ibi: *Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ Episcopis, atque presbyteris, qui cùm essent laici, siue lectores, licitè & vxores ducere, & filios procreare potuerunt; sed cùm ad prædictos peruenerint gradus, capit iis non licere quod licuit. Vnde vt de carnali fiat spirituale coniugium, oportet eos nec dimittere vxores, & quasi non habeant, sic habere, quod & salua sit charitas coniugiorum, & cessent opera nuptiarum.* Episcopi enim, & presbyteri Ecclesiæ Latinæ, vt suprà retuli, abstinebant à coniugibus, sed non eas deserebant, immò eas castè vt sorores tractabant. Innocentius I. *in epist. ad Exuperum, cap.9.* Concilium Aurelian. 1. *can.15.* Turon. 2. *can.13.* Aruernense *can. 12.* Vnde de Vrbico Aruernensi Episcopo refert Gregorius Turon. *lib.1. cap.22. & 44.* Papianilam habuisse vt sororem, non vt vxorem. Fortunatus *in poem. ad Leontium Burdegalensem*, ibi:

Cogor amore etiam Placidina pauca referre,
Quæ tibi tunc coniux, est modò chara soror.

Passim in Conciliis Episcopæ, Presbyterissæ, Diaconissæ, & Subdiaconissæ, id est, quæ continentiam profitentes, à virorum suorum ordine ita appellabantur, vt docent plura de illis congerentes Photius *in Nomocan. lib. 1. tit.37.* Baronius *anno 34.* Basilius *dicto lib.7. de matrim. cap.25.* Espenceus *lib. 1. digress. cap. 27.* Crespetius *in summa, verbo Diaconissa.* Messana *ad D. Hieronymum verbo Episcopus, fol.159.* Antonius August. *in epit. iur. Pontif. tit.38. & 39.* Pancirola *lib.1. var. cap.82.* Cæsar *de eccles. hierarch. disput. 8. § 2.* & *disput. 9. §. finali*, Albaspinus *in notis ad can. 19. Concil. Nicæn.* Iustellus *in notis ad can. Eccles. vniuers. fol.234.* Cerda *in aduers. cap. 151.* Mornacius *in authent. Diacon. C. de Episcop. & Cleric.* Hallierius *de sacris elect. 2. p. sect. 4. §. 6.* Tamburin. *de iure Abbat. disput.7. q.8.* Sauarus *in notis ad epitaphium Sidonij, in princ.* D.Baxoarroyo *in cap.1. qui clerici vel vou.*

10. **Exponitur can. 6. Concil. Tolet. 8.**

Sed suprà traditæ assertioni primò obstat textus *in can. 6. Concil. Tolet. 8.* in illis verbis: *Sexta discussionis obiectu, quorundam malè conscientiorum patuit denotatum elogium; nam relatum est nobis, quosdam Subdiaconos, postquam ad sacri huius ordinis peruenerint gradum, non solum carnis immunditiâ sordidari, cùm scriptum sit, mundamini qui fertis vasa Domini; sed etiam, quod dictu quoque nefas est, nouis vxoribus copulari, asserentes hoc ideò sibi licere, quia benedictionem à Pontifice se nesciunt percepisse. Proinde omni excusationum disciso velamine, id præcipimus obseruari, vt cùm iidem Subdiacones ordinantur, cum vasis ministerij benedictio eis ab Episcopo detur (sicut in quibusdam Ecclesiis vetustas tradit antiqua, & sacra dignoscitur consuetudo substare prolata) omni penitus ab illis sorde mulierum, ac familiaritate remotâ.* Ex quibus verbis constat Subdiaconos Hispaniæ matrimonio vti voluisse eo prætextu, quòd benedictionem à Pontifice non acceperant; & iubent Patres, vt deinceps benedictio illis præstetur, & ita continentiam seruare cogantur. Igitur quia impedimentum coniugij non ex ordine sacro, sed ex benedictione tantùm prouenit, ac per consequens subdiaconi, quibus manus hodie non imponitur, non coguntur seruare castitatem. Pro cuius canonis expositione P. Gibalinus *de clausura regul. disquisit. 5. cap.2. §. 2.* existimat, Subdiaconos, de quibus in eo textu, coniugia contrahere posse, quia non ab Episcopo, sed à Corepiscopo ordinati fuerant, cùm Corepiscopis concessum esset olim etiam Subdiaconos ordinare. Concilium Antioch. *can. 10.* Synodus Meldensis *can. 44.* vbi iuxta decreta Innocentij prohibetur, ne Corepiscopus Ecclesias consecret, & Ordines Ecclesiasticos, qui per manus impositionem tribuuntur, id est, nonnisi ad Subdiaconatum, & hoc iubente Episcopo, & in locis, quibus canones designant, agere præsumat. Synodus Hispal. 2. *examin. 7.* Vnde cùm ex defectu legitimi ministri Subdiaconi illi ordinati non essent, rectè contendebant ius habere contrahendi matrimonium. Sed hæc Gibalini interpretatio, omissis quæ de Corepiscopis congessi *in cap. quantò, de consuet.* sustineri non potest ex eo, quod Subdiaconi conquerebantur ibi se benedictionem non accepisse; & iubent Patres vt deinceps vnà cum vasis illis traderetur. Igitur quia defectus, qui prætendebatur à Subdiaconis, non erat ministri, sed potiùs benedictionis. Quare eâ sententiâ omissâ, verius dicendum est, Subdiaconos, de quibus ibi, verè ordinatos esse cum propria materia, & à legitimo ministro; sed eos ritè ordinatos non esse falsò existimasse ex eo, quia cùm Presbyter, & Diaconus tempore suæ ordinationis benedictionem, id est, manus impositionem acciperent, Concilium Carthag. 4. *can.3.* ibi: *Presbyter cùm ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput tenente;* & *can. 4. Diaconus cùm ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat*, latè probaui *in cap. 1. de sacram. non iterand.* inde existimabant Subdiaconi, quòd cùm illi tempore suæ ordinationis per manus impositionem ab Episcopo non consecrarentur,

& gradus subdiaconalis adhuc in pluribus prouinciis non esset sacer, iuxta tradita *in cap. à multis, de ætate & qualit.* D. Roch. Pirro *tom. 1. Sicil. sacr. fol. 71.* ideò putabant ius connubij eos habere. PP. verò Hispani, etsi agnoscerent ritè, rectéque eos ordinatos esse, tamen ne hoc velamento, aut fuco incontinenter viuerent, statuerunt, vt deinceps tempore ordinationis cùm sacra vasa illis tradebantur, benedictio etiam ab Episcopo impartiretur, non tamen vt quia existimarent ex benedictione illa obligationem castitatis seruandæ prouenire.

11. EXPONITVR TEXTVS IN CAP. 4. QVI CLERICI VEL VOV. IN 3. COLLECT. Secundò suprà traditis obstat textus *in cap. 4. qui clerici, vel vouent. in prima collect.* vbi Decano, & Canonicis Lemouicen. ita rescribit Alexander III. *Cùm instituisset apud nos Herbertus lator parochianus vester, vt de ordine Subdiaconatus, ad quem recipiendum nimis enormiter, & inordinatè se ingesserat, cum eo misericorditer ageremus, & non potuisset, sicut non debuerat, in hac parte proficere, tandem à nobis licentiam postulauit, vt possit sibi in matrimonium aliquam legitimè copulare. Nos itaque studiosiùs attendentes, quod prædictus ordo, cùm nullam sibi dignitatem attulerit, vel honorem, matrimonium eius non impedit; d. v. per A. s. p. m. quat. si matrimonium legitimè duxerit contrahendum, nullus vestrùm à contractu matrimonij, prædicti ordinis obtentu, prohibere præsumat, nec sibi propter hoc molestiam inferat, vel grauamen.* Ex quibus verbis apertè constat, subdiaconum rectè matrimonium contrahere posse. Ergo non rectè in præsenti docetur, ministris sacratis matrimonium contrahere non licere. Pro cuius textus expositione Basilius *de matrimonio lib. 7. cap. 27.* existimauit gradum Subdiaconatus non ita sacrum fuisse etiam temporibus Alexandri III. vt Subdiaconi illud contrahere nequiuissent, quod probat ex ipso Alexandro III. qui *p. 18. post Concilium Lateran. cap. 4.* ita scribit: *Si autem Subdiaconi contraxerint matrimonium, eos dummodò antè tales fuerint, quòd timendum sit, ne pro vna pluribus abutantur, dissimulare poteris cum suis mulieribus remanere, quia tolerandum est malum, vt peiora vitentur.* Sed hæc Basilij sententia apertè conuincitur ex nostro capite 1. qui est eiusdem Alexandri III. & in eo docetur, constitutis in minoribus gradibus, non verò Subdiacono licere matrimonium contrahere. Accedit, quia pluribus retro annis ante Alex. III. Subdiaconatus gradus sacer erat, votumque castitatis annexum continebat, vt probaui *in cap. à multis, de ætate & qualitate, & in can. 31. Concil. Illiber.* Quare eâ sententiâ omissâ, verius dicendum existimo, tam *in dicto cap. 4. qui clerici vel vou.* quàm *in alio cap. 4.* relato à Basilio, matrimonium à Subdiacono celebratum sustineri ex dispensatione Pontificis, quam supponunt ea verba: *Dissimulare poteris*; nisi dicamus cum Alano, quem sequitur Antonius August. *in notis ad 1. collect. in dicto cap. 1.* in ea specie Herbertum gradum Subdiaconatus non accepisse, quia nimis enormiter ordinationi se ingessit: vnde fatetur ipse Alexander, similem ordinationem Herberto nullam attulisse dignitatem, vel honorem; post quæ verba vetus Scholiastes legit, *nec characterem*, teste Antonio Augustino *vbi proximè*; vnde si vacua fuit ipsa ordinatio, ritè potuit Subdiaconus matrimonium contrahere.

Tertiò obstat textus *in can. 27.* Concilij Tribur. relato *in cap. clericus 6. de vita & honest. cleric.* in illis verbis: *Coram populo vel legens, vel cantans.* Ex quibus deducitur, cum qui in Ecclesia cœpit legere, aut cantare, non posse matrimonium contrahere. Igitur non rectè in præsenti docetur, Lectoribus, & aliis clericis in minoribus ordinibus constitutis licere nuptias celebrare. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, verum esse clericos in minoribus ordinibus constitutos, ritè, & rectè omni tempore potuisse connubium inire, *can. 25.* alias *27. Apost.* D. Clemens *lib. 6. constit. cap. 17.* Concil. Carthag. 3. *can. 19.* Vasense 2. alias 3. *can. 1.* Tolet. 2. *can. 1.* Aurelian. 3. *can. 1.* Vvormat. sub Hadriano II. *can. 68.* Moguntin. sub Arnulpho *can. 10.* dum tamen alterius sectæ vxorem non reciperet, iuxta canonem 14. Synodi Chalcedon. *art. 15.* Nec tunc obstat textus *in dict. can. 27.* quia in eo agitur de filiis oblatis a parentibus Ecclesiæ, vel monasterio, vt ibi ministrarent; quo casu cùm virtute oblationis paternæ resilire non possint ab Ecclesia, imò veri efficerentur monachi, *cap. monachum, 20. q. 1.* dicemus latè *in cap. cùm simus, de regul.* ideò in eo canone asseritur, quod si ita oblati coram populo cœperint legere, aut cantare, non possunt postea matrimonium inire. 12. EXPONITVR CAN. 27. CONCIL. TRIBVR.

Quartò obstat Synodus August. celebrata anno 952. *can. final.* ibi: *Episcopus, Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, vt in multis Conciliis firmatum est, quia diuina ministeria contrectant, ab vxoribus abstineant; cæteri autem clerici quando ad maturiorem ætatem peruenerint, licèt nolentes, ad continentiam cogantur.* Ex quibus verbis deducitur, etiam clericos inferiorum graduum, iam ætate prouectos matrimonio iungi non posse. Sed respondetur continentiam in eo textu non tantùm importare castitatem extra nuptias, ita vt sensus sit Episcopum, Presbyterum, Diaconum, & Subdiaconum, quando sacra ministeria tangunt, matrimonium contrahere posse; cæteros verò clericos posse, sed vxorem non ducentes debere castitatem seruare. 13. EXPONITVR SYNODVS AVGVST. CAN. FINAL.

CAPVT II.

Idem [a] *Herfordien. Episcopo.*

SAnè de clericis inferiorum ordinum, qui in coniugio constituti, diu ecclesiastica beneficia ex concessione prædecessorum suorum habuerunt, à quibus sine magno discrimine, ac effusione sanguinis non possunt priuari: f. t. duximus respondendum, vt quia ibi natio, & gens barbara, & multitudo in causa est, eos sub dissimulatione sustineas ecclesiastica beneficia tamdiu habita possidere; pro-

uiſuris attentiùs, ne deinceps clericis coniugatis eccleſiaſtica beneficia conferantur, ſed illorum aliqui ad ſacros Ordines, vel Eccleſiarum adminiſtrationes non admittantur, niſi caſtitatem fortè [b] vouerent, & perpetuò ſeruarent, qui vnicam & [c] virginem habuerint vxorem.

NOTÆ.

[a] HErfordienſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* Herfordenſis autem Eccleſia eſt in Anglia, vt iam notaui *in cap. 2. de temper. ordin.* Vnde conſtat hanc deciſionem eſſe referendam ad prouinciam Angliæ, vbi temporibus Alexandri III. iam corruptela inualuerat, vt clerici vxores ſimul, & beneficia retinerent, vt refert Polydorus Vergil. *lib. 6. hiſt. Angliæ, fol. 116.* & conſtat *ex cap. penult. hoc titulo,* miſſo Berengariæ Reginæ Angliæ.

[b] *Vouerint.*] Iuxta textum *in cap. coniugatus, de conuerſ. coniug.* vbi dicemus.

[c] *Et virginem.*] Iuxta adducta *in cap. 3. de bigam. non ordin.*

CAPVT III.

Idem [a] *Verulano Epiſcopo.*

QVod te cum inimicis tuis, &c. De cætero, quia fraternitatis tuæ quærit induſtria, vtrum clerici infra Subdiaconatus Ordinem conſtituti, qui cùm continere, carnis vitio deuicti, non valent, vxores accipiunt, eccleſiaſtico beneficiò canonicè debeant ſpoliari. Id tuam volumus experientiam indubitatâ veritate tenere, quòd cùm ſimul voluptatibus, & carnalibus deſideriis, ac diuinis, & eccleſiaſticis obſequiis vacare non valeant, ob immunditiam ſuam eccleſiaſticis ſacramentis indigni contrectandis, & eccleſiaſticis proculdubio beneficiis ſint priuandi. Sanè ſi Eccleſiis, quibus attitulati fuerant, de poſſeſſionibus, aut aliis bonis ſuis aliqua contuliſſe noſcuntur, cùm ab earundem Eccleſiarum miniſterio fuerint, & beneficio ſequeſtrati, ad ipſos rectâ viâ dominium, ac proprietas liberè debet, & abſque vlla contradictione redire.

NOTÆ.

[a] VErulano.] Ita etiam legitur in prima collectione *ſub hoc titulo, cap. 5. & p. 50. poſt Concilium Lateran. cap. 7.* De Eccleſia Verulana nonnulla adduxi *in cap. 3. de renunc.*

CAPVT IV.

[a] Idem.

SAnè ſacerdotes illi, qui nuptias contrahunt, quæ non nuptiæ, ſed contubernia ſunt potiùs nuncupanda, poſt longam pœnitentiam, & vitam laudabilem continentes officio ſuo reſtitui poterunt, & eius executionem ex indulgentia ſui Epiſcopi habere.

NOTÆ.

[a] IDem.] Ita etiam habetur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* vbi additur pars capitis *cauſam*; ſed cùm varij ſint textus huius Pontificis, cum hoc principio, *cauſam*, non facilè poteſt eius integra reſtitui, nec vera inſcriptio aſſignari.

CAPVT V.

Innocentius III. [a] *Archiepiſcopo Noruicen.*

DIuerſis fallaciis homines circumuenti, Deo, & mammonæ famulari conantur; cùm tamen ſecundùm euangelicam veritatem, nemo poteſt duobus dominis ſeruire, quoniàm ſi vnum dilexerit, alium habebit exoſum; aut vno contempto, alium ſuſtinebit. Accepimus etiam, quod quidam clerici tuæ diœceſis, qui ſolemniter in conſpectu Eccleſiæ matrimonia contraxerunt, eccleſiaſtica beneficia detinere

detinere contendunt, in quorum conuersatione cithara cum psalterio malè concordat. Cùm igitur vir cogitet, quomodo placere possit vxori, & ideò minùs quæ Dei sunt, valeat cogitare; cùm quasi diuisus in duo plenam sui non habeat potestatem: vt ei, à quo stipendium recepit, pleniùs famulentur, f. t. præs. auctoritate m. quat. huiusmodi clericos beneficiis ecclesiasticis, quæ in tua diœc. sunt adepti, auctoritate nostra suffultus valeas ap. rem. priuare, præsertim cùm rerum ecclesiasticarum substantia soleat deperire per tales: nisi fortè talibus scienter contuleris ecclesiastica beneficia, quibus eos [b] non per te, sed per superiorem decernimus spoliandos.

NOTÆ.

[a] *Noruic.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. De Ecclesia Noruicensi nonnulla adduxi *in cap.* 9. *de rescript.*

[b] *Non per te.*] Ne contra factum proprium venisse dicatur.

COMMENTARIVM.

1. IN his quatuor decisionibus referuntur pœnæ, quibus plectendi sunt clerici scienter matrimonium contrahentes, quibus & aliæ à sacris canonibus impositæ adiungendæ sunt. Eas breuiter recenseamus. In primis tales sacerdotes à sacris ordinibus recipiendis, vel in iam susceptis ministrando arcentur, *cap. quotquot, cap. monacho*, ibi: *Nunquam ecclesiastici gradus officium sortiatur*, 27. *quæst.* 1. & olim gradibus, in quibus deprehendebantur conseruatis, breuissimi temporis suspensione impositâ, ad superiores inhabiles reddebantur. Sexta Synodus in Trul. *can.* 3. ibi: *Similiter & eos qui post ordinationem vni matrimonio se applicarunt, hoc est, Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos, breui aliquo tempore à sacro ministerio prohibitos, & punitos, rursus propriis gradibus restitui, ad aliam gradum nequaquam promouendos, eis nefario videlicet dissoluto coniugio.* Consentiunt Syricius *epist.* 1. *cap.* 7. Innocentius III. *epist.* 3. *cap.* 1. quorum meminit Concil. Agath. *can.* 9. ibi: *Placuit etiam, vt si Presbyteri, vel Diaconi coniugati ad torum vxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentij ordinatio, vel Syricij Episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, seruetur: quod si ad aliquos formula illa ecclesiastica vitæ pariter & disciplina, quæ à Syricio Episcopo ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse, eis ignorationis venia remittitur, ita vt de cætero penitus incipiant abstinere, & ita gradus suos, in quibus inuenti fuerint, sic retineant, vt ad posteriora eis non liceat ascendere.* Aliquando etiam deponebantur, communione tantum concessâ. Concil. Aurelian. 5. *can.* 4. ibi: *Si quis clericus post acceptam benedictionem cuiuslibet loci vel ordinis, ad coniugalem torum iam sibi illicitum denuo redire præsumpserit, vsque in diem vitæ ab honore accepti ordinis & (sicut habent antiquorum PP. Canones) deponatur, ei tantùm communione concessa.* Quod genus suspensionis exponit Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 8. Nouo iure Concil. Viennensis illi excommunicantur. *Clement. vnic. de consanguin. & affin.* Cuius explicationem prosequitur Basil. Legion. *de matrim. lib.* 7. *epist.* 28. & hodie vt suspecti de hæresi puniuntur ab Inquisitoribus, abiuratione de leui ab eis facta, vt refert Simanchas *de Catholicis tit.* 40. *numer.* 9. Farinac. *de hæresi quæst.* 183. *num.* 72. Carena *de offic. inquisit. tit.* 17. §. 3.

Circa priuationem beneficij ecclesiastici, aut incapacitatem illud obtinendi, quam incurrunt clerici coniugati, sciendum est, clericos in maioribus Ordinibus constitutos non priuari beneficiis ecclesiasticis; quia cùm matrimonium ab eis celebratum nullum sit, si propriis beneficiis priuarentur, cogerentur mendicare; quod colligitur ex *cap. si quis clericorum*, suprà relato, & expressè deducitur *in cap. penult. hoc tit. in* 1. *collect.* ibi: *Meminimus vobis olim pro pagano clerico vestro litteris Apostolicis mandauisse, vt præbendam, quam ei subtraxeratis ex occasione matrimonij, quod cum quadam muliere contraxisse dicebatur, restituere deberetis: vos pro litteris nostris illud facere non curastis, asserentes inde scandalum inter alios generari. Attendentes itaque, ne prædictus clericus beneficij ecclesiastici auxilio destitutus, ad turpia, & sæcularia lucra sectanda redire cogatur; cùm multi concubinarij, & adulteri de bonis Ecclesiæ sustententur, & in talibus sit ordinibus constitutus, in quibus legitimè coniugatum à beneficio ecclesiastico sacri canones non repellunt, discretionem vestram rogamus attentiùs, ac per Ap. s. m. quat. ei beneficium percipiendum, vnde sustentari valeat, extra fratrum consortia conferatis.* Clerici autem in minoribus gradibus constituti, matrimonium contrahentes, ipso iure priuantur beneficiis ecclesiasticis, *ex cap.* 1. 2. 3. 4. & 5. *hoc tit. in* 5. *compil.* ibi: *Dilectus filius Magister E. canonicus Ecclesiæ de Tilim. exposuit coram nobis, quòd cùm Viuianus quondam ipsius Ecclesiæ clericus, Paduanæ diœcesis, ordine clericali, & eadem Ecclesia derelictis, sibi quandam mulierem matrimonialiter copularit, & diutiùs incedendo in habitu sæculari, exercuit officia ciuitatis: nunc idem V. gestiens ad Ecclesiam redire prædictam, non habitâ de prædictis aliquâ mentione, quasdam à nobis ad te litteras reportauit, quarum auctoritate in eadem Ecclesia ingressum nititur rehabere. Cùm igitur mendax precator carere debeat impetratis, mandamus quatenus si præmissis veritas suffragatur, reuocato, si forsan auctoritate litterarum huiusmodi contra eandem Ecclesiam processisti, de cætero non procedas.* Et *ex cap.* 4. *de confirm. vtili*, in eadem compilatione: *Te didicimus intimante, quod tu cùm quosdam diœcesis tuæ clericos vxoratos suis de mandato nostro beneficiis, quæ in eadem obtinebant diœcesi, spoliaueris, quidam eorum per obtentas à nobis contra te super eisdem beneficiis commissionis litteras, in quibus spoliationis causa mentio non habetur, te super his multipliciter aggrauant, & molestant: alij verò confirmationis nostræ litteras in communi forma super eisdem beneficiis, in quibus causa eadem supprimitur, exhibentes, tueri se contra te per easdem litteras moliuntur. Nolentes autem per tales litteras mandato nostro, & canonicis statutis illudi, decernimus* 2.

nimus te non teneri ad respondendum per commissiones easdem, & tibi super hoc tales confirmationis litteras non obstare. Licet simplex beneficium absque administratione olim retinere potuerint, *cap. 2. hoc tit. in 1. collect.* ibi: *Vniuersalis Ecclesiæ sollicitudo, quam prouidente Domino gerimus, pro Ecclesiarum statu nos compellit propensiori cura satagere, & vt secundum Deum, & iustitiam disponamus, vigilem curam & studium adhibere. Accepimus autem, quod plerique in tuo Episcopatu degentes, cùm essent in acolythi officio, & infra constituti, vxores duxerunt, & nihilominus Ecclesias, quas priùs habebant, detinere præsumunt. Vnde quoniam vxorati, cum diuisi sint, & eas cogitare oporteat, quomodo vxoribus placere valeant, & seruire, obsequiis non solummodo possunt intendere diuinis: f. t. per A. s. p. m. quat. prædictos viros Ecclesias liberè, & absolutè dimittere, ap. cess. compellas, & eas aliis personis idoneis in sacris ordinibus constitutis concedas. Verùm si qui eorum aliquod in eisdem Ecclesiis simplex prius beneficium habuerunt, ipsum eis, excepto Magisterio Ecclesiar. sub dissimulatione dimittere poteris.* De quo exaudiendus est Clemens III. *in cap. finali*, eiusdem collectionis: *Querelam Gand. acolythi nos accepisse noscatis, sicut prædecessor noster Gregorius, qui ad vos propter eum bis scripsisse noscitur: qui cùm à G. muliere peteretur in virum, inde sumpta occasione ipsum beneficio, quod à nobis habebat, post appellationem ad Sedem Apostolicam factam minus rationabiliter spoliastis. Vnde quia omnibus iniustè grauatis patrocinium tenemur Apostolicum impertiri: d. v. rog. attentiùs, & p. A. s. p. m. quat. si rem sic se habere constiterit, memorato clerico beneficium illud taliter subtractum absque dilatione reddentes, ap. rem. pacificè dimittatis; ita quod querelam ad nos non debeat iterare, memorati Abbatis sententiâ non obstante super matrimonio latâ, quominus beneficium debeat obtinere, nisi curam habeat animarum annexam.* Rationem huius priuationis assignant Romani Pontifices in eisdem iuribus; nam cùm per matrimonium sortiantur statum incompatibilem cum statu sacerdotali, & facultate ministrandi in Ecclesia priuentur, ideo tanquam renunciantes tacitè ipsis beneficiis contrahendo matrimonium, illis ipso iure priuantur, & inhabiles redduntur ad aliud impetrandum: immò si illis nouum conferatur, ipso iure collatio nulla est, vt docent vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Basilius *dicto lib. 7. cap. 28.* Valensis *de benefic. lib. 1. titul. 13.* Petrus Gregorius *eod. tract. cap. 25. numer. 6.* Lotherius *de re benef. 3. p. quæst. 26. n. 61.* Dartis *eod. tract. cap. 12.* Sanchez *lib. 7. de matrim. disputat. 42. cum sequentibus*, Suarez *de censur. disputat. 49. sect. 4.* Saussay *in Panopl. cleric. p. 2. lib. 6. axiom. 5.*

CAPVT VI.

Idem [a] *Acheruntino Archiepiscopo.*

CVm olim ad nostram audientiam peruenisset, quod Canonici [b] Angloуen. dil. f. Cantoren. Tricaricen. sibi elegerant in Pastorem; tibi dedimus in mandatis, vt examinatâ electione diligentiùs, & personâ, si electionem canonicam, & personam idoneam inuenires, electionem ipsam auctoritate Apostolica [c] confirmares, sicut Metropolitanus in cæteris processurus. Licèt autem tibi de forma electionis canonicæ, ac idoneitate personæ in aliis constitisset, mouit te tamen, & ad nos consulendos induxit, quod cùm pater eiusdem Cantoris Græcus fuerit, & iuxta ritum Græcorum vxorem duxerit in minoribus ordinibus constitutus, Cantorem ipsum ex vxore legitima in sacerdotio suscepisset. Nos igitur attendentes, quod Orientalis Ecclesia votum continentiæ non admisit, quin Orientales in minoribus ordinibus contrahant, & in superioribus [d] vtantur matrimonio iam contracto: f. t. per A. s. m. quat. nisi pro eo, quod inter Latinos Græci huiusmodi conuersantur, regionis consuetudo repugnet, si aliud non obsistat, ad confirmationem, & consecrationem eiusdem Cantoris sine dubitatione procedas.

NOTÆ.

1. [a] *Acheruntino.*] Ita legitur *in cap. 2. sub hoc tit. in 3. collect.* Acheruntia, seu Acheruntius, vt ait Liuius *lib. 2.* vulgò Azerona, est in regno Apuliæ, quod & Calabria, & Græcia Magna dicebatur, in quibus dominium exercuerunt Imperatores Orientis, vt refert Cuiacius *hîc.* Ea tamen regna occidentem spectabant, Italiæque prouinciæ erant. Berterius *diatrib. 1. cap. 5. in princip.* Sed cùm prouinciæ illæ subiugatæ essent ab Imperatoribus Græcis, eorum fuerunt mancipatæ dominio, vt referunt Leo Ostiensis *lib. 2. cap. 8.* Gregorius VII. *lib. 8. epist. 7.* & ex eis Cironius *in parat. ad hunc tit.* Iam à primis Ecclesiæ sæculis fuit ea ciuitas Episcopali Cathedra decorata: eius Prælatus Iustus Synodo Romanæ sub Symmacho celebratæ interfuit.

[b] *Angloуen.*] Legendum est Anglionen. Nam Anglionensis Episcopatus est etiam in Calabria, vt ex Pontif. Rom. refert Cuiacius *hîc.*

[c] *Confirmares.*] Iuxta ea, quæ adduxi *in cap. 3. de elect.*

[d] *Vtantur.*] Consonat textus *in cap. aliter, 31. dist.* vbi verba illa, *matrimonio copulantur*, ita exaudienda sunt, idest matrimonio vtuntur, *cap. quæsitum, de pœnitent. & remiss.* ibi: *Matrimonio licet vti*; vt suprà probaui *in cap. 1.* vnde Innocentius III. in prioribus verbis, vbi asserit, Græcos non recepisse votum continentiæ, exaudiendus est quoad vsum matrimonij iam contracti: nec audiendus est Henriquez

Henriquez *lib. 10. de Ordin. cap. 10. §. 7.* dum docet Innocentium, in præsenti locutum fuisse vt Doctorem priuatum, non verò vt Ecclesiæ Præsulem.

CAPVT VII.

Idem *Episcopo* [a] *Pictauiensi.*

IOannes nobis conquerendo monstrauit, quod tu eum, quamquam iamdudum vxorem legitimam duxerit, pro eo quod priùs in [b] acolythum fuerat ordinatus, compellere niteris, vt tonsuram deferat clericalem, ex qua inter ipsum & vxorem suam posset scandalum generari, cùm de consuetudine terræ tuæ clerici vxorati non cogantur inuiti portare tonsuram. Quoniam igitur idem etiam tonsuratus non potest priuilegio clericali gaudere, mandamus, quatenus ipsum super tonsuratione huiusmodi non molestes, dummodo nullum percipiat [c] beneficium ecclesiasticum, cuius ratione teneatur clericalem deferre tonsuram: quia cùm eum oporteat sæcularibus [d] negotiis immisceri, tonsura ipsius sæcularia exercentis videretur profectò in ministerij nostri vituperium redundare.

NOTÆ.

1. [a] P*ictauiensi.* Ioanni de Melduno videlicet, eius Ecclesiæ Præsuli temporibus Innocentij III. De Ecclesia Pictauiensi nonnulla notaui *in cap. super 20. de rescript.*

[b] *Acolythum.*] Cuius officium duplex est, vnum deferre cereos accensos in sacrificio Missæ, ac proinde accendere luminaria, iuxta adducta *in cap. vnic. de offic. sacristæ:* alterum est ministrare vinum, & aquam in vrceolis, *cap. perlectis, vers. Ad acolythum, 25. dist.* Licet enim acolythus non sit ex ministris maioribus, tamen sacra vasa, vt ad altare deferat, tangere potest, *cap. non liceat 32. 23. dist. cap. clericos, verb. Acolythi, 21. dist.* quæ officia acolythi satis demonstrantur duplici materia, quæ illi traditur tempore suæ ordinationis, videlicet, ceroferarium cum cereo, & vrceoli vacui, *cap. acolythus, 23. dist.* Prosequuntur acolythi etymon, & munia, vltra repetentes *in dicto cap. perlectis,* & scribentes de sacramento Ordinis, Claudius Espenceus *ad D. Paulum lib. 1. digress. cap. 8.* Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 1. cap. 25.* Menardus *ad sacram. Diui Gregorij, fol. 271.* Zerda *in aduers. cap. 94.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 6.*

[c] *Beneficium.*] Quod retinere poterat ex dispensatione Pontificis, vt post Glossam hîc docet Petrus Gregor. *de benefic. cap. 25.*

[d] *Sæcularibus negotiis.*] Non rectè ex his verbis Abbas in præsenti, *num. 6.* Galganet. *de iure publico lib. 3. tit. 5.* deduxerunt, clericis coniugatis etiam cum tonsura, & habitu incedentibus licitum esse negotiis sæcularibus implicari. 2. Nam contrarium verius est, & probat latè D. Iosephus Vela *2. tom. dissert. 45. ex num. 13.* in præsenti enim tantùm Innocentius III. supponit quod plerunque accidere solet huiusmodi clericis coniugatis, videlicet eos prophanis negotiis, ac nogotiationibus immisceri ob coniugalis status necessitatem, & ad subleuanda onera matrimonij, vt accidisse in Paduana diœcesi refertur *in cap. 3. hoc tit. in 5. compil.* illis verbis: *Dilectus filius Magister E. Canonicus Ecclesiæ de Trilin. exposuit coram nobis, quod cum Vuitianus quondam ipsius Ecclesiæ clericus Paduanæ diœcesis, ordine clericali, & eadem Ecclesia derelictis, sibi quandam mulierem matrimonialiter copularit, & diutius incedendo in habitu sæculari, exercuit officia ciuitatis: nunc idem V. gestiens ad Ecclesiam redire prædictam, non habitâ de prædictis aliquâ mentione, quasdam à nobis ad te litteras reportauit, quarum auctoritate in eadem Ecclesia ingressum nititur rehabere. Quum igitur mendax precator carere debeat impetratis, mandamus quatenus si præmissis veritas suffragatur, (reuocato, si forsan auctoritate litterarum huiusmodi contra eandem Ecclesiam processistis) de cætero non procedas.*

CAPVT VIII.

[a] Idem.

CVm decorem. *Et infrà:* Eos qui sunt publicè vxorati, non admittatis de cætero ad ecclesiasticas dignitates dimissas ab eis, quas non possunt sine prauo exemplo, & graui scandalo retinere.

NOTÆ.

[a] I*Dem.*] Ita etiam legitur in tertia in collectione, *sub titulo de vit. & honest. cleric. cap. 4.* & iam epigraphen hanc exposui *in cap. cùm decorem,* eiusdem tituli.

CAPVT IX.

[a] *B. quondam Reginæ Anglorum Illustri.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod nonnulli [b] litterati terræ tuæ, habitu & tonsurâ relictis, publicè ducunt vxores, de his, qui sunt huiusmodi soliciti, quomodo vxoribus placeant, existentes; qui licet negotiationibus, & aliis sæcularibus insistant negotiis, vt tamen consuetis iustitiis, & debitis obsequiis te defraudent, tonsuram resumunt abiectam, quâ ipsius prætextu ab huiusmodi vt clerici excusentur; quanquam non militent Domino, sed potiùs mundo, vt cæteri vxorati. Quidam etiam acceptá primâ tonsurâ similiter contrahunt, & eandem tonsuram deferunt, vt eodem prætextu excusari valeant à prædictis: & ven. f. n. Episcopus, & dilecti filij Decanus, Archid. & Capitulum [c] Cenomanen. ipsos tanquam clericos in subtractionem seruitiorum tuorum fouere nituntur in tuum præiudicium, & grauamen. Cùm igitur reddenda sint quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo; & publici vxorati, clerici non existant, dum se sic [d] sæcularibus negotiis implicant: æquanimiter ducimus tolerandum, si iustitias debitas, & seruitia consueta, velut ab aliis vxoratis exigas, & recipias ab eisdem: cùm tonsura, quam non obtentu religionis, sed in fraudem subtrahendi seruitia, resumpsisse, vel accepisse videntur, in his non debeat patrocinium impertiri.

NOTÆ.

1. [a] B.] Ita legitur *in 5. compil. sub hoc tit. cap. 1. & in cap. ex parte, de priuileg.* vbi etiam agitur de his clericis coniugatis, qui tonsuram iam dimissam reassumunt maleficiis perpetratis. De hac Berengaria Angliæ Regina plura notaui *in cap. ex parte 15. de foro compet.* Ideo autem in præsenti Honorius rescribit huic Reginæ, quia vt auctor est Rodericus Toletanus *lib. 5. de rebus Hispan. cap. 24.* ea plerunque morabatur in ciuitate Cenomanensi, quam ratione dotalitij acquisierat, vt retuli *in dicto cap. ex parte 15.* vnde consuluit Honorium III. super excessibus clericorum.

2. [b] *Litterati.*] Regulariter litterati accipiuntur pro doctis, scientia, vel doctrina imbutis, *l. 1. C. de Decur. vrb. Rom. in Theodos. c. de multa, de preb.* quos à rusticis distinguit Iustin. *in l. vlt. C. de testam.* Inde illiterati, ignari, & indocti dicuntur *in cap. illiteratos 36. dist.* notauit Bosquetus *ad Innoc. lib. 2. epist. 224.* In præsenti autem litteratos accipi pro sciolis, seu leguleis, qui mediocris litteraturæ fumo inflati, lites serunt, notauit Cironius *hîc*; illi enim clericalibus insignibus vtebantur, idest tonsura, & vestibus, vt hoc colore clericali priuilegio fruerentur.

[c] *Cenoman.*] De quâ diœcesi egi *in cap. 5. de rescript.*

[d] *Sæcularibus negotiis.*] Ex his verbis rectè deducitur, clericos coniugatos tonsuram deferentes non posse negotiis sæcularibus se immiscere, quod latè probat Vela *dicto tom. 2. dissert. 45.*

COMMENTARIVM.

3. IN his duabus decisionibus agitur de clericis coniugatis, qui tonsurâ dimissâ, seu retentâ negotiis sæcularibus se implicarunt, & tam ab Innocentio, quàm Honorio III. deciditur, eos priuilegio clericali nô gaudere: quarum decisionum ratio in promptu est; nam si clerici in maioribus ordinibus constituti negotiis sæcularibus se immiscentes, post trinam monitionem amittunt priuilegium clericale, vt probaui *in cap. final. de vita & honest. cleric.* quantò magis, qui in minoribus constituti, connubio copulati, relictâ tonsurâ huiusmodi negotiationibus se implicarunt, priuilegio clericali priuari debent? Circa clericos autem coniugatos tonsuram deferentes, nec se negotiis sæcularibus implicantes, extat celebris constitutio Bonifacij VIII. *in cap. vnic. hoc tit. in 6.* quâ cauetur, vt clerici coniugati canonis, & fori priuilegio gaudeant quoad causas criminaliter, seu ciuiliter intentatas: vt autem illi hac immunitate gaudeant, tres petit Bonifacius conditiones. Prima vt tonsuram deferant: secunda, vt incedant in habitu clericali: tertia vt cum vnica & virgine matrimonium contraxerint. Concil. verò Tridentinum *sess. 23. de reform. cap. 6.* quartam addit his verbis: *Modò hi clerici alicuius Ecclesiæ seruitio, vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem Ecclesiæ seruiant & ministrent.* Iis tamen concurrentibus tantùm priuilegio canonis & fori quoad criminales causas gaudent, etiamsi ciuiliter intententur; quomodo exponenda sunt illa verba dicti capitis vnici: *Trahi non posse criminaliter, aut ciuiliter ad iudicium*; vt latè eadem requisita prosequentes docent Couar. *practic. cap. 31.* Salcedo *in praxi cap. 62. num. 13.* Diana *tom. 1. tract. 2. resol. 51.* Germonius *lib. 3. de sacr. imm. cap. 15.* Martha *de iurisd. cent. 2. casu 153.* Suarez *aduers. Reg. Angliæ lib. 4. cap. 28.* Escobar *de Pontif. iurisdict. cap. 21. §. 5.* fusè Pereyra *tom. 2. de man. Reg.* Vrrutigoyti *in pastor. regul. cap. 3. voto 3.* Circa clericos verò in maioribus ordinibus constitutos, ex dispensatione Pontificis matrimonium contrahentes, an priuilegio fori in eisdem causis gaudeant, non vulgò hæsitatur: & ipsos non gaudere priuilegio fori, docuerunt Sanchez *de matrim. lib. 8. disput. 8. num. 11.* Suarez *d. cap. 28. num. 3.* Sed contrarium, immò huiusmodi priuilegio eos frui, docuit Nauarr. *de reddit. quæst. 1. monit. 10. fol. 296.* illis verbis: *Quod non obstante dispensatio*

dispensatione clericus coniugatus manet persona ecclesiastica, & gaudet priuilegio fori, & canonis. Quam opinionem non leuibus probauit fundamentis collega meus Illustr. D. Rodericus Parga & Mandia, quondam Academiæ nostræ Cancellarius, nunc verò Episcopus Accitanus.

CAPVT X.

Idem [a] *V.*

VT consultationi tuæ breuiter satisfiat, respondemus, quod R. miles tuæ diœcesis, qui sicut tibi humiliter est confessus, olim in minori constitutus ætate, cùm modicum sciret legere, vel cantare, tonsuram tamen & coronam clericalem assumpsit, quam gestare inter milites, & laicos erubescit, non est cogendus deferre habitum clericalem.

NOTÆ.

1. [a] V.] Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. final.* Cuiacius autem in præsenti existimat, Honorium rescribere Linconiensi Episcopo, iuxta cuius sententiam ita restituenda est inscriptio: *Vuillelmo Linconiensi Episcopo*; temporibus enim Honorij III. Linconiensem regebat Ecclesiam Vuillelmus, qui postea fuit in Ecclesiam Rhemensem translatus, vt refert Chenu *in serie Præsul. Lincon.* De Ecclesia Linconiensi nonnulla notaui *in cap.* 8. *de rescriptis.*

COMMENTARIVM.

2. VVlgò textus hic accipitur de clerico primâ tonsurâ tantùm initiato, militiæ nomen dante, qui non tenetur deferre in ipso exercitu, & belli congressu tonsuram. Sed certè si de tonsurato in bellum proficiscēte accipiatur præsens decisio, paruam, aut nullam continet dubitandi rationem; nam licèt clericis in maioribus gradibus constitutis militiæ nomen dare interdictum sit, *cap. clericorum, cap. de his clericis, cap. eos qui,* 20. *quæst.*3. *cap. clerici, cap. quicunque, c. ex multa, de voto*: illustrant late Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 25. Barbosa *de iure eccles. lib.*3. *cap.*4. Becanus *de bello q.*18.*num.*22. Diana *p.*10. *tract.* 2. *resol.* 2. Gibalin. *de irregul. cap.* 4. *difficult.* 4. Roussel ius *lib.* 7. *hist. Pontif. iurisdict. cap.* 6. & si beneficia possideant, illis priuandi sint, Concil. Andegau. *can.*7. ibi: *Clerici quoque, qui relicto clero se ad sæcularum militiam, & ad laicos contulerint, non iniustè ab Ecclesia, quam relinquunt, amoueantur.* Tamen clerici in minoribus constituti ritè possunt, sicut alij laici, ad militiam proficisci, vt probat Diana *dicta resol.* 2. Et sicut coniugati, vel aliis negotiis sæcularibus impliciti non coguntur tonsuram deferre, ita nec milites. Vnde credi non potest, Episcopum Linconiensem consuluisse Honorium III. in casu adeò aperto, cùm videlicet, qui tantùm primâ tonsurâ erat initiatus, militiæ nomen dederat, vtrum tonsuram deferre cogendus esset, cùm tunc tanquam laicus incedere potuisset. Quare existimabam, Rodericum, de quo in præsenti, nullo modo militiæ nomen dedisse; sed in ipsa ciuitate degisse: quod vt faciliùs percipiatur, obseruo apud scriptores mediæ ætatis plerumque nobiles viros, Dynastas, & Toparchas, milites appellari, quos & nos vulgò appellamus *Cauelleros*; de quibus sanctus Bernardus *ad Eugenium lib.* 3. *cap.* 5. vbi conqueritur de clericis, qui vt laici incedebant, his verbis: *Quid sibi vult, quod clerici aliud esse, aliud videri volunt; id quidem minus castum, minusque sincerum; nempe habitu milites, quæstu clerici, actu neutrum exhibent.* Sic miles Tercellinus, ipsius sancti Bernardi pater, miles appellatur ab Vuillelmo Abbate *lib.* 1. *vita eiusdem sancti*, eo quòd esset vir antiquæ, & legitimæ militiæ, idest nobilitatis. Et Petrus Blesens. *epist.*78. Gaufridum, nobilem appellat militem, sanguine, & animi generositate præclarum. Et *epist.* 94. reprehendens nobilium fastum, superbiamque, ait: *Nepotum vestrorum militum fastuosam gloriam tolerare non possum.* Probat Saussay *in Panopl. cleric. p.*2. *lib.*3. *cap.*2. quibus suppositis eam credo esse Honorij mentem, vt R. miles, idest nobilis Dynasta, qui in minori ætate tonsuram acceperat, eamque postea inter alios Dynastas, & laicos deferre erubescebat, cùm nec Ecclesiæ inseruiret, sed potiùs vt laicus incederet, cùm quæreretur, an cogendus esset eam deferre, cùm adhuc per coniugium, vel similem actum non deseruisset statum clericalem; respondit Honorius, quod non est cogendus inter alios nobiles tonsuram deferre, cùm ipsam propria voluntate deserere velit, nec beneficium aliquod ecclesiasticum obtineat.

TITVLVS IV.

De Clericis non residentibus in Ecclesia vel præbenda.

CAPVT I.

Ex Concilio[a] Sardicensi.

ON liceat Episcopo de ciuitate sua transire ad aliam. Manifesta est enim [b] causa pro quo facere hoc attentat. Cùm nullus sit inuentus Episcopus, qui ad minorem de maiori ciuitate transiret.

NOTÆ.

1. [a] S*Ardicensi.*] *Can.* 1. vt legitur apud Burchardum *lib.* 1. *Decreti*, *cap.* 79. Ivonem *p.* 5. *cap.* 185. & *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.*1. & apud Antonium Augustinum *lib.*4. *epit. tit.*27. *cap.*17. ex quibus codicibus constat primò, canonem hunc mutilum referri in hac sexta collectione, cùm desit Osij Episcopi Cordubensis propositio, prout refertur *in dicto can.*1. in illis verbis: *Osius Episcopus dixit; Non minùs mala consuetudo, quàm perniciosa corruptela funditùs eradicanda est, ne cui liceat Episcopo de sua ciuitate ad aliam ciuitatem transire. Manifesta est enim causa, quâ hoc facere tentant, cùm nullus in hac re inuentus sit Episcopus, qui de maiore ciuitate ad minorem transiret. Vnde apparet, auaritia eos ardore inflammari, & ambitioni seruire, & vt dominationem exerceant. Si ergo omnibus placet huiusmodi pernicies, austeriùs vindicetur, nec laicam communionem habeat qui talis est. Vniuersi dixerunt: Placet. Osius Episcopus dixit: Etiam si talis aliquis extiterit temerarius, vt forsitan excusationem afferat, quòd populi litteras acceperit, cùm manifestum sit præmio, & mercede paucos, qui fidem sinceram non habent, potuisse corrumpi, vt clamarent in Ecclesia, & ipsum petere viderentur Episcopum; omnino has fraudes demandasse arbitror, ita vt nec laicam communionem in fine accipiat talis. Quod si vobis omnibus placet, statuite. Vniuersi dixerunt: Placet.* Quæ posteriora verba reperiuntur *in cap.*2. *de elect.* vbi ea exposui. Secundò textum hunc potiùs compilari debuisse sub titulo *de translat. Episcop.* Præsens canon maximè factus est contra Eusebium priùs Beryti, posteà Nicomediæ, & Constantinopolis Episcopum, vt apparet ex epistola synodali Alexandrinorum apud Athanasium *apolog.* 2. vt notauit Dartis *in* 15. *dist. fol.* 90. Concilij Sardicensis historiam dedi *in dicto cap.*2.

[b] *Causa.*] Ambitio videlicet, vt ex sequẽtibus verbis cõstat; quę procul abesse debet ab his translationibus, vt latè probaui *in c.*1. *de translat. Episc.* 2.

CAPVT II.

[a] *Ex gestis Romanorum Pontificum.*

[b] LEo III. natione Romanus, consilio [c] Lotharij, & Ludouici Imperatorum, sanctam & venerandam LXVII. Episcoporum in Ecclesia beati Petri Synodum congregauit. In hac Synodo Anastasius presbyter Cardinalis tituli B. Marcelli ab [d] omnibus canonicè est [e] depositus, eo quod parochiam suam per annos quinque contra canonum instituta deseruit, & in alienis vsque hodie demoratur.

NOTÆ.

1. [a] E*X gestis.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & rectè; nam textus iste transcriptus est ex veteri codice, quod dicebatur Compendium historiarum, & gestarum rerum; ex quo verba huius textus retulit Baronius *tom.* 10. *anno* 853. & ferè eisdem verbis idem narrat Anastasius Biblioth. *anno* 853. *in Leone IV.* illic: *Inter hæc verò, quæ superiùs scripta sunt, cœpit crebrò nominatus sanctissimus Præsul de singulis Ecclesiarum Rectoribus, videlicet Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, atque omnium Christianorum militia curam, solicitudinemque habere præcipuam. Volens itaque, sicuti & factum est, ex priscis auctoritatibus normam præponere, Christo iuuante normam, qualiter vnusquisque eorum vitam castam & sobriam duceret; & Deo, cui semper irreprehensibiliter famulatum debemus impendere, in omnibus complaceret; tunc demùm sancti ei Spiritus gratiâ reuelante vnà cum consilio serenissimorum Lotharij, & Ludouici Imperatorum, anno Imperij eorum quinto & trigesimo,*

gesimo, atque Pontificatus iam dicti Præsulis septimo, mense Decembris, die 8. indictione secunda, sanctam, ac venerandam in Ecclesia Beati Petri Apostoli Synodum congregauit. In qua tam ipse Catholicus, & Apostolicus vir, quam & alij cum eo sexaginta & septem Episcopi resederunt. Ex quibus quatuor Episcopi ab Imperatoribus destinati, Ioseph Eporegensis, Nottingus Brixiensis, Petrus Spoletinus, & alius Petrus Aretinus: inter quos etiam Paulus Diaconus, sanctæ Rauennatis Ecclesiæ residens, vicem tenens Ioannis Archiepiscopi sui, absque Presbyteris, & Diaconibus, & Clero sanctæ matris Ecclesiæ. Et tunc coram omnibus quadraginta & duo capitula, quæ profectò ad salutem, & lucrum omnium christianorum hominum pertinere noscuntur, per Diacones sanctæ, & vniuersalis Ecclesiæ Sedis legi precepit. Quæ etiam capitula, vt in futurum ab omnibus illibata seruentur, post cætera decreta Pontificum in sanctis canonibus iussit ad cribi. Quatenus omnes Episcopi huius auctoritatis exemplum ante oculos habeant, & suos possint meliùs instruere, & erudire subiectos. In hac denique post cætera Synodo Anastasius Presbyter Cardinalis tituli B. Marcelli, ab omnibus canonicè est depositus, eo quod parochiam suam per annos quinque contra canonum instituta deseruit, & in aliena vsque hodie demoratur. Qui cùm neque ad duo pro eo congregata Concilia venire vellet, neque per Apostolicas epistolas, neque per tres vocatus Episcopos, Nicolaum videlicet, Patronacium, & Ioannem, ideò meritò vno consensu, secundùm quod de talibus in sacris continetur canonibus, eum sancta Synodus deposuit, & sacerdotali honore priuauit. Anno, mense, die, & indictione superius adnotata. Et hæc Anastasius. Vnde ex eodem libro citatus textus *in cap. Agatho*, 63. *dist.* Vt autem plenè huius damnationis historia comprehendatur, libet transcribere acta ipsius Synodi super hac damnatione, quæ ex illo veteri codice refert Baronius *tom.* 10. *annal. anno* 853. *num.*84. in hæc verba: [Imperantibus Dominis piissimis, perpetuis Augustis, Lothario à Deo coronato, pacifico & magno Imperatore, anno trigesimoseptimo; sed. H. Ludouico à Deo coronato, eius filio nouo Imperatore, anno quinto, mense Decembri, die octaua, indictione secunda, in ciuitate noua, cuius vocabulum Leoniana est, intra Ecclesiam, vbi corpus beatissimi Petri Apostolorum Principis conditum est: Leo Episcopus, seruus seruorum Dei, venerabilibus Missis sacratissimorum Imperatorum filiorum nostrorum Ioseph Eporediensis Ecclesiæ Antistiti, seu Petro Spoletinę, itemque Petro Aretinæ Ecclesiæ Episcopo, ac Nottingo Episcopo Brixiensi, vniuersæque sanctæ Synodo hìc pariter congregatæ. Quod bene, ac pleniter nobiscum simul fratres charissimi, scitis, nunc iterum dilectioni vestræ cognitum esse volumus; quoniam instigante ac suadente diabolo, Anastasius presbyter Cardinalis noster, quem nos in titulo beati Marcelli martyris atque Pontificis ordinauimus, contra statuta Patrum propriam Ecclesiam deserens, ecce iam per quinquennij tempus, in alienis parochiis, idest, Aquileiensibus, velut ouis errans, degere, ac temerè inhabitare præsumpsit: quem etiam auctoritate suffulti canonica, Apostolicis litteris per tertiam & quartam vicem vocauimus. At vbi redire distulit, congregatis Episcoporum Conciliis, cùm eum non potuissemus videre, vel habere specialem præsentiam; communi eum decreto sancta communione priuauimus. Volentes siquidem per huius excommunicationis censuram ad gremium sanctæ à quo discesserat, matris Ecclesiæ personam reducere, iuxta illud decimumsextum sancti magni Concilij Nicæni capitulum, in quo omnis necessitas presbyteris à propria Ecclesia discedentibus imponi præcipitur ac promulgatur: sed Apostolica monita, sanctique Concilij pro nihilo ducens, erroris irretititus caligine, redire nullatenus voluit. Postmodùm verò Rauennæ nobis cum piissimo, inuictoque domino H. Ludouico Imperatore, spirituali filio nostro degentibus, eius clementiam exorauimus, vt eundem presbyterum ad nos, suamque Ecclesiam reuerti iuberet. Quod omni alacritate nostro repromisit perficere Pontificio, diem constituens, atque denuntians, in quo eum remeare sanciret. Missos etiam Maiestatis suæ nobiscum reliquit, Nottingum Brixiensem, & Adelgisum Illustrem Comitem, qui reuertentem illum nostro conspectui præsentarent. Quos expectantibus illic nobis ad diem statutum, & vltra, prædictus presbyter non aduenit. At iidem Missi illum nobis repræsentare non posse professi sunt. Post transactum autem placitum, dum eum mandatis nostris temerè renitentem conspexerimus, ita vt neque iussis Apostolicis obedire voluisset, neque sanctionis venerandi Concilij obseruatorem se, à quo sancta communione priuatus existeret, exhibuisset, & plurimos sua læsione pestifera maculasset; quin & Domini Lotharij præstantissimi Imperatoris decreto redire iubenti, pertinaciæ suæ intemperantiâ restitisset: ne vlteriùs suo exemplo Ecclesiasticus ordo confunderetur, & christianitatis religio profanaretur; anathematis eum vinculo cum sacerdotum nostrorum consensu innodauimus. Ibi etiam præsto fuerunt idem dictus Nottingus Brixiensis Episcopus, & Adelgisus Illustris Comes, prædicti Missi Domini H. Ludouici serenissimi Imperatoris. His ita peractis, Rauennâ remeantes, aduenimus Romam; ipseque iamfatus presbyter cum Missis Imperialibus peruenit Clusium. Ad quem tres venerabiles Episcopos nostros cum vocationis litteris destinauimus, Nicolaum videlicet, Patronacium, & Ioannem, monentes eum tam per se, quàm per epistolas, quas ei per eosdem mandauimus, vt die quintodecimo mensis Nouembris huius secundæ indictionis ad generalem Synodum absque omni dilatione vel mora occurrere debuisset: ille autem, vt semper ita, & nunc, in sua inquietudine, atque audacia perseuerans, venire (vt omnes modò nobiscum cernitis) distulit, atque contempsit. Nos post tantas vocationes, tantosque labores, quos vnà vobiscum pro eo tribuimus, quid aliud nunc facere, vel agere possumus, nisi vt Canonum promulgationem, in illius indisciplinatam mentem, vobiscum venerabilibus Imperialibus Missis charissimis in Christo fratribus, necnon cum cæteris Episcopis, atque Presbyteris, ac Synodo residentibus, atque stantibus Diaconibus, atque reliquo Clero, in eum communiter inferamus, quæ de talibus in tertio Antiocheni Concilij capitulo luce clariùs continetur? At omnes Episcopi in sancta Synodo residentes dixerunt: Vestræ Sanctitati, si placet, veniant in medium venerabiles Episcopi, per quos cum vestris Apostolicis litteris accersiti decreui

decreuisti. Illico surrexère, Nicolaus videlicet, Patronacius, & Ioannes Episcopi, & coram omnibus voce clara dixerunt: Nos secundùm iussionem Beatissimi Præsulis nostri præsentialiter verbis & litteris eum vocabimus, quarum exemplaria, en (vt cernitis) in manibus, & si vobis placet, legantur. Sancta Synodus dixit: Legantur. Tunc relectæ sunt per Theodorum notarium & scriniarum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in quibus continebatur ita. Leo Episcopus, seruus seruorum Dei, Anastasio excommunicato. Cùm spiritualibus te nostris procreatum visceribus noscimus, de tua deceptione quotidie ingemiscimus, qui sine matris tuæ progressu, erroris irretitus caligine, alienis parochiis, vel regionibus immorari contra præcepta Patrum, Canonumque sanctionem non dubitas. Reuertere igitur, salutisque incedere summopere callem procura: te ne vana spes decipiat, caducæque adulationes subuertant; sed è terrenis mentem actibus erige, ad ea quæ superna, infinitaque permanent, inquiescibili intuitu anhela. Memento quia salutem tuæ cupimus animæ, corporisque videre. Et ne te diabolicæ insidiæ concludant, omnipotentis Dei semper clementiam exoramus. Præterea Apostolicis tibi præcipimus litteris, iam quinquennij tempus huc & illuc latitando, velut anguis, discurrenti, vt ad Concilium, quod quintodecimo congregaturi sumus die Nouembris expectatæ futuræ secundæ huius indictionis, præsentare te omni occasione depositâ procures, vt causam tuam cum Venerabili Cœtu sanctæ valeamus congregationis subtili ventilare intuitu, & humaniùs tuam conuersationem tractare. Si autem neglexeris quod præcipimus, ampliori te vinculo innodamus. Nam multis modis te reprehendimus, ac reprehensibilem iudicamus, quia ad duo pro te congregata Concilia occurrere distulisti, sicut hi præsentes Nicolaus, Patronacius, atque Ioannes venerabiles Episcopi nostri, per quos te nunc auctoritate canonica iussimus euocari, ore proprio indicabunt. Si autem constituto tempore ad prædictum Concilium venire neglexeris, sub excommunicatione, & anathemate, modis omnibus decernimus te esse mansurum. Sancta Synodus interea (dixit) requiratur sæpedictus Anastasius Presbyter excommunicatus, vtrum venerit, an non. Requisitus minimè est inuentus. Tunc sanctissimus Papa Imperialibus superiùs iam dictis Missis dixit: Cur nobis, sanctoque Concilio secundùm Imperialem epistolam iam dictum non præsentatis Presbyterum? Ipsi autem affirmantes, dixerunt: Nos enim secundùm præceptionem Domini, magnique Imperatoris reducere, vobisque præsentare maluimus, sed minimè illum inuenire potuimus. Mox autem omnibus Episcopis ipse insignis ac beatissimus Præsul dixit: Quid vobis de his videtur? Vniuersus Episcoporum cœtus respondit: Imperialis (si vobis placet) epistola relegatur. Et cùm relecta fuisset, in ea inter cætera repertum est ita: Vestræ denique Serenitatis industria cognoscat de Anastasio Presbytero, cur ad vos non peruenerit, nostro satis animo displicuisse, quem nunc per clarissimos Missos nostros, Ioseph videlicet Reuerendissimum Episcopum, atque dilecti filij nostri H. Ludouici Archicapellanum, nec-non & Petrum sanctæ Sedis Spoletinæ Venerabilem Episcopum, & Aldegisum Illustrem Comitem nostrum præsentialiter vobis mittimus; quidquid canonicè & secundùm Deum super illum vestra deliberauerit sententia, nihil contradicentes: tantùm solicitè cauere, ac prudenter tractare curate, ne hoc facto diuina voluntas offendatur in aliquo. Tunc venerabilis & præcipuus Præsul, omnibus residentibus Episcopis & Presbyteris, stantibusque Diaconibus, & cuncto Clero, dixit: O beatissimi fratres, quid vestra beatitudo de crebrò dicto Presbytero, qui tanta, ac talia, & tam enormiter contra Patrum regulas atque statuta peregit? Mox omnes Episcopi vnanimiter dixere: Quid aliud arbitrari, aut proferre valemus, nisi vt sancti Patres, qui Antiocheno Concilio residentes tertio capitulo promulgarunt, & inuiolabiliter statuerunt? his verbis: Si quis presbyter parochiam propriam deserens, ad aliam properauit, deinde omnino demigrans, in alia parochia per multa tempora nititur immorari, vlterius ibidem non ministret; maximè si vocanti suo Episcopo regredi ad propriam parochiam, & commorari, obedire contempserit. Quod si in hac indisciplinatione perdurat, à ministerio modis omnibus amoueatur; ita vt nequaquàm locum restitutionis inueniat. Quam promulgationem in eum (si vobis placet) presbyterum inferimus, & propriis manibus roboramus. Præsul Summus respondit: Placet. Tunc eleuans se ipse præclarus Pontifex de sede sua, ait: Anastasium iam nuper excommunicatum, Cardinalem presbyterum tituli sancti Marcelli, qui propriam parochiam relinquens in aliena per multa tempora nititur immorari, à sacerdotali ministerio modis omnibus remouemus, ita vt locum restitutionis nequaquam inueniat. Si quis autem contra hanc definitionem nostram quocunque tempore agere præsumpserit, aut eum restituere in sacro officio tentauerit, sit ei à Sanctis Patribus, & à nobis omnibus anathema. Post hæc omnes Episcopi in eadem Synodo residentes, vnanimes dixerunt: Et nos sic iudicamus, sicque irrefragabiliter statuimus. Et subscripsère Episcopi numero sexagintaseptem.] Ex his & aliis historicis illius sæculi narrat historiam huius textus Michael Roussellius *lib. 2. hist. Pont. iurisd. cap. 10. num. 9.*

[b] *Leo III.*] Hæc verba pro epigraphe apposuit Raymundus, cùm legendum esset, Leo IV. in prædicta Synodo. Leo autem IV. monachus fuit Benedictinus, consecratus anno 841. vt referunt Baronius & Corjolanus in eodem anno, Ludouicus à Sancto Carolo in Bibliotheca, verbo *Leo IV.* 2.

[c] *Lotharius & Ludouicus.*] Lotharius est filius Ludouicij Pij, & Ludouicus nepos eiusdem Ludouici Pij, ex Lothario, quorum frequens mentio fit à Gratiano *in distinct. 63.* Igitur consilio Lotharij, & Ludouici Patris, & filij celebrata fuit præsens Synodus. 3.

[d] *Ab omnibus.*] Idest Episcopis 67. simul cum Romano Pontifice; vndè cessant omnia quæ à repetentibus in præsenti hæsitantur, quomodo videlicet Cardinalis potuit deponi absque auctoritate Romani Pontificis, cùm præsens

sens depositio præsente ipso Leone IV. facta esset.

^c *Depositus.*] Non tamen simul excommunicatus fuit, quia Dominus non vindicauit bis in idipsum, vt probat Turrianus *lib. 1. contra Magdeburg.*

COMMENTARIVM.

3. PRo huius textus expositione, vt eius veram interpretationem assignemus, aliqua de Cardinalibus, eorum origine, & officio præmittere operæpretium duxi. Primò sciendum est, Cardinales ita dictos fuisse à cardine, vt docuit Anacletus Papa, qui vixit circiter annum Christi 108. relatus *in cap. sancta 22. dist.* à quo acceperunt Patres Concil. Basil. *sess. 23.* ibi: *Sicut nomine, ita re ipsâ cardines sunt, super quos ostia vniuersalis Ecclesiæ versentur, & sustententur.* Nomen hoc iam reperitur in Synodo Romana sub Syluestro, anno 324. *cap. 6.* immò & in Nicæna Synodo, relata *in cap. Presul. 2. q. 4.* Illustrant Baronius *anno 112. num. 9.* Bellarminus *in apolog. ad Reg. Angliæ, cap. 4.* Vvolfangus Lat. *de repub. Roman. lib. 2. cap. 2.* Cohelius *in not. Cardin. cap. 2.* P. Serlogus *in Cantica tom. 3. vestig. 35. cap. 5.* Petrus Gregor. *lib. 15. syntag. cap. 4.* Borell. *in summa decis. 1. part. tit. 5.* Michael Roussellius *de monar. eccles. 2. p. lib. 4. cap. 11. & 12.* plures relati à Solorzano *tom. 1. lib. 2. cap. 24. num. 92. & lib. 3. cap. 2. num. 28.* Iuretus *ad epist. 131. Iuonis,* Salmasius *de primatu Papæ cap. 1.* doctè Iacob. Gothofredus *in l. 7. C. de susceptoribus, in Theodos.* Villaroel. *tom. 1. regim. Eccles. quæst. 4. art. 3.* Ioan. Dattis *de beneficio sect. 1. cap. 2.* Caballutius *in not. Concil. fol. 616.* Cardinalatus originem à iure diuino repetunt Iacobatius *de Conciliis lib. 1. art. 1. num. 244.* Paleotus *de sacro consistorio membr. 5 cap. 11.* Turriscrem. *lib. 2. de Ecclesia cap. 80. & 81.* Borellus, Alban. & alij relati à Barbosa *de iure eccles. lib. 1. cap. 3. num. 5.* Fr. Iuan de la Puente *conueniencia de las dos Monarchias, lib. 2. cap. 3. §. 2.* Solorzanus *tom. 1. lib. 3. de iure Indiar. cap. 2. numer. 28.* Fr. Antonius Perez Benedictinus *in pentateucho fidei, de Conciliis cap. 8.* Macedo *de clauib. Petri lib. 4. cap. 8. fol. 577.* Bellarm. *in apolog. cap. 4. fol. 35.* Germonius *lib. 3. sacr. cap. 6.* Bulengerus *de imper. Rom. in appendice, fol. 27. de titulo Eminentiæ,* Ramirez de Prado *in notis ad epist. primam Iuliani,* Cerda *in aduers. cap. 94. num. 2.* pro quibus faciunt testimonia Innocentij III. *in cap. per venerabilem, qui filij sint legit.* ibi: *Sunt autem sacerdotes Leuitici generis fratres nostri, qui nobis iure Leuitico in executione sacerdotalis officij coadiutores existunt.* Quem laudat Eugenius IV. *in constit. 15. §. 4.* quæ reperitur *tom. 1. Bullar. pag. 282.* vbi de Cardinalibus agens ait: *Etsi huius dignitatis nomen, quod modò in vsu, est ab initio primitiuæ Ecclesiæ non ita expressum fuit, officium tamen ipsum à B. Petro, eiusque successoribus institutum euidens inuenies. Immo, vt inquit Innocentius III. ex veteri Testamento iussu Dei traxit originem; asserit enim ipse, quod Deuteron. 17. dicitur, vt pro difficultate, & ambiguitate iudicij accedatur ad sacerdotes Leuitici generis, & iudicem, qui fuerit illo tempore, & obediatur ipsorum iudicio, & qui præsunt loco quem Dominus elegerit; de summo Pontifice intelligendum esse, & fratribus eius, idest S. R. E. Cardinalibus, qui ex iure Leuitico in executione sacerdotalis officij coadiutores existunt.* Prosequuntur Ciaconius *in vita S. Iginij,* Lælius Cæcus *lib. 1. de repub. tit. de stat. Cardin. num. 2.* Ciconius *ad hunc tit.* Kochier *in face hist. cent. 2. cap. 57.* licèt alij congesti ab Hurtado *tom. 1. de resid. resol. 5. num. 1.* tenuerint Cardinalium officium tantùm à iure Ecclesiastico prouenire. Eorum dignitatem sublimem commendarunt Petrus Damianus *lib. 1. epist. 20.* ibi: *Quid tibi videtur de Cardinalibus Episcopus? qui videlicet & Romanum Pontificem principaliter eligunt, & quibusdam aliis prærogatiuis, non modo quorumlibet Episcoporum, sed & Patriarcharum, atque Primatum iura transcendunt?* Arnulphus Lexouiens. *epist. ad Cardinales Romanæ Ecclesiæ, de elect. Alexand. III.* ibi: *Electos singulariter ex omni carne, per quos fidei veritas, per quos forma iustitiæ, per quos Ecclesiæ libertas inconuulsa conseruetur.* Sixtus V. in Bulla, quæ incipit, *Postquam verus*, edita anno 1586. ibi: *Cùm itaque veri cardines sint, & clarissima Ecclesiæ lumina, templi Dei bases, firmamenta, & columnæ Christianæ Reipublicæ,* &c.

Secundò sciendum est, Cardinales iam à primis Ecclesiæ temporibus in triplici fuisse gradu, Episcoporum videlicet, Presbyterorum, & Diaconorum; & vt Episcoporum Cardinalium originem & rationem agnoscamus, sciendum est, quinque fuisse in vrbe maiores & præstantiores Ecclesias ordinatas; nempe S. Saluatoris Lateranensis, à loco nunc sancti Ioannis: sancti Petri, sancti Pauli, sanctæ Mariæ Maioris, & sancti Laurentij extra muros; quibus in Ecclesiis Summus Pontifex per seipsum sacra non rarò persoluebat: vtque decentiùs, & maiori cum maiestate id fieret, septem sibi Episcopos ex vicinioribus oppidis asciuit, qui post præstitam Pontifici assistentiam singulis hebdomadæ diebus, singuli etiam, præsente, vel absente Papa, super Aram præsertim Ecclesiæ Lateranensis diuina celebrabant mysteria. Vt autem sunt septem hebdomadæ dies, qui rursus finità hebdomadâ in seipsos redeunt; ita septem Episcopi, vt supra, lecti omnes per singulos dies singuli celebrantes hebdomadam explebant, atque ob hanc causam septem hi Episcopi posteà Cardinales, idest, Principales dicti sunt, Panuino teste, addendo horum institutionem vetustissimam esse; siquidem in vita Stephani Papæ IV. qui III. dictus est, creatusque Pontifex anno salutis 788. apud Anastasium Bibliothecarium ita scriptum inuenisse ait: [Hic constituit, vt omni die Dominico à septem Episcopis Cardinalibus hebdomariis, qui in Ecclesia Sancti Saluatoris obseruant Missarum solennia, ea super Altare B. Petri celebrarentur, & Gloria in excelsis Deo, cantaretur super rugas, per quas ingrediuntur ad Altare, vbi imagines in frontispicio constitutæ sunt, &c.] Fuere autem hi septem, primus Ostensis Episcopus Cardinalis: secundus Syluæcandidæ, aliàs SS. Rufinæ, & Secundæ: tertius S. Hippolyti, aliàs Portuensis: quartus Sabinus: quintus Prænestinus: sextus Tusculanus: septimus Albanus. Circa Presbyteros Cardinales etiam sciendum est, Diuum Petrum Apostolorum Principem ex fidelibus quosdam seniores viros, ac probatæ vitæ instituisse, ex quibus

4. De cardinalium gradibus.

tam Presbyteros, quàm Diaconos consecrauit, quorum operâ tam ipse, quàm eius successores, crescente in dies Ecclesiâ, vterentur; Presbyterisque commisisse, vt sacramenta populo administrarent; Diaconis verò vt illis ministrantibus adessent, viduisque, pupillis, & aliis fidelibus egenis subuenirent, iniunxisse: & cùm numerus Presbyterorum incertus esset, D. Petri successores pro temporum varietate diuersum eorum numerum statuerunt. Euaristus anno Domini centesimo vrbis regiones in titulos, vel parochias diuisit, & in eis singulos Presbyteros vt sacramenta administrarent, populumque edocerent, constituit. Higinus verò Pontifex, creatus anno 138. plures Presbyteros in quolibet titulo, seu Ecclesia ordinauit, ex quibus qui præerat aliis, Presbyter Cardinalis dicebatur, vt referunt Panuinus *de septem Ecclesiis cap.* 2. Lælius Cæcus *vbi suprà, cap.*28. *num.* 1. Dionysius anno 260. Euaristi exemplum secutus, limitibus affixis singulis titulis, etiam Presbyteris curam Cæmeteriorum adiunxit. Marcellus anno 304. vt faciliùs baptisma ministraretur, 25. titulos, quasi diœceses in vrbe constituit. Panuinus *vbi proximè*, Ciaconius *in vita Marcelli*. D. Syluester alios tres titulos adiunxit, & ita 28. Cardinales ordinauit, quorum Ecclesias referunt luculentiùs, & eorum seriem vsque ad nostra tempora prosequuntur Chassaneus *in catalag.* 4. *p. consider.* 12. Cohelius *in notitia Cardin. cap.* 6. Succedunt Diaconi Cardinales, quorum origo à temporibus Apostolorum repeti debet; siquidem in eorum actis *cap.* 6. legimus, septem viros ordinatos fuisse ad quotidianum ministerium; quod exemplum secutus Euaristus relatus *in cap. Diaconi* 11. 93. *dist.* septem etiam Diaconos constituit; & cùm vrbis regiones post incendium Neronis septem essent, Syluester anno 324. septem Diaconos Cardinales regionarios septem vrbis regionibus assignauit, vt sicut in eis curatores erant ciuilia tractantes negotia, ita etiam essent Diaconi, qui religionem catholicam promouerent, & eleemosynas à Subdiaconis collectas erogarent: refert Baronius *tom.* 3. *anno.* 324. Sed sequentibus sæculis crescente admodum fidelium numero, auctus fuit etiam Diaconorum Cardinalium numerus, vt refert post alios Cohelius *d. cap.* 7. De his, aliisque ad Cardinalitiam dignitatem spectantibus latè agunt Germonius *de indultis Cardinal.* Buseus *de statibus hominum, verbo Cardinalium.* Bellarminus *lib.* 1. *de clericis, cap.* 9. *&* 16. Iacobatius *de Conciliis lib.* 1. *art.* 12. Vasquez 3. *p. in* 3. *partem, disp.* 242. *cap.* 1. Azor. *p.*2. *instit. mor. lib.*4. *cap.*1. *cum sequent.* Adamus Contzen. *lib.* 6. *polit. cap.* 35. Cresolius *lib.* 1. *mystag. cap.* 16. *sect.* 1. *&* 2. Hurtado *tom.* 1. *de resid. art.* 5. & quando rubro galero vsi fuerunt, tradit Viuar. *de veteri monachatu, lib.* 4. *cap.* 4. §. 14. Cellotius *de hierarch. lib.* 4. *cap.* 8. fusè Roussellius *lib.*2. *hist. Pontif. iurisd. cap.* 10. *per totum*, Beyerlinch *tom.*2. *in theatr. verbo Cardinalis.*

His suppositis, vt ad veram præsentis textus expositionem perueniamus, etiam sciendum est, Cardinales ex vi, & natura proprij officij teneri residere eo in loco vbi Pontifex degit, cuius consiliarij sunt, vt ita consilio illum iuuare possint: probant Lotherius *de re benefic. lib.* 1. *q.* 8. *num.* 49. Barbosa *de potest. Episcopi* 3. *p. alleg.* 53. *num.* 12. Borellus *in summa decis. tit.* 10. *num.* 8. Germonius, Flaminius, & alij congesti ab Hurtado *dicta resol.* 5. Idem Barb. *in cap. excommunicatus, num.* 6. *&* 30. *de offic. delegat.* Garcia *de nobilitate glossa* 48. §. 3. *à numer.* 10. Germonius *de indult. Cardin.* §. *tibi quoad vixeris, à num.* 1. adeò vt Episcopi Prænestinus, Albanensis & alij, qui Romæ degunt, excusentur à residentia in propriis diœcesibus, vt probat latè Hurtado *resol.* 7. *per tot.* vbi doctè exponit Concil. Trident. *sess.* 7. *de reform. cap.* 2. Vnde apparet vera ratio præsentis textus; nam cùm Anastasius Cardinalis tituli S. Marcelli, non resideret in proprio titulo, iustè ab eo fuit depositus per Leonem IV. in Synodo Romana: sed an Cardinalis ille abfuisset à propria parochia, an verò à diœcesi, non consentiunt Interpretes. Cuiacius *hîc*, Selua *de benef. p.* 4. *quæst.* 3 *num.* 5. Lotherius *lib.* 3. *de re benef. q.* 27. *num.* 54. accipiunt præsentem textum non de parochia, sed de diœcesi, quam deseruit Cardinalis, moti ex eo, quod Cardinales iura Episcopalia exercent in Ecclesiis proprij tituli. Sed rectiùs Germonius *lib.* 1. *animadu. cap.* 17. accipit textum hunc de Parochia propria deserta. Quæ sententia mirè conuenit temporibus Leonis IV. huius textus auctoris; nam cùm eo tempore Cardinales in Ecclesiis proprij tituli, vt Parochi sacramenta administrarent, propriè Parochi dicebantur. Vnde credo Anastasium depositum fuisse, non tam quia vt Cardinalis non residebat Romæ, vbi erat Leo IV. nec vt eius consiliarius adfuerat duobus Conciliis, ad quæ fuerat vocatus; quàm quia deseruerat parochiam propriam, vt disertè in præsenti refertur; & neglexerat proprios parochianos, quibus sacramenta non administrauerat; cùm illis temporibus non solùm vt consiliarij Pontificis, verùm & Archipresbyteri Ecclesiarum proprij tituli Cardinales eligerentur.

5. De residentia Cardinalium.

CAPVT III.

Ex Concilio [a] *Lateranensi.*

QVia nonnulli modum auaritiæ non ponentes, & diuersas dignitates Ecclesiasticas, & [b] plures Ecclesias parochiales contra sacrorum canonum [c] instituta accipere nituntur; vt cùm vnum officium vix implere sufficiant, stipendia sibi vindicent plurimorum; ne id de cætero fiat, districtiùs inhibemus. Cùm igitur vel Ecclesia, vel Ecclesiasticum ministerium committi debuerit, talis ad hoc quæratur persona, quæ residere in loco, & curam eius per seipsam valeat exercere: quod si aliter

aliter actum fuerit, & qui receperit, quod contra sacros canones acceperit, amittat; & qui dederit, largiendi potestate [d] priuetur.

NOTÆ.

1. [a] Lateranensi.] Sub Alexandro III. celebrato, *cap.* 3. vt legitur in prima collectione, *sub hoc titulo*, *cap.* 3. de quo Concilio nonnulla notaui *in cap.*27. *de rescript.*

[b] *Plures Ecclesias.* Hanc priorem partem exponemus *in cap. de multa, de prabendis.*

[c] *Instituta.*] *Cap. scienter*, 70. *dist.*

2. [d] *Priuetur.*] Consonant textus *in cap. commissa*, §. *caterùm*, *cap. cùm iniunctis*, *de elect.* vbi illustraui. Rectè ex hoc textu Salcedo *de lege politica lib.*2. *cap.* 16. §. 2. *à num.* 35. probat iustitiam legis 20. & 36. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* quatenus in eis cauetur, ne beneficia conferri possint alienigenis, & exteris ab hoc Regno, quia non creditur alienigenas ea impetrare cum animo residendi; vnde cum ex hoc textu beneficia sint tantùm conferenda illis, qui in eis residere possunt, rectè prædictis legibus exteri à beneficiis ecclesiasticis arcentur, vt latè probat Salcedo *vbi proximè*; etiam notaui *in c. final. de cleric. peregrin.*

CAPVT IV.

Alexander III. *Eboracen.* [a] *Archiepiscopo.*

RElatum est nobis ex parte tua, quod cùm in Lateran. Concilio statutum sit, vt personæ tali Ecclesia, vel beneficium ecclesiasticum conferatur, quæ residere in loco, & curam eius per se valeat exercere, nonnulli ad Ecclesias præsentati hoc se posse affirmant, sed efficere contradicunt: ideo nos consulere voluisti, an propter hoc possis tales præsentatos repellere, vel institutos appel. sub. remouere? Tuæ igitur prudentiæ innotescat, quod cùm igitur verba accipienda sint cum effectu, tales, si præsentati fuerint, non debent admitti; & admissi poterunt amoueri, nisi fortè de licentia suorum Prælatorum, vel studio litterarum, vel pro aliis honestis causis contigerit eos abesse; nec patrocinari debet eis appellationis [b] diffugium, si contra huiusmodi intentionem decreti fuerit interiectum.

NOTÆ.

1. [a] ARchiepiscopo.] Richardo videlicet, de quo, & Eboracensi nonnulla adduxi *in cap.* 2. *de rescript.* Reperitur textus hic in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 4. & post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 1. ex quibus codicibus ita textum restituo.

[b] *Appellationis diffugium.*] Consonat textus *in cap. conquerente*, *hoc tit. cap. peruenit*, *el* 2. *de appellat.* quod procedit quoad effectum suspensiuum, non verò deuolutiuum, quia quoad istum appellatio admittitur, vt latè exponit Salgado *de protect. Regia* 2. *p. cap.*15. *ex num.* 1. *vsque ad* 30.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO PROBATVR. EX his tribus decisionibus talis venit disputanda conclusio: *Parochus non residens in propria Ecclesia, priuatur ipso beneficio.* Probant eam textus *in can.* 15. *&* 16. *Apost. cap. vlt.* 92. *dist. cap. suggestum*, *cap. si quis* 24. *cap. propter* 26. *cap. quidam* 7. *quæst.* 1. *cap. clericos*, *dist.* 71. *cap. si quis* 34. *de consecr. dist.* 1. *cap. nemo*, 27. 23. *quæst.* 8. *cap. quanto* 7. *de offic. ordin. cap. ad hac* 13. *de prabend. cap. final. de offic. Vicar. cap. licet* 14. §. *is etiam*, *de elect. in* 6. *cap. singula* 89. *dist. cap. final. de rescript. lib.* 6. *l. generaliter* 4. *C. de Episcopis & cleric. Nouella* 6. 58. *&* 123. *Iustin.* Innocentius III. *lib.* 1. *epist. fol.* 50. ibi: *Cùm scriptum sit, Qui non laborat, non manducet, incongruum credimus, & indignum, vt clerici Ecclesiis illis non seruiant, quarum amplis redditibus sustentantur. Significasti siquidem nobis, quod quidam canonicorum Rothomagen. Ecclesiæ, qui redditus ex ea percipiunt, & prabendas, in ipsa residentiam non faciunt, quam deberent: propter quod eadem Ecclesia debito fraudatur obsequio seruitorum. Eapropter venerabilis in Christo frater, tuis precibus annuentes, ad faciendum eos residentiam (sicut ius & Ecclesia consuetudo deposcit) per censuram Ecclesiasticam compellendi liberam tibi concedimus auctoritate Apostolica facultatem. Nulli ergo omnino hominum, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum X. Kal. Maij, Pont. N. anno* 1. Hilarius *epist.* 1. *ad Tarracon. Episcop. cap.* 5. Concil. Arelat. 1. *can.* 22. *Presbyteri, aut Diaconi, qui relictis locis suis, in quibus ordinati sunt, ad alium locum se deferri voluerint, deponantur.* Arelat. 2. *can.* 13. *Nullus cuiuscunque ordinis clericus, non Diaconus, non Presbyter, non Episcopus, quacunque occasione faciente propriam relinquat Ecclesiam.* Et *can.* 2. *Qui in quibuscunque locis ordinati fuerint, ministri in ipsis locis perseuerent.* Concil. Vvormat. *can.* 19. *Placuit, vt si in ministerio Diaconi, vel Presbyteri officio aliquis constitutus existat, si Episcopo, à quo ordinatus est, non obedierit, vt in delegata sibi Ecclesia officium deperdat assiduum.* Concil. Valent. Hispan. *can.* 5. Concil. Frisingense anno 1440. celebratum, *can.* 6. Quæ & alia iuris testimonia congerunt Antonius Augustinus *in epit. iur. lib.*4. *tit.* 78. *&* 79. & *lib.*7. *tit.* 11 & *lib.* 8. *tit.* 41. & *lib.* 39. *tit.* 51. Crespetius *in summa*, *verbo Clerici diuinis intersint.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Petrus Gregorius *de benefic. cap.* 7. & *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *cap.* 9. Barbosa *de officio Parochi cap.* 8. Duarenus *de sacris Eccles. cap.* 5. *lib.* 8. & *lib.* 3. *cap.* 1. P. Mendo *in Bull.* disput.

disput. 11. *quæst.* 2. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 9. Diana *p.* 10. *tract.* 14. *resol.* 67. Victorin. *de Magistr. lib.* 5. *cap.* 3. Ioann. Datris *de benefic. sect.* 9. *cap.* 1. Langlous *lib.* 13. *semestr. cap.* 2. Cresolius *lib.* 3. *mystag. cap.* 14. P. Suauis *lib.* 2. *hist. Concil. Trident. c.* 172. Vighel. *in method. iuris can. fol.* 266. Lemaistre *lib.* 1. *instit. Episc. cap.* 7. P. Bollo *in œcon. clas.* 2. *cap.* 2. §. 3. Lotherius *de re benef. cap.* 27. *per tot.* Salcedo *de lege polit. lib.* 2. *cap.* 17. Ioannes Sanchez *in select. disp.* 47. Hurtado passim *in sua opere restituit.* Beyerlinch *tom.* 6. *in theatro, verbo Residentia.* Quintanadueñas *Ecclesiast. lib.* 4. *n.* 49. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 25. *num.* 9.

3. IMPVGNATVR PRÆDICTA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Vel residentia in præsenti importat continuam habitationem in loco beneficij, vel ipsam administrationem sacramentorum, & ministerium quotidianum, cui Parochus impendit famulatum: Neutro casu potest procedere præsens assertio: Ergo minùs rectè. Probatur minor; nam si residentia in præsenti dicit habitationem perpetuam in loco beneficij, iniungi non potest parochis, quia per illam infringitur naturalis libertas, *l. Titio centum*, §. *Titio*, *ff. de condit. & demonstr. l.* 2. *ff. de liber. hom. l. Gaius* 13. §. *vlt. ff. de aliment. l. penult. C. de oper. libert. l. si quis fugitiuus*, §. *idem*, *ff. de edilit. edict.* Cicero *paradox.* 5. vbi libertatem appellat facultatem viuendi vt velis, & vbi velis; quod in ipso actu manumissionis significabatur. Plautus *in Menaech.*

Meâ quidem hercle causâ liber esto,
Atque ito, quò voles.

Docent Cuiacius *lib.* 17. *qq. Papin. in d.* §. *Titio*, & *lib.* 14. *obs. cap.* 27. Amaya *lib.* 1. *obseru. cap.* 6. Costa *lib.* 1. *select. cap.* 8. Antonius Gomez *lib.* 1. *var. cap.* 12. *num.* 79. Solorzanus *de iure Indiar. tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 44. notaui *in cap.* 2. *de translat. Episc.* Vnde murilegulos, fabricenses, & cæteros alicui ministerio, vel perpetuo loco adscriptos, verè seruos esse docuerunt Duarenus *ad tit. de stat. homin. cap.* 1. *in fine.* Donel. *lib.* 2. *comment. cap.* 9. Cuiacius *ad tit. C. de agricol. lib.* 11. licèt contrarium defendant Faber *in Papin. tit.* 5. *princip.* 2. *illat.* 7. optimisque ad praxim resolutis quæstionibus Couar. *in* 4. 2. *p. cap.* 7. *princip. num.* 5. Igitur parochi, & similes Prælati non possunt cum dispendio libertatis cogi residere perpetuò in loco sui tituli; si autem residentia in parochia importat ipsum ministerium, seu officium in Ecclesia impendendum, item administrationem sacramentorum, iure, & ratione possunt omnia hæc munia obiri per alios, cùm propriè, & vere per se facere quis dicatur, qui per alium facit, *l.* 1. §. *deiecisse*, *ff. de vi & vi*, *l. ita*, §. *quod si quis*, *ff. de administr. tut. l. si per alium*, *ff. ne quis eum*, *l. non ideo*, *C. de accusat. cap. mulieres*, §. *ille*, *de sent. excom. regul. qui per alium, de reg. iur. in* 6. & illud quod potest quis facere per se, potest facere per alium, *l.* 1. §. *vsus*, *ff. de procurat. l. sed si vnus*, *ff. de feriis*, §. *idem.* Illustrat Barb. *axiom.* 92. Igitur parochus, qui per se ministrare potest, per alium ministrando videtur per se ministrare, & per consequens non sunt cogendi personaliter parochi perpetuò residere.

4. DE RESIDENTIA ET EIVS NECESSITATE. Quâ dubitandi ratione minime obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, residentiæ vocem non iteratam sessionem significare, sed eiusdem firmitatem, quoniam residere, firmiter sedere est; a qua quoque significatione loci functionisque firma ratio declaratur; diuersam enim potissimùm residentiæ ecclesiasticæ nomen significationem affert, scilicet mansionis in loco, & pastoralis administrationis: omitto residentiam R. Pontificis, Primatum, Archiepiscoporum, & Episcoporum, de qua nulla extat constitutio in hoc titulo: & post Carranzam & alios, qui de ea egerunt, nouissimè edidit duos tomos P. Hurtado *sub tit. de resid.* Tantùm igitur agamus de residentia Episcoporum, & Sacerdotum in propriis Ecclesiis, vbi beneficia possident; & prius sciendum est, à quo iure proueniat residentia Episcoporum, & illorum Prælatorum, qui habent actualem curam animarum; & an proueniat à iure diuino, iam acriter disputatum fuit in Concilio Tridentino semel & iterum. Primò sedente Paulo III. anno 1547. *sess.* 6. *de reform. cap.* 1. in quo residentia Prælatis iniuncta fuit, veteribus pœnis innouatis, & nouis adiectis: sed quo iure obligaret, non fuit decisum. Deinde sedente Pio IV. anno 1563. siue *sess.* 23. *de reform. cap.* 1. quod notasse expediet. Veteres, qui vt par est Pastorum residentiam fundant, de hac quæstione parum curant, vt videre licet ex classicis Canonistis *ad hunc tit.* Angelo, Syluestro *verbo Residentia*, Gabriele *in* 4. *sent. dist.* 15. *quæst.* 8. *art.* 3. *dub.* 2. immò & perdoctus Petrus Gregorius, qui post vtrunque canonem scripsit, & doctè de residentia egit, in tractatu *de beneficiis*, *quæst.* 7. quæstionem non attingit. Ante Concilium de iure humano prouenire, non de iure diuino, nisi quatenus impropriè ius canonicum diuinum dicitur, docuit Thomas Campegius Episcopus Feltrensis, *in tract. de resid.* qui circumfertur *tom.* 15. *tract.* Doctrinam contrariam enixè fundauit Cardinalis Caietanus 2. 2. *quæst.* 185. *art.* 5. contra quem pro more apologiam scripsit Fr. Ambrosius Catharinus, sub Concilij temporibus, intendens Prælatos ad residentiam iure positiuo obligari, non iure diuino, cuius partes sequuti fuerunt Albinianus, Alphonsus Salmeron, & Andreas de Gerunda, quos referunt Diana *p.* 10. *tract.* 14. *resol.* 66. Hurtado *de resid. tom.* 1. *resol.* 2. Pro Caietano steterunt duo doctissimi Dominicani, Mag. Fr. Bartholomeus de Miranda & Carranza, peculiari libello *de resid.* edito Tridenti die sacra Diuo Mathiæ, eodem anno 1547. quo primus canon emissus fuit; cuius bis meminit *cap.* 12. *eiusdem tract.* & Primarius noster Dominicus Soto *in apolog. contra Catharinum, de resid.* quæ circumfertur post syntagma *de natura, & gratia*: & *lib.* 10. *de iustitia*, *quæst.* 3. *art.* 1. 2. 3. & 4. Scripsit etiam post sessionem 6. & ante sessionem 23. Eandem sententiam defendunt post D. Thomam 2. 2. *quæst.* 185. *art.* 5. Bañez *quæst.* 33. *art.* 5. Suarez *tom.* 4. *in* 3. *p. disput.* 44. *sect.* 4. *num.* 8. Ioannes Driedo, Leonardus Venetus, Franc. Turrian. Hieronymus Gigas, peculiaribus editis tractatibus; Gentianus Herbertus *in cap.* 1. 70. *dist.* apud Couar. qui eandem sententiam tenet *lib.* 3. *var. cap.* 3. *numer.* 9. & alij infrà laudandi. Itaque status quæstionis anceps fuit vsque ad prædictam sessionem 23. siue vsque ad annum 1563. Nihilominus Alphonsus Aluarez Guerrero, Præses tunc Caracæ Neapolitanæ, qui scripsit suum speculum

culum *de potest. Roman. Pontif.* anno 1558. *in cap. 9. à princip.* præcipuè *num.* 4. tutatus fuit sententiam Caietani, nullo alio laudato: qui verò scripserunt post prædictam sessionem, Caietanum sequuntur, vno, alteróve dempto; & de iure diuino esse asserunt residentiam Prælatorum, & Pastorum quorumcunque, quibus cura animarum incumbit ratione officij, & beneficij Ecclesiastici. Sunt ex Iurisperitis Nauarrus *in Manuali cap. 5. num. 121.* Garcia, multis relatis, *de benefic. 3. p. cap. 2. num. 16.* Barbosa cum aliis, *de potest. Episc. alleg. 53. num. 2. & de offic. Parochi p. 2. cap. 19.* & ad prædictos canones Concilij Trident. & *in cap. quia, num. 4. hoc tit. & lib. 1. iur. eccles. cap. 11. num. 91. & 92.* Petrus de Salcedo *de lege polit. lib. 2. cap. 16. §. 1.* Salgado *de protect. regia part. 2. cap. 15. num. 12.* D.D. Antonius Garaña *ad hunc tit. cap. 1.* qui pro multis sufficiunt, quos adducunt. Ex Theologis ita etiam sentiunt Suarez *tom. 4. in 3. part. disp. 44. sect. 4. num. 8.* Vazquez *de benefic. cap. 4. dub. 2.* Castropalao *tract. 13. disput. 5.* Azor *2. tom. instit. lib. 7. cap. 4. q. 1.* Filliucius *in append. de benefic. eccles. tract. 41. cap. 6. ex num. 27.* Emanuel Rodriguez *in summa 2. tom. cap. 114. à princip.* Paulus Layman *3. tom. Theolog. moral. tract. 1. cap. 6. q. 2. ex num. 3.* Bolerius Reginaldus *in praxi fori pœnitent. tom. 2. lib. 3. tract. 3. lib. 30. cap. 5. ex num. 52.* Ludouicus Lopez *instruct. conscient. 2. p. cap. 243. versic. Secundum prænotamentum.* Ioan. Malderus Episcopus Antuerpiensis *in 2. 2. D. Thomæ*, siue *de iustitia & iure tract. 9. cap. 2. dub. 19.* Iacob. Gordonus *2. tom. Theolog. moral. lib. 8. q. 4. cap. 8. ex num. 41.* Ægidius Trullenk *in præcept. Decalog. lib. 4. cap. 1. dub. 8. ex num. 2.* Basseus *in flor. Theolog. verbo Residentia, num. 4.* Leonardus Lessius *de iust. & iur. lib. 2. cap. 34. dub. 28.* Tamburinus *de iur. Abbat. tom. 1. disp. 14. q. 1.* Tapia *tom. 2. catena mor. lib. 5. q. 5. art. 11.* Machado *en su perfetto confessor, 2. tom. tract. 9. difficult. 18. docum. 4.* plures alij, quos laudat & sequitur Thomas Hurtado *de resid. resolut. 7. num. 12.* adeoque certa communiter hæc sententia, post vltimum canonem Trident. videtur, vt innegabilem eam dicat Villalobos *2. tom. summæ, tract. 9. difficult. 18. ex num. 1.* & alij magis specialiter inferius recensendi.

5. AN SIT IVRIS DIVINI.

Ergo cùm ferè innegabile hodie sit (si non est absolutè innegabile, vt dixit Villalobos proximè citatus) residentiam Pastorum à iure diuino prouenire, videamus qualiter ex iure diuino proueniat, aut desumatur. Fr. Ant. à Corduba *in suo quæstion. lib. 1. q. 19.* qui Concilij non meminit, dicit prouenire à iure diuino largè sumpto, non propriè, aut strictè; quod est ferè conuenire cum Campegio, qui ius canonicum hac in controuersia largè appellauit ius diuinum. Rejicit Cordubam Gabriel Vazquez *dicto cap. 4. §. 2. dub. 1.* docetque quod si ex iure diuino Ecclesia non iudicauerit, euidenter colligi consequentiam de residendo; iudicio tamen suo, quod est maximum, euidentissimam esse, aut saltem vrgentissimam. Ecce existimat subtilissimus, & sapientissimus Doctor, deduci per vrgentissimam consequentiam hoc ius diuinum. Michael Naucletus, Doctor Sorbonicus, *tom. 1. Monarchiæ, 2. p. lib. 5. cap. 9.* cum iudicio scripsit radicari in iure diuino, indeque deriuari ab Ecclesia, Patribusque Concilij, cuius canonem citat, & sic exponit. Reginaldus *vbi suprà*, ferè consensit; & quod magis est, Vespertinus Antecessor noster Fr. Petrus de Ledesma *in suo tract. de statibus*, qui extat vice appendicis ad secundam partem summæ, *tract. de Episcop. cap. 3. conclus. 13. cum sequent.* suo Soto consentiens, quem audiuit, & cui communicauit in eodem Conuentu discens, in quo ipse docebat, à Tridentino reuersus docuit, in Tridentina Synodo non fuisse declaratum tam apertè residentiam esse de iure diuino, vt nonnulli voluerunt, innuens forsan, quod audiuit a Soto, & aliis qui in Synodo adfuerunt. Fr. Ioan. à Pineda *2. p. Monarchiæ Eccles. lib. 13. cap. 22. §. 1. fol. 266.* post Carranzam, & Sotum, quos laudat, à iure diuino naturali prouenire censet, id est, à dictaminis rationis naturalis obligatione circa rem diuinam: sed plus voluerunt fundare illi duo Authores sapientissimi, nempe iniunctam esse obligationem à iure diuino; prouenire enim à iure naturali iam docuerat D. Thomas *quodlibet. 9. art. 15.* & nouiter probat ex aliis Thomas Hurtado *vbi suprà, resol. 8.* Carranza & Sotus *in suis apologiis*, tantùm intendunt, omnia præmissa à iure diuino esse propriè sumpto, & consequentiam inde ineuitabilem deduci, cum quibus consensit Gregorius de Valentia *3. p. in D. Thomam, disput. 10. q. 3. punct. 5.*

Ego ab his PP. edoctus sic me expono. Ius quod obligat ad residentiam Prælatos & Pastores, quibus ratione officij & beneficij cura ouium commissa est, est diuinum propriè sumptum, sed reductiuè, non expressè. Quod ex ipsis Concilij verbis potest suaderi. Aiunt Patres: *Cùm præcepto diuino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oues suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique diuini prædicatione, sacramentorum administratione, & bonorum omnium exemplo pascere.* Hæc omnia mandata sunt iuris diuini expressi, quod in Euangelio continetur, vt à Christo Domino latum. *Ioannis cap. 10. Act. cap. 20.* Paulus *1. ad Corinth. cap. 7. 2. ad Timoth. cap. 2.* & iterum *1. ad Corinth. cap. 9.* nullisque aliis locis ex vtraque pagina, quæ expendunt Carranza *cap. 3. cum duobus sequent.* Sotus *dict. q. 3. art. 1.* Valentia & Vazquez *vbi proximè.* Itaque hæc maior propositio iuris diuini est, quod non potest negari. Postea Patres Concilij sic assumunt minorem propositionem: *Quæ omnia nequaquam ab his præstari, & impleri possunt, qui gregi suo non inuigilant, nec assistunt, sed mercenariorum more deserunt.* Quæ minor propositio ex principiis naturalibus, lumineque rationis patet, vt philosophantur acriter Carranza *cap. 5. & 6.* Sotus *art. 3.* Sed nota in hac minori propositione non assumpsisse Patres verbum residendi, sed inuigilandi, & assistendi, quæ sunt latiora: quia si præcisè requireretur ex censura Patrum actus residendi, vt quis diceretur pascere oues, nec alius posset dici pascere, nisi qui resideret, nec aliter impleret diuinum præceptum pascendi nisi residendo, consequentia, & maior eodem modo se haberent, & esset iuris diuini expressè residentia, non reductiuè. Aliquando enim inuigilat, & assistit commodissimè, qui non residet, licèt meliùs sit, quod resideat; nam vt inquit Theodoretus *q. 4. in Genes. Absentia Præsulis insolentia plebis.* Est ergo certa minor per conformitatem ad ius naturale: si enim Dux, immò miles non aliter iustè percipiunt stipendia, — 6. EXPLICATVR VERA SENTENTIA.

quàm si militent, & ducant, vel sequantur ordines; idemque in cæteris Magistratibus politicis, immò & quibuscunque ministris vsu euenit; quantò melius in Pastoribus id requirimus? Sed quia obligatio, quæ à iure naturali descendit, suam habet epicheiam, veluti si dux, vel miles euocetur à Rege, si priuatam causam, sed vrgentissimam habeat reuertendi in domum, à Rege cognitam & approbatam: ita & hæc obligatio residendi suas habet epicheias, vt infrà videbimus; obligatio tamen insistendi, & inuigilandi inquantum moraliter possit, nullam habet, quia sub his terminis obligatio inuigilandi, & assistendi inclusa est sub obligatione pascendi, vt docent PP. quæ est iuris diuini, vt manet probatum.

7. AMPLIVS PROBATVR. Ecce igitur quam & qualem consequentiam deducant SS. Patres, his verbis: *Sacrosancta Synodus eos admonet, & hortatur, vt diuinorum præceptorum memores, factique forma gregis, in iudicio, & veritate pascant, & regant.* Ingerit semel atque iterum præcepta pascendi, obligationem inuigilandi, & admonet, & hortatur, ne gregem suum deserant. Ergo totum hoc reducitur ad primum illud præceptum pascendi, quod est diuinum. Consenserunt itaque omnes Apologistæ, nullum Christi Domini inueniri expressum præceptum residendi: igitur quando pascere aliter non possunt quàm residendo, veluti in tempore persecutionis hæresum, & aliarum necessitatum, quæ præsentiam pastoris exigunt, sub pascendi verbo necessariò continetur residere; & sic residere tenebitur iure diuino, *cap. suggestos 46. cap. sciscitatum 47. 7. q. 1.* ad hoc ius reducendis, præeunte Diuo Augustino *epist. 180. ad Honoratum*, & luculenter Gratiano nostro *causa 7. q. 1.* in littera ipsius, ad finem quæstionis. Ex quo & martyrium pro ouibus suis subire tenetur Pastor, quæ obligatio ab alio iure, quàm diuino prouenire non posset, cùm non adeò obliget ius naturale, aut positiuum, Diuus Thomas & Caietanus *ibi*, *2. 2. q. 185. art. 5.* & semper residere tenetur ex eodem iure, quia munus pascendi non aliter meliùs impleri potest, quam residendo, sed non pro semper, quia sunt causæ quæ excusant à residentia, sine qua potest dici assistere, & inuigilare Episcopus. Et hoc modo explicatur fortissimum argumentum, quod ex Philosopho desumebat Sotus *dicto art. 1. vers. Ex his ergo colligitur*; quo iure qui obligatur ad finem, obligatur ad media tendentia ad finem necessariò: quæ maior est indubitabilis: sed ad finem pascendi obligatur iure diuino, est etiam minor constans inter omnes: Ergo ad medium residendi obligatur iure diuino. Conceditur consequentia reductiuè, non expresè; quia non est vnicè necessarium residere, sed meliùs & commodiùs; & obligat tantùm dum vrgentior causa non tollit obligationem residendi per epicheiam, vt iam videbimus.

8. EXPLICATVR EADEM SENTENTIA. Ex dictis constat, ius hoc diuinum, quod appellamus reductiuè, tale esse propriè ius diuinum, & in suo casu siue posito, residere pro medio obligare æquè fortiter, licet non obliget æque absolutè, vt ius diuinum expressum, quod non indiget consequentia, vt ex verbis, aut traditione deducatur. Consequentiam deduxit Ecclesia ex præcepto pascendi: Ergo in Ecclesia residet potestas declarandi quando cesset consequentia, & per consequens quando residentia non contineatur sub præcepto pascendi, & quando huic præcepto satisfaciendum sit inuigilando per vicarios & homines idoneos, qui præsentiam Episcopi, aut parochi suppleant in quantum fieri possit. Verba sunt Concilij: *Nam cum christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, vel Reipublicæ vtilitas aliquos nonnunquam abesse postulant, & exigunt, decernit eadem sancta Synodus*, &c. Ecce quomodo non obligat æque absolutè; siquidem sunt casus, qui à residentia excusant, vt diffiniunt PP. Ius diuinum expressum obligat absolutè, semper, & pro semper, veluti præceptum de confitenda fide, & illud, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*; & illud, *Quorum remiseritis peccata*, &c. vt ferè per hæc verba docet idem Sotus, agnoscens differentiam *dicto art. 1. vers. Ad horum*. Vidit enim æterna præuidentia, & prouidentia Christi Domini nullam posse epicheiam dari, quæ præcepta à se iniuncta cessare faceret; itaque ius diuinum absolutum tantùm dependens ab ordinatione diuina, quod dicimus expressum, nunquam cessare potest. Multò minus subiacet dispensationi Pontificiæ, quia semper continet bonum inuariabile, & immutabile, quod neque interpretationem recipere potest. Ius diuinum elicitum per humanam consequentiam, & prudentiam, licèt non cadat sub dispensatione Pontificis, quia æquè diuinum est, admittit declarationem de casu, in quo cessat propter maius bonum. Quæ doctrina videtur mihi de mente D. Thomæ esse 1. 2. *q. 100. art. 8. in corpore*, & ferè vt ego expono, exposuit Tapia *tom. 1. catena mor. lib. 4. q. 27. art. 6.* Sotus *lib. 2. de iust. & iur. q. 3. art. 8.* Vincentius Candidus breuiter, sed concinnè *tom. 1. disquisit. moral. disquisit. 18. art. 7. dub. 2.* Gregorius de Valentia *dict. tom. 3. in D. Thomam, disput. 3. q. 3. cap. 5.* Naucler *dict. 1. tom. 2. p. lib. 5. cap. 9.* qui tres Doctores proximè relati, in casu quem exponimus, loquuntur, & in casu vniuersalis dispensationis, vel declarationis in communi, Primarius noster Basilius Pontius *lib. 8. de matrim. cap. 2. à num. 4.* ex quo in proposito non placet sententia, aut modus dicendi eiusdem Primarij *vbi proximè, num. 15.* nempe hanc obligationem à iure diuino prouenire, sed taliter vt subordinetur dispensationi, & dispositioni Pontificis, in quo cum eo alios sequitur Diana *p. 10. tract. 14. resol. 66.* non placet, inquam; nec enim probat, aut fundat, quod pro comperto supponit, subordinari hoc ius diuinum dispensationi Pontificis: rursus vocat dispensationem, & vtitur testimoniis Concilij, ex cuius neutro canone probatur esse dispensationem, tantumque in postremo declarantur casus in communi, in quibus cessat. Quare hunc modum dicendi, licèt non in his terminis, refutat post D. Thomam & multos, quos pro more laudat P. Thomas Sanchez *in præcep. Decal. lib. 4. cap. 24. num. 18.* & remissiuè *cap. 37. num. 6. & 7.* vbi nostræ sententiæ accedit, proximè expositæ. Non etiam placet, quod dixit idem doctissimus Pater *lib. 8. de matrim. disput. 6. num. 5. & 6.* vbi obiter ius de residentia attigit, & per transennam, nempe esse ius absolutè diuinum, & tamen dispensabile, quia implicat in terminis, si vera sunt quæ suprà retulimus: quare *dicto cap. 37. num. 15.* vbi etiam in transcursu hoc

hoc exemplum adduxit, non appellauit ius absolutè diuinum, sed diuinum tantùm simpliciter, & sine vllo addito *absolutè*. Magis probo quod dixit Cardinalis de Lugo *in responsis mor. lib. 5. dub. 13.* nempe, dici declarationem cessantis obligationis de residendo, pro qua parte prouenit ex munere Episcopali diuinitus instituto, quia iuris diuini est, in quo sequitur communem suprà fundatam; sed quia pro parte hoc ius diuinum corroboratum est a iure Pontificio, pœnis variis statutis in non residentes, esse dispensationem: id est, quoad obligationem residendi esse declarationem casus, in quo cessat; ad pœnas non incurrendas, à iure positiuo impositas, esse dispensationem. Posset sanè dubitari, an cessante iuris diuini obligatione teneret dispositio canonica quoad pœnas, cùm in illa tanquam in radice hæc fundetur; quare primà deficiente, & deficere secundam: sed tamen pro exteriori foro, & praxi non potest negari, quin ad euitandas pœnas absentiæ commodissimè licentia a Pontifice impetrata de non residendo, præuiâ causæ cognitione appelletur dispensatio, vt vulgò solet: ex qua doctrina facilè soluuntur difficultates quas in hac resolutione expendit Thomas Hurtado *dicta resol. 9. per tot.*

9. EXPENDVNTVR VARII CANONES. Et quamuis Doctores nostri diligenter inuestigauerint multa Patrum, Conciliorum, & Summorum Pontificum Decreta, quibus probent residentiæ obligationem summopere iniunctam esse Pastoribus, in quod vel maximè incubuit Bartholomæus Carranza *in dicto opusculo de resid. ex cap. 7.* à quo Sotus, & deinceps cæteri; tamen vt separemus auctoritates, quæ potiùs per argumentum conuincunt, quàm ex terminis, breuiter recensebo eas quæ magis disertæ sunt. Concilium Sardicense, præsidente Osio nostro Cordubensi Episcopo *can. 7.* huic rei prouidit, & notandum est initium canonis: *Osius Episcopus dixit, importunitas nostra omnium Episcoporum multa diligentia, iniustæ preces effecerunt, vt nos non habeamus tantam gratiam, & libertatem dicendi, quantam debeamus habere.* Noretur Osi præfatio, vt innotescat residentiam in Ecclesia ab optimis semper procuratam, & à Conciliis imperatam, à Summisque Pontificibus iniunctam: sed ab illis qui propriæ vtilicati student potiùs quàm muneris seruituti, prece, & omnibus artibus fuisse recusatam. Prosequitur canon: *Multos Episcoporum, & maximè ex Africa, frequenter accedere ad comitatum Principis*; vbi Herbertus semper vertit *in castra*, nec malè. Olim enim castra Principum appellabantur, quod hodie appellamus, *Corte.* Hoc aliis notum est, ne immoremur: accedere, inquam, illo quæsito colore, vt res Ecclesiarum, & miserabilium personarum tutarentur, & fauore suo in meliùs promouerent; ne tamen verà vt suffragarentur in rebus prophanis, & sæculares dignitates nonnullis adquirerent; quæ res peruersitatis plena magnum Ecclesiæ detrimentum afferet, vt considerauit Osius ibi: *Si vobis, fratres charissimi, hoc omnibus videretur, statuite, nullum oportere Episcopum ad comitatum accedere, præter eos, quos pius Imperator noster suis litteris accersiuit.* Quæ verba a Gratiano referuntur *in cap. si vobis 18. 23. q. 8.* alio tamen & alieno sensu; nempe: *Ne Episcopi militent.* Cætera, quæ sequuntur, eò tendunt, vt suppetiæ ferantur his, qui ad venerabiles Ecclesias aufugiunt, ne inde extrahantur, néve aliquod accipiant detrimentum. PP. ad consultationem Osij responderunt; *Decernatur.* Nota PP. permisisse Episcopis ad Regiam accedere, si ab Imperatore vocarentur, quæ illis temporibus iusta causa reputabatur absentiæ. Quid mirum, cùm hæc Synodus congregata sit sub Constantio Constantini filio, Arrianâ perfidiâ imbuto, cui in tantum resistere PP. noluerunt, vt ex actis apud Balsamonem *pag. mihi 850.* constat. In duobus canonibus sequentibus iubent PP. vt si aliqua pia negotia in aula habeat Episcopus, curare expediat per Diaconos, id est, per ministros plerumque sæculares, vt exponit idem Balsamon *in scholiis.* In canone 12. eiusdem Concilij permittitur Episcopo, qui extra diœcesim magnas possessiones habet, ad eas accedere causa colligendorum fructuum, vt largiùs, & liberaliùs ex redditibus possit subuenire pauperibus, hac formâ datâ, vt tribus septimanis in suis possessionibus degat, & conueniat, & sacrificia celebret in Ecclesia, quæ prope est, vnà cum presbytero, qui populum congregat, ne alioqui Episcopus à communione alienus videatur; ne tamen frequenter assistat in ciuitate Metropoli, in qua degit Episcopus diœcesanus, vt sic effugiat notam præsumptionis, & arrogantiæ, si fortè contentio oboriatur inter vtrumque Episcopum. Ex hoc textu alia iusta absentiæ causa potest colligi; sed non colligitur, non potuisse Episcopum abesse à suo Episcopatu vltra tres septimanas; quin potiùs colligitur, non posse intermittere diuinorum officiorum celebrationem, & sacram synaxim per tres septimanas; nam qui per hoc tempus intermittebat, tanquam alienus habebatur à communione, siue Episcopus esset, siue clericus, siue laicus, ideò ad Ecclesiam proximam accedere debebat vnà cum presbytero, & plebe. Similis pœna statuitur *in can. 64. Concil. Agathens.* relato *in cap. si quis 29. 7. q. 1.* & *in can. 81. Synodi sexta in Trul.* ex partitione Balsamonis; & hunc esse prædicti canonis verum sensum ostendit etiam scholium Balsam. ad eundem, ibi: *Et cum ita se habeant, ne dixeris esse necessarium Episcopo, qui versatur in possessionibus, quæ sunt extra suam Ecclesiam, illic tribus dominicis sedere, & non accedere in vrbem, in qua est eius regionis Episcopus; sed consilium tantùm dari, vt vitetur scandalum: si enim velit postea in ciuitatem proficisci, & cum illius regionis Episcopo familiariter colloqui, & suas in ecclesiasticas possessiones redire, non vetabitur.* Et de accessu ad Ecclesiam, tribus Dominicis, aut septimanis, ita paulò superiùs: *Cæterùm tribus*, inquit, *Dominicis debet Episcopus in suis possessionibus agere, & cum illius regionis fidelibus in Ecclesiam conuenire, & vna celebrare, seu vnà orare cum presbytero, qui illic est, vt non videatur esse sine ecclesiastica communione* (deest perperam negatio in versione Herberti,) *& canonem qui superiùs dictus est, offenderet, qui quidem eos segregat, qui tribus Dominicis in Ecclesia non conueniunt.* Spectat tamen ad hanc curam, quam PP. Sardicensis Synodi habuerunt, ne Episcopi sine iusta causa abessent à suis Episcopatibus; quod cauetur in canone vltimo eiusdem Concilij; *Vt Episcopi constituti in viis transitus, siue in canali, cùm viderint Episcopum, quærant causam itineris; & si eum quidem in comitatum*

tatum Principis proficiscentem inuenerint, quærent conditiones, quæ superius proposita sunt; & si euocatus à Principe veniat, ei nihil impedimenti fiat proficiscenti: sin autem ostentationis gratiâ, vel propter aliquorum preces in castra festinat, nec litteris eius subscribant, nec cum eo communicent Episcopi. Qui in canali degunt, siue in via publica, sunt illi qui regunt Ecclesias, quæ sunt in vrbibus, per quas iter fit ad Regiam: ita exponit Balsamon, & ex nuperis paulò curiosiùs Iacob. Gutherus *de offic. domus, lib. 3. cap. 15. vers. Canalia publica.* Cironius *lib. 2. obseru. cap. 14.* & nos *in cap. 1. de priuil.* Erant hi Episcopi quasi speculatores cæterorum, qui ad vrbem libenter, & sine causâ iusta non euocati properabant, deserentes Ecclesiarum regimen; ex quo satis vt falsâ conuincitur interpretatio, seu restrictio canonis, quam ibi Balsamon comminiscitur.

10. EXPENDITVR SYNODVS SARDICENSIS. Ex dictis apparet in Sardicensi Synodo enixè procuratam fuisse Prælatorum residentiam; paulò tamen strictiùs in Antiochena 2. sub eodem Constantio celebrata, quinque annis post Constantini obitum, si Theodoro credimus, sancitum fuerat *can. 11. Vt si quis Episcopus, vel Presbyter, vel omnino ex canone ad Imperatorem proficiscatur sine sententia, & litteris Episcoporum prouinciæ, & maximè Metropolitanorum, exuatur à dignitate.* Scholium Balsamonis ibi est admodum breue, seu decurtatum; extat integrum in supplemento, *pag. mihi 1125.* videlicet, non requiri approbationem, seu licentiam Coepiscoporum, si ab Imperatore euocatus fuisset, vel à Patriarcha Constantinopolitano: itaque pro iusta causâ, vel pro dispensatione ponit Patriarchalem permissionem. Existimo hunc esse errorem Interpretis, quatenus dicit colligi ex sacris canonibus: nullum profectò legi, qui sic de Patriarcha Constantinopolitano statuat; sed Theodorus leges sæculi confundit plerumque cum sanctionibus Ecclesiæ: fortè alludit ad Iustiniani constitutiones, quæ extant de residentia Prælatorum, *Nouella 6. quando oporteat Episc. conuersari, cap. 2.* vbi Episcopus vltra annum absens ab Episcopatu, ab eo expellitur, & alius in eius locum subrogatur, nisi euocatus à Principe recesserit, vel causa recessus coram superioribus probata, & approbata sit. Et *Nouella 123. de SS. Episcop. cap. 9.* in qua Patriarchæ Constantinopolitani approbationis fit mentio, *l. omnem 43. C. de Episcop. & Cleric.* Quæ est Græca, & extat in libro Gothofredi ex versione Antonij Concij. Sic ergo statutum fuit in Synodo Antiochena; nam quod sancitur *in can. 17.* qui refertur *in cap. 7. 92. dist.* non pertinet ad Episcopos non residentes, sed ad eos, qui postquam electi sunt, non proficiscuntur ad suum Episcopatum; de quo est etiam canon 36. Apostolorum, vbi contra Ioan. Zonaram legendus est Balsamon. Sexta etiam Synodus in Trul. sub Iustin. II. Imperatore, *can. 18.* sanxit: *De Presbyteris, & aliis clericis, qui à titulis recesserunt propter barbaricam incursionem, vt eâ cessante iterum ad Ecclesias proprias accedant, ad quod per Episcopos compescantur; quod si facere renuerint, segregentur, donec resipiscant.* Quæ pœna contra Episcopum, qui detinet clericum, statuitur, non verò loquitur canon de de Episcopis, sed ad eos, & quoscunque Primates extendit Balsamon ibi. Disertiùs cauetur in Concilio Meldensi *can. 5.* qui refertur ab Ivone Carnot. *5. p. Decreti, cap. 190.* quem solum laudat Couar. *lib. 3. var. cap. 13. num. 9.* vel quia à Carranza & cæteris omissus fuit, vel quia nullus est æquè idoneus ad probandum residentiæ obligationem in iure diuino radicari. Verba sunt: *Vt Episcopi, qui plebes sibi concreditas rarò aut nunquam per seipsos visitant, iuxta ordinem Euangelicum, & Apostolicum, atque Ecclesiasticum, cum Dominus Ezechieli dicat (cap. 3.) speculatorem dedi te domui Israël, & audies ex ore meo verbum, vt annuncies eis ex me, &c. à comprouincialibus Episcopis acriùs corripiantur.* Hactenus PP. Ex quibus verbis apparet, censuisse à iure Euangelico prouenire, propter iniunctam curam pascendi, speculandi, & prædicandi. Sanè nullum aliud testimonium legi conformius Tridentino quàm hoc. Denique in S. Synodo sub Basilio Imperatore, *can. 19.* Episcopus, Archiepiscopus, Metropolita, qui sub prætextu, vel ambitione prædicandi, & visitandi alias diœceses propriam derelinquit, vt sacrilegus reputatur, & deponitur in Concilio Arelat. *can. 13.* & in Magunt. *can. 25.* iniungitur Episcopis obligatio, vt in Ecclesia conueniant omnibus diebus Dominicis, nisi infirmitate, aut iustâ aliâ causâ detineantur; quo etiam fundatur obligatio residendi. Prosequuntur Salcedo *vbi suprà*, Garaña in præsenti, *cap. 2.* qui satisfaciunt difficultatibus, quæ in contrarium adduci solent.

Etiam iure ciuili in illa Gentilium vana religione sacerdotes omninò in falsorum Deorum templis teneri residere, probatur ex Platone *lib. 6. de legibus*; quò pertinent IC. responsa, quæ sacerdotem dum sacra faceret, in ius vocari non posse docent ex eo, quod propter religionem inde se mouere non potest, *l. 2. de in ius vocando, l. neque 36. ff. de fideicom. libert. l. eius qui 27. §. 1. ff. ad municip.* & ex mente, sectaque Vlpiani suspicor *in dicta l. 2.* agere de Flamine Diali, qui Ioui sacra faciebat, Romaque excedere vetabatur. Pontifici verò Italiâ excedere non licebat, vt probat Gutherus *de iure Pont. cap. 13. & 14. lib. 1.* quamuis textum emendans de confugientibus ad asylum acceperit Renardus *lib. 1. var. cap. 6.* de æditu is, siue templorum custodibus, Cuiacius *lib. 13. obseru. cap. 29.* quem sequitur Pichardus *in §. final. Instit. de pæna temer. litig. num. 26.* Nec videtur discedere Gothofredus in præclara nota ibi, *de Monachis & Asceticis*: Accursiani, & Hermogenianus *in l. Vitricus 60. §. final.* iuncto Caio *in l. vel senectutem, ff. de donat. inter*, propter sacerdotium adeptum retineri commodè non posse matrimonium dixêre, ob impedimenta videlicet officij sacerdotis: & Paulus *in l. non distinguemus 32. §. sacerdotio, ff. de receptis: Sacerdotio, inquit, obueniente, videbimus an cogatur arbiter sententiam dicere.* Id enim indulgetur honori personarum: faciunt lex penultima, *ff. de vacat. muner.* lex *aut 18. ff. de procurat.* & Seneca tradit *lib. de tranquillitate vitæ. Quosdam*, inquit, *exilia vno loco tenent, quosdam sacerdotia.* Vnde Flamines Diales adstricti erant ad residendum in templo Idoli. Liuius *lib. 5.* ait: *Camillus dixit Flamini Diali; Noctem vnam manere extra vrbem nefas est.* Et Cornelius Tacitus *lib. 3. annal. Quando*, inquit, *de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum aduersus seruium Malunginensem Flaminem.*

11. RESIDENTIA PROBATVR EX IVRE CIVILI.

minem Dialem promisit Cæsar, recitauitque decretum Pontificium: Quoties valetudo aduersa Flaminem Dialem incessisset, vt Pontificis Maximi arbitrio, dum ne plus binoctium abesset, dum ne diebus publici sacrificij, non sapiùs, quamuis eundem in annum, &c. Cicero *Philip.* 2. ait: *L. Valerio Flacco, P. Licinio Crasso, Coss. bellum gerendum erat cum Aristonico: rogatus Populus, quem id bellum gerere placeret, Flaccum nominauerat. At Crassus Consul, qui & Pontifex Maximus, Flacco collegæ, Flamini Martiali multam dixit, si à sacris discessisset. Flamen populum appellauit: is multam remisit: Pontifici tamen Flaminem parêre iussit.* Inde etiam somniare se catenis templo alligatum esse, sacerdotem futurum demonstrat, vt ait Artemidorus *lib.* 5. in illis verbis: *Visus est sibi quis ad firmamentum templi Neptuni catena alligatus esse; factus est sacerdos Neptuni. Oportebat enim inseparabilem sacerdotem esse.* Videndi sunt Guerrera *de legibus & armis num.* 20. Cuiac. *lib.* 13. *obseru. cap.* 29. Pichard. *in* §. 8. *Inst. de pœna temerè.* Pancirola *in not. cap.* 6. Hothom. *de rit. nup. cap.* 29. Meril. 4. *obs. cap.* 6. Sauar. *ad Sidon. lib.* 8. *epist.* 8.

12. PROBATVR DE IVRE PONTIFICIO. Iure nostro etiam Pontificio hæc regula generalis statuta reperitur: Omne beneficium requirere residentiam, & beneficiarium debere in eo residere, *cap. singula* 89. *dist. cap. ad hæc, de prabend.* cum aliis suprà adductis. Obseruandæ autem sunt pro præsenti materia Conciliorum phrases, qualis illa; *Qui clero adnexi sunt,* qua vtitur Concil. Carthag. 1. *can.* 5. aut illa Concil. Nicæn. 2. *can.* 15. *In vna Ecclesia adsideant*; significat enim continuam quandam, & perpetuam residentiam: proinde non malè Duarenus residentiam, *assiduitatem* vocat *lib.* 8. *de sacris Eccles. minist. cap.* 5. quam vocem exponit Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 106. Et aduersùs non residentes multiplex pœna constituta est, & primò qui non residet perpetuò in Ecclesia, tanquam desertor vel transfuga punitur, *cap. si quis presbyter, cum sequenti,* & *can. si quis in clero* 7. *q.* 1. Sed priùs monendus est, & requirendus absens clericus, vt veniat, eritque curæ Ordinario, vt moneatur, *cap. ex parte, cap. ex tua,* & *cap. final. hoc tit.* Monitio verò sola sufficit, nec requiritur solennis citatio, *cap. ex parte, cap. qualiter,* & *cap. inter,* & *cap. penult. hoc tit.* Et quod dicitur *in dicto cap. ex tua,* trina citatione, vel trino programmate, vel edicto vocandum esse absentem, locum habet cùm ignoratur quo loco absens degat; quo etiam casu vult Pontifex absentem post trinam citationem vocatum expectari per sex menses antequam beneficio spoliari possit. Vtitur verbo *spoliandi*, Pontifex *in eo cap.* & *in cap. final. hoc tit.* quo Interpretes ostendi docent, non esse tunc iuris ordinem spectandum, quia verbum *spoliandi*, habet iuris executionem: spoliatur ergo ipso facto citra vllam causæ cognitionem clericus absens, qui vocatus, & monitus non reuertitur; ideò verò monendus, & vocandus est, quia vocatus iustas absentiæ causas allegare potest, quas si nullas allegauerit, nec comparuerit, tanquam contumax priuabitur ipso facto beneficio: videndus Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 307. Poterit etiam aduersùs eum procedi per viam depositionis, aut excommunicationis, vel suspensionis, *cap.* 2. *cap. ex tua,* §. *final. hoc tit.* Item per subtractionem fructuum, qui adiudicabuntur Ecclesiæ derelictæ, *cap. penult. hoc tit.* fuisseque Ecclesiæ vsum, & ius Episcopos non residentes grauibus pœnis mulctare, constat ex processu D. Gregorij Magni Pontif. Rom. relato à Gratiano *in cap. peruenit* 20. 7. *q.* 1. Pigmenium enim Malphitanæ Ecclesiæ, Antistitem in sua diœcesi residere nolentem iubet per Anthemium Subdiaconum in monasterio deputari, si post ipsius interminationem non resipuerit; cui sententiæ & eius acerbitati forsan causam dedit malum exemplum quod inde cæteri Episcopi arripiebant, quod indicant verba textus, ibi: *Quod videntes alij, nec ipsi in castro se retinent, sed ipsius exemplum sequentes, foris magis eligunt habitare.* Est hoc rescriptum in casu speciali, nec facilè ad exemplum trahendum, ex regula textus *in l.* 1. *de constit. Princip.* quare non in omnibus circunstantiis conuenit, nec in sententia cum depositione Anastasij Cardinalis Presbyteri *in cap.* 2. *hoc tit.* & Ragusinus Archiepiscopus ob desertionem quadriennalem priuatus fuit Ecclesiâ ab Innocentio III. *in cap. qualiter* 9. *hoc tit.* Ex quibus casibus, & aliis, quos suppeditabunt annales ecclesiastici, colligemus Prælatos non residentes priuatos fuisse suis Episcopatibus. Sed forsan iure canonico tempus non residentiæ arbitrarium erat Pontifici, immò & cæteræ circunstantiæ non residendi eius arbitrio reseruabantur. Iustinianus verò in Nouellis præcitatis annum præscripsit, quo abessent: addidit etiam D. Gregorius *lib.* 5. *epist.* 123. vt similis desertor in monasterium pœnitentiæ peragendæ gratiâ detrudatur. Facit Concilium Hispal. 2. *can.* 111. & notauit Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 106. Sunt tamen quidam casus, in quibus clerici non residentes excusantur, aut veniâ digni sunt, quos dabimus sequentibus commentariis.

Quibus ita præiactis, manet probata præsens assertio auctoritate iuris diuini, ecclesiastici, & ciuilis. Nec ratione destituitur; nam iuxta Aristotelem *lib.* 1. *de repub. cap.* 2. Pastoris ratio labefactatur si suo muneri desit: vnde apud Romanos fas non erat Præsidi prouinciæ egredi prouinciam, nisi voti soluendi causâ, & ea lege, ne abnoctare ei liceret, teste Marciano *in l. illud* 15. *ff. de offic. Præsid.* Etiam apud eos nec Tribuno plebis per vnum diem abesse Româ licuit: refert Diocasius *lib.* 37. Etiam Gellius *lib.* 3. *noctium, cap.* 2. & Liuius *lib.* 36. narrant, non licuisse Senatoribus, quibus ius sententiam dicendi in Senatu esset, & minoribus Magistratibus longiùs abire, quàm eo die redire possent. Nec Prætori licuit vrbe abesse vltra decem dies. Cicero *Philip.* 2. Illustrat Stephanus Garonius *de Senator. lib.* 1. *tit.* 4. *cap.* 8. quæ omnia si in Magistratibus sæcularibus procedunt, quantò magis in Prælatis ecclesiasticis residentia personalis circa proprias oues adhiberi debet. Illustrant Langleus *lib.* 13. *semestr. cap.* 2. Barbosa *lib.* 2. *iur. eccles. cap.* 9. nam sicut nauclerus clauum regere, & Dux phalanges discernere, & milites strenuos ad pugnas seligere, nec Medicus medelam sufficientem adhibere absentes valent; ita nec Pastor spiritualis deserens proprium gregem. Parochus enim personam gerit pastoris, iuxta illud Ioannis *cap.* 21. *Pasce oues meas.* Ducem etiam repræsentat, *cap. cleros,* 21. *dist. cap. præcipimus,* 13. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

cipimus, 12. *q.* 1. Medicum item esse nemo negabit, *cap. sacerdos* 3. *q.* 7. Iudex denique est, dum soluit, & ligat, *cap. quis dubitet*, 96. *dist.* Igitur sicut illi à propriis ministeriis abesse non debent, ita nec Prælati Ecclesiæ deserere curam sibi commissam. Inde qui gregem deserit, non pastor, sed idolum dicitur à Zacharia *cap.* 11. ibi: *O pastor! ô idolum derelinquens gregem!* Facit argumentum deductum à militia terrestri ad cælestem, à qua valet argumentum, *cap.* 1. *de renunt.* Ignominiam enim militarem eorum qui a signis abfuissent, etiam Barbari sub Romanis militantes horruerunt: dicebantur autem illi, qui abfuerant, *infrequentes*; & ob stipendium subtractum *are diruti*. De his Sidonius *in panegyrico ad Socerum.*

Ibant pellita per Romula classica turma,
Ad nomen currente Getâ; timet are vocari
Dirutus, opprobrium, non damnum Barbarus horrens.

Damnatos eos quandoque missione ignominiosâ innuit Plautus ibi:

Hunc pro infrequente mittas militiâ domum.

Et nullo modo commeatus militibus concedebatur, nisi ex iustissimis causis: de quo commeatu, seu litteris dimissoriis agitur *in titulo C. de commeatu*, *l.* 1. 3. 12. & 14. *ff. de re milit. l.* 35. §. *vlt. ff. de quib. caus. maior. l.* 2. §. *vlt. ad municip. l.* 21. *C. Theodos. de Quæstor. & Prætor. l. vlt. C. de erogat. militar. annon. l.* 5. *C. de iurisdict. l.* 21. *C. de desertor.* Plura Cuiacius *in l.* 1. *C. de commeatu.* Steubec. *in notis ad Vegetium lib.* 7. *cap.* 19. Brissonius *lib.* 3. *de verb. signif.* Pancirola *in not. Orient. cap.* 36. Bulengerus *de imperio lib.* 5. *cap.* 4. Concius *lib.* 2. *succes. cap.* 21. & 22. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. cap.* 2. Vvolfangus latiùs *lib.* 6. *de republ. Romana*, *cap.* 5. *fol.* 645. Borell. *de præst. Regis*, *cap.* 32. Osualdus 21. *Donel. cap.* 5. *litt. G.* Igitur nec clerici militiam, cui adscripti sunt, deserere debent. Facit textus *in cap. placuit*, 21. *q.* 2. ibi: *Desertorem clericum cingulo honoris atque ordinis sui exutum, conuenit in monasterium relegari.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, cuius priori parti satisfactum manet *in cap.* 2. *de translat. Episc.* Secundæ verò parti facile respondetur, si animaduertamus, prædictam regulam, *qui per alium* 72. limitari in his quæ requirunt seruitium personale actu, vt est residentia in beneficio, vbi parochus per se, non per alium sacramenta ministrare debet. Concilium Trident. *sess.* 7. *cap.* 3. ibi: *Inferiora beneficia ecclesiastica, præsertim curam animarum habentia, personis dignis, & habilibus, & quæ in loco residere, ac per ipsos curam ipsam exercere valent*, &c. Probat latè Ioan. Sanchez *in select. q.* 47. *num.* 2. quia vbi personæ industria electa est, non potest ipse vices alij committere, *l. seruus, in fine, ff. de statulib.* Hermanus Pistor *lib.* 2. *q.* 32. Martinus Magerus *de aduocatia armata cap.* 9. *num.* 1059. Vnde cùm electa sit tempore institutionis industria personæ, ideo per alios, licèt vicarios, ea ministrari non possunt, argumento textus *in l. inter* 21. *ff. de solut. cap. is cui, de offic. deleg.* iunctis traditis à Solorzano *tom.* 2. *lib.* 2. *de iure Indiarum, cap.* 25. *num.* 17. Quatenus tamen parochi per se teneantur administrare sacramenta, & de conditionibus, vt ille dicatur personaliter residere, latè agunt Barbosa *de offic. Parochi cap.* 8. Hurtado *de resid. parochor. resol.* 3. In beneficiis verò simplicibus, etsi quis sit ad eius titulum ordinatus, non potest Episcopus illum extra diœcesim morantem ad residendum compellere, Marinis *lib.* 1. *resolut. cap.* 107.

14. DISSOLVITVR DIFFICVLTAS.

CAPVT V.

Alex. III. [a] *Eborac. Archiepiscopo.*

FRaternitati tuæ duximus [b] indulgendum, vt si clerici, qui in Ecclesiis tuæ iurisdictionis beneficium sunt adepti, ad aliquam diœcesim absque licentia, & assensu tuo morandi causâ transierint, liceat eos tibi beneficiis, quæ à te habent, spoliare; nisi fortè scholasticis disciplinis inuigilauerint, aut rationabilem causam tibi ostenderint, quare reuerti non debeant. Præterea clericum alterius diœcesis, absque [c] commendatitiis litteris sui Episcopi, nisi pro eo preces, aut mandatum Sedis Apostolicæ receperis, non debes recipere.

NOTÆ.

1. [a] *Eboracensi.*] Ita restituenda est inscriptio hæc ex secunda collectione, vbi *sub hoc tit. cap.* 1. reperitur hic textus, ex qua etiam integram rescribo. De Ecclesia Eboracensi nonnulla notaui *in cap.* 2. *de rescript.*

[b] *Indulgendum.*] Vel hæc verba accipienda sunt pro *indultum esse declaramus*, vt *in cap. etsi Christus, de iureiur.* vel vt aliquid speciale huiusmodi indulgentia operetur, debent accipi, nullâ præmissâ monitione, ita vt licèt aliàs debeat absens moneri, vt superiori commentario dixi, tamen cùm morandi causâ parochi in aliam diœcesim se transferunt, cùm eo facto animus non residendi pateat, ideò non esse necessariam monitionem, vt in præsenti casu docetur.

2. [c] *Commendatitiis.*] Clericos vagos, & acephalos magno odio semper habuit Ecclesia. Concilium Mogunt. *cap.* 22. ibi: *De clericis vagis, seu de acephalis, id est, de his, qui sunt sine capite, nec in seruitio Domini nostri, nec sub Episcopo, nec sub Abbate, sed sine canonica & regulari vita degentes*, &c. *præcipimus vt Episcopi sine vlla mora eos sub custodia distringant.* Concilium Meldense *can.* 56. Aurel. 2. *can.* 13. ibi: *Clerici, qui officium suum implere despiciunt, aut vice sua ad Ecclesiam uenire detrectant, loci sui dignitate priuentur.* Et *cap. placuit* 2. 21. *q.* 2. *cap. si fortè* 4. *cap. si quis etiam* 34. *de consecrat. dist.* 1. Concilium Carthag.

Carthag. 3. *can.* 28. ibi: *Episcopi trans mare non proficiscantur, nisi consulto primæ Sedis Episcopo suæ cuiusque prouinciæ, vt ab eo sumere possint formatam, vel commendationem.* Illustrat Antonius Augustinus *in epit. lib.* 14. *tit.* 5. Vnde Ecclesiæ Patres non solùm statuerunt, vt absque litteris dimissoriis nemo ab alieno Episcopo ordinetur, vt latè probaui *in cap. litteras, de tempor. ordin.* verùm vt iam ordinatus ad ministrandum, seu sacrificium Missæ celebrandum in aliena parochia non admitteretur absque litteris commendatitiis, vt probaui *in cap.* 1. *de cleric. peregrin.* ex quo commentario præsens petendum est.

CAPVT VI.

Alexand. III. [a] *Lingon. Episcopo.*

CONquerente nobis R. presbytero [b] accepimus, quod G. ab eo pro Ecclesia sua, de qua, sicut dicitur, vitæ necessaria vix percipere potest, annuatim viginti sol. extorquere conatur, asserens beneficium [c] illud in eadem Ecclesia sibi fuisse collatum, quamquam eidem Ecclesiæ, sicut accepimus, non deseruiat, & alia beneficia sibi sufficientia [d] habeat, & possideat. Quoniam igitur indecens est, & non consentaneum rationi, vt idem, cùm alia ecclesiastica beneficia sibi sufficientia habeat, & possideat, ab Ecclesia, cui non [e] deseruit, beneficium quærat: f. t. per A. s. m. quat. si tibi constiterit, quod vel G. habeat ecclesiastica beneficia sibi sufficientia, vel quod eidem Ecclesiæ non deseruiat, sibi super præscriptum beneficium silentium imponas, ap. rem.

NOTÆ.

1. [a] LIngon.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. De Ecclesia Linconiensi nonnulla notaui *in cap.* 8. *de rescriptis.*

[b] *Presbytero.*] Qui ordinatus fuit ad titulum seruitij in ipso beneficio, ex petitione G. proprij parochi; vnde tenebatur in ea ministrare, *cap. final. de iurepatron. cap. final. de immun. Eccles.* Præstanda tamen ei erant à G. necessaria alimenta, *cap. per tuas, el* 3. *de simonia.*

2. [c] *Beneficium illud.*] Licèt inspecta iuris communis dispositione, omne beneficium, quantumcunque simplex, haberet annexum onus residentiæ, vt probarunt Azor *part.* 2. *instit. lib.* 7. *cap.* 3. Petrus Gregor. *de benef. cap.* 7. Couar. *lib.* 3. *var. cap.* 13. Lotherius *de re benefic. lib.* 3. *q.* 27. *num.* 8. tamen quia plura beneficia ex eis congruam sustentationem plerunque non continent; ideo per generalem consuetudinem introductum est, vt in huiusinodi beneficiis nulla residendi necessitas detur, vt latè probat Hurtado *de resid. tom.* 1. *lib.* 6. *per totum.*

[d] *Sufficientia.*] Iuxta ea, quæ dabimus *in cap. de multa, de præbend.* 3.

[e] *Non deseruiat.*] Iuxta adducta *suprà in cap.* 3.

CAPVT VII.

[a] Alexander III.

DE cætero, quia dignum est, & conueniens, vt Ecclesiæ tuæ Canonici, donec circa te in tuo seruitio morantur, communitatis portionem recipiant; præsenti scripto statuimus, ne Canonicis tuis, donec in seruitio tuo fuerint, quidquam subtrahi, vel auferri debeat, quod sibi de beneficio communitatis debetur, nisi fortè [b] victualia sint, quæ non consueuerunt absentibus exhiberi.

NOTÆ.

1. [a] ALexander III.] Ita legitur *in cap.* 4. *de præbend.* in prima collectione; nullibi tamen exprimitur cui rescribat Alexander: illud tantùm ex principio textus deducitur, in præsenti tantùm referri partem alterius textus. Forsan fragmentum hoc spectat ad textum *in cap. de cætero, de transactionibus*, vbi alias partes ipsius decretalis congessimus.

2. [b] *Victualia.*] Consonat textus *in cap. unic. hoc tit. in* 6. ibi: *Quæ aliàs manualia beneficia, seu victualia appellantur.* Distributiones quotidianæ vulgò dicuntur, quia fiunt in vices diuisionis quotidianæ, vt vocantur in iure ciuili, *l. si quid relictum, l. ciuitatibus* 112. *de legat.* 1. *l. cùm quidam, ff. de annuis legat.* quarum etiam in templis Gentilium vsus probatur ex veteri inscriptione, quam refert Roderic. Caro *in antiquit. Hispal, cap.* 3. licèt impropriè victualia in præsenti importent panes præbendarios, qui singulis diebus, & certis horis, id est viritim præbentur, *cap.* 2. *de decimis, in* 5. *compil.* ibi: *Nec multum dubij remanet de panibus illis, quos dicitis in vestro vulgari requaffas; cùm sicut accepimus, tanquam certi redditus, & certis tempo-*

ribus exsolvuntur. Diuisiones mensuras vocat D. Cyprianus *epist.* 34. vt de panibus ciuilibus, quos scholis dabat Constantinus, dicitur *in l.* 1. *C. de annonis ciuil. lib.* 11. vel de aliis, qui militares, vel populares dicebantur, *l.* 7. *C. Theodos. eodem tit. l. hac edictali, C. de secund. nupt.* Et quia pro modo, & mensura præbebantur, inde beneficium præbenda dictum fuit, vt illustrat Cironius *ad tit. de prabend.* Et quia per pittacium dabantur, inde pitancia dicebantur, vt obseruat idem Cironius *lib.* 2. *obseru. cap.* 13. Harum distributionum manualium originem, & naturam eleganter expressit Iuo Carnot. *epist.* 219. ibi: *Cum enim in quampluribus Canonicorum Carnotensium desueuisset disciplina regularis obseruantia, vt de negligentibus facerem diligentes, de somnolentis vigiles, de tardis assiduos ad frequentandas horas canonicas, deliberaui apud me vt darem eis dimidiam præposituram, vt inde fieret quotidianus panis, quem acciperent assidui, amitterent tardi; vt ad quas eos panis interni dulcedo non mouebat, panis corporei refectio prouocaret, quamuis eorum annua præbenda eis ad hoc sufficiens esse deberet.*

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Canonici, qui sunt in seruitio Episcopi, tanquam residentes percipiunt fructus suarum præbendarum, præter distributiones quotidianas.* Priorem partem huius assertionis probant textus *in cap. cùm dilectus, cap. ad audientiam, hoc tit.* Secundam firmant textus *in cap. licet, de prebend. cap. vlt. de rescript. in* 6. *cap. cùm non deceat, de elect. eod. lib. cap. vnic. hoc tit. in* 6. *Clement.* 2. *§. penult. de ætat. & qualit.* Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 12. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum*, & *de offic. Parochi cap.* 12. & *de potest. Episcopi alleg.* 53. Selua *de benefic.* 4. *p. q.* 1. Petrus Gregorius *eod. tract. cap.* 7. & *lib.* 1. *de rescript. cap.* 24. Azor *lib.* 10. *instit. moral. cap.* 4. Garcia *de benefic.* 3. *p. cap.* 2. *à num.* 1. Didacus Perez *in l.* 4. *tit.* 14. *lib.* 3. *ordin. column.* 2. & *in l.* 5. *tit.* 3. *lib.* 4. Sarmiento *de reddit.* 4. *p. cap.* 1. & *in apolog.* 1. *p. monit.* 44. Valenzuela *consil.* 4. *à num.* 139. Carolus Mancinus *de distribut. cap.* 45. *num.* 21. Monet. *eod. tract.* 2. *p. q.* 12. plures, quos laudat Hurtado *de resid. resol.* 3. Villaroel. *tom.* 1. *regim. eccles. p.* 1. *q.* 2. *art.* 7. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 11.

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Verùm hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam absens ex iusta causa, non dicitur abesse, *cap. cùm dilectus, cap. ex parte, el* 2. *hoc tit.* præcipuè si ob publicam vtilitatem absit, quia pro præsente habetur, adeo vt ei omnia competant, quæ præsentibus conceduntur, *l. si quis stipulatus, ff. ex quibus causis maior.* Valenzuela *dicto consil.* 4. *à num.* 97. præcipuè si accedat superioris licentia, vt post Baldum probant Surdus *de alimentis tit.* 9. *q.* 97. *art.* 7. Igitur si Canonici præsentes lucrantur non solùm fructus præbendarum, verùm & distributiones quotidianas, etiam existentes in seruitio Episcopi, cùm de eius licentia ab Ecclesia absint, & ob vtilitatem publicam, debent eas adquirere. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam infirmi, & inseruientes propriis Prælatis, æquiparantur, *cap. ad audientiam* 15. *hoc tit.* sed infirmi tempore infirmitatis lucrantur distributiones quotidianas, *cap vnic. hoc tit. in* 6. igitur & Canonici qui sunt in seruitio Episcopi eas lucrari debent. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, quia aut tales Canonici habentur pro præsentibus, vel pro absentibus: si pro intercellentibus habentur, vt docetur *in cap. similiter* 16. *q.* 1. non solùm fructus, verùm & victualia, cæterasque distributiones percipere debent; si autem pro absentibus iudicantur, nec fructus percipere debent. Igitur hæc distinctio, vt quoad fructus habeantur inseruientes Episcopo pro præsentibus, quoad distributiones verò pro absentibus, admitti non debet, argumento textus *in l. Nesennius, ff. de negot. gestis, l.* 1. *ff. de acquir. heredit.* Accedit, nam impeditus impedimento facti, non solùm excusatur ab omni pœna & mora, *cap. final. de iureiur. cap. significante, de pignorib.* Verùm & à negligentia, *cap. quia diuersitatem, de conces. prabend.* nec contra eum currunt tempora a iure, vel ab homine statuta, *cap.* 1. *de præscript.* fusè illustrat Valenzuela *dicto consilio* 4. *à num.* 70. Sed qui est in seruitio Episcopi, facto est legitimè impeditus: igitur distributiones quotidianas lucrari valet.

5. DE RESIDENTIA CANONICORVM.

Quâ difficultate ita fulcitâ nonobstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione primò sciendum est, Canonicos, tam Ecclesiæ Cathedralei, quàm Collegialis, teneri quotidie choro residere, ibique horas canonicas psallere, *cap. vlt.* 92. *dist. cap. dolentes, de celebrat. Missar. Clement.* 1. *eod. tit.* Trident. *sess.* 23. *de reform. cap.* 12. nec tantùm in Canonicis desideratur residentia, vt in Parochis, & aliis beneficiariis, verùm & interessentia, quæ strictior est. Concilium Senonense anno 1527. *can.* 10. & docent Sanchez *lib.* 2. *consil. cap.* 2. *dubio* 96. Couar. *lib.* 3. *var. cap.* 13. *num.* 3. pluribus congestis Barbosa *de dignit. except.* 21. *vsque ad* 24. & *ad Trident. dict. cap.* 12. Hurtado *de resid. canon. lib.* 5. *per totum.* Sed an vltra interessentiam horis debitis, & diuinis officiis teneantur sub onere & pœna restitutionis psallere, seu cantare cum aliis in choro; an verò satisfaciant si tantùm intersint, & per Capellanos, seu alios clericos psallant, & ibi priuatim, vel domi diuinum officium recitent, grauis controuersia est, tam apud antiquos, quàm Neotericos Scriptores. Affirmatiuam sententiam tenuerunt Nauarrus, Azor, Lessius, Garcia, Suarez laudati à Cenedo *q.* 2. Cæsar *de hierarch. eccles. disput.* 12. §. 6. alij congesti ab Hurtado *dict. lib.* 5. *resol.* 3. pro quibus faciunt diserti textus in Concilio Aquisgran. 1. celebrato sub Stephano V. *can.* 130. ibi: *A Canonicis in choro religiosissimè standum, & psallendum, dicto cap. presbyter,* 92. *dist.* Trident. *dict. cap.* 12. ibi: *Atque in choro ad psallendum instituto, hymnis & canticis Dei nomen reuerenter, distinctè, deuoteque laudare.* Confirmatur etiam ex Concilio Basil. de quo in pragmatica sanctione, *tit. quomodo diuina officia*, ibi: *Quod cùm psallendi gratiâ ibi conueniant, muta, & clausa labia tenere non debent.* Probatur etiam hæc sententia ex extrauag. Pij V. vbi postquam dixit Romanus Pontifex, non facere fructus suos non recitantes, addidit, licèt in choro additus cum aliis præsens adsit: facit institutio chori ecclesiastici, vt alternatim laudes Deo ibi psallantur, vt latè probat Thomas Hurtado *in tract. de vero martyrio.*

rio, *lib. de antiquit. chori ecclesiastici.* Contrariam sententiam tamen, scilicet interessentes non psallentes, sed tantùm submissâ voce horas canonicas recitantes, suas facere distributiones, docuerunt Caietanus *in summa, verbo Hora Canonica*, Barbosa *lib.3. iur. eccles. cap.18. num.83.* Barth. à sancto Fausto *de horis canonicis lib. 3. q. 14.* Bonacina, Candidus, Filliucius, & alij congesti ab Hurtado *dict. resol.3.* pro quibus faciunt textus *in cap. licèt, de prabend.* ibi : *Qui intersunt horis canonicis ; cap. unico, hoc tit. lib.6.* ibi : *Qui statis horis interfuerint, recipiant.* In quibus iuris locis interessentia tantùm commendatur, non autem vlla psallendi obligatio iniungitur. In hac igitur difficili quæstione dicendum est, attento iuris rigore veriorem esse primam sententiam, quæ non solùm sub reatu culpæ mortalis, sed etiam sub onere restitutionis distributionum adstringit Canonicos ad psallendum in choro insimul cum aliis, vt euincunt rationes, & auctoritates Conciliorum pro ea adductæ, & concludunt institutionem, & fundationem Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum eam esse, vt Canonici per se psallere, & alia ecclesiastica obire munera teneantur ; ac subinde licèt priuatim recitando satisfaciant obligationi recitandi diuinum officium, & consequenter illud iterum recitare non teneantur ; minimè tamen satisfaciunt officio, & debito chori ; & propterea iustitiam commutatiuam offendunt, & ad restitutionem tenentur, vt post Caietanum & alios docet P. Suarez *d. cap.12. num.8. & 10.* facit canon 18. Concilij Senonensis anni 1527. *Nemo ibidem cùm horæ in communi cantantur, legat, vel dicat priuatim officium ; nam non solùm officium, quo obnoxius est, subtrahit, sed & alios psallentes perturbat.* Et verum esse absque dubio agnoscunt etiam posterioris sententiæ auctores in Ecclesiis, vbi viget statutum, vt canonici per seipsos psallere teneantur, vt post Monetam *q. 2. à num. 28,* profitetur Cenedus *num. 13. in fine,* dictis locis. Licèt autem stricto iuris rigore vera sit hæc resolutio, contraria tamen obseruanda est in his Ecclesiis, in quibus viget consuetudo, aut statutum, vt Canonici tantùm choro intersint, & faciant vt Capellani, & Cantores canant, & psallant, & reliqua exequantur munera, vt facile admittunt Doctores posterioris sententiæ, atque etiam plures, qui primam sequuntur, vt constat ex Zecchio, & Petro de Nauarr. *num. 222.* Azor. *q. 6.* Gratian. *num.522.* Suarez *num.11. & 13.* Cenedo *num.12.* & post Bernardinum Sandoual *de diuin. offic. cap. 16.* prosequuntur, & fundamentis contrariæ sententiæ satisfaciunt Sebast. Cæsar, & Thomas Hurtado *vbi proximè.*

6. De Canonicis inseruientibus Episcopo. Secundò sciendum est, posse Episcopum in sui seruitium habere duos Canonicos Ecclesiæ suæ, qui licèt non resideant, possunt fructus suarum præbendarum adquirere & retinere. Concilium Palentinum *anno 1322. can. 8. Canonici Ecclesiarum socij suis Episcopis assistentes, non debent absentes ab Ecclesia reputari, idemque iure prouisum est, ne eis dum in seruitio Episcoporum fuerint, beneficiorum suorum redditus subtrahantur,* vt probant Gratianus *discept. forens. cap. 166.* Azor *2. p. instit. lib. 7. cap. 4. q. 3.* pluribus relatis Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 53. num. 144.* quod procedit, quamuis in Ecclesia adsit statutum iuratum, atque per Romanum Pontificem confirmatum, vt Canonici, qui non resident, fructus suarum præbendarum non lucrentur : & licèt in præsenti textu non exprimatur quot Canonicos possit Episcopus secum habere, cùm tamen apertè statuatur *in cap. ad audientiam 15. hoc tit.* vt duo possint eligi, ideo dicendum est, Episcopum duos Canonicos secum habere posse. Nec est audiendus Barbosa *in dicto cap. ad audientiam, num.4.* dum accipit textum illum de Ecclesia Cathedrali, præsentem autem decisionem de collegiali, cùm etiam in hoc textu agatur de Canonicis Ecclesiæ Cathedralis : igitur quia Canonici illi commensales, qui sunt in seruitio Episcopi, fructus præbendarum suarum lucrantur. Nec contrarium probatur *in dicto cap. ad audientiam,* in illis verbis : *Qui tecum pro tuo, & ipsius Ecclesiæ seruitio* ; quasi in illis copulatiuè requiratur, vt simul Canonici illi absint à choro pro seruitio Ecclesiæ, & Episcopi ; quæ est vis copulatiuæ, vt illustrat Barbosa *de dictionibus cap.93. num.2.* Nam verba illa non sunt generaliter accipienda in quacunque Ecclesia, sed tantùm specialiter in Ecclesia Meldensi, vbi statuto iuramento firmato non erat exceptus casus, cùm Canonici absuissent ob seruitium Ecclesiæ, vel Episcopi : & attentâ ipsâ constitutione, ait Pontifex, non censeri absentes Canonicos illos, qui in seruitio Episcopi sunt, & per consequens Ecclesiæ suæ fuerant ; nisi accipere malis coniunctiuam illam *&*, pro disiunctiua, ex principio legis *sæpe, ff. de verb. signif.* Idem de Canonico inseruienti Principi resoluit & fundat Valenzuela *dicto Concilio 4.*

7. Quis lucretur distributiones. Tertiò sciendum est, victualia manualia, seu distributiones ecclesiasticas tantùm præstari Canonicis pro ipsa quotidiana interessentia diuinis officiis ; vnde nec consuetudine introduci potest, vt absentes pro eo tempore, quo diuinis officiis non intersunt, eas percipiant, *cap. vnic. hoc tit. lib.6.* licèt consuetudine introduci possit, vt fructus suarum præbendarum ipsi absentes lucrentur, *cap. cùm omne 6. de constit.* Ratio huius discriminis prouenit ex natura distributionum, quæ talis est, vt tantùm diuinis officiis interessentibus debeantur, *dicto cap. vnic.* ibi : *Et tantùm residentibus tribuuntur.* Vnde contra earum naturam consuetudo irrationabilis præscribi non potest : & licèt tam fructus grossæ præbendarum, quàm etiam distributiones designentur in stipendium clericalis officij, illi tamen deferuntur mediante titulo beneficij, quo ius conceditur ad eos percipiendos ad suam alimoniam, eo quod ad officium clericale seipsos deputarunt, iuxta regulam textus *in cap. cùm secundum, de prabend. cap. vlt. de rescript. in 6.* ac proinde non sequitur, fructus ipsos inspectâ primæuâ naturâ suâ, & ipsorum deputatione, ad hæc, vel illa onera sustinenda fuisse principaliter institutos, quamuis prædicta onera veluti illis annexa subire teneantur ; & legitimè puniri priuatione ipsorum fructuum, & aliis pœnis proximo commentario relatis, si onera illa non impleuerint, vt tradit Nauarrus *de horis canonicis cap. 7. num.31.* At verò distributiones quotidianæ, quia tales sunt specialiter, & inspectâ naturâ suâ institutæ fuerunt, vt interessentibus diuinis officiis debeantur, vnde consuetudo in hac specie tanquam contra natu-

ram, seu substantiam actus improbatur *in dicto cap. vnic. hoc tit. in 6.* adhuc tamen in eadem constitutione referuntur à Bonifacio VIII. certi casus, in quibus absentes lucrantur distributiones quotidianas. Primus est propter infirmitatem, ob eam enim etiam non interessentes choro eas lucrantur. Tridentin. *sess. 22. de reform. cap. 3.* & meritò, cùm seruire intelligantur ægroti qui curantur; quoniam cùm seruire cupiant, infirmitate impediuntur, *l. 4. §. Stichus, ff. de statulib.* & ideò interim nutriendi sunt, *l. in rebus, §. possunt, ff. commodati:* notauit Barbosa *in select.* in præsenti. Quatenus tamen infirmitas grauis æstimanda sit, exponunt Hurtado *dict. resol. 3. subresolut. 8.* Moneta *2. p. de distribut. q. 6. num. 11.* Infirmitati iungenda est ætas senilis, veluti octuagenaria, vt probat Narbona *de ætate, anno* 80. *q.* 8. necessitas etiam sufficiens causa est vt absentes à choro percipiant distributiones; quæ necessitas adest quando ex interessentia in choro timetur graue damnum vitæ, famæ, aut fortunæ; & ob eandem rationem eas lucrantur iniustè excommunicati, carcere detrusi, aut in exilium missi, vt docent Suarez, Vazquez, & alij, quos refert & sequitur Hurtado *sub dicta resol. 8. per totam.* Item ob euidentem Ecclesiæ vtilitatem absentes distributiones lucrantur, quia hi præsentes potiùs, quàm absentes dici possunt, *l. quæsitum, §. vlt. ff. de fundo instructo.* Quæ tamen dicatur euidens Ecclesiæ vtilitas, late exponit Hurtado *resolut. 11. per tot.* priuilegio tandem absentes nonnulli lucrantur distributiones quotidianas, veluti Inquisitores, & alij actu inseruientes in ipsis tribunalibus, qui non solùm fructus suarum præbendarum, verùm & distributiones, manualia, anniuersaria, & quascunque alias obuentiones, quæ inter præsentes diuiduntur, percipiunt, ex Bullis Innocentij VIII. Pauli III. Pij V. & Vrbani VIII. quarum meminerunt Cenedus *q. 1. num.* 28. Garcia *de benef. 3. p. cap. 2. num.* 356. Thomas Hurtado *de resid. resol. 3. subresol. 9.* qui *subresol. sequenti*, id extendit, etiamsi contrarium à fundatore anniuersarij cautum sit. Idem procedit in Auditoribus sacræ Rotæ, ex bulla Clementis VII. quam referunt Barbosa *de potest. Episcopi alleg. 53. num. 35.* Sarauia *de iurisd. adiunct. quæst. vlt.* Item eas lucrantur collectores Cameræ Apostolicæ, Subcollectores, Aduocati Fiscales, & Notarij, aliique in causis spoliorum Intendentes, ex bulla Sixti V. edita 8. Maij anno 1590. docent Hurtado *vbi suprà*, Fragosò *tom. 2. de regim. christ. lib. 10. disput. 23. §. 2.* Nec obstat parem vim habere priuilegium & consuetudinem, *cap. duo simul, de offic. ordin. cap. super quibusdam, §. præterea, de verb. sign.* latè Felinus *in cap. accedentes, à num. 6. de præscript.* Covar. *lib. 1. variar. cap. 10. num. 14.* sed consuetudine introduci non potest, vt absentes percipiant distributiones quotidianas, *cap. vnic. hoc tit. in 6.* Igitur nec priuilegij virtute possunt absentes eas lucrari. Nam respondendum est, principium illud iuris procedere data paritate rationis; in præsenti verò casu magnum dari discrimen inter consuetudinem, & priuilegium; quia scilicet quando priuilegium conceditur contra naturam alicuius actus à lege instituti, quædam causæ cognitio solet præcedere, vbi agnoscitur natura ipsius rei, *cap. requisitis, vers. nisi rigor 1. q. 7.* quæ omnino cessat in consuetudine contra naturam rei introducta; quare non decebat hanc vim consuetudini deferre, prout in similibus casibus denegatur, *cap. Massana, de elect. cap. clerici, de iudiciis*, cum aliis.

Vnde apparet vera ratio decidendi; nam cùm 8.
in quolibet, quantuncunque fauorabili priuilegio percipiendi integrè fructus præbendæ, aut beneficij in absentia, non comprehendantur distributiones quotidianæ, *cap. licèt, de probat. cap. final. de Magistr. cap. 2. de priuil. in 6. cap. final. de rescrips. eod. lib.* ideo nec existentes in seruitio Episcopi possunt eas lucrari. Huius autem principij ratio prouenit ex natura ipsarum distributionum, quæ tantùm interessentibus horis, & officiis diuinis debentur, non propter beneficium, sed ob assiduam illam interessentiam. Vnde licèt Canonici absentes, qui in seruitio Episcopi existunt, suos faciant fructus præbendarum, non tamen lucrantur distributiones, quia appellatione fructuum non continentur; vnde non imputantur in valorem præbendæ, nec ex eis subsidium soluitur. Valenzuela *consil. 4. num. 140.* Accedit defectus voluntatis in concedente priuilegium; nam non creditur Pontificem priuilegio comprehendere voluisse distributiones cum damno, & præiudicio tertij; siquidem in illis locum habet ius accrescendi, & decrescendi; vnde portiones absentium præsentibus acquiruntur, in quorum dispendium non creditur R. Pontificem priuilegium absentibus concedere, nisi expresse distributiones exprimat, vt in gratiis concessis Inquisitoribus, & eorum Officialibus, Auditoribus sacræ Rotæ, & Collectoribus Cameræ Apostolicæ: quare cùm priuilegio concesso in seruitio Episcopi existentibus non exprimatur, vt tales Canonici absentes distributiones lucrentur ex defectu intentionis in concedente, rectè in præsenti docetur inseruientes Episcopo tales distributiones non acquirere.

TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Nec obstat difficultas suprà expensa; nam omnia in ea adducta euincunt, absentem ex 9.
iusta causa haberi pro præsente; quod verum est quoad fructus & alias obuentiones, quæ residentibus in propria Ecclesia debentur, & præstantur ratione beneficij: vnde cùm distributiones, seu manualia non dentur ratione beneficij, sed propter quotidianam interessentiam diuinis officiis; ideo absentes, qui iuris fictione pro præsentibus habentur, distributiones non lucrantur, licèt fructus percipiant, ex ratione differentiæ suprà adducta. Præsenti assertioni opponi possunt textus *in cap. cùm in diuersis, de priuileg. in 6. cap. vlt. de rescripp. eod. lib. cap. ex eo 34. de elect. eod. lib. cap. olim, de verb. signif.* quorum interpretationes dabimus *in cap. licèt, de præbend.*

DISSOLVITVR DIFFICVLTAS.

CAPVT VIII.

[a] Cælestinus III.

EX parte vestra nostro Apostolatui fuit reseratum, quod licèt dilectus filius N. [b] Cenoman. Archidiaconus sit Ecclesiæ vestræ Decanus, tamen quòd in partibus Gallicanis [c] sibi potiùs habitationem elegit iam per annorum [d] decem spatium, vestra Ecclesia ipsius præsentiam habere nequiuit. Quia igitur nolumus, vt eadem Ecclesia Decani officio defraudetur, vniuersitati vestræ per A. S. m. quat. Archidiacono memorato scribatis, vt Ecclesiam vestram visitare dignetur, & suum ibidem, vt Decanus, officium debeat exercere. Quod si fortè vocatus venire noluerit, eligendi Decanum, qui præesse vestræ Ecclesiæ valeat, & prodesse, ex tunc vobis concedimus liberam facultatem.

NOTÆ.

1. [a] *Cœlestinus.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* addendum tamen est, Capitulo Magdeburgensi, vt notauit Cuiac. in præsenti. Archidiaconus enim N. Cenomanensis, de quo in præsenti, tempore Cœlestini nostri erat simul Decanus Magdeburgensis maioris Ecclesiæ, & Innocentius III. successor Cœlestini illi indulsit, vt possit residere in Archidiaconatu, & Decanatum simul retinere constituit, ibi: *Gerentes erga te piæ compassionis affectum, personam tuam cum omnibus, quæ in præsentiarum rationabiliter possides, sub B. Petri, & nostra protectione suscipimus specialiter autem Decanatum ipsum Magdeburgensis Ecclesiæ, sicut ipsum iustè ac pacificè possides, deuotioni tuæ auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti paginâ communimus, mandantes, vt quod per te non poteris adimplere, per idoneum vicarium exequaris. Nulli ergo, &c. Datum Lateran. vj Kal. April. P. N. anno 11.* Vnde ex dispensatione Pontificia ipse N. retinebat simul Archidiaconatum, aliàs iure communi vtramque dignitatem retinere non poterat, *cap. ad hæc 13. de præbend.*

[a] *Cenomanensi.*] De qua Ecclesia nonnulla congessi *in cap. 5. de rescript.*

[b] *Gallicanis.*] Vbi consuetudine introductum erat, vt posset quis diuersas dignitates in diuersis Ecclesiis obtinere, vt refertur *in cap. cùm non ignores, de præbendis.*

2. [d] *Annorum decem.*] Non quia desideretur tam diuturna absentia, ad priuationem beneficij, seu præbendæ; sed potiùs ita de facto contingit, vt *in cap. 1. hoc tit.* refertur per quinquennium Cardinalem abfuisse à parochia propria; & *in cap. qualiter*, sequenti dicitur, Archiepiscopum Ragusiensem per quadriennium abfuisse: & Innocentius III. *lib. 1. epist.* scribit Cisterciensi, & Tullensi Abbatibus, quod moneant Thesaurarium Byzantinum, quod resideat, aliàs si per biennium abfuerit, alium substituant. Et si dicas, quomodo potuerit Decanus iste citari à Capitulo, cùm inferior in superiorem, vel par in parem non habeat imperium, *cap. cùm inferior, de maiorit. & obed.* Respondeo cum Panormitano *hic*, omnia gesta in præsenti casu auctoritate Cœlestini fuisse firmata, aliàs Capitulum non posset ad electionem procedere. Potest tamen capitulum monere suum Prælatum absentem, vt resideat, *cap. qualiter, hoc tit.* quamquam enim non possit eum citare, vel punire, potest tamen eum requirere, seu reuocare; non tamen per eam requisitionem constituitur Prælatus in mora, nisi à superiore legitimo admoneatur; nec interim, dum à superiore non priuatur Ecclesiâ, in qua non residet, potest Capitulum alium eligere Prælatum, vt notarunt in præsenti Hostiensis & Alexander de Næuo.

CAPVT IX.

Innocentius III. [a] *Cap. Ragusino.*

QValiter Archiepiscopus vester temeritate propriâ recessit ab Ecclesia Ragusin. nec iam vltra quadriennium expectatus redierit, per litteras nostras etiam reuocatus, vestra vniuersitas plenè nouit, cùm sæpius apud nos deposueritis super hoc querelam, & vobis concedi postulaueritis licentiam eligendi. Nos autem expectantes, diutiùs duximus expectandum, si fortè reuerteretur ad cor, & ad Ecclesiam suam, quam taliter reliquerat, remearet. Nolentes igitur, quòd diutiùs Ecclesia ipsa pastoris maneat solatio destituta, disc. v. per. A. s. m. atque præcipimus, quat. nisi forsitan iam redierit, vos post mensem à receptione præsentium personam vobis idoneam in Archiepiscopum eligatis, & electionem vestram nobis curetis quamcitiùs præsentare.

NOTÆ.

1. a Ragusino.] Ita etiam legitur *sub hoc tit. cap.* 1. *in* 3. *collect.* Ragusinensis Ecclesia fuit Archiepiscopalis in Sclauonia, Metropolis Illyrici, habens suffraganeas Ecclesias Stanensem, Bosonensem, Tribuniensem, Biduanensem: refert Carolus à sancto Paulo *in Geograph. sacra, ad finem fol.*81.

CAPVT X.

a Idem *Constantinopolit. Patriarchæ.*

INter quatuor animalia. *Et infrà*: De clericis autem, qui Ecclesias, vel præbendas sibi concessas, sine iusta, & necessaria causa, tuo præsertim non accedente consensu in hac deserunt b nouitate, hoc tibi duximus respondendum, quod postquàm congruo tempore fuerint expectati, nisi redierint ad illas, possunt eis iustè priuari, dummodo non sint iusto impedimento detenti.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam habetur *in* 3. *collect. sub hoc tit. cap.*2. epigraphen autem hanc exposui *in cap. inter, de maiorit. & obed.* & integram epistolam retuli *in cap. inter, de cleric. peregrin.*

b *Nouitate.*] Cùm videlicet Constantinopolis capta fuit à Latinis, vt retuli *in dict. cap. inter quatuor*, & fusè narrat Bosquetus *in gestis Innoc. III.*

CAPVT XI.

a Idem *Archiepiscopo Patracensi.*

EX tuæ deuotionis insinuatione recepimus. *Et infrà:* In Ecclesiis autem eorum, qui se fraudulenter absentant, nec ad ipsos valet citatio peruenire, trinæ citationis edictum facias publicari, & si non sic curauerint obedire, si vltra sex menses suas deseruerint Ecclesias, vt iuxta canonicas sanctiones eis debeant meritò spoliari. Contra eos quoque, sicut suprà dictum est, etiam procedatur, vt ipsos post suspensionis, & excommunicationis sententias, ad tuam obedientiam venire compellas. Quod si nec sic illorum malitia poterit emolliri, eos dil. f. B. tit. sanctæ Susannæ presbyter Card. Apost. Sed. Leg. ab spiritualium administratione remoueat, & quibus possit Ecclesiis de personis idoneis faciat prouideri, & in eos degradationis sententiam non promulget, vt cum eis misericorditer, si expediat, faciliùs agi possit.

NOTÆ.

1. a PAtracensi.] In hac sexta collectione legitur *Panormitano*, & D. Rochus Pirrho *tom.* 1. *Siciliæ sacræ*, *in Ecclesia Panormit.* existimat Innocentium III. in præsenti scribere Parisio Archiepiscopo Panormit. sed veriùs credo, legendum esse *Patracensi*; vnico, & magno ductus fundamento; nam Benedictus Cardinalis tituli sanctæ Susannæ, cuius mentio fit in præsenti, temporibus Innocentij Legatus S. A. degebat in Patracensi Metropoli, non verò in Panormitana, vt ex gestis Innocentij III. statim referendis apparebit. Vnde cum Patracensi Archiepiscopo alloqui Innocentium in præsenti necessariò deducitur. Patras ciuitas, Pausaniâ & Stephano testibus, priùs Arce, dicta est, recensetùrque inter primas vrbes Achaiæ: sed eiectis Ionibus ab Achais, Patreus Preugenis filius, Agenoris nepos, qui ab Amycla & Lacedæmone maiores deducebat, à victo mœnium ambitu hanc de suo nomine Patras appellauit. Situs eius est in longissimo Peloponnensi promontorio, ex aduerso Ætoliæ, & Eueni fluminis: maximéque apud antiquos fuit celebris ex martyrio D. Andreæ Apostoli, qui sub Ægea Proconsule apud eam passus est; necnon ex Sede Metropolitana, quam in ea olim fuisse euidenter probat notitia Constantinopolitana prædicta apud Leumclauium; siquidem in eius fine inter Metropoles à Romano Patriarchatu ab ipsis auulsas, Constantinopolitanoque subditas recensetur. Sed longè priùs ad hunc Metropolis gradum, saltem quoad honorem, euectam esse, non leuiter conjicio ex catalogo Metropolitarum, ad quos scripsit Leo Imperator, qui in fine Concilij Chalcedonensis extat, in quo Patracensem Episcopum inter eos videre est. Hunc inter suffraganeos Metropolitæ Corinthiorum, epistolæ synodicæ Achaiæ subscripsisse non diffiteor: sed quamuis ex hoc satis clarè probetur, eum suffraganeos non habuisse huius Concilij tempore, nihil tamen obstat, quo minus inter Metropolitas honorarios locum haberet, qui tunc Corinthiorum vero Metropolitæ parebant; & inter eius suffraganeos

ganeos subscripti vtplurimùm leguntur in Conciliis. Burgundio huius ciuitatis Archiepiscopo rescribit Innocent. in præsenti, cuius electionis historiam ex gestis ipsis Innocentij III. refert Bosquetus *in notis ad ipsum, lib. 1. epist. 26.* in hæc verba: [Interim quidam natione Burgundio, electus in Archiepiscopum de Patras, super Prouinciam Achaiæ vniuersam, ad Apostolicam Sedem accessit. Pro quo nobilis vir Guillelmus Campanens. Princeps Achaiæ, & Canonici Sancti Andreæ de Patras humiliter supplicabant, vt ipsum eis in Archiepiscopum Summus Pontifex concedere dignaretur, remittendo ipsum confirmatum, consecratum, & palliatum. Quod qualiter super hoc facto processit, ipsius litteræ manifestant Constatinopolitano Patriarchæ transmissæ. Inter quatuor, inquit, animalia, quæ super Apocalypsin Ioannis in medio sedis, & in circuitu existere describuntur, scilicet aquila cæteris præponatur, ipsa tamen aliis antecessit. Quod cùm per huiusmodi sancta Romana Ecclesia designetur, quæ vsitato vocabulo, Sedes Apostolica nuncupatur; & per quatuor animalia, videlicet leonem, vitulum, hominem, atque aquilam, intelligantur quatuor Patriarchales Ecclesiæ, videlicet, Hierosolymitana, Antiochena, Alexandrina, Constantinopolitana, quæ in medio sedis tanquam filiæ continentur in sinu matris, & in circuitu sedis, fortiter in obsequio, Domino præparantur. Licèt Constantinopolitana Ecclesia inter cæteras est præcipua dignitate, vt sicut Constantinopolis est noua Roma, sic Constantinopolitana Ecclesia secunda est à Romana, prælata per Magistram cæteris sororibus suis, priuilegio dignitatis: vt secundum euangelicam veritatem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Nos qui gratiâ Redemptoris ipsam Constantinopolitanam Ecclesiam ad Apostolicæ Sedis obedientiam, tanquam ad sinum reduximus matris suæ, priuilegium dignitatis ipsius intendimus integrum conseruare, ne inde nascantur iniuriæ, vnde iura nascuntur. Et ideo, licèt dilectus filius Nobilis vir Vv. Campanien. Princeps totius Achaiæ prouinciæ, & Canonici sancti Andreæ de Patras, nobis instanter & humiliter supplicarint, vt dilectum filium A. electum sancti Andreæ de Patras, ad Sedem Apostolicam accedentem, quem iidem Canonici in Archiepiscopum Ecclesiæ vnanimiter elegerant, eis concedere dignaremur; & quod circa personam illius factum fuerat, approbantes, ad eos cum pleno remitteremus honore. Volentes tamen sic eorum petitiones admittere, vt aliis iura sua nequaquam subtrahere videamur: de communi fratrum nostrorum consilio, quod per eosdem Canonicos factum est, tanquam minus canonicè procuratum, cùm & ipsi minùs canonicè fuerint instituti, non duximus approbandum: sed necessitate pariter ac vtilitate pensatâ, postquam de veritate negotij, & statu terræ per iuramenta sociorum ipsius electi effecti fuimus certiores; de potestate nobis à Domino in B. Petro concessa, ipsum eiusdem Ecclesiæ Pastorem constituimus & rectorem, administrationem sibi plenariam, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus concedentes, & indulgentes insuper ad cautelam, vt a quocunque Catholico Episcopo se faciat, cùm necesse fuerit, in presbyterum ordinari. Licèt autem de plenitudine potestatis, quam habemus à Domino disponente super Ecclesias vniuersas, ipsum ad Ecclesiam eandem consecrationis munere ac honore Pallij potuissemus insignitum remittere; quia sic te vocauimus in partem sollicitudinis, quod nobis retinuimus plenitudinem potestatis; nec facimus cuiquam iniuriam, cùm vtimur iure nostro. Volentes tamen tibi, cui Ecclesia de Patras noscitur esse subiecta, in tua maximè nouitate deferre, ipsum ad te duximus remittendum, vt à te, vel alio de mandato tuo, in Archiepiscopum consecratus, & palliatus, habere te, post Romanum Pontificem, patrem præcipuum recognoscat. Dilecto filio Benedicto tituli sanctæ Susannæ Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato nostris dantes litteris in mandatis, vt ea quæ præmisimus circa personam ipsius, appellatione remotâ faciat adimpleri. Quo circa fraternitati tuæ per Apostolica scripta præcipientes mandamus, quatenus ipsum consecrationis munere ac honore Pallij non differas insignire, ne propter tuum, quod absit, defectum, ad nos cogatur habere recursum.]

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX his tribus decisionibus sequens communiter deducitur assertio: *Clerici non residentes in suis beneficiis, & prabendis, si admoniti, & citati non resideant, priuantur ipsis beneficiis.* Probant textus *in cap. placuit 2. 21. quæst. 2. cap. peruenit* 28. *de appel. c. p. si quis Presbyter, cap. si quis in clero* 7. *quæst.* 1. & alij congesti suprà commentario primo. Illustrant vltra congestos in præsenti a Barbosa, & suprà laudatos in dicto commentario primo, Azor 2. *p. instit. lib. 7. cap. 6. quæst.* 4. Garcia *de benef.* 3. *p. cap.* 2. *num.* 131. Solorzanus *de iure Indiar. tom. 2. lib. 2. c. 25. n. 43.* Scortia *in select. Pontif. constit. theor.* 152. *epit.* 102. plures congesti ab Hurtado *tom. 1. de resid. Pastor. resol.* 2. Rota apud Vttutigoyti *dec.* 1041. vbi declaratur huic textui non derogari quoad formam iudicij per Tridentinum *sess.* 23. *de reform. c.* 4.

3. TRADITVR DVBITANDI RATIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem decisionem ita insurgi potest: In præsenti specie contra clericum absentem, nec residentem procedi debet per excommunicationem, suspensionem, similesque censuras, *cap. si quis* 1. *&* 2. *cap. non oportet* 7. *q.* 1. quæ praxis obseruanda præscribitur ab Innocentio *in hoc cap. ex tua, §. contra.* Ergo non debet statim clericus contumax in non residendo beneficio priuari, contra textum *in cap.* 1. *de iudiciis.* Secundò difficilis est hæc assertio, dum per eam docetur, clericum absentem esse citandum, & per legitimum tempus expectari debere; nam in notoriis iuris ordo est ordinem iuris non obseruare, *cap. quoniam, de filiis presbyt. cap. ad nostram, de iureiur.* Sed cùm clericus abest à propria Ecclesia, notum est, nolle in ea residere: igitur necessaria non est citatio, seu similis monitio. Augetur hæc difficultas ex textu *in cap. extirpandæ, §. quia verò, de præb.* ibi: *Alioquin illâ se sciat auctoritate huius decreti priuatum*; vbi expresè docetur, clericum non residentem priuatum esse beneficio ipso iure: igitur non est necessaria monitio, vt redeat ad propriam Ecclesiam. Accedit etiam, quia vbi dies certus apponitur, & pœna adiicitur, non datur moræ emendatio, vel purgatio, *l. traiectitiæ, §. de illarum, ff. de obl. & act. l. ma-*

gna. C. de contrahend. stipul. sed in præsenti casu clerico non residenti, elapso legitimo tempore, est imposita priuationis beneficij pœna, *d. cap. extirpanda*, *§. quia verò.* Igitur etiam post monitionem rediens ad propriam Ecclesiam non potest beneficium recuperare.

4. De poena priuationis beneficii. Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cuius expositione prænotandum est, clericum non residentem in propria Ecclesia, beneficio priuandum esse, ex iuribus suprà adductis; eamque priuationem faciendam esse post citationem, si adhuc non compareat intra terminum sibi præfixum. Iason *in l. si ex legati, num. 14. de verb. obl.* quia dies in ipsa monitione adiecta, interposita interpellat pro homine, *cap. potuit, de locato*, etiam ignorante, *l. ad diem, ff. de verb. obl.* licèt interpellatio tantùm constituat in mora debitorem scientem, *l. quod te mihi, ff. de rebus creditis*; in die enim a iure assignata non potest dari vlla ignorantiæ causa; in interpellatione verò ab homine facta nescit debitor quando interpellandus sit; quo modo exponendi sunt textus *in cap. licèt, de elect. in 6. l. Celsus, ff. de arbitris*, *l. si quis post tres, ff. si quis cautionibus*, *l. qui Romæ, §. Flauius, ff. de verb. obl.* docent Gifanius, Duarenus, & Cuiac. *in l. in insulam, ff. de verb. obl.* Contra Prælatos igitur, vel beneficiarios absentes iure communi attento hoc modo proceditur, vt si absens citari non possit, quia est in loco valde remoto, vel non tuto, tribus edictis citabitur, ex præsenti textu; nec sufficiet vna citatio peremptoria, cùm agatur de pœna priuationis beneficij, iuxta textum *in cap. constitutionem, de sent. excom. lib. 6.* Si autem notum sit vbi degat, citatio personalis desideratur, *cap. ex parte, cap. final. hoc tit.* hodie tamen hæc citatio non est necessaria, sed sufficit absentem citari per edictum, iuxta formam præscriptam in Concilio Tridentino *sess. 23. de reform. cap. 1.* & si ita citatus venerit, iustamque absentiæ causam allegauerit, priuari beneficio non debet, *cap. inter, hoc tit.* quia vbi non datur contemptus, non datur pœna, *l. Pater 17. ff. de condit. & demonstr.*

5. Respondetur difficultatibus. Nec obstat prima difficultas suprà expensa, pro cuius solutione animaduertit Panormitan. in præsenti, quod licèt pœna ordinaria non residentis, sit beneficij priuatio, tamen Episcopus potest omittere eam pœnam, & incipere ab excommunicatione, vel suspensione, *cap. placuit 21. q. 1.* & si adhuc contumax fuerit in residendo, priuari debet ipso beneficio, ex suprà traditis. Nec secunda difficultas obstat; nam licèt notoria sit absentia Prælati, desideratur adhuc citatio, seu monitio; quia non ita notoria est eius contumacia, siquidem ex iustis causis, & à iure approbatis potest abesse à propria Ecclesia; vnde monetur vt veniat intra certum tempus, easque proponat, ne si fortè ex iusta aliqua causa absit, inauditus proprio beneficio spolietur: probat Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 2. c. 25. n. 42.* Difficilius est augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum *ex dict. c. extirpanda, §. quia verò*: pro cuius solutione varia iuris Interpretes adduxerunt. Garcia *de benef. 3. p. c. 2. n. 138.* existimauit, in eo textu referri nouam Concilij Lateranensis sanctionem, quâ sublatæ, & antiquatæ sunt præsentes decisiones. Sed hæc solutio apertè conuincitur *ex cap. final. hoc tit.* cuius auctor est Gregorius IX. qui floruit post dictum Concil. Lateranense, & docet clericum non residentem spoliandum esse: Ergo quia ipso iure non est priuatus. Aliter Lotherius *lib. 3. de re benefic. quæst. 27. num. 47.* distinguit priuationem beneficij ab eius pœnæ executione, ita vt ad priuationem non sit necessaria vlla monitio, quia ipso iure fit, & contingit *ex dicto cap. quia verò*; at verò exequutio ipsius pœnæ, quia facienda est per sententiam declaratoriam, iuxta textum *in cap. cùm secundum, de hæretic.* necessaria est monitio, nec pœnam priuationis admittit Lotherius æqualiter in omnibus beneficiis, sed tantùm in illis, in quibus desideratur residentia à iure diuino, exceptis Episcopatibus, cùm nulla reperiatur lex ecclesiastica, quæ Episcopis non residentibus pœnam priuationis ipso iure imponat. Sed hæc interpretatio conuincitur ex ipsis iuribus, quibus adhibetur, videlicet ex præsentibus, *cap. inter, cap. ex tua*, vbi agitur de beneficiis parochialibus, vt ex eorum littera constat, & adhuc ab Innocentio III. exigitur monitio. Accedit, nam si iuxta Lotherium monitio hæc tantùm fieret ad executionem pœnæ, non expectaretur per sex menses possessor beneficij, vt si residere velit, beneficium retineat; sed statim priuandus erat beneficio: igitur quia talis monitio non solùm fit ad exequutionem pœnæ, sed ad ipsam priuationem faciendam. Thomas Hurtado *de resid. dicta resol. 2.* affirmat *in d. §. quia verò*, non excludi monitionem, quam in præsenti exigit Innocentius; sed textum illum esse accipiendum præcedente monitione. Verùm iis solutionibus omissis magis placet interpretatio Germonij *lib. 1. animad. cap. 17.* qui vt iura hæc componat, affirmat clericum non residentem in sua præbenda, aut beneficio, illo priuari ipso iure, vt in aliis casibus à iure statutis, in quibus hæc priuationis pœna imponitur, vt *in cap. 1. de cleric. coniug. cap. cùm ex eo, de elect. in 6.* Sed discrimen agnoscit inter beneficiarios præsentes, & non residentes, & inter absentes; ita vt præsentes, & non residentes, ipso iure beneficiis priuentur absque vlla monitione; absentes verò priùs monendi sunt, quia possunt abesse ex iusta causa, quam si probauerint coram Episcopo, beneficio priuandi non erunt; quæ distinctio magnoperè conuenit decisionibus sub hoc titulo à Raymundo compilatis, in quibus agitur de beneficiariis absentibus, qui necessariò monendi sunt, cùm in eis non reperiatur notoria voluntas non residendi, vt in illis, qui cùm præsentes sint, residere nolunt. Nec tandem obstat vltimum augmentum dubitandi rationis; nam in præsenti casu non expectatur absens per sex menses, vt mora purgetur, sed vt allegatâ, & probatâ iustâ absentiæ causâ, priuatio beneficij cesset, quæ est pœna non residentis sine causa.

CAPVT

CAPVT XII.

Idem [a] *Altiossidoren. Episcopo.*

Tuæ fraternitatis discretio postulauit. *Et infrà:* Quæsiuisti præterea, vt cùm interdum Canonici, quibus studiorum gratiâ est indultum, vt in absentia sua fructus percipiant præbendarum suarum, acceptâ licentiâ, se ad villas transferant, vel castella, in quibus nullum est, vel minùs competens exercitium studiorum; vtrum præbendarum suarum fructus sint talibus conferendi? Ad quod breuiter respondemus, eis, qui huiusmodi fraudem committunt, cùm fraus, & dolus nemini debeat patrocinium impertiri, præfatam indulgentiam competere non debere.

NOTÆ.

[a] *Altissiod.*] Ita etiam legitur *in 3. collect. sub hoc tit. cap.* 4. De Ecclesia Altissiodor. & Guillelmo eius Prælato, cui in præsenti rescribit Innocentius, nonnulla notaui *in cap.* 14. *de præsumpt.* & commentarium huius textus dabimus *in cap. licèt, de prebend.* vbi de priuilegio percipiendi fructus ab absentibus causâ studiorum, plenè agemus.

CAPVT XIII.

Honorius III. *V. Præposito de* [a] *Valeriis.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod tempore, quo Præposituram de Valeriis recepisti, præstitisti de facienda residentia, quæ [b] ligia nuncupatur in Ecclesia sancti Martini Turon. in qua Præposituram eandem obtines, [c] iuramentum: præstito insuper iuramento, promittens quod homines, & iura ipsius Præpositurae [d] manuteneas, & defendas. Cùm autem prosequendo præpositurae iura residere interdum in Ecclesia memorata non possis, de iuramento super ipsa residentia præstito metuens, prouideri tibi super hoc à nobis humiliter postulasti. Nos verò dicimus, quod si te non absentando in fraudem, Præpositurae tuæ iura fideliter prosequaris, quum ex hoc censeri debeas residens, periurium non incurris.

NOTÆ.

1. V. *Præposito de Valeriis.*] Ita legitur in quinta compilatione Honorij, edita à Cironio, *sub hoc tit. cap.* 1. idest, Præfecto, seu Præsuli de Valeriis, Ecclesiæ S. Martini Turonensis; hoc enim nomen à ciuili politia ad ecclesiasticam transiit; & Præpositi Ecclesiarum Præsules appellari cœperunt, Gaufridus *lib.* 1. *epist.* 12. ibi: *Dictum est mihi, quod Hugo Præpositus Carnotensis Ecclesiæ.* Iuo Carnot. *epist.* 98. ibi: *Causam, quam aduersus te habet prædictus Gaufridus de Præpositura.* Notarunt Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *epist.* 54. Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disput.* 12. §. 4. & 5. & nonnulla adduxi *in cap.* 1. *verbo Præpositus, de tempor. ordin.* Ecclesia autem hæc D. Martini à B. Perpetuo Turonicæ Sedis Præsule constructa fuit, in eaque translatum eiusdem sancti corpus, vt ex Seuero Sulpitio refert Cironius *in notis ad hunc textum:* plura de ipsa Ecclesia referunt Gregorius Turon. *lib.* 2. *hist. cap.* 14. Yepes *in chron. D. Benedicti, anno* 552. *cap.* 2. Chopinus *lib.* 2. *de sacra polit. titul.* 6. *num.* 14.

2. [b] *Ligia.*] Hæc verba omissa sunt à Raymundo, sed apprimè explicant obligationem residentiæ, quam Honorius ligiam dixit, vt significaret residentiam continere integram deditionem, & totalem subiectionem. Ligia enim est obligatio standi semper à partibus Domini, cui promittitur. D. Bernardus *epist.* 320. ibi: *Nam illa die filij Petri Leonis omnes humiliauerunt se ad pedes Domini Papæ, & facti sunt homines eius ligij, & iurarunt ei ligiam fidelitatem.* De Roberto Siciliæ Rege, qui se Romano Pontifici ligium spopondit, refertur *in Clement. Pastoralis, de re iudic.* & Matthæus Parisius *in vita Offæ primi*, ait: *Offano filio suo vnigenito ligiam fecerunt fidelitatem.* Latè illustrat Meursius *in Glossario, verbo Ligius.* Gerardus Vossius *de vitiis sermon. lib.* 3. *cap.* 20. Vnde Honorius refert, Præpositum de Valeriis promisisse residentiam ligiam, id est integram, & totalem, vt præstant Vassalli Dominis suis, iuxta tradita à Vossio *vbi proximè*; beneficiarij enim, & cæteri Præsules debent assiduè residere in propriis Ecclesiis, *cap. ad hæc, de prebend.* Vnde in eis dicuntur collocati, 7. Synodus *can.* 15. assidui, *cap. ad hæc, de prebend.* & plerunque incardinati, vt notauit Cironius in præsenti.

[c] *Iuramentum.*] Id enim, quod cuiusque officij ac muneris est, ex statuto, vel praxi Ecclesiæ iuramento firmari potest; vnde quia residentia in propria Ecclesia officio pastorali annexa est, ideò iuramentum de residentia canones exigere permittunt; nec dubium quin ordinum functiones, & habitûs clericalis gestatio, vel alia huiusmodi, quæ ecclesiasticis legibus sancita 3.

cita

cita sunt, iuramento promitti possint, ac debeant, si consuetudo vigeat, vel statutum Episcopi id exigat, eo modo, quo castitas ordini ecclesiastico ex lege annexa, in Subdiaconatus susceptione voueri dicitur; iuramentum enim susceptæ obligationis potest esse vinculum, & in legum custodiam ad munimentum adhiberi; quia sicut pro veritate indaganda, ita pro iustitia munienda iuramentum exigi potest. Facit Nouella 6. Iustin. *cap.* 1. licèt pro rebus, quæ tacite, aut expresse non veniunt in ipsa ordinatione, iuramentum exigi non possit absque simoniæ labe, *cap. dilecti, de maiorit.& obed.* agnouit Gofridus Vindocin. *lib.* 2. *epist.* 11. docuit Hallierius *de sacris elect. sect.* 7. §. 7. Etiam ab ordinatis, seu promotis iuramentum de obseruandis omnibus Ecclesiæ canonibus exigi non debet, propter periculum periurij. Synodus Cabilon. 2. *cap.*13.ibi: *Dictum est de quibusdam fratribus, quod eos, quos ordinaturi sunt, iurare cogant, quod digni sint,& contra canones non sint facturi, & obedientes sint Episcopo,qui eos ordinat, & Ecclesiæ, in qua ordinantur: quod iuramentum, quia periculosum est, omnes vnà inhibendum statuimus.* Potest tamen simile iuramentum de canonibus obseruandis, ab ordinatis, vel promotis ad ecclesiastica beneficia exigi, quando per tale iuramentum intenditur disciplinæ ecclesiasticæ finis, & munerum gradus, vel beneficij suscepti implementum; non tamen,vt qui ita iurauit, teneatur sub periurij reatu omnes Ecclesiæ canones seruare: quo modo accipiendum est Concil. Tolet. 11. *can.* 10. iuncto Hallierio *vbi suprà*, §. 6. *in fine.*

4. [d] *Manuteneas.*] Plerunq; enim tempore ordinationis,aut institutionis in propria Ecclesia iuramento promittitur indemnitas rerum ipsius Ecclesiæ, iuxta formam præscriptam in Pontificali Romano, his verbis: *Possessiones verò ad mensam meam pertinentes, non vendam, nec donabo, neque impignorabo, nec de nouo infeudabo, vel aliquo modo alienabo; etiam cum consensu Capituli Ecclesiæ meæ, inconsulto Romano Pontifice; & si ad aliquam alienationem deuenero, pœnas in quadam super hoc edita constitutione contentas eo ipso incurrere volo.* Hanc autem promissionem iuramento firmatam, non ab omnibus Prælatis instituendis, sed ab eis tantùm, qui de dilapidatione suspecti sunt, exigi debere probat Hallierius *d. sect.* 7. ex textu *in cap. de Siracusanæ,* 28. *dist.* vbi ab eo, qui vxorem, & liberos habebat, tale iuramentum Pelagius exegit, propter timorem dilapidationis, quia liberorum causâ credebatur Episcopum illum bona Ecclesiæ dilapidaturum fore. Nec nouum est, vt iuramentum ob aliquam suspicionis causam ab aliquibus exigatur, quod ab aliis non præstatur, vt *in cap. cùm in Ecclesiis, de maiorit. & obed.*

COMMENTARIVM.

FVit olim prauus mos non residendi, tam altè infixus in animis Pastorum, & Curatorum, 5. vt cautum sit in Capitularibus Caroli, & Ludouici filij, *lib.*5. *tit.* 108. secundùm editionem Friderici Lindembrogij, vt presbyteri, qui in titulis consecrantur, secundùm canones, antequam ordinentur, promissionem stabilitatis loci illius faciant. Hæc residentia erat magis præcisa, ideoque ligia appellatur ab Honorio III. in præsenti, & licèt iuramentum adimplendum sit in specifica forma, non per æquipollens, *cap. ad nostram, el* 1. *de iureiur.* & absens pro negotiis Ecclesiæ non videatur adimplere propriè præceptum residendi, cùm non lucretur distributiones quotidianas, iuxta suprà tradita *in cap. de cætero*; tamen adhuc certum est pro residente haberi,ideoque eum fructus proprij beneficij lucrari, *cap. cùm dilectus, cap. ad audientiam, hoc tit.* & nouo iure etiam distributiones, *ex cap. vnic. hoc tit. in* 6. in certis casibus, quia residentia non ita strictè petenda est, vt beneficiarius semper, & continuò stet in loco beneficij, *cap. nunquam, de consecr. dist.*5.*l. foramen, ff. de seruit. rustic.* & ita licèt iuramentum debeat impleri in specifica forma, tamen potest per æquipollens adimpleri, consentiente parte, in cuius fauorem præstitum est, vt probat P. Suarez *tom.* 2. *de relig. tract. de iuramento, lib.*2. *cap.*37. vnde cùm iuramentum in præsenti specie fuisset præstitum de residendo in Ecclesia S. Martini Turonensis pro Præpositura,quam in ea Ecclesia Præpositus de Valeriis obtinebat, & respiceret tantùm fauorem ipsius Ecclesiæ, vbi residere debebat, ideo absens pro eius iuribus tuendis, ac defendendis plenè, & verè adimplet iuramentum præstitum de residendo in ipsa Ecclesia sancti Martini. Neque enim testudinis more Ecclesiæ hærere debet qui iurauit residere, quamuis ligiam residentiam promisisset. Episcopus autem absens à propria diœcesi, etiam causâ vtilitatis propriæ Ecclesiæ, vel Reipublicæ, non fruitur priuilegio alternatiuæ. Gonzalez *ad regul.* 8. *glos.*43. *num.* 84. Garcia *de benef.p.*5. *cap.*1.§.10. Moneta *de optione cap.*3. Barbosa *de potest. Episcopi,*3.*p. alleg.*53. *n.*34. Gratianus *discep.cap.*166. *num.* 13. Immò etsi tantùm per tres dies abfuerit pro toto illo mense, alternatiuâ vti non potest. Germonius *de indult. Cardin.* §. *volumus, num.*21. Barbosa *vbi suprà, num.*65.

CAPVT XIV.

Idem Capitulo [a] *Metensi.*

CVm dil. f. Magister Otho [b] scriptor noster, Canonicus Ecclesiæ vestræ grata nobis iugiter impendat obsequia, & non minùs si sit absens, quàm præsens, eidem Ecclesiæ vtilis habeatur, vniuersitatem vestram rogandam duximus & monendam, per Ap. vob. scripta mand. quatenus eidem in nostro seruitio commoranti, ob reuerentiam Apostolicæ Sedis & nostram, annuatim fructus præbendæ suæ integraliter assigneris, satisfacientes sibi congruè de subtractis: non obstante consuetudine

suetudine, quæ super hoc contra absentes Canonicos inter vos dicitur emanasse, cùm familiares nostri, qui circa nos se [c] obsequiales exhibent vniuersis, minori non debeant prærogatiua gaudere, quàm vestrûm singuli, quorum negotia per ipsos sæpiùs promouentur.

NOTÆ.

1. [a] *Metensi.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorij III. *sub hoc tit. cap.* 2. Metensis Ciuitas, vulgò *Metz*, principalis est Galliæ Belgicæ, in qua olim sedem habebant Reges Galliæ Orientalis, vt refert Yepes *tom.* 2. *chron. D. Benedicti*, *cent.* 2. *anno* 632. habuit Episcopalem Cathedram iam à primis Ecclesiæ sæculis; siquidem primus ipsius Episcopus fuit sanctus Clemens, sancti Petri discipulus, & sancti Clementis Papæ patruus, cognomento Flauius, vt refert Bucelinus *tom.* 1. *Germania sacra*; *fol.* 35.

2. [b] *Scriptor.*] Temporibus Innocentij III. iam Romæ fuisse scriptores, seu scribas litterarum Apostolicarum, constat *ex c. dura, de crimin. falsi*; eorum originem refert Polydorus Vergilius *de inuent. rer. lib.* 8. *cap.* 2. illis verbis: *Ab initio fuerunt scribæ, qui litteras scriberent Apostolicas paruo, vel nullo pretio, secundùm illud Saluatoris præceptum, Gratis accepistis, gratis date.* At deinde Ioannes XXII. collegium Scribarum Apostolicorum primus numero distinxit. Priuilegia ipsorum, & collegium refert Cohelius *in not. Cardin. cap.* 24.

[c] *Obsequiales exhibent.*] Facit Cassiodorus *lib.* 1. *epist.* 15. ibi: *Idcircò præsenti iussione decernimus, vt domus Patritij Angelli ad Africam discedentis, qui regnum petens alterius, nostris est vtilitatibus seruiturus, saluis legibus tuâ tuitione valletur, ne violentos cuiusquam impetus, subtractâ domini defensione, patiatur. Peruia sunt enim semper iniuriis facultates absentium, & quodammodo videtur occasio homines in delictum trahere, quæ non potest animum peruadentis de persuasione terrere. Ideoque Celsitudo vestra, quam verum pium est habere vicinam gentes, erigas humiles, eripias opprimendos; & quod potestatibus rarum est, proficias cunctis, qui vniuersis celsior inueneris.* 3.

CAPVT V.

[a] *Meldensi Episcopo.*

AD audientiam nostram te significante peruenit, quod cùm in Meldensi Ecclesia quædam sit [b] constitutio inita, iuramento vallata, & auctoritate Sedis Apostolicæ confirmata, vt videlicet eius Canonici, qui per sex menses non resederint in eadem, suarum priuentur fructibus præbendarum, illis dumtaxat exceptis, quos infirmitas proprij corporis excusaret, siue ad Apostolicam Sedem accedere, vel in eius seruitio contigerit detineri, quosque peregrinationis labor, aut studia traherent litterarum; Decanus, & quidam alij Canonici Meldenses occasione constitutionis huiusmodi Canonicos in tuo seruitio commorantes, præbendarum suarum priuare fructibus moliuntur. Vnde cùm tibi plurimùm expediat aliquos Canonicorum ipsorum in tuo seruitio retinere, nobis humiliter supplicasti, vt super hoc necessitati tuæ Apostolicæ dignaremur prouisionis moderamine prouidere. Volentes igitur constitutionem moderari prædictam, vt dicta Ecclesia fructum sentiat ex eadem, & tu per eius abusum dispendium non incurras; præsentium auctoritate decernimus, vt duo ex Canonicis Ecclesiæ memoratæ in tuo seruitio existentes, suarum fructus [c] integrè percipiant præbendarum, cùm absentes dici non debeant, sed præsentes, qui tecum pro tuo, & ipsius Ecclesiæ seruitio commorantur.

NOTÆ.

1. [a] *Meldensi.*] Ita etiam legitur *in cap. final. hoc tit. in* 5. *compil.* De Ecclesia Meldensi nonnulla notaui *in cap.* 1. *de constit.*

2. [b] *Constitutio.*] De his statutis, seu constitutionibus Ecclesiarum, & quatenus Canonicos ligent, egi *in cap. cùm omnes* 6. *de constitut.*

[c] *Integrè.*] Exceptis distributionibus quotidianis, iuxta adducta *in cap. de cætero*, vbi textum hunc exposui, *hoc titulo.* 3.

CAPVT VI.

Gregorius IX. *Patriarchæ [a] Antiochiæ Ap. Sedis Legato.*

CVm ad hoc sint Ecclesiastica beneficia deputata. *Et infrà:* Sanè nobis innotuit, quod Ecclesia Antiochena multis ex seruitoribus eius absentibus est ferè destituta ministris. Vnde mandamus, quatenus non obstantibus Apostolicis indulgentiis

tiis, & prædecessorum tuorum licentiâ, absentes Canonicos, & [b] assisios reuoces ad residendum in Ecclesia supradicta; & si non venerint, tu de ipsorum beneficiis, dum absentes fuerint, ipsi Ecclesiæ facias congruè deseruiri, in vtilitatem eiusdem quod ex præfatis beneficiis superfuerit conuertendo.

NOTÆ.

1. [a] *Antiochia.*] De Patriarcha hoc Antiocheno, & eius ditione nonnulla notaui *in cap. 1. de translat. Episc.*

[b] *Assisios.*] Assisij alio nomine *Mansionarij*, sunt illi, qui in Ecclesiis Cathedralibus assiduè, & veluti permanenter officium canendi in choro, diuinaque officia celebrandi habent, quorum mentio fit *in cap. si quis Episcopus 1. q. 1.* qui canonicis inferiores sunt, ab eisque regulariter differunt in stallo, in choro, & voce in Capitulo; dicunturque vulgari nomine, *racioneros*: docent Alberic. *in dictionario, verbo Assisij,* Selua *de benef. p. 1. quæst. 2. num. 47.* Zecchius *num. 2.* Petrus Gregor. *à num. 11.* Azor *cap. 9. & 10. lib. 6. instit. tom. 2.* Cæsar *de Eccles. hierarch. q. 2. proœm. n. 12.* licèt Cuiacius in præsenti velit, assisios esse Capellanos choro inseruientes, valdeque differre à mansionariis, qui Paramonnarij dicuntur *in l. 46. C. de Episcop. & cleric. can. 2. Synodi Chalced.* & huiusmodi portionarios esse de Capitulo, in eoque vocem habere, si in ipsa erectione Ecclesiæ caueatur, probat Solorzanus *tom. 2. de iure Ind. lib. 3. cap. 4. num. 9.*

COMMENTARIVM.

2. Conclvsio probatvr. Ex hoc texto sequens communiter deducitur assertio: *Si patitur Ecclesia ministrorum defectum, priuilegiati super absentia per subtractionem prouentuum beneficij residere coguntur.* Quæ assertio singularis est in iure, probari tamen per argumentum potest *ex cap. quaris, de ætate & qualit.* & aliis infrà referendis. Illustrant Gregorius Lopez *in l. 4. glossa 6. tit. 5. p. 1.* Petrus Gregorius *in tract. 6. de constit.* & *benefic. cap. 7.* & alij congesti a Barbosa *hic.*

3. Impvgnatvr traditvr assertio. Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgi potest: Indultum à iure beneficium non est alicui auferendum, *regul. Indultum, de reg. iur. in 6.* nec potest Ecclesia venire contra factum proprium, *l. post mortem, ff. de adopt.* vel dicere iniustum factum superioris, *l. liberto, ff. de obsequiis.* Sed si absentes à propria Ecclesia ex iustis causis cogantur residere in ea, aufertur beneficium indultum, & Ecclesia venit contra factum proprium: Ergo sustineri potest præsens decisio. Accedit, nam absentes à proprio beneficio, coguntur in eo residere sub pœna priuationis beneficij, vt probaui *in cap. 2. cap. relatum, hoc tit.* Igitur si absentes ob defectum ministrorum cogendi sunt residere, non per subtractionem prouentuum, sed sub pœna priuationis cogendi sunt redire ad Ecclesiam.

4. Traditvr ratio decidendi. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, quæ pluribus firmatur iuris principiis. Primò, quia priuilegium concedi non potest in præiudicium diuini cultus, *cap. ex parte, de consuet.* nec etiam iuramentum est seruandum, quando incipit esse damnosum Ecclesiæ, *cap. sicut, cap. ex litteris, de iureiur. cap. 1. de his quæ fiunt à maiori parte.* Secundò, quia intentio concedentis priuilegium ad hunc casum extendi non debet, *l. si quando, C. de inoffic. testam.* quia credi non potest, quod si concedens à principio similem casum præuideret, tale priuilegium concederet; & sic res peruenit ad casum, à quo incipere non poterat, ac per consequens vitiatur, *l. pluribus, §. & si placeat, ff. de verb. obl. l. Granius, §. sed cùm duo, ff. de fideiuss.* Tertiò, quia quælibet concessio semper intelligitur facta, rebus sic stantibus, *l. quod Seruius, ff. de condict. causâ datâ,* ne quis videatur onerari in infinitum, *l. si quis vina, ff. de periculo & commodo, l. qui bona, §. si qui, ff. de damno infect.* Quartò, quia priuilegij verba accipienda & interpretanda sunt, vt nullum, aut paruum tertio præiudicium irrogetur, *cap. cùm dilecti, de donat. l. Mercatus, C. de emancip. liber.* Quintò, quia inspectâ regulâ legis *de ætate, §. ex ea, de interrog. act.* quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. Facit quod dicitur *in l. vt gradatim, §. 1. ff. de muner. & honor.* scilicet, quoties penuria adest eorum, qui Magistratus suscipiunt, immunitates aliquibus concessas infringi; immò & incapacitates tolli, docetur *in l. 3. §. spuriis, ff. de Decur.* illis verbis: *Spurios decuriones creari propter penuriam.* Meritò ergo Gregorius in præsenti statuit, quod si Ecclesia patiatur ministrorum defectum, priuilegiati teneantur residere, quia eo casu cessat tale priuilegium.

Ex hac decidendi ratione, & iuris principiis in ea congestis, lucem accipiunt varia iuris testimonia. Primò textus *in cap. suggestum, de decimis, cap. quid per nouale, de v. s.* vbi priuilegium non soluendi decimas fratribus Cisterc. concessum, cessat quatenus incipit esse damnosum Ecclesiæ, & eius ministris, habitâ consideratione ad mentem concedentis. Secundò agnoscitur ratio textus *in cap. cùm decorem, de instit.* vbi non obstante statuto de certo Canonicorum numero etiam per Pontificem confirmato, prouidetur de fructibus canonicis vltra numerum receptis, quia aucti erant Ecclesiæ prouentus, & Ecclesia patiebatur ministrorum defectus; vnde Canonici contra statutum etiam per Pontificem confirmatum, ex noua causa venire possunt. Similiter *in cap. quantò, de censibus,* docetur obligationem procurandi fratres, quæ ex fructuum vbertate aucta erat, restringi & cessare, si damnum Ecclesiæ sequi incipiat. Faciunt textus *in l. 1. §. illud, ff. de itinere actuque, l. non modus, C. de seruit.* iunctis traditis à Barbosa, & Rodriguez, quos laudat Olea *de cess. iur. tit. 7. q. 3. num. 33.* 5. Exponatvr varia ivra.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam in præsenti specie priuilegium non residendi absentibus ex iusta causa concessum, non reuocatur à Pontifice, qui illud concessit, sed potiùs ex eius enixa voluntate cessat pro eo tempore, quo Ecclesia patitur ministrorum defectum; & ita Ecclesia ipsa interpellat absentem, vt resideat, quo casu nec ipse qui concessit, contra factum venit, nec propriam concessionem infirmat, sicut *in l. quod est constitutum, C. ne de statu* 6. Dissolvatvr dvbitandi ratio.

statu defuncto. & litigatur contra emancipationem, quia non emancipator, sed alius in iudicio adfuerat. Et *in l. seruo manumisso, ff. de condict. indeb.* seruus, qui accipit pecuniam, non obstante regulâ textus *in d. l. post mortem, l. eius, C. de transact.* in iudicio repetitur, quia non ipse, sed assertor libertatis litigabat, *ex l. 1. C. de assert. tol. l. 1. C. Theod. de liberal. caus.* Accedit, quia in præsenti casu propter publicam Ecclesiæ vtilitatem poterat, qui priuilegium concessit, contra factum proprium venire, *ex l. 1. C. de prædiis minor. l. qui inde, C. de agricolis, lib. 11.* Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis, nam in præsenti specie non agitur de puniendo absente ex iusta causa, & non residente; quia tunc non erat locus alicui pœnæ, argumento legis *Gracchus, C. ad leg. Iul. de adult.* sed de reuocando absente, vt non obstante priuilegio sibi concesso, in propria Ecclesia resideat: quare non per priuationem beneficij, vt alij sine iusta causa & contumaciter absentes, iuxta textus *in cap. 2. cap. qualiter, cap. inter, cap. ex tua, hoc tit.* est reuocandus; sed potiùs per subtractionem prouentuum, & aliis iuris remediis, argumento textus *in cap. 1. de iudiciis,* cum vulgatis.

CAPVT VII.

[a] Idem.

Clericos in Ecclesia tuæ iurisdictionis beneficia, quæ residentiam exigunt, assecutos, si ad alterius diœcesim absque licentia tua morandi causâ transierint, liceat tibi, si moniti non redierint, dictis beneficiis (nisi excusationem rationabilitem ostenderint) spoliare.

NOTÆ.

Idem.] Gregorius IX. videlicet: cui Prælato rescribat in præsenti decretali non constat, eam tamen exposui *in cap. 2. cap. ex tua, suprà hoc tit.*

TITVLVS V.
De Præbendis, & Dignitatibus.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] Pictauiensi.

VT nullus de Clero, siue populo [b] ecclesiastica bona [c] iure consanguinitatis sibi requirat habenda.

NOTÆ.

1. [a] Pictauiensi.] Ita etiam legitur *in cap. 1. hoc tit. in 1. collect.* vbi additur pars capitis *decreuit,* vt etiam habetur *in cap. 2. de cohabit. cleric.* sed præsentem canonem non reperiri in Concilio Pictauiensi, notarunt Ant. Augustin. *in præsenti,* Quintanaduc. as *Ecclesiast. lib. 2. n. 1.* sed inter canones huius Concilij editos à Baronio *tom. 12. anno 1100, num. 19.* Seuerino *tom. 3. Concil. p. 1.* Corjolano *in summa Concil. fol. 489.* reperiuntur hæc verba, prout in præsenti referuntur: & quia primus canon ipsius Concilij incipit, *decreuit sancta Synodus,* ideo in dicta prima collectione in epigraphe huius textus, & dicti capitis 2. *de cohabit.* adijcitur pars capitis *decreuit,* quasi in eis referantur partes ipsius canonis 1. Historiam huius Concilij iam dedi *in c. 1. de ætat. & qualit. cap. 1. de filiis presbyt.* vbi alij canones ipsius Concilij referuntur.

2. [b] *Ecclesiastica bona.*] Cùm veteres glossatores, & classici repetentes ad hunc textum, Concilio ipso Triburiensi, & eius canonibus caruissent, ex coniecturis tantùm veram sententiam huius textus inquirentes, in varias diuisi fuerunt sententias. Glossa *verbo Iure sanguinis,* & Hostiensis *hîc,* quos sequitur Quintanaduc. as *dict. 2. p. n. 9.* existimarunt bonorum ecclesiasticorum nomine in præsenti intelligi ea bona, quæ Ecclesia temporali dominio habet, & alienari prohibentur *in c. non liceat 12. quæst. 2. cap. nulli, de rebus Eccles.* in quibus propter nimiam hæredum Prælatorum Ecclesiæ auaritiam, qui prætextu rerum patrimonialium defuncti bona etiam Ecclesiæ occupabant, hoc diserto canone opus fuit, etsi iam non ita expressè id cautum esset *in cap. manifesta, cap. sint manifesta 12. quæst. 1. cap. sacerdotes, cap. presbyter 12. quæst. 4.* Sed hæc sententia apertè conuincitur ex rubro, sub quo præsens textus, tam in prima, quàm in hac

hac sexta collectione compilatus reperitur, cùm quilibet textus debeat interpretari iuxta titulum sub quo iacet, *l. 2. §. si quid autem, C. de veteri iure, l. Imperator., ff. de in diem addict.* iunctis traditis à Morla *in empor. tit. de legibus, quæst. 11. num. 14.* notarunt Cuiac. *lib. 3. obs. cap. 38.* pro expositione textus *in l. 1. C. de dolo*, Donellus *lib. 15. comment. cap. 32.* pro illustratione textus *in l. vim facit, ff. de vi & vi.* Vnde si in præsenti canone ageretur de rebus temporalibus Ecclesiæ alienari prohibitis, ex successione non retinendis, potiùs textus hic compilaretur sub titulo *de rebus Ecclesiæ*, quàm sub præsenti rubrica, præcipuè cùm successio alienationis verbo contineatur, *l. hæreditas, ff. de reg. iur. l. legatum 36. l. legatum 40 ff. de legat. 2.* Hac omissa sententiâ, Ioannes Andreas, Abbas, Decius, Cardinalis & Anania *hic*, Ludouicus Gomez *in praxi benefic. seu regula de infirmis, 1. p. q. 2.* Duarenus *de sacris Eccles. ministr. lib. 7. cap. 7.* & alij congesti à Cenedo *ad Decret. collect. 89.* existimarunt bona ecclesiastica in præsenti accipi pro beneficiis ecclesiasticis, ita vt verus sensus huius textus sit, quod nullus ecclesiastica bona, idest beneficia iure successionis sibi requirat habenda; primis enim Ecclesiæ sæculis sancti Patres in discrimine vitæ constituti virum litteris, & virtute pollentem ostendere solebant populo, post mortem à collegio clericorum sibi in successorem eligendum, vt infrà dicemus; qui prius vsus bono animo inceptus, posteà crescente hominum malitiâ, in perniciem Ecclesiarum flecti cœpit; siquidem sacerdotes sibi successores non digniores designabant, sed quos ob sanguinis coniunctionem chariores habebant; nec clericorum electio subsequebatur, sed defuncti designatio pro populi electione habebatur, *cap. plerique, cap. Moyses 8. quæst. 1.* quod cùm valde absurdum esset, Patres Concilij Pictauiensis in præsenti statuerunt, ne ecclesiastica bona, idest beneficia, aliquis iure sanguinis præsumat occupare. Sed etiam hæc interpretatio minùs congrua videtur ex illis verbis præsentis textus; *Nullus de clero, siue de populo:* quæ non solùm ad clericos, sed etiam ad laicos spectant, iuxta textum *in cap. duo sunt 12. quæst. 1.* laici autem incapaces sunt obtinendi beneficia ecclesiastica, quocumque modo, *cap. sacrosancta 51.* vbi probaui, *de elect.* Frusta igitur illis prohiberetur successio in beneficiis, cùm ipsi non solùm successione, verùm nec electione ad beneficium admitti possint. Deinde refragantur illa verba: *Iure consanguinitatis, &c.* si animaduertamus, quod etsi iuxta strictam significationem consanguinitas accipiatur pro quacunque fraternitate, *§. sunt autem, Instit. de legit. agnat. succes. l. non epistolis, C. de probat.* quam fraternitatem inter diuersas personas sine vllo sanguinis nexu vinculum ciuile, scilicet adoptio admittat, vt obseruauit Cuiacius *lib. 11. obser. cap. 26.* tamen amplior significatio est consanguinitatis, quæ sanguinis vnitatem dicit, *cap. de affinitate, cap. coniunctionis, cap. consanguinitas 35. quæst. 2.* & cùm successiones ab intestato regulariter ob sanguinem deferantur, *l. 1. ff. de legit. tutor. princip. Institut. de succes. ab intest.* inde deducitur, per illa verba, *iure consanguinitatis*, Patres remouere voluisse successionem ab intestato in bonis Ecclesiæ, quæ admissâ prædictâ interpretatione, cessabat, cùm potiùs ex electione, & designatione defuncti, quàm ab intestato successor vocaretur. Igitur textus hic non potest intelligi de beneficiis ecclesiasticis. Reiicitur tandem hæc secunda interpretatio ex illis verbis, *Ecclesiastica bona*, quæ de beneficiis accipi non possunt; nam beneficium ecclesiasticum est ius spirituale ministerio adnexum, vt infrà dicemus; iura autem, & bona distinguuntur, quia ius incorporale est, bona autem corporalia dicuntur, *l. 1. §. quedam, ff. de rer. diuis.* Vnde hæc hæreditas distinguitur à rebus hæreditariis, *l. hæreditas, ff. de petit. hæredit. l. 2. ff. de hæredit. vel actione*; & per consequens distingui debet beneficium ab ipsis bonis beneficij. Alij autem textum hunc accipiunt, non de beneficiis, aut bonis temporalibus Ecclesiæ, sed potiùs de bonis, quæ beneficiarius intuitu Ecclesiæ ex fructibus sui beneficij percipit, in quibus nec ex testamento, nec ab intestato successorem habere potest iure communi, *cap. fixum 12. quæst. 2. cap. cùm in officiis, de testam. cap. 3. de pecul. cleric.* vbi dicemus: quam interpretationem adduxerunt Hostiensis *in præsenti*, Quintanaduegñas *lib. 2. Ecclesiast. num. 95.*

3. AMPLIATVR SECVNDA SENTENTIA.

Licèt hæc vltima interpretatio improbabilis non sit, tamen secunda sententia magis præsenti rubro consona Vespertinis nostris Antecessoribus visa est, & mihi facilè probatur ex serie, & verbis huius Concilij Pictauiensis, in quo tantùm agitur de beneficiis ecclesiasticis, & clericorum ea possidentium honestate. In primo canone cauetur, ne Episcopi, Presbyteri, Abbates, vel quælibet persona de Clero accipiat Episcopatum, beneficium, vel Abbatiam de manu laici; & statim canone sequenti cauent Patres, ne prædictas dignitates quisquam per pecuniam acquirat; & statim aiunt: *Item vt nullus de clero, siue de populo bona ecclesiastica iure consanguinitatis sibi requirat habenda.* Igitur cùm in duobus prioribus canonibus actum esset de beneficiis ecclesiasticis non obtinendis de manu laici, aut per pecuniam, necessariò verba huius textus, quæ sequuntur, exaudiri debent de eisdem beneficiis ecclesiasticis, præcipuè cùm Patres vtantur dictione illa, *item*, quæ est continuatiua, & repetitiua qualitatum præcedentis orationis, vt *in l. item, ff. de procurat. l. item eorum, ff. quod cuiusque vniuers.* Illustrat Barbosa *de dictionibus, dict. 185.* Nec hac secundâ sententiâ retentâ, obstant difficultates, quas aduersus eam expendebamus. Non prima deducta ex illis verbis, *nullus de clero, siue de populo*; quia licèt verum sit laicos incapaces esse beneficij ecclesiastici, vt latè probaui *in dicto cap. 51. de elect.* tamen possunt præsentari, & eligi ad beneficium, vt intra tempus à iure assignatum ad ordines promoueantur; vnde in præsenti textu prohibent Patres, vt non solùm clerici, qui actu capaces sunt beneficij ecclesiastici, verùm nec laici, qui propter aptitudinem possunt eligi, & præsentari ad beneficium ex designatione defuncti, iuxta corruptelam suprà relatam beneficium ecclesiasticum possint retinere. Nec obstat secunda difficultas deducta ex illis verbis, *iure consanguinitatis*; nam licèt cùm agitur de successione defuncti, ius consanguinitatis pro iure intestati accipiatur, *§. cæterùm, Instit. de legit. agn. succes. l. si spurius, ff. vnde cognati*; tamen in

in præsenti pro quolibet modo succedendi accipitur, videlicet hæreditario, vel ex designatione aut nominatione defuncti, iuxta textus *in cap. Moyses, cap. Apostolica*, 8. *quæst.* 1. Nec tandem vltima difficultas obstat, deducta ex illis verbis, *Ecclesiastica bona*; nam licèt regulariter bona à iuribus differant, tamen plerunque bona iura significant, ex generali illa denominatione, scilicet, quod beatos nos faciant, & dominis suis prosint, quam tradit Vlpianus *in l. bonorum* 49. *de v. s.* Et rectissimè iura, & actiones comprehenduntur, quia non paruam vtilitatem afferre solent, *l. rem* 51. *ff. de acquir. rer. domin. l. bonorum* 49. *l. bonorum* 208. *ff. de v. s.* iunctis traditis a Fornerio, Gedeo, & Gentili in eodem textu, Pinello *in rubric. C. de bonis mater.* 2. *p. num.* 5. Barbosa *in l. si constante*, §. *final. ex num.* 2. *ff. solut. matrim.* iuxta quam generalem acceptionem Patres in præsenti Ecclesiastica beneficia bona dixerunt, aut quia constant ex Ecclesiasticis bonis, aut quia prosunt possessoribus, eosque beatos reddunt.

4. [c] *Iure consanguinitatis.*] Videlicet ratione, seu affectione sanguinis, aut iure successionis legitimo, vel hæreditario: in aliis autem casibus plurimùm interest, an successio deferatur iure sanguinis, an hæreditario; quæ enim deferuntur iure hæreditario, tantùm hæres institutus capit; quæ verò iure consanguinitatis deferuntur, illis competunt, qui iure sanguinis succedunt, etiamsi hæredes non instituantur, vt probant Valascus *de iure emphyt. quæst.* 50. *num.* 3. Tiraquellus *de primog. quæst.* 40. *a num.* 15. pluribus relatis Molina *lib.* 1. *de primog. cap.* 8. *num.* 6. qui de feudis, maioratibus, & iurepatronatus Ecclesiastico latè agunt, quod & in iure libertorum procedit; nam ius illud in bonis liberti competens, iure sanguinis defertur, Chumacero *select. iuris cap.* 1. *num.* 5. vnde libertus operas debet præstare filiis patroni, non autem eius hæredibus extraneis, *l. patronus* 22. §. *libertus*, *l. operarum* 27. *de oper. libert.* & si plures sunt filij, pro æqualibus portionibus præstantur, etiamsi ex inæqualibus instituti sint, *l. vt iurisiurandi*, §. 1. *ff. de iurepatron.* nisi operæ sint fabriles, in quibus stipulatio interposita attenditur, *l. fabriles* 6. *ff. de oper. libert.* Similiter ius successionis in bonis liberti, filiis iure sanguinis defertur, non vt hæredibus, sed vt filiis, *l. filij* 9. *ff. de iurepatron. l. patroni* 39. *ff. de bonis libert.* Nec obstat quod filij exhæredati, ab ea successione remouentur, *l. si ex personis* 10. §. *Iulianus*, *l. quod si pater* 11. *ff. de bonis libert. l.* 11. *ff. de Carbon.* adeò vt tacita exhæredatio, quæ ex præteritione militis inducitur, eundem effectum habeat, *l. si patronus* 12. *in princip. ff. eod. tit.* Cui ne obstet textus *in l. Paulus* 47. §. *vlt. ff. eod. tit.* videndi sunt Costa *in l. Gallus*, §. *& quid si tantùm*, 1. *p. numer.* 54. Cuiacius *lib.* 14. *obseru. cap.* 5. Valentia *tom.* 3. *tract.* 3. *cap* 4. *num.* 26. dicendum est ex traditis à Chumacero *suprà*, *num.* 13. Costa *de patruo & nepote* 2. *p. num.* 12. quod licet exhæredatus filius iura filij retineat, & in familia testatoris maneat, priuatur successione libertorum, quia parentibus permissum est filios exhæredare, vt eo metu illos in pietatis officiis sibi debitis faciliùs contineant. Cùm ergo filij exhæredationem meruerunt, æquum est per huiusmodi exhæredationem eos priuari, non solùm successione Patris, verùm & libertorum, etiam auitorum, quamvis iure sanguinis talis successio deferatur patrono, eius filiis, & nepotibus, propter pietatem sibi debitam, argumento legis *liberto* 9. *ff. de obseq.* Sicut enim filij paternam pietatem demeruerunt, sic & aliis commodis, quæ propter pietatem illis debebantur, priuantur. Vnde prouenit, quod si exhæredatio vt iniusta irritetur, filij iuspatronatus plenum retineant, *d. l. si patronus*, §. *si quis.* Idem procedit si filij bonâ mente, vt plerunque fit, *l. multi* 8. *ff. de liber. & posthum.* exhæredati sunt, quia tunc non excluduntur à tali successione, *d. l. patronus* 12. §. *si quis non mala*, *d. l. Paulus* 47. *in princip.* & §. *vlt.* iuxta communem interpretationem. Similiter etiam ex eadem ratione, si filij exhæredati in eodem gradu substituti sunt, non arcentur à prædicta successione, *d. l. si patronus*, §. *si Patroni.* Potiori etiam ratione, si filij se abstinuerint ab hæreditate paterna, successionem libertorum retinent, *l. filij* 9. *de iurepatron.* quia talis successio iure sanguinis illis defertur; quo casu accipiendus est textus *in l. si operarum* 29. *ff. de operis lib.* iuncto Cuiacio *lib.* 16. *obs. cap.* 4. Igitur (vt ad institutum redeamus) quamvis in iis, & aliis casibus plurimi intersit, iure sanguinis, an hæreditario successio deferatur; at in præsenti casu, cùm de improbanda successione agitur, non solùm successio iure sanguinis, quæ ab intestato dicitur, damnatur, verùm & successio hæreditaria, atque illi similis, quæ prouenit ex nominatione, aut designatione defuncti, ob rationem consanguinitatis, vel dilectionis, qui est casus proprius huius canonis. vt suprà probaui. Vnde meritò titulus successionis in beneficiis generaliter irritatur, *in cap. Episcopo* 3. *&* 4. *cap. plerisque* 5. 8. *q.* 1.

COMMENTARIVM.

EX præsenti canone iuxta suprà traditam interpretationem communiter sequens deducitur assertio: *In beneficiis ecclesiasticis non succeditur iure sanguinis, vel hæreditario.* Probant eam textus *in can.* 76. *Apost.* ibi: *Neque enim Ecclesiam Dei conferre debet in hæredes.* Et *cap. Moyses, cap Apostolica, & fere per totam* 8. *quæst.* 1. *cap. accepimus*, *de pactis*, *cap. ex transmissa*, *in fine*, *cap. ad extirpandas*, vbi plura congessi, *de filiis presbyt. cap. ad hæc, de decimis, cap. Consuluit, de iurepatron. cap. qui in aliquo* 5. *dist.* 51. Hilarius Pontifex *epist.* 1. *cap.* 3. ibi: *Nec Episcopalis honor hæreditario iure præstetur, qui nobis solâ Dei nostri benignitate confertur.* D. Isidorus *lib.* 2. *de ecclesiast. offic. cap.* 9. ibi: *alij successores filios, vel parentes faciunt, & conantur posteris Præsulatus relinquere dignitatem, cùm hoc nec Moyses amicus Dei facere potuit, sed Iosue de alia tribu elegit, vt sciremus Principatum in populo, non sanguine deferendum, sed merito vitæ.* Lucius III. cuius verba extant post Concilium Lateranense, *p.* 14. ibi: *Consulere decreuisti, de quibus personis intelligendum sit vnam alteri in Ecclesiasticis beneficiis non succedere debere, vtrum scilicet de sacerdotibus & eorum filiis dumtaxat, an de aliis quibusdam personis. Nouerítis ergo, quod ad ecclesiastica beneficia nullum secundum canones admittendum credimus, nisi ex erectione canonica vocatum.* Illibert. Cenoman. *ep.* 4. *Audiuimus autem, & vltra quam credi possit, admirati sumus, in vestra* 5. CONCLVSIO PROBATVR.

matre Ecclesia hereditario iure canonicas obtineri: perniciosa hac, & exheredans hereditas. Trid. *sess.* 25. *de ref. c.* 7. alia iuris testimonia congerunt Ant. Aug. *in epit. iuris Pontif. lib.* 4. *tit.* 75. Crespetius *in summa, verbo Benef. nullus per successionẽ.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Quintanadueñas *lib.* 2. *Ecclesiast.* Boëtius Epon. *tom.* 3. *qq. heroic. tit.* 1. *n.* 13. Chopinus *lib.* 2. *sacr. pol. tit.* 2. *num.* 16. Mancinus *sacr. iuris controu. tit.* 43. & *genial. cap.* 177. Espenceus *ad D. Paulum, lib.* 2. *digres. cap.* 21. *per totum.* Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *epist.* 48. Petrus Gregorius *de elect. cap.* 7. & *lib.* 42. *syntag. cap.* 7. Creſolius *lib.* 2. *mystag. cap.* 5. Iul. Lauor. *lucubr. tit.* 4. *de elect. cap.* 4. Sebastianus Cæsar *de Eccles. hierarch. disputat.* 1. §. 5. Vighel. *in meth. iuris can. fol.* 33. Corjolanus *in summa Concil. in Synodo Roman. sub Bonifacio II.* Marquez *in gubernator. lib.* 2. *cap.* 3. Hurtado *de resid. tom.* 1. *de resid. Pontif. resol.* 1. *cap.* 3. Barbosa *de potest. Episcop. lib.* 1. *tit.* 1. *c.* 3. Ioan. Dartis *de benefic. p.* 4. §. 1. P. Marcha *lib.* 6. *concord. c.* 7. Theoph. *tom.* 12. *tract. mala è bonis, lib.* 2. *sect.* 1. *cap.* 3. *fol.* 144.

6. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: In omnibus officiis, & dignitatibus, etiam summis sceptris, potiorem esse successionem, & electioni esse præferendam, plura suadent; illud enim est in electionibus incommodum, quod non ita pacatæ sint, & quietæ, sed plerunque seditionum turbinibus obnoxiæ, cùm is ferè semper contemnatur, qui à priuata fortuna obrepsit ad dignitatis insignia; nec caret inuidiâ qui ex æqualibus repente cæteris præest. Accedit omnium ferè gentium consensus, quarum legibus sancitum est, vsque receptum, vt Regnorum, Ducatuum, Comitatuum successores, non suffragiis optimatum, aut populi in comitiis eligantur, sed filij parentibus, aut propinquis propinqui iure sanguinis succedant, vt latè probant auctoritatibus, & rationibus politicis P. Menochius *lib.* 1. *polit. cap.* 6. Kochier *lib.* 1. *polit. cap.* 22. Marquez *in gubern. lib.* 2. *cap.* 3. Salcedo *de regim. Princip. lib.* 4. *cap.* 1. *disc.* 43. Madera *de Monarch. cap.* 4. Simancas *de repub. lib.* 3. *cap.* 5. Lypsius *lib.* 2. *ciuil. doctrin. c.* 4. Igitur in beneficiis etiam, & dignitatibus Ecclesiasticis præferenda est successio iure sanguinis electioni. Augetur hæc difficultas, vt de sacerdotio tantùm, & diuinis ministeriis agamus, ex exemplo sacerdotum veteris legis, & religionis Gentilitiæ; apud Hebræos enim sacerdotium, in quo legis gratiæ sacerdotium præfiguratum fuit, iure hæreditario ex Aaron ad filios eius, & cæteros descendentes deferebatur, iuxta illud Exodi *cap.* 1. *Aaron, & filios eius applicabis*; non tamen omnes admittebantur, sed tantùm masculi ex masculis descendentes ex stirpe Aaronica. Vnde Moses Maimonides *ad illud Numeror. cap.* 18. *Alienigena, siue extraneus non miscebitur vobis*, ait: *Extraneus, seu alienigena hic est, quisquis non fuerit ex semine Aaronis, idque ex masculis, secundùm id quod scriptum est Leuitic. cap.* 1. *vers.* 18. *Et disponent filij Aaron. Et cap.* 3. *vers.* 8. *Adolebunt filij Aaron. Filij Aaron, & non filiæ Aaron.* Idem Maimonides *cap.* 4. *Amnkdasch*, ibi: *Mortuo Rege, aut Pontifice, aut alio quouis in dignitate perpetua constituto, loco eius substituitur filius eius, aut is, qui iure hæreditario est proximus; nam quisquis in hæreditate antecessendus est, etiam is in defuncti dignitatibus est anteferendus, modò eiusmodi fuerit, vt locum eius cum sapientia suppleat, aut saltem cum timore, tametsi ei sapientia sit dispar, secundùm id quod scriptum est Deuteron.* 17. 20. *de Rege: Ipse, & filij eius in medio Israel. Animaduertendum est inde, regnum esse hæreditarium, atque hoc etiam ius est in vniuersis dignitatibus, quæ sunt in medio Israëlis, vt qui in earum aliquam fuerit euectus, is eam non sibi solùm, sed & posteris suis retineat.* Vnde sacerdotium in ea lege iunctum erat cum primogenitura, ita vt iure sanguinis in filios transiret, vt *ex d. cap.* 19. *Exodi*, probat Marquez *vbi suprà, fol.* 219. Bellarmin. *tom.* 2. *controu. lib.* 5. *de cleric. cap.* 6. Seldenus *de success. Hebræor. lib.* 1. *cap.* 2. Apud Gentiles iure successionis sacerdotia deferri refert Cicero, & ex eo Cataneus *in notis ad Plinium, lib.* 6. *epist.* licèt frequentiùs iure electionis, vel à populo faciendæ, vel à Collegio sacerdotum crearentur sacerdotes, ex traditis à Rosino *lib.* 3. *antiquit. cap.* 8. Igitur etiam in lege gratiæ in beneficiis iure sanguinis successio admitti debet. Augetur secundò hæc difficultas ex facto D. Petri, quod refertur *in cap. si Petrus* 8. *q.* 1, cùm enim se morti proximum agnosceret, conuocatis fidelibus, sic eos affatus est: *Clemens, tanquam qui omnibus præesse te noueris, singulos prout poteris iuua, & singulos releua, qui & singulorum onus, & sollicitudinem portas.* Refertur *in cap. Clemens* 8. *quæst.* 1. & ipse Clemens *in cap. Simon Petrus* 8. *q.* 1. ait: *In ipsis diebus, quibus vitæ finem sibi præsciuit, apprehensâ manu meâ repentè consurgens in auribus totius Ecclesiæ hæc protulit verba: Clementem hunc Episcopum vobis ordino, cui soli meæ prædicationis, & doctrinæ cathedram trado.* Quo exemplo forsan ducti varij Ecclesiæ Prælati, successores sibi designarunt in suis Cathedris, vt Theotegnus Cæsareæ Palæstinæ Episcopus Anatolio Philosopho, & Theologo laudatissimo manus imposuit, illum sibi successorem destinans, vt referunt Eusebius *sacræ histor. lib.* 7. *cap.* 32. Nicephorus *lib.* 6. *cap.* 36. Similiter Alexander Alexandriæ Præsul, cùm moreretur, successorem destinauit Athanasium, vt tradit Sozomenus *lib.* 2. *cap.* 17. etiam Athanasio in cathedram successit Petrus, cuius designationem ratam habuerunt Coepiscopi, Clerus, & Primarij populi, vt tradunt Theodorus *lib.* 4. *cap.* 20. Nicephorus *lib.* 11. *cap.* 26. Similiter etiam de aliis ex tripartita, & Nicephoro, idem tradit Chopinus *lib.* 1. *de sacr. pol. tit.* 2. *num.* 17. Igitur quia in beneficiis & dignitatibus Ecclesiasticis non est improbata successio.

Quâ dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, certum esse, Christum Dominum suæ prædicationis tempore victum accepisse vnà cum suis Apostolis, ex his, quæ à fidelibus, piisque personis subministrabantur; vnde Dominus Apostolis præcipiebat, vt nihil possiderent, non argentum in zonis, non duas tunicas haberent. *Matthæi cap.* 10. *vers.* 9. *Lucæ cap.* 9. nec soliciti essent de crastino. *Matthæi cap.* 6. *vers.* 31. immò venderent omnia, in pauperesque distribuerent. *Matthæi cap.* 19. & 29. quod Apostoli, & primi Christiani diligenter obseruarunt, dum communem vitam agentes, omnia ad pedes Apostolorum deferebant, vt pro necessitate cuiusque distribuerent, *cap.* 4. *actuum Apostol. cap. dilectissimis* 12. *quæst.* 1. vnde vna omnium communis vita erat, aut saltem de communi fidelium

7. DE ORIGINE BONORVM.

fidelium promptuario, & collectis omnes viuebant: quare ipso primo sæculo Ecclesiæ, prædia, & alia immobilia assignabantur Ecclesiis matricibus, vt ex eorum annuis redditibus fidelium communitati consuleretur. Pius Papa *in epist. missa anno* 147. *ad Italos*: & Vrbanus Papa anno 223. misit epistolam decretalem ad vniuersos Episcopos, quâ statuit, vt oblationes fidelium relinquantur Ecclesiis matricibus dispensandæ per Episcopum; tenor illius est: *In exordio Ecclesiæ fideles vendebant sua, & tradebant Apostolis; tunc videntes sacerdotes summi, & alij, atque Leuitæ & reliqui fideles, plus vtilitatis afferri posse, si hæreditates, & agros, quos vendebant, Ecclesiis, quibus præsidebant Episcopi, traderent, eo quòd ex sumptibus eorum, tam præsentibus, quàm futuris temporibus plurima & elegantiora ministrare possent fidelibus communem fidem ducentibus, quàm ex pretio eorum, cœperunt prædia, & agros, quos vendere solebant, matricibus Ecclesiis tradere, & de sumptibus eorum viuere. Ipsa verò res in ditione singularum parochiarum Episcoporum (qui locum tenent Apostolorum) erant & sunt vsque adhuc, & futuris debent esse temporibus.* Non leuis tamen hæsitatio est, an clerici & laici ita communem vitam agentes aliquid proprium retinere seu acquirere possint? Et illis priuatum patrimonium habere, concessum non esse, suadent textus *in cap. scimus, cap. dilectissimis*, §. *istius* 12. *quæst.* 1. vbi refertur, omnia communia fidelibus fuisse, ita vt aliquid proprium esse nemo diceret. Idem apertiùs docetur *in cap. nullo* 12. *quæst.* 1. *cap. quia tua, cap. expedit* 12. *quæst.* 2. Hinc factum est, vt cùm Ananias ex pretio agri proprij aliquid sibi reseruasset, neque integrum communitati fidelium obtulisset, in conspectu omnium mortuus est, *d. cap. dilectissimis*, §. *Ananias.* Accedit quia renunciatio proprij patrimonij communiter viuentibus præcepto diuino imposita erat, iuxta illud D. Matthæi *cap.* 19. ibi: *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Et *cap.* 10. ibi: *Nolite possidere aurum, neque argentum.* Et *in cap. Episcopus* 12. *quæst.* 1. sub voce Apostolorum dicitur: *Habentes victum & vestitum, iis contenti sumus.* Et in lege veteri Sacerdotibus, & Leuitis non permittebatur possessionem cum fratribus suis habere, quia Dominus possessio eorum erat. *Deuter. cap.* 10. & *cap.* 18. *Numeror.* dixit Dominus ad Aaron: *In terra eius nihil possidebitis, ego pars, & hæreditas vestra.* Et Iosue *cap.* 13. ait: *Tribui autem Leui non dedit possessionem, quoniam Dominus possessio eius est.* Quo exemplo Diuus Hieronymus vtens *in cap. clericus* 12. *quæst.* 1. dum clericis paupertatis præcepta tradit, ait: *Quamobrem non accipio partem inter cæteras tribus.*

8. CONTRARIA SENTENTIA TRADITVR ET PROBATVR.

Adhuc tamen verius est, quod, etsi fideles communem vitam agentes maioris perfectionis zelo bona propria renunciarent, tamen non ideo incapaces reddebantur aliquid retinendi, seu acquirendi: quæ sententia probatur *ex dicto cap. dilectissimis* 12. *quæst.* 1. *extrauag. cùm inter, de v. s.* & ex ipsis canonibus Apost. facilè deducitur, dum in eis docetur, Episcopum communitati præesse debere, & rebus communibus vti posse casu, quo indigeret, *d. cap. Episcopus, cap. ex his* 12. *quæst.* 1. dum enim docetur casu quo indigeret, rebus communibus vti posse, tacitè innuitur aliquid habere potuisse in patrimonio, quod necessitatibus suis non sufficiebat, vt ferè eisdem verbis deduxit Gratianus *in cap. præcipimus*, §. *cum ergo* 12. *quæst.* 1. Apertiùs ea sententia docetur *in can.* 4. *Apost.* relato *in cap. sint manifestæ* 12. *q.* 1. in illis verbis: *Sint manifestæ res proprij Episcopi, vt potestatem habeat moriens, prout, & quibus voluerit, relinquendi.* Et *cap. illi autem*, ibi: *Sine peccato possident.* Et *cap. si priuatum* 12. *quæst.* 1. *cap. final.* §. *final.* 16. *q.* 1. Qua sententia retenta non obstat textus *in dicto cap. scimus* 12. *q.* 1. in quo, iunctâ dictâ Extrauaganti *Cùm inter nonnullos*, partim asseritur, Apostolos, primosque fideles nihil proprium retinuisse; partim docetur res priuatas iure proprio possedisse. Pro quorum iurium expositione dicendum est, verè primis illis Ecclesiæ temporibus Apostolos, cæterosque Ecclesiæ fideles potuisse aliquid priuatum retinere, & acquirere: sed inspecto charitatis ardore ex affectu communicandi omnia cæteris fratribus, & fidelibus, nihil proprium retinuisse, sed pro vsu communi Ecclesiæ omnia in communi mensa obtulisse, vt ex ea alerentur. Nec obstant textus *in d. cap. nolo*, §. *nulli*, *cap. non dicatis* 12. *quæst.* 1. qui accipiendi sunt non de quibuslibet clericis, aut Canonicis, sed de Canonicis regularibus, qui licèt antequam profiterentur vitam regularem, possent proprium retinere, *d. cap. nolo*, §. *habere*; tamen cùm tempore ipsius professionis emitterent verum paupertatis votum, posteà intra claustra vitam regularem agentes nihil proprium retinere, aut acquirere poterant, *d. cap. certè, d. cap. quia nos.*

Postmodùm amplioribus spatiis propagatâ fide, auctoque non tantùm fidelium, verùm & clericorum numero, aucti etiam fuerunt oblationum prouentus vsque ad Gentilium inuidiam, teste Ammiano Marcel. *lib.* 27. vnde hæc communio dissolui cœpit, & vniuersa Ecclesiæ bona in quatuor partes diuisa fuerunt a sancto Simplicio anno Christi 467. quarum prima Episcopo, secunda fabricæ, tertia clericis, quarta pauperibus assignata est, ita vt clerici ad tertiam partem vocati, singuli pro meritis ab Episcopo portionem acciperent, & ex ea congruam sibi perciperent, *cap. vobis, cap. de redditibus, cap. Vulterana, cap. quatuor* 12. *quæst.* 2. *cap. Præsulum* 16. *quæst.* 3. referunt & illustrant Duarenus *de sacris Ecclesiæ lib.* 2. *cap.* 1. Germonius *de sacror. immunitat. lib.* 3. *cap.* 17. Petrus Gregorius *de beneficiis cap.* 4. Quintanadueñas *lib.* 2. *Eccles. cap.* 1. Barbosa *in cap.* 1. & *cap. sint manifestæ* 12. *quæst.* 2. Verùm etsi illa communis vita post hanc bonorum diuisionem ferè soluta esset, nonnulli tamen clerici maioris perfectionis sectatores societatem retinuerunt, & ex prædiis communitati assignatis, sibi victum, & vestitum assumebant, qui Canonici dici cœperunt, vel quia canonicè viuerent, vel à canone, idest regula, quam seruabant, *c. quoniam*, vbi notaui, *de vita & honest. cleric.* Tandem quadripartita illa diuisio prorsus antiquata fuit, nam portio pauperibus assignata, Episcopis tributa est, cum onere alendi pauperes; & portio clericis assignata cessauit, atque loco eius certi, & determinati redditus Ecclesiasticis officiis assignati fuerunt, quibus Ecclesiæ ministri, tanquam rebus propriis absque vlla Episcopi auctoritate vterentur, & eorum percipiendi ius cum spirituali ministerio

9. DE DIVISIONE BONORVM ECCLESIÆ.

sterio coniunctum, generaliter beneficium appellatum fuit; quod nomen inuentum, & assignatio singulis ministeriis facta fuit anno salutis 813. vt colligitur ex Concilio Moguntiaco celebrato anno 813. & relato *in cap. 1. de Eccles. ædific.* vbi prima mentio fit beneficij ecclesiastici. Et licèt iam sub Leone Pontifice per annos 796. legatur *in cap. sancitum 23. quæst. 4. cap. 1. de censib.* peculiares redditus Parochiis assignatos fuisse, non tamen ideo instituta fuisse eo tempore beneficia dicimus, quia redditus illi non pro ministeriis ecclesiasticis, quod proprium est beneficij, assignabantur. Prosequuntur altiùs beneficiorum originem, & principium, Roussel. *lib. 3. hist. Pontif. iurisd. cap. 1.* & *lib. 5. cap. 1.* Dartis *de beneficiis, in princip.* Carrier. *tom. 2. digest. fidei, fol. 562.* Citonius *ad tit. de pecul. cleric.*

10. Beneficii etymon. Inde cognoscitur, beneficium, præbendam, & dignitatem in generica significatione pro eadem re accipi debere, vt ex vniuscuiusque etymo sigillatim apparebit; nam vt à beneficio incipiam, sciendum est moris fuisse apud veteres, illis, qui aliquid in bello præclarè gesserant, prædia quædam, & possessiones concedere, vt eà largitione animosiores redderentur, & ministerium sibi commissum rectiùs implerent. Id factum fuisse ab Alexandro Seuero testis est Lampridius, quem alij Imperatores ante Iustinianum secuti fuerunt, vt patet *ex toto tit. C. de fundis limitrophis*: refert Alex. ab Alex. *lib. 4. dier. genial. cap. 18.* & hæc quidem prædia beneficia dicebantur, eo quod beneficium est beneuola actio, gaudium vel honorem tribuens capienti, auctore Seneca *lib. 1. de benefic. cap. 6.* argumento legis *commodato, §. sicut, ff. commodati.* Vnde facultates respondendi de iure à Principe concessæ, beneficia dicuntur *in l. 4. ff. de his qui notant. infam. l. Neratius, ff. de rei vind.* notauit Ioannes Bertrandus *in Neratio Prisco*: & qui prædia illa possidebant, beneficiarij dicebantur, quorum meminerunt Plinius *lib. 10. epist. 28.* Vegetius *lib. 3. de re milit.* Cæsar *lib. 1. de bello Gallico.* Plura congerit de his beneficiis, & beneficiariis temporalibus Lindembrogius *in Glossar. verbo Beneficium, & Beneficiarius.* Hunc ergo morem sequuti Ecclesiæ Patres, possessiones assignatas ministris militantibus in militia cœlesti, beneficia appellarunt, vt docuerunt post scriptores de beneficiis, Fabritium videlicet, Garciam, Lotherium, Ioannem Dartis, & Valensem, Quintanadueñas *lib. 1. Ecclesiasticôn, cap. 1.*

11. Traditur præbendæ significatio. Vt de præbendæ significatione agamus, sciendum est, apud veteres moris fuisse diaria & annonas modò militibus, modò Præsidibus prouinciarum præstare; quod subsidium à verbo *præbere*, vt Accursius legebat *in l. inuiti 19. ff. de testibus, l. si in aliquem, ff. de offic. Proconf.* seu *prabenda*, neutro genere, vt voluerunt Alciatus *lib. 2. Pærerg. cap. 42.* Cuiacius *lib. 2. obseru. cap. 23.* præbendam dixerunt. Plautus *in Persa*, ibi: *Prabenda adilis locauere.* Gellius *lib. 15. noctium, cap. 4.* Cassiodorus *lib. 5. variar. epist. 39.* ibi: *Prabendarum tenor adscriptus, quem nostra diuersis largitur humanitas prouincialibus suggeritur intolerabilis esse causa damnorum, quando & in species exigitur, & impudenter eius pretium postulatur.* Vnde virgines, quæ olim in monasteriis cum monialibus seorsim viuebant, præbendariæ dicebantur, quia certis annonis sustentabantur. Eugenius III. in Concil. Rhemensi, *can. 4.* ibi: *Sanctimoniales, & mulieres, quæ canonicæ vocantur, in claustro assiduè permanentes, communi refectorio, & dormitorio sint contenta, & relictis præbendis, & aliis propriis earum necessitatibus, de communi prouideatur.* Et apud Engelhardum Abbatem *in vita sancta Metildis virginis*, ita legitur: *Filia cuiusdam carnalis erat dæmonium habens, cui locum pater impetrauerat in monasterio præbendaria, non sororis, sed à sororibus sequestratum, & hoc prece, non pretio factum.* Quæ verba variè exponunt Pater Cerda *in aduers. sacr. cap. 157. §. 3.* Ioan. Vossius *de vitiis sermon. lib. 3. cap. 37.* & alimenta, quæ seruis quotidie præstantur, dicuntur præbita à Columella *lib. 1. cap. 8.* ibi: *Tantoque curiosior inquisitio patrisfamilias debet esse pro tali genere seruorum, ne aut in vestiariis, aut in cæteris præbitis iniuriosè tractentur.* Quæ cibaria dixit Paulus *in l. seruis, ff. de legat. 3.* notauit Cuiacius *in Nouel. 6.* quo exemplo Ecclesiæ legislatores ecclesiasticos redditus ministeriis assignatos præbendam dixerunt, quia sacris militibus ab Ecclesia præbentur, *cap. cùm M. de constit. cap. si monachus 16. quæst. 1.* siue quia pro modo, & mensura præbebatur, Fulbertus Carnot. *epist. 38.* Iuo Carnot. *epist. 219.* *Deliberaui*, inquit, *vt darem illis dimidiam præposituram, vt fieret inde quotidianus panis, quamuis eorum annua præbenda eis sufficiens esse deberet.* Et præbenda non solùm accipitur pro beneficio, sed pro fructibus beneficij, *cap. inter, hoc tit. cap. cùm in Ecclesia, eod. tit. in 6.* inde præbendarij dicuntur, qui præbendam accipiunt, vt exponitur *in Gemma animæ*, & apud Petrum Damianum in verbis relatis à Ioanne Vossio *d. cap. 37.* & Canonici præbendarij dicuntur *in cap. sanctorum, 70. distinct.* cuius quidem præbendæ vocabuli in corpore iuris antiquior mentio reperitur *in cap. illi, cap. nulli, 12. quæst.* & temporibus Caroli vsurpatum reperio *in addit. Capitul. lib. 3. cap. 77.*

Præbendariis proximi sunt Canonici, immò & præbij; olim enim omnes, qui iuxta regulam propriam suæ Ecclesiæ viuebant, Canonici dicebantur. Concil. Turon. 2. *can. 20.* Aurel. 3. *can. 3.* notaui iam *in cap. quoniam 9. de vita & honest. cleric.* Et licèt Vrbanus II. in Concil. Claromont. *can. 9.* & Arnulphus Episcopus Lexou. *epist. ad Alex. Papam*, præbendam canonicam pro canonia ponant, valde tamen differunt iure communi inspecto; nam canonia est ius habendi sedem in choro ad canendum, & vocem in Capitulo, proueniens ex electione, seu receptione in fratrem, *cap. in Genesi*, vbi Glossa, *verbo Vel quasi, de electione*; docuerunt Petrus Gregorius *de benef. cap. 10. num. vltimo.* Moneta *de opt. canon. cap. 7. numer. 6.* præbenda verò ex se non habet sedem in choro, nec vocem in Capitulo; & titulus canoniæ est receptio in fratrem, titulus verò præbendæ collatio. Illustrat Barbosa *de Canonic. cap. 12. num. 20.* Differunt etiam canonia, & præbenda, quia præbenda beneficium est, *cap. dilectus 19. hoc tit.* Lotherius *de re benefic. lib. 1. quæst. 19. num. 7.* canonia verò per se beneficium non est, *cap. final. §. in illis, de concess. præbend. lib. 6. cap. in nostra 32. de rescript.* ibi: *Aliquando in aliis recepti, licèt nondum in eis Ecclesiasticum beneficium sint assecuti.* Vnde sæpe sæpius

12. De Canonicis.

sæpius in volumine hoc legimus canonicos in fratres receptos sine præbenda, *cap. cum M. de constit. cum vulgatis*; explicant Cæsar *de Eccles. hierarch. disputat.* 12. §. 6. Azor *lib.* 3. *p.* 2. *instit. moral. cap.* 11. *q.* 1. Barbosa *d. cap.* 12.

13. DE DIGNITATIBVS. Succedit tandem sub nomine beneficij dignitas, quæ si varias habeat significationes, plerunque accipitur pro honoris gradu, *l. cognitionum* 5. §. *existimatio*, *ff. de variis & extraordin.* vel pro præcellentia, quam quis habet inter cæteros: hinc seruus dignitatem habere dicitur *in l. sed & si quid* 15. §. *sufficienter*, *de vsufructu*, *l. habitatio*, §. *seruus*, *ff. de ventre in possess.* ex eo quia altiorem gradum in familia habebat respectu ministerij erga alios seruos, cùm eorum ministeria diuersa fuissent, vt in integro libro illustrauit Pignorius *de seruor. offic.* Præfecturam militarem amplissimam dignitatem esse, constat *ex l. final. C. de comitibus rei milit. lib.* 12. Cicerone *in orat. pro Murana.* Illustrant Gutherus *lib.* 12. *offic. dom. ex cap.* 1. Imò & eos, qui stipendia militiæ à Principe acceperunt, dignitatem habere probat Bellonus *lib.* 2. *obser. cap.* 92. Vnde quia officia militiæ cœlestis fastigium conspicuum præbent, *cap. nouit*, *de indic.* rectè dignitates appellantur in præsenti rubrica, in cuius Paratitlis iam id notarunt Germonius, Cironius, Chassaneus, Valensis, & Honorius. Conueniunt igitur in generica acceptione beneficium, præbenda, & dignitas; in qua etiam acceptione, vt omnia comprehendamus, beneficium ita definiri potest: *Vt sit ius spirituali ministerio adnexum, percipiendi redditus ecclesiasticos ex canonica institutione in perpetuum.* Dicimus *ius*, loco generis; quia tam ad spiritualia, quàm temporalia ius plerunque habemus, *l. final. ff. de constit. Princip. cap. cùm dilecti, de donat.* Cætera verò verba ponuntur loco differentiæ. Dicitur *spiritualibus adnexum*, quia hoc ius tantum propter ministerium spirituale conceditur, & à persona ecclesiastica tantùm haberi, & conferri potest, *cap.* 2. *de instit.* Adjicitur *percipiendi redditus ecclesiasticos*, quia sine vtilitate, & prouentu beneficium ecclesiasticum non datur, *cap. relatum*, 9. *cap. dilecti* 19. *cap. cùm secundùm*, *hoc tit.* Tandem dicitur, *ex canonica institutione in perpetuum*, quia sine ea licitè obtineri beneficium non potest: & licet perpetuum sub sole nihil detur, *l. si vsusfructus* 21. *ff. quibus modis vsusfructus*; tamen quia ex titulo perpetuo beneficium confertur ad fruendum eius fructibus, ideo ius in perpetuum competens diffinitur, vt *in l.* 1. *ff. de iure dot. princip. Instit. de perpetuis & tempor. cap. sanctorum*, 61. *dist. cap.* 2. *de capel. monach. lib.* 6. *l. Iurisperitos*, *ff. de excusat. tut.* sed cùm omnia hæc requisita etiam substantialia beneficij sint iuris positiui, ideò à Pontifice mutari possunt, & ideò ex iustis causis beneficium ad tempus concedi potest, vt *in cap. pastoralis* 7. *q.* 1. *cap. si gratiosè*, *de rescript. in* 6.

14. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Vnde iam apparet vera ratio, quare in beneficiis ecclesiasticis non admittatur successio iure sanguinis. Omissis enim variis congestis à repetentibus in præsenti, vera petenda est ex ipsa natura beneficiorum; constat enim beneficium esse ius percipiendi fructus ecclesiasticos, non simpliciter, sed propter spirituale ministerium, quod consistit in peragendis diuinis officiis, *cap. perlectis* 25. *dist. cap. cùm secundùm*, *hoc titul.* sed in ipsis diuinis ministeriis, immò nec in rebus ipsis sacris corporalibus successio non admittitur, *cap. ad hæc*, *de decimis*, *cap. plerique* 8. *q.* 1. *cap. ad decorem*, *de instit.* Igitur nec in iure competente pro ipsis diuinis ministeriis successio dari potest. Accedit quia quoad bona ipsa ecclesiastica, quibus constant beneficia, clerici possident vsusfructûs, non proprietatis iure; & beneficia ipsa cohærent personis, & cum personis intereunt, *cap.* 25. *hoc tit. cap. vlt. de pecul. cleric.* vbi latiùs dicemus: sed quilibet vsusfructus morte finitur, nec ad hæredes transmittitur, §. *final. instit. de vsufruct.* Igitur & in beneficiis, in quibus clerici tantùm vsumfructum habent, sibi successores designare nequeunt. Facit tandem quod, vt in diffinitione retuli, beneficium ecclesiasticum non potest obtineri sine institutione canonica, *cap.* 1. *de reg. iur. lib.* 6. Igitur successio iure hæreditario, aut sanguinis non est titulus habilis ad obtinendum beneficium.

Nec obstat iam dubitandi ratio suprà adducta; nam potiùs inter tres Principatus obtinendi modos, quos recensent Carolus Scribanius, & Madera suprà relati, & ferè omnes politici, electionis modus præstantior est, vt probarunt Marquez & Kochier *vbi suprà*, Bernegerus *in Tacitum q.* 32. nam vt aiebat Plinius *in panegyr. cap.* 7. imperaturus omnibus eligi debet ex omnibus. Agnouit hoc Imperator Galba in illa sapienti oratione, quæ extat apud Tacitum *lib.* 1. *cap.* 16. ibi: *Optimum quæque adoptio inuenit; nam generari, & nasci à Principibus fortuitum, nec vltra æstimatur; adoptandi iudicium integrum, & si velis eligere, consensu monstratur.* Faciunt textus *in cap. Moyses*, *cap. si ergo*, *cap. licet* 8. *q.* 1. Illustrant Scribanius *in Polycrat. cap.* 1. Bellarminus *tom.* 1. *contron. cap.* 3. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum ex sacerdotio legis veteris, & religionis Gentilitiæ; nam quoad sacerdotium legis veteris, omissis solutionibus traditis à Turrecremata *in cap.* 1. 23. *dist.* Abulensi *in cap.* 29. *Exodi*, *q.* 15. dicendum est, multùm interesse inter sacerdotium legis gratiæ, & legis veteris; nam vetus ille Dei populus nullo alio signo quàm sanguinis agnoscebatur; solùm enim adscribebantur sub Dominica militia, qui ex Iacob originem ducebant: in populo autem nouo non sanguis militem Christi designat, sed sine vlla personarum acceptione omnes mundi nationes per baptismum Christi regenerantur, quo sensu D. Paulus *ad Galatas cap.* 3. scripsit: *Non est distinctio Græci, & Latini.* Et D. Iacobus *in epist. canonica*, dixit: *Nolite in acceptione personarum habere fidem Domini.* Inde in lege veteri sacerdotes vxores & filios habebant, ad quos sacerdotium iure sanguinis deferebatur. In nostra autem lege gratiæ nihil carnale sacerdotibus permittitur, ideo electio potiùs quam successio ab Ecclesia admissa fuit. Bellarminus *lib.* 1. *de cleric. cap.* 6. Marquez *vbi suprà.* Nec obstat quod de sacerdotio Gentilium expendebamus; nam sciendum est, apud Romanos in vsu fuisse sacra priuata, & publica. Priuata erant, quæ in priuatis laribus Diis penatibus pro singulis familiis fiebant, ex permissione legis XII. Tabul. in illis verbis: *Sacra priuata perpetua manento*; quam ex Cicerone, & aliis restituunt Rosinus *lib.* 8. *antiquit. cap.* 6. Iacobus Gothofr.

15. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Gothofr. *in quatuor fontibus.* Vnde filius dum sub patria potestate erat, factis paternis dicebatur adstrictus; ab ea verò liberatus, à factis solutus dicebatur, *l.1. C.de bonis quæ lib. l.final. C. de inoffic. l.final. C. ad Tertyl. l.vlt. C.de curat. furios. l. in conuentione* 20. *C.de nupt. l.* 3. *C. de bonis maternis, l.3.C.de collat.* Publica autem erant quæ sumptu publico pro populo fiebant, quorum varia genera referunt Rosinus *vbi suprà,* Iacob. Gutherus *lib.* 1. *de iure Pont.* Quâ differentiâ suppositâ, respondendum est, ad sacra priuata facienda, quæ Gentilitia vocat Liuius *lib.* 5. eligi potuisse eos, qui de propria familia erant. Cæterùm ad sacra publica peragenda iure consanguinitatis nullus admittebatur, sed tantùm patebat ingressus per electionem populi, vel collegij sacerdotum, vel abrogatâ lege Domitiâ, per Principem, vt exponunt Rosinus *lib.* 3. *antiquit. cap.*8. §.1. Guther. *d. lib.*1. *cap.* 3. Othomanus, Caluinus, & Antonius Augustin. *de legibus Romanis, in l. Domitia.*

16. EXPONITVR CAP. SI PETRVS S. QVI. Difficilius est D. Petri factum relatum *in d. cap. si Petrus*, ibi: *Ad hos & Clemens successor Apostoli*; tum propter incertam illius loci fidem, tum propter factum ipsum, quod ambiguè apud Patres, & Historicos refertur; sunt enim qui immediatè Diuo Petro Clementem successisse profiteantur, vt D. Hieronymus *in cap.*52.*Isaiæ*, & *epist.*1. *ad Iouin.* Tertul. *de præscript. aduersus hæret. cap.* 32. Damasus Papa *in Pontif. cap.*2.3. *&* 4. Beda *lib.*2. *hist. Ang. cap.*4. Hugo de sancto Victore *in mystica Archa Noë, disquisit... cap.*4. Post Petrum sequitur Clemens. Baronius *anno* 69. Marianus Scotus *ad ann. Neronis* 14. pro qua sententia citat Leonis II. Papæ Decretalem. Aloix *ad vitam S. Dionysij, in notis cap.* 9. Turrianus *lib.* 2. *pro epist. Pontif. cap.* 7. Pamelius *ad Tertul. supra, num.*186. Sauarus *in notis ad Sidon. lib.* 4. *epist.* 11. Sunt etiam qui affirmant, Clementem successisse D. Petro, non immediatè, sed post Linum & Cletum, anno Christi 93. ita docuerunt D. Augustinus *epist.*165. Mileuitanus *lib* 2. *contra Parmen.* Epiphanius *hæresi* 27. Ignatius *epist.*1. *ad Mar. Cassabolitam*, Irenæus *lib.*3. *contra hæres. cap.*3. Eusebius *lib.*3. *chron. cap.* 11. *&* 16. & *lib.*5. *cap.*6. Nicephorus *lib.*2. *histor. cap.* 35. & *lib.* 3. *cap.* 2. Gregorius Turon. *lib.*1. *hist. cap.*27. & pluribus rationibus adstruunt Baronius *anno* 69. *num.*38. & *anno* 93. *num.*1. Seuerinus Binius *in notis ad vitam Lini, tom.* 1. *p.*1. *Concil.* quam sententiam admisit Ecclesia, dum in sacro Missæ canone olim, & nunc recepto, post Petrum, Linum, & Cletum, Clementem retulit. Receptior ergo huius dissidij compositio est, D. Petrum martyrio iam imminente, Clementem sibi successorem designasse, vt constat *ex dicto cap. si Petrus*, & auctoritatibus proximè congestis: cæterùm post Petri mortem Clemens, non vt exemplum perniciosum vitaret, vt voluerunt Glossa, & Turrecr. *in eo textu*, Cohelius *in notit. Cardin. cap.* 13. sed magnâ humilitate ductus prædictæ designationi renunciauit, & Petro successit Linus, Lino Cletus, Cleto Clemens; & ita renunciatione prædictâ admissâ, quartus Pontifex dicitur Clemens; & hoc sensu accipiendi sunt Doctores, qui D. Clementem immediatum successorem Diui Petri fuisse negant: docuerunt Turrecremata *in cap.* 1. 23. *dist.* Epiphanius *hæresi* 27. Bellarminus *lib.*2. *de Rom. Pont. cap.*5. Nec tunc difficultatem continet factum D. Petri, nam doctè illud exposuit Glossa *in cap. si transitus, verbo Non potuit*, 73. *dist.* dum ait, factum D. Petri ad consequentiam trahi non oportere, cùm diuino impulsu motus, & inspiratione diuinâ, successorem sibi designauit; nam qui sanctum Mathiam in Apostolum cum consensu fratrum recepit, quomodo sine Ecclesiæ consensu Clementem Pontificem designaret, nisi Spiritus sancti impulsu, quem innuunt illa verba dicti capitis, *sic Petrus repentè consurgens.* Hic examinanda erat illa satis vexata quæstio, an videlicet Romanus Pontifex posset sibi successorem eligere? In qua negatiuam sententiam tenuerunt Ludouicus Gomez *in regul.Cancel. de infirm. resign. q.* 1. Iul. Lauor. *lucubras. tit. de elect. cap.*3. *per totum.* Cohelius *in dicta notitia Cardin. cap.*13. Mancinus *genial. cap.* 178. Affirmatiuam autem tenuerunt Caietanus, Victoria, & alij, quos refert & sequitur Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.* 1. *num.* 4. sed non omnia persequi licet, aut libet. Videndi sunt Vazquez 3. *p. disput.* 244. *num.* 26. Suarez *de fide disput.* 10. *sect.* 4. *num.*16. Theophilus *tom.*12. *tract. mala è bonis, fol.*145. Comitolus *lib.*1. *respons. q.* 98. Molina *tract.*5. *de iustitia & iur. cap.*4. *num.*4. Torres *tom.*1. *in* 2.2. *disp.*15. *sect.*3. Nec tot exempla suprà relata in contrarium nos mouent; nam illa propriè ad successionem in dignitatibus ecclesiasticis non pertinent, sed ad commendationem dumtaxat aliquam, nullum ius tribuentem, nec ad gratificandum personæ factam, sed ad maiorem Ecclesiæ vtilitatem. Planè felici illo primorum christianorum sæculo adoptabat Sacerdos sibi quisque ferè successorem, non fraude, non affectione domesticâ, non carne, sed occulto numinis iudicio, inspiranteque cœlestis Patris instinctu, vt contigit in exemplis suprà relatis; & factum D. Augustini, dum successorem sibi constituit Eradium, contigit in plenario Ecclesiæ suæ cœtu, accedente Cleri, & populi consensu, idem *epist.* 110. Deinceps verò cùm sacra officia cœpissent deferri non idoneis, & tales quisque sui Præsulatus velut hæredes nuncuparet, qui docendi magis, quàm docturi essent, vetita est huiusmodi designatio, seu commendatio. Synodus Romana sub Hilario, ibi: *Episcopatum qui non nisi meritis præcedentibus datur, non diuinum munus, sed hæreditarium putant esse compendium; & credunt sicut res caducas, atque mortales, ita sacerdotium velut legatario, aut testamentario iure posse dimitti.* De qua commendatione accipiunt textus *in cap. si transitus* 10. 79. *dist.* Corjolanus *in not. ad Synodum Romanam sub Bonifacio*, & Seuerinus Binius *in Synodo Romana sub Symmacho*, 2. *tom. Concil. p.* 1.

Suprà traditis obstat textus *in cap. ex parte* 12. *de offic. deleg.* vbi supponitur, nepotem in beneficium aui sui successisse: igitur quia in beneficiis ecclesiasticis successio admittitur. 17. EXPONITVR CAP. EX PARTE 12. DE OFFIC. DELEG. Pro cuius textus expositione iuxta communem Interpretum sententiam dicendum est, nepotem in eius specie non successisse in beneficio iure sanguinis, sed propter resignationem ab auo, vel patruo factam in eius fauorem; nam licèt resignatio conditionalis, in fauorem videlicet tertij facta coram Ordinario non valeat, tamen coram Pontifice vtiliter fit, & beneficium necessariò

cessariò illi conferendum est, in cuius fauorem resignatur, adiectâ clausulâ, *non aliter, aliâs, vel alio modo,* vt post Flaminium, Rebuffum, & aliôs probant Valensis *de benef. lib.* 3. *tit.* 29. Dartis *de benef. sect.* 10. *cap.* 3. *per tot.* Vnde in ea specie, præcedente resignatione potuit beneficium à Romano Pontifice nepoti ipsius beneficiati conferri; nisi dicamus successorem in beneficio plerumque dici eum, qui per electionem, non iure sanguinis, post mortem antecessoris successit, quo modo successor in beneficio accipitur *in cap. accedens* 25. *de accusat. cap.* 2. *de arbitr. cap. significauit* 36. *de rescript. cap. quia, de indiciis, cap.* 1. *de solut.* & aliis.

CAPVT II.

In [a] *corpore Canonum.*

NOn liceat vlli Episcopo ordinare clericos, & ei nullas alimonias præstare: sed duorum alterum eligat, vel non faciat clericos; vel si fecerit, det illis vnde viuere possint.

NOTÆ.

1. [a] *COrpore.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. legitur, *In corpore Canonum, p.* 5. *ex nouellis*; & rectè, nam licèt sententia huius textus reperiatur in corpore Canonum edito à Dionysio Exiguo *cap.* 184. vbi refertur Concilij Chalcedon. canon, qui extat *in cap. Sanctorum*, 70. *dist.* verba tamen in præsenti relata non reperiuntur in ipso corpore canonum, sed in Nouellis Iustiniani per Iulianum antecessorem translatis, *constitut.* 5. *de numero Clericorum Constantinop. vrbis, cap.* 2. vbi postquam in primo fuit statutus numerus Clericorum, Diaconorum, & aliorum ministrorum, hæc subjicit Iustinianus: *Non liceat in minoribus Ecclesiis clericatus honorem suscipientibus, postea in maiorem Ecclesiam per patrocinium quorundam transire; sed si quid tale aliquod factum fuerit, irritum sit, & nullius momenti: nec liceat vlli clericos quidem destinare vel creare, nullas autem eis alimonias præstare: sed duorum alterum, vel non faciat clericos, vel si fecerit, det eis vnde viuere possint. Dat. P. C. Belisarij.* Quæ posteriora verba reperiuntur in dicta prima collectione, & in præsenti; citantur tamen ex corpore Canonum, & simul *p.* 5. *Nouel.* eâ ratione, ni fallor, *ex p.* 5. *Nouel.* quia reperiuntur hæc verba in dicta constitutione 5. Nouellarum Iustiniani: sed quia ea constitutio vltrà quàm Principis sæcularis erat, loquebatur tantùm de clericis vrbis Constantinop. Bernardus Papiens. auctor primæ collectionis, volens generalem legem referre, verba transcripsit ex dicta constitutione 5. Et quia eadem ferè sententia reperiebatur in corpore canonum, *cap.* 184. citauit canonem hunc ex eodem corpore. Superest vt referamus, quodnam sit hoc canonum corpus, & quis eius auctor; cuius corporis mentio fit *in cap. si Romanorum* 19. *dist. cap. de libellis* 20. & in epigraphe capitis *hæ verò* 27. *q.* 1. Concil. Brachar. 1. *can.* 18. Tolet. 4. *can.* 3. Et vt dixi in apparatu, auctor huius corporis canonum fuit Dionysius Exiguus, qui continuâ, nec interruptâ numerorum serie canones Conciliorum congessit, & compilauit, vt ipse testatur *in epist. ad Stephanum Salonitanum Episcopum*, apud Baronium *anno* 527. *num.* 74. Hæc verò Dionysij collectio recepta fuit ab Ecclesia, & illa ipsa est, quæ ab Hadriano R. P. ad dispositionem Ecclesiarum Occidentalium Carolo Magno Romæ data est anno 773. cuius epithome ab Hentico Canisio primùm euulgata, omnino cum Dionysij collectione conuenit. Hoc corpus canonum approbauit Iustinianus *in Nouella* 131. & plura de eo congesserunt citati in dicto apparatu, & Iustelus, qui illud edidit Latino-Græcum. Et hæc de hac epigraphe sufficiant: Commentarium dabimus infrà *in cap.* 4.

CAPVT III.

[a] Gregorius *Anthemio Subdiacono.*

PEruenit ad nos, quondam Benenatum Messenatem [b] Episcopum pro construendo illic castro solidos accepisse. Et quia pars eorum solidorum apud eum dicitur remansisse, experientia tua subtili indagatione perquirat; & si quid manifestè de ipsis solidis cognoueris remansisse, Comitatio Comiti prædictæ ciuitatis sub desuscepti illud pagina contradat, atque immineat, vt in constructione eiusdem loci, sicut sunt dati, Deo adiuuante proficiant: quia ratio nulla permittit, vt propriis cuiusquam vsibus applicetur, quod pro communi vtilitate datum esse cognoscitur.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a Gregorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & etiam *in cap. 2. 17. q. 4.* & reperitur textus hic *lib. 11. epist. D. Gregorij, indict. 6. epist. 33.* ex quo Regestro ita textum restituo. De Anthemio Subdiacono iam nonnulla notaui *in cap. vnico, de syndico.*

b *Messenatem.*] Messena ciuitas Græciæ est in Peloponneso, de qua D. Hieronymus *contra Iouinianum*, Plinius *lib. 4. cap. 5.* à qua Messenij dicti fuerunt. Hi amicitiam diu retinuerunt cum Sparthanis, sed ab eis tandem in seruitutem redacti fuerunt. Iam olim Cathedrâ Episcopali hæc vrbs decorata fuit, vnde Ioannes eius Præsul subscripsit epistolæ synodicæ Achaiæ ad Leonem Imperatorem: & huius Benenati Episcopi meminit ipse D. Gregorius relatus *in cap. 48. 16. q. 1.* obiit iste Episcopus anno 598. vt constat ex ipso Gregorio *lib. 7. indict. 2. epist. 25.* vbi Fortunato Episcopo Neapolitano commendat visitationem Messenæ vrbis, & *epist. sequenti*, electionem futuri Episcopi Clero, populoque ipsius vrbis grauiter commendat. Sed si eo anno decessit Benenatus, vt constat ex dictis epistolis 25. & 26. quæ incidunt in dicto anno 599. quomodo in præsenti epistola 33. & antecedenti, quæ incidunt in annum 603. agitur de ipso Benenato. Difficultate oppressus D. Rochus Pirrho *tom. 1. Sicil. in notis Ecclesiæ Messan. anno 603. fol. 188.* asseruit, seriem epistolarum D. Gregorij corruptam, & turbatam esse, atque præsentem epistolam priori loco fuisse compilandam: sed licèt hoc libenter admitterem à doctissimo viro, & epistolarum D. Gregorij valdè studioso; tamen quid interest, cùm in dictis epistolis 25. & 26. referatur tantùm decessisse Messenensem Episcopum, eas deferre ad prædecessorem nostri Benenati, in cuius locum ipse suffectus est? & ita mirè congruit anno 598. decessisse Messenensem Episcopum, & statim anno 599. electum fuisse Benenatum, & eius excessus reprehendere Diuum Gregorium in præsenti epistola, & antecedenti, cùm per annum 603. floruerit ipse Benenatus.

COMMENTARIVM.

2. Cum in præsenti compilatione, & in prima, à qua textum hunc transcripsit Raymundus, tantùm regula generalis compilata sit, deducta ex finalibus verbis huius epistolæ, varia eius exempla, diuersosque casus, in quibus locum habeat, congesserunt repetentes in præsenti; proprius, verusque ex ipsa epistola apertè cognoscitur, ita ex Regestro D. Gregorij restituta; quod vtinam in aliis regulis, & huius iuris decisionibus truncatis, atque diminutis compilatis, assequi possemus. Sed alia exempla etiam huius regulæ afferamus, in quibus iuxta rubricam sub qua iacet, & mentem compilatoris accipi possit. Primum peti potest ex rebus, quas Ecclesia possidet, separatas à mensa, & rationibus Prælati, ex quibus sicut nulli alij, ita nec Prælato permittitur aliquid subtrahere, & propriis vsibus accommodare, *cap. prædia 5. 12. q. 2.* cui exemplo simile peti potest *ex cap. 2. 10. q. 3.* Aliud exemplum poni potest in bonis Ecclesiarum intuitu relictis clericis, de quibus aliquid suis vsibus ipsi applicare nequeunt, *cap. Pontifice 3. 12. q. 3. cap. requisisti, de testam.* His adiungunt repetentes casum ex bonis, quæ supersunt Ecclesiæ Prælato defuncto, quæ cùm ad propriam Ecclesiam spectent, quia de his disponendi non habet facultatem, nulli hæredes, neque scripti, nec legitimi ipsa bona sibi vsurpare possunt, *cap. 1. & 2. 12. q. 3. cap. fixum 12. q. 5.* vt ita sit hæc decisio velut appendix capitis 1. *hoc tit.* reddaturque hîc ratio, ob quam bona ecclesiastica, hoc est quæ ad ius Ecclesiæ pertinent, aut à clericis dum decedunt, relinquuntur, non sint iure consanguinitatis ab aliquo retinenda, quia cùm ad Ecclesiam pertineant, & pro communi vtilitate seruari debeant, propriis alicuius priuati vsibus applicari non possunt: sed cùm textus *in dicto cap. 1.* non de his bonis, sed de beneficiis ecclesiasticis loquatur, vt in eius commentario probaui, hanc connexionem, & expositionem rejicimus. Nec magis audiendi sunt repetentes in præsenti, qui casum huius regulæ deducunt ex bonis, seu redditibus beneficiorum, quos beneficiarios vsibus propriis applicare non posse, probant ex hoc textu: quare hîc latè disputant, an clerici & Ecclesiarum Prælati, veri domini, an tantùm vsufructuarij sint bonorum proprij beneficij? Quam quæstionem ad amussim examinatam reperies in titulo *de pecul. cleric.* ex quo commentario probabis facilè præsentem regulam huic casui adaptari non posse, cùm clerici iuxta veriorem sententiam possint ex fructibus sui beneficij in vsus proprios omnia necessaria conuertere, quod in præsenti textu prohibetur, ibi: *Vsibus applicetur.*

Præsens regula iuxta casum proprium, & alios suprà relatos accepta, magnâ nititur ratione; nam destinata ad vnum vsum, non possunt in alium conuerti, contra disponentis voluntatem, si eo modo, & formâ domini dispositio exequi potest. *Clementin. contingit, de relig. dom. l. legatum, ff. de vsufruct. legat. l. legata, ff. de administr. rerum.* docent Couar. *in cap. tua, num. 9. de testam. & lib. 3. var. cap. 6. num. 7.* Menchaca *de succes. creat. lib. 1. §. 7. num. 21.* Moneta *de commut. in princip.* Vnde cùm certa quantitas solidorum data fuisset Benenato ad constructionem castri in bonum commune, non poterat ipse eam quantitatem propriis vsibus applicare, contra voluntatem dantis, & publicam vtilitatem, quæ priuatæ præfertur, *l. Actiones 65. §. Labeo, ff. pro socio, l. iudicem 21. ff. communi diuid.* iunctis traditis à Fortun. Garcia *in l. 3. §. ex parte, ff. de iust. & iure.* 3.

CAPVT

CAPVT IV.

Alexander III.[a] *in Concil. Later.*

EPiſcopus ſi aliquem ſine certo[b] titulo, de quo neceſſaria vitæ percipiat, in diaconum [c], vel presbyterum ordinauerit, tamdiu ei neceſſaria ſubminiſtret, donec in aliqua Eccleſia ei conuenientia ſtipendia militiæ clericalis aſſignet. Niſi fortè talis ordinatus de ſua, vel paterna hæreditate ſubſidium vitæ poſſit habere.

NOTÆ.

1. [a] L*Ateranenſi.*] Ita etiam legitur *in 1. coll. &t. ſub hoc tit. cap.* 4. Concius tamen addidit *cap.* 5. & rectè, cùm in Concilio Lateran. celebrato ſub Alexandro III. *cap.* 5. repetiantur verba huius textus.

2. [b] *Titulo.*] Titulus pro cauſa plerunque ponitur, vnde quod D. Ioannes vocat titulum, qui fuit cruci Domini noſtri ſuperpoſitus, SS. Lucas, Matthæus, & Marcus vocant cauſam ſupplicij: vnde titulus pro cauſa poſſidendi, quia ipſum poſſeſſorem tuetur, dicitur *in l.* 4. *ff. de contrah. emption. l.* 3. *C. de petit. hæredit.* vbi notauit Cuiacius; aut quia memoriam tueatur auctoris, qua ratione librorum titulos ita appellatos eſſe docent Hieronymus Magius *lib.* 1. *Miſcel. cap.* 14. Marcel. Donat. *ad Ammianum Marcel. cap.* 27. quare olim tituli ponebantur ſingulis quibuſque rebus, domibus, aut prædiis, vt cuius eſſent, & ad quos pertinerent, facilè cognoſci poſſe: D. Auguſtin. *in pſalmo* 21. ibi: *Vbi potens aliquis inuenerit titulos ſuos, nonne iure rem ſibi vindicat? & dicit, non ponerem titulos meos, niſi res mea eſſet.* P. Chryſologus *ſerm.* 154. ibi: *Dominium prædiorum limitibus affixi tituli prologuuntur.* Diuus Gregorius Magnus *lib.* 4. *epiſt.* 44. ibi: *Proinde præſenti decreto conſtituo, vt ſi quis Eccleſiaſticorum vnquam titulos ponere, ſiue in ruſtico, ſiue in vrbano prædio ſua ſponte præſumpſerit, anathema ſit.* Caſſiodorus *lib* 4 *epiſtola* 14. *Si quis iuſſa noſtra agreſti ſpiritu reſupinatus abiecerit, caſas eius applicitis titulis fiſci noſtri iuribus vindicabis.* Horum titulorum frequens mentio extat in iure Cæſareo, *in l.* 5. *C. de bonis vacantib. l. final.* §. 5. *C. de delat. Nouel.* 28. *cap.* 5. *Nouel.* 29. *cap.* 4. *Nouel.* 30. *cap.* 8. Iulian. *Nouel.* 21. *cap.* 23. *Nouel.* 22. *cap.* 5. Huc pertinent leges quæ extant ſub titulis *de his qui potent. nomine titulos prædiis affigunt*; & *lib.* 2. *tit.* 16. qui talis eſt: *Vt nemo priuatus titulos prædiis ſuis, vel alienis imponat, vel vela regia ſuſpendat*: & aliis congeſtis a Gothofredo *ad tit. C. Theodoſ. de his, qui potentiorum nomina.* Baſil. Legion. *q.* 7. *ſcholaſt. cap.* 2. quod ius titulos apponendi poſterioribus ſæculis regale fuiſſe, ſatis innuunt Honorius, & Theodoſius *in l.* 1. *C. eod. tit. Vt nemo priuatus*, illic: *Regiæ maieſtatis eſt, vt noſtra tantùm domus, & patrimonia, titulorum inſcriptione legantur*, &c. Iuſtinianus ad Moderatorem Helenoponti, *in Nouella* 28. *cap.* 3. ſcribens, ita inquit: *Cauebit vero etiam, ne quod præcipuè in Ponto committi ſolet, eius rei cupiam facultatem det, vt nempe titulos imponat prædiis, vel alienis ædibus; ſiquidem hoc ſolummodo fiſci proprium eſt, & Regiarum domuum, tam noſtrarum, quam pientiſſimæ Auguſtæ. Si verò ſub alterius appellatione tabulas, ſiue titulos impoſitos deprehendas, tam ipſas protinus detrahet, quam eum, qui ipſas affixerit, perueſtigabit. At ſi quidem is, qui ſe rei dominum eſſe dicit, hoc fecerit, extemplò illius rebus publicos imponet titulos, prius his titulis, quos appoſuit, ad caput eius impactis, confractiſque.* Similia verba habet *Nouel* 29. ſeu *Authent. de Prætore Paphlagoniæ, cap.* 4 *verſ. certe quod facilè*; & *Nouel.* 30. ſeu *Authent. de Proconſ. Cappadoc.* §. 8. *in fine*: & generatim quidquid ad Fiſcum pertinebat, fiſcalibus titulis notabatur, & conſectabatur. Elegans textus *in l.* 1. *C. Theodoſ. de incorpor.* ibi: *Tituli verò, quorum adiectione prædia noſtris ſunt conſecranda nominibus.* Quam conſecrationem commemorationem noſtrorum nominum vocauit idem Theodoſius *in l. ſi quis* 11. *C. de bonis proſcript. in Theodoſ.* Inde tituli Serenitatis *in l.* 2 *C. Theodoſ. de pœnis, l.* 3. *eod Cod. de aquaductu, Nouel.* 18. *Iuſtin. cap.* 3. & 29. *cap.* 4. Sacri tituli apud Symmachum *lib.* 5. *epiſt.* 52. *l.* 1. *C. de incorporat.* adde elegantiſſimum locum apud Henricum Valeſium *ad Ammian. Marcel. lib.* 29. *pag.* 387. & 391. Illuſtrant Bulenger. *lib. de Imper. cap.* 26. Amaya *ad leg.* 5. *C. de bonis vacant. lib.* 10. Bernart. *ad lib.* 1. *ſilu. ſtat. Papin. fol.* 73. Dartis *in cap.* 1. 16. *q.* 6. Mornacius *ad leg.* 1. *C. vt nemo priuat. tit.* & *in Authent. Signa, C. vt nemo priuat. ſine iud.* Menochius *de arbitr. caſ.* 338. Exea *in l. vnic. C. de palatiis*, Nouarinus *lib* 4. *ſchedias, cap.* 29. Verrucius *in lexic. verbo Titulus*, Cuiac. *ad tit.* 1. *feud.* Cerda *in aduerſariis, cap* 86. *num.* 4. Erant autem tituli Principum & Regum aliquando quidem vela, quæ repræſentarent Regiam poteſtatem, inſignita imaginibus Imperatorum, & Principum, vel eorundem nominibus inſcripta, eo ferè modo, quo hoc tempore cùm vrbs vel recuperaretur, vel iam primùm obtineretur, vexillum Principis in editioribus locis ſtatui, vel ſaltem inſignia in portis, portubus, & porticibus, aliiſque locis pingi, & effingi ſolent, vt hac ratione tanquam titulo quodam vrbis dominium ſibi vendicet; & talia vela nominantur *in l. ne quis, C. vt nemo priuatus, Vela Regia.* Et Sanctus Ambroſius vocat Regias cortinas, dum ſcribit ad Marcellinam de Valentiniano Imperatore, qui cortinarum illatione intra Baſilicam, ſui iuris eam facere tentarat, ſed inani conatu, cortinis ad puerorum turbam dilaceratis. Agathias *hiſtoriar. lib.* 5. *pag.* 142. *Cùm autem Anatolij funus efferretur ad ſepulturam, tum verò quidam è turba ſpargebant in vulgus, eum iuſtiſſimè è medio ſublatum, quippe qui iniuſtiſſimus fuiſſet, multoſque ſuorum amicorum ſpoliaſſet, quodque illæ ſcriptæ tabellæ, & ſubpurpurei panni hunc exitum habuiſſent, quos ille frequenter opulentiorum domibus impoſuit, prætexens*

texens beneuolentiam ergà Imperatorem, &c. De his tabulis, seu titulis accipiunt textum *in l. final. §. si ad ianuam, ff. quod vi aut clam.* Lindembrog. *in Glossar. verbo Tituli*, Duarenus *lib. 2. disput. cap. 40.* Sed rectiùs textum illum accepit Iosephus ab Exea *in l. vnic. C. de palat. fol. 17.* Supponit enim, apud Romanos tabularum inscriptiones, & titulos variis ex causis rebus apponi, ad indicandum quod quisque vellet, *l. 8. ff. ad legem Iul. pecul.* Inde locandis ædibus tabula appendebatur, vt ex Terentio, & Cicerone probat Brisson. *lib. 3. select. cap. 8.* Fuerunt auctionis, & venditionis tabulæ, de quibus agit textus *in l. Iulianus, §. Iulianus, ff. de action. empti, l. item apud Labeonem, §. item si quis, ff. de iniuriis*, Mornacius *in d. l. vnic. C. vt nemo priuatus.* Similiter fuisse tabulas ad designandos limites agrorum, constat *ex d. l. qui tabulam 8. ff. ad legem Iul. pecul.* quam ita accipiunt Brissonius & Cuiacius, quos refert & sequitur D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. sect. 10. num. 23.* tandem in vsu fuit locatis domibus tabulas affigere ob non solutam pensionem, vt inuecta & illata describerentur, *l. cùm Domini, ff. locati:* tabulæque ita affixæ ianuæ aditum, aut exitum præcludebant, *l. si iniuria, ff. de iniur. l. vlt. C. Theodos. de administr. tut.* vt ex Fornerio, & Samuele Petito notat D. Ioannes Suarez *vbi proximè*; & sic dominus omnia inuecta, & inclusa tacitè oppignorata retinebat, quo modo intelligitur Paulus *in l. pen. ff. in quibus causis pignus*, dum inhabitantes seruos manumitti posse ait antequam pensionis nomine præcludantur. Explicant Cuiacius *lib. 17. obseru. cap. 39.* & *in l. 1. C. de necessariis seruis*, Merillus *lib. 3. obs. cap. 25.* De his ergo tabulis taciti pignoris Venuleium *in dict. l. final.* accipit eruditus Exea, à cuius sententia non multùm abscedunt Cuiac. *lib. 16. obs. cap. 12.* Alciatus *lib. 4. parerg. cap. 20.* Suarez *dict. sect. 10. à num. 23.* Amaya *in l. 5. C. de bonis vacant. lib. 10.* qui plura de his tabulis eruditè congesserunt. Alia etiam de variis tituli acceptionibus cumularunt Bulengerus *de picturis lib. 1. cap. 22.* Germonius *de indult. Cardin. verbo Tituli*, Baronius *anno 112.* & in Martyrol. *die 26. Iulij*, Cohelius *in notit. Cardin. cap. 6.* P. Gregorius *lib. 1. syntag. cap. 5. in fin.* & *lib. 15. cap. 26. à num. 1.* & *de benefic. cap. 8.* Petrus Faber *lib. 2. semestr. cap. 8.* Vaconius *lib. 4. declarat. cap. 1.* Ab hisce ergo titulis ædes fidelium diuino cultui mancipatæ, in quibus fideles synaxes agere consueuerant, tituli dictæ fuerunt, quia in eis crucis signum in titulum apponebatur. Anastasius Biblioth. *in vita Syluestri*, ibi: *Hic fecit in vrbe Roma Ecclesiam in prædio cuiusdam presbyteri sui, qui cognominabatur Equitius, quem titulum Romanum constituit iuxta thermas Domitianas, qui vsque in hodiernum diem appellatur Titulus Equitij.* Et *in l. vlt. C. Theodos. de pagan. l. decernimus, C. de Episcop. & Cleric. Nouel. 117. cap. 7. constit. 4. Iuliani, cap. 1. cap. nemo, de consecr. dist. 1.* Hinc in Ecclesiasticis historiis legitur titulus Pastoris, titulus Eupreptiæ; hoc est, Ecclesia à Pastore presbytero, & ab Euprepria condita: & eo sensu legi Euaristum in vrbe titulos, id est Ecclesias diuisisse presbyteris; & Marcellum 25. titulos in eadem vrbe instituisse, ex Anasthasio, & Beda notarunt Baron. *anno 112.* Seuerinus Binius *in not. ad epistolam. 3. Euaristi*, & apud Prudentium *hymno 12.* legitur:

Parte aliâ titulum Pauli via seruat Hostiensis.

Inde ius tituli in Concilio Brachar. 1. *can. 31.* ibi: *Presbyteri, qui in titulis consecrantur.* Synodus Rhemens. *can. 26.* Turon. 3. *can. 4* ibi: *De titulo minori ad maiorem migrare nulli presbytero licitum sit, sed in eo permaneat, ad quem ordinatus est.* Concilio Meldensi *can. 11.* apud Althen. *can. 36.* & *lib. 5. Capitul. Caroli, cap. 108.* ibi: *Presbyteri, qui in titulis consecrantur, secundùm canones antequam ordinentur, promissionem stabilitatis loci illius faciant.* Et *lib. 7 capitul. 178.* excommunicantur presbyteri, qui titulos suos absque consensu Episcopi dimittunt, *lib. 1. feudor. tit. 6.* ibi: *Dederit de rebus Ecclesiarum, quæ eis subiecta sunt, & tituli vocantur*; & aliis congestis à Baronio *anno 112. num. 4.* & *162. num. 3.* & *164. num. vlt.* & *165. num. 3.* & *166. num. 1.* Turrian. *lib. 5. pro epist. cap. 24. pag. 259.* Frances *de Eccles. Cathedr. cap. 15. num. 65.* Inde titulus pro Ecclesia ponitur *in cap. dilectus, de capel. monach.* & clerici intitulati, pro beneficiatis, qui Ecclesiis præfecti sunt, accipiuntur *in cap. 3. de cleric. coniug.* & aliis congestis à Filesaco *de orig. paræc. cap. 2.* Hinc & Iacob Patriarcha *Genes. cap. 28.* consecrare volens locum in quo viderat Angelos per scalam ascendentes, & descendentes, erexit lapidem in titulum, fundens oleum desuper; nomenque vrbis appellauit Bethel, hoc est domum Dei: *Et lapis iste, quem erexi*, inquit, *in titulum vocabitur domus Dei.* Nec dubito, quin titulus iste à Patriarcha erectus, figura, & vmbra fuerit titulorum, quos christiani aliquando erant erecturi. Quare totum etiam illud sanctissimi Patriarchæ factum in dedicationibus templorum solenniter legitur, & canitur. Plura congessit P. Gretserus *lib. 2. de Cruce, cap. 7.* Nec inde credas, omnes basilicas olim titulos fuisse; tituli enim erant præcipuæ Ecclesiæ; reliquæ basilicæ tantùm, cæmeteria, oratoria, quæ pietatis augendæ, & commodiùs exercendæ gratiâ ad faciliorem populi conuentum passim in vrbe dedicabantur; nec statim presbyteri in illis titulares apponebantur, sed aliqui commendabantur vsquedum in earum titulum presbyteri ordinarentur. Anastasius Biblioth. *in Innocentio I.* ibi: *Eodem tempore dedicauit Basilicam sanctorum Geruasij, & Protasij, ex deuotione testamenti cuiusdam illustris fœminæ.* Et infrà: *In quo loco Beatissimus Innocentius ex delegatione illustris fœminæ Vestinæ titulum Romanum constituit.* Quæ verba, & alia quæ sequuntur, doctè explicat Bosquetus *ad Innocentium lib. 2. epist. 136.* Et Damasum duas basilicas dedicasse, & vnam tantùm ex his in titulum erexisse, legitur apud eundem Anastasium in eius vita; & ita poterat vnus presbyter habere vnam Ecclesiam in titulum erectam, & aliam commendatam, quæ nondum in titulum erecta erat, tanquam membrum, seu capellam Ecclesiæ principalis. Concilium Metense *can. 11.* ibi: *Vnusquisque presbyter vnam solummodo habeat Ecclesiam, nisi fortè antiquitus habuerit capellam, vel membrum aliquod adiacens sibi, quod non expedit separari.* Concil. Nannet. apud Burchardum *lib. 2. Decreti, cap. 26.* ibi: *Vt si quilibet presbyterorum defunctus fuerit, vicinus presbyter apud seniorem sæcularem nullâ præcatione,*

tatione, vel xenio Ecclesiam illam obtineat, quia titulus per se constans ante extitit; sed neque capellam sine consultu Episcopi. De hoc titulo ita pro Ecclesia, ad quam presbyter ordinatus est, accipit Bosquetus *vbi suprà*, textum *in can.* 33. *Concily Carthag.* ibi: *Non habenti necessitatem, nec Episcopo licet vsurpare rem aliquam tituli Matricis Ecclesiastica.* Vbi ex exemplari Græco rectè legendum existimat: *Non habenti ergo necessitatem, nec Episcopo liceat Matricis Ecclesia, nec Presbytero rem tituli sui vsurpare.* Plura alia de titulo Ecclesiæ congessit Ferrandus *disq. psit. relig. lib.* 1. *cap.* 6. *art.* 2.

c *Diaconum.*] Sed non leuis controuersia est, an præsens constitutio tantùm de presbytero, & Diacono, de quibus loquitur, sit exaudienda, an verò de Subdiacono, & inferioribus clericis, ex identitate rationis, videlicet ministerij Ecclesiastici, & ne ipsi in opprobrium Ecclesiastici gradus mendicare cogantur? Et de omnibus Alexandrum esse exaudiendum, suadetur primò, quia si clerici in minoribus constituti gradibus mendicare cogantur, sequitur opprobrium, seu contemptus clericalis ordinis. Secundo quia & ipsi minoribus gradibus initiati ministerium proprium impendunt in Ecclesia, vt constat *ex cap.* 1. 15. *dist. cap Acolytus, cum seq.* 23. *dist.* vbi eorum officia recensentur. Igitur ad titulum certæ Ecclesiæ debent ordinari, vt ex ea sustententur. Faciunt textus *in cap.* 1. ibi: *Presbyterum, Diaconum, vel quemlibet*; & *cap Sanctorum,* 70 *dist.* vbi cùm agatur de ordinationibus sine titulo non faciendis, generaliter de omnibus clericis idem statuitur: igitur tam de ordinandis in maioribus, quàm in minoribus gradibus sunt exaudiendi, iuxta regulam, quam deducunt omnes *ex cap. cleros,* 21. *dist. cap. de persona* 38. 11. *q.* 1. Sed adhuc contraria sententia tenenda est, videlicet præsentem constitutionem tantùm de ordinandis in sacris Ordinibus esse exaudiendam; quod in vniuersali Ecclesia ita receptum esse post Tridentinum *sess.* 21. *de reform. cap.* 2. docent Flamin. *de resign. lib.* 2. *q.* 6. *num.* 4. Quintanaduenas *lib* 3. *Eccles. num.* 17. Salcedo *in praxi cap.* 18. *num.* 5. Suarez *de censur. disp.* 31. *sect.* 1. *num.* 33. Nec hac sententiâ retenta obstant fundamenta contrariæ sententiæ; nam vt docent Doctores proximè relati, non eadem ratio militat in ordinandis absque titulo in minoribus, ac in maioribus gradibus; nam clerici in minoribus ordinibus constituti, absque dispendio clericalis ordinis possunt aliunde officio, aut artificio sibi quærere necessaria, quod clerici in sacris constituti absque dedecore Ecclesiasti gradus facere nequeunt, *cap.* 1. *ne clerici, vel monachi*; nec assiduum præstant in Ecclesia famulatum, officiisque diuinis intersunt clerici in minoribus, vt in maioribus gradibus constituti; vnde præsens prohibitio de non ordinandis sine titulo, non procedit in initiandis minoribus ordinibus, ac in promouendis ad sacros Ordines.

COMMENTARIVM.

4. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX hoc textu, iunctis *cap.* 2. *cap. cum secundùm, hoc tit.* sequens communiter deducitur assertio: *Episcopus non debet aliquem ordinare sine titulo, & si secus fecerit, tam ipse, quàm eius successor tenentur ita ordinato alimenta præbere vsquedum beneficium assequatur.* Probant, vel saltem ad eundem sensum reducendi sunt textus *in c.* 1. *&* 2. 70. *dist.* *cap. accepimus* 13. *de ætate & qualit. cap.* 5. *de filiis presbyt. cap. tuis,* 23. *hoc tit. cap. cum de beneficio* 5. *cap. si Episcopus* 37. *hoc tit.* 16. *cap. postul. sti. de iurepatron. cap. per tuas* 5. *cap. si quis* 45. *de simonia.* Concilium Laodic. sub Innoc. III. *anno* 1200. *cap.* 3. Abricense tempore Alexandri III. *can.* 6. ibi: *Item sacerdotes non ordinentur sine certo titulo.* Saleeburg. tempore Martini V. *can.* 5. *Nullus admittatur ordinandus, vel promouendus ad ordinem super vicaria, nisi sit perpetua, à qua non possit ad inordinatum placitum amoueri.* Senonense *anno* 1527. *can.* 4. *Prohibemus, ne aliqui ad sacrum subdiaconatus ordinem assumantur, nisi sub titulo beneficij viginti librarum Parisiensium ad minus, vel patrimonij similis valoris.* Coloniense anno 1536. *can.* 2. Mogunt. tempore Pauli III. anno 1549. *can.* 81. *Nec quisquis ordinandus recipiatur, nisi ad certum titulum Ecclesiastici beneficij, quod sit perpetuum, à quo non possit ad inordinatum alicuius placitum amoueri.* Trident. *sess.* 21. *de reform. cap.* 2. Authent. *vt determinatus sit numerus,* §. *illud. collat.* 1. consonat de iure nostro lex 14. *tit.* 15. lex 9. *tit.* 19. *partit.* 1. lex 1. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña, Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 70. *per totam,* Petrus Gregor. *lib.* 1. *de rescript. cap.* 5. & *de benefic. cap.* 8. & *lib.* 1. *partit. tit.* 13. *cap.* 5. Cironius *ad tit. de ætate & qualit.* Narbona *in d. l.* 1. *recopil. glossa* 1. Ægidius Bossius *tom.* 1. *moral. tit.* 3. *per totum.* Marinus *iuris sacr. controu. dist.* 21. Menardus *in not. ad sacram. D. Gregorij, fol.* 283. Filesacus *de orig. Paroch. cap.* 2. & 3. Æneas Robertus *lib.* 3. *rer. iudic. cap.* 2. P. Bollo *in æconom. canonic. clas.* 1. *cap.* 2. §. 8. Barbosa *de iure Eccles. lib.* 1. *cap* 33. *num.* 50. Acuña & Ioan. Dartis *in dicta* 70. *dist.* Suarez *de censur. disput.* 31. *sect.* 1. *num.* 33. Bosquetus *in not. ad Innoc. III. lib.* 3. *epist.* 1.. & 184. D. Ioseph. V. L. *dissert.* 43. *num.* 33. Hieronymus Garcia *in summa tract.* 1. *difficult.* 1. *dub.* 5. *punct.* 3. Duarenus *lib.* 1. *de sacr. cap.* 16. Quintanaduenas *Ecclesiast. cap.* 3.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione: nam aut clerici necessariò sunt ordinandi ad titulum beneficij, seu certæ Ecclesiæ, vt eius stipendiis sustententur; aut vt ibi resideant, sintque locales, non vagi, & acephali: sed neutrum necessarium est, immò contrarium disciplinæ Ecclesiasticæ: ergo præsens prohibitio aliena prorsus est à peritia canonica. 5. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Maior patebit ex infrà dicendis; minor autem constat: nam si in ordinando titulus desideratur vt stipendia recipiat ab Ecclesia, vbi officium, & ministerium impendit, sæpe sæpius clerici Ecclesiæ stipendiis non sustentantur, *cap.* 1. *de postul.* ibi: *Si stipendiis Ecclesiæ sustentantur,* &c. *Clericos autem illos conuenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus nulla parentum suffragantur bona*; quæ habentur *cap.* 1. *q.* 4. immò & industriâ, & artificio victum, & sibi necessaria quærere illis iubetur *in cap.* 1. 2. 3. & 4. 91. *dist.* Igitur necessariò clericus non debet stipendiis Ecclesiæ sustentari. Aliud membrum minoris propositionis probatur ex vsu Ecclesiæ; plerunque enim clericos ordinari sine certa sede, vt tantùm essent circuitores, constat *ex can.* 16. *Synodi Laodicenæ*, ibi: *Quod non oportet in vicis, & regionibus Episcopos constitui, sed visitatores.* Vbi Zonaras notauit, Visitatores esse circuitores regionum, nullam certam sedem habentes, argumento legis 6. §. 1. *ff. de excusat. tutor.* quorum meminerunt Iusti-

nianus in l.41. C.de Episcop. & cleric. D.Gregorius in lib. 3. epist. 2. ad Maximianum, ibi: *Visitatores Ecclesiarum, clericique earum, qui cum ipsis per non suæ ciuitatis parœciæ fatigantur, aliquod laboris sui capiant te disponente subsidium.* Ioannes II. Pontifex *epist. 3. ad Episcopos Galliæ*, notauit Iustel. *in Codice Canonum Eccles. vniuers. fol. 217.*

6. Traditur ratio decidendi.

Quâ difficultate non obstante, verum est, clericos non debere ad sacros Ordines ascendere, nisi cum vero, & certo titulo; nonnulla enim in militia Ecclesiastica, seu cælesti, argumento deducto à militia castrensi, in Ecclesia recepta fuisse pluribus parallelis ab vtraque deductis, iam illustraui in titulis *de seruis non ordin.* & *de corpore vitiatis*: id tantùm in præsenti obseruandum est, clericos exemplo militum certum titulum habere debere, vt de militibus prodit Suetonius *in Claudio cap. 25.* ibi: *Stipendiaque instituit, & imaginariæ militiæ genus (quod vocatur supra numerum) quo absentes & titulo tenus figerentur.* Et *sicut titulus militum erat vt essent huius, vel illius cohortis, aut centuriæ*, Vegetius *lib. 2. de re milit. cap. 18.* ibi: *Præterea in auersa scuto vniuscuiusque militis erat nomen adscriptum, addito ex qua esset cohorte, quave centuria*: ita clerici titulum proprium habere debent, vt illius Ecclesiæ dicantur. Docuit Petrus Chrysologus *serm. 109.* ibi: *Quis sine titulo militem se ausus est profiteri? Quis sine dignitatis infulis nomen dignitatis inuadit?* Et obseruauit Metillus *lib. 3. obseru. cap. 2.* Inde Ecclesia iam ab eius cunabulis clericos certo titulo præfici, & propriæ Ecclesiæ seruitio mancipari statuit, vagos, & acephalos clericos magnopere abhorrens. Concilium Mogunt. *can. 22.* ibi: *De clericis vagis, & acephalis, id est qui sunt sine capite, neque sub Episcopo, neque sub Abbate, sed sine canonica vel regulari degentes, præcipimus, vt Episcopi sine vlla mora eos sub custodia constringant.* Concilium Meldense *can. 52.* *Qui vero ex nostris parochiis, aut ad titulum, aut absolutè ordinari petuntur, nullatenus ordinentur, nisi aut in clero certo & religioso, vel etiam in ciuitate, saltem vno anno immorentur, vt de vita, & conuersatione, & doctrina illorum certitudo possit agnosci, & nemo absolutè quemquam ordinare præsumat, sicut sancti sanxerunt canones.* Concilium Chalcedon. *can. 6.* illos appellat dissolutè ordinatos, licèt illis primis Ecclesiæ sæculis viri aliqui eruditione, ac pietate insignes hac lege soluti absolutè sine Ecclesia ordinati fuerint, vt Sanctus Nolæ Episcopus de se refert *epist. ad Seuerum Sulpitium*, quæ est 6. Paulinarum, ibi: *Nam eâ conditione in Barchinonensi Ecclesia consecrari adductus sum, vt ipsi Ecclesiæ non alligarer, in sacerdotium tantùm Domini, non etiam in locum Ecclesiæ dedicatus.* Itidem epistola ad D. Augustinum scripta, quæ est 35 . inter Augustinianas, loquens de B. Ambrosio, ait: *Suo me clero vindicare voluit, vt etsi diuersis locis degam, ipsius presbyter censear.*

7. Restituitur littera cap. Sanctorum. 70. dist.

Prior ergo lex hanc prohibitionem complectens, quæ extat in corpore iuris, est Concilij Chalced. relati à Gratiano *in cap. Sanctorum 1. 70. dist.* quem canonem infideliter, & infeliciter versum esse ex Græco autographo, questi sunt eruditi viri. Apud Gratianum legitur, *manifestè*, manifesto errore, cùm *specialiter*, verti debeat. Deinde habet Gratianus, *in Ecclesia ciuitatis suæ*; qui illud *suæ*, addidit de suo: Etiam vertit, *possessionis*, cùm legendum esset, *pagi*. Tandem vertit, *inretatur publicata ordinationis vocabulum*, cùm vertendum esset, *publico edicto*, seu potiùs *præconio assignetur*. Verè, & integrè canonem illum ita vertit Balsamon, ibi: *Nullum absolutè ordinari, nec Presbyterum, nec Diaconum, nec omnino aliquem eorum, qui sunt in ordine Ecclesiastico, nisi specialiter in Ecclesia ciuitatis, vel pagi, vel martyrio, vel monasterio is qui ordinatur, designetur. Eos autem, qui absolutè ordinantur, decreuit sancta Synodus irritam, ac inualidam habere eiusmodi manuum impositionem, & nusquam exercere, ac operari posse ad eius, qui ordinauit, iniuriam.* Eo modo illum legit Dionysius Exiguus *in can. 184. Codicis Canonum Ecclesiæ*, ex quo transcriptus est textus *in cap. 2. hoc tit.* Statuunt igitur Sancti PP. neminem absolutè esse ordinandum, sed certo loco esse assignandum, in quo suo, siue Presbyteri, siue Diaconi, aut alterius ordinis fungatur officio. At ne quis causari possit, se generaliter Ecclesiæ fuisse ordinatum, & canoni satisfecisse, si modò in alio loco, prout libuisset, munus suum obiret, vt de S. Paulino retulimus; idcirco additum est in eo canone, *specialiter*, quasi innuant Patres, non cuilibet Ecclesiæ ciuitatis, sed huic, vel illi; non cuiuis pago, sed certo, ac definito; non cuilibet martyrio, aut monasterio, sed ei, quod fuerit nominatim expressum. Firmatur mirè hæc Concilij Chalced. constitutio ex Concilio Cabilonensi, temporibus Caroli Magni, *can. 43.* quæ verba etiam reperiuntur *in addit. capitul. lib. 3. cap. 37.* ibi: *Sunt in quibusdam locis Scoti, qui se dicunt Episcopos esse, & multos negligentes absque licentia dominorum suorum, siue magistrorum Presbyteros, & Diaconos ordinant: quorum ordinationem, quia plerumque in simoniacam incidit hæresim, & multis erroribus subiacet, modis omnibus irritam fieri debere omnes vno consensu decreuimus.* Vbi notandum est, errones illos Episcopos, quos Synodus Scotos appellat, non ideò damnari tantùm, quia vix sine simoniaca labe aliquos in alienis diœcesibus ordinarent, sed propter admissos in similibus ordinationibus errores, & eum præsertim, quo absolutè, nec ad vllum titulum, vel Ecclesiam illos ordinarent.

8. Exponitur textus in d. cap. 1. 70. dist.

Sed breuiter prosequamur expositionem eiusdem canonis relati *in cap. 1. 70. dist.* Aiunt Patres Ecclesiæ, *ciuitatis, siue possessionis*; alibi, *vel pagi*. Quibus verbis nonnulli ducti existimarunt, per verbum *possessionis*, admissam esse à Patribus ordinationem ad titulum patrimonij, & ab eo tempore patrimonium habentem, tanquam cum iusto titulo sacris Ordinibus initiari posse. Sed verius est, vsque ad tempora Alexandri III. in præsenti textu nullum initiatum fuisse ad titulum patrimonij; quare verius credo, siue retineatur vox *possessionis*, vel *pagi*, Patres sanxisse neminem ordinari posse nisi in Ecclesia ciuitatis, siue in Ecclesia in pago, aut possessione constructa. Non solùm enim olim constituebantur Ecclesiæ in vrbe, verùm & in vicis, pagis, & possessionibus: textus celebris Arcadij, & Honorij, qui floruerunt ante Concilium Chalcedon. *in l. 33. C. Theodos. de Episcop. & cleric.* illic: *Ecclesiis, quæ in possessionibus (vt adsolet) diuersorum, vicis, vel quibuslibet locis sunt constitutæ, clerici non ex alia possessione, vel vico, sed ex eo vbi Ecclesiam esse constiterit, eatenus ordinentur, vt propria capitationis onus ad sarcinam recognoscant.* Concilium Chalcedon. relatum *in cap. qui verè, 16. q. 1.* ibi: *Qui per ciuitates singulas, seu possessiones in monasteriis sunt.* Mens ergo Patrum

in

in d. cap. 1. est, neminem ordinari posse nisi ad titulum Ecclesiæ, quæ sit in ciuitate, seu pago, seu possessione constructâ. Prosequuntur Patres; *aut in martyrio*, id est, oratorio, seu pio loco, Martyrum reliquiis dicato, vbi sanctorum Martyrum sacra pignora reposita erant, de quibus Theodosius *in l. 2. C. de sacros. Eccles.* quæ est lex vltima *C. Theodos. de sepulchro violato*, ita sanxit: *Nemo Apostolorum, vel Martyrum sedem humandis corporibus æstimet esse concessam.* Vbi sedem Martyrum pro Ecclesiâ in honorem Apostolorum, seu Martyrum erecta interpretantur Mancinus *ibi*, Cuiacius *in paratitl. ad eundem titulum*, Spondanus *in cæmet. sacr. lib. 1. p. 3. cap. 14. in fine.* Faciunt Hieronymus *in vitâ Hilarion. Vt sublato ad villam suam Sancti corpore, martyrium fabricaret.* Strabo *de rebus Ecclesiast.* Martyria vocabantur Ecclesiæ, quæ in honorem aliquorum Martyrum fiebant. Sozomenus *lib. 2. cap. 26.* Illustrat Gothofredus *in d. l. final.* In illis martyriis clerici horas canonicas, & diuina officia psallebant: vnde in Concilio Epaun. *can. 23.* cauetur, vt Sanctorum reliquiæ in oratoriis villaribus non ponantur, nisi forsan clericos cuiuscunque parochiæ vicinos esse contingat, qui sacris cineribus psallendi frequentiâ famulentur. Ivo Carnot. *p. 3. Decreti cap. 78.* pro *clericos*, reponit numero singulari *clericum*; & pro *cineribus*, legit *pignoribus*. In eo ergo loco, vbi reliquiæ Martyrum erant, tanquam in Ecclesia clericus ordinari poterat, & ita ad titulum martyrij clericum ordinari sinunt PP. *in dicto cap. 1.* & in ipsis Martyrum sepulchris pij cultus frequentabantur. S. Paulinus *natali 6. S. Felicis*; & hoc erat Sanctorum memoriis communicare, iuxta interpretationem loci Apostoli *ad Roman cap. 12.* quam Optatus adhibet *in init. lib. 2.* Nec aliter legerunt cum Apostoli locum S. Hilarius *lib. de Synodis*, August. 2. *contra Faustum, cap. 21.* Epiphanius *hæresi 67*, Illustrant Turr. *lib. 4. pro Episcop. cap. 15.* Theoph. *tom. 18. fol. 527.* Sequitur, *vt in monasterio*; pro quorum verborum expositione sciendum est, primis illis temporibus monachos sacris Ordinibus non initiari, immò in eorum Ecclesiis constitui presbyteros, vt sacrificium Missæ celebrarent, vt constat ex ipso Concilio Chalcedon. *can. 4. & 8.* ibi: *Clerici, qui in ptochiis, & in monasteriis, aut martyriis constituti, sub potestate sint eius, qui in ea est ciuitate Episcopus, secundùm traditionem sanctorum Patrum.* Ex alia versione: *Clericis qui pauperum dispositioni, vel monasteriorum, vel martyriorum præsunt, sub potestate singulorum ciuitatum Episcoporum, secundùm canonum traditionem perdurent.* Extant apud Gratianum *in cap. quidam, §. clerici 18. q. 2.* latè probaui *in cap. 5. de tempor. ordin.* & dicemus infra *in cap. 1. de capellis monach.* Posteà cœperunt monachi sacris Ordinibus initiari, & constitui non solùm propriis Ecclesiis regularibus, verùm & sæcularibus *cap. sic viue, cap. clericatus, cap. vos autem, cap. legi, cap. monachi, 16. q. 1.* Nostris autem temporibus in huiusmodi regularium ordinationibus titulus non est necessarius, quia in illis cessat præcipua ratio, videlicet, ne mendicare cogantur, quam suprà assignauimus.

9. Canonem prædictum Concilij Chalcedon. amplexus fuit Vrbanus II. in Synodo Placentiæ habita, relata *in cap. 2. 70. dist.* ibi: *Sanctorum canonum statutis consona sanctione decernimus, vt sine titulo facta ordinatio irrita habeatur.* His duobus

SEQVVNTVR ALIÆ ECCLESIÆ SANCTIONES.

canonibus irrita dicitur ordinatio eius, qui sine certo titulo ordinatus fuit; quod est intelligendum quoad exercitium, ita vt suspensus ipse ordinatus maneat, vt post Glossam ibi docuerunt Turrisceremata & Acuña; quinimmò & Episcopum ita scienter ordinantem ab ordinum collatione manere suspensum, satis innuunt textus *in d. can. 1. cap. cùm secundùm, hoc tit.* in illis verbis: *In iniuriam ordinantis*; cui nulla alia iniuria irrogata considerari potest, quàm hæc suspensio ab ordinum collatione. Successit constitutio Alexandri III. in præsenti, qui duo nouiter statuit: primùm, vt loco suspensionis eam pœnam Episcopus qui ordinauit sine titulo, incurreret, vt teneretur de necessariis prouidere ita ordinatis, donec beneficium Ecclesiasticum sint assequuti, ad quod tempus referendus est Gregorius Turon. *lib. 8. cap. 20.* dum ait: *Faustinianus, qui ex iussu Gundobaldi, Aquensis vrbis Episcopus ordinatus fuerat, eâ conditione remouetur, vt eum Bertheramus, Orestesque, siue Palladius, qui eum benedixerant, vicibus pascerent, centenosque ei aureos annis singulis ministrarent.* Vnde cessauit suspensionis pœna, tam in ordinante, quàm in ordinato: in ordinante, quia alimenta præstat; in ordinato, quia si suspensus maneret, beneficium illi conferri Alexander non iuberet, quia suspensis beneficium conferri non potest, vt omnes tenent per textum ibi, *in cap. vt bona, de ætate & qualit.* & *in cap. postulasti 7. de cleric. excom.* Secundum nouiter constituit, vt ad titulum patrimonij possint clerici sacris Ordinibus initiari, quod constitutum non fuisse in Synodo Chalcedon. in illis verbis, *seu possessionis*, vt voluit ibi Turriscrem. iam suprà probaui, & obseruat eruditus Florens *in cap. 27. de rescript.* Temporibus tamen D. Hieronymi clericos ordinatos fuisse ad titulum patrimonij, aliqui deducunt *ex cap. vlt. 16. q. 1.* disertè tamen illud statuit Alexander in præsenti, in illis verbis, *nisi talis, &c.* quod confirmauit Concilium Trid. *d. sess. 21. de reform. c. 2.* Circa patrimonium autem, cuius intuitu clerici ordinantur, varia dubia exagitant, & examinant, tam practici, quam moralistæ, præcipuè an ita spirituale maneat, vt alienari non possit, vel priuilegiis, & immunitatibus rerum Ecclesiarum gaudeat? anque filius teneatur bona illa conferre cum cæteris fratribus? pro quorum solutione videndi sunt Matienzo *in l. 31. tit. 10. lib. 5. recopil.* Lasarte *de decima vendit. cap. 19. num. 9. & 51.* Gutierrez *lib. 1. practic. q. 8.* Narbona *in d. l. 1. tit. 3. lib. 1. recopil.* Illud certum est, ordinatum ad patrimonij titulum, nõ posse illud alienare, nec super eas possessiones censum constituere, vt pluribus relatis tenet Marinis *lib. 2. resol. cap. 48.* Post Alexandrum III. Innocentius III. *in cap. cùm secundùm, hoc tit.* præsentem constitutionem prorsus confirmauit, insuper statuendo, successorem in Episcopatu teneri similiter alimenta præstare ordinatis sine titulo, ac tenebatur ille, qui eos ordinauit. Facit Gregorius Turon. *lib. 8. hist. Franc. cap. 20.* vbi Faustinianus, qui iussu Gundobaldi, Aquensis vrbis Episcopus ordinatus fuerat, eâ conditione remouetur, vt eum Bertheramus, Orestes, & Palladius, qui eum benedixerant, vicibus pascerent, centenosque ei aureos annis singulis ministrarent. Et eâ etiã constitutione sublata fuit suspensionis pœna statuta in prioribus canonibus; ad quam etiã constitutionem respexit idem Innocentius *lib. 3. regestr. 15. epist. 184.*

 ibi:

ibi: *Per constitutionem nostram.* Nec audiendi sunt qui existimarunt, Innocentium abrogasse prædictam suspensionis pœnam, moti *ex cap. per tuas 37. cap. penult. de simonia.* Siquidem in eo textu suspensio incurritur, quia contra leges Ecclesiasticas, & in earum fraudem præcessit pactum, seu conuentio de remittendo, vel alienando patrimonio, ad cuius titulum quis ordinatus fuerat, & non petendi necessaria ab Episcopo ordinante; si autem absque fraude ordinatio procederet cum patrimonio, aut titulo nullo, tantùm cogeretur Episcopus alimenta præstare ita ordinatis. Tandem Concilium Tridentinum *sess.21. de reform. cap.2.* postquam sanxit nullum, quantumvis idoneum ad sacros Ordines, esse promouendum, nisi ad titulum beneficij, vel patrimonij, in fine ita cauit: *Antiquorum canonum pœnas super his innouando.* Quibus verbis innouari antiquam suspensionis pœnam, de qua *in d.cap.1. & 2. 70. dist.* docuerunt Suarez, Sanchez, & Nauarrus congesti à Barbosa *in d.cap.2.num.65.* Sed contrarium, videlicet Trident. tantùm innouasse pœnam dicti capitis cùm secundùm, & præsentis textus, videlicet, vt nullam suspensionem incurrant ordinator, & ordinatus, sed tantùm Episcopus teneatur prouidere de necessariis, quam plures docuerunt, quos refert & sequitur Barbosa *vbi proximè, num.67. & de potest. Episcop. p.2. alleg.20. num.27.* vbi exponit constitutiones Sixti V. & Pij II. editas contra malè promotos.

10. Prosequitur ratio decidendi.

His animaduersis, rationem præsentis assertionis duplicem assignant Innocent. III. *in dicto cap. cùm secundùm*, & Pattres Concilij Trident. *in dicto cap.2.* Innocentius primam repetit à iure naturali, & diuino; cùm enim dicat Apostolus *1. ad Corinthios cap. 9.* qui altari seruit, de altari viuat, & mercenarius à mercede sibi debita repelli non debet, *cap.11. Lucæ, cap. Ecclesiasticis 67.12. q.2.* dicemus latiùs *in d.cap. cùm secundùm*; ideò clericus, qui in Ecclesia ministrat, & in ea assiduum impendit famulatum, non debet priuari propriis stipendiis, immò de patrimonio Iesu-Christi sustétari debet, in cuius sortem & hæreditatem vocatus est, *cap. cleros, 21. dist.* quam rationem latè illustrat P. Gregorius *de benef. cap.36. ex num.1. & lib.16. syntag. cap.1.* Patres Concilij Tridentini secundam rationem assignarunt, videlicet, ne talis clericus paupertate oppressus in opprobrium ordinis, totiusque status clericalis dedecus mendicare cogatur, iuxta textum celebrem *in cap. Diaconi 23. §. aliàs, verf. mendicat infelix, 93. dist.* quam rationem illustrat Cuiacius *in nouella 3. in fine, & lib. 1. feud. tit. 1.* & in eius confirmationem expendi possunt textus *in l. si plures, C. de SS. Eccles. cap. 1. de instit.* iuncto Petro Gregorio *de benef. cap.8. à num. 1.* quare apud Romanos vt aliquis in militem eligi possit, priùs eius census, seu patrimonij ratio habebatur, vt constat ex Iul. Paulo apud Lypsium *de militia Romana*, Gellio *lib. 6. noct. cap.10.* probant Robertus *lib.3. de re iudic. cap. 2.* Lantdmeter. *lib. 1. de veteri cleric. cap.5.* Quæ rationes dedecoris, & stipendij, seu mercedis in compensationem laboris coniungendæ sunt, vt prima concludat neminem esse promouendum ad sacros Ordines absque titulo, ne mendicare cogatur, aut aliquod sordidum, vel illicitum officium exercere in opprobrium status clericalis. Secunda vt probet ordinatum sine titulo alendum esse, tam ab ordinante, quàm à quolibet successore Christi patrimonium obtinente, vt debitam laboris officiique sui mercedem & stipendium percipiat. Facit textus *in l. vnic. C. de periculo succes. parent.* iunctâ interpretatione, quam adduxi *in can.3. Concil. Illiber.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est ex proximè adductis, clericum ideo absque titulo ordinari non posse, quia cùm Ecclesiæ inseruiat, ab ea alimonias, & stipendia percipere debet, nec contrarium docetur *in d.cap.1. de postul.* quia vt in eius commentario dixi, verba illa, *si stipendiis Ecclesiæ sustentantur*, referenda sunt ad clericos in minoribus ordinibus constitutos, qui non aliter à postulando remouentur, quàm si stipendiis Ecclesiæ alantur. Nec obstat textus *in d.cap. clericos*; nam omisso Couar. *in cap.1. de testam.* dicendum est, textum illum referendum esse ad tempora primitiuæ Ecclesiæ, cùm beneficia Ecclesiastica nondum erecta erant, sed bona Ecclesiæ sub dispositione Episcopi consistebant; tunc enim si clerici bonis propriis patrimonialibus ali poterant, ex bonis pauperum aliquid percipere non valebant: nec eo casu Alexander III. in præsenti in ordinando, qui habet sufficiens patrimonium, petit aliud beneficium, seu titulum. Nec obstat, quod de clericis circuitoribus expendebamus; nam illi ordinabantur ad titulum certæ Ecclesiæ, sed eo modo, vt continuò circuirent plebem, & delicta spiritualia inquirerent, vt pro ipsius canonis expositione ait Balsamon in illis verbis: *Alij quidem canones in vicis, & in pagis Corepiscopos, & Presbyteros constituendos definierunt; præsens autem canon iubet fieri Periodeutas, & non Episcopos, ne dignitas Episcopi vilis, & contempta euadat: sunt autem Periodeutæ, qui hodie ab Episcopis promouentur Exarchi. Ij enim circumcursant, & delicta spiritualia obseruant, & fideles perficiunt; vnde circutores illi cum certo titulo promoti erant, sed pro munere proprio plebem circuibant.*

11. Respondetur difficultati.

Sed hucusque traditis obstat textus *in cap. postulasti 30. de iurepatron.* vbi docetur, posse clericum ad maiores gradus ascendere ad præsentationem, seu intitulationem Rectoris retinentis beneficium, quo casu clericus ordinandus nullum titulum assequitur ex tali præsentatione, nec ius futurum ad beneficium: igitur absque titulo potest quis ordinari. Pro cuius textus expositione sciendum est, intitulationem nihil aliud esse, quàm nominationem, vel præsentationem rectoris Ecclesiæ consentientis, vt alius ordinetur ad titulum Ecclesiæ, quam ipse possidet, consentiendo non vt eadem, vnaque Ecclesia illi simul conferatur; quod fieri non potest, iuxta textus *in cap. maioribus 8. cap. cùm non ignores 15. hoc tit.* sed tantùm consentiendo, vt certa portio fructuum loco pensionis assignetur ordinando, de qua intitolatione aliqui accipiunt textus *in cap. conquerente 6. de cleric. non resid. cap. proposuit 6. de filiis presbyt.* quæ intitulatio, vt difficultati satisfaciamus, non est titulus beneficij, sed cùm ex ea detur certa, & perpetua congrua sustentationis, meritò eo modo, quo patrimonium sufficiens est titulus ad ordines, ita est intitulatio illa: docuerunt Decius, Felinus, & alij, quos congerunt & sequuntur Gigas *de pens. q. 6. num.3.* Quintanadueñas *lib. 3. Ecclesiast. num.20.* talis autem intitulatus nullum ius habet ad ipsum beneficium, tam viuo, quàm defuncto ipso Rectore, vt

12. Exponitur Cap. postulasti, 30. de iurepatron.

vt pro ipsius textus interpretatione latè tradunt Rochus à Curte *in tract. de iurepatron. verbo Competens, num. 61.* Lambert. *eod. tract. lib. 3 q. 5. art. 6. num. 10.* & nos in eius commentario dicemus.

13. Exponitvr cap. 52. Synodi Maldensis. Ex suprà traditis lucem accipit textus *in can. 52. Synodi Meldensis*, vbi ita Patres sanxerunt: *Qui verò ex nostris parochiis, aut ad titulum, aut absolutè ordinari petuntur, nullatenus ordinentur, nisi aut in clero certo, & religioso, vel etiam in ciuitate, saltem vno anno immorentur, vt de vita, & conuersatione, atque doctrina illorum certitudo possit agnosci; & nemo absolutè quemquam ordinare præsumat, sicut sancti sanxerunt canones.* Ibi enim duo diuersa prohibentur: primum, vt nullus ordinetur, etiam ad titulum parochiæ, nisi per annum conuersatus fuerit in ciuitate, vt ita de vita, & moribus eius constet, iuxta ea, quæ adduxi *in cap. 9. de tempor. ordin.* Secundum, vt nemo absolutè ordinetur, id est ad titulum Ecclesiæ, sed specialiter ad titulum certæ Ecclesiæ; vnde verba posteriora ipsius canonis referenda sunt ad canones Concilij Chalced. & Placent. de quibus *in dicto cap. 1. & 2. 70. dist.*

Ex suprà traditis etiam exponendus est textus *in can 6. Concil. Valent. Hispan.* vbi ita statuerunt Patres: *Vt nullus alienum clericum secundùm decreta canonum sine consensu Episcopi sui audeat ordinare, sed nec illum sanctorum sacerdotum quisquam ordinet, qui localem se futurum primitus non spoponderit, vt per hoc nullus a regula, vel disciplina Ecclesiastica deuiare permittatur impunè.* Quibus verbis damnantur clerici volatiles, & desultorij, nulli titulo, nulli Ecclesiæ addicti, seu mancipati; & ideo iubetur, vt omnes, qui ordinantur, promittant se locales futuros, id est à proprio titulo, & Ecclesia non discessuros, iuxta suprà adducta ex veraque militia, sacra, & prophana. 14. Intelligitvr can. 6 Concil. Valent.

CAPVT V.

Idem [a] *in eodem.*

QVia in tantum quorundam processit ambitio, vt non duas, vel tres, sed plures Ecclesias perhibeantur habere, cùm nec duabus possint debitam prouisionem impendere: per fratres, & Coepiscopos nostros hoc emendari præcipimus, & de [b] multitudine præbendarum canonibus inimica, quæ dissolutionis materiam, & euagationis inducit, certumque continet periculum animarum, eorum, qui Ecclesiis deseruire valeant, indigentiam volumus subleuari.

NOTÆ.

1. [a] *EOdem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & habentur hæc verba in ipso Concilio Lateran. *cap. 14.* & statim postea annectuntur alia, quæ extant *in cap. præterea, de iurepatron.*

2. [b] *Multitudine.*] Quæ, seu pluralitas, beneficiorum duorum nomine verificatur, argumento capitis *pluralis 4.* vbi plura Pechius, & Canisius *de reg. iur. lib. 6. l. vbi numerus 12. ff. de testibus.* Atque ideò leges ecclesiasticæ hanc prohibitionem firmantes, duorum beneficiorum plerumque mentionem faciunt, *cap. clericum 21. q. 1. cap. is qui 19. hoc tit. in 6.* Clementina *si plures eod. tit.* Trident. *sess. 24. de reform. cap. 17.* sicut & dispensatio ad plura beneficia obtinenda, de duobus intelligitur, *dicto cap. is qui 19. in fine, cap. non potes 21. hoc tit. in 6. cap. dudum 54. vers. superest, de elect.* quod & in qualibet fauorabili dispositione procedit, *l. libertas 17. §. post annos, ff. de manumiss. testam.* Illustrat Barbosa *dict. 265.* Nec contrarium docetur in præsenti per hanc dictionem, *multitudinem*, quæ plura ex se petit, Facit etiam lex *1. ff. de option. legat.* vbi docetur eum, cui legata est optio seruorum, posse tres eligere. Igitur quia pluralitas in duobus non verificatur. Nam dicendum est, in præsenti textu non negari, quin pluralitas beneficiorum in duobus verificetur; sed mentionem multitudinis fieri, vt damnarent PP. expressè & specificè abusus, atque excessus eo tempore vigentes apud aliquos ambitiosos clericos, qui contra sacros canones non solùm duas, sed & plures Ecclesias possidebant, & ita contra interdictam pluralitatem veniebant; quæ pluralitas si in duobus verificatur, ex suprà traditis, fortiori ratione in multitudine; pluralitas enim simpliciter prolata ad duo refertur, *dict. l. libertas, l. inter 217. §. final. ff. de verb. signif. l. si pluribus 33. ff. de legat. 1.* textus ita intelligendus *in l. pluribus 32. ff. de procurat.* Si verò adjiciatur alicui numero præcedenti, importat augmentum illius, vt in præsenti, & *in cap. non debet 20. in fine, 65. dist. cap. 2.* ibi: *Duo, aut plura beneficia; de filiis presbyt. lib. 6. l. etsi post tres, ff. si quis cautionibus, l. hac adiectio, ff. de verb. signif.* Nec obstat textus *in dict. l. 1. ff. de option. legat.* nam omissis traditis à Pechio *in dicto cap. pluralis*, dicendum est, in ea specie legatarium, cui relicta fuit seruorum electio ex familia testatoris, posse tres eligere, laxatis iuris regulis, ex rescripto D. Pij, fauore vltimæ voluntatis; siquidem in ea plenior interpretatio facienda est, *l. 1. l. 3. l. plenum 12. §. sed si pecoris, ff. de vsu & habit. l. in testamentis, ff. de reg. iur. cap. cum dilecti 6. de donat.* Costa *lib. 2. select. cap. 4. num. 1.* Fachineus *lib. 13. controu. cap. 7. in fine:* prosequuntur latiùs ipsius textus interpretationem Pinel. *lib. 2. select. cap. 16.* Larreatigui *lib. 5. select. cap. 4. num. 3.* Ioannes Bertrandus in vita Proculi, qui rectè in eo textu pro *Cæcilio*, reponit *Æmilio.* Commentarium huius textus dabimus infrà *in cap. de multa.*

CAPVT VI.

[a] Idem.

CVm teneamur ex debito suscepti regiminis prouisioni clericorum intendere, tibi, & aliis Ecclesiarum Prælatis pro eis scripta nostra dirigimus, interdum etiam super illorum prouisione, qui aliud sufficiens beneficium habere noscuntur. Verùm aliquando ignoramus eos habere aliud beneficium, pro quibus tibi, & aliis Ecclesiarum Prælatis scribimus. Si preces & mandatum nostrum pro aliquo recepisti, vel aliquando recipies, qui aliud beneficium habeat, de quo valeat commodè sustentari, nisi fortè in litteris ipsis de alio beneficio, quod habeat, mentio habeatur: aut si non potest sine scandalo ei prouideri, æquanimiter sustinebimus, si pro eo preces, & mandatum nostrum non duxeris exequendum.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. textusque iste refertur inter acta Alexandri III. post Concilium Lateran. *p.* 30. *cap.* 2. & continet peculiarem decisionem circa prohibitionem pluralitatis beneficiorum, dum scribit Alexander, quod si Pontifex iubeat Episcopo vt beneficium conferat clerico aliud habenti, & Episcopus agnoscat ex tali collatione scandalum in Ecclesia generari, seu oriri posse, in similis rescripti executione supersedere debet, vt scandalum euitetur, cuius causâ, & vt cesset, plura in iure indulgentur, *cap. ad aures, de tempor. ordin. cap.* 2. *de præscript.* vbi probaui, & latiùs illustraui *in cap. si quando* 5. *de rescript.* ex quo commentario præsens petendum est, videndusque Salgado *de retent. bullar.* 1. *p. cap.* 3. *à princip.* & *cap.* 4. *per totum.*

CAPVT VII.

[a] Idem.

REferente nobis I. presbytero latore præsentium, accepimus, quod cùm duas Ecclesias haberet, Archidiaconus tuus ipsum alterâ illarum spoliauerit, & eam cuidam presbytero G. nomine assignauit; prædictus autem I. sentiens se in hac parte grauari, ad fratrem nostrum charissimum Rhem. Archiepiscopum [b] appellauit. Cúmque idem I. de mandato eiusdem Archiepiscopi in præscripta Ecclesia restitutus fuisset, memoratus G. ad nostram audientiam appellauit: postea verò præfatus Archidiaconus eundem I. eo quod ad præsentiam suam vocatus, vt alteram de prædictis Ecclesiis prænominato G. concederet, venire contempsit, vinculo excommunicationis [c] adstrinxit. Nos autem à sententia quâ tenebatur, facientes absolui, eundem ad te duximus remittendum. Quocirca mandamus, quatenus partibus ante præsentiam tuam conuocatis, præscripto I. vnâ de præfatis Ecclesiis, quam voluerit, cum pertinentiis suis relictâ, alteram præfato G. si Ecclesiam non habeat, non differas assignare. Si verò aliam habet Ecclesiam, ipsam alteri personæ idoneæ, beneficio Ecclesiastico carenti, incunctanter assignes.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] *In eodem,* legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. id est, in eodem Concilio Lateran. *p.* 30. *cap.* 3. vbi reperitur hic textus.

2. [b] *Appellauit.*] Quatenus omisso Episcopo ad Archiepiscopum appellatio in præsenti specie admitteretur, exposui *in cap. dilecti* 65. *de appellat.*

3. [c] *Adstrinxit.*] Quæ sententia ritè prolata fuit cùm appellationis instantia fuisset finita; quatenus tamen Archidiaconus Rhemensis iurisdictionem contentiosam in hoc casu potuisset exercere, explicaui *in cap. ad hæc, de officio Archid.* Commentarium huius textus dabimus *in cap. de multa* 28. *hoc titulo.*

CAPVT

CAPVT VIII.

Idem in Concilio [a] Turonensi.

MAioribus Ecclesiæ beneficiis in sua integritate manentibus, indecorum nimis videtur, vt minorum clericorum præbendæ patiantur sectionem. Idcircò, vt sicut in magnis, ita quoque in minimis membris suis firmatam Ecclesia habeat vnitatem, diuisionem præbendarum, aut dignitatum [b] permutationem fieri prohibemus.

NOTÆ.

1. [a] *Turonensi.*] Hæc Synodus celebrata fuit sub Alexand. III. contra Victorem Antipapam, vbi ipse damnatus fuit iudicio 18. Cardinalium, & 124. Episcoporum, de qua hæc referunt Sigebertus: *In octauis Pentecostes Alexander Papa tenuit Concil. Turon. anno Domini 1163. in quo excommunicauit Octauianum cum aliis schismaticis, & complicibus suis.* Ioann. Tyrius *in chron. de Regibus Franc. anno 1164.* qui est 27. Ludouici Iunioris, ibi: *Concilium Turonense sub Alexandro Papa habitum est, quo acta Papiensis Concilij, in quo Victor & Fridericus præfuerant, damnata fuerunt.* Matthæus Paris. *in histor. Anglic. Alexander Turonis Concilium celebrauit in Ecclesia sancti Mauritij duodecimo Kalendas Iunij, ad cuius vocationem permissione Regis Angliæ venerunt Archiepiscopi, & alij Angliæ prælati, Thomas Cantuariensis Archiepiscopus cum suis suffraganeis, & ad dexteram Papæ in Concilio sedit, & Archiepiscopus Eboracensis Rogerius ad sinistram, cum solo Episcopo Dunelmensi.* Ex actis vitæ Alexandri III. probat Binius *in notis ad hoc Concilium.* In ea nouem canones statuti fuerunt, quos refert Neubrigensis *in lib. rerum Angliæ*, & eorum sententias Corjolanus *in summa Concil. fol. 524.* In primo canone reperitur hic textus, & huiusmodi sectionem beneficiorum specialiter hoc Concilio prohibitam esse, constat *ex cap. tua, cap. dilecto 25. hoc tit. cap. quæsitum, de rerum permut. cap. 3. hoc tit. in 2. collect.*

[b] *Permutationes.*] Hanc partem exponemus *in cap. quæsitum, de rerum permut.*

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO PROBATVR ET TRADITVR. COnclusio, quæ ex hoc primo canone Concilij Turon. communiter deducitur, sic se habet: *Præbendæ, seu beneficia diuidi non debent.* Probant eam textus *in cap. tua 20. cap. dilecto 25. cap. vocante, cap. extirpandæ, hoc tit. cap. vnic. iuncta rubrica, vt ecclesiast. benef. sine diminut. conferantur: cap. si quis præbendas 1. quæst. 3.* Concil. Palentin. anno 1322. *can. 9.* Concil. Rhemense *cap. 9.* apud Carnot. *p. 3. Decreti, cap. 49.* ibi: *Sicut in vnaquaque Ecclesia presbyter debet esse, ita ipsa, quæ sponsa, vel vxor eius dicitur, non potest diuidi inter plures presbyteros, sed vnum tantummodo habebit sacerdotem, qui castè & sinceriter regat; vnde interdicimus, vt nullus præsumat Ecclesiam inter duos, vel plures diuidere, quia Ecclesia Christi vxor, & sponsa esse debet, non scortum, sicut Calixtus Papa testatur.* Consonant ecclesiæ Anglicanæ sanctiones, quas congerit Chopinus *lib. 2. sacr. pol. tit. 6. num. 17.* Concil. Londin. habitum anno 1237. cuius canonem refert Matthæus Paris. per hæc verba: *Statuentes vt nunquam deinceps in plures personatus, vel vicarias vna Ecclesia dimidatur.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & in titul. vt eccles. benefic.* vbi plures laudat Garaña, Stephanus Durantius *quæst. 48.* Robertus *lib. 1. rer. indic. cap. 7.* Vigheltius *in method. iuris can. lib. 3. q. 48. fol. 219.* Cironius *ad tit. vt Eccles. benef.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epist. 51.* Corrasius *de benef. lib. 1. cap. 4.* Valensis *eod. tract. lib. 2. tit.* , Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 28. cap. 15. & lib. 1. de rescript. cap. 25.* Solorzanus *lib. 3. polit. cap. 12.* Salcedo *de lege polit. lib. 2. cap. 19.* Anton. Augustinus *in epit. iur. lib. 15. tit. 12.* Ioannes Dartis *de benef. sect. 5. cap. 2. in fine*, Lotherius *de re benef. lib. 1. quæst. 28. n. 54.* Solorzanus *lib. 2. de iure Indiar. tom. 2. cap. 9. numer. 6.* Arniseus *tom. 1. de republic. cap. 2. sect. 1.*

Sed præsens assertio difficilis redditur sequenti consideratione, nam electores alicuius officij, seu ministerij, possunt stipendiorum talis officij partem alij assignare, *l. restituendæ, C. de aduocat. diuers. iud.* ibi: *In vtrunque diuidendum; l. final. C. de offic. magistr. milit. l. Seio, ff. de annuis legat.* quod contingit cùm æqualia sunt merita eorum, qui ad beneficium, seu præmium accedunt, vt contigit Scipioni, qui deuictâ Carthagine, cùm incertum esset quis ex duobus primus murum ascendisset, ambobus coronas donauit, vt referunt Liuius *lib. 6. belli Punici*, Plutarchus *in Scipione.* Igitur etiam beneficium, seu præbenda inter duos æqualiter dignos diuidi potest. Accedit, nam Episcopus potest, vt diuinus cultus augeatur, nouum onus spirituale beneficiis imponere, *cap. significatum, hoc tit.* Vnde Iuo Episcopus Carnot. in sua Ecclesia diuisit Præposituram, & dimidiam partem communitati Canonicorum contulit, ex qua fieret quotidianus panis, quem acciperent assidui, amitterent tardi, vt ipse refert *epistol. 219.* cuius verba retuli *in cap. de cætero, de cleric. non resid.* — 3. TRADITVR DVBITANDI RATIO.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens Concilij Turonensis constitutio, cuius rationem assignarunt Patres, quia videlicet maioribus beneficiis in sua integritate manentibus, indecorum est, vt minores præbendæ diuidantur: maiores præbendas appellant Patres Episcopatus, minores verò Canonicatus, portiones, & cætera beneficia. Ratio autem cur tam maiores, quàm minores præbendæ diuidi non debent, prouenit ex earum natura, quæ petit vnum tantùm sacerdotem beneficiatium: sicut vna diœcesis petit vnum Episcopatum, *cap. cùm* — 4. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

non igitur 15. *hoc tit. cap. in apibus* 7. *quæst.* 1. *cap. vnic.* §. *final.* 10. *quæst.* 3. *cap. final.* 21. *q.* 2. quia reputatur absurdum, vt vnum corpus duo capita habeat, vt docetur *in cap. quoniam* 14. *de offic. Ordin.* illic : *Ne vna, eademque ciuitas, siue diœcesis, diuersos Pontifices habeat, tanquam vnum corpus diuersa capita.* Illustrant latè Pereyra *de emptione & vendit. cap.* 26. *num.* 21. Bellarminus *de Romano Pont. lib.* 1. *cap.* 1. Simanchas *de repub. lib.* 3. *cap.* 2. & 3. Petrus Gregorius *eod. tract. lib.* 5. *cap.* 3. & 4. meritò ergo Patres Concilij Turon. prohibuerunt sectionem præbendarum, beneficiorumque diuisionem.

5. DISSOLVITVR RATIO DVBITANDI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt regulariter prohibita sit sectio præbendarum, quia tam maiores, quàm minores præbendæ debeant in sua integritate manere, vt ita tam in capite, quàm in membris vnitatem seruet Ecclesia; tamen quando auctæ fuerint Ecclesiæ facultates, poterit augeri præbendarum numerus, *cap. cùm M.* 9. *de constit. cap. vlt.* 33. *de v. s.* siquidem hæc regula Concilij Turonens. limitationem patitur, nisi adsit iusta causa præbendas diuidendi, constituendique plures ex vna, *cap. vacante* 26. *hoc tit. cap.* 3. *de Eccles. ædific.* ideoque vbi vtilitas Ecclesiæ id postulat, & præbendæ opibus abundant, iustè eas vacantes diuidit Episcopus, vt docet Innocentius III. *lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 50. ibi : *Gaufridus Eboracensis Archiepiscopus, de quadam magna prebenda duas instituit*; vbi notauit Bosquetus. Sicut enim licèt generaliter prohibitum sit, vt collator non possit conferendo beneficium partem fructuum vnius, vel plurium annorum sibi reseruare, *cap. probibemus, de censibus*; tamen id ex summa necessitate, & Pontificis licentia fieri valet, *cap. penult. de v. s.* & Ioannem XXII. & Benedictum XI. sæpe sæpius in subsidium belli aduersus fidei hostes partem fructuum beneficiorum reseruasse, refert Cironius *ad tit. vt eccles. beneficia diuidi possint*: quo modo sectionem beneficiorum in diœcesibus Palent. Calagur. & Burgensi defendit Salcedo *d. lib.* 2. *de lege polit. cap.* 19. inde etiam ex iustis causis pensiones constitui possunt. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 27.

6. EXPONITVR CAP. CVM VENISSENT, DE RESTIT. SPOL.

Primò superiori assertioni obstat textus *in cap. cùm venissent* 9. *de restit. spol.* vbi Archiepiscopus Eboracensis beneficium certo clerico contulit, reseruatâ pensione annuatim soluenda cuidam monasterio, ita vt defuncto ipso possessore plenè Ecclesia illa ad monasterium illud spectaret; & supponitur omnia ea ritè peracta fuisse ab Archiepiscopo : ergo quia Episcopus potest diuidere beneficium, partem vni, & aliam partem fructuum alij assignando. Cui difficultati facilè satisfaciemus si supponamus in eo casu Archiepiscopum ex iusta causa Ecclesiam monasterio concessisse, vt facere potest, *cap.* 4. *de donat.* & consentiente ipso possessore pensionem impositam fuisse; quod totum auctoritate Pontificia firmatum fuit, quæ confirmatio in eo textu præcessit, vt ex eius integra constat : vnde virtute ipsius confirmationis quid mirum, vt beneficium possit diuidi, & mortuo eius possessore in perpetuum monasterio adiudicari.

Secundò opponitur textus non vulgò notus *in cap. relatum* 12. *de testam.* in illis verbis : *Vbi autem in loco defuncti tantùm vnus est ordinandus.* Ex quibus facilè deducitur, aliquando in locum defuncti, ad eius beneficium plures eligi, ordinarique posse : ergo quia vna Ecclesia diuidi inter plures valet. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, verba proximè relata esse accipienda iuxta materiam, de qua agebatur, videlicet vt si defunctus habebat vltra præbendam simul administrationem Ecclesiæ, quia illi succedunt nouus beneficiarius, & simul Capitulum Ecclesiæ, cuius administrationem gerebat, bona Capitulo debentur : si autem administrationem non habebat, quia tunc vnus tantùm, videlicet qui in eius locum ordinatur, succedit, illi tantùm bona defuncti reseruantur, iuxta ea quæ dicemus *in cap.* 1. *de testament.* non tamen ex eo textu probatur in locum vnius beneficiarij plures eligi posse. 7. EXPONITVR CAP. RELATVM, DE TESTAM.

Tertiò opponi potest textus *in cap. proposuit* 6. *de filiis presbyt.* in illis verbis : *Ita quod præfatus R. medietatem omnium beneficiorum prædicta Ecclesia eidem in suo ordine seruiendo pacificè debeat ordinare.* Ex quibus apertè liquet, vnam Ecclesiam inter duos diuidi posse : ergo non rectè in præsenti sectio præbendarum prohibetur. Cui difficultati facilè respondetur, si obseruetur totam illam decisionem procedere ex speciali gratia & dispositione Pontificia; siquidem ipse Alexander III. magna æquitate ductus, eam fructuum diuisionem in ea specie fecit ex iusta causa; vnde rectè potuit beneficium in eo casu diuidi. 8. EXPONITVR CAP. PROPOSVIT DE FILIIS PRESBYT.

CAPVT IX.

Idem Cant.[a] Archiepiscopo.

RElatum est auribus nostris, quod cùm dilectus filius noster Iac. in Ecclesia tua per te canonicè sit institutus, & in Choro, Capitulo, & aliis, quorum communis est vsus, plenam sicut Canonicus habeat potestatem, nondum præbendam sibi iuxta promissionem tuam assignare curasti, licèt post promissum tuum plures præbendæ in ipsa Ecclesia vacasse dicantur. Quoniam igitur dignum est, & consentaneum rationi, vt postquam canonicus est institutus, & à te habuit in promissis de conferenda sibi prima præbenda, cùm in Ecclesia tua vacaret, debeat præbendæ integritate gaudere, præsertim, cùm sicut nobis proponitur, litteratus sit, & discretus : f. t. per A. s. p. m. quat. si idem Iac. in Ecclesia tua est Canonicus institutus,

&

& in Choro, Capitulo, & in aliis, quorum communis est vsus, potestatem sicut Canonicus habet, ei præbendam, si qua de antiquis in Ecclesia ipsa nunc vacat, vel cùm ibi primò vacauerit, omni oc. & contr. cessante, secundùm promissionem tuam concedas liberaliter, & assignes: ita quod de constantia, & grauitate possis meritò commendari, & nos propter hoc iteratò scribere tibi non compellamur, quia non est congruum, vt præbendâ careat, qui in Canonicum noscitur esse receptus.

NOTÆ.

ᵃ*Cantuariensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 11. de Ecclesia Cantuariensi iam nonnulla notaui *in cap.* 2. *de rescript.*

COMMENTARIVM.

1. Conclvsio refertvr, et impvgnatvr. EX hoc textu communiter deducitur: *Recepto in Canonicum, & in fratrem, prabendam quamcitò esse assignandam, pracipuè si illi promissa fuit tempore receptionis.* Quæ assertio valde difficilis est, dum supponit promissionem præbendæ nondum vacantis valere, & adimpleri debere, cùm expressè cautum sit ab ipso Alexandro III. in ipso Concilio Lateran. vt nullum beneficium promittatur antequam vacet, *cap.* 2. *cap. ex tenore, cap. relatum, de conces. prebend. cap.* 2. *eod. tit. lib.* 6. *cap. dilectus* 19. *cap. dilecto* 25. *hoc tit.* Igitur Archiepiscopus Cantuar. in præsenti casu, cùm non possit promittere præbendam vacaturam, cogi non debebat huiusmodi promissionem adimplere. Etiam difficilis est textus iste, dum supponit recepto in Canonicum necessariò præbendam proximò vacantem deberi, cùm certum sit canoniam sine præbenda consistere posse, *cap. cùm M. de constit. cap. in nostra* 32. *de rescript. cap. dilectus, hoc titul. cap. is cui* 39. *hoc tit. in* 6. *cap. final.* §. *in illis* 8. *de concess. prebend. lib.* 6. Igitur recepto in Canonicum necessariò præbenda conferri non debet.

2. Traditvr ratio decisionis. Adhuc tamen si rectè perpendatur præsens decisio, magnâ nititur iuris ratione, petitâ, tum ex eo, quod cùm Canonicus virtute receptionis in fratrem, habeat sedem in Choro, & locum in Capitulo, diuinisque intersit officiis, vt probaui *in cap.* 1. *hoc titulo*, vbi adduxi differentiam inter canoniam & præbendam; & tantùm virtute ipsius receptionis distributiones quotidianas lucretur, *cap. dilectus* 19. *hoc tit.* quæ inter fructus ecclesiasticos non enumerantur, *cap. dilecti* 27. *cap. licèt* 32. *hoc tit.* probaui *in cap. de cætero, de cleric. non resid.* & qui altari seruit, de altari viuere debeat, ac fructibus ipsius Ecclesiæ sustentari, vt infrà dicemus *in cap. cùm secundum, hoc tit.* meritò Alexander III. iubet Archiepiscopo Cantuar. vt Iacobo recepto in Canonicum, & in fratrem, præbendam proximè vacaturam conferat, vt in simili casu docetur *in cap. dilectus,* §. *cùm super, de conces. prebend. cap. si clerici* 11. *cap. si postquam* 13. *cap. si cui* 39. *de prebend. lib.* 6. *cap. si capitulo, cap. si soli, cap. final. de conces. prebend.* Accedit ratio specialis, præcipuaque huius decisionis; nam cùm Richard. Archiepiscopus Cantuar. promisisset Iacobo præbendam proximè vacaturam tempore receptionis in Canonicum, & in fratrem, promissioque hæc honesta, & possibilis esset, debebat illam adimplere, *ex l.* 1. *ff. de pactis, cap.* 1. *&* 3. iunctis ibi adductis, *eod. titul.* Rectè ergo Alexander III. Archiepiscopo Cantuarien. iubet, vt Iacobo præbendam proximè vacaturam conferat, quam se illi collaturum promiserat.

3. Refertvr hvivs textvs interpretatio. Nec obstat difficultas suprà adducta, cui variis modis DD. satisfacere intendunt. Glossa 1. Immola, Anania, Decius, & alij, quos refert & sequitur Barbosa in præsenti, *num.* 2. existimarunt promissionem præbendæ proximè vacaturæ in præsenti sustineri, quia non tam promissio hominis, quàm canonis erat; siquidem Canonico in fratrem recepto debetur præbenda proximè vacatura, ex iuris dispositione; vnde promissio in præsenti facta ab Archiepiscopo valuit, quia iuris regulis consona, conformisque erat; quia cùm tantùm expressisset, quod tacitè inerat, non mutauit naturam actus, *l.* 3. *ff. de legat.* 3. *cap. significasti, de elect.* Vnde in præsenti promissio potiùs a lege, quàm ab homine censetur facta, nec ex ea aliud ius quæritur Iacobo, quàm illud, quod à iure sibi competebat, *ex d. c. cùm M. de constit. cap. postquam, de prebend. in* 6. notauit Valesius *consult.* 72. vnde cùm hæc promissio legi potiùs, quàm homini accepto feratur, nihil mirum si non obstante Concilij Lateran. dispositione sustineatur. Nec hanc solutionem offendit textus *in cap. dilectus* 19. *hoc tit.* vbi videtur probari, promissionem præbendæ proximè vacaturæ, etiam recepto in Canonicum inutilem esse ex eo, quod expectare præbendam vacaturam repugnat Concilio Lateranensi. Nam huic difficultati respondendum est cum Immola, & Decio in præsenti, promissionem, de qua in eo textu, ideo inutilem esse, quia facta fuit non in consequentiam receptionis in Canonicum, sed potiùs principaliter ante receptionem; fuit enim facta in ipsa compositione, quam constat interuenisse ibi ante receptionem: vnde cùm facta fuisset ab homine, non à canone, hæc enim non aliter fit quàm præcedente receptione, mirum non est si contraria sit dispositioni Concilij Lateran. Nec etiam superiorem interpretationem euertunt textus *in cap. tua* 20. *cap. dilectus* 25. *hoc tit.* vbi probari videtur, quod nec etiam receptionis ratione potuit receptus expectare consequenter præbendam primò vacaturam. Quam difficultatem licèt agnouisset Decius in præsenti, *num.* 5. eam tamen insolutam reliquit. Nec feliciùs alij, dum illorum iurium sententiam accepto ferunt nullitati receptionis, de qua ibi; quæ expositio si vera esset, ineptè Pontifex affirmaret, Canonicum manere sub expectatione præbendæ primò vacaturæ; quandoquidem si receptio nulla erat, vtique præbenda non posset deberi virtute illius receptionis, argumento legis *non dubium, C. de legibus.* Quare verius dicendum est, in dictis iuribus non reiici, nec improbari expectationem præbendæ primò vacaturæ in genere, sed in specie, idest certi hominis; quod apertè colligitur

gitur ex serie eorum iurium, vbi proponitur, duos expectasse eandem præbendam, ad quam simul fuerant electi; quam electionem vt Pontifex impugnet, arguit ab euitando duplici absurdo, subijcitque, nec vtrique eam præbendam conferendam esse, ne sectio præbendarum admittatur, contra supra tradita proximo commentario; nec item alteri tantum, ne contingat alium manere sub expectatione præbendæ eiusdem, ex iure præcedentis electionis: vnde expectatio talis meritò in prædictis iuribus improbatur. Verùm hæc communis interpretatio huius textus conuincitur ex illis verbis, *promissionem tuam*; & ibi, *& à te habuerit in promissis*: ex quibus deducitur, obligationem Archiepiscopi Cant. non tam referri ad iuris necessitatem, quàm ad promissionis implementum, cùm sæpe sæpiùs Alexander referat promissam esse præbendam, & promissionem esse adimplendam. Hac ergo solutione omissâ Cironius *ad titulum de concess. præbend.* existimauit, textum hunc esse referendum ad tempora Alexandri III. ante Concilium Lateran. quo prohibita fuit huiusmodi promissio beneficij nondum vacantis: vnde cùm ante prohibitionem similis promissio admitteretur, ideo Alexander III. eam adimplendam esse ait. Sed hæc solutio, præterquam quod diuinatoria est, cùm non constet an hæc decisio præcessisset Concilium Lateranense, an postea emanasset, credi non potest compilatores primæ, & sextæ collectionis compilasse decisiones ipsiusmet Pontificis sibi contrarias, cùm si præsens derogata erat, quæ vtilitas eius compilationis? Quare his omissis, pro huius textus vera interpretatione sciendum est, varia fuisse pro temporum diuersitate obseruata, & statuta circa promissionem beneficij nondum vacantis. Primum tempus fuit, quod sicut hodie beneficiorum plenissima potestas ad summum Pontificem spectabat, *cap. omnes 22. dist. cap. cuncta 9. quæst. 3.* ita ad Episcopum institutio in minoribus spectabat, *cap. omnes 16. q. 7.* & collatio præbendarum ad ipsum, vel eius Capitulum pertinebat, *cap. dudum 22. cap. cùm Ecclesia, de elect.* Secundum tempus fuit Concilij Lateranensis celebrati sub Alexandro III. quo prohibita fuit promissio certi beneficij nondum vacantis, de qua *in cap. nulla 2. de concess. præbend.* vbi dicemus. Tertium tempus fuit Innocentij III. ampliantis prædictam prohibitionem, ita vt talis promissio incerti beneficij non admitteretur, nisi sub illa clausula, *cùm potuero*; vel, *cùm facultas se obtulerit*, vt *in cap. cùm dilectus 19. hoc tit. cap. ex tenore, cap. ad aures, de concess. præbend.* Sed quia sub illa clausula illicitæ fiebant pactiones, Bonifacius VIII. omnino prohibuit promissionem beneficij nondum vacantis, directè, vel indirectè, etiam sub illa clausula factam, *cap. 2. de concess. præbend. lib. 6.* iuxta quam temporum seriem facilè textus hic accipitur, & adducta difficultas dissoluitur; cùm enim temporibus Alexandri III. tantùm prohibita esset promissio certi beneficij nondum vacantis, non verò incertæ præbendæ, ideò in præsenti specie promissio futuræ præbendæ incertæ nondum vacantis sustinetur: at verò *in dicto cap. dilectus 19.* etiam talis promissio improbatur, quia iam damnata erat per Innocentium III. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, nam verum est, Canonicum absque præbenda stare posse, cùm præbenda adhuc non vacauit, non verò postquam vacauit, aut occasio promissionis se obtulit; quia tunc quamprimùm potest, debet illi præbenda conferri, *cap. final. de concess. præbend. lib. 6.* vt qui virtute receptionis ius ad præbendam tantùm habebat, ius in re per eius collationem assequatur. Duarenus *lib. 2. de sacr. eccles. cap. 8.* Ludouicus Gomez *in regul. de expectat. num. 38.* Staphileus *de litteris gratia, titul. de expectat. num. 40.* Ojeda *de incompatib. benef. cap. 12. p. 1.* vnde in præsenti meritò Alexander III. decreuit recepto in Canonicum, & in fratrem præbendam primò vacaturam conferendam esse.

CAPVT X.

Idem [a] *Canonicis regularibus, & monachis Eborac. diœc.*

AVaritiæ, quæ est idolorum seruitus,[b] ij debent radicem studiosiùs extirpare, qui sæculi vanitatibus renunciantes, Domino elegerunt in religionis habitu ministrare. Intelleximus quod in Ecclesiis vestris, de quibus certas pensiones consueuistis percipere, portiones, vel antiquos redditus minorastis, quos nonnulli clerici Ecclesiarum ipsarum olim habuisse noscuntur. Vnde quoniam hoc ex radice auaritiæ, & cupiditatis procedit, quam debetis modis omnibus euitare: d. v. p. A. s. præc. mandamus, quatenus, si quas portiones, vel antiquos redditus clericorum sine consensu Archiepiscopi vestri minuere, vel parœcias diuidere præsumpsistis, ad integritatem pristinam reuocetis.

NOTÆ.

1. [a] *Canonicis regul.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit cap. 10.* & post Concil. Lateran. *p. 13. cap. 1.* Canonici regularem vitam in communitate iam à quinto sæculo Ecclesiæ agentes, ad differentiam Canonicorum, qui extra communitatem degebant, regulares dici cœperunt, vt probant Chopinus *lib. 1. de sacra pol. tit. 3. num. 6.* Pennotus *lib. 2. histor. canonic. regul. cap. 1.* Sed cùm Canonicus à canone, qui latinè regula est, dicatur, aliqui improbarunt hanc geminatam nuncupationem, quasi canonicum regularem dicere idem sit, ac regularem regularem appellare. Ludouicus Viues *in notis ad Diuum Augustinum, lib. 3. de ciuit. Dei, cap. 15.* *Idem, inquit, est regularis, quod canonicus, à canone Græco. Hinc quidam monachi D. Augustini,* ne

ne non semel putentur regulares; his hac voce irrigandent. Corpulanus *in defensorio, 1.p.cap.5.ad 3.* ibi: *Qui regulati sunt ad obseruanda statuta Ecclesiarum Collegiatarum, & maxime Cathedralium, Canonici sunt, & nominantur; & patet quod est nugatio ponere ly Regulares, quia idem significat iste terminus, Canonicus, quod iste terminus, Regularis; & nulla est penitus differentia inter eos, nisi quia Canonicus est vocabulum Græcum, & ly Regularis, Latinum.* Sed docte illos refellit Pennotus *d. cap. 7. num. 1.* & cùm in tot decisionibus iuris Pontificij Ecclesiæ Præsules hac geminata nomenclatura vtantur, vt probaui *in cap. Dem, de vita & honest. cleric.* ad differentiam Canonici sæcularis, non est cur in his minutiis immoremur: Vnde cùm Alexander III. in præsenti scriberet non solùm monachis, verùm & regularem vitam profitentibus in Eboracensi prouincia, vbi erant plures Ecclesiæ Collegiatæ Canonicorum regularium D. Augustini, vt refert Pennotus *d. lib. 1. cap. 35.* ideo vt eos omnes comprehenderet, præsenti constitutione rescripsit generaliter Canonicis regularibus, & Monachis Eborac. Archiep.

2. [b] *Idolorum seruitus.*] Docte hanc metaphoram expressit, & exposuit Cresolius *lib. 4. mystag. cap. 31.* Hoc autem vitium vitiosissimum, per antonomasiam appellatum eleganter depinxerunt D. Augustinus *de verbis Domini,* ibi: *Insatiabilis sola auaritia diuinum semper rapit, atque nunquam satiatur; nec Deum timet, nec hominem veneretur. Nec patri parcit, nec hominem cognoscit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem seruat. Viduam opprimit, pupillum inuadit, liberos in seruitutem reuocat, testimonium falsum profert, res mortuis occupantur, & qui faciunt, non moriuntur? Quæ est illa animarum insania, amore vitam, appetere mortem: acquirere aurum, & perdere cælum?* Sallustius *in Catilin.* ibi: *Bellua fera, immanis & intoleranda, quæ quò tendit, agros, fana, atque domos vastat, diuina cum humanis permiscet, nec exercitus, neque mœnia obstant, quominus vi sua penetret; famâ, pudicitiâ, liberis, patriâ, atque parentibus cunctos mortales spoliat, quasi materia omnium malorum existit.* Cassiodorus *lib. 12. epist. 1. Reginam illam procacium vitiorum auaritiam fuge, cui cuncta vitia detestabili deuotione famulantur, quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria; agmen habet blandissimum, arma suscipis ex talentis, & per dulcedinem superat, quos amarâ deceptione captiuat.* Plura in eius detestationem congessit D. Ioannes Solorzanus *emblemate 59.*

COMMENTARIVM.

Pro huius textus expositione sciendum est, quod licèt beneficia sæcularia sæcularibus, regularia regularibus sint conferenda, *c. possessiones, de rebus Eccles. cap. 2. de stat. regul.* vbi exponemus textum *in c. fin. de confirm. vtili;* tamen plerunque beneficia sæcularia Ecclesiis tam monachorum, & monialium, quàm canonicorum regularium variis modis vniri & subiici solent, præcipuè duobus modis. Tamburinus *tom. 3. de iure Abbat. disput. 9. per totam.* Primò pleno iure quoad spiritualia, & temporalia, vt *in cap. 2. de supplenda neglig. cap. cùm & plantare 3. §. & in Ecclesiis, cap. quoniam 21. de priuil. cap. 1. de capel. mon. lib. 6. Clement. 1. §. verùm, de exces. Prælat.* Secundò dumtaxat quoad temporalia, redditus videlicet, & fructus eorum in monasterij lucrum conuertendos, institutione quidem, ac destitutione Episcopo reseruatis, vt *in cap. ad hæc, de offic. vicarij, cap. 1. & final. de capel. monach.* quæ vnio fit pro augmento religionis, & vt paupertati monasterij consulatur, relictâ congruâ sustentatione ipsis beneficiariis. Trident. *sess. 24. cap. 13. & 15.* docet Salgado *de protect. 3. p. cap. 9. num. 55.* Ad hunc secundum casum, cùm videlicet beneficium vnitum fuit tantùm quoad temporalia, referendi sunt præsens textus, & *in cap. de monachis, hoc tit.* vt docuerunt Flores à Mena *quæst. 10.* Garaña *in cap. 1. de capel. monach.* vnde docet Alexander hîc, non posse religiosos minuere redditus respectu portionis debitæ rectoribus, seu vicariis ipsarum Ecclesiarum: cuius constitutionis ratio prouenit ex eo; nam cùm Ecclesia sæcularis spectat ad regulares tantùm quoad temporalia, ita fructibus, & redditibus vti possunt, vt iniuria non irrogetur beneficiario, cui congrua portio ita assignanda est, vt vltra sibi necessaria etiam percipiat portionem, ex qua absque penuria Episcopo in iuribus Episcopalibus possit respondere, *cap. 1. §. sanè, de statu regul. lib. 6.* Trident. *sess. 7. cap. 7.* & *sess. 25. de regul. cap. 8.* probaui *in d. cap. 2. de supplend. neglig.* vnde rectè ait Alexander in præsenti, non posse regulares minuere portionem debitam prædictis Rectoribus, aut eorum vicariis; quod etiam procedit si ratione iurispatronatus præsentatio ad Ecclesiam sæcularem regularibus competat; nam adhuc eo casu intra congruam portionem præsentatum grauare non debent, *d. cap. de monachis.* 3.

CAPVT XI.

Idem *Præposito, & Capitulo* [a] *Insul.*

Significatum est nobis, quod cuidam sacerdoti præbendam vnam in Ecclesia vestra communi voluntate dedistis, ita [b] quod Missam de sancta [c] Maria (nisi corporis infirmitate grauatus sit) debeat quotidie celebrare; & Ecclesiam vestram non nisi communi, tam Præpositi, quàm Capituli assensu possit [d] dimittere, vel cuiquam præbendæ illius anniuersarium delegare. Quam siquidem institutionem eatenus confirmamus, vt prædictus sacerdos, nisi infirmitate corporis fuerit impeditus, assiduè debeat obsequium suum impendere Ecclesiæ memoratæ, & quantò frequentius potest ([e] salua honestate sua, & debita deuotione) Missarum solemnia celebrare:

celebrare: nec sibi liceat hoc illi subtrahere, siue causâ voluptatis, siue se ad aliam Ecclesiam transferendo.

NOTÆ.

1. [a] *INsul.*] *Insilensi*, legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 13. post Concilium autem Later. *p.* 50. *cap.* 9. legitur *Sulan.* Antonius Augustinus *in notis ad* 1. *collect.* legendum putat *Insulano*; sed verius est legendum esse *Insulensi.* Insulensis enim Ecclesia est in Belgio: eius Canonici à prima illius fundatione fuerunt canonici regulares, vt constat ex instrumento fundationis Balduini Comitis Flandriæ, qui dictam Ecclesiam fundauit anno 1035. vt refert Pennotus *lib.* 2. *histor. canonic. regul. cap.* 38. *num.* 7.

2. [b] *Ita quod.*] Sed hoc Capituli factum non leues continet difficultates. Primam ex eo, quod omnis pactio præcedens in spiritualibus simoniaca est, *cap. quamprimum* 1. *quæst.* 1. *cap. final. de pactis*, *cap. sua* 29. *cap. tuam* 34. *de simonia*: sed in præsenti præcessit duplex pactio; alia de Missa quotidiana celebranda, altera de non recedendo ab Ecclesia inuito Capitulo: ergo tanquam simoniaca admitti non debebat. Secunda ex eo nascitur, quia præbenda conferenda est purè absque vlla conditione, vel pacto, *cap. quam pio* 1. *quæst.* 2. *cap.* 2. *de elect. lib.* 6. quia talia simoniam redolent, *cap. per laicos* 16. *quæst.* 7. *cap. quam pridem*, *de pactis*; quod idem procedit in modo adiecto, *cap. verùm*, *de condit. apposit. l.* 1. *C. de donat. quæ sub modo*: igitur in præsenti, nec in modum conditionis, nec in formam modi poterat præbenda ita conferri, præcipuè, quia sicut præbenda diuidi non potest, *cap. maioribus* 8. *hoc tit.* ita nec tempore collationis nouum onus illi imponi, *cap. vnic. vt ecclesi. benef.* Sed primæ difficultati vt satisfaciant Glossa & communiter repetentes in præsenti, docent collationem præbendæ hîc factam non fuisse sub modo aut conditione, sed præbendæ ipsi vacanti tale onus impositum fuisse; & ita cum suo onere præbendam in nouiter electum transire, argumento textus *in dict. cap. vnic. vers. Si verò, vt ecclesi. benef. cap. ex litteris, de pignor.* Glossam sequuntur Decius *hîc, num.* 10. Abbas *in cap. Iacobus, num.* 3. *de simon.* Syluester *verbo Simonia, quæst.* 9. Spino *in specul. testam. gloss.* 7. *princip. a num.* 32. Sed licet hæc interpretatio vera sit, quatenus supponit Episcopum posse beneficio vacanti nouum onus adiicere spirituale, vt probaui *in d. cap. maioribus*, tamen præsenti decisioni non conuenit, cùm apertè ex ea constet, tempore collationis conditionem illam adiectam fuisse. Quare eâ solutione omissâ, placet aliorum sententia, qui docent in spiritualibus conferendis modum, aut conditionem similiter spiritualem absque vitio simoniæ adiici posse; quia tunc nihil datur spirituale, quod similitudinem pretij habere possit, vt latè probat Anguianus *lib.* 4. *de legibus*, *cap.* 7. *per totum.* Vnde cùm in præsenti casu Ecclesiæ præbenda collata fuisset sub spirituali modo, videlicet cum onere celebrandi Missam, meritò Alexander III. huiusmodi collationem, tanquam ab omni simoniæ labe immunem approbauit. Nec obstat secunda difficultas deducta ex eo, quod collatio beneficij sub conditione fieri non debet, *d. cap.* 2. *de elect.* quia tanquam actus legitimus eam recipere non valet, vt probant Selua *de benef.* 3. *p. quæst.* 10. Lambert. *de iurepatron. lib.* 2. *p.* 2. *quæst.* 3. *num.* 9. Couar. *lib.* 3. *var. cap.* 16. *num.* 2. Cui difficultati, vt aliqui satisfaciant, docent regulam textus *in d. cap.* 2. non procedere in conditionibus, quæ tacitè insunt, quæ etsi exprimantur, non vitiant actum: ita Glossa *in cap. significasti*, *de elect.* & *in Clement.* 1. *de restit. spol.* docent Nauarrus *in cap. accepta*, *oppos.* 7. *num.* 41. *de restit. spol.* Miranda *in manual. tom.* 2. *quæst.* 23. *art.* 17. Quare collatio beneficij rectè fit sub ea conditione, si idoneus est, vt docet Felinus per textum ibi *in cap. final. num.* 14. *de præsumpt.* quare cùm in præsenti casu, saltem in genere præbendæ inesset onus Missam celebrandi, etiamsi exprimeretur, non vitiabat collationem. Sed faciliùs responderi potest, textum *in d. cap.* 2. *de elect.* procedere in conditione, quæ suspendit actum, non verò in modo licitè adiecto, vt fuit in præsenti onus celebrandi Missam; quia tunc cum eo onere purè fit collatio; & tale onus adiici posse, iam probaui *in d. cap. maioribus.*

[c] *Missam de sancta Maria.*] Sed obstat quod Missa publica, & quotidie ex ritualibus Ecclesiæ statuta prætermitti non debet ob Missam priuatam, *cap.* 2. *de celebrat. missar.* vnde presbyterum non obseruantem rubricas ipsas Missalis Romani, lethaliter peccare defendunt Azor 1. *p. instit. lib.* 10. *cap.* 29. *quæst.* 6. pluribus relatis Diana 2. *p. tract.* 14. *resol.* 55. Igitur in præsenti casu non poterat à Capitulo iniungi onus quotidie celebrandi Missam de B. Virgine Maria. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, quod licèt in hoc casu grauamen de dicenda Missa imponeretur, non tamen ex eo derogatum fuit Ecclesiæ statutis, aut rubricis, ita vt obligatio assiduè celebrandi in præsenti debeat intelligi iuxta Ecclesiæ dispositionem, & consuetudinem, vt docuerunt Barbosa *de potest. Episc.* 2. *p. alleg.* 24. *numer.* 32. Diana 2. *p. tract.* 14. *resol.* 31. Vnde infertur, quod regulariter loquendo, clericus qui debet celebrare Missam secundùm dispositionem fundatoris, qui iussit vt quotidie Missam diceret de aliquo Sancto speciali, ritè adimplet onus sibi iniunctum, si iuxta Ecclesiæ rubricas celebret, vt tenent Lara *de capel. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 32. Syluester *verbo Missa, quæst.* 10. Manriquez *de differ. vtriusq. for. quæst.* 191. 3.

[d] *Possit dimittere.*] Hæc verba exposui *in cap. admonet*, *de renunc.*

[e] *Salua honestate.*] Vnde capellanus, qui obstrictus est per se Missam celebrare, ritè potest ob honestatem, & maioris deuotionis gratiam omittere singulis hebdomadis vnam, vel aliam, dummodo voluptatis causâ id non faciat, vt resoluunt plures congesti à Narbona *in horograph. hor.* 5. *numer.* 11. Prado *de Eucharist. quæst.* 83. *dub.* 15. §. 2. Leander, Lugo, & Diana, quos refert & sequitur Pater Henao *tom.* 2. *de sacrific. Missæ*, *disputat.* 19. *sect.* 3. *numer.* 31. qui sequentibus quæstionibus examinat, an talis capellanus ægritudine oppressus per longum tempus, teneatur per substitutum celebrare; & an his diebus, quibus propter honestatem, maioremque deuotionem 4.

tionem excusatur ab onere celebrandi, possit pro se, vel pro alio, accepto stipendio Missam celebrare; quæ omnia huic textui non malè annectuntur.

CAPVT XII.

Idem *Vvigor.* [a] *Episcopo.*

DE monachis autem, qui vicarios parochialium Ecclesiarum in tantum grauant, vt [b] hospitalitatem tenere non possint, nec honestam sustentationem habere, eam curam & prouidentiam habeas, quod ad præsentationem monachorum nullum recipias, nisi ei tantùm de beneficiis ecclesiasticis coram te fuerit assignatum, vnde iura Episcopalia possit persoluere, & congruam, atque sufficientem sustentationem habere. Illis autem sacerdotibus, quibus à te, vel prædecessoribus tuis in Ecclesiis monachorum cura est animarum commissa, eam subtrahere non poteris, nisi ipsis à monachis honesta, & sufficiens sustentatio fuerit assignata.

NOTÆ.

1. [a] VVigor.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 14. vbi additur pars capitis meminimus; vnde constat in præsenti, referri partem textus *in cap. meminimus, de appel.* vbi iam id notaui.

2. [b] *Hospitalitatem.*] Valde consonat textus *in cap.* 1. *de supplend. neglig.* vbi quæ ad hunc textum spectant, adduxi, & *in c. auaritiæ* 10. *hoc tit.*

CAPVT XIII.

Idem [a] *Salernit. Archiepiscopo.*

ADhæc, licèt consuetudo illa non sit consona rationi, secundùm quam clericus, si à Kal. Mart. vsque ad Kal. Nouembris decesserit, totum fructum beneficij, quod debet anno illo percipere, secundùm suam voluntatem largitur: quia tamen in multis Ecclesiis obseruatur, eam satis in Episcopatu tuo poteris tolerare, præsertim si clericus, in decessu suo grauetur onere debitorum. Illud est omnino rationi contrarium, vt vnus clericus in vna Ecclesia, vel in diuersis Ecclesiis Archidiaconatum & [b] Decanatum obtineat, cùm singula officia in Ecclesiis assiduitatem exigant personarum.

NOTÆ.

1. [a] SAlernit.] Ita legitur in prima collectione, *sub tit. de testam. c.* 7. vbi additur pars capitis *tua nos, & infrà*: sed legendum esse, *cùm tu, & infrà*, iam notauit Antonius August. in ipso textu, vnde cognoscitur priorem partem extare *in cap. cùm tu, de vsur.* aliam *in cap.* 4. *de cohabit. cleric.*

2. [b] *Archidiaconatum & Decanatum.*] Nisi ex dispensatione Pontificia, vt *in cap. tua, de cleric. non resident.* vbi notaui, aliàs nemo potest obtinere vtramque dignitatem. Commentarium huius textus dabimus *in cap. de multa, hoc titul.*

CAPVT XIV.

Idem [a] *Burdegalensi Archiepiscopo.*

PRæterea de Arch. G. qui in tua, & Tolosana Ecclesia [b] Archidiaconus sit constitutus, in vtraque [c] regulariter professus, collectis illis, quæ in Archidiaconatu Ecclesiæ tuæ colligere potest, præter conscientiam tuam Tolosam regreditur, & ibi per annum, vel eo ampliùs moratur: prudentiæ tuæ significamus, vt eundem G. si res ita se habet, altero, quem maluerit, Archidiaconatu, oc. & ap. ces. facias esse contentum.

NOTÆ.

1. [a] BVrdegal.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de excess. Prælat. cap.* 4. & post Concilium Lateran. *p.* 24. *cap.* 5. vbi extat integra huius textus: eius prior pars extat *in c.* 2. *qui matrimonium accusare, in* 1. *collect.* Burdigala ciuitas Galliæ est, supra Garumnam flumen, ad mare

mare Oceanum, vt refert Parpirius Mason. *in descript. Galliæ per flumina, fol.* 553. Prima prouincia Aquitanica, Burdegala est, ita dicta, vt ait D. Isidorus *lib.* 18. *etymol.* quòd Burgos Gallos primùm colonos habuerit: plura de eius situ, & antiquitate tradit Chenu *in chron. fol.* 411. habet Ecclesiam Cathedralem dicatam sancto Andreæ, de cuius Primatu egi *in cap. final. de maiorit. & obed.* Gaufrido, seu Geufrido eius Præsuli missa est præsens decisio.

[b] *Archidiaconus.*] Iuxta consuetudinem Galliæ in præsenti relatam, & iam notaui *in cap. tua* 8. *de cleric. non resid.*

2. [c] *Regulariter.*] Olim enim in vtraque Ecclesia Metropolitana, Burdegalensi videlicet, & Tolosana, canonici vitam regularem profitebantur, iuxta regulam D. Augustini. De Burdegalensi ita ex Vicentio, & Antonio *in vita Caroli Magni, cap.* 29. refert: *Beatum namque Rolandum super duas mulas, tapeto aureo subnectum, palliis tectum, vsque ad Blauium Carolus deferri fecit, & in Beati Romani Basilica, quam olim ipse ædificauerat, Canonicosque regulares intromiserat, honorificè sepeliuit.* Quæ verba de ipsa Ecclesia Burdegal. exponit Pennotus *lib.* 2 *histor. canonic. regul. cap.* 33. *n.* 11. Tolosanam Ecclesiam etiam vsque ad annum 1500. Canonicorum regularium fuisse liquet *ex cap. in causa, de elect.* & ex chron. Tolosan. vbi legitur, quod Carolus Magnus circa annum 890. in medio ciuitatis posuit monasterium, constituens ibi sedem Archiepiscopalem: refert Pennotus *d. cap.* 33 *num.* 20. Vnde Archidiaconus, de quo in præsenti, in vtraque Ecclesia vitam regularem fecerat, professusque erat. Commentarium huius textus dabimus infrà *in cap. de multa.*

CAPVT XV.

Alexand. III. [a] *Ianuensi Episcopo.*

CVm non ignores, quod vna Ecclesia [b] vnius debet esse sacerdotis, mirabile gerimus, & indignum, si vni personæ locum in pluribus Ecclesiis velis concedere, & in Episcopatu tuo inducere consuetudinem [c] Gallicanæ Ecclesiæ, quæ cùm vnum ad plura recipiat beneficia, contra sacrorum canonum instituta, non comprobatur à nobis, licèt non possit [d] præ multitudine dilinquentium emendari. Cùm igitur nuntius illius presbyteri, qui in duabus Ecclesiis locum habere conatur, & quidam clerici Ecclesiæ sancti G. de Raballo, in qua locum se habere dicebant, ad præsentiam nostram accesserint: nos attendentes non esse conueniens, vel honestum, vt idem presbyter locum in duabus Ecclesiis habeat, volumus, & mandamus, quatenus illo beneficio, quod habet, faciatis eum manere contentum. Quod si fortè Archipresbyter, & clerici alterius Ecclesiæ in eum consenserint, eis nunc dissidentibus, cum ipsorum scandalo non debet locum in ipsa Ecclesia, vel quærere, vel ha bere.

NOTÆ.

1. [a] *GEnuensi.*] *Ianuensi,* legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Sed idem esse Ianuam, ac Genuam, iam suprà notaui *in c.* 21. *de elect.* vbi nonnulla de hac Ecclesia congessi.

[b] *Vnius debet.*] Ita vt nec plures ad eam eli-
2. gi debeant, iuxta adducta *in cap. maioribus, hoc tit.* nec vnus ad plures, vt in hoc textu docetur.

[c] *Gallicana.*] Vt notaui *in cap. antecedenti.*

[d] *Præ multitudine.*] Est enim tam tritum,
3. quàm certum, mitiùs agendum esse cùm multitudo deliquit, aliquidque seueritati detrahendum, cùm non huius, aut illius periculum, sed multorum iacet strages; magisque tunc monendo, ac minando, quàm puniendo agi debere, vt ex Sanctis Patribus probat Gratianus *in cap. constitueretur,* 50. *distinct. cap. ordinationes, cum sequent.* 13. *quæst.* 4. & pluribus rationibus adstruunt Farinacius, & Tiraquel. *de pœnis temper. causa* 47. adducentes versum illum:

Per populum multum crimen pertransit inultum.

Cui conuenit Seneca *lib.* 2. *de ira, cap.* 10: ibi: *In singulos seueritas Imperatoris distringitur; at necessaria venia est, vbi totus deseruit exercitus: nam licet non tollat culpam, nec iram sapientis turba peccantium; intelligit tamen quàm iniquum sit, & periculosum irasci publico vitio.* Sic etiam Scipio Africanus seditione inter milites ortâ, in eos tantum, à quibus initium tumultus cœperat, animaduertendum censuit, dicens, ita fieri posse, vt pœna ad paucos, exemplum ad multos perueniret: referente Plutarcho *in Scipione.* Illustrat D. Iannes Solorzanus *embl.* 75. *in fine.* Sed si multitudo in suo scelere perseueret, aut delictum commissum fœdissimum, grauissimumque sit, tunc totam quoque puniri posse, & deleri solere, constat ex generali Sodomorum punitione, & illa, quam Moyses propter peccatum idololatriæ in viginti duo millia hominum fecit. Commentarium huius textus reperies *in cap. de multa, hoc tit.*

CAPVT

CAPVT VI.

Innocentius III. [a] *Zamorensi Episcopo.*

CVm secundum Apostolum, qui altari seruit, de altari viuere debeat: & qui ad onus eligitur, repelli non debeat à [b] mercede: patet à simili, vt clerici viuere debeãt de patrimonio Iesu Christi, cuius [c] obsequio deputantur, vt ipsa nominis ratio persuadet. Cùm enim à κλῆρος, quod est sors, vel hæreditas, [d] appellentur, quia in sui ordinatione, vel assumuntur in hęreditatem Domini, vel assequuntur hęreditatem in ipso, vt verè possint psallere cum Propheta: Dominus pars hæreditatis meæ; dignum est vt Ecclesiæ stipendiis sustententur, in qua, & per quam diuinis obsequiis adscribuntur. Licèt autem [e] prædecessores nostri ordinationes eorum, qui sine certo titulo promouentur, in iniuriam ordinantium irritas esse voluerint, & inanes; nos tamen benigniùs agere cupientes, tamdiu per ordinatores, vel [f] successores ipsorum prouideri volumus ordinatis, donec per eos ecclesiastica beneficia consequantur: ne fortè clamores pauperum clericorum, quos in aures Domini Sabaoth credimus introire, induratâ facie negligere videamur. Inde est, quod cùm dilectus filius Bernardus lator præsentium, à [g] G. bonæ memoriæ prædecessore tuo (sicut asserit) in officium fuerit Subdiaconatus nullo præsentante promotus, nec vllum sit ecclesiasticum beneficium assecutus: fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si eum cum dilectis filiis I. Decano, N. magistro scholarum, & Helia, Canonicis Zamorens. quibus examinationem ipsius duximus committendam, idoneum repereris, & ecclesiastico beneficio non indignum, tamdiu ei vitæ necessaria congruè subministres, donec per te in Zamorensi Ecclesia, vel in alia fuerit competens ecclesiasticum beneficium assecutus: sciturus pro certo, quod si per [h] examinationem illorum fuerit repertus idoneus, & tu ei iuxta mandatum nostrum neglexeris prouidere, cùm hoc nobis per eorum litteras innotuerit, ad id exequendum te per districtionem ecclesiasticam compellemus; quia sicut nolumus iniusta præcipere, sic cùm iusta præcipimus, volumus efficaciter exaudiri. Datum Laterani III. Non. Aprilis.

NOTÆ.

1. [a] *ZAmorensi.*] Ita etiam legitur in tertia collection., *sub hoc tit. c.* 1. & in epistolis editis à Suleto, *fol.* 37. ex quo codice ita restituto huius textus integram. De Ecclesia Zamorensi nonnulla notaui *in cap.* 4. *de supplenda neglig.* Præsens epistola missa est D. Petro ipsius Ecclesiæ Præsuli, qui floruit in ea circa annum 1203. vt refert Ægidius Gonzal. *in theatro ipsius Ecclesiæ.*

2. [b] *A mercede.*] Consonant D. Gregorius relatus *in cap. ecclesiasticis* 12. q. 1. D. Cyprianus *lib.* 4. *epist.* 2. *ad Anton.* ibi: *Operari tu putas rusticum posse, si dixeris, agrum peritiâ omni rusticitatis exerce, culturæ diligenter insiste, sed nullam messem metes, vendemiam nullam premes, nullos oliueti tui fructus capies, nulla de arboribus poma decerpes.* Liu. ait *lib.* 5. nusquam operam esse sine emolumento, nec emolumentum sine impensa opera esse. Cassiodorus *lib.* 10. *var. epist.* 27. nimis impium aiebat plenissimis cellis vacuos esurire cultores. Vnde Ecclesiæ praxis semper fuit, clericos omnes Ecclesiis inseruientes à populo stipendia accipere, vt ex canonibus compilatis *causâ* 12. *q.* 2. exploratum est. Vnde indotata Oratoria erigi non licere, nisi congruâ dote, ad alimoniam ministrorum, statuitur in Concil. Brachatensi 2. *can.* 5. Tolet. 3. *can.* 9. Mogunt. sub Arnulpho *can.* 4. Vvormat. *can.* 6. & 55. Trosleian. *can.* 6. Facit D. Hieronymus *epist.* 1. *ad Heliodorum*, dum illud discrimen assignat inter clericos & monachos, vt clericis stipendia debeantur, monachi stipendia debeant, ibi: *Alia causa est monachorum, alia clericorum: clerici pascunt oues, ego pascor: illi de altari viuunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero.* Quod omne in religione obseruatum legimus; in Iudaica enim, & veteri lege Pontifici, Sacerdotibus, & Leuitis pro ministerio, quod impendebant in templo, pro sacrificiis, quibus vacabant, & diuinæ religionis officiis, quæ procurabant, decimæ, primitiæ, & alia tributa ad eorum sustentationem à cæteris pendebantur, *Numerorum cap.* 18. *vers.* 21. ibi: *Filiis autem Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis.* Et *lib.* 2. *Esdræ*, *cap.* 10. *vers.* 37. variæ oblationes etiam fuerunt assignatæ: quare sacerdotes veteris legis diuites fuisse, præ aliis omnibus probat Becanus *in analog. c.* 7. *q.* 6. *in fine.* In Gentilium religione varia, & plura fuisse stipendia assignata sacerdotibus, & flaminibus, probat latè Antonius Monchianellus *de sacrificio Missæ*, *cap.* 20. Salmasius *in Spartianum pag.* 1. *linea* 24. & *in Vopiscum fol.* 378. Sed si ex præcepto Apostoli in præsenti relato clericus non potest ordinari sine titulo, quomodo Innocentius hîc, & Alexander III. *in cap.* 4. *hoc tit.* statuerunt, quod si clerici ex paterna hæreditate, seu proprio patrimonio sustentari possent, etiam absque titulo, ex quo alantur, possint ordinari? cùm Summus Pontifex non possit mutare, aut corrigere quæ à Christo Domino, & eius Apostolis statuta fuerunt, *cap. in nouo*, 21. *dist. cap. sunt quidam* 25. *q.* 1. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, Apostolum aliquando

do referre ea, quæ sunt legis naturalis, vt *non occides, non mœchaberis, &c.* ad Romanos *cap.* 13. aliquando verò ea, quæ sunt legis supernaturalis, vel diuinæ, vt *non circunciderís*, ad Galathas *cap.* 5. aliquando ea, quæ sunt tantùm legis positiuæ, vt quod Episcopus non sit bigamus, præceptum de ieiunio, & similia, 1. *ad Timoth. cap.* 3. Cùm ergo Apostolus refert aliquid iuris naturalis, vel diuini, id immutabile est; quia iura illa immutabilia sunt, *cap. final.* vbi probaui, *de consuetudine*: docent plures congesti à Cenedo *collect.* 196. *ad Decret.* & pluribus relatis Thomas Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disp.* 6. *n.* 4. Basilius *eod. tract. lib.* 8. *ferè per totum.* Quando verò Apostolus refert aliquid iuris tantùm positiui, an Pontifex in eo dispensare possit, dubium est? Cuius solutio pendet ex illa quæstione, vtrum D. Petrus primatum habuerit supra alios Apostolos, vt tanquam maior ipse, & eius successores, possint immutare, & corrigere, quæ ab aliis Apostolis statuta erant, cùm tantum superior possit corrigere legem inferioris? In qua quæstione dicendum est, simpliciter in Apostolatu Apostolos æquales fuisse, pariterque à Domino vocatos, iuxta illud Ioannis c. 20. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Lucæ *cap.* 6. ibi: *Nonne ego vos duodecim elegi?* & *c. in nouo* 21. *dist.* ibi: *Pari consortio honorem, & potestatem acceperunt.* Hæc tamen non impediunt primatum, & supremam iurisdictionem D. Petri, quam ipse specialiter, & immediatè à Christo Domino accepit, *Ioannis c.* 21. ibi: *Pasce oues meas*; & *c.* 16. *Matthæi*: *Tibi dabo claues, & quodcunque ligaueris,* &c. *c. ita Dominus* 7. 19. *dist. c. puto* 35. *c. beatus* 37. 2. *q.* 7. Probant, & latè explicant D. Thomas, Bonauent. & alij SS. PP. congesti à Bellarmino *lib.* 1. *de Rom. Pontifice, c.* 10. & *lib.* 4. *c.* 22. & 23. Caietanus *in opusc. tom.* 1. *tract.* 1. *c.* 3. & 4. Iacobatius *de Concil. lib.* 5. *art.* 8. Quibus animaduersis dicendum est, quod cùm maiorem iurisdictionem, summumque Ecclesiæ primatum supra reliquos Apostolos D. Petrus habuisset, consequens est Romanum Pontificem eius successorem posse vtilitate suadente immutare statuta positiua Apostolorum, vt probant ex D. Thoma Turriscremata *de potest. Papæ, q.* 63. Syluester *verbo Excommunic.* 5. *n.* 10. Vnde passim in iure legimus immutatas pœnas, & correctas nonnullas ceremonias à Sanctis Apostolis in suis canonibus statutas: item dispensatum cum bigamo vt ordinetur, *in c. lector*, 34. *dist.* notaui *in c.* 2. *de bigamis.* Sed licet hæc vera sint, adhuc vrget difficultas suprà adducta; nam sententia relata ab Apostolo in præsenti à lege naturali, & diuina prouenit, videlicet vt qui altari seruit, de altari viuat, iuxta illud Lucæ *c.* 10. *Dignus est operarius mercede sua.* Vnde videbatur Pontificem in hoc casu dispensare non posse. Cui difficultati vt satisfaciamus, obseruandum D. Paulum 1. *ad Corinth.* 8. in præsenti relatum, nullatenus asseruisse aliquâ lege diuina statutū fuisse vt nullus clericus ordinaretur sine titulo; sed tantùm dixisse altari inseruientem de altari viuere debere, dum 1. *ad Corinth. c.* 9. ait: *Quis militat suis stipendiis vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Et paulò post: *Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?* Item 1. *ad Timoth. c.* 5. *Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.* Ex qua sententia Ecclesiæ Patres deduxerunt, neminem sine titulo esse ad sacros ordines promouendum, *dist. cap.* 1. & 2. 70. *distinct.* Sed cùm hæc constitutio positiua esset, rectè potuerunt Alexander *in dicto cap.* 3. & Innocentius *in præsenti*, statuere, vt pro titulo haberetur patrimonium ipsius ordinandi.

[c] *Cuius obsequio.*] Clerici enim per sacrum ordinem destinati sunt à populo, vt pro eo orent, quemadmodum, & Tribus Leui in antiqua lege pro vniuerso populo diuinis officiis vacatura à Deo ipso electa fuerat, vnde diffiniuntur clerici, Qui diuino cultui ministeria religionis impendunt, *in l.* 2. *C. Theod. de Episc. & cleric.* ac si diceretur, ab iis, qui ordinantur pro diuino cultu, religionis officia præ cæteris exhibenda esse, atque ideo ex destinatione Ecclesiæ, ex munere, & officio publico, totiusque Ecclesiæ nomine pro populo precantur, dum pensum seruitutis suæ soluunt, vt ait textus *in c.* 1. *de celebr. Missar.* Eligius *homil.* 9. *in Cœna Domini*, ibi: *Canonicis horis quotidie iuxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodiis, precibusque consuetis Dominum rogare, & laudare non desistant.* 3.

[d] *Clerici appellantur.*] *Cap. cleros*, 21. *dist. cap. clericus* 5. 17. *q.* 1. illustrant latè Petrus Gregorius *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *cap.* 1. Alciatus *lib.* 4. *parerg. cap.* 1. Vvadingus *ad opera D. Francisci, epistol.* 13. Quiacius & Fabrotus *in rubric. de vita & honest. cleric.* fusè Hallierius *de sacris elect. in princip.*

[e] *Prædecessores.*] *In cap.* 1. & 2. 70. *dist. cap.* 2. & 4. *hoc tit.*

[f] *Successores ipsorum.*] Sed si ordinatores in pœnam improbæ ordinationis tenentur alimēta ita ordinatis præstare, quomodo eorum successores ex facto, & delicto ipsorum teneri possunt cùm ex delicto authoris successor non teneatur, *l. vnic. C. ne ex delict. defunct. l. si is qui* 3. *C. si pendem appel.* plura Pichard. *in* §. 1. *Instit. de perpet. & tempor.* ne vnius delictum innocenti præiudicet, contra regulam *Non debet*, 21. *de reg. iur. lib.* 6. *l. non debet, ff. eod. tit.* & ne ex delicto alterius innocens teneatur, contra legem *sancimus, C. de pœnis.* Cui difficultati, omissis variis solutionibus adductis à Glossa & Repetentibus hîc, dicendum est, onus alendi clericos ordinatos sine titulo non esse personale, nec in pœnam delicti impositum; sed tale onus reale esse patrimonij illius Ecclesiæ, in qua ordinatus inseruit, & ministrat, vt ex auctoritatibus in præsenti relatis constat: quare simile onus transit cum ipso patrimonio in quemlibet illius possessorem, seu administratorem. Par ergo obligatio hæc est, tam in ordinante, quàm in eius successoribus, patrimonium, seu bona ipsius Ecclesiæ possidentibus, *cap. accepimus, de ætate & qualitat.* Vnde non tam ex delicto ordinantis, quam ex onere reali eius successor in dignitate cogitur in hoc casu alimenta præstare. 4.

[g] *G.*] Guillelmo videlicet, qui fuit vnicus huius nominis, vt refert Ægidius Gonzalez *in theatr. ipsius Eccles.*

[h] *Competens.*] Idest sufficiens ad congruam, honestamque sustentationem, *d. c. Episcopus* 4. *hoc tit.* ibi: *Conuenientia stipendia.* Trident. *sess.* 21. *de reform. c.* 2. ibi: *Quod sibi ad victum honestè sufficiat.* Quale autem beneficium sufficiens dicatur, in iure expressum non est; nec facilè statui potest, cùm hoc ex pluribus facti circunstantiis proueniat,

ueniat, iuxta textum *in l. 1. ff. de iure delib.* Facit textus *in l. quæsitum 13. ff. de testibus.* Vnde Episcopi arbitrio relinqui, verum beneficium sit sufficiens, vel non, docent Salcedo *in praxi, c. 18. n. 4.* Patisius *lib. 2. de resig. benef. q. 6. n. 13.* Episcopus enim habitâ ratione qualitatis personæ ordinandi, & regionis, debet exiguum, vel congruens beneficium admittere, vel reiicere, ita vt beneficium sufficiens sit ad victum, vt ordinatus mendicare non cogatur. Item agnoscere debet, an beneficium pacificè possideatur, nec vlla controuersia iuris, vel facti, siue in iudicio, siue extra contra possessorem sit mota, iuxta Trident. *d. sess. 21. c. 2.* docent latè Barbosa *ibi*, Salcedo supra, *n. 6.* qui etiam probant huiusmodi beneficium debere esse perpetuum, ne si postea deficiat, clericus ita ordinatus mendicare cogatur: vnde latè disputant, an ad titulum pensionis, capellaniæ, & coadiutoriæ possit quis ad sacros ordines promoueri? In quibus, & similibus quæstionibus videndi sunt ipsi, & alij congesti *in c. 4. hoc tit.* vbi commentarium huius textus adduximus.

CAPVT XVII.

Idem *Archiepiscopo* [a] *Senonensi.*

INter cætera, quibus ad vniuersalem Ecclesiæ gubernationem instruimur, ille, cuius gratia, non meritum nostrum ad eiusdem regimen nos prouexit, mirum, & mirabile nobis suæ benignitatis reliquit exemplum: in eo videlicet, quod sicut de beato Petro, cuius sumus (licet immeriti) successores, à Domino factum esse videmus, infirma mundi elegit, vt fortia quæque confunderet, misericorditer præuidens, quod qui sæcularium pondus ante suam vocationem sustinuerat passionum, fragilitatem humanæ conditionis expertus, fratribus suis meliùs compati sciret, & commodiùs misereri, dum sibi conscius, de se haberet euidens in similibus argumentum. Hæc verò ante nostros oculos proponentes, postquam dilectus filius noster magister P. de Cassaneto seriem negotij sui nobis exposuit, paternâ super eum moti fuimus pietate: cuius factum cùm ex certitudine rei, quam nos, dum olim minori fungeremur officio, tractaueramus, in parte plenioris fidei testimonium adiuuaret, ad succurrendum ei, & labores ipsius inutiles releuandos, animi studium solitiores assumpsimus: ne miseranda ipsius afflictio, quæ iam ei perplexitatem dubiam minabatur, Sedem Apostolicam expertem esse solitæ misericordiæ, ac remedij debiti causaretur. Tibi siquidem satis credimus esse notum, qualiter facta resignatione à dilecto filio Vv. de Bochar, in quodam Canonico Laudunensi, de præbenda eiusdem Ecclesiæ, quæ per commutationem præbendarum dilecto filio H. tunc Siclinienfi Canonico, à bonæ memoriæ N. Decano Rhemensi, [b] auctoritate Apostolica assignari debebat, prædictus Magister per venerabilem fratrem nostrum N. Laudun. Episcopum de præbenda fuit inuestitus eadem, & tam in Choro, quàm in pitulo per dilectos filios N. Decanum, & Canonicos Laudun. adhibitis solennitatibus debitis, iuxta Laudunensis Ecclesiæ consuetudinem institutus. Super quo cùm inter ipsum, & dictum N. controuersia suborta fuisset, & appellatio ad Sedem Apostolicam interiecta, licèt idem Magister cum magnis laboribus, & expensis ad eandem Sedem accedens, post diurinam expectationem, quæ sub intemperie periculosi temporis imminente ipsum tædio multo, & diuersarum persecutionibus incommoditatum affectum ferè vsque ad extrema deduxit, suum negotium contra memoratum N. pro suo desiderio compleuisset; eo tamen postmodùm causâ infirmitatis absente, ad instantiam sæpefati H. tunc ad Apostolicam Sedem præsentis, per bonæ memoriæ C. prædecessorem nostrum, de fratrum consilio omnia retractata fuere. Sicque ipse Magister sua spe [c] frustratus omnino, post destitutionem suam Sedem Apostolicam fuit iterum adire coactus, nullum sibi videns remedium superesse, nisi eius desolationi multiplici Sedes Apostolica duceret misericorditer prouidendum. Propter hæc igitur, & alia multa, quæ causam eius fauorabilem reddiderunt, nos circa ipsum paternum gerentes affectum, prædictis N. Decano, & Canonicis Laudun. mandando districtè præcipimus, vt eundem Magistrum, qui per dictum Episcopum in eorum Ecclesia institutus fuisse dignoscitur, & per ipsos in fratrem admissus, saluo eo, quod de præfato N. Sedes Apostolica sententialiter diffiniuit, non obstante contradictione, vel appellatione cuiuslibet, Canonicum habeant, tam in Choro, quàm in Capitulo, & in aliis, quæ ad Canonicum pertinent, fraterna eum charitate tractantes. Præterea ipsis firmiùs inhibemus, ne aliquem in Canonicum recipere aliquo modo præsumant, donec antedictus Magister præbenbæ beneficium in præfata Ecclesia plenariè sit adeptus. Vnde fraternitati tuæ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus memorati

N. Decanus, & Canonici mandatum nostrum neglexerint adimplere, tu eos ad receptionem eius (provt dictum est) faciendam, sublato appellationis obstaculo, per districtionem ecclesiasticam, monitione tamen præmissâ, compellere non omittas, quoslibet qui mandato Apostolico se duxerint opponendos, eadem censura compescens. Noueris autem, quod quia nolumus vt idem Episcopus occasione alicuius promissionis, seu cuiuslibet auctoritate rescripti à Sede Apostolica impetrati, ad eludendum mandatum nostrum se valeat excusare, ipsi districtè præcipimus, vt donec idem Magister in eadem Ecclesia fuerit præbendæ beneficium assecutus, nulli alij præbendam modo quolibet assignare præsumat. Quod si fortè præsumpserit, id irritum decernimus penitus, & inane. Decet enim, vt quia præbendam ei, quam de iure non potuit, assignauit, eam, quam de iure potest, assignet, ne præbendam illi fraudulenter visus sit assignasse. Datum Romæ apud S. Petrum x. Kal. Maij, Pontificatus nostri anno 1.

NOTÆ.

1. [a] SEnonensi. Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & in epistolis editis à Sirleto, *fol. 49.* ex quo codice restituo integram huius textus: casus autem ita contigit. Guillelmus, & Hugo, vnus Ecclesiæ Laudunensis, alter Siclinienſis, coram Cœlestino III. animo permutandi præbendas, eas resignarunt in manibus ipsius. Cœlestinus eorum petitioni annuens, iussit Decano Rhemensi, vt præbendam Guillelmi Hugoni conferret, & vicissim Hugonis Guillelmo; sed antequam Decanus id adimpleret, Episcopus Laudunensis præbendam Guillelmi contulit Petro talis resignationis ignaro, qui cum cæteris Canonicis consedit in Choro, & Capitulo: sed cùm Cœlestinus hanc collationem irritasset, conquestus Petrus coram eo de illusione Episcopi, quia ignarus resignationis deceptus fuerat, iussit Alexander III. Episcopo Laudunensi, vt præbendam proximè vacaturam, quam de iure possit, Petro conferret.

[b] *Auctoritate Apostolica.*] Vnde talis commutatio admitti poterat, cùm præcessisset Pontificis auctoritas; licèt aliter textum hunc accipiat Covar. *lib. 1. var. cap. 5. num. 5.*

[c] *Sua spe frustratus.*] Quam rationem ad feuda, & Indorum Commendas prorogans, illustrat Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 9. num. 32.*

CAPVT VIII.

Idem *Episcopo & Cantori* [a] *Tornacensi.*

CVm iam dudum. [b] *Et infrà*: Verùm quoniam ab R. Siclunensi Canonico, I. de [c] Bithinia quædam obiecta fuere, multitudo videlicet tam dignitatum, quàm etiam præbendarum, ambitionis, & auaritiæ vitium, cui nondum finem imponens, contra diffinitionis nostræ tenorem, & [d] Lateranensis Concilij statuta, ad obtinendam Præposituram Siclunen. se ingerit, & ingessit; & quod die [e] intrusionis suæ ante [f] confirmationem præsumpserit ministrare, sicut & post confirmationem cassatam. Mandamus, quatenus si inueneritis prædictum I. habere plures alias dignitates, atque præbendas, aut aliquid aliud præmissorum, quod ad cassationem eius sufficiat, inueneritis esse verum: ei super iam dicta Præpositura silentium imponatis, ab impetitione Siclunen. Ecclesiam absoluentes, cùm multa per patientiam [g] tolerentur, quæ si deducta fuerint in iudicium, exigente iustitiâ non debeant tolerari.

NOTÆ.

1. [a] TOrnacensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 4.* De Tornacensi Ecclesia nonnulla notaui *in cap. eam te 7. de rescript.*

[b] *Et infrà.*] Epistola hæc non reperitur inter editas a Guillelmo Sirleto, & Bosqueto, quia spectat ad librum 3. epistolarum Innocent. III. quam adhuc præ manibus non habuimus. Casus autem præsentis litis ita contigit. Mathildis filia Alfonsi I. Regis Portugaliæ præmortuo marito Philippo I. Flandriæ Comite in Syria, retinuit Siclinienſe territorium iure dotalitij, cum iurepatronatus, quod Comes Flandriæ habebat in Ecclesia Siclinienſi: vnde defuncto Præposito illius Ecclesiæ, elegit in eius locum quendam clericum procuratorem suum; quem non solùm Siclinienses Canonici non admiserunt, verùm & elegerunt Ioannem, quem in possessionem Præposituræ induxerunt: Mathildis appellauit ad Innocentium, à quo cùm causa fuisset commissa certis iudicibus, coram eis varia obiecta fuerunt prædicto Ioanni, videlicet plures præbendas habere malo more, & corruptis quinque electoribus admissum fuisse: quibus cognitis Innocentius eum deiiciendum esse à Præpositura decreuit, quod vt latiùs percipiamus, audiamus ipsum Innocentium relatum à Sirleto *fol. 53.* qui Atrebatensi, Tornacensi, & Morinensi Episcopis in hæc verba rescribit: [Cùm illius vicem (licèt immeriti) geramus in terris, cuius virga regni esse dignoscitur æquitatis, delatas ad Apostolatus nostri notitiam quæstiones sic nos conuenit examinatis diligentiùs

gentiùs causarum meritis iusto iudicio diffinire, quod in nostri non appareamus executione officij negligentes, & cuique, provt tenemur, suam videamur iustitiam conseruare. Sanè licet tempore felic. record. C. Pap. prædecessoris nostri quæstio inter dilectam in Christo filiam N. nobilem mulierem, vxorem quondam Philippi Comitis Flandr. & Capitulum Siclimensis Ecclesiæ, super electione Præpositi fuerit diutiùs quæstio agitata, & super causâ ipsâ rescripta sæpe Apost. emanassent, nouissimè tamen vtriusque partis nuncij ad Sedem Apostolicam accedentes, post eiusdem prædecessoris nostri obitum suas proposuere in nostro auditorio quæstiones. Et primò quidem dilectus filius Magister Ægidius, præfatæ Comitissæ procurator & nuncius, pro ea taliter allegauit: Quod cùm obeunte G. quond. Siclin. Præposito, Siclimensis Præpositura vacaret, ipsa, ad quam terra illa iure dotalitij ex dono prædicti Com. fuerat deuoluta, sicut idem Comes à longis retroactis temporibus, cùm Siclimensis Præpositura vacauit, in eadem Ecclesia Præpositum dignoscitur elegisse, vti suo iure cupiens, virum idoneum, litteratum, & honestum, qui non habebat alium personatum, magistrum E. in Præpositum Siclinien. elegit, & ad Siclinien. Ecclesiam destinauit, rogans, & postulans à Canonicis Ecclesiæ memoratæ, vt ei ius suum conseruantes illæsum, illum, quem ad eos destinauerat, recipere in Præpositum non differrent: quem cùm in Ecclesia Canonici residentes admittere penitus recusassent, ipsa Comitissa ius suum, & electionem, quam fecerat, sub Apostolica protectione constituit, & ad Romanam Ecclesiam appellauit. Postea verò cùm de communi assensu Capituli Ecclesiæ memoratæ fuerit interpositâ appellatione prohibitum, ne quis ab eis nominaretur in Præpositum, nisi communi deliberato consilio, sicut in litteris quorundam Canonicorum eiusdem Ecclesiæ manifeste conspicitur contineri; quinque tantùm Canonicorum dilectum filium Ioannem de Bitunia, qui septem alias habere dicitur Prælaturas, aliorum assensu minimè requisito, qui erant absentes; & iis qui residentes in eadem Ecclesia erant apud Siclinium, non vocatis, nullumque assensum ipsi electioni præbentibus, in Præpositum elegere, & installauere, contra cuius installationem ex parte Comitissæ iteratò fuit ad Sedem Apostolicam appellatum. Verùm cùm causa eadem tibi, frater N. Atrebat. Episcope, & tuis coniudicibus fuisset ab Apostolica Sede commissa, & ab examine vestro neutra partium appellasset, prædictus Ioannes de Bitunia ignorante parte aliâ nuntium suum latenter ad Sedem Apostolicam destinauit, & se simplicem clericum, Ioannem scilicet de Bitunia, dolosè faciens appellari, & falsò significans violentiam per Comitissam Siclinien. Canonicis irrogatam, & de interpositis appellationibus ab eadem Comitissa mentione non habitâ, se asserens electum canonicè in Præpositum, à præfato prædecessore nostro ad venerabilem fratrem nostrum N. Episcopum, & dilectos filios N. Decanum, & N. Præpositum Suessionen. litteras impetrauit: quibus datum est in mandatis, vt eandem Comitissam denunciarent excommunicationis vinculo detineri, & tamdiu ab omnibus euitandam, donec Ecclesiæ Siclinien. & passis iniuriam, de ablatis omnibus, & irrogatis iniuriis satisfaceret competenter, & de speciali esset mandato Sedis Apost. absoluta. Qui etiam solicitè prouideret, vt si electionem Præpositi ad dictos Canonicos ex legitimis eorum assertionibus cognoscerent pertinere, sæpenominatæ Nobili, & cuilibet laicæ personæ perpetuum silentium imponerent, & facerent Præpositum ipsum collatæ sibi canonicè dignitatis, appellatione remotâ, pacificâ possessione gaudere. Iudices autem ipsi nullâ causæ cognitione præhabita, vel etiam citatione præmissâ, tenorem mandati Apostolici præfatæ Comitissæ cum suis litteris direxerunt, eidem districtè mandantes, quatenus Præposito Ecclesiæ, & Canonicis Siclinien. de illatis iniuriis cum plenaria damnorum restitutione satisfacerent competenter: scitura, quod donec quod mandauerat, adimpleret, & de speciali esset mandato Apostolico absoluta, ipsam, & officiales suos, & alios bonorum Siclin. Ecclesiæ inuasores pro excommunicatis haberent: & vobis, fratres N. Tornacen. & N. Morinen. Episcopi, vt hoc denuncietis omnibus, auctoritate dederunt Apostolica in mandatis. Post hæc verò cùm præfata Comitissa ab eisdem citata iudicibus, procuratorem suum ad præfixum sibi locum, & terminum destinasset, licèt se excommunicatione crederet non teneri, sufficientem tamen obtulit cautionem, quod Ecclesiæ pareret iudicio, vel mandato, vt absolutionis beneficium mereretur. Quod cùm ab ipsis iudicibus non posset aliquatenus obtinere, & vsque ad productiones testium fuisset in causa ipsâ processum, & iudices testes ex parte Comitissæ productos admittere noluissent, mandato prædecessoris nostri minùs rationabiliter inhærentes, in quo continebatur expressum, vt si electionem Præpositi ad iam dictos Canonicos ex legitimis eorum assertionibus cognoscerent pertinere, prænominatæ Nobili, & cuilibet laicæ personæ perpetuum silentium imponerent, & facerent Præpositum ipsum collatæ sibi canonicè dignitatis, appellatione remotâ, pacificâ possessione gaudere: procurator eiusdem Comitissæ ab eorum manifestis grauaminibus Sedem Apostolicam appellauit. Ipsi verò iudices nihilominus contra Comitissam sententiam protulere, à quorum sententia, sicut & priùs, ad Romanam fuit Ecclesiam appellatum. Tandem verò dilectis filiis N. Sancti Quintini, & N. Roien. Decano, & N. Cantori Peronen. fuit causa eadem à Sede Apostolica delegata. Quorum iudicium, quia sicut & primi Iudices prædictam Com. satisdare volentem absoluere, & testes suos admittere recusarunt, quia vnus ipsorum iudicum Aduocati aduersæ partis patruus, vel auunculus dicebatur; & alter cùm causa ipsa sub eorum examine tractaretur, à prædicto Ioanne de Bitunia Duacen. præbendæ donationem recepit: procurator sæpefatæ Comitissæ penitus recusauit, & ab eis tanquam à suspectis, ante & post sententiam Sedem Apostolicam appellauit. Et quoniam priores & posteriores iudices in causa ipsa tam inordinatè processerunt, postulabat eadem Comitissa, vt quicquid factum esset per eosdem iudices, & in eius foret præiudicium post appellationem legitimè interpositam attentatum, irritum fieret, & inane: præsertim cùm commissio illa ad Suessionen.

iudices veritate nosceretur tacitâ impetrata. Econtra verò dilectus filius Magister Robertus, aduersæ partis procurator & nuncius, respondebat, quod cùm defuncto G. Siclinien. Præposito, Fratres eiusdem Ecclesiæ de successoris electione tractarent, & primo die non potuissent in personam idoneam conuenire; tandem prædictum Ioannem de Bitunia in Siclinien. Præpositum vnanimiter elegerunt, & installarunt, ne quid in præiudicium electionis eorum fieret, Sedem Apostolicam appellantes. Clericus etiam Comitissæ, qui præsens aderat, nihilominus Romanam Ecclesiam appellauit. Ipse autem Ioannes de Bitunia electus taliter in Præpositum, omnium hominum ad Præposituram pertinentium in pace recepit homagia, & eodem die fructus Præposituræ quiete habuit, & sine contradictione percepit. Præfata vero Comitissa Flandriæ, cùm sæpius suas litteras ad Siclinien. Capitulum direxisset, vt Magistrum C. clericum suum eligeret in Præpositum, & non posset ab eis quod postulauerat obtinere, per se, & ministros suos ad res Canonicorum, & illius, quem elegerant, & ad personas eorum manus extendit, personas male tractauit, & bona diripuit violenter. Cùm autem ad venerabilem fratrem nostrum N. Rhemen. Archiepiscopum, sanctæ Sabinæ Card. tanti excessus quæstio deuenisset, & eam, & fautores eius excommunicationis sententiâ innodasset; quia tandem in manu eiusdem Archiepiscopi de illatis iniuriis, & ablatis rebus promisit satisfacere competenter, ab excommunicatione extitit absoluta. Verùm quia postmodùm non seruauerat quod promisit, ab eodem Archiepiscopo fuit eadem sententiâ innodata, de excommunicatione ipsius circumpositis Episcopis litteris destinatis. Cúmque super his omnibus ad prædictum prædecessorem nostrum quæstio delata fuisset, ipse prædictis Suessionen. iudicibus causam ipsam (vt prædictum est) terminandam commisit, qui secundùm quod in mandatis receperant procedentes, vtriusque partis receptis testibus, cognoscentes ius electionis ad Siclinien. Capitulum pertinere, dictam electionem auctoritate Apostolicâ confirmauere, & præfatam Comitissam denunciauere excommunicationis sententiæ subiacere. Cùm verò præfata Comitissa nuncium ad Sedem Apostolicam direxisset, & de vtriusque partis assensu prædictis N. sancti Quintini, & N. Roien. Decan. & G. Cantori Peronen. causa eadem fuisset cognoscenda commissa, ipsi auditis diligenter quæ hinc inde fuere proposita, de prudentum virorum consilio prædictorum iudicum sententiam approbauere, eam auctoritate Apostolicâ confirmantes: pro quo idem Magister Robertus cum instantia supplicabat, vt quod erat per priores iudices sententiatum, & approbatum nihilominus à secundis, nostrâ quoque confirmaretur auctoritate, & res Canonicorum, & dicti electi, quas prædicta Comitissa per se, & fautores suos occupauerat, faceremus cum integritate restitui, & de iniuriis satisfieri competenter. Nos igitur, quibus ex susceptæ incumbit administrationis officio diligere iustitiam, & odire iniquitatem, cum fratribus nostris vtriusque partis allegationes, & rescripta diligentiùs intuentes, cognouimus euidenter commissionem ad Suessionen. iudices per precum mendacia impetratam, cùm ipsius Ioannis suppressum fuerit nomen cuiuslibet dignitatis, & interpositæ appellationis à Comitissa, vel ab alio nulla in eis mentio haberetur, & mendax precator carere debeat impetratis. Præterea non est aliquâ ratione credendum, quod idem prædecessor noster sine causæ cognitione præfatam Comitissam voluerit excommunicatione notari, vel ei super iure suo perpetuum imponi silentium, cùm merita causarum partium assertione pandantur. Item ipsi iudices Suessionen. videntur in rescriptis, quæ perspeximus, discordare, cùm in litteris, quas posterioribus iudicibus direxere, se asserant vtriusque partis receptis testibus ad sententiam processisse, & in rescripto prolatæ sententiæ, se non vtrimque, sed ex parte Canonicorum recepisse testimonia fateantur. Ex præmissis itaque, & aliis rationibus, tam priorum, quàm posteriorum iudicum inordinatas sententias cognoscentes, quicquid super causa ipsa occasione prædictarum commissionum ordinatum dignoscitur, vel statutum, de fratrum nostrorum consilio decernimus non tenere: ad illum statum idem negotium reducentes, quem ante commissionem primam dignoscitur habuisse. Vt autem vtrique parti sua debeat iustitia respondere, causam ipsam duximus secundùm formam canonicam committendam. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum.] Huius epistolæ maior pars reperitur *in cap. 1. de sententia & re iudicata, in 3. collect.*

[b] *Siclun.*] Legendum esse *Siclinienst*, iam notauit Boetius Epon. *tom. 1. qq. heroic. tit. de regalibus, num.* 58. Siclinium enim est in diœcesi Tornacensi, in ipso Comitatu Flandriæ. 2.

[c] *Bithinia.*] Legendum est *Bitunia*, vt habetur in relatis epistolis Innocentij, seu *Betunia*, vt voluerunt Boetius Epon. *vbi proximè*, Cuiacius *in præsenti.* 3.

[d] *Lateran.*] Sub Alexandro III. *cap.* 13. *&* 14.

[e] *Intrusionis.*] Intrusio dicitur omnis iniusta occupatio, & absque legitimâ causâ facta, *cap. quia, de conces. prabend.* Vnde ille dicitur intrusus in beneficio, qui à non habente potestatem conferendi, seu absque canonica institutione illud obtinuit, *cap. cùm venissent, de in integrum restit. cap. ex frequentibus, de instit. cap. cum quibus tit. in 6. cap. ad aures, de exces. Prælat.* quod quidem variis modis accidere potest, quos sigillatim prosequitur Frances *in tract. de intrusione, q.* 2. *cum sequent.* 4.

[f] *Ante confirmationem.*] Vnde vt intrusus, amisit ius, si quod habebat ad ipsam præbendam, *cap.* 17. *de elect. cap. auaritia* 5. *eod. tit. in* 6. latè probant Lotherius *de re benefic. lib.* 1. *p.* 1. *q.* 13. *num.* 1. Barbosa *de potest. Episc.* 3. *p. allegat.* 57. *num.* 114. & *lib.* 1. *iuris Eccles. cap.* 19. *num.* 149. 5.

[g] *Tolerentur.*] Ex hoc textu rectè docet Boetius Epon. *vbi suprà*, Principis tolerantiam non inducere dispensationem; quod etiam suadetur *ex cap.* 3. *de cognat. spirit.* & docent Gamma, Thomas Sanchez, & alij congesti à Barbosa in præsenti, *num. vlt.* qui exponunt textum *in cap. quia circa, de consanguin. & affin.* Sed licèt non mera, & propria dispensatio inducatur ex tali patientia, tamen quasi dispensatio inducitur, *cap.* 1. 6.

cap. 1. qui matrimonium accusare, in 3. collect. vbi Ecclesiam quodammodo dispensando dissimulare, & dissimulando dispensare quodammodo docetur: latè explicant Basilius *de matrim. lib. 8. cap. 15. à num. 6.* Salgado *de retent. bullar. 1. p. cap. 2. sect. 5. per tot.*

CAPVT XIX.

Idem [a] *Archiepiscopo & Archid. Senon.*

Dilectus filius T. Lingon. Canonicus in nostra proposuit præsentia constitutus, quod cùm de mandato bonæ memoriæ Greg. Pap. prædecessoris nostri, G. quondam Lingon. Episcopus quandam præbendam assignasset eidem in Ecclesia Lingon. & eadem sibi per prædictum prædecessorem nostrum fuerit confirmata; quia Capitulum Lingon. ipsum ad eandem præbendam recipere contemnebat, dil. fil. Clareuall. & Longuiuadi Abbates auctoritate præd. nostri, cùm nollet aliquatenus à contradictione cessare, ipsum supposuerunt ecclesiastico interdicto. Postmodùm autem ad præsentiam nostram accedens, ad dil. fil. Medulenen. & Guincian. Abbates obtinuit scripta nostra: sed cùm per eos iustitiam suam non posset obtinere, nos ven. Rhemen. Archiepiscopo S. R. E. Cardinali, tunc Episcopo [b] Prænestino, Apost. Sedis Legato, sicut asserit, dedimus in mandatis, vt prædictam interdicti sententiam, sicut fuerat rationabiliter promulgata, faceret appellatione postpositâ firmiter obseruari: vnde, cùm idem Archiepiscopus negotium prorogaret, & idem post labores multiplices ferè de promouendo ipso negotio desperasset, deficiens in expensis, ad instantiam Archiepiscopi memorati, & auctoritate ipsius talis inter eundem T. ex vna parte, & ven. fr. nostr. R. Episcopum, & dil. fil. Canonicos Lingon. ex altera, compositio intercessit, quod ipso ab eodem Capitulo per manus prædicti Archiepiscopi recepto in Canonicum, & in fratrem, & concesso sibi [c] stallo in Choro, & participatione qualibet diuinorum, idem fructus præbendæ alicuius eiusdem Ecclesiæ percipere non deberet, nisi loco proximo vacaturæ. Licèt autem præfatum Archiepiscopum sincerâ diligamus in Domino charitate, ipsiusque velimus honori deferre; quia tamen in his quæ contra canonicas sanctiones attentari noscuntur, ei deferre nec volumus, nec debemus, quod ab eo illicitè factum est in hac parte, duximus irritandum; quod licitè factum est, approbantes. Cùm ergo dictum T. in Canonicum recipi, & fratrem canonicis non obuiet institutis, & vacaturam expectare præbendam, Lateranensi Concilio non sit dubium [d] obuiare: nos illicito reprobato, quod est licitum approbantes, quia videtur indignum, vt is, qui receptus est in Canonicum, præbendæ beneficio defraudetur: dis. v. per A. s. m. quat. dictos Episcopum, & Canonicos Lingon. si verum est, quod asseritur, vt eidem præbendam, cùm se facultas [e] obtulerit, non differant [f] assignare, vos eos mon. præmissâ per cens. Eccl. sub. cuiusc. contrad. & ap. ob. compellentes, faciatis eidem portiones [g] quotidianas, quæ fuerint in Ecclesia memorata, sine diminutione qualibet assignare, contradictores per cens. eandem appel. postpositâ compescendo.

NOTÆ.

1. [a] *Senonensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* ex qua integram ita restituo: casus autem ita contigit. Cùm Episcopus Lingoniensis ex præcepto Pontificis canoniam in sua Ecclesia Tancredo assignasset, Capitulum renuit illum admittere; quare Innocentius Ecclesiam ipsam interdicto supposuit, vnde Canonici transactionem fecerunt cum ipso Tancredo, vt ipsum in Canonicum, & in fratrem statim reciperent, assignatis illi stallo in Choro, & loco in Capitulo; sed fructus præbendæ non perciperet vsquedum alia vacaret. Consultus Innocentius, hanc posteriorem partem transactionis improbauit, & decreuit, vt Tancredus statim virtute talis receptionis perciperet distributiones quotidianas, & cùm primùm facultas se obtulisset, illi integra præbenda assignaretur. Cuius decisionis mentio etiam fit *in cap. dilecto*, infrà *hoc tit.* & eam exposui *in cap. relatum, hoc tit.*

[b] *Prænestino, Apost. S. L.*] Vvido de Pare, qui Gallus monachus, ac xv. Abbas Cisterc. totiusque Cisterciensis Ordinis caput, ab Innocentio III. Episcopus Cardinalis Prænestinus est creatus anno 1198. vir sanè singularis sanctitatis, pietatisque insignis: in multis autem, splendidisque legationibus, quibus perfunctus est, ea celebrior fuit, cùm sub eodem Innocentio anno 1199. in Galliis, Germaniaque Othonis Imperatoris electionem nomine Pontificis ratam habuit contra Philippum Sueuum, quem à communione fidelium Ecclesiasticâ censurâ remouit, quòd Reipublicæ Christianæ tranquillitatem irrequieto ambitionis æstu interturbaret, 2.

In

In qua legatione non modò ciuili rerum statui consuluit Vvido, sed etiam Ecclesiasticos ritus promouit, atque adauxit. Siquidem teste Cæsario Histerbacensi, eius sæculi scriptore, *lib. 5. cap. 56.* & *lib. 6. cap. 2. miraculorum*, decreuit, vt non nisi pulsatâ campanulâ litans sacerdos incuentam tolleret hostiam, néve deferretur infirmis, nisi eadem campanulâ perstrepente, siue ad excitandam fidelium pietatem, siue vt eâ ratione multiplicatis intercessoribus faciliùs exorata salus ægrotantibus obueniret. Quem postea vniuersalis Ecclesia morem complexa est. Laodic. Concilium conuocauit, lapsisque clericis leges feueriores dixit, ita vt religionis studio flagrans, alter Paulus videretur: quas ex parte memorant Placentius, Ægidiusque de Aurea Valle *in hist. Leodiensium Episcoporum.* Ab Innocentio III. anno 1204. Archiepiscopus Rhemensis in demortui Vvillelmi Albimani locum adlectus: eidemque Guidoni Rhemensi Archiepiscopo, & S.R.E. Cardinali, eiusque successoribus Regum Franciæ inungendorum priuilegia confirmat Innocentius anno 1205. idibus Maij, Pontificatus 3. Reg. Vatic. *epist. 75. fol. 24.* referunt Cheuu in serie Præsulum Ecclesiæ Rhemensis, Vghellius *tom. 1. Ital. sacr. fol. 203.*

[c] *Stallo.*] Quid sit stallum, exposui *in cap. 7. de rescript.*

2. [d] *Obuiare.*] Licèt enim possit Legatus reseruare certi beneficij collationem etiam in fauorem certæ personæ, *cap. cùm dilectus*, *cap. si Apostolica 22. hoc tit. in 6.* & hæc reseruatio videatur importare collationem beneficij vacaturi, hoc procedit, quando reseruatio fit simul cum expectatiua, quod prohibitum est, quia continet in se votum captandæ mortis alienæ, & ita non valet talis reseruatio, ex hoc textu; si autem huiusmodi reseruatio fit absque vlla expectatiua, quia tunc nullum ius quæsitum est ei, in cuius fauorem reseruatur, ideo valet talis reseruatio, vt docet Cæsar *de Eccles. hierarch. disput. 3. de legatis, num. 11.*

[e] *Cùm facultas se obtulerit.*] Magnum enim discrimen versatur inter istam clausulam, & inter illam, *cùm primùm vacauerit*; nam virtute primæ clausulæ non protinus ac vacauerit præbenda conferenda est, sed cùm opportunum sit, *cap. 8. de concess. prabend.* Faciunt textus *in l. mopos, de verb. sign. l. 8. §. vlt. ff. de testam. tut. l. rogo, ff. quando dies legati, l. vlt. ff. qui sine manumiss.* vbi similes clausulæ reperiuntur. 3.

[f] *Assignare.*] Iuxta adducta *in cap. relatum, hoc tit.*

[g] *Quotidianas.*] Facit textus *in cap. cùm M. de constit.* & ex his duabus decisionibus apertè probatur, canoniam per se absque præbenda beneficium Ecclesiasticum esse, quod & notaui suprà *in cap. 1.* nam Canonicus tantùm, qui non habet præbendam, habet ius percipiendi distributiones quotidianas, quæ licèt fructus beneficij non sint, *extrauag. postulasti, hoc tit. inter communes*; sunt tamen emolumenta, quæ propter officium impensum in Ecclesia præstantur, *Moneta de distribut. q. 6. per totam.* Barbosa *de Canonicis, cap. 21.* Solorzanus *de iuribus honorariis, num. 481.* Nec contrarium probat textus *in cap. in nostra, de rescript.* vbi cùm agatur de Canonicis, & illis, qui in Canonicos fuerant recepti, dicitur nondum eos Ecclesiasticum beneficium fuisse assecutos: ergo quia canonia per se non est beneficium Ecclesiasticum. Cuius textus difficultate motus Fabricius in praxi, *de benef. de titul. & intitul. num. 9. 21. & 39.* affirmauit canoniam per se non esse beneficium: sed difficultati illi facilè satisfacies ex adductis *in eodem cap. in nostra.* 4.

CAPVT XX.

Idem [a] *Episcopo Brixiensi.*

TVæ fraternitatis deuotio. *Et infrà*: Præterea consuluisti, cùm sæpe contingat, quod ad vnam præbendam duo clerici, propter nimiam importunitatem petentium eliguntur, vtrum confirmanda sit talis electio, vel potiùs irritanda. Nos igitur attendentes, quod si duo clerici vnam præbendam tenerent, illud esset contra Concilium Turon. [b] quod præbendarum inhibet sectionem; & si vnus illorum ipsam obtineret præbendam, sub expectatione alius, contra [c] Lateran. statuta Concilij remaneret. Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod talis electio de rigore iuris penitus est cassanda.

NOTÆ.

1. [a] BRixiensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & *in cap. tua, de procur.* vbi alias partes huius decretalis congessi, & inscriptionem exposui.

[b] *Turonense.*] Relatum *in cap. maioribus, hoc titul.*

[c] *Lateran.*] De quo agemus *in cap. 2. de concess. prabend.*

COMMENTARIVM.

PLerumque contingit ad vnum idemque beneficium duos eligi, seu præsentari; & cùm vnus tantùm sit instituendus, nec diuidi possit inter duos beneficium, aut nullius electio confirmatur, ex traditis *in cap. maioribus 8. hoc tit.* aut electione vnâ infirmatâ, altera confirmatur: quod procedit datâ aliquâ prioritate inter vtramque electionem, *cap. dilectus 25. hoc tit.* latè probat Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 2. cap. 9.* vnde si Pontifex vnam, eandemque præbendam duobus successiuè conferat, licèt in aliis actibus posteriora prioribus derogent, 1.

l. pacta,

l. pacta, C. de pactis, l. licet, §. Diuus, ff. de iure Codicil. Valenzuela *consil.* 63. *num.* 184. tamen in eo casu rescripti data attenditur, vt probaui *in cap. capitulum, cap. plerunque, de rescript.* & qui primò rescriptum impetrauit ad beneficium, præfertur illi, qui secundò ad idem beneficium litteras impetrauit, *cap. ex parte* 12. *de offic. deleg.* nam cùm virtute prioris rescripti ius acquisitum fuisset primo, non potest secundus admitti cum eius præiudicio, vt probat doctrinam hanc expendens ad Indorum commendas Solorzanus *dicto cap. 9. per totum*: facit textus disertus *in cap. si tibi absenti, de prebend. lib. 6.* In aliis verò priuilegiis pluribus concessis, cùm alij per alium præiudicium non irrogatur, attenditur tempus præsentationis litterarum, seu adeptæ possessionis, vt varios casus inde resoluentes docent Kochier *in tract. de primariis precibus, pag.* 24. Valenzuela *consil.* 128. *num.* 151. & *consil.* 104. *num.* 6. Cùm ergo in præsenti casu ad vnum, idemque beneficium duo electi simul fuissent, nullâ datâ prioritate temporis; & beneficium diuidi non possit, iuxta Concilium Turonense relatum *in dict. cap. maioribus* 8. ideò Pontifex in præsenti decreuit vtramque electionem esse irritandam, ne ad vnum, idemque beneficium duo admitterentur, repugnante Concilij Turonensis dispositione, de qua *in dict. cap. maioribus*, ex cuius commentario, quæ huc spectant mutuanda sunt.

CAPVT XXI.

[a] Idem.

Nisi essent viri prouidi, & honesti, tam ij, qui ordinationem fecerunt, quàm illi, circa quos est facta ordinatio in Ecclesia vestra, super Prioratus negotio, ordinationem illam valde suspectam propter exempli perniciem haberemus. Quod ergo post concertationem diutinam ordinatum est circa vnum de duobus electis, vt ipse habeat prioratum, hoc ex iurisdictione delegata secundùm iustitiam videtur esse statutum. Quod autem ordinatum est circa reliquum, vt ipse xx. lib. de redditibus Capituli, & xl. libras de prouentibus Prioratus percipiat annuatim, hoc secundùm prouidentiam intelligitur esse præceptum ex arbitraria [b] potestate, cùm in delegatis fuerit [c] compromissum, qui auctoritatem sibi retinendo commissam, se pro bono pacis, & vtilitatis hæc ordinasse fatentur. Quia igitur hæc ordinatio ab omnibus est recepta, possuntque licitè Prior, & Capitulum de prouentibus suis propter causas prædictas, non quidem ex pactione partium, sed ex iussione iudicum prouisionem huiusmodi exhibere; nos eam hoc habito [d] moderamine toleramus, vt ad præstationem xl. librarum, non dignitas Prioratus, sed persona Prioris maneat onerata, ne fortè vel circa prouentus aliqua videatur facta sectio Prioratus, ita quod ipso Priore defuncto, successor ipsius ad præstationem xl. librarum minimè teneatur.

NOTÆ.

1. [a] Idem.] Ità etiam habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. ex neutra tamen compilatione constat cui missa sit præsens decisio, nec inter epistolas editas à Bosqueto & Sirleto reperitur.

2. [b] *Ex arbitaria potestate.*] Vnde cognoscitur, iudicem delegatum, in quem partes compromisêre, posse procedere, & potestate delegatâ, & virtute compromissi, vt docuit Salgado *de protect. Regia p.* 2. *cap.* 13. *num.* 130.

3. [c] *Compromissum.*] Iure nostro canonico compromitti potest, tam in iudicem ordinarium, quàm delegatum, quia aliàs de ipsa causa cognoscere potest, vt probaui *in cap.* 5. *de arbitris.*

4. [d] *Moderamine.*] Quod ita oportuit declarari, nam aliàs pensio pro vita pensionarij reseruari intelligitur. Glossa hîc *verbo Prioratus*, quæ est conditio obligationis annuæ ex legato prouenientis, *l. in singulos* 8. *ff. de annuis legat.* vnde mors possessoris Ecclesiæ pensionario non debet obesse, ex sententia capitis *veniens* 8. *de transact.* capitis *cùm venissent* 6. *de constitution.* quod cùm ex natura pensionum proueniat, æquè statui debet in pensionibus reseruatis à Pontifice, & ab Ordinario, vt docuerunt Caccialupus *de pensionibus q.* 4. & 5. Gigas *quæst.* 6. *num.* 4. Gambara *lib.* 6. *de offic. Legati, à num.* 585. à qua sententia discedunt Nauarrus *de simonia consil.* 41. *conclus.* 2. & *de iurepatron. consil.* 8. Paritius *de confident. q.* 28. *num.* 120. quos sequitur Garcia *de benefic. q.* 1. *cap.* 5. *num.* 334. mouentur auctoritate præsentis textus, quatenus Innocentius in eo arbitrium ita ratum habet, vt pensio pro vita debitoris tantùm constituatur; verumtamen ipsi mentem Innocentij non percalluerunt, nam nisi ob eam rationem fuisset pensio ex vita debitoris æstimanda, id vtique procederet non solùm in pensione xl. librarum, sed etiam in pensione xx. cùm vtraque ex prædicta arbitraria potestate descendat; quæ moderatio cùm ita facta non fuerit, sequitur potestatem inferiorum non esse ita coarctandam, vt pensio ab eis imposita vitam debitoris non excedat. Fuit ergo hîc moderata pensio per Innocentium, vt leuior esset Ecclesiæ obligatio, non tamen quia iudices modum excessissent in constitutione pensionis.

COMMEN

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITA, ET PROBATVR. EX præsenti decretali communiter sequens deducitur assertio: *Cùm lis ambigua est, & difficilis, potest iudex vni ex litigatoribus beneficium assignare, alij vero certam pensionem in ipso beneficio.* Quæ assertio probari potest *ex cap. cùm venissent 9. de restit. spol. cap. de cætero 5. in fine, cap. veniens 8. de transact. cap. cùm clerici, de censibus, cap. audiuimus, de collus. deteg.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña Cuiacius *hic*, Æneas Robertus *lib. 1. rer. iudic. cap. 7.* Ægidius Bossius *tom. 1. moral. tit. 7. §. 4.* P. Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4. cap. 51. num. 17.* Beroius *in cap. 2. de arbitr. num. 46.* Ferro-Manrrique *de different. vtriusque fori, fol. 148.* Barbosa *lib. 3. de iure Eccles. cap. 15. num. 49.* Petrus Gregorius *de benef. cap. 29.* Lotherius *lib 1. de re benef. q. 35. num. 22.*

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed præsens assertio difficilis valde redditur sequenti consideratione; nam in præsenti specie, vel huiusmodi pensio constituitur a iudicibus virtute potestatis sibi delegatæ, vel tanquam ab arbitris ratione compromissi in eos facti. Priori modo pensio reseruatur iniustè, quia vt ait Seneca *lib. 3. de benef. cap. 7.* Iudicem formula includit, & certos, quos non excedat, terminos ponit. Est autem in iudicibus hæc lex à sacris canonibus indicta, vt beneficia sine diminutione conferant, *cap. vnico*, iuncta rubrica, *Vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur: cap. maioribus 8.* vbi probaui, *hoc tit.* & rectè; nam fructus beneficij, vt accessorij, sequi debent naturam sui principalis, ex regula *Accessorium, de reg. iur. libro 6.* & ideò non possunt alij applicari, quàm cui titulus beneficij conceditur, vt probat Robertus *d. lib. 1. rerum iudic. cap. 7.* quod autem est præscriptum circa vniuersos fructus, hoc de parte eorum dici debet, argumento legis *quæ de tota, ff. de rei vind.* Ratione etiam compromissi dari non potest hæc facultas constituendi pensionem, cùm super Ecclesiastico beneficio transigere non liceat, *cap. super eo 7. de transact.* quia nec pacisci licet in spiritualibus, *cap. quàm pio 1. q. 2. cap. final. de pactis.* Videtur ergo, nec posse in arbitros super quæstione beneficiali compromitti, nec arbitrium latum ab ipsis posse subsistere, cùm portionem pensionis, quæ temporalis est, vni, beneficium verò alij adiudicauerint, contra textum *in cap. final de rer. permut.*

5. PENSIONIS ETYMON, ET DIFFINITIO. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, pensionem dici à verbo, *pendo*; quia videlicet pendet a beneficio formaliter, à quo extrahitur; sicut vsusfructus à proprietate, *cap. vlt. de pignor. cap. quicunque 12. q. 1.* Gigas *de pens. q. 1. num 8.* Quâ ratione etiam merces rei conductæ pensio appellatur, *l. diuortio 8. §. non solùm, ff. solut. matrim.* Brissonius *de verb. signif. verbo Pensio.* Dicitur etiam annua, quia singulis annis pendi debet, & annuum neutro genere, dici posse existimat Duarenus *lib. 6. de sacr. cap. 4.* exemplo veterum, quos ita crebrò loquutos fuisse, constat *ex l. Seio 10. §. vxori, l. si cui 14. l. Titia 19. §. qui mercem, ff. de annuis legat. l. ex annuo 15. l. si stipulata 33. ff. de donat. inter, l. quidam 22. ff. de pact. dot.* Diffinitur autem pensio ita accepta à Duareno *dicto lib. 6. cap. 4.* vt sit delibatio quædam beneficij, quâ ex eo quod vniuersum beneficium foret, pars quædam alicui confertur, argumento legis *legatum 110. ff. de legatis 1.* Garcia *de benef. 1. p. cap. 5. num. 120.* ita diffinit: *Pensio est ius spirituale, aut illi annexum, instar beneficij, percipiendi certam pensionem fructuum, mensæ, vel beneficij, ad tempus, ob iustam causam.* Consentiunt Azor *2. p. instit. moral. lib. 8. cap. 5. q. 1.* Lotherius *lib. 1. de re benef. q. 35. num. 12.* Dicitur pensio *ius*, quia ex pensione resultat ius quoddam distinctum ab ipso beneficio, quod simile est quoad plures effectus iuri fructuarij, quoad alios verò iuri beneficiarij: sed præcipuè comparatur obligationi annuæ ex fundo, aut prædio persoluendæ, vt docet Oldradus *consil. 168. num. 5.* Quia verò conditio annuæ præstationis alia quidem resultat ex promissione facta in contractu, quæ vna est, & perpetua, *l. si Stichus 16. §. vlt. ff. de verb. oblig.* & ad hæredes transfertur, vt ibidem Consultus ait, quia plerunque mens contrahentium hæc est, vt tam sibi, quàm hæredibus prospiciant, *l. si pactum 9. ff. de prob.* alia verò resultat ex legato, quæ in primo anno pura est, in sequentibus conditionalis, *l. si in annos 4. ff. de annuis legat.* sed in initio cuiuslibet anni integra debetur, *l. 2. l. à vobis, ff. de annuis legat.* morte tamen legatarij extinguitur, *l. in singulos 8. ff. eodem tit.* docent Madera *animaduers. cap. 14.* Moez *in obseruat. cap. 9.* in qua parte obseruandi sunt textus *in l. final. §. 1. ff. de contrahend. emption. l. 30. §. vxori, ff. de legat. 3. l. 3. §. si in plures, ff. si cui plusquam per legem, l. 41. & 43. ff. ex quibus causis maior. l. 1. §. si in annos, l. 3. §. final. l. computationi 55. ff. ad legem Falcidiam, l. 68. §. penult. ff. de legat. 1. l. 1. C. de fideicom. l. 7. §. 1. C. de præscript. l. 3. ff. quemadmodum seruit. l. 17. ff. de aliment. legat. l. 2. §. 1. ff. quibus modis vsufruct. l. 62. §. 1. ff. de euict. l. 12. §. 5. ff. quando dies legat.* Ideo pensio Ecclesiastica similis est pensioni annuæ debitæ ex testamento, quatenus morte extinguitur pensionatij, & transferri in alium prohibetur: non enim vt annua obligatio ex contractu orta in hæredes transit, sic Ecclesiastica pensio transferri potest, propter prohibitam successionem in bonis Ecclesiasticis, *cap. ad hæc, de decimis*; in quo similis est fructuario pensionarius: etiam conuenit cum beneficiario in eo, quod indiget titulo, & fructus percipit pro rata temporis, quo viuit, quamvis fructuarius fructus tantùm perceptos ad hæredes transmittat, *l. defuncta 58. ff. de vsufruct.* Vnde exponendum venit quale sit onus hoc, seu ius pensionario competens, reale videlicet, an personale; quod difficile est, si æstimemus pensiones ex iure annuarum obligationum, quæ onus tantùm inferunt personale respectu eius, qui obligatur, pro quo actio in personam competit, *l. final. §. final. ff. de contrah. emption.* Communiter tamen ea sententia placuit, vt beneficium ipsum, seu fructus beneficij pensione onerentur, sicut solet prædium onere tributorum grauari, *l. Imperatores, ff. de publicanis, l. 1. C. sine censu, vel reliquiis.* Quæ sententia probatur *ex cap. conquerente 6. de cleric. non resid.* vbi dum agitur de obligatione annuæ pensionis, ait textus, *pro Ecclesia exsoluendam*, vt ostendat onus pensionis, ipsius beneficij, aut Ecclesiæ esse: idemque apertè colligitur *ex*

cap.

cap. audiuimus 3. ibi : *In beneficiis ; de collus. deteg.* & ex decisione huius textus, dum ex pensione, de qua hîc, Ecclesias obligari profitetur. Ratio autem superioris doctrinæ est, quia pensiones institutæ sunt in gratiam pensionarij, vt cedant pro alimentis, & vicem beneficij obtineant. Garcia *d.cap.5. num.*170. Si autem obligatio sub nomine Rectoris Ecclesiæ conciperetur, ipso mortuo ante pensionarium, pensio extingueretur, nec successor obligari potuisset ex facto eius, à quo nec titulum, nec causam habet, ex resolutis à nobis *ad caput* 1. *hoc tit.* Vt ergo persistat hoc ius vsque ad mortem beneficiarij, oportuit ipsi beneficio, & eius fructibus onus iniungi : quibus consequens est, pensiones sine causa reseruari non debere, *d. cap. auaritia,* huius tituli, *d. cap. audiuimus* ; cum causa posse, vt ait textus noster ibi : *Possunt licitè Prior, & Capitulum propter causas prædictas*, &c. quia cùm per reseruationem stipendia Ecclesiæ obligentur, id sine causa admitti non debet ; cum causa potest, vt est commune omnium obligationum, quibus bona Ecclesiarum, aut beneficiorum subjiciuntur, *cap.* 1. *&* 2. *de rebus Eccles. non alienandis, in* 6. *cap. cùm Apostolica* 7. ibi : *Cùm meliorà prospiciat : cap. nuper* 8. *de his quæ fiunt à Prælat.* Est etiam eisdem consequens, vt onus pensionis reale intelligatur. Gonzalez *d.regul.*8. *glossa* 34. *num.* 47. Flaminius Paris. *lib.*6. *de resignat. q.*2. *num.*98. Gigas *dict. tract. de pens. q.*51. post Glossam *in hoc cap. nisi essent, verbo Prioratus.* Quare inde prouenit, vt contra quemlibet possessorem beneficij ob pensionem agi possit, *dict. cap. veniens* 8. *de transact. cap. cùm venissent* 6. *de instit.* Barbosa *lib.*3. *iuris Eccles. cap.* 11. *n.*93. & in praxi exigendi pensiones *q.*15. *num.*63. siue exprimatur in pensione, vt successor teneatur, vt frequenter fit ; siue non exprimatur. Gigas *d.q.*3. *num.*2. & *q.*44. *&* 47. quia cùm sit onus reale beneficio inhærens, transit cum ipso beneficio, adeò vt Capitulum pro rata temporis vacationis, dum fructus percipit, teneatur soluere pensionem, vt latè probat Barbosa *in d. praxi, q.*15. *per totam.* Cùm enim Capitulum succedat in locum illius, qui pensionem soluebat, & fructus beneficij ipsius percipiat, iuxta iuris vtriusque regulas, debet subire onus, cùm onus ad successorem non transeat, vt in præsenti specie contingit ; per talem enim restrictionem natura pensionis non mutatur, sed eius solutioni modus imponitur. Ex his infertur, ob pensionem decursam agi posse viâ executiuâ contra quemcunque possessorem ipsius beneficij. Gigas *vbi suprà, q.*51. nec eo casu pensionis præscribi viam executiuam, *ex l.*6. *tit.*15. *lib.*4. *recopil.* docet Barbosa *in dicta praxi, q. vlt. per totam* : etiam actione hypothecaria ipsum pensionarium agere posse, *ex l. final. §. vlt. ff. de contrah. emption.* docet Caccialupus *de pensionib. q.* 9. sed rectiùs contrarium docuit Paulus Castrensis *consil.* 338. *num.* 5. licèt enim fructus beneficij in tertium possessorem alienati sint, non ideò euinci possunt.

6. PENSIO EST IVS SPIRITVALE. Dicitur autem hoc ius pensionis spirituale ; vnde quærunt Interpretes, an pensio antecedenter, vel consequenter sit ius Ecclesiasticum ? Pro cuius dubij solutione triplex pensionis genus distingui solet, teste Lessio *lib.*2. *de iustitia, cap.* 34. *dub.*37. alia enim est pensio, quæ pro officio merè temporali in remunerationem officij conceditur, veluti salarium constitutum pro œconomo, aduocato, sacrista, vel simili ministerio ; de qua Vazquez *tract. de benefic. cap.*2. *§.*4. *num.* 167. Theophilus *tom.* 12. *tract. mala è bonis Eccl. sect.* 2. *cap.* 1. alia, quæ titulo perpetuo, certa portione detractâ, ex fructibus alicuius beneficij consignatur, vt *in cap. conquerente, de cleric. non resid.* tertia, quæ in titulum conceditur clerico, quæ non in perpetuum, sed ad tempus detrahitur ex ipso benficio, vt in præsenti textu, *cap* 3. *de collus. deteg.* & aliis similibus. De prima pensione non ambigitur, quin temporalis, & profana sit, vt docet Suarez *tom.*1. *de relig. tract de simonia, lib.*4. *cap.* 26. *num.*3. Nec etiam de secunda quæritur, quia etiam certum est, ex ea beneficium Ecclesiasticum prouenire, vt post Garciam, & alios docet Valensis *de benef. tit.* 1. Circa tertiam pensionum speciem duo tempora consideranda sunt : primum mediæ Iurisprudentiæ canonicæ : secundm quod inualuit post motum proprium Pij V. editum anno 1571. cuius meminerunt P. Suarez *d. cap.*26. *num.*3. Garcia *de benef.* 1. *p. cap.*5. *num.*37. & 3. *p. cap.*1. *num.*5. dicendumque est, iure Decretalium, sicut pensionibus istis titulus beneficij grauati non scindebatur, ita nec nouum titulum beneficij ex eis creari, nec ius aliquod spirituale, sed onus merè temporale ; ad quod tempus referendi sunt Doctores, qui communiter tenent, pensionem nec esse beneficium, nec titulum beneficij præstare, vt tenent Ojeda *de incompatib. in præfat. num.*3. Selua *de benef.* 1. *p. q.*3. Valensis *vbi proximè* : nec contrarium probatur *ex cap. ad audientiam, de rescriptis,* in illis verbis : *Pensiones, aut alia similia beneficia* ; quæ iam ibi exposui : ex iure tamen nouissimo similes pensiones naturam beneficij habent, quia solis clericis conceduntur, obligantque ad recitationem officij minoris, & per constitutiones 30. & 31. Sixti V. coguntur pensionarij tonsuram & habitum clericalem deferre, non tamen verè beneficia sunt, sed ad instar beneficiorum habentur quoad plures iuris effectus, quos latiùs prosequuntur Garcia, & Valensis *vbi proximè.*

Dicitur etiam in prædicta diffinitione, *certam pensionem* ; quia sic debet pensio reseruari, vt certa sit ; & ita æqua, vt maneat Rectori vnde 7. PENSIO DEBET ESSE CERTA, ET ÆQVA.
viuere possit. Garcia *dict.* 1. *p. cap.* 5. *num.*366. quapropter debet reseruari in quantitate, non in quota fructuum parte, tertia videlicet, quarta, vel simili, vt in præsenti specie contingit, ibi : *Vt ipse xx. libras de redditibus Capituli, & xl. de prouentibus Prioratus percipiat annuatim.* Vbi notandum est, libram, non pondus, sed nummum, seu monetam significare, vt etiam accipitur *in l. omnes, C. de appellat. l. illustres, C. de modo multarum, l. vlt. C. de appellat. l. vlt. C. de cupressis, lib.* 11. *cap. de cætero, de transact. cap. P. & G. de officio deleg.* & aliis, iunctis quæ de libra monetali, ex iure Romanorum congesserunt Couar. *de veter. num. cap.* 4. Mariana *de ponder. cap.*8. Budeus *lib.*3. *de asse.* Vnde iuxta stilum Curiæ non fit reseruatio pensionis in fructibus, nisi ex magna causa ; & rectè, vt tollatur occasio discordiarum, quæ ex communione fructuum inter Rectorem, & pensionarium oriri possent, argumento legis *cùm Pater* 77. *§. dulcissimis, ff. de legat.* 2. non ideò, quia concessâ parte fructuum titulus beneficij diuideretur, vt docebant Doctores relati à Garcia *d. cap.*

dict. cap. 5. *num.* 362. quia vt aliud est beneficium, aliud fructus beneficij; ita ex diuisione fructuum non resultat diuisio tituli, vt rectè agnouit Corrasius 1. *p. de benefic. cap.* 4. *num.* 10. Debet etiam esse pensio æqua, id est vt ita imponatur, ne nimium oneret beneficium: & licèt nullo iuris testimonio quantitas pensionis imponendæ taxata sit, stylo veteri Curiæ receptum fuit, ne tertiam partem æstimationis fructuum excedat. Gigas *q.* 9. Caccialupus *q.* 7. Riccius *collect.* 1179. *p.* 4. Hodie ex dispositione Concilij Trident. *sess.* 24. *de reform.* cautum est, vt solutis omnibus oneribus mille ducati pro Episcopo, centum pro Rectore beneficij remaneant; vbi plura congessit Barbosa, Garcia *d. cap.* 5. *num.* 441. qui late disputant, quomodo fructus beneficij sint æstimandi, & an ob eorum diminutionem minuatur pensio. Etiam adiecimus in definitione, *ad tempus*; quod conuenit cum iis, quæ suprà dixi, videlicet beneficium esse perpetuum, pensiones autem temporarias; esset enim nimis onerosum beneficio, si pensio perpetua esset, vt de vsufructu aiebat Iustinianus *in* §. *finitur*, *Instit. de vsufruct.* Hinc quæri solet, quo tempore pensio cesset, & quibus pereat? Pro cuius dubij solutione sciendum est, olim dupliciter pensionem reseruari solere. Primò pro vita beneficiarij debitoris, vt contingit in casu huius textus circa pensionem 40. librarum soluendam ex prouentibus Prioratus: secundò, vt eas perciperet creditor annuatim, vt factum etiam fuit in præsenti specie circa xx. libras. Primo casu morte debitoris pensio finitur, secundo non nisi morte pensionarij cessat; tum propter regulam textus *in l. in singulos* 8. *ff. de annuis legat.* tum etiam, quia pensionarius vsufructuario æquiparatur: vnde sicut vsusfructus morte finitur, ita & pensio. Etiam finitur pensio professione solenniter facta in Religione, vt docent Gigas *de pensionibus q.* 57. *num.* 5. Thomas Sanchez 2. *tom. summa, lib.* 7. *cap.* 4. *num.* 13. & *cap.* 29. *num.* 8. non solùm quia professus pro mortuo habetur, *cap. in præsentia, de probat.* sed quia incapax redditur possidendi aliquid, siue spirituale, siue temporale. Etiam finitur pensio per contractum matrimonij, vt probat Sanchez *de matrim. lib.* 7. *disput.* 44. Tum quia sicut beneficia amittit beneficiatius matrimonio celebrato, *cap.* 1. *de cleric. coniug.* ita pensionarius pensionem; quæ licèt beneficium non sit, ad instar beneficij habetur. Tum quia, cùm inhabilis reddatur ad sacros Ordines, priuatur omnibus priuilegiis clericis competentibus, exceptis relatis *in cap. vnic. de clericis coniugatis*, *lib.* 6. vbi non refertur priuilegium retinendi pensionem; vnde necessariò eam amittit pensionarius matrimonium contrahendo.

8. De cavsis imponendæ pensionis.

Tandem dicitur in dicta diffinitione, *ob iustam causam*; quia vt pensio legitimè constituatur, iusta causa interuenire debet; & si aliter pro libito reseruetur, constitutio pensionis nullius momenti est. *cap. vacante* 26. *in fine*, *c. extirpanda* 30. §. *quia verò. hoc tit. c.* 3. *de offic. vicarij*, *cap. constitutus* 6. *vers. cùm autem, de relig. domib. cap. per tuas* 5. *de donat. cap. penult. de verb. sign. Clement.* 1. *vers. Eadem, de supplend. neglig.* Faciunt textus *in cap. prohibemus* 7. *cap. significauit* 13. *de censibus*: docent vltra scribentes de pensionibus, Corrasius *de sacerd.* 1. *p. cap.* 4. *à num.* 11. Flaminius *de resig. lib.* 2. *q.* 2. *num.* 134. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *de simon. cap.* 5. *num.* 14. Azor *instit. moral. p.* 2. *lib.* 8. *cap.* 6. *q.* 1. Vnde quamuis *in cap. cùm venisset* 9. *de restit. spol.* iusta causa non exprimatur, cur annua pensio ab Archiepiscopo imposita esset, supponenda tamen est ex eo, quod ipsius auctoritas intercessit, vt ex verbis, quæ habentur in eius textus integra, facilè liquet: ideò autem non fuit expressa, quia de alia re longè diuersa agebatur. Etiam in Summo Pontifice causam desiderari ad imponendam pensionem, docuerunt Azor. *d. lib.* 8. *cap.* 5. *quæst. vlt.* Corrasius *d.* 2. *p. cap.* 1. Sanchez *lib.* 2. *summa*, *cap.* 29. *num.* 27. non vt validè imponatur, sed vt iustè, nam absque causa eam imponendo non facit contra ius diuinum, aut naturale, sed tantùm contra ius ecclesiasticum, prohibens beneficia cum diminutione conferri, quod à Pontifice abrogari potest, *cap. proposuit* 4. *de conces. præbend.* tamen dum sine causa imponit, magis dissipat, quàm dispensat; & ideò peccat lethaliter; quare nec validè sine causa imponi pensionem à Pontifice, docuerunt Toletus *lib.* 5. *instruct. cap.* 83. *num.* 3. Victoria *in relect. de simon. num.* 50. Lessius *de iustitia cap.* 34. *num.* 204. Theophilus *tom.* 12. *tract. mala è bonis Ecclesiæ, sect.* 2. *cap.* 1. *num.* 10. Quare non solet sine causa pensionem assignare; & si de causa non constet, tamen præsumitur, veluti cùm motu proprio pensionem constituit; creditur enim ex iusta, & honesta causa eam reseruasse: at in Episcopo, & aliis Prælatis Pontifice inferioribus non tantùm pro iustitia, sed etiam pro validitate pensionis iusta causa desideratur, ita vt aliter imposita nullius momenti sit, debetque de causa constare, vt aliis relatis probat Garcia *de benef.* 1. *p. cap.* 5. *num.* 314. & si de causa non appareat, præsumitur in fraudem imposita, nec creditur Episcopo asserenti causam interuenisse: docent Rebuffus *in praxi, tit. de pacif. num.* 109. Corrasius *de sacerd.* 2. *p. cap.* 4. *num.* 14. quia non creditur ei, qui non potest liberè actum facere, nisi priùs constiterit de veritate, *l. si fortè* 8. *ff. de castrensi*, Gigas *de pensionibus q.* 68. *num.* 2. Causas imponendi pensiones in Episcopo & aliis inferioribus enumerant Duarenus *vbi suprà*, *cap.* 4. Azor *p.* 2. *mor. lib.* 8. *cap.* 5. Garcia *p.* 1. *cap.* 5. *num.* 318. veluti propter remunerationem alicuius seruitij Ecclesiæ facti, Gigas *de pens. q.* 6. *num.* 1. Lotherius *de re benef. q.* 35. vel si ex causa senectutis beneficium quis dimittat, vt ex Decio, & Felino probant Azor *d. q.* 1. Redoanus *de simonia*, *cap.* 21. *num.* 35. Gigas *d. q.* 6. *num.* 3. Theophilus suprà. Item si duo velint beneficia permutare, & alterum sit longè pinguius, vt seruetur æqualitas, potest pensio constitui, *cap. ad quæstiones* 6. *de rerum permut.* vel si Ecclesia indigeat alio ministro præter Rectorem, *cap.* 3. *de offic. vicar. cap. conquerente, de cleric. non resid.* docent Duarenus *de sacris Eccles. d. cap.* 4. Lotherius *d. q.* 35. *num.* 230. Denique ex iusta causa imponendi pensionem, si lis inter duos super beneficio orta sit, & aliter decidi non potest, quàm si alteri beneficium adiudicetur, alij pensione reseruatâ, vt in præsenti textu, & *in cap. cùm venisset* 9. *de restit. spol. cap.* 3. *de collus. deteg.* argumento textus *in cap. cum pridem* 4. *de pactis*, *cap. præterea* 8. *cap. cum clerici* 11. *de censibus*: docent Doctores suprà laudati, & congesti ab Augustino Barbosa *hic*.

Ratio autem præsentis assertionis prouenit 9.

TRADITVR RATIO DECIDENDI. ex eo, quia publicè interest litibus finem imponi, *cap. 2. de re iudic. cap. fin. de dolo & contumacia, l. properandum, C. de iudiciis*; maximè in beneficialibus, in quibus diuturna vacatio Ecclesiis damnum infert, *cap. ne pro defectu, de elect. cap. 2. de concess. præbend.* Vnde oportebat modum probare, per quem ab huiusmodi litibus disceditur; vt enim lis super beneficio decidatur, vtiliter transigitur, atque pro bono pacis pensio à iudicibus constituitur, *cap. cum pridem 4. de pactis, cap. præterea 8. de transact. cap. cum clerici 11. de censibus.* Illustrant Gigas *de pensionibus, q. 6. num. 4.* Vgolinus *de simon. tabul. 1. cap. 20. §. 3. num. 2.* Suarez *d. lib. 4. de simon. cap. 51. num. 11.* Lotherius *d. lib. 1. q. 35. num. 27.* Accedit quia plura pro bono pacis permittuntur, quæ aliàs prohibentur, *cap. hic 11. de maiorit. & obed.* Vnde rectè in præsenti vt a lite discedatur, approbatur pensio a iudicibus compromissariis beneficio imposita.

10. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione exponendum est, quo iure arbitrium à iudicibus delegatis, & simul compromissariis in specie huius textus, tam circa Prioratus, quàm circa pensionis reseruationem defendi valeat ab omni simoniæ labe? Et quidem Robertus *d. lib. 1. rer. iudic. cap. 7.* illud defendere intendit eà ratione, quia compositio facta fuit à iudicibus prouidis, & honestis, pro quibus præsumptio extat, vt ex illis verbis constat: *Nisi essent viri prouidi, & honesti.* Sed vt ratio finalis huius arbitrij explicetur, sciendum est, super spiritualibus, vel illis annexis, super quibus lis vertitur, transigi non posse, si quid temporale præstetur, *cap. cùm pridem, de pactis, cap. præterea 9. de transact.* vbi probaui. Si verò nihil temporale præstetur, transactio admittitur. Etiam compositio super beneficio locum habet, si nihil inter partes caueatur de re temporali, sed indistinctè compromissum fiat in arbitros; tunc enim ipsi pensionem imponere possunt, vt in hoc textu, *cap. cùm olim 7. de arbitr.* quia cùm nihil inter partes de re temporali conuenerit, nullum simoniæ periculum vertitur, in quo plenior arbitrorum, quàm iudicum potestas est: quippe iudices integrum beneficium victori adiudicare debent, ex suprà adductis pro dubitandi ratione; arbitri tamen, cùm sit plenior facultas eorum, vt inquit Seneca *lib. 3. de benef. cap. 7.* ibi: *Arbitri libera est, & nullis constricta vinculis religio*; possunt partem fructuum alteri consignare, vel in compensationem expensarum, vel quo alio æquitatis colore: oportet tamen, quod compromissum fiat in iudices, qui de quæstione principali possent cognoscere, vt supponitur in hoc textu, & in dicto capite *cum olim 7.* Ratio est, quia si solam arbitrariam potestatem exercerent, non possent titulum beneficij parti adiudicare, qui auctoritate ordinarij, aut delegati conferendum est, *cap. ex frequentibus, de instit.* nec etiam pensionis onere beneficium grauare, quod cum eadem auctoritate imponi debet. Vnde reseruatio pensionis in præsenti specie sustinetur, quia à iudicibus delegatis facta fuit, qui etiam arbitrariam potestatem exercebant, compromisso in eos facto indistinctè, absque vlla rei temporalis mentione, quibus conditionibus intercedentibus, pensio ritè reseruatur, vt docent suprà laudati pro illustratione conclusionis.

CAPVT XXII.

Idem [a] *Xanton. Episcopo, & Abbati* [b] *Bacian.*

PRo illorum prouisione. *Et infrà*: Pro dil. f. Magistro P. Audoen. qui apud Sedem Apost. moram fecisse dignoscitur longiorem, nec adhuc erat competens beneficium Ecclesiasticum assecutus, licèt ad ipsum esset idoneus obtinendum, ven. fr. nostro Burdegal. [c] Archiepiscopo litteris nostris præcipiendo mandauimus, vt ei in aliqua Ecclesiarum suarum, vbi ei expedire cognosceret, omni dilatione, & excusatione postpositis, sub. cuiusc. controu. & ap. ob. competens faceret beneficium assignari, præsumptionem eorum Ecclesiastica distr. compescens, qui se ei super hoc ducerent temerè opponendos: ipse autem Archiepiscopus, sicut suis nobis litteris intimauit, attendens præfati Magistri scientiam, & probitatem, illum cognoscens idoneum ad tale beneficium obtinendum, post susceptionem mandati nostri, Decano, & Capitulo Xanton. auctoritate nostrâ mandauit, vt ipsum pro reuerentia Sedis Apost. in fratrem admitterent, & Canonicum, & fraternâ charitate tractarent. Cúmque precibus eius, & mandatis nostris reluctarentur Canonici, ac indulgentiam de quadragenario Canonicorum numero ei opponerent, quam à Sede Apostolica [d] iactitant se habere; quia idem Archiepiscopus manifestè cognouit illos in elusionem mandati nostri, suâ indulgentiâ concessâ eis irreuerenter abuti, & non tantùm xl. tunc esse Canonicos in eadem Ecclesia, sed plures constiterit illi euidenter, Magistrum prædictum de [e] præbenda, & canonia Xanton. cum consensu, & voluntate tua, frater Episcope, & prudentium virorum consilio inuestiuit, contradictores vinculo excommunicationis astringens. *Et* [f] *infrà.* Quia verò, quod per prædictum Archiepiscopum de memorato Magistro auctoritate nostra prouidè factum est, firmitatem debitam volumus obtinere, disc. v. per A. s. m. & distr. præc. quat. si vobis constiterit prædictos Canonicos indulgentiam prædictam, quam

habent de certo Canonicorum numero, non seruasse, & aliquem vltra constitutum numerum in Canonicum auctoritate propriâ recepisse: cùm nobis legem g imponere non debeant, quam ipsi h negligunt obseruare, latam in ipsos excommunicationis sententiam à prædicto Archiepiscopo tamdiu nuncietis auctoritate nostrâ, sublato cuiuscunque contradictionis, & ap. ob. obseruandam, donec sæpedictum recipiant in Canonicum, & in fratrem; & ea quæ ad Canonicum pertinent, cum stallo Chori, & loco Capituli ei studeant assignare.

NOTÆ.

1. a *XAnton.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. Cuiacius autem rectè legendum existimauit *Santon.* Santo enim, Santonus, siue Santonum, totius prouinciæ Santoniensis Metropolis est, olim Mediolanum dicta in itinerario Antonini, sed à Iulio Cæsare subacta, nomen illud amisit. De ea Ausonius ad Paulinum *epist.* 1.

——— Tandem eluctati retinacula blanda
Burdigale, molles loquimur illecebras,
Santonicamque vrbem vicino accessimus agro,
Quod tibi si gratum est, bone Pauline, proba.

Idem *epist.* 3. *ad eundem.*

Primo tempore Santones vehendum.

Fortunatus de Basilica Eutropij:

Vrbis Santonicæ primus fuit iste Sacerdos.

Qui autem Santones hodie vocantur, hos habent terminos: ab Occidente Oceanum: à Septentrione Pictones: à Meridie Garumnam fluuium: ab Oriente Engolisinenses, vt refert Chenu *in serie Episc. Santon.* vbi notat Capitulum ipsius Ecclesiæ Cathedralis communem iurisdictionem habere. Roamundo 35. Præsuli ipsius Ecclesiæ missa est præsens decisio.

b *Bacian.*] Cuiacius legendum putat *Abbati Blasiacò*, quod monasterium hodie retinet nomen *Blansac.*

c *Burdegal.*] Gerardo videlicet de Malemort.

2. d *Iactant.*] Et verè habebant, vt constat ex epistolis Innocentij III. *lib.* 2. *epist.* quod priuilegium apud Guillelmum Sirletum, *fol.* 262. extat in hæc verba. [Constitutionibus, quæ Ecclesiæ sanctæ canonicis non obuiant institutis, cùm ab Apostolica Sede suæ robur confirmationis expectant, fauorem Apostolicum libentiùs impertimur, vt ea, quæ pro ipsarum vtilitatibus ordinantur, inconuulsâ maneant firmitate; & quæ stabilita ratio comitatur, aliquorum temeritas non infirmet. Ea propter dilecti in Domino filij vestris iustis postulationibus grato concedentes assensu, institutionem, quam de quadragenario Canonicorum numero cum assensu venerabilis fratris nostri Episcopi vestri, consentiente, & assistente bonæ memoriæ Vv. Archiepiscopo Burdegalensi, & piæ recordationis Henrico quondam Albanensi Episcopo, tunc Apostolicæ Sedis Legato approbante, in Ecclesia vestra fecistis, sicut rationabiliter facta est, auctoritate Apostolica confirmamus; & præsentis scripti paginâ communimus: auctoritate Apostolicâ districtiùs inhibentes, ne aliquis ad receptionem alicuius vltra numerum constitutum, qualibet vos temeritate, saluo in omnibus Apostolicæ Sedis mandato, compellat, nisi fortè Ecclesiæ facultates in tantùm excreuerint, quod earum prouentus pluribus sufficere dignoscantur. Decernimus ergo, &c. nostræ confirmationis, &c. Datum Lateran. vj. Kal. Aprilis. Pont. N. anno secundo.] Cuius fit mentio *in cap. vlt. de verb. signif.*

e *De Prabenda.*] Sed hoc videtur contra verba, & mentem ipsius Pontificis, qui tantùm iussit illi beneficium assignari, & cùm Pontifex simpliciter mandat prouideri de beneficio, non continetur præbenda canonicalis, quia est dignitas honorabilior, & maximæ præstantiæ, vt docent Abbas *in cap. vlt. num.* 6. *de præbend.* Corrasius *de sacerd. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 4. Quintanadueñas *lib.* 1. *Ecclesiast. cap.* 3. *num.* 14. Garcia *de benef.* 1. *p. cap.* 6. *à num.* 51. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, verum esse, quod cùm Pontifex iubet alicui de beneficio prouideri, non potest illi conferri præbenda, sed in præsenti casu ideò præbenda canonicalis illi collata fuit, quia non simpliciter iussit Pontifex de beneficio prouideri, sed cum adiectione, *de beneficio competenti*: vnde cùm hæc clausula intelligatur secundùm qualitatem personæ in cuius fauorem emanauit, argumento legis *nepos Proculo. ff. de verb. sign.* ideò si ipse, qui litteras impetrauit, præbendam mercatur, ritè potest illi conferri. 3.

f *Et infrà.*] Integra huius textus caremus; eius autem casus ita contigit. Cùm Innocentius III. Archiepiscopo Burdegal. iniunxisset, vt in aliqua Ecclesia suæ Metropolis Magistro P. beneficium competens conferret, ipse Decano & Capitulo Santonen. Ecclesiæ, quæ est eius suffraganea, scripsit, vt ipsum reciperent in Canonicum, & in fratrem; quod Canonici facere renuebant prætextu cuiusdam priuilegij illis ab Innocentio concessi, vt vltra 40. Canonicos recipere non cogerentur; cùm tamen tunc temporis plures essent quam 40. Vnde Archiepiscopus ea exceptione reiectâ, cum consilio Episcopi Santonen. prædictum Magistrum de prædicta præbenda inuestiuit. Consultus Innocentius III. ratam habuit huiusmodi collationem, duplici ratione. Primâ, quia in prædicto priuilegio censetur adiecta clausula, *Saluâ Romani Pontificis auctoritate.* Secundâ, quia legem, quam ipsi non seruabant, Romano Pontifici dicere nequibant. 4.

g *Legem imponere.*] Accedit, quia in similibus confirmationibus statutorum Ecclesiæ semper intelligitur excepta authoritas Romanæ Ecclesiæ, vt constat ex alia epistola ipsius Innocentij, edita à Sirleto, *fol.* 165. ibi: *Licèt enim cùm in aliqua Ecclesia certus statuitur numerus, hac apponatur conditio, vel intelligatur apponi, Saluâ Sedis Apostolicæ auctoritate.* 5.

h *Negligunt obseruare.*] Quando Capitulum vltra numerum possit aliquem recipere in Canonicum, & in fratrem, & de his Ecclesiis, vbi est certus Canonicorum numerus, egi *in cap. cùm M. de constit.* 6.

CAPVT

CAPVT XXIII.

Idem [a] *Bisuntino Episcopo.*

TVis quæstionibus respondemus, quod clericos in [b] minoribus ordinibus constitutos, de patrimonialibus bonis habentes vnde possint congruè sustentari, etsi nondum fuerint beneficium Ecclesiasticum assequuti, dummodo aliud canonicum non obsistat, ad superiores poteris ordines promouere.

NOTÆ.

1. [a] *Bisuntino.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 9. & in cap. tuis, de testibus*, vbi extat alia pars huius decretalis, vt iam ibi notaui.

2. [b] *In minoribus.*] Ex hoc textu deducitur, ad ordines minores promouendos non egere speciali titulo beneficij, vel patrimonij; ad maiores verò gradus cooptandos, debere ad titulum beneficij, seu patrimonij ordinari, iam probaui *in cap. 4. hoc tit.* ex quo commentario præsens petendum est.

CAPVT XXIV.

Idem [a] *Episcopo Zamorensi.*

ACcedens ad Apostolicam Sedem. *Et infrà*: Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod clericus absens, per alium, vel alius magis pro ipso poterit de beneficio Ecclesiastico inuestiri.

NOTÆ.

1. [a] *Zamorensi.*] Hanc inscriptionem retinet Cuiacius hîc, licèt Glossa marginalis emendet *Baton.* seu *Laton.* Sed licèt non habeamus hanc Innocentij Decretalem inter eius epistolas hucusque editas, integram litteram restituere possumus, & epigraphen *ex cap. final. de raptu.* vbi dabimus.

COMMENTARIVM.

2. CVm possessio acquiratur per procuratorem, vel domino præsenti, si præsens est, *l. donationes 31. §. 1. ff. de donat. l. quod statu 31. §. 1. ff. de donat. causâ mort. l. si procuratori 79. ff. de procurat.* & domino etiam absenti, & ignoranti, *l. 1. §. per procuratorem, l. possessio, §. vlt. ff. de acquir. possess.* & dominium si cum ea coniunctum est, quæratur domino scienti, quia procurator in his tantùm præstare ministerium creditur, *l. & licèt 15. ff. de constit. pecun. l. quod meo 18. ff. de acquir. possess.* docent Cuiacius *lib. 19. Pauli ad edict. in d. l. licet*, & *lib. 18. obseru. cap. 2.* Donellus *lib. 8. comment. cap. 5.* Bronchorst. *cent. 3. assert. 91.* Valentia *tom. 1. illustr. tract. 2. cap. 8. num. 23.* siue inuestitura in beneficio accipiatur pro possessione, siue pro iure adipiscendi beneficium, poterit per procuratorem recipi, *cap. olim, de rescript.* argumento legis *4. ff. de donat.* Probant Lambertinus *lib. 2. de iurepatron. 2. p. q. 8. art. 8. fol. 160.* nec refert si dicas, posse absentem inuestiri de beneficio per procuratorem, vel nuncium alium pro ipso, quod in præsenti docetur; non enim hæc duo separantur, sed coniunguntur quasi eadem: sicut nihil refert si dicas, per procuratorem causam agere, vel appellare pro alio posse, vt *in l. serui, ff. de appel.* vel alium appellare posse per procuratorem.

CAPVT XXV.

Idem *Herueo Trecensi* [a] *Episcopo.*

DIlecto filio nostro P. tituli S. Pudentianæ Presbytero Card. dilectis filiis R. de Aualon. cellerario Senonen. & R. de Noa clerico procuratori tuo, auditore concesso, idem cellerarius [b] proposuit coram eo: Quod cùm bonæ memoriæ G. Rhemen. [c] Archiepiscopus, tunc Apostolicæ Sedis Legatus, ad Trecen. accessisset Ecclesiam, in qua G. nepoti [d] suo præbendam concedere intendebat, cùm nulla penitus vacaret ibidem, dictus cellerarius, non tam ei, quàm nobis etiam cupiens in hac parte placere, præbendam, quam in ipsa obtinebat Ecclesia, in eius manibus resignauit. Qui liberalitati eius volens postmodum gratâ vicissitudine respondere, de Capituli Trecen. assensu, præsente quoque ven. fratre nostro Senonen. Archiepiscopo, tam præfatum nepotem suum, quàm etiam cellerarium in Canonicum Trecen. instituit: & ambobus idem Capitulum stallum in Choro,

& locum in Capitulo assignauit. Quibus idem Rhemen. Archiepiscopus fructus supradictæ præbendæ tamdiu diuidendos communiter assignauit, donec præfatus G. integrum esset præbendale stipendium assecutus, in eos qui contrauenire præsumerent, excommunicationis sententiâ promulgatâ. Quorum receptionem generalis procurator bonæ memoriæ [e] prædecessoris tui in Constantinopolitanis partibus tunc agentis, postmodùm approbauit. Vnde dictus [i] cellerarius in eadem Ecclesia lectiones, & [f] Euangelium in hebdomada sua posteà legisse dignoscitur: & tam Decani, quàm Episcopi electioni, & aliorum negotiorum tractatibus, sicut Canonicus Trecen. [g] interfuit, & domum quandam per Capitulum memoratum obtinuit, quæ non nisi Canonico consueuerat [h] asseruari. Tu quoque cùm ad eandem accessisti Ecclesiam consecratus, dictum cellerarium cum Canonicis aliis ad [i] osculum recepisti, cùm tamen tunc temporis non nisi Canonici ad osculum admittantur: & eidem super prædictis non mouisti per biennium quæstionem; vnde petiit, vt te ab ipsius super hoc molestatione indebita compescere dignaremur. Verùm dictus R. procurator tuus, proposuit ex aduerso, quòd cùm idem cellerarius præbendam suam in præfati Rhemen. Archiepiscopi manibus resignasset, ipse de medietate illius nepotem suum, & de medietate alia dictum cellerarium inuestiuit, quam adhuc detinere præsumit, in tuum præiudicium & grauamen, non permittens te liberè de ipsa disponere, prout ad te dignoscitur pertinere. Et licèt ad dilectos filios Decan. & Magistros G. Cornutum Parisien. & S. Rhemen. Canonicos super hoc nostræ fuerint litteræ impetratæ; cellerarius demùm ad nos frustratoriè appellauit, vt te posset grauare laboribus, & expensis. Idem quoque proposuit procurator, quod cùm in Trecen. Ecclesia institutus olim fuerit certus Canonicorum numerus, & Capituli iuramento firmatus, supradictus Archiepiscopus, qui etsi Legatus fuisset in Teutonia, in Senonen. tamen prouincia, cùm eidem non fuerit officium legationis iniunctum, institutionem huiusmodi facere non potuit vt [l] Legatus: quinimò etsi Legatus in eadem Prouincia extitisset, ad vnicum tamen spirituale ius, quod vacabat ibidem, duos insimul Canonicos instituere sibi non licuit contra canonicas sanctiones. Nam si duo vnicam præbendam haberent, id esset contra [k] Turonen. Consilium, quod præbendarum inhibet sectionem: si verò duobus in Canonicos & fratres receptis, vni tantummodo præbenda daretur, sub expectatione alius, contra [l] Lateran. Concilium remaneret. Præterea licèt in Ecclesia, in qua non est certus numerus præbendarum, nullâ etiam præbendâ vacante, in Canonicum quis possit assumi, cùm intelligatur ad quoddam ius eligi, quod ex electorum assensu de nouo creatur, & cum electo in Canonicum nascitur, & desinit cum defuncto. In Ecclesia tamen, quæ determinatum habet numerum præbendarum, vno dumtaxat indiuiduo iure vacante, duo insimul eligi non possunt ad illud; cùm huiusmodi spirituale ius diuidi, seu communicari nequeat inter eos. Quamquam interdum hi, ad quos spectat electio, de communi consensu augmentare valeant numerum præbendarum, quoddam ius spirituale de nouo creando; nisi fortè statutum aliquod obuiaret, quod esset iuramento [m] firmatum, vel cui Sedis Apostolicæ confirmatio accessisset, huiusmodi clausulâ prohibitionis adiectâ, vt si quidquam contra id fieret, non valeret. Propter quod institutionem præfatam nullam fuisse, dictus asseruit procurator, cùm in Trecensi Ecclesia, sicut præmissum est, certus sit præbendarum numerus, quem Capitulum, vel Legatus augmentare minimè intendebat, vel ius aliquod de nouo creare. Quod ex eo argui proponebat; quia nón fuit vnus ad vacantem præbendam, & alius simpliciter institutus; sed ad præbendam vnicam supradicto modo vacantem extiterunt ambo recepti. Sed nec Trecen. Capitulum, ad quod præbendarum collatio nullatenus pertinebat, vel dictus procurator prædecessoris tui receptionem huiusmodi approbare potuit, vtpote contra canones attentatam. Tibi quoque nequaquam obfuisse dicebat, quod cellerarium præfatum ad osculum inter Canonicos Trecen. admiseras, vel quod aliquanto tempore super hoc negotio siluisti: cùm tunc temporis Ecclesiæ tuæ consuetudines, & quæ in ea minùs legitimè facta fuerant, ignorares. Ad hæc autem cellerarius sic respondit: quod cùm idem Archiepiscopus in Trecen. Capitulo suæ [n] legationis litteras legi fecerit, & vt Legatus eo tempore ab omnibus haberetur, an Legatus in illa prouincia, fuerit, nó debebat vlterius in dubium reuocari, maximè cùm tu in prædictis litteris, quas obtinueras contra eum, memoratum Archiepiscopum Legatum duxeris nominandum.

Adiecit

Adjecit insuper, quod licitè quis ad spiritualem fraternitatem eligi potest, in Canonicum, & in fratrem, nullâ etiam præbendâ [o] vacante, argumentum ad hoc cuiusdam epistolæ [p] decretalis inducens, in qua legitur, quod cùm T. clericus, nullâ in Lingonen. Ecclesia præbendâ vacante, ab Episcopo & Canonicis Lingonen. supradicti Archiepiscopi iudicis delegati à nobis, interueniente auctoritate, in Canonicum receptus fuisset & fratrem, ita quod nullius præbendæ fructus perciperet, nisi loco proximo vacaturæ. Nos attendentes, quod dictum T. in Canonicum & fratrem recipi, non occurrebat canonicis institutis; & vacaturam expectare præbendam Lateran. Concilio non esset dubium obuiare: illicito reprobato, quod licitum erat, duximus approbandum. Vnde cùm videretur indignum, vt is qui recepturus erat in Canonicum, & in fratrem, præbendæ beneficio fraudaretur: Episcopo & Canonicis Lingonen. dedimus in mandatis, vt si res taliter se haberet, eidem T. præbendam, cùm se facultas offerret, assignare curarent. Allegauit insuper, quod ab Apostolica Sede frequenter huiusmodi litteræ impetrantur, vt in Ecclesia, in qua certus est numerus præbendarum, nullâ præbendâ vacante recipiatur quis in Canonicum, & in fratrem, & eidem præbenda, cùm se facultas obtulerit, conferatur. Item licèt Turonen. Concilium sectionem inhibeat præbendarum, nihilominus tamen Romana Ecclesia receptionem eorum qui ad dimidias præbendas assumpti sunt, in Canonicos approbando, nonnunquam sectas præbendas eis præcipit integrari. Sed ad hoc fuit ex aduerso responsum, quod etsi Romanus Pontifex dimidiatam quoad temporales prouentus præbendam contra Concilium Turonen. illi quandoque præcipiat integrari, cui ius spirituale vacans fuerat cum debita integritate collatum; pro eo tamen, quod ad huiusmodi ius dimidium de facto, cùm de iure non valeat, est receptus, id mandare minimè consueuit, & ex plenitudine potestatis, ad vnicum ius spirituale non vacans aliquem recipi, vtilitate, vel necessitate pensatâ, valeat indulgere. Sicut de Augustino in [q] canone inuenitur, qui nouo modo prouectus, & consecratus Episcopus, incolumi Valerio Episcopo Ecclesiæ Hipponen. accessit in Cathedra, non successit. Et sicut de non vacante præbenda, concessâ tamen, & confirmatâ per Romanum Pontificem, cuidam clerico in Ecclesia Lingonen. & per executorem ipsius ad eandem etiam non vacantem recepto in præallegata legitur decretali. Præfatus verò Archiepiscopus, qui etsi Legatus fuisset in prædicta prouincia, absque nostra saltem licentia speciali contra iuris scripti tenorem, ad vnicum ius spirituale, quod vacabat in Ecclesia supradicta, in qua certus erat numerus præbendarum, instituere non potuit nepotem & cellerarium supradictos; cùm hoc non solummodo Turonen. sed etiam Lateranen. Concilio obuiaret. Maximè cùm nec nouum ius creare intenderet, nec præbendarum numerum augmentare: quod inde colligitur, quia resignatione cellerarij procurata, eosdem instituit ad vnicam præbendam vacantem. Vnde nos his, & aliis intellectis, cellerarium antedictum, quem præfatam præbendam constitit priùs liberè resignasse, ad restitutionem eorum quæ ratione supradictæ inuestituræ tenebat, de consilio fratrum nostrorum sententialiter duximus condemnandum, ei super præbenda ipsa, vel eius parte silentium imponentes; ita quod per hoc supradicto G. nullum præiudicium generetur, maximè cùm res inter alios acta, non noceat regulariter aliis, iuxta canonicas & legitimas sanctiones. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ diffinitionis infringere, vel ei ausu temerario contraïre. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, &c. vsque incursurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Kal. Maij, Pontificatus nostri anno XIII.

NOTÆ.

1. [a] *TRecensi.*] Ita legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & *lib.* 1. *epist. Innocent. III. regestr.* 13. *epist.* 72. apud Bosquetum. Herueus iste electus fuit in Tricasinum Præsulem in Curia Romana à Canonicis ibidem commorantibus, ex consensu aliorum, & annuente Innocent. III. vt refert Camvoac. *in antiquit. Tricasinis*: obiit plenus virtutibus anno 1223. Cuius animi dotes, & tempus Præsulatus satis exprimitur hoc epitaphio eius sepulchro apposito.

Præsul Trecensis, priùs autem Parisiensis;
Verbi iam Domini Doctor, de corte Morini:
Paupere gente satus iacet Herueus hic tumulatus:
Cilicium, chordæ, ieiunia, lamina ferri.
Cum rectis corde faciunt me ad sydera ferri.
Anno milleno, bis centenoque, viceno
Terno, cùm reddo polo spiritum, ossaque solo;
Anno septeno deno quoque Pontificatus,
Et sexto nonas Iulij transmigro beatus.

De Trecensi Ecclesia iam plura notaui *in cap.* 6. *de constit.*

2. b *Cellerarius.*] Cellerarius, seu Cellarius dicitur, qui penui Ecclesiæ asseruando, & dispensando præponitur, cuique tritici, & vini dispensatio commissa est. Concilium Francoford. *can.* 13. ibi: *Vt cellarij in monasteriis auari non eligantur.* D. Benedictus *cap.* 31. *suæ regulæ*, ibi: *Vt cellerarius monasterij eligatur de congregatione.* Fructuosus Episcopus *cap.* 6. *sua regula: Eligatur cellerarius bonæ pietatis, probatus, quem communis elegerit collatio.* Caput *cùm ad monasterium, de statu monac.* lex *nominatim*, *ff. de manum. testam.* ibi: *Dispensator meus cellarius meus.* Quo sensu *in l. quæsitum, ff. de instruct. legato*, cellarius dicitur qui præpositus est, vt rationes saluæ sint: notarunt post Meursium, Brissonium, & alios Lexicographos Petrus Gregor. *lib.* 15. *syntag. cap.* 40. *num.* 6. Alberic. *in dict. verbo Cellarium*; hodieque in aliquibus Ecclesiis Cathedralibus, & passim in monasteriis eligitur vnus ex aliis, qui cellario præponatur, vulgò appellatur *Cillerero*, de quo in præsenti, & *in dicto cap. cùm ad monasterium.* De eo agunt Benedictus Eftenus, *lib.* 3. *disquisit. monast. tract.* 7. *disquisit.* 4. Cæsar. *de Eccles. hierarch. quæst.* 2. *proœm.* §. 5. *n.* 15.

3. c *G. Rhemensi.*] Præfuerunt huic Ecclesiæ temporibus Innocentij duo G. vnus Guillelmus ad Albasmanus dictus, filius Theobaldi Campaniæ Comitis, qui Cardinalis creatus, vt Legatus missus fuit in Galliam à Lucio III. alter Guido, Abbas Clareuallensis, de quo Innocentium hic agere notauit Bosquetus *in præsenti*, non leui ductus fundamento; nam Guido in Germaniam missus fuit, vt legitur *in chron. Belgico*, *anno* 1200. ibi: *Guido Abbas Cisterciensis, cum quibusdam Abbatibus suis Romam proficiscitur.* Et non multò post: *Papa Innocentius fecit eum Episcopum Cardinalem Prænestinum, & misit in partes Alemaniæ Legatum.* Idem apud Cæsarium Miræum in chronico. Cisterc. De eo agit Illustr. Manrique *tom.* 1. *annal. Cisterc. in serie Abbatum Clareual. anno* 1202.

d *Nepoti suo.*] Ex fratre videlicet, vt communiter nepotes à patruis appellantur: notaui *in cap.* 2. *de arbitr.*

e *Prædecessoris tui.*] Garnerij videlicet, qui electioni Franci Imperatoris interfuit, & suffragium dedit, decessitque anno 1193. vt referunt Camuzat. & Chenu *in Ecclesia Tricas.*

4. f *Et Euangelium.*] Quod proprium Canonicorum est in illis Ecclesiis, vbi vsus inualuit, vt presbytero celebrante tantùm Canonici Epistolam, & Euangelium legant, vt probat Barbosa *de Canonicis cap.* 34. *per totum*, & *in summa Apostolic. collect.* 92.

g *Interfuit.*] Canonicus enim eo ipso, quod Canonicus est, omnia hæc munia obire potest, si sacris ordinibus initiatus est. Barbosa *de Canonicis cap.* 37. *per tot.*

5. h *Consueuerant assignari.*] Sunt domus claustrales, quæ aliis, quàm Canonicis dari non possunt, quæ Canonicorum vocantur, & plenâ gaudent libertate, ex concessione Hugonis Comitis Trecensis, anno 1104. apud Camuzat. ibi: *Dedit igitur Ecclesiæ Trecensi Beati Petri, & sancti Saluatoris libertatem domorum Canonicorum, videlicet vt nemo præsumat eas deinceps violare.* De eis agemus *in cap.* 1. *de immun. Eccles.*

6. i *Ad osculum.*] Varia genera osculorum legimus in vtroque iure, & apud bonæ notæ Interpretes; alia enim sunt honoraria, quæ videlicet manibus, seu pedibus Imperatorum infiguntur, de quibus, & purpuræ adoratione, agitur *in l.* 1. *C. de Comitibus, & Tribun. lib.* 12. *l.* 4. *C. de Consulibus, l.* 1. *C. de præpositis sacri cubic. l.* 1. *C. de domest. & protect. l.* 1. *C. de silentiar. l. si quis seruum* 7. *C. qui militare non poss. l. vlt. C. de Palatinis sacr. largit. l.* 2. *C. de priuil. scholar. l.* 2. *C. de apparitor. Præf. Prat. l.* 1. *C. de apparitor. Præf. Vrbis, lib.* 12. *l. restituenda* 6. *vers. ad hæc, C. de aduocat. diuers. iud. l.* 2. *C. de Fabricensibus, lib.* 11. & ex Theodosiano codice præter has ipsas constitutiones, quæ in illo extant, *l. vnic. de imaginibus Imperialibus, l.* 4. *l. præfectura* 8. *cum l. sequenti, l. præter* 16. *de diuers. offic. l. quisquis* 70. *de Decur.* Quibus illustrandis in communi, de eo more, & iure multa post alios Pineda, Vasquius, Brissonius, Bisciola apud nostrum Solorzanum *in memoriali pro præcedentia Consily Indiarum, num.* 9. *&* 10. & in pereruditо opusculo *de honorariis Senatoribus, num.* 316. *& seqq.* Nouarinus *in Agno Eucharist. lib.* 5. 61. Bulengerus *de Imperat. lib.* 3. *cap.* 15. ac præter eos, & præ aliis Lypsius *lib.* 2. *electorum, cap.* 6. Iacobus Durantius Casellius *lib.* 2. *var. cap.* 16. Salmasius *ad Scriptores histor. Aug. pag. notarum* 319. *&* 440. Demsterus *ad Rosinum in Paralip. lib.* 3. *antiquit. cap. vlt. ad finem.* Henric. Salmut. *ad memorab. Pancirolæ*, 1. *p. tit.* 46. Philippus Rubenius *lib.* 2. *elector. cap.* 4. Iann. Mellerus Pamelius *in spicilegiis ad Nonium Marcel. in voce Saniter.* Turturetus *de nobilit. lib.* 2. *cap.* 7. Carranza *post librum de partu, ad l.* 3. *num.* 2. *C. de posth. hær. instit.* Ant. Surgentus *in Neap. illustr. lib.* 1. *cap.* 21. Zerda *in aduers. sacr. cap.* 168. *numer.* 11. & *cap.* 177. *numer.* 7. Grethserus 1. *tom. de sancta Cruce, lib.* 1. *cap.* 53. Serarius *ad lib. Esther*, 2. *p. quæst.* 3. & *in Iudith cap.* 13. *quæst.* 3. Aloysius Nauarinus 1. *tom. elector. sacr. lib.* 2. *cap.* 70. *& seqq.* Andreas Pintus *in spicilegio sacro*, *tom.* 1. *cap.* 40. Benedictus Pererius *in Genesim tom.* 3. *cap.* 18. *num.* 7. & *cap.* 23. *num.* 25. & *tom.* 4. *ad capit.* 33. *num.* 2. Ioannes Lorinus *ad Psal.* 2. *vers.* 12. Oscula amica vsitata fuerunt, tam apud Iudæos, quàm apud Gentiles. De Iudæis constat ex pluribus sacræ paginæ locis, Matthæi *cap.* 26. Exodi *cap.* 18. Regum *lib.* 2. *cap.* 14. Tobiæ *cap.* 7. *&* 9. Apud Romanos adeò vsitata fuerunt, vt Tiberius ea inhibuisset, vt latè illustrat Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 94. & *lib.* 1. *memorab. tit.* 46. vbi plura Salmut. P. Pinto *in spicileg. lib.* 1 *cap.* 40. Petrus Gregorius *lib.* 13. *de republica, cap.* 18. & *lib.* 8. *syntag. cap.* 8. Sauarus ad Sidonium *lib.* 1. *epistol.* 11. A. Guibertus *cap.* 4. *Polyx.* Lypsius *lib.* 2. *elect. cap.* 6. Bulengerus *lib.* 1. *de Imperat. cap.* 12. Demsterus *ad Rosinum lib.* 3. *cap.* 33. Tiraq. *ad Alex. lib.* 2. *cap.* 19. Sunt etiam oscula sancta, & charitatiua, quæ fideles primis Ecclesiæ temporibus inuicem dabant, in tesseram communionis, & promiscuæ fidei. Tertul. *lib.* 2. *ad vxorem*, ibi: *Iam verò alicui fratrum ad osculum conuenire, dicebatur osculum sanctum:* quia pietatis, & charitatis pignus erat; dabaturque sub ea formula, *Pax tecum*; quâ finiebatur sacra Synaxis; vnde pacis concludentis signaculum dicitur *in cap. pacem* 9. *de consecr. distinct.* 2. iuxta illud Apostoli *ad Romanos cap.* 16. *vers.* 16. & 1. *ad Corinth. cap.* 16. *Salutate inuicem in osculo sancto*; iuncto canone 19. Synodi Laodic. Vnde illud sibi inuicem dabant tempore sacræ communionis

munionis, D. Gregorius *lib.* 3. *dial.cap.*37. *Omnes sibimet pacem dederunt, corpus & sanguinem redemptoris acceperunt*. Quare coniunguntur in canone 12. Concilij Altissiod. *Non decet mortuis, nec Eucharistam, nec osculum tradi*. S. Fereol. *cap.* 25. *sua regulæ. Statuimus huius culpæ reum, communionem Dominicam, & osculum fratrum non habere*; vt probant Albaspinæus *lib.* 1. *obseru. cap.* 17. Cerda *in aduers. sacr. cap.* 151. Menardus *in notis ad sacram. D.Gregorij, fol.*377. & *ad concordiam regul. fol.*1021. Cresolius *lib.*4.*mystag. cap.*6. *sect.*2. Viuar. *in apparatu ad Flaccum Dextrum*, §. 9. Serlogus *tom.* 2. *in Cantica, vestig.*1. *sect.*2. Petrus Gregorius *in proem. decret. num.*28. Baronius *anno* 45. *num.* 7. Theophilus *tom.* 17. *de religioso loricato, in princ. fol.*189. Etiam dabatur tempore baptismi, vt probat Vicecomes *de ritibus baptismi lib.* 5. *cap.* 2. item tempore sacræ ordinationis, Hallierius *de sacr. elect. sect.* 8. *cap.* 11. Plura de his osculis charitatiuis vltra proximè laudatos congerunt Baptista Casalius *de sacris christianorum ritibus, cap.* 59. Cironius *lib.* 1. *obs. cap.* 14. Lanedmeter. *lib.* 2. *de veteri clerico, cap.* 81. Illustr. D. Franc. Ramos *in symag. ad Alexand. VII. propos.* 1. *num.* 93. De hoc osculo amicabili, seu charitatis accipiendus est præsens textus; olim enim, sicut & hodie, obseruabatur vt tempore adeptæ possessionis præbendæ, seu beneficij ad osculum reciperent nouum fratrem cæteri Canonici, *cap. cùm olim* 12. *de priuil.* vnde in præsenti specie Canonicus probare intendebat se in possessione præbendæ esse, ex eo quod ad osculum receptus erat in Ecclesia Trecensi.

[j] *Vt Legatum.*] De potestate Legati circa beneficia conferenda in prouincia suæ legationis, plura congessi *in cap. dilecti, de offic. Leg.*

[k] *Turonense Concilium.*] De quo *in cap. maioribus* 8. *hoc tit.*

[l] *Lateran. Concilij.*] De quo agemus *in cap.* 2. *de concess. præbend.*

[m] *Iuramento firmatum.*] Couarruuias *in cap. quamuis*, 2. *p.* §. 1. *num.* 11. *de pactis in* 6. existimat Canonicos non potuisse reuocare statutum hoc, quia confirmatum erat a Pontifice in fauorem Ecclesiæ: sed doctè eum reprehendit Anguianus *lib.* 3. *de legibus, cap.* 5. *num.* 11. Eâ ergo sententia omissa, verius dicendum est, in præsenti casu Canonicos non posse augere numerum Canonicorum, contra statutum à se iuratum, quia actus celebratus contra proprium iuramentum est ipso iure nullus, vt pluribus relatis docet Sanchez *lib.*3. *summæ, cap.*12. & si confirmatum fuit à Pontifice tale statutum, etiam mutari non poterat, quia actus gestus contra statutum habens clausulam decreti irritantis, etiam editam in fauorem ipsorum, est nullus ipso iure, vt probat Anguianus *d. cap.*5. De hac faultate augendi, vel minuendi numerum præbendarum, egi *in cap. cum M. de constit.*

[n] *Legationis litteras.*] An Legato credatur, nisi editis suæ legationis litteris, exposui *in cap. cùm in iure, de offic. deleg.*

[o] *Præbenda vacatione.*] Vt probaui *in cap.* 1. *hoc tit.*

[p] *Decretalis.*] Quæ reperitur suprà *in cap. dilectus, hoc tit.*

[q] *Canone.*] *Cap. non autem* 12. 7. *q.* 1.

[r] *Maximè cùm res.*] Regulam hanc exposui *in cap. penult. de re iudic.*

Commentarium huius textus petendum est ex traditis suprà *in cap. maioribus*; & adducendis *in cap.*2. *de conces. præbend.*

CAPVT XXVI.

[a] Idem *V. Episcopo*.

VAcante quadam in Ecclesia tua præbendâ, duas ex ea constituens, ad illas de assensu Capituli tui duos Canonicos assumpsisti, quorum altero apud Sedem Apostolicam viam vniuersæ carnis ingresso, præbendam, quam defunctus habuerat, quidam clericus Hippolytus nomine fuit auctoritate Sedis Apostolicæ assecutus. Verùm cùm idem H. te super integritate præbendæ per quasdam nobis litteras inquietet, & alius idem ius aduersus te se habere proponat, quid facere debeas postulasti per Sedem Apostolicam edoceri. Super quo fraternitati tuæ duximus respondendum, quod cùm Turonen. statuta Concilij sectionem inhibeant præbendarum, teneris vtrique de iis, quæ vacare contigerit integrare præbendam, nisi fortè rationabili causâ de vacante præbenda prædictæ duæ fuerint constitutæ, ac tot sint vtriusque prouentus, quod per vtramque sit vtrique prouisum in beneficio competenti.

NOTÆ.

[a] IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. idest *Vratislauiensi Episcopo*, vt habetur *lib.* 5. *epistol. ipsius Innocentij III. regestr.*16. *epist.*166. ex quo regestro eam restituo. De Vratislauiensi Ecclesia egi *in cap.* 27. *de rescript.*

CAPVT

CAPVT XXVII.

Innocent. III. [a] *Vercellensi Episcopo.*

DIlectus filius G. pro quo canonicando in Ecclesia Nouarien. scripseramus, quod intendebat, per nostras [b] litteras non obtento, contra Canonicos eiusdem Ecclesiæ nobis proposuit conquerendo, quod cùm pro eo ad Nouarien. Capitulum mandatum Ap. misissemus, vt eum in Canonicum reciperent, & in fratrem, præbendam, si qua tamen tunc vacabat, conferentes eidem; ipsi non solùm mandatum Apostolicum noluerunt adimplere, verùm etiam præbendam vacantem, quam mandauimus illi conferri, præsumpserunt alij assignare. Vnde petebat à nobis, vt quæ de ipso inceperamus, exequi dignaremur. Magister autem Greg. Nouarien. Ecclesiæ procurator proponebat econtrà, quia cùm nulla in Ecclesia vacaret præbenda, prædictus clericus ad Ap. Sed. accedens falsò in Ecclesia ipsa nobis suggessit vacare præbendam, & ad suggestionem falsam super receptione sua litteras impetrarat. Vnde cùm mendax precator carere debeat impetratis penitus, idem procurator ab impetitione ipsius Ecclesiam postulabat absolui. Cùm igitur coram dil. fil. n. G. sancti Gregorij ad Velum Aureum Diac. Card. quem eisdem dedimus auditorem, super his diutiùs litigarint, & idem Cardin. quæ fuerant proposita coram eo, nobis retulerit diligenter; d. t. per Ap. scripta mand. quatenus si tibi constiterit, quod in Nouarien. Ecclesia præbenda vacaret tempore, quo super præbenda iam dicti clerici nostras litteras receperunt, cùm eam penitus alij in delusionem mandati nostri duxerint conferendam, eundem clericum, si non alibi sufficiens habeat beneficium ecclesiasticum, iuxta tenorem prioris mandati nostri à prædictis clericis recipi faciatis, & eidem de redditibus ipsius Ecclesiæ singulis annis competentes assignari prouentus, [c] donec ei sit in beneficio præbendario prouisum.

NOTÆ.

1. [a] VErcellensi.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. de concess. prebend. cap.* 4. De Vercellensi Ecclesia egi *in cap.* 10. *de foro compet.*

[b] *Litteras.*] Monitorias, præceptoriasve, de quibus plura congesserunt Petrus Greg. *lib.* 1. *de rescript. cap.* 4. Azor *tom.* 2. *instit. moral. lib.* 6. *cap.* 32. & nos *in cap. ex litteris, de rescript.*

[c] *Donec.*] Et ita debet recipi in Canonicum & fratrem, cum spe assequendi præbendam proximè vacaturam, vt probaui suprà *in cap. relatum.* 2.

CAPVT XXVIII.

Idem in *Concil.* [a] *Later. Constit. XXXIV.*

DE multa prouidentia fuit in [b] Later. Concilio prohibitum, vt nullus diuersas dignitates ecclesiasticas, & plures Ecclesias parochiales reciperet, contra sacrorum canonum instituta; alioquin & recipiens sic receptum amitteret, & largiendi potestate conferens priuaretur. Quia verò propter præsumptiones, & cupiditates quorundam nullus hactenus, aut rarus de prædicto statuto fructus prouenit: nos euidentiùs, & expressiùs occurrere cupientes, præsenti decreto statuimus, vt quicunque receperit aliquod beneficium curam habens animarum annexam, si priùs tale beneficium habebat, eo sit ipso iure priuatus, & si fortè illud retinere contenderit, etiam alio spolietur. Is quoque, ad quem prioris spectat dominatio, illud post receptionem alterius liberè conferat, cui meritò viderit conferendum; & si vltra sex menses conferre distulerit, non solùm ad alium, secundùm Concil. Lateran. [c] statutum deuoluatur, verùm etiam tantùm de suis cogatur prouentibus in vtilitatem illius Ecclesiæ, cuius illud est beneficium, assignare, quantùm à tempore vacationis ipsius ex eo constiterit esse perceptum. Hoc idem & in [d] personatibus decernimus esse obseruandum, addentes, vt in eadem Ecclesia nullus plures dignitates, aut personatus habere præsumat, etiamsi curam non habeant animarum: circa sublimes tamen, & [e] litteratas personas, quæ maioribus sunt beneficiis honorandæ, cùm ratio postulauerit, per [f] Sed. Ap. poterit dispensari.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] *Lateran.*] *Can.* 29. non 38. vt legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. De hoc Concilio Lateranensi nonnulla notauimus *in cap.* 1. *de Summa Trinit.*

[b] *Lateran. Concilio.*] Sub Alexandro III. relato *in cap. quia in tantum, de clericis non resid.*

[c] *Statutum.*] Quod exposui *in cap. litteras, de supplenda neglig.*

[d] *Personatibus.*] Personatus dignitas, quæ, qualisque sit, exposui *in cap. ad aures, de rescript.*

2. [e] *Litteratas.*] Id est litteris conspicuas, & iuris peritia præditas, vt exposui *in cap... de clericis coniugat.* cuius dispensationis exemplum extat apud Guillelmum Tyrium *lib.* 10. *belli sacri, in Balduino II. Rege Hierosolym.* quem ait Tyrius liberalibus disciplinis imbutum, præbendas obtinuisse in Ecclesiis Rhemensi, Cameracensi, & Leodiensi.

3. [f] *Per Sedem Apostolicam.*] Ex his verbis apertè liquet, Pontificem posse super pluralitate beneficiorum dispensare; quod etiam probatur *in cap. dudum, el* 2. *de elect. cap.* 1. *de consuet. lib.* 6. *cap. ordinarij, de offic. ordin. eod. lib.* Concilio Coloniensi sub Paulo III. 1. *p. cap.* 32. *&* 33. Illustrant vltra infrà referendos Basilius *de matrim. lib.* 8. *cap.* 12. *numer.* 9. Dartis *de benefic. cap.* 2. *in fine*, Fragoso *de regim. christ. reipub. tom.* 2. *lib.* 3. *disp.* 9. §. 1. Bossius *tom.* 2. *operis moral. tit.* 7. §. 1. *num.* 2. Ratio in promptu est; nam cùm hæc prohibitio pluralitatis à iure positiuo proueniat, vt infrà dicemus, & Pontifex sit supra ius positiuum, *cap. proposuit, de concess. preb.* & in beneficiis plenam, ac liberam potestatem habeat, *cap.* 2. *hoc tit. lib.* 6. ideo in legibus ecclesiasticis, hanc pluralitatem inhibentibus, dispensare poterit, tam in duobus Episcopatibus, *c. relatio, cap. illum* 21. *quæst.* 1. quàm in pluribus beneficiis, cuiuscunque generis sint, etiam curatis, dignitatibus, vel personatibus, *d. cap. dudum, l.* 5. *tit.* 5. *l.* 3. *&* 4. *tit.* 16. *partit.* 1. Ojeda *de incompatib. cap.* 12. *num.* 12. Barb. *alleg.* 62. *num.* 18. Sed an alius præter Pontificem possit etiam dispensare in pluralitate, dubium est: & cùm hæc prohibitio proueniat ex Concilio generali relato *in cap. quia in tantum*, & in præsenti; & inferior non possit dispensare in lege superioris, ideò inferiores Prælatos dispensare non posse in hac pluralitate, docuerunt Glossa *in præsenti*, & *in d. cap. dudum*, & communiter repetentes *hîc*. Contrarium tamen suadetur *ex cap. Sanctorum,* 70. *dist.* vbi docetur, auctoritate Episcopi posse clericum pluribus Ecclesiis præesse; quare verius dicendum est, post præsentem constitutionem non posse Legatum, Episcopum, vel similem Prælatum dispensare, vt quis habeat plures dignitates, beneficia curata, aut vniformia sub eodem tecto, vel quæ residentiam petunt, vt cauetur in Concilio Tridentino *sess.* 24. *de reform. cap.* 17. in cæteris verò beneficiis simplicibus, vel vt quis habeat curatum simul, & simplex, vel vt in eadem Ecclesia cum dignitate canoniam retineat, posse Legatum, vel Episcopum dispensare, probat Barbosa *d. alleg.* 62. *per totam.* Illud tamen discrimen etiam inter Pontificem, & eius Legatum, seu Episcopum notandum est, quod Pontifex potest dispensare, vt quis retineat plura beneficia, Episcopus verò, vel Legatus, tantùm vt duo possideat, *d. cap. Sanctorum*, Trident. *dict. cap.* 17. Consuetudine tamen in his Regnis introductum est, vt etiam Episcopus possit plura beneficia vni conferre, etiamsi alterum sufficiens sit ad congruam sustentationem, vt referunt & probant Barbosa suprà, *num.* 9. Garcia *de benef.* 1. *p. cap.* 19. Flaminius *de resig. lib.* 5. *quæst.* 6. *num.* 119.

Semper tamen in simili dispensatione facienda à Pontifice, vel Episcopo desiderari iustam causam, supponitur in præsenti textu, & deducitur *ex cap. innotuit, de elect.* & traditis à Basilio *vbi suprà*: ideoque, tam Pontifex, quàm eius Legatus, vel Episcopus absque causa in hac pluralitate dispensando, peccare lethaliter, docent Basilius, & Bossius *vbi suprà*; eâ tamen admissâ distinctione, vt Pontifex validè, licèt iniustè, sine causa dispenset, inferiores verò Præfati non solùm inhonestè, verùm & inutiliter. Causas autem iustas ad dispensandum in pluralitate, expressas habemus in hoc textu illis verbis: *Circa sublimes tamen, & litteratas personas*; in quibus duæ referuntur causæ, videlicet nobilitas, & litterarum peritia, vbi coniunctiua *&*, non habet vim copulatiuæ, sed disiunctiuæ, vt *in cap.* 2. *de vita & honest. cleric.* iuxta legem *sæpe, ff. de v. s.* Vnde sufficit ad dispensationem, quod sit nobilis, aut litteratus, vt cum eo dispensari possit, dummodo sit honestæ vitæ, *cap. venerabilis* 37. *hoc tit.* quia causa dispensationis non solùm respicit vtilitatem personarum, verùm & Ecclesiarum, quibus solent esse vtiliores nobiles, & litterati, *cap. dispensationes, cap. tali* 1. *quæst.* 7. docent, & latiùs prosequuntur Azor *d.* 2. *p. lib.* 6. *cap.* 12. *quæst.* 1. Ojeda *de incompatib. numer.* 5. *cap. final.* Nec hucusque traditis obstat Concil. Trid. *sess.* 24. *de reform. cap.* 17. in illis verbis: *Quibuscunque dispensationibus non obstantibus*, vbi omnes dispensationes pro pluribus beneficiis obtinendis videntur improbari. Nam respondendum est, illo decreto non abrogari præsentem decisionem, nec facultatem dispensandi, existente iusta causâ; nam Patres tantùm improbant dispensationes absque causa concessas, non tamen vetant ex iustis causis à legitimo superiore dispensari, vt docent Quintanadueñas *lib.* 4. *ecclesiast. num. final.* Cenedus *collect.* 550. *ad Decret. n.* 2. Illud tamen summè obseruandum est, quod cùm quælibet dispensatio odiosa sit, & strictè accipienda, *c. requisitus*, §. *nisi rigor,* 79. *dist. cap. dilectis, de consanguin. & affin. cap. nihil, de elect. cap. dudum, vers. insuper, de filiis presbyt.* atque ideo restringenda sit ad casum de quo loquitur, *cap.* 1. *&* 2. *de filiis presbyt. in* 6. inde simpliciter dispensatus ad obtinenda plura beneficia, intelligitur respectu simplicium, non verò curatorum, Decius *consil.* 96. nec respectu existentium sub eodem tecto, & quod dispensatus ad dignitates, non censeatur dispensatus ad Episcopatum. Innocent. *in cap. dilectus.* Item quod per dispensationem ad plura incompatibilia non possit quis obtinere nisi duo dumtaxat, Butrius *in dicto cap. dudum, ad finem, de elect.* Item dispensatus vt possit duo beneficia curata recipere, intelligitur de duobus prioribus, quæ obtinere continget, *cap. non potest* 21. *vers. cùm verò, hoc titulo, lib.* 6. cuius interpretationem prosequitur Moneta *de commut.*

commun. cap.6. num. 254. *&* 262. Gonzalez *ad regulam octauam, glos.*15. *à num.* 27.

COMMENTARIVM.

5. CONCLVSIO PROBATVR, ET TRADITVR.

Ex hac Concilij Lateran. constitutione sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Generaliter nemo plura beneficia obtinere potest.* Probant eam textus *in cap. quia in tantum* 5. *cap. referente* 7. *cap. ad hæc* 13. *cap. præterea* 14. *cap. cùm non ignores* 15. *cap. cùm iam dudum* 18. *hoc tit. cap. sanctorum,* 70. *dist. cap. singula,* 89. *dist. cap. vnic.* 10. *q.* 3. *cap. per laicos* 16. *quæst.* 7. *cap.* 1. *cum sequent.* 21. *quæst.* 1. *cap. quia nonnulli, de cleric. non resid. cap. litteras, de concess. prabend. cap. ordinarij, de offic. ordin. eod. lib. cap. singula, cap. super eo, hoc tit. lib.* 6. *Clement. gratiæ, de rescript. Clement. si plures, Clement. final. hoc tit. Extrauag. execrabilis, eod. tit. cap. dudum* 54. *§. nos igitur, de elect. cap. eam te, de ætate & qualit. cap. litteras* 9. *de concess. prabend.* Concil. Metense *can.* 2. ibi: *Vnusquisque presbyter vnam solummodo habeat Ecclesiam, nisi fortè antiquitus habuerit capellam, vel membrum aliquod adiacens sibi, quod non expedit separari.* Nannet. *can.*8. *Sicut Episcopus non plus potest habere quàm vnam ciuitatem, & vnam vxorem; ita presbyter vna tantum Ecclesiam: itaque nullus presbyter plures præsumat habere Ecclesias.* Parisiense sub Lothario & Ludouico *lib.*1. *cap.* 49. *Vt hac occasione nullus presbyter duas, aut tres auaritia causâ, quibus sufficere secundum diuinum cultum nullatenus potest, habere audeat Basilicas.* Pictau. *can.* 2. *Vt nemo Episcopatum, Abbatiam, Archidiaconatum, Archipresbyteratum, prabendam, vel alios ecclesiasticos honores, vel in duabus Ecclesiis prælationes exerceat, nisi in vna tantùm.* Trident. *sess.*7. *cap.*2. 3. *&* 4. & *sess.* 24. *de reform. cap.*17. Vrbanus II. in Concilio Claromont. *cap.*12. *Nulli clerico liceat deinceps in duabus ciuitatibus duas prabendas obtinere, cum duos titulos non possit habere.* Et *can.* 14. *Nullus deinceps in vna Ecclesia geminos honores habeat.* Agathens. *can.* 57. Epaun. *can.*9. Heraldus Episcopus Turon. *in suis Capitulis, cap.*49. *Vt presbyter non amplius quam vnam vxorem.* Concil. Frisingense *anno* 1440. *can.*7. Pictau. 2. tempore Paschalis, *can.* 16. *Ne quis in duabus Ecclesiis duas prabendas, aut duos honores obtineat.* Londoniense 2. sub Honorio II. *can.* 6. *Vt nullus Archidiaconus in diuersis Episcopatibus diuersos Archidiaconatus teneat, sub anathemate prohibemus: immò ei, cui prius assignatus erat, tantum adhæreat.* Salzeburg. tempore Gregorij X. *can.* 7. & secundum *can.* 10. Coloniense celebratum anno 1530. *can.* 32. Alia iuris testimonia congerunt Antonius Augustinus *in epit. lib.*6. *tit.*43. & *lib.* 8. *tit.* 33. & *lib.* 15. *tit.* 4. Crespetius *in summa, verbo Beneficiorum pluralitas:* consonat de iure regio lex 28. *tit.*4. *lib.*2. *recopil.* & faciunt per argumentum lex *hac parte, in fine, C. de proxim. sacror. lib.* 12. lex 5. *C. qui militare*, lex finalis, *in princip. C. de assessoribus, cap.*1. *de excess. Prælat.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Manrique *de different. vtriusque fori, quæst.*18. Hurtado *tom.*1. *de resid. resol.*6. Luna de Arellano *lib.* 3. *antinom.* 2. Fragoso *de regim. christ. reipubl. p.*2. *lib.* 3. *tit.* 1. *per tot.* Peña *tom.* 1. *decis.* 61. Dartis *de benefic. sect.* 9. *cap.* 2. Filesacus *de origin. Parœc. cap.*4. Solorzanus *lib.*3. *polit. cap.* 10. Petrus Gregor. *de republic. lib.* 4. *cap.*6. *num.* 5. Petrus Bollo *in œconom. can. clas.*2. *cap.* 2. *§.* 1. *&* 2. Acuña *in cap. Sanctorum,* 70. *dist.* & *in cap. per singulas,* 89. *dist.* Coruinus *lib.*2. *aphorism. tit.* 31. Tondutus 2. *p. de benef. cap.* 5. *§.* 6. Duarenus *lib.*8. *de sacris eccles. cap.*4. Zipeus *ad tit. de clericis non resid.* Ægidius Bossius *tom.* 1. *moral. tit.* 7. Fornerius *lib.*3. *rerum quotid. cap.* 25. Petrus Herodius *lib.*1. *Pandect. tit.* 4. Chopinus *lib.* 3. *monast. tit.*3. *cap.* 1. Diana *p.*10. *tract.* 13. *resol.*1. Caruallo *in cap. Raynuntius, num.*274. Petrus Gregorius *de benef. cap.* 15. Vighelhus *in meth. iuris can. fol.* 285. *&* 361. Bosquetus *ad Innocent. III. lib.*2. *epist.* 157. Lemaistre *lib.*3. *de monachis, cap.* 6. Tapia 2. *p. catena mor. lib.*5. *cap.*5. *art.* 10. Conradus Kling. *lib.*3. *disputat. cap.* 50. Cabassutius *in notis. Concil. in* 7. *Synodo Nicæn.* 2. *can.* 15. fusè Theophilus *tom.* 12. *tract. mala è bonis Eccles. cap.*7. Altesserra *in præsenti*, Christ. Lupus *in can.* 10. *Concil. Chalced.*

Sed hæc assertio ita indistinctè tradita difficilis valde redditur ex eo, nam habere plura beneficia, vel non, æstimandum non est ex eorum numero, sed ex Ecclesiarum redditibus, & prouentibus, ita vt si Ecclesia congruam sustentationem parocho non præbeat, plures parochias vnus clericus regere possit: si autem fructibus abundat, ipsius parochus in alia Ecclesia non ita pingui etiam deseruiat. Vnde Hispani Patres presbyteros parochos simul in canonicos ecclesiæ Cathedralis cooptabant eâ lege, vt ab Ecclesia Cathedrali, & simul à parochia stipendia acciperent. Concil. Emeritense *can.*12. ibi: *Vt omnes Episcopos prouinciæ nostræ, si voluerint de parochianis Presbyteris, atque Diaconibus cathedram sibi in principali Ecclesia facere, maneat per omnia licentia; hi tamen qui fuerint traducti, humilitatem dignam Episcopo suo teneant, & eo honore, & reuerentia habeantur, vt venerentur in Cathedrali Ecclesia, sicut hi, quos constat fuisse ordinatos in ea: & quamuis ab Episcopo suo stipendij causâ per bonam obedientiam aliquid accipiant, ab Ecclesiis tamen in quibus priùs consecrati sunt, vel à rebus earum extranei non maneant.* Et Ecclesia pauper, paucosque parochianos habens, alij iungebatur, ab vnoque presbytero vtraque regebatur. Concil. Tolet. 16. *can.* 3. ibi: *Ecclesia, quæ vsque ad decem mancipia habuit, super se habeat sacerdotem; quæ vero minus decem mancipia habuit, aliis coniungatur Ecclesiis.* Si autem diues erat, plures in ea ordinabantur presbyteri. Concil. Emerit. *can.* 14. Igitur obtinere diuersas Ecclesias non ex earum numero, sed ex stipendiis, fructibus, vel ipsarum prouentibus æstimandum est. 6. TRADITVR DVBITANDI RATIO.

7. DE ORIGINE HVIVS PROHIBITIONIS.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, quam vt plenè exponamus, & huius prohibitionis originem repetamus, sciendum est, plures ex Theologis, tam scholasticis, quàm moralistis, asseruisse pluralitatem beneficiorum repugnare iuri naturali, & diuino, Caietanus *in summa, verbo Beneficium*, Syluester *eod. verbo* 4. *num.* 1. Angelus *num.* 35. Armilla *num.* 42. Tabiena *numer.* 28. *quæst.* 24. alij quos refert & sequitur Thomas Sanchez *lib.* 2. *summa, cap.* 2. *dub.* 5. Sotus, Azor, & Vazquez, quos refert Hurtado *tom.* 1. *de resid. resol.* 6. pro quorum sententia expendi solet textus *in cap.* 21. *quæst.* 1. vbi PP. Concilij Nicæni ad adstruendam hanc prohibitionem adducunt caput 6. Diui Matthæi, in illis verbis: *Nemo potest*

test duobus Dominis seruire. Deinde quia iuri naturali, & diuino repugnat, quod Ecclesia priuetur ministris debitis, & quod diuinus cultus minuatur; quod continget si vnus presbyter duabus Ecclesiis præficiatur, cap. vnic. 10. quæst. 3. cap. singula, 89. distinct. sed contrarium, immò tantùm à iure positiuo prohitionem hanc prouenire, docuerunt omnes ferè antiquiores congesti ab Hurtado, & Valensi vbi suprà; & rectè, nam si præsens prohibitio à iure naturali, aut diuino originem traheret, non posset Pontifex in ea dispensare, cap. sunt quidam 25. quæstion. 1. sed posse ipsum, atque Episcopos dispensare, suprà probaui: igitur quia hæc prohibitio est tantùm iuris positiui. Deinde quia consuetudo introduci non potest contra ius naturale, aut diuinum, cap. final. vbi illustraui, de consuet. sed moribus introduci potest, vt quis vnam præbendam simul cum dignitate obtineat, cap. 1. de consuet. lib. 6. necnon & plura beneficia, vt docent ex aliis Garcia de benefic. p. 11. cap. 5. numer. 265. Manrique de differentiis dict. quæst. 18. Igitur quia hæc prohibitio non est iuris diuini aut naturalis. Adstruitur tandem hæc sententia cui adhæreo, ex eo, quia cùm beneficia à iure positiuo introducta sint, vt refert Baronius tom. 6. anno 502. & probaui in cap. 1. hoc tit. non potest pluralitatis beneficiorum prohibitio esse antiquior, quàm ipsa beneficia, vt ratiocinatur Filliucius 3. tom. titul. de benefic. cap. 7. numer. 2. Accedit, quia hæc prohibitio sacris canonibus tribuitur in præsenti, ibi: Contra sacrorum canonum; cap. quia nonnulli, de cleric. non resid. ibi: Contra sacrorum canonum instituta; cap. quia in tantum 5. ibi: Sacris canonibus inimica. Tridentinum dicta sess. 24. cap. 17. ibi: Sacris canonibus. Nec contrarium deducitur dict. cap. 1. 21. quæst. 1. nam licèt ibi adducatur locus Diui Matthæi cap. 6. non tamen inde deducitur, prohibitionem illam esse iuris diuini, quia illa tantum præcepta iuri diuino tribuuntur, quæ in sensu litterali ex eodem proficiscuntur. D. Thom. 1. p. quæst. 1. num. 1. Vnde quod præsens prohibitio hitatur illa Diui Matthæi auctoritate, non ideo à iure diuino prouenit. Nec quod de minuendo cultu diuino ex ministrorum defectu contrariæ sententiæ assertores expendebant, aliquid facit: nam id tantùm euincit pluralitatem beneficiorum ex se malam esse, non tamen deducitur, à iure diuino esse institutam. Ex his liquet prohibitionem hanc esse tantùm iuris positiui, licèt iure naturali subnixam, vt infrà dicemus; à quo tamen tempore cœpisset in Ecclesia hæc prohibitio, adhuc inter vespertinos Antecessores non constat: aliqui eam repetunt à Concilio Agathensi celebrato sub Sixto III. anno 456. relato in cap. vnum 21. quæst. 1. sed verè textus ille loquitur de Abbatiis regularibus. Alij eam deducunt ex Concilio Chalcedon. celebrato sub Leone I. anno 451. relato in cap. clericum 21. quæst. 1. sed perperam, cùm verius sit eo canone illud solùm prohiberi, ne clericus in vna Ecclesia intitulatus, in alia etiam intitulari valeat; & ne in Ecclesiis duarum ciuitatum conscribatur, quod longè diuersum est à prohibitione pluralitatis. Et notandum est in specie illius textus, verbum illud oportere, necessitatem inducere, vt in l. cùm amplius §. 1. ff. de reg. iur. iuncto Donello lib. 12. comment. cap. 2. vbi Osualdus littera D. quamuis non semper verbum illud necessitatem importet, vt notatur ad expositionem textus in l. si pignore 22. §. 1. ff. de pignorat. l. salarium 7. l. 39. §. 3. ff. mandati, l. 1. §. 1. ff. quando appellandum, l. 8. ff. de eo, quod certo loco, per Cuiacium ibi, tract. 3. ad African. Idem ferè statuitur in cap. ne quis translatus 21. quæst. 2. cap. sanctorum, 70. distinct. in quibus beneficiorum pluralitas expressè non prohibetur, sed ex eo, quod docetur, nullum posse duabus intitulari Ecclesiis, per interpretationem deducitur, non posse duas Ecclesias obtinere; eodem modo accipiendus est textus in cap. singula, 89. distinct. & in c. vnic. vers. Sed in hoc, 10. quæst. 3. qui deductus est ex Concilio Toletano celebrato anno 700. in quo pluralitas non expresisè prohibetur, sed deducitur per interpretationem, ex eo quod ibi statuitur, ne plures Ecclesiæ quasi in vnum corpus temerè coniungantur. Tandem eodem modo procedit textus in cap. per laicos 16. quæst. 7. vbi directè tantum prohibetur, ne Episcopus duas Ecclesias obtinere præsumat; presbyter enim in eo textu opponitur clerico, & accipitur pro Episcopo, vt in cap. olim, 95. distinct. cap. legimus, 93. distinct. per consequens tamen rectè ex eo textu deducitur, nec clericum posse duas parochias simul regere. His ergo sententiis omissis, & aliis relatis à Quintanadueñas lib. 4. ecclesiast. dicendum est, quod licèt prohibitio hæc obumbrata, & insinuata esset prædictis, & aliis Ecclesiæ legibus, prioribus eius sæculis editis, tamen apertè & specificè statuta fuit in Concilio Nicæno 2. celebrato anno 781. in eo canone relato à Gratiano in cap. 1. 21. quæst. 1. sed quia lex illa poterat ad clericos tantùm orientales referri Alexander III. in præsenti Concilio Lateranensi eam generaliter quoad omnes, tam Græcos, quàm Latinos statuit, generaliterque in eo Concilio statuta fuit prædicta prohibitio pluralitatis; pœna tamen nulla inflicta fuit, quamuis prohibitionis rationes exprimerentur, cap. quia 5. cap. ad hæc 13. hoc titul. Deinde quia Alexander III. agnouit facilè contemni prædictam constitutionem, alias duas edidit: primam in Concilio 3. Lateran. celebrato anno 1180. 1. p. cap. 13. quâ sanxit vt accipiens secundam dignitatem, vel Ecclesiam parochialem, eam amitteret; & qui dedit, largiendi potestate priuaretur: habetur in cap. quia nonnulli 5. de clericis non residend. Cuius constitutionis meminit Innocentius in præsenti. Aliâ constitutione concessit electionem possessori retinendi Ecclesiam, quam maluisset, cap. referente, hoc titul. iuxta quas constitutiones accipiendi sunt textus in cap. eam te 7. de ætate & qualit. cap. præterea, cap. quia in tantùm, cap. ad hæc 13. hoc titul. cap. 3. de confirmat. vtili, in 5. compillat. ibi: [Ex parte tua nobis humiliter fuit supplicatum, quod cùm nonnulli clerici tuæ diœcesis plures obtineant parochiales Ecclesias, datâ huiusmodi clericis optione retinendi vnam ipsarum Ecclesiarum, reliqua possis de licentia tua idoneis assignare personis.] Ex his tamen duabus sanctionibus prior tempore fuit, quæ refertur in d. c. quia nonnulli; nam in d. c. eam te, vbi ad praxim deducitur secunda constitutio, mentio fit constitutionis relatæ

relatæ *in dicto cap. quia nonnulli*; vnde deducitur illam priùs emanasse. Successit tandem constitutio Concilij Lateranensis celebrati sub Innocentio III. quâ statuitur, vt si habens beneficium, curatum, aut personatum, vel aliud simile beneficium recipiat, primum vacet ipso iure; & si illud retinere præsumat, vtroque priuetur. Quæ constitutio reperitur in præsenti, & approbata fuit, & ampliata *in extrauag. Execrabilis*, Ioannis XXII. *hoc tit.* itaut præsens constitutio procedat etiam in dignitatibus, personatibus, officiis, & beneficiis, quæ animarum curam habuerint; & ita vt si obtinent secundum beneficium, si Episcopum proprium statim non adierint, vtroque priuentur: quod & firmatum fuit, adiectis aliis pœnis, per Concil. Tridentinum *sess.* 7. *de reform. cap.* 4. & 5. & *sess.* 24. *cap.* 17. & ita qui sciens beneficium incompatibile cum iam obtento, acceptauit, ipso iure primo priuatur, quia per admissionem secundi videtur renunciatum primum, *l.* 3. *titul.* 16. *part.* 6. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 17. *numer.* 12. Prosequuntur latiùs hanc temporum seriem & varietatem Acuña *in dicto cap. sanctorum*, 70. *distinct.* Valensis *de benefic. titul.* 1. Quintanadueñas *dict. lib.* 4.

8. De personis hac prohibitione comprehensis.

Hæc pro diuersitate temporum in Ecclesia statuta reperimus; sed sciendum superest, ad quas personas præsens prohibitio spectet, & in quibus beneficiis procedat? Et cùm generaliter concepta sit, & verbis vniuersalibus hæc Ecclesiæ prohibitio, comprehendit primò Romanum Pontificem, qui simul Episcopatum retinere non potest, quia Pontificatus per se est beneficium, & quidem omnium maximum, & dignius, *cap.* 1. *de maledicis*, *cap. si duo*, *cap. si quis pecunia*, 79. *distinct. cap. si Papa*, 40. *dist.* vnde per promotionem ad Summum Pontificatum vacare omnia beneficia, atque pensiones, docuerunt Germonius *de indultis Cardinal.* §. *si verò illa*, *numer.* 34. Ojeda *de incompatibil. cap.* 1. *numer.* 11. Pòst Romanum Pontificem proximum dignitatis gradum in Ecclesia obtinent Cardinales, de quorum dignitate egi *in cap.* 2. *de cleric. non resid.* in quibus etiam procedit hæc prohibitio, itaut nemo ex eis possit obtinere duos Cardinalatus, quia sunt officia vniformia: & licèt Episcopatum simul cum suo titulo possit obtinere, vt probaui *in dicto cap.* 2. non tamen duos Episcopatus retinere valet, Tridentinum *sess.* 24. *de reform. cap.* 17. Nec contrarium probatur *in cap. Ecclesia*, 57. *de elect. extrauag. execrabilis*, §. *Cardinalibus*: quorum interpretationem tradit Garaña *in præsenti.* Comprehendit etiam præsens prohibitio Patriarchas, *cap.* 1. *de consuetud. lib.* 6. & Metropolitanos, vt expresè sanxerunt Bonifacius I. *epistol.* 3. *ad Hilarium*, Cœlestinus I. *epistol.* 2. *cap.* 4. quæ extant *tom.* 1. *Concilior. Seuerini.* Comprehenduntur & Episcopi, qui non solùm duos Episcopatus vno, eodemque tempore habere nequeunt, *cap. in illis*, 80. *distinct.* verùm nec præbendas, seu beneficia, si quæ antea possidebant, retinent; sed omnia per adeptionem Episcopatus vacant, *cap. cum in cunctis*, §. 1. *de elect.* vbi exposui, textus *in cap. quoniam* 9. *de iudiciis*, *cap.* 3. *de probat.* qui solent vulgò in contrarium expendi. Etiam comprehenduntur hac prohibitione Abbates; nam plures Abbatias vnus habere nequit, *cap. vnum Abbatem*, 21. *quæst.* 1. *cap. monachum*, *in fine* 20. *quæst.* 4. *cap. si quis deinceps* 16. *quæst.* 7. *cap. ne pro defectu*, *de elect. cap. final. in fine*, *de relig. domib. cap. cùm singula* 32. *hoc tit. in* 6. cum aliis traditis ab Antonio Augustino *in epit. lib.* 59. *titul.* 46. docet Ojeda *dicto lib.* 1. *cap.* 5. *per tot.* Denique cæteri clerici, & ministri Ecclesias, dignitates & personatus obtinentes, *cap. ad hæc*, *hoc titul.* Extrauag. *Execrabilis*, *eodem cap.* 1. *de consuet. lib.* 6. Tridentino *sess.* 7. *cap.* 2. & *sess.* 24. *cap.* 17. prosequitur Valensis *dicto lib.* 3. *titul.* 1. *ex num.* 5.

Hactenus egimus de personis hac prohibitione comprehensis: superest vt de beneficiis, quæ inter se incompatibilia sunt agamus. Et sciendum est, magnam differentiam versari inter incompatibilitatem quoad titulum, & quoad retentionem. Incompatibilitas quoad titulum tunc datur, quando beneficia ita non compatiuntur, vt post assecutum titulum secundi beneficij, confestim iure ipso vacet titulus primi, quod contingit in duobus curatis, duplici personatu, vel dignitate honoratis, etiam in diuersis Ecclesiis, ex hoc textu, cum aliis suprà relatis; vel in duobus beneficiis in eadem Ecclesia, iuxta textum *in cap.* 1. *de consuet. lib.* 6. *Clement. final. hoc titul.* vt in specie textus *in cap. cùm in cunctis*, §. *cùm vero*, *de elect. cap. nemo deinceps*, *eod. tit. lib.* 6. *Clement.* 1. *de officio vicarij*: docet Valensis *dicto titul.* 1. *numer.* 6. incompatibilitas verò quoad retentionem datur, quando concurrunt duo beneficia, quæ quamuis iure prohibeantur per vnum, eundemque clericum retineri, non tamen vacant ipso iure, sed postquam possessor elegerit quod maluerit; quomodo intelligi potest textus *in cap. litteras*, *de concess. prabend.* in illis verbis: *Prabenda illa, etsi non de facto, de iure tamen vacare noscatur; mandamus quatenus dictum Præpositum, vt illam sine difficultate resignet, cogatis.* Quippe in hoc casu non vacat primum beneficium ipso iure, sed possessor habet facultatem eligendi quod maluerit ex facultate sibi concessa ab Alexandro III. *in dicto cap. referente*, *cap. præterea*; nam cùm præsens constitutio non generaliter, nec absolutè contineat vacare, primum beneficium per assecutionem secundi, sed loquatur Innocentius dumtaxat de duobus curatis personatibus, aut dignitatibus duabus, non videtur derogatum decisioni dicti capituli *referente*; argumento legis *præcipimus*, *C. de appelationib.* atque ideo in duobus beneficiis simplicibus, etiam residentiam requirentibus, vel sufficientibus ad congruam sustentationem, non vacauit ipso iure primum; quin imò habebit adhuc possessor facultatem eligendi quod maluerit retinere, vt sæpiùs decisum fuisse in Rota referunt Garcia *de benefic. p.* 1. *cap.* 5. *numer.* 65. Barbosa 3. *p. de potestate Episcopi*, *allegation.* 57. *num.* 21. His suppositis incompatibile est quoad titulum, primò beneficium duplex curam animarum annexam habens, vt ait præsens textus, cui consonant Clementina *Gratiæ*, *de rescriptis*, dicta Extrauag. *Execrabilis*, idest duplex beneficium, cui annexum est onus administrandi sacramenta.

9. De beneficiis incompatibilibus.

ſacramenta. Ojeda *dicta* 1. *p. cap.* 13. *numer.* 3. quæ doctrina ad vicarias perpetuas eandem curam annexam habentes protracta fuit *in Clement. vnica, de offic. vicar.* & ad commendas perpetuas eorundem beneficiorum, ex Tridentino *dicta ſeſſ.* 7. *cap.* 4. ideoque idem ius procedit, ſi habens beneficium curatum, conſequatur vicariam, vel commendam perpetuam. Ojeda *dicto cap.* 13. *numer.* 10. & 2. *p. cap.* 6. vel habens beneficium, quod exigit reſidentiam, coadiutoriam aſſequatur. Barboſa *voto* 28. *per totum*, hæcque incompatibilitas durat etiam poſt Tridentinum, vbi *ſeſſ.* 7. *cap.* 4. innouatur præſens Innocentij conſtitutio, vt docuit Garcia *de benefic. d. cap.* 5. *numer.* 76. Quare cauendum eſt à Nauarro *in manuali cap.* 25. *numer.* 129. Quintanadueñas *dicto lib.* 4. *numer.* 98. qui exiſtimarunt, hanc incompatibilitatem ſublatam fuiſſe per Tridentinum *ſeſſ.* 24. *de reform. cap.* 17. vbi ſtatuitur, vt habentes duo beneficia curata, vnum ex his intra ſemeſtre dimittant: nam ibi potiùs indulgentia conceditur illis, qui eo tempore duo beneficia poſſidebant, quàm in futurum ius iam ſtatutum *in dicto cap.* 4. mutatur. Etiam incompatibilitas quoad titulum datur in duplici perſonatu, aut dignitate, vt etiam hîc expreſsè docetur: nec intereſt an ſit ſimilis, vel difformis dignitas, vel in eadem Eccleſia, aut diuerſis; quia generaliter concepta eſt prohibitio, tam in præſenti, quàm in dicta Extrauag. *Execrabilis.* Ojeda *dicta* 1. *p. cap.* 7. vbi etiam docet, nihil intereſſe, vtrum dignitas curam iuriſdictionis, ſeu adminiſtrationem habeat, vel non; nec contrarium probat dicta extrauagans *Ambitioſæ, in fine*, quatenus exigit, quod dignitates habeant iuriſdictionem, aut curam actu; quia textus ille loquitur in diuerſa pœna ab ea, quæ in præſenti ſtatuitur: in illa enim conſtitutione additum fuit, vt qui ſecundam dignitatem obtinuit, teneatur primam dimittere, non ad effectum vacationis, ſed vt poſſeſſionem amittat; & ſi id non fecerit, vtràque priuetur. Quoad hanc ergo pœnam exigitur iuriſdictio, ſeu cura, quia ideo ea inflicta eſt, vt diutiùs incertum non ſit, ad quem talis cura ſpectat. Ojeda *d. cap.* 13. *numer.* 80. Tandem hæc incompatibilitas quoad titulum locum habet in beneficiis ſub eodem tecto exiſtentibus, ex hoc textu, *in dicto cap.* 1. *de conſuetudine in* 6. immò ius plus abhorret hanc pluralitatem, quàm alias etiam curatorum; vnde diſpenſatus ad plura beneficia, non poteſt obtinere duo ſub eodem tecto, niſi expreſsè in gratia exprimatur. Rebuffus *in praxi, tit. de diſpenſ.* §. *etiamſi ſint*, Ojeda *de incompatibilit. d.* 1. *p. cap.* 20. Dubium tamen eſt, an hæc doctrina ad ſimilia tantùm beneficia ſub eodem tecto, vel etiam ad alia ſimilia extendatur, Ojeda *d. cap.* 20. *numer.* 25. exiſtimat, omnia beneficia eiuſdem Eccleſiæ, etiam diſſimilia, quoad titulum incompatibilia eſſe; ſed verius eſt tantùm dari incompatibilitatem in beneficiis ſimilibus, ex hoc textu, & *dicto cap.* 1. *de conſuet.* Vnde poteſt quis ſub eodem tecto Archidiaconatum, & canoniam poſſidere, *cap. eam te* 7. *de reſcriptis.* Rurſus, quia in beneficiis diſſimilibus non datur incompatibilitas ipſo iure, vt probant Ojeda *dict. cap.* 20. *num.* 27. Garcia *dicto cap.* 5. *à numer.* 259. qui latè agunt de duabus Capellaniis ſub eodem tecto, tam in vna, quàm in diuerſis capellis exiſtentibus; & de pluribus beneficiis ſimplicibus videndus eſt Valenſis *de benefic. dicto lib.* 3. *tit.* 7.

Plures huius prohibitionis rationes congerunt tam ipſi ſacri Legiſlatores, quàm iuris Interpretes, necnon Cantipratanus *lib.* 1. *Apum, cap.* 19. Guillelmus Pariſienſis *lib. de collat. benefic.* Carthuſian. *lib. de plural. benefic. articul.* 8. & 17. D. Thomas *quodlibet.* 1. *artic.* 3. Nicæna Synodus relata *in dict. cap.* 1. 21. *quæſt.* 1. eam petit ex auaritia, & ambitione, quæ ex pluralitate beneficiorum naſcitur: Ioannes XXII. *in dict. extrauag. Execrabilis*, & Alexander III. *in dicto cap. quia in tantum* 5. *hoc tit.* eam reddunt, quia cùm vix vni officio & beneficio vnus valeat deſeruire, quomodo in pluribus miniſtrare valebit. Facit etiam, quia pluralitas beneficiorum diſſolutionis, & diuagationis cauſam præſtat, *cap. cùm ſingula* 32. *hoc titul. lib.* 6. quæ non leue præiudicium infert Eccleſiis, in quibus clerici debent aſſiduè reſidere, vt probaui *in cap.* 2. *de cleric. non reſidend.* Accedit etiam, quod plura beneficia vni conferre, vt plura officia exerceat, ciuilis, & rectæ adminiſtrationis rationem euertit, quæ in eo conſiſtit, vt ſingula officia, ſeu miniſteria ſingulis perſonis committantur, *cap. ſingula* 1. 89. *diſtinct.* vnde leges ſæculares duo officia ciuilia vni committi prohibent, *l. libertus* 17. §. *reſcripto*, & §. *ſub eodem, ff. ad municip. l. ſi plures, verſ. nam difficile, ff. de pactis, l. final. C. de offic. aſſeſ. l.* 1. vbi Gloſſa penultima, *C. quemadmodum ciuilia munera, lib.* 10. *l. is quidem* 5. *C. qui militare, lib.* 12. *l.* 1. ibi: *Et duobus officiis operam ſuam adhibere non poſſunt*; *C. de præpoſitis agentium, lib.* 12. *l. quiſquis, C. de cohortalibus, lib.* 12. Apud Athenienſes ita cautum erat: *Duo munera ne ſimul obeunto*; refert Samuel Petitus *lib.* 3. *iuris Attici, titul.* 5. Rationem reddunt Quintilianus *lib.* 10. *Inſtit. cap.* 3. ibi: *Nec enim ſe bona fide in multa intendere animus totum poteſt.* Caſſiodorus *lib.* 9. *var. epiſtol.* 21. vbi ait: *Satyris doctoribus querulis vſurpatam fuiſſe ſententiam, duabus curis ingenium occupari non debere.* Illuſtrant Fornerius *lib.* 3. *rerum quotid. cap.* 25. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 4. *numer.* 24. & *in memor. pro iuribus honor. numer.* 71. Valenzuela *tom.* 2. *conſil.* 135. *numer.* 85. Nauarrette *diſcurſu* 11. Iunius *tom.* 1. *politic. cap.* 22. quod cùm in officiis ſæcularibus obſeruetur, multò magis in beneficiis eccleſiaſticis. Facit exemplum Gentilium, apud quos vnus ſacerdos duo, vel plura ſacerdotia obire non valebat, nec Pontificatum ſimul cum alio, vt probat Gutherus *lib.* 1. *de veteri iure Pontific. cap.* 8. & cum ad Pontificatum maximum nemo aſcendere poſſet, niſi qui iam Pontifex eſſet, ex lege Domitia per adoptionem huius Pontificatus vacabat primus, vt refert Liuius *lib.* 39. & 40. Tandem & illa ratio præſentis prohibitionis non incongruè aſſignari poteſt, videlicet quod quemadmodum non licet eodem tempore duas habere vxores, *cap.* 10. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

christiano, 34. *dist. cap. unico*, vbi plura dabimus, *de sponsa duor.* eodem modo nec duas Ecclesias poterit quis simul obtinere; nam de matrimonio carnali ad spirituale, quod contrahitur inter Ecclesiam, & suum Rectorem, validum est argumentum, *cap. inter corporalia, de translat. Episcop.* vbi plura congessi, *cap. final. eod. tit. cap. quoniam* 57. §. *porro*, *vt lite non contest. cap. sicut alterius* 7. *quæst.* 1. quo argumentandi genere in hoc beneficiorum tractatu vtuntur textus *in cap. sicut*, 21. *quæst.* 2. *cap. cùm non ignores* 15. *hoc tit.* Concil. Nannet. *can.* 8. ibi: *Sicut enim Episcopus non plus potest habere, quam vnam ciuitatem, & vir vnam vxorem; ita presbyter vnam tantùm Ecclesiam.* Ivo Carnot. *epist.* 170. ibi: *Cùm in ipsa infantia mundi in Lamech carnalis bigamia sit culpata, quomodo poterit in sponsa, quæ est Ecclesia, laudari, quæ in hoc sacramento, & in virtute sacramenti vni debet viro desponsari?* Quod respexit Paulus II. referente Ioanne Nicolao *de incompatib. tit.* 3. *cap.* 6. qui rogatus, vt super pluralitate dispensaret, respondisse fertur, se in Ecclesia Dei nolle inducere bigamiam. Non tamen inde inferas quod sicut in pluralitate vxorum, quæ legi diuinæ repugnat, *cap. gaudemus*, vbi plura Barbosa, *de diuortiis*, Pontifex dispensare non valet, ita nec in beneficiorum pluralitate; nam æquiparatio inter vtrumque consortium non in omnibus, & per omnia procedit, cùm vinculum hoc spirituale, non coniugium, sed quasi dicatur, *cap. inter Canonicos*, ibi: *Quasi coniugale vinculum spiritualiter sit contractum.* Vnde cùm pluralitas vxorum iuri diuino, & naturali contraria sit, beneficiorum verò pluralitas iuri positiuo tantùm aduersetur, ideò in polygamia carnali Pontifex dispensare non potest, in spirituali verò rectè dispensare valet. Sed his suppositis, quare vinculum coniugij spiritualis dicatur fortius quàm carnale, *in dicto cap. inter corporalia*, in eius notis exposui. Prosequitur alias rationes præsentis prohibitionis Theoph. Raynaud. *vbi suprà.*

12. DISSOLVITVR RATIO DVBITANDI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius expositione sciendum est, nonnullos casus reperiri, in quibus potest clericus plura beneficia simul obtinere. Primus est quando quis vnum habet in titulum, & aliud in commendam; sciendum enim est olim moris fuisse, vacantis Ecclesiæ curam viciniori Rectori committere, dum de electione futuri prælati tractabatur, *cap. obitum* 16. *cap. Catinensis* 17. 61. *distinct.* qui commendatarius intercessor dicitur *in cap. constitutum* 22. 7. *quæst.* 1. cuius commendationis ratione ipse vt proprius Prælatus spiritualia administrabat in ipsa Ecclesia. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 54. *in fine.* Plura de his commendis adducunt Quintanadueñas *d. lib.* 4. *à num.* 123. Garcia 4. *p. de benefic. cap.* 4. *per tot.* Ojeda *d.* 2. *p. cap.* 4. Zypæus *lib.* 3. *respons. tit. de commendis, respons.* 2. Hanc ergo commendam simul cum beneficio rectè vnus sacerdos retinere potest, *cap.* 3. 21. *quæst.* 1. *cap. dudum, de elect.* quia commenda beneficium non est; quare ab eo distinguitur *in l.* 2. *tit.* 44. *lib.* 11. *legum Longob.* ibi: *Cæteri verò homines liberi, qui vel commendationem, vel beneficium ecclesiasticum habent, sicut reliqui, iustitiam faciant.* Notauit Cironius *in cap.* 1. *de eo, qui mittitur, in* 5. *compil.* sed cùm admissus iam sit vsus commendæ perpetuæ, an etiam talis commenda, simul cum beneficio retineri possit, dubium est? Affirmant pluribus relatis Ojeda *d. cap.* 4. *num.* 14. Quintanadueñas *suprà, num.* 126. Germonius *de indultis Cardin. verbo Ita quod.* Sed rectiùs contrarium docuerunt Nauarrus *in manuali, cap.* 25. *num.* 126. Corrasius *de benef.* 1. *p. cap.* 6. nam cùm commenda perpetua, velut canonicatus, titulus sit, vt probat Garcia *dicto cap.* 4. *à num.* 35. eosdem effectus sortitur, ac beneficium, *cap. nemo* 15. *de elect. lib.* 6. Tridentin. *d. sess.* 14. *cap.* 17. vnde textus *in d. cap. dudum, cap. qui plures, cap. cum G. cap. qui beneficia, de prabend. lib.* 6. *cap.* 2. *de renunc. eod. lib. cap. bona, de ætate & qualit.* exaudiendi sunt de commenda temporali. Secundus casus contingit, cùm plura beneficia simul vnita sub vno titulo authoritate legitimi superioris coniuncta sunt, aut præscriptione immemoriali, siue annectatur parochialis Ecclesia alij parochiali, siue dignitati, *cap. extirpanda* 30. §. *qui verò, cap. exposuisti* 33. *hoc tit. cap. super eo, hoc tit. in* 6. *Clement. final. hoc tit.* Et tunc nulla datur pluralitas, quo casu procedunt canones Concilij Emerit. suprà adducti. Ratio est, quia beneficium vnitum non dicitur amplius beneficium. Oldradus *consil.* 257. *num.* 13. sed illius naturam sequitur, cui vnitum est; sicut portio accrescens assumit naturam eius, cui accedit, *l. si ex toto* 8. *in princip. ff. de legat.* 1. *l. inter* 26. §. *cùm inter, ff. de pactis dotalibus, l. etiam, C. de iure dotium:* quare cùm vtraque Ecclesia pro vnica habeatur, non adest eo casu aliqua incompatibilitas. Tertius casus contingit, vbi præsens prohibitio locum non habet, cùm beneficia cumulata sunt tenuis, & modici stipendij; quare plura simul retineri ab vno clerico possunt, *d. cap. vnic.* 10. *quæst.* 3. *cap. cum te, de ætate & qualitate*, Ojeda *d.* 2. *p. cap.* 5. Valensis *d. lib.* 3. *de benef. tit.* 8. quia cùm beneficia sint instituta pro alimoniis sacerdotum, vt probaui *in cap.* 2. *hoc tit.* plura, siue curata, siue non, possunt vni conferri vsque ad congruam eius sustentationem, *d. cap. cum te*; quod tamen ex hac causa vni clerico conferri possint, habita ratione status, conditionis, & familiæ ipsius, arbitrio Episcopi relinquitur, vt prosequuntur Ojeda & Hurtado *vbi suprà.*

CAPVT

CAPVT XXIX.

Idem in a eodem, Constit. XXX.

GRaue nimis est & absurdum, quod quidam Ecclesiarum Prælati, cùm possint viros idoneos ad ecclesiastica beneficia promouere, assumere non verentur indignos, quibus nec morum honestas, nec litterarum scientia suffragatur, carnalitatis sequentes affectum, non iudicium rationis. Vnde quanta Ecclesiis damna proueniant, nemo sanæ mentis ignorat. Volentes igitur huic morbo mederi, præcipimus, vt prætermissis indignis, assumant idoneos, qui Deo, & Ecclesiis velint, & valeant gratum impendere famulatum; fiatque de hoc in prouinciali Concilio diligens inquisitio annuatim, ita quod, qui post primam, & secundam correctionem fuerit repertus culpabilis, à conferendis beneficiis per ipsum Concilium suspendatur, institutâ in eodem Concilio personâ prouidâ, & honestâ, quæ suppleat suspensi defectus in beneficiis conferendis; & hoc ipsum circa Capitula, quæ in his deliquerint, obseruetur. b Metropolitani verò delictum superioris iudicio relinquatur ex parte Concilij nuntiandum. Vt autem hæc salubris prouisio pleniorem consequatur effectum, huiusmodi suspensionis sententia præter Rom. Pontificis auctoritatem, aut proprij c Patriarchæ, minimè relaxetur.

NOTÆ.

1 a EOdem.] *Can.* 30. vt legitur in ipso Concilio: in quarta autem collectione, *sub hoc titulo, cap.* 5.

b *Metropolitani verò.*] Metropolitanus enim non est supra Concilium prouinciale, licèt aliquando Concilium fuisse supra Metropolitanum liqueat ex Nouella 6. Iustin. sed eius caput, vnde ob reuerentiam illi debitam statuunt Patres, vt in Concilio eius delictum nec puniretur, nec iudicaretur: notauit Basilius Legion. *lib.* 8. *cap.* 6. *num.* 12.

c *Patriarchæ.*] De quibus agemus *in cap. antiqua, de priuil.*

2. COMMENTARIVM.

AD officia, & beneficia, tam sæcularia, quàm ecclesiastica eligi indignos non debere notum est, & supponitur in præsenti, & *in cap. cùm in cunctis*, §. *final. cap. nihil*, 44. *de elect. cap.* 15. *de offic. ordin. cap. ad decorem, de instit.* & saltem idoneos eligi debere docetur *in cap. cum nobis* 19. ibi: *Illius quoque litteratura, licèt eminens*, &c. *cap.* 1. & 2. ibi: *Dummodo sit idoneus; de instit. lib.* 6. Concil. Trident. *sess.* 7. *de reform. cap.* 3. inter idoneos tamen digniorem esse eligendum, iubetur *in cap. licet* 8. *quæst.* 1. vbi in ordinando sacerdote requiritur, vt qui præstantior est omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui omni virtute eminentior, eligatur, *cap. Metropolitano*, 63. *dist.* ibi: *Optimus ordinetur*; *cap. vilissimis* 1. *quæst.* 1. ibi: *Qui est honore præstantior*; *cap.* 2. *de officio custodis*, ibi: *Quales sanctiores, & meliores esse viderint*; *cap. vnic. vt ecclesi. benefic.* ibi: *Non ex affectu carnali, sed discreto iudicio in personam idoneam dispensari.* Latè probant Valensis *de benefic. lib.* 1. *tit.* 28. Bobadilla *lib.* 1. *polit. cap.* 3. *numer.* 76. Phebo *tom.* 2. *decis.* 109. Carleual *de iudiciis tom.* 1. *lib.* 1. *disputat.* 1. *num.* 24. Tamburinus *de iure Abbat. tom.* 1. *disputat.* 5. *quæst.* 13. Mancinus *sacri iuris controuers. disputat.* 14. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 11. Gonzalez *in regul.* 8. *gloss.* 4. *ferè per totam.* Petrus Gregorius *de benefic. cap.* 35. Altamir. *ad tit. C. de fil. offic. cap.* 6. §. 2. P. Bollo *in œconom. canon. clas.* 2. *cap.* 5. §. 5. Antonius Augustin. *lib.* 15. *in epit. iur. tit.* 3. Barbosa *de offic. parochi*, *lib.* 1. *cap.* 2. *numer.* 98. Iul. Lauor. *variar. lucubr. tit. de elect. cap.* 21. Acuña *in cap. si fortè*, 65. *distinct.* Solorzanus *de iure Indiar. lib.* 3. *tom.* 2. *cap.* 8. cuius principij duplex ratio vulgò assignatur. Prima, quia cui committitur electio, tanquam viro bono, conceditur talis facultas, *l. cùm quidam, ff. de legat.* 2. *l. quamquam, ff. de ritu nupt.* vnde tanquam bonus vir debet eligere digniorem, & præstantiorem. Secunda ratio est, quia recta dispensatio, & dictamen iustitiæ distributiuæ, cui inæqualitas maximè repugnat, omninò prohibent electionem indignæ personæ. D. Thomas 3. *p. q.* 63. *art.* 2. *ad* 1. Sotus *lib.* 3. *de iustitia, q.* 6. *art.* 4. *conclus.* 4. vnde rectè in præsenti docetur, ad beneficia ecclesiastica idoneos, dignioresque esse eligendos; an verò eligens dignum omisso digniori, peccet lethaliter, teneaturque ad restitutionem, disputant Canonistæ, & Moralistæ: vltra supra relatos, & innumeros, quos refert Barbosa *in d. cap. cùm nobis* 19. *de elect.* pertractant D. Thomas 2. 2. *quæst.* 63. *art.* 2. *ad* 3. Diana *p.* 11. *tract.* 4. *resol.* 34. Manriquez *de different. vtriusque fori*, *quæst.* 48. Velasco *de priuil. pauper. p.* 1. *quæst.* 7. Fragoso *de regim. christ. reipub. lib.* 1. *disputat.* 1. §. 3. Escobar *de vtroque foro art.* 5. §. 1. Garcia *tom.* 2. *polit. regul. tract.* 9. *difficult.* 3. *dubit.* 6. P. Mendo *in stater. dissert.* 13. *quæst.* 17. & *sequent.* Prado *tom.* 2. *Theolog. moral. cap.* 19. *quæst.* 4. Arniseus *de repub. cap.* 2. *resol.* 2. *sect.* 8. *ex num.* 9. *pag.* 418. & 431. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 7.

CAPVT XXX.

Idem *in* [a] *eodem*, *Constit.* *XXXII.*

EXtirpandæ consuetudinis vitium in quibusdam partibus inoleuit, quod scilicet patroni Ecclesiarum parochialium, & aliæ quædam [b] personæ [c] prouentus ipsarum sibi penitus vindicantes, [d] presbyteris earundem seruitiis deputatis relinquunt adeò exiguam portionem, vt ex ea congruè nequeant sustentari. Nam vt pro certo didicimus, in quibusdam regionibus [e] parochiales presbyteri pro sua sustentatione non obtinent; nisi quartam quartæ, idest sextam decimam decimarum. Vnde fit, quod in his regionibus penè nullus inueniatur parochialis sacerdos, qui vel modicam habeat peritiam litterarum. Cùm igitur os bouis alligari non debeat triturantis, sed qui altari seruit, debeat viuere de altari: statuimus, vt consuetudine qualibet Episcopi, vel patroni, seu cuiuscunque alterius non obstante, portio presbyteris ipsis assignetur sufficiens: qui verò parochialem habet Ecclesiam, non per vicarium, sed per [f] seipsum illi deseruiat in ordine, quem ipsius Ecclesiæ cura requirit; nisi fortè dignitati, vel præbendæ parochialis Ecclesia sit annexa, in quo casu concedimus, vt qui talem habet præbendam, vel dignitatem, cùm oporteat eum in maiori Ecclesia deseruire, in ipsa parochiali Ecclesia idoneum, & perpetuum studeat habere [g] vicarium canonicè institutum, qui vt prædictum est, habeat de ipsius Ecclesiæ prouentibus portionem; alioquin illa se sciat auctoritate huius decreti [h] priuatum, liberè alij conferendâ, qui velit, & possit quod prædictum est adimplere. Illud autem penitus interdicimus, ne quis in fraudem de prouentibus Ecclesiæ, quæ curam debet habere proprij sacerdotis, alij pensionem quasi pro [i] beneficio conferre præsumat.

NOTÆ.

1. [a] *Eodem.*] Concilio Lateran. videlicet, *cap.* 32. vbi reperiuntur hæc verba, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 6.

[b] *Persona.*] Monachi videlicet, de quibus *in cap.* 3. *de suppl. cap. auaritia, cap. de monachis, hoc titulo.*

[c] *Prouentus.*] Cùm nihil in illis præter antiquos, & moderatos redditus à locorum Episcopis institutos exigere debeant, *cap. præterea, de iurepatron.* & si ipsi patroni vergant ad inopiam, moderatè ab Ecclesia illis succurritur, *cap. quicunque* 16. *quæst.* 7. *cap. nobis, de iurepatron.* vbi dicemus.

[d] *Presbyteris.*] Idest Parochis, seu Rectoribus, *cap. decernimus* 16. *quæst.* 7.

[e] *Parochiales.*] An etiam presbyteris beneficia simplicia habentibus congrua sustentatio debeatur, disputat Barbosa *voto* 108.

[f] *Seipsum.*] Iuxta tradita *in cap. quia nonnulli, de cleric. non resid.*

2. [g] *Vicarium.*] Vt *in can.* 12. *Concilij Emerit.* vbi post verba, quæ retuli suprà *in cap. de multa* 28. hæc leguntur: *Presbyter alius instituatur, qui sanctum officium peragat, & discretione presbyteri victus & vestitus rationabiliter illi ministretur, vt non egeat: aut si quæsierit qui ordinatur, stipendium a suo presbytero accipiat, quantùm dignitas officij eum habere expectat. Clericis verò, vel quos ad seruiendum ei dederit, per discretionis modum, quæ necessaria sunt, ministret.* Probat Ioan. Dartis *de benefic. sect.* 5. *cap.* 3. de qua portione huic vicario præstanda agit Valenzuela *consil.* 54.

[h] *Priuatum.*] vt iam exposui *in d. cap. quia nonnulli.*

[i] *Pro beneficio.*] Scindendo ita beneficium, contra adducta suprà *in cap. maiorib. cap. nisi essent.*

COMMENTARIVM.

PArochis debent patroni præstare ex fructibus ipsarum Ecclesiarum saltem congruam portionem, vt illis de necessariis sufficienter sit prouisum, *cap. postulasti, de rescriptis, cap. ad hæc, de offic. Vicarij, cap. peruenit, de appellat.* Innocentius III. *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 86. ibi: *Ad nostram noueris audientiam peruenisse, quod patroni parochialium Ecclesiarum tua diœcesis, tantùm de prouentibus sibi retinent earundem, quod sacerdotes ministrantes in eis non possunt de residuo sustentari; propter quod nonnullæ remanent pastoribus destitutæ, eo quod non sunt, qui curam velint recipere earundem. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus patronos Ecclesiarum ipsarum, vt de illarum prouentibus sacerdotibus in eisdem ministrantibus congruam portionem assignent, moneas, & inducas: ipsos ad id, si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam appellatione remota compescens: cùm non ad opus patronorum, sed ad opus potiùs seruientium in eisdem fuerunt Ecclesiis redditus deputati.* Cuius doctrinæ rationem reddit Rota apud Farinacium *in posthumis part.* 1. *in vna Pacensi, decis.* 420. *numer.* 5. his verbis: *Congrua debetur parochis, ne aliàs intenti ad quærendum sibi victum, deserant curam animarum, vel aliàs ipsi ob nimiam egestatem in illa exercenda committant, quæ committere non debent, sine ne etiam ob prædictam egestatem sint ludibrio ipsis parochianis, quos coercere debent, & à quibus debent reuereri: & proinde cùm ista non concernant interesse*

esse ipsius parochi, sed ordinis parochorum, & cura animarum, consensus parochi tacitè elicitus ex acceptatione tenuis benefic. in nulla debet haberi consideratione, cùm alias nec expressus suffragetur ad prædictum effectum. Quæ tamen dicatur congrua parochi sustentatio, & quibus fructibus certis, vel incertis constare debeat, latè exponit Hurtado *tom.1. de congrua sustentatione, lib.2. resol.1.* qui in hac parte omninò videndus est.

CAPVT XXXI.

Idem in eodem [a] *Constit. LXI.*

IN Lateran. [b] Concilio noscitur fuisse prohibitum, ne quilibet regulares Ecclesias, seu decimas sine consensu Episcoporum de manu præsumant accipere laici: nec excommunicatos, vel nominatim interdictos admittant aliquatenus ad diuina. Nos autem id fortiùs inhibentes, transgressores dignâ curauimus animaduersione punire; statuentes nihilominus, quatenus in Ecclesiis, quæ ad ipsos pleno iure non pertinent, iuxta eiusdem statuta Concilij, Episcopis instituendos presbyteros repræsentent, vt illis de plebis cura respondeant, ipsis verò pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem; institutos verò remouere non audeant inconsultis Episcopis. Sanè adjicimus, vt illos repræsentare procurent, quos vel conuersatio reddit notos, vel commendat probabile testimonium Prælatorum.

NOTÆ.

1. [a] EOdem.] *Cap.* 61. vbi reperitur hic textus, & *in* 4. *collect. sub hoc tit. cap.* 7.

2. [b] *Lateranensi.*] Celebrato sub Alexandro III. vbi *cap.* 9. reperiuntur verba quæ sequuntur, vsque ad illa, *ne autem*; & extant *in cap. cùm & plantare, de priuil* vbi ea exponemus.

[c] *Nos autem.*] Præsentis constitutionis commentarium dabimus *in cap.1. de capell. monach.* 3.

CAPVT XXXII.

Honorius III. *Abbati & Priori* [a] *S. Genovefæ.*

LIcèt vobis direxerimus scripta nostra, vt dil. fil. Magistro Rico Ebroicensi Archid. in sacra pagina cupienti studere, prouentus suos ecclesiasticos faceretis integrè ministrari; non tamen volumus, nec nostræ intentionis existit, vt quotidianas illas [b] retributiones, quæ tantùm residentibus in Ecclesiis, & iis, qui horis intersunt canonicis exhibentur, ei tribui faciatis.

NOTÆ.

1. [a] GEnovefæ.] Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorij III. *sub hoc tit. cap.* 1. De monasterio hoc sanctæ Genouefæ plura adduxi *in cap. P. & G. de offic. deleg.*

[b] *Retributiones.*] De quibus latè egi *in cap. de cætero, de cleric. non resid.*

COMMENTARIVM.

2. EX hac decretali sequens deducitur communiter disputanda assertio: *Absens studiorum causâ fructus beneficij percipit, non quotidianas distributiones.* Quam conclusionem probant textus *in cap. relatum* 4. *cap. inter quatuor* 10. *cap. tua* 12. *de cleric. non resid. cap. super speculâ, final. de Magistris, cap. consultationibus* 10. *de offic. deleg. cap.* 1. *de clericis non resid. lib.* 6. *cap. licet* 14. *cap. cum ex eo* 34. *de elect. in* 6. *cap.* 2. *de priuil. eod. lib. cap.* 2. *ne clerici, vel monachi, eod. lib. Clement. vnica, §. cæterùm, de statu monach. cap. de quibusdam* 37. *dist.* Concilium Mogunt. *cap.* 65. Concilium Coloniense *cap.* 7. Concilium Palentinum *cap.* 20. anno 1322. celebratum: *Statuimus, quod volentes studio litterarum insistere, pro tempore quo insistent, iidem fructus beneficiorum suorum vsque ad triennium percipiant, aut etiam maiori tempore, si hoc Prælatis, & suis Capitulis expediens videatur.* Eugenius IV. in bulla quæ vulgò *Eugeniana* dicitur, concessa nostræ Salmantinæ Academiæ anno 1431. Pius IV. in bulla ab eo expedita anno 1564. & Trident. Concilium tandem *sess.* 5. *de reform. cap.* 1. *in fine,* & *sess.* 6. *cap.* 1. & *sess.* 25. *cap.* 1. & iure ciuili probatur per argumentum ex textu *in l. quæsitum* 76. *ff. de legat.* 3. *l. sed reprobi* 7. alias *l. si duo* 6. §. *legatum* 12. *de excusat. tut. l. Seia* 20. §. *Pamphila, de fundo instructo, l. cum hæres,* §. 2. *ff. de statulib. l. quidquid* 5. *C. de aduocat. diuersor. iudic.* textus celebris *in authent. habita, C. ne filius pro patre.* De iure Regio consonat textus *in l.* 6. & *in l. vlt. tit.* 16. *partit.* 1. Illustrant præter ordinarios hic, Duarenus *de sacris elect. lib.* 4. *cap.* 2. Horatius Lazius *de priuil. schol. priuil.* 99. & 100. Cuiac. *ad Scæuolam in l. Seia,* §. *Pamphilia, de fund.*

CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

fund. instructo, Gonzalez ad regulam 8. Cancellariæ, §. 7. num. 174. Covar. lib. 3. variar. cap. 13. Flamin. de resignat. lib. 2. q. 1. Rebuffus in tract. congrua pensionis. Moneta de distribut. quotidianis, p. 1. q. 6. Azor instit. moral. p. 2. lib. 7. cap. 7. & alij relati à Barbosâ in præsenti, & in collect. ad Concil. Trident. sess. 5. & de Canonicis cap. 27. num. 46. & de potest. Episcop. alleg 56. num. 18. quibus addendi sunt Petrus Gregorius de rescript. cap. 14. num. 10. Trullench. in exposit. Decal. lib. 1. cap. 8. Machado in suo perfecto Confessor. lib. 2. p. 4. tit. 4. documento 9. Didacus Perez ad l. 1. tit. 10. lib. 1. ordinamenti, Lessius de iustitia & iure cap. 34. dubit. 19. Salgado de protect. Regia, 2. p. cap. 15. Solorzanus de iure Indiarum, tom. 2. lib. 3. cap. 14. Scortia in select. constit. Pontif. theorem. 208. epit. 85. Bonacina & alij Moralistæ apud Hieronymum Garciam in summa tract. 2. diffic. 9. dub. 1. 3. & 8. punct. penult. Tondutus resol. canonic. cap. 102. Fragoso tom. 2. de reg. lib. 10. disput. 23. §. 2. Frances in Pastoral. voto 11. Mendo de iure academ. lib. 2. q. 13. Tapia tom. 2. catena mor. lib. 6. q. 5. art. 11. Barbosa lib. 3. voto 89.

3. Traditur dubitandi ratio. Sed præsens assertio difficilis valde redditur sequenti iuris consideratione; nam certum vtriusque iuris principium est, beneficium Principis latissimè esse interpretandum, cap. si quem, §. prævaricator 2. q. 3. cap. frater 16. q. 1. cap. 1. de auctorit. & vsu pal. cap. dilectus, de donat. l. vlt. ff de constit. Princip. Igitur priuilegium Archidiacono concessum in præsenti specie non solùm de fructibus præbendæ, verùm & de distributionibus est accipiendum. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia priuilegium hoc, vt inutile, atque superuacaneum esset, de distributionibus debebat accipi: nam iure communi attento, absque aliquo speciali rescripto studentes in studio generali lucrantur fructus suorum beneficiorum, cap. 4. cap. tua 12. de cleric. non resid. cap. final. de Magistris: ergo si superfluum videretur rescriptum ab Archidiacono in præsenti impetratum, ad distributiones quotidianas erat protrahendum. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, quia quod potest fieri consuetudine, potest concedi priuilegio, vt sæpiùs in hoc opere probaui, & illustrat Tuschus tom. 2. litt. C. conclus. 808. sed consuetudine introduci potest, vt studentes in aliquo studio generali etiam distributiones lucrentur, vt probant Covar. lib. 3. variar. cap. 13. Ojeda de incompatib. cap. 17. num. 17. Moneta 2. p. de distribut. q. 12. Igitur & in præsenti priuilegio concedi poterat vt Archidiaconus distributiones quotidianas perciperet tempore studiorum.

4. Adducitur ratio decidendi. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens decisio, cuius ratio, quoad priorem partem, prouenit ex necessitate, atque vtilitate studiorum; præterquam enim quod litterarum studia necessaria sunt ad veram, orthodoxamque fidem agnoscendam, atque defendendam, vt legitur cap. 13. Sapient. Non cognoscentes quis esset omnium artifex, sed aut ignem, aut aerem, aut aquam, aut solem rectores orbis terrarum putarunt; etiam valde vtilia sunt, vt vitia vitentur: quare Rex sapiens stabilimentum populi dicitur, cap. 6. Eccles. & lites dirimantur, paxque conseruetur. Vnde Iulianus Apostata constituit in l. 5. C. Theodos. de Professorib. & Medicis, decretum ordinum curialium à se approbandum esse, vt hoc modo nullus christianorum admitteretur Magister studiorum, & hoc quoque modo idololatria excresceret; quod cùm palam iubere erubesceret, hac fraude fieri curauit, quousque sanctione suâ id decreuit, quæ extat inter epistolas eiusdem Iuliani Apostatæ, epistola 42. Amm. Marcel. lib. 22. Illud autem, ait, inclemens, obruendum perenni silentio, quod arcebat docere Magistros Rhetoricos, & Grammaticos, ritus christiani cultores. Et infrà: Erat inclemens, quod docere vetuit Magistros Rhetoricos, & Grammaticos christianos, ne transirent à numinum cultu. Tandem adeo infensus, christianisque inuidus fuit, vt eos litteras humaniores, & Philosophiam addiscere vetuisset. Theodoretus lib. 3. cap. 8. Socrates lib. 3. cap. 10. Ruffinus lib. 1. cap. 32. D. Gregorius Nazianz. orat. 1. in Iulian. D. Ambrosius ad Imper. Valentin. cap. 30. D. Augustinus lib. 8. confess. cap. 5. D. Chrysostomus homil. 40. in Iuuentinum Maximum. Verùm dicta lex 5. abrogata est per Valentinianum in l. 6. eodem titulo & Codice. Duarenus lib. 4. de sacris Ecclesf. cap. 2. Immò & impius ille Imperatorem in christianos inuehi solebat his verbis: Propriis pœnis configimur, ex nostris enim libris arma capiunt, quibus in bello aduersus nos vtantur. Vnde ad alliciendos animos ad studia litterarum, quæ multis constant laboribus, vt aiebat Eumenius in orat. pro instauratione studij Augustod. non solùm magna præmia Professoribus concessa fuerunt, quod esse specimen florentis Reipublicæ aiunt Simanchas lib. 1. epist. 73. Cassiodorus lib. 9. epist. 21. & lib. 2. epist. 16. verùm & magna priuilegia illis concessa fuerunt. Iure communi militibus, atque absentibus Reipublicæ causâ exæquantur, l. si duo 6. §. si legum, ff. de excusat. tut. l. quæsitum 78. ff. de legat. 3. vbi glossa marginalis, l. Seia 20. §. Pamphila, ff. de fund. instructo, l. ait Prætor 23. l. necnon 28. ff. ex quibus causis maior. l quidquid, C de aduocat. diuers. iud. plura congesserunt post Rebuffum in authentica Habita, C. ne filius pro patre, D. Mathias Guerra de litteris, & armis, Amaya ad titul. C. de professor. lib. 10. Solorzanus in memor. de iur. honor. & tom. 2. lib. 2. cap. 25. num. 109. quæ omnia etsi in laicis etiam commendentur, quantò magis in sacerdotibus, in quibus litterarum scientia præcipuè desideratur, vt ait Pontifex in cap. si in laicis, 38. dist. vnde clericos ignaros veniâ dignos non esse, constat ex cap. 4. Osea, relato in cap. omnes, 38. dist. cap. nisi 11. de renunc. ibi: Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi. Et apud Malachiam relatum in cap. si Rector, 43. dist. legitur, quod labia sacerdotum custodiunt scientiam. Et Ecclesiæ Patres sæpiùs monent sacerdotes, vt ignorantiam veluti pestem quamdam, & matrem omnium malorum à se abjiciant, cap. ideo 15. 37. dist. cap. ignorantia, 38. dist. Illustrant Duarenus lib. 4. de sacris, cap. 2. Frances de Ecclesf. Cathedr. cap. 28. etiam probaui in cap. 7. de ætate & qualit. quare vt faciliùs ipsi possint studiis operam dare, statutum fuit, vt licèt aliàs non residentes in propriis beneficiis, fructus non percipiant, immò & ipsis beneficiis priuentur, cap. 2. vbi latè probaui, de cleric. non resid. tamen absentes studiorum causâ nec priuantur beneficiis, nec eorum prouentus amittunt, vt ita liberè possint studiis operam dare; quod procedit in studentibus, per quinquennium; in docentibus, in perpetuum,

perpetuum, vt tenent relati à Barbosa *dicto voto* 89. *num.* 45. Garcia *de benef.* 3. *p. cap.* 2. *num.* 105. Escobar *de vtroque foro tract. de horis canonic. q.* 5. §. 2. *num.* 397. Apud Gallos si iuuenes student Theologiæ, aut sacris Canonibus in aliqua Vniuersitate, percipiunt fructus suarum præbendarum, modò finito studio, vel ante non renontient clero; quippe si renunciauerint, restituunt percepta, quia non videntur habere animum ab initio inseruiendi cultui diuino, vt ex Maynardo *lib.* 1. *qq. quæst.* 8. docet Roussel. *lib.* 4. *hist. cap* 5. *num.* 7. Et licèt apud Interpretes dubium sit, an priuilegium ab Eugenio IV. concessum Academiæ nostræ Salmanticensi, derogatum sit per Concilium Tridentinum *sess.* 6. *de reformat. cap.* 2. & *sess.* 23. *cap.* 1. & derogatum esse, ita vt beneficia parochialia possidentes nec virtute Eugenianæ excusari possint à residendo, docuerint Gonzalez, Riccius, & Henriquez congesti à Barbosa *dicta allegat.* 53. *num.* 77. & *alleg.* 56. *num.* 3. & *in summa Apostolic. verbo Parochus*, Hieronymus Garcia *in summa tract.* 2. *disput.* 9. *num.* 27. Castro Palao *tom.* 1. *operis mor. tract. de oratione, disput.* 3. *punct.* 9. §. 9. *num.* 8. contrarium tamen rectiùs defendunt Garcia *de benef.* 3. *p cap.* 2. *num.* 68. Cardoso *in praxi, verbo studium*, Gomez *in exposit. bullæ, cap.* 7. *ad* 4. *claus. num.* 30. Barbosa cum aliis *in not. ad Concil. Trident. sess.* 23. *de reform. cap.* 1. *num.* 78. & ita sæpiùs practicari vidi in eadem florentissima Academia. Vnde apparet rectè in præsenti Honorium decreuisse Archidiaconum studiis operam dantem fructus suæ præbendæ percipere debere: sed quia ad distributiones quotidianas lucrandas, non solùm necesse est residere, verùm etiam horis canonicis interesse, *cap. vnic. de cleric. non resid. lib.* 6. probaui latè *in cap. de cætero, eodem titulo*; ideò licèt Archidiaconus studiis vacans haberetur pro residente quoad fructus lucrandos, non tamen pro interessente diuinis officiis, vt distributiones percipiat: quod procedit nisi fructus præbendæ in distributionibus consistant; nam tunc absentes studiorum causâ eas lucrantur, cùm aliàs inutile esset hoc priuilegium. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 3. *cap.* 14. *num.* 23.

5. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, Principis priuilegium amplè esse interpretandum; id tamen non procedit, quando tertio præiudicium irrogatur, vt in præsenti casu eueniebat: nam cum in eo distributiones quotidianæ acquirantur, vel canonicis, vel Ecclesiæ, iuxta distinctionem, quam tradunt Moneta *de distribut. p.* 3. *q.* 6. *per tot.* Escobar *de hor. canonic. q.* 5. §. 2. *num.* 995. inde prouenit, vt rescriptum impetratum quoad fructus lucrandos tempore studiorum, non protrahatur ad distributiones quotidianas. Nec obstat augmentum primum difficultatis, vbi dicebamus, rescriptum in præsenti superfluè impetrari; nam licèt *ex dict. cap. relatum, cap. tuæ* 12. *de cleric. non resid.* beneficiarij absentes studiorum causâ fructus integrè percipiant, tamen Archidiaconus, de quo hìc, impetrauit rescriptum, vt non inquietaretur, & cognosceretur ipsum studiorum causâ ab Ecclesia abesse. Nec aliud augmentum difficultatis obstat, cuius solutio pendet ex solutione illius difficilis quæstionis; vtrum videlicet consuetudine introduci possit, vt distributiones absentes ex iusta causa percipiant, quam examinaui *in dicto cap. de cætero, de rescript.*

6. Exponitur cap. cum de diversis 2. de privil. lib. 6. Sed suprà traditæ assertioni opponitur textus *in cap. cùm de diuersis* 2. *de priuileg. lib.* 6. vbi cum agatur de studente in schola Romana, & an faciat suos prouentus propriæ præbendæ, respondet Innocentius IV. quod studentes ius diuinum, vel humanum, hoc est canonicum, vel ciuile in scholis ipsis, vbi generale profitetur studium, recipiant integrè prouentus sui beneficij, sicut qui in Ecclesiis existunt. Ex quo Innocentij responso duæ aduersus Honorium III. in præsenti insurgunt difficultates. Prima, quod absentes causâ studiorum integrè percipiunt redditus, sicut alij in Ecclesiis residentes: Ergo non rectè Honorius III. asserit distributiones quotidianas non lucrari absentem studiorum causâ. Secunda, & præcipua difficultas nascitur ex eo; nam clerici ex præsentis textus sententia tunc percipiunt fructus, quamdiu sacræ paginæ studio operam dant; immò & ius ciuile publicè audire clericis prohibitum est, *cap. non magnoperè, cap. super specula, ne clerici vel monachi, cap. super specula, de magistr.* vbi dicemus: Ergo non rectè in eo textu docet Pontifex studentes tam ius diuinum, quàm humanum, integrè prouentus sui beneficij percipere. Primæ difficultati vt satisfaciat Glossa ibi, verbo *integrè*, varia adducit: sed illis omissis dicendum est, per verba *integros fructus*, intelligi prouentus deductis distributionibus quotidianis, vt in præsenti textu etiam dicitur integrè fructus accipere, etsi distributiones non decretur. Etiam non impropriè Innocentius referri potest ad casum, in quo omnes fructus præbendæ constarent ex distributionibus quotidianis; tunc enim etiam absens studiorum causâ eos percipit, ex probabiliori sententia, quam tenent Garcia *de benef.* 3. *p. cap.* 2. *num.* 113. Moneta *d.* 2 *p. cap.* 10. Pro secundæ difficultatis solutione examinandum venit, vtrum clerici leges audientes, seu docentes, eo priuilegio fruantur percipiendi fructus, vt fruuntur ius canonicum profitentes? Et affirmatiua sententia, quam defendunt Barbosa *lib.* 3. *voto* 88. Garcia *de benef. vbi suprà*, Suarez *de censur. disput.* 23. *sect.* 3. expressè probatur ex prædicta Bulla Eugenij IV. in illis verbis: *In qualibet facultate licita, & honesta.* Ex quibus deducitur, non solùm sacræ Theologiæ professores, verùm & iuris Canonici, aut Cæsarei, discentes, vel docentes, posse fructus sui beneficij percipere. Nec hanc sententiam retentâ obstant textus *in dicto cap. magnoperè*; nam in eo non agitur de clericis, sed de monachis, qui non possunt leges, siue physicam docere, *l.* 28. *tit.* 7. *partit.* 1. ibi: *Physica ni leyes no tubo por bien santa Iglesia, que aprendiesse ningun home de religion.* Nec textus *in dicto cap. super specula*, contrarium probat; nam omissis traditis ab Archidiacono *in cap. de quibusdam*, 37. *dist.* & à Gothofredo & aliis, quos refellit, refellendus est ipse, & Duarenus *vbi suprà*, qui nimis impudenter Honorium nostrum reprehendit. Verius dicendum est, Honorium III. statuisse *in d. cap. super specula*, ne clerici aliis studerent, speciali ratione, vt sacræ Theologiæ studium ampliaret; quare etiam statuit, ne Ius ciuile publicè Parisiis legeretur, *in cap. super specula, de Magistris*; vbi extat alia pars ipsius constitutionis:

2. b *Cellerarius.*] Cellerarius, seu Cellarius dicitur, qui penui Ecclesiæ asseruando, & dispensando præponitur, cuique tritici, & vini dispensatio commissa est. Concilium Francoford. *can.*13. ibi: *Vt cellarij in monasteriis auari non eligantur.* D. Benedictus *cap.* 31. *suæ regulæ*, ibi: *Vt cellerarius monasterij eligatur de congregatione.* Fructuosus Episcopus *cap.*6. *sua regula: Eligatur cellerarius bonæ pietatis, probatus, quem communis elegerit collatio.* Caput *cùm ad monasterium, de statu monac.* lex *nominatim, ff. de manum. testam.* ibi: *Dispensator meus cellarius meus.* Quo sensu *in l. quæsitum, ff. de instruct. legato*, cellarius dicitur qui præpositus est, vt rationes saluæ sint: notarunt post Meursium, Brissonium, & alios Lexicographos Petrus Gregor. *lib.* 15. *syntag. cap.*40. *num.* 6. Alberic. *in dict. verbo Cellarium*; hodieque in aliquibus Ecclesiis Cathedralibus, & passim in monasteriis eligitur vnus ex aliis, qui cellario præponatur, vulgò appellatur *Cillerero*, de quo in præsenti, & *in dicto cap. cùm ad monasterium.* De eo agunt Benedictus Eftenus, *lib.* 3. *disquisit. monast. tract.* 7. *disquisit.* 4. Cæsar. *de Eccles. hierarch. quæst.*2. *præm.*§.5.*n.*15.

3. c *G. Rhemensi.*] Præfuerunt huic Ecclesiæ temporibus Innocentij duo G. vnus Guillelmus ad Albasmanus dictus, filius Theobaldi Campaniæ Comitis, qui Cardinalis creatus, vt Legatus missus fuit in Galliam à Lucio III. alter Guido, Abbas Clareuallensis, de quo Innocentium hic agere notauit Bosquetus *in præsenti*, non leui ductus fundamento; nam Guido in Germaniam missus fuit, vt legitur *in chron. Belgico, anno* 1200. ibi: *Guido Abbas Cisterciensis, cum quibusdam Abbatibus suis Romam proficiscitur.* Et non multò post: *Papa Innocentius fecit eum Episcopum Cardinalem Prænestinum, & misit in partes Alemaniæ Legatum.* Idem apud Cæsarium Mireum in chronico. Cisterc. De eo agit Illustr. Manrique *tom.*1. *annal. Cisterc. in serie Abbatum Clareual. anno* 1202.

d *Nepoti suo.*] Ex fratre videlicet, vt communiter nepotes à patruis appellantur: notaui *in cap.*2. *de arbitr.*

e *Prædecessoris tui.*] Garnerij videlicet, qui electioni Franci. Imperatoris interfuit, & suffragium dedit, decessitque anno 1193. vt referunt Camuzat. & Chenu *in Ecclesia Tricas.*

4. f *Et Euangelium.*] Quod proprium Canonicorum est in illis Ecclesiis, vbi vsus inualuit, vt presbytero celebrante tantùm Canonici Epistolam, & Euangelium legant, vt probat Barbosa *de Canonicis cap.*34. *per totum*, & *in summa Apostolic. collect.* 92.

g *Interfuit.*] Canonicus enim eo ipso, quod Canonicus est, omnia hæc munia obire potest, si sacris ordinibus initiatus est. Barbosa *de Canonicis cap.*37. *per tot.*

5. h *Consueuerant assignari.*] Sunt domus claustrales, quæ aliis, quàm Canonicis dari non possunt, quæ Canonicorum vocantur, & plenâ gaudent libertate, ex concessione Hugonis Comitis Trecensis, anno 1104. apud Camuzat. ibi: *Dedit igitur Ecclesiæ Trecensi Beati Petri, & sancti Saluatoris libertatem domorum Canonicorum, videlicet vt nemo præsumat eas deinceps violare.* De eis agemus *in cap.*1. *de immun. Eccles.*

6. i *Ad osculum.*] Varia genera osculorum legimus in vtroque iure, & apud bonæ notæ Interpretes; alia enim sunt honoraria, quæ videlicet manibus, seu pedibus Imperatorum infiguntur, de quibus, & purpuræ adoratione, agitur *in l.* 1. *C. de Comitibus, & Tribun. lib.* 12. *l.* 4. *C. de Consulibus, l.* 1. *C. de præpositis sacri cubic. l.* 1. *C. de domest. & protect. l.* 1. *C. de silentiar. l. si quis seruum* 7. *C. qui militare non poss. l. vlt. C. de Palatinis sacr. largit. l.* 2. *C. de priuil. scholar. l.* 1. *C. de apparitor. Præf. Prat. l.* 1. *C. de apparitor. Præf. Vrbis, lib.* 12. *l. restituendæ* 6. *vers. ad hæc, C. de aduocat. diuers. iud. l.* 2. *C. de Fabricensibus, lib.* 11. & ex Theodosiano codice præter has ipsas constitutiones, quæ in illo extant, *l. vnic. de imaginibus Imperialibus, l.* 4. *l. præfectura* 8. *cum l. sequenti, l. præter* 16. *de diuers. offic. l. quisquis* 70. *de Decur.* Quibus illustrandis in communi, de eo more, & iure multa post alios Pineda, Vasquius, Brissonius, Bisciola apud nostrum Solorzanum *in memoriali pro præcedentia Consilij Indiarum, num.* 9. *&* 10. & in pereruditio opusculo *de honorariis Senatoribus, num.* 316. *& seqq.* Nouatinus *in Agno Eucharist. lib.* 5. 61. Bulengerus *de Imperat. lib.* 3. *cap.* 15. ac præter eos, & præ aliis Lypsius *lib.* 2. *electorum, cap.* 6. Iacobus Durantius Casellius *lib.* 2. *var. cap.* 16. Salmasius *ad Scriptores histor. Aug. pag. notarum* 319. *&* 440. Demsterus *ad Rosinum in Paralip. lib.* 3. *antiquit. cap. vlt. ad finem.* Henric. Salmut. *ad memorab. Pancirolæ*, 1. *p. tit.* 46. Philippus Rubenius *lib.*2. *elector. cap.* 4. Iann. Mellerus Pamelius *in spicilegiis ad Nonium Marcel. in voce Saniter.* Turturetus *de nobilit. lib.* 2. *cap.*7. Carranza *post librum de partu, ad l.*3. *num.*2. *C. de posth. hær. instit.* Ant. Surgentus *in Neap. illustr. lib.*1. *cap.*21. Zerda *in aduers. sacr. cap.* 168. *numer.* 11. & *cap.* 177. *numer.* 7. Gretherus 1. *tom. de sancta Cruce, lib.*1. *cap.* 53. Serarius *ad lib. Esther*, 2. *p. quæst.* 3. & *in Iudith cap.* 13. *quæst.* 3. Aloysius Nauarinus 1. *tom. elector. sacr. lib.* 2. *cap.* 70. *& seqq.* Andreas Pintus *in spicilegio sacro, tom.* 1. *cap.* 40. Benedictus Pererius *in Genesim tom.* 3. *cap.* 18. *num.* 7. & *cap.* 23. *num.*25. & *tom.*4. *ad capit.* 33. *num.*2. Ioannes Lorinus *ad Psal.* 2. *vers.* 12. Oscula amica vsitata fuerunt, tam apud Iudæos, quàm apud Gentiles. De Iudæis constat ex pluribus sacræ paginæ locis, Matthæi *cap.* 26. Exodi *cap.* 18. Regum *lib.* 2. *cap.* 14. Tobiæ *cap.* 7. *&* 9. Apud Romanos adeò vsitata fuerunt, vt Tiberius ea inhibuisset, vt latè illustrat Pancirola *lib.*2. *var. cap.*94. & *lib.* 1. *memorab. tit.* 46. vbi plura Salmut. P. Pinto *in spicileg. lib.*1 *cap.*40. Petrus Gregorius *lib.*13. *de republica, cap.*18. & *lib.* 8. *syntag. cap.* 8. Sauarus ad Sidonium *lib.*1. *epistol.*11. A. Guibertus *cap.*4. *Polyx.* Lypsius *lib.* 2. *elect. cap.* 6. Bulengerus *lib.* 1. *de Imperat. cap.* 12. Demsterus *ad Rosinum lib.* 3. *cap.* 33. Tiraq. *ad Alex. lib.* 2. *cap.*19. Sunt etiam oscula sancta, & charitatiua, quæ fideles primis Ecclesiæ temporibus inuicem dabant, in tesseram communionis, & promiscuæ fidei. Tertul. *lib.*2. *ad vxorem*, ibi: *Iam verò alicui fratrum ad osculum conuenire, dicebatur osculum sanctum:* quia pietatis, & charitatis pignus erat; dabaturque sub ea formula, *Pax tecum*; quâ finiebatur sacra Synaxis; vnde pacis concludentis signaculum dicitur *in cap. pacem* 9. *de consecr. distinct.*2. iuxta illud Apostoli *ad Romanos cap.* 16. *vers.*16. & 1. *ad Corinth. cap.* 16. *Salutate inuicem in osculo sancto*; iuncto canone 19. Synodi Laodic. Vnde illud sibi inuicem dabant tempore sacræ communionis

munionis

munionis. D. Gregorius *lib. 3. dial. cap. 37. Omnes sibimet pacem dederunt, corpus & sanguinem redemptoris acceperunt.* Quare coniunguntur in canone 12. Concilij Altissiod. *Non decet mortuis, nec Eucharistiam, nec osculum tradi.* S. Ferreol. *cap. 25. sua regulæ. Statuimus huius culpæ reum, communionem Dominicam, & osculum fratrum non habere*; vt probant Albaspinæus *lib. 1. obseru. cap. 17.* Cerdà *in aduers. sacr. cap. 151.* Menardus *in notis ad sacram. D. Gregorij, fol. 377. & ad concordiam regul. fol. 1021.* Cresolius *lib. 4. mystag. cap. 6. sect. 2.* Viuar. *in apparatu ad Flaccum Dextrum, §. 9.* Sctlogus *tom. 2. in Cantica, vestig. 1. sect. 2.* Petrus Gregorius *in præm. decret. num. 28.* Baronius *anno 45. num. 7.* Theophilus *tom. 17. de religioso loricato, in princ. fol. 189.* Etiam dabatur tempore baptismi, vt probat Vicecomes *de ritibus baptismi lib. 5. cap. 2.* item tempore sacræ ordinationis, Hallierius *de sacr. elect. sect. 8. cap. 11.* Plura de his osculis charitatiuis vltra proximè laudatos congerunt Baptista Casalius *de sacris christianorum ritibus, cap. 59.* Cironius *lib. 1. obs. cap. 14.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri clerico, cap. 81.* Illustr. D. Franc. Ramos *in synag. ad Alexand. VII. propos. 1. num. 93.* De hoc osculo amicabili, seu charitatis accipiendus est præsens textus; olim enim, sicut & hodie, obseruabatur vt tempore adeptæ possessionis præbendæ, seu beneficij ad osculum reciperent nouum fratrem cæteri Canonici, *cap. cum olim 12. de priuil.* vnde in præsenti specie Canonicus probare intendebat se in possessione præbendæ esse, ex eo quod ad osculum receptus erat in Ecclesia Trecensi.

[j] *Vt Legatus.*] De potestate Legati circa beneficia conferenda in prouincia suæ legationis, plura congessi *in cap. dilecti, de offic. Leg.*

[k] *Turonense Concilium.*] De quo *in cap. maioribus 8. hoc tit.*

[l] *Lateran. Concilij.*] De quo agemus *in cap. 2. de concess. prabend.*

[m] *Iuramento firmatum.*] Covarruuias *in cap. quamuis, 2. p. §. 1. num. 11. de pactis in 6.* existimat Canonicos non potuisse reuocare statutum hoc, quia confirmatum erat a Pontifice in fauorem Ecclesiæ: sed doctè eum reprehendit Anguianus *lib. 3. de legibus, cap. 5. num. 11.* Eâ ergo sententia omissa, verius dicendum est, in præsenti casu Canonicos non posse augere numerum Canonicorum, contra statutum à se iuratum, quia actus celebratus contra proprium iuramentum est ipso iure nullus, vt pluribus relatis docet Sanchez *lib. 3. summæ, cap. 12.* & si confirmatum fuit à Pontifice tale statutum, etiam mutari non poterat, quia actus gestus contra statutum habens clausulam decreti irritantis, etiam editam in fauorem ipsorum, est nullus ipso iure, vt probat Anguianus *d. cap. 5.* De hac facultate augendi, vel minuendi numerum præbendarum, egi *in cap. cum M. de constit.*

[n] *Legationis litteras.*] An Legato credatur, nisi editis suæ legationis litteris, exposui *in cap. cum in iure, de offic. deleg.*

[o] *Prabendæ vacatione.*] Vt probaui *in cap. 1. hoc tit.*

[p] *Decretalis.*] Quæ reperitur suprà *in cap. dilectus, hoc tit.*

[q] *Canone.*] *Cap. non autem 12. 7. q. 1.*

[r] *Maximè cùm res.*] Regulam hanc exposui *in cap. penult. de re iudic.*

Commentarium huius textus petendum est ex traditis suprà *in cap. maioribus*; & adducendis *in cap. 2. de conces. prabend.*

CAPVT XXVI.

[a] Idem *V. Episcopo.*

VAcante quadam in Ecclesia tua præbendâ, duas ex ea constituens, ad illas de assensu Capituli tui duos Canonicos assumpsisti, quorum altero apud Sedem Apostolicam viam vniuersæ carnis ingresso, præbendam, quam defunctus habuerat, quidam clericus Hippolytus nomine fuit auctoritate Sedis Apostolicæ assecutus. Verùm cùm idem H. te super integritate præbendæ per quasdam nobis litteras inquietet, & alius idem ius aduersus te se habere proponat, quid facere debeas postulasti per Sedem Apostolicam edoceri. Super quo fraternitati tuæ duximus respondendum, quod cùm Turonen. statuta Concilij sectionem inhibeant præbendarum, teneris vtrique de iis, quæ vacare contigerit integrare præbendam, nisi fortè rationabili causâ de vacante præbenda prædictæ duæ fuerint constitutæ, ac tot sint vtriusque prouentus, quod per vtramque sit vtrique prouisum in beneficio competenti.

NOTÆ.

[a] IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* idest *Vratislauiensi Episcopo*, vt habetur *lib. 5. epistol. ipsius Innocentij III. regestr. 16. epist. 166.* ex quo regestro eam restituo. De Vratislauiensi Ecclesia egi *in cap. 27. de rescript.*

CAPVT XXVII.

Innocent. III. [a] *Vercellensi Episcopo.*

Dilectus filius G. pro quo canonicando in Ecclesia Nouarien. scripseramus, quod intendebat, per nostras [b] litteras non obtento, contra Canonicos eiusdem Ecclesiæ nobis proposuit conquerendo, quod cùm pro eo ad Nouarien. Capitulum mandatum Ap. misissemus, vt eum in Canonicum reciperent, & in fratrem, præbendam, si qua tamen tunc vacabat, conferentes eidem; ipsi non solùm mandatum Apostolicum noluerunt adimplere, verùm etiam præbendam vacantem, quam mandauimus illi conferri, præsumpserunt alij assignare. Vnde petebat à nobis, vt quæ de ipso inceperamus, exequi dignaremur. Magister autem Greg. Nouarien. Ecclesiæ procurator proponebat econtrà, quia cùm nulla in Ecclesia vacaret præbenda, prædictus clericus ad Ap. Sed. accedens falsò in Ecclesia ipsa nobis suggessit vacare præbendam, & ad suggestionem falsam super receptione sua litteras impetrarat. Vnde cùm mendax precator carere debeat impetratis penitus, idem procurator ab impetitione ipsius Ecclesiam postulabat absolui. Cùm igitur coram dil. fil. n. G. sancti Gregorij ad Velum Aureum Diac. Card. quem eisdem dedimus auditorem, super his diutiùs litigarint, & idem Cardin. quæ fuerant proposita coram eo, nobis retulerit diligenter; d. t. per Ap. scripta mand. quatenus si tibi constiterit, quod in Nouarien. Ecclesia præbenda vacaret tempore, quo super præbenda iam dicti clerici nostras litteras receperunt, cùm eam penitus alij in delusionem mandati nostri duxerint conferendam, eundem clericum, si non alibi sufficiens habeat beneficium ecclesiasticum, iuxta tenorem prioris mandati nostri à prædictis clericis recipi faciatis, & eidem de redditibus ipsius Ecclesiæ singulis annis competentes assignari prouentus, [c] donec ei sit in beneficio præbendario prouisum.

NOTÆ.

1. [a] *Vercellensi.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. de concess. prabend. cap.* 4. De Vercellensi Ecclesia egi *in cap.* 10. *de foro compet.*

[b] *Litteras.*] Monitorias, præceptoriasve, de quibus plura congesserunt Petrus Greg. *lib.* 1. *de rescript. cap.* 4. Azor *tom.* 2. *instit. moral. lib.* 6. *cap.* 32. & nos *in cap. ex litteris, de rescript.*

[c] *Donec.*] Et ita debet recipi in Canonicum & fratrem, cum spe assequendi præbendam proximè vacaturam, vt probaui suprà *in cap. relatum.* 2.

CAPVT XXVIII.

Idem *in Concil.* [a] *Later. Constit. XXXIV.*

De multa prouidentia fuit in [b] Later. Concilio prohibitum, vt nullus diuersas dignitates ecclesiasticas, & plures Ecclesias parochiales reciperet, contra sacrorum canonum instituta; alioquin & recipiens sic receptum amitteret, & largiendi potestate conferens priuaretur. Quia verò propter præsumptiones, & cupiditates quorundam nullus hactenus, aut rarus de prædicto statuto fructus prouenit: nos euidentiùs, & expressiùs occurrere cupientes, præsenti decreto statuimus, vt quicunque receperit aliquod beneficium curam habens animarum annexam, si priùs tale beneficium habebat, eo sit ipso iure priuatus, & si fortè illud retinere contenderit, etiam alio spolietur. Is quoque, ad quem prioris spectat dominatio, illud post receptionem alterius liberè conferat, cui meritò viderit conferendum; & si vltra sex menses conferre distulerit, non solùm ad alium, secundùm Concil. Lateran. [c] statutum deuoluatur, verùm etiam tantùm de suis cogatur prouentibus in vtilitatem illius Ecclesiæ, cuius illud est beneficium, assignare, quantùm à tempore vacationis ipsius ex eo constiterit esse perceptum. Hoc idem & in [d] personatibus decernimus esse obseruandum, addentes, vt in eadem Ecclesia nullus plures dignitates, aut personatus habere præsumat, etiamsi curam non habeant animarum: circa sublimes tamen, & [e] litteratas personas, quæ maioribus sunt beneficiis honorandæ, cùm ratio postulauerit, per [f] Sed. Ap. poterit dispensari.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] *Lateran.*] *Can.* 29. non 38. vt legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. De hoc Concilio Lateranensi nonnulla notauimus *in cap.* 1. *de Summa Trinit.*

[b] *Lateran. Concilio.*] Sub Alexandro III. relato *in cap. quia in tantum, de clericis non resid.*

[c] *Statutum.*] Quod exposui *in cap. litteras, de supplenda neglig.*

[d] *Personatibus.*] Personatus dignitas, quæ, qualisque sit, exposui *in cap. ad aures, de rescript.*

2. [e] *Litteratas.*] Id est litteris conspicuas,& iuris peritia præditas, vt exposui *in cap... de clericis coniugat.* cuius dispensationis exemplum extat apud Guillelmum Tyrium *lib.* 10. *belli sacri, in Balduino II. Rege Hierosolym.* quem ait Tyrius liberalibus disciplinis imbutum, præbendas obtinuisse in Ecclesiis Rhemensi, Cameracensi, & Leodiensi.

3. [f] *Per Sedem Apostolicam.*] Ex his verbis apertè liquet, Pontificem posse super pluralitate beneficiorum dispensare; quod etiam probatur *in cap. dudum,* el 2. *de elect. cap.* 1. *de consuet. lib.* 6. *cap. ordinarij, de offic. ordin. eod. lib.* Concilio Coloniensi sub Paulo III. 1. *p. cap.* 32. & 33. Illustrant vltra infrà referendos Basilius *de matrim. lib.* 8. *cap.* 12. *numer.* 9. Dartis *de benefic. cap.* 2. *in fine,* Fragoso *de regim. christ. reipub. tom.* 2. *lib.* 3. *disp.* 9. §. 1. Bossius *tom.* 2. *operis moral. tit.* 7. §. 1. *num.* 2. Ratio in promptu est; nam cùm hæc prohibitio pluralitatis à iure positiuo proueniat, vt infrà dicemus, & Pontifex sit supra ius positiuum, *cap. proposuit, de concess. præb.* & in beneficiis plenam, ac liberam potestatem habeat, *cap.* 2. *hoc tit. lib.* 6. ideo in legibus ecclesiasticis, hanc pluralitatem inhibentibus, dispensare poterit, tam in duobus Episcopatibus, *c. relatio, cap. illum* 21. *quæst.* 1. quàm in pluribus beneficiis, cuiuscunque generis sint, etiam curatis, dignitatibus, vel personatibus, *d. cap. dudum, l.* 5. *tit.* 5. *l.* 3. & 4. *tit.* 16. *partit.* 1. Ojeda *de incompatib. cap.* 12. *num.* 11. Barb. *alleg.* 62. *num.* 18. Sed an alius præter Pontificem possit etiam dispensare in pluralitate, dubium est: & cùm hæc prohibitio proueniat ex Concilio generali relato *in cap. quia in tantum,* & in præsenti; & inferior non possit dispensare in lege superioris, ideò inferiores Prælatos dispensare non posse in hac pluralitate, docuerunt Glossa *in præsenti,* & *in d. cap. dudum,* & communiter repetentes *hic.* Contrarium tamen suadetur *ex cap. Sanctorum,* 70. *dist.* vbi docetur, auctoritate Episcopi posse clericum pluribus Ecclesiis præesse; quare verius dicendum est, post præsentem constitutionem non posse Legatum, Episcopum, vel similem Prælatum dispensare, vt quis habeat plures dignitates, beneficia curata, aut vniformia sub eodem tecto, vel quæ residentiam petunt, vt cauetur in Concilio Tridentino *sess.* 24. *de reform. cap.* 17. in cæteris verò beneficiis simplicibus, vel vt quis habeat curatum simul, & simplex, vel vt in eadem Ecclesia cum dignitate canoniam retineat, posse Legatum, vel Episcopum dispensare, probat Barbosa *d. alleg.* 62. *per totam.* Illud tamen discrimen etiam inter Pontificem, & eius Legatum, seu Episcopum notandum est, quod Pontifex potest dispensare, vt quis retineat plura beneficia, Episcopus verò, vel Legatus, tantùm vt duo possideat, *d. cap. Sanctorum,* Trident. *dict. cap.* 17. Consuetudine tamen in his Regnis introductum est, vt etiam Episcopus possit plura beneficia vni conferre, etiamsi alterum sufficiens sit ad congruam sustentationem, vt referunt & probant Barbosa suprà, *num.* 9. Garcia *de benef.* 1. *p. cap.* 19. Flaminius *de resig. lib.* 5. *quæst.* 6. *num.* 119.

Semper tamen in simili dispensatione facienda à Pontifice, vel Episcopo desiderari iustam 4.
causam, supponitur in præsenti textu, & deducitur *ex cap. innotuit, de elect.* & traditis à Basilio *vbi supra:* ideoque, tam Pontifex, quàm eius Legatus, vel Episcopus absque causa in hac pluralitate dispensando, peccare lethaliter, docent Basilius, & Bossius *vbi suprà;* eâ tamen admissâ distinctione, vt Pontifex validè, licèt iniustè, sine causa dispenset, inferiores verò Præfati non solùm inhonestè, verùm & inutiliter. Causas autem iustas ad dispensandum in pluralitate, expressas habemus in hoc textu illis verbis: *Circa sublimes tamen, & litteratas personas;* in quibus duæ referuntur causæ, videlicet nobilitas, & litterarum peritia, vbi coniunctiua &, non habet vim copulatiuæ, sed disiunctiuæ, vt *in cap.* 2. *de vita & honest. cleric.* iuxta legem *sæpe, ff. de v. s.* Vnde sufficit ad dispensationem, quod sit nobilis, aut litteratus, vt cum eo dispensari possit, dummodo sit honestæ vitæ, *cap. venerabilis* 37. *hoc tit.* quia causa dispensationis non solùm respicit vtilitatem personarum, verùm & Ecclesiarum, quibus solent esse vtiliores nobiles, & litterati, *cap. dispensationes, cap. tali* 1. *quæst.* 7. docent, & latiùs prosequuntur Azor *d.* 2. *p. lib.* 6. *cap.* 12. *quæst.* 1. Ojeda *de incompatib. numer.* 5. *cap. final.* Nec hucusque traditis obstat Concil. Trid. *sess.* 24. *de reform. cap.* 17. in illis verbis: *Quibuscunque dispensationibus non obstantibus;* vbi omnes dispensationes pro pluribus beneficiis obtinendis videntur improbari. Nam respondendum est, illo decreto non abrogari præsentem decisionem, nec facultatem dispensandi, existente iusta causâ; nam Patres tantùm improbant dispensationes absque causa concessas, non tamen vetant ex iustis causis à legitimo superiore dispensari, vt docent Quintanadueñas *lib.* 4. *ecclesiast. num. final.* Cenedus *collect.* 550. *ad Decret. n.* 2. Illud tamen summè obseruandum est, quod cùm qualibet dispensatio odiosa sit, & strictè accipienda, *c. requisitis, §. nisi rigor,* 79. *dist. cap. dilectis, de consanguin. & affin. cap. nihil, de elect. cap. dudum, vers. insuper, de filiis presbyt.* atque ideo restringenda sit ad casum de quo loquitur, *cap.* 1. & 2. *de filiis presbyt. in* 6. inde simpliciter dispensatus ad obtinenda plura beneficia, intelligitur respectu simplicium, non verò curatorum, Decius *consil.* 96. nec respectu existentium sub eodem tecto, & quod dispensatus ad dignitates, non censeatur dispensatus ad Episcopatum. Innocent. *in cap. dilectus.* Item quod per dispensationem ad plura incompatibilia non possit quis obtinere nisi duo dumtaxat. Butrius *in dicto cap. dudum, ad finem, de elect.* Item dispensatus vt possit duo beneficia curata recipere, intelligitur de duobus prioribus, quæ obtinere continget, *cap. non potest* 21. *vers. cum verò, hoc titulo, lib.* 6. cuius interpretationem prosequitur Moneta *de commut.*

commun. cap.6. num. 254. & 262. Gonzalez *ad regulam octauam, glos.15. à num. 27.*

COMMENTARIVM.

5. CONCLVSIO PROBATVR, ET TRADITVR.

EX hac Concilij Lateran. constitutione sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Generaliter nemo plura beneficia obtinere potest.* Probant eam textus *in cap. quia in tantum 5. cap. referente 7. cap. ad hæc 13. cap. præterea 14. cap. cum non ignores 15. cap. cùm iam dudum 18. hoc tit. cap. sanctorum, 70. dist. cap. singula, 89. dist. cap. vnic. 10. q. 3. cap. per laicos 16. quæst. 7. cap. 1. cum sequent. 21. quæst. 1. cap. quia nonnulli, de cleric. non resid. cap. litteras, de concess. prabend. cap. ordinarij, de offic. ordin. eod. lib. cap. singula, cap. super eo, hoc tit. lib. 6. Clement. gratiæ, de rescript. Clement. si plures, Clement. final. hoc tit. Extrauag. execrabilis, eod. tit. cap. dudum 54. §. nos igitur, de elect. cap. eam te, de ætate & qualit. cap. litteras 9. de concess. prabend.* Concil. Metense *can. 2.* ibi: *Vnusquisque presbyter vnam solummodo habeat Ecclesiam, nisi fortè antiquitus habuerit capellam, vel membrum aliquod adiacens sibi, quod non expedit separari.* Nannet. *can. 8. Sicut Episcopus non plus potest habere quàm vnam ciuitatem, & vnam vxorem; ita presbyter vna tantùm Ecclesiam: itaque nullus presbyter plures præsumat habere Ecclesias.* Parisiense sub Lothario & Ludouico *lib. 1. cap. 49. Vt hac occasione nullus presbyter duas, aut tres auaritia causâ, quibus sufficere secundùm diuinum cultum nullatenus potest, habere audeat Basilicas.* Pictau. *can. 2. Vt nemo Episcopatum, Abbatiam, Archidiaconatum, Archipresbyteratum, prabendam, vel alios ecclesiasticos honores, vel in duabus Ecclesiis prælationes exerceat, nisi in vna tantùm.* Trident. *sess. 7. cap. 2. 3. & 4.* & *sess. 24. de reform. cap. 17.* Vrbanus II. in Concilio Claromont. *cap. 12. Nulli clerico liceat deinceps in duabus ciuitatibus duas prabendas obtinere, cum duos titulos non possit habere.* Et *can. 14. Nullus deinceps in vna Ecclesia geminos honores habeat.* Agathens. *can. 57.* Epaun. *can. 9.* Heraldus Episcopus Turon. *in suis Capitulis, cap. 49. Vt presbyter non ampliùs quam vnam vxorem.* Concil. Frisingense *anno 1440. can. 7.* Pictau. 2. tempore Paschalis, *can. 16. Ne quis in duabus Ecclesiis duas prabendas, aut duos honores obtineat.* Londoniense 2. sub Honorio II. *can. 6. Vt nullus Archidiaconus in diuersis Episcopatibus diuersos Archidiaconatus teneat, sub anathemate prohibemus: immo ei, cui prius assignatus erat, tantùm adhæreat.* Salzeburg. tempore Gregorij X. *can. 7.* & secundum *can. 10.* Coloniense celebratum anno 1530. *can. 32.* Alia iuris testimonia congerunt Antonius Augustinus *in epit. lib. 6. tit. 43.* & *lib. 8. tit. 33.* & *lib. 15. tit. 4.* Crespetius *in summa, verbo Beneficiorum pluralitas:* consonat de iure regio lex 28. *tit. 4. lib. 2. recopil.* & faciunt per argumentum lex *hac parte, in fine, C. de proxim. sacror. lib. 12.* lex 5. *C. qui militare,* lex finalis, *in princip. C. de assessoribus, cap. 1. de excess. Prælat.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Manrique *de different. vtriusque fori. quæst. 18.* Hurtado *tom. 1. de resid. resol. 6.* Luna de Arellano *lib. 3. antinom. 2.* Fragoso *de regim. christ. reipubl. p. 2. lib. 3. tit. 1. per tot.* Peña *tom. 1. decis. 61.* Dartis *de benefic. sect. 9. cap. 2.* Filesacus *de origin. Paræc. cap. 4.* Solorzanus *lib. 3. polit. cap. 20.* Petrus Gregor. *de republic. lib. 4. cap. 6. num. 5.* Petrus Bollo *in œconom. can. clas. 2. cap. 2. §. 1. & 2.* Acuña *in cap. Sanctorum, 70. dist.* & *in cap. per singulas, 89. dist.* Coruinus *lib. 2. aphorism. tit. 31.* Tondutus *2. p. de benef. cap. 5. §. 6.* Duarenus *lib. 8. de sacris ecclesi. cap. 4.* Zipeus *ad tit. de clericis non resid.* Ægidius Bossius *tom. 1. moral. tit. 7.* Fornerius *lib. 3. rerum quotid. cap. 25.* Petrus Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 4.* Chopinus *lib. 3. monast. tit. 3. cap. 1.* Diana *p. 10. tract. 13. resol. 1.* Caruallo *in cap. Raynuntius, num. 274.* Petrus Gregorius *de benef. cap. 15.* Vighellius *in meth. iuris can. fol. 285. & 361.* Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 2. epist. 157.* Lemaistre *lib. 3. de monachis, cap. 6.* Tapia *2. p. catena mor. lib. 5. cap. 5. art. 10.* Conradus Kling. *lib. 3. disputat. cap. 50.* Cabassutius *in notis. Concil. in 7. Synodo Nican. 2. can. 15.* fusè Theophilus *tom. 12. tract. mala è bonis Ecclesi. cap. 7.* Altesserra *in præsenti,* Christ. Lupus *in can. 10. Concil. Chalced.*

6. TRADITVR DVBITANDI RATIO.

Sed hæc assertio ita indistinctè tradita difficilis valde redditur ex eo, nam habere plura beneficia, vel non, æstimandum non est ex eorum numero, sed ex Ecclesiarum redditibus, & prouentibus, ita vt si Ecclesia congruam sustentationem parocho non præbeat, plures parochias vnus clericus regere possit: si autem fructibus abundat, ipsius parochus in alia Ecclesia non ita pingui etiam deseruiat. Vnde Hispani Patres presbyteros parochos simul in canonicos ecclesiæ Cathedralis cooptabant eâ lege, vt ab Ecclesia Cathedrali, & simul à parochia stipendia acciperent. Concil. Emeritense *can. 12.* ibi: *Vt omnes Episcopos prouincia nostra, si voluerint de parochianis Presbyteris, atque Diaconibus cathedram sibi in principali Ecclesia facere, maneat per omnia licentia; hi tamen qui fuerint traducti, humilitatem dignam Episcopo suo teneant, & eo honore, & reuerentia habeantur, vt venerentur in Cathedrali Ecclesia, sicut hi, quos constat fuisse ordinatos in ea: & quamuis ab Episcopo suo stipendij causâ per bonam obedientiam aliquid accipiant, ab Ecclesiis tamen in quibus priùs consecrati sunt, vel à rebus earum extranei non maneant.* Et Ecclesia pauper, paucosque parochianos habens, alij iungebatur, ab vnoque presbytero vtraque regebatur. Concil. Tolet. 16. *can. 3.* ibi: *Ecclesia, quæ vsque ad decem mancipia habuit, super se habeat sacerdotem; quæ verò minus decem mancipia habuit, aliis coniungatur Ecclesiis.* Si autem diues erat, plures in ea ordinabantur presbyteri. Concil. Emerit. *can. 14.* Igitur obtinere diuersas Ecclesias non ex earum numero, sed ex stipendiis, fructibus, vel ipsarum prouentibus æstimandum est.

7. DE ORIGINE HVIVS PROHIBITIONIS.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, quam vt plenè exponamus, & huius prohibitionis originem repetamus, sciendum est, plures ex Theologis, tam scholasticis, quàm moralistis, asseruisse pluralitatem beneficiorum repugnare iuri naturali, & diuino, Caietanus *in summa, verbo Beneficium,* Syluester *eod. verbo 4. num. 1.* Angelus *num. 35.* Armilla *num. 42.* Tabiena *numer. 28. quæst. 24.* alij quos refert & sequitur Thomas Sanchez *lib. 2. summæ, cap. 2. dub. 5.* Sotus, Azor, & Vazquez, quos refert Hurtado *tom. 1. de resid. resol. 6.* pro quorum sententia expendi solet textus *in cap. 21. quæst. 1.* vbi PP. Concilij Nicæni ad adstruendam hanc prohibitionem adducunt caput 6. Diui Matthæi, in illis verbis: *Nemo potest*

test duobus Dominis seruire. Deinde quia iuri naturali, & diuino repugnat, quod Ecclesia priuetur ministris debitis, & quod diuinus cultus minuatur; quod continget si vnus presbyter duabus Ecclesiis præficiatur, cap. vnic. 10. quæst. 3. cap. singula, 89. distinct. sed contrarium, immò tantùm à iure positiuo prohibitionem hanc prouenire, docuerunt omnes ferè antiquiores congesti ab Hurtado, & Valensi vbi suprà; & rectè, nam si præsens prohibitio à iure naturali, aut diuino originem traheret, non posset Pontifex in ea dispensare, cap. sunt quidam 25. quæstion. 1. sed posse ipsum, atque Episcopos dispensare, suprà probaui: igitur quia hæc prohibitio est tantùm iuris positiui. Deinde quia consuetudo introduci non potest contra ius naturale, aut diuinum, cap. final. vbi illustraui, de consuet. sed moribus introduci potest, vt quis vnam præbendam simul cum dignitate obtineat, cap. 1. de consuet. lib. 6. necnon & plura beneficia, vt docent ex aliis Garcia de benefic. p. 11. cap. 5. numer. 265. Manrique de differentiis dict. quæst. 18. Igitur quia hæc prohibitio non est iuris diuini aut naturalis. Adstruitur tandem hæc sententia cui adhæreo, ex eo, quia cùm beneficia à iure positiuo introducta sint, vt refert Baronius tom. 6. anno 502. & probaui in cap. 1. hoc tit. non potest pluralitatis beneficiorum prohibitio esse antiquior, quàm ipsa beneficia, vt ratiocinatur Filliucius 3. tom. titul. de benefic. cap. 7. numer. 2. Accedit, quia hæc prohibitio sacris canonibus tribuitur in præsenti, ibi: Contra sacrorum canonum; cap. quia nonnulli, de cleric. non resid. ibi: Contra sacrorum canonum instituta; cap. quia in tantum 5. ibi: Sacris canonibus inimica. Tridentinum dicta sess. 24. cap. 17. ibi: Sacris canonibus. Nec contrarium deducitur dict. cap. 1. 21. quæst. 1. nam licèt ibi adducatur locus Diui Matthæi cap. 6. non tamen inde deducitur, prohibitionem illam esse iuris diuini, quia illa tantum præcepta iuri diuino tribuuntur, quæ in sensu litterali ex eodem proficiscuntur, D. Thom. 1. p. quæst. 1. num. 1. Vnde quod præsens prohibitio nitatur illa Diui Matthæi auctoritate, non ideo à iure diuino prouenit. Nec quod de minuendo cultu diuino ex ministrorum defectu contrariæ sententiæ assertores expendebant, aliquid facit: nam id tantùm euincit pluralitatem beneficiorum ex se malam esse, non tamen deducitur, à iure diuino esse institutam. Ex his liquet prohibitionem hanc esse tantùm iuris positiui, licèt iure naturali subnixam, vt infrà dicemus; à quo tamen tempore cœpisset in Ecclesia hæc prohibitio, adhuc inter vespertinos Antecessores non constat: aliqui eam repetunt à Concilio Agathensi celebrato sub Sixto III. anno 436. relato in cap. vnum 21. quæst. 1. sed verè textus ille loquitur de Abbatiis regularibus. Alij eam deducunt ex Concilio Chalcedon. celebrato sub Leone I. anno 451. relato in cap. clericum 21. quæst. 1. sed perperam, cùm verius sit eo canone illud solùm prohiberi, ne clericus in vna Ecclesia intitulatus, in alia etiam intitulari valeat; & ne in Ecclesiis duarum ciuitatum conscribatur, quod longè diuersum est à prohibitione pluralitatis. Et notandum est in specie illius textus, verbum illud oportere, necessitatem inducere, vt in l. cùm amplius §. 1. ff. de reg. iur. iuncto Donello lib. 12. comment. cap. 2. vbi Osualdus littera D. quamuis non semper verbum illud necessitatem importet, vt notatur ad expositionem textus in l. si pignore 22. §. 1. ff. de pignorat. l. salarium 7. l. 39. §. 3. ff. mandati, l. 1. §. 1. ff. quando appellandum, l. 8. ff. de eo, quod certo loco, per Cuiacium ibi, tract. 3. ad African. Idem ferè statuitur in cap. ne quis translatus 21. quæst. 2. cap. sanctorum, 70. distinct. in quibus beneficiorum pluralitas expressè non prohibetur, sed ex eo, quod docetur, nullum posse duabus intitulari Ecclesiis, per interpretationem deducitur, non posse duas Ecclesias obtinere; eodem modo accipiendus est textus in cap. singula, 89. distinct. & in c. vnic. vers. Sed in hoc, 10. quæst. 3. qui deductus est ex Concilio Toletano celebrato anno 700. in quo pluralitas non expressè prohibetur, sed deducitur per interpretationem, ex eo quod ibi statuitur, ne plures Ecclesiæ quasi in vnum corpus temerè coniungantur. Tandem eodem modo procedit textus in cap. per laicos 16. quæst. 7. vbi directè tantum prohibetur, ne Episcopus duas Ecclesias obtinere præsumat; presbyter enim in eo textu opponitur clerico, & accipitur pro Episcopo, vt in cap. olim, 95. distinct. cap. legimus, 93. distinct. per consequens tamen rectè ex eo textu deducitur, nec clericum posse duas parochias simul regere. His ergo sententiis omissis, & aliis relatis à Quintanadueñas lib. 4. ecclesiast. dicendum est, quod licèt prohibitio hæc obumbrata, & insinuata esset prædictis, & aliis Ecclesiæ legibus, prioribus eius sæculis editis, tamen apertè & specificè statuta fuit in Concilio Nicæno 2. celebrato anno 781. in eo canone relato à Gratiano in cap. 1. 21. quæst. 1. sed quia lex illa poterat ad clericos tantùm orientales referri, Alexander III. in præsenti Concilio Lateranensi eam generaliter quoad omnes, tam Græcos, quàm Latinos statuit, generaliterque in eo Concilio statuta fuit prædicta prohibitio pluralitatis; pœna tamen nulla inflicta fuit, quamuis prohibitionis rationes exprimerentur, cap. quia 5. cap. ad hæc 13. hoc titul. Deinde quia Alexander III. agnouit facilè contemni prædictam constitutionem, alias duas edidit: primam in Concilio 3. Lateran. celebrato anno 1180. 1. p. cap. 13. quâ sanxit vt accipiens secundam dignitatem, vel Ecclesiam parochialem, eam amitteret; & qui dedit, largiendi potestate priuaretur: habetur in cap. quia nonnulli 5. de clericis non residend. Cuius constitutionis meminit Innocentius in præsenti. Aliâ constitutione concessit electionem possessori retinendi Ecclesiam, quam maluisset, cap. referente, hoc titul. iuxta quas constitutiones accipiendi sunt textus in cap. eam te 7. de ætate & qualit. cap. præterea, cap. quia in tantùm, cap. ad hæc 13. hoc titul. cap. 3. de confirmat. vtili, in 5. compillat. ibi: [Ex parte tua nobis humiliter fuit supplicatum, quod cùm nonnulli clerici tuæ diœcesis plures obtineant parochiales Ecclesias, datâ huiusmodi clericis optione retinendi vnam ipsarum Ecclesiarum, reliqua possis de licentia tua idoneis assignare personis.] Ex his tamen duabus sanctionibus prior tempore fuit, quæ refertur in d. c. quia nonnulli; nam in d. c. eam te, vbi ad praxim deducitur secunda constitutio, mentio fit constitutionis relatæ

relatæ *in dicto cap. quia nonnulli*; vnde deducitur illam priùs emanasse. Successit tandem constitutio Concilij Lateranensis celebrati sub Innocentio III. quâ statuitur, vt si habens beneficium, curatum, aut personatum, vel aliud simile beneficium recipiat, primum vacet ipso iure; & si illud retinere præsumat, vtroque priuetur. Quæ constitutio reperitur in præsenti, & approbata fuit, & ampliata *in extrauag. Execrabilis*, Ioannis XXII. *hoc tit.* itaut præsens constitutio procedat etiam in dignitatibus, personatibus, officiis, & beneficiis, quæ animarum curam habuerint; & ita vt si obtinent secundum beneficium, si Episcopum proprium statim non adierint, vtroque priuentur: quod & firmatum fuit, adiectis aliis pœnis, per Concil. Tridentinum *sess. 7. de reform. cap. 4. & 5.* & *sess. 24. cap. 17.* & ita qui sciens beneficium incompatibile cum iam obtento, acceptauit, ipso iure primo priuatur, quia per admissionem secundi videtur renunciatum primum, *l. 3. titul. 16. part. 6.* Solorzanus *tom. 2. lib. 2. cap. 17. numer. 12.* Prosequuntur latiùs hanc temporum seriem & varietatem Acuña *in dicto cap. sanctorum, 70. distinct.* Valensis *de benefic. titul. 1.* Quintanadueñas *dict. lib. 4.*

8. DE PERSONIS HAC PROHIBITIONE COMPREHENSIS.

Hæc pro diuersitate temporum in Ecclesia statuta reperimus; sed sciendum superest, ad quas personas præsens prohibitio spectet, & in quibus beneficiis procedat? Et cùm generaliter concepta sit, & verbis vniuersalibus hæc Ecclesiæ prohibitio, comprehendit primò Romanum Pontificem, qui simul Episcopatum retinere non potest, quia Pontificatus per se est beneficium, & quidem omnium maximum, & dignius, *cap. 1. de maledicis, cap. si duo, cap. si quis pecunia, 79. distinct. cap. si Papa, 40. dist.* vnde per promotionem ad Summum Pontificatum vacare omnia beneficia, atque pensiones, docuerunt Germonius *de indultis Cardinal. §. si verò illa, numer. 34.* Ojeda *de incompatibil. cap. 1. numer. 11.* Post Romanum Pontificem proximum dignitatis gradum in Ecclesia obtinent Cardinales, de quorum dignitate egi *in cap. 2. de cleric. non resid.* in quibus etiam procedit hæc prohibitio, itaut nemo ex eis possit obtinere duos Cardinalatus, quia sunt officia vniformia: & licèt Episcopatum simul cum suo titulo possit obtinere, vt probaui *in dicto cap. 2.* non tamen duos Episcopatus retinere valet, Tridentinum *sess. 24. de reform. cap. 17.* Nec contrarium probatur *in cap. Ecclesia, 57. de elect. extrauag. execrabilis, §. Cardinalibus*: quorum interpretationem tradit Garaña *in præsenti.* Comprehendit etiam præsens prohibitio Patriarchas, *cap. 1. de consuetud. lib. 6.* & Metropolitanos, vt expressè sanxerunt Bonifacius I. *epistol. 3. ad Hilarium*, Cœlestinus I. *epistol. 2. cap. 4.* quæ extant *tom. 1. Concilior. Seuerini.* Comprehenduntur & Episcopi, qui non solùm duos Episcopatus vno, eodemque tempore habere nequeunt, *cap. in illis, 80. distinct.* verùm nec præbendas, seu beneficia, si quæ antea possidebant, retinent; sed omnia per adeptionem Episcopatus vacant, *cap. cum iniunctis, §. 1. de elect.* vbi exposui, textus *in cap. quoniam 9. de iudiciis, cap. 3. de probat.* qui solent vulgò in contrarium expendi. Etiam comprehenduntur hac prohibitione Abbates; nam plures Abbatias vnus habere nequit, *cap. vnum Abbatem, 21. quæst. 1. cap. monachum, in fine 20. quæst. 4. cap. si quis deinceps 16. quæst. 7. cap. ne pro defectu, de elect. cap. final. in fine, de relig. domib. cap. cùm singula 32. hoc tit. in 6.* cum aliis traditis ab Antonio Augustino *in epit. lib. 59. titul. 46.* docet Ojeda *dicto lib. 1. cap. 5. per tot.* Denique cæteri clerici, & ministri Ecclesias, dignitates & personatus obtinentes, *cap. ad hæc, hoc titul.* Extrauag. *Execrabilis, eodem cap. 1. de consuet. lib. 6.* Tridentino *sess. 7. cap. 2. & sess. 24. cap. 17.* prosequitur Valensis *dicto lib. 3. titul. 1. ex num. 5.*

Hactenus egimus de personis hac prohibitione comprehensis: superest vt de beneficiis, quæ inter se incompatibilia sunt agamus. Et sciendum est, magnam differentiam versari inter incompatibilitatem quoad titulum, & quoad retentionem. Incompatibilitas quoad titulum tunc datur, quando beneficia ita non compatiuntur, vt post assecutum titulum secundi beneficij, confestim iure ipso vacet titulus primi, quod contingit in duobus curatis, duplici personatu, vel dignitate honoratis, etiam in diuersis Ecclesiis, ex hoc textu, cum aliis suprà relatis; vel in duobus beneficiis in eadem Ecclesia, iuxta textum *in cap. 1. de consuet. lib. 6. Clement. final. hoc titul.* vt in specie textus *in cap. cùm in cunctis, §. cùm vero, de elect. cap. nemo deinceps, eod. tit. lib. 6. Clement. 1. de officio vicarij*: docet Valensis *dicto titul. 1. numer. 6.* incompatibilitas verò quoad retentionem datur, quando concurrunt duo beneficia, quæ quamuis iure prohibeantur per vnum, eundemque clericum retineri, non tamen vacant ipso iure, sed postquam possessor elegerit quod maluerit; quomodo intelligi potest textus *in cap. litteras, de conces. prebend.* in illis verbis: *Prebenda illa, etsi non de facto, de iure tamen vacare noscatur; mandamus quatenus dictum Prepositum, vt illam sine difficultate resignet, cogatis.* Quippe in hoc casu non vacat primum beneficium ipso iure, sed possessor habet facultatem eligendi quod maluerit ex facultate sibi concessa ab Alexandro III. *in dicto cap. referente, cap. præterea*; nam cùm præsens constitutio non generaliter, nec absolutè contineat vacare primum beneficium per assecutionem secundi, sed loquatur Innocentius dumtaxat de duobus curatis personatibus, aut dignitatibus duabus, non videtur derogatum decisioni dicti capituli *referente*; argumento legis *præcipimus, C. de appelationib.* atque ideo in duobus beneficiis simplicibus, etiam residentiam requirentibus, vel sufficientibus ad congruam sustentationem, non vacauit ipso iure primum; quin imò habebit adhuc possessor facultatem eligendi quod maluerit retinere, vt sæpius decisum fuisse in Rota referunt Garcia *de benefic. p. 1. cap. 5. numer. 65.* Barbosa *3. p. de potestate Episcopi, allegation. 57. num. 21.* His suppositis incompatibile est quoad titulum, primò beneficium duplex curam animarum annexam habens, vt ait præsens textus, cui consonant Clementina *Gratiæ, de rescriptis*, dicta Extrauag. *Execrabilis*, idest duplex beneficium, cui annexum est onus administrandi sacramenta. 9. DE BENEFICIIS INCOMPATIBILIBUS.

sacramenta. Ojeda *dicta 1. p. cap. 13. numer. 3.* quæ doctrina ad vicarias perpetuas eandem curam annexam habentes protracta fuit *in Clement. vnica, de offic. vicar.* & ad commendas perpetuas eorundem beneficiorum, ex Tridentino *dicta sess. 7. cap. 4.* ideoque idem ius procedit, si habens beneficium curatum, consequatur vicariam, vel commendam perpetuam. Ojeda *dicto cap. 13. numer. 10.* & *2. p. cap. 6.* vel habens beneficium, quod exigit residentiam, coadiutoriam assequatur. Barbosa *voto 28. per totum*, hæcque incompatibilitas durat etiam post Tridentinum, vbi *sess. 7. cap. 4.* innouatur præsens Innocentij constitutio, vt docuit Garcia *de benefic. d. cap. 5. numer. 76.* Quare cauendum est à Nauarro *in manuali cap. 25. numer. 129.* Quintanaduenas *dicto lib. 4. numer. 98.* qui existimarunt, hanc incompatibilitatem sublatam fuisse per Tridentinum *sess. 24. de reform. cap. 17.* vbi statuitur, vt habentes duo beneficia curata, vnum ex his intra semestre dimittant: nam ibi potiùs indulgentia conceditur illis, qui eo tempore duo beneficia possidebant, quàm in futurum ius iam statutum *in dicto cap. 4.* mutatur. Etiam incompatibilitas quoad titulum datur in duplici personatu, aut dignitate, vt etiam hîc expressè docetur: nec interest an sit similis, vel difformis dignitas, vel in eadem Ecclesia, aut diuersis; quia generaliter concepta est prohibitio, tam in præsenti, quàm in dicta Extrauag. *Execrabilis.* Ojeda *dicta 1. p. cap. 7.* vbi etiam docet, nihil interesse, vtrum dignitas curam iurisdictionis, seu administrationem habeat, vel non; nec contrarium probat dicta extrauagans *Ambitiosa, in fine*, quatenus exigit, quod dignitates habeant iurisdictionem, aut curam actu; quia textus ille loquitur in diuersa pœna ab ea, quæ in præsenti statuitur: in illa enim constitutione additum fuit, vt qui secundam dignitatem obtinuit, teneatur primam dimittere, non ad effectum vacationis, sed vt possessionem amittat; & si id non fecerit, vtraque priuetur. Quoad hanc ergo pœnam exigitur iurisdictio, seu cura, quia ideo ea inflicta est, vt diutiùs incertum non sit, ad quem talis cura spectat. Ojeda *d. cap. 13. numer. 80.* Tandem hæc incompatibilitas quoad titulum locum habet in beneficiis sub eodem tecto existentibus, ex hoc textu, *in dicto cap. 1. de consuetudine in 6.* immò ius plus abhorret hanc pluralitatem, quàm alias etiam curatorum; vnde dispensatus ad plura beneficia, non potest obtinere duo sub eodem tecto, nisi expressè in gratia exprimatur. Rebuffus *in praxi, tit. de dispens. §. etiamsi sint*, Ojeda *de incompatibilit. d. 1. p. cap. 20.* Dubium tamen est, an hæc doctrina ad similia tantùm beneficia sub eodem tecto, vel etiam ad alia similia extendatur. Ojeda *d. cap. 20. numer. 25.* existimat, omnia beneficia eiusdem Ecclesiæ, etiam dissimilia, quoad titulum incompatibilia esse; sed verius est tantùm dari incompatibilitatem in beneficiis similibus, ex hoc textu, & *dicto cap. 1. de consuet.* Vnde potest quis sub eodem tecto Archidiaconatum, & canoniam possidere, *cap. eam te 7. de rescriptis.* Rursus, quia in beneficiis dissimilibus non datur incompatibilitas ipso iure, vt probant Ojeda *dict. cap. 20. num. 27.* Garcia *dicto cap. 5. à numer. 259.* qui latè agunt de duabus Capellaniis sub eodem tecto, tam in vna, quàm in diuersis capellis existentibus; & de pluribus beneficiis simplicibus videndus est Valensis *de benefic. dicto lib. 3. tit. 7.*

Plures huius prohibitionis rationes congerunt tam ipsi sacri Legislatores, quàm iuris Interpretes, necnon Cantipratanus *lib. 1. Apum, cap. 19.* Guillelmus Parisiensis *lib. de collat. benefic.* Carthusian. *lib. de plural. benefic. articul. 8. & 17.* D. Thomas *quodlibet. 1. artic. 3.* Nicæna Synodus relata *in dict. cap. 1. 21. quæst. 1.* eam petit ex auaritia, & ambitione, quæ ex pluralitate beneficiorum nascitur: Ioannes XXII. *in dict. extrauag. Execrabilis*, & Alexander III. *in dicto cap. quia in tantum 5. hoc tit.* eam reddunt, quia cùm vix vni officio & beneficio vnus valeat deseruire, quomodo in pluribus ministrare valebit. Facit etiam, quia pluralitas beneficiorum dissolutionis, & diuagationis causam præstat, *cap. cùm singula 32. hoc titul. lib. 6.* quæ non leue præiudicium infert Ecclesiis, in quibus clerici debent assiduè residere, vt probaui *in cap. 2. de cleric. non resident.* Accedit etiam, quod plura beneficia vni conferre, vt plura officia exerceat, ciuilis, & rectæ administrationis rationem euertit, quæ in eo consistit, vt singula officia, seu ministeria singulis personis committantur, *cap. singula 1. 89. distinct.* vnde leges sæculares duo officia ciuilia vni committi prohibent, *l. libertus 17. §. rescripto*, & *§. sub eodem, ff. ad municip. l. si plures, vers. nam difficile, ff. de pactis, l. final. C. de offic. assess. l. 1.* vbi Glossa penultima, *C. quemadmodum ciuilia munera, lib. 10. l. is quidem 5. C. qui militare, lib. 12. l. 1.* ibi: *Et duobus officiis operam suam adhibere non possunt; C. de præpositis agentium, lib. 12. l. quisquis, C. de cohortalibus, lib. 12.* Apud Athenienses ita cautum erat: *Duo munera ne simul obeunto;* refert Samuel Petitus *lib. 3. iuris Attici, titul. 5.* Rationem reddunt Quintilianus *lib. 10. Instit. cap. 3.* ibi: *Nec enim se bona fide in multa intendere animus totum potest.* Cassiodorus *lib. 9. var. epistol. 21.* vbi ait: *Satyris doctoribus querulis vsurpatam fuisse sententiam, duabus curis ingenium occupari non debere.* Illustrant Fornerius *lib. 3. rerum quotid. cap. 25.* Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 4. numer. 24.* & *in memor. pro iuribus honor. numer. 71.* Valenzuela *tom. 2. consil. 135. numer. 85.* Nauarrette *discursu 11.* Iunius *tom. 1. politic. cap. 22.* quod cùm in officiis sæcularibus obseruetur, multò magis in beneficiis ecclesiasticis. Facit exemplum Gentilium, apud quos vnus sacerdos duo, vel plura sacerdotia obire non valebat, nec Pontificatum simul cum alio, vt probat Gutherus *lib. 1. de veteri iure Pontific. cap. 8.* & cum ad Pontificatum maximum nemo ascendere posset, nisi qui iam Pontifex esset, ex lege Domitia per adeptionem huius Pontificatus vacabat primus, vt refert Liuius *lib. 39. & 40.* Tandem & illa ratio præsentis prohibitionis non incongruè assignari potest, videlicet quod quemadmodum non licet eodem tempore duas habere vxores, *cap. christiano*

10. Traditvr ratio decidendi.

christiano, 34. *dist. cap. unico*, vbi plura dabimus, *de sponsa duor.* eodem modo nec duas Ecclesias poterit quis simul obtinere; nam de matrimonio carnali ad spirituale, quod contrahitur inter Ecclesiam, & suum Rectorem, validum est argumentum, *cap. inter corporalia*, *de translat. Episcop.* vbi plura congessi, *cap. final. eod. tit. cap. quoniam* 5. §. *porrò*, *vt lite non contest. cap. sicut alterius* 7. *quæst.* 1. quo argumentandi genere in hoc beneficiorum tractatu vtuntur textus *in cap. sicut*, 21. *quæst.* 2. *cap. cùm non ignores* 15. *hoc tit.* Concil. Nannet. *can.* 8. ibi: *Sicut enim Episcopus non plus potest habere, quam vnam ciuitatem, & vir vnam vxorem; ita presbyter vnam tantùm Ecclesiam.* Ivo Carnot. *epist.* 170. ibi: *Cùm in ipsa infantia mundi in Lamech carnalis bigamia sit culpata, quomodo poterit in sponsa, quæ est Ecclesia, laudari, quæ in hoc sacramento, & in virtute sacramenti vni debet viro desponsari?* Quò respexit Paulus II. referente Ioanne Nicolao *de incompatib. tit.* 3. *cap.* 6. qui rogatus, vt super pluralitate dispensaret, respondisse fertur, se in Ecclesia Dei nolle inducere bigamiam. Non tamen inde inferas quod sicut in pluralitate vxorum, quæ legi diuinæ repugnat, *cap. gaudemus*, vbi plura Barbosa, *de diuortiis*, Pontifex dispensare non valet, ita nec in beneficiorum pluralitate; nam æquiparatio inter vtrumque consortium non in omnibus, & per omnia procedit, cùm vinculum hoc spirituale, non coniugium, sed quasi dicatur, *cap. inter Canonicos*, ibi: *Quasi coniugale vinculum spiritualiter sit contractum.* Vnde cùm pluralitas vxorum iuri diuino, & naturali contraria sit, beneficiorum verò pluralitas iuri positiuo tantùm aduersetur, ideò in polygamia carnali Pontifex dispensare non potest, in spirituali verò rectè dispensare valet. Sed his suppositis, quare vinculum coniugij spiritualis dicatur fortius quàm carnale, *in dicto cap. inter corporalia*, in eius notis exposui. Prosequitur alias rationes præsentis prohibitionis Theoph. Raynaud. *vbi suprà*.

12. Dissolvitvr ratio dvbitandi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius expositione sciendum est, nonnullos casus reperiri, in quibus potest clericus plura beneficia simul obtinere. Primus est quando quis vnum habet in titulum, & aliud in commendam; sciendum enim est olim moris fuisse, vacantis Ecclesiæ curam viciniori Rectori committere, dum de electione futuri prælati tractabatur, *cap. obitum* 16. *cap. Catinensis* 17. 61. *distinct.* qui commendatarius intercessor dicitur *in cap. constitutum* 22. 7. *quæst.* 1. cuius commendationis ratione ipse vt proprius Prælatus spiritualia administrabat in ipsa Ecclesia. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 54. *in fine.* Plura de his commendis adducunt Quintanadueñas *d. lib.* 4. *à num.* 123. Garcia 4. *p. de benefic. cap.* 4. *per tot.* Ojeda *d.* 2. *p. cap.* 4. Zypæus *lib.* 3. *respons. tit. de commendis*, *respons.* 2. Hanc ergo commendam simul cum beneficio rectè vnus sacerdos retinere potest, *cap.* 3. 21. *quæst.* 1. *cap. dudum*, *de elect.* quia commenda beneficium non est; quare ab eo distinguitur *in l.* 2. *tit.* 44. *lib.* 11. *legum Longob.* ibi: *Cæteri verò homines liberi, qui vel commendationem, vel beneficium ecclesiasticum habent, sicut reliqui, iustitiam faciant.* Notauit Cironius *in cap.* 1. *de eo, qui mittitur*, *in* 5. *compil.* sed cum admissus iam sit vsus commendæ perpetuæ, an etiam talis commenda simul cum beneficio retineri possit, dubium est? Affirmant pluribus relatis Ojeda *d. cap.* 4. *num.* 14. Quintanadueñas *suprà*, *num.* 126. Germonius *de indultis Cardin. verbo Ita quod.* Sed rectiùs contrarium docuerunt Navarrus *in manuali*, *cap.* 25. *num.* 126. Corrasius *de benef.* 1. *p. cap.* 6. nam cùm commenda perpetua, velut canonicatus, titulus sit, vt probat Garcia *dicto cap.* 4. *à num.* 35. eosdem effectus sortitur, ac beneficium, *cap. nemo* 15. *de elect. lib.* 6. Tridentin. *d. sess.* 24. *cap.* 17. vnde textus *in d. cap. dudum*, *cap. qui plures*, *cap. cum G. cap. qui beneficia*, *de prabend. lib.* 6. *cap.* 2. *de renunc. eod. lib. cap. bona*, *de ætate & qualit.* exaudiendi sunt de commenda temporali. Secundus casus contingit, cùm plura beneficia simul vnita sub vno titulo authoritate legitimi superioris coniuncta sunt, aut præscriptione immemoriali, siue annectatur parochialis Ecclesia alij parochiali, siue dignitati, *cap. extirpandæ* 30. §. *qui verò*, *cap. exposuisti* 33. *hoc tit. cap. super eo*, *hoc tit. in* 6. *Clement. final. hoc tit.* Et tunc nulla datur pluralitas, quo casu procedunt canones Concilij Emerit. suprà adducti. Ratio est, quia beneficium vnitum non dicitur amplius beneficium. Oldradus *consil.* 257. *num.* 13. sed illius naturam sequitur, cui vnitum est; sicut portio accrescens assumit naturam eius, cui accedit, *l. si ex toto* 8. *in princip. ff. de legat.* 1. *l. inter* 26. §. *cum inter*, *ff. de pactis dotalibus*, *l. etiam*, *C. de iure dotium*: quare cùm vtraque Ecclesia pro vnica habeatur, non adest eo casu aliqua incompatibilitas. Tertius casus contingit, vbi præsens prohibitio locum non habet, cùm beneficia cumulata sunt tenuis, & modici stipendij; quare plura simul retineri ab vno clerico possunt, *d. cap. vnic.* 10. *quæst.* 3. *cap. cum te*, *de ætate & qualitate*, Ojeda *d.* 2. *p. cap.* 5. Valensis *d. lib.* 3. *de benef. tit.* 8. quia cùm beneficia sint instituta pro alimoniis sacerdotum, vt probaui *in cap.* 4. *hoc tit.* plura, siue curata, siue non, possunt vni conferri vsque ad congruam eius sustentationem, *d. cap. cum te*; quod tamen ex hac causa vni clerico conferri possint, habita ratione status, conditionis, & familiæ ipsius, arbitrio Episcopi relinquitur, vt prosequuntur Ojeda & Hurtado *vbi suprà*.

CAPVT

CAPVT XXIX.

Idem *in* [a] *eodem, Constit. XXX.*

GRaue nimis est & absurdum, quod quidam Ecclesiarum Prælati, cùm possint viros idoneos ad ecclesiastica beneficia promouere, assumere non verentur indignos, quibus nec morum honestas, nec litterarum scientia suffragatur, carnalitatis sequentes affectum, non iudicium rationis. Vnde quanta Ecclesiis damna proueniant, nemo sanæ mentis ignorat. Volentes igitur huic morbo mederi, præcipimus, vt prætermissis indignis, assumant idoneos, qui Deo, & Ecclesiis velint, & valeant gratum impendere famulatum; fiatque de hoc in prouinciali Concilio diligens inquisitio annuatim, ita quod, qui post primam, & secundam correctionem fuerit repertus culpabilis, à conferendis beneficiis per ipsum Concilium suspendatur, institutâ in eodem Concilio personâ prouidâ, & honestâ, quæ suppleat suspensi defectus in beneficiis conferendis; & hoc ipsum circa Capitula, quæ in his deliquerint, obseruetur. [b] Metropolitani verò delictum superioris iudicio relinquatur ex parte Concilij nuntiandum. Vt autem hæc salubris prouisio pleniorem consequatur effectum, huiusmodi suspensionis sententia præter Rom. Pontificis auctoritatem, aut proprij [c] Patriarchæ, minimè relaxetur.

NOTÆ.

1 [a] EOdem.] *Can.* 30. vt legitur in ipso Concilio: in quarta autem collectione, *sub hoc titulo, cap.* 5.

[b] *Metropolitani verò.*] Metropolitanus enim non est supra Concilium prouinciale, licèt aliquando Concilium fuisse supra Metropolitanum liqueat ex Nouella 6. Iustin. sed eius caput, vnde ob reuerentiam illi debitam statuunt Patres, vt in Concilio eius delictum nec puniretur, nec iudicaretur: notauit Basilius Legion. *lib.* 8. *cap.* 6. *num.* 12.

[c] *Patriarchæ.*] De quibus agemus *in cap. antiqua, de priuil.*

COMMENTARIVM.

2. AD officia, & beneficia, tam sæcularia, quàm ecclesiastica eligi indignos non debere notum est, & supponitur in præsenti, & *in cap. cùm in cunctis, §. final. cap. nihil,* 44. *de elect. cap.* 15. *de offic. ordin. cap. ad decorem, de instit.* & saltem idoneos eligi debere docetur *in cap. cum nobis* 19. ibi: *Illius quoque litteratura, licèt eminens,* &c. *cap.* 1. *&* 2. ibi: *Dummodo sit idoneus; de instit. lib.* 6. Concil. Trident. *sess.* 7. *de reform. cap.* 3. inter idoneos tamen digniorem esse eligendum, iubetur *in cap. licet* 8. *quæst.* 1. vbi in ordinando sacerdote requiritur, vt qui præstantior est omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui omni virtute eminentior, eligatur, *cap. Metropolitano,* 63. *dist.* ibi: *Optimus ordinetur; cap. vilissimis* 1. *quæst.* 1. ibi: *Qui est honore præstantior; cap.* 2. *de officio custodis,* ibi: *Quales sanctiores, & meliores esse viderint; cap. vnic. vt ecclesi. benefic.* ibi: *Non ex affectu carnali, sed discreto iudicio in personam idoneam dispensari.* Latè probant Valensis *de benefic. lib.* 1. *tit.* 28. Bobadilla *lib.* 1. *polit. cap.* 3. *numer.* 76. Phebo *tom.* 2. *decis.* 109. Carleual *de iudiciis tom.* 1. *lib.* 1. *disputat.* 1. *num.* 24. Tamburinus *de iure Abbat. tom.* 1. *disputat.* 5. *quæst.* 13. Mancinus *sacri iuris controuers. disputat.* 14. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 11. Gonzalez *in regul.* 8. *gloss.* 4. *ferè per totam.* Petrus Gregorius *de benefic. cap.* 35. Altamir. *ad tit. C. de fil. offic. cap.* 6. §. 2. P. Bollo *in œconom. canon. clas.* 2. *cap.* 5. §. 5. Antonius Augustin. *lib.* 15. *in epit. iur. tit.* 3. Barbosa *de offic. parochi, lib.* 1. *cap.* 2. *numer.* 98. Iul. Lauor. *variar. lucubr. tit. de elect. cap.* 21. Acuña *in cap. si fortè,* 63. *distinct.* Solorzanus *de iure Indiar. lib.* 3. *tom.* 2. *cap.* 8. cuius principij duplex ratio vulgò assignatur. Prima, quia cui committitur electio, tanquam viro bono, conceditur talis facultas, *l. cùm quidam, ff. de legat.* 2. *l. quamquam, ff. de ritu nupt.* vnde tanquam bonus vir debet eligere digniorem, & præstantiorem. Secunda ratio est, quia recta dispensatio, & dictamen iustitiæ distributiuæ, cui inæqualitas maximè repugnat, omninò prohibent electionem indignæ personæ. D. Thomas 3. *p. q.* 63. *art.* 2. *ad* 1. Sotus *lib.* 3. *de iustitia, q.* 6. *art.* 4. *conclus.* 4. vnde rectè in præsenti docetur, ad beneficia ecclesiastica idoneos, dignioresque esse eligendos; an verò eligens dignum omisso digniori, peccet lethaliter, teneaturque ad restitutionem, disputant Canonistæ, & Moralistæ: vltra supra relatos, & innumeros, quos refert Barbosa *in d. cap. cùm nobis* 19. *de elect.* pertractant D. Thomas 2. 2. *quæst.* 63. *art.* 2. *ad* 3. Diana *p.* 11. *tract.* 4. *resol.* 34. Manriquez *de different. vtriusque fori, quæst.* 48. Velasco *de priuil. pauper. p.* 1. *quæst.* 7. Fragoso *de regim. christ. reipub. lib.* 1. *disputat.* 1. §. 3. Escobar *de vtroque foro art.* 5. §. 1. Garcia *tom.* 2. *polit. regul. tract.* 9. *difficult.* 3. *dubit.* 6. P. Mendo *in stater. dissert.* 13. *quæst.* 17. *& sequent.* Prado *tom.* 2. *Theolog. moral. cap.* 19. *quæst.* 4. Arniseus *de repub. cap.* 2. *resol.* 2. *sect.* 8. *ex num.* 9. *pag.* 418. & 431. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 7.

CAPVT XXX.

Idem *in* [a] *eodem, Constit. XXXII.*

EXtirpandæ consuetudinis vitium in quibusdam partibus inoleuit, quod scilicet patroni Ecclesiarum parochialium, & aliæ quædam [b] personæ [c] prouentus ipsarum sibi penitus vindicantes, [d] presbyteris earundem seruitiis deputatis relinquunt adeò exiguam portionem, vt ex ea congruè nequeant sustentari. Nam vt pro certo didicimus, in quibusdam regionibus [e] parochiales presbyteri pro sua sustentatione non obtinent; nisi quartam quartæ, idest sextam decimam decimarum. Vnde fit, quod in his regionibus penè nullus inueniatur parochialis sacerdos, qui vel modicam habeat peritiam litterarum. Cùm igitur os bouis alligari non debeat triturantis, sed qui altari seruit, debeat viuere de altari: statuimus, vt consuetudine qualibet Episcopi, vel patroni, seu cuiuscunque alterius non obstante, portio presbyteris ipsis assignetur sufficiens: qui verò parochialem habet Ecclesiam, non per vicarium, sed per [f] seipsum illi deseruiat in ordine, quem ipsius Ecclesiæ cura requirit; nisi fortè dignitati, vel præbendæ parochialis Ecclesia sit annexa, in quo casu concedimus, vt qui talem habet præbendam, vel dignitatem, cùm oporteat eum in maiori Ecclesia deseruire, in ipsa parochiali Ecclesia idoneum, & perpetuum studeat habere [g] vicarium canonicè institutum, qui vt prædictum est, habeat de ipsius Ecclesiæ prouentibus portionem; alioquin illa se sciat auctoritate huius decreti [h] priuatum, liberè alij conferendâ, qui velit, & possit quod prædictum est adimplere. Illud autem penitus interdicimus, ne quis in fraudem de prouentibus Ecclesiæ, quæ curam debet habere proprij sacerdotis, alij pensionem quasi pro [i] beneficio conferre præsumat.

NOTÆ.

1. [a] EOdem.] Concilio Lateran. videlicet, *cap.* 32. vbi reperiuntur hæc verba, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 6.

[b] *Persona.*] Monachi videlicet, de quibus *in cap.* 3. *de suppl. cap. auaritia, cap. de monachis, hoc titulo.*

[c] *Prouentus.*] Cùm nihil in illis præter antiquos, & moderatos redditus à locorum Episcopis institutos exigere debeant, *cap. præterea, de iurepatron.* & si ipsi patroni vergant ad inopiam, moderatè ab Ecclesia illis succurritur, *cap. quicunque* 16. *quæst.* 7. *cap. nobis, de iurepatron.* vbi dicemus.

[d] *Presbyteris.*] Idest Parochis, seu Rectoribus, *cap. decernimus* 16. *quæst.* 7.

[e] *Parochiales.*] An etiam presbyteris beneficia simplicia habentibus congrua sustentatio debeatur, disputat Barbosa *voto* 108.

[f] *Seipsum.*] Iuxta tradita *in cap. quia nonnulli, de cleric. non resid.*

2. [g] *Vicarium.*] Vt *in can.* 12. *Concily Emerit.* vbi post verba, quæ retuli suprà *in cap. de multa* 28. hæc leguntur: *Presbyter alius instituatur, qui sanctum officium peragat, & discretione presbyteri victus & vestitus rationabiliter illi ministretur, vt non egeat: aut si quæsierit qui ordinatur, stipendium à suo presbytero accipiat, quantùm dignitas officij eum habere expectat. Clericis verò, vel quos ad seruiendum ei dederit, per discretionis modum, quæ necessaria sunt, ministret.* Probat Ioan. Dartis *de benefic. sect.* 5. *cap.* 3. de qua portione huic vicario præstanda agit Valenzuela *consil.* 54.

[h] *Priuatum.*] vt iam exposui *in d. cap. quia nonnulli.*

[i] *Pro beneficio.*] Scindendo ita beneficium, contra adducta suprà *in cap. maiorib. cap. nisi essent.*

COMMENTARIVM.

PArochis debent patroni præstare ex fructibus ipsarum Ecclesiarum saltem congruam portionem, vt illis de necessariis sufficienter sit prouisum, *cap. postulasti, de rescriptis, cap. ad hæc, de offic. Vicarij, cap. peruenit, de appellat.* Innocentius III. *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 86. ibi: *Ad nostram noueris audientiam peruenisse, quod patroni parochialium Ecclesiarum tuæ diœcesis, tantùm de prouentibus sibi retinent earundem, quod sacerdotes ministrantes in eis non possunt de residuo sustentari; propter quod nonnullæ remanent pastoribus destitutæ, eo quod non sunt, qui curam velint recipere earundem. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus patronos Ecclesiarum ipsarum, vt de illarum prouentibus sacerdotibus in eisdem ministrantibus congruam portionem assignent, moneas, & inducas: ipsos ad id, si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam appellatione remotâ compescens: cùm non ad opus patronorum, sed ad opus potiùs seruientium in eisdem fuerunt. Ecclesiis redditus deputati,* Cuius doctrinæ rationem reddit Rota apud Farinacium *in posthumis part.* 1. *in vna Pacensi, decis.* 420. *numer.* 5. his verbis: *Congrua debetur parochis, ne, aliàs intenti ad quærendum sibi victum, deserant curam animarum, vel aliàs ipsi ob nimiam egestatem in illa exercenda committant, quæ committere non debent, sine ne etiam ob prædictam egestatem sint ludibrio ipsis parochianis, quos coercere debent, & à quibus debent reuereri: & proinde cùm ista non concernant interesse*

esse ipsius parochi, sed ordinis parochorum, & cura animarum, consensus parochi tacitè elicitus ex acceptatione tenuis beneficij, in nulla debet haberi consideratione, cum alias nec expressus suffragetur ad prædictum effectum. Quæ tamen dicatur congrua parochi sustentatio, & quibus fructibus certis, vel incertis constare debeat, latè exponit Hurtado *tom. 1. de congrua sustentatione, lib. 2. resol. 1.* qui in hac parte omninò videndus est.

CAPVT XXXI.

Idem in eodem[a] *Constit. LXI.*

IN Lateran.[b] Concilio noscitur fuisse prohibitum, ne quilibet regulares Ecclesias, seu decimas sine consensu Episcoporum de manu præsumant accipere laici: nec excommunicatos, vel nominatim interdictos admittant aliquatenus ad diuina. Nos autem id fortiùs inhibentes, transgressores dignâ curauimus animaduersione punire; statuentes nihilominus, quatenus in Ecclesiis, quæ ad ipsos pleno iure non pertinent, iuxta eiusdem statuta Concilij, Episcopis instituendos presbyteros repræsentent, vt illis de plebis cura respondeant, ipsis verò pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem; institutos verò remouere non audeant inconsultis Episcopis. Sanè adjicimus, vt illos repræsentare procurent, quos vel conuersatio reddit notos, vel commendat probabile testimonium Prælatorum.

NOTÆ.

1. [a] EOdem.] *Cap.* 61. vbi reperitur hic textus, & *in 4. collect. sub hoc tit. cap. 7.*

2. [b] *Lateranensi.*] Celebrato sub Alexandro III. vbi *cap. 9.* reperiuntur verba quæ sequuntur, vsque ad illa, *ne autem*; & extant *in cap. cùm & plantare, de priuil.* vbi ea exponemus.

[c] *Nos autem.*] Præsentis constitutionis commentarium dabimus *in cap. 1. de capell. monach.* 3.

CAPVT XXXII.

Honorius III. *Abbati & Priori*[a] *S. Genovefæ.*

LIcèt vobis direxerimus scripta nostra, vt dil. fil. Magistro Rico Ebroicensi Archid. in sacra pagina cupienti studere, prouentus suos ecclesiasticos faceretis integrè ministrari; non tamen volumus, nec nostræ intentionis existit, vt quotidianas illas[b] retributiones, quæ tantùm residentibus in Ecclesiis, & iis, qui horis intersunt canonicis exhibentur, ei tribui faciatis.

NOTÆ.

1. [a] GEnovefæ.] Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorij III. *sub hoc tit. cap. 1.* De monasterio hoc sanctæ Genouefæ plura adduxi *in cap. P. & G. de offic. deleg.*

[b] *Retributiones.*] De quibus latè egi *in cap. de cætero, de cleric. non resid.*

COMMENTARIVM.

2. EX hac decretali sequens deducitur communiter disputanda assertio: *Absens studiorum causâ fructus beneficij percipit, non quotidianas distributiones.* Quam conclusionem probant textus *in cap. relatum 4. cap. inter quatuor 10. cap. tua 12. de cleric. non resid. cap. super specula, final. de Magistris, cap. consultationibus 10. de offic. deleg. cap. 1. de clericis non resid. lib. 6. cap. licet 14. cap. cum ex eo 34. de elect. in 6. cap. 2. de priuil. eod. lib. cap. 2. ne clerici, vel monachi, eod. lib. Clement. vnica, §. cæterùm, de statu monach. cap. de quibusdam 37. dist.* Concilium Mogunt. *cap. 65.* Concilium Coloniense *cap. 7.* Concilium Palentinum *cap. 20.* anno 1322. celebratum: *Statuimus, quod volentes studio litterarum insistere, pro tempore quo insistent, eidem fructus beneficiorum suorum vsque ad triennium percipiant, aut etiam maiori tempore, si hoc Prælatis, & suis Capitulis expediens videatur.* Eugenius IV. in bulla quæ vulgò *Eugeniana* dicitur, concessâ nostræ Salmantinæ Academiæ anno 1431. Pius IV. in bulla ab eo expedita anno 1564. & Trident. Concilium tandem *sess. 5. de reform. cap. 1. in fine, & sess. 6. cap. 1. & sess. 25. cap. 1.* & iure ciuili probatur per argumentum ex textu *in l. quæsitum 76. ff. de legat. 3. l. sed reprobi 7.* aliàs *l. si duo 6. §. legatum 12. de excusat. tut. l. Seia 20. §. Pamphila, de fundo instructo, l. cum hæres, §. 2. ff. de statulib. l. quidquid 5. C. de aduocat. diuersor. iudic.* textus celebris *in authent. habita, C. ne filius pro patre.* De iure Regio consonat textus *in l. 6. & in l. vlt. tit. 16. partit. 1.* Illustrant præter ordinarios hic, Duarenus *de sacris elect. lib. 4. cap. 2.* Horatius Lazius *de priuil. schol. priuil. 99. & 100.* Cuiac. *ad Scæuolam in l. Seia, §. Pamphilia, de*

CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

 fund.

perpetuum, vt tenent relati à Barbosa *dicto voto* 89. *num.* 45. Garcia *de benef.* 3. *p. cap.* 2. *num.* 505. Escobar *de vtroque foro tract. de horis canonic. q.* 5. §. 2. *num.* 197. Apud Gallos si iuuenes student Theologiæ, aut sacris Canonibus in aliqua Vniuersitate, percipiunt fructus suarum præbendarum, modò finito studio, vel ante non renuntient clero; quippe si renunciauerint, restituunt percepta, quia non videntur habere animum ab initio inseruiendi cultui diuino, vt ex Maynardo *lib.* 1. *qq. quæst.* 8. docet Roussel. *lib.* 4. *hist. cap* 5. *num.* 7. Et licet apud Interpretes dubium sit, an priuilegium ab Eugenio IV. concessum Academiæ nostræ Salmanticensi, derogatum sit per Concilium Tridentinum *sess.* 6. *de reformat. cap.* 2. & *sess.* 23. *cap.* 1. & derogatum esse, ita vt beneficia parochialia possidentes nec virtute Eugenianæ excusari possint à residendo, docuerint Gonzalez, Riccius, & Henriquez congesti à Barbosa *dicta allegat.* 53. *num.* 77. & *alleg.* 56. *num.* 3. & *in summa Apostolic. verbo Parochus*, Hieronymus Garcia *in summa tract.* 2. *disput.* 9. *num.* 27. Castro Palao *tom.* 2. *operis mor. tract. de oratione, disput.* 3. *punct.* 9. §. 9. *num.* 8. contrarium tamen rectius defendunt Garcia *de benef.* 3. *p. cap.* 2. *num.* 68. Cardoso *in praxi, verbo Studium*, Gomez *in exposit. bullæ, cap.* 7. *ad* 4. *claus. num.* 30. Barbosa cum aliis *in not. ad Concil. Trident. sess.* 23. *de reform. cap.* 1. *num.* 78. & ita sæpius practicari vidi in eadem florentissima Academia. Vnde apparet rectè in præsenti Honorium decreuisse Archidiaconum studiis operam dantem fructus suæ præbendæ percipere debere: sed quia ad distributiones quotidianas lucrandas, non solùm necesse est residere, verùm etiam horis canonicis interesse, *cap. vnic. de cleric. non resid. lib.* 6. probaui latè *in cap. de cætero, eodem titulo*; ideò licèt Archidiaconus studiis vacans haberetur pro residente quoad fructus lucrandos, non tamen pro interessente diuinis officiis, vt distributiones percipiat; quod procedit nisi fructus præbendæ in distributionibus consistant; nam tunc absentes studiorum causâ eas lucrantur, cùm aliàs inutile esset hoc priuilegium. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 3. *cap* 14. *num.* 25.

5. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, Principis priuilegium amplè esse interpretandum; id tamen non procedit, quando tertio præiudicium irrogatur, vt in præsenti casu eueniebat: nam cum in eo distributiones quotidianæ acquirantur, vel canonicis, vel Ecclesiæ, iuxta distinctionem, quam tradunt Moneta *de distribut. p.* 3. *q.* 6. *per tot.* Escobar *de hor. canonic. q.* 5. §. 2. *num.* 995. inde prouenit, vt rescriptum impetratum quoad fructus lucrandos tempore studiorum, non protrahatur ad distributiones quotidianas. Nec obstat augmentum primum difficultatis, vbi dicebamus, rescriptum in præsenti superfluè impetrari; nam licèt *ex dict. cap. relatum, cap. tuæ* 12. *de cleric. non resid.* beneficiarii absentes studiorum causâ fructus integrè percipiant, tamen Archidiaconus, de quo hîc, impetrauit rescriptum, vt non inquietaretur, & cognosceretur ipsum studiorum causâ ab Ecclesia abesse. Nec aliud augmentum difficultatis obstat, cuius solutio pendet ex solutione illius difficilis quæstionis; vtrum videlicet consuetudine introduci possit, vt distributiones absentes ex iusta causa percipiant, quam examinaui *in dicto cap. de cætero, de rescript.*

6. EXPONITVR CAP. CVM DIVERSIS 2. DE PRIVIL. LIB. 6.

Sed suprà traditæ assertioni opponitur textus *in cap. cùm de diuersis* 2. *de priuileg. lib.* 6. vbi cum agatur de studente in schola Romana, & an faciat suos prouentus propriæ præbendæ, respondet Innocentius IV. quod studentes ius diuinum, vel humanum, hoc est canonicum, vel ciuile in scholis ipsis, vbi generale profitetur studium, recipiant integrè prouentus sui beneficij, sicut qui in Ecclesiis existunt. Ex quo Innocentij responso duæ aduersus Honorium III. in præsenti insurgunt difficultates. Prima, quod absentes causâ studiorum integrè percipiunt redditus, sicut alij in Ecclesiis residentes: Ergo non rectè Honorius III. asserit distributiones quotidianas non lucrari absentem studiorum causâ. Secunda, & præcipua difficultas nascitur ex eo; nam clerici ex præsentis textus sententia tunc percipiunt fructus, quamdiu sacræ paginæ studio operam dant; immò & ius ciuile publicè audire clericis prohibitum est; *cap. non magnoperè, cap. super specula, ne clerici vel monachi, cap. super specula, de magistr.* vbi dicemus: Ergo non rectè in eo textu docet Pontifex studentes tam ius diuinum, quàm humanum, integrè prouentus sui beneficij percipere. Primæ difficultati vt satisfaciat Glossa ibi, verbo *integrè*, varia adducit: sed illis omissis dicendum est, per verba *integros fructus*, intelligi prouentus deductis distributionibus quotidianis, vt in præsenti textu etiam dicitur integrè fructus accipere, etsi distributiones non lucretur. Etiam non impropriè Innocentius referri potest ad casum, in quo omnes fructus præbendæ constarent ex distributionibus quotidianis; tunc enim etiam absens studiorum causâ eos percipit, ex probabiliori sententia, quam tenent Garcia *de benef.* 3. *p. cap.* 2. *num.* 115. Moneta *d.* 2 *p. cap.* 10. Pro secundæ difficultatis solutione examinandum venit, vtrum clerici leges audientes, seu docentes, eo priuilegio fruantur percipiendi fructus, vt fruuntur ius canonicum profitentes? Et affirmatiua sententia, quam defendunt Barbosa *lib.* 3. *voto* 88. Garcia *de benef. vbi suprà*, Suarez *de censur. disput.* 23. *sect.* 3. expressè probatur ex prædicta Bulla Eugenij IV. in illis verbis: *In qualibet facultate licita, & honesta.* Ex quibus deducitur, non solùm sacræ Theologiæ professores, verùm & iuris Canonici, aut Cæsarei, discentes, vel docentes, posse fructus sui beneficij percipere. Nec hac sententia retentâ obstant textus *in dicto cap. magnoperè*; nam in eo non agitur de clericis, sed de monachis, qui non possunt leges, siue physicam docere, *l.* 28. *tit.* 7. *partit.* 1. ibi: *Physica ni leyes no tubo por bien santa Iglesia, que aprendiesse ningun home de religion.* Nec textus *in dicto cap. super specula*, contrarium probat; nam omissis traditis ab Archidiacono *in cap. de quibusdam*, 37. *dist.* & à Gothofredo & aliis, quos refellit, refellendus est ipse, & Duarenus *vbi suprà*, qui nimis impudenter Honorium nostrum reprehendit. Verius dicendum est, Honorium III. statuisse *in d. cap. super specula*, ne clerici aliis studerent, speciali ratione, vt sacræ Theologiæ studium ampliaret; quare etiam statuit, ne Ius ciuile publicè Parisiis legeretur, *in cap. super specula, de Magistris*; vbi extat alia pars ipsius constitutionis:

tionis: docet Cironius *in notis ad ipsum textum, in 5. compil.*

7. EXPONITVR CAP. OLIM 16. DE V. S. Secundò opponi potest textus *in cap. olim 16. de verb. sign.* vbi Innocentius III. cùm iussisset cuidam Magistro certæ Vniuersitatis præbendam assignare, Patriarcha Gradensis ipsum consuluit, an deberet assignari dignitas, quæ tantùm residentibus dari poterat; & an prouentus omnes, tanquam residens ipse Magister percipere deberet? Et respondet Innocentius, quod cùm beneficium Principis largissimè sit interpretandum, prædicto Magistro præbendam etiam quoad ea, quæ tantùm residentibus in victu, & vestitu præstari solent, conferre faciat sicut vni ex residentibus: quem textum ita expendo. En vbi rescriptum fuit impetratum, vt in præsenti specie; & nihilominus extenditur ad ea, quæ tantùm residentibus assignata sunt. Igitur non rectè Honorius III. in præsenti affirmat Archidiaconum virtute rescripti impetrati non posse distributiones quotidianas percipere. Agnouit difficultatem Barbosa *in collect. ad illum textum, num. 5.* qui ait ideò in ea specie rescriptum extendi ad distributiones, quia non continebat priuilegium, sed potiùs mandatum de conferenda præbenda; quod mandatum cùm consonum sit iuri communi, ideò ad distributiones etiam extenditur. Sed refellitur facilè hæc solutio ex eo, quia huiusmodi mandatum tanquam ambitiosum restringendum esse, probat disertus textus *in cap. quamuis 4. de præbend. in 6.* quare hac solutione omissâ, verius dicendum credo, in eo textu ideò Magistrum distributiones etiam quotidianas percipere, quia certi fructus præbendæ assignati non erant, immò omnes eius prouentus ex distributionibus constabant: quare iuxta Garciam *vbi suprà, num. 113.* eo casu absens studiorum causâ distributiones etiam quotidianas lucratur.

8. ADDVCITVR CAP. FINAL. DE MAGISTR. Tertiò opponi potest textus *in cap. final. de Magistris*, vbi agit noster Honorius de interpretatione Concilij Generalis relati *in cap. 4. eod. tit.* & statuit, studentes sacræ Theologiæ in studio generali, per quinque annos percipere de licentia Sedis Apost. integrè fructus suæ præbendæ, nullo denario dempto, eâ ratione expressâ, quia operantes in vinea Domini non debent nec vno denario fraudari: ex qua Honorij constitutione duplex nascitur difficultas. Prima ex eo, quod integrè, nullo denario dempto, iubet absentem studiorum causâ omnes prouentus præbendæ lucrari; igitur non rectè in præsenti asseritur, distributiones quotidianas ipsum non percipere. Secunda prouenit ex eo, quod Honorius exigit licentiam Sedis Apostolicæ ad hoc, vt absens studiorum causâ fructus præbendæ percipiat; cùm in præsenti talis conditio non exprimatur, immò & *in cap. relatum, de clericis non resid.* docetur sufficere licentiam superioris. Primæ difficultati vt satisfaciamus, dicendum est, in eo textu aduerbium *integrè*, referri ad fructus, & prouentus præbendæ, vt in præsenti textu, non verò eâ dictione comprehendi distributiones quotidianas, cùm appellatione fructuum non veniant, & in eis diuersa ratio militet, vt probaui *in dicto cap. de cætero, de cleric. non resid.* Difficilior est secunda pars ipsius textus, quare aliqui eâ oppressi existimarunt, textum *in dict. cap. relatum,* correptum esse per textum *in dicto cap. final.* ita tenuerunt Garcia *vbi suprà,* Nauarrus *in manuali, cap. 25.* Basilius Legion. *de matrim. lib. 8. cap. 12.* sed cùm non facilè correctio in iure admittenda sit, dici potest, quod licet vt absens studiorum causâ percipiat fructus sui beneficij, sufficiat superioris licentia, *dict. cap. relatum*; ad hoc tamen vt Canonicos abesse possit absque eo quod præbendam amittat, desiderari Pontificis sententiam. Quid tamen hodie post Tridentinum obseruetur, explicat Barbosa *in dict. cap. relatum, num. 6.*

Tandem suprà traditis obstat textus *in cap. vltimo, de rescript. in 6.* vbi Bonifacius VIII. reuocat indulgentiam clericis studiorum causâ absentibus concessam; & statuit ipsos fructus beneficiorum percipere non debere, quia studiorum causâ vagandi parabatur occasio, atque diuinus cultus minuebatur, qui augeri potiùs debet: Ergo non rectè in præsenti asserimus, absentem studiorum causâ integrè sui beneficij fructus percipere. Cui difficultati respondendum est, Bonifacium in eo textu tantùm reuocasse indulgentias per ambitiosam petentium importunitatem impetratas, vt perpetuò clerici studiorum causâ à propriis Ecclesiis abessent; quam quidem perpetuam concessionem meritò ex suprà relatis causis abrogauit Bonifacius, vt docuerunt Petrus Gregorius *de benef. cap. 7.* Barbosa *in collect. ad ipsum textum.* 9. EXPONITVR CAP. VLT. DE RESCRIPTIS IN 6.

CAPVT XXXIII.

Honorius III. *Episcopo* [a] *Vesprinen.*

EXposuisti nobis in nostra præsentia constitutus, quod Ecclesiæ tuæ Canonici diminutâ ipsorum prouisione à tempore Concilij generalis, cùm eis ex tunc non fuerint ad eorum sustentationem [b] concessæ Capellæ, sicut antea fieri consueuit, de redditibus præbendarum suarum, cùm nimium sint exiles, nequeunt sustentari: propter quod plures ipsorum eadem relictâ Ecclesiâ, in eiusdem, & clericatus coguntur opprobrium, aliorum se obsequiis mancipare. Vnde humiliter supplicasti, vt de Capellis eisdem prouisionem eorundem de nostra permissione tibi ampliare liceret. Quia verò per hoc statutis derogaretur eiusdem Concilij, quæ seruari volumus inconcussè, te in hac parte nequiuimus exaudire. Verùm illorum paupertati paterno compatientes affectu, & tibi etiam prout exposcit deuotionis

tuæ

tuæ meritum, gratiam facere cupientes, f. t. de qua plenam fiduciam obtinemus, præsentium auctoritate mandamus, vt si euidens [c] necessitas, vel vtilitas exigat, præbendas possis eiusdem Ecclesiæ de Capellis in perpetuum annectendis eisdem, sicut discretione præuia expedire videris augmentare, reseruatâ congruâ singularum Capellarum presbyteris portione.

NOTÆ.

1. [a] *VEsprin.*] Ita legitur in quinta compilatione Honorij III. *sub hoc tit. cap.* 3. Vesprimiens. diœcesis est in Hungaria, suffraganea Archiepiscopi Strigoniensis, vt iam notaui *in cap.* 19. *de præscript.*

2. [b] *Concessa.*] In perpetuum videlicet annexæ, cùm recte vniri possint, congruâ portione vicario constitutâ, *cap. postulasti, de rescript. cap.* 3. *de offic. Vicar. cap. peruenit* 28. *de appel. cap.* 6. *de prabend. in* 6. Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 15. Illustrant Azor 2. *tom. lib.* 6. *cap.* 28. Garcia *de benefic. p.* 12. *cap.* 1. *per totum.* Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiarum, lib.* 3. *cap.* 14. *num.* 5.

[c] *Necessitas, & vtilitas.*] Quæ præstant iustam causam vnioni, vt docet Barbosa *lib.* 3. *iuris Eccles. cap.* 16. §. 2. & dicemus *in cap. sicut vnire, de excess. Prælat.* 3.

CAPVT XXXIV.

Episcopo, Priori, & Archidiacono [a] *Maclouiensi.*

DIlectus f. G. pauper clericus in nostra proposuit præsentia constitutus, quod cùm Decano, & Capitulo Ecclesiæ Beati Martini Andegauen. preces [b] direxerimus & præcepta, vt ipsum quamcitò se facultas offeret, in Canonicum reciperent, & in fratrem, vobis super hoc executoribus sibi datis: vacantibus interim duabus in Ecclesia præfata præbendis, dictus clericus vt mandatum nostrum exequeremini, circa ipsum à vobis cum instantia postulauit: sed quia ipsorum Decani & Capituli procurator excipiendo proposuit nostras super hoc litteras non valere, eo quod in eis mentio non fiebat, quod præfatus Decanus ex donatione [c] Regis præbendarum eiusdem Ecclesiæ collationem haberet, vos mandati nostri executores non esse interloquendo dixistis, & sic illæ duæ præbendæ, quæ medio tempore vacauerunt, aliis sunt collatæ, & dictus clericus occasione huiusmodi, quam vos malitiosè recepisse videmini, remansit hactenus suâ prouisione frustratus: propter quod idem nostram audientiam appellauit, appellationi cuius dicimini detulisse. Nolentes igitur vt sæpedictus clericus frustratus à vobis, litterarum nostrarum commodo vlteriùs suspendatur, vobis firmiter mandamus, quatenus ratione huiusmodi, quam reputamus friuolam, non obstante, mandatum nostrum ad vos pro ipso directum taliter sine difficultate qualibet exequamini, quod ipse propter hoc ad nos vlteriùs non recurrat, nec vos possitis de inobedientia reprehendi, quæ idololatriæ comparatur.

NOTÆ.

1. [a] *MAclouien.*] Ita restituendam esse hanc inscriptionem notarunt Cuiacius, & Cironius *in præsenti.* Maclouiensis ciuitas, seu Maclouiopolis, est in Gallia, prope Andegauensem, ferè Oceano cincta, sancto Vicentio consecrata, vt tradit Chenu in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ. Hic Episcopatus olim Aletensis dicebatur; translata autem fuit Sedes Episcopalis in ciuitatem Maclouium, quæ à sancto Maclouio ita nomen accepit, anno 1140. à Ioanne Grilleo, qui ex Abbate Begardensi, Ordinis Cisterciensis, Episcopus Aletensis factus fuerat, vt referunt Cironius in præsenti, Carolus à sancto Paulo *in geograph. sacra, fol.* 150.

[b] *Preces, & præceptorias.*] De his litteris monitoriis, præceptoriis, & executoriis, quarum omnium hîc mentio fit, egi *in cap. ex litteris, de rescript.*

2. [c] *Ex donatione Regis.*] Quo tamen iure Reges Galliæ conferrent præbendas huius Ecclesiæ, non satis liquet, præcipuè cùm ius commune resistat, & cautum sit laicis, nullam competere de rebus Ecclesiasticis disponendi facultatem, vt probaui *in cap. Ecclesia, de constit.* & dicemus *in cap.* 2. *de rebus Eccles.* Cui difficultati vt aliqui satisfaciant, relati ab Arnulpho Rufeo *in tract. de Regalibus, opinione* 4. affirmant, præscriptione ius conferendi beneficia Regibus Galliæ competere. Quæ solutio facilè refellitur, siquidem præscriptio non tollit incapacitatem laicorum circa Ecclesiasticas res administrandas, *cap. causam* 7. *de præscript.* & talis præscriptio iniusta omnino esset, *cap. clerici de iudiciis* nec magis feliciter Ioan. Andreas, & Monachus *in cap. licet, de prabend. in* 6. dum docent Reges Galliæ beneficia conferre posse propter sacram vnctionem, quam suscipiunt dum coronantur, iuxta formam præscriptam *in cap.* 1. §. *vnde in veteri, de sacra vnctione.* Sed hæc vnctio non tribuit aliquam capacitatem laicis circa ecclesiasticas

siasticas res administrandas: & licet alij laici vnctionem recipiant tempore baptismi, & similiter omnes Reges vngi possint, iuxta ea quæ adduxi *in dict. cap. vnico, de sacra vnctione*, non tamen ideò in aliquo gradu clericali constituuntur, sed laici manent, *cap. cleros, 21. dist. cap. si qua deinceps 16. q. 7.* His ergo omissis sententiis, verius dicendum est, iure Regaliæ, & Patronatus præbendas, & beneficia, de quibus in præsenti, conferre potuisse; cùm enim illis temporibus inter iura Regalia Rex Francorum custodiam vacantium Ecclesiarum, & per consequens collationem præbendarum interim vacantium haberet, vt constat ex testamento Philippi Augusti apud Rigordum, ibi: *Præterea præcipimus, quod si præbenda, vel beneficium aliquod Ecclesiasticum vacauerit, quando Regalia in manu nostra venient, secundùm quod melius, & honestius poterunt Regina, & Archiepiscopus, viris honestis, & litteratis consilio fratris Bernardi conferant: saluis tamen donationibus nostris, quas per litteras nostras patentes quibusdam facimus.* Hoc ius non abnuit D. Ludouicus consuetudine nixus, Vuillelmus Nangis *de gestis sancti Ludouici*, ibi: *Sanè in beneficiis Ecclesiasticis conferendis, quæ ad patronatum, siue donationem ipsius pertinebant, Deum semper præ oculis habebat, & electis & probatis personis, ea quantum poterat, conferebat, præcipuè autem in Ecclesiis Cathedralibus, ubi Sede vacante ratione custodiæ Regalium, ex consuetudine pertinebat ad eum collatio præbendarum, quas personas inquiri & eligi faciebat per Cancellarium Parisiensem, & alios viros bonos.* Idemque ius consuetudine partum agnouit Innocentius III. rescripto ad Philippum Augustum, *tom. 2. libert. Gall. tit. 16. num. 5.* in quo ius collationis præbendarum vacante Laudunensi Ecclesia, dicitur pertinere ad Regem, secundùm antiquam, & approbatam consuetudinem. Libertatem collationis Regiæ præbendarum Sede vacante vsu cepit Trecensis Ecclesia, addito Philippi Augusti diplomate, apud Camuzatium: *Præterea de donatione præbendarum, quæ vacarunt in Ecclesia B. Petri Trecensis vacante Sede illa, quia non inueniebamus aliquem qui vidisset, quod nos eas dedissemus, aut quod genitor noster piæ recordationis Rex Ludouicus, ipsas tempore vacantis Sedis vacantes dedisset; & quia etiam ex assertione plurium audiuimus, quod præbendæ, Archidiaconatus, & alia beneficia tempore illo vacantia futuro reseruarentur Episcopo Trecensi ad conferendum quibus vellet, concedimus dilecto nostro Herueo Trecensi Episcopo, vt ea conferat, & donationem illorum habeat, tam ipse, quàm successores eius Episcopi Trecenses.* Quæ verba sic se habent in catalog. Trec. Episcoporum. Latè ius hoc Regum Galliæ fundant, immò & aliquorum Ducum & Comitum, P. Marcha *lib. 8. concord. cap. 18. cum sequentibus*, Altesserra *de Ducibus cap. 8.* Philippus Probus *q. 49. per tot.* Petrus Gregorius *lib. 15. syntagm. cap. 12.* Robertus *lib. 3. rer. indic. cap. 1.* Chopinus *de domanio lib. 2. tit. 9. & de sacra pol. lib. 1. tit. 3. num. 7.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 12. num. 28.* Idem ius Regaliæ viguisse in Anglia satis constat *in cap. 6. de iurepatron. in 1. collect.* Regibus etiam Francorum competere ius conferendi primò vacaturam præbendam in singulis Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis, probat Altesserra *de Ducibus cap. 9.* Alio quam Regalium nomine, nempe iurepatronatus, plerumque ad Principes sæculares pertinet plenum ius conferendi dignitates, præbendas, & alia beneficia, *cap. cùm inter, de consuet. cap. dilecto, de testibus, cap. final. de concess. præbend.* iunctis traditis à Petro Gregorio *lib. 1. partit. tit. 28. cap. 11.* Ex quo iure etiam olim donatio præbendarum Andegauensium spectabat ad Regem Galliæ, cùm Ecclesia ipsa Cathedralis à Carolo Magno constructa fuisset, nec tenuis censûs dote cumulata, vt constat ex ipsa charta fundationis, quam refert Chopinus *lib. 1. de sacra pol. tit. 3.* in hæc verba: *Carolus, &c. Mauriolus Episcopus Andegauensium ciuitatis, qui monasterio sancti Stephani, quod est sub vrbe ipsius ciuitatis, prope murum constructum, præest, nobis suggessit, vt quod antecessores Reges ipsi monasteriolo ad ipsius lumen Ecclesiæ sancti Maurity concesserunt, & nos modò per mercedis nostræ augmentum tale beneficium ei concedere deberemus, vt in locella illa ipsius monasterij, in quibuscunque pagis, vel territoriis libet, ea videtur habere, nullus iudex publicus, nec ad causas audiendum, nec ad infrandas, nec freda exigendum, nec hostilitates, nec mansiones, aut paratas faciendas, nec vllas redhibitiones requirendum, nec quæ fisci à longo tempore fuit consuetudo, exactandum pro nostro augmento sub diuinitatis nomine in luminaribus sancti Maurity gloriosi Martyris concedere deberemus, quod ita & fecimus, &c.* Vnde cùm hoc ius erogandi præbendas Rex Decano ipsius Ecclesiæ concessisset, in eumque transtulisset, Decanus, & Canonici in præsenti specie allegabant litteras impetratas ad præbendam proximè vacaturam in ipsa Ecclesia concedi debere, expressâ ipsius præbendæ innata qualitate, videlicet quod ad Regem eius collatio spectabat; eam tamen excusationem Decani, & Capituli, vt friuolam reiecit Innocentius in præsenti, & meritò, cùm collatio ipsarum præbendarum residens penes Decanum redierit ad suam naturam, & ad communes iuris canonici regulas, iuxta quas plenissima beneficiorum Ecclesiasticorum dispositio semper est penes Pontificem, *cap. 2. hoc tit. in 6.* Et licèt ex iure quod Rex Galliæ in Decanum transtulit, Decanus ipse præbendas conferret; tamen Pontifex præbendas etiam iurispatronatus Ecclesiastici conferre potest, *cap. cùm dilectus, de iurepatron.* docet Boëtius Epon. *qq. heroic. tit. de Regalibus num. 15.* vnde rectè Pontifex in præsenti prædictam Decani allegationem vt friuolam reiecit.

CAPVT XXXV.

Gregorius IX. [a] *Argentinen. Episcopo.*

SVper inordinata ordinatione. *Et infrà*: Cùm autem illi sint in Ecclesiis idonei reputandi, qui seruire possunt, & volunt in ipsis: consult. t. respondemus, quod pueri, & beneficiati, qui non possunt in eadem Ecclesia deseruire, in ea non debent idonei reputari.

NOTÆ.

1. [a] *ARgentinen.*] Argentinensis ciuitas est in Germania, habetque nobilem Ecclesiam Cathedralem, cuius mentio fit infrà *in cap. Venerabili*: à principio fuit Canonicorum Regularium, vt referunt Pennotus *lib. 2. histor. Canonic. Regular. cap. 39. num. 1.* Chopinus *lib. 1. monast. tit. 3.* eius Episcopo Autoldo missa est præsens decisio, qui fuit Dux Trecensis; & licèt pacis amantissimus, Henrico tamen Friderici II. filio Ecclesiam vastanti occurrens, eum profligauit: vixit ad annum vsque 1263. Commentarium huius textus dedi *in cap. cum te, de ætate & qualitate.*

CAPVT XXXVI.

Idem *Archiepiscopo & Magistro R.* [a] *Turonensi.*

CAusam, quæ inter Aurelianen. [b] Episcopum, & I. de Blesis Canonicum Sanctæ Crucis super integratione præbendæ ipsius Canonici vertebatur, vobis duximus committendam. *Et infrà*: Consultationi tuæ taliter respondemus, quod nostræ intentionis non extitit, vt pro integratione præbendæ supradicti Canonici præbenda de nouo aliqua [c] scinderetur.

NOTÆ.

1. [a] *TVron.*] Iuello videlicet de Matefelon, qui postea fuit Archiepiscopus Rhemensis, & anno 1244. post Concilium Lugdunense profectus fuit ad bellum sacrum, vt refert Chenu in serie Archiep. Turon. *num. 71.*

2. [b] *Aurelianen.*] Beatum videlicet Philippum I. vt refert Chenu in serie Episcop. Aurelianen. *num. 71.*

[c] *Scinderetur.*] Iuxta adducta *in cap. maioribus 8. hoc tit.*

CAPVT XXXVII.

[a] Idem.

VEnerabilis frater noster [b] Portuen. Episcopus supplicauit, vt cùm quandam præbendam, quæ in Argentinen. Ecclesia tamdiu vacauerat, quod donatio eius erat ad Sedem Apostolicam [c] deuoluta, I. clerico [d] contulerit, dum in illis partibus legationis officio fungeretur, suam collationem benigno prosequeremur affectu. Verùm procurator Argentini Capituli proposuit ex aduerso, quod idem Capitulum hoc audito, [e] consuetudinem allegans antiquam, inuiolabiliter obseruatam, iuxta quam nullum nisi nobilem, & [f] liberum, & ab vtroque parente [g] illustrem, honestæ conuersationis, ac eminentis scientiæ in suum consortium hactenus admiserat, ne contra hoc fieret (maximè cùm nulla tunc præbenda vacaret antequam monitorias, vel executorias litteras recepisset) ad Sedem Apostolicam appellauit. *Et infrà*: Nos igitur attendentes, quod non generis, sed virtutum nobilitas, vitæque honestas gratum Deo faciunt, & idoneum seruitorem, ad cuius regimen non multos secundùm carnem nobiles, & potentes elegit, sed ignobiles, ac pauperes, eo quod non est personarum acceptio apud ipsum, & vix ad [h] culmina dignitatum (nedum ad præbendas) viri eminentis scientiæ valeant repeteri, exceptiones huiusmodi non duximus admittendas. *Et infrà*: Discretioni vestræ mandamus, quatenus si vobis constiterit prædictam præbendam vacasse, quando ipsam dicto I. [i] Episcopus contulit memoratus, ipsum ad eam recipi faciatis.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Gregorius videlicet, cuius integrâ epistolâ cùm careamus, agnoscere non possumus, quibus rescripserit in præsenti, Capitulóne, vel Episcopo Argentino, aut alij.

[b] *Portuensis.*] Otho videlicet Blancus de Alerano, Diaconus Cardin. tituli Sancti Nicolai in Carcere, à Gregorio IX. creatus, celebris tum doctrinâ, tum nobilitate. Plura de eo refert Vghellius *tom. 1. Italia, in Ecclesia Portuen. num. 39. fol. 158.*

[c] *Deuoluta.*] Per quem temporis lapsum deuolutio hæc fiat ad Romanum Pontificem, exposui *in cap. 2. de supplend. neglig.*

[d] *Contulerit.*] De potestate Legati circa beneficia vacantia reseruata, vel non, egi *in cap. dilectus, de offic. Leg.*

2. [e] *Consuetudinem.*] De hac Ecclesia Argentinensi, & eius Episcopatu hæc scripsit Bucelinus *p. 1. Germania sacra, fol. 6. Potentissimus omnino Episcopatus, cuius Canonici à multis sæculis, non nisi è summa nobilitate adlecti, comprobatâ plurimis maioribus, & auis generis dignitate, ex Imperij Comitibus, Liberis, Baronibus; multi item ex Principum Maximorum familiis explenduere.* Sunt enim plures Ecclesiæ & monasteria vtriusque sexus, quæ non nisi nobilibus patent, vt de Herbipolensi Ecclesia refert Albertus Argentin. *in chron.* ibi: *Episcopus Herbipolensis ciuitatem Herbipolensem potenter obsedit pro eo, quod vnus Ciuitatensis præbendam Ecclesiæ Herbipolensis contra Ecclesiæ consuetudinem, quam nunquam Ciuitatenses receperat, impetrauit à Sede.* De cœnobio Luneburgensi hæc ait Paulus Langius *in chron. Luneburgensis cœnobij Monachi omnes nobiles secundùm sæculum existunt, nec in eo nisi ingenui suscipiuntur.* De aliis Monialibus Germaniæ idem tradit Iacobus à Vitriaco *lib. 1. histor. Occident. cap. 31.* ibi: *Hæ siquidem adeò personas accipiunt, quod non nisi filias Militum, & Nobilium in suo collegio volunt recipere.* Illustrat Altesserta de Ducibus *lib. 2. cap. 8. fol. 166.* Idem puritatis statutum in nostra Hispania viget in Ecclesia Toletana, Monasteriis Monialium Ordinis D. Iacobi, & aliis, cuius statuti rationem probaui *in cap. 7. de rescript.*

[f] *Liberum.*] Vt exposui *in cap. 1. de seruis non ordin.*

3. [g] *Ab vtroque parente illustrem.*] Vt etiam aiebat Iuo Carnot. *epist. 5.* ibi: *Ex vtraque linea descendens nobilitatem generis, &c.* quam nobilitatem veteres appellabant æquam prosapiam, vt Cyprianus ait *in vita sancti Cæsarij*: Sanctus ac Beatissimus Cæsarius Arelatensis Episcopus, territorij Cabilonensis fertur fuisse indigena, cuius parentes æquâ prosapiâ, quod est illustre & præcipuum nobilitatis exemplum, præ cunctis ciuibus suis fide, & moribus floruerunt. Et fallitur editor putans locum mendosum esse, & reponens pro *æqua, egregia*, vt iam notauit Iuretus *ad Iuonem dict. epist. 5.*

[h] *Culmina dignitatum.*] Id est Episcopatum, vt post Glossam *verbo Dignitatem, in cap. 2. hoc tit.* docuerunt Chassaneus, & Fuscus relati à Barbosa *de potest. Episcopi alleg. 1. num. 4.* vnde Episcopatus non dicitur dignitas, sed dignitatum culmen. Germonius *lib. 3. de sacrorum immunit. cap. 9. num. 9.* Borellus *in summa decis. tom. 1. tit. 6. num. 6.* Lotherius *de re benef. lib. 1. q. 9. num. 168.*

[i] *Episcopus Legatus.*] Videlicet qui vt Legatus beneficia ad Sedem Apostolicam deuoluta conferre potest, ex traditis *in cap. dilectus, de offic. deleg.*

COMMENTARIVM.

TAm Iurisperiti, quàm Politici latè disputant, vtrum in Magistratibus, tam Ecclesiasticis quàm sæcularibus conferendis, nobiles plebeis præferendi sint, vel è contra? Et nobiles præferendos non esse, suadetur ex eo, quia non generis, sed virtutum nobilitas, vitæque honestas gratum faciunt, & idoneum Deo seruitorem, qui ad regimen Ecclesiæ non secundùm carnem nobiles, ac potentes elegit, sed humiles, ac pauperes, *cap. recurrat, §. his ita 32. q. 4.* quia apud Deum non gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur, *cap. sicut excellentiam 23. q. 4. cap. nos qui, 47. dist.* vlteriùs quia officia Reipublicæ magis petunt virtutem, quàm nobilitatem, vt probant post D. Thomam de regim. *lib. 4. cap. 15.* Ioannes Kochier *lib. 1. polit. cap. 4.* Nicolaus Bello *de statu polit. lib. 1. discurs. 51. & lib. 3. discurs. 6.* & vt Marius dicebat, nobilitas ex virtutibus cœpit. Tiraquel. *de nobilit. cap. 4. num. 3.* Ioannes Garcia *eod. tract. glos. 18. num. 5.* Theophilus *tom. 4. lib. 6. sect. 2. q. 18.* nam vt aiebat Cassiodorus *lib. 5. variar. cap. 12. Hæc est indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata.* Eleganter Seneca *epist. 47.* ibi: *Non ministeriis illos æstimabo, sed moribus: sibi quisque dat mores, ministeria casus assignat.* Quid enim oberit parens plebeius, si filius præclarum virtutis specimen exhibet, & publicis officiis aptissimus existit. Vnde Romani, etsi nobilitatem plurimi facerent, tamen primum locum viris præclaræ virtutis dabant. Halicarnasseus *lib. 3.* ibi: *Apud nos Magistratus, & honores deferuntur non ditissimis, non his, qui longiorem maiorum indigenarum possunt ostendere seriem, sed dignissimis, nulla enim alia re, quàm virtute hominis nobilitatem constare dicimus.* Idem de Polonis refert Canonerius *volum. 1. aphorism. pag. 355.* De Turcis Laurentius Risemberg. *de polit. Turc. cap. 4.* Accedit, quia si Magistratus tantùm, publicaque officia, & honores nobilibus deferrentur, deficeret calcar virtutum; siquidem præmiorum exhortatione mortales in virtutum semitam ducuntur; vnde magis illi, qui ex se, quàm qui longiùs ab origine merita repetunt, laude digni sunt, vt docuit Carolus Scribanius *lib. 1. de instit. polit. cap. 10.* vbi dum de personis eligendis ad munera publica agit, ita ait: *Quid voles nobilitatem, parentes nimirum viros magnos, factisque ac virtute præclaros desideras. Verùm quò tibi fortia maiorum facta morum hæc fuerunt: tua non sunt, neque virtutem cum semine parentes transfundunt.* Nec desunt exempla eorum, qui infimo loco nati, ad principatum, & res magnas gerendas euecti fuerunt. Augustus auum habuit argentarium, patrem adstipulatorem. Cicero *epist. vlt. ad Quintum fratrem.* Pertinax Imperator libertino patre natus est. Dio *lib. 76.* Plato gladiatorem, Socrates marmorarium, vt probat Theophilus *tom. 4. fol. 897.* De Maximo Valerio, Anastasio, & aliis idem refert Scombornerius *lib. 2.* 4.

lib. 2. polit. cap. 4. ita docuerunt plures congesti à Barbosa *de Canonicis cap. 132. & voto 93.* D. Ioan. de Larrea *decis. 41.* Contrariam tamen sententiam, immò nobiles cooptandos esse in Magistratus, siue Ecclesiasticos, siue sæculares, plures docuerunt, quos nouiter sequuntur Iunius *tom. 1. polit. cap. 10.* Cresolius *lib. 2. mystag. cap. 4.* Kochier *lib. 5. polit. cap. 2.* Rousselius *lib. 2. histor. Pontif. iurisd. cap. 5. num. 19.* Bobadilla *lib. 1. polit. cap. 4.* Angelus & Stephanus Garonius *de Senatoribus lib. 1. tit. 4. cap. 2.* pro quibus faciunt Halicarnasseus *lib. 2.* ibi: *Tunc Atheniensium Respublica florebat, quando Patricios, penes quos fuit ciuitatis regimen, ex illustribus familiis deligebant.* Facit illud Deuteron. capite 1. *Tuli de tribubus vestris viros sapientes, & nobiles: constitui eos principes, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, ac decanos.* Fulcitur etiam hæc prælatio nobilium *ex l. honor, §. de honoribus, ff. de muner. & honor. l. honores, §. is qui, ff. de Decurion. l. 1. C. de condit. in publicis horreis, lib. 10. l. ad subeunda, C. de Decur. eodem libro.* Ex pluribus plura congerit pro hac sententia D. Ioannes de Larrea *decis. 41.* Accedit etiam, quod humili loco orti & euecti impudenter se gerunt, pristinæ suæ conditionis immemores. Claudianus *lib. 1. in Eutropium.*

Asperius nihil est humili cùm surgit in altum;
Cuncta ferit, dum cuncta timet, desæuit in omnes,
Vt se posse putet; nec bellua terrior vlla est,
Quàm serui rabies in libera colla furentis:
Agnoscit gemitus, & pœnæ parcere nescit,
Quam subiit; dominique memor, quem verberat, odit.

Quare nonnulli Carolum Magnum, & Ludouicum filium non leuiter perstringunt, quod obscuros & nullius nominis homines ad summos Ecclesiasticos honores euehebant, vt referunt Theganus *in vita Ludouici Pij, cap. 20.* Filesacus *in querel. Eccl. Gallic.* licet eos ob temporis conditionem excuset Turturetus *in sacello sacro, cap. 5.* Sed hæc omnia vtriusque sententiæ fundamenta, non tam contraria sunt, quàm diuersa; ita enim possunt accipi, vt eligantur ad officia, seu munera publica illi, quos virtus, quos genus præcipuè reddunt commendabiles. Virtus primum, & præcipuum fundamentum est, nam qui probatæ vitæ sunt, cæteros antecedunt, *l. 6. C. ad leg. Iuliam repetund. l. 1. in fine, C. de offic. Magistr. milit.* Genus autem vt postremum quæratur; & si pariter virtutibus pollent nobilis, & plebeius, eligatur nobilis; si autem differunt, quia alter nobilitate clarescit, alter virtutibus & litteris floret, iste eligatur omisso nobili, vt latiùs prosequuntur Bobadilla *dicto cap. 4.* Larrea *vbi suprà.*

CAPVT XXXVIII.

[a] Idem.

CVm olim [b] Priori Sanctæ M. dederimus in mandatis, vt Gu. Diacono in aliqua Ecclesia ciuitatis, vel diœc. Luc. auctoritate Apostolicâ prouideret, idem præfatum Gu. Ecclesiæ sancti Petri de Vico Rectorem, auctoritate huiusmodi nisus est designare, in qua Rector ab eiusdem Ecclesiæ clericis eligi consueuit, excommunicationis sententiam nihilominus proferens in rebelles. Cùm igitur mandatum huiusmodi se ad talia non extendat, nec ad Rectoriam, vel [c] Dignitatem nostra feratur intentio, cùm pro simplici beneficio iussio nostra manat: mandamus quatenus, tam institutionem huiusmodi, quàm excommunicationis sententiam propter hoc latam denuncies non tenere.

NOTÆ.

1. [a] *IDem.*] Gregorius videlicet IX. Et licèt non constet, cui rescribat, credi potest rescribere Episcopo Lucensi Marco Guercio dicto, qui à Gregorio IX. electus & consecratus fuit anno 1236. vt refert Vghellius *tom. 1. Italiæ sacræ, in Ecclesia Lucensi, num. 63.*

2. [b] *Priori*] Non autem similes litteras monitorias, vel executorias direxerat Episcopo Lucensi, quia his temporibus Lucensis populus in Romanam Ecclesiam, & Lucensem Episcopum nonnulla perpetrauerat: quare Gregorius IX. vinculo excommunicationis eum innodauit, ciuitatem Episcopali dignitate priuauit, remotoque Opizone Episcopo, vices suas commisit Florentino Episcopo, vt refert Vghellius *vbi suprà, num. 62.*

3. [c] *Rectoriam, vel dignitatem.*] Consonat textus *in cap. 4. hoc tit. in 6.* cùm litteræ huiusmodi expectatiuæ sint odiosæ, cùm per eas iuri ordinariorum collatorum derogetur, ideò non sunt ampliandæ, sed restringendæ. Vnde dubium est, vtrum in huiusmodi mandatis de prouidendo beneficio comprehendantur præbendæ Ecclesiæ Cathedralis? Et comprehendi *ex cap. pro illorum 22. hoc tit. cap. tua 32. de verb. sign.* docuerunt plures congesti à Garcia *de benefic. 1. p. cap. 6. num. 54.* Sed rectiùs ex ratione suprà allata contrarium tenuerunt Corrasius *de sacerd. 1. p. cap. 5. num. 5.* Quintanaduenas *lib. 1. Eccles. cap. 3. num. 14.* Cæsar *de Eccles. hierarch. disp. 12. num. 39.* quæ sententia limitanda est, quando in ipsa Ecclesia non sunt alia beneficia nisi præbendæ; tunc enim ne illusorium reddatur rescriptum, licèt simplex sit vt prouideatur de beneficio, poterit de præbenda prouideri, ex regula textus *in cap. in his 30. de priuil.* docet Suarez *de legibus lib. 8. cap. 28. à num. 2.*

TITVLVS VI.

De Clerico ægrotante, vel debilitato.

CAPVT I.

Gregorius *Candido Episcopo* [a] *de Vrbe Veteri.*

CVM percussio corporalis imminet, vtrum pro purgatione, an pro vindicta contingat, Dei in hoc iudicium ignoratur: & ideo non debet à nobis addi flagellatis afflictio, ne nos culpæ, quod absit, offensa respiciat. Et quia præsentium lator Calumniosus pro hac percussione, quam sustinet, consueta sibi commoda ab Ecclesia vestra asserit negari; idcirco fraternitatem tuam præsentibus hortamur epistolis, quatenus nihil eum ad percipienda quæ consueta sunt, hæc ægritudo debeat impedire: quia diuersis in Ecclesia militantibus, varia, sicut nosti, sæpe contingit infirmitas. Et si hoc fuerint exemplo deterriti, nullus de cætero, qui Ecclesiæ militet, poterit inueniri: sed secundum loci eius ordinem quæque ei, si sanus esset, poterant ministrari, de ipsa exiguitate, quæ Ecclesiæ potest accedere, fraternitas tua diuini contemplatione iudicij ægrotanti præbere non desinat: quatenus in huius rei administratione ad eleemosynam potiùs videaris, quæ sunt consueta, exsoluendo conuertere.

NOTÆ.

1. [a] DE *Vrbe Veteri.*] Ita restituo epigraphen, & litteram huius textus ex regestro epistolarum D. Gregorij, vbi *lib. 2. indict. 10. epist. 5.* reperitur hic textus. Vrbs Vetus, hodie dicta Orujeto, ciuitas est Etruscorum, ita dicta, quia veteranis militibus & emeritis Romanis satis commodum domicilium præstabat: præalto insidet colli, distat ab vrbe mill. 60. à Perusio 30. à Tiberi fluuio 3. Habet Ecclesiam Cathedralem D. Constantino dicatam, cuius Episcopo Candido dicto missa est præsens epistola, quæ etiam repetitur in prima collectione, *sub hoc titulo cap. 1.* & apud Gratianum *in cap. cùm percussio 7. q. 2.* De situ & origine ipsius ciuitatis plura congerit Vghellius *tom. 1. Ital. sacra, fol. 382.*

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX hac Diui Gregorij epistola præsens communiter deducitur disputanda assertio: *Clericus beneficiarius ægrotus integrè percipit fructus sui beneficij.* Quæ assertio probari potest *ex cap. communiter, 33. dist. cap. præcepta, 55. dist. cap. 1. 2. 3. & 4. 7. q. vlt. cap. si quis Abbas 16. q. 2. cap. significatum 11. de præbend. cap. in nullo 18. q. 2. cap. 1. de cleric. non resid. lib. 6. cap. grandi, de supplenda neglig. eod. lib. cap. Gonsaldus 17. q. 2. cap. relatio 21. q. 2. cap. ex transmissa, de concess. præbend. in 2. collect. cap. cùm inter, de elect. cap. licèt. de censibus, cap. 1. 82. dist. cap. venerabilis, de offic. deleg. cap. is cui, de elect. lib. 6. cap. 1. 82. dist.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, idem Barbosa *lib. 3. iur. Eccles. cap. 10.* Solorzanus *de iuribus honorariis num. 228.* Vgolinus *de irregul. cap. 65. §. 2. num. 2.* Gibalinus *eod. tract. cap. 2. p. 3. in fine.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Prouentus, fructusque beneficij præstantur propter officium, ministeriumve in Ecclesia impensum, *cap. final. de rescript. in 6.* notaui *in cap. cùm secundùm, de præbend.* Sed beneficiarij ægroti non deseruiunt Ecclesiæ, sed eorum coadiutores, vt sequenti commentario dicemus. Igitur fructus, seu prouentus beneficij percipere non debent, iuxta Glossam *in l. quamuis, verbo Deneganda, ff. de damno infecto*, ibi: *Qui non laborat, non manducet*; quam sequuntur Baldus *in cap. 1. num. 2. de testibus*, Cephalus *lib. 1. consil. 70.* Surdus *consil. 42.* Facit Cassiodorus *lib. 5. epist. 36.* vbi de quodam milite, qui ob aduersam valetudinem è castris mittebatur, ait: *Otium tibi non ignorabile* (lege *non ignobile*) *præsenti iussione largimur, quia non est ignauia culpa, quem excusat miseranda calamitas. Sed sicut tibi remissam vitam concedimus, ita te donatiuo præsenti auctoritate priuamus; quia non est æquum, vt cùm de tuo cognosceris idoneus, rem laborantium accipere debeas otiosus.* Vnde cùm clerico ægroto coadiutor detur, ex iuribus sequentibus; & ipse coadiutor, quia altari seruit, de altari viuere debeat, iniquum erit, vt ipse propriis stipendiis militet; qui autem non deseruit, fructus percipiat, cùm sufficiat illi retinere titulum beneficij cum iuribus honorariis, vt honorarij iure ciuili retinebant, *l. decurionibus 5. C. de silent. lib. 12.* ibi: *Honore curiæ sine aliqua functione lætentur, immunitatisque gaudio plenâ dignitatis lætitiâ potiantur, vt dignitatem solam habeant ex Senatu.* 3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Nouel. 7.

Nouel. 7. Iustin. ibi: *Vt nihil aliud nisi purum honorem, iis quibus præbebatur, conferret*; iunctis traditis à Cuiacio *in l. vlt. C. de primicerio*, Chassaneo *in catalogo gloriæ, consider. 5. verb. Honorary*. Igitur non rectè in præsenti docetur, ægrotum integrè fructus sui beneficij percipere debere.

4. Traditvr ratio decidendi. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cuius rationem expressit ipse D. Gregorius in illis verbis: *Non debet à nobis addi flagellatis afflictio*. Afflictis enim non est danda afflictio, ne quis duplici damno afficiatur, *cap. si mulier, 5. dist. l. iure 6. ff. de iure dot. l. si pecuniam, §. vlt. ff. de condict. ob causam, cap. licèt, de censibus, authent. nauigia, C. de furtis, l. nauis, §. cùm autem, ff. ad leg. Rhodiam, l. cùm à matribus 7. C. qui petant tut. l. Præses, C. de appel. l. si seruus, ff. de euictionibus*, plura Barbosa *in axiom. verbo Afflictio*. Aliam rationem reddit ipse Gregorius in illis verbis: *In Ecclesia militantibus varia, sicut nosti, sæpe contingit infirmitas*. Sæpe enim viri litterati graui morbo laborant, vt ait Iustinianus *in §. item surdus, Instit. quibus modis testamenta*. Vnde sicut militibus senio, laboribusque confectis prædia, & possessiones ad eorum alimoniam præstabantur, *l. item, §. item si fortè, ff. de rei vind. l. in agris 22. ff. de acquir. rer. dom.* plura Solorzanus *tom. 2. de iure Indiarum, lib. 2. cap. 1. num. 48.* ita & qui in hac militia cœlesti militant, vt ait D. Gregorius hîc, debent fructus sui beneficij percipere; clerici enim dicuntur militare, *cap. militare 23. q. 1. cap. quid proderit 61. dist. cap. Saluator 1. q. ... cap. qui in qualibet 1. q. 7. authent. Sed hodie, C. de Episc. & cleric.* Vnde rectè concludit idem Gregorius *in cap. scripsit 7. q. 1. Omnino iniustum esse, vt si molestia corporis irruit, honore suo priuetur ægrotus; atque ideò hoc per nos fieri nullatenus potest, ne peccatum in mea anima ex eius dispositione veniat*. Facit etiam quod infirmitas semper excusat, *l. 2. §. si quis in iudicio, ff. si quis caut. l. quæsitum, §. 1. ff. de re iudic. l. apud, §. in arbitrio, ff. de dolis except. l. inter 48. de administr. tut. l. 18. §. 11. de muner. & hon. l. penult. §. hoc circa, de iure immunit. l. sed adest, §. vlt. ff. locati, l. si pecunia 5. de condict. caus. dat. l. cùm heres, de statulib. l. si cui 38. §. vlt. ff. ex quib. caus. maior. l. idem 8. ff. ad leg. Aquil. l. 14. ff. de re milit.* excusatque à mora, & pœna, *l. si vehenda, ff. ad leg. Rhodiam, l. Celsus, §. 1. ff. de arbitr.* faciuntque aliæ rationes expressæ *in l. cùm à matribus 7. qui pet. tut. l. præses 5. C. de appel. l. si seruus, C. de euict. l. qui operas 38. ff. locati, l. 6. C. de re milit. lib. 12. l. post 40. ff. de excus. tut. l. 1. C. de his qui morbo*. Et tandem quia famuli ægri nobis seruire intelliguntur *l. 4. §. Stichus, ff. de statulib. l. in rebus, §. possunt, ff. commodati*. Idem dicendum est de sano, sed adeò aggrauato, vt non possit Ecclesiæ inseruire, Marinis *lib. 2. resol. cap. 40.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verum sit, coadiutori congrua stipendia esse assignanda, tamen nihil impedit quin diuidantur fructus beneficij inter ægrotum, & eius coadiutorem, & casu quo non sint congrui, & sufficientes, prouidebit Episcopus, vt docuit Glossa *verbo Portionem, in cap. 3. hoc tit.* cuius doctrinam approbauit lex 18. *tit. 16. partit. 1. Mas si otra enfermedad ouiesse qualquier que le embargasse, porque no la pudiesse seruir, pueden poner otro, que le ajude à cumplir su oficio, è el enfermo sera prelado de ella, è el otro como vicario, è deben viuir ambos de la renta de la Iglesia: y si por auentura aquellas rentas de la Iglesia no pudiessen cumplir à ambos, ha las de tomar aquel que las serue, è el Obispo debe dar al enfermo de que pueda viuir.* Nec obstat quod dicebamus de Senatoribus honorariis; nam cùm illi tantùm ad honorem eligerentur, nullis assignatis stipendiis, *l. decurio 41. l. nullos 60. C. de Decur. lib. 10. l. omnes 9. C. de metatis, lib. 12.* nullo damno afficiebantur si vllos fructus non perciperent, ex regula Scienti, *l. non videtur 145. ff. de reg. iur.* Contrarium procedit in præsenti casu; nam clericus ægrotus, cùm beneficium assequutus est, quoad honorem, & prouentus illud obtinuit: vnde non debet ob aduersam valetudinem fructibus eius priuari. 5. Dissolvitvr difficvltas.

CAPVT II.

Eugenius III.[a] Papa *Sazensi Episcopo*.

PResbyterum, cuius duos digitos cum medietate [b] palmæ à prædone abscissos esse significasti, Missam celebrare non permittimus, quia non securè, propter debilitatem; nec sine scandalo, propter morbi deformitatem id fieri posse confidimus. Ipsum autem cæteris officiis sacerdotalibus fungi minimè prohibemus.

NOTÆ.

1. [a] *EVgenius.*] In hac sexta collectione non exprimitur cui rescribat Eugenius: in prima autem, *sub hoc tit. cap. 2.* legitur, Eugenius Ioello Archiepiscopo; sed perperam: quare ita restituo inscriptionem, prout habetur post Concilium Lateran. *p. 26. cap. 15.* Sazensi Episcopo. Sazina, seu Sassina ponitur à Plinio in sexta Italiæ regione, & eius meminit Silius Italicus *lib. 8.* ibi: *His Sassina diues lactis*. Plura de eius conditoribus, & situ tradit Vghellius *tom. 2. Italia, fol. 702.* Habuit Ecclesiam Cathedralem iam à primis sæculis. Eius Præsuli Alberico, seu Alerico missa est præsens decisio, cuius aliæ partes extant *in cap. 1. ne clerici vel monachi, cap. 2. de Apostatis*, vbi alia notabimus.

[b] *Medietate palmæ.*] Deformitatem eam vocat Imperator *in l. 1. C. Theodos. de tyronibus*. Hæc verba exposui *in cap. 1. de corpore vitiat.* sub quo titulo compilandum esse textum hunc à præsenti rubrica fugitiuum voluit Cironius in fine huius tituli. 2.

CAPVT III.

[a] Lucius III.

DE Rectoribus Ecclesiarum lepræ maculâ vsque adeò infectis, quod altario nullâ possunt ratione seruire, nec sine magno scandalo illorum, qui sani sunt, Ecclesias ingredi, hæc tuam volumus fraternitatem tenere, quod eis dandus est coadiutor, qui curam habeat animarum, & de facultatibus Ecclesiæ ad sustentationem suam congruam recipiant portionem.

NOTÆ.

1. [a] *LVcius III.*] Ita etiam legitur post Concilium Lateran. *p.37. cap.4.* in prima autem collectione, *sub hoc tit. cap.3.* additur pars capitis *ad aures*; vnde deducitur, in præsenti referri fragmentum textus *in cap. ad aures 6. de rescriptis.*

2. [b] *Ecclesias ingredi.*] Vnde quoad laicos certa debet designari Ecclesia separata ab aliis fidelibus, vt latiùs dicemus *in cap. 2. de coniug. lepros.*

CAPVT IV.

[a] Clemens III.

TVa nos duxit fraternitas consulendos. *Et infrà*: De sacerdote verò, qui diuino iudicio lepræ morbo respersus in parochiali Ecclesia prælationis officio fungitur, tibi duximus intimandum, quod pro scandalo, vel abominatione populi debet ab administrationis officio remoueri; ita quidem, quod iuxta facultates Ecclesiæ sibi necessaria, quamdiu vixerit [b] ministrentur.

NOTÆ.

[a] *CLemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Clemens; Cuiacius tamen in præsenti existimat missam esse hanc decretalem Linconiensi Episcopo.

[b] *Ministrentur.*] Iuxta adducta suprà *in cap. 1.*

CAPVT V.

Innocentius III. [a] *Arelat. Episcopo.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod cùm ven. Fr. nost. [b] Arausicen. Episcopus, graui, & incurabili morbo ferè iam per quadriennium laboraret, ita quod pastorale officium non potuit, nec potest vllatenus exercere: nobilis de Bautio [c] Princeps terræ illius, Consules, ac ciues ciuitatis eiusdem à te postularunt incessanter, vt tam ipsis, quàm Arausicen. Ecclesiæ, cùm sis Metropolitanus eorum, studeas prouidere. Verùmtamen cùm prædictum Episcopum ad cessionem compellere nec possis, nec debeas vllo modo, nec afflicto afflictio sit addenda, immò potiùs sit ipsius miseriæ miserandum, eo quod ipse vir bonus extiterit, & honestus, & Ecclesiam sibi commissam salubriter gubernarit: quid super his agere debeas, Sedem Apostolicam duxisti consulendam. Nos igitur volentes tam præfato Episcopo, quàm Ecclesiæ suæ salubriter prouideri, f. t. taliter respondemus, & per A. s. mandamus, quat. illi coadiutorem associes virum prouidum, & honestum, per quem tam Episcopo, quàm populo sibi commisso salubriter consulatur.

NOTÆ.

1. [a] *ARelatensi.*] Ita etiam habetur *in cap. 1. hoc tit. in 3. collect.* De Ecclesia Arelat. nonnulla notaui *in cap. 16. de offic. deleg.*

2. [b] *Arausicen.*] Arausio ciuitas est Galliæ, vulgò dicta *Orange*, cuius meminerunt Ptolomeus *lib.2. cap. 10.* Strabo *lib.4. cap.4.* Plinius *lib. 3. cap.4.* Mela *lib.2. cap.5.* Sidonius *lib. 6. epist.12.* Principatus nobilissimus, qui nunc ditionis est Nassobiensium Principum, fuit olim Arausio Secundanorum, in prouincia Viennensi prima, sicut Arelate Sextanorum; quo modo appellabantur coloniæ illæ à legionum, quæ ibi

ibi erant præsidio, vt refert Mela suprà. Habet Ecclesiam Cathedralem suffraganeam Archiepiscopi Arelatensis, de qua tantùm ait Chenu *in chron. Episcop. Galliæ, fol.* 31. *Aurenge.* De eo Episcopo ad Arelatensem eius Metropolitam scripta est præsens Decretalis Innocentij III. quæ extat *in cap. ex parte, de clericis ægrotant.* Alia de ipsa Ecclesia & eius Præsulibus cumularunt Frat. Sarmat *tom.* 2. *Gallica Christ. fol.* 198.

Princeps.] qui appellatur vulgò *el Principe de Orange.*

CAPVT VI.

Honorius III. *Episcopo Auersan.*

Consultationibus. *Et infrà:* Archidiacono autem, quem morbo paralytico laborantem, officium linguæ asseris amisisse, coadiutorem poteris adhibere, maximè si de ipsius processeris voluntate.

NOTÆ.

1 ^a^ *Aversan.*] Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. vnic.* Auersa hodie Amberta dicta est in Campania felici, octo à Capua millibus, in ruinis veteris Atellæ constructa, de qua plura tradunt Paulus Iouius *lib.* 4. Vghellius *tom.* 1. *Italia sacra, fol.* 548. Habet Ecclesiam Cathedralem, cuius mentio fit *in cap. de consuetudine* 8. *distinct.* Ioanni Lamberto eius Prælato, qui ex Archidiacono Amalphitano ab Honorio III. Episcopus Auersanus consecratus fuit anno 1225. & floruit vsque ad annum 1234. vt refert Vghellius suprà *num.* 13. & Cironius *in præsenti,* & *in prætermissis,* rescribit in præsenti Honorius.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO DEDVCITVR ET PROBATVR. Ex his quatuor decisionibus talis deducitur assertio; *Episcopo, vel aliis Ecclesiarum Prælatis agrotus dandus est coadiutor, qui in Ecclesia ministret.* Probant vltra iura congesta in præsenti, & sub eodem titulo *lib.* 6. textus *in cap. quamuis, c. petiisti, cap. nihil,* § *ecce* 7. *q.* 1. *c. venerabili* 27. *de offic. deleg. cap. final. quæst. vlt. cap. grandi, de suppl. lib.* 6. *cap. ex transmissa, de concess. præb. innct. integ. cap. is cui, de elect. in* 6. Concil. Agathense *can.* 23. ibi: *Si officium Archidiaconatus propter simpliciorum naturam implere, aut expedire nequiuerit, ille loci sui nomen teneat, & ordinationi Ecclesiæ, quem elegerit Episcopus, præponatur.* Arausic. *cap.* 29. ibi: *Si post omnia occurrerit imbecillitas fragilitatis humanæ, vt si quis Episcopus per infirmitatem, debilitatemve in aliquam hebetudinem sensùs inciderit, aut officium oris amiserit, ea, quæ non nisi per Episcopos geruntur, non sub præsentia sua presbyteros agere permittat, sed Episcopum euocet, cui hoc, quod in Ecclesiis agendum fuerit, imponat.* Diuus Gregorius *lib.* 2. *epist.* 8. D. Ambrosius *epist.* 79. vbi scribit Episcopo Bassio datum esse Senecionem, in consortium regendæ Ecclesiæ: & *epist.* 1. *Tarracon. prouinc. ad Hilarium Pontif. Romanum,* vbi refertur Nundinarium Episcopum Barcinonensem sibi adsciuisse Irenæum. Zacharias Pontifex *epist.* 6. *ad Bonifacium Episcopum,* ibi: *De eo quod tibi successorem constituere dixisti, vt te iubente in tuo loco eligatur Episcopus, hoc nulla ratione concedi patimur, quia contra omnem ecclesiasticam regulam, vel instituta Patrum esse monstratur; sed volumus vt tibi ministret, & sit ibi Euangelium Christi adiutor.* Idem de se refert Gregorius Nazianz. *epist.* 39. Narcisso etiam Hierosolymorum Episcopo datus fuit coadiutor Alexander ob ingrauescentem ætatem, referente Eusebio *lib.* 9. *cap.* 9. & 10. Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña & Barbosa *lib.* 3. *iuris Eccles. cap.* 10. *de coadiutoriis*, idem *de potest. Episcop. alleg.* 57. & *de Canonicis cap.* 23. & *voto* 56. Sebastianus Cæsar *de Eccles. hierarch. quæst.* 2. *præm.* §. 4. Chopinus *de sacra pol. lib.* 1. *tit.* 2. *numer.* 18. Salgado *de protect.* 3. *p. cap.* 2. *num.* 44. Azor 2. *p. moral. lib.* 3. *cap.* 2. *quæst.* 9. Valenzuela *consil.* 98. Ferro Manrique *de differentiis, q.* 115. Rota apud Peñam *tom.* 1. *dec.* 392. Filesacus *in cap. quoniam* 14. *de offic. ordin.* §. 2. Tondutus *variar. resol. p.* 2. *cap.* 1. §. 14. Bosquetus *ad Innocent. lib.* 2. *epist.* 121. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 27. *cap.* 6. & *de benefic. cap.* 2. *num.* 13. & *cap.* 38. *num. final.* & *lib.* 15. *syntagm. cap.* 25. Duarenus *lib.* 3. *de sacris eccles. cap.* 5. Narbona *de ætat. anno* 60. *quæst.* 5. Fontanel. *decis.* 212. Fragoso *de regim. lib.* 1. *disp.* 21. §. 5. Chopinus *lib.* 2. *monast. titul.* 3. *numer.* 7. Mendoza *lib.* 1. *Concil. Illib. fol.* 15. P. Marcha *lib.* 6. *concord. cap.* 8. Robertus *lib.* 1. *rer. Indic. cap.* 7. Langleus *lib.* 7. *semestr. cap.* 4. Mornacius *in l.* 6. *ff. de iudic.* Paulus Zacchias *consil.* 20. Altesserra *lib.* 1. *dissert. cap.* 2. *cum seq.*

Sed hæc assertio non leuem patitur dubitandi rationem, quæ nascitur ex veteri Ecclesiæ lege, videlicet nulli viuenti Episcopo alium superponendum, aut superordinandum esse, nisi in eius locum, quem culpa capitalis deiecit. 3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Concil. Aurelian. 5. *can.* 12. Meldense *can.* 47. Constantinop. 8. sub Hadriano *act.* 5. *post epist. Nicolai ad Photium.* Iulius Pontifex *epist.* 2. *ad Orientales*, Damasus *epist.* 1. *ad Paulinum*, lepidè in eam rem B. Leo Magnus *epist.* 89. *ad Episcopos Viennensis Ecclesiæ*, dum ait: *Epistola quoque ingesta est ciuium ipsius, & numerosa subscriptione singulorum firmata, inuidiosissimis contra Hilarium plena querimoniis, quòd Proiecto Episcopo suo ægrotare liberum non fuisset, cùm illi vix ex morbo decumbenti Hilarius Viennensis Primas, & Legatus Sed. Apost. successorem daret.* Quod cautum fuit duplici ex causa: primà, ne duo simul in vna ciuitate darentur Episcopi, contra Concilium Nicænum 1. *can.* 8. Tolet. 12. *can.* 4. & ea quæ congessi *in cap. quoniam* 14. *de offic. ordin.* Secundà, ne detur successio in dignitatibus, & beneficiis ecclesiasticis, contra ea quæ adduxi *in cap.* 1. *de præbendis*, præcipuè admissa futura

Q 4 successio

ſucceſſioné cum voto captandæ mortis alienæ, quod Eccleſia ſemper improbauit, vt dicemus infrà *in c. 1. de conceſſ. prabend.* Igitur non rectè in præſenti docetur, Epiſcopo, vel aliis Eccleſiarum Prælatis ægrotantibus dandos eſſe coadiutores.

4. De coadiutore ex iure civili.

Qua difficultate non obſtante, vera eſt præſens deciſio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, coadiutorum vſum, tam in temporalibus, quàm ſpiritualibus, ſeu eccleſiaſticis miniſteriis receptum, & magno mortalium conſenſu probatum ſemper fuiſſe, vt conſtat *ex cap. grandi, de ſupplend. neglig. lib. 6.* vnde textum *in l. cæcus 6. ff. de iudiciis*, vbi docetur, cæcum iudicis officio fungi poſſe, intelligit Bartolus ibi, quem ſequitur Mornacius, de coadiutore dato. Iure etiam ciuili tutoribus iis, qui non ſufficiunt adminiſtrationi, dantur actores, ſiue curatores, qui & adiutores dicuntur *in l. 13 §. final. ff. de tutelis*: mentio etiã fit adiutoris Præſidis *in l. 6. C. quomodo*; & aliquando adiutoris cornicularij, *in l. vlt. ff. de iure immunitatis*; adiutoris Magiſtri officiorum, *in l. 5. C. de princip. agent. lib. 12.* Quæſtoris *in l. vlt. C. de proximis ſacror. ſcrin. eod. lib.* Iure noſtro canonico coadiutoria duplex eſt, perpetua, & temporalis. Temporalis coadiutoria dicitur cùm miniſtro Eccleſiæ infirmitate, aut alio impedimento detento, certis ex eodem beneficio aſſignatis redditibus, coadiutor datur, qui pro ipſo in Eccleſia miniſtret, dum infirmitas, vel ſimile impedimentum durat, ex deciſionibus in hoc titulo compilatis, *cap. 1. hoc titulo, in 6.* Tridentinum *ſeſſ. 25. de reform. cap. 7.* qui coadiutores ſecundi Prælati dici ſolent, quo in ſenſu accipiendum eſſe Sidonium, ibi:

Antiſtes fuit ordine in ſecundo,
Fratrem faſce leuans Epiſcopali:
Nam de Pontificis tenore ſummi
Ille inſignia ſumpſit, hic laborem.

Poſt Sirmundum, & Sauarum docuit Mornacius *in d. l. cæcus.* Dantur enim coadiutores ſacerdoti, qui munus ſuum exequi non poteſt, adiungiturque vicarius diſpenſator, ſiue coadiutor, qui vices eius gerat. Eo ſenſu Syneſius dum de abdicando Epiſcopatu cogitat, ait: Pro nobis igitur eligendus, vel nobiſcum eligendus, omnino eligendus homo eſt, quiſquis ille fuerit, qui in ciuilibus rebus longè merito peritior videbitur. Coadiutoria verò perpetua ea dicitur, cùm ſublato impedimento non tollitur, immò proprietario defuncto in eius locum ſuccedit coadiutor, quæ ſucceſſionis ſpecies in iure noſtro deteſtabilis eſt, ex textu *in cap. accepimus, de pactis*, iuncta interpretatione Petri Gregorij *de benefic. cap. 30. num. 2.* argumento capitis 1. & 2. *de conceſſ. prabend. cap. ne captanda, eod. tit. in 6.* Concil. Tridentinum *ſeſſ. 25. de reform. cap. 7. verſ. in coadiutoris*: vnde vſus earum iure communi non reperitur receptus. Poſtea tamen ſtilo Curiæ fuit introductus, & datâ iuſtâ causâ multoties conceduntur in Canonicatibus, & Dignitatibus, rariſſimè verò in parochialibus, teſte Gonzalez *d. §. 9. num. 48. & 51.* de illiſque latè agunt Mandoſ. *in praxi ſignaturæ gratiæ, tit. Coadiutoria, verſ. Altera*: idem Gonzal. *à num. 40.* Garc. *à num. 13. & 53. ſuprà*, meminitque Tridentinum *ſeſſ. 25. de reform. cap. 7.* nec his caſibus vtriuſque coadiutoriæ rector interim priuatur ipſo beneficio, ex adductis ſuprà *in cap. 1.* Nec contrarium docetur *in cap. tua nos*, in illis verbis: *Ab adminiſtrationis officio debet remoueri*; *hoc tit.* quia, vt rectè docent Gloſſa ibi, Panormitanus *num. 4.* Suarez *de cenſur. diſput. 51. ſect. 2. in fine*, Salgado *de protect. dict. 3. p. cap. 2. num. 44.* Barboſa *dicto c. 10. de coadiutoriis, num. 4.* in eius textus ſpecie remotio illa ab adminiſtrationis officio tantùm, non verò ab ipſo officio facta fuit. Ex differentia autem, quæ verſatur inter vtramque coadiutoriam, reſoluendum venit, vtrum coadiutoria ſit beneficium? Et dicendum eſt, coadiutores ſimpliciter datos ob ægritudinem Prælati, vel ſimile impedimentum, verè beneficium non obtinere, ſed tantum officij functionem & miniſterium loco proprietarij; quo in ſenſu eos habere curam animarum, docetur *in cap. de rectoribus, cap. tua nos, hoc titulo*: nec coadiutor eſt beneficiarius, vt affirmat Suarez *lib. 4. de orat. c. 22. n. 19.* qui inde infert, coadiutorem vi coadiutoriæ ad nullam officij eccleſiaſtici recitationem teneri: quod & docet Nauarrus *de orat. c. 2. n. 18.* quamuis enim conceſſio coadiutoris ſit conceſſio beneficij ſub conditione obitûs beneficiarij, ideoque eâ conditione poſitâ, coadiutor abſque noua collatione accipiat beneficium, ac proinde æquè ſit materia ſimoniæ ac beneficium, Suarez *de ſimon. cap. 27. num. 5.* tamen vſque ad impletionem conditionis collatio eſt quaſi pendens. Coadiutores verò datos in perpetuum cor gruâ portione aſſignata, & cum futura ſucceſſione, propriè dici beneficiarios, docuerunt Petrus Gregorius *de benefic. cap. 11. num. 2. & lib. 15. ſyntag. cap. 25. num. 1.* Garcia *de benef. 4. p. cap. 5. à num. 122.* Cæſar *de eccleſ. hierarch. q. 2. proœm. num. 21.*

Deinde ſciendum eſt, à quibus, & ex quibus cauſis coadiutores dentur. Et quoad primum dubium certum eſt, per Epiſcopum poſſe dari parocho coadiutorem ad tempus. Tridentinum *dicto cap. 7.* Cæterum coadiutor cum ſuccedendi iure dari tantùm poteſt à Romano Pontifice, *cap. paſtoralis, hoc tit. in 6.* ex illa plena beneficiorum adminiſtratione, quam R. Pontifex obtinet, *cap. ſicut, §. eſſe, cap. cùm autem 7. quæſt. 1. cap. quamuis, de reſcript. in 6. cap. auctoritate, de conceſſ. præb. eodem lib.* Garcia *de benefic. part. 4. cap. 5. à num. 20.* Olim etiam Epiſcopis coadiutor aſſignari poterat ab Archiepiſcopo in Concilio prouinciali. Concil. Meldenſe celebratum anno 845. *can. 97. Sed ſi Epiſcopus miniſterium eccleſiaſticum propter infirmitatem corpoream exhibere non potuerit; in Archiepiſcopi hoc cum voluntate Epiſcopi eiuſdem Eccleſiæ maneat ordinatione, qualiter debitum officium non remaneat.* Probat, & refert dictum canonem Petrus Marcha *lib. 6. concord. Sacerd. & Imp. cap. 8. numer. 10.* Aliis Rectoribus Eccleſiarum coadiutorem tantùm ad tempus is dare poteſt (ſi iuſta ſubſit cauſa) ad quem illius beneficij conferendi facultas pertinet, hoc eſt Epiſcopus, vel alius ſuperior, vt *in cap. de Rectoribus, cap. final. hoc tit.*

5. De causis coadiutoriarum.

Circa cauſas ex quibus coadiutores dari debeant, dicendum eſt primò, dari ob ſenium, vel ætatem prouectam, *cap. nihil, cap. periiſti, cap. quia frater 7. quæſt. 1.* celebri miraculo firmat Baronius *anno 195. num. 9.* Primum ad 70. annos, ſecundum ad ſexaginta refert Narbona *de ætate anno 2. quæſt. 5. per totam.* Deinde ob infirmitatem virium corporis, cùm videlicet paſtor eſt morbo affectus, *d. cap. paſtoralis, hoc tit. in 6.* veluti leprâ, *cap. de Rectoribus, hoc*

hoc tit. in 6. Sed si ob infirmitatem renunciauerint, non datur coadiutor, sed successor eligitur, *cap. sicut 11. §. ecce, 7. quæst. 1. cap. non autem, cap. quamuis, ead. quæst. cap. litteras, de renunt.* Tertiò ob amentiam, vel aliam animi ægritudinem, quâ rector est mente captus, *cap. tuæ nos, hoc tit.* ob defectum idoneæ litteraturæ in Prælato requisitæ, Tridentinum *sess. 21. de reform. cap. 6.* ob negligentiam, cùm Prælatus præstat quidem suum munus & officium, sed negligenter, vt docetur *in cap. quia 7. quæst. 1.* qua ratione Valerius Episcopus Hipponensis, homo Græcus, cùm esset parum aptus per ignorantiam Afri, & Latini idiomatis, acciuit sibi maturè adiutorem Sanctum Augustinum de consensu Primatis Africæ, vt narrant Possidius *in Augustini vita cap. 8.* & Petrus Blesensis *epist. 44.* Baronius *anno 395. num. 31.* Alij etiam SS. Episcopi non dissimiliter aliquando se gesserunt. Admodum antiquus coadiutor fuit Alexander, diuinâ reuelatione ad Narcissum senem sublenandum euocatus, vt scribit Eusebius *lib. 6. cap. 8.* De Anatolio Episcopo Laodiceno, & eius coadiutore mentio est apud eundem *lib. 7. cap. 28.* Sanctum Athanasium eodem munere aliquando esse perfunctum, S. Cyrillus auctor est *epist. ad monachos Ægypti.* Sanctum Gregorium Nazianz. Patri suo in Episcopatus regimine adiutorem fuisse, habent eius acta. De aliis coadiutoribus Episcoporum agit D. Gregorius *lib. 7 indict. 2. epist. 49.* & *lib. 11. epist. 7.* Item datur coadiutor, si Prælatus suspectus sit de dilapidatione bonorum Ecclesiæ, *cap. venerabilis, de offic. deleg. cap. licet Heli, de simonia,* Innocentius III. *lib. 1. epist. 121.* vel si captus sit ab hostibus, *cap. si Episcopus, de supplend. neglig. lib. 6.* Prosequuntur alia de coadiutoris officio, & iuribus, quæ illis simul cum administratione competunt, Barbosa *dicto cap. 10. & voto 56.* Tondutus *dicto cap. 2. §. 1. per tot.* qui varias quæstiones, quæ inter coadiutorem, & proprietarium oriri solent, resoluunt.

6. TRADITVR RATIO DECIDENDI. His suppositis apparet vera ratio præsentis assertionis: nam cùm Episcopi & cæteri Ecclesiarum Prælati debeant residere in suis Ecclesiis, vt prouideant propriis parochianis, pabulumque spirituale illis ministrent, vt probaui *in cap. 2. de cleric. non resid.* & infirmi hoc per se facere non possint, nec cætera munia propriæ dignitatis obire, non tamen ideo afflictis illis danda est afflictio, iuxta suprà tradita *in cap. 1.* ideo piè, & vtiliter prospectum est ab Ecclesia, vt illis coadiutores dentur, vt pro eis in Ecclesia administrent, congruâ fructuum portione illis pro labore assignatâ. Accedit exemplum veteris legis, iuxta quam Summo Pontifici coadiutor dabatur, vt si per morbum, aut aliam causam sonticam ille non possit obire propria sua munia, secundus ea expleret; quo modo Pontificatum Annæ, & Caïphæ vno, eodemque tempore, omissis Baronio *anno Christi 31.* Tornelio *in annal. sacr. anno 1974.* accipiunt Bulengerus *diatrib. aduersus Casaubonem,* Spondanus *in epit. Baronij, dicto anno 31.* Sic etiam lege gratiæ vsus coadiutorum inoleuit, vt si ob morbum sonticum, vel aliam similem causam non possint Episcopi, vel Rectores Ecclesiarum diuina ministrare officia, alij adiungantur, qui valeant in Ecclesia pro eis deseruire. Hoc tamen procedit nisi Episcopus infirmus renunciauerit: nam tunc non coadiutor, sed alius in eius locum est eligendus, *cap. sicut vir, §. ecce, cap. non aliter, cap. quamuis, cap. qualiter 1. quæstion. 7. cap. 1. 85. distinct. cap. litteras, de renunc.* vel nisi ætas nimia non sit; tunc enim per se deseruire debet, *cap. 1. de renunc.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam quæ in ea expendebamus, procedunt cùm coadiutores dantur cum futura successione, quos prisca Ecclesiæ sæcula non agnouerunt; quippe plebes duos Episcopos pati non poterant, & ideo ad vitanda schismata tales coadiutores, vel etiam successores sacri canones arcebant, licèt posteà ex rationibus suprà adductis Summi Pontifices pro suprema auctoritate, quam in beneficiis ecclesiasticis habent, eos admisissent, vt docent omnes suprà laudati de coadiutore agentes. Et hæc est ferè hodierna praxis coadiutorum, nam olim quidem coadiutores tantùm dabantur, vt essent quod significabant, hoc est sublatores pastoris fessi, aut senio grauati. Nunc autem ferè semper ita res agitur, vt manifestissimè appareat, aliud non quæri quàm perpetuationem beneficij inter consanguineos; nam vegeto adhuc & robusto iuuenis, & ministerij sacri planè rudis nepos, aliusve ex familia eligitur. 7. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

TITVLVS VII.
De Institutionibus.

CAPVT I.
Ex Concilio[a] Arelatensi.

NON ampliùs suscipiantur in monasterio[b] canonicorum, atque monachorum, seu puellarum, nisi quantum ratio permittit, & in eodem monasterio absque necessariarum rerum penuria degere possunt.

NOTÆ

NOTÆ.

1. A *Relatensi.*] Sexto videlicet, celebrato sub Leone III. eius anno 18. & temporibus Caroli Magni anno 813. in quo *can.* 8. reperitur præsens textus, prout hîc transcribitur, & etiam eius verba extant in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. De loco, causa, & tempore huius Concilij, & aliorum annales Flandriæ *d. anno* 813. ista habent: *Nam hoc eodem anno quinque Concilia quoque iussu eius super statu Ecclesiarum corrigendo per totam Galliam ab Episcopis celebrata sunt, quorum vnum Moguntiaci, alterum Rhemis, tertium Turonis, quartum Cabilone, quintum Arelate congregatum est.* Notarunt Sirmundus & Binius *in notis ad hoc Concilium.*

2. b *Canonicorum.*] Regularium videlicet, qui appellatione absolutâ Canonicorum veniunt, & continentur, vt probaui *in cap. Deus, de vita & honest. cleric.*

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *In Ecclesiis regularibus canonicorum, seu monachorum, & etiam monialium, instituti non possunt plures, quàm commodè ex prouentibus & fructibus ali valeant.* Probant eam textus *in cap. quoniam 9. de vita & honest. cleric. cap. finali, de præsumpt. cap. final. de v. s. cap. cum M. de constit. cap. auctoritate, hoc tit. cap. periculoso, §. sanè, de statu regul. lib.* 6. Concil. Aquisgran. *can.* 118. ibi: *Cauendum summoperè Præpositis Ecclesiarum est, vt in Ecclesiis sibi commissis non plures admittant clericos, quam ratio sinit, & facultas Ecclesiæ suppetit.* Aquisgran. 2. *p.* 3. *cap.* 9. Concil. Turon. sub Carolo, *can.* 31. *In monasteriis canonicorum, monachorum, seu puellarum maior hominum numerus non admittatur, quam facultas monasterij possit sufferre.* Maguntinum *can.* 19. *Plus non mittatur in monasteria canonicorum, vel monachorum, aut puellarum, quàm sufferri possit.* Magunt. tempore Arnulphi *can.* 23. Oxomense tempore Honorij III. *Prouideant etiam Episcopi, quod moniales in omnibus necessariis sufficienter sustentari possint de bonis monasterij, ne sustineant vltra numerum aliquam admitti: nec etiam suscipiatur aliqua antequam reducta fuerint ad numerum.* Rauennat. 4. tempore Ioan. XXII. *rubric.* 8. *Non plures in quibuscunque Ecclesiis debent institui, quam ex bonis ipsarum viuere possint.* Senonense anno 1527. *can.* 28. *Vt in monasteriis monialium tot instituantur moniales, quot de facultatibus eorundem monasteriorum commodè, & sine penuria sustentari possint.* Rhemense *can.* 27. *In ciuitatibus, & monasteriis non maior seruientium numerus Deo mittatur, quam possibilitas eis ministrandi fuerit.* Et *l. non plures, C. de SS. Ecclesiis, Nouel. 3. Iustin. vt determin. sit num.* Et *cap. 2. hoc tit. in 2. collect. In congregandis clericis modus discretionis teneatur, videlicet, ne plures admittantur, quàm facultas rerum eis canonicè attributa sufficere possit.* Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 3. ibi: *In monasteriis tamen, & domibus, tam virorum, quàm mulierum bona immobilia possidentibus is tantùm numerus constituatur, ac in posterum conseruetur, qui vel ex redditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis possit sustentari.* Gregorius IX. in Bulla expedita anno 1233. circa monasterium Diuæ Mariæ del S. Rosario. Pius IV. in constitutione quæ incipit, *Circa pastoralis*, Gregorius XIII. in constitutione, quæ incipit, *Deo sacris*: Carolus M. *lib. 6. capitul.* 125. ibi: *Ne passim Episcopus multitudinem clericorum faciat, sed secundum meritum, vel redditum Ecclesiarum, numerus moderetur.* Alia iuris testimonia congerit Antonius Augustinus *in epit. lib. 8. tit.* 20. & *lib. 9. tit.* 6. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, Hallierus *de hierarch. iurisd. lib. 3. artic. 6. §.* 2. Tamburinus *de iure Abbat. disput. 5. §.* 1. Barbosa *de potest. Episcop. 3. p. alleg. 98. num.* 2. & *lib. 1. iuris Eccles. cap. 44. num.* 28. Cuiacius, Balduinus, & Ritherursius *in dicta nouella* 3. Petrus Gregorius *de benefic. cap.* 8. & *in dicto cap. cum M. de constit.* Sanchez *lib. 7. summa, cap.* 25. Moneta *de commut. cap. 13. numer.* 113. Vighellius *in method. iuris can. fol.* 237. Mancinus *de defectu fructuum, quæst.* 11.

Sed hæc assertio, siue accipiatur de clericis, siue de monachis, defendi non potest, ex sequenti iuris consideratione. Si de clericis, notum est, eos debere victum proprio artificio quærere, *cap. clericus 3. cap. omnia 4. 91. dist.* Concil. Turon. 2. *can.* 10. ibi: *Cum iubeantur victum aut vestitum artificiolo quærere, & manibus propriis laborare.* Iunctis traditis ab Antonio Augustino *in epit. iur. Pontif. lib. 8. tit.* 21. Roberto *lib. 1. rer. iudic. cap.* 2. Mornacio *in l. 2. C. de Episcop. & cleric.* Igitur, si ipsi proprio artificiolo victum quærunt, quid interest, si de prouentibus Ecclesiæ absque penuria non possint sustentari, cùm ipsi per se debeant alimenta quærere. Si de Monachis, etiam notum est, non ex bonis Ecclesiæ, sed ex fidelium eleemosynis viuere, vnde cùm taxari huiusmodi eleemosynæ, vel æstimari non possint, non debet certus numerus recipi in monasteriis, siue virorum, siue puellarum. 4. TRADITVR DVBITANDI RATIO.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens decisio, cuius ratio prouenit ex eo, quia cùm clerici, aut monachi inseruientes propriis Ecclesiis, & monasteriis, eorum prouentibus debeant sustentari, iuxta adducta *in cap. cùm secundum, de præb.* non debent plures recipi, quam ali commodè ex ipsis fructibus possint, vt considerat Lara *in l. si quis à liberis, §. sed si filius, num.* 82. *ff. de liber. agnosc.* Accedit etiam, nam valde conueniens est, vt determinatus sit numerus, tam monachorum, quàm clericorum. Concil. Sardic. *can.* 6. Nouel. 3. Iustin. nec debere eorum numerum nimium augeri, ne vilescat eorum auctoritas. Verum enim est illud D. Hieronymi *epistol.* 85. (cuius suo tempore proferendi longè minor occasio erat:) *Presbyteros turba contemptibiles facit.* Verumque est, quod vsitatâ fertur paræmiâ, pretiosa esse quæ rara sunt; nihilque tam egregium esse, quod multitudine non vilescat. Eleganter D. Bernardus *de conuers. ad clericos, cap.* 19. *Dilata videtur Ecclesia, ipse etiam clerici sacratissimus ordo, fratrum numerus super numerum multiplicatus est. Verùm etsi multiplicasti gentem Domine, non magnificasti lætitiam, dum nihil minus apparet decessisse meriti, quam numero accessisse.* Rectè Iustinianus, dum in dicta Nouella 3. ad ostendendam necessitatem taxandi numerum clericorum, eam sententiam protulit: *Nihil immensum* 5. TRADITVR DECIDENDI RATIO.

mensam bonum. Et Aristoteles *lib. 9. Ethic. cap. 10. Nec inter multos* (inquit) *amicitia est.* Rectè ergo, ne multitudo æmulationem, & æmulatio discordias pariat, ne ex multitudine disciplina concidat, & tandem ne commodè plures sustentari nequeant; in præsenti statuitur, ne plures in Ecclesia, aut monasterio recipiantur, quàm commodè ex eius prouentibus sustentari possint.

6. RESPONDETVR DVBITANDI RATIONI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam textus in eius priori parte adducti procedunt primis Ecclesiæ sæculis, cùm beneficia ecclesiastica adhuc instituta non erant, nec Ecclesiæ Cathedrales constructæ, nec præbendæ erectæ erant; sed potiùs ex mensa communi omnes sibi necessaria accipiebant; tunc enim clerici, qui ad operandum validi reperiebantur, artificio proprio quæstum parabant; postquàm tamen bona Ecclesiæ diuisa fuerunt, & beneficia instituta, atque præbendæ erectæ, sine tituloque certo nemo ordinaretur, quilibet ex fructibus propriæ Ecclesiæ sustentari debet: ad quod sæculum Ecclesiæ, & sequentia referenda est præsens constitutio. Nec quod de monachis dicebamus, obstat; nam licèt Barbosa *dict. alleg. 98. num. 2.* discrimen illud agnouerit inter ius Bonifacij VIII. relatum *in dicto cap. vnic. de statu monach. lib. 6.* & Concil. Tridentini *dicta sess. 25. de regular. cap. 3.* quòd illud procedebat in monialibus ordinem mendicantium profitentibus, hoc verò etiam comprehendat omnes, tam viros, quàm fœminas mendicantes, vel non; verius credo, præsentis Concilij Arelatensis constitutionem loqui de omnibus; quia licèt in monasteriis mendicantibus certus numerus præfiniri non possit pro facultate bonorum, eo quod illis frequenter careant; tamen statui valet, habità consideratione ad consuetas eleemosynas, vt illis prudenter æstimatis commodè possint sustentari.

Suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. ex parte 3. de Capellis monach.* in illis verbis: *Si pluribus facultates non suppetunt eorundem.* Ex quibus deducitur, in eo monasterio Venetensis diœcesis plures receptos fuisse monachos, quàm ex eius prouentibus poterant sustentari; & nihilominus ait Honorius, posse prædictos monachos in Prioratibus constitui, vt illi commodè sustententur: ergo quia licet plures monachos recipere, quàm ex monasterij prouentibus ali possunt. Cui difficultati respondendum est, in eius textus specie monachos receptos fuisse eo tempore, quo prouentus monasterij sufficiebant ad eorum alimonias; sed cùm postea temporis iniuriâ facultates monasterij deficerent, vt plerunque contingit, ideo in singulis Prioritatibus monachi habitare debent, vt latiùs dicemus in eius textus commentario. 7. EXPONITVR TEXTVS IN CAP. 3. DE CAPEL. MONACH.

Etiam opponi potest suprà traditæ assertioni textus *in cap. final. de v. s.* vbi cùm facultates Ecclesiæ Xantonensis diminutæ essent, etiam numerus præbendarum moderatus fuit; sed cùm postea auctæ essent facultates ipsius Ecclesiæ, quæsitum fuit, an Canonici iuxta modum redditum possent etiam præbendarum numerum augere? Et docet Gregorius IX. eos antiquum numerum mutare non posse. Igitur quia non ex facultatibus, seu redditibus Ecclesiæ numerus ministrorum eius æstimandus est. Pro cuius textus expositione dicendum est, eo textu certum Canonicorum numerum fuisse præscriptum auctoritate R. Pontificis: vnde absque eius assensu non poterant Canonici illum mutare, etiam auctis Ecclesiæ facultatibus, ex traditis *in cap. cùm M. de constitut.* 8. EXPLICATVR CAP. VLTIMVM DE V. S.

CAPVT II.

a Eugenius.

IN Ecclesia vestra certum numerum Canonicorum, sicut nobis innotuit, communiter instituere curauistis, & institutionem vestram religione firmare iuramenti. Vnde quia numero illo successu temporum diminuto, in dubitationem deducitis, vtrum ipsum numerum de institutione Canonicorum supplere possitis, cùm laicis [b] computatis, qui in Ecclesia vestra Canonicorum titulo [c] nominantur, statutus numerus sit impletus: super qua ambiguitate Sedem Apostolicam consulere voluistis. Vt autem hæc ambiguitas à vestris cordibus auferatur, nobis videtur, quod laici non debeant in Canonicorum numero computari, nec vos debeatis differre, quominus statutum numerum iuramento præstito roboratum de aliis clericorum personis idoneis in Canonicos suppleatis: nec enim alia vestra intentio fuisse putatur, quàm quod tales ad supplendum numerum, cùm necesse fuerit, curaretis vnanimiter inuenire, per quos Deo in diuinis officiis per ecclesiasticos ordines congruè seruiretur. Ad hæc verò districtiùs prohibemus, ne de cætero laïcos in Canonicos admittatis.

NOTÆ.

a EVgenius.] In secunda collectione, *sub hoc titulo, cap. 3.* legitur, *Aug.* sed rectè in margine emendatur, Eugenius I. in præsenti autem non exprimitur cuius Eugenij sit; credo tamen textum hunc esse Eugenij II. in epistola missa ad Sanctum Bernardum Archiepiscopum Viennensem: quæ coniectura suadetur sequentibus fundamentis. Primo deducto ex serie vtriusque compilationis; refertur enim tam in secunda, quàm in hac sexta post Concil. Arelaten. 4. & ante

ante Alexandri constitutionem: vnde non potest tribui textus hic Eugenio I. qui floruit circa annos 656. ante dictum Concil. Arelat. Præterquam quod, cùm per vnum tantùm annum Ecclesiam rexisset, non reperitur aliqua ipsius Pontificis epistola. Non etiam potest tribui Eugenio III. quia floruit post Alexandrum III. sequentis textus auctorem, vnde præpostero ordine ante ipsum compilaretur hic textus, si esset Eugenij III. Secundò ducimur eo fundamento; nam Eugenius II. epistolam scripsit D. Bernardo Archiepiscopo Viennensi, quæ extat in Bibliotheca Floriacensi, vt refert Carolus à Sancto Paulo *in Biblioth. Pontif. in Eugenio II.* de ipso autem D. Bernardo refert Chenu *in seri. Archiep. Viennen. num. 52.* quod cùm esset vir solers, ingenuus, & eruditus, ardenti studio Viennensem Ecclesiam clero, & bonis amplificauit: vnde, credo, ipsum certum Canonicorum numerum in Ecclesia statuisse, atque illi rescribere Eugenium III. *in præsenti.*

2. b *Laicis computatis.*] Quod, iuxta antiquam consuetudinem dupliciter contingebat: primò, quia in Ecclesiis aliquando præbendæ laïcæ in vsus pauperum transcriptæ erant, vt de Ecclesia Aurelianensi refert Gregorius VII. *lib. 3. epist. 17. ad Raynerium Aurelianens. Episcop.* ibi: *Præcipimus etiam, vt canonicam concessam alimoniæ pauperum, quam ab eo vsu subtractam diceris vendidisse, ad eundem vsum restituas.* Et in Ecclesia Claromontensi recensetur ab Innocentio III. *lib. 2. epist. 373.* id genus beneficij, quod concedi etiam laicis consueuit, & familiaritas appellatur: nec-non in Ecclesia S. Martini Carnotensis præbendas aliquot affectas in nobilium virorum vsum, vel ob meritorum gratiam, vel egestatis solatium, refert Panormit. *in cap. cùm Ad. de constit.* In Germania etiam ipsarum præbendarum vsum inualuisse, constat ex Helmoldo *lib. 1. hist. Sclau. cap. 16.* ibi: *Theodoricus Marchio Sclauorum depulsus ab honore, & omni hæreditate, apud Magdeburg. malâ morte, vt dignus fuit, vitam finiuit.* De Græcis idem constat ex Nouella Alexij Comneni, quæ extat apud Balsamonem *in can. 19. Synod. Nican. 2.* ibi: *Si autem accedit laicorum quispiam, qui est omnino inops, & pauper, ad sanctissimum meum Dominum, vel ex Antistitibus, qui suos thronos perdiderunt, & sunt inopes, & voluerit statuere, vt is victum capiat è locupletori aliquo monasterio, hoc rectè faciat, non suprà facultates numeri eorum, qui sunt ordinati.* Secundo laici Principes plerunque præbendas habent honorarias, vt noster Monarcha in Ecclesia Legionensi, vt refert Lobera *in histor. Legion. fol. 112.* Reges etiam Galliæ Canonici honorarij sunt in Ecclesiis Pictauiensi, teste Panormit. *in cap. extirpandæ, §. qui verò, de præb.* in Cenomanensi. Chopinus *lib. 2. de sacr. polit. titul. 5. numer. 8.* Rex Romanorum Canonicus est Ecclesiæ Aquisgran. Vnde in gestis coronationis Maximiliani apud M. Frecher ita legitur: *Item venerunt Capitulares Ecclesiæ Aquensis, recipientes Regem Romanorum in Canonicum, qui ipsis præstitit iuramentum quoad præbendam hanc in eadem Ecclesia, & dederunt sibi locum in Choro: ipse etiam dedit statuta, & vinum admissionis, iuxta consuetudinem Ecclesiæ, & habet duos vicarios in loco, qui capiunt integram præbendam, & supplent locum suum in Ecclesia.* Idem securâ Romæ Imperiali consecratione solenniter installatur in Canonicum sancti Petri, & Summo Pontifici ministrat vices Subdiaconi, vt tradit Durandus *in ration. lib. 2. titul. 8.* Idem de Duce Normannorum, Comite Niuernensi, Delphino Viennensi, Duce Aurelianen. & aliis, qui in diuersis Ecclesiis præbendas honorarias habent, referunt Altesserta *de Ducibus cap. 12.* Barbosa *de potestat. Episcopi allegat. 72. num. 75.*

c *Nominantur.*] Laici enim licèt sint incapaces beneficij ecclesiastici, *cap. cùm adeò 18. de rescript. cap. ex litteris, de transact.* quia debent beneficiati saltem habere primam tonsuram, vt probat Sausay *in panopl. cleric. part. 5. lib. 6. axiom. 5.* ex dispensatione tamen Pontificis possunt beneficium obtinere, vt pluribus relatis docent Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 27. cap. 1.* Barbosa *dicta alleg. 72. num. 74.* Duarenus *lib. 4. de sacris Eccles. cap. 6.* quo casu licèt laici per se non possint obire munia, quæ propria sunt clericorum, tamen fructus percipiont, & curare debent, vt per alios clericos in Ecclesia ministretur, vt contingit quando cum non idoneo ad beneficium dispensatur, *cap. 2. de ætate & qualitate, cap. licet, cap. commissa, de elect. in 6.* 3.

CAPVT III.

Alexand. III. a *Cantuar. Archiepiscopo, & eius Suffraganeis.*

EX frequentibus querelis didicimus, in partibus vestris consuetudinem prauam à multis retrò temporibus inualuisse, quod clerici ecclesiastica beneficia sine consensu Episcopi diœces. vel b officialium suorum (qui hoc de c iure possunt) recipiunt, minùs quàm deceat cogitantes, quomodo id à Patrum sanctorum est institutionibus alienum, & ecclesiasticæ contrarium honestati. Vnde cùm tu frater Archiepiscope ex officio tibi commisso tam iniquam consuetudinem de prouincia tua velis (sicut debes) radicitus extirpare, tam in illos, qui ecclesiastica beneficia taliter occupata scienter detinent, quàm in eos, qui de cætero occupare præsumpserint, excommunicationis sententiam d protulisti. Nos itaque eandem sententiam ratam habentes, & eam auct. Ap. confirmantes, mandamus, quatenus clericos ipsos, qui ipsam sententiam incurrerint, nisi congruè satisfecerint, absoluere minimè e præsumatis.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] *Antuar.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. & post Concil. Lateran. *p.* 8. *cap.* 11. de Cantuariensi Ecclesia & eius suffraganeis egi *in cap.* 2. *de rescript.*

[b] *Officialium.*] Idest Vicariorum Episcoporum, vt communiter in Anglia eos appellari testatur Cuiacius *in præsenti.*

2. [c] *Qui hoc de iure possunt.*] Vicarij generales Episcoporum ex vi proprij officij absque alia speciali commissione possunt instituere præsentatos à Patronis, sicut & electos confirmare, vt pluribus relatis docent Barbosa in præsenti, *n.*3. & *de potest. Episc.p.*3. *alleg.*54. *num.* 70. Valensis *de benef. lib.* 1. *tit.* 5. & 11. nam instituere est iurisdictionis; vnde transit in Capitulum hęc potestas Sede vacante, *cap.* 1. *hoc tit. lib.*6. sed omnia quæ sunt iurisdictionis, competunt Vicario Episcopi, nisi à iure exceptum sit: ergo & institutio in beneficiis. Non tamen potest Vicarius beneficia conferre, *cap. vlt. de offic. vicarij in* 6. Ioan. Dartis *de benef. sect.*3. *cap.* 10. nam non est par ratio institutionis, ac collectionis; quia instituere est necessitatis, conferre autem beneficia gratuitæ donationis; ideoque Vicarius potest instituere, non autem beneficia conferre absque speciali commissione. Ita docuerunt plures congesti à Barbosa *d. alleg.* 54. *num.* 69. qui variis modis accipiunt præsentem Alexandri decisionem. Specialem delegationem præcessisse in hoc textu supponunt Dinus *in cap.*1. *de reg. iur. lib.*6. Panormitanus *hic.* Idem Panormit. Immola, & alij aliam subiungunt interpretationem, asserentes in hoc textu non agi de libera collatione beneficiorum, sed de institutione, quæ fit ad Patronorum præsentationem, quam Vicarius generalis facere potest absque speciali commissione: ita tenuerunt Glossa *in præsenti, verbo Officialium*, Romanus *singul.* 601. Selua *de benefic.*2. *p. cap.*14. Lambert. *de iurepatron. lib.*2.3.*p. quæst.* 1. *art.* 5. Tandem Covar. 3. *p. variar. cap.* 20. *num.*7. docet textum hunc posse accipi de institutione, quæ non confert titulum beneficij, sed absenti, vel illius vicario præbet facultatem exercendi curam animarum, iuxta textum *in cap.* 1. *de Capel. monach. in* 6. Sed prior sententia defendenda prorsus est, cùm cæteræ alienæ sint à præsenti decisione. Quatenus tamen possit Episcopus facultatem conferendi beneficia vacatura vicario proprio dare, dicemus *in cap. constitutus, de concess. præb.*

[d] *Protulisti.*] Sed quomodo Archiepiscopus in subditos suffraganeorum suorum sententiam excommunicationis proferre poterat? contra ea, quæ adduxi *in c. duo, cap. pastoralis, de offic. ordin.* 3.
Communiter repetentes in præsenti docent, Beatum Thomam Archiepiscopum Cantuariensem potuisse prædictam excommunicationem proferre, quia agebatur de delictis concernentibus totam prouinciam, & ideò Metropolitanum etiam contra subditos suffraganeorum procedere potuisse, docuerunt in præsenti Innocentius Ancharan. *n.* 6. Abbas Antiquus *n.* 3. Butrius *n.* 5. Hostiensis *n.*2. Zabarella *n.* 4. quos sequitur Lotherius *lib.*1. *q.*22. *n.*8. qui animaduertit sententiam, de qua in præsenti, non fuisse iudicialem, sed decretum Metropoliticum, & legem prouincialem sancitam in ipsa Synodo prouinciali. Sed quàm aliena sit hæc interpretatio à verbis præsentis textus, nemo non videt. Eâ ergo & aliis omissis vera interpretatio deducitur ex illis verbis huius textus, *ex officio tibi iniuncto.* Cùm enim Archiepiscopi Cantuarien. sint Legati nati ratione propriæ dignitatis, Candenus *in sua Britannia*, ibi: *Cantuarienses Archiepiscopi erant Legati populi Romani:* & vt Vrbanus II. aiebat, *velut alterius orbis Patriarcha*, Godeuinus *in vita sancti Theobaldi Cantuariens. Archiep.* ibi: *Pallium accepit Roma ab Innocentio II. à quo etiam titulo donatus est Legati nati, qui ab omnibus successoribus iam inde semper retentus sit:* probaui latè suprà *in c.* 1. *de offic. Legat.* inde Beatus Thomas, non vt Metropolitanus, sed vt Legatus S. A. in suffraganeorum subditos sententiam protulit.

[e] *Præsumatis.*] Sed ad quid necessaria fuit hæc specialis concessio, vt satisfactione præmissâ possint Episcopi absoluere excommunicatos ab Archiepiscopo per sententiam generalem, cùm censura generaliter lata ab homine possit relaxari, nisi eius absolutio sit reseruata ab omnibus, qui à censuris absoluere valent, vt probant Covar. Soto, Nauarrus, & alij, quos laudat & sequitur Gibalinus *de censur. disquisit.* 9. *quæst.* 3. *p.* 1. *num.* 16. Sed rectè Glossa finalis in præsenti, quam sequitur Gibalinus ibi, docet, sententiam excommunicationis hanc fuisse confirmatam à Pontifice, vt constat ex illis verbis: *Auctoritate Apostolica confirmantes.* Vnde necessarium fuit vt Alexander III. permitteret Episcopis, vt satisfactione præmissâ subditos absoluerent, cùm eos aliàs absoluere nequirent. 4.

Commentarium huius textus dedi *in cap. vt nostrum, de offic. Archid.*

CAPVT IV.

Clemens III. *Clero* [a] *Constantinopolitano.*

AVctoritate Apostolicæ Sedis, debitoque officij nostri compellimur viros ecclesiasticos oculo benigniori prospicere, eisque, ne grauentur molestiis, pastorali solicitudine prouidere. Hac itaq; ratione inducti, auctoritate Apostolicâ prohibemus, ne aliquis vestrûm à quocunq; in ciuili, vel criminali negotio impetatur, nec per sæcularem personâ carceri, aut vinculis, nisi ab Archiepiscopo suo eiectus fuerit ab ordine clericali, aliquatenus mancipetur, nec absq; rationabili & manifesta causa in officio, vel iure suo grauamen ab aliquo patiatur. Prohibemus etiam ne vicarius Regis, seu

seu quæcunque persona vicem sæcularis potestatis gerens, vobis in domibus, aut aliis rebus vestris iniuriam præsumat inferre: sed tam in his, quàm in aliis priuilegia vobis à Regibus, vel Archiepiscopis piâ consideratione concessa, inuiolata volumus conseruari. Statuimus insuper, vt nullus in Ecclesiis vestris, vltra quàm b facultates earum Ecclesiarum sustineant, vobis instituatur inuitis.

NOTÆ.

a *Constantinopol.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub titulo de iudiciis, cap. 1.* ex qua textum ita restituo. De ipsa Ecclesia Patriarchali Constantinopol. nonnulla adduxi *in cap. quantò, de consuet.*

b *Facultates earum.*] Iuxta adducta suprà *in cap. 1.* vbi commentarium huius textus dedi.

CAPVT V.

Innocent. III. a *P. tit. Sancti Marcelli, & B. tit. Sanctæ Susannæ, Presbyteris Cardinalibus Ap. Sed. Leg.*

AD decorem, & commodum, tam Ecclesiæ sanctæ b Sophiæ, quàm aliarum Ecclesiarum, quæ sunt in vrbe Constatinopol. constructæ, noscitur pertinere, vt litterati viri, & morum honestate conspicui, de quibuslibet mundi partibus venientes institui debeant in eisdem. Verùm, sicut nostris auribus est suggestum, ven. f. n. Constantinopol. Patriarcha, immemor eorum, quæ sibi suggessimus viua voce, ac postmodùm per A. s. m. si tandem ad ipsum nostræ litteræ peruenerint, aliarum nationum clericos spernens, Venetos tantùm in ipsis Ecclesiis, & præcipuè in Ecclesia sanctæ Sophiæ satagit collocare, non attendens, quod in omni gente qui facit iustitiam, acceptus est Deo, nec Sanctuarium Dei iure conuenit hæreditario possideri. Quo circa dis. v. per A. s. m. quat. eundem Patriarcham monere, ac inducere studeatis, vt viros religiosos, honestos, & litteratos, vndecunque originem duxerint, in prædictis Ecclesiis instituere non postponat, & maximè in maiori: proponentes eidem, quod si monitis nostris acquiescere fortè non curauerit, indignum se reddet, vt vos aliarum nationum clericos ad eius obedientiam compellatis, præsertim cùm ipsi propter hoc ad nostram duxerint audientiam appellandum. Neque dissimulare potestis, quin hoc auribus nostris intimetis, vt ex hoc ipso, an verum sit, quod Venetis dicitur promisisse, coniicere valeamus. Si qui verò clerici per vos, vel per alterū vestrûm sunt in prædictis Ecclesiis instituti, ap. postpositâ faciatis eos pacificâ possessione gaudere, amotos, sicut iustum fuerit, per censuram ecclesiasticam ap. rem. facientes restitui ad easdem.

NOTÆ.

1. a P.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 1.* legendumque est, *Petro tit. sancti Marcelli, & Benedicto tit. sanctæ Susannæ, Presbyteris Cardinalibus Ap. S. Legatis.* Innocent. enim miserat eos Legatos in Orientem variis ex causis, quas referunt Spondanus *in continuat. Baronij anno* 1200. & 1205. Bosquetus *in gestis Innocent. III.*

2. b *Sanctæ Sophiæ.*] Celebre templum hoc sanctæ Sophiæ vrbis CP. mirificè instaurauit Iustinianus Imperator anno 558. vt refert, & eleganter post Euagrium, & Procopium describit Baronius *tom. 7. anno 557. num. 7.*

COMMENTARIVM.

3. PRo interpretatione huius textus varia adduxerunt post repetentes, & laudatos à Barbosa *hîc*, Azor 2. *p. instit. lib. 6. cap. 4.* Garcia *de benef. 7. p. cap. 9. per totum*, Petrus Gregorius *lib. 1. de rescript. cap. 39.* Solorzanus *lib. 3. de iure Indiar. cap. 19.* Arellano *lib. 3. antinom. 5.* Sed vera interpretatio petenda est ex historia illius temporis, & vrbis Constantinopol. quam licèt breuiter, retuli *in cap. scriptum, de elect. cap. final. de cleric. peregr.* Sciendum igitur est, quod antequam Franci, & Veneti ad capiendam Constantinopolim castra mouissent, certa inter eos pacta inita fuerunt, quæ ex gestis Innocentij III. editis à Bosqueto libet transcribere, ita enim apud ipsum *fol. 92.* legitur, *sub titulo de pactis initis inter Venetos, & Francos.* [In nomine Dei æterni, Amen. Nos quidem B. Montis ferrati Marchio, & Balduinus Flandriæ & Hannoniæ, L. Blesensis & Clarimontis, H. sancti Pauli Comites pro parte nostra, vobiscum vir inclyte Domine H. Dandule, Venetorum, Dalmatiæ, atque Crouanæ Dux, & cum parte vestra, ad hoc vt vnitas, & firma inter nos possit esse concordia, & ad omnem materiam scandali euitandam, ipso cooperante, qui est pax nostra, & fecit vtraque vnum, ad eius laudem & gloriam talem duximus ordinem obseruandum, & vtraque pars iuramento adstricta. In primis omnium armatâ manu Christi inuocato nomine, ciuitatem expugnare debemus, & si diuinâ auxiliante potentiâ ciuitatem introierimus, sub eorum regimine debemus manere, & ire qui fuerint super exercitum prælecti, & eos sequi secundùm quod fuerit ordinatum. Totum quidem habere, quod in

in ciuitate iuuentum fuerit, à quolibet duci debet & poni in commune, & loco quo fuerit ordinatum; de quo tamen habere nobis & hominibus Venetis tres partes debent solui, pro illo habere quod Alexius Imperator nobis & vobis soluere tenebatur. Quartam verò partem nobis retinere debemus donec fuerimus in ipsa solutione coæquales. Si autem aliquid residuum fuerit, debemus per medietatem inter nos & vos diuidere, donec fueritis apacati. Si verò minus fuerit, ita quod non possit sufficere ad memoratum debitum persoluendum, vndecunque fuerit prius habere acquisitum, ex eo debemus dictum ordinem obseruare. Saluis tamen victualibus quæ debent obseruari, & diuidi, tam vestris, quàm nostris æqualiter, ita quod vtraque pars possit inde congruè sustentari. Quod autem residuum fuerit, partiri debet in alio habere, iuxta ordinem prænominatum. Vos etiam homines Veneti liberè & absolutè absque omni controuersia per totum Imperium habere debetis omnem honorificentiam & possessiones, quas quondam consueuistis habere, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, omnesque rationes, siue consuetudines, quæ sunt in scripto. Debent etiam sex homines eligi pro parte nostra, & sex pro vestra, qui iuramento adstricti eam personam eligere debent de exercitu, quam credent meliùs posse tenere, & meliùs scire ordinare terram & Imperium, ad honorem Dei, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Imperij; & si fuerunt in vno concordes, illum debemus Imperatorem habere, quem ipsi concorditer elegerint. Si verò sex in vna parte, & sex in alia concordauerint, sors mitti debet, & super quem sors ceciderit, debemus eum Imperatorem habere: & si plures consenserint in vna parte, quàm in alia, illum Imperatorem habebimus, in qua maior pars consenserit. Si verò plures partes fuerint, super quem maior pars ordinauit, sit Imperator. Debet verò iste Imperator habere vniuersam quartam partem acquisiti Imperij, & palatium Blachernæ, & Buccam Leonis: reliquæ verò tres partes per medietatem inter vos, & nos diuidentur. Sciendum est quod clerici, qui de parte illa fuerint, de qua Imperator electus, potestatem habebunt Ecclesiam sanctæ Sophiæ ordinandi, & Patriarcham eligendi ad honorem Dei, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Imperij. Clerici verò vtriusque partis illas Ecclesias ordinare debent, quæ suæ parti contigerint. De possessionibus verò Ecclesiarum, tot, & tantùm clericis, & Ecclesiis debent prouideri, quot honorificè possint viuere, & sustentari. Reliquæ verò possessiones Ecclesiarum diuidi, & partiri debent secundùm ordinem præsignatum. Insuper etiam iurandum est, tam ex nostra parte, quàm ex vestra, quod ab vltimo die instantis mensis Martij moderari debemus vsque ad annum expletum ad Imperium, & Imperatorem manutenendum ad honorem Dei, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Imperij: inde verò in antea, omnes qui in Imperio remanserint, ipsi Imperatori stringi debent iuramento, secundum bonam & rationabilem consuetudinem: & illi qui tunc in Imperio remanserint, vt prædictum est, iurare debent, quod firmas, & stabiles pactiones, quæ factæ fuerunt, habebunt. Est autem sciendum, quod à nostra, & vestra parte duodecim homines, vel plures pro parte eligi debent, qui iuramento adstricti feuda, & honorificentias inter homines distribuere debent, & seruitia assignare, quæ ipsi homines Imperatori, & Imperio facere debent, seu quod illis bonum videbitur, & conuenientius apparebit. Feudum verò quod vnicuique assignatum fuerit, liberè & absolutè possidere debent de hærede, tam in masculo, quàm in fœmina; & plenam habeant potestatem ad faciendum illud quicquid fuerit voluntatis: saluo tamen iure & seruitio Imperatoris & Imperij. Imperator verò reliqua seruitia facere debet, quæ fuerint facienda, præter ea, quæ ipsi facient, qui feuda, & honoricentias possidebunt secundùm ordinem sibi iniunctum. Statutum est etiam, quod nemo hominum alicuius gentis, qui communem guerram nobiscum, & successoribus nostris, vel populo Venetorum habuerit, recipiatur in Imperio donec guerra pacificata fuerit: Teneatur & vtraque pars ad dandam operam bona fide, vt hoc à Domino Papa valeat impetrari, vt si aliquis contra hanc institutionem ire tentauerit, sit excommunicationis vinculo innodatus. Insuper Imperator iurare debet, quod firmas, & stabilitas partitiones, & dationes quæ factæ fuerint, irreuocabiliter habebit secundùm ordinationem superiùs dictam. Si verò aliquid in istis omnibus erit addendum, vel minuendum, in potestate, & discretione vestra, & vestrorum sex Consiliarorum consistat. Sciendum est etiam, quod vos, præfate Domine Dux, nec debetis Imperatori qui fuerit electus, vel Imperio, ad aliqua seruitia facienda iuramentum præstare, propter aliquod datum, vel feudum, siue honorificentias, quæ vobis debeant assignari: tantùm illi, vel ille, qui, vel quos loco vestro statueritis, super iis, quæ vobis fuerint assignata, debeant iuramenta præstare ad omne seruitium Imperatori, & Imperio faciendum, iuxta ordinem superiùs declaratum. Anno Domini millesimo ducentesimo quarto, mense Martij, indictione septima.] Constantinopoli ergo captâ, cùm Thomas Maurocenus Patriarcha Constantinopol. electus, & confirmatus esset ab Innocentio III. Venetias est reuersus, vt inde Constantinopolin nauigaret, & interim cum Venetis pactionem fecit, vt videlicet neminem institueret in Canonicum Ecclesiæ sanctæ Sophiæ, nisi natione Venetum, vel qui continuò per decennium Venetiis habitasset: quam constitionem Innocentius III. improbauit in præsenti epistola missa prædictis Legatis, & ex litteris directis ad Patriarcham ipsum CP. quas ex gestis Innocentij III. à Bosqueto relatis vbi supra *fol.* 104. refero.

Littera Papæ ad Patriarcham, cassans illicitas pactiones.

AD hoc Deus Apostolicæ Sedis Antistitem, qui plenitudinem habet Ecclesiasticæ potestatis, super gentes & regna constituit, vt iuxta verbum propheticum euellat, & destruat, dissipet & disperdat, quæ in agro Dominico suæ culturæ commisso inutilia repererit & nociua, iuxta quod alibi præcipitur à Domino, per Prophetam: *Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes.* Nos igitur attendentes iuramentum illud, quasi

quasi prorsus illicitum, non esse seruandum, quod à te Venetiis constituto fuit à Venetis violenter extortum, sicut tua nobis insinuatio patefecit, vt videlicet neminem sis facturus Canonicum in Ecclesia sanctæ Sophiæ, nisi Venetum natione, vel qui continuè per decennium Venetiis habitasset: quodque bona fide modis omnibus quibus poteris, laborabis, vt semper in Ecclesia sanctæ Sophiæ sit Venetus Patriarcha, saluo in omnibus Apostolicæ Sedis iure, auctoritate, reuerentiâ, & honore; licèt hæc conditio sit à te adiecta, & non sit in scriptis redacta. Præsentium tibi auctoritate mandamus, & in virtute Spiritus sancti præcipimus, quatenus iuramentum illud nequaquam obserues, cùm Sanctuarium Dei non sit hæreditario iure ab aliquibus possidendum, sed in omni gente, qui facit iustitiam, acceptus est Deo: præcauens diligenter ne posthac Apostolicæ Sedis præceptum in præmissis articulis violes, iterumque delinquas; quoniam si de cætero solos Venetos in Ecclesia Sanctæ Sophiæ Canonicos institueris, & ad hoc impenderis operam qualemcunque, vt semper in eadem Ecclesia sit de Venetiis Patriarcha, in ipsa non ponendo Canonicum, nisi iuret, quod nunquam alium, nisi de Venetiis eliget aut recipiet Patriarcham, nulla deinceps ratione super his poteris excusari. Sed nec illud obserues, quod absque iuramento diceris promisisse, vt neminem Archiepiscopum præter Venetum in tota facies Romania. Ne verò prætextu iuratoriæ cautionis, aut cuiuscunque promissionis obtentu talia de cætero præsumantur, aut si præsumpta sunt, obseruentur. Nos obligationes huiusmodi auctoritate Apostolica irritamus, sub interpositione anathematis prohibentes, ne quis eas obseruare præsumat; tibique præcipimus, vt id Canonicis sanctæ Sophiæ non solum institutis, sed etiam instituendis cautè denuncies, quatenus hoc nefas valeant euitare. Licèt autem pluris debueris Deum timere quàm homines, ne iurares aliquid propter homines contra Deum; si tamen in illo iuramento per vim & metum extorto præscriptam adhibuisti cautelam, aut iuraueris saluo in omnibus Apostolicæ Sedis iure, aut reuerentiâ & honore: nos tibi delictum tuum humiliter confitenti ex speciali gratia indulgemus, vt huiusmodi iuramentum nullum possit tibi præiudicium generare, dummodo præceptum, quod salubriter tibi fecimus ad saluandum ius, auctoritatem, & honorem Apostolicæ Sedis, contra cuius statuta, ea quæ sunt iurata, redundant, fideliter exequaris. Cæterùm etsi præscripta nobis à tuis nuntiis secretò fuerint intimata, noueris tamen pro certo, quod quædam eorum certa relatione priùs fuerant nostris auribus patefacta.

CAPVT VI.

Idem [a] *Helien. Episcopo, & Archidiac.* [b] *Norantomiæ, & Magistro H. de Gerst.*

CVm venissent ad Apostolicam Sedem dilectus filius Magister Honorius Archidiaconus [c] Richemundiæ, & Magister Columbus Subdiaconus noster, I. de Eboraco & R. Auelnel, procuratores ven. f. n. Eboracen. Archiepiscopi, eos in consistorio nostro duximus audiendos. Fuit autem ex parte Archiepiscopi memorati propositum, quod institutio personarum, & custodia Ecclesiarum vacantium, ad eum in diœcesi sua spectat, tam de iure communi, quàm consuetudine generali. Verùm quidam prædecessores ipsius quibusdam Archidiacon. Richemundiæ, tam institutionem, quàm custodiam personaliter commiserunt, eas sibi aliorum tempore retinentes, & liberè, sicut spectabat ad eos, vtentes eisdem, ita quod Archiepiscopus, qui Eboracen. Ecclesiæ modò præest, Vv. de Chimili, quondam Archidiac. Richemundiæ illas ad preces inclytæ recordationis R. [d] Regis Anglorum, de gratia speciali concessit, & eo in Episcopum pòst electo, sibi retinuit tanquam suas. *Et infrà*: Ad hæc Archidiaconus ipse respondit, quod cùm inclytæ recordationis primus [e] H. Rex Angliæ apud Karleolum Sedem Episcopalem vellet de nouo creari, quia ex hoc Archid. Richemundiæ lædebatur, Rex ipse à bonæ memoriæ T. Archiep. Eborac. humiliter postulauit, vt in recompensationem cuiusdam partis, quæ subtrahebatur Archidiaconatui memorato prædictas concederet dignitates: Archiepiscopus autem annuit precibus postulantis, & tam institutiones, quàm custodias non personaliter Archidiac. qui tunc erat, sed perpetuò, de consensu Eboracen. Capituli, Archidiaconatui reali, & liberali concessione donauit. Cùm autem Archidiaconatus ipse in continua possessione, tam istarum, quàm aliarum etiam libertatum, multorum Archiepiscoporum, Regum, & Archidiaconorum temporibus extitisset, & sæpedictus Archiepiscopus sine contradictione qualibet concessisset ipsum cum omnibus libertatibus suis eidem, post concessionem asseruit quod ipsum concesserat institutionibus & custodiis vacantium Ecclesiarum exceptis. Ipse verò timens, ne si negaret expressè, cùm nondum Archid. esset possessionem adeptus, vel impedire

impediretur penitus factum eius, vel diutiùs differretur, respondit, quod non solùm de illo, sed de omnibus redditibus suis faceret quod Archiepiscopo cõplaceret. *Et infrà:* Super hoc pars replicauit aduersa, quod si renunciatio, vel abiuratio Archidiaconatui non noceret, super hoc tamen esset Archidiac. repetendi facultas adempta. Sed Archidiaconus libertates illas se non repetere respondebat, cùm eis liberè, sicut priùs, quando iter arripuit veniendi ad Sed. Apostolicam, vteretur, & earum possessione gauderet. Sed contra hoc iterum replicabatur, quod idem Archidiaconus in quadam Ecclesia sui Archidiaconatus non per Archiepiscopum postulasset institui, si talis institutio pertinebat ad ipsum, & ipse tunc ipsarum libertatum possessione gauderet. Ad quod Archidiaconus ipse respondit, quod per Archiepiscopum non institui, sed confirmari potiùs postulauit, licèt quod seipsum institueret, incongruum videretur. Nos igitur auditis quæ fuerunt hinc inde proposita, & pleniùs intellectis, [f] interlocuti fuimus, Archidiac. esse in plena libertatum eius Archidiaconatus [g] possessione tuendum, donec probatum legitimè fuerit ex aduerso, libertates ipsas Archidiac. ab Episcopis personaliter fuisse concessas, cùm in hoc casu, tam ante, quàm post, & in ipsa etiam concessione Archiepiscopus eas retinere sic potuerit licitè, tanquam suas, vel donec legitimè probatum fuerit, easdem libertates Archidiac. abiurasse: sed in hoc casu, si concessio fuit illa realis, Archiepiscopo nihil iuris, vel vtilitatis accedat, quia nos vel ad petitionem Eboracen. Ecclesiæ, vel per nos ipsos super hoc Archidiaconatui consulemus. Si ergo alterutrum ipsorum fuerit legitimè comprobatum, Archid. super libertatibus ipsis; si neutrum, Archiepiscopo silentium imponatur.

NOTÆ.

1. [a] *Helien.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo cap.* 3. ex qua restituo inscriptionem, & litteram huius textus. De Heliensi Ecclesia egi *in cap. pastoralis, de rescript.* Etiam textus hic reperitur apud Hobeden. in vita Ioann. Reg. Angl. & casum refert Altesserra *in præsenti.*

[b] *Norantoma.*] In sexta collectione, legitur *Noruicensi*; sed malè: Norantomum enim est ciuitas Angliæ sub Comite Norantomensi, cuius meminit Vergilius *in histor. Angliæ, fol.* 3. 35. 226. & 278.

[c] *Richemundiæ.*] De quo Archidiaconatu egi *in cap. dilecti, de supplenda neglig.*

[d] *R. Regis.*] Richardi videlicet, qui appellatus fuit *Cor Leonis.*

[e] *Primus H.*] Henricus videlicet, qui anno 1135. curauit vt noua Sedes Episcopalis Carleoli poneretur, in qua Arnulphus primus Episcopus creatus sedit, vt refert Vergilius *lib.* 11. *histor. Angliæ, fol.* 192.

2. [f] *Interlocuti.*] Iudicio *de interim*, videlicet, vt voluit Couar. *practic. cap.* 17. Commentarium huius textus dedi *in cap. vt nostrum, de offic. Archid.*

[g] *Possessione tuendum.*] Nam adeò potens est possessio, maximè vbi per annos aliquot continuata reperitur, vt quis debeat in ea manuteneri ex titulo apparenti, licèt non concludenti, quousque in iudicio proprietatis vincatur, *cap. cùm personæ, §. penult.* vbi Ioannes Andreas *num.* 6. Geminianus *numer.* 4. Francus *de priuil. lib.* 6. *n.* 2. notauit Abbas in præsenti, *n.* 8. quem sequuntur Matescotus *lib.* 1. *var. cap.* 11. *num.* 36. Garcia *de nobilitate, gloss.* 8. *num.* 4. Solorzan. *de iure Indiar. tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 28. *num.* 47. Ex hoc etiam textu apertè probatur, possessionem antecessoris prodesse interdictis retinendæ, quod procedit quando possessio est respectu rei, seu intuitu præbendæ, quia tunc non possidet beneficiarius, sed Ecclesia ipsa. Posthius *de manut. obseru.* 37. & *obseruat.* 55. *ex numer.* 90. Barbosa *num.* 2. *voto* 41. *à principio.* Contrarium procedit si beneficiarius non sit vsus illo iure, aut prærogatiuâ intuitu beneficij, sed ex fauore personali, & independenter à præbenda; tunc enim successor iuuatur eius possessione, Menochius *de retin. remed.* 3. *numer.* 57. Posthius *dicta obseru.* 55. *numer.* 89. quod etiam ex præsenti textu deducitur: vnde infertur successorem in possessione Ecclesiastica non esse manutenendum ex possessione antecessoris, qui in eum transtulit pensionem auctoritate Apostolica; quia possessio illa residebat personaliter penes antecessorem, & sic non transit in successorem, Garcia *de benefic.* 1. *p. cap.* 5. *numer.* 470. Posthius *dict. obseru.* 55. *num.* 155. regulariter enim in translatione possessionis vetus extinguitur, & noua creatur. Gratianus *discept. cap.* 113. *num.* 77. è contrario si pensionatius est in possessione exigendi, quamuis decedat possessor beneficij grauati, continuatur possessio, & per consequens manutentio, contra quemcunque successorem in beneficio, quia pensio ipsa afficit beneficium grauatum, tanquam onus reale independenter ab actuali possessore. Garcia *dict. cap.* 5. *num.* 33. Posthius *obseru.* 18. *ex num.* 34. & *obseru.* 56. *ex numer.* 11. Barbosa *in praxi exigendi pens. quæstion.* 2. *p.* 1. *ex num.* 34.

CAPVT VII.

Idem *Episcopo Trecensi, & Archid. Parisiensi.*

CVm ad nostram. *Et infrà:* Illud autem nolumus vos ignorare, quod postquam M. fuit Abbas effectus, [b] custodiam de iure non potuit obtinere, quia cùm ratione Abbatiæ ad ipsum pertineat donatio tam custodiæ, quàm aliarum dignitatum, ac etiam præbendarum in Ecclesia Patranen. custodiam ipsam recipere non potuit à seipso, cùm inter dantem, & accipientem debeat esse distinctio personalis: sed nec ab alio, cùm ius conferendi alius non haberet.

NOTÆ.

1. [a] TRecensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. licèt pro *Parisiensi*, legatur *Parasiensi*; sed vbique malè, cùm legendum sit *Peronensi*, vt notauit Cuiacius in præsenti. Peronensis ciuitas est in Picardia, in cuius templo sepultum esse Carolum Simplicem Regem Francorum, refert Papirius Masson. *in descript. Galliæ per flum. fol.* 317.

[b] *Custod.*] *De his custodiis egi in c.* 4. *de offic. ordin.*

COMMENTARIVM.

2. EX hoc textu deducitur eum, ad quem spectat collatio beneficiorum, non posse seipsum instituere; quod etiam probatur *ex cap.* 3. *de excess. Prælat. cap. per nostras, de iurepatron.* illustrant vltra congestos hîc à Barbosa, plures laudati à Basilio *lib.* 8. *de matrim. cap.* 4. *numer.* 9. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 28. *cap.* 17. Gibalinus *de clausura, disquisit.* 1. *cap.* 5. §. 5. *consect.* 6. Roussëlius *lib.* 2. *hist. Pontific. iurisd. cap.* 2. *num.* 11. Arenallo *lib.* 1. *antinom.* 5. Ratio tamen ab Innocentio adducta illis verbis, *cùm inter dantem, & accipientem debeat esse distinctio personalis*, in aliis actibus humanis generaliter vera non est: nam in actibus iurisdictionis voluntariæ, & similibus non repugnat eundem plurium personam sustinere, vt in casu legis *si consul* 3. *ff. de adopt.* ibi: *Si Consul, vel Præses filius familias sit, posse eum apud semetipsum, vel emancipari, vel in adoptionem dari, constat.* Et *l. vnic. ff. de offic. Consul. c. quod sicut,* §. *super eo, de elect. c. à collatione, de appellat.* vnde dispensare potest Prælatus in legibus à se positis, & in votis ac iuramentis propriis, sicut cum subditis, Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disp.* 3. & *lib.* 4. *summæ, c.* 37 *n.* 2. Suarez *de legib. lib.* 6. *c.* 12. Salas *eod. tract. disp.* 20. *sect.* 12. Basilius *de matrim. d. n.* 9. licèt quoad actus forenses, & iurisdictionis contentiosæ regulariter vera sit prædicta ratio, vt ait Vlpianus *in l. ille à quo* 13. §. *tempestiuum, ff. ad Trebel.* ibi: *Ipse se cogere non poterit:* ex ratione adducta à Paulo *in l. si plures* 9. *ff. de pactis,* ibi: *Nam difficile est vt vnus homo duorum vicem sustineat.* Ratio adducta ab Innocentio procedit in præsenti casu institutionis, quoad beneficia vel dignitates, ex speciali iuris dispositione, videlicet ad euitandam ambitionem; quâ ratione nemo in alienationibus, vbi proprium commodum versatur, & per consequens fraus dari potest, sibi auctor fieri valet, *l.* 1. *ff. de auct. tut.* vbi plura Gothofredus: Clement. 2. *de rebus Eccles.* quam rationem ambitionis expressit Pontifex *in d. c. per nostras,* ibi: *Quia nullus ingerere se debet ecclesiasticæ prælationis officiis.* Quare iuxta hanc iuris dispositionem dixit Innocentius in præsenti, inter dantem, & accipientem debere dari distinctionem personarum, in eo videlicet casu, de quo agebatur, cùm in aliis actibus, vbi non datur hæc specialis ratio, non desideretur eadem distinctio personarum. An verò possit quis electioni de se factæ consentire, exposui *in cap. cùm in iure, de electione.*

TITVLVS VIII.

De concessione præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis.

CAPVT I.

Gelasius Papa *ad Romanos.*

QVi in viuorum sacerdotum loco ponuntur, hoc ipso sunt ab ecclesiastica communione pellendi, quo se passi sunt successores viuis sacerdotibus adhiberi.

NOTÆ

NOTÆ.

[a] *Gelasius.*] Ita etiam habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in eadem collectione, *sub tit. de ætat. & qualit. c.* 2. tribuitur textus hic Pelagio, sed malè; verus enim eius auctor est Gelasius I. *in epist.* 6. *ad Episcopos Dardaniæ*, vt refert Anselmus *lib.* 12. *q.* 69. & ex eo Antonius Augustinus *in epit. lib.* 4. *titul.* 24. *cap.* 6. vbi ita textum hunc compilauit: *Episcopi ab Acacio constituti hoc ipso secundum canones fuerant ab Ecclesiastica communione pellendi, quod se passi sunt successores viuis sacerdotibus adhiberi.* In quibus verbis nonnulla notanda sunt hucusque à repetétibus in præsenti omissa. Primò auctorem huius textus esse Sanctum Gelasium I. natione Afrum, qui Ecclesiam rexit ex anno 492. vsque ad annum 496. de quo plura retulit Carolus à Sancto Paulo in Biblioth. Pontif. *littera G. num.* 1. Secundò in præsenti textu Gelasium improbasse ordinationes Episcoporum factas ab Acacio, qui à Sede Apostolica damnatus fuerat, vt refert Baronius anno 493. Vnde non rectè repetentes hîc Gelasium generaliter acceperunt de quibuscunque sacerdotibus in locum viuorum constitutis, eorumque beneficia possidentibus; tantùm enim Gelasius agit de Episcopis ab Acacio constitutis, qui non solùm excommunicati erant, quia Acacio damnato communicauerant, verùm & quia passi fuerant in locum viuorum constitui, contra sacros Ecclesiæ canones, qui sub grauissimis pœnis prohibuerunt, ne viuente Episcopo alius in eius locum constitueretur: in quibus illud notandum est, dum de Episcopis agitur, eos appellari sacerdotes, vt in præsenti etiam fecit Gelasius; ita enim cautum legimus in Synodo 8. sub Hadriano, *act.* 5. ibi: *Ne temerè à mundana potestate ejiciatur legitimus Pontifex, & pro eo subrogetur alteri iniquè, & illegaliter.* Concilium Meldense *can.* 47. *Nemo viuente Episcopo Ecclesiam illius, aut res ad eam pertinentes inuadere, aut dominari præsumat.* Innocentius *epist. ad Clerum CP. In locum viuentium Episcoporum alij subrogantur*, &c. *Nunquam sanè Patres nostros talia ausos fuisse, sed potiùs vetuisse cognouimus, ne cui in locum viuentis per consecrationem alium substituendi sit potestas.* Et *cap. audiuimus* 3. *q.* 2. *cap. nulli, in princip. cap. si quis alio* 43. 7. *q.* 1. refert Antonius Aug. *dict. lib.* 4. *tit.* 24. Vnde præsens textus, & proximè relati tantùm de Episcopis exaudiendi sunt, non verò de aliis inferioribus Prælatis in locum viuorum constitutis. Quare autem depositionis pœna imponitur subrogato in locum Episcopi viuentis, non verò substituto in locum beneficiarij viui, exponit Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 7. *cap.* 3. quia videlicet inter Prælatum & Ecclesiam contrahitur matrimonium spirituale, non verò inter beneficiarium, & parochiam. Vnde adulterium spirituale videtur committi in subrogatione Episcopi in locum viuentis, & ita grauiori pœnâ illud puniendum erat, *cap. sicut vir* 11. *cap. sicut alterius* 39. 7. *q.* 1.

CAPVT II.

Ex Concilio [a] Lateransi.

NVlla [b] Ecclesiastica [c] ministeria, seu etiam beneficia, vel [d] Ecclesiæ alicui tribuantur, seu permittantur, antequam [e] vacent, ne desiderare quis mortem proximi videatur, in cuius locum, & beneficium se crediderit successurum. Cùm enim ipsis etiam Gentilium [f] legibus inueniatur inhibitum, turpe est, & diuini plenum animaduersione iudicij, vt locum in Ecclesia Dei futuræ successionis expectatio habeat, quam ipsi etiam Gentiles homines condemnare [g] curauerunt. Cùm verò præbendas Ecclesiasticas, seu quælibet officia in aliqua Ecclesia vacare contigerit, vel si etiam modò vacant, non [h] diu maneant in suspensione, sed infrà sex [i] menses personis, quæ dignè ministrare valeant, conferantur. Si autem Episcopus, vbi ad [l] eum spectat, conferre distulerit, per Capitulum ordinetur. Quod si ad Capitulum pertinuerit, & infra præscriptum terminum hoc non fecerit, Episcopus secundùm Deum hoc, & cum religiosorum virorum [k] consilio exequatur; aut si omnes fortè neglexerint, [l] Metropolitanus de ipsis secundùm Deum absque illorum contradictione disponet. Et quæ honestatis decorem deformant, & canonum probantur sanctionibus obuiare, penitus sunt euellenda, & falce Apostolici moderaminis resecanda. Vnde quia Ecclesiæ viuentibus personis aliis conferri non debent, consult. t. t. respondemus, vt si quas concessiones Ecclesiarum tui Episcopatus viuentibus personis factas esse constiterit, & super hoc ventum fuerit ad iudicium, eas auctoritate nostrâ in irritum reuoces, & friuolas, & vanas esse decernas.

NOTÆ.

[a] *Lateran.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & repetitur textus hic in ipso Concilio Lateran. celebrato sub Alexandro III. *cap.* 8. de quo Concilio nonnulla notaui *in cap. nulli* 27. *de rescriptis.*

[b] *Ministeria.*] Licèt ministeria nonnunquam accipiantur pro rebus spiritualibus, seu profanis, *cap.* 2. 11. *q.* 1. Concilium Arvernense *can.* 7. ibi: *Ne ad nuptiarum ornatum ministeria diuina præstentur, ne dum improborum contactu*

pompaque ſæcularis luxuriæ polluuntur, ad officium ſacri miniſterij videantur indigna. Extat apud Gratianum *in cap. nuptiarum 42. de conſecr. diſt. 1.* quomodo & miniſteriorum appellatio exaudienda de vaſis, pallis, ornamentiſque ſacris *in cap. non licet, 32. diſt.* Concilium Brachar. 3. *can. 2.* Tolet. 17. *can. 5.* in Pontificali Damaſi *in Sixto I. & Vrbano I.* vt etiam in iure ciuili miniſteria pro rebus, ſeruiſque ponuntur *in l. ſi ſeruus 27. §. ſi fornicarius, ff. ad leg. Aquil. l. obligatione 6. de pignor. l. quæſitum 12. §. idem Celſus 31. ff. de fundo inſtructo*: apud Sextum Aurel. Victor *in epiſt. de vita & moribus Imp.* vbi de Theodoſio, qui lege prohibuit miniſteria laſciua, pſaltriaſque comeſſationibus adhiberi. Tamen in præſenti miniſteria accipiuntur pro officiis, aut dignitatibus, quo in ſenſu accipiuntur miniſteria *in l. 1. ff. ad leg. Iul. repetund. l. 2. ff. de offic. Proconſ. l. 6. §. illicitas, ff. de offic. Præſidis, l. 1. ff. de ſeruis fugitiuis, l. 3. §. qui pecuniam, ff. de ſuſpect. tut. cap. multi 1. q. 1. cap. cùm in cunctis, §. inferiora, de elect. cap. Ioannes, de cleric. coniug. cap. cùm ſingula, §. prohibemus, de præbend. in 6. Clement. 1. de ſuppleud.*

2. [c] *Eccleſiaſtica.*] Vnde officia ſæcularia nondum vacantia, à Principe concedi, & promitti poſſe, docuerunt Alciatus *in l. vlt. num. 45.* & ibi Decius *num. 30. C. de pact.* Barboſa *in remiſ. ad ordin. Luſit. lib. 1. tit. 98.* Fontan. *deciſ. 24. & 23.* licèt ex ratione in præſenti adducta protrahant præſentem prohibitionem plures, quos refert, & ſequitur Solorzanus *tom. 2. de iure Indiarum, lib. 2. cap. 6. num. 3.* & *lib. 3. polit. cap. 7.*

3. [d] *Eccleſiæ.*] Id eſt, parochiæ, ſeu beneficia parochialia, quomodo Eccleſia accipitur in Concilio Metenſi *can. 11.* ibi: *Vnuſquiſque presbyter vnam ſolummodo habeat Eccleſiam.* Nannet. apud Burchardum *lib. 2. Decreti, cap. 26.* ibi: *Vt ſi quilibet presbyterorum defunctus fuerit, vicinus presbyter apud ſeniorem ſæcularem, nullâ precatione, vel xenio Eccleſiam illam obtineat.* Et *cap. Sanctorum, 70. diſt.*

4. [e] *Antequam vacent.*] Beneficia non vacantia dicuntur illa, quorum poſſeſſor certus extat & viuit; vacantia verò, quæ poſſeſſore carent, exemplo mulieris, quam vacantem conſultus appellat, quæ marito caret, *l. qui cœtu, §. qui vacantem, ff. ad leg. Iul. de vi*: veluti quando poſſeſſor deceſſit, vel ab hoſtibus captus eſt, *cap. 1. ne Sede vacante, cap. ſuſceptum, de reſcript. in 6. cap. quamuis 38. de præbend. eod. lib.* aut religionem profeſſus eſt, *cap. 4. de regul. lib. 6.* aut ſua ſponte beneficio ceſſit, *cap. final. de renunc.* aut vitio ſuo illud amiſit, veluti per aſſecutionem alterius beneficij incompatibilis, *cap. referente 7. cap. præterea, cap. de multa 28. de præbend.* aut ſi matrimonium contraxit, *cap. 1. & 3. de cleric. coniug.* aut ſi intra annum ad ſacerdotium non eſt promotus qui beneficium parochiale obtinuit, *cap. licèt canon, cap. ſtatutum 22. cap. cùm ex eo 34.* cum ſequenti, *de elect. lib. 6.* quos & alios vacationis modos proſequuntur latè P. Gregorius *de benef. cap. 38.* Garcia & alij, quos laudant Valenſis *de benef. lib. 2. tit. 23. & 24.* Dattis *de benef. ſect. vlt.*

5. [f] *Legibus Gentilium.*] *L. qui ſuperſtitis 44. l. neminem, ff. de acquir. hæredit. l. 1. ff. pro herede, l. 2. §. interdum, ff. de vulgar. l. licèt, C. de pact. l. ex eo, C. de inutilib. l. ſtipulatio 61. ff. de verb. oblig.* vbi apertè cauetur, pactum de hæreditate viuentis non valere; quod & latè illuſtraui *in cap. accepimus, de pactis.*

[g] *Gentiles condemnare curarunt.*] Quibus verbis innuitur, aliquando exemplo, & legibus Gentilium vtendum eſſe, quando iis coadiuuantur potiùs, quàm impugnantur ſacri canones, vt *in cap. vrgentis, de hæret. cap. ex antiquis, 54. diſt. cap. ſi ſæculi 12. q. 2. cap. nemo 32. q. 4. cap. iſta 33. q. 2. cap. 2. de noui oper. nunc.* & in præſenti caſu nec inter ipſos Gentiles licuit in cuiuſque viui Pontificatum alium conſtituere: quare Iulius Cæſar recuſauit Pontificatum Lepidi, eo viuente ſibi à populo oblatum, Diocaſius *libro 49.* 6.

[h] *Non diu.*] Verbum *diu*, aliquando biennium ſignificat, *l. cùm domini 56. ff. locati*: decennium *in l. 6. §. 3. ff. qui & à quibus*: quinquennium *in l. 3. §. 2. ff. de re milit.* modò quadraginta annos, *l. 2. de præſcript. 30.* modò breuius tempus, *l. 1. ff. de iure deliber.* & ex ſententia Ciceronis de ſenectute diuturnum ſignificat longum quoddam tempus, non certum, aut diffinitum, ſed pro rei conditione, cui iungitur, modò longius, modò breuius: notarunt Donellus *lib. 1. comment. cap. 10.* vbi Oſualdus *littera F,* Cuiacius *lib. 18. obſeru. cap. 28.* Duarenus *de legibus cap. 12.* Faber *in rational. ad legem de quibus, ff. de legib.* 7.

[i] *Sex menſes.*] Iulius Lauorus *variar. lucubr. tit. de elect. cap. 18.* exiſtimat menſes hos eſſe computandos ſecundùm ordinem Kalendarij, non autem per quatuor hebdomadas, nec per triginta dies, vt *in authent. iubemus, C. de iudic.* nec vt *in l. vbi lex, ff. de reg. iur.* vbi dies vnus & ſexaginta faciunt duos menſes: nec ex vno & triginta, vt *in l. final. §. 1. ff. de tempor. appel.* ſed ita putat menſem computandum eſſe, vt ſi prima die Ianuarij decedat Prælatus, prima die Februarij finiatur primus menſis; & ſic deinceps ſex menſes computantur. Nec obſtat textus *in cap. obeuntibus, 63. diſt. cap. ne pro defectu, de elect.* vbi trium menſium tempus tantùm ad eligendum conceditur: Ergo non ſex, vt in præſenti docetur. Nam diſcrimen adhibendum eſt inter dignitates maiores, in quibus vacatio diuturna Periculoſior eſt, & inter inferiora beneficia; nam ad maiores dignitates, de quibus *in dicto cap. obeuntibus, cap. ne pro defectu*, tres tantùm menſes ad eligendum competunt; ad minora verò, de quibus in præſenti, ſex menſes conceduntur. Nec huic diſtinctioni obſtat textus *in cap. cùm noſtris, hoc tit.* vbi cùm agatur de Præpoſitura, ſupponitur ſex menſes concedi ad eius prouiſionem. Quia vt notauit Cironius *in cap. 2. de elect. in 5. compil.* Præpoſitura illa non habetur pro prima Eccleſiæ dignitate; vnde ad eius electionem, vt in aliis inferioribus beneficiis, ſex menſes conceduntur. Sunt etiam aliæ breuiores deuolutiones in iure noſtro, vt *in cap. ſi pluribus, de elect. in 6. cap. final. de conſuet. eod. lib.* de quibus agit P. Gregorius *in cap. 8. de conſtit.* 8.

[j] *Vbi ad eum ſpectat.*] Sunt enim quædam beneficia quorum collatio ad Epiſcopum ſolum pertinet, alia ad Capitulum tantùm, alia denique, quæ ſimul, & coniunctim ſpectant ad Epiſcopum, & Capitulum, vt tradunt Petrus Gregorius *lib. 7. ſyntagm. cap. 9.* Garcia *de benef. 5. p. cap. 3. num. 28.* Zerola *in praxi, verbo Beneficia.* 9.

officia. Vnde in præsenti primò deciditur casus, in quo collatio tantùm spectat ad Episcopum; & docetur illo non eligente, ad Capitulum deuolui collationem. Garcia *de benef. p. 10. cap. 3. num. 33.* Duarenus *de sacris Eccles. lib. 5. cap. 5.* Duobus tamen in casibus deuolutio non fit ad Capitulum. Primus est quando collatio spectat ad Episcopum iure speciali, tunc enim deuolutio fit ad superiorem: Abbas in præsenti, *num. 8.* Rebuffus *in praxi, tit. de deuolut. num. 21.* Gemonius *de indultis, §. volumus, num. 56.* Secundus est, quando Episcopus immediatè paret Romano Pontifici, tunc enim deuolutio ad ipsum tantùm fit: Rebuffus suprà *num. 36.* Garcia *dicto cap. 3. num. 3.* Cùm verò ad Capitulum tantùm collatio spectat, eo negligente, ad Episcopum collatio deuoluitur. Et quamuis Episcopus tanquam Canonicus simul cum Capitulo negligens fuerit, nihilominus nisi id malitiosè fecerit, iure deuolutionis vti poterit, *cap. postulasti, §. nisi fortè, hoc titulo, l. 9. tit. 16. part. 1.* Si verò collatio ad Episcopum, & Capitulum simul spectet, illis negligentibus ad Metropolitanum collatio deuoluitur, *dict. cap. postulasti.*

[k] *Consilio.*] Quod conuenientiam Pontifex appellauit, *in cap. obeuntibus, 63. dist.* & eleganter, vt probat Iuretus *in not. ad epist. 220. Iuonis;* olim enim in electionibus Ecclesiasticis Episcoporum, vel inferiorum Prælatorum, immò & ipsius Romani Pontificis, collaudatio desiderabatur Religiosorum, *cap. in nomine, 24. dist. d. cap. obeuntibus, d. cap. ne pro defectu, de elect.* vt consilium præstarent, quod posteà abrogatum fuit adeò, vt nec Abbas admitteretur, nisi ratione priuilegij, *cap. Cumana, de elect.* aut consuetudinis, *cap. cum dilectus, de consuet.* docuit Barbosa *de potest. Episcop. tit. 1. cap. 3. num. 13.*

[l] *Metropolitanus.*] Et si ipse negligens fuerit, ad Primatem, vel Pontificem collatio deuoluitur, *cap. cum accessissent, de constit. cap. cùm nostris, cap. postulasti, hoc tit. cap. finali, de supplend. neglig.*

COMMENTARIUM.

10. Conclusio traditur, et probatur. Textus hic duas continet partes: in prima prohibetur, ne beneficia promittantur antequam vacent: in secunda agitur de iure conferendi beneficia vacantia propter negligentiam eius, cui illud ius proximè competit: hanc exposui *in cap. 3. & 4. de supplend. neglig.* ex prima autem sequens deducitur assertio: *Beneficia nondum vacantia concedi, aut promitti non debent.* Probant eam textus *in cap. audiamus 3. q. 2. cap. non furem, cum aliis, 7. q. 1. cap. si quis Papa, 78. dist. cap. deliberatione, §. prohibemus, de offic. deleg. in 6. cap. 2. hoc tit. cap. illud, de iurepatron. cap. venerabili, §. finali, de prebend. cap. bona 36. de elect. cap. consultationibus, de donat.* Iulius I. *epist. 2,* Damasus *epist. 1. ad Paulinum,* Concilium Frisingense anno 1440. *can. 8. Ne per receptionem Canonicorum prabendis non vacantibus aliena mortis votum turpiter ingeratur, statuimus, vt de catero nullus recipiatur in Canonicum Ecclesia nostra Cathedralis, nisi vacauerit prabenda.* Coloniense anno 1536. *can. 5. Cum olim conciliari institutione vetitum sit, ne vlla Ecclesiastica ministeria, seu beneficia promittantur prius quàm vacent,* &c. Innocentius III. *lib. 1. epist. apud Sirletum fol. 84.* vbi Abbati S. Dionysij scribit. Alia iuris testimonia congerunt Antonius Augustinus *in epit. lib. 4. tit. 24.* & *lib. 15. tit. 10.* Crespetius *in summa, verbo Beneficia.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, Corras. *de sacerd. p. 1. cap. 7.* Quintanadueñas *lib. 1. Eccles. cap. 8.* Petrus Gregorius *lib. 17. syntag. cap. 12.* & *lib. 1. partis. tit. 28. cap. 3.* Vighelius *in methodo iuris can. fol. 290. & 291.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 33.* Coruinus *lib. 2. aphorism. tit. 19.* Fragoso *p. 2. de regim. disput. 20. §. 5.* Barbosa *lib. 3. iuris Eccles. cap. 13. num. 119.* Acuña *in cap. nullus, 79. dist.* Valensis *lib. 1. de benef. tit. 22.* Dartis *de benef. sect. 5. cap. 1.* Solorzanus *tom. 2. lib. 2. cap. 6. num. 2.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione. Si beneficia nondum vacantia conferri aut promitti non possent, sequeretur quod Episcopi non possent beneficia viuis eorum possessoribus vnire alteri Ecclesiæ, Collegio, aut Capitulo: sed sic est, quod possunt similes vniones facere, *cap. consultationibus, de donat. cap. cùm venissent,* & ibi Glossa verbo *Retinebat, de restit. spol. Clement. vnic. de rebus Eccles.* Igitur quia beneficia nondum vacantia conferri possunt. Augetur primò hæc difficultas ex eo, quia æqualis ratio militat si beneficium viuentis conferatur, ac si beneficium promittatur cùm facultas se obtulerit; siquidem qui gratiam hanc assequitur, facilè in votum captandæ mortis alienæ incidet: sed beneficium promitti potest cùm facultas se obtulerit, *cap. accedens, hoc tit.* igitur quia beneficium nondum vacans promitti potest. Augetur secundò hæc difficultas, nam si beneficium nondum vacans promitti non possit expresè, nec etiam tacitè, cùm eo casu etiam detur occasio captandæ mortis alienæ: sed tacitè nondum beneficium vacans promittitur cùm quis recipitur in Canonicum absque præbenda; nam præcisè præbenda proximè vacatura illi debetur, *cap. cùm M. de constit. cap. relatum, cap. dilectus, de prabend. cap. si postquam 13. eod. tit. in 6.* & certò scit Canonicus ita receptus præbendam proximè vacaturam illi deberi, vnde facilè habebit votum captandæ mortis alienæ: & nihilominus talis receptio in Canonicum sine præbenda sub spe futuræ vacationis licita est: ergo quia beneficium nondum vacans promitti potest. Fulcitur tertiò hæc difficultas *ex cap. proposuit 4. cap. constitutus 11. hoc titulo, cap. ex parte 12. de offic. deleg. cap. 2. de prabend. in 6.* in quibus disertè docetur, validè, & licitè posse beneficia vacatura promitti. Igitur non rectè in præsenti statuitur beneficia nondum vacantia promitti non posse. 11. Impugnatur tradita assertio.

Quâ difficultate, ita fulcitâ non obstante, vera est præsens Concilij Lateran. constitutio, cuius illa ratio in præsenti commendatur, quia beneficij nondum vacantis collatio, seu promissio inducit votum captandæ mortis alienæ, *cap. 2. cap. non captanda 3. hoc tit. in 6.* quare & iure ciuili pacta futuræ successionis, tanquam nefariæ spei improbantur, *l. vlt. C. de pactis, l. de fideicommiss. C. de transact. l. 2. §. vlt. ff. de his quib. vt indig. l. quidam 30. §. vlt. ff. de donat.* Vnde etiam tractatus deliberatiuus de futura electione non valet antequam beneficium vacet, *cap. bona 36. de elect. cap. nullus, 79. dist.* 12. Traditur ratio decidendi.

cui

cui rationi & aliæ adiungi possunt ; nam sicut in matrimonio mulier plures viros habere nequit, ita nec Ecclesia plures Prælatos, *cap. sicut* 11. 7. *q.* 1. *cap. cùm non ignores* 15. *de præbend.* & sicut non potest quis habere eam vxorem, quam viuente eius marito superinduxit, *cap.* 1. *cap. penult. de eo qui duxit in matrim. quam polluit :* ita nec Ecclesiam, quam viuente eius Prælato obtinuit. Accedit, nam sicut obligatio realis non consistit in re aliena, *l.* 2. *l. aliena* 20. *ff. de pignor. l.* 1. *ff. de pignorib. l.* 1. *& per totum. C. si aliena res :* ita nec beneficium viuentis dari, aut efficaciter promitti potest. Ex qua prohibitione prodierunt duæ regulæ Cancellariæ, quarum prior concepta fuit contra impetrantes beneficia viuentium, & est in ordine 21. quâ cauetur, quod si quis impetrauerit rescriptum, vt sibi prouideatur de beneficio, tanquam per obitum alicuius tunc viuentis vacante, etiamsi postea per obitum vacet, prouisio virtute talis rescripti nullius momenti sit, quam exponunt Mandosius *ibi*, Petrus Gregorius *de benefic. cap.* 32. *num.* 2. Altera regula est 30. in ordine, quæ vocatur de Verosimili notitia, eaque cauetur, impetrationem beneficij per obitum vacantis irritam esse, nisi congruum tempus præcesserit, intra quod verosimilis notitia obitus peruenire ad Pontificem potuerit. Rectè ergo in præsenti prohibetur beneficia nondum vacantia conferri, aut promitti : quod & retrò variis Ecclesiæ legibus cautum fuerat, vt constat ex congestis ab Antonio Augustino *in epitom. lib.* 4. *tit.* 24. quibus etiam qui in locum viuentis se institui passus erat, priuatione communionis, depositione, & aliis pœnis coercebatur, *cap. in primis* 1. *q.* 1. *cap. audiuimus* 3. *q.* 2. *cap. non furem* 7. *q.* 1. *cap.* 1. *hoc tit.* Adeoque verum est, beneficia nondum vacantia promitti non posse, vt nec iuramento talis promissio firmari possit, vt docent plures, quos refert & sequitur Sanchez *lib.* 7. *summa, cap.* 2. *num.* 33. nec consuetudine etiam immemoriali contrarium introduci potest, vt docent Garcia *de benef. p.* 10. *cap.* 1. *num.* 4. Cabedo *de patronatu cap.* 14. Barbosa *in remis. ad ordinat. Lusit. lib.* 1. *tit.* 98. Solorzanus *dict. tom.* 2, *lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 3. Phebo *decis.* 2. *num.* 2. qui latè explicant praxim huius Regni, iuxta quam Magnus noster Monarcha consueuit commendas nondum vacantes promittere, & assignare.

13. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa ; nam licèt ordinarij collatores non possint beneficia nondum vacantia promittere, possunt tamen vnire loco Religioso, vel monasterio, *d. cap. cùm venissent, cap. consultationibus :* tum ex eo, quia ratio captandæ mortis alienæ cessat eo casu ; siquidem negligitur, quod communiter possidetur, *l.* 2. *C. quando, & quomodo quarta pars ;* & quod collegio datur, nemini datur, *cap. Episcopus,* 6. *qui manumittitur* 12. *q.* 2. docuit Garcia *de benef. p.* 10. *cap.* 1. *num.* 29. tum etiam quia per vnionem non fit viuenti præiudicium, sicut per impetrationem : & licèt qualisqualis occasio captandæ mortis daretur propter maius bonum, quod ex tali vnione prouenit, contemnenda est. Nec huic solutioni obstat textus *in cap. illud* 8. *de iurepatron.* vbi refertur, laicum contulisse Ecclesiam nondum vacantem loco Religioso ; & tamen disertè docetur collationem ideò fuisse irritam, quia Ecclesia nondum vacauerat. Nam responderur cum Panormitano *ibi, num.* 7. Thom. Sanchez *lib.* 7. *in Decal. cap.* 29. in specie illius textus laicum voluisse conferre Ecclesiam illam nondum vacantem, vt ex tunc valeret in præiudicium Rectoris viuentis ; diuersum tamen eueniret, si intenderet sine præiudicio Rectoris ita beneficium conferre, vt à die vacationis monasterium illo frueretur ; tunc enim talis collatio cum Episcopi consensu facta valeret, vt constat *ex dicto cap. consultationibus, de donat. cap. si Episcopus* 73. 12. *q.* 2. *cap. penult. de Eccles. ædif.* hodie tamen ex noua Concilij Trident. dispositione *sess.* 24. *de reform. cap.* 18. non potest beneficium vniri monasterio, aut simili loco, nisi auctoritate Rom. Pontificis : explicant Moneta *de commut. cap.* 11. *num.* 99. Garcia *ibi.* Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis ; nam licèt non possint inferiores Prælati expressè promittere beneficia nondum vacantia, tamen possunt Canonicos recipere in fratres, etsi illis per consequens debeatur præbenda proximè vacatura. Ratio est, quia prohibitio præsentis textus tantùm locum obtinet in promissionibus factis ab homine, non verò à lege. Planè promissio, quæ fit recepto in Canonicum, magis censeri debet facta ab homine, quàm à lege ; in qua specie explicandi sunt textus *in dicto cap. relatum, cap. cum super, hoc tit. cap. ex diligentia, de iurepatron.* latè probaui *in dicto cap. relatum*, vbi exposui textus *in cap. dilectus* 19. *cap. tua* 20. *cap. dilectus* 25. *de præbend.* Nec obstat augmentum deductum *ex dicto cap. accedens, hoc tit.* nam licèt beneficium viuentis promitti non possit, tamen generaliter & indistinctè beneficium ita promitti potest quamprimùm occasio collationis se obtulerit, quia præcisè tunc non expectatur alicuius mors, cùm aliis pluribus modis beneficium vacare contingat. Nec tandem obstant textus *in dicto cap. ex parte* 12. *cap. proposuisti, hoc tit.* in quibus proponitur nobilis exceptio præsentis regulæ ; nam licèt inferioribus Prælatis non liceat beneficia vacatura promittere, adeo vt nec Legato id liceat, *cap. dilectus* 25. *de præbend.* hoc tamen non procedit in Romano Pontifice, qui propter eius supremam auctoritatem, & plenissimam in beneficialibus distributionem potest beneficia nondum vacantia promittere, & in eis ius expectatiuæ conferre, *cap. eam te* 7. *cap. constitutus* 19. *cap. mandato* 38. *cap. in litteris* 39. *cum seq. de præscript.* Quâ ratione etiam beneficium litigiosum, quod conferri non potest, *cap.* 2. *vt lit. pend. lib.* 6. vtiliter Pontifex confert. *Clement.* 1. *in fine, eod. tit.* & cùm beneficium sui naturâ conferri debeat in perpetuum, *cap. Sanctorum,* 70. *dist. cap. vnic. de capel. monach. in* 6. ad tempus Pontifex rectè conferre potest, *cap. si gratiosè, de rescript. in* 6. docent Duarenus *lib.* 6. *de sacris Eccles. cap.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 1. *de rescript. cap.* 6. Cabedus *de patron. cap.* 15. *num.* 6. Azor 2. *tom. instit. lib.* 6. *cap.* 32. Sed cùm æquius sit, Pontificem non imperio tantùm, sed etiam exemplo cæteros Episcopos in officio continere, inde prouenit vt plenissima potestas, quam in causis beneficialibus Pontificem habere docetur *in d. cap.* 2. *de præbend. in* 6. non pro libito suæ voluntatis, sed secundùm iustitiam, & æquitatem exercenda sit, argumento legis 14. *tit.* 5. *partit.* 2. iunctis traditis à Pinel. *in rubric. C. de rescind. vendit.* 1. *p. cap.* 2. *à num.* 29. faciunt

textus

textus *in l.venditor*, §. 1. *ff. commun. prædior. l.* 2. *& vlt. C. ex quibus causis seru.* Illustrat Sanchez *lib.* 2. *de matrim. disput.* 13. *num.* 3. quare hodie sublatæ sunt huiusmodi litteræ expectatiuæ, Concilium Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 19. ex ratione adducta in præsenti, videlicet ne detur votum captandæ mortis alienæ.

14. EXPONITVR CAP. DILECTVS. DE IVREPATRON. Suprà traditæ assertioni primò opponi potest textus *in cap. dilectus* 21. *de iurepatron.* vbi docetur reseruationem præbendæ proximè vacaturæ factam à Legato à latere, vtilem & ratam esse: igitur idem dicendum est in promissione beneficij non vacantis, cùm reseruatio, præsertim in commodum certæ personæ, promissionis vim obtineat. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, magnum discrimen versari inter promissionem, & reseruationem præbendæ vacaturæ; nam licèt Legatus à latere promittere non possit beneficium vacaturum, *dict. cap. dilectus, de prabend.* tamen potest reseruare collationem præbendæ vacaturæ regulariter, exceptis casibus, de quibus *in cap. sequenti, cap. dilecti* 4. *de offic. Legat. lib.* 6. docent Glossa, Zabarel. & Hostiens. *in dicto cap. cùm dilectus*, plures relati à Garcia *de benef.* 5. *p. cap.* 3. *à num.* 35. cuius discriminis ratio ex eo prouenit, quia cùm per promissionem, & collationem beneficij vacaturi acquiratur ius prouiso, timeri quidem potest occasio, seu votum captandæ mortis alienæ, quod non ita contingit in reseruatione, in qua cùm nullum ius acquiratur ei, pro quo reseruatio fit, inde cessante hoc periculo captandæ mortis, cessat præsens prohibitio: & licèt in reseruatione speciali, quia tacitè continetur promissio ei pro quo reseruatur, & ita timeri possit prædictum votum captandæ mortis; tamen cùm per eam reseruationem Legatus non maneat obstrictus, ita vt alteri beneficium conferre non possit, cùm mutare voluntatem valeat, *ex l.* 3. *l. quæsitum* 8. *ff. de seruis export. l.* 3. *ff. qui sine manumis.* ideo in huiusmodi reseruatione cessat præsens prohibitio, *cap. si Apostolica, de præbend. in* 6. Nec huic interpretationi obstat textus *in cap. constitutus, hoc tit.* cuius interpretationem in eius commentario dabimus.

15. EXPONITVR CAP. TANTA, DE EXCESS. PRÆLAT. Secundò opponi potest textus *in cap. tanta, de excess. Prælat.* vbi cùm beneficium viuentis promissum esset, talis promissio per sententiam specialem irritatur: igitur quia à principio valuit. Cui difficultati respondendum est, tantùm de facto pronunciatum fuisse in eius textus specie, promissionem beneficij non vacantis non valuisse, non quia de iure necessaria esset talis pronunciatio.

16. EXPONITVR TEXTVS IN CAP. AD AVRES, DE RESCRIPT. Tandem opponi potest textus *in cap. ad aures, de rescriptis*, in illis verbis: *Pauperes clericos super minoribus beneficiis inquietent*; vbi docetur, concessionem factam beneficij non vacantis non valere ea ratione, quia qui litteras impetrauit, tacuit se dignitatem habere: igitur si id exprimeret, valeret vtique collatio beneficij viuentis. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu collationem beneficij non vacantis sustineri non potuisse cessante obreptionis vitio, quia Romanus Pontifex, vt suprà dixi, beneficia etiam nondum vacantia promittere potest.

CAPVT III.

Idem [a] *Eboracensi.*

RElatum est auribus nostris, quod cùm quidam clerici in beneficiis ecclesiasticis C. vel CC. [b] marcharum redditus possidentes, & proponentes primas vacantes Ecclesias à monachis, vel Canonicis, aut aliis iuspatronatus habentibus, sibi fuisse promissas, ne in illis cùm vacant, instituantur alij, vocem appellationis emittunt, vt interim arte aliqua valeant propositum suum adimplere. Quia igitur consulis, an à diœcesano Episcopo huiusmodi appellationi sit deferendum, præsentibus litteris respondemus, quòd cùm in Lateranensi Concilio promissiones factæ de Ecclesiis non vacantibus sint cassatæ prætextu appellationis eorum, qui iam dictis promissionibus nituntur, omitti non debet, quin Ecclesiæ cùm vacauerint, personis idoneis ordinentur.

NOTÆ.

1. [a] EBoracensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. de appellat. cap.* 39. & post Concilium Lateran. *p.* 47. ex quibus codicibus ita restituo litteram huius textus. De Ecclesia Eborac. nonnulla notaui *in cap.* 4. *de rescript.*

[b] *Marcharum.*] Earum valorem iam explicaui *in cap.* 4. *de pactis.*

COMMENTARIVM.

2. CVm prioribus Ecclesiæ constitutionibus illud tantùm cautum esset, ne quis in viuorum sacerdotum locum constitui posset, idque appositâ pœnâ priuationis Ecclesiasticæ communionis, vt constat *ex cap.* 1. iunctis ibi congestis, *hoc titulo*; illud eueniebat, vt si in viuentis locum quis minimè poneretur, licitè ei ecclesiastica beneficia post mortem possessorum promitterentur, quasi in tempus habile, argumento legis *in tempus, ff. de hared. instit.* Sed quia similes promissiones occasiones præstabant captandæ mortis alienæ, ideo in Lateranensi Concilio relato in capite antecedenti statutum fuit, ne Ecclesiastica beneficia promittantur antequam vacent: quam Concilij constitutionem Alexander III. & eius successores ad varios casus protraxerunt. Primò ad Patronos, ita

ita vt præsentare non possint aliquem ad beneficium antequam vacet, in præsenti, & in cap. ex tenore 13. cap. final. hoc tit. Vnde in præsenti docetur, appellationi interpositæ ab his, quibus beneficia promissa erant antequam vacarent, ne alij instituerentur, non esse deferendum; quia licèt appellationi rectè interpositæ ab electione, seu collatione sit deferendum, cap. 1. de his qui fiunt à maiori, cap. 2. de elect. lib. 6. tamen quia appellatio, de qua in præsenti, interposita fuit contra statuta iuris canonici, & ita per eam impediri non poterat executio earundem constitutionum, ideo tanquam friuola & iniusta, iurique contraria rejicitur, iuxta dicta in cap. 28. de appellat.

CAPVT IV.

Innoc. *Præposito N. Decan. & Capit.* [a] *Cameracensi.*

PRoposuit nobis dilectus filius Theobaldus presbyter, quod cùm bonæ memoriæ C. Papa prædecessor noster, post preces, quas vobis pro receptione ipsius in fratrem, & assignatione præbendæ ad donationem vestram spectantis in Ecclesia vestra proximo vacaturæ, eidem faciendà porrexerat, mandatum vobis Apost. destinasset, & bonæ memoriæ N. Decan. Rhemen. executorem concessisset eidem, Decanus ipse vos in executione mandati Apost. contumaces inueniens, & rebelles, ipsum de præbenda primò vacatura in Ecclesia vestra, quæ ad donationem Capituli pertinet, auctoritate Apost. inuestiuit: vobis præcipiens, vt eum in Canonicum recipientes, & fratrem, ipsi stallum in choro, & locum in Capitulo conferretis, Ecclesiarum vobis introitu interdicto, si quod mandabat, differretis infra triduum adimplere. Vos autem nec mandatum eius exequi voluistis, nec ab Ecclesiarum cessastis ingressu; immò potiùs in elusionem mandati Apost. causâ diffugij ad eundem Decanum appellastis: & cùm ipse Decanus morte præuentus in negotio ipso vlteriùs non potuisset procedere, & præbenda, quæ ad donationem vestram spectabat in Ecclesia Cameracen. vacasset, eam alij assignastis, in eundem presbyterum excommunicationis sententiam promulgantes, quia litteras eiusdem Decani sibi in testimonium reseruauit. Cùm autem propter hoc idem presbyter ad eiusdem prædecessoris nostri præsentiam accessisset, sicut ex litteris eius nobis innotuit, ipse quod ab eodem Decano factum fuerat, ratum volens haberi, collationem præbendæ factam à vobis penitus irritauit, & eundem presbyterum ab excommunicationis vinculo absolutum, de ipsa manu propria per [b] annulum inuestiuit. Licèt autem intentionis nostræ non sit inuestituras de [c] vacaturis factas, contra Canonum instituta ratas habere, qui secundùm plenitudinem potestatis de iure possumus supra ius [d] dispensare; attendentes tamen quod idem presbyter non de vacatura, sed de vacante per prædecessorem nostrum fuerat inuestitus, vtpote quæ post cassationem concessionis à vobis factæ intelligebatur vacare, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quatenus amoto ab eadem præbenda quolibet detentore, eam ipsi T. omni dilatione, excusatione, & app. postpositis conferatis, & permittatis ab ipso pacifice possideri, ei stallum in choro, & locum in Capitulo cum plenitudine honoris Canonici assignantes, alioquin noueritis nos venerabili fratri nostro N. Catalaunien. Episcopo dedisse firmiter in mandatis, vt ipse id auctoritate Apost. exequatur, contradictores eccl. censurâ, cessante appellatione percellens, si vos super executione mandati nostri desides fueritis, vel remissi. Nos enim nolumus pati repulsam, qui prompti sumus omnem inobedientiam secundùm Apost. verbum vlcisci: nullis litteris, &c. harum tenore tacito, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum.

NOTÆ.

1. [a] *CAmeracensi.*] Ita etiam legitur *in cap.* 1. *hoc tit. in* 3. *collect.* & in epistolis ipsius Innocentij III. editis, & emendatis à Cardinale Guillel. Sirleto, *fol.* 61. ex quibus ita restituo integram huius textus, cui coniungendæ sunt aliæ duæ epistolæ ipsius Innocentij III. in quibus exitus huius controuersiæ refertur, quæ reperiuntur apud ipsum Cardinalem Sirletum *fol.* 501. in hæc verba: [Ne fiant controuersiæ litigantium immortales, si sopitæ iudicio quæstiones in antiquæ contentionis scrupulum reducantur: sententias per fratres nostros ex delegatione nostra canonicè promulgatas, Apostolicæ confirmationis præsidio consueuimus roborare, ne si pateret patibus à lata sententia resiliendi facultas, non litigantes litigia, sed litigia potiùs fugerent litigantes, dum non nisi eis expirantibus expirarent. Sanè cùm inter te, & dilectum filium I. Presbyt. de Landreceis super præbenda Cameracensis Ecclesiæ, de qua te felicis recordationis Cœlestinus Papa prædecessor noster, post preces, & mandatum dilectis filiis

filiis Capituli Cameracensis porrectas, & executorem tibi ab ipso concessum, cassata collatione ipsius præbendæ dicto presb. facta per Capitulum Camerac. sicut ex litteris eius accepimus, curauerat inuestire, & super qua idem presbyter eam sibi asserens canonicè fuisse collatam, ad venerabilem fratrem nostrum Episcopum, & dilectos filios Decanum, & Cantorem Attrebaten. commissionis litteras impetrarat, qui eum postquam iter aggressus fueras ad Sedem Apostolicam veniendi, causâ rei seruandæ in possessionem miserunt, quæstio verteretur, nos tibi, & dilecto filio G. procuratori presbyteri memorati, constitutis in præsentia nostra, dilectum filium Hugonem tituli Sancti Martini Presbyterum Cardin. concessimus auditorem. Coram quo cùm super causa ipsa fuisset diutius disceptatum, ipse tenore litterarum inspecto, quas prædecessor ipse noster pro te Cameracensi Capitulo, & bonæ memoriæ Decano Rhemen. transmiserat; & earum etiam, quas nos circa nostræ promotionis initia, venerabili fratri nostro Catalaunien. Episcopo miseramus: intellecto etiam ex litteris eiusdem Episcopi, qualiter de mandato nostro in tantum processerat, quod à Capitulo fueras receptus in fratrem, & in corporalem ipsius præbendæ possessionem inductus: inspectis insuper litteris, quas dictus presb. ad memoratos Episcopum, & Decanum, & Cantorem Attrebaten. à Sede Apostolica impetrarat, & totius causæ meritis, rationibus, & allegationibus intellectis, auctoritate nostrâ, de consilio venerabilis fratris nostri N. Albanen. Episcopi, & dilectorum filiorum G. tituli sanctæ Mariæ trans Tyberim, & S. tit. sanctæ Praxedis Presb. (Cardinalium formauit sententiam, & nobis priùs retulit, quàm proferret, ac postmodùm formatam, & expositam nobis sententiam de mandato nostro promulgans, super eadem præbenda silentium imposuit presbytero memorato, & procuratori eiusdem: & eam tibi per sententiam diffinitiuam adiudicare curauit. Nos igitur sententiam ipsam, sicut per eundem Cardin. de mandato nostro lata est, auct. Apost. confirmamus, & præsentis scripti paginâ communimus. Nulli ergo, &c. Datum Lateran. viij. Kal. Maij.] Et eodem folio ibi: [Cùm inter dilectos filios Theobaldum Canonicum vestrum, & I. presb. de Landreceis, &c. (ferè in eundem modum vt suprà, vsque ad verbum *curauit.*) Quam nos postmodum, sicut per eundem Card. de mandato nostro lata fuerat, auctoritatè) curauimus Apostolica confirmare. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta districtè præcipiendo mandamus, quatenus sententiam ipsam studeatis inuiolabiliter obseruare. Alioquin noueritis nos venerab. fratri nostro Catalaunien. Episcopo districtiùs iniunxisse, vt eam faciat per censuram Ecclesiasticam appellatione remotâ inviolabiliter obseruari: contradictores, tam vos, quàm alios, eadem districtione compescens. Nullis litteris obstantibus, latæ sententiæ, & confirmationis nostræ tenore tacito, &c. Datum, vt suprà.]

2. [b] *Annulum inuestiuit.*] Quæ est propria forma institutionis in dignitatibus & beneficiis Ecclesiasticis; nam sicut in sæcularibus per certa symbola fit institutio, veluti per sceptrum, gladium, vexillum, & similia, vt probat Altesserra *de feudis cap.* 7. ita etiam in Ecclesiasticis inuestitura datur per annulum, baculum, librum, sigillum, vel funem campanæ. D. Bernardus *sermone de Cœna Domini, & de Baptista*, ibi: *Sicut enim in exterioribus diuersa sunt signa, & variæ sunt inuestituræ, secundùm ea de quibus inuestimur, verbi gratiâ, inuestitur Canonicus per librum, Abbas per Baculum, Episcopus per Baculum & Annulum simul.* Iuo Carnot. *epist.* 60. & 182. ibi: *Nuper in Capitulo nostro quædam officia secundum Ecclesiæ consuetudinem dispensarem, & porrecto libro inuestituram subdecanæ Fulconi clerico strenuo, & in agendis causis Ecclesiasticis valdè necessario facere vellem.* Et *epist.* 286. *Et per librum ipsam Ecclesiam fratri Guillelmo Beccensi Abbati dedimus.* Inuestituræ per sigillum mentio fit *in cap. vt nostrum, de appellat.* De inuestitura per funem campanæ agit Innocentius *lib.* 2. *epist.* 335. ibi: *Exinde ad Ecclesiam pariter accedentibus, Episcopus in sede Abbatis illum constituens, per funem campanæ, sicut moris est, inuestiuit.* Illustrant Bosquetus *ad Innoc. lib.* 1. *regestr.* 14. *epist.* 87. Altesserra *dicto cap.* 7. Illud summè notandum est, inuestituram non transferre possessionem, sed tribuere ius apprehendendi eam; vnde Ioannes VIII. *in cap. visis* 16. *q.* 2. ait, maius fuisse possessionem dare, quàm inuestituram concedere: & Guillelmus Tyrius *lib.* 13. *de bello sacro, cap. vlt.* ait: *Sed statim prædictarum vrbium cum omnibus pertinentiis earum, D. Imperator inuestituram ei concessit, spondens firmissimè, quod æstate proximè futura eas auctore Domino comprehensas corporaliter tradat.*

[c] *De vacaturis.*] Quas gratias expectatiuas Pontificem facere posse, iam suprà probaui *in cap.* 2.

[d] *Supra ius dispensare.*] Positiuum videlicet, nam in iure diuino verè, & strictè nemo dispensare potest. D. Thomas 2. 2. *q.* 88. *art.* 10. *ad* 3. & 1. 2. *q.* 97. *artic.* 4. *ad* 3. & *quodlibet.* 4. *art.* 13. quem sequuntur communiter Theologi ita accipientes textus *in cap. sunt quidam, cap. contra statuta, cap. omne quod* 25. *q.* 1. *cap. final.* 14. *dist.* Cùm enim Pontifex sit supra omne ius positiuum, in eo rectè dispensare valebit, vt probant latè Basilius *de matrim. lib.* 8. *cap.* 3. Diana *tom.* 8. *tract.* 1. *resol.* 3. Morla *in empor.* 1. *p. tit. de legibus, q.* 3. quod præcipuè in legibus Ecclesiasticis circa beneficia editis procedit, in quibus iuxta Canonistarum sententiam Pontifex plenè Dominus est, *cap.* 2. *de præbend. in* 6. *cap. inter, de fide instrum. Clement.* 1. *vt lite pendente*; licèt Theologi illum tantùm administratorem esse doceant, vt refert Diana *p.* 11. *tract.* 3. *resol.* 14. non tamen licèt dominus sit, & possit veros possessores beneficiis priuare, eaque illis viuentibus aliis conferre, hoc vnquam facit, quia sanctus est, *cap.* 1. 70. *dist.* & omnes in iure, iustitiaque confouet, *cap. licèt, de ætate & qualit.* suum cuique seruari desiderans, *cap. fuit semper* 9. *q.* 3. & eo sensu in præsenti textu collationem præbendæ vacaturæ improbat Innocentius III.

CAPVT V.

Idem [a] *P. sanctæ Mariæ in Via-Lata, Diac. Card. Apostolicæ Sedis Legato.*

QVia diuersitatem corporum diuersitas sæpe sequitur animorum, ne plenitudo Ecclesiasticæ iurisdictionis in plures dispensata vilesceret, sed in vno potiùs collata vigeret, Apostolicæ Sedis Dominus in B. Petro vniuersarum Ecclesiarum, & cunctorum Christi fidelium magisterium contulit, & primatum: quæ retentâ sibi plenitudine potestatis, ad implendum laudabiliùs officium pastorale, quod omnibus eam constituit debitricem, multos in partem solicitudinis euocauit, sic suum dispensans onus, & honorem in alios, vt nihil suo iuri subtraheret, nec iurisdictionem suam in aliquo minoraret. Cùm autem ex susceptæ auctoritatis officio singulis tanquam singulorum mater iusta petentibus, iustitiam nec possit, nec debeat denegare, cùm iustitia, & iudicium sit [b] præparatio sedis eius: nos qui ad eius regimen sumus (licet insufficientes) assumpti, Fratribus, & Coepiscopis nostris ad nos clamantibus non possumus in iustitia non adesse, aut quod iustè postulauerint, non audire: ne si forsan circa exhibendam eis iustitiam fuerimus inuenti remissi, ipsi quoque negligentes inueniantur in reddendis iuribus subditorum, & commissam sibi nostræ solicitudinis partem minùs laudabiliter exequantur, si (quod absit) nos viderint, vel declinare à iure, vel non audire iustitiam postulantes. Hac autem ratione diligenter inducti, venientem ad Apostolicam Sedem vener. fratrem nostr. G. [c] Eboracen. Archiepisc. benignè recepimus, & multiplices eius curauimus querelas audire. Conquerebatur autem inter cætera, quòd cùm ad eum in Eboracen. Ecclesia, & in aliis Ecclesiis suis collatio pertineat præbendarum, tempore suspensionis ipsius, & postmodùm etiam quidam se præter eius auctoritatem in ipsas intruserant; & in hoc & aliis iuris ei non modicùm denegarant. Quidam etiam in quasdam Abbatias diœcesis Eboracen. post interpositam ad nos appellationem irrepserant, qui ab eo nec confirmationis munus, nec benedictionis [d] gratiam postularunt. Volentes igitur eidem Archiepiscopo per tuæ solicitudinis industriam prouideri, de fratrum nostrorum consilio discretioni tuæ per Apostolica scripta districtè præcipiendo mandamus, quatenus eos, qui præbendas, vel dignitates Eboracen. Ecclesiæ, vel aliarum Ecclesiarum ad donationem eius spectantes, præter auctoritatem acceperunt ipsius, ad eas resignandas moneas diligentiùs, & inducas, cùm eas non possint saluâ conscientiâ detinere. Quod si monitis tuis acquiescere fortè noluerint, eos ad id per excommunicationis sententiam, & subtractionem aliorum beneficiorum suorum, non obstante confirmatione à Sede Apostolica obtentâ sub forma [e] communi, quæ confirmat beneficia, & præbendas, sicut iustè, ac pacificè possidentur, appellatione remotâ compellas: nisi forsan aliqui præbendas ipsas vel speciali mandato Apostolicæ Sedis, vel auctoritate [f] Lateran. Concilij ab Eboracen. Capitulo sint adepti: sic tamen, vt [g] tempus suspensionis in sex mensibus nullatenus computetur, cùm illa Lateran. Concilij constitutio contra negligentes tantùm, & desides fuerit promulgata, & tunc si voluerit, non tamen valuerit Archiep. ipse in conferendis præbendis vti propria potestate, à qua etsi fuerit suâ culpâ suspensus, non tamen ad ipsum Capitulum ex illa culpa præbendarum erat donatio deuoluta, sed ad illum tempore suspensionis ipsius præbendarum donatio pertinebat: qui [h] præter eius negligentiam, & desidiam poterat præbendas donare. Tempus etiam quo ad Apostolicam Sedem accessit, apud illam permansit, vel recessit ab ipsa, infra sex menses nullatenus computetur. Semestre quoque tempus non à tempore vacationis præbendarum, sed [i] notitiæ potiùs ipsius Archiepiscopi, & commonitionis ad personam eius à Capitulo factæ, cùm in priuilegio quod à prædecessore nostro idem Capitulum dicitur impetrasse, fiat mentio de commonitione canonica præmittenda, volumus computari. Illud autem omnino friuolum reputamus, si qui fortè se dicant ex donatione Regia quasdam ex illis obtinuisse præbendis, quasi regalis sublimitas tempore suspensionis Archiepiscopi præbendas ipsas suâ potuerit auctoritate conferre. Abbates autẽ prædictos si post appellationem ad nos legitimè interpositam confirmationis, & benedictionis

dictionis beneficium susceperunt, canonicè punias, ne illorum exemplo contra Prælatos suos supercilium elationis assumant. Datum vt suprà.

NOTÆ.

1. [a] P. *sanctæ Mariæ.*] Petro videlicet Capuensi, tituli sanctæ Mariæ in Via-Lata Diacono Cardinali, qui Legatus missus fuit ab Innocentio III. anno 2. sui Pontificatus, Christi videlicet 1199. pro pace statuenda inter Philippum Regem Galliæ, & Ioannem Regem Angliæ, & pro subsidio Terræ sanctæ, vt refert Spondanus *in continuat. Baronij, eodem anno, num. 1.* textum autem hunc ita restituo ex tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & epistolis Innocentij correctis à Guillelmo Sirleto, *fol. 307.* vbi habetur præsens epistola.

2. [b] *Preparatio Sedis eius.*] Consonant Petrus Cluniacensis *lib. 6. epist. 28. ad Eugenium Papam*, ibi: *Nostis enim quod sedes vestra est illius, cui dicitur, Iustitia & iudicium preparatio sedis eius: & cui rursus dicitur, Iustitia plena est dextera tua.* D. Bernardus *de consider. lib. 4. cap. vltimo*, illic: *Considera formam iustitiæ.*

3. [c] *G.*] Gaufridum videlicet, quem exulare fecerat Richardus Angliæ Rex, vt constat ex duabus epistolis præcedentibus eidem Regi ab Innocentio III. missis, editis à Guillelmo Sirleto, *fol. 306. & 307.* De hoc Præsule accipiendum est quod refert Gothofredus monachus sancti Pantaleonis, scriptor huius temporis: quod cùm in quodam Lemouicensi castro Rex ictus spiculo è balista misso decederet, eo ipso momento Episcopum, qui ab eo iniustè sede suâ pulsus Romam venerat, cùm adstaret altari, vidisse ipsummet telum, quo Richardus ictus fuerat secus altare lapsum, habens chartam innexam, in qua scriptum erat: *Telum Limogiæ occidit Leonem Angliæ.* Refert Spondanus *dicto anno 1199. num. 2.*

[d] *Benedictiones.*] Iuxta adducta *in cap. 1. de supplend. neglig. cap. 3. de elect.*

[e] *Sub forma communi.*] Eâ videlicet adiectâ clausulâ, *Beneficia vti iuste, & sine controuersia possiderentur, confirmamus*; quæ non præstat ius speciale, iuxta adducta *in cap. 1. de confirm. vtili.*

[f] *Lateran.*] Iure deuoluto videlicet: probaui *in cap. 2. hoc tit.*

4. [g] *Tempus suspensionis.*] Vel eo maximè, quòd præscriptio illa, vt præscriptiones ferè omnes, comparatæ sunt pœnæ causâ, *l. vlt. C. de annal. except.* vel multandæ negligentiæ causâ aduersùs desides, & iuris sui contemptores, non aduersùs eos, per quos non stat quominus iure suo vtantur, & multò magis aduersùs eos, qui intendunt ius suum conseruare, *l. contra, C. de inoffic. testam.* Vnde tempus in Concilio Lateran. assignatum electoribus, non currit contra legitimè impeditum.

[h] *Prater.*] Id est *citra*, vt *in cap. cùm societas 27. q. 2.* notauit Iacob. Cuiacius *in præsenti.*

[i] *Sed notitia.*] Vt probaui *in cap. licet, de supplend. neglig.*

COMMENTARIVM.

5. Ex hac Innocentij epistola sequens communiter deducitur assertio: *Semestre concessum ad conferendum beneficium, non currit legitimè impeditis.* Probant eam textus *in cap. final. de elect. cap. 2. hoc tit. in 5. compil.* cuius verba retuli *in dicto cap. final. Clement. vnic. de supplend. neglig.* consonat lex 8. *tit. 16. partit. 1.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña & Barbosa, idem Barbosa *alleg. 126. de potest. Episcopi, num. 49.* Petrus Gregorius *lib. 17. syntag. cap. 9. Iul. Lauor. de elect. cap. 18.* Tamburin. Hieron. Garcia, & alij suprà laudati *in cap. licèt, de supplend. neglig.* CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

Sed hæc assertio valde difficilis redditur sequenti consideratione; nam si Archiepiscopo Eborac. in præsenti casu non curreret semestre, maximè ex eo, quia impeditis agere non currit præscriptio, vt probaui *in cap. ex transmissa, de præscript.* sed impedito agere plerunque currit præscriptio, vt *in l. etiam ei 45. ff. de minor. l. item his, ff. ex quibus caus. maior.* & ab specie idem docetur *in cap. final. de elect.* Igitur Gaufrido in præsenti currere debebat semestre. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia ei, cuius culpâ impedimentum ortum est, imputari debet, quod impeditus reperiatur, *l. fideiussor, §. si necessaria, ff. qui satisd. cog. l. si mulier 21. ff. de eo quod metus, cap. studeat, cap. sæpe 50. dist.* sed in præsenti specie Gaufridus propriâ culpâ in impedimentum inciderat, vt ex hoc textu constat. Igitur semestre contra illum currere debebat. Accedit, nam suspensus ab officio tantùm, rectè eligere valet, *cap. cùm bona, de ætate & qualit. cap. si celebrat, de cleric. excom.* Iul. Lauor. *tit. de elect. cap. 15. num. 70.* Igitur cùm Gaufridus in præsenti tantùm esset suspensus, præbendas conferre poterat, & per consequens aduersus illum tempus Lateran. Concilij currere debebat. 6. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Quâ dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione cauenda, sciendum est, semestre à iure statutum ad eligendum, seu conferendum, *in cap. 2. hoc tit.* præscriptum fuisse, quia diutina Ecclesiarum vacatio damnosa est, vt probaui *in cap. ne pro 41. de elect.* eoque tempore elapso ius eligendi, seu conferendi beneficium deuoluitur ad superiorem, vt probaui latè *in cap. licèt, de suppl. neglig.* Nec mirum si eligentium negligentia ita puniatur, cùm in vtroque iure negligentes variis pœnis afficiantur, vt videre est in vsucapione quæ introducta est ob vitandam hominum segnitiem, *cap. vigilanti, de præscript.* in eo qui per annum neglexit executionem testamenti; nam eo elapso executio ad Episcopum deuoluitur, *cap. 3. cap. si heredes, de testam.* in hærede negligente legata soluere, nam portio hæreditatis illius cohæredi acquiritur, *authent. hoc amplius, C. de fideicom.* in matre non petente tutorem filiis suis, quæ eorum successione priuatur, *l. 2. §. si mater, ff. ad Tertyl.* & in Episcopo negligente fidei prædicationem, qui plebem amittit, *cap. 1. de præscript.* in eo qui agrum deserit, qui iure suo priuatur, *l. qui agros, l. locorum, C. de omni agro, lib. 11.* Similiter ergo in præsenti, qui negligens est in collatione beneficij, priuatur iure eligendi, & illud ad superiorem deuoluitur, iuxta tradita *in cap. licèt, de suppl. neglig.* quibus suppositis per- 7. NEGLIGENTIA IN IVRE PVNITVR.

ueniamus ad specialem rationem præsentis decisionis.

8. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Præsens ergo decisio apertâ nititur ratione, nam impeditus, negligens dici non potest, cùm facultas agendi præcedere debeat, *l. multum. vers. final. C. si quis alteri*, & qui experiundi facultatem non habet, negligens dici non potest, *l. annus, ff. de calumniat. l. in omnibus, ff. de noxal. l. seruus, C. eodem, cap. viduum 1. q. 6.* vnde vulgò docetur impeditis agere præscriptionem non currere, vt probaui *in cap. cùm nobis, cap. ex transmissa, de prascript.* & omne tempus aduersus impeditum non currit, immò sistit, seu dormit, vt contingit in filio durante patris potestate, *l. 1. §. final. C. de annali except.* & in muliere constante matrimonio, *l. si fundum, ff. de fundo dotal.* & in pupillo, *l. bona fidei 48. ff. de acquir. rer. dom.* in minore 25. annor. *l. final. C. in quibus causis in integrum restit.* in Ecclesia, defuncto eius Prælato, *cap. de quarta, cap. ex transmissa, de prescript.* vnde cùm in præsenti specie G. Archiepiscopus impeditus esset, quia in exilium missus erat à Richardo Angliæ Rege, negligens dici non poterat, & per consequens contra ipsum nec currere tempus à Lateran. Concilio ad conferenda beneficia præscriptum.

9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, *ex d. l. etiam, ff. de minorib.* cui satisfacit Glossa ibi, dum asserit in eo textu vsucapionem fuisse cœptam contra prædecessorem pupilli, & ita compleri posse aduersus ipsum, licèt contra illum inchoari non possit, *l. bona fidei, ff. de acqu. rer. domin.* Nec obstant textus *in d. l. item hi, cap. final. de elect.* nam omissâ quæstione illa, an præscriptio cessêt non solùm contra impeditum impedimento iuris, sed etiam contra impeditum impedimento facti, quam disputat Pinellus *in authentica nisi tricennali, à num. 42. C. de bonis maternis.* Respondetur iura illa procedere quando impediti potuerunt remouere impedimentum, & fuerunt negligentes in eo remouendo; nam impedimentum vt faciat sistere cursum temporis, tale debet esse, vt remoueri minimè possit, *l. sed etsi, §. 2. ff. ex quibus caus. maior.* At verò Archiepiscopus in præsenti non potuit tollere impedimentum redeundo ad propriam Ecclesiam, cùm exul esset à propria sede iussu Richardi Regis. Nec obstat augmentum primum, nam impedimentum Archiepiscopi in præsenti specie non fuit ortum immediatè ex eius facto, sed potiùs ex iniusto præcepto Regis, qui eum à propria sede exulare fecerat. Nec obstat vltimum augmentum, cui communiter DD. satisfaciunt, apud Iul. Lauorum *d. cap. 15. num. 64.* discrimen constituendo inter suspensum ab homine, & suspensum à iure, ita vt suspensus ab homine eligere possit, secus verò suspensus à iure. Quâ distinctione omissâ, quam examinaui *in cap. cùm inter R. de elect.* dicendum est nullam suspensionem ab homine, vel à iure impositam in præsenti casu Archiepiscopum contraxisse, sed illum suspensum dici, quia cùm exul esset à propria Sede Regis iussu, officium suum non exercebat, ideoque lato modo suspensus ab officio reperiebatur.

CAPVT VI.

Idem [a] *Basileensi, &* [b] *Bellicensi Episcopis, & Abbati S. Mariæ.*

CVm nostris olim fuit auribus intimatum, quod Præpositura Ecclesiæ [c] Lausanensis, tempore tantùm vacasset, vt secundùm statuta Lateranensis Concilij ad nos esset eius donatio deuoluta: nos volentes ven. fr. n. Episcopo, & dil. fil. Canonicis Lausanen. specialem gratiam exhibere, atque de nostro eis meritum comparare, ipsis per scripta mandauimus, vt Præposituram ipsam dil. fil. B. Subd. nostro Thesaurario Lausan. conferre sine qualibet difficultate curarent, & cùm in Præpositum assumptus esset ab eis, Thesaurariam ipsius Ecclesiæ, cuius ad eosdem Episcopum, & Canonicos assignatio proponebatur de iure spectare, personæ idoneæ assignarent. Ne autem beneficium Apostolicæ prouisionis remaneret aliquatenus imperfectum, dil. fil. Altæ Ripæ, & Fontis Andriæ Abbatibus, & Priori Vallis Transversæ dedimus in mandatis, vt si præfati Episcopus, & Canonici mandatum nostrum negligerent adimplere, ipsi submoto cuius. contradict. & ap. ob. si niterentur veritate præmissâ, illud exequi non tardarent, eos appel. rem. per dist. ec. cohibentes, qui se mandato nostro temerè ducerent opponendos. Verùm præfati Episcopus, & Canonici litteris nostris receptis prædictam Præposituram non vacare dixerunt, quia licèt ille, qui Præpositus fuerat, in Episcopum fuisset assumptus, ad ipsam tamen Præposituram post consecrationem denuò fuerat ab ipsis [d] electus, & eam, sicut antea, possidebat: quod iamdicti Abbates, & Prior dixerunt contrarium esse [e] iuri, nisi hoc eis specialiter ab Apostolica Sede fuisset indultum: qui ipsam Præposituram de iure vacantem auctoritate Apostolicâ, quâ videbantur esse fulti, præfato Subdiacono nostro assignarunt corporaliter possidendam, ipsis Canonicis, nisi infra octo dies eidem, sicut suo Præposito, humiliter obedirent, Ecclesiæ interdicentes ingressum. *Et infrà:* In cuius præsentia cùm prædicta, & alia fuissent per nuncium dicti Subdiaconi nostri relata, nuntius partis aduersæ proposuit, quod postquam Dominus suus Sessuen. Episcopus, qui Præpositus fuerat Lausanen. fuit in Episcopum consecratus, Lausan. Capitulum ei Præposituram illam iteratò contulit, & concessit habendam: in hoc vtilitatem Ecclesiæ suæ, necessitatem,

sitatem, necnon & antiquam consuetudinem attendentes, Episcopus Lausan. videns quamplurimùm vtile & necessarium Ecclesiæ suæ, quod à Canonicis suis super hoc factum fuerat, approbauit, cui tanquam Præposito à Canonicis, & etiam ab ipso Thesaurario est honor impensus. Memoratus verò Thesaurarius postmodùm ad Ecclesiam Romanam accedens, & supprimens omnia, quæ fuerant tam ab Episcopo, quàm à Canonicis dictis acta, nobis Præposituram illam vacare suggessit. Quare super assignanda sibi Præpositura litteras impetrauit à nobis, quas multis ex causis proponebat esse per veri suppressionem, & falsi [f] suggestionem obtentas, pro parte domini sui Sedun. vtilitatem, consuetudinem, & necessitatem allegans, quæ Thesaurarius suppresserat memoratus. *Et infrà*: Econtrà I. partis aduersæ nuntius proponebat, & rationibus multis Præposituram illam vacare monstrabat, & vacantem Thesaurario Lausan. auctoritate superioris, ad quem fuerat secundùm statuta Lateran. Concilij donatio deuoluta, concessam: ratione etiam insuper monstrare multipliciter conabatur, quod dictus Sedun. Episcopus ad Præposituram Lausan. à qua fuerat ad regimen Episcopatus assumptus, post consecrationem suam eligi minimè potuisset, cùm ei super hoc sacrorum canonum instituta repugnent. Dicebat etenim Præposituram illam alia ratione vacare, eo quod illi, quorum erat donatio, assumpto eo in Episcopem, concedere præsumpserunt, cùm secundùm statuta Concilij prædicti, qui receperit, debeat quod contra sacros canones accepit, amittere; & qui dedit, largiendi potestate priuari debeat. Ostendebat etiã assertionibus multis, quod pro ipso Sedun. Episcopo vtilitas, consuetudo, & necessitas, quas nuntius eius in causæ suæ subsidium allegarat, minimò faciebant, cùm hæc potiùs mendicata suffragia, quàm suæ causæ vera subsidia viderentur. Vnde nuntius ipse petebat, vt quod à supradictis iudicibus factum fuerat, dignaremur auctoritate Apostolicâ confirmare, & ab ipsa Præpositura Sedun. Episcopum amouere. Cùm igitur hæc, & multa alia ab vtraque parte in eiusdem Cardinalis essent præsentia recitata, idem Cardinalis allegationibus auditis vtrimque, & munimentis eorum diligenter inspectis, & eis nobis intimatis fideliter, postmodùm per sententiam de mandato nostro decreuit, vt quod à memoratis iudicibus factum fuerat obtentu litterarum nostrarum, eo videlicet, quod per falsi suggestionem, & veri suppressionem fuerant impetratæ, cùm Præpositura illa non vacaret de facto, quia talis possessio plus [g] habet facti, quàm iuris, haberetur irritum, & inane. Nos verò sententiam Cardinalis eiusdem ratam habentes, per A.s.v.m. quat. nisi prædictus Sedun. Episcopus sufficienter ostenderit, quod ex indulgentia Sedis Apostolicæ speciali, vel ex alia iusta causa, & necessaria ei post consecrationem suam Præpositura concessa fuerit memorata, ipsum ad resignationem ipsius, si sponte noluerit, per cens. eccl. ap. rem. compellatis, & deinde Lausan. Capitulum ad conferendam eam Thesaurario supradicto, ex parte nostra monere diligentiùs, & inducere procuretis.

NOTÆ.

1. [a] B*Asileensi.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. Basilea ciuitas est Galliæ in prouincia Bisuntina, Lugdunensi 5. seu maxima Sequanorum Augusta, Rautacorum nobilis vrbs, ad Rhenum sita, in quam translata fuit Sedes Episcopalis ex Augusta Rauracorum, cuius Episcopus Iustinianus subscripsit Concilio Agrippinensi, cuius Præsuli Valdrico, qui depositus fuit in Concilio Lateran. sub Innocent. III. rescribit Pontifex in præsenti, vt referunt Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Gallia christ. fol.* 354.

2. [b] *Belicen.*] Belica, aliàs Belicium, vulgò *Belley*, ciuitas est Galliæ in eadem prouincia, cuius Episcopus Vincentius subscripsit Concilio Pariensi 2. & hanc Sedem Episcopalem priùs fuisse apud Neuidunum, seu ciuitatem Equestrium, nonnulli tradiderunt, vt referunt Carolus à sancto Paulo *in Geograph. sacra*, *fol.* 152. Eius Ecclesiæ Præsuli Benedicto de Langes in præsenti rescribit Pontifex. Alia de ipsa Ecclesia congesserunt Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Galliæ christ. fol.* 364.

[c] *Lausanensi.*] Lausana vrbs est in eadem prouincia Bisuntina, ad ripam dextram & septentrionalem lacus Lemani sita, non longè à Geneua, in prouincia Maxima Sequanorum, in quam translata fuit Episcopalis Cathedra ex Auentico, vulgò *Auenche*; & postquam Lausana ipsa Arvernensibus hæreticis occupata fuit, translata fuit ipsa Sedes in Friburgum, vt refert idem Carolus *vbi suprà*, & alia de ipsa Ecclesia adducunt Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Galliæ christ. fol.* 626. 3.

[d] *Ab ipsis est electus.*] Quod Capitulum facere poterat, & euenisse infrà refertur, si mos hic fuerat, vt Episcopatui iungeretur Præpositura, vel si adfuerat indulgentia specialis Pontificis, aut si id necessitas, vtilitasve Ecclesiæ, vel quæ alia iusta causa id exigebat, alioquin parendum erat mandato Pontificis, vt scilicet in obtinenda Præpositura potior esset Thesaurarius Ecclesiæ Lausanensis. 4.

[e] *Iuri.*] De quo *in cap. cùm in cunctis*, §.1. vbi probaui, *de elect.*

[f] *Falsi suggestionem.*] Vnde constat decretum ex falsa causa interpositum nullius momenti 5.

esse, *cap. si metu, de rescript. lib. 6. Clement. 1. de prabend. cap. 2. de confirm. vtili, l. etsi legibus, C. si contra ius, l. 36. tit. 16. part. 3.* notauit Barbosa *tom. 6. in select. ad hunc textum*, & probaui latè *in cap. super litteris, de rescript.*

6. ᵉ *Pluris habet facti quàm iuris.*] Consonat lex 3. §. 1. *ff. de bonor. possess.* & possessionem in facto consistere probatur *ex l. denique 19. ff. ex quibus causis maior. l. in bello 12. §. facti, ff. de captiuis. l. 1. §. Scauola, ff. si is, qui testamento, l. stipulatio 38. §. hi qui sunt, l. 52. ff. de verb. oblig.* Contrarium verò, immò possessionem plurimùm iuris habere, constat *ex l. possessio 49. ff. de acquir. possess.* ibi: *Plurimùm ex iure possessio mutuatur.* Vnde possessio ius rei dicitur *in l. si ea 31. §. 1. ff. de act. empti*: & ius possessionis *in l. si finita 15. §. si quis metu 35. ff. de damno infecto, l. peregrè 44. ff. de acquir. possess. l. nemo 10. C. eod. tit. l. non ideo 5. C. de liber. causa, l. si quis 7. C. ad leg. Iul. de vi publica.* Sed vtrumque verum est; nam possessio plurimùm facti desiderat in apprehensione, & retentione; immò tota eius substantia à facto pendet, ideoque causa facti dicitur *in dicta l. denique 19.* & factum vocatur *in dicta l. in bello 12. §. facti.* Sed quamvis tota substantialiter in facto consistat, plurimùm mutuatur à iuris dispositione, non quoad substantiam, sed quoad effectus: sequuntur enim iustam possessionem varij effectus, vt vsucapio, fructuum adquisitio, actio publiciana, & alij quos enumerant Treutlerus *volum. 2. select. disput. 21. thesi 5. per tot.* Ant. Matthæus *in collect. Pandect. disput. 45. ex num. 46.* vnde attentà substantià ipsius possessionis, ad quam parum interest iustè quis, an iniustè possideat, rectè dixit Innocentius in præsenti, possessionem plus facti, quàm iuris continere; inspecto verò iure, quod ex ea resultat, plus iuris quàm facti continet, *cap. dilecto 28. de verb. sign.* prosequuntur latiùs Donellus *lib. 5. comment. cap. 6.* vbi Osualdus *litt. H.* Faber *in ration. ad dictam legem denique 19.* Pichardus *in princip. Instit. de interdict. num. 77.* Valentia *lib. 1. illustrium, tract. 2. cap. 2. num. 41.* & *tract. 3. cap. 3. num. 5.* Ramirez de Prado *ad Martial. lib. 4. epigram. 8.* Merenda *lib. 2. controu. cap. 19. num. 31.* Mindanus *de acquir. possess. cap. 13.* Cuiacius *lib. 17. obseru. cap. 24.* D. Hieronymus de Oroz *lib. 4. de apicibus iuris, cap. 14. num. 7.* D. Iosephus de Retes *in repetit. prælect. de acquir. possess. cap. 6. consect. 1.*

CAPVT VII.

Idem *Magistro Honorio Archid.* [a] *Richemundiæ.*

POst electionem, & confirmationem ven. fr. n. Episcopi Elien. [b] vacante Archid. Richemundiæ, quem tenuerat, cùm id ad ven. fr. n. Eboracen. [c] Archiepiscopi notitiam peruenisset, agentis tunc in partibus cismarinis, eum tibi propria liberalitate concessit, dans Capitulo suis litteris in mandatis, vt te in Archid. sicut mos est, recipere procurarent, cuius noluerunt mandato parère propter huiusmodi rationes, quia videlicet bonæ mem. C. PP. præd. nost. inter alia, quæ Decano, & Capitulo Eboracen. suo priuilegio noscitur indulsisse, ordinationem quoque Canonicorum, seu personarum, sicut ab ipsa fundatione loci erat hactenus obseruatum, liberam esse decreuit, vt videlicet idonea, & honesta persona, cui Archiepiscopus vacantem in Ecclesia Eboracen. præbendam, vel dignitatem duceret conferendam, secundùm antiquam ipsius Ecclesiæ consuetudinem præsentaretur Capitulo, & Decano. *Et infrà*: Et si quis contra consuetudinem ipsam antiquam, & approbatam, in Ecclesia ipsa esset per aliquem introductus, nec pro persona, nec pro Canonico haberetur. Quod si Episcopus vacantem in Ecclesia ipsa præbendam, vel personatum infra terminum Lateranen. Concilij, secundùm formam canonicam præscriptam, canonicâ admonitione præmissâ, personæ idoneæ non conferret, liceret Decano, & Capitulo auctoritate Apostolicâ, nullius contradictionis, vel appellationis obst. illud iuxta eiusdem Concilij statuta conferre. Cùm igitur in litteris Archiepiscopi directis Capitulo, Decani mentio nullatenus haberetur, per cuius manum debeas in Capitulo inuestiri, eius mandato fuit meritò contradictum. *Et infrà*: Ipsius igitur institutione propter præmissas rationes, & alias à Capitulo reprobatâ, ipsi ne iuris sui dispendium sustinerent, intelligentes etiam Archidiaconatus ipsius donationem ad eos, tam auctoritate Lateran. Concilij, quàm indulti sibi [d] priuilegij deuolutam, habito prudenter consilio, illum dil. fil. R. de sancto Ecadmundo vnanimiter contulerunt, inuestientes eundem de ipso, prout mos est, & solemniter installantes. Processu verò temporis præfatus Archiepiscopus ab Apost. Sed. rediens in Normandiam post resignationem & abiurationem à te factam, & receptam ab ipso, eidem R. Archid. contulit antedictum. Petebat igitur ab impetitione penitus absolui, & Archidiaconatum ipsum, tam ratione primæ, quàm secundæ concessionis sibi rationabiliter assignatum per Sed. Ap. confirmari. Ad cuius obiectiones ex ordine taliter respondebas, quod licèt Decani mentio in litteris Archiepiscopi directis Capitulo expresè facta non fuerit, non tamen ob hoc exclusus videri poterat, vel debebat, sicut pars proponebat aduersa

aduersa, immò continebatur in Capitulo, sicut pars continetur in toto, cuius Decanus pars est honorabilis, Archiepiscopus verò caput existit: nec in vno contingat corpore, sine monstruoso prodigio, duo capita inueniri. *Et infrà:* Adiecisti præterea, quod si etiam ea fecisses, per aduersarium tamen tuum tibi non poterat obiici cum effectu, cui potiùs super ipso Archidiaconatu esse silentium imponendum, & approbata institutione tua tibi restitutio facienda, ex confessione partis aduersæ in iudicio facta, & sæpius repetita, ostendere nitebaris. Ipse namque Rogerius à nobis interrogatus in iure, ex quo tempore Archidiaconatus Richemundiæ sibi per Capitulum fuit assignatus, respondit, quod circa festum Ascensionis proximum triennium compleretur. Cùm igitur ex data litterarum nostrarum constaret, tempore illo Archiepiscopum apud Sed. Ap. constitutum, & in eis per nos antiquum fuerit ius declaratum, vt tempus, quo ad Ap. Sed. accessit, & apud illam permansit, vel recessit ab ipsa, non esset infra tempus sex mensium computandum, liquidò constare dicebat, tempus illud Archiepiscopo minimè cucurrisse. Sed si etiam quadriennium effluxisset, sicut prioris responsi pœnitens, vltimò proposuit pars aduersa, quod ex parte tua de iure non posse fieri dicebatur, cùm & tunc arripuisset iter ad Sedem Apostolicam veniendi, licèt illud non sit continuè prosecutus, impedimentis multiplicibus retardatus, interpretatio rescripti nostri ad tempus etiam huiusmodi pertinebat, cui præterea præscriptio nocere non poterat in exilio constituto. Factum autem Capituli eundem R. non poterat excusare, qui cùm institutio facta per Archiepiscopum præcessisset, & quod superior ordinauerat, Capitulum tanquam inferius non poterat reprobare, cùm etsi contra statum priuilegij fuisset admissus, ipsi tamen, quia non fuerant executores priuilegij constituti, nec poterant simul esse iudices, & actores, contra te præsertim absentem & non contumacem procedere non valebant. Si quid ergo per ipsos erat contra factum Archiepiscopi proponendum, huiusmodi quæstio ad tribunal erat superius deferenda, vt auctoritate finiretur ipsius, pendente perinde institutione tua facta per illum, ad quem tam iure communi, quàm auctoritate priuilegij antedicti, propter quod collatio personatuum, & præbendarum Archiepiscopo reseruatur, idem R. non debuit locum viuentis arripere. Nos igitur auditis his, & aliis, quæ partes in præsentia proponere voluerunt, & pleniùs intellectis, quoniam constitit nobis Archidiaconatum prædictum tibi per Eboracens. Archiepiscopum primitus fuisse concessum, & quod institutione facta per ipsum secundùm iuris ordinem, minimè reprobata, Archidiaconatus non vacans nec potuit, nec debuit in alium ritè transferri: memorato R. quòd contra iustitiæ regulam in Archidiaconatum alterius prouehi se consensit, super eo duximus silentium imponendum, sententialiter decernentes, vt institutio facta per Eboracen. Archiepiscopum de te sortiatur effectum: exinde verò si super [e] renuntiatione, vel abiuratione, vel aliquo præmissorum, quis quiddam velit, vel valeat, quod aduersus te duxerit proponendum, ordine poterit iudiciario experiri.

NOTÆ.

1. [a] R*ichemundiæ.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. ex qua textum hunc restituo. De Archidiaconatu Richemundiæ egi *in cap.* 3. *de supplenda neglig. cap. constitutus* 30. *de testibus*, vbi de præsenti etiam lite agitur: eius casum retuli *in dicto cap.* 3. *de suppl. neglig.*

[b] *Vacante.*] Iuxta adducta *in cap. cùm in cunctis*, §. 1. *de elect.*

[c] *Eboracensis.*] Gaufridus videlicet, de quo agitur suprà *in cap.* 5.

2. [d] *Indulti sibi priuilegij.*] Nec inde per similem impetrationem priuilegij, iuris proprij inducitur renunciatio, sed potiùs vnum ius alterum confirmat, ac iuuat; sed electiuum manet, aut etiam simultaneum, *cap. auditis, de præscript. cap. cùm persona, §. quod si tales, de priuil. lib.* 6. *cap. cùm dilectus, de consuet.* optimus textus *in l. forma*, §. *final. ff. de censibus*, ibi: *Si quis veniam petierit, vt censum sibi emendare permittatur, deinde post hoc impetratum cognouerit, se non debuisse hoc petere, quia res emendationem non desiderabat, nullum ei præiudicium ex eo quod petiit, vt censum emendaret, fore, sæpissimè rescriptum est.* Pluribus relatis docet Molina *de primog. lib.* 2. *cap.* 10. vbi *num.* 75. ait: Quoties concurrunt quoad aliquid ius commune & priuilegium, non confunduntur, sed potest quis quoad id vti iure communi, & etiam priuilegio: quia nemo prohibetur plura iura, & titulos cumulare, tam ad sui iuris confirmationem, quàm ad maiorem cautelam, *l.* 4. *ff. ad leg. Falcid. cap. sacrorum* 12. *quæst.* 2. latè illustrat Solorzanus *tom.* 1. *lib.* 3. *de iure Indiar. cap.* 1. vbi exponit textum *in cap. veniens, de præscript.*

[e] *Super renunciatione.*] Sed quomodo exceptio renuntiationis congruo tempore opposita non impedit possessionis acceptionem? contra textum *in cap. accepta, de restit. spol.* Agnouit difficultatem Glossa *in præsenti*, varias adducens solutiones, quas sigillatim refert Nauarrus *in dicto cap. accepta, opposit.* 3. ex quibus duplex verior communiter iudicatur. Prima, ideò videlicet excipientem de renunciatione, non fuisse au-

ditum in præsenti specie, quia eius exceptio releuans non erat: nam etsi probaret, quod aliter renunciasset, vel abiurasset, propterea non obtineret in lite, ex quo sua electio vires non habebat; siquidem inter litigantes alterius partis defectus nullum ius tribuit alteri de iure suo non docenti, argumento capitis *olim* 25. *in fine*, *de rescript. cap. cùm super, de caus. possess.* quorum iurium regula singularis est ad interpretationem textus *in cap. litteris, de restitut. spol. cap. vnic. de eo qui mittitur in possess.* Secunda interpretatio Glossæ, quam sequuntur Innocentius *hic*, & Nauarrus *vbi suprà, n.7.* docet *in d.c. accepta*, agi de exceptione renunciationis verè, & absque dolo opposita; at verò in præsenti agitur de renunciatione calumniosa, & malitiosa, causâ tantùm differendi possessionis adeptionem obiecta: præsumptio autem improbæ oppositionis deducitur ex variis coniecturis. Prima, quia allegabatur renunciatio, quæ in dubio non præsumitur, *c. super, de renunc.* Secunda, quia opponebatur ab eo, qui habebat titulum posteriorem, & inualidum, ideoque intrusus credebatur. Tertia, quia opponebatur agenti interdicto adispiscendæ possessionis, & quod talis renunciatio facta fuerat lite pendente.

CAPVT VIII.

Idem *Claromonti Canonico* [a] *Terdon.*

CVm pro quæstione Terdonen. præbendæ, quæ vertebatur inter te ex vna parte, & vener. f. n. Episcopum, & dil. filios Canonicos Terdonen. ex alia, tu, & procuratores partis alterius in nostra essetis præsentia constituti, dil. f. Hug. tit. sancti Martini Presbyterum Cardinalem concessimus auditorem, coram quo pro te fuit taliter allegatum, quod cùm bonæ memoriæ O. Terdonen. Episcopus patruus tuus, ab Ap. Sede reuersus Terdon. Canonicos attentiùs rogauisset, vt te reciperent in fratrem, & Canonicum, ipsi eius precibus minimè annuentes, te hilariter receperunt, nulla primæ, vel secundæ habitâ mentione, qui ab illo tempore vsque nunc locum in Choro, & in Capitulo, sicut alij Canonici habuisti; Lectiones legisti in Ecclesia, Responsoriaque cantasti, ac per prædictum Episcopum tibi fuerant [b] domus in ipsa canonia assignatæ, quas tu possedisti, ac possides in quiete. Et cùm in eadem Ecclesia Terdon. ex illis Canonicis, qui præbendam in ea non possident, tu primò institutus fueris, & receptus, & nunc vacet [c] beneficium in eadem, humiliter postulabas à nobis, vt Terdon. Canonicis dare dignaremur districtiùs in mandatis, quod vacans beneficium tibi, omni dilatione postpositâ, assignarent, & facerent pacifica possessione gaudere. Procuratores verò partis alterius è contrario respondebant, quod cùm in Terdon. Ecclesia certus sit numerus Canonicorum institutus, & scriptis Romanorum Pontificum confirmatus, ac canonicam constitutionem ipsam obseruare teneantur præstito iuramento: nos eis nostris litteris dedimus in mandatis, vt dil. fil. B. Subdiaconum & Capellanum nostrum in Canonicum reciperent, & in fratrem, ac ei præbendam, sicut vni ex aliis Canonicis assignarent. Verùm, quia statutus numerus Canonicorum tunc in eadem Ecclesia erat plenus, mandatum nostrum non poterant executioni mandare. Post non modicùm verò temporis prædictus O. quondam Episcopus, minis, ac terroribus institit apud Canonicos Terdon. vt te reciperent in Canonicum ad præbendam proximè vacaturam, eis constanter promittens, quod eos tam à petitione ciuium Terdon. quàm executione mandati Apostolici, quod ipsi pro eiusdem Subdiaconi nostri receptione receperant, liberaret, ac sic eos circumueniens fraudulenter te recipi fecit ad præbendam proximè vacaturam. Nos igitur ex iis, quæ fuerunt hinc inde proposita, certiores effecti per Cardinalem prædictum, concessionem præfato Subdiacono nostro à prædictis Canonicis factam de præbenda prædicta, de fratrum nostrorum consilio ratam habentes, eam ei auctoritate Ap. duximus confirmandam. Verùm cùm tam assertione tua, quàm confessione constet partis alterius, te in fratrem, & Canonicum Terdon. Ecclesiæ fuisse receptum, licèt receptionem tuam factam contra [d] Lateranen. Concilium pars aduersa proponat: quia tamen probatum non extitit, parte alterius penitus hoc negante, nec ipsi Canonici videbantur tibi opponere posse de iure, qui se [e] fatentur te contra statuta præfati Concilij recepisse: sententiando decernimus, vt tibi quamcitò facultas obtulerit, præbendadale beneficium in Terdon. Ecclesia conferatur. Cùm ex quo receptus es in Canonicum, non debeas [f] carere præbenda.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] *Erden.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap. 5.* in ſexta autem legitur *Tridem.* ſed malè, cum ex textus integra, quam reſtituo ex dicta collectione, conſtet agi in præſenti de Eccleſia Terdonenſi, de qua nonnulla notaui *in cap. 2. de feriis.*

[b] *Domus.*] Proprias videlicet Canonicorum, vt notaui *in cap. dilectus, de preb.*

[c] *Beneficium.*] Ideſt præbenda, quæ ita appellatur, vt probaui *in cap. 1. de prebend.*

[d] *Contra Lateran.*] Sed non rectè, quia recipiens aliquem in Canonicum, & in fratrem, etiamſi eo facto illi debeatur præbenda proximè vacatura, non ideò facit contra Concilium Lateran. vt probaui *in cap. 2. hoc tit.*

[e] *Se fatentur.*] Quando allegans propriam turpitudinem audiatur, latè diſputat Garaña *in c. 8. de donat.* vbi exponit præſentem textum.

[f] *Carere prebenda.*] *Cap. relatum 9. de prebend.* vbi textum hunc expoſui, & *in cap. 1. hoc titulo.*

CAPVT IX.

Idem *Epiſcopo, & Magiſtro H. Canonico* [a] *Hildeſemenſi.*

Litteras veſtras accepimus, per quas nobis ſignificare curaſtis, quod cùm pro dil. fil. Daniele clerico vobis ſcriberemus, vt eum de præbenda ſancti Vvillebaldi Bremen. quam dicebat ad donationem noſtram fuiſſe iuxta Lateranen. ſtatuta Concilij deuolutam, curaretis auctoritate Apoſtolicâ inueſtire, ſi Canonici, quibus ſuper hoc ſcribebamus, id exequi non curarent: Herberto Præpoſito, & quibuſdam Canonicis eiuſdem Eccleſiæ, cum ipſo Daniele, & Magiſtro B. Canonico ipſius Eccleſiæ in veſtra propter hoc pręſentia conſtitutis, ſic fuit de facto propoſitum coram vobis, quod idem Herbertus Præpoſitus, quondam eiuſdem Eccleſiæ ſimplex Canonicus, de ipſa Eccleſia in maioris Eccleſiæ Præpoſitum Canonicè eſt electus, & poſtmodùm vnius anni, vel anni & dimidij ſpatio euoluto, in ipſa Eccleſia Sācti Vvillebaldi in Præpoſitum eſt aſſumptus, priorē præbendam nihilominus detinens, quam in ipſa Eccleſia tunc habebat: & ſuper hoc partes conſentiebant ad inuicem, hoc ita fuiſſe dicentes. Fuit etiam ab vna parte propoſitum, quod ipſe Præpoſitus præter præbendam illam, aliam præbendam habebat Præpoſituræ annexam, quam idem Præpoſitus, & fautores ipſius inficiati ſunt eſſe præbendam. Præterea fuit allegatum de iure, quod ex quo idem Præpoſitus de minori Eccleſia vocatus fuerat ad maiorem, prima præbenda inceperat de iure vacare, iuxta [b] canonum inſtituta. Deinde fuit ex parte clerici allegatum, primam fuiſſe ordinationem eiuſdem Eccleſiæ, vt in ea eſſent XIII. perſonæ, Præpoſitus ſcilicet cum XII. fratribus, quæ nullatenus ſeruaretur, niſi diceretur illa præbenda vacare. Sed Præpoſitus allegabat è contra, quod erat ferè ex conſuetudine generali, quod vnus in eadem Eccleſia plures præbendas haberet: adiectum eſt, præbendam illam ratione alia non vacare, quia cùm Archiepiſcopus [c] Bremen. Præpoſitum ipſum de Præpoſitura in plena Synodo inueſtiret, tam Præpoſituram, quàm præbendam eidem de Canonicorum confirmauit aſſenſu, eos, qui ſuper hoc inquietarent eundem, vinculo excommunicationis aſtringens. Vnde obiiciebatur clerico memorato, quod propter hoc excommunicationis ſententiam incurriſſet, ſed ipſe talem confirmationem interueniſſe nenegabat, quæ ſi etiam interuenit, aſſerebat eam non tenere de [d] iure, quoniam nemini res illa rationabiliter poterat confirmari, quæ de iure obtineri non poteſt: dicebat enim, ſe propter hoc excommunicationis ſententiâ non fuiſſe ligatum, cùm ſuper his experiretur auctoritate maioris. Vnde cùm vobis dubium videretur, vtrum cùm aliquis de vna præbenda eligitur ad aliam, ſtatim prior vacare incipiat, aut per ſententiam debeat adiudicari eidem; an propter confirmationem huiuſmodi, quæ ſuperiùs eſt expreſſa, præbenda illa dici debeat non vacare, nos conſulere voluiſtis, priuſquam velletis ſuper hoc aliquid diffinire. Cùm igitur ſi eſt ita, præbenda illa, etſi non de facto, de iure tamen vacare noſcatur, diſc. v. per A. ſ. m. quat. iamdictum Præpoſitum, vt præbendam illam ſine difficultate reſignet, monitione præmiſſa, per cenſuras eccleſiaſticas appellatione remota cogatis, quam cùm de facto vacauerit, clerico memorato, auctoritate noſtra ſuffulti, ſublato appellationis obſtaculo conferre curetis, eum in corporalem poſſeſſionem inducentes ipſius, & defendentes inductum; eos autem, qui ſe temerè duxerint opponendos, per diſtrictionem eccleſiaſticam appellatione remota compeſcatis.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] *Hildesemensi.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo*, *cap.* 6. de Hildesemensi Ecclesia nonnulla adduxi *in cap.* 3. *de translat. Episcop.*

[b] *Canonum instituta.*] Congesta *in cap. de multa*, 28. *de prabend.*

[c] *Bremen.*] De qua Ecclesia egi *in cap.* 4. *de sacr. non iter.*

[d] *De iure.*] An per assecutionem vnius præbendæ vacet alia ipso iure, exposui *in cap. de multa*, 28. *de prabend.* ex quo commentario præsens petendum est, vbi etiam in eius notis exposui, quando inferiores Prælati possint in pluralitate beneficiorum dispensare. 2.

CAPVT X.

Idem *Episcopo, & Archipresbytero* [a] *Papiensi.*

EX parte [b] Asten. Ecclesiæ nostris auribus fuit intimatum, quod cùm quædam præbendæ in ipsa per quatuor annos, & amplius vacauissent, ven. f. n. Asten. Episcopus Canonicos ipsos monuit diligenter, vt Ecclesiam ordinarent. Quibus non admittentibus monitionem ipsius, [c] quosdam in Ecclesia instituit, credens hoc sibi ex Concilio Lateran. licere: instituti autem sentientes non esse firmam institutionem huiusmodi, ad ven. f. n. Mediol. Archiepiscopum recurrer nt, qui eosdem in Canonicos Asten. Ecclesiæ ordinauit, & in corporalem præbendarum possessionem induxit, Capitulo eiusdem Ecclesiæ præbente assensum, tribus tantùm exceptis, quibus contra institutionem illam proponere in præsentia nostra volentibus, & Ecclesiam ipsam defensare paratis, dil. fil. n. G. sancti Vitalis Presbyterum Cardinalem dedimus a ditorem: in cuius præsentia tres illi dicebant, electionem debere cassari, quia nec Episcopus, nec Archiepiscopus supradictus de concessione Later. Concilij tunc in ordinatione illa potuerant præfatam Ecclesiam ordinare, cùm vterque [d] circa tempus eis indultum à canone, in ordinatione illa negligens fuerit, & remissus. Pars verò altera dicebat è contra, quod licèt institutio Episcopi non valeret, Archiepiscopi tamen ordinatio de iure valebat, quia tempus indultum à canone, nisi à tempore, quo illi declaratum fuerat, non currebat: ad quod probandum multas induxit rationes: his autem vtrimque propositis, tandem vtraque pars concorditer est confessa, quod in prædicta Ecclesia non erant distinctæ præbendæ, nec Canonicorum numerus erat certus. Nos igitur his, & aliis, quæ fuerant vtrimque proposita, diligenter auditis, intelleximus euidenter, statuta Lateran. Concil. de beneficiis vltra sex menses vacantibus locum in hoc articulo [e] nullatenus habuisse, cùm & forsan Asten. Ecclesia Canonicorum pateretur defectum: nullæ tamen in ea præbendæ vacabant, cùm in illa nec sint distinctæ præbendæ, nec canonicorum numerus diffinitus. Vnde institutio per Episcopum, vel per Archiepiscopum occasione facta Concilij memorati, carere debet robore firmitatis. Quia verò totum Capitulum, tribus tamen exceptis, prædictorum receptionem approbarat, & affectat, nec ab illis tribus aliquid rationabile contra ipsos obiectum est, & ostensum: disc. v. per A. s. m. quat. inquisitâ diligentiùs veritate, si Asten. Ecclesiæ suppetunt [f] facultates, secundùm consuetudinem hactenus obseruatam, prædictos clericos sublato cuiusc. contrad. & ap. obstac. pro Canonicis faciatis haberi.

NOTÆ.

1. [a] *Papiensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. De Papiensi Ecclesia nonnulla notaui *in cap. cùm inter, de elect.* Rodobaldo eius Ecclesiæ Præsuli, qui interfuit Concilio Lateran. sub Innocentio III. celebrato, missa est præsens decisio.

2. [b] *Astensis.*] Asta, vulgò *Asti*, est ciuitas Italiæ, habens Ecclesiam Cathedralem iam à primis Ecclesiæ sæculis; siquidem Maiorianus eius Prælatus subscripsit Concilio Romano sub Hilario celebrato, vt refert Carolus à sancto Paulo *in geograph. sacr. fol.* 62.

3. [c] *Quosdam.*] Quia licèt vna tantùm esset præbenda, cùm non esset numerus certus Canonicorum, plures eligi poterant, vt probat Lotherius *lib.* 1. *de re benef. cap.* 14. *num.* 13.

[d] *Circa tempus.*] Quodnam illud fuisset, exposui *in cap. licet, de supplend. neglig.*

[e] *Nullatenus habuisse.*] In pluribus Ecclesiis Cathedralibus non sunt distinctæ præbendæ, nec reperitur certus Canonicorum numerus, vt probaui *in cap. cùm accessissent, de constit.* in quibus si aliquis decedat, non vacat præbenda, sed ius illud extinguitur & finitur, quod per erectionem noui Canonici suscitatur, vt probat Lotherius *lib.* 1. *de re benefic. cap.* 14. *num.* 16. vnde cùm eo casu non detur vacatio, non potest dari negligentia in conferente. 4.

[f] *Facultates.*] Iuxta tradita *in cap.* 2. *de instit.*

CAPVT XI.

Idem *Episcopo, & Capitulo* [a] *Lauden.*

COnstitutus in præsentia nostra dilectus filius H. Subdiaconus noster, Ecclesiæ vestræ Canonicus, nobis humiliter intimauit, quod tu frater Episcope potestatem dedisti [b] sacerdotalem conferendi præbendam, quæ primò esset in vestra Ecclesia vacatura: & bonæ memoriæ [c] Vv. Archiepiscopus Rhemen. tunc Ap. Sedis Legatus, vobis, filij Capituli, auctoritate nostra districtè præcepit, sicut per litteras suas ad nos directas apparet, quæ coram nobis lectæ fuerunt; vt, cùm sacerdotalis præbenda in Ecclesia vestra vacaret, personam illam, cui præfatus Subdiaconus vellet eam conferre, reciperetis ad eam sine interpositione alterius personæ, & eandem personam curaretis de illa sine difficultate qualibet inuestire. Asseruit etiam idem Subdiaconus, quod cùm esset ad Sedem Apostolicam accessurus, ipse præcautus appellauit, ne tu, frater Episcope, si fortè interim aliquem sacerdotalem contigerit vacare præbendam, eam vlli conferres, nec vos, filij Capituli, reciperetis aliquem præsentatum ad illam, nisi quem duxerit præfatus Subdiaconus præsentandum. Quocirca disc. v. per A. s. m. quat. personam illam, cui memoratus Subdiaconus sacerdotalem præbendam, cùm contigerit illam vacare, duxerit conferendam, canonicè sine contradictione qualibet admittatis, tibi frater Episcope firmiter inhibentes, ne interim aliquam sacerdotalem præbendam alicui contra formam concessionis tuæ [d] conferre præsumas, alioquin noueritis nos dil. fil. Cancellario, & Helim. & A. Canonicis Parisien. in mandatis dedisse, vt vos ad hoc per censuram ecclesiasticam ap. rem. compellant, in irritum reducentes, si quid post ap. à præfato Subdiacono ad nos ligitimè interpositam contra concessionem sibi factam de sacerdotali præbenda nouerint attentatum. Quia verò concessiones huiusmodi, si trahantur ad consequentiam, fieri possent in fraudem canonicæ sanctionis, per quam prohibentur ecclesiastica beneficia concedi, siue promitti antequam vacent, nolumus, quod huius occasione mandati, quod gratiam continet personalem, fraudem adhibere volentibus licentia concedatur.

NOTÆ.

1. [a] *Lauden.*] Ita habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. De Laudensi, seu Laudunensi Ecclesia nonnulla notaui *in c.3. de except.*

[b] *Sacerdotalem.*] Quæ conferri non potest alij, quàm sacerdoti, *cap. cui de non sacerdotali, de prabend. in* 6. vt in Ecclesia Laudunensi Veromanduorum obseruari refert Chopinus *de sacra pol. lib.* 1. *tit.* 3. *num.* 11. quibusdam enim præbendis annexum est sacerdotium, *cap. dilecto, de testibus*, aliis diaconatus, aliis subdiaconatus. Innocentius III. *lib.* 1. *epist.* 275. aliis nullus ordo annexus est, *cap.* 27. *de prebend. in* 6. Illi cogendi sunt ad ordines, hi verò minimè, *cap. cùm in cunctis, §. inferiora, de elect.* nisi Ecclesiæ vtilitas, vel necessitas exigat, *cap. quæris, de ætate & qualit.* vbi probaui: notauit Cironius *in c.* 8. *de constit. in* 5. *compil.*

[c] *Vv.*] Vvido videlicet Abbas Cisterciensis, Cardinalis Episcopus Prænestinus, de quo Chenu *in serie Præsulum Rhemen. num.* 53.

[d] *Conferre præsumas.*] Quod difficile valde est, siquidem vt constat *ex cap. in causis,* 31. *de elect.*
2. facto compromisso in aliquos, vt eligant, non potest talis potestas illis concessa reuocari, quando res non est integra; & sic è contrario probatur, quod si res integra esset, rectè possit reuocari talis facultas. Vnde cùm in specie huius textus res integra esset, nec enim præbenda vacauerat, nec H. ad collationem processerat, cur impeditur Episcopus contra formam concessionis suæ sacerdotalem præbendam conferre, & reuocare commissionem factam? Hostiensis existimauit, rationem esse desumendam ex persona Episcopi, quia Episcopus non debet irrita facere, quæ processerunt de labiis suis, Innoc. quem sequuntur ferè omnes, existimauit, differentiam versari inter casum, in quo commissio fit in fauorem ipsius cui committitur, & inter casum, in quo commissio fit magis in fauorem Ecclesiæ; vt primo casu reuocari non possit, quo casu existimat procedere textum hunc: secundo verò exaudiendum esse textum *in d. c. in causis.* Verùm distinctionem hanc meritò reprehendit Antonius *hic*, cuius interpretatio magis placet; asserit enim ideo Episcopum in hoc casu non posse cui vellet præbendam conferre, quia per confirmationem Archiepiscopi Rhemensis, & Legati Sed. A. affecta fuerat, vt iam validè conferri non possit, quemadmodum nec vtiliter Episcopus eam conferret, si Legatus collationem certi beneficij sibi reseruasset.

COMMENTARIVM.

QVmuis concessa alicui potestas conferendi præbendam sacerdotalem proximè vacaturam captandæ mortis alienæ occasionem facilè secum non trahat, namque ille cui dicta pote- 3.

stas

stas conceditur, vacaturi beneficij emolumentum habiturus non est, sed ille qui prouisus fuerit de tali beneficio; nihilominus, quia via aperiri posset fraudandi Concil. Lateranen. vtpote quia, si fortè Episcopus voluntatem habuerit conferendi alicui beneficium sacerdotale, posset amicum eligere illius, cui conferre velit, ipsique potestatem conferendi beneficium sacerdotale primò vacaturum committere; vnde amicus, cui beneficium Episcopus per amicum conferre intendit, mortem possidentis illud beneficium captabit, vt ipsi per amicum beneficium conferretur, atque ita Lateranense Concilium illuderetur; talis potestas conferendi beneficium, alicui ab Episcopo concessa improbatur; quam decidendi rationem præsentis textus agnouerunt omnes repetentes *hic*, & satis innuit Innocentius in illis verbis: *Quia verò concessiones tales, si ad consequentiam traherentur, fieri possent in fraudem canonica sanctionis, per quam prohibentur ecclesiastica beneficia concedi, seu promitti antequam vacent, nolumus quod huiusmodi occasione mandati, quod gratiam continet personalem, fraudem adhibere volentibus licentia concedatur.*

4 Verùm si prædicta ratio iuris principiis consona est, quomodo Innocentius III. in præsenti collationem præbendæ Henrico factam, vt validam admittit, & defendit? Quæ difficultas torsit valde Interpretum ingenia. Antonius, Innocentius, Hostiensis, Immola, & Panormitanus existimant, ex gratia Pontificis commissionem conferendi præbendam vacaturam, & per consequens ipsius collationem sustineri, non quia Episcopus, aut Rhemensis Præsul, S. A. Legatus ipsam facere possint, cùm illi sint inferiores Concil. Lateran. & per consequens non possint in eo dispensare, *ex c. cùm inferior, de maiorit. & obed.* pro qua sententia expendit Hostiensis textum *in cap. pro illorum 22. §. final. de præbend.* in illis verbis, *auctoritate nostra*; sed non rectè, quia si ea rectè perpendantur, non ad Pontificem ipsum, sed ad eius Legatum referenda sunt. Verùm hæc interpretatio meritò aliis displicuit, qui affirmant in præsenti casu commissionem conferendi præbendam proximè vacaturam sustineri, quia confirmata fuit per Legatum S. A. vt constat ex illis verbis: *Et Rhemensis Archiepiscopus, tunc Ap. Sedis Legatus, vobis, filij Capituli, auctoritate nostra præcepit, vt cùm præbenda ipsa vacaret, illam cui vellet idem H. conferret.* Constat autem Legatum S. A. posse sibi reseruare collationem beneficij vacaturi, *cap. cùm dilectus, de iurepatron. cap. deliberatione, §. prohibemus, de offic. Legat.* & ita docent, non ex commissione Episcopi, nec ex gratia Pontificis, sed stricto iuris rigore attento, ex confirmatione Legati commissionem in præsenti sustineri casu. Sed hæc etiam interpretatio non placet; nam licèt Legatus posset sibi reseruare collationem beneficij vacaturi, non tamen potest eandem potestatem alij committere, immò nec delegare receptionem resignationis futuræ præbendæ, *d. cap. 4. §. prohibemus, de offic. Legat. in 6.* His ergo omissis sententiis aliter textum hunc exponendum esse existimo, ita vt commissio conferendi præbendam vacaturam in præsenti specie sustineatur tantùm ex facto ipsius Episcopi; supponimus enim in prædicto Concilio Lateran. tantùm prohibitum esse, ne beneficia ecclesiastica promittantur antequam vacent, vt vitetur periculum captandæ mortis alienæ, quam prohibitionem Alexander III. eiusque successores ad varios casus protraxerunt, vt notaui *in cap. 3. hoc titulo*: vnde prædicta prohibitio absque speciali lege Pontificis ad præsentem casum trahi non poterat, vtpote quia cùm commissione facta alicui, vt conferat primum beneficium vacaturum, ipse ex beneficio, quod conferre debet, vllum emolumentum habiturus non sit, non creditur ipsum mortem alterius capturum: ergo rectè potuit talis commissio dari ab Episcopo, quasi hic casus esset extra prohibitionem Concil. Lateran. Vnde Innocentius III. rectè constituit, attentâ prohibitione ipsius Concilij sustineri prædictam commissionem; sed quia ex tali delegatione facilè fraus fieret Concilio Lateran. ideo eadem constitutione prohibuit de cætero similes commissiones in fraudem Concilij fieri. Nec huic solutioni contradicit ipse Innocentius, dum in fine huius textus affirmat, huiusmodi concessionem gratiam specialem continere: igitur quia stricto iuris rigore talis commissio non sustinebatur. Nam dicendum est Pontificem asserēdo huiusmodi commissionem gratiam personalem continere, non docere huiusmodi commissionem fieri non potuisse ante præsentem constitutionem, sed personalem gratiam eam appellare respectu futurarum; cùm enim Innocent. intenderet in præsenti constitutione protrahere Concilij Lateranensis prohibitionem ad casum adhuc non expressum, dixit prædictam commissionem specialem gratiam esse, quia deinceps similes commissiones fieri non possunt: & hoc specialiter curauit Innocentius hac sua constitutione, quod anteà cautum non erat.

Ex qua Innocentij constitutione ita exposita lucem accipit Honorius III. eius successor, relatus *in cap. vlt. hoc tit.* vbi statuit, nullas esse promissiones factas à Ioanna Flandrensi Comitissa de beneficiis non vacantibus in Ecclesiis, in quibus ipsa iuspatronatus obtinebat, nec potuisse poni donationes eorum in manibus alienis; quæ vltima pars ita communiter ab omnibus accipitur, vt ideo improbentur huiusmodi donationes, hoc est commissiones ad præstandum, quasi personis particularibus factæ non valeant: & ideò cùm Comitissa talibus personis dictas donationes fecisset, meritò nullius momenti à Pontifice iudicantur: docuerunt Innocentius, Abbas, & Immola *in dicto cap. vltimo*, Couarr. *lib. 3. var. cap. 20. sub num. 6.* Garcia *de benefic. p. 5. cap. 8. numer. 113. & part. 10. cap. 1. num. 9.* Verùm quia Honorius non exprimit, in quibus manibus Comitissa donationes posuerit, existimo diuinare Interpretes, dum affirmant, fuisse manus priuatorum; & si fuissent, quid impedit priuatorum manibus huiusmodi donationes fieri, ipsi non exprimunt. Vnde ex adducta interpretatione præsentis textus credo Honorium lucem accipere; cùm enim Honorius successor esset Innocentij, & per consequens adeptus fuisset præsentem constitutionem; ideò sicut Innocentius in præsenti non valere statuit commissiones factas de conferendis beneficiis vacaturis; ita ipse donationes factas ad præsentandum in beneficiis nondum vacantibus, meritò improbauit. 5. Expositur cap. vlt. hoc tit.

Sed

6. **Exponitvr cap. ex frequentibvs, de instit.** Sed antequam hinc abeamus exponendus est textus *in cap. ex frequentibus 3. de instit.* vbi Alexander III. affirmat, prauam esse consuetudinem iuxta quam clerici ecclesiastica beneficia sine consensu Episcopi dioecesis, vel Officialium suorum (qui hoc de iure possunt) recipiunt. Quibus verbis supponit Alexander, posse Episcopum iure committere vicariis suis, vt conferant beneficia vacatura, ipsosque officiales posse iure huiusmodi beneficia conferre: ergo non rectè Innocentius in præsenti affirmat committi non posse collationem beneficiorum nondum vacantium. Nonnulli existimarunt pro huius textus expositione differentiam magnam versari inter Vicarium Episcopi, & alium priuatum clericum, ita vt illi commissio fieri possit, isti minimè: ita Rebuffus *in praxi, tit. de forma Vicariatus, num.* 8. Couarr. *lib.* 3. *variar. cap.* 20. *numer.* 6. Alij existimarunt differentiam esse inter commissionem generalem conferendi omnia beneficia, & commissionem conferendi aliqua. Primo casu affirmant commissionem factam officiali Episcopi valere; secundo verò nequaquam: ita Garcia *de benefic. p. 5. cap. 8. numer.* 115. Sed his distinctionibus omissis dicendum est, ideo ab Innocentio in præsenti improbari commissionem datam personæ particulari ad conferendum beneficium vacaturum, quia præsumitur talis delegatio facta in fraudem Concil. Lateranen. quæ præsumptio cùm non detur eo casu, quo Episcopus Vicario proprio, simul cum iurisdictione committit collationem beneficiorum, ideò talis commissio admittitur, *cap. vltim. de offic. vicarij in 6.* quia non creditur in fraudem Concil. Lateranen. factam fuisse.

7. **Exponitvr cap. 4. §. prohibemvs, de offic. Leg. in 6.** Etiam ex suprà traditis venit exponendus textus *in cap. deliberatione* 1. *§. prohibemus, de offic. Legat. in* 6. vbi Clemens IV. prohibet ne Legatus S. A. in genere, aut in specie cuicunque concedat, vt ab his, qui infra prouinciam suæ legationis voluerint beneficia liberè in eius manibus resignare, illa valeat idoneis conferre personis, illâ ratione adiectâ, quia per hoc aperiri posset via contra Lateran. Concilium, ad beneficia vacatura: vbi illud difficile est, quid noui constituisset Clemens IV. illis verbis, *prohibemus insuper*; quæ ius nouum inducunt, ex his quæ notaui *in cap. decernimus, de iudiciis.* Cùm ergo in præsenti ab Innocentio prohibita esset commissio conferendi beneficia vacatura, difficile est quid de nouo statuat Clemens *in dicto §. prohibemus.* Aliqui existimarunt, attentâ præsenti decisione, non esse comprehensum Legatum prædicta prohibitione; immò potiùs docent in præsenti specie commissionem factam ab Episcopo sustineri propter confirmationem Legati, quæ sequuta fuit. Sed hac interpretatione, quam suprà reieci, omissâ, dicendum existimo, nouam Clementis constitutionem non eò respicere, vt auferat potestatem Legatis committendi collationem beneficiorum nondum vacantium; hoc enim iam præsenti constitutione prohibitum erat: sed noua illius textus prohibitio est, vt constitutionem Concil. Lateran. quæ tantùm loquebatur in casu mortis, trahatur ad casum in quo beneficia liberè resignantur, quia & huiusmodi commissione fraudari potest Concil. Lateran. Vnde quemadmodum Innocentius in præsenti prohibitionem ipsius Concilij protraxit ad casum, in quo beneficiorum collatio committitur; ita etiam Clemens IV. præsentem Innocentij constitutionem protraxit ad casum in quo beneficia vacant per liberam resignationem. Sed adhuc difficile est, quomodo, commissâ per Legatum facultate conferendi beneficia, quæ per liberam resignationem vacauerint, aperiatur via contra Concilium Lateran. siquidèm talis commissio de beneficiis vacaturis, non per mortem, sed per resignationem erat; quomodo enim fieri potest, vt eo casu captetur mors aliena, cùm beneficium, cuius collatio committitur, non expectetur per mortem, sed per liberam resignationem? Huic difficultati succumbentes antiquiores affirmarunt, rationem illius textus erroneam esse, & non rectè per compilatores adiectam fuisse; quod & ab ipsis compilatoribus didicisse testatur Geminianus ibi, *numero* 6. Sed ipse, & Francus ibi, *num.* 2. contendunt veram rationem illius constitutionis in eo consistere, ne Legati huiusmodi commissionibus derogarent iurisdictioni ordinariæ: sed cùm per hanc derogationem non fiat fraus Concilio Lateran. aliena est prædicta ratio ab ea decisione. His ergo sententiis omissis verius dicendum est, in Concilij Lateranensis prohibitione duo prorsus diuersa consideranda esse, prohibitionem videlicet ipsam generalem, ne videlicet beneficia conferantur, seu promittantur antequam vacent; & ipsius prohibitionis rationem, ne videlicet detur occasio captandæ mortis alienæ. Prohibitio generalis est comprehendens quemcunque vacationis modum, vt constat *ex cap. 2. cap. relatum, capite accedens, hoc tit.* Ratio autem specialis est vacationis, videlicet per mortem, quam vt casui frequentiori consonam Patres Concilij Lateranen. assignarunt. Constitutio ergo Clementis protraxit Concilij Lateranen. prohibitionem ad casum, in quo committeretur per Legatum collatio beneficiorum vacantium per resignationem: quo casu licèt per talem commissionem fraus non fieret rationi à Concilio adiectæ, fiebat tamen eius prohibitioni: vnde rectè ait Clemens IV. eo casu aperiri viam ad illusionem Concil. Lateranensis: præsensit Mocz *in dicto §. prohibemus, num.* 27.

CAPVT XII.

Idem [a] *Gerantin. Capitulo.*

Dilectus filius magister Vv. canonicus vester olim Apostolatui nostro suggessit, quod bonæ memoriæ Episcopo vestro viam vniuersæ carnis ingresso,

maior, & sanior pars vestri conuenerat in eundem, & ipsum eligere in Episcopum proponebat: sed impediente viro nobili Comite Cutronæ, non fuit electio celebrata; postmodùm autem idem Comes de ipso Episcopatu Madium capellanum suum inuestiens, vobis iniunxit, vt vel à terra recederetis ipsius, vel eligeretis eundem M. in Pastorem: quod cùm ven. f. n. Archiepiscopus sanctæ [b] Seuerinæ tunc electus audisset, prædictum Vv. ad suam præsentiam accersiuit, & asserens, quod propter negligentiam vestram ad ipsum erat eligendi auctoritas deuoluta, ipsum induxit, vt electioni de se faciendæ præberet assensum: qui suis monitis acquiescens electus extitit ab eodem, suffraganeorum interueniente conniuentiâ. *Et infrà:* Nos igitur attendentes, quod canon Lateranen. Concilij contra negligentes editus, ad Archiepiscopatus, vel [c] Episcopatus non solet extendi, sed ad personatus alios, & minora ecclesiastica beneficia coarctari, electionem eiusdem Vv. qui ab Archiepiscopo, & suffraganeis eius fuit, ad quos electio non spectabat, electus, iustitiâ cassauimus exigente.

NOTÆ.

1. [a] GEruntin.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tutul. cap. 9.* sed legendum est, *Geruntin.* Geruntia enim est ciuitas Calabriæ, suffraganea Archiepiscopi sanctæ Seuerinæ, vt notat Cuiacius *in cap. 1. hoc tit.*

2. [b] *Sancta Seuerina.*] Siuerena ciuitas nobilis est Italiæ, in situ Calabriæ, quam vulgus Seuerinam appellat: eius meminit Plinius *lib. 14.* & de eius origine nonnulla adducit Gabriel Barrius *de antiquit. & situ Calabriæ lib. 4. in Ital. Illustr. fol. 1145.*

[c] *Vel Episcopatus.*] Vt probaui *in cap. ne pro defectu, de electione, cap. dilectus, de supplend. neglig.* 3.

CAPVT XIII.

Idem *Priori* [a] *Ossen. & Subpriori sanctæ Fredesiundæ.*

EX tenore vestrarum litterarum intelleximus euidenter, quod cùm causam quæ inter I. clericum ex parte vna, & Conuentum de [b] Bello ex altera, super redditu x. [c] marcharum, vel xv. quas idem exigebat ab ipsis, eo videlicet, quia eidem, quamcitò se facultas offerret, interim se promiserant prouisuros, nec promissionem suam curauerant adimplere, noscitur agitari, vobis duximus committendam, dictus clericus post litem contestatam chartam quandam monachorum ipsorum, continentem exprefsè, quod ei primam Ecclesiam ad donationem suam spectantem, valentem x. marchas, vel xv. assignare promiserant, exhibuit coram nobis: nihilominus per idoneos testes probauit, ipsos post promissionem huiusmodi, licèt potuerint, nolle sibi, quamquam super hoc admoniti fuerunt, prouidere. Quare dictum Abbatem, & monachos ad assignandum sibi redditum x. marcharum ad minùs cogi cum instantia postulabat. Ad hæc autem fuit ex aduerso responsum, quod ratione promissionis, vtpote factæ contra Lateranen. statuta Concilij, quæ probari per chartam exhibitam videbatur, eos non poterat conuenire, præsertim cùm non de aliqua Ecclesia, sed de promissione tantùm in litteris vestris mentio haberetur. Cùm igitur aliis ipsos posse conueniri asserentibus, aliis verò in contrarium sentientibus, super hoc fuisset hinc inde coram vobis diutiùs disputatum, vos quid iuris sit in hoc articulo dubitantes, in negotio ipso vlteriùs procedere noluistis; donec super hoc reciperetis nostræ beneplacitum voluntatis, nobis humiliter supplicantes, vt quid sit in hac parte agendum, vos dignaremur per nostras litteras reddere certiores. Nos igitur attendentes, quod promissio prædicta non [d] tenet, vtpote contra statuta præfati Concilij attentata, disc. v. per A. s. m. quat. memorato clerico super hoc silentium imponentes, ab impetitione ipsius dictos Abbatem, & monachos absoluatis.

NOTÆ.

1. [a] PRiori Ossen.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 10.* in sexta autem habetur, *Hossen.* sed legendum est; *Osnei.* In Oxoniensi enim diœcesi Angliæ erant duo Prioratus, ambo Canonicorum regularium Ordinis Diui Augustini: primus Osnei dictus, cuius meminit Pennotus *lib. 2. hist. canonic. regul. cap. 37. num. 12.* secundus nuncupatus Sanctæ Fridisvidæ, de quo agit idem Pennotus *dicto cap. 37. num. 12.*

2. [b] *Conuentum de Bello.*] Guillelmus Dux Normannorum tria magnifica monasteria diuersis in locis construxit, eaque multis prædiis, variisque donariis ditauit; duo in Anglia, vnum eò loci, quò cum Haraldo Angliæ Rege dimicauit prope Hastigen, quod prælium refertur in gestis Guillelmi, Ducis *in histor. Norman. fol.* 200. pro expiatione animarum militum qui in eo bello occubuerant: quod Cœnobium Diuo Martino dicauit, appellauitque *Monasterium ad Bellum*, vt simul monimentum paratæ tanto bello victoriæ in perpetuum foret, vt refert Polydorus Vergilius *in histor. Angliæ, fol.* 158.

[c] *Marcharum.*] De earum valore in Anglia egi *in cap. 3. de pactis.*

[d] *Non tenet.*] Iuxta adducta *in cap. 2. hoc titulo.*

CAPVT XIV.

Idem *Abbati, & Conuentui monasterij sancti Michaëlis de* [a] *Gasto.*

ACcedens ad Sedem Apostolicam dil. fil. R. clericus, suâ nobis insinuatione monstrauit, quod cùm promiseritis vos prouisuros eidem in ecclesiastico beneficio, cùm possetis, sicut per litteras Decani Suession. & suorum coniudicum super hoc à Sede Ap. delegatorum, quibus tenor litterarum vestræ promissionis erat insertus, liquidò edocebat, vos id hactenus efficere non curastis, allegantes coram iudicibus memoratis quod talis promissio vos nullatenus obligaret, cùm videretur esse facta contra statuta Lateranen. Concilij, quod promissionem inhibet beneficij non vacantis. Nos autem considerantes, quod aliud est Prælatum promittere beneficij collationem, cùm poterit, aliud cùm vacabit, cùm in multis casibus se facultas offerre posset, in quibus non esset collatio in expectatione vacaturi beneficij differenda, per Ap. vobis scr. mandamus, quatenus memorato R. competens ecclesiasticum beneficium assignetis, alioquin Abbati sancti Ioannis, & Decano Suession. damus nostris litteris in mandatis, vt vos ad id per censuras ecclesiasticas appellatione remotâ compellant.

NOTÆ.

1. [a] GAsto.] In quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. ita legitur; in hac sexta collectione tantùm legitur, *Idem*; sed tamen credo legendum esse, *sancti Michaëlis de Caranto*; monasterium enim hoc est Ordinis Diui Benedicti ad mare situm, in Pictonibus, iuxta flumen Carantonum, totusque ille tractus inundatus fuit; deinde recedente mari, apparuere terræ paulatim, & paludes desiccatæ, quæ propter situs commoditatem, ac terræ vbertatem coli, ac frequentari cœperunt. In eo sacellum primò constructum est peregrinationibus, ac religione celebratum, quod posteà in amplissimum, & locupletissimum monasterium Diuo Michaëli dicatum euasit; vt refert Papirius Masonius *in descriptione Galliæ per flumina, fol.* 683.

[b] *Cùm possetis.*] Olim enim promissio generalis beneficij vacaturi, cùm poterit, aut cum vacaret, valebat, quia sæpe permittuntur in genere, quæ in specie non permittuntur, *cap. non existimemus* 13. *quæst.* 2. *l.* 1. *§. qui quæstionem, ff. de quæstionibus*, & docetur in præsenti decretali, quæ correcta est per Bonifacium VIII. *cap. detestanda, hoc tit. lib.* 6. vbi verba illa, *licèt olim fuisset canonicâ constitutione decretum*, de hac decretali accipit Nicolaus Fabricius *de benefic. titul.* 8. *cap.* 1. *numer.* 65. docent Valensis *in parat. ad hunc titulum, cap.* 1. Barbosa *de potest. Episcopi alleg.* 126. Commentarium huius textus dedi *in cap. 1. hoc titulo.*

CAPVT XV.

Idem *P. Subdiacono nostro, Præposito & Capitulo* [a] *Ebrudun.*

POstulastis per Sedem Apostolicam edoceri, vt cùm ad vos simul, & Archiepiscopum vestrum donatio præbendarum Ecclesiæ vestræ pertineat, verum præbendæ vacãtis donatio penes Archiep. remaneat, si eam intra semestre tempus neglexeritis ordinare. Ad quod vobis breuiter respondemus, quod si vos, & idem Archiepiscopus intra tempus præscriptum negligentes extitistis circa collationem vacantium præ-

bendarum, ſicut nec ab illo ad nos, ita nec à vobis ad illum poteſtas deuoluitur conferendi; ſed ſecundùm ſtatuta Lateranen. Concilij, ad ſuperiorem tranſit donatio earundem, niſi fortè Archiepiſcopus, non vt Prælatus, ſed vt Canonicus vobiſcum habeat ius conferendi, & in hoc caſu, cùm doloſè forſitan impedierit, dolus ei ſuffragari non debet.

NOTÆ.

1. [a] EBrudun.] In hac ſexta collectione tantum legitur, *idem*; in quarta autem, *ſub hoc tit. cap.* 2. ita legitur; ſed credo legendum eſſe Ebrodun. Ebrodunum enim, ſeu vt alij volunt, Ebredunum, ciuitas eſt in Alpibus maritimis, ſita ad Druentiam fluuium, earumque Metropolis ciuilis dicitur in notitia prouinciarum Galliæ: à principio Epiſcopum tantùm habuit, vt conſtat ex Concilio Regienſi *can.* 2. poſteà tamen Metropolitæ dignitatem obtinuit, vt conſtat ex Hilario *epiſt.* 4. *ad Leontium*, ibi: *Frater, & Coepiſcopus noſter ingemens Ebredunenſis, Alpium maritimarum prouinciæ Metropolitani ſemper honore ſubnixus.* Referunt Carolus a ſancto Paulo *in geograph. ſacra, fol.* 145. Chenu *in chron. Gallia, fol.* 508. Commentarium huius textus dedi *in cap. dilecti, de ſupplend. negligentia.*

CAPVT IX.

Honorius III. *Epiſcopo, Præpoſito, & Cantori*[a] *Cameracenſi.*

CVm dilecta in Chriſto filia, nobilis mulier [b] Ioanna Comitiſſa Flandrenſis, deuicta quorundam precibus importunis fecerit promiſſiones illicitas de non vacantibus beneficiis Eccleſiarum, in quibus ius obtinet patronatus, & donationes eorum in [c] manibus poſuerit alienis, ſicut eſt noſtris auribus intimatum: diſc. v. m. quatenus irritum decernentes quidquid ſuper hoc ab eadem inueneritis eſſe factum contra inſtituta canonica, auctoritate noſtra inhibeatis eidem, ne ſimilia de cætero attentare [d] præſumat.

NOTÆ.

1. [a] CAmeracenſi.] Ita reſtituo epigraphen, & integram ex quinta compilatione, edita à Cironio, vbi *ſub hoc tit. cap.* 1. reperitur textus hic. De Eccleſia Cameracenſi nonnulla notaui *in cap.* 19. *de reſcript.*

[b] *Ioanna.*] Videlicet Conſtantinopolitana, Balduini Imperatoris Conſtantinopolitani filia, quæ patre ſuo peregrè mortuo, ſucceſſit in Comitatu Flandriæ, anno Chriſti 1206. cuius prior maritus fuit Ferdinandus filius Regis Portugaliæ, quem bello captum Philippus Auguſtus per decennium detinuit in carcere: poſterior fuit Thomas filius Ducis Sabaudiæ. Ad ipſam, vt Comitiſſam Flandriæ ſpectabat ius præſentandi in beneficiis eccleſiaſticis, vt conſtat *ex cap. dilecto, de teſtibus, cap.* 1. *de re iudic. in* 3. *collect.* referunt Boëtius Epon. *tom.* 1. *quaſt. heroic. titul. de Regalibus*, Cuiacius *in cap. hoc tit.* & *in dict. cap. dilecto.* Alteſſerra *de Ducibus cap.* 8.

[c] *In manibus poſuerit alienis.*] Hæc verba expoſui *in cap. conſtitutus* 11. *hoc tit.* & an patronus poſſit conſtituere procuratorem ad præſtandum aſſenſum in beneficiis vacaturis, exponit Lotherius *lib.* 2. *de re benef. cap.* 6. *in princip.*

2. [d] *Præſumat.*] Adeò enim ius canonicum abhorret promiſſiones beneficij non vacantis, vt needum eas à patronis fieri permittat, licèt ipſi poſſint poſteà variare, & ita nullum ius videatur præſentato quæſitum: & licèt poſſint transferre iuſpatronatus in alios, *cap. ex litteris, de iurepatron.* tamen non valent præſentationem in beneficiis vacaturis alij donare, vt docent congeſti à Barboſa in præſenti, quibus addo Boëtium Epon. *in repetit. ad hunc textum*, Mancinum *ſacri iuris controu. cap.* 13. ex ratione adducta *in cap.* 2. *hoc tit.* ex quo commentario præſens petendum eſt.

TITVLVS IX.

Ne vacante Sede aliquid innouetur.

CAPVT I.

Innocent. III. *Priori, & Conuentui* [a] *Glastonien.*

NOVIT ille, qui scrutator est cordium & cognitor secretorum, quod licèt bonæ memoriæ C. Papa prædecessor noster Ecclesiam vestram erexerit Cathedralem, ipsam [b] Bartholomen. Ecclesiæ [c] vniendo, vt isdem esset Episcopus vtriusque, & suam constitutionem non solùm per priuilegium, verùm etiam per alia scripta multa curauerit confirmare: quia tamen hæc vnio à vobis asserebatur esse confusio, conquerentibus eam in graue præiudicium Glastonien. Ecclesiæ redundare, cùm per ipsam dissolueretur religio, eleemosyna [d] fraudaretur, & hospitalitas: nos vestris supplicationibus inclinati, ad releuandum Ecclesiæ vestræ statum intendere cœpimus, quantùm decuit diligenter. Et quoniam absonum videbatur, vt subitò prædecessoris nostri euacuaremus in hac parte statutum, cùm ei, quantùm cum Deo possumus, deferre velimus, sicut & volumus, quod quantùm cum Deo potuerint, nostri nobis deferant successores; vnione manente, sic de cæteris disposuimus, quantumcunq; bonæ memoriæ Sauerico Barthol. Episcopo displiceret, frequenter ob hoc ad Sedem Ap. laboranti, quòd status Ecclesiæ vestræ videbatur in melius releuatus. Vnde post diuersos tractatus, & deliberationes multiplices, quod per viros prouidos & honestos auctoritate mandati nostri super hoc extitit ordinatum ad petitionem eiusdem Episcopi, postquàm aliud à nobis non potuit obtinere, Apostolico tandem curauimus munimine roborare. Vos autem post obitum præfati Bartholomen. Episcopi ad nostram præsentiam recurrentes, humiliter postulastis, quia tempus aduenerat, quo sine scandalo Ecclesiæ vestræ ruina poterat in statum pristinum releuari: cùm & Bartholomen. Ecclesia, & [e] Vvellen. ipsum pariter postularet; [f] Rex quoque cum regni Magnatibus, & quidam Episcopi cum multis Abbatibus deposcerent illud idem, vt vnione penitus dissolutâ, monasterium vestrum reduceremus in statum antiquum sub Abbatis regimine gubernandum. Nos verò diligentiùs attendentes, quod Episcopali Sede vacante non decet super hoc aliquid innouari, cùm non sit qui ius Episcopale tueatur, præsertim ne plus cauisse personæ, quàm Ecclesiæ videremur, si quod eo viuente concessimus, post obitum eius subitò mutaremus, petitionem vestram ex toto absque damno conscientiæ, ac periculo famæ nequiuimus exaudire. Vt autem solito more, quem & vobis vtilem, & nobis honorabilem estis experti, gradatim ab imo procedatur ad summum, auctoritate vobis præsentium indulgemus, vt cùm Batoniensis Ecclesia de Præsule fuerit ordinata, si ostendere volueritis quod Ecclesiæ vestræ nondum sit ad detrimentum, vel præiudicium euitandum plenè prouisum, ius vestrum apud Sedem Ap. prosequendi liberam facultatem habeatis. Interim autem sub cura Prioris idem monasterium gubernetur.

NOTÆ.

1. [a] GLastonien.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. vnic.* Glastonia est in Anglia, ad partem Occidentis, prope Vveliam, vbi sanctus ille Ioseph ab Arimathia, discipulus Domini, qui eius sacratissimum corpus sepulchro condidit, celebre templum construxit, & posteà Hina Occidentalium Saxonum Rex, qui vixit circa annum 688. ibi Cœnobium Ordinis D. Benedicti construxit, magnificéque dotauit, & postea Edgarus Angliæ Rex magnis possessionibus auxit, & successiuè Reges omnes singulari affectu prosequuti sunt, vt referunt Polydorus Vergilius *lib. 1. & 4. hist. Angliæ,* Osbertus *in vita sancti Dutani,* apud Surium *die 19. Maij,* Vvillelmus Malmesburg. *lib. 2. de gest. Angliæ,* Yepes *tom. 3. chron. D. Benedicti, cent. 3. à n. 727.* quod monasterium durauit vsque ad tempora Henrici VIII. qui illud cum aliis ipsius prouinciæ destruxit.

[b] *Bartholomen.*] Legendum est Batoniensem, vt infrà legitur. Batonia est ciuitas Angliæ 2.

Episcopalis; temporibus enim Guillelmi Ducis Normannorum, anno 178. in Concilio Londini celebrato statutum fuit, vt aliquot Sedes Episcopales, quæ in oppidulis ac pagis antea fuerant, in ciuitatibus, & locis celebrioribus collocarentur: quo factum est, vt Bathonia, Linconia, Satisberia, Exonia Cestria, atque Cicestria, & ciuitates huiusmodi nouo Episcoporum incolatu nobilitatæ sint, vt refert Polydorus Vergilius *lib. 9. fol.* 155.

[c] *Vniendo.*] Quam Episcopatuum vnionem tantùm Pontifex facere potest, vt probant Petrus Gregorius *de benefic. cap.* 2. Barbosa *lib. 3. iuris eccles. cap.* 16. & dicemus *in cap. sicut vnire, de excess. Prælat.*

3. [d] *Eleemosyna fraudaretur, & hospitalitas.*] Vt hæc verba intelligantur, sciendum est, monasterium hoc Glastoniense magnis opibus fuisse ditatum; siquidem redditus eius constabant ex triginta mille libris, cùm quælibet libra penderet 40. regales, & ita plusquam centum mille scuta auri obtinebat. Ex his alebantur 400. homines, qui degebant in ipso monasterio, & hospitabantur alij plures nobiles, & 4. & 6. feria cuiuslibet hebdomadæ amplæ erogabantur eleemosynæ in pauperes illius ditionis, vt refert Yepes *vbi suprà, fol.* 41. his verbis: *Y las riquezas de los conuentos, y particularmente de este como hemos visto, seruian de sustentar à muchos pobres, que venian de toda la tierra, los miercoles, y los viernes: y para entretener à muchas personas nobles, y necessitadas.* Vnde conquerebantur monachi ipsius monasterij, per vnionem factam à Cœlestino III. cessare prædictas eleemosynas, necnon hospitalitatem.

[e] *Vvellen.*] Vvellensis enim Ecclesia iam antea fuerat vnita Bathoniensi, vt refert Polydorus Vergil. *dict. lib. 1. hist. Angliæ, fol.* 4.

[f] *Rex.*] Ioannes videlicet Rex Angliæ, & Scotiæ, non Richardus, vt voluit Cuiac. *in præsenti*; quod vt faciliùs percipiatur, præsentis vnionis historia repetenda est; cùm enim Cœlestinus III. vnionem fecisset Bathoniensis Episcopatus cum Abbatia Glastoniensi, in cuius vnionis confirmationem dederat Richardus I. Rex Angliæ prædictam Abbatiam Sauerico Episcopo Bathoniensi, poscentibus monachis vnionem rescindi coram Innocentio III. ex eo quia talis vnio religioni nocebat, & ampliùs piæ erogationes in pauperum alimenta fieri nequirent, Richardus dictam Abbatiam cuidam Vvillelmo dedit, qui eam quamdiu vixit Rex, pacifice possedit; eo tamen defuncto Sauericus illam repetebat virtute vnionis factæ à Cœlestino, & obtinuit eam confirmari ab Innocentio III. Defuncto tamen Sauerico adhuc monachi instabant coram Innocentio III. pro rescissione vnionis, plenam sui cœnobij restitutionem petentes: sed Innocentius eos audiendos non esse decreuit duplici ex ratione. Primâ quia vacante Sede, & defuncto legitimo defensore, videlicet Bathoniensi Episcopo, nihil erat innouandum quod attingeret iura Episcopalia, iuxta D. Cyprianum *epist.* 31. ibi: *Ante constitutionem Episcopi nihil innouandum putamus, sed lapsorum mediocriter culpam temperandam esse credimus; dum Episcopus dari à Deo nobis sustinetur, in suspenso causa teneatur.* Secunda, quia si defuncto Sauerico Innocentius monasterio concederet quod eo viuo denegauerat, videretur tunc plus fauisse Sauerico, quàm Ecclesiæ; & ita rectè definit, Sede Bathoniensi vacante, nihil statui posse, ex præsenti rubrica, cuius sententiam examinabimus *in c. 3. hoc tit.* 4.

CAPVT II.

Honorius III. *Episcopo* [a] *Caluen. & Magistris V. & I. Canonicis* [b] *Suessen.*

ILla deuotionis sinceritas, & sincera deuotio, quam dil. fil. Magister R. Decanus Teanen. ad personam nostram & Sedem Apostolicam hactenus habuisse dignoscitur, nos inducunt, vt eum pro suæ scientiæ ac probitatis intuitu geramus in visceribus charitatis, & ei denegare nolimus, quæ secundum Deum fuerint concedenda: vnde nos Ecclesiam sancti Leutij de Capua, cum omnibus pertinentiis suis, de qua Magistrum R. donationis nostræ gratiâ præcedente, præbendæ nomine de mandato nostro ven. f. n. R. [c] Capuanus Archiespiscopus inuestiuit, sibi duximus auctoritate Apostolica confirmandam, non obstante concessione Capituli facta de ipsa Ecclesia Roberto de Franco, Canonico Capuano; seu confirmatione nostra, si qua fortè in forma communi appareret obtenta: quum nusquam inueniatur cautum in iure, quod Capitulum vacante sede fungatur Episcopi vice in collationibus præbendarum: nec in eodem casu potest dici potestas conferendi præbendas ad Capitulum per superioris negligentiam deuoluta, cùm non fuerit ibi superior, qui eas possit de facto, vel iure conferre. Quocirca disc. v. m. quatenus eundem Magistrum in corporalem ipsius Ecclesiæ possessionem sublato appellationis obstaculo inducatis, & defendatis inductum.

NOTÆ.

[a] CAluen.] Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc titul. cap.* 1. Caluensis Ecclesia est suffraganea Archiepiscopi Capuani, vt ex veteri Codice prouinciarum refert Cironius *hic.*

[b] *Suessen.*] Suessa hodie Sessa, celebris vrbs est

est Italiæ, in agro Vestino, ad montem Masicum sita, vt refert Schotus *in itiner. Italiæ, lib. 3. fol. 589.* habuit iam olim Ecclesiam Cathedralem suffraganeam Archiepiscopi Capuen. cuius Præsul Fortunatus subscripsit Concilio Romano sub Symmacho.

c *Capuanus.*] De Capuana Ecclesia iam nonnulla notaui *in cap. 18. de elect.*

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. Ex hac Honorij decretali sequens communiter venit disputanda assertio: *Capitulum Sede vacante beneficia, quæ vel ex iure communi, vel aliunde ad liberam collationem solius Episcopi spectant, conferre non potest.* Probant eam textus *in cap. vnic. hoc tit. in 6. cap. 1. de instit. eodem lib.* Illustrant plures congesti à Barbosa, & Garaña *hic*, quibus addendi sunt Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 13. num. 31.* Diana *p. 8. tract. 4. resol. 24. cum sequent.* Cironius & Cujacius *in præsenti*, Moneta *de commut. cap. 10. num. 38.* Chopinus *de sacra pol. lib. 1. tit. 5. & 6.* Valentis *de benef. lib. 1. tit. 9. & 10.* Rufinianus *lib. 3. constit. tit. 8. cap. 8.* Sarauia *de iurisd. adiunct. q. 17.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 28. cap. 11.* Vghellius *in method. iuris can. lib. 3. cap. 2. fol. 235.* Barbosa *de dignit. cap. 42. num. 109.* Coruinus *lib. 2. aphorism. tit. 29.* Abbas Panormit. *q. 1. num. 31.* Duarenus *lib. 3. de sacris Eccles. cap. 5.* Corrasius *de benef. p. 2. cap. 7.* Lambertinus *de iurepatron. lib. 2. art. 4.* Sahagun *in cap. eam te, de rescript.* Lotherius *lib. 2. de re benef. cap. 2. lib. 2.* Rousselius *lib. 2. hist. Pontif. iurisd. cap. 11. num. 13.*

3. TRADITVR DVBITANDI RATIO. Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem argumentor. Sede Episcopali vacante omnis potestas Episcopalis residet penes Capitulum, Tobias Paumerst. *lib. 2. de iurisdict. cap. 7. num. 107.* Gaillus *lib. 1. obseru. cap. 30. num. 10.* & iuxta Felinum *in cap. 1. num. 19. de iureiur.* non est inferius Episcopo, sed eo mortuo in ius omne quodam accretionis modo succedit, vnde Sede vacante iurisdictionem exercet: Duarenus *lib. 3. de sacris, cap. 6.* statuta condit, *cap. cùm omnes 6. de constit.* præbendas confert, *cap. vnic. hoc tit. in 6.* ab excommunicatione à qua Episcopus absoluere debebat, absoluit, *cap. vnic. de maiorit. & obed. in 6.* eligit, *cap. cùm olim 14. de maiorit. & obed.* iuramentum relaxat, *cap. penult. & vlt. de supplend. neglig. in 6.* Igitur & beneficia conferre potest, quorum collatio ad Capitulum spectabat. Accedit, quod Episcopo Capitulum vsque adeò connexum est, vt eius membra dicantur esse Canonici, *cap. nouit, de his quæ fiunt à Prælatis, cap. cùm non deceat, de elect. in 6.* & pars corporis Episcopi, sicut Cardinales Pontificis, Augustus Vischerus *de elect. Imper. §. 8.* quia inter Episcopum & Capitulum spirituale contrahitur coniugium, *cap. licèt, cap. inter, de translat. Episcop.* Ergo beneficia, defuncto Episcopo, conferre valet.

4. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quâ difficultate minimè obstante vera est præsens decisio, cuius ratio assignatur à nostro Honorio in illis verbis: *Quia id nunquam in iure expressum est*; in collationibus enim beneficiorum non succedit Capitulum, nisi in casibus à iure expressis, ac proinde cùm ista regula sit prohibitoria, omne illud intelligitur esse expressè prohibitum, quod specialiter non est permissum, argumento textus *in l. 1. §. si quis hoc interdicto, ff. de itinere actuque, cap. ad audientiam,* vbi Abbas, & cæteri, *de præscript.* Ratio autem rationis, quare à iure non sit permissum Capitulo Sede vacante conferre beneficia ea, quæ ad collationem Episcopi spectabant, prouenit ex eo, quod iure communi attento omnia bona cum suis fructibus successori in ipsa sede reseruabantur, *cap. non licet, cum sequent. 12. q. 2. cap. quia sæpe, de elect. in 6. Clement. penult. de elect.* Concilium Calchedon. *can. 22.* Illustrant Hallier. *de sacris elect. sect. vlt. art. vlt.* Rota apud Peñam *tom. 1. decis. 128.* sed collatio beneficiorum inter fructus Episcopatus connumeratur, *cap. final. de offic. vicarij in 6.* Glossa *in cap. olim, de maiorit. & obed.* probant Garcia *de benef. 5. p. cap. 5. num. 2.* Barbosa *in dicto cap. cùm olim.* Salgado *de regia protect. p. 3. cap. 10. num. 3.* Didacus Perez *in l. 10. gloss. 3. lib. 4. ordin. pag. 884.* Parexa *de instrum. edit. tit. 2. resol. 3. num. 17.* rectè ergo decreuit Honorius in præsenti, Capitulum non posse beneficia conferre Sede vacante, quia illorum collatio cum fructibus debet reseruari futuro Episcopo: prosequuntur Viuianus & Garaña *in præsenti.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cui satisfaciendum est asserendo, Capitulum Sede vacante verè succedere in his, quæ sunt iurisdictionis contentiosæ, vt probat Solorzanus *dicto cap. 13.* Item in collatione beneficiorum necessaria, non verò in voluntaria, Chopinus *de sacra pol. lib. 1. tit. 5.* Inde Capitulum Sede vacante potest Prælatos inferiores confirmare, *dicto cap. cùm olim, de maiorit. & obed.* dicemus *in cap. sicut 33. de simonia*: præsentatos instituere, *cap. 1. de instit. lib. 6.* Selva *de benef. 2. p. q. 11.* Corrasius *2. p. de sacerd. cap. 7. num. 2.* Nam Capitulum Sede vacante succedit Episcopo in omnibus, quæ sunt iustitiæ, & necessitatis, Glossa *in Clement. 1. verbo Capituli, de hæretic.* Dicitur autem collatio necessaria, quæ propter periculum animarum differri non potest, vel propter præsentationem à patrono factam, vel quia alicui certæ personæ, seu speciali generi personarum, ex fundatione, ac institutione, vel alia de causa debetur, veluti antiquiori optanti beneficium, vt *in cap. final. de consuet. in 6.* tales enim collationes Capitulum Sede vacante facere potest, iuxta ea quæ tradit Vvamesius *consil. 259.* facit textus *in l. vnus 67. §. 1. ff. de legat. 1.* & ideò si patronus Ecclesiasticus, vel laicus plures præsentauerit ad beneficium, potest Capitulum instituere quem velit. Nec obstat, quod collatio, quæ fit ex Pontificis iussu, necessaria est; siquidem eius præceptum necessariò est adimplendum; & tamen in tali collatione Episcopo iniuncta non succedit Capitulum, *cap. eam te, de rescript.* Ergo quia nec in collatione necessaria succedit. Nam respondetur in eius textus specie, ideò Capitulum non posse, nec teneri conferre præbendam illam, quia eius collatio speciali delegatione Episcopo commissa, & iniuncta erat; vnde sicut Capitulum non succedit in iurisdictione delegata Episcopo, ita etiam nec in hac speciali commissione conferendi præbendam. Hucusque tradita procedunt in beneficiis, quorum collatio spectat ad Episcopum priuatiuè, non verò simul ad Capitulum, quia tunc totum ius conferendi Sede vacante Capitulo accrescit, *cap. vnic. hoc*

5. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

tit. in 6. cap. final. de re iudic. eod. lib. non tamen ideo conferre valet beneficia ea, quæ spectant ad collationem Episcopi cum consilio Capituli, *cap. vnic. §. cùm verò, hoc tit. in 6.* quia tunc potiùs ad Episcopum solum, quàm ad Capitulum simul collatio spectat. Quid tamen de resignationibus pure, aut sub conditione faciendis coram Capitulo, & de collationibus beneficij in graduatos faciendis obseruandum sit, prosequuntur Solorzanus & Chopinus *suprà*, Lochetius *dict. q. 2.*

6. EXPONITVR CAP. 6. DE IVREPATRON. Sed supra traditis obstat textus *in cap. 6. de iurepatron. in 1. collect.* in illis verbis: [Ex diligenti relatione Magistri E. accepimus, quod cùm bonæ memoriæ R. quondam Episcopus vester, de assensu & voluntate nostra ipsum in Canonicum Ecclesiæ vestræ recepisset, assignans ei xl. solidos sub annua pensione, nomine præbendæ percipiendos, quousque præbenda vacaret in eadem Ecclesia, ad quam ipsum intitulauit, cùm eum ad Diaconatus ordinem promouerit, prædicto Episcopo de medio sublato, & redditibus Episcopatus ad fiscum deuolutis, cùm quædam præbenda in iamdicta Ecclesia vacaret, charissimus in Christo filius noster H. Illustris Rex Anglorum eam Thomæ clerico suo contulit, cui etiam aliam postmodùm in eadem Ecclesia vacantem cum Archidiaconatu, ad quem dicitur pertinere, concessit, quas insimul non debet habere, cùm nulli sit licitum in vna & eadem Ecclesia duas præbendas obtinere. Quo de facto idem Thomas fructum præbendæ sibi prioris taliter collatæ Stephano fratri suo de Regia auctoritate confisus conferre præsumpsit. Quia igitur interest nostra, quæ in Ecclesiis Dei ita ordinata fuerint, studiosiùs emendare, d. v. per A. s. m. quat. si prælibatus E. à commemorato Episcopo de assensu, & voluntate vestra in Canonicum Ecclesiæ fuerit assumptus, ita quod cùm præbenda vacaret, sibi deberet ibidem assignari, præbendam illam cum fructibus, quos prædictus Thomas Stephano fratri suo post susceptum Archidiaconatum cum præbenda dicitur contulisse, memorato E. omni oc. & ap. rem. auctoritate nostrâ, quamcitiùs assignetis, & eam sibi faciatis in pace, & in quiete dimitti, quia pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non potest de iure donare.] Ex quibus apparet, Sede vacante collationem præbendarum non reseruari futuro Episcopo, immò potiùs à Principe sæculari fieri. Igitur non rectè in præsenti docetur, Sede vacante, collationem beneficiorum futuro Episcopo esse reseruandam. Pro cuius textus expositione sciendum est, olim Regio in eligendis Episcopis iuri cohæsisse custodiam vacantium Ecclesiarum, & occupationem redditicum interim prouenientium, vt probaui *in cap. 4. de offic. ordin.* & eo iure regalium in Ecclesias vacantes insurrexisse Angliæ Reges, referunt Guillel. Rufus *anno Christi* 1089. Matthæus Paris. *anno* 100. Polydor. Vergil. *lib.* 10. *hist. Angliæ,* Guill. Brito *lib. 1. Philip.*

Nam Rex Anglorum ius vsurpauerat illud
Vsquemodò, vt solus Pastores ipse crearet:
Nam quotiens pastore carens Prælatica Sedes,
Ciuili letho, naturalive vacasset,
Protinus Ecclesiæ bona cuncta vacantis, ab ipso
Vsurpata suos conuertebantur in vsus;
Sicque Dei sponsam viduans, quantùm ipse volebat,
Cogebat placito sibi demùm nubere sponso.

Licèt ex pacto Ioannem Angliæ Regem ius hoc vacantium Ecclesiarum cessisse in Romanam Ecclesiam, vt Innocentium sibi conciliaret, referant Matthæus Paris. & Vvesmonaster, & ex his Altesserra *de Ducibus, cap.* 8. Vnde in prædicto textu iuxta illam corruptelam contulit Rex Angliæ præbendam Sede vacante, non quia ex iure communi alij quàm successori collatio beneficiorum spectet. Eodem etiam modo exponendus est textus *in cap. dilectus 34. de præbend.* iunctis in eius notis adductis.

CAPVT III.

Idem *Maurino Episcopo* [a] *Burg.*

CONstitutis olim coram bonæ memoriæ I. Papa prædecessore nostro procuratore Ecclesiæ sanctæ Mariæ de Castro Sororum, & bonæ memoriæ G. Burgen. Episcopo prædecessore tuo, dictus procurator petebat ab eodem Episcopo restitutionem tam super libertate liberè sibi eligendi Prælatum, quàm etiam super terris ipsius Ecclesiæ, & rebus aliis, quibus omnibus pars sua spoliata fuerat, vt dicebat. *Et infrà*: Lite igitur coram eodem prædecessore nostro super præmissis legitimè contestatâ, & postmodùm coram iudicibus delegatis factis confessionibus, & receptis testibus ab eisdem, causa fuit ad nos instructa remissa. Procuratoribus igitur partium in nostra præsentia constitutis, cùm super præmissis coram nobis diutiùs litigassent, nos diligenter hinc inde propositis, & rationibus partium pleniùs intellectis, reprobatis quibusdam depositionibus testium, qui vacante Burgen. Ecclesia, & carente legitimo defensore fuerunt minùs iustè recepti, procuratorem tuum nomine tuo de fratrum nostrorum consilio ab impetitione alterius partis sententialiter duximus absoluendum, quæstione proprietatis parti vtrilibet reseruatâ.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. [a] *Burg.*] Ita restituo textum, & epigraphen ex quinta compilatione Honorij III. edita à Citonio, vbi *sub hoc tit. cap.* 2. textus hic reperitur: veram eius historiam retuli *in cap. licèt, de testibus.*

COMMENTARIVM.

2. VErum est, Sede vacante, omnia ea, quæ sunt iurisdictionis, ad Capitulum deuolui, *cap. olim, de maioris. & obed. cap.* 1. *eod. tit. in* 6. *cap. ad abolendam* 9. *de hæretic. cap. vnic. hoc tit. in* 6. *cap. si Episcopus* 3. *de suppl. neglig. eod. lib. cap.* 2. *de offic. vicar. eod. lib.* Trident. *sess.* 7. *cap.* 10. & *sess.* 23. *cap.* 10. & *sess.* 24. *cap.* 16. probant Hallierius *de hierarch. iurisdict. lib.* 3. *cap.* 3. *fol.* 342. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 3. *cap.* 12. Valenzuela *consil.* 107. & in his Regnis Hispaniarum, ex concordia inter Magnum Philippum II. & Pium IV. Capitulum succedit in omni iurisdictione, quæ competebat Episcopo vt Episcopo, Solorzanus, & Valenzuela *vbi proximè.* In his autem, quæ ad rerum dispensationem, & administrationem ipsam spectant, omni modo locum habet sententia præsentis rubricæ, *ne Sede vacante aliquid innouetur*; quæ cùm sententiam perfectam contineat, pro lege habetur, vt suprà probaui *in rubric. vt lite non contest.* Ideò Canonici interim prohibentur quidquam sibi vindicare ex iuribus Ecclesiæ, aut Prælati, qui decessit, *cap. hæc huius placiti* 12. *q.* 2. *cap.* 45. *de elect. cap. quia sæpe* 40. *eod. tit. in* 6. & omni modo de ipsius statu quidquam immutari non potest, dum non est qui eius iura possit tueri, & defendere, *cap.* 1. *hoc tit. cap. si qua de rebus,* 12. *q.* 2. *cap.* 4. & 15. *de præscrip.* docet Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 132. etiam probaui *in dicto cap.* 15. ideoque Capitulum non potest iudicium, etiamsi cum defuncto cœptum sit, suo marte prosequi Sede vacante, ex hoc textu, nec constitutionem aliquam facere, quæ Episcopo inferat præiudicium; & si fecerit, nulla est ipso iure, etiamsi iuramento firmata fuerit, *cap. sicut* 27. *de iureiur.* Cortiinus *lib.* 1. *aphorism. iuris Pontif. tit.* 19. Nec contrarium probat textus *in cap. cum consuetudini, de consuet.* in illis verbis: *Irritas decernentes, si quas fortè fecistis in ipsius Episcopi præiudicium, postquam est regimen Parisiensis Ecclesiæ adeptus.* Ex quibus à contrario deducitur, constitutiones eas, quas fecit Capitulum antequam Prælatus adeptus esset Ecclesiæ regimen, etiam in eius præiudicium valere. Quia respondetur primò argumentum à contrario sensu deductum non valere, cùm sequitur absurdum; deinde quia in eo textu tantùm agebatur de constitutionibus à Capitulo Parisiensi factis viuo Episcopo, sine eius consensu, & consilio; vnde super illis tantùm consultus Honorius respondit, idem profectò responsurus de aliis in præiudicium eius factis Sede vacante. Capitulum verò posse Sede vacante ex potestate legislatiua statuta facere, quibus ligetur futurus Episcopus, probat pluribus relatis Diana *p.* 11. *tract.* 3. *resol.* 24. qui *integro tract.* 4. *partis* 8. prosequitur potestatem Capituli Sede vacante; & titulum *Illustrissimi*, quo concionatores salutant Episcopum, non deberi Capitulo Sede vacante, probat Illustr. Araujo *tract.* 2. *qq. moral. q.* 15.

TITVLVS X.

De his quæ fiunt à Prælato sine consensu Capituli.

CAPVT I.

Ex Concilio apud [a] Valentiam.

IRRITA erit Episcoporum donatio, vel venditio, vel [b] commutatio rei Ecclesiasticæ, absque collaudatione [c] & subscriptione clericorum.

NOTÆ.

1. [a] *VAlentiam.*] Ita etiam habetur *in cap.* 1. *sub hoc tit. de his quæ conceduntur ab Episcopo sine consensu clericorum, in* 1. *collect.* & apud Burchardum *lib.* 3. *Decreti cap.* 170. sed in nullo Concilio Valentino Galliæ, vel Hispaniæ reperiuntur hæc verba, vt notarunt Antonius August. *in* 1. *compil.* & *lib.* 1. *de emendat. Gratiani, dialog.* 14. Seuerinus Binius *in notis ad Concil. Valent. tom.* 1. *fol.* 509. Sed in Concilio Carthag. 4. *can.* 31. hæc habentur verba: *Irrita erit donatio Episcoporum, vel venditio, vel commutatio rei ecclesiasticæ, absque conniuentia, & subscriptione clericorum.* Ex eo citatur à Carnotensi 3. *p. Decret. cap.* 231. sententia verò huius textus ex Leone citatur à Gratiano *in cap. sine exceptione* 12. *q.* 2. & ab Innocentio III. *in cap.* 1. & 2. *hoc tit. in* 3. *collect.* Credo ergo in Synodo apud Valentiam sub Damaso celebrata anno 3-4. teste Baronio

Baronio *tom. 4. eodem anno, num. 12.* vbi actum fuit de rebus Ecclesiæ, editum fuisse hunc canonem: sed quia eius sententia etiam reperiebatur in dicto Concilio Carthag. compilatores alij ex Concilio Carthag. alij ex Leone, alij ex Synodo apud Valent. citarunt. Hunc etiam canonem inter fragmenta quæ citantur ex Concilio Valentino Hispaniæ refert Loaysas ordine 50. Et Concilium hoc Valentinum fuisse Hispaniæ, non Galliæ, probat Escolano *p. 1. annal. Valent. cap. 10.*

[b] *Commutatio.*] Permutatio videlicet, vt dicemus *in cap. 1. de rerum permut.*

2. [c] *Collaudatione.*] Collaudatio est confirmatio, seu approbatio actus, *l. 1. §. sed vtrum, ff. de servo corrupto.* Ivo Carnot. *epist. 16.* ibi: *Coniugium quod ante factum non laudatis, post factum nec facto, nec dicto inconsultè approbetis.* Et *epist. 13.* *Testatus est, pleniter diffinitam esse causam Apostolicâ auctoritate, & vestra vestrorumque Coepiscoporum laudatione.* Inde laudemium in constit. feudorum, Hothomanus, & alij de feudalibus verbis, eodem verbo notarunt.

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR. Ex hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Prælatus non potest sine consensu & subscriptione Capituli res Ecclesiæ vendere.* Probant eam textus *in cap. sine exceptione 52. 12. q. 2. cap. huiusmodi, §. quod si necessitas 10. q. 2. cap. nulli, de rebus Eccles.* cum aliis ibi referendis. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & *in dicto cap. nulli,* idem Barbosa *lib. 3. iuris Eccles. cap. 30.* & *de potest. Episcopi 3. p. alleg. 95.* Arias à Mesa *lib. 3. variar. cap. 23.* plures congesti à Caruallo *in cap. Raynuntius, 2. p. num. 314.* plures quos dabimus *in dicto cap. nulli.*

4. TRADITVR RATIO DVBITANDI. Sed hæc assertio difficilis redditur non solùm ex iuris fundamentis adducendis infrà *in cap. nulli, de rebus Ecclesiæ*; verùm etiam ex eo, quod venditio longè differt ab alienatione; ita vt alienatum non dicatur, quod venditum est, *l. alienatum, ff. de verb. sign.* quia si res distrahitur, eius loco pretium accipitur: igitur etsi alienatio rerum Ecclesiæ generaliter sit interdicta, non tamen eâ generali prohibitione continetur emptio, & venditio, & per consequens Episcopus res Ecclesiæ vendere poterit absque consensu, aut collaudatione Capituli.

5. DE ORIGINE HVIVS PROHIBITIONIS. Quâ difficultate non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione primò sciendum est, nonnullos ab hoc Concilio Valentino originem prohibitionis alienationis rerum Ecclesiæ repetiisse: sed contrarium docuit Arias à Mesa *lib. 3. variar. cap. 23.* à temporibus Apostolorum vsque ad annum Christi 398. nullam legem latam fuisse de Ecclesiasticis bonis non alienandis; quia ex dispositione Apostolorum Episcopi dispensatores erant omnium rerum Ecclesiæ, *can. 39. Apost. cap. præcipimus 12. q. 2. cap. videntes 16. ead. quæst. cap. quisquis 19. 12. q. 2. cap. quæcunque 10. q. 1.* cum aliis congestis ab Antonio Augustino *in epit. iur. Pontif. lib. 4. tit. 80.* Illustrant Turrianus *lib. 1. pro canon. Apost. cap. 14.* Seuerinus Binius *in dicto can. 39. Apost.* Robertus *lib. 2. rerum iudic. cap. 2.* Mesa *d. cap. 23. num. 5.* qui tantum deducit originem huius prohibitionis à Concilio Carthag. 3. relato *in cap. nullus 39. 17. q. 4.* Sed si verum est, præsentem canonem editum fuisse in Synodo apud Valentiam, vt suprà notaui, necessariò fatendum est ab eo originem prædictæ prohibitionis repeti debere: successit Concilium Carthag. 3. celebratum sub Anastasio Papa anno 398. & sequuta fuit constitutio Leonis I. *in epist. 104.* cuius fragmentum extat *in cap. sine exceptione 12. q. 2.* eandemque prohibitionem districtiùs innouarunt Hilarius Leonis successor *epist. 8.* Agapetus *epist. 6.* quam explicat Baronius *anno Christi 535. num. 108.* Verùm hæc decreta indemnitati Ecclesiarum non satis consulebant, cùm prohiberent donationem, venditionem, permutationem, non verò omne genus alienationis; prohibitio namque specialis vnius, aut alterius contractus, ad aliud genus alienationis non porrigitur, *l. in quorum finibus 24. ff. de pignor.* nisi res à commercio eximatur, *l. 1. § eam rem, ff. quæ res pignori,* iunctis notatis à Donello *in tit. de pignor. cap. an in omnibus, prope finem.* Pinel. *in l. 2. p. 2. cap. 1. num. 14. C. de rescind.* Rursus non exprimebantur res prohibitione comprehensæ; & si ad res mobiles prohibitio protraheretur, damnosa esset Ecclesiis potiùs quam vtilis. Ideò post hæc decreta Leo Imperator sua constitutione, quæ extat *in l. iubemus 14. C. de sacrosanct. Eccles.* prohibuit cuiuscunque alienationis speciem in bonis immobilibus, seruis rusticis, & annonis ciuilibus, hoc est redditibus; adiecitque pœnas nullitatis contractus, & vt accipientes bona ita alienata, eorumq; hæredes tenerētur satisfacere Ecclesiæ; quæ tamen constitutio cùm lata fuisset à Principe sæculari, nullam auctoritatem præsenti prohibitioni præbebat, *cap. final. hoc tit.* quâ etiam ratione edictum Basilij Præfecti Prætorio editum anno 483. teste Baronio *tom. 6. eodem anno,* licèt rerum Ecclesiæ alienationem prohiberet, nullius momenti esse, declaratum fuit in Synodo Romana relata *in cap. bene quidem, 96. dist.* Etiam imperfecta erat prædicta Leonis constitutio, quia tantùm inhibebat alienationem bonorum Ecclesiæ Constantinop. vt notarunt Cuiacius *in Nouel. 7. Iustin.* Gudelinus *de iure nouissimo lib. 6. cap. 14.* Quare Anastasius successor Leonis *in l. priuilegia 17. C. de sacros. Eccles.* protraxit eam constitutionem ad omnes Ecclesias, adjiciens, vt ex causa necessitatis, aut vtilitatis liceat alienationem facere, probatâ causâ apud Magistratum census, aut defensorem ciuitatis.

Sequitur iuxta temporis seriem constitutio Symmachi in Synodo 4. Romana, anno 502, habitâ, qui alienationem perpetuam prædij Ecclesiæ rustici, vel cuiuscunque qualitatis, prohibuit, adjiciens, vt violator illius constitutionis anathematis mucrone feriretur, concessâ actione cuilibet de populo, vt prædij alienati restitutionem peteret: constat *ex cap. non liceat 20. 12. q. 2. cap. si quis 6. hoc tit.* Ipse etiam Symmachus epistolam misit ad Cæsarium Arelatensem Episcopum, vt collapsam Ecclesiæ disciplinam restitueret, & rerum Ecclesiæ alienationem, quam Gallicani Prælati leuiter faciebant, auctoritate Apostolicâ interdiceret: vnde ipse Concilium Agathense celebrauit anno 506. teste Baronio *eodem anno:* & *in can. 7.* relato *in cap. 1. cap. huiusmodi, §. quod si, & can. 33.* relato *in cap. Episcopus 34. 12. q. 2.* statutum est, ne cuilibet 6. PROSEQVVNTVR ALIÆ LEGES HVIVS PROHIBITIONIS.

libet Episcopo liceat res Ecclesiæ, casellas, aut mancipia, vel vasa ministerij vendere, seu per quoscunque contractus alienare, nisi causa necessitatis, aut vtilitatis emerserit, probanda per duos, aut tres comprouinciales Episcopos. Et rursus *in can.* 22. *&* 40. relatis *in cap. statuimus* 32. *cap. Diaconi* 35. 12. *q.* 2. prohibitum fuit Presbyteris, Diaconis, aut aliis Clericis, ne de bonis Ecclesiæ sibi commissæ quidquam donare, aut concedere præsumant, quod si secus fecerint, ab honore depositi tantundem reddant, quantùm abstulerint, excepto casu relato *in cap. si quis in qualibet* 56. 12. *q.* 2. Denique sub eodem Symmacho celebratum est Concilium Epaunense anno 509. & *in can.* 9. statutum fuit, vt quicquid iuris ecclesiastici alienatum ab Abbatibus, seu Archipresbyteris sine consensu Episcopi fuerit, Ecclesiæ restituatur. Verùm cùm relatæ constitutiones essent tantùm prouinciales, adhuc alia generali lege opus erat. Eam tulit primus Imperator Iustinianus anno 535. *in authent. de non alienandis, aut non permutandis rebus*, & *in authent. de alienat. & emphyteusi*; quarum summam transcripsit Irnerius *in authent. hoc ius, C. de sacros. Eccles.* vbi Imperator constitutiones Leonis, & Anastasij ad omnes res cuiuslibet Ecclesiæ, & varios alienandi modos protraxit. Sed etiam eas constitutiones, vt Principis sæcularis, nullas esse docuerunt Glossa & Innocentius *in cap.* 1. *hoc tit. in* 6. Molina *tom.* 2. *de iustitia, disput.* 465. D. Gregorius Magnus, qui floruit per annos 590. valde curauit, vt res Ecclesiæ iniustè alienatas recuperaret, & deinceps alienare prohiberet, vt constat *ex lib.* 1. *epist.* 66. & *lib.* 3. *epist.* 16. & *lib.* 8. *epist.* 53. & *lib.* 10. *epist.* 33. cuius tempore hæc prohibitio confirmata fuit in Concilio Hispal. 1. *can.* 1. in Concilio Tolet. 9. *can.* 1. *&* 2. Anno 787. in 7. Synodo generali celebrata sub Hadriano II. statutum fuit, ne Episcopus, vel monasterij Prælatus res Ecclesiæ alienare præsumant, nisi damnosæ sint; & tunc in clericos, vel agricolas eas transferant, non in Principes sæculares. Sequenti etiam sæculo, anno 863. eadem prohibitio apertiùs facta legitur in Concilio Siluanectensi sub Nicolao I. si vera est inscriptio textus *in cap. nulli* 5. *de rebus Ecclesiæ*, vbi dicemus. Præterea idem sancitum fuit in Concilio Guastalensi sub Paschali II. anno 1106. vbi statutum fuit, vt nullus Abbas, nullus Archipresbyter, nullus Præpositus audeat possessiones Ecclesiæ commutare, vendere, seu locare. In Concilio Oxon. sub Honorio III. anno 1222. vbi inhibetur, ne quis habens Ecclesiasticam dignitatem, res Ecclesiæ consanguineis donet, in feudum det, aut quomodocunque alienet. Lugdunensi sub Innocentio IV. anno 1245. sub titulo *de vsuris*. Lugdunensi sub Gregorio X. relato *in cap.* 2. *de rebus Eccles. lib.* 6. In Concilio Salisburg. sub Martino IV. anno 1281. Viennensi relato *in Clement.* 1. *de rebus Eccles. Extrauag. ambitiosæ, hoc tit.* inter communes. Trident. *sess.* 25. *de reformatione, cap.* 11. & aliis constitutionibus Iulij III. Pauli IV. Pij IV. & V. quas refert Redoanus *post tract. de rebus Eccles.*

7. De solennitate requisita

Secundò circa solennitatem obseruandam, in alienatione rerum Ecclesiæ triplicem præscriptam reperiri, iuxta Baldum *in dict. authentica hoc ius, num.* 14. *C. de sacros. Eccles.* nempe ciuilem, canonicam, & consuetudinariam. Ciuilis refertur *in dicta l. iubemus* 14. *authent. hoc ius*; & refertur à Gratiano *in cap. ea enim*, §. *hoc ius* 10. *q.* 2. quæ non recipitur, nec seruatur, vt suprà notaui. Circa canonicam autem, & consuetudinariam diuersa iura reperiuntur, licèt non ideò sint contraria: Cleri consensus desideratur *in dicto cap. sine exceptione* 12. *q.* 2. Episcopi tantùm assensus desideratur *in cap.* 1. *de rerum permut.* consensus Primatis, vel duorum comprouincialium licentia *in cap. placuit* 51. *cap. Episcopus* 58. *cap. quicunque* 66. *cap. si Episcopus* 12. *q.* 2. *cap. huiusmodi, vers. apud duos*, 12. *q.* 2. *cap. nullus* 39. 17. *q.* 4. pro quorum iurium expositione dicendum est, quod cùm auctis Ecclesiæ bonis difficile esset duos Episcopos conuocare pro solennitate cuiuslibet alienationis, obseruari cœpit alia solennitas præscripta à Leone *in dicto cap. sine exceptione*; circa quam nonnulli casus distinguendi sunt. Primus est cùm agitur de alienatione rerum ad mensam Episcopalem pertinentium, in quo olim alienatio erat prohibita, nisi fieret cum consilio Concilij Prouincialis, *cap. placuit* 51. 12. *q.* 2. hodie Romani Pontificis desideratur assensus, *cap.* 2. *de rebus Eccles. in* 6. qui debet præcedere, aliàs suspenditur Episcopus, *dicto cap.* 2. Secundus est cùm alienantur bona, quorum administratio ad Capitulum pertinet, quo casu Capitulo legitimè congregato in loco solito ad sonitum campanæ, superior, seu qui præest, proponit tractatum, causam scilicet, & rem, de cuius alienatione agitur, & sigillatim rationes ex quibus expedit, vel non alienationem fieri, iuxta Vlpianum *in l. magis puto*, §. *si pupillus, ff. de rebus eorum, iuncta l.* 1. *&* 2. *tit.* 14. *partit.* 1. Et licèt consuetudine receptum sit, vt tres interueniant tractatus, iure tamen communi vnus sufficiebat, *dicto cap. sine exceptione, cap. tua, cap. cùm Apostolica, hoc tit. cap.* 1. *de rebus Eccles. in* 6. Post prædictum autem tractatum debet sequi consensus Capituli, ex nostro textu, ibi, *collaudatione*; iunctis Abbate *num.* 3. & Glossa 1. *in cap.* 2. *hoc tit.* sufficit tamen si talis consensus à maiori parte præstetur, vt probatur *in dicto cap. cùm enim*, §. *hoc ius, cap.* 1. *de his quæ fiunt à maiori parte*: faciunt textus *in cap.* 3. *de iurepatron. cap. auditis* 29. *cap. quia propter* 42. *vers. Vel maior, de elect. cap.* 1. *vers. Vel maioris, de testibus, lib.* 6. *l. quod maior* 19. *ff. ad municip.* & ea maior pars consideratur respectu existentium in Capitulo, quia absentes non computantur, nec vocandi sunt, vt docent Abbas in præsenti, *à num.* 5. & *in cap. cùm omnibus, num.* 13. *de constitut.* Molina *dicta disputat.* 468. & relati à Redoano suprà, *num.* 51. & à Gregorio Lopez *verbo Con otorgamiento, in d. l.* 2. *tit.* 14. *part.* 1. & ad minus adesse debent duæ partes Capituli, vt colligitur *ex d. l. nulli, iuncta l. nominationum, C. de Decur. lib.* 10. *vers. Duæ partes*, vbi Glossa 1. Quæ iura procedunt secundùm canones, vt docent Abbas & Decius *num.* 31. *in dicto cap. cùm omnes*, Rochus de Curte *de iurepatron. verbo Honorificum*, reprobatâ Glossâ *verbo Constitutum*, in præsenti, de quibus, & de nominibus Canonicorum, & singulorum existentium in Capitulo, debet mentio fieri in instrumento alienationis, argumento textus *in l. final. C. de vendit. rer. ciuit. lib.* 11. Et licèt de iure communi omnes tenerentur subscribere, ex hoc textu, iunctis Glossa & Innocentio

In hac alienatione.

nocentio *hic*; hodie tamen consuetudine non seruatur, vt notarunt Gregorius Lopez *vbi suprà*, Socinus *consilio* 15. *volum.* 1. quibus omnibus accedere debet Episcopi, vel legitimi superioris licentia, vt constat *ex cap. quando, cap. tua, hoc tit.* Tertius casus contingit, cùm alienatio fit rei communis pertinentis ad Episcopum, & Clerum, in quo eadem solennitas, quæ in superiori casu, necessaria est, ex notatis à Panormit. *in præsenti, num.* 5. Quartus casus contingit quando alienantur res monasterij; quo casu si illud Episcopo subiectum est, causa alienationis coram Episcopo, vel eius vicario proponitur, & post causæ cognitionem licentia ab eodem conceditur, *cap. Abbatibus* 41. 12. *q.* 2. *cap. in venditionibus* 40. 17. *q.* 4. docent Abbas *hic, num.* 5. Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 17. *num.* 1. Castillo *de vsufruct. lib.* 1. *cap.* 54. *num.* 21. Quod si monasterium exemptum sit ab Episcopi iurisdictione, tunc Capituli consensus, & superioris licentia desiderantur. Quintus tandem casus contingit, cùm alienantur bona hospitalium, confraternitatum, aut similis loci pij; quo casu distinguendum est, an similia hospitalia erecta sint auctoritate Episcopi, vel sine eius licentia. Primo casu facultas Episcopi desideratur, secundo verò tantùm consensus, seu tractatus desideratur. Circa solennitatem consuetudinariam etiā sciendum est, quod si per consuetudinem addatur noua forma, quæ Ecclesiæ vtilis sit, seruanda erit, Redoanus *de rebus Ecclesiæ, q.* 24. *num.* 80. Idemque dicendum est, si solennitatis præscriptæ aliquam partem leuem moderetur, veluti subscriptionem clerici in præsenti statutam. Gilxenius *in dicta authent. hoc ius, C. de sacrosf. num.* 56. sed si per consuetudinem omnis solennitas auferatur, & ita damnosa Ecclesiis esse incipiat, vt irrationabilis improbanda est, ex adductis *in cap.* 1. *&* 2. *de consuet.* docuerunt Covar. *dict. lib.* 1. *var. cap.* 17. *num.* 4. Gutierrez 2. *p. de tutel. cap.* 5. *num.* 6. Chassaneus *in consuet. Burgundiæ,* §. 9. *num.* 32.

8. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Quibus ita animaduersis, apparet vera ratio præsentis textus; nam cùm tot Ecclesiæ legibus alienatio rerum Ecclesiæ prohibita sit absque debita solennitate celebrata, & venditio alienatio sit, *l. sed Celsus* 6. *in principio, l. alienatio* 67. *ff. de contrah. emption.* siquidem per eam, & traditione secuta id agitur, vt si venditor dominus est, dominium transferat, *l. clauibus* 74. *ff. eod. tit.* aut si dominus non est, vsucapiendi conditionem, §. *ex his, Instit. per quas personas nobis acquiritur,* ita vt pacisci non liceat, quod salua manente venditione emptori dominium non acquiratur, *l. cùm manu sata* 80. §. *vlt. ff. de contrah. emption.* inde sub prohibitione alienationis venditionem contineri docetur *in l.* 1. *& per tot. C. de prædiis minor. l. fundum* 17. *ff. de fundo dotali,* immò sub venditionis voce alias alienationis species contineri probat Ioannes Robertus *lib.* 1. *animadu. cap.* 8. Rectè ergo in præsenti docetur Episcopum res Ecclesiæ vendere non posse absque solennitate, id est consensu, & collaudatione Capituli, quod adeò verum est, vt eâ solennitate deficiente, nulla sit alienatio, quamuis vtilis Ecclesiæ appareat, *dict. cap. sine exceptione,* vbi glossa, *verbo Profuturum* 12. *q.* 2. *cap.* 1. *de rebus Ecclesf. in* 6. defendunt Sarmiento 1. *p. de reddit. cap.* 2. *per tot.* Matienzo *in l.* 2. *tit.* 3. *lib.* 5. *recopil. glossa* 1. *num.* 13. Sed licet prædicta solennitas alienationem præcedere debeat, ex suprà traditis, si postea sequatur, in Ecclesiæ vtilitatem sustinetur alienatio, argumento textus *in cap. si qua* 12. *q.* 2. *cap. cùm nos* 5. *hoc tit.* docent Glossa *in cap.* 1. *verbo Sede, ne Sede vacante,* Orotius *in l. cùm hi* 8. §. *eam, ff. de transact.* ita vt ipsa alienatio censeatur valere non ex tunc, id est à die alienationis; sed ex nunc, id est à die ratihabitionis. Abbas *in cap. cùm nos, hoc tit.* Molina *d. disput.* 468.

9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam cùm dicimus, venditionem alienationem esse, de ea agimus, quæ non solùm est perfecta mutuo consensu, iuxta textus *in l.* 1. *ff. de contrah. emption. princip. Instit. eod. tit.* vbi plura D. Nicolaus de Castro; sed etiam traditione sequutâ, per quam dominium transfertur, *l. traditionibus, C. de pactis*; venditio namque traditione non sequutâ magis alienationi proxima est, quàm alienatio propriè dicatur, *d. l. alienatum* 67. Sed quia in rebus Ecclesiæ seruandis ita cautè procedi oportet, vt non solùm tollatur actus, in quo alienatio exercetur; sed etiam omnis actus, per quem ad alienationem perueniri possit, ex regula legis finalis, *C. in quibus causis in integr. restit.* ideò sacri canones non solùm venditionem rei traditione perfectam, verùm & mutuo tantùm consensu celebratam prohibuerunt. Illud tamen difficile est, an sicut præsenti prohibitione generali de non alienandis Ecclesiæ rebus, comprehenditur venditio; è contrario præsenti textu, & aliis antiquis Ecclesiæ canonibus suprà relatis, venditione specialiter prohibitâ, quæcunque alienatio interdicta censeatur? Et affirmatiua sententia suadetur ex eo, quod venditio contractus similes comprehendit, *l. sicut,* §. *venditionis, ff. quibus modis pignus vel hypotheca.* Rursus quoad huiusmodi contractum adest latissima acceptio, vt ex lege XII. Tabul. omnem alienationis speciem sub eo complecti voluerit, *l. statuliberi* 29. §. *Quintus, ff. de statulib.* probat Robertus *d. lib.* 1. *animadu. cap.* 8. Verumtamen dicendum est, necessariam fuisse interdictionem generalem alienationis, nec virtute præsentis prohibitionis alios contractus comprehendi potuisse, *ex l. in quorum* 24. *ff. de pignor.* nam prohibitio restringens facultatem disponendi de rebus propriis, strictè debet interpretari, vt resoluit Caldas *tract. de emption. & vendit. cap.* 5. *num.* 1. & *cap.* 8. *num.* 26. Vt autem aliud est vendere, aliud donare, aliud permutare, & cætera; sic etiam venditione prohibitâ alij contractus sublati non intelliguntur, vt constat ex casibus relatis *in l. si pupillorum* 7. §. *si Prætor, ff. de rebus eorum, l. final. C. de prædiis Decur. lib.* 10. in quibus sub venditione alij contractus non veniunt, sicut etiam sub emptione alij contractus non continentur: vnde legatis rebus emptis, quæsitæ alio titulo non debentur, *l. item* 49. §. *item, ff. de legat.* 3. & qui prohibetur emere, non vetatur pignori accipere, *d. l. in quorum*; vnde post specialem prohibitionem venditionis rerum Ecclesiæ necessaria fuit generalis prohibitio alienationis earum. Nec contrarium suadetur *ex dict. l. sicut* 8. §. *venditionis, ff. quibus modis pignus,* in qua tantùm agitur de exceptione sententiæ propositæ *in* §. *si voluntate,* eiusdem legis, vbi docuerat Marcianus, permissâ à creditore venditione pignoris, obligationem eiusdem remitti: posteà

postea disserit, quinam contractus celebrari possint, ita vt ex permissione creditoris pignus distrahi dicatur; & ait in dotem dationem concessam intelligi, & donationem, nisi forte eo animo fuerit creditor, vt ex pretio rei distractæ sibi fieret satis: sed hæc sententia ita exponenda est, vt donare possit debitor, & in dotem dare, non quia venditionis nomine hi contractus veniant, sed ex sententia & mente creditoris; nisi enim voluit ex pretio rei distractæ sibi caueri, remissionem pignoris videtur fecisse, vt debitor de re sua disponat quomodo sibi expediat: docuerunt Caldas *vbi suprà*, Arias de Mesa *lib.1. var. cap. 5.* Nec obstat textus *in dicta l. statuliberi, §. Quintus*, qui eodem modo est exponendus; nam quod ibi dicitur, emptionis verbo omnem alienationis speciem comprehendi, perpetuum non est, neque ex proprietate verbi colligitur, sed ex sententia legis ad speciem ibi subiectam restringitur, vt latiùs docuerunt Cuiacius *lib.2. obser. cap.7.* Sarmient. *lib. 3. select. cap. 1.* Robertus *lib. 1. animadu. cap.7.* Genoa *in Concil. fol. 538.* Amaya *in lege vnica, C. de vendit. rer.* Vuisembach. *disput. 5. num. 5.* Illud tamen sciendum est circa hanc alienationis speciem, quod licèt venditio emptionem soleat etiam comprehendere, cùm veteres promiscuè his appellationibus vterentur, *l. veteres 19. ff. de act. empti*, & correlatiua sint emere, & vendere; quare dispositum in vno, in alio statutum creditur, *l. 1. C. de cupres. lib. 11.* attamen cùm Prælatis adimitur in præsenti textu potestas vendendi res Ecclesiæ, non interdicitur ex illis otiosam pecuniam in emptionem prædij, vel alterius rei conferre, quia non viget eadem ratio prohibitionis. Facit exemplum tutoris, de quo *in l. 4. ff. de administr. tut. l. 3. C. de vsur. pupil.* iuncto Gutierrez *2. p. de tutel. cap. 9.* à quo ad Prælatum non malè deducitur argumentum: & ita licèt Prælato prohibeatur vendere rem Ecclesiæ, non ideò illi interdicitur ex pecunia otiosa prædium emere, cùm hoc vtilius sit Ecclesiæ, quàm pecuniam infructuosam retinere.

10. EXPONITVR CAP. 3. DE EMPTIONE ET VENDIT.

Sed suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. dilecti 3. de emptione & vendit.* vbi venditio syluæ facta fuit inscio Capitulo Beluacensi, & sic sine solennitate præscripta in hoc textu; & tamen sustinetur talis contractus, nec ideò irritatur. Igitur quia consensus, seu collaudatio Capituli non desideratur in alienatione prædij ecclesiastici. Pro cuius textus expositione sciendum est, in eius specie duplici ex causa actum esse ad rescissionem venditionis. Primâ, quia minùs dimidiâ iusti pretij pro sylua Canonici acceperunt, quare illis competebat beneficium legis secundæ, *C. de rescind. vendit.* Secundâ, quia sine Capituli consensu, & subscriptione facta fuit, quare iudices syluam restitui iusserunt eius venditione rescissa; sed illorum sententia fuit per Innocentium reuocata, quia iuxta remedium dictæ legis 2. debebant alternatiuè pronunciare, electione data emptori, vt pretium iustum restitueret, vel rem redderet, *l. si dolus, C. de rescind. vendit.* dicemus *in dicto cap. 3.* Si verò ob defectum solennitatis venditionem rescindi iudices volebant, id primùm probari oportuit per Ecclesiam videlicet, quod sine solennitate celebrata fuisset emptio, quia iudex secundùm allegata, & probata tantùm sententiam ferre potest, *l. illicitas, §. veritas, ff. de offic. Præsidis*: at in specie dicti capitis 3. non constabat de defectu consensus Capituli; quare dum Innocentius sententiam priorum iudicum retractat, reseruat etiam ius Ecclesiæ, vt contra venditionem agere possit, ob defectum consensus Capituli; & ita cùm de eo defectu non constaret primis iudicibus, non potuerunt ob solennitatis defectum venditionem irritare. Nec obstabit si instes, consensum Capituli in eo textu præsumi, quia licèt talis solennitas pro forma desiderata in præsenti textu, & *in cap. 1. de rebus Ecclesiæ, in 6.* in facto consistat, & proinde non præsumatur, *l. in bello, §. facti, ff. de captiuis*, docent Panormit. *in cap. ea noscitur, num. 9. hoc tit.* Menochius *lib. 2. de præsumpt. præsumpt. 75. num. 21.* hoc tamen limitatur nisi triennale tempus elapsum sit, quia ex tali tacita ratihabitione venditio aliàs nulla conualescit, & per consequens cùm in eo textu de solennitate non constaret, nec elapsum esset tam diuturnum tempus, videbatur sufficienter constasse de defectu solennitatis. Nam respondendum est, quod licèt verum sit, solennitatem non præsumi, nisi probetur, & talis probatio incumbat illi, qui solennitatem interfuisse dicit, *l. quæcunque, §. final. ff. de publiciana, l. 2. C. de probat.* tamen si Ecclesia agit, & possessor rei distractæ conuenitur, Ecclesiæ incumbit onus probandi defectum solennitatis, cùm emptor interim tutus sit possessione, *cap. cùm venissent 6. de instit.* docet Redoanus *de rebus Ecclesiæ, q. 59. num. 6.* vnde cùm *in dicto cap. 3.* Ecclesia peteret rescissionem contractus, debebat probare defectum solennitatis, quæ cùm extrinseca sit, non præsumitur, nisi probetur. Et si adhuc sciscitèris, quare si *in dicto cap. 3.* sententia priorum iudicum infirmatur, quia electionem non præstabat emptori supplendi iustum pretium, vel restituendi syluam, quomodo Innocentij sententia sustinetur, quæ prædictam electionem etiam non præbebat? Respondeo iniustam fuisse in specie dicti capitis 3. sententiam priorum iudicum, quatenus electionem emptoribus à iure concessam denegarunt; at non esse iniquam Innocentij sententiam, etsi eandem electionem non concederet, ex eo, quia priores iudices diffinitiuam sententiam contra ius præscriptum *in dicta l. 2.* protulerunt; at Innocentius tantùm interlocutoriam sententiam protulit, vt iniuriam illatam Ecclesiæ ex executione prædictæ sentétiæ tolleret,

CAPVT II.

Alex. III. [a] *Norvicensi Episcopo.*

Continebatur in litteris à te nobis transmissis, quod cùm super decima de Querche inter Magistrum Hub. & N. de mandato nostro coram te [b] verteretur, constiterit tibi, quod M. Abbatissa sanctæ Mariæ de [c] Vvint. pro communi voto, & vnanimi consensu, conuentu assensum præstante, decimam ipsam prædicto H. concessit & Rad. Vvinton. Archidiaconus per clauem & librum sibi exinde inuestituram fecit: Magister verò N. probauit coram te idoneis testibus, quod præfata Abbatissa præscriptam decimam sibi priùs dederat, conuentu non contradicente, quàm eam præfato Huberto dedisset, & quod à diœcesano Episcopo eius fuerit concessio confirmata. Vnde quia nos consulere voluisti, cui concessioni innitendum sit, consultationi tuæ taliter respondemus, quod concessio priùs facta, si conuentu sciente, & non contradicente facta est, robur firmum debet habere. Verùm si præfata Abbatissa ignorante conuentu, aut contradicente, priùs prædicto N. decimam suam concessit, & non post multum tempus de assensu conuentus eandem decimam memorato Huberto dedit, sic vt tibi eam datam fuisse constet, secunda concessio debet præiudicare priori.

NOTÆ.

1. [a] *Norvicensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. *& in cap. continebatur, de despons. impub.* & post Concilium Lateran. *p.* 47. *cap.* 5. ex quo Conciliorum volumine ita restituo integram huius textus. De Ecclesia Norvicensi egi *in cap.* 9. *de rescriptis.*

[b] *Verteretur.*] *Quæstio verteretur*, supplet Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum, in* 1. *collect.*

2. [c] *Sanctæ Mariæ de Vvint.*] Lege *de Vvilt.* Vvltonia enim, in pago proximo ad Satisbariam vrbem, erat cœnobium hoc monachorum D. Benedicti, vt refert Polydor. Vergil. *lib.* 6. *histor. Angliæ, fol.* 117.

COMMENTARIVM.

3. Difficilis profectò, & meritò visus est præsens textus iuris Interpretibus, duplici ex capite. Primò, quia si in textu antecedenti docetur, in qualibet alienatione rei Ecclesiasticæ desiderari simul cum Prælato côllaudationem, & subscriptionem Capituli, quomodo in præsenti Abbatissa poterat tacente Capitulo decimam Magistro Huberto concedere, & per consequens alienare. Secundò quia ait Alexander, secundam decimæ concessionem consentiente Capitulo factam, ita demùm præferri priori, ignorante, vel contradicente Capitulo celebratam, si statim, & non elapso longo tempore facta sit; vbi innuitur, quod si post longum tempus secunda concessio facta fuit, præualet prior, etiam renuente Capitulo facta, quasi Magister Hubertus per præscriptionem decimam, seu eius ius acquisierit, cùm certum sit, in tali casu nullo modo præscriptionem procedere, ex traditis per Beroium *in cap. de quarta, de præscript.* His difficultatibus vt satisfaciant Glossa, & antiquiores in præsenti, Beroius *vbi proximè, num.* 25. in varias distrahuntur sententias. Aliqui accipiunt textum hunc de alienatione rei modicæ, quo casu non desideratur eadem solennitas, quæ exigitur in alienatione rei grauis æstimationis, *cap. terrulas* 12. *q.* 2. ita Rebuffus *de decimis q.* 5. *num.* 34. & alij congesti à Barbosa *in præsenti.* Ipsi etiam docent, Alexandrum III. desiderare, vt non post multum tempus secunda concessio facta sit, quia si longum tempus elabatur, præsumitur Capituli consensus ex diuturna taciturnitate. Sed his, & aliis omissis sententiis, existimo cum Brito, quem laudat, & sequitur Caruallo *in cap. Raynuntius*, 2. *p. num.* 333. textum hunc nullo modo esse accipiendum de alienatione decimarum, vel similis rei ecclesiasticæ; sed potiùs de præsentatione ad beneficium, quæ competebat monasterio sanctæ Mariæ; & ita decimam in præsenti non significare quod sonat, sed potiùs beneficium Ecclesiasticum, vt *in cap. vestra, de locato.* Suadetur hæc interpretatio ex eo, quia in præsenti refertur huiusmodi decimæ, seu beneficij concessionem confirmasse Episcopum, & Archidiaconum inuestituram dedisse per clauem, & librum: quæ omnia propria sunt institutionis canonicæ, & inuestituræ corporalis in beneficio: quis autem vnquam audiuit, in alienatione decimarum à personis exemptis facta desiderari institutionem Episcopi, & inuestituram Archidiaconi, quæ pecularia sunt beneficij ecclesiastici, vt probaui *in cap. vt nostrum, de offic. Archid. cap.* 3. *de instit.* Vnde facilè, & nouiter respondetur secundæ difficultati; ideò enim exigit Alexander, vt non post multum tempus secundam concessionem fecerit Abbatissa, quia si elapsum tempus diuturnum esset, ex taciturnitate præsumeretur consensus, iuxta textum *in l. cùm de in rem verso, ff. de vsur. l.* 2. *C. de fideicom. l. pen. & vlt. ff. de inoffic. l.* 4. *C. de non numer. pecun. l. sed si Iulian.* 7. *§. final. ff. ad Maced. l. si maior factus*, iunctis traditis à Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 95. Flores de Mena *variar. q.* 23.

CAPVT

CAPVT III.

Alexand. III. [a] *Vigor. Episcopo.*

CVm nos iampridem, si bene meminimus, tibi per litteras nostras indulserimus, vt si I. prædecessor tuus, reclamante Capitulo Ecclesiæ tuæ, Abbati, & Fratribus de Osseneia Ecclesiam de Braia contulit, eam tibi reuocare liceret; iam dictis Fratribus, sicut asseris, litteras nostras indulsimus, vt ipsis Ecclesiam iamdictam dimitteres pacificè possidendam, immemores existentes illius scripti, quod super hoc tibi fuerat indultum. Licèt autem hoc tibi indulserimus, prudentiam tuam monemus & hortamur attentiùs, quatenus diuino intuitu, & pro reuerentia Beati Petri, & nostra, Ecclesiam ipsam, si quoquo modo sine graui detrimento Ecclesiæ tuæ fieri potest, iamdictis Fratribus in pace, & quiete dimittas; quia decet prouidentiam tuam ad commodum, & profectum religiosorum locorum intendere, & quod idem prædecessor tuus pietatis studio fecit, ratum, & firmum habere. Si autem eandem ipsis Ecclesiam dimittere fortè non poteris, non obstantibus litteris, quas prædicti Fratres super hoc impetrauerunt, scriptum tibi exinde indultum in sua volumus stabilitate consistere, quoniam certum est, de rigore iuris concessionem illam non tenere, si reclamante Capitulo per eundem prædecessorem tuum ipsam constat factam fuisse, nisi idem Capitulum concessionem ipsam ratam [b] postmodùm habuisset.

NOTÆ.

[a] VIgor.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. ex qua restituo huius textus litteram. De Vigorniensi Ecclesia nonnulla notaui *in cap. 9. de elect.*

[b] *Ratam.*] Quatenus per ratihabitionem alienatio facta confirmetur, *dixi in cap. 2. de transact.*

CAPVT IV.

Idem *Hierosolym.* [a] *Patriarchæ.*

NOuit pleniùs, sicut credimus, tuæ discretionis prudentia, qualiter tu, & fratres tui vnum corpus sitis, ita quidem, quod tu caput, & fratres tui membra esse probentur. Vnde non decet te, omissis membris, aliorum consilio in Ecclesiæ tuæ negotiis vti, cùm id non sit dubium, & honestati tuæ, & sanctorum Patrum institutionibus contraïre. Innotuit siquidem auribus nostris, quod tu sine consilio fratrum tuorum Abbates, & Abbatissas, & alias Ecclesiasticas personas instituis, & destituis, non considerans, nec attendens, quomodo te non sit dubium statuta sacrorum canonum transgredi, cùm in huiusmodi causis clericorum, & laicorum circa te commorantium, qui de corpore ipsius Ecclesiæ non sunt, potiùs quàm fratrum tuorum consilio inducaris. Inde est, quod discretioni tuæ auctoritate Apostolica prohibemus, ne Abbates, Abbatissas, vel alias Ecclesiasticas personas sine consilio, & assensu Prioris, & fratrum tuorum Canonicorum sancti Sepulchri instituere, vel destituere aliqua ratione de cætero præsumas. Quod si fortè, quod non credimus, contra prohibitionem nostram attentare præsumpseris, nos tales institutiones, & destitutiones, si quas amodò feceris, auctoritate Apostolicâ cassamus, & omni robore, & stabilitate carere decernimus.

NOTÆ.

1. [a] PAtriarchæ.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. pro cuius inscriptionis, & præsentis textus expositione sciendum est, Patriarchalem Hierosolymitanam Ecclesiam à prima eius institutione clericos regulariter viuentes habuisse iam temporibus D. Clementis, vt constat *ex cap. dilectissimis* 12. *q.* 1. & in ea sequentibus sæculis obseruata fuit regula sancti Augustini, vt probat Pennotus *lib. 2. histor. Canonic. cap.* 41. *num.* 2. & ipse Patriarcha habebat subiectas alias Ecclesias, etiam Canonicorum regularium, vt *ex cap.* 58. *veteris histor. Orientalis*, refert Pennotus in hæc verba: *Patriarchalis siquidem Ecclesia, quæ est Dominici Sepulchri sub monte Calvario, Canonicos habet regulares secundum habitum, & regulam Beati Augustini*

gustini viuentes. Habent autem Priorem ad quem cum dictis Canonicis pertinet eligere Patriarcham, qui est illis loco Abbatis. In Ecclesiis autem Templi Domini, & Montis Sion, & Montis Oliueti, sunt Abbates, & Canonici secundùm regulam praedictam Beati Augustini Domino ministrantes. Et ex Philippo Nouariensi *lib. 3. chron. cap. 14.* ibi: *Habet insuper praedictus Patriarcha Abbates, & Priores sibi subiectos, insignia Pontificalia, baculos, & mitras, annulos, & sandalia ex priuilegio dignitatis habentes, Domino Patriarcha in ministerio reuerenter assistentes: Patriarchalis siquidem Ecclesia Dominici Sepulchri sub Monte Caluario Canonicos habet regulares, secundùm regulam, & habitum Beati Augustini viuentes: habent autem Priorem, ad quem cum praedictis Canonicis pertinet eligere Patriarcham.* Et temporibus Godefridi, qui Hierosolymam de manibus Sarracenorum recuperauit anno 1110. instituta, ibi seu restaurata fuit Congregatio Canonicorum Dominici Sepulchri, vt latè refert Pennotus *dicto lib. 2. cap. 67. per totum.* Ex quibus apparet, rectè Alexandrum III. in praesenti decreuisse, Patriarcham ipsum Hierosolymitanum caput esse, Canonicos verò sancti Sepulchri membra; atque ideò illis inconsultis non debere Patriarcham Abbates, & Abbatissas in monasteriis ipsius Congregationis instituere, seu destituere, caeteraque eis disponere.

CAPVT V.

Idem [a] *eidem.*

QVantò maiori dignitate, dante Domino praemines, tantò decet ampliùs, & oportet te in omnibus eam diligentiam, & grauitatem habere, quâ omnia videaris sine nota, & reprehensione peragere, & laudabiliter iniunctae tibi solicitudinis officium dispensare. Audiuimus autem, vnde mirati sumus, sicut mirari meritò poteramus, quod in concessionibus, & confirmationibus, omissis Canonicis Ecclesiae tuae, consilium clericorum, & laicorum circa te commorantium, qui non sunt de corpore ipsius Ecclesiae, interdum, immo saepe requiris, & in eisdem concessionibus, & confirmationibus iuxta eorum consilium, & voluntatem procedis: & in priuilegiis etiam, quod tuam prorsus dedecet honestatem, ad maiorem auctoritatem, & certitudinem nomina fratrum tuorum, qui absentes fuerint, tanquam si praesentes fuissent, facis subscribi. Quia igitur non decet prudentiam tuam in negotiis tibi commissis Ecclesiae consilium fratrum tuorum postponere, cum quibus vnum existere comprobaris: f. t. per A. s. p. m. quat. in concessionibus, confirmationibus, & aliis eiusdem Ecclesiae negotiis fratres tuos requiras, & cum eorum consilio, vel sanioris partis, negotia eadem peragas, & pertractes, & quae statuenda fuerint, statuas, & errata corrigas, & euellenda dissipes, & euellas. Nec absentium fratrum nomina inscribi aliquatenus facias, quia talia monimenta irrita sunt, & falsa; & tu exinde quaestionem falsi poteris non immeritò formidare. Nos enim vniuersa priuilegia, in quibus absentium fratrum nomina ipsis ignorantibus, vel absentibus subscripta sunt, vel amodò describentur, irrita esse decernimus, & nullius firmitatis robur habere censemus.

NOTAE

1. [a] IDem eidem.] Alexander videlicet III. Patriarchae Hierosolym. vt in textu antecedenti, qui ad eandem tractationem spectat; nec scio quo fine eadem Decretalis in duas partes secaretur à Compilatoribus, vt in alia Innocentij epistola fecerunt, relata *in cap. cùm contingat 29. & sequenti, de decimis.*

CAPVT VI.

[a] Coelestinus III.

EA noscitur. *Et infrà*: Ex tua siquidem nobis est parte propositum, quod cùm in prouincia tua saepe contingat, vt ad Ecclesias, in quibus [b] collegia ius repraesentandi noscuntur habere, eorum Abbates, aut per se, aut per [c] litteras suas, personas idoneas dioecesanis Episcopis repraesentent: quibus repraesentatis postmodùm, & receptis, aliquando [d] postea contradicunt monachi, seu alterius Ordinis collegia, & reclamant. Super quibus aperto quaeris certificari responso, vtrum institutio iam facta, vel adhuc facienda, propter huiusmodi debeat impediri. Ad quae sibi

tibi duximus hoc modo respondendum, quod videlicet in præsentationibus talium Prælatorum intelligi debet, quod de collegiorum suorum fiant assensu, sine quo firmitatem non valent aliquatenus obtinere. Vnde cùm constiterit conuentus, vel maioris, vel sanioris partis non adfuisse consensum, institutiones huiusmodi conuenit euacuari, nisi ex antiqua, & approbata consuetudine, vel concessa libertate aliquis eorum probauerit, commissi sibi collegij non debere in Ecclesiarum, seu beneficiorum [c] collationibus requiri consensum.

NOTÆ.

1. [a] *Coelestinus.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* sed vereor, ne legendum sit *Clemens III.* vt legitur *in cap. ea noscitur, de appellat. in 2. collect. cap. ea noscitur, de instit. cap. ea noscitur, de sent. excom.* Nullibi tamen exprimitur, cui missa sit præsens Decretalis, licèt Archiepiscopo alicui rescribi existimauerint Hostiens. & Butrius *num.* 8. Immola *num.* 1. Ancharanus, Cardinalis, & alij *hîc*, inde inferentes, Archiepiscopum in his, quæ vniuersaliter tangunt totam prouinciam, & ibidem generaliter committuntur, habere iurisdictionem ordinariam, *cap.* 5. *de Instit. Nouel.* 123. *de sanctissimis Episcop. §. vt autem:* sed vnde colligant hanc decretalem missam esse Archiepiscopo, ipsi non exprimunt; nos tamen id deducimus ex illis verbis: *Cùm in prouincia tua sæpe contingat*; quæ apertè ostendunt Metropolitanum esse quem alloquitur Clemens III. nam vt docuit Pelagius II. relatus à Gratiano *in cap. scitote, 6. q. 3.* prouincia illa est, quæ habet decem, aut vndecim ciuitates, & totidem minores potestates, & vnum Metropolitanum, aliosque suffraganeos decem, vel vndecim Episcopos. Si ergo in prouincia vnus Metropolitanus est, vtique Clemens III. cùm dicat, *cùm in prouincia tua*, cognoscitur cum Metropolitano loqui; siquidem ipse solus prouinciam habet: de eius iurisdictione, & dignitate plura congessi *in cap. pastoralis, de offic. ordin.*

2. [b] *Collegia.*] Collegium nihil aliud est, quàm cœtus plurium, quo simul sodales plures colliguntur. Cuiacius *lib.* 7. *obser. cap.* 30. Brissonius *verbo Collegium*; vnde & sodalitia collegia dicuntur ab Vlpiano *in l.* 1. *ff. de collegiis*, Antonius Matthæus *de crimin. lib.* 47. *tit.* 15. *de collegiis*, Reuardus *ad leges* 12. *Tabul. cap.* 28. Collegia regulariter prohibita sunt ob metum factionum, aliáque similia incommoda, quæ prosequuntur Alciatus, Gentilis, & Fornerius *in l. Neracinus, ff. de verb. sign.* Cuiacius *dict. cap.* 30. Brissonius *lib.* 1. *select. cap.* 14. Romæ plura permissa fuerunt non solùm artificibus, de quibus passim agitur *in C. Theodos.* & plura congesserunt Pancirola *in notitia vtriusque Imp. tit. de corpor. artif.* Desiderius Heraldus *emendationum cap.* 42. Salmasius *ad ius Atticum, cap.* 4. verùm & religionis causâ; inde collegia Pontificum *in l.* 2. *§. deinde, ff. de orig. iuris, l.* 1. *§.* 1. *ff. de collegiis*; licitumque erat apud eos Iudæorum collegium, *l.* 1. 2. 4. 11. 13. 14. *l.* 1. *§.* 1. *C. de Iudæis, l. spadonem* 15. *§. iam autem, ff. de excusat. tut. l. circumcidere* 11. *ff. ad leg. Cornel. de sicariis, l.* 3. *§. vlt. de Decur.* Erant etiam licita, quæ studiorum causâ contrahebantur, veluti Iurisconsultorum, Medicorum, Grammaticorum, *l. medicos* 6. *C. de professoribus*; item publicanorum, qui publica vectigalia, aurifodinas, argentifodinas, & salinas conducebant, *l.* 1. *ff. quod cuiusque vniuers.* argentariorum, *l.* 6. *ff. de edendo, l. cùm duobus* 52. *§. cùm duo, ff. pro socio.* Quibus autem permissum est corpus habere collegij, eorum nomine proprium est, ad exemplum Reipublicæ habere arcam communem, actorem, siue syndicum, per quem negotia communia expediantur, *l.* 1. *§. quibus autem, ff. quod cuiusque vniuersitat.* probaui latè *in cap. vnic. de syndico*: vnde quæ collegij sunt, non esse singulorum docuit Vlpianus *in l. si municipes* 2. *ff. eod. tit.* Vnde in actibus collegij non sufficere caput collegij adesse, sed omnes, vel saltem maiorem partem interesse debere, docetur *in l. nulli, cum duabus sequent. ff. eod. tit.* vnde cùm in terminis huius textus ad Ecclesias, seu collegia ius præsentandi pertineret, vt constat ex illis verbis, *Ad Ecclesias, in quibus collegia ius præsentandi habere noscuntur*; rectè deducitur, non potuisse Abbatem per se solum præsentare; nam etsi ipse collegij caput sit, *cap. nouit, hoc tit. cap. post electionem, de concess. prabend. l. vlt. ff. quod cuiusque vniuers.* non tamen ipse solus collegium est.

[c] *Per litteras suas, personas idoneas.*] Ex quibus verbis deducunt Cardinalis & Butrius *hîc*, Corrasius *de sacerd. cap.* 6. *p.* 4. *num.* 18. posse absentem ad beneficium, vel Ecclesiam præsentari, quod difficile redditur *ex cap. cùm & plantare, §. in Ecclesiis, de priuil.* ibi: *In Ecclesiis verò suis, quæ ad eos pleno iure non pertinent, Episcopi repræsentent.* Quæ quidem verba significant præsentationem ad beneficium non esse per litteras faciendam, sed præsentibus tam præsentante, quàm præsentato; namque verbi, *repræsentet*, proprietas ea est, vt significet præsentiam realem, non autem actum per litteras, aut per procuratorem, *l. si maritus* 15. *§. quod si quis præsens, ff. ad legem Iuliam de adult. l. consentaneum, C. quomodo & quando, Clement. dudum, §. statuimus, de sepulturis*: probant Brissonius *lib.* 16. *de verb. signif.* Lambertinus *de iurepatron. p.* 1. *lib.* 2. *artic.* 1. *q.* 11. *num.* 12. plures relati à Garcia *de benef.* 4. *p. cap.* 1. *num.* 16. per quem textum ipsi fatentur, præsentationem non esse faciendam per procuratorem, aut per litteras: & vt difficultatem huius textus effugiant, differentiam constituunt inter patronum præsentantem, & clericum præsentatum; affirmantque, præsentatum præsentem esse debere, sicque accipiunt textum *in dicto §. in Ecclesiis*; in præsentante verò sufficere, quod per se, aut per litteras repræsentet, iuxta textum hunc: sequitur eos Barbosa *in collect. ad textum in dicto §. in Ecclesiis, num.* 30. Differentiæ ratio in eo consistit, quòd præsentationis actus, cùm consensum tantùm contineat, personalem præsentiam non requirit, sed satis est, quod litteris consensus exprimatur, 3.

cap. optatum, 100. *dist. cap.* 1. 64. *dist.* cum aliis: at verò ex parte præsentati præsentem adesse oportet, non tantùm in parochialibus, sed etiam simplicibus beneficiis, cùm debeat examen præcedere, an præsentati sint idonei, vel non, Trident. *sess.* 7. *de reform. cap.* 13. quod examen per procuratorem fieri non potest, vnde præsentatus non tenetur necessariò coram Episcopo comparere personaliter. Nec tunc obstant textus *in cap. accedens* 24. *de prabend. cap. si tibi absenti, eod. tit. in* 6. nam loquuntur in inuestitura, & collatione, in quibus cùm examen non desideraretur, ideò etiam per litteras fieri possunt. Quæ doctrina quamvis vera sit, nec conuenit *dicto* §. *in Ecclesiis*, nec necessaria est; siquidem in eo textu non agitur principaliter quomodo præsentatio facienda sit, sed tantùm docetur, vt templarij institutiones facere non præsumant in beneficiis, in quibus tantùm ius obtinent patronatus; sed Episcopis clericos repræsentent per se, aut per litteras, vt ab ipso institutionem accipiant.

4. [d] *Posteà contradicunt.*] Quæ verba ita exponenda sunt, si ignaro Conuentu præsentatio facta fuit; aliàs enim, si sciente, & non contradicente fiat, contrarium obseruatur, vt constat *ex cap.* 2. *hoc tit.* cuius decisio iuuatur ex illo iuris principio, quo docemur, videri consentire eum, qui scit, & tacet, *l.* 2. *ff. solut. matrim. l.* 4. *ff. de seruit. vrban. cap. si seruus scienter,* 54. *dist.*

5. [e] *Collationibus.*] Id est præsentationibus, nam & præsentatio donatio dicitur, *cap vlt. de concess. prabend.* licèt regulariter respectu patroni aliud importet collatio, aliud præsentatio. Prima ad illum non pertinet, secunda verò ad illum spectat, *cap. vlt. de iurepatron.* Aliter hæc verba exponit Hostiensis *in præsenti*, dum accipit verbum *collationibus*, pro vera collatione; & ait sensum Clementis III. esse, quod si collegium beneficia habeat, alia præsentationis, collationis alia, si Abbas consuetudine, aut priuilegio, vt solus sine collegio conferat, acquirat ius, hoc ipsum ad præsentationes extendatur, ex regula textus *in cap. ex parte, de decimis*; quæ interpretatio non placet, cùm certum sit consuetudinem, vel priuilegium in odium, & præiudicium aliorum non extendi: quare rectiùs Butrius in præsenti, *num.* 12. existimat verbum *collatio*, aut latè, aut strictè sumi; in lata verò significatione comprehendere etiam præsentationem, in stricta verò tantùm significare collationem, *dict. cap. vlt. de iurepatron. cap. cùm illis, de prabend. lib.* 6. Vnde verbum *collationibus*, in præsenti latè accipiendum esse contendit.

COMMENTARIVM.

6. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

Ex his tribus decisionibus sequens deducitur assertio: *Si præsentatio spectat ad Prælatum & Capitulum, non potest Prælatus per se instituere, vel destituere præsentatos sine consensu Capituli.* Quæ conclusio quoad primam partem probari potest *ex cap. vlt. de supplend. neglig. cap. ex transmissa, in fine, de renunc. cap. significatum, de prabend. cap. cùm in Ecclesia, eod. tit. in* 6. *cap. ex insinuatione, de simonia, l. vlt. ff. quod cuiusque vniuers.* Quoad secundam partem, *ex cap. cæterùm, de donat. cap* 2. *de feudis, cap.* 3. *de constit. lib.* 6. *cap. vnic.* §. *final. ne Sede vacante, eodem libro, cap. vnic. ad finem, de clerico, qui inuestituram, in vsibus feudor.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Cuiacius *hic*, Lambertinus *de iurepatron. lib.* 2. *p.* 2. *artic.* 12. Roussellius *lib.* 2. *histor. Pontif. cap.* 11. Selva *de benef.* 2. *p. q.* 22. Corrasius *eod. tract.* 2. *p. cap.* 4. Valensis *de benef. lib.* 1. *tit.* 9.

Sed pro dubitandi ratione ita insurgi potest in præsentem assertionem: & primò aduersus priorem partem ita argumentor. Iure communi ordinarij collatores beneficiorum sunt Episcopi, qui in Ecclesiis suæ diœcesis conferendis fundatam habent intentionem, vtpote qui ex principiis iuris omnium Ecclesiarum curam gerunt, *cap. omnes* 16. *q.* 7. *cap. decretum, cum sequentibus* 10. *q.* 1. *cap. cùm ex iniuncto, in fine, de hareticis.* Igitur ipsi per se, irrequisito etiam Capitulo possunt clericos instituere, & destituere. In aliam etiam partem assertionis ita insurgo: nam consuetudo, de qua in præsenti, importat alienationem rerum Ecclesiæ sine debita solemnitate: sed talis consuetudo, tanquam Ecclesiæ nimis onerosa, improbatur *cap.* 1. *de consuet. cap. cùm causa* 8. *de re iudic. Clement. vnic. de rebus Eccles.* Igitur consuetudine Prælatus acquirere non potest ius præsentandi irrequisito Capitulo, in beneficiis, in quibus iuspatronatus spectat ad ipsum collegium. 7. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, cuius ratio redditur ab Alexandro III. in præsenti, quia videlicet Canonici fratres sunt, siue Prælatus est caput, Canonici verò membra, *cap. pastoralis, hoc tit.* Et quoniam non decet caput à membris discedere, nec è contra membra à capite, *cap. non decet,* 12. *dist.* ideò non debet Prælatus irrequisito Capitulo clericos ad beneficia præsentare, instituere, vel destituere, cùm iuspatronatus spectat ad ipsum simul cum Capitulo. Accedit, quia quæ ad collegium spectant, pertinent ad vniuersos simul, non ad singulos, vt suprà probaui, *verbo Collegium*; & ita licèt Prælatus caput communitatis sit, non tamen potest solus per se quæ collegij sunt, peragere. Quod tamen procedit, nisi consuetudine aliter introductum, aut priuilegio concessum sit; quia consuetudo, & priuilegium tollunt ea quæ sunt iuris positiui à Prælato, & tribuunt Capitulo, vel è contra, *cap.* 3. *de consuet. lib.* 6. & quoniam præsentatio à patrono facienda est quid iuris positiui, *cap. prætereà, de iurepatron.* ideò Prælatus potest consuetudine, aut priuilegio adquirere ius præsentandi irrequisito Capitulo. 8. ADDVCITVR RATIO DECIDENDI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam omissâ distinctione, quando collatio, seu præsentatio spectet ad Prælatum solum, vel ad Capitulum tantùm, & quando ad vtrumque simul, quam fusè prosequitur Valensis *lib.* 1. *de benef. tit.* 9. dicendum est, beneficiorum inferiorum regulariter collationem ad Episcopum tantùm spectare; præbendarum verò, & maiorum beneficiorum, simul cum consensu Capituli, quo casu Prælatus per se irrequisito Capitulo conferre non valet: vnde cùm in præsenti agamus de præsentatione ad beneficia, quæ simul competebat Prælato, & Capitulo, ideo docetur Prælatum per se non posse præsentare, instituere, aut destituere irrequisito 9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

quisito Capitulo. Nec obstat secunda difficultas, pro cuius solutione discrimen est constituendum inter consuetudinem rationabilem, legitimeque præscriptam; & inter iniustam, nec ritè præscriptam. Prima obseruanda est, secunda verò improbatur, *ex dicto cap.* 1. iunctis ibi adductis: vnde cùm in præsenti supponatur, consuetudinem esse rationabilem, legitimeque præscriptam, ideo docetur eam esse obseruandam.

10. EXPONITVR CAP. EX LITTERIS 7. DE IVRE PATRON. Superiori assertioni obstat textus *in cap. ex litteris* 7. *de iurepatron.* in illis verbis: *Postmodum Abbatissa predicti monasterij alium præsentauit eidem.* Ex quibus apertè deducitur, Abbatissam clericum ad Ecclesiam præsentasse absque consensu Capituli: igitur quia Prælatus per se, etiam irrequisito Capitulo clericum præsentare potest. Agnouit difficultatem Lambertinus *de iurepatron. lib.* 2. *p.* 1. *quæst.* 2. *art.* 12. *num.* 2. & 3. qui affirmat verba illa non esse Pontificis decidentis, sed partis allegantis. Verùm faciliùs responderi potest asserendo, præsentationem factam sine assensu Capituli, nullam esse; attamen dum aliud non constat, præsumi in præsentationibus Prælatorum, quod fiunt de collegiorum suorum assensu; vnde etsi dicatur *in dicto cap. ex litteris*, simpliciter Abbatissam præsentasse, hoc tamen præsumptione iuris sic intelligi oportet, quod eruditè obseruauit Sanchez *lib.* 7. *moral. cap.* 14. *num.* 7. & ex eo Barbosa *hic.*

11. EXPONITVR CAP. EDOCERI 21. DE RESCRIPT. Difficilis etiam redditur Innocentij III. decisio relata *in cap. edoceri* 21. *de rescriptis*; vbi asseritur, quod si in causa, vel litigio, quod pertinet ad Abbatem, & conuentum simul, quis litteras impetret aduersus Abbates, nullâ habitâ mentione de suis conuentibus, tenentur Abbates ipsis querelantibus respondere. Verba Innocentij sunt sequentia: *Ita vt non possint dicti Abbates per se tueri appellationem, quominus respondeant.* Ex quibus deducitur difficultas, quod, vt constat ex Cœlestini nostri decisione, quam exponimus; quando est actus communitatis, non valet Abbas per se ad beneficium præsentare, aliumve actum exercere; ita similiter cùm lis esset decernenda per Abbatem, & monachos, non posset Abbas per se solum, irrequisito conuentu, conuenire: quod si verum esset, falsâ videretur Innocentij decisio *in dict. cap. edoceri.* Verùm si animaduertamus, verba relata *in d. cap. edoceri*, illam rationem decisionis Pontifex reddit in illis verbis: *Cùm ex officio suo teneantur congregationum suarum negotia procurare.* Quibus non significatur aliud obseruari in lite, ac in præsentatione, quia liti ex officio Abbas tenetur prouidere, *cap.* 2. *de donat. cap. cum nobis, de elect. cap. is cui, eod. titul. in* 6. *l. vlt. ff. quod cuiusque vniuers.* Sed in contrarium illud est, quod scriptum legitur *in cap.* 1. *de procurat.* vbi asseritur, Presbyteros, & Diaconos ad litem peragendam coram Romano Pontifice Gregorio Magno, proprij Episcopi litteras attulisse, & tamen ipsos cum huiusmodi litteris admissos non esse, nisi cum subscriptione Capituli. Certum est quod si solus Abbas per se posset litigare sine Capitulo, falsissimum esset quod Pontifex affirmat *in dict. cap. edoceri*, sic intellecto à Panormitano; quasi subscriptio Presbyterorum, & Diaconorum *in dicto cap.* 1. requiratur, non quasi procuratorem constituentium, sed quasi testium. Constat enim capitulares esse legitimos testes in causis sui Capituli, *cap. veniens*, el 2. *de testibus.* Nec obstat textus *in dicto cap.* 1. quia debet intelligi de causis arduis, in quibus non sufficit generale mandatum quod habet Prælatus; requiritur verò speciale, *cap. qui ad agendum, de procurat. in* 6. *cap. final. eod. lib.* Quibus solutionibus tanquam parui momenti omissis, quidam Antecessor noster differentiam constituebat inter negotia, quæ tractantur in Capitulo, & quæ extra Capitulum: de illis intelligebat textum *in dicto cap.* 1. vt requiratur Capituli auctoritas; de istis verò minimè: quæ omnes solutiones commentitiæ videntur, ideóque magis placet dicere, in pœnam Prælati, qui alios ad agendum cum epistolis miserat, & postea reuocauerat, dicens facta per primos procuratores esse nulla, postea ipsorum litteris fidem non adhibuisse Gregorium Magnum, vt constat ex eodem textu.

CAPVT VII.

Innocent. III. *R. Archipresbytero, & Magistro Scholarum, & P. de Vico, Canonico sancti Astregisili* [a] *Bituricensis.*

CVm Apostolica Sedes, cui (licet immeriti) præsidemus, vniuersis per orbem Ecclesiis non humanâ, sed diuinâ sit institutione prælata, iustum est, & conueniens, vt ad eam tanquam ad magistram, & matrem super diuersis iuris antiqui referantur dubiæ quæstiones, vt quæ iura constituit, eadem quoque iura distinguat, ne quæ diuersa cernuntur, videantur aduersa. Sanè (sicut ex litteris vestris accepimus) cùm ex vna parte Capitulum sancti [b] Stephani, & Capitulum de [c] Salis; & ex altera Monachi de [d] Pratea super decima quadam, quam à monachis ipsis petebant, in vestrum compromisissent arbitrium, & vos partibus conuocatis cognosceretis de causa: Monachi proponebant ordinationem ipsius decimæ sibi à quodam milite factam, & venerabilis fratris nostri N. Bituricen. Archiepiscopi, diœcesani eius accedente consensu confirmatam fuisse; seque auctoritate [e] Hieronymi munitos existere, qui scribens ad Damasum ait: Si aliquando fuerint

à laicis malè detenta, quæ diuini iuris esse noscuntur, & in vsum transierint monachorum, Episcopo tamen loci illius præbente consensum, constabunt eis omnia perpetuâ firmitate subnixa. Econtrario pars allegabat aduersa, consensum Episcopi sine Cleri consensu minùs sufficere, auctoritate Leonis Papæ dicentis: Ne quis Episcopus de rebus Ecclesiæ quicquam donare, vel commutare, vel vendere audeat, nisi fortè aliquid horum faciat, vt meliora prospiciat, & cum totius Cleri consensu, atque tractatu id eligat, quod non sit dubium Ecclesiæ profuturum. Quia verò super his auctoritatibus dubitantes Sedem Apostolicam consulere voluistis, humiliter inquirentes, vtrum quando decima possidetur à laico, si conferatur Ecclesiæ, ad confirmandam donationem consensus Episcopi sine Cleri consensu sufficiat: nos deuotioni vestræ taliter respondemus, quod monendus est qui decimam detinet, vt eam restituat Ecclesiæ, ad quam spectat. Quod si forsan induci nequiuerit, & eam cum diœcesani consensu alteri Ecclesiæ assignarit, præsertim religioso conuentui, constabit ipsa donatio perpetuâ firmitate subnixa. Auctoritates enim præmissæ, licèt diuersæ,[f] non sunt tamen aduersæ, cùm aliud sit alienare quod ab Ecclesia possidetur; & aliud quod detinetur à laico, ad vsum ecclesiasticum reuocare. In alienatione verò, iuxta [g] Leonis Papæ decretum, consensus Episcopi sine Cleri consensu non sufficit. In reuocatione autem (iuxta responsum Hieronymi) sufficit consensus Episcopi, cùm per vtrumque vtilitati ecclesiasticæ consulatur. Nam & in [h] Lateranen. Concilio est inhibitum, ne quælibet religiosa persona Ecclesias, & decimas de manibus laicorum, sine consensu Episcoporum recipiat: per quod rectè datur intelligi, quod sufficit consensus Episcopi, vt licitum sit Ecclesiæ decimam de manu recipere laicali. Datum Romæ, &c. Non. Iulij, Pont. nostri anno [i] primo.

NOTÆ.

1. [a] *Bituricensi.*] Ita etiam legitur *in cap. 1. sub titulo de his, quæ conceduntur sine consensu Capituli, in 3. collect.* & in ipsis epistolis Innocentij III. editis à Sirleto, *fol.* 142. Et licèt Glossa marginalis pro *Archipresbytero*, legat *Archiepiscopo*, audienda non est; nam temporibus Innocentij III. Bituricenses Præsules fuerunt Guillelmus, & Gerardus, non autem R. vt hîc legitur: quare retinenda est lectio Archipresbyteri, vt hîc habetur. De Bituricensi Ecclesia plura adduxi *in cap. final. de maiorit. & obed.*

[b] *Capitulum sancti Stephani.*] Ipsius videlicet Ecclesiæ Cathedralis, quæ est Protomartyri Stephano dicata.

2. [c] *Et Capitulum de Salis.*] Idest D. Mariæ de Salis, quæ est Ecclesia Collegiata in ipsa vrbe Bituricensi, vt refert Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ.*

3. [d] *De Pratea.*] Pratea est monasterium Ordinis Cisterciensis, in diœcesi Bituricensi, sex leucis distans ab Auarico; cuius monasterij meminit Robertus Claudius *in catal. monasteriorum Galliæ*, per hæc verba: *Pratea Ordinis Cisterciensis, diœcesis Bituricensis, fundatum anno 1145. quarto idus Nouembris.* Et ex eo idem referunt Illustrissimus Manrique *tom. 2. annal. Cisterciens. anno 1145. cap. 1. fol. 21. num. 8.* Fratres Sarmatani *tom. 4. Galliæ Christianæ, fol. 756.* Eius monasterij Abbatiæ vnita fuit alia Abbatia de Bocodagoberti, vt referunt Frat. Sarmat. *vbi proximè.*

[e] *Diui Hieronymi.*] Relati *in cap. final. 16. quæst. 1.*

[f] *Diuersæ non sunt.*] Separant enim sæpe sæpius iuris Auctores aduersas sententias à diuersis, *l. 3. ff. vt legat. nomine.*

[g] *Leonis Papæ.*] *In cap. sine exceptione, 12. quæstion. 2.* cuius integra extat *tom. 1. Bullarij, fol. 13.*

[h] *Lateranen. Concilio.*] Relato *in cap. prohibemus, de decimis*, vbi textum hunc exponemus.

[i] *Anno primo.*] Qui fuit Christi 1199. Post hæc verba, tam in tertia, quàm in sexta collectione leguntur illa: *Hæc autem de his decimis intelligimus, quæ perpetuò sunt in feudum concessæ.* Sed in ipsa epistola edita à Sirleto non reperiuntur, & rectè, vt dicemus *in dicto cap. prohibemus, & in cap. 2. de donat.* 4.

CAPVT VIII.

Idem [a] *Metensi Archid.*

TVa nuper. *Et infrà*: Adiecisti etiam, vtrum Episcopo, vel electo, cum solo Archid. præter assensum maioris Ecclesiæ, cùm ab ipsa eligatur [b] Episcopus, & Archidiaconus assumatur de ipsa, Cœnobiis, vel Ecclesiis conuentualibus, ad quas ius pertinet patronatus, liceat conferre perpetuò vacantes Ecclesias [c] baptismales. *Et infrà*: Alterius etiam quæstionis solutio ex epistola Leonis Papæ colligitur euidenter, in qua legitur: Ne quis Episcopus de rebus Ecclesiæ quicquam donare

nare, vel permutare, vel vendere audeat, nisi fortè aliquid horum faciat, vt meliora prospiciat, & totius Cleri tractatu, atque consensu id eligat, quod non sit dubium Ecclesiæ profuturum. Irrita enim Episcoporum donatio, venditio, & commutatio rei ecclesiasticæ erit, absque conniuentia, & subscriptione Clericorum: per hoc enim noueris solutam secundo loco propositam quæstionem, cùm concessiones Ecclesiarum perpetuas, ad alienationes non sit dubium pertinere.

NOTÆ.

1. MEtensi.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. sed vereor, ne legendum sit *Exoniensi*, vt *in cap. tua nuper, de instit. in* 3. *collect.* vbi, ni fallor, est prima pars præsentis epistolæ. De Exoniensi diœcesi nonnulla notaui *in cap.* 6. *de filiis presbyt.*

[b] *Episcopus.*] Iuxta temporum varietatem, vt notaui *in cap.* 2. *de elect. cap. cùm Ecclesia, de causa poss.*

[c] *Baptismales.*] Parochiæ vbi baptismus administrabatur, iam priscis temporibus baptismales dicebantur, *c.* 45. 16. *q.* 1. Concilium Tolet. 1. *cap.* 54. Aquisgran. *cap.* 45. ex Capitularibus Caroli probat Filesacus *de origine parœc. cap.* 7. 2.

CAPVT IX.

Idem *Episcopo*[a] *Heliensi.*

PAstoralis officij diligentia. [Quære suprà de rescriptis, de officio & potestate iudicis delegati.] Præterea quæsiuisti (cùm [b] auctoritate Dionysij fuerint parochiæ limitatæ) quatenus singularum parochiarum prouentus in vsus Ecclesiæ cederent necessarios, & stipendia ministrorum, si Episcopo liceat sine auctoritate Summi Pontificis, vel saltem sine sui Capituli voluntate, viris religiosis conferre obuentiones alicuius parochialis Ecclesiæ, sustentatione vicarij reseruatâ. Et cùm Lateranensis Concilij statuta prohibeant Ecclesiis nouam imponi, vel augeri veterem [c] pensionem, postulas edoceri, an Episcopus valeat Religionis consentiente Patrono, totam Ecclesiam, vel de nouo conferre aliquam portionem. Ad quod breuiter respondemus, quod saluâ constitutione canonicâ de concedendis piis locis [d] quinquagesima portione, neque primum, neque secundum potuit facere Episcopus (nisi de licentia Rom. Pont.) præter Capituli sui [e] voluntatem.

NOTÆ.

1. HEliensi.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. vlt.* quam inscriptionem exposui *in cap. pastoralis, de rescript.*

[b] *Auctoritate Dionysij.*] Relata *in cap.* 1. 13. *quæst.* 2. ibi: *Ecclesias singulas singulis presbyteris dedimus, parochias, & cameteria eis diuisimus, & vnicuique ius proprium habere statuimus.* Quamuis enim Euaristus parochias primus diuisisset, ac singulis certos clericos intitulasset, ipsasque Ecclesias titulos appellasset; tamen quia Valeriani persecutio, presbyteris à suis titulis eiectis, salubrem hanc, institutionem sustulerat, restituit eam Dionysius pace Ecclesiæ datâ: inde factum est, vt plures primum parochiarum diuisorem illum constituant, alij verò Euaristum, vt docent Seuerinus Binius *in not. ad epistol. Euarist.* Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri monac. cap.* 70. Cironius *ad titulum de clericis non resid.* Filesacus *de orig. parœc. cap.* 4. P. Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 23. *cap.* 8. Balboa *in cap. omnis, de pœnit. & remiss.*

[c] *Pensionem.*] *Cap. prohibemus*, vbi dicemus, *de censibus.*

2. [d] *Quinquagesima.*] De qua agemus *in cap. Apostolica, de donat.*

[e] *Sui voluntatem.*] Et ita certum est Episcopum non posse vnire Ecclesiam alicui monasterio, irrequisito Capitulo, *cap. consultationibus, cap. pastoralis, de donat.* nec contrarium probatur *in cap.* 2. *de rebus Ecclesiæ, in* 5. *compil.* ibi: *Postulasti per Sedem Apostolicam edoceri; vtrum tibi quasdam decimas, quas quidam antecessores tui pro quibusdam villis Religiosis concessere quibusdam, auctoritate tibi liceat propria reuocare? Ad quod tibi duximus breuiter respondendum, quod si concessionem talem contra canones in Ecclesia tua praiudicium videris attentatam, ipsam debes auctoritate superioris legitimè reuocare.* Nam supponendum est, in ea specie cum consensu, & consilio Capituli Episcopum decimas concessisse, sed in præiudicium Ecclesiæ, quo casu talis concessio reuocari valet. Accedente igitur Capituli consensu, potest Episcopus vnire Ecclesiam loco religioso, *cap. si Episcopus* 12. *quæst.* 2. ibi: *Hoc de consensu Concilij sui habeat licentiam faciendi.* Et *Clement.* 2. *de rebus Ecclesiæ*, ibi: *Consentiente Capitulo vniatur, aut religioso loco donetur.* Docent Thom. Sanchez 2. *p. summa, lib.* 7. *cap.* 29. *num.* 148. Barbosa *de dignit. cap.* 42. Garcia *de benefic. p.* 12. *cap.* 2. Petrus Gregorius *eod. tract. cap.* 13. *ad finem*, Cironius *ad tit. de donat.* Et si Ecclesia habeat patronum, potest Episcopus cum eius consensu illam religioso loco vnire, *cap. vnic. de iurepatron. in* 6. *cap. pastoralis, de donat.* vbi docetur Episcopum conferentem Ecclesiam loco religioso ex consensu patroni, conferre ius, quod in illam Ecclesiam habebat; patronum autem ius suum patronatus. Quod si opponatur textus *in cap. illud, de iurepatron.* vbi laicus contulerat Ecclesiam vacantem loco

loco religioso, & deciditur, collationem esse irritam: tum quia sine auctoritate Episcopi facta est; tum quia erat Ecclesiæ nondum vacantis. Respondetur laicum illum conferre intendisse Ecclesiam illam nondum vacantem, vt ex tunc valeret collatio in præiudicium Rectoris legitimè possidentis; aliàs si conferre voluisset absque eius præiudicio, vt à tempore vacationis frueretur illâ locus religiosus, valeret vtique concessio cum consensu Episcopi facta, vt docent ibi Abbas *num.* 7. Hostiensis & alij.

CAPVT X.

[a] Honorius III. *Archiepiscopo Senon. & eius Suffraganeis.*

ETsi membra corporis Christi. *Et infrà*: Prouinciæ Senon. Capitula Cathedralia suam ad nos querimoniam transmiserunt, quòd Archiep. Senon. & suffraganei eius, procuratores ipsorum nuper ad [b] prouinciale Concilium conuocatos, ad tractatum eorum admittere noluerunt, licèt nonnulla soleant in huiusmodi tractari Conciliis, quæ ad ipsa noscuntur Capitula pertinere: quare nostram audientiam appellarunt. Sanè nos auditis quæ ipsorum nuntij super his proponere voluerunt, & intellectis nihilominus litteris, quas nobis super eodem curastis negotio destinare: tractatu exinde cum fratribus nostris habito diligenter, & vtique nobis, & eisdem fratribus nostris concorditer visum fuit, vt ipsa Capitula ad huiusmodi Concilia inuitari debeant, & eorum nuntij ad tractatus admitti, maximè super illis, quæ ipsa contingere Capitula dignoscuntur.

NOTÆ.

1. [a] *Honorius III.*] In sexta collectione legitur *Innocentius III.* sed malè, cùm textus iste sit Honorij III. in cuius compilatione, *sub hoc titul. cap.* 1. reperitur prout hic transcribitur. De Petro de Corbolio Senonensi Archiepiscopo, & ea Ecclesia nonnulla notaui *in c. 6. de constit.*

[b] *Prouinciale Concilium.*] Quod quando, & quomodo sit celebrandum, exponemus *in cap. sicut olim, de accusat.*

COMMENTARIVM.

2. COnstitutio hæc adeo singularis est, vt vix in iure expressum reperiatur, an euocanda sint Capitula suffraganea ad Concilium prouinciale, vt in eo procuratores suffragium habeant, cùm nusquam, vel rarò eos Conciliis adfuisse legamus, nisi in aliquibus Conciliis nostræ Hispaniæ, præcipueque prouinciæ Tarraconensis, vbi procuratores ipsarum Ecclesiarum post Abbates subscribunt: & Capitula ipsa euocata fuisse ad respondendum super negotiis, & rebus Ecclesiæ, liquet *ex cap. graue, de prabend. can.* 13. *Concil. Tarracon.* 1. ibi: *Epistola non solùm è Cathedralis Ecclesiæ presbyteris, verùm etiam de diœcesanis ad Concilium trahant.* Rationem huius euocationis reddit Ioannes Patriarcha Alexandr. anno 1331. in Concil. Tarracon. his verbis: *Quia aliter bonos Ecclesia Metropolitanæ, & Concilij minuitur, & auctoritas Concilij, quæ in multis consistit, potiùs quàm paucis, subtrahitur circa ea quæ in ipsis Conciliis tractanda sunt.* Accedit, quod cùm Concilia pro excessibus corrigendis, & prauis moribus reformandis omnium clericorum conuocentur, *dict. cap. sicut, de accus.* ideo Capitula suffraganea vocanda sunt, *cap. de eulogiis*, 18. *distinct.* quod & expressit Synodus Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 2. Deinde, nam si in Conciliis generalibus prædicta Capitula vocantur, vt constat ex actione 1. Concil. Chalced. in epistola Imperatoris ad Dioscorum, vbi prohibetur Episcopis, ne eosdem mittant procuratores, qui constituti sunt à Capitulis; quantò magis ad Concilia prouincialia vocari debent. Sed hoc ius ita obseruatum paulatim sublatum fuit, ita vt iam pluribus retrò sæculis Capitula ad Concilia prouincialia non vocentur, etsi Abbates ius baculi, & mitræ habentes euocentur, vt notauit Cironius *in notis ad hunc textum.*

TITVLVS

TITVLVS XI.

De his quæ fiunt à maiori parte Capituli.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] *Lateran.*

CVM in cunctis Ecclesiis, quod pluribus, & sanioribus fratribus visum fuerit, incunctanter debeat obseruari, graue nimis est, & reprehensione dignissimum, quod per quasdam Ecclesias pauci quandoque non tam de ratione, quàm de propria voluntate ordinationem multorum impediunt, & ordinationem ecclesiasticam procedere non permittunt. Quocirca præsenti decreto statuimus, vt nisi à paucioribus, & [b] inferioribus aliquid rationabiliter obiectum fuerit, & ostensum, appellatione remota præualeat semper, & suum consequatur effectum, quod à maiori, & saniori parte Concilij fuerit constitutum. Nec constitutionem nostram impediat, si fortè aliquis ad seruandam Ecclesiæ consuetudinem se iuramento dicit esse astrictum: non enim dicenda sunt iuramenta, sed potiùs [c] periuria, quæ contra ecclesiasticam vtilitatem, & sanctorum Patrum instituta veniunt. Si quis autem huiusmodi consuetudines, quæ nec ratione [d] iuuantur, nec sacris congruunt institutis, iurare præsumpserit, donec condignam egerit pœnitentiam, à perceptione Dominici Corporis existat alienus.

NOTÆ.

1. [a] LAteran.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. vnic.* & in Concilio Lateranen. generali celebrato sub Alexandro III. *can.* 16. vbi reperitur textus hic.

[b] *Inferioribus.*] Inferiores Canonici dicuntur ad differentiam maiorum, vt notaui *in cap. dilecto, de offic. Archid.*

[c] *Periuria.*] Vt sæpiùs probaui *in titul. de iureiur.*

[d] *Ratione iuuantur.*] Nisi à Sede Apostolica confirmatæ sint, vt *in cap... hoc titul. in 2. collect.* ibi: *Secundæ quæstionis nodum auctoritate duximus Lateran. Concilij resoluendum, vt nisi videlicet de aliquo, vel de aliquibus, ab inferioribus irrationabile aliquid obiici & probari contigerit, præualeat semper, & obtineat debitum, remoto appellationis obstaculo, firmamentum, quod à maiori, & saniori parte Concilij fuerit constitutum, nisi antiqua Ecclesiæ hactenus obseruata, & Apostolicæ Sedis auctoritate confirmata consuetudo aliud suaserit obseruandum.*

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

EX præsenti canone talis deducitur assertio: *In Capitulis, & Collegiis præualet quod fit à maiori & saniori parte, nisi minor rationabiliter contradicat.* Probant eam textus *in cap. de quibus 3. 29. dist. cap. in ordinatione 14. 61. distinct. cap. Ecclesia 57. cap. cùm nobis, §. nos ergo, cap. quia propter 42. de elect. cap. prudentiam 21. de offic. deleg. cap. 3. de iurepatron.* Innocent. III. *lib. 1. epist.* apud Sirletum, *fol.* 221. ibi: [Cùm nobis (licèt immeritis) in specula Sedis Ap. constitutis omnium Ecclesiarum sit generalis cura commissa, nos attentè conuenit, ac solicitè prouidere, vt per studium nostræ solicitudinis in statu debito valeant conseruari. Et quoniam vbique præsentiâ corporali adesse non possumus, per Fratres, & Coepiscopos nostros, qui sunt in partem solicitudinis euocati, ad rectum ordinem reduci volumus quæ in eis inordinatè fuerint attentata, & in statum congruum reformari, vt personæ constitutæ in eis ad ecclesiastica obsequia prosequenda, iuxta doctrinam canonicam diuinæ seruitutis cultibus vigilanter intendant, & cunctis recto progredientibus ordine Dominus, & propitiator noster dignè in ministrorum suorum operibus collaudetur. Nos igitur, venerabilis in Christo frater, tuis iustis precibus gratum concedimus assensum, & vt in Ecclesia sancti Stephani, in qua Pontificalis administrationis officium assumpsisti; & in Ecclesia Beati Frontonis, in qua curam geris Abbatis, super correctione ordinis; & aliis ecclesiasticis constitutionibus, cum maiori parte Capituli, prout ipsis Ecclesiis expedierit, valeas ordinare, seu statuere quod fuerit statuendum, & corrigere corrigenda, liberam tibi sublato appellationis obstaculo auctoritate Apostolica tribuimus facultatem, nisi à paucioribus, iuxta constituta Lateran. Concilij rationabile aliquid obiectum fuerit, & ostensum. Nulli ergo, &c.] *l. cùm iudices 2. § hoc*

autem

autem 4. C. de iureiur. l. aliud 160. §. 1. ff. de reg. iur. l. nulli 3. l. 4. 5. & 6. ff. quod cuiusque vniuers. l. quod maior 19. ff. ad municipal. l. 3. ff. de decretis ab ordin. l. vbi 19. ff. de tutor. & curat. l. penult. & vlt. C. de prædiis Curial. l. vlt. C. de vendend. rebus Curial. l. 84. & 142. C. Theodos. de Decur. l. 7. titul. 4. lib. 2. recopil. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, idem Barbosa *voto* 47. *num.* 18. Cironius *ad tit. de elect.* Cuiacius *hîc*, Acuña *in dicto cap. in ordine* 14. Alciatus *de præsumpt. regul.* 1. *præsump.* 51. Petrus *Herod. lib.* 2. *Pandect. titul.* 9. *cap.* 15. Lambertinus *de iurepatron. lib.* 2. *cap.* 3. *p.* 3. *art.* 8. Petrus Faber & Gothofredus *in dicta l.* 160. §. 1.

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione ita argumentor: In sententiis, vel similibus iustitiæ actibus non debet attendi maior pars, quia vt ait Plinius *lib.* 2. *epist.* 12. in sententiis ferendis suffragia non numeranda, sed ponderanda; nec semper maiori numero est acquiescendum, cuius iudicium rarò tutius ac sanius, *cap. gratum, de postul. Prælat.* & si aliqua pars Capituli præferenda est, maximè ea, quæ ex senioribus constat, quibus plurimùm iura deferunt, cùm prudentiores quàm iuuenes præsumantur; adeò vt qui contrarium affirmare velit, probare non possit nisi per quindecim testes, *l. vnicuique, C. de proximis sacror. scrin. lib.* 11. Mascardus *de probat. volum.* 3. *conclus.* 1295. *num.* 3. Tiraq. *in præfat. de primog. n.* 153. Franciscus Philelphus *lib.* 36. *epist.* 1. *ad Nicodemum*, ibi: *Romani rerum domini Senatum à senibus nominarunt, quoniam intelligerent in senibus solis grauitatem esse, & prudentiam.* Atque ideò maiorem senibus auctoritatem esse dixit Quintilianus *lib.* 12. *instit. cap.* 4. eò quod plura nosse, & vidisse credantur. Igitur in Capitulis, & Collegiis non maior pars respectu numeri, sed respectu senium attendi debet.

4. CAPITVLVM QVID. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, Capitulum in iure nostro sæpiùs accipi pro paruo illo loco, in quo conueniunt claustrales; quo nomine etiam ipsa congregatio claustralium, seu Canonicorum dicitur Capitulum. In priori sensu accipitur *in Clement. ne in agro, de statu monach.* Concilium Aquisgran. *can.* 69. ibi: *Mos inoleuit, vt per monasteria Deo deuota legatur lectio in capitulo.* Et *can.* 70. ibi: *Vt ad capitulum lectio tradatur*; & aliis Conciliis congestis à Meursio *in Glossario, verbo Capitulo*, Benedicto Ephteno *lib.* 8. *disquisit. monast. tract.* 1. *disquisit.* 1. In secundo sensu pro ipsa congregatione, seu Canonicorum collegio accipitur in præsenti titulo, & antecedenti; & Capitulum tunc est vniuersitas clericorum, quorum caput est Prælatus, & ipsi membra, *cap. nouit, hoc tit.* sodales, seu socij eiusdem collegij, *l. vlt. ff. de collegiis*: non tamen omnes clerici vnius Ecclesiæ faciunt Capitulum, *cap. dilecta, de excess. Prælat.* sed tantùm ij, quibus Ecclesiæ legibus concessum est, ad exemplum collegiorum sæcularium, quibus id constitutionibus, & Principum rescriptis conceditur, quique communem habent actorem, seu syndicum, & arcam, *l.* 1. *ff. quod cuiusque vniuers. cap. significauit, de appellat. dicto cap. dilecta*, vbi latiùs dicemus. Arca signum communitatis est, quia in ea obuentiones, & redditus nummarij, quasi in gazophylacio reconduntur, *l.* 15. *C. de suscept. lib.* 10. in qua etiam instrumenta, & tituli asseruantur; vnde tituli arcales dicuntur *in l.* 6. *C. de exact. tribut. lib.* 10. & custodes ipsi Arcarij, *cap.* 3. *Esther.* D. Paulus *ad Romanos cap. vlt.* Substantia ergo Capituli consistit in sigillo, syndico, arca, & negotio communi, vt probant Farinacius *in praxi crimin. quæst.* 113. *num.* 227. Decianus *tract. crimin. lib.* 7. *cap.* 20. *num.* 22.

Deinde sciendum est, quæ sit maior pars Capituli? Et multi docuerunt, maiorem partem eam esse, quæ pluribus abundat suffragiis, cùm maior pars accedit, & concurrit in vnam sententiam, *cap. vlt. hoc tit. cap. quia super, de elect.* exemplo Decurionum, *l. nominationum, C. de Decur. lib.* 10. Alij maiorem partem agnoscunt, non ex numero personarum, sed ex iustiori, & saniori parte, quod æstimandum non est ab his, qui suffragium dant, sed à superiore causæ cognitionem habente, *cap. Ecclesia, de elect. cap. concertationi, de appellat. in* 6. Sed quia perdifficile est hoc modo agnoscere, quæ sit sanior, & per consequens maior pars, habitâ ratione zeli ad zelum, & iustitiæ ad iustitiam; ideo regulariter maior pars dicitur, quæ pluribus abundat suffragiis; sententiæque numerantur, non ponderantur, *cap. final. hoc tit.* Vt autem maior pars agnoscatur, singulorumque vota regulentur, tantùm præsentes attenduntur: quare dum negotium tractatur in Capitulo, ad minùs duæ partes adesse debent, *l. multi, l. planè, ff. quod cuiusque vniuers.* non quia exigatur vt duæ partes idem decernant, sed vt in decernendo adsint duæ partes, quæ faciunt Capitulum, & Concilium publicum, *l. nominationes, C. de appel.* 5. MAIOR PARS QVÆ SIT?

His præiactis, ratio præsentis assertionis facilè deprehenditur, quæ prouenit ex eo, quia firmius est iudicium plurimorum, *cap. de quibus* 3. 70. *dist.* nam cùm ferè impossibile sit in negotiis omnes consentire, *l.* 1. §. *final. cum l. sequenti, ff. de adquir. possess.* & necessariò sufficiens esset aliqua pars, maior iustè attenditur, vt considerat Grotius *de iure belli lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 17. nisi specialiter duæ partes suffragiorum petantur, vt *in l. nulli* 3. *ff. quod cuiusque vniuers.* nam tunc, quod lege, vel statuto cautum est, attendi debet. Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 8. *num.* 53. Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 4. *num.* 58. Vnde in Senatusconsultis, apud Romanos maioris partis probatur consensus, neque quàm prudentes, sed quàm multi idem censuissent, attendebatur. Symmachus *lib.* 4. *epist.* 37. *Lex Curiæ est, vt maioris partis numeri antestet auctoritas.* Quare Senator quilibet poterat Consulem, vel quemcunque alium Magistratum, qui Senatum habebat, admonere, vt antequam Senatusconsultum proferretur, Senatum numeraret, alioquin Senatusconsulto intercidebat. Festus Pomp. *lib.* 12. *Numerat Senatum, qui Senator ait Consuli, cùm impedimento vult esse, quominus faciat Senatusconsultum; postulatque, vt aut res, quæ afferuntur diuidantur, aut singuli consulantur, aut si tot non sint Senatores quot numero, liceat præscribi Senatusconsultum.* Respexit huc Cicero *lib.* 5. *epist. ad Atticum*: *Causa sit aut numera.* Et Cælius *lib.* 8. *epistolar. familiar.* ad eundem Ciceronem: *Cum posset rem impedire, sic vt numeraretur, postularet, tacuit.* Apud Dionysium Halicarn. *lib.* 16. *hist.* Lucius Cornelius 6. TRADITVR RATIO DECISIO.

postulat,

postulat, *Numerari sententias*. M. Fab. Quintilianus *declamat.* 365. *De vi septem iudicent; quod maior pars iudicum statuerit, reus patiatur; duo ignominiam statuerunt, duo exilium, tres mortem, petitur ad mortem.* Hæc quidem epigraphe controuersiæ; sequitur deinde: *Ego existimo maiorem partem esse, in qua plures idem sentiunt, eandem pœnam pronunciant, in eadem verba iurant.* Ne qua autem ambiguitas suboriatur, disertis verbis explicat, quinam sit ille maior numerus. *Partem intelligimus eidem numero applicatam, quemadmodum sententiâ coniunctam.* Sed quis L. Senecæ aurea verba prætermiserit huc spectantia, *lib. de vita beata, cap.* 2. *Cùm de vita beata agitur, non est quod mihi illud discessionum more respondeas, Hæc pars maior esse videtur: ideo enim peior est. Non tam bene cum rebus humanis agitur, vt meliora pluribus placeant.* Appositè, & cum iudicio alium eiusdem Senecæ locum annotauit I. Lipsius: *Quid præstat Philosophia? vt malis tibi placere, quàm populo; vt existimes iudicia, non vt numeres.* Imperitia librariorum antea legerat, *Illud dissensionum more respondeas.* Primus Rodolphus genuinam lectionem animaduertit, & ex eo Erasmus Roterodamus. Decretum Lateranen. Concilij apud Guill. Neubrigensem *de rebus Anglic. lib.* 3. *cap.* 3. *Ex hoc tamen nullum canonicis institutionibus, & aliis Ecclesiis præiudicium generetur, in quibus maioris, & sanioris partis debet sententia præualere: quia quod in eis dubium venerit, superioris iudicio poterit diffiniri; in Romana verò Curia, & Ecclesia speciale euenit aliquid, atque constituitur, quia non potest ad superiorem recursus haberi.* Aurel. Prudent. *lib.* 1. *in Symmachum, in fine.*

Seruemus leges patrias, infirma minoris.
Vox cedat numeri.

Facit Plinius *lib.* 2. *epist.* 12. *Numerantur*, inquit, *non ponderantur sententiæ; nec aliud in publico consilio fieri potest, in quo nihil est tam inæquale, quam æqualitas ipsa: nam cùm sit impar prudentia, par omnium ius est.* Et *lib.* 6. *epist.* 13. *Singulis*, inquit, *re integrâ dissentire fas est; peractâ, quod pluribus placuit, à cunctis tuendum.* Lex iudiciaria aut eius fragmentum refertur *in epistol. Calu ad Ciceronem*, his verbis: *Quod iudicum maior pars iudicasset, id ius ratum esto.* Facit etiam quod refertur ad vniuersos, quod publicè fit, & per maiorem partem, *l.* 160. *§.* 1. *ff. de reg. iur. dict. l. quid maior, ff. ad municip.* quod non solùm in publicis negotiis, verùm & in priuatis contingit, vt in pluribus creditoribus id docetur *in l.* 7. *§. vltim. l.* 8. *ff. de pact. l. vltim. ff. qui bon. ced. possunt*: in pluribus tutoribus, §. 1. *Institut. de satisd. tutor.* in pluribus obstetricibus ventrem inspicientibus, Paulus *lib.* 2. *sentent. titul.* 4. Rectè ergo PP. Concil. Lateranen. in præsenti statuerunt, in negotiis ecclesiasticis præualere factum à maiori parte Capituli, cùm præsumatur pro pluralitate, nisi in aliqua parte stet auctoritas, *cap. dudum, de elect. cap. in præsentia, de testib.* Petunt etiam PP. vt sit eadem pars sanior, ratione habitâ zeli ad zelum, meriti ad meritum; nam etsi maior pars aliquid decernat, rationi tamen, vel pietati minimè consentiat, minor pars sanior pro maiori habetur, *cap. final. distinct.* 9. *cap. Ecclesia* 57. *de elect.* quia maior pars dicitur, non solùm quæ est maioris numeri, sed etiam quæ sanioris iudicij. Barbosa *de dignitat. capite* 38. *num.* 7. Sed cùm ex hac cognitione sanioris partis rixæ, pluraque incommoda orirentur, iam hodie post Concil. Tridentinum *sess.* 25. *de regul. cap.* 6. ampliùs non quæritur, quænam pars sit sanior, sed tantùm quæ maior, vel minor sit respectu numeri, vt notarunt Suarez *tom.* 4. *de relig. tract.* 8. *lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 13. Iul. Lauor. *de elect. tit.* 4. *cap.* 19. *num.* 89. Tamburinus *tom.* 1. *de iure Abbat. disp.* 5. *quæst.* 6. *num.* 21.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam in præsenti absolutè non docetur, factum à maiori parte præualere, sed factum à maiori, & saniori: quare vt cognoscatur, quænam sanior pars sit, pensanda sunt, & ponderanda suffragia, habito respectu ad ætatem, prudentiam, & meritum; vnde non contemnitur senior pars, sed potiùs si sit sanior, præfertur; & non tanquam factum à maiori, sed à saniori parte obseruatur, licèt in dubio maior pars sanior credatur, *cap. prudentiam, de offic. delegat.* Acuña *in dicto cap. in ordinatione*: notaui latiùs *in cap. quia propter, de electione.* 7. DISSOLVITVR DIFFICVLTAS.

Adhuc suprà traditæ assertioni opponi potest textus *in cap. cùm causam, de elect.* vbi refertur, Canonicos Ecclesiæ Lucanensis priuilegium ab Apostolica Sede impetrasse, vt nullus præponeretur in Priorem, nisi de communi consensu fratrum, aut electus à maiori, & saniori parte Capituli. Quem textum ita expendo: Si regulariter factum à maiori & saniori parte Capituli præualet, ad quid priuilegium illud impetratum fuit, cùm frustra precibus impetretur, quod iure communi conceditur? Cui difficultati respondendum est ex notatis in eo textu, & per Cironium *in c.* 3. *de elect. in* 5. *compil.* priuilegium in ea specie necessarium non fuisse, quia iam iure communi id cautum erat; sed quia magis timetur quod singulariter cauetur, aut promittitur, vt contingit in castitate à clericis voto promissa, *cap. quamquam,* 23. *distinct.* in obedientia iuramento firmata, *cap. in omnibus, de consecr. distinct.* 5. ideo in eo textu Canonici Lucanenses prædictum impetrarunt priuilegium, vt eius auctoritate magis obstricti Priorem tenerentur eligere de communi consensu, vel saltem maioris, & sanioris partis. 8. EXPONITVR TEXTVS IN CAP. CVM CAVSAM, DE ELECT.

Secundò suprà traditis obstat textus *in cap. hoc ipsum* 11. 33. *quæst.* 2. in illis verbis: *In fine autem epistolæ hoc adiiciendum putaui, vt quotiescunque in gestis Conciliorum discors sententia inuenitur, illius sententia magis teneatur, cuius antiquior, aut potior extat auctoritas.* Ex quibus deducitur, non præualere factum à maiori Capituli parte, sed tantùm attendi, quænam sit antiquior, vel potior. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Diuum Isidorum in eo textu potiorem appellasse Concilij sententiam, quæ maiori parte roboratur, & ita rectè Sanctum asseruisse, in casu diuersarum sententiarum eam præualere, quæ antiquior, & potior est, idest, quæ maior & sanior. 9. EXPONITVR CAP. HOC IPSVM, 33. Q. 2.

Ex suprà adductis, præcipueque ex præsenti textu lucem accipit textus *in cap.* 2. *de postulat. Prælat.* ibi: *Ac ideò alios, licèt pauciores numero, quantùm tamen ad hæc pertinet, consilio* 10. ADDVCITVR CAP. 2. DE POSTVL. PRÆLAT.

filio saniores, eligendi, vel postulandi deuolutam esse licentiam. Ex quibus apertè constat, præualere aliquando electionem, seu postulationem factam à maiori parte Capituli; quod iuxta præsentem decisionem accipiendum est, videlicet, quod licèt regulariter factum à maiori parte Capituli, sit à cunctis obseruandum, tamen si minor pars iustè, & legitimè contradicit, quia tunc licèt minor respectu numeri, tamen sanior est respectu iudicij, præualet ab ea statutum, *cap.* 1. 31. *distinct. l. maiores, ff. de pactis*; immò ad ipsos, licèt numero minores, deuoluitur omnis Capituli auctoritas, vt in specie ipsius capitis 2. contingit.

CAPVT II.

Cœlestinus III. *Gilberto* [a] *Claromont. Episcopo.*

QVæsiuit à nobis tuæ diligentia probitatis, quid obseruare debeas, & Apostolicæ responsionis auctoritate statuere super eo, quod Ecclesiam tuam quidam ex Canonicis, vel etiam minimus, qualibet occasione assumptâ, vel quia pensio Ecclesiæ debita (sicut solitum est) non redditur, vel quia nonnunquam clericus aliquis, vel parochianus delinquit, sine tuo, & aliorum Canonicorum assensu interdicto supponit, per quod ipsius Ecclesiæ seruitium deperit, & in populo scandalum non modicum generatur. Super hoc autem tuæ f. sic duximus respondendum, sicut in consimilibus consultationibus nos recolimus respondisse, vt videlicet interdictum in aliqua Ecclesia per aliquem, vel aliquos ex Canonicis sine tuo, & aliorum tuorum fratrum assensu positum nullatenus debeas obseruare, nisi talis excessus, & tam grauis extiterit, propter quod meritò Ecclesia silere debeat: nec sustineas, vt prætextu occasionis huiusmodi ab aliis interdictum obseruetur, nisi tuus, & aliorum consensus Canonicorum accesserit: sed si quis occasionem dederit, vel deliquerit, siue canonem debitum non soluerit, vel alia commiserit, propter quæ irregulariter hactenus Ecclesia ipsa interdicto supponebatur, ecclesiasticæ coercitioni subiaceat, cùm peccata suos auctores [b] tenere debeant, nec pœna sit vlteriùs protrahenda, quàm delictum fuerit in excedente repertum.

NOTÆ.

1. [a] *Claromontano.*] Gilberto videlicet, vt legitur in secunda collectione, *sub hoc titulo cap.* 2. qui sexagesimus Præsul fuit ipsius Ecclesiæ. De Claromont. diœcesi nonnulla notaui *in cap.* 38. *de testibus.* Textum hunc fugitiuarium esse à præsenti titulo, docuit Legaufre *in præsenti rubric.* sed non rectè, cùm in ea agatur de consensu Capituli, aut eius maiori parte.

2. [b] *Tenere debeat.*] Sed si hæc ratio vera est, concludit, nunquam interdictum apponi posse, cùm exinde omnes fideles absque sua culpa puniantur. Cui difficultati satisfaciendum est, discrimen constituendo inter pœnam corporalem, seu spiritualem; & inter temporalem, seu medicinalem. Pœna corporali, aut spirituali nemo pro aliena culpa puniri potest; medicinali verò, seu temporali vtique puniri valet, vt docuerunt Ant. Gomez *lib.* 3. *var. cap.* 2. *num. final.* Gutierrez *de delictis quæst.* 53. Marquez *in suo gubernat. lib.* 1. *cap.* 32. Barb. *lib.* 2. *iuris Eccles. cap.* 3. *num.* 41. Petrus Faber *lib.* 3. *semestr. cap.* 8. vnde cùm interdictum sit pœna medecinalis, potest populus Christianus pro contumacia Principis, aut superioris Prælati eâ puniri, vt vniuersa plebs, quæ eius malitiam non ignorat, & cui illius iniquitas multùm displicet, hinc occassione accepta proclamet; vt qui Dei amore ab iniusta actione non recedit, clamore hominum simul, & timore desistat, vt probat Iuretus *in notis ad Iuonem, epist.* 266.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Canonici non possunt interdictum apponere, sed Episcopus tantùm cum consilio Capituli.* Probant eam textus *in cap.* 1. *de excess. Prælat. cap.* 3. *de pœnis.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, Sayrus *de censur. lib.* 5. *cap.* 10. *num.* 19. Hugolinus *eod. tract. tabul.* 3. *cap.* 1. §. 1. Suarez *de censur. disputat.* 36. *sect.* 1. Gibalinus *eod. tractat. disquisit.* 5. *in fine.* Couarruu. *in cap. alma,* 2. *p.* §. 2. *num.* 6. Petrus Gregorius *lib.* 4. *partitionum, titul.* 16. *cap.* 3. *&* 5. 3. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam potestas ferendi censuras spectat ad iurisdictionem contentiosam, vt probant Gibalinus *integr. disquis.* 3. Igitur si illam habeant, Episcopus iure ordinario, Capitulum priuilegio, aut consuetudine, poterunt ea vtentes alter sine alterius consensu illam exercere interdictum apponendo. Augetur hæc difficultas, nam Episcopum per se posse interdictum apponere, & in tota diœcesi, constat *ex cap. ex transmissa, de elect. cap. cùm ab Ecclesiarum, de offic. ordin. cap. auditis, de præscript. cap. cùm & plantare,* §. 1. *cap. Episcopum, de priuil.* & etiam Canonicos, seu Capitulum interdicere posse liquet *ex cap. si canonici, de offic. ordin. lib.* 6. *cap. statutum, de sentent. excom. eod. lib.* Igitur non rectè in præsenti docetur, Canonicos absque Episcopo, vel Episcopum absque Capituli consensu non posse interdicti sententiam proferre. 4. IMPVGNATVR HÆC ASSERTIO.

Quâ

5. INTERDICTVM QVID? Quâ difficultate ita fulcitâ minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, interdicere, aliquando interloqui, ac interim dicere, significare. D. Isidorus *lib. 5. etymol. cap. 25.* interdictum ait esse, quod à iudice non in perpetuum, sed pro reformando momento ad tempus interim dicitur, qua in significatione accipitur *in cap. pastoralis 5. de caus. possess. & propriet.* Sed in sua propria, & speciali significatione interdicere nihil aliud est, quàm prohibere. Paulus *lib. 2. sentent. titul. 10.* Vnde Brissonius *de v. s. verbo Interdicere*, existimauit, interdicta à veteribus appellata fuisse veteres formulas, quibus Prætor aliquid fieri prohibebat. Hinc etiam ille, qui administrationem bonorum non habet ob Prætoris prohibitionem, dicitur bonis interdictus, *l. is cui 6. ff. de verb. obl.* & qui ob delictum aqua, & igne prohibebantur, interdicti dicebantur, *l. & per totum, ff. de interdict. & relegat.* & legimus *in l. moris 9. ff. de pœnis*, aduocationibus interdicere, pro denegatione aduocationis: *in l. 1. §. vrbe 13. de offic. Præsid.* professione interdicere: *in l. relegatorum 7. §. solent, ff. de interdictis, & relegatis*, ordine interdicere, pro interdictione Curiæ: *l. vltim. ff. de pœnis*, arte sua interdicere. In hoc etiam sensu accipitur interdictum in præsenti pro prohibitione diuinorum officiorum, cuius censuræ originem adduxi *in cap. 5. de consuet.*

6. INTERDICTI DIFFINITIO ET DIVISIO. Interdictum autem diffinitur, vt sit *Censura ecclesiastica, quâ prohibentur diuina officia, certa sacramenta, & ecclesiastica sepultura*: colligitur *ex cap. quod in te, de pœnit. & remiss. cap. non est vobis, de sponsal.* vbi dicemus. Dicitur *censura*, loco generis, per quam interdictum conuenit cum aliis censuris; cætera ponuntur loco differentiæ: nam excommunicatio ab omnibus priuat sacramentis, interdictum verò tantùm à certis: deinde differt ab irregularitate, & suspensione, quæ non priuant nec sepulturâ, nec diuinis officiis. Variè etiam interdictum diuiditur. Primò, vt aliud sit ab homine, aliud à iure. A iure, quod in certis casibus in iure impositum reperitur, vt *in cap. si qui sunt, 82. distinct. cap. si quis deinceps, quæst. 7. cap. sacro 18. de sentent. excom. cap. vbi periculum, §. præterea, de elect. in 6. cap. præsenti, de offic. ordin. cap. 1. de sepultur. in 6. cap. quamquam, eod. libro, cap. vnico, de iniuriis, eod. lib. Clement. 1. de pœnis, extrauag. vnic. Ioann. XXII. ne sede vacante, extrauag. vnic. de consuet. inter communes.* Item diuiditur interdictum, vt aliud sit locale, aliud personale, mixtum aliud. Locale dicitur, quod principaliter fertur in locum vbi diuina officia non celebrentur; nam licèt locus non sit capax pœnæ, tamen cùm sit capax satisfactionis, erit & priuationis. Hoc tamen interdictum locale est duplex, aliud generale, aliud particulare. Generale, cùm ciuitas, seu tota diœcesis interdicitur, *cap. cùm inter, de consuet. cap. cùm in partibus, de v. s. cap. præsenti, de sentent. excom. in 6.* tunc enim in omnibus Ecclesiis interdictum censetur appositum, etiam in Ecclesia Cathedrali, licèt quoad alias res talis Ecclesia non comprehendatur, *c. quamuis, de præbend. in. 6.* Et licèt templa suburbicaria, scilicet extra muros ciuitatis existentia, videantur diuersa ab ipsis Ecclesiis vrbanis, cùm appellatione vrbis suburbia non contineantur, *l. nam quod, §. si ita, ff. de pen. legat. l. 2. ff. de v. s.* late ex sacris & prophanis litteris probant Morinus *lib. 1. exercit. cap. 30.* Dorleans *ad Tacit. lib. 14. annal. fol. 757.* tamen Ecclesiæ illæ censentur interdictæ, *cap. si ciuitas, de sent. excom. lib. 6.* Petrus Gregorius *lib. 4. partit. tit. 17. cap. 4.* Couar. *in cap. alma mater, p. 2. cap. 2. §. 1. num. 8.* propter connexionem, & contiguitatem; sicut interdictâ Ecclesiâ Capellæ censentur interdictæ, etiam exemptæ. Trident. *sess. 25. de reform. cap. 12.* & *de regul. cap. 22.* Particulare est, quod tantùm in hanc, vel illam Ecclesiam ponitur. Personale interdictum subdiuiditur in generale, & speciale: generale est cùm corpus collectiuum interdicitur, veluti populus, vniuersitas, seu collegium; cùm enim in eos non possit ferri excommunicatio, *cap. Romana, §. vniuersitatem, de sentent. excom. lib. 6.* necessariò poni debet interdictum, & tunc personæ, quæ sunt illius communitatis, interdictæ manent, *cap. si sententia, de sent. excom. in 6.* Interdicto autem populo Clerus non censetur interdictus. Suarez *de censur. disput. 32. sect. 2.* Speciale est cùm specialiter in aliquam personam profertur, nec interest quod in vnam, vel in plures feratur, dum non per modum plurium ponatur. Mixtum interdictum est, cùm interdicuntur persona & locus vbi diuina officia celebrantur, *dicto cap. non est vobis, de spons. cap. 1. de vsur. in 6.* Tertia diuisio est, vt aliud sit interdictum totale, aliud partiale. Totale datur quando absolutè profertur, *cap. is qui, de sentent. excom. in 6.*

7. INTERDICTVM QVI IMPONERE POSSINT. Deinde sciendum est, sententiam interdicti apponere posse, tam iudices ordinarios, *dicto cap. cùm ab Ecclesiarum, d. cap. transmissa, de elect. dict. cap. cùm & plantare, §. 1.* ordinariam iurisdictionem habentes, etiam Capitulum Sede vacante, cùm succedat in iurisdictione Episcopi, *cap. 1.* vbi probaui, *ne sede vacante*; quam delegatos, *cap. sanè, el 2. cap. ex litteris, de offic. deleg.* Nec interest, quod iudices illi sint interdicti, aut excommunicati, dummodo non sint denuntiati; quia tunc ex defectu iurisdictionis sententia interdicti non valet. Similiter summè cauendum est, ne extra territorium, aut in alienos subditos interdictum apponatur, quia ex eodem defectu sententia nulla est. Alia de interdicto & eius effectibus dedi *in cap. 5. de consuetud.* & infra adducam *in cap. quod in te, de penitent. & remiss.*

8. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quibus ita animaduersis apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm interdictum sit grauis pœna, per quam cessatur à diuinis officiis, sicut non est nisi ex graui & manifesta causa imponenda, *cap. irrefragabili, §. cæterùm, de sent. excom. cap. si sententia, eod. tit. in 6.* ita non à quolibet debet imponi, sed ab Episcopo, ex consensu Capituli; & si Capitulum habeat iurisditionem contentiosam, debet illud apponere cum assensu Episcopi, *cap. 1. de exces. Prælat.* vt ita maturiùs talis censura imponatur, alias si facilè eâ Episcopus, vel Capitulum vterentur, scandalum in populo Christiano sequeretur, ad quod vitandum Clemens in præsenti, vt ipse fatetur, statuit, ne Capitulum absque consensu Episcopi, aut Episcopus absque consensu Capituli interdictum apponere audeant,

9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt potestas ferendi censuram interdicti spectet ad iurisdictionem contentiosam, tamen cùm ex eius vsu, seu potiùs abvsu scandalum in populo frequenter oriretur, rectè potuit Ecclesia statuere, vt nec Capitulum in casibus, in quibus iurisdictionem ordinariam exercet, interdictum in Ecclesia Cathedrali apponere possit absque consensu Episcopi; & similiter Episcopus absque assensu Capituli, *dict. cap. 1. de exces. Prælat.* Et licèt iam hodie consuetudine huic iuris dispositioni derogatum esse dicat Gibalinus *vbi suprà*, adhuc tamen in aliquibus Ecclesiis obseruatum video, vt irrequisito Capitulo Ecclesiæ Cathedralis, nec Episcopus, vel alius iudex ordinarius interdicti sententiam, vel cessationis à diuinis apponere possit. Nec obstat difficultatis augmentum deductum ex variis iuris locis, vbi refertur, tam Episcopum, quàm Capitulum interdicti sententiam protulisse: nam supponendum est, in eisdem casibus alterius etiam consensum, videlicet Episcopi, vel Capituli præcessisse.

10. EXPONITVR CAP. CVM INTER 5. DE CONSVET. CVM ALIIS. Adhuc suprà traditæ assertioni opponi potest textus *in cap. cum inter 5. de consuet.* in illis verbis: *Super eo, quod dicti Canonici generale interdictum ab Episcopo vestro, vel à vobis, idest (à Decano & Capitulo) in ciuitate Cenomanensi positum non seruabant.* Ex quibus verbis duplex nascitur difficultas. Prima ex eo, quod nulla mentio fit consensus Capituli in primo casu interdicti ab Episcopo promulgati; & tamen interdictum, vt validè & iustè appositum, iubetur à Pontifice obseruari. Igitur quia consensus Capituli necessarius non est. Secunda nascitur ex eo, quod ibi supponitur, Capitulum per se posse interdicti sententiam promulgare, cùm regulariter verum sit, Capitulum ratione propriæ iurisdictionis non posse censuras proferre. Primæ difficultati facilè respondetur supponendo, *in dicto cap. cum inter*, vtroque in casu ritè interdictum appositum fuisse, idest cum consensu Episcopi, vel Capituli, iuxta casus diuersitatem. Secundæ difficultati respondet Suarez *de censur. disput. 36. sect. 1. à num. 5.* asserendo regulariter Capitulum iure ordinario non habere potestatem ferendi censuram interdicti, vel similes: ex consuetudine verò, vel priuilegio nonnunquam competere Capitulo similem facultatem, *dicto cap. si Canonici, cap. quamuis, de offic. ordin. lib. 6.* vt de Capitulo Cenomanensi in eo textu docetur, & de Capitulo Carnotensi traditur *in cap. ex parte, el 1. de v. s.* iunctis traditis pro eius illustratione à Chopino *lib. 1. sacr. pol. tit. 2. num. 4.* & de Capitulo Altissiod. supponitur *in cap. dilecti 55. de appellat.* vbi notaui. Cùm ergo *in dicto cap. 5.* & aliis iuris locis referatur, Capitulum, viuente Episcopo interdicti sententiam apposuisse, supponendum est, hanc facultatem proferendi censuras, priuilegio, aut consuetudine acquisiisse, quia aliàs Capitulum tantùm Sede vacante potest ex iurisdictione ordinaria interdictum, vel similes censuras apponere.

CAPVT III.

Innocent. III. *Siffredo* [a] *Augusten. Præposito.*

EX ore sedentis in throno procedebat gladius bis acutus: hic est gladius [b] Salomonis, qui secat vtrinque, reddens vnicuique quod suum est. Nos ergo, qui (licèt immeriti) locum veri Salomonis diuinâ dignatione tenemus, gladium istum tunc prudenter exerimus, cùm quæstiones in auditorio nostro legitimè ventilatas mediante iustitia diffinimus. Ad hoc enim emergentium quæstionum perplexitas, & difficiles nodi causarum ad Sedem Apostolicam referuntur, vt cùm earum merita fuerint assertione partium patefacta, procedat ab Ap. Sede sententia deducens in certitudinem dubia, & obscura producens in lucem: vt litigantium dissensione sopitâ, suum iustitia tueatur, & sequatur auctorem. Inde siquidem fuit, quod accedentibus ad præsentiam nostram te, ac dilecto filio nostro B. Augusten. Canonico, pro quæstione, quæ inter vos super Præpositura Augusten. Ecclesiæ vertebatur, nos venerab. fratrem nostrum Octau. Hostiens. Episcopum, & dilectum filium Grat. Sanctorum Cosmæ & Damiani Diacon. Card. vobis concessimus auditores: in quorum præsentia fuit ex prædicti B. parte propositum, quod cùm dilectus filius [c] E. de Augusten. Præposito fuisset in Episcopum [d] Brixien. electus, rogauit Capitulum Augusten. ne aliquem sibi priùs eligerent in Præpositum, quàm eius esset electio [e] confirmata. Cúmque ipsi eius precibus annuissent, & idem electus electionis confirmatione per suum Metropolitanum obtentâ, veniens Tybur. fuisset de regalibus inuestitus, B. miles pater ipsius B. ad Apostolicam Sedem accedens, à bonæ memoriæ Cœlestino Papa prædecessore nostro ad dilectos filios Decanum, & Capitulum August. litteras obtinuit destinari, vt dictum B. filium eius infra spatium mensis vnius, sublato appellationis obstaculo eligerent, & assumerent in Præpositum Augusten. in signum inuestituræ [f] annulo ei aureo destinato: veneralibus fratribus nostris N. [g] Frisingen. & [h] Eisteten. Episcopis, & dilecto filio N. maiori [i] Spiren. Præposito mandati Apostolici executoribus constitutis. Decanus autem, & Capitulum memorati, cùm audissent, quod dictus electus fuisset in Episcopum confirmatus, licèt dictas

litteras

litteras suscepissent, in contemptum tamen earum assignato priùs termino, infra quem ipsi deberent super mandato Ap. respondere, H. tunc Augusten. Decanum in Præpositum elegere. Sed ne eius confirmaretur electio, idem B. ad Ap. Sedis audientiam appellauit: & licèt super hoc postmodùm à Sede Ap. prædicto H. litteræ variæ, ac multiplices emanauerint, in quibus ei videbatur imponi silentium; id tamen tenere non debuit, quoniam absens, & irrequisitus non potuit [k] condemnari: & ipse nihilominus postmodùm dicto H. super Præpositura ipsa, quod per testes probauit, quantùm potuit contradixit: litteras etiam Ap. impetrauit, per quas nullis litteris obstantibus, in possessionem Præpositurae mandabatur induci. Vnde cùm eo viam vniuersæ carnis ingresso Decanus, & Capitulum Augusten. vellent in Præpositi electionem procedere, ne id fieret, ad Sedem Apostolicam appellauit: sed ipsi appellationi minimè deferentes, exclusis quibusdam Canonicis, quibusdam etiam non vocatis, te sibi in Præpositum elegerunt: quare tuam electionem non ab omnibus Canonicis concorditer factam, sed post appellationem ad nos interpositam [l] attentatam cassari petebat, & se in Præpositum confirmari: cùm à dicto prædecessore nostro de Præpositura, quod per annulum sibi transmissum ab ipso probare volebat, fuisset primitùs inuestitus. Ad hæc ex parte tua, fili Præposite, taliter est responsum, quod id, quod de B. factum fuerat antequam prædecessor noster præfati E. electionem ratam haberet, fuisset obtentum, quod etiam fuit testibus comprobatum: sed etsi dicto electo in Episcopum confirmato prædictæ litteræ à Sede Apostolica emanassent, nullum tamen ius per hoc ei fuerat acquisitum, cùm nec de Præpositura inuestitus fuisset, nec iudices pro eo fuissent mandatum Ap. executi. Hoc autem ex ipsarum litterarum tenore probasti, in quibus continebatur expresè, quod Decanus, & Capitulum Augusten. ipsum eligerent, & assumerent in Præpositum infra mensem, & quod pro recepienda inuestitura annulus ei mittebatur. Nam si fuisset per Sedem Apostolicam inuestitus, locum postmodùm electio Capituli, & inuestitura executorum nullatenus habuissent. Adiecisti etiam, quod cùm dictus H. ad Sedem postmodùm Apostolicam accessisset, & dicto prædecessori nostro electionis suæ modum, & causam contradictionis eiusdem B. exposuisset ad plenum, dictus prædecessor noster, non obstante inuestitura ipsi B. facta, electionem confirmauit ipsius, asserens se per falsam suggestionem fuisse in eo, quod pro ipso B. scripserat, circumuentum; cùm quod esset infra sacros ordines constitutus, ei non fuisset expressum; immò potiùs, quod idoneus esset, hi qui pro eo petebant, ipsi suggerere curauissent. Et licèt pro ipso B. dictis Frisingen. & Eisten. Episcopis, & Maiori Spiren. Præposito litteræ fuerint præsentatæ, in quibus eis in virtute obedientiæ mandabatur, vt ipsum in possessionem Præpositurae inducerent corporalem, nullis litteris obstantibus antè vel pòst à Sede Apostolica impetratis; dictus tamen prædecessor noster eas nullatenus de conscientia sua emanasse rescripsit, & ipsas decernens vacuas, & inanes, si quid auctoritate ipsarum factum fuerat, irritauit: mandans eisdem iudicibus, vt eum, qui easdem litteras impetrarat, sub fideli custodia detinerent, donec ab ipso reciperent in mandatis, qualiter super hoc procedere debuissent. Fuit præterea prædictis obiectum, quod etsi prædictum B. constaret, quod omninò falsum erat, fuisse per Sedem Apostolicam inuestitum, & inuestituram eius minimè reuocatam; quia tamen dicto H. reuerentiam Præposito debitam, quod probasti per testes, exhibuit, & stipendium (sicut cæteri Canonici) percepit ab eo, renunciauerat iuri suo, nec super hoc erat de cætero audiendus. Cæterùm dicto H. naturæ debitum exsoluente, cùm Decanus, & Capitulum de consilio venerabilis fratris nostri Episcopi Augusten. primò sex hebdomadarum, ac secundò aliarum sex, & deinde trium dierum spatium electioni de Præposito celebrandæ, vt absentes Canonici ad electionem concurrerent, statuissent, & eis postmodùm conuenientibus, fuisset de electione tractatum: idem B. non antea contradixit, quàm ab electione tam se, quàm alios in minoribus ordinibus constitutos cognouit excludi. Sanè cùm Decanus perscrutaturus omnium voluntates, dilecti filij Vvalterij Augusten. Canonici super electione ipsa requisisset assensum, ipse quod eis præsentibus, qui erant infra sacros ordines constituti, suam non exprimeret intentionem, respondit: cùm ipsi secundum statuta canonica nec eligi possent, nec iuxta Ecclesiæ consuetudinem in electione vocem aliquam obtinere: vnde cùm Capitulum communiter statuisset, eos ad electionem nullatenus admittendos, dictus B. eidem Decano, Vlrico Archidiacono, & Erman. Cano-

nico conuitia inferens, ad Sedem Apostolicam appellauit, ipsis, vt ad nos accederent, per appellationem indicens. Et licèt ipse cum quibusdam Canonicis suis de Capitulo recessisset, decem tamen alij numero plures, & dignitate maiores, cùm decem & nouem tantùm, qui ius in electione habebant, ad hoc conuenissent, attendentes quod eius non intererat appellare, cui nihil iuris fuerat in Præpositura acquisitum, te vndecimum, saluâ Sedis Ap. gratiâ, ne videlicet in contemptum Apostolicum aliquid committere viderentur, in Præpositum elegerunt. Cùm igitur ex prædictis constaret, eum nec inuestitum fuisse per Sedem Apostolicam, nec à Capitulo, vel iudicibus delegatis electum fuisse in Præpositum, vel assumptum; & si id etiam constitisset, & sufficienter esset ex parte tua probatum, inuestituram illam, si qua fuerat, fuisse per dictum prædecessorem nostrum postmodùm reuocatam; & si hæc etiam probata non essent sufficienter, esset per testes ostensum cum dicto H. reuerentiam impendisse; nec esset contrarium, quod fuerat ex aduerso probatum, eum prædicto H. semper contradixisse, cùm verbis contradicere potuisset, & operibus consentire; præsertim cùm etsi testes generaliter dixerint, quod dictus B. semper contradixit, generalitas tamen illa debeat ad competentes horas restringi, ne conuincantur falsum dixisse, si generaliùs intelligatur quod dixerant; & ex his omnibus sequeretur, quod sua non intererat propter hoc ad Sedem Apostolicam appellare: concludebas, quod nihil eorum, quæ facta fuerant obesset, quominus tua deberet electio confirmari. Cùm ergo dicti Cardd. hæc & alia quæcunque fuerant hinc inde proposita, nobis & fratribus nostris fideliter retulissent, attestationibus, allegationibus, & rationibus vtriusque partis pleniùs auditis, & cognitis; quia legitimè constitit quod præfatus B. de Præpositura ipsa non fuit aliquatenus inuestitus, etsi mandatum fuerit, vt de ea inuestiretur, de qua etiamsi inuestitus fuisset, inuestitura eius per prædecessorem nostrum semel, & secundò certâ fuit ratione cassata: quæ si nec etiam cassata fuisset, per hoc quod sæpedicto H. reuerentiam exhibuit, quæ debetur Præposito, iuri suo renunciasse videtur. Nos attendentes sibi non potuisse de iure competere, vt per appellationem ob id interpositam, communem ordinationem Ecclesiæ impediret: intelligentes etiam te à maiori parte, tam dignitate, quàm numero eorum, quos ius eligendi constabat habere, electum fuisse canonicè in Præpositum, de communi fratrum consilio electionem tuam auctoritate Apostolica confirmamus, præfato B. super ipsa Præpositura silentium imponentes. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum, &c. vt suprà.

NOTÆ.

1. [a] *Augusten.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* & in ipsis epistolis correctis à Cardinale Sirleto, *fol.* 129. ex quo codice ita textum restituo: sed cùm plures sint ciuitates Episcopales huius nominis in diuersis prouinciis, vt Augusta Rauracorum, in Bizuntina; Augusta Suessionum, in Rhemensi; Augusta Taurinorum, in Alpibus Cottiis; Augusta Treuirorum in prouincia Treuerensi; Augusta Vindelicorum, in Rethia secunda; & tantùm in præsenti legatur *Augustensi*, anceps redditur epigraphe, de qua Ecclesia accipienda sit: & licèt in hac diffusa epistola non exprimatur, tamen ex aliis Ecclesiis, quarum mentio in ea fit, & quarum Prælatis præsentis litis cognitio delegata fuit, deducitur, in præsenti agi de vrbe Augusta Treuirorum in prouincia Treuirensi Germaniæ, vbi extat hæc ciuitas, quæ Galliæ Metropolis appellatur à Theodoreto *lib. 2. hist. Eccles. cap.* 15.

[b] *Gladij Salomonis.*] Huius facti historiam retuli *in cap. 2. de præsumpt.*

[c] *E.*] Euerardus videlicet à Truchsessen, qui deinde fuit in Archiepiscopum Salisburgensem electus.

[d] *Brixiensi.*] De qua Ecclesia egi *in cap. 5. de procurat.*

[e] *Electio confirmata.*] Sed frustra id petebat, cùm beneficia non vacent per adeptionem Episcopatus, nisi electio confirmata fuerit, vt probaui *in cap. cùm in cunctis, §... de elect.*

[f] *Annulo.*] De inuestitura quæ fit per annulum, egimus *in capite proposuit, de conces. præbend.*

[g] *Frisingen.*] Alberto videlicet, 24. Præsuli Ecclesiæ Frisingen. vt refert Bucelinus *tom. 1. German. sacr. fol.* 47. *in serie Præsul. Frisingen.*

[h] *Eisteten.*] Herdouico videlicet, Comiti à Sulzbatli, Præsuli 27. Ecclesiæ Eisterensis, vt refert Bucelinus *tom. 1. Germania sacra, folio* 15. *in serie Præsulum Eisteten.* 2

[i] *Spirensi.*] Spirensis etiam Ecclesia est in Germania, quorum Præsulum seriem refert Bucelinus *tom. 1. German. fol.* 8.

[k] *Condemnari.*] Iuxta tradita *in cap. 1. de causa posses.*

[l] *Attentatam.*] Iuxta adducta *in cap. 1. de appel.*

CAPVT IV.

Idem *V. Archiepiſcopo & Capitulo* [a] *Rothomagenſi.*

EX parte tua, frater Archiepiſcope, Apoſtolicis auribus fuit intimatum, quod ad reſtaurandam fabricam Rothomagenſis Eccleſiæ tractatum communiter habuiſtis, te, frater Archiepiſcope, poſtulante, vt quilibet Canonicorum tecum pariter aliquam ſuorum redditúum portionem operi tam pio, & neceſſario deputarent. Quia verò ſuper hoc diuerſæ fuerunt inter vos, filij Canonici, & variæ voluntates, ne tam laudabile opus ex veſtra diffidentia negligatur, auctoritate præſentium duximus ſtatuendum, vt ſi qui veſtrum ipſius Archiepiſcopi, & maioris, & ſanioris partis Capituli futuris ſuper hoc conſtitutionibus duxerint reſiſtendum, obtineat ſententia plurimorum. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud S. Petrum v. idus Iunij, Pont. noſtri anno primo.

NOTÆ.

1. [a] ROthomagenſi.] Ita etiam legitur *in cap. vnic. hoc tit. in 4. collect.* & in epiſtolis editis à Sirleto, *fol.* 115. ex quo codice ita reſtituo litteram huius textus. Præſens deciſio miſſa eſt Theobaldo Præſuli 53. Eccleſiæ Rothomag. vt refert Chenu in ſerie Præſulum ipſius Eccleſiæ, *fol.* 82. De ipſa Eccleſia Rothomag. nonnulla notaui *in cap.24. de reſcript.*

COMMENTARIVM.

2. CVm certum ſit, Capitulum Eccleſiæ poſſe ſtatuta facere pro eius regimine, vt probaui *in cap.2. cap. cùm acceſſiſſent, de conſtit.* poterit etiam quoad reparationem Eccleſiæ, quæ putauerit neceſſaria, ſtatuere, *cap. tua nobis, de verb. ſign. cap. ſi propter, de reſcript. lib. 6.* docet Chopinus *de ſacra pol. lib.1. tit. final. num.*14. Et licèt in præſenti ſtatuto, vt ſinguli videlicet penderent aliquid pro reparatione Eccleſiæ, ſeu fabricæ, videretur agi negotium, quod ad Canonicos tanquam ad ſingulos ſpectabat; tamen quia nota erat iuſtitia maioris partis, & agebatur de re valde pia, ideò docetur, factum à maiori parte cum Archiepiſcopo, exequi debere, ex traditis *in cap. 1. hoc tit.* quod ſpeciale eſt in hoc caſu; aliàs enim regulariter verum eſt, id quod priuatim omnes tangit, ab omnibus eſſe approbandum, atque ideo potiorem tunc eſſe conditionem prohibentis, *cap. quod omnis 29. cap. in re communi 59. de reg. iur. lib. 6. cap. ad hæc 7. in fine, de offic. Archid. l. vlt. C. de auctorit. præſtand.* proſequitur Garaña *in cap. 1. hoc tit.*

TITVLVS XII.

Vt eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur.

CAPVT I.

Innocentius III. [a] *Mediolanenſi Archiepiſcopo.*

VT noſtrum prodeat de Dei vultu iudicium, & oculi noſtri videant æquitatem, viâ regiâ debemus incedere, nec ad ſiniſtram omnino, neque ad dexteram declinare; ita magnum iudicantes vt paruum, quia non eſt perſonarum acceptio apud Deum. *Et infrà*: Quia poſt interdictum noſtrum eis præſumpſiſti tradere bullam, cùm traditionem ſaltem debuiſſes differre donec noſtrum conſuleres beneplacitum, dil. f. I. Archid. & O. Lento Canonico Mediolan. dedimus in mandatis, vt ſi etiam poſt ſecundum mandatum, propter quod totius cognitionem negotij ad noſtrum iudicium reuocauimus, id ipſum cognoſcerent attentatum, traditionem ſigilli decernerent irri-

tam, & inanem, inhibentes H. ne quomodolibet eo vti præsumeret, cùm plus sit Romanum Pontificem ad se aliquod euocare negotium, quàm quemquam ad eum super aliquo negotio prouocare. *Et infrà*: Prætereà proponebat, quod cùm nullus debeat sine accusatione [b] damnari, nec aliquid circa negotium illud actum sit in forma iudicij, depositiones testium non poterant sibi præiudicium generare. Quia verò per hanc vltimam allegationem, personam nostram tangere videbatur, dignum duximus causam commissæ inquisitionis, & ordinem pleniùs explicare, ne quis quomodolibet suspicetur, quod nos in hoc negotio perperam processerimus, præsertim cùm ratio assignanda debeat esse posteris profutura. Cùm enim iuris sit explorati, quod actore non probante is, qui conuenitur, etsi nihil præstiterit, debet absolui; videri poterat, quod nos tibi, qui à nobis conueniebaris, malitiosè, vel indiscretè onus probationis super tribus præmissis articulis imposuimus, videlicet, vt ostenderes, quod prædictam Cancellariam personæ idoneæ modo canonico, & tempore sibi competente donasses. Porrò, cùm donatio fuisset occulta, & ideò suspicione non careret; & elapso iam anno, nullus omnino [c] Cancellarius appareret, non immeritò credebamus, quod secundùm Lateran. statuta Concilij, ad nos esset ipsius Cancellariæ donatio [d] deuoluta, & ideò sine culpa potuissemus ipsam conferre, quoniam etsi locum Dei tenemus in terris, non tamen de occultis possumus diuinare. Quod ergo contra illud primâ facie iustè præsumebatur pro nobis, præsertim cùm responderis primâ vice, quod Cancellariam alicui non contuleras, facultatem tibi pro te probandi concessimus, non fuit grauamen, sed gratia, nec ex malitia, sed ex benignitate processit: quia etiam de modo canonico fidem nobis fieri mandauimus, tu causam præstiti mandati, quod sæpe nobis per litteras intimasti, & tandem probasti per testes, quod retentis tibi prouentibus officium concesseras memoratum, ex quo non immeritò contra talem concessionem fuimus suspicati, cùm & proponeretur à parte altera, quod illud ei personæ commiseras, cui secundùm consuetudinem Mediol. Ecclesiæ non debuerat aliquo modo committi: quia, cùm nos non tam ex plenitudine potestatis, quàm ex officij debito, quod possumus & debemus, de subditorum excessibus ad correctionem inquirere veritatem, te maximè causam, & occasionem præstante, inquisitionem commisimus faciendam. Omnibus ergo diligenter auditis, quæcunque fuerint in nostro auditorio proponenda, deliberauimus cum fratribus nostris, & ipsa deliberatione te in tribus præcipuè comperimus fuisse culpabilem: circa contrarietatem responsi, quia non solùm nobis, qui (licèt immeriti) locum Iesu-Christi tenemus, sed nec cuiquam debuisses ex certâ conscientiâ contraria respondere: circa [e] carnalitatem animi, quia non affectu carnali, sed discreto iudicio debuisti ecclesiasticum officium & beneficium in persona magis idonea dispensare: & circa inhonestatem facti, quia non licuit ex pactione, vel ex conuentione quacunque sub modo, vel tenore præscripto concedere nudum officium, & tibi retinere prouentus: cùm & in Lateran. Concilio sit prohibitum, ne quis conferendo ecclesiasticum beneficium, partem prouentuum suis vsibus retinere præsumat; & alibi cautum reperiatur in [f] canone, quod ecclesiastica beneficia debent sine diminutione conferri; vnde credimus [g] distinguendum, vtrum qui dat spirituale beneficium, prouentus ipsius ante donationem percipiat; nam si prouentus ante donationem non percipit ipse, sed alius, & ex donatione consequitur, vt ipse prouentus percipiat, non est dubium intercedere simoniacam prauitatem. Si verò ante donationem perceperit ipse prouentus, credimus etiam distinguendum, vtrum ante donationem constituat, vt ipsi prouentus retineantur ad tempus pro causa iusta, & necessaria; an conueniat cum eo, qui accepit beneficium, seu cum mediatore quocunque, vt officio illo cesso, retineat ipse sibi prouentus: primum enim membrum credimus esse licitum, secundum autem dicimus non licere, ne viam aperiamus iis, qui prauitatem suam satagunt palliare.

NOTÆ.

[a] MEdiolanensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. vnico*; integram tamen eius dedi *in cap. vt nostrum, de offic. Archid.*

[b] *Damnari.*] Vt dicemus *in cap. 1. infrà de accusat.*

[c] *Cancellarius.*] Cancellarij officium & dignitatem illustrauimus *in cap. Ecclesia, de elect.*

[d] *Donatio deuoluta.*] Iuxta adducta *in cap. dilecti, de suppl. neglig.*

[e] *Circa carnalitatem.*] Ex his verbis aliqui deducunt, non licere Ecclesiæ Prælatis benefi-

cia conferre propriis consanguineis, qui etiam pro ea sententia adducunt principium textus *in cap. 1. de præbend.* & textum *in cap. nemo 14. de simonia*: sed verius est, quod si beneficia idoneis conferantur, licèt dentur consanguineis, nihil contra disciplinam sacrorum canonum admittitur, vt probant Flaminius Parisius *de resign. benef. lib. 9. q. 17. num. 123.* Lara *de capel. cap. 2. num. 3.* Caballos *commun. opin. q. 275.* Molanus *lib. de piis testamentis, cap. 3.* Binsfeldius *in cap. 12. de simonia, q. 23. conclus. 3.* Gutierrez *lib. 2. quæstionum canonic. cap. 23. num. 62.* Victoria *in relectione de simonia, parte 1. num. 28.* fusè rem hanc pertractans, & more solito illustrans Pater Theophilus Raynaudus *tom. 12. tractatu mala è bonis Ecclesiæ, &c. lib. 2. sect. 1. cap. 3. per totum.* Vnde pater patronus potest filium suum præsentare ad beneficium, vt docet Lambertinus *de iurepatron. lib. 2. p. 1. q. 8. num. 12.* Facit pro hac sententia exemplum Christi Domini, qui in Apostolos elegit Iacobum minorem, Simonem & Iudam, *cap. 10. Matthæi, Marci cap. 3. Lucæ cap. 6.* qui fratres Domini appellari solent, *Matthæi cap. 13. vers. 35.* non quia filij essent Beati Ioseph ex alia vxore, quam ante sacratissimam Virginem habuerit, vt existimarunt Epiphanius *hæresi 78.* Origenes *in Matthæum dict. cap. 13.* Eusebius *lib. 2. historiæ, cap. 1.* quos ex libris apocryphis hausisse hanc sententiam auctor est D. Hieronymus *in Matthæum cap. 12.* eamque improbat Theodoretus *in epist. Pauli ad Galatas, cap. 1. in fine*; quia verius est Beatum Iosephum virginitatem omni vitæ tempore seruasse, vt docent D. Hieronymus *aduersùs Eluidium*, Augustinus *sermone 14. de Natiuitate Domini*, Baronius *in apparat. ad annales, num. 63.* sed ideò fratres Domini dicti fuerunt, quia erant consanguinei Domini, Iacobus progenitus ex Maria, *cap. 27. Matthæi, Marci cap. 15.* quæ vel erat soror Annæ auiæ Domini, vt ait Hippolytus Martyr apud Nicephorum *lib. 2. histor. cap. 3.* cui consentit Baronius *vbi proximè, num. 67.* vel erat soror, licèt non germana, Beatissimæ Virginis: vnde Iacobus consobrinus Domini appellatur à D. Hieronymo *in dicto cap. 12. Matthæi*; Simon autem & Iudas filij erant Mariæ vxoris Cleophæ, quam alij profitentur fuisse matrem Ioseph sponsi Sanctissimæ Virginis, vt ex Iansenio *in concord. Euangelic. cap. 143.* notat Symanchas *in defensorio statuti Tolet. cap. 22.* vel vt rectiùs Baronius *in dicto apparatu, num. 67.* hæc Maria Cleophæ soror erat Sanctissimæ Virginis, non germana, ex Anna genita, sed consobrina, ex sorore, vel fratre patris, vel matris. Est enim in Scriptura frequens, fratrum, aut sororum nomine consanguineos vlterioris gradus significari, vt aiunt Hieronymus, aliique suprà laudati; vnde deducit Simanchas, licere Episcopis beneficia ecclesiastica consanguineis etiam conferre. Nec contrarium probatur in hoc textu, qui procedit quando acceptio personarum habetur, & non cum iudicij discretione, sed iuxta carnalitatem beneficia conferuntur; tunc enim propter personarum acceptionem improbatur similis collatio. Nec etiam fauet contrariæ sententiæ textus *in dicto cap. 1. de præbend.* quia in eo tantùm condemnatur successio in beneficiis ecclesiasticis; cùm autem Episcopus confert beneficium consanguineis, nec præsumptio successionis datur, vnde meritò non improbatur. Nec tandem obstat textus *in dicto cap. nemo, de simonia*; quia in illo non agitur de beneficio ecclesiastico titulo consanguinitatis conferendo, sed de peccato eorum, qui vel pretio, vel gratia, vel consanguinitatis intuitu zelant peccata aliena, ne ab Episcopo, vel eius ministris puniantur; quo casu quomodo simonia committatur, exponit Suarez *tom. 1. de relig. tit. de simonia, cap. 37. num. 7.* & nos ibi latiùs dicemus: prosequitur plura Theophil. Raynaud. *tom. 17. tract. de amore cognationis temperando.*

[f] *Canone.*] Concilij Turonensis videlicet, relato *in cap. maioribus 8. de præbend.* vbi Commentarium huius textus dedi.

[g] *Distinguendum.*] Pro huius distinctionis expositione dicendum est, omissis Abbate, Imola, Innocent. & aliis in præsenti, ideò in priori casu Innocentium asserere simoniacam prauitatem committi, quia agit quando nulla facta fuit legitima reseruatio; iam enim tunc non ex reseruatione iusta, sed ex conuentione facta cum recipiente conceditur vt fructus percipiat Episcopus, & tunc datur simonia, quia nulla apparet reseruatio facta, sed tantùm spirituale datum, & temporale receptum. Secundo casu respondet Innocentius simoniam non dari, quia ante collationem idem Episcopus percipiebat fructus; & sic licèt fiat conuentio de ipsis retinendis, non committitur simonia, quia fructus ex prædictis reseruationibus retinentur, quia negare non potest, solam conuentionem efficere, vt illicita sit conuentio propter similitudinem illiciti contractus, qui de re spirituali celebratus censetur, quod prohibitum est iuxta adducta *in cap. final. de pactis*: docuit Anguianus *de legibus, lib. 4. cap. 7. num. 40.*

TITVLVS

TITVLVS XIII.

De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non alienandis.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] Lugdunensi.

NOn liceat Episcopo, nec Abbati terram Ecclesiæ vertere ad aliam, quamvis ambæ sint in eius potestate: tamen si commutare voluerint terras earum, cum consensu ambarum faciant.

NOTÆ.

1. [a] L*Vgdunensi.*] Textus hic ex Concilio Lugdunensi citatur à Burchardo *lib* 3. *Decreti*, *cap.* 14. Iuone *p.*3. *cap.*79. Bernardo *in cap.*1. *hoc tit. in* 1. *collect.* non tamen reperitur in vllo ex Conciliis Lugdunensibus hucusque editis; credo tamen transcriptum esse ex Concilio Lugdunensi 1. celebrato anno 570. sub Ioanne III. vbi editi fuerunt aliquot canones, in quibus agebatur de rebus Ecclesiæ, & earum conseruatione.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR. EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Prædia vnius Ecclesiæ non sunt ab Episcopo, vel Abbate alteri Ecclesiæ conferenda, nisi factâ permutatione de vtriusque partis consensu.* Probant eam textus *in cap.* 1. *&* 2. *cap. tua, de his quæ fiunt à Prælat. cap.* 2. *de donat. cap.* 1. *hoc tit. in* 6. *cap. cum venerabilis* 6. *de except. cap. ea enim*, §. *sed permutationem* 10. *q.* 2. *cap. alienationes* 37. *cap. si exceptione* 52. 12. *q.* 2. *Authent. sed & permutare, C. de sacros. Eccles.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti Gratianus *discept. cap.*674. *num.*4. *&* 5. Lessius *lib.* 2. *de iustitia*, *cap.* 4. *dub.* 11. Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 95. & *lib.* 3. *iuris Eccles. cap. penult.* Ægidius Bossius *tom.*3. *oper. moral. tit.* 8. *per totum.* Delbene *de immunit. cap.* 17. *dubit.* 7. *per tot.* Peyrinis *tom.*3. *in addit. ad constit. Iul. II. num.* 10. *pag.* 68. Diana *p.* 4. *tract.* 4. *resol.* 223. Hurtado *de congrua sustent. tom.*1. *lib.*1. *resol.* 2. *fol.* 40.

3. IMPVGNATVR HAC ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo. Facultas dispensandi res Ecclesiæ, totiusque patrimonij ecclesiastici dispensatio competit Episcopo in propria diœcesi, *cap.*1. 2. 3. 4. *&* 5. 10. *q.* 1. *cap. præcipimus* 12. *q.* 1. *cap. omnes* 1. *q.* 7. *can.* 41. *Apost* vbi Binius, *cap. conquerente*, *de offic. ordin. cap. ad hæc* 4. *de relig. domibus. l.*2. *tit.* 11. *p.* 1. Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 9. & *sess.* 21. *cap.* 4. *& sess.*25. *cap.*11. Ergo virtute illius potestatis, & dispositionis poterit Episcopus rem vnius Ecclesiæ cum re alterius propriâ auctoritate permutare. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam Episcopus potest rem vnius Ecclesiæ propriâ auctoritate alij donare, *cap. Episcopus vnam* 73. *vers. qui etiam*, *cap. bona* 74. *vers. quisquis* 12. *q.* 2. *cap. ad audientiam*, *el* 1. *de Eccles. ædific. cap. Apostolica* 9. *de donat. Clement.* 2. *hoc tit.* Ergo multò magis poterit rem vnius cum alterius prædio commutare, quando vtraque Ecclesia illi paret. Augetur secundò hæc difficultas, nam ratio finalis præsentis prohibitionis de non alienandis bonis Ecclesiæ, fuit, vt consuleretur indemnitati vniuersalis Ecclesiæ, vt constat ex Extrauaganti *ambitiosæ*, *hoc tit.* & docet Riccius *p.*1. *decis.*18. Sed vniuersalis Ecclesia nullum detrimentum patitur ex tali alienatione; sunt namque semper ea bona dominij vniuersalis Ecclesiæ sub dispositione Romani Pontificis; quod tamen secus contingit, quando vna Ecclesia particularis alienat bona sua, & transfert in sæculares, nam tunc vniuersalis Ecclesia magnum patitur detrimentum, cùm in eis bonis nullum habeat amplius dominium. Ergo talis casus permutationis non est comprehensus sub prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ. Secundò contra versiculum illum, *vel Abbati*, præsentis textus, obstat quod non potest Abbas alienare res monasterij, vel simili alienationi auctoritatem præstare; sed tantùm Episcopus, vt probatur *ex cap. Abbatibus* 4. 12. *q.* 2. *cap. in venditionibus* 40. 17. *q.*4. Ergo non rectè in præsenti docetur, etiam Abbatem posse alienare, seu permutare res proprij monasterij cum rebus alterius Ecclesiæ. Tandem in præsentem assertionem sic insurgo: Venditio, donatio, seu permutatio, quoad præsentem prohibitionem, alienationi rerum Ecclesiæ æquiparantur in iure nostro, *dict. cap. sine exceptione* 12. *q.* 2. *cap. nulli* 5. *hoc tit.* sed in venditione, & donatione rei Ecclesiæ non sufficit vtriusque partis consensus, nisi præcedat præscripta à iure solennitas: ergo nec Episcopus, aut similis Prælatus, etiam accedente vtriusque partis consensu, sine debita iuris solennitate rem vnius Ecclesiæ cum alterius re permutare potest.

Quibus

4. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens constitutio, in qua ampliatur prohibitio alienationis bonorum Ecclesiæ, de cuius origine & progressu egi *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat.* quamque latiùs illustrabimus *in cap. nulli 5. hoc tit.* Ampliatio igitur in præsenti proponitur ita, vt vnius Ecclesiæ res non possit Episcopus, vel Prælatus cum re alterius Ecclesiæ permutare, nisi accedente vtriusque partis consensu: cuius ratio prouenit ex eo, nam cùm dominium rerum cuiusque Ecclesiæ, non in communi ad Ecclesiam, sed in particulari ad talem spectet, iuxta textum *in cap. videntes 12. q. 2.* & ea, quæ dabimus *in cap. cum sicut, de consecr. Eccles.* consequens est, vt Episcopus, aut similis Prælatus sine eiusdem Ecclesiæ consensu talem rem in alium transferre non possit, ex sententia legis *id quod nostrum 11. ff. de reg. iur.* iunctis traditis à Petro Fabro, & Gothofredo *ibi*: quia traditione nihil aliud transfertur, quàm ius, quod ipse, qui tradit, habebat, *l. traditio 20. ff. de acquir. rer. dominio, l. nemo 20. ff. de regul. iur.* Accedit quia similis Prælatus, aut procurator intelligitur rerum Ecclesiæ, *cap. final. 12. q. 1. cap. quod autem 3. 23. q. 7.* Sarmiento *3. p. de reddit. cap. 1. num. 4.* aut defensor ipsarum, *cap. nonnullus 57. vers. vnicuique 16. q. 1.* aut administrator, *cap. final. cap. videntes, cap. Episcopus 12. q. 1.* siue curator rerum Ecclesiæ: sed isti omnes res propriæ curæ, seu administrationis non possunt alienare, *l. procurator 63. ff. de procurat. l. filius 7. ff. de donat. l. seruus 17. ff. de manumis.* Igitur nec Prælatus, qui dominium non habet, poterit alienare easdem res suæ administrationi commissas. Accedit, quia permutatio celebratur cùm quis dat aliquam rem, vt alia vicissim ei tradatur, *l. naturalis 5. §. & si quidem, ff. de præscript. verbis*: cùm autem dare sit dominium transferre, *l. vbi autem 75. §. vlt. ff. de verb. oblig.* nemo autem dominium transferre possit, quod non habet, *dict. l. nemo 20.* inde fit, vt quemadmodum rei alienæ permutatio inutilis est, *l. 1. vers. ideoque, ff. de rer. permut. cap. cùm venerabilis 6. de except.* inde Prælatus nisi ex consensu vtriusque partis rem vnius Ecclesiæ cum alterius re permutare non valet. Et si inde inferas, hac ratione retentâ nullo casu res Ecclesiæ alienari posse, siquidem nec eius Canonici, quorum consensus hîc exigitur, domini sunt rerum ad Ecclesiam spectantium, argumento legis *sed si hac 10. §. qui manumittitur, ff. de in ius vocando, l. sicut 7. § 1. ff. quod cuiusque vniuers. l. in tantum 7. §. vniuersitatis, ff. de rer. diuis.* & Ecclesia, penes quam dominium residet, est res inanimata, atque ita consensum præstare non potest, ac per consequens permutationem rerum Ecclesiæ vtiliter nunquam fieri posse. Respondeo subscriptionem Canonicorum simul cum consensu Prælati in præsenti specie sufficere, quia licèt singuli dominium rerum Ecclesiæ non habeant, tamen cuncti omnia expedire valent, quæ sunt vtilia, & necessaria Ecclesiæ, argumento textus *in l. tigni 7. §. item municipes, ff. ad exhibend. l. municipibus 97. ff. de condit. & demonstr. l. 1. §. vlt. iuncta l. sequenti, ff. de acquir. possess. l. municipes 14. ff. ad municip.* quod vtilitatis gratiâ receptum est, vt ita patrimonium Ecclesiæ rectiùs administrari possit.

5. Nec obstabit si instes, permutationem rerum Ecclesiæ, in præsenti specie sustineri posse, saltem tanquam rei alienæ, sicut sustinentur venditio, *l. & rem alienam 28. ff. de contrahend. emption. l. legatum. l. cum alienam 10. C. de legatis*; donatio, *l. si alienam 13. l. qui alienam 33. ff. de donat. caus. mort. l. si extraneus 44. ff. de donat. inter*: nec nouum esse, vt dominium, quod quis non habet, in alium transferat, *l. non est nouum 46. ff. de acquir. domin. l. quod nostrum 63. ff. de vsufruct. l. interdum 21. ff. de acquir. possess.* & ita permutationem in præsenti valere posse. Nam in hac specie improbatur permutatio ab Episcopo absque consensu clericorum facta, quia Prælatus intendebat rem vnius Ecclesiæ cum prædio alterius permutare propriâ auctoritate, tanquam sibi à iure concessa; atque ita ex defectu potestatis talis alienatio nulla est, adeò vt nec possessio iusta ex ea transferatur; quia ius Pontificium similes alienationes rerum Ecclesiæ non solùm prohibuit, verùm & irritauit, vt ius cuiusque Ecclesiæ illæsum seruetur. Nec obstat textus *in dict. l. non est nouum 46. ff. de acquir. rerum domin.* quia dum ait, nouum non esse, vt quis in alium transferat dominium quod non habet, restringi debet ad speciem ibidem propositam, cùm creditor pignus vendit; tunc enim transfert dominium in emptorem, quia ex voluntate domini rem alienat, *§. contrà, Instit. quibus alienare licet*, Antonius Faber *in rationali ad l. quod nostrum, ff. de vsufruct.* Caldas *in tract. de emptione & venditione, cap. 11.* Donellus *in tract. de pignor. cap. 10.* creditor enim debitoris intelligitur procurator, *l. si pignori 29. ff. familiæ ercisc.* ideoque per debitorem impediri distractio pignoris non potest, *l. 1. & 2. C. debitorem venditionem pignoris impedire non posse*: quia semper intelligitur conuentum, vt possit distrahere, modò cautum non sit, ne id liceat creditori, *l. si conuenit 4. ff. de pignoratit. act.* quia & eo casu, quo cautum est, ne liceat creditori pignus alienare, id permissum est, modò ea obseruentur quæ notantur *in d. l. si conuenit*, & cumulant Donellus, & Caldas Pereyra *vbi suprà.* Nec etiam obstat textus *in d. l. quod nostrum 63. ff. de vsufruct.* quia omissis solutionibus congestis à Fabro *in eius rationali*, Petro Fabro *in l. quod nostrum, de reg. iur.* Castillo *lib. 1. de vsufruct. cap. 1. num. 39.* dicendum est, eam esse Pauli sententiam, vt valeat constitutio vsusfructus facta ab eo, qui nudæ proprietatis dominus erat: quæ sic est accipienda, vt effectum sortiri incipiat, ex quo ad proprietatem accesserit vsusfructus, *in l. si dominus 72. ff. de vsufruct.* collatâ scilicet concessione in id tempus, quo dominus proprietatis vsumfructum habebit, vt explicat Donellus *lib. 10. comment. cap. 5.* vbi Osualdus *littera D.* ita vt quod suum non est, futurum tamen speratur, transferat. Nec tandem obstat textus *in d. l. interdum 21. ff. de acquir. possess.* cuius interpretationem præsensit Accursius *ibi, verbo Dominum*, dum docet hæredem precariam possessionem concedentem, quod ei à iure permittitur *in l. in rebus 4. §. vlt. l. & habet 15. §. eum qui, ff. de precario*, transferre possessionem precariam, quam ante concessionem non habebat, sed ex ipsa concessione nanciscitur: & ita vno actu hæredem possessionem acquirere, & precariò concedere, exemplo textus *in l. singularia 15. ff. de rebus creditis.* DISSOLVITVR QVÆDAM INSTANTIA.

Nec

6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat prima dubitandi ratio suprà adducta, cui respondendum est, quod licèt verum sit, Episcopos plenam dispensationem patrimonij Ecclesiæ olim habuisse, vt refert Baronius *tom. 3. anno* 341. adeò vt nulli alij permissum fuisset dispensare patrimonium illud, *cap. in canonibus* 57. 16. *q.* 1. tamen post diuisionem bonorum Ecclesiæ, factam à sancto Simplicio, de qua *in cap. quatuor, cap. de redditibus* 12. *q.* 2. portio illa, quæ adiudicata fuit fabricæ, sub cura tantùm Episcopi est, vt eam seruet, & defendat, *cap. 2. de donat. cap. regenda* 10. *q.* 1. non vt dissipet, aut pro libito sine causa de ea disponat, *cap. venerabili* 37. *de offic. deleg.* exemplo tutoris, qui tunc officium suum exercet, dum meliorem facit pupilli conditionem, non verò cùm deteriorem, *l. tutor* 27. *ff. de administr. tut. l. qui fundum* 7. § *si tutor, ff. pro emptor. l. pactum* 22. *C. de pactis*; aut exemplo procuratoris, qui ita debet rem alienam gerere, vt alienando conditionem Domini non faciat deteriorem, *d. l. procurator* 63. *ff. de procurat.* Nec tunc obstabit si dicas, procuratorem, cui libera administratio commissa est, posse vendere, *l. qua ratione, l. nihil autem ff. de acquir. rer. domin.* & permutare, *l. procurator* 58. *ff. de procurat.* tutori quoque concessum esse, vt remittat actionem pupillo competentem, *l. si pignore* 54. § *vlt. l. interdum* 58. § *qui tutelam, ff. de furtis.* Igitur & Prælato eadem facultas concedenda est. Nam respondendum est asserendo, procuratori generali alienationem ita demùm permitti, si constitutus sit cum libera administratione, secus verò si sine libera, *l. 1. §. 1. ff. de offic. procur. Cæsar.* Caldas *de emptione & vendit. cap.* 15. *num.* 2. Ampliùs desideratur in procuratore, etiam cum libera administratione, videlicet, vt bona fide rem gerat, & sit domino vtilis distractio; quo casu procedit textus *in dicta l. qua ratione*: aliàs si vtilis non fuerit alienatio, domino non nocebit, *d. l. procurator* 63. quod etiam obseruatur in alienatione rerum Ecclesiæ, iuxta quam distinctionem accipiendus etiam est textus *in l. procurator* 58. *ff. de procurat.* dum ait, transigere posse, & permutare procuratorem, cui res gerenda absolute mandata est, vt procedat, dummodo transactio vtilis sit domino. Eodem etiam modo exponendi sunt textus *in l. nam &* 12. *ff. de pactis, l. iusiurandum* 17. §. *procurator, ff. de iureiur.* Nec etiam obstat exemplum tutoris, quia licèt domini loco haberi soleat, *l. tutor* 27. *ff. de administr. tut. l. ad ea* 157. *ff. de reg. iur.* hoc tamen procedit, cùm rectè administrat, *l. 7. §. si tutor, ff. pro emptore*; non cùm remittit debitum, *d. l. pactum* 22. *C. de pactis.* In specie autem dictæ legis *si pignore, §. vlt. d. l. interdum, §. si insulam. ff. de furtis*, non fuit facta simplex actionis remissio, sed ex causa transactionis, quæ cùm aliquo dato, retentóve fieri debeat, *l. transactio* 28. *C. de transact.* credendum est in ea specie vtilem pupillo fuisse transactionem tutoris, cùm aliàs diminuendi causa non liceat tutori transigere, *l. tutor* 22. *l. Lucius* 46. §. *vlt. ff. de administr. tut.* sicut nec donare, *l. 1. §. 2.* Nec obstat augmentum dubitandi rationis deductum *ex dicto cap. pastoralis, de donat.* in cuius commentario solutionem dabimus. Nec obest aliud augmentum ipsius difficultatis, petitum ex ratione interdictionis alienationis rerum Ecclesiæ, quâ difficultate moti Peyrinis, Diana, & Hurtado suprà relati, existimarunt, licere Abbati, vel Prælato duarum Ecclesiarum rem vnius cum alterius re commutare propriâ auctoritate. Sed eâ sententiâ omissâ, respondendum est, rationem illam huius prohibitionis, ne res Ecclesiæ prophanis vsibus applicentur, non esse finalem, sed impulsiuam, aliamque rationem concurrere, videlicet quia expedit vnamquamque Ecclesiam dotem suam habere, & conseruare; & cùm per venditionem, permutationem, aut similem contractum, etiam inter Ecclesias celebratum, vera alienatio sequatur, atque euenire possit, vt bona vnius Ecclesiæ adeò minuantur, vt non sufficiant pro ipsius dote, & congrua ministrorum sustentatione; ideò oportuit etiam inter ipsas Ecclesias alienationem prohiberi, absque iuris solennitatibus factam, quæ ratio si deficeret, alienatio procederet, cùm sic res inter easdem personas, inter quas prohibitio militat, conseruetur, vt contingit in alienatione feudi, quæ non prohibetur inter easdem personas, agnatos videlicet, & similes coniunctos, renuntiando, aut refutando feudum in proximiorem, *cap. 1. §. sed etiam, de alienat. feud. in vsib. feudor.* docet Molina *lib. 1. de primog. cap.* 1[illegible]. *num.* 45. & *lib. 3. cap. 1. num.* 22. Similiter adiecta in testamento alienandi prohibitio extra familiam, non reddit alienationem nullam factam in sororem legatarij, *l. voluntas 4. C. de fideicom. l. final. C. de verb. signif.* & si alienatio prohibeatur in fauorem libertorum, sustinetur alienatio facta inter ipsos libertos, *l. pater* 39. §. *quindecim, ff. de legat.* 3. Cùm enim in iis, & similibus casibus cesset finalis causa prohibitionis, alienatio celebrata sustinetur. Similiter etiam licèt SC. de quo *in l. Senatus* 43. *ff. de legat.* 1. iuncto Cuiacio *lib. 5. obseru. cap.* 16. prohibitum esset res ædibus iniunctas distrahere, aut columnas, seu marmora legare, ne aspectus vrbis ruinis deformaretur, *l. Marcellus* 45. *ff. de donat. l. 2. C. de ædific. priuat.* tamen de ciuitate vna in aliam, vel de domo in domum transferre non erat prohibitum, quoniam vtrobique ratio deformitatis cessat, *d. l. 2. & 6. C. de ædific. priuat.* Huc etiam spectat, quod de transactione ab oppidis, de pascuis, & iure pascendi facta docet Otero *de pascuis, cap.* 11. *num.* 38. quæ valet si fiat inter duo oppida eidem Principi, aut Domino subiecta; nec requiritur eo casu Regia facultas, quia licet transactio alienationis nomine comprehendatur, *cap. cùm tempore, de arbitr.* tamen ex quo manent pascua, & termini sub eiusdem Principis dominio, eius licentia non desideratur, dummodo transactio non omnino cedat in fauorem vnius oppidi, & alterius magnum præiudicium.

7. DISSOLVVNTVR ALIÆ DIFFICVLTATES.

Nec obstat alia difficultas, quam expendebamus contra illa verba: *Vel Abbate*; quia respondetur, ea verba esse intelligenda iuxta communem sententiam Abbatis, & Beroi *hîc*, Covar. *lib. 1. var. cap. 3. num.* 9. Redoani *in rubric. 30. de rebus Eccles. cap. 1. num.* 64. Flores à Mena *lib. 3. var. cap. 14. num.* 7. de Abbate exempto, iurisdictionemque quasi Episcopalem exercente, qui potest in proprio monasterio alienationi auctoritatem d[illegible]re absque eo, quod consensus expectetur Episcopi, *cap. ad nostram, infrà hoc tit.* vbi sustinetur alienatio facta ab Abate, quia exemptus erat; quamvis

Covar.

Covar. *vbi proximè*, existimet in eo textu alienationem ab initio nullam fuisse; sed non rectè, cùm in ea specie necesse fuerit, à monasterio probari læsionem, vt alienatio rescinderetur; quod præsupponit validitatem actus, argumento textus *in l. nam etsi, ff. de iniusto rupto, §. rursus, Instit. de actionibus.* Quod autem de Abbate exempto in præsenti textu agatur, probant illa verba, *Episcopo, vel Abbate*; quia alternatiuæ dictionis ea virtus est, vt pars vna aliam declaret, *L. 1. ff. de rebus dubiis*; & ita constat, non de Abbate ordinario, sed de eo, qui Episcopo similis est, in hoc textu agi; ex eo enim, quod Abbas in præstanda auctoritate Episcopo comparatur, vt rectè æquiparatio procedat, intelligi necessariò debet de Abbate exempto habente iurisdictionem quasi Episcopalem, argumento textus *in cap. in his 15. de verb. sign. cap. tua 7. de consanguin. & affin.* Abbates ergo & cæteri Prælati exempti, possunt auctoritatem præstare alienationi rerum monasterij: & licèt olim Episcopi administrationem haberent rerum monasteriorum, *cap. Abbates 16. cap. monasteria 19. q. 2.* tamen ex quo exempta fuerunt monasteria à iurisdictione Episcoporum, & lege diœcesana per B. Gregorium, & eius successores, vt probaui *in cap. graue, de officio ordin.* non expectatur Episcopi assensus in alienatione ipsarum rerum, vt latiùs prosequentes solennitatem nouis constitutionibus in alienationibus à Regularibus faciendis præscriptam, docent Peyrinis, & Thomas Hurtado *vbi suprà.* Nec obstat vltima difficultas; nam respondeo, verum esse, permutationem rei ecclesiasticæ eandem solennitatem exigere, quam in aliis alienationibus fieri canones præscripserunt, ex iuribus suprà pro illustratione conclusionis adductis. Nec contrarium docetur in hoc textu, quia licèt ex eo Abbas, quem sequitur Avendaño *de exequend. lib. 1. cap. 4. num. 36.* indistinctè docuerit, in permutatione vltra Ecclesiarum consensum non esse necessariam aliam solennitatem; contrarium tamen verius est, quia licèt permutatio iustam alienationis causam præbeat, tamen quia facilè euenire poterat, vt in simili alienatione fraus interueniret, si res exigui valoris pro alia magni momenti permutaretur, ideo causæ cognitio præcedere debet; eius tamen non meminerunt Patres in præsenti textu, non quia eam neglexissent, sed quia de consensu tantùm Prælati agebant; quare solennitatem illam supposuerunt, potiùs quàm respuerunt.

8. Superiori assertioni obstat textus *in cap. cùm venerabilis 6. vers. porrò, de except.* ex quo deducitur, Episcopum posse pro arbitrio de prædiis, molendinis, & aliis rebus pertinentibus ad Ecclesiam sibi subiectam disponere. Igitur quia potest liberè rem vnius Ecclesiæ permutare propriâ auctoritate cum re alterius. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo versiculo non referri decisionem Pontificis, sed tantùm partis narrationem. Et si adhuc ea verba Pontificis essent, dicendum est, multùm interesse, an Prælatus disponat de re Ecclesiæ, quæ sub eius potestate est, tanquam Prælati, sed immediatè ab illis ministris regitur, & eorum sustentationi destinata est, qui casus proprius est præsentis textus; an verò disponat Prælatus de rebus Ecclesiæ, quæ quoad spiritualia, & temporalia ipsi qui tantùm paret: in primo casu alienatio nulla est, cùm sit facta de re aliena, inconsultis his, de quorum præiudicio agitur: in secundo verò, qui proponitur *in dicto cap. cùm venerabilis,* alienatio sustinetur, quasi facta ab eo, cuius immediatè interesse vertitur; & tunc verum est, aliorum consensum non desiderari.

EXPONITVR CAP. 6. DE EXCEPT.

CAPVT II.

[a] *Ex eodem.*

QVi res Ecclesiæ petunt à Regibus, & horrendæ cupiditatis impulsu egentium substantiam [b] rapiunt, irrita [c] habeantur quæ obtinent, & à communione [d] Ecclesiæ (cuius facultatem auferre cupiunt) excludantur.

NOTÆ.

1. [a] Eodem.] Lugdunensi 4. videlicet, *can. 11.* ex quo citant textum hunc Burchardus *lib. 15. Decreti, cap. 36.* Carnot. *1. p. Decret. cap. 57.* Bernardus Papien. *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 2.* Sed cùm canones ipsius Concilij non extent in tomis Conciliorum, non reperitur in illo Concilio præsens textus; extat tamen in Concilio Arvernensi sub Theodoberto, *can. 4.* vbi in principio malè legitur, *qui reculam*, pro *qui res*: & etiam extat in Concilio Meldensi, *can. 40.* quem refert Antonius Augustinus *in epit. iur. lib. 15. tit. 32.* & eadem verba tanquam Symmachi Papæ allegabantur in capitibus villæ Sparnacij, *cap. 42.* Tam in Concilio Arvernensi, quàm Meldensi statuitur, rerum ecclesiasticarum interdictam esse Regibus dispensationem: occasionem autem illi constitutioni præbuit Theodoricus Galliæ Rex, qui bona Ecclesiarum, pauperumque tyrannica præsumptione dilapidauerat. In eius locum suffectus Theodobertus, regni potiùs, quàm paternæ perfidiæ successor, veterem libertatem Ecclesiis restitui curauit, auctoritatem præstans, vt Ecclesiæ Patres in eos animaduerterent, & pœnas statuerent, qui bona Ecclesiarum à Regibus impetrarent: quâ de causâ celebratum fuisse Concilium Arvernense, testantur Gregorius Turonensis *lib. 3. de gestis Francorum, cap. 34.* Baronius *anno 541. num. 38.* Seuerinus Binius *in notis ad illud Concilium, tom. 2. p. 2.* & licèt hæc constitutio, vt facta in Concilio prouinciali, generaliter vniuersalem Ecclesiam non obligaret, vt procedit in Synodis prouincialibus, *cap. catholica 8. 11. dist. cap. Concilia 6. 17. dist.* iunctis traditis à Patre Salas *de legibus disput. 8.* Ioanne Dartis *in 15. dist.* tamen cùm præsens constitutio auctoritate Gregorij IX. in hoc Decretalium volumine transcripta sit, vim generalis constitutionis obtinet virtute Pontificiæ approbationis,

nis, iuxta tradita in nostro apparatu. Præsens ergo prohibitio generalis est, complectens omnes impetrantes bona Ecclesiæ à quocunque Principe sæculari: tum quia constitutio vt generalis manet, & *in cap. quicunque* 4. 12. *q.* 2. & *in cap. in canonibus* 57. 16. *q.* 1. generaliter ita cauetur, *A quocunque Rege, seu sæculari Principe:* tum quia ratio constitutionis expressa *in cap. final. hoc tit.* quia videlicet laicis Principibus nulla est attributa potestas disponendi de rebus Ecclesiæ, generalis est. Nec obstat quod causa præsentis constitutionis temporalis fuit, videlicet inuasio Theodorici; atque ita eâ cessante, & prohibitio cessare videtur, *cap. cùm cessante, de appel.* Quia dicendum est, inuasionem tyrannicam Theodorici, causam præbuisse vt Patres Ecclesiæ in vrbe Aruernensi congregarentur, vt restituerent pristinam immunitatem: at verò ipsa restitutio libertatis Ecclesiæ fuit præcipua, & finalis huius constitutionis, quæ cùm vbique vigeat, omnes sæculares Principes comprehendit.

2. [b] *Substantiam.*] Inde bona Ecclesiæ dicuntur bona pauperum, *cap. quia iusta* 59. *cap. decimæ* 56. 16. *q.* 1. *cap. futuram,* 15. 17. *q.* 1. Sed cùm penes duos dominium vno eodemque tempore esse non possit, *l. si vt certo,* §. *si duobus, ff. commodati, l.* 3. §. *ex contrario, ff. de acquir. possess.* dubium est, an dominium rerum Ecclesiæ sit penes Ecclesiam ipsam, an penes pauperes? In qua quæstione variæ sunt Interpretum sententiæ. Prima fuit Hugonis relati à Glossa *in cap. causa* 13. *de verb. sign.* Abbatis *in cap. cùm esses, num.* 19. *de testam.* existimantium, dominium rerum Ecclesiæ esse penes Deum, iuxta illud Psalmi 23. *Domini est terra, & plenitudo eius;* refferturque *in cap. quo iure,* 8. *dist. cap. tua* 26. *vers. Cùm enim, de decimis:* quæ sententia probatur *ex cap. cùm ex eo* 34. *vers. De Christi patrimonio, de elect. cap. cùm secundùm, vers. De patrimonio Iesu-Christi, de præbend. cap. qui Christi pecunias, cap. qui abstulerit* 6. *vers. Ergo qui Christi,* 12. *q.* 2. Sed hæc sententia meritò improbatur à Sarmiento *de reddit.* 1. *p. cap.* 1. *num.* 22. ex eo præcipuè, quia hoc dominium Dei vniuersale est ratione creationis de nihilo, gubernationis, & superioritatis, & non aduersatur dominio directo, nec vtili, iure gentium, & legibus humanis introducto; immò ideò Domini sumus, quia Deus Dominus est, & eius largitate bona habemus, *cap. Saluator* 8. *vers. Quisquis* 1. *q.* 3. & *dicto cap. conuenior* 23. *q.* 8. Etiam alia secunda refertur opinio à Turrecrem. *in cap. videntes* 12. *q.* 1. *num.* 2. Sarmiento & aliis supra, *num. final.* nempe dominium rerum Ecclesiæ esse penes Romanum Pontificem: sed ab eisdem improbatur, & maximè, quia Pontifex non est dominus talium rerum ecclesiasticarum, sed dispensator, vt constat ex D. Paulo 1. *ad Corinth. cap.* 4. *in princip.* ibi: *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* D. Thomas 2. 2. *q.* 10. *art.* 1. *ad* 7. & aliis fundamentis suprà adductis *in cap.* 1. *de præbend.* & quia si Summus Pontifex illorum bonorum dominus esset, posset omnia Ecclesiarum bona liberè, & ad libitum alienare; sed hoc facere non potest, *ex cap. non liceat Papæ* 20. 12. *q.* 2. ergo non est penes eum dominium rerum ecclesiasticarum. Ideóque tertiam opinionem refert Glossa *in dicto cap. expedit* 12. *q.* 1. & Glossa *in dicto cap. causa,* Carpensis *de verb. sign. verbo Solis;* nempe prædictum dominium rerum ecclesiasticarum esse penes pauperes: pro qua sententia primò facit noster textus *versic. Egentium substantiam rapiunt.* Secundò facit textus *in dicto cap. expedit, vers. Pauperibus;* quam etiam probant caput *futuram* 15. *vers. Ad fouendos egenos,* caput *Episcopus* 23. 12. *q.* 12 caput *decima* 66. *vers. Decima tributa sunt egentium animarum:* caput finale, *vers. Quicquid habent clerici, pauperum est,* 16. *q.* 1. & confirmatur ex Nouella 36. Iustin. *sub tit.* & *C. de sacros. Eccles. vers. Ea autem omnia deferuntur Ecclesiis, vt in pauperum educationem distribuantur.* Ex quibus verbis apertè colligitur, Ecclesiam medium esse, per quod pauperes acquirunt tale dominium. Sed hæc sententia similiter improbatur à Turrecremata, & communiter *in dicto cap. videntes, num.* 2. Sarmiento cum relatis ab eo *à num.* 17. tum quia eâ admissâ sequeretur, pauperes non posse committere furtum in rebus Ecclesiarum, & clericorum, nec ipsos clericos dando eleemosynam pauperibus eam virtutem charitatis exercere, sed potiùs ius suum illis reddere. Tum etiam quia bona Ecclesiarum sunt destinata ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, *cap. bonis* 23. *cap. Vulterana* 25. 12. *q.* 2. quare non est maior ratio, cur dominium eorum sit potius penes pauperes, quàm penes ministros Ecclesiæ. Accedit, quia pauperes incertæ personæ sunt, siquidem certâ lege eorum qualitas non reperitur definita: vnde apud illos tanquam penes singulos non potest residere, *l. apud* 20. *ff. de opt. leg. l. nulli* 28. *C. de Episcop. & Cleric.* nec apud ipsos tanquam vniuersos, quia pauperes non constituunt vniuersitatem, seu collegium, vt probat Sarmiento *vbi suprà num.* 19. Nec contrarium probatur in hoc textu, ibi: *Egentium substantiam rapiunt;* nam respondetur iura hæc non esse intelligenda quoad dominium, sed quoad debitum; nam cùm bona illa donata à fidelibus Ecclesiæ ipsa Ecclesia retineat ad sustinenda onera diuino cultui necessaria, vt ex his bonis, quæ supersunt, debeat pauperibus eleemosyna erogari, *cap. final.* 12. *q.* 1. meritò illorum bonorum patrimonium dicitur pauperum, vt docent Nauarrus *in apolog. q.* 1. *monit.* 21. latiùs Sarmiento suprà, *num.* 20. His ergo, & aliis sententiis omissis dicendum est, dominium rerum Ecclesiæ residere penes Ecclesiam illam particularem, cui talia bona applicata sunt pro dote, vt suadetur *ex dicto cap. inter* 16. *q.* 3. *dicto cap. expedit, dicto cap. causa:* non autem est dominium penes Ecclesiam vniuersalem, & multò minùs penes Ecclesiam materialem, seu lapideam, proue muris comprehenditur, vt probant Turrisc rem. & Sarmiento *vbi proximè,* Molina *lib.* 1. *de primog. cap.* 10. *num.* 44. P. Molina *tract.* 2. *de iustitia, disput.* 141. Nec persona aliqua singularis habet dominium, sed sola communitas; persona autem singularis, non vt talis, sed vt pars, & membrum communitatis, habet in ipsis rebus ius vtendi ad sustentationem, cum hac tamen differentia, quod alius est tantùm membrum simplex, vt Canonicus, & illum tantùm habet vsum; alius verò est membrum principale, & caput totius communitatis, vt Episcopus, qui habet dispensationem, & distributionem, vt docet Corjolanus *in notis ad Concilium Viennense, in addit. summa, fol.* 93.

[c] *Irrita*

3. c *Irrita habeatur.*] Pro quorum verborum expositione sunt qui existimant, recipientes rem Ecclesiæ à Principe, priuari omnibus rebus iustè, vel iniustè ab Ecclesia obtentis: ita Ioan. Andreas, Abbas Siculus, & Panormit. in præsenti. Sunt etiam qui distinguunt, an ex motu proprio Principis fluxerit concessio ipsa, an ex importunitate petentis? Vt si motu proprio emanauerit, irrita tantùm fiat concessio; si verò ex importunitate, omnibus Ecclesiæ bonis priuetur. Sed veriùs Innocentius, & Beroius in præsenti docuerunt, relatis verbis declarari irritum esse contractum super rebus Ecclesiæ auctore Principe celebratum, vt solet irrita declarari quæcunque alienatio sine subscriptione, & consensu clericorum facta, *cap.* 1. iunctis traditis, *de his quæ fiunt à Prælat.* Quæ sententia confirmatur *ex cap. quicunque* 4. 12. *q.* 2. & ex ea prouenit, vt Ecclesia possit propria bona vindicare, & repetere à quocunque possessore, iuxta textum *in cap. si quis* 6. *hoc tit.* Nec dicas, frustra statui nullitatem hanc in præsenti, cùm ipsa iam statuta reperiretur *in dicto cap.* 1. *cap. sine except.* 12. *q.* 2. nam opportunè talis nullitas ad alienationem auctore Principe factam protracta fuit, ne ita recipientes bona Ecclesiæ à Principe, falsò existimarent se tutos esse, actione tantùm concessa Ecclesiæ in Principem, exemplo textus *in l. bene à Zenone* 3. *C. de quadrien. præscript.* Nec contrarium probatur *in cap. de rebus* 22. 12. *q.* 2. In illis verbis: *Ipse sit Princeps pro emendatione redarguendus.* Nam licet Nicolaus ibi asserat, Principem bona Ecclesiæ dissipantem increpandum esse, non tamen negat actionem competere Ecclesiæ aduersus inuasorem, & possessorem rerum ipsius; sed hac actione concessa docet Pontifex arguendos esse, tam Principem concedentem, quàm accipientem bona Ecclesiæ de manu illius.

4. d *Communione Ecclesiæ.*] Quæ verba ita sunt exponenda, vt excommunicationis mucrone feriantur recipientes à Regibus bona Ecclesiarum. Non tamen leuis difficultas est, an ipso iure ita recipientes excommunicati maneant, an verò sententia iudicis præcedere debeat? Et ipso facto eos excommunicatos esse, probatur ex eo, quia inuasores rerum Ecclesiæ ipso iure excommunicationem incurrunt, *cap. canonica* 17. 11. *q.* 3. *cap. omnes* 5. 17. *q.* 4. *cap. conquesti* 21. *de sentent. excom.* Contrarium verò, immò à iudice sententiam esse proferendam, deducitur ex præsenti textu, ibi: *Arceatur*, iunctis traditis à Glossa finali *in cap. graue, de exces. Prælat.* Castro *lib.* 2. *de lege pœnali*, *cap.* 7. Tiraquel. *in l. si vnquam*, *verbo Reuertatur*, *num.* 39. *C. de reuoc. donat.* Suario *de censur. disput.* 3. *sect.* 7. & faciunt textus *in cap. conquestus* 16. *de foro compet. cap. nulli* 2. *cap. indignè* 21. *cap. de rebus* 22. 12. *q.* 2. Sed pro huius dubij solutione distinguendum est; aut enim cum violentia fit rerum Ecclesiæ inuasio, & tunc ipso factò excommunicatio incurritur, iuxta textum sic intelligendum *in dicto cap. omnes*; aut sine violentia fit distractio, & opus est sententiâ iudicis, iuxta præsentem textum, & similes: quam distinctionem probarunt Nauarrus *in manuali*, *cap.* 17. *num.* 95. Salcedo *in praxi cap.* 87. *littera D.* & latè de hac excommunicatione agunt Azor 1. *p. instit. lib.* 9. *cap.* 27. *quæst.* 10. Suarez *de censur. disput.* 22. *sect.* 17.

COMMENTARIVM.

Ex præsenti canone Concilij Lugdun. sequens communiter deducitur assertio: *Petens, seu recipiens à Principe sæculari bona ecclesiastica, illis priuatur, & excommunicari debet.* Probant eam textus *in cap. quicunque* 4. *vers. Prædia*, *cap. de rebus* 22. *vers. Concessionis*, 12. *q.* 2. *cap. in canonibus* 57. 16. *q.* 1. *cap. tua* 25. *cap. dudum* 31. *de decimis*, *cap. placuit* 16. *q.* 3. *extrauag. vnic. vers. Si quis à te* 2. *hoc tit. cap. si quis deinceps* 12. *cap. quoniam* 13. 16. *q.* 7. *cap. cùm & plantare, vers. Ecclesias igitur, de priuil.* Concilium Parisiense 3. *can.* 1. Concilium 6. Romanum sub Symmacho, ibi: *Valde iniquum ergo, & ingens sacrilegium est, vt quæcunque vel pro remedio peccatorum, vel salute, vel requie animarum suarum vnusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certè reliquerit, ab his, à quibus hæc maximè seruari conuenit, id est Christianis, & Deum timentibus hominibus, & super omnia à Principibus, & primis regionum, in aliud transferri, vel conuerti: propterea qui hæc non prauiderit, & aliter quàm scriptum est, prædia Ecclesiæ tradita petierit, anathemate feriatur.* Trident. *sess.* 22. *de reform. cap.* 11. Nicolaus *in epistola* 1. *ad Michael. Imperat.* ibi: *Irrationabile est, vt ecclesiastica possessio, vnde luminaria, & concinnationes Ecclesiæ Dei fieri debent, terrenâ quauis potestate subtrahatur.* Et *epist.* 63. *ad Aquitanos*, ibi: *Similiter autem & de his hortamur à vobis fieri, quæ Reges quomodocunque à sanctis locis aliquo tempore abstulerunt, quod iustum non fuit nec est; & quisquis hæc sibi vindicat, Deum inde habebit iudicem & vltorem.* Hincmarus Rhemensis *ad Ludouicum Regem Francorum*, *cap.* 4. ibi: *Sunt qui dicunt (vt audiui) quia res Ecclesiasticæ Episcoporum in vestra sint potestate, vt cuicunque volueritis, eas donetis; quod si ita est, ille malignus spiritus, qui primò parentes nostros perdidit, perditionem vestram in aures vestras susurrat.* Alia iuris testimonia congerit Antonius Augustinus *in epit. iur. lib.* 15. *tit.* 32. Illustrant vltra congestos à Cenedo *ad Decret. collect.* 71. Barbosa, & Gazañ *in præsenti*, Cuiacius *hic*, Baronius *anno* 541. *num.* 38. Seuerinus Binius *in notis ad Concil. Aruern.* Petrus Gregorius *lib.* 33. *syntagm. cap.* 16. Suarez *aduersus Regem Angliæ lib.* 3. *cap.* 7. & *de legibus lib.* 3. *cap.* 34. Salas *eodem tract. disput.* 14. *sect.* 8. Valenzuela *in defens. contra Venetos*, 1. *part. ex num.* 50. Germonius *in defens. libertatis Ecclesiasticæ*, Cardoso *in praxi*, *verbo Sacrilegium.* Menochius *de arbitrar. lib.* 3. *casu* 389. Gregorius Lopez *in lege* 26. *gloss.* 6. *tit.* 29. *partit.* 3. & *in l.* 53. *glos.* 3. *in princip. tit.* 5. *partit.* 5. 5. Conclusio traditur et probatur.

Sed aduersus hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Quotiens Princeps sæcularis rem alienam donat, vel in alium transfert, non competit vindicatio vero domino contra possessorem, sed ipse habet actionem intra quadriennium aduersus Regem, seu Principem, *l.* 2. *l. bene* 3. §. *final. vers. sed aduersus*, *C. de quadrien. præscript.* Ergo similiter Ecclesia bona sua à possessore repetere non potest, sed tantùm intendere actionem in ipsum Principem. 6. Impugnatur prædicta assertio.

Deinde etiam insurgo in eam partem præsentis assertionis, vbi asseritur recipientem bona Ecclesiæ, non solùm ea restituere cogi, verùm & excommunicari; & sic argumentor: Quando recipiens bona ad eorum restitutionem obligatur, restitutione eius, quod recepit, liberatur, *cap. nulli 3. vers. Vsque ad emendationem, Ecclesiæque satisfactionem; cap. quicunque, vers. Nisi eadem prædia Ecclesiis restituerit; cap. indignè 21. vers. res vsurpatas 12. q. 2.* latè illustrat perdoctus Pater Theophilus Raynaud. *tom. 12. tract. mala è bonis Ecclesiæ, &c. fol. 42.* Ergo non rectè in præsenti docetur, recipientem bona Ecclesiæ à Principe sæculari, ea restituere teneri, & simul excommunicari.

7. ADDVCITVR RATIO DECIDENDI. Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, quæ cùm duplicem contineat partem, duplici nititur ratione. Et prioris partis assertionis vera ratio prouenit ex vulgari iuris principio, quo docetur, neminem posse dare quod non habet, *cap. Daibertum 24. 1. q. 7. l. traditio 20. ff. de acquir. domin. cap. nemo 74. de reg. iur. lib. 6. l. nemo 54. ff. eod. tit. cap. quod autem 5. de iurepatron.* sed laici, etiam sæculares Principes, nullam potestatem habent in rebus ecclesiasticis, *cap. 1. cap. denique 5. cap. si Imperator 11. 96. dist. cap. quæ in Ecclesiarum 7. cap. Ecclesia 10. de constit. cap. quamquam 4. de censibus in 6.* iunctis traditis à Patre Suarez *in defens. fidei, lib. 2. cap. 3. & 8.* ideò Principes sæculares ex defectu potestatis nequeunt de rebus ecclesiasticis disponere, & per consequens in præsenti rectè docetur, quamlibet alienationem bonorum Ecclesiæ factam à Principe sæculari nullam esse. Quantò autem debeant Principes se abstinere à bonis Ecclesiæ, eorum inuasione, seu distractione, doctè probant Bernegerus *ad Tacitum q. 18.* D. Ioannes Solorzanus *embl. 40. per totum.* Secundæ verò partis præsentis decisionis ratio prouenit ex eo, quia recipiens bona Ecclesiæ à Principe sæculari, sacrilegij particeps est, *cap. qui rapit 18. 17. q. 4.* æquiparaturque raptori, cùm idem sit rapere, ac iniustè detinere, *cap. sæpe 18. vers. Eo quod non multùm interest, de restit. spol. cap. de rebus 12. q. 2.* sed sacrilegus excommunicatus manet, *cap. conquestus, cap. cùm sit generale, de foro compet.* Ergo meritò in præsenti statuitur, recipientem à Principe sæculari bona Ecclesiæ, excommunicandum esse, id est priuandum à communione fidelium, non solùm illius Ecclesiæ, cui bona ablata sunt, verùm & à communione totius Ecclesiæ Catholicæ, & vniuersalis, quæ dicitur communio fidelium, *dicto cap. nulli, dict. cap. quicunque, dict. cap. de rebus 12. q. 2.* quoniam quando vna Ecclesia spoliatur, & læditur, vniuersalis Ecclesia offenditur, quæ vna est, *cap. loquitur 18. 24. q. 1. iuncto cap. 2. de foro compet.* docent in præsenti Immola *num. 2.* Abbas *num. 5.* Beroius *num. 18.*

8. RESPONDETVR DIFFICVLTATIBVS. Nec obstat prima difficultas deducta *ex dicta l. 2. dicta l. bene à Zenone*; quia regula ibi proposita varias patitur limitationes, quas latè prosequitur Hermosilla *in 5. partit. tom. 2. fol. 237.* inter quas illa præcipua recensetur, videlicet, vt non procedat in bonis Ecclesiæ à Principe datis, vel donatis; tum ob defectum potestatis in ipso Principe largiente; tum quia vt regula dictæ legis *bene à Zenone*, locum habeat, desideratur bona fides in ipso Principe res alienas possidente: sed Princeps dum distrahit res Ecclesiæ, bonam fidem habere nequit: ergo non potest eo casu habere locum remedium dictæ legis *bene à Zenone.* Accedit, quia regula illius textus locum non habet in rebus minoris, Glossa *verbo Debiti, in l. final. C. si aduersus fiscum,* vbi Baldus *num. 6.* Dueñas *regul. 238. limit. 10.* Sed Ecclesia fruitur iure minoris, *cap. 1. cap. auditis 3. de in integr. restitut.* Ergo nec in bonis Ecclesiæ remedium illius textus locum habet. Nec obstat secunda difficultas suprà adducta; nam in præsenti specie recipiens bona Ecclesiæ à Principe sæculari, non solùm bona ipsa restituere debet, verùm & excommunicari potest propter crimen sacrilegij, quod commisit in ipsa vsurpatione, & detentione bonorum Ecclesiæ: quare iustè, vt cæteri fideles deterreantur à simili inuasione, in præsenti statuitur, recipientem bona Ecclesiæ à Principe sæculari communione fidelium priuari.

Suprà traditis obstat textus *in cap. si tributum 27. 11. q. 1.* in illis verbis: *Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum.* Ex quibus deducitur, Principem sæcularem dominum esse prædiorum Ecclesiæ, siquidem vindicatio tantùm vero domino competit, *l. in rem 23. ff. de rei vind.* Igitur si Princeps habet verum dominium rerum Ecclesiæ, quilibet priuatus poterit eas impunè recipere ab ipso. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Diuum Ambrosium verba illa proferre, non animo approbandi factum Principis, sed tantùm sinendi, & tolerandi illum, vt constat ex illis verbis, *Imperatori non dono, sed non nego.* Vt autem hæc interpretatio faciliùs probetur, sciendum est, temporibus D. Ambrosij Imperium obtinuisse Valentinianum cum matre sua Iustina, quæ Arrianâ hæresi infecta erat; hæc autem diram inuexit in Ambrosium, & reliquos Catholicos Ecclesiæ Mediolanensis persecutionem, vt referunt Baronius *tom. 4. anno 387. num. 1.* & ex eo Diana *p. 7. tract. 1. resolut. 19.* Paulinus *in vita Sancti Ambrosij*; ei verò vehementer restitit Ambrosius, vt constat *ex dicto cap. conuenior*, asserens res Ecclesiæ Imperatori tradi posse, tributumque ex eis solui, ingruente illâ persecutione; Ecclesiam tamen ipsam Imperatrici Arrianæ tradendam non esse, quia Christi hæreditas est: vnde verba suprà relata non sunt accipienda de iusta, & legitima vindicatione, sed de iniusta, quæ ex vsurpatione proficiscitur. Vindicatio enim nonnunquam sumitur pro vsurpatione, & petitione, *l. ex imperfecto 23. de legat. 3. l. per diuersas 22. C. mandati*; notarunt Alciatus *in l. 1. num. 1. ff. de legat. 1.* Osualdus *ad Donellum lib. 20. com. cap. 1. litter. A.* vnde *in dicto cap. si tributum*, nullo modo affirmat D. Ambrosius, iure posse Imperatorem bona Ecclesiæ sibi vindicare, sed potiùs si ea petierit, patienter reddenda esse; quia enim fides catholica per aspidis illius, ac viperæ malignitatem periclitabatur; intentus in fidem tuendam sanctus Ambrosius, præ fidei dispendio, quod iminebat, professus est, se negligere temporalia damna, vt post Baronium *anno 387.* notarunt Theoph. *tom. 12. tract. mala è bonis Eccles. cap. 2. num. 1.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 13. num. 73.* Martha *de iurisdict. p. 1. num. 47.* Iacob. Durant. *lib. 2. var. cap. 8.* & nos alibi. 9. EXPONITVR CAP. SI TRIBVTVM, 11. Q. 1.

Huic commentario adiungi possunt ea quæ de

de Ecclesiis de manu laici non recipiendis congessi *in cap. quisquis, de elect.* & ea quæ de decimis à Regibus obtentis adduxi *in cap. prohibemus, de decimis.*

CAPVT III.

Ex Concilio [a] *Toletano.*

CONsensus totius Concilij diffiniuit, vt Sacerdotibus, qui aut res suas Ecclesiæ relinquunt, aut nihil habentes, aliqua tamen prædia, aut familias Ecclesiis suis conquirunt, liceat aliquos de [b] familiis Ecclesiæ eiusdem manumittere, iuxta rei collatæ modum, quem antiqui [c] canones decreuerunt, ita vt cum [d] peculio, & posteritate [e] sua, si ingenui sunt, sub patrocinio Ecclesiæ maneant, [f] vtilitates iniunctas sibi, iuxta quod potuerint, prosequentes.

NOTÆ.

1. [a] *Toletano.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & apud Burchardum *lib.* 3. *Decret. cap.* 177. Iuonem 3. *p. Decret. cap.* 238. apud Gratianum *in cap. Episcopus* 12. *q.* 2. atque in ipso Concilio Tolet. 4. *can.* 68. repetiuntur verba huius textus. Concilium hoc celebratum fuit sub Iusto Toletano Præsule, anno 3. Sisnandi Regis Gothorum, 5. die mensis Decembris, era 671. id est anno Domini 633. in Ecclesia Sanctæ Leocadiæ Virginis & Martyris, vbi congregati fuerunt Episcopi 66. cum ipso Rege, vt referunt Loaysa *in notis ad ipsum,* Villadiego *in historia Reg. Goth. num.* 27. Sahabedra *in chron. Goth. in vita Sisnandi.* Fuit celebratissimum hoc Concilium: tum quia interfuerunt Sanctus Isidorus, Iustus, ac Iulianus: tum etiam quia in eo grauissima negotia, tam Ecclesiæ & rerum spiritualium, quàm Reipublicæ, & rerum temporalium decisa fuerunt; & vt alia omittam, in eo Concilio facta fuit collectio legum libri Fori Iudicum, vt referunt Villadiego, & Sahabedra *vbi proximè.*

[b] *De familiis.*] Videnda sunt quæ notaui *in cap. de familiis, de seruis non ordin.*

2. [c] *Antiqui canones.*] Hæc verba referri non debent ad canonem relatum *in cap. Episcopus qui mancipium* 12. *q.* 2. nam si de eo præsensissent Patres, dicerent *canones priores*, vt fecerunt in canone 70. huius Concilij. Referenda ergo sunt hæc verba ad canones Concilij Agath. relatos *in cap. Diaconi, cap. si quis in qualibet* 12. *q.* 2. Concilium enim Agathense præcessit Concilium hoc Toletanum; siquidem celebratum fuit sub Sixto VI. anno 443.

3. [d] *Peculio.*] Speciale enim est in seruis Ecclesiæ, quod ipsis manumissis non censetur peculium concessum. Concilium Tolet. 9. *can.* 16. quoniam in eorum manumissione non licet Ecclesiæ eisdem libertis dare vltra summam 20. solidorum, *cap. si post*, 12. *q.* 2. docent Beroius *hic, num.* 21. Redoanus *de rebus Ecclesiæ, in rubric. §. manumissio, num.* 21. Gregorius Lopez *in l.* 90. *tit.* 18. *part.* 3. contrarium verò obseruatur in libertis priuatorum, circa quos discrimen versatur inter libertatem datam in vltima voluntate, & præstitam inter viuos; nam si detur inter viuos, peculium censetur concessum; si verò in vltima voluntate, nisi specialiter detur, censetur ademptum, *l. si Sticho* 53. *ff. de peculio*, *l. si cùm optio* 14. *ff. de option. l. si legatus* 24. *ff. de pecul. legat. l. vnica, C. de peculio eius qui libert. §. peculium, Instit. de legat.* iuxta quam distinctionem accipiendi sunt textus *in l. donationes* 31. *§. pater* 2. *l. ad eum* 35. *ff. de donat. l. si quis seruus* 18. *l. si seruus* 32. *l. quod seruus* 35. *ff. de solut. l. quoties* 29. *ff. de contrah. empt. l.* 2. *§. seruus, ff. pro emptore, l. final. C. de emancip. liberor. l. si serua* 39. *de iure dotium, l. post* 6. *§.* 1. *ff. de liber. legat. l.* 6. *§. vicario, l.* 15. & *l.* 19. *§.* 1. *ff. de pecul. legat. l. final. de manumiss. vindict. l.* 6. & 17. *ff. de pecul. l. si per imprudentiam* 51. *ff. de euict. l. Manius* 66. *ff. de legat.* 2. *l. Offidius* 97. *l. seruis* 99. *in fine, de legat.* 3. *l. generaliter* 41. *§. si Titio, ff. de fideicommiss. libert. l.* 10. *ff. de manumiss. testam. l.* 28. *§.* 1. *ff. de statulib. l.* 10. *ff. de pecul. legat.*

[e] *Posteritate.*] Speciale etiam est in libertis Ecclesiæ, vt etiam eorum liberi nati post manumissionem parentum remaneant sub patrocinio eiusdem Ecclesiæ, vt expressè probatur *ex cap. de libertis* 12. *q.* 2. & docent hic Abbas *num.* 6. Immola *num. final.* Beroius *num.* 14. qui asserunt prædictos Ecclesiæ libertos, eorumque filios remanere in Ecclesia ad præstandas eidem operas seruiles ipso iure impositas. 4.

[f] *Vtilitates iniunctas.*] Consonat Concilium Aurelian. vbi statuitur, vt liberti, quos Sacerdotes, Presbyteri, vel Diaconi de Ecclesia sibi commissa facere voluerint, actus Ecclesiæ prosequantur; quod si facere contempserint, ad pristinum seruitium reuertantur. Quid est autem actus Ecclesiæ prosequi, nisi commodis Ecclesiæ inuigilare, & promissas ei operas strenuè exequi, vt exponit Lemaistre *lib.* 2. *de bonis Ecclesiæ, cap.* 10. Circa libertos verò laicorum, eorum operas, & successionem, plura dabimus *in cap.* 2. *de success. ab intestato.* 5.

CAPVT IV.

Ex Concilio [a] *Toletano.*

Episcopi qui nihil ex proprio suo Ecclesiæ Christi conferunt, liberos ex [b] famulis Ecclesiæ ad condemnationem suam facere non præsumant. Impium enim est, vt qui res suas Ecclesiæ Christi non contulerit, damnum Ecclesiæ inferat. Tales igitur liberos successor Episcopus absque aliqua oppositione ad ius Ecclesiæ reuocabit.

NOTÆ.

[a] *Toletano.*] Quarto videlicet, *can.*67. ex quo verba hæc transcripserunt Burchardus *lib.*3.*Decreti, cap.*189. Iuo Carnot. *p.*3. *cap.*219. Gratianus *in cap. etsi illi* 12. *q.*1. Bernardus Papiens. *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.*5.

[b] *Famulis.*] Seu familiis, vt notaui *in cap.* 3 *de seruis non ordin.*

COMMENTARIVM.

1. *Conclusio traditur, et probatur.* Ex his duobus Concilij Tolet. canonibus sequens deducitur communiter assertio: *Si Prælatus Ecclesiæ tantundem dederit, vel acquisierit Ecclesiæ, eius seruos manumittere potest, aliàs si manumittat, reuocabitur libertas per successorem.* Probant eam textus *in cap. iniustum* 55. *cap. si quis in qualibet* 56. *vers. Tantum quantum, cap. Episcopus qui* 58. *cap. liberti* 51. *cap. de libertis* 63. *cum duobus sequentibus, cap. quicunque* 66. 12. *q.*2. *cap. si Episcopus* 5 *in fine, vers. Nisi tantundem* 12.*q.*5. Concilium Hispal. 1. *can.*1. ibi: *Si res prædecessoris tui Gaudentij Episcopi Ecclesia vestra non possidet, liberi qui ab eo facti sunt, non sunt legitimè absoluti. Cæterùm si res illius in compensationem Ecclesiæ vestræ deseruiunt, illi prorsus maneant liberi.* Et *can.* 2. ibi: *Ea verò mancipia, quæ memoratus de iure Ecclesiæ suæ sublata suis proximis contulit, si similia de proprio suo Ecclesiæ ipsi non compensauit, Ecclesia vestra absque aliqua oppositione recipiat.* Concilium Emeritense *can.* 20. ibi: *Multi sacerdotes, prout illis concessit diuina gratia, habent vnde canonicum ordinem impleant, & sic libertos faciant; & sunt multi, qui nihil habentes, ad hanc gratiam veniunt, & sic libertos facere præsumunt: tales libertos regula canonica esse non iubet stabilitos.* Cæsaraugust. 3. *can.*4. refert Antonius Augustinus *lib.*1c. *tit.*21. Concilium Aurel. 4. *can.* 9. Illustrant post congestos à Barbosa *hic*, Cuiacius in præsenti, Redoanus *in tract. de rebus Ecclesiæ*, §. *manumissio.* Rebuffus *in compend. alienat. à num.* 63. Chassaneus *in consuet. Burg. rubric.* 9. §. 9. Lemaistre *de bonis Eccles. lib.* 3. *cap.* 9.

2. *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Manumissio alienatio est, *l. lex quæ* 22. *C. de administr. tut. l. final. C. de rebus alienis*: sed alienatio rerum Ecclesiæ non potest fieri sine iuris solennitate, *cap. placuit* 51. *cum sequent.* 12. *q.* 2. *cap.*1. *vers. Tractus solennis, cap.* 2. *hoc tit. lib.* 6. Ergo Episcopus etiam tantundem elargiendo Ecclesiæ non potest eius seruos manumittere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia si Rector Ecclesiæ eius seruos manumiserit, non tantùm eorum æstimationem, verùm & duplum præstare cogitur, *cap. Episcopus qui mancipium*, 12. *q.* 2. *iuncta l.* 7. *tit.* 14. *part.*1. Ergo non sufficit tantundem præstari ab Episcopo, vt seruos Ecclesiæ manumittere possit. Secundò difficilis est alia pars assertionis, vbi asseritur, seruos iniustè manumissos ab Episcopo, per eius successorem cum posteritate reuocari ad seruitutem; nam minor, & Ecclesia æquiparantur, *cap.*1. *cap. auditis* 3. *de in integr. restit.* sed libertas iniustè à minore data semel, non reuocatur, *l. si ex causa* 9. §. *final. ff. de minor. l.*1. & 2. *C. si aduersus libert. l. sicut* 10. *l. sicut* 26. *C. de liberal. causa.* Ergo nec ab Ecclesia semel data libertas reuocari potest.

Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, seruos Ecclesiæ, quos frequenter fideles Ecclesiæ donabant, vt dicemus *in cap. iniustum* 4. *de rerum permutatione*, ex triplici causa ab Ecclesiæ Prælatis manumitti solere. 3. *De manumissione seruorum Ecclesiæ.* Prima, quia ipsi fugitiui essent, & inutiles, dominosque magis torquerent, quàm iuuarent. Concilium Agathense *can.* 46. ibi: *Fugitiui etiam domos suas deserentes, qui etiamsi reuocati fuerint, teneri non possunt, simili ratione ab Episcopo, si voluerit, aut si ita illi meruerint, distrahantur.* Si enim seruus fugitiuus peculium haberet satis pingue, quo se posset seruitutis oneribus eximere, facilè adducebantur Episcopi, Abbates, ac Presbyteri, vt acceptâ pecuniâ libertatem præstarent, vt ex veteri charta cuiusdam manumissionis probat Lemaistre *lib.*3. *de bonis Eccles. cap.*9. Secundò serui Ecclesiæ olim ab Episcopis manumittebantur sæpiùs, vt sacris ordinibus initiarentur, Concilium Emerit. *can.* 74. de qua manumissione egi *in cap.* 1. *de seruis non ordin.* Tertia ratio manumittendorum seruorum Ecclesiæ fuit liberalitas, & beneficentia Episcoporum, qui seruos suos benemeritos, siue testamento, siue inter viuos manumissione donabant; non verò cuilibet Episcopo, seu Prælato licebat seruos Ecclesiæ pro arbitrio manumittere: qui enim patrimonium non habebat, nec poterat ex sua substantia supplere, aut Ecclesiam hæredem relinquere, non poterat seruos Ecclesiæ ad pileum libertatis vocare. Qualibet verò de causa manumitterentur serui Ecclesiæ, necesse erat perpetuò in patrocinio Ecclesiæ contineri; nam absolutam & perfectam libertatem Episcopus dare non poterat, nisi pro compensatione duo mancipia eiusdem valoris Ecclesiæ præstaret manumissus, ex textu præsenti; formula verò manumittendi seruos ex fragmento Concilij Tolet. 1. relato à Burchardo *lib.* 2. *Decret. cap.* 32. Carnotensi *p.* 6. *Decret. cap.* 133. petenda est, ibi: *De Ecclesiarum*

siarum verò seruis communi sententiâ est decretum, vt Archiepiscopi per singulas prouincias constituti nostram auctoritatem sequantur, Suffraganei verò illorum exemplar illius penes se habeant: & quandocunque de familia Ecclesiæ vtilis inuentus aliquis, ordinandus est, in ambone ipsa auctoritas coram populo legatur, & coram sacerdotibus & omni clero, ante cornu Altaris, sicut in nostra auctoritate continetur, remotâ qualibet calliditate libertatem consequatur, & tunc demùm ad gradus ecclesiasticos promoueatur. Ex quibus verbis apparet, quod cùm seruus Ecclesiæ manumittebatur, primò solebat charta manumissionis Episcopi auctoritate confici. Deinde legebatur instrumentum illud bis in Ecclesia: primò ex ambone, seu suggestu, vt populus audire possit: secundò ante cornu altaris, vt sacerdotes & clerici in sacrario inclusi eam exaudire possent. Quem manumissionis ritum ad seruos manumissos, vt sacris ordinibus initiarentur, rectè restringit Lemaiste *dicto lib. 3. cap. 10.*

4. DE CONDITIONE LIBERTORVM ECCLESIÆ. Deinde scire oportet, quibus legibus viuerent liberti Ecclesiæ, postquam libertatem erant assecuti? Et in primis curauit Ecclesia, ne beneficium iniuriâ rependerent, & irreuerentiâ, fastúve maiestatem Ecclesiæ læderent, à qua & salutem spetabant, & acceperant libertatem: vnde in Concilio Hispalensi, *can.* 8. actum est de superbis Ecclesiæ libertis, vt ad seruitutem reuocentur; cuius canonis verba omitto, quibus æquissimi Patres mactandam recidiuâ seruitute censent Elisæi cuiusdam ex familia Agabrensis Ecclesiæ superbiam, qui libertatem assecutus, de morte Episcopi cogitauerat. Deinde oportuit libertos Ecclesiarum vnà cum eorumdem liberis infra annum ab inauguratione noui Episcopi sistere se coram ipso, & chartam ingenuitatis, ac manumissionis tabulas apud eundem proferre: quod certè inuentum ab Ecclesia, ne lapsu temporis libertorum memoria intercideret, & operis sibi debitis, atque obsequiis Ecclesia tandem prorsus orbaretur. Ita constitutum in Concilio Toletano 4. fuit, *can.* 70. ibi: *Liberti Ecclesiæ (quia nunquam moritur eorum patrona) à patrocinio eiusdem nunquam discedant, neque posteritas quidem eorum, sicut priores canones decreuerunt: ac ne fortè libertas eorum in futura prole non pateat, ipsaque posteritas naturali ingenuitate obnitens, sese ab Ecclesiæ patrocinio subtrahat, necesse est, vt tam iidem liberti, quàm ab eis progeniti professionem Episcopo suo faciant, per quam se ex familia Ecclesiæ liberos effectos esse fateantur, eiusque patrocinium non relinquant; sed iuxta virtutem suam obsequium ei, vel obedientiam prabeant.* Quare si in hac parte peccarent liberti, vt ingrati reuocabantur in seruitutem, vt constat ex canone 4. Concilij Cæsaraugust. 3. vbi in parte hæc seueritas temperatur his verbis: *Quia ergo comperimus, quosdam Pontifices potiùs lucra sua ampliare studentes, quàm de mercedis opere Domino placentes, liberos, quos ex familia Ecclesiæ à suis prædecessoribus inueniunt, pro eo quod libertatis suæ chartulas infra consultum tempus non repræsentent, statim eos in propriam seruitutem redigere; vnde hoc pietatis studio generali modo subrogamus beneficium, vt si iidem liberti forsitan ignorauerint ordinem canonum, aut certè, vt adsolet fieri, ad præstandas libertates suas tepuerint, ipsius Pontificis solicitudo mox ac in sedem sibi creditam successerit, per Clerum, aut domesticos perquirere procurabit, quos prædecessores Episcopi de familiis Ecclesiæ manumissionis gratulauerunt, vt eodem Pontifice præmonente, ipsi liberti chartulas suæ libertatis repræsentent, qualiter nec liberti Ecclesiæ, de institutione canonum ignorantes se esse, prohibeant, ne sacerdotis callida voluntas patescat.*

Quibus ita animaduersis apparet vera ratio præsentis decisionis, quæ nititur eo principio, quo docemur faciendum esse quod nobis non nocet, & aliis prodest, *l. 2. C. de pignoribus, l. 2. §. item, vers. Quamquam, ff. de aqua pluuia*: est enim æquissimum, vt Ecclesiarum rectores, qui bona sua eisdem Ecclesiis donant, possint ipsarum Ecclesiarum seruos manumittere, iuxta rei collatæ modum, cùm exinde nullum damnum sentiat Ecclesia, & serui ad libertatem perducantur. Econtrario verò iniquum est, vt Prælati, qui nihil Ecclesiæ attulerunt, eius seruos manumittant, cùm non habeat Ecclesia vnde damnum ex eorum manumissione irrogatum compensare possit: quare rectè in præsenti docetur, libertatem præstitam ab Episcopo, qui nulla bona propria Ecclesiæ contulit, seu donauit, ab eius successore reuocari posse. 5. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Nec obstet prima difficultas suprà expensa *ex dicto cap. sine exceptione*, cum similibus. Nam respondetur, in præsenti specie non desiderari solennitatem in aliis alienationibus rerum Ecclesiæ præscriptam, quia in præsenti agitur de alienatione, quæ iuris auctoritate celebratur: vnde vltra requisita à sacris canonibus alia solennitas non desideratur. Nec contrarium deducitur *ex cap. Episcopus qui mancipium 12. quæst. 2.* & *in præsenti cap. Episcopus*, relato in illis verbis: *Subscribentibus.* Quia ea verba referenda sunt ad casum in quo Episcopus manumittere intendit seruum Ecclesiæ, non retento Ecclesiæ patrocinio; quo casu æstimari debet, an bona donata ab Episcopo sufficiant non solùm pro seruo, verùm pro patrocinio penes Ecclesiam non retento. Nec obstat secunda difficultas, pro cuius solutione dicendum est, Episcopum solùm teneri tantundem dare Ecclesiæ, quantùm sufficiat pro æstimatione serui manumittendi, vt probatur *ex dicto cap. Diaconi 35.* ibi: *De suo proprio aliud tantùm restituant*: & *dict. cap. si quis in qualibet, vers. Tantùm quantùm, 12. q. 2. cap. si Episcopus, vers. Nisi tantundem 12. quæst. 5.* docent in præsenti Abbas & Barbat. *num.* 5. Imola *num.* 7. Nec contrarium probatur in Concil. Tolet relato *in dicto cap. Episcopus qui*, & in præsenti: nam discrimen est assignandum inter casum, in quo Episcopus manumittit seruum Ecclesiæ, nullo reseruato Ecclesiæ patrocinio; & inter eum, in quo iuspatronatus Ecclesiæ reseruauit. Primo casu sufficit tantùm Ecclesiæ conferre, quantùm seruus manumissus æstimari poterat; quia dominium eius per manumissionem Ecclesiæ amisit. Secundo verò casu æstimari debet non solùm dominium serui, verùm & iuspatronatus: quod post eius manumissionem ab Ecclesia factam penes eam remansurum erat, vt contingit in seruo alieno ab Episcopo scienter ordinato; nam qui ita ordinauit, tenetur restituere domino duplum, pro seruo videlicet ipso, & pro iurepatronatus, *cap. si seruus 20. 54. dist.* 6. RESPONDETVR DIFFICVLTATIBVS.

54. *dist.* Nec obest secunda difficultas deducta *ex dicta l. si ex causa* 9. §. *finali*, cum similibus. Quia respondetur, iura illa procedere quando manumissio ipso iure valida est; tunc enim regulariter semel libertas competens reuocari non potest, §. *semel, Instit. quibus ex causis manumit. l.* 3. *C. si aduers. libert.* docent Pacius *cent.* 2. *quæst.* 19. Costa *lib.* 1. *select. cap.* 22. Sarmiento *lib.* 1. *select. cap.* 6. *num.* 22. Cabreros *de metu lib.* 2. *cap.* 34. *num.* 84. qui exponunt textus *in l. Papinianus* 8. §. *planè, ff. de inofficios. l. cum verò* 26. §. 8. *ff. de fideicommis. libert. l. si cum* 16. §. *Aristo, ff. qui & à quibus, l. metum* 9. §. *idem, ff. de eo quod metus causâ, l. ex falso* 37. *ff. de manumis. testam.* At verò cùm libertas ipso iure non competit, quia ab initio nulla fuit, rectè reuocatur, quatenus de facto data fuit: vnde in præsenti specie, quando Episcopus nihil de bonis propriis contulit Ecclesiæ, quia ab initio libertas impeditur, ideo etsi de facto præstetur, reuocari potest per successorem.

7. EXPONITVR TEXTVS IN CAP. SI QVOS 57. 12. Q. 2.

Sed adhuc suprà traditis obstat textus *in cap. si quos* 57. ibi: *Si quos de seruis Ecclesiæ benemeritos sibi Episcopus libertate donauerit, collatam libertatem à successoribus placuit custodiri.* Ex quibus apparet, Episcopos posse seruos benemeritos manumittere, etiamsi de propriis bonis nihil Ecclesiæ contulerint. Cui difficultati vt satisfaciamus, dicendum est, textum loqui de manumissione serui benemeriti, qui non solùm propter merita in Ecclesiam impensa libertate digus erat, verùm & maiori remuneratione dignus censebatur. Vnde sicut Episcopo donanti, vel acquirenti aliquid Ecclesiæ permittitur seruum manumittere, quoniam Ecclesiæ interest Prælatos ita ad donandum, & acquirendum allicere, etiam Ecclesiæ interest seruos bene meritos manumitti, vt alij ad singulare seruitium inuitentur libertatis amore, *c. cùm redemptor, c. quicunque, c. ecclesiasticis* 12. *q.* 2. Accedit, quia quod benemerito præstatur, latè solutio est potiùs quàm donatio, *l. Aquilius* 27. *ff. de donat. l. sed etsi* 25. §. *consuluit, ff. de petit. hæredit. cap. per tuas, de donat.* Vnde mirum non est, quod licet Episcopi alios seruos manumittere non possint, benemeritos tamen rectè ad libertatem perducere valeant, vt *in dicto cap. si quos*, docetur.

8. EXPONITVR CAN. 9. CONCIL. TOLET. 12.

Ex suprà traditis lucem accipit textus *in can.* 9. *Concil. Tolet.* 12. in illis verbis: *Si sacerdos libertatem seruis Ecclesiæ conferre voluerit, non à die confectionis suæ scripturæ tempus annorum computatum tenebit, sed ex quo eum, qui scripturam conficit, verius obiisse constiterit.* Quæ verba difficilia valde sunt, dum non constat de quo tempore Patres loquantur, seu ad quod tempus illud ita enumeretur. Pro cuius textus expositione dicendum existimo, canonem illum esse accipiendum de libertate iniustè præstita seruis Ecclesiæ, ex eo, quod sacerdos, qui eos manumisit, nihil præstitit, aut Ecclesiæ acquisiuit: & cùm ita iniustè manumissi defenderentur contra successorem sacerdotis, qui intendebat eos in seruitutem reuocare temporis præscriptione, statuunt Patres vt tempus huius præscriptionis non currat à die chartæ libertatis confectæ, sed à tempore obitus sacerdotis iniustè manumittentis, vt in eodem Concilio statutum erat *can.* 8. relato à Gratiano *in cap. si sacerdotes* 16. *quæst.* 3. vbi docetur, à præscriptione triceni tempus quoque subducti, quo is, qui alienauit, Ecclesiæ præfuit; quod etiam iure ciuili procedit, nam filio, cuius res à patre alienata est, contra patris contractum venienti, non obstat tempus quo in sacris pater fuit, quia agere ei liberum non erat, *l.* 1. §. *vlt. C. de annali except. Nouel.* 22. *cap.* 24. Posteà tamen in Concilio Emeritensi, *can.* 20. statutum fuit, vt ita iniustè manumissi nullâ temporis præscriptione defendi possent, quin in pristinam seruitutem reuocarentur. Verba canonis hæc sunt: *In priorum canonum ordine institutum manet, qualiter Episcopi de familia Ecclesiæ libertos debeant facere. Multi etenim sacerdotes, prout illis concessit diuina gratia, habent vnde canonicum ordinem impleant, & sic libertos faciant; & sunt multi, qui nihil habentes, ad hanc gratiam veniunt, & sic libertos facere præsumunt. Tales enim libertos regula canonica esse non iubet stabilitos. Contingere etenim solet, vt postquam manumissor eorum ab hac discesserit luce, talis occurrat successor, qui aut Ecclesiæ familiam minimè quærat, aut per bonam voluntatem, vel negligentiam hi, à quo nihil Ecclesiæ offerente liberi facti sunt, longo pro tempore libertos se esse defendant: atque eas libertates ita abscondunt, vt pro hoc quærenti Episcopo laborem faciant. Talium si sit voluntas, licentia conceditur nulla; quia non potuerunt, neque à seruitio Ecclesiæ vnquam discedunt; & pro his rebus in libertate permanere non potuerunt. Sanctorum Canonum non abiicienda sunt instituta, atque his, quæ implenda esse oportet, addimus noua. Placuit huic sanctæ Synodo, vt quisquis dignè iuxta canonicam regulam libertus fuerit factus, in libertate maneat, & à patrocinio Ecclesiæ ipse, aut posteritas eius nunquam discedat. Quisquis verò non vt ordo canonicus poscit, libertus fuerit factus, quamuis prolixitas temporis in scriptura sua textus inueniatur, quia à seruitio Ecclesiæ nunquam visus est abscessisse, & canonica sententia rescindi iubet talem libertatem, vt ille, & posteritas eius omnis in seruitio maneant sanctæ Ecclesiæ, cui debitæ manent per veram originem. Illos verò per omnia stabilitos in libertate esse instituimus, qui ab ipsis Episcopis liberi sunt, vel fuerint facti, qui de suo bona plurima sanctæ Ecclesiæ, in qua præsident, per suæ scripturæ textum cognoscuntur contulisse. Et hi quamlibet iubeantur esse stabiles, nullo modo rescindendi sunt à patrocinio sanctæ Ecclesiæ. Quod si contigerit eos, eorumque filios personis ingenuis esse coniunctos, & quandoque eorum posteritas patrocinium Ecclesiæ voluerit despicere, ex cuius familia per veram originem constat eos genitos esse, si ex his libertis trahunt originem, qui iuxta canonicam sententiam iubentur esse stabiles, & dignitatis suæ nomen teneant, Ecclesiæ patrocinium nunquam amittant. Certè si ex his inuenti fuerint originem trahere, quos canonicæ regulæ non iubent libertos esse, quamlibet post longa tempora, dummodo origine firmata, reducendi tamen sunt ad sanctæ Ecclesiæ, cui pertinent, iura. Liberti tamen ex familia Ecclesiæ facti, & posteritas, quæ ex his est procreata, si libertatem suam, vel parentum suorum inuenti fuerint celasse, aut abscondere, & tempore, quo ab Episcopo fuerint admoniti, eam præsentare distulerint, dum eorum origo (vt iam diximus) fuerit manifesta, per legalem testem ad seruitium Ecclesiæ reducantur, & vt Episcopo fuerit placitum, ita eos habeat. Hæc forma & in Presbyteris seruanda erit, qui cum voluntate Episcopi sui, iuxta canonicam regulam de familia suæ Ecclesiæ libertos facere voluerint.*

CAPVT

CAPVT V.

Ex concilio apud[a] *Siluan.*

[b] NVlli liceat alienare rem immobilem Ecclesiæ, siue agrum, siue [c] rusticum mancipium, siue domum, siue hortum: nec creditoribus specialis hypothecæ [d] titulo obligare. [e] Alienationis autem verbum contineat [f] conditionem, [g] donationem, [h] venditionem, [i] permutationem, & [k] emphyteusim perpetuum contractum: sed omnes sacerdotes ab huiusmodi alienatione abstineant, pœnas timentes, quas [l] Leonina constitutio minatur.

NOTÆ.

1. [a] *Siluanect.*] Burchardus *lib.* 3. *Decreti, cap.* 164. Bernardus Papiensis *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 4. citant textum hunc ex Concilio celebrato apud Siluanect. præsente Ludouico Rege, *can.* 5. Ivo Carnot. *p.* 3. *Decreti, cap.* 183. & *p.* 17. *cap. vltim.* refert textum hunc ex constitutione 7. Iustin. *cap.* 1. Et licèt fuisset Concil. Siluanectense celebratum temporibus Nicolai I. anno 863. ad depositionem Rothaldi Episcopi Suessionensis, vt constat ex Synodo Romana celebrata sub eodem Nicolao, *ex epist.* 32. *eiusdem*, & ex traditis à Baronio *tom.* 10. *anno* 863. *num.* 69. tamen inter eius acta non reperiuntur hæc verba; sed cùm extent *lib.* 2. *Capitul. Lotharij, cap.* 29. credo in aliqua Synodo apud Siluanectum habitâ relata fuisse ea verba, & transcripta ex constitutione 7. Iustin. *cap.* 1. apud Iul. Antecess. ex quo integram huius textus restituo ita. [Nulla sub Romana ditione constituta Ecclesia, vel xenodochium, vel prochotrophium, vel gerontocomium, vel brephotrophium, vel monasterium, tam monachorum, quàm sanctimonialium, archimandritam habens, vel archimandritissam: Ergo his omnibus non liceat alienare rem immobilem, siue domum, siue agrum, siue rusticum mancipium, vel panes ciuiles; nec creditoribus, siue specialis, siue generalis hypothecæ titulo obligare. Alienationis autem verbum contineat venditionem, donationem, permutationem, & emphyteuseos perpetuum contractum. Sed omnes omnino sacerdotes huiusmodi alienatione abstineant, pœnas timentes, quas Leonina constitutio minatur; idest, vt is quidem, qui comparauit rem loci venerabilis, reddat eam ei, cuius & antè fuerat, scilicet cum fructibus, aliisque emolumentis, quæ in medio tempore facta sunt: œconomum autem Ecclesiæ præstare lucrum, quod ex huiusmodi prohibita alienatione senserit, vel Ecclesiam damno affecerit; ita vt in posterum œconomus non sit. Non solùm autem ipse, sed etiam successores eius teneantur, siue ipse œconomus alienauerit, siue respiciens alienantem Episcopum non prohibuerit, & multò magis si consenserit. Tabellionem autem, qui talia interdicta instrumenta conscripserit, perpetuo exilio tradi oportet: Magistratus autem, qui eadem instrumenta admiserunt, & officiales, qui operam dederunt, vt monumentis intimentur donationes, vel cæteræ alienationes actis interuenientibus confirmentur, non solùm magistratu, sed etiam dignitate, & facultatibus suis cadant. Remittit autem constitutio ea, quæ in præterito tempore acta sunt: excipit autem quosdam contractus, quos in sequentibus exponit capitulis, per quos Ecclesiarum immobiles res alienari possunt.] Vnde præsens textus primò editus fuit à Iustiniano *in dicta constit.* 7. & ex eo transcriptus fuit inter Capitularia Lotharij *lib.* 2. *cap.* 29. & in Concilio apud Siluanectum habito, ex quo citatur *in cap.* 1. *&* 3. *de rerum permut.* & ex illis codicibus Decretistæ, nec-non Papiensis compilarunt, & ab eis Raymundus in præsenti transcripsit.

[b] *Nulli.*] Hoc generali verbo comprehenduntur omnes Ecclesiarum Prælati, aut Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Præpositi, Archipresbyteri, Plebani, Presbyteri, vt apertè statuitur in Conciliis Agathensi, Epaunensi, Hispalensi, Oxoniensi, & Pontificum decretis, quorum verba referunt Gratianus *in* 12. *quæst.* 2. Antonius Augustinus *in epit. lib.* 15. *tit.* 31. *per tot.* ita vt ex eorum sententia ad Prælatos etiam regulares extendatur præsens prohibitio, necnon ad Ordinum Militarium Magistros, & Priores: probant Rodriguez *tom.* 1. *qq. regul. quæst.* 27. *artic.* 12. Thom. Hurtado *tom.* 1. *de congrua sustent. fol.* 60. §. 16. Etiam comprehenduntur Capitulum Sede vacante. Redoanus *de rebus Ecclesiæ, question.* 30. Prælati schismatici, *cap. vnic. de schismat. cap. precaria* 44. 12. *quæst.* 2. vel aliàs intrusi, *cap. alienationes* 37. 12. *quæst.* 2. An etiam Summus Pontifex hac prohibitione Ecclesiæ comprehendatur, disputant tam Theologi, quàm Iuristæ? Et Papam hac prohibitione non comprehendi, deducitur tum ex eo, quia Princeps legibus solutus est, *l. Princeps, ff. de legibus*; nec potest vnus Pontifex legem dicere, quam præcisè successor obseruare teneatur, *cap. dudum, de elect.* Tum etiam, quia *in extrauag. Ambitiosæ, hoc titul.* expressè cauetur, pœnas statutas in alienantes res Ecclesiæ, locum non habere, quando consulto Romano Pontifice celebratur alienatio: igitur quia cum licentia Pontificis facta alienatio valet, vt deducit Redoanus *de rebus Eccles. cap.* 44. Hinc variæ resoluuntur quæstiones circa effectum consensus Apostolici, & subreptionem in eo admissam per Doctores relatos à Riccio *in praxi, tit. de alienat. rer. Eccles. ex decisione* 24. *vsque ad* 103. quæ omnino superfluæ essent, si præsenti prohibitione Summus Pontifex comprehenderetur: quare donationem rerum Ecclesiæ sustineri *in cap. per tuas, de donat.* & *in cap. ad audientiam, de præscript.* communiter docetur. Sed in hac quæstione, omissis quæ de alienatione rerum Ecclesiæ facta à Pontifice ex potestate absolutâ, seu ordinariâ, tradunt relati Doctores à 2.

Redoano

Redoano *de rebus Ecclesiæ, cap.* 45. *num.* 8. dicendum est, præsenti prohibitione etiam Summum Pontificem comprehendi, vt apertè probatur *ex cap. non liceat Papæ* 12. *quæst.* 2. cuius textus meminit Paulus IV. in constitutione *Iniunctum*, edita anno 1555. *tom.* 1. *bull.* vbi de Pontifice agi certum est; quia licèt olim aliquando Episcopi Papæ dicerentur, vt probat Ambianas *ad Tertul. de pudic. cap.* 13. *obseru.* 1. tamen hoc nomen proprium est Summi Pontificis, vt probat Bellarminus *lib.* 2. *de Roman. Pontifice, cap.* 31. quare hanc sententiam ex eo textu probarunt Azor *p.* 2. *lib.* 9. *cap.* 1. *quæst.* 3. Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 17. *num.* 2. & *cap.* 18. Barbosa *de potest. Episcopi alleg.* 95. *num.* 23. Peyrin. Lezana, Bossius, & alij relati ab Hurtado *tom.* 1. *de congrua, subresol.* 25. §. 14. Ratio huius sententiæ est, quia sicut cura Ecclesiæ Pontifici incumbit, ita & protectio rerum, sine quibus conseruari non potest, *cap. si quis obiecerit* 7. 1. *quæst.* 3. Vnde Pontifex, si sine iusta causâ rem Ecclesiæ alienauerit, licèt alienatio subsistat, peccat tamen lethaliter. Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disput.* 18. *num.* 6. quamuis aliter distinguat Nauarrus *de spoliis cleric.* §. 3. *num.* 8. hoc enim exigit vis directiua legum, iuxta quam obligantur Principes obseruare leges à se, vel successoribus latas, vt probaui *in cap.* 1. *de probat.* licèt pœnis statutis in alienantes res Ecclesiæ Pontifex non ligetur; quia quoad vim coactiuam Princeps solutus est legibus, Cuiacius *lib.* 15. *obseru. cap.* 30. Mendoza *de pactis lib.* 1. *cap.* 5. Vazquez *ad* 1. 2. *D. Thomæ, disput.* 167. *cap.* 1. & 2. Suarez *lib.* 3. *de legibus, cap.* 22. Salas *eod. tract. disput.* 14. *sect.* 2. & 3. Causâ verò legitima subsistente, alienatio rei Ecclesiæ facta à Pontifice absque alia solemnitate, defenditur *dicto cap. per tuas, dicto cap. ad audientiam*; quia auctoritas ipsius supplet defectum solemnitatis, argumento textus *in l.* 2. *C. quando decreto opus non est*; iuxta quam doctrinam accipiendus est textus *in dicto cap. non liceat Papæ*; dum docet, quod non liceat Papæ pro aliqua necessitate alienare res Ecclesiæ, hoc est, vt pro qualibet necessitate eas alienare non debeat, sed tantùm pro magna, quæ iustam causam præbeat alienationi.

3. [c] *Rusticum mancipium.*] Sicut Romani ad agrorum culturam seruis vtebantur, *l. si mancipia, l. cùm de lanionis, §. si fundus, ff. de fund. instruct.* apud quos inter mancipia rustica enumerabantur mulier, custos fundi, aut prædij, villicus, molendaria, bubulcus, putatores, fossores, *l. in testamento, §. mulier, ff. eod. titulo*: ita & Ecclesia ad agros colendos plerunque in villis seruis propriis vtebatur; vnde in Concil. Tolet. 16. *can.* 5. cauetur, vt ea Ecclesia, quæ vsque ad decem habuerit mancipia, super se habeat sacerdotem; quæ verò minùs decem mancipia habuerit, aliis coniungatur Ecclesiis. Et in Concilio Agathensi, *can.* 6. de his agunt Patres ibi: *Casellas, vel mancipiola Ecclesiæ.* Notarunt Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *epist.* 16. Meursius *in Glossario, verbo Rusticum.* Præclarè verò definiunt leges Baiuuariorum operas, & tributa colonorum, ac seruorum Ecclesiæ, *tit.* 1. *cap.* 4. quem totum hîc scribo, ne dubium quidquam lectoris animo possit residere: [De colonis, vel seruis Ecclesiæ, qualiter seruiant, vel qualia tributa reddant, hoc est agratium, secundùm æstimationem iudicis, prouideat hoc Iudex, secundùm quod habet, donet. De triginta modiis tres donet, & pascuarium desoluat secundùm vsum prouinciæ. Andecingas legitimas, hoc est perticam decem pedes habentem, quatuor perticas in transverso, quadraginta in longo: arare, seminare, claudere, colligere, & tradere: à tremisse vnusquisque accola ad duo modia sationis excolligere, seminare, colligere, & recondere debeat, & vineas plantando claudere, fodere, propaginare, & præcidere, vindemiare. Reddant decimum fascem de lino, de apibus decimum vas, pullos quatuor, ova quindecim reddant. Parafredos donent, aut ipsi vadant, vbi eis, si iniunctum fuerit, angarias cum carro faciant vsque 1. leucas, ampliùs non minentur. Ad casas dominicas stabulare fœnile, granicam, vel tuninum recuperandùm, pedituras rationabiles accipiant; & quando necesse fuerit, omninò componant. Calcifurnium vbi prope fuerit, ligna, aut petras 1. homines faciant; vbi longè fuerit, C. homines debeant exire, & ad ciuitatem, vel ad villam, vbi necesse fuerit, ipsam calcem trahant. Seruus autem Ecclesiæ secundùm possessionem suam reddat tributa. Opera verò tres dies in hebdomada, in dominico operet: tres verò sibi faciat. Si verò dominus eius dederit ei boues, & alias res, quas habet, tantùm seruiat, quantùm ei per possibilitatem impositum fuerit, tamen iniustè neminem opprimat.] Vbi per andecingas intelliguntur operæ aratoriæ; & per parafredos equi maiores, & generosiores equis ordinariis, vt exponunt Cuiacius *ad titul. C. de cursu publico*, Lemaistre *lib.* 3. *de bonis Eccles. cap.* [illegible]

[d] *Hypotheca.*] Vt dicemus *in cap.* 1. *de pignor.*

[e] *Alienationis autem verbum.*] Cùm alienatio sit rei suæ, iurisve sui in alium translatio, iuxta Senecam *lib.* 5. *de benefic. cap.* 7. & illustrant Fornerius, Gentilis, & Gedeus *in dicta l. alienatum, ff. de v. s.* Rither. *de alienat. in princip.* varij sunt modi transferendi res proprias, aut ius sibi competens; an verò ad perfectam alienationem desideretur dominij translatio, pro solutione illius quæstionis, verum mutuum sit alienatio, disputant Salmasius *de mutuo*, Gibalinus *de vsuris p.* 1. *cap.* 2. *artic.* 4. vbi de alienationibus peculiaribus, tam ex iure gentium, quàm Quiritum latè agunt. 4.

[f] *Conditionem.*] Innocentius in præsenti vocem hanc accipit pro contractu conditionali, per quem prædium Ecclesiæ reddatur conditionale, idest causa, seu natura prædij; quæ sententia meritò ab omnibus improbatur. Alij legunt *conductionem*, quos idem Innocentius reprehendit ex eo, quia conducere non est alienare, *l. penult. §. instituto, ff. de legat.* 2. quia locatio, siue conductio, non solet dominium mutare, *l. non solet, ff. locati, l. ad probationem, l. si conductionis, C. eod. tit.* Quintinus *in repetit. ad hunc textum*, legit *conditionem testamenti*, quia qui testamentum condit, alienat: sed meritò eum reprehendit Germonius *lib.* 2. *animaduers. cap.* 20. Alij legunt *concessionem*, quia concessio alienationis species est, *ex cap. cùm nos, de his quæ fiunt à Prælat. cap.* 2. *hoc titul. in* 5. *compil.* Tandem his omnibus omissis Cironius in præsenti retinet *conditionem*, & exponit, id est pactionem 5.

ctionem super rebus Ecclesiæ initam; nam verbum *conditio*, sumitur pro pacto, *l. societatem, ff. pro socio.* Inde stare conditionibus, pro seruare pacta, apud M. Tullium *lib. 16. ad Tyronem*, ibi: *Sin illi suis condicionibus stare noluerint, bellum paratum est.* Et *l. sed Celsus 6. §. conditio, ff. de contrahenda emptione, l. debitori 6. C. de pactis.* Prohibetur igitur iuxta mentem Cironij in præsenti pactio super rebus Ecclesiæ, quæ præiudicium afferre potest, *cap. plerique, de pactis*; non tamen omnis pactio, sed ea tantùm, quæ damnum afferre potest Ecclesiæ, vt exprimitur *in dicta extrauag. Ambitiosæ, hoc tit.* in illis verbis: *Omneque pactum, per quod ipsarum dominium transfertur.* Quâ sententiâ retentâ, aliqui inferunt, pactum retrouendendi, aut simile emptionis resolutorium, nec ex interuallo, nec in continenti à Prælatis Ecclesiæ apponi posse sine debita solennitate, aliàs nullum esse, vt docuit Fachineus *lib. 2. controu. cap. 3.* quæ doctrina quoad pacta ex interuallo adiecta planè procedit, ex traditis à Glossa *verbo Emisisti, in l. 6. C. de prædiis minor.* Pinel. *in l. 1. p. 3. num. 54. C. de bonis matern.* Circa pacta verò resolutoria adiecta in contractu, quem potuit Prælatus sine solennitate celebrare, dubium est: & pro sententia Fachinei facit verbum hoc, *conditionem*, quo prohibentur, iuxta Cironium, pacta quibus Ecclesia rerum suarum dominium amittit: sed per pactiones resolutorias, veluti de retrouendendo, legis commissoriæ, aut addictionis in diem, dominium rei emptæ in venditorem transfertur, *l. vbi autem 5. §. sed & Marcellus, ff. de in diem addict.* ideoque potest actione in rem vti, *l. si quis action. ff. de rei vind.* ergo huiusmodi pacta resolutoria, etiam in continenti, sine solennitate adiici nequeunt. Facit etiam, quod huiusmodi pacta, quibus alienationi aditus paratur in rebus minorum, absque debita solennitate inita improbantur, *l. 1. §. final. ff. de rebus eorum, l. si ad resoluendum, C. de prædiis minor.* docent Albericus *ibi*, Fabianus de Monte *in tractat. de emptione, quæstion. 7. in princip.* Menochius *lib. 2. de arbitr. casu 171. num. 31.*

6. Contrariam tamen sententiam, videlicet huiusmodi pacta resolutoria, sine solennitate adiici posse à Prælato Ecclesiæ, vel tutore in contractibus à se vtiliter gestis, docuerunt Cagnolus *in l. 2. num. 151. C. pact. inter emptor.* Tiraquel. *de retract. conuent. tit. final. num. 13.* Pinel. *dicta 3. p. num. 54.* Gutierrez *de tutel. 3. p. cap. 5.* Larrea *1. tom. decis. 40. num. 70.* Cyriacus *controu. forens. lib. 2. controu. 239. & sequenti*, Vela *2. tom. differt. 37. num. 43.* pro qua sententia expendi possunt textus *in cap. verum 4. de condit. apposit. l. causam 20. ff. de manumiss. l. si rogatus 20. §. sed si hac, ff. de manumiss. vindict. l. 1. C. quando decret. opus non est*, vbi huiusmodi pacta resolutoria sine solennitate in contractibus lucratiuis admittuntur: ergo & in onerosis non debent improbari. Accedit quia per huiusmodi pacta resolutoria, non tam dominium transfertur, quàm contractus resoluitur, *dict. l. si quis hac, ff. de rei vind.* vbi Antonius Faber. Igitur seruanda sunt à Prælato vel tutore in illis casibus, in quibus ipsi sine solennitate contrahere valent. Fusè eam probant Montero à Cueua *decis. 47.* Arias de Mesa *lib. 3. var. cap. 25. num. 13.* Olea *de cess. iurium lib. 2. q. 2. per totam.* Nec hac sententiâ retentâ obstant præsens textus, & textus in dicta extrauaganti *Ambitiosæ*, ibi: *Pactum per quod dominium transfertur.* Nam his verbis improbantur pactiones, per quas intendit Prælatus transferre dominium irreuocabiliter acquisitum: at in specie pacti resolutorij nulla fit alienatio, cùm ad euentum vsque conditionis dominium retineatur. Nec etiam obstat textus *in d. l. 1. §. final. ff. de reb. eorum*: nam in eo textu non fuit apposita pactio resolutoria, aut ea, quæ venditionem reuocabilem præseferret; sed pacto illa, quæ cùm dominium minori quæsitum ostenderet, noua obligatione, quæ alienationi aditum parabat, minorem adstringebat; fuit enim in ea specie conuentum, vt quamdiu pretium non solueretur, pignori esset supposita res empta, cùm autem pignus in re aliena non consistat, *l. 2. C. si aliena res, l. si rem alienam, ff. de pignorat. l. 1. ff. de pignoribus*; & qui vult consequens, antecedens etiam necessarium velit, *l. 2. ff. de iurisdict.* inde fit, vt actum intelligatur, quod transeat in minorem dominium rei emptæ, quoties ipsi hac lege venditur res, vt quoad ipse pretium soluerit, res pignori subiecta sit; quo casu valet quidem venditio, sed constitutio pignoris vitiatur, quia in ipsa pignoris obligatione non intercessit solennitas, quæ in alienatione rerum minoris desideratur. Sed hæc interpretatio, etsi defendi possit, admissâ sententiâ eorum, qui docuerunt, quod licèt in emptione celebrata ab Ecclesia, vel minore, adiici possit pactum resolutorium, ex quo opportuno tempore tollitur intellectus prioris contractus; tamen constitutio pignoris etiam in continenti fieri non potest, quia per eam saluo manente contractu læditur ius publicum, quod exigit certam solennitatem in alienatione rerum Ecclesiæ, seu minoris, quam defendunt Fachineus *dict. lib. 2. controu. cap. 5.* Trentacinq. *lib. 2. var. tit. de minor. resol. 9. num. 7.* Lara *de vita hominis cap. 23. num. 11.* Hermosilla *in l. 4. tit. 5. part. 5. glos. 2. num. 25.* Acosta *de priuileg. credit. ampl. 4. num. 3.* Vela *differt. 37. num. 32.* Faber *in Papin. titul. 12. princip. 8. illat. 55.* Larrea *decis. 40. num. 71.* Arias de Mesa *lib. 3. variar. cap. 25. num. 13.* tamen iuxta contrariam sententiam, quæ non solùm pactum resolutoriam in continenti in ea specie admittit, verùm & pignoris constitutionem, quam defendunt Montero à Cueua *decis. 37.* Olea *de cess. iur. tit. 2. quæst. 2. num. 24.* sustineri non potest; siquidem in eo §. finali, iuncta lege sequenti, conuentio adiecta fuit in continenti, & nihilominus improbatur; igitur quia in pacto resolutorio etiam in continenti adiecto adhiberi debet solennitas, quæ in alienatione rerum minoris desideratur: quare responsum illud Vlpiani difficile, nec ad causarum decisionem allegari posse dixerunt Larrea vbi suprà, *num. 69.* Acosta *dicta ampliat. 4. num. 5.* & perduram esse Vlpiani sententiam docuit Matienzo *in l. 2. tit. 3. lib. 5. recopil. glos. 1. num. 17.* Sed adhuc hac sententiâ secundâ retentâ dici potest cum Doctore Olea *dicta quæst. 2. num. 41.* in eo textu conuentionem illam, vt prædia essent loco pignoris, donec pretium solueretur, non fuisse in continenti adiectam tempore venditionis celebratæ, sed tempore traditionis; vnde cùm ex interuallo pactum illud adiectum esset, ideo iuxta suprà tradita non sustinetur, nisi adhibita solennitate, quæ in alienatione rerum minoris

noris desideratur. Similiter pactum ex interuallo fuisse adiectum, *in d. l. ad resoluendum, l. 2. C. si aduersus donat.* docuerunt Lartea *dict. decis.* 40. *num.* 70. Cyriacus *contron.* 240. *num.* 10. Olea *vbi suprà, num.* 18. Verùm etsi omnia hucusque tradita vera sint, admissâ sententiá Cironij, qui conditionem in præsenti, pro conuentione accipit, seu pro pactione, mihi semper placuit sententia Antonij Augustini *in præsenti*, Cuiacij *hic*, Germonij *dicto cap.* 20. & *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 17. *num.* 97. qui prorsus reiiciunt dictionem hanc, *conditionem*, ab hoc textu; nam cùm in eius autographis, & codicibus, ex quibus præsens textus transcriptus fuit, non reperiatur, videlicet in dicta constitutione 7. Iustin. *dict. capitul.* 29. apud Iuonem, & Burchardum, non est ratio, quare eam admittamus, præcipuè cum in nulla alia canonica decisione, vbi de alienatione rerum Ecclesiæ agitur, reperiatur.

g *Donationem.*] De qua agemus *in cap.* 3. *de donat.*

h *Venditionem.*] De qua egi *in cap.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat.*

i *Permutationem.*] De qua agemus *in cap.* 1. *de rerum permut.*

k *Emphyteusim.*] De quo alienationis modo agemus *in cap. ad aures, hoc tit.*

l *Leonina constitutio.*] An hæc verba referantur ad constitutionem Leonis IV. Pont. relatam à Gratiano *in cap. monemus* 18. 12. *quæst.* 2. an verò ad constitutionem Imperatoris Leonis, de qua statim, quærit Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 17. *num.* 94. qui docet, in præsenti agi de constitutione Pontificis Leonis; sed Glossa, & communiter repetentes in præsenti rectiùs verba relata acceperunt de lege Leonis, per quam latiùs, & accuratiùs consultum est Ecclesiæ, prohibitâ rerum eius alienatione. Quæ constitutio Leonis, & Anthemij extat *in l. iubemus, C. de sacros. Eccles.* inter quam, & constitutionem Anastasij relatam *in l. priuilegia* 17. *C. eod. titulo*, & aliam Iustin. *in dicta Nouel.* 7. illud interest, quod Leonina constitutio tantùm pertinuit ad maiorem Ecclesiam Constantinop. eiusque rerum immobilium alienationem inhibuit; lex autem Anastasiana porrexit ius illud etiam ad alias Ecclesias, quæ suberant Patriarchæ Constantinopol. vel in eadem vrbe, vel intra eius territorium. Deinde eadem lege cautum fuit, vt aliarum Ecclesiarum res immobiles alienari possent, interueniente decreto, siue cum causæ cognitione, & monumentis actorum apud Magistratum census, vel defensores ciuitatum. Tandem Iustinianus *in dicta Nouel.* 7. Anastasij constitutionem abrogauit, Leoninam verò confirmauit, & multis capitibus auxit, vt constat ex eius serie suprà relata, ex qua Nouella 7. & partim ex Nouella 120. desumpta est authentica *Hoc ius, C. de sacros. Eccles.* quæ transcripta legitur apud Gratianum *in cap.* 2. §. *hoc ius* 10. *quæst.* 2. De pœnis verò à sacris canonibus statutis in alienantes res Ecclesiæ, agemus infrà in commentario sequenti.

7.

COMMENTARIVM.

8.

CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hoc textu talis venit exagitanda assertio: *Res Ecclesiæ alienari non debent.* Idem cauetur *in cap. quisquis* 19. *cap. Apostolicos* 33. *cap. Diaconi* 35. *cap. quisquis* 37. *cap. Abbatibus* 41. *cap. sicut* 49. *cap. non liceat* 62. & *ferè per totam* 12. *quæst.* 2. *cap. infames* 17. 6. *quæst.* 2. *cap.* 1. 10. *quæst.* 2. *cap. possessiones* 92. 16. *quæst.* 1. *cap. si sacerdos* 10. 16. *quæst.* 3. *cap. quicunque* 2. 17. *quæst.* 4. *cap.* 1. *cap. tua, de his quæ fiunt à Prælat. cap.* 2. *de donat. cap.* 1. & *per totum, hoc tit. lib.* 6. *Clementina* 1. *eod. titul. extrauag. ambitiosæ, eod. tit.* Concil. Aurelian. 4. *can.* 9. *Vt Episcopus, qui de facultate propria Ecclesiæ nihil reliquit, de Ecclesiæ facultate si quid aliter, quam canones eloquuntur, obligauerit, vendiderit, aut distraxerit, ad Ecclesiam reuocetur.* Et *can.* 11. ibi: *Si quid Abbatibus, aut sacris monasteriis, aut parochiis pro Dei contemplatione oblatum fuerit, in sua proprietate hoc Abbates, vel Presbyteri minimè reuocabunt, nec alienari à cunctis fratribus debet.* Et *can.* 18. ibi: *Quicunque clericus aliquid iure ecclesiastico, seu per scripturam acceperit ad vtendum, & postmodum alienare quacunque occasione voluerit, non valebit.* Et *canone* 34. ibi: *Quisquis agellum Ecclesiæ in die vitæ suæ à quocunque sacerdote, cui potestas est, acceperit possidendum, quacunque ibi profecerit, alienandi nullam habeat potestatem.* Aurel. 5. *cap.* 13. ibi: *Ne cui liceat res, vel facultates Ecclesiæ, aut monasteriis, vel xenodochiis pro quacunque eleemosyna cum iustitia delegatas retentare, alienare, atque subtrahere.* Tolet. 3. *can.* 3. *Hæc sancta Synodus nulli Episcoporum licentiam tribuit res alienare Ecclesiæ, quoniam & antiquioribus canonibus hæc prohibetur.* Tolet. 9. *can.* 3. 5. & S. Narbonense *can.* 8. Parisiense *lib.* 1. *cap.* 17. quorum verba refert Antonius Augustinus *in epit. lib.* 15. *tit.* 31. *l. iubemus* 14. *authent. hoc ius, l. penult. C. de sacros. Eccles. Nouel.* 7. & 120. *Iustin.* Trident. *sess.* 22. *de reform. cap.* 11. Constitutio Emanuelis Comneni, aut Bulla aurea de prohibita alienatione rerum ecclesiasticarum, apud Balsamonem *in notis ad* 7. *Synodum, can.* 12. *pag. mihi* 516. ex editione Gent. Herbert. & postea ab Edmund. Bonef. *in lib. iuris Orient.* & Dionys. Gothofredo post nouellas Iustiniani, & Leonis, sub prædicto Emanuele, *tit.* 9. & 10. *l.* 1. & 2. *tit.* 14. *partit.* 7. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Castillo *de vsufr. cap.* 64. Trentacinquius *lib.* 3. *var. tit. de rerum alienat. resolut. vnic. per tot.* Hermosilla *in l.* 5. *titul.* 5. *partit.* 5. *glos.* 1. *per tot.* Vela *tom.* 1. *decis.* 15. Barbosa *lib.* 3. *iuris eccles. cap.* 30. *per totum*, & *de potest. Episcop. alleg.* 55. Lotherius *de re benef. lib.* 3. *cap.* 25. plures referens Caruallo *in cap. Raynuntius*, 2. *p. num.* 314. Arias de Mesa *lib.* 2. *var. cap.* 41. & *lib.* 3. *cap.* 23. Olea *de cess. iur. tit.* 2. *quæst.* 1. & 2. Anguianus *lib.* 1. *de legib. controuers.* 14. Germonius *lib.* 2. *animadu. cap.* 20. Balsamon *in can.* 12. *Synodi* 7. & *in canone* 29. & 36. *Synodi Carthag.* & *in can.* 13. *Concil. Ancyr.* Coruinus *lib.* 2. *aphorism. titul.* 41. Cuiacius *in præsenti*, Quintanaduenas *lib.* 2. *eccles. à num.* 68. Chopinus *lib.* 3. *de sacra pol. tit.* 6. Valuenzuela *consil.* 5. Hieronymus Garcia *tom.* 2. *polit. regul. fol.* 621. Rodericus Suarez *allegat.* 21. Thomas Hurtado *tom.* 1. *de congrua sustent. resol.* 2. *per tot.* Velasco *de priuil. pauper. lib.* 1. *quæst.* 22. Petrus Gregorius *lib.* 1. *de repub. cap.* 31. Vighel. *in methodo iuris can. fol.* 369. P. Gretserus *lib.* 3. *de immunit. eccles.* Scombornerius *lib.* 4. *polit. cap.* 2. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 4. *cap.* 8. Farin. *in repert. de contract. quæst.* 10. Delbene *tom.* 2. *de immunit. cap.* 17. Dartis *de benef. sect.* 7.

Roussélius

Rouſſellius *lib. 5. hiſt. Pontif. iuriſd. cap.* 1. Olea *de ceſſ. iur. titul.* 7. *quæſt.* 1. *num.* 2. Botiller. *de ſucceſ. cap.* 2. *theor.* 56. Marinis *lib.* 1. *reſol. cap.* 4. *vſque ad* 7. Caſtillo *de aliment. cap.* 64. Paulus Melius *in eius addit.* Germonius *lib.* 3. *de ſacr. immunit. cap.* 17.

9. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Certum eſt, Eccleſiam verum ſuarum rerum dominium habere, vt probaui *cap.* 1. *&* 2. *hoc titulo:* vnde ſequitur neceſſariò, ad libitum poſſe de illis diſponere, eaſque quocunque titulo alienare, & in alium transferre, §. *per traditionem*, *Inſtit. de rer. diuiſ. l. quâ ratione* 9. §. *hoc quoque*, *l. traditio* 20. *ff. de acquir. rer. domin. l. inciuile* 12. *C. de rei vind. l. in re mandata* 21. *C. mandati.* In hoc enim præcipuam dominij partem conſiſtere certum eſt, vt latè probat Donellus *lib.* 9. *comment. cap.* 9. Vnde dicendum videtur, nullâ potuiſſe prohiberi lege hanc liberam diſponendi facultatem. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui repudiat legatum, vel hæreditatem, alienat res in ea comprehenſas, *l. magis puto* 5. §. *ſi pupillus*, *ff. de rebus eorum*, *l. quod ſi minor* 24. §. *non ſemper*, *ff. de minor. l. final. C. de repud. hæredit.* Sed Prælatus Eccleſiæ poteſt propria auctoritate repudiare hæreditatem, vel legatum Eccleſiæ relictum, vt de hæreditate conſtat *ex cap. final.* 17. *quæſt.* 2. De legato ſuadetur ex eo, quia acquiſitio legati continet in ſe lucrum, *l. legatum* 34. *de legat.* 2. & per conſequens ſicut in lucro acquirendo poteſt ſeruus Domino præiudicare, *l. final.* §. *ſin autem*, *C. de acquir. hæredit.* ita & Prælatus poterit repudiare legatum Eccleſiæ relictum. Augetur hæc difficultas ex eo, quia vſucapio, ſeu præſcriptio alienatio eſt, *l. alienationis* 28. *ff. de verb. ſign.* ſed res Eccleſiæ vſucapione, & præſcriptione acquiri poſſunt, *cap.* 1. *cap. ad aures*, *de præſcription.* ergo quia res Eccleſiæ alienari poſſunt.

10. TRADVNTVR CAVSÆ HVIVS PROHIBITIONIS. Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione præmiſſis, quæ pro origine huius prohibitionis repetenda adduxi *in cap.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat.* ſciendum eſt, quod ſicut in quibuſdam caſibus emere & vendere compellimur, vt in exemplis relatis *in l.* 1. §. *cura*, *ff. de offic. Præfect. vrb. l.* 2. *ff. de his qui ſunt ſui*, *l.* 2. *C. de patribus qui filios:* ita è conuerſo ius nunquam alienandi facultatem domino aufert, quamuis eam interpretatione coangustandam, vtpote odioſam, exiſtimet. Socinus *conſil.* 112. *num.* 21. *volum.* 1. Cuius generis plures prohibitiones inueniuntur in vtroque iure, vt probat Donellus *lib.* 9. *comment. cap.* 10. inter quas eſt illa, quæ res Eccleſiæ vetat alienare, tot vtriuſque iuris ſanctionibus confirmata. Circa alienationis autem modos, & contractus à Prælatis Eccleſiæ ſine debita ſolennitate celebrandos, vltra relatos in præſenti textu, Interpretes nonnullos addunt, & examinant, veluti ceſſionem actionum, an videlicet Eccleſia poſſit eas cedere? quam quæſtionem pro vtraque parte doctè exagitat Olea *de ceſſ. iur. tit.* 2. *quæſt.* 1. qui eam ita reſoluit: Aut iura competunt ad res immobiles, vel mobiles, ſed pretioſas, aut quæ ſeruando ſeruari poſſunt; & eo caſu affirmat ceſſionem non poſſe fieri ab Eccleſia ſine ſolennitate à iure præſcripta: vel iura competunt ad res mobiles, vel quæ ſeruando ſeruari non poſſunt; & tunc ceſſionem admitti abſque vlla ſolennitate. Secundò circa concurſum creditorum formandum à Prælato inter creditores Eccleſiæ idem diſputat Salgado *part.* 1. *Labyrinthi*, *cap.* 1. §. 3. & reſoluit, hodie Eccleſiam, minorem, vel Rempublicam nullo præmiſſo decreto, & abſque iuris ſolennitate poſſe formare concurſum cum ſuis creditoribus. Alios caſus reſoluunt in vtroque foro Hieronymus Garcia, & Thomas Hurtado *vbi proximè*. Præſentis verò prohibitionis cauſas, ſeu rationes varias adducunt Interpretes, licèt non omnes ita veras. Primam deducunt ex eo, quia talis prohibitio lege diuina nititur, iuxta illud Leuitic. *cap.* 25. ibi: *Suburbana Leuitarum ne veniant, quia poſſeſſio ſempiterna eſt.* Facit quia ſemel res Deo dicata, ad humanos vſus transferri non debet, *cap. nulli* 3. *cap. iniuſtum* 55. 12. *quæſt.* 2. *cap. iniuſtum*, *de rer. permut. cap. quæ ſemel* 4. 19. *quæſt.* 3. *cap. ad hæc* 4. *de relig. domibus*, *cap. ſemel*, *de reg. iur. in* 6. Sed hæc ratio ſuſtineri non poteſt; nam aliàs ſequeretur, nullo in caſu prædia eccleſiaſtica poſſe alienari, quod falſum eſt, vt infrà dicemus: quare alia communiter aſſignatur ratio ex fauore religionis petita; quia ſumma eſt ratio, quæ pro religione facit, *l. ſunt* 43. *ff. de religioſis*, *l. ſancimus* 22. *C. de ſacroſ. Eccleſ. cap. in præſentia*, *de probat.* Sed his rationibus omiſſis, veræ cauſæ præſentis prohibitionis exprimuntur in ipſis conſtitutionibus, vbi talis prohibitio ſtatuitur. Prima *in dicta l. iubemus* 14. repetita *in cap. ſi* 10. *quæſt.* 2. in illis verbis: *Vt ſicut ipſa religionis, & fidei mater perpetua eſt, ita eius patrimonium iugiter ſeruetur illæſum.* Quæ innuunt vtilitatem Eccleſiæ huic prohibitioni occaſionem præbuiſſe. Eſt enim valde conueniens Eccleſiæ, vt ei conſeruentur bona propria, ex quibus ſumptus exhibeat ad alendos miniſtros, & inſtauranda ædificia, cùm ſine bonis temporalibus ſtare non poſſint, *cap. ſi quis* 7. 1. *quæſtion.* 3. notarunt Æneas Robertus *lib.* 2. *rer. indic. cap.* 2. Valenzuela *contra Venetos* 1. *p. num.* 63. optimè Donellus *lib.* 9. *comment. cap.* 10. ideò oportet poteſtatem Prælatorum Eccleſiæ certis finibus coercere, ne ſub prætextu adminiſtrationis in vitium diſſipationis irruant, quod longè abhorrent ſacri canones, *cap. venerabili* 37. *de offic. deleg.* Secunda ratio redditur *in cap. quiſquis* 19. 12. *quæſt.* 2. videlicet, quia non decet vt Prælatus diſpergat quæ non collegit: hæc autem impulſiua tantùm eſt, non finalis; nam licèt miniſterio Prælati res Eccleſiæ acquiſita ſit, non minùs alienari prohibetur, quàm aliæ res Eccleſiæ, *cap.* 1. *&* 3. 12. *quæſt.* 3. Accedit exemplum minorum, de quibus ad Eccleſiam valet argumentum, *cap. auditis*, *de in integrum reſtit.* nam minoribus, & eorum tutoribus etiam prohibitum eſt prædium ruſticum aut vrbanum diſtrahere, *l.* 1. §. 1. *ff. de rebus eorum*, *l.* 2. *& per tot. C. de prædiis minor.* vel etiam rem mobilem pretioſam, *l. lex* 22. *C. de adminiſtr. tut.* ergo ſicut tutor res minoris ſine decreto, & ſolennitate à iure præſcripta alienare nequit; ita nec Prælatus Eccleſiæ, qui pro tutore habetur, eius bona ſine debita ſolennitate alienare valet. Quando autem ex tranſcurſu temporis præſumatur ſolennitatem inter eos eſſe, explicat Marinis *lib.* 1. *reſol. cap.* 28.

11. DE REBVS ALIENARI PROHIBITIS. Cùm ergo ob Eccleſiæ vtilitatem diſtractio bonorum

bonorum eius prohibita sit, plerunque autem expediat, atque vtilis sit alienatio, vt dicetur *in l. iubemus*, §. *sanè*, *C. de sacros. Eccles.* faciunt textus *in l. quod si minor* 24. §. 1. *ff. de minoribus*, *l. cùm plures* 12. §. 1. *ff. de administr. tut.* vt contingit in rebus, quæ sine detrimento ob interitum seruari non possunt, argumento legis *quæ tutoris*, *C. de administr. tut.* ideo hæc prohibitio absoluta non est, immò licèt rei appellatio latissima sit, *l. rei* 5. *l. rei* 23. *ff. de v. s.* tamen in præsenti non æqualiter in omnibus rebus procedit; primis enim Ecclesiæ canonibus tantùm immobilia, serui rustici, coloni, & annui redditus alienari prohibebantur ex hoc textu, ibi: *Rem immobilem*, *cap.* 21 *super* 8. *cap. ad audientiam* 9. *hoc tit.* exceptis prædiis modicis, de quibus agemus *in cap. vt super* 8. §. *possessiones*, *hoc tit.* res autem mobiles absque vlla solennitate distrahi poterant. Postea protracta fuit hæc prohibitio ad res mobiles pretiosas, seu quæ seruari possent, *dict. extrauag. ambitiosæ.* Nec tunc obstat textus *in cap. si cui* 42. *de elect. lib.* 6. quem exponit Garaña *in præsenti*. Quæ tamen dicantur mobilia, & an pecunia, annui redditus, & actiones pro immobilibus habeantur, latè prosequuntur Vespertini nostri Antecessores in præsenti. Olea *dict. tit.* 2. *quæst.* 1. Hieronymus Garcia, & Thom. Hurtado *vbi suprà*.

12. De causis ex quibus fieri potest alienatio.

Nec etiam sacri Canones absolutè inhibent rerum Ecclesiæ alienationem, sed ita demum, si fiat sine causa, absque iuris solennitate; vnde alienatio quæ fit seruatis seruandis, sustinetur: quare exponendum superest, quænam causæ sufficiant ad talem alienationem. Et Glossa *in cap. summa* 12. *quæst.* 2. tres causas agnoscit, necessitatis videlicet, vtilitatis, & inutilitatis, quas deducit *ex cap. sicut* 16. *cap. sine exceptione* 52. *cap. tertullus* 56. *cap. ad aures* 70. *cum sequenti*, 12. *quæst.* 2. *Authent. hoc ius*, *l. sancimus*, *C. de sacros. Eccles. Nouella* 6. *Iustin.* quam edidit etiam ac notis illustrauit P. Pithœus *post collat. leg. Mosaic. pag.* 191. Glossam sequuntur Redoanus *de rebus Eccles. quæst.* 19. Gilkenius *in dicta authent. hoc ius*, Molina *de iustitia disput.* 468. *conclus.* 2. Menochius *lib.* 1. *de arbitr. casu* 172. *num.* 8. quæ omnes causæ vtilitatem Ecclesiæ respiciunt, & comprehenduntur *in dicto cap. sine except.* in illis verbis: *Aliquid horum fiat, vt meliora*; & *in dicta extrauag.* ibi: *Cum euidenti vtilitate.* Quare hæc causa finalis dicitur à Doctoribus permittendæ alienationis. De solennitate in hac alienatione adhibenda nonnulla adduxi *in c.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat.* & an alienatio sine solennitate, sed cum causa celebrata nulla sit, dicemus infrà *in c.* 6.

13. Dissoluitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, cui satisfaciendum est dicendo, interdum contingere, vt qui dominus est, alienare absolutè non possit, vt docetur *in princip. Instit. quibus alienare liceat*; vel absque certa solennitate alienare nequeat, vt contingit in minore, possessore maioratus, & similibus, vt probant Molina *de primog. lib.* 1. *cap.* 11. & 18. Couar. *lib.* 3. *variar. cap.* 5. *à num.* 5. Vnde licèt penes Ecclesiam verum dominium rerum ipsius resideat, tamen iustis ex causis suprà relatis potuerunt sacri canones alienationem ipsarum rerum sine certa solennitate prohibere. Accedit, quia Ecclesia ipsa, penes quam dominium residet, expers est animi, seu consensus; vnde cùm alienatio explicari debeat per eius Prælatos, & illi tantùm sint administratores, possunt res ipsas distrahere. Nec obstat primum augmentum, pro cuius solutione, omissâ quæstione, vtrum repudiatio hæreditatis, vel legati sit alienatio, quam latè disputant Fornerius, Gentilis, & Gedeus *in l. alienationis*, *ff. de v. s.* Osualdus *lib.* 23. *Donelli*, *c.* 18. *littera E*, Gomez *lib.* 2. *variar. cap.* 14. *num.* 14. Castillo *lib.* 1. *controu. cap.* 112. plures congesti à Mesa *lib.* 2. *variar. cap.* 41. *per tot.* dicendum est, Prælatum Ecclesiæ non posse exemplo tutoris repudiare hæreditatem delatam, vel legatum relictum Ecclesiæ, vt probat Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 4. *cap.* 8. *sect.* 5. quia vt suprà dixi, non solùm prohibitum est illi res Ecclesiæ alienare, verùm & iura illi competentia, *cap.* 2. *hoc tit. in* 6. *Clement.* 1. *hoc tit.* vnde poterit ius Ecclesiæ delatum repudiare, vt probant Molina *de iustitia, tract.* 2. *disput.* 468. *num.* 12. Arias de Mesa *dicto cap.* 41. *num.* 11. & ita in acquirendis non posse Prælatum præiudicare Ecclesiæ, probant Gratianus *disc. cap.* 674. Redoanus *de rebus Eccles. quæst.* 2. *cap.* 12. Delbene, & alij, quos laudat & sequitur Valeron *de transact. tit.* 4. *quæst.* 1. *ex num.* 7. Nec obstat textus *in dicto cap. final.* 17. *quæst.* 4. nam omissis quæ pro eius illustratione adduxerunt Couar. *lib.* 1. *var. cap.* 19. Donellus *lib.* 12. *cap.* 32. Petrus Gregorius *lib.* 3. *de republica*, *cap.* 14. *num.* 13. Fornerius *lib.* 1. *rerum quotid. cap.* 8. Meril. *lib.* 1. *obs. cap.* 34. Mancinus *sacri iuris dissert.* 15. *cap.* 16. Mornacius *in l. Papin.* 8. §. *si Imperator*, *ff. de inoffic.* Ritherusius *in notis ad Saluianum*, *fol.* 430. Vinius *lib.* 2. *select. cap.* 32. Mantique *de different. q.* 47. Hermosilla *in l.* 8. *tit.* 4. *glos.* 3. *part.* 5. dicendum est, in eo textu non dubitari, an in repudiatione hæreditatis, de qua in eo textu agitur, deberet interuenire solennitas, vel non; sed an in eo casu Aurelius Episcopus à D. Augustino relatus, excusandus esset, quia donationem reddidit, & restituit filiis donatoris posteà natis. Et docetur Episcopum res donatas restituere debere, non iure fori, sed iure poli; quia cùm illa donatio facta fuisset ab eo, qui liberos non habebat, nec sperabat, susceptis postea liberis à donatore, qui si de illis cogitasset, talem donationem non fecisset, iuxta legem *si vnquam*, *C. de reuocandis*, *l. cùm auus*, *ff. de condit. & demonstr.* meritò dicitur *in dict. cap. final.* contra mentem donatoris, & æquitatem naturalem non posse Ecclesiam retinere res sibi donatas. Nec obstat vltima difficultas, pro cuius solutione dicendum est, quod cùm regulariter alienatione rerum prohibitâ, non censeatur inhibita alienatio, quæ ex iuris necessitate fit, *l.* 1. *ff. de fundo dotali*, *l. & post litem* 12. *l. alienationes* 13. *ff. famil. ercisciund.* *l.* 1. *C. commun. diuid. l. filius* 114. §. *Diui*, *el* 2. *ff. de legat.* 1. *l. peto* 69. §. *prædium*, *ff. de legat.* 2. *l. sed & si* 3. §. *pignori*, *ff. de rebus eorum*, *l. inter* 17. *C. de præd. minor.* docent Molina *lib.* 4. *de primog. cap.* 8. Donellus *lib.* 9. *comment. cap.* 10. Cuiacius *lib.* 7. *qq. Papin.* & ibi Faber *in d. l. alienationis*, *ff. famil. ercisciund.* Castillo *lib.* 5. *controu. cap.* 113. ideò in hac prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ non comprehenditur alienatio, quæ ex iuris necessitate fit; vt latè probat Arias à Mesa *lib.* 3. *variar. cap.* 26. & 27. qui huius necessariæ alienationis varia exempla refert. Primum quoties iudicis sententiâ res aliqua ab Ecclesia aufertur legitimè; nam eo casu etiam res minorum, vel dotales alienari possunt, *d. l.* 1. *ff.*

de fundo dotali, dict. l. 3. §. pignori, de rebus eorum. Secundum, cùm ad diuisionem prædij communis Ecclesia prouocatur, quem casum illustrat Arias de Mesa *dict. lib. 3. cap. 28. per tot.* & iam examinaui *in cap. 3. de probat.* Tertium exemplum refert Mesa *dict. cap. 27.* cùm res pignori subiecta distrahitur; hæc enim alienatio magis executio prioris obligationis, quàm noua obligatio est, *l. si pupillorum 7. §. 1. ff. de rebus eorum*: nec interest, quod in eodem §. ait Vlpianus, tutius esse si priùs Prætor adeatur, quasi illius decretum necessarium sit ad pignoris distractionem; nam verbum *tutius*, ibi consilium potiùs, quàm necessitatem importat, vt *in l. si seruum 34. §. si is cui, ff. de obl. & act. cap. quemadmodum 25. §. vltim. de iureiur.* Nec etiam obstat §. *si Prætor*, eiusdem legis 7. vbi docetur, quod si res ex decreto Prætoris pignori detur, non poterit distrahi absque nouo decreto. Nam hoc ita accipiendum est, si statim ac decretum pignoris causâ datum est, petatur distractio; secus verò si ex postfacto venditio fiat, iuxta legem 4. *ff. de pigneratit.* Quartum exemplum refert Mesa *dict. cap. 26.* cùm Ecclesia est hæres instituta & rogata est restituere hæreditatem, quo casu absque vlla solennitate restituere eam valet; quia hæc alienatio non tam ex voluntate Ecclesiæ fit, quàm ex necessitate, argumento textus *in l. magis puto 5. §. si fundus, ff. de rebus eorum.* Quintum exemplum adducitur ex casu vsucapionis, seu præscriptionis rerum Ecclesiæ, quod examinaui *in cap. de quarta, de præscript.* Vltimum tandem exemplum adducit Mesa *dict. cap. 27. num. 6.* ex redemptione censûs Ecclesiæ facta sine solemnitate; quia quamuis qui solutionem recepit, alienare intelligatur, §. *at ex contrario, Instit. quibus alienare liceat*; tamen necessaria potiùs quàm voluntaria est, cùm ex legis ministerio fiat, immò ex natura contractus obligatio resoluatur, vt docent Gaspar Rodriguez *de annuis reddit. lib. 2. quæst. 15. à num. 80.* Auendaño *de censibus cap. 105. num. 2.*

Manet ergo, præsentem prohibitionem locum non habere in alienatione necessaria: nec tunc obstant textus *in l. quidam 10. l. rogo 21. ff. de fideicommiss. libert.* vbi prohibitâ serui alienatione à testatore, non solùm voluntaria, verùm & necessaria, distractio prohibita censetur, adeo vt quocunque modo hæres seruum alienauerit, libertas illi competat: ergo idem dicendum est in præsenti prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ. Pro quorum iurium expositione, omissis solutionibus traditis à Rolando, & Ruino, quas refert Arias de Mesa *dicto cap. 26. num. 10.* dicendum est, aliquando prohiberi alienationem seruorum à testatore odio ipsorum, vt *in l. ea quidem 5. C. si mancipium*; quod & fecisse Augustum testis est Suetonius *in eius vita, cap. 21.* aliquando verò prohiberi fauore ipsorum, vt non aliam, quàm hæredis experiantur seruitutem; quo casu si alienati sint, libertatem assequuntur, *l. cùm fidei 9. dict. l. quidam 10.* vt contingit in domo alienari prohibita, quæ in casum alienationis censetur per fideicommissum proximioribus de familia relicta, *l. peto 69. §. fratris, ff. de legat. 2.* Vnde ad effectum fideicommissi consequendi nihil interest, quoquo modo distractio fiat, ex voluntate videlicet, an ex necessitate; quia vtroque casu impleta conditio censetur, vt explicat Cuiacius *lib. 15. obs. cap. 5.* licèt in aliis casibus suprà relatis non idem procedat. Illud tamen circa eundem casum discrimen notandum est, inter casum, in quo seruorum distractio fit vrgentibus testatoris creditoribus, seu alienatione necessaria ex pacto eiusdem proueniente, aut propter creditores hæredis, aut *in d. l. peto, §. prædium, l. Statius 48. §. vlt. ff. de iure fisci*; vt primo casu etiamsi serui, aut bona alienentur, fideicommissum extinguatur, *d. l. cùm fidei 9.* vbi *nondum*, pro *non*, accipi notauit Gothofredus *ibi*: si verò vrgentibus hæredis creditoribus vendantur, fideicommissum competit, quia eius conditio adimpleta est: prosequitur Arias de Mesa *dict. cap. 26. num. 10.*

14. EXPONITVR L. QVIDAM 10. L. ROGO 21. FF. DE FIDEIC. LIBERT.

CAPVT VI.

Symmachus Papa.

SI quis presbyterorum, diaconorum, seu defensorum alienanti prædium Ecclesiæ subscripserit, quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur, seruatâ, quam præmisimus, in alienatorem vindictâ, nisi fortè & alienator sibi, dum repetit; & qui acceperit, celeri restitutione prospexit. Quod si minore animæ suæ curâ quisquam remedium oblatum fortè neglexerit, super ea pœnarum genera, quæ superiùs tenentur adscripta, contra fas si quod præceptum fuerit documentum, vniuersis viribus suis, quamuis ab initio nullas vires habuerit, efferetur. Sed etiam liceat quibuscunque ecclesiasticis personis vocem contradictionis offerre, & ecclesiastica auctoritate fulciri, ita vt cum fructibus possint alienata reposcere. Huius autem constituti legem in Apostolica tantùm volumus Sede seruari, vniuersis Ecclesiis per prouincias, quæ proposito religionis conuenire Rectores earum viderint, more seruato.

NOTÆ.

* SYmmachus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* addendum autem est, *in Synodo Romana.* Et licèt Concius legat *tertia, can. 4. 5. & 6.* tamen in ea Synodo non reperiuntur hæc verba; extat tamen sententia ferè eisdem verbis concepta in Synodo 6. Romana, celebrata

celebrata tempore Theodorici Regis, sub Kalendis Octobris, anno 503. ex qua citantur à Gratiano textus *in cap. canonibus, cap. iura 16. quæst. 1. cap. non licet, dist. 10. cap. iniustum 11. quæst. 3.* Synodus hæc congregata fuit contra inuasores rerum Ecclesiæ, & statutum, vt nisi bona ablata restituerent, vt manifesti hæretici excommunicarentur, nec aliter quàm per satisfactionem ad communionem admitterentur. Item ne liceret Imperatori, vel Regi aliquid ex ipsis bonis vsurpare. Cui decreto accuratè paruit Rex Theodoricus, dum interpellatus ab Eustorgio Episcopo pro bonis Ecclesiæ Mediolanensis, ita rescripsit apud Cassiodorum *lib. 2. var. cap. 29. Quamuis nullos velimus grauamen aliquod sustinere, quos videtur pietas nostra protegere (quia regnantis est gloria subiectorum otiosa tranquillitas) tamen specialiter Ecclesias ab omni iniuria cupimus reddi alienas, quibus dum æquabilia præstantur, misericordia diuinitatis acquiritur: & ideo Beatissimi viri Eustorgij, Episcopi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ, petitione permoti, præsentibus te affatibus admonemus, vt prædia, vel honoribus illius Ecclesiæ intra Siciliam constitutis tuitionem studeas, saluâ ciuilitate, præstare, nec à quoquam cuiuslibet rationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet diuinitatis intuitu subleuari.* Et *lib. 4. epistol. 17.* Refert Corjolanus *in summa Concil. fol. 231.*

COMMENTARIVM.

2. NOn erat satis alienationem rerum Ecclesiæ tot legibus prohibere, nisi & ipsa alienatio contra sacros canones facta irritaretur, & ita alienantes, aut alienationi consentientes debitis compescerentur pœnis. Ea enim est legis perfectæ natura, vt contra eam factum nequeat sustineri, etiamsi clausulam irritantem non contineat, quia adiecta creditur, *l. non dubium, C. de legibus*, Velascus *de priuil. pauper. p. 1. quæst. 21. num. 2.* Vnde si res Ecclesiæ sine præscripta à sacris canonibus solennitate, & iusta causa alienentur, nulla est ipso iure alienatio, adeò vt non sit necessaria vlla iudicis declaratio, *cap. sine exceptione, cap. quisquis, cap. quidquid 12. quæst. 2. cap. 2. hoc tit. lib. 6. Clement. 1. eod. tit. dict. extrauag. ambitiosæ*: latè probant innumeri congesti à Barbosa *lib. 3. iur. eccles. cap. 30. num. 46.* Thomas Hurtado *tom. 1. de congrua, lib. 1. §. 19. per totum*, Marinis *lib. 1. resol. cap. 6. & 7.* nisi à Pontifice defendatur, vt *in cap. 28. §. final. de elect.* Nec obstat quod *in cap. si qua de rebus 42. 12. quæst. 2. cap. cùm Ecclesia 31. de elect.* dicitur similem alienationem reuocandam esse; nam debet intelligi, vt quatenus de facto præcessit, de facto etiam contractus rescindatur. Redoanus *de rebus Eccles. q. 77. cap. 1. num. 17.* Nec etiam obstat, quod in eodem casu alienationis succurritur Ecclesiæ per remedium restitutionis in integrum, *cap. 1. de in integrum restit. cap. 11. hoc titul.* quod remedium supponit contractum valuisse, *l. in causa 16. ff. de minor.* Quia respondendum est, aliud esse agere ob læsionem ad rescissionem contractus, aliud verò ad nullitatem ex defectu solennitatis. Primo casu remedium restitutionis necessarium est, *dicto cap. 1.* iunctis ibi adductis: secundo verò casu tali remedio opus non est, quia alienatio ipso iure est nulla. Dubium tamen est, si in præsenti casu omittatur solennitas, subsit tamen alienationis iusta causa, an sustineatur talis alienatio; sæpe enim propter vtilitatem sustinentur contractus, qui aliàs nisi cum solennitate non celebrantur, *l. cùm mihi 8. §. eam, ff. de transact. l. non minus 14. C. de procurat. l. final. ff. de iure dot.* Accedit, quia vtilitas Ecclesiæ simili alienationi iustam causam præbet, vt in textu antecedenti probaui: ergo si adest vtilitatis causa, satis consultum est Ecclesiæ, etiamsi solennitas non adhibeatur: quod & in alienatione rerum minoris defendit Tiraquel, *ad leges connub. glos. 8. num. 86.* Quare hanc sententiam defendunt plures, quos refert Gilkenius *in authent. hoc ius, n. 61. C. de sacros. Eccles.* Rebuffus *in comp. alien. n. 34.* Nauarrus *de reddit. Eccles. num. 17.* Mascardus *de probat. conclus. 75.* Gutierrez *lib. 2. practic. quæst. 22. num. 9. & lib. 1. de tutel. cap. 7. num. 12.* Rodriguez *tom. 1. qq. Regul. quæst. 27.* Contrariam tamen sententiam, videlicet etiam iustâ subsistente causâ alienationem rerum Ecclesiæ absque solennitate factam nullam esse, probant Sarmiento *1. p. de reddit. cap. 2. num. 6. & 15.* Gilkenius *vbi suprà, ex num. 96.* Vincent. à Franchis *decis. 35.* Riccius *tit. de alienat. decis. 7. num. 3.* Quæ sententia probatur *ex cap. sine except. 52.* vbi expressè exigitur in alienatione rerum Ecclesiæ, vt facta sit à Prælato ex iusta causa, & simul cum solennitate, idest totius Cleri consensu. Idem probatur *ex cap. 1. hoc titul. in 6.* vbi tractatus, hoc est solennitas, desideratur: & *in extrauag. Ambitiosæ*, exigitur causa; vnde vnum sine alio non sufficit; nam vbi pro forma aliquid desideratur, eius omissio actum vitiat, *cap. quia propter 42. de elect.* Facit etiam exemplum minoris; nam si in alienatione prædij pupillaris causa adsit, decretum autem Prætoris non accedat, inutilis est alienatio, vt resoluit Fachineus *lib. 3. controu. cap. 3.* Hac ergo opinione retentâ pro solutione earum rationum, quas pro contraria sententia adducebamus, discrimen ita constituendum est. Aut enim alij Ecclesiæ obligantur absque mutua, & reciproca obligatione; & tunc certum est contractum valere: aut alienatio facta fuit cum mutua obligatione; & tunc alienatio non procedente solennitate nulla est, nisi persistente causâ Ecclesia agat ex ea; nam tunc ope exceptionis sustinetur, ne cum alterius iactura Ecclesia locupletetur, contra legem *nam hoc natura, ff. de condict. indeb.* latiùs prosequuntur Sarmientus & Gilkenius *vbi suprà.* Eadem quæ de defectu solennitatis hucusque diximus, procedunt etiam deficiente causâ; nam cùm pro forma alienationis in vim conditionis desiderentur iusta causa, & solennitas, vna deficiente actus corruit, *l. si pluribus 129. ff. de verb. obl.* Donellus *lib. 8. cap. 32.* vbi Osualdus *littera Q*: docent Gilkenius *vbi suprà, num. 12.* Duarenus *lib. 7. de sacris eccles. cap. 9.* idemque procedit si causa præcedat, sed falsa, argumento legis *non multùm 14. ff. de auctoritat. tut. l. cùm verò 26. §. subuentum 7. ff. de fideicommiss. libertat.* vtroque enim casu alienatio ipso iure nulla est, nec necessarium erit restitutionis remedium, vt voluit Glossa *in summa, 12. quæst. 2.*

3. De pœnis alienantis, vel alienationi consentientis.

Circa pœnas statutas contra alienantes res Ecclesiæ, sciendum est, quod diuersæ fuerunt pro temporis varietate statutæ. Primò ex constitutione Leonina relata *in dict. l. iubemus 14. C. de sacros. Eccles.*

Eccles. puniuntur huiusmodi alienantes amissione officij obtenti, & compelluntur damnum illatum Ecclesiæ restituere: idem statuitur *in cap. nulli 3. cum sequenti, cap. monemus 16. cap. quisquis 19. cap. indignè 21. cum sequenti, 12. quæst. 2. cap. nulli 5. hoc tit.* & iure antiquo deponebantur Episcopi, qui absque necessitate res Ecclesiæ distrahebant, *cap. si quis Episcopus 10. quæst. 2. cap. Apostolicas 12. quæst. 1.* item clerici, aut Abbates, qui sine licentia Episcopi distrahebant res Ecclesiæ, *cap. Abbatibus 12. q. 2.* Sed Paulus II. in dicta extrauaganti *Ambitiosæ*, hanc dispositionis pœnam temperauit, excommunicatione inflictâ, & post moram in petenda absolutione, suspensione à regimine propriæ Ecclesiæ impositâ; licet quoad has pœnas constitutionem hanc vsu receptam non esse moneant Suarez *de censuris disp. 23. sect. 6. num. 3.* Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 50. num. 173.* Postea nouis constitutionibus Pij V. Vrbani VIII. Gregorij XIII. & Sixti V. excommunicatio prolata est non solùm in alienantes res Ecclesiæ, verùm & in consentientes huiusmodi alienationi, absolutione Pontifici reseruatâ, vt eas referens probat Gibalinus *in synopsi censur. verbo Alienatio*: prosequuntur Garcia *suprà, dub. vltim.* Hurtado *dict. tom. 1. de congr. §. 16.* & nos aliqua dabimus *in cap. 1. de solutionibus.*

CAPVT VII.

Alexander III. [a] *Vvigorn. Episcopo.*

AD aures. *Et infrà*: Illas verò terras, quæ de syluis extirpatis sunt [b] arabiles factæ, eis [c] hæreditario iure sub annuo censu poteris concedere tenendas, à quibus ipsas suo, vel parentum suorum labore constiterit fuisse extirpatas, nisi fortè aliis possent ad maiorem tuæ Ecclesiæ vtilitatem, cum eodem onere, & labore conferri.

NOTÆ.

1\. [a] *VVigorn.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 7.* Concius addit, *Pars cap. ad aures*; & rectè, quia prior pars huius textus extat *in cap. ad aures, de eo qui duxit in matrim.* in eadem prima collectione, & post Concilium Lateranen. *p. 6. cap. 15.* De Vvigorniensi Ecclesia nonnulla notauimus *in cap. 9. de elect.*

2\. [b] *Arabiles facta.*] In quibus agris sterilibus propriæ emphyteusis ratio consistit, quod facilè patebit, si huius contractus originem referamus. Sciendum enim est, Romanos Italiâ occupatâ finitimorum agros bello captos partim vendidisse, partim publicasse, ciuibusque sub tributo modico ad fruendum dedisse. Plutarchus *in vita Gracchorum*, Appianus *lib. 1. de bello ciuili*, ibi: *Agros bello captos, sibique in perpetuum reseruatos, eos quidem qui culti erant, colonis continuò diuidebant, vendebant, elocabant; eos verò, qui propter bellum inculti, ac deserti erant, quorum magna erat copia, quia nondũ illis vacabat in sortem mittere, auctionabantur, eisque addicebant, qui colere vellent, vectigali imposito in natarum quidem frugum decimâ, reliquorum fructuum quintâ.* Aristoteles etiam *lib. 2. œconom.* ait, Byzantinos exhausto ærario fundos publicos certâ mercede, & pensione locasse; fertiles quidem ad tempus, alios ad perpetuum, vt culturâ meliores euaderent. Et sanè tunc primùm in vsum venire cœpit contractus hic, cùm agri deserti, atque inculti non facilè colonos reperiebant, qui cùm impendium magnum in illorum cultura, atque melioratione fecissent, ab iis discedere cogebantur: institutum igitur fuit, vt non ad tempus, sed in perpetuum, vel certè ad tempus longissimum illi agri elocarentur ea lege, vt quamdiu merces solueretur, tamdiu, vel certè ad longissimum tempus, retinerentur. Vnde emphyteusis diffinitur *Contractus, quo res immobilis in perpetuum, siue in longum tempus, quoad dominium vtile conceditur sub certa pensione præstanda domino directo.* Docent, naturam, & leges huius contractus prosequentes, Donellus *lib. 9. comment. cap. 14. cum sequenti*, Caldas *integro tractatu de iure emphyteutico*, Iul. Clarus *lib. 4. sentent. §. emphyteusis*, Bronchorst. *centur. 1. assert. 80. cum sequent.* Gibalinus *p. 1. lib. 4. de vsuris, cap. 1.* Et an contractus iuris gentium, vel ciuilis sit, disputat Mancinus *centur. 1. genial. cap. 27.* & an sit bonæ fidei, vel stricti iuris, quænamque actio ex eo detur, ipse examinat *cap. 30. & 31.*

[c] *Hæreditario iure.*] Inter alias emphyteusis diuisiones ea præcipuè notatur ab Interpretibus, quod alia sit hæreditaria, alia verò familiaris. 3. Hæreditaria est, quæ pro quibuscunque hæredibus, etiam extraneis conceditur: familiaris verò, quæ nullâ factâ mentione hæredum contracta fuit: quare vi concessionis non requirit, vt successores sint hæredes, poteritque filius repudiatâ hæreditate succedere in emphyteusi. De variis formulis, quibus emphyteusis conceditur, agit Molina *de iustitia disput. 472. cum sequent.*

COMMENTARIVM.

DIfficilis, & meritò Interpretibus visa est præsens Alexandri decisio, dum continet 4. prædia Ecclesiæ in emphyteusim perpetuam dari posse; cùm certum sit inter alias alienationis prohibitæ species, eam referri à sacris canonibus, *cap. nulli, hoc tit. dicta extrauag. ambitiosæ*: facitque textus *in l. final. C. de rebus alien.* dum inter alienationis modos enumerat emphyteuticam concessionem, ibi: *Similique modo seruitutes minimè imponi, nec emphyteuseos contractum.* Et rectè, nam per hanc concessionem transit in emphyteutam dominium, *l. 1. C. de iure emphyt.* docent Valascus *de iure emphyt. quæst. 13. 18. & 29.* Garcia *de expensis cap. 14. à num. 3.* Connanus *lib. 7. comment. cap. 12. num. 1.* Duarenus *lib. 1. disp. cap. 14.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 8. num.*

num. 22. Petrus Barb. *in l. si filio* 26. §. *finali*, *num.* 39. *ff. solut. matrim.* Sarmientus *lib.* 3. *select. cap.* 2. *a num.* 31. Faber *decad.* 65. *errore* 3. *&* 5. & *lib.*20. *coniect. cap.*11. Schifordeg. *lib.* 1. *tract.*18.*quaest.*3. Caldas Pereyra *de renou. emphyt. lib.* 1. *quaest.* 10. Iul. Clarus *lib.* 4. *recep. sentent. verbo Emphyteusis*, *quaest.* 1. *num.* 2. Pichardus *in* §. *alio*, *de locat. ex num.* 31. Donellus *lib.* 9. *comment. cap.* 13. Yrauzo *de protestat. cap.* 15. Solorzanus *lib.* 2. *de iure Indiar. cap.* 2. *num.* 6. Besoldus *in delibat. iuris ad lib.* 6. *Pandect. tit. si ager vectigalis*. Quod dominium Pragmatici vtile, nos verò bonitarium dicimus, de quo loquuntur textus *in l. sciendum* 15. §. 1. *ff. qui satisdare*, *l.* 1. *& vlt. ff. si ager vectig. l. cùm sponsus* 12. §. *in vectigalibus*, *ff. de public. l.* 3. §. *si ego*, *ff. de noui operis nunc. l.* 1. §. *quod ait* 3. *l.* 2. *ff. de superfic. l.* 5. *titul.* 30. *partit.* 3. Vnde illi tantùm possunt emphyteusim concedere, qui res ipsas alienare valent, non verò illi, qui alienandi facultatem non obtinent, vt minores, furiosi, prodigi, tutores sine decreto iudicis, procuratores absque speciali mandato, vt probat Gibalinus *dicto lib.* 4. *art.* 1. *cap.* 3. Ex eadem ratione nec maioratus possessores possunt res maioratus in emphyteusim dare, vt post Molinam, & Mieres probant latè Flores de Mena *ad decis.* 16. *Gamma*, *num.* 3. Caruallo *in cap. Raynuntius*, *part.* 2. *num.* 311. Angulanus *de legibus lib.* 2. *cap.* 14. *per totum.* Igitur non rectè asseritur in praesenti, Episcopum posse praedia Ecclesiae in emphyteusim concedere. Sed antequam huic difficultati satisfaciamus, sciendum est emphyteusim aliam esse perpetuam, aliam temporalem: perpetua, quae communior est, vnde emphyteutae ius dicitur perpetuum *in l.* 1. 2. *&* 3. *C. de locat. praed. ciuil. l.* 1. *C. de offic. Comit. sacri pal.* atque emphyteusis perpetua conductio dicitur à Gordiano *in l. viam*, *C. locati*, ea est, quae sine temporis, aut personarum praefinitione conceditur; temporalis, quae ad certum tempus, vel numerum personarum, *l. vltim. ff. si ager vectigal.* Cùm ergo de emphyteusi concedenda ex rebus ecclesiasticis agitur, ius hoc per Imperatores statutum; legimus, vt temporalem emphyteusim omnibus Ecclesiis concedere liceat, dummodo vltra filios, & nepotes non porrigatur; perpetuam verò nullo modo concedere possint, nisi in praediis ruinosis, *authent. de non alienandis*, *authent. de alienat. & emphyt.* Iuxta sacros verò Canones indistinctè emphyteusis, tam perpetua, quàm temporalis prohibetur, *d. cap. nulli*, *d. extrauag. ambitiosae*; & meritò, quia si locatio praediorum Ecclesiae ad longum tempus fieri prohibetur, *cap. ad audientiam*, *infrà hoc tit.* ita etiam emphyteusis: probat Molina *lib.* 2. *de iustitia*, *disp.* 469. nec contrarium probatur in praesenti textu, nam in eo supponitur, emphyteusim concedi debere adhibitâ solennitate à iure praescripta, argumento textus *in l. qui testamento* 20. *ff. de testam.* & ita Alexander non negat in emphyteusi desiderari solennitatem, quae in alienationibus exigitur. Accedit, quia in praesenti casu tantùm dubitabatur, an praedia aliàs sterilia aratro ad fertilitatem redacta essent; & ita an adesset iusta causa ad concedendam talem emphyteusim? Cui dubio respondet Alexander, alienationem illam fieri posse, quasi dicat, eam esse iustam causam concedendi praedia Ecclesiae in emphyteusim agricolis illis, qui ea reduxerunt ad culturam; non tamen ideò negat Alexander, adhibendam esse iuris solennitatem. Si autem res Ecclesiae solitae sint concedi in emphyteusim, poterit Praelatus propria auctoritate iterum dare, *cap. per tuas*, *de donat. cap. final. de feud. cap.* 2. *de locato*, *in* 5. *compil.* Vela *tom.* 1. *dissert.* 15. quia tunc non est alienatio, cùm res illae nondum ad Ecclesiam redierint pleno iure. Docent Couar. *lib.* 2. *var. cap.* 17. Azor *lib.* 10. *instit. p.* 3. *cap.* 2. *quaest.* 8. Gibalinus *dicto lib.* 4. *de vsur. cap.* 1. *artic.* 3. qui rectè exigunt, vt eadem causa dandi in emphyteusim perseueret; ideoque negant agrum, qui ob sterilitatem datus primò fuerit in emphyteusim, & deinceps culturâ factus est pinguior, finitâ emphyteusi, propter emphyteutae delictum, aut deficientibus eius haeredibus, dari denuò in emphyteusim non posse; quia eadem causa, propter quam in emphyteusim primò datus fuerat, nimirum sterilitas, non amplius subest.

CAPVT VIII.

Coelestinus III.[a] *Rauennati Archiepiscopo.*

VT super aliqua repositae quaestionis dubietas Ap. Sed. prouidentiâ enodetur, Romana Ecclesia, cui licèt immeriti praesidemus, singulorum consueuit consultationibus respondere. Sanè quaesiuisti à nobis, si possessiones, seu redditus regalium decimationum, & aliunde ex certis locis prouenientes, quos praedecessor tuus bonae memoriae quousque diem clausit extremum, ad manus suas tenuit, & in proprium vsum excepit, nec aliis infeudauit, de mensa sint Archiepiscopi intelligendi, & de eis, cùm ex sacramento fidelitatis teneatur ab Apostolica Sede, nihilominus causâ subiectionis contractus possit alienationis cuiuslibet interuenire. Tuae igitur inquisitioni praesenti pagina duximus respondendum, quod siue intelligantur de mensa, siue non, vt non alienentur, consultius aestimamus.

NOTÆ.

1. a Rauennati.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. sed legendum est, *Vrbanus III.* & supplendum est, *Gerardo*, de quo plura refert Rubeus *lib. 6. histor. Rauen. fol.* 355. vbi aliud rescriptum à Lucio III. eidem missum refert: & *fol.* 357. ni fallor, huius textus meminit, dum ait: *Lucius Pontifex Maximus postquam Argentam, quam memorauimus à Ferrariensibus, Salinguerrâ Torello Duce occupatam, restituendam iussit, eamque vnà cum omnibus, quæ in Argentano agro Archiepiscopus Rauennas possideret, Pontificiis litteris confirmauit, migrauit ex hac vita Veronæ vij. Kal. Decembris: in eius locum Vrbanus III. suffectus est, qui postero anno litteris suis concessit Gerardo Rauennati Archiepiscopo, vt Rauennatis Ecclesiæ possessiones procul positas, & minùs vtiles, sicuti quæ Polla, & in quibusdam aliis locis erant, accedente sacratorum huius Ecclesiæ virorum consensu, alienaret.* De Ecclesia Rauennat. egi *in cap. 5. de rescript.*

COMMENTARIVM.

2. PRo huius textus expositione sciendum est, iuramento fidelitatis ab Archiepiscopis & Episcopis præstando adjici promissionem indemnitatis rerum mensæ propriæ, his verbis: *Possessiones verò ad mensam meam pertinentes non vendam, nec donabo, non impignorabo, nec de nouo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, etiam cum consensu Capituli Ecclesiæ meæ, inconsulto Romano Pontifice; & si ad aliquam alienationem deuenero, pœnas in quadam super hoc edita constitutione contentas eo ipso incurrere volo.* Ita refertur in Pontificali Romano *part. 1. de consecr. electi in Episcop.* Hanc autem promissionem iuramento firmatam ab iis tantùm olim exigi solitam fuisse, de quibus suspicio probabilis oriri posset, quod bona Ecclesiæ alienaturi essent, colligitur ex textu *in cap. de Syracusana,* 18. *dist.* ex quo deducitur, indemnitatis rerum ecclesiasticarum in ordinatione cautionem iuratoriam ab eo exactam fuisse, qui liberos, & vxorem habens, facilè credi posset inducendus cupiditate sanguinis, & carnis ad alienanda, vel dilapidanda bona Ecclesiæ: in aliis verò Episcopis consecrandis hanc cautionem non exigi probat Hallier. *de sacris elect. sect. 6. §. 5. per totum*, & firmari potest eius sententia *ex cap. 2. de feudis, cap. final. de Eccles. ædific.* vbi mentio fit huius promissionis. Nec nouum est, vt à suspecto iuramentum exigatur, quod à non suspecto nequaquam requiritur. Cùm ergo Gerardus Archiepiscopus Rauennæ prædictam promissionem fecisset, & ambigeret, an possessiones regalium decimationum spectarent ad mensam propriam, vel Capituli, consuluit Vrbanum III. qui illi rescribit, in eo casu tutius esse ab alienatione abstinere, cùm in dubiis tutior pars sit eligenda, *cap. 3. de sponsal.* sed si ipsæ res, de quibus ambigebatur, solitæ erant in feudum dari, non obstante tali iuramento poterat Gerardus iterum in feudum concedere.

§.

POssessiones verò, quæ Ecclesiæ tuæ minùs sunt vtiles, pro aliis vtilioribus, de fratrum tuorum, & sanioris partis consilio, & adsensu alienandi, seu commutandi liberam concedimus facultatem.

COMMENTARIVM.

3. SVppositâ huius §. historiâ, quam ex Rubeo suprà retuli, sciendum est, dubium esse, an vniuersa bona immobilia, etiam modici valoris, sub præsenti prohibitione de rebus Ecclesiæ, & cætera comprehendantur? Et negatiua sententia suadetur *ex cap. terrulas* 53. 12. *q.* 2. vbi sine consilio fratrum, hoc est sine solennitate permittitur Episcopo alienare terrulas, seu vineolas exiguas, & Ecclesiæ parum vtiles, *ex cap. 3. de donationibus, l. 5. tit. 14. part.* 1. vbi rei modicæ donatio Prælato permittitur, etsi donare absolutè ex rebus Ecclesiæ illi prohibeatur, *cap. 1. de his quæ fiunt à Prælatis.* Ita docuerunt Redoanus *de rebus Ecclesiæ q.* 13. & 51. Gutierrez *consil.* 15. *num.* 7. Gratianus *discept. forens. tom.* 3. *q.* 452. *num.* 16. qui æstimationem modicitatis prædiorum arbitrio Iudicis relinquunt. Contraria verò sententia, immò ad omnia prædia etiam modicæ æstimationis præsentem prohibitionem extendi, verior est, non solùm quia circa minorum prædia non alienanda hoc ius obtinuit, *ex l. si fundus* 13. *in princip. ff. de rebus eorum*; sed etiam quia eadem lex Ecclesiarum prædiis specialiter præscripta reperitur *in cap.* 1. ibi: *Prædium Ecclesiæ magnum, vel exiguum*, 17. *q.* 4. & in præsenti textu: proderit ergo modicitas, aut inutilitas prædij, vt alienationi faciendæ ij, quorum interest, seruatâ formâ dictæ legis *si fundus*, consensum præbeant: sed sine solennitate facta distractio, etiam modici prædij, nulla est, vt docent Duarenus *lib. 7. de sacris Eccles. cap.* 9. Rebuffus *in compend. alienat. num.* 60. Nec contrarium probat textus *in dicto cap. terrulas*; nam omissis solutionibus traditis à Glossa *in præsenti*, Gutierrez *dicto consil.* 15. dicendum est cum Duareno *vbi proximè*, in eo textu non remitti solennitatem nouis canonibus præscriptam, sed eam quæ desiderabatur iuxta veteres canones, quos retuli *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat.* consensum videlicet comprouincialium Episcoporum; fratres enim ibi accipiuntur pro Coëpiscopis, vt notauit Cironius *ad titulum de his quæ fiunt à Prælat.* nam cùm difficile esset, duos, aut tres comprouinciales ad quamcunque alienationem aduocare, ideò constitutum fuit, vt distrahendi facultatem solus Episcopus habeat, duobus concurrentibus. Primum, vt prædia alienata modici valoris, aut vtilitatis sint: secundum, vt necessitas vrgeat, ita vt ad remittendam solennitatem illam sola necessitas non sufficiat, *cap. nullus* 39. 17. *q.* 4. Nec etiam sola modicitas, aut inutilitas, nisi duplex hæc causa concurrat, sufficit ad alienationem, quod probat mihi tex-

tus *in cap. si quos* 57. 12. *q.* 2. dum in eo statuitur, valere donationem terrulæ, aut vineolæ factam ab Episcopo libertis Ecclesiæ, quos ob benemerita manumiserat; ideò enim ibi sustinetur donatio, non solùm quia fuit facta de re modica, sed etiam quia fuit collata in seruum benemerentem, quæ est iusta donationis causa, *cap. cùm redemptor* 68. 12. *q.* 2. Nec etiam obstat textus *in dicto cap.* 3. *de donat.* cuius sententia accipienda est de rebus mobilibus, quarum etiam donatio Episcopo prohibita est, *ex cap.* 2. *eod. tit. iuncta l. filius* 7. *ff. de donat.* In his enim rebus, si quantitas exigua est, & consuetudo non refragatur, donationem permittit textus ille, licèt prædiorum donatio sine solennitate etiam modici valoris improbetur.

CAPVT IX.

Cœlestinus III.[a] *Exoniensi Episcopo.*

AD audientiam nostram noueris peruenisse, quod quidam de Canonicis Exonien. Ecclesiæ quædam prædia eiusdem Ecclesiæ inconsultis aliis fratribus, in damnum Ecclesiæ, & detrimentum eorum, acceptâ inde pecuniâ in perpetuum locauerunt: vnde quoniam id indignum penitus noscitur, & iniquum, f. t. per A. s. m. quat. si verum est, quod asseritur, locationes illas legitimè reuocare curetis, ita quidem, quod si locata prædia non aliter reuocare poterunt, eos, quos noueris harum locationum auctores, susceptam inde pecuniam refundere conductoribus compellas, ne si huiusmodi locationes in sua contigerit stabilitate persistere, inde grauis eidem Ecclesiæ possit incommoditas prouenire.

NOTÆ.

[a] EXoniensi.] Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. De Exoniensi Ecclesia nonnulla notaui *in cap.* 6. *de filiis Presbyt.*

COMMENTARIVM.

1. EX hoc textu communiter deducitur, prædia Ecclesiæ locari non posse ad longum tempus; quod & statuitur *in cap. nulli* 5. *hoc titulo, Clement.* 1. *Extrauag. ambitiosa, eodem titulo*: & probatur ex eo, quia ex locatione ad longum tempus facta dominium vtile transfertur, *l.* 1. *§. quod autem, l. final. ff. de superficiebus, l.* 1. *&* 2. *ff. si ager vectig.* probaui suprà *in cap. ad aures*, & latè docent Velascus *de priuil. pauper. part.* 1. *q.* 31. Brito *ad rubric. de locato, §.* 1. *num.* 10. Menochius *de recuper. rem.* 1. *num.* 68. Cuiacius *lib.* 12. *Pauli ad edictum, in l. id est* 74. *ff. de rei vind.* Pichardus *in §. in summa, num.* 283. *Instit. de interdict.* Valentia *lib.* 2. *illustrium, tract.* 1. *cap.* 6. *num.* 1. Amaya *in l.* 1. *C. de fide & iure hastæ, num.* 31. ideoque prohibitum alienari, nec ad longum tempus locari posse, est communis Doctorum resolutio, vt ex pluribus docent Gomez *in l.* 4. *Tauri*, Velascus *dicta q.* 22. *num.* 14. qui longum tempus in hac parte accipiunt pro decennio, vel si locatio fiat ad nouem annos cum pacto renouandi eam de nouennio in nouennium; & per consequens alienatione rerum Ecclesiæ vetitâ, prohibita censetur etiam locatio ad longum tempus. Sed in contrarium facit, quod locatio dominium mutare non solet, *l. non solet* 39. *ff. locati*; nec vllum verum ex ea transfertur dominium, vt probatunt latè Cumanus *in l. Codicillis, penult. §. instituto, de legat.* 2. Connanus *lib.* 7. *Comment. cap.* 12. *num.* 3. Pinellus *in l.* 1. *C. de bonis matern.* 3. *p. num.* 66. cùm nulla differentia versetur inter locationem ad longum, vel ad breue tempus factam, cùm in multis iuris locis reperiatur locatio in plures annos facta, *l. si in lege* 24. *§. final. l. qui fundum* 32. *l. cùm in plures* 60. *ff. locati*; & ex eadem lege *qui fundum*, iuncta lege *fundi partem* 79. *ff. de contrah. emption.* vbi locatio ad decem annos fit, quod tempus iuxta Authores contrariæ sententiæ longum dicitur, vt notauit Amaya *in l. vnic. C. de vendit. rerum fisc. num.* 52. & ex locatione conductor non possidet, quia vsus tantùm rei illi permittitur, *l. si seruus* 61. *§. locaui* 8. *ff. de furtis*: quare dicitur rem alij, non sibi possidere, *l.* 1. *C. communia de vsucap. l.* 2. *C. de praescript.* 30. vnde consequens est, vt conductor non possideat, cùm circa detentionem rei nullum proprium ius habeat, sed mutuatum à domino, cui possidet, & ministerium præstat, *l. officium* 9. *ff. de rei vind. l. communis* 7. *§. nec colonis, ff. communi diuid. l.* 3. *§. vlt. cum l. sequent. ff. ad exhib. l. serui* 16. *ff. de periculo & commodo, l. si quis* 10. *§.* 1. *l. qui bona* 19. *l. interdum* 21. *§. vlt, ff. de acquir. possess. l. non solùm* 33. *§. quod vulgò, ff. de vsucap. l.* 2. *§.* 1. *ff. pro herede, l. in pusenm* 12. *§. ego, ff. quod vi aut clam, l.* 1. *§. denique, ff. de vi & vi armat. l. certè* 6. *§. is qui* 2. *ff. de precario*; nisi expressè hoc actum sit, vt transferatur possessio in conductorem, argumento legis *si absenti* 38. *§.* 1. *ff. hoc tit.* Possessionem etiam locari posse, post Bartolum, & Petrum Fabrum probat D. Iosephus de Retes *de acquir. posses. cap.* 3. *consect.* 2. *num.* 8. Igitur locatio rerum Ecclesiæ, sicut ad modicum tempus, etiam ad longum fieri potest. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, verum esse, nec ex locatione ad modicum tempus, nec ad longum facta, dominium aliquod in conductorem transferri: nec contrarium probant textus suprà expensi, qui loquuntur, & procedunt in emphyteusi, ex qua dominium vtile transfertur, *l. possessores* 11. *C. de fundis patrim. lib.* 11. ibi: *Cum fundorum sint Domini*; & *l. si qui* 5. *C. de diuers. prædiis, eodem libro*, ibi: *Cùm sufficiat possessoribus, quod apud eos dominium in perpetuum ex nostra liberalitate*

litate permaneat. Quia emphyteusis alienatio est, *Nouel*.7. §. *alienationis*, ibi: *Et in perpetuum extensam emphyteusim, quæ non procul ab alienatione consistit*. Locatio autem alienatio non est, ideoque ex ea, quamvis ad longum tempus facta, nullum dominium transfertur. Nec contrarium probatur in hoc textu, & aliis suprà citatis, vbi locatio rerum Ecclesiæ prohibetur, si ad longum tempus celebretur. Nam hoc non procedit, quia alienationis verbo comprehendatur locatio, sed extensione legis, quæ voluit, vt prohibitâ alienatione comprehenderetur talis locatio ad longum tempus facta. Rationem autem huius extensionis assignauit Amaya *in dicta l. vnic. C. ne fiscus in rem, num*.56. quia ex tali locatione perlonga videtur res Ecclesiæ alienata perpetuò, semper accedente vtilitate rei locatæ, vt de vsufructu ciuitati relicto refertur *in l. an vsusfructus* 56. *ff. de vsufruct. l. si vsusfructus* 8. *ff. de vsufruct. legato*: posset enim euenire, vt si ad longum tempus non esset locata, vtilior esset Ecclesiæ, & in effectu fraus fieret præsenti prohibitioni; frustrà enim sacri canones prohiberent venditionem, & emphyteusim rerum Ecclesiæ, si liceret Prælato ipsas res Ecclesiæ ad longum vsque tempus locare, cùm per similem conductionem facilè hæc prohibitio eluderetur; & prohibito actu alienationis, prohibitus quoque fuit omnis actus ei similis, & qui eundem effectum habet, *l. sicut* 8. §. *sed si* 13. *ff. quibus modis pignus*.

2. Adhuc tamen pro expositione præsentis textus distinguendæ sunt nonnullæ locationes; alia enim est locatio in perpetuum, veluti si quis rem conduxerit quoad pensionem soluat, Carrocius *p*. 2. *de locato*, *q*. 6. vel ad longum tempus, hoc est decennium, de qua hucusque egimus: alia est locatio ad modicum tempus, quæ licèt apud Romanos de quinquennio intelligeretur, *l. sed si lege*, §. *si domus, ff. locati*, Cuiacius *lib*. 34. *Pauli ad edict. in l. si in lege* 24. §. *final. ff. eod. tit.* tamen circa res Ecclesiæ locatio illa modica censenda est, quæ triennij metas non excedit. Rursus alia locatio est, quæ fit de rebus ad patrimonium Ecclesiæ spectantibus, alia de rebus præbendæ aut beneficio annexis. Tandem alia locatio fit repræsentatâ pecuniâ, hoc est ante diem solutâ, vt exponunt Zerola *in praxi, verbo Alienatio*, *q*.7. Gutierrez 3. *p. de iurament. cap*. 3. *num*. 2. alia fit mercede statutis temporibus, vulgò *à plazos*, soluenda: in qua locationum varietate sequentes casus obseruandi sunt. Primus, cùm bona Ecclesiæ in perpetuum, vel ad longum tempus locantur, quo casu talis locatio inutilis est, ex præsenti textu, & suprà expensis; adeò vt nec pro tempore modico locatio sustineatur, vt resoluunt Molina *lib*. 1. *de primog. cap*. 21. *num*. 28. alter Molina *tom*. 2. *de iustitia*, *disput*. 467. Secundus casus contingit, cùm eadem bona ad tempus modicum locantur, quo casu vtilis, & valida locatio est, *Clement*. 1. *extrauag. ambitiosæ, hoc titulo*: docent vterque Molina *vbi suprà*, Carrocius *de locatione bonorum Ecclesiæ*, *lib*. 1. *conclus*. 1. *&* 2. quia talis locatio tutori, & cuicunque administratori permittitur, vt docent Pinellus *in l*. 1. *C. de bonis matern*. 3. *p. num*. 64. Marinis *lib*. 1. *resol. cap*. 4. Molina *de primog. dict. cap*. 21. qui etiam id resoluit in possessore maioratus; & de hac locatione accipiendus est Scæuola *in l. penult*. §. *instituto*, *ff. de legat*. 2. dum docet, prohibita alienatione, non censeri prohibitam locationem; eaque locatio nomine Ecclesiæ facta, successorem intra præfinitum tempus constringit, & poterit fieri talis locatio repræsentatâ pecuniâ, vel consignato pretio certis pensionibus; dum tamen per repræsentationem pecuniæ non inferatur præiudicium successoribus: Trident. *sess*. 25. *de reform*. docent Redoanus *de rebus Eccles. q*. 6. *num*. 53. Carocius *de locat. rer. Eccles. conclus*. 20. Mocdanus *decis*. 8. *sub titulo de confirm. vtili*. Illud tamen in hoc casu summè notandum est, quod cùm dicta Extrauagans *Ambitiosæ*, tantùm vigeat vbi vsu recepta est, vt notarunt Gilxenius *in authent. hoc ius, C. de SS. Eccles*. Zerola *in praxi, verbo Alienatio*, Molina *de iustitia*, *disput*. 466. Gutierrez *lib*. 1. *canonic. cap*. 8. *ex num*. 2. Garcia *de benef*. 2. *p. cap*. 1. *ex num*. 40. ad cognoscendum, an sine solennitate supra triennium liceat conducere res Ecclesiæ, inspiciendum est, an prædicta constitutio recepta sit, quia si non reperiatur recepta, poterunt locari res Ecclesiæ vsque ad nouem annos, cùm ante illam constitutionem sola locatio ad longum tempus, id est decennium, prohibita esset. Docent Gutierrez, Garcia, & Molina *vbi proximè*: iuxta quam doctrinam accipiendus est textus *in cap*. 2. *de locato*, dum ait, locationem eam rerum Ecclesiæ permitti, quæ alienatio non sit; intelligendus est enim de locatione, quæ fit minori tempore decennio, maiori autem triennio. Tertius casus euenit cùm per Rectorem Ecclesiæ, aut eum, qui præbendam habet, locantur prædia annexa dignitati, aut præbendæ, vel fructus eorum; quæ locatio potiùs dicitur fructuum ecclesiasticorum, quàm rerum Ecclesiæ, cùm non fiat de rebus ad mensam Ecclesiæ, seu eius patrimonium spectantibus; quo casu discrimen constituendum est inter locationem prædiorum, rerumve annexarum præbendæ; & locationem fructuum ipsius præbendæ: locatio prædiorum ad longum tempus facta nulla est, quia æquale ius in his rebus procedit, ac in rebus ecclesiasticis, *dicta extrauag. ambitiosæ*; ideò omnium rerum, & bonorum ecclesiasticorum locatio non sustinetur: locatio verò fructuum præbendæ etiam ad longum tempus permittitur, vt *ex cap. final. ne Prælati vices suas*, *l*. 9. *tit*.17. *part*. 1. probant Molina *de primog. lib*. 4. *cap*. 21. alter Molina *disput*. 466. Auendaño 1. *p. de exequend. mandat. cap*. 4. *num*. 42. Valasco *de iure emphyt. q*.29. quod ius beneficiariis non concedunt Gutierrez *lib*. 1. *canonic. cap*.8. Garcia *vbi suprà*, *num*.32. Tandem vltimus casus notandus est cùm fit locatio iurisdictionis ecclesiasticæ, aut facultatis ecclesiasticæ deputandi vicarios in spiritualibus; quo casu statuendum est, locationem nullam esse, siue ad longum, siue ad modicum tempus fiat, *cap*. 1. *&* 2. *Ne Prælati vices suas*, Trident. *sess*. 25. *de reform. cap*. 11. quia prædicta locatio magis propter simoniæ periculum, quàm propter dissipationem rerum corporalium prohibetur.

CAPVT

CAPVT X.

Innocentius III. *Caro Archiepiscopo Montis* [a] *Regalis.*

POssessiones ad mensam tuam, vel Capituli pertinentes alienare non debes, aut Ecclesias, in quibus consueuerunt monachi ministrare, [b] clericis, vel laicis assignare personis. Ideoque fraternitati tuæ auctoritate præsentium districtiùs inhibemus, ne possessiones, [c] casalia, vel Ecclesias, quæ non consueuerunt in beneficium assignari, alicui petenti concedas; immò potiùs Ecclesiam sancti Clemontis de Messana, quam Gerardo Teutonico; & sancti Sepulchri Ecclesiam, similiter de Messana, quam Falconi Canonico; & beneficium, quod Thomæ filio I. Ferrari, in graue præiudicium Ecclesiæ tuæ diceris contulisse, ad priores vsus non differas, appellatione postpositâ, reuocare. Datum Romæ apud Sanctum Petrum xi. Kal. Iunij, Pontif. nostri anno primo.

NOTÆ.

1. [a] *Montis Regalis.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in epistolis Innocentij III. editis à Sirleto, *fol.* 50. ex quo textum ita restituo. Missa est præsens epistola Caro Archiepiscopo Montis Regalis, qui Guillelmo defuncto successit in Archiepiscopatu Montis Regalis anno 1189. cùm esset monachus, & Abbas monasterij sanctæ Mariæ de Alto fonte, Ordinis Cisterciensis, vt refert D. Rochus Pirro *tom.* 1. *Sicil. sacræ, notit.* 3. *fol.* 415. Huius Archiepiscopatus facultates à Regibus collatæ, quas recensit Lellus *p.* 2. *fol.* 33. *in suo libel. de Montis Regalis Eccles.* magnum acceperant detrimentum; ideò Innocentius III. rescribit huic Archiepiscopo apud Sirletum suprà, *fol.* 49. primò in hæc verba: *Quæ in monasteriorum, & religiosorum locorum præiudicium attentantur, in statum conuenit debitum reuocari: nec firmitatem debent aliquam obtinere, quæ in enorme damnum ipsorum minùs licitè præsumuntur. Eapropter venerabilis in Christo frater, Ecclesiæ tuæ volentes vtilitati consulere, auctoritate tibi præsentium indulgemus, vt quæ in Ecclesia tua, & in omnibus pertinentiis eius illicitè alienata inueneris, tibi liceat legitimè reuocare. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum xj. Kal. Maij.* Et statim circa alienationes ab ipso factas rescribit in præsenti epistola. De hac Ecclesia Montis Regalis egi *in cap.* 2 *. de offic. delegati.*

2. [b] *Clericis vel laicis.*] Sed ad quid prohibitio hæc erga laicos, cùm ipsi sint incapaces cuiuscunque beneficij, vt probaui *in cap.* 7. *de elect.* Credo Innocentium in præsenti per laicos non intelligere sæculares homines saltem minoribus ordinibus initiatos; sed nec etiã clericos eos, qui non sunt Canonici regulares; illi enim dicuntur clerici laici, vt probaui *in cap. ad audientiam, de prebend.* Vnde ni fallor mens Innocentij est, Ecclesias monachorum non debere conferri clericis sæcularibus, vel laicis, id est clericis non regularibus; quia illi monachi non sunt, per quos consueuerant Ecclesiæ ipsæ regi: tantùm enim in præsenti Pontifex intendit prohibere, ne status Ecclesiæ immutetur, iuxta textus *in cap. ad hæc, de relig. domibus, cap. quod Dei, de statu monach.* nam etiam è conuerso Ecclesiæ sæculares monachorum administrationi tradi non possunt, nisi cum causæ cognitione, licèt causa ipsa videatur fauorabilior, *cap. ad audientiam, de Eccles. ædific.* quia quandiu Ecclesia regi potest secundùm primæuam institutionem, nihil est immutandum, sed tantùm quando defectus adest, vel personarum, vel rerum, *cap. relatum, ne clerici vel monachi.* Quo modo accipiendum est Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 10. regulariter tamen beneficia sæcularia sæcularibus, & regularia regularibus conferenda esse docetur *in cap. cùm de beneficio, cap. cùm singula, de præbend. in* 6. *Clement.* 1. *de suppl end. neglig.* docent P. Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 17. *cap.* 2. plures congesti à Barbosa *lib.* 3. *iuris Eccles. cap.* 4. *num.* 79. & *in cap.* 1 . *Trident. Concilij*, Pater Mendo *de Ordin. Milit. disquisit.* 11. *q.* 4. *per totam*, vbi latè agit de clericis fratribus Ordinum Militarium.

[c] *Casalia.*] Casale villa est à casis dicta, de qua in vita Angelæ de Folginio, *cap.* 1. *sect.* 34. ita legitur: *Hoc accidit mihi primâ vice, quando vendideram casale meum.* Et *lib.* 3. *constit. Neapolit. tit.* 4. *cap.* 1. ita legitur: *Vt omnes ciuitates, castra, munitiones, casalia, villas, & quicquid in eis intus, aut foris.* Notarunt Bosquetus *ad Innoc. lib.* 1. *epist.* 17. Vossius *de vitiis sermon. lib.* 3. *cap.* 4. *verbo Casale.* 3.

CAPVT XI.

Idem *Episcopo* [a] *Mauriensi, Præposito Vltien. & Decano Hectorien. Turonen. & Maurien. diœces.*

AD nostram noueritis audientiam peruenisse, quod cùm [b] Tusien. monasterium depressum esset onere maximo [c] debitorum, dil. f. Abbas, & conuentus eiusdem villam, quæ Ianuen. vulgariter, necessitate coacti Boneuardo laico concesserunt in feudum,

feudum, tali conditione appositâ, quod idem laicus octoginta libras persolueret, pro quibus eadem villa extiterat obligata, quod idem non distulit effectui mancipare. Verùm quia præfatum monasterium est, sicut dicunt, enormiter in hoc læsum, eo quod de redditibus villæ præfatæ conuentus singulis diebus vnum ferculum, & in festis xij. lectionum pisces, vel aliud æquipollens percipere consueuit, nobis humiliter supplicauerunt, vt feudum prædictum faceremus ad vtilitatem monasterij reuocare, præsertim cùm idem laicus primo anno de ipsius prouentibus vltra summam perceperit prætaxatam, & per multos postmodùm annos suppressit eius fructus. Nos ergo sic nolentes grauaminibus præfati monasterij prouidere, quòd alij videamur iniuriam irrogare, disc. v. per A. s. m. quat. inquisitâ pleniùs veritate, si prædictum monasterium propter hoc inueneritis enorme dispendium incurrisse, sæpedictum laicum, vt pecuniâ, quam pro exoneratione prædicti feudi, seu etiam pro vtilitate ipsius monasterij noscitur expendisse, ab eodem Abbate, & conuentu receptâ, cùm sibi fructus percepti hactenus sufficere debeant pro labore, præfatum feudum eidem monasterio dimittat liberum, & quietum, mon. & per cens. ec. ap. rem. compellatis.

NOTÆ.

1. [a] *Maurien.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* Mauriana est vrbs in Sabaudia, ad Alpes Cottias, vbi in valle est ciuitas sancti Ioannis Maurianensis, vulgò dicta S. Iuan de Mauriene, vt refert Papirius Masonius *in descript. Galliæ per flumina, fol. 413.* Habet Ecclesiam Cathedralem, cuius Episcopus Hiconius subscripsit Conciliis Matiscon. 1. & 2. vt tradit Carolus à sancto Paulo *in geograph. sacra, fol. 146.*

2. [b] *Tusien.*] Legendum esse *Secusien.* iam notauit Hostiensis *in præsenti*, in castro enim Secusiæ, in finibus Italiæ, & Delphinatus, prouinciæ Galliarum, est monasterium S. Iusti dictum, Canonicorum Regularium Congregationis Lateranensis: & licèt per aliquot annos Monachi D. Benedicti in eo insederint, tandem reuersi sunt ibi Canonici Regulares, vt refert Pennotus *lib. 2. hist. canonic. regul. cap. 28. num. 3.* in quo iacent plura Sanctorum corpora, quæ ipse recenset *lib. 3. cap. 46. num. 1.*

3. [c] *Debitorum.*] De quo casu agitur etiam *in cap. 1. hoc tit. in 5. compil.* vbi ita decreuit Honorius: [Proponentibus olim Abbate, & Conuentu Sancti Antonini, Ecclesiam suam debitorum onere aggrauatam, & humiliter postulantibus, vt concederemus, quod aliquæ de possessionibus suis minùs vtiles venderentur, vt ex earum pretio soluerentur: Nos eorum postulationibus annuimus in hac parte. Ipsi autem non eiusdem Ecclesiæ, sed vestri monasterij, licèt illi subiecti, & res alias idem monasterium contingentes ven. fr. n. Pistorien. Episcopo vendiderunt; quare Archidiaconus, & Archipresbyter Senen. propter hoc partes de mandato nostro ad Sedem Apostolicam citauerunt, quibus coram nobis postmodùm constitutis, nos huiusmodi contractu rescisso, vos & fideiussores vestros, ac eiusdem monasterij homines à iuramenti, & cuiuslibet obligationis alterius, ac excommunicationis vinculo, quo tenebamini eiusdem occasione contractus, duximus absoluendos, in eum statum præfatum monasterium reducentes, in quo ante contractum prædictum noscitur extitisse.]

COMMENTARIVM.

Certum est, rem Ecclesiæ improbè alienatam restituendam esse cum fructibus ex ea perceptis, *cap. si quis presbyterorum, cap. non liceat, 12. q. 2.* ex vulgari principio, quo docemur, in omni restitutione, quæ ex iustitia fit, fructus etiam venire, *cap. 1. de in integrum restit. cap. grauis, cap. conquerente, de restit. spol. cap. accedens, in fine, vt lite non contest. l. videamus, §. in Fauiana, ff. de vsuris, l. Iulianus, §. idem, l. præterea, ff. de rei vind. l. restituere 35. & 75. ff. de verb. sign. l. si minor, l. restitutio, l. pater 18. §. si pecunia, ff. de minor.* cum aliis adductis à Couar. *lib. 1. variar. cap. 3.* Pinello *in l. 2. C. de rescind. 2. p. cap. 4. §. 4.* Acosta *in §. & quid si tantùm, 2. p. a num. 71.* Quare difficilis est præsens textus dum in eo docet Innocentius, monasterio enormiter læso in alienatione villæ, eam restituendam esse sine fructibus. Glossa in præsenti ait, remitti fructus pro labore administrandi ipsam villam, argumento legis *fructus 7. ff. solut. matrim.* Sed si hæc sententia esset vera, sequeretur, nunquam fructus venire in restitutionem, cùm semper præcedat administratio ipsius rei restituendæ. Costa *vbi proximè, num. 75.* Couar. *dicto cap. 3. num. penult.* vt textum hunc exponant, supponunt in restitutione, quæ ex gratia fit, non venire fructus, *authent. idem est, C. de hæreticis*, iunctis traditis à Sfortia *de in integr. restit. 2. p. q. 97. art. 14.* Antonius Gomez *lib. 3. var. cap. 13. num. 38.* Garcia *de nobilit. glos. 6. §. 1. num. 45.* Peregrinus *de iure fisci lib. 5. tit. 2. num. 6.* Fachineus *lib. 1. controu. cap. 38.* Vnde cùm in præsenti specie in integrum restitutio concederetur Ecclesiæ vltra quadriennium à iure statutum, *Clement. vnic. de in integr. restit. l. final. C. de temporibus in integrum*; & ita ex gratia potiùs, quàm iustitia daretur; ideò in tali restitutione extraordinaria non veniunt fructus. Sed etiam hæc interpretatio non placet, quia in præsenti specie Ecclesia enormissimè læsa fuit, cùm ex fructibus primi anni tantùm percepisset laicus, quantùm pro villa dederat monasterio: sed propter enormissimam læsionem, etiam vltra quadriennium Ecclesiæ restitutio datur, *cap. 1.* ibi: *Vel alia rationabili causâ, cap. 2.* ibi: *Nisi aliquid rationabile appareat; de in integr. restit. lib. 6.* iunctis Sfortia *1. p. q. 19. artic. 7.* Couar. *lib. 1. var. cap. 13. num. 10.* Igitur in præsenti 4.

ſenti caſu potiùs ex iuſtitia, quàm ex gratia conceſſa fuit. Alij tandem affirmant, in præſenti caſu fructus non reſtitui ob naturam contractus feudalis, in quo à feudatario pro labore, & ſeruitio, quod exhibet domino, fructus percipiuntur, vt *in cap. 1. de feud.* quæ interpretatio ſuadetur ex illis verbis: *Cùm fructus illi ſufficere debeant pro labore.* Quæ non ſunt intelligenda de ſolo labore impenſo in cultura, & colligendis fructibus, vt Gloſſa voluit; ſed de labore, ſeu ſeruitio, ad quod ex natura contractus feudalis tenebatur, *ex cap. 1. §. huius autem, in quibus cauſis feudum amittatur, in vſibus feudor.* Cùm igitur ſeruitia exhiberi non poſſint ſine ſolicitudine, & labore, pro illis fructus villæ feudalis ſuos facit. Sed hæc interpretatio refellitur primò ex eo, quia reſtitutio æqualiter contra omnes contractus, ex quibus læſio proueniat, minori, & Eccleſiæ competit, *l. ſi minor, l. reſtitutio, ff. de minor.* Igitur ſi ex aliis contractibus res cum fructibus reſtituitur, vt ſuprà probaui, etiam id admittendum eſt in læſione, quæ prouenit ex contractu feudali. Secundò, quia feudi natura non fuit Innocentio III. incognita, *cap. verùm, cap. ex tranſmiſſa, de foro compet.* ſed feudi præſtatio reſpectu feudatarij ſeruitium, non verò labor appellatur: igitur cùm Innocentius fructus B. laico remiſit propter laborem, non ſenſit de ſeruitio ob feudum impenſo. Facit etiam textus *in cap. 1. de in integrum reſtit.* iuxta communem interpretationem, quam ibi adduxi. His ergo ſolutionibus omiſſis verius dicendum credo, laborem feudatarij in præſenti ſpecie non prouenire ex natura feudi, nec conſiſtere in exhibendo ſeruitio, ſed in exoneratione monaſterij à debitis contractis: quare petebat feudatarius contractum non eſſe reſcindendum, vt conſtat ex illis verbis: *Non diſtulit effectui mancipare.* Ac proinde licèt ex iuris principiis monaſterium fuiſſet reſtituendum ad rem cum fructibus, ſolutis expenſis feudatario pro labore in ſoluendis debitis monaſterij impenſo, ſecundùm iuſtitiæ æqualitatem, *ex dicta l. fructus 7. l. intra vtile 41. §. final. ff. de minor. l. Iulianus 14. §. ex vendito, ff. de action. empti, l. curauit, C. eod. tit. l. ●. C. de vſuris*, Innocentius III. tamen in præſenti intendens circuitus euitare, monaſterio reſtituendam eſſe villam decreuit, & B. laico feudatario pro impenſo labore in ſolutione debitorum monaſterij fructus remitti iuſſit, non quia feudatarius erat, ſed quia conſtabat, ipſum à debitis monaſterium exoneraſſe.

CAPVT XII.

Idem *in Concilio*[a] *generali.*

CVm[b] laicis, quamvis religioſis, diſponendi de rebus eccleſiaſticis nulla ſit attributa poteſtas, quos ſubſequendi manet neceſſitas, non autem imperandi, dolemus in quibuſdam ex illis ſic refrigeſcere charitatem, quod immunitatem eccleſiaſticæ libertatis, quam nedum ſancti Patres, ſed etiam Principes ſæculares multis priuilegiis muniuerunt, non formidant ſuis conſtitutionibus, vel potiùs confictionibus impugnare, non ſolùm de alienatione feudorum, ac aliarum poſſeſſionum Eccleſiarum, & vſurpatione iuriſdictionum, ſed etiam de [c] mortuariis, necnon & aliis, quæ iuri ſpirituali videntur annexa, illicitè præſumendo. Volentes igitur ſuper his Eccleſiarum indemnitatibus conſulere, ac tantis grauaminibus prouidere, conſtitutiones huiuſmodi, & venditiones feudorum, ſeu aliorum bonorum ſine legitimo Eccleſiaſticarum perſonarum aſſenſu præſumptas, occaſione conſtitutionis laicæ poteſtatis (cùm non conſtitutio, ſed deſtitutio, vel deſtructio dici poſſit, nec-non vſurpatio iuriſdictionis,) ſacri approbatione Concilij decreuimus non tenere, præſumptoribus per cenſ. ec. compeſcendis.

NOTÆ.

1. [a] CONcilio.] Lateranenſi videlicet, celebrato ſub Innocentio III. vbi *cap. 44. & in 4. collect. ſub hoc tit. cap. vnic.* reperitur hic textus.

2. [b] *Laicis.*] Hæc verba extant *in cap. laici 24. 16. q. vlt.* cuius prior pars refertur *in cap. 1. 96. diſt.* Nec rectè exaudiuntur à Cuiacio hîc de laicis religioſis, id eſt in monaſteriis conuerſis, ſeu oblatis, de quibus egi *in cap. in præſentia, de probat.* Laici enim religioſi in præſenti accipiuntur pro viris catholicis, & religioſis.

[c] *Mortuariis.*] De quibus *in cap. conquerente, de offic. ordin. cap. final. de teſtam.*

TITVLVS

TITVLVS XIV.

De Precariis.

CAPVT I.

Ex Concilio apud [a] *Beluacen.*

PRecariæ de quinquennio in quinquennium, secundùm antiquam consuetudinem & auctoritatem renouentur.

NOTÆ.

1. [a] *BEluacen.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & verba huius textus ex Synodo Beluacensi citant Burchardus *lib.*5. *Decreti. cap.* 169. Carnotensis *p.* 3. *Decret. cap.* 230. Gratianus *in cap. precariæ* 10. *q.* 2. & canonem 13. Synodi Beluacensis in hæc verba refert Marculfus *in notis ad Bignonium, lib.* 2. *cap.*5. ibi: *Vt precaria de quinquennio in quinquennium, secundum antiquam consuetudinem, & auctoritatem renouentur.* Eadem etiam verba referuntur in Concilio Meldensi *can.*22. in qua Synodo transcripta fuerunt omnia quæ statuta erant in Beluacensi. Cùm enim anno 845. Carolus Caluus conuocasset Synodum Episcoporum Galliæ apud Bellonacum, quæ est ciuitas prouinciæ Rhemensis, vbi de variis Ecclesiæ negotiis actum fuit; & eodem anno celebratum fuisset Concilium Meldense, de quo egi *in cap.*1. *de constit.* in eo omnes canones Beluacenses relati fuerunt. Etiam reperiuntur verba huius capitis inter capitularia Caroli edita ab Anseguiso, *cap.* 9. & in formulis veteribus Marculfi, *cap.* 19. 21. & 150.

COMMENTARIVM.

2. Conclvsio traditvr et probatvr. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Precaria de quinquennio in quinquennium debent renouari.* Quæ conclusio firmatur auctoritatibus suprà congestis, vbi eadem sententia adstruitur; nam in vtroque iure non est alia similis decisio. Illustrant eam vltra congestos à Barbosa & Garaña in præsenti, Cuiacius ad hunc titulum, & *ad tit. C. de iure emphyt. fol.*422. & *lib.* 1. *de feud. cap.*1. Petrus Gregorius *lib.*23. *syntag. cap.* 2. Bignonius *in not. ad Marculfum, lib.*2. *cap.*5. Antonius August. *in epit. iuris lib.*15. *tit.* 39. Lindembrog. *in glossar. verbo Precaria*, Gibalinus *lib.* 4. *de vsur. cap.* 2. *art.* 6. Glossarium Anseguisi *verbo Precaria*, Dartis *in cap.* 4. 10. *q.* 2.

3. Traditvr ratio dvbitandi. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Precarij natura ea est, vt pro concedentis arbitrio reuocetur, *l.* 1. *ff. de precario*: ergo non de quinquennio in quinquennium, sed quandocunque Ecclesia voluerit renouare, vel reuocare precarias concessas, poterit. Augetur primò hæc difficultas ex eo, quia in precario ipso iure inducitur renouatio, *l. in rebus* 4. §. *final. cum l. sequenti, ff. de precar. l. item quæritur* 13. §. *qui impleto, cum l. sequenti, ff. locati*: ergo si ipso iure tacitè inducitur renouatio, ad quid necessaria est expressa de quinquennio in quinquennium? Augetur secundò, nam si necessaria esset hæc quinquennalis renouatio, maximè ne longitudine temporis memoria concessionis pereat, *cap. longinquitate* 64. *cap. sæpe* 62. 12. *q.* 2. sed precariæ vllo tempore præscribi contra Ecclesiam non possunt, *cap. clerici*, ibi: *Clerici quilibet, quantacunque diuturnitate temporis de Ecclesiæ remuneratione aliqua possederint, in sui proprium præscriptione temporis non reuocentur, dummodo pateat Ecclesiæ rem fuisse, ne videantur etiam Episcopi tempore administrationis prolixa, aut precarias, cùm ordinati sint, facere non debuisse; aut diu retentas facultates, in ius suæ proprietatis posse transcribere.* Ergo etiamsi de quinquennio in quinquennium non renouentur, nulla potest timeri præscriptio in precariis. Secundò in ea verba, *Secundùm auctoritatem, & antiquam consuetudinem*, ita insurgo: Contraria inter se sunt lex scripta, & consuetudo; vbi enim legis obseruantia adest, consuetudo non inducitur; quia, vt ait D. Isidorus *in cap. consuetudo*, 1. *dist.* consuetudo suscipitur cùm deficit lex: igitur præsens renouatio non potest procedere iuxta legem simul, & consuetudinem.

Adhuc tamen defensanda est præsens constitutio, pro cuius expositione sciendum est, precariarum contractum veteribus Romanis ignotum fuisse, atque hodie penitus in vsu esse desiisse, vt testatur Antonius Augustinus *in notis ad primam collectionem, in præsenti.* Vnde præsenti textu sine vllo dispendio nos carere potuisse notauit Alberic. Gentilis *de libris iuris canonici, fol.* 40. Frequens tamen fuit olim in Ecclesia Gallicana, vt constat ex Conciliis Agathensi *can.*58. Epaunensi *can.* 18. Aurelian. 4. *can.*36. aliisque veteribus Canonibus, & Capitularibus congestis à Lindembrogio, Bignonio, & Gibalino *vbi suprà*: fusiùs verò de his precariis actum fuit in Synodo ad Lyptinas Vicum in agro Cameracensi (vt ex Aimonio *lib.*5. *cap.*25. obseruauit Serarius *lib.* 2. *histor. Mogunt. not.*31.) anno 743. habitâ, Præside sancto Bonifacio A. S. L. vbi à Carolo Magno Principe Francorum ita 4. De Precariis.

ita statutum fuit: *Cum consilio seruorum Dei, & populi statuimus, propter imminentia bella, & persecutiones caeterarum gentium, quæ in circuitu nostro sunt, vt sub precario, & censu aliquam partem ecclesialis pecuniæ in adiutorium exercitus nostri, cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus ea conditione, vt annis singulis de aliquaque casatâ solidus vnus, id est duodecim denarij, ad Ecclesiam, vel Monasterium reddantur, eo modo, vt si moriatur ille, cui pecunia commendata fuit, Ecclesia cum propria pecunia reuestita sit, & iterum si necessitas cogat, aut Princeps iubeat, precarium renouetur, & rescribatur nouum, & omnino obseruetur, vt Ecclesia, vel Monasterium penuriam, & paupertatem non patiantur, quorum pecunia in precario præstita sit; sed si paupertas cogat, Ecclesiæ & domui Dei reddatur integra possessio.* Ita refertur *lib. 5. Capitul. cap. 3.* & *lib. 7. cap. 104.* Est itaque precaria contractus, quo res Ecclesiæ alicui petenti commendantur sub annuo censu, vel alio quocunque onere ad quinquennium, aut aliud tempus, quo finito Ecclesia res suas recuperat. Cuius concessionis formulas referunt Marculfus *lib. 2. cap. 39.* & auctor incertus formularum *cap. 27.* & ex eis exhibet Sirmundus *in analectis ad Capitul. Caroli, tit. 7.* Nec contractus iste erat emphyteusis, vt perperam existimarunt Barbatia & Beroius *in præsenti rubric.* Iason *in l. 1. C. de iure emphyt.* Valascus *de iure emphyt. q. 36. num. 9.* & notauit Cuiacius *lib. 4. obseru. cap. 4.* emphyteusis enim, & precaria pluribus differunt. Primò, quia emphyteusis propter agrorum culturam inuenta est, vt essent qui agros desertos excolerent. Brissonius, & Hothomanus *verbo Emphyteusis.* Secundò, quia emphyteusis ex Zenonis constitutione formam accepit, *§. adeò 3. Instit. de locato*: contractus verò precariarum pluribus sequentibus annis incognitus fuit. Tertiò, quia emphyteusis in perpetuum conceditur, *l. viam 10. C. de locat.* quare perpetuarium ius dicitur *in l. 1. C. de offic. Comitis sacri palat. l. 1. & 2. C. de locat. præd. fiscal.* at precariæ ad quinquennium conceduntur. Deinde emphyteusis sub lege meliorationis datur, precaria non. Item emphyteusis datur sub canone, & vectigali; precaria verò quamuis nonnunquam pensionem admittat, eam tamen necessariò non exigit. Tandem emphyteusis in agris, & prædiis consistit; precaria verò etiam in pecunia numerata datur, vt constat ex Synodo ad Lyptinas suprà relatâ, & exemplis congestis ab Hothomano *de verbis feudalibus, verbo Precaria.* Differt etiam valde precaria à precario: primò, quòd precarium inter contractus propriè dictos refertur, *l. 14. ff. de precario, l. cum qui, §. is qui precario 11. ff. de furtis*: precaria autem tantùm à DD. contractibus adnumeratur; geritur enim inter contrahentes negotium aliquod ciuile obligationem producens, ex qua cùm nulla alia expressè prodita sit actio, condictio ex canone nascitur, argumento legis vnicæ, *ff. de condict. ex lege.* Secundò in precario nulla merces interuenire potest, quia est gratuitum, *l. 1. §. 1. l. quæsitum 8. §. cum quoque, ff. de precar.* in precaria autem plerunque interuenit merces, seu pensio. Tertiò, precarium nuda eius qui concessit voluntate reuocari potest, cùm in eo res petenti vtenda detur quamdiu is, qui concessit, patitur, *l. 1. l. 2. §. 2. l. qui habet 15. ff. de precar.* at precariæ pro voluntate concedentium regulariter non reuocantur, *cap. 3. hoc tit.* nisi irrationabiliter concessæ sint, *cap. de precariis 6. 10. q. 2. cap. precaria 44. 12. q. 2. cap. 2. hoc tit.* Quartò, in precario nulla est renouatio, nam qui precario ad tempus rogauit, finito tempore etiam precario vtitur, ex tacita domini voluntate, *l. in rebus 4. §. vlt. ff. de precario*: precariæ autem renouandæ sunt singulis lustris, ex præsenti textu. Tandem quia ex precario nonnunquam transfertur possessio, ex precariis verò nunquam possessio quæritur. In precario nunquam leuissima culpa præstatur; in precariis autem tantùm leuis, vt probat Gregorius Viccius *de possessione duor. q. 7.* Cæterùm quæ in præsenti dicuntur precariæ, & apud Flodoardum *lib. 2. hist. Rhemens. cap. 5.* precatoriæ, alibi dictæ inueniuntur præstariæ; sic enim Flodoardus *lib. 3. hist. Rhemens. cap. 20.* ait, Carolum Pipini Regis filium, villam quamdam à Tirpino Archiepiscopo obtinuisse in præstariam: & *cap. 21.* memorat Theodoricum Episcopum petiisse res Ecclesiæ Rhemensis sibi per præstariam delegari: & confusas sæpe fuisse has voces, non est dubium, vt liquet ex variis exemplis signatis à Rouerio *ad historiam sancti Joannis Reomaensis, num. 134.* In rigore tamen loquendo, præstaria rem Ecclesiæ importabat præstitam sub certis conditionibus, vt videre est in formula præstariæ Heldrici Abbat. Reomaensis 33. *cap. 4.* Præstaria ergo dicta videtur, quia res Ecclesiæ minùs vtiles, vel minusculæ, vt habet Concilium Agathense *can. 7.* saluo iure Ecclesiæ in vsum præstabantur. Precaria verò expectabat petitorem, qui rem Ecclesiæ accipiebat precario, & conditiones impositas se impleturum profitebatur.

§. De causis precariarum.

Circa causas introducendi in Ecclesia huiusmodi precarias non consentiunt Interpretes. Petrus Gregorius *lib. 23. syntagmatum, cap. 2.* Hothomanus *de verb. feud. verbo Precaria.* Precarias inuentas esse aiunt ex eo, quod cùm partâ victoriâ de Germanis à Ludouico Imperatore anno 499. vt refert Baronius *ibi*, non tam armorum vi, quàm Christi pietate, tunc fideles in gratiarum actionem ferè omnia bona sua Ecclesiæ obtulerunt; & posteà ne egestate laborarent, ab Ecclesia precibus impetrabant, vt earum rerum, vel aliarum vsufructu vti liceret eis, quas Ecclesia facilè concedebat; quod satis constat *ex lib. 2. formular. Marculf. cap. 5.* & ex veteri formula 27. & ex legibus Aleman. *tit. 1. 1.* ibi: *Si quis liber res suas ad Ecclesiam Dei dederit, &c. & post hæc a Pastore Ecclesiæ per beneficium susceperit ad victualem necessitatem conquirendam diebus vitæ suæ, & quod spopondit, persoluat ad Ecclesiam censum de illa terra.* Et in legibus Baiuuar. *tit. 1. cap. 1.* ibi: *Post hæc nullam habeat potestatem exinde quicquam auferre, nec ipse, nec posteri eius, nisi defensor Ecclesiæ illius per beneficium præstare voluerit ei.* Gibalinus verò *vbi suprà, cap. 2. art. 2.* originem precariæ repetit ex eo, quod cùm temporum calamitate, & bello flagrante laici res ecclesiasticas inuasissent, à quibus Ecclesiæ illas deinde recuperare non possent, consultius visum fuit eas laicis relinquere, sed commendatas, & in beneficium, cum obligatione censûs annui, aliisve conditionibus infrà referendis, per contractum, quem precariam vocabant. Sed quid vetat ex vtraque causa precarias introductas fuisse? Illud tamen illis

addendum

addendum duxi, hoc genus concessionum receptum fuisse, quia licèt pluribus Imperatorum legibus, Ecclesiæque constitutionibus bona Ecclesiarum prohibita essent alienari; illud tamen genus concessionum permittebatur, vt petenti ad certum tempus rerum Ecclesiæ vsumfructum non denegaretur, si non minùs, quàm tantæ quantitatis, ac acceperat, redditus cum ipsarum rerum dominio Ecclesiæ relinqueret, *l. iubemus, §. sanè, C. de SS. Eccles.* quod contingit in contractu precariarum. Quæcunque enim precariæ concessio tantùm vsumfructum transfert, nec qui precariam obtinet, potestatem habet alienandi aliquid de ipsa; quod pontificium non habere significat, vt in formulis 8. & 9. Marculfi, & in *l. 1. C. Theodos. de bonis matern.* ibi: *Ita sint in parentum potestate, atque dominio, vt fruendi pontificium habeant, alienandi eis licentia derogetur.* Et in *l. 3. C. Theodos. de fide Cathol.* ibi: *Nec his penitus posthac obtinendarum Ecclesiarum pontificium, facultatemque permitto.* In veteri instrumento Sancti Galluni *tom. 2. antiquit. Aleman.* eodem etiam ferè modo precaria continetur: *Absque præiudicio Sancti Galluni ipsam villam tenere, & vsare facias, & nullum pontificium habeas de ipsa villa, nec vendere, nec donare, nec alienare.* Refert Bignonius *ad Marculfum lib. 2. cap. 5.* Primus igitur modus ineundi precariam hic fuit. Qui re Ecclesiæ vti cupiebat, id precibus postulabat ab Ecclesia, porrectâ chartâ, quæ precaria dicebatur, vel precatoria, vt apud Marculfum *lib. 2. formul. cap. 5.* & in Synodo Rhemensi sub Carolo, *can. 35.* ibi: *De his, quæ per precatoriam ab Ecclesia impetrantur.* Et ideò à precibus negotium ipsum precaria dicebatur. Concilium Toletanum *6. can. 5.* ibi: *Si quis clericorum, vel aliarum quarumlibet personarum stipendium de rebus cuiusdam Ecclesiæ Episcopi percepit largitate, sub precariæ nomine debeat professionem scribere, vt nec per detentionem diuturnam præiudicium afferat Ecclesiæ.* Subinde tamen ipsemet contractus à nomine libelli, seu chartæ sæpiùs precaria dicitur: plerunque etiam appellatur beneficium, vt in dictis legibus Aleman. & Baiuuar. & in Synodo Pistensi habita anno 862. ibi: *Has villas cum omnibus, quæ per precarias, aut beneficia inde homines retinent.* Apud Tertullianum aduersus Hermog. ibi: *Tribus modis aliena sumuntur, iure, beneficio, impetu; id est dominio, precario, vi.* Notarunt Vossius *de vitiis sermon. lib. 3. cap. 38.* Cerda *in aduersar. sacr. cap. 98. §. 14. & 127. num. 11.* Bignonius *ad Marculfum lib. 2. cap. 5.*

6. De personis quibus et a quibus precariæ concedantur.

Perueniamus iam ad personas, quibus, & à quibus precariæ concedi solebant. Et certè concedi poterant precariæ non solùm clericis, & monachis, verùm etiam laicis. De precariis clericorum constat ex Synodo Epaun. *can. 18.* Concilio Tolet. 6. De laicis *ex cap. sæpe 72. 12. q. 2.* vbi etsi in littera vulgata clericorum tantum mentio fiat, at ex emendatione Gregoriana adducuntur illa verba: *Vel aliarum quarumlibet personarum:* vnde probanda est vulgaris lectio textus *in cap. si Episcopus 12. 16. q. 3.* vbi legitur *clericis, vel monachis, vel quibuslibet.* Quæ etsi à nonnullis codicibus absint, tamen defendi possent: & ita intelligendi sunt textus *in cap. possessiones 16. q. 1. cap. clerici 16. q. 3.* Et licèt Gibalinus *dicto cap. 2. art. 5.* existimet tantùm Reges, seu supremos Principes accipere posse huiusmodi precarias, audiendus non est, cùm contrarium constet ex iuribus suprà relatis. Circa personas à quibus precariæ concedi possunt, sciendum est primò, eas concedere valere Rectores Ecclesiarum, qui res Ecclesiæ propriæ administrant, veluti Episcopi, Abbates, & similes. Illud tamen notandum est, quasdam precarias concessas fuisse ab Ecclesia sponte sua, alias verò iussu Principis; sic enim dixit Carolus Magnus in suo Capitulari *anno 779. cap. 44.* apud Sirmund. *tom. 2. Concil. Gal. Sit* (inquit) *discretio inter precarias de verbo nostro factas, & inter eas, quas spontaneâ voluntate de ipsis rebus Ecclesiarum faciunt.* Synodus Lyptinensis: *Et iterum si necessitas cogat, aut Princeps iubeat, Precarium renouetur.* Synodus Turon. *3. cap. 5.* ait, se circa precarias ad hæredes transmittendas, ipsius Caroli Magni arbitrio stare velle. Synodus Beluacen. apud Meldens. *cap. 18.* sic Principes alloquitur: *Vt præcepta illicita iure beneficiario de precariis facta à vobis, sine dilatione rescindantur, & vt de cætero ne fiant à dignitate vestri Regij nominis, caueatur.* Et *cap. 22. A nulla potestate quis cogatur facere precariam de rebus propriè Deo, & Sanctis eius dicatis; cùm ratio, & vsus obtineat, neminem, qui non vult, contra vtilitatem, & rationem præstitum de proprio facere beneficium: præcepta autem regalia super precariis ecclesiasticis fieri, nec ratio sinit, nec auctoritas quolibet modo permittit; quoniam præceptum iure ecclesiastico formare indignum iudicet necesse est Maiestas Regia, nisi ab Ecclesiastico Rectore petantur.* Iuxta quam distinctionem exponendus est textus *in cap. precariæ 44. 12. q. 2.* vbi precarias faciendas esse ciuili auctoritate, vel ecclesiastica decernitur. Discrimen verò, quod Carolus agnoscit inter precarias sponte ab Ecclesia, & iussu regio factas, in eo consistit, quòd has precarias non licebat sine Principis consensu rescindere; quare Hincmarus Rhemensis ad Hincmarum Laudun. *epist. 35.* refert illum à Nortmanno in Synodo fuisse accusatum, quoniam eum de rebus sibi sua ipsiusmet Hincmari Laudun. concessione, atque consensu à Carolo beneficiatis, sine auctoritate Regia repulisset. Precariæ verò ab Ecclesia concessæ, per eius Prælatum renouari, & reuocari poterant, vt constat ex Synodo Lyptinensi suprà relata. Deinde precarias concedere solebant Principes cum consensu Ecclesiæ, vt ex ipsa epistola 35. Hincmari probat Gibalinus *dicto lib. 4. de vsur. cap. 2. tit. 7.*

7. De forma huius concessionis.

Sed non satis liquet, quonam modo concedendæ sint precariæ à Prælatis Ecclesiæ, vel renouandæ, iuxta præsentem textum; an videlicet tam in concessione, quàm in renouatione necessaria sit solennitas illa, quæ in rerum Ecclesiæ alienatione desideratur, iuxta adducta suprà *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat. cap. nulli 5. de rebus Eccles.* Et placet communis Doctorum sententia, videlicet, in prima concessione precariæ necessariò adhibendam esse solennitatem, in renouationibus verò faciendis non desiderari. Quam distinctionem docuerunt in præsenti Abbas, Ananias, Zabarella, Beroius, Speculator *tit. de locat. §. item quæritur,* Syluester *in summa, verbo Precaria, num. 7.* Et prima distinctionis pars firmatur *ex cap. precaria 44. 12. q. 2.* & sequenti ratione; nam cùm precaria plerunque gratuita sit, donationem continet, quæ sine iusta causa, & debita so-

lennitate à Prælatis Ecclesiæ fieri non potest, *cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat.* & *cap. 2. de donat. cap. nulli 5. de rebus Eccles.* Et licet merces plerumque constituatur, tamen quia ad longum tempus precaria conceditur, necessariò adhiberi debet solennitas, vt de locatione ad longum tempus probaui *in cap. ad audientiam, suprà tit. proximo.* Nec obstant textus *in cap. clerici, cap. si Episcopus 16. q. 3. cap. sæpe 12. q. 2.* vbi docetur, Episcopum precarias has concedere posse, quia intelligendi sunt ex iusta causa, & interueniente solennitate. Vnde infertur, errasse Caluinum *in Lexic. iuris, verbo Precaria*, dum existimauit, precariarum contractum inuentum fuisse, vt fraus fieret prohibitioni; quoniam cùm emphyteusis etiam prohibita esset, excogitarunt Prælati ecclesiastici nouum alienationis genus, vt res Ecclesiæ concederentur, & nihil fieret contra prædictam prohibitionem. Nam cùm in hoc nouo alienandi modo solennitas æquè desideretur, ac in aliis alienationibus, nulla perinde fraus fit prohibitioni alienationis rerum Ecclesiæ. Cæterùm in renouatione, de qua in hoc textu, solennitatem non desiderari, probant suprà laudati Interpretes ex eo, quoniam renouatio nouus contractus non est, vt probat Ioann. Andreas hîc; ideoque prioris contractus solennitas sufficit, firmantque exemplo feudi; nam etsi Prælatus iurauerit se res Ecclesiæ non infeudaturum, poterit nihilominus antiquum feudum renouare, & iterum concedere, *cap. final. de feudis*: minor quoque, qui feudum concedere prohibetur de antiquo, potest iterum inuestituram facere, *princip. tituli per quos fiat inuestitura, in vsibus feudor.* quæ doctrina firmari etiam potest argumento deducto *ex cap. consuluit, de Iudæis, cap. per tuas, de donat. cap. acutius 24. q. 1. cap. præceptis, 12. dist. l. patre, ff. de his qui sunt sui, l. 3. §. 3. ff. de peculio, l. 4. §. 3. l. 44. § penult. ff. de vsucap. l. final. C. de Iudæis*; & illa subtili, & valida ratione; etenim renouatio precariarum ideò in præsenti exigitur, ne temporis diuturnitate originis memoria obliteretur, vt notant omnes in præsenti, & *in cap. precaria 10. q. 2. cap. longinquitate, cap. sæpe, 12. q. 2.* ergo vtile est Ecclesiæ renouationem fieri, ac proinde ex eius renouatione melior eius conditio redditur: vnde deducitur, non solùm posse, immò & debere Prælatum renouationem facere; etsi enim in his rebus, quæ alienationem continent, & damno esse possunt, Capituli consensus desideretur, at meliorem facere Ecclesiæ conditionem solus Prælatus potest, *cap. 2. de donat. l. qui fundum, §. si tutor, ff. pro emptore.* Libenter tamen subscribo Beroio in præsenti, qui discrimen agnoscit inter eum casum, in quo tempus concessionis precariæ elapsum erat; & inter eum, in quo adhuc precaria durabat, vt primo casu, quia noua precaria conceditur, solennitas desideretur; secundo verò prior solennitas sufficiat: quæ distinctio probari potest *ex l. sed si manente, ff. de precario.*

8. DE MATERIA PRECARIARVM. Hucusque egimus de nomine, & natura precariæ, & de personis eam concedentibus, vel accipientibus: sequitur vt de rebus, quæ in precariam concedi solent, agamus: & communiter res, & possessiones Ecclesiæ in precariam dabantur, quas Synodus Lyptinensis suprà relata Ecclesialem pecuniam dicit. Nec rectè Hothomanus *de verb. feudal. verbo Precaria*, his verbis nummos intelligit; nam vbi Carolus de renouanda ipsa precaria ibi agit, ait: *Si paupertas cogat Ecclesia, reddatur integra possessio.* Sic etiam accipitur *lib. 6. capitul. cap. 321.* vbi prohibetur, ne quis laicus, Imperator, aut Rex inuadere, aut rapere per violentiam præsumat monasterium, aut prædia, vel quascunque res de potestate Episcopi, & cætera; & pecuniam possidere, quæ fuit Christi nomine comparata. Vbi ea voce comprehenduntur omnia antea enumerata. Nec hæc pecuniæ acceptio aliena est à recta Latinitate, nam vt ait Hermog. *in l. pecunia 222. ff. de verb. signif.* pecuniæ nomine non solùm numerata pecunia, sed omnes res, tam soli, quàm mobiles; & tam corporea, quàm iura continentur. Nec potest precaria constitui in pecunia, quia cùm plerunque ex ea pensio soluatur, & finito tempore res ipsa integrè restituatur, eueniret, vt vsura committeretur, vt doctè expendit contra Filesacum Gibalinus *dict. cap. 2. art. 4.* Possessiones ergo, & similes res Ecclesiæ in precariam concedebantur. Erant verò huiusmodi res duplicis generis; nam in primis aliquæ fuerant donatæ Ecclesiæ ab iis ipsis, quibus in precarium concedebantur; rogabant enim, vt sibi ipsis iis rebus, quamdiu vixissent, vti frui liceret, siue eas denuò post traditionem ab Ecclesia accipiendo, cuius precariæ formulam referunt Marculfus *lib. 2. cap. 5.* & *cap. 40.* Auctor incertus veter. Formul. *cap. 27.* eiusque meminerunt Concil. Turon. 3. celebratum anno 813. *can. 51.* Meldense sub Carolo anno 845. *cap. 22.* leges Aleman. *tit. 11.* ibi: *Si quis liber res suas ad Ecclesiam dederit, & postea à Pastore Ecclesia per beneficium susceperit ad victualem necessitatem conquirendam diebus vita sua.* Legibus Baiuuar. *tit. 1. cap. 1.* siue ante traditionem, cùm quis rem Ecclesiæ donat, & petit ante traditionem ab Ecclesia, vt ipsius rei vsumfructum sibi retinere liceat sub precariæ titulo; nam tunc videtur constituta precaria, iuxta mentem Iauolen. *in l. interdum 41. ff. de acquir. poss.* Cùm enim eo casu à se illius rei vsumfructum non habeat, sed ab Ecclesia per precariam accipiat, precariæ contractus celebrabitur, quoniam etsi nondum rem tradiderit, in remunerationem tamen vsusfructus accipit. Sed dices, ergo qui vt dominus possidebat, per precariam possidere incipit, quod fieri non potest, cùm nemo sibi possessionis causam mutare valeat, *l. possidere 3. §. illud quoque 19. ff. de acquir. possess.* Sed respondetur ex Iuliano *in l. certè 6. §. Iulianus, de precario*, non mutare sibi ipsi in hoc casu donatorem possessionis causam, sed potiùs illam mutat ex voluntate, & concessione Ecclesiæ, à qua rem per precariam accepit. Et si adhuc instes, hoc casu vsumfructum ab Ecclesia non posse concedi, cùm nunquam Ecclesia talem rem habuerit: Respondeo, quod per fictionem creditur rem donatam Ecclesiæ fuisse quæsitam, & tunc vsumfructum ab Ecclesia in ea constitui, argumento legis *hæc ratio 3. §. penult. ff. de donat. inter*, iunctis traditis ab Osualdo *lib. 3. comment. Donelli, cap. 10. littera C.* Cuiacio *lib. 9. obseru. cap. 18.* & quæ notant Interpretes de fictione breuis manus *in l. rogasti 11. l. singularia 15. ff. de rebus credit.* Si autem aliquis Ecclesiæ rem propriam dederit, cuius vsumfructum sibi retineat, iuxta textum *in l. quisquis 28. C. de donat.*

donat. de cuius interpretatione videndus Osualdus *lib.5. comment. Donelli, cap.10. littera B. l. si quis 33. §. finali, C. eod. titulo.* non propterea dicetur vsumfructum illum habere per precariam, vt existimauit Hothomanus *dicto verbo Precaria.* Precaria enim tunc datur quum dominio plenè Ecclesiæ quæsito, ab ipsâ vsusfructus conceditur, vt *in l. Seia 42. ff. de donat. causa mort.* Aliæ tandem precariæ concedebantur ex rebus Ecclesiæ iis, qui illas minimè donarant, sed quas aliunde sibi compararat Ecclesia. Exemplum habemus in formulis veteribus *cap. 7.* & in dicta Synodo Lyptinensi. Erant autem aliquæ possessiones, quæ in precariam concedi non poterant, quia ita à donatoribus cautum erat, vt refertur *lib. 1. legum Baiuuar. titulo 1.* tradit Fulden. ibi: *Vt nulli clericorum, aut laicorum aliquando res ipsæ, quas tradidi, in beneficium præstentur, sed ad locum, quo præfatus Martyr corpore quiescit, perpetuè deseruiant.* Apud Flodoardum *lib. 3. hist. Rhemens. cap. 10.* ibi: *Hincmarus Rhemensis hospitale constituit ad susceptionem peregrinorum, vel pauperum, ea conditione, vt nullo vnquam tempore quilibet Episcopus, vel quælibet persona eiusdem res quidquam cuiquam in beneficium daret.*

9. De conditionibus precariarum. Superest vt de peculiaribus legibus, seu conditionibus huius contractus agamus: & quidem plures olim vsitatas fuisse, ex veteribus formulis Marculfi, & Incerti Authoris constat, ex quibus aliquas referamus. Primò enim, qui res à se datas Ecclesiæ in precariam petebat, tantumdem accipiebat vsufructuario ordine, vt loquitur Marculfus *lib.2. formul c.5.* vel beneficiario, vt ait Concil. Meldense *can. 18. & 22.* immò aliquando duplò, aut triplò plus accipiebat, *cap. precariæ 10. q. 2.* ne hoc precariarum contractu alienas hæreditates Ecclesiam captare crederetur, vt aiunt Patres Concil. Turon. 3. *can.51.* Secundò qui precariam accipiebat, debebat res per eam concessas excolere. Marculfus *lib. 2. formul.5.* ibi: *Eam villam tantummodò excolere debeamus.* Et Concilium Tolet. 6. *can. 5.* iubet, *Clericos, qui in stipendium aliquid in precariam acceperint, vtiliter laborare*; quia finitâ precariâ res redibat ad Ecclesiam cum suis incrementis, Marculfus *lib.2. formul. 5. & 40.* Incertus Author *formul. 27.* & finitâ ipsâ precaria, res redibat ad Ecclesiam ipso iure, vt in eisdem formulis cauetur. Tandem præcipua lex precariæ erat, vt concederetur, vel ad vitam accipientis, vel in quinquennium. Ad vitam, cùm ille, qui res suas Ecclesiæ donauit, ipsarum rerum vsumfructum per precariam petebat; immò aliquando sibi, hæredibusque suis illum impetrabat: dicta Synodus Turon. 3. *can.51.* In quinquennium quando in precariam concedebantur res ab Ecclesia aliunde comparatæ, vt docet Gibalinus *lib.4. cap.2. art.6.*

10. Traditur ratio decidendi. Sed cùm adhuc variis fraudibus laici obtinerent, aut retinerent precarias rerum Ecclesiarum, immò & ipsi Prælati dolo, & fraude eas concederent, variæ editæ fuerunt ecclesiasticæ leges, vt vitarentur huiusmodi fraudes, quas referunt Gibalinus suprà, *articulo 9. per totum.* Filesacus *in querel. Eccles. Gallic.* inter quas præcipua illa fuit, ne precariæ essent perpetuæ; quod primùm statutum fuit à Ioanne IX. in Synodo Rauen. anno 904. teste Baronio *in eodem anno.* Deinde à Gregorio VII. ac denique ab Vrbano II. anno 1096. in Concilio Turon. & simul statutum fuit, vt de quinquennio in quinquennium renouarentur, vt ita nunquam possent perpetuæ præsumi; & ideò in Concilio Agathensi *can. 59.* dicitur, Episcopos prolixas administrationes, aut precatorias facere non debere, ne diu retentæ in ius proprietatis transcribantur: & spatium hoc quinque annorum, non longius, aut breuius, statutum fuit magna cum ratione; nam locationes veteri Romanorum more de quinquennio in quinquennium fiebant, cuius moris vestigia extant *in l. si quis 4. §. final. ff. de rebus credit. l. si quis 49. ff. de act. empti, l. si quis 9. §.1. l. item 13. §. final. l. si in lege 24. §. 1. ff. locati, l. si filio 6. §. final. ff. solut. matrim. l. qui quatuor 30. §. 1. ff. de legat. 3. l. ei cui 28. ff. de liber. legat. l. si à colono 89. ff. de verb. oblig. l. si seruus 18. §. final. ff. de stipulat. seru. l. inficiando 87. §. final. ff. de furtis, l. intelligitur 3. §. cùm quamuis, ff. de iure fisci, l. 3. §. 1. ff. de administr. rer.* Illustrant Amaya *in l. vnic. C. de vendit. rerum lib. 10. num.51.* Pancirola *lib. 1. var. cap. 95.* Ad locationis ergo similitudinem Ecclesia statuit precariam de quinquennio in quinquennium renouari debere. Accedit, nam Romani populi censores, vt agnoscerent priuatorum census, id est bona, seu substantiam, consueuerunt singulis lustris omnium bonorum lustralem censitationem facere, vt constat ex Cicerone *lib. 3. de legibus.* Trevel. Pol. *in Valer.* & obseruarunt Cuiacius *lib.24. obs. cap. 7.* Petrus Gregorius *lib.4. de Republ. cap. 12. & lib. 47. syntag. cap.16.* Reuardus *lib.4. variar. cap. 13.* Hothomanus *de Magistr. Roman.* Lipsius *eod. tract. cap.18.* Vnde lustralis census dicitur *in l. census 10. ff. de probat. l. liberto 21. §. final. ff. de annuis legat.* hucque respexit Vlpianus *in l. in lege 62. §. final. ff. ad legem Falcid.* vbi formale pretium dicitur quod à censoribus lustrale imponebatur. Sicut ergo Romani, vt cuiusque bona, seu census agnoscerent, de quinquennio in quinquennium publicam censitationem faciebant, ne si fortè longius tempus elaberetur, confusio oriretur; eadem ratione ab Ecclesia renouatio precariarum de quinquennio in quinquennium statuta fuit. Sed nunc videndum est, quid iuris, si renouatio in hoc textu præscripta prætermittatur? Et Glossa hîc, *verbo Quinquennium*, existimat, quinquennio elapso, omissâque renouatione intelligi contractum precariæ tacitè renouatum, argumento legis *in rebus, §. vlt. ff. de precario*, vbi precarium tempore transacto, si dominus non reuocauerit, tacitè concessum creditur, idemque procedit in locatione, quia tempore elapso tacita reconductio inducitur, *l. item quæritur, §. final. ff. locati, l. legem 16. C. eodem titulo.* Sed hæc Glossæ sententia meritò displicuit Hostiensi, Butrio, Ioanni Andreæ, Immolæ, Abbati, & Beroio, qui rectiùs docuerunt, renouatione non factâ post quinquennium, ius precariæ amitti: quæ sententia probatur primò exemplo feudi; nam si vassallus, vel eius hæres nouam feudi inuestituram non petierit, à iure suo cadunt, *cap. 1. §. 1. sub tit. quæ fuit prima causa benef. amitt. in vsib. feud.* Secundò quoniam ad renouationem, non solùm tacita voluntas, verùm nec simplex expressa sufficit; siquidem renouatio exigitur cùm precaria ad longum tempus concessa est: sed tunc voluntas expressa

durat vſque ad tempus contractus: ergo ſi expreſſa hæc voluntas, quæ contractum ipſum comitatur vſque ad finem, ſatis non eſt ad renouationem, nec ſatis erit tacitus conſenſus. Tandem quoniam ideò renouatio deſideratur, vt ſæpe ſæpius in hoc commentario dixi, ne memoria dominij pereat: ſed huic periculo per tacitam renouationem non ſuccurritur: ergo neceſſaria eſt expreſſa renouatio. Nec obſtat exemplum deductum à precario; nam cùm negotium hoc precariæ diuerſum ſit, ab vno ad aliud non rectè fit illatio, *l. Papinianus*, *ff. de minor.* daturque diuerſa ratio vtriuſque negotij, ſiquidem precariæ renouatio exigitur, quia dominij memoria perire poteſt, cùm res Eccleſiæ, vt communiter poſſeſſæ, negligantur, *l. meminimus 2. C. quando, & quibus:* at hoc periculum in precario non datur, ſiquidem quilibet præſumitur diligens in requirendis rebus propriis, *l. cùm de indebito, de probat.* Eodem etiam modo reſponderi poteſt ſecundo argumento deducto ex tacita conductione. Accedit etiam, quia ſi ad tacitam reconductionem deſideretur ſcriptura, vel alia ſolennitas, ex lapſu temporis tacita non admittitur, *l. item 13. in fine*, *ff. locati:* at precariæ non aliter renouatio fit, quàm ſi ſcriptura interueniat. Igitur ex patientia tacita renouatio non inducitur, ex regula legis *contractus*, *C. de fide inſtrum.* nam patientia conſenſum duntaxat poteſt inducere, at ſcripturam, ſimilémve ſolennitatem ſupplere non valet, vt probat Beroius in præſenti, *ex num.* 42.

11. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, cui facilè reſpondetur, perpenſis differentiis, quæ verſantur inter precarium, & precariam, ſuprà adductis. Verùm quæri ſolet, vtrum precaria differat à precariis, hoc eſt vtrum hæc vox in ſingulari differat ab eadem in numero plurali? Et Hoſtienſis in præſenti, & in ſumma huius tituli non leue agnoſcit diſcrimen. Primò, quia per precariam conceditur, precariæ verò etiam ad hæredes tranſeunt. Secundò, quia in precaria renouatio deſideratur, in precariis verò neceſſaria non eſt: quod diſcrimen quibuſdam verſiculis expreſſit, quos etiam retulerunt Gloſſa *in cap. final. hoc tit.* Viccius *dicta q. 7. de poſſeſ. duor.* & tantiſper correxit Petrus Gregorius *lib. 13. ſyntagm. cap. 2. num. 2.* Mouetur Hoſtienſis primò, quia in hoc textu precariæ ad quinquennium renouantur, precaria verò nullam talem conditionem exigit, *cap. huiuſmodi 10. q. 2. cap. ſæpe 27. 12. q. 2. cap. clerici 16. q. 3.* Secundò, quoniam precaria ad vitam tantùm conceditur, *dicto cap. huiuſmodi*, *dicto cap. ſæpe:* precariæ verò etiam in ſucceſſores tranſeunt, *cap. ad aures*, *de rebus Eccleſ.* Tertiò, quia nominum differentia rerum quoque diſtinctionem indicat, *l. ſi idem*, *C. de codicil.* Ergo cùm hæc nomina ſaltem numero differant, diuerſa negotia ſignificare videntur. Quartò quoniam, vt conſiderat Beroius *hic*, *num. 10.* ideò precariæ pluraliter dicuntur, quoniam cùm per quinquennium renouentur, plures conceſſiones ſunt, argumento legis *ſcire 19. ff. de verb. oblig.* cùm verò ad vitam conceditur, quoniam renouari non debet, ſingulari numero precaria appellatur. Hanc Hoſtienſis opinionem communiter improbant repetentes *hic*, Anania, Immola, Zabarella, Butrius, & Beroius, quibus libenter adhæreo, cùm paſſim in iuribus ſuprà citatis, & veteribus formulis promiſcuè apponantur precaria, & precariæ. Nec obſtat vltimum augmentum, quod ex incompatibilitate conſuetudinis, & legis ſcriptæ expendebamus, cui vt ſatisfaciat Beroius *hic*, *num. 7.* aſſerit conſuetudinem, de qua in præſenti, vtilem eſſe, & à iure approbatam; quia quod antea conſuetudine tantùm receptum fuerat, poſt approbationem cœpit ius ſcriptum eſſe. Fit ergo renouatio in præſenti iuxta antiquam conſuetudinem, ſi eius originem attendamus; ſecundùm auctoritatem canonum, ſi approbationem inſpiciamus, argumento textus *in cap. Abbate, de verb. ſign. cap. 2. de prebend. in 6.* Verùm licèt hæc Beroi ſolutio non diſpliceat, adhuc tamen dici poteſt, legem, conſuetudinemque in præſenti concurrere, vt contingit in aliis iuris locis, vt *in cap. cùm dilectus, de conſuet. cap. cùm veniſſent, de inſtit. cap. ad hæc, de relig. domibus, cap. ſopitæ, de cenſibus:* quod euenire poteſt duplici modo. Primò cùm interpretatur conſuetudo legem ſcriptam, vt *in dicto cap. cùm veniſſent*, *l. cùm de interpretatione*, *l. minimè*, *ff. de legibus:* ſecundò cùm conſuetudine lex ipſa approbatur, & confirmatur, vt *in cap. in iſtis, 4. diſt.* iunctis traditis per Abbatem *in cap. final. num. 21. de conſuetud.*

Sed antequam commentarium abſoluamus, exponendus eſt textus *in cap. precaria 10. q. 2.* deductus ex Concilio Mediomatr. ſiue vt veriùs habent Burchardus *lib. 3. cap. 167.* Carnotenſis *p. 3. Decreti, cap. 228.* ex Concilio Beluacenſi, ex quo etiam tacitè refert Concilium Meldenſe *can. 22.* vbi conſtituitur, vt ſi res pleno iure Eccleſiæ donetur, poſſit Eccleſia in remunerationem tripli vſumfructum concedere; quod difficile eſt, cùm *in l. iubemus*, *§. final. C. de SS. Eccleſ.* quæ habetur *in cap. 2. §. œconomus 10. q. 2.* reſcribatur, vt in precaria poſſit is qui donauit rem, accipere vſumfructum rerum tanti valoris, quanti res donata æſtimari poterat, & ſimiliter vſumfructum alterius rei itidem donatæ. Cui difficultati communiter reſponderi ſolet duplici modo. Primò aſſerendo diſcrimen verſari inter ius canonicum, & ciuile, ita vt iure ciuili non niſi duplum, iure verò canonico etiam triplum concedatur. Secundò accipiendo conſtitutionem Leonis & Anthemij regulariter in omnibus accipientibus precariam; textum verò *in d. cap. precariæ*, in illis, qui ob ſenectutem vel corporis debilitatem precariam ab Eccleſia petunt, quibus vberior concedi poteſt: tum quia maiori miſeratione digni ſunt; tum quia breuiori vitâ potiuntur: quare vſusfructus æſtimatio minor eſt, *l. cùm hi 8. §. modus*, *ff. de tranſact.* ibi: *Modus autem pro ætate eius, qui tranſigit, arbitrandus eſt, & valetudine.* Faciunt textus *in l. ſi quis*, *l. in cauſa 15. ff. de fideicommiſſ. libert.* Sed his omiſſis ſolutionibus dicendum eſt, Eccleſiam aliquando, non modò tantumdem, quantùm acceperat, ſed etiam duplò, aut triplò plus de ſuis rebus vtendum concedere, ne videretur hoc precariæ negotio alienam ſubſtantiam captare: quam calumniam Patres Concil. Turon. 3. *can. 51.* amoliuntur. Illuſtrat Gibalinus *dicto lib. 4. cap. 6. art. 6.* 12. EXPONITVR CAP. PRECARIÆ 4. 10. Q. 2.

CAPVT

CAPVT II.

Ex Concilio[a] *Carthaginensi.*

DE precariis quoque, quæ à Rectoribus Ecclesiarum irrationabiliter fiebant, & se, suosque successores pœnâ graui obligabant, vt facta ipsorum nequiuissent absoluere, præcipimus, vt nemo successor in antecessoris sui pœnam sit obligatus, sed suæ prudentiæ sit concessum, vt si antecessor eius res Ecclesiæ irrationabiliter distribuerit, ab eo ad ius eiusdem Ecclesiæ reuocentur.

NOTÆ.

1. [a] CArthag.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. sed in nullo ex Conciliis Carthag. reperiri hæc verba iam notauit Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum, in dicta* 1. *collect.* nec mirum, nam cùm contractus hic precariarum tantùm in vsu esset in Ecclesiis Occidentis, præcipuè in Hispana, & Gallicana, quomodo poterat in Ecclesia Orientali, vbi omnino incognitus erat, hæc constitutio edi? Reperitur textus hic *in l.* 2. *tit.*10. *lib.* 3. *legum Longobard.* in hæc verba: *De precariis, quæ à Rectoribus Ecclesiarum irrationabiliter fiebant, & se, suosque successores pœnâ graui obligabant, vt facta eius nequirent dissoluere, præcipimus, vt nemo successor in antecessoris sui pœna statuta sit obligatus: sed suæ prouidentiæ concessum, vt si antecessor eius res Ecclesiæ irrationabiliter distribuerit, ab eo eidem Ecclesiæ ad ius tenendum reuocentur.*

COMMENTARIVM.

2. SVperiori commentario dixi præcipuè, contractum precariarum inuentum fuisse; vt res Ecclesiæ capacitate laicorum occupatæ, ad Ecclesiam redirent; sed statim circa ipsas precarias innumeras fraudes experta est Ecclesia; nam primò Principes sæculares prætextu precariarum res Ecclesiæ inuadebant, vt constat ex Flodoardo *lib.* 1. *histor. Rhemens. cap.* 20. Secundò cùm iussu Regum darentur precariæ ab Episcopis, sæpe sæpius laicis non solùm res Ecclesiæ, verùm & ipsa monasteria tradebantur, Hincmarus Rhemens. *epist. ad Episcopos, & Proceres prouinc. Rhemens.* missa anno 858. *cap.* 48. ibi: *Monasteria etiam religiosa, atque præcipua Canonicorum, & monachorum, atque sanctimonialium, quæ & frater vester Dominus noster partim iuuentute, partim fragilitate, partim aliorum callida suggestione, etiam & minarum necessitate, quia dicebant petitores, nisi eis illa sacra donaret, ab eo deficerent.* Cogebantur etiam sæpius Ecclesiæ à Regibus precariam concedere, vt refertur in Concilio Meldensi *can.* 8. & hæredes etiam eius, qui precariam acceperat, iniustè retinebant, Concil. Turon. 3. *can.* 51. latè prosequitur Gibalinus *dicto cap.* 2. *art.* 8. *per totum.* immò & Prælati ecclesiastici has rapinas bonorum ecclesiasticorum, & fraudes laicorum iuuabant, vel metu, vel cupiditate, vel negligentiâ: nam primò ipsi à Regibus precarias fieri petebant, ideò in Synodo Meldensi *can.* 21. ita cautum legitur: *Idem autem custos Ecclesiæ solertissimè caueat, ne sui ordinis, & ecclesiasticæ communionis fortè immemor, contra auctoritatem præceptum Regium pro quacunque assentatione fieri petat, qui etsi fecerit, non audiatur; si autem & obtinuerit, Regia discretione, & Episcopali iudicio idem rescindatur, & petitor iniustus pro Principis iniusta suggestione dignè corripiatur.* Secundò, qui viduatas Ecclesias occupabant, precarias ex earum bonis concedebant, quas eadem Synodus rescindi debere his verbis decreuit: *Vt precariæ, & commutationes tempore viduatarum Ecclesiarum factæ ab his, qui loca Episcoporum occupauerunt, rescindantur, & cum auctoritate ecclesiastica, vel ciuili, si facienda sunt, fiant.* Tertiò etiam clerici quandoque in easdem factiones conspirantes, precarias laicis concedebant, vt refert Hincmarus Rhemensis *in epistola missa Bertulpho Treuerensi*, ibi: *Pro quibusdam Capellis ad villam Duodeciacum pertinentibus, quas quidam ex parochia Treuerensi vsurpabat per factionem cuiusdam presbyteri.* Tandem aliqui Prælati consanguineis suis precarias sine causa ex rebus Ecclesiæ concedebant, quod crimen à se repellit Hincmarus Laudun. *epist. ad Hincmarum Rhemens.* ibi: *Nec recognosco alicui parentum meorum, velut sarga dedisse beneficium, ex quo & reipublicæ probitas, & Ecclesiæ, cui licèt indignus præsideo, vtilitas non respondeat.* Pro his, & aliis similibus fraudibus repellendis, & vt consuleretur indemnitati rerum Ecclesiæ, varij editi fuerunt canones, tam in dicta Synodo Meldensi, quàm in Concilio Valent. Galliæ temporibus Lotharij, anno 855. quos refert Gibalinus *dicto cap.* 2. *artic.* 9. *per tot.* tandemque statutum fuit, vt si iniustè, & cum aliqua ex fraudibus proximè relatis, Rector Ecclesiæ res in precariam dedisset, liceret successori eas repetere; quod enixè postulasse Carnotensem à Paschali constat ex eius epistola 271. vbi etiam refertur id obtinuisse: *Minoratas*, inquit, *omnes huius Ecclesiæ, & precarias in communes redegit vsus.* Vbi minoratas vocat Ivo res, & possessiones Ecclesiæ ab aliis detentas, & diminutas. Carolus Magnus *lib.*7. *Capitul. capit.* 104. ibi: *Quòd honores sacerdotum, & res Ecclesiarum auferre, vel minorare noluissemus.* Minorare enim idem est, quod minuere, *c. tota* 12. *q.* 2. *c. quicunque* 12. *q.* 4. notauit Cironius *in præsenti tit.* Successores Rectorum Ecclesiæ possunt res in precarias iniustè concessas repetere, vt contingit in aliis rebus Ecclesiæ iniustè alienatis. Innocentius III. *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 50. ibi: *Proposuisti nobis in nostra præsentia constitutus, quod nonnullæ possessiones, & alia bona Ecclesiæ tuæ per prædecessores tuos, & alios minùs legitimè sunt distracta in ipsius Ecclesiæ non modicum detrimentum. Volentes igitur Ecclesiæ Philippensis vtilitatibus prouidere, fraternitati tuæ præsentium auctoritate*

tate concedimus, quatenus ea quæ taliter alienata reperereris, valeas appellatione postpositâ legitimè reuocare. Suprà probaui *in cap. 4. & 5. de rebus Eccles.*

CAPVT III.

[a] Gregorius IX.

PRecarium vtendum conceditur, quamdiu patitur qui concessit: soluitur quoque obitu eius, cui concessum est, non etiam concedentis: aut cùm ipsum alienari contingit alicui hoc reuocare volenti: quia per conuentionem huiusmodi non licet rem alienam inuito domino possideri. Porrò [b] precariæ, quæ quandoque de Ecclesiarum possessionibus fieri solent, non sunt pro voluntate concedentium reuocandæ.

NOTÆ.

[a] *Gregorius.*] Qui præsentem constitutionem ex visceribus iuris Cæsarei in hoc tractatu de precario deprompsit proprio motu, absque vlla consultatione, quod iam sæpe sæpius notaui in eodem Pontifice.

[b] *Precariæ.*] De quibus egi *in c. 1. & 2. hoc tit.*

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hoc textu talis deducitur disputanda assertio: *Precarium soluitur reuocatione concedentis, seu rei alienatione, & morte eius, cui concessum est, non verò morte concedentis.* Probant eam textus *in l. 2. vers. est enim, l. quæsitum 8. §. quod à Titio, l. cùm precario 12. §. vltim. ff. hoc tit. l. quicunque 13. §. 1. ff. de public. l. si seruus 22. §. 1. ff. de noxalib.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum,* Garaña *in præsenti*, Hothomanus, Brissonius, & Verrucius *de verb. sign. verbo Precarium*, Cuiacius *lib. 4. obs. cap. 7.* Covar. *lib. 3. variar. cap. 15.* vbi Vselius, & Farias, Faber *decad. 77. error. 1.* Osualdus *lib. 14. Donel. cap. 34 littera C.* Pichard. *in §. actionum, quæst. 1. num. 30. Instit. de action.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 7.* Boccerius *tom. 1. clas. 2. disput. 9.* Gibalinus *de vsuris lib. 1. cap. 5. art. 1.* Coruinus *lib. 2. aphor. tit. 42.* Duarenus *ad tit. de precar.*

2. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo: Si precarium reuocatione concedentis finiretur, posset reuocari omni tempore, & statim ac concessa res precariò est, & postea: sed non potest reuocari statim, *l. in commodato, §. sicut autem, ff. commodati*, docent Covar. *lib. 3. variar. cap. 13. num. 6.* Gibalinus *suprà, num. 1.* Igitur ad libitum concedentis reuocari non potest. Augetur hæc difficultas, primò ex eo, nam si ex natura precarij proueniret, vt reuocatione finiretur, non verò morte concedentis, sequeretur vt pactum in contrarium, initum contra eius essentiam, & substantiam non valeret, vt latè probat Antonius Faber *decad. 77. errore 3.* Covar. *in 4. p. 2. cap. 23. §. 1. num. 23.* Molina *lib. 4. de primog. cap. 2. à num. 40.* Rodriguez *de annuis reddit. lib. 2. quæst. 1. ex num. 22.* Pinellus *lib. 2. select. cap. 12. num. 6.* Larreatigui *lib. 1. select cap. 5. num. 3.* Sed valet pactum, quo conceditur precarium ad certum tempus, veluti ad mensem, *l. in rebus, §. vlt. l. cùm precario, ff. de precario*, & pactum, vt rogans rebus vtatur quousque concedens velit; quo casu finitur precarium morte concedentis, *l. 4. ff. locati.* Igitur ex natura precarij non prouenit, vt reuocatione finiatur, non autem morte concedentis. Deinde illa pars præsentis assertionis, vbi docetur, morte rogantis precarium finiri, nec ad hæredes transire, difficilis redditur *ex l. penult. ff. hoc tit.* vbi docetur, ad hæredes rogantis precarium transire: ergo non rectè in præsenti docetur, precarium morte rogantis finiri.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus præsens Gregorij constitutio vera est, in cuius serie Gregorius IX. totam & vniuersam precarij materiam mirâ breuitate complectitur: Et vt eam exponamus, sciendum est, precarium tunc celebrari, cùm precibus aliquid petenti vtendum conceditur, quamdiu is qui concessit, patietur, hoc est non reuocauerit, *l. 1. ff. hoc titulo,* Paulus *lib. 5. sentent. tit. 6.* quâ diffinitione rectè perpensâ agnoscuntur omnes differentiæ, quæ versantur inter hoc negotium & donationem, commodatumque, quas latiùs prosequuntur suprà relati, & Cuiacius *lib. 4. obseru. cap. 7. & lib. 25. cap. 27.* Duarenus *lib. 1. disput cap. 14.* Faber *Decad. 4. error. 9.* Donellus *lib. 14. comment. cap. 34.* Institutarij *in §. item is, Instit. quibus modis re contrahitur.* Non tamen leue inter iuris Interpretes dissidium est, an precarium verè & propriè dictum contractus sit? Et sanè cùm Vlpianus *in l. contractus 25. ff. de reg. iur.* disertè precarium in numero contractuum, & in specie eorum, qui dolum malum dumtaxat recipiunt, referat, nonnulli contractum esse innominatum docuerunt, vt Donellus *lib. 14. comment. cap. 34.* Vvesembech. *ad titulum de precario, num. 2.* Treutler. *volum. 1. disput. 24. thesi 5. littera C.* qui mouentur sequentibus iuris fundamentis. Primò, quia ex precario datur actio præscriptis verbis, quæ propria est contractuum innominatorum, *l. 2. §. 2. in fine, l. duo 19. §. final. ff. de precario:* probat Oroz *lib. 3. de apicibus iuris, cap. 1. num. 13.* Secundò, quia in precario ciuile negotium geritur, cùm præcedat conuentio, vt is, qui rogauit, re vtatur pro voluntate concedentis, & eâ reuocatâ, ipsam rem restituat. Deinde quia precarium proximè accedit ad casum illum, *do vt facias*; videlicet, do tibi rem, vt cùm mihi libuerit, eandem restituas: igitur pro contractu innominato habetur. Alij agnoscunt duo precarij genera, vnum merè gratuitum, ob puras preces concessum, nec tempus, nec modum, finemve recipiens, ex quo cùm nulla actio ciuilis detur 3. PRECARIVM AN SIT CONTRACTVS.

detur, contractus non est, de quo agi volunt *in l. interdictum 14. ff. de precario*: alterum verò, quod modum quidem, & finem habet, de quo accipiunt textus *in l. si debitor 11. l. ea quæ 20. ff. de precario*; ex eoque putant oriri actionem præscriptis verbis, quia etsi contractus nominatus non sit, tamen ad instar donationis quandoque per contractum innominatum celebratur, exemplo legis vltimæ, *C. de rerum permut. l. dictam 8. C. de condict. ob caus.* Sed rectiùs docuerunt Gilbertus Regius *lib. 1. enantioph. cap. 10.* Cuiacius *lib. 4. obseru. cap. 7. & lib. 23. cap. 21. & ad titul. C. de precar. & in notis ad Paulum lib. 5. sentent. tit. 6.* Bronchorst. *centur. 1. assert. 74.* Osualdus *lib. 14. Donel. cap. 34. littera B*, Bocerus *ad l. contractus 23. cap. 4. num. 23. & clas. 2. disput. 9. thesi 34.* D. Ioseph. de Retes *lib. 2. opusc. sect. 1. cap. 5. num. 20.* Vichius *de possess. duor. quæst. 6. per totam.* precarium propriè dictum contractum non esse, sed potiùs naturam donationis, seu commodati sapere. Mouentur primò *ex l. interdictum 14. ff. hoc tit.* vbi Paulus testatur, ex precario nullam actionem ciuilem dari; quia magis ad donationem, & beneficij causam, quàm ad negotij contracti cognitionem spectat: nec naturæ contractuum conueniens est, vt negotium pendeat ex libera alterius voluntate, *l. in commodato 17. §. sicut 3. ff. commodati*: quare forsan in serie Pandectarum ponitur titulus *de precario*, longè à materia contractuum; vt obseruauit Bachouius *ad Treutl. volum. 1. disput. 24. thesi 5. littera C.* Secundò *ex l. eum qui 14. §. is qui precario, ff. de furtis*, vbi Paulus eam sui responsi rationem reddit, quia ex precario nulla ciuilis actio datur: & rationem huius rationis reddit, quia simile donato precarium est; quam similitudinem Vlpianus latiùs docet *in l. 2. §. 2. ff. de precario*, dum ait, naturâ æquum esse tandiu te liberalitate mea vti, quandiu ego velim; & vt possim reuocare cùm mutauero voluntatem, quod naturæ contractuum non conuenit. Tertiò ex lege *quæsitum 8. §. final. ff. hoc tit.* vbi docet Vlpianus, hæredem eius, qui precariò rogauit, ex dolo defuncti tantùm teneri, quatenus ad eum peruenit, cùm certum sit actiones ex contractibus venientes, licèt delictum defuncti in eis versetur, in solidum contra hæredes dari, *l. ex depositi 12. l. ex contractibus 49. ff. de obl. & act.* Quartò, quia precario diffinitio contractus non conuenit, siue sequamur diffinitionem Vlpiani relatam *in l. Labeo 19. ff. de v. s.* siue Cuiacij *in l. iuris 7. ff. de pactis*, siue communem illam, iuxta quam contractus est conuentio super negotio ciuili obligationem producens, cùm in precario nullum ciuile negotium detur, aut obligatio reciproca nascatur. Tandem quia si precarium contractus esset, vel nominatus, vel in nominatus diceretur: sed nequit esse nominatus, quia speciali aliquo nomine demonstrari non valet, sed tantùm generali verbo, exemplo permutationis, vt probat Donellus *lib. 14. comment. cap. 34.* Nec etiam contractus innominatus est, quia ad nullam speciem eorundem commodè referri potest: & de casibus *do vt des, & facio vt des*, satis notum est: de alia verò specie, videlicet, *do vt facias*, licèt Treutlerus *volum. 1. disput. 24. thesi 5. littera C*, velit precarium ad eam accedere, quia do tibi rem, vt cùm libuerit, mihi eam restituas; & Bocerus *in dicta l. contractus, cap. 4. num. 26.* existimet precarium spectare ad casum illum, *facio vt facias*, hoc sensu: Concedo tibi hanc rem, vt eam mihi quouis tempore repetenti restituas: rectè docuit Bachouius *vbi suprà*, quod talis relatio sit impropria, quia nec precario cōcedere dare, nec restituere facere sit, prout ea verba in materia contractuum accipiuntur, argumento legis *iuris 7. §. 2. ff. de pact. l. naturalis 5. in princip. & §. 1. ff. de praescript. verbis*; siquidem dare ibidem significat dominium transferre; & facere est quid in vicem compensationis pro eo quod datum est, perficere. Prosequitur Viccius *dicta quæst. 6.* Nec hac sententiâ retentâ obstant fundamenta contrariæ. Non primum *ex dicta l. contractus, de reg. iur.* nam Vlpianus precarium ibi refert ratione similitudinis, quam habet cum commodato; nec precarium tanquam contractum retulit, sed tantùm ex certo respectu, videlicet quia in precario similiter, ac in veris contractibus quæstio de dolo, culpáve, quam exponebat, locum habere poterat. Nec etiam obstat, quod ex precario detur actio præscriptis verbis, quia omissis variis solutionibus, & distinctionibus, quas tradunt Donellus, & ibi Osualdus *dicto cap. 34.* Iul. Pacius *centur. 7. quæst. 21.* Gilbert. Regius *dict. lib. 1. enantioph. cap. 10.* Treutlerus *dicta thesi 5. littera I.* dicendum est, actionem præscriptis verbis in precario non dari, ex negotio gesto, sed ex bona fide, & bono, & æquo, constitutionibus hanc actionem proditam esse, quia iniquum foret, nullam ciuilem actionem dari ei, qui rem suam petenti precariò concesserat, vt docuerunt Cuiacius *ad titul. C. de precario, & lib. 4. obs. cap. 7. & in comment. ad Paulum lib. 5. sentent. tit. 6.* Bocerus *in dicta l. contractus, cap. 4. num. 23.* Viccius *dicta quæst. 6.* D. Iosephus de Retes *lib. 2. opusc. sect. 1. cap. 5. num. 20.* Nec obstat tertium fundamentum, siquidem omnino negamus, in precario negotium ciuile geri: nec contractus natura patitur, vt negotium gereretur, penderetque tantùm à voluntate vnius partis, vt fusè docet Viccius *dicta quæst. 6.*

Materia precarij est quælibet res, siue mobilis, siue immobilis; necnon iura & seruitutes, *l. precario, §. habere, ff. de precario.* Sed statim hæsitatio occurrit, an qui rem precario rogauit, eam possideat? Cuius quæstionis vera solutio petenda est ex natura ipsius precarij. Precarium enim, quod nec donatio, nec contractus verè, & propriè dici potest, sed potiùs de natura vtriusque participat, simileque donationi, & commodato esse dicitur *in l. 1. §. est & simile 3. l. interdictum 14. §. is qui precario 11. ff. de furtis*, iuncto Treutlero *volum. 1. disputat. 24. thesi 5. littera C.* duplici modo constituitur. Primò simpliciter, cùm quis rogat tantùm vt in possessione sit; secundò cùm precibus illud addit, vt sibi possidere liceat. Priori modo si constituatur precarium, is qui simpliciter rogauit, vt in possessione sit tantùm, rem precario concessam non possidet, sed possessio istius remanet penes dantem, qui eandem possidet suo animo, & alterius corpore, eodem planè modo, sicut per seruum, colonum, inquilinum, procuratorem, eum apud quem rem deposuimus, cui commodauimus, & alios quoscunque, qui alienæ possessioni ministerium præstant, iuxta legem *quod meo 18. ff. de acquir. possess.* possidemus; & hoc casu

4. Ex precario an transfertur possessio.

casu certum est, eum qui precario rogauit, non possidere, *l. si quis ante* 10. §. *idem Pomponius, ff. de acquir. possess. l. si fur* 32. §. *vltim. ff. de vsucap. l.* 2. §. *habere* 3. *l.* 6. §. *is qui rogauit* 2. *l. quæsitum* 8. *l. cùm precario* 21. *ff de precario, l.* 4. *C. de his, qui à non domino, l.* 2. *C. de præscript.* 30. & hoc quidem iure optimo, cùm enim precarium magnam cum commodato habeat affinitatem, *dict. l.* 1. §. 3. *ff. de precar.* & vtrumque vsum rei ad alterum transferat, eâ quidem differentiâ, vt in commodato vsus cum certo modo, tempore, & fine præscribatur ab eo, qui beneficium tribuit, *l. in commodato* 17. §. *sicut autem* 3. *ff. commodati*; in precario autem vsus tamdiu relinquatur, quandiu concedenti libuerit, *l.* 2. §. *& naturalem* 2 *ff. de precar.* manifesti autem iuris sit, quod commodatarius rem commodatam non possideat, *l. rei commodatæ* 8 *ff. commodati, l. officium* 9. *ff. de rei vindic. l. possideri* 3. §. *sed si is* 20. *ff. de acquir. vel amitt. poss.* quis non videt idem statuendum esse de eo, qui simpliciter rem precario rogauit, quique aliàs in re concessa minùs iuris, quàm commodatarius habet? A tenente enim precarium, quocunque tempore concedens mutauerit voluntatem, reuocari potest; à commodatario autem ante finitum vsum intempestiuè rem petere, non officium tantùm impedit, sed & suscepta obligatio inter dandum, accipiendumque, *dict. l.* 17. §. 3. Sin autem posteriori modo precarium constituatur, is qui rogauit, vt sibi possidere liceat, verè nanciscitur possessionem, sed naturalem tantùm, ex qua non procedet vsucapio, cùm non possideat opinione domini, *l. si seruus* 22. §. *is qui pignori* 1. *ff. de noxal. action.* & eo casu precarium concedens, nullo modo, nec ciuiliter, nec naturaliter possidebit, §. *retinendæ* 4. *vers. nam vti possidetis, Instit. de interdict. l. communi* 7. §. *inter prædones* 4. *ff. commun. diuid. l. quæcunque* 13. §. *interdum* 1. *ff. de public. in rem act. l. ait Prætor* 2. §. *habere* 3. *l. in rebus* 4. §. *meminisse* 1. & §. *idem qui, vltim. l. certè* 6. §. *Iulianus* 3. *l. precario* 9. *l. cùm precario* 12. §. 1. *l.* 16. *l. qui precario* 17. & aliis locis pluribus, *ff. de precar. l. Pomponius* 13. §. *si is qui* 7. *ff. de acquir. vel amitt. poss. l. si precar. ff. commun. prædior. l. qui fundum* 12. *ff. quemadmod. seruit. l. communis* 7. §. *inter* 4. *ff. comm. diuid. l. si rem* 29. *l. cùm & sortis* 35. *de pignorat. act. l. si quis ante* 10. §. 1. *& vltim. l. interdum* 21. *in princip.* & §. *vltimo, l. si aliquam* 28. *l. qui pignoris* 36. *ff. de acquir. possess. l. nunquam.* 31. §. *si vi, ff. de vsucap. l. sed & si vi* 14. *ff. de vi & vi armat. l.* 1. §. *vltim.* §. *vti possidetis, l.* 1. §. 2. *ff. de itinere, l. si is qui* 11. §. *ego, ff. quod vi aut clam, l.* 2. §. *vltim. l. si debitor* 11. *ff. de precario, l.* 3. *C. de pact. inter empt. l. Iulianus* 13. §. *possessionem* 20. *ff. de act. empti.* Agnouerunt hoc discrimen rogandi precarium Cumanus *in dicta l. si quis ante* 10. *num.* 2. vbi Iason *num.* 9. Duarenus & Gifanius *num.* 5. Cuiacius *lib.* 9. *obseru. cap.* 33. Faber *de error. decad.* 77. *error.* 7. Fachineus *lib.* 8. *controu. cap.* 16. Valentia *lib.* 1. *illustr. tract.* 2. *cap.* 3. *num.* 19. D. Ioseph. de Retes *lib.* 1. *opuscul. cap.* 13. vbi exponit textum *in l. qui à seruo* 16. *de obl. & act.* Viccius *de possess. duor.* 2. *p. num.* 60. Sed circa possessionem rei precario concessæ duo adhuc sunt obseruanda. Primum, possessionem hanc, quamdiu concedens eam penes possidentē remanere patitur, iustam possessionem esse; hoc enim prædicatum eidem attribuitur *in dicta l. quæcunque* 3. §. *interdum, ff. de public. l. si seruus* 22. §. *is qui pignori, dict. l. communi* 7. §. 4. *l. Pomponius* 13. §. *si is qui* 7. Sed quia precarium Domino repetente, seclusâ omni morâ reddendum est, *l.* 1. *in princip. l.* 2. §. 2. *ff. de precario*, accidit, vt si non illico reddatur, possessio ea fiat iniusta, quæ etiam causa est cur sæpe in iure possessio precaria coniungatur cum violenta, & clandestina, vt videre est *in l. si quis diuturno* 10. *in fine princip. ff. si seruitus vindicetur, dicta l. Pomponius* 13. §. *cùm quis* 1. *ff. de acquir. possess. l.* 1. *in princip.* §. *perpetuò* 5. §. *quod ait* 9. *ff. vti possid.* notarunt Viccius *suprà, num.* 61. Cuacius *lib.* 9. *obseru. cap.* 33. Secundum, quod licèt qui precario concessit possessionem, non possideat, quia in rogantem eam transtulit, tamen in omnibus effectibus creditur concedentem possidere; quare si vsucapiebat qui precarium concessit, eo reuocato iungitur possessio rogantis cum possessione concedentis, & vtrunque tempus ad vsucapiendum prodest, *dict. l. Pomponius* 13. §. *is qui precario, ff. de acquir. possess. l. de accessionibus* 14. *l. penult. ff. de diuers. & tempor.* quin immò licèt quamdiu durat precarium, omnino concedens non possideat, nec possit vti accessione eius qui rogauit, nisi postquam recuperauit possessionem, *dict.* §. *is qui precario*, vbi Cuiacius; tamen si interim impleatur tempus vsucapione præscriptum, vsucapit qui concessit, prodestque illi possessio rogantis, quemadmodum ad eundem ad effectum prodest possessio creditoris debitori vsucapienti, *l. qui pignoris* 36. *ff. de acquir. possession.* vt docent Accursius, Bartolus, Cumanus, Alexander, & Iason *in dicta l. Pomponius*, §. *is qui precario.*

§. EXPONITVR L. ET HABET 15. §. 4. FF. HOC TIT.

Adhuc tamen hac distinctione retentâ, superest non leuis difficultas *ex l. & habet*, §. *cum qui, ff. hoc titulo*, quem textum dum accipiunt Doctores de possessione ex voluntate concedentis translatâ, litteræ adaptari non potest, cùm sequeretur exinde concedentem possessionem non retinere, quod est contra expressam sententiam Consulti ibi. Quare alij docent, textum illum esse accipiendum, quando simpliciter precarium datum est, quia eo casu tam concedens, quàm rogans possident, non tamen in solidum, & eodem modo, vt eleganter ait Innocentius *in cap. licet* 9. *de probat.* sed diuersis respectibus: quæ fuit Sabini sententia probata à Consulto ibi, & in specie iustæ possessionis, probauit Vlpianus ex Trebatij sententia *in l.* 3. *ff. vti possidetis*, & Iulianus *in l.* 19. *hoc tit.* & refert Paulus *in l.* 3. §. *ex contrario, ff. de acquir. possess.* quibus locis ex Trebatij sententia Sabinus à Labeone non reprehenditur, sed tantùm ratio quâ mouebatur Trebatius, dum iustam, & iniustam possessionem specificè differre existimabat; cùm tamen verius esset, vnum tantùm dari genus possidendi, vtramque tamen possessionem accidentaliter differre, vt obseruat Duarenus *in dicto* §. *ex contrario*, ibi, quem Labeo reprehendit; aliter enim si sententiam Trebatij Labeo improbaret, non diceret *quem*, sed *quos*, cùm Sabinus, & Trebatius in eadem essent sententia, vt constat *ex dicto* §. *ex contrario*. Verùm etsi hæc subtilis sit interpretatio, adhuc eâ omisâ, & aliâ Cuiacij, qui *libro* 9. *obseru cap.* 32. asserit textum *in dicto* §. *cum qui*, sumptum esse ex libris Pomponij, quos ille ad Sabinum scripsit, & proinde continere

continere sententiam Sabinianorum, à quâ Labeo, & cæteri Proculeiani, immò & aliqui eorum, qui Sabinum sequebantur, discesserunt; quam Cuiacij sententiam sequuntur Treutlerus *volum.* 2. *disput.* 21. *thesi* 4. Bachouius *ad ipsum*: dicendum est cum Meyero, quem sequitur Viccius *dicta* 2. *p. num.* 65. in dicto §. 4. referri duos casus diuersos constituendi precarium, suprà relatos; & priora quidem verba pertinere ad secundum modum precarij, cùm quis precibus rogat, vt sibi possidere liceat, in quem transferri possessionem suprà dixi; sequentibus verò verbis adduci nouam aliquam, & generaliorem quæstionem pertinentem vel ad primum casum, cùm scilicet quis rogauit, vt sibi tantùm in possessione esse liceat; vel certè si precarium simpliciter constitutum sit: & ita responderi ad allatam quæstionem, vt intelligatur vtrumque simul non possidere eodem casu: dicit enim Pomponius, *Penes vtrumque esse eum hominem, qui precario datus esset.* Vbi plurimùm inter se differunt, vtrumque possidere, & rem penes vtrumque esse; cùm res non modò sit penes eum, qui possidet; *l. penes te* 63. *ff. de v. s.* sed etiam penes eum, qui tantùm detinet, *l. locum* 3. §. *si tabulæ* 2. *iuncta l.* 1. *in principio, ff. de tab. exhib. l. qui legatorum* 2. §. *final. ff. pro herede.* Penes eum est qui rogauit, quia rem detinet naturaliter absque animo sibi habendi: penes dominum, quia animo non discessit à possessione, idest simpliciter rogatus, noluit eam in rogantem transferre, sed sibi eam retinere, & per ipsum possidere. Quam Meyeri interpretationem ab impugnatoribus Bachouij defendit Viccius *dicta* 2. *p. de possessione duorum, ad finem*, licèt aliter textum illum accipiat Hieronymus Oroz *lib.* 4. *de apicibus iuris*, *cap.* 3. *numero* 3. & *cap.* 8. & *cap.* 10. *num.* 4.

6. De remediis pro re recuperando precario. Superest vt videamus, finito precario, quæ remedia competant domino ad rem ipsam recuperandam? Et sanè in hac parte ipsi Iurisconsulti sibi ipsis aduersari videntur; nam Vlpianus *in l.* 2. §. *itaque*, & ante eum Iulianus *in l. duo* 19. *in fine*, *ff. hoc titulo*, disertè probant, duplici remedio succurrendum esse domino, nempe interdicto de precario, & actione præscriptis verbis: cùm enim Paulus expressè scribat *in l. interdictum* 14. *ff. hoc titul.* tantùm interdictum ei competere, negans vllam ciuilem actionem dari posse, omne remedium ciuile denegasse videtur. Sed pro vera conciliatione horum iurium, sciendum est, reuocato precario non licere concedenti propriâ auctoritate rem suam inuadere, ne incidat in vitium violentiæ, vt docet Gregorius Lopez *in l.* 9. *glos.* 4. *titul.* 30. *partit.* 3. Quare necessarium fuit interdictum de precario, vt celeriter per iudicem fiat restitutio. Vnde non rectè docuit Menochius *de recuper. rem.* 15. *num.* 55. rogantem deiectum à concedente non habere interdictum *vnde vi*; quando enim est precarium possessionis, qui rogauit, habet illud interdictum, vt quilibet iustus, siue iniustus possessor, *l.* 1. §. *deiicitur* 9. *ff. de vi & vi.* Cæterùm si tantùm vsus concessus fuit, quia non datur possessio, & per consequens nec deiectio, locum non habet illud interdictum, *dict. l.* 1. §. *fine* 10. Iuxta quam distinctionem accipiendus est textus *in l. qui precario* 17. *ff. hoc titul.* iunctis Cuiacio *lib.* 5. *obseru. cap.* 22. & *lib.* 9. *cap.* 33. Menochio *de retin. remed.* 13. *ex num.* 38. Habet etiam dominus nonnullas actiones ad rem ipsam recuperandam, quæ domino dantur, *l. in rem* 23. *ff. de rei vind. l. officium* 9. *C. eod. tit.* Etiam ad auocandam nudam possessionem finito precario, ab eo, qui contra voluntatem domini rem detinet, dici potest condictionem triticariam dari, *ex l.* 2. *ff. de tritic. l.* 4. §. *vltim. de rebus creditis*; & actionem præscriptis verbis competere suprà probaui. Nec inde inferas, superfluum esse interdictum de precario, quia interdictum summarium remedium est, quod celeriter peragitur; actiones verò exigunt plenariam causæ cognitionem. Deinde interdictum auocat vsum, vel possessionem precariò concessam, ampliusque omnem causam, interesse, damnum acceptum, aut lucrum interceptum; item fructus à die redditi interdicti, de quo summarim discuti oportet, *l. quæsitum* 8. §. *ex hoc* 4. *ff. hoc tit.* actio verò præscriptis verbis, quamuis ferè idem contineat, continet tamen diuerso modo, & per incerti condictionem, *l. stipulationum* 74. §. *vlt. l. vbi autem* 75. *ff. de verb. obl.* auditis, & discussis plenariè partium allegationibus; nec tendit ad auocandam possessionem, nec ad interesse ipsius possessionis, *l. in area* 35. *ff. de condict. indeb. l. hæres* 21. *ff. ad Trebel.* docuit Faber *decad.* 77. *errore* 6. vnde intelligitur textus aliàs difficilis, *l. interdictum* 14. *hoc titulo*, *iuncta l. eum qui* 14. §. *is qui precario*, *ff. de furtis*, vbi docetur, ideò interdictum de precario inuentum fuisse tanquam necessarium, quia nulla eo nomine iuris ciuilis actio erat, cùm *in l.* 2. §. 2. *l. duo* 19. §. *vlt. ff. de precario*, apertè concedatur actio præscriptis verbis ad reuocationem precarij. Faber *de error. decad.* 45. *error.* 8. & *decad.* 77. *error.* 6. asserit, quoad effectum valdè differre interdictum de precario, & actionem præscriptis verbis; nam interdictum ad ipsius rei restitutionem conceditur, *l.* 2. *in princip. ff. de precar.* actio verò præscriptis verbis tantùm datur ad consequendum id quod interest. Ideo verum est dicere, nullam actionem ciuilem ex precario competere, si sic intelligatur, ad hoc, vt res ipsa restituatur. Verùm hæc Fabri doctrina sustineri nequit, quia cùm actio præscriptis verbis ex contractu descendat, *l.* 8. *ff. de præscriptis verbis*, ad rem consequendam decerni creditur. Quare verius dicendum est, quod cùm precarium simile sit donationi, *dict. l.* 14. *de precario*, & ex donatione non obligetur donatarius, *l. Aristo* 18. *ff. de donat.* & actio præscriptis verbis non oriatur nisi ex conuentione, *dict. l.* 8. *de præscript. verb.* in precario autem non appareat alia conuentio præter donationem, ideò eius nomine nulla ciuilis actio competebat, sed Prætor respiciens vtendi potestatem ex precario transferri, essque naturæ consonum tamdiu accipientem liberalitate concedentis vti, quamdiu ipse voluerit, atque posse reuocare cùm mutauerit voluntatem, ea ratione interdictum dedit: & cùm postea appareret eo animo rem precario concedi vt restitueretur, & constaret non esse donationem, æquum visum fuit, actionem præscriptis verbis accommodare, vt breuiter præsensit Donel. *in l.* 2. *C. de precario.*

His animaduersis apparent iam rationes præsentis assertionis; nam cùm precarium tamdiu duret, quamdiu non reuocatur, sequitur è contrario, reuocatione necessariò finiri, iuxta huius negotij naturam: morte autem eius qui concessit 7. Traditur ratio decidendi.

cessit non finitur, quia cùm precarium eam in se contineat conditionem, vt postquam concessum est, tamdiu duret donec reuocetur, *dict. l. 2. hoc tit.* & in mortuo cesset voluntas, quia ampliùs velle non potest, *l. 1. C. de testamentis*; voluntas autem morte non reuocetur, inde precarium persistit donec per successorem defuncti reuocetur: finitur autem morte rogantis, quia cùm precarium omnino concedatur in gratiam ipsius rogantis, ob affectum erga illum, eiusque merita, quæ non ita dantur in eius hærede, ideo ad illum precarium non transit. Similiter & rei concessæ alienatione finitur precarium, quia alienatione tacitè reuocatur antiqua voluntas, *l. rem 28. ff. de adimend. legat. l. 11. §. si rem, ff. de legat. 3.* quare sicut reuocatione expressâ, ita tacita finitur precarium.

8. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, precarium finiri reuocatione, & semper posse reuocari per concedentem, non licet illud statim atque concessum est, reuocare; quia cùm precarij concessio beneficium aliquod sit, proinde oportet accipientem eo iuuari, non decipi; præsumitur enim dolus in concedente precarium, illudque statim reuocante: quare qui precarium concessit, si illud sine iusta causa superueniente reuocare intendat, repellitur exceptione doli, vt fusè prosequitur Couar. *lib. 3. var. cap. 13. num. 6.* Si ergo respicimus ad ius strictum ex substantiali precarij forma, & eius natura resultans, dicendum est, quandocunque reuocari posse, cùm tantùm negotium hoc descendat ex liberalitate, & beneuolentia eius, qui precarium concessit: proinde mirum non est, si ad exemplum donationis mortis causâ, vel donati ob rem, illicò pœnitere liceat, vt docuerunt Baldus *ad leg. 2. ff. commodati*, Cuiacius *ad hunc titulum C.* Treutler. *disp. 24. thesi 5. littera H.* Si verò attendamus benignum ius ex naturali æquitate proueniens, dicendum est, precarium illicò ac concessum est, reuocari non posse, quia repugnat æquitati, vt prætextu liberalitatis quis decipiatur, vt facilè euenire posset in reuocatione ista subitanea, vt considerat Bachouius *ad Trentl. dict. thesi 5. littera H.* Viccius *de possess. duor. quæst. 8. in fine.* Nec obstat primum augmentum difficultatis deductum ex dicta lege *in rebus, §. vltim. dict. l. cùm precario:* verum enim est, pactum naturæ, & substantiali formæ precarij contrarium non valere, vt probat Hothomanus *illustr. quæst. 37.* principiis enim iuris ciuilis contrarium est, vt pactum illud, quod contra naturam contractus eidem adiicitur, vt ipsius pars & accessio sit, vitietur, & à Prætore non seruetur, contractu interea valido permanente, *l. 1. §. illud 7. ff. depositi, l. 7. §. vltim. l. 4. ff. de pignorat.* exemplum est simile in legato & peculio; in quo adiectio contra legati naturam adhibita, ne scilicet æs alienum detrahatur, non vitiat legatum, sed ipsa vitiatur, & pro non adiecta censetur, *l. si peculium 6. §. si fuerit 1. ff. de pecul. legat.* quam quidem sententiam conceptis verbis expressit Celsus *in l. cùm precario 12. ff. de precario*: in qua ad quæstionem, si in datione precarij conuenit, vt in Kalendas Iulias, qui rogauit, possideat, vtrum exceptione adiuuandus sit petens, ne antè ei possessio auferatur? Respondet huius conuentionis nullam vim esse: docuerunt Vvesembechius *in parat. ad hunc tit.* Bachouius *ad Trentl. dict. thesi 5. littera G.* Osualdus *lib. 15. Donelli, cap. 34. litt. C.* Viccius *dict. quæst. 8.* Nec contrarium probatur *in dict. l. in rebus, §. item, cum l. seq.* pro quorum solutione nonnulli duplex precarium commenti sunt: aliud purum, quod certo, designatoque modo, fine, & tempore destituitur; aliud mixtum, in quo interuenit aliquod beneficium, quod modum, & finem certum habet, & proinde tempus etiam admittere potest, argumento legis *si debitor 11. l. ea quæ 20. ff. de precar.* quos doctè refellit Bachouius *ad Trentl. dict. thesi 5. littera G. in fine*, cùm accedente modo, fine, & tempore precarium non differat à commodato. Nec multò aliter difficultatem dissoluere intendit Henricus *in l. naturalis 5. axiom. 30. ff. de præscript. verb.* qui itidem precarij duo genera agnoscit; vnum enim dicit verè esse gratuitum, ob puras preces concessum, nec tempus, nec modum, finemve recipiens, nec actionem ciuilem producens: alterum, cui pactum accedit, modum quidem, & finem, at non itidem tempus respuens, de quo agi existimat *in l. 2. §. 2. in fine, l. 4. §. final. l. 5. l. 20. ff. hoc tit.* Sed nec hæc distinctio difficultatem dissoluit, cùm diuinatoria sit, à verbis textus prorsus aliena, præcipuè cùm *in dicta l. cùm precario 12.* asseratur nullum effectum esse huius conuentionis precario tempus adiicientis. His ergo difficultatibus omissis rectiùs dicendum est, precarium validè peti, & concedi posse ad certum tempus, veluti ad mensem; cuius determinationis sensus est, finito mense, finiri precarium absque alia reuocatione, non autem ante illud tempus elapsum non posse reuocari pro concedentis arbitrio; immò non posse eiusmodi pactum apponi, vt non sit in potestate concedentis precarium ante certum tempus illud reuocare, vt optimè aduertunt Couar. *lib. 3. var. cap. 15. num. 1.* Ant. Gomez *lib. 2. var. cap. 7. num. 1.* quia illud pactum destrueret naturam huius contractus. Quando igitur in precario nullum tempus apponitur, significatur non finiri, nisi reuocetur à concedente; quando apponitur tempus, significatur eo tempore elapso absque alia reuocatione finiri, non autem quia interim reuocari non possit.

Nec obstat aliud augmentum difficultatis deductum *ex dict. l. 4. ff. locati*; nam omissâ distinctione Couar. *dict. cap. 15. num. 14.* quam reiiciunt Faber *dict. decad. 77. error. 1.* Menochius *lib. 1. de arbitrar. quæst. 69. num. 18. & 19.* omissaque aliâ solutione ipsius Menochij *vbi proximè, num. 20.* verius dicendum est, textum *in dicta l. 4.* procedere eo casu tantùm, quo precarij rogatio fit cum clausula adiecta à concedente, *quoad ipse vellet*; quo casu quia precarium egreditur suos notissimos terminos; & sui perseuerantia pendet non à reuocatione, sed ab existentia voluntatis concedentis, meritò ipsius morte tollitur, per quam illius voluntas cessat, iuxta legem *1. C. de sacros. Eccles.* Textus verò præsens, & *in dict. l. 2. §. quod à Titio*, loquuntur in precario concesso quoad voluerit dominus, vt constat *ex dict. l. 2.* ibi: *Quamdiu ego velim*; quo casu ad durationem precarij voluntatis persistentia non exigitur per actum positiuum volendi, sed potiùs per actum negatiuum non contradicendi, quam voluntatem meritò patientiam appellant Consulti *in l. 1. §. scientiam*, vbi glossa, *ff. de trib. l. Pomponius 40. §. vlt.*

9. DISSOLVITVR DIFFICVLTAS EX L. 4. FF. LOCATI.

§. *vltim. ff. de procurat.* iuncto Pinello *lib. 2. select. cap. 6. num. 12.* quia inter velle, & nolle datur medium, quod est, non contradicere, P. Barbosa *in l. 2. §. vltim. ff. solut. matrim.* Vnde cùm hæc non contradictio in mortuo verificetur, & reuocatio in eo dari non possit, meritò precarium simpliciter concessum durat post mortem concedentis, quousque ab eius hæredibus reuocetur; non tamen idem procedit, quando conceditur cum clausula, *quoad vellet*, vt docent Pinellus *dict. cap. 6. num. 12.* Faber *dict. decad. 77. errore 1.* Nec tandem obstat textus *in dict. l. penult. ff. hoc titul.* cui facilè respondetur cum Gothofredo *ibi*, Fornerio *lib. 1. rerum quotid. cap. 4.* quos sequitur Osualdus *lib. 4. Donelli, cap. 34. littera C.* asserendo, verba illa, *suisque*, non ad hæredes, sed ad domesticos esse referenda, ita vt precarium concederetur pro vsu Titij, & domesticorum, non verò hæredum.

10. Exponitvr textvs in l. Aqvilivs ff. de donat.

Suprà traditis obstat textus *in l. Aquilius Regulus 27. ff. de donat.* vbi cùm Aquilius nobilis Patricius in Nicostratum, qui rector Romæ fuit sub Antonio Caracalla, donationem contulisset sub ea forma: *Quoniam & cum patre meo semper fuisti, & me eloquentiâ, & diligentiâ tuâ meliorem reddisti, dono & permitto tibi habitare in illo cœnaculo, eoque vti*; cùm decessisset Aquilius, eius successores volebant reuocare precarium. Sed respondet Papinianus, non licere illis donationem habitationis in Nicostratum factam reuocare: igitur quia precarium per concedentis hæredes reuocari non potest. Augetur hæc difficultas *ex l. Lucius 32. ff. de donat.* in cuius specie cùm facta esset donatio his verbis: *Quandiu volueris vtaris superioribus dictis, omnibus gratuitò, idque te ex voluntate mea facere, hac epistola tibi notum facio*; respondet Scæuola, huiusmodi donationem per hæredes reuocari posse. Pro qua difficultate solutiones varias adduxerunt Faber *decad. 77. errore 8.* & *lib. 2. coniect. cap. 14.* Cuiacius *lib. 14. qq. Papin. in dict. l. Aquilius*, & *lib. 17. obseru. cap. 33.* & *lib. 21. cap. 37.* Connanus *lib. 5. comment. cap. 4. num. 6.* Iul. Pacius *centur. 6. quæst. 81.* cum quibus dicendum est *in dict. l. Aquilius 27.* donationem non fuisse merè gratuitam, sed ob causam, & remuneratoriam, ob iusta seruitia, & obsequia, ob satisfactionem operæ à Nicostrato in eius discipulum impensæ: remuneratio enim ob iusta seruitia non est liberalitas, sed solutio obligationis naturalis; & contractus quidam commutatiuus, in quo res pro re datur, potiùs quàm donatio, vt notauit vetus Scholiastes *lib. 47. Basilic. titul. 1. in dict. l. 27.* est compensatio dati cum accepto, Pinellus *in l. 1. C. de bonis matern. 3. p. ex num. 60.* Couar. *in cap. cùm in officiis, de testam. num. 10.* Cabedus *2. p. decis. 36. ex num. 4.* vnde cùm obligatio illa antidoralis tenuisset Aquilium, ita vt donationem illam habitationis reuocare non posset, & eius hæredes obligat, ne possint habitationem ita concessam reuocare. Facit textus *in l. si pater 34. §. 1. ff. de donat.* iuncto Paulo *lib. 5. sentent. titul. 2. §. 6.* Quæsitum ergo fuit Nicostrato ex prædicta donatione ius perpetuæ habitationis, & irreuocabilis; vnde doctè in eo textu Papinianus concludit, quod si Nicostratus vi expellatur, restituendus erit per interdictum *unde vi*, ad instar vsufructuarij, *l. 3. §. vnde vi, cum sequent. l. si plures 9. §. deiectum, ff. de vi & vi*: docet Petrus Barbosa *in l. si de vi 37. à num. 318. ff. de iudiciis*; & si in ea habitatione inquietetur, habebit similiter interdictum *vti possidetis*, quia eadem remedia, quæ competunt pro quasi possessione vsusfructus, redduntur in hac specie, vt innuunt Castrensis & Cuiacius *in dicta l. Aquilius*, & *lib. 21. obseruat. capite 37.* latiùs prosequitur vtriusque textus illustrationem D. D. Ioseph. de Retes *post tractatum de donat.*

Secundò superiori assertioni obstat textus *in l. cùm heres 12. ff. de diuers. & tempor.* vbi cùm Papinianus supponat vitia à defuncto contracta, in hæredem, & successores transire, ponit exemplum in eo, qui precario possidebat; vel ait *Cùm sciens alienum, illum illo precario possedit*: quæ rectè emendat Cuiacius ita: *Cùm sciens alienum, vel vi, vel precario possedit*; nisi faciliùs pro *illo*, legas *ille*, vt voluit Gothofredus. Semper tamen ea verba difficilia sunt ex suprà traditis, nam precarium non transit in hæredem, nec successor rogantis precario possidet; vnde ex sua persona non tenetur interdicto, vt probat Cuiacius *2. definitionum Papiniani, in dict. l. 11.* igitur non rectè in eo textu discrimen constituitur inter hæredem ignorantem, & scientem, quoad possessionem ex causa precarij, & per consequens videtur in eo textu suppom, precarium aliquando transire ad hæredem rogantis. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, differentiam illam versari inter hæredem ignorantem, & scientem, quod licèt hæres ignorans interdicto de precario non teneatur, tamen si sciens pergat rem precario concessam possidere, tenetur interdicto de clandestino possessore, de quo *in l. 7. §. Iulianus, ff. communi diuid.* quia clam possidet, Paulus *lib. 5. sentent. titul. de interdictis*, ibi: *Hæres eius, qui precariam possessionem tenebat, si in ea manserit, magis dicendum est clam videri possidere.* Vnde Papinianus in eo textu docet, hæredem eius, qui precario rem accepit, nunquam eam vsucapere posse, siue sciat, siue ignoret rem precariò concessam esse; quia licèt cùm ignorat, vllo interdicto de deprecario non teneatur, tamen quia defunctus vsucapere nequibat, nec ipse vsucapere valet. Similiter si sciat, quia eo casu etiam interdicto clandestinæ possessionis tenetur. Etiam ex suprà traditis exponi possunt textus in hoc tractatu de precario non vulgares, *in l. si precario, ff. commun. prad. l. si seruus 22. §. vltim. ff. de noxal. l. 1. §. vltim. ff. de itinere actuque, l. 11. §. vt ego, ff. quod vi aut clam, l. qui pignori, cum suis §§. ff. de acquir possess. l. non solùm 53. §. vltim. ff. de vsucap. l. 22. §. si post, de pign. act. l. rem 29. ff. de pignorib. l. 2. l. 4. §. 1. l. multos 35. ff. commun. diuid. l. quicunque 3. §. 1. ff. de public. l. cùm & sortis, §. 1. ff. de pignerat. l. 6. ff. pro emptore, l. non abs re 10. C. vnde vi, l. si fundus 33. ff. locati, l. si stillicidij 8. ff. quemadmod. seruit. l. Iulianus 13. §. 1. ff. de act. empti, cum l. serui, ff. de periculo & commodo, l. illud 43. §. 1. ff. de petit. hæredit. l. non satis 6. §. si verò, l. si quidam 31. ff.* de

11. Exponitvr l. cvm hæres 12. de divers. & tempor.

de seruit. vrban. præd. l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. die 25. ff. depositi, l. 1. §. quia autem, ff. de cloacis, l. 4. de manumis. vindict. l. quæsitum, ff. qui & à quibus, l. cùm hic status 32. §. si maritus, ff. de donat. inter, l. qui à seruo 16. ff. de obl. & act. l. ei à quo 21. ff. de vsucap. l. 2. C. de præscript. 30. l. 7. §. Iulianus, ff. communi diuid. l. 2. de condict. triticar.

TITVLVS XV.

De commodato.

CAPVT VNIC.

[a] Gregorius IX.

CVm gratia sui tantùm quis commodatum accepit, de leuissima etiam culpa tenetur, licèt casus fortuitus (nisi acciderit culpâ suâ, vel interuenerit pactum, seu in mora fuisset) sibi non debeat imputari. Contra eum quoque rectè commodati non agitur, nisi post vsum [b] expletum, cuius gratiâ res fuerat commodata, cùm non decipi beneficio nos oporteat, sed adiuuari.

NOTÆ.

[a] *Gregorius IX.*] Qui præsentem constitutionem quoad eius primam partem, transcripsit *ex l. si vt certum, §. commodatum, ff. commodati*: quoad posteriorem *ex l. si in commodato, §. sicut, ff. eodem.*

1. [b] *Vsum expletum.*] Commodatum enim est contractus, quo res propria ad certum vsum gratis conceditur, *l. 5. §. nunc, ff. commodati, §. is cui. Institut. quibus modis re contrahitur*, vt docent Cuiacius *in parat. ad titulum commodati*, Duarenus *ad eundem titulum capite* 1. Gomez *tom. 2. var. cap. 7. numero* 1. Martinus Delrio *in l. contractus, capite 8. de regul. iur.* Donellus *lib. 14. comment. capite* 12. Dicitur *gratis*, quia si merces interueniat, locatio est, idcircò commodatum beneficium appellatur *in l. in commodato 17. §. sicut, ff. commodati.* Dicitur ad vsum, quia per commodatum res tantùm datur ad vtendum, ideoque commodatarius non possidet sibi, sed domino, *l. si pignore 22. ff. de pignorat. action. l. officium 9. ff. de rei vind. l. 3. §. vltim. cum l. sequenti, ff. ad exhibend. l. rei commodatæ 8. ff. commodat. l. videamus 38. §. si possessionem 10. ff. de vsur. l. 1. §. quod autem 33. ff. de vi & vi armat. l. seruus 36. ff. de condict. indeb.* licèt in contrarium expendi soleant textus *in l. qui à seruo 16. ff. de obl. & act. l. 71. ff. de furtis, l. penult. §. 1. ff. de auro & argent.* Vsus autem interdum diffinitur certo modo, & fine, *l. in commodato 17. §. sicut, ff. commodati.* Modo quidem, vt cùm equus gestandi causâ commodatur, vt ad villam, aut bellum ducat, *l. 5. §. sed interdum, l. qui re 76. ff. de furtis.* Ad modum quoque pertinet, quod interdum res æstimata datur vtenda, *l. 5. §. 3. ff. commodati*, & *l. 7. §. 5. ff. de donat. inter vir.* Fine verò definitur vsus, quia certo fine dantur res commodatario, exempli causâ, vt eas creditori suo pignori det, *l. 5. §. 12. ff. commodat. l. 3. C. eod. l. 17. ff. de pignorat.* si commodet ludis edendis, *l. si vt certo, §. interdum 10. ff. commodati.* Aliquando etiam dicis gratià pecunia numeratur, *l. 4. ff. commodat.* quam explicant Desiderius Heraldus *lib. vnic. emendat. capite* 14. Covar. *lib. 4. var. capite* 8. Alciatus *lib. 4. disputat. capite* 15. Forcatulus *dial.* 7. Cortasius *lib. 4. miscel. capite* 8. Connanus *lib. 7. comment. capite* 3. Antonius Augustinus 2. *emend. capite* 6. Duarenus *lib. 1. disputat. capite* 14. Vasconcellos *lib. 2. respons. capite* 6. Lælius Bisciola *lib. 18. horar. succes. capite* 12. Et licèt in mutuo pecunia concedatur ad vsum, valde differt à commodato. Tum quia ex mutuo transfertur dominium, non verò ex commodato, *l. 8. & 9. ff. hoc titulo.* Tum quia mutuo dari possunt tantùm res quæ functionem recipiunt; commodari autem possunt omnes res corporales & incorporales, *l. 1. ff. hoc titulo, l. 17. ff. de præscript. verb.* docent latè prosequentes naturam, legesque huius contractus, Iulius Pacius *in tract. de commodat.* Duarenus *ad titulum ff. commodati*, Donellus *lib. 14. comment. capite* 26. Chesius *interpret. iur. capite* 45. Hothomanus *lib. 1. amicab. capite* 21. Bocerus *tom. 1. disputat.* 9. Treutlerus *volum. 1. selectar. disp.* 24. vbi Bachouius, & Elfricus Hunnius: ad quem commodati contractum spectat textus *in l. quod autem 7. §. si maritus, el 2. de donationibus inter*; cuius litteram emendat Faber *lib. 7. coniecturar. cap.* 6. & textus *in l. 1. §. vel depositi, l. 1. de præscript. verb. l. si rem 47. de acquir. possession. l. 9. in princip. de duob. reis, l. 2. de fideiussoribus, l. 71. de furtis, l. si vxori mundus, penult. §. cùm ita legatum 1. de auro & argento legat. l. 18. §. 3. de dolo, l. seruus cuiusdam 36. de condict. indeb. l. si cùm venderet,*

deret, §. 1. *ff. de pignorat. l.* 3. *ff. de periculo*, *l. illud* 13. §. 1. *ff. de liberal. causa*, *l.* 1. §. *final. ff. depositi*, *l. final. ff. ad leg. Aquiliam*, *l. qui à seruo* 16. *ff. de obl. & act. l. eandem* 9. *ff. de duobus reis*, *l.* 1. *C. de furtis*, *l.* 2. *C. de fideiuss. l.* 7. §. *si maritus* 5. *ff. de donat. inter*, *l. officium* 9. *ff. de rei vind. l.* 3. §. *genera*, *l. si rem* 47. *ff. de acquir. possess. l.* 1. *in fine*, *ff. de præscript. verb. l. item* 11. §. *penult. ff. ad leg. Aquiliam*, *cum l.* 2. *ff. si quadrupes*, *l. arbitrio* 18. §. 3. *ff. de dolo*, *l. seruum* 36. *ff. de condict. indeb. l.* 1. *ff. de æstimatoria*, *l. Lucius* 24. *ff. depositi*. Ex hoc contractu mutuæ nascuntur obligationes, totidemque actiones, vt constat ex rubrica *commodati*, *vel contrà*. Primò enim qui commodauit, tenetur ad omnia damna, quæ inde euenient commodatorio, ex eo, quod rei commodatæ vitia tacuit, *l. in commodato*, §. *sicut*, *l. in rebus*, §. *item qui sciens*, *l. penult. ff. commodati*; & etiam tenetur expensas eas soluere, quas fecit commodatarius in rei commodatæ conseruationem. Secundò qui commodauit, non potest reuocare commodatum ante tempus, aut vsum completum, ad quem concessum fuit, *l. in commodato*, §. *sicut*, *ff. hoc titul.* quod adeò verum est, vt si ille, qui commodauit, decedat, nec eius hæres commodatum ante tempus reuocare valet, argumento legis 4. *ff. locati*: quod magnâ æquitatis ratione nititur, vt sicut commodatarius nequit retinere commodatum vltra tempus sibi concessum, nec vti re commodata ad alium finem, quàm sibi permissum, alioquin furtum committet; ita nec commodans rem suam repetere potest ante tempus concessum, cum commodatarij præiudicio. Commodatarius autem tenetur primò restituere rem commodatam expleto tempore, aut vsu ad quem concessa fuerat, nec expectandum est, an repetatur à commodatario, quia dies ipsa interpellat pro homine, *l. magnam*, *C. de contrahend. stipul. l.* 2. *C. de iure emphyt. cap. vltim. de locat.* Si autem commodatarius sit in mora, & sequatur sententia condemnatoria ob contumaciam, succedit obligatio non solùm in ipsam rem, verùm & in eius æstimationem, *l. non abs re*, *C. vnde vi.*

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hoc textu talis deducitur assertio: *Commodatarium tenetur præstare non solùm culpam latam, verùm etiam leuissimam, non verò casus fortuitos, nisi in mora sit, aut pactum interueniat, quo ad eorum præstationem obligetur.* Quæ sententia à Gregorio in præsenti relata probatur *ex l.* 14. §. *an pater*, & §. *item*, *ff. de furtis*, *l. seruus*, §. *circa commodatum*, *eod. titul. l.* 13. *de liberali causa*, *l.* 3. §. *reddita*, *l. si vt certo*, §. *nunc videndum*, *l. in rebus*, *ff. commodati*, *l. si seruus* 61. §. *circa*, *de furtis*, *l. contractus* 23. *ff. de reg. iur. l. quæsitum* 8. §. 3. *ff. de precario*, *l. si cùm venderet*, 13. §. 1. *ff. de pignorat. l.* 3. *ff. de peric. & commodo*, *l. illud* 13. §. 1. *ff. de liber. caus. l.* 1. §. *final. ff. depositi*, *l. final. ff. ad leg. Aquil. l.* 1. §. 4. *ff. de obl. & act. l. eum qui* 14. §. *an pater* 10. & §. *si res* 14. *l. qui iniuria* 53. §. 1. & 2. *l. si is qui rem* 59. *l. si is cui* 71. *ff. de furtis*, Paulus *lib.* 2. *sentent. titul.* 4. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña Petrus Gregorius *lib.* 23. *syntagm. cap.* 1. *num.* 1. Mozius *de contract. titul. de commodat. cap. de diuis. num.* 3. Madera *animaduers. cap.* 17. *num.* 7. Rebellus *de oblig. instit.* 2. *p. lib.* 16. *de commodat. quæst. vnic. num.* 1. Azor *p.* 3. *instit. lib.* 7. *titul. de commodat. cap.* 7. Lessius *lib.* 2. *de iustitia*, *cap.* 7. *dub.* 8. Hermosilla *in l.* 2. *tit.* 5. *part.* 5. *glos.* 2. Cuiacius *lib.* 9. *obser. cap.* 24. & *ad titul. C. commodati*, P. Faber, & I. Gothofredus *in l. contractus* 26. *ff. de reg. iur.* Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 6. Bocerus *tom.* 1. *disputat.* 9. Ferro Manrique *de different. vtriusque fori*, *quæst.* 31. Lælius Mancinus *lib.* 1. *de tripl. iuris collat. cap.* 31. Tapia *lib.* 2. *caten. mor. lib.* 5. *quæst.* 29. *art.* 6.

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam commodatum simile est precario, *l.* 1. *ff. de precar.* quia solius accipientis vtilitas versatur, tam in vno, quàm in alio negotio: sed in precario tantùm qui precario rem accepit, ex dolo, & lata culpa tenetur, *l. quæsitum* 8. §. 3. 5. & 6. *ff. de precar. l. contractus*, *ff. de reg. iur.* Igitur similiter in commodato, qui rem vtendam accepit; tantùm ex dolo, & lata culpa teneri debet. Augetur hæc difficultas, primò ex eo; nam commodatarium leuem tantùm culpam præstare, probatur *ex l. in rebus* 18. §. *at si vtriusque*, *ff. commodati*; immò tantùm de lata culpa ipsum teneri, docetur *in l. si vt certo* 5. §. *interdum*, *ff. hoc titul.* Igitur non semper commodatarius tenetur leuissimam culpam præstare. Augetur secundò hæc difficultas ex quodam fragmento relato à Pitheo in collatione legum Mosaic. *titul. de deposito*, §. 1. vbi docetur, commodatarium dolum, & culpam præstare, depositarium verò tantùm dolum: & rationem reddit IC. his verbis: *In commodati contractu, quia vtriusque contrahentis vtilitas interuenit, vtrumque præstatur; in depositi verò cùm sola deponentis vtilitas vertatur, ideò dolus tantum præstatur.* Quæ verba ita emendat Gibalinus *lib.* 3. *de vsur. cap.* 4. *artic.* 2. *In commodati contractu, quia vel solius accipientis, vel vtriusque vtilitas versatur.* Ergo non rectè in præsenti docetur commodatarium etiam leuissimam culpam præstare teneri.

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens constitutio, in qua, & *in cap. final. de deposito*, agit Gregorius noster de præstationibus in contractibus commodati, & depositi, de quibus ex professo disseruit Consultus *in l. contractus* 23. *ff. de reg. iur.* vbi adeò perlonga commentaria ediderunt Cinus, Campanus, Martinus Delrio, Gifanius, Bocerus, Conradus, Ritherusius, Petrus Faber, & Iacob. Gothofredus, vt non parum studiosæ iuuentuti me profuturum aliquando existimauerim, si ea ad epitomen redacta maiori claritate dederim. Et primò de dolo, culpa, & eius partibus, necnon casibus fortuitis videamus. Dolum ergo ita diffinit Seruius: *Dolus est machinatio alterius decipiendi causâ, cùm aliud simulatur, & aliud agitur.* Sic *in l. iuris* 7. §. *dolo*, *ff. de pact.* quæ diffinitio placuit Pedio *ibi*, Paulo *lib.* 1. *sent. tit.* 8. §. 1. D. Isidoro *lib.* 5. *origin. capite* 26. Et Iustinianus *in l. censemus*, *vltim.* §. *sin autem ignorans* 1. *C. de litig. lib.* 8. *titul.* 37. dolum machinationem dixit. Et licèt Labeo impugnandi alios auidus, hanc

4. DE CVLPA ET EIVS PARTIBVS.

hanc definitionem notasset, quia supererant ea verba, *cùm aliud simulatur, aliud agitur*; cùm etiam vitandi periculi causâ aliud simulari, & aliud agi possit: tamen definitio Seruij meliùs rem explicat. Quare Vlpianus dum *in l. 1. §. dolum 2. ff. de dolo*, Labeonis diffinitionem approbauit, Seruij tamen Sulpitij definitionem non improbauit, quasi apertiùs diceret, Ego non puto Seruium aliter definiisse, vt alibi dixit Iauolenus *in l. si is qui 27. ff. qui testamenta*: notauit Vulteius *lib. 2. de iudic. cap. 7. numero* 604. Dolus ergo malus, qui simpliciter dolus dicitur *in l. 1.* & passim *ff. de dolo*, cui fraus mala inest, *dict. l. iuris 7. §. dolo*, iuncto D. Iosepho de Retes *lib.* 8. proficiscitur à consilio, calliditate, fallacia, machinatione; quæ tria coniunguntur cum dolo malo *in l. 1. ff. de dolo, dict. l. 1. §. dolo*: ex insidiis, quo modo legendum esse quidam contendunt *in l. dolum 6. C. de dolo*, datá operà, seu absconditâ machinatione, *dict. l. iustum 4. C. de litig.* vnde dolus hic in delictum, & crimen vergit, *l. 3. §. nunc videamus, ff. de suspect. tut. l. 1. §. is quoque, ff. de verb. obl.* ideoque contrarius est bonæ fidei, quæ in omnibus contractibus, quibus vitæ societas continetur, præstanda est, *l. 4. C. de obl. & act. l. bona fides 31. ff. depositi, l. si mandata 59. §. 1. ff. mandati, l. si dolo 5. C. de rescind. vendit.* Deinde sciendum est, quod culpa est imperitia, seu imprudentia, ob quam homines circa res alienas vel negligunt quod fieri oporteat, vel faciunt quod fieri non debeat. Dolo nemo facit nisi sciens, & prudens, *l. lege 7. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Culpæ verò reus est imprudens. Donatus *ad Terentium*, ibi: *Dolus est, si scientes læserimus; culpa, si nescientes: alterum sceleris, alterum stultitiæ est.* Datur culpa circa res alienas, quia cùm quilibet rerum suarum moderator, arbiterque sit, *l. in re 21. C. mandati*, circa res proprias culpa non committitur, *l. etiam 18. §. 1. ff. solut matrim.* Culpa non potest diuidi; nam quæcunque imperitia culpa est, & quantò maior imperitia, tantò maior culpa; non tamen ideo est diuersæ qualitatis, quia vt aiunt Philosophi, plus vel minùs non differunt specie, *l. fin. ff. de instruct. & instrum. l. is cui, ff. quemadmodum seruitutes.* Sunt tamen tres culpæ gradus, summus, medius, infimus, qui constituunt latam, leuem & leuissimam. Lata est ad summum negligentiæ, id est non adhibere in rebus alienis eam diligentiam, quam adhibet in suis, quo negligentior quis esse non potest, *l. credere 213. §. 2. l. latè 233. ff. de verbor. signific. l. 1. ff. si mensor falsum modum, l. 1. ff. de Magistrat. conueniend. l. penult. ff. de incendio, ruina & naufrag. l. 22. §. 3. ff. ad Trebel. l. 1. ff. depositi, l. 1. C. de hæred. tutor. l. 2. C. de in litem iur.* Eadem culpa dicitur latior *in l. quod Manio 32. ff. depositi*: magna culpa *in l. magna 226. ff. de v. s. l. 1. §. 5. ff. de obl. & act.* grauior *in l. 54. §. 2. ff. de acquir. rer. domin.* dissoluta *in l. si fideiussor 29. ff. mandati, l. 55. ff. de ædilit. edict.* ignorantia deperditi hominis *in l. 3. §. 1. ff. de iur. & fact. ignor.* Exempla huius latæ culpæ, tam ex ciuilibus, quàm criminalibus causis refert Iacob. Gothofredus *in l. contractus 23. pag. 110. ff. de rei vind.* Quoad præstationem in contractibus hæc lata culpa dolo proxima est, *l. 1. §. non aliàs 2. ff. si is qui testament. liber, l. 1. §. 1. ff. si mensor falsum*: immò lata culpa dolus dicitur *in l. Nerua, ff. depositi.* Sic verò describitur lata culpa, quando opponitur negligentiæ: at quando accipitur pro ignorantia, opponiturque scientiæ, tunc lata culpa est ignorare, vel non obseruare quod omnes in ciuitate sciunt: exempla peti possunt *ex l. 11. §. proscribere 3. ff. de instit. l. 9. §. sed facti 2. ff. de iur. & fact. ignor.* Leuis culpa est cùm quis eo modo diligens non est, vt plerique frugi homines esse solent; & culpa absolutè prolata, de hac leui intelligitur, *l. si seruus 10. §. cùm quidam, ff. de legat. 1. §. 4. Institut. de suspect. tut. l. in venditionem 8. §. penult. l. Prætor 9. §. est præterea, ff. de rebus auctorit. indic. l. si cùm venderet 13. §. vltim. cum l. sequenti, ff. de pignorat. l. hæredes 25. §. non tantum 16. ff. famil. ercisc. l. 5. §. 3. ff. de in litem iur. l. si vt certo 5. §. 2. ff. commodat.* Quandoque tamen exprimitur culpa leuis, ad distinctionem latæ, vt *in l. cùm res 47. §. culpa, de legat. 1. dict. l. mulier 22. §. 3. ff. ad Trebel.* Leuissima culpa est, cui opponitur exactissima diligentia, & quam adhibere solet non quilibet, sed diligentissimus paterfamilias: exactissima diligentia vocatur *in l. socius 72. ff. pro socio*: frequentiùs verò diligentissima nuncupatur, *dict. l. si vt certum 5. §. commodato, dict. l. si cùm venderet 13. §. 1. l. custodia, ff. de periculo & commodo, l. 17. §. si communi, ff. de præscript. verb.* Et licèt sint nonnulli, qui hunc leuissimæ culpæ gradum reiiciant, tamen illum agnoscunt, & defendunt P. Faber, & Gothofredus *in dicta l. contractus*, D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquiliam, lib. 3. cap. 6.* Leuissimæ culpæ adiungi solet custodia, quæ etiam præstatur in rebus alienis, *§. 3. Instit. de emption. dict. l. si vt certo 5. §. 5. & 6. dict. l. si cùm venderet 13. l. sicut 19. C. de pignor. l. 3. ff. de periculo & commodo.* Superest vt de casibus fortuitis agamus; casus enim fortuiti sunt qui à nullo præcaueri possunt, qui vis maior dicuntur *in l. ex conducto 15. ff. locati*; fatalia damna *in l. 52. §. damna, ff. pro socio*: quare extra disputationem sunt, quia bona fides non patitur, vt à contrahentibus præstentur, *l. qui fortuiti 6. C. de pignorat. l. à procuratore 13. C. mandati, l. in iudicio 28. C. locati, l. in rebus 18. ff. commodati, l. fideiussor 32. ff. de negot. gest. l. si merces 25. §. vis maior, l. 1. §. quod si satis, ff. de magistr. conuen. l. 2. §. 7. ff. de administr. rer. l. 1. § is quoque, ff. de obl. & act. l. 1. C. commodati, l. 1. C. depositi, l. 4. C. de pericul. tutor.* nisi nominatim conuenerit, vt omne periculum ad debitorem spectet; tunc enim & fortuiti casus præstantur, *l. 1. §. sæpe 35. ff. depositi, l. 29. ff. mandati*, vt si generaliter periculum quis susciperit, *l. iuris 7. §. sed si quis 15. ff. de pactis, l. si quis 9. §. si quis, ff. locati*; nisi sint casus insoliti, & inopinabiles, de quibus credi non potest contrahentes præsensisse. Qui tamen casus fortuiti dicantur, exponit Gothofredus *vbi suprà*, Osualdus *lib. 16. Donelli, cap. 3. littera E.*

5. De his præstationibus in contractibus.

His suppositis circa culpam, eiusque gradus sciendum est, in quibus contractibus dolus, in quibus lata, leuis, seu leuissima culpa præstentur. Et vt omnes pleniùs comprehendamus, sequentes regulæ obseruandæ sunt. Prima est circa

contra

contractus, qui solius dantis gratiâ contrahuntur, in quibus dolus, & lata culpa dumtaxat præstantur, vt in deposito, §. *præterea, Instit. quibus modis re contrahitur*: nam licèt Prætor edicto suo tantùm cauisset de dolo præstando, *l. 1. §. 1. ff. depositi*; tamen Celsus Neruæ opinionem secutus, latam culpam præstari oportere ex mente Prætoris existimauit, *l. quod Nerua 32. ff. depositi*. Notandi tamen sunt casus singulares propositi *in l. 1. §. idem Pomponius, in fine, ff. depositi*, & *l. 8. §. final. de opt. legata*. Ex eadem regula prouenit, vt mensor tantùm ex dolo & lata culpa teneatur, *l. 1. §. 1. ff. si mensor*; quia cùm ille conductus non sit, sibi debet imputare dominus, si malum mensorem adhibuit: idem dicendum est in proxeneta, seu contrahentium conciliatore, *l. 2. ff. de proxeneticis*. Ex eadem etiam regula exponendi sunt textus *in l. si seruus 108. §. cùm quid, ff. de legat. 1. l. mulier 22. §. sed enim, ff. ad Trebel.* iunctis Petro Fabro, & Gothofredo *in dict. l. contractus*. Secunda regula versatur circa contractus, qui vtriusque gratiâ celebrantur, in quibus dolus, lata, & leuis culpa præstantur, *l. si vt certo, §. nunc est videndum, ff. commodati, dict. l. contractus, l. si seruus 108. §. cùm quid, de legat. 1.* Bronchorst. *centur. 2. enantioph. assert. 33.* vt contingit in contractu emptionis, & venditionis, *§. cùm autem, Institut. de emption. l. venditor 36. ff. de act. empti, l. eum qui 14. l. si vendidero 80. de furtis*: latè exponit D. Nicolaus de Castro *in §. 1. Instit. de emptione*. Idem contingit in locatione; locatio enim vtriusque gratiâ perficitur: ergo conductor tenetur locatori de dolo, & leui culpa, non amplius, *l. 3. §. 1. ff. nautæ, caupones, l. si quis 9. §. si colonus, l. videamus 11. l. item 13. per totam, ff. locati*: quo modo custodiæ verbum accipiendum est *in l. 5. ff. nautæ, caupones, l. quicunque 40. ff. locati, §. vltim. Institut. eod. titulo*; vbi *diligentissimus*, pro *diligentia*, apponitur, vt vulgò notatur, nisi rei qualitas exactissimam diligentiam exposcat, vt in casu textus *in l. si merces 25. §. qui columnam, ff. locati*; vel nisi artificium conductum sit eius, qui illud publicè profitetur, nam talis peritissimum se præbere debet; & ideo de leuissima tenetur, *l. si quis 9. §. Celsus, ff. locati, l. si seruus 27. §. qui calicem, ff. ad leg. Aquiliam*, doctè Suarez *ad legat. Aquil. lib. 2. cap. 2. sect. 12.* Socius etiam socio de leui tenetur, quia vtriusque gratiâ societas contrahitur, *l. cùm duobus 52. §. vtrum, ff. pro socio, §. vltim. Instit. eod. titul.* ideo si communiter est diligens, sufficit si adhibeat eam diligentiam, qualem suis rebus adhibet, nec ad exactissimam tenetur; namque imputet sibi socius, qui parum diligentem socium optauit, *l. socius 72. ff. pro socio*, quæ sic intelligenda est, omisso Madera *animadu. cap. 17.* Idem dicendum est in communione, veluti si duobus eadem res legata sit, nec adhuc actum sit iudicio communi diuidundo; tunc enim vnusquisque dolum, & leuem culpam præstat, quia vtriusque refert rem communem saluam esse, *l. & puto 16. §. sed etsi, ff. famil. ercisc.* Talem ergo diligentiam præstabit, qualem rebus suis adhibet, dummodo ipse communiter diligens sit: textus ita intelligendi *in l. heredes 25. §. non tantùm, ff. famil. ercisc. l. si is cum quo 10. ff. communi diuid. l. si maior 4. C. eod.* Item creditor debitori, propter pignus, quod ab eo accepit, de leui tenetur, quia vtriusque gratiâ res pignori datur, *l. ea igitur, ff. de pignorat. §. vltim. Instit. quibus modis re contrahitur, l. si creditor 5. l. creditor 7. C. de pignorat.* & ideo si post creditam pecuniam sine pignore pignus detur, quia solius creditoris causâ datur, debitor enim iam pecuniam inuenerat, de leuissima etiam tenetur, *l. si cùm venderet 13. §. 1. ff. de pignorat. l. si nulla 8. C. eodem, l. sicut 19. C. de pignor.* quas ita accipio cum Cuiacio *lib. 19. obseru. cap. 24.* & *in l. 7. C. de pigneratitia*. Excipiendum tamen est pignus prætorium, in quo dolus, & lata culpa tantùm præstantur, *l. Prætor, §. est præterea, ff. de rebus auctorit. iudic.* potuit enim debitor comparendo vitare pignus hoc; vnde de se queri debet si res pereat. Etiam in dote, quia vtriusque coniugis gratiâ accipitur, *l. ferme 69. §. si testator, ff. de legat. 1.* maritus in rebus dotalibus inæstimatis culpam leuem præstat, *l. in rebus 17. ff. de iure dot. l. etiam 18. §. 1. l. si constante 25. §. maritus, l. in his 66. l. vltim. ff. solut. matrim.* In rebus autem æstimatis etiam casus fortuitos maritus præstat, quia dotem æstimatam debet tanquam æs alienum, *l. plerumque 10. l. si rem 14. cum sequent. ff. de iure dot. iuncta l. incendium, ff. si certum petatur.* Tandem hæc regula procedit in contractibus innominatis, *l. 17. §. 1. l. apud 20. §. vltim. ff. de præscript. verb. l. eum qui 10. §. final. ff. commodati*, iuxta cuius §. distinctionem accipiendi sunt textus *in l. duo 23. ff. de præscript. verb. l. rem 78. ff. de furtis*: quod procedit cùm aliquid accepisti vt faceres, non verò si accepisti vt dares; nam si pecuniam tibi dedi, vt Stichum mihi dares, & Stichus sine vlla culpa decesserit, pecuniam repetam, *l. vltim. ff. de condict. causâ datâ*; cùm etsi viueret Stichus, possem pecuniam repetere, quia licet pœnitere, *l. si pecuniam, ff. eod. titul.* vnde cùm patrio nostro iure in his contractibus, sicut in aliis innominatis, non liceat pœnitere, *l. 2. titul. 16. lib. 5. recopilat.* docet Gomez *lib. 2. variar. capite 8. numero 4.* ideo mortuo Sticho in casu relato debitor liberatur.

6. Traditur posterior regula.

Succedit tertia, & vltima regula contractuum, qui solius accipientis gratiâ celebrantur, in quibus ob eandem rationem leuissima culpa præstatur, *dict. l. si vt certo 5. §. veluti in commodato*, de quo in præsenti, & in iuribus suprà pro eius illustratione adductis. Etiam hæc præstatio leuissimæ culpæ aliquando irregularis est, quia nonnunquam magis propter bonam fidem exigitur, quàm propter vtilitatem in hac regula expensam; vt contingit in mandato, in quo etsi nullum versetur damnum mandatarij, tamen ipse ob bonam fidem exactissimam diligentiam præstat, *l. à procuratore, l. 4. l. in re 21. C. mandati*: quo modo exponendi sunt textus *in l. procuratorem 8. §. vltim. l. si mandauero 22. §. vltimo, l. inter 26. §. sed cùm, ff. eod. titul.* Illi accedit negotiorum gestor, cuius incerta præstatio est: interdum dolum tantùm præstat, veluti si pura affectione, ne bona perirent, accessit, *l. 3. §. interdum, ff. de negotiis gestis*, Donellus *lib. 15. cap. 15.* nonnunquam culpam leuem, *l. si negotia 11. ff. hoc tit.* iuncto Osualdo *ad*

ad Donel. vbi proximè, littera D. sæpesæpius leuissimam, §. 1. Instit. de obligat. qua ex quasi contractu, præcipuè si alius diligentior accedebat, l. si pupillo 6. §. vltim. ff. eodem; immò & aliquando gestor præstat casum fortuitum, veluti si fecit nouum negotium quod absens facere non consueuerat, l. sed 10. l. fine 12. ff. eodem. Idem dicendum est de tutore, quem tantùm casus fortuiti excusant, l. 4. C. de pericul. tut. l. si sanè 32. §. 1. l. si res 50. ff. de administr. tut. Sed quia plerunque diligentissimi tutores eliguntur, & desidiosi remouentur à tutela, tanquam suspecti, l. 3. §. vltim. l. 6. l. 7. ff. de suspect. ideo Consulti aliquando asserunt, tutorem præstare debere latam, leuemque culpam, l. 1. C. de heredit. tutel. l. tutor 7. §. 2. l. qui plures 41. l. 57. ff. de administr. tut. l. tutor 28. ff. de tutel.

7. De præstationibus ex pacto.

Hucusque de præstationibus, quæ veniunt ex natura contractus, interdum verò plus minusve in singulis ex partium conuentione præstatur; potest enim conueniri vt culpa, & diligentia præstentur in iis contractibus, in quibus ex sua natura, vel dolus tantùm, vel præter dolum culpa tantùm præstanda venit; vel è contra, vt in illis contractibus, in quibus leuis, seu leuissima præstatur culpa, lata tantùm veniat: quæ doctrina generaliter traditur in dict. l. contractus 17. & specialiter de deposito in l. 1. §. si conuenit 6. §. sæpe 35. ff. depositi, l. 1. C. eod. tit. l. & Aristoni 39. ff. mandati, l. 7. §. item si quis, ff. de pactis: de mandato in dict. l. & Aristoni: de commodato in l. 1. C. hoc tit. de emptione in l. fistula 78. ff. de contrahend. emption. l. 1. C. de periculo & commodo: de locatione in l. si quis domum 9. §. 2. l. 13. §. 5. ff. locati: de pignoris datione in l. 6. C. de pignorat. id verò conuenire inter contrahentes nequit, ne dolus præstetur, dict. l. iuris 7. §. illud, ff. de pactis, l. 17. ff. hoc tit. impunitate enim concessâ homines ad delinquendum inuitarentur, dict. l. iuris 7. §. sed si quis: vnde de dolo præterito pacisci licet, l. si vnus 27. §. pacto, ff. de pactis; si verò quis paciscatur, ne depositi agatur, etsi conuentum videatur ne de dolo agatur, valet conuentio, quia expressa nocent, non expressa non nocent, l. si vnus 27. §. illud, ff. de pactis.

8. Dissoluitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, petitaque ab exemplo precarij; nam licèt in pluribus commodatum cum precario conueniat, in pluribus tamen differt. Primò, quia commodatum iuris ciuilis regulis infirmatur, l. iuris 7. §. 1. ff. de pactis; precarium autem in terminis iuris gentium subsistit, l. 1. §. 2. ff. de precario. Ex commodato nascitur vltrò citroque obligatio, l. in commodato 17. §. sicut, ff hoc titul. ex precario verò non item, l. quæsitum 8. §. cum 3. ff. de precario. In commodato possessio rei nunquam transit in commodatarium, l. rei commodatæ 8. ff. hoc titul. in precario verò plerunque dum possessio rogatur, l. & habet 15. §. 4. ff. de precario. Hæres commodatarij insolidum tenetur, etsi nihil ad eum peruenerit, l. ex contractibus, ff. de obl. & act. hæres verò eius, qui precario rogauit, in tantum, quatenus ad eum peruenit, l. 8. §. final. ff. de precar. Commodatum non nisi finitio vsu, ad quem datum est, reuocari potest, l. 17. §. 3. hoc titul. precarium autem quandocunque reuocari valet, l. 1. l. 2. §. 2. ff. de precario: quas, & alias differentias agnouerunt Cuiacius lib. 23. obseru. cap. 21. Treutlerus volum. 1. disput. 24. thesi 5. Viccius de possess. duor. quæstion. 8. in princip. vnde cùm æqualem naturam precarium, ac commodatum non habeat, nec æquales præstationes retinet. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licèt commodatarius regulariter teneatur de leuissima culpa, tamen si vtriusque contrahentis gratiâ res commodata sit, veluti si communem amicum ad cœnam inuitauerimus, tuque eius curam suscipias, & ego tibi argentum commodauero, hoc casu culpa tantùm leuis præstatur, dict. l. in rebus 18. Item si commodatoris tantùm gratiâ commodatarius accepit rem, de dolo, & lata culpa solùm tenetur, dict. l. si vt certo, §. interdum, quem eruditè exponit Cuiacius lib. 9. obseru. cap. 24. Quid tamen in foro conscientiæ consulendum sit, exponit Ferro Manrique de different. vtriusque fori, quæst. 31. Nec tandem obstat locus Modestini à Pitheo compilatus; nam in eo mendum dari, iam obseruauit Hothomanus lib. 4. obseru. cap. 14. quare legendum ita esse, In commodati contractu, quia vel solius recipientis, vel vtriusque vtilitas versatur; existimauit Gibalinus dict. cap. 4. sed faciliùs locus ille corrigi potest si legatur, In commodati contractu cùm (vel quoties) vtriusque contrahentis vtilitas interuenit, vtrumque præstatur; ita vt Modestinus referatur ad casum, in quo commodatum vtriusque gratiâ celebratum est.

Adhuc superiori assertioni obstat textus in l. si cùm venderes 13. §. 1. ff. de pignor. in illis verbis: Venit autem in hac actione & dolus, & culpa, vt in commodato venit. & custodia, vis maior non venit. Ex quibus deducitur, easdem præstationes dari in commodato, ac pignore; sed in pignore, quia vtriusque gratiâ accipitur, leuissima culpa non præstatur: igitur nec in commodato. Cui difficultati duplici modo responderi potest. Primò asserendo verba illa, vt in commodato, non esse referenda ad illa priora, dolus & culpa; sed ad illa postrema, venit & custodia. Secundò dici potest, Vlpianum in eo textu agere de commodato vtriusque gratiâ celebrato, quo casu rectè procedit æquiparatio commodati, & pignoris, & vtroque casu dolus, & leuis culpa præstabuntur: docuerunt Cuiacius in l. 7. C. de pignorat. Gothofredus in dict. l. contractus, fol. 130.

9. Exponitur l. 13. §. 1. ff. de pignorat.

Deinde obstat textus in l. 1. §. vltim. ff. depositi, in illis verbis: Quia autem dolus dumtaxat in hac actione venit, quæsitum est, si heres rem apud testatorem depositam, vel commodatam distraxit, ignarus depositam, vel commodatam, an teneatur? & quia dolo non fecit, non tenebitur de re. Ex quibus ita insurgo: In deposito, quia deponentis gratiâ contrahitur, dolus tantùm præstatur, vt suprà probaui: sed æquiparatur ab Vlpiano casus depositi cum commodato: igitur quia in commodato dolus tantùm præstatur. Cui difficultati duplici modo satisfacit Arias à Mesa lib. 2. var. cap. 34. Primò reponendo pro verbo commodatam, verbum commendatam, cùm nihil aliud sit commendare quàm deponere, l. Lucius 24. ff. depositi, l. commendare 186. ff. de v. s. vbi Cuiacius, Fornerius & Gentil. Connanus lib. 7. comment. cap. 4. Donellus in rubric. C. depositi, num. 7. vnde

10. Explicatur l. 1. §. vlt. ff. depositi.

in

in l. & si quis 14. §. impensa, ff. de relig. & apud Paulum relatum à Cuiacio lib. 21. obseru. cap. 25. commendare corpus defuncti nihil aliud est, quàm deponere ad tempus, donec iusta soluantur: notarunt Gutherus lib. 3. de iur. manium, cap. 25. Cuiacius lib. 11. obseru. cap. 11. Hothomanus lib. 4. obseru. cap. 14. Fornerius lib. 3. rer. quotid. cap. 6. Sauarus ad Sidonium lib. 2. epist. 6. vnde ea verba simul coniunxit D. Ambrosius lib. de Tobia, cap. 20. ibi, *Commodatum autem, & depositum, quod custodiatur*: & in collatione Lucini Rufini tit. 10. de deposito, & commendato: quo modo etiam legendum est in cap. ius naturale, 1. dist. Secundò satisfacit à num. 26. ideò Vlpianum de dolo egisse, quia in libro 30. ad Edictum, ex quo desumptus est textus ille, egerat tantùm de dolo, l. ei apud 5. l. si hominem 7. §. 1. ff. depositi. Nec æquiparatio illa tenet in omnibus, sed tantùm in casu relato, ita vt sicut hæres ignorans distrahendo rem depositam dolum non committit, ita nec alienando rem commodatam; quia qui ignorat, dolo caret, l. sed etsi 25. §. scire, ff. de petit. hæredit. latiùs prosequitur ipsius textus interpretationem Arias de Mesa dicto cap. 34. & 35.

TITVLVS XVI.

Depositi.

CAPVT I.

Alexand. III. [a] *Lugd. Episcopo.*

GRAVIS illa, & odibilis querimonia, quæ vsque ad nos super deposito tuo tibi hactenus denegato peruenit, duplici nos anxietate perstringit, eo quod tibi in hoc & deesse non possumus, & adesse prout velles, efficaciter non valemus. Cùm enim non constet nobis, pecuniam tuam, quam ille vir [b] Belial impiâ, & detestabili surreptione furatus est, in vtilitates Ecclesiæ [c] conuersam, non debemus de iure, nec possumus contra canones eiusdem Ecclesiæ præcisè intentare iussionis instantiam, vt tibi eandem reddant, [d] personæ, vt dicunt, non Ecclesiæ commendatam. Quocirca discretioni tuæ consulimus, & in æternæ charitatis diligentia suademus, vt in raptorem illum, & furem tuam interim dirigas actionem, eo quòd, vt audiuimus, loculos habet, & ea quæ tibi sunt subrepta, portauit: nam & nos ipsi venerabilibus fratribus nostris Senon. Archiepisc. A. S. L. & Parisiensi Episcopo dedimus in mandatis, vt iniquum sub duris [e] quæstionibus ad rationem ponant, & etiam si oportuerit, vinculis macerent alligatum, & affligant, vt cogatur bene ligatus reddere, quod malè dissolutus ausus est asportare. Cæterùm circa Ecclesiam illam affectum te habere volumus, vt nihil ab ea requiras indebitum: si autem cum eis amicabiliter poteris [f] de redditunm perceptione pacisci, noueris id nobis acceptum.

NOTÆ.

1. [a] Lugdun.] In sexta collectione, & post Concilium Lateran. p. 59. cap. 35. legitur Lundon. sed rectiùs in prima collectione, sub hoc titulo cap. 2. legitur Lugdun. nam etiam Senonensis, & Parisiensis Prælati, de quibus in præsenti agitur, sunt in Gallia, non autem in Anglia. Guichardo Præsuli Ecclesiæ Lugdun. de quo plura tradit Iacob. Steubechius in chron. Præsulum Lugdunensium, missa est præsens epistola, vt refert Manrique tom. 3. annal. Cisterc. anno 1189. cap. 5. num. 8.

2. [b] Belial.] Aliqui affirmant hoc nomen proprium esse illius Canonici, qui pecuniam apud se depositam surripuit; & inde varia de præsumptione ex improbo nomine deducenda, tradunt plures congesti à Barbosa in præsenti, vt etiam ex probo nomine virtutem, fortitudinemque præsumi probat Salbagnus ad Ovidium in Ibin, vers. 98. fol. 66. Sed verius credo, Alexandrum Canonicum illum ita appellasse, quia fuerat fur; nomen enim hoc hominem improbum significat. D. Hieronymus in cap. 28. Isaiæ ibi: Belial, id est apostata, præuaricator, & absque iugo; vnde Apostolus 2. Corinth. cap. 6. vers. 15. *Quæ, inquit, communicatio Christi ad Belial?* Et vbicunque septuaginta exponunt filios pestilentiæ, in Hebraïco scriptum est, filij Belial. Vnde & illud, quod in psalmo 38. vers. 23. canitur de mysterio Saluatoris, *filius iniquitatis non apponet nocere ei*; in Hebraïco dicitur, filius Belial. Sanctus Pagninus in thesauro, ibi: *Cum Beli coniungitur Iaal, & fit Belial, quod significat impium, aut impietatem.* Mercerus etiam in thesauro, ibi: *Belial significat hominem nequam,*

summè sceleratum, profligatum, perditum. Iuxta Hebraicam ergo proprietatem Belial significat hominem effrontem, inuerecundum, extremè impudentem, improbum, nec Deum, nec homines verentem: latè probant Malvenda *de Antichristo lib. 1. cap. 3.* P. Pinto *in spicileg. lib. 1. cap. 7.*

3. [c] *Conuersam.*] Quomodo probetur pecuniam depositam, vel mutuò acceptam conuersam fuisse in vtilitatem Ecclesiæ, minoris, aut ciuitatis, vltra repetentes hîc disputant plures congesti ab Hermosilla *in l. 3. tit. 1. partit. 5. glos. 6. & 7.*

4. [d] *Persona, non Ecclesiæ.*] Quare persona ipsa tantùm tenebatur; vnde rectè ex hoc textu probat Thomas Sanchez *lib. 6. Summæ, cap. 14.* quod si apud Monachum res deponatur, non ideò monasterium depositi actione conueniri potest, cùm non ipsi sit commendata.

5. [e] *Duris quæstionibus.*] Ex hoc textu, & *ex cap. 1. 23. q. 5.* probant, clericum posse torqueri, & quæstioni subjici, Innocentius *in præsenti*, Panormitanus *num. 6.* Decius *in cap. at si Clerici, num. 17. de iudiciis*, Alciatus *in cap. 1. de offic. ordin. num. 43.* Iul. Clarus *q. 64.* Chopinus *lib. 2. sacra pol. tit. 3. num. 12.* Sed contrarium, immò clericos torqueri non posse, verius est exemplo militum, qui quæstionibus non subjiciuntur, *l. milites, C. de quæstion. l. omnes, C. de decur. lib. 10.* & eorum, qui aliqua dignitate præditi sunt, excepto crimine læsæ maiestatis, *l. D. Marco, l. antepenult. cum sequent. C. de quæstion. l. si quis Decurio 21. C. ad leg. Cornel. de falsis, l. 4. ad leg. Iul. maiest.* Hinc D. Augustinus *lib. 3. contra Crescon. cap. 70.* significat eum suspensum fuisse quidem, sed minimè tortum, quòd se Decurionem profiteretur. Illustrant Fornerius *lib. 3. rer. quotid. cap. 8.* Caldeira *de error. lib. 1. cap. 5.* Carrera *in praxi, 2. p. de indiciis, versic. Circa tertium,* Genuensis *practic. q. 585.* Simanchas *de cathol. tit. 65.* Roussellius *lib. 4. hist. Pontif. iurisd. cap. 3.* Et certum est iuxta veterem Ecclesiæ disciplinam, clericos torqueri non potuisse. Concilium Matiscon. 1. *can. 19.* Altissiod. *can. 33.* Innocent. I. *epist. 13.* Hildebertus Cenoman. ibi: *Reos tormentis afficere, vel suppliciis extorquere confessionem, censura Curiæ est, non Ecclesiæ disciplina.* Immò & quæstionem hanc, torturæque vsum, apud Christianos non rectè adhiberi, nonnulli existimarunt relati à Thoma Hurtado *in lib. de martyrio per pestem, fol. 155.* Basilius *decis. 7. crimin.* qui varia de indiciis, & torturis congesserunt ab hodierna praxi non aliena. Alij mediam eligunt sententiam, ita vt non seuerè, tanquam laici, sed mitiùs torqueantur, vel non torqueantur, si vltra indicia adsit diffamatio; quas & alias sententias examinat Guazinus *in defensione reorum, defens. 30. cap. 10.* Illud in præsenti notandum est, non rectè ex hoc textu probari, clericum posse quæstionibus subjici; nam in præsenti non agitur de tortura, quæ necessaria non erat; siquidem liquidò constabat, ipsum clericum pecuniam depositam subripuisse; nam quæstio non semper habetur cum tortura, vt probant classici *in l. eam quam, C. de liberal. caus.* Caldeira *vbi suprà*; iubet enim Alexander de hoc clerico quæstionem haberi cum omni rigore, ad vincula ipso alligato, donec pecuniam redderet; quia depositarius, qui depositum non reddit, captis pignoribus, vel carceris coercitione illud exhibere cogitur: docent Rodriguez *de execut. cap. 5. num. 23.* Antonius Gomez *2. var. 10. num. 22.* Salgado *de protect. Regia, p. 4. cap. 5. num. 50. & 51.* Auendaño *de mem lib. 2. cap. 4. num. 22.* improbè enim facit, dum fidem præstitam violat, *l. desiderium, C. depositi.* Aristotel. *lib. 5. Ethic.* ibi: *Etenim si quis depositum reddiderit inuitus, vel propter metum, non erit dicendus agere iusta, nec iustitiam colere.* Ideo Cicero *lib. 3. officior.* dixit, quod depositum non reddere summa iniustitia est; immò Pisarum lex hæc fuit: *Qui interuertit depositum, capite plectatur:* teste Alex. ab Alex. *lib. 6. dier. genial. cap. 10.* Facit sententia illa Pittacij Mitylenei, *Depositum cùm acceperis redde*, cui iunge historiam relatam *lib. 2. Machab. cap. 3. vers. 10.* Faciunt Ovidius *lib. 3. de arte amandi.*

Reddite depositum, pietas sua fœdera seruet;
Fraus absit, vacuas cædis habete manus.

Iuuenalis *satyr. 13.*

Spartano cuidam respondit Pythia vates
Haud impunitum quondam fore, quod dubitaret
Depositum retinere, & fraudem iure tueri.

[f] *Redditum.*] Non intelligas redditus pecuniæ depositæ, nam ex deposito regulariter non debentur vsuræ, nisi mora intercesserit, *l. Lucius 24. ff. depositi, l. 2. C. eod. tit.* probat Gibalinus *lib. 3. de vsuris, cap. 3. art. 5.* sed de redditibus præbendæ ipsius Canonici, ex quibus volebat dominus sibi satisfieri, vt in specie textus *in cap. peruenit, de arbitr. cap. 2. de fideiuss.* & circa eos iubet Alexander III. vt prædicti redditus capiantur ex causa soluti, donec pecunia ipsa deposita soluta sit; aliquâ tamen eorum parte relictâ pro ipsius alimoniis. Et hæc ni fallor est vera huius textus sententia, quam latiùs exponemus *in cap. Odoardus, de solutionibus.* 6.

COMMENTARIVM.

Textus hic, licèt compilatus reperiatur sub titulo *de deposito*, parum ad depositi tractationem spectat, cùm tantùm supponat depositum esse reddendum, nec depositarium posse vti re depositâ; quod & docetur *in l. si sacculum, ff. hoc tit.* & docet Gibalinus *dict. lib. 3. de vsuris, cap. 6. art. 3.* quare latiùs prosequi tractationem hanc depositi, institutum non patitur; obseruandi tamen sunt textus *in l. 2. & 4. l. si ego 28. ff. de rebus credit. l. 1. §. is quoque. ff. de obl. & act. l. si procuratorem 8. ff. mandati, l. 3. §. 1. l. 6. ff. nautæ, caupones, l. illud 13. §. vlt. ff. de liber. caus. l. 2. ff. de fideiuss. l. qui re 76. ff. de furtis, l. si quis 38. §. instrumenta, ff. de pœnis, l. 1. §. is qui 6. ff. ad leg. Cornel. de falsis, l. si quis 35. ff. de dolo, l. qui tabulas 42. ff. de furtis, l. 2. §. vlt. ff. quemadmodum testam. l. si seruus 35. ff. de solut. l. penult. §. 1. ff. de auro & argento, l. vxorem 41. §. legauerat, ff. de legat. 3. l. 5. ff. ad leg. Iul. pecul. l. 16. ff. de condict. furtiua, l. 4. §. item, ff. de vsucap. l. non solùm 8. §. vltim. l. Aurelius 18. §. Mauia, l. final. §. Titia, ff. de liberat. legat. l. quamuis 10. ff. de precario, l. si vt certo, §. vsque, ff. commodati, l. filius 9. ff. de obl. & act. l. depositi 5. l. deposui 38. ff. de pecul. l. vir vxori, ff. de donat. inter, l. 9. §. vlt. ff. de iure dot. l. 1. §. quod autem 33. iuncto §. dejicitur 9. ff. de vi & vi, l. 5. §. si depositi, ff. vt in possessionem legat. l. si stipulatus 81. §. 1. ff. de solut. l. si seruus 31. in fine, ff. de pignorat. l. cum 22. ff. de except. rei* 7.

rei indic. l. in nauem 31. verſ. idem, ff. locati, l. 7. §. quotiens, l. ſi in ventre, §. in bonis, ff. de rebus auctoris. iudic. l. fideiuſſor 32. §. 1. ff. de negot. geſtis l. 1. 9. & 16. C. de vſuris, l. 3. §. final. ff. communi diuid. l. officium 9. ff. de rei vind. l. 2. §. 1. ff. pro herede, l. 38. §. ſi poſſeſſor, ff. de vſur. l. inficiando 67. de furtis, l. non ſolùm 33. §. qui, ff. de vſucap. l. iuris 7. §. ſed ſi 15. l. 17. §. 3. de pactis, l. vlt. §. 1. ff. vt legatorum nomine, l. 3. ff. de in litem iurando, l. in rebus, §. ſine autem, ff. commodati, l. 15. ff. tutelæ & rationibus, l. Lucius 88. §. quiſquis 18. ff. de legat. 2. l. ſi inter, ff. de rebus dubiis, l. ex depoſiti, ff. de obl. & act. l. 3. §. ſi tabula, ff. de tabul. exhib. l. 3. §. ibidem, ff. ad exhibend. l. 3. ff. quando ex facto tutoris, l. 17. §. vlt. l. ſi apud 18. ff. de præſcript. verb. l. pecuniam 77. de legat. 1. l. cùm pater 77. §. donationes, de legat. 2. l. 11. §. ſi rem, l. 33. §. codicillis, ff. de legat. 3. l. 8. §. ſi communiter, ff. de pecul. legat. l. penult. C. ad exhibend. l. 19. ff. de petit. heredit. l. 28. §. 1. ff. ad Trebel. l. 1. §. ſed ſi dotem, ff. de dote præleg. l. 1. §. cùm quidam, ff. de quæſt. l. 3. C. de arbitr. tutel. l. ſi rebus 73. ff. de procurat. l. 4. & 5. ff. famil. erciſc. l. ſi conſtante 22. §. vero, ff. ſolut. matrim. l. 64. ff. de fideiuſ. l. 5. & 7. C. de adminiſtr. tut. l. eandem 9. in princip. & §. 1. ff. de duobus reis, l. 3. C. arbitr. tutel. l. 4. ff. de ſtatulib. l. Imperatores 21. §. vlt. ff. de appel. l. 5. C. quorum appellat. l. eandem 9. de duobus reis, l. ſi procuratorem 8. in princip. ff. mandati, l. 5. §. final. ff. vt legator. l. 3. in fine, ff. de in litem iur. iuncto Fabro *decad. 17. error. 5. l. penult. ff. de auro & argent. l. ſi cum vno 22. de excep. rei indic. l. 13. ff. de liber. cauſ.*

CAPVT II.

[a] Gregorius IX.

BOna fides abeſſe præſumitur, ſi [b] rebus tuis ſaluis exiſtentibus, depoſitas amiſiſti. De [c] culpa quoque teneris, ſi teipſum depoſito obtuliſti, vel ſi [d] aliquid pro cuſtodia recepiſſes. Pacto [e] verò, [f] culpâ, vel [g] morâ præcedentibus, caſus etiam fortuitus imputatur. Sanè depoſitori licuit pro voluntate ſua depoſitum [h] reuocare, contra quod compenſationi, vel deductioni locus non fuit, vt contractus, qui ex bona fide oritur, ad perfidiam minimè referatur, licèt compenſatio admittatur in aliis, ſi cauſa, ex qua poſtulatur, ſit liquida, ita quod facilem exitum credatur habere.

NOTÆ.

[a] G*Regorius.*] Qui præſentem conſtitutionem totam ex iure ciuili decerpſit, vt ex eius paraphraſi apparebit.

[b] *Si rebus ſuis.*] Conſonat lex *quod Nerua* 14. *ff. hoc tit.* ex qua deducunt repetentes *ibi*, dolum præſumptum dari, quoties maior diligentia adhibetur rebus propriis, quàm depoſitis: ita Bartolus & Cuiacius *in dicta l. quod Nerua*, plures congeſti à Barboſa *in preludiis ad l. ſi mora, num. 25. ff. ſolut. matrim.* quibus adde Donellum *lib. 16. comment. cap. 7.* Molinam *de iuſtitia, diſputat. 296. num. 1.* Maderam *animaduerſ. cap. 17.* Hæc tamen communis ſententia meritò diſplicuit Barboſæ *vbi proximè, num. 26.* qui in contrarium mouetur vnico, ſed validiſſimo fundamento deducto *ex l. 5. §. nunc videndum, ff. commodati,* vbi diſertè ſcriptum eſt, culpam tantùm leuem committi eo caſu, quo quis commodatas res ſaluas facere poterat, & ſuas prætulit: igitur idem dicendum eſt in rebus depoſitis. Nec contrarium docet Gregorius *in præſenti*; nam bona fides hîc accipienda eſt pro ea, quæ importat æquitatem, & id quod bonum, atque æquum eſt, vt *in l. bona fides 31. ff. hoc tit. l. cum duobus 52. §. venit, ff. pro ſocio.* non autem pro ea, quæ malæ fidei, ſeu dolo opponitur, iuxta legem *3. §. final. ff. pro ſocio.* Vnde Pontifex perinde accipiendus eſt, ac ſi dicat, contra æquitatem facere depoſitarium, ſi res proprias ſaluas faciens, depoſitas amiſerit, ex quo facto tantùm culpa naſcitur, non verò dolus præſumptus; idque ex dicta æquitate, ob quam tacitè quis videtur ſe obligaſſe ad præſtendam eandem diligentiam in rebus depoſitis, quam in ſuis adhibere ſolet: vnde ſi id non fecit, meritò de culpa tenetur vltra naturam contractus, argumento legis *in rebus 18. ff. commodati:* docuit Barboſa *vbi ſuprà, num. 28.* cuius ſententia adſtruitur ex illis verbis ſequentibus, *de culpa quoque,* vbi illa dictio *quoque*, ſatis indicat, in principio Gregorium egiſſe de caſu, quo culpa præſtatur. Nec etiam obſtat textus *in dicta l. quod Nerua 32.* nam reiectâ emendatione Hothomani, & Fabri, qui adimunt negationem, quos meritò refellit Oſualdus *lib. 16. Donelli, cap. 7. littera O,* dicendum eſt, Celſum in eo textu agere de depoſitario, qui etiam in rebus ſuis diligentiam eam non adhibuit, quam omnes homines adhibere ſolent; & per conſequens de eo, qui culpam latam commiſit: vnde ſi in rebus depoſitis cuſtodiendis minorem adhuc diligentiam adhibuerit, meritò in dolum præſumptum cenſetur incidiſſe, vt in ſimili ſpecie docuit Gaius *in l. 1. §. 2. ff. de obl. & act.* & his terminis adaptatur ratio adducta *in dicta l. quod Nerua*; niſi generaliter accipiantur verba illa, *ſaluâ fide*, pro ea bona fide, quæ importat æquitatem, iuxta prædictam Barboſæ ſententiam. Manet ergo, in depoſito dolum præſtari à depoſitario, quod Gregorius ſuppoſuit, cùm in iure ciuili id vulgò notum ſit, *ex l. 1. §. 8. & vlt. l. 13. §. 1. l. 16. & 20. ff. depoſiti, l. 1. §. 5. ff. de obl. & act. l. ſi vt certo 5. §. 2. ff. commodati, l. eum qui 14. §. 3. ff. de furtis, l. 1. C. depoſiti.* quas ex Codice Gregoriano cum aliis Diocletiani & Maximiani legibus, necnon Modeſtini, & Pauli ſententiis congeſſit Licinus Rufinus *in collat. legum Moſaic. tit. 10.* non autem tenetur

tur de leui, aut de leuissima culpa, cùm totum hoc negotium deponentis gratiâ celebretur, iuxta suprà adducta *in cap. vnic. de commodato*; docent Gothofredus, Faber, & alij ibi congesti, Gibalinus *de vsuris cap.6. lib. 5. art. 3.* Hac igitur regulâ suppositâ Gregorius in præsenti suam constitutionem exorditur à positione casuum, in quibus vltra naturam depositi præstantur culpa leuis, & casus fortuiti.

2. [c] *De culpa.*] Cùm Gregorius in præsenti doceret culpam committi, si quis rebus suis saluis, depositas amisit, postea subdit, leuissimam etiam culpam depositarium præstare eo casu, quo deposito se obtulit, quod desumpsit ex Vlpiano *in l. 1. §. sæpe, ff. hoc tit.* quod prouenit ex ea ratione, quia contractus gratiâ ipsius præsumitur celebratus, & ideò meritò de leuissima tenetur, iuxta regulam 3. quam adduxi *in cap. vnic. de commodato*, docent Donellus *dict. cap.7.* Pichardus *in §. præterea, Instit. quibus modis re contrahitur.* Nec tunc obstat textus *in l. 4. ff. de rebus credit.* vbi docetur, depositarium teneri etiam casus fortuitos præstare. Nam omissis Connano *lib. 7. comment. cap. 4.* Fachineo *lib. 2. contron. cap. 71.* Caldas Pereyra *de emptione cap. 2.* Lessio *de iustitia lib.2. cap. 27.* qui acceperunt textum illum de deposito gratiâ recipientis celebrato, dicendum est, in ea specie depositarium teneri periculum præstare, hoc est casum fortuitum, iuxta legem 1. *ff. de peric. l. si rem 19. aliàs si gratuitò 18. §. Papinianus, ff. præscript. verbis*; quia ibi agitur de deposito, qui naturam mutui retinet: quare in eo casu periculum præstatur à mutuatario. Quæ interpretatio suadetur tum ex rubrica sub qua textus ille iacet, tum ex versiculo, *nam & si rem*, iuncta lege *rogasti 11. ff. eodem tit.* docuerunt Igneus *in d. l. contractus, num. 16.* Madera *d. cap. 17.*

3. [d] *Vel si aliquid.*] Difficilis est versiculus hic, dum in eo docet Gregorius, depositarium aliquid recipientem pro custodia rei depositæ, teneri de leuissima etiam culpa, tum ex æquiparatione quam Pontifex facit de hoc casu ad superiorem, de eo, qui se deposito obtulit; tum ex textu *in l. 1. §. si vestimenta*, & *§. si quis seruum, ff. hoc titulo*, vbi expressè docetur, eo casu depositarium tantùm de leui culpa teneri. Sed omissâ sententiâ Carrocij *de deposito, tit. de culpa*, Felicis *de societate, cap. 21.* quam refellunt Trentacinquius *lib. 3. var. tit. de deposito, resol. 2. num. 11.* Pichardus *in dicto §. præterea*, Molina *de iustitia, disput. 527. num.2.* dicendum est, depositarium recipientem aliquid pro custodia rei depositæ, leuem tantùm culpam præstare. Nec contrarium deducitur ex æquiparatione facta à Gregorio in præsenti; nam æquiparatio tantùm fit ad effectum, vt in vtroque casu de dolo tantùm depositarius non teneatur, sed etiam de culpa: quæ autem culpa sit, relata ad vtrumque casum, diuersimodè, & secundùm vniuscuiusque naturam accipitur, iuxta vulgarem regulam legis *plenum, §. æquissimo, de vsu & habit.* Nec etiam pro contraria sententia facit textus *in l. qui mercedem 40. ff. locati*; vbi datâ mercede pro custodia rei, periculum præstatur, contra textum *in d. l. 1. §. vestimenta*: nam respondetur Gaium in eo textu agere de eo qui pro custodia alicuius rei operas locauit mercede acceptâ, per consequens loquitur de locatione: cuius contractûs natura est, vt dolus, & culpa præstentur, *dict. l. contractus*: vnde vt pecuniæ præstatio in ea specie aliquid operetur, præstatur etiam leuissima culpa; at verò *in dicto §. vestimenta*, cùm agatur de deposito, ex cuius natura prouenit vt tantùm dolus præstetur, ratio mercedis non potest progredi vsque ad leuissimam, sed tantùm ad leuem, vt explicant Gomez *lib. 2. variar. cap. 3. num. 21.* Gregorius Lopez *in l. 15. tit. 8. part. 5.*

[e] *Pactum.*] Hucusque Gregorius retulit casus peculiares, in quibus depositarius de leui, atque leuissima tenetur: nunc procedit ad casum in quo etiam casus fortuiti imputantur, qui contingit pacto interueniente; nam huiusmodi præstationes doli, culpæ, & casuum fortuitorum augeri, minuíve possunt ex conuentione partium, *l. 1. §. sæpe*, & *§. conuenit, ff. hoc tit. l. 1. C. hoc titulo. l. iuris 7. §. si paciscar, ff. de pactis, l. si quis 9. §. Iulianus, l. item quæritur, §. si gemma, ff. locati*: pacisci tamen nequit, vt dolus non præstetur, *l. 1. §. illud, ff. hoc tit. l. si vnus 27. ff. de pactis, d. l. contractus, vers. excepto*: licet sustineatur conuentio, ne depositi agatur, *d. l. si vnus, vers. idem*: quia tunc doli præstatio non apertè, & expressè, sed velatè, & tacitè remittitur: docuerunt Cuiacius *lib. 3. Pauli ad edict. in dicto §. illud*, & *in dicta l. contractus.* A. Faber *in ration. ad textum in d. l. iuris 7. vers. sed si.* 4.

[f] *Culpa.*] Prosequitur Gregorius secundum casum, in quo depositarius ad casus fortuitos tenetur, videlicet propter culpam propriam. Consonant textus *in l. videamus 12. §. penult. l. si merces, §. culpa, ff. locati, l. si vt certo, §. sed interdum, ff. commod. cap. 1. hoc tit.* idque ex eo, quia casus fortuiti, præcedente culpâ ex voluntate depositarij, saltem in sua causa contigisse creduntur, *cap. presbyterum, de homicidio, cap. vlt. eod. tit. in 6.* ex quo principio exponunt textum *in l. si fundus 33. ff. locati*, Osualdus *lib. 2. Donelli, cap.7. littera F.* Ant. Faber *lib.2. coniect. cap.4.* Schifordeg. *lib.2. tract.18. q.1.* & *tract.29. q. 2.* Meril. *lib. 1. ex Cuiac. cap. 26.* & *lib.2. obs. cap. 6.* 5.

[g] *Mora.*] Tandem Gregorius vltimum casum, in quo casus fortuiti præstantur, proponit cùm mora intercedit in reddenda re deposita; quod etiam docetur *in l. si in Asia 12. §. vlt. ff. hoc tit. l. interdum 73. §. vlt. l. nemo 82. §. final. l. si seruus 91. ff. de verb. obl.* deduciturque ex regula legis *si ex legati 123. ff. eod. l. 5. ff. de rebus creditis*: probant Cuiacius *in dicta l. si ex legati*, vbi Donellus *num. 11.* Hothomanus *illustr. q. 30.* Fachineus *lib. 2. contron. cap. 72.* & *lib. 8. cap. 100.* Treutlerus *disput. 26. thesi 3.* Illud tamen summè controuersum inuenio apud Ioannem, & Martinum veteres glossatores, an semper de casu fortuito, seu interitu rei teneatur depositarius, seu quilibet morosus debitor? In qua quæstione, quam examinant latè suprà citati Donellus & Matheacius *in dicta l. quod mihi*, discrimen constituendum est inter casum, in quo res deposita, etiamsi suo tempore restitueretur, eodem modo peritura esset apud dominum; & inter eum, in quo non esset peritura, quia dominus eam distracturus erat. Primo casu debitor etiam morosus rei interitu liberatur, *l. si plures 14. §. vlt. in fine, hoc tit. l. vlt. §. 1. ff. ad leg. Rhodiam, l. si is qui, in princip. ff. de iure dot. l. si cum exceptione, §. quatenus, ff. quod metus* 6.

metus causâ. Secundo verò casu morosus semper tenetur etiam post interitum rei, *l. item* 15. §. *vlt. ff. de rescind. vendit. l. cùm res*, §. *vlt. ff. de legat.* 1. Ita inter Proculeianorum, & Sabinianorum diuersas sententias mediam eligens, probat Paulus *in l. illud* 40. *ff. de petit. hæredit. l. de eo*, §. *si post*, *ff. ad exhib.* atque ita Martinus distinguebat, quem sequuntur Cuiacius *tract.* 5. *ad Afric. in dicta l. si ex legati*, vbi Donellus *num.* 11. & 12. Schifordeg *lib.* 3. *tract.* 27. *q.* 4. & contra Menochium, & Robertum distinguentes inter actiones reales, & personales, docent Fachineus *dicto lib.* 2. *cap.* 72. & *cap.* 101. Treutlerus *dicta thesi* 3. licèt ab hac distinctione discedant Faber *decad.* 18. *errore* 10. Duarenus *ad tit. depositi. cap.* 3. *vers. Vnde nascitur*; & *in dicta l. si ex legati.* Nec interest, quod pluribus iuris in locis indistinctè caueatur, debitorem post moram, re peremptâ non liberari; nam vt rectè occurrit Fachineus *dicto cap.* 101. ea iura licèt prædictam distinctionem non exprimant, tamen iuxta eam sunt accipienda, veluti textus *in dicta l. quod te* 5. *l. nemo* 87. §. 1. *l. cùm filius*, *ff. de verb. oblig. l. cùm seruus*, §. *vlt. ff. de legat.* 1. *l. si filio*, §. *si post diuortium*, *ff. solut. matrim.*

7. [h] *Reuocare.*] Postquam Gregorius peculiares præstationes depositi recensuit, progreditur ad alia etiam peculiaria ipsius contractus. Et primò docet, depositum tantùm durare dum contrariâ deponentis voluntate non reuocatur: consonant textus *in l.* 1. §. *est autem*, *ff. hoc tit. l.* 5. *tit.* 2. *partit.* 5. docent Pichardus *in* §. *actionum*, *q.* 20. *Instit. de actionib.* Petrus Barbosa *in l. alienam*, *num.* 10. *vers. ex quibus*, *ff. solut. matrim.* Acosta *in* §. *si ex cautione*, *num.* 8. *fol.* 330. Neque objici potest, tempus, in quod commendatum fuerat, nondum fuisse elapsum, quia deponens potest quandocunque voluerit reuocare depositum, *dicta l.* 1. §. *hæc autem*; potestque proinde mutare voluntatem, & quod dederat etiam ad totam vitam, statim repetere, *dicta l.* 1. §. *penultimo*; quia cùm depositum non fiat in gratiam depositarij, ad nutum deponentis reuocatur. Et licèt aliquando deposito tempus adjiciatur, id fit vt ante illud non possit depositarius rei custodiam deserere, non autem vt deponens non valeat rem suam quandocunque repetere. Tuschus *verbo Depositum*, *conclus.* 200. *num.* 10. Molina *tractatu* 2. *disputatione* 527. *num.* 1. Lessius *lib.* 2. *de instit. cap.* 16. *num.* 4.

COMMENTARIVM.

8. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR. QVæ ad prioris partis huius textus interpretationem spectant, adduxi *in cap. vnico, de commodato*: ex secunda autem parte sequentem deduco disputandam assertionem: *In deposito reddendo compensatio opponi non potest.* Probant eam textus *in l. vlt. ad finem*, *C. de compens.* admissâ lectione Cuiacij *lib.* 9. *obseru. cap.* 37. & *ad Paulum lib.* 2. *sentent. tit.* 12. §. *vlt.* qui legit, *commendatis*, etsi reprehensi à Fornerio *lib.* 2. *select. cap.* 14. *l. penult. C. depositi*, Paulus *lib.* 2. *sentent. tit. de deposito*, ibi: *In actione depositi compensationi locum non esse: compensationem non posse remorari restitutionem rei, vel pecuniæ depositæ.* Et *l.* 5. *tit.* 3. *part.* 5. Illustrant Petrus Gregorius *lib.* 23. *syntagm. cap.* 3. Cuiacius *lib.* 9. *obseru. cap.* 2. Castillo *lib.* 3. *controuers. cap.* 16. *à num.* 10. Petrus Barbosa *in l. diuortio* §. *ob donationes*, *a num.* 13. *ff. solut. matrim.* Valdas *lib.* 1. *forens. q.* 14. *num.* 3. Molina *de iustitia tract.* 2. *disput.* 526. Azor *instit. moral. p.* 3. *lib.* 7. *cap.* 8. *q.* 3. Arias de Mesa *lib.* 2. *variar. cap.* 34. *num.* 18. Cuiacius *ad tit. C. de compens.* Reuardus *lib.* 1. *variar. cap.* 12. Lugo *de iustitia*, *disput.* 16. *num.* 89. Diana *p.* 1. *tract.* 2. *resol.* 48. Gibalinus *de vsuris lib.* 4. *cap.* 6. *artic.* 3. plures congesti ab Hermosilla *in l.* 5. *tit.* 3. *p.* 5. *gl. ff.* 5. Merillus *lib.* 2. ex Cuiacio *cap.* 4. Fornerius *lib.* 2. *select. cap.* 14. Hunnius *ad Treutl. volum.* 1. *disput.* 2. *thesi* 25. *q.* 3. Avendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 4. Faber *lib.* 12. *coniect. cap.* 9. Larrea *decis.* 40. *num.* 26. Marini *decis.* 494. Castillo *lib.* 3. *controu. cap.* 16. & *de alimentis cap.* 67. Tapia *tom.* 2. *catena*, *lib.* 5. *q.* 29. *art.* 6. Christineus *tom.* 1. *decis.* 134.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Compensatio locum habet, tam in bonæ fidei, quàm in stricti iuris iudiciis, in quibus ipso iure fit, *l.* 4. *l. postea* 21. *ff. de compens. l.* 4. & 6. *C. eod. tit.* docent Cuiacius *lib.* 8. *obseru. cap.* 16. & *lib.* 15. *cap.* 1. Donellus *lib.* 16 *comment. cap.* 15. Hothomanus *in epit. de compens. num.* 5. Borcholten *de compens. cap.* 3. *num.* 8. Igitur etiam in deposito, vt in contractu bonæ fidei, compensatio locum habet. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si depositarius fecerit impensas necessarias, id est tales, quæ nisi factæ essent, res periret, aut deterior valde redderetur, propter huiusmodi impensas compensatio datur, & retentio ipsius rei depositæ competit, vt docuerunt Placentinus, Cinus, Baldus, & Salicetus *in l.* 11. *C. depositi*, Arnoldus Vinnius *lib.* 1. *select. cap.* 51. & rectè, nam inter omnes constat, posse depositarium impensas necessarias petere contrario iudicio, siue contraria depositi actione: quidquid autem contrario iudicio peti, & obtineri potest, id etiam per retentionem seruare valet qui directo iudicio conuenitur, *l. in rebus* 18. § *final. ff. commodati*, *l. creditoris* 15. §. 2. *l. si is qui* 59. *ff. de furtis*: Ergo in causa depositi aliquando compensatio locum habet. 9. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius illustratione sciendum est, compensationem esse crediti, & debiti inter se contributionem, *l.* 1. *ff. de compens.* exempli gratiâ, tu mihi debes centum ex causa mutui, ego vicissim tibi debeo tantumdem ex causa emptionis: agis mecum, & petis centum ista, quæ tibi debeo; ego oppono compensationem, vt ea quantitas compensetur cum ea quantitate, quam mihi debes ex causa mutui. Hæc contributio vtriusque debiti dicitur compensatio. Vt autem illi locus sit, desideratur vt quantitas, seu pecunia vtrimque debeatur, nam species cum quantitate non compensatur, multóque minus species cum specie, *l. cùm & sortem* 26. §. *si centum* 4. *ff. de cond. indeb. l. si debeam* 22. *ff. de compens.* Pichardus *in* §. 30. *ex num.* 30. *Inst. de act.* Donellus *in l. constat* 4. *l. neque* 6. *C. de compensation.* nisi abusiuè retentio pro compensatione accipiatur; quòd fecisse videtur IC. *in l. in rebus* 18. §. *vltimo*, *ff. commodati*, *l.* 7. §. *ob donationes* 5. *ff. solut. matrim.* 10. COMPENSATIO QVID?

qui

qui autem rem debet, & aliam rem petit à creditore, non patitur compensationem, nec ad eam cogi potest, sicut nec compelli valet quis rem suam permutare, aut aliud pro alio in solutum accipere, *l. si conuenerit* 18. *ff. de pignor. action. l.* 4. *l. si debeat* 22. *ff. de comp. l.* 4. *C. eod. titulo.* Paulus *lib.* 2. *sentent. tit.* 5. docent Schifordeg. *lib.* 1. *ad Anton. Fabrum, tract.* 2. *q.* 2. Zangerus *de except. p.* 3. *cap.* 8. *num.* 108. Donellus *lib.* 16. *comm. cap.* 15. Tuldenus, & Peresius *ad titulum C. de compens.* Vnde quod generaliter traditur, in omnibus actionibus compensationi locum esse, ita intelligendum est, si res debita non impediat, quin vtrimque pecunia debeatur, alias non compensatio, sed mutua petitio erit, & reconuentio, iuxta adducta *in cap.* 1. *de mutuis petit.* Et licèt olim dubitaretur, an cuiusque debiti ad quodcunque, siue liquidum, siue non liquidum, admitteretur compensatio, vt disputant Cuiacius *lib.* 8. *obseru. cap.* 16. & *lib.* 15. *cap.* 12. Donellus *dict. cap.* 15. & *in §. in bona* 30. *Instit. de actionib.* hodie tamen post Iustiniani constitutionem illa dumtaxat compensatio admittitur, quæ ex causa liquida objicitur, *l. vlt. C. de compens. dicto §. in bona*, vbi plura Pichardus, Arnold. Vinius *lib.* 1. *select. cap.* 50. vbi defendit, adhuc post eam constitutionem reum compensationem ex causa non liquida, & modum exceptionis initio litis opponentem audiendum esse. Circa debitum autem ipsum, id est, an cuiusvis debiti nomine compensatio admittatur, ita vt reus conuentus ex debito ciuili possit opponere compensationem debiti naturali iure tantùm, non consentiunt Interpretes. Arnoldus Vinius *lib.* 1. *select. cap.* 49. existimat eo casu compensationem admitti, *ex l.* 6. *ff. de compens.* & ex eo, quia solutum, quod iure naturali tantùm debetur, repeti non potest, *l. si non sortem* 26. *l. naturaliter, l. si pœna* 19. *ff. de condict. indeb.* vnde cùm pro solutione habeatur ipsa retentio, meritò compensatio ipsius debiti cum debito ciuili admittitur: latè probat Vinius *dicto cap.* 49. vbi exponit textus *in l. quæcunque* 14. *ff. de compens. l.* 2. *C. eod. tit.* olim in bonæ fidei iudiciis ipso iure, siue ipso iudicis officio compensatio admittebatur, in strictis non ita, sed opposità doli mali exceptione; idque ex D. Marci rescripto: sed post constitutionem Iustiniani *in d. l. vlt.* & *in d. §.* 30. *Instit. de act.* idem ius versatur in strictis ac in cæteris bonæ fidei contractibus, etsi aliter textus hos explicet Euerardus Bronchorst *Enantioph. cent.* 2. *assert.* 41.

11. In quibus causis compensatio non detur.

Sed licèt compensatio æquitate nitatur, pro solutioneque habeatur, *l.* 4. *C. de compens. l.* 4. *ff. qui potiores*, Donellus *in d. l. vlt. C. de compens.* Zangerus *de except. p.* 3. *cap.* 8. *num.* 104. sunt tamen quidam peculiares casus, in quibus etsi detur debitum ex vtraque parte liquidum, compensatio non admittitur, veluti contra fiscum, aut rempublicam, *l. idem* 12. *l. vlt. ff. de compens.* si debitum proueniat ex causa tributorum, *l.* 3. *C. de compens.* frumenti, vel olei publici, *d. l.* 3. ædilitatis, *l. ideo* 17. *ff. de compens.* iunctis pro eius illustratione adductis à Marcello Donato *in notis ad Lampridium, tom.* 6. *thesauri critici, fol.* 965. Gentile *disput. iuris ciuilis cap.* 3. Similiter in commodato, nam prætextu debiti res commodata compensari prohibetur, *l. final. C. commodati*, etsi possit retineri donec debitum soluatur, vel impensæ in ipsa re factæ præstentur, *l. is qui rem* 59. *ff. de furtis. d. l. creditori* 15. *§. si dominus*: probant Schifordegerus ad Fabrum *tract.* 1. *cap.* 3. Merlinus *de pignoribus tit.* 2. *fol.* 67. Pichardus *in d. §.* 30. *de action.* Bronchorst. *cent.* 2. *assert.* 43. Castillo *lib.* 3. *controu. cap.* 16. Hothomanus *lib.* 2. *obseru. cap.* 18. Fornerius *lib.* 2. *rerum quotid. cap.* 14. etiam speciei ad speciem, siue speciei ad quantitatem non admittitur compensatio, ne creditor inuitus aliud pro alio accipere cogatur, *l.* 2. *§.* 1. *ff. de rebus creditis*, Bronchorst. *dict. assert.* 43. qui in contrarium expendit & exponit textus *in l. fructus* 7. *§. ob donationes, ff. solut. matrim. l. finali, C. de compens. l. si debeas* 22. *l. final. ff. de compensationibus*, & aliis casibus similibus, quos nunc omittimus, vt ad nostrum Gregorium redeamus: videndi tamen sunt Donellus & Cuiacius *vbi suprà*, Arnoldus Vinius *lib.* 1. *select. cap.* 49. 50. & 51. Brissonius *lib.* 2. *de solut. tit. de compens.* Hothomanus *in epis. de compens.* Fachineus *lib.* 1. *controu. cap.* 6. *cum sequent.* Schifordeg. *tract.* 1. *q.* 5. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 5. *cap.* 2. *art.* 8. & obseruandi in hac materia sunt textus *in l. eleganter* 23. *ff. de pignorat. l. Procula* 26. *ff. de prob. l. si quid* 31. *§.* 1. *ff. de pignorat. action. l. in rebus, §. final. ff. commodati, l. si cùm dos* 8. *ff. rerum amotar. l. solutam* 49. *l. Stichum* 95. *§. si creditor, l. Titia, ff. de solut. l.* 1. *§. item* 4. *ff. si pars hæreditatis, l. filius* 22. *in fine, ff. de inoffic. l.* 7. *§.* 1. *l. si constante* 22. *§. si pater, l.* 24. *ff. solut. matrim. l. qui fundum* 87. *§. si quis, l. in quartam* 91. *l. pater, ff. ad leg. Falcid. l. deducta* 58. *§. acceptis, l. Lucius, §. maritus, l. cùm hæres, ff. ad Trebel. l. si compensandi, C. de hæredib. instit. l. cùm pater* 77. *§. qui dotale, §. Manio, l. creditorem, ff. de legat.* 2. *l. à tutoribus* 33. *§. final. ff. de administr. tut. l. Manius* 52. *§.* 2. *ff. famil. ercisciund. l. filius* 24. *C. eod. l. si duos* 47. *ff. de euict. l. quæ dotis* 32. *ff. solut. matrim. l.* 5. *§. illud, ff. de impens. l. si negotia* 11. *l. cùm alicui* 26. *ff. de negot. gestis, l.* 10. *§. & quæritur, ff. de in rem verso, l.* 7. *§. si vir, ff. de donat. inter, l. vnum* 67. *§. sed si vno, ff. de legat.* 1. *l. inter* 36. *ff. de administr. tutor. l. si pecuniam* 5. *ff. de condict. caus. data, l. mulier* 7. *cum sequent. ff. de impensis, l.* 4. *§. item quæritur, ff. de doli except. l.* 1. *C. de crimine expilata, l. si autem* 8. *§.* 2. *l. debitor* 13. *vers. sed &, ff. de negot. gest.* iuncto Fabro ibi, *l. si filio* 15. *ff. solut. matrim.* cum Cuiacio ibi, *l. quod* 7. *§. si vir, l. cùm hic* 32. *§. final. ff. de donat. inter.* iuncto Cuiacio *lib.* 5. *obseru. cap.* 14. *l. sed si* 25. *§. si quis in re sua, ff. de petit. hæredit. l. cùm filius* 76. *§. cùm pater, ff. de legat.* 2. *l. si non sortem* 26. *ff. de condict. indeb.*

12. Traditur ratio decidendi.

His animaduersis ratio præsentis assertionis, quare videlicet in deposito compensationi locus non sit, prouenit ex speciali natura ipsius depositi, iuxta quam res deposita statim ac reuocatur depositum, reddenda est, ne quod beneficio celeritatis inuentum est, subdatur iniuriis tarditatis, vt docent Salgado *de regia protect.* 2. *p. cap.* 16. *num.* 72. Cancerius *lib.* 3. *variar. cap.* 5. *num.* 46. res enim deposita statim domino poscenti restituenda est, aliàs fides violatur, & contra æquitatem naturalem retinetur, vt probat Auendaño *de metu, lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 24. Et licèt in foro conscientiæ compensationem admitti probet Gibalinus *de vsuris dicto art.* 3. *num.* 14.

num. 14. contrarium tamen pluribus relatis docet Arias de Mesa *dicto lib.* 2. *cap.* 34. *num.* 25. Recte ergo Gregorius in præsenti statuit, in deposito compensationi locum non esse: quod iam Pandectarum iure receptum fuisse, constat ex Paulo *dicto lib.* 2. *titulo* 5. & 12. Seneca *lib.* 6. *de benefic.* ibi: *Confunditur formula, si qui apud me pecuniam deposuerit, idem mihi postea furtum fecerit, & ego cum illo furti agam, ille mecum depositi.* Et docuerunt Cuiacius *lib.* 8. *obseru. cap.* 26. Hothomanus *in* §. 30. *de action. in fine*, vbi Pichardus *num.* 46. Reuardus *lib.* 1. *variar. cap.* 11. Nec contrarium docetur *in l. final. C. de compens.* vbi Iustinianus specialiter statuit, compensationem in causa depositi non admitti; nam cùm Iustinianus generaliter ibi statuisset, in omnibus actionibus, tam realibus, quàm personalibus, compensationi locum esse, ne etiam ad depositum compensatio protracta crederetur, ea verba adiecit, *exceptâ actione depositi*, vt notauit Osualdus *ad Donellum lib.* 16. *comment. cap.* 15. *littera I.* Quid autem nouiter ea constitutione induxisset Iustinianus, exponunt Meril. *lib.* 2. ex Cuiacio, *cap.* 4. & *lib.* 4. *obseru. cap.* 35. Fornerius *lib.* 2. *select. cap.* 14. Hunnius *ad Treutlerum, volum.* 1. *disput.* 75. *quæst.* 3. Larrea *decis.* 40. *num.* 16. Ampliatur præsens assertio, vt procedat non solùm in deposito vero, verùm & in eo, quod per confessionem partis apparet, quia illud habet priuilegia veri depositi, Hermosilla vbi suprà, *glos.* 5. Barbosa *in l. diuortiò*, §. *ob donationes*, *ff. solut. matrim.* Avendaño *de metu, vbi suprà*, *num.* 22.

15. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licet in contractibus bonæ fidei, & stricti iuris admittatur compensatio; id tamen procedit, nisi propter peculiarem alicuius naturam compensatio in eo non admittatur, vt contingit in deposito, in quo ob celerem rei depositæ restitutionem compensatio non admittitur. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam verum est, ob impensas necessarias posse depositarium rem depositam retinere, donec illi satisfactum sit. Nec contrarium probatur in hoc textu; nam Gregorius in eo accipiendus est de compensatione, aut retentione rei depositæ, quæ fit ex diuersa causa; non verò procedit eo casu, in quo depositarius habet ius in ipsa re ob impensas necessarias in ea factas; quo casu res ipsa deposita pignori subiecta esse censetur: vnde donec depositario plenè satisfactum sit, iustè eam retinet. Nec tunc obstat textus *in l. vltima, C. commodati*, vbi Imperatores negant, prætextu debiti restitutionem commodati recusari posse: Igitur multò magis nec rei depositæ restitutio ob debitum remorari valet. Nam respondetur, verum esse, rem commodatam, aut depositam, prætextu debiti ex diuersa causa nati non posse retineri: exempli causâ si commodator, aut qui deposuit, decem ex causa mutui debeat commodatario, aut depositario, non potest obtentu huius debiti rem depositam, vel commodatam retinere, *dicta l. vltima*, vbi pro *commodati*, reponit *commendati*, Iacobus Cuiacius *lib.* 9. *obseruat. cap.* 37. à quo meritò discedit Gilbertus Regius *lib.* 1. *opinion. cap.* 14. At verò ob impensas necessarias in re ipsa factas iustè res deposita, vel commodata retinetur, cùm eo casu nulla detur præsumptio perfidiæ; immò id actum videtur, vt depositarius similes impensas faceret, cùm sine iis futurum esset vt res periret. Deinde quia impensæ necessariæ partem rei constituunt, & tantùm de re, in quam fiunt, detrahere videntur, quantùm in eam impensum est, vt proinde ius aliquod in rem tribuant facienti, argumento legis *planè* 38. *ff. de petit. hæredit. l.* 5. *ff. de impens. in rebus dotal.* docet Vinius *lib.* 1. *select. cap.* 51.

TITVLVS XVII.

De emptione & venditione.

CAPVT I.

Ex Concilio apud [a] Valent.

PLACVIT vt [b] presbyteri [c] plebes suas admoneant, vt ipsæ [d] hospitales sint, & nihil cariùs vendant transeuntibus, nisi quantùm in [e] mercato vendere possint: quod si cariùs vendere voluerint, ad presbyterum transeuntes hoc referant, vt illius iussu cum humanitate eis vendant.

NOTÆ.

1. [a] *Valentin.*] In prima collectione, *sub hoc titulo cap.* 2. legitur *apud Alumnas*; sed vt notauit Antonius Augustinus in notis ad textum ipsum, non reperitur hic textus in vllo ex his Conciliis: apud Burchardum verò *lib.* 2. *Decreti*, *cap.* 168. Carnotensem 6. *p. Decreti*

cap. 259. citatur textus hic ex Concilio Aruernensi celebrato sub Vigilio Papa, tempore Theodoberti Regis Galliæ anno 541. in quo can. 7. apud Cotjolanum hæc leguntur verba: *Vt presbyteri plebes suas admoneant, quod hospitales sint.* Cætera verò verba non reperiuntur in eodem canone, ad calcem tamen ipsius Concilij ita refert Surius: *Placuit, vt presbyteri suas plebes admoneant, vt ipsi hospitales sint, & nulli iter facienti mansionem denegent. Et vt omnis rapina occasio tollatur, nihil cariùs vendant transeuntibus, nisi quantò in mercato vendere possint: quod si carius vendere voluerint, ad presbyterum transeuntes hoc referant, & illius iussu cum humanitate eis vendant.* Vnde omissis emendationibus glossæ marginalis hîc, credo præsentem inscriptionem ita restituendam esse, *Ex Concilio Aruernensi, capute 7. temporibus Vigilij.*

2. [b] *Vt presbyteri.*] Hæc verba non ad presbyteros, sed ad Episcopos referenda esse communis Doctorum sententia in præsenti est, quia Episcopi olim presbyteri dicebantur, *cap. legimus, 93. dist. cap. olim 95. dist. cap. 2. & 3. de pecul. cleric.* Episcopi enim græcè ita appellantur, latinè autem dicuntur Speculatores, & Superintendentes, ex eo, quod plebi, cui præficiuntur, superintendunt, & vigilant, eius curam gerendo, *cap. Cleros, 21. dist. cap. legimus, 63. dist.* & inde generaliter, qui superintendit alicui negotio, appellari potest Episcopus, vt *in l. final. §. Hirenarcha 7. ff. de muner. & honor.* vbi qui præest pani, & curæ carnis, appellatur Episcopus, vt notant Budæus *ad Pandect.* ibi, Alciatus *lib. 6. parerg. cap. 22.* Sed licèt hæc sententia communis sit, tamen credo rectiùs posse accipi textum hunc de presbyteris, id est, parochis plebes regentibus; nam ipsi olim non solùm iurisdictionem in foro interiori exercebant, verùm etiam & contentiosam, in malefactores animaduertendo, vt probaui *in cap. 3. de offic. ordin.*

3. [c] *Plebis.*] Plebs plerunque in sacris canonibus pro parochia accipitur: Concilium Parisiense 1. *lib. 1. cap. 25.* ibi: *Comperimus quorundam Episcoporum ministros, non solùm in presbyteris, sed etiam in plebibus, &c.* Ex Concilio Nicæno, Regiensi, & aliis probat Filesacus *de orig. parœc. cap. 2.*

4. [d] *Hospitales sint.*] Varias his verbis repetentes assignarunt interpretationes: nonnulli ea referunt ad presbyteros, quibus sacris canonibus hospitalitas iniuncta est, *cap. nulli, & ferè per totum, 42. distinct. cap. final. 16. quæst. 1. cap. 2. de supplend. neglig.* vbi notaui. Sed hæc interpretatio rejicitur ex verbis antecedentibus, ibi: *Plebes suas*, quæ necessariò ad laicos referenda sunt. Alij verba hæc accipiunt de extrema necessitate peregrinantium; quo casu obligat præceptum faciendi eleemosynam, *cap. pasce, 86. dist.* ita & præbendi hospitium. Sed hæc interpretatio nimis restringit litteram huius textus: quare alij textum hunc in prima parte accipiunt tantùm de Consilio, vt quoad hospitalitatem presbyteri plebes suas admoneant; posteriorem autem partem de præcepto, iuxta illa verba, *vt illius iussu, &c.* Sed hæc interpretatio apertè refellitur ex integra huius textus, quam suprà retuli, vbi adjicitur: *Et nulli iter facienti mansionem denegent.* Quare his omissis sententiis, dicendum est, hospitalitatis obligationem diuerso modo procedere, iure ciuili inspecto, ac iure canonico attento: nam iure ciuili in arbitrio cuiusque est hospitem recipere, vel non, *l. 1. ff. nautæ, caupones*, ibi: *Nam est in ipsorum arbitrio, ne quem recipiant.* Indeque gratuitum, & liberale id esse docetur *in l. 6. ff. eodem tit. l. & habet 15. ff. de precario, l. si verò, § si idem, ff. de his, qui effuderunt, l. postliminium 56. ff. de captiuis.* Aulus Gel. *lib. 5. noctium, cap. 13.* Alex. ab Alex. *lib. 4. dierum genial. cap. 10.* nisi teneatur ex officio publicè suscepto, vt in caupone, & stabulario, qui licèt à principio tale officium suscipere non teneantur, *dicta lege 1.* ibi: *Nam in istorum est arbitrio*; si tamen illud susceperint, non poterunt impunè hospitem rejicere, *l. 1. §. final.* ibi: *Nec repellere potest iter agentes, ff. furti aduersus nautas.* Extraordinariè etiam tenemur aliquando ex eodem iure hospitem recipere, veluti milites, aut personas publicas, quas quisque recipere cogitur, ex iuribus adductis à Glossa *in l. 3. C. de muner. patrimon. lib. 10.* nisi speciali Principis beneficio, aut priuilegio excusetur, *l. 3. C. de silentiariis, lib. 12. l. omnis 9. vers. Cæteris, l. lege 10. C. de metatis, eod. lib.* Iure verò ecclesiastico attento omnes tenentur hospites recipere, peregrinosque fouere, præcipuè Ecclesiastici. Concilium Nannet. *can. 3.* ibi: *Vt curam hospitum, maximè pauperum, atque debilium, orphanorum quoque, atque peregrinorum habeat presbyter. Hos quoque ad prandium suum quotidie iuxta possibilitatem conuocet, eisque hospitium tribuat.* Et *can. 5.* ibi: *Vt autem omnis rapina tollatur occasio, volumus vt presbyteri, qui bonum exemplum charitatis omnibus ostendere debent, hospitales existant, iuxta Dominicum, & Apostolicum præceptum; vt humanitatem præbeant iter facientibus, quia per hospitalitatem placuerunt quidam Deo, Angelis hospitio receptis; & Dominus in die iudicij dicturus est electis: Hospes eram, & suscepistis me.* Et Iob dicit: *Ostium meum semper viatori patuit.* Synodus Aquisgran. *can. 141.* ibi: *Hospes fui, & collegistis me.* Proinde oportuit, vt Prælati Ecclesiæ præcedentium Patrum præcepta sectantes, aliquod præparent receptaculum, vbi pauperes colligantur. Refert Antonius Augustinus *in epitom. lib. 14. tit. 20. cap. 1. 41. dist. cap. de monachis 20. de prebend.* plura tradit Ephtenus *disquisit. monast. lib. 11. tract. 3.* Laici etiam tenentur erga hospites charitatem exercere, quæ non minima virtus est; vnde Ethnici ipsi Iouem hospitalem appellarunt, Seruius *ad lib. 11. Æneid. Virgil. vers. 735.* Iul. Pollux *lib. 1. Onomast. cap. 1. num. 23.* Cicero *lib. 1. de finibus:* Illustrat Demsterus *ad Rosinum lib. 2. cap. 5.* plura de hospitalitate præbenda cumularunt Dorleans *ad Tacitum lib. 2. fol. 298.* Bernegerus *ad ipsum, quæst. 12.* Scipio Amiratus *lib. 12. differt. cap. 3.* Sauarus ad Sidonium *lib. 2. epist. 19.* Vnde in præsenti Patres parochis iubent, vt hospitalitatem exerceant, ad quam ex præcepto charitatis tenentur: plura de hospitalitate Frances *de Eccles. Cathedr. cap. 17. per totum*, Brauo *in notis ad regulam Diui Benedicti, cap. 53.* Beyerlinch *tom. 4. in Theatro, verbo Hospitalitas*, Solorzanus *tom. 2. de iure Indiarum, lib. 2. cap. 20. ex num. 37.*

[e] In

5. [e] *In mercato.*] Id est in foro, vbi res venales exponuntur, *l. vltima, C. vt nemini liceat in coemptione specierum*, ibi: *Vt prabeat iuxta id, quod seruatur in foro rerum venalium.* Cassiodorus *lib. 12. variar.* ibi: *Quoniam in Istria vinum abundè natum est, quartùm de ciuitatibus illis speratur, postulate, sicut in foro rerum venalium reperitur, quatenus nec ipsi ledi possint, cùm eis pretia iusta seruantur.*

COMMENTARIVM.

6. *Conclvsio dedvcitvr et probatvr.* EX præsenti canone sequens deducitur disputanda assertio: *Prælati Ecclesiarum cogere possunt proprios parochianos, vt hospitalitatem seruent transeuntibus, & ne cariùs vendant, quàm in mercato vendere possunt.* Quæ assertio probari potest *ex cap. 1. cap. nulli 5. 42. dist. cap. canonum 14. q. 4. cap. si quis 23. cap. nulli 25. 24. quæst. 3. l. animalia 18. C. de cursu public. lib. 12. l. final. §. 7. ff. de muner. & honor. l. 1. C. de Episcop. aud.* quæ coniungenda est cum lege *1. C. de commerciis*, vt liquet *ex l. 5. C. Theodos. de lustral. collat.* vt notauit Pancirola *lib. 1. variar. cap. 171.* Et licèt, quia eius littera nimis vitiata est, congrua sententia ex ea deduci nequeat, vt animaduertit Duarenus *lib. 1. animaduers. cap. 57.* tamen illud deducitur, ad Episcopi curam spectare, ne cariùs pauperibus christianis merces vendantur, quàm aliis, *l. vltima, C. vt nemini liceat in emption. spec.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña *in collect. & select.* Ant. de Burgos, & Cuiacius hîc: idem Cuiacius *in l. 9. C. de suscept. in cap. conquerente de offic. ordin. cap. 6.* Velascus *de priuileg. pauperum, p. 1. cap. 24.* Ferto Manrique *de different. vtriusque fori, quæst. 173.* Solorzanus *lib. 2. polit. cap. 13.*

7. *Traditvr ratio dvbitandi.* Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Notissimum iuris principium est, nec emere, nec vendere quem cogi posse, *l. inuitum 11. C. de contrah. emption. l. inuitus, C. locati, l. nec emere 16. C. de iure delib. l. si fideiussor, §. vlt. ff. de legat. 1. l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. possessione 12. C. de fundis patrim. lib. 12. l. nemo 8. C. de Iudæis*, nec etiam pretio iusto, vt latè probant Didacus Perez *in l. 2. tit. 7. lib. 5. ordin.* Gomez *lib. 2. var. cap. 2. num. 51.* Heraldus *lib. vnic. emend. cap. 26.* vbi exponit textus *in l. non enim 9. ff. rerum amot. l. emptor, §. 1. l. neque quasi 70. ff. de rei vindic.* Hermosilla *in l. 3. tit. 5. gloss. 1. partit. 5.* Amaya *in l. vnica, C. vt nemini liceat*, Morla *in empor. tit. 9. quæst. 1.* Couarruuias *lib. 3. variar. cap. 14.* Linglois *in lege finali, C. de contrahend. empt.* Hunnius *ad Treutlerum lib. 2. disputat. 28. quæst. 19. & in Encyclop. tit. 14. cap. 8.* Petrus Herodius *lib. 4. Pandect. tit. 7. cap. 3.* Avendaño *lib. 2. de metu, cap. 1.* Vvisembachius *disput. 6.* Vela *dissert. 17.* Valent. *consil. 18.* qui exponunt legem *17. ff. de fideiuss.* & legem *2. de distract. pignor.* Ergo nemo cogendus est hospitibus, seu transeuntibus res proprias vendere. Augetur hæc difficultas ex eo, nam in emptione, & venditione pretium constituendum est arbitrio domini vendentis, *l. tutor, iuncta glossa 1. ff. de in litem iur. l. 4.* cum glossa ibi, *ff. de condict. furtiua, l. mortis, §. vlt. ff. de donat. caus. mortis, l. 1. §. si hæres, ff. ad Trebel.* plura Didacus Perez *in l. 2. tit. 23. lib. 2. ordinamenti.* Cenedo *collect. 118. ad Decret.* Igitur etsi parochiani cogi possint à propriis presbyteris peregrinis, & transeuntibus necessaria vendere, non tamen compelli debent ea alienare certo pretio, videlicet vulgò in foro recepto, & visitato.

8. *De pretiis rerum.* Quâ difficultate minimè obstante vera est præsens assertio, pro cuius illustratione sciendum est, pretia rerum non ex affectu, vel vtilitate singulorum, sed communiter fingi, *l. pretia 63. ff. ad legem Falcidiam, l. si seruum 33. ff. ad leg. Aquil.* pretium autem rebus tale imponi debet, quod res communiter valeant, & ideò præcipuum Magistratuum munus est curare, ne res communem æstimationem excedant; nam vt inquit Cicero *in Verrem: Etenim qui modus est in rebus cupiditatis, idem est æstimationis; difficile enim est finem facere pretio, nisi libidini feceris.* Quare semper legibus, ac Magistratibus in cura fuisse pretium rebus imponere, & vt annonæ æstimatio statueretur, constat *ex l. non debere 8. ff. ad municip. l. Decuriones 6. ff. de administrat. rerum:* immò ad Præfectum vrbis spectare, vt iusto pretio res vendatur, traditur *in l. 1. §. cura carnis, de offic. Præfect. vrb.* illudque Principes suis constitutionibus plerunque statuisse constat *ex l. annonam 6. ff. de extraordin. crimin.* Illustrant Mexia *in pragmat. taxa panis*, Couarruuias *lib. 3. var. cap. 14. num. 3.* Aviles *in cap. 17. prat. verbo Razonables, num. 5.* Didacus Perez *in l. 6. tit. 1. lib. 2. ordin.* Bobadilla *lib. 3. polit. cap. 4. num. 62.* Larrea *decis. 11. Granat. ex num. 22.* qui latè exponunt, quomodo ob inopiam rerum venalium, & asportationem ex longinquis prouinciis pretia taxanda sint.

9. *Traditvr ratio decidendi.* Vnde iam apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm publicè intersit pretia rebus imposita seruare, ne libidini Dominorum permittatur pro arbitrio ea augere; & regulariter pretium receptum & visitatum in foro iustum credatur, quia aut Principis constitutione, aut tacito populi consensu taxatum reperiatur; ideò rectè in præsenti Patres statuunt, presbyteros debere admonere proprios parochianos, ne cariùs vendant merces, quam pretio in foro communiter recepto, & simul vt hospitalitatem erga eos exerceant, iuxta præceptum charitatis, quo tenentur peregrinos recipere, & fouere, iuxta suprà tradita.

10. *Respondetvr difficvltati.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt regulariter verum sit, neminem cogendum esse res proprias vendere; tamen plures sunt casus, in quibus hæc regula limitatur, quos referunt, & exponunt Didacus Perez & Hermosilla *vbi suprà*, Velasco *de priuileg. pauperum, dicta quæst. 24.* inter quos præcipuus est, cùm adest pia causa: vnde cùm peregrini, atque iter facientes à propriis laribus exulantes omni commiseratione digni sint, vt probaui *in cap. 2. de treuga & pace*; ideò in præsenti rectè docetur parochianos cogendos esse à propriis presbyteris merces necessarias vendere. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam omissâ illâ quæstione, vtrum videlicet publicè expediat certa pretia rebus præfinire, ita vt cogantur negotiatores simili taxationi parère, quam disputant Mexia, & Bobadilla

Bobadilla *vbi suprà*, dicendum est, illud extra dubium esse, pretium lege, aut populi consensu statutum obseruandum esse, & teneri mercatores iuxta illud merces distrahere: vnde cùm in præsenti iam iuxta pretium receptum communiter in foro venderentur, rectè Patres statuerunt, vt iuxta illud peregrinis, iterque facientibus, merces distrahantur, cùm exinde nullum damnum, aut præiudicium ipsis sequatur, aut inferatur.

11. EXPONITVR CONCIL. PARIS. CAN. 52. Sed adhuc obstat Concilium Parisiense temporibus Ludouici, & Lotharij celebratum, *lib.* 1. *cap.* 52. in illis verbis: *Comperimus, quod in quibusdam occidentalibus prouinciis, suadente auaritià, Episcopi, & Comites, & cæteri Prælati pauperibus sibi subiectis soleant edictum imponere, vt nullus eorum tempore messis modium frumenti, nec tempore vindemiæ modium vini, maiori pretio, nisi quod ab eis constituitur, vendere præsumat: quod si quisquam illorum contrà facere præsumpserit, & paupertatis suæ magnam iacturam patitur, insuper etiam acribus verberibus flagellatur: vnde fit, vt cùm aliis modius frumenti* 12. *denariis, & modius vini* 20. *denariis venundari possit, huiuscemodi seniores modium frumenti ad quatuor, & modium vini ad sex sibi extorqueant denarios: quæ res, quia impietatis, iniustitiæque plena est, necesse est vt piissimi Principis auctoritate inhibeatur.* Ex quibus constat, non posse Episcopos statuere vt iuxta certum pretium merces vendantur: igitur nec cogere poterunt parochianos suos, vt certo pretio iter facientibus necessaria vendant. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non prohiberi taxationem iusti pretij legitimè factam, sed eam improbari, quæ ex auaritia, & radice cupiditatis procedebat, vt ita diuites pauperum res acquirerent, ac lucrifacerent, vt etiam refertur in Concilio Arelatensi sub Carolo, *can.* 23. illis verbis: *Nec Comites, vel Vicarij, seu Iudices, vel Centenarij sub mala occasione, vel ingenio res pauperum emant, vel per vim tollant, aut qualibet argumento surripiant: sed si cui aliquid possessionum emendum, aut vendendum sit, id in publico coram Comite, & Iudicibus, & Nobilibus ciuitatis facere debebit.* Et in Concilio Magunt. *cap.* 7. ibi: *Propter prouisiones pauperum, pro quibus curam habere debemus, placuit nobis, vt nec Episcopi, nec Abbates, nec Comites, nec Vicarij, nec Iudices, nullusque omnino sub mala occasione, vel malo ingenio res pauperum, vel minus potentum, nec emere, nec vi tollere audeat.* In præsenti autem agitur de iusto pretio rerum in foro recepto, iuxta quod rectè negotiatores cogi possunt res proprias vendere.

CAPVT II.

Ex Concilio [a] *Mogunt.*

ET [b] mensuræ, & pondera iusta fiant, sicut in diuinis [c] legibus sancitum est, & in capitulari [d] Dominico continetur, & iste sacer conuentus statuit; sic omnibus nobis obseruare placet. Et si quis iustas mensuras, & iusta pondera lucri causâ mutare præsumpserit, in pane, & aqua [e] pœniteat.

NOTÆ.

1. [a] MOgunt.] *Can.* 2. legunt Burchardus *lib.* 19. *Decreti*, *cap.* 148. Carnotensis *part.* 15. *cap.* 158. Papiensis *in* 1. *collectione*, *sub hoc tit. cap.* 3. Etiam in Pœnitentiali Romano, *tit.* 7. *cap.* 13. reperiuntur hæc verba, ex quo litteram textus restituo: sed in Conciliis Mogunt. hucusque excusis non reperiri textum hunc, iam notauit Antonius Augustinus *in notis ad* 1. *collectionem*, *hic*; licet reperiatur in Concilio Cabilonensi, *cap.* 37. & paucis verbis mutatis, *lib.* 1. *capitul. Caroli*, *cap.* 24. Quare credo canonem hunc editum fuisse in Synodo Mogunt. nondum excusa, de qua hæc refert Surius *tom.* 3. *Concil. post Concilium Mogunt. sub Lothario & Rabano*, ibi: *Habes hic, candide lector, Synodum sub Rabano Archiepiscopo Moguntiæ celebratam, hactenus non excusam. Est verò sub illo alia etiam acta Synodus longè hac celebrior, quam libenter communicassemus, si eius nobis copia facta fuisset.* Meminit eius D. Ioannes Abbas Trithemius *in chronico monasterii Hirsaugiensis*, his verbis: *Rabanus Archiepiscopus Moguntinus iussu Lotharij Imperatoris Synodum apud Moguntiam Episcoporum & Abbatum conuocauit anno Domini* 848. *indict.* 11. *in qua hæreticum quemdam nomine Godscalcum, presbyterum condemnauit, & multa ad decorem, & vtilitatem ecclesiasticam constituit. Fuerunt inter alios ibi præsentes celeberrimi viri Episcopi Herto Archiepiscopus Treuirensis, Hildeboldus Archiepiscopus Coloniensis, Altfridus Episcopus Hildeshemensis, Haymo Episcopus Halberstatensis, Ludericus Episcopus Bremensis, Lintbertus primus iste Abbas sancti Aurelij Hirsaugiensis, Vvaldo Abbas Fuldensis, Einhardus Abbas Selgenstetensis, Brunuart. Abbas Hirsfeldensis, Bertholfus Episcopus Mediolacensis, Aduentius Abbas Metensis, postea ibidem Episcopus; Rodulfus Abbas sancti Medardi Suessionensis, postea Bituricensis Archiepiscopus, & alij multi Episcopi, Abbates, & Monachi, inter quos complures erant vitâ, & doctrinâ famosissimi.* Hæc ille.

[b] *Et mensura.*] *Vt mensura*, legitur in hac sexta collectione, apud Burchardum & Carnotensem.

[c] *Diuinis legibus.*] Leuitici *cap.* 19. & 20. quorum verba infrà dabimus.

2. [d] *Capitulari Dominico.*] *Lib.* 1. *capitul.* 74. ibi: *Vt æquales mensuras, & rectas, & pondera iusta, &*

& aequalia omnes habeant, siue in ciuitatibus, siue in monasteriis, siue ad dandum in illis, siue ad accipiendum, sicut in lege Domini praeceptum habemus: item in Salomone, Domino dicente, Pondus, & pondus, mensuram, & mensuram odit anima mea. Et in appendice 2. *lib.* 4. *cap.* 6. ibi: De mensuris, vt secundùm iussionem nostram aequales sint.

3. c *Paeniteat.* } *Viginti dies paeniteat*, legunt Ivo, & Burchardus; quae lectio retinenda est, nam in Poenitentiali Romano, ex quo *cap.* 13. transcripsi textum hunc, statim capite sequenti ita legitur: *Fecisti falsitatem, vel fraudem aliquam in mensuris, aut in ponderibus; ita dico, vt falso modio, aut cum ponderibus iniustis tua bona venderes aliis christianis: si fecisti, aut consensisti, viginti dies in pane & aqua paenitere debes.*

COMMENTARIVM.

4. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

EX praesenti canone talis deducitur disputanda assertio: *Fraudans iusta pondera & mensuras, viginti diebus in pane & aqua paenitere debet.* Probant eam textus ex sacra pagina, *Leuitici cap.* 19. *in fine*, ibi: *Statera iusta, & aequa sint pondera. Deuter. cap.* 25. ibi: *Pondus habebis iustum, & verum, & modius aequalis etiam verus erit. Prouerb. cap.* 11. *in princip.* ibi: *Statera dolosa abominatio est apud eum. Osea cap.* 12. ibi: *Statera dolosa. Amos cap.* 8. ibi: *Stateras dolosas.* Ex iure canonico *cap. omnino* 10. 45. *dist. cap. non afferamus stateras dolosas* 24. *q.* 1. *cap. quantò*, ibi: *Legitimo pondere, de iureiur. cap.* 1. ibi: *Pondera iniusta, ne cleric. vel mon.* D. Clemens *epist.* 1. ibi: *Pondera, mensuras, stateras pro locis quibusque aequissima custodite, deposita fideliter restituite.* D. Gregorius *lib.* 1. *regestr. epist.* 13. *Ante omnia te volumus solicitè attendere, ne iniusta pondera in exigendis pensionibus ponantur; sed si qua talia, frange, & noua constitue.* Concilium Arelat. sub Carolo, *can.* 15. *Vt pondera, & mensura vbique aequalia sint, & iusta, sicut scriptum est: Aequus modius, & aequus sextarius.* Turonense sub Carolo, *can.* 45. *Quod mensurae, & pondera iusta vbique habenda sint, testis est Salomon, qui dicit, quod statera dolosa abominatio sit apud Deum.* Parisiense sub Ludouico *lib.* 1. *cap.* 51. ibi: *Quanquam ergo consuetudines peruersa non facilè corrigantur, haec tamen consuetudo inaequalium modiorum, & iniustorum sextariorum, atque ponderum dolosorum necesse est vt principali metu ocyùs corrigatur, & ad praeceptum diuinum tanta tortitudo flectatur.* Et *lib.* 3. *cap.* 3. ibi: *Hoc tamen modis omnibus optamus, & monemus, vt in vnaquaque prouincia Imperij nostri iussu, atque terrore Celsitudinis vestrae nullus duplices mensuras in sua dominatione, aut habeat, aut haberi permittat, quoniam hac occasione multos pauperes affligi in plerisque locis, cognouimus.* Ex iure ciuili *l. annonam*, ibi: *Statera adulterina, ff. de extraordin. crimin. l. in Dardanarios*, 37. *ff. de paenis, l. si quis vxori* 53. ibi: *Si maiora quis pondera, ff. de furtis, l. arbitrio* 18. *§. vel qui sciens, ff. de dolo, l. modios* 9. *C. de suscept. lib.* 10. Ex iure nostro Regio, *l.* 7. *&* 8. *tit.* 7. *partit.* 7. *l.* 1. *&* 2. *tit.* 13. *lib.* 5. *recopil.* Illustrant vltra congestos à Barbosa & Garaña in praesenti, Crespetius *in summa, verbo Mensurae.* Antonius Augustinus *lib.* 35. *tit.* 7. *in epit.* Antonius de Burgos *in repetit. ad hunc textum*, Cuiacius *hic*, Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 11. *cap. final.* & *lib.* 47. *syntagmatum, cap.* 31. Brissonius *lib.* 1. *select. cap.* 6. Hermosilla *in l.* 24. *glos.* 2. *tit.* 5. *part.* 5. Chopinus *lib.* 1. *de iurisd. Andegauensium, cap.* 40. Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 4. *num.* 105. Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 1. *cap.* 6. *art.* 8.

Sed pro dubitandi ratione in praesentem assertionem ita insurgo: Quibus ponderibus & mensuris vti debeant negotiatores, & contrahentes, eorum arbitrio committitur, *l. Imperatores* 71. *vers. in contrahentis, ff. de contrah. emption. cap. ex parte* 8. *vers. In secundo, de censibus*: Ergo licitè, & impunè poterit quisque vti ponderibus ac mensuris pro arbitrio. Augetur haec dubitandi ratio ex eo, quia naturaliter licet contrahentibus ad inuicem se decipere, vt sequenti commentario dicemus: Ergo etiam circa pondera, & mensuras licebit illis se decipere. Secundò fulcitur haec difficultas ex eo, nam qui falsis, vel iniquis ponderibus, seu mensuris vtitur, tenetur actione ex empto ad supplementum rei venditae, *l. si quisquam, ff. de action. empti, iuncto cap. per tuas* 5. *de donat.* Ergo si ita emptoribus consultum est, ad quid poenitentia viginti dierum venditori iniungitur. Tandem difficilis est praesens canon, dum in eo imponitur poenitentia viginti dierum illis, qui falsis ponderibus, & mensuris vsi fuerint; nam si illis, vt falsariis poenitentia iniungenda est, arbitrio confessorum relinqui debent poenitentiae imponendae, tam tempus, quàm modus, *cap. tempora* 2. *cap. de his* 3. 26. *quaest.* 7. *cap. in actione* 8. *cap. mensuram* 86. *vers. Sed magis in arbitrio sacerdotis, de paenitentia, distinctione* 1. *cap. quaesitum* 7. *de paenitentia, & remissione*: Ergo non rectè in praesenti praescribitur spatium viginti dierum. 5. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Quâ difficultate ita fulcitâ minimè obstante vera est praesens decisio, pro cuius expositione sciendum est, publico populi regimini semper, & apud omnes nationes expediens, immò necessarium visum fuisse pondera, & mensuras praescribi, & statui pro totius regni regimine: eorum inuentorem Cainum fuisse tradunt Iosephus *lib.* 1. *antiquit.* Freculphus *tom.* 1. *chron. lib.* 1. *cap.* 9. ibi: *Simplicitatem quidem, cum qua priùs viuebant homines, ad rationem mensurarum & ponderum permutauit, terminos terrae primus posuit, ciuitatesque constituit, murisque muniuit.* Etsi eam laudem Palamedi tribuant Strabo *lib.* 5. D. Isidorus *lib.* 16. *orig. cap.* 24. Pythagorae Diogenes Laërtius *lib.* 9. Moysi idem Diuus Isidorus, atque alij aliis, vt refert Pater Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 1. *cap.* 6. & Aristoteles *lib.* 9. *Metaphys.* ad ciuitatum Moderatores ponderum, & mensurarum publicarum definitionem pertinere ait. Quare Polybius *lib.* 3. vt Achaeorum conspirantes inter se voluntates doceret, vniuersam Achaiam, & Peloponnesum, non modò eadem religione, iisdem Magistratibus, iisdem legibus, verùm etiam iisdem ponderibus, ac mensuris vsum fuisse scribit: facit Cassiodorus *lib.* 1. *variar. cap.* 10. ibi: *O inuenta prudentum! ô prouisa maiorum! Exquisita res est, quae & vsui humano necessaria distingueret, & tot* 6. DE RATIONE PONDERVM.

arcana natura signaliter contineret. Meritò ergo dicitur libra, qua tantâ verum est consideratione trutinata. Talia igitur secreta violare, sic certissima velle confundere, nonne veritatis ipsis videtur esse crudelis ac fœda laceratio? Exerceantur negotiatores in mercibus, emantur latè qua vendantur angustiùs, constet populis pondus, ac mensura probabilis: quia cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus misceatur. Quare Valentinianus cauit *in l. modios, C. de susceptoribus, lib.* 10. vt per singulas Romani Imperij ciuitates pondera & mensuræ publicè collocarentur, quo fides publica constaret: & Romæ pondera, ac mensuræ in Capitolio seruabantur, ad quorum modum priuatorum mensuræ, si quando controuersia esset, exigerentur, vnde Fanius ait:

Amphora fit cubus, quam nec violare liceret
Sacra verè Ioui Tarpeio in Monte Quirino.

Illustrat Gothofredus *in l.* 19. *C. Theodos. de suscept.* facit Apuleius *lib. de Philosoph. pagina* 267. ibi: *Ponderum, mensurarumque custos erat publicus Zygostates, qui dirimebat dubietatem exortam super mensuris.* Facit etiam lex 1. & 2. *C. de ponderat. & auri illat.* lex vltima, *C. Theodos. de superexactoribus, lib.* 11. *quæ est lex iubemus, penult. C. de defensor. ciuit.* ideoque Iustinianus *in Nouella* 128. *cap.* 15. iubet, pondera & mensuras in sanctissimis vniuscuiusque ciuitatis Ecclesiis seruari, vt secundùm ea de aliis iudicaretur, & ne possint à quoquam popularium vitiari. Illustrat morem hunc seruandi pondera, & mensuras in Ecclesia, Mariana *in opusc. de ponderibus.* Pondera autem legitima, iustasque mensuras statuere ad Principem spectat, *dicta l. modios* 10. *dicta l.* 1. *&* 2. *recopil.* vbi Matienzus, & Azeued. D. Thomas *lib.* 2. *de regim. Princip. cap.* 14. & secundùm pondera ab ipso distincta alia conficienda sunt per Magistratus, & Rectores ciuitatum, *dicta Authent. de collat.* §. *cos*, docent Matienzo & Azeuedo suprà, qui inde deducunt, in ponderibus & mensuris debere apponi signa Regia, vel Dominorum, aut Ciuitatum, iuxta dictam legem 2. Recopilat. ibi: *Y selladas del sello de la ciudad.* Quare si mensuræ ita signatæ non sint, falsæ iudicantur, *dicta l.* 1. *recopil.* cuius rei cura apud Romanos ad Ædiles spectabat, *l. item quæritur* 17. §. *si quis mensuras, ff. locati*, iunctis traditis à Petro Gregorio *lib.* 3. *syntagmatum, cap.* 1. Apud nos tamen pertinet ad Præpositos, vulgò *Fieles, l.* 7. *tit.* 7. *part.* 7. plura congerunt de ponderibus & mensuris, varia eorum genera apud varias nationes recepta & vsitata cumulantes, & exponentes Fanius, & Mariana *in opusculis de ponderibus & mensuris.* Lorinus *in cap.* 19. *Leuitici*, Villalpandus *tom.* 2. *in Ezechielem*, Pancirola *lib.* 1. *variar. cap.* 64. Brissonius *lib.* 1. *select. cap.* 6. vbi exponit textum *in l. cùm de lanionis* 18. *ff. de instruct. vel instrum.* Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 1. *cap.* 6. *per totum*, Beyerlinch *tom.* 6. *in Theatro, verbo mensura*, Conradus Kling. *lib.* 5.

7. De adulterantibus pondera.

Secundò sciendum est, graue admodum delictum esse legitima pondera, iustasque mensuras minuere, seu adulterare. Cassiodorus *lib.* 11. *variar. epist.* 16. ibi: *Quia graue scelus esse iudicamus, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi ponderis iustitiam non habere. Infidelis, perditique hominis est fallere eum, qui læsus non fuisset, nisi credidisset.* Quare iure ciuili lege Cornelia de falsis tenebatur qui falsis, seu corruptis mensuris vtebatur; & ex decreto Adriani in insulam relegabatur qui pondera, aut mensuras falsauerat, *l. hodie* 32. §. *vlt. ff. ad legem Corneliam de falsis.* Immò & eum qui falsas mensuras habuit, idem Imperator in insulam relegauit, *l. annonam* 6. §. 1. *ff. de extraordin. crimin.* & falsis mensuris vtentes competentem pœnam subire debere docetur *in l. modios* 9. *l. vlt. C. de suscept. præpos. & arcar.* latiùs probabimus *in cap.* 1. *de crimine falsi.* Nostra lege Regia 7. *tit.* 7. *partit.* 7. ita cautum legimus: *Medidas, ò varas, ò pesos falsos teniendo algun home à sabiendas, conque vendiesse ò comprasse alguna cosa, face falsedad. Però non es tan grande como las otras que deximos en las leyes antes de esta. E porende mandamos que el que las assi fiziere, peche el daño doblado que recibieron por tal razon, como esta aquellos que compraron del, o que le vendieron alguna cosa, è demas que sea desterrado por cierto tiempo en alguna isla, segun albedrio del Rey: e que aquellas medidas, ò pezos, ò varas que tiene falsas, sean quebrantadas publicamente, ante las puertas de aquellos que vsaban comprar, è vender con ellas.* Prosequuntur alia de falsis mensuris Gregorius Lopez *in dicta lege* 7. *gloss.* 5. Petrus Gregorius *lib.* 47. *syntagmatum, cap.* 31. *num.* 5. *cum sequentibus*, Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 4. *num.* 105. *cum sequentibus.* Et de grauitate huius peccati quoad forum conscientiæ alia cumulauit Gibalinus *de negot. dicto tom.* 1. *cap.* 6. *artic.* 8.

Quibus animaduersis ratio præsentis assertionis facilè deprehenditur, ideo scilicet fraudantem legitima pondera per viginti dies ieiunare debere, quia hoc falsitatis delictum omni iure damnatum, & vindicatum legimus. Iure naturali, quia eo prohibetur quis locupletari cum alterius iactura, *l. iure* 206. *ff. de reg. iur.* Iure diuino tot locis suprà citatis, in quibus detestantur iniqua pondera. Iure ciuili, & canonico ex fragmentis suprà citatis, in quibus diuersæ pœnæ imponuntur, tam in foro interiori, quàm exteriori. Meritò, cùm peccet mortaliter, qui mensuris, aut ponderibus falsis vtitur: ideo rectè Patres illi per 20. dies pœnitentiam iniungunt. Et licèt Iudex Ecclesiasticus hodie contra huiusmodi falsarios procedere non soleat, tamen iure communi attento ipsos punire posse, docet Petrus Gregorius *libro* 15. *syntagmatum, capite* 12. *numero* 37. 8. Traditur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, deducta ex dicta lege *Imperatores.* Quia respondetur cum Glossa ibi communiter recepta, textum illum procedere quando in loco vbi contrahitur, sunt diuersæ mensuræ; quo casu possunt contrahentes pacisci de mensura iusta, quâ venditio procedat; cùm diuersæ reperiantur mensuræ publicè approbatæ. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam etsi liceat contrahentibus ad inuicem se decipere quoad pretium, & eius modum, non tamen licet quoad mensuram, & pondus; nam in eis nulla facultas competit partibus augendi, aut minuendi pondera aut mensuras publicè probatas; 9. Dissoluitur dubitandi ratio.

batas; alias priuatas licet immutare, *dict. l. Imperatores.* Nec obstat secundum augmentum, cui respondendum est, fraude commissa in mensuris, posse agi ad supplementum iudicio ciuili; non tamen perinde excluditur pœna, quæ in vtroque foro iniungitur vtroque iure, ciuili, & canonico. Nec obstat vltimum difficultatis augmentum, pro cuius solutione sciendum est, quod cùm olim pro satisfactione culparum diuersæ pœnitentiæ pœnitentibus iniungerentur, necessarium, & valde conueniens fuit, vt modus & ratio indicendi pœnitentias præscriberetur, & vt canones colligerentur de eisdem delictis, siue criminibus, quos posteri Pœnitentiales libros, & canones dixerunt; de quorum auctoritate agunt Antonius August. *in præfat. ad ipsos*, Andreas Saussay *in Panopl. sacerd. p. 1. lib. 7. §. 25.* Anguianus *lib. 2. de legib. contron.* 3. Verùm cùm pœnitentia publica, & solennis in vsu esse desiissent, praxis prædictorum canonum inualuit, vt probat Anguianus *vbi proximè*; vnde licèt ex veteri Pœnitentiali suprà relato, fraudantibus pondera, vel mensuras ieiunium per 20. dies statutum esset, nouiori tamen iure arbitrio sacerdotis relinquitur pœnitentia illis iniungenda.

CAPVT III.

Alexander III.[a] *Atrebatensi Episcopo.*

CVm dilecti filij nostri[b] Beluacenses Canonici contra religiosos viros Abbatem, & Fratres[c] Carliloci proponerent, quod[d] siluam, quæ Nigra Vallis dicitur, à quibusdam eorum, ignorante[e] Capitulo x. libris, xl. marchas tunc valentem comparassent, post multas commissiones, tandem causam ipsam venerabili fratri nostro[f] Morinensi Episcopo, & dilecto filio Decano Rhemensi sub certa forma commisimus terminandam, adiicientes in litteris, quod si vterque eiusdem causæ cognitioni interesse nequiret, alter adhibitis sibi viris prudentibus & honestis in eodem negotio procedere non[g] differret. Cùm itaque Decanus partes ad suam propter hoc præsentiam conuocasset, Abbas & monachi non ad agendum, vel respondendum, sed ad quærendum dilationes nuntios destinarunt, asserentes, quod ad nos miserant, & ad audientiam nostram appellarant. Verùm quia in litteris appellatio remota fuerat, Decanus in illius causæ cognitione processit: & cùm ei per testes Canonicorum Beluacen. constitisset, quod prædicti Fratres siluam minùs dimidiâ iusti pretij comparassent,[h] venditionem non tenere, & siluam ipsam Beluacensi adiudicauit Ecclesiæ, & Canonicos in possessionem induxit. Nuntiis igitur vtriusque partis in nostra propter hoc præsentia constitutis, dum ex parte Canonicorum instanter, & solicitè sententia peteretur auctoritate Apostolicâ confirmari, habitâ deliberatione cum fratribus nostris, & aliis sapientibus viris, qui legibus iurati iudicant, eandem sententiam iuri[i] contrariam intelleximus, quia in arbitrio emptoris est, si velit, supplere, aut venditionem rescindere, cùm res minùs dimidiâ iusti[k] pretij comparatur. Eapropter sententiam de communi consilio fratrum, & prædictorum sapientium irritantes, possessionem monachis iudicauimus esse reddendam, saluâ omni quæstione super deceptione pretij, vel consensu Capituli in venditione non habito, & aliâ rationabili, quam Canonici contra monachos duxerint proponendam.

NOTÆ.

1\. [a] *ATrebatensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 4.* De Atrebatensi Germaniæ Ecclesia nonnulla notaui *in cap. 13. de arbitr.*

[b] *Beluacens.*] De Beluacensi vrbe, & eius Ecclesia Cathedrali, egi *in cap. 13. de foro competent.*

[c] *Carliloci.*] Quod monasterium est in diœcesi Siluanectensi: alibi dicitur Caroliloci, aliàs Carliloci, vt iam notaui *in cap. ex parte, de rescript.*

[d] *Siluam.*] Quæri solet, an in venditione siluæ cæduæ, ob læsionem vltra dimidiam competat beneficium legis 2. *C. de rescind.* In qua quæstione ita distinguit David Argent. *in selectad dict. l. 2.* aut silua cæsa erat, vel non. Primo casu arbores habentur pro rebus mobilibus, ideo venditio non rescinditur: secundo verò casu adhuc arboribus solo cohærentibus, quia silua verè res immobilis est, asserit competere prædictum beneficium.

[e] *Ignorante Capitulo.*] Hæc verba exposui *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat.*

[f] *Morinen.*] De qua Ecclesia egi *in cap. 1. de alienat. iudicij.*

[g] *Non differret.*] Effectum huius clausulæ exposui *in cap. sciscitatus, de rescriptis.*

[h] *Venditionem non tenere.*] Et malè, cùm venditio ita facta, licèt cum tali læsione, subsistat, & valida sit.

[i] *Iuri contrariam.*] Non expresso iuris errore in ipsa sententia, aliàs nulla esset ipso iure, ex traditis *in cap. 1. de re iudic.* sed iuri partis contraria fuit, quo casu etsi iniusta, valet sententia, iuxta ea quæ adduxi *in capite inter cæteras, eod. titul.*

2. [k] *Iusti pretij.*] Vnde aliqui docuerunt sufficere emptori, qui rem decem aureis dignam, quatuor emit, supplere vnum aureum, cuius accessione quinque fiant, & ita iustum pretium soluatur, nempe illud vsque ad quod permissum est contrahentibus se decipere: nam si ab initio emptor quinque aureos pro re decem dignâ daret, non rescinderetur venditio: igitur eo supplente pretium vsque ad eam quantitatem, venditio sustinetur. Verùm hæc subtilis sententia refellitur à Fornerio *lib. 2. select. cap. 19.* ex eo, quod iustum, & verum pretium pro eadem re in eodem titulo, atque argumento à iuris conditoribus vsurpetur: nam cùm *in dicta l. 2.* iustum, & verum pretium dixerant Imperatores, mox *in l. 8. eodem titulo*, iustum simpliciter appellarunt; & quod alibi vera pretij æstimatio, verum pretium est, *l. vltim. C. de litig. l. filius 15. in fine, ff. de iudiciis, l. sed si vxor 31. §. si vir vxori, ff. de donat. inter, l. 2. in §. in hac, ff. de vi bonor. raptor. l. communi 7. §. inter, ff. communi diuid.* id ipsum alibi iustum pretium vocatur, *l. item 10. in fine, ff. communi diuid. l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. si fundus 16. ff. de pignor. l. si res 12. ff. de iure dot. l. 1. §. si quis, & §. si rem, ff. si quid in fraud. patron. l. 3. §. Diui, ff. de iure fisci.* Vnde in proposita specie, etsi quintum aureum addiderit emptor, iustum pretium suppleuit, sed dimidium tantùm faciet; quare adhuc ad rescissionem agi poterit, aliàs absurdum esset, vt accessione vnius aurei venditio sustineretur, quæ aliàs rescindenda erat. Nec interest, quod à principio cum quinque aureis tantùm venditio firma esset; nam cùm iàm res peruenisset ad statum, in quo agendum erat ad rescissionem ex beneficio dictæ legis 2. non poterat emptor in fraudem ipsius beneficij dimidiam partem pretij tantùm supplere, sed aut verum pretium dabit, aut rescissionem patietur.

COMMENTARIVM.

3. EX hoc textu communiter talis deducitur assertio. *Valida est venditio, in qua venditor enormiter læsus est; potest tamen venditor agere ad rescissionem contractus, vel ad pretij supplementum.* Probant eam textus *in cap. cùm causa, hoc tit. l. 2. l. voluntate, l. ad restituendum, l. dolus, C. de rescind. vendit. l. 1. titul. 11. lib. 5. recop.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Canisius *ad hunc textum*, Fornerius *lib. 2. select. cap. 19.* Rodulphus eius filius *lib. 3. rerum quotid. cap. 20.* Matienzo & Azeuedo *in dicta l. 1. Recopil.* Arnoldus Vinius *lib. 1. select. cap. penult. & vltim.* Mancinus *de triplici iuris collat. cap. 93. & genial. cap. 129. & 130. cum sequent.* Antonius de Burgos *in repetit. ad hunc textum*, Rodericus Suarez *in l. 1. tit. de las arrhas, fol. 273.* Petrus Barbosa *in l. 1. p. 5. ff. solut. matrim.* Noguerol *alleg. 18.* Boëtius Epon. *in cap. cùm olim, num. 144. de rerum permut.* Ferro Manrique *de different. vtriusque fori, quæst. 57.* Valascus *consult. 43.* Cuiacius *in l. 2. C. de vsur. & ad titul. C. de rescind.* Dauid Argent. *in select. ad dict. l. 2.* Bronchorst *cent. 1. assert. 70.* Larrea *alleg. 81. & 99. & decis. 68. & 69. Granat.* Forcatulus *in necromant. dial. 100.* Leotardus *de vsuris quæst. 40.* Cuiacius *lib. 16. obseru. cap. 18. & lib. 23. cap. 32.* Fachineus *lib. 2. controu. cap. 16.* Antonius Faber *decad. 8. error. 7.* Schifordeg. *lib. 13. ad Fabrum, tract. 13. quæst. 5.* Merillus *lib. 2. variar. ex Cuiacio cap. 5.* Gentilis *de æstimat. rerum, pag. 38.* Philippus Matthæus *in l. 68. num. 34. ff. de reg. iur.* Hunnius *ad Treutl. volum. 2. disp. 2. quæst. 38. & in encyclop. p. 3. tit. 17.* Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 4. cap. 6. art. 3.* Vinius *lib. 1. select. cap. penult. & vltim.* Delbene *de parlament. cap. 2. dubit. 3. sect. 3. cum sequent.* Bosoldus *in delibat. iuris ad lib. 18. Pandect. quæst. 10.* Christineus *tom. 1. decis. 144.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita illustratam sic insurgo: In pretio rei vendendæ naturaliter licet contrahentibus ad inuicem se decipere, dummodo absit dolus malus, *l. in causa 16. §. idem 4. ff. de minor. l. item si pretio 22. §. vltim. ff. locati*, Faber *in iurisprud. tit. 2. princ. 2.* Marinis *alleg. 50.* Bronchorst *cent. 1. assert. 52.* Ferrara *in l. 24. de reg. iur.* Morla *in emp. tit. 9. quæst. 8.* Amaya *in l. 3. C. de cond. in pub. horreis*, Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 20.* Vulteius *in princip. inst. de emp. & vend.* Faber *lib. 8. coniect. cap. 5.* Couar. *lib. 2. variar. cap. 3.* Leotardus *de vsuris quæst. 40.* Gutherus *lib. 1. de offic. domus, cap. 29.* Merenda *lib. 1. controu. 33.* Drexerus *lib. 1. dissert. 2.* Vnde prætextu minoris pensionis locationem rescindi non posse docetur *in l. & ideo 23. ff. locati*; sicut nec pretij vilioris obtentu sit irrita venditio, quantumuis venditor, aut quam accepit pecuniæ summam, aut maiorem etiam emptori restituere paratus sit, *l. 4. l. non est 6. cum sequent. C. de rescind. vendit. l. 1. & 4. C. Theod. de contrab. empt.* & vice versâ maioris pretij prætextu non licet ab emptione discedere. Plautus *in Mostel. act. 3. scen. 3.* 4. IMPVGNATVR PRÆSENS ASSERTIO.

——— Si malè empta
Essent nobis, has haud redhibere liceret.

Seneca *controuers. 26.* ibi: *Quia non possum domum habere, nisi hic emero, nulla alia venalis est, hanc occasionem videt venditor, & premit.* Non tamen hanc emptionem rescindet, immò potiùs stultitiæ, vel facilitati suæ debet adscribere, qui immenso pretio rem viliorem emit, aut econtrà, *l. alienus 61. ff. ad legem. Falcidiam*, Plinius *lib. 1. epistol. vlt. Mala*, inquit, *emptio semper ingrata est, eo maximè, quod exprobrare stultitiam domino videtur.* Igitur prætextu læsionis etiam vltra dimidiam iusti pretij venditio rescindi non potest. Augetur hæc difficultas ex eo, nam aut venditor sciebat verum rei venditæ pretium, vel ignorabat; emptor verò sciebat iustum rei valorem: neutro casu potest agi ad rescissionem: ergo. Probatur antecedens quoad priorem partem. Primò, quia nemo lædi, aut affici damno intelligitur, qui scit & consentit, *l. nemo 145. ff. de reg. iur. l. venditor 11. C. de rescind. vendit. l. si minor 9. C. de act. empti*: & quia videtur donationis causâ minori pretio vendidisse; nam vbi errore interueniente daretur repetitio, ibi eo quòd consultò, & à sciente fit, donari intelligitur, *l. cuius 53. ff. de reg. iur. l. si quis 38. ff. de contrab. empt. l. cùm donationis 34. C. de transact.* & quia qui scit, & vult, similis est ei, qui ius, & actiones suas remittit, *l. 1. in fine, ff. de action. empti.* Facit textus *in l. 1. C. si maior factus*, vbi disertè ei demùm, qui inconsultò, & errore lapsus est, in hac læsione succurrendum, ad consultationem Liciniæ rescribit Imperator Gordianus. Secunda pars propositionis constat; nam emptor sciens iustum rei valorem, & viliorem simulans, dolum

lum committit; siquidem enormis læsio dolus est, *l. si quis cùm, vers. idem iuris, ff. de verb. obl. l. si superstite, vers. similiter, ff. de dolo.* Sed venditio cum dolo celebrata ipso iure nulla est, *l. & eleganter 7. ff. de dolo, l. 3. §. final. ff. pro socio.* Igitur neutro casu agi potest ad rescissionem.

4. De pretio rei. Quâ difficultate non obstante defendenda est prætens assertio, pro cuius expositione sciendum est, pretium duplex esse, aliud naturale, aliud legale. Scaccia *de commerciis §. 1. quæst. 7. ampliat.* 10. *num.* 56. Gibalinus *de vsur. lib. 4. cap. 6. art. 16.* & *tom. 2. de negot. lib. 4. cap. 4. art. 3.* Naturale dicitur illud, quod quælibet res à natura habet absque destinatione, aut taxatione alicuius personæ: legale verò est, quod auctoritate Principis, vel legitimi superioris rebus assignatum est: docent cum D. Thoma 2. 2. *quæst. 77. artic.* 1. Theologi ibi; & cum Aristotele *lib. 5. Ethic. cap. 7.* eius expositores, Sotus *de iustitia lib. 6. quæst. 2. art. 3.* Lessius *eod. tract. lib. 2. cap. 21. dubit. 2.* Grotius *de iure belli lib. 2. cap. 12. & 14.* Circa pretium naturale tres dantur gradus, quia non consistit in puncto indiuisibili, infimus, medius, & supremus, quia iuxta circunstantias loci, temporis, & occasionis augeri, diminuique valet. Covar. *lib. 2. variar. cap. 12.* vnde probatio veri, seu iusti pretij difficilis est; quatenus tamen illa concludere debeat, prosequitur Noguerol *alleg. 18. ex num.* 16. In pretio legali non dantur diuersi gradus, quia consistit in puncto indiuisibili, Larrea *alleg. 99.* quod necessariò seruandum est, ita vt si res maiori pretio etiam leui vendatur, peccatum committatur; vnde nec tunc licet contrahentibus inuicem se decipere, nec si læsio contingat intra dimidiam, cessat restitutio; immò necessariò facienda est, docent plures congesti ab Hermosilla *ad l. 3. tit. 5. p. 5. glos. 4. num.* 23. Salas *de emption. dub. 6.* Sanchez *lib. 1. summæ, cap. 7. dub. 4.* Ferro Manrique *vbi proximè.* Illud tamen summè tenendum est, pretia rerum non ex affectione particulari, sed ex publica affectione æstimanda esse, *l. pretia 63. ff. ad leg. Falcid. l. si seruum 33. ff. ad leg. Aquil.* & illud protritum est, Res tantùm valet, quantùm vendi communiter solet, *l. 1. §. si hæres, ff. ad Trebel.* Tunc autem docetur læsionem vltra dimidiam iusti pretij dari, cùm res, cuius verum pretium æstimatur quindecim aureis, venditur tantùm septem: quo exemplo vtitur lex 16. *tit. 11. lib. 5. Recopil.* vbi Matienzo, & Azeuedo, Antonius Gomez *lib. 2. variar. cap. 3. num.* 22. Morla *in empor. tit. 9. quæst. 10.* & æstimatio hæc facienda est attento tempore initi contractus, quod decisum est *in cap. cùm causam, hoc titulo, l. si voluntate 8. C. de rescind. l. 3. §. Diui, ff. de iure fisci*; & meritò cùm rescissio concedatur prætextu læsionis tunc temporis contingentis, Molina *de iustitia disputat. 349. vers. Pretium*, Matienzo *vbi suprà, glos. 4. num. 1.*

5. De remedio l. 2. Secundò sciendum est, remedium ab Alexandro III. in præsenti relatum, inuentum esse ab Imperatoribus Diocletiano, & Maximiano *in dicta l. 2. C. de rescind. vendit.* vt constat ex illis verbis: *Humanum est*, &c. quæ ius nouum præseferunt, vt probat Faber *de error. decad. 7. error. 7. num.* 11. contra Cuiacium *tract. 8. ad Afric. in l. si duos, ff. de euict.* Idem suadetur *ex dict. l. si voluntate* 8. & ex generalitate textus *in l. in causa 16. §. idem, ff. de minor.* & *l. item 22. §. vltim. ff. locati*: deducitur olim non viguisse rescissionem emptionis ob læsionem vltra dimidiam; siquidem ibi expresè docetur, licere contrahentibus in pretio emptionis naturaliter se decipere. Facit etiam, quia non reperitur vestigium huius remedij; immò contrarium satis disertè innuitur in nonnullis iuris locis. Primò *in l. à Diuo Pio 15. §. si pignora, ff. de re iudic.* vbi docetur, dationem in solutum, quæ emptionis instar habetur, *l. si prædium, C. de euict.* prætextu læsionis non rescindi. Secundò *ex l. & ideo 23. ff. locati*, vbi docetur, prætextu iniquæ læsionis in pretio, si dolus absit, locationem non rescindi. Ex quibus, & aliis docuerunt *in dict. l. 2.* Pinel. *1. p. cap. 1. num. 3.* Donellus *num. 3.* Padilla *num.* 10. Leotardus *de vsur. quæst.* 40. adeò perfectum iure veteri extitisse contractum emptionis, & venditionis, vt quamuis maxima læsio interuenisset, si dolus malus abesset, nullo modo ad rescissionem agi posset. Nec contrarium deducitur *ex l. 1. ff. de iure fisci, vers. maioris pretij*; nam ibi proponitur casus specialis, cùm læsio intercessit in venditione rei fiscalis; quia tunc fisco succurritur, vt etiam minori decepto in vero pretio, *in l. nam posteaquam, §. si minor, ff. de iureiur.* & mulieri circumuentæ in æstimatione prædij dotalis, *in l. si res 61. ff. de iure dot.* ex speciali æquitate, quam considerat Antonius Faber *de erroribus decad. 6. error. 8.* prosequitur Lælius Mancinus *sacri iuris controu. dissert. 6. cap. 1.* non tamen remedium hoc competit contra tertium possessorem, vt resoluit Christineus *tom. 1. decis.* 164.

Remedium hoc dictæ legis 2. cùm pertineat generaliter ad omnem emptionem, quæri solet, an competat etiam in venditione, quæ fit sub hasta, ex iudicis auctoritate, & decreto, seruatis actionum publicarum formulis; & an talis addictio facta vili pretio infra dimidiam iusti pretij, rescindatur ex hac lege 2. Et talem venditionem rescindi docuerunt Panormitanus, Imola, & alij *in cap. cùm causa, hoc titulo*; pro quibus expendi possunt textus *in l. si quos 16. C. de rescind. vendit.* vbi restituitur debitor ad proprias possessiones viliori precio sub hasta fiscali distractas, *l. 2. C. si propter public. pensit.* vbi docetur, prædia distrahi debere sincera fide, iustoque pretio, *l. 3. C. de iure fisci, l. 2. C. de fide & iure hastæ, lib. 10.* vbi ob iniustum, & vilius pretium talis venditio reprehenditur. Sed contrarium, immò in venditione sub hasta facta non habere locum beneficium dictæ legis, probarunt Bartol. & Baldus *in l. 1.* per textum ibi, *C. de prædiis Decur.* propter auctoritatem iudiciorum, quos sequitur Dauid Argent. in eodem textu; qui eam sententiam protrahit ad prædia minorum, etiam sub hasta distracta. Nec contrarium probatur *in dict. l. si quos*, & similibus; nam speciale ius ibi statuitur odio hastæ fiscalis interpositæ ob publicas pensitationes, ac odio venditionis factæ per exactores tributorum, vt ex ipsis iuribus facilè liquet; hodie tamen in praxi contrarium obseruari in quacunque venditione sub hasta facta docuerunt plures, quos sequitur Barbosa *in dict. l. 2. num.* 9. Secundò quæri solet, an remedium dictæ legis 2. locum habeat in aliis actionibus, quæ emptioni & venditioni similes sunt? Et locum habere ex identitate rationis resoluunt Dauid Argent. & Molina *vbi suprà.* Et primò locum habet dicta lex 2. in datione 6. De diuersis venditionibus.

tione in solutum, quæ emptionis vicem habet, *l. si prædium 4. C. de euict.* docent Immola *in dict. cap. cùm causa*, Fachineus *lib. 2. controu. cap. 21.* quod procedit in voluntaria datione in solutum, secus verò in necessaria, quæ fit ex remedio legis *à Diuo Pio 15. §. si pignora, ff. de re iudic.* nam cùm eo casu æstimatio fiat publicè, auctoritate iudicis, *authent. nisi debitor, C. de solut. l. 6. tit. 11. lib. 5. recopil.* idem de ea resoluendum est, ac de venditione facta sub hasta. Matienzo *in d. l. 6. glos. 2.* Secundò remedium dictæ legis 2. locum habet in contractu locationis: tum quia emptioni similis est, & eisdem ferè regulis regitur, *l. 2. ff. locati, princip. Instit. eod. tit.* tum etiam quia id expressum est *in l. 1. tit. 11. lib. 5. recopil.* quare ita docuerunt, aliis relatis *in dict. l. 2.* Pinel. *1. p. cap. 3. num. 17.* Padilla *num. 13.* Donel. *num. 55.* Matienzo *in dict. l. 1. glos. 6. num. 4.* Gutierrez *lib. 2. practic. quæst. 158.* Morla *dict. tit. 9. quæst. 19. num. 7.* Molina *dict. disput. 249.* licèt contrarium immeritò defendant Antonius Faber *de error. decad. 8. errore 8.* Tertiò admittitur hoc beneficium rescissionis in permutatione: tum quia permutatio emptionis vicem obtinet, *l. 2. C. de rerum permut. l. sciendum 15. §. deinde, ff. de ædilit. edict.* tum quia eadem æquitatis ratio militat in læsione vltra dimidiam interueniente in permutatione; quare ita docuerunt *in dict. l. 2.* Padilla, & Pinel. *1. part cap. 3.* Gutierrez *dicto lib. 2. practic. quæst. 39.* etsi contrarium defendat Faber *dicta decad. 8. errore 9.* quod procedit in permutatione rerum, quæ æstimationem recipiunt: at verò in permutatione beneficiorum ratione cuiuslibet deceptionis ad rescissionem agi non potest, cùm non facilè in eis detur æstimatio, & beneficium potiùs possideatur virtute institutionis canonicæ à Prælato, coram quo permutatio celebrata fuit, factæ, quàm à contrahente; vnde ita docuerunt Boetius Epon. *in cap. cùm olim, num. 104.* Morla *dict. quæst. 9. num. 14.* etsi contrarium teneat Pinel. *dict. 1. p. cap. 3. num. 16.* Fachineus *lib. 2. controu. cap. 22.* Quartò procedit beneficium dictæ legis 2. in contractu diuisionis, *l. 3. C. commun. vtriusque iud.* quia emptionis vicem habet, *l. 1. C. eod. titul.* resoluunt Pinellus *in dict. l. 2. p. 2. cap. 1. num. 1.* Matienzo *in dict. l. 1. glos. 8. num. 3.* Faber *de error. decad. 8. error. 1. & 2.* Circa transactionem, cùm quis læsus est supra dimidiam partem quantitatis, quæ ex postfacto apparuit, an rescindatur, anceps dubium est apud iuris Interpretes, vt videre est ex congestis ab Arnoldo Vinio *lib. 1. select. cap. 57. per totum*, Mancino *centur. 1. genial. cap. 131.* Bronchorst. *enantioph. cent. 2. assert. 8.* Valeron *de transact. tit. 6. quæst. 2. per totam*, qui innumeris auctoribus pro vtraque sententia adductis, nec-non & iuris fundamentis pro vtraque perpensis, resoluit prætextu enormis læsionis transactionem rescindi non posse, prætextu verò enormissimæ læsionis, ad rescissionem transactionis agi posse. Illud tamen in praxi obseruandum est, quod quotiescunque impugnatur transactio, ante omnia debet restitui quod ratione transactionis acceptum est, Beltraminus Oliuerius *decis. 354. num. 17.*

7. Non leuioris hæsitationis est, vtrum beneficium hoc legis 2. *C. de rescind.* competat non solùm venditori, verùm etiam emptori. Et æqualiter vtrique competere tenuerunt Glossa *in dict. l. 2.* vbi Bartolus, Baldus, Salicetus, & Albericus, Pinellus *ibi, p. 1. cap. 2. num. 1.* Padilla *num. 12. & 43.* Morla *in empor. titul. 9. rubric. num. 86.* Menchaca *illustr. controu. lib. 2. cap. 16.* Bronchorst. *miscell. centur. 1. assert. 70.* Robertus *lib. 1. animad. cap. 13.* Cuiacius *in l. in causæ 16. §. idem*, & *in notis ad dict. l. 2.* quæ etiam fuit sententia Harmenopuli *in prompt. tit. 8. lib. 3. §. 44.* pro quibus facit, quod in contractu emptionis sunt mutuæ præstationes, *l. in emptionibus 43. ff. de pactis, l. ex empto 1. §. 2. ff. de action. empti, l. 1. ff. de rer. permut.* atque ideò par ratio emptoris, ac venditoris esse debet. Accedit, quia cùm contractus hic sit bonæ fidei, inæqualitatem pati non debet, *l. 3. C. communia vtriusque iud.* at inæqualitas magna daretur, si remedium hoc emptori non concederetur, præcipuè cùm non minùs venditor sagaci astutiâ minorem circumuenire posset, vt ait Arnolphus Lexouiensis *epist. 36.* Igitur æqualiter remedium hoc ad emptorem non porrigi, qui inconsultè dimidio pluris rem emit, quàm valet, tenuerunt Cuiacius *lib. 16. obseru. c. 18.* & *lib. 23. c. 32.* & sub nomine Mercat. *lib. 2. c. 13.* Faber *de error. decad. 8. error 7.* Dauid Argenr. *in dict. l. 2.* & Metil. variant ex Cuiacio *lib. 1. cap. 5.* qui mouentur sequentibus iuris fundamentis. Primò, quia *in dict. l. 2.* solùm agitur de venditore: igitur cùm beneficium illud introductum sit contra iuris principium, de quo *in dict. l. in causæ 16. §. 1.* extendi non debet ad emptorem, ex regula legis *ius singulare, ff. de legibus.* Secundò quia in Nouella Romani Senioris, in præsenti textu, & *cap. sequenti*, vbi agitur de remedio hoc, tantùm venditori competere affirmatur: igitur quia non æqualiter emptori competit. Tertiò nam Imperatores *in dict. l. 2.* beneficium hoc humanitatis ratione concedere affirmant: sed hæc humanitatis ratio militat in venditore tantùm, qui plerunque ad rerum suarum distractionem compellitur, præmentibus rei familiaris angustiis, *l. ita vt 36. ff. mandati, §. 1. l. non idcirco 12. l. si quis 16. C. de rescind.* Cassiodorus *lib. 5. var.* ibi: *Grande commodum est cum indigentibus pacisci, quando fames solet totum contemnere, vt necessitatem suam possit expellere.* Eo ferè sensu Valentinianus *in Nouel. de parentibus*, *qui filios distr.* ait: *Nihil est, ad quod non desperatio salutis impellat; nihil turpe, nihil vetitum credit esuries. Sola cura est, vt qualicunque sorte viuatur.* Non autem militat in emptore, qui non coactus, sed vltroneus ad emptionem accedere solet, *l. cùm postulassem 44. ff. de damno infecto*; vnde aiebat Libanius *declamat. 8.* Felix, qui potest emere; infelix qui cogitur vendere: obseruat Metil. *lib. 6. obseru. cap. 16.* Nec hac sententiâ retentâ obstant prioris opinionis rationes; nam licèt contractus venditionis, emptionisque sit reciprocus, tamen præstationes diuersæ sunt: venditor non tenetur facere emptoris rem; emptor nummos tenetur facere venditoris, *l. 11. §. 2. ff. de act. empti.* Similiter beneficium dictæ legis competit venditori, non verò emptori; in praxi tamen verius est, remedium hoc competere emptori, vt ex pluribus resoluit Barbosa *in dict. l. 2. num. 3.*

An remedium hoc competat venditori.

8. His animaduersis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm ad essentiam emptionis, & vt venditio rata sit, tantùm desiderentur consensus, res, & pretium, quibus contractus perficitur, *§. 1. Instit. de emption. & vendit.* inde prætextu læsionis etiam immodicæ venditio non rescindi

Traditur ratio decidendi.

rescinditur, *l. quisquis, C. de rescind. l. & ideo, ff. locati*; ideoque venditio facta etiam vili pretio, valet, *lib. 5. Capitul. Caroli, cap. 10.* ibi: *Placuit in venditione hanc formam servari, vt seu res, seu mancipia, vel quodlibet genus animalium venundetur, nemo propterea venditionis firmitatem irrumpat, quod dicit se vili pretio vendidisse.* Quod accipiendum est *ex dict. l. quisquis*, de eo, qui minoris quidem, quàm fungitur, rem vendidit; non tamen minoris quàm est dimidia pars iusti pretij. Potest tamen venditor læsione interueniente vltra dimidiam agere ad rescissionem contractus, vel pretij supplementum, quod magna æquitate introductum est, vt venditoribus deceptis hoc remedio subueniatur, cùm generaliter ea, quæ inæqualiter facta sunt, debeant in melius reformari, *l. maioribus 3. C. communia vtriusque*; & quod æquitati conuenit, magnopere à iuris conditoribus attendatur, *l. quod si Ephesi, ff. de eo quod certo, l. placuit, C. de iudic. cap. final. de transact.* magnâ ergo æquitate ducti Imperatores *in dict. l. 2.* hoc beneficio consuluerunt venditori, quem non inconsultus calor adigit ad vendendum, sed penuria rei familiaris.

9. DISSOLVITVR RATIO DVBITANDI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; licèt enim in quolibet negotio bona fides desideretur, *l. bona 31. in princip. ff. depositi, l. 9. C. de obligat. & act. action.* neque etiam perfecto contractu liceat alium decipere, quomodo accipiendi sunt textus *in l. penult. C. de pactis*, ibi: *Sancimus nemini licere aduersus pacta sua venire, & contrahentes decipere, l. sed etsi 11. §. item si plures, ff. de instit.* ibi: *Neque enim decipi debent contrahentes, l. 1. l. magister, de exercit.* tamé in ipso actu contrahendi naturaliter cuique permittitur alium decipere, *dict. l. in causa 16.* quod variis modis explicant Interpretes, Hortensius *de priuil. honest. in princip. num. 11.* ait verbum naturaliter in præsenti referri ad ipsam naturam contractus, non vt importet ex natura contractus esse, vt alter alterum circumueniat in pretio, sed importet circumuentionem, ac pretij læsionem, illæsâ contractus naturâ, permissam esse; non enim natura contractus, idest substantia illius, violatur propterea quod alter alterum in pretio circumueniat; vnde læsio intra dimidiam, vel vltra, de lege permissiua intelligi debet, cuius permissio naturaliter fieri dicitur, quia illâ non violatur contractus natura. Et eodem ferè modo accipit verbum *naturaliter*, P. Franciscus Valens *in concord. iuris, 2. p. sect. 4. fol. 218.* Aliter Petrus Barbosa *in rubric. ff. solut. matrim. 4. p. num. 27.* qui asserit verbum *naturaliter*, non intelligi de natura, quæ secundùm rationem est; sed de illa, quæ à sensualitate prouenit; quasi diceret Consultus, naturalis inclinationis esse, vt se inuicem contrahentes in pretio decipiant, iuxta illud quod Mimus quidam aiebat, vt refert D. Augustinus *lib. 3. de Trinitate, cap. 3. Commune esse mortalium desiderium vili emere, & magno vendere.* Quod & probat lex *si voluntate, C. de rescindend.* & Rex Salomon in prouerbiis aiebat: *Malum est omnis emptor, & cùm recesserit, gloriatur.* Sed displicet hæc interpretatio ex eo, quia verbum *concessum*, quo Iureconsultus vtitur *in dict. l. si de pretio, §. finali*, non propriè prædicatur de eo, quod quisquam à se habet, & à natura ipsa illi inest, prout est naturalis instinctus, seu sensualis natura. Quare his, & aliis sententiis omissis adductis à Pinello *in dicta l. 2.* Matienzo *in dict. l. 1. Recopil.* dicendum est, verum esse quæritus proprij causâ alium decipere licere naturaliter, idest iure gentium, quo commercia primùm instituta sunt, *l. & hoc iure 5. ff. de iustit. & iure.* Facit Iustinianus *nouella 97.* in contractibus enim ineundis, eo voto quisque ducitur, vt compendium suum augeat, etiam cum alieno dispendio, *l. si voluntate, C. de rescind. vendit.* Tullius *lib. 3. de offic.* Plautus *in Persa act. 4. scena 4.*

Vin' tu bene emere? Do. *Vin' tu pulchrè vendere?*

To. *Ego scio vtrumque velle.*

Hinc Aristotel. *lib. 5. Ethic. cap. 4.* lucri, damnique nomina proficisci tradit ab his negotiis, quæ mutuâ partium voluntate contrahuntur; votum enim hoc contrahentium, vt lucrum sectentur, damnum autem auersentur, efficit vt vt in contrahendo præsertim vtilitati suæ studeant, *l. actionum 25. §. 1. ff. de obl. & act.* docuerunt Vvisembach. *disput. de iustitia, num. 19.* Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 4. cap. 4. artic. 3.* Fornerius *lib. 6. rerum quotid. cap. 20.* Verùm hæc ita locum habent, si læsio sit mediocris, *dict. l. voluntate, l. quisquis 15. C. de rescind. l. res 54. ff. de contrah. emption.* secus si sit immodica, hoc est dimidiæ partis iusti pretij metas excedat; tunc enim æquum visum est læso succurri, quia etsi nullus aduersarij dolus interuenisset, propè tamen res ipsa in se dolum habere videretur, argumento legis *si quis cùm 36. ff. de verb. obl.* vnde etiam intra dimidiam pretij partem non admitti læsionem quoad forum internum, notum est, & probant pluribus relatis Ferro Manrique *de different. vtriusque fori, quæst. 17.* Araujo *de statu ciuili disput. 1. quæst. 2.* Nec obstat primum augmentum difficultatis, pro cuius solutione sciendum est, valde controuersum esse, an remedium dictæ legis competat venditori scienti valorem rei venditæ? Et hoc remedium illi scienti competere tenuerunt Pinellus *in dict. l. 2. p. 1. cap. 1. num. 10.* Albericus *in ead. lege, num. 12.* Fachineus *lib. 2. controu. cap. 20.* Mouentur, quia dum hoc remedium statuitur, non distinguitur, an sciuerit, an ignorauerit venditor pretium rei suæ: sed cùm lex non distinguit, nec nos distinguere debere vulgò traditum est: ergo. Secundò quia hac distinctione admissâ facilè eluderetur beneficium dictæ legis 2. siquidem rarò admodum locum haberet, quoniam venditor nosse præsumitur pretium, & merita rei suæ, *dict. l. quisque 15.* Tertiò, quia beneficium ipsius legis non fundatur in dolo, vel errore, sed in nimia inæqualitate, quæ vtique societatem vitiat absque discrimine scientiæ, vel ignorantiæ, *l. si non fuerit 29. ff. pro socio, §. vlt.* Sed adhuc contraria sententia placet, videlicet beneficium dictæ legis 2. denegari venditori non ignoranti valorem, seu pretium rei suæ; nam nemo lædi, aut iniuriâ affici intelligitur, qui scit & consentit, *l. nemo 145. ff. de reg. iur. l. venditor 11. C. de rescind. l. si minor 9. C. de act. empti*: immò donationis causâ vendidisse creditur, vt suprà probaui. Quare hanc sententiam tenuerunt pluribus relatis Cancerius *lib. 1. variar. cap. 13. num. 32.* Castillo *lib. 4. controu. cap. 51. num. 41.* Barbosa *in dict. l. 2. C. de rescind. num. 51.* Arnoldus Vinius *lib. 1. select. cap. 56. per totum.* Nec interest, quod *in dict. l. 2.* non distinguatur inter venditorem scientem,

scientem, & ignorantem; nam præterquam quod hæc distinctio expressa reperitur *in dict. l. 1. C. si maior factus*, satis deducitur *ex dict. l. 2.* quoniam nemo sciens, & volens lædi videtur, etiam in venditione, *l. ea quæ 43. ff. de contrah. emption.* vnde cùm iniquitas læsioni causam dederit, *dict. l. 2.* ea cessante, cessat & beneficium illud. Similiter, etsi dicta lex 1. non fundetur in dolo, vel errore; fundatur tamen in iniuria, seu iniquitate, quæ nulla est aduersus scientem, & consentientem, *dict. l. nemo 145.* Quid tamen procedat in foro conscientiæ, prosequitur Barbosa *in dict. l. 1. ex num. 118.* Nec obstat alia pars ipsius argumenti. Nam respondetur verum esse, dolum emptionem ipso iure vitiare, *dicta l. & eleganter*, cum similibus, quando dolus ipse dedit causam contractui emptionis, vt in aliis contractibus bonæ fidei procedit, quos dolus dans causam eis nullos reddit; non item si incideret in contractibus, vt est communis sententia, quam tenent Molina *in expon. tit. 9. in præfatione & à num. 92.* Ceuallos *lib. 1. quæst. 226.* Accedit quia dolus ex calliditate alterius ex contrahentibus probatur, non verò ex quantitate pretij, *l. dolus, dict. l. si voluntate, C. de rescind. l. dolum, C. de dolo.* Nec tunc obstat textus *in dict. l. si superstite, C. de dolo*, quem variè exponunt relati a Pinello *in dict. l. 1. p. 2. cap. 4. num. 22.* Merenda *lib. 6. controu. cap. 21.* Schifordeg. *lib. 2. ad Fabrum, quæst. 5. tract. 25.* vera tamen interpretatio sit, in specie illius textus dolum non argui, nec probari ex læsione immodica in quantitate, sed ex eo quod pater administrauit vxoris defunctæ bona, cui filia successit, eiusque curam similiter gessit, & cum ea transigendo liberationem sibi parauit: vnde immodica læsio contingit, & deducitur eum dolo versari. Et licèt propter reuerentiam parentibus debitam actio de dolo in patrem non detur, tamen in factum actio rectè conceditur.

CAPVT IV.

a Cœlestinus III.

PEruenit ad nos ex insinuatione tua, quod olim Petrus miles A. vxori suæ quamdam domum in donatione propter nuptias assignatam, muliere ipsâ expressim dante consensum, B. mulieri pro certa vendidit pecuniæ quantitate, quam ex eadem venditione B. matrimonio supradicto constante xxx. annis liberè, pacificéque possedit. Sed prænominato milite iter vniuersæ carnis ingresso, relicta eius contra venditionem de suo consensu solemniter celebratam venire præsumit, allegans dictam domum titulo donationis propter nuptias sibi concessam alienari non posse, licèt eius consensus noscatur ipsi contractui accessisse. Præfata verò B. mulier ex eo nititur se tueri, quod bona fide, tituloque iusto possedit; & quia in communes vsus viri, & vxoris illius pretium est conuersum; & quia etiam factæ venditionis tempore, vnde sibi vtiliter consulere potuisset, in viri facultatibus consistebat. Vnde quia super his nos consulere curasti, tuæ solicitudini respondemus, prædictam emptricem, si vera sunt, quæ præmisimus, domum ipsam debere pacificè possidere; nec enim credimus, illam præscriptis occasionibus super ipsa domo debere vlteriùs fatigari.

NOTÆ.

1. a Cœlestinus.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titulo, cap. 2.* cui tamen rescribat Pontifex, nullibi exprimitur, nec sine magno præiudicio; siquidem plurimi interest, an præsens quæstio de donatione propter nuptias disceptaretur coram iudice ecclesiastico, aut quia lis agebatur inter personas Romanæ Sedi subiectas, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus; aut quia incidenter cum causa matrimonij quæstio hæc disceptabatur, vt *in cap. de prudentia*, cum similibus, *de donat.* aut tandem, quia vidua, aut miserabilis persona actionem suam proposuit coram iudice ecclesiastico, iuxta adducta *in capite ex parte, de donat. inter.*

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX præsenti decretali sequens communiter deducitur assertio: *Res donata propter nuptias, si alienetur à marito, consentiente vxore, dum alia bona ipse obtinet, præcipuè post transcursum temporis, ab vxore repeti non potest.* Quæ conclusio probari potest ex nouella 61. *cap. 1.* ex qua transcripsit Irnerius authenticam *siue à me, C. ad Velleianum.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña in præsenti, Acosta *de priuileg. credit. regul. 2. ampliat. 6. num. 223.* Cuiacius *in præsenti*. Richerius *in dicta authentica siue à me*, Richerius *in dict. nouell. 61.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam sicut dos redit ad virum propter seruandam æqualitatem, *Nouel. 97. cap. 1. & 2. authent. dos data, C. de donat. ante nupt. cap. final. de donat. inter*: igitur soluto matrimonio per mortem in præsenti specie non poterat vidua agere propter rem donatam propter nuptias. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam quoad donationem propter nuptias dominium rei donatæ remanet penes virum donatorem, *l. vbi adhuc, C. de iure dot.* & notatur *in authent. dos data, C. de donat. ante nupt. Nouel. de non eligendis secundò nubent. §. illud quoque*: sed dominus virtute dominij habet facultatem alienandi rem propriam: igitur maritus validè & ritè potest alienare rem propter nuptias vxori donatam. Augetur deinde difficultas ex eo, nam consensus simplex vxoris in præsenti non sufficiebat, vt vires haberet ipsa alienatio, siquidem 3.

vt

vt ea sustineretur virtute talis consensus, debebat post biennium consensus sequi. *Nouel. de immobilium* 61. *authent. siue à me, C. ad Velleianum:* in quo differt hæc donatio à dote; nam prædij dotalis alienatio marito non permittitur, quamuis sæpe mulier consentiat, vt probaui *in cap. ex rescripto, de iureiur.* igitur in præsenti specie nec virtute consensus vxoris alienatio rei donatæ propter nuptias sustineri poterat. Nec etiam lapsus temporis validam reddebat alienationem, cùm sæpius legamus contra vxorem agere impeditam, præscriptionem currere non posse, *l. in rebus, C. de iure dot.* cuius rei ratio habetur *in l. cùm notissimi, §. vltim. vers. Vnde venit, C. de præscript.* 30. Iure enim optimo præscriptio contra vxorem non currit constante matrimonio, quia contra impeditum de iure agere non currit præscriptio, *l. 1. §. vltimo, C. de annal. except.* ergo nullo modo in præsenti casu Cœlestini decisio sustineri potest.

4. De donatione propter nuptias.

Quâ difficultate ita fulcitâ minimè obstante vera est præsens Cœlestini decisio, pro cuius expositione sciendum est, donationem propter nuptias veteribus incognitam fuisse, tantúmque celebrari potuisse ante nuptias, donec Imperator Iustinianus cum patre suo constituit, vt etiam constante matrimonio fieri posset, si eo tempore mulier, vel pro ea alius dotem auxisset, *l. si constante* 19. *C. de donat. ante nupt.* Quare donatio, quæ à veteribus ante nuptias dicebatur, propter nuptias appellari cœpit, *§. 3. Instit. de donat.* quæ etiam contraria dos dicitur, quia sicut dos appellatur quæ ab vxore datur marito; ita donatio, quam maritus vxori facit, contraria dos dicitur, *l. cùm multùm* 20. *C. de donat. ante nupt.* vnde infertur, tam in constitutione, quàm in effectu pari passu ambulare donationem propter nuptias, ac dotem; quare sicut dos constante matrimonio constitui valet, licèt ante nuptias promittatur; ita etiam & hæc donatio. Deinde vt dos ab ipsa vxore, vel etiam ab extraneo promitti valet; sic & donatio propter nuptias ab ipso marito, vel ab alio, nomine eius fieri valet, *l. si liberis* 18. *C. de donat. ante nupt.* Deinceps sicut vxori pro dote recipienda competit tacita & priuilegiaria hypotheca, *l. assiduis* 12. *C. qui potiores*; sic etiam marito competit hypotheca pro donatione propter nuptias. Rursus vt maritus constante matrimonio vindicare potest res dotales, *l. doce ancillam, C. de rei vindic. l. in rebus* 30. *C. de iure dot.* sic etiam vxori conceditur actio in rem pro vindicandis ipsis rebus donatis, *authenticâ Permissa, C. de donat. ante nupt.* Tandem omnia pacta, quæ circa dotem inter coniuges placuerunt, etiam circa donationem hanc conuenta intelliguntur, adeò vt si aliquid diuersum circa lucra ab alterutra parte receptum sit, ad æqualitatem per leges reducatur, *l. ex morte, cum sequenti, C. de pactis conuentis*, etiam super dote, *dict. l. cùm multa* 20. Inde dubitari solet, an vxor lucretur fructus rei donatæ propter nuptias, sicut maritus suos facit fructus rerum dotalium? Et negatiuam sententiam tenuerunt Glossa *in authentica dos data, C. de donat. ante nupt.* & alij veteres apud Antonium Gomez *in l. 50. Tauri, numero* 2. Hothomanus *in disputat. de dotibus, numero* 22. Scipio Gentil. *libro 4. de donat. inter, capite* 16. *pagina* 461. Osualdus *ad Donellum libro* 14. *commentar. capite* 9. *littera C.* Fontanel. *de pactis nupt. clausul. 4. glos. 5. numero* 9. & 10. Facit pro sententia textus *in l. vbi* 29. *C. de iure dot.* vbi vxori conceditur, marito vergente ad inopiam, dotem suam repetere, etiam constante matrimonio, vt tam eius fructibus, quàm donationis propter nuptias subleuare matrimonij onera possit. Igitur si hoc speciali casu tantùm fructus marito conceduntur, regulariter eos semper non lucratur. Deinde quia si vxor huiusmodi fructus suos faceret, exinaniretur commodum dotis, cuius fructus marito cedunt pro subleuandis matrimonij oneribus, *l. pro oneribus* 20. *C. de iure dot.* siquidem æqualis quantitas solebat propter nuptias donari, ac in dotem constituebatur. Contrariam tamen sententiam post Donellum *vbi suprà*, tenuit D. Iosephus de Retes *de donat. section. 3. numero* 17. motus primò ex comparatione, quam generaliter admittit Iustinianus *in l. cùm multa* 20. *C. de donat. ante nupt.* inter dotem, & donationem propter nuptias, ita vt pari passu ambulent, tam in constitutione, restitutione, & cæteris, *l. consensu* 8. *§. vltim. C. de diuortiis:* vnde cùm præcipua qualitas dotis sit, vt maritus fructus lucretur, dicendum est, etiam quoad hanc qualitatem illi exæquandam esse donationem propter nuptias. Secundò *ex l. lex quæ tutores, C. de administ. tutorum:* vbi docetur, minorem non posse donare propter nuptias sine decreto Iudicis, & curatoris auctoritate. Igitur quia res donatæ propter nuptias, cum fructibus ad vxorem spectabant, aliàs si per donationem à minore factam tantùm res donatæ pignori subiicerentur pro dotis securitate, ad quid talis solennitas desideraretur. Quâ opinione retentâ ipse D. Iosephus de Retes *numero* 18. vt satisfaciat fundamentis contrariæ sententiæ, agnoscit iniustam fuisse prædictam exæquationem dotis, & donationis propter nuptias: quod & agnouit Cuiacius *in nouella* 47. siquidem seruatâ prædictâ æqualitate eueniebat, vt maritus pauper ducere non posset vxorem diuitem; quare ne de legibus Romanis hoc fateri cogamur, potiùs subscriberem priori sententiæ, prædictam exæquationem accipiendo non in omnibus & per omnia, sed quoad constitutionem, & restitutionem, non verò quoad fructuum acquisitionem, qui erogandi erant in alimoniam ipsius vxoris & familiæ. Nec tunc obstat textus *in dict. l. quæ, C. de administr. tut.* nam ideò desideratur in donatione propter nuptias à minore facienda eadem solennitas, quæ in aliis alienationibus desideratur, quia cùm, vt suprà dixi, dominium rei donatæ propter nuptias transeat in vxorem, & per consequens alienatio sequatur, ideò in tali donatione solennitas illa desiderabatur.

Secundò sciendum est, quod soluto matrimonio, sicut dos ad vxorem, hæredemve eius reuertitur, ita etiam donatio propter nuptias ad maritum, seu eius hæredes redit, si nullum pactum intercessit de lucrandis ipsis rebus donatis, *Nouella* 98. nec cogitur maritus, vtpote proprium relinquere liberis prioris matrimonij, si ad secundas nuptias transierit, *l. si liberis, C. de donat. ante* 5. Prosequitur alia de ipsa donatione.

ante nupt. Nec contrarium probatur *in l. fœmina, C. de secundis nuptiis*; vbi hæc pœna imponitur contrahentibus secundas nuptias, vt omne lucrum, quod ex priori matrimonio consecutus, consecutáve est, conseruet liberis prioris matrimonij. Quia facilè respondetur, secundò nubentem lucrum cogi conseruare, scilicet si vir lucratus est dotem, vel si mulier lucrata est donationem propter nuptias, ex pacto videlicet; tunc enim verè vxor lucratur ipsam donationem propter nuptias, sed ratione pacti; & tunc certum est, ad secundas nuptias transeuntem teneri conseruare liberis prioris matrimonij ipsam donationem. Deinde etiam notandum est, quod nec muliere quidem consentiente, nisi obseruatâ formâ dictæ authenticæ *siue à me*, *C. ad Velleianum*, res immobiles donatæ propter nuptias alienari queunt, Gudelinus *de iure nouiss. lib. 1. cap. 8.* cuius doctrinæ rationem eam assignarunt Cuiacius, & Ritherursius *in dict. nouella 61.* Ricther. *in dicta authent. siue à me*, quòd scilicet si permitteretur marito hæc alienatio, facilè eueniret vt vxori lucrum nuptiale, quod vi pacti, vel statuti soluto matrimonio competebat, interuerteretur, & proinde liberi communes, quibus plerumque lucra nuptialia à parentibus asseruabantur, damno non modico afficerentur. Nec interest, quod mulieri competat rei vindicatio aduersùs quemcunque possessorem; & per consequens facilè alienatio resinderetur. Nam respondetur, consultius esse, alienationem ipsam irritare, quàm rescissoriam actionem mulieri concedere; cùm multa intercedere possint, quæ si ipsam actionem inanem non redderent, saltem difficilem facerent? & semper præstabilius est intacta cuique iura sua seruare, quàm post rem vulneratam remedium quærere, *l. vltim. C. in quibus causis in integrum restit.* Sustiueretur tamen talis alienatio, si vxor ipsi consenserit, & post biennium iterum consentiat: quo casu sustinetur alienatio, si ex aliis mariti bonis casus donationis refici queat, *dict. nouel. 61.* Nec obstat textus *in l. quibus 18. ff. de verb. obl.* vbi docetur, quod geminatus consensus non magis operatur, quàm simplex. Nam respondetur, Pomponium in eo textu agere de promissione iterata, quæ non est sufficiens ad hoc, vt quis bis soluat quod promisit; aliàs enim repetitus consensus ad confirmationem contractus prodest. Vnde constat, quod si post dictam authenticam *siue à me*, maritus non iterato consensu mulieris post biennium res donatas alienet, vel aliunde ipse satisfacere nequeat, actio conceditur vxori vt res ipsas donatas propter nuptias à quocunque possessore repetere possit, *authent. permissa, C. de donat. ante nupt.* quia respectu mulieris talis alienatio pro infecta habetur, quoad ipsum verò maritum alienatio rata habetur, *dict. nouel. 61.* Potest tamen maritus alia bona, quæ tacitè obligata sunt pro ipsis rebus donatis propter nuptias, consentiente vxore rectè alienare, cùm remissio pignoris non habeatur pro alienatione, *l. etsi 18. ff. quæ in fraudem credit.* nec etiam pro donatione, *l. quamuis 8. C. ad Velleianum.* Quæ duo mulieribus interdicta sunt, vnde consentiendo alienationi ipsius rei pignoratæ, remisisse videtur ius pignoris, quod in ea habebat. Illud pro coronide notandum est, hoc genus donationis propter nuptias iam ab vsu recessisse in Europæ prouinciis, vt testatur Baldus *in l. cùm multa 20. C. de donat. ante nupt.* Cuiacius *lib. 5. obseru. capite 4.* Osualdus *ad Donellum lib. 14. capite 9. littera E.* Corrasius *in l. qui liberos, num. 237. ff. de ritu nuptiar.* Baëza *de non meliorandis filiabus, capite 2. numero 32. & capite 7. numero 5.* Auendaño *in l. 29. Tauri, glos. 1. numero 2.*

6. His animaduersis referamus iam varias Doctorum interpretationes, quas præsenti Cœlestini decretali assignarunt Glossa finalis *verbo Solutio*, Abbas Antiquus *in præsenti*, quos refert Antonius de Burgos *ad hunc textum*: asserunt enim, in præsenti specie ideò contra vxorem iudicatum fuisse, quia cùm matrimonium solutum esset eo tempore, quo vxor alienationis rescissionem petebat, vt constat ex illis verbis, *viam vniuersæ carnis ingresso*, quo casu res donatæ propter nuptias ad hæredes mariti pertinebant, *cap. vltim. de donat. inter*; inde certum erat, nihil vxoris interesse res alienatas recuperare. Sed hanc solutionem rectè refellit Acosta *de priuileg. credit. num. 230.* Secundo verò loco Cardinalis, Abbas Siculus, & Ioannes Andreas, quos sequuntur Palacios Rubios, & Rodericus Suarez laudati ab Acosta *vbi suprà, num. 229.* docent Cœlestinum in præsenti ex rationibus per partem allegatis supposuisse secundum consensum vxoris intercessisse, & ita alienationem validam fuisse. Verùm & hanc solutionem reprehendit Acosta *num. 232.* quare illis omissis verius dicendum est, quod licèt singula, quæ in præsenti à Cœlestino expenduntur, per se, & sigillatim non sufficiant, vt vxor repellatur à donatione propter nuptias, alienatioque ipsa valida reddatur; tamen simul omnia illa coniuncta alienationem huiusmodi validam reddunt, quia quæ non prosunt singula, coniuncta iuuant, *l. instrumenta, C. de probat.* vnde omnibus illis circunstantiis concurrentibus, quas exprimit, & expendit Cœlestinus, rectè docetur, vxorem persequentem res donatas propter nuptias, & alienatas à marito, repellendam esse.

TRADVNTVR VARIÆ INTELLECTIONES HVIVS TEXTVS.

7. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam iuris principium in ea expensum procedit, nisi pactum intercesserit de lucrandis rebus donatis propter nuptias; sicut enim circa restitutionem dotis plerunque pactum de ea lucranda intercedit, ita etiam circa donationem propter nuptias adhiberi solet, iuxta authenticam *æqualitas, C. de pactis conuentis*: docent Sichardus *in l. 3. C. de iure dot. num. 7.* Richierius *in dict. authentica siue à me*: quod pactum in præsenti specie intercessisse supponit Cœlestinus III. Nec obstat augmentum difficultatis, nam potiùs verum est, pacto interueniente de lucranda donatione propter nuptias, dominium rei donatæ penes mulierem remanere: vnde illi competit rei vindicatio contra quemlibet extraneum possessorem, *authentica Permissa, C. de donat. ante nupt.* Nec desideratur vt pactum specialiter intercedat de lucranda ipsa donatione; sed sufficit vt pactum interueniat de lucranda ipsa dote, quia etiam tale pactum conuentum intelligitur de lucranda ipsa donatione propter nuptias, *l. final. §. simplicis, C. de donation. ante nuptias, authentica æqualitas, C. de pactis conuentis tam super dote.* Nec obstat

DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

obstat aliud augmentum ipsius dubitandi rationis; nam in præsenti alienatio rei donatæ propter nuptias sustinetur non tantùm ex eo, quia mulier alienationi consensit, sed quia pecunia ex ea proueniens versa fuit in vtilitatem vtriusque coniugis, & elapsum fuerat spatium 30. annorum; vnde singula quæ per se non proderant ad valorem alienationis, coniuncta ipsam validam reddiderunt. Nec obstat vltimum augmentum difficultatis, pro cuius solutione dicendum est, ex temporis lapsu in præsenti casu non præsumi, aut induci præscriptionem, seu vsucapionem erga rem donatam propter nuptias, & alienatam; sed ex transcursu tam longi temporis præsumi consensum ratificatum: qui secundus consensus desideratur pro solennitate huius alienationis, *in d. authent. siue à me, C. ad Velleianum.* Vnde cùm ex lapsu temporis præsumatur omnis solennitas, Mascardus *de probat. conclus.* 426. probat Barbosa *in præsenti, num.* 2. ideò in præsenti specie alienatio valida pronunciatur, quia ex lapsu diuturni temporis creditur solennitatem præscriptam in dicta authentica siue à me, præcessisse.

CAPVT V.

Idem *Episcopo*[a] *Pollion.*

AD nostram noueris audientiam peruenisse, quod cùm R. laicus ab M. mutuum recipere voluisset, creditor[b] Ternen. diœc. ne per[c] canonem contra vsurarios editum posset in posterum conueniri, domos, & oliuas ipsius recepit ab eodem titulo emptionis, cùm reuerà contractus vsurarius ageretur; quod patet ex eo, quod creditor, sicut publicum continet instrumentum, debitori promisit, quod quandocunque à septennio vsque ad nouennium daret sexaginta vncias[d] tarenorum, qui vix dimidiam iusti pretij contingebant, domos ei restitueret, & oliuas. Quia igitur fraus, & dolus cuiquam patrocinari non debent, f. t. per A. s. m. quat. si res ita se habet, instrumento venditionis confecto in fraudem canonis promulgati contra vsurarios non obstante, prædictum M. ad restituendas domos, & oliuas prædictas ei, ad quem debent hæreditario iure deuolui, cùm debitor viam sit vniuersæ carnis ingressus, per pœnam in Lateranensi Concil. contra vsurarios promulgatam, ap. rem. compellas.

NOTÆ.

1. [a] *Pollion.* Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. capite* 1. sed malè, cùm in Geographia sacra non reperiatur mentio similis Ecclesiæ Cathedralis: quare rectè Cuiacius in præsenti legit, *Pennensi*, de qua Ecclesia nonnulla notaui *in cap.* 17. *de electione.*

2. [b] *Ternensis diœcesis.*] Quæ est in Sicilia, vt notauit Cuiacius *hic*, cuius Episcopus Eutychius subscripsit Concilio Romano 3. sub Symmacho.

[c] *Canonem*] Concilij Lateranensis videlicet, relatum *in cap. quia, de vsuris.*

[d] *Tarenorum.*] Genus est monetæ apud Siculos vsitatæ, vt exponit Albericus Rosat. *in dictionario, verbo Tareneni*: eiusdem meminit Leo Hostiens. *chron. Cassin. libro* 2. *capite* 74. *Et mille tarenis ab Abbate donatus.* Et *libro* 3. *capite* 57. *Duo millia tarenos Africanos.* Et *lib.* 4. *cap.* 99.

COMMENTARIVM.

3. LIcèt pactum de retrouendendo expressè à iure diuino, canonico, & ciuili inuentum non legamus, approbatum tamen videtur *cap.* 25. *Leuitic.* ibi: *Dominus hæc dixit filiis Israel: Et cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur.* Et *cap. illo vos. de pignor.* in præsenti *in l.* 2. *l. si à te, C. de pactis inter emptor. l. si cùm venderet* 13. *C. de pignorat. l. si quis hac* 42. *ff. de rei vind.* docuerunt latè Caldas *de empt. capite* 24. *numero* 14. Molina *in empor. titul.* 9. *quæst.* 14. Barbosa *in l. diuortio*, 2. *part. numero* 75. Germonius *lib.* 2. *animad. capite* 17. Fachineus *lib.* 2. *contron. capite* 15. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 4. *capite* 5. *artic.* 3. Besoldus *in delibat. iuris, ad lib.* 28. *Pandect. quæst.* 4. Sed si verum amamus, in prædictis iuribus non agi de pacto de retrouendendo, sed de re vendita restituenda soluto pretio, quo vendita fuerat tempore conuento, facilè legenti constabit, maximè *ex dict. l.* 2. inter vnum enim, & alium pactum magna versatur differentia, quia quando pactum fit de retrouendendo, emptor tenetur tantùm ad factum reuendendi, *l. consilio* 7. *§. final. ff. de curat. furios.* nec pactum illud pro venditione habetur, *l. in bonæ fidei, ff. de eo quod certo loco*, iunctis Fachineo *dicto libro* 2. *capite* 7. Fabro *de erroribus, decad.* 22. *errore* 1. Ac proinde si emptor renuat vendere, compelli non potest, ex principio textus *in l. si quis ab alio, §. final. ff. de rei vind. l. stipulatione* 72. *vers. census, ff. de verb. obl.* sed tantùm soluendo interesse venditori liberabitur, ex adductis à Costa *lib.* 2. *select. capite* 23. Pichardo *in §. si filium, Instit. de offic. iud. à numero* 195. & in terminis notarunt Barbosa *in l. diuortio*, 2. *part. numero* 75. *ff. solut. matrimon.* Corrasius *lib.* 3. *miscel. capite* 9. textus enim *in dict. l.* 2. non loquitur in pacto de retrouendendo, sed de alio pacto longè diuerso, scilicet de re restituenda oblato pretio, *ex dict. l.* 2. præsenti textu, & aliis suprà relatis. Ratio est, quia in hoc pacto iam venditio à principio est celebrata, & solùm suspenditur ex conditione restituendi pretij, quo reddito, conditio manet purificata;

& tunc censetur emptor rem præcisè tradere, iuxta regulam legis *cum manu* 80. §. *finali, de contrahend. emption.* Caldas *de emptione cap.* 25. *à num.* 3. non ergo si rectè perpendantur præsens textus, & alij suprà citati, in eis agitur de pacto, quod vulgò Doctores appellant *de retrovendendo*, sed de re vendita restituenda oblato pretio à venditore. Sed quia pactum hoc communiter ab Interpretibus agnoscitur, & in præsenti disputatur, omissis eius diffinitione, naturâ, & legibus, quas fusè exponunt Faber *decad.* 22, 23. & 24. Richerurs. *C. de pactis inter emptorem*, vt præsentem textum exponamus, examinandum est, vtrum contractus emptionis celebratus sub pacto de retrouendendo, & modicitate pretij, iudicandus sit vsurarius; quod post congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select.* Garaña *in cap. illa vos, de pignorib.* disputant Germonius *lib.* 2. *animad. cap.* 17. Hermosilla *in l.* 42. *tit.* 5. *partit.* 5. *glos.* 1. Vela *dissert.* 32. Castillo *tom.* 2. *controu. lib.* 2. *c.* 25. Leotardus *de vsuris quæst.* 9. *ex num.* 91. Ayllon Lainez *ad Antonium Gomez lib. var. cap.* 2. *num.* 28. fusè Thomas Maulius *de emptione & vendit. tit.* 7. *ex n.* 22. Larrea *decis.* 76. In qua quæstione affirmatiuam sententiam tenuerunt plures relati à Cenedo *ad Decret. collect.* 28. Valascus *consult.* 41. Gamma *decis.* 138. & alij centum Doctores congesti à Castillo *dicto lib.* 2. *cap.* 25. qui pro sua sententia primò expendunt præsentem decisionem, vbi Innocentius talem contractum vt vsurarium improbat, quia celebratus fuerat sub pacto de retrouendendo, & modicitas pretij intercesserat. Secundò adducunt textum *in cap. illa vos, de pignoribus*, vbi similiter ex his duabus circunstantiis contractus fœneratitius declaratur. Tertiò mouentur ex eo, quia datâ venditione cum modicitate pretij, accedente pacto de retrouendendo, non venditio celebratur, sed pignus constituitur, quod semper pro minori pretio solet contrahi, *cap. significante, de pignoribus.* Contrariam tamen sententiam tenuerunt Fachineus *lib.* 2. *controu. cap.* 12. Ceuallos *quæst.* 224. Felicianus, Mascardus, & alij innumeri congesti à Castillo *dicto cap.* 25. *num.* 50. Faber *decad.* 9. *errore* 9. Leotardus *dict. quæst.* 9. *num.* 13. & hæc est communis sententia, quæ probatur ex eo, quia pactum hoc de retrouendendo per se non est improbatum, immò approbatum reperitur *in dicta l.* 2. & iuribus supracitatis. Nec exiguitas pretij per se arguit contractum vsurarium, vel illum iniustum reddit, cùm liceat contrahentibus inuicem se decipere, vt probaui suprà *in cap. cum dilecti.* Igitur nec illis duabus circunstantiis concurrentibus contractus fœneratitius redditur. Deinde quia vt contractus dicatur vsurarius, necessariò requiritur vt interueniat vsura expressa, vel palliata, *cap. consuluit, de vsuris*: docet in terminis Molina *de iustitia disp.* 303. *vers. Per hanc.* Sed in contractu emptionis, & venditionis cum modico pretio, & pacto de retrouendendo celebrato, nulla, nec expressa, nec tacita interuenit vsura. Non expressa, quia contractus emptionis valde dissimilis est à contractu mutui, vt ex vtriusque natura, & definitione constat. Non palliata, quia non datur ob dilationem debiti aliqua pecunia: ergo contractus non est vsurarius. Accedit quia contractus talis est iudicandus, qualis ex forma ipsius apparet, *l. cum precibus, C. de probat. l. si tamen, ff. ad Maced.* Sed ex suprà relata forma contractus purus apparet: ergo non est cur fœneratitius iudicetur. Quâ sententiâ retentâ non obstat præsens textus, in cuius serie non solùm refertur pactum de retrouendendo, & modicitas pretij, sed plura alia expenduntur. Primò, quod animus contrahentium vertebatur circa mutuum celebrandum, & vt emptor euaderet vsurarij pœnas, simulanit alium contractum, videlicet emptionem. Deinde expenditur exiguitas pretij, quod vix dimidiam partem iusti pretij attingebat. Deinde pactum in præsenti specie adiectum dupliciter restringebat venditorem: primò vt non posset redimere ante septennium elapsum, nec post nouennium; & ita tantùm per biennium redemptio illi concedebatur. Denique præsens textus vtitur verbo illo, *restitueretur*, si pretium redderetur; quod non supponit nouam venditionem, sed redemptionem, argumento textus *in l. si rem*, §. *omnes, ff. de pignorat.* ex quibus omnibus Innocentius deduxit contractum vsurarium fuisse. Nec obstabit si instes cum Menochio *lib.* 3. *præsump.* 122. *num.* 38. quod licèt in principio huius textus narretur petitio mutui, tamen Innocentius in decisione tantùm nititur duabus illis coniecturis, videlicet pacto de retrouendendo, & modicitate pretij; vnde videtur ipsum insuper habuisse cæteras circunstantias, nec eas Pontificem approbasse, vt contendit Burgos hîc, *num.* 47. Quia respondetur ex mente Cuiacij hîc, & cum Castillo suprà, *num.* 57. post Beroium *hîc, num.* 26. quod licèt ex instrumento venditionis non constaret nisi de pacto, & modico pretio; tamen cùm Innocentius agnosceret petitionem mutui, intentionemque emptoris, qui fœnerator erat, si Cuiacio credimus, dicendum est verba illa, *si ita est*, &c. ad omnes prædictas circunstantias æqualiter esse referenda, atque ita ex omnibus his circunstantiis contractus, de quo in præsenti, vsurarius iudicatur. Consonat in specie textus *in l.* 4. *tit.* 6. *lib.* 8. *recopil.* Nec etiam obstat textus *in dicto cap. illa vos, de pignor.* quia in eius specie non ex pacto de retrouendendo, & modicitate pretij contractus iudicatur fœneratitius, sed ex eo, quia adiectum fuit instrumento venditionis, vt quando venditor pretium restitueret, præstaret ampliùs libras tres, & insuper vt emptor imputaret fructus in sortem, quod repugnat naturæ contractus emptionis; nam quocunque modo pactum de retrouendendo in ea apponatur, post perfectam venditionem fructus pertinent ad emptorem, iuxta legem 2. *C. de pactis inter*; & proprium est contractus pignoratitij, *cap. cum contra*, vbi latè dicemus, *de pignoribus*: vnde facilè constat *in dict. cap. illa vos*, ex pacto non de retro, & modicitate pretij, sed ex aliis circunstantiis, ex quibus lucrum vltra sortem emptor percipiebat, contractum vsurarium iudicari. Nec tandem obstant alia fundamenta contrariæ sententiæ; nam ex eis tantùm deducitur, ex modicitate pretij tantùm nasci præsumptionem, contractum esse vsurarium, quod verum est, & pluribus ampliationibus, & limitationibus exponit Thomas Maulius *vbi suprà, ex num.* 26. non tamen inde deducitur, ex sola illa præsumptione iudicandum esse contractum vsurarium, sed adiunctis aliis circunstantiis in præsenti textu relatis, vel aliunde petitis, quas diligenter recenset & examinat Maulius *dicto titul.*

titul. 7. de emptione & venditione, ferè per totum.

Alia plura circa pactum hoc de retrouendendo examinant repetentes in præsenti, & prosequuntur Doctores suprà citati, quæ in præsenti transcribere institutum non patitur. Videndi sunt Hermosilla, Castillo, & Aylon *vbi suprà*; & vtrum tale pactum præscribatur spatio longissimi temporis, quoties ita conceptum est, vt semper, & quandocunque venditori liceat redimere, examinat Fachineus *lib. 2. controuers. capite* 13. qui & *capite sequenti* disputat, vtrum fructus rei venditæ eo casu spectent ad venditorem, an ad emptorem: & *capite* 15. vtrum ex hoc pacto dominium rei venditæ ad venditorem ita reuertatur, vt rem à quolibet tertio detentore vendicare possit. Easdem quæstiones examinant Morla *in empor. tit. 9. quæst.* 14. 15. 16. & 17. Sesse *tom. 1. decis.* 17. 18. 19. & 20. & quænam actio ex hoc pacto detur, doctè exponunt Vela *dissert. 32. per tot.* Meril. *lib. 2. var. cap.* 6. & an aucto pretio rei pretium reddendum augeatur, exponit Lattea *decision.* 76. *Granat.* qui etiam *decis.* 70. doctè resoluit quando minor est, quòd hoc pacto vsus non sit, restituendus veniat.

CAPVT VI.

Idem *Episcopo & Archid.ª Viterbiensi.*

CVm causa, quæ inter œconomum monasterij sancti [b] Martini de Monte, ex parte vna; ac ciues Viterbienses super [c] casamentis, ex altera vertebatur, fuisset aliquandiu ventilata, cùm constitisset [d] nobis monasterium venditione vltra dimidiam iusti pretij fuisse deceptum, sententiando decreuimus, vt præfati ciues, aut recepto pretio possessiones restituerent memoratas, aut supplerent quantùm constaret legitimæ venditionis tempore iusto pretio defuisse.

NOTÆ.

1. [a] VIterbien.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 2. veram autem inscriptionem huius textus retuli *in cap. cum causa, de testibus.*

[b] *Monasterij sancti Martini.*] De quo nonnulla notaui *in cap. finali, de confessis.*

2. [c] *Casamentis.*] Casamenta intelligit Iuo Carnotensis *epist.* 105. & 197. domos rusticas cum terris, & agris, quibus etiam feuda intelliguntur. D. Bernardus *epist. 39. ad Theobaldum Principem*, ibi: *Nostrum quoque, ac vestrum pariter Episcopum, idest Lingoniensem, abundantiori, vt decet, honore suscipiatis, & de casamento, quod tenetis, homagium, quod debetis, reuerenter ei, & humiliter offeratis.* Fulbertus Episcopus in forma fidelitatis relata à Carnotensi *part. 12. Decreti, capite* 76. ibi: *Vt fidelis hæc nocumenta caueat, iustum est, sed non ideo casamentum meretur.* Illsturant Iuretus *in notis ad Carnotensem, epistol.* 176. Cironius *in parat. adhunc titulum.*

3. [d] *Constitisset nobis.*] Vnde dum de reparatione huius monasterij agit Innocentius III. hæc leguntur in antiquo MS. eiusdem monasterij. [Cùm autem monasterium sancti Martini de Monte ad exterminationem peruenisset extremam, ita vt vix in eo tres monachi remansissent, possessionibus eius vel omnino distractis, vel sub graui fœnore pignoratis, tunc Pontifex ad reformationem ipsius intendens, pro redimendis possessionibus mille libras exsoluit, scripsitque Abbati & Conuentui Pontigniacensis Cœnobij, quod est vnum de quatuor primis præcipuis Cisterciensis Ordinis monasterium, vt ipsam Ecclesiam sancti Martini in filiam reciperent spiritualem, & ad ipsam dirigerent Abbatem, & conuentum de monachis, & conuersis; quod ipsi libenti animo perfecerunt. Cùm ergo venisset Dominus Papa, benedixit Abbatem, & vt in eodem loco religio pullularet, concessit, & donauit eidem Ecclesiam Sancti Saluatoris, quæ sita est iuxta Orclem, cum omnibus rationibus, & possessionibus suis, longè quidem maioribus, ac etiam melioribus, quàm cæteræ possessiones illius.] Refert Manrique *tom. 2. annal. Cisterciens. anno* 1150. *cap.* 11. *num.* 8.

Commentarium dedi suprà *in cap.* 3.

CAPVT VLT.

[a] Gregorius IX.

SI venditori post institutum contra se iudicium quis omiserit, vt rem venditam sibi defenderet nunciare, vel contumaciter abfuit tempore sententiæ promulgatæ, seu per iniuriam sententia lata fuit, de euictione iuxta legitimas sanctiones agere non valebit.

 NOTÆ

NOTÆ.

1. ᵃGRegorius IX.] Qui more suo vltimo loco compilari iussit constitutiones proprias, ferè omnes deductas ex Iuris Cæsarei visceribus, vt præsentem deprompsit; nam priorem eius partem, in qua agitur de venditore non laudato, & omissâ denuntiatione, transcripsit *ex l. 8. C. de euict.* secundam, in qua alia exceptio euictionis refertur, videlicet euictionem cessare, si ideo contra emptorem iudicatum sit, quòd ille contumaciter absfuerit, deprompsit *ex l. ideo, ff. de euict.* Tertiam tandem exceptionem de iudice per sordes, vel incuriam iudicante, transcripsit *ex l. si per imprudentiam, ff. eod. tit.* vt autem exceptiones istas clariùs exponamus, ita se habet conclusio.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO PROBATVR ET REFERTVR. VEnditor non tenetur de euictione, si emptor eius denuntiationem omiserit, aut tempore sententiæ contumaciter absfuerit, aut iniquè fuerit condemnatus. Probant eam textus *in l. si ideo, l. si per imprudentiam, l. si ab emptore 49. l. fundo 53. §. 1. l. actore 7. l. emptor 8. l. si controuersia 9. l. si cum quo 19. C. de euict. l. 1. C. de periculo & commodo, l. libera 8. C. de sentent. & interl.* Consonat de iure Regio lex 36. *tit. 5. partit.* 5. Illustrant vltra congestos in præsenti a Barb. *in collect.* & Garaña *in præsenti,* Gutierrez *de iurament. p. 1. cap. 61.* Petrus Gregorius *lib. 25. syntagm. cap. 21.* Fachineus *lib. 2. controu. cap. 55. & lib. 7. cap. 14.* Thomas Maulius *de empt. tit. 11. fol. 375.* Iul. Pacius *de emption. num. 260.* Donellus *in dict. l. 8. C. de euict. & in tract. de euict. cap. 5.* Bachouius *ad Treutl. disput. 2. thesi 7. littera A.* Franzquez *in dissert. ad Digesta, lib. 21. tit. 2. ex num. 670.* Burgundius *de euict. cap. 54. cum sequent. & cap. 82.* D. Gutierrez de Arroyo maioris collegij Ouetensis alumnus, *in repetit. ad hunc textum,* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 13. cap. 9.* Larrea *decis. 73. 74. & 75.* Caldas Pereyra *de empt. & vendit. cap. 32.* Ant. Faber *lib. 2. coniect. cap. 3. & 5. & de error. decad. 1. errore 10.* Hermosilla *in l. 32. glos. 1. titul. 5. partit. 5.* Gibalinus *tom. 2. de negotiat. lib. 4. capite 6. articul. 5.* Arias de Mesa *lib. 2. var. cap. 32.*

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic argumentor. Si denuntiatio in præsenti casu euictionis esset necessaria; maximè quia per illam in venditorem transferretur litis defensio, vt innuit Gregorius illis verbis: *Vt rem venditam sibi defenderet nunciare.* Sed defensio huiusmodi causæ non ad venditorem, sed ad emptorem spectat, *l. si ideo 55. ff. de euiction. l. 1. C. eodem:* ergo etsi omittatur talis denuntiatio, nihil oberit, quominus venditor de euictione teneatur. Augetur hæc difficultas ex eo, nam si hæc denuntiatio pro solennitate desideraretur, vt venditor de euictione teneretur, non posset pacto in contrarium conuento tolli: sed inter contrahentes potest pacisci, vt talis denunciatio omittatur, *l. Herennius, ff. de euict.* Burgundius *de euiction. capite 56. per totum:* ergo quia talis denunciatio pro solenni forma euictionis non desideratur.

Quâ difficultate ita fulcitâ minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, euincere, si propriam eius significationem intueamur, actum victoriæ denotare cum effectu; idem enim est euincere, quod vincendo extorquere, vel extorquendo vincere, vt apud Horatium *lib. 2. serm. satyr. 3.* ibi: 4. EVINCERE QVID?

——— Euincit amare.

Virgilius *lib. 4. Æneid.*

Tu lachrymis euicta meis.

Sicut plus est emigrare, quam migrare; & eradicitus, quàm radicitus. Plautus *in Mostel.* ibi: *Omnia ergo mala, malefacta vestra reperi, non radicitus quidem herclè, verùm etiam eradicitus.* Notarunt Cabalinus *in tract. de euict. in princip.* Guzman *eod. tract. in præfatione, num. 13.* Maulius *dicto tit. 11.* Cuiacius *tract. 4. ad Afric. l. 24. ff. de euict.* Donellus, & Duarenus *ad eundem titulum.* Nec tunc obstat textus *in l. vtique 16. ff. de rei vind.* vbi seruo mortuo, de quo lis vertebatur cum emptore, adhuc docetur sententiam proferendam esse, vt si alienus declaratus sit, committatur stipulatio euictionis, sed in eo casu cùm res perempta sit, auferri non potest sententiâ iudicis, argumento textus *in l. si stipulor 35. l. si homo 69. l. inter 83. §. sacram, ff. de verb. obl.* vnde cùm res euicta dici non posset, videbatur dicendum, euictioni locum non esse, *ex l. 2. ff. indic. solui.* Nam respondendum est, per litis contestationem in ea specie perpetuatam fuisse obligationem, *l. si ex legati 23. l. cum qui, §. vltim l. si seruum 91. ff. de verb. obl.* vnde licèt eo casu naturâ seruus mortuus sit, intellectu tamen iuris stare creditur, *dict. l. si seruum 91. §. effectus;* succeditque condemnatio in æstimationem, *l. promissor 23. ff. de constit. pecun.* ex quo euenit, vt de proprietate serui proferatur sententia perinde ac si viueret, & à possessore auferretur: vnde nihil mirum si contra venditorem detur regressus, & euictionis stipulatio committatur, *ex l. cùm seruus 11. ff. indic. solui, l. vltim. C. de assert. tollend.* docuit Donellus *in l. si quis 26. C. de euict.*

Secundò sciendum est, euictionem variè definiri ab Interpretibus. Azor *in summa, C. de euict.* ita eam diffinit, quod sit *Rei emptæ, vel ex aliqua causa iusta acceptæ per iudicis sententiam ablatio.* Quam definitionem sequitur Guzman *de euict. quæst. 1.* sed eam improbat Caballinus *eod. tractatu,* & illam adducit, quod euictio sit *Rei emptæ rectè facta ablatio.* Sed parum explicat definitum, cùm euictio non solùm pro re empta competat, sed pro aliis rebus alienatis. Treutlerus *volum. 1. select. thesi 5. quæst. 18.* ait, *Euictio est rei nostræ, quam aduersarius legitimo titulo acquisierat, per iudicem facta recuperatio;* iuxta textum *in l. non tamen 24. l. si victum 56. §. 1. ff. de euict.* Consentiunt Vvesembechius *in parat. ad titulum de euict.* Pichardus *in §. finium, Instit. de offic. iudicis, à num. 121.* Sed his diffinitionibus omissis, illa placet: *Euictio est rei, quæ apud nos ex iusta causa erat, ablatio ab alio, dominij, vel hypothecæ iure, sine culpa nostra, per iudicem facta.* In qua ferè conueniunt Duarenus, & Donellus *vbi suprà,* Petrus Gregorius *lib. 25. syntagm. capite 22. numero 3.* Loco generis ponitur *ablatio,* vt cognoscamus, non sufficere scientiam possessoris, scilicet rem, quam possidet, esse alienam, oppignoratam, 5. EVICTIONIS DEFINITIO.

tatam, vel hypothecæ subiectam, ad hoc vt euictio competat; sed cum effectu desiderari, vt res ablata sit, vel pro ablata habeatur, vt si pretium pro ea numeret possessor, quo modo exponitur lex *euicta* 16. §. 1. *ff. de euict.* nam vulgò traditur, cui pretium abest, & ipsam rem abesse videri, *l. Lucius* 41. *ff. de action. empti*, iunctis adductis per Barbosam *de appellat. signif. cap.* 120. *num.* 3. Igitur ad euictionem, & vt eius stipulatio committatur, debet præcedere ablatio cum effectu, *ex l. vbi* 16. *ff. de rei vind. l.* 4. *ff. de action. empti*, *l. euictus* 35. *l. habere* 57. *l. plus* 74. §. *mora*, *ff. de euict. l. qui rem* 3. *C. eodem.* Gomez *lib.* 2. *variar. cap.* 2. *num.* 39. vbi plures Ayllon. Cuius regulæ exceptio est, si in limine contractus ante solutum pretium immineat euictio; nam tunc si pretium à venditore petatur, potest emptor excipere, non antea se soluturum, quàm si cautio, seu satisfactio detur pro imminenti euictione, vt probatur *ex l. penult.* §. *vlt. ff. de periculo & commodo*, *l. si post* 24. *C. eodem tit.* etiamsi venditor ditissimus sit, docent Donellus *in d. l.* 24. Castillo *tom.* 4. *controu. cap.* 42. *num.* 72. Petrus Barbosa *in d. l. de diuisione*, *num.* 96. *ff. solut. matrim.* Azeuedo *in l.* 1. *tit.* 21. *lib.* 4. *recopil.* Huc pertinet textus *in l. ex his* 5. *C. de euict.* vbi in prima parte cauetur, quod si prædium emptum nondum traditum pignori, obligatum appareat, actione ex empto posse agere emptorem, vt illud liberum præstet venditor, & rectè; nam re traditâ, si deceptus emptor non est, nullam aduersùs venditorem eo nomine habet actionem, quoniam satis est in præsenti rem habere licere, *l. Iulianus* 13. §. 1. *l. seruus* 30. §. *vlt. ff. de actionib. empti*: re verò non tradita, ideò vtiliter agit emptor, quia res ex empto tradi debuit, nec tradita est, *l. ex empto* 11. *ff. eod. tit.* pro qua libertas semper præsumitur, argumento legis *in venditione*, *ff. eod.* docet Donellus *in dicta l. ex his*, *num.* 1. non tamen tunc de euictione agitur, quia reuera res euicta non est. Nec tunc obstat textus in regula *Quod euincitur* 190. *ff. de reg. iur.* vbi docetur, quod euincitur, in bonis non esse: ergo quia non expectatur ablatio, sed eo eo ipso, quod lis mouetur, euicta res dicitur. Nam variis modis responderi potest. Primò, quod regulariter ad plures iuris effectus res nostra non dicitur, ad quam recuperandam alius habet actionem, *l. rem in bonis* 57. *ff. de acquir. domin. l.* 1. *ff. de liber. legat. l. si quis* 29. *ff. de negot. gestis*, *l. qui actionem* 14. vbi Glossa, *ff. de reg. iur.* Barbosa *axiom.* 9. & cùm de effectu dominij agat Celsus in eodem textu, quoad executionem sententiæ in bona debitoris, vt probat Gothofredus *ibi*, rectè affirmat Consultus, sufficere quod res proximè euincenda sit, vt res in bonis non esse dicatur; vnde rectè legebat Gothofredus pro illis verbis, *quod euincitur*; sic, *quod euincetur*: vt verò propriè, & rigorosè res dicatur euicta, verè, & cum effectu possessio auferri debet à possessore, *l. habere*, *l. bonorum* 49. §. *in bonis*, *ff. de verb. sign.* docent Cuiacius, Petrus Faber, & Gothofredus *ibi*. Vel secundò responderi potest asserendo, quod illud verbum *euincitur*, non ad futurum, sed ad præteritum tempus referri debet, id est, quod euictum est, in bonis nostris non est. Nec insolitum in iure est, vt vnum tempus pro alio apponatur: exemplis probat Bellonus *de figuris iuris*, *figura* 3. & colligitur ex lege *nec ex præterito* 27. ibi: *Inchoatur*, *ff. de reg. iur.* & *ex l. qui scit* 25. §. *bonæ* 6. *ff. de vsur.* vbi verba illa, *quando fundus euictus non fuerit*, licèt significent tempus præteritum, de præsenti, vel de præterito sunt accipienda, vt docent Balduinus & Pichardus *in* §. *si quis à non domino*, *Instit. de rerum diuis.* Huic tamen principio opponi solent textus *in l. at quin* 19. §. *cùm à me* 3. *ff. de negotiis gestis*, *l. si dictum* 56. §. *sicut posset*, *ff. de euict. l. creditor* 81. §. *prædium*, *ff. de actionibus empti*: pro quorum solutione videndi sunt Donellus *in dicta l.* 5. & Cuiacius *in l.* 3. *C. de euictionibus*.

6. Diximus in definitione, *rei quæ apud nos erat ex iusta causa*; id est, ex qua vera possessio, seu vsucapiendi conditio transfertur, vt inde sciamus, bonæ fidei possessori tantùm competere euictionem, non verò malæ fidei possessori, *l.* 1. *ff. de public. l. si fundum* 27. *C. de euict.* nec etiam competit emptori scienti rem alienam emere, *d. l. si fundum* 27. *l. si fratres* 7. *C. communia vtriusque iudicij*, docuerunt Quesada *qq. iuris q.* 10. *num.* 2. & 6. Gomez 2. *tom. variar. cap.* 2. *num.* 8. vbi plures Ayllon, Fornerius *lib.* 2. *select. cap.* 13. Schifordeg. *lib.* 2. *ad Fabrum*, *tract.* 19. *q.* 2. & 5. quia emptor, qui sciens, & prudens rem alienam emit, queri non potest, tanquam deceptus à venditore, *l.* 1. §. *si intelligatur*, *de adilit. edict.* siquidem qui sciens conditionem rei eam emit, cum suis qualitatibus emisse intelligitur; sed tunc obstat textus *in l. final.* §. *final. C. communia de legat.* vbi qui scienter emit rem restitutioni subiectam, si illa fuerit euicta, habet actionem contra venditorem, vt pretium tantùm sibi restituat, non verò duplum, quod stipulatione fuerat comprehensum, in quo est duplex difficultas: prima ex eo, quod agit de euictione, qui scienter rem alienam emit; secundò, quod licèt stipulatus sit duplum, simplum tantùm consequitur. Quâ difficultate superatus Caballinus *de euict.* §. 5. *numer.* 32. existimat dictam legem *si fundum* 27. correctam esse à Iustiniano *in dicto* §. *final.* Verùm cum Accursio, Castrensi, Saliceto, Fulgosio *in dicto* §. *final.* quos sequuntur Couar. *lib.* 3. *variar. cap.* 17. *num.* 2. Barbosa *in l.* 1. 5. *p. num.* 27. *ff. solut. matrim.* Gutierrez *lib.* 3. *practic. q.* 8. *num.* 5. Fachineus *lib.* 2. *controu. cap.* 39. Donellus *in d. l. si fundum*, *num.* 2. Schifordeg. *dicto tract.* 19. *q* 6. dicendum est, speciale esse in eo, qui emit rem, quam sciebat restitutioni esse subiectam, vt pretium repetere possit; consistit autem in eo specialitas, quod qui rem fideicommisso subiectam sciens emit, non prorsus videtur rem alienam emere, quia ante restitutionem multa accidere possunt, propter quæ ad fideicommissarium non pertineat, ideoque Imperator mediam viam elegit; & licèt propter grauaminis scientiam emptori non concedat ad duplum ob euictionem agere; quia tamen verè alienam rem emerat, eidem vt pretium repetat, concedit. Nec obstat, quod in eo textu res vendita aliena appellatur; nam aliena dicitur, quia in illo statu est, vt fideicommissarij futura censeatur, adueniente conditione. Opponi etiam suprà traditis solet textus *in l.* 1. *C. si vendito pignore agatur*, quam doctè exponit Schifordeg. *dicto tract.* 19. *q.* 5.

EXPONUNTUR ALIA DEFINITIONIS VERBA.

7. Secundò ex ipsis verbis, *ex iusta causa*, infertur

In quibus contractibus detur euictio.

fertur, quod licèt frequenter in contractu emptionis, & venditionis euictio locum habeat, *dicta l. ex empto*, iuncto Alciato *lib. 5. paradox. cap. 16.* adhuc tamen ex identitate rationis ad omnes contractus porrigitur, qui emptioni similes sunt, *l. 4. C. de euict.* vbi Donellus, Cuiacius *in l. 2. C. eodem*, Gomez *dicto cap. 2. num. 33.* & ideò marito competit euictio pro rebus dotalibus æstimatis, cùm talis æstimatio faciat emptionem, *l. quotiens 16. l. non solùm 53. ff. de iure dot. l. qui balneum 9. §. Titia, ff. qui potiores*, nisi conueniatur vt res ipsæ in dotem æstimatæ soluto matrimonio restituantur, vt docuit Cuiacius *lib. 4. respons. Papin.* per textum ibi *in l. cùm post 69. §. cum res, ff. de iure dot.* si verò res inæstimatæ in dotem datæ sint, tunc nulla marito actio competit pro euictione, *l. pater 71. ff. de euict.* quam explicant Fachineus *lib. 3. contron. cap. 89.* Faber *de error. decad. 99. error. 9.* Schifordeg. *dicto lib. 2. tract. 14. q. 5.* Petrus Barbosa *in l. æstimatis 51. ex num. 19. ff. solut. matrim.* ex eadem etiam ratione, quia datio in solutum habet vim emptionis, *l. final. ff. ex quibus causis in possess. l. 4. §. si quis autem, ff. de doli except.* ideò meritò si res in solutum data sit, & euincatur, agi poterit de euictione, *l. 4. C. de euict. l. eleganter 24. ff. de pignorat.* Nec obstat textus *in l. si liber 8. C. de sentent. & interl. iuncta l. si quis aliam 46. ff. de solut.* vbi datio in solutum distinguitur ab emptione, & in casu euictionis ad debitum prosequendum conceditur pristina actio. Nam respondendum est cum Cabotio *lib. 2. disputat. cap. 27.* Cuiacio *lib. 19. obseru. cap. 38.* & *tract. 8. ad Afric. in l. 47. ff. de euict.* quod licèt ibi concedatur pristina actio, non tamen ideò ex euictione agere prohibetur. Deinde cùm permutatio plura habeat affinia cum emptione, *l. 2. de rerum permut.* quæ refert Hothom. *lib. 19. epit. tit. 4. num. 7.* Gomez *dicto lib. 2. variar. cap. 8. num. final.* Cuiacius *lib. 5. qq. Pauli, in l. naturaliter 5. §. etsi quidem, ff. de præscript. verbis*; ideò & in permutatione locum habet euictio, *l. 1. vers. Vnde, ff. de rerum permut. l. si permutationis 29. C. hoc tit.* vbi Donellus, Connanus *lib. 7. comment. cap. 5.* Molina *de iustitia, disput. 380.* inde etiam, quia diuisio hæreditatis est quædam permutatio, *l. cùm pater 79. §. hæreditatem, ff. de legat. 2. l. si filia 20. §. si pater, ff. famil. ercifcund.* ideò & in ea datur euictio, *l. si familia 14. C. familiæ ercifcund.* Gomez *dicto cap. 2. num. 33.* Cuiacius *lib. 18. qq. Papin. in l. si cum 76. §. vltimo*, per textum ibi, *ff. de euict.* Caldas Pereyra *de emptione cap. 31. num. 9.* Fachineus *lib. 6. controu. cap. 68.* Christineus *tom. 1. decis. 123.* Morquecho *lib. 1. de diuis. bonor. cap. 8. per totum.* Valascus *de partit. cap. 37.* In donatione verò, quia gratuita tantùm concessio intercedit, euictio locum non habet, *l. Aristo 18. §. final. ff. de donat.* Caldas *dicto cap. 31. num. 41.* Cuiacius *lib. 2. respons. Papin. in l. sumptus, ff. de rei vind.* & ex eadem ratione idem dicendum est in legato, *l. si is qui 40. ff. de euict. l. si à substituto 45. ff. de legatis 1.*

8\. *Prosequuntur alia definitionis verba.*

Deinde apponuntur in definitione illa verba, *dominij, vel hypothecæ iure*, vt agnoscamus, non tantùm quando res aliena à nobis aufertur, ratione proprietatis competere euictionem, verùm etiam quando hypothecæ obnoxia reperitur, & creditor hypothecarius eam eripit ab emptore, vtpote sibi obligatam, *l. 4. C. de euict.* Donellus *in dicta l. ex his, C. eodem titulo*, & *lib. 13. comment. cap. 2.* Cuiacius *tract. 6. ad Afric. in l fundum 46. ff. de euict.* Nec tunc obstat textus *in l. stipulatio 38. §. quæsitum, ff. de verb. obl.* vbi Consultus non patitur illam stipulationem, *habere licere*, vim sortiri, nisi in re propria interposita fuerit; quod cùm ita sit, quantumvis iure dominij alius eam ab emptore euincat, dicta stipulatio ob euictionem locum non habebit. Nam facilè respondetur, Consultum ibi tantùm agere, an quis alienum factum possit promittere? Et concludit, in dicta stipulatione præcisè alienum factum euictionis non contineri, non tamen ideò negat promissorem ob quancunque euictionem remanere obligatum, quia talis stipulatio in illam resoluitur, se curaturum, facturumve, vt per omnes rem habere liceat, *ex l. inter 83. vers. At qui spondet*, vbi Cuiacius, *de verb. oblig.* Similiter etiam si seruitus, quæ cum fundo venit, euincatur, ex euictione agi potest; & econtrà si fundus vt liber vendatur, & postea seruus inueniatur, & ipsa seruitus euincatur, etiam tunc competit euictio, vt probatur *ex l. si mancipia 34. in fine, cum l. sequenti, l. penult. ff. de euict. l. stipulatio 38. §. si quid, ff. de verb. oblig. l. qui res 39. ff. de solut.* facit textus elegans *in l. sed & si quid 15. §. vlt. ff. de euict.* qui non eget emendatione, vt pro *seruus*, legatur *seruitus*, vt voluit Gothofredus ibi post Cuiacium *lib. 2. obseru. cap. 20.* & *6. ad Afric. in l. 4. ff. de euict.* nam seruus fundus dicitur, qui seruitutem debet, *in l. traditio 20. §. 1. ff. de acquir. dominio, l. 6. §. 1. ff. quemadmodum seruit.* Sic dicitur seruum fieri fundum *in l. 22. §. sed si regionibus, ff. familiæ ercifcund.* Sic similiter serua area, seruæ ædes, *in l. si quis duas 34. & sequenti, ff. de seruit. vrban.* In hac tamen parte de euictione seruitutis cautè notandum est, competere euictionem pro seruitute, quæ emersit, si vt liber fundus vendatur, vel vt optimus maximus, à venditore sciente seruitutem deberi; secus verò, si simpliciter fundus vendatur: nam tunc si seruus appareat, ignorante venditore, non datur euictio, sed competit actio ex empto quantò minoris, *l. cùm venderes 59. ff. de contrah. emption.* vbi qui fundum simpliciter vendidit, ignorans deberi seruitutem, non tenetur præstare liberum, aliàs ad interesse teneretur; sed præstare, *qualis esset fundus.* Quæ verba ita accipio, id est, quantum valeret, si seruitutem non deberet; hoc est quantò maioris venderetur si non deberet seruitutem: nam si non esset hic sensus illorum verborum, non diceret Consultus, *qualis esset*, sed *qualis est*: quod apertè mihi probatur *ex l. quoties 61. ff. de ædilit. edict.* quo modo accipiendi sunt textus *in d. l. sed si quid 15. §. vlt. dict. l. penult.* iunctis traditis a Cabotio *lib. 2. variar. cap. 25.* Osualdo *lib. 15. comment. cap. 3. littera A.* Guzman *de euict. q. 54.* Adduntur etiam in definitione illa verba, *sine culpa nostra*, ad denotandum duplex requisitum euictionis. Primum est, vt possessor ne res euincatur, eam defendat, litem accipiendo, vel denunciando venditori tempore opportuno, vt rem ipsam defendat. Secundum, vt excludantur collusio, ignorantia, vel imperitia possessoris; nam si ex his causis, eiusque culpa res euincatur, non poterit agi ex euictione, *l. auctore 7. cum sequent. C. de euict.* quod etiam accidit si seruus alienus vendatur, & antequam scierit

sciens emptor alienum esse, illum manumiserit, *l. si seruus 25. ff. de euict.* Similiter idem procedit si rem pro derelicto habuerit, *l. vlt. ff. de euict.* & in aliis similibus casibus, quos latè prosequuntur Mangilius, Guzman, & Burgundius *de euict.* Quesada *diuers. qq. cap.10.* Donellus *in l. 4. C. de euictionibus.*

9. Exponuntur vltima definitionis verba. Tandem diximus in definitione, *per iudicem facta*; ad demonstrandum, quod non quævis amissio rei possessæ sine culpa possessoris parit euictionem, sed illa tantùm ablatio, quæ fit iudice auctore, id est, in iudicio, *l. si pro re 22. §. 1. l. non, tamen 24. ff. de euict.* dum sententiâ iudicis pronunciatur, iure dominij, vel hypothecæ ad petitorem pertinere, *l. mancipium 34. §. vlt. l. Herennius 63. §. 1. ff. de euict.* vel dum possidens absoluitur, quem propter possessionem amissam emptor petitor factus conuenerat, *l. si rem 29. §. 1. ff. de euict.* dummodo in his culpa adsit emptoris, *l. si fundum 20. l. hoc iure 27. l. si rem 29. §. si dupla, d. l. Herennius 63 §. vlt. ff. de euict.* Donellus *lib. 13. comment. cap. 2.* Quod si res perierit, aut alio quoquo modo à possessore auferatur, non tamen in iudicio, nullatenus de euictione ab emptore agi potest, vt optimis exemplis probant Consulti *in l. Lucius 11. ff. de euict.* quam illustrat Amaya *lib. 1. obseru. cap. 1. & in l. vnic. C. de fund. limitroph.* Merillus *lib. 2. obseru. cap. 6. l. si seruus 21. l. non tamen 24. ff. de euict. l. vtique 16. ff. de rei vind. l. atqui 19. §. 3. ff. de negotiis gestis, l. vlt. C. de act. empti.* Quare si per vim, spreto iudicij ordine, res auferatur, cessabit emptionis actio, *l. si seruum 25. ff. de euict.* debet enim res euinci cum effectu, & in iudicio; quo modo accipiendi sunt textus *in l. euictus 15. ff. de euict. l. 38. §. si quis fortè, ff. de verb. oblig.* Nec contrarium probat textus *in l. si emptori 30. ff. de euict.* vbi docetur, re iudicio non euicta, stipulationem committi. Nam facilè respondetur, duplicem stipulationem in emptione interponi: aliam de euictione, quam dari negamus in iudicio, re non euicta: aliam de vitiis, aut noxis rei venditæ, quâ præstatur duplum eius quantò minoris res est, ob id, quod aliquo morbo, noxa, vitióve in edicto comprehenso laboret, *l. 3. l. euicta 16. §. vlt. l. si ita 31. cum sequent. ff. de euict.* & hæc quidem committitur etiam re non euicta, dummodo verum sit, seruum noxis, furtisve solutum non fuisse; de qua accipiendus est textus *in d. l. si emptori 30.* explicat Cuiacius *tract. 6. ad Afric. in d. l. 24. de euict.* Ex proximè adductis prouenit, vt si emptor in arbitrum compromittat, & victus sit, de euictione non agat, *l. si dictum 56. §. 1. ff. de euict. l. 36. tit. 5. partit. 5.* quia nullâ necessitate cogente id fecit, & coram iudice ordinario potiùs se defendere debebat.

10. Ratio euictionis. Deinde sciendum est, contractum emptionis, & venditionis, synallagma continere, id est vltro, citroque obligationem, *l. Labeo 19. ff. de verb. signif.* ideoque constitutum est, quod sicut emptor tenetur pretium rei emptæ facere venditoris, *l. 1. ff. de rerum permut. l. ex empto 11. §. 1. & 2. ff. de act. empti, l. si seruo 7. C. eodem,* ita & venditor cogitur rem venditam tradere emptori; & si dominus est, dominum illum facere; sin minùs vacuam, & liberam possessionem tradere, & per consequens vsucapiendi conditionem præstare, *dicta l. ex empto, l. clauibus 74. ff. de contrah. emption.* nam etsi rei alienæ venditio valeat, *l. rem 28. ff. de contrah. emption.* Petrus Faber *lib. 2. semestr. cap. 17.* Pulbeus *de rei alienæ distract. cap. 2.* quia venditor non tenetur præcisè emptorem dominum facere rei venditæ, *l. si ita 25. §. 1. ff. de contrahend. empt.* (ex quo textu malè expungit negationem Reuardus *lib. 4. var. cap. 13.* quem rectè reprehendit Ioannes Robertus *lib. 1. recept. lect. cap. 23.*) tamen eo animo debet esse venditor, vt velit, vel saltem verbis significet, quatenus in eo est, quod transfert dominium in emptorem, *l. cùm manu 80. §. vlt. ff. de contrah. emptione*, preciséque tenetur vacuam rei possessionem tradere, hoc est, vt rectè explicat Donellus *in l. 17. C. de euict. num. 1. & lib. 3. comment. cap. 2.* non solùm rem tradere vacuam à veris, & legitimis possessoribus, sed ab omnibus, & aliis, qui quolibet iure rem retineant; nam alioquin res tradita non videtur, *l. 1. in princip. l. 2. §. vlt. l. 3. l. seruus 30. §. vlt. ff. de act. empti.* Sed quia parum proderat emptori vacuam possessionem ab initio habere, si postea res euincatur, ideò variis remediis illi prospectum est. Primò vt actione ex empto cogere possit venditorem, vt defensionem rei in se suscipiat, *l. plus 74. §. meta, ff. de euict.* Secundò vt re euicta in iudicio, eadem actione emptor consequatur pretium, & quod eius interest rem habere, *d. l. ex empto 11. §. 1. l. Titius 43. vers. De sumptibus, ff. de actionibus empti, l. si in venditione 60. l. euicta 70. ff. de euict. l. super. C. eod. tit.* Tandem remedium proprium euictionis, est simplæ, aut duplæ stipulationis actio, quod totum ex æqualitate huic contractui debita prouenit, argumento textus *in l. omnibus*, vbi Faber, & Gothofredus, *ff. de reg. iur. l. emptorem 12. §. qui autem, ff. de action. empti*; iniquum enim esset, vt emptor teneatur pretium facere venditoris, nulloque remedio muniretur, si res euicta esset. Quæ euictionis actio auctoritas nuncupatur *in l. vlt. ff. de euict.* & aliis congestis à Brissonio *de verb. signif. verbo Auctoritas.* Ex natura igitur ipsius contractus prouenit, vt euictio debeatur: quare etsi nihil specialiter de euictione paciscatur, re euicta nihilominus ex empto actio competit, *l. non dubitatur 6. C. de euict. l. vlt. C. de communium rerum alienat.* docent Guzman & Burgundius *vbi suprà*, Alciatus *lib. 5. paradox. cap. 16.* vnde Vlpianus *in d. l. ex empto 11.* ait venditorem euictionis nomine tacitè obligatum manere: & Paulus *in l. pacta 72. ff. de contrahend. emptione*, cautionem euictionis inter adminicula emptionis refert, hoc est, vt exponit Glossa *ibi*, inter naturalia contractus: quam sequuntur Zasius *lib. 1. singul. cap. 15.* Reuardus *lib. 1. variar. cap. 1.*

Non solùm ob euictionem actione ex empto emptor agere valet, verùm & actione ex stipulatu certi, vel incerti condictione: hoc est certi, si quantitas certa in stipulatione pro simplo, vel duplo deducatur; incerti si quantitas non exprimatur, sed tantùm simplum, vel duplum in stipulatione deducatur, *l. si tibi 25. C. de euict.* immò cogi poterit venditor actione ex empto simplam, vel duplam sine satisdatione repromittere, *l. 4. l. emptori 37. in princip. §. 1. & vlt. l. si dictum 56. ff. de euict. l. ex empto 11. §. venditorem, ff. de action. empti.* Est autem simplæ stipulatio, per quam promittit venditor simplum, 11. De stipulatione simplæ, et duplæ.

simplum, si res emptori euicta fuerit, *l. euicta* 16. *ff. de euict.* id est, simplum pretium; vt ex natura actionis ex empto, quod emptoris interest, *l. si in venditione* 60. *l. euicta* 70. *ff. de euict.* quæ stipulatio etiam pro rebus quantumvis minimis concipi potest, *l. emptori* 57. *ff. de euict.* Sed dices, ad quid hæc stipulatio simplæ? cùm in actione ex empto idem veniat, ideoque superflua videatur. Respondeo, aliquando accidere, quod sit summè necessaria prædicta simplæ stipulatio, cùm actione ex empto non sit emptori satis consultum, veluti si fundus alienus vendatur, & ante euictionem maior pars illius casmate, vel alio casu perierit, posteaque euincatur; nam si actione ex empto experiatur emptor, non consequetur pretium, cùm pars quæ periit non possit venire in considerationem ad hoc, vt dicamus emptoris interesse, cùm illa pars casu defecerit: si verò ex stipulatione agat, solidum pretium consequetur, quia verè res euicta est, & in venditione non attenditur, an deteriorata, an meliorata euincatur, sed an sit euicta, & per consequens conditio stipulationis extiterit, quæ hæc est, si fundum habere non liceat. Ea ergo condictio adimpletur cùm fundus euincitur; nec attenditur an diminutus, auctusve sit fundus, ad hoc vt committatur stipulatio; sed an fundum habere liceat. Facit optimus textus *in l. naue* 36. *ff. de euict.* probantque Doctores hoc assertum *ex l. ex mille* 64. *ff. de euict.* Præcipuè igitur prospectum est emptori per hanc stipulationem, cuius formulam refert Cuiacius *in parat. ad titulum, C. de euict.* quæ stipulatio continet, vt re euicta venditor duplum non quidem bonitatis rei, sed pretij conuenti præstare teneatur, *l. cùm fundus* 48. *l. si fundus* 53. *ff. de euict.* nonnunquam plus, aut minus continetur, prout inter contrahentes conuenit, *d. l. si dictum* 56. *l. si plus* 74. *ff. de euict.* Vsque ad duplum tamen euictionis nomine in mancipiis, prædiis, & reliquis rebus pretiosis, nisi mos regionis contrarium suadeat, *l.* 6. *de euict.* repromittere venditor cogitur, *l. emptore* 37. §. 1. *d. l. euicta* 16. §. 1. *cum l. sequenti, l. quod si nolit* 31. §. *qui assidua* 20. *ff. de ædilit. edict.* Paulus *lib.* 2. *sentent. tit.* 17. Donellus *de euict. in princip.* & *in l. ipsi* 23. *C. eodem titulo,* vbi *num.* 13. docet, in hac materia res pretiosas dici posse, quæ duos aureos excedunt, argumento legis *si alium* 10. §. *vlt. cum l. sequenti, ff. de dolo.* Illud tamen summè notandum est, quod licèt de natura emptionis euictio sit, ita vt etsi de ea nihil conuentum sit, nihilominus præstetur, non ita duplæ cautio venditioni cohæret, sed nominatim, & specialiter promittenda est, *l. si in venditione* 60. *ff. de euict. l. Titius* 43. *ff. de action. empti*: nam etsi frequens sit hæc stipulatio, non tamen ideo inest, vt euenit in aliis contractibus, in quibus solet stipulatio firmandi gratiâ adjici, *l. iuris* 7. §. *quod ferè, ff. de pactis*: docet Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 8. & *in vita Iustin. in princip. Instit. de verb. oblig.* & tamen agi nequit ex stipulatu, nisi specialiter adiecta sit: quod & magna ratione procedit in præsenti casu, in quo stipulatio duplæ in pœnam euictionis concipitur ad interesse taxandum, quod interdum duplam rei æstimationem excedit, §. *vlt. Instit. de verb. oblig.* ita docuerunt Caballinus *de euict. in addit. ad* §. 1. Donellus *in dicta l. si tibi* 25. *C. de euict.* & iure nostro expresè sancitum est *in l.* 32. *tit.* 5. *partit.* 5. licèt aliquando, quia ex natura emptionis prouenit vt venditor cogatur duplam repromittere, dicatur venditorem tacitè teneri ad duplam promittendam, videlicet non verè soluendam, nisi promissa sit, quo modo accipiendi sunt textus *in l. pacta* 72. *ff. de contrah. emptione, l.* 2. *ff. de euict.*

Superest vt exponamus, quid euictionis nomine tacitè per actionem ex empto veniat, & eo remedio emptor consequi possit? Et certum est, emptorem frustra agere ad rem ipsam euictam; nam cùm eam in iudicio amiserit, non potest iam deperditam recuperare, argumento legis *plus* 25. *ff. de reg. iur.* Si tamen venditor eam offerat & restituat, & simul omne quod propter euictionem emptoris interfuit, præstare paratus sit, tenebitur emptor illam recipere loco pretij, nisi aliam similem comparasset, vel nihil ei intersit rem habere, *l. si in lege* 24. §. *colonus* 4. *ff. locati, l. emptori* 67. *ff. de euict. iuncta l. fideiussor* 15. *ff. de doli except.* quem textum ita accipit Cuiacius *lib.* 10. *respons. Papin. in d. l. emptori* 67. quo modo etiam ipse accipit textum *in l. habere* 57. *ff. de euict. in* §. *vlt.* vbi Gaius ait, quod si post euictionem rei ipsa restituatur, ex stipulatione duplæ agi possit, quia verè stipulatio commissa est, simul atque res euicta fuit. Potest ergo petere emptor, si non rem ipsam euictam, pretium quod pro ea soluit, *l. super empti* 16. ibi: *Super pretio euicta portionis*; & *l. euicta* 70. *ff. de euict.* quod appellatur simpla euictionis nomine *in l. si in venditione* 60. *ff. de euict.* & aliquando interessis appellatione comprehenditur, vt *in l. cùm successores*, ibi: *Non quantùm pretij nomine dedisti*; *C. de euict.* quæ non excludit, vt pro pretio etiam agatur, vt notauit Cuiacius *in parat. ad titulum C. de euict.* est enim hæc pretij restitutio euictione secutâ adeo æquitati, & iustitiæ consona, vt etsi conuentum sit inter partes, vt nihil euictionis nomine præstetur, re tamen euicta pretium debeatur, *l. ex empto* 11. aliàs *emptorem* 12. §. *qui autem, ff. de action. empti*; cùm è contrario valeat pactum, vt etsi res non euincatur, sed tantùm lis moueatur, pretij restitutio fiat, *l. fine* 12. *C. hoc titulo.* Quæ pretij restitutio, si tota res euincatur, integrè redditur; si verò pro parte, pars pretij pro ea restituatur, *l.* 1. *l. si fundo* 53. *l. ex mille* 64. *ff. de euict. l. super empti* 17. *C. eodem*; *l. stipulatio* 38. §. *si quis fortè, ff. de verb. oblig.* docent Guzman *de euict. q.* 45. D. Ioannes de Larrea *decis.* 72. non tamen si pars tantùm euincatur, ad resolutionem contractus agi potest, sed solùm vt res euicta reddatur; vel si reddi non possit, interesse præstetur, *l. cùm plures* 72. *ff. hoc tit. l. Ædiles* 38. §. *si plura,* & §. *vlt. ff. de ædilit. edict. l. vlt. C. rerum alien.* nisi partem tantùm emptor empturus non esset, *l. cùm eiusdem* 34. §. 1. *d. l. ædiles* 38. §. *vlt. ff. de ædilit. edict.* vel si pars quæ remanet, inutilis sit, vt in exemplis dictæ legis 38. §. *vlt. cum sequent.* vel si inseparabilis sit pars euicta, Guzman *vbi suprà, num.* 10. aut si res indiuidua sit, veluti si ius vniuersale vendatur, vel hæreditas, grex, vel peculium; nam si aliqua res euincatur, euictionis actio denegatur, *l.* 1. *C. de euict. l. seruum* 5. *l. si victum* 56. §. 2. *ff. eodem, l.* 34. *tit.* 5. *partit.* 5. Ratio est, quia auctâ, vel diminutâ vniuersitate, adhuc manet vniuersitas vendita, *l. si grege*

12. De praestationibus euictionis nomine.

grege 22. ff. de legat. 3. l. 7. §. 1. ff. quod cuiusque vniuers. l. proponebatur 77. ff. de iudic. qui enim hæreditatem, peculium, vel aliud ius vniuersale vendit, non alienat res singulares, maximè quæ alienæ sunt, nisi specialiter dixerit illas, vel illas res ad peculium pertinere; nam tunc si aliqua ex eis euicta sit, remedium euictionis competit, d. l. 1. C. hoc tit. Valasceus de partit. cap. 1. num. 17. Similiter si non res particularis, sed tertia, vel quarta pars euincatur, euictioni locus est, argumento textus in dicta l. ex mille 64. Ratio est in promptu, quia tunc certum est, partem rei venditæ euictam esse.

13. De interesse venditoris. Etiam per euictionis remedium consequitur venditor interesse: circa quod sciendum est, eius nomine tantùm venire, quantùm propter euictionem emptori abfuit, quantúmve lucrari potuisset, l. si in venditione 60. l. euicta 70. ff. de euict. l. si controuersia 9. l. si cùm quæstio 17, l. cum successores 23. C. hoc titulo: explicant Caballinus in additionibus ad dictum §. 4. Guzman de euict. q. 55. iuxta quod principium accipiendi sunt textus in l. si duo 47. ff. de euict. l. si tibi alienam 7. cum l. sequenti, ff. locati: & ne obstet textus in l. si prægnans 42. ff. de euict. videndus est Pinellus lib. 2. select. cap. 1. Tandem venditor tenetur emptori soluere sumptus, & meliorationes factas ab emptore in re empta: item & expensas litis, & insuper eas, quas soluit emptor aduersario euincenti rem, si in eis à iudice fuerit condemnatus; quoniam hæc omnia in eo, quod interest continentur: & quia cùm omne quod abest emptori, propter euictionem restituendum sit, & similes sumptus ex causa euictionis ei absint, meritò illi debent restitui: docent Guzman vbi suprà, q. 13. Gomez 2. tom. variar. cap. 2. num. 47. qui latè disputant, an idem procedat, siue emptor obtineat, siue succumbat; & alia de euictione latiùs prosequuntur, quæ consultò omittimus. Obseruandi tamen sunt textus circa euictionis materiam non vulgò noti, in l. procurator 67. ff. de procurat. l. cùm ex causa 139. ff. de verb. oblig. l. Mauia 45. §. 1. l. non solùm 52. ff. de iure dot. l. vel obligationibus 20. §. vlt. cum l. sequenti, l. qui ex libertate 26. ff. de liberal. causa, l. si quis 12. ff. de iniuriis, l. 4. ff. si libertus ingenuus, l. 3. ff. si familia furtum, l. si mandatu 59. §. creditor, ff. mandati, iuncto Fabro lib. 17. coniect. cap. 12. l. si hominem 69. ff. de solut. l. si fundus 33. ff. locati, iuncto Meril. lib. 1. ex Cuiacio cap. 26. & lib. 2. obseru. cap. 6. l. si pignore 22. §. vlt. l. eleganter 24. ff. de pignorat. iuncto Arias de Mesa lib. 1. var. cap. 42. l. cùm postulassem 44. §. 1. ff. de damno infecto, l. si à te 9. §. vlt. ff. de except. rei iudic. l. Papinianus 14. §. potest, ff. de publ. in rem, l. 6. §. 1. ff de distract. pignor. l. si patroni 55. §. vlt. ff. ad Trebel. l. possessio 69. §. vlt. ff. de vsucap. l. cùm seruus 54. §. 1. ff. mandati, l. 6. ff. de seruis exportandis, l. 8. §. vlt. cum l. sequenti, ff. mandati, l. in causis 13. §. interdum, l. sed vbi 15. ff. de minor. l. 4. §. vltimo, ff. de verb. oblig. Nouella 7. cap. vlt. vbi Cuiacius, l. 6. ff. de option. legat. l. quod si nolit 31. §. quia 20. l. iustissimè 44. §. vlt. l. si hominem 47. l. Labeo 64. ff. de ædilit. edict. l. 4. ff. quibus ad libertatem, l. uxorem 41. §. agri plagam, ff. de legatis 3. l. 25. §. item si rem distraxit, ff. de petit. hæredit. l. 16. l. 45. §. vlt. ff. solut. matrim. l. 15. ff. de doli except. l. 54. §. vlt. ff. mandati, l. 4. §. si liber ingenuus, l. si mandatu 59. §. creditor, ff. mandati, l. 9. §. vlt. ff. de except. rei iudic. l. fideiussor 15. ff. de doli except. l. vtique, vers. Cum, ff. de liber. caus. l. sed si 25. §. item si rem, ff. de petit. hæredit. l. quæsitum ff. de iure dot. l. 1. ff. de rerum permut. iuncto Cuiacio lib. 23. obseru. cap. 28. l. 49. §. vlt. l. 75. ff. soluto matrim. iunctis Cuiacio lib. 25. obseru. cap. 27. Fabro lib. 2. coniect. cap. 5. l. procurator 67. ff. de procurat. l. 1. C. de periculo, l. 1. C. de euict. iuncto Cuiacio lib. 5. obseru. cap. 25. l. 85. §. in solidum, ff. de verb. oblig.

Tandem vt ad nostrum Gregorium accedamus, sciendum est, plures esse casus, in quibus etiam re emptâ euictâ, ex euictione etiam agi non potest. Quadraginta casus refert Afflictis in rubrica Quibus modis feudum, §. recursum, num. 16. quos latè prosequuntur vltra agentes de euictionibus, Quesada diuers. qq. cap. 10. per totum, Covar. cap. 17. lib. 3. variar. Gomez lib. 2. variar. cap 2. num. 33. Donellus ad titulum de euict. ex quibus tantùm exponemus tres in præsenti à Gregorio relatos. Primus est, si tempore, quo lis emptori mouetur, ipse non denunciet venditori litem motam esse, vt rem venditam defendat, d. l. venditor 49. cum aliis suprà relatis. Est autem denunciare litem venditori, idem quod auctorem laudare, apud Consultos in l. Herennius 63. ff. l. auctore non laudato, C. de euict. Auctorem quidem eum vocabant Romani, à quo quis ius, siue causam rei possidendæ habebat, l. Pomponius 13. §. 1. ff. de acquir. possess. l. an vitium 5. ff. de diuersis, l. in his 175. §. non debeo, ff. de reg. iur. Laudare autem apud Romanos significabat citare, nunciare, seu appellare, A. Gel. lib. 2. noctium, cap. 6. Macrobius lib. 6. Saturn. cap. 7. Nonius Marcel. verbo Citare. Illustrant Brissonius verbo Laudare, Alciatus lib. 6. Parerg. cap. 45. Quæ quidem denunciatio ita fieri debet, vt mittatur venditori copia libelli in publica forma, vt de lite mota certus reddatur, argumento textus in l. nomen, C. quæ res pignori, Clement. causam, §. vlt. de elect. docent Burgos in præsenti, Covar. dicto cap. 17. num. 3. Fachineus lib. 2. controu. cap. 4. quæ denunciatio adeò desideratur, vt etsi venditor conscius sit litis, adhuc denunciatio facienda sit, l. 22. §. petitam, ff. de petition. hæredit. nisi emptor minor sit; nam tunc sufficit, vt constet venditorem conscium litis fuisse: quod & ad Ecclesiam ex cap. auditis, de in integr. restitut. protrahunt Covar. d. cap. 17. Tiraquel. de priuil. pia causa, priuil. 141. Quod si venditor non inueniatur, debet fieri denunciatio in domo coram vicinis, vt docet Bartolus in l. de pupillo, §. si quis ipsi, ff. de noui oper. nunc. & si venditor curauerit, ne ibi nuncietur, denunciatio necessaria est, l. si dictum 56. §. simili, ff. de euict. Vnde lucem accipit textus in l. si dictum 56. §. vlt. ff. de euict. vbi docetur, benignè receptum fuisse, tutore non apparente, pupillo nunciandum esse. Nec illi obstant textus in l. si finita 15. §. si pupillus 29. ff. de damno infecto, l. sed si stipulatu 24. ff. de verb. oblig. nam ibi agitur de denunciatione, vt pupillus de damno infecto caueat, vel in mora per interpellationem constituatur: quæ denunciatio, cùm ad obligandum tendat, sine tutoris auctoritate fieri nequit, princip. Instit. de auctorit. tut. In præsenti autem denunciatione contrarium procedit, quia versatur commodum pupilli,

14. In quibus casibus non datur euictio.

pilli, cùm tutore absente, ne ille denuncietur, præcisè denunciatio non desideretur; & si iam venditor decessit, denunciatio facienda est singulis eius hæredibus, *l. in executione* 85. §. *in solidum*, *ff. de verb. oblig.* Nam cùm obligatio defendendi emptorem in facto consistat, ex eoque indiuidua sit, in solidum pro ea hæredes promissoris, aut venditoris obligantur, *l. final. ff. de seruitut. legat. l. ea quæ* 192. *ff. de reg. iur.* Si autem vnus condemnatus sit, omnes pro sua parte tenentur, cùm hæc obligatio non in faciendo, sed in dando consistat, *d. §. in solidum, l. cùm ex causa* 139. *ff. de verb. oblig.* Denunciatio hæc facienda est tempore opportuno, *l. si rem* 29. *§. vlt. ff. de euict.* id est tempore, quo exceptiones proponi possunt, & causâ defendendi; vnde sufficit, in secunda instantia denunciationem fieri, si integra, & salua fuerit defensio auctori, argumento legis *ita demùm, C. de procurat.* Nec tunc obstat textus *in l. qui concubinam* 19. §. *si hæres*, *ff. de legat.* 3. vbi docetur, legatarium, cui de seruo legato facta fuerit controuersia, debere antequam iudicium accipiatur, id est, lis contestetur, vt exponit Cuiacius *ad titulum C. de indic.* denunciare hæredi, vt liti assistat. Nam vt rectè post Bartolum *ibi*, docuerunt Donellus *in l.* 8. *C. de euict. num.* 11. Gothofredus *ibi*, discrimen versatur inter possessorem lucratiuum, & onerosum, ita vt lucratiuus, vt est legatarius, statim teneatur denunciare auctori suo, litem sibi motam esse; onerosus verò quocunque tempore denunciare possit: licèt Arroyo in præsenti verba illa, *iudicium accipiatur*, exponat, id est, sententia proferatur, cum Cuiacio *in l.* 5. *C. de euict.* Tandem circa hanc denunciationem notandum est, venditorem teneri defendere ipsum emptorem coram suo iudice, ita vt etsi fori priuilegio gaudeat, debeat litem prosequi coram iudice emptoris, *l. venditor* 49. *ff. de iudiciis*, Gamma *decis.* 332. Gomez *vbi suprà*, *num.* 39. & apud nos decisum extat *in l.* 57. *tit.* 6. *partit.* 1.

15. Refertvr secvnda exceptio. Secundus casus, in quo euictio cessat, contingit ex culpa emptoris, quod variis modis accidere potest. Primò si tempore sententiæ contumaciter absuit, *d. l. emptor* 8. *C. de euict.* cuius principij ratio est, quia venditor tunc demùm de euictione tenetur, quando res emptori euincitur, ex iuris defectu, *l. si non iniuria*, *C. de euict.* Vnde cùm contumacia emptoris non supponat defectum iuris in eius auctore, sed potiùs sit delictum, & culpa ipsius, *l. contumacia*, *de re indicat.* non est cur imputetur venditori rem euictam fuisse. Faciunt textus *in l. qui repudiantis* 17. §. *vlt. ff. de inoffic. l. si perlusorio* 14. §. *vlt. ff. de appellat.* vbi docetur, sententiam prolatam contra hæredem contumacem, libertatibus & legatariis non nocere; hoc autem procedit si sententia prolata sit propter emptoris contumaciam; nam si legitimo tempore ipse comparet, & verè, ac legitimè causam defendat, licèt absit tempore sententiæ, nihilominus de euictione agere potest, quia tunc parum prodesset eius præsentia tempore, quo nihil erat allegandum. Deinde quia vbi probationes sunt liquidæ, condemnatus in absentia non præsumitur condemnatus ex contumacia, sed propter malam causam, *l.* 1. *C. de contrar. indic. tutel.* Etiam ex euictione agi non potest propter culpam, si emptor rem pro derelicta habuit, posteaque alius eam occupauit; nam si tum in iudicio superatus ab eo, qui illam occupauit, velit regredi aduersùs venditorem, tanquam qui alienam rem vendidit, audiendus non est, *l. vlt. ff. de euict. l. quod seruus* 36. *ff. de stipul. seruorum*, *l.* 36. *tit.* 5. *partit.* 5. Ratio est, quia hoc in casu magis adest culpa in emptore rem pro derelicto habente, quàm in venditore. Tertius casus, in quo cessat euictio, est cùm per iniuriam iudicis emptor condemnatus est; nam cùm iudicis iniuria inter casus fortuitos numeretur, *l. ad eos*, *ff. mandati*, ad venditorem non debet spectare, cum horum periculum ad emptorem tantùm spectet, *l. necessario* 8. cum similibus, *ff. de periculo & commodo.* Nihil etiam refert, an sordibus, an stultitiâ iudicis res perierit, *dicta l. si per* 51. *ff. de euict.* nam quamvis hoc casu sententia valeat, *l. cùm prolatis* 32. *ff. de re iudic.* euictionis actio denegatur. Nec contrarium suadetur *ex l. exceptione* 67. *ff. de fideiussor.* vbi fideiussorem condemnatum esse iniuriâ iudicis, non sufficit, vt ei mandati actio denegetur, sed necessarium est, vt simul culpa illius interueniat. Nam omisso Cuiacio *tractatu* 6. *ad Afric. in l.* 24. *ff. de euict.* dicendum est, diuersam causam esse emptoris, ac fideiussoris; nam emptione celebrata omne periculum ad emptorem pertinet, ac per consequens iudicis iniur iahabetur vt casus fortuitus: at verò fideiussor, vel quilibet alius, qui cum mandato, vel sine eo alienum negotium gerendum suscipit, culpam tantùm, & diligentiam vt in re aliena præstare debet, *l. contractus* 23. *ff. de reg. iur.* Quapropter iniuria iudicis sola ei non nocebit, *l. si sine* 22. §. *cùm autem*, *ff. rem ratam haberi*: præsenserunt Bartolus, & Paulus Castr. *in d. l. exceptione*; Donellus *in l. emptor* 8. *num.* 18. *C. de euict.*

16. Traditvr ratio decidendi. Vnde apparet vera ratio præsentis decisionis; omnibus enim casibus in ea relatis vna ferè conuenit, videlicet, quod istis tribus casibus, non tam ex defectu iuris, quàm culpâ, contumaciâ, vel negligentiâ, malóve facto emptoris euicta res censeatur, cùm excusari non possit qui rei emptæ nomine iudicium vel neglexit, vel temerè non laudato auctore solus excepit; & iniuria iudicis soleat inter casus fortuitos numerari. Eam autem dumtaxat euictionem venditor emptori præstat, quæ eo præsente, vel vocato per vindicationis iudicium legitimè facta est, *l. si mancipium* 34. §. 1. *l. habere* 57. *ff. de euict. l. si cùm quæstio* 17. *C. eodem titulo*: non etiam quæ emptoris culpâ, vt *in dicta l. vlt. l. si cùm venditor* 66. *ff. de euict.* vel quæ casu fortuito venditionem secuto, vt *in l. si seruus* 21. *ff. de euict. l. vlt. C. de action. empti*, quia suum cuique factum, fatumve nocere debet, *l. illud* 40. *ff. de petit. hæredit. l. si seruus* 50. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l. factum* 155. *ff. de reg. iur.* Meritò ergo Gregorius in præsenti his tribus casibus venditorem de euictione non teneri rectè docuit.

17. Dissolvitvr dvbitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam verum est, quod lite motâ super re vendita, tenetur venditor emptorem defendere, *l. plus* 74. §. *mota*, *ff. de euict. l. qui absenti* 75. *ff. de procurat.* hoc tamen adimplere potest duplici modo, vel defensionem in se suscipiendo, vel exceptiones, similiaque arma emptori præbendo; quia totalem rei defensionem ipse suscipere

suscipere non cogitur, *l. si parentes 20. C. de euict.* Donellus *in l. si status, num. 2. C. eod. titulo;* & tunc sumptus, & expensas litis emptor litiganti præbere tenetur, *dicta l. 1. C. de euict.* Nec obstat augmentum difficultatis, nam certum est, pacto caueri posse, ne venditor de euictione teneatur, *dicta l. Herennius.* Ratio est, nam quamvis ex natura contractus emptionis euictio competat, etiamsi de ea nominatim non agatur, *l. non dubitatur 6. C. hoc tit.* tamen cùm tale pactum sit de re priuata, nec contra bonos mores debet obseruari, præcipuè cùm pactum hoc non detur circa substantialia, sed circa accidentalia, nisi venditor sciens cum dolo rem alienam vendat, *l. ea quæ 45. §. vlt. ff. de contrah. emptione, l. 1. §. vlt. l. tenentur 6. §. vlt. ff. de actionib. empti.* Etiam non obstante simili pacto tenetur venditor pretium refundere, & restituere, *l. ex empto 11.* aliàs *emptorem 12. §. vlt. ff. de action. empti.* Covar. *dicto lib. 3. var. cap. 17. num. 2.* Guzman *de euict. q. 51. num. 15.* Quesada *dicta q. 10. num. 6.* Licèt enim prædicta generali conuentione pretium non sit exceptum, quia tamen in generali obligatione semper id, quod iniquum est, exceptum videtur, quasi de eo contrahentes non senserint, *l. in omnibus, l. quotiens, ff. de reg. iur.* rectè superior conuentio ita accepta est, vt contrahentes de pretio non reddendo non senserint: si autem specialiter conuenerit, vt pretium non restituatur, pactum sustinetur, quasi transfusâ emptione in donationem, *l. pacta 72. ff. de contrah. emptione.* Nec obstat textus *in l. qui libertatibus, ff. hoc titulo,* vbi docetur, renunciatione euictionis factâ venditorem eius nomine nullo modo teneri. Nam omissis solutionibus relatis à Covar. *dicto cap. 17. num. 2.* dicendum est iuxta suprà tradita, de euictione non teneri eo casu venditorem, pretium tamen refundere omnino compelli, ita vt in ea specie licèt damna, interesse, & meliorationes non præstentur, pretium tamen semper restituatur. Nec mirum est, illud ab Scæuola in eo textu specialiter expressum non fuisse, quia in eo textu, & sequentibus solùm egit de casibus, in quibus venditor statuliberi ob celatam eius conditionem, vel expressam deteriorem, aut meliorem, teneretur, vel non, de quo etiam agunt Consulti *in l. fundus 46. §. cùm tibi, l. qui alienam 54. §. 1. ff. de euict. l. si decem 10. ff. de statulib.*

TITVLVS XVIII.

De locato & conducto.

CAPVT I.

[a] Clemens III.

EX rescripto litterarum piæ recordationis [b] P. quondam Tusculan. Episcopi nobis innotuit, quod cùm ciuitatem Bon. tempore suæ legationis intrasset, inuenit fuisse ibi à bonæ memoriæ [c] Vv. quondam Portuen. Episcopo constitutum, & sub excommunicatione prohibitum, ne aliqui scholares hospitia maioris mercedis promissione conducerent, vt ea sibi, vel maioris gloriæ studio, quasi potentiores in expensis apparere volentes, vel priuatæ vtilitatis commodo vindicarent. Vnde ipse solicita prouisione considerans, quod huiusmodi conductionis improbitas, & discordiæ fomitem, & impedimenta non modica pareret studiorum, prædictam [d] constitutionem legatione, quâ fungebatur Sedis Apostolicæ confirmauit perpetuis temporibus, sub pœna decernens anathematis obseruandum, vt nullus Magistrorum, siue scholarium super conducendis aliorum hospitiis in læsionem, vel præiudicium habitantium, audeat hospitem conuenire, nisi priùs constiterit tempus conductionis elapsum, vel inquilini in hoc suum præstiterint fauorem, & consensum. Quocirca nos, qui detestabiles versutias bonæ fidei contractibus inimicas, non solùm in clericis, sed etiam in quibuslibet mercatoribus condemnamus, prædictam constitutionem à præfato Portuen. Episcopo factam, & demùm à iamdicto Episcopo Tusculano confirmatam, ratam esse decreuimus, & eam auctoritate Apostolica confirmamus, statuentes, vt à te, frater Episcope, & tuo quolibet successore singulis [e] annis in communi audientia Magistrorum, atque scholarium præsens pagina recitetur, & prætaxata prauæ conductionis improbitas, innouatâ excommunicationis sententiâ reprimatur. Nulli ergo omnino hominum liceat paginam nostræ confirmationis infringere, &c.

pilli, cùm tutore absente, ne ille denuncietur, præcisè denunciatio non desideretur; & si iam venditor decessit, denunciatio facienda est singulis eius hæredibus, *l. in executione* 85. *§. in solidum, ff. de verb. oblig.* Nam cùm obligatio defendendi emptorem in facto consistat, ex eoque indiuidua sit, in solidum pro ea hæredes promissoris, aut venditoris obligantur, *l. final. ff. de seruitut. legat. l. ea quæ* 192. *ff. de reg. iur.* Si autem vnus condemnatus sit, omnes pro sua parte tenentur, cùm hæc obligatio non in faciendo, sed in dando consistat, *d. §. in solidum, l. cùm ex causa* 139. *ff. de verb. oblig.* Denunciatio hæc facienda est tempore opportuno, *l. si rem* 29. *§. vlt. ff. de euict.* id est tempore, quo exceptiones proponi possunt, & causâ defendendi; vnde sufficit, in secunda instantia denunciationem fieri, si integra, & salua fuerit defensio auctori, argumento legis *ita demùm, C. de procurat.* Nec tunc obstat textus *in l. qui concubinam* 29. *§. si hæres, ff. de legat.* 3. vbi docetur, legatarium, cui de seruo legato facta fuerit controuersia, debere antequam iudicium accipiatur, id est, lis contestetur, vt exponit Cuiacius *ad titulum C. de indic.* denunciare hæredi, vt liti assistat. Nam vt rectè post Bartolum *ibi*, docuerunt Donellus *in l.* 8. *C. de euict. num.* 11. Gothofredus *ibi*, discrimen versatur inter possessorem lucratiuum, & onerosum, ita vt lucratiuus, vt est legatarius, statim teneatur denunciare auctori suo, litem sibi motam esse; onerosus verò quocunque tempore denunciare possit: licèt Arroyo in præsenti verba illa, *iudicium accipiatur*, exponat, id est, sententia proferatur, cum Cuiacio *in l.* 5. *C. de euict.* Tandem circa hanc denunciationem notandum est, venditorem teneri defendere ipsum emptorem coram suo iudice, ita vt etsi fori priuilegio gaudeat, debeat litem prosequi coram iudice emptoris, *l. venditor* 49. *ff. de iudiciis*, Gamma *decis.* 332. Gomez *vbi suprà, num.* 39. & apud nos decisum extat *in l.* 57. *tit.* 6. *partit.* 1.

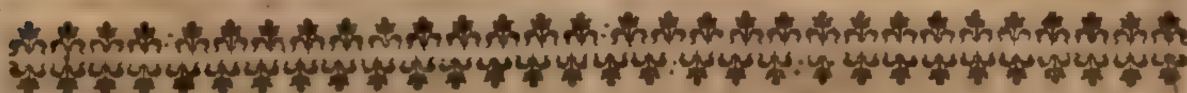
15. Refertvr secvnda exceptio.

Secundus casus, in quo euictio cessat, contingit ex culpa emptoris, quod variis modis accidere potest. Primò si tempore sententiæ contumaciter abfuit, *d. l. emptor* 8. *C. de euict.* cuius principij ratio est, quia venditor tunc demùm de euictione tenetur, quando res emptori euincitur, ex iuris defectu, *l. si non iniuria, C. de euict.* Vnde cùm contumacia emptoris non supponat defectum iuris in eius auctore, sed potiùs sit delictum, & culpa ipsius, *l. contumacia, de re iudicat.* non est cur imputetur venditori rem euictam fuisse. Faciunt textus *in l. qui repudiantis* 17. *§. vlt. ff. de inoffic. l. si perlusorio* 14. *§. vlt. ff. de appellat.* vbi docetur, sententiam prolatam contra hæredem contumacem, libertatibus & legatariis non nocere; hoc autem procedit si sententia prolata sit propter emptoris contumaciam; nam si legitimo tempore ipse comparеat, & verè, ac legitimè causam defendat, licèt absit tempore sententiæ, nihilominus de euictione agere potest, quia tunc parum prodesset eius præsentia tempore, quo nihil erat allegandum. Deinde quia vbi probationes sunt liquidæ, condemnatus in absentia non præsumitur condemnatus ex contumacia, sed propter malam causam, *l.* 2. *C. de contrar. iudic. tutel.* Etiam ex euictione agi non potest propter culpam, si emptor rem pro derelicta habuit, posteaque alius eam occupauit; nam si tum in iudicio superatus ab eo, qui illam occupauit, velit regredi aduersùs venditorem, tanquam qui alienam rem vendidit, audiendus non est, *l. vlt. ff. de euict. l. quod seruus* 36. *ff. de stipul. seruorum*, *l.* 36. *tit.* 5. *partit.* 5. Ratio est, quia hoc in casu magis adest culpa in emptore rem pro derelicto habente, quàm in venditore. Tertius casus, in quo cessat euictio, est cùm per iniuriam iudicis emptor condemnatus est; nam cùm iudicis iniuria inter casus fortuitos numeretur, *l. ad eos, ff. mandati*, ad venditorem non debet spectare, cùm horum periculum ad emptorem tantùm spectet, *l. necessario* 8. cum similibus, *ff. de periculo & commodo.* Nihil etiam refert, an sordibus, an stultitiâ iudicis res perierit, *dicta l. si per* 51. *ff. de euict.* nam quamvis hoc casu sententia valeat, *l. cùm prolatis* 32. *ff. de re indic.* euictionis actio denegatur. Nec contrarium suadetur *ex l. exceptione* 67. *ff. de fideiussor.* vbi fideiussorem condemnatum esse iniuriâ iudicis, non sufficit, vt ei mandati actio denegetur, sed necessarium est, vt simul culpa illius interueniat. Nam omisso Cuiacio *tractatu* 6. *ad Afric. in l.* 24. *ff. de euict.* dicendum est, diuersam causam esse emptoris, ac fideiussoris; nam emptione celebrata omne periculum ad emptorem pertinet, ac per consequens iudicis iniuria habetur vt casus fortuitus: at verò fideiussor, vel quilibet alius, qui cum mandato, vel sine eo alienum negotium gerendum suscipit, culpam tantùm, & diligentiam vt in re aliena præstare debet, *l. contractus* 23. *ff. de reg. iur.* Quapropter iniuria iudicis sola ei non nocebit, *l. si sine* 22. *§. cùm autem, ff. rem ratam haberi*: præsenserunt Bartolus, & Paulus Castr. *in d. l. exceptione*; Donellus *in l. emptor* 8. *num.* 18. *C. de euict.*

Vnde apparet vera ratio præsentis decisionis; omnibus enim casibus in ea relatis vna 16. Traditvr ratio decidendi.
ferè conuenit, videlicet, quod istis tribus casibus, non tam ex defectu iuris, quàm culpâ, contumaciâ, vel negligentiâ, malóve facto emptoris euicta res censeatur, cùm excusari non possit qui rei emptæ nomine iudicium vel neglexit, vel temerè non laudato auctore solus excepit; & iniuria iudicis soleat inter casus fortuitos numerari. Eam autem dumtaxat euictionem venditor emptori præstat, quæ eo præsente, vel vocato per vindicationis iudicium legitimè facta est, *l. si mancipium* 34. *§.* 1. *l. habere* 57. *ff. de euict. l. si cùm quæstio* 17. *C. eodem titulo*: non etiam quæ emptoris culpâ, vt *in dicta l. vlt. l. si cùm venditor* 66. *ff. de euict.* vel quæ casu fortuito venditionem secuto, vt *in l. si seruus* 21. *ff. de euict. l. vlt. C. de action. empti*, quia suum cuique factum, fatumve nocere debet, *l. illud* 40. *ff. de petit. hæredit. l. si seruus* 50. *§.* 1. *ff. de legat.* 1. *l. factum* 155. *ff. de reg. iur.* Meritò ergo Gregorius in præsenti his tribus casibus venditorem de euictione non teneri rectè docuit.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; 17. Dissolvitvr dvbitandi ratio.
nam verum est, quod lite motâ super re vendita, tenetur venditor emptorem defendere, *l. plus* 74. *§. mota, ff. de euict. l. qui absenti* 75. *ff. de procurat.* hoc tamen adimplere potest duplici modo, vel defensionem in se suscipiendo, vel exceptiones, similiaque arma emptori præbendo; quia totalem rei defensionem ipse suscipere

suscipere non cogitur, *l. si parentes 20. C. de euict.* Donellus *in l. si statum, num. 2. C. eod. titulo;* & tunc sumptus, & expensas litis emptor litiganti præbere tenetur, *dicta l. 1. C. de euict.* Nec obstat augmentum difficultatis, nam certum est, pacto caueri posse, ne venditor de euictione teneatur, *dicta l. Herennius.* Ratio est, nam quamvis ex natura contractus emptionis euictio competat, etiamsi de ea nominatim non agatur, *l. non dubitatur 6. C. hoc tit.* tamen cùm tale pactum sit de re priuata, nec contra bonos mores debet obseruari, præcipuè cùm pactum hoc non detur circa substantialia, sed circa accidentalia, nisi venditor sciens cum dolo rem alienam vendat, *l. ea qua 43. §. vlt. ff. de contrah. emptione, l. 1. §. vlt. l. tenentur 6. §. vlt. ff. de actionib. empti.* Etiam non obstante simili pacto tenetur venditor pretium refundere, & restituere, *l. ex empto 11.* aliàs *emptorem 12. §. vlt. ff. de action. empti.* Covar. *dicto lib. 3. var. cap. 17. num. 2.* Guzman *de euict. q. 51. num. 15.* Quesada *dicta q. 10. num. 6.* Licèt enim prædicta generali conuentione pretium non sit exceptum, quia tamen in generali obligatione semper id, quod iniquum est, exceptum videtur, quasi de eo contrahentes non senserint, *l. in omnibus, l. quotiens, ff. de reg. iur.* rectè superior conuentio ita accepta est, vt contrahentes de pretio non reddendo non senserint: si autem specialiter conuenerit, vt pretium non restituatur, pactum sustinetur, quasi transfusâ emptione in donationem, *l. pacta 72 ff. de contrah. emptione.* Nec obstat textus *in l. qui libertatibus, ff. hoc titulo,* vbi docetur, renunciatione euictionis factâ venditorem eius nomine nullo modo teneri. Nam omissis solutionibus relatis à Covar. *dicto cap. 17. num. 2.* dicendum est iuxta suprà tradita, de euictione non teneri eo casu venditorem, pretium tamen refundere omnino compelli, ita vt in ea specie licèt damna, interesse, & meliorationes non præstentur, pretium tamen semper restituatur. Nec mirum est, illud ab Scæuola in eo textu specialiter expressum non fuisse, quia in eo textu, & sequentibus solùm egit de casibus, in quibus venditor statuliberi ob celatam eius conditionem, vel expressam deteriorem, aut meliorem, teneretur, vel non, de quo etiam agunt Consulti *in l. fundus 46. §. cùm tibi, l. qui alienam 54. §. 1. ff. de euict. l. si decem 10. ff. de statulib.*

TITVLVS XVIII.
De locato & conducto.

CAPVT I.

[a] Clemens III.

Ex rescripto litterarum piæ recordationis [b] P. quondam Tusculan. Episcopi nobis innotuit, quod cùm ciuitatem Bon. tempore suæ legationis intrasset, inuenit fuisse ibi à bonæ memoriæ [c] Vv. quondam Portuen. Episcopo constitutum, & sub excommunicatione prohibitum, ne aliqui scholares hospitia maioris mercedis promissione conducerent, vt ea sibi, vel maioris gloriæ studio, quasi potentiores in expensis apparere volentes, vel priuatæ vtilitatis commodo vindicarent. Vnde ipse solicita prouisione considerans, quod huiusmodi conductionis improbitas, & discordiæ fomitem, & impedimenta non modica pareret studiorum, prædictam [d] constitutionem legatione, quâ fungebatur Sedis Apostolicæ confirmauit perpetuis temporibus, sub pœna decernens anathematis obseruandum, vt nullus Magistrorum, siue scholarium super conducendis aliorum hospitiis in læsionem, vel præiudicium habitantium, audeat hospitem conuenire, nisi priùs constiterit tempus conductionis elapsum, vel inquilini in hoc suum præstiterint fauorem, & consensum. Quocirca nos, qui detestabiles versutias bonæ fidei contractibus inimicas, non solùm in clericis, sed etiam in quibuslibet mercatoribus condemnamus, prædictam constitutionem à præfato Portuen. Episcopo factam, & demùm à iamdicto Episcopo Tusculano confirmatam, ratam esse decreuimus, & eam auctoritate Apostolica confirmamus, statuentes, vt à te, frater Episcope, & tuo quolibet successore singulis [e] annis in communi audientia Magistrorum, atque scholarium præsens pagina recitetur, & prætaxata prauæ conductionis improbitas, innouatâ excommunicationis sententiâ reprimatur. Nulli ergo omnino hominum liceat paginam nostræ confirmationis infringere, &c.

NOTÆ.

1. [a] *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. vnico*, nullibi tamen exprimitur cui rescribat Clemens III. facilè tamen ex textus serie cognoscitur rescribere Episcopo Bononiensi, Ioanni videlicet Ecclesiæ Bononiensis Præsuli. De ipsa Ecclesia nonnulla notaui *in cap.17. de foro compet.*

[b] *P.*] Petri videlicet Papiensis, qui ab Alexandro III. creatus fuit Episcopus Tusculanus anno 1178. vt refert Vghellius *tom. 1. Italia, in Tusculan. Ecclesia, num.14.*

2. [c] *Vv.*] Vvillelmus videlicet Papiensis, ex ordine Cisterciensi monachus, Diaconus Cardinalis ab Hadriano IV. electus, postea Presbyter Cardinalis sancti Petri ad Vincula, demùm Episcopus Cardinalis Portuensis, ac sanctæ Rufinæ ab Alexandro III. electus est anno 1176. Hic pluribus legationibus apud Fridericum Imperatorem functus est, & ab Alexandro III. missus in Galliam, Britanniamque, vt ea regna ad cultum veri Pontificis adduceret. Demùm sub vitæ finem conuentui Bononiæ habito, mox & Venetiis interfuit, vt suis consiliis toti Ecclesiæ pareret tranquillitatem, vt ex Sigeberto, Roderico Frisingensi, & Baronio refert Vghell. *tom.1. Ital. sacr. in Portuensi Eccles. num.31.*

3. [d] *Constitutionem.*] Legati enim possunt noua statuta condere, & antiqua confirmare, vt probaui *in cap. final. de offic. Legat.*

4. [e] *Singulis annis.*] Vltra trinam enim monitionem, quæ præcedere debet quancunque censuram ab homine ferendam, desideratur in præsenti generalis hæc denunciatio, ad subditos certiorandos de speciali hoc statuto, vt aliis relatis docuit D. Ioseph. Vela *tom. 2. decis. Hispal. dissert. 44. num. 74.*

COMMENTARIVM.

5. Bononiensem Academiam magnis ditarunt opibus, & ornauerunt priuilegiis Pontifices, & Imperatores, vt debitis laudibus studium illud extollentes referunt Vghel. *tom. 2. Italia, in Ecclesia Bonon.* Hieronymus Osorius, Papirius Mason, & alij congesti à Patre Mendo *de iure Academico lib. 1. q. 2. num. 16.* inter quæ non exiguum est, quod refertur à Clemente in præsenti. Sed cùm constitutio hæc localis sit, vt etiam aliæ relatæ *in cap. qui clerici 9. de foro compet. cap. final. de Magistr. l.1. §. vlt. ff. de censibus*, specialemque contineat gratiam, generalem ex ea regulam deduci non debere, iam post alios docuit Anguianus *lib. 2. de legibus, cap. 17. num. 105.* Simili etiam priuilegio studentes in florentissima nostra Academia Salmanticensi potiuntur, vt eius Primarius Doctor Garaña in præsenti notauit.

CAPVT II.

Honorius III. *Abbati, & Conuentui Sancti* [a] *Petri de Pratellis, Lexou. diœcesis.*

Vestra nobis relatio declarauit, quod cùm ad [b] firmam dare consueueritis vestrarum fructus decimarum, diœcesani locorum statutum quoddam de huiusmodi decimis non locandis parochialibus presbyteris ediderunt, per quod vtilitas vestra non modicùm impeditur; quare super hoc Apostolicæ prouisionis remedium imploratis. Nos igitur vtilitates vestras nolentes indebitè impediri, auctoritate vobis præsentium indulgemus, vt statuto huiusmodi non [c] obstante, vestrarum [d] decimarum prouentus liberè locare possitis quibus vobis expedire videritis, & cum quibus Ecclesiæ conditionem poteritis facere meliorem; ita tamen vt huiusmodi locatio ad feudum, vel alienationem non valeat extendi.

NOTÆ.

1. [a] *Sancti Petri.*] Perperam textus hic in sexta collectione tribuitur Innocentio III. cùm sit Honorij III. & reperiatur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. 1.* apud Cironium, ex quo ita eum transcribo. Malè etiam in eadem sexta collectione habetur *de Pratel. Lundon. diœcesis*, cùm legendum sit, *de Pratellis Lexouiensis diœcesis.* Abbatia enim hæc Sancti Petri est Ordinis Diui Benedicti, in diœcesi Lexouiensi, sub honore Sancti Petri Apostoli constructa ab Hunfrido de Vetulis anno 1055. vt referunt Tamburinus *in serie Abbatiarum, verbo Lexouiensis*, Fratres Sarmat. *tom. 4. Gall. Christiana, fol.256.* Eius etiam mentio fit *in cap. nostro, de pœnit. & remiss.* Raymundo eius Abbati in præsenti rescribit Honorius.

2. [b] *Firmam.*] Huius vocis mentio etiam reperitur *cap. 24. de decimis, cap. 7. de iurepatron. cap. 6. ne Clerici, vel Monachi, Clement. vnic. de exces. Prælat.* eam tamen variè exponunt Interpretes. Cironius *in notis ad hunc textum*, existimat, hanc vocem esse Saxonicam, significareque mercedem quamlibet, siue consistat in frumento, & aliis redditibus, siue in pecunia numerata; quo casu firma alma dicitur in legibus Schotorum *lib. 2. cap. 41.* Cuiacius *hic*, ad firmam dare explicat pro locare sub mercede, siue pensione certa, & firma. Alexander Chassaneus ait ad firmam locare, esse præstita fide pacisci in ipso contractu in continenti, ne vlli ex contrahentibus liceat vti beneficio legis *34. C. hoc titulo*; sed locatio omnino firmâ habeatur. Eo in sensu clericos firmarios dixit Vvillelmus Malmesburg. *de gest. Reg. Angl. lib. 4.* ibi: *Nullus clericus, nisi causidicus; nullus clericus, nisi (vt verbo parum Latino vtar) firmarius.*

[c] *Non*

3. [c] *Non obstante.*] Sed Episcopus statuta in sua diœcesi condere potest, *cap. quantò, de his quæ fiunt à Prælat. cap. cùm dilectus, de consuet. cap. final. de his quæ fiunt à maiori parte, cap. cùm omnes, de constit. cap. 2. §. statuto, eodem titulo in 6.* ergo statutum, de quo in præsenti, obseruandum erat. Pro cuius difficultatis solutione sequentes casus notandi sunt. Primus est cùm Episcopus contra ius commune statuit quod nec per se, nec in Synodo facere potest, *cap. super his, de maiorit. & obed. cap. final. de offic. Archipresb. Clement. Romani, de elect.* Secundus est, cùm aliquid statuit circa maiores, & grauiores causas, quod neque in Synodo facere potest. Ratio est, quia ab ampla Episcoporum iurisdictione per Pontificem grauiores causæ exemptæ sunt, *cap. maiores, de baptismo*; vnde sequitur, non posse Episcopum in Synodo diœcesana statuere, an aliquid sit de fide, vel non: *glossa 1. in dicto cap. maiores*, Acuña *in princip. dist. 18.* Neque contrarium probat textus *in cap. ad abolendam, de hæreticis*, vbi excommunicantur omnes illi, qui hæretici iudicantur ab Ecclesia Romana, vel à Concilio prouinciali, vel diœcesano. Nam respondetur cum Bellarmino *tom. 1. contrOu. lib. 2. de Concil. cap. 10.* Pontificem ibi non docere, posse Concilium prouinciale, vel diœcesanum diffinire, an aliquid sit de fide; sed quod potest iudicare, an aliquis inciderit in hæresim ab Ecclesia damnatam; quod non solùm Concilio, verùm Episcopo permittitur. Tertius casus est, cùm Episcopus statuit aliquid circa causas in iure non decisas, & quæ grauiores non sunt; quo casu cùm statuat non contra, sed præter ius, statuta ab eo condita debent obseruari, ex iuribus suprà adductis. Nec tunc obstat præsens textus: nam accipiendus est de statuto ab Episcopo facto contra ius commune; nam cùm iure communi attento omnibus clericis competat facultas locandi fructus sui beneficij, vt probaui *in cap. ad nostram, de rebus Eccles.* inde cùm Episcopus contra ius commune nihil statuere possit, *dicto cap. quod super his, de maiorit. & obed.* meritò non obstante præsenti statuto possunt clerici liberè fructus locare: quia tamen illud ius commune in fauorem ipsorum latum erat, ideo si ipsi Episcopo statuenti consentirent, statutum seruare tenerentur ob renunciationem præsumptam iuris communis. Nec huic solutioni obstat textus præcedens, vbi statutum circa locationem factum iuri communi contrarium sustinetur. Nam respondendum est, statutum mihi sustineri, quia erat locale, in fauorem tantùm Academiæ Bononiensis factum.

[d] *Decimarum.*] Id est Ecclesiarum, vt exposui *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat.* vbi & *in cap. ad nostram, de rebus Ecclesiæ,* Commentarium huius textus dedi, & *in cap. 6. ne clerici, vel monachi.*

CAPVT III.

[a] Gregorius IX.

PRopter sterilitatem afficientem magno incommodo conductores, vitio rei, sine culpa coloni, seu casu fortuito contingentem, colonis Ecclesiæ tuæ pro rata pensionis remissio est facienda, nisi cum vbertate præcedentis, vel subsequentis anni valeat sterilitas compensari.

NOTÆ.

[a] GRegorius.] Nonus videlicet, qui præsentem constitutionem deprompsit *ex l. 8. C. hoc tit. l. ex conducto, §. 1. l. si merces, §. vis maior, ff. hoc tit.* vt iam notauit Cuiacius *hic.*

COMMENTARIVM.

1. Conclusio traditur et probatur. EX prima parte huius constitutionis sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Propter sterilitatem absque culpa conductoris contingentem remittitur pensio pro rata, nisi possit cum vbertate præcedentis, vel sequentis temporis compensari.* Probant eam textus *in l. ex conducto, §. 1. & 2. & §. Papinianus, l. si merces, §. vis maior, cum sequenti, l. si vno, ff. hoc tit. l. 8. C. eodem.* Consonat lex 22. *tit. 8. part. 5.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select.* Giurba *obseru. 24. num. 8.* Capycius Latro *decis. 19. num. 24.* Solorzanus *de iure Indiarum, tom. 2. lib. 1. cap. 19. ex num. 47.* Valeron *de transact. lib. 1. q. 1. num. 22.* Marinis *lib. 2. resol. cap. 187. & tom. 1. decis. 84.* Hothomanus *lib. 4. obseru. cap. 21.* Faber *in suo Codice, tit. de locato, & de erroribus, decad. 8. error. 8.* Molina *de iustitia, 2. tom. disput. 495.* Castillo *lib. 3. quotid. cap. 3. ex num. 19.* Connanus *lib. 7. comment. cap. 11. num. 15.* Cuiacius *hic*, & *in l. 5. C. hoc tit.* & *lib. 15. obseru. cap. 28.* Mancinus *lib. 1. genial. cap. 17. & 32.* Vvisembach. *disput. 36. num. 18.* Naten. *in iustitia vulnerat. fol. 79.* Gibalinus *de vsuris, lib. 3. cap. 8. art. 3.* Narbona *in l. 7. tit. 4. lib. 5. recopil.* Solorzanus *de iure Indiarum, lib. 2. cap. 19. num. 37.* & *lib. 2. polit. cap. 20.* Amaya *lib. 3. obseru. cap. 3.* Canisius *ad hunc textum,* Phebo *tom. 2. decis. 166.* Gaspar Mancinus *in tract. vtrum debitor excusetur propter defectum fructuum,* Farinacius *in repert. de contractibus, q. 4. per tot.* Tapia *tom. 2. lib. 5. q. 22. art. 7.*

2. Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem textum insurgo. Si fructus, seu prouentus rei locatæ insolito modo crescant, non augetur pensio, quæ à principio inter contrahentes conuenit, *l. si merces 28. §. vis maior, ff. locati,* probant Sà *verbo Conductio, num. 12.* Rebellus *de iustitia lib. 14. cap. 17. num. 1.* Lugo *eodem tract. disput. 29. num. 52.* Gibalinus *dicto lib. 3. cap. 8. artic. 2.* Igitur vt æqua sit conditio locatoris, & conductoris, propter sterilitatem contingentem sine culpa conductoris, non debet minui pensio. Augetur hæc difficultas ex eo, nam emphyteuta, qui

qui tempestatem passus fuit, aut vitium cœli, integrum canonem persoluit, nec vllam remissionem consequitur, *l. 1. C. de iure emphyt.* Mancinus *cent. 1. genial. cap. 32.* Igitur similiter conductor ob sterilitatem vitio cœli contingentem à solutione integræ pensionis liberari nequit. Deinde difficilis redditur ea pars, vbi docetur compensationem fieri debere cum tempore maioris vbertatis, *ex l. cum etiam, ff. de tritico, vino legato*, ibi: *Cum certus numerus amphorarum vini legatus esset ex eo, quod in fundo Semproniano natum esset, & minus natum esset, non amplius deberi placuit.* Et *l. si debitor, §. verosimile, ff. de contrah. emptione.* Igitur & in casu locationis non debet fieri compensatio sterilitatis cum vbertate.

3. De cavsis sterilitatis. Adhuc tamen defendenda est præsens Gregorij constitutio, pro cuius illustratione sciendum est, mercedem conuentam tempore locationis soluendam esse integrè à conductore, nisi iustis ex causis minuatur, inter quas præcipua est sterilitas, quæ ex diuersis causis prouenit, veluti ex vitio cœli; nihil enim est, quod magis cœli iniuriis pateat, quàm fructus terræ. D. Augustinus *in Psalmo 68.* vbi de frumento ait: *Labore magno metitur, portatur ad aream, trituratur, ventilatur post tanta pericula cœli & tempestates.* Quæ causæ communiter eueniunt ob nimiam pluuiam, solis ardorem, siccitatem, vel casma, *l. ex conducto 15. §. si vis, l. si merces, §. si vis maior, ff. hoc tit.* quæ vulgò appellantur vis maior, seu vis magnæ tempestatis, *l. verum 11. §. si locupleti, ff. de minor. l. si vt certo 5. §. quod vero, ff. commodati, l. si quis domum 9. §. Iulianus, l. si fundus 32. in fine, ff. locati, l. 3. ff. de fundo instructo, l. fluminis 24. §. Lucius, ff. de damno infecto:* cœli vitium dixit Imperator *in l. licet 8. C. hoc tit.* Hanc vim maiorem Græci θεῖαν dixerunt, id est, iram diuinam, eo quod non ab homine, sed cœlitus dimissa est, ex speciali ira Dei, vt ait Theophrastus relatus ab Alciato *lib. 2. de prætermiss. in dicto §. vis maior.* Faciunt Plinius *lib. 18. hist. cap. 28. ad finem*, ibi: *Duo genera esse cælestis iniuriæ meminisse debemus; vnum, quod tempestates vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteraque similia intelliguntur, quæ cùm acciderint, vis maior appellantur.* Ouidius *lib. 15. Metamor.* Iouis iram appellauit, ibi:

Iamque opus exegi, quod nec Iouis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Vel quod frequentius est, si rubigine, niue, immoderatà pluuià, aut siccitate insolità, repentinis incendiis, ventorum flatibus, vredine, & fluminum inundationibus vastati fuerunt fructus, quæ singula, qualia sint, exponunt Cuiacius *lib. 15. obseru. cap. 28. & in l. 5. C. hoc tit.* Hothomanus *lib. 4. obseru. cap. 16.* Petrus Gregorius *lib. 36. syntagm. cap. 25.* Amaya *dicto cap. 3. num. 5.* Ad hanc etiam vim diuinam spectant animalia, quæ frequenter edaci pernicie segetes, vineta, & reliquas arbores destruunt; quo in numero sunt graculi, sturni, grues, passeres, raucæ, rucæ, & alia auium & vermium agmina, inter quæ frequens est locustarum cohors, quæ pestis agrorum dicitur *in l. excepto, 18. C. hoc tit.* de quibus Plinius *lib. 10. cap. 39.* *Diraque messibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia verò morsu erodentes.* Arnobius *lib. 1.* *A locustis & muribus omne genus exciditur, atque arroditur frugum.* Plura de ipsis congerunt ex politioribus Ludouicus Viues *in notis ad D. Augustinum, lib. 16. de ciuit. Dei, cap. 43.* Stuchius *lib. 2. antiquit. conuiu. cap. 9.* Simon Maiolus *dierum canicul. colloq. 1. & 5.* Lælius Bisciola *lib. 17. hor. succ. cap. 1.* Pornerius *lib. 6. rerum quotid. cap. 27.* & contra illas superstitiosum esse excommunicationis sententiam proferre, probant, & aliis relatis illustrant Araujo *tract. 2. qq. moral. q. 16.* Theophilus Raynaudus *tom. 14. tract. de litteris monit. cap. 12. per totum.* Etsi legamus Sanctum Bernardum muscas excommunicasse, quæ infestæ cuidam Oratorio erant, referente Guillelmo Abbate S. Theodori *lib. 1.* in hæc verba: *Venerat aliquando Fuscinacum, quæ est Abbatia vna de primis, quam ipse ædificauit, in Laudonensi territorio sita. Cumque ibidem Oratorij dedicatio pararetur, ita illud occupauerat muscarum incredibilis multitudo, vt earum sonitus, improbusque discursus grauem nimis introeuntibus molestiam generaret: nullo ergo succurrente remedio, dixit Sanctus, Excommunico eas: & manè omnes mortuas inuenerunt.* Romani, vt locustas amolirentur, grandinem, rubiginem, & raucas fugarent, propria numina, propriaque sacrificia habebant, quæ copiosè & eleganter post Plinium *lib. 11. cap. 28. & 40. & lib. 18. cap. 17. & 29.* prosequitur, & illustrat Iacob. Durantius Casel. *lib. 2. variar. cap. 10.* ad quæ referendam putat legem *eorum 4. C. de malefiris.* Sed & Horatius, quem Durantius non refert, *lib. 3. carm. od. 23.* eundem morem respiciens sic ait:

Cælo supinas si tuleris manus
Nascente Luna, rustica Phidile;
Si thure placaris, & orna
Fruge lareis, auidaque porca,
Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero graue tempus anno.

Quod sanè mirum non est, si persuasum sit, quod ad educendas aquas Manali lapide, qui iuxta portam Capenam erat, vtebantur, cuius meminerunt Festus Pompeius his verbis: *Manalem etiam lapidem vocabant petram quandam, quæ erat extrà portam Capenam, iuxta ædem Martis; quam cùm propter nimiam siccitatem in vrbem protraherent, insequebatur pluuia statim; cúmque quòd aquas manaret, Manalem lapidem dixere.* Fulgentius ibi: *Manales Labeo, qui disciplinas Hetruscas Tagetis, & Basidis quindecim voluminibus explicauit, ita scribit: Fibræ Iocinori Sandaracci coloni dum fluant, Manales tunc vertere opus est petras, hoc est quas antiqui solebant in modum cylindrorum per limites trahere pro pluuiæ commutanda inopia.* At quantùm hæc Romanorum superstitio ridicula esset, his quæ sequuntur verbis satis Seneca ostendit *lib. 4. natur. quæst.* *Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil posse fieri tam palam est, vt huius rei causà nullius Patris schola intranda sit.*

4. De aliis cavsis sterilitatis. Etiam sterilitas contingit ob casma, seu terræ hiatum, de quo *in l. final. ff. hoc tit. l. licet 8. C. de iure emphyt.* Amaya *dicto cap. 3. num. 9.* Et licèt casma cum labe confundat Budeus *in dicta l. ex conducto*, Cuiacius tamen *lib. 15. obseru. cap. 28. & in l. 9. ff. de verb. oblig.* inter vtrunque damnum differentiam constituit, docens labem, etsi aliquando ad terræ hiatus referri soleat, *l. final. ff. locati*; propriè tamen quamcunque calamitatis causam

causam significare, *dicta l. ex conducto, §. sed si labes, l. licet, C. locati*, ibi: *Vt singula labe tempestatis.* Casma verò ad ingentis terræ recessus refertur, & qui non tam fundum labefactare, quàm deglutire & absorbere videantur. Vnde casma à Plauto vocatur; quò respiciens Virgilius *lib. 8. Æneid.* ait:

Non secus ac si qua penitus vi terra dehiscens.
Infernas reseret sedes.

Quibus adstipulantur quæ de ingentibus terræ hiatibus referunt Plato *lib. 2. de Repub.* Cicero *lib. 3. de offic.* Liuius *lib. 7.* Paulus Orosius *lib. 3. cap. 5.* Lactantius *lib. 3. cap. 13.* Valerius Maximus *lib. 5. cap. 6.* Contingit etiam frequenter sterilitas vi humana, veluti si incursu hostium deuastetur ager, vel ab eis occupetur, *dicto §. si vis, l. in rebus 18. ff. commodati, l. perinde 34. ff. hoc tit. l. cum vnus 12. §. final. ff. de rebus auctoris. iudic. l. 1. §. is verò, ff. de obl. & act.* aut si belli viciniorìs causâ fundus incultus relinquatur, vel si exercitus nostrorum transiens, non contentus distributionibus, quas rustici ex fructibus facere solent, de quibus *in l. si pendentes 27. §. 3. ff. de vsufruct.* iuncto Reuardo *lib. 3. coniect. cap. 6.* vel propter inimicitias, seu propter lasciuiam agrum deuastauerint, *dicta l. ex conducto, §. si vis, hoc titulo, dicta l. si pendentes, §. 3. l. 2. C. de pascuis, lib. 11.* vel si incursione latronum deuastatio contingat, *l. damnum 11. C. hoc tit. l. inter 26. §. non omnia, ff. mandati.* Illustrat Fornerius *lib. 1. rerum quotid. cap. 29.* cuius sterilitatis humanæ varios casus in praxi obuios resoluit Gaspar Mancius per duos tractatus, Vtrum debitor excusetur propter defectum fructuum. Hæret aliquando prædiis ipsis vitium, quæ propter vetustatem, aut tenuitatem, aut etiam quia saxosa sunt, aut pestilentiosa, non solùm semina vberiori mensura non reddunt quàm acceperunt, verùm & fructus ipsos, si qui ibi sati sunt, miserè præfocant, eorumque vice, vt ait Poëta:

Carduus & spinis creuit paliurus acutis.

Talis est fundus qui describitur a Paulo *in l. si fundus, ff. de rebus eorum.* Si fundus, inquit, sit sterilis, vel saxosus, vel pestilens, videndum est, an alienare eum possit, &c. Talis est ille alter, quem graphicè depinxit Apuleius *lib. 1. Florid.* his verbis: *Pariter, vt qui prædiolum sterilem, & agrum scruposum, meras rupinas & senticeta miseri colunt, quoniam nullus sui fructus est, nec vllam illic suam frugem vident; sed infelix lolium, & steriles dominantur auenæ, suis frugibus indigent, aliena furatum eunt, & vicinorum flores decerpunt, scilicet vt eos flores carduis suis misceant.* Hæc prædia qui conducit, etsi ex eis nulli, vel pauci nascantur fructus, nihil est quod sterilitatis prætextu remissionem pensionis petere possit; quippe cùm suæ stultitiæ id imputare debeant, qui tam pestilentem, & infructuosum fundum conduxerint, argumento *§. is quoque, Instit. quibus modis re contr. oblig.* atque hoc est, quod Vlpianus scribit *in l. ex conducto, vers. Si qua tamen, ff. locati. Si qua tamen vitia ex re ipsa oriuntur, hæc damno coloni esse, veluti si vinum coacuerit, si raucis, aut herbis segetes corruptæ sint.* Et Papinianus *in l. si vno 17. §. cùm quidam, ff. eod. tit.* dum ait, quodam Imperatoris Antonini rescripto contineri nouam rem desiderasse eum, qui petit, vt propter vetustatem vinearum sibi remissio detur; nec contrarium statuitur in præsenti textu, dum in eo, siue vitio rei, siue casu fortuito sterilitas magna contingat, remissioni locus tribuitur; verissimum namque mihi videtur, internum & insitum vitium non debere colonum releuare, cùm in culpa fuisse videatur, qui vt personas, cum quibus contrahit, ita & res, super quibus contrahit, tenetur diligenter inspicere, *l. qui cum alio, ff. de reg. iur.* & Gregorius in præsenti, cùm de vitio rei loquitur sine culpa coloni interueniente, à quibusdam de vitio non interno, sed casu aliquo in re contingente, & vltra consuetudinem dato intelligitur, ne alioquin necessarium sit, quod Cardinalis fecit, negationem in eo textu addere, & legere, *non vitio rei, sed casu fortuito*; aut cum Cuiacio *lib. 26. obseru. cap. 32.* aliam fuisse Pontificis mentem ariolari, quàm verba præseferunt. Illud me magis mouet, quod exempla dicti *§. si qua*, non videntur vitia insita sapere; nam quod vinum acidum fiat, magis ad externum damnum spectat. Quinimò neque in consideratione esse debuit, quod ex reipsa oriretur, cùm proximior ratio reddi potuisset, nempe perceptione ipsa vinum conductoris fuisse factum, *l. si asper, l. si seruus, §. locaui, ff. de furtis,* cum aliis. Atque ideò eius, vtpote domini, periculum esse, *l. quæ fortuitis, C. de pignorat.* Addo etiam plurimùm hoc exemplum ab illo distare, quod tanquam simillimum Vlpianus subjicit, illis verbis: *Vel raucis, aut herbis segetes corruptæ sint*; cùm illud ad perceptos, hoc ad nondum perceptos pertineat fructus: quæ omnia qui notarunt Interpretes, mirum est quàm in huiusmodi solutione vexentur, vt constabit ex relatis à Vincentio Carocio *in tract. de locato, tit. de casibus, q. 12. num. 16.* Solus Cuiacius *lib. 26. obseru. cap. 32.* cùm hanc difficultatem agnouisset, rectissimè docet, eò loci vini nomine non quod collectum iam est, in doliaque missum, sed vuam, aut vindemiam pendentem significari, & quæ propter loci malitiam, & tenuitatem dura semper, & cruda manet, ita vt maturescere non possit. Ita enim apud Catonem & Marcum Varronem in libris de re rustica: *Vinum legere*, est *vuam legere*; & Plautus *in Trinummo*, inquit:

Vinum prius quàm coactum est, pendet putidum.

5. Referuntur aliæ causæ sterilitatis. Ad casus etiam sterilitatis spectat, quod nonnulli ex Gentilibus solebant præstigiis, carminibus, & magicis susurris fruges arefacere, vel ad maximam fertilitatem deducere, quas præstigias lex XII. Tabul. increpat illis verbis: *Qui fruges excantassit, Cereri sacer esto*; cuius meminit Seneca *lib. nat. qq. cap. 7.* his verbis: *At Cleonis iudicia reddebant in illos, quibus delegata erat cura prouidendæ tempestatis, quòd negligentiâ eorum vineæ vapulassent, aut segetes procidissent. Et apud nos in XII. Tabul. cauetur, ne quis alienos fructus excantassit: rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli; quorum nihil posse fieri tam palam est, vt huius rei causâ nullius Philosophi schola intranda sit.* Quam legem XII. Tabul. laudat D. Augustinus *in libro de ciuit. Dei*, dum ait: *Veteres Romanos ex eo hanc legem sanxisse, quod licèt multa impia sacra amplexi fuissent, semper tamen magiam, omnesque Chaldæorum præstigias rejecerint.* Plinius etiam *lib. 30. cap. 1.* loquens de magia scribit: *Extant & apud Italas gentes vestigia eius in XII. Tabulis nostris.* Idem *lib. 18.*

lib :8 *cap*.1. Meminerunt ipsius legis Apuleius *apol*. 1. Seruius *in eclog*. 8. *Virgilij*, quos refert Iacobus Gothofredus *in* 4. *fontibus*, *ad dictam legem*: vbi etiam plura congesserunt Reuardus, Balduinus, Rittershus. Hothom. & Dion. Gothof. Nec omittendus Petronius *in satyr*. qui dum sagæ iactationem refert, ait:

Quidquid in orbe vides, paret mihi: florida tellus,
Cùm volo spissatis arescit languida succis;
Cùm volo fundit opes.

Quod sagæ facere iactabant cùm imperare elementis, & dominari tempestatibus mentitâ iactatione euulgarent, vt refert Carnotensis *ex Pœnitentiali Romano*, *p*. 11. *Decret*. *cap*. 36. ad quam frugum excantationem, & magicos susurros fugandos, coniector spectasse illam aruorum consecrationem, quam Acca Laurentia Romuli nutrix annuatim facere solebat suis duodecim filiis, in cuius vnius locum iam mortui Romulus successerat. Existimabat sanè Laurentia sacrificiis impiis posse expiari arua carminibus; in cuius memoriam collegium Fratrum Arualium fuit erectum, cuius sacerdotij insigne, & spicea corona, & albæ infulæ fuerunt. Et huius sacrificij mentio extat apud D. Augustinum *lib*. 7. *de ciuit*. *Dei*, *cap*. 21. vbi referens turpitudines, quas Libero Deo tribuebant antiqui, inquit: *Liberi membro matremfamilias honestissimam palam coronam necesse erat imponere; sed videlicet si Liber Deus placandus fuerat pro euentibus seminum. Sic ab agris fascinatio repellenda, vt matrona hoc facere cogeretur in publico.* En arua carminibus magicis fascinata sacrificiis Libero Deo factis expiari, de quibus sacrificiis loquitur Prudentius *lib*.1. *contra Symmachum*.

Venit ad vsque Italos sacris cum turpibus hortos,
Sinum lactis, & hæc votorum liba quotannis
Accipit, ac ruris seruat vineta Sabini
Turpiter adfixo pudeat quem visere ramo.

Quare autem hæc turpia sacra vocentur, explicat expolitissimus D. L. Ramirez *in Pentec*. *cap*. 31. Ad eandem frugum, aruorumque expiationem pertinebat cura, quæ delegata erat Arualibus Fratribus, lustrandi agros annuatim, ex Kalendario rustico, quod Ambarbale sacrificium vocatur. Rustici enim erant sacerdotes, quapropter hoc illis incumbebat munus. Constant hæc ex Suetonio *in Galba*, *cap*. 4. Plinio *lib*. 17. *nat*. *hist*. *cap*. 2. Seruio *in Eclog*. 5. *Virgilij*. Quæ certè sacrificia peragebant Aruales, vt refert Gutherus *lib*. 1. *de iure man*. *cap*. 5. quas magicas artes non solùm ad sterilitatem, verùm & ad fertilitatem adhiberi prohibuerunt Ecclesiæ PP. in 6. Synodo Trul. *can*. 61. vbi Balsam. & eorum loco piæ in Ecclesia adhibentur benedictiones, de quibus in Concilio Regiat. relato à Burchardo *lib*.2. *Decret*. *cap*. 89. ibi: *Vt presbyteri priuatim fidelibus desiderantibus benedicant, & inter innutas has discussiones iussion est omni presbytero, per familias, per agros, per priuatas domos pro desiderio fidelium habere facultatem benedictionis aperire.* Iam nonnulla notaui *in can*. 49. *Concilij Illiber*.

6. RESOLVVNTVR DIVERSI CASVS. His suppositis circa istas sterilitatis causas sequentes casus distinguendi sunt. Primus casus est, cùm sterilitas diuina, aut humana, absque vlla culpa conductoris contingit; quo casu, siue ex causis naturalibus, siue ex incursione hostium, incendio, seu casmate, ita vt nulli fructus colligantur, contingat sterilitas, liberatur conductor ab omni pensione soluenda, aut eius parte aliqua, pro rata damni accepti, iuxta præsentem textum, ex quadam iuris æquitate; distinguendaque est eo casu duplex sterilitas. Prima, in qua nulli omnino fructus colliguntur, & tunc ab integra pensione colonum liberari, constat *ex d*. *l*. *ex conducto*, §. *si vis*. Secundus est, cùm sterilitas graue damnum colono infert ob exiguos fructus perceptos, propter quam minuendam esse pensionem, & pro rata remittendam, docetur in præsenti textu. Quanta verò debeat esse illa sterilitas, dissentiunt Doctores, vt videre est apud Gomezium *lib*. 2. *variar*. *cap*. 3. *num*. 18. vbi plures Ayllon. Placet tamen quod Couarruuias *practic*. *cap*. 30. docet, tunc minuendam esse pensionem, quando colonus deducto semine, & expensis læditur vltra dimidium iusti pretij, si cogatur integram soluere pensionem; exempli gratiâ si pensio sit decem modiorum, aut centum aureorum, & deducto semine, expensisque, non remaneant quinque modij, aut quinquaginta aurei; quia licèt ab initio contractus pensio iusta fuerit, tamen ex sterilitate superueniente graue damnum conductor patitur, ideoque ei remissio conceditur, sicut & illi competit remedium legis 2. *C*. *de rescind*. cùm ipsâ locatione læsio vltra dimidiam contingit, vt probaui *in cap*. 3. *de empt*. & *vendit*. Quare rectè eam læsionem grauem existimamus in ordine ad minuendam pensionem, quando vltra dimidiam partem pensionis promissæ cogitur ex suo soluere; sicut & Imperatores *in d*. *l*. 1. eam læsionem grauem appellant ad rescindendam venditionem, in qua vltra dimidium iusti pretij venditor læditur. Sed hæc doctrina duplicem patitur limitationem. Prima est quoties solita est sterilitas, quia regio illa procellis, & grandinibus obnoxia est, aut patet hostium incursibus, aut ager locatus vicinus est flumini sæpiùs inundanti, aut bellum imminere, aut iam initum sciebatur, aut fundus naturâ suâ infœcundus est, vel aliis de causis, quæ sciri, & præuideri facilè potuerunt; quia tunc non est locus remissioni pensionis; quia hos omnes casus conductor & præuidisse, & suscepisse censetur. Secunda limitatio est quoties conductor recipit in se omne periculum, & omnes casus fortuitos, renunciauitque iuri quod in eiusmodi casibus remissionem pensionis concedit; quo in casu integram pensionem soluit, vt pacto stet, *l*. *si quis domum*, §. *Iulianus*, *ff*. *hoc tit*. nisi insoliti, & extraordinarij sint casus, nec de eis specialiter actum sit, iuxta textum disertum *in l*. *fistulas*, §. *frumenta*, *ff*. *de contrah*. *emptione*, docuit Gomez vbi suprà, *num*. 19. An verò etiam cùm casus insoliti renunciati sunt, in foro conscientiæ pensio integra debeatur, disputant Lessius *de iustitia lib*.2. *cap*.24. *num*. 7. Lugo *eod*. *tract*. *disput*. 29. *num*.27. Gibalinus *de vsuris lib*. 3. *cap*.8. *art*. 2. *difficult*. 3. Secundus casus contingit quoties impedimentum percipiendi fructus rei locatæ non ex ipsa rei materia, aut ex circumstantiis prorsus extrinsecis, sed ex ipso conductore prouenit, qui tunc tenetur ad pensionem integram soluendam, vt docent Doctores suprà citati; nec enim patitur æquitas, vt locator subeat damnum, quod culpâ conductoris secutum est. Gibalinus *dicta difficult*. 3. *num*. 8.

Quibus

7. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quibus ita animaduersis varias rationes praesentis decisionis assignarunt Garaña, & caeteri repetentes in praesenti. Amaya *dict. cap. 5.* inter quas ea praecipue placet, videlicet hanc remissionem pensionis ex aequitate iuris prouenire; vt enim docent Molina *de iustitia disputat. 495. num. 4.* Lessius *lib. 2. de iustitia, cap. 24. num. 16.* Lugo *eod. tract. disput. 29. num. 36.* ex natura huius contractus casus fortuiti nocere debent conductori, non locatori, vt contingit in venditione, cui contractui hic proximus est, in quo nocent emptori, non venditori, quia conductor suo periculo emere videtur spem futurorum fructuum, sicut emptor rem periculo suo emit; vnde ex aequitate haec remissio contingit, quae nititur illis iuris principiis, videlicet, quod noluit conductor sese ad pensionem praestandam obligare, nisi in mercedem & compensationem fructuum, quos si absque sua culpa non percipit, reuerà ad illorum mercedem, vel pretium teneri non potest; atque ideo iniustè ab illo exigeretur. Accedit, quod actio, vel obligatio personalis, quae competit ratione rei, tollitur peremptà re, *l. 1. C. de iure emphyt. l. Titia, §. final. ff. de legat. 1. l. in nave 33. ff. hoc tit.* Sicut ergo accidens tollitur sublato subiecto, *l. 4. §. 1. ff. de act. empti*, & accessorium collabitur lapso principali, *l. final. ff. de pactis, l. Papinianus 8. §. sed neque, ff. de inoffic. testam.* & vsusfructus tollitur sublato corpore, *l. corruptionem, C. de vsufruct. princip. Instit. eod.* & rei seruientis interitu ius seruitutis extinguitur, *l. vnus ex sociis, §. final. cum l. sequenti, ff. de seruitut. rustic. l. si locus, ff. quemadmod. seruit.* ita interitu rei, ob quam pensio soluitur, debitor liberatur: quae ratio mirè illustratur ex Cassiodoro *lib. 3. epist. 22.* ibi: *Quid enim à domino agri exhibes, quem eum non coluisse cognoscas?* Et *lib. 4. var. epist. 38.* vbi Theodoricus ad Faustum Praepositum scribens iubet, vt Grabasianos, atque Pontonates respectu sterilitatis tributis releuari procuret, illis verbis: *Cum sterilitas ieiuna locorum nulla sibi augmenta fieri patiatur, repugnante siquidem natura qualibet cedit industria, nec prodest studium laboris impendere, quem vbertas loci non cognoscitur adiuuare.* Et iterum *epist. 50.* ad eundem Faustum, vbi Campaniae habitatoribus Vesuuij montis hostilitate vastatis remissionem tributorum pro modo damni accepti concedit his verbis: *Vt agrorum fructibus enudati subleuentur onere tributaria functionis, quod fieri debere nostra merito pietas acquiescit, vt agris ibidem diligenter inspectis, in quantum possessoris laborauit vtilitas, subleuetur, quatenus mensurata conferatur quantitas beneficij, dum modus integer cognoscitur laesionis.* Et *lib. 3. epist. 4.* vbi eandem tributorum indulgentiam tribuit vniuersis prouinciis in Gallia constitutis, & hostili ferocitate vastatis: *Vt pro qualitate laesionis per indictionem quartam relaxatam agnoscant tributariam functionem, quia non gratulamur exigere quod tristis noscitur solutor efferre.* Saluianus *lib. 4. de gubern. Dei*, ibi: *Nam illud quale, quàm non ferendum, & quod non dicam pati humana mentes, sed audire vix possint, quod plerique pauperculorum, ac miserorum, cùm res amiserint, amissarum tamen rerum tributa petuntur: cùm possessio ab his recesserit, capitatio non recedit: proprietatibus carent, & vectigalibus obruuntur.* Posterior pars huius assertionis, quae compensationem sterilitatis cum vbertate admittit, non minori nititur aequitate. Sicut enim cùm adest sterilitas, damno afficitur locator, sic etiam in nimia vbertate compensari debet pensio remissa, vt ita lucri, & damni ratio à pari procedat, argumento legis *si non fuerit 95. §. final. ff. pro socio.* Facit celebris sententia D. Ambrosij *lib. 6. hexaem.* ibi: *Terra fidelis est si quando non soluerit, alio anno superioris anni damna compensat.* Rectè ergo docet Gregorius in praesenti, compensationem fieri debere vbertatis cum sterilitate. Remissio autem ob sterilitatem, ad quam summam fieri debeat, arbitrio iudicis relinquitur. Matinis *decis. 455.* & si conductor in soluendis decimis negligens fuit, posteaque sterilitas contingat, remissioni locum non esse, docent Gregorius Lopez *in l. 22. titulo 8. part. 5.* Solorzanus *tom. 2. libro 1. capite 21. num. 18.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt communis sententia, quam sequuntur Gomez, Azor, Molina, & Lessius *vbi suprà*, teneat, ob nimiam vbertatem augeri pensionem à principio conuentam; contrarium tamen rectiùs docuerunt Rebellus, & Fillincius, quos sequitur Gibalinus *dict. cap. 8. art. 2. ad finem.* Ratio autem, quare ius magis fauet conductori, quàm locatori, dum propter insolitam sterilitatem illum liberat à pensione soluenda, & tamen non obligat ad illam augendam, dum eorundem fructuum contingit extraordinaria fertilitas, difficilis non est: insolita enim illa sterilitas damnum intolerandum offert conductori, si teneatur eo casu pensionem praestare: lucrum verò ingens, & insolitum ex fortuita vbertate nulli omnino nocet, cùm locator semper, & faciliùs immò pensionem promissam obtineat. Subueniendum itaque fuit conductori in tanta calamitate, non autem locatori; cùm in illa felicitate conductoris plus ipse lucretur, quàm suà sorte contentus lucrari voluerit. Non obstat prius augmentum difficultatis deductum ex exemplo emphyteutae; nam respondetur, emphyteusim à conductione valde differre; cùm enim conductori pensio constituatur in compensationem fructuum, quos percipere conductor potest, emphyteutae autem non in compensationem fructuum detur, sed in recognitionem directi dominij, vt in sequenti textu dicemus, aequum est, vt conductori ob sterilitatem remissio pensionis competat, non verò emphyteutae, qui semper agnoscere verum dominum debet; vnde infert Valascus *de iure emphyt. quaest. 31.* quod si emphyteusis celebrata sit, ita vt fructibus pensio constita respondeat, etiam eo casu pensionis remissio datur, licèt contrarium defendat Lael. Mancinus *cent. 1. genial. cap. 32.* vbi exponit textum *in l. si vno, ff. hoc tit.* Nec obstat aliud difficultatis augmentum deductum ex *d. l. cùm certum, l. ex eo, ff. de tritico & vino* pro quarum conciliatione cum lege *legatum, §. vini, ff. de annuis legat. l. inter 83. §. sacram, ff. de verb. obl.* Cuiacius *in dicto §. vini*, ita distinguit. Aut testator vnicum, & quidem praesentem annum respexit, adiiciens ea verba, *natum erit*, vel *esset*; & tunc verba illa taxationem significant, quia quod praestandum est, semel praestari debet, ideoque tantùm id, quod natum est, debetur, *dict. l. cùm certum, l. si debitor, §. verisimile, ff. de contrab. empt.* Aut testator in annos singulos quid legauit; & tunc quia

8. DISSOLVITVR RATIO DVBITANDI.

Ee 4 plures

plures anni adscripti sunt, alterque facilè ex altero suppletur, & quasi mutuo vinculo coniunguntur; ideo verba illa, *nascetur*, vel *nasceretur*, taxationem non inducunt, sed vbertas vnius anni supplet sterilitatem alterius.

9. EXPONITVR TEXTVS IN L. EX CONDVCTO 15. §. VBICVNQVE, 22. HOC TIT. Ex suprà traditis lucem accipit textus *in l. ex conducto*, §. *vbicunque*, *ff. hoc titulo*, in illis verbis: *Vbicunque tamen remissionis ratio habetur, ex causis supra relatis, non id quod sua interest conductor consequitur, sed mercedis exonerationem pro rata: supra denique damnum seminis ad colonum pertinere declaratur.* In quibus apponendam esse negationem obseruauit Hothomanus *libro* 4. *obseruat. capite* 21. ex eo quia cùm Vlpianus Seruij diffinitionem *in* §. 1. expositam interpretaretur, nempe in vi maiori, & cui resisti non potest, conductorem damnum præstare, non colonum, cùm æquum non sit vt colonus, supra damnum seminis amissi mercedem agri præstare cogatur; quærit iterum Vlpianus, an colonus actione ex conducto quod sua interest consequatur? Minimè, inquit; sed hoc tantùm, ne mercedem soluat, quia æquitati consentaneum est, ne supra damnum seminis amissi mercedes agri præstare cogatur: vnde legendum putat, *Supra denique damnum seminis ad colonum non pertinere declaratur.* Sed adhuc eam emendationem vt superfluam reiicit, suppresso nomine auctoris, Iacob. Gothofredus *animaduers. iur. capite* 13. & rectè; nam cùm Consultus petitioni colonorum modum imponere intenderet, ita vt nunquam colonus vltra mercedis remissionem restitutionem seminis postulare possit, rectè dixit; *Supra denique damnum seminis ad colonum pertinere declaratur*: vt sensus sit, damnum seminis colonum à conductore repetere non posse, sed tantùm pensionis remissionem.

§.

VErùm inuito inquilino domum [a] inhabitare, vel reficere poteris, si necessitas (quæ tamen non imminebat locationis tempore) id exposcat, remissâ sibi pro residuo temporis [b] pensione: qui etiam inde rationabiliter amouetur, si [c] peruersè ibi fuerit conuersatus, vel cùm canonem per [d] biennium non soluisset, sibi satisfactione [e] celeri non prouidit.

NOTÆ.

1. [a] INhabitare.] Consonant lex 3. *C. hoc tit.* & lex 6. *tit.* 8. *partit.* 5. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *in dict. l.* 3. Faber *in suo C. tit. de locato*, *definit.* 42. Trentacinquius *lib.* 3. *var. resol.* 4. *à num.* 1. Cancerius *lib.* 1. *var. cap.* 4. *à num.* 8. Petrus Barb. *in l.* 26. §. *vltim. ff. solut. matrim.* Olea *de cess. iur. tit.* 3. *quæst.* 2. *num.* 24. qui limitant huius textus regulam in scholari, qui nec prætextu habitationis à domino expelli potest; & cùm hoc priuilegium expellendi inquilinum personale sit, non posse extraneæ personæ cedi, resoluit Olea *vbi suprà*, *num.* 25.

2. [b] *Pensione.*] Quod ab inquilinis habitationis causâ datur, aliquando pensio dicitur, *l.* 9. §. *vlt. ff. locati*, *l.* 3. *C. eod. tit.* aliquando redditus, *l. penult.* §. *insulam*, *ff. de legat.* 2. apud Martialem *lib.* 12. *epigr.* 32. ibi:

Vidi Vacerra, sarcinas tuas, vidi;
Quas non retentas pensione pro bima
Portabat vxor.

Quo modo etiam quod à colonis soluitur, frequenter appellatur, *l. fundus* 38. *ff. de vsufr. legat. l. liberto* 21. *in princip. ff. de annuis legat.* nonnunquam redactus, quasi pecunia ex fructuum venditione redacta, *l. defuncta* 58. §. *penult. ff. de vsufruct.* Quod verò ab emphyteuta soluitur, vectigal dicitur, *l. cotem* 11. §. 1. *ff. de publicanis*; interdum canon, *l. vltim. C. de iure emphyteut.*

[c] *Peruersa.*] *Dict. l.* 3. *C. hoc titul. l. quæro*, §. *inter*, *ff. eod.* Qua de re est etiam epistola Symmachi ad Præfectum Vrbi, *lib.* 4. *epist.* 69.

3. [d] *Per biennium.*] Inde deducunt repetentes in præsenti, & plures congesti à Barbosa hic, inquilinum cessantem per biennium in solutione pensionis, posse à domo conducta expelli; quod etiam probant Cuiacius *ex l. quæro* 54. §. 1. *ff. hoc titulo.* Verùm id accipiendum est, quando quis sibi pacto cauit, ne ante biennium liceret ob neglectam pensionis solutionem illum expellere, quo casu procedit textus *in dicta l. quæro* 54. §. 1. *ff. hoc tit.* aut si ita absens est inquilinus, vt non reperiatur, *l. cùm domini* 56. *ff. hoc tit.* regulariter enim statim ac quis cessauit in solutione pensionis, expelli potest, *dict. l. æde* 3. *C. hoc tit. iuncta l. penult. ff. eodem*: auctoritate Iudicis, non propriâ, vt exponit Bronchorst. *enantioph. centur.* 1. *assert.* 82. Nec hoc casu prodesse colono quicquam potest, quod locatoris bona omnia obligata habeat, quoniam ea quoque pignorum obligatio tanquam accessoria illam eandem conditionem tacitam recipit, quam principalis, si debitor pensionibus satisfecerit: vnde licèt inquilinus domum conductam specialiter obligatam habeat pro ipsa habitatione, sicut & locator habet ius pignoris in omnibus inuectis, & illatis pro pensione; tamen dum pensionem non soluit, à domo expelli valet: iuxta quæ iuris principia accipiendus est Gregorius in præsenti: vnde vulgò & rectè separatur simplex colonus ab emphyteuta, quia iste non aliter ab emphyteusi remouetur, quàm si per triennium cessauerit in solutione canonis, si res priuata est; aut per biennium, si res Ecclesiæ, ex textu sequenti, ne ita facilè emphyteuta tam graui damno afficiatur, quantum illud est, quod incurrit ex amissione dominij, quod vulgò vtile dicitur.

[e] *Celeri.*] Quando quid celeriter factum dicatur, arbitrio Iudicis relinquitur; ita tamen, vt nec præcipiti festinatione, nec moratoria cunctatione qui facit, vtatur, *l. tutor qui*, §. *si tutor*, *ff. de administr. tut.* illustrant Cironius *ad textum in cap. final. de elect. in* 5. *compil.* Barbosa *de dict. diction.* 55. & ab specie purgationis moræ ob cessationem 4.

cessationem in solutione canonis, probat Pichardus *in dicto cap. de mora, num. 99. & 110.* vbi textum hunc exponit; eius autem commentarium dabimus in textu sequenti.

CAPVT IV.

[a] Idem.

POtuit [b] emphyteuta ([c] Ecclesiâ primitus requisitâ, eique nunciato, quantùm sibi ab aliis offertur, si nolle se emere dixerit, vel à denunciationis tempore duorum spatium mensium sit elapsum) meliorationes & ius sibi competens aliis vendere, qui ab emptione huiusmodi minimè prohibentur. Emphyteuta quoque secus præsumendo, vel cessando in solutione canonis per biennium (nisi [d] celeri satisfactione postmodum sibi consulere studuisset) iustè potuisset repelli, non obstante quod ei vt canonem solueret, non extitit nunciatum; cùm in hoc casu dies [e] statuta pro domino interpellet.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Gregorius videlicet IX. qui præsentem constitutionem deprompsit partim *ex l. 3. C. de iure emphyt.* partim ex nouella 120. §. 2. vt infrà dicemus.

[b] *Emphyteuta.*] Huius vocis, & contractus emphyteusis originem dedi *in cap. ad aures, de rebus Eccles.*

2. [c] *Ecclesia.*] Quatenus Ecclesia possit res proprias in emphyteusim dare cum debita solennitate, disputat Sarmiento *libro 3. selectarum, capite* 8. etiam exposui *in dicto cap. ad aures.*

3. [d] *Celeri.*] Certum est, debitorem morosum etiam ante litis contestationem, vbi dies & pœna adiecta est, moram emendare non posse, vt constat *ex l. magnam, C. de contrah. stipul. l. cùm quis 22. ff. de oblig. & act. l. Celsus 28. ff. de recept. arbitr. l. 1. §. nisi fortè, ff. de pen. legat. l. 4. ff. de lege commissoria, l. Titius, §. intra, ff. de fideicommiss. libert. l. 1. §. final. ff. l. 2. §. nullus, C. de iure emphyt.* Ratio est, quia his duobus concurrentibus, scilicet die & pœnâ statim incurrendâ, & lapsu diei, manifestè apparet, partes noluisse vt mora purgaretur; & ideo cùm cesset æquitas, quâ nititur moræ purgatio, *l. si seruum 91. §. sequitur, ff. de verb. obl.* quia nihil est æquitati magis conueniens, quàm pacta seruare, *l. 1. in princip. ff. de pactis*, præsertim cùm post diem conuentam præteritam creditori res quæsita sit; consequens est, vt eo inuito per purgationem moræ res ab eo auferri non possit, *l. penult. ff. de pactis*, docuerunt Cuiacius, Duarenus, & Donellus *in l. si insulam, ff. de verb. obl.* Loriotus *de mora axiom.* 26. Hothomanus *lib. 2. obseru. cap. final.* Valascus *de iure emphyt. quæst. 5.* Sesse *tom. 2. decis.* 105. Covar. *lib. 3. variar. cap. 17. num. 4.* igitur non rectè in præsenti textu docetur, emphyteutam, qui cessat in solutione canonis per biennium, & per consequens cadit in commissum, posse moram purgare, canonem soluendo. Accedit, quod contrarium docetur à Iustiniano *in l. 2. vers. Omni modo, C. de iure emphyt.* pro cuius difficultatis solutione, communiter repetentes in præsenti, & plures relati à Covar. & Valasco *vbi suprà*, Bronchorst *miscell. cent. 1. assert.* 46. asserunt Gregorium in præsenti specialiter esse accipiendum in emphyteusi ecclesiastica, in qua magis æquitas attendi solet: sed in hac parte nullam versari differentiam inter emphyteusim ecclesiasticam, & sæcularem, probatur *ex cap. antecedenti, §. verum.* Quare hac solutione omissâ, dicendum est, magnum discrimen versari inter pœnam conuentionalem, & legalem; cùm enim ex conuentione partium dies solutioni adiecta est, & simul pœna apposita, commissâ morâ, non admittitur eius purgatio: contrarium verò procedit in pœna legali. Ratio differentiæ prouenit ex eo, nam cùm in conuentione partis pœna apposita est, non potest contra hanc expressam conuentionem permitti moræ emendatio: at verò in pœna legali lex ipsa, quæ inducit pœnam, facultatem emendandi moram ex æquitate concedere videtur, *dict. l. si seruus, §. sequitur*; vnde cùm pœna caducitatis, de qua in præsenti agitur, sit legalis, rectè circa eam admittitur emendatio moræ; quæ sententia hodie confirmata est *ex l. 28. tit. 8. part. 5.* Nec obstat textus *in dict. l. 2. C. de iure emphyt.* quæ tantùm agit de mora committenda per lapsum triennij, non autem negat Imperator, moram commissam per lapsum triennij emendari, seu purgari posse. Sed vt hanc facultatem purgandi moram in aliis pœnis conuentionalibus exponamus, sciendum est, moram simplicem, idest tarditatem in re præstanda suo tempore, purgari posse, si non multò post debitor offerat rem debitam, *l. interdum 73. §. vltim. ff. de verb. obl.* Donellus *in l. si ita 135. §. Seia numero 3. ff. eodem titul.* cuius purgationis effectus est, vt si postea res debita intereat, eius interitu debitor liberetur, *l. mora 88. ff. eodem tit.* Quod adeo verum est, vt procedat etiam in fure, *l. in re 8. in princip. ff. de condict. furtiua.* Ratio est, quia iniquum censetur, teneri reum post interitum corporis, quod obtulerat creditori, *l. qui decem 72. ff. de solut.* Accedit, quia postquam creditor rem ablatam accipere noluit, ipse se in mora constituit non accipiendi debitum, *l. si seruum 91. §. sequitur, ff. de verb. obl.* sed vnicuique sua mora nocere debet, *l. in condemnatione 173. §. vnicuique, ff. de reg. iur.* maximè quia debitoris mora fuit prior, & creditoris mora est quæ nocet, *l. illud 17. ff. de peric. & commodo:* faciunt textus *in l. si mora 9. l. semel 26. ff. solut. matrim.* Larrea *decis. Granat. 49. num. 13.* Leonardus *de vsuris quæst. 29. num. 6.* Illa tamen in scholis differentia notari solet, quòd debitor speciei,

speciei, qui moram ita purgauit, re peremptâ liberatur ipso iure; debitor verò nummorum illis amissis liberatur ope exceptionis, *dict. l. interdum*, §. *vltim. l. stipulatus* 105. *ff. de verb. obl. l. quidam* 72. *ff. de solut.* Rationem reddit Donellus *in dict.* §. *sequitur*, *num.* 5. Vt autem hæc purgatio moræ contingat, debet fieri maturè, congruo tempore, & loco, vt generaliter de quocunque moroso docetur *in l.* 3. *vers. in vtroque*, *ff. de condict. tritic.* tenent Chumacero *disp.* 6. *num.* 6. Suarez de Mendoza *lib.* 1. *ad leg. Aquil. cap.* 4. *sect.* 5. Cuiacius *tract.* 4. *ad Afric. in l. qui hominem* 37. Et licèt *in dict. l.* 3. agatur de obligationibus dandi, idem dicendum est in obligationibus faciendi, *l. quid tamen* 21. §. *vltim. cum l. sequenti*, *ff. de recept.* veluti si debitor facti faciat ante litem contestatam, quia non videtur interesse eius, qui adhuc litem contestatus non fuit, *l. si insula* 84. *ff. de verb. obl.* Donellus *in dict.* §. *sequitur*, *num.* 8. quia in obligationibus, quæ diem non habent, necessaria est declaratio iudicis, vt committatur mora, *l. mora* 32. *ff. de vsuris*: ergo antequam lis contestetur, potest mora purgari; post litem autem contestatam ampliùs mora in obligatione faciendi emendari non valet, *dict. l. si insulam* 84. quia tunc incipit deberi interesse, vel pœna, si promissa fuit, & non ipsum factum, cùm quasi nouatio contigerit. Facit textus disertus *in l. si Titius* 9. *ff. de verb. obl.* vbi si ita concepta sit stipulatio, *Si illi fundum non dederis, mihi dare spondes?* licet illi dare antequam ego petam, sed post litem à me inchoatam amplius non licet, quia in primum tantùm confertur factum soluendi, vt possit illi fundus præstari; cui locus non est post litem à me contestatam, vt etiam docetur *in l. si pacto* 14. *C. de pactis*, *l. nudus*, *C. de contrah. stipul.* Donellus *in dict.* §. *sequitur*, *num.* 10. Gifanius *in dict. l. si pacto*, Cuiacius *lib.* 19. *obseru. cap.* 32. Et cùm hæc ratio specialis sit in obligatione faciendi, contrarium dicendum est in obligationibus dandi, quia in eis quandocunque reus soluerit, sine detrimento creditoris absoluetur. Donellus *vbi suprà*, *num.* 11. Nec obstat huic doctrinæ textus *in l. si post tres* 8. *ff. si quis cautionib.* nam rectè textum illum accipiunt in stipulatione iudiciali, seu prætoria, Bartolus *in dict. l. si in insula*, *num.* 4. Orosius *in dict. l. si post tres*, *num.* 5. Donellus *in dicto* §. *sequitur*, *num.* 11. Gifanius *suprà*, *num.* 23. & 24. Antonius Faber *lib.* 6. *coniect. cap.* 7. Vitalis *lib.* 1. *var. cap.* 7. *num.* 7. explicat D. Iosephus de Retes *in Academ. ad titul. de verb. obl. propos.* 5. *num.* 3. vnde deducitur, quoad purgationem moræ aliud dicendum esse de adiectione diei, ac de litis contestatione; quia in obligationibus faciendi post litem contestatam non potest purgari mora, nec ampliùs opus debetur, sed pœna: at verò post diem elapsum potest emendari mora, licèt hodie in praxi, cùm omnia iudicia absolutoria sint, & nulla quasi nouatio per adiectionem pœnæ contingat, omni tempore, etiam in obligatione faciendi, mora purgari possit, vt resoluit D. Iosephus de Retes *vbi proximè*: & circa hanc moræ emendationem obseruandi sunt textus *in l. Stichum* 95. *in princip. ff. de solut. l.* 1. §. *item si*, *ff. ad leg. Falcid. l. si purè*, *ff. quando dies leg. l.* 8. *ff. de collat. bon. l.* 7. *l.* 8. §. *si annua*, *ff. de pignorat. act.* iunctis Cuiac. *lib.* 10. *qq. Papin. in l. parui*, *ff. de condict. furtiua*, & *lib.* 2. *in l.* 175. *ff. de verb. obl.* & *lib.* 25. *obseru. cap.* 17. Fabro *lib.* 6. *coniect. cap.* 7.

[c] *Dies statuta interpellet pro domino.*] Etsi in omnibus obligationibus, in quibus dies non apponitur, præsens obligatio sit, atque ideò statim, aut saltem post modicum interuallum, id quod debetur, exigi possit, *l. in omnibus* 14. *ff. de reg. iur. l. quod diximus* 105. *ff. de solut. l. eum qui* 41. §. 1. *ff. de verb. obl. l. promissor* 21. §. 1. *ff. de constit. pecun.* Duarenus *in l. interdum* 73. *ff. de verb. obl.* Couar. *in regul. peccatum*, 1. *p. in princip.* interim tamen dum creditor debitorem non interpellat, ab eoque debitum petiit, in mora non constituitur, *l. mora* 32. *ff. de vsur. l. vinum* 22. *l. lecta* 40. §. *pactum*, *ff. de rebus credit. l. si ex legati* 23. *l. nemo* 82. §. *final. l. in insulam* 84. *ff. de verb. obl. l. Titia* 36. §. *si alteri*, *ff. de legat.* 1. pluribus relatis probat Velascus *de priuil. pauper.* 1. *p. quæst.* 25. *num.* 1. Pichardus Donel. & cæteri scriptores de mora. Cæterùm cùm frequenter contingat, vt inter contrahentes ab initio dies certa solutioni præscribatur, meritò dubitatur, an hoc casu ad moram committendam aliqua interpellatio desideretur, vel dies ipsa solutioni adiecta interpellet pro homine; idemque quæritur, cùm dies solutioni adiecta est à lege, vel à testatore? In qua quæstione nonnulli relati à Ferreto *in tract. de mora*, *num.* 22. existimant, eo casu partis interpellationem necessariam esse. Mouentur primò ex regula iuris ciuilis 88. vbi cauetur, moram nullam fieri, vbi petitio non adest; & *ex dict. l. mora*, *dict. l. si ex legati*, vbi docetur, moram tunc committi, cùm postulanti res non traditur. Secundò, quia cùm dies adiecta sit fauore promissoris, *l. quod in diem* 70. *ff. de solut. l. cùm tempus* 17. *ff. de reg. iur.* si sola die mora committeretur, fauor hic in odium conuerteretur, atque ex eadem re quasi contrarij effectus resultarent, contra legem *quod fauore*, *C. de legibus*, *l. legata*, *ff. de adimend. legat. l.* 3. §. *si emancipatus*, *ff. de bonor. possess. contra tabul.* Tertiò pro ea sententia expendi potest elegans textus *in l. traiectitia*, §. *de illo*, *ff. de obl. & action.* vbi quamuis obligatio diem habeat, per interpellationem tamen mora committitur, vt ex illis verbis apparet, *Si interpellatus moram ipse fecerit.* Quartò facit pro ea sententia textus *in l.* 1. §. *vltim. ff. de periculo & commod. rei venditæ*, vbi cùm vinum venditum esset eâ lege, vt ad certum diem meteretur, & tolleretur, & si id factum non esset, liceret venditori illud effundere; adhuc tamen respondit Vlpianus, etiam die elapsa effundi non posse, sed emptorem testato denunciandum, & interpellandum esse. Facit doctrina Glossæ communiter receptæ *in cap. quoniam*, §. *porrò*, *vt lite non contest.* quæ docet, clericum absentem à sua Ecclesia cum licentia proprij Episcopi, etiam die accedente non censeri morosum, nisi iterum ab Episcopo iubeatur ad Ecclesiam redire. 4.

Contrariam tamen sententiam, videlicet ex lapsu diei absque interpellatione moram induci, & ita diem pro homine interpellare, siue à iudice, siue lege, aut statuto, à testatore, vel contrahentibus dies adiecta sit, probant textus *in l. magnam* 12. *C. de contrah. stipul. l.* 2. §. *sin autem*, *C. de iure emphyt. l. traiectitia* 22. *ff. de obl. & act. l. vinum* 22. *ff. si certum petatur*, *l. final. ff. de condict. triticar. l. pecunia* 9. *in fine*, *l. cuidis* 18. *ff. de vsur. l.* 1. *vers. nisi fortè*, *ff. de pen. legat.* 5. CONTRARIA SENTENTIA PROBATVR.

legat. l. si fundum 114. *l. ad diem* 77. *ff. de verb. obl. l. si duo, in fine, l. promissor*, §. 1. *ff. de constit. pecun. l. & si post tres* 8. *ff. si quis caut. l. Celsus* 27. *ff. de recept. l. libertus* 18. §. *manumissis*, *ff. de aliment. legat. l. fundus* 4. §. *Marcellus*, *ff. de leg. commiss. l. Æmilius* 59. *ff. de minor.* quibus consonarit lex 18. lex 35. *tit.* 11. & lex 8. *tit.* 14. *partit.* 5. quam sententiam tenuerunt pluribus relatis Velascus *dict. quæst.* 25. *num.* 2. Pichardus *in disputat. de mora*, *num.* 67. Barbosa *in l. si mora*, *num.* 11. *ff. solut. matrim.* Robertus *lib.* 1. *sentent. capite* 17. Charondas *libro* 1. *verosimil. capite* 20. qui variis ampliationibus eam doctrinam illustrant. Quâ sententiâ retentâ non obstant contrariæ fundamenta. Non primum deductum ex dicta regula *Nulla*; nam verum est, moram non committi vbi petitio, seu interpellatio non est: sed iuxta sententiam, quam defendimus, interpellatio adest; siquidem dies interpellat pro homine, & superuacua esset alia petitio, cùm iam ab initio de voluntate creditoris constet, & debitor certus sit, sciatque quo tempore soluere debeat, vt argumento legis *quæritur*, §. *vltim. ff. de ædilit. edict.* docuit Donellus *pag.* 90. & 92. Nec secundum argumentum obstat, in quo dicebamus, diem adiectum in fauorem debitoris, in eius odium retorqueri non debere; accipiendum enim est, quoad spatium, siue interuallum medij temporis. Verùm si tempus illud sibi ad soluendum datum, labi patiatur, planè absurdum est dicere, id ei nocere non debere; nam quo maius tempus ad soluendum à creditore impetrauit, est eo nequior eius frustratio, ob quam à iure in eo punitur, vt statim in mora constituatur; idque non tam quia intra tempus, quod habuit, non soluit, vt docuit Decius *in dicta l. si vinum*, *num.* 9. cui paucis mutatis subscripsit Robertus *dicto cap.* 17. Planè si dies non differendæ, sed tollendæ obligationis, aut memoriæ, demonstrationis, vel commodioris præstationis gratia adiectus esset, vt in specie textus *in l. emptorem* 12. §. *denique*, *ff. de act. empti*, *l. liber* 118. §. 1. *l. ita stipulatus* 115. *vers. quod si*, *ff. de verb. obl. l. si cum præfinitione* 20. *vers. final. quando dies legat.* tunc quia superior ratio non militat, verum erit, per diei lapsum moram non induci, cùm aliâ prorsus mente adiectus fuerit. Nec etiam obstat dicta lex *traiectitia*, §. *de illa*: nam si rectè textus ille perpendatur, potiùs fauet nostræ sententiæ, quia licèt Africanus proponat seruum cum debitore ad pecuniam traiectitiam recipiendam missum, illum post tempus vt solueret interpellasse; statim tamen docet, huiusmodi interpellationem necessariam non fuisse, quod significant illa verba: *Ampliùs etiamsi omnino interpellatus non esset.* Nec contrarium probatur in illis verbis: *Si interpellatus ipse moram fecerit.* Nam ibi nullo modo docere voluit, interpellationem desiderari; sed supposito quod dixerat, seruum de facto interpellasse debitorem, incipit tractare, an si debitor pœnitentiâ ductus pecuniam obtulerit, moram semel cómissam emendare possit, & à pœna, quam semel debere cœperat, liberari? Et non liberari respondet, & rectè, vt exposuit Cuiacius in eodem textu. Minorem difficultatem continet textus *in dicta l. vltim. ff. de pericul.* nam ibi contrahentes non conuenerunt, vt ad certum diem vinum effundere liceret; quod si id pacto comprehenderetur, verè posset dici, diem pro homine non interpellasse; sed tantùm diem mensurationi, & exportationi vini posuerunt, intra quem si non mensuretur, & asportetur; potest venditor iure suo vti, ex facultate sibi à lege concessa, & vinum effundere post denunciationem venditori factam: tollendi namque, & asportandi rem venditam obligatio ad emptorem spectat, si ea res venditori damno, & impedimento sit, *l. si cum* 7. *ff. de dolo.* Qua ratione, & extra causam emptionis eo nomine interdictum dari solet, *l. Prætor* 7. §. 1. *ff. de damn. infect.* Quod si non tollat, ius effundendi venditori conceditur: quamuis Vlpianus subiiciat *in dicto* §. *licet*, quòd laudandus sit venditor, qui hoc iure & facultate non vtitur, maximè cùm mercedem doliorum ab emptore exigere possit: quibus verbis, an consilium venditori ab Vlpiano detur, an necessitas iniungatur, post Accursium ibi disputat Robertus *lib.* 3. *sentent. cap.* 12. Nec obstat vltimum fundamentum contrariæ sententiæ; nam respondetur cum Decio *in dict. l. vinum*, *num.* 9. valde differre sententiam Glossæ à terminis præsentis quæstionis; nam debitor, cui dies præscripta est ad soluendum, si intra eam non soluat, eo ipso in mora constitutus intelligitur; licentiâ verò datâ clerico ab Episcopo, vt à beneficio ad tempus abesse possit, nullo modo talis licentia ad ipsius beneficij priuationem dirigitur, sed tantùm eò tendit, vt clericus habeatur pro residente; vnde fit, vt eo tempore elapso absens incipiat iudicari; quare cùm monitio desideretur, vt ille priuari possit beneficio, vt notaui passim *in titul. de clericis non residend.* ideo post lapsum diem vltimum licentiæ concessæ ab Episcopo, monitio desideratur.

COMMENTARIVM.

6. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX præsenti Gregorij constitutione sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Emphyteuta cadit à iure suo, si per biennium cesset in solutione canonis, aut vendit meliorationes irrequisito domino.* Probant eam textus *in l.* 2. & 3. *C. de iure emphyt. authent. qui res*, *C. de sacros. Eccles. nouella* 12. §. 2. *collat.* 9. *l.* 28. *tit.* 8. *part.* 5. Illustrant vltra congestos à Barbosa & Garaña, Canisius & Cuiacius *in præsenti*, Velascus *de priuil. pauper. part.* 1. *quæst.* 33. *per tot.* Acacius Ripol. *variar. titul. de iure emphyt. cap.* 7. Sesse *tom.* 1. *decis.* 35. & *tom.* 2. *decis.* 205. Sarmient. *lib.* 3. *select. cap.* 8. Bronchorst. *enantioph. centur.* 1. *assert.* 83. & *miscel. assert.* 45. & 46. Gibalinus *lib.* 4. *de vsuris*, *artic.* 1. *de emphyt. cap.* 3. Mancinus *sacri iuris controu. dissert.* 25. & *libro* 1. *genial. cap.* 29. Cuiacius *in l.* 3. *C. de iure emphyt.* Reduanus *de rebus Eccles. quæst.* 74. Zypeus *consult.* 1. *ad hunc titul.* Hermosilla *in l.* 55. *glos.* 2. & *in l.* 42. *glos.* 2. *titul.* 5. *part.* 5. Cancerius 1. *tom. var. cap.* 11. Olea *de cess. iur. tit.* 3. *quæst.* 2. *numero* 19. Manrique *de different. vtriusque fori*, *quæst.* 36. Elfricus Hunnius *in encyclop. part.* 3. *tit.* 2. *cap.* 2. Richerius *in dict. authentica qui res*, Faber *de error. decad.* 95. Corrasius 2. *tom. ad titul. C. de iure emphyt. in l.* 2. Brito *ad hunc textum*, Ritherursius *ad dictam nouellam* 120. *Iustinian.*

7. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Sed pro dubitandi ratione aduersus priorem partem huius assertionis ita insurgo. Alienationis verbo, tam venditio, quàm donatio comprehenditur,

prehenditur, *l. alienationis, ff. de v. s. cap. nulli, de rebus Eccles.* sed emphyteuta potest donare irrequisito domino ius, quod in emphyteusi habet, & melioramenta, *l. in conuentionibus* 219. *ff. de v. s.* docent Donellus *lib. 9. comment. cap.* 14. Bronchorst. *centur.* 1. *assert.* 80. igitur & vendere poterit. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui à fisco rem in emphyteusim accepit, potest inconsulto fisco rem ipsam in alios transferre, *l.* 1. *C. de fund. patrim. lib.* 11. probat Faber *decad.* 64. *error.* 1. igitur & rem priuatam accipiens poterit eam vendere, seu eius melioramenta. Contra aliam partem ipsius conclusionis, vbi asseritur, per cessationem solutionis per biennium emphyteusim amitti, obstat quod, vt emphyteuta amittat emphyteusim, & cadat in commissum, non per biennium, sed per triennium debet cessare in solutione, *l. in emphyteut. C. de iure emphyteut. Nouella* 7. *Iustin. capite* 3. §. *scire*, Iul. Clarus §. *emphyteusis*, *quæst.* 27. Igitur non sufficit per biennium cessare in solutione, vt in præsenti docetur.

8. TRADITVR DVBITANDI RATIO. Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens constitutio, pro cuius ratione percipienda, omissis quæ de emphyteusis origine, & legibus adduxi *in cap. ad aures, de rebus Eccles.* sciendum est, quod etsi emphyteuta dominium vtile ipsius rei in emphyteusim datæ habeat, vt practici docent, non tamen potest pro libito de eo disponere; nequit enim ius emphyteuticum, seu melioramenta à se facta vendere, nisi denunciatione priùs vero domino factâ, vt ipse, si velit, meliorationes emat, aliàs si irrequisito domino vendat, omne ius, quod in ipsâ re habebat, amittit, emphyteusisque cadit in commissum, & ad dominum directum redit; quod magna ratione introductum est, ne videlicet inconsulto domino, cui dominium directum competit, ipsa res alienetur, *l. final. C. locati*, Faber *decad.* 95. *cum sequentibus*, Hunnius *volum.* 2. *disp.* 2. *quæst.* 31. Corrasius 2. *tom. fol.* 366. tum quia ipse verus dominus est; tum quia res omnis ad libertatem maximè properat; tum etiam vt ob nouæ emphyteusis creationem laudemium dominus consequatur, quod *ex l. vltim. C. de iure emphyteut.* præstare tenentur omnes, qui cùm in contractu comprehensi non essent, postea vocantur ad emphyteusim; & vt cognoscatur, nec contemnatur dominus, in eamque difficultatem perducatur inuitus, vt si agere velit, & rem vindicare aduersus eum, in quem translata emphyteusis fuerit, ius dominij sibi competens (quod difficillimum cuique est) ostendere compellatur, vt docent Corbulius *de emphyteusi in proœm. ampliat.* 31. *num.* 11. Mancinus *dict. different.* 24. *num.* 3. In alia etiam parte huius textus rectè docetur, non soluentem canonem per biennium, priuari ipso iure emphyteusi; quia à iure præscripta est hæc pœna contra non soluentem canonem debito tempore. Vnde cùm in pœna legali dies interpellet pro homine, transacto biennio statim emphyteusis cadit in commissum. Quærunt tamen Interpretes, an emphyteuta non soluens canonem per biennium, ipso iure excidat ab emphyteusi; an verò opus sit sententiâ, saltem declaratoriâ? Et ipso iure excidere, docuerunt Baldus, Salicetus, & Corrasius *in dicta l.* 2. *C. de iure emphyt.* moti ex eodem textu, vbi potestas datur domino repellendi emphyteutam; & *ex l. penult. C. de pignorat. action. l. qui ratiario* 30. *ff. eodem,* vbi dicitur, creditorem posse propria auctoritate ex pacto auferre pignus à debitore. Igitur si hoc licet ex conuentione, multò magis ex legis auctoritate licebit domino expellere emphyteutam. Contraria tamen sententia æquior & probabilior est, videlicet desiderari iudicis sententiam, vt declaretur, emphyteutam cadere ab emphyteusi, ab eaque expelli; nam in eodem casu, scilicet ob non solutum canonem, pronunciatum esse à iudice, fundum emphyteuticum ad dominum rediisse, probatur *ex l. lex vectigali, ff. de pignor.* Et licèt res ipso iure cadat in commissum, tamen iudicis ministerio opus est, ne singulis concedatur quod publicè per magistratum fieri debet, *l. non est singulis, ff. de reg. iur. l. dotis* 9. *C. solut. matrim.* Nec obstat textus *in dict. l.* 2. *C. de iure emphyt.* vbi verbum *repellendi*, ad iuris intellectum referri debet, & non significat corporalem deiectionem, sed legitimam expulsionem, quæ non fit de facto, sed per iuris remedia, *l. extat, ff. quod metus causâ.* Nec obstat quod de creditore expendebamus; nam creditor potest propriâ auctoritate ex pacto pignus auferre, si debitor non resistat, aliàs non poterit occupare possessionem, nisi interueniente auctoritate iudicis. Nec interest ad hoc, vt dominus expellat emphyteutam, quod aliam pœnam stipulatus sit, nisi pensionem soluat debito tempore, quia cùm aliquid adiicitur obligationi, per hoc non est ab ea obligatione recessum, *l.* 4. §. *si ex conuentione, ff. de re iudic.* docent Corrasius *in dict. l.* 2. *numero* 32. Bronchorst. *centur.* 1. *assert.* 83. Gibalinus *de vsuris libro* 4. *capite* 1. *art.* 1. Nec obstat textus *in l. post diem, ff. de lege commiss.* vbi qui fundum vendidit sub lege commissoria, si petat pretium post diem præstitutum, & deinde velit vti iure commissi, non auditur, quia non licet simul pretium, & pœnam petere, *l. vltim. ff. de eo quod certo loco*; nam hoc procedit, quia venditor tunc contraria intendit, siquidem petendo pretium, ratam facit venditionem, ad pœnam verò commissi agendo, eam impugnat; quod non procedit in nostro casu. Nec etiam obstat textus *in l.* 4. §. *Labeo, ff. de doli except. l. ita stipulatus* 115. *ff. de verb. obl. l. rescriptum* 11. §. 1. *ff. de pactis*: vbi dicitur, non posse simul pœnam exigi, & rem propter quam pœna promissa est; nam id procedit quando pœna per se non stat, sed accedit principali obligationi; tunc enim peremptâ principali obligatione tollitur quoque accessoria obligatio pœnæ vsurarum, seu in id quod interest, *l. qui per collusionem*, §. *vltim. ff. de action. empti, l.* 4. *C. depositi*: pœna verò expulsionis ab emphyteusi non est accessoria, sed æquè principalis. Nec etiam obstat lex *vectigalia*, §. *vltim. ff. de public. & vectig.* vbi dicitur, quod si conductor vectigalium non exsoluat pensiones, potest expelli à iure vectigalis, vel ad vsuras pensionis conueniri, & vtrumque non rectè peti. Nam respondetur, ibi agi de publici pœna, expulsionis nempe, & vsurarum pensionis non solutæ, quarum alterâ dominus debet esse contentus; in nostro autem casu pœna stipulatione comprehensa, loco principalis debiti, idest annuæ pensionis, petitur. Prosequuntur latiùs alias quæstiones resoluentes circa hanc pœnam amissionis emphyteusis, Sesse *tom.* 2. *decis.* 204. *& sequenti.* Velascus *de priuil. pauper.*

pauper. quæst. 33. *per tot.* Bronchorst. *dict. assert.* 80. *cum sequent.*

9. Dissolvitur ratio dubitandi. Nec obstat prior dubitandi ratio suprà expensa; nam verum est, tam in emphyteusi priuata, quàm à fisco accepta, emphyteuticarium posse ius ipsum, & melioramenta inuito domino donare, non verò vendere. Ratio differentiæ ex eo prouenit, quia dominus ideo admonetur, vt suprà dixi, ad hoc, vt si velit idem pretium offerre, præferatur; in casu autem donationis, si necessariò admonendus esset, semper vellet vt sibi donaretur; nec facilè pertimescenda est ea iniuria à colono, cùm non tam facilè quisquam donet, quàm vendat; in hoc rei pretium captatur, in illo res perditur, *l.* 7. *ff. de donat.* Sic mulier non prohibetur donare, sed fideiubere prohibetur, *l.* 4. *in fine, ff. ad Velleian.* Decuriones nihil vetat prædia donare; vendere, sperato scilicet pretio, eis non licet, *l.* 1. *l. vltima. C. de prædiis Decur.* docuerunt Corrasius *in d.l.* 2. *n.* 9. Fornerius *lib.* 2. *select. cap.* 30. & ita hoc casu locum non habet regula legis *cui ius* 163. *ff. de reg. iur.* Nec obstat textus *in l. vniuersas. C. ne rei domin. vel temporal.* vbi statuitur, quod Ecclesiæ, vel Reipublicæ bona emphyteutica nullo titulo oneroso, vel lucratiuo alienari possint. Nam respondetur, quod emphyteuta potest ius suum donare, modò citra fraudem; & cum hac protestatione donet, quod velit ius Reipublicæ, atque Ecclesiæ per hoc saluum atque incolume manere: docuerunt Bronchorst. *dict. assert.* 80. Osualdus *lib.* 3. *Donel. cap.* 15. *littera I. & H.* Nec obstat etiam alia difficultas, nam pro eius solutione discrimen est constituendum inter emphyteusim Ecclesiæ, & à priuato concessam; nam in emphyteusi Ecclesiæ sufficit cessare in solutione per biennium; in emphyteusi verò priuata desideratur cessatio solutionis per triennium.

Suprà traditis obstat textus *in capite* 3. *de dilat.* in illis verbis: *Quod pensio de possessionibus soluta non fuerit ipsi Ecclesiæ, elapsis iam tribus annis.* In quibus supponitur, adhuc per cessationem solutionis per triennium non amitti emphyteusim. Igitur non rectè in præsenti asseritur, cessantem à solutione canonis per biennium amittere emphyteusim. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non agi de pensione ex causa emphyteusis debita, sed ex alia causa locationis. Ponamus quod Ecclesiæ sit persoluenda, in ea ob cessationem in eius solutione res non cadit in commissum, nec qui cessauit in solutione, amittit. 10. Exponitur cap. 3. de dilationibus.

TITVLVS XIX.

De rerum permutatione.

CAPVT I.

Ex Concilio apud [a] *Siluan.*

SI Princeps voluerit rem mobilem sanctis locis præstare, & accipere ab eis aliam immobilem, eoque modo de communi voluntate permutationem contrahere; liceat ei hoc facere, si causa rationabilis id exposcat, & res, quam præstiterit, [b] maior fuerit, vel æqualis, pragmaticâ sanctione super hoc promulgatâ.

NOTÆ.

1. [a] *Siluan.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. apud Burchardum verò *lib.* 3. *Decreti, capite* 164. citatur textus hic ex nouella 7. *cap.* 2. & rectè, cùm verba huius textus reperiantur in nouella 7. Iuliani antecessoris, *de rebus Ecclesiæ, cap.* 2. ex qua transcripsit Irnerius authenticam *sed & permutare, C. de sacros. Eccles.* quæ extat apud Gratianum *in cap.* 3. 10. *quæst.* 2. ex quibus locis in aliqua Synodo apud Siluanectum celebrata transcripta fuerunt hæc verba, vt iam notaui *in cap.* 1. *de rebus Eccles.* & etiam leguntur inter Capitularia Caroli, & Ludouici *lib.* 2. *Capitul. cap.* 130. Quare si originem huius sanctionis quæramus, a dicta nouella 7. eam repetere debemus; si autem ipsam sanctionem firmatam, & transcriptam desideramus, eam inueniemus *in d. lib.* 2. *Capit. capit.* 30.

[b] *Maior fuerit, vel æqualis.*] Hæc verba non extant in dicta nouella 7. nec in dicto Capitulari; reperiuntur tamen in dicta authentica.

COMMENTARIVM.

1. PErmutationes rerum Ecclesiarum PP. Ecclesiæ semper improbarunt, & abhorruerunt, & maxime Prælatis Ecclesiæ Gallicanæ exosæ visæ fuerunt, vt ex Conciliis Parisiensi, Valentino, & Meldensi probat Antonius Augustinus *lib.* 15. *epitom. tit.* 43. iustâ tamen causâ suggerente eas permiserunt, vnde extat in Decreto Burchardi sequens rubrica: *Vt non liceat alicui vnius Ecclesiæ terram, nisi cambiauerit, vertere ad aliam.* Cambiare enim est permutare, vt in lege Salica, *titul.* 39. §. 1. ibi: *Si comparere, aut cambiare dixeris.* Nec similes permutationes etiam ex iusta causa celebrare licebat in Gallia, nisi de licentia Principis. Concil. Matisc. *can.* 4. ibi: *A sancta Synodo decretum est, & Imperialis*

Imperialis auctoritas denuntiat, ne commutationes rerum, vel mancipiorum ecclesiasticorum quaelibet persona sine licentia & consensu regio praesumat facere. Refert Burchardus *libro 3. Decreti, capite 173.* ideoque Flodoardus *histor. Rhemens. libro 2. capite 19.* Ebonem Antistitem Imperialia super eisdem commutationibus praecepta obtinuisse refert, & in traditionibus Fulden. *libro 11.* legitur, *Conuentione inter se de concambio factâ, rogatu antedicti Comitis, cum scientia, & licentia gloriosi Francorum Regis Ludouici.* Qui consensus vocabatur praeceptum concambij apud Marculfum *libro 1. formul. capite 31.* cuius moris ratio erat, quod cùm Reges sint patroni, & largitores bonorum Ecclesiae, eorum interest dotes Ecclesiarum saluas manere. Specialiter autem in Synodo Siluanectensi Principi concessum fuit, vt commutationes cum rebus Ecclesiae facere possit, vt referunt Bignonius *ad Marculfum libro 1. capite 31.* Bosquet. *ad Innocentium III. libro 1. epist. 37.* aliâ re ab eo assignatâ eiusdem valoris, & bonitatis: quo modo accipiendus est Innocentius III. *libro 1. regestr. 13. epistol. 38.* ibi: *Cùm, sicut charissima in Christo filia M. quondam Constantinopolitana Imperatrix Illustris, nostris fecit auribus intimari, per casale Agetriada, quod ad Thessalonicensem spectat Ecclesiam, terra ipsius grauem sustineat laesionem: Fraternitati vestrae per Apostolica scripta mandamus, quatenus cùm praefata Ecclesia prouisum fuerit in Pastore, ipsum moneatis prudenter, & efficaciter inducatis, vt illud cum ea sine dispendio iuris sui satagat permutare.* Non tamen in dicta Synodo Siluanectensi omnis permutatio absolutè permittitur, sed quae fit cum communi consensu Ecclesiae; tantùm enim Patres pro causa legitima alienationis habuerunt voluntatem Principis, aliàs enim res Ecclesiae in Principem saecularem alienare prohibitum est. Synodus 7. Constantinopolitana *can. 12.* ibi: *Si quis Episcopus, vel monasterij Praefectus inuentus fuerit ex Episcopatus, vel monasterij agris in Principis alicuius, aut Magistratus manus alienare, vel alteri personae tradere, nullius sit momenti traditio.*

CAPVT II.

Ex Concilio [a] *Beluacensi.*

VT commutationes rerum ecclesiasticarum, quae ab antecessore inconsultè factae sunt, ab eo, qui successor est, emendentur.

NOTAE.

1. [a] *Beluacensi.*] Ita etiam habetur in prima collectione, *sub hoc titul. capite 2.* & apud Ivonem *libro 7. Decreti, capite 3.* Burchardum *lib. 3. Decret. capite 171.* Et licèt ipsa Synodus non reperiatur, tamen verba huius textus extant in Concilio Meldensi, *can. 23.* ibi: *Vt commutationes rerum ecclesiasticarum valde caueantur, & subtilissimè, si aliquo modo fieri debent, inspiciantur: quae autem inconsultè sunt facta, iuxta decretum canonicum Papae Hilarij, quae illicitè decessor Episcopus admisit, vel ab aliis illicitè commissa sunt, ab eo, qui successor est, emendentur.* Et quia canones Concilij Beluacensis transcripti fuerunt in Concilio Meldensi, vt notauit Sirmondus *in notis ad Concil. Meldense*, ideo praesens textus citatur ex Concilio Beluacensi. Concilium Beluacense celebratum fuit in Gallia anno 845. mense Aprilis: locum & res in eo gestas narrat Flodoardus *in vita Hincmari libro 3. capite 1.* quem transcripsit Binius *in notis ad ipsum Concilium.*

COMMENTARIVM.

INter alienationis species circa res Ecclesiae prohitas, permutatio reperitur, *capite 1. de his quae fiunt à Praelat. capite sine exceptione 12. quaestion. 2. capite 7. capite tua 8. de his, quae fiunt à Praelat. capite nulli, de rebus Eccles. authentica de rebus Eccles. §. nos igitur*; & rectè: nam cùm ex permutatione dominium transferatur, si penes permutantes erat, *l. 1. §. Pedius, ff. de rerum permut.* illustrat Merillus *libro 1. var.* ex Cuiacio *capite 28.* rectè vt alienationis species permutatio circa res Ecclesiae, sine causa, & debita solennitate prohibita est, vt iam probaui *in capite 1. de rebus Ecclesiae.* 2.

CAPVT III.

Ex Concilio apud [a] *Siluan.*

MAncipia Ecclesiastica commutari nisi ad libertatem non possunt, videlicet, vt mancipia, quae pro ecclesiastico homine dabuntur, in Ecclesiae seruitute permaneant, & ecclesiasticus homo, qui commutatur, perpetua libertate fruatur: quod enim semel Domino consecratum est, ad humanos vsus iam transferri non potest.

NOTAE

NOTÆ.

1. [a] *Siluan.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. legitur, *Apud Sinacum*; apud Burchardum *lib.* 3. *Decreti*, *cap.* 173. & Carnotensem *p.* 3. *Decreti,c.*234.habetur, *Apud Carisiacum*, nec omnino malè, nam Carolus Magnus varias Synodos habuit in Carisiaco eius palatio, vt refert Sirmundus *in capitul.Caroli*; vnde credo in aliqua ex his Synodis, vel potiùs Siluanectensi præsentem canonem editum fuisse: post verba autem in præsenti à Raymundo relata, hæc sequuntur apud Burchardum, & Carnotensem; *Ait enim lex, Si quis mutauerit, & quod mutatum est, sanctificabitur Domino.*

CAPVT IV.

[a] *Ex eodem.*

INiustum videtur, & impium, vt mancipia, quæ fideles viri, seu fœminæ pro remedio animæ suæ Deo, & Sanctis eius consecrarunt, cuiuscunque muneris mancipio, vel commutationis commercio iterum sæcularium in seruitutem redigantur, cùm canonica auctoritas seruos fugitiuos tantummodò distrahi permittat: & ideò Rectores Ecclesiarum summopere caueant, ne vnius eleemosyna alterius peccatum fiat: & est absurdum, vt ab ecclesiastica [b] dignitate seruus discedens, humanæ sit obnoxius seruituti.

NOTÆ.

1. [a] *EXeodem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. capite* 4. apud Burchardum verò *lib.* 3. *Decreti*, *capite* 174. & Iuonem *part.* 3. *Decreti*, *capite* 235. legitur, *Apud Carisiacum*: in decreto Gratiani sub nomine Paleæ eius discipuli refertur *in capite iniustum* 55. 12. *quæst.* 2. sed legendum est vt in textu antecedenti.

[b] *Ecclesiastica dignitate.*] Quia priuilegiis variis gaudebant serui Ecclesiæ, vt infrà dicemus.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX his duobus canonibus talis communiter deducitur assertio: *Seruus Ecclesiæ nec alienari, seu permutari potest, nisi sit fugitiuus.* Probant eam textus *in cap. fugitiui* 54. 12. *quæst.* 2. Synodus Suession. sub Carolo, *capite* 12. ibi: *Vt missi nostri omnibus per illorum missaticum denuncient, ne commutationes rerum, vel mancipiorum quilibet Prælatus earundem rerum ecclesiasticarum, sine licentia, vel consensu nostro facere præsumat, neque mancipia ecclesiastica quisquam nisi ad libertatem commutet; videlicet, vt mancipia, quæ pro Ecclesiastico dabuntur, in Ecclesiæ seruitute permaneant, & ecclesiasticus homo, qui commutatus fuerit, perpetuâ libertate fruatur.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, plures relati à Luna, & Arellano *lib.* 3. *antinom.*4. Lemaistre *de iuribus Eccles. lib.*3. *cap.*9. Petrus Gregorius *lib.* 3. *partis. tit.* 15. *capite* 3. Cuiacius *in præsenti.*

3. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo: Vel in præsenti prohibetur permutatio seruorum Ecclesiæ absque debita solennitate, vel cum ea. Si prima, generaliter fit prohibitio in omnibus Ecclesiæ rebus, quæ permutari non possunt sine iusta causa & debita solennitate, vt probaui *in capite* 1. *de rebus Eccles.* Si cum debita solennitate celebretur, non est ratio, quare permutatio in aliis rebus Ecclesiæ, siue eius prædiis consistat; in mancipiis verò non admittatur; siquidem æqualiter prædia, ac mancipia Ecclesiæ donata, dicataque sunt: ergo si in aliis rebus permutatio procedit, & in seruis admitti valet. Accedit, nam aliæ res consecrantur in vsum Ecclesiæ, aliæ verò sunt quæ donantur, aut dedicantur Ecclesiis, piisque locis, potiùs ad diuitias, & deuoti animi ostentationem, quàm ad seruitium in rebus ipsis diuinis; qualium donationum exempla vetera multa adducit Renatus Chopinus *lib.* 3. *de sacra pol. titul.* 1. *ex numero* 2. Solorzanus *emblem.*40. *per totum.* Hæc donaria potiùs sunt sacro commendata, & in templi ipsius dominium translata, quàm sacra, & commercio exempta, si perpetuo & irreuocabili animo hæc dona dedicata sunt, non verò si tantùm destinentur seruitio templi, ad vsum potiùs, quàm ad proprietatem, *l. seruus* 35. *ff. de liber. caus.* secus si perpetuo animo, *l. seruos* 17. *de alim. legat.* quæ res non fiunt sacræ ex donatione, *l. si nondum* 3. *C. de furtis*: quâ doctrinâ abutitur impiè Connanus *lib.*3. *commentar. cap.* 8. *in fine*, rectiusque accipiunt Antonius Clarus & Siluius ad leges Regias *lib. singul. capite* 9. & Cuiacius *lib.* 9. *respons. Papin. in dict. l. seruos* 35. Inter quas res Ecclesiarum, & res sacras magna versatur differentia; nam res Ecclesiarum in commercio sunt, idcirco alienantur, licèt sub præscripta solennitate; res verò sacræ diuini iuris sunt, *l.* 1. *ff. de rerum diuis.* ergo serui tantùm donati Ecclesiæ permutari possunt cum aliis. Secundò difficilis valde est exceptio præsentis prohibitionis de seruis fugitiuis, quatenus docent Patres, seruos fugitiuos alienari, & permutari posse: nam ex Senatusconsulto ad legem Flauiam de plagiariis facto, ille quoque incidit in legem Flauiam, qui fugam serui sui vendidit, *l.* 2. *ff. ad legem Flauiam*, *l.* 5. §. *final. C. eodem tit.* docent Antonius Matthæus *de criminibus in lib.* 48. *Pandect. tit.* 12. *cap.* 1. *num.* 6. Villota *de seruis fugitiuis.* Igitur non rectè in præsenti docetur, seruos fugitiuos alienari, & permutari posse.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, non minorem ecclesiastici patrimonij partem olim ex seruis, & 4. DE SERVIS ECCLESIÆ, ET EORVM OPERIS.

& mancipiis constasse, quæ fideles pro redemptione peccatorum suorum inter viuos, aut testamento Ecclesiæ donabant; vnde crebra eorum mentio in vetustioribus Ecclesiæ Conciliis, chartis donationum, & antiquis monumentis fit: plures Ecclesiæ canones congerit Anton. Augustinus *in epit.iuris lib.10.ex tit.22.vsque ad 27.* & probat Nicolaus Lemaistre *lib. 3. iuris eccles. cap. 4. cum sequent.* vbi de seruis, colonis, originariis, casatis, vassallis Ecclesiæ agit, de quibus iam aliqua adduxi *in cap.1. & 2. de seruis non ordin.* Circa seruos autem illos Ecclesiæ tria examinanda sunt pro exactiori huius textus illustratione. Primum versabitur circa functiones, & operas, quas illi Ecclesiæ impendebant: secundum de disciplina, in qua educabantur: tertium de gradu eorum, seu dignitate, vt in præsenti appellatur. Quoad primum tria functionum, seu operarum genera ipsi præstabant; aut enim religiosis erant obsequiis addicti, aut prophanis, aut nec sacris, nec prophanis operibus vacabant, sed tantùm tributo, siue annuo censu se subiectos fatebantur. Religiosas operas præstabant quoties testatores eos legauerant Ecclesiæ, vel ad custodiam, vel ad labes, & ruinas Ecclesiarum instaurandas, vel ad sepulchra obseruanda, purganda, & defendenda. De hoc autem seruorum genere mentionem expressam facit canon 9. Concilij Parisiensis 3. cuius titulus est: *De famulatu, & ministerio seruorum.* Vult enim Concil. Parisiense, vt seruos à defuncto legatos pro sepulchris custodiendis nefas sit ab his functionibus auelli, quin etiam si testatores Ecclesiarum defensioni eos mancipauerint, eas strenuè tueantur, ibi: *De degeneribus seruis, qui sepulchris defunctorum pro qualitate ipsius ministerij deputantur, hoc placuit obseruari, vt si quâ ab auctoribus fuerint conditione dimissi, siue heredibus (id est siue haredes eos deputauerint sepulchris parentum) siue Ecclesiis fuerint deputati, voluntas defuncti circa eos in omnibus debeat obseruari: quod si Ecclesia de fisci functionibus in omni parte defenderit, Ecclesiæ, tam illi, quàm posteri eorum defensioni in omnibus potiantur, & occursum impendant.* Vbi per seruos degeneres intelligit Lemaistre *dict. lib. 6. cap. 6.* quos antiqui mediastinos dicebant, idest sine vllo artificio, & officio; quos ideo custodiam sepulchrorum, & occursum impendere explicat, iuxta ritum antiquum Romanorum, apud quos in vsu erat seruos pileatos pompam funebrem anteire. Post religiosas operas, quas serui Ecclesiæ impendebant, sequuntur prophanæ, quæ triplicis generis sunt; rusticæ, siue colonariæ; domesticæ, & militares. De colonariis extat cautum lege Alemanica, *titul. 22.* his verbis: *Serui Ecclesiæ tributa sua legitimè reddant, quindecim siclas de ceruisa, porcum valentem tremisse vno, panem modia duo, pullos quinque, oua viginti. Ancillæ autem opera imposita sine neglecto faciant; serui dimidium sibi, & dimidium in dominico aratinum reddant; & si super hæc est, sicut serui ecclesiastici, ita faciant, & tres dies ibi, & tres in dominico.* Quæ verba exponit Lemaistre *dicto capite 6.* Operas domesticas impendebant iuxta ministerium illis præscriptum ab Episcopo, vel Ecclesiæ Prælato. Vnde in chronico Constantiensi, *capite 19.* in vita Sancti Gebardi legitur, post exstructum monasterium seruos ad monachorum monasteria deputasse, ibi: *Post hæc conuocatis seruis suis elegit ex eis optimos quosque, & constituit ex eis cocos, pistores, caupones, fullones, sutores, & hortulanos, & carpentarios, & singularum artium magistros.* Tandem militares operas impendebant, cùm opus erat Ecclesiam, aut res eius à prædatione defendere, qui etiam equos suos tenebantur commodare, quoties fratres illis egerent, vt sequitur in eodem chronico Constantiensi, ibi: *Constituit alios clientes, qui equitando deseruirent, scilicet vt semper parati essent ad equitandum quocunque necessitas exegisset, & ad commodandum fratribus cauallos suos, quocunque poscerent.*

5. *De disciplina, et gradu seruorum Ecclesiæ.*

Succedit disciplina seruorum Ecclesiæ, ac modestia, quam magnoperè in eis Ecclesia semper optauit; vnde in Concilio Aurel. 4. sub Childeberto, *can. 23.* cautum fuit ita: *Seruis Ecclesiæ, vel sacerdotum, prædas, & captiuitates exercere non licet, quia iniquum est, vt quorum domini redemptionis præstare solent suffragium, per seruorum excessum disciplina ecclesiastica maculetur.* Educabantur quippe serui Ecclesiæ cum spe clericalis gradus, quibus si mores, studiaque honesta fauebant, clericalis ordo concedebatur. Concil. Tolet. 4. *can. 74.* ibi: *De familiis Ecclesiæ constituere presbyteros, & diaconos per parochias liceat; quos tamen vitæ rectitudo, & probitas morum commendat.* Concil. Emerit. *can. 18.* Toletanum 9. *can. 11.* ibi: *Qui ex familiis Ecclesiæ seruituri deuocantur in clerum ab Episcopis suis, necesse est vt libertatis percipiant donum; & si honestæ vitæ claruerint meritis, tunc demùm maioribus fungantur officiis: quos verò flagitij sordidauerit incorrigibilis noxa, perpetuæ seruitutis conditionis releget in catenam.* Aliquando verò vt eorum improbos mores compescerent, Ecclesiæ Prælati vsque ad membrorum truncationem deueniebant, quam emendationis speciem vt indignam maiestate sacerdotis reprehendit Synodus Emirit. *can. 15.* verbis his: *Placuit huic sancto Concilio, vt omnis potestas Episcopalis modum suæ ponat iræ, nec pro quolibet excessu cuilibet ex familia Ecclesiæ aliquod corporis membrorum præsumat extirpare, aut auferre: quod si talis eius erit culpa, aduocato iudice ciuitatis ad examen eius deducatur.* Quoad seruorum Ecclesiæ dignitatem, & priuilegia, constat eos eodem gradu, ac pretio, quo seruos Regios fuisse; vnde qui seruum Ecclesiæ interfecisset, triplum restituere tenebatur; sicut qui seruum Regium occiderat, *legib. Alemanicis titul. 8.* ibi: *Si quis seruum Ecclesiæ occiderit, in triplum componat, sicut solet seruus Regis.* Et *titul. 22. de receptione seruorum fugit.* ibi: *Si quis mancipium Ecclesiæ, aut seruum, aut ancillam fugitiuum receperit, aut ipse presbyter requirat, aut missus eius legitimus, & ille neglexerit reddere, & contra legem antisteterit, sicut solet aliis Alemanicis componere, ita & tripliciter componat.* Et legibus Ripuariorum *capite 9.* cauetur: *Si quis regium hominem interfecerit, centum solidis culpa iudicatur.* Et *capite 10. Si quis hominem Ecclesiasticum occiderit, centum solidis culpa iudicatur.* Præter hanc cum seruis regiis parem conditionem, & illa fuit seruorum Ecclesiæ prærogatiua, ne fisci oneribus tenerentur, videlicet ne cogi possint ad angarias, & parangarias, sicut reliqui ex seruis, qui vehicula, & operas suas conferre tenebantur. Concilij Tolet. 3. *can. 22.* ibi: *Quoniam cognouimus*

gnouimus per multas ciuitates Ecclesiarum seruos, & Episcoporum, vel omnium clericorum, à iudicibus, vel actoribus publicis diuersis angariis fatigari, omne Concilium à pietate Domini nostri poposcit, vt tales deinceps ausus inhibeat: sed serui suprascriptorum officiorum, in eorum vsibus, vel Ecclesiæ laborent. Si quis verò iudicum, aut actorum, clericum, aut seruum clerici, vel Ecclesiæ in publicis, aut priuatis negotiis occupare voluerit, à communione ecclesiastica priuetur.

6. TRADITVR DECIDENDI RATIO. Ex his apparet, mitissimum seruitutis genus fuisse, quo serui Ecclesiæ tenebantur, & pium seruitium, quod in Ecclesiam impendebant; & ita eos ab Ecclesia distrahi, & in laicam manum transferri, pœna, & supplicium seruorum videbatur, qui meliorem, ac clementiorem dominum nancisci non poterant, quàm Ecclesiam, è cuius familia alienati, non tam mutasse seruitutem videbantur, quàm amisisse libertatem, vt in præsenti textu docetur: quod & facilè suadetur si attendamus studium Ecclesiæ in extraneis seruis ad eam confugientibus ab iniuria dominorum liberandis, de quibus *in l. 1. C. de his qui ad Ecclesiam:* si enim serui atrocitatem dominorum metuentes, ad Ecclesiam confugiebant, non priùs ab ea auelli poterant, quàm si dominus solennem sponsionem dedisset de seruis non lædendis. Vnde lucem sumit canon 39. Concilij Epaunensis: *Seruus reatu atrociore culpabilis, si ad Ecclesiam confugerit, à corporalibus tantùm suppliciis excusetur; de capillis verò, vel quocunque opere, placuit à dominis iuramenta non exigi.* Quid est verò iuramentum de capillis non exigi? Id certè ex antiquo ritu illustratur; quippe seruis negligentibus, atque otiosis capillos incidere, ac turpiter detondere mos fuit apud antiquos; nam flagellatio, & detonsio propria sunt seruorum supplicia, vt patet *ex capitul. libro 3. titul.* 30. ex legibus Longobard. *libro 3. titul. 7. l. 1.* Volunt ergo Patres Concil. Epaunensis, posse compelli dominum, vt iuret se non læsurum vlla parte corporis seruum, qui Ecclesiam vindicem implorauerit; verùm non debere sacerdotem de non detondendo seruo sacramentum exigere. Vnde apparet, rectè Patres Ecclesiæ Gallicanæ in præsenti statuisse, iniustum esse seruos Ecclesiæ in laicos alienare, cùm tunc potiùs amittere libertatem, quàm nouam experiri seruitutem credantur. Accedit, nam seruus Ecclesiæ adscriptus, & dicatus eius ministerio, in quadam dignitate esse creditur, vt in præsenti docetur; vnde nisi ex magna causa non potest iterum in seruitutem laicorum redigi: si autem sint serui ipsi fugitiui, quia in ministerio, cui dicati, & adscripti sunt, deseruire renuunt, & per consequens inutiles iudicantur, possunt permutari, vel alio modo alienari, etiam in laicos, *ex dict. capite fugitiui 54. 12. quæst. 2.*

7. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà; nam permutatio seruorum in præsenti prohibetur absolutè, etiam cum solennitate, quia in tali alienatione omnino deficit causa; si verò fugitiui sint, tunc pro libito Episcopi alienare eos possunt, quia ipsa fuga præstat iustam causam alienationi, *dict. capite fugitiui.* Nec obstat secunda difficultas, pro cuius solutione sciendum est, dominum seruum fugitiuum, dum in fuga est, non posse vendere, donare, vel alio modo alienare, *l. 2. §. final. ff. ad leg. Flauiam, l. 2. & 6. C. eod. tit. l. 5. C. de seruis fugitiuis, l. 35. §. si quis amico, ff. de contrah. emption.* cuius prohibitionis rationem Glossa *in dict. l. 6.* ex eo assignat, quod fuga species libertatis sit, *l. 17. §. 10. ff. de ædilit. edict.* vnde sicut homo liber vendi non potest, sic similiter neque fugitiuus: Glossam sequitur Odofredus *in dict. l. 35. §. 3.* Sed hæc sententia sustineri non potest, siquidem valde iniquum esset hominem liberum fugitiuo, qui verè seruus est, assimilare. Deinde quod Iureconsultus ait *in dict. §. 10.* fugam speciem cuiusdam libertatis esse, non ita vt sonat, accipiendum est, sed quod habito respectu ad fugiendi actum, videatur seruus potestatem domini illusisse, cùm à nexibus dominicæ potestatis de facto se liberatum inueniat. Hæc igitur fuit Iurisconsulti mens, ni ipsius nos fallunt verba: *Idem rectè ait, libertatis cuiusdam speciem esse fugisse, hoc est potestate dominica in præsenti liberatum esse.* Vnde meritò debet reiici supradicta interpretatio: & licèt eam Cuiacius adducat *in recitatione ad dict. l. 53. §. 3. de contrah. empt.* aliam tamen addit Cuiacius *vbi suprà*, deductam *ex l. 1. C. de seruis fugitiuis*; quà docemur, fugitiuum seruum sui furtum facere; seruum autem furtiuum vendere nobis non licere, *l. si emptione, §. item emptor, de contrah. emption.* Hæc tamen ratio optimè adæquatur bonæ fidei possessori serui fugitiui, respectu cuius ad inhibendam vsucapionem serui, pro furtiuo habetur; vnde si alij bonæ fidei possessor seruum in fuga constitutum vendiderit, tanquam rei furtiuæ venditio inutilis erit: sed cùm Senatusconsultum etiam ad dominos spectet, *l. 2. §. vltim. ff. ad leg. Flau. de plag.* & respectu ipsorum furtiuitatis vitium fingi non valeat, vera, & genuina ratio inquirenda est; eam tamen feliciùs edocet nos Cuiacius *tom. 17. obs. cap. 10.* Inquit ergo, meritò inhibuisse Senatusconsultum alienationem seruorum fugitiuorum, vt à fuga deterreantur serui, si nec recipi se posse à quoquam impunè intellexerint, nec acquiri titulo vllo iusto, veluti emptionis, aut donationis. Facit lex 6. *C. hoc titul. de fugit. in fine*, ibi: *Sed etiam fugitiuorum animos à fuga deterrere.* Conducuntque ad idem lex 2. *C. de agricolis, lib. 12.* lex 1. *§. illud, C. de Latin. libert.* lex *conueniret, ff. de pact.* Itaque mens ea fuit, quod acerbitas dominorum, quorum potestatem euaserunt serui, ipsos perpetuò comitaretur, vt ita serui deterrerentur, si nec recipi se posse à domino impunè, nec acquiri alteri etiam cum iusto titulo intellexerint. Accedit, ne fugitiui pœnam fugæ eludant, quam nec venditor, qui dominus esse desiit, exacturus est; nec emptor, aduersus quem non deliquit seruus fugiendo: docent Villota, & Antonius Matthæus *vbi suprà.* Hoc tamen Senatusconsultum locum non habet in alienatione necessaria, quæ officio, vel sententiâ iudicis fit, vt in casu legis 19. *§. 3. ff. communi diuid.* vbi de seruo fugiuo iubentur socij à iudice licitationem facere, quæ quidem est species venditionis, *l. 3. ff. eod. tit. l. 29. ff. famil. erscisc.* Similiter ita potest accipi textus *in l. 14. §. vlt. ff. de seruo corrupt.* si de seruo fugitiuo intelligatur; cuius quidem distractio tunc sustinebitur, quando quis alteri mandauit, vt fugitiuum quæreret, & si apprehendisset, sibi emptum haberet; tunc enim mens Senatusconsulti non censetur illusa, cùm in id tempus emptio celebrata indicetur, quo iam seruus

seruus desinit fugitiuus esse, *l. 15. §. 3. ff. de contrah. empt.* Sed aduertere debemus, quod si fugitiuarius apprehenderit seruum, cumque à domino comparauerit, minimè poterit, nisi consentiente domino, intra decem annos ad libertatem illum perducere. Paulus *lib. 5. sentent. titul. 6. de fugitiuis, §...* ibi: *Seruus à fugitiuario comparatus, intra decem annos non potest manumitti citra prioris domini voluntatem.* De fugitiuariis vltra Pauli locum sunt textus *in l. 18. ff. de prescript. verb. l. 1. C. Theod. si vaga mancipia.* Fugitiuarij dicebantur illi, qui mancipia fugitiua persequebantur, & apprehensos dominis certâ mercede restituebant. M. Varro *lib. 3. de re rustic. cap. 14.* Florus *lib. 3. hist. cap. 20.* Cuiacius *lib. 5. obs. capite 8.* Laur. Pignor. *de seruis, pag. 15.* Etiam prædictum Senatusconsultum locum non habet in seruo fugitiuo legato; nam legari eum posse, constat *ex l. cùm seruus 39. l. 69. §. final. l. 84. §. 10. ff. de legat. 1.* cùm cesset ratio suprà adducta, videlicet quia si serui in fuga perseuerent, necessariò morte domini ab ipsius indignatione liberantur. His suppositis pro dictæ difficultatis solutione dicendum est, in præsenti textu non agi de seruo fugitiuo in fuga persistente, sed qui aliquando fugere consueuit; nam etsi fugitiuus regulariter dicatur ille, qui certo proposito non redeundi dominum dereliquit, *in l. 17. §. 1. & 2. l. bouem 43. §. 1. ff. de adilit. edict. l. 225. ff. de v. s.* Valentia *illustr. lib. 1. tract. 2. capite 10. numero 3.* tamen plerunque accipitur pro eo, qui propriè non fugit, sed frequenter sine causa vagatur, seriusque domum redit, de quo Vlpianus *in l. 17. §. erronem 14. ff. de adilit. edict. dict. l. 225. ff. de v. s.* quam distinctionem agnoscit Horatius *libro 1. satyr. 7. vers. 112.*

Non horam tecum esse potest, non otia rectè
Ponere: teque ipsum vitas, fugitiuus, & erro.

De quo seruo errone accipiendus est præsens textus. In hac tamen tractatione de seruis fugitiuis obseruandi sunt textus *in l. quæro, l. mora, ff. de verb. obl. l. si libertus, ff. de oper. libert. l. arboribus 12. §. de illo, ff. de vsufruct. l. si seruum 15. ff. de publiciana, l. Iulianus 13. §. 1. ff. de act. empti, l. 14. §. vltim. ff. de seruo corrupt. l. 1. C. de præscript. long. tempor. l. seruus 17. §. illud, ff. de furtis, l. 1. §. per seruum,* vbi Valentia, *ff. de acquir. possess. l. 4. §. si quis fugitiuum, ff. de doli except. l. 53. §. fugitiuum, l. ancilla 62. ff. de furtis l. 22. §. fugitiuus, ff. mandati, l. 10. 11. & 12. ff. de liber. caus. l. seruus 82. ff. de legat. 3. l. fugitiuus 15. l. hominem 34. §. & cùm fugitiuus, ff. de solut. l. 1. C. de adilit. action.* Papinianus *libro singul. respons. titul. de fugitiuis inquirendis*, Paulus *libro 4. sentent. titul. de fugitiuis.*

Sed præsenti assertioni primò obstat textus *in cap. nulli 5. de rebus Eccles. non alien.* ibi: *Rusticum mancipium.* Vbi dum generaliter prohibetur alienatio rerum ecclesiæ, inter alias res, quæ recensentur, refertur mancipium rusticum tantùm: ergo quia mancipia vrbana alienari possunt, & per consequens non rectè in præsenti prohibetur indistinctè permutatio seruorum Ecclesiæ. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu specialiter referri mancipium rusticum, non autem vrbanum; quia cùm ageretur de alienatione prohibita rerum immobilium, & rusticum tantùm mancipium inter immobilia enumeretur, *l. si quis inquilinos, ff. de legat. 1. l. iubemus, C. de sacros. Eccles.* ideo nec longo tempore præscribi, nisi vt res immobilis, potest, *l. quemadmodum, C. de agricol. libro 11.* ideo non de mancipio vrbano, sed tantùm de rustico mentio fit in eo textu; non tamen exinde deducitur, mancipium vrbanum Ecclesiæ alienari, aut permutari posse. 8. EXPONITVR CAP. NVLLI 5. DE REBVS ECCLES.

Secundò obstat textus *in cap. ecclesiasticis 67. 12. q. 2.* vbi refertur, seruum Ecclesiæ donatum fuisse Theodono Consiliario; & docetur similem donationem ratam, firmamque esse debere: ergo non rectè in præsenti statuitur, seruos Ecclesiæ permutatione, aut alio simili titulo in laicos transferri non posse. Quâ difficultate nonnulli oppressi docuerunt textum illum auctoritate carere, & apocryphum esse: quæ sententia facilè refellitur; siquidem textus ille est D. Gregorij, & inter eius epistolas reperitur, *lib. 2. indict. epist. 118.* Quare hac, & aliis omissis sententiis, Luna, & Arenallus *dict. antiom. 4. numero 13.* existimant, in eo textu donatum fuisse Acosimum seruum, non vt eius dominium quiritarium transferretur in Theodonum, sed tantùm bonitarium. Verùm hæc interpretatio apertè opponitur verbis ipsius textus, ibi: *Iuri, dominioque tuo tradi, darique præcipimus.* Quæ omnia important perfectam dominij traditionem, præcipuè accedente titulo habili donationis, *§. 1. Institut. de donat.* quare omissis his sententiis, facilè respondetur, si obseruemus, in eo textu ipsum Romanum Pontificem ex iusta causa donasse seruum Ecclesiæ Theodono benefactori: vnde cùm ex iusta causa ipse Romanus Pontifex donasset, meritò docetur, donationem vires habuisse. Etiam sic opponi potest textus *in can. 2. Concil. Hispal. 1.* 9. EXPONITVR CAP. ECCLESIASTICIS 12. Q. 2.

CAPVT V.

[a] Vrbanus III.

QVæsitum est ex parte tua, si commutationes fieri valent præbendarum, cùm commutatio dignitatum in [b] Turonensi fuerit Concilio interdicta. Sunt enim quidam, qui præbendæ suæ cedunt, & iuri renunciant, vt maiorem præbendam obtineant, vel ex hoc certam summam pecuniæ [c] consequantur: quod quidem est honestati contrarium, & simoniacam proculdubio continet prauitatem. Generaliter itaque teneas, quod commutationes præbendarum de iure fieri non possunt, præsertim

pactione

pactione [d] præmissâ, quæ circa spiritualia, vel annexa spiritualibus labem semper continet simoniæ. Si autem Episcopus causam inspexerit [e] necessariam, licitè poterit de vno loco ad alium transferre personas, vt quæ in vno loco minùs vtiles sunt, alibi se valeant vtiliùs exercere.

NOTÆ.

1. [a] *VRbanus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex: ex ipsa autem collectione ita integram huius textus restituo.

[b] *Turonensi Concilio.*] De quo *in cap. maioribus* 8. *de prebend.* vbi nominatim permutationes prohibentur.

2. [c] *Pecunia consequantur.*] Cùm hæc verba omittantur in hac Raymundi collectione, anxiè laborant Interpretes in exponendo, quare permutatio beneficiorum tanquam simoniaca in præsenti specie improbetur? Et certè nullo pretio intercedente permutationem ipsam beneficiorum, vt illicitam, improbatam esse constat *ex dicto cap. maioribus, cap. cùm olim, hoc titulo:* & talem pactionem, vt simoniacam reiici docuerunt plures relati à Garcia *p.* 11. *de benef. cap.* 4. *num.* 57. Gibalino *de simonia q.* 13. *in fine.*

[d] *Pactione premissâ.*] Quatenus pactiones circa beneficium factæ improbentur, exposuimus *in cap. finali de pactis, cap. nisi essent, de prebendis,* vbi hæc verba illustrauimus.

[e] *Causam necessariam.*] Requiritur ergo causa, vt superior permutationi auctoritatem præstet, 3.
vt docent Duarenus *lib.* 8. *de sacris, cap.* 3. Garcia *dicto cap.* 4. *num.* 44. Gibalinus *de simonia, q.* 14. *consectar.* 13. quia cùm similes permutationes sint prohibitæ, & odiosæ, exigitur causa, vt in illis Episcopus dispenset, aliàs si sine causa talem permutationem approbauerit, erit non solùm illicita, verùm & inualida talis permutatio, vt resoluit Gibalinus *dicto consect.* 13. Nec quælibet causa sufficit, sed desideratur ea, quæ respiciat commodum spirituale, non temporale, ita vt saltem reductiuè vtilitas permutantium reducatur ad vtilitatem, seu necessitatem Ecclesiæ, vt post D. Thomam *in* 4. *distinct.* 25. *quæst.* 3. *artic.* 3. resoluunt Syluester *verbo Permutatio* 2. *num.* 3. pluribus relatis Barbosa *de iure Eccles. lib.* 3. *cap.* 15. *num.* 172.

CAPVT VI.

Innocentius III. *Senonensi* [a] *Archiepiscopo.*

CVm olim Magister S. & B. Archidiaconatum, & Præposituram adinuicem commutassent. *Et infrà:* Licèt prædictus Magister ab initio sponte fuerit de permutatione confessus, idem tamen B. eam inficiabatur omnino, proponens, quod ipse Præposituram sine conditione qualibet [b] resignauit, & post resignationem prædicti Magistri Archidiaconatum fuerat assecutus. *Et infrà:* Cùm ergo nobis constaret, quod ipse suum præstiterit permutationi consensum, prædictus autem magister suum publicè fateretur errorem, & hunc Præpositurâ, & illum Archidiaconatu curauimus [c] spoliare, super hoc diffinitiuam contra eos sententiam proferentes.

NOTÆ.

1. [a] *SEnonensi.*] Ita etiam habetur *in cap. vnico, hoc tit. in* 3. *collect.* integram autem huius textus retuli, & epigraphen exposui *in cap. cùm olim, de offic. deleg.*

2. [b] *Resignauit.*] Quæ resignatio facienda erat in manibus Ordinarij, vt infrà dicemus; & si beneficium erat iurispatronatus, ipsorum patronorum consensus expectandus erat, *cap. cùm inter, de elect. cap. nobis, de iurepatron.* notauit Boëtius Epon. *in præsenti, num.* 110.

[c] *Spoliare.*] Quæ spoliatio iustè à Pontifice 3.
facta fuit post confessionem ipsius Archidiaconi, vt notauit Boëtius Epon. *vbi suprà, num.* 115.

CAPVT VII.

Innocentius III. *Archiepiscopo, & Præposito S. Andreæ, & Scholastico S. Petri* [a] *Coloniensis.*

CVm vniuersorum fidelium ab ipso Domino Iesu-Christo pastoralis sit nobis cura commissa, solicitudini nostræ dignoscitur expedire, vt sic debeamus quoslibet in suis rationibus confouere, quod aliorum iura in conspectu Ecclesiæ dispendium non sustineant, sed firma & illibata debeant permanere. Intelleximus siquidem (dilecto filio Gisliberto Canonico Sancti Ioannis in Leodio referente) quod cùm ipse, & Lambertus Clericus, ducti quadam animi leuitate, de permutatione præbendarum

darum suarum inter se tractare cœpissent, quia vtilitatem vtriusque imminere credebant: tamen idem L. clericus occasione dictæ permutationis, præbendâ eiusdem G. quam in Ecclesia Sanctæ Mariæ[b] Namucen. habebat, cuidam suo consanguineo assignatâ, præbendam Sancti Bartholomæi, quam sæpedicto G. repromiserat, nequaquam voluit resignare: & sic idem G. (vt asserit) sua spe remansit omnino frustratus. Cumque super hoc in præsentia venerabilis fratris nostri[c] Leodien. Episcopi fuisset diutiùs litigatum, tandem idem L. Sedem Apostolicam appellauit: & cùm dictus G. ad nostram præsentiam non sine magno periculo, & labore accessisset, idem L. nec venit, nec pro se curauit sufficientem mittere responsalem. Cùm igitur[d] deceptis, & non decipientibus iura subueniant; fraus etiam, & dolus nemini debeant patrocinium impertiri: licèt ipsi per[e] se de iure non possent ecclesiastica beneficia permutare, vt tandem simplicitati venia tribuatur, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si vobis constiterit, prætaxatum G. taliter fuisse deceptum, ab ipsa Namucen. præbenda, quam diu dicitur possedisse, amoto consanguineo ipsius L. vel quolibet alio illicito detentore, eandem sublato appellationis obstaculo, G. faciatis restitui memorato, & eundem ipsius pacificâ possessione gaudere. Nullis litteris, &c. Quod si non omnes, tu frater Archiepiscope, cum eorum altero, &c.

NOTÆ.

1. [a] *COlonien.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub titulo de prabend. cap. 2.* & in epistolis Innocentij III. editis à Cardinale Sirleto, *fol. 39.* ex quo codice ita restituo integram huius textus. Colonia Agrippina vrbs est celeberrima ad Rhenum fluuium, Vbiorum Metropolis, condita tempore Augusti à M. Agrippa, à quo nomen accepit: habuit Ecclesiam Cathedralem iam à primo sæculo Ecclesiæ, vt refert Kratapolius *in catalogo Archiepiscoporum Colonia*; Brunoni quarto eius Præsuli missa est præsens epistola, de quo nonnulla tradit Kratapolius *vbi suprà, fol. 69.*

2. [b] *Namucensis.*] Namucensis Ecclesia est in Germania, cuius Præsulum seriem refert Bucelinus *tom. 1. German. fol. 202.*

[c] *Leodiensis.*] Hugonis videlicet de Petraponte, de quo alibi egi, & plura tradit Kratapolius *in catalogo Prasulum Ecclesia Leodiensis.*

3. [d] *Deceptis, & non decipientibus.*] Deceptio fuit in eo, quod Laurentius Gerardum ad resignandum priùs callidè videtur induxisse, nec tamen vicissim resignare voluerit, nec Episcopum pro permutatione comprobanda adire. Sententia autem, quâ hîc vtitur Innocentius, extat *in l. 2. §. verba. ff. ad Velleianum.*

4. [e] *Ipsi per se.*] Licèt beneficiati possint se obligare ad faciendam permutationem beneficiorum, & de ea tractare, ex hoc textu ibi, *Inter se tractare cœpissent; cap. vnico. hoc tit. in 6.* tamen talis conuentio pendet ab auctoritate superioris, ita vt nisi superior consensum præbeat, nulla sit, quia ipsi per se talem permutationem perficere non valent. Lessius *lib. 2. de iustitia, cap. 35. dub. 17.* Suarez *lib. 4. de simonia, cap. 35. num. 8.* Gibalinus *eodem tractatu q. 14. consect. 12. per totum.*

COMMENTARIVM.

5. *Conclusio deducitur et probatur.* EX his tribus decisionibus sequens deducitur assertio: *Permutatio prabenda, seu beneficij, facta irrequisito proprio Prælato, nulla est; immo qui permutauit propria auctoritate, priuatur beneficio ita permutato.* Probant eam textus *in cap. maioribus 8. de prabend. cap. vnico. hoc tit. in 6. Clement. vnica, hoc tit.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, idem Barbosa *lib. 3. iuris Eccles. cap. 13. §. 5.* Cuiacius, Bartholomeus, Sanchez, & Boëtius Epon. *in præsenti*, Ioannes Nicolaus *de benef. tit. 5. cap. 1.* Rufiniacus *lib. 3. constit. tit. 32. cap. 32.* Duarenus *lib. 8. de sacris Eccles. cap. 3.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. cap. 3.* Suarez *tom... de relig. lib. 4. cap. 30. & 31.* Coruinus *lib. 1. aphorism. iuris Pontif tit. 13.* Ioannes Dartis *de benef. sect. 10. cap. 4.* latè Gibalinus *de simonia q. 14. consect. 4. cum seq.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Beneficia ecclesiastica, tam præbendæ, quàm dignitates, permutari iure possunt, *cap. cùm venerabilis 6. de except. cap. inter 18. de prabend.* Ergo non rectè in præsenti talis permutatio improbatur. Facit optima ratio, nam res spiritualis cum spirituali permutari potest, *cap. super eo, de transact. cap. final.* vbi dicemus, *hoc tit.* Ergo cùm beneficium permutatur cum beneficio, quia res spiritualis datur pro spirituali, non est ratio cur improbetur talis permutatio. Augetur hæc difficultas ex eo, nam labes simoniæ non committitur, nisi pro re spirituali detur temporalis, *cap. qui studet, 1. q. 1. cap. Saluator 1. q. 3.* sed in permutatione beneficiorum, quamvis adsit pactum, nihil temporale intercedit: igitur non est ratio, quare improbetur. 6. *Impugnatur tradita assertio.*

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, & disciplinæ ecclesiasticæ valde consona; nam si antiquos Ecclesiæ canones, quorum verba retuli in titulis *de translat. Episc. & de renunc.* attentè legamus, non inueniemus, olim licuisse beneficiariis beneficium ecclesiasticum habentibus propriam Ecclesiam deserere, ad aliamque se transferre, aut Ecclesiæ, cui mancipati fuerint per ordinationem, renunciare irrequisito proprio Episcopo: vnde iuri consentaneum est, vt priuata auctoritate non possint beneficiarij proprias Ecclesias deserere, & alias acquirere. Facit etiam, nam huiusmodi permutatio fieri nequit sine reciproca renunciatione, quæ inconsulto proprio Episcopo fieri nequit, ex rationibus congestis *in cap. admonet, de renunc.* Igitur per consequens non poterit fieri permutatio. Accedit etiam, quod cùm beneficium non possit absque institutione canonica obtineri, *cap. 1. cum vulgatis, de reg. iur. lib. 6.* & partes non possint sibi inuicem institu- 7. *De permutatione Beneficiorum.*

institutionem facere, sequitur necessariò, permutationem ab ipsis factam propria auctoritate nullius esse momenti. Tandem facit, nam permutatio rei alienæ nulla est, *l. 1. §. vlt. ff. de rerum permut.* sed beneficiarij non sunt domini beneficiorum, sed tantùm vsufructuarij, seu œconomi, *cap. cæterùm, de donat.* Igitur non possunt propria auctoritate ipsa beneficia permutare. Vnde talis permutatio beneficiorum adeò inaudita fuit pluribus Ecclesiæ sæculis, vt nec apud Gratianum, cæterosque Decretistas vlla eius mentio extet, vsquedum in Concilio Turonensi relato *in cap. maioribus* 8. *de prabend.* dum sectio præbendarum prohibita fuit, simul Patres improbarunt commutationes præbendarum; quam prohibitionem firmarunt Vrbanus III. Clemens III. & Innocentius III. in præsentibus iuribus; & Pius V. in sua constitutione 42. quæ incipit, *Officium*, suspendens omnes facultates Ordinariorum admittendi quascunque resignationes beneficiorum: & constitutione 58. eas tantùm permutationes permittit, quæ iuri consonæ sint, his verbis: *Adhuc beneficiorum, & officiorum permutationes admittere, quæ canonicis sanctionibus, & Apostolicis constitutionibus permittuntur, id est, quæ auctoritate Episcopi ex iusta causa celebrantur.*

8. De Episcopo permutationem admittente. Auctoritate autem Episcopi permutationes beneficiorum celebrari possunt; & appellatione Episcopi comprehenditur quicunque habens auctoritatem Episcopalem, qui in proprio territorio similes permutationes admittere potest. Suarez *dicto lib. 4. de simonia, cap. 32. num. 14.* Gibalinus *eodem tract. q. 14. consect. 8. num. 5.* Ratio est, quia quotiescunque aliquid competit Episcopo ratione iurisdictionis, non verò ordinis, id peragi potest ab aliis, qui eandem iurisdictionem exercent. Nec interest, quod institutio beneficiorum ad aliquem spectet, veluti Archidiaconum, vel alium similem; nam adhuc permutatio facienda est coram ipso Episcopo, non verò coram eo, ad quem institutio spectat. Ratio est, quia auctoritas Episcopi non desideratur, vt institutionem in ipsis beneficiis faciat, sed vt agnoscat, an iusta causa subsit in ipsa permutatione, & an simoniæ labes interueniat: quare alius quàm Episcopus, seu qui iurisdictionem Episcopalem exercet, non potest auctoritatem simili permutationi præstare, vt defendit Gibalinus *dicto consectar. 7. num. 6.* vltra auctoritatem Episcopi desideratur consensus collatorum, eorumque, quorum interest collationem fieri, vel non. Garcia *de benefic. dict. cap. 4. num. 74.* Gibalinus *vbi suprà.*

Nec obstat difficultas suprà adducta, nam iura ibi adducta procedunt in permutationibus factis auctoritate superioris, ex præsenti textu, cui conuenit lex 63. *tit. 5. partit. 1.* Nec obstat primum augmentum difficultatis, nam verum est, rem spiritualem posse permutari cum re spirituali, accedente consensu superioris. Vnde etiam præcedente Episcopi auctoritate valebit permutatio beneficij cum beneficio. Nec obstat aliud difficultatis augmentum: nam licèt cùm beneficium permutatur cum beneficio purè, & absolutè, non interueniat simonia, iuxta veriorem sententiam; tamen quia propter inæqualitatem fructuum facilè simonia interueniet, & similes pactiones illicitæ, probrosæque iudicantur; ideò examen Episcopi præcedere debet, vt talis permutatio licita sit: an verò datâ inæqualitate fructuum possit pensio auctoritate Episcopi constitui in alio beneficio, aliaque ad permutationem beneficiorum spectantia, prosequuntur in præsenti Bartolus, Sanchez, & Boëtius Epon. 9. Dissolvitur dubitandi ratio.

CAPVT VIII.

a Clemens III.

AD quæstiones soluendas. *Et infrà*: Intelleximus ex litteris tuis, quod duæ conuentuales Ecclesiæ sunt in tua diœcesi constitutæ, quarum vtraque parochialem habet Ecclesiam cum possessionibus magis alteri, quàm sibi vicinam. Illis autem desiderantibus permutare eas, cùm illarum altera respectu meliorum prouentuum plus abundet, & ideò sibi postulet adjici certam summam pecuniæ numeratæ, vt sic ad æqualitatem permutationis valeant peruenire, verum posset id licitè fieri, extitit dubitatum: quam ob causam Sedem Apostolicam consuluisti. Licèt itaque tuæ discretionis industriam ignorare minimè putemus, quid super eodem articulo sit agendum, nihilominus tuæ prudentiæ respondemus, quod cùm de dictis parochialibus Ecclesiis per se queat permutatio celebrari, & in permutatione possessionum per se non sit inhibitum, si altera ratione possessionum alteri præponderet, pecuniam posse refundi de ipsarum possessionibus ad inuicem, provt visum fuerit expedire: & refusâ certâ pecuniæ quantitate poterit contractus permutationis iniri; sic tamen quod illi contractus nequaquam sibi inuicem misceantur.

NOTÆ.

a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titulo, cap. 2.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, nec integram habemus, vt inde cognosci possit, de quibus monasteriis in præsenti agatur.

CAPVT VLTIMVM.

[a] Gregorius IX. *Beton. & Fungin. Abbatibus.*

EXhibita nobis Abbatis, & Conuentus sancti [b] Martini de Pannonia petitio continebat, quod cùm super causa, quæ inter ipsos ex vna parte, & Præpositum Albanen. ex altera super quibusdam [c] decimationibus vertebatur, ad C. Capellanum nostrum, tunc in Hungaria commorantem, nostras litteras impetrassent, ipse ac Magister M. in quos vtrimque tanquam in arbitros extitit compromissum, arbitrati fuerunt, quod si dictus Præpositus obtineret decem millia solidorum regalium à Rege Hungariæ concedi monasterio memorato, ipsi ab earundem decimationum petitione cessarent. *Et infrà:* Quocirca mandamus, quatenus si vobis constiterit de præmissis (cùm permutatio de spiritualibus ad temporalia improbetur) prædictum arbitrium, & quicquid secutum est ex eo, vel ob id, irritum decernatis.

NOTÆ.

1. [a] *Gregorius IX.*] Adeo corrupta est hæc inscriptio, & variè corrigitur à Glossa marginali, vt non facilè percipi possit de quibus monasteriis, & Abbatibus in præsenti agatur.

[c] *Sancti Martini.*] De hoc monasterio egi *in cap.19. de præscript.*

2. [c] *Decimationibus.*] Et ita patet, super decimis compromitti posse, transactionemque celebrari, vt probat Barbosa *de potest. Episcop. allegat.* 121. *in fine*, & notaui *in cap.2. de transact.*

COMMENTARIVM.

3. IN his duabus decisionibus agitur de permutatione rerum spiritualium: pro quarum expositione sciendum est, circa permutationem spiritualium rerum nullam dari prohibitionem iuris diuini, quamuis cum pacto, & rigoroso contractu fiat, vt post D.Thomam, Durandum, & Covar. docet Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *de simon. cap.*30. *num.*5. nec etiam sacri canones aliquam labem simoniæ suspicantur in tali permutatione, vt post alios probat Gibalinus *de simon.* 1. *p. q.*13. Deinde notandum est, quod si res permutatæ sint mixtæ ex spirituali, & temporali, vt res benedictæ, liquidò apparet, nullam in tali permutatione dari simoniam, modò commutatio fiat ratione tantùm spiritualis annexi, & nulla fiat comparatio inter spirituale, & temporale; nam si temporale vilius commutetur cum alio temporali pretiosiori, propter maiorem quandam spiritualitatem, quam illud temporale vilius participat, exempli gratiâ rosarium benedictum pretiosæ materiæ commutatur cum viliori, quia istud habet plures benedictiones, & indulgentias, aut contactu plurium reliquiarum sacratius est, reuerà committitur simonia, quia non commutatur spirituale cum spirituali præcisè, sed emitur excessus ille, vt ita dicam, spiritualitatis, qui in vno reperitur per excessum temporalis, quod est in alio: quando verò seruatur proportio, vt nihil attendatur in commutatione spiritualis, nisi spirituale, & in commutatione temporalis, nisi temporale; & non compensetur spirituale vnius cum temporali alterius, tunc nulla est simonia, quia tunc tantùm datur permutatio spiritualis cum spirituali, & temporalis cum temporali: quod si res ex spirituali & temporali mixtæ, siue compositæ habeant temporale diuerso modo connexum cum spirituali, exempli gratiâ calix consecratus, & administratio sacramenti, seu beneficium, tunc committitur simonia, quia commutatio non fit præcisè inter spiritualia, sed inter spirituale, & temporale; quia in rebus, in quibus temporale antecedenter se habet, id quod primariò, & per se datur, est illud temporale, cum quo deinde venit spirituale annexum: in eo autem, quod est concomitanter, aut consequenter annexum spirituali illi, quod primò datur, est spirituale, ratione cuius obtinetur temporale in eo fundatum. Denique quando res est purè spiritualis, si cum alia mixta ex spirituali, & temporali commutetur, datur aliquid temporale pro spirituali; atque ideò non omnino permutatio celebratur inter spiritualia; vnde rectè Clemens III. in præsenti textu ait, licitam esse permutationem duarum Ecclesiarum parochialium inter se, & etiam permutationem possessionum earundem Ecclesiarum fieri posse, atque excessum possessionum vnius compensari aliqua pecunia, modò contractus illi non misceantur inuicem; in ea enim specie commutatur spirituale cum spirituali, & temporale cum temporali: non tamen debent misceri contractus, Ecclesia videlicet non permutetur cum possessione; quia tunc cùm res spiritualis cum temporali permutetur, simonia committitur, vt in præsenti capite finali, vbi quia decimarum ius quid spirituale est, *cap. prohibemus, de decimis*, & permutabatur cum re temporali, ideò Gregorius IX. docet, talem permutationem vires non habere. Dubium tamen est, tam apud Canonistas, quàm Theologos Moralistas, an inæqualitas beneficij, vel alterius rei spiritualis compensari possit pecuniâ, vel aliâ re temporali, vt in præsenti capite *ad quæstiones*? Et certum est, beneficij inæqualitatem compensari non posse pecuniâ, vel aliâ re temporali, vt docent Lessius *de iustitia & iure lib.*2. *cap.*35. *dubio* 17. Pater Suarez *dicto lib.* 4. *de simonia*, *cap.* 54. *num.* 10. Gibalinus *eodem tractatu*, *quæst.* 14. facit textus *in cap. cùm pridem*, *de pactis*, vbi notauimus. Nec contrarium probatur in præsenti capite *ad quæstiones*, vbi propter inæqualitatem Ecclesiarum permutatio admittitur, refusâ certâ pecuniæ quantitate; nam

nam vt docuerunt Suarez vbi suprà, *numero* 13. & Barbosa *in præsenti*, in hac permutatione non agitur de commutandis titulis beneficiorum, quæ erant vnita monasteriis, & non possidebantur in titulum, sed in proprietatem redituum, & bonorum temporalium; vnde rectè ait Summus Pontifex, permutationem Ecclesiarum fieri posse, vt etiam possessiones ipsarum inuicem permutari valere, & propter inæqualitatem ipsarum pecuniam intercedere posse, si contractus separentur, id est, si Ecclesiæ permutentur cum Ecclesiis, possessiones cum possessionibus; non verò si coniungantur: nam tunc, quia ex vna parte Ecclesia dabatur, non poterat inæqualitas pecuniâ suppleri; sed quia possessiones Ecclesiæ annexæ omnino temporales erant, ideò pecuniâ earum inæqualitas suppleri poterat: prosequuntur latiùs Gibalinus *dicta q.* 14. *consect.* 11. Robertus *lib.* 1. *rerum iudic. cap.* 7.

TITVLVS XX.
De Feudis.

CAPVT I.

Innocentius III. *Mauriensi* [a] *Episcopo*.

INSINVATIONE præsentium declaramus, quod [b] gageria, quam tu apud Argentinam à Nantelino dignosceris reperisse, Gaudefridi fratris eius accedente consensu, à te potest liberè retineri, fructibus non computatis in sortem, ita videlicet, vt quamdiu fructus illos perceperis, in sortem minimè computandos, idem Nantelinus à seruitio, in quo tibi, & Ecclesiæ tuæ pro feudo ipso tenetur, interim sit immunis.

NOTÆ.

[a] *Mauriensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. De Ecclesia Mauriensi nonnulla notaui *in cap.* 1. *de rebus Eccles.*

1. [b] *Gageria.*] Vox est barbara, propria Theutonicorum, & significat pignus, vt docent Hostiensis *hic*, Cironius *ad tit. de pignor.*

COMMENTARIVM.

2. CVm certum iuris principium sit, creditorem teneri imputare in sortem principalem fructus rei pignoratæ, *cap. ad nostram*, vbi plura Balboa *de iureiurando, cap. cum contra*, vbi plura dabimus, *de pignor.* difficilis valde est præsens decisio, dum in ea docetur, dominum feudi, qui res feudales à vassallo pignori accepit, non teneri fructus ipsarum in sortem principalem imputare: quod etiam ab specie feudi deciditur *in cap. conquestus, de vsuris*; & in omni simili specie statuitur *in cap.* 1. *de vsuris.* Quæ Pontificum responsa eandem continent difficultatem, quare varias adduxerunt interpretationes repetentes in præsenti, & Doctores infrà laudandi. Aliqui asserunt, licitam esse hanc fructuum retentionem, quatenus æquipollet seruitio, quod interim feudatario remittitur: ita docuerunt Innocentius *in præsenti*, Couar. *lib.* 3. *variar. cap.* 1. *num.* 4. Gaspar Rodriguez *de annuis reddit. q.*7. *num.*50. Salas *de vsuris, dub.* 31. *num.* 5. Vgolinus *eodem tractatu, cap.* 11. §. 1. *num.* 2. probantque ex præsenti textu, vbi ait Innocentius, fructus hos percipi posse si seruitium debitum remittat vassallo dominus; satisque Innocentius innuit, compensationem quandam tunc fieri fructuum, & seruitiorum: quam interpretationem alij impugnant. Primò quia ea seruitiorum æstimatio, & cum fructibus compensatio vix iniri poterit, cùm seruitia plerunque incerta sint, & non solùm in operis præstandis, verùm & in quibusdam aliis, quæ vix æstimari solent, aut possunt, consistant, vt in beneuolentia, gratitudine, & consilio. Secundò, quia Innocentius in præsenti, & Alexander *in dicto cap. conquestus*, indistinctè affirmant, fructus imputandos non esse in sortem, nullâ factâ mentione compensationis; immò liberè concedunt domino feudi omnes, & quoscunque fructus percipere absque onere imputandi eos in sortem. Glossa *in præsenti*, & *in dicto cap.* 1. *cap. conquestus*, docet hoc specialiter statutum esse fauore Ecclesiæ, ita vt in aliis dominis feudum possidentibus non idem procedat: sed cùm Pontifex in præsenti nullum ius nouum condat, nec in hac parte vlla sit differentia feudi ecclesiastici, & laicalis, non apparet cur diuersum ius in vno, ac in alio obseruari debeat. Immola *in præsenti*, & Mantica *de tacitis conuent.* existimarunt, in præsenti nullam dari vsuram, quia fructus isti retinentur virtute antidoralis obligationis; id tamen minimè placet, quia licèt feudum beneficium sit, & vassallus videatur domino naturaliter obligatus ad antidora, id est, ad remunerationem, non tamen inuitus cogitur ad remunerandum, quia quod naturaliter debetur, propriè non debetur,

debetur, cùm in effectu peti non possit, *l. fideiussor* 16. §. *naturales*, *l. hares* 21. §. *seruo*, *ff. de fideiuss.* Petrus Gregorius *lib.* 1. *de vsuris.* Et licèt possit Dominus rei feudalis fructus iustè percipere, cùm illi remunerandi gratiâ rei feudalis possessio à vassallo tradita est; hoc procedit cùm liberè, & ex liberalitate redditur: at in præsenti specie nullum liberalitatis, & voluntatis remunerandæ vestigium apparet; immò negotium à liberalitate longè differt, cùm ponamus pro pecunia debita rem pignori dedisse, & nemo in necessitatibus liberalis existat, *l. rem* 18. *ff. de adimend. legat.* Tandem Panormitanus, Hostiensis, Ioannes Andreas, & alij relati à Covarruuia & Salas *vbi suprà*, respondent, dominium vtile vassalli in præsenti casu consolidari cum dominio directo domini creditoris; vnde ille iustè rei propriæ fructus percipit. Verùm hanc dominij vtriusque consolidationem doctè reiiciunt Covarruuias *vbi suprà*, Binsfeldius *in dicto cap.* 1. *de vsuris*, *q.* 1. nam si hoc esset verum, feudum non posset esse pignoris loco, quia dominium pignoris remanet penes debitorem, licet possessio transeat in creditorem, *l.* 1. *C. de pignorat.* Deinde quia dominium hoc vtile pretio æstimabile est, ideóque si pro mutuata pecunia transferretur, vsurarius contractus redderetur.

3. VERA INTERPRETATIO HVIVS TEXTVS. Quare his, & aliis interpretationibus omissis, placet communis sententia, quæ docet, ex natura feudi prouenire, vt fructus ipsius interim dum debitor vassallus non soluit pecuniam mutuam, domino cedant; nam cùm de natura feudi sit, vt vassallus domino suo obsequia præstet, consequens est, vt quamdiu sine illius culpa, & domino consentiente feudo caret, immunis sit ab obsequiis, & muneribus, quæ domino præstare tenebatur; & è contrario, cùm re feudali penes dominum existente vassallus ab obsequiis præstandis liber sit, eadem ratio facit, vt interim fructus rei non percipiat, cùm eo tempore cesset causa, ob quam illi res in feudum data est; & consequenter fructus domini sunt, qui ad nullum obsequium illum reuocare valet: ita docuerunt Leothardus *de vsuris q.* 14. *num.* 5. Canisius *eodem tractatu, cap.* 6. *num.*4. Binsfeldius *in dicto cap.* 1. *quæst.* 1. Mudeus *de pignor. tit. de pactis pignor. num.* 54. Cardinalis Lugo *de iustitia disput.* 25. *num.* 147. Arias de Mesa *lib.* 3. *variar. cap.* 46. *num.* 32. Balboa *in cap. cùm Bertholdus, num.* 50. *de re iudic.* & *in cap. ad nostram, num.* 31. *de iureiur.* Avendaño *de censibus cap.* 10. *num.* 16. Sed hæc communis interpretatio adhuc difficilis redditur ex sequentibus. Primò, nam cùm sæpissimè fructus superent valorem immunitatis ab obsequiis debitis, quibus interea vassallus eximitur, non apparet quomodo ille excessus fructuum retineri possit absque vsura, cùm tantùm ob pecuniam mutuò acceptam retineatur, maximè quoties feudi onera, aut ferè nulla, aut exigua sunt, vt militaris opera in bello quod neque ingruit, nec verosimiliter suscipiendum est; tunc enim immunitas per aliquod tempus ab illa militari obligatione, æstimabilis non est; & tamen fructus feudi pingues omnino sunt. Igitur absque iniustitia retineri nequeunt. Secundò, quia in feudis antiquis paternis, quæ industriâ, & labore, aut etiam sumptibus feudatariorum multò fertiliora reddita sunt, cùm obsequia feudalia illis fructibus minimè respondeant, iniustè retinentur à domino absque diminutione sortis. Tertiò, si feudatarius feudum emerit ab ipso domino, aut ab alio vassallo, tunc non erit datum feudum ob seruitia præstanda; quare fructus illi non percipiuntur in compensationem obligationis, quam feudatarius contrahit ad similia obsequia; sed quia sunt fructus rei, cuius dominium vtile emptum est iusto pretio: quare etiam re illâ domino pignori datâ, cùm vassallus dominium vtile retineat, debet fructus eius percipere. Tandem aliquando accidit, vassallum præstare non solùm obsequia, verùm & pensionem certam: quo casu si dominus ratione pignoris fructus lucretur, & simul pensionem exigat, aperta vsura committitur. Igitur non rectè docemur, dominum rei feudalis non teneri imputare fructus ipsius in sortem principalem.

Adhuc tamen retinenda est communis interpretatio, & pro eius expositione sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, cùm vassallus feudum regulare accepit, & domino pignori dedit; quo casu cogi non potest, quandiu dominus fructus feudi percipit, obsequia præstare, quia iniquum esset, vt vassallus onus subiret, nullum autem commodum perciperet: nec in ipsa feudi constitutione caueri poterat, vt quoties feudum ad dominum rediret, etiam per oppignorationem, toto illo tempore fructus perciperet, & simul debita seruitia exigeret. Secundus casus euenit quando feudatarius feudum pretio sibi comparauit, & non gratis accepit; quo casu præsens decisio locum non habet, quia fructus illos emit feudatarius emendo feudum illis: ergo nequit priuari absque iniustitia, vt post Lessium, & Covarr. defendit Gibalinus *de vsuris lib.*4. *cap.*3 *artic.*10. *q.* 1. *num.*1. Idem dicendum est de melioramentis rei feudalis à vassallo factis, quæ absque diminutione sortis à domino retineri nequeunt, quia fructus illi non sunt renatà rei feudalis, sed rei alicuius, quæ ipsi accessit, aut fructus industriæ, & sumptuum, quos impendit feudatarius, & in quos dominus nullum ius sibi vindicare valet, vt illos abiiciat, vel retineat. Tertius casus, & proprius præsentis decisionis euenit, quoties feudum gratis omnino concessum fuit ob militaria obsequia, aliáve similia, etiam adiunctâ aliquâ modicâ pensione in pretium feudi, quod gratuitum est, & beneficium; quia pensio tantùm soluitur in recognitionem dominij, quo casu si feudum pignori domino detur, dominus percipit eius fructus, nec in sortem tenetur imputare, donec obsequia, aut pensionem non exigit, vt in præsenti cauetur; quia est natura, & conditio similis feudi, nec vllo damno inde afficitur vassallus, qui seruitia, aut pensionem non præstat, si fructus non percipiat, vt latè probat Gibalinus *d. q.* 1. *num. final.* iuxta quam doctrinam exponendus est textus *in cap. vnico, de pignor. in* 5. *compil.* ibi: *Cùm sæpe contingat, Aduocatos aduocatias, quas in Ecclesia obtinent, aliis titulo pignoris obligare, in Ecclesiarum vestrarum non modicam læsionem: nos indemnitati Ecclesiarum vestrarum paterna volentes solicitudine prouidere, vobis præsentium auctoritate concedimus, vt si Aduocati Ecclesiarum vestrarum aduocatias suas vobis obligare voluerint pignori, vos eas recipere valeatis, nec fructus prouenientes ex eis in sortem*

4. DEFENDITVR ADDVCTA INTERPRETATIO.

sortem teneamini computare. Hi autem, qui eas obligauerint, à seruitio, in quo vobis pro Aduocatu tenebantur, interim sint immunes. Vbi agitur de Aduocatis Ecclesiarum, qui sunt quasi beneficiarij, & feudatarij ipsarum, vt dicemus in titulo *de iurepatron.* Ex eadem ergo ratione, ex qua domini feudorum percipiunt fructus rerum feudalium, dum pignori subiectæ sunt, quia videlicet vassalli interim debita obsequia non præstant; ex eadem ratione Aduocati Ecclesiarum, qui aduocatias Ecclesiis ipsis pignori obligarunt, quia seruitia ipsa non impendunt, fructus non percipiunt; immò Ecclesia eos lucratur, nec tenetur in sortem imputare, ex præsenti textu. Hucusque tradita procedunt, nisi ex coniecturis appareat hoc genus contractus in fraudem vsurarum initum fuisse, & ab inope vassallo extortum fœnerandi animo, quod ex modicitate pecuniæ, & læsione, & quantitate fructuum rei feudalis, ex egestate, & inopia debitoris, aliisque rerum, & personarum circumstantiis iudex arbitrabitur, argumento legis *Nesennius*, *ff. de negot. gestis*, *l. 3. §. eiusdem*, *ff. de testibus*, docuit Leothardus *de vsuris*, *q. 14. num. 26.*

Hæc tamen tradita sunt pro expositione præsentis textus, & textus *in d. cap. 8. de vsuris*: alia verò ratio est textus *in cap. 1 de vsuris*; in eo enim agitur de beneficio, id est, de feudo iniustè à laico vassallo detento: in qua specie cùm Ecclesia illud recuperare non posset, ideò si vassallus tale feudum pignori Ecclesiæ obligauerit, potest Ecclesia fructus percipere, nec tenetur in sortem imputare, quia Ecclesia tunc nihil alienum recipit, quod imputare, aut restituere teneatur; sed potiùs suum ab alio iniustè detentum: docuit Arias de Mesa *lib. 3. var. cap. 46. num. 34.* vbi rectè obseruat, quod etiamsi eo casu vassallus obsequia præstet, adhuc Ecclesia potest fructus retinere, nec tenetur eos in sortem imputare, quia eos vt proprios, non vt alienos recipit. 5. EXPONITVR CAP. 1. DE VSVRIS.

CAPVT II.

Idem *Archiepiscopo* [a] *Mediolanensi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinali.*

EX parte tua nostro est Apostolatui reseratum, quod sæpiùs dubitasti, vtrum cùm contingit [b] vassallum tuum decedere, & ad te feudum ipsius redire, feudum eius alij liceat tibi dare; quamvis [c] iuramento tenearis adstrictus, non infeudare de nouo, Romano Pontifice inconsulto. Ad hæc si vassallum tuum feudum [d] alienare contingat, an ipsius filium, vel consanguineum consortem eiusdem feudi de ipso valeas [e] inuestire. Alia quoque tua dubitatio continebat, vt cùm feudum alienatum reperetis, quod per te facilè recuperare non potes, vtrum possis alicui laico in feudum illud concedere, qui & illud recuperet, & in feudum per Ecclesiam recognoscat. Nos igitur super his de mente tua scrupulum volentes dubitationis auferre, præs. tibi m. quat. si quando præfati casus emerserint, in primo feudum decedentis liberè, si videris expedire, concedas: ac in secundo filium, vel consanguineum alienantis inuesties: in tertio feudum alienatum ei poteris licenter concedere, per quem ipsum Ecclesia valeat rehabere.

NOTÆ.

1. [a] MEdiolanensi.] Ita etiam habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* De Mediolanensi Ecclesia nonnulla notaui *in cap. cùm adeò 17. de rescript.*

2. [b] *Vassallum.*] Circa voces senioris, vassi, & vassalli in iure feudorum passim occurrentes sciendum est, quod qui beneficij feudalis auctor est, cuique clientes subsunt, & dominium directum retinet, dominus dicitur, & senior, vt probat Hothomanus *disput. de feud. cap. 3.* Gibalinus *dicto lib. 4. de vsuris, cap. 3 art. 1.* Vassus dicitur, qui beneficio feudali obstrictus est, *lib. 4. legum Franc. cap. 68.* ibi: *Vassi nostri, vassi Episcoporum.* Et *lib. 4. capit. 75.* ibi: *De vassis dominicis, qui adhuc intra casam seruiunt, & tamdiu beneficium habere noscuntur, statutum est, vt cùm quinque ex his cum Imperatore domi remanserint, vassallos suos casatos secum non retineat, sed cum Comite, cuius pagensis est, ire permittat.* Inter vassos autem, & vassallos ea datur differentia, quod vassi dicuntur, qui feudum acceperunt ab Imperatore, vel Rege, vt Duces, & Comites; vassalli verò, qui ab ipsis feudum acceperunt, licèt posteà vassi pro vassallis, & è contra accipi cœperint, vt probat Hothomanus *de verb. feudal. verbo Vassallus*, Ioannes Vossius *de vitiis serm. lib. 1. cap. 7.* & *lib. 3. cap. 54.* & *lib. 11. cap. 19.* Lindembrogius *in Glossario*, *verbo Vassallus*, doctè & fusè Gibalinus *dicto cap. 3. artic. 2. num. 7.*

[c] *Iuramento.*] De hoc iureiurando tempore consecrationis ab Episcopo præstito nonnulla notaui *in cap. 7. de rebus Eccles.*

[d] *Alienare.*] Et per consequens illud amittat; ex constitutionibus enim Lotharij III. & Friderici I. feudum alienari non potest inuito Domino, alioquin irrita est venditio, feudumque committitur. Guntherus *lib. 8. Ligurt.* 3.

Si quis habens feudum, pretio seu vendere totum,
Seu pro parte velit, Dominique licentia desit,
Seu dare, seu vadio supponere cogitur, illud
Qui dedit amittet, non qui suscepit habebit;

Et paulò post:

Hæc magnus fieri vetuit Lotharius, at nos
Facta retractari volumus, facienda caueri.

Nec etiam potest donari piæ causæ, nisi ex consensu Domini. Auctor Anonymus vitæ Burchardi Comitis, ibi: *Deprecatus est itaque eum, quatenus villam,*

villam, quam de eius beneficio tenebat, quæ Litias appellatur, Ecclesiæ Fissatensi daret, ita vt etiam prædium suæ possessionis, quod Aureum dicitur, spontaneâ voluntate simul tribueret. Postea tamen cùm feuda desciuerint à sui natura, & patrimonij iure haberentur, cœperunt alienari soluto laudemio pristino domino, vt post feudistas docuerunt Gibalinus *dicto cap. 3. art. 6.* Hothomanus *de feudis, cap. 34.* Duarenus *in consuet. feud. cap. 13.* Altesserra *de feud. cap. 15. per totum.*

4. c *Inuestire.*] Inuestitura est cessio solennis feudi per hastam, vel vexillum, aliudve symbolum, quo dominus obligatur feudum alteri tradere, quem in vassallum habere vult. Vox barbara est, apud varias nationes vsitata, vt post feudistas probant Gibalinus *dicto cap. 3. artic. 8. per totum.* Bossius *dicto lib. 3. cap. 16.* Lindembrogius *verbo Inuestire.* Et quia plerumque res absentes in feudum concedebantur, & per symbolum possessio tradebatur, ipsa traditio inuestitura dicebatur. De variis traditionum symbolis egi *in cap. 2. de consuet.*

COMMENTARIVM.

5. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

Ex hoc textu sequens communiter deducitur conclusio: *Prælatus qui iurauit non infeudare res Ecclesiæ, potest res iam infeudatas finito feudo iterum ex iusta causa infeudare.* Non extat ab specie alia similis decisio in iure. Illustrant tamen eam assertionem vltra congestos in præsenti à Barbosa *axiom. 21.* Balboa *in cap. ad aures, de præscript. num. 75.* Solorzanus *lib. 3. polit. cap. 32.* Scortia *in select. epit. 97. theorem. 239.* Fachineus *lib. 7. controu. cap. 71.* Petrus Gregorius *lib. 7. syntagm. cap. 6.* Gibalinus *lib. 4. de vsuris, art. 3.* Vela *tom. 1. dissert. 15.*

6. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Prælati Ecclesiarum res ipsius Ecclesiæ in feudum dare nequeunt, ex Decreto Vrbani II. relato sub titulo *Episcopo, vel Abbate*, in vsibus feudorum, ibi: *Item si Episcopus, vel Abbas, vel dominus plebis feudum dederit de rebus Ecclesiarum, quæ eis subiectæ sunt, & tituli vocantur, nullum habere vigorem, secundùm hoc, quod constitutum est à Papa Vrbano in sancta Synodo, hoc est illud, quod post eius decretum fuerit: quod autem antè datum fuerit, firmiter permanere debet.* Sed temporalis alienatio ius, seu naturam rei non mutat, *l. nemo 164. §. temporaria, ff. de reg. iur.* Igitur in præsenti specie Archiepiscopus Mediolanensis, qui propter ius commune, & iuramentum à se tempore consecrationis præstitum res Ecclesiæ in feudum dare nequibat, nec iam in feudum concessas iterum finito feudo poterit infeudare. Augetur hæc difficultas ab specie ex eo, nam decimas in feudum datas Episcopus iterum infeudare non potest, quia prohibitus est decimas laicis in feudum dare, *cap. prohibemus, cap. quamuis, de decimis, cap. ad Apostolica, de his quæ fiunt à Prælat. cap. 2. §. sanè, de decimis in 6.* Illustrant Couar. *lib. 1. var. cap. 16. num. 5.* Fachineus *lib. 7. controu. cap. 72.* Balboa *in d. cap. ad aures, num. 14.* Igitur idem dicendum est in aliis rebus Ecclesiæ in feudum dare consuetis.

7. FEVDI ETYMON ET ORIGO.

Quà dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, feudum à fide nominari nonnullos voluisse, cum feudistico Oberto *lib. 2. feudor. tit. 3. §. 2.* Verùm potiùs fidelium, aut fidelitium dici debuerat. Cuiacius ibi refert à quibusdam dictum fuisse feudum à fœdere, quasi fœdum. Verùm nec Latina hæc vox est, neque à Latinis deriuata, sed à Germanis, & Francis, à quibus feudum deriuatum est à voce feida, quæ bellum, & inimicitias priuatas significat, seu publicas, vt probat Vossius *de vitiis sermon. lib. 2. cap. 6.* & constat ex legibus Longobardorum, *tit. 50.* vbi legitur: *Vt feida, quod est inimicitia, post acceptam compositionem postponatur.* Et *tit. 58.* ibi: *Propter feidam deponendam.* Et *lib. 1. tit. de homicid. liberi hominis,* ibi: *Quia filiæ eius, quòd fœmineo sexu esse probantur, non possunt feidam leuare.* In legibus Francorum *lib. 4. tit. 49.* ibi: *Vbicunque culpa contigerit, vnde feida crescere potest.* Inde quoque diffidare, est bellum indicere, seu inimicitias denunciare, *cap. 1. in fine, de homicid. in 6.* Verrucius *in Glossario, verbo Diffidare.* Cùm igitur clientelæ istæ instituerentur, vt quisque suos quasi deuotos ad suas feidas, & contentiones persequendas paratos haberet, feuda dicta sunt, vt notarunt David Argente *in select. tit. de feud. cap. 1.* Antonius de Bellis *eod. tract. in princ.* Gibalinus *lib. 4. de vsuris, cap. 3. art. 1. n. 4.* & malè confundi feudum, cum fodero, & fredo, notauit Bosquetus *ad Innocentium III. lib. 1. epist. 25.* Quamvis autē feudum sit ius illud, quod vasallo à domino in suis rebus conceditur cum obligatione fidei, & obsequij militaris, vnde sæpiùs dicitur feudum inesse prædiis, & in illis constitui; obtinuit tamen vsus, vt non modò contractus, quo feudum constituitur, verùm ipsa quoque prædia, in quibus constituitur, feuda dicantur. Vnde passim legimus, feudum mutari, alienari, oppignorari. Nec iste modus loquendi insolitus est, nam seruitutes, census, & iura prædiorum appellat prædia Celsus *in l. quid aliud 86. ff. de verb. sign.* sic etiam agros militibus fruendos datos beneficia vocat Cicero *5. in Verrem.* Metellus litteras ad Siciliæ ciuitates misit, per quas hortatur, & rogat, vt arent, & serant in beneficium populi Romani; & tamen certum est, aliud esse beneficium, aliud materiā beneficij. Appellatur etiam feudum beneficium, *lib. 2. feud. tit. 52. & lib. 1. capitul. cap. 132. & lib. 3. cap. 5. 19. &* [illegible] Hinc beneficiare, pro infeudare, vel feudum alicui tribuere. Sigebertus *in chron. ann. 1007.* ibi: *Imperator seditione suorum coactus Valentianas Balduino Comiti beneficiauit, vt sibi contra motus suorum auxilio esset.* Nec hic loquendi mos abhorret à Romano; qui enim aliquid dono populi Romani, aut Imperatoris beneuola voluntate acceperant, & *beneficium* accepisse, & *beneficiarij* dicebantur. Vnde Cæsar *lib. 2. de iure ciuili,* scribit, se nullam partem belli in Hispania voluisse relinquere, quòd magna esse Pompeij beneficia, & magnas clientelas in citeriori prouincia sciebat. Cicero *lib. 2. de lege agraria,* sic: *Vnusquisque studio, & suffragiis suo viam sibi ad beneficium impetrandum munire possit.* An verò beneficia Ecclesiastica ab his beneficiis dicta sint, vt voluit Cuiacius *lib. 3. feudor. tit. 1.* notaui *in cap. 1. de præb.*

8. DE FEVDORVM ORIGINE.

Secundò sciendum est, circa feudorum originem varias esse DD. sententias. Cuiacius *in præfat. ad lib. 1. de feud.* à veteri Romano iure repetit: sed perquàm absurdum est, ab eo iure feuda deduci; siquidem Obertus ipse *lib. 2. feud. tit. 1.* fatetur, ius feudorum totum manasse ex consuetudine, nihilque commune habere cum iure Romano; nec enim feuda reperi possunt à Clientelis Romanorum: nam iura illa patronorum,

rum, & clientum erant merè personalia, nec in his intercedebat aliqua datio prædiorum, sed nuda erogatio sportularum, & annonarum. Ius verò feudorum in rebus tantùm soli consistit, si à prædiis assignatis veteranis, de quibus *in l. in agris 12. ff. de acquir. domin.* feuda repetantur; non recte, siquidem prædia illa limitanea erant, & in dominium veteranorum perpetuò transibant; feuda verò temporaria erant, nec eorum dominium in vassallum transfertur. Alij à legibus Longobardorum feuda repetunt, sed perperam, cùm Gerardus feudorum primus Interpres, natione Longobardus, ius feudorum antiquissimum esse testetur. Et planè commentitium est, quod nonnulli aiunt, Longobardos occupatâ Italiæ parte agros ducibus, & militibus diuisisse sub iis conditionibus, quæ redactæ sunt in libris feudorum: nam in Longobardorum legibus, si demas quas addidere Carolus, aliique Franci & Germani Principes, nihil de feudis palam cautum reperitur: & occupatâ Italiâ per Longobardos non alia legitur ratio instituta, quàm quæ fuerat sub Gothis, nimirum tertia prædiorum erepta veteri possessori, vel tertiæ frugum vectigal indictum. Paulus Diaconus *de gestis Longob. cap. 18.* ibi: *His diebus multi Nobilium Romanorum ob cupiditatem interfecti sunt; reliqui vero per hostes diuisi, vt tertiam partem suarum frugum Longobardis persoluerent, tributarij efficiuntur.* At de feudis altum silentium apud eos; vnde audiendi non sunt Duarenus *in comment. aduersus feudum, cap. 3.* Hothomanus *de feud. cap 1.* Fachineus *lib. 7. controu. cap. 1.* Gibalinus *de vsuris lib. 4. artic. 1.* qui ex iure Longobardorum feudorum initium repetunt. Nec feliciùs Budeus *in l. 2. ff. de orig. iur.* Zasius *in epit. feud. 1. p.* originem referunt ad clientelas, quæ inter populi Romani Duces, & gentes illis subactas instituebantur, quos refellit Gibalinus *dicto cap. 1.* Rectiùs ergo originem feudorum repetas à moribus Francorum; Franci enim rerum potiti in Gallia prædia diuisere ducibus, & militibus beneficiario iure, sub lege fidei, & seruitij, priusquam Longobardi Italiam attigissent: hoc iure Aureliano Duci Milidunensi pagum beneficij nomine datum à Clodoueo refert Aymonius *lib. 1. histor. cap. 14.* his verbis: [Vnde cùm Clodoueus Regnum suum vsque Sequanam, atque postmodùm vsque Ligerim fluuios ampliasset, Milidunum castrum eidem Aureliano cum totius Ducatu regionis iure beneficij concessit.] Vnde iam ab illius regni cunabulis passim celebrantur Regis leudes, siue leodes, id est fideles, qui à Rege prædia tenebant sub lege fidei, & seruitij. Gregorius Turon. *lib. 3. histor. Franc. cap. 21.* ibi: *Sed & ille muneribus placatus, à leodibus suis defensatus est, & in regnum stabilitus.* Aymonius *lib. 3. cap. 81.* ibi: *Fuit autem Guntrannus leudis suis beneuolus, gentibus externis pacatus.* Et vt feuda manarunt ex moribus Galliæ, ex eis etiam secutæ sunt feudorum leges, veluti lex commissi ob feloniam, etiam olim in Gallia moribus, & proprio iure, quod ius Cismontanum appellat Ioannes Saresbar. *epist. 89. ad Alex. III.* ibi: *Vnde vt asserebat illustris Blesensium Comes Theobaldus, Princeps quidem iustitiæ amator, & iuris Cismontani peritissimus, ad quem Episcopus Vuintoniensis liberorum causam transmiserat, eo quod ad ipsum res ista iure feudi pertinebat, accitis potioribus Episcopis Galliæ, consilio eorum, aliorumque sapientum causâ cognitâ, patre defuncto eos legitimos agnouit heredes.* Cuius consuetudinis Gallicanæ in feudis receptæ mentio fit *in cap. dilecti, de arbitris. cap. cæterùm, de iudiciis:* probat latè hanc sententiam Altesserrà *de feud. cap. 1. per totum.* Auctores etiam librorum feudisticorum diuersos faciunt Duarenus, Hothomanus, & Fachineus *vbi proximè.* Primi quidem libri Gerardum Nigrum, secundi, & tertij Obertum de Otto, auctores ipsorum laudant, qui fuerunt Consules Mediolanenses imperante Friderico I. Frisingensis *lib. 2. de gestis Frider. cap. 12.* Sed rectiùs ipse Hothomanus existimat, primum librum non vnius auctoris opus esse, sed rapsodiam iam ex variorum auctorum scriptis suffarcinatam; quod probat ex perpetua ferè singularum paginarum inter se pugna, & discrepantia; deinde ex inepta eorundem præceptorum iisdem verbis iteratione; quod idem dicendum est de secundo libro, ipsumque farraginem esse iuris feudistici asserit. Quantæ tamen auctoritatis sint libri illi, examinat Fachineus *lib. 7. controu. cap. 2.* Rectè autem monet Cuiacius ibi, in his libris contineri mores & ius, quod gentes libenter seruant, nisi cùm earum iuri proprio aliquid contrarium statuitur.

Secundò sciendum est, quæ res in feudum dari possint? Et regula generalis concipienda est, in omnibus rebus immobilibus, in quibus vsusfructus constitui potest retentâ proprietate penes dominum, in eisdem feudum constitui posse. Cuiacius *lib. 2. feud. tit. 1.* Hothomanus *de feud. cap. 14.* Deinde in his rebus, quæ licèt immobiles non sint, immobilium iure gaudent, vt Imperia, Magistratus, iura, pensiones pecuniariæ, feudum constitui potest, vt probat latè Gibalinus *de vsuris lib. 4. cap. 3. per totum, art. 4.* in rebus verò mobilibus feudum constitui non poterat, vt probat Hothomanus *lib. 2. feud. tit. 1.* & *dicto cap. 14.* hodie tamen cùm iam natura feudorum mutata sit, & perpetuo iure constituantur, etiam in rebus mobilibus & pecunia possunt constitui: illud tamen semper exigitur, vt res quæ in feudum datur, alienabilis sit, aliàs enim si alienari non posset, neque in feudum dari valeret. Eiusmodi verò sunt res litigiosæ, *l. 2. & vlt. C. de litig.* fundus dotalis, *l. 1. & per tot. ff. de fund. dotal.* bona filij aduentitia, *l. 1. C. de bonis matern.* res fideicommissariæ restitutioni obnoxiæ, *l. vlt. §. sed quia, C. commun. de legat.* res communes, cùm diuisio postulata est, *l. 1. C. commun. diuid.* tandem omnes res, quæ siue à lege, siue à testatore, siue pactione contrahentium alienari prohibentur, *l. vlt. C. de rebus alien.* Vnde cùm res Ecclesiæ alienari prohibeantur absque iusta causa, & certa solennitate, vt probaui *in cap. nulli 5. de rebus Eccles.* ideò Prælati similes res in feudum dare nequeunt, ex præsenti textu, & aliis suprà citatis. 9. DE REBUS QUÆ IN FEUDUM DARI POSSUNT.

Magna est circa personas, quæ feudum dare possunt, iuris feudistici varietas, & dissonantia, quam sæpius obseruat, & conciliare conatur Hothomanus *de feud. cap. 6.* Illud certum est, dominum, qui liberam habet bonorum suorum administrationem, posse dare illa in feudum, nisi speciali aliquo iure prohibeatur. Et omissis feudis maioribus, quæ tantùm supremi Principes dare possunt, feuda minora constituere possunt Episcopi, Abbates, Præpositi, & laici in aliqua dignitate constituti: potest & paterfamilias habens prædium allodiale, hoc est li- 10. QUINAM FEUDUM DARE POSSINT.

berum ab omni feudo, illud alteri plebeio, aut rustico dare, *ex lib. 2. feudor. tit. 3.* nisi alienandi facultatem non habeat, vt sunt minores 25. annis sine curatoris auctoritate, quia neque illi aut liberè de suis bonis disponere, vel ea alienare possunt, *l. vlt. §. is autem, C. de bonis qua lib.* maritus respectu rerum dotalium, ex traditis *in cap. ex rescripto, de iureiur.* mulier, quæ luxuriose viuit, *l. in mulieris 15. ff. de curat. furios.* alioquin mulier rectè feudum dare potest, *ex lib. 2. feudor. tit. 5. §. 2.* quia illa donare potest, *l. donari, ff. de donat.* Iure tamen Longobard. desiderabatur auctoritas tutoris, quia apud eos, sicut apud Romanos, mulier erat in perpetua tutela, *lib. 2. legum Longobard. tit. 10.* Hoc tamen feudum à fœminis concessum, improprium esse dixit Hothoman. *de feudis, cap. 11. sub finem,* ex defectu obsequij militaris, quod in eo non datur. Feudum autem sex modis acquiri probat Hothomanus *d. disput. de feudis, cap. 15.* videlicet donatione, emptione, permutatione, successione, præscriptione, & inuestiturâ, quos sigillatim exponit Gibalinus *d. lib. 4. cap. 3. art. 7. cum sequent.*

II. Qvibvs modis fevdvm amittatvr.

Tandem vt modos, quibus feudum amittatur, agnoscamus, sciendum est, feudum aliquando committi, aliquando amitti. Feudum committitur ob feloniam, id est, perfidiam, veluti ob fugam ad hostes, quod vassallis Comitis Iopensis euenisse refert Vuillelmus Tyrius *lib. 14. belli sacri, cap 16.* ibi: *Hac videntes quidam de fidelibus eius, relinquentes qua ab eo habebant beneficia, meliores partes secuti ad Dominum Regem se contulerunt.* Feudum etiam committitur ob desertionem Domini, vel Principis in acie, & si seruitium militare non impletur. Ordericus Vitalis *lib. 10. hist. Eccles.* ibi: *Certum est, quod quisquis Dominum suum in mortis periculo sponte deserit, aliumque pro auiditate lucri appetit, seu militare seruitium, quod vltrò pro defensione regni exhibere debet, Regi suo venale facit, eumque propriis spoliare dominiis contendit, indicio rationis, & æquitatis vt proditor indicabitur, & hæreditariis rebus meritò nudatus, exterris effugabitur.* Feudum etiam committitur ob malas consuetudines, id est, nouos census indictos. Robertus Montensis *in chron. anno Domini 1196.* ibi: *Et forsan ideò prædictas munitiones perdiderunt, quia malas consuetudines ipsi, & eorum antecessores diu ibi tenuerant.* Item committitur feudum, si vassallus dominum cucurbitauerit, id est, si vxoris domini, filiæ, aut nurus, aut sororis virginis, quæ adhuc in capillo est, pudicitiam attentarit, siue re ipsa corruperit, *lib. 1. feudorum, tit. 5. §. 1.* & *lib. 2. tit 38. & 57.* & *lib. 3. tit. 2. §. 1.* Cucurbitare autem dixerunt feudistæ à barbara voce *corbita*, quod stuprum & infamiam significat, vt probat Gibalinus *dicto cap. 3. art. 9. num. 4.* Amittitur autem feudum ob delictum vassalli, vel extra: ob delictum, veluti propter necem domini, vulnusve illi illatum, *lib. 1. tit. 17. lib. 2. tit. 51. & 57. feudorum*: ob oppugnationem castri domini, *lib. 2. tit. 57.* ob accusationem, seu testimonium capitale, *lib. 2. tit. 24.* & *tit. 33. §. 2.* ob celationem insidiarum, *lib. 2. tit. 24. §. 4.* & *tit. 26. §. 18.* & *tit. 28. §. 2.* ob renunciationem secreti à patrono commissi, *lib. 1. feudorum, tit. 17.* oppignoratione, vel alienatione feudi sine permissu patroni, *lib. 1. tit. 5. §. 2. lib. 2. tit. 24. §. 5. tit. 38. 44. & 48.* Extra delictum feudum amittitur morte vassalli sine liberis legitimis, iuxta conditionem feudi: item lapsu temporis si feudum temporale sit. Hothomanus *de feudis cap. 35.* Feudum autem Ecclesiasticum ex constitutione Conradi non committitur in perpetuum ob noxam Episcopi, vel Abbatis, quia vt docetur *in cap. si Episcopum 16. q. 6.* delictum Prælati non debet nocere Ecclesiæ: sic decreto Friderici I. Halberstadensis, & Bremensis Episcopi feudis regalibus multati in vitæ tempus, quòd Friderico defuissent in expeditione Italica. Guntherus.

Quin & Pontifices, Halberstadensis, & ille
Sub quo Brema fuit, tali regalia iura
Amisere notâ, persona scilicet ipsa,
Non tamen Ecclesia; neque enim quod Pastor iniquè
Gesserit, Ecclesiæ fas est in damna refundi.

Feudi porrò commissum, exhæredationem vocitauit posterior ætas, quòd ademptionis feudi eædem ferè sint causæ, quæ exhæredationis. Rogerus Houedenus: *Vuillelmus Comes de Moretunio exhæredatus est de tota terra sua, quam habuit in Anglia.* Matthæus Vuestmonasteriensis eodem anno Christi 1155. *Rex Anglorum Henricus exhæredauit Gulielmum Peverel causâ beneficij, quòd Ranulfo Comiti Cestrensi fuerat propinatum.* Feudo fisco commisso, id intra annum Princeps dimittere debet, ne culpa vassalli Domino feudi fraudi sit, vt in edicto Ioannis Regis Anglorum ad annum Christi 1215. quod refert Matthæus Paris. ibi: *Nos autem non tenebimus terras eorum, qui conuicti fuerint de felonia, nisi per annum vnum, & vnum diem; & tunc reddantur terræ Dominis feudorum.* Maiora feuda, purà Ducatus, & Comitatus, lege feudorum redeunt ad Principem, deficientibus masculis hæredibus. Hoc iure morte Friderici Mosellanorum Ducis sine hæredibus masculis, Ducatus ad Imperatorem reuersus est anno Christi 1034. Sigebertus, ibi: *Friderico Mosellanorum Duce mortuo, quia mares filios non habebat, quibus Ducatus competeret, Gothelus Dux impetrato ab Imperatore etiam Mosellanorum Ducatu, in Lotharingia penitus principatur.* Tandem quoad modum, ex quo diximus finiri feudum morte vassalli, sciendum est, feuda ab initio fuisse temporaria, & precaria, ita vt morte accipientis finirentur, vt probat Altesserra *de feudis, cap. 2. per totum*; ideoque plerunque in feudis fisci, vel Ecclesiæ lex dicebatur, vt eorum descriptio fieret, ne lapsu temporis interuerterentur, & in allodium, seu dominium perpetuum redigerentur. Concilium Meldense sub Carolo Calvo *can. 20.* ibi: *Quia maximè quod ad Rempublicam pertinuit, aut præreptione in beneficiario iure, aut in allodio absumptum habetur, videtur nobis vtile, & necessarium, vt fideles, & strenuos missos ex vtroque ordine per singulos Comitatus Regni vestri mittatis, qui omnia diligenter imbreuient, quæ tempore aui, ac patris vestri, vel in regio principaliter seruitio, vel in vassallorum dominicorum beneficiis fuerunt.* Et *lib. 5. capitul. Caroli, cap. 82.* Vt non solùm beneficia Episcoporum, vel Abbatum, Abbatissarum, atque Comitum, siue vassorum nostrorum, sed etiam fisci nostri describantur in breue. Postea tamen à temporibus Ludouici Pij cœperunt feuda esse hæreditaria, vt probat Altesserra *d. cap. 2. per totum.*

Quibus ita animaduersis pro plena feudorum cognitione, eorumque natura, quam doctè, li- 12.

cèt

TRADITVR RATIO DECIDENDI. cèt breuiter, perstringit Innocentius in præsenti, apparet vera ratio ipsius decisionis; licèt enim in casibus ab Innocentio relatis feudum per alienationem, & mortem vasalli rediret ad dominum, & eo iterum mensæ Ecclesiæ incorporato, videretur dicendum non posse Archiepiscopum, qui iuramento promiserat non infeudare res Ecclesiæ, iterum nouum vasallum de feudo illo inuestire: contrarium tamen decreuit Innocentius ex principio illo vulgari, videlicet, quod alienabilis res semel facta, semper manet alienabilis; quod axioma illustrat Barbosa *in axiom. cap.* 21. Solorzanus *dicto cap.* 32. vnde licèt res Ecclesiæ inalienabiles sint, ex traditis *in cap. nulli 5. de rebus Eccles.* & per consequens in feudum ab Archiepiscopo dari non possint, ex suprà traditis; tamen ex quo iam in feudum datæ reperiebantur, alienabiles factæ fuerunt; nec ipse Archiepiscopus de nouo in feudum dare eas creditur, sed potiùs antiquum feudum conseruare: vnde rectè docet Innocentius, absque metu periurij ipsum posse iterum de feudo ipso alium possessorem inuestire. Facit exemplum pupilli, qui licèt nouum feudum concedere nequeat sine auctoritate tutoris, antiquum tamen renouare valet, *lib. 2. feudorum, tit.* 3. §. 1. quia non videtur de nouo alienasse, vt ibi docetur: & sicut pupillus sine tutoris auctoritate non potest seruum tabernæ, aut negotiationi efficaciter præponere, *l. verum 9. ff. de instit.* tamen si iam præpositus reperiatur, efficaciter ipse ex ipsa negotiatione obligatur, *l. sed si pupillus 11. ff. eodem tit.* Similiter ergo licèt Prælatus Ecclesiæ non possit absque iusta causa, & debita solennitate rem Ecclesiæ in feudum concedere, tamen antiquum renouare non prohibetur.

13. DISSOLVITVR DIFFICVLTAS. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt temporaria alienatio ius rei non mutet, tamen feudi concessio non est temporaria alienatio, immò perpetua, vt suprà adduxi: vnde rem ipsam reddit alienabilem de cætero intra eandem alienationis speciem. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licèt controuersum sit, an adhuc post prohibitionem Concilij Lateranensis relatam *in dicto cap. prohibemus*, iuxta illius textus communem interpretationem possit Episcopus decimas infeudatas ante ipsum, iterum laicis in feudum concedere, & verior sententia sit, de illis iterum non posse inuestire laicum: inter illum tamen casum, & præsentem decisionem magna versatur differentia; nam in prohibitione infeudationis in laicum, vltra prohibitionem Concilij, & alienationem rerum Ecclesiæ reperitur incapacitas laicorum, quam agnouerunt Ecclesiæ Patres: vnde cùm eam post Concilium Episcopi, & similes Prælati tollere non possint, ideò neque ex nouo feudo, nec ex veteri, seu antiquo possunt decimas laicis concedere, nouiter eas infeudando, aut per inuestituram iam infeudata aliis concedendo; quæ incapacitas in præsenti textu non datur. Vnde licèt Archiepiscopus in eius specie non posset res Ecclesiæ in feudum concedere, propter iuramentum præstitum de ipsis non infeudandis, tamen feudum antiquum iterum concedere valet. Faciunt quæ de precariis antiquis instaurandis adduxi *in cap. 1. de precariis, num.* 7.

TITVLVS XXI.
De Pignoribus.

CAPVT I.
Ex Concilio[a] *Rhemensi.*

VT nullus clericus præsumat[b] calicem, vel[c] patenam, aut pallam altaris, vel[d] vestimentum sacerdotale, aut[e] librum tabernario, vel negotiatori, aut cuilibet laico, vel fœminæ in[f] vadimonium dare: quia tanta est sanctitas sacri ministerij, vt saluâ altioris mysterij intelligentiâ etiam per Prophetam[g] Dominus prohibuerit, ne cum sanctis vestimentis Sacerdos procedat ad populum, sed intra sancta illa dimittat, ad eum à colloquio diuino rediens. Et cui in tabernas à sacris[h] canonibus ingredi prohibetur sanctificata sacro ministerio, nec ad contingendum immundis, quantò minùs in vadimonium exhibere debet; sicut[i] Stephanus sanctus Papa & Martyr ad sanctum Hilarium in suis Decretalibus docuit.

NOTÆ.

1. [a] RHemensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. apud Burchardum verò *lib. 3. cap.* 104. & Carnotensem *p. 2. Decreti, cap.* 139. additur *cap.* 11. Et licèt in nullo ex Conciliis Rhemensibus hucusque excusis reperiantur hæc verba, referuntur tamen ab Hincmaro Rhemensi in capitulis anni 852. *cap.* 11. & ex eo refert Pater Sirmondus *in notis ad capitul. Caroli*, & *tom. 21. Conciliorum, fol.* 508. Sententia etiam huius textus reperitur in Concilio Rhemensi celebrato anno 630. prout refertur à Corjolano *in summa Concil. fol.* 315. vnde credo

credo canonem hunc esse Concilij Rhemensis, Decretistas autem illum transcripsisse ex Hincmaro *d. cap.* 11. ex quibus ita præsentem litteram restituo.

[b] *Calicem.*] De quo, & eius forma, ac materia agemus *in capite finali, de celebratione Missarum.*

2. [c] *Patenam.*] Patena est vasis genus, à patendo dictum, vel vt ait Varro *lib.* 4. *de lingua Latina*, veteres patenas à patulo dixerunt, eò quòd his libarent cœnis patellas: inde patellæ vasa pocula parua, sacrificiis apta, auctore Festo. Hinc patellarij Dij, apud Plautum *in Cistellaria*, qui his vasis placabantur. Veteres enim aliquid de cœna libabant Diis, illudque patellæ imponebant: vnde Ouidius *in Fastis* ait:

Fert missos veste parua patella cibos.

D. Isidorus *lib.* 20. *originum, cap.* 4. non poculis adhibet patenas, sed escis; numeratque non inter vasa potatoria, sed inter vasa escarum; præcipuè enim apud antiquos dapes iurulentæ patenis in mensam ferebantur: vnde Plautus *in Asin.* ait: *Quouis pacto conditas, vel patinarium, vel assum versés.* Id quoque liquet ex Horatio *lib.* 1. *satyr.* 3.

Si quis eum seruum patinam, qui tollere iussus
Semesos pisces, tepidumque ligurierit ius

Columella *lib.* 12. *cap.* 43. ibi: *Columella patruus meus ex ea creta, quâ fiant amphora, lata vasa in modum patenarum fieri iubebat.* Notauit Marcellus Donatus *ad Trebellium, in Claudio, tom.* 6. *thesauri critici, fol.* 1615. In sacris canonibus patena accipitur pro eo dumtaxat vase, in quo cœlestis hostia in Altari adhibetur, quæ apud antiquos dicebatur etiam discus. D. Iacobus *in sua liturg.* ibi: *Cùm autem attollunt diaconi discos, & calices ad impartiendum populo.* Euagrius *lib.* 6. *cap.* 20. dum recenset Regis Cosroïs mandatum, ait: *Dedit mandatum Cosroës Rex, vt ex eo pretio discus vnus, & vnus calix fierent, vt diuinis mysteriis celebrandis inseruirent.* Patenarum vsum Missæ sacrificio, iam ab ipsis Ecclesiæ cunabulis ad nostram vsque ætatem deriuatum probant Baronius *anno* 216. *num.* 13. & *anno* 233. *num.* 1. Nouarin. *in Agno Eucharistico, cap.* 97. Iosephus Vicecomes *volum.* 4. *de ritib. Missæ, lib.* 6. *cap.* 19. & de earum materia, forma, & numero agunt Saussay *part.* 3. *Panopl. sacerd. lib.* 9. *cap.* 1. Vicecomes *ex dicto cap.* 19. *vsque ad* 25. Bulengerus *lib.* 2. *opusculorum, cap.* 2.

[d] *Vestimentum sacerdotale.*] Vt amictum, albam, stolam, planetam, & dalmaticam, & alia, de quibus in communi, & in particulari agit Vicecomes *dict. volum.* 4. *libro* 1. *cum sequent.* & *nos in capite vnic. de sacra vnct.*

3. [e] *Librum.*] Vt Missale, seu Breuarium, de quo agemus infrà *in cap.* 3. seu aliæ scripturæ sacræ, non quia in eis aliquid sacratum daretur, sed quia cùm diuinis ministeriis fuissent deputatæ, à prophanis hominibus retineri non debebant, præcipuè ne ad Gentilium manus peruenirent: vnde magna semper Ecclesiæ cura fuit, ne traderentur libri, & ecclesiasticæ scripturæ hominibus prophanis, Synodus 6. *in Trullo, can.* 68. ibi: *Nulli ex omnibus licere veteris, & noui Testamenti librum, nec Sanctorum nostrorum Praconium, ac Doctorum corrumpere, vel conscindere, vel librum cauponatoribus, vel his qui dicuntur Vnguentarij, vel alicui alij ex omnibus ad eum perdendum tradere, nisi vtique vel à tineis, vel ab aqua, vel aliquo alio modo redditus fuerit inutilis: qui autem tale quid facere deinceps deprehensus fuerit, anno vno segregetur.* Concil. Arelat. 1. *can.* 13. ibi: *De his, qui scripturas sanctas tradidisse dicuntur, vel vasa dominica, vel nomina fratrum suorum, placuit nobis, vt quicunque eorum in actis publicis fuerit detectus, vel verbis nudis, ab ordine Cleri amoueatur.* Quem canonem latè exponunt Albaspineus *in eius notis*, Bosquetus *ad Innoc. libro* 2. *epistol.* 130. Ioannes Dartis *ad Decretum dist.* 15. *fol.* 47. Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 12.

[f] *Vadimonium.*] *In vadium* legitur in prima, & sexta collectione, & apud Burchardum, & rectè; nam vadium est barbara vox significans pignus; & vadio supponere idem est, ac oppignorare, *in l.* 19. *titul.* 14. *lib.* 1. *legum Longob.* ibi: *In vadium se ipsum pro pretio tradere.* Et in lege Salica, *tit.* 52. ibi: *De eo, qui fidem factam alteri reddere noluerit, idest, qui vadium alteri dat, & postea persoluere spreuerit.* Et in aliis congestis à Lindembrogio, *verbo Vadium.* Vnde vadiare, idem est ac pignorare, in legibus Ripuarior. & vadiare per stipitem, idest per stipulationem, dixit Innocentius *lib.* 2. *epistol. ad Magistr. & Frat. Templ.* Illustrant Lindembrogius *in Glossario, verbo Vadium*, Notator Capitularium *eod. verbo*, Vossius *de vitiis sermonum lib.* 3. *cap.* 56. Aliquando dicitur Gadium, vt apud Petrum Mauricium *lib.* 1. *de mirac. cap.* 8. ibi: *Qui velut ex bona conscientia audacter gadium in manu eius ponens, ait: Huius (vt dixi) rei ego testis sum, aliis quoque testibus, vel duello id ipsum probaturus.* Vbi vno in codice legi guadium, seu vuadium refert Pater Zerda *in aduers. cap.* 168. Et quia pro mulcta sæpiùs pignus dabatur, inde est, quod vadium etiam acciperetur pro mulcta, quam quis deberet. Concil. Cabilon. 2. *can.* 18. *Dictum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi, & Comites ab incestuosis, & ab his, qui decimas non dant, vadios accipiunt; & à presbyteris, pro quibusdam negligentiis: & inter se pecuniam diuidunt.* Sic *in constitut. Caroli Calui, tit.* 27. *post reditum à Confluentibus, cap.* 6. ibi: *Si de ipsa pacificatione vady ad nostram partem venerit, ex toto perdonent.* Notarunt Vossius *vbi proximè*, Bosquetus *lib.* 1. *epist.* 120. 4.

[g] *Prophetam.*] Ezechielem *cap.* 44.

[h] *Canonibus.*] Relatis suprà *in cap. à crapula.*

[i] *Stephanus.*] Papa primus *epist.* 1. *decret. ad Hilarium Episcopum, cap.* 3. vbi Cùm rerum sacrarum dignitati consulere omnibus votis intenderet, ita scribit: *Vestimenta ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusque diuinus omni cum honorificentia, & honestate à sacerdotibus, reliquisque Ecclesiæ ministris celebratur, & sacrata debent esse, & honesta: quibus cùm aliis vsibus quàm Deo, eiusque seruitio consecrata, & dicata non sint, nemo debet frui, quàm in ecclesiasticis, & Deo dignis officiis, quæ nec ab aliis debent contingi, aut ferri, nisi à sacratis hominibus, ne vltio, quæ Balthasarem Regem percussit, super hæc transgredientes, & talia præsumentes veniat diuina.* Fragmentum refertur à Gratiano *in capite* 41. *de consecr. distinct.* 1. 5.

COMMENTARIVM.

EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio. *Res Deo dicata pignori dari non possunt, nisi ex graui necessitate.* Probant eam textus *in c.* 3. *hoc tit. can.* 72. *Apostolor. cap.* 6. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

cap. vestimenta 42. *de consecr. distinct.* 1. *cap. quæ semel* 19. *quæst.* 3. *cap. cùm Apostolus, de censibus, capite ad hæc* 4. *de relig. domib.* Concilium Brachar. 3. *can.* 3. ibi : *Sub hac quoque damnationis sententia, & illi obnoxij tenebuntur, qui ecclesiastica ornamenta, vel alia qualibet indumenta, atque etiam vtensilia sciendo in suos vsus transtulerint, vel aliis donanda, vel vendenda crediderint.* Theodulphus Episcopus Aurelian. *in epistol. ad Clerum suæ diœcesis*, ibi : *Nullus presbyter, seu laicus præsumat calicem, seu patenam, aut qualibet vasa sacra, & diuino cultui mancipata ad alios vsus detorquere.* Et *l. sancimus, C. de sacros. Eccles. l. si emptione* 34. *§. omnium, ff. de contrah. emption. l. si monumenta* 5. *C. quæ res pignori, authent. de alienatione & emphyteusi, §. si verò, & §. ea verò, collat.* 9. Consonant lex 3. *titul.* 13. *part.* 5. lex 7. *tit.* 2. *lib.* 1. *Recopilationis.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Pater Henao *de sacrif. Missæ tom.* 2. *disput.* 27. *sect.* 15. *num.* 166. Suarez *de sacram. quæst.* 83. *disput.* 81. *artic.* 3. *sect.* 8. Balsamon *in can.* 68. *Synod.* 6. Legaufre *ad tit. de rebus Eccles. in princip.* Viceeomes de ritibus Missæ *volum.* 4. *lib.* 6. *cap.* 2. Barbosa *de iure Eccles. lib.* 3. *cap.* 2. *in fine*, Hunnius *in encyclop. titul.* 13. *p.* 3.

7. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic argumentor : Si res sacræ non possent pignori dari, maximè quia consecratæ sunt, Deoque dicatæ ; vnde pignoris obligationi, quæ rem ipsam afficit, subiici non possunt : sed res religiosa, quæ æquè ac sacra extra commercium est, *l. inter* 83. *§. sacram, ff. de verb. obl.* pignori dari potest dum religiosa est, *l.* 2. *§. vltim. ff. de relig.* ergo res sacra, dum sacra est, pignori etiam dari poterit. Secundò difficilis est ipsa assertio, dum in ea docetur, res sacras pignori dari posse vrgente graui necessitate, ex eo ; nam si propter grauem necessitatem vasa sacra sunt alienanda, priùs debent conflari, & ita sub diuersa forma alienari poterunt, *cap. aurum* 12. *quæst.* 2. *Authent. præterea, C. de sacros. Eccles.* Igitur etsi ob grauem necessitatem pignori dari possint, debent priùs conflari, & comminui, vt non sub eadem forma laicis pertractanda tradantur. Tandem superflua videtur præsens constitutio, nam si in generali prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ cautum erat, ne res Ecclesiæ pignori, vel hypothecæ dari possint, *capite nulli, de rebus Ecclesiæ*, si in ipsa prohibitione comprehensæ erant illæ res Ecclesiæ, videlicet vasa sacra, ornamenta, ac libri Ecclesiæ, ad quid necessaria fuit præsens constitutio.

8. DE EXEMPTIONE RERVM SACRARVM.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens constitutio, cuius rationem vt percipiamus sciendum est, res Deo dicatas extra commercium hominum esse ex ipso iure gentium, *l. si in emptione* 34. *§.* 1. ibi : *Vel gentium, ff. de contrah. emption.* à quo descendit religio erga Deum, *l.* 2. *ff. de instit. & iure.* Cùm enim per consecrationem sint veluti Dei portio, aut patrimonium effectæ, consequens est, & rationi consonum, vt tales res nullius in bonis sint, nec in commercio hominum remaneant, *l. in tantum, §. sacræ, ff. de rer. diuis. §. nullius, Instit. eod. titul.* & ad instar sacrilegij est, quod semel Deo dicatum est, ampliùs humanis vsibus relinqui, *cap. nulli* 4. 12. *quæst.* 2. *cap. comperimus* 2. 14. *quæst.* 6. *cap. semel* 4. 19. *quæst.* 3. ex quo deprompta est regula *Semel, de reg. iur. lib.* 6. Vnde res sacræ vendi, permutari, aut alio modo alienari nequeunt, *l. sed Celsus* 6. *l. ædes sacra, ff. de contrah. emption. l. continuus* 137. *§. cùm quis, ff. de verb. obl. l. locum* 9. *C. de relig. §. vltim. Instit. de contrah. emptione, l.* 1. *titul.* 13. *part.* 1. *l.* 22. *tit.* 11. *partis.* 3. In qua parte obseruandi sunt textus *in l. quod si* 11. *de relig. l. final. ff. de litig. l.* 30. *famil. ercisc. l. finali, vt in possess. leg. l.* 9. *de vsucap. l.* 7. *§.* 1. *ff. de peric. & commodo, l. in fundo, ff. de rei vind. l.* 2. *§.* 1. *de interdictis, l.* 1. *§.* 15. *ff. si quid in fraud. patroni l.* 14. *§. finali, ff. de seruitutibus, l.* 3. *§. penult. ff. de iure fisci, l.* 4. *§. fin. ad leg. Iul. pecul. l.* 53. *§.* 1. *ff. de actionib. empti, l. final. de mortuo inferend. l.* 38. *§. final. de verb. obl.* nec legari, *l. Mæuius* 66. *§.* 4. *ff. de legat.* 2. *§. non solum* 3. *Instit. eod. tit. l. monumento* 14. *C. eod.* nec in stipulationem deduci, *l.* 1. *§. si id quod, de obl. & act. l. continuus* 137. *§. cùm quis, l. inter* 83. *§. sacra, ff. de verb. obl. §. idem iuris, Institut. de inutilibus stipulat.* nec diuidi inter hæredes, *l. fundus* 30. *ff. famil. ercisc und.* nec possunt iure possideri, *l. qui vniuersas* 30. *§.* 1. *ff. de acquir. possess.* ac proinde nec vsucapi, *l. vsucapionem* 9. *ff. de vsucap. §. sed aliquando, Instit. eod. titul.* nec possunt promiscuo hominum vsu versari, *l. si quis sepulchrum,* 12. *§.* 1. *ff. de relig. l.* 1. *& per totum C. de sepulchro* : idcircò vetat Prætor quicquam fieri in loco sacro, nisi ornamenti gratiâ fiat, *l.* 1. *ff. ne quid in loco sacro, §.* 1. *Instit. de interdictis.* Eadem ratione seruitus sepulchro imponi non potest, *l. caueri, ff. communia præd.* immò si inter prædium dominans, & prædium seruiens locus sacer, vel religiosus intercedat, interrumpitur seruitus, quia pars illa media nequit seruire, *l. seruitutes* 14. *§.* 1. *ff. de seruit. l. si priùs* 17. *§. sic, ff. de aqua pluuia,* latiùs prosequuntur Cuiacius *lib.* 3. *respons. Papin. in d. l. ædes & in recit. ad l.* 4. *ff. eod.* Donel. *lib.* 4. *comment. c.* 4. vbi Osualdus ; Treutlerus *volum.* 2. *select. disp.* 20. *thesi* 1. & ibi Hunnius, & Bachouius, Vespertipi nostri Antecessores *in dict. l. inter* 83. *§. sacram*, Gibalinus *de negotiat. libro* 1. *capite* 4. *art.* 1.

Patitur tamen hæc doctrina nobilem exceptionem, videlicet vrgente necessitate graui ; tunc enim etiam res Deo dicatæ alienari possunt, ac pignori dari, veluti propter redemptionem captiuorum, seu iniustè carceratorum, aut ob famem publicè grassantem, *l. sancimus* 21. *C. de sacros. Eccles. Nouella* 7. *cap.* 8. & *nouella* 65. & *nouella* 120. *cap.* 9. *§. sacra, Instit. de rerum diuis. capite Apostolicos* 13. *cum duobus sequent.* 12. *quæst.* 2. *l.* 1. *titul.* 14. *partis.* 1. Photius *in nomocan. titul.* 2. *capite* 3. Ratio redditur à Diuo Ambrosio *in capite Aurum, eadem causa & quæstione*, ibi : *Quoniam aurum Ecclesia non habet, vt seruet.* Et in hoc sensu accipi potest illa Imperatoris Alexandri sententia, referente Lampridio *in eius vita*, accepta à Persio *satyr.* 2. — 9. EXCEPTIO PRÆDICTÆ REGVLÆ.

Discite Pontifices in Sanctis quid facit aurum,
Nempe hoc, quod Veneri donata à virgine puppa.

Vtraque verò sententia procedit vrgente graui necessitate, quam auro suo redimere intendit Ecclesia, vt omnium mater : si verò omnia sunt prospera, nullibi religiosiùs aurum impenditur, quàm in ornatum templi, & ministeriis diuinis ;

vnde templa pretiosâ supellectili ornata fuisse omni in religione, tam Iudaica, Gentilica, quàm Catholica, notum est: vt autem graui vrgente necessitate vasa sacra, aut vestimenta alienari possint, priùs sunt conflanda, & ad aliam formam redigenda, ne homines ad prophanos vsus illis abutantur, *d. cap. aurum*: docent Tiraq. *de priuil. piæ causæ, in princip.* Cuiacius *in d. nouella* 65. Gothofredus *in dict. l. sancimus*, Covar. *lib. 2. var. cap.* 16. *num.* 8. Treutlerus *volum. 2. select. disput.* 20. *thesi* 1. Grotius *lib. 3. de iure belli, cap.* 5. & in notis.

10. Traditvr ratio decidendi. Quibus ita animaduersis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit, nam cùm vasa sacra, & ornamenta, & libri Ecclesiarum adeo sint extra commercium, vt nullo modo conuerti ad alios vsus possint, vt probat latè Vicecomes *volum. 4. de ritibus Missæ, lib.* 1. immò si contrectentur ab hominibus, polluantur, *cap. ad nuptiarum* 43. *de consecr. dist.* 2. ideo huiusmodi res nec ex causâ pignoris possunt laicis tradi, quia id cederet in ipsarum iniuriam, & irreuerentiam, *d. l. sancimus* 21. vbi statuitur, posse vasa ita pignori data vindicare Episcopum, nomine videlicet Ecclesiæ, vt exponit Osualdus *lib.* 20. *Donel. cap.* 4. *littera B.* Erant tamen apud Romanos nonnulla priuata sacra, quæ pignori dari poterant, de quibus Tertul. *in apolog. cap.* 13. ibi: *Domesticos Deos dicitis, domestica potestate tractatis, pignorando, vendendo, & demutando.* Vbi obseruauit Zerda, & post eum Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 1. *cap.* 4. *art.* 1. Pietatis tamen causâ possunt tempore ingruentis famis, ad redemptionem captiuorum pignori dari, vt ita pauperibus subueniatur, aut necessitati Ecclesiæ consulatur, *cap.* 13. *cum sequentib.* 12. *quæst.* 2. Gregorius Magnus *lib.* 6. *epist.* 35. & sacrorum canonum, & legalia statuta permittunt, ministeria Ecclesiæ pro captiuorum esse redemptione vendenda, vt in exemplo Acacij Episcopi relato à Socrate *lib.* 7. *cap.* 21. & Agapeti Pontificis apud Cassiodorum *lib.* 12. *variar. cap.* 20. vbi de vasis sacris pignori datis restituendis ita ait: *Quapropter nostrâ praeceptione commoniti, & regiâ iussione securi, sanctorum vasa, cum obligatione chirographi auctoribus sancti Petri Apostoli, sine aliqua dilatione refundite, vt lucrosè reddita, celeriter impetrata videantur; optata referantur manibus Leuitarum ministeria, toto orbe narranda: donetur quod proprium fuit, quoniam iustè per largitatem recipit, quod sacerdos legibus obligauit.* Germonius *lib. 2. de sacr. capite* 17. *num.* 31.

11. Respondetvr difficvltatibvs. Nec obstant suprà adductæ difficultates. Non prima, nam verum est, simul consistere non posse sacrum, & prophanum; sicut nec libertas, & seruitus: quare nec fundus religiosus potest pignori dari, nec pignori suppositus religiosus fieri pro ea parte, pro qua religiosus est: at verò pro ea parte prædij, pro qua locus purus manet, nec religiosus efficitur, potest pignori dari; quo casu procedit textus *in d. l. 2. §. final.* Nam cùm locus pro alia parte prædij remaneat purus, pro ea parte consistere pignus valet. Nec obstat secunda difficultas; nam magnum discrimen versatur inter eum casum, in quo res venduntur sacræ ob redemptionem captiuorum, vel similem necessitatem; & quando tantùm pignori dantur. Primo casu debent priùs conflari, *d. cap. aurum*: secundo verò in ea forma, in qua sunt, possunt pignori dari. Differentiæ ratio ex eo prouenit, quia per emptionem dominium cum ipso rei vsu transfertur in emptorem, per pignoris verò constitutionem non mutatur causa dominij, *l. cùm & sortis* 35. *§. vlt. ff. de pignorat. action. l. pignus* 9. *C. eod. tit. l. fœnerator* 6. *vers. alias, ff. de nautico fœnore, l. receptum.* 12. *ff. de distract. pignor.* nec creditor potest absque vitio furti vti re pignorata, *l. si pignore, ff. de furtis*: ideoque in pignoris datione necesse non est vasa ipsa conflare, vt in venditione docet Mancinus *lib. 1. de triplici iuris collat. cap.* 132. Nec in confirmationem huius doctrinæ omittam mirandum exemplum, quod narrat Baronius *tom.* 11. *anno* 1180. Cùm enim monachi Ecclesiæ sanctæ Mariæ, & sancti Amatoris mutuò accepissent pecuniam à diuite quodam sub pignore cortinarum Ecclesiæ, & aduemente festo B. Virginis rogassent eum, vt ad ornandam Ecclesiam acommodaret statim restituendas, ille verò respondisset, cortinas esse circa lectum vxoris suæ, quæ nuper ei puerum pepererat, nec posse inde amoueri, sicque die festo Ecclesia ornatum suum non habuisset, nocte sequente apparens Dei genitrix vxori illius diuitis significauit, virum eius grande peccatum commisisse, & in eius pœnam primò puerum tertia die spiritum exhalaturum, deinde patrem octaua die hanc temporalem vitam morti, & supplicijs æternis commutaturum; quæ omnia euenerunt vt prænuntiata fuerant.

Nec obstat vltima difficultas, pro cuius solutione sciendum est, inter alias alienationis species erga res Ecclesiæ prohibitas contineri & pignoris dationem, *dict. cap. nulli, nouella de non alienandis*; quia licèt per pignoris constitutionem non mutetur causa dominij, tamen ius in re tribuitur, propter quod distractioni locus paratur: vnde regulariter prohibitâ alienatione, pignoris constitutio prohibita censetur, *l. final. C. de rebus alienis*, Tiraq. *lib. 1. de retract. §. 1. glos.* 14. *num.* 7. Nec contrarium probatur *in l. si pupillorum* 7. *§. si Prætor, ff. de rebus eorum*, quam exponunt Arias a Mesa *lib. 3. var. cap.* 28. & alij Vespertini Antecessores *in dict. cap. nulli.* His ergo suppositis dicendum est, in præsenti textu, & similibus prohiberi sacra vasa, & ornamenta pignori dari laicis, etiam cum debita solennitate, ex speciali ratione suprà illustrata. 12. Dissolvitvr vltima difficvltas.

Ex suprà traditis lucem accipit textus Concilij Lateranen. generalis, celebrati sub Innocentio III. *cap. vltim. post princip. de expeditione in Terram sanctam*, in illis verbis: *Ipsis clericis qui fuerint in exercitu christiano indulgemus, vt beneficia sua integra percipiant per triennium, ac si essent in Ecclesiis residentes; & si necesse fuerit, ea per idem tempus pignori valeant obligare.* Quæ verba difficillima sunt, cùm beneficium ecclesiasticum sit ius spirituale canonica institutione acquisitum, *cap. 1. de reg. iur. lib.* 6. vnde videbatur ex præsenti textu, non posse pignori dari. Accedit, nam militia cœlestis, siue ecclesiastica clericorum sæpe æquiparatur militiæ castrensi, vt probaui *in capite 1. de renunc.* Sed militia castrensis non potest pignori dari, *l. 5. C. quæ res pignori, l. 4. de execut. rei indic. nouella* 63. *vers. quarta pars*: ergo nec militia clericalis. Sed his omnibus facilè respondetur ex suprà traditis, videlicet ideo in eo textu permitti clericis beneficia ecclesiastica pignori dare, quia agebatur de expeditione facienda in Terram sanctam; 13. Exponitvr Concil. Later. cap. vlt.

ſanctam ; vnde ob cauſam illam totius Eccleſiæ, & ingruentem illam neceſſitatem permittitur res eccleſiaſticas, immò & ipſa vaſa ſacra pignori dare.

CAPVT II.

[a] Gregorius *Fantino Defenſori*.

LAtor præſentium Coſmas Syrus in [b] negotio quod agebat, debitum ſe contraxiſſe perhibuit, quod & multis aliis, & lacrymis eius atteſtantibus verum eſſe [c] credidimus. Et quia 150. ſolidos debebat, volui vt creditores illius cum eo aliquid paciſcerentur : quoniam & [d] lex habet, vt homo liber pro debito nullatenus teneatur, ſi res defuerint, quæ poſſint eidem debito addici. Creditores ergo ſuos, vt aſſerit, ad 80. ſolidos conſentire poſſibile eſt. Sed quia multum eſt, vt à nihil habente homine 80. ſolidos petant, 60. ſolidos per notarium tuum tibi tranſmiſimus, vt cum eiſdem creditoribus ſubtiliter loquaris, rationem reddas, quia filium eius, quem tenere dicuntur, ſecundùm leges [e] tenere non poſſunt. Et ſi poteſt fieri, ad aliquid minùs quàm nos dedimus, condeſcendant. Et quidquid de eiſdem 60. ſolidis remanſerit, ipſi trade : vt cum filio ſuo exinde viuere valeat. Si autem nihil remanet, vel ad eandem ſummam debitum eius incidere ſtude, vt poſſit ſibi liberè poſtmodùm laborare. Hoc autem ſolerter age, vt acceptis ſolidis ei plenariam munitionem ſcripto faciant.

NOTÆ.

[a] GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & reperitur textus hic inter epiſtolas D. Gregorij, *libro* 3. *epiſtol.* 43. ex quo regeſtro ita textus litteram reſtituo. De Fantino Defenſore nonnulla notaui *in cap.* 1. *de tranſact. cap.* 1. *de teſtam.*

1\. [b] *Negotio.*] Generaliter negotium accipitur pro quocunque contractu, *l. inter* 83. ibi : *Inter ſtipulantem, & promittentem negotium geritur, ff. de verb. obl.* Plerunque ſumitur pro mercatura, *lib.* 1. *Capitul. cap.* 131. ibi : *Si hoc propter neceſſitatem comparas, vt ſibi habeat, & aliis tribuat, negotium dicimus.*

[c] *Credidimus.*] Vt fatetur ipſe Gregorius ſuprà *lib.* 2. *epiſt.* 56. *Ad prædictum locum cùm poſtulauerint, ingrauanter accedas, veneranda ſolennia Dedicationis impendens, vt quoties neceſſe fuerit, à Presbyteris Eccleſiæ in ſuperſcripto loco deſeruientibus celebrentur ſacrificia veneranda Miſſarum, ita vt in eodem monaſterio neque fraternitas tua, neque Presbyteri, præter diligentiam diſciplinæ, aliquid moleſtiarum inferant ; aut ſi quid pro diuerſorum deuotione commoditatis acceſſerit, ſibi æſtimet vendicandum : ſiue aurum, ſiue argentum, ſiue prædium, ſiue veſtimentum, omnibus modis conſtructio præfata poſſideat ; cùm ancillis Dei in eodem loco deſeruientibus debeat proficere quicquid afferri ibidem contigerit.*

[d] *Lex.*] *L. ob æs alienum, C. de pignor.*

2\. [e] *Leges tenere non poſſunt.*] *L.* 1. *C. de patribus qui filios, l. qui filios* 6. *C. quæ res pignori* : licèt iuxta eaſdem leges in extrema egeſtate poſſit pater filium ſanguinolentum, ideſt recèns natum, & adhuc à matre rubentem, vt exponunt Cuiacius & Gothofredus *ſuὸ l.* 2. *C. de patribus*, Oſualdus *lib.* 2. *Donel. cap.* 25. *littera H.* Solorzanus *lib.* 2. *de parricid. cap.* 7. Gaſpar Barthius *lib.* 45. *aduerſar. cap.* 10. Carranza *de partu, cap.* 4. *ſect.* 4. Larrea *deciſ. Granat.* 11, vendere ad ſubleuandam neceſſitatem, Paulus *lib.* 1. *ſentent. titul.* 2. §. 1. *l.* 2. *C. de patribus qui filios, l. vnic. C. Theodoſ. eod. titul. l. final. C. de patria poteſt.* Ouidius *lib.* 8. *Metamorph.*

———— Et tandem demiſſo in viſcera cenſu
Filia natabat, non illo digna parente,
Hanc quoque vendidit inops.

Probant Samuel Petitus *ad ius Atticum lib.* 2. *tit.* 4. *fol.* 160. Balduinus *ad leges Romuli, cap.* 17. Gentilis *de bonis matern. capite* 2. Narbona *de ætate, anno* 1. *quæſt.* 8. & *anno* 3. *quæſt.* 2. Petrus Gregorius *lib.* 12. *ſyntagm. cap.* 8. Fornerius *in l.* 135. *ff. de v. ſ.* Hunnius *lib.* 1. *var. tract.* 2. *quæſt.* 15. & *in encyclop.* 1. *p. tit.* 10. Cabreros *lib.* 2. *de metu, cap.* 1. Veſembachius *diſput.* 6. *theſi* 9. vel tunc etiam pignori filium dare, vt ſupponitur *in l. vltim. de alimentis, quæ inopes parentes*, & apud nos expreſsè ſancitur *in l.* 8. *titul.* 17. *partit.* 4. docent Cuiacius *ad Paulum, vbi proximè*, & *in comment. ad titulum C. de patrib. qui filios*, Molina *de primog. lib.* 4. *cap.* 5. *num* 24. Solorzanus *lib.* 2. *de iure Indiar. cap.* 7. Acacius *de priuil. parent. cap.* 2. *fol.* 1015. Grotius *de iure belli lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 5. vbi in notis huius facultatis rationem tradit ex Iornande, in illis verbis : *Vt enim ſecus parentes faciant, ſalutem ſuorum pignorum prouidentes, ſatius deliberant ingenuitatem perire, quàm vitam, dum miſericorditer alendus quis venditur, qui moritur, ſi ſeruatur: ecce quomodo, & patri, & filio per hanc venditionem conſulitur ; patri, vt ex capite filij miſerabiliter aliquid accipiat ; filio ipſi, ne apud egenum patrem fame pereat.* Sed quod Iornandes ſupponit, ingenuitatem perire per talem venditionem, contrarium eſt iuri, vt probaui *in cap. final. de ſeruis non ordin.* Extra caſum tamen famis imminentis non poteſt pater filios pignori dare, *dict. l.* 1. *C. de patribus qui filios* ; docent Ameſcua *de poteſt. in ſeipſum, lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 27. Larrea *deciſ.* 9. *num.* 21. D. Ioſephus de Retes *lib.* 8. *opuſcul. cap.* 5. licèt olim pater filium, quem in poteſtate habebat, poſſet noxæ dare pro damno, quod alij dediſſet, *§. vltim. Inſtit. de noxalibus*, Paulus *lib.* 2. *ſentent. tit.* 31. §. *filius*, quò alludunt Conſulti *in l. noxalis, cum ſequent. ff. de noxal. l.* 3. §. *ſi cum quis*

qui, ff. de libero homine, l. 5. §. penult. l. ex contractibus 49. ff. de obl. & act. Sed quamuis filius ita noxæ deditus maneret in dominio bonitario illius, cui noxam dedit; tamen vbi tantum acquisiuit, vt ex eo, vel alio modo illi satisfacere posset, Prætor eum cogebat, vt noxæ acceptum manumitteret, vt docet Papinianus apud Licinum Rufinum *in collat. legum Mosaic. tit. 2.* vbi explicat P. Pitheus: hæc tamen noxæ deditio sublata est per Iustinianum *in dict. §. vltimo, Instit. de noxal.* de ea plura tradunt Cuiacius *libro 1. obseru. capite 9.* & *libro 2. diffinit. Papin. in l. sanctio 41. ff. de pœnis*, Meril. *lib. 1. obs. cap. vlt.* & *ad 50. decis. Instin. in l. apud 21. C. de furtis*, Mendoza *ad leg. Aquil. lib. 2. cap. 2. sect. 3. à num. 36.*

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX hac Gregorij epistola sequens vulgò deducitur assertio: *Liber homo non potest pignori obligari, etsi non habeat vnde satisfaciat.* Probant eam textus *in l. ob æs alienum 12. C. de oblig. & act. l. qui filios 6. C. quæ res pignori, l. 1. C. de patribus qui filios, nouella 134. Iustiniani, l. vlt. ff. quæ res pignori*, Arnulphus Lexou. *epistol. ad Episcopos Engolism.* ibi: *Contractus eiusmodi, quo liber homo pignori datur, nec de iure tenet, nec bonis conuenit moribus.* Concilium Ticinense anni 853. *De liberis hominibus, qui super alterius re resident, & vsque nunc à ministris reipublica contra legem ad placita protrahebantur, & ideo pignorabantur, constitutum est, vt secundùm legem patroni eorum eos ad placitum adducant, & si quis eos contra hanc nostram auctoritatem, & eorum legem pignorare, aut distringere præsumpserit, patronus eius omnia cum lege commendet, & insuper præsumptione bannum nostrum componat.* Et *l. 3. tit. 13. p. 5.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña Anguianus *lib. 3. de legibus, contron. 25.* Larrea *decis. 9.* Cuiacius *in dict. nouella 134. & in dict. l. ob æs alienum*, Robertus *libro 2. rerum iudic. cap. 6.* Pancirola *lib. 2. var. cap. 20.* Balduinus *ad leges 12. Tabul. cap. 16.* & *de pignor. cap. 12.* Bachouius *eod. tract. lib. 2. cap. 12.* Narbona *de ætate anno 20. quæst. 5.* Forcatulus *in sphæra legali, num. 25.* Osualdus *lib. 22. comment. cap. 3. duplici littera HH.* Amescua *de potest. in se ipsum lib. 2. capite 14.* Hothomanus *illustr. quæst. 22.* Schifordeg. *ad Fabrum tom. 2. tract. 21. lib. 3. capite 8.* Salmasius *ad ius Atticum cap. 11.* Ferro Manrique *de different. vtriusque fori, quæst. 135.* Villadiego *in l. 6. tit. 3. lib. 2. fori iudic.* Gibalinus *de vsuris lib. 3. cap. 7. artic. 3.* Cuiacius *ad Papin. in l. sanctio legum, ff. de pœnis*, Baronius *anno 119. num. 2.*

4. IMPVGNATVR PRÆDICTA ASSERTIO. Hæc tamen assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam homo liber ab hostibus redemptus iure pignoris detinetur, vt constat, donec se redimat, redemptionisque pretium persoluat, *l. 2. & 5. cum sequent. l. Præses 8. l. ab hostibus 11. l. commercio 16. l. postliminio 17. C. de postlim. reuers. l. qui testamento 10. §. potestatis, ff. qui testamenta facere, l. 1. §. qui ab hostibus 17. ff. de collat. bonor. l. 3. ff. de libero homine, l. postliminij 19. §. si is qui 9. ff. de captiuis, l. 43. §. fin. ff. de legat. 1. l. 1. §. penult. ff. de vi & vi armat. l. 2. l. 5. l. 7. l. Præses 8. l. si liberis 11. l. si is qui 13. l. is qui 15. ff. de captiuis, l. si patre 15. l. si quis ingenuam 21. ff. de captiuis, l. 2. §. 1. in fine, ff. ad Tertyl. l. nam 21. ff. de negot. gest. l. 8. de re milit.* Balduinus *de pignor. cap. 2.* Amaya *lib. 2. obs. cap. 14.* Retes *6. opusc. cap. 13.* Larrea *disputat. 9. num. 9.* Pinel. *1. select. cap. 3. num. 24. & cap. 9. num. 10.* Igitur iuri contrarium non est, liberum hominem pignoris nexu detineri. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam cuiusque rei venditione permissâ faciliùs pignoris constitutio concessa creditur: sed libero homini licet ad pretium participandum se vendere, & virtute talis venditionis seruus manet, *l. 5. §. 1. l. homo liber 25. ff. de stat. homin. l. si ex causa 9. §. Papinianus, ff. de minor. l. si quis filio 6. §. irritum, ff. de iniust. rupto, l. 1. & ferè per totum ff. quibus ad libertatem, l. 2. ff. si liber ingenuus, l. liber 7. §. 1. l. si vsumfructum 23. l. cum pacto 40. ff. de liber. caus. l. quadam 14. ff. de pœnis, l. 5. §. si ministerium 16. C. de liber. caus. l. scientis 6. l. vltim. C. de ingenuis manumiss.* Paulus *lib. 2. sentent. tit. 21. §. libertas, l. si seruus 23. §. in summa, de liber. caus. l. & scientis, C. de ingen.* licèt ea seruitus sublata sit ex nouella 59. & apud nos in desuetudinem abierit, vt illustrant Petrus Gregorius *lib. 4. syntagm. cap. 3. num. 8. & lib. 22. cap. 1. num. 2.* Osualdus *lib. 2. Donel. cap. 9. littera N.* Faber *in Iurisprud. tit. 3. princip. 4. illat. 3.* Balduinus *ad Quintum Mutium in dict. l. si vsumfructum 23.* Illustrissimus Ramos *in Academicis ad dict. l. inter, §. sacram, in apendic. cap. 1. ff. de verb. oblig.* igitur multò magis licebit libero homini pignori se obligare: quod & docetur in legibus Baiubar. *lib. 5. tit. 1. cap. 41.* ibi: *Si verò non habet ipse, se in seruitio deprimat, & per singulos menses, vel annos, quantùm lucrari quiuerit, persoluat, donec vniuersum debitum restituat.* In Capitul. Caroli *lib. 3. cap. 29.* ibi: *Liber, qui se loco vadij in alterius potestate commiserit:* iunctis quæ de vadio notaui *in capite antecedenti.* Augetur hæc difficultas ex more apud varias nationes recepto oppignorandi filios proprios pro debito ciuili. De Hebræis enim constat ex Salomone *cap. 22.* & *lib. 4. Regum, cap. 4.* vbi vidua paupercula Prophetam Eliseum ita alloquitur: *Ecce creditor venit, vt tollat duos filios meos ad seruiendum sibi.* Quò etiam respicit D. Matthæus *c. 18.* ibi: *Cum autem non haberet vnde redderet, iussit eum dominus eius venundari, & vxores eius, & filios, & omnia quæ habebat.* D. Ambrosius de Tobia: *Vidi miserabile spectaculum, liberos pro paterno debito in auctionem deduci.* De Romanis idem liquet ex Dionysio Halicarnasseo *lib. 6.* ibi: *Vnde factum est, vt cùm soluendo non essem, ductus sim à fœneratore in seruitium vnà cum duobus filiis.* Igitur in præsenti casu rectè filius ipsius debitoris iure pignoris detineri poterat. Augetur tandem hæc difficultas, nam iure ciuili Romanorum, qui non poterant pecuniam soluere, corpore suo creditori satisfaciebant, ab Atheniensibus iure illo accepto; & non solùm si corpora ipsa oppignorata erant, in neruum, & in vinculum duci poterant; sed etiam si ad soluendum condemnati, intra dies iustos, triginta videlicet, iudicato non parebant, in ius trahebantur, & creditoribus addicebantur, ex lege XII. Tabul. ita concepta: *Æris confessis, rebusque iure dicatis 30. dies iusti sunto: post deinde manus iniectio sto, in ius ducito: ni indicatum facit, aut Quips. endo eo in iure vindicit, secum ducito, vincito, aut neruo, aut compedibus XV. pondo, ne maiore: at si volet, minore*

nore vincito : si volet, suo V. ito : ni suo V. it, quieu vinctum habebit, libras faris endo dies dato : si volet, plus dato : Ni cum eo pacit, LX. dies endo vinculis retineto, in Tiberi trinis nundinis continuis in comitium precitato, erisque estimiam iudicati predicato. At si plures erunt, rei ternis nundinis partis secanto : si plus minusve secuerunt, se fraudesto : si volent, uls Tiberim peregrè venundato. Quam exponunt Iacobus Gothofredus *in 4. fontibus*, Reuardus *ad leg. XII. Tabul. cap. 5. & sequenti*, Heraldus *libro 2. de auctorit. rei iudic. capite 24.* Hieronymus Mas. *lib. 1. obs. cap. 8.* Turturetus *dissert. 2. iurid.* Fornerius *lib. 3. rerum quotid. cap. 10.* Scipio Gentil. *ad Apul. apolog. fol. 366.* igitur verum non est, liberum hominem iure pignoris detineri non posse, etiamsi vnde soluat non habeat, præcipuè iuxta vulgare illud iuris dicterium, Qui non habet in ære luat in corpore *l. si quis 7. §. in seruos, ff. de iurisdict. l. vlt. ff. de in ius vocand. l. si quis iniuriam 35 ff. de iniur. l. 1. §. vlt. de pœnis*, D. Ambrosius *serm. 78.* Cassiodorus *lib. 4. var. epist. 10. & lib. 9. epist. 2.* ibi : *Reddat debitum pœnis, quod non potuit compensare pecuniis.* Accedit, nam locus pignori datus potest fieri religiosus, quin impediatur concursus pignoris, & religionis, *l. 2. §. final. ff. de relig.* ergo similiter stare potest ius pignoris cum libertate.

5. HOMO LIBER EST EXTRA COMMERCIVM.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens decisio, quam vt perfectè exponamus, sciendum est, inter res, quæ extra commercium sunt, hominem liberum referri, ita vt ille naturali iure, & ratione à commercio exemptus sit, *l. in emptione 34. §. omnium, ff. de contrah. emption.* abhorret enim à naturali hominum dignitate, vt sit homo merx alterius hominis, pecuniaque comparetur is, cuius causâ pecunia, cæteræque res, quæ humanis vsibus deseruire possunt, comparatæ fuerunt, vt in simili casu aiebant Consulti *in l. vetus 68. ff. de vsufruct. l. in pecudum 28. ff. de vsuris, l. iustissimè 44. ff. de ædilit. edict. §. in pecudum, Instit. de rerum diuis.* Cicero enim ex sententia Crysippi Stoicæ sapientiæ Principis, agnouit hominum causâ omnia nata fuisse, *lib. 3. de finibus*, & Ouidius ingeniosè *lib. 1. Metamorph. vers. 66.* cecinit, natum hominem fuisse, vt possit inter cætera dominari : & Propheta Rex *psalmo 8. vers. 8.* omnia subiecta esse illius pedibus ait; quod rectè expressit Florentius Schenobius *embl. 1. morali*; vnde & natos esse homines liberrimos, & vt animantia subiiciant, ipsi verò nulli subiiciantur, philosophatur Iacobus Vander. Græf. *de iure publico, ad l. non dubito, ff. de captiuis, cap. 6. num. 2.* Humanæ ergo dignitatis conditio facit, ne homo liber intra commercium sit, vt probant, & illustrant Menchaca *lib. 2. illustr. cap. 82. numero 13.* Amaya *lib. 3. obs. cap. 1. §. 1. numero 3.* Carranza *de partu cap. 3. ex num. 21.* D. Martinus Sarauia *ad dict. l. vetus, num. 3.* fusè Gibalinus *de negot. tom. 1. lib. 1. cap. 4. artic. 3. consect. 2.* Ex his constat, liberum hominem vendi non posse, *l. bona 27. §. 1. ff. ad Vellei. l. sed Celsus 6. dict. l. si in emptione 34. §. 1. l. continuus, ff. de verb. obl.* etsi vendatur in casum, quo seruus fit, quia ominosus casus non est spectandus, *l. sed Celsus 6. ff. de contrah. emption. l. bona 27. §. 1. ff. ad Velleianum*: nec in stipulationem deduci, *l. 1. §. id quod, ff. de oblig. & act. l. liber homo 130. dict. l. continuus 137. §. cum qui, ff. de verb. obl. §. idem iuris, Instit. de inutilibus*; nec possideri, *l. si quis liberum 20. ff. de prob. l. cùm heredes 23. §. vltim. l. vniuersa 130. §. 1. de acquir. possess.* nec vsucapi, *l. vsucapionem 9. de vsucap. §. sed aliquando, Instit. eod. titul. l. vltim. C. de longi tempor. præscipt. quæ pro libertate*; nec inter cohæredes diuidi, *l. quædam 41. ff. famil. ercisc. l. vltim. de iurepatron.* nec vindicari, *l. 1. §. per hanc, de rei vindicat.* nec pignori conuentionaliter obligari, *l. 1. C. de patribus qui filios distraxerunt, l. ob æs alienum 12. C. de oblig. & action. l. qui filios 6. C. quæ res pignori*, cum aliis suprà adductis. Eademque ratione dicitur corpus liberum nullam æstimationem recipere, *l. 1. §. sed cùm homo, l. vltim. ff. de his qui deiecerunt, l. 3. ff. si quadrupes, l. 2. §. cùm in eadem, ff. ad leg. Rhodiam.*

6. EXPONVNTVR ET REMITTVNTVR VARIA IVRA.

Nec contrarium docetur *in l. liberi hominis 4. cum duabus sequent. l. liberi 7. ff. de contrah. emption. l. minor 39. §. pater, ff. de euict. l. si tibi 25. C. eod. titul. l. Licinius 4. ff. quibus ad libertatem, §. vltim. Institut. de empt. & vendit.* vbi docetur, liberi hominis intelligi contractam emptionem, si ematur ab eo, qui ignorauit eius conditionem, quia difficilè dignosci potest liber homo à seruo. Nam sciendum est, venditionem consistere, dici duobus modis. Primò, vt per eam dominium rei emptæ acquiramus, *l. cum manu 80. §. vltimo, ff. de contrah. emption.* & hoc respectu venditio hominis liberi, quamuis ab ignorante ematur, non valet, *l. 4. ff. de contrah. emption.* Secundò, vt ex ea venditione nascatur actio ex empto, quâ vtatur emptor aduersùs venditorem, vt pretium, interesseque recuperet. Hæc autem actio non supponit perfectam venditionem, nec ad id tendit, vt contractum confirmet, sed potiùs vt illum rescindat, quia ad eius rescissionem datur, *l. ex empto 11. §. animalium 4. & §. si quis virginem 5. ff. de act. empti*, docet D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. cap. 3. sect. 5. num. 13.* Vnde mens Iurisconsultorum in dictis legibus est, valere emptionem liberi hominis, quamuis haberi non possit, vt ex ea actio ex empto competat emptori bonæ fidei, quæ non posset competere, si sciens emisset, quia pretium iactare videretur, *dict. l. liberi 70. de contrah. emption.* & expressè tradit Modestinus *in l. qui officij 72. ff. eod. tit.* docent Phocius *in nomocanone, tit. 2. cap. 1.* Ant. Siluius & Clarus *ad ll. Regias cap. 25.* Iacobus Gutherus *de iure manium lib. 3. cap. 5.* Duarenus *ad tit. de contrah. empt. cap. 2.* Pichard. *in dict. §. idem iuris*, Amaya *lib. 1. obseru. cap. 7. num. 5.* Antonius Faber *in Iurisprud. tit. 3. princip. 3. illat. 3.* ideo hæc actio in factum dicitur, *l. ossa 8. §. 1. ff. de relig. & sumpt.* quia competit ratione emptionis, quæ possit dominium transferre, vt docuerunt post Odofredum *in dicta l. 8.* Paulus Vusius *lib. 1. subtilis.* Iulius Pacius *in conciliat. legum, cent. 5. quæst. 7.* Circa hanc tamen exemptionem liberi hominis à commercio obseruandi sunt textus *in l. quod vulgo 11. ff. ad leg. Falcid.* iuncto Cuiacio ibi, *l. 27. §. si liber homo, ff. ad leg. Iul. de adult. l. eum qui 14. §. si filius, ff. de furtis, l. 14. §. 1. ff. de seruo corrupto, l. 44. in princip. ff. de vsucap. l. 44. §. penult. de legat. 1. l. 27. ff. de liber. caus. l. 38. ff. de furtis, l. sanctio, ff. de pœnis, l. 1. in fine, ff. de vi & vi armat. l. 6. vers. Imperatoris, ff. de liber. agnosc. l. 15. ff. de probat. l. 2. §. si primus, ff. de statulib. l. 3. §. 1. ff. de libero hom. exhib. l. 4. §. vltim. ff. de condit. instit. l. is qui 45. ff. de oblig. & act. l. 26. §. 4. ff. de noxal. l. sed etsi 19. §. 1.*

§. 1. ff. de euict. l. 4. ff. quibus ad libertatem proclamare, l. cum seruus 54. §. 1. ff. mandati, l. 3. §. in hoc, de lib. exhib. l. 5. §. 1. ff. vt legatorum nomine, l. penult. §. sed & alium, ff. de operis libert. l. si eum hominem 33. l. si quis pro eo 56. ff. fideiuss. l. 7. ff. de assignand. libert. l. 4. §. vltim. l. mulier 20. §. si quis hereditarium, ff. de condit. instit. l. 12. iuncta l. sequenti, ff. ad exhibendum, in collat. legum Mosaic. titul. de abigeatoribus, l. 5. §. final. de seruo corrupto, iunctis Larrea *decis.* 7. Fabro *in ration. ad l. 12. ff. ad exhibendum.*

7. LIBERVM HOMINEM PIGNORI DARI AN LICEAT.

Secundò sciendum est, quod licèt serui pignori dari possint, *l. Paulus 29. §. si sciens, ff. de pignoribus*, quia sunt in bonis nostris, vt latè probat Merlinus *lib. 2. de pignor. quæst. 27.* de hominibus tamen liberis non iidem semper fuerunt mores, & leges, siue apud Romanos, aut Græcos, siue Barbaros. Apud Græcos quondam in more fuit, corpore suo obligato, pecuniam mutuam accipere, vt refert Plutarchus in Solone; sub nexuque liberorum æs alienum contrahere. Diodorus Siculus *lib.* 1. Plutarchus *lib. de fœnore accipiendo*; & vt res cæteræ, debitore in solutione cessante, vendebantur; ita etiam & liber homo pignori datus. Nec solùm in hoc casu virtute conuentionis homo liber nexui tradebatur, verùm etiam citra conuentionem debitorem inopem manu iniecta capere, & abducere creditori licebat, vt latè probat Salmasius *de modo vsurarum, cap.* 17. quod lege speciali sustulit Solon, cauens, ne quis deinceps sub homine libero pecuniam crederet, vt ex Laërtio, Diodoro, & Suida probat latè Gibalinus *lib. 3. de vsur. cap. 7. art.* 3. Apud Romanos etiam sæpiùs in hanc partem variatum legimus, nam initio quidem, Regum tempore licuit cuilibet se nexui dare creditori, & oppignorare. Vnde Seruius Tullius populo promisit apud Dionysium *lib.* 4. legem se laturum ne deinceps liceret sub pignore liberorum corporum mutuum dare, & deinde mensis in foro positis omnium obæratorum nomina propriâ pecuniâ exsoluit, & per præconem pronunciare iussit, nemini creditorum licere deinceps ciuium corpora propter priuata debita abducere. Dionysius *lib.* 6. Sed hæc lex contrariis moribus obliterata fuit, & nexorum ob æs alienum ius statutum *in l. XII. Tabul.* verbis suprà relatis: quare ex ea lege debitor damnatus, qui non soluebat, addicebatur creditori, quò respexit Terentius *in Phormion.* ibi:

> *Mihi sciunt nihil esse. Duces ducent damnatum domum:*
> *Alere nolunt hominem edacem, & sapiunt, meâ quidem sententiâ.*

Durauit hic mos addicendi obæratos creditoribus ad annum vrbis conditæ 427. quo Pætilio, & Papirio Coss. lata fuit lex, ne quis neruo, aut compedibus ob æs alienum teneretur, ibi: *Eo anno plebi Romanæ, velut aliud initium libertatis factum esse, quòd necti desierint, cautumque in posterum, ne necterentur.* Sed ea lex vsu sensim sublata fuit; nam apud Liuium libris sequentibus plures sunt querimoniæ debitorum in vinculis nexorum: & Varro *lib. 6. de lingua Latina*, ait: *Caio Popilio rogante, Lucio Sylla dictatore, latam legem esse, ne nexi essent, qui operas suas in seruitute pro pecunia darent.* Sed nec hæc lex diutiùs tenuit, immò, vt suspicatur Hothomanus *illustr. quæst.* 26. sicut pleraque acta Syllæ rata non fuerunt, sic nec lex illa. Demùm lex Iulia ab Augusto lata legem Petiliam restituit, edixitque, vt debitoribus, qui soluendo non essent, bonis suis cedere liceret, eaque bona venderentur, in corpora autem debitorum animaduertere fas non esset, *l. 1. & 4. C. qui bonis cedere*: latiùs prosequemur *in capite Odoardus, de solut.*

8. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

His animaduersis apparet iam vera ratio præsentis conclusionis; nam cùm earum rerum, quæ in commercio non sunt, pignoris obligatio non consistat, *l. 1. §. eam rem, C. quæ res pignori*, & inter eas homo liber enumeretur, *l. inter 83. §. sacram, ff. de verb. obl.* ideo nec liberi hominis pignoratio subsistit, nec liber homo potest se obligari, aut filium suum simili nexui subiicere, *l. finali, ff. quæ res pignori*, vbi talis pignorationis pœnam pro arbitrio suo mitigasse Tribonianum credo, cùm Paulus *lib. 5. sentent. tit.* 1. ex quo desumpta est dicta lex finalis, vt constat ex eius epigraphe, scribat, eo casu creditorem deportandum esse, nisi mauis loco illius verbi *relegatur*, reponere *deportatur*, vt tradit Cuiacius *in notis ad ipsum, lib. 5. tit. 25. §.* Rectè ergo, & secundùm iuris vtriusque principia in præsenti scribit Gregorius, nec Cosinam ipsum, aut eius liberos posse pro debito ciuili iure pignoris retineri; vnde cognoscitur iniustitia fœneratorum illorum, qui cadauera debitorum iure pignoris detinebant; quos reprehendit Sanctus Ambrosius *de Tobia cap.* 10. ibi: *A fœneratoribus teneri defunctos pro pignore, & negari tumulum, dum fœnus expositum? Carnificibus duriores, quoniam quem vos tenetis, carcer non suscipit, exactor absoluit: peccatorum reos post mortem è carcere mittit, vos clauditis; legum seueritate defunctus absoluitur, à vobis tenetur.*

9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam verum est, in homine libero ab hostibus redempto, ius pignoris naturalis dari; quod ius introductum fuit fauore libertatis, vt cæteri faciliùs allicerentur ad redimendos captiuos, dum maiorem securitatem exinde habent pretij recuperandi, vt docet Grotius *lib. 3. de iure belli, cap. 9. §.* 10. non tamen leuis quæstio est, cuius status interim maneat redemptus, & propter fictionem postliminij in suspenso est, *l. final. ff. de suis & legitimis*; quia redemptio liberat illum à penuria captiuitatis, non verò eius conditionem mutat, vt disertè docetur *in l. verùm 20. §. vltim. ff. de captiuis*, vbi malè reponit Faber *in iurisprud. titul. 11. princip. 8. illat. 8. pro redundi, reluendi.* Interim ergo quoad iuris effectus pro captiuo habetur, excepto eo, quod potest adire hæreditatem, vt inde habeat quo se redimat, *l. is qui 15. C. de postliminio*: docent Faber *vbi suprà, tit. 1. princ. 4. illat. 3. & princip. 8. illat.* 11. Schifordeg. *ad Fabrum lib. 1. tract. 22. quæst. 2. & lib. 3. tract. 21. quæst.* 7. Larrea *decis. 5. num.* 12. Xarauia *relect. 2. de captiu. redempt.* D. Ioseph de Retes *lib. 6. opusc. cap. 13. per tot.* A iure autem pignoris naturalis redemptus liberatur, si redemptionis pignus persoluat, argumento legis *solutum 11. de pignorat.* Item si redemptor ei pretium quomodolibet remiserit, *l. 2. l. si liberum 11. l. commercio 16. C. de postliminio, l. Senatus 43. §. vlt. de legat.* 1. vnde si redimens redemptam vxorem duxerit, quasi remisisse ei pretium videtur, *l. si quis ingenuam 21. de captiuis, l. is qui te 13. l. liber 17. de postliminio*: extinguitur etiam morte

redempti

redempti ius, quod in eius corpore redemptori competebat, *l. 1. §. si filius 4. de suis & legit. hered. l. 2. §. sed etsi, ff. ad SC. Trebel. l. patre 15. de captiuis.* Tandem ex conuentionibus finitur, si redimens publicâ libidine redemptam prostituat, *l. fœdissimè 7. C. de postliminio:* si redemptus per quinquennium redemptori seruierit, *l. vltim. C. eod. titul.* ex quibus dignosci potest, redemptum non esse liberum, quando pignori naturali obstrictus manet, sed adhuc in eo durare vestigia pristinæ captiuitatis.

10. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat primum augmentum difficultatis, quia respondetur, etiam certum esse, in pœnam doli proprij, & fraudis eum, qui cùm esset liber homo, ad pretium participandum se venundari passus est ab aliquo tertio improbo venditore, qui simulauit se dominum esse, vt faciliùs deciperet emptorem, seruum fieri, ex iuribus suprà relatis, *§. serui 4.* vbi Theophilus, *de iure person. l. 5. §. 1. de statu hominum, l. si quis filio 6. §. irritum, de iniusto rupto, l. 1. & per totum ff. quibus ad libertatem, l. 10. eod. titul.* Osualdus *libro 5. ad Donellum, capite 9. littera N. & O.* adeoque seruus fit, vt manumissus conditionis libertinæ maneat, *l. homo 23. ff. de statu hominum, l. 2. ff. quibus ad libertatem;* quia ex iusta seruitute manumissus est, *l. cum pacto 40. ff. de liber. caus.* quam sic accipiunt Osualdus *ad Donellum libro 1. capite 20. littera D.* Pinellus *lib. 1. select. capite 7. numero 22.* nisi antequam in libertatem proclamet, paratus sit emptori pretium reddere, *l. 2. si ingenuus esse dicatur.* Aliqua tamen desiderantur. Primò, quod emptor ignarus sit conditionis eius, alioquin si sciat liberum esse, & emerit, quia nulla iniuria illi fit, non potest liber homo in pœnam delicti admissi ingenuitatem amittere, *l. scientis 6. C. de liber. caus. l. liberis 7. §. si quis, l. si quis sciens 55. ff. eod. titul. l. 4. vers. Idcircò, ff. quibus ad libertatem.* Secundò, vt participet pretium, sibique habeat de facto, & ipse consumat clam, & occultè id in suos vsus conuertat, *l. 1. ff. quibus ad libertatem, l. liberis 7. ff. de liber. caus. l. 5. C. eod. tit.* alioquin si non participet pretium, seruus non fit, quamuis ad decipiendum alterum patiatur se donari, in dotem dari, pignori obligari, *l. si ministerium 16. C. de liber. causa, l. vltim. C. de ingenuis manumiss. §. vltim.* Tertiò quod sit maior viginti annis, *dict. l. si ministerium:* quamuis si minor sit, aduersùs hanc venditionem non restituitur, *l. si ex causa 9. §. Papinianus, ff. de minor.* cùm hæc seruitus prouenit ex delicto, *l. quædam 14. ff. de pœnis.* & aduersus delicta minoribus restitutio non detur, *l. auxilium 37. ff. de minor.* quæ in libero homine, qui se palam pignori dat, adesse non possunt: inde licèt in pœnam delicti homo liber venditus concurrentibus dictis circunstantiis legitimæ ætatis, participationis pretij, & ignorantiæ in emptore, seruus fiat, non tamen potest pignoris nexui se subiicere. In Gallia tamen fuisse receptam aliquando & venditionem, & pignorationem liberi hominis, constat ex canone 14. Concilij in incerto loco celebrati, paulò post Concilium Parisiense 5. relato *tom. 14. Concilior. fol. 415.* in illis verbis: *De ingenuis, qui se pro pecunia, aut alia re vendiderint, vel oppignorauerint, placuit, vt quandoquidem pretium, quantum pro ipsis datum est, inuenire potuerint, absque dilatione ad statum suæ conditionis reddito pretio reformentur, nec amplius quàm pro eis datum est, requiratur: & interim si vir ex ipsis vxorem ingenuam habuerit, aut mulier ingenuum habuerit maritum, filij qui ipsis nati fuerint, in ingenuitate permaneant.* Nec obstat aliud agumentum difficultatis deductum ab annexis; & adductis ex lege XII. Tabular. Nam licèt adeò debitores solutioni obstringantur, vt olim debitor, qui condemnatus soluendo non erat, creditoribus addiceretur, inter quos eius corpus secari, ac diuidi lex XII. Tabular. permittebat, vt referunt Gellius *libro 20. noctium, capite 2.* Quintilianus *libro 8. institut. capite 8.* & *lib. 7. capite 4.* & exponit Robertus *vbi proximè*, quæ cruenta diuisio moribus repudiata fuit, vt refert Tertul. *in apolog. cap. 4.* ibi: *Sed & iudicatos in partes secari à creditoribus leges erant; consensu tamen publico crudelitas postea erasa est, & in pudoris notam capitis pœna conuersa est; & bonorum adhibita proscriptione, suffundere maluit hominis sanguinem, quàm effundere.* Et tantùm creditoribus permissum fuit debitores in vincula ponere, ac eorum operis vti donec illis satisfactum esset, vt variis exemplis eleganter illustrant Reuardus *ad ll. XII. Tabul. capite 8.* Desiderius Heraldus *de auctorit. rei indic. lib. 2. capite 24.* vnde hi debitores dicebantur nexi, & addicti, quia ex ipsa lege ob æs alienum in temporariam seruitutem creditorum addicebantur; indeque obligatio ipsa nexus dicebatur, quia per eam corpus vt pignus afficiebatur, Budæus *ad titulum de in diem addict.* Sed id Senatui indignum visum fuit, & cautum, vt bona debitoris venderentur, corpus autem obnoxium non esset. Liuius *lib. 8.* cui mutationi causam dedit crudelitas simul, & libido Lucij Papirij fœneratoris. Cùm enim ille Publium adolescentem sibi ob æs alienum nexum pellicere sermone ad flagitium conatus esset, illeque ingenuitatis magis, quàm præsentis conditionis memor flagitium aspernaretur, ab impuro creditore nudari, verberarique iussus est, qui cùm laceratus in publicum proripuisset, libidinem, crudelitatemque conquerens fœneratoris, populum concitauit, qui in forum, & pòst agmine facto in Curiam cucurrit, obtinuitque à Senatu, vt in posterum liberi homines non necterentur. Quod etiam Seruium Tullium statuisse, ex Dionysio *libro 4.* suprà retuli: & hæc esse iura, quorum Diocletianus meminit *in l. ob æs alienum, C. de oblig. & action.* dum ait, *ob æs alienum seruire liberos creditoribus iura non patiuntur*, notauit Pancirola *libro 2. var. capite 200.* & nouá Iustiniani sanctione in authentica *Quia vt nulli, §. quia verò, collat. 9.* creditor à debito cadit, si debitorem in seruitute retinuerit: sed cùm æquissimum sit debitores soluere quod debent, vt ex Seneca *libro 3. de benefic.* tradit Covar. *libro 2. var. capite 1. numero 1.* ideo nostris legibus regiis cauetur, vt debitor; qui soluendo non est, creditoribus seruire cogatur, donec eis satisfaciat, *l. 4. & 5. titul. 16. libro 5. recopillation.* tuncque tenetur debitor ferre torquem ferreum, vt statuitur *in l. 6. eodem titul. & libro*, quam ad praxim doctè exponunt Azeuedus, & Matienzus *ibi*, Paz *in praxi, tom. 1. part. 5. capite 5. num. 20.* Nec obstat

vltimum augmentum; nam magnum discrimen versatur inter locum religiosum, & liberum hominem, siquidem religio non afficit totum fundum, vt libertas hominem; sed pro minima parte à legibus taxata: vnde in alia parte potest remanere ius pignoris. Et fauor religionis euincit, vt non obstante pignoris nexu, locus religiosus fieri possit.

11. Exponitur l. 8. de pignor. Præsenti assertioni opponi solent textus *in cap. ex rescripto, de iureiur. c. exposita, de arbitris, cap. vnic. de obligat. ad ratiocinia*, quorum interpretationem adduxi in eorum notis: quare his remissis potiùs quàm omissis, primò in præsentem assertionem expendo textum *in l. 8. ff. de pign.* vbi docetur, in generali obligatione non contineri concubinam, aut eius filios: igitur in speciali continentur, & per consequens libera persona potest pignori dari. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo textu agi de concubina ancilla, cum qua concubinatus dari poterat, iuxta adducta à Cuiacio *lib. 5. obseru. cap. 6.* vnde ex natura & conditione personæ pignus in ea consistere poterat: non tamen generali pignore comprehenditur, quia generali obligatione non continentur quæ quis ob affectionem specialiter obligaturus non fuisset, *l. 6. ff. eod. tit.* Est autem quædam affectio erga concubinam, *l. 3. §. 1. de donat. inter:* & erga filios naturales, *l. 41. §. 2. ff. de legat. 3.* quam eleganter expressit D. August. *in lib. confessionum*: erga concubinam *lib. 6. cap. 22.* ibi: *Delectationes consuetudinis meæ, ad quam si accessisset honestum nomen matrimonij, non eum mirari oportere, cur ego illam vitam nequirem spernere.* Erga filios naturales *lib. 4. cap. 2.* ibi: *Experiri exemplo meo, quid distaret inter coniugalis placiti modum, quod fœderatum est generandi gratiâ, & pactum libidinosi amoris, vbi proles etiam contra votum nascitur, quamuis iam nata cogat se diligi.* Vnde rectè *in dict. l. 8.* docetur, generali obligatione non contineri concubinam, eiusque filios; quia ob specialem affectionem non creditur, nec speciali pignore patremfamilias eam obligaturum; & vt prophanæ litteræ diuinis deseruiant, rectè ex eo textu probat Meril. *libro 2. obseruat. capite 18.* Deiparam Virginem Mariam generali obligatione peccati, quâ omnes nascuntur obstricti, non teneri.

12. Exponitur Papinianus lib. 1. definitionum. Deinde suprà traditis lucem accipit Papinianus relatus à Licino Rufino *lib. 2. collationis legum Mosaic. & Roman.* in illis verbis: *Per hominem liberum noxa deditum, si tantùm acquisitum sit, quantùm damnum dedit, manumittere cogendus est à Pretore, qui noxa deditum accepit; sed fiduciæ iudicio non tenetur.* In quibus cùm supponat Papinianus, liberum hominem noxæ dedi posse, quod etiam docetur *in l. 3. §. proinde, ff. de libero homine, §. vltim. Institut. de noxal.* & à Paulo apud eundem Rufinum *lib. singul. de adult.* dum ait, marito licere occidere deditum hominem deprehensum in adulterio vxoris; agnouit tamen Papinianus magnum discrimen quod versatur inter seruum noxæ deditum, & liberum hominem: nam seruus noxæ deditus transit in verum dominium accipientis; at verò liber homo per noxæ deditionem seruus non efficitur, immò nec ipsa deditio eum nectit iure pignoris, aut fiduciæ; quia ex suprà traditis homo liber pignoris iure detineri non potest: vnde rectè docet Papinianus, liberum hominem noxæ deditum, post satisfactionem manumittendum esse, quia non solùm manumittuntur serui, verùm etiam nexi, & addicti; non autem compelli qui eum detinebat, illum manumittere fiduciæ iudicio, oblatâ æstimatione litis, quia nulla fiducia eo casu contracta fuit, ex quo translatum esset dominium, vt infrà exponemus, & docuit Cuiacius *libro 2. diffinit. Papin. in l. sanctio 41. ff. de pœnis.* Expendi etiam solent, cùm præsens assertio pro rostris disputanda proponitur, textus *in l. cognitio, §. 1. l. 27. ff. de liber. caus. l. 8. §. qui Stichum, ff. de pecul. legat. l. verbis legis, ff. de v. s. iuncto* Costa *in capite si pater, 1. part. verbo Moreretur, de testam. in 6. l. 2. vers. datâ, de opt. legat. l. 25. §. 2. de adilit. edict. l. si Stichum ff. de statulib.*

Etiam suprà traditæ assertioni opponi potest textus *in l. pignori 30. ff. de hæredib. instit.* vbi proponitur, dominum habentem seruum pignori datum, eum hæredem instituisse cum libertate: & docet Vlpianus, Imperatorem Seuerum rescripsisse, eum liberum posse fieri, hæredemque domino necessarium, si paratus sit priùs creditori satisfacere: quem textum sic expendo. 13. Explicatur l. pignori, ff. de hæred. instit. Seruo specialiter pignori dato, nec inter viuos, nec in testamento libertas directò dari potest, *l. seruus 3. l. Ælianus 10. ff. de manumis. l. seruum 4. l. cùm hereditas 5. §. final. cum l. sequenti, l. generaliter 29. ff. qui & à quibus, l. seruum 44. §. si idem 7. ff. de legat. 1. l. 1. & 3. C. de seruo pignori dato, l. 3. de manum. l. 1. & 2. C. qui & à quib.* docent Donellus *lib. 2. cap. 3.* Antonius Faber *in Iurisprud. tit. 5. princip. 1. illat. 3. & 4. & tit. 5. princip. 2. concl. 6.* Osualdus *lib. 2. Donelli, cap. 15. littera C.* Sed quando inutiliter libertas relinquitur, non potest seruus domino existere hæres necessarius, *l. si non lex 83. ff. de heredib. instit.* ergo durante causa pignoris liber factus fuit seruus; siquidem hæres necessarius domino extitit: igitur quia potest durare ius pignoris in libero homine. Cui difficultati vt satisfaciat D. Iosephus de Retes *in repetit. prælect. ad §. sacram, legis inter 83. ff. de verbor. oblig. n. 32.* supponit, seruum proprium institutum cum libertate, tanquam necessarium eo tempore domino suo existere debere hæredem, & in eius dominio esse, qui moritur, *l. si post mortem 68. §. 1. l. quæsitum 91. §. 1. ff. de legat. 1.* vnde si à domino post testamentum factum alienetur, ab ipso viuente debet redimi, vt possit illi hæres existere, *l. quoties 9. §. seruus 14. ff. de hæred. instit.* quia hac in re media tempora non nocent, *l. seruum 50. ff. eodem tit.* secus autem est si libertatem tantùm relinquat seruo proprio; sufficit enim, inspectâ æquitate, quod redemptus inueniatur tempore aditæ hæreditatis ab extraneo, *l. verum est 58. ff. de manumis. testam:* quod an possit dici etiam de hæreditate, si tanquam seruum proprium liberum eum esse iussit, & pro parte hæredem scripsit, dato cohærede extraneo, dubitauit Gothofredus *in dict. §. si seruus 14.* quia libertatis dies cedit ab adita hæreditate, *l. vnica, §. libertatibus, C. de caduc. tol. l. heredis 7. §. vltim. cum sequenti, ff. quando dies legati*; idcircò sufficit si in hæreditate iacente inueniatur prius quàm dies veniat, quo competitura libertas sit: at verò existentia hæredis necessarij eodem tempore cum instanti mortis debet concurrere, alioquin inutilis foret: ex quo existimat

existimat Gothofredus, hunc liberum futurum, hæredemque, sed volutarium. Contrarium tamen tenendum est, propter æquitatem dictæ legis *verum* 58. cùm enim eò processerit libertatis fauor, vt non inspiciamus præcisè tempus mortis, sed aditæ hæreditatis; & causa hæreditatis pendeat à libertate, quæ suspenditur, æquius censet D. Ioseph. de Retes *vbi sup.* seruum in hoc casu, & liberum, & hæredem necessarium fore, ex quo libertas confirmata fuit per aditionem hæreditatis à cohærede factam. Nec obstant textus præcitati, qui exigunt existentiam hæredis necessarij tempore mortis testatoris; qui accipiendi sunt regulariter, & suppositis terminis ordinariis, quorum exceptio est casus relatus *in dict. l. verum* 58. Quibus suppositis facilè exponitur dicta lex *pignori* 30. fatemur enim, non posse eam accipi secundùm principia iuris, alioquin non esset necessarium rescriptum Seueri, quod ibi refertur; ex iure enim certum est, seruum specialiter pignori obligatum institui posse à domino hæredem cum libertate, & institutionem sortiri effectum, si dominus eum redemerit, idest luerit pignus, *l. 1. C. de necessar. seruis*: suo rescripto autem hoc ampliùs Seuerus induxit, vt quamuis mortis tempore non inueniretur à domino redemptus, non euanesceret datio libertatis, nec hæredis institutio; sed sustineretur, si seruus ipse paratus esset se redimere, & creditori ex pecunia sua, aut hæreditaria satisfacere, vt supponunt ibidem Glossa & Cuiacius: vt enim pignoris obligatio inutilem ab initio non fecit institutionem serui, sic noluit Imperator vt irritaretur manente causa pignoris. Quod si quæras, an durante causâ pignoris sit liber? Respondebo, nec liberum, nec hæredem esse, quia propter vinculum pignoris suspensa est potestas legis. Nec competit libertas cum hæreditate, donec se redimat; vnde nunquam concurrit ius pignoris cum libertate: erit ergo interim statuliber vi ipsa, vt ij qui in fraudem creditorum manumittuntur, quorum libertas non impeditur quovsque creditores vti incipiant iure suo, *l. 1. §. 1. ff. de statulib.* docent Faber *in Iurisprud. titul. 6. princip. 2. illat. 10. 11. & 16.* Donellus *lib. 3. comment. cap. 1.* vbi Osualdus *littera B.* ex quo principio exponit D. Iosephus de Retes *vbi suprà, num. 34. & 35.* textus *in l. quoties 9. §. vltim. ff. de hæred. instituend.* Vlpianus *in fragmentis, titul. 1. de libert. §. seruus 19.*

CAPVT III.

Alexander III.[a] *Exon. Episcopo.*

EX præsentium latoris insinuatione accepimus, quod Alex. quondam Sacerdos de Ofecolon.[b] calicem argenteum, & medietatem vnius[c] breuiarij eiusdem Ecclesiæ pro sua necessitate pignori obligauit, & ea, morte præuentus, minimè recollegit. Vnde quoniam indignum est, vt eiusdem Ecclesiæ res suæ, & præsertim quæ sacris mysteriis deputatæ sunt, taliter debeant deperire: f. t. per A. s. p. m. quat. si verum est quod asserit,[d] filium eius Vualterium, qui ex successione ipsius patrimonij ius dicitur[e] obtinere, moneas diligenter & compellas, vt res ipsas pignoratas recolligat, & eas Ecclesiæ restituat: quod si facere noluerit, cum vinculo anathematis non differas coercere.

NOTÆ.

[a] EXoniensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & post Concilium Lateranense *part. 29. cap. 1.* De Exoniensi Ecclesia nonnulla notauimus *in cap. 6. de filiis Presbyt.*

[b] *Calicem argenteum.*] De quo agemus *in cap. final. de celebrat. Missar.*

1. [c] *Breuiarij.*] Breuiarium si simpliciter accipiamus, opus concisum significat, seu summarium; à Græcis epitome dicitur, quo modo sumitur à Plinio *lib. 18.* ibi: *Vt omnis culturâ quoddam breuiarium peragatur.* Suetonio *in Augusto, capite 101.* ibi: *Tertio breuiarium totius Imperij, quantum militum sub signis vbique essent.* Quod etiam *Breue*, nonnulli appellarunt. Lampridius *in Alexandro*, ibi: *Milites suos sic vbique sciuit, vt in cubiculo haberet breues, & numerum, & tempora militantium.* Vopiscus *in Aurel.* ibi: *Breue nominum inscripsit.* Quod si breuiarium dixerimus cum additione rationum, erit summarium dati, & expensi. Suetonius *in Galba, cap. 12.* ibi: *Dispensatori breuiarium rationum offerenti paropsidem leguminis pro sedulitate, ac diligentia porrexisse.* Sic apud Scæuolam *in l. vlt. ff. de penul. legat.* breuiariæ rationes dictæ in epitomen, & compendium contractæ. Breuis etiam dicitur *in l. vltim. ff. de conueniend. fisci debitoribus.* Vlpianus *in l. 3. §. 6. ff. de penu legat.* videtur appellasse breuiarium logarium, ibi: *Chartas ad ratiunculam, vel ad logarium paratas contineri.* Notauit Marcellus Donatus *ad Suetonium capite 101.* Seneca breuiarium parum Latinam dictionem esse contendit *epistol. 39.* his verbis: *Commentarios, quos desideras, diligenter ornatos, & in angustum coactos ego verò componam; sed vide ne plus profectura sit oratio ordinaria, quàm hæc, quæ nunc vulgò breuiarium dicitur. Olim cùm latinè eloqueremur, summarium vocabatur.* Inde etiam enchiridion, seu epitome precum, seu horarum canonicarum dicitur breuiarium. Vt autem veram huius vocis originem agnoscamus, sciendum est, quod olim ad vsum Chori, siue psalmodiæ Ecclesiasticæ diuersi libri sub diuersis nominibus habebantur; Psalterium nimirum, ex quo psalmi decantabantur: Hymnarium, ex quo hymni; Antiphonarium, ex quo antiphonæ decantandæ accipiebantur. Erant & Lectionaria, in quibus libri sacrarum scripturarum continebantur: Euangelistarium, ex quo lectio Euangelica legebatur: Sermonarium,

rium, ex quo Sanctorum PP. sermones legendi sumebantur; & denique Homiliarium, ex quo alicuius sancti Patris super lectum Euangelium expositio accipiebatur. Postquam verò lectiones omnes, tam quæ ex sacris scripturis, quàm quæ ex sanctorum PP. libris & homiliis sumuntur, ad certum numerum, ac breuitatem quandam Ecclesiæ decretis redactæ fuerunt, & in vnicum librum omnes coniectæ, prædicti libri breuiaria dici cœperunt: notarunt Cironius *libro* 2. *obseru. capite* 12. Grethserus *ad Codinum lib.* 1. *cap.* 6. Iuretus *ad Symmachum lib.* 6. *epistol.* 25. Vossius *de vitiis sermon. lib.* 1. *cap.* 32. An verò in præsenti breuiarium pro summario rationum Ecclesiæ, an verò pro libro precum & horarum Ecclesiæ sumatur, excogitandum reliquit lectori Cironius *vbi suprà*; credo tamen pro breuiario diuini officij accipi: tum quia coniungitur cum calice; tum quia pro ratione suæ decisionis Alexander eam assignat, ne Ecclesiæ res, præsertim quæ sacris mysteriis deputatæ sunt, pereant. Quæ verba comprehendunt tam calicem, quàm breuiarium horarum canonicarum; & ita breuiarium in præsenti accipitur, quod temporibus Alexandri, & pluribus postea annis, antequam libri typis mandarentur, magno in pretio erat: vnde in Ecclesiis tantùm maioribus ferè vnum breuiarium erat, & adhuc in Ecclesiis perantiquis extat locus vbi breuiarium fixum erat, vt ibi clerici ipsius Ecclesiæ horas canonicas recitarent: & quia breuiarium hoc duabus partibus, hiemali videlicet, & vernali constabat, Presbyter, de quo in præsenti, vnam, quam dimidiam partem breuiarij appellat Alexander, pignori dedit.

[d] *Filium.*] Ante sacerdotium videlicet genitum, & ita legitimum, vt *in cap.* 1. *de testam.* Si autem filius illegitimus esset, vt ex damnabili coitu susceptus, patri non succedebat, vt probat Pichardus *in princip. Instit. de hæreditatibus, quæ ab intestato*, §. 7. *ex num.* 10. 3.

[e] *Obtinere.*] Etiamsi adhuc illis non se immiscuerit, sed se abstinuerit; nam interim rectè conueniri poterat, *l.* 2. §. *vlt. ff. de stipul. seruor.* Quo modo accipit textum hunc Arias à Mesa *libro* 3. *var. capite* 1. *numero* 30. In præsenti autem casu Ecclesia etiam poterat auocare res ipsas tanquam impignorabiles, *ex l. sancimus* 21. *de sacros. Eccles. nouella* 7. *cap.* 6. *nouella* 120. *cap. vlt.* ex quibus deductus est textus *in cap. hoc ius*, §. *qui verò* 10. *quæst.* 2. vt latiùs dicemus *in cap.* 2. *de solut.* 2.

CAPVT IV.

Innocent. III. *Gallando Subdiacono nostro, & B. Vitali, Canonicis* [a] *Pisanis.*

ILlo vos credimus scientiæ dono vigere, quòd super eo, de quo nos consulere voluistis, quid iuris sit, liquidò cognoscatis. Quia tamen nostro postulastis edoceri responso, ne sub ipsius expectatione responsi decisio negotij prorogetur, præsentibus vobis litteris duximus respondendum. Sanè per vestras nobis litteras intimastis, quod cùm causam, quæ vertitur inter H. & B. filios G. de Cosa: & G. filiam Teberti, & hæredes ipsius super quibusdam vineis præfatis personis pro XXVI. libris pignori obligatis, vobis duximus committendam, dantes vobis per nostras litteras in mandatis, vt ipsam G. & hæredes ipsius ad restituendas vineas, & quiquid vltra [b] sortem perceperant, eisdem restituerent conquerentibus, per pœnam in [c] Later. Concil. contra vsurarios promulgatam cogere curaretis: vos, vt iuxta mandatum nostrum procederetis in negotio memorato, partes citare curastis; cúmque in vestra essent præsentia constitutæ, ex parte prædictæ G. & hæredum ipsius fuit propositum coram vobis, terras, & vineas, quas iidem H. & B. repetebant ab eis, non esse pignori obligatas, sed purè venditas, sicut in instrumento confecto exinde pleniùs continetur: præfatus verò H. pro se, ac fratre [d] suo firmiter asserebat, terras non esse purè venditas, sed pignore obligatas, cùm venditioni prædictæ talis fuerit adiecta conditio, vt si à tempore contractus vsque ad duos proximos annos præfato T. emptio displiceret, G. pater H. abinde vsque ad annum XXVI. libras, perceptis fructibus computatis in ipsis, dare debuerit, sicut in eodem instrumento asserebat firmiter contineri. Verùm quia sicut in eisdem litteris continetur, ambigitis, vtrum pura sit, & absoluta venditio, an præfatus contractus pignus debeat iudicari, per nostras postulastis litteras edoceri. Nos autem consultationi vestræ taliter respondemus; quod qualiscunque fuerit intentio contrahentium, ex forma contractus venditio non apparet conditionalis, sed pura; quamuis possit per conditionem resolui. Ex duobus tamen, quæ in pacto fuerunt expressa, videlicet quod fructus percepti debent in soluenda pecunia numerari, & quod vltra summam receptam XL. solidi debent persolui, contra ipsum emptorem præsumitur vehementer, præsertim cùm vsuras consueuerit exercere.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] *Pisanis.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* De Pisana Ecclesia egi *in capite 8. de temporibus ordin.* quia agebatur de contractu vsurario in præsenti; ideo præsentis causæ cognitio iudicibus ecclesiasticis commissa fuit.

[b] *Vltra sortem.*] Iuxta dicenda infrà *in cap. cùm contra.*

[c] *Lateran.*] Relato *in cap. 1. de vsuris.*

[d] *Fratre suo.*] An frater pro fratre absque eius mandato possit in iudicio comparere, exposui *in cap. constitutus, de in integrum restit.*

COMMENTARIVM.

2. EMptio, & venditio, sicut cæteri contractus, varia pacta, tam in continenti, quàm ex interuallo admittit, *l. 1. C. de pactis inter emptor.* vbi post Cuiacium, & Donellum plura congessit Christophorus Philippus Ricther. Sunt autem præter alia pacta, quæ huic contractui in continenti adiici solent, pactum addictionis in diem, pactum legis commissoriæ, pactum redimendi, seu de retrouendendo. Pacto addictionis in diem venditor sibi prospicit de alia meliori conditione per licitationem, ita vt allatâ meliori conditione, res sit in empta; & tunc venditio est conditionalis, perficienda, & purificāda si melior conditio non afferatur, *l. 2. l. vbi 4. l. pen. ff. de in diem addict.* huius pacti naturam, & legem exponunt Donellus *lib. 16. comment. capite* 18. Catel. Cotta *verbo Addico*, Hermosilla *in l. 36. tit. 5. part. 5.* Moez *obser. iur. cap.* 8. Manlius *de empt. & vendit. tit. 6. ex num.* 6. Valentia *tom. 3. tract. 1. cap.* 2. Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 4. artic. 2. cap. 5.* & circa illud obseruandi sunt textus *in l. statu liber 38. ff. ad leg. Falcid. l. in diem 9. ff. de aqua & aqua plu. l. 2. §. 3. & 4. ff. pro emptore, l. si quis hoc 41. ff. de verb. obl. l. scire 3. ff. quibus modis pignus, l. si mandauero 22. §. penult. ff. mandati, l. 9. §. final. ff. de except. rei iudic. l. is cui in puteum, §. 10. ff. quod vi aut clam, l. bouem 43. §. pignus, ff. de ædilit. edict. l. 6. ff. de diuers. & tempor. l. 6. ff. de contrah. emption. l. 13. §. 2. ff. de act. empti, l. si hominem 19. ff. de vsuris, l. 12. ff. de pignor. l. inficiando 67. §. cùm seruus, ff. de furt. l. 11. §. Aristo, ff. quod vi aut clam, l. Æmilius 38. ff. de minor. l. si in emptionem 35. ff. eod.* iuncto Fabro *decad. 21. cum sequent. l. final. ff. de iure fisci, l. 4. C. de fide & iure hastæ, l. statuliber 38. §. vltim. de statulib.* Pactum, seu lex commissoria est conuentio adiecta emptioni, & venditioni, quâ id agitur, vt si in diem statutum emptor pretium non soluerit: & venditor rem vendere nolit, res inempta sit, nec alienata censeatur, *l. 1. 2. 4. & 7. ff. de lege commiss. l. final. ff. de rescindend. vendit. l. 4. C. de pact. inter empt.* & tunc potiùs sub conditione resoluitur contractus, quàm sub conditione celebrari videatur, *dict. l. 1.* Quando verò committatur hæc lex, siue pactum, & eius naturam, exponunt Donellus *lib. 16. comment. capite* 19. Hermosilla *in l. 38. titul. 5. partit.* 5. Faber *decad. 45. errore* 8. Cuiacius *ad titulum C. de pact. inter*, D. Iosephus Vela *dissert.* 97. Caruallo *in cap. Raynuntius, 2. p. numero* 228. Ricter. *in dict. l. 4. C. de pactis.* Manlius *de emption. tit.* 33. Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 4. cap. 5. artic.* 1. Circa pactum hoc obseruandi sunt textus *in l. 1. C. de pact. pignor. l. final. ff. de contrah. emption. l. final. ff. de rescind. l. 22. ff. locati, l. traiectitia 23. ff. de oblig. & action. l. fundus 16. §. vltim. ff. de pignor. l. si creditor 7. §. illud, de distract. pignorib. l. Æmilius 38. ff. de minor. l. item si pretio 22. ff. locati,* iuncto Roberto *lib. 1. animadu. cap. 11. l. 3. C. de pact. inter, l. 17. §. cùm autem, ff. de furtis, l. 6. §. 1. ff. de diuers. & tempor. l. 17. §. penult. de furtis, l. statuliber 38. ad leg. Falcid. l. si quis 11. §. penult. ff. quod vi aut clam, l. 23. §. final. ff. de ædilit. edict. l. si in rem, ff. de rei vindic. l. si hominem 19. ff. de vsucap. l. 9. §. final. ff. de except. rei iudic. l. sed si hac 4. ff. de rei vind. l. sed si 25. ff. de petit. hæredit. l. si quis 11. §. penult. ff. quod vi aut clam, l. 3. quibus modis pignus, l. 2. §. in diem, ff. pro empt.* iuncto Fabro *de erroribus pragmatic. decad. 25. error.* 6. De pacto hoc legis commissoriæ in pignoribus adiecto fusè agemus infrà *in cap. significante, hoc titulo, de pignoribus.* Pactum reuendendi, seu vt Pragmatici aiunt, de retrouendendo, seu retrouenditio, vt dicitur *in l. 2. & 7. C. de pactis inter*; quodque fiduciariam venditionem veteres vocabant, contrahitur cùm inter partes conuenit, vt oblato pretio intra certum tempus, vel quandocunque, res restituatur vendenti, *dict. l. 2. & 7.* Pactum hoc à pacto legis commissoriæ in duobus potissimùm differt. Primò, quia in commissoriæ legis conuentione pretij solutio sub resolutionis contractûs pœnâ in diem differtur, *l. 1. ff. de lege commis.* at verò in pacto reuendendi, non pretij solutio, quæ iam ab initio facta supponitur; sed ipsa tantùm venditionis rescissio confertur in diem, quo vel emptori res vendita displicuerit, vel per venditorem pretium fuerit emptori oblatum, *l. qui fundum 40. ff. de contrah. empt. l. si conuenit 6. ff. de rescind. l. sterilis 21. aliàs 22. §. sed etsi, ff. de act. empti, l. si vir vxori 12. ff. de præscript. verb. l. quod si nolit 31. §. si res ita, ff. de ædilit. edict.* docet Caldas Pereyra *de empt. & vendit. cap. 18. num.* 20. Secundò quia pactum legis commissoriæ iuxta vulgarem eius formam verbis tantùm directis concipitur, veluti vt res sit inempta, vel similibus, vt probat Vela *dissert. 30. num.* 51. At verò pactum retrouenditionis verbis tantùm obliquis præcipuè, putà vt res vendita per emptorem reddi debeat, aut per venditorem repeti possit, *d. l. si fundum, d. l. si conuenit.* Vela vbi proximè, *n.* 57. vnde deducitur, dominium ex huiusmodi pacto ita concepto in emptorem interim omnino esse translatum, nec ipso iure, sed nouo facto, adueniente pacti conditione resoluendum, & ad venditorem reuersurum, ita vt fructus perceptos ante pretium sibi oblatum suos faciat, ex præsenti textu, & *d. l. 2. C. de pactis*: per argumentum à contrario sensu docent Covar. *lib. 3. var. cap. 8. n.* 6. Morla *in empor. tit. 9. q.* 15. idque indistinctè, idest siue pactum id in facultate venditoris sit positum, in quo omnes conueniunt, verum est, siue in emptoris voluntatem conceptum sit, vt contra communem, quam refert Corrasius *lib. 3. miscel. c. 9. n. 5.* docent Castillo *tom. 2. controu. c. 25. num.* 6. Vela *dissert. 32. n.* 6. Quatenus tamen pactum hoc per se licitum, ex adiunctis circunstantiis reddatur vsurarium, pro explicatione huius textus exposui *in cap. ad nostram, de empt. & vendit.*

CAPVT V.

Idem *Episcopo*[a] *Aquinati*.

EX litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod cùm causam, quæ vertitur inter R. sancti Georgij, & R. mulierem sancti Germani, tibi duxerimus committendam, cùm ferè per biennium studuisses, vt eadem causa concordiâ finiretur, partibus non acquiescentibus, accitis viris prudentibus, prædictæ causæ meritis diligentiùs examinatis, idem negotium de prædentum consilio ad nostram duxisti præsentiam remittendum, ea maximè ratione, quia videbatur hoc ad regium iudicium specialiter pertinere; siquidem probatum est euidenter, quod facinore à marito prædictæ mulieris commisso, eo fugam petente, tam frater mariti, præfatus videlicet R. quàm ipsa mulier, licèt minùs iustè, ab R. Comite Caserton. tunc Regio[b] Iustitiario capti fuerint, & de ipsius mandato omnium bonorum delinquentis facta distractio, & soluta pecunia mercatori, qui à marito dictæ mulieris vulneratus fuerat, & rebus propriis spoliatus. Per prædictum autem R. illorum bonorum venditio facta fuit de mandato Iustitiarij antedicti: sed quædam possessiones penes eundem R. mulieris sororium remanserunt, quas idem R. de mandato Curiæ retinuit, solutâ pro eis pecuniâ mercatori, quia emptor alius, sicut dicit, propter possessionum minutias non extabat. Pars verò mulieris firmiter allegabat, quod cùm dos omnibus creditoribus[c] præferatur, & omnia bona mariti eidem mulieri propter dotem fuerint obligata, cùm mulier in hoc non fuisset culpabilis, dotem suam amittere non debebat. Propter quod æstimationem eius instantiùs petebat sibi confirmari, vel in possessiones, quæ mariti fuerant, ex officio delegationis induci: asserens culpam viri sui nequaquam ei de iure debere nocere. Pars autem viri econtrariò respondebat, se non debere super his aliquo modo respondere; quia nihil voluntate, vel auctoritate sua distractum fuerat de bonis mariti mulieris ipsius; sed fiscus ea capi fecerat, & mandauerat distrahenda, quod & testium assertione probauit. Sanè cùm pars mulieris diceret de possessionibus viri sui aliqua remansisse, quæ distracta non fuerant, & ex eis sibi satisfieri postulabat, ab ea studiosiùs inquisisti, quanta fuisset pecunia, quæ soluta fuerat mercatori: & ex confessione tibi constitit vtriusque, quod de immobilibus vsque ad XXIV. vncias auri alienatum extiterat, sed præscriptus R. se XVIII. vel XXIV. dicebat addidisse, & quadraginta duarum vinciarum auri compleuisse numerum mercatori. Allegabat quoque prædictus R. quod cùm quinque filij essent vnius patris, & omnes in bonis paternis succederent; factâ æstimatione totius hæreditatis, non perueniebat ad maritum mulieris ipsius de hæreditate paterna, quod vltra XXIV. vncias valeret. Quia verò ad nos eadem causa remissa non fuit sufficienter instructa, nec nobis constitit, vtrum X. libras[d] tarenorum, quas petebat mulier, dedisset in dotem, aut quod R. aliquid possidebat de bonis pertinentibus ad fratrem suum virum mulieris prædictæ, nec potuissemus examinationi causæ insistere: tum quia in præsentia tua renunciatum fuerit allegationibus, & probationibus, sicut dicis: tum quia idonei, & sufficientes ad nostram præsentiam non venerant responsales: eandem caucausam tuo duximus examini remittendam, per A. s. præ. mandantes, quat. si tibi constiterit ex iis, quæ in præsentia tua fuere proposita, & probata, quod mulier dicit, viro dedisse in dotem; & prædictum R. de bonis fratris aliqua possidere; cùm mulieribus fauor multus in recuperandis dotibus debeatur; & cautum sit etiam in iure, quod propter[e] maleficium viri mulier remanere non debeat indotata; cùm & bona viri mulieri pro dote tacitè obligata cum suo onere transierint ad quemlibet possidentem, prædictum R. eidem mulieri ad restitutionem dotis eatenus appellatione remotâ condemnes, quatenus de bonis fratris sui præfati noscitur possidere.

NOTÆ.

1. [a] AQuinati.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. Aquinum olim propè fluuium Melphim antiqua, & magna ciuitas fuit. Strabo *lib.* 5. *Aquinum vrbs est magna, quam magnus præterfluit amnis Memphis*. Colonia fuit Romanorum, vt affirmant Frontinus, & Plinius, eiusque meminerunt Liuius *lib.* 26. & Silius Italicus *lib.* 12. Aquinij magnitudinem adhuc extantia vestigia, ipsæque ruinæ produnt, certissimi humanæ instabilitatis, atque inuidæ vetustatis

vetustatis testes. Iam à primis Ecclesiæ sæculis Episcopalis dignitas exornant Aquinum, quâ etiam cum Comitatu nunc condecoratur: & licet non habuisset Aquinum vnde ei splendor posset accedere, satis gloriæ habitura erat ex immortalitate nominis Angelici Doctoris Thomæ Aquinatis, Dominicanæ familiæ gloriæ, Theologorum Principis. Gregorio, qui ex Monasterio Cassini electus fuit Episcopus anno 1206. missa est præsens decisio, licet Vghellius *tom. 1. Italia sacra, fol. 441. num. 3.* nullo motus fundamento existimet, auctorem huius textus esse Ioannem III. & in præsenti scribere Ioanni Episcopo Aquinati. Quare autem præsentis causæ cognitio, cùm inter laicos disceptaretur, & super re temporali, iudici Ecclesiastico committeretur, non constat inter Doctores. Aliqui affirmarunt, dotis causam etiam inter laicos, & principaliter agitatam, à Iudice Ecclesiastico esse decidendam; & ideò quia in præsenti de dote agebatur, iudici Ecclesiastico eius decisionem competere. Sed eâ sententiâ omisâ placet communis, quam sequuntur Barbosa hîc: primarij nostri Balboa, & Garaña *in cap. 3. de ordine cognit.* videlicet, quod cùm in præsenti specie mulier vidua esset, quia inutilem habebat maritum, bannitum videlicet, & oppressa reperiretur à iudice sæculari, potuit in eius defectum adire iudicem Ecclesiasticum: & cùm eo casu proprium sit Ecclesiæ viduas fouere, vt probaui *in cap. ex ore, de foro compet.* ideò in præsenti casu licèt causa fuisset temporalis, & inter laicos disceptaretur, potuit coram iudice Ecclesiastico tractari.

2. [b] *Iustitiario.*] Id est iudici; plerunque enim iustitiarius pro iudice ponitur in legibus & auctoribus posterioris ætatis: in legibus Siculis *lib. 1. tit. 1. 36. 45. & 46.* apud Petrum de Vineis *lib. 3. epist. 14.* Matthæum Parisium *anno 1188.* ibi: *Episcopus Dunelmensis habuit iustitiariam à magno flumine vsque ad Schotorum mare. Vuillelmus verò Elie sis obtinuit iustitiariam à flumine prædicto ad plagam Australem; quod Hugo Dunelmensis Episcopus nimis honestè ferebat, tunc primò intelligens, quod Rex illum Iustitiarium fecerat, non zelo iustitiæ, sed vt pecuniam ab eo extorqueret.* Et apud alios relatos à Vossio *lib. 3. de vitiis sermon. cap. 17.*

3. [c] *Creditoribus præferatur.*] Consonant lex *assiduis, C. qui potiores.* Nouella 97. Iustin. docent Bachouius *de pignor. lib. 4. cap. 12.* Maqueda, & Pichardus *in l. priuilegia, ff. de priuil. credit. regul. 2. ampliat. 6.* Castillo *lib. 3. controu. cap. 4.* Hunnius *in Encyclop. p. 3. tit. 3. cap. 5.* postquam enim Iustinianus tacitam hypothecam concessit vxoribus in bonis mariti, *in l. vnica, §. & vt plenius, C. de rei vxor. act. §. fuerat, Instit. de act.* qua mediante omnibus creditoribus personalibus præferebatur, *l. procuratoris, §. planè, ff. de tribut. act. l. pro debito 6. C. de bonis auctorit. iudicis;* idem Imperator anno 3. sui Imperij etiam illis concessit, vt in rebus, quas in dotem dederant, si consumptæ non essent, præferrentur omnibus creditoribus: & quia adhuc illis satis prospectum non erat, cùm si res dotales consumptæ fuissent, non habebant ius prælationis respectu anteriorum creditorum tacitam hypothecam habentium, ideò in dicta lege *assiduis*, priuilegium illis concessit anno 5. sui Imperij, & Christi 534. quo mediante omnibus mariti creditoribus anterioribus præferuntur, *d. l. assiduis* vbi illa verba, *Alias duas constitutiones*, referenda sunt ad textus *in d. l. vnica, C. de rei vxor. l. in rebus 30. C. de iure dot.* Illud tamen satis controuersum est apud Interpretes, vtrum videlicet priuilegium hoc prælationis sit tantùm respectu eorum qui tacitam, an verò & eorum qui expressam hypothecam habent? Eam quæstionem latè disputant Faber *lib. 8. coniect. cap. 11. & 12.* Gibalinus *de vsuris lib. 4. cap. 5. art. 25. num. 8.* Maqueda *in dicta l. priuilegia, ex num. 52.* Costanus *de dotibus cap. 7. ex num. 6.* Pichardus *in §. actionum, num. 74. Instit. de action.* Bachouius *de pignor. cap. 12.* qui docuerunt, verum esse omnibus creditoribus etiam expressam hypothecam habentibus mulierem præferri, quia cùm Iustinianus *in d. l. assiduis*, generaliter loquatur de omnibus creditoribus, generaliter est audiendus, *l. de pretio, ff. de public. l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præstand.* Accedit quod publicus fauor in dotibus versatur, qui ideò singulorum commodis præferendus est, *l. 1. ff. solut. matrim. l. actione, §. Labeo, ff. pro socio*: præsertim cùm in dubiis pro dotibus sit respondendum, *cap. vlt. de re iudic.* facit etiam illud tritum axioma: *Si vinco vincentem te, à fortiori vincam te.* Sed qui ad rem conseruandam, vel reficiendam pecuniam credidit, omnibus creditoribus præfertur, *l. creditor, ff. si certum petatur, l. interdum, ff. qui potiores*: sed mulier pro dote illi præfertur, *authent. quo iure, C. qui potiores, authent. his consequens, C. de collat. dotis.* Castillo *lib. 3. contron. cap. 8.* igitur omnibus creditoribus mulier præfertur. Iure tamen nostro regio contraria sententia recepta est, à qua in praxi recedi non potest, ob textum disertum *in l. 33. tit. 13. partit. 5.* docuerunt ita Gregorius Lopez *ibi,* Couar. *lib. 1. variar. cap. 7.* Gomez *in ll. Tauri, num. 39.* Matienzus *in l. 7. tit. 16. lib. 5. recopil* Maqueda *vbi suprà, num. 66.* Nec vxoribus competere priuilegium fisco concessum *in l. si quis mihi, ff. de iure fisci*, pluribus relatis probat Olea *de cess. iur. tit. 3. q. 7. num. 4.* Vnde hæc verba præsentis textus, *Omnibus creditoribus præferatur*, exaudienda sunt iuxta textum *in d. l. assiduis*, de omnibus creditoribus, etiam expressam hypothecam habentibus.

[d] *Tarenorum.*] Genus monetæ est proprium illius prouinciæ, vt iam notaui *in cap. ad nostram, de empt. & vendit.*

[e] *Maleficium.*] *L. quisquis, §. vxoris, C. ad leg. Iul. Maiest l. si marito, ff. solut. matrim. l. res vxoris 24. C. de donat. inter, l. 2. C. ne vxor pro marito, cap. decreuit, de heret. in 6. l. si quis post hac, C. de bonis proscript. l. sancimus 12. C. de pœnis, l. 1. C. de vi publica, Nouella 134. cap. final. Authent. bona, C. de bonis proscript. l. 8. tit. 10. p. 7. l. 77. Tauri,* quæ est lex 10. *tit. 9. lib. 5. recopil.* quod etiam procedit in arrhis, *dicta l. res vxoris*: cui conuenit lex 4. *tit. 10. partit. 7.* & in his, quæ ex coniugali acquæstu ad vxorem pertinent, *ex d. l. 77. Tauri,* quæ est lex 10. *tit. 9. lib. 5. recopil.* & meritò, quia pœna debet sequi auctorem criminis, *d. l. sancimus, C. de pœnis, cap. quæsiuit, de his quæ fiunt à maiori parte.* Variis ampliationibus, & limitationibus exponunt Couar. *lib. 2. var. cap. 8. n. 7.* Guazinus *de confiscatione limit. 25.* Masinus *eod. tract. q. 4. n. 34.* Sanchez *lib. 2. summæ, cap. 27. per totum.* Acosta *de priuil. credit. ampliat. 7. num. 203.* Henellius *de dotalitio, cap. 8. §. 18.* 4.

Ricciulus *de iure person. lib. 5. cap. 36. à num. 30.* Borellius *tom. 3. tit. 5. à num. 319.* Azeuedus *in d. l. 10.* Gomez *in d. l. 77.* Garcia *de coniug. acquestu, num. 175.* Sed tunc obstat communis sententia, in qua docetur, quod licèt quis non possit pro alterius delicto pœna spirituali, aut corporali puniri, pœnâ tamen pecuniariâ, seu temporali plecti valet. Covar. *lib. 2. var. cap. 8. num. 7.* Petrus Gregorius *lib. 35. syntagm. cap. 1.* sed priuatio dotis est pœna pecuniaria: igitur propter delictum mariti poterat vxor ea mulctari, præsertim cùm dotis dominium constante matrimonio penes maritum sit, *princip. Instit. quibus alienare,* plura D. Nicolaus à Castro *in l. 1. C. de fundo dot.* Cui difficultati vt satisfaciamus, supponimus iuris conditores magnoperè curasse dotes conseruare, & ne vxores indotatæ remanerent, *l. vlt. ff. solut. matrim. l. hoc modo 69. ff. de condit. & demonstr. dicta l. assiduis.* Alex. ab Alex. *lib. 4. genial. cap. 8.* eisque innumera priuilegia concessisse, quorum mentio fit *in cap. per vestras, de donat. cap. salubriter, de vsuris, l. 2. l. prædiorum 11. l. qui balneum, ff. qui potiores, l. si cùm dotem, l. si constante, ff. solut. matrim. l. vnica, C. de rei vxor. l. in rebus, C. de iure dot.* quæ dotalia priuilegia referunt & exponunt Petrus Barbosa *in l. 1. 3. 5. & 6. ff. solut. matrim.* Baldus Nouellus *de dotibus p. 6. 7. 8. & 9.* Ioannes Campegius *eod. tract. q. 8. per totam,* Constantius Rogerius *de dote, inspect. 8.* Gubertus Costanus *de dotibus, cap. 6. & 7.* Paleotus *eodem tract. num. 45.* Baptista à sancto Blasio *quæst. 350.* Olea *de cess. iur. tit. 3. q. 7. num. 3.* Acosta *de priuileg. regul. c. 2. ampliat. 6.* inter quæ illud enumeratur, quod refert Innocentius *in præsenti, & in cap. ex parte, de consuet.* videlicet vt propter mariti delictum vxor dote non priuetur, vt notarunt hîc Immola *num. 1.* Panormitanus *num. 2.* Anania *num. 12.* Zabarella *num. 5.* Ancharanus *num. 6.* Hostiensis *vers. In iure.* Quod adeò verum est, vt si quis pro mariti debito res vxoris occupet, vim facere dicatur, *l. 1. C. ad leg. Iul. de vi.* Nec obstat difficultas proximè expensa; nam licèt verum sit, maritum constante matrimonio dotis dominum esse, nec eam restituere teneri, nisi soluto matrimonio, *l. vnic. C. si dos constante matrim.* fauore tamen dotis introductum fuit, vt si maritus ad inopiam vergat, possit vxor constante matrimonio dotem exigere, *l. si constante 25. ff. soluto matrim. l. vbi adhuc 29. ff. de iure dot. l. 29 tit. 11. partit. 4. cap. per vestras,* vbi dicemus, *de donat. inter:* maritus autem, cuius bona publicantur, atque propter delictum capiuntur, apertè ad inopiam vergit, ita vt actio de dote nascatur, vt bene notarunt Bartolus *in l. 2. num. 6. ff. soluto matrim.* vbi Castrensis, Baldus Nouellus *vbi proximè, priuil. 17.* atque ita quasi adueniente causâ dotis restituendæ, dominium rerum dotalium ad vxorem pertinet, argumento legis *in rebus, C. de iure dot.* & sic res dotales non possunt cum mariti bonis publicari: quare Zabarella & Anania *vbi suprà,* docent in præsenti textu, posse vxorem constante matrimonio de dote agere. Nec etiam obstat textus *in l. satis 4. C. de Primipilo, lib. 12.* vbi ob delictum, seu debitum mariti dos vxoris capitur. Nam textus ille procedit specialiter in Primipilo, vt docent hîc communiter repetentes, Covar. *lib. 1. var. cap. 16. num. 7.* cuius specialitatis ratio vt agnoscatur, sciendum est, Primipilum apud Romanos fuisse Principem primi ordinis, & Præfectum legionis, vt probant Covar. *dicto num. 7.* Iustus Lipsius *de militia Romana,* Pancirola *lib. 2. variar. cap. 74. & in notitia cap. 21.* Altamiranus *in rubric. de filiis official. cap. 2. num. 23.* Ramirez de Prado *in l. super creandis, C. de iure fisci,* ad quem veluti ad Principem totius legionis pertinebat cura militaris annonæ; vnde militaris annona Primipilus appellari solet *in l. officialis, C. de Episcop. & Cleric. l. 3. C. de Primipilo, l. speciebus, C. de cohortalibus, lib. 12. l. 1. C. de priuil. fisci, l. sed & militis, §. final. l. non solùm, §. qui Primipilum, ff. de excusat. tut. l. pater, ff. de alimen. legat. l. final. §. patrimoniorum, ff. de muner. & honor.* Cuiacius *in l. creditor 52. §. inter, ff. de act. empti,* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 243.* cuius fraudatio, iniquaque distributio Reipublicæ valde perniciosa est, vt latè probat Altamiranus *dicto cap. 2. num. 9.* siquidem à militari annona totius exercitus robur, ac per consequens salus Reipublicæ pendet; vnde in odium huius delicti statutum fuit, vt dos vxoris caperetur; & filij, quamvis non hæredes, pro debitis Primipili tenerentur, vt docuerunt Osualdus *lib. 15. Donelli, cap. vlt. littera C.* Ripol. *variar. cap. 10. num. 329.* Merenda *lib. 2. controu. cap. 63.* Bulengerus *de Imperio Romano lib. 3. cap. 31.* Solorzanus *lib. 5. de iure Indiarum, cap. 1. num. 129.* Altamiran. *vbi suprà, num. 11.* Marinis *alleg. 125.* Nec huic interpretationi obstat textus *in l. 1. C. de priuil. fisci,* vbi in eadem specie docetur, occupatis bonis mariti ex causa Primipilaris administrationis, bona vxoris illi restituenda esse; nam vt docuerunt ibi Accursius, Bartolus, Baldus, & Gothofredus, textus ille procedit in bonis paraphernalibus vxoris, quæ pro administratione Primipilari mariti nec tacitè obligati sunt, ideóque nec occupatis mariti bonis ipsa capi possunt.

COMMENTARIUM.

5\. *Conclusio deducitur et probatur.*

Communiter ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Mulier pro dote sua habet tacitam hypothecam.* Probant eam textus *in l. vnica, §. & vt plenius, C. de rei vxor. act. l. assiduis 12. vers. Ad hæc, C. qui potiores, §. fuerat, Instit. de action. l. vbi 29. C. de iure dot. l. 17. tit. 11. partit. 5.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select.* & à Garaña, Petrus Barbosa *in l. 1. 3. p. num. 31. ff. soluto matrimon.* Maqueda *in l. priuilegia, num. 48. ff. de priuileg. credit.* Pichardus *ad eundem textum in §. quadam 20. num. 74. Instit. de action.* Bachouius *lib. 1. de pignor. cap. 10.* Costanus *de dotibus cap. 6.* Gaito *de credito cap. 4. q. 11. num. 1628.* Fontan. *de pactis nupt. tom. 2. clausul. 7. glos. 2. p. 1. ex num. 28.* plures congesti ab Acosta *de priuileg. credit. regul. 2. amplias. 6. per tot.* Giurba *ad consuetud. Messan. cap. 13. glos. 3.* Merlinus *de pignor. lib. 3. tit. 2. per totum.* Gibalinus *de vsuris lib. 3. cap. 7. art. 4. num. 9.* Bachouius *lib. 6. declar. cap. 92.* Balduinus *in Iustin. pag. 220.* Petrus Gregorius *lib. 9. syntagm. cap. 24.* Cuiacius *in Nouella 91. & in l. vnica, §. sed vt plenius, C. de rei vxor.* Donellus *de pignor. cap. 12.* Faber *lib. 8. coniect. cap. 11. 12. & 13.* Fachineus *lib. 3. controu. 99. & 100. & lib. 10. cap. 33. 34. & 35.*

6\. Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Pignus, hypotheca, & fideiussor regulariter

IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

regulariter eiſdem obligationibus accedere ſolent, *l.1. ff. de fideiuſſ. l. res hypotheca 5. C. de pignor.* ſed fideiuſſor dotis nomine nec peti valet, nec dari poteſt, *l.1. C. ne fideiuſſores dot.* probant Mudeus *de pignor. cap. 5. num. 12.* & *cap. 11. num. 24.* D. Barboſa *in l. ſi cùm dotem 12. §. tranſgrediamur, num. 29. ff. ſoluto matrim.* Oſualdus *lib. 15. Donelli, cap. 48. littera F.* Gratianus *2. tom. diſcept. cap. 233. num. 33.* Igitur nec pignus ob dotis ſecuritatem conſtitui valet. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam mulier rerum dotalium dominium habet, *l. diuortio 8. §. fundum, l. ſi conſtante 25. §. ſi maritus, ff. ſoluto matrim. l. in rebus 30. C. de iure dot.* ſed in re propria nec pignus, nec hypotheca conſiſtit, *l. nec pignus 46. ff. de reg. iur.* Ergo pro dote recuperanda non poteſt mulier in rebus ipſis tacitam hypothecam habere. Augetur ſecundò, nam vir, & vxor omnium bonorum ſocij ſunt, *l. 1. ff. de ritu nupt. l. 4. C. de crimine expil. cap. cùm ſocietas 22. q. 2.* latiùs dicemus *in cap. 2. de donat. inter:* Ergo tam lucra, quàm damna debent eſſe communia, *ex l. ſi non fuerit 21. §. Ariſto, ff. pro ſocio,* & per conſequens ſi res dotales perierint, periculo vxoris & mariti pereunt.

7\. DE ACTIONE REI VXORIÆ.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante vera eſt præſens deciſio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, olim pro recuperanda dote nullam inſtitutam fuiſſe actionem, teſte Gellio *lib. 4. noctium, cap. 3.* obſeruauit Cuiacius *lib. 10. obſeru. cap. 1.* cùm matrimonia morte ſolùm diſſoluerentur, & ſuperſtitibus liberis materna bona ſucceſſionis iure adiudicarentur; poſtea verò cùm diuortia in vſum venire cœpiſſent, quibus initium præbuit Carbilius *anno 523.* qui vxorem repudiauit, vt minùs aptam liberis ſuſcipiendis, vt refert Gellius *vbi ſuprà,* & nos fusè *in cap. 1. de diuortiis;* introducta inde fuit actio rei vxoriæ, quâ ſoluto matrimonio mulieri ſubueniebatur contra maritum, *l. 1. cum ſequent. ff. ſolut. matrim. l. unic. in princip. C. de rei vxor. action.* notarunt Sigonius *de antiquo iure Romano lib. 1. cap. 9.* Gueuara *in topic. Cicer. §. 1. num. 3.* Roſinus *lib. 5. antiquit. cap. 34.* quamvis poſtea æquitate ſuadente ad alios caſus diſſolutionis matrimonij, veluti mortis mariti paulatim protraheretur, *l. dotis 9. l. vlt. C. ſoluto matrim. l. 1. C. Theodoſ. de dotibus, l. rei 15. §. 1. l. ſi cùm dotem 22. ff. ſoluto matrim.* Ita verò hæc actio appellata eſt, quia quamvis rei vxoriæ tam dos, quàm cætera vxoris bona veniant, *l. penult. ff. ad leg. Falcid.* vt ſunt bona paraphernalia, *l. donationes 31. §. cæterùm,* vbi pro *Galli,* rectè legit *alij,* D. Ioſephus de Retes *lib. 5. opuſc. cap. 1. num. 7.* propriè tamen, & per excellentiam res vxoria dos ipſa dicitur, quia patrimonium præcipuum vxoris eſt, *l. 3. §. ſed vtrum, ff. de minor. l. in rebus 30. C. de iure dot.* inde actio, quæ pro ipſa dote competit, rei vxoriæ dicta fuit, *dictâ l. vnica, §. accedit,* & *§. 29.* notarunt Cuiacius *ibi, in princip.* Hothomanus *de dotibus cap. 1. num. 3.* Acoſta *de priuil. credit. reg. 5. ampl. 6. in princip.* quæ actio dabatur tam mulieri, quàm eius Patri. Vlpianus *tit. 6. regul.* ibi: *Quod ſi in poteſtate patris ſit, pater adiunctâ filia perſonâ habet actionem reuerâ.* In qua vltima voce mendum eſſe ſuſpicatur Hothomanus *de dotibus cap. 13. num. 91.* legendumque exiſtimat *rei vxoriæ.* Huius actionis formulam Cicero *lib. 3. de officiis,* hanc fuiſſe ſcribit, quantùm æquius melius ſit dari. Habemus aliquot eius veſtigia *in l. penult. ff. ſoluto matrim. l. ſi cum Cornel. 82. ff. de ſolut.* quare Caius *in l. ea 8. ff. de capite minut.* ſcribit in bonum, & æquum conceptam eſſe, & naturalem præſtationem habere, ob eamque cauſam etiam poſt capitis diminutionem durare. Alia notarunt de ipſa actione Gifanius, & Cuiacius *in d. l. vnic.* Idem Cuiacius *lib. 22. obſeru. cap. 14.* Hothomanus *de dotibus, cap. vlt.* Coſtanus *eod. tract. cap. 5.* Pichardus, & alij Inſtitutarij *in d. §. fuerat,* Oſualdus *lib. 14. Donelli, cap. 14. littera F.* Erat etiam olim alia ratio repetendæ dotis cauſâ, videlicet ex ſtipulatu, quæ mulieri competebat, vel parenti, vel extraneo, qui vtiliter dotem ſibi reddi ſtipulabatur, *l. etiam 8. C. de iure dot. l. quotiens 29. ff. ſolut. matrim. l. ex morte 9. §. vlt. C. de pact. conuent.* dabatur etiam actio præſcriptis verbis, quæ tunc competebat, quando extraneus ſibi dotem reddi paciſcebatur, *d. l. vnica, §. accedit, l. auia, l. ſi dotem 24. C. de iure dot.*

8\. DE PRIVILEGIIS DOTIS.

Imperator Iuſtinianus agnoſcens dotium cauſam publicam & fauorabilem eſſe, vt vulgò docetur *ex l. 1. ff. ſolut. matrim.* & illuſtrabimus *in cap. 1. de donat. inter,* vt dotes conſeruentur, varia priuilegia ipſis, & earum cauſâ vxoribus conceſſit. Primò conſtituit, vt actio ex ſtipulatu tantùm daretur, transfuſis in eam omnibus commodis, quæ ex actione rei vxoriæ proueniebant, quia plenior erat ex ſtipulatu actio, *d. §. fuerat, Inſtit. de action.* id eſt, accommodatior, fauorabiliorque. Actionem autem ex ſtipulatu ſemper dari voluit, etiamſi ſtipulatio non præceſſiſſet, ſupponendo verba adfuiſſe, & ita ex illis actionem ex ſtipulatu oriri cum qualitatibus bonæ fidei, vt latè exponunt Cuiacius, & Gifanius *in d. l. vnica:* doctè, & eruditè illuſtriſſimus D. Franciſcus Ramos in priuato ſchediaſmate. Huic priuilegio aliud adiunxit Imperator dotium cauſâ, dum vxoribus conceſſit tacitam hypothecam dotis nomine, ita vt etſi de ea non conueniret, ſemper tamen ineſſe intelligeretur, cùm antiquitus tantùm hypotheca daretur pro dote, ſi ſpecialiter contraheretur, vt *in l. 1. ff. qui potiores, l. quod autem 7. §. ſi vxor, ff. de donat. inter, l. vir 17. §. 1. ff. ad Velleianum.* Quæ tacita hypotheca adeò procedit, vt contracta dicatur, quantumcunque maritus minor ſit, etſi decretum iudicis non præcedat, contra textum *in l. ſi pupillorum, §. 1. ff. de rebus eorum;* pro qua ſententia faciunt textus *in l. mater, ff. de iure dotium,* vbi docetur, valere conſequentiam: Is, qui matrimonium contrahere poteſt, & pro dote obligari valet: ſed minor abſque decreto matrimonium contrahere poteſt, *l. in copulandis, C. de nupt.* igitur & pro dote obligari, ac per conſequens eius bona. Faciunt etiam textus *in l. in conditionibus, ff. de condit. & demonſtr.* prout illum expendit Coſta *lib. 1. ſelect. cap. 3. per totum, l. 2. ff. de rebus eorum,* pluribus relatis defendit Acoſta *de priuil. dicta ampliat. 6.* Quæ tacita hypotheca non ſolùm competit pro dote, verùm etiam pro augmento dotis, *authent. de quantitate dotis, §. his conſequent, collat. 7.* iuncta etiam lege 8. *C. de iure dot.* immò & ad donationem propter nuptias plures priuilegium hoc protrahunt, quia cùm talis donatio ſit velut dos contraria à marito vxori data, & eodem iure vtatur, *l. penult. & vlt. C. de donat. ante nupt. authent. æqualitas, C. de pactis conuentis;* ius quoque tacitæ hypothecæ habere debet, vt pluribus relatis docent Caſtillo *lib. 3.*

lib. 3. controu. cap. 4. Mysing. *lib. 5. obseru. cap. 4.* quamvis contrarium teneant Gifanius *in dicta l. vnica*, Donellus *lib. 14. cap. 9.* hanc etiam hypothecam ad sponsalitiam largitatem, quæ ab ipso sponso sponsæ, quasi in munificentiæ, & amoris pignus datur, *l. 1. & 3. tit. 11. part. 4.* extendit Antonius Gomez *in l. 50. Tauri, num. 54.* sed non rectè quia nec certæ legis auctoritas, nec dotis, aut donationis propter nuptias fauor, & æquitas ad inducendam tacitam hypothecam pro sponsalitia largitate concurrunt. Vnde apparet, falsum etiam esse, quod idem Gomezius affirmat, tacitè obligari mulieris, & mariti bona pro dimidia parte lucratorum constante matrimonio, videlicet coniugalis quæstus, de quo agemus *in cap. 2. de donat. inter.* Apud Pragmaticos etiam receptum est, hanc hypothecam tacitam competere pro alimentis ex dote præstandis, vel constante, vel soluto matrimonio intra annum, quoad restituatur, siue pro fructibus dotis, ex quibus alimenta præstantur, *l. pro oneribus, C. de iure dot. l. si cum dote, §. sin autem, ff. solut. matrim.* quod etiam apud eos obtinuit in vsuris, quæ marito post moram in dote soluenda debentur, *ex l. vlt. §. propterea, C. de iure dot. cap. salubriter, de vsuris*, quia pro eis maritus tacitam hypothecam obtinet in bonis eius, qui dotem promisit, argumento legis *Lucius, ff. qui potiores, l. 2. ff. de aliment. legat.* docent Gratianus *lib. 1. discept. cap. 53. num. 7.* Faber *in suo Codice, lib. 5. tit. 8. diffinit. 26.* Surdus *de alimentis tit. 8. priuil. 49.* Illud etiam certum est, eam hypothecam competere pro rebus marito datis extra dotem, quæ paraphernalia dicimus, *ex l. vlt. C. de pactis conuentis.* Et quamvis iure ciuili ea sententia non sit extra controuersiam, cùm ab ea discedat, dissentiatque neruosè Gifanius *in dicta l. vltima*; iure tamen nostro extra dubium est, *ex l. 17. tit. 11. part. 4.* & in praxi ita receptum esse testantur Azeuedus *in l. 3. num. 23. tit. 9. lib. 5. recop.* Faber *in suo Codice, tit. 8. definit. vltima*: his tamen casibus donationis propter nuptias, & bonorum paraphernalium, etsi priuilegium tacitæ hypothecæ mulieri competat, non tamen datur priuilegium prælationis, de quo suprà egi; quia cùm id contra ius, dotis contemplatione, & speciali gratiâ receptum sit, non debent extendi ad alia bona, quæ æquali fauore digna non sunt, vt docuerunt Cuiacius, & Gifanius *in d. l. assiduis 12.* Gratianus *discept. 1. tom. cap. 53.* Castillo *lib. 3. controu. cap. 4.* Pichardus *in dicto §. fuerat, num. 45.* prosequitur Acosta *dicta ampliat. 6. num. 337.* An hæc hypotheca intelligatur respectu eorum creditorum, qui eam priùs expressam habuerunt, & ita vxor illis præferatur, disputat Bronchorst. *enantioph. cent. 3. assert. 9.*

9. QVANDO HÆC HYPOTHECA COMPETAT MARITO.

Deinde sciendum est, hypothecam hanc, licèt diuerso modo, competere etiam marito pro exigenda dote sibi promissa; quemadmodum & tacita stipulatio, quæ eodem iure cum tacita hypotheca consistit, vt exprimitur *in dicta l. vnica, in princip. & vers. Et nemo, C. de rei vxoria, l. 23. tit. 3. partit. 5.* docent Campegius *de dote 1. p. q. 57.* Balduinus *de pignor. cap. 7.* Castillo *lib. 3. controu. cap. 4.* Petrus Barbosa *in l. 1. p. 3. num. 6. & 26. ff. solut. matrim.* inde potest maritus eam actionem hypothecariam intendere, cùm de euictione agit, quia res alienæ in dotem datæ sunt: quod vt faciliùs agnoscamus, discrimen constituendum est inter res dotales æstimatas, & inæstimatas; quippe si æstimatæ res in dotem dentur, & euincantur, placet, semper marito actionem ex empto de euictione competere contra eum qui dotem dedit, *l. 1. C. de iure dot.* Cuiacius *lib. 17. obseru. cap. 1.* quia æstimatio rerum dotalium plerumque emptionem facit, *l. interest 6. C. de vsufruct. l. quotiens 5. C. de iure dotium*: in emptione autem naturaliter inest euictionis actio, *l. in vendendo 26. ff. de euict.* econtrà autem si res dotales inæstimatæ dentur, & marito auferantur à Domino, nullam maritus de euictione habet actionem, siue à muliere, aut eius patre, siue extraneo data sit, *l. 1. C. de iure dot. l. quotiens 69. §. cum res, ff. eodem tit.* quia dotis datio donatio quædam est, etsi non simplex, *l. vlt. C. de donat. ante nupt.* ex donatione autem regulariter euictio non datur, *l. ad res 62. ff. de adilit. edict.* Cessat autem hæc doctrina tribus casibus. Primus est, si dos non æstimata priùs promissa sit, vt plerunque accidit, & postea data; quo casu rebus euictis, ex stipulatu, vel certi condictione maritus agere potest, *dicta l. 1. C. de iure dot. l. sed si 23. de euict. l. mater 34. ff. de iure dot.* quia tradita non videtur dos, quæ euicta est, *l. si patroni 51. §. vlt. ff. ad Trebel. l. vbi eadem 75. §. vlt. ff. de verb. oblig.* Secundus est, si in dotis constitutione vltrò de euictione cautum sit, vel simpliciter, vel stipulatione duplæ, *l. non solum 52. ff. de iure dot. iuncta l. 2. C. de donat.* Tertius, si dolo malo res alienæ in dotem dentur; nam his euictis de dolo actio aduersus eum, qui dedit, competit, *dicta l. cùm post 69. §. cùm res, l. Aristo 18. §. vlt. ff. de donat.* nisi vxor in dote danda dolum commiserit, quo casu actione in factum, detractâ doli mentione, conuenitur, *dicta l. 1. C. de iure dot.* vbi Gifanius, & *in d. l. Aristo 8.* Faber *de error. decad. 81.* Cuiacius *lib. 4. respons. Papin. in d. l. cùm post, §. cùm res*, Barbosa *in d. l. æstimatio, num. 51. ff. solut. matrim.* non tamen vllo casu priuilegium prælationis, de quo suprà, vxori concessum marito pro dote competit, quia hoc priuilegium personæ mulieris cohæret: notarunt Castillo *dicto lib. 3. controu. cap. 4. num. 3.* Balduinus *de pignor. cap. 7.* Molina *de iustitia, disput. 423. num. 6.* Nouellus *de dote, q. 12. num. 10.*

Rursus sciendum est, quoad priuilegium hoc tacitæ hypothecæ nihil interesse, an dos sit profectitia, an aduentitia. Est autem dos profectitia, quæ à patre filiæfamilias, vel emancipatæ datur: aduentitia verò, quæ à quouis alio præter patrem, veluti muliere, vel extraneo, traditur, & quodammodo extrinsecùs aduenit, *l. profectitia, §. si pater, ff. de iure dot. l. 4. C. de collat.* Vlpianus *in fragm. tit. 6. de dotibus*: notant Cuiacius *tract. 8. ad Africanum, ff. solut. matrim.* Hothomanus *de dotibus cap. 3.* Barbosa *in l. 2. §. quod in patrie, ff. solut. matrim.* Schifordeg. *ad Fabrum lib. 3. tract. 2. q. 8.* In his ergo casibus tacitam hypothecam habet maritus in bonis eius, qui dotem promisit, & vxor in bonis mariti, *l. etiam 19. ff. de iure dot.* Etiam hypotheca hæc tacita datur, si pater pro filiofamilias marito dotem acceperit, vel ei tradi iusserit; hypothecaria enim actione conueniri potest, vt *ex l. si cùm dotem 22. §. transgrediamur, ff. solut. matrim.* Probant Petrus Barbosa *ibi, num. 6. & 28.* Faber *in suo Codice, lib. 8. diffinit. 25.* Si verò filio emancipato dotem accipienti consenserit, nec pater, nec 10.

10. DE TACITA HYPOTHECA.

nec eius bona tacitè obligantur, *l. vnica, C. de filiofamil. & quemadmodum, lib.* 10. *l. vlt. §. reſcripſerunt, ff. ad municip. iuncta l. Lucius, ff. de adminiſtr. tutor.* Barboſa *in dicto §. tranſgrediamur, num.* 9. niſi eo caſu, quo pater pro dote filio data ſe obligare cogi poſſit, *l. ſi filius* 7. *ff. de tutel.* veluti quoties ſine patris cautione pro dote filius vxorem idoneam non inueniret, tunc ne matrimonium impediri videatur, *l. capite* 29. aliàs *qui liberos* 30. *ff. de ritu nupt.* & pater bona obligare cogitur, & filio emancipato dotem accipienti conſentire; quo caſu tacita hypotheca in eius bonis inducitur, vt colligitur ex traditis à Barboſa *in dicto §. tranſgrediamur, num.* 31. Campegio *de dote* 3. *p. quæſt.* 16. Gutierrez *de iuramento*, 1. *p. cap.* 46. Nouello *de dote*, 6. *p. priuil.* 10. Quare cùm iure Regio poſt benedictiones nuptiales filius exeat à patris poteſtate, *ex l.* 47. *Tauri*, quæ eſt hodie lex 8. *tit.* 10. *lib.* 5. *recopil.* etiamſi filius patre conſentiente dotem poſt nuptias acceperit, ceſſabit tacita hypotheca in bonis patris, vt docent Molina *de iuſtitia, tract.* 2. *diſput.* 438. *num.* 2. Barboſa *vbi ſuprà, num.* 8. Hoc autem priuilegium tacitæ hypothecæ adeò comitatur primum, prælationis videlicet, vt quodammodo illi inſit, *d. l. aſſiduis, verſ. Ad hæc, §. fuerat, Inſtit. de actionibus*, Neguſantius *de pignor. memb.* 4. *num.* 29. Vnde prouenit, vt ſi extraneus pro muliere dotem dederit, quamvis ſibi reſtitui ſtipuletur, non tamen habeat in bonis mariti tacitam hypothecam, quia hæc actioni tantùm de dote ex ſtipulatu à Iuſtiniano inductæ tribuitur, quæ nunquam extraneo competit, *d. l. vnic. §. accedit*, docent Molina *de iuſtitia, diſput.* 438. *num.* 3. Barboſa *in d. l.* 1. 3. *p. num.* 30. *ff. ſolut. matrim.* Inde etiam infertur, vt ſi pater pro filia dotem dederit, eamque ſoluto matrimonio petat per actionem ex ſtipulatione ficta, quæ patri pro dote profectitia competit, cùm filiæ tribuatur, *l.* 2. *§. quod ſi in patris, ff. ſolut. matrim. d. l. vnic. § extraneo, C. de rei vxor.* ius quoque tacitæ hypothecæ ſimul habebit, ſiue viuâ, & conſentiente filiâ experiatur, ſiue poſt mortem filiæ ſuo nomine, iuxta legem *dos à patre* 4. *ff. ſoluto matrim. l. iure, ff. de iure dot.* Barboſa *in l poſt dotem* 40. *num.* 56. *ff. ſolut. matrim.* Si autem pater dotem petat actione ex ſtipulatione vera, quia dotem ſibi ſtipulatus eſt, vt *in l. quoties* 29. *ff. ſolut. matrim.* tacitam hypothecam non habebit, quia illa ſtipulatione à iure duntaxat inductâ datur: notauit Neguſantius *vbi proximè, num.* 34. Similiter circa prælationis priuilegium ratiocinandum eſt, nam ſi pater agat ex perſona filiæ, illo vtitur; ſecus verò ſi iure proprio, Nouellus *de dote, p.* 12. *num.* 11. Barboſa *in d. l. poſt dotem, num.* 55. Vnde cùm apud nos filius poſt benedictiones nuptiales ſui iuris efficiatur, & ſoluto matrimonio illi tantùm competat de dote actio, vt docent Azeuedus *in d. l.* 8. *num.* 29. Barboſa *in dicta l.* 2. *§. quod ſi in patris, num.* 12. Ceuallos *communium q.* 478. *num.* 5. ideò fruſtra de hypotheca patri competenti, vel non, diſſeritur, niſi caſu quo, quia matrimonium ſolutum eſt ante benedictiones nuptiales, dos patri reſtitui debet. Ius tamen hoc tacitæ hypothecæ mulieri pro dote quæſitum, ad eum, cui dotis actio ceditur à muliere, & ad hæredes eius tranſit, quaſi coniunctum cum actione ex ſtipulatu, argumento legis vnicæ, *§. illo procul, C. de rei vxoria, l.* 1. *§. præmittitur, ff. de aqua quotid.* non tamen ius prælationis, quia hoc ius vxoris perſonale eſt, *authent. vt ex actione dotis, collat.* 7. *nouell.* 91. iuncta lege *ex pluribus, ff. de adminiſtr. tut.* Barboſa *in d. l. poſt dotem* 49. *num.* 57. *ff. ſolut. matrim.* Molina *dicta diſput.* 438. *num.* 4. niſi filij ſint, quibus pro dote matris ius tacitæ hypothecæ, & prælationis contra creditores alios in bonis patris ſpecialiter datum eſt, *ex d. l. aſſiduis, verſ. Exceptis, l. ſi quis priore* 8. *§. vlt. C. de ſecundis nuptiis*, docent Gregorius Lopez *in l.* 33. *titul.* 13. *partit.* 3. Coſtanus *de dote cap.* 7. *num.* 13. Cuiacius *in d. l. vnica, §. cùm autem, in fine, C. de rei vxoria*, Gratianus *tom.* 1. *diſcept. cap.* 143. *num.* 43. Cancerius 2. *p. variar. cap.* 7. *num.* 92. Acoſta *de priuil. credit. in reg.* 2. *ampliat.* 6. *num.* 130. quamvis nec filiis, nec hæredibus mulieris priuilegium prælationis competere probabiliter contendant Fulgoſius *in d. l. aſſiduis, num.* 8. Faber *lib.* 8. *coniect. cap.* 13. Schifordeg. & Hunnius laudati ab Olea *de ceſſ. iur. tit.* 6. *q.* 2. *num.* 14.

11. QVO TEMPORE NASCATVR HÆC HYPOTHECA.

Supereſt, vt de tempore, in quo hæc hypotheca competat, tam marito, quàm vxori, videamus. Et placuit, marito ex tempore matrimonij contracti; mulieri verò ex die matrimonij ſoluti hypothecam competere, quia hypotheca actioni de dote tribuitur, & veluti accedit: actio autem de dote, nec marito ante nuptias, nec mulieri niſi poſt nuptias diruptas naſcitur, *l. talis* 48. *ff. de iure dot. l. ſi conſtante* 24. *§.* 1. *ff. ſoluto matrim. iuncta l. cùm ſoluendo* 4. *ff. de diſtract. pignor.* vnde actio de dote ſemel nata retrotrahitur in marito ad tempus promiſſæ dotis, in muliere verò ad tempus contracti matrimonij. Vnde conſequens eſt, hypothecam quoque tacitam marito ex die promiſſæ dotis competiiſſe, mulieri verò ex die matrimonij contracti, *ex l. qui balneum* 9. *l. potior* 11. *ff. qui potiores*, docent Petrus Barboſa *in l.* 1. 3. *p. num.* 23. *ff. ſoluto matrim.* Giſanius *in d. l. aſſiduis.* Iure autem noſtro Regio verius eſt, hypothecam tacitam mulieri tribui ex tempore dotis traditæ, vt exprimitur *in l.* 47. *tit.* 11. *partit.* 4. docent Molina *dicta diſput.* 438. *num.* 10. Acoſta *dicta ampliat.* 6. *num.* 24. Cæterùm ſi mulier pro dote expreſsâ hypothecæ conuentione ſibi cauerit, ſoluto matrimonio ad tempus conuentionis retrotrahitur hypotheca; & ideò cæteris creditoribus poſteriores hypothecas habentibus, communi iure præfertur: docent Molina *ſuprà, num.* 10. Gratianus 1. *tom. diſcept. cap.* 53. *num.* 23. quemadmodum in extraneo, qui pro dote, quam promiſit, hypothecam accepit, quæ poſtea alij obligata eſt, ſi quæratur, quis potior ſit, eleganter reſponſum eſt *in l.* 1. *ff. qui potiores*, cui conuenit lex 23. *tit.* 15. *partit.* 5. Illuſtrant Cuiacius *lib.* 8. *qq. Papin. in d. l.* 1. Donellus *de pignor. cap.* 12. Paz *in praxi, tom.* 1. *p.* 4. *num.* 5. *&* 6. Illud notandum eſt, mulierem quæ pro dote expreſſam hypothecam accepit, non amittere tacitam, ſi ei vtilis futura ſit, argumento legis *Attilicinius, ff. de pactis dotalibus.*

12. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

His ſuppoſitis ratio præſentis deciſionis, & huius priuilegij tacitæ hypothecæ hucuſque illuſtrati, prouenit ex matrimonij fauore: & quia intereſt Reſpublicæ, ne vxores maneant indotatæ, *l.* 1. *ff. ſoluto matrim.* vnde cùm olim vxoribus tantùm actio perſonalis concederetur, & frequentes eſſent actiones hypothecariæ, à quibus facilè præcedebantur vxores, ex regula legis

eo,

res, C. qui potiores, secundùm quam actio personalis, quantumcunque priuilegiata, à quacunque hypotheca vincitur, & superatur; ideò ne ita facilè mulieres indotatæ manerent, concessa fuit illis tacita hypotheca *in dicta l. assiduis*; quod priuilegium sine exemplo non est, nam in aliis quoque iuris articulis extra partium conuentionem tacita hypotheca inducitur, veluti in administratione rerum pupillarium, cuius nomine bona tutoris, ac curatoris tacito pignoris iure pupillis obligantur, *l. pro officio* 20. *ff. de administr. tut. l. fin. C. de legit. tutel.* docent Faber *in Iurisprud. tit.* 12. *princip.* 13. *illat.* 11. Escobar *de ratiociniis cap.* 39. in inuectis, & illatis ab inquilino in prædium vrbanum, quæ pro pensione tacitæ hypothecæ nexui subiiciuntur, *l. item* 4. *ff. de pactis*, *l.* 4. *ff. in quibus causis pignus*, Bachouius *de pignor. cap.* 11. item quam habent legatarij in bonis defuncti pro rebus legatis, *l.* 1. *C. communia de legatis*, cuius meminit Tribonianus *in l.* 4. §. 1. *ff. de separat.* vt post Cuiacium *ibi*, *lib.* 12. *respons. Papin.* docet Bachouius *de pignor. cap.* 10. Prædictâ igitur hypothecâ concessâ prospectum est mulieribus, & earum imperitiæ consultum; ideóque deinceps in dotalibus instrumentis conficiendis vix opus est Iurisconsultis, qui apud Romanos dictandis, & conficiendis obligationibus, ac testamentis plerunque adhibebantur, *l. Lucius* 88. §. *Lucius*, *ff. de legat.* 2. ex Cicerone, & aliis illustrat Cuiacius *in l.* 1. *ff. qui testamenta*, & *in d. l. vnica*, §. 1. *C. de rei vxor.* Contrahitur itaque hypotheca solâ legis auctoritate; vnde si maritus alia bona non habeat præter fideicommisso subiecta, in eis contrahitur tacita hypotheca, *ex l. mulier* 22. §. *cùm proponeretur*, *ff. ad Trebel. authent. res quæ*, *C. communia de legatis*: docent Faber *de errorib. decad.* 20. *error.* 2. & *decad.* 99. *error.* 9. Gratianus *tom.* 1. *discept. cap.* 43. *n.* 27. idemque in primogeniis Hispaniæ admittendum in his casibus, quibus vel Regia auctoritate impetratâ, vel ipso iure pro dote obligari possunt: docent Molina *lib.* 4 *de primog. cap.* 6. *num.* 17. P. Molina *de iustitia*, *disput.* 468. Illud tandem notandum est, posse mulierem renunciare huic tacitæ hypothecæ, vt exprimitur in constitutione Anastasij, quæ extat *in l. iubemus* 21. *C. ad Velleianum*: & infertur *ex d. l. vnica*, §. *&* *cùm lex*, *C. de rei vxor.* notaruntque Cuiacius *lib.* 3. *obseru. cap.* 75. Barbosa *in l.* 1. *num.* 59. *&* 69. *ff. solut. matrim.* An verò hæc tacita hypotheca competat pro dote confessata, aut accepto lata & putatiua, latè disputat Acosta *vbi suprà*, *ampliat.* 6.

13. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, fideiussores pro dotium securitate peti non posse, hypotheca tamen constitui valet. Differentiæ ratio prouenit ex eo, quia fideiussor personam debitoris respicit, pignus verò rei debitæ locum habet, & fideiussor cum contumelia quadam debitoris exigitur, *l. testamento* 17. *ff. de testam. tutel.* & præcipuè mariti, cuius potestati mulier se committit: vnde fideiussorem pro dote exigendo, eius personæ diffidere, & alienam fidem præponere, pernicioso exemplo videtur, *l.* 2. *C. ne fideins. dotium*, *l. hac lex*, *C. de pactis conuent.* *cap. per vestras*, *de donat.* docuit Larreatigui *lib.* 8. *select. cap.* 13. & latè illustat Larrea *decis.* 7. *per totam.* Cessat autem hæc contumeliosæ diffidentiæ ratio in pignore, quod non mariti, sed dotis loco cedit, quo magis in tuto sit. Eleganter Cuiacius *tract.* 4. *ad Africanum*, *in l. vir vxori* 17. *ff. ad Velleianum*, & *ad titulum C. ne fideiussores*, vbi Gifanius, & Pacius. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam hæc tacita hypotheca non ipsis rebus dotalibus inducta est à Iustiniano, sed in bonis mariti. Nec ad rem pertinet, quod scriptum est *in l. in rebus* 30. *C. de iure dotium*, mulierem dotales res vel vindicare iure dominij, vel per hypothecariam actionem iure pignoris petere posse; quia quamvis peruersam Triboniani Iurisprudentiam extare in eo textu contendat Faber *de erroribus decad.* 99. *errore* 1. verius tamen est, non agi ibidem de tacita hypotheca pro dote, quæ sequenti anno post eam legem editam à Iustiniano inducta fuit; sed de expressa quæ solenni conuentione plerunque pro dote adhibetur, *l. quod autem* 7. §. *si vxor*, *ff. de donat. inter. l.* 1. *ff. qui potiores*, notarunt Gifanius *in d. l. in rebus*, Cuiacius *ad titulum C. de iure dot.* Idcircò autem res dotales nemo expressi pignoris mulieri obligari poterant, quia earum dominium tam constante matrimonio, quàm soluto ad maritum pertinebat iure veteri, priùs quàm mulieri traderentur, vt probaui *in cap. cùm contingat*, *de iureiur.* Cæterùm cùm Iustinianus vindicationem rerum dotalium mulieri tanquam earum dominæ soluto matrimonio concederet *in d. l. in rebus* 30. ne dominio dotis dato pignus impediretur, & vendicatio mulieris fauore inducta ei actionem hypothecariam adimeret, contra regulam legis *quod fauore* 6. *C. de legibus*, voluit vtrumque ius vxori competere; & vindicationem, quasi dominæ rerum dotalium, ex sua constitutione; & hypothecariam, quasi retento iure veteri. Præsensit Cuiacius *vbi proximè*, quamvis aliter post Accursium, Bartolum, & Salicetum textum illum accipiat Costanus *de dotibus*, *cap.* 6. *num.* 14. Nec obstat vltimum augmentum difficultatis; nam societas illa coniugalis consistit in rebus constante matrimonio acquisitis, *cap.* 2. *de donat. inter*; non verò in rebus antea quæsitis; vnde mulierem extra dotem sibi paraphernalia bona retinere posse notum est, quæ non communicantur marito, & ita societas illa quoad lucra constante matrimonio obuenientia procedit.

CAPVT VI.

Idem *R. de Monte* [a] *Fortino.*

CVm contra nobilem virum G. Deenten, ciuem [b] Anagninum, super quibusdam possessionibus, quas quondam pater tuus Laudum de Salis pro certa pecuniæ quantitate obligarat, & creditoris hæredes prædicto G. pignorarant, mouisses in nostra

nostra præsentia quæstionem, tibi, & ei dil. fil. P. de Saxon. Subd. & Capellanum nostrum concessimus auditorem. Constitutus igitur in nostra præsentia legitimè probauisti, quod possessiones ipsæ pignoris titulo fuerunt obligatæ, ac ex earum prouentibus tantùm fuerat tunc ab eodem G. & ab aliis, qui eas tenuerant, à tempore, quo fuerant obligatæ, perceptum, quod fructus sorti poterant adæquari. Nos igitur attendentes quod in talibus perceptio fructuum in solutione sortis accedat, cùm secundùm [c] canonicas sanctiones [d] fructus restitui, & in sortem debeant computari, considerantes etiam quod possessiones ipsæ iam extenuassent penitus tuum onus, & debitum annullassent, de consilio fratrum nostrorum ipsas tibi restituendas esse decernimus, & per Nuntium nostrum in possessionem induci fecimus corporalem.

NOTÆ.

1. [a] *Fortino.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* quia enim agebatur in præsenti de contractu vsurario, & per consequens de crimine vsurarum, Iudici Ecclesiastico præsentis causæ cognitio committitur, vt in simili specie notaui *in cap. illo vos, de pignoribus.*

[b] *Anagninum.*] Anagniæ ciuitas Hirnicorum est in Latio, vbi Antonius sorore Augusti contemptâ Cleopatram in vxorem accepit: de ea Virgilius *lib. 7.* ait:

Quos diues Anagnia pascit, &c.

2. [c] *Canonicas sanctiones.*] Immò, & iuxta legales sanctiones idem obseruatur, *l. 1. & 2. C. de pignorat. action.* vnde potiùs dicendum erat, *secundùm canonicas & ciuiles constitutiones,* vt *in cap. cùm super 17. de re iudic.* Sed rectè Innocentius signanter dixit, *secundùm canonicas sanctiones;* nam cùm iure ciuili attento fructus rei pignoratæ non imputentur in sortem principalem, si inter contrahentes id placuerit, ita vt ex natura antichresis eo casu creditor fructus rei pignoratæ suos faciat, *l. 1. §. pacto, ff. de pignor. l. pecunia, l. placuit 29. ff. de vsuris,* infra latiùs dicemus; iure tamen canonico nec ex tacito, nec ex expresso contrahentium placito possunt fructus iustè retineri à creditore: ideò Innocentius tantùm expressit secundùm canonicas sanctiones fructus in sortem principalem imputandos esse: notauit Arias à Mesa *lib. 3. variar. c. 46. num. 15.*

3. [d] *Fructus restitui, & in sortem debeant imputari.*] Hæc verba disiunctiuè sunt accipienda, *ex l. sæpe 65. ff. de verb. signif.* cùm fructus simul restitui, & imputari in sortem nequeant; immò cùm restituuntur, non imputantur, nec è conuerso. Duplici enim modo possunt fructus rei pignoratæ lucro debitoris cedere, vel compensatione facta cum debito principali, quod contingit quando fructus sunt eiusdem speciei, vel iam sunt consumpti & æstimati, quo casu debitum principale ipso iure minuitur, & extenuatur, *l. 1. C. de distract. pignor. l. 1. & 2. C. de pignorat. act.* vel restitutione eorum illi facta, quod contingit quando fructus sunt diuersæ speciei, & extant; quo casu non compensantur, sed restituuntur: vnde dum vtrumque casum comprehendit Innocentius, dixit fructus restitui, & imputari; multùm enim interest, an fructus extent, vel consumpti sint; nam si adhuc extant, in dominio debitoris sunt, *l. qui scit, ff. de vsuris,* illique soluto debito restitui debent cum pignore, tametsi interim ipsi tacitè obligati censeantur, *l. 3. C. in quibus causis pignus, l. 1. C. de partu pignor.* docent Canisius *de vsuris, cap. 5. num. 7.* Baptista Costa *de ratione rata quæst. 142. num. 16.* Escobar *de ratiociniis cap. 17. num. 15.* atque ita fructus consumpti extenuant sortem, qui deductis sumptibus in eorum collectione factis debent æstimari iuxta tempus, in quo consumuntur, vt probat Leothardus *de vsuris quæst. 11. num. 40.* Hæc tamen procedunt in fructibus, quæ non sunt eiusdem speciei ac debitum principale, veluti si pecunia credita est, & creditor ex agro frumentum, vel ex prato fœnum percepit; tunc enim refert, an huiusmodi fructus extent, vel sint consumpti: sed si eiusmodi generis sint, & qualitatis cum sorte principali, veluti si creditor est pecuniæ, & ex domo, vel naui, vel iumentis pignori acceptis, pensiones in pecunia percipit, quæ loco fructuum cedunt, *l. 36. ff. de vsuris,* tunc non obligantur pignori, nec inspicitur, an consumpti sint, sed statim cedunt in solutionem debiti, & ipso iure minuunt sortem, vt docent Donellus *in l. 2. C. de pignorat.* Leothardus *dicta q. 11. in fine;* nec eo casu tacitum pignus datur, quia in ea re, quæ ex iuris dispositione compensari potest, pignus tacitè non contrahitur, *l. si conuenerit 18. ff. de pignor. action.* nec contrarium probant textus *in l. 3. C. in quibus causis pignus, l. 7. ff. eodem;* nam illi accipiendi sunt de fructibus, qui sunt alterius generis, nec cum sorte debita functionem recipiunt.

COMMENTARIVM.

Ex præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Fructus ex re pignorata percepti imputantur in sortem debiti principalis.* Probant eam textus *in cap. illo vos 4. cap. 6. hoc titulo, cap. 1. cap. 2. cap. conquestus, de vsuris, cap. 6. & 7. eodem tit. in 1. collect. cap. ad nostram, el 1. cap. ex litteris 32. de iureiur. l. 1. & 2. C. de pignor. action. l. 2. C. de pactis pignor. l. si dominium C. de pignor. l. 2. tit. 13. partit. 6.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, Balboa *in dicto cap. ad nostram,* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. de vsuris, cap. 4.* & *in tract. de vsuris lib. 1. cap. 9. num. 1.* Cuiacius *hic,* & *in dicta l. 1. C. de pignor.* & *in l. 17. C. de vsuris,* & *lib. 11. obseru. cap. 31.* Leothardus *de vsuris quæst. 11. cum sequent.* Noguerol *allegat. 10. num. 167.* Castillo *lib. 3. contrau. cap. 23.* Arias à Mesa *lib. 3. variar. cap. 46.* Didacus Perez *in l. 2. tit. 2. lib. 8. ordin.* Bronchorst. *centur. 2. assert. 71.* Diana *p. 11. tract. 7. resol. 26.* D. Ioannes de Larrea *alleg. 41.* Merlinus *lib. 5. de pignor. tit. 14.* Hothomanus *lib. 1. obseru. cap. 4.* & *de fœnore cap. 4.* Gibalinus *de vsuris lib. 3. cap. 7. artic. 13.* Æneas Robertus *lib. 2. rerum iudic. cap. 8.* Balduinus *de pignor.* 4. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR

*cap.*16. Faber *de erroribus decad.* 9. *errore* 1. *&* 9. Salmasius *de modo vsurarum, cap.*14. Binsfeldius *in cap.* 1. *de vsuris*, Leo Pinel. *in cap. significante, hoc tit.* Gaito *de credito cap.*2. *ex num.* 1637. Marinis *lib.* 2. *resol. cap.* 172. Tapia *caten. mor. lib.* 5. *cap.* 17. *art.* 10. D. Iosephus de Retes *de donat. cap.* 3. *num.* 18.

5. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Pactum antichresis, per quod creditor percipit fructus hypothecæ in compensationem vsurarum, inutile non esse ait Papinianus *in l.* 1. *§. pacto, ff. de pignor.* & expressius Marcianus *in l. si is qui* 11. *§.* 1. *ff. eodem*, & *in l. si pecuniam* 33. *ff. de pignor. action.* & supponitur *in l. legata* 9. *§. final. ff. de supellect. legat.* Quorum prudentum responsa sequuti sunt Imperatores Alexander *in l. si ea pactione* 14. & Philippus *in l. si ea* 17. *C. de vsuris.* Iustinianus tamen noluit cum rusticis, & colonis huiusmodi antichresin celebrari, vt probant latè leges, & differentias huius contractus exponentes Faber *de error. decad.* 9. *errore* 1. Balduinus *de pignor. cap.* 1. *num.* 16. Salmasius *de modo vsurarum cap.* 14. Rodriguez *lib.* 3. *de annuis reddit. q.* 4. *num.* 52. Leothardus *de vsuris dicta quæst.* 10. 11. *&* 12. Bachouius *de pignor. lib.* 1. *cap.* 14. Vinius *lib.* 2. *select. cap.* 7. Hunnius *ad Treutl. disput. de pignor. disput.* 37. Masius *singul. opin. lib.* 4. *cap.* 1. *cum sequent.* Ergo non rectè in præsenti docetur, fructus rei pignoratæ in sortem principalem imputari debere. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam creditor pignus sibi traditum possidet, *l. cùm & sortis* 35. *§. pignus, l. si pignus* 37. *ff. de pignorat. action. l. per seruum* 37. *ff. de acquir. domin. l. pignori* 13. *ff. de vsucap.* sed fructus sequuntur possessorem, *l. bona fidei* 48. *ff. de acquir. domin.* Igitur fructus rei pignoratæ ratione possessionis ad creditorem spectant. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, quia fructus rei pignoratæ non percipiuntur vt vsuræ, sed in compensationem vsurarum, cùm debitor vtatur, fruaturque commodis pecuniæ, & creditor in compensationem vtatur, fruaturque re pignorata: igitur ex hac causa mutuæ compensationis iustè retinet creditor fructus rei pignoratæ. Augetur tandem hæc difficultas *ex cap.* 1. *cap. salubriter, de vsuris*, vbi in eadem specie docetur, fructus rei pignoratæ lucro creditoris cedere.

6. PIGNVS QVID? Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, variis pignoris acceptionibus omissis, quas post Mudeum, Negusantium, Donellum, Baldum, Bachouium, & alios de pignoribus scribentes exponit Gibalinus *lib.* 3. *de vsuris, cap.* 7. *artic.* 1. Vlpianum *in l. plebs* 238. *§. pignus, ff. de verb. sign.* pignus appellatum dicere à pugno, quia res quæ pignori datur, manu traditur; quod & docuerunt Connanus *lib.* 4. *comment. cap.* 14. Corrasius *in l.* 1. *ff. de acquir. possess. num.* 3. & *in l. ei qui, num.* 12. *de seruitut.* Valla *de rebus dubiis, tract.* 11. Veruntamen hanc vocem potiùs allusionem quandam, quàm veram etymologiam continere rectè animaduertunt Negusantius *de pignor. part.* 1. *num.* 1. Gaitus *de credito cap.* 4. *q.* 1. Merlinus *de pignor. tit.* 1. *cap.* 1. Bachouius *eodem tract. lib.* 1. *cap.* 1. siquidem allusione hac non impediente, pignora etiam vocantur, quæ manu non traduntur; & ita non solùm rei mobilis pignus contrahi potest, verùm etiam rei immobilis, veluti fundi, aut ædium, *l.* 8. *§. si anni* 5. *ff. de transact. l.* 2. *§. finali, ff. de relig. & sumptibus, l. Gaius* 39. *ff. de pignorat. l. sciendum* 15. *§.* 1. *ff. qui satisdare, l.* 1. *§. cùm prædium* 2. *l.* 11. *§.* 1. *l. creditor* 23. *ff. de pignor. l.* 6. *C. de pigneratitia, l. cùm notissimi, §. sed cùm illud, C. de præscrip. triginta, l. si dominium* 9. *C. hoc tit.* Plautus *in Phormione.*

Ager oppositus est pignori.

Martialis *lib.* 12. *epigr.* 25.

Cùm rogo te nummos sub pignore, non habeo inquis:

Idem si pro me spondet agellus, habes.

Tacitus *lib.* 19. *hist.* Credebatur affectam eius fidem præbuisse, domo, agrisque pignori acceptis. Non quia manu immobilia tradantur, & accipiantur, dum de illorum terra, vel substantia pugno aliquid accipitur, & traditur, vt voluit Salicetus *in l. si rem, §. propriæ, ff. de pignorat.* sed quia vsu hominum exigente eò tandem peruentum est, vt rerum quocunque modo nexarum, creditori tamen suppositarum, licèt non traderentur, pignus esset, vt nominum, cautionum, seruitutum, & vsusfructus, *l.* 2. *&* 4. *C. quæ res pignori, l.* 11. *§. vsusfructus, cum sequent. ff. hoc tit. l. si conuenerit* 18. *ff. de pignorat. l. postquam* 7. *ff. de hæredit. vendita*: in quibus iuribus docet id Cuiacius *lib.* 70. *qq. Papin. in l.* 64. *ff. de rei vind. in l.* 3. *§. vlt. ff. de vsur.* Faber *lib.* 8. *coniect. cap.* 17. & *lib.* 19. *cap.* 6. *&* 7. Hunnius *ad Treutl. volum.* 2. *disput.* 1. *thesi* 1. *q.* 13. Olea *de cess. iur. tit.* 4. *q.* 2. Bachouius *lib.* 2. *de pignor. cap.* 6. 7. *&* 8. Meril. *lib.* 1. *obseru. cap.* 36. Galbanus *de vsufruct. cap.* 39. Hoc modo accipiendus est Marcianus *in l.* 5. *§.* 1. *ff. de pignor.* (ne cum insulsissimo Grammatico Valla *lib.* 6. *elegant. cap.* 57. pugnare cum Vlpiano dicamur, ob quod ridiculus vocatur à Connano *lib.* 4. *comment. cap.* 14. *num.* 2. Mendoza *de pactis, cap.* 12. *num.* 14. & reprehenditur à Sichardo *in hac rubrica Codicis, num.* 10.) dum asserit inter pignus & hypothecam tantùm nominis sonum differre, non ob id solùm, quòd hypotheca Græcum nomen sit, pignus autem Latinum; nam ex acceptione Iurisconsultorum pignus de rebus mobilibus, hypotheca de rebus immobilibus vsurpabatur, *d. l. plebs, §. pignus, Instit. de actionib.* sed quia postea Iureconsulti neglectâ proprietate promiscuè illis vocibus vsi sunt, vt *in l.* 5. *ff. hoc tit. l.* 9. *§. proprio, l. cùm & sortis* 35. *ff. de pignorat. l.* 88. *ff. de acquir. hæredit.* tradunt Theophilus *in §. item Seruiana, Instit. de actionib.* Fornerius *in dicta l.* 236. *§. pignus.* nulla differentia inter pignus & hypothecam agnoscebatur.

Sunt tamen qui adhuc putant, illam inter vtramque vocem remansisse differentiam, quod in pignore possessio transferatur in creditorem, secus autem in hypotheca, in qua penes debitorem manet, *dicta l.* 9. *dicta l. cùm & sortis, §. final.* illud ferè in mobilibus; hoc in immobilibus accidere: sed tamen hoc perpetuum non est; nam etiam rei mobilis possessio potest relinqui debitori, *l. si quis rem* 66. *ff. de furtis*; vel non transferri in creditorem, *l.* 10. *ff. hoc tit.* & rei immobilis obligatæ transferri in creditorem, *l. quid de creditore* 11. *ff. de damno infecto, l.* 9. *de operis noui nunc. l. ei qui* 16. *de seruitut. l. Gaius Seius, de pignorat. dicto §. item Seruiana*; maximè si mobilis sit, *l.* 9. *§.* 1. *l. final. ff. quibus modis* 7. DE PIGNORE ET HYPOTHECA.

modis pignus. Hoc autem certum est prouenire ex hac promiscua vocum acceptione, vt comprehendatur sub pignoratitia actione actio etiam hypothecaria. Sunt textus diserti *in l. rem 41. ff. de pignorat. l. 3. §. 3. ff. ad exhib. l. duobus 19. l. penult. §. 1. ff. de excep. rei iudic. l. Titius 9. ff. quibus modis pignus, l. Maeuio 66. §. fundo, ff. de legat. 2. l. 5. C. si aliena res pignori.* Vera tamen, & perpetua differentia inter pignus, & hypothecam in modo constituendi nexum consistit, quippe pignus re constituitur, & traditione; hypotheca autem pacto, *l. 1. & 4. ff. de pignor. l. 17. §. de pignore, ff. de pactis, l. qui balneum 9. ff. qui potiores, l. solutam 49. ff. de solut. l. non solum 33. §. qui pignori, ff. de vsucap. l. 4. de fide instrum. l. 1. tit. 13. p. 5.* Pignus quod re constituitur, depositum pignus vocatur à Paulo *in l. seruus 36. ff. de condict. indeb.* & *lib. 2. sentent. tit. 51.* & *lib. 5. tit. 26. §. final.* & in legibus Vvisigoth. 2. & 3. *tit. 6. lib. 5.* Poni etiam hac ratione dicitur pignus *in l. praeteriti 27. ff. de pignorat.* supponi pignus, *in l. creditor 7. C. hoc tit.* ac denique apponi, pro re constitui, dicit Seneca *lib. 7. de benef. cap. 14.* ibi: *Rebus meis dixit in securitatem appositis.* Plautus *in Pseud. act. 1. scena 1.*

Vix hercle opinor, si me opponam pignori.

Ex cuius verbi ambigui significatione intelligitur Catullus ad Furium in illis versibus:

Furi, villula nostra non ad Austri
Flatus opposita est, nec ad Fauoni,
Nec saeui Boreae, aut Appeliotae,
Verùm ad millia quindecim & ducentos.
O ventum horribilem, atque pestilentem!

Hypotheca autem cùm non deponatur, aut supponatur; pacto etiam constitui potest; nec inconueniens est quod ex pacto nascatur actio, cùm pactum sit iure honorario confirmatum, *l. 6. l. 17. §. 2. de pactis,* vt latiùs docent Cuiacius *ad titul. C. de pignorat.* Hothomanus *lib. 6. obseru. cap. 13.* Mendoza *de pactis lib. 1. cap. 17.*

8. Pignvs definitvr.

Deinde sciendum est, pignus, & hypothecam sumi aliquando pro ipsa re, quae in pignus & hypothecam datur; nonnunquam pro ipso pignorationis contractu, tandemque pro obligatione ex ipso contractu proueniente, vt docuerunt Donellus *de pignor. cap. 2.* Merlinus *lib. 1. tit. 1. q. 1.* res enim ipsa nexa pignus appellatur. Vnde dicimus pignus idoneum esse, venditum, distractum, seu traditum creditori esse. Vt contractus autem ita definitur: *Pignus est contractus, quo res aliqua obligatur creditori in securitatem debiti.* Dicitur contractus; & est quidem nominatus, *l. 25. ff. de pignor. l. iuris 7. ff. de pactis, §. item Seruiana,* vbi plures Pichardus, *Instit. de action.* Mendoza *lib. 3. de pactis, cap. 12. à num. 3.* estque bonae fidei, & iuris gentium, atque aliquando tum re, tum solo consensu perficitur. Re quidem quando pignus possidendum traditur creditori, vt contingit plerunque: solo vero consensu, quando non traditur res creditori, sed illi tantùm obligatur, vt in hypotheca saepius contingit. Nec scripturam, nec certa verba requirit necessariò, & essentialiter, *l. 1. ff. de pignoratitia actione, authent. si quis, C. quae res pignori:* plura tradunt Negusantius *3. p. de pignor. membro 1. à num. 3.* Merlinus *lib. 1. tit. 1. cap. 9. & 14.* ex quo contractu res ipsae, non personae obligantur, ideóque dicuntur res nexae, *l. 1. §. si quis ideo, ff. ne vis fiat, l. 1. & 7. C. de distract. pign. l. res quae 22. §. 1. ff. de iure fisci, l. petenti 27. ff. de pignorat. action.* indeque nexus pignoris dicitur *in l. epistolam 52. §. pactum, ff. de pactis, l. si pater 33. ff. famil. ercifcund.* & nexus fieri praediorum *in l. penult. C. si aliena res;* non tamen principalis est ista obligatio, sed accessoria, & subsidiaria, vt fusè docent Donellus *de pignor. cap. 1.* Balduinus *eodem tract. cap. 2.* Pignus enim tantùm datur ad cautionem, & magnam; nam regula iuris est, plus cautionis esse in re quàm in persona, *l. plus 15. ff. de reg. iur.* vbi cautio in personam accipitur pro fideiussione, vt aiunt Vlpianus *in l. 1. ff. de fideiuss.* Caius *in l. 1. §. 21 ff. de oblig. & act.* & Paulus dixit de pignore *in l. legata, §. vlt. ff. de supellect. legat.* pignus deponi apud creditorem propter contractus fidem, & rei debitae vinculum: & Martialis agrum oppignoratum sponsionem nominat ibi:

Cùm rogo te nummos sub pignore, non habeo inquis:
Idem si pro me spondet agellus, habes.
Quod mihi non credis veteri Telesina sodali,
Credis colliculis, arboribusque meis.

Et apud Athenienses ad maiorem securitatem in praediis oppignoratis columnae, seu sepes lapidei erigebantur, cum inscriptione, quâ cauebatur, praedia illa esse oppignorata, vt ex Iulio Polluce, & Theophrasto probant Gibalinus *dicto lib. 3. cap. 7. artic. 1,* Salmutius *de modo vsurarum, cap. 15.*

Tertiò sciendum est, pignus communiter diuidi in praetorium, iudiciale, & conuentionale, 9. Pignvs qvotvplex?
l. final. de praetor. pign. l. 2. de pign. act. l. contrahitur, ff. hoc tit. Praetorium dicitur, quod à Praetore, seu alio magistratu constituitur ante latam sententiam, mittendo actorem in possessionem bonorum, quatenus ipsi cautum sit: de quo in titulis Codicis *de praetorio, de damno infecto, vt in possess. legat.* Donellus *lib. 15. comment. cap. 46.* Duarenus *ad titulum de damno infecto.* Connanus *lib. 4. comment. cap. 16.* Balduinus *cap. 8. de pignor.* Merlin. *lib. 1. tit. 3. q. 17.* & latè egi *in cap. quoniam, vt lite non contest.* Iudiciale verò est, quod ex causa iudicati capi solet, de quo *in l. à D. Pio, §. in venditione, ff. de re iudic. titulis C. si in causam iudicati, & de excusatione rei iudic. l. sed & iure 10. C. qui potiores, l. si plus 74. §. 1. ff. de euict. l. 3. §. 1. de rebus eorum, l. 9. de minoribus, l. 15. §. 2. l. 40. de re iudic. l. 2. C. qui potiores, l. penult. C. de pign. act. l. 13. C. de euict.* & aliis congestis à Bachouio *de pign. cap. 3.* A. Guibert. *lib. 1. qq. iuris, cap. 19.* Cuiacio *in l. penult. ff. pro emptore,* & *lib. 1. qq. Papin. in l. 5. de offic. Proconsul.* Gothofredus *in praxi iuris ciuil. lib. 2. tit. 8.* Tandem conuentionale est cùm inter partes conuenit, vt certae res propter aliquod debitum sint pignori obligatae, *l. 4. ff. de pignor. l. si tibi, §. pignori, ff. de pactis,* de quo agitur in praesenti titulo. Ex hoc contractu pignoratitio mutuae nascuntur obligationes inter contrahentes. Primò debitor tenetur tradere creditori pignus illud, quod promisit loco, & tempore statutis, *l. 13. §. etiam, l. pignoris 15. ff. de pignor.* nec poterit illud repetere, nisi debitum soluerit, aut alio modo satisfecerit creditori. Deinde tenetur debitor ad omnes expensas, quas creditor in conseruando pignore fecit, *l. si necessarias 8. l. si seruos 25. ff. de pignorat. act. l. creditori 6. C. eodem tit.* Sapienter verò monet Vlpianus *in d. l. si seruos*

mus 25. ita moderatum esse debere creditorem in istis expensis, quamvis vtilibus faciendis, vt non cogat creditorem, qui eas omnes soluere nequit, aut pignus dimittere creditori, aut alij vendere; è contra verò creditor obligatur, primò ad fidelem pignoris custodiam, teneturque de dolo, ac lata, & leui culpa, ita vt seruet rem illæsam, in eamque sumptus necessarios faciat, *d. l. si seruus, l. in domo, ff. de pignorat. l. quæ fortuitis* 6. *C. eodem tit. l.* 19. *C. de pignor.* Deinde tenetur creditor rem ita seruare, vt ea non vtatur, aliàs furtum committit, *l. si pignori, ff. de furtis, §. placuit, Instit. de obligat. quæ ex delicto:* & similiter resarcire cogitur damna pignoris, quo vsus est, *l. creditor. C. de pignorat. l. eleganter, §. in pignoratitia, ff. eodem tit.* nisi talis vsus cedat in commodum debitoris, ne videlicet pignus deterius fiat, *l. creditor, ff. de pignor.* vbi permittitur creditori prædia sibi oppignorata locare, quia culturâ meliora redduntur. Idemque dicendum est, quando vsus nullum incommodum affert creditori, deinde obligatur creditor solutionem quandocunque sibi oblatam recipere, & pignus illicò reddere, *l.* 9. *cum sequent. C. de pignorat. act.* quia sublatâ principali obligatione, & accessoria deesse debet; & ita tenetur rem reddere cum suis fructibus, meliorationibus, & accessionibus: tum quia illæ accessiones nunquam fuerunt creditoris, sed debitoris, *l. si fundus* 16. *ff. de pign.* ibi: *Si fundus hypothecæ datus sit, deinde alluuione maior factus est, totus obligatur.* Igitur & totus restituendus est, quia integrum pignus, quod obligatur, reddendum est; vnde apertè dicit Vlpianus *in l. si inter* 21. *§.* 2. *ff. eodem*, quicquid pignori commodi, siue in commodi fortuitò accessit, id ad debitorem pertinet. Eodem etiam spectat lex *si conuenerit* 18. *§. si nuda, ff. de pignorat. act.* Harum præstationum, & aliarum causâ datur actio pignoratitia, quæ duplex est; directa, & contraria. Directa est ciuilis, personalis, bonæ fidei, quâ debitori, aut ei, qui rem suam oppignorauit, vbi soluta pecunia est, aut alio modo satisfactum creditori est, res restituuntur. Contraria verò datur creditori aduersus debitorem, quæ ex omni iusta causa competit contra debitorem, vt quantùm illum dare facere æquum videbitur, tanti condemnetur, nempe ad rem ipsam, si fortè ipsius possessionem adeptus sit post contractum pignus ex precario, vel ex conducto, *l.* 3. *l. si pignori* 22. *§. si post distractum, ff. de pignorat. l. si in pignore* 54. *ff. de fideiuss.* item si rem alienam, aut alteri obligatam, aut donatam oppignorauerit, *l. si rem* 9. *l. tutor* 16. *§.* 1. *l. si quis in pignore* 36. *§.* 1. *ff. de pignor.* si quos sumptus creditor in res pignoratitias fecerit, *l.* 6. *C. eodem tit.* si seruos artificiis imbutos reddiderit instructiores, *dicta l. si seruus*; si eos ægrotos curauit, si domum ruinosam refecit, *l. si necessarias* 8. *ff. de pignorat.* si seruus oppignoratus, quem debitor furem sciebat, creditori furtum fecerit, *l. si seruus* 31. *ff. de pignorat. action. l. si seruus* 61. *§.* 1. *ff. de furtis.* Denique si pignus à creditore venditum emptori euictum sit, *l. in creditore* 38. *ff. de euict.*

10. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quibus ita animaduersis apparet præsentis decisionis vera ratio; nam cùm dominium rei pignoratæ penes debitorem sit, *l. pignus* 9. *C. de pignorat. act. l. cùm & sortis* 35. *§. pignus, ff. eodem*, etsi creditor ius reale in ipso habeat, *l. pignoris* 17. *ff. de pignor.* iunctis traditis à Fabro *lib.* 7. *coniect. cap.* 18. & *de error. decad.* 18. *errore* 3. Donello *lib.* 17. *comment. cap. vlt.* vbi exponunt textum *in l. si pignore* 22. *ff. de pignorat.* inde necessariò prouenit, vt fructus ipsius rei ad debitorem spectent, quia sequuntur dominum, vtpote pars rei, *l. fructus, ff. de rei vind. l. in Falcidia, ff. ad legem Falcidiam*; pignus enim non traditur creditori vt lucrum ex eo faciat, sed vt in tuto creditum habeat, *l. si pignore* 54. *§.* 1. *ff. de furtis:* quare pignus non numeratur in bonis creditoris, *l. itaque* 12. *ff. de furtis, l. statuliber* 38. *ff. ad legem Falcidiam*; qua etiam de causa seruus pignori datus generaliter manumitti poterit à debitore, dum tamen in fraudem creditorum non manumittatur, *l. generaliter, C. de seruo pignori dato*; & debitor creditori pignus vendere potest, *l. receptum* 12. *ff. de distract. pignor. l. si pignus* 37. *ff. de pignorat. action.* per constitutionem enim pignoris etiam secuta traditione, tantùm possessio naturalis transfertur, *dicta l. cùm & sortis* 35. *§. vlt.* probaui latè *in cap. quoniam, vt lite non contest.* idcircò quodcunque fortuitum commodum, vel incommodum ad debitorem pertinet, *l. pignus* 8. *C. de pignorat. l. si inter* 21. *ff. de pignor. l. sicut vim* 19. *C. eodem, §. vlt.* vnde si creditor retineat fructus perceptos ex re pignorata, retinet aliquid vltra sortem, quam mutuò dedit, & per consequens vsuram committit: quare rectè Innocentius in præsenti decreuit, creditorem teneri imputare in sortem principalem fructus ex re pignorata perceptos; quod procedit siue fructus extent, siue consumpti sint, immò & si percepti non sint, dummodo percipi potuerint propter culpam latam, vel leuem creditoris. Harmenopulus *lib.* 3. *tit.* 8. ibi: *Fructus ex prædio pignori nexo percepti in exonerandi debiti rationem computantur, non solùm quos creditor percepit, verùm & quos percipere potuit.* Latiùs prosequuntur ex hac doctrina varios casus resoluentes Petrus Gregorius *lib.* 2. *de vsuris, cap.* 9. *num.* 6. Canisius *eodem tractatu, cap.* 5. *num.* 6. Gibalinus *de vsuris, lib.* 3. *cap.* 7. *artic.* 7. Leothardus *de vsuris q.* 11. *num.* 33. Nec audiendi sunt Bartolus & Baldus *in l. legata* 9. *ff. de supellect. legat.* & alij congesti à Tiraquello *de retract. in præf. num.* 36. dum docent creditorem non teneri fructus imputare, quoties pignus datum est pro ea quantitate, quæ æquat, vel excedit valorem rei. Nam contrarium rectiùs docuerunt Gaitus *de credito cap.* 4. *numero* 1097. Gratianus *disceptat. cap.* 422. *num.* 14. Leothardus *de vsuris q.* 12. *per totam*, vbi exponit textus *in l. legata* 9. *ff. de supellect. legat. l. qui habebat* 101. *ff. de legat.* 3.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione sciendum est, inter alias conuentiones à iure receptas, & approbatas circa contractum pignoratitium, eam referri, iuxta quam creditor ad compensandum vsum pecuniæ mutuò datæ pignus certo tempore possidet, & fructus illius lucratur, ita vt detur mutuus quidam vsus, cùm debitor vtatur fruatur pecuniâ mutuò acceptâ, & creditor fruatur pignore sibi dato; quam conuentionem antichresin Græci dixerunt, *l.* 33. *de pignor. action.* vbi malè olim legebatur, *ad recuperandam antiphonam*; quæ corrupta littera antiquos Interpretes in nugas, & mera somnia induxit, vt obseruat Alciatus *lib.* 2. *disput. cap.* 3. cui voci 11. DE ANTICHRESI.

antichresis

antichresis, latinè respondet *promutuum*, licèt in iure aliquando promutuum accipiatur pro præmutuo, id est illo, quod datur in antecessum, *l. ex conducto* 15. *ff. locati*, *l. nomen* 34. *ff. de legat.* 3. *l. Sticho* 40. *ff. de statulib.* apud Cæsarem *lib.* 3. *de bello ciuili*, ibi: *Publicani vti in Syria fuerant, insequentis anni vectigal promutuum imperatum*, &c. notarunt Salmasius *de modo vsur. cap.* 14. Gibalinus *lib.* 3. *cap.* 7. *artic.* 13. non autem est antichresis contrarium mutuum, quia mutuum nisi in rebus fungibilibus non consistit, *l.* 2. §. *mutui datio*, *ff. de rebus creditis*. Hanc antichresin duplicem faciunt, expressam videlicet, & tacitam, Cuiacius *lib.* 8. *obseruat. cap.* 17. & *lib.* 30. *cap.* 35. & *in l. Gaius, ff. de pignor.* Faber *decad.* 9. *error.* 5. Bronchorst. *Enantioph. cent.* 2. *assert.* 71. Merillus *lib.* 2. *obseru. cap.* 23. Arias de Mesa *lib.* 3. *variar. cap.* 46. *num.* 8. Pacius *centur.* 9. *q.* 55. Balduinus *de pignor. cap.* 16. Hothomanus *lib.* 1. *obseru. cap...* & *lib.* 1. *feudor. tit.* 27. Hunnius *volum.* 2. *disput.* 1. *q.* 37. Schifordeg. *ad Fabrum tract.* 27. *q.* 3. Antichresin expressam appellant, cùm inter contrahentes placuit, vt debitor mutuâ pecuniâ vteretur, creditor verò pignore ipso frueretur; quo casu adeo iure ciuili creditor fructus lucratur pignoris, vt quamvis eo anno fructus excedant fines legitimæ vsuræ, eos omnes lucretur, propter incertum fructuum prouentum: ad quam speciem referunt textus *in l. si ea lege* 17. *l. oleo* 24. *C. de vsuris*, *l.* 2. *C. Theodos. de prædiis & mancipiis*, *l.* 27. *l.* 40. §. *prædia*, *ff. de minorib.* *l.* 65. *ff. de rei vind.* *l. vlt. ff. de peric. & com.* *l.* 12. *ff. de actionibus empti*, *l.* 5. *C. eodem tit.* *l.* 2. *C. de vsuris*, *l.* 1. *ff. de pign.* *l. antepenult. ff. quibus ex causis pign. tacite.* Tacitam verò dari aiunt cùm pignus indistinctè traditur, & nihil dicitur de fructibus; quo casu docent tacitè videri antichresin contractam, atque ita fructus vsurarum vice creditorem retenturum, non tamen supra legitimum modum; de qua tacita antichresi accipit Cuiacius textum *in l. cùm debitor* 8. *ff. in quibus causis*: sed hanc tacitam antichresin dari rectiùs negarunt Salmasius *de modo vsurar. cap.* 14. Vinius *lib.* 2. *select. cap.* 7. *per totum*, Masius *lib.* 4. *singul. opin. cap.* 1. Bachouius *ad Treutl. disput.* 1. *volum.* 2. *thesi* 6. & *de pignor. lib.* 1. *cap.* 14. nam si hæc antichresis tacita daretur, quonam casu procederet illud quod tot iuris locis simpliciter traditur, creditorem fructus ex re sibi pignorata perceptos in sortem principalem imputare debere, *l.* 1. 2. 3. & *vlt. C. de pignor. act.* *l.* 1. *C. de distract. pignor.* Nec ex pignoris datione seu constitutione conuentio tacita super vsuris facta intelligi potest, quoniam pignoris finis est, vt creditori cautum sit de sorte, ne moretur in damno. Nec rationi conuenit vt ad alium finem pignoris dationem torqueamus, vt creditor videlicet lucretur fructus pro vsuris, & ita circumueniatur miser debitor, & dum se gratuitam pecuniam putat accipere, grauissimis vsuris subiiciatur. Accedit nam si pignoris traditio pro mutua pecunia gratis accepta eum effectum habeat, vt vsus eius, & facultas percipiendi fructus translata censeatur, quomodo generaliter scripsit Gaius *in l. si pignori* 54 *ff. de furtis*, creditorem pignore vtentem furtum committere? quo modo eius sententiam amplectendo Iustinianus *in princip. Instit. de obligat. quæ ex delicto*, huius furti causam disertis verbis eam allegat, quòd creditor inuito domino pignus contrectet. Et si hæc Iustiniani ratio vera est, quâ fronte asserere possumus, tacito simpliciter pignore creditorem eo vti posse, vt latiùs prosequitur Mazius *dicto cap.* 1. *per totum*.

12. EXPONITVR L. CVM DEBITOR 8. FF. QVIBVS MOD. PIGN.

Nec auctoribus contrariæ sententiæ fauet textus *in l. cùm debitor* 8. *ff. quibus modis pignus*, vbi ait Consultus, quod cùm debitor gratuitâ pecuniâ vtatur, potest creditor de fructibus rei sibi pignoratæ ad modum legitimum vsuras retinere: quæ difficilia verba variè acceperunt Interpretes. Cuiacius *lib.* 8. *obseru. cap.* 17. quem sequitur Vitalis *lib.* 2. *variar. cap.* 15. Idem Cuiacius *in l.* 1. *C. de pignor.* existimat textum illum esse accipiendum iuxta sententiam tituli, sub quo iacet, iuxta textum *in l. Imperator*, *ff. de in diem addict.* atque ita cùm reperiatur sub titulo, *Quibus in causis pignus, vel hypotheca tacitè contrahatur*, verisimile est, etsi nihil super vsuris conuentum sit, tamen ex vi, & natura contractus vsque ad legitimum modum creditori licere vti retentione fructuum ex tacita conuentione, secundùm sententiam eiusdem tituli, in quo de tacitis conuentionibus pignorum agitur: atque ita contendit Cuiacius, ex tacita antichresi fructus in ea specie retineri. Sed hæc solutio conuincitur ex proximè traditis. Accursius ex sententia Irnerij, quem sequitur Mudeus *de pignor. cap. de pactis pignorum*, *num.* 58. existimat, in ea specie vsuras saltem pacto, & per consequens naturaliter fuisse debitas, ideoque per detentionem pignoris detineri potuisse, *ex l. per retentionem, C. de vsuris.* Sed hæc solutio conuincitur ex illis verbis: *Gratuita pecunia*; quia licèt in pactum deductas vsuras simpliciter indebitas dixerint iuris auctores, propterea quod non debeant exactionem; naturaliter tamen debitas esse notum est, vt docet Vlpianus *in l. in his* 5. §. 2. *ff. de solut.* quâ ratione fit, vt minùs rectè dicatur gratuita pecunia vti debitorem, qui super vsuris pactum fecit. Adhuc tamen Bachouius *de pignor. lib.* 1. *cap.* 16. amplectitur Accursij sententiam, & gratuitam in eo textu dici posse pecuniam ea ratione arbitratur, quòd vsuræ etiã pacto promissæ indebitæ dicantur, *d. l. in his* 5. §. 2. *l. si non sortem* 26. *in principio*, *ff. de condict. indeb.* Verùm tunc dicuntur indebitæ iure ciuili, non naturali, *d. l. si non sortem*; docet Masius *d. lib.* 4. *obseru. cap.* 3. Oppressus difficultate Hothomanus *lib.* 1. *obseru. cap.* 4. non erubuit textum emendare, & addita negatione ita legere, *cùm debitor non gratuitâ pecuniâ*, &c. Sed illum meritò reprehendunt Masius *lib.* 4. *singul. cap.* 2. Robertus *lib.* 1. *recept. cap.* 14. Quare reiectis his interpretationibus Masius *d. cap.* 2. textum illum accipit in expressa antichresi, in qua pecunia gratuitò datur, & pro eius vsu pignoris vsusfructus conceditur: sed, ni fallor, sententia hæc faciliùs refellitur, quàm quælibet ex superioribus; nam quis dicet pecuniam gratuitam fuisse, si creditor fructus pignoris pro vsuris lucretur, qui imputandi erant in sortem principalem, aut debitori restituendi, iuxta suprà tradita. Deinde nam cùm datur iure ciuili expressa antichresis, non attenditur an fructus rei pignoratæ excedant modum vsurarum, nec-ne, *l. si ea pactione* 14. *l. si ea lege* 17. *C. de vsuris*: docent Cuiacius *lib.* 3. *obs. cap.* 35. Bronchorst. *enantioph. cent.* 2. *assert.* 71. Harmenopulus *lib.* 3. *prompt. tit.* 5. Faber *decad.* 9. *errore* 5. Balduinus *de pignor. cap.* 16. Burgens.

cent. 3. *obseru.* 33. cum duabus sequentibus. Vnde cùm in eo textu dicatur, retineri tantùm posse fructus iuxta modum legitimarum vsurarum, non potest accipi de antichresi expressa. His ergo omissis solutionibus ex sententia Vinij *lib.* 2. *select. cap.* 8. aliter textum illum accipi posse credo: & dum alius meliora non affert, suppono debitorem in ea specie pecuniam gratuitam mutuo accepisse, quam cùm debito tempore non solueret, in moram incidit; quo casu licèt vsuræ pecuniæ non debeantur, vt peti possint, quia in contractibus stricti iuris nisi deducantur, non debentur; tamen per retentionem pignoris consequi valent, *l.* 3. *&* 4. *C. de vsur.* Etiam obseruandum est, pignus non solùm pro debito principali, verùm etiam pro vsuris accipi posse, *l. grege* 13. §. *vlt. ff. de pignor.* Vnde licet in eo textu pecunia gratuita mutuo esset data, tamen cùm post moram vsuræ deberentur, ita vt earum ratione fructus pignoris retineri possint, rectè ait Paulus iuxta rubrum, sub quo iacet, eo casu tacitè fructus rei pignoratæ retineri posse per creditorem, pro vsuris decursis post moram, etsi à principio gratuitò mutuum datum esset, iuxta legitimum tamen modum vsurarum; quia sicut expressè paciscì non potest de maiori vsurarum quantitate, contra legem Gauiniam; ita nec ex mora tacitè deberi potest maior summa, & per consequens nec eius ratione fructus rei pignoratæ, vt tacitè pro his vsuris pignorati, retineri.

13. ANTICHRESIS IVRE CANONICO IMPROBATVR.

Hæc autem quæ de antichresi adduximus, procedunt iure ciuili inspecto. Iure verò canonico similis conuentio, vt vsuraria omnino improbata est, & meritò; quia cùm vsura sit aliquid vltra sortem accipere, idipsum capere intelligitur, qui percipit fructus, ac si pecuniam acciperet pro vsuris; non enim tantùm vsura committitur, cùm quis pecuniam credidit sub auido fœnore, & stipulatur vsuras eiusdem generis; sed etiam cùm commodum fructuum, aut aliud compendium captat, *l. cùm non frumentum* 16. *C. de vsur.* faciunt D. Augustinus *in psalmo* 36. ibi: *Si fœneraueris homini, id est mutuam pecuniam dederis, à quo aliquid plus quàm dedisti expectes, non pecuniam solam, seu aliquid plus quàm dedisti, siue illud triticum sit, siue vinum, siue oleum, siue quodlibet aliud, si plusquam dedisti expectas accipere, fœnerator es.* D. Ambrosius *lib. de Tobia*, ibi: *Et esca vsura est, & quodcunque sorti accedit, vsura est; quod velis ei nomen imponas, vsura est.* Proinde cùm per pactum antichresis creditor fructus rei pignoratæ percipiat, vltra sortem, *d. l si ea* 14 *&* 17. *C. de vsuris*, meritò talis conuentio improbata est. Inde infertur, per ius canonicum abrogatas esse dictas leges 14. *&* 17. *C. de vsur.* legem 1. §. *pacto*, *l. si is qui*, §. 1. *ff. de pignor.* & similes, in quibus permittitur creditoribus fructus pignoris vice & loco vsurarum percipere, & retinere vsque ad modum vsurarum legitimarum, quas omninò ius Pontificium improbauit, *cap.* 1. *& per totum*, *de vsuris*: docuerunt Cuiacius *in cap.* 1. *de feud.* Duarenus *ad tit. de vsur. cap.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 2. *de vsuris, cap.* 14. Robertus *lib.* 2. *rerum indic. cap.* 8. Leothardus *eodem tract. q.* 11. *num.* 17. & magna cum ratione antichresin improbatam esse in præsenti constat; nam apud Plutarchum legimus, Lucullum cùm Asiæ præesset, lege speciali quartam duntaxat fructuum partem creditoribus permisisse, vt obseruant Cuiacius *lib.* 3. *obseru. cap.* 35. & Aristoteles *lib.* 6. *polit.* legem Ozei legislatoris refert, ne cuiquam super aliqua alieni fundi parte fœnerari liceret: & vt rectè concludit Martialis suprà relatus, in casu anticresis, mutuum non datur tam debitori, quàm rei pignoratæ: notauit Petrus Gregorius *lib.* 22. *syntagm. cap.* 3. immò maior ratio est improbandæ antichresis, quàm prohibendi fœnoris; nam in fœnore certis vsuris auaritia cohibetur, *l. si non sortem*, *ff. de condict. indeb. l. placuit*, *l. eos*, *C. de vsuris*: in antichresi verò incerta est vsura, cùm fructus percipiendi incerti sint; & cùm frequenter creditores pro pecunia modica pignora amplioris redditus retineant, inde prouenit, vt maiores vsuras percipiat creditor in casu antichresis contractæ, quàm si vsuras specialiter stipuletur.

14. DE QVIBVSDAM PACTIS ANTICHRESI SIMILIBVS.

Vnde improbandi sunt nonnulli contractus, quos facilè admissos video. Primus est, cùm paciscitur, vt quamdiu debitor patiatur creditorem percipere fructus pignoris in antichresim datos, tamdiu nequeat ipse sortem debitam exigere, nec debitor inuitus illam cogatur reddere; atque ita mutuum fit irreuocabile respectu dantis, non verò respectu accipientis; nam in hoc pacto vltra sortem principalem fructus percipiuntur, & per consequens vsura committitur. Nec interest quod mutuum sit irreuocabile ex parte dantis, quia pactio illa nec tollit naturam mutui, *l. lecta* 40. *ff. de rebus creditis*, *l.* 9. *ff. de vsur.* nec malitiam vsurarum, *l.* 4. *in fine*, *ff. de pactis*, & per consequens improbanda est: latè docet Gibalinus *lib.* 3. *de vsuris, cap.* 7. *art.* 13. Secundò in his Regnis solet pactum fieri, vt vnus det rem suam alteri, ab eoque pecuniam accipiat; vtrique verò liberum sit quod dedit, repetere, restituendo quod accepit. Exempli gratiâ Titius dat Caio mille aureos, & Caius dat Titio domum ad habitandum, quam locare solitus erat quinquaginta aureis, hoc pacto, vt quando Titius voluerit, repetat pecuniam suam à Caio, ipsique domum reddat; & cùm libuerit, etiam Caius repetat domum suam à Titio, pecuniis restitutis: qui contractus vulgò dicitur, *ganar à ganar*, quem vt licitum probarunt Couar. *lib.* 3. *variar. in cap.* 9. *num.* 3. Sotus *lib.* 6. *de iustitia, quæst.* 5. *artic.* 1. Nauarrus *de vsuris num.* 97. Azor 3. *p. Instit. lib.* 9. *cap.* 20. Sed rectiùs illum improbauit Gibalinus *dicto cap.* 7. *artic.* 13. ex eo, quia in hoc contractu, qui dat pecunias, cùm facultatem retineat illas dum voluerit, & vti voluerit repetendi, videtur omnino illas mutuò dare, & fructus rei pignoratæ percipere, quod improbatum est: vnde verius credo, hoc pactum vsurarium esse, si res frugiferæ dentur, secus verò si res infructiferæ, veluti quæ spectant ad supellectilem, & ornatum domus; si enim res frugiferæ dentur, quia vltra sortem creditor percipit fructus illos pretio æstimabiles, vsura committitur; si verò res steriles pro securitate pecuniæ acceptæ tradantur, vt illis creditor vtatur donec pecunia illi soluatur, vsura non committitur, quia ex tali vsu non prouenit quid pretio æstimabile.

15. DISSOLVITVR ALIA PARS DIFFICVLTATIS.

Nec obstat primum augmentum rationis dubitandi; nam omissâ quæstione, an creditor verè pignus possideat, quam examinaui *in cap. quoniam, vt lite non contest.* dicendum est, creditorem retinere rem pignoratam pro securitate debiti;

biti; non autem accipit animo domini, aut iure dominij, sed vt naturaliter detineat ad securitatem; idque agitur inter debitorem, & creditorem, vt nihil ex pignore acquiratur creditori, sed tantùm vt res pignorata sit apud eum pro contractus principalis fide, in securitatem creditoris, *l. legata, §. vltim. ff. de suppellect. legat. l. pignori 13. ff. de vsucap.* vnde nullam habet iustam causam creditor percipiendi fructus ex re pignorata. Nec obstat secundum augmentum ipsius difficultatis; nam illud ipsum, quod in antichresi vice vsurarum percipitur, vsura est, & illicita extorsio; quia accedit sorti, & percipitur vltra sortem ex solo tempore tardæ solutionis; vnde *in dict. l. 8. ff. in quibus causis pignus,* non dicitur creditor fructus in vsuras, vel in vicem vsurarum, sed ex fructibus vsuras posse retinere; & proinde cùm non sit minor asperitas creditoris, siue vsuras percipiat, siue fructus in vicem vsurarum, nec minus damnum debitori inferatur in antichresi, quàm in aperto fœnore, immò interdum maius, vt suprà probaui, meritò talis conuentio vt vsuraria prohibetur. Nec interest, quod in antichresi nullam certam quantitatem pro vsuris creditor stipulatur, sed fructus tantùm, qui incerti sunt, & multis casibus obnoxij; quia hæc incertitudo fructuum non tollit rationem vsuræ; sufficit enim vt virtute huius conuentionis creditor vltra sortem fructus consequatur, siue plures sint, siue pauciores, & interdum exigui, & ferè nihil. Incertitudo enim facit tantùm, vt expressa antichresis secundùm ius ciuile non seruet legitimum modum vsurarum, & proinde nihil fieri contra leges videbatur, etiamsi interdum plus esset in fructibus, quàm pro ratione sortis liceret consequi titulo vsurarum; quia potuit & minus esse in fructibus, & interdum etiam nihil. At non ideo minùs conuentio vsuraria est, in qua sors debetur, & pro vsu, & dilatione soluendæ sortis fructus ei accedunt, quæ procul dubio æstimationem recipiunt; nam & vendi possunt certo pretio, etiam futuri, *l. 78. §. vltim. de contrah. emption. l. si sterilis, §. 3. eodem titulo.* Nec obstant textus *in dict. cap. 1. de feudis, cap. 1. cap. conquestus, de vsuris, cap. salubriter, eod. tit. cap. ad nostram, de iureiur.* quorum interpretationes in eorum commentariis dedi, & præcipuè *in dict. cap. 1. de feudis.*

16. EXPONITVR L. SI PIGNORE 22. FF. DE PIGNORAT. ACT.

Sed suprà traditis primò obstat textus *in l. si pignore 22. ff. de pignorat. action.* vbi docetur, quod si pignore subrepto creditor actione furti, vel ex condictione furtiua aliquid assecutus est, id totum sorti imputandum esse; si verò, ait Vlpianus, id creditor actione furti ab ipso debitore consequutus fuit, lucro creditoris cedere; quod etiam Papinianus docuit *in l. si debitor 79. ff. de furtis.* Ex qua postrema textus parte constat, creditorem non teneri restituere quicquid ex pignore, aut eius occasione percepit: ergo quia non tenetur fructus, vel similes obuentiones pignoris in sortem imputare. Etiam difficilis est textus ille in illis verbis: *Etiamsi culpâ creditoris furtum factum sit*; ex vulgari regula, quâ docetur, secundùm naturam esse, commoda cuiusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda, *§. cum autem, Instit. de emption. & vendit.* sed culpa creditoris facit, vt periculum rei pignoratæ subreptæ ad eum pertineat, *l. si cum vim, C. de pignor. §. vltimo, Instit. quibus modis re contrahitur*: ergo & commodum ad eum pertinere debet. Quod & comprobatur argumento commodatarij, in quo post varias Consultorum altercationes placuit, vt si commodatario res commodata subrepta fuerit, quicquid actione furti vltra ipsam rem commodatam fuerit assecutus, id non teneatur commodanti reddere, *l. finali, §. sed cùm, C. de furtis*: ergo idem multò magis in creditore procedere debet, cùm commodatum gratiâ commodatarij tantùm celebretur, pignus autem gratiâ vtriusque, creditoris videlicet, & debitoris constituatur, *dict. §. final. Institut. quibus mod. re contrahitur.* Agnouerunt huius textus difficultatem Cuiacius *lib. 9. qq. Papin. in dict. l. si debitor 79. ff. de furt.* Faber *decad. 81. errore 1.* Schifordeg. *libro 2. tract. 1. quæst. 6.* Bachouius *in chiliad. ad ipsum.* Larreatigui *lib. 3. select. cap. 9.* Vitalis *lib. 1. var. cap. 26.* ex quorum doctrina dicendum est, certum esse, pignore subrepto, creditori competere non solùm actionem furti, verùm & condictionem furtiuam, quoad debiti æstimationem, non verò valorem ipsius rei, vt doctè exponit Larreatigui *vbi suprà.* Etiam liquet, posse creditorem agere contra ipsum dominum subripientem rem pignoratam; quo casu omne id, quod actione furti ab eo consequitur, non tenetur in sortem debiti imputare, *ex l. quod 74. ff. de solut. l. quod à quoquam 46. ff. de reg. iur. l. pœna, ff. de cond. indeb.* ne dominus ex proprio delicto commodum consequatur, aut salem damnum non sentiat: si verò egerit contra tertium rem subripientem, omne id, quod consequitur, debet in sortem principalem imputare; & si excesserit sortem principalem, debitori restituere, *l. creditoris, l. si debitor, ff. de furtis.* Nec obstat argumentum ab exemplo commodatarij deductum; nam inter vtrumque casum magna versatur differentia, quæ prouenit ex eo, quia ad commodatarium semper periculum rei spectat, cùm teneatur præstare exactissimam diligentiam, creditor verò huiusmodi diligentiam præstare non tenetur; ideoque commodatarius emolumentum sibi acquirit, quia ad eum periculum pertinet, culpâ eius non interueniente. Creditor autem de culpa tantùm tenetur, sed non leuissimam præstat. Accedit, nam creditori in id solùm pignus traditur, vt in tuto habeat debitum suum, non vt lucrum ex eo faciat, vt suprà probaui; commodatario verò res traditur, vt ea vtatur, commodumque ex ea percipiat, vt docent Donellus *lib. 13. comment. cap. 8. & lib. 14. cap. 3.* vbi Osualdus *littera C.* Faber *decad. 81. errore 1.*

17. EXPONITVR IDEM TEXTVS IN §. SI PRÆDO.

Ex suprà traditis etiam lucem accipit textus *in dicta l. si pignore 22. §. si prædo, ff. de pignorat. act.* vbi docetur, quod si prædo rem pignori dederit, competit ei in fructibus pignoratitia actio, quamuis ipse fructus suos non faciat; quia illi prodest bona fides creditoris. Quæ ratio difficilis est; nam quomodo poterit creditor bonam fidem habere, qui scit rem alienam esse, & tantùm eius possessionem retinet absque iure percipiendi fructus, iuxta suprà tradita? Pro cuius textus expositione sciendum est, quod licèt prædoni actio furti denegetur ob rem sibi subretam, ne ex improbitate sua commodum consequatur, *l. itaque 12. §. 1. l. qui res 76. §. 1. ff. de furtis*; pignoratitia tamen actio competit, si rem pignori supposuerit; quia hæc actio proxi-

mam causam habet præter delictum, & per eandem actionem repetit fructus ipsius rei, quos iniustè creditor detineret, ex suprà traditis; quia licèt prædo fructus suos non faciat, cùm teneatur eos restituere re euictâ, *l. si vrbana, in fine, ff. de condict. indeb. l. certum 22. C. de rei vind.* tamen quos per se in præsenti casu capere non potest, capit ex persona creditoris, iuxta regulam textus *in l. Aristo, in fine, ff. quæ res pignori, l. cùm hæreditas 55. ff. de acquir. hæredit. l. cùm autem, §. final. ff. de adilit. edict. l. 3. §. si quis ex liber. l. non putauit 8. §. si hæredatus, ff. de bonor. possess. contra tab. l. filij 13. ff. de bonis libert.* non vt sibi acquirat, quia bona fides creditoris vitium furtiuitatis tollere non poterat; sed vt percipiat, & postea cum re ipsa eos restituat. Sententia ergo Vlpiani est, si prædo rem alienam pignori dederit, & solutâ pecuniâ per ignorantiam eam repetat, repetit etiam & fructus, quos iniustè detineret creditor: repetit autem rem cum fructibus propter bonam fidem, quam creditor habuit, idest, quia creditor ignorauit à prædone rem ipsam pignori datam fuisse; aliàs si ipse sciret prædonem eam in pignus dedisse, non prædoni, sed vero domino restituere deberet rem cum fructibus, *ex l. bona fides 31. ff. depositi.* Hanc autem ignorantiam appellat Vlpianus bonam fidem, non quia existimasset creditor rem suam esse; sed quia credidit rem esse eius, qui pignori dedit, vt cæteri alij bonæ fidei possessores dicuntur illi, qui à non dominis res acceperunt, *§. si à non domino, Institut. de rer. diuis.* atque ita propter hanc ignorantiam debet restituere rem cum fructibus prædoni, non vero domino: præsensit Valeton *animaduers. cap. vltim.* licèt aliter textum illum exponant Faber *lib. 7. coniect. cap. 19.* Osualdus *lib. 14. Donel. cap. 7. littera I.* Cuiacius *lib. 6. qq. Papin. in dict. l. vrbana,* Pichardus *in §. actionum 28. quæst. 24. num. 21. Instit. de act.* Oroz *lib. 2. de apicibus iuris, cap. 1.*

Adhuc suprà traditis, videlicet iure ciuili in contractu pignoris antichresin permitti, ita vt virtute eius conuentionis creditor fructus rei pignoratæ lucretur, obstat textus *in l. si quis 11. §. 1. ff. de pignor.* vbi docet Marcianus, quod si contracta fuerit antichresis, & creditor possessionem pignoris amiserit, debet actione in factum vti, non ea, quæ datur ex contractibus innominatis, sed in factum prætoria, quæ datur deficientibus aliis actionibus, *l. iuris 7. §. 2. ff. de pactis, l. in rem 23. §. item, l. cùm autem 52. ff. de rei vind.* Sed tunc sic insurgo: Si antichresis à iure ciuili approbata esset, ex tali conuentione in contractu pignoratitio adiecta daretur actio pignoratitia, vt regulariter datur actio propria contractus ex pactis in continenti adiectis, *l. 2. C. de pactis inter emptor.* igitur non actio in factum subsidiaria, sed ipsa pignoratitia, seu hypothecaria danda erat in ea specie, si talis conuentio à iure approbata reperiretur. Cui difficultati respondendum est asserendo, antichresin in eo textu, non in continenti, sed separatim adiectam fuisse, non simul cum ipso contractu pignoratitio; & quia antichresis per se hypotheca non est, ideo ob talem conuentionem non potest dari actio hypothecaria, quæ tantùm creditori competit, ad auocandam possessionem rei pignoratæ, *l. cùm debitor 66. ff. de euict.* non autem ad percipiendos fructus rei pignoratæ: vnde ad recuperandam possessionem pro fructuum perceptione, seu ad fructus lucrandos virtute antichresis, actio in factum tantùm datur, vt docuerunt Cuiac. *lib. 5. obseru. c. 35.* Meril. *lib. 2. obs. cap. 23.* prosequuntur alia de ipsa conuentione, antichresi videlicet, Masius *dict. lib. 4. singul. opin. c. 1.* Leothardus *de vsuris dict. quæst. 11. cum sequent.* Leo Pinel. *pro Academ. Liminensi, in cap. significante, hoc titulo, ex num. 93.*

18. Explicatur l. si quis 11. §. 1. ff. de pignor.

CAPVT VII.

Idem [a] *Hugoni, & Comiti, & Marsicto, Pisanis Canonicis.*

Significante dilecto filio Rubeo ciue Pisano, ad [b] nostram noueritis audientiam peruenisse, quod cùm domum suam cum horto, Gallicano Pisano ciui pro ducentis quinquaginta duabus libris pignori obligasset, & promisisset, cautione præstitâ iuramenti, quod nisi domum ipsam statuto inter eos termino recolligeret, eundem creditorem vlteriùs super ea minimè molestaret; infra statutum tempus per certum & fidelem nuncium, provt ei videbatur, creditori mutuam pecuniam remisit, quam idem nuncius infideliter agens, sicut ei iniunctum fuerat, non persoluit. Cúmque postmodùm prædictus R. ab Imperatore captus, pariter & detentus, multa pericula sustinuerit, & labores, nec dicto G. satisfacere potuerit, vt debebat, nunc (per Dei gratiam) libertati pristinæ restitutus, paratus est pecuniam reddere creditori, licèt ipse prorsus eam recusaret recipere, quia ei non fuit statuto termino persoluta. Cùm igitur pactum legis [c] commissoriæ sit in [d] pignoribus improbatum, & quantùm in eo fuit, prædictus Rubeus iuramenti debitum adimpleuerit, cùm per eum, quem certum, & fidelem nuncium sperabat, pecuniam remiserit termino constituto, & vt in Imperiali fuit cautione detentus, satisfacere non potuerit creditori: deuotioni vestræ præsentium auctoritate mandamus, quatenus (si præmissis veritas suffragatur) prædictum creditorem, vt sorte suâ contentus existat, pensionibus præfati pignoris computatis in [e] sortem, & domum ipsam, & hortum præfato Rubeo omni postpositâ dilatione resignet, per censuram ecclesiasticam, pacto, vel tali

iuramento

iuramento nequaquam obstante, admonitione præmissâ, sublato contradictionis, & appellationis obstaculo compellatis. Datum Lateran.

NOTÆ.

[a] *Dem.*] Ita legitur in hac sexta collectione, & in quarta, *sub hoc tit. cap. vnic.* non tamen exprimitur, quibus Innocentius rescribat: ex epistolis autem editis à Sirleto, *fol.* 14. ita inscriptionem & litteram textus restituo. De Pisana Ecclesia nonnulla notaui *in capite* 8. *de tempor. ordin.*

[b] *Nostram.*] Quia cùm de contractu vsurario ageretur, & dubitaretur an vsura in eo interueniret, adeundus erat Iudex ecclesiasticus, vt notaui *in cap. illa vos, hoc titulo.*

1\. [c] *Pactum legis commissoriæ.*] Aliqui putant Innocentium minùs latinè, sequutum Interpretum barbaram locutionem, dixisse pactum legis commissoriæ, vt notarunt Duarenus, Concius, & Carond. relati ab Osualdo *lib.* 16. *Donelli, cap.* 19. *littera A.* Cuiacius *in recit. ad textum in l. vltim. ff. de contrah. emption.* Faber *de errorib. decad.* 21. *errore* 1. & in suo Codice, *tit. de pactis pignor. diffinit.* 1. Schifordeg. *ad Fabrum lib.* 3. *tract.* 13. *quæst.* 1. Sed vt idem Cuiacius docuit *ad titulum C. de pactis pignor.* & *lib.* 4. *feud. tit.* 66. vulgaris hæc locutio defendi potest ex eo, quod quemadmodum rectè dicitur, pactum conditionis, *in l.* 1. *C. de condict. indeb. l.* 2. *ff. de condict. ob causam.* actio condictionis, *in l.* 3. *&* 4. *C. de vsur.* conuentio pactorum, *in l.* 1. *C. de iure emphyt.* ita etiam rectè dicitur pactum legis commissoriæ. Cuiacium sequuntur Gibalinus *lib.* 3. *de vsur. quæst.* 69. *num.* 6. vnde non impropriè pactum committendi pignoris, vel non, dixit Innocentius pactum legis commissoriæ.

2\. [d] *In pignoribus improbatum.*] Nequaquam referas hæc verba ad constitutionem Imperatoris Constantini *in l.* 2. *C. de pactis pignor.* cùm per eam pactum legis commissoriæ pignoris fiduciarij præcipuè improbetur: referenda enim sunt hæc verba ad pactum legis commissoriæ, cùm ita concipiebatur, vt cessante debitore in solutione vsque ad certum terminum, res opignorata perfectè penes creditorem remaneret; quod genus conuentionis iam Digestorum tempore erat improbatum.

[e] *In sortem.*] Iuxta adducta proximo commentario.

COMMENTARIVM.

3\. *Conclusio traditur, et probatur.* EX hac Innocentij epistola sequens deducitur disputanda assertio: *Si is, qui sub pacto legis commissoriæ pignori dedit rem suam, & iurauit pactioni non contrauenire, & iustè impeditus infra diem statutum rem oppigneratam non redemerit, post diem redimere poterit.* Probant eam textus *in l. vltim. C. de pactis pignor. l.* 3. *C. plus valere, l.* 21. *titul.* 5. *partit.* 5. *l.* 12. *tit.* 15. *ead. partit.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña *hic*, Faber *de erroribus decad.* 21. *error.* 1. *cum sequent.* & in suo Codice, *titul. de pact. pignor.* Fachin. *lib.* 10. *controu. cap.* 73. Schifordeg. *lib.* 3. *ad Fabrum, tractat.* 13. *quæst.* 1. 2. 3. *&* 4. Suarez *de relig. tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 26. Bronchorst. *tom.* 1. *miscel. assert.* 77. Bachouius *lib.* 1. *de pignor. cap.* 15. Cuiacius *in l.* 4. *C. de pignor.* & *in recit. ad textum in l. final. ff. de contrah. emption.* Rodriguez *de annuis reddit. lib.* 2. *quæst.* 2. Acosta *de priuileg. credit. regul.* 3. *limit.* 2. *à num.* 8. Leo Pinel. *pro Academia Limensi, ad hunc textum, num.* 4. Sixtinus *consil.* 11. *volum.* 2. *consilior. Vulteij.* Leothardus *de vsur. quæst.* 69. *&* 70. Gibalinus *eod. tract. lib.* 3. *de vsur. cap.* 7. *artic.* 3. *per totum*, Rithersus. *in d. l.* 2. *C. de pact. pignor.* Mudeus *de pignor. & de pactis legit. num.* 2. Donellus *de pignor. cap.* 11. Bellonus *de potest. eorum qua in continenti, lib.* 1. *capite* 34. *numero* 2. Valeron *animaduers. iuris cap.* 1.

Sed ita in præsentem assertionem pro dubitandi ratione argumentor. Vnicuique licet de rebus suis pro libito pacisci, & conditionem suam paciscendo deteriorem facere, *l.* 4. *l. iuris* 7. *l. si paciscar, l. penult. ff. de pactis:* igitur sicut alia pacta sunt permissa in pignoribus, pactum etiam de quo in præsenti in eis improbari non debet. Augetur hæc difficultas, nam si pactum legis commissoriæ in pignoribus improbaretur, etiam in venditionibus adiectum improbari debebat, maximè cùm constitutio Constantini relata *in l.* 3. *C. de pactis pignor.* in Theodos. compilata sit sub titulo generali *de lege commissoria rescindenda:* sed in emptione, & venditione tale pactum admittitur, *l.* 1. *& per totum ff. de lege commiss.* igitur & in pignoribus sustineri debet. Augetur secundò ex eo, quod debitor pro pecunia accepta pignus in solutum dare potest, *l. cùm dominam* 13. *C. de pign. l. Titius* 34. *ff. de pignor. act. l. si prædium* 4. *C. de euict. l. si fundus* 16. *§. final. hoc tit.* Igitur in præsenti specie poterat pacisci, vt si intra statutum tempus creditor non redimeret pignus, maneret creditoris ex causa soluti. Accedit tandem; nam si hoc pactum regulariter vt vsurarium improbaretur, accedente iuramento, propter eius religionem adhuc seruandum erat, iuramentumque adimplendum, *cap.* 1. *cap. debitores*, vbi latè probaui, *de iureiur.* igitur non rectè in præsenti specie docetur, pactum etiam iuramento firmatum, vt constituto tempore pecuniâ debitâ non solutâ, res oppignorata efficeretur creditoris, iniustum, & improbatum esse. 4. *Impugnatur tradita assertio.*

Quâ dubitandi ratione minimè obstante, vt veram præsentis decisionis rationem agnoscamus, sciendum est, verbum *committi*, in Pandectis significare aliquid euenire, propter quod certa res debeat vni dari, & alteri adimi; quia videlicet quidpiam vel factum non sit quod fieri debuit; vel factum est, quod fieri non debuit: inde dicitur lex commissa, idest pactum impletum, *l.* 4. *§. eleganter, ff. de lege commissor.* commissa hæreditas, apud Ciceronem 1. *in Verrem*, quando hæreditas ablata fuit, quia quid factum non est. Similiter pactum, vt si debitum intra certum tempus non sit satisfactum, res pignorata creditori committatur, eiusque fiat pro ipso debito; dicitur pactum commissorium, seu lex commissoria, ad similitudinem emphyteusis commissæ, *in l.* 2. *C. de iure emphyt. cap. potuit, de locato*, id est amissæ, cùm quis priuatur ob non solutum canonem re in emphyteusim accepta. Item merces commissa dicitur *in l. commissa* 3. *C. de publicanis*; & *in l. commissa* 14. *l. final. ff. eod.* quando in pœnam non soluti vectigalis fisco res acquiritur. Similiter ergo pactum in venditione, 5. *De pacto seu lege commissoria.*

venditione, aut pignoris constitutione adiectum, vt ex eo res vni acquiratur, & alij adimatur, dicitur lex commissoria, eo quod ob legem contractus commissum sit ab emptore, vel venditore, *l. 3. & 4. C. de pact. inter*, *l. final. ff. de lege commissor.* Latiùs illustrant Salmasius *de modo vsur. cap.* 14. Donellus *lib. 16. commentariorum, capite* 19. vbi Osualdus *littera F*, Vela *dissert.* 97. Carballo *in capite Raynuntius*, *2. part. numero* 228. Faber *de error. decad.* 45. *errore* 8. & *decad.* 95. *errore* 3. Antonius Gomez *tom. 2. var. capite 2. num.* 30. vbi plures Ayllon. Merlin. *de pignor. lib. 4. quæst.* 123. *num.* 2. Vela *dissert.* 30. *num.* 53.

6. De eodem pacto in pignoribus. Pactum hoc legis commissoriæ in pignoribus variis modis concipi potest: vel cùm inter contrahentes conuenit, vt si intra præscriptum tempus pecunia non soluatur, res pignori data fiat creditoris, vel vt non liceat ampliùs eam luere, vel vt creditor rem pignori obligatam, emptam, vel in solutum pro debito retineat, aut in ius debitoris propter eius moram succedat creditor, quoad facultatem pignus distrahendi. Denique quoties id agitur, nisi intra certum tempus pecuniam debitor soluat, creditor pro pecunia mutuò data rei dominium acquirat, vt exponunt Negusantius *de pignor. p. 4. in princip.* Cuiacius *in capite 9. de iureiur.* Rodriguez *de annuis reddit. lib. 2. quæst. 2. num.* 24. Mantica *de tacitis lib. 4. tit. 29. num.* 6. Balduinus *de pignor. cap.* 17. Donellus *eod. tract. cap.* 11. Argenterius *ad consuet. Britanniæ artic. 266. cap. 6. num.* 22. Couar. *lib. 3. var. cap. 2. num.* 7. Connanus *lib. 4. comment. cap. 8. num.* 8. Fachineus *lib. 10. controu. cap.* 24. qui inde exponunt legem *Calippo* 45. *ff. de solutionibus.* Sed circa conuentionem improbatam à Constantino *in dict. l. vltima*, *C. de pact. pignor.* seu vt vult Rither. à Constantio, & ab Innocentio III. hîc non consentiunt Interpretes. Aliqui existimarunt, Constantinum eam conuentionem improbasse, quâ cautum erat inter contrahentes, vt nisi ad certum tempus pecunia credita solueretur, creditor pignus plenè acquireret, atque illud in commissum caderet: ita omnes fere repetentes *in dict. l. vltima*, Donellus *ibi*, Fachineus *lib. 10. controu. cap.* 74. Valla *de rebus dubiis tract. 11. num.* 15. Masius *lib. 3. singul. opin. cap.* 4. Connanus *lib. 4. comment. capite 8. num.* 8. Couar. *lib. 3. var. c. 2. n.* 7. Pinel *in l. 2. C. de rescind. 2. p. c. 1. num.* 26. Gaitus *de credito cap. 4. quæst. 11. à num.* 1107. Mantica *de tacitis lib. 11. tit. 9. num.* 3. Hermosilla *in l. 41. tit. 5. partit. 5. glos. 1. num.* 6. Merlin. *de pignor. lib. 4. quæst.* 123. Larrea *decis. 16. num.* 34. Merenda *lib. 1. controu. cap.* 3. Hunnius *ad Treutl. volum. 2. disputat. 2. quæst.* 39. Rither. *in dict. l. final.* Molina *de iustitia disput.* 324. Caldas *in l. si curatorem*, *verbo sua facilitate.* Sed hæc sententia refellitur primò *ex dict. l. final.* in illis verbis: *Creditores re amissa, iubemus recipere quod dederunt.* In quibus supponitur iam pignoris dominium quæsitum esse creditori, siquidem rem tantùm is dicitur amittere, qui eius dominium habuit, *l. non videntur 83. ff. de reg. iur.* notauit Cuiacius *in dict. l. final.* ergo non potest accipi Constantinus de simplici pignore conuentionali, cuius dominium penes debitorem remanet. Quâ difficultate oppressus Leothardus *de vsuris dict. quæst. 69. num.* 17. existimauit in eo textu pro illis verbis, *re amissâ*, reponendum esse, *re dimissâ.* Secundò refellitur ex eo; nam constitutionem illam nouam esse, iunctâ nouâ rubricâ *de lege commissoria in pignoribus rescindenda*, omnes agnouerunt, & facilè suadetur ex illis verbis, *Placet infirmari*; & ibi, *Hac auctoritate.* In quibus ius nouum veteribus incognitum profertur. Pinellus *in rubric. de rescind. 2. p. cap. 1. num.* 27. Concius *lib. 2. success. cap. 20. num.* 2. licèt Balduinus *de pignor. cap.* 17. Donellus *in dict. l. vltim.* putent, iam prisco iure displicuisse huiusmodi pactum, dumtaxatque à Constantino pœnam adiectam esse; quorum sententia facilè refellitur ex Cicerone *epist. 13. famil.* prout expendit Verrucius *de v. s. verbo Commissa*: etsi ad minus dicat, iure Digestorum improbatam esse illam conuentionem, vt ad diem statutum pecuniâ non solutâ pignus committeretur, & creditori acquireretur, *l. si fundus 16. §. vltim. ff. de pignor.* vbi ita demùm hæc conuentio admittitur, si iusto pretio pignus æstimetur, vt notarunt pro eius explicatione Arias à Mesa *libro 1. var. cap. 37. num.* 18. Osualdus *lib. 12. Donel. cap. 1. littera O.* Igitur si nunquam fuit permissa illa conuentio, vt res pignori data, non solutâ pecuniâ pro debito cederet, superflua erat illa constitutio. Salmasius *de modo vsurarum cap.* 14. conuentionem hanc legis commissoriæ in pignoribus aliter accipit, & contendit legem commissoriam pignorum fuisse cautionem, vel pactionem, quâ debitor creditori cauebat, vt si pecuniam statutâ die non soluisset, pignus committeretur, idest possessione, & dominio hypothecæ cederet, non vt pleno iure pignus acquireretur creditori, & ius dominij ipse in eo haberet; sed vt pleno iure sine vlla diminutione illud proscribere, & distrahere posset, atque ita per hanc conuentionem commissoriam auferebatur possessio, aut dominium à debitore, quod in creditorem transibat. Docet ergo Salmasius, per legem commissoriam pignoris dominium ex titulo venditionis, aut dationis in solutum, in creditorem non transisse, sed tantùm ius vendendi & distrahendi illud: quæ sententia probatur *ex l. 1. C. de pactis pignor.* in illis verbis: *Qui pactus est, nisi intra certum tempus pecuniam, quam mutuam accepis, solueres, cessurum creditoribus hypotheca, venditionem non contraxis; sed id comprehendit, quod creditor in adipiscendo pignore habiturus erat. Communi itaque iure creditor hypothecam vendere debet.* Quæ ita legit, & emendat Salmasius: *Qui pactus est, nisi intra certum tempus pecuniam, quam mutuam accepit solueret, cessurum se creditoribus hypotheca, venditionem non contraxit, sed id comprehendit, quod iure suo creditor in adipiscendo pignore habiturum erat; aut meliùs, cessurum se creditori ius hypotheca, venditionem non contraxit.* Quâ doctrinâ suppositâ existimat Salmasius Constantinum *in dict. l. vltim. C. de pact. pignor.* non agere de lege commissoria in pignoribus adiecta, sed in venditione, vt liquet ex illis verbis: *Iubemus recipere pretium, quod dederunt; pretium enim propriè emptionis est, non contractus pignoris.* Accedit, quod in ipsa constitutione, quæ extat *in C. Theodos.* deest vox *pignorum*, immò in eo Codice illa compilatur post titulum *de contrahend. emptione.* Quæ omnia euincunt non agere Imperatorem de lege commissoria in pignoribus, sed in venditionibus adiecta. Verùm & hæc Salmasij sententia conuincitur primò, quia absque lege commissoria,

vt

vt eam concipit Salmasius, possessio pignoris transfertur in creditorem, per eius constitutionem, & traditionem: igitur non erat necessaria ea conuentio, vt non solutâ pecuniâ statuto tempore, possessionem debitor amitteret. Secundò, nam cessante debitore in solutione, iure communi post trinam denunciationem licet creditori pignus vendere. Paulus *lib. 2. sentent. titul. 5. §. item creditor*, *Instit. quibus alienare*, *l. si conuenit 4. l. & eleganter*, *§. si vendiderit*, *ff. de pignor. act. l. si testamento 89. §. quatuor*, *ff. de legat. 2. l. qui creditori 18. C. de distract. pignor.* Illustrant Amaya *in l. 3. C. de iure fisci*, *num. 2.* Connanus *lib. 4. comment. cap. 18.* Gaitus *de credito*, *cap. 4. quæst. 8.* Arias à Mesa *lib. 1. var. cap. 15.* Merlin. *de pignor. lib. 4. titul. 3. quæst. 95.* Igitur ad quid erat necessaria tam accurata conuentio, vt post moram debitoris liceret creditori pignus vendere? Nec etiam verum est, Constantinum non agere de lege commissoria in pignoribus; nam potiùs de pignoribus agere, patet ex synopsi Basilic. *libro 23. titul. 17. capite 10.* & ex summario his verbis relato ab Harmenopulo *libro 3. promptuarij*, *titul. 5.* ibi: *Si quis ita pactus fuerit, vt nisi ad diem præstitutam soluta esset pecunia, rei oppignoratæ dominus fieret, eiusmodi pactum inualidum est.* In ipsis basilicis ex versione Fabroti legitur: *Si creditor pactus fuerit, vt si ad diem pecunia soluta non sit, pignus ei acquiratur, pactum iustum, & ratum non est.* Vnde nescio, quomodo vox pignoris toties repetita expungi possit, & ad venditionem referri.

7. *Traditvr vera interpretatio.*

Tandem alij plures perducti viri, & mihi magnæ auctoritatis, legem commissoriam in pignoribus referunt ad fiduciam, non ad pignus: sed tantùm ad fiduciariam conuentionem, & similem fiduciæ legem, Imperatorem Constantinum *in dict. l. final.* referunt. Ita docuerunt Faber *decad. 21. error. 1. num. 10. & 15.* Schifordeg. *lib. 3. tract. 13. quæst. 2.* Cuiacius *ad titulum C. de pactis pignor.* D. Nicolaus de Castro *in princip. Instit. de emption. & vendit. num. 3.* Leothardus *de vsur. quæst. 69.* Gibalinus *dict. artic. 13.* D. Iosephus de Retes *lib. 1. opuscul. cap. 21.* Valeron *animadu. cap. 1. num. 19.* Gothofredus *in l. vnic. C. Theodos. de commissoria rescind.* quorum sententiam vt faciliùs percipiamus, sciendum est, olim pignus dupliciter contrahi; vel simpliciter, vel sub fiducia: inter vtrunque magna versatur differentia, vt agnouit D. Isidorus *lib. 5. etymol. cap. 21.* ibi: *Pignus est, quod propter rem debitam obligatur, cuius rei possessionem solam ad tempus consequitur creditor; cæterum dominium penes debitorem est. Fiducia est cùm res aliqua sumendæ pecuniæ gratiâ, vel mancipatur, vel in iure ceditur.* Simpliciter pignus constituebatur, cùm pro securitate pecuniæ mutuò acceptæ res aliqua pignori tradebatur, vt probaui *in cap. 1. hoc titul.* Sub fiducia pignus contrahebatur, cùm quis pro certa pecunia rem suam mancipabat creditori, vel in iure cedebat ea lege, vt solutâ intra statutum tempus pecuniâ, ei res remanciparetur; non solutâ, pleno iure creditori committeretur. Eius fiduciæ mentio fit apud Paulum *lib. 1. sentent. titul. 9. §. final.* ibi: *Pignorum, & fiduciarum.* Et *lib. 2. tit. 13. §. si quis suppositam pignori, vel fiduciæ*: & *lib. 3. tit. 6. §. rem legatam pignori, vel fiduciæ*: & *lib. 5. tit. 26. §. final.* ibi: *Fiduciam verò, & pignora*: & *l. 9. C. Theodos. de infirmand. quæ sub tyran.* & apud Modestinum *in collat. legum Mosaic. titul. de deposit.* & *in l. legata 9. §. final. ff. de supellect. legat.* quam de pignore fiduciario accipit post Cuiacium *lib. 7. respons. Papin.* ibi, & *ad titulum C. de pact. pign.* D. Iosephus de Retes *lib. 1. opuscul. c. 21. n. 2.* quamuis dissentiat Valeron *dict. cap. 1. num. 8.* eius etiam pignoris vestigia extant *in l. 1. §. Diui fratres*, *ff. de quæstionibus*, licèt eam legem aliter explicet Valentia *lib 3. tract. 1. cap. 1. num. 24.* & mendosam dicat Muretus *in obs. iuris*, *cap. 3.* & *in l. res obligata 21. C. de pign. in libro 3. legum Langobard. tit. 15.* apud D. Ambrosium *lib. de Tobia*, *cap. 12.* ibi: *Hypothecas flagitat, pignus vsurpat, fiducias vocat.* Tertul. *de idololatr. cap. 23. Pecuniam de ethnicis mutuantes sub pignoribus fiduciatis, iurati cauent, & sic negant.* Sidonium *lib. 4. epistol. 24. Pecuniam mutuam postulauit, impetrauitque, nihil quidem loco fiduciæ, pignorisque, vel argenti sequestrans, vel obligans prædiorum.* Ciceronem *in oratione pro Flacco*: *Hanc fiduciam commissam tibi tenes hodie, atque possides.* Boetium *lib. 4. in topicis*, fiduciam accepisse dicitur cuicunque aliqua res ea lege mancipatur, vt mancipanti aliquando remancipet. Fiducia ergo in pignore nihil aliud erat, quàm pignus, aut hypotheca, adiectâ mancipatione, aut in iure cessione: vnde non rectè Hothomanus *ad titulum de pignor.* existimauit, fiduciam propriè pignus non esse. Differt verò fiducia à pignore in eo, quia pignoris dominium non transfertur in creditorem, *l. cum & sortis 35. §. vltim. ff. de pignor. l. 1. & 2. de distract. pignor. l. certè 6. §. final. de precario*, *l. 33. §. 6. de vsucap. l. 73. §. cos verò*, *de legat. 3. l. 9. de pign. act. l. si dominium 9. l. cum dominium 13. C. hoc titul.* fiduciæ verò dominium transfertur. Paulus *dict. libro 2. titul. 13. §. 3.* id supponit, dum ait debitorem creditori fiduciam vendere non posse, quia vt exponit Cuiacius ibi, iam creditori satis per mancipationem, seu in iure cessionem acquisita est. Dicebatur autem contractus hic fiducia, quia sub ea fiducia res mancipabatur, vt soluto pretio statuto, iterum res debitori manciparetur: vt etiam fiducia dicitur cùm quis dubium tempus timens, & sibi, suisque prospiciens, rem aliquam amico suo ea lege dimittebat, vt transacto eo tempore sibi, suisve redderetur. Boëtius vbi proximè. Inde ille, cui pater filium fiduciâ contractâ mancipabat, fiduciarius dicebatur, *l. 2. §. obiicitur*, *ff. ad Tertyl. §. præterea*, *Instit. quibus modis ius patriæ potestatis*: & ille, cuius fidei committitur, vt hæreditatem restituat, dicitur hæres fiduciarius, *l. seruus 46. & 67. ff. ad Trebel.* & ipsa hæreditas fiduciaria, *l. certi 9. §. competit*, *ff. si certum petat.* Prosequuntur fiduciæ species, & solennitates Reuardus *de auctorit. prud. cap. 5.* Corrasius *lib. 6. miscel. capite 9.* Alciatus *libro 3. cap. 26. parerg.* Pancirola *libro 3. var. capite 21.* Retes *libro 1. opusc. capite 21.* Valeron *dict. capite 1.* Gibalinus *dict. capite 7. artic. 1.* Masius *singul. libro 3. cap. 2.*

His suppositis existimant Faber, Schifordeg. & alij suprà laudati, Constantinum in dicta lege vltima sustulisse pactum legis commissoriæ in pignoribus fiduciariis, cùm fiducia interuenerat, ita vt statuto die debitore soluente pecuniam, teneretur creditor iterum remancipare; eo autem in solutione cessante, amplius luitio non daretur, sed res perfectè, & irreuocabiliter penes creditorem remaneret. Rationes autem huius 8. *Prosequitur eadem interpretatio.*

constitu-

constitutionis, & improbationis similis pacti, nonnullas incongruas assignarunt ipsi Faber *decad.* 21. *error.* 2. *num.* 4. & *error.* 8. *numero* 6. Schifordeg. *dict. tract.* 13. *quaest.* 3. Rationem petunt huius abrogationis ex impossibilitate rei, & contrarietate, seu contradictione ipsius conventionis, quod scilicet fieri non possit, vt in eundem casum, idemque tempus, & pignus contractum, & venditio pignoris facta videatur; quod fieri nequit, quia eodem tempore rei oppignoratæ dominium simul acquireretur creditori per venditionem, & simul non acquireretur. Sed hæc ratio falsa est, nam venditio, quam vnà cum pignore concurrere ait Faber, non tempus præsens respicit, sed futurum; mancipatur enim pignus, sed non in perpetuum, nec irreuocabiliter, sed si statuto die soluta non sit pecunia; tunc enim ex solutione, vel cessatione in ea, cognoscitur an pignus fuisset, si iterum remancipetur res debitori; vel dominium translatum, si non remancipetur, sed penes creditorem remaneat. Quare conuentio, quæ eiusmodi venditionem, & oppignorationem simul complectitur, nec seipsam destruit, nec implicat contradictionem, nec creditor fit eodem tempore dominus irreuocabilis, & non dominus. Nec feliciùs Hothomanus *de verbis iuris*, *verbo Lex commissoria*, rationem prohibitionis ex eo reddit, ne quod Principis auctoritate fieri debet, *ex l.* 1. *C. de iure dominij impetr.* priuatorum pactionibus permittatur: cui consentire videntur Reuardus *de auctorit. prud. cap.* 5. Schifordeg. *dict. tract.* 13. *quaest.* 2. dum existimant, adhuc fiduciâ contractâ necessarium esse creditori impetrare dominium à Principe, *ex l. magis* 5. §. 3. *ff. de rebus eorum*, *l. final. C. si in causam indic.* Sed omisso alio misero lapsu ipsius Hothomani, dum ibi refert legem commissoriam inter leges populi Romani, quem iam notarunt Cuiacius *lib.* 15. *obseru. cap.* 16. & *in recit. ad dict. l. vltim. ff. de contrah. emptione*, Faber *decad.* 21. *error.* 1. *num.* 13. & ipse agnouit *lib.* 12. *obseru. capite* 29. dicendum est, proprium esse mancipationis, vel cessionis in iure dominium transferre; vnde tunc non ex priuatorum voluntate tantùm, sed ex solenni actu dominium quæritur; ideo tunc superflua est dominij impetratio ab Imperatore, ex vulgari principio legis vnicæ, *C. de thesaur. lib.* 10.

10. TRADITVR VERA RATIO PRÆSENTIS PROHIBITIONIS.

Igitur omnibus his omissis præsentis prohibitionis pacti legis commissoriæ in pignoribus ratio duplex est. Prima vt creditorum auaritia cohibeatur, & captionibus succurratur. Hæc enim conuentio iuxta formam suprà relatam fœneratoribus maximam doli, & fraudis materiam præbebat; debitores enim pecuniæ necessitate coacti, nec hanc, nec aliam quamlibet pactionem recusare solent, dum sperant se pignus intra tempus præfinitum luere posse; vnde parum sua interesse putant pluris, aut minoris pignus esse, vt notarunt Caldas *in l. si curatorem*, *verbo Sua facilitate*, *num.* 101. Donellus *in dict. l. vltima*, *num.* 4. & *de pignor. cap.* 11. Cuiacius *ad titulum de pactis pignor. in fine.* In qua tamen re, vt spes hominum fallax est, qui de rebus suis plusquàm in eis est, confidunt, vt aiebat Gaius *in l. in fraudem* 10. *ff. qui & à quibus*, & testatur Ouidius dum ait:

Fallitur auspicio spes bona sæpe suo.

Debitores sæpissimè falli necesse fuit, & pignora quantumuis pretiosa pleno iure creditoribus committi. Vnde obiter notandus venit Faber dum *in dict. decad.* 21. *error.* 1. *num.* 19. & *error.* 6. docet pactionem hanc legis commissoriæ non fuisse odiosam debitoribus, sed potiùs fauorabilem, cùm eis solutâ pecuniâ statuto die res ipsis erat remancipanda à creditore. Nam hoc procedit soluente sua die debitore, sed si cessauerit, nonne pro modica pecunia creditor rem pretiosam pignori datam assequitur? Secunda ratio præsentis improbationis prouenit ex eo, quia ex hoc pacto prauitas vsuraria insurgit, cùm creditor lucretur vltra sortem aliquid pecuniâ æstimabile; atque ita, tanquam vsuraria conuentio improbatur à Constantino *in d. l. vnic.* & ab Innocentio III. in præsenti: docuerunt Cuiacius & Donellus *in dict. l. vnic.* Couar. *libro* 5. *var. capite* 2. *num.* 8. Fachineus *lib.* 10. *controu. capite* 73. Caldas *vbi proximè*, *num.* 101. Molina *de iustitia disput.* 324. *num.* 2. Cyriacus *tom.* 2. *controu. cap.* 393. *num.* 10. Leothardus *de vsur. dict. quaest.* 69. vnde nec consuetudine, aut statuto posse talem conuentionem confirmari, resoluit Argentreus *in consuet. Britan. artic.* 266. *num.* 6. An etiam tale pactum repugnet iuri naturali, aut diuino, post alios latè disputat Gibalinus *dict. artic.* 13. *consect.* 4. *num.* 23.

11. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt pacta contrahentium seruanda sint, quia ipsa sunt leges, & partes contractus; tamen id procedit cùm pacta sunt iuri consona, non verò contraria, *l. iuris* 7. §. *ait Prætor*, *ff. de pact.* vt est præsens conuentio, quæ ideo iure improbatur, quia non liberè, sed adactus rei familiaris inopiâ ita pactus censetur debitor; & eadé inopia facit plerunque, vt ad diem statutam pecuniam soluere non possit. Consideratur etiam improba lucri captatio, & præsumptus creditoris dolus; ideoque talis conuentio improbatur. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, pro cuius solutione in dubium vocatur, vtrum Constantinus *in dict. l. finali*, non solùm legem commissoriam in pignoribus, verùm etiam & in venditionibus improbasset? Et Hothomanus *de verbis iuris*, *verbo Lex commissoria*, Concius *lib.* 2. *succes. cap.* 20. Gifanius *ad titul. C. de pact. pign. pag.* 326. putant Constantinum generaliter pactum legis commissoriæ improbasse, cùm indefinitè loquatur in ea lege, prout iacet in Codice Theodosiano, sub titulo *de lege commis. rescind.* Sed prorsus verius est, legem commissoriam tantùm in pignoribus esse abolitam: nec credi potest, vt ait Donellus ibi, similem conuentionem in venditionibus improbasse. Nec interest quod Constantinus indistinctè loquatur in eadem lege prout iacet in Codice Theodosiano: nam vt suprà ex Harmenopulo, & synopsi Basilic. retuli, Imperator specialiter agebat de pignoribus, & ideo expendit acerbitatem creditorum, nullâ venditionis factâ mentione; nec talis acerbitas in venditione datur: vnde dicendum est legem commissoriam in venditionibus, prout eam retulimus *in cap. illo vos*, *hoc tit.* improbatam non esse, vt defendunt Couar. *lib.* 3. *var. cap.* 8. *num.* 1. Gomez *lib.* 2. *var. capite* 2. *num.* 30. Molina *de iustitia tract.* 2. *disput.* 378. Mantica *de tacitis lib.* 4. *tit.* 29. Donellus *lib.* 16. *capite* 19. Leothardus *dict. quaestion.* 69. *num.* 34. Gibalinus *dict. consectar.* 4. Differentiæ autem

rationes inter vtramque legem commissoriam precipuæ duæ sunt. Prima, quia lex commissoria in pignoribus dominium à debitore inuito aufert, & in creditorem transfert: lex verò commissoria in venditione dominium venditori conseruat. Secunda est, quia lex hæc rem venditori suo adiicit iusto pretio, vt proinde nulla fraus existat emptoris, vel venditoris, si ob non solutum pretium rescindatur; quod secus est in pignore, cùm plerunque pro pauca pecunia mutuata creditori addicatur; qui enim pecuniæ inopiâ premitur, facilè quamlibet legem à creditore sibi dici patitur, & cuilibet pactioni consentit, ob spem futuræ luitionis. Quæ ratio cessat, cùm emptio, & venditio resoluitur, & res fit inempta, vt docet Latrea *decis. 16. num. 34.* Nec differentiam hanc euertit textus *in l. Æmilius 38. vers. Quia tamen, ff. de minor.* vbi Paulus refert legem commissoriam in venditione Imperatori Antonino displicuisse, non aliâ ratione, quàm quia odiosa hæc pactio videretur; atque propter hanc conuentionem venditio aliàs legitimè contracta irritatur. Nam omissâ sententiâ Fabri *decad. 21. error. 6.* qui contendit legem commissoriam olim odiosam fuisse in venditione, non verò in pignore, dicendum est, Imperatori Antonino generaliter legem commissoriam non displicuisse in venditione, sed tantùm in specie à Paulo ibi relata, propter auaritiam videlicet, cùm conuenit, vt solutâ parte pretij, si intra duos, vel tres menses reliqua pars non numeretur, fundus sit inemptus, vt *in l. 4. §. 1. l. 6. in princip. ff. de lege commissor.* quia hoc casu cùm emptor, qui reliquum pretij statuto die non soluit, amittat id quod dedit, & venditor lucrifaciat, vtraque ratio suadet legem commissoriam in pignoribus esse improbandam. Concurrere etiam videtur in præsenti venditione; nam sicut iniquum est, vt non solutâ statuto die pecuniâ debitor pignus magni valoris amittat; ita etiam non minùs iniustum est, vt emptor, qui fortè ob causam aliquam integrè soluere non potuit, ob non solutum reliquum pretij amittat id, quod dedit in partem pretij. Præterea, vt vsura est ob non solutam sua die pecuniam creditorem id lucrifacere, quod plus est in pignore; ita prorsus vsura est venditorem ob non solutam sua die reliquam pretij partem, id quod numeratum est, captare, & retinere. Vnde meritò ea conuentio displicuit Imperatori Antonino *in dict. l. Æmilius*, nisi in eo casu aliquid fortè arrhæ nomine datum fuit, vel compensatio fiat cum fructibus, quos interim emptor suos facit, vt docetur *in d. l. 4. §. 1.* vel alio modo venditoris intersit. Prosequuntur ipsius textus expositionem Eguinarius Varo, Faber, & Cuiacius *ibi*, Duarenus *ad titulum C. si aduersus venditionem pignor. column. 2. & 3.* Donellus *lib. 24. comment. cap. 7.* vbi Osualdus *littera H.* Caldas *in dict. l. si curatorem, num. 49.* Leo Pinellus *in præsenti.*

11. Respondetur aliis difficultatibus. Nec obstat secundum augmentum ipsius difficultatis, pro cuius solutione examinandum venit, vtrum conuentio illa, vt si intra statutum tempus pecunia non soluatur, pignus ex causa soluti retineatur pro quantitate debita, licita sit? Et in iure admitti docuerunt Decius *consilio 12. & 308.* Parisius *libro 2. consilio 81.* Menochius *consil. 1111. numero 23.* Hondedeus *lib. 1. consil. 31. num. 32.* Sed contraria sententia verior est, facileque probatur *ex l. 1. C. de pactis pignor. l. quamuis 45. ff. de solut.* ex eo, quia talis conuentio æqualem captionem; ac asperitatem habet ac lex commissoria, cùm vis & potestas vtriusque pacti eò recidat, vt creditor pro debito ad diem non soluto consequatur dominium pignoris: & si hæc pactio titulo in solutum admitteretur, facilè Constantini prohibitio elidi posset; quod admittendum non est, *l. vltim. C. mandati:* & omne quod in fraudem legis fit, nullius est roboris & momenti, *l. si libertus, in princip. ff. de iurepatron. l. hoc modo, ff. de condit. & demonstr.* latè probant Rodriguez *de annuis reddit. q. 2. num. 24.* Mudeus *ad titul. de lege commissoria, num. 2.* Leothardus *vbi suprà, quæst. 70. num. 17.* qui numeris sequentibus satisfacit fundamentis contrariæ sententiæ. Et prædictæ difficultati dicendum est, quod quoties non designato iusto pretio postea æstimando pactum opponitur, captiosum esse, vt vsurarium intelligi, cùm euenire possit, vt rem eximij pretij pro exiguo debito lucretur, vt docet Bachouius *lib. 1. de pignor. capite 15. numero 7.* quod & ante Constantinum statutum fuisse, constat *ex dict. l. si fundus 16. §. finali*, & docent Accursius *ibi*, Donellus *in l. final. C. de pactis pignor. num. 4.* I. Mister. *de leg. commiss. quæst. 6.* Negusant. *de pignor. 4. p. princip. num. 2.* Sed cùm pretio iusto postea designando pactum adiicitur, iustè interponitur. Nec etiam obstat textus *in dict. l. si fundus 16. §. vltim. ff. de pignor.* nam licèt lex commissoria esset improbata iure Digestorum, eo casu, quo pro debito pignus creditori committitur; tamen propter iusti pretij interuentionem conualescit, vt docuit Accursius *ibi*, cui consentiunt Covar. *dicto cap. 2. num. 7.* Molina *in empor. p. 1. tit. 9. quæst. 9. à n. 16.* Gutierrez *de iurament. 1. p. cap. 33. num. 4.* Mantica *d. lib. 11. tit. 10. n. 29.* Quæ sententia probatur iure nostro Regio *ex l. 41. tit. 5. partit. 5. & in l. 12. tit. 13. ead. partit.* Nec eo casu dari propriè pactum legis commissoriæ probarunt Baldus *in l. 1. num. 2. C. de distract. pignor.* Hothomanus *lib. 2. epit. titul. 1. num. 9.* & *in l. vltim. C. de distract. pignor.* vbi Gifanius *pag. 401.* Nec audiendus est Faber *vbi suprà*, qui totum versiculum illum Triboniani esse affirmauit, etsi textum aliter accipiant Cuiacius *in l. 2. §. 1. de contrah. emption.* Osualdus *lib. 13. cap. 1. litt. O.* Masius *lib. 3. singul. opin. cap. 9. 10. & 12.* Nec obstat vltimum difficultatis augmentum; licèt enim plures docuerint legem commissoriam in pignoribus iureiurando firmari, quos referunt & sequuntur Tiraquellus *de retract. conuent. in fine, num. 21.* Seraphinus *de priuileg. iuram. cap. 131. numero 13.* Menchaca *de success. lib. 5. §. 28. num. 47.* Fachin. *libro 10. controu. cap. 13.* Hondedeus *consil. 31. num. 56.* verior sententia est, conuentionem hanc iureiurando non confirmari. Quamuis enim iuramentum huic pacto adiectum, nisi remittatur, seruandum sit, cùm sine detrimento salutis æternæ seruari possit, non tamen ea vis iuramenti est, vt pactum improbum, & à iure damnatum confirmare valeat, licèt ad euitandam periurij exceptionem sit necessaria absolutio, & proinde poterit debitor petere, vt iureiurando soluatur, vel si illud seruauerit, non possit repetere, vt de promissione vsurarum iuramento firmata, probaui *in cap. 1. cap. debitores, de iureiur.* ita docuerunt Covar. *in dict. capite*

quamuis, 2. *part*. §. 3. *de pact. lib*. 6. Gutierrez *de iuram. confirm. p*. 1. *cap*. 33. *num*. 2. Molla *in empor. p*. 1. *tit*. 9. *quæst*. 14. Gaitus *de credito p*. 4. *quæst*. 49. *n*. 1112. Merenda *lib*. 1. *controu. cap*. 3. *num*. 4. Cyriacus, & Leothardus *de vsuris quæst*. 70. *num*. 28. Nec obstat, quod dicebamus iuramentum in præsenti specie seruari posse sine dispendio salutis æternæ, & per consequens pactum legis commissoriæ iureiurando confirmari; quia licèt iure hoc attento, cùm quæritur, an iuramentum seruari debeat, tantùm attendatur, an sine dispendio salutis æternæ seruari possit necne, rectè tamen Interpretes obseruant, non eandem semper, & in omnibus, & vbique iurisiurandi vim esse. Aliquando enim accidit, vt conuentio alioquin nulla, & illegitima iurejurando confirmetur, vt sunt conuentiones omnes, quæ contra prohibitiones Velleiani, legis Iuliæ, & similes factæ sunt, quas ob auctoritatem iurisjurandi ius Pontificium tuetur. Aliquando verò ad id tantùm prodest iuramentum, vt periurij exceptionem inducat, non etiam vt contractum sustineat odiosum, & à legibus prohibitum, vt exponit Faber *dict. decad*. 21. *error*. 8. *num*. 2. Huius generis sunt conuentiones illæ, quæ odio creditoris improbantur, & quæ rem ex se nefariam, & illicitam continent, vt est promissio vsurarum, quæ iuramento non confirmatur, quamuis iusjurandum seruandum sit, & relaxatio petenda, *dict. capite debitores, de vsuris*. Eiusmodi etiam est pactum legis commissoriæ in pignoribus, quod non solùm legibus prohibetur, verùm & suâ naturâ nefarium est, & fraudibus plenum, vt probat Baëza *de inope debitore cap*. 6. *num*. 9. vnde similis conuentio iureiurando firmari non potest, vt latiùs prosequuntur Leothardus *dict. quæst*. 70. Leo Pinel. *in præsenti*, *ex num*. 58.

12. Sed suprà traditis obstat textus *in l. Titius* 34. *ff. de pignor*. in illis verbis: *Vt fundum certo pretio emptum haberet*. Ex quibus deducitur, licitam esse illam conuentionem, vt pignus pro debito committatur, pecuniâ non solutâ suo tempore. Pro cuius textus solutione sciendum est, nonnullos Interpretes asseruisse, præsentem prohibitionem locum non habere, si pactum legis commissoriæ ex interuallo adiicitur, cùm nullâ necessitate pecuniæ premitur debitor: ita docuerunt Bartolus, & Baldus, Negusantius, & alij, quos refert & sequitur Mantica *de tacitis conuent. libro* 11. *titul*. 10. *numero* 2. Sed contrariam sententiam, videlicet nihil interesse, an pactum legis commissoriæ in pignoribus adiiciatur ex interuallo, vel in continenti, docuerunt Caldas *de emption. cap*. 11. *num*. 19. Faber *decad*. 21. *error*. 2. Couar. *lib*. 3. *var. capite* 2. *num*. 8. Mudeus *de pignor. titul. de lege commis. num*. 22. Leothardus *de vsur. quæst*. 70. *num*. 2. & meritò, cùm eadem ratio asperitatis, & fraudis deprehendatur in hac conuentione, siue ab initio, siue ex interuallo apponatur; & debitor, qui ad solutionem pecuniæ creditæ iam vrgetur, improbam hanc legem subire æqualiter cogatur. Nec contrarium probatur *in dict. l. Titius* 34. nam ibi non agitur de pacto legis commissoriæ, sed de pura, & præsenti datione in solutum, seu venditione cum certo pretio facta, quæ prorsus admittitur, *l*. 12. *ff. de distract. pign. l*. 1. *l. cùm dominium* 13. *C. de pignor*. Quo modo etiam accipiendus est textus *in l. quamuis, ff. de solut*. quo modo textus illos exponunt Balduinus *de pignor. capite* 17. Pinellus *in rubric. C. de rescind*. 2. *part. capite* 1. *numero* 29. Rodriguez *de annuis reddit. quæstion*. 2. *numero* 37. Leothardus *dict. quæstion*. 70. *numero* 3. Arias de Mesa *libro* 1. *var. capite* 37. Leo Pinellus *in præsenti*, *num*. 5.

Exponitur textus in l. si Titius 34. ff. de pignor.

Secundò obstat textus *in l. vltima*, *ff. de contrah. emption*. vbi approbatur pactum illud, quo cauetur, vt debitore sua die pecuniam non soluente, pignus emptum censeatur. Igitur quia pactum legis commissoriæ omnino non improbatur in pignoribus. Pro cuius textus expositione sciendum est, controuersum esse, an si lex commissoria non adiicitur ipsi rei pignoratæ, sed alij, pactum eo casu defendatur? Et plures ex antiquioribus, quos refert Mantica *dict. titul*. 10. *num*. 12. existimarunt cessare præsentem prohibitionem, si res, de qua agitur, non sit pignori obligata. Sed contrariam sententiam meritò docuerunt Couar. *dict. capite* 2. *numero* 8. Caldas *vbi suprà*, *num*. 101. Rodriguez *dict. quæst*. 2. *num*. 30. *dict. quæst*. 70. *num*. 8. nam ratio præsentis prohibitionis, videlicet vt coerceatur asperitas creditorum; æqualiter procedit cùm res, quæ legi commissoriæ subiicitur, pignori, vel hypothecæ data est, ac cùm pignori non datur. Nec contrarium probatur *in dict. l. vltim. ff. de contrah. emption*. nam in eo textu non quærebatur ab Scæuola, an conuentio illa subsisteret ex eo, quod prædia essent, vel non essent obligata fideiussori eo tempore, quo fideiussit, & conuentio celebrata fuit, ac per consequens parum fauet contrariæ opinioni; tantùm enim ibi docetur, quod licèt fideiussori minimè liberum sit emere pignora debitoris pro quo fideiussit, *ex l. si mandato* 59. §. 1. *ff. mandati*, *l. Paulus*, *ff. de fideiuss. l*. 1. *C. de dolo*; virtute tamen conuentionis, vt fideiussor prædia pignori data empta haberet, posse fideiussorem soluentem pro reo principali, ex causâ emptionis prædia illa retinere; quo casu cessat ratio præsentis prohibitionis, cùm creditor vltra sortem principalem nihil recipiat, fideiussor verò ex iuris communis regulis, postquam pro reo principali soluit, possit ad emptionem prædiorum agere, *l*. 2. *ff. de distract. pignor*. Eo tamen casu luendi facultem debitori competere, *ex dict. l*. 59. §. 1. *ff. mandati*, *l*. 1. *C. de dolo*, rectè notauit Leothardus *dict. quæst*. 70. *num*. 13. qui prosequitur latiùs ipsius textus expositionem post Cuiacium *ibi*, & Leonem Pinellum *in præsenti*. 13.

Exponitur l. vlt. ff. de contrah. emption.

Tertiò suprà traditis obstat textus *in l. vltim. C. de distract. pignor*. vbi cùm quæreretur, an si creditor plus ex venditione pignoris redegerit, quàm ei deberetur, & ex eo fundum emerit, an possit debitor in rem agere? Respondet Imperator, in personam tantùm, idest pignoratitiam actionem ei de superfluo competere, nisi aliud specialiter conuentum sit. Igitur speciali pacto caueri potest, vt vltra sortem principalem quod superest, lucro creditoris cedat, & per consequens pactum legis commissoriæ, vt vsurarium non improbatur. Cui difficultati respondendum est, verba illa, *Si non specialiter conuentum sit*, non esse accipienda de ea conuentione, vt quod ex venditione pignoris redigeret creditor, id sibi totum haberet, vt voluit Cuiacius; sed de pacto, vt si quid ex superfluo ... pignoris 14.

Exponitur l. vlt. C. de distract. pignor.

pignoris creditor compararet, esset debitoris, vt rectè id docuit Accursius, quem sequitur Leothardus *de vsuris quæst.* 69. *num.* 38. & tunc virtute talis conuentionis potest debitor agere ad rem ipsam emptam ex residuo pretij, quod superat solutâ sorte principali. Prosequuntur huiusmodi pacti legis commissoriæ in pignoribus exceptiones, & ampliationes, nouissimè Gibalinus *dict. lib.* 3. *de vsur. cap.* 7. *art.* 13. *per totum*, Leothardus *de vsur. quæst.* 70. *per totam.*

CAPVT VIII.

[a] Gregorius IX.

CVm constet I. mulierem vxorem Ogerij quoad vsumfructum filio suo [b] successisse in bonis, quorum proprietas ad M. mulierem vxorem C. dignoscitur pertinere: Mandamus quatenus eam ad cautionem [c] idoneam exhibendam, quod vtatur, & fruatur saluâ rerum [d] substantiâ rebus immobilibus, quæ vsu non consumuntur, ad [e] arbitrium boni viri: [f] pecuniam verò, si quam habuit, vel habebit, ac æstimationem bonorum, quæ consumuntur vsu, & in hæreditate inuenta fuerint, in morte sua dictæ mulieri, vel hæredibus eius restituat, per censuram ecclesiasticam compellatis.

NOTÆ.

1. [a] *Gregorius.*] Non exprimitur cui rescribat Pontifex; illud credo, rescribere aliquibus iudicibus ecclesiasticis, vel sæcularibus illius prouinciæ, quæ tam in spiritualibus, quàm temporalibus parebat Ecclesiæ; aliàs de negotio merè temporali, & inter laicas personas disceptato, ad quid necessarium erat adire iudicium Ecclesiæ? Illud enim notandum est, constitutionem hanc spectare ad secundam partem huius rubricæ, ibi: *De aliis cautionibus.* Quæ verba propter præsentem constitutionem a se editam addere iussit Gregorius IX.

2. [b] *Successisse.*] Immò vsusfructus morte finitur, nec in eo datur successio, *l. liber* 24. *ff. de liber. caus. l.* 1. *§. si impuberi* 21. *ff. de collat. bonor. l. corruptionem, C. de vsufruct. §. finitur, Instit. eodem*, vbi plura Institutarij. Cùm hoc principium pro nostris disputandum proponitur, in contrarium acutè expendi solent textus *in l. si vnus* 21. *ff. quibus modis vsusfructus, l. generaliter* 32. *§. filios*, & *§. heredes, ff. de vsufruct. legat. l. si seruus* 18. *§. cùm seruus, ff. de stipul. seruor. cum l.* 1. *l. sed etsi* 25. *§. operas, ff. de vsufruct. l. qui rem* 62. *§. si fundum, ff. de euict. l. vxorem* 35. *ff. de vsufruct. legat. l. à reo* 70. *§. reo* 2, *ff. de fideiuss. l. Sempronius* 26. *de vsufruct. leg. l. computationi* 68. *§. sic denique, ff. ad legem Falcid. l. in annos* 8. *l. cum in annos* 11. *ff. de annuis legat. l. Stichum* 95. *§. qui vsumfructum, ff. de solut. l. vsufructu, l. vsumfructum, ff. solut. matrim. l. in fundum* 21. *ff. de iure dot. l.* 5. *ff. de operis libert. l.* 1. *§. vsusfructus, ff. ad leg. Falcid. l.* 7. *ff. de euict. l. publica* 4. *ff. de remiss. l.* 3. *§. sed si habenti, ff. de legat.* 3. *l.* 8. *l. Mela* 14. *l.* 20. *§. Titia, ff. de aliment. legat. l. & post litem* 12. *§.* 2. *ff. famil. ercisc. l. si fundus* 16. *ff. de euict. l. mulieri* 74. *ff. de condit. & demonstr.* Ergo in præsenti non rectè supponitur dari successionem in vsufructu. Cui difficultati vt satisfaciant repetentes in præsenti, varios casus huic decisioni assignarunt. Certè plures adaptari possunt; ille facilè supponi valet, videlicet filium testamentum fecisse, & in eo vsumfructum I. mulieri Ægidij reliquisse; proprietatem verò ipsius rei M. & ita ex ipsa institutione, non verò continuata successione vsumfructum rerum filij ad I. matrem eius peruenisse,

[c] *Cautionem idoneam.*] Sed quænam cautio præstanda sit, meritò dubitatur; quod enim nuda promissio sufficiat, probatur: tum quia cautionis nomine nuda, & simplex promissio significatur, *l. sancimus* 3. *C. de v. s.* & cautionem per stipulationem præstari docetur *in l.* 1. *§.* 1. *ff. hoc titul.* Sed verius est, nudam promissionem non sufficere, vt probant Donellus *lib.* 10. *comment. cap.* 14. Galbanus *de vsufructu cap.* 19. Ratio est, quia ius à fructuario satisdationem exigit, *l. huic* 5. *§.* 1. *ff. si vsufructuarius, l. si cuius* 13. *in princip. ff. de vsufruct. l.* 4. *C. eodem.* & eam Consulti cautionem passim appellant, *l.* 1. *dict. l. huic* 5. *§. vltimo.* Satisdatio autem in iure accipitur pro ea, quæ fit datis fideiussoribus, *l.* 1. *ff. qui satisd. cog. l. tribus* 8. *ff. de vsufruct. earum rerum, l.* 1. *§. iubet, de collat. bonor.* Tum quia hæc cautio debet esse idonea, vt in præsenti docetur; idonea autem cautio in iure dicitur, quæ fit datis fideiussoribus, vel pignoribus, *l. si mandatu, §. final. ff. mandati, l.* 4. *§.* 8. *ff. de fideicom. libert. dict. l.* 1. *qui satisd.* Vnde rectè Doctores tenent, cautionem hanc accipi pro ea, quæ fideiussoribus datis præstatur. Mancius *ad titulum ff. de vsufructu, numero* 46. Gabriel de Bellis *de vsufructu cap.* 3. *§.* 4. Velascus *de priuil. pauper. part.* 1. *quæst.* 57. Marinis *tom.* 1. *decision.* 208. Castillo *de vsufructu cap.* 18. Accedit, quod cautio ista desideratur ad securitatem proprietarij: sed dominus proprietatis securior non redditur nudâ promissione, sed fideiussoribus datis: ergo cautio fideiussoria præstanda est. Et licèt cautio indistinctè à fructuario petatur *in l.* 1. *ff. vsufructuarius quem. l.* 1. *C. de vsufr.* tamen pro idonea, quæ fit fideiussoribus præstitis, est accipienda: vnde si vsusfructus re tradita satisdatus non sit, erit in electione proprietarij rem vindicare, vel stipulationem fideiussoribus datis condicere. Sed an pignoribus datis vtiliter caueatur, quæri solet, ex eo quia cautio hæc fructuaria prætoria videtur, cùm Prætor fructuarium satisdare iubeat, 3.

iubeat, *l. 1. in princip. dict. l. huic 5. §. 1. ff. si vsufructuarius.* Prætoriæ autem satisdationes personas desiderant fideiussorum, nec cum pignoribus pecuniæ, vel auri depositione vtiliter præstantur, *l. prætoria 7. ff. de prætor. stipul.* & meritò, quia custodia pignorum molesta est, vel quia incertum, quæ, & qualia pignora deponere necesse sit; & quia ipsa distractio pignorum difficultatem in se continet; & tandem quia creditor non est cogendus suscipere onus, & periculum custodiæ ipsorum pignorum. Veruntamen contraria sententia placet, videlicet cautionem hanc fideiussoribus, vel pignoribus datis vtiliter præstari. Ratio est, tum quia idonea cautio in iure passim dicitur, quæ fit pignoribus captis, vt *in l. si mandata 59. §. vltim. ff. mandati, l. 1. §. iubet autem 9. ff. de collat. bonor. l. promissor 21. §. 1. ff. de constit. pecun.* Tum quia ad euitandum onus præstandi fideiussores, sufficit quandoque bona immobilia possidere, *l. penult. ff. qui satisd. cog.* & plerunque plus cautionis est in re, quàm in persona, *l. plus 7. ff. de reg. iur.* Nec obstat contrariæ sententiæ primum fundamentum; nam licèt hæc cautio edicto Prætoris sit comparata, tamen iudicialis est, cùm officio iudicis præstetur, *dict. l. 1. si vsufructuarius*; & in iudicio, quod inter proprietarium, & fructuarium mouetur, *l. si cuius 13. ff. de vsufructu*; aut quia proprietatis dominus rem repetebat à fructuario, quia cautionem non præstiterat, vt *in l. vsusfructus, §. verò,* & *in l. vltim. ff. vsufructuar. quemadmodum*: docet Galbanus *de vsufructu capite 19. in fine.* Circa cautionem verò præstandam in vsufructu earum rerum, quæ vsu consumuntur, certum est, eam Senatusconsulto inuentam esse, *l. 2. & 3. ff. de vsufructu earum rerum.* Quid autem si ob paupertatem, vel similem difficultatem nequeat fructuarius fideiussores inuenire, neque pignora dare? an cum iuratoria cautione admittendus sit, non leue dubium est? Affirmant innumeri congesti à Barbosa *tom. 6. in select. ad hunc textum.* Negant quamplures congesti à Salgado *part. 1. labyrinth. capite final. ex numero 53.* & à Marinis *tom. 1. decis. 208.* Inter vtramque opinionem, & alias, quas referunt Mancinus, & Gabriel de Bellis *vbi proximè*, libenter adhæreo Menochio *de arbitrar. casu 139. num. 1.* qui rectè docet, id arbitrio iudicis relinquendum esse, cùm magna sit personarum, rerum, & temporum varietas. Iudex enim perpensis omnibus circunstantiis, præsertim vbi periculum deteriorationis, vel corruptionis timetur, aliquando tamen iuratoriam cautionem ab vsufructuario exiget, aliquando si periculum immineat, proprietarium, tanquam custodem vsufructuario adiungere valet, vel si lis timetur, rem fructuariam sequestrare iubebit, *l. sed etsi 5. §. quotiens, ff. de Carbon. edict.*

3. [d] *Substantiæ.*] Iuxta definitionem vsusfructus adductam à Paulo *in l. 1. ff. de vsufructu*, Iustiniano *in princip. Institut. de vsufructu*: quam vltra repetentes ibi, & Castillum, Galbanum, Mancinum, & Gabrielem de Bellis de vsufructu scribentes, exponunt Donellus *libro 10. comment. capite 8.* Pinellus *in l. 1. 2. part. C. de bonis matern.* Alciatus *in l. rectè, ff. de v. s.* Leonhardus *de vsuris quæst. 51.* Faber *libro 15. coniect. capite 8.* Robertus *libro 3. recept. sentent. capite 18.* Morla *in emporio, titul. de seruitut. quæst. 1.* Bronchorst. *cent. 1. assert. 86.* Amaya *in l. vnic. C. de vendit. rerum, libro 10.* Hothomanus *libro 3. obseru. capite 22.* Scipio Gentilis *de bonis matern. capite 6.* Hunnius *ad Treutl. volum. 1. disputat. 16. quæst. 4.* Corrasius *lib. 5. miscel. capite 3.* Vvisembach. *disputat. 12. thesi 2.* Vela *decis. 47.* circa quam, & eius materiam obseruandi sunt textus *in l. si cùm duorum 32. ff. de stipul. seruor. l. cùm ita 16. §. 1. quando dies legat. l. & per iusiurandum 15. §. si quis vsumfructum, ff. de acceptil. l. non quocunque, §. fundus, de legat. 1. l. inter 44. §. penult. ff. famil. ercisc.* cui obstat lex 30. cum lege *is qui*, sequenti, *de vsufruct. legat. l. planè 34. §. penult. ff. de legat. 1. l. vltim. ff. si cui plusquàm per legem, l. 2. ff. de adimend. l. si cum 21. §. si fundum, ff. de except. rei iudic. l. 3. §. vltimo, cum l. sequent. ff. quæ in fraudem credit. l. 3. §. si ex noxali, l. 2. §. 1. ff. pro emptore, l. cùm in fundo 78. §. quod si mulier, ff. de iure dot.*

[e] *Ad arbitrium boni viri.*] In vero vsufructu cautio hæc duas continet clausulas. 4. Prima de vtendi modo, quâ promittit vsufructuarius, vsurum esse arbitrio boni viri, *l. 1. §. cauere, ff. vsufruct. quemadmod.* idest, quod re vtetur iuxta ipsius conditionem, non verò re abutetur, aut eam mutando, aut deteriorem reddendo, & vt rem custodiat, oneraque ipsius subeat, & alia, quæ paterfamilias curare solet, faciat; hoc enim est vti alienis rebus boni viri arbitrio, *l. 1. §. cauere, ff. vsufructuarius quem. l. si cuius 13. §. præteritis, l. sed cùm fructuarius 65. ff. de vsufruct. l. fundi 15. §. 1. ff. si vsusfructus petatur.* Licèt enim vsufructuarius dominus sit, *l. vti frui 5. ff. eod. titul. l. 4. ff. de vsufruct.* non tamen ita absolutè vt rem dissipare possit, sed potiùs eo moderamine, vt sciat re aliena vti. Donellus *dict. libro 10. cap. 14.* Faber *in rationali ad textum in dict. l. 1. §. cauere*, Merenda *lib. 6. controu. capite 48. per totum*, Mancius *vbi suprà, num. 66.* Secunda clausula est de restituendo; promittit enim fructuarius se restiturum id, quod finito vsufructu extabit, videlicet rem; aut si ipsius culpâ perierit, eius æstimationem, *l. 1. §. 7. ff. vsufructuarius quem.* Gaillus *lib. 2. obseruat. capite 76.* Quomodo tamen, & quibus casibus hæc cautio committatur, infrà exponemus. Illud certò liquet, quod prima pars stipulationis statim ac non vtitur fructuarius arbitrio boni viri, committitur; altera verò neque statim, neque sæpiùs, sed demùm vsufructu finito committitur.

[f] *Pecuniam.*] In rebus, quæ vsu consumuntur, 5. neutrum istorum, idest de vtendo re boni viri arbitrio, & ipsa restituenda, cauetur; sed hoc solùm, se finito vsufructu tantam pecuniæ quantitatem, quantam acceperat, vel rem eiusdem valoris, & qualitatis, seu eius æstimationem restituturum, *l. 2. l. 4. l. si vni 7. ff. de vsufruct. earum rerum.* Ratio est, quia earum rerum, quæ vsu consumuntur, vsufructuarius dominus fit, & ita suo arbitrio eis vti potest, & eis vtendo nihil remanebit quod restituatur, nisi eadem quantitas, vel alia res eiusdem æstimationis. Fachineus *lib. 8. controu. cap. 43.* nonnullæ enim differentiæ versantur inter vsumfructum rerum fungibilium, & quæ vsu non consumuntur. Prima, quia in his rebus tantùm quasi vsusfructus constituitur in testamento, non verò inter viuos, *l. 1. & 2. ff. de vsufruct. earum*

rerum; quia cùm ex natura huius quasi vsusfructus proueniat, vt dominium ipsarum rerum in fructuarium transferatur, isque tantundem restituere debeat, certè si hoc fieret inter viuos, nihil aliud celebraretur quàm mutuum. Secunda, quia in vero vsufructu quis vtitur re aliena, *l. 1. ff. de vsufructu.* in quasi vsufructu autem rebus propriis, quia illarum dominus fit, *dict. l. si vini* 7. Quatenus tamen in his rebus dominium secerni possit ab vsu, exponit Theophilus Raynaud. *tom.* 4. *libro* 3. *de vitiis, sect.* 3. *cap.* 2. *fol.* 241. Tertia, quia in his rebus fungilibus nihil interest, an vsusfructus, an vsus legetur, *l. 5. §. final. l. quoniam, §. 1. ff. de vsufruct. ear. rerum*; in vero vsufructu vsus ab vsufructu separationem recipit, *l. 1. ff. de vsu & habit.* Quarta, quia vsusfructus verus finitur rei mutatione, cessatione, & consolidatione, *§. finitur, Institut. de vsufructu*; improprius verò tantùm morte, & capitis diminutione, non autem prædictis modis, aut rei interitu, vel non vtendo. Tandem quia in his rebus fungibilibus quasi vsusfructus admissus est ex Senatusconsulto remedio cautionis, *dict. l. 1. §. constituitur.* Circa quasi vsumfructum rerum, quæ vsu consumuntur, notandi sunt textus *in l. 1. §. si decem, l. 6. ff. vt in possessionem legat. l. 1. ff. de vsufruct. legat. l. vxori* 24. *eod. titulo, l. vltim. ff. vsufructuarius quemadmod. l. vsusfructus* 69. *ff. ad leg. Falcid. l. 1. C. de vsufruct. l. vsufructu, ff. solut. matrim.* Vlpianus *tit.* 24. *§. Senatusconsulto*, vbi Cuiacius, *l. Iulianus* 9. *§. Marcel. ff. ad exhib. l. sed si* 11. *§. 2. ff. de iureiur. l. si partis* 10. *ff. de præscript. verb. l. videamus* 19. *ff. de vsur. l. in numerationibus* 44. *§. 2. ff. de solut. l.* 15. *ff. de auro & argent. l.* 32. *§. vxori, ff. de vsufruct. legat. l. final. ff. si cui plusquàm per legem*, iunctis Castillo *de vsufructu capite* 14. *&* 17. Galbano *de vsufructu capite* 4. Mancio *ad titul. de vsufructu earum rerum.*

COMMENTARIVM.

6. *Conclusio traditur, et probatur.* EX hac Gregorij decretali sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Vsufructuarius cauere debet, quod vtatur fruatur rebus immobilibus, saluâ earum substantiâ; & finito vsufructu eas restituet, si extent, aliàs ipsarum rerum æstimationem.* Probant textus *in l. si cuius* 13. *ff. de vsufructu, l. 1. & per totum ff. vsufructuarius quemadmodum, l. 4. C. de vsufructu, l. vxori* 24. *ff. de vsufruct. legat. l. si pecuniæ* 6. *ff. vt in possess. legat. l. final. C. eod. titulo, l. final. ff. si cui plus.* Paulus *libro* 1. *sentent. titul.* 11. *§. vltim.* & *lib.* 3. *tit. de legat. §. vsufructu.* Consonat lex 20. *tit.* 30. *partit.* 3. Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña & Barbosa, idem Barbosa *in l.* 1. *&* 4. *C. de vsufruct.* Donellus *lib.* 10. *comment. cap.* 14. Cuiacius *lib.* 7. *Pauli ad edict. in l.* 2. *ff. de vsufruct.* & *lib.* 75. *in l. idem*, & *in l. si tibi* 8. *ff. eod.* & *lib.* 7. *respons. Papin. in l. vsu, penult. ff. eod. titul.* & *lib.* 38. *Digestor. Iuliani, in l.* 6. *ff. vt in possess.* Castillo *de vsufructu capite* 17. Galbanus *eodem tractat. capite* 19. *&* 20. Gabriel de Bellis *eodem tract. capite* 3. *§.* 1. Mancius *ad titul. vsufructuarius quemadmod.* Vinius *libro* 2. *selectar. capite* 19. Hunnius *ad Treutl. volum.* 1. *disputat.* 16. *quæstion.* 17. & *libro* 2. *variar. tract.* 7. *quæst.* 24. *&* 25. Sesse *tom.* 1. *decis.*

63. Moron. *respons.* 63. Valenzuela *consil.* 29.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequentibus iuris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam fructuarius, sicut nemo alius, superfluâ cautione, præsertim quæ exigit fideiussores, onerandus non est, *ex l. hac* 14. *§. 1. ff. vt legator.* sed superflua hæc cautio est, cùm satis prospectum sit domino proprietatis aliis iuris remediis: igitur hac cautione grauari non debet fructuarius. Probatur minor; nam quoad primam clausulam cautionis de vtendo boni viri arbitrio, apertè constat; siquidem si aliter fructuarius vtatur, quàm boni viri arbitrio, proprietarius potest ipsum prohibere, ne ipsa re vtatur, *l. sed si quis, §. proprietatis, ff de vsufructu.* Quoad secundam clausulam de restituenda re finito vsufructu, proprietarius habet eo finito rei vendicationem, *l. 7. ff. vsusfruct. quemadmod.* Ergo superflua est hæc cautio. Accedit, nam præsens cautio præstatur per stipulationem, *l. 1. §. 1. ff. vsufruct. quemadmod.* Ergo nihil refert quod teneatur fructuarius virtute propriæ promissionis, aut ex natura vsusfructus. Secunda difficultas nascitur ex eo, nam debitores conditionales, qui sub conditione aliquid debent, non tenentur interim cautionem præstare, *l. vltima, in fine, ff. quibus ex causis in possessionem*: sed vsufructuarius est debitor conditionalis, videlicet si vsusfructus finiatur: ergo non tenetur pendente conditione, scilicet durante vsufructu, cautionem præstare. Tertiò etiam in præsentem assertionem ita insurgo. Cautio ista de restituendis ipsis rebus finito vsufructu, repugnat iuris principiis: igitur minimè admittenda, aut exigenda est. Antecedens probatur; nam vt suprà dixi, hæc cautio per stipulationem præstatur: sed stipulatio post mortem promissoris concepta, videlicet cùm quis promittit aliquid post mortem suam, nulla est, *§. post mortem, Institut. de inutilibus*, ne incipiat obligatio ab hærede, quæ non cœpit à defuncto eius auctore: ergo præsens cautio vt iuris principiis contraria, repellenda est. Accedit, nam nemo rem suam sibi dari stipulari potest, *§. item, Institut. de inutilibus*: ergo proprietarius, qui est dominus rei fructuariæ, non potest stipulari à fructuario rem propriam, videlicet eam, in qua vsusfructus constitutus est. 7. *Impugnatur prædicta assertio.*

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, quod cùm vsufructuarius deteriorem causam proprietatis facere non debeat, & æquum sit, reddi securum proprietarium, ideo Prætorem cauisse vsufructuarium cogere cautionem præstare de vtendo boni viri arbitrio, & de restituendo quod supersit finito vsufructu: circa quam cautionem præcipuum dubium apud Interpretes est, an huiusmodi cautio sit de substantia vsusfructus? Quod vt exponamus discrimen est constituendum inter cautionem, quæ præstatur in vero vsufructu, & quæ interuenit in quasi vsufructu. Circa primam certum est, non esse de sustantia vsusfructus, vt post alios probant Donellus *lib.* 10. *comment. cap.* 14. Galbanus *de vsufr. cap.* 19. quæ sententia suadetur primò ex eo, quia in definitione vsusfructus adducta tam à Paulo *in dict. l. 1. ff. de vsufructu*, quàm Iustiniano *in dict. princip. Institut. de vsufr.* nulla mentio fit similis cautionis: igitur 8. *Cautio fructuaria an sit de substantia vsusfructus.*

quia non est de substantia. Secundò si esset de substantia, non posset à iure remitti illis personis, quibus remitti solet, vt infrà dicemus. Deinde quia hanc cautionem edicto Prætoris introductam esse refertur *in l. 1 ff. vsusfructus quemadmod.* Sed pluribus retrò annis vsusfructus reperiebatur: igitur quia hæc cautio non est sustantialis. Faciunt etiam plura iuris testimonia, in quibus supponitur, cautionem præstari post constitutum vsumfructum, immo & vsumfructum finiri adhuc eâ non præstitâ, *l. 1. §. illud, l. 5. §. desinere, ff. vsufructuar. quemadm. l. 4. C. de vsufr.* igitur quia talis cautio non est de sustantia. Nec obstat, quod cautione non præstita non competat vsufructuario petitio ex titulo Digestorum *si vsusfructus petatur, l. si cuius 13. §. vsufructu, ff. de vsufructu:* nec etiam potest fructus percipere ante præstitam cautionem, *l. si vxori 14. ff. de vsufruct. legat. l. tribus 8. ff. de vsufruct. l. 1. C. eod. l. 6. vt in possess.* Immò proprietatis dominus cautione non præstitâ à fructuario, vindicat, aut repetit rem ipsam, in qua vsusfructus est constitutus, *l. etsi 7. l. vlt. ff. vsufructuarius quemadmod.* Nam ea omnia euincunt, teneri vsufructuarium cautionem præstare, non tamen vsumfructum constitui non posse absque cautione; vt enim emolumentum percipiat fructuarius, debet cautionem præstare, non tamen prohibetur absque ea vsusfructus constitui. Facit Paulus *libro 3. sentent. titul. de legatis, §. vsufructu*, vbi ait, cautionem ab vsufructuario præstari solere: igitur quia non desideratur pro substantia. Circa cautionem verò, quæ datur in quasi vsufructu earum rerum, quæ vsu consumuntur difficilior hæsitatio est. Et de substantia vsusfructus esse, tenuerunt Bartolus, Paulus, Fulgosius, Alexander, & alij relati à Pinello *in l. 1. numero 18. ff. de bonis matern.* Angelus, Aretinus & alij relati à Castillo *de vsufructu lib. 1. cap. 15. num. 25.* pro quibus faciunt sequentia iuris fundamenta. Primò textus *in §. constituitur, Institut. de vsufruct.* ibi: *Sed per cautionem quasi vsumfructum constituit.* Vbi docet Iustin. vsumfructum ipsâ cautione constitui; & probatur *ex l. 2. §. 1. ff. de vsufruct. earum rerum*, in illis verbis: *Sed remedio introducto cœpit quasi vsusfructus haberi.* Remedium enim pro cautione dixit Consultus, quia cautiones remedia appellantur, *l. Mutiana 7. l. hæres meus 79. §. caueri, ff. de condit. & demonstr.* ergo talis cautio tanquam constitutiua quasi vsusfructus substantialis est. Secundò facit textus *in l. 1. C. de vsufruct.* ibi: *Oblatam secundùm formam Senatusconsulti cautionem.* Vbi pro forma cautionem in hoc quasi vsufructu deberi docetur. Facit tandem textus *in l. penult. ff. de vsufruct. earum rerum*, vbi cùm agatur de hoc quasi vsufructu, & de cautione in eo præstanda, hæc verba profert Vlpianus: *Sed ad Senatusconsultum erit descendendum, quod de cautione earum loquitur.* Ex quibus deduci videtur, cautionem hanc substantialem esse quasi vsusfructus. Contrariam tamen sententiam, quam vt veriorem amplectimur, videlicet, nec in hoc quasi vsufructu cautionem esse de substantia, tenuerunt Glossa *in l. 1. C. de vsufruct.* Azo *in summa, C. eod. titul. num. 2.* Imnola *in præsenti, numero 18.* Castillo *de vsufructu, capite 15. numero 26.* Besoldus *in delib. iuris ad titul. vsufructuarius, &c.* Galbanus *eod. tractat. capite 19. numero 14.* & pro ea faciunt primò textus *in l. hoc 5. §. 1. ff. de vsufruct. earum rerum*, vbi refertur, cautione non præstitâ, quasi vsumfructum constitui & finiri: igitur quia absque ea consistere poterat. Secundò textus *in l. si tibi 7. ff. eod.* vbi Consultus ait, hanc cautionem à quasi vsufructuario desiderari; satis innuens, ex necessitate eam non prouenire; immò cùm ad similitudinem veri vsusfructus iste improprius introductus sit, & in vsufructu vero cautio essentialis non sit, nec in hoc improprio necessariò desideratur. Deinde, nam hæc cautio introducta est ad securitatem, non vt ea vsumfructum constituat: ergo non est substantialis; quis enim dicat, quod si mutuo accedat fideiussor, fideiussorem esse substantialem mutui? Similiter ergo in quasi vsufructu ratiocinandum est, cùm tantùm in eo differat mutuum ab hoc quasi vsufructu, quòd mutuum est contractus inter viuos celebratus; at quasi vsusfructus testamento constituitur. Retentâ igitur hac opinione, non obstant contrariæ sententiæ fundamenta. Non primum deductum *ex dict. l. 1. §. 1. & §. constituitur, Institut. de vsufruct.* Nam respondendum est, eorum iurium verum sensum esse, quod Senatusconsultum inducto hoc cautionis remedio fecit, vt quasi vsusfructus natura constitueretur: sed sicut in vero vsufructu distinguitur substantia à natura, ita in quasi vsufructu separatur; substantia enim quasi vsusfructus in eo consistit, vt testator leget alicui facultatem vtendi, & abutendi tali re fungibili: quo casu proprietatis loco habetur obligatio reddendi quantitatem, seu æstimationem finito vsufructu, *l. 1. ff. de vsufruct. ear. rerum.* De natura autem improprij vsusfructus illud est, vt accedat satisdatio, seu prædicta cautio; vnde cùm ea, quæ sunt de natura actus, non omnia sint de substantia, ideo præsens cautio Senatusconsulto inducta non est substantialis, licèt sit de natura ipsius quasi vsusfructus. Nec obstat textus *in dict. l. penult.* Nam respondetur, vsum huius cautionis Senatum introduxisse non pro substantia, sed ad naturam quasi vsusfructus; nam licèt in vsufructu vero cautio nec ad eius naturam spectet, in improprio tamen ex natura eius desideratur. Ratio differentiæ in promptu est, nam cùm in vsufructu vero etiam non præstitâ cautione finito vsufructu habeat proprietatis dominus vindicationem ad repetendam ipsam rem, non ita necessaria est cautio; in quasi vsufructu autem, cùm non detur talis vindicatio, necessaria est ad securitatem prædicta satisdatio. Nec obstat textus *in dict. l. 1. C. de vsufructu*: nam ibi forma accipitur pro præcepto Senatusconsulti, non verò pro forma ipsius quasi vsusfructus, vt *in l. inter 42. ff. de pact. l. in integr. 22. ff. de minor.*

9. An hæc cautio remitti possit.

Huic quæstioni proxima est alia non minùs vexata, an videlicet hæc cautio à fructuario præstanda, remitti possit à testatore? Et remitti non posse, *ex l. penult. C. vt in possess. legat. l. 6. ff. eodem titul. l. 1. C. de vsufructu*, docuerunt Gaillus *libro 2. obseru. capite 145.* Castillo *de vsufructu dict. capite 15.* Cuiacius *in dict. l. penult.* Donellus *libro 10. capite 14.* vbi Osualdus *littera E.* Bronchorst. *enantioph. centur. 2. assert. 89.* pro quibus etiam faciunt nonnullæ iuris rationes. Prima, quia nemo potest facere quin leges in suo testamento locum

cum non habeant, *l. nemo* 55. *ff. de legat.* 1. nec priuatorum cautionibus ius publicum lædi valet, *l. ius publicum, ff. de pactis, l. vlt. ff. de suis & legitimis.* Secunda, quia hæc remissio est contra bonos mores, siquidem inuitat fructuarium ad delinquendum, hoc est non vtendo boni viri arbitrio: quare vt iuris dispositioni contraria attendi non debet, *ex l. filij* 15. *ff. de condit. & demonstr.* Tertiò, quia non potest testator hæredem proprium legis Falcidiæ beneficio priuare, *l. quod de bonis* 15. *§. frater, l. Seius* 27. *ff. ad leg. Falcid.* ergo nec beneficio huius cautionis. Contraria tamen sententia, videlicet testatorem cautionem prohibere posse, non leuioribus nititur fundamentis. Primò, quia quod potest fieri lege, potest fieri testamento. *Nouel.* 22. *§. disponat testator, & erit lex:* sed lege remitti potest hæc cautio, vt statim dicemus: ergo & testamento remitti valet. Secundò quia quilibet potest ius pro se introductum remittere, *l. si iudex* 41. *ff. de minor.* sed testator dominus est rerum hæreditariarum, *l.* 1. *§. sciendum, ff. de legat.* 3. *§. non solùm, Instit. de leg.* ergo potest prohibere hæredi ne cautionem exigat pro his rebus conseruandis: ita docuerunt Alex. *volum.* 6. *consil.* 120. & *volum.* 1. *consil.* 58. Franc. Viuius *commun. opin. verbo Vsusfructus.* In qua opinionum varietate Marc. Lyclam. *lib.* 7. *memb... eclog.* 19. & Arnoldus Vinius *lib.* 2. *select. cap.* 29. nouâ vtuntur distinctione, discrimen constituendo inter cautionem fructuariam pro ea parte, quæ circa vsum boni viri arbitrio versatur; & inter eam, quæ circa rei restitutionem finito vsufructu vertitur. Quoad primam partem affirmant, cautionem remitti non posse à testatore: quoad secundam verò clausulam remitti posse, quia remanet proprietario aliud remedium, videlicet rei vindicatio, ad vindicandam rem finito vsufructu. Nouiter etiam Marcus Aurelius Galbanus *de vsufructu cap.* 20. discrimen constituit inter ius exigendi hanc cautionem, & vsum ipsius iuris; ita vt testator non possit remittere ius exigendi cautionem, vsum verò remittere possit; & suprà relata vtriusque sententiæ fundamenta accipit ita, vt quæ probant cautionem hanc remitti non posse, procedant respectu iuris eam exigendi; quæ verò eam remitti posse euincunt, ad vsum ipsius referantur. Illud verò notandum est, remisso à testatore iure exigendi cautionem, posse legatarium eam offerre, & vsumfructum consequi, *l.* 6. *ff. vt in possessionem. l.* 1. *C. de vsufruct.* licèt contrarium teneat Hunnius *ad Treutl. lib.* 2. *tract.* 2. *q.* 16. motus ex eo, quod contra legem fit, pro infecto haberi, *l. non dubium, C. de legibus:* nam in præsenti casu testator legando vsumfructum non disponit contra ius, licèt contra illud faciat remittendo ius exigendi cautionem: vnde rectè potuit constitui vsusfructus oblatâ cautione.

10. DE PERSONIS A QUIBUS, ET QUIBUS CAVENDUM SIT.

Superest, vt de personis, à quibus, & quibus præstatur hæc cautio, agamus. Et generaliter ab omnibus vsufructuariis hæc cautio præstanda est, *l. si cuius* 13. *in princip. ff. de vsufruct.* vnde siue vsusfructus sit rei mobilis, siue soli, interponi debet cautio, *l.* 1. *§.* 1. *ff. vsufructuarius quemadmod.* quocunque modo constituatur vsusfructus, siue à lege, siue à iudice, siue testamento, aut contractu, siue ipso iure, siue tuitione Prætoris, vt *in l. si vsusfructus, §. illud, ff. vsufructuarius quemadm.* siue à vero domino constituatur, siue ab illo qui tantùm habet dominium vtile, vt superficiarius, & emphyteuta, *l.* 1. *ff. quibus modis vsusfruct.* immò etsi non vsusfructus, sed quid aliud sub appellatione vsusfructus relinquatur; vt si habitatio, vel operæ seruorum, vel animalium, aut si messis, vel vindemia in singulos annos legetur, cautio præstanda est, *l.* 4. *§. vlt. l.* 5. *ff. vsufructuarius quemadmod.* Quinimò etsi non vsusfructus, sed vsus tantùm relictus sit, cautio præstari debet, *l.* 4. *§.* 1. *l. penult. ff. vsufructuarius quemadm.* Et licèt legatum relictum habitationis, seu operarum per omnia vsumfructum non imitetur, *l. fundi* 58. *ff. de vsufruct. legat. l. si habitatio, ff. de vsu & habit. l. cùm antiquitatis* 13. *C. de vsufruct.* tamen huiusmodi legatarij vti debent boni viri arbitratu, & morte finitur tale legatum; ideóque cautio ista in illis locum habet. Omnes igitur vsufructuarij regulariter cauere debent; & si plures sint fructuarij, omnes cauere tenentur: in ea autem specie cùm testator Mæuio legauit vsumfructum, & rogauit vt illum restitueret Seio, Seius tantùm satisdare debet, nisi aliquo casu vsusfructus redire possit ad legatarium, *l. si vsusfructus* 9. *ff. vsufructuarius quemadm.* Mæuius enim non videtur in re vsufructuarius, cùm illum debeat Seio restituere, *l. non videtur, ff. de reg. iur.* excipiuntur tamen ab hac generali regula, primò pater, qui vsumfructum legalem habet in bonis aduentitiis filij; illi enim sacris constitutionibus huius cautionis necessitas remissa est, *l. cùm oportet, §. non autem, l. final. §. sin autem, C. de bonis maternis;* vbi ait Imperator, pro iusta reuerentia remitti patri hanc cautionem. Cur enim pietas ac reuerentia paterna satisdationis vicem supplebunt? Docent Donellus, & Galbanus *vbi supra,* Scipio Gentilis *de bonis maternis, cap.* 8. Sed hæc Imperatoris constitutio difficilis redditur ex sequentibus iuris principiis. Nam si pater gerat tutelam filij impuberis, tenetur satisdationem præstare, *l. si superstitem, C. de dotibus, l. licet, C. ad leg. Falcid.* Ergo similiter tenetur ratione vsusfructus legalis cautionem præstare. Deinde, nam si pater administret bona filij, tenetur satisdationem præstare, & rationes reddere, *l. litis, §. patrem ff. de negotiis gestis:* ergo & vtens rebus aduentitiis filij tenetur rationes reddere, & per consequens satisdationem præstare. Faciunt etiam textus *in l. iubemus, §. in supradictis, C. ad Trebel. l. hac edictali, §. si illud, C. de secund. nupt.* in quorum specie pater cautionem præstat pro rebus filij: igitur & præsentem cautionem præstare cogendus est. Ratio etiam ab Imperatore adducta non leuem continet difficultatem; nam æqualem reuerentiam debet filius patri, ac matri, *l.* 4. *ff. de curat. furios.* vnde sicut ob reuerentiam filius non potest absque venia in iudicium vocare patrem, *l. parenti* 16. *ff. de in ius vocando:* ita nec matrem, *l.* 4. *§.* 1. *ff. eodem:* sed mater eo casu, quo habet vsumfructum bonorum filij, tenetur cautionem præstare, *l. vsu* 11. *C. de vsufruct. dicta l. hac edictali, §. his illud:* ergo & pater cautionem istam præstare tenetur. Sed adhuc defendenda est prædicta Imperatoris constitutio. Nec obstat, quod de patre tutore dicebamus; nam magnum discrimen versatur inter patrem, tutorem, & fructuarium; quod in eo consistit, quia tutela tantùm respicit vtilitatem pupilli, at verò vsusfructus continet totius rei emolumentum, plenissimamque potestatem, quam in illis

rebus ius patri tribuit, *l. 1. & passim, C. de bonis maternis.* Similiter etiam *in dicta l. litis, §. patri,* non agitur de satisdatione à patre præstanda, sed de rationibus reddendis. Nec rectè sequitur: Cogitur pater rationes reddere: igitur & cautionem præstare. Deinde quia ibi agitur de filio emancipato, inter quem, & patrem obligatio contrahi potest, *l. 4. C. de pactis conuentis.* Nec etiam obstat textus *in d. l. iubemus, l. hac edictali,* qui loquuntur in patre transeunte ad secundas nuptias, in quo adest specialis ratio, vt pater teneatur cautionem præstare, quam assignat Scipio Gentilis *vbi suprà.* Nec obstat augmentum deductum à matre, quæ cogitur præstare hanc cautionem; nam inter vtrumque parentem magna versatur differentia; pater enim non cogitur cautionem præstare, quia non spectat ad ipsum vsusfructus, tanquam ad dominum ipsarum rerum, sed tanquam ad patrem virtute patriæ potestatis, *l. 6. C. de bonis quæ lib.* quæ cùm non detur in matre, *§. fœmina, Instit. de adopt.* immò ad ipsam ex aliis causis spectet vsusfructus, ideo ipsa tenetur præstare hanc cautionem: & cùm quoad titulum de in ius vocando tantùm attendatur naturalis reuerentia, quæ æqualis est in patre, ac in matre, ideò mater etiam sine venia in ius vocari non potest: at in cautione præstanda, vel non, respicimus patriam reuerentiam coniunctam cum patria potestate, & sic pater eam non præstat, mater verò cauere cogitur: docuerunt Galbanus, & Gentilis *vbi proximè;* vnde infertur, quod si pater aliquo casu habeat vsumfructum bonorum castrensis peculij, vt *in l. pater 15. §. vlt. ff. de castrens. pecul.* tenebitur præstare cautionem, argumento textus *in l. 2. ff. ad Macedon. l. lis nulla 4. ff. de iudiciis.* Secundò cautionem hanc præstare non tenetur fiscus, *l. 1. §. si ad fiscum, ff. vt legatorum;* quia fiscus non solet satisdare, *l. 3. §. 1. ff. de carbon. edict. l. 3. §. 5. ff si cui plus quàm per legem;* cùm semper præsumatur esse soluendo, *l. 2. in fine, ff. de fundo dotali.* Vnde cùm cautio hæc petatur ad securitatem, frustrà exigitur à fisco. Etiam cautionem præstare non cogitur vsufructuarius, cui in diem certum proprietas relicta est, *l. si vsusfructus, §. planè, ff. de vsufructu,* cùm superflua videatur talis cautio, quia proprietas ad ipsum spectat: vnde in casu legis *pecuniæ 8. ff. de aliment. legat.* vsufructuarius non cauet, quia proprietas ad ipsum quoque spectabat. Succedunt personæ, quibus cautio hæc præstatur; & certum est, cauendum esse illi, ad quem finito vsufructu res ipsa pertinebit, aut redituram fore speratur, *l. si tibi, ff. vsufructuarius quemadm.* vt si vsusfructus legatus sit, proprietate penes hæredem remanente, illi caueatur: si autem alij proprietas legata est, illi cauendum erit; & si plures sint legatarij, omnibus pro sua parte caueri oportet: immò etsi proprietas legata sit sub conditione, & legatario propter implementum conditionis, & hæredi propter eius defectum cauendum est, *d. l. si tibi, l. serui 10. ff. vsufructuarius quemadm.* Nec contrarium probat textus *in l. final. ff. si cui plus quàm per legem:* vbi cùm legata esset proprietas sub conditione, legatario illi conditionali non cauetur. Nam discrimen est constituendum inter eum casum, in quo proprietas legatur sub conditione, si nauis ex Asia venerit, quæ adimpleri potest durante vsufructu; & inter illum, in quo conditio adiecta est, si vsusfructus ad fructuarium desierit pertinere; quæ conditio adimpleri non potest, nisi finito vsufructu. Vnde vsufructuarius illi cauere non cogitur, cùm euenire non possit, vt vsufructu pendente proprietas ad illum pertineat.

Quibus ita animaduersis iam apparet vera ratio præsentis decisionis; nam sicut vsufructuarius vti potest re fructuaria, ita & dominus proprietatis debet esse securus de ipsa proprietate, *l. si cuius 13. ff. de vsufructu:* & quia illius interest ad ius dominij conseruandum varias habere actiones, pluraque remedia, *l. cùm filius 76. §. varios, ff. de legat. 2.* inde vt plenè securus sit, illi caueri debet à fructuario, stipulatione interpositâ, & fideiussoribus datis; præcipuè quia si ita vsufructuarius obstrictus non esset, facilè ipse inuitaretur ad delinquendum vtendo perperam re fructuaria: quare vt securus sit dominus proprietatis, huiusmodi cautio præstanda est, quæ committitur cùm contingit aliquid ex eo, quod comprehensum est in ipsa cautione, videlicet si vsufructuarius malè re ipsa vsus fuerit, aut si vsusfructus finiatur; ita tamen, vt ex priori clausula toties quoties vsufructuarius boni viri arbitrio non vtatur, agi possit; ex secunda verò tantùm cùm finitur vsusfructus. Est tamen casus, in quo etsi committatur cautio, agi tamen ex ea non potest; de quo *in l. 3. §. vltimo, ff. vsufructuarius quemadm.* vbi si proprietarius alienauit proprietatem, & postea committatur cautionis stipulatio, proprietarius, cui cautum fuit, non potest agere; quia hæc cautio fauore proprietatis interponitur: & cùm ipse eius dominus non sit, peruenit iam res ad eum casum, à quo incipere non poterat, & per consequens vitiatur, *l. existimo 98. l. pluribus 140. ff. de verb. oblig. l. quia in eum 16. ff. ad leg. Aquil.* non proprietarius nouus, quia ipse non fuit stipulatus; & ita ex ea stipulatione agere non potest, *ex l. quædam 9. §. 1. ff. de edendo, l. damni 18. §. sed quod, ff. de damno infecto, l. quæcunque, ff. de obl. & act.* Duobus etiam casibus etsi committatur stipulatio, ex eaque agi possit, tamen exceptione doli opposita actio eliditur, veluti si vsusfructus repetitus sit, qui repeti potest, *in l. repeti 5. ff. quibus modis vsusfructus.* Moez *obseru. cap. 9.* Robertus *lib. 1. animadu. cap. 5.* Pareja *in otio quadrimestr. 2. p. num. 20.* tunc enim si amittatur vsusfructus, committaturque stipulatio; quia tamen repetitus est, ex ea stipulatione cum effectu agi non potest, *l. 3. §. 2. ff. vsufructuarius;* vel si proprietas cœpit pertinere ad ipsum fructuarium, vt *in l. 3. §. 3. ff. eodem,* vbi explicat Ant. Faber.

11. Traditvr ratio decidendi.

Nec obstant dubitandi rationes suprà adductæ. Non prima; nam præsens cautio nullo modo superflua est, siquidem interest proprietarij plures habere actiones ad conseruandum ius proprium; præsertim cùm vindicatio exigat probationem dominij, quæ perdifficilis plerunque est, *§. commodum, Instit. de interdict. l. is qui destinauit 24. ff. de rei vind.* & in actione personali, quæ ex huiusmodi cautione nascitur, tantùm quæritur, an stipulatio interposita, commissaque sit, vt detur actio in reum principalem, eiusque fideiussorem, *l. quicquid 99. l. qui Romæ 121. ff. de verb. oblig.* vnde nullo modo superuacua est præsens cautio. Nec obstat primum difficultatis augmentum; nam vt voluntas testatoris conseruetur,

12. Dissolvvntvr difficvltates.

tur, non ſolùm qui purè debent, verùm & qui ſub conditione cautionem præſtare coguntur, *l. 1. l. etiam 15. ff. vt legatorum nomine*: vnde licèt vſufructuarius teneatur tantùm reſtituere finito vſufructu, rectè potuit cogi cauere in caſum reſtitutionis finito vſufructu. Nec obſtat ſecunda difficultas; nam ſtipulatio præſens non concipitur poſt mortem promiſſoris, ſed caſus illos diuerſos continet de re bene vtendo, & reſtituendo quod ſupereſt finito vſufructu. Et licèt vſusfructus præcipuè morte finiatur; tamen nec eo caſu incipit obligatio ab hærede, quæ non cœperat à defuncto; nam defunctus cum alienis rebus, tenebatur eas reſtituere, ſaltem eo tempore, quo iam illis vti non poterat, veluti in vltimo vitæ ſpiritu; vnde eas reſtituet hæres tanquam alienas, & in quibus defunctus dominium non obtinebat. Nec obſtat vltimum augmentum difficultatis; nam aliud eſt ſtipulari rem meam mihi dari, aliud rem propriam reſtitui. Primo caſu ſtipulatio nulla eſt, quia quod meum eſt, amplius fieri non poteſt meum, *l. in bello 12. §. ſi quis ſeruum, ff. de captiuis, §. ſic itaque, Inſtit. de action.* Secundo verò caſu, quod meum eſt, vtiliter ſtipulor, quia id reſtitui poteſt, *l. officium 9. l. qui reſtituere 68. ff. de rei vind.* quomodo concipitur ſtipulatio in præſenti ſpecie, videlicet de reſtituendo quod ſupererit finito vſufructu, vt exponit Faber *in l. 1. §. final. ff. vſufructuarius quemadmod.*

13. EXPONVNTVR L. 24. DE VSVFR. LEGAT. L. 44. §. 1. FF. DE SOLVT.

Suprà traditis, cùm hæc cautio publicè diſputanda proponitur, varia iuris teſtimonia opponi ſolent, ex quibus ſelectiora opponere, exponereque decreui. Et primò opponi ſolet textus *in l. vxori 24. ff. de vſufruct. legat.* ibi: *Super his non cauebitur.* In quibus cùm agatur de vſufructu legato ſortis principalis, docetur vſufructuarium non teneri cautionem præſtare: igitur quia præſens cautio neceſſariò non deſideratur. Pro cuius textus expoſitione dicendum eſt, vſufructuarium teneri cauere de his rebus, quas finito vſufructu reſtituturus eſt; non verò de his, quas ſtatim lucratur: vnde cùm in eo textu agatur de vſuris, quæ ſunt fructus ſortis, *l. 3. ff. de vſufruct. ear. rer. l. vſuræ, ff. de vſuris*; & eas iam hæres debuiſſet propter moram commiſſam in ſolutione legati, non tenetur vſufructuaria de eis cautionem præſtare, quia illas ſtatim ſuas facit, nec finito vſufructu reſtituere tenetur. Secundò opponi ſolet textus *in l. in numerationibus 44. verſ. Item ſi ff. de ſolut.* vbi aſſeritur, hæredem tradendo vſumfructum, ſe liberare, & vſufructuarium ſimul ſibi obligare; & nulla fit mentio cautionis præſtitæ à fructuario. Igitur etiam nullà cautione præſtità fructuarius obligatur hæredi, id eſt domino proprietatis. Cui difficultati reſpondendum eſt, ſupponendo in eo textu cautionem interceſſiſſe, & ita vno actu hæres tradendo vſumfructum liberatur, & ſimul virtute cautionis legatarius vſumfructum accipiendo obligatur.

14. EXPONITVR L. HAC EDICTALI. §. HIS ILLVD C. DE SECVND. NVPT.

Tertiò opponi ſolet textus *in l. hac edictali, §. 1. C. de ſecund. nupt.* vbi Imperatores Leo, & Anthemius cùm pœnas in matres ſecundò nubentes ſtatuerent, inter alias ſanxerunt, vt res ſibi donatæ ante, vel propter nuptias à primo marito, quoad proprietatem reſeruentur filiis prioris matrimonij; quod etiam cauetur *in l. fœminæ 3. C. ead. tit. Nouella 22. de nupt. §. ſi petet*; earum verò vſusfructus ad matrem ſpectet, ita vt non præſtet cautionem, cùm res immobiles non ita facilè euertantur, & bona ipſius pro earum reſtitutione tacitè obligata ſint, *§. omnibus* eiuſdem legis. Inter immobilia enumerant Imperatores mancipia, id eſt ſeruos illos, qui agris & glebæ adſcripti ſunt, vt moueri non poſſint, & vt membra prædiorum iudicantur; & ideò inter immobilia recenſentur, *l. longè, ff. de diuerſ. & tempor. l. 4. §. in ſeruis, ff. de cenſibus.* Enumerant etiam annonas ciuiles, id eſt panes illos, qui olim Romæ, & Conſtantinopoli pauperibus diſtribuebantur certo tempore: & quia in gradibus dabantur, panes gradales dicebantur, de quibus extat titulus 17. *lib. 15. C. Theodoſ. de annonis ciuicis, & pane gradali*: de eis Prudentius contra Symmachum agit ibi:

Et quos panis alit gradibus diſpenſus ab altis.

Eos ciuiles vocat Iuſtinianus *in l. cum quidam 31. §. præterea, C. de iure delib.* annonas ciuiles *in authent. de non alienandis, §. hæc ergo.* Illuſtrant Alciatus *lib. 8. parerg. cap 5.* Lipſius *lib. 1. relect. cap. 8.* Cuiacius *in d. l. hac edictali*, Cironius *ad tit. de præbend.* Plura Iacobus Gothofredus *in tit. C. Theodoſ. de annonis ciuicis*: & de pane gradali agit Petauius *in notis ad epiſtolam 4. Themiſtij*, Cuiacius *lib. 26. obſeru. cap. 17.* Salmaſius *in notis ad Flauium Vopiſc. in Aurel.* Buleng. *lib. 6. de Imper. cap. 14. & 15.* Pancirola *lib. 2. variar. cap. 209.* Schol. Iuuen. Satyr. Lipſius *1. relect. cap. 8.* Gutherus *lib. 2. de offic. cap. 11.* Iurct. *ad Prud. lib. 1. contra Symm. cap 108.* Tales autem annonæ certis domibus aſſignabantur, vnde rectè inter immobilia recenſentur. Proſequuntur Imperatores circa res mobiles, & aiunt, quod ſi res mobiles ſint donatæ, vendantur, ſeu æſtimentur per arbitros à partibus electos, & vſusfructus matri tradatur, ita vt cautionem fideiuſſoriam præſtet; & ſi eam præſtare noluerit, filij eas res detineant, & cautionem præſtent matri de reddendis vſuris trientibus integræ æſtimationis; ſi autem neutra pars præſtet cautionem, res ipſæ mobiles remaneant penes matrem. Ex qua vltima parte deducitur, res remanere quoad vſumfructum penes matrem, ſi cautionem præſtare noluerit: ergo non cogitur præcisè fructuarius cautionem proprietario præſtare. Cui difficultati ſatisfaciendum eſt dicendo, in eo vltimo caſu, cùm nec filij cautionem præſtant, bona illa mobilia remanere penes matrem, non iure vſusfructus, ſed eo iure, quo antea habebat, videlicet donationis propter nuptias. Quare tunc nulla cautio fructuaria præſtatur. Proſequitur latiùs ipſius textus interpretationem Gentil. *de bonis matern. cap. 12.*

Quartò opponi ſolet textus *in l. 1. §. ſi decem 17. ff. vt legatorum*; vbi proponitur, Titio legata fuiſſe decem, quæ in arca teſtator habebat, vt *in l. ſi ſeruus 108. §. quiſquis, ff. de legat. 1.* Sempronioque eiuſdem quantitatis vſumfructum: quæſitum fuit, quomodo ambo peruenire debeant ad legatum? Et reſpondet Vlpianus, quod ſi purè vtrumque legatum relictum eſt, Titium decem vindicaturum, Sempronium verò oblatà cautione vſumfructum quinque habiturum; quia cùm alicui legatur fundus, & alij ipſius fundi vſusfructus, ambo perueniunt ita ad legatum, vt ſcindatur inter eos vſusfructus, *l. ſi Titio, l. ſi alij, ff. de vſufruct. legat.* docet Chumacero *ſelect. diſput. 7. num. 7.* ſic in præſenti ſpecie Titius propter proprietatem habet ſimi- 15. EXPLICATVR L. 1. §. SI DECEM FF. VT LEGATOR.

liter partem legati vsusfructus; & si Titius integra decem vindicauerit, repelletur exceptione doli, quia fructuarius de restituendis quinque finito vsufructu hæredi cauere debet: sed si Titius decem iam sit assecutus, hæres, & fructuarius vtilem actionem contra ipsum habent ad quinque: sed si sub conditione (prosequitur Vlpianus) relicta legata sint, fructuarium oblatâ cautione vsumfructum habiturum, Titium verò posse petere cautionem ex titulo, *Vt legatorum*: sed si extiterit conditio, adhuc non oblatâ cautione posse Titium ad exhibendum agere: & si ignorans hæres fructuario decem tradiderit, ipsum ad exhibendum non teneri, quia nec possidet, nec dolo desiit possidere, *l. si hæres* 63. *ff. de legat.* 2. succurrendum tamen esse legatario. Ex qua diffusa specie constat, fructuarium non teneri cautionem præstare, nec legatario proprietatis, nec hæredi. Non legatario, ex illis verbis: *De restituendis quinque hæredi cauit.* Non hæredi, ex illis verbis: *Succurrendum legatario.* Igitur verum non est, fructuarium teneri cautionem præstare proprietario de vtendo boni viri arbitrio, & restituendo finito vsufructu quod supererit. Cui difficultati respondendum est, in primo casu tantùm de quinque cautionem præstari hæredi, quia adhuc legatarius proprietatem non fuerat assecutus: secundo casu succurritur tantùm legatario, quia tempore, quo hæres tradidit decem fructuario, exigit cautionem ab eo; vnde eo casu tantùm succurritur legatario, tam ad repetendam cautionem, quàm partem ipsius quantitatis; & ita in eo textu cautio præstatur vtroque casu illi, cui de iure iuxta suprà adducta præstanda est.

16. Quintò obiici solet textus *in l. Iulianus* 9. §. *Marcellus, ff. ad exhibend.* vbi proponitur, vsumfructum nummorum, aut numismatum (nam numismata etiam nummorum appellatione comprehenduntur, *l. si autem* 27. *ff. de auro & argento*; docet Antonius Augustinus *de numism. dialog.* 1.) fuisse relictum, hæredemque ignorantem vsumfructum tradidisse sine vlla cautione: & cùm quæreretur, quomodo legatario proprietatis succurrendum esset? Respondet Consultus legatario dandam esse actionem in factum. Ex quo textu ita arguitur. Si cautio esset præstanda à fructuario domino proprietatis, ipse posset eam condicere, cùm assequamur per condictionem incerti quod nobis debetur, *l.* 5. §. 1. *ff. de vsufruct. l.* 4. §. *si pars, ff. de condict. indeb.* Ergo condictio, non actio in factum danda erat. Accedit, nam in eadem specie condictio datur *in l.* 7. §. *vsusfructus quemadmod. l. pacto* 69. §. *fratre, ff. de legat.* 2. Pro cuius difficultatis solutione, illorumque iurium conciliatione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo qui ignorans tradidit vsumfructum, proprietarius erat; & inter eum, in quo qui tradidit, dominus non erat, quia ad alium proprietas spectabat. Primo casu proprietario ignoranti condictio competit, quia illi cauendum erat à fructuario: secundo casu illi, ad quem peruentura est proprietas, datur actio in factum vtilis, ad similitudinem actionis directæ, de qua latè agit Merillus *lib* 1. *variant. ex Cuiacio cap.* 30. Vnde in *dicta l. Iulianus*, §. *Marcellus*, legatario qui proprietarius non erat, tempore constitutionis vsusfructus actio in factum datur; at verò *in d. l.* 7. hæredi, quia erat dominus proprietatis,

Addvcitvr l. 9. §. Marcellvs, ff. ad exhib.

condictio competit. Quâ distinctione etiam exponendus est textus *in l. partis* 10. *ff. de præscript. verb.* vbi similiter actio in factum datur illi, qui dominus proprietatis non erat, nec ab eo vsusfructus constitutus fuerat: quem textum latè exponunt Oroz *lib.* 1. *de apicib. iuris, cap.* 2. *per totum.*

Sextò opponi solet textus *in l. si homo* 35. *ff. de vsucap.* vbi cùm serui vsusfructus legatus esset, & nondum tradito, seu constituto vsufructu, seruus surreptus esset, quæsitum fuit, an ipse efficeretur furtiuus, & quis actione furti agere possit? Et respondit Iulianus, quod cùm adhuc seruus traditus non esset fructuario, nec cautio præstita, ipsum tantùm furti agere posse, non hæredem; si verò iam traditus fuerat, & cautio interposita, hæredem etiam furti agere valere. Quem textum ita aduersùs suprà tradita expendo. En textum, vbi hæredi datur actio furti eo casu, quo constitutus, & traditus erat vsusfructus: igitur quia aliam actionem propriam non habebat, & per consequens cautio interposita non erat, vnde securus esset, alioquin illi non daretur furti actio, cùm illius nihil interesset, quia aliàs securus erat: igitur quia cautio non præstatur à fructuario; & si præstatur, parum operatur. Pro cuius textus expositione, omissâ aliâ eius difficultate, quomodo videlicet in primo casu detur actio furti fructuario absque interuersione possessionis, quam doctè Pinellus *lib.* 2. *select. cap.* 9. Chumacero *select. disput.* 4. *num.* 12. Amaya *lib.* 2. *obseru. cap.* 7. *ex num.* 32. D. Iosephus de Retes *lib.* 7. *opusc. de substantia furti, num.* 31. exponunt, vt prædictæ difficultati satisfaciamus, dicendum est, hæredem habentem actionem ex cautione, habere etiam actionem furti; quia similes actiones diuersis in casibus competunt: actio videlicet ex cautione, quando stipulatio commissa est; furti verò actio, quando res surrepta fuit: quo casu stipulatio non committitur, & ideò non competit actio ex tali cautione; siquidem fructuarius non tenetur præstare nisi custodiam arbitrio boni viri, *l.* 12. §. *Iulianus, ff. de vsufructu.* Vnde dicendum est, in secundo casu ipsius textus iam cautionem fuisse præstitam, & nihilominus hæredem furti agere posse; quia eo casu stipulatio non committebatur, & per consequens actio ex cautione illi non competebat.

17. Exponitvr l. si homo 35. ff. de vsvcap.

Septimò suprà traditis opponi solet textus *in l. cùm ita* 6. §. *vltimo, ff. quando dies legati*, vbi supponitur, vsumfructum posse pertinere ad hæreditatem iacentem, cùm hæreditas cautionem præstare non possit: igitur quia necessariò non exigitur vt vsufructuarius cautionem præstet proprietario; siquidem absque ea rectè constituitur vsusfructus. Cui difficultati respondendum est, negando vsumfructum per personam serui posse peruenire ad hæreditatem iacentem; quia cùm exigat personam, quæ vtatur, fruaturque, *l. hæreditas* 61. *ff. de acquir. rer. dominio, l. vsusfructus* 16. *ff. de stipul. seruor.* eamque hæreditas non habeat, *l. hæreditas, ff. de petit. hæredit.* Valentia *tom.* 3. *illustrium, tract.* 3. *q.* 2. ideò hæreditati iacenti acquiri vsusfructus nequit. Nec contrarium probatur *in dicto* §. *vltimo*: nam illa verba, *ad hæreditatem*, accipienda sunt, id est, ad hæredem, vt *in l. quæsitum* 91. §. 6. *ff. de legatis* 1. vt docuit Cuiacius *lib.* 35. *Digest. Iuliani, in dicto* §. 6. & *lib.* 25. *obseru. cap.* 40. Opponi solet

18. Explicatvr l. cvm itaqve, §. vlt. ff. Qvando dies legat. l. inter, ff. de damn. infect.

solet textus *in l. inter fructuarium, ff. de damno infecto*, vbi docetur, virtute cautionis non teneri fructuarium reficere domum, quod spectat ad vsum boni viri arbitrio. Igitur quia virtute cautionis non tenetur fructuarius vti iuxta boni viri arbitrium. Cui difficultati respondendum est discrimen constituendo inter eum casum, in quo domus ruinam patitur ob vitium soli, quæ non potest vitari nisi destructa domo; quo casu fructuarius non tenetur domum reficere: aut vitium est ædium, & tunc reficere tenetur fructuarius, & nisi reficiat, committitur stipulatiò ex prima clausula cautionis. Differentiæ ratio in eo consistit, quia primo casu diruta domo, rei mutatione finitur vsusfructus, & ita fructuarius non tenetur domum diruere & reficere; secundo verò casu, cùm res non mutetur, immò ad vtendum ea refectio desideretur, tenetur fructuarius eam reficere; & nisi reficiat, domusque diruatur, quia stipulatio committetur, & per eam satis prospectum est proprietario, non potest ipse à fructuario petere nouam cautionem damni infecti nomine.

TITVLVS XXII.
De fideiussoribus.

CAPVT I.
Ex Concilio[a] Cantuariensi.

CLERICVS fideiussionibus inseruiens, [b] abjiciatur.

NOTÆ.

1. [a] *Cantuariensi.*] Ita legitur in hac sexta collectione, & in prima, *sub hoc tit. cap.* 3. & apud Burchardum *lib.* 3. *Decreti cap.* 70. & Ivonem Carnotensem *p.* 6. *Decreti, cap.*264. legitur *Carthaginensi*: sed certè in nullo ex Conciliis Carthag. reperiuntur hæc verba; extant tamen *in can.* 20. *Apostolorum*, & apud D. Clementem eorum auctorem, *cap.*16. & ipse Sanctus *epist.*1. relata à Gratiano *in cap. te quidem* 11. *q.* 3. ita scribit: *Te quidem oportet irreprehensibiliter viuere, & summo studio niti, vt omnes vitæ huius occupationes abjicias, ne fideiussor existas, ne aduocatus litium fias, néve in vlla aliqua occupatione priùs inueniaris mundialis negotij perplexus.* Vnde colligitur, præsentem prohibitionem iam à temporibus Apostolorum cœpisse.

[b] *Abjiciatur.*] Ita etiam legitur *in dicto cap.*3. *in* 1. *collect.* & *in can.* 20. *Apostolorum*, legitur *deponatur.*

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clericus fideiussionibus inseruiens deponitur.* Consonant textus *in dicto can.* 20. *Apostolorum*, D.Clemens *dicto cap.* 16. Egbertus Archiepiscopus Eboracensis *in excerptis, can.* 17. ibi: *Vt nulli sacerdotum liceat fideiussorem esse.* Iustinianus *in Nouel.* 123. *cap.*6. Leo *Nouella* 86. Ex iure nostro Regio *in l.* 45. *tit.*6. *partit.*1. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, & *in l. curiales* 30. *C. locati*, Diana *p.* 11. *tract.* 4. *resol.* 81. Grassis *de effectib. clericatus, effectu* 44. & 51. Rodriguez *de annuis redd. lib.*2. *cap.* 12. Hunnius *in encyclop.* 3. *p. tit.* 5. Fornerius *ad Cassiodorum lib.* 4. *variar. epist.* 44. Ciro-nius *in cap. exhibita, de arbitr. in* 5. *compil.* Balsamon *in dicto can.* 20. *Apostolorum*, & *in nomocan. tit.* 9. *cap.*74. Petrus Gregorius *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *cap.*8. Borellus *tom.*3. *decis. tit.* 13. *num.* 51. Velascus *de priuil. pauper. tom.* 3. *q.* 8. *num.* 284. Martha *de iurisdict.* 4. *p. cent.* 1. *cap.*105. Corjolan. *in dicto can.* 20. *Apostolorum*, Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum, in* 1. *collect.* Heringius *de fideius. cap.* 7. *num.* 265. Pitthus Maurus *eodem tract.* 2. *p. sect.* 8. *cap.* 12. Thomas Delbene *de parlam. cap.* 1. *dubit.* 21. Turrianus *pro canonib. Apost. lib.* 1. *cap.*12. *per tot.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam fideiussio non solùm est actus honestus, & necessarius ad vsum commerciorum, sed etiam pro fratre egente actus pius: vnde D. Paulus propriâ syngraphâ fideiussit apud Philomenem pro Onesino: & *cap.* 29. *Ecclesiastici* legitur: *Vir bonus fideiubet pro proximo suo, & homo imprudens patitur fideiussorem excuti, & luere.* Et statim: *Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris, dedit enim pro te animam suam*: id est, bona. Immò & iure naturali teneri quemlibet pro proximo suo fideiubere, aliàs peccare, docuerunt Archidiaconus *in cap. sicut* 11. *q.* 1. Auiles *in cap.* 23. *Pratorum*: & quia fideiussio per se est actus virtutis, & charitatis, non valere iuramentum præstitum de non fideiubendo, defendunt Abbas *in cap. si verò, num.* 5. *de iureiur.* Sforția *de in integr. restit.* 1. *p. cap.* 54. *artic.* 2. *num.*4. Rodriguez *dicto cap.*12. *num.*6. Igitur clericus adimplens præceptum charitatis fideiubendo pro proximo egente, non ideò debet deponi. Augetur difficultas ex eo, nam clericum fideiubentem ex fideiussione, vtpote actu non improbato, efficaciter obligari constat *ex cap.* 2. & 3. *hoc tit. cap. peruenit, de arbitr.* & non solùm pro aliis fideiubere, verùm & seipsos in vadem dare 3. TRADITVR RATIO DVBITANDI.

dare posse liquet *ex cap. exhibita, de arbitris, cap. ex rescripto de iureiur.* Igitur non rectè in præsenti docetur, clericum fideiubentem deponendum esse.

4. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quâ difficultate oppressi iuris Interpretes varias adduxerunt huic canoni interpretationes, & Cenedus *collect.* 163. *num.* 1. fatetur adhuc veram interpretationem à Doctoribus non esse scriptam. Zonaras, & Aristenus Græci Interpretes canonum Apostolorum, ita dictum canonem 20. accipiunt, vt clericis quidem non liceat pro publicanis, vel vectigalium redemptoribus fideiubere; pro aliis verò non prohibeantur, maximè si pietatis ratio vrgeat. Quæ interpretatio adstrui videtur ex nouella 128. *cap.* 6. & *lib.* 6. *capitul. Caroli, cap.* 122. quibus in locis dum prohibetur, ne clerici publicarum functionum exactores constituantur, aut vectigalia, vel priuatas possessiones conducant, & in his fidem suam pro aliis obstringant, supponi videtur, in aliis negotiis rectè fideiussores intercedere posse: sed cùm generalis sit præsens prohibitio, indistinctè vetans sub depositionis pœna clericos fideiussionibus inseruire, non est ratio, quare ad fideiussiones pro publicanis tantùm factas restringatur. Quare alij, quos refert Balsamon, Græcus etiam canonum Apostolorum Scholiastes, *in dicto can.* 20. existimant in præsenti non prohiberi clericis pro aliis fideiubere, sed alios pro seipsis fideiussores dare, cùm clericus in iudicio conuentus tantùm alium clericum fideiussorem dare possit, vt refertur *in Nomocan. Phocij, tit.* 9. *cap.* 1. & statuitur *in l. omnes, C. de Episc & clericis.* Verba Phocij sunt: *Episcopi, clerici, & monachi à regione in regionem non protrahuntur, sed apud prouinciarum Præsides conueniuntur; sin autem Constantinopoli inueniantur, apud solos Præfectos Prætorio conueniuntur, ubi etiam eis honor habetur, & aduocatos accipiunt. Quod si in prouinciis de rebus priuatis conueniantur, solos œconomos, vel Ecclesiæ defensores dant fideiussores: sin autem apud Præfectos Prætorio pecuniariè conueniantur, vel pro se inuicem fideiubent, vel sub hypotheca præbent cautionem.* Notauit Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 170. Sed hæc interpretatio litteræ textus non conuenit, nec dicto canoni 20. Apostolorum; vbi ita apertè statuitur: Clericus fideiubens deponatur. Quare his solutionibus omissis, & aliis relatis à Barbosa *in præsenti*, Morla *in empor. tit.* 8. *q.* 15. *num.* 34. Gutierrez *de iuram. cap.* 7. Heringio *de fideius. cap.* 7. *num.* 265. Pirrho Mauro *eodem tract.* 2. *p. sect. cap.* 12. veriùs dicendum est, in præsenti non prohiberi absolutè clericis fideiubere pro egenis, & oppressis, cæterisque miserabilibus personis, pro quibus fideiubere possunt, vt probat Velascus *vbi suprà*; sed tantùm ne ex assidua fideiussione negotiis sæcularibus se immisceant, & litibus implicentur, quæ ex huiusmodi fideiussionibus oriri solent. Accedit frequens iuramentum, quo fideiussores adstringuntur; ideò monet Salomon *cap.* 20. *Prouerb. Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis.* Quod refertur *in cap.* 2. *hoc tit. in* 1. *collect.* Dixit Salomon *defigere manus*, pro deuouere, sicut Plinius *lib.* 14. *cap.* 2. *Defigi diris deprecationibus*, dixit, quod proprium est sortilegorum. Virgil.

Io! colchiacis animam defigere votis.

Similes defixiones frequenter periuria pariunt, quæ ab omnibus, sed maximè à clericis vitari debent, *cap. querelam, de iureiur.* Vnde D. Hieronymus *in cap.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* non dixit fideiussores manus suas defigere, sed animas. Alia de fideiussionum incommodis congessit Vvisembachius *disput.* 14. *num.* 13. Ergo non in præsenti textu, & *in dicto can.* 20. *Apostolorum*, prohibetur clericis indistinctè fideiubere, sed tantùm lucri gratiâ, & negotiationis causâ fideiussionibus inseruire; quod satis denotat verbum *inseruiens*, quod frequentiam significat in Græco exemplari, & *in dicto can.* 20. legitur *fideiussionibus deditus.* Docuerunt Corjolanus, & Balsamon *in dicto can.* 20. Cironius *ad hunc titulum*, Cuiacius *in l. curiales* 30. *C. locati.* Vnde liquet malè accepisse prædictum canonem Apostolicum Harmenopulum *in promptuario, lib.* 3. *tit.* 6. §. *de muliere, vers. Nec clericus*, dum indistinctè scribit clericum comparari fœminæ in hoc, vt fideiubere non possit. Vnde infertur, quod licèt honestè pecunia à fideiussore pro fideiussione recipiatur, *l. si remunerandi*, §. *final. ff. mandati, l. hoc iure* 19. §. *Labeo, ff. de donat.* Couar. *lib.* 3. *variar. cap.* 2. *num.* 6. Leo Pinel. *in cap. significante, num.* 9. *de pignor.* tamen clericus nihil recipere valet, quia tunc finis talis fideiussionis non esset actus charitatis, cuius ratione clericus tantùm fideiubere valet.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam discrimen est constituendum inter eum casum, in quo clericus pro egena, & miserabili persona fideiubet, & inter eum, in quo lucro inhærendo assiduè fideiussionibus implicatur. Primò casu non solùm potest, immò tenetur fideiubere, cùm id opus pietatis, & charitatis sit, quam præcipuè clerici exercere tenentur, iuxta textum *in cap. videntes* 12. *q.* 2. *cap. quoniam quicquid* 16. *q.* 1. *cap. quiescamus*, 42. *dist.* Secundo verò casu nullo modo licet clericis fideiubere, cùm per assiduam fideiussionem negotiationibus immisceantur sæcularibus, & implicentur diuersis litibus. Quare sapiens Rex sæpesæpiùs improbauit huiusmodi assiduas fideiussiones, *cap.* 6. *Prouerbior. Fili, si spoponderis pro amico, defixisti animam tuam.* Facit Prouerbiorum caput 11. ibi: *Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo.* Et caput 17. iuxta vulgatam editionem: *Qui stipulatur manu, & pro proximo fideiussor spondet, imprudens est.* Et caput 20. *Tolle vestimentum eius, qui fideiussor extitit alienis, & pro extraneis aufer pignus ab eo.* Eandem sententiam repetit *cap.* 22. *&* 27. vnde emanauit Thaletis Milesij præceptum, *Ne spondeas:* & in veteri prouerbio, *Sponsioni noxa præsto est.* Scriptumque veteres memorant in templo Apollinis, comitem æris alieni & sponsionis esse miseriam, quia paria esse videntur spondere & soluere. Inde si fideiussorem tibi destinasti, mandasse ei videris, vt tuo nomine soluat, *l. indebitam, ff. de condict. indeb.* Et si præcepit testator hæredi, vt pro aliquo fideiubeat, obtemperauitque hæres, & compulsus soluit, solutum non repetit, *l. tribus, ff. de vsufruct. earum rer.* & à marito assiduè fideiubente, posse mulierem constante matrimonio dotem repetere, quasi eo ad inopiam vergente, resoluunt Mancinus *lib.* 2. *de triplici iuris collat. cap.* 194. Caldas Pereyra *consil.* 1. Vt ergo similibus curis, & negotiis sæcularibus clerici non implicentur, rectè illis prohibetur fideiussionibus inseruire, aliàs abjiciuntur, id est deponuntur, *ex dicto can.* 20. *Apostolorum*; nisi malis abiectionem hanc

5. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

hanc accipere pro priuatione priuilegij fori, ex traditis *in cap. final. de vita & honest. cleric.* Nec obstat augmentum difficultatis deductum *ex cap. 2. & 3. hoc tit.* pro cuius solutione examinandum est, an fideiussio ipsa assidua, quæ in clericis improbatur, ab eis interposita valida sit? Et clericum ex ea efficaciter non teneri, docuit Hunnius *ad Trentl. volum. vlt. disput. 28. thesi 2. q. 12.* ex sequentibus. Primò, quia cùm actus contra iuris prohibitionem celebratus, pro infecto habeatur, *l. iuris 7. §. 16. ff. de pactis, l. ciuitatibus 112. §. fin. ff. de legat. 1. l. non dubium, C. de legib.* & talis fideiussio sit à sacris canonibus improbata, nullius momenti erit. Secundò, quia Imperator Iustinianus *in Nouella 123. cap. 6.* sanxit iudicem approbantem clerici fideiussionem, pœnam incurrere: vnde deducit Elfricus Hunnius, Iustinianum omnino improbasse clericorum fideiussionem, ita vt non solùm eam ab initio fieri prohibeat, sed factam etiam improbet: & eâ opinione retentâ accipit sic textum *in d. cap. 2. hoc tit.* eo casu, quo clericus pro alio clerico fideiussit, non verò pro laico; quia vt suprà dixi, clerici pro se inuicem licitè fideiubent: quæ fideiussio vicaria dicitur *in l. cum clericis, §. 1. l. omnes, §. præterea, C. de Episc. & cleric.* Etiam *in cap. 3. hoc tit.* contendit, non agi de fideiussore clerico, sed de laico; & ita nihil interesse quod fideiussio ibi approbetur. Verùm contrariam sententiam, quam vt veriorem amplectimur, tenuerunt Gregor. Lopez per textum ibi, *in l. 45. tit. 6. p. 1.* Gutierrez *1. p. de iuram. c. 72.* Gedeus *de contrahend. stipul. cap. 7. num. 306.* ex Theologis Molina *de iustitia disput. 540.* Lugo *eod. tract. tom. 2. disput. 32. sect. 1. §. 2. num. 10.* Dicastillo *eod. tract. lib. 2. tract. 16. disput. 1. dub. 21 num. 29.* Diana *part. 11. tract. 4. resol. 31.* pro qua opinione faciunt primò textus disertus *in l. 6. tit. 13. lib. 3. fori,* ibi: *Pero si ellos* (clerici) *entraren en algunas de estas fiaduras, quales son defendidas, valdra la fiadura.* Vbi Montaluus. Secundò principium illud vulgò receptum, quod multa in iure fieri vetantur, quæ tamen facta tenent, *l. patre furioso, ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris, l. si fundum, ff. de fundo dotali, l. finali, ff. vnde liberi.* Quod procedit in omnibus legibus imperfectis, id est omnibus illis, quæ actum prohibent, non verò irritant, quas imperfectas dixit Vlpianus *in fragment. tit. 1.* Vnde licèt fideiussio assidua in clericis vtroque iure improbetur, & illi pœna depositionis imponatur; tamen quia nullo iuris ciuilis, aut canonici testimonio improbatur, si semel interponatur, subsistit & efficax est. Coram quo tamen iudice sit conueniendus clericus, qui pro laico in causa temporali fideiussit, latè examinat Mattha *de iurisdict. cap. 4. centur. 2. casu 105.*

CAPVT II.

Lucius III.[a] *Heliensi Episcopo, & Archidiacono Noruuicen.*

PEruenit ad nos ex transmissa nobis conquestione R. clerici de S. Albano, quod cùm ipse pro Helia, & Philippo clericis Lundon. ad eorum instantiam, pro altero, Helia videlicet in VI. & pro altero in VII. marchis argenti mercatoribus Bon. fideiussit, eis, sicut vnus fide, & alter [b] iuramento promiserant, præscriptam pecuniam non [c] soluentibus, coactus est creditoribus pro ipsis pecuniam, sicut inter eos conuenerat, exhibere. Ne igitur supradictus R. dispendium patiatur, vnde videtur præmium meruisse, vener. fr. nostro [d] Bonon. Episcopo dedimus in mandatis, vt super debitis illis instrumenta, quæ sunt apud creditores, inspiciat, & eorum rescripta suo [e] sigillo signata vobis mittere non postponat. Mandamus itaque discretioni vestræ, atque præcipimus, quatenus si ex confessione prædictorum clericorum, vel aliàs legitimè vobis rem ita se habere constiterit, prædictos clericos moneatis, vt procuratori memorati R. pecuniam, quam pro eis soluit, dil. & ap. cess. restituant, ipsumque seruent indemnem: si verò ad vestram iussionem non egerint, vos auctoritate Apostolica freti, de eorum redditibus præscripta debita faciatis ap. remotâ m. R. solui, & [f] damna, quæ idem R. propter hoc pertulerit, resarciri, aut procuratori eius prædictos redditus assignetis, tamdiu sine molestia detinendos, donec ipsa damna resarcita fuerint, & debita sine diminutione soluta. Præfatos verò clericos, si [g] religionem fidei, & iuramenti sui eos violasse constiterit, sub. ap. ob. officio & beneficio [h] suspendatis. [i] Cæterùm, quia nouis morbis noua conuenit antidota præparari: volumus & mandamus, vt ad veritatem eliciendam ap. rem. præstari faciatis ab vtraque parte calumniæ iuramentum.

NOTÆ.

[a] HEliensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 4. & in cap. cæterùm, de iuram. calumn.* vbi extat posterior pars huius textus. De Ecclesiis Heliensi, & Noruuicensi nonulla notaui *in cap. pastoralis, cap. si autem 9. de rescript.*

1\. [b] *Fide ac iuramento.*] Plerunque æquantur iuramentum, & fides interposita, *cap. ad aures, de his quæ vi.* Cicero pro Roscio Comœdo: *Quæ pœna à Diis immortalibus periuro, hæc eadem mendaci constituta est. Non enim ex pactione verborum, quibus iusiurandum comprehenditur; sed ex perfidia, & malitia, per quam insidiæ tenduntur alicui, Dij immortales hominibus irasci, & succensere consueuerunt.* Et de Essenis refert Iosephus, quod quicquid dixerant validius erat iureiurando, ac superuacuum apud ipsos iurare. Illustrat Grotius *de iure belli lib. 2. cap. 12. in fine:* fides enim ideò appellatur, quia fiat quod dictum est, Cicero *lib. 4. de republ.* ibi: *Fundamentum iustitiæ est fides, id est dictorum,*

ctorum, conuictorumque constantia, & veritas. Ex quo quamquam hoc videatur fortasse cuipiam durius, tamen vt videamur imitari Stoicos, qui studiosè exquirunt, vnde verba sunt ducta, credamus quòd fiat quod dictum est, appellatam fidem. Ioan. Sarisbar. *lib. 3. Polycrat. cap. 6. & 11.* Illustrant Philippus Camerarius *in oper. succes. centur. 2. cap. 77.* Connanus *lib. 1. comment. cap. 6.* Cabreros *de metu lib. 2. cap. 6.* qui plura de hac fide humana, & quomodo per dexteram manum apud veteres præstaretur, congerit *ex num. 4. vsque ad 15.*

2. [c] *Non soluentibus.*] Iure antiquo mediæ Iurisprudentiæ magnum discrimen dabatur inter fideiussorem indemnitatis, & fideiussorem simpliciter acceptum: fideiussor enim indemnitatis, vulgò *de sacar à paz y à saluo*, qui promittit quantò minùs à reo principali consequi possit se soluturum, *l. amissis 17. de fideius. tut. l. si ita 6. C. de nouat.* Amaya *in l. 1. C. de Decur. num. 7.* non priùs conueniri poterat, quàm excussione factâ in reo principali, postquam constabat in quantùm in ipse soluendo non erat, *in l. fideiussores, de fideius. tut. l. 1. C. de Magistrat. conuen. l. 1. C. de conueniend. fisci debit.* faciunt textus *in l. tutor 19. §. quod ergo 4. ff. ad Velleianum, l. in fraudem 45. §. si fideiussores 11. l. Moschis 47. ff. de iure fisci:* docent Classici repetentes *in l. decem 116. ff. de verb. oblig.* Heringius *de fideiuss. cap. 4. num. 61. & cap. 27. ex num. 142.* Pirrus Maurus *eod. tract. 1. p. sect. 2. cap. 17. & 6. p. cap. 3. ex num. 199.* Osualdus *lib. 15. Donel. cap. 48. littera S.* Parladorius *lib. 2. rerum quotid. cap. vlt. 4. p. §. 7. num. 10.* Amaya *vbi proximè, ex num. 6.* Noguerol. *allegat. 40. num. 41.* Salgado *1. p. Labyrinth. cap. 83. num. 85. & 3. p. cap. 11. ex num. 56.* fideiussor verò simpliciter acceptus iure veteri statim, & ante reum principalem conueniri poterat, quia concedebatur creditori potestas eligendi ex reo principali, & fideiussore, quem vellet, *l. 2. l. non rectè 3. l. liberum 16. l. rei 23. l. vlt. C. hoc tit. l. si mandauero 22. §. interdum, ff. mandati.* Gaius *lib. 2. instit. tit. 9. §. 3.* Cuiacius *in nouella 4.* Osualdus *d. cap. 48. littera M.* Hunnius *in encyclop. lib. 3. tit. 5. cap. 3.* Bocerus *tom. 1. class. 2. disput. 16.* Heringius *d. cap. 77. num. 267.* nisi aliter placuisset contrahentibus; tunc enim expressæ conuentioni standum erat, *l. iure nostro 5. l. si alienam 19. C. hoc tit.* Iure tamen nouo fideiussor etiam simpliciter acceptus non priùs conueniri potest, quàm reus principalis conuentus, excussúsque sit, *Nouel. 4. de fideius. cap. 1. authentica Præsenti, C. de fideius. l. 9. tit. 12. partit. 5.* docent plures congesti à Barbosa *in d. authent. præsenti,* Salgado *1. p. labyrinth. cap. 23. per totum.* Fontanel. *de pactis nupt. claus. 4. glos. 9. p. 5. ex num. 39. & claus. 7. glos. 2. p. 3. ex num. 32.* Noguerol. *alleg. 40, ex num. 58.* Valenzuela *consil. 16. num. 47.* Osualdus *d. cap. 48. littera L.* Caldeira *lib. 1. de error. cap. 2. num. 1.* qui ad hoc probandum singulariter expendit præsentem textum. Sunt tamen aliqui casus, in quibus etiam post dictam authenticam *præsenti*, nullâ excussione factâ in persona rei principalis, fideiussor statim conueniri potest, quos referunt Tuschus *verbo Excussio.* Valentin. Francus *de fideius. cap. 5. à num. 316. vsque ad 430.* Menchaca *illustr. cap. 33.* Mysinger. *cent. 2. obser. 15.* ex quibus nonnullos in foro receptos, & rationi iuris consonos referam. Primus desumitur *ex d. authent. præsenti,* & contingit si debitor principalis in longinquis prouinciis absit, seu latitet, ita vt facilè conueniri non possit: quo casu iudex pro arbitrio suo certum tempus præscribere debet fideiussori, vt intra illud reum principalem iudicio sistat, aliàs eo elapso excussio pro facta habetur. Menochius *de arbitr. lib. 1. casu 40.* Heringius *d. cap. 27. num. 31.* Pirrus Maurus *d. cap. 3. ex num. 61.* vnde Antonius Gomez *lib. 2. variarum, cap. 13. num. 14.* Menchaca *d. cap. 33. num. 34.* Salgado *d. cap. 23. num. 17.* docent, idem dicendum esse, si reus principalis præsens sit, sed conueniri non possit de facto, vel de iure. De facto, veluti si sit persona nimium potens, seu rixosa, argumento legis *2. ff. qui satisd. cog.* De iure, quia naturaliter tantùm reus principalis sit obligatus, vel sit Magistratus, & duret eius officium, *ex l. 2. ff. de iurisdict.* quibus consequens est alius casus, videlicet, si bona rei principalis sint in alio Regno, aut prouincia longinqua; quia creditor non est cogendus exteras regiones peragrare, vt docent Salgado *vbi proximè, num. 15.* Barbosa *in præsenti, num. 12.* Alius casus est, si notoriè appareat reum principalem non soluendo esse. Valenzuela *tom. 1. consil. 19. num. 53.* Heringius *d. cap. 27. num. 20.* veluti si cessit bonis, si creditores ad concursum vocauit, bonis in iudicio derelictis, *ò hizo pleyto de esperas;* quo casu adducto testimonio similis iudicij excussio pro facta habetur, & fideiussor statim conueniri potest, vt latè, & pluribus relatis docent Barbosa *in præsenti, num. 16.* Noguerol. *alleg. 2. num. 112. & alleg. 4. num. 41. & alleg. 29. n. 163.* Salgado *d. cap. 23. à num. 18.* qui idem resoluunt quando bona principalis debitoris sunt ita hypothecis, seu censibus obnoxia, vt venui exposita non inueniant emptorem. Alium casum refert Osualdus *d. cap. 48. littera N.* cùm fideiussor specialiter interrogatus in iudicio, an fideiussor esset, negauit, & posteà de mendacio est conuictus; quo casu si vtatur beneficio excussionis, repellendum esse etiam docuit Heringius *d. cap. 27. num. 210.* qui alios casus prosequitur.

[d] *Bononiensi Episcopo.*] Ioanni videlicet, qui Ecclesiam ipsam Bononiensem rexit vsque ad annum 1188. vt refert Vghellius *tom. 1. Italia sacra, in Ecclesia Bononiensi, num. 59.*

[e] *Sigillo.*] De sigillo Episcopi, & eius auctoritate egi *in cap. post cessionem 7. de probationibus.*

[f] *Damna.*] Potest enim fideiussor actione mandati experiri non solùm pro pecunia soluta, verùm & pro interesse, vel damno accepto, *l. si quis alicui 27. §. impendia, ff. mandati:* & si fideiussor necessitate oppressus pecuniam accepit ad damnum, vt satisfaceret creditori, tenetur reus principalis non solùm satisfacere sortem principalem, verùm & interesse quod fideiussor soluit, vt probat Sesse *decision. 402. per totam.* 3.

[g] *Religionem fidei & iuramenti.*] Religionem, tam ad casum fidei interpositæ, quàm ad casum iuramenti retulerunt scribentes in præsenti. Sed rectiùs Mendoza *de pactis lib. 1. c. 6. n. 11.* religionem tantùm ad iuramentum refert, licèt fidei interpositæ æqualis sit obligatio, vt suprà probauimus. 4.

[h] *Suspendatis.*] Postquam satisfactum fuerit fideiussori, aliàs frustrà Lucius III. inhiberet de redditibus beneficij satisfaciendum esse fideiussori, qui soluit pro ipso beneficiario reo principali, si suspendendus erat statim à beneficio, & per consequens priuandus eius fructibus. Vnde iuxta sententiam eorum, qui tenuerunt, periurum ipso iure priuari beneficio ecclesiastico, quam referunt Balboa *in cap. cum non ab homine,* 5.

de

de iudiciis, num.15. Fachineus *lib.2.controu. cap.15.* in præsenti casu non poterat talis suspensio ipso iure admitti, ne fideiussor amitteret pecuniam pro ipso reo principali solutam.

i *Cæterùm.*] Verba quæ sequuntur extant *in cap. cæterùm, de iuram. calum.*

COMMENTARIVM.

6. CONCLVSIO DEDVCITVR ET PROBATVR.

EX hac Lucij III. decretali talis communiter deducitur assertio: *Clericus tenetur fideiussorem suum indemnem reddere à fideiussione, etiam per assignationem fructuum proprij beneficij.* Probant eam textus *in cap. olim, el 2. de restit. spol. cap. peruenit, de arbitr. cap.3.* ibi: *Et redditus eius in debitorum solutionem conuertas; hoc tit. l.23. & 45. tit.6. partit. 1.* Illustrant Gutierrez *de iuram. 1. p. cap.17. num.17.* Gomez *lib.2.var. cap.13. num.18.* Petrus Barbosa *in l.1. p.4. num.132. cum sequent. ff. solut. matrim.* Lotherius *de re benef. lib. 1. cap. 42. num.25.* Salgado *1. p. labyrinth. cap. 42. per totum.* Baëza *de inope debit. cap. 16.* Matienz. *in l.5. tit. 17. lib.5. recopil.* Azeuedo *in l.17. tit. 21. lib.4. recopil. num. 142.*

7. IMPVGNATVR PRÆDICTA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione sic insurgo in præsentem assertionem. Valet argumentum de militia terrestri ad cœlestem, vt probaui *in cap.1. de renunc.* Sed stipendia militibus militiæ sæcularis assignata, non possunt capi in causam iudicati, *l. stipendia, C. de execut. rei iudic.* Ergo nec stipendia debita clericis militantibus in cœlesti militia, iuxta adducta *in cap. cùm secundum,* ibi: *Stipendiis militare; de præbend. & dignitatibus,* in causam iudicati capi possunt. Accedit, nam clerici nequeunt conueniri vltra quam facere possunt, *cap. Odoardus, de solut.* vbi dicemus: igitur per subtractionem redditum proprij beneficij non sunt clerici compellendi propriis debitoribus satisfacere. Augetur hæc difficultas *ex l. spem 5. C. quæ res pignori obligari,* vbi statuit Hadrianus, spem illorum præmiorum, quæ pro coronis sacris athletis præstantur, non posse speciali hypothecæ obligari, nec generali bonorum obligatione contineri, & per consequens nec præmia illa iudicialis pignoris causà capi non posse: ergo similiter fructus qui debentur clericis ratione coronæ, seu beneficij, non debent ex causa pignoris iudicialis capi.

8. FIDEIVSSOR HABET ACTIONEM MANDATI.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, fideiussorem soluentem pro reo principali, duplicem actionem habere ad repetendam pecuniam solutam: aliam ex persona creditoris, in cuius locum succeßit, vt probant Arias de Mesa *lib.1.variar. cap. 14. num. 11.* Olea *tit. 5. de ceß. iur. q.4. num. 29.* alteram mandati ex propria persona, *l. si quis 46. l. fideiussorem 52. ff. mandati, l. si quis mandato 28. ff. de negot. gestis.* Nec interest, quod fideiussor sua solutione liberet reum principalem, vel non, veluti si soluit ex iusta ignorantia, postquàm reus soluisset, *l. si fideiussor 19. §. si cum debitor, ff. mandati,* Faber *lib. 18. coniect. cap. vlt.* Dixi ex iusta ignorantia; nam si sciens se rem non debere, vel exceptione tutum esse, prætermittens exceptionem prætulit soluere, non habet actionem mandati, *d. l. fideiussor 29. in princip. l. si procuratorem 8. §. quod, l. Quintus 48. ff. mandati, l. si pro eo 10. C. eod. tit.* Idem dicendum est de eo fideiussore, qui pro inutiliter obligato intercessit, & soluit; quoniam si habuit iustam causam ignorandi, habet actionem mandati; sin minùs, perdit quod soluit, *d. l. si fideiussor 29. §. 1.* Duarenus *de fideiuss. cap. 3. §. 1.* Cuiacius *lib. 8. obseru. cap. 39.* Idem etiam solet tractari in fideiussore, qui soluit pro reo principali, & non certiorauit illum; vnde euenit, vt reus posteà iterum soluat: nec enim tunc actio mandati fideiussori competit, cùm in culpa sit, nisi ipsa leuis esset, *d. l. si fideiussor 29. §. hoc idem 3.* Donellus *lib. 13. comment. cap. 11. & 13.* Quando tamen fideiussori competat condictio indebiti, pro expositione textus *in l. si fideiussor 59. ff. de condict. indeb.* prosequitur D. Iosephus de Retes *de fideiussoribus cap.4. num 6. & seq.*

Vnde iam apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm fideiussor soluens pro reo principali, habeat actionem mandati contra ipsum, modò ex eius mandato, seu patientia fideiusserit, ad repetendum omne id, quod pro ipso soluit, *l. fideiussor 6. C. mandati, l. rogatus 33. l. qui fide alterius 53. ff. de fideiuss. §. si quid autem, Instit. eod. tit.* siue in iudicio conuentus, siue extra iudicium soluerit, *l. idemque 10. §. fideiussores, ff. mandati, d. l. fideiussor 6.* ideo clericus in præsenti specie cogitur fideiussori suo satisfacere, illumque à tali fideiussione indemnem reddere. Et quia bona patrimonialia non habebat, ex beneficij fructibus, quorum dominus est, vt probaui *in cap. 1. de testam.* cogitur plenè fideiussori satisfacere. 9. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verum sit, stipendia militibus assignata, ex causa iudicati capi non posse, ab eisque ad stipendia ecclesiastica rectè argumentum deduci; id tamen procedit, quando alia extant bona, vt exprimitur *in d. l. stipendia.* Quomodo etiam accipiendus est præsens textus, videlicet, vt tunc fructus beneficij assignari possint fideiussori in solutum, quando alia non extant clerici bona: aliis autem extantibus, similia stipendia ex causa iudicati capi non possunt. Sunt tamen nonnullæ res vtilitate publica suggerente, quæ nec aliis bonis deficientibus ex causa iudicati capi possunt, veluti boues aratorij, & alia instrumenta rustica, *l. executores 7. C. quæ res pignori, l. 5. & 6. tit. 17. lib.5. Recopil.* ne turbetur agricultura instrumentis sublatis, *d. l. executores 7.* Illustrant Osualdus *lib.27. Donel. cap.3. littera P.* Cuiacius *in recit. ad tit. C. quæ res pignori,* Gilbertus Reg. *lib. 2. enantioph. cap. 20.* Petrus Gregorius *lib. 23. syntagm. cap. 9. num.10.* Rodriguez *de execut. cap.5. n.62.* Azeuedo *in l. 7. num.46. lib. 4. recopil.* Collantes *in comment. rei frument. lib. 5. cap.3.* Narbona *in l.25. glos. 2. num.1. & glos. 7. tit.21. lib. 4. recopil.* Gutierrez *lib.4. practic. q.11. num.10.* quod etiam procedit in frumento sato, seu percepto, donec in horreum deferatur, *ex l. 28. tit.21. lib.4. recopil.* quam doctis commentariis illustrarunt Illustr. D. Franc. Ramos, & D. Iosephus de Retes, Obtinuit etiam, in libris Doctoris, Aduocati, vel studiosi excussionem fieri non posse, vt pluribus relatis docuit Narbona *in l.25. tit.21. lib.4. recopil.* quibus adiungunt alia forenses, quorum sententias vsus non admisit, nec eas, in foro receptas video: adiri possunt Parladorius *5. p. §.3. à num. 18.* Osualdus *lib.27. comment. cap.3. littera P.* Vulteius *de iudiciis lib.3. cap.13 ex num 106.* Nec obstat primum augmentum difficultatis, quia non negamus, cùm capiuntur fructus beneficij ex causa iudicati, priùs congruam portionem clerico esse assignandam, ita vt vltra quàm facere 10. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

facere possit non condemnetur, vt dicemus *in d. cap. Odoardus.* Nec obstat textus *in d. l. spem, C. qua res pignori*: cui opponitur Papinianus *in l. commodis, ff. de re iudic.* ibi: *Commodis præmiorum, quæ propter coronas sacras præstantur condemnato, placuit interdici, & eam pecuniam iure pignoris in causam iudicati capi.* Ex quibus constat, stipendia illa, seu commoda, quæ propter coronas sacras præstabantur, ex causa pignoris iudicialis capi potuisse: igitur multò magis ex causa pignoris conuentionalis. Pro cuius difficultatis solutione videndum est, quæ sint commoda illa, & in quibus certaminibus propter coronas sacras præstarentur? Et sciendum est, inter spectacula, quæ olim publicè edebantur, populorumque oblectationi deseruiebant, eam fuisse differentiam, quod alia ad virtutem formandam, ostendendasque, seu comprobandas vires ederentur; alia verò voluptatis tantùm, seu quæstus causâ proponerentur. Prioris generis erant theatrales ludi, gymnici, seu circenses: posterioris verò scenici, siue musici, de quibus plura scripserunt Budæus *ad Pandect. in l. athletas 4. ff. de his qui notantur infam.* Petrus Gregorius *lib. 39. syntagm. cap. 5.* Rosinus *lib. 9. antiquit. cap. 2. & 5.* Paschalius *de coronis lib. 6.* Mariana *de spectaculis,* Pamelius, Zerda, & Ambianas *ad Tertullianum de spectaculis,* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 4. & 47.* Martinus Delrio *disquisit. magic. lib. 4. q. 4. sect. 2.* Petrus Fab. *integr. lib. agonist.* Mercurial. *de arte gymnastica,* Amaya *lib. 3. obs. cap. 3,* Bulengerus *in tract. de Circo.* Gymnica certamina, seu circensia, erant quasi meditamenta præliorum, & robur, modumque pugnandi in bello formantia; ideóque similes agones virtutis, gloriæque causâ aggrediebantur, *d. l. athletas 4. l. qua actione 7. §. si quis in colluctatione, ff. ad leg. Aquil.* veluti si quis certaret hastâ, pilâ, currendo, luctando, vel pugnando. Plato *lib. 7. de legibus*, Lucianus ibi: *Decertare docemus, vt labores sufferre assuescant, & simul cedere plagis, ne vulnera auersentur.* Sed cum Sallustius diceba*t de coniuratione Catilinæ in princip.* quod melius sit ingeniis, quàm corporis viribus gloriam quærere, fuerunt quoque certamina in quibus ingenia formabantur ad virtutem litterarum; quapropter loca in academiis iis exercitationibus constituta, gymnasia nuncupantur. Imperatores & Reges huiusmodi studiorum ludos olim edidisse referunt Gellius *lib. 10. noctium, cap. 19.* Vitruuius *lib. 7. de architectura, in princip.* Tacitus *lib. 14. annal.* ex eisque Petrus Gregorius *d. cap. 5.* P. Faber *lib. 1. agonist. cap. 25. & 16.* Scenici autem ludi, seu thetrales erant vbi comœdiæ, tragœdiæve recitabantur; mimi, pantomimique diuersas personas simulantes theatrales ludos edebant, de quibus egi *in cap. cùm decorem, de vita & honest. cleric.*

11. De ludis Circensibus.

Circensium autem, seu gymnicorum apud Græcos olim celebratissima spectacula fuerunt, Olympica, Nemæa, Isthmica, & Pythia, quæ etiam sacra appellabantur. De eorum origine, & auctoribus agunt Strabo *lib. 8. geograph.* Tertullianus *de spectaculis*, Higinus *fabul. 74.* Lactantius *lib. 1. de falsa relig. cap. 21.* Horum certaminum meminerunt Ouidius *lib. 1. Metamorph.* ibi:

Neve operis famam possit abolere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomiti serpentis nomine dictos.

Ausonius *in eclog.*

Quatuor antiquos celebrauit Achaia ludos,
Cælicolum duo sunt, & duo festa hominum.
Sacra Iouis, Phœbique, Palæmonis, Archemorique,
Serta quibus pinus, malus, oliua, apium.

Statius *lib. 6. Thebaid.* Hæc certamina tota ferè adstante Græciâ magno impendiorum quæstu, & maximo ostentationis apparatu edebantur, fortissimis vndique athletis ibi confluentibus, vt referunt D. Chrysostomus *orat. 66. de Gloria,* Plutarchus *in Numa*: certabantque in his spectaculis luctando hastâ, pilâ, seu pugillatu. Silius Italicus *lib. 16.*

Quique armis ferroque valent, quique arte regendi
Quadrijugos pollent currus, queis vincere plantâ
Spes est, & studium iaculis impellere ventos,
Adsint, & pulchra certent de laude corona.

Et D. Isidorus *lib. 3. originum, cap. 18. & 22.* quinque gymnicorum enumerat species, saltum videlicet, cursum, iactum, pugillatum, atque luctam. Illud tamen notandum est, pugillatum esse vbi manuum, brachiorúmque impulsu certabatur. Pancratium verò, in quo & cruribus, & toto corpore certari solebat. P. Faber *d. lib. 1. agonist. cap. 10. & 13.* Cælius Rhodiginus *lib. 15. antiq. lect. cap. 20.*

12. De honoribus et præmiis athletis concessis.

Maxima autem erat victoriæ in his certaminibus partæ dignitas, & coronarum magnum decus; adeò vt olympici certaminis victoribus licuisset signare monetam, vt refert Iulius Pollux *lib. 1. cap. 12.* illisque concessum fuit, vt in exercitu Regi adstarent. Plutarchus *in vita Lycurgi,* P. Faber *lib. 2. agonist. cap. 16.* & qui tribus coronis erant coronati, ciuilium munerum vacationem assequebantur, *l. vnic. C. de athletis, lib. 10.* vbi plura Amaya; à tutelaque excusabantur, *l. 6. §. 13.* ibi: *Athletæ habent à tutela excusationem, sed qui sacris certaminibus coronati sunt.* Samuel Petitus *ad ll. Attic. lib. 1. tit. 3. fol. 62.* Palmatâ etiam, & floridâ veste conspicui à cæteris distinguebantur. Plinius *lib. 7. cap. 47.* triumphalique curru per theatrum transvecti in patriam deducebantur. Plinius Iunior *lib. 10. epist. 119.* ex eorum numero duces eligebantur. Strabo *lib. 13.* Diodorus Siculus *lib. 12.* illorumque statuas erigi, imaginesque dicari mos erat. Xenophon *lib. 3. memorab.* Lucianus *de imaginibus.* Denique quo maior illis accederet maiestas, & veneratio, dicti fuerunt Hieronicæ, id est sacrorum certaminum victores; & coronas, quibus ornabantur, dictas fuisse sacras, constat *ex d. l. commodis*, & ex Silio Italico *lib. 14.* ibi:

Hic Arethusa suum piscoso fonte receptat
Alphæum sacræ portantem signa coronæ.

Texebantur autem coronæ olympicæ ex oleastro. Plinius *lib. 15. cap. 4.* Pythia ex lauro. Ouidius suprà relatus. Nemæa ex apio. Lucianus *de gymnicis.* Et in omnibus his radiantibus foliis palma signum victoriæ exhibebat. Cassiodorus *lib. 8. var. epist. 22.* ibi: *Olympicos currus frequens palma nobilitat.* Paschalius *dicto lib. 6. de coronis, cap. 16. & 21.* quæ sacræ coronæ adeò euectæ, elatæque in tantùm maiestatis fuerunt, vt Reges ipsi iis præmiis ornari inter faustos euentus referrent, vt de Philippo Plutarchus refert *in vita Alexandri*: de Archelao Macedoniæ Rege Suetonius *in vita Neronis.* Ad quam certaminum dignitatem respexit Horatius *lib. 1. carminum, od. 1.* ibi:

Sunt quos curriculo puluerem olympicum
Collegisse iuuat: metaque feruidis

Euitata

Euitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos euehit ad Deos.

Nec solùm his honoribus decorabantur, verùm & in vulgaribus, communibusque agonibus constituta erant victoribus præmia, & commoda pecuniâ æstimanda, *l. penult. ff. de annuis legat. l. Septitia, ff. de pollicit.* Vnde Virgilius *lib. 5. Æneid.* dum de his certaminibus agit, ait:

Et palmæ pretium victoribus, armaque, & ostro Perfusæ vestes, argenti, aurique talenta.

In sacris autem certaminibus nullum certum erat præmiorum commodum vltra coronas, illudque maximum gloriæ, & celebritatis decus constitutum: sed patria ex qua oriundi erant ipsi sacri certaminis victores, illis ex ea die, non quâ coronam adepti essent, sed ex qua ciuitatem ingressi fuerant, stipendia annua, seu commoda annonaria propter sacras coronas præstabat. Plinius Iunior *lib.* 10. *epist.* 119. Tertullianus *in Scorp. cap.* 6. ibi: *Nemo tamen agonis præsidem sugillauerit, quòd homines violentiæ obiectet, iniuriarum actiones extra stadium; sed quantùm labores illi, & cruores & vibices negotiantur, intendis, coronas scilicet, & gloriam, & dotem, priuilegia publica, stipendia ciuica, imagines, statuas, & quale potest sæculum præstare, de famâ æternitatem, de memoria resurrectionem.* De his commodis præmiorum agit Papinianus *in d. l. commodis*, dum docet, his commodis, quæ propter coronas sacras præstantur, posse condemnato interdici, & pecunias illas, seu pensiones ex stipendiis prouenientes ex causa iudicati capi posse; quæ est vera Papiniani sententia, vt iam notarunt Petrus Faber *lib.* 2. *agonist. cap.* 17. Cuiacius *lib.* 10. *respons. Papin. in eodem textu*, omissâ expositione Forcatuli *in Cupidine iuris, cap.*20. Nec tunc obstat textus *in d. l. spem, C. quæ res pignori.* Nam omissis solutionibus traditis ab Accursio, Bartolo, Baldo, & Fulgosio *in dicta l. spem*, & *in d. l. stipendia*, Zasio, Aretino, & aliis relatis à Genoa *in concil. legum, fol.* 484. respondendum est cum Petro Fabro *dicto cap.* 17. Papinianum loqui de commodis iam debitis propter coronas adeptas, & præmia consequuta; Alexandrum verò agere *in d. l. spem*, de spe victoriæ, quæ nondum accidit, & coronæ nondum adeptæ, præmiisque nondum acquisitis, quæ publicè interest non pignori obligari, ne ab animosa, strenuaque decertatione, ad quam spe præmiorum athletæ alliciuntur, omnino retrahantur, cùm commoda aliis obligata ipsi perlaturi non sint. Nisi dicamus cum Cuiacio *in recit. ad tit. C. quæ res pignori*, spem illam prœmiorum priuatâ pactione pignori dari nõ posse, *d. l. spem*: at verò iudicis auctoritate pignoris iure in causam iudicati capi prohibitum non esse.

15. Suprà traditis opponi potest textus *in l. tribus* 8. *ff. de vsufructu earum rerum*, in illis verbis: *Si cohæredes ex causa fideiussoria conuenirentur, eos mandati non acturos.* Ex quibus deducitur, fideiussorem soluentem pro reo principali, aduersùs eum actione mandati non rectè agi: Igitur quia fideiussor non tenetur indemnem reddere reum principalem, vt in præsenti textu docetur. Cui difficultati respondendum est, in eo textu hæredes, qui fideiusserunt, & soluerunt, non habere regressum actione mandati aduersùs reum principalem, hoc est legatarium, vel eius hæredem; quia non eius mandatu fideiusserunt, sed iussu testatoris; & non propter alienam obligationem, sed propter suam, vt se liberarent legato cautionis sibi à testatore iniuncto: quare vt fideiussores, qui in rem suam, vel donandi animo intercesserunt, non habent regressum contra reum principalem; ita nec fideiussores, de quibus in eo textu, vt docuit Cuiacius *lib.* 17. *qq. Papin.* in eo textu.

EXPONITVR L. TRIBVS 8. ff. DE VSVFRVCTV EAR. RER.

CAPVT III.

Idem *Cantuariensi* [a] *Archiepiscopo.*

Constitutus in præsentia nostra dilectus filius noster Magister Stephanus, suâ nobis assertione monstrauit, quod pro Magistro P. [b] Blesensi Cancellario tuo tempore Lateranen. [c] Concilij ad preces ipsius in xv. marchas [d] sterlingorum legalium, & communium intercessit, quas quoniam vsque modò debitor non persoluit, iustè plurimas asserit à creditoribus molestias pertulisse, & antiquum debitum plurimùm [e] augmentari. Vnde quia pro nostro volumus officio prouidere, ne qui gratiam meruit, pœnam sustineat: f. t. per A. s. p. m. quat. si legitimè de huiusmodi tibi assertione constiterit, præfatum P. vt eum à præscripta intercessione sine dilatione prorsus absoluat, omni gratiâ & timore postposito, nullius ap. ob. ecclesiasticâ districtione compellas. Quia verò diuersa experimenta morborum varia nos compellunt remedia inuenire, præsentium significatione iniungimus, vt si præfatus P. debitum, vel accessiones fortè negauerit, consuetudine, quæ legi contraria est, non obstante, [f] iuramentum calumniæ subire cogatur. Præterea quia difficile foret intercessori testes in Angliam ducere, iudicibus Bon. satisdatione idoneâ à P. acceptâ, quod ad testes [g] audiendos vadat, vel mittat, infra terminum competentem litteris tuis significes, vt eos vice tua recipiant, examinent, & interrogent diligenter, & depositiones eorum transmittant inclusas, & significent quanta fides testibus, vel instrumentis possit haberi. Cæterùm si iamdictus P. citatus præsentiam tuam adire, vel iudicio stare contempserit, eum infra triginta dies post harum susceptionem reddas beneficio alienum, & redditus eius in debitorum [h] solutionem conuertas, quousque fuerit debitoribus satisfactum.

NOTÆ.

1. [a] *Cantuariensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.5.* Balduino videlicet II. qui Ecclesiam Cantuar. rexit ex anno 1184. vsque ad annum 1196. quem Polyd. Vergilius *lib.4.* refert inter viros ea tempestate ingenio, & pietate claros. Giraldus apud Vsserium *in epistolis Hibernia, pag.117.* vocat eum sanctum, & litteratissimum Archipræsulem: & Harpesfeildus *sect.12. cap.18.* scribit, quod cùm felici vigeret ingenio, egregiè in litteris profecit, euasitque postea in virum tam in aliis disciplinis, quàm in Theologia insigniter doctum, doctrinæque magnitudine, rerum gerendarum prudentiâ, & singulari eloquentiâ claruit. Plura de eo refert Richardus Smitheus *in serie Præsulum Cantuar. cap.8.*

2. [b] *P. Blesensis.*] Petrus videlicet Blesensis, qui fuit Cancellarius ipsius Balduini II. vt ipse Blesensis fatetur *epist.91.* ibi: *Confidenter, & sub testimonio plurium dico, me semper dictare litteras solitum citiùs, quàm posset aliquis exarare: ad veritatem, non ad iactantiam dico. Vidit quandoque dominus Cantuariensis, & vos ipsi cum eo, multique alij, me diuersis materiis tribus dicere scriptoribus, & vniuscuiusque calamo festinanti satisfacere, meque (quod de solo Iulio Cæsare scribitur) quartam epistolam dictare & scribere.* De quo Posseuinus *in apparatu,* hæc refert: *Sanè magni animi dotibus vir hic præditus fuit, qui & Archiepiscopatum Neapolitanum tenuit, & Episcopatum Roffensem bis recusauit, & integer vitæ, scelerisque purus, martyrium desiderauit. Libertate autem in scribendo vsus, ne Regibus quidem tacuit quæ dicenda essent: & verò Episcopis & Abbatibus normam viuendi præscripsit.* Baleus *centur.13. cap.21.* ibi: *Petrus Blesensis verò linguâ disertus, & eloquens, omnigeno nitidioris doctrinæ honestamento nobilitatur, testis, & præco veridicus: hic perdoctus vir non solùm rem, sed etiam nomen transsubstantiationis profitetur, sic scribens sermone 38. Sacerdotum ministerio panis, & vinum in carnem Christi transsubstantiatur.* Et *epist.140.* ita scribit: *Et vt gratiâ exempli in vno Sacramento videas abyssum profundissimam, & humano sensui imperceptibilem, pane, & vino transsubstantiatis virtute verborum cœlestium in corpus, & sanguinem Christi, accidentia, quæ priùs ibi fuerant, sine subiecto remanent.* Varia opera tanto ingenio digna in lucem edidit, quæ refert Bellarminus *de scriptoribus Ecclesiæ, verbo Petrus Blesensis*; & nuper edita sunt anno 1667. cum notis Ioannis Busei.

[c] *Lateranensis Concilij.*] Celebrati temporibus Alexandri III. cui interfuit ipse Petrus Blesensis, & hac occasione forsan iter faciens per Bononiam, mutuam pecuniam ibi accepit.

[d] *Sterlingorum.*] Genus est peculiaris monetæ Anglorum, vt refert Polydor. Vergilius *lib.17. histor. Angliæ.*

3. [e] *Plurimùm augmentari.*] Ex his verbis deducitur, fideiussorem teneri non solùm in sortem principalem, pro qua fideiussit, verùm & ad vsuras, & similes accessiones, ita vt si reus principalis moram fecerit in soluendo id quod promisit, & ita obligatio eius augeatur, veluti in contractibus bonæ fidei, in quibus vsuræ ex mora debentur, *l.4. C. depositi, l. curauit 5. C. de actione empti, l. qui per collusionem 49. ff. eodem:* vel si in contractibus stricti iuris pœna promissa sit, tenebitur fideiussor ad vsuras, & in his contractibus ad pœnam: probant textus *in l. etiam 3. C. de fideiuss. tut. l. si mandato 8. C. quod cum eo, l. initio 5. C. de pactis inter emptor. l. fideiussorio, C. de fideius. l. quæro 54. ff. locati, l. si quis 24. §.1. ff. de vsur. l. 3. §. Bellissimè, l. penult. ff. vt legatorum nomine, l. si postea 10. ff. rem pupilli, l. 2. §. penult. ff. de administr. rerum, l. amissi 52. l. si quis pro eo 56. §. si nummos, l. fideiussores 58. ff. de fideiuss. l. si seruum 91. §. nunc, ff. de verb. oblig. l. Latinus, ff. de iurisdict.* vt contingit in pignore accepto, *l. 11. §. 3. ff. de pignorat. act.* nisi pœna commissa sit ex facto ipsius rei, *l. vltim. ff. de inreiur.* veluti Magistratus, pro quo quis fideiussit; nam si pœna ex eius facto committatur, fideiussor non tenetur, *l. fideiussores 68. ff. hoc tit. iuncta l. 1. C. de peric. eorum qui pro magistr. lib.11. l.1. ff. de magistr. conuen. l. 2. §. vlt. l. libertus 17. §. vlt. ff. ad municip. l. 2. C. ad Turpil.* Sed tunc obstat, quod fideiussor non censetur acceptus, nisi in id, quod contractus tempore debitum erat, *l. retentionem, C. de vsuris:* sed tunc vsuræ, & similes accessiones non debebantur: ergo nec ad eas tenetur fideiussor; præcipuè cum mora sua cuilibet nocere debeat, *l. in condemnatione 173. §. Vnicuique, ff. de reg. iur.* Quare nec mora fideiussoris reo principali nocet, nec mora rei principalis fideiussori, *l. si pupillus 127. iuncta l. cum filius 49. §.1. ff. de verb. oblig. l. si libertus 44. ff. de oper. libert.* nisi ad perpetuandam obligationem; quia cùm per moram perpetuetur obligatio principalis, perpetuatur & accessoria, *l. si à colono 58. §. 1. ff. hoc tit. d. l. si quis 24. §.1. ff. de vsuris, l. cùm filius 44. l. mora 88. ff. de verb. oblig.* quod prouenit ex natura obligationis fideiussoriæ; nam cùm pendeat à principali, necessariò perpetuata principali, perpetuatur & accessoria; quod non contingit in vsuris, quæ non debentur ex principali obligatione, sed veniunt officio iudicis, vt probat doctè Arnoldus Vinius *lib. 2. cap.10. per totum, in select.* Pro huius difficultatis solutione communiter discrimen constituunt Heringius *de fideius. cap. 24. num.152.* Cuiacius *lib. 3. ad Afric. in l. centum, ff. de eo quod certo,* & *lib.28. qq. Pauli in l. Stichum 95. ff. de solut.* Leothardus *de vsuris, q.10. num. 16.* Vinius *vbi suprà,* inter eum casum, in quo fideiussor accipitur in omnem causam; & inter eum, in quo simpliciter tantùm ad certam summam recipitur. Primo casu etiam ad vsuras, & similes accessiones tenetur, quia vt dicitur *in l. si quis 56. §. 2. hoc tit.* in omnem causam acceptus videtur. Secundo verò casu nec etiam propter moram rei principalis in maiorem summam tenetur, quia eius obligatio augeri non potest contra fideiussoris mentem, & voluntatem: quando verò dicatur fideiussor in omnem causam acceptus, examinant Vinius *vbi suprà,* Cuiacius & Donellus *in l. centum, ff. de eo quod certo:* vbi exponunt difficilem textum *in l. quæro, ff. locati.* In præsenti textu certum est, acceptum fideiussorem fuisse in omnem causam; non tamen inde accipias relata verba de vsuris, quæ iure Pontificio nec in contractibus bonæ fidei ex mora veniunt; sed de pœna, & similibus accessionibus: vnde infra ait Pontifex, *debitum, vel accessiones*; nunquam tamen dixit vsuras, quæ hoc iure regulariter semper improbantur.

[f] *Iuramentum calumniæ.*] De quo egi suprà *in titulo de iuramento calumniæ.*

[g] *Audiendos*

g *Audiendos vadat.*] Hæc verba exposui *in cap. in nomine, de test.*

h *Solutionem.*] Iuxta adducta in proximo commentario.

COMMENTARIVM.

4. Conclvsio tradita, et probatvr. Ex hac Lucij III. epistola sequens deducitur assertio: *Compellitur debitor principalis, qui per tempus cessauit in solutione, vnde fideiussor molestatur, ipsum liberare.* Probant eam textus *in cap. final. hoc titul. l. Lucius* 38. §. 1. *ff. mandati, l. si ab arbitrio* 10. §. *ex causa, ff. qui satisd. cog. l. si is à quo,* §. *semel, iuncta l. planè, sequenti, ff. vt in possess. legat. l. in omnibus, ff. de iudiciis, l. si creditores* 31. *ff. de priuil. credit. l.* 14. *tit.* 12. *p.* 2. Illustrant vltra congestos à Barbosa & Gañа hîc, Gaillus *lib.* 2. *obs. cap.* 29. *num.* 2. Cencius *de cens. p.* 7. *artic.* 4. *num.* 7. D. Ioann. de Larrea *decis.* 93. *per totam*, Heringius *de fideius. cap.* 25. *num.* 33. Cuiacius, & Donellus *in l.* 10. *C. mandati*, Gibalinus *de vsuris lib.* 4. *capite* 6. *articul.* 15. Vinius *lib.* 2. *select. cap. vltim.* Phœbo *decis.* 180.

5. Traditvr dvbitandi ratio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Fideiussor antequam soluat, non potest actione mandati agere contra reum principalem, *l. si pro eo* 10. *C. mandati:* nam cui mandatum est, vt fideiubeat, mandatum creditur vt soluat, *l. indebitam, ff. de condict. indeb. l.* 1. *C. de dolo.* Vnde si iubeat testator hæredi, vt pro aliquo fideiubeat, & hæres soluat, actionem mandati non habet, quasi paria hæc sint, *sponde, & solue*, vt *in l. tribus* 8. *ff. de vsufr. ear. rer.* Et ita dum fideiussor non soluit, mandatum adimplere, & perficere non videtur, ac per consequens non potest intendere actionem mandati contra ipsum reum principalem, vt à fideiussione liberetur, *l. si mandatu* 45. §. *sed si mandatu, ff. mandati, dict. l. indebitam.* Nec etiam poterit petere fideiussor, vt ex integro satisdatio detur, *l. si is à quo* 3. §. *si semel, ff. vt in possessionem*, etiamsi cautionem inidoneam à principio datam esse dicat, *l.* 3. *ff. fideius. l. inter,* §. *abesse, ff. mandati, l.* 1. §. *illud, vers. Item quæritur, ff. de separat.* pluribus relatis probat Felicianus *de censibus* 1. *p. lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 17. & *lib.* 3. *capite* 9. *num.* 9. Igitur in præsenti specie nullo modo poterat fideiussor agere contra reum principalem vt ab obligatione fideiussoria liberaretur.

6. Traditvr ratio decidendi. Quâ difficultate non obstante verum est, certis in casibus licere fideiussori agere contra debitorem, vt eum à fideiussione liberet, quos refert Gregorius *in capite finali, hoc titul.* Inter eos & ille refertur, videlicet si debitor morosè persistit in obligatione, passusque est fideiussorem molestari: quantum verò tempus desideretur, vt dici possit debitorem diu in solutione cessasse, arbitrio iudicis relinquitur, vt *ex dict. l. Lucius* 38. §. 1. docent Menochius *de arbitrar. casu* 41. *numero* 4. Gomezius *libro* 2. *var. capite* 13. *numero* 10. Osualdus *ad Donellum libro* 13. *capite* 13. *littera E.* Heringius *de fideius. capite* 25. *num.* 33. nam licèt verbo *diu*, vtatur ibi Consultus, quod decem annorum spatium importat, *l. fideicomissum* 16. §. *Aristo, ff. qui & à quibus, l. si diuturna, ff. de legib.* iuncto Donello *libro* 1. *comment. capite* 10. vbi Osualdus *litt. F.* aliquando tamen minus tempus demonstrat, vt biennium *in l. cùm dominis* 6. *ff. locati:* quinquennium *in l.* 3. §. 2. *ff. de re milit.* & minus tempus *in l.* 1. §. *largiùs, ff. de success. edict. l.* 3. *C. de execut. rei iudic. l.* 1. *C. de patria potest. l. non distinguemus* 32. §. *si aliter, ff. de receptis.* Ex quibus, & aliis apertè constat, verbum *diu*, ad minus tempus quàm decennium referendum esse, & in terminis probari videtur *in l.* 14. *tit.* 12. *part.* 5. notarunt Valascus *consult.* 36. *num.* 1. Larrea *decis.* 93. *num.* 6. In censibus autem, & aliis annuis redditibus, qui tractum habent successiuum, præsens assertio non procedit, quia imputari non potest debitori, cur eos non redimat, vt docuerunt Rodriguez *de annuis reddit. lib.* 2. *quæst.* 13. *num.* 18. nisi debitor cœperit facultatibus labi, & ad inopiam vergat; nam tunc etiam in contractibus censualibus beneficium hoc fideiussori competit, vt ex Peguera *decis.* 192. & aliis resoluit Cencius *de censibus part.* 2. *capite* 7. *articul.* 4. *num.* 7. Licèt enim fideiussor debitoris census videatur respicere perpetuitatem, quovsque census redimatur; de nouo tamen superueniente iacturâ bonorum, nouum etiam auxilium præstandum est. Et præsentis assertionis magna ratio est; nam in fideiussoria obligatione non videtur actum, vt fideiussor perpetuò obligatus sit, sed post iustum tempus eximatur, & indemnis reddatur: neque æquum est eum, qui amici officium exhibuit, retineri in perpetua obligatione, à qua possit amicus eum liberare soluendo pecuniam debitam, *l. si mora* 9. *iuncta l. si constante*, §. *penult. ff. solut. matrim. l. si quis bina* 4. §. *vltim. ff. de periculo & commodo.* Rectè ergo cùm in præsenti specie ob moram debitoris in solutione fideiussor inquietaretur, decreuit Lucius III. reum principalem cogendum esse per subtractionem fructuum sui beneficij fideiussorem indemnem reddere, ne fideiubendi officium illi damnosum esset, contra textum *in l. si seruus*, §. *quod verò, ff. de furtis, l. ex mandato, ff. mandati, l. sed & si* 7. *ff. quemadm. testam.*

7. Dissolvitvr dvbitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam etsi regulariter verum sit, non posse fideiussorem petere, vt reus principalis illum liberet, aut noua cautio illi præstetur, tamen iustis ex causis interuenientibus, quæ in præsenti textu, & *in capite fin. hoc titulo*, referuntur, contrarium dicendum est, ex iuribus suprà relatis; quemadmodum licèt fideiussor mandatum soluendi susceperit, *l. indebitam, ff. de condict. indeb.* hoc tamen implere, & præstare, debet, dum illi officium fideiubendi damnosum non sit, *dict. l. si seruus*, §. *quod vero*; ita & si iustam causam habeat, veluti quia molestatur, vt in præsenti specie, rectè agit, vt à fideiussione liberetur. Donellus *in dict. l. si quis pro eo* 10. *C. de fideius.*

CAPVT IV.

Innocent. III. *in Concilio* [a] *Lateran.*

QVod quibusdam religiosis à Sede Apostolica est prohibitum, volumus, & mandamus ad vniuersos extendi, ne quis videlicet religiosus absque [b] maioris partis Capituli, & Abbatis sui licentia pro alio fideiubeat, vel ab aliquo pecuniam mutuam accipiat, vltra summam communi prouidentiâ constitutam: alioquin non teneatur conuentus pro his aliquatenus respondere, nisi fortè in vtilitatem [c] domus ipsius manifestè constiterit redundasse. Et qui contra istud statutum venire præsumpserit, grauiori disciplinæ subdatur.

NOTÆ.

[a] L*ateranen.*] Generali videlicet, sub Innocentio III. celebrato, vbi *cap.* 59. & *in cap. vnic. hoc titulo, in* 4. *collect.* refertur hic textus, de quo Concilio nonnulla notaui *in cap.* 1. *de summa Trinit.*

[b] *Maioris partis.*] Quæ etiam desideratur in qualibet alienatione rerum Ecclesiæ, iuxta adducta *in cap.* 1. *de his quæ fiunt à maior.*

1. [c] *In vtilitatem domus.*] Ex his verbis deducunt Fachineus *lib.* 2. *controu. cap.* 77. Pinel. *in l.* 2. *C. de rescind. num.* 69. quod quando Prælatus cum debita solennitate mutuam pecuniam accepit, etsi non probetur eam conuersam fuisse in eius vtilitatem, tenetur Ecclesia eam soluere. Sed contrarium, immò non teneri Ecclesiam ex mutuo à Prælato simul cum Capitulo accepto, nisi probatum fuerit, pecuniam versam esse in eius vtilitatem, docuerunt plures congesti à Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum*, Hermosilla *in l.* 3. *tit.* 1. *glos.* 2. *part.* 5. in qua opinionum varietate placuit distinctio P. Molinæ *tom.* 2. *de iustitia, disput.* 300. quem sequuntur plures congesti ab Hermosilla *vbi proximè*, & nouiter Gibalinus *lib.* 1. *de vsur. cap.* 3. *articul.* 2. *num.* 5. videlicet, vt si ad mutuum soluendum alienanda sint immobilia, aut mobilia pretiosa, quæ seruando seruari possint, incumbat creditori onus probandi, tale mutuum cessisse in vtilitatem Ecclesiæ; quia talia bona nequeunt alienari sine debita solennitate. Si verò ad mutui accepti solutionem sufficiant alia bona mobilia, non est necessariò probanda prædicta vtilitas Ecclesiæ. Quando tamen pecunia dicatur versa in Ecclesiæ vtilitatem, exponit Gibalinus *vbi suprà.*

COMMENTARIVM.

2. QVidam sunt fideiussores, qui variis ex causis ex fideiussione efficaciter non obligantur, qui non idonei dicuntur *in l.* 3. *ff. de fideiuss. l.* 1. & 2. *ff. qui satisd. l.* 1. *ff. si quis in ius vocatus.* Et in primis iure ciuili attento omnes personæ, quæ stipulari non poterant, veluti mutus, infans, & similes, qui solennia stipulationis verba proferre non poterant, nec vt fideiussores poterant intercedere, *l. Græcè* 8. *ff. l. blanditus* 12. *C. hoc titul.* Hodie tamen attentâ lege 2. *tit.* 18. *lib.* 5. *recopil.* omnes illi fideiussores dari possunt, si consensum, conceptumque suum exprimere possint, vt docent Gregorius Lopez *in l.* 6. *titul.* 12. *partit.* 5. Padilla *in l. promissis, num.* 5. *C. de transact.* Parladorius *lib.* 2. *rerum quotid. cap.* 3. *num.* 22. Azeuedus *in dict. l.* 2. *num.* 19. Matienzus *glos.* 3. *num. vltim.* Infans verò, prodigus, furiosus, & similes, qui ex contractibus efficaciter non obligantur, nec ex fideiussione tenentur. Deinde idonei fideiussores non sunt minores, qui licèt stricto iure efficaciter teneantur, vt agnoscunt Gomez *lib.* 2. *var. cap.* 13. *num.* 19. Barbosa *in l.* 1. *C. de fil. famil.* tamen non sunt idonei, *l. de die* 8. §. 1. *ff. qui satisdar. cog. l. sed & si* 7. §. *non solum* 3. *ff. de minor. l.* 3. *l. si Titius* 48. *ff. hoc tit. l.* 1. *C. de fil. famil.* Cùm enim fideiussio per se damnosa sit, vt suprà probaui *in cap.* 1. creditur minorem in ea fuisse circumscriptum, & ita facilè ipse restituitur aduersus fideiussionem, vt probant Heringius *de fideiuss. cap.* 1. *num.* 46. & *cap.* 7. *ex num.* 82. Pirrus Maurus *eod. tract.* 2. *p. sect.* 8. *cap.* 15. latè Noguerol. *alleg.* 34. Fontanel. *de pactis nupt. clausul.* 4. *glos.* 8. *p.* 3. *num.* 28. Barbosa *vbi suprà*, Molina *de iustitia tract.* 2. *disput.* 504. *num.* 25. nisi minor fideiusserit in rem propriam, idest in proprio negotio, vt in vtilitatem suam fideiussio vertatur, *dict. l. de die* 8. §. 1. vel si minor maiorem se dixerit in fideiubendo, & ita deceperit creditorem, *ex authent. sacramenta, C. si aduersus vendit.* quod latè exponit Noguerol *vbi proximè*: vel si in causa pia interuenerit, veluti vt patrem captiuum redimat, aut in carcere detentum liberet, *authentic. si captiui, C. de Episc. & cleric.* Noguerol *suprà, num.* 7. Barbosa *num.* 3. & 4. Quare meritò Papinianus *in l. si Titius* 48. *ff. hoc tit.* dixit hoc beneficium in incerto esse, quia his exceptionibus, & aliis limitatur. Nec etiam fœminæ, & clerici licitè, & efficaciter fideiussores intercedunt, vt probaui *in cap.* 1. *hoc tit.* & *in cap. ex rescripto, de iureiur.* Etiam milites armatæ militiæ, qui in castris degunt, stipendiaque merent, idonei fideiussores non sunt, nisi in negotium proprium interueniant, *dict. l. de die* 8. §. 1. *ff. qui satisd. l. miles* 31. *C. locati, l.* 2. *titul.* 12. *partit.* 5. vbi duas rationes assignat Alphonsus noster illis verbis: *Porque no se embargue el seruicio de el Rey, y porque los hombres no pudieran auer derecho de ellos tambien, y tan ligeramente, como de los otros.* Incutit enim terrorem cingulum militare, vt probat Iuuenalis, siue quiuis auctor est, *satyr.* 16. notarunt Eringius *dict. cap.* 7. *num.* 160. Pirrus *dict. sect.* 8. *cap.* 4. Gomez *dict. cap.* 13. *num.* 10. quod procedit in militibus in expeditione ipsa occupatis, qui castra sequuntur, & stipendia merent; non verò in illis

illis, qui parati sunt ad bellum, vulgò dicimus terciados, y quintados; quia illi ex fideiussione efficaciter obligantur, vt docent Gregorius Lopez *in dict. l. 2. glos. 1.* Gamma *decis. 365. per totam*, vbi Flores de Mena.

3. Succedunt filiifamilias, & serui, circa quos sciendum est, quod cùm filiusfamilias integrum caput in ciuitate habeat, *l. nam ciuium 4. ff. de his qui sunt sui vel alieni, l. ille à quo 13. §. vltim. cum l. sequent. ff. ad Trebel.* & obligari possit ex quibuscunque causis, non minùs quàm pater, *l. si quis cum filio 44. ff. de pecul. l. tam ex contractibus 57. ff. de iudiciis, l. si pradia 58. in fine, ff. de donat. inter, l. cùm filius 39. ff. de obl. & act.* nulla est ratio cur ex fideiussione efficaciter non obligetur: sed ob bonorum defectum illum non esse idoneum fideiussorem, dicitur *in l. 3. ff. hoc tit.* nec in necessariis fideiussionibus esse admittendum, nisi cùm alij etiam non idonei admittuntur, veluti in specie textus *in l. 2. §. quod ait 3. iuncta l. sequenti, ff. qui satisd. cog.* vnde si in aliis causis intercedat, tenet obligatio, *l. nulla 5. C. quod cum eo, l. item 7. in princip. ff. ad Macedon.* nisi per fraudem intercedat filius, qui vt talis tanquam principalis obligari non poterat, vt dicitur in §. 1. eiusdem legis: idemque de mandato docetur *in l. si vero 12. §. idem 4. ff. mandati*: quare sui iuris factus tenetur ex bonis propriis soluere, *l. si dubitet 10. §. filius, ff. hoc titul.* & dum est in sacris paternis, tenetur ex bonis castrensibus, vel quasi, seu aliis ad eum spectantibus soluere, *dict. l. 10. §. filius*: & ita soluens actionem mandati habet contra reum principalem, non directam, sed vtilem, quia directam patri acquisiuit, in cuius potestate erat tempore, quo contraxit, *l. si vero 12. §. filio, ff. mandati, l. quadam 46. in fine, ff. de hered. instit.* vbi Cuiacius *tract. 2. ad Afric.* Reuardus *in l. qua 17. ff. de reg. iur.* Gothofredus *in l. filius 76. ff. de verb. obl.* immò etsi non fideiubeat ex causa peculiari, nec ex re patris, sed ex quacunque alia, *l. 3. §. sed si filius 9. ff. de peculio.* Potest etiam filiusfamilias pro patre reo principali efficaciter fideiubere, *l. 1. C. de filiofamil. minor. l. si ex alio 9. C. quod cum eo, l. si paternam 8. C. ad Velleianum, l. filius 8. C. hoc tit. l. si dubitet 10. §. filius, ff. eod.* vbi referuntur effectus similis fideiussionis. Et licèt vulgò hæsitetur, quomodo filius pro patre intercedere possit, cùm iuris censurà vna eademque persona cum eo credatur, *l. vltima, C. de impuber.* & nemo apud seipsum, vel pro seipso fideiubere possit, *l. heres 21. §. seruo 2. l. Granius 71. ff. de fideius.* in promptu solutio est; siquidem filius in his, quæ ad patrem pertinent, & sunt correlatiua inter vtrumque, censetur cum eo vna, eademque persona: sed in his, quæ spectant ad extraneos habetur, provt est, pro diuersa persona; & ideo apud extraneum obligatur, in iudicium trahitur, & cætera agit, aut patitur, tanquam paterfamilias; & ita potest pro patre apud extraneum fideiubere, non verò pro extraneo apud patrem, argumento legis *Imperator 50. ff. ad Trebel.* Non idem dicendum est in seruo; si enim extra causam fideiubeat peculiarem, & extra rem domini, inutilis fideiussio est. Differentiam inter vtramque personam notauit Vlpianus *in dict. l. 3. §. filius 5. §. Iulianus 6. & 4. sed si filius 9. ff. de peculio*: quam comprobant textus *in l. 3. l. sed etsi 20. iuncta l. seruus, antecedenti*: & à contrario sensu, *l. heres 21. §. seruus 21. hoc titul. l. de die 8. l. si seruus 2. ff. qui satisd. cog. l. in persona 30. §. 1. ff. de pactis*: in cuius differentiæ ratione reddenda non consentiunt Interpretes, omissis traditis ab Heringio *d. cap. 7. n. 292.* Veram assignauit D. Iosephus de Retes *de fideiussoribus cap. 5. num. 20.* supponit enim perdoctus vir, differentiam hanc non placuisse tam Sabinianis, quàm Proculeianis; immò & Sabinianorum sententià tantùm differentiam illam obtinuisse, quia Proculeiani nullum inter filium & seruum discrimen constituissent. Et licèt sententia Proculeianorum iuri consona sit, differentia tamen Sabinianorum magis accedit respectui pudoris, & verecundiæ paternæ; erat enim indecens, vt saltem peculio tenus, cuius administrationem filio permiserat, pater recusaret implere fidem à filio promissam in fideiussione; pudorem enim filij in patrem reflectimus, vt pudorem patris in filium, argumento legis *isti quidem 8. de eo quod metus, l. quamuis 20. ff. solut. matrim.* quæ ratio in seruo erga dominum non militat; fides enim serui nulla, aut fluxa est; & eius persona, si ita dici potest, omnium est vilissima iuris Romani censurà. Hac ergo forsan ratione ait laudatus Præceptor, quod Sabiniani fideiussionis seruilis extra causam peculiarem factæ nullam curam habuerunt, sed fideiussionem filij voluerunt patrem obligare peculio tenus, ex quacunque causa fideiussisset: à quibus imbutus Iulianus, qui eiusdem scholæ fuit, *l. 2. in fine, ff. de orig. iur.* respondit *in dict. l. 3. §. filius 5. cum sequent.* eam differentiam, quæ in fideiussione datur, dari etiam in obligatione mandati, si seruus, vel filius extra causam peculiarem rem domini mandauerint; mandatum enim filij patrem onerat, sed mandatum serui non onerat dominum. Nec obstat textus *in l. si serui 42. ff. de negot. gestis*, vbi actio de peculio ex mandato serui in dominum competit; quia accipiendus est iuxta propositam differentiam, quando ex re domini, vel propter negotium peculiare seruus mandauit. Idem dicendum esse in compromisso, & in iuramento delato à seruo, vel filio, doctè probat ipse præceptor *num. 20.*

Tandem monachi, qui nec velle, nec nolle habent, *cap. dilectus 27. de elect. in 6. cap. 2. de testam. eod. libro, cap. non dicatis 12. quæst. 1.* ideoque seruis æquiparantur, licèt minùs orthodoxè, à Duareno *ad titulum de condict. indeb. cap. 6.* Osualdo *lib. 17. Donelli, cap. 20. littera A.* non aliter ex fideiussione obligantur, quàm accedente superioris consensu, & licentia maioris partis Capituli, *l. 2. tit. 12. p. 5.* quo casu procedit textus *in cap. ex rescripto 9. de iureiur.* docuerunt plures congesti à Barbosa *in præsenti, & lib. 1. iuris eccles. cap. 43. num. 58.* quibus addendi plures congesti à Tamburino *tom. 3. de iure Abbat. disputat. 3. quæst. 6. num. 35.* Diana *p. 11. tract. 4. resol. 31.* Heringius *de fideius. cap. 7. num. 43.* Pirrhus Maurus *eod. tract. sect. 8. quæst. 11.* nam monachi quid proprium non habent, *capite cùm inter, de statu monach.* nec res monasterij distrahere possunt; quare non est vnde consistat obligatio, & ideo ipso iure fideiussio nulla est, cùm nec persona, nec bona adsint, in quibus consistere possit, vt de seruis proximè diximus.

CAPVT

CAPVT V.

ᵃGregorius IX.

EVm, pro quo te fideiussorem obligasti, si diu in debiti solutione cessauit, aut dissipare bona cœpit, seu super hoc condemnatus fuisti, iure poteris conuenire, vt te à fideiussione debeat liberare.

NOTÆ.

1. ᵃ*GRegorius.*] Qui præsentem constitutionem deprompsit partim *ex l. Lucius 38. §. 1. ff. mandati*, partim *ex l. fideiussio 10. C. de fideiussor. l. fideiussor 45. ff. hoc tit.* vt notauit Cuiacius *in cap. 3. hoc tit.* In præsenti ergo Gregorius tres casus proponit, & exponit, in quibus fideiussor agere potest contra reum principalem, vt eum ab obligatione liberet antequam pro eo satisfaciat. Primus est, cùm debitor morosè diu in solutione cessauit, quem exposui suprà *in cap. 3.* Secundus est, si debitor cœpit labi facultatibus, & ad inopiam vergat; iusta enim causa euitandi periculum adest, si debitor bona dissipet, *l. fideiussor 10. §. 1. C. hoc titul.* quod etiam procedere tam in contractibus bonæ fidei, quàm stricti iuris, contra Glossam, Alciatum, Cuiacium, & alios probat nonnullis relatis Petrus Barbosa *in l. in omnibus 12. ff. de iudiciis*, qui probat contra Castrensem, vt etiamsi paupertas, vel iactura bonorum, non culpâ debitoris, sed casu fortuito superuenerit, adhuc debitor cogatur fideiussorem ab obligatione eximere, & meritò; nam si medio tempore reus, aut fideiussor labatur facultatibus, debitori etiam succurritur, *l. 10. in fine, ff. qui satisd. cog. l. 4. ff. vt in possess. legat. l. 4. ff. de prætor. stipul. l. 41. ff. de petit. hæredit. l. 14. §. 2. ff. de constit. pecun. l. 5. C. de sponsalib.* sed si iam lapsus erat facultatibus reus cùm fideiussor intercessit, non succurritur fideiussori, nec potest agere vt à fideiussione liberetur, *l. si is à quo, ff. vt in possess.* vt contingit in creditore, qui fideiussores pauperes accepit, qui non potest alios petere, *l. 3. ff. hoc titul. l. 1. §. illud, ff. de separat.* licèt in marito vergente ad inopiam fauore dotis contrarium obseruetur, *l. diuortio 22. §. si mulier, ff. solut. matrim.* Ne enim indotata remaneat vxor, maritus cogitur, etsi iam tempore contracti matrimonij cœpisset facultatibus labi, nouam securitatem dare. Si ergo reus principalis cœperit bona dissipare, facultatibusque labi, potest fideiussor agere ante solutionem ad indemnitatem, seu vt ab obligatione liberetur. Nec contrarium probat textus *in l. vltima, ff. de contraria actione tutelæ*, ibi: *Si tutor pro pupillo se obligauit, habet contrariam actionem, & antequam soluat.* Et quibus verbis deducitur, fideiussorem semper posse agere, & antequam soluat: ergo siue cœperit facultatibus labi reus principalis, siue non, semper fideiussor ante solutionem agere potest. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est cum Cuiacio, *lib. 2. obseru. cap. 26.* tutorem pro pupillo duplici modo obligari posse. Primò citra nouationem, fideiubendo, seu constituendo se soluturum finito tutelæ officio, cùm ipse à tutoribus pupillaribus conueniri non possit: nec ipse ante solutionem etiam rectè agit contrariâ tutelæ actione, *l. 5. ff. quando ex facto tutoris, l. tutor 28. ff. de administr. tut. l. cùm quidam, C. eod. tit. l. vltima, §. vltim. ff. vt legatorum nomine*, vt regulariter in aliis fideiussoribus contingit. Secundo modo obligari potest tutor pro pupillo nouatione factâ, & in se translatâ obligatione; quo casu cùm statim ipse posset conueniri, etiam contrario iudicio tutelæ agere valet, vt liberetur, exemplo curatoris Reipublicæ, qui si administrationis tempore se obligauit nouatione factâ post depositum officium, conueniri potest statim, atque ideo etiam antequam soluat in Rempublicam agere potest, *l. 3. §. in eum, ff. de administrat. rerum*; quo casu procedit textus *in dict. l. vltim.* vt docuit Cuiacius *vbi proximè.*

Secundò obstat textus *in l. fideiussor 26. ff. de pignor.* vbi cùm debitor principalis magno ære alieno obstrictus esset, fideiussor non egit ad indemnitatem, vt securus redderetur, sed potiùs impetrauit à potestate, vt pignora debiti causâ traderentur, vt satisfacere posset creditoribus: & cùm ipsis rebus traditis adhuc creditoribus non satisfecisset, hæres debitoris principalis paratus satisfacere petiit sibi pignora restitui. Et Consultus Modestinus respondit, pignora à fideiussore restituenda esse hæredi debitoris. Quod quidem Modestini responsum difficile valde est ex sequentibus. Primò dum supponit, fideiussorem potiùs pignorum dominium impetrasse, quam petiisse, vt ab obligatione liberaretur, cùm debitor principalis cœpisset facultatibus labi: ergo quia nec eo casu agere fideiussor ad indemnitatem potest. Secundò dum etiam supponit fideiussorem dominium pignorum impetrasse à Potestate, cùm tantùm Princeps eo casu dominium concedere possit, *l. eleganter, ff. de pignorat. action. l. debitor 59. ff. ad Trebel. l. si is qui in aliena, §. penult. & vltim. ff. de acquir. rer. domin. l. 1. 2. & 3. C. de iure domin. impetr.* Tertiò, quia eo casu post addictum pignus creditori competebat debitori iure antiquo annus, hodie biennium ad luitionem pignoris, *l. 3. C. de iure domin. impetr. dict. l. si is qui 63. de acquir. rer. domin.* Sed vt suo ordine his difficultatibus satisfaciamus, primæ respondendum est, in ea specie reum principalem iam tempore fideiussoriæ obligationis fuisse magno ære alieno grauatum, non autem fuisse postea facultatibus lapsum; quod facilè suadetur si obseruemus, creditorem non solùm fideiussorem accepisse, verùm & pignora. Vnde cùm ipse postea non cœpisset bona dilapidare, non poterat fideiussor beneficio præsentis textus vti, sed potiùs pignorum dominium impetrare. Secundæ difficultati vt satisfaciat Cuiacius in eo textu, *lib. 4. resp. Modest.* pro illis verbis, *impetrauit à Potestate*, legit; *impetrauit à Principe.* Sed vt eruditè probat Merillus *lib. 3. ex* Cuiacio

2. EXPONITVR L. SI FIDEIVSSOR 26. FF. DE PIGNOR.

Cuiacio *cap.* 13. mendum hoc minus necessarium est, quia Princeps verbo Potestatis plerunque comprehenditur, & significatur, vt apud D. Matthæum *cap.* 8. ibi: *Nam & ego sub potestate constitutus*, idest sub Cæsare. Tertiæ tandem difficultati respondendum est, quod cùm pietatis intuitu permittatur ipsi debitori intra annum pretio oblato pignus luere, & beneficium hoc sit personale, non transit ad hæredes ipsius debitoris: quare si fideiussor in specie textus *in dict. l.* 26. creditoribus satisfecisset, hæredes debitoris audiendi non erant, sed quia fideiussor creditori non satisfaciebat, ideo pignora in eo casu hæredibus debitoris restitui iubentur: docent Cuiacius, & Merillus *vbi suprà.*

3. Tertius casus contingit si iam condemnatus fuit fideiussor, licèt nondum soluerit creditori; nam iustam causam timoris habet, *dict. l. Lucius* 38. §. 1. *l. si mandatu* 45. §. *sed si mandauero, ff. mandati, l. fideiussor* 45. *ff. hoc tit.* non enim cogitur pati detrusionem in carcere, vel cedere bonis; & ignoscendum est ei, si in tempus parcat pudori suo, *l. Quintus* 48. *ff. hoc tit. l.* 1. *C. qui bonis cedere:* optimè Donellus *in l.* 10. *num.* 6. *C. mandati*, & *lib.* 13. *comment. cap.* 13. per sententiam enim condemnatus iam est de proximo soluturus, & ita habet statim actionem madati; ad quem casum refert textum *in l. si ei cui* 11. *ff. mandati*, Faber *in eius rationali*; licèt in materia euictionis res non dicatur euicta per sententiam, nisi sententia executioni mandata sit. Rectè autem Scæuola *in dict. l. fideiussor* 45. docuit hoc casu indemnem præstare fideiussorem, ad officium iudicis pertinere, quia cùm ante solutionem fideiussoris non adimpleatur mandatum, non potest agi actione mandati directa, sed vtili, vt docent Donellus *dict. cap.* 13. *vers. secunda*, Bobadilla *lib.* 5. *polit. cap.* 1. *num.* 86. Villadiego *in forma libellandi, num.* 130. Barbosa *in præsenti, num.* 8. licèt non me lateat, dari nonnullos casus, in quibus fideiussor ex speciali ratione antequam soluat actione mandati agere possit, vt *in l. si procuratorem* 8. §. *penult. vers. sed & si ita, l. idem* 10. §. *& Papinianus, l. si verò* 12. §. *si adolescens, l. si quis* 27. §. *qui mandatum, l. si is qui* 50. *ff. mandati, l. Lucius* 24. *ff. hoc tit.*

4. His tribus casibus in præsenti à nostro Gregorio relatis alios quatuordecim adiungit Menochius *dict. casu* 51. & nonnullos Antonius Gomez *variar. capite* 13. *num.* 10. Christineus *tom.* 1. *decis.* 138. Barbosa *hic, num.* 12. quos sigillatim disputare instituti nostri non est; ille tamen apud omnes receptus videtur, videlicet, si ab initio fideiussor ad tempus, idest ad duos annos, obligetur, & postea terminus obligationis principalis prorogetur inscio fideiussore, omnino eum in futurum non obstringi, in præteritum verò, seu respectu obligationis, pro qua intercessit, illum efficaciter obligatum manere. Exemplum ponit Matthæus Colerus *de processu executiuo cap.* 10. *num.* 310. cùm quis fideiussit pro officiali, & rationibus eius in annum; sed expleto eo officium prorogatum fuit inconsulto fideiussore; quo casu dicimus fideiussorem teneri quidem, sed tantùm de periculo prioris anni, quo solo fideiussor fuit; non autem temporis futuri, seu annorum insequentium. Probant textus *in l. si vnus* 27. §. *si cum reo, l. vltim. ff. de pactis, l. item quæritur* 13. §. *qui impleto* 11. *ff. locati, l. si cum Hermes* 7. *C. eod. l. si fideiussor* 27. *C. hoc tit.* docent latè, vtiliterque explicant Valenzuela *consil.* 9. *ex num.* 20. Noguerol. *alleg.* 21. *per totam*, Barbosa *voto* 86. Cancerius *lib.* 1. *var. cap.* 14. *ex num.* 40. Heringius *dict. cap.* 20. §. 12. Pirrus Maurus *sect.* 10. §. 44. Ratio est, quia apertè constat eum, qui ad tempus fidem suam interponit, nolle post id tempus obstringi; & ita extra verba, & conuentionem fideiussio non est extendenda, cùm sit contractus stricti iuris, *l. quidquid* 99. *ff. de verb. obl.* Hinc rescriptum est, fideiussorem, qui in certum tempus iudicio sisti aliquem promisit, in tantum tempus dumtaxat teneri, in quantum se obligauit, *l. si fideiussor* 27. *vers. Nisi in certum, C. hoc tit.* Et respondit Labeo *in l. Labeo* 25. §. *vltimo, ff. de recept.* si in primo compromisso per fideiussores cautum fuerit, & iidem in sequenti fideiubere noluerint, alios in eo adhibendos. Nec obstat pignorum, & fideiussorum parem causam esse, *l. promissor* 21. §. *vltimo, ff. de constit. pecun. l.* 1. §. *iubet* 9. *ff. de collat. bonor. l.* 4. §. *adduci* 8. *ff. de fideicommiss. libert.* sed in reconductione pignora prioris obligationis obligata manent: igitur & fideiussor in tacita reconductione tenebitur. Nam respondetur, quod reuocata tacitè conductio vinculis pignorum renouata censetur; quia sunt ipsius conductoris, qui vltrò se in noua obligatione constituit, non autem si alius pro eo res suas obligauit. Nam tunc idem dicendum est de pignoribus, ac dicimus de fideiussore, *l. item* 13. §. *vltim. ff. locati:* docuit Arnoldus Vinius *lib.* 2. *select. cap.* 41. Nec etiam obstat tempus non esse modum tollendi obligationem, *l. obligationem* 44. §. 1. *ff. de obl. & act.* nam cùm fideiussoris obligatio certo tempore circumscribitur, & limitatur, id non tam eò spectat, vt tempore obligatio finiatur, quàm vt ne post illud tempus, aut pro alterius temporis obligatione fideiussor teneatur; quemadmodum si cùm ducenta deberentur, in centum fideiussor datus est; nemo enim dicet fideiussionem respectu residui finitam esse: at sicut summa, ita & dies pars est stipulationis, *l.* 1. §. 2. *ff. de edendo*, Faber *in suo Codice, tit. de fideiuss. diffinit.* 25. Heringius *dict. cap.* 20. §. 18. *n.* 4. Huic casui alium adiungit Arnoldus Vinius *dict. lib.* 2. *cap.* 42. cùm non tempus obligationis, sed dies solutioni adiecta prorogatur; quo casu contra communem Interpretum sententiam defendit fideiussorem etiam prorogatâ solutionis die teneri.

TITVLVS

TITVLVS XXIII.

De solutionibus.

CAPVT I.

Alexander III. *Decano & Capitulo*[a] *Morin.*

AD hoc in Apostolicæ Sedis specula sumus, licèt immeriti, Domino disponente constituti, vt aciem nostræ considerationis ad vniuersas Ecclesias extendamus, & earum commodis, & profectibus omninò intendamus. Peruenit autem ad audientiam nostram ex parte venerabilis fratris [b] Episcopi vestri, quod ipse pro Ecclesiæ vestræ necessitatibus magno sit onere debitorum prægrauatus. Vnde quasi vir prouidus & discretus nos obnixè rogauit, vt vos pro eis reddendis solicitos redderemus. Quia verò decet vos pro vtilitate Ecclesiæ, & incremento diligentes, & vigiles existere, dignitati vestræ mandamus, quod si contigerit eundem Episcopum ante solutionem debitorum, quæ pro vtilitate, & necessitate Ecclesiæ sibi commissæ contraxerit, hac luce migrare, de redditibus, qui spectant ad mensam eius, donec alius loco eius substituatur, eadem debita soluere studeatis. Quo substituto, Episcopum ad eorundem debitorum solutionem omnino adducetis: & sicut [c] filius debita patris, ita Prælatus sui prædecessoris pro necessitate Ecclesiæ contracta tenetur persoluere.

NOTÆ.

1. [a] M*Orin.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & post Concilium Lateranense *p.* 29. *cap.* 9. ex quo ita restituo integram huius textus: & ex ea facilè constat, in præsenti rescribere Alexandrum III. Capitulo, & Decano Morinensis diœcesis, non quia Sedes Episcopalis vacaret, siquidem ad petitionem superstitis Episcopi Alexander rescribit; sed quia licèt Episcopus debita contracta à prædecessore ratione dignitatis agnosceret, & pro eis satisfacere vellet, tamen vt grande erat æs alienum, timebatur ne antea decederet Episcopus superstes, & eius successor renueret debita persoluere; ideo Alexander iubet Decano, & Capitulo, vt si Episcopus decederet, fructus Ecclesiæ vacantis non seruarentur successori, iuxta adducta *in cap. cùm vos* 4. *de officio Ordin.* sed creditoribus ex eis fieret satis. Nec est cur arguat Alexandrum III. Chopinus *lib.* 1. *de sacra pol. titul.* 7. *num.* 1. ex eo quòd contra regalia Regis Galliæ supponit, vacantis Ecclesiæ Morinensis administrationem ad Capitulum, non verò ad Regem spectare, cùm regalia exerceat in Ecclesia Morinensi Christianissimus Rex; vnde ad ipsum spectare contendit Chopinus, non verò ad Capitulum administrationem Ecclesiæ vacantis. Nam etsi daremus, temporibus Alexandri III. Regem Galliæ exercuisse regalia in Ecclesia Morin. cùm illis temporibus Imperator Fridericus ferè totam Germaniam occupasset; tamen præsens decisio non repugnat iuri regaliarum, siquidem ex eo tantùm competit Principi custodia vacantis Ecclesiæ, vt probaui *in dict. cap. cùm vos*, non verò dispositio rerum Ecclesiæ. Vnde non obstante regaliarum iure poterat Alexander iubere Capitulo & Decano Ecclesiæ Morinensis, vt de fructibus ad mensam Episcopi spectantibus creditoribus satisfacerent, cùm debita illa fuissent Ecclesiæ causâ, & dignitatis Episcopalis gratiâ contracta.

[b] *Episcopi vestri.*] Milonis videlicet secundi, 2.
filij prioris Milonis, vt refert Bucelinus *tom.* 1. *German. sacra, in serie Morin. Episc.*

[c] *Sicut filius.*] Hanc rationem decisionis pro de- 3.
cisione compilauit Papiensis in dicta prima compil. à quo transcripsit Raymundus in præsenti; non tamen absolutè ita accipienda est, quasi dicat Alexander III. filium semper teneri onera paterna agnoscere, & persoluere; cùm ad hoc, vt filij teneantur paternis creditoribus, desideretur immixtio in bonis paternis, vt ex textu *in l. ei qui, ff. de acquir. haredit. l.* 1. *C. si minor ab haredit.* docent Gomez *lib.* 1. *variar. cap.* 9. *n.* 25. Gutierrez *in §. sui, num.* 10. *Instit. de hered. qualit.* Parlador. *lib.* 2. *rerum quotid. cap. vltim.* 4. *p. à num.* 2. Hothomanus *consil.* 90. *num.* 19. plures congesti à Paschali *de patria potest.* 4. *p. cap.* 1. *num.* 30. Azeuedo *in l. vltima, num.* 86. *tit.* 25. *lib.* 5. *recopil.* Quare vt hæc verba Alexandri exponant classici repetentes, & Doctores suprà laudati, varia adducunt. Glossa *hic, verbo Filius*, quam sequuntur Abbas, & communiter repetentes, Fornerius in notis ad Cassiodorum *lib.* 4. *var.* accipiunt de filio non simpliciter, sed de filio secundùm ea, quæ sæpiùs contingunt, hærede patris, argumento legis 4. 5. & 6. *ff. de legib.* vt sensus Alexandri sit, quod sicut filius hæres patris tenetur soluere debita ipsius, ita successor

successor in beneficio tenetur ad debita prædecessoris pro Ecclesiæ necessitate, seu vtilitate contracta. Sed hic intellectus, licèt communis sit, non placet, quia nullum mysterium contineret in filio, & aptiùs Alexander III. vteretur nomine hæredis; siquidem quicunque, etiam extraneus, tenetur ad debita defuncti soluenda, *l. vnic. C. vt actiones ab hæredibus*: deinde quia inepta esset æquiparatio de hærede ad Prælatum, cùm hæres succedat in vniuersum ius defuncti, *l. cùm hæres, ff. de acquir. possess. l. hæreditas 62. ff. de reg. iur.* & ideo tenetur soluere omnia debita ipsius, siue sint contracta propter res, in quibus successit, siue propter personæ necessitatem; at verò successor in beneficio non personam prædecessoris repræsentat, sed dignitatem, iuxta adducta *in cap. quoniam Abbas, de offic. deleg.* nec defuncto succedit, sed virtute institutionis canonicæ admittitur, *cap. cùm venissent, de instit. c. 1. de reg. iur. lib. 6.* atque ideò ad ea tantùm debita prædecessoris tenetur, quæ contraxit propter necessitatem Ecclesiæ. Alij asserunt, in præsenti casu dubitatum fuisse, an Prælatus electus ante confirmationem, & possessionem dignitatis teneretur soluere debita prædecessoris sui contracta pro necessitate Ecclesiæ? Et huic quæstioni respondisse Alexandrum, Prælatum sicut filium teneri, idest, quod sicut filius, quamuis hæres patris sit, non tenetur ad debita ipsius, nisi postquam hæreditati eius se immiscuit, ita nec Prælatus, nisi post confirmationem & adeptam possessionem. Mouentur ex eo, quia Pontifex in præsenti non rescribit Episcopo Mutin. sed Decano, & Capitulo; & ita æquiparatio procedit, vt sicut filius ante immixtionem non tenetur paterna debita soluere, postea verò vt hæres tenetur; ita etiam Prælatus ante confirmationem, & adeptam possessionem non tenetur debita prædecessoris soluere, postea verò tenetur ad ea, quæ ob vtilitatem, seu necessitatem Ecclesiæ contracta fuerunt. Verùm hæc interpretatio facilè conuincitur ex his, quæ adduxi suprà pro expositione inscriptionis, & ex proximè dicendis. Quare his omissis, Primarius noster, supremique Senatus Castellæ Consiliarius, D. Ioannes de Patexa *in repetit. ad hunc textum*, existimauit Alexandrum in præsenti agere de debitis à patre familias contractis ex causa publica, veluti ex causa Primipilari; quo casu filius etsi hæres non sit, tenetur, *l. final. de C. offic. Primipil. lib. 12.* & ita rectè arguere Alexandrum à filio, qui ex causa Primipilari debita à patre contracta semper tenetur soluere ob publicam vtilitatem; ad Prælatum, qui etiam soluere tenetur debita in Ecclesiæ vtilitatem à prædecessore contracta, quia ob publicam vtilitatem contracta fuerunt. Sed licèt verum sit, filium debita ex causa Primipilari à patre contracta semper teneri persoluere, vt probaui *in cap. ex litteris, de pignorib.* non tamen est ratio, quare generalem Alexandri decisionem ad hunc casum specialem contrahamus. His ergo, & aliis interpretationibus omissis, verius est Alexandrum III. agere generaliter de filio suo hærede, etiam ante immixtionem; vt enim rectè probat Arias de Mesa *lib. 3. variar. cap. 1. per tot.* filius suus hæres patris etiam ante immixtionem tenetur paternis creditoribus; ideo rectè arguit Alexander III. ab eo ad Prælatum, & ait, quod sicut filius, siue ante immixtionem, siue pòst tenetur paternis creditoribus respondere; ita Prælatus cogitur debita à prædecessore ratione dignitatis contracta soluere ex fructibus, seu redditibus ante apprehensam possessionem, siue pòst perceptis; quia iure communi attento omnes illi fructus ad ipsum spectabant, vt *in cap. 2. ne sede vacante.*

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

Ex hac Alexandri decisione sequens communiter deducitur assertio: *Successor in Ecclesia tenetur soluere debita ob eius vtilitatem à prædecessore contracta.* Probant eam textus *in capite quia Ioannes 12. quæst. 5. capite conuenior 23. quæst. 8. cap. significante 34. cap. significauit 36. de rescript. capite causam 8. de iudiciis, capite veritatis 8. de iureiur. capite 1. de alienat. iudicij, capite dilecti 17. de foro compet. capite 1. de deposito, capite per tuas, capite cùm dilecti 6. de donat. capite 2. de precario, capite 3. de pignorib. capite final. de his quæ fiunt à Prælatis, in 5. compil.* ibi: *Dilecti filij Abbas, & Conuentus Pultraien. nobis humiliter supplicarunt, vt cùm idem monasterium per dilapidationem R. quondam Abbatis ipsius, qui tanquam dissipator multa, & diuersa contraxit debita, tanto grauetur onere debitorum, quod ipsi ad solutionem non sufficiant eorundem, prouidere super hoc eis misericorditer dignaremur. Volentes igitur ipsius monasterij, quod ad nos specialiter pertinet, in debitis grauaminibus obuiare, disc. v. m. quatenus auctoritate nostra, sublato appellationis impedimento prouidere curetis, ne super debitis, quæ nec de Conuentus, aut maioris, & sanioris partis eius assensu, nec pro vtilitate monasterij ab ipso R. contracta fuerunt, Abbas & Conuentus iamdicti prætextu litterarum ipsius R. cùm pleraque ipse fecisse dicatur etiam post amotionem suam, per litteras prædictas molestentur.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña & Barb. *in collect. & select.* Marescotus, *lib. 1. variar. capite 18.* Leon *tom. 2. decis. Valentiæ, dec. 135.* Silua *de salariis famil. quæst. 15.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. 1. p. lib. 1. disp. 2. §. 1.* Grotius *de iure belli lib. 2. cap. 14. n. 11.* & *in notis,* Fornerius *ad Cassiodorum lib. 4. epistol. 10.* Petrus Gregorius *lib. 7. de repub. cap. final. n. 58.* Perius *de Eccles. ædific. c. 19.* Fermosinus *in c. quia, vers. De iudiciis, q. 12. 16. & 18.* Martha *de iurisdict. 4. p. q. 51.* Quintanadueñas *lib. 2. Ecclesiast. n. 42.* Amaya *in l. 24. C. de decur. lib. 10.* Castillo *lib. 5. controu. cap. 161. n. 50.* & *de alimentis cap. 68.*

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Non solùm in iure insolens est, verùm & æquitati naturali contrarium, pro alienis debitis alios molestari, *l. hac 12. C. de omni agro desert. lib. 11. l. si quis in suo 33. §. legis, C. de inoffic. l. 1. & 3. C. ne vxor pro marito:* pulchrè Cassiodorus *lib. 4. epist. 10.* ibi: *Diuiduntur causa germanis; fi'ius obligationibus paternis, si non sit hæres, exuitur; vxor maritalibus debitis, nisi per successionis vincula non tenetur, & audacia ad solutionem trahit extraneos, cùm absoluant iura coniunctos.* Et *epist. 14. Magni peccati genus est alienis debitis alterum prægrauari.* Illustrant Cuiacius *ad titul. C. ne filius pro patre,* Osualdus *libro 15. comment. capite vltim. littera A.* Amaya *in l. 25. C. de decurion. num. 35.* Solorzanus *de Ind. gub. libro 1. cap. 18. num. 90.* Igitur successor in Episcopatu, aut beneficio non debet cogi ad soluenda debita à prædecessore contracta, præcipuè cùm successio, aut subrogatio muneris, vel officij non pariat subrogationem respectu obligationis, & debiti; quoniam cuiuslibet personam respicit cuiusque

cuiusque propria obligatio, vel crimen, *l. sancimus 22. C. de pœnis, l. non debet, ff. de reg. iur.* iunctis traditis à Covar. *lib. 2. var. c.* 8. Gutierrez *lib. 2. canonic. c. 30.* Caballo *resol. crimin. casu* 266. *ex num.* 2. Quare cùm in Episcopum electus non veniat tanquam successor hæreditarius, qui cùm defuncti personam repræsentet, omnes illius obligationes suscipit, *ex l. hæres in omne, ff. de acquir. hæredit. l. hæredem 59. l. hæreditas 62. l. inuitus 156. §. cùm quis, l. in his 175. in fine, ff. de reg. iur.* iunctis traditis à Donel. *lib. 6. comment. cap. 2.* Pichardo *in rubric. de hæred. instit. n. 15.* Schifordeg. *ad Fabrum lib. 2. tract. 16. q. 1. & 2.* sed veniat tanquam singularis, aut particularis successor in locum defuncti subrogatus, cùm sui prædecessoris personam non repræsentet, nec ex acceptatione officij se obligauerit ad debita, nec æris alieni obligatio afficiat Episcopatum, vt aliàs dixit Consultus *in l. 1. §. si hæres 16. ff. ad Velleianum,* & Imperatores docuerunt *in l. æris 15. l. si patri 24. C. de donat. l. finali, C. de hæredit. action.* Episcopus non debet teneri soluere debita à prædecessore contracta. Augetur hæc difficultas ex eo, nam Episcopus, aut beneficiarius in locum prædecessoris subrogatus est successor particularis; succedit enim ex titulo particulari, canonicæ videlicet institutionis; & ita nihil à prædecessore capit, sed ab ipso conferente, *c. cùm venissent, de instit. c. 1. de reg. iur. lib. 6.* sed successor ex titulo particulari non tenetur soluere debita sui antecessoris, *l. 1. C. sic certum petatur,* præcipuè si nihil capiat à defuncto, *l. omnium 67. §. 2. ff. de legat. 2.* ergo nec successor in beneficio. Augetur tandem, nam in Ecclesia Morinēsi bona Ecclesiæ, hoc est fabricæ, seu mensæ capitularis, erant separata à bonis mensæ Episcopalis, vt ex ipso textu constat; & debita cōtracta erant in vtilitatem Ecclesiæ, vt sæpiùs in textu inculcatur. Ergo ex bonis Ecclesiæ satisfaciendum erat creditoribus, nō verò ex bonis mensæ Episcopalis, cùm vbi bona sunt distincta, administratio bonorum Ecclesiæ nō spectet ad Prælatum, *c. Capitulum, de rescript. c. edocere, de iudic.*

5. Traditvr ratio decidendi.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, præsens assertio vera est, videlicet, discrimen constituendum esse inter debita, quæ Prælatus propter Ecclesiam, seu in eius vtilitatem contraxit; & ea, quæ ipse ex personali, & speciali causa suscepit: vt primo casu teneatur successor ad debita prædecessoris; secundo verò non teneatur. Differentiæ ratio in eo cōsistit, quòd successor in beneficio, etsi hæres appelletur, *c. final. 12. q. 2. c. conuenior 23. q. 8.* non ita appellatur, quia ex defuncti voluntate in vniuersale, seu singulare ius successerit, nec etiam succedit ex defuncti vocatione, *c. Episcopo, c. Moyses 8. q. 1.* sed quia habet eandem sedem, quam alius antea habuerat; vnde æquum est, vt ille, qui rem ipsam occupat, fructusque, & prouentus percipit, onera ipsius rei soluat, iuxta textus *in l. mortuo 22. ff. fideiuss. l. inter 42 ff. de pactis, l. Imperatores 20. l. commissa 14. ff. de publicanis, l. in personam 2. ff. de reg. iur.* Secundo verò casu ex debito personali prædecessoris successor conueniri non potest, quia nec est eius hæres, nec eius personam repræsentat, aliàs ex alieno facto prægrauaretur, contra textum *in l. 1. C. ne vxor pro marito, l. 1. C. ne filius pro patre.* Vnde receptum est, pensiones decursas ab antecessore, mero iure debere successorem soluere, quia pensio est onus reale beneficij, non beneficiati, vt *ex d. l. Imperatores, cum simil.* docent Gigas *de pensionibus q. 39. 40. &* 41. Garsias *de expens. c. 11. n. 54.* latè Valensis *lib. 4. de benef. tit. 12. n. 17.* Barb. *de pens. p. 1. q. 2. n. 44.* Molina *lib. 1. de primog. cap. 27. n. 8.* vbi addentes. Pyrrus Maurus *de solut. c. 81.* Noguerol *alleg. 2. n. 113.* Hinc pariter receptum est, quod si beneficiarius ad congruam sustentationem, siue in eius infirmitate debitum contraxerit, successor in beneficio id soluere teneatur, quia similes expensæ onus reale ipsius beneficij sunt, vt post Abbatem *in præsenti, n. 2.* docuit Redoanus *de rebus Ecclesiæ, q. 57. n. 7.* Ex eadem discriminis ratione infertur, successorem in beneficio non teneri stare locationi à prædecessore factæ de fructibus beneficij ad eum spectantibus, ex regula textus *in l. lex 32. ff. de pignor.* quia beneficiatus non succedit personæ, nec eam repræsentat; vnde non tenetur obseruare quod à prædecessore personaliter factum est, vt docuerunt Covar. *lib. 1. var. cap. 15. n. 6.* vbi plures Vsellius, & Farias, Fermolinus *in cap. quia, vers. de iudiciis, q. 12.* Morla *in empor. p. 2. tit. 10. q. 2. num. 20.* P. Barbosa *in l. filius, n. 18. ff. solut. matrim.* Nec contrarium suadent fundamenta adducta à Cardinale *consil. 96. num. 4.* Angelo *consil. 143. num. 6.* Non primum ex eo deductum, quod collatio beneficij fiat ex causa necessaria, cùm constet collatorem sibi illud non posse reseruare, *c. relatum, de præbend. c. vlt. de offic. Archipresb.* & quotiens translatio rei fit ex causa necessaria, non tenetur successor stare locationi, *l. in venditione 8. §. 1. ff. de rebus auctorit. iudic.* quia verius est, necessarium successorem non teneri seruare locationem à prædecessore factam, vt procedit in fisco, qui necessariò succedit in bonis publicatis, *l. si fundus 33. ff. locati,* iuncto Gomezio *lib. 2. variar. c. 4. n. 5.* & exemplo proprietarij, qui virtute consolidationis proprietatem occupat, *§. finitur, Instit. de vsufructu:* & tamen non tenetur stare locationi à fructuario celebratæ, *l. si quis domum 9. §. 1. ff. locati,* quod etiam in successore maioratus procedere docuerunt Pinellus *in l. 1. C. de bonis matern.* Molina *lib. 1. de primog. c. 11. n. 2.* Gutierrez *lib. 2. canonic. c. 8. & lib. 1. cap. 36.* Nec contrarium probatur *in d. l. in venditione, §. 1.* quia ibi creditor fuit missus in possessionem bonorum ex primo decreto: & sic cùm eius tantùm custodiam, non verò possessionem bonorum, aut dominium obtineret, iuxta tradita *in c. quoniam, vt lite non contest.* & ita debitor perfectus dominus maneret, nō poterat creditor locationem ab eo celebratam rescindere, donec per secundum decretum dominium assequeretur, *l. si finita 15. §. Iulianus, ff. damno infecto.* Nec etiam fauet Angelo, & Cardinali textus *in l. si filio, §. si vir 4. ff. solut. matrim.* vbi probatur, quod si maritus fundum dotalé in quinquennium locauerit, & post primum annum diuortium sequatur, vxor cogitur stare locationi à marito factæ. Nam omissis variis interpretationibus, quas refert, & refellit Barbosa *ibi,* respondendum est, mulierem ibi teneri stare locationi, non præcisè, sed causatiuè, videlicet, si diuortium interueniat; nec interesse an nomine mariti præstare velit, vt latiùs prosequuntur Covar. *d. c. 15. n. 5.* Cuiacius *lib. 23. obs. c. 38.* Pichardus *in §. mortuo, Instit. de locato.* Manet ergo, singularem successorem non teneri obseruare contractus antecessoris, *l. emptor 9. C. de locat. l. arbores 59. §. 1. ff. de vsufruct. l. qui fundum 32. ff. locati:* licèt vniuersalis successor, vt hæres est, teneatur illum obseruare, *l. nam veritatis 10. C. de locato, l. cùm in plures 6. §. hæredem, ff. eod. titul.* quia

quia hæres repræsentat defuncti personam, & & succedit in eius vniuersale ius, *l. hæres 37. ff. de acquir. hared.* vnde cùm successor in Ecclesia nec personam defuncti repræsentet, nec in eius ius succedat, immò nec ab ipso causam seu titulum habeat; rectè Alexander in præsenti docet, Episcopum non teneri debita à prædecessore contracta persoluere, nisi ob Ecclesiæ vtilitatem, aut necessitatem contracta fuerint.

6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, pro cuius solutione dicendum est, duobus modis posse debitum contrahi à Prælato Ecclesiæ. Primò propter necessitatem proprij patrimonij: secundò propter necessitatem, seu vtilitatem Ecclesiæ. In primo casu sola persona contrahentis manet obligata, ex principiis iuris suprà adductis pro dubitandi ratione; secundo verò casu quicunque successor tenetur debita persoluere, quando Prælatus, vel possessor illa contraxit cum solennitate à iure præscripta; quia censetur nomine ipsius rei, vel Ecclesiæ, & tanquam eius procurator contractum celebrasse, *cap. sine exceptione 12. q. 2. authent. hoc ius porrectum, C. de sacros. Eccles.* Vnde nihil mirum si talis res, vel Ecclesia ex simili contractu obligetur, ex principio iuris, quo docetur, procuratorem nomine procuratorio contrahentem obligare illum, cuius procurator est, *l. si pupillo 6. §. 1. ff. de negot. gest. l. 1. §. non autem. ff. de exercit. act.* & per consequens cùm successor teneatur eisdem obligationibus, quibus ipsa res, seu Ecclesia, in qua succedit, erat obligata, ex textu *in cap. ex litteris 3. de pignor.* rectè docetur in præsenti, successorem in Ecclesia teneri persoluere debita à prædecessore contracta ob necessitatem Ecclesiæ, non verò teneri ex illis obligationibus, quas ob priuatam, & propriam vtilitatem prædecessor celebrauit. Ex qua distinctione interpretari possunt textus *in cap. significauit, de rescript. cap. dilecti, de foro compet. c. per tuas, de donat. c. per tuas de v. s.* in quibus, quia contractus celebrati fuerant in vtilitatem, & gratiam Ecclesiæ, ideo Ecclesia ipsa, & Prælatus in ea succedens tenetur eos adimplere, & seruare: at verò *in cap. 1. de deposito. cap. 3. de pignor. cap. penult. de fideiuss. cap. 2. de precar.* obligationes non fuerunt contractæ Ecclesiæ gratiâ, & in eius vtilitatem, ideò in illis casibus nec Ecclesia tenetur debita persoluere, nec successor tenetur stare contractibus à prædecessore celebratis. Nec obstat vltimum augmentum ipsius dubitandi rationis; nam debita contracta ab Episcopo Morinensi in præsenti specie non respiciebant primò & principaliter Ecclesiam ipsam, seu eius fabricam, aut mensam capitularem, aliàs ex eius bonis soluenda erant; sed secundariò: primariò verò vtilitatem Episcopi, & eius mensam. Vnde rectè ex eius redditibus iubet Alexander III. satisfieri creditoribus.

CAPVT II.

[a] Gregorius IX. *Vniuersis Ecclesiarum Prælatis.*

SI quorundam. *Et infrà:* Firmiter inhibemus, ne quis præsumat Ecclesiam sibi commissam pro [b] alienis grauare debitis, aut [c] litteras alicui, seu sigilla concedere, quibus possent Ecclesiæ obligari: decernentes si secus fuerit [d] attentatum, ad solutionem talium debitorum Ecclesias non teneri. Si quis autem contra præmissa de cætero venire præsumpserit, ab administratione spiritualium, & temporalium nouerit se [e] suspensum.

NOTÆ.

1. [a] GRegorius IX.] Glossa marginalis refert alibi legi, *Gregorius III.* sed cùm in nulla ex collectionibus præcedentibus reperiatur textus hic, verius credo, eius auctorem esse Gregorium IX. qui nouiter præsentem edidit constitutionem, & vtiliter. Licèt enim aliis Ecclesiæ canonibus prohiberetur indistinctè omnibus Prælatis non solùm res sacras, *c. 1. de pignor.* verùm & temporales res Ecclesiæ specialiter pignori obligare, *cap. nulli, ibi, hypotheca, de rebus Ecclesiæ*, vbi Panormitanus *num. 2.* generaliter tamen res Ecclesiæ, & Ecclesias ipsas pro alienis debitis, idest propriis ipsius Prælati, nexui pignoris supponere hucusque prohibitum non erat, licèt eo casu facilè succurreretur Ecclesiæ, aut rescisâ ipsâ obligatione, ex generali principio, quo docetur, alienam rem pignori dari non posse, *l. rem alienam 41. ff. de pignorat.* cum aliis congestis à Vulteio *disp. iuris c. 17.* vel petitâ restitutione in integrum, ex textu *in c. 1. cap. auditis, de in integrum restit.* Sed Gregorius cupiens consulere Ecclesiæ ante rem vulneratam, & ne litigiis implicaretur, nouiter in præsenti statuit, obligationem rerum Ecclesiæ factam à Prælato pro debitis propriis, seu alienis ab Ecclesia, non valere, & ita obligantem, seu pignori subiicientem res Ecclesiæ, suspendendum esse ab administratione, tam spiritualium, quàm temporalium; & ius nouum constitui in præsenti, constat ex illis verbis *inhibemus*, & *decernimus*, quæ ius nouum inducunt, iuxta Glossam *verbo Decernimus, in Clement. 2. de prab.* cum aliis adductis à Decio *in cap. decernimus, colum. vltim. de iudiciis.* Nauarro *in c. accepta, opposit. 5. n. 8. de restit. spol.*

[b] *Alienis.*] Ab ipsa Ecclesia videlicet, propriis verò ipsius Prælati; vnde non rectè Glossa *in præsenti*, Panormitanus *n. 2.* Barbatia *n. 3.* Immola *num. 9.* acceperunt textum hunc de Prælato alienam obligationem in se suscipiente; hoc enim illi prohibitum non est, *c. 2. de fideiuss. c. peruenit, de arbitris*, dum cum assiduitate, & negotiationis causâ non fiat, vt probaui *in c. 1. de fideiuss.* 2.

[c] *Litteras alicui, seu sigilla.*] Non accipias sigillum in præsenti pro sigillo proprio Episcopi, aut Ecclesiæ Cathedralis, de quo, & eius forma egi *in c. post 7. de prob. c. inter 6. de fide instrum.* cùm non omnis Ecclesia sigillum proprium habeat, sed tantùm maior Ecclesia, Canonicis, & Capitulo constãs. Vnde cùm in præsenti scribat Gregorius omnibus Ecclesiarũ Prælatis, & præcipuè de inferioribus agat, vt omnes repetentes supponunt, non 3.

potest sigillum hoc referri ad litteras sigillo publico munitas: sigillum enim plerunque significat signum, seu signaculum certis notis impressum, *l. 1. §. si pecunia, ff. depositi, l. 12. §. penult. ff. locati, l. 1. in fine, l. 2. §. si dubitetur, l. 4. ff. testamenta quemadmodum, l. ad testium, §. signum, ff. qui testamenta.* Cicero *ad Brutum*, ibi: *Litteræ omnes integris signis Prætoribus traduntur.* Illustrant Marcellus Donatus *ad Suetonium in Claudio, cap. Hopingius, de iure sigil. in princip. §. 3.* Sensus ergo Gregorij est, vt si quis Prælatus per litteras, aut per signa propria alicui facultatem dederit obligandi res Ecclesiæ pro suis debitis, ab administratione, tam spiritualium, quàm temporalium suspensus maneat.

4. [d] *Si secus fuerit attentatum.*] Ex his verbis deduci videtur, quod si Prælatus litteras, seu sigilla dederit ad obligandam Ecclesiam pro alienis debitis, licèt cum effectu obligatio non sequatur, pœnam tamen suspensionis incurrat; quia vt quid dicatur attentatum, conatus sufficit, *l. 3. §. his qui, ff. de re milit.* at Prælatus quantùm est ex se delictum perpetrauit, *cap. si præterea 29. cum sequent. de pœnit. distinct. 1.* quia hominum consilia, non exitus rerum in legibus attenduntur, *l. aut facta 16. §. obuentus, ff. de pœnis.* Hanc sententiam tenuerunt Butrius; & Immola *in præsenti.* Sed meritò contrarium docuerunt Ancharanus *num. 3.* Zabarella *quæst. 9.* ex vulgari textu *in l. 1. ff. de pœnis*, & ex eo, quia ratio præsentis prohibitionis est, ne ex tali obligatione Ecclesia lædatur. Sed non sequutâ obligatione ratio hæc cessat: igitur & pœna cessare debet, *ex l. final. ff. quod quisque iuris*, quam ita expendit Menochius *consil. 306. num. 5.* Nec contrariæ sententiæ fauet verbum, *attentatum*, quo vtitur Gregorius; quia licèt illud in abstracto conatum significet, attamem plerunque ex verbis præcedentibus, seu sequentibus actum perfectum demonstrat: vnde in præsenti ex illis verbis quæ sequuntur, *ad solutionem debitorum*, satis innuitur, in præsenti agi de actu perfecto, & consummato.

5. [e] *Suspensum.*] In perpetuum, donec cum eo dispensetur; quia regulariter suspensio quæ in pœnam delicti ponitur, perpetua intelligitur, *l. seruus 10. ff. de pœnis:* docuerunt Glossa *verbo Perpetuum, in cap. ex litteris, de constit.* vbi Decius *num. 5.* Panormitanus *num. 10.* Si verò ob contumaciam imponatur, ad tempus tantùm contumaciæ imposita censetur, *cap. si quis deinceps 16. quæst. 7. cap. 1. de matrimonio contracto.* Nec in hac suspensione dispensare poterit Episcopus, vt voluerunt Innocentius *hîc*, Ancharanus *num. 6.* Butrius *num. 14.* Quia cùm dispensatio sit legis relaxatio, *cap. requiritis, vers. Nisi rigor, 1. quæst. 7.* non potest fieri ab Episcopo, cùm præsens constitutio Pontificia sit, *cap. cùm inferior, de maiorit. & obed.* docuerunt Glossa *in cap. cupientes, §. cæterùm, verbo Suspensos, de elect. lib. 6.* Panormitanus *hîc, num. 15.* Barbosa *num. 13.* Covar. *de matrim. 2. p. cap. 6. num. 11.* Hæc autem suspensio priuat Prælatum administratione temporalium, & spiritualium, idest vt non possit ipse bona Ecclesiæ administrare in iudicio, vel extra, nec beneficia, aliaque ministeria ecclesiastica conferre; non autem prohibetur Missæ sacrificium, seu alia diuina officia celebrare; nam hæc non spectant ad administrationem spiritualem, seu temporalem rerum Ecclesiæ: tantùm enim Prælatus hic suspenditur ab his, quæ iurisdictionem, seu administrationem continent, vt docent Suarez *de censuris disputat. 26. sect. 1. num. 8.* Facit textus *in extrauag. Ambitiosæ, de rebus Eccles.* ibi: *A regimine, & administratione sua Ecclesiæ, vel monasterij, cui præsidet in temporalibus, & spiritualibus sit eo ipso suspensus.* Vnde non est ratio, quare dicamus in præsenti, huiusmodi suspensum celebrantem irregularitatem incurrere, vt repetentes hîc communiter docent.

COMMENTARIVM.

EX hac Gregorij constitutione ita exposita sequens deducitur assertio: *Prælati Ecclesias proprias inutiliter obligant pro alienis debitis, & contrafacientes suspenduntur ab administratione in spiritualibus, & temporalibus.* Probari potest hæc assertio *ex capite final. de accusat. capite venerabili, de offic. deleg. capite licèt, capite ex tua 37. de simon. capite final. 3. quæst. 2. capite penult. de fideiuss.* Illustrant Cuiacius & Barbosa *in præsenti*, Salcedo *in praxi, capite 71.* Suarez *de censur. disputat. 31. sect. 1. num. 7.* Gibalinus *eod. tract. in synopsi censurar. verbo Obligatio, fol. 479.* Filliucius *in summa, tractatu 17. capite 6. quæst. 5.* Bonacina *de censur. disp. 3. q. 4. punct. 14.* Ferdinand. *eod. tract. disp. 4. punct. 10. §. 3. num. 4.* — 6. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequentibus considerationibus; nam Prælatus ob dilapidationem rerum propriæ Ecclesiæ non suspenditur, sed remouetur, & illi quoad administrationem datur coadiutor, *capite veritatis 8. de dolo & contumacia, cap. cùm I. & A. de re iudic. capite final. de accusat.* Tridentinum *sess. 21. de reform. cap. 6.* quem coadiutorem non euitabit Prælatus etiamsi præstet cautionem de indemnitate rerum Ecclesiæ, argumento textus *in §. final. Institut. de suspectis:* notauit Glossa *in cap. sicut, §. final. de elect.* Sed in præsenti specie Prælatus res Ecclesiæ pignori subiiciendo pro alienis debitis, eas dilapidat: Igitur remouendus in totum est, & coadiutor illi dandus, non verò suspendendus. Secundò difficilis redditur hæc assertio, dum in ea docetur, Prælatum obligantem res Ecclesiæ pro alienis debitis, non solùm suspendi ab administratione in temporalibus, verùm etiam in spiritualibus; nam in eo quis debet puniri, in quo deliquit, *cap. nemo, de tempor. ordin. lib. 6.* Sed Prælatus *in præsenti tantùm deliquit in administratione rerum temporalium:* igitur ab ea tantùm suspendendus erat, vt contingit in prodigo, cui bonis tantùm interdicitur, ne patrimonium dissipet, *l. is cui 6. ff. de verb. oblig. l. is cui lege 18. ff. qui testamenta.* Tertiò summè difficilis est eadem assertio, dum in ea actus irritatur, hoc est eadem obligatio, & simul pœna incurritur; nam ex actu nullo pœna non committitur, nec debetur, *l. ea, C. si mancipium ita fuerit*; quia quod nullum est, nullum producit effectum, *l. 4. §. condemnatum, ff. de re indic. capite illud, de iurepatron. capite non potest, de reg. iur. libro 6.* docent Alciatus *libro 5. paradox. capite 13.* Gironda *de gabel. capite 5. num. 26.* igitur si in præsenti casu obligatio nulla est, non debet ob eam Prælatus suspendi. — 7. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Quibus difficultatibus non obstantibus vera est præsens assertio, cuius ratio ex eo prouenit; nam Prælatus dominus non est rerum Ecclesiæ, — 8. TRADITVR DVBITANDI RATIO.

sed

sed procurator, *cap. edoceri, de rescript.* seu curator, *l. orphanotrophos, C. de Episcop. & Cleric.* igitur non potest eas obligare pro alienis debitis. Accedit, nam cui inhibetur rem alienare, prohibetur etiam eam obligare, *l. final. C. de rebus alienis:* sed Prælatis prohibetur pluribus Ecclesiæ canonibus congestis *in cap. nulli, de rebus Ecclesiæ*, res Ecclesiæ alienare: igitur nec eas obligare possunt; si autem secus fecerint, suspenduntur ab administratione, tam in spiritualibus, quàm temporalibus, magna cum ratione: nam quilibet priuatur rebus illis, quibus abutitur, potiùs quàm iuxta vsum sibi concessum vtitur, *l. si seruus 70. §. si quis seruum, ff. de acquir. hæredit. cap. priuilegia 13. quæst. 3.* Sed Prælatus obligando res Ecclesiæ pro alienis debitis, abutitur administratione sibi concessa: igitur illa priuari debet. Facit exemplum mariti, qui arcetur ab administratione dotis, si eam dilapidauerit, *l. si constante, ff. solut. matrim.* & tutoris, qui remouetur vt suspectus, si bona pupilli dissipet, *l. 1. & per totum ff. de suspect. tut.* igitur & Prælatus dissipando res Ecclesiæ debet suspendi ab earum administratione. Facit etiam in huius rationis confirmationem celebris textus *in l. Imperator 50. ff. ad Trebel.* vbi propter dilapidationem compellitur pater restituere hæreditatem filio, non expectatâ conditione, idest insuper habitâ, vt exponit Valentia *libro 3. illustr. tract. 2. num. 30.* quem sequitur D. Iosephus de Retes *libro 5. opuscul. capite 6. num. 13.* Non tamen ex eo textu deducas cum Roderico Suarez *alleg. 4.* filium posse patrem prodigum cogere sibi assignare legitimam in aliqua certa re; nam vt docetur *in l. namque, ff. si quis à parente*, iniquum est ingenuis hominibus auferre rerum suarum administrationem: quem textum contra prædictam sententiam expendit Menchaca *libro. 1. illustr. capite 37. numero 3.* Nec contrarium suadet Papinianus *in dict. l. Imperator*; nam in ea specie ex rescripto speciali Imperatoris plura filio permittuntur contra iuris regulas. Primò ibi permittitur lis inter patrem & filium, contra textum *in l. lis nulla, ff. de iudiciis.* Secundò filio permittitur stare in iudicio, contra textum *in l. si longiùs 17. ff. de iudiciis, l. filij 9. ff. de oblig. & action.* Tertiò ipsi permittitur emolumentum rerum percipere, & patri non acquirere; quæ & alia ex eo textu deduxerunt Segura *in eius repetit.* Faber *lib. 7. cap. 11.* Pichard. *ad tit. de acquir. hæredit. cap. 15. num. 14.*

Nec obstant difficultates suprà expensæ. Non prima, pro cuius solutione discrimen constituendum est inter eum casum, in quo constat de mala administratione; & alium casum, in quo similis dilapidatio tantùm præsumitur. Primo casu Prælatus retento officio remouendus est ab administratione, coadiutorque illi dandus, ex iuribus suprà adductis. Secundo verò casu, cum liquidò non appareat de dilapidatione, suspendendus tantùm est Prælatus, non verò remouendus, *cap. final. de accusat.* quo casu procedit præsens textus; nam ex obligatione facta à Prælato rerum Ecclesiæ, præsumitur tantùm dilapidatio, non verò de ea apertè constat. Nec obstat secunda difficultas; nam Prælatus, de cuius pœna in præsenti agitur, peccauit in improba administratione rerum Ecclesiæ. Vnde iuxta suprà tradita administratione priuandus erat. Et quia ex praua administratione in temporalibus arguitur iniusta administratio in spiritualibus, omni administratione suspenditur, *capite final. de excess. Prælat.* Non autem priuatur exercitio sacrorum ordinum, aut officiis ecclesiasticis, in quibus non peccauit. Nec obstat vltima difficultas, nam pro eius solutione ita distinguendum est. Aut enim lex respicit tantùm effectum, aut factum, seu animum facientis. Primo casu actus inualidus nihil operatur, nec pœna ex eo committitur, *l. 1. ff. de abigeis:* secundo verò casu non curatur de effectu, sed de facto ipso; & ideo plerunque qui facit actum inualidum, ob factum tantùm punitur, vt *in l. eum qui duas 18. C. ad leg. Iul. de adult. capite nuper, de bigamis, Clement. 1. de consanguin. & affin. capite si religiosus, de election. in 6. l. si quid legatum 6. ff. ad leg. Cornel. de fals. l. 1. C. de sepulchrorum violat.* Vnde cùm Gregorius in præsenti, vt huiusmodi obligationes prorsus tolleret, non solùm earum effectum improbasset, verùm & factum ipsum obligandi; ideo Prælatus secus faciens suspensionem incurrit. 9. Respondetur difficultatibus.

Ex hoc textu, & traditis pro eius expositione, interpretari possunt textus *in capite ex rescripto 9. de iureiurando, capite 3. de pignor.* iunctis traditis in eorum commentariis, & notis.

CAPVT III.

Idem *Decano & Canonico* [a] *Tullensi.*

ODoardus clericus proposuit, quod cùm P. clericus, D. laicus, & quidam alij ipsum coram [b] officiali Archidiaconi Rhem. super quibusdam debitis conuenissent, idem in eum recognoscentem huiusmodi debita, sed propter rerum inopiam soluere non valentem, [c] excommunicationis sententiam promulgauit. *Et infrà:* Mandamus quatenus si constiterit, quod prædictus O. in totum, vel pro parte non possit soluere debita supradicta, sententiam ipsam sine difficultate qualibet [d] relaxetis, receptâ priùs ab eo idoneâ [e] cautione, vt si ad [f] pinguiorem fortunam deuenerit, debita prædicta persoluat.

NOTÆ.

a Tullensi.] De Tullensi diœcesi nonnulla notaui *in cap. cùm accessissent, de constitut.*

b *Officiali Archidiaconi.*] De quo & eius iurisdictione egi *in capite dilecti 51. de appellationibus.*

c *Excommunicationis.*] Quando Archidiaconi, vel eorum Officiales possint sententiam excommunicationis proferre, exposui *in c. ad hæc 5. de officio Archid.*

1. d *Relaxetis.*] Cùm relaxatio vinculum præsupponat, ex regula legis *decem, ff. de v. s. cap. dissoluendum, de despons. impub.* constat ex hoc verbo sententiam excommunicationis validè & legitimè prolatam fuisse in præsenti specie, cùm certum sit excommunicationem sine mortali culpa ferri non posse, *cap. nemo, cap. nullus 11. quæst. 3.* à qua omnino immunis est, qui propter facultatum inopiam soluere non valet, *cap. querelam 10. de iureiur.* vnde inanis dicitur actio, quam inopia debitoris excludit, *l. nam is 6. ff. de dolo, cap. olim, el 2. de restit. spol.* Quare sententiam excommunicationis in præsenti prolatam nullam fuisse tenuerunt Felinus *in cap. 2. num. 4. de restib. cog.* Henriquez *in summa, 2. p. lib. 13. cap. 21. §. 2.* Alij docuerunt, relaxationem in præsenti significare declarationem nullitatis censuræ, quæ desiderabatur; quia licèt non iure, de facto tamen excommunicatio præcessit. Docuit Suarez *de censur. disputat. 18. sectiõ. 3. num. 9.* quia plerunque rumpi, & irritari dicitur, quod ipso iure nullum est, quatenus de facto præcessit, vt *in l. si dolo, C. de rescind. vendit. l. 5. §. si Titius, ff. qui & à quibus, l. hoc modo 64. ff. de condit. & demonstr. l. si quis 15. de his quæ in fraud. cred.* vbi Cuiacius *lib. 49. Digest. Iul.* & *ad titul. C. si quid in fraud. patron.* per textum ibi *in l. si libertus 16. §. final. de iure patron.* & etiam actio, quæ nulla est, perimi dicitur *in l. si sine 22. ff. rem ratam haberi*, & tolli quæ non habuit locum, *l. si seruus 27. §. calicem, ff. ad leg. Aquil. l. dispensatorem 62. ff. de solut.* exempla refert Alberic. *in dict. l. nam etsi 5. de iniusto rupto.* Sed his sententiis omissis verius dicendum est in præsenti casu excommunicationis sententiam validè prolatam fuisse; quia adhuc de inopia debitoris non constabat, vt liquet ex illis verbis, *si constiterit*, &c. quæ satis innuunt de inopia adhuc non constasse. Tum etiam, quia inopia non præsumittur, sed qui eam allegat, probare tenetur, *l. cura, §. deficientium, ff. de muner.* Covar. *lib. 2. var. cap. 6. num. 2.* Baëza *de non meliorandis filiabus, cap. 36. num. 16.* Gutierrez *de iuram. p. 1. cap. 1. num. 22.* ac proinde dum de inopia debitoris legitimè non constat, soluendo præsumitur, & per consequens iustè excommunicatur, etsi postea appareat de inopia, vt in præsenti necessaria est absolutio.

2. e *Idonea cautione.*] Cùm appellatione idoneæ cautionis comprehendantur pignoratitia, & fideiussoria, *l. si creditores, ff. de priuil. credit. l. vniuersa, C. de precibus Imper. l. de mandato 59. §. final. ff. mandati*, probaui *in cap. final. de pignor.* inde in præsenti specie sufficiens non erat nuda promissio, sed necessariò præstanda erat fideiussoria, vel pinoratitia cautio, aut saltem iuratoria, vt possit Odoardus ab excommunicatione absolui, vt notarunt Glossa *penult. hic.* Covar. *in cap. alma, 1. p. §. 1. num. 11.* Nauarrus *in Manuali, cap. 26. num. 7.* Ratio est, quia excommunicatus propter causam manifestam, non debet absolui nisi præstitâ reali satisfactione, *cap. ex parte, el 2. de v. s. cap. venerabilibus, §. porrò, de sentent. excom. lib. 6.* vnde cùm in præsenti casu debitum ex partis confessione esset manifestum, vt constat ex illis verbis: *Recognoscentem huiusmodi debita*, iuncto capite *cùm olim*, ibi: *Confessione, de v. s.* meritò ille qui realiter satisfacere nequit, tenetur eam cautionem præstare, vt absoluatur; & tunc facienti quod est in se, Ecclesia absolutionis beneficium denegare non poterat, cùm excommunicatio medicinalis sit, & proferatur duratura quousque reus in contumacia manserit. Nec audiendi sunt Hostiensis, & & alij, quos refert & sequitur Covar. *lib. 2. var. cap. 1. num. 5. in fine*, qui affirmant ex hoc textu, eos, qui habent priuilegium ne conueniantur vltra quàm facere possunt, cogendos esse præstare cautionem pignoratitiam, seu fideiussoriam, vel saltem iuratoriam, ad soluendum cùm ad pinguiorem fortunam peruenerint; loquuntur enim contra textum disertum *in l. verum 64. §. id quod, ff. pro socio*, vbi Consultus expressè ait, sufficere nudam permissionem, vt iam ex eo textu post Gregorium Lopez notauit Gutierrez *de iuramento, p. 3. cap. 15. num. 9.* verius enim est, idoneam cautionem in præsenti desiderari, quia agebatur de relaxanda excommunicatione, aliàs nuda promissio sufficeret. Vide dicta *in cap. per vestras, de donation. inter.*

f *Pinguiorem fortunam.*] Illi enim, qui priuilegio gaudent ne conueniantur vltra quàm facere possunt, si post factam excusationem ad pinguiorem fortunam peruenerint, in solidũ possunt conueniri, *l. vnic. §. cùm autem, C. de rei vxor. action.* Ratio est, quia hoc priuilegium non extinguit debitum, vel obligationem, sed tantùm exactionem moderatur. Quâ etiam ratione, cùm ille qui bonis cessit, à debito non liberetur, *l. 1. C. qui bonis cedere*: meritò receptum est, eum teneri ad integram solutionem, si ad pinguiorem peruenerit fortunam, *l. 4. ff. de cess. bonor.* docuerunt Gomez *in l. 79. Tauri, numero 6.* Covar. *libro 2. variar. capite 1. numero 6.* Baëza *de inop. debit. capite 6. numero 23.* Petrus Barbosa *in l. maritum 13. num. 14. ff. solut. matrim.* 3.

COMMENTARIVM.

EX hac Gregorij IX. decretali talis communiter deducitur assertio: *Clericus, qui non habet vnde creditoribus satisfaciat, non debet ideo excommunicari, aut aliter molestari.* Quæ decisio singularis est in iure canonico, & per argumentum probari potest *ex cap. olim 16. de restit. spol. cap. 2. de fideiuss.* vbi clericus, qui inopiâ laborabat, propter debitum non excommunicatur. De iure Regio consonat illi lex *23. tit. 6. partit. 1.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña & Barbosa, idem Barbosa *lib. 1. iuris eccles. c. 39. §. 6. per totum.* Mancinus *iuris controu. differt. 22.* & *genial. cap. 182.* & *de triplic. iuris collat. cap. 98.* Salgado *p. 1. labyrinthi, cap. 42. num. 2.* & *de protect. p. 4. c. 4. ex n. 59.* Germonius *de sacror. immun. lib. 3. cap. 25.* Giurba *decis. 16. & 42. num. 21.* Castillo *de aliment. capite 37.* Gutierrez *de iuram. 1. p. capite 17.* Petrus Barbosa *in l. alia, §. eleganter, ff. solut. matrim.* Pichardus *in manuduct. ad praxin,* 4. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

ad praxin, 2. *p. precept.* 9. *ex num.* 67. Iacobus Cuiacius *in præsenti.*

5. IMPUGNATUR PRÆDICTA ASSERTIO. Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti iuris consideratione; nam abrogato legis decemviralis rigore, de quo statim agemus, in vsu permansit venditio solennis omnium bonorum debitoris, vt ex eorum pretio creditoribus in solidum debitum solueretur, *princip. Instit.* vbi Theophilus, *de successoribus sublatis, l.* 4. *C. qui bonis cedere possunt*: & si adhuc bona non sufficiant, debitor publicus in carcere detinetur, donec solidum soluat, *l.* 1. §. *penult. vers. Vltimò, C. qui bonis cedere*, *l. si pro aliquo* 21. §. 1. *ff. ad Velleianum, l vlt.* §. *vltimo*, *ff. qua in fraud. credit. l.* 3. §. *qui pecuniam*, *ff. de suspect. tut.* iuncto Hothomano *qq. illustr. q.* 26. quam carceris molestiam effugiunt debitores per bonorum cessionem lege Iulia introductam, *l.* 1. *l.* 4. *C. qui bonis cedere*; quæ cessio iure communi inspecto solâ professione fiebat, *l. in omni* 6. *C. qui bonis cedere*, abrogatis per Theodosium veteribus ritibus, *l.* 2. *C. qui bonis cedere*, vbi verba illa, *scrupulositate priorum legum explosâ*, quæ non extant in Theodosiano, Triboniano tribuit Reuardus *in l. cuius* 148. *ff. de reg. iur.* Nec solùm in iure, sed etiam extra ius, per nuncium, vel per epistolam, *l. vlt. ff. de cess. bonor.* Illustrant post Brunum, & alios scribentes *de cess. bonor.* Gibalinus *tom* 2. *de negot. lib.* 5. *cap.* 4. *art.* 2. Heraldus *de auctorit. rei iudic. lib.* 2. *cap.* 24. & 25. ad quod cessionis beneficium spectant textus *in l. tutor* 3. §. *sed si non* 15. *ff. de suspect. tut. l. nam* 9. §. *sed & si quis* 5. *ff. de iureiur. l. Imperator* 60. *ff. de pactis*, *l. si patre*, *ff. de captiuis*, *l. si victum* 34. *ff. de reg. iur. l. si ex pluribus* 16. *ff. de acceptil. l.* 2. *ff. de sententiam passis*, *l. illud*, *ff. de tributoria. l. final.* §. 4. *ff. de custodia reorum*, *l. item* 17. *ff. de receptis*, *l. ob fœnus*, *ff. de administr. tut. l. illicitas*, §. *final. ff. de offic. Præsidis*, *l. fideiussores* 68. §. 1. *ff. de fideiuss. l. finali*, *de sepulchro violato*, §. *vlt. Instit. de replicat. l.* 9. §. 5. *ff. de iureiur. l.* 60. *de pactis*, *l.* 34. *de re iudic. l. final.* §. 4. *C. de custod. reor. l.* 12. *de arbitr. l.* 64. *de vsufr. l.* 2. §. *vlt. ff. de sententiam passis*, iuncto Costa *in* §. *& quid si tantùm*, 2. *p. num.* 40. Agunt plures congesti ab Osualdo *lib.* 27. *cap.* 9. *litt. P.* Gentilis *de bonis maternis*, *cap.* 31. licèt hodie apud nos calamitosum sit hoc remedium, cùm fiat formâ ignominiosâ, quam referunt Baëza *de inope debitore*, *cap.* 1. *num.* 74. Matienzo *in l.* 6. *glos.* 2. *tit.* 20. *lib.* 5. *recopil.* & apud alias nationes pileum viride gestare coguntur, vt refert Heraldus *dicto cap.* 25. & constitutione Pij V. clericis indultum fuisse, vt illud deferre non cogantur, refert Barbosa *hic.* Apud Francos ex constitutione Ludouici XII. *cap.* 70. qui bonis cedunt, in iudicio aperto capite, & discincti adsunt: cuius ritus rationem reddit Fornerius *lib.* 2. *select. cap.* 27. Igitur Odoardus in præsenti specie cogendus erat cedere omnia bona, vt ex illis creditoribus debitum solueretur, vt *in cap.* 2. *de fideiuss.* non autem sub cautione iuratoria tantùm dimittendus. Augetur hæc difficultas ex eo; nam Ecclesia admittitur ad bonorum cessionem, *authent. vt determinatus sit numerus cleric. collat.* 1. §. *cum verò*: Igitur & eius ministri cogendi sunt ad huiusmodi cessionem.

6. REIICITUR INTELLECTUS GLOSSÆ. Vt hanc difficultatem effugiat Glossa vltima in præsenti, existimat quod Odoardus in hac specie priùs bonis cessit, vel paratus erat cedere; ideoque excommunicationem relaxatam fuisse, aliàs ipsum in carcerem esse detrudendum vsquedum bonis cederet; nec in hac parte clericos vllo priuilegio speciali gaudere. Glossam sequuntur Hostiensis, Ioannes Andreas, & Antonius *hic*, Angelus, Castrensis, & Alexander *in l. miles*, *ff. de re iudic.* Sed hæc solutio apertè rejicitur. Tum quia nullum verbum cessionis inuenitur in hoc textu, immò contrarium facilè suadetur; nam si cessio bonorum præcessisset, ad quid excommunicatio proferebatur? Et si Gregorius intenderet clericum bona cedere debere, vt expresè iussit cautionem ab eo præstari, etiam decreuisset ante relaxationem excommunicationis, ipsum Odoardum bonis cedere priùs debere. Omissâ igitur hac interpretatione, vt priuilegium seu beneficium in præsenti clericis concessum agnoscamus, ab origine res repetenda est. Sciendum igitur est lege XII. Tabul. quam refert Cuiacius *lib.* 30. *obseru. cap.* 39. & restituit Iacob. Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul.* 3. ex quo eam transcripsi *in cap. quoad consultationem*, *de re iudic. cap.* 2. *de pignor.* debitore intra legitimum iudicati tempus non soluente, licere creditori manus in eum iniicere, & secum ducere vinctum neruo, aut compedibus quindecim pondo, non plus, ne essent impedimento ambulandi, & interessendi sacris, vt notauit Reuardus *ad leg. XII. Tabul. cap.* 8. cui nolenti de suo viuere, tenebatur creditor dare victum, & stratum, *l. si victum* 34. *ff. de re iudic. l.* 234. §. 2. *ff. de verb. signif.* Terentius *in Phormione*, *act.* 2. *scena* 2.

Dices ducent damnatum domum;
Alere nolunt hominem edacem.

Vbi subjicit Donatus, *secundùm ius*, scilicet quo obærati cùm soluendo non essent, ipsi manu capiebantur. Irridet illic genus damnationis parasitus, in quo victor pascere compellitur, & pascitur victus. Et licèt omnia verba illius legis decemviralis difficilia sint, illa tamen, *libras farris in dies dato*, viros doctos iampridem exercuerunt. Fornerius *lib.* 1. *select. cap.* 6. & *in l.* 43. *de verb. sign.* legit *libra s. farris in dies dato*; id est selibram; nam sicut hodie in Medicorum receptis pro semisse ponitur f. similiter & in antiquorum notis adiiciebatur; & ita iuxta Fornerium tenebatur creditor quotidie debitori dare semilibram farris. Sed vt rectiùs probat Gothofredus *in notis ad dictam tabul.* 3. hic diarij modus legitimus non erat, immò legitimo angustior, & iniquior fuit, vt ipse probat ex Bibaculo, & Titinio, & D. Hieronymo *in Danielem cap.* 4. ibi: *Decem panis vnciæ diurna, & aqua tertia sextarij pars, his anima magis trahitur, quàm sustentatur; qui cibus, ac potus iuxta inclytum Oratorem Demosthenem non vires tribuit, sed mortem prohibet.* Libræ itaque farris in dies in ea lege sunt singulæ libræ in singulos dies, qui erat legitimus diarij modus, vt constat ex Horatio *lib.* 1. *satyr.* 5. ibi:

Denique cur vnquam fugisset? cui satis vna
Farris libra foret.

Post 60. autem dies, intra quos publicè producebatur, debitumque publicabatur, vt populo constaret vincto nullam iniuriam à creditore vel iudice fieri, *l.* 2. *C. de custodia reorum*, quam ad hoc expendit Covar. *lib.* 2. *variar. cap.* 1. *num.* 1. intra quod tempus si non soluisset, aut pactum cum creditore fecisset, licebat creditori peregrè trans Tyberim vendere, aut capite punire; & si

plures creditores essent, in partes debitoris corpus secare licebat: ita lex decemviralis: *Debitoris corpus in partes secanto*; post A. Gellium *lib. 20. noctium cap. 1.* Tertullianus *in apolog. cap. 4. Sed & iudicatos in partes secari à creditoribus leges erant; consensu tamen publico crudelitas postea erasa est, & in pudoris notam capitis pœna conuersa est, bonorum adhibitâ proscriptione: suffundere maluit hominis sanguinem, quàm effundere.* Quintilianus *lib. 3. cap. 6. Sunt enim quædam non laudabilia naturâ, sed iure concessa; vt in XII. Tabulis debitoris corpus inter creditores diuidi licuit, quam legem mos publicus repudiauit.* De quo veteri iure, seu potiùs iniuria, nisi ad terrorem magis quàm vsum esset scriptum, vltra plures congestos ab Osualdo *lib. 18. cap. 7. littera N.* & *lib. 27. comment. cap 3. duplici littera H.* Pichardo *in § cum eo 40. Instit. de act.* Roberto *1. rer. iudic. cap. 6.* videndi sunt Hothomanus *lib. 18. antiquit. ad finem*, Balduinus *ad leg. Rom. lib. 2. cap. 4.* Rosinus *lib. 8. antiquit. cap. 19.* Contius *lib. 2. success. cap. 18.* H. Magius *lib. var. lect. cap. 8.* Andreas Scotus *lib. 2. humanar. obseru. cap. 34.* & *lib. 3. cap. 24.* Æneas Robertus *lib. 2. rer. indic. cap. 6.* Petrus Gregorius *lib. 22. syntagm. cap. 6. num. 5.* Sed abrogato nouis legibus, non tantùm inhumano sectionis iure, verùm & addictionis, & nexus, *l. ob æs alienum, C. de obl. & act.* probaui latè *in cap. 2. de pignor.* manserunt tantùm in vsu venditio solennis, de qua *in titulo Instit. de successionibus sublatis*, & coniectio debitoris in carcerem, iuxta textus suprà pro dubitandi ratione adductos. Postea enim debitores creditoribus in seruitium dabantur, in ergastulumque trudebantur, vbi assiduè verberibus flagellabantur, vt constat ex pluribus locis Liuij, præcipuè *lib. 1. decad. 1.* & *lib. 6.* nec ipsos solùm debitores, quinimò & eorum filios creditoribus dari testatur Dion. Halicarn. *lib. 6.* tortoribusque cruciandos dari licuit apud Hebræos; idque probatur ex D. Matthæo *cap. 18.* in illa parabola vbi dominus iratus tradidit cruciandum tortoribus debitorem, quousque redderet vniuersum debitum. Plura Gothofredus *in d. l. ob æs*, Æneas Robertus *lib. 2. rer. iudic. cap. 6.* Et licèt postea mitiores Romani facti sint, adhuc in miseros debitores sæuiebant, ita vt variis flagellationibus, præcipuè plumbaturis, eos cæderent, vt constat *ex l. 3. & 7. C. Theodos. de exact. l. 80. cod. C. de vsuris*: notarunt Baronius *tom. 1. anno 33. num. 14.* Amaya *in l. 1. C. de exactoribus tribut. lib. 10.* donec Imperator Constantinus dignissimam piissimi, ac christianissimi nominis sui edidit constitutionem anno Christi 310. sui verò Imperij 15. relatam *in dicta l. 3.* misertus hominum paupertatibus, quibus absque sui culpa frequenter opprimuntur. De cuius constitutionis sententia agunt repetentes ibi.

7. *De priuilegio ne quis conueniatur, &c.*

Vnde cognoscitur, priuilegium ne quis conueniatur vltrà quam facere potest, in eo consistere, vt personæ, quibus tribuitur, non in solidum pro executione iudicati bonorum venditionem sustineant, sed dumtaxat quatenus facere possunt, id est quatenus facultates patiuntur, relictis alimentis, *l. inter 19. ff. de re iudic. l. in condemnatione 173. ff. de reg. iur. § item, de donat. Instit. de act.* nec in carcerem detrudantur, etiamsi solido soluendo bona satis non sint, vt docuerunt Barbosa *in l. maritis 3. num. 2. ff. solut. matrim.* Gutierrez *de iuram. 1. p. cap. 2. num. 48.* imò illis relinquenda sunt, quæ honestè sufficiant ad alimenta, *l. inter 19. in fine, l. cùm ex causa 30. l. Nesennius 41. §. 1. ff. de re iudic. l. facere 28. l. maritus 43. ff. solut. matrim. l. nepos 125. ff. de verb signif. d. l. in condemnatione 173.* non autem deducto ære alieno, *l. sunt qui 16. ff. de re iudic. l. si filio 53. cum sequent. ff. solut. matrim. l. verùm 63. ff. pro socio.* Excipitur tamen donator, qui deducere potest æs alienum, quod aliis non ex eadem donationis causa debet, *d. l. inter 19. l. qui ex donatione 12. ff. de donat. l. maritus 54. ff. solut. matrim.* Inspicitur autem rei iudicatæ tempus, quatenus quis facere possit, *l. rei iudicatæ 15. l. ex diuerso 17. §. vlt. l. si filio 53. ff. solut. matrim. d. l. verùm 63. §. tempus, d. l. Nesennius 41. §. vlt. l. id quod 33. ff. de donat.*

8. *De personis quibus hoc priuilegium competit.*

Deinde sciendum est, personas quibus hoc priuilegium competit, ad sex classes, seu ordines ab Interpretibus referri. Prima est eorum, inter quos summa sanguinis coniunctio adest, quales sunt parentes, liberi, fratres. De prioribus sunt textus *in l. sunt qui 17. l. cùm ex causa 30. ff. de re iudic. l. quia 16. l. etiam 18 ff solut. matrim. l. licèt 7. §. sed si quis, ff. de obsequiis, l. 1. tit. 1. partit. 5.* Circa fratres autem argumentum deducitur *ex l. verùm 63. ff. pro socio, l. patronus 17. ff. de re iudic.* Illustrat Acacius *de priuileg parent.* In his omnibus personis illa est communis ratio, quia cùm ob summam sanguinis necessitudinem inuicem sibi alimenta debeant, & non tantùm liberi parentibus, & è contra, *l. si quis à liberis 5. ff. de agnoscend. liber. l. vlt. §. ipsum autem, C. de bonis quæ lib* sed etiam fratres fratribus, *l. qui filium 4. ff. vbi pupillus, l. tutor 13. §. vlt. ff. de administr. tut. l. 1. §. sed & si 2. ff. de tutela, & rationibus*; absurdum esset si liceret exigendo solidum, ab eis alimenta auferre, quibus præstari debent, vt probant Cuiacius *lib. 32. Pauli ad edict. in l. si vnus 67. §. vlt. ff. pro socio.* Donellus *lib. 27. comment. cap. 9.* vbi Heligerus *littera E:* alij congesti ab Heringio *de fideiuss. q. 27. pars. 4. num. 90.* Accedit in parentibus ratio reuerentiæ eis à filiis debitæ, cui repugnat redigi patres ad egestatem vel carcerem, per exactionem solidi, *l. licet 7. l. liberto 9. ff. de obsequiis à parentibus:* & circa hoc priuilegium, sicut in aliis casibus parentum nomine omnes ascendentes in infinitum comprehenduntur, *l. 4. §. parentem, cum sequent. ff. de in ius vocando, l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præstand. l. appellatione 51. ff. de verb. sign.* similiter liberorum appellatione omnes descendentes continentur, *l. sed si hac 10. §. liberos 9. ff. de in ius vocando, l. 3. §. si mancipatu, ff. de assignand. libert. l. moris 9. §. liberos, ff. de pœnis, l. liberorum 220. ff. de verb. sign.* licet ascendentes vltra tritauum communi nomine maiores dicantur, sicut & descendentes vltra trinepotem, liberi appellantur, *l. vlt. §. parentes, ff. de gradibus*: exponunt contra Laurentium Val. *lib. 6. elegant. cap. 55.* Heligerus *d. lib. 23. Donelli, cap. 2. littera I.* Duarenus *in l. patronus 17.* Alexand. ab Alexandro *lib. 2. dier. genial. cap. 15.* Pereyra *in l. si curatorem, verbo sine curatore, num. 48. C. de in integrum restit.* Gentilis, Fornerius & Gedeus *in d. l. appellatione 51. l. liberorum 220.* Pichardus *in l. Gallus, in præludiis, cap. 2. num. 18.*

9. *Exponitur l. etiam 18. ff. solut. matrim.*

Sed suprà traditis opponi solet textus *in l. etiam 18. ff. solut. matrim.* vbi Pomponius in actione de dote, quam mater contra filios exercet, admitti eos ad hoc priuilegium docet, si patri, eidemque

l. 1. §. 13. ff. de collat. bon.

eidemque marito hæredes exstiterint. Vnde supponit, in aliis actionibus, ex quibus non tanquam patris hæredes à matre conueniuntur, non posse ex sua persona priuilegium hoc opponere: quo argumento ductus Baëza *de inope debitore, cap.* 17. *num.* 48. ex mente Accursianorum probat, liberis hoc priuilegium non competere. Sed eâ omissâ sententiâ dicendum est, in specie illius textus propriam, peculiaremque rationem circa dotis actionem, quâ filij ex persona patris, vt hæredes conueniebantur, adfuisse; siquidem constat, priuilegium hoc marito concessum, cum persona extingui, ideóque nec hæredi eius præstari, *l. maritum* 13. *cum l. sequent. ff. solut. matrim. l. etsi fideiussor* 14. *§. vlt. cum l. sequenti, ff. de re iudic.* Sed contrarium meritò respondit Pomponius, quia priuilegium hoc in ea specie, non tanquam à patre transmissum, contra legem *qui tale* 14. *ff. solut. matrim.* sed tanquam nouum priuilegium ex persona eorum proueniens, illis competebat, vt docuerunt post alios Barbosa *in l. maritis* 13. *num.* 81. *ff. solut. matrim.* Suarez *de legibus lib.* 8. *cap.* 11. *num.* 4. Etiam opponi solet textus *in l.* 1. *§. si cum duobus* 13. *ff. de collat. bonor.* vbi inter fratres circa collationem denegatur sextantis emolumentum fratri, qui per inopiam cauere non potest in solidum; & consequenter innuitur, etiam inter fratres, sicut cautioni in solidum, ita & exactioni locum esse, cùm valeat argumentum à cautione ad exactionem, *l. si constante* 24. *§. quotiens, ff. solut. matrim.* Quare hoc priuilegium fratribus negarunt Accursius, Bartolus, & classici ferè omnes *in d. l. verùm* 63. Baëza *de inope debitore, cap.* 10. *num.* 83. Heringius *de fideiuss. d. cap.* 27. *ex numero* 89. Sed adhuc verius est, fratribus competere hoc priuilegium, quia licèt fateamur, quod Accursius supponit *in d. l. verùm* 63. non esse inter fratres societatem voluntariam ex conuentione, sed necessariam & incidentem, discordiis aptam, *l. cùm pater* 77. *§. dulcissimis, ff. de legat.* 2. *l. in re communi* 25. *ff. de seruit. vrban.* non debet tamen maior vis esse imaginariæ fraternitatis inter socios, quàm veræ, & naturalis inter fratres, ne alter alterum ad egestatem redigat, *l. nonnunquam, ff. de collat. bonor. l. nemo* 58. *§.* 1. *ff. de hæred. instit.* Nam vt eleganter Quintilianus *declamat.* 321. aiebat: *Quæ potest amicitia esse tam felix, quæ imitetur fraternitatem? Certè quotiens blandiri volumus iis, qui esse amici videntur, nulla adulatio procedere vltra hoc nomen potest, quàm vt fratres vocemus.* Et deinceps: *Quid est aliud fraternitas, quàm diuisus spiritus?* Plura Tiraquel. *de pœnis temperand. casu* 22 *num.* 6. & *in l. si vnquam, verbo libertis, num.* 92. *C. de reuocand. donat.* Langleus *lib.* 3. *semestr. cap* 2. Vnde ob eam rationem licèt expressum iuris testimonium non habeamus, extensioni huius priuilegij ad fratres locus est, *l. non tantùm* 20. *in fine, ff. de re iudic. l.* 2. *§. item, ff. de aqua pluuia.* Nec obstat textus *in dicto §. si duobus* 13. quia in eo cùm ex forma edicti Prætoris de collationibus emancipatus præteritus non aliter ad bonorum possessionem contra tabulas admittatur, quàm si fratribus, qui in potestate permanserunt, conferat sua bona, vel caueat de collatione, *l.* 1. *in princip.* & *§. iubet* 9. & *§. quamuis* 11. *l.* 3. *ff. de collat. bonor.* rectè docetur, quod si cùm duobus fratribus conferre deberet, vni dumtaxat cauere propter inopiam potuerit, esse ei denegandas interim actiones sextantis, id est dimidij trientis, quem integrum cum effectu haberet, sicut & alij duo fratres, si vterque contulisset, vel cauisset; quo casu non damnatur frater in solidum, qui soluendo non est; sed lucrum hæreditatis paternæ, quod emancipatus non haberet iure ciuili, nec prætorio, ei defertur, nisi sub forma collationis denegetur ei, pro qua parte non confert, *l.* 1. *§. vlt. ff. de collat. bonor.* Nam si propter inopiam, quamvis vtrique non caueret, consequeretur trientem integrum, cederet hoc beneficium in iniuriam fratris illius, cui non confertur, & aufertur; cùm è conuerso sufficere emancipato debeat, quod propter inopiam conferre id ipsum videtur, quod minùs percipit ex bonis patris; quia vtrique non cauet, argumento *ex d. l.* 1. *§. sed etsi* 12. *l. dotis* 5. *C. eod. tit.* & sic sextantem saltem consequitur, quem non consequeretur si stricto iure contra eum vteremur, sicut contra contumacem; quia qui in solidum non cauet, nec pro parte cauere intelligitur, *d. §. si cum duobus, iuncta l. seruus* 9.

10. De secunda personarum classe.

Ad secundam personarum classem, quibus hoc priuilegium competit, spectant socij ob imaginem fraternitatis; sicut enim fratres in communione bonorum sunt, & ideò dicuntur consortes, *l. si is qui tres* 31. *§. cæterùm, de excusat. tut. l. cum duobus* 52. *§. Papinianus, ff. pro socio, l. ex parte* 39. *§. filiis, ff. familia ercisc.* illustrant Cuiacius *lib.* 6. *qq. Pauli in d. l. si is qui tres* 31. *§. cæterùm*, & *lib.* 5. *obseru. cap.* 10. Ludouicus Carrio *lib.* 2. *emend cap.* 10. Ioannes Sauarus *ad Sidonium lib.* 3. *epist.* 1. *pag.* 176. & *lib.* 4. *epist.* 14. *ad finem,* Brissonius *de verb. sign. verbo Consortes*: ita & socij propriè consortes dicuntur. Et fratres à veteribus esse appellatos, constat ex solenni formula renunciandæ societatis, quæ extat apud Petronium *in Satyrico, cap.* 10. & 11. Apuleium *lib.* 10. *l. miles, iunctis l. nemo* 58. *§.* 1. *ff. de hæredib. instit. l.* 4. *C. de castrensi peculio lib* 12. Competit ergo priuilegium hoc in primis socio omnium bonorum, cum quo diuisa est solida fraternitas, vt ait Quintilianus *declamat.* 321. *l. sunt qui* 16. *ff. de re indic.* Obtinuit etiam, vt socio vnius rei, si ex ea societate conueniatur, competat hoc priuilegium, vt ex Sabino Vlpianus docet, *l. verum* 63. *ff. pro socio.* Bronchorst. *enantioph. centur.* 2. *assert.* 51. quia limitatæ causæ effectus limitatus quidem est; sed similis, intra suum modum, vniuersali, *l. in agris* 16. *ff. de acquir. domin.* Ergo non secum pugnat Vlpianus *in d. l. sunt qui*, & *in d. l. verùm* 63. sed alter alterum supplet, vt post Accursium, & classicos vtrobique obseruant Faber *in rationali dicta legis verùm* 63. Gutierrez *de iuram.* 3. *p. cap.* 15. *num.* 1. Osualdus *lib.* 27. *Donel. cap.* 13. *littera K.* Vvisembachius *in thesibus, ad tit. instit. pro socio,* Pichardus *in manuduct.* 2. *p. præcept.* 9. *ex num.* 21. Nec tunc obstat textus *in l. de illo* 23. *ff. pro socio*; vbi cùm vnus ex pluribus sociis Titium ad societatem solus admisisset, & admissus soluendo non esset, docet Vlpianus, omnimodè eum, qui admisit, sociis teneri, non tantùm vt actiones suas mandet contra admissum, sed etiam vt indemnes eos præstet in id, quod à socio admisso solui non potuerit. In quo textu concedit Vlpianus priuilegium hoc socio admisso contra eos, qui non admiserunt, quorum socius non est, *l. qui admittitur* 19. *cum sequenti, ff. pro socio, l. consilij* 47. *§. vlt. ff. de reg. iur.* & illud negat socio, qui admisit contra socios

cios; quod vtrumque absurdum est. Sed responderi debet, ideò socios, qui non admiserunt Titium, ab eo solidum non exigere, sed tantùm quatenus facere potest, quia cùm socij non sine ipsius Titij, & per consequens nec in eum actionem propriam, seu directam habeant suo nomine, *d. l. qui admittitur*, necesse est, vt experiantur mandatis actionibus à socio, qui admisit; proinde obstabit eis tanquam cessionariis exceptio huius priuilegij, quia & obstaret mandanti, cuius iure, & actionibus ipsi vtuntur, *ex l. emptor 5. C. de haredit. vel act. vendita, l. si post diuortium 27. ff. solut. matrim. l. qui in ius 177. ff. de reg. iur.* quamuis contrarium procederet, si ex delegatione socij, qui admisit, alij experirentur contra Titium, quia vterentur tunc propriâ actione, quæsita ex promissione, & consensu debitoris delegati, *l. 1. l. nec creditores 6. C. de nouat.* ideoque nec obstaret exceptio huius priuilegij, *l. qui id quod 33. §. final. ff. de donat. l. si Titius, ff. de nouat. l. Nesennius 41. ff. de re iudic.* Econtrario autem socius, qui admisit in eo textu, non fruitur hoc priuilegio contra socios, sed in solidum illis tenetur in id quod ab admisso seruare non potuerint, quia culpa ipsius fuit, & quidem dolo proxima in admittendo socio non idoneo sine aliorum consensu: vnde & teneri debet, quasi dolo fecerit in ipsa societate, quominus solidum debitum consequi socij possint; quo casu cessat hoc priuilegium, *d. l. verum 63. §. hoc quoque 7. l. sed hoc 22. §. 1. l. si quis 51. cum l. sequent. ff. de reg. iur. l. etiam 18. §. 1. ff. solut. matrim.* docuerunt Accursius, Fulgosius, Albericus, & Faber *in dicta l. de illo 23.* Barbosa *in l. maritis 13. num. 103. ff. solut. matrim.* Illud summè notandum est, priuilegium hoc denegari socio inficianti se socium esse, *l. si vnus 67. §. vlt. ff. pro socio, d. l. sed hoc, §. vltimo, ff. de re iudic.* propter turpitudinem, & odium mendacij, *l. de atate 11. §. 3. ff. de interrogat. l. vlt. ff. de rei vind. l. computationi 68.* aliàs *l. hareditatis, §. vltimo, ff. ad leg. Falcid.* iunctis congestis ab Heringio *de fideiuss. p. 1. cap. 17. num. 120.* & quia indignus est priuilegio, qui idipsum inficiatur, cuius contemplatione priuilegium ei conceditur, *l. auxilium 37. ff. de minor. l. 4. §. 1. ff. quod cum eo, l. qui cum se 10. ff. de re iudic. l. si dubites 10. §. 1. ff. de fideiuss.* Vnde hoc etiam in aliis personis, quibus hoc priuilegium competit, negantibus qualitatem, ob quam priuilegium competit, procedere docuerunt Barbosa *in dicta l. maritum 13. num. 105.* Gutierrez *de iuram. 1. p. cap. 16. num. 72.* Ceuallos *communium quaest. 12.* quamuis contraria sententia in disputando improbabilis non sit, eamque sequantur Duarenus, & Donellus *in dicta l. sunt qui 16.* Fachineus *lib. 13. controu. cap. 69.* Sed si socius qui negauit se socium esse, mendacium reuocet ante litis contestationem, priuilegium hoc non amittit, *ex l. quamuis 11. ff. de in ius vocando, l. electio 26. §. ne quis, ff. de noxal.* neque etiam ob generalem, aut simplicem inficiationem intentionis actoris amittitur hoc priuilegium, argumento textus *in l. obligatione 6. ff. de pignor. cap. vltimo, de officio vicarij, lib. 6.*

11. De marito, vxore et socero.

Ad tertiam classem personarum, quæ tantùm condemnantur in id, quod facere possunt, spectant primò maritus, qui in restitutione dotis tantùm condemnatur in id, quod facere potest, *l. patronus 17. l. non tantùm 20. cum sequenti, ff. de re iudic. l. maritum 12. cum sequent. ff. soluto matrim. l. sic 27. §. 1. ff. de relig. & sumpt. §. item si de dote 37. Instit. de action.* quod vetus Iurisprudentia tantùm admittebat in actione rei vxoriæ, siue de dote, *l. vnica, §. cùm autem, C. de rei vxor.* quia cùm bonæ fidei esset, & in id concepta, quod æquius melius, *dicta l. vnica, §. sed etsi 2. l. eas 8. ff. de capit. minut.* inerat ei quodammodo, sicut & aliæ retentiones ex bono, & æquo, exceptio huius priuilegij, quæ præcipuè nititur æquitate ob societatem coniugalem, & reuerentiam marito debitam, *dicta l. vnica, §. cùm autem 7. l. alia 14. §. vlt. l. ex diuerso 17. §. 1. ff. soluto matrim.* iunctâ regulâ *§. in bona fidei 30. Instit. de action.* Diuersum autem procedebat in actione ex stipulatu pro dote, quia stricti iuris erat ante Iustinianum, solidumque exigebat; non obnoxia exceptionibus, seu retentionibus prætextu æquitatis, *dicta l. vnic. §. sed etsi non ignoramus.* Ob eandem etiam vitæ societatem priuilegium hoc competit vxori, si à marito conueniatur ex promissione dotis, *l. ex diuerso 17. §. 1. ff. solut. matrim.* siue ex alio contractu, *l. non tantùm 20. hoc titul.* quia quamuis maritus vxori non eandem reuerentiam & obsequium debeat, sicut vxor marito, cui vt capiti subdita est, *cap. hec imago, cap. mulierem 17. 33. q. 5. cap. duo, de desponsf. impub.* debet tamen maritus honorem matrimonio, *l. 2. de actione rerum amot. l. 1. §. si vir, ff. ad Syllanian. l. aduersus 4. C. de crimin. expil.* vnde ob eandem rationem priuilegium hoc concedi vxori considerauit Modestinus *in dicta l. non tantùm 20.* cuius postremam clausulam ita post alios exposuerunt Barbosa *in dicta l. maritum 13. num. 54.* Osualdus *lib. 27. Donelli, cap. 9. littera G.* quamuis aliter Cuiacius totam eam clausulam Triboniano tribuat *lib. 24. obseru. cap. 38. & lib. 2. different. Modest. in dicta l. non tantùm.* Castillo *de alim. cap. 37. §. 2.* Ob eam ferè rationem priuilegium hoc competit socero vtriusque coniugis, videlicet patri mariti, si soluto matrimonio pro dotis restitutione conueniatur; nam si maritus in patris potestate sit, transit etiam in soceri familiam nurus, *l. 1. §. si vir, ff. ad Syllanianum, l. penult. §. vltimo, ff. quod falso tut. l. si maritus 46. ff. famil. ercisc.* Si verò maritus sit emancipatus, cùm mariti potestati vxor subjiciatur, debet vtique reuerentiam socero, cui & maritus, quamvis emancipatus, naturali ratione, vtpote patri, debet, *l. 1. §. si pater 14. ff. ad Syllanianum*; & consequenter semper socer nurui loco parentis est, ideóque priuilegium hoc socero competit, *l. rei iudicata 15. §. vlt. cum l. sequenti, ff. solut. matrim. l. sicuti 21. ff. de re iudic.* Et licèt circa socerum, patrem videlicet mulieris, dubitari possit, quia nec gener in soceri familiam, aut potestatem transit, nec maritus vxoris potestati subjicitur, & ita cessat vtraque ratio suprà considerata; tamen quia propter affinitatem etiam in socero affectionis paternæ ratio consideratur, vt deducitur *ex l. vlt. ff. de his quibus vt indig.* iuncto Cuiacio *lib. 14. respons. Papin. in l. in tacitis 103. ff. de legat. 1. & in l. vnic. C. de caduc. tollend. l. 4. §. hoc itaque, ff. de gradibus, l. 3. in fine, C. de natural. liberis,* obtinuit magis concedendum esse priuilegium nostrum socero ex promissione dotis conuento à genero, *dicta l. ex diuerso 17. ff. solut. matrim. l. sicut 21. cum l. sequenti, ff. de re iudic. l. penult. ff. de iure dot.* docent Barbosa

Barbosa *in dicta l. maritum 33. num. 59.* Osualdus *lib. 27. cap. 9. littera H.* An tamen eo priuilegio fruatur socer semper, & indistinctè, siue constante matrimonio conueniatur, siue soluto; & siue dolo fecerit, siue non, inter Iurisconsultos non conuenit, vt apparet *ex d. l. ex diuerso 17. dict. l. sicut 21. dict. l. penult.* pro quibus conciliandis, reiecta emendatione Fabri *lib. 2. coniect. cap. 14.* reponentis in extremo dictæ legis *sicut 21.* hæc verba, *sed alio, & alio iure vtimur*; & omissâ antiquorum sententiâ, quæ admisit inter Consultos dissensionem, quam docuerunt Alexander *in l. rei indicata 15. num. 9. ff. solut. matrim.* Iason *in dict. l. sicut 21. num. 4.* Campegius *de dote, 3. p. quæst. 250.* Baëza *de inope debit. cap. 17. num. 57.* Connanus *lib. 8. comment. cap. 9. num. 8.* Donellus *lib. 27. comment. cap. 9.* dicendum est, socerum patrem vxoris frui vtique generaliter, & indistinctè priuilegio hoc contra generum, si dote promissa conueniatur constante matrimonio, ob manentem adhuc affinitatis, & reuerentiæ rationem, *dict. l. ex diuerso 17.* Sic accipiendæ sunt lex *sed hic ita 22.* & lex penultima, *ff. de iure dot.* eoque referri potest textus *in l. si extraneus 33. §. 1. ff. de iure dot.* iunctis Osualdo *lib. 4. Donel. cap. 14. littera K.* Fabro *decad. 81. error. 10.* Schifordeg. *ad ipsum, lib. 3. tract. 2. q. 4.* non autem si soluto matrimonio conueniatur, quia tunc non militat eadem affinitatis, & affectionis ratio, ideoque diuerso iure vtimur. Nec priuilegium constante matrimonio indistinctè tribuitur; sed ex causa iusta, veluti si fortuito casu, postquam dotem promisit, factus sit non soluendo; cæterùm si sciens se non esse soluendo, decepit generum, vel ei insidiatus est, dum filiæ suadet, vt à marito diuertat, non succurritur illi, *dict. l. pen. ff. de iure dot.* quam ita exponit Græcus Scholiastes *libro 28. Basilic. tit. 15.* & post alios Barbosa *in dict. l. maritum 13. num. 67.* Osualdus *dict. lib. 27. Donelli, cap. 9. littera L.* De hoc priuilegio ex causa dotis competente loquuntur textus *in l. si cum procuratore 23. cum l. sequent. l. exhæredatum 49. l. si rerum 52. ff. de re indic. l. ex diuerso 17. §. vltim. l. si post 27. cum l. sequenti, l. si maritus 45. l. si filius 53. cum sequent. ff. solut. matrim. l. si minor 51. §. 1. ff. de procurat. l. si mulier 21. §. vltim. ff. de action. rer. amot. l. nec maritus 8. C. solut. matrim. l. 3. ff. de priuil. credit.* aliàs *l. interest 18. ff. de rebus auctorit. indic.*

12. *De patrono, donatore et similibus.* Ad quartam personarum classem, quibus hoc priuilegium competit, spectant patronus, patrona, & eorum liberi, parentesque conuenti à liberto, in quem inæstimabile libertatis beneficium contulerunt, *l. patronus 17. l. inter 19. l. exhæredatum 49. ff. de re indic. l. exceptiones 7. ff. de exceptionibus, l. maritus 54. ff. solut. matrim. l. verum 63. §. 1. ff. pro socio, l. licet 7. l. liberto 9. ff. de obseq. parent.* Illustrant Baëza *de inope debit. cap. 17. num. 33.* Osualdus *lib. 27. cap. 9. littera L. & lib. 25. cap. 2. littera I.* Pichardus *in manuduct. 2. p. præcep. 9. n. 30.* Item donator, cui ne ex liberalitate sua inops omnino reddatur, priuilegium hoc competit, *l. inter 19. §. 1. l. cùm ex causa 30. l. Nesennius 41. per totam, l. exhæredatum 49. cum sequent. ff. de re indic. l. qui ex donatione 12. l. qui id quod 33. in princip. & §. vltim. ff. de donat. l. maritus 54. ff. solut. matrim. l. penult. ff. de nouat. l. Diuus 28. ff. de reg. iur.* vbi latè explicant Petrus Faber & Iacob. Gothofredus, Barbosa *in dict. l. maritus 13. num. 100. & in dict. l. alia 15. §. eleganter, num. 36.* Pacius *centur. 4. quæst. 56.* Hermosilla *in l. 4. tit. 4. partit. 5. glos. 2.* Osualdus *dict. cap. 9. duplici littera H.* Giurba *decis. 5.* Salgado *in labyrinth. 1. p. cap. 24. num. 108.* D. Ioseph. de Retes *de donat. cap. 20. num. 1.* Gutierrez *de iuramento, 3. p. cap. 15. ex num. 19.* & ad hanc partem referendus est textus *in l. si extraneus 33. ff. de iure dotium*; vbi quod Vlpianus innuit *in vers. quemquam in id*, extraneum promissorem dotis à marito conueniendum esse tantùm in id quod facere poterat, difficile prorsus est, *ex l. penult. in princip. ff. de iure dot. dict. l. Nesennius 41. ff. de re indic.* nisi vel Vlpianum accipias de extraneo, qui non solùm vxori, sed etiam marito donandi animo promisit; & ideo etiam mariti respectu fruitur priuilegio, vt interpretantur Faber *lib. 2. coniect. cap. 13.* Olea *de cess. iur. tit. 5. quæst. 12.* vel nisi verba illa, *Et spem*, transferas, res rasque ad vxorem, quæ, vtpote donataria, non poterat promissorem dotis conuenire, nisi in quantum facere poterat, *dict. l. Nesennius*, vbi Donellus *lib. 27. comment. cap. 9.* & Osualdus *littera C.* Cuiacius *lib. 12. obs. cap. 17.* Ad hanc etiam præsentis priuilegij partem spectant textus *in l. ex pollicitatione 9. l. penult. ff. de pollicit.* vbi *in dict. l. 9.* docetur, ex pollicitatione facta Reipublicæ alicuius operis, si quidem ob honorem facta sit, teneri in solidum, tam ipsum, quàm eius hæredem; si verò conueniatur ex causa promissi operis cœpti, nec perfecti, & bona eius non sufficiant liberalitati promissi operis soluendæ, ipsum quidem & hæredem extraneum in quintam partem patrimonij sui, liberos autem eius in decimam teneri: quod difficile est ex suprà traditis; siquidem donator tantùm in quantum facere potest, condemnatur: & in eadem specie *in dict. l. penult.* docetur, extraneum hæredem teneri in quintam partem patrimonij defuncti, non autem in solidum, vt *in princip. dict. l. 9.* Sed reiectâ emendatione Cuiacij *lib. 4. different. Modest. in dict. l. 9.* existimantis *in dict. l. penult.* legendum esse negatione adiectâ, supponendum est *in dict. l. 9. & penult.* specialiter agi de pollicitatione, quæ inter priuatos facta non obligat ciuiliter, *l. 3. ff. de pollicit. l. iuris 7. §. sed cùm nulla, ff. de pactis*; nec etiam cùm Reipublicæ fit, nisi vel fiat ob honorem ei, qui pollicetur, decretum, vel decernendum; vel si opus pollicitatione promissum cœptum sit, *l. 1. §. 1. & sequenti, l. 3. l. totiens 6. in princip. & §. 1. l. si quis ob honorem 11. ff. de pollicit. l. hoc iure 19. ff. de donat.* Quo casu cùm ex pollicitatione ob honorem, quem quis à Republica accepit, conuenitur, non tam ex mera liberalitate, quàm ex promissione ob causam, quæ ad negotij contracti, & debiti potiùs quàm ad donationis genus accedit, debitor est, *l. 1. in princip. & l. Aristo 18. l. hoc 19. §. 1. & §. 4. l. si pater 34. §. 1. ff. de donat.* eruditè illustrat Galbanus *de vsufruct. cap. 15.* & ideo nihil mirum, damnari ipsum, & hæredem etiam in solidum, non in quantum facere possunt, *dict. l. ex pollicitatione 9. in princip.* Si verò pollicitatione sine causa Reipublicæ factâ, ex eo solo quis conueniatur, quia facile opus fecit, quamuis ea pollicitatio propriè donatio fuerit; ideo tamen non competit priuilegium hoc, quia non ex pollicitatione, quæ sola sine causa non sufficeret, sed ex causa cœpti operis conuenitur; quo casu distin

distinctionem illam quintæ, & decimæ partis, vt mediocrem, Principum constitutiones admiserunt, *dicta l. 9.* ad quam speciem ibi relatam redigenda omnino est sententia Pomponij *in d. l. penult. in 2. p. ff. de pollicit.* vbi quamvis factam fuisse fateamur pollicitationem ob honorem, cùm tamen Pomponius supponat non nisi ex causa certi operis peti, intelligendum necessariò est, decessisse promissorem ante honorem decretum, vel inchoatum; & ideò contra hæredes non nisi ex causa cœpti operis succedit petitio quintæ, aut decimæ partis, *l. toties 6. §. 1. l. si quis ob honorem 11. ff. de pollicit.* docuit Albericus *in d. l. toties.*

13. De filio emancipato. Ad quintam classem personarum, quæ tantùm in quantum facere possunt, damnantur, spectant illæ, quæ ob inopiam miseratione dignæ sunt, veluti emancipatus, vel exhæredatus, quive paternâ hæreditate se abstinuit, aut ex minima parte hæres fuit; ideóque causâ cognitâ non damnatur in solidum ex gestis cùm filiusfamilias esset, *l. 2. in princip. & §. 1. cum sequent. ff. quod cum eo, l. 2. l. si ex alia 9. C. eod. tit. l. & exhæredatum 49. ff. de re iudic. l. 3. §. sed vtrum, ff. de minor. l. si dubitet 10. §. vlt. ff. de fideiuss.* Excipiendi tamen, & explicandi sunt tres casus. Primus est quoties filius in supradictis casibus ex delicto, dolóve conuenitur, quia tunc priuilegio non fruitur, *l. 4. §. quamquam, ff. quod cum eo,* vbi id refertur in actione mandati, quæ bonæ fidei est, quia in actionibus bonæ fidei, tantùm id procedit, quia idem admittitur in iudiciis stricti iuris, *l. qui cùm se 10. ff. de re indic.* Faber *in ration. ad d. l. eum qui 6.* Secundus casus est *in d. l. 5. iuncta l. 3. §. vlt. ff. ad Macedon.* vbi filiusfamilias qui pecuniam quam mutuam accepturus erat, ante numerationem spopondit, & postea emancipatus accepit, condemnatur in solidum, quia substantia obligationis expleta est post emancipationem, numeratione tunc factâ, sine qua stipulatio effectum non haberet; & ideò post emancipationem mutuum celebrari creditur, *l. si ita 6. §. vlt. cum sequenti, ff. de nouat. l. si ita 126. §. Chrysogonus, ff. de verb. oblig. l. obligamur 52. in princip. & §. re, ff. de obl. & act. l. certi 9. §. numeraui, ff. de rebus creditis,* vbi Donellus, *lib. 16. comment. cap. 20.* Cuiacius *lib. 3. qq. Pauli in d. l. ergo 5.* Tertius casus extat *in l. Pomponius 15. ff. de negot. gest. l. si filius 11. ff. de tutel. & rationibus, l. tutorem 37. §. vlt. ff. de administrat. tut.* vbi explicat Cuiacius *lib. 11. qq. Pauli, & lib. 9. Pauli ad edict. in dicta l. Pomponius 15.* Faber *in ration. ibidem.* Etiam in eadem classe recensendi sunt, vt priuilegio hoc potiantur, is qui bonis cessit, si post cessionem à prioribus creditoribus conuenjatur, *l. 4. & 6. ff. de cess. bonor. l. item 1. ff. de receptis, §. vltimo, Instit. de action. iuncta l. si quis 49. ff. de pactis;* & ille cuius bona omnia à creditoribus sine dolo malo ipsius vendita sunt, *l. vlt. C. de reuocand. his quæ in fraudem, l. vlt. §. vlt. ff. quæ in fraudem credit. l. si quis 51. ff. de re iudic.* quibus iungendi sunt Cuiacius *ad titulum de reuocand. his, quæ in fraudem,* & *lib. 12. obseru. cap. 5.* & laudati ab Osualdo *lib. 27. comment. cap. 9. littera P.*

14. De milite, et clerico. Tandem aliis competit hoc priuilegium, quia de Republica sunt benemeriti, vt milites armatæ militiæ, *l. miles 6. l. si miles 18. ff. de re iudic. l. si castrensi 7. ff. de castrens. pecul.* Et licèt non idem admittat in militibus togatæ militiæ, quales sunt Aduocati, & bonarum Artium Professores, Duarenus *in d. l. miles 6.* Donellus *lib. 27. comment. cap. 9.* magis tamen obtinuit, competere illis hoc priuilegium, argumento *ex l. Aduocati 14. C. de Aduocat. diuers. indic. l. medico 6. cum l. sequenti, C. de Professor. lib. 10. l. 8. tit. 31. partit. 2.* ex quibus ita docuerunt Rodericus Suarez *in l. 2. tit. de los gouiernos, lib. 3. fori, §. quinto, num. 12.* Osualdus *lib. 27. comment. cap. 9. littera L,* Azeuedo *in l. vlt. num. 63. tit. 21. lib. 4. recopil.* Baëza *de inope debit. cap. 16. num. 127.* Antonius Gomez *in l. 83. Tauri, num. 17.* immò & nobilibus, exemplo militum, priuilegium hoc competit, *ex l. 4. & 6. tit. 2. lib. 6. recopil.* Couar. *lib. 2. var. cap. 1. num. 4.* Gutierrez *de iuramento, 1. p. cap. 16.* Tandem eorum etiam exemplo hoc priuilegium clericis Ecclesiæ inseruientibus competit, ex præsenti Gregorij decretali. Cuius ratio ex eo prouenit, nam cùm militibus hoc priuilegium competat, & clerici milites sint cœlestis militiæ, *cap. dilecto, cap. cùm secundùm, de prabendis, cap. 1. de clerico ægrotante, cap. Saluator, circa medium, 1. q. 3. cap. militare 23. q. 1. cap. reprehensibile,* ibi: *Cùm militum Christi sit Christo seruire, militum verò sæculi sæculo, 23. q. 8. cap. degradatio, §. actualis, de pœnis in 6.* D. Augustinus *epist. 70. ad Bonifacium Comitem,* ibi: *In silentio pugnant milites Christi, non vt occidant homines, sed vt expugnent principes, & potestates, & spiritualia nequitia:* notaui *in cap. 1. de renunc.* ideò fruuntur eodem priuilegio, quia vt post Euerardum & alios docuit Mancinus *sacri iuris controu. differt. 22.* clerici gaudent omnibus priuilegiis militaribus, dummodo eorum statui conueniant. Accedit, nam si aliis personis suprà relatis conceditur hoc priuilegium propter reuerentiam illis debitam, quantò magis idem priuilegium clericis concedi debet? Tandem quia aliàs cogerentur clerici mendicare, in opprobrium totius ordinis clericalis, *cap. Diaconi, 93. dist.* Trident. *sess. 21. de reform. cap. 2.* Quare statutum fuit, ne clericus absque beneficio, vel competenti patrimonio ordinaretur, *cap. 2. & 4. de prabend. & dignit.* quod adeo verum est, vt ita ordinatus non possit patrimonium, ad cuius titulum ordinatus fuit, aliquo modo distrahere, nisi aliàs habeat vnde commodè viuere possit, Trident. *dicto cap. 2.* Couar *lib. 1. var. cap. 4. num. 4.* Et similiter non potest beneficium ad cuius titulum promotus fuit, renunciare, si aliàs non habeat vnde commodè sustentetur. Flaminius *de resig. lib. 2. cap 6.* Vnde ne vnâ viâ admittatur quod aliâ prohibetur, contra textum *in l. oratio, ff. de spons. cap. cùm quid, de reg. iur. lib. 6.* meritò statutum est, clericum pro debito ciuili non esse in carcere detrudendum, nec cogendum bonis cedere, sed competere illi priuilegium ne conueniatur vltra quàm facere potest.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt stricto iuris rigore attento, clericus cogendus esset bonis cedere, vt ita creditoribus satisfaceret; tamen virtute priuilegij concessi in præsenti, ex rationibus ne conueniatur vltra quàm facere potest, non cogitur prædictam cessionem facere, aut carceris molestiam pati. Nec obstat augmentum suprà deductum *ex d. cap. 2. de fideiuss.* nam omissâ solutione Archidiaconi, quam refert Sarmientus *de redditibus 4. p. cap. 1.* Respondeo textum illum procedere in clerico beneficium 15. Dissoluitur dubitandi ratio.

beneficium habente vnde possit sustentari, & simul satisfacere creditoribus; quo casu cogendus est per subtractionem fructuum creditoricus satisfacere, vt ibi probaui, relictâ semper congruâ illi sustentatione: at in præsenti textu adeò inops Odoardus erat, vt nec beneficium haberet, ex quo posset sustentari, & satisfacere creditoribus; ideò iubet Gregorius, quod si de inopia apertè constiterit, excommunicatio in eum prolata relaxetur. Nec obstat vltimum augmentum *ex dicto* §. *cùm verò*; nam etsi fateamur, remedium huius textus Ecclesiæ non competere (quod non disputamus) non tamen inde sequitur, non dari priuilegium hoc clerico, cùm Ecclesia incorporalis res sit, quæ non eget necessariis ad sustentationem, vt clericus. Nec obstabit si dicas Ecclesiam quoque victualibus, ac necessariis indigere, vt ministros suos alat; nam dicendum est, Ecclesiam adhuc posse cedere bona, licèt ministros habeat, quos alere teneatur; nam tunc parochianos compellere valet, vt spiritualia ministrantibus temporalia præbeant; quod clericus facere non potest, cùm culpâ suâ in paupertatem incidit, vt docuerunt Petrus Barbosa *in l. alia*, §. *eleganter*, *num.* 9. Mancinus *sacri iuris controuers. dissert.* 21. *num.* 13.

16. Limitationes præsentis textus.

16. Sunt tamen nonnulli casus, in quibus clerici vltra quàm facere possunt, conueniuntur, nec ad beneficium huius textus admittuntur. Primus est, si negauerint se clericos esse tempore contractus, vt alios alliciant ad contrahendum. Gutierrez *de iurament.* 1. *p. cap.* 17. *num.* 20. nam qui negat qualitatem suæ personæ, ob quam illi conceditur aliquod priuilegium, illud amittit, *l.* 1. vbi notat Glossa, *C. ad Maced. l.* 2. *&* 3. *C si minor se maior. l.* 6. *tit. final. partis.* 6. docent Gutierrez *in repetit. authent. Sacramenta*, *num.* 56. Baëza *ac non meliorandis cap.* 30. *num.* 12. Inde si nobilis tempore contractus affirmat se plebeium esse, non gaudet priuilegio nobilitatis, immò incarceratur pro debito ex illo contractu proueniente, vt resoluit Azeuedus *in l.* 4. *tit.* 2. *lib.* 6. *recopil. num.* 29. quæ limitatio non habet locum, si is, cum quo clericus contrahebat, sciebat illum clericum esse, quia fraus scienti non fit, *l. cùm donationis*, *C. de transact.* Azeuedus *vbi suprà*, *num.* 29. Secundò limitatur præsens textus in clerico bona propria occultante, vt ex eis non satisfaciat creditoribus; tunc enim potest excommunicari, & in carcere detineri, donec soluat, *l. verum* 63. §. *& hoc quoque* 7. *l.* 68. §. 1. *ff. pro socio*, *l. etiam* 18. §. 1. *ff. solut. matrim. l. si quis* 51. *ff. de re iudic.* docent in nobili idem resoluentes Gutierrez *d. p.* 1. *cap.* 16. *num.* 14. Azeuedus *in dicta l.* 4. *num.* 3. Occultans enim bona priuatur legis beneficio, vt in abstensionis beneficio docetur *l. si seruum* 70. §. *si quis seruus*, *ff. de acquir. hæredit.* in beneficio legis Falcid. *ex authentica de hæred. & Falcid.* §. *sancimus*, *collat.* 1. Tertiò limitatur præsens textus in debito proueniente ex maleficio, vel quasi, *cap.* 1. *de deposito*, *l. qui cùm se* 10. *l. sed & hoc* 22. §. *vlt. l. si verum* 52. *ff. de re iudic. l. si mulier* 21. §. *vlt. ff. de action. rer. amot.* quam exponit Gentilis *de donat. inter*, *l* 4. §. *quamquam*, *l.* 6. *ff. quod cum eo*; quia per delictum redditur quis indignus priuilegij, seu beneficij, *cap. cum qui* 18. *de præbend. in* 6. Vnde eo casu luet in corpore si non habet in ære, *ex l.* 1. *ff. de pœnis*, *l. final. ff. de in ius vocando*, *l. si quis* 7. *ff. de iurisdict.* prosequuntur Gutierrez *vbi suprà*, *num.* 22. Baëza *dicto cap.* 17. *num.* 14.

Superest pro coronide huius commentarij, & 17.
totius tractatus de personis, quæ vltra quàm facere possunt, non condemnantur, exponere, an clerici, vel personæ suprà relatæ huic priuilegio renunciare possint, & pacto promittere, se illo non vsuros? Et renunciare posse, suadetur ex sequentibus. Primò *ex l. quamuis* 11. *ff. de in ius vocando*, vbi docetur, patronum posse renunciare priuilegio, ne absque venia in ius vocetur, cùm priuilegium illud, sicut præsens, concessum sit patrono propter reuerentiam, *l.* 2. *C. de in ius vocando*, *l. liberto* 9. *ff. de obseq. patron. & parent.* Secundò quia legimus *in l. nam & si maritus* 9. *ff. de condict. indeb.* iuncto textu difficili *in l. si quis reum* 5. §. *idem Iulianus*, *vers. Sed est verius*, *ff. de liberat. legat.* maritum, qui cùm soluendo non esset, totam dotem vxori soluit, non posse repetere, siue sciens, siue ignorans soluerit: ergo quia quando sciens soluit, renunciauit tacitè huic priuilegio. Tertiò facit pro hac opinione textus *in l. eum qui* 30. §. *si mulier*, *ff. de iureiur.* vbi si mulier deferente marito iurauerit decem sibi dotis nomine deberi, affirmat Paulus, integra decem præstanda esse, & consequenter in solidum maritum damnandum esse, etsi soluendo non sit: id autem falsum esset, nisi intelligeretur, maritum renunciasse priuilegio per conuentionem, quæ inest delationi iuramenti, *l. sed & si* 15. *cum l. sequent.* §. *vlt. l. vlt. ff. de iureiur. l. depositi* 5. §. *si filius*, *ff. de peculio*, *l.* 1. §. *si petitor*, *ff. quarum rerum actio.* Quartò facit, & non leuiter, Iustinianus *in l. vnica*, §. *cùm autem*, *C. de rei vxor.* vbi apertè supponit, ita demùm maritum condemnari in quantum facere potest: *Si matrimonium fuerit dissolutum nullo pacto adhibito.* Ergo quia pacto maritus potest renunciare huic priuilegio. Eadem sententia suadetur *ex l. penult. vers. Propter militia cingulum*, *C. de pactis*, ex quo notant Decius *ibi*, *num.* 23. Ripa *in l. miles*, *num.* 2. *ff. de re iudic.* militem posse huic priuilegio renunciare, sicut & apud nos nobiles possunt renunciare priuilegiis concessis *in l.* 3. 4. *&* 5. *tit.* 2. *lib.* 6. *recopil.* ne in carcerem detrudantur pro debito ciuili, & ne executio fiat in eorum armis, & equis, vt docuerunt Gregorius Lopez *in l.* 34. *verbo De sangre*, *tit.* 34. *partis.* 7. Couar. *in cap. quamuis*, 2. *p. in princip. num.* 5. Baëza *de inope debit. cap.* 16. *num.* 17. Facit tandem textus *in l. si quis in conscribendo*, *C. de Episcop. & Cleric.* vbi statuitur, licitam esse renunciationem priuilegij competentis ratione sacerdotij: igitur & præsentis priuilegij renunciatio valida erit. Sed contrarium, videlicet renunciationem præsentis priuilegij nullam esse, docuerunt pluribus relatis Balboa *in cap.* 1. *de foro competenti*, *q.* 11. *num.* 106. Fermosinus *in cap. si diligenti*, *q.* 3. *eodem tit.* Pichardus *in manuduct.* 2. *p. præcept.* 9. *num.* 36. Acacius *de priuil. parent. cap.* 11. & probatur ex eo, quia cùm damnari in solidum sit contra reuerentiam his personis debitam, est etiam contra bonos mores pactio interposita, per quam beneficium hoc remittitur, *l. pacta* 6. *C. de pactis*: nec similis conuentio sufficiet, vt per eam renuncietur huic priuilegio, *l. alia* 14. §. 1. *ff. solut. matrim.* vnde rectè Couar. *in cap. quamuis*, 2. *p. in princip. num.* 8. *de pactis in* 6. Lara *in l. si quis à liberis* 5. §. *sed si filius*, *num.* 94. *ff. de liber. agn.* Gutierrez *de iurament.* 1. *p. cap.* 16.

De renunciatione huius priuilegii.

cap. 16. *num.* 47. Baëza *de inope debit. cap.* 17. *num.* 35. Barbosa *in dicta l. alia* 14. *ex num.* 1. & *in l. maritus* 13. *ex num.* 27. Osualdus *lib.* 27. *Donelli*, *cap.* 9. *littera Z*, distinguunt inter eas personas, quibus ob reuerentiam hoc priuilegium competit; vt parentibus, coniugibus, patronis, & clericis; & eas, quibus non ob reuerentiam conceditur, vt socio, militibus, & aliis. In primis renunciationem similis priuilegij locum non habere constat; in secundis verò valere, ideoque à socio, & similibus pacto renunciari posse, iuxta regulam legis *si index* 41. *ff. de minor. l. penult. C. de pactis.*

18. EXPONITVR L. QVAMVIS 11 DE IN IVS VOCANDO.

Nec hac sententiâ retentâ obstant contraria fundamenta. Non textus *in dicta l. quamuis* 11. pro cuius solutione Petrus Barbosa *in dicta l. maritum* 13. *ex num.* 27. & *in dicta l. alia*, §. 1. *ex num.* 1. affirmat priuilegium illud patroni, ne in ius vocetur sine venia, in eo versari, ne vocetur inuitus sine venia, vt contingit in aliis qui priuilegium illud non habent ex natura ipsius vocationis, *l.* 1. *ff. de in ius vocando*, *tit. Vt eant, iunctis l.* 2. *ff. de in ius vocand. cum l.* 3. *l. sed & si* 26. §. *ait Prætor* 2. *ff. ex quibus causis maior.* Proinde si volens vocetur, non renunciat priuilegio, quod ei non competit, nisi cùm inuitus vocatur, vt explicat post ipsum Osualdus *lib.* 23. *Donelli, cap.* 2. *littera I.* Diuersum autem ait esse in præsenti priuilegio, quod ita conceditur, vt nec volens, qui illo fruitur, soluat vltra quàm facere potest, *ex d. l. alia* 15. §. 1. Sed in hac posteriori parte labitur perdoctus Barbosa, quia cùm priuilegium hoc concedatur personis suprà enumeratis, ne vltra quàm facere possunt, conueniantur, seu condemnentur, *dicta l. fundi* 16. *l. non tantum* 20. *cum sequenti*, *ff. de re indicat.* conueniri tamen, & condemnari, sicut & alia iudicialia, exerceantur in inuitum, qui necessitate obligationis adstringitur ad soluendum, *l. inter* 83. §. 1. *ff. de verb. oblig. l. vlt. ff. de separat. iuncta l. debitor* 108. *ff. de verb. signif. princip. Instit. de obligat.* negari non potest priuilegium hoc in eo consistere, ne inuitus cogatur soluere, vt considerant Immola, & Alexander *in d. l. in tantum* 20. Quare hac omissâ solutione Illustr. præceptor D. Franc. Ramos *in priuato schediasmate ad d. l. sunt personæ* (ex quo ferè totum commentarium hoc transcripsi) *num.* 16. eruditè docet, priuilegium præsens marito, & aliis personis concessum, in eo consistere, ne inuiti compellantur soluere vltra quàm facere possunt, & quidem rei iudicandæ tempore, *l. res indicata* 15. *ff. solut. matrim. l. verum* 63. § *tempus*, *ff. pro socio.* Vnde sequitur, priuilegium hoc non tribuere illis personis ius actionis, aut petitionis, sed tantùm exceptionem; non quia perimat obligationem, vel actionem, siquidem solidum semper debetur; quare priuilegium hoc malè inter exceptiones referri docuit Vulteius *lib.* 2. *de iud. cap.* 4. sed tantùm priuilegium hoc moderari executionem rei iudicatæ, ne in solidum fiat vltra quam condemnatus facere potest, *l.* 3. *ff. de constit. pecunia*, *l. ex diuerso* 17. §. *vlt. ff. solut. matrim.* Vnde sequitur, vt si maritus, vel similis persona paciscatur, vt in solidum condemnetur, pactum non sit seruandum, quia si seruaretur, damnaretur, & consequenter vrgeretur inuitus ad solidi præstationem, contra reuerentiam illi debitam, essetque talis renunciatio priuilegij contra bonos mores, *dicta l. alia* 14. §. 1. Eademque ratione si patronus pacisceretur cum liberto, vt ab eo in ius sine venia vocari posset, inutile pactum esset; quia ex eo sequeretur, posse inuitum patronum in ius sine venia vocari, contra reuerentiam patrono debitam, quam ipse remittere non potest, *l.* 3. *C. de bonis libert.* Osualdus *lib.* 23. *Donelli*, *cap.* 2. *littera I.* Econtrario si maritus volens solidum soluat, aut patronus sine venia vocatus sponte in ius veniat, libertus non punitur, *dicta l. quamuis* 11. quia non renunciant priuilegio, quod eis dumtaxat competit, ne inuiti cogantur: sed sumus extra casum, & terminos priuilegij, ideóque nec ille, qui solidum soluit, repetit quasi indebitum, *d. l. si quis reum* 5. §. 1. *d. l. nam & maritus* 8. *ff. de condict. indeb.* præsertim cùm priuilegium hoc tantùm tribuat personis priuilegiatis ius retentionis, non autem repetitionis, ex regula legis *ex quibus* 51. *ff. de condict. indeb.* Sed etsi fateamur, renunciari aliquatenus priuilegio, dum maritus volens solidum soluit, aut patronus sponte in ius venit, contra dicta *in l. alia* 14. §. 1. adhuc tamen ex eisdem principiis in promptu explicatio est; quia per pactum renunciatur expressè quod prohibetur, ex ratione iam tradita, ne inuiti compellantur contra reuerentiam, *dicta l.* 14. §. 1. *dicta l.* 3. *C. de bonis libert.* At dum sponte solidum soluitur, aut in ius venitur, vel nulla, vel si qua est renunciatio, tacitè fit; & ita inuiti non coguntur. Est autem sæpe in iure taciti, & expressi diuersum iudicium, si adest diuersa ratio, *l. nonnunquam* 52. *ff. de condit. & demonstr. l. si quis Sempronium* 68. *ff. de hæred. instit.* Barbosa *in dicta l. maritum*, *num.* 28. Idque mirè firmatur sequenti exemplo, quippe patronus grauamen impositum à liberto suæ legitimæ portioni, etsi promittat se soluturum, non cogitur, ne minuatur pars ex legibus debita verecundiæ, seu reuerentiæ patronali, si ex tali promissione inuitus præstare compellatur, *l. si patronus* 20. *ff. de donat.* Et tamen si idem sciens soluat fideicommissum, quo legitima onerata est, non repetit, *l. ita tamen* 27. §. 1. *l. patronus*, *ad Trebellianum*, *l. penult.* §. *si patronus*, *ff. de bonis libert.* quia priuilegium est, ne inuitus compellatur, *l. cùm patronus* 28. *ff. de legat.* 2. & ita volens præstare potest. Quâ etiam ratione & exemplo rectè placuit illum, cui priuilegium competit, ne vltra conueniatur, quàm facere potest, quamvis ei remedium cessionis bonorum, nec vtile plerunque sit, nec necessarium; posse tamen, si velit, cedere omnibus bonis; quia volens præstat solidum facto ipso dum cedit, nec inuitus vt cedat, cogitur. Immò pœnitere potest si nondum cum effectu cesserit, *l.* 3. & 5. *ff. de cessione bonorum.* Prosequitur expositionem textus *in dicta l.* 5. §. *idem Iulianus*, D. D. Franciscus Ramos *vbi suprà*, *num.* 18.

Nec etiam fauet auctoribus contrariæ sententiæ textus *in dicta l. cum qui* 30. §. *si mulier*, *ff. de iureiur.* cui duplex intellectus assignari valet. 19. EXPONITVR L. CVM QVI 30. §. SI MVLIER, DE IVREIVR.

Primus est, quod si maritus in controuersia an esset idoneus integris decem soluendis, quæ in dotem acceperat, detulerit iuramentum vxori, eaque iurauerit decem dotis nomine sibi deberi, tenetur maritus integra decem præstare, absque huius priuilegij beneficio; quasi controuersia illa, an esset maritus idoneus totis decem soluendis, decisa sit per iusiurandum, post quod amplius quæri non potest, nisi an iuratum sit, *l.* 2. *l.* 5.

l. 5. §. dato, de iureiur. l. post rem 56. de re iudic. neque delatione iuramenti renunciat priuilegio maritus, sed iuramento declaratur ei non competere priuilegium; quia idoneus est totis decem soluendis. Conducit singularis in re simili textus *in l. adoptiuum* 8. *§. patronus, vers. Aut si me deferente, ff. de in ius vocando, iuncta l. 5. C. de bonis libert.* Diuersum est si in controuersia de datione dotis iurasset mulier decem se in dotem dedisse; tunc enim videretur iuratum de facto dationis, non de iure exactionis, aut debiti; & ideò saluum esset marito priuilegium etiam post iuramentum, *d. l. eum qui* 30. *§. si mulier*; quam ita exponunt post antiquiores Faber *in ration. ibi*, Barbosa *in d. l. maritum* 13. *num.* 39. Secundò accipi potest textus ille vt differentia ibi proposita non sit referenda ad terminos huius priuilegij, sed ad eum casum, in quo maritus propter impensas in dotem factas, de quibus *in l. vnica, §. taceat, C. de rei vxor. action.* contendebat se totam dotem reddere non debere; in qua controuersia si iuramentum mulieri detulerit, eaque iurauerit decem dotis sibi deberi, integra decem reddenda erunt, quasi decisâ per iusiurandum quæstione retentionis impensarum: sin autem iurauerit, se decem in dotem dedisse, adhuc locus erit retentioni ob impensas, vt id dumtaxat præstetur, quod deductis impensis restitui oportet; quo modo ferè exaudit textum illum Cuiacius *lib.* 18. *Pauli ad edict. in d. l. eum qui* 30. *§. si mulier*: & expendi ad rem potest Iauolenus *in l. Manio* 41. *§. vlt. ff. de legat.* 2. cui iungendus Cuiacius *ibi*, & *lib.* 26. *obseru. cap.* 13. Goueanus *lib.* 1. *variar. cap.* 13. Barbosa *in rubric. solut. matrim.* 3. *p. num.* 28. Faber *lib.* 1. *coniect. cap.* 3.

20. RESPONDETVR ALIIS FVNDAMENTIS. Nec etiam facit pro contraria sententia textus *in d. l. vnic. §. cùm autem, C. de rei vxor. action.* quia respondendum est, verba illa, *nullo pacto adhibito*, referenda esse, non ad casum priuilegij maritalis, quoad exactionem solidi, sed ad casum restitutionis dotis annua, bima, trima die, in actione rei vxoriæ, quia quoad hunc effectum pactio mariti de dote statim restituenda, est efficax, si fiat in continenti tempore soluti matrimonij, siue diuortij, non si ex interuallo, *l. iuris 7. §. quinimò, ff. de pactis.* Nec hac interpretatione admissâ violatur contextus dicti §. *cùm autem*, quasi scilicet mentio pactionis referri potiùs debeat ad priuilegij præsentis casum, qui proximior, & immediatus procedit, quàm ad casum dilationis dotis restituendæ, qui remotior est; quippe præterquam quod nouum non est in iure, aliisque libris, vocem quæ absurdè ad proxima referretur, referri ad remotiora; id faciliùs admittitur *in dicto §. cùm autem*; vbi vnâ orationis contexturâ, & fere periodo, innouat Iustinianus vtramque differentiam actionis rei vxoriæ, & ex stipulatu, tam circa solidi exactionem, quàm dilationem dotis soluendæ. Nec etiam obstant verba illa, *in hac parte, dicti §. cùm autem*; quia etiam relata, vt referenda sunt, ad vtramque partem, seu differentiam propositam in initio dicti §. *cùm autem*, nimirum de exactione solidi, & dilationem dotis soluendæ; non tamen euincunt valere pactionem soluti matrimonij tempore adhibitam, vt maritus condemnetur vltra quàm facere potest; sed differre ius innouatum à Iustiniano in hac parte, siue in duabus his differentiis, ab innouato in §§. præcedentibus, in quibus retinetur ius antiquum, siue natura actionis ex stipulatu pro dote, veluti in eo vt cesset edictum de alterutro, vt dos apud maritum non maneat mortuâ vxore, sed hæredibus eius restituatur, vt retentiones ex dote non fiant, *dicta l. vnic. §. Primum itaque 5. cum sequent.* At verò *in dicto §. cùm autem*, priuilegium præsens, & dilatio dotis soluendæ, quæ propria fuerant actionis rei vxoriæ, comprobantur, & transferuntur ad actionem ex stipulatu. Nec obstat quod de milite, & nobili dicebamus; num cùm illis non competat hoc priuilegium ob reuerentiam illis debitam, vt suprà retuli, ideò potest ab illis renunciari. Nec tandem facit pro contraria sententia textus *in d. l. si quis in conscribendo*; quia respondetur, in eo textu agi de peculiari priuilegio sacerdotum Ecclesiæ Constantinopolitanæ, de quo *in authent. Sancimus, C. de Episcopis & clericis.* Et si credimus Baronio *tom. 7. anno Christi* 528. textus ille non est Iustiniani, sed Epiphanij, seu Menæ, Præsulis Constantinop. Iure verò Pontificio non posse clericum renunciare priuilegio, de quo in eo textu, iam probaui *in cap. si diligenti, de foro compet.*

Pro colophone huius commentarij circa priuilegium quod hucusque illustrauimus, notandi sunt textus *in l. 4. §. sed & si mulier, ff. de doli except. l. si mulier* 21. *§. vlt.* & *l.* 33. *ff. solut. matrim. l.* 21. *§. vlt. ff. rer. amot. l. 5. §. idem Iulianus, de liber. legat. l. tutorem* 37. *§. 2. ff. de administr. tut. l. si bona* 40. *ff. de oper. libert. l. quamuis* 8. *§. si mulier, ff. ad Velleianum, l. vlt. C. de his quæ in fraudem credit. l. si pro rata* 27. *ff. de religiosis, l. si quis crediderit* 49. *ff. de pactis, l.* 1. *§. sed si iam factum, ff. de collat. dot. l. si socius* 81. *ff. pro socio.* 21.

CAPVT VLTIMVM.

* Idem.

IS qui conqueritur indebitam pecuniam se soluisse, probare tenetur, quod indebitè sit soluta, nisi eius aduersarius solutionem inficians exinde conuincatur; tunc enim diffitenti onus incumbit probandi quod debitum recepisset.

NOTÆ.

1. * IDem.] Gregorius IX. videlicet, qui textum hunc transcripsit *in l. cùm de indebito* 25. *ff. de probat.* cuius §. primam partem etiam retulit ipse Gregorius *in cap. si cautio, de fide instrum.* vbi iam notaui: textum autem *in dicta l. cùm de indebito*, non Pauli, vt præsefert inscriptio, sed Triboniani esse, qui plura in ea ad vsum fori supposuit, & accommodauit, docuerunt

runt Gifanius *in l. 1. C. de condict. indeb.* Ferretus & Cuiacius *lib. 3. qq. Pauli*, in eodem textu, Faber *lib 8. coniect. cap. vltimo, in fine,* Cludius *ad titulum de condict. indeb. cap. 9. num. 31.*

COMMENTARIVM.

2. Conclusio deducitur et probatur.

EX præsenti textu, prout iacet hîc, vel *in dicta l. cùm de indebito*, sequens communiter deducitur assertio: *Conquerens se indebitum soluisse, id probare debet, nisi qui accepit, neget se accepisse, quia tunc illi incumbit onus probandi.* Probant ab specie textus *in dicta l. cùm de indebito 25. C. de condict. indeb.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña hîc, Cuiacius *in præsenti*, & *in dicta l. cùm de indebito*, Gifanius *in dicta l. 1. C. de condict. indeb.* Cludius *ad tit. de condict. indeb. cap. 9. num. 31.*

3. Traditur ratio dubitandi.

Sed pro dubitandi ratione ita insurgo in regulam, & eius exceptionem in præsenti relatas: Si repetens indebitum hanc qualitatem teneatur probare, ad impossibile obligari videtur, contra regulam *nemo potest, in 6.* adstringitur enim ad probandam negatiuam, quod scilicet pecuniam, quam soluit, non debeat: constat autem negatiuam probationem impossibilem esse, *cap. super hoc, de renunc. cap. quoniam contra, de probat.* vbi latè illustraui: igitur qui indebitum repetit, non potest cogi ad probandum indebitum soluisse. Deinde contra exceptionem à Gregorio adductam ita argumentor: Conuictus de mendacio, priuatur iure aliàs sibi competente, *authentic & si possessionem, C. qui potiores in pignore*; & beneficio, seu priuilegio, si quod in causa illi competebat, *l. si vnus, §. final. ff. pro socio*, modò priuatur ipsa possessione, *l. vlt. ff. de rei vind.* immò si debitor neget pecuniam sibi numeratam fuisse, & conuincatur, amplius non auditur, *l. 1. C. de furtis, cap. solicitudinem, de appel.* & meritò, quia allegans contraria non est audiendus, *l. non potest 44. ff. de reg. iur.* Igitur qui negauit se pecuniam accepisse, non potest postea in iudicio experiri, dum probare intendit pecuniam debitam accepisse.

4. De indebiti condictione.

Adhuc tamen defendenda est Gregorij constitutio, pro cuius expositione sciendum est, debitum, seu indebitum quatuor modis dici posse. Primò indebitum esse potest vtroque iure, ciuili & naturali, cuius exemplum adducit Glossa *in l. 1. ff. hoc titulo*, de eo, qui soluit quod promiserat sub conditione, quia ea pendente nulla orta est obligatio, ideóque repeti potest, *l. sub conditione 16. ff. de condict. indeb.* idemque procedit si sub die certo promissum sit, *§. 1. eiusdem legis*, vbi aduersatiuam, *autem*, non opponi decisioni, sed rationi præcedenti, notauit Gentilis *de temporibus appel. cap. 12.* ad quem casum spectant textus *in l. quod si in diem 16. ff. de petit. hæredit. l. 56. §. finali, l. qui Romæ 122. §. Flauius, ff. de verb. oblig. l. 3. §. final. ff. si cui plus quàm per legem, l. pater, §. penult. ff. de dote præleg.* nisi conditio omnino extitura sit, quia tunc nulla datur repetitio, *l. quod si 18. ff. de condict. indeb.* Menchaca *lib. 5. illustr. cap. 93.* Secundò potest esse indebitum naturaliter, debitum verò ciuiliter, vt in chirographo scripto spe futuræ numerationis; quo casu ciuilem tantùm obligationem, non naturalem dari, latè probant Donellus *lib. 14. comment. cap. 37.* Duarenus *ad titulum C. de non numerat. cap. 4.* Acosta *in l. si ex cautione, in principio, notab. 1.* Tertiò potest esse indebitum ciuiliter, sed debitum naturaliter, vt in pacto nudo, iuxta ea quæ latè adduxi *in cap. 1. de pactis.* Quartò potest euenire, vt debitum sit vtroque iure, sed indebitum ope exceptionis, vt in casibus Velleiani, Macedoniani, & similibus, ex quibus obligationibus duæ priores, naturalis videlicet & ciuilis, simul impediunt repetitionem. Eum enim effectum habet obligatio naturalis, *l. naturalis, ff. de oblig. & act. l. fideiussor, §. fideiussor, ff. de fideiuss. l. si quid dominus, ff. de condict. indeb.* Donellus *lib. 12. comment. cap. 2.* de obligatione ciuili, & naturali iuncta, constat impedire repetitionem; nam qui ita debet, propriè debitor appellatur, *l. creditor 10. ff. de verb. signif.* Obligatio autem ciuilis nuda repetitionem non impedit, quia cùm is, qui tantùm obligatione ciuili tenetur, habeat exceptionem quà liberetur, perinde habetur ac si obligatus non esset, ex *l. nihil interest, ff. de reg. iur.* vt etiam indebitum dicitur quando debitor tutus est exceptione perpetuà, *l. qui exceptionem 40. ff. de condict. indeb.* Nec contrarium probat textus *in l. Iulianus 60. ff. de condict. indeb.* nam in eo agitur de vero debitore, vt docet Donellus *vbi proximè.*

Deinde sciendum est, soluentem indebitum per errorem, dupliciter errare posse, vel in iure, vel in facto. Vtriusque membri exempla adducit Consultus *in l. 1. ff. de iuris & facti ignor.* & potest proponi in terminis legis *error, C. ad leg. Falcid.* veluti si quis non perpendens vires hæreditatis, omnia legata in solidum soluat legatariis, putans amplius esse in hæreditate, quam postea apparuit; tunc in facto erratum dicitur. In iure autem ipse errabit, si nesciat beneficium legis Falcidiæ sibi competere. Et licèt repetitionem denegent illi, qui per errorem iuris soluit, Cuiacius *lib. 5. obseru. cap. 39.* Duarenus *ad titulum de condict. indeb. cap. 3.* Donellus *lib. 1. comment. cap. 21.* Bronchorst. *centur. 2. assert. 36.* Perez *ad tit. C. de condict. indeb. num. 12.* Contrarium tamen rectiùs docuerunt Sichardus, Vvesembech. & Tuldenus *ad eundem titulum,* Grotius *lib 3. introduct. ad Iurisprud. cap. 30.* Bachouius *disput. 4. de action. thesi 17.* Vinius *lib. 1. select. cap. 47. per totum.* Requiritur ergo vt indebitum sit ratione eius personæ, cui soluitur; nam qui debet certam quantitatem, quamvis respectu sui creditoris sit verus debitor, & ei soluendo debitum soluat, si tamen soluat alij, indebitum soluisse intelligitur, *l. in summa 65. §. vlt. ff. de condict. indeb.* & è contra, quamvis alicui aliqua quantitas debeatur, si tamen is soluat qui non debebat, debitum soluit, *l. si pœna 19. §. quamvis, ff. de condict. indeb.* Nec contrarium probatur *in l. de hæreditate 5. C. de petit. hæredit.* vel illi qui falsò existimans se hæredem esse, soluit creditoribus hæreditariis, denegatur repetitio. Cui difficultati varias adducunt solutiones Barbosa *in l. diuortio 8. 2. p. §. vlt. num. 5 ff. solut. matrim.* Charondas *lib. 2. verosimil. cap. 15.* Brissonius *lib. 2. de solut. tit. de delegat.* Madera *animadu. iuris cap. 13.* Petrus Gregorius *lib. 21. syntagm. cap. 9.* M. Liclama *lib. 6. membran. eclog. 17.* Sed pro vera solutione ita distinguendum est. Aut is qui non debebat, soluit nomine veri debitoris, & hoc casu nulla conceditur repetitio, quia licet vnicuique pro alio etiam inuito soluere,

5. De soluente per errorem.

soluere, *l. faitutiem* 23. *l. soluere* 53. *ff. de solut. l. soluendo ff. de negotiis gestis*; textus ita intelligendus *in d. l. de hæreditate*, vbi hæres postquam conuentus fuit, soluit creditoribus hæreditariis. Et quia tunc incertus erat de iure suo, solutionem fecit bona fide, id est, nomine hæreditatis, aut eius qui per sententiam verus hæres pronunciaretur: & ideò denegatur repetitio. Quo modo etiam accipiendus est textus *in l. repetitio* 44. *ff. de condict. indeb.* aut soluit nomine suo, credens per errorem se debere; quo casu cùm debitor non sit, repetitionem habet, *dicta l. si pœna* 9. quo modo hæc iura conciliant Cuiacius *lib.* 8. *obseru. cap.* 9. Duarenus *ad tit. de condict. indeb. cap.* 7. Donellus *lib.* 14. *comment. cap.* 13. Gilkenius *ad tit. C. de condict. indeb. num.* 27.

6. VARIA IVRA REMITTVNTVR. Tandem sciendum est, quod licèt scienter soluens indebitum donare videatur, ideoque non possit repetere, *l.* 1. *ff. de condict. indeb. l. cuius* 54. *ff. de reg. iur. l. Campanus, ff. de oper. libert.* cùm tamen per errorem soluit quod indebitum est, vtroque iure, vel saltem naturali, licèt ciuiliter debeatur, repetitio competit, *l.* 1. *l.* 6. *l. commissum* 7. *C. de condict. indeb.* Duarenus *ad eundem titulum*, Balduinus *in Nouella* 1. Marranus *inter opera Meril. cap.* 3. Serna *exercit.* 1. Hunnius *volum.* 1. *in Treutlerum, disput.* 9. Donellus 14. *comment. cap.* 10. Si autem vtroque iure, aut saltem naturaliter debeatur, non datur repetitio, quia cùm tantùm æquitate naturali hæc repetitio nitatur, *l. nam hoc natura, ff. de condict. indeb.* ideò cùm naturalis ratio inducit obligationem, cessat repetitio. Similiter si ciuiliter, & naturaliter debeatur, sed debitor exceptione tutus sit, aut quia exceptio elidit actionem, aut quia modificat ipsam condemnationem, vt in textu antecedenti solutum per errorem repeti non potest, *l diem, l. nam & si ... ff. de condict. indeb.* nisi exceptio perpetua sit, *l. qui exceptionem* 40. *ff. eodem tit.* Cuiacius *in l.* 4. *C. de pact.* Prosequuntur huius conditionis materiam Duarenus, & Andreas Cludius *ad titul. ff. de condict. indeb.* Bartolus Kesius *interpret. cap.* 34. Larrea *decis.* 85. Vitalis *lib.* 2. *variar. cap.* 22. & 23. Pinellus *lib* 2. *select cap* 15. Arias à Mesa *lib.* 1. *variar. cap.* 47. & *lib.* 2. *variar. cap.* 31. Merillus *lib.* 3. *obseru. cap.* 10. & *lib.* 1. *variant. ex Cuiacio, cap.* 20. Madera *animaduers. cap.* 13. Heraldus *lib.* 1. *emend. cap.* 14. Gifanius *in l. cùm quis, C. de iur. & facti ignor.* Hunnius *ad Treutl. volum.* 1. *dispu.* 22. *q.* 19. Dexerus *lib.* 1. *dissert.* 2. Franzchiz *dissert.* 2. *num.* 21. & circa eam obseruandi sunt textus *in l. de qua re, §. cùm absentem, ff. de iudiciis, l. cùm in fundo, §. vltimo, ff. de iure dot. l.* 41. *ff. solut. matrim. l.* 4. *§. si quis pupillo, de doli except. l.* 8. *ff. de alim. legat. l.* 3. *§.* 1. *ff. de in rem verso, l. debitor* 59. *ff. ad Trebellianum*, iuncto Fabro *lib.* 7. *coniect. cap.* 17. *l. si testamento* 45. *§. quod si duo, ff. de fideiuss. l. tutor* 26. *ff. de liber. legat. l.* 8. *§. si mulier, ff. ad Velleianum, l* 5. *§. idem Iulianus, ff. de liber. legat. l. miles* 36. *§. miles, ff. de testam. milit. l.* 7. *§. vltimo, ff. de dote praeleg. l.* 38. *§. de peculio, ff. de solut.* vbi Cuiacius *tract.* 7. *ad Afric. l. vltima, vers. Sicut è contrario, ff. de negotiis gestis, l.* 30. *in princip. l.* 24. *ff. de action. empti, l.* 9. *ff. de constit. pecun. l. si ita stipulatus* 59. *ff. de solut. l. si vendiderò* 80. *§. penult. ff. de furtis, l. inter* 26. *§. mandatu, ff. mandati, l. sed addes* 19. *§. si quis cùm annum, ff. locati, l.* 2. *§.* 1. *ff. de verb. oblig. l.* 5. *§. si quis rogatus, l.* 19. *ff. de donat. inter, l.* 18. *C. de vsuris*, iuncto Cuiacio *ibi*, & *lib.* 8. *obseru. cap.* 39. *l.* 69. *§. fratre, ff. de legat.* 2. *l.* 22. *§. si pignus, ff. mandati.*

7. EXPONITVR PRÆSENS TEXTVS. Deinde, vt ad nostrum Gregorium accedamus, qui integram hanc constitutionem deprompsit *ex dicta l. cùm de indebito*, sciendum est, primum casum proponi à Paulo in eo textu, cùm reus indebiti condictione conuentus inficiatur se pecuniam accepisse; actor autem contrarium probat. Nam tunc reus reddere debet pecuniam, nisi debitam fuisse probet; quia inficiationis, & mendacij pœna est, vt onus probandi reus suscipere cogatur. Exemplum extat *in l. ea quæ* 4. *C. de condict. indeb. §. vlt. Instit. de oblig. quæ ex quasi delict.* Secundum casum refert, si reus ab initio fateatur se pecuniam accepisse, neget autem eam fuisse indebitam; quo casu actori incumbit onus probandi indebitam à se per errorem solutam fuisse. Ratio huius casus à Gregorio in præsenti duplex assignatur. Alia colligitur *ex d. l. cùm de indebito*, in illis verbis, *Quod enim soluitur*, &c. videlicet ex illa vulgari præsumptione, quod nullus creditur indebitum soluere, & negligenter se gerere in patrimonij sui administratione, *l. generaliter* 24. *§. si petitum, ff. de fideicomm. libert. l. vlt. in princip. ff. de eo quod metus causâ*; quam latè illustrant Tiraquellus *in l. si vnquam, verbo Donatione*, Gutierrez *de iuram. confirm.* 1. *part. cap.* 27. *ex numero* 20. Mendoza *de pactis lib.* 1. *cap.* 4. *quæst.* 1. *num.* 48. Vnde cùm reus, à quo is qui soluit, & pecuniam repetit, tanquam indebitè solutam, habeat intentionem suam fundatam in iuris præsumptione, meritò ipsi repetenti incumbit onus probandi, iuxta legem *Imperator* 77. *ff. de legat.* 1. iunctis traditis à Covar. *lib.* 2. *variar. cap.* 6. *num.* 1. Alvarado *de coniect. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 8. Mantica *de coniect. lib.* 1. *tit.* 2. *num.* 5. Altera verò ratio prouenit ex eo, quia quemadmodum affirmatiua, ita & quoties negatiua fundamentum est intentionis actoris, vel etiam rei, ab eo qui eam allegat, probari debet, iuxta legem 2. legem *eum qui, ff. de probat.* legem *actor, C. eodem tit.* atque ita cùm repetens indebitum fundet suam intentionem in qualitate indebiti, meritò eidem incumbit probatio. Tertius casus à Paulo refertur *in dicta l. cùm de indebito*, si pupillus, minor, mulier, rusticus, miles, vel alius simplicitate gaudens, vel desidiæ deditus (quibus verbis Paulum monachos, & clericos intellexisse, ac comprehendere voluisse notarunt Ioannes Bertrandus *in vita ipsius Pauli*, Merillus *lib.* 2. *obseru. cap* 20. & iam retuli *in cap.* 1. *ne clerici, vel monachi*) actores sint. Hi namque, si indebiti condictione agant, obtinent, nisi reus conuentus debitum esse solutum probauerit, cùm hi plerunque forensium rerum ignari sint, illisque ius ignorare, & per errorem iuris solutum repetere permissum sit, *l. penult. ff. de iur. & fact. ignor.* Nec nouum est, vt perpendatur in iudicio personarum qualitas, *l. Pomponius* 9. *ff. de negotiis gestis, l. nonnunquam* 72. *ff. de iudic. l. iusiurandum* 34. *ff. de iureiur. §. non semper*: Nec tantùm ex rebus, verùm ex personis colliguntur coniecturæ, cùm facilè credatur huiusmodi personas propter simplicitatem, & rerum imperitiam labi, & faciliùs indebitum soluere. Prosequuntur ipsius textus inter

interpretationem Cuiacius, & Faber *ibi*, Andreas Cludius *ad titulum de condict. indeb. cap. 9. num. 40.*

8. Nec obstant difficultates suprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima; nam licèt negatiua non possit directè probari, quando mera est, vaga, & absoluta, iuxta iura suprà adducta; si tamen stricta sit, seu coarctata, ita etiam per indirectum optimè probari potest, *l. optimam, C. de contrahend. stipul. cap. ex tenore, de testibus*: quod manifestè videre est in negatiua, de qua agimus; si enim quis probet pecuniam chirographo contentam, mutuam non accepisse, aut eam iam soluisse, indebitam fuisse per consequens negauit. Nec obstat secunda difficultas; nam respondetur, quod in præsenti specie is, qui negauit numerationem, si conuincatur, tenetur postea probare debitam fuisse pecuniam; nec tunc contraria allegat, sed diuersa: vnde si quis iudicio conuentus ob mutuum, neget pecuniam sibi creditam fuisse, conuictus potest opponere pecuniam iam soluisse, vt latè probat D. Iosephus de Retes *lib. 7. opuscul. cap. 3. per totum.*

RESPONDETVR DIFFICVLTATIBVS.

TITVLVS XXIV.

De donationibus.

CAPVT I.

[a] Gregorius *Asclepiodoto* [b] *Patricio Gallorum.*

PRVDENTES viros, sicut estis, Regibus adhærere, multorum solamen est. Nam dum præstantiorem sibi locum ad animæ vtilitatem datum intelligunt, certum est, quia mercedis causas, vbi inueniunt, non postponunt. Quanto igitur affectu, quantaque deuotione gloria se vestra in causis pauperum studio pietatis impenderit, dilectissimo filio nostro Candido Presbytero renunciante comperimus. Sed quoniam hanc sibi quodammodo nobilitas legem imponit, vt debere [c] se quod sponte tribuit, æstimet; & nisi in beneficiis suis creuerit, nihil præstitisse se reputet: paterna dilectione salutantes, gloriæ vestræ suprascriptum Presbyterum, & patrimonium Ecclesiæ nostræ fiducialiter commendamus, vt ope gratiæ vestræ præmunitum, molestias, & onera nulla sustineat. Sic igitur boni studij in vobis cura proficiat, vt vtilitates pauperum vobis annitentibus nutriantur, & sentiamus quod de charitate vestra præsumimus. Augete fauoris vestri præsidia, quia apud nobilium mentes semiplenum bonum videtur, quod sine adiectione relinquitur. Et quoniam ab excellentissimis Regibus Francorum filiis nostris poposcimus, vt ipsum patrimoniolum sub sua cura habere dignentur, vobis adminiculantibus impleatur, vt vestrum possit esse quod poscimus: quatenus & nos gratias referentes, pro gloriæ vestræ incolumitate orare enixiùs valeamus, & vestrorum bonorum vicissitudinem Deus vobis omnipotens, & hîc, & in futuro recompenset. Clauim verò à sacratissimo beati Petri corpore, in qua de catenis eius benedictio continetur, transmisimus, quæ collo vestro suspensa, contra omnia aduersa vos muniat.

NOTÆ.

1. [a] GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & verba huius textus extant apud D. Gregorium *lib. 12. indict. 7. epist. 17.* ex quo regestro ita restituo litteram huius textus. Antonius Augustinus *in notis ad 1. collect.* in præsenti ait, non magnam fore iacturam si hoc textu volumen hoc careret, præcipuè cùm non impropriè hæsitari possit, an legem contineat, cùm in eo aliquid non iubeatur, permittatur, seu prohibeatur, ex traditis ab Anguiano *lib. 1. de legibus, cap. 7.* Credo verò primum compilatorem tantùm quæsiuisse in præsenti epistola sensum accommodatitium, & ita hæc verba compilasse sub titulo *de donat.* Cùm enim nobilitas nihil aliud sit, quàm diuitiæ ex maioribus in successores deriuatæ cum accessione virtutis, Aristotel. *lib. 1. Pol. cap. 1.* ibi: *Genere nobiles esse videntur, quibus maiorum est virtus, & diuitiæ.* Iuuenalis *satyr. 2.* ibi: *Clarus genere, atque opibus vir.* Liuius *lib. 32. de Vrbe*, ibi: *Busa mulier, genere clara, ac diuitiis; conferunt enim plurimùm diuitiæ ad magnanimitatem, per quam virtutem maximè nobilitas commendatur*; vt ex Aristotel. docet D. Thomas 2. 2. *q. 124. art. vlt.* illustrant Tiraquel. *de nobilit. cap. 3.* Eguinarius Varo *eod. tract. cap. 2.* Turturetus *lib. 2. cap. 6.* Valenzuela *consil. 166. num. 61.* & hi, qui abundant opibus à maioribus comparatis, atque traductis,

traductis, proniores, atque faciliores sint ad donandum, quàm ij, qui illas proprio labore comparatunt: illi enim non metuunt inopiam, quam nunquam experti fuerunt; hi verò metuunt ex eadem causa, vt considerant Aristoteles *lib. 4. Ethicor. cap. 1.* D. Thom. *2. 2. quæst. 117. artic. 4.* meritò ergo D. Gregorius in præsenti commendat nobilitatem ab exercitio liberalitatis; quod encomium frequentissimum est apud auctores bonæ notæ, quorum testimonia referunt Valenzuela *vbi suprà, numero 43.* Solorzanus *emblem. 78.* Tiraquel. *de nobilit. cap. 37. ex num. 40.* vbi dicit hunc textum litteris aureis esse scribendum. Hermosilla *ad l. 1. titul. 4. partit. 5. num. 8.*

2. [b] *Patricio*] Patricius in præsenti non accipitur pro eo, qui tempore Imperatorum pro patre Cæsaris habebatur, §. 4. *quibus modis patria potest.* sed pro Patricio certi Regni, Galliæ videlicet, vt apud Vbarnefridum *lib. 3. de gestis Longobard. capite 3.* ibi: *Amalus Patricius prouinciæ, quæ Guntrano Francorum Regi parebat.* Apud Constantinum Porphirog. *de administr. Imper. cap. 27.* ibi: *Neapolis antiquum Prætorium erat Patriciorum, quò mittebantur; & illam qui tenebat, idem in potestate Siciliam quoque habebat; cùmque Patricius Neapolim appellaret, Dux Neapoleos in Siciliam abibat.* Et statim ait: *Postquam Constantinopolim translata est Imperij sedes, omnia hæc in duos Principatus diuisa sunt.* Ex eo tempore missi sunt ab Imperatore Constantinop. Patricij duo, quorum vnus Siciliæ, Calabriæ, Neapoli, & Amalphæ præerat; alter verò Beneuento, Capuæ, Papiæ, cum reliquis; & tributa quotannis fisco Imperatoris pendebant. Probat Gutherus *lib. 2. de officiis domus, cap. 19.* vnde in præsenti Asclepiodoto Patricio Gallorum commendabat Gregorius patrimonium Ecclesiæ Romanæ, quod erat in Gallia, quia hi Patricij præcipue ærarium tractabant. Idem Constantinus *dicto cap. 27.* ibi: *Temporibus Imperatricis Irenes missus Patricius Narses tenebat Beneuentum, & Papiam; Romam autem Papa Zacharias. Accidit vt bella gererentur in partibus Papiæ, & Narses Patricius pecunias fisco ex pacto soluendas in milites erogaret.*

3. [c] *Debere se.*] Consonant Cassiodorus *lib. 1. variar. epistol. 12.* ibi: *Nec tamen benignitas nostra vnâ remuneratione contenta honorem geminat, augmenta procurat, & eo studio dona reparat, quasi debeat omne quod præstat.* Et *libro 2. epistola 30.* ibi: *Quia beneficialem esse Principem licet, nec vltra regulas constitui, potest munificentia regalis arctari. Ira lenis coerceatur grauissimis institutis; impatiens ambitio iure frenetur, clementia non habet legem: nec debet sub angustis terminis benigna sequi, quem decet sine fine laudari.* Et *lib. 2. epistol. 2. Amamus nostra beneficia geminare, nec semel præstat largitas collata fastidium, magisque nos prouocant ad frequens præmium qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt.* Plinius Iunior *lib. 1. epistol. 4. Beneficia subuertis antiquiora, nisi illa posterioribus cumules.* Seneca *lib. 2. de benefic. cap. 11. Parum est dedisse, fouenda sunt beneficia.* Berengosus Abbas *lib. 3. de inuentione sanctæ Crucis, cap. 2. tom. 2. Biblioth. veterum Patrum*, vbi extollens nobilitatem sanctæ Helenæ, ita ait: *Insuper prædiorum eius copia Ecclesiis Dei olim vndique collata bene declarant quâ nobilissimâ polleret generis antiquitate.* Illustrant Iuretus *in notis ad Symmachum libro 9. epistol. 5.* Petrus Gregorius *in capite sedes, numero 4. de rescript.* Bobadilla *libro 1. polit. capite 4.* Mantica *tom. 2. de contract. libro 13. titul. 17.* Matienzo *in l. 1. titul. 10. libro 5. Recopil.* Silua *de salariis famil. quæstione 6. numero 29.* Pineda *de rebus Salomonis, pagina 362.* Solorzanus *tom. 2. libro 2. cap. 10. num. 79.*

Ex fragmento huius epistolæ à Raymundo in præsenti transcripto, varias repetentes deduxerunt assertiones: videndi sunt Gataña, & Benitez *in repetitione ad hunc textum.*

CAPVT II.

Alexander III. *Episcopo* [a] *Parisiensi.*

FRaternitatem tuam credimus non latere, quod cùm Episcopus, & quilibet Prælatus alius Ecclesiasticus ecclesiasticarum rerum sit procurator, non [b] dominus, conditionem Ecclesiæ meliorare potest; facere verò deteriorem non debet. Accepimus autem, quod bonæ memoriæ [c] P. prædecessor tuus graues donationes, & onerosas Ecclesiæ in rebus Episcopatus ad quorundam instantiam fecit, in detrimentum Ecclesiæ, Canonicis suis [d] Catholicis inconsultis. Vnde quoniam donationes huiusmodi de iure non tenent, f. t. auctoritate Ap. indulgemus, vt donationes huiusmodi, tam à clericis, quàm laicis tibi liceat legitimè reuocare.

NOTÆ.

1. [a] PArisiensi.] In prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* legitur *Papiensi*: sed retinendum credo *Parisiensi*: nam ex illis verbis huius textus, *bonæ memoriæ P. prædecessor tuus*, constat alloqui Alexandrum Prælatum, qui habuit prædecessorem huius nominis *P.* fuitque orthodoxæ fidei, & prauæ vitæ; siquidem appellatur ab Alexandro vir bonæ memoriæ: & licèt in Ecclesia Papiensi temporibus Alexandri III. per annum 1178. floruisset Sanctus Lanfrancus, qui prædecessorem habuit Petrum Toscanum; tamen cùm ille, quia Victorem Antipapam sequebatur, ab Alexandro III. anathemate percussus esset, credi non potest eum appellasse virum bonæ memoriæ. Vnde existimo Alexandrum III. hîc rescribere Mauricio de Soliaco Parisiensi Episcopo, qui rexit eam Ecclesiam temporibus Alexandri III. & prædecessorem audit eximium virum Petrum Lombardum, qui decessit anno 1164. vt refert Chenu *in serie Præsulum Parisiens.* Missa

est ergo præsens decisio Mauricio à Soliaco, qui ita dictus fuit, quia in eadem ciuitate natus fuerat. Adeò in studiis claruit, vt inter Theologos Parisiensis Academiæ primus haberetur: rexit Ecclesiam ipsam 35. annis, vt refert Chenu *vbi suprà num. 70.*

[b] *Non dominus.*] Vt probaui *in cap. nulli 5. de rebus Eccles.*

2. [c] *P.*] Petrus Lombardus, inter Theologos sui temporis primus, vir summi iudicij, tum singularis doctrinæ, & pietatis, qui ex selectis Orthodoxorum Patrum, ac præsertim Diui Augustini sententiis, in certum doctrinæ ordinem digestis, compendiosum Theologiæ opus contexuit, quod quatuor sententiarum libris complexum est, vnde & ipse Magistri Sententiarum nomen adeptus est.

[d] *Catholicis.*] Hæc vox deest in sexta collectione, & forsan legebatur, *catholicis*, vt existimauit Antonius Augustinus *hic.*

CAPVT III.

[a] Idem.

CÆterùm si Abbatem tuæ diœcesis donationem cum Priore, & quibusdam de Conuentu suo, vel solum [b] Abbatem facere contigerit, & pars Conuentus postea reclamauerit, datæ rei quantitas, & illius terræ consuetudo, quæ tamen sacris canonibus non manifestè obuiet, est diligentiùs attendenda, & secundùm hoc donum ratum, vel irritum iudicandum. [c] Verùm si alicui Ecclesiæ possessio quælibet interpositâ conditione donetur, non potest à donatore postea reuocari, nisi fortè tali sit conditione collata, quod ea cessante possessio reuocari debeat.

NOTÆ.

1. [a] *IDem.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* tantùm legitur *idem*, & in eadem collectione, *sub hoc titulo de consanguin. & affin.* vbi referuntur eadem verba, adiicitur pars capitis *meminimus*; vnde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in capite meminimus 6. qui clerici vel vou.* atque ita legendum esse, *Alexander III. Vvigorniensi Episcopo*, vt legitur in hac sexta collectione, post Concilium Lateran. *part. 29. cap. 3.* De Ecclesia Vvigorniensi nonnulla notaui *in capite nosti, de elect.*

[b] *Abbatem*] Monasterij Euezanæ videlicet, quod olim vnicum erat in diœcesi Vvigorniensi, vt refert Tamburinus *in serie Abbat. verbo Vvigornien.*

[c] *Verum.*] Verba quæ sequuntur extant *in capite 3. de conditionibus appositis*, vbi ea exponemus.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

COmmuniter ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Prælatus Ecclesiæ non potest eius res donare, nisi modicæ sint, & adsit consuetudo.* Probant eam textus *in cap. sine exceptione 12. quæst. 2. cap. nulli*, ibi: *Donationem, de rebus Ecclesiæ, cap. cùm Apostolica 7. cap. tua 8. de his quæ fiunt à Prælat. c. cum venerabilis 6. de except. extrauag. Ambitiosæ, de rebus Eccles. l. iubemus 14. l. priuilegia 27.* vbi Gothofredus, *C. de sacros. Eccles. nouel. 7. Iustin.* & 120. *cap. 1. l. 4. & 5. tit. 14. partit. 1.* Illustrant vltra congestos à Barbosa & Garaña *in præsenti*, Delbene *de immunit eccles. cap. 17. dubit. 7. per totam*, Auiles *in capitul. Prætor. capit. 50. Glossa verbo Gratias*, Caldas Pereyra *in l. si curatorem, verbo Sine curatore, num. 120. C. de in integrum restit.* Garcia *de expens. cap. 20. numero 9.* Tambur. *de iure Abbat. 1. tom. disput. 15. quæst. 13.* Suarez *tom. 3. de relig. lib. 8. cap. 15. num. 11.* Escobar *de ratiocin. c. 34.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 19.* Moneta *de commus. cap. 11.* Mesa *lib. 3. var. cap. 23. cum sequentib.* Michaël Roussel. *lib. 5. histor. Pontif. iurisdict. cap. 1.* Renatus Chopinus *lib. 3. de sacra pol. tit. 6.* Hurtado *tom. 1. de congrua sustent. lib. 1. resol. 2. per totam.* Quintaduenas *Ecclesiast. lib. 2.* D. Iosephus de Retes *de donationibus capite 12. numero 1. cum duobus sequentibus.*

3. TRADITVR DVBITANDI RATIO.

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo. Episcopis, & cæteris Prælatis summa Ecclesiæ suæ, rerumque eius potestas concessa à iure est, *cap. 1. cap. si quidem, cap. decretum 3. quæst. 5. cap. regenda 10. quæst. 1. cap. præcipimus 12. quæst. 1. cap. omnes basilicæ 16. quæst. 7. cap. conquerente, de offic. Ordin. cap. ad hæc 4. de relig. domib.* Trident. *sess. 14. de reform. cap. 9.* & *sess. 21. cap. 4. & 8.* igitur vt dominus poterit res ipsius Ecclesiæ donare. Augetur hæc difficultas primò ex eo; nam Episcopus nouam potest construere parochiam, vel monasterium in sua diœcesi, congruamque ei assignare dotem propria auctoritate ex fructibus Ecclesiæ matricis, *capite si Episcopus 73. vers. Etiam, cap. bonæ rei 74. 12. quæstion. 2. capite ad audientiam, de Eccles. ædific. capite Apostolica, de his quæ fiunt à Prælat. Clement. 2. de rebus Eccles.* Trident. *sess. 21. de reform. cap. 4.* Ergo potest res Ecclesiæ propriæ donare. Augetur secundò hæc difficultas, nam saltem donationes remuneratorias Prælatum facere posse, probatur *ex cap. quicunque 66. 12. quæst. 1. cap. final. 16. quæst. 6. cap. per tuas, hoc tit.* igitur indistinctè verum non est, Prælatum res Ecclesiæ donare non posse. Tandem ea pars præsentis assertionis, vbi docetur consuetudine introduci posse, vt donationes à Prælatis Ecclesiarum factæ valeant, difficilis redditur ex eo, nam consuetudo per quam Ecclesiæ grauamen infertur, non valet, *cap. 1. & 2.* vbi latè probaui, *de consuetudine, cap. cùm causa, de re indic.* Igitur nec consuetudine introduci potest, vt valeat donatio à Prælato facta, quæ aliàs inutilis esset.

4. DONATIONIS ETYMON, ET DIFFINITIO.

Quibus difficultatibus non obstantibus vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum

dum est, dationem nomen, & originem sumere à doni donatione, *l. Senatus* 35. §. 1. *ff. de donat.* & dictam esse, quasi doni dationem, origine tractâ à Græco verbo *δῶρον*; antiqui enim Græci *Doron*, palmum vocabant: item *Dora*, munera, quia manu darentur. Plinius *libro* 35. *cap.* 14. Vnde & antidora dicebant remunerationes; idest contrarias donationes, *l. sed si lege* 25. §. *consuluit*, *ff. de petit. heredit.* Plinius *lib.* 35. *cap.* 4. Illustrant Connanus *lib.* 5. *comment. cap.* 9. *num.* 2. Concius *lib.* 1. *disput. cap.* 12. Cabreros *de metu lib.* 2. *cap.* 3. Verùm hæc vocis potiùs allusio, quàm vera etymologia est; siquidem & donationes fiunt per stipulationem cessante traditione, *l.* 2. 17. 19. *& passim*, *ff. hoc tit.* vel per mancipationem, *l.* 7. *C. Theodos. hoc tit.* Vitruuius *lib.* 1. *cap.* 4. Cuiacius *lib.* 10. *obs. cap.* 37. & *lib.* 20. *cap.* 2. Osualdus *lib.* 4. *Donel. cap.* 19. *littera B.* Circa diffinitionem donationis varias adduxerunt Doctores. Hostiensis *in præsenti*, Azo *in summa*, *de donat. num.* 1. aiunt: Donatio est rei licitæ nullo iure cogente mera liberalitate facta collatio. Quam diffinitionem amplectuntur Medicis, Antonius Gomez, Albornoz, & alij relati à Cabrebros *dict. cap.* 3. *num.* 22. sed mihi non placet. Tum quia pluribus verbis abundat; tum quia etiam mutuo, commodato, & precario conuenit; & ex eisdem rationibus non placent aliæ diffinitiones adductæ ab Vvesembechio *in paratis. ad titulum de donat.* Mendoza *lib.* 3. *de pactis*, *cap.* 3. *num.* 16. Pichardus *in rubrica instit. de donat. num.* 16. Cuiacius, & Gifanius *ad tit. C. de donat. lib.* 1. *cap.* 5. Quibus omissis placet diffinitio, quam ex Aristotele *lib.* 4. *Ethicor. cap.* 2. tradit Angelicus Doctor *in* 4. *libro* 1. *disput.* 18. *quæst.* 1. *artic.* 2. vt sit *datio liberalis*, quæ deducitur *ex l.* 1. *ff. de donat. l. Senatus* 35. §. *donatio*, *l. Seia* 42. §. *final. ff. de donat. causâ mort.*

5. DONATIO AN SIT CONTRACTVS.

Difficilis quæstio est apud Doctores proximè laudatos. An donatio contractus sit? Et contractum non esse, suadetur ex eo, quia contractus petit pro forma consensum vtriusque partis, *l.* 1. *ff. de pactis.* Nec aliter dari potest, quàm si conuentio præcedat, *l. qui me & Titium* 32. *ff. de rebus credit.* Sed donatio perfecta manet sola voluntate donatoris, *l. si quis argentum* 36. §. *penult. C. hoc tit.* §. *alia*, *Instit. eod.* Ergo donatio non est contractus. Idem etiam probatur *ex l. Aristo* 18. *in princip. ff. de donat.* vbi supponit Vlpianus, admisceri negotium donationi, vt in titulo Codicis *de donat. quæ sub modo*; & tunc synallagma dari, idest vltrò, citroque nasci obligationem, quam negat ortri casu, quo pura donatio est: igitur quando donatio est mera liberalitas, non habet rationem contractus. Fulcitur etiam eadem sententia *ex l. interdictum* 14. *ff. de precario*; vbi Consultus docet, ideo precarium non esse contractum, quia liberalitas est, & magis ad formam donationis, quàm ad formam contractus spectat. Quam sententiam defendunt Antonius Faber *de error. decad.* 4. *error.* 8. Duarenus *in l. iuris* 7. *ff. de pactis* Cuiacius *lib.* 4. *obs. cap.* 7. Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 14. D. Hieronymus Orez *libro* 3. *de apicib. iuris. cap.* 11. *ex num.* 8. D. Ioseph. de Retes *lib.* 2. *opuscul. sect.* 1. *cap.* 5. & *de donat. cap.* 2. *num.* 9. qui sequentibus satisfacit fundamentis, Mendoza qui contrarium docuit *lib.* 1. *de pactis cap.* 4. *num.* 24. Masius *lib.* 5. *singul. opin. cap.* 9.

6. DE PERSONIS QVÆ DONARE NON POSSVNT.

Deinde sciendum est, nonnullis personis prohibitum esse donare, ex defectu dominij, & administrationis, veluti filiisfamilias in potestate constitutis, qui si peculium castrense, aut quasi castrense non habeant, donare non possunt, nec bona profectitia, *l. contra* 28. §. *si filius* 2. *ff. de pactis*, *l. ratio* 3. §. *si seruus* 8. *ff. de donat. inter*, *l.* 1. §. 1. *ff. quæ res pignori*, *l. filius* 7. *ff. hoc tit. l. si quis vxori* 52. §. *si seruus*, *ff de furtis*, nec aduentitia, quorum vsusfructus patris est, quia eorum administratio filiis interdicitur, *l. vlt.* §. *filius*, *C. de bonis quæ lib.* donare tamen possunt bona castrensia, vel quasi; item aduentitia, quorum vsusfructus patri non quæritur, de quibus *in authent. Excipiuntur*, *C. eod. titul.* notauit Scipio Gentilis *lib.* 1. *de iure nouiss. cap.* 13. item filius donare potest ex peculio profectitio ex necessaria, & solita causa, veluti si reperiatur Senator; quia censetur concessa à patre facultas donandi, si adempta non sit: item volente patre, tam inter viuos, quàm causâ mortis donare potest, cùm voluntas patris suppleat defectum bonorum, *l. tam is* 25. §. 1. *de donat. causa mortis*, Gentilis *dict. cap.* 27. D. Iosephus de Retes *lib.* 1. *opuscul. cap.* 22. *num.* 8. ex eadem etiam ratione non licet tutoribus, vel curatoribus res pupillorum, vel minorum donare, *l. tutor* 22. *l. Lucius* 56. §. *vltim. ff. de administr. tut. l.* 1. §. 1. *ff. tutel. & ration. l. non omnis*, *C. de administr. tut.* Osualdus *ad Donel. lib.* 3. *comment. cap.* 2. *littera C.* Idem dicendum est de administratione œconomis, & syndicis, decurionibus, & capitularibus communitatum commissa, *l.* 2. §. *ius* 8. *l. Decuriones* 5. *ff. de administr. rer. ad ciuitatem.* Ideircò Ambitiosa decreta, quæ captandæ popularitatis gratiâ ab ipsis emittuntur, rescindi iubentur, tanquam Reipublicæ damnosa, *l. Præses* 11. *C. de transact. l. ambitiosa* 4. *C. de decretis ab ordin. faciend.* docent latè Tiraquel. *in l. si vnquam*, *verbo Donatione*, *num.* 31. *C. de reuoc.* Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 8. *num.* 81. Salaria autem ob operas impensas possunt decernere, *l. vnic. C. de prab. salar.* Circa minorem autem varij casus sunt distinguendi; vel enim curatorem habent, & donare non possunt, quia pupillis comparantur, *l. si curatorem* 3. *C. de in integr. restit.* Si autem curatorem habeant, donare possunt res mobiles, licèt si inconsultò donauerint, illi competat beneficium restitutionis, *l.* 2. *in fine*, *C. si aduers. donat. l. si filius* 4. *C. de inoffic. donat. l. apud Celsum* 4. §. *si minor* 9. *ff. de doli except.* quem iuxta hæc principia accipit Caldas Pereyra *in dict. l. si curatorem*, *verbo Contractum*, *num.* 19. Res autem immobiles nec cum auctoritate curatoris donare potest, nec etiamsi veniam impetrauit, quia similes res sine decreto iudicis alienari nequeunt, *l. vltim.* ita accipienda, *C. si maior factus.* Quod procedit etsi propter nuptias donet res ipsas immobiles, *l. non solum* 4. *l. prædia* 8. *C. de præd. minor.* Res verò mobiles cum assensu curatoris donare potest, & si inconsultè donet, beneficium restitutionis competit, *l.* 1. *C. si aduers. donat.* Donatio verò à minore nulliter facta conualescit ex tacita voluntate, si perseuerauerit post impletos 25. annos per decennium in eadem voluntate, *dict. l. vltim. C. si maior factus*, Cuiac. *lib.* 7. *obseru. cap.* 5.

7. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Vnde iam apparet ratio præsentis assertionis; nam cùm Prælati, non domini, sed tantùm procuratores, seu administratores rerum Ecclesiæ sint,

sint, & administratores, & procuratores donare non possint, *l. vlt. ff. de curat. furios.* nec illi donare valent. Accedit, quod donare, perdere est, *l. filius 7. ff. hoc tit. l. 2. C. de consul. lib. 12.* Sed Prælatis administratio competit ad acquirendum, non ad perdendum, *dict. cap. nulli, de rebus Eccles.* Igitur nec donare valent, præcipuè cùm illis quibus alienatio prohibetur, donare prohibeatur. Nec contrarium probat textus *in l. final. C. præd. decur. sine decret. lib. 10.* vbi alienatione prohibita curialibus non censetur donatio interdicta, quia ibi solùm agitur de Curialibus, quibus non erat prohibita rerum suarum absoluta alienatio; sed vnica tantùm species, videlicet venditio rerum immobilium, vt salua manerent hæc bona penes curiam, cui erant adscripti. Quæ prohibitio nec ex verbis legis ad donationes porrigitur, cùm aliud sit donare, aliud vendere; nec facile credebatur Curiales de suo erogaturos, vt de muliere dicitur *in l. 4. ff. ad Velleianum:* docet Donellus *lib. 9. comment. cap. 10.* vno tamen, aut altero casu licebit Prælato sine solennitate donare, vt si donet rem modicam iuxta consuetudinem prouinciæ, argumento capitis *terrulas 12. quæst. 2.* Vnde ex eadem ratione receptum est, vt valeant donationes factæ à tutoribus munerum solennium, *l. cùm plures 12. §. cùm tutor, ff. de administr. tut.* hoc est munerum, quæ in singulis annis donari consueuerant in die natali, de quibus *in l. tutor 13. ff. eod. tit. l. si vir vxori, ff. de donat. inter, l. 194. ff. de v. s.* Illustrant Reuardus *lib. 3. coniect. cap. 4.* Brissonius *lib. 4. select. cap. 3.* Fornerius *in dict. l. 194.* Pancirola *lib. 2. var. cap. 54.* Dorleans *ad Tacitum pag. 554.* Osualdus *lib. 3. Donel. cap. 11. littera G.* Larrea *decis. 25.* Amaya *ad titulum C. de oblat. votorum.* Vnde exemplo tutorum posse Prælatos Ecclesiæ, vel Reipublicæ administratores res modicas donare, consuetas donari, defendunt Escobar *de ratiocin. vbi suprà, num. 13. & 14.* Pinel. *in l. 1. 3. p. ex num. 56. C. de bonis matern.* tum virtute consuetudinis, tum etiam propter modicitatem rei donatæ. Quæ paruitatis æstimatio arbitrio iudicis relinquitur. Escobar *dict. cap. 34. num. 25.* Menochius *lib. 1. de arbitr. casu 145. num. 4.* vnde rectè in præsenti Alexander huiusmodi donationes à Prælatis factas approbauit.

8. DISSOLVUNTUR DIFFICULTAS.

Nec obstant difficultates suprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima, nam licèt plena administratio bonorum Ecclesiæ eius Prælato commissa sit, non tamen dilapidatio, seu profusio permissa est, vt probaui *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat. cap. nulli, de rebus Eccles.* sed donare, perdere est, *dict. l. filius 7.* vnde permissâ administratione non censetur concessa donandi facultas. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, cuius solutionem dabimus *in comment. textus in cap. penult. hoc titul.* Nec obstat aliud difficultatis augmentum, pro cuius solutione examinandum venit, verum absolutè donatio ita prohibeatur Prælatis Ecclesiæ, vt nec sub alterna, seu remuneratoria illis permittatur? Et eam donationem non prohiberi, suaderi videtur primò ex eo, quia donatio remuneratoria, non tam donatio est, quàm pretium, *l. si pater 34. §. 1. de donat.* & speciem preseferre videtur solutionis debiti, potiùs quàm liberalitatis, *l. Aquilius 27. ff. de donat.* cùm ille qui beneficium accipit, naturaliter ad remunerationem faciendam videatur obstrictus, *l. sed si lege 25. §. consuluit, ff. de petit. hæredit.* hoc est affectu à natura insito, vt declarant Donellus *lib. 12. comment. cap. 2.* Schifordeg. *ad Fabrum lib. 3. tract. 21. quæst. 1.* D. Iosephus de Retes *lib. 2. opuscul. c. 26.* Hunnius *ad Treutl. volum. 1. disput. 22. quæst. 28.* Forner. *lib. 4. rer. quotid. cap. 12.* ideoque eam donationem insinuatione non indigere, auctor est Cuiacius *lib. 17. obs. cap. 33.* & *lib. 27. cap. vltim.* Arnulphus *epist. ad Laurentium Abbatem,* ait: *Quod benemerenti rependitur, illustrari donationis nomine non meretur.* Iuxta quam sententiam accipi potest illud D. Pauli *ad Roman. cap. 4.* operanti merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundum debitam remunerationem. Vnde plures effectus donationi remuneratoriæ tribuuntur, qui non solent simplici donationi competere, vt in casu dictæ legis *Aquilius, l. Lucius, dict. l. si pater 34. §. vltim. l. 10. §. vltim. l. 12. in princip. ff. mandati, l. 7. §. si vir vxori, ff. de donat. inter,* iunctis traditis per Iasonem *in l. ex hoc, num. 52. ff. de instit. & iur.* qui agnoscunt aliquando donare prohibitos remunerationis causâ, non obstante interdictione donare posse, vt contingit in liberto, cui in fraudem patroni prohibitum est donare, ne illius minuat legitimam portionem, *l. 1. §. 1. ff. si quid in fraud. patron.* Et tandem remunerationis causâ donare potest, *l. vinum, l. libertus 9. ff. eod. tit.* In tutoribus, quos ex causa remuneratoria, quando benemerita expostulant retributionem, nec remuneratio est supra meritum, donare posse tenuerunt Caldas Pereyra *in l. si curatorem, verbo Sine curatore, num. 114.* Diana *p. 8. tract. 6. resol. 17.* Igitur idem dicendum est in Prælatis Ecclesiæ. Secundò quia hæc donatio remuneratoria sacris canonibus est approbata *in cap. quicunque 66. 12. quæst. 2. cap. final. 16. quæst. 6. cap. per tuas, hoc tit. cap. relatum, de testam. cap. vltim. in fine, de pecul. cleric.* quibus subnixi fundamentis, hanc sententiam tenuerunt Redoanus *de rebus Eccles. quæst. 51. numero 21.* Garcia *vbi suprà, num. 13.* Tiraquellus *in l. si vnquam, verbo Donatione largitus, num. 27. C. de reuocand. donat.*

9. CONTRARIA SENTENTIA AMPLECTITVR ET FVNDATVR.

Sed verior est contraria sententia, videlicet donationem etiam remuneratoriam Prælatis Ecclesiæ prohibitam esse; nec eam absque solennitate in aliis alienationibus desideratam illos facere posse. Eam tenet D. Iosephus *de Retes de donation. cap. 12. num. 2.* & probatur ex sequentibus. Primò quia Prælatis Ecclesiæ absolutè prohibetur donare; vnde cùm sit prohibitio generalis, omnem donationem sine distinctione debet comprehendere, argumento legis *de pretio, ff. de publiciana:* quo argumento vtitur Pinel. *in dict. l. 1. 3. part. numero 59. de bonis matern.* vt deneget patri facultatem donandi ex rebus peculij aduentitij. Secundò quia licèt propter merita fiat donatio, non minùs diminuit de facultatibus Ecclesiæ, quàm simplex donatio, aut alia quælibet distractionis species. Cur ergo ad hanc donationem non est protrahenda præsens prohibitio? Tertiò quia obligatio antidoralis, quâ manet obstricta Ecclesia donum recipiens, eius conditionis est, vt non faciat locupletiorem creditorem, *dict. l. sed si lege, §. consuluit;* non enim ad aliquod certum munus dandum obstringit, quia vt preclarè inquit Seneca *lib. 1. de benefic. cap. 2.* nemo beneficia in Kalendario scribit, nec auarus exactor ad diem,

&

& horam debitorem appellat. Immò vt ait idem Seneca *dict. lib. 1. cap. 1.* id genus huius crediti est, ex quo tantùm recipiendum est, quantùm vltrò offertur. Et vt rectè Donellus suprà, recipiens beneficium, non est debitor simpliciter, sed debitor beneficij, *l. si pignori 54. §. 1. ff. de furtis:* totum enim quod de auctoritate huius obligationis Consultus profitetur *in dict. §. consuluit*, ad honestatem pertinet, non tamen inducit necessitatem iure gentium; quia nec ita fuit conuentum expressè, aut tacitè; immò beneficium esse desineret, & in creditum abiret, si ad renumerandum cogeret suscipientem, vt ait Seneca *lib. 3. de benef. cap. 7.* sed ex honesta, & morali obligatione, vt ait D. Thomas 2. 2. *q. 106. artic. 5.* Duarenus *ad tit. de condict. indeb. cap. 6.* & *ad titul. de obligat. & act. cap. 2.* Petrus Faber *in l. cùm ampliùs 84. §. his natura, ff. de reg. iur.* Donellus *libro 12. comment. cap. 2.* Menochius *lib. 1. de præsumpt. quæst. 80. num. 20.* Hinc obligatio hæc, nec petitionis, nec retentionis effectus operatur, vt latiùs docet Donellus *suprà*, vbi Osualdus *littera P.* præterquam in vna specie legis *si non sortem 26. §. si libertus, ff. de condict. indeb.* ad quam adde Donellum *dict. cap. 2.* & *lib. 14. comment. cap. 11.* Fabrum *in ration. ad §. consuluit.* Cùm igitur quod ex causa renumerationis præstatur, voluntariè soluatur, voluntarias autem alienationes Ecclesiarum Prælati sine solennitate conficere non valeant, sequitur, non posse donare etiam ex causa remunerationis, nisi res modicas, quæ licèt remunerationis causa non subsit, ad generale interdictum donationum non spectant. Quartò quia etsi donatio remuneratoria à regulis donationum deficiat, vt communiter Doctores agnoscunt, at negari non potest, in ea genus quoddam permutationis celebrari, *dict. §. consuluit:* sed permutationes rerum Ecclesiæ sine solennitate sunt prohibitæ, *cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat. iunctis cap. nulli, & cap. sine exceptione 12. q. 2.* ergo & hæ donationes. Vt tamen aliquis effectus in hac re obligationis antidoralis tribuatur, addendum est, quia cùm causa, & solennitas ad iustificationem alienationis rerum Ecclesiæ simul desiderentur, remuneratio per causam sufficiet, ob rationes suprà pensatas, vt accedente solennitate teneat distractio; in quam rem facit exemplum minorum, qui vt seruos manumittant, à quibus beneficia susceperunt, pro remuneratione eorum decreto Prætoris indigent, licèt remuneratio pro causa sufficiat, *l. etiam 15. §. ex præterito, ff. de manumis. vindict.* Et iuxta hanc sententiam accipiendi sunt textus suprà pro contraria sententia adducti; dum enim textus *in dict. cap. quicunque 66. 12. quæst. 2.* docet Episcopos ad solutionem eius, quod remunerationis causâ promiserunt teneri, accipiendus est accedente solennitate, quia remuneratio tantùm iustam causam donationi præbet. Textus etiam *in d. cap. final. 16. q. 6.* tantùm docet, donationes remuneratorias à clericis factas nō esse per successores reuocandas, vt contingit in priuatis donationibus legitimè factis, *dict. l. pater 34. §. vltim.* Supponendum tamen est, vltra iustam remunerationis causam solennitatem intercessisse; siquidem non de validitate donationis, sed de eius reuocatione quærebatur. Præterea textus *in dict. cap. per tuas, hoc tit.* continet donationem infeudationis factam Pontificis auctoritate, vt constat ex illis verbis, *de mandato Alexandri Papæ;* qui nulla etiam accedente solennitate poterit res Ecclesiæ in feudum dare, *cap. Ad audientiam, de præscript.* Nec textus *in dict. cap. relatum 12. de testamentis*, ad præsentem speciem pertinet; siquidem non loquitur de renumeratione hac renumeratoria bonorum mobilium, sed de consuetudine clericis permittente testamentum facere de bonis mobilibus intuitu Ecclesiæ acquisitis. Nec etiam obstat, quod de donatione remuneratoria à tutore facta dicebamus; nam potiùs verum est, tutores huiusmodi donationes facere non posse, immò de illis idem dicendum est, ac de Prælatis Ecclesiæ, de quibus hucusque disseruimus. Nec assertoribus contrariæ sententiæ fauet textus *in l. qui filium, ff. vbi pupillus educari*, qui non loquitur de remuneratoria donatione, nec eam tutori permittit sine decreto; sed procedit potiùs in mercede debita præceptoribus fratrum pupilli, quæ obligatio valde differt ab antidorali; siquidem hæc aliquid certum continet arbitrio iudicis æstimandum; antidoralis verò ad aliquid certum, aut incertum præstandum. Nec obstat secunda difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta; nam quamuis consuetudo disponens super rebus Ecclesiæ alienandis, vel non, vel quod Prælatus irrequisito Capitulo ea bona alienare valeat, vires non habeat, *cap. cùm causa, de re iudic.* tamen disponens super omissione formæ, quæ Ecclesiæ præiudicialis non est, vires habet, *cap. dudum, de rebus Eccles. lib. 6.* Vnde cùm consuetudo, de qua in præsenti, in eo versaretur, vt res modici valoris possint donari, ex qua donatione paruum præiudicium Ecclesiæ sequebatur, ideò talis consuetudo ab Alexandro III. defenditur.

10. Præsenti assertioni obstat difficilis textus *in cap. cùm Apostolica 7. de his quæ fiunt à Prælat. sine consensu Capituli*; vbi cùm miles quidam decimas Ecclesiæ Sancti Stephani debitas possideret, easque certo monasterio traderet cum diœcesani Episcopi consensu, absque alia iuris solennitate, consultus Innocentius de validitate talis donationis respondit, eam subsistere, generaliter statuens, sufficere in simili casu auctoritatem Episcopi absque vllo clericorum assensu, vt decimæ vni Ecclesiæ debitæ possint transferri in aliam. Quæ Innocentij sententia difficilis admodum est ex eo, quod si decimæ, quas laicus possidebat, ad Ecclesiam Sancti Stephani spectabant, & miles ille absque legitimo titulo eas detinebat, vt supponit ipse Innocentius; tum quia vtitur verbo *detinet*, quod significat iniustam occupationem; tum quia monendum esse priùs laicum inquit, vt decimas restituat Ecclesiæ, cui debentur; & tandem, quia frustra diœcesani Episcopi consensus necessarius esset, iusto si titulo laicus decimas possideret; si inquam ita sit, necessariò fatendum videtur, decimas illas Ecclesiæ, ad quam verè spectant, restituendas esse, nec posse Episcopum ei præiudicare consensum præstando, vt laicus iniustus possessor eas transferat in monasterium, argumento textus *in l. id quod nostrum, ff. de reg. iur.* quod non magis admittendum videtur, quàm vt ipse Episcopus decimas vnius Ecclesiæ alteri donet, cùm actus non tribuatur facienti, sed ei, de cuius consensu celebratur, *l. item eorum, §. Decuriones, ff. quod cuiusque vniuers. l. vnum 67. §. 1. ff. de legat. 2.* Igitur quia Episcopus potest res vnius Ecclesiæ alteri donare. Pro cuius textus expositione distinguendi

EXPONITVR CAP. CVM APOSTOLICA 7. DE HIS QVÆ FIVNT A PRÆLAT.

stinguendi sunt tres casus. Primus est cùm laicus intrusus, & sine iusto titulo, idest concessione Apostolica, decimas possidet; & tunc nec accedente Episcopi consensu potest eas in aliam Ecclesiam transferre, sed Ecclesiæ propriæ necessariò sunt restituendæ. Secundus casus est cùm obtinet decimas ex infeudatione ab inferioribus Prælatis facta, antequam similis infeudatio improbata esset, quo casu auctoritate Episcopi possunt laici huiusmodi decimas in aliam Ecclesiam transferre, *cap. 2. §. sanè, de decimis in 6.* Gilkenius *de præscript. cap. 9. à num. 7.* Rebuffus *de decimis quæst. 10. num. 22.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 1. d. decimis, cap. 26. num. 3.* Quod statutum fuit maioris mali vitandi causa; nam cùm Ecclesia improbaret huiusmodi infeudationes decimarum ab Episcopis in laicos factas, & laici tenuissent decimas iam in feudum acceptas restituere propriæ Ecclesiæ, vt aliquo modo consuleretur Ecclesiæ patrimonio admissum fuit, vt si ipsi laici decimas, quas propriæ Ecclesiæ restituere tenuebant, vellent monasterio, vel Ecclesiæ donare, cum consensu Episcopi diœcesani id facere possent, quod specialiter ratione imminentis scandali circa decimas iam infeudatas permissum fuit. Nec nouum est, vt prohibitio mitiùs quoad præterita, quàm quoad futura versetur, *cap. vltimo, de spons. cap. prouida 44. de elect. lib. 6. cap. final. de matrimonio contracto, cap. finali, de diuortiis, l. patre, ff. de his qui sunt sui.* Tertius casus est, cùm laici iusto, & legitimo titulo decimas possident, idest ex concessione Pontificis, seu præscriptione immemoriali, quæ supponit priuilegium, *cap. super quibusdam, §. præterea, de v. s.* illi enim possunt in Ecclesiam, vel laicum eas transferre, vt docet latè Castillo *de tertiis cap. 11.* & nos dicemus *in cap. prohibemus, de decimis.* Vnde apparet, *in dicto cap. cum Apostolica*, speciali ratione, videlicet vt decimæ à laicis detentæ ad Ecclesiæ patrimonium redirent, permissum fuisse, vt ex consensu Episcopi possent laici decimas monasterio tradere.

Secundò obstat præsenti assertioni textus *in can. 36. Concil. Aurelian. 4.* in illis verbis: *Si quis Episcopus alterius Ecclesiæ clerico de facultatibus suæ Ecclesiæ aliquid sub titulo quocunque donauerit, post eius obitum qui acceperit, ad Ecclesiæ ius, de cuius facultate discesserat, reuertatur; quia iniquum est vt sub hac specie damnum Ecclesia, quæ multis subuenit, patiatur.* Ex quibus apertè constat, Episcopum res vnius Ecclesiæ posse clerico alterius Ecclesiæ donare. Cui difficultati satisfaciendum est ex suprà traditis pro expositione textus *in capite final. 16. quæst. 6.* videlicet in eo textu supponendum esse, Episcopum ex iusta causa, & cum Capituli consensu donationem illam in clericum contulisse; sed quia tantùm quærebatur, an huiusmodi donatio transiret in clerici successorem, ideò PP. non expresserunt solennitatem, & iustam causam ipsius donationis, quas potiùs supposuerunt quàm negarunt. II. EXPONITVR CONCIL. AVREL. 4. CAN. 36.

CAPVT IV.

Idem Abbati[a] S. Albani.

CONsultationibus. *Et infrà:*[b] De cætero si aliquis clericus ab Ordinario iudice in Ecclesia aliqua institutus fuerit, ad repræsentationem illius, qui eiusdem Ecclesiæ credebatur esse patronus, & postea iuspatronatus alius euicerit in iudicio, clericus, qui institutus est, non debet ab Ecclesia ipsa propter hoc remoueri, si tempore præsentationis suæ ille, qui eum præsentauit, iuspatronatus Ecclesiæ possidebat. Si verò non possidebat iuspatronatus, sed tantùm credebatur esse patronus, cùm non esset, nec possessionem patronatus haberet, secundùm consuetudinem Anglicanam poterit ab eadem Ecclesia remoueri.[c] Donationes verò, vel concessiones Ecclesiarum, si quæ fiant priuatis personis, viuentibus illis, qui ipsas Ecclesias possident, nullius debent esse momenti; si religiosis fiant locis, ratæ debent haberi: ita quidem, quod personæ, quæ iamdictas Ecclesias possident, sine ipsarum assensu eis in vita sua non debeant spoliari.

NOTÆ.

1. [a] S. Anſli Albani.] Ita legitur in prima collectione, *sub titulo de iurepatronatus, c. 23.* ex qua compilatione restituo litteram huius textus. Inscriptionem autem exposui *in c. consultationibus 10. de offic. deleg.* vbi extat alia pars huius Decretalis.

[b] *De cætero.*] Hæc verba exponemus *in cap. consultationibus, de iurepatronatus.* 2.

[c] *Donationes verò, vel concessiones.*] Verba quæ sequuntur, compilauit Raymundus *in præsenti*, & iam exposui *in cap. 1. de concess. preb.* 3.

CAPVT V.

Innocent. III. Episcopo[a] Florentino.

PEr tuas nobis litteras proponere curasti, quod cùm Florent.[b] nobiles, & potentes, prompti ad seruitium, & deuoti tempore schismatis bon. mem.[c] I. Florent. Episcopum

copum in domo sua [d] tenuerint contra Imperatorem [e] suorumque fautorum insultus, idem Episcopus sedatâ schismatis tempestate de [f] mandato fel. rec. Alex. Papæ præd. n. quatuor modios terræ in feudum concessit eisdem; & eo postmodùm viam vniuersæ carnis ingresso, bon. mem. g B. successor ipsius, provt moris est, de [h] recto feudo præfatos nobiles [i] inuestiuit. Verùm cùm ipsi assignatam terram sibi assignari fecissent, non nisi duos modios inuenerunt: vndè ab antecessore tuo, vt ipsis feudum integraret, cum instantia postularunt: qui licèt hoc aliquando se facturum promiserit, effectui tamen minimè mancipauit. Ipsi autem vt tu præfatum feudum ipsis adimpleas, assiduè postulant, & instanter: at tu aliquantulum dubitas, eo quod non sunt in possessione ipsius, ne de nouo illud videaris conferre: & licèt tibi fidelitatem curauerint exhibere, & de quatuor modiis fuerint [k] inuestiti, antequam eorum petitioni duceres annuendum, Sed. duxisti Ap. consulendam. Nos igitur attendentes, quod Ecclesiam in actibus suis fraudem, vel dolum non decet aliquem adhibere: f. t. t. respondemus, quod feudum ipsum securè potes eisdem nobilibus integrare; cùm terra illa quatuor modiorum ipsis fuerit assignata, & iamdictus Episcopus quatuor [l] promiserit se daturum.

NOTÆ.

1. [a] *Florentino.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. capite* 2. Petro videlicet Præsuli Florentino, qui Ecclesiam ipsam rexit ex anno 1189. vsque ad annum 1205. De Ecclesia Florentina nonnulla iam notaui *in c.* 31. *de elect.*

2. [b] *Nobiles Florentini.*] Casus ita contigit. Tempore schismatis, de quo egi *in capite* 5. *de elect.* ciues Florentini diuisi fuerunt, aliis fauentibus Alexandro III. qui Guelfi vocabantur; aliis Imperatori Friderico adhærentibus, qui Gibellini appellabantur. His temporibus Iulius, qui ab anno 1178. Ecclesiam illam Florentinam rexerat, ab Imperatore deiectus fuit, & in eius locum suffectus Zenobius potestate Imperatoris. Tunc quidam nobiles Florentini celauerunt ipsum Iulium, quousque sedato schismate, expulsoque Zenobio, suæ Sedi restitutus fuit Iulius, qui postea in ea floruit vsque ad annum 1181. teste Vghellio *tom.* 2. *Italia sacra, in Ecclesia Florentina, numero* 30. Vt autem nobilibus illis gratiam referret, auctoritate Alexandri III. feudi nomine illis donauit quatuor modios, idest quatuor actus quadratos cuiusdam agri; & cùm ipse Iulius è viuis excessisset anno 1181. Bernardus eius successor iterum de recto feudo inuestituram in eos fecit; sed cùm grauis error in numero modiorum reperiretur, quia duo tantùm modij reuerà in feudum dati reperiebantur, cùm quatuor fuissent promissi, prædicti nobiles à Petro Iulij, & Bernardi successore petierunt, vt integrè de feudo quatuor modiorum illis inuestituram daret, præcipuè cùm pro ea terræ parte iuramentum fidelitatis præstitissent. Petrus Florentinus Præsul, ne de nouo feudum videretur concedere propria auctoritate, contra ea, quæ adduxi suprà *in capite* 1. *de feudis*, renuit feudum promissum integrare, & consuluit Innocentium III. qui in præsenti illi rescripsit, vt integrè vsque ad quatuor modios prædictis nobilibus concederet, iuxta promissionem prædecessoris sui Iulij.

[c] *I.*] Iulij videlicet, qui electus fuit anno 1171. & decessit anno 1181.

3. [d] *Tenuerint.*] Vnde donatio, de qua in præsenti, renumeratoria fuit, sed adhuc indigebat Pontificis confirmatione, iuxta adducta superiori commentario.

[e] *Imperatorem, suorumque fautorum.*] Fridericum videlicet, cui adhærebant Gibellini.

[f] *De mandato.*] Aliàs terram Ecclesiæ non posset ipse in feudum concedere, iuxta adducta *in capite* 2. *de rebus Eccles. capite* 2. *de feudis.*

[g] *B.*] Bernardus videlicet creatus Episcopus Florentinus anno 1182. qui floruit vsque ad annum 1189. teste Vghellio *vbi suprà, numero* 81.

[h] *De recto feudo.*] Ita legendum est, non *de certo feudo*, vt legitur in hac sexta collectione; rectum enim feudum dicitur, cuius origo, seu causa certissima est, vt appellatur *libro* 2. *feudor. tit.* 4. & *lib.* 4. *tit.* 46. notauit Cuiacius *in præsenti.*

[i] *Inuestiuit.*] Inuestitura enim semel facta toties renouari debet, quoties vel patroni, vel vasalli persona mutatur, vt affirmatur *libro* 2. *feudor. titul.* 23. & 32. Illustrat Hothomanus *disputat. de feudis, capite* 24. & ita mortuo Episcopo petenda erat noua inuestitura à successore, & illi fidelitas promittenda, sicut etiam olim liberti Ecclesiæ intra annum ordinationis noui Episcopi professionem repetere, & chartam manumissionis suæ edere debebant testationis causà, *capite longinquitate* 12. *quæstion.* 2. Concil. Toletanum 6. *can.* 9. Cæsaraugust. 3. *can.* 4. 4.

[k] *Inuestiti.*] Vnde dicitur inuestitura ius tribuere, non possessionem, *capite visis* 16. *quæst.* 2. *capite pro illorum* 22. *de præbend.* & *lib.* 4. *feud. titul.* 15. notauit Cuiacius *in dict. cap. pro illorum*, & in præsenti.

[l] *Promiserit se daturum.*] Licèt ex donatione, quæ à promissione incipit, iure antiquo actio non daretur, post Iustinianum tamen actio, sicut ex alia deliberata promissione competit, vt docuerunt Connanus *libro* 5. *comment. capite* 9. *numero* 8. Donellus *libro* 15. *comment. capite* 22. & ibi Osualdus *littera D.* Barbosa *in l.* 1. 3. *part. numero* 2. & 3. *ff. solut. matrim.* Mendoza *libro* 3. *de pactis, capite* 9. *ex num.* 13. Iulius Clarus §. *donatio, quæst.* 34. Quænam tamen sit actio hæc, apud Doctores anxiè quæritur. Placet tamen eorum sententia, qui docuerunt, condictionem ex lege eo casu competere; quoties enim noua aliqua obligatio 5.

à lege introducitur, nec eâ cauetur quo genere actionis experiendum sit, agitur condictione ex lege, *l. vnic. C. de condictione ex lege*, quod expresse docet Iustinianus generaliter de quacunque donatione accipiendus *in nouel.* 162. *cap.* 1. vbi notarunt Cuiacius, & Accursius, Pichardus *in §. alia, numero* 7. Vvesembechius *ad titul. de donat. num.* 7. vnde obiter notatur, non semper obligationem præsupponere contractum, quia oriuntur obligationes ex multiplici capite, qualia enumerat plura Consultus *in l. obligamur* 52. *ff. de obl. & act.* & proprio quodam iure ex variis causarum figuris, *l.* 1. *ff. eodem.* Quare licèt donatio, quæ incipit à promissione, non sit contractus; tamen propter Iustiniani constitutionem efficacem ad agendum producit condictionem ex lege. Et hæc est ratio, quare precarium, quod valde simile est donationi, *l. cum qui* 14. §. *is qui precario* 2. *de furtis*, nec est contractus certus, nec incertus, *l. interdictum* 14. *ff. de precario*; producat tamen actionem præscriptis verbis contra eum, qui rem accepit, *l. duo* 19. §. *cùm quid, eodem titul.* quia non valet consequentia: Nascitur actio præscriptis verbis: ergo præcessit contractus innominatus, cùm nascatur ex plurimis aliis causis, quas recensuit D. Iosephus de Retes *lib.* 2. *opuscul. ferè per totum*, præcipuè *sect.* 4. Et cùm successor donatoris non possit reuocare promissionem antecessoris, immò rem donatam teneatur tradere, *l. si quis argentum* 35. §. 1. *C. de donat.* ideo in præsenti specie successor Episcopi Florentini tenebatur adimplere promissionem factam à Iulio suo prædecessore, præcipuè cùm facta fuisset de licentia Alexandri III. & intuitu dignitatis; quo casu ex facto prædecessoris successor in ipsa Ecclesia tenetur, iuxta tradita *in cap.* 1. *de solut.*

CAPVT VI.

Idem[a] *R. Cedeburgensi, & G. Briburgensi Abbatibus, & Magistro I. Rectori Ecclesiæ de Bilchale.*

CVm dilecti filij Abbas, & Monachi de[b] Melros proposuerunt coram nobis, quod vir Alanus quasdam terras ab Vv. quondam patre ipsius eorum Ecclesiæ de Machelin in eleemosynam assignatas violenter redigere cupiens[c] in forestam, eos super his indebitè molestaret, vobis dedisse recolimus in mandatis, vt ipsum ab ipsorum super illis terris indebita molestatione desistere, per cens. eccl. ap. postp. cogeretis. Verùm cùm super ipsa causa mandatum Apostolicum impleretis, diligentiùs procedentes in causa, partibus in præsentia vestra constitutis, testes recepistis hinc inde, & super attestationibus illorum, & instrumentis diu disputationibus, ac disceptationibus habitis, in causa ipsa vsque ad sententiæ calculum processistis, causam ipsam sufficienter instructam ad nostram audientiam remittentes. Vt autem per diligentiam vestram finis causæ imponatur eidem, instrumentorum tenorem, depositiones testium, allegationes etiam, provt ea receperamus sigillorum vestrorum munimine consignata, vobis sub sigillo nostro remittimus interclusa, per A. v. f. m. præ. quat. auctoritate nostra suffulti, ad sententiam pro ipso monasterio proferendam, non obstante contrad. vel ap. cuiuslibet procedatis, contradictores per cens. ec. cogentes, & facientes quod iudicaueritis auctoritate nostra firmiter obseruari, cùm ex tenore instrumenti euidenter appareat, quod hæc fuit mens, & intentio donatoris, vt[d] clausula de foresta, quæ in fine ponitur instrumenti, non ad superiorem donationem, quæ tam libera, & pura fuit, vt immunis esset à vexatione, & consuetudine sæculari; sed ad inferiorem concessionem, quæ pensionem, & determinationem habet insertam, iuxta sanum referri debeat intellectum, quia in[e] contractibus plena, in[f] testamentis plenior, in[g] beneficiis quoque plenissima est interpretatio adhibenda.

NOTÆ.

1. [a] IDem R.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 3. sed ita corrupta est inscriptio vtriusque compilationis, vt cognosci facilè non possit, de quibus monasteriis, Scotiæ, an Germaniæ, in præsenti agatur. Casus autem in præsenti decisus ita contigit. Nobilis quidam monasterio de Mailros conscripto instrumento purè donauerat quasdam possessiones, & alias etiam possessiones eodem instrumento donauit sub hac conditione, modoque, vt monasterium filio suo quotannis præstaret pensionem certam, & cessante monasterio in solutione pensionis, filius eas pensiones reuocaret, vt ex eis syluam faceret: & cùm cessaret monasterium in præstatione pensionis, filius vtramque donationem rescindere, & reuocare nitebatur: sed decreuit Innocentius ipsum audiendum non esse, quia conditio illa, siue modus, non ad priorem donationem, quæ pura fuit, & absoluta; sed ad posteriorem referri debet.

[b] *Melros.*] Ita legitur in tertia collectione. Monasterium autem Melrosense est Ordinis Cisterciensis in Scotia, in diœcesi Glascuensi, quod dirutum omnino Dauid Scotorum Rex pientissimus de nouo erexit, & construxit. Lostus *in histor. Scotiæ*, ibi: *Dauid Scotorum Rex quatuordecim* 2.

decim monasteria fundauit, inter quæ Melrosense, & Kilosense, Cistercienfis vtrumque Ordinis. Plura de eo congessit Manrique *tom. 2. annal. Cisterc. anno* 1136. *cap.* 9. Sed legendum est *Mailros*, quod Monasterium est in Anglia, cuius meminerunt Beda *libro 3. histor. capite* 26. *In Monasterio quod vocatur Mailros.* D. Bernad. *in vita S. Malach. In Mailros Monasterio Ordinis nostri.*

3. [c] *Forestam.*] Foresta, Forestis, & Forestum, idem sonant, significantque saltum venationi, aucupioque paratum: eius mentio sæpiùs fit in legibus Longob. *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 7. *lib.* 3. *tit.* 35. *l.* 4. *in pragmat Childeberti*, ibi: *Has omnes piscationes, quæ sunt, & fieri possunt in vtraque parte fluminis, sicut nos tenemus, & nostra forestis est, tradidimus ad ipsum locum.* Apud Dithmarum Episcopum *lib.* 3. *pag.* 27. ibi: *De moneta, & foresto inter Saldam, & Milam fluuios.* Hinc Forestagium pro iure foresti, *in constitut. Neapolit.* & Forestarij, præsides foresti, *in iisdem constitut. lib.* 1. *titul.* 76. & *lib.* 3. *tit.* 38. exposuerunt Vossius *de vitiis sermonum lib.* 2. *cap.* 7. Lindembrog. *verbo Foresta.*

4. [d] *Clausulam.*] Perfectâ enim donatione, non licet donatori conditionem adiicere, *l. perfecta* 4. *C. de donat. quæ sub modo.* Faber *de error. decad.* 48. *error.* 5. quod mirè probatur ex hoc textu, siquidem in eius specie conditio adiecta in vltima donatione in continenti, non refertur ad primam iam perfectam, vt notarunt Faber *vbi suprà*, Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 14. *in princip.*

[e] *In contractibus plena.*] In donatione tamen, cùm sit contractus stricti iuris, stricta etiam fit interpretatio, *l. cùm de modo* 11. *l. cùm qui* 22. *ff. de donat.* dicemus in textu sequenti.

[f] *Testamentis.*] *L. in testamentis, ff. de reg. iur.* vbi plura Petrus Faber, & Gothofredus, Garaña *hic*, Bronchorst. *centuria* 1. *assertione* 54. & *centuria* 4. *assert.* 96.

[g] *Beneficiis.*] Principis videlicet, *l.* 3. *ff. de constit. Princip. l. quod verò, ff. de legibus, l. si quando, C. de inoffic. capite quia circa, de priuil. cap. olim.* 16. *de v. s.* Illustrat Barbosa *axiomat.* 36. *num.* 1.

COMMENTARIUM.

5. EX hoc textu communiter deducitur, in donationibus plenissimam fieri interpretationem; quam sententiam latè disputat Garaña *in præsenti.* Sed si absolutè hæc assertio concipiatur, falsa est. Primò quia cùm donatio sit stricti iuris, strictè potiùs est interpretanda, *l. cum qui* 22. *ff. hoc titul. nouel. Theodosij de Theodosiani Codicis auctoritate, vers. Cum liquidò pateat.* Secundò, quia aliquid donatum in dubio non præsumitur, *l. cùm de indebito, ff. de probat. l. Campanus, ff. de operis libert. l. si cum aurum, ff. de solut.* Alciatus *regul.* 1. *præsumpt.* 31. Caldas *in l. si Curatorem, verbo Læsis, num.* 148. *in fine*, & §. 6. *num.* 8. & §. 8. *num.* 9. Tiraq. *in l. si vnquam, verbo Donatione largitus, num.* 209. *C. de reuoc.* Et meritò, nam cùm donatio sit liberalitas, & ita virtus moralis, iuxta Aristotelem *libro* 4. *Ethicorum, capite* 1. D. Thomam 2. 2. *quæst.* 117. *articul.* 1. *cum sequent.* vt constat *ex capite cùm Martha, de celebrat. Missar.* ex vero iudicio necessariò prouenire debet; & cùm nihil tam contrarium sit consensui, quàm error, *l. cuius per errorem* 53. *l. nihil* 116. *ff. de reg. iur. l.* 1. *ff. de condict. indeb.* ideo in dubio donatio non præsumitur. Accedit, quod donare perdere est, *l. filius* 7. *ff. de donat.* Tertul. *lib. de patient.* ibi: *Non piget donare ei, qui non timet perdere.* Facit illud Martialis *lib.* 1. *epigr.* 76. ibi:

> *Dimidium donare Lino, quàm credere totum*
> *Qui mauult, mauult perdere dimidium.*

Sed nemo præsumitur suum iactare, *dict. l. cùm de indebito*: ergo non præsumitur donatio, vbi alius animus applicari potest actui, vt in specie textus *in l. eleganter* 24. §. *qui reprobos, ff. de pignorat. action. l. si cum aurum* 50. *ff. de solut.* Quare omissis variis sententiis traditis à Garaña, & Canisio in præsenti, Innocentius in hoc textu exaudiendus est iuxta præsentem casum; cùm videlicet donatur piæ causæ, aut religioso loco; quia tunc beneficium hominis plenissimè interpretandum est, *l. sunt personæ* 43. *ff. de relig. l. sancimus, penult. C. de sacros. Eccles.* quæ est ratio textus *in l. Titia* 38. §. *Seia, ff. de auro & argento*, iuxta litteram Florentinam, ibi: *Aut aurea, aut argentea.* Quam receptiorem dicunt Covar. *in c. indicante, n.* 4. *de testam.* Barbosa etiam *ibi, numero* 12. licèt contrarium defendant Cagnol. *in eo textu*, Tiraquellus *de priuileg. piæ causæ, priuil.* 15. Sarmiento *libro* 3. *select. capite* 3. Nec tunc obstat textus *in capite ex parte, de censibus*, vbi circa votum factum in his Regnis soluendi D. Iacobo certam tritici mensuram, declaratur minorem mensuram esse soluendam, argumento textus *in l. nummi* 75. *ff. de legat.* 3. *l. apud Iulianum* 39. §. *Seio, ff. de legat.* 1. *l. qui balneum, ff. de auro & argent.* Nam omissâ interpretatione Sarmienti, & Tiraquelli *vbi suprà*, respondendum est, textum *in dict. capite ex parte*, accipiendum esse iuxta benignam interpretationem Innocentij III. quam ideo ipse admisit, ne viderentur personæ ecclesiasticæ inhiare lucris temporalibus, tanquam exactores proprij lucri, vt ibi latiùs dicemus.

CAPUT VII.

Idem *Episcopo Heliensi.*

PAstoralis officij diligentia. *Et infrà:* Tua nos insuper duxit discretio consulendos, si Episcopus, consentiente patrono, viris religiosis aliquam Ecclesiam concedendo, hac vtatur simplicitate verborum: *Concedimus vobis illam Ecclesiam*; vtrum eo ipso videatur Ecclesia illa in eorum vsus fuisse concessa, vel ius tantummodò patrona

patronatus. Nos autem inquisitioni tuæ taliter duximus respondendum, quod si Episcopus Ecclesiam illis conferat de consensu patroni, profectò patronus quod suum est, conferre videtur, ius videlicet patronatus; & Episcopus confert illud, quod ipse obtinet temporaliter in eadem; vt si fructuum eiusdem Ecclesiæ aliquam percipiat portionem, in eorum vsus illa portio conuertatur. Quod si ex ipsius prouentibus nullam debet Episcopus portionem habere, omnes prouentus, præter [b] cathedraticum in eorum vsus credimus conuertendos; sed vt Episcopi donatio sit legitima, consensus est sui [c] Capituli requirendus.

NOTÆ.

1. [a] *Heliensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & *in cap. pastoralis, de rescript.* vbi alias partes eiusdem Decretalis congessi, ex quibus restituenda est integra decretalis, vbi iam notaui.

[b] *Cathedraticum.*] Quid sit Cathedraticum, & quo iure debeatur, exposui *in cap. conquerente, de offic. Ordin.*

[c] *Sui Capituli.*] *Cap. cùm nos, cap. tua, de his fiunt à Prælatis,* vbi probaui, & illustrant Tamburinus *de iure Abbat. tom.*1. *disput.* 15. *quæst.* 13. Moneta *de commut. vltimar. vol. cap.* 11. *quæst.* 4.

COMMENTARIVM.

2. Non sicut legatum, quod est donatio rei alienæ à testatore relictum, consistit, saltem in æstimatione, §. *non solùm*, *Instit. de legat.* ita & donatio; nam in donatione tantùm creditur donatum ius illud, quod donator in ipsa re habet; & si nullum ius habeat, nihil actum censetur, nisi vt præstetur indemnitas donatario pro expensis, quas fecit, vel pro damnis, quæ ex re donata, & euicta sustinuit, *l. Aristo*, 18. §. *vltim. ff. hoc titul.* Differentiæ ratio in eo consistit, quia voluntas seipsum obligandi, & grauandi nunquam in oratore præsumitur, argumento textus *in l. vnum* 67. §. *si quis promittat*, *ff. de legat.* 1. secus verò procedit in testatore, qui damnat hæredem, vt rem redimat, & legatario præstet, vel eius æstimationem soluat. Vnde in præsenti textu consultus fuit Innocentius III. in ea specie, quid videatur donasse Episcopus, qui Ecclesiam aliquam sibi subiectam quibusdam Religiosis donauit, his verbis: *Concedimus vobis Ecclesiam illam*; cùm concedendi verbo donatio plena, & directa comprehendatur, *l. donari videtur*, *l. vltim. ff. de donat.* Et respondet Innocentius, Episcopum ita donantem cum consensu patroni, donasse videri iuspatronatus, & portionem fructuum, si quam ex ea Ecclesia percipere solebat; non autem donasse videri cathedraticum, quia Episcopus, quantuncunque generaliter Ecclesiam à sua iurisdictione eximat, nihilominus semper remanent penes eum certa iura Episcopalia, veluti correctio, *capite visis* 16. *quæst.* 2. visitatio, & eius ratione procuratio, *dict. capite cùm venerabilis, de censib.* vbi Panomit. *num.* 5. ius reuerentiale, quod sibi ab inferioribus Ecclesiis debetur, Kochier *de iurisdict. in exempt. quæst.* 3. *num.* 4. deinde charitatiuum subsidium, *cap. Apostolus, de censibus.* Item institutio auctorizabilis, ex traditis *in cap. cùm satis, de offic. Archid.* tandem omnia ea, quæ sunt ordinis Episcopalis, à quibus eximere subditos suos Episcopus non valet. Tamburinus *de iure Abbat. tom.* 1. *disputat.* 15. *quæsit.* 13. *numero* 4. nisi Pontificis auctoritate id faciat, vel talis concessio per Pontificem confirmetur, *capite constitutus, de relig. domibus*: docet Moneta *dict. capite* 11. *quæst.* 4.

CAPVT VIII.

Idem [a] *Florent.* [b] *& Fesulan. Episcopis, & Archipresbytero* [c] *Pistorien.*

Inter dil. fil. Hospitalarios sancti [d] Sepulchri de Pisis Hospitalis Hierosolymitani, ex vna parte; ac Fratres Hospitalis sancti Allucij Lucanæ diœc. ex altera, super eodem Hospitali sancti Allucij [e] quæstione subortá, cùm iidem Hospitalarij super possessorio, quod semel, & iterum, ex causis tamen dissimilibus intentarunt, contrariam reportassent sententiam, deinde ad petitorium recurrentes, per procuratorem suum coram dil. f. H. Subd. & Capellano nostro, quem sibi, & procuratori partis alterius auditorem concessimus, proponere curauerunt, quod cùm B. quondam Rector, & Fratres, ac patroni eiusdem Hospitalis sancti Allucij, habito communi tractatu deliberassent Hospitale ipsum Hospitalariis supponere supradictis, compromiserunt in hoc tribus procuratoribus vices suas, communiter statuentes, vt quod per ipsos super hoc fieret, acceptarent: qui postmodùm ad prædictos Hospitalarios accedentes, cum eisdem taliter statuerunt, vt ad ipsum Hospitale aliqui mitterentur, qui eorum nomine reciperent assignationem ipsius. Cùm autem fratres M. & B. illuc propter hoc transmisissent, in camera prædicti Rectoris donationem, & assignationem Hospitalis prædicti, tam à præfato Magistro, quàm supradictis procuratoribus, & aliis eiusdem domus Fratribus receperunt.

receperunt. *Et infrà*: Procurator autem partis alterius ex aduerso respondit, quod prædicta donatio debeat non immeritò retractari, quoniam multis ex Fratribus inconsultis, à prædicto Rectore, ac paucioribus Fratribus, excommunicatis nihilominus ac periuris, de re litigiosa, & in fraudem Plebani de Piscia, qui super eodem Hospitali mouerat quæstionem, fuerat celebrata; & hæc omnia proponebat sufficienter esse probata per depositiones testium productorum. Ad hæc verò parte alterâ multipliciter respondente, hinc inde fuit aliquandiu disputatum. Nos igitur his, & aliis intellectis, quæ coram Capellano prædicto partes proponere curauerunt, & ipsarum attestationibus diligenter inspectis, attendentes, quod Fratres, & patroni sancti Allucij pro se, immò potiùs contra se suam [f] turpitudinem allegabant, videlicet periurium, excommunicationem, & fraudem, non vtique contra ipsos, sed ab ipsis commissam: & intelligentes donationem ab eis præfatis Hospitalariis factam, puram, ac simplicem extitisse: quia non deceptoribus, sed deceptis iura subueniunt, vnde per ea, quæ superiùs sunt proposita, se contra factum proprium legitimè defendere non valebant, cùm & quædam ex ipsis non fuerint comprobata: de consilio f. n. Hospitale prædictum sancti Allucij cum pertinentiis suis Hospitalariis sancti Sepulchri adiudicare curauimus, ita quod per hanc nostræ diffinitionis sententiam diœcesano Episcopo, & Plebano de Piscia nullum præiudicium generetur, cùm res inter alios acta non debeat aliis præiudicium generare.

NOTÆ.

1. [a] F*Lorentino.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo cap.* 5. Ioanni videlicet, qui cùm Prioris Canonicor. Regul. Sancti Fridiani munere fungeretur, electus fuit in Archiepiscopum Florentinum anno 1205. & postquàm Ecclesiam rexit per annos 25. decessit anno 1230. Fuit in tuendis Episcopatus iuribus valde diligens, siquidem plura recuperauit, quæ Florentino Episcopatui ex negligentia suorum prædecessorum decesserant, vt refert Vghel. *tom.* 2. *Italiæ, in Ecclesia Florentina, numero* 33. De ipsa Ecclesia nonnulla notaui *in capite* 31. *de elect.*

2. [b] *Fesulan.*] Fesulana ciuitas perantiqua est prouinciæ Hetruriæ: eius meminerunt Silius *lib.* 8.

Et sacri interpres Flaminis Fesula.

Liuius, Cicero, Plinius & alij congesti ab Vghellio *tom.* 2. *Italiæ, fol.* 270. Habet Ecclesiam Cathedralem Diuo Romulo dicatam, cuius Præsuli Raynerio, qui electus fuit anno 1193. & decessit anno 1218. missa est præsens decisio.

[c] *Pistoriensi.*] Sofrido videlicet, de quo, & ipsa diœcesi Pistoriensi, nonnulla notaui *in c.* 9. *de cohabit. cleric.*

3. [d] *Sancti Sepulchri.*] Qui sub regula sancti Augustini cum suo Magistro vitam degebant, donec ab Innocentio VIII. Ordo hic sancti Sepulchri Militiæ S. Ioannis adunatus fuit, & ita penè interiit, vt est apud Volaterranum *lib.* 21. *Antropolog.* Chopinum *lib.* 5. *sacr. pol. tit.* 5. *num.* 5. De Fratribus sancti Allucij egi *in c.* 9. *de arbitris.*

[e] *Quæstione suborta.*] De possessione Hospita- 4.
lis S. Allucij differebant Hospitalarij sancti Sepulchri Pisis consistentes; & cùm egissent semel interdicto *quorum bonorum*, & iterum interdicto *vti possidetis*, & neutro iudicio obtinuissent, postea egerunt ex causis dissimilibus petitorio iudicio aduersùs Rectorem, & Fratres, ac Patronos ipsius Hospitalis, & obtinuerunt: quia plerunque qui succubuit in possessione, obtinet in proprietate, vt probaui *in capite* 3. *de causa possess.* obtinueruntque, quia plenè probatum fuit, ipsos Rectorem & Fratres donasse prædictum Hospitale: nec habita fuit ratio eorum, quæ allegabant Fratres donationis ipsius infirmandæ causâ, asserentes se excommunicatos fuisse tempore, quo donationem illam fecerunt, eamque dolo malo fecisse in præiudicium Plebani, cuius mentio fit *in dict. cap.* 9. *de arbitris*; quia non audiuntur illi, qui quod ritè fecerunt, mutare, & rescindere intendunt, *l. post mortem, de adoptionibus*: quare rectè Innocentius III. Hospitale illud adiudicauit Hospitalariis sancti Sepulchri, saluo iure prædicti Plebani, atque etiam Episcopi diœcesani, ex vulgari regula, *Res inter alios acta aliis nec nocet, nec prodest*; quam illustraui *in cap. penult. de re iudic.*

[f] *Turpitudinem.*] Vnde audiendi non erant, 5.
dict. l. post mortem, l. si seruus plurium, §. 1. *ff. de legat.* 1. *l. seruo, C. de seruo pignor. dat. manumiss. l.* 4. *C. de reuoc. donat. l.* 5. *C. de transact. cap.* 8. *de concess. preb.*

CAPVT IX.

Idem *Episcopo* [a] *S. Andreæ.*

APostolicæ Sedis oraculo. *Et infrà*: Cùm plerunque contingat, quod Episcopi successiuè locis religiosis de redditibus, qui pertinent ad eosdem, vltra quinquagesimam conferant portionem, ita quod interdum vsque ad tertiam partem, vel quartam; interdum verò plus, minusve huiusmodi redditus minuantur: tua fraternitas nos

nos consuluit, vtrum successoribus eorundem ea quæ taliter fuerint vltra quinquagesimam portionem concessa, liceat aliquatenus reuocare. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod licèt sit in [b] canone diffinitum; vt si quis Episcoporum in parochia sua monasterium fortè construere voluerit, & de rebus Ecclesiæ, cui præsidet ipse ditare, non amplius ibidem, quàm quinquagesimam; Ecclesiæ verò, quam monasticis regulis informare, vel pro suis magnificare voluerit sepulturis, non amplius quàm centesimam partem census Ecclesiæ, cui præest, debeat elargiri. Quia tamen in eodem canone consequenter adiungitur, vt hæc temperamenti æquitas obseruetur, quod cui tribuit, competens subsidium conferat; & cui tollit, grauia damna non infligat, eâ quidem cautelâ seruatâ, vt vnam tantummodo, quæ placuerit, ex duabus remunerationem assumat, hoc semper est obseruandum, quod vnus Episcopus, vel alius, non solùm non debet amplius, sed nec tantùm, nec minùs, cum graui Ecclesiæ suæ detrimento conferre, siue simul, & semel id facere velit, siue pluries, successiuè eidem, vel diuersis Ecclesiis conferendo. Vnde cùm graue detrimentum, siue de possessionibus, siue de prouentibus, vel ad Episcopalem mensam, vel Cathedralem Ecclesiam pertinentibus, in quantalibet portione constiterit esse collatum, poterit legitimè reuocari, nisi [c] præscriptione, vel aliâ exceptione legitimâ huiusmodi actio excludatur. Nam etsi primâ facie præsumatur, quod collatio quinquagesimæ, vel centesimæ partis graue non inferat detrimentum; quia tamen si non solùm sæpe, sed etiam semel id fiat, ex variis circunstantiis deprehendi potest interdum esse valde damnosum, quod quidem magis potest ex ostensione ipsius facti, quàm expressione alicuius statuti cognosci, nec quinquagesima, vel centesima semel, ac successiuè debet cum graui damno conferri: si verò in tantùm abundet Episcopus, vt sine damno Ecclesiæ suæ possit amplius, quàm in quinquagesimam, vel centesimam partem necessitati alterius Ecclesiæ subuenire, quamuis per se non debeat summam excedere à canone præfinitam, per quam incautè largiri volentibus est occursum, de superioris tamen auctoritate potest etiam in maiori summa inopiæ alterius prouidere.

NOTÆ.

1. [a] S. *Andrea.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. vltim.* non autem reperitur præsens epistola inter editas à Guillelmo Sirleto, & Bosqueto: quare eius integram adhuc præ manibus non habemus. De Ecclesia Sancti Andreæ nonnulla adduxi *in cap. 2. de supplend. neglig.*

2. [b] *Canone.*] Videlicet 5. Concilij Tolet. 9. relato à Gratiano *in cap. bene est 12. quæst. 2.* & in editione Garsiæ ita habetur: [Bonæ rei dare consultum, & præsentis habetur vitæ subsidium, & æternæ remunerationis spectare cernitur præmium. Quisquis itaque Episcoporum in parochia sua monasterium construere fortè voluerit, & hoc ex rebus Ecclesiæ, cui præsidet, ditare decreuerit, non ampliùs ibidem quàm quinquagesimam partem dare debet, vt hac temperamenti æquitate seruata, & cui tribuit, competens subsidium conferat; & cui tollit, damna grauia non infligat. Ecclesiæ verò, quæ monasticis non informabitur regulis, aut quam pro suis magnificare voluerit sepulturis, non amplius quam centesimam partem census Ecclesiæ, cui præsidet, ibidem conferre licebit: eâ tamen cautelâ seruatâ, vt tantummodo quæ placuerit ex his duabus, remunerandam assumat.]

3. [c] *Præscriptione.*] Immò ex Concilio Aurelianensi ita cauetur *in cap. si Episcopus 12. 16. q. 4.* ibi: *Si Episcopus humanitatis intuitu mancipiola, vineolas, vel terrulas clericis, aut monachis, vel quibuslibet præstiterit excolendas, vel pro tempore tenendas, etiamsi longa transisse annorum spatia comprobentur, nullam Ecclesia præiudicium patiatur: nec sæcularis legis præscriptio, quæ Ecclesiæ aliquid impediat, opponatur.* Ergo nec in præsenti specie præscriptio admitti poterat. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in specie textus *in dicto capite Si Episcopus*, nullam monachos, vel clericos habere posse bonam fidem, nec iustam causam possidendi, cùm rem tantùm ad vsumfructum acceperint. In præsenti autem specie, si maior pars quàm quinquagesima donata sit, in ea parte præscriptio procedit; quia & bona fides, & titulus iustæ possessionis dantur.

COMMENTARIVM.

Licèt regulariter Episcopi nequeant de rebus Ecclesiæ suæ, seu spectantibus ad propriam mensam, tam laicis, quàm ecclesiasticis donare, *cap. 2.* vbi latè probaui, *hoc tit.* tamen ad construendam Ecclesiam, vel iam constructam dotandam, possunt donationem ita facere, vt si in ea Ecclesia iam regularis disciplina vigeat, quinquagesimam partem fructuum donare possint; si autem de nouo erigenda sit, centesimam, *cap. si Episcopus 73. 12. quæst. 2. cap. bonæ, capite religiosum, eadem causa, & quæst. cap. possessiones 16. quæst. 3. cap. pastoralis, de his quæ fiunt à Prælat.* Concil. Toletanum 4. *can.* 37. vbi Patres huius sanctionis rationem expresserunt his verbis: *Si clericis, seu monachis, vel peregrinis, aut quamlibet necessitatem sustinentibus pro solo religionis intuitu in vsum res ecclesiastica largiuntur, quantò magis consulendum est, quibus retributio iusta debetur.* Accedit vtilitas fidelium, quæ in constructione Ecclesiarum facilè deprehenditur, & eam commendauimus infrà, in titulo *de iurepatron.*

Illustrant

illustrant Antonius Augustinus *lib. 4. epit. iur. Pont. tit. 5. per totum.* Cuiacius *in præsenti*, Cironius *ad tit. de his quæ fiunt à Prælat.* Moneta *de commut. cap. 11. num. 85.* Lambert. *de iurepatron. 1. p. lib. 1. artic. 16.* Si autem Episcopus integrè ex fructibus propriæ Ecclesiæ construxerit monasterium illud, ipsi Ecclesiæ adiudicandum est, *cap. Apostolicos 13. in fine 12. q. 2.* quia tantùm iuxta distinctionem suprà adductam potest Episcopus quinquagesimam, vel centesimam partem fructuum donare. Sed an Capituli consensus in simili donatione desideretur, hæsitatur ab Interpretibus? Et Episcopum non posse per se, absque consensu Capituli similem donationem facere, tenuerunt Glossa *verbo Quinquagesimam, in dicto cap. bona*, Gregorius Lopez *in l. 4. tit. 14. part. 1.* & alij congesti à Redoano *de rebus Eccles. q. 2.* qui mouentur auctoritate textus *in cap. si Episcopus 12. q. 2.* in illis verbis: *De consensu Concilij sui habeat libertatem faciendi.* Et *ex cap. pastoralis, de his quæ fiunt à Prælat.* vbi docetur, non posse Episcopum per se de bonis Ecclesiæ propriæ quicquam monasterio, aut simili pio loco concedere. Cironius *vbi proximè*, existimat olim non licuisse Episcopis sine consensu Capituli donare quinquagesimam, vel centesimam partem; potuisse tamen post Innocentij III. constitutiones, tam in præsenti, quàm *in dicto cap. pastoralis*, in quibus apertè fatetur, se intendere derogare dispositioni textus *in dicto cap. benè*, vbi licèt non exigeretur consensus Capituli, id tamen supplendum erat ex Concilio Tolet. 3. relato *in dicto cap. si Episcopus 73.* Sed verè non agnosco vbi Innocentius III. intendat derogare textui *in dicto cap. benè*; nam *in dicto cap. pastoralis*, potiùs ait, se ita statuere, saluâ constitutione canonicâ, de concedenda piis locis quinquagesima parte. Quæ verba cùm referantur ad textum *in dicto cap. benè*, nullam continent consensus Capituli mentionem. In præsenti autem tantùm Innocentius exponit eundem canonem *bene*, ita vt Episcopus tantùm semel quinquagesimam, aut centesimam partem possit donare; in tota tamen textus serie nullam facit mentionem consensus Capituli adhibendi, vel non. Et ita secundùm canonem, de quo loquitur, & quem expendit Innocentius, accipiendus est. Nec feliciùs Iacobus Cuiacius *in præsenti*, dum ait verba dicti canonis *bene*, immutata aliquatenus referri ab Innocentio III. cùm in eo nullus exigatur Capituli consensus. Sed etsi conferatur canon ille cum verbis Innocentij in præsenti relatis, mirè consonat. Tandem alij pro solutione huius quæstionis, & conciliatione textus *in dicto cap. si Episcopus*, cum dicto capite *benè*, ita distinguunt. Vel Episcopus donat quinquagesimam partem rerum Ecclesiæ monasterio nondum constructo, vel etiam constructo, sed sine licentia, & consensu Capituli; & tunc non potest per se aliquid donare absque consensu Capituli; vel monasterio iam constructo ex Capituli licentia, & voluntate; & tunc nouus non desideratur consensus ad prædictam donationem. Ita docuerunt Abbas *in dicto cap. pastoralis, num. 4.* Redoanus *vbi suprà, num. 47.* Rationem differentiæ inter vtrumque casum eam reddunt, quòd vbi Capitulum ædificationi consensit, orta fuit ex parte eius obligatio congruè illud dotandi, atque ita cùm donatio, seu dotatio iam necessaria sit, frustra desideratur Capituli consensus, cùm constructionis tempore iam intercessisset, argumento textus *in l. quæ sub conditione, §. de hoc, ff. de condit. instit.* At cùm hæc ratio cesset quoties sine consensu Capituli Ecclesia constructa fuit, ac per consequens cesset obligatio eam dotandi, requiritur in donatione ab Episcopo facienda Capituli consensus, sine quo, sicut non potuit construi monasterium, ita similiter nec dotari. Sed libenter quærerem ab his Doctoribus, vndenam statuta reperitur obligatio Capituli dotandi omnia monasteria ex eius consensu, seu licentia constructa? Cùm illud tantùm notum sit, eum qui construxit Ecclesiam, ad eius congruam sustentationem teneri, *cap. cùm sicut, de consecr. Ecclesiæ*, nec vnquam legi, ad constructionem Ecclesiæ necessarium esse Capituli consensum. Vnde veriùs existimo, nec attento iure antiquo, nec iure nouo Innocentij III. desiderari consensum Capituli, in donatione quinquagesimæ, vel centesimæ partis, iuxta distinctionem suprà adductam; sed Episcopum propriâ auctoritate eam facere posse, cùm omnes textus, in quibus hæc facultas Episcopis conceditur, nullam faciant mentionem consensus Capituli. Accedit & ea ratio; nam cùm iure permittente talis donatio fiat, non debet exigi ea solennitas, quæ in similibus alienationibus rerum Ecclesiæ desideratur, argumento textus *in l. in conditionibus 5. ff. de condit. & demonstr. l. alieno, §. qui fideicommissum. l. non tantum, vers. Autem, ff. de fideicommiss. libert. l. 1. & 3. C. quando decreto opus non sit, l. 3. in princip. cum suis §§. l. si pupillorum, §. 1. ff. de rebus eorum*, Narbona *de ætate, anno 25. q. 12. num. 7.* Nec contrarium probat textus *in dicto cap. si Episcopus*; nam dum exigit Capituli consensum, non est accipiendus de donatione quinquagesimæ, vel centesimæ partis, sed de donatione integræ Ecclesiæ parochialis in monasterium conferenda; quo casu verum est, consensum Capituli requiri, *cap. tua, de his quæ fiunt à Prælat.* Dum autem PP. in eo textu descendunt ad donationem modicam faciendam ab Episcopo, nullum exigunt Capituli consensum, sicut & *in dicto cap. pastoralis.* Vnde cùm nullibi legatur, consensum Episcopi necessarium esse in donatione quinquagesimæ, vel centesimæ partis fructuum; non est ratio cur de casu vnionis Ecclesiæ parochialis monasterio factæ, relato *in dicto capite Si Episcopus*, arguatur ad donationem modicam quinquagesimæ, vel centesimæ partis.

CAPVT X.

[a] Gregorius IX.

PRopter eius ingratitudinem, in quem liberalitas est collata donationis, donatoris persona de rigore iuris eam potuit reuocare, si fortè in ipsum impias manus iniecerit, aut sub atroces iniurias, seu graue rerum suarum damnum, vel vitæ periculum inferre præsumpserit. Quod tamen ad donatoris, qui hoc tacuit, non extenditur successores.

NOTÆ.

1. [a] GRegorius IX.] Qui præsentem constitutionem deprompsit *ex l. vlt. de reuoc. donat.* vbi extant eadem verba, vt iam notauit Cuiacius *in præsenti.* Quare cùm hæc constitutio ex iure ciuili deprompta sit, iuxta eius principia examinanda est. Sit assertio.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR. *DOnatio propter ingratitudinem potest per donatorem, non per hæredem eius, qui tacuit, reuocari.* Probant eam textus *in l. his solis, authentic. quod mater, l. final. C. de reuoc. donat. l. cùm res, C. de contrah. emption. l. omni modo, C. de inoffic. donat. l. si mortis, ff. de donat. cauf. mortis, §. sciendum, Instit. de donat. l. solo* 30. *C. de liberali causa, l.* 6. *§. Imperator, de liberis agnosc. l. ingratus* 19. *de iurepatron. l.* 1. *&* 2. *C. de libert. & eorum lib. l.* 3. *l.* 12. *l. precibus, C. de inoffic. donationibus, l. penult. tit.* 4. *p.* 5. Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña, & Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum*, Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 19. *cap. final.* Bocerus *disput.* 19. *de donat. num.*38. Hunnius *in encyclop. p.* 3. *tit.*26. Canisius *in repetit. ad hunc textum*, plures congesti à Noguerol. *alleg.* 6. *num.* 86. Hermosilla *in l.* 10. *tit.* 4. *part.* 5. Vela *dissert.* 7. *Hispal. num.* 40. Larrea *decis.* 2. *Granat. num.*11. Amaya *lib.*2. *obseru. cap.*6. Ayllon *in addit. ad Gomezium, cap.*4. *de donat. num.*15. Gibalinus *tom.*2. *de negot. lib.*4. *cap.* 2. *art.* 7. Retes *de donat. cap.* 18. *per totum,* Borellus *tom.* 3. *decis. tit.* 12. *per totum,* Castillo *lib.*3. *controu. cap.*10.

3. TRADITVR DVBITANDI RATIO. Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione sic insurgo: Donatio inter viuos purè facta irreuocabilis est, *cap. sacrorum* 15. 12. *q.*2. *cap.*1. 16. *q.*2. *cap. final.* 16. *q.* 6. *cap. sunt qui* 17. *q.* 3. *l. siue emancipatus* 17. *cum tribus sequentibus, C. de donat. l. cùm ancillam, l. si repetendi, C. de condict. ob causam, l.* 2. 3. 4. 5. *&* 6. *C. de reuoc. donat.* Et rectè, cùm *ex cap.* 1. *legis Cinciæ*, non aliter donatio celebraretur, quàm si res mobiles, vel immobiles per traditionem, aut solennem mancipationem darentur; iura verò, & actiones solenniter cederentur, *l. iusta* 4. *cum sequent. l.* 7. *C. Theodos. de donat.* docuerunt Cuiacius *lib.* 6. *obseru. cap.*18. & *in Nouella* 182. & *in l. Aquilius, C. de donat.* Osualdus *lib.*5. *Donelli, cap.* 2. *littera B.* Hothomanus *de donat. cap.* 1. Scipio Gentilis *de donat. inter. lib.* 4. *cap.*18. Mendoza *lib.*3. *de pactis, cap.* 9. *q.* 5. Gutherus *de iure manium lib.*3. *cap.*7. Igitur nec ex causa ingratitudinis, vel simili donatio reuocari potest. Secundò in aliam partem, vbi Gregorius negat hæredibus donatoris contra donatarium ingratum competere hanc actionem, seu condictionem, nec ab eo per successores res auferri posse, obstat; nam hæc actio rei persecutoria est, vt infrà dicemus: sed omnes actiones rei persecutoriæ, ex delicto etsi proueniant, dantur hæredibus, & contra hæredes: igitur & successoribus donatoris ius reuocandi similem donationem competit; quam sententiam neruosè defendit Donellus *lib.*4. *comment. cap.*29. Igitur non rectè Gregorius in præsenti negat per successores donatoris reuocari posse donationem in integrum collatam.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens constitutio, videlicet, donatorem ob ingratitudinem donatarij posse donationem reuocare condictione, quæ appellatur actio ingrati, *dicta l. his solis, vers. Actionem*; quæ est actio personalis, quà intenditur, vt res donata regrediatur in dominium donatoris, & interim dum per sententiam aufertur, in dominio donatarij manet. Bocerus *de donat. cap.*3. *n.* 102. Gutierrez *de iuram.* 1. *p. cap.* 10. *num.*7. Non tamen vt voluit Donellus *lib.* 14. *comment. cap.*31. hæc actio ex ipsa donatione nascitur, sed extra id, quod agitur, hæc actio oritur, vt interdum condictio indebiti, *l. is qui* 13. *§. vltimo, ff. commodati*: de ingratitudine autem legitimè constare debet, veluti si donatarius atroces iniurias donatori inferat, si eius vitæ insidietur, si grandem iacturæ molem illius substantiæ, & bonis ingerat. Et meritò ingratus rebus donatis priuatur in pœnam tam immanis delicti; ingratitudinis enim vitium adeò graue est, vt cætera alia facilè vincat, ac superet. D. Bernardus *in Canticos*, ibi: *Ingratitudo est hostis gratiæ, inimica salutis; quoniam nihil ita displicet Deo, quemadmodum ingratitudo.* Seneca *lib.*4. *de benef. cap.*16. ibi: *Fugiendum est ingratum esse, quoniam nihil aquè concordiam humani generis dissociat, ac distrahit, quàm hoc vitium.* Et ibi: *Quis denique non ingratum detestetur hominem, sibi ipsi inutilem.* Plura de hoc Beyerlinch *tom.* 4. *in Theatro vitæ hum. verbo Ingratitudo*, Theophilus *tom.*4. *lib.*3. *sect.*3. *cap.*10. *per totum.* Meritò ergo ob ingratitudinem erga donatorem commissam statutum est, vt donatio reuocetur, vt etiam libertas, quæ semel data reuocari non solet, ob ingratitudinem reuocatur, & liberti ingrati reducuntur in seruitutem, *l. qui manumittuntur, C. de operis libert. l.*2. *C. de libert. & eorum liber. l. solo* 30. *C. de liber. caus. l. vnica, C. de ingrat. libert. l.*1. *§. cùm patronus, ff. de offic. Præfect. vrb. l. non solùm* 6. *§.* 1. *ff. de in integrum restit. l. si mulier* 21. *ff. de eo quod metus causâ, l. alimenta*

l. alimenta 6. §. 1. ff. de agnosc. liber. l. 5. ff. de iurepatron. Donellus *lib. 2. comment. cap. 17. & 14.* Cuiacius *lib. 10. obseru. cap. 33.* & *lib 21. cap. 6.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 2. num. 4.* Reuardus *lib. 1. coniect. cap 11.* Faber *in Papin. tit. 5. princip. 2. illat. 4.* Amaya *lib. 2. obs. cap. 4. num. 5.* & *cap. 6.* etsi in contrarium expendi soleant textus *in l. si quis hac 30. ff. qui & à quibus, l. 1. §. 1. ff de iur. annul. aur. l. libertus, de bon. libert. l. si dotem 24. ff. de iure dot. cap. Episcop. 58. 12. q. 2. l. 3. ff. de obsequiis.* Et licèt circa auctorem huius pœnæ dissentiant Interpretes, siquidem Reuardus *dicto cap. 11.* laudat Commodum eius auctorem, Cuiacius autem *dicto cap. 33.* & *lib. singul. respons. Vlpiani*, & Marcellus *in l. 3. ff. de obsequiis*, eam tribuant iam Trajano, iam Neroni, iam Claudio; dicendum tamen est, auctorem huius pœnæ fuisse Claudium, vt probat Connanus *dicto lib. 2. cap. 1. num. 4.* Amaya *dicto lib. 2. cap. 6. num. 13.* Benitez *in cap. vnico, de natis ex libero, num. 20.* Causas autem reuocationis à Iustiniano relatas *in d. l. final.* & *Nouel. 78. cap. 2.* & à Gregorio *in præsenti* transcriptas exponunt Donellus *vbi proximè, lib. 14. cap. 27.* Canisius *in repetit. ad hunc textum*, vltra quas arbitrio iudicis relinquitur iudicare quæ sint causæ grauiores, & ex ingrato animo prouenant. Osualdus *d. cap. 27. littera D.* Menochius *de arbitr. casu 72.* Non tamen transit hæc actio in hæredem, aut illi competit, si eius auctor tacuit; quia quæcunque actio doloris tantùm causâ datur, cum persona, cuius gratiâ competit, intercidit, *l. penult. ff. de in ius vocando, l. iniuriar. 13. ff. de iniur. l. posthumus 6. §. final. cum duabus legibus sequent. ff. de inoffic.* nisi præparatum sit ipsum iudicium, aut ingratitudo extraiudicialiter denunciata, vt *ex l. 1. C. de reuoc. donat.* docent Donellus *lib. 14. comment. cap. 29.* vbi Osualdus *littera B.* Bocerus *de donat. cap. 3. num. 97.* Robertus *lib. 1. rerum indic. cap. 14.* Donationem autem remuneratoriam non posse ob ingratitudinem reuocari, probant Molina *lib. 4. de primog. cap. 11. num. 45.* Gutierrez *consil. 24. num. 15.*

Nec obstant difficultates suprà expensæ. Non prima; nam licèt regulariter donatio perfecta reuocari non possit, ex causis tamen à iure approbatis, & receptis vtique reuocari valet, veluti ex causa ingratitudinis, de qua in præsenti; vel si postea liberi suscepti sint à donatore, *ex l. si vnquam, C. de reuocand. donat.* Quæ causa etiam iure canonico approbata videtur *in cap. final. 17. q. 4.* iunctis traditis à Couar. *lib. 1. variar. cap. 19.* Donello *lib. 14. comment. cap. 32.* Fornerio *lib. 2. rer. quotid. cap. 8.* Merillo *lib. 2. obseru. cap. 34.* Vinio *lib 2. select. cap. 32.* Mornacio *in l. 8 §. si Imperator, ff. de inoffic.* Ferro Manrique *de different. vtriusque fori, q. 47.* Nec obstat quod de mancipatione solenni dicebamus; nam licèt donatio olim solâ traditione non perficeretur, nisi in coniunctas personas fuisset collata, *l. 4. 5. & 7. C. Theodos. de donat.* post ius tamen Iustinianeum donatio magis in contractus speciem transiit, cùm solo contractu perficiatur, *l. si quis 35. §. final. C. de donat.* Nec obstat secunda difficultas; nam tam Gregorius in præsenti, quàm Iustinianus *in d. l. vltima*, loquuntur quando tacuit testator, vt expressè in vtroque textu asseritur, non verò cùm actionem personalem etiam rei persecutoriam proposuit; nam tunc etiam hæredi competit hæc actio, cùm iam lite mota donator decessit; cùm verò sciebat iniuriam sibi illatam esse, & tacuit, quia abolitione tollitur iniuria, remissa censetur; & ideò hæredibus non licet donationes reuocare; licèt enim transeant ad hæredes actiones defuncto quæsitæ, quæ ei competere cœperunt; hæc tamen actio non consistit in defuncto, vt probat Donellus *lib. 14. comment. cap. 29.* & ideò ad hæredem non transmittitur.

5. RESPONDETVR DIFFICVLTATIBVS.

TITVLVS XXV.

De peculio Clericorum.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] *Arelatensi.*

INVESTIGANDVM est, si nihil patrimonij habens presbyter, quando promotus est ad ecclesiasticum ordinem, postea emerit prædia, cuius iuris sint? quoniam Ecclesiæ, ad quam nihil habens promotus est, esse debent, iuxta canonicam auctoritatem.

NOTÆ.

1. [a] **A**Relatensi.] In prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* legitur, *Ex Concilio Lateranensi:* apud Burchardum verò *lib. 3. Decreti, cap. 118.* & Carnotensem *p. 3. cap. 94.* & Panormit. *lib. 2. tit. 4. cap. 25.* legitur, *Ex Concilio Rhemensi, cap. 6.* Sed legendum est, *Ex capitulis Hincmari Rhemensis*; inter capitula enim, quæ ipse edidit, de quibus Magistri & Decani per singulas Ecclesias inquirere, & Episcopo renunciare debeant, *cap. 18. tom. 21. Conciliorum, fol. 513.* ita legitur: *Inuestigandum*

gandum similiter, si nihil patrimonij habens quando prouectus est ad ordinem Ecclesiasticum, postea emerit prædia, cuius iuris sint: quoniam Ecclesiæ, ad quam de nihil habentibus promotus est, esse debent, iuxta canonica auctoritatis decretum. Præsenti verò canoni consonant textus Concilij Carthag. *can.* 35. ibi: *Si quis pauper in aliquem ordinem promotus, aliquid acquisierit, Episcoporum potestati subiiciatur. Similiter placuit, vt Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, & cuiusmodicunque iclerici, qui nihil habent, si promoti tempore Episcopatus, vel clericatus eorum agros, vel cuiusmodicunque, ac prædia nomine proprio emerint, tanquam qui dominica bona inuaserint, teneantur, nisi vtique admoniti ea Ecclesiæ retulerint: sin autem ad eos propriè alicuius liberalitas, vel successio redierit, ex ea facient id quod eorum vult propositum. Sin autem etiam postquam proposuerint, retrò conuertantur, ecclesiastico honore indigni, vt reprobi iudicentur.* Refertur à Gratiano *in cap.* 1. 12. *q.* 3. ad quam canonicam constitutionem respexisse Patres in præsenti, iam notauit Cuiacius *hic.* Leo IV. in Concilio Mogunt. sub Rabano, *can.* 8. vbi Patres ita aiunt: *In Concilio Carthaginensi scriptum est, vt Presbyteri, Diaconi, vel quicunque clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Episcopatus, vel clericatus sui agros, vel quæcunque prædia suo nomine comparant, tanquam rerum dominicarum inuasionis crimine teneantur, nisi admoniti Ecclesiæ eadem ipsa contulerint.* Concilium Aquisgran. sub Stephano V. *can.* 98. Toletan. 9. *can.* 14. quod extat apud Gratianum *in cap.* 1. 12. *q.* 4. Concilium Hispal. 1. relatum à Loaysa inter eiusdem Concilij fragmenta, *cap.* 5. Concilium Parisiense sub Gregorio IV. secundùm collationem Ludouici, *lib.* 1. *cap.* 14. qui textus postea relatus fuit inter capitularia Caroli, *lib.* 5. *capitul.* 175. & in eisdem capitul. *lib.* 1. *capitul.* 88. ita legitur: *Si Presbyter post ordinationem aliquid acquisierit, illud obseruetur, quod in canonibus de consecratis nihil habentibus constitutum est.* Et *capitul.* 156. ibi: *Vt vnusquisque Presbyter res, quas post diem consecrationis acquisierit, propriæ Ecclesiæ relinquat. Hoc etiam, videlicet comparatum ab Episcopis, vel clericis tempore ordinationis nihil habentibus, Ecclesiæ esse credi, ad eamque spectare.* Sic Iustinianus constituit, auctore Cedreno *in eius vita*, cuius constitutionis vestigia extant *in l. sancimus, C. de sacros. Eccles. l. omnem* 42. §. *de his: authent. licentia, C. de Episcopis & clericis. Nouella* 131. *cap.* 13. *cap. fixum, vers. Postquam* 12. *quæst. vlt.* Facit vetus formula, quæ reperitur ordine 8. inter veteres formulas; vbi dum refertur charta ingenuitatis, vt aliquis Presbyter ordinetur, & in Ecclesia sibi commissa plebem regat, hæc verba annectuntur: *His quoque subnectere placuit, canonicis admoniti constitutionibus, vt si qua deinceps prædia, vel mancipia tui nominis titulo comparaueris, hoc obseruari studeas, quod in eisdem decretum esse cognoscitur.* Illustrant post congestos à Barbosa *hic*, Baronius *anno* 397. *num.* 53. Azor *p.* 2. *instit. moral. lib.* 7. *cap.* 19. *q.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 26. *cap.* 2. Chopinus *lib.* 2. *monast. tit.* 3. *num.* 6. Balsamon *in dicto can.* 35. *Synodi Carthag.* & *in can.* 35. *Synodi* 6. & *in nomocan. titul.* 1. *cap.* 31. Bignonius *in notis ad veter. formul. fol.* 598. Cuiacius *hic*, & *in Nouel.* 131. §. *idem est notandum*, & *lib.* 1. *feud. fol.* 808. Scipio Gentilis *lib.* 2. *de donat. inter, cap. final.* Acosta *de priuil. credit. regul.* 1. *ampliat.* 8. Iustelus *in can.* 32.

Sed in contrarium, videlicet in præsenti specie res emptas ab Episcopo, vel Presbytero non esse Ecclesiæ, nec ex aliqua iuris præsumptione ad eam spectare, suadetur *ex l. si is ea* 6. *C. de rei vind. l. ex pecunia dotali* 12. *C. de iure dot. l. vlt. C. de seruo pignor. dat. l. qui aliena* 8. *C. si quis alteri, vel sibi, l. si patronus* 4. *C. commun. vtriusque iud. l.* 2. *C. pro socio, l. si maritus* 19. *C. de distract. pign. l.* 2. *C. si certum petatur, l. si mulier* 21 *ff. de pecul. dotal.* quibus cauetur, rem ex pecunia deposita comparatam, deponentis non esse; ex pecunia dotali, non esse vxoris, sed mariti: quod & latè probant Couar. *lib.* 3. *var. cap.* 3. *num.* 6. & *in cap.* 1. *num.* 6. *de testam.* Connanus *lib.* 4. *comm. cap.* 17. *num.* 11. Cuiacius *in l. licèt, C. qui potiores*, & *lib.* 5. *obseru. cap.* 29. Donellus *lib.* 5. *comment. cap.* 2. *circa finem*, Faber 5. *coniect. cap.* 9. Pacius *cent.* 5. *q.* 53. Besoldus *in delibat. iuris, ex lib.* 23. *ff. q.* 7. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 4. *cap.* 4. *artic.* 6. Siguenza *de clausulis*, Bronchorst. *enantioph. centur.* 1. *assert.* 65. Scipio Gentilis *ad Apuleium, in Apolog. fol.* 484. Larrea *decis.* 92. *per totam.* Igitur non rectè in præsenti docetur, res emptas ab Episcopis, vel Presbyteris, ex pecunia, seu fructibus Ecclesiæ, ad Ecclesiam spectare. 2. IMPVGNATVR PRÆSENS CONSTITVTIO.

Vt huic difficultati satisfaciat Glossa in præsenti, & *in cap. Apostolicos* 12. *q.* 2. & *in cap.* 1. 12. *q.* 3. existimat, specialiter procedere in Ecclesia, quod licèt Sacerdos suo nomine rem aliquam ex pecunia Ecclesiæ emat, res ita comparata statim Ecclesiæ fiat, argumento textus *in l. si vt proponis, C. de rei vind.* quemadmodum & dotis fauore res ex pecunia dotali comparata dotalis esse dicitur, *l. res* 54. *ff. de iure dot. l. si cùm dotem* 22. §. *vlt. ff. solut. matrim. l. Imperator* 70. §. *final. cum l. sequent. ff. de legat.* 2. Similiter res empta ex pecunia castrensis peculij, peculiaris dicitur, *l.* 1. *C. de pecul. castrensi militum, lib.* 12. Item res ex pecunia pupillari comparata, pupilli est, *l.* 3. *C. de arbitr. tutel. l.* 2. *ff. quando ex facto tut.* Acosta *dicto cap.* 8. *in princip.* Vnde cùm Episcopi, vel Presbyteri, de quibus in præsenti, nihil tempore suæ ordinationis habuerint, si postea agros, mancipia, vel similes res comparauerint, creduntur ex pecunia, vel fructibus Ecclesiæ res ipsas quæsiisse; atque ideò eas absque inuasionis, vel sacrilegij reatu retinere non possunt, *cap.* 1. 12. *q.* 3. *cap. penult. hoc tit.* Glossam sequuntur Couar. *in cap.* 1. *de testam. num.* 7. Cuiacius *hic.* Sarmiento *lib.* 3. *de reddit. cap.* 2. *num.* 4. & ea sententia probari videtur *ex l.* 4. *tit.* 5. *partit.* 5. Ab hac tamen Glossæ interpretatione discesserunt plures docti viri, affirmantes, res ex pecunia Ecclesiæ comparatas, non acquiri statim Ecclesiæ, nec in bonis Ecclesiæ à die emptionis censeri, vt docuerunt in præsenti Hostiensis, Ioannes Andreas, & Barbatia *hic*, Marsilius 3. *p. de reddit. cap.* 23. *num.* 19. atque idem in re ex pecunia dotali comparata, ex textu *in l. ex dotali* 12. *C. de iure dotium, l. vlt. C. si res pignori*, docuerunt Faber *lib.* 5. *coniect. cap.* 9. Cuiacius *lib.* 5. *obseru. cap.* 19. & *tract.* 2. *ad Afric. in l.* 23. *de rebus credit.* Genoa *in conciliat. legum, fol.* 514. Osualdus *ad Donellum lib.* 5. *cap.* 2. *littera C.* Mornacius *in l.* 55. *de iure dotium*, Tiraquellus *de retr.* §. 32. *glos. vnic.* à *numero* 10. Noguerol *alleg.* 7. *art.* 2. & in re empta 3. REFERTVR ET REFELLITVR GLOSSA.

ex pecunia pupillari, tenuit Faber *ubi proximè*, vbi exponit textum *in dicta l. 3. C. arbitrium tutelæ*. Sed omissâ hac commum quæstione, vtrum videlicet res empta ex pecunia aliena illius efficiatur, cuius erat, quam disputant Larrea *allegat. 92. per totam*, Mancinus *genial. cent. .. cap. 123.* Scipio Gentilis *ad Apuleium, fol. 484.* dicendum est, rem ex pecunia Ecclesiæ emptam, eius fieri, & Ecclesiam habere actionem in rem, quæ aliquando datur ei, qui dominus non est, vel ex speciali priuilegio, *l. vlt. C. de sacros. Eccles.* vel ex æquitate, *l. in rebus, C. de iure dot. l. 12. C. de reg. iur.* Sed profectò casus hic in præsenti non deciditur, nec in aliis canonibus sub hoc titulo congestis, vt putauit Solorzanus *tom. 2. de iure Indiarum, lib. 3. cap. 10. num. 34.* sed potiùs in eis agitur de rebus acquisitis ab Episcopis, vel Presbyteris, qui cùm tempore suæ ordinationis nihil haberent, postea agros, vel similes res compararunt. Et cùm quæreretur, cuius iuris essent, seu ad quem spectarent, responderunt Patres, ad Ecclesiam pertinere, ex ea ratione, quia sicut quæsita ab vxore constante matrimonio mariti esse dicuntur, vt vitetur turpis quæstus suspicio, *l. Quintus Mutius, ff. de donat. inter*, Scipio Gentilis *dicto lib. 1. de donat. cap. final.* ita etiam in clericis, quibus omnis negotiatio prohibita est, *cap. 1. & per totum, ne clerici, vel monachi*, si quid comparauerint post suam ordinationem, creditur acquisitum intuitu Ecclesiæ; & ita ad Ecclesiam ipsam spectat, vt minùs honesti lucri ratio cesset, præcipuè cùm Sacerdotes Ecclesiæ de redditibus viuere debeant, pietatem erga pauperes, non quæstum quærentes. D. Hieronymus *ad Nepotianum epist. 2.* ibi: *Obsecro itaque te, & repetens iterum, atque iterum moneo, ne officium clericatus genus antiquæ militiæ putes, id est, ne lucra sæculi in Christi quæras militia, nec plus habeas quàm quando clericus esse cœpisti, & dicatur tibi: Clerici eorum non proderunt eis. Nonnulli enim sunt ditiores monachi, quàm fuerunt sæculares; & clerici, qui possident opes sub Christo paupere, quas sub locuplete, & fallaci diabolo non habuerant, vt suspiceret eos Ecclesia diuites, quos mundus tenuit antè mendicos.* Et paulò pòst: *Negotiatorem clericum, & ex inope diuitem, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge.* Et *in epist. ad Titum, cap. 10.* ibi: *His tamen debent esse contenti, qui altario seruiunt, vt de altario viuant, sed non vt fiant diuites.* Latè disserit Ioannes de Polemar. *in orat. de bonis clericorum*; quæ extat inter acta Concilij Basil. Illustrant prædictam rationem huius textus Scipio Gentilis *suprà*, Acosta *dicta ampliat. 8.* Altamiranus *in l. 2. de filiis offic. cap. 16.* qui eandem ad Magistratus, & publicos administratores, qui tempore ingressus nihil habent, & posteà magnis opibus abundant, extendunt, & variis ampliationibus illustrant. Habebit ergo hoc casu Ecclesia ius tanquam ad rem propriam, vt defuncto Prælato possit eam iure proprio occupare. Concilium Agath. *can. 48.* ibi: *Episcopi de rebus propriis, vel acceptis, vel quicquid de proprio habent, hæredibus suis, si voluerint, relinquent: quicquid verò de prouisione suæ Ecclesiæ fuerit, siue de agris, siue de fructibus, siue de oblationibus, omnia in iure Ecclesiæ seruari censemus.* Gregorius Magnus *lib. 9. epist. 14.* ibi: *Sacris canonibus esse noscitur diffinitum, vt in his quæ Antistites Episcopatus tempore acquisierit; non alij, nisi sola succedat Ecclesia.* Et *l. 1. C. Theodos. de bonis cleric. cap. de Syracusanæ, 28. dist. cap. res in Episcopatu 12. q. 2. authent. licentiam, C. de Episcopis & clericis*: illustrant aliis relatis Barbosa *in cap. sint manifesta 12. q. 2.*

4 Ex suprà traditis difficilis videtur D. Gregorius *lib. 7. epist. 33.* relatus *in cap. questi 17. q. 4.* vbi questi fuerunt apud Gregorium quidam monachi, Abbatem suum castrum, quod in sexaginta pedes extendebatur, sub prætextu fabricandæ Ecclesiæ Ioanni Scylaceno Episcopo donationis titulo concessisse. Gregorius decreuit, quod quantum parietes Ecclesiæ ædificatæ intra ambitum continent, Ecclesiæ lucro cedat; quicquid verò extra parietes eiusdem Ecclesiæ esse poterit, ad ius monasterij reuertatur. Quod Gregorij decretum difficile redditur ex suprà traditis; nam si res comparata ex pecunia Ecclesiæ, vel eius rebus, lucro Ecclesiæ cedit, quomodo in eo textu Ecclesia constructa in castro monasterij, intra iura monasterij non seruatur? Si dicas, in eo textu castrum donatum fuisse ad Ecclesiam construendam, & ideò Ecclesiam ipsam non esse monasterij, expendo in contrarium canonem 15. 8. Synodi, relatum *in cap. Apostolicos 12. q. 2.* vbi docent PP. quod si constiterit, Episcopum construxisse monasterium de redditibus Ecclesiasticis, tradat ipsum monasterium eidem Ecclesiæ. Verba sunt: *Si autem Episcopus conuictus fuerit construxisse monasterium de redditibus Ecclesiasticis, tradat ipsum eidem Ecclesiæ.* Quæ iura vt componat Glossa *in dicto cap. questi*, affirmat posse Ecclesiam locum parietibus circumseptum sibi vindicare, sed Ecclesiam ipsam ad monasterium, in cuius castro constructa erat, pertinere; & ita textum illum mirè conuenire cum dicto capite *Apostolicos*. Glossam sequitur Archidiaconus *ibi*. Sed tunc difficile est, quod in vltimis verbis dicti canonis 15. 8. Synodi statuitur, ibi: *Si verò de propriis rebus, aut de aliis quibusdam conuentionibus habeat, id secundùm propriam potestatem, & voluntatem omni vitâ suâ, & post finem vitæ dimittat, & conferat hoc quibuscunque voluerit; non tamen sæculare diuersorium fiat.* Quæ verba omisit Gratianus *in dicto cap. Apostolicos*; referunt autem Seuerinus *in ipsa 8. Synodo*, Antonius Augustinus *lib. 14. epit. tit. 5. cap. 1.* & *lib. 1. de emend. Gratiani. dialog. 6.* Vel enim in his verbis agitur de monasterio ex rebus Ecclesiæ ab Episcopo constructo, & tunc certum est, ad Ecclesiam ipsum spectare; vel ex fructibus ad Episcopum spectantibus, & etiam eo casu, iuxta præsentem textum, & suprà tradita, ad Ecclesiam spectat: Ergo non rectè ibi docetur, Episcopum posse monasterium ita constructum tradere cui voluerit. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in primo casu ipsius canonis, relato à Gratiano *in dicto cap. Apostolicos*, monasterium ex rebus Ecclesiæ constructum, ad Ecclesiam spectare, vnde verbum illud, *tradat*, exponit Glossa, id est subjiciat iuri Ecclesiæ: & Archidiaconus interpretatur, non tradat, id est, non auferat: in secundo verò casu à Gratiano omisso, relato verò à Vinio, & Antonio Augustino, agitur de monasterio ab Episcopo constructo ex bonis propriis patrimonialibus, vel aduentitiis, quo casu tanquam

Expositio cap. Quæsti, 17. q. 4.

patronus

patronus ipsius monasterij potest ipsum Ecclesiæ, vel alij pio loco, cui voluerit, donare, dummodo in laicorum habitationem, vel diuersorium non conuertatur.

CAPVT II.

Ex [a] *eodem.*

[b] PResbyter cùm [c] diœcesim tenet, de eis, quæ superemerit, ad ipsius Ecclesiæ [d] nomen scripturam faciat, aut ab eius ordinatione discedat.

NOTÆ.

1. [a] *EX eodem.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. legitur, *Ex Concilio Arausic.* Rectiùs tamen Burchardus *lib.* 3. *Decreti, cap.* 119. Carnot. 3. *p. Decreti, cap.* 95. Gratianus *in cap. vlt.* 12. *q.* 4. citant verba hæc ex Concilio Agathensi, *can.* 54. & meritò; nam in ipso Concilio post canonem 53. relatum à Gratiano *in cap. quicquid* 12. *q.* 2. eadem serie rerum Ecclesiæ retentâ sub hoc summario de eisdem, vt quicquid emerint, in nomine comparent Ecclesiæ, referuntur illa verba: *Presbyter dum diœcesim tenet, de his quæ emerit, ad Ecclesiæ nomen scripturam faciat, aut ab eius, quam tenet, Ecclesiæ ordinatione discedat.* Eadem verba reperiuntur *in can.* 8. *Concilij Epaunensis.* Concilium hoc Agathense, temporibus Alarici Regis Arriani, auctoritate Cæsarij Arelatensis Episcopi, Prouinciæ Primatis celebratum fuit ad collapsam ecclesiasticam disciplinam restituendam, vt constat ex præfatione ipsius Concilij; & Cæsarium in eo præfuisse constat ex canone 73. Concilij Meldensis, ibi: *Sanctus Cæsarius Ecclesiæ Arelatensis, cum aliis* 35. *Episcopis, omnes inquiunt: Deinceps clerici, siue laici, Iudæorum conuiuia euitent.* Congregatum fuit anno 506. 3. idus Septembris.

2. [b] *Presbyter.*] Id est, Episcopus, vt in textu antecedenti.

3. [c] *Diœcesim.*] Diœcesis *in notitia Imperij*, & passim *in Imp. constit.* accipitur pro administratione multarum simul prouinciarum, quæ in vnum coactæ per Præfectos Prætorio, & eorum vicarios regebantur, *l.* 14. *C. de fund. patrim.* ibi: *Omnes qui in quacunque diœcesi, aut quacunque prouincia, vel ciuitate.* Et *l.* 9. *de legat. & decret. legat. C. Theodos.* ibi: *Siue integra diœcesis in commune consuluerit, siue singulæ interesse voluerint prouinciæ, conuenire.* Sic etiam in actis Concilij Constantinopol. 1. *can.* 2. & in actis Concilij Ephesini: *Episcopi ex diuersis diœcesibus, ac prouinciis congregati.* Et *can.* 8. eiusdem Synodi: *Istud autem, & in aliis diœcesibus, & quæ sunt vbique prouinciis seruabitur.* Et in Chalcedon. *can.* 9. & 17. & ibi Balsamon: *Diœcesis est, quæ multas sub se habet prouincias.* Innocentius I. Romanus Pontifex *in epist. ad Alexandrum Antiochenum Episcopum*, quæ inter illius decreta extat in codice Canonum Ecclesiæ Romanæ, *cap.* 45. Reuoluentes auctoritatem Nicænæ Synodi, quæ censuit de Antiochena Ecclesia cunctis fidelibus, ne dixerim sacerdotibus, esse necessarium custodire, quâ super diœcesim suam & prædictam Ecclesiam, non super aliquam prouinciam, recognoscitur constitutum. Et *l.* 34. *C. de Episc. aud.* Africanæ etiam diœceseos meminit Iustinianus *Nouel. de Africana Ecclesia, ad Ant. Solomonem Pont. Africæ*, & *l. vnica*, §. 5. & 7. *C. de officio Præf. Præt. Afric. & de omni eiusdem diœceseos statu*: & Vvillelmus Tyrius *lib.* 13. *bel. sacr. cap.* 1. Hincmarus Episcopus Rhemensis diœcesis *cap.* 4. ibi: *Sancta Romana Ecclesia plures Metropolitanos in speciali sua diœcesi habet. Similiter & Alexandrina Ecclesia in sua diœcesi. Sed & Antiochena Sedes nonnullos Metropolitanos in sua diœcesi habet.* Interdum tamen diœcesis vox pro prouincia vsurpata est, vt apud Hincmarum *epist.* 5. *Dilectis fratribus, & venerabilibus Episcopis Rhemorum diœceseos.* Et *epist. ad Nicolaum Pontificem Romanum. Non solùm diœcesis, verùm etiam parochia mea, inter duo Regna, sub duobus Regibus habetur diuisa.* Nonnunquam etiam accipitur in notione ea, quâ hodie sumitur, pro Episcopatu, seu territorio Episcopi, vt apud Sidonium Apollinarem *lib.* 7. *epist.* 16. *Ita populos excessu Pontificum orbatos tristis intercisæ fidei desperatio premit, nulla in desolatis cura diœcesibus, parochiisque.* Et passim *in collat. Carthag. cap.* 65. 117. & 125. Interdum & pro parochiis, quæ multæ in diœcesi, vt *hic*, & *can.* 53. *huius Codicis suprà.* Vide Sirmundum *in notis ad Sidonium*, & Ioannem Filesacum *lib. de parœc. orig. cap.* 1. *ad finem.* Morinum *lib.* 1. *exercit. cap. final.*

4. [d] *Ad Ecclesiæ nomen.*] Id est in Ecclesiæ nomen emat, vt *in l.* 2. *ff. quando ex facto tut.* nam licèt quomodocunque ematur, ad ius Ecclesiæ spectet; tamen vt omnis litis occasio amputetur, & facilè constet ex pecunia Ecclesiæ, vel vel eius fructibus id emptum esse, iubent Patres, vt instrumentum nomine Ecclesiæ scribatur, quia tali instrumento standum est, & ei acquisitum esse, cuius nomine confectum est, creditur, *l. cùm precibus, C. de probat.* Apuleius *in apolog.* ibi: *Pudent illa nomen in tabulis esse.* Vbi notauit Gentilis *fol.* 485.

CAPVT III.

Ex epistola Pij [a] *Papæ.*

VT vnusquisque Presbyter res, quas post dies consecrationis acquisierit, propriæ Ecclesiæ relinquat.

NOTÆ.

1. [a] *Pij Papæ.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* sed rectiùs Burchardus *lib. 3. Decreti, cap. 121.* Carnotensis *p. 3. Decreti, cap. 96.* Gratianus *in cap. 1. 12. quæst. 3.* citant textum hunc ex Concilio Carthag. 3. temporibus Siricij Pontificis celebrato; non tamen in præsenti refertur aliquis canon ipsius Concilij, sed summarium canonis 49. Verba autem referuntur à Gratiano *in dicto cap. 1.* & *in Codice canonum Eccles. Afric.* notis illustrato à Iustelo, ita leguntur *can. 32. Item placuit, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quicunque clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Episcopatus, vel clericatus sui agros, vel quacunque prædia nomine suo comparant, tanquam rerum dominicarum inuasionis crimine teneantur, nisi admoniti, in Ecclesiam eadem ipsa contulerint. Si autem ipsis propriè aliquid liberalitate alicuius, vel successione cognationis obuenerit, faciant inde, quod eorum proposito congruit. Quod si à suo proposito retrorsum exorbitauerint, honore ecclesiastico indigni, tanquam reprobi iudicentur.* Causa autem huius sanctionis, seu canonis, vt constat ex Baronio *anno 397. num. 53.* Seuerino Binio *tom. 1. Concil. in notis ad ipsum canonem 49.* ea fuit, quod cùm redditâ Ecclesiæ pace, sedatoque Arrianorum tumultu, Ecclesia vbique bonis afflueret, complures ex ipsis, qui eidem Ecclesiæ ministrabant, pietatem in quæstum conuertentes, studio sanctitatis, & curâ pauperum abiectis, ardore duntaxat colligendi diuitias flagrabant. Quare PP. in præsenti Concilio statuerunt, vt Ecclesia sibi vindicet ea bona, quæ clericus ex rebus eius intuitu quæsitis comparauit; eosque tanquam rerum Ecclesiæ inuasores teneri, si ea non restituant, sanxerunt. Quæ posteriora verba difficilia videntur ex eo; nam constat, inuasorem esse, non qui propria tenet, sed qui aliena ingreditur, *l. inuasor 5. C. vnde vi:* vnde & inuadere negotia, dicitur *in l. 5. ff. de obl. & act.* Faciunt textus *in l. 1. §. socius, ff. de vsuris, l. 3. §. sin autem, ff. de vi & vi:* quo sensu accipitur Concilium Carthag. 3. *can. 38.* in illis verbis: *G. plebem, quam inuaserat, vsque hodie commonitus, secundùm quod fuerat statutum, relinquere contemnit.* Extat *in cap. petimus 11. q. 1.* Concilium Aurel. 3. *can. 21.* ibi: *Si quis res Ecclesiæ debitas, vel proprias sacerdotis horrenda cupiditate occupauerit.* Concilium Meldense *can. 61.* sub Sergio, Aurelian. 4. sub Vigilio, *can. 25.* Sed Episcopus, Presbyterve dominium habet fructuum proprij beneficij, vt infrà dicemus, *cap. final.* Ergo detinendo quæ sua sunt, inuasores dici non debent. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Episcopos, vel presbyteros retinentes bona empta ex fructibus sui beneficij, verè inuasores non esse, quia dum viuunt, earum rerum vsufructu potiuntur, detinendo tamen bona Ecclesiæ propria, aut saltem debita, quasi inuasores iudicari. Quam impropríetatem huius inuasionis satis expresserunt Patres in præsenti canone, ibi: *Tanquam rerum dominicarum inuasionis crimine teneantur obnoxij.* Vbi verbum, *tanquam*, non eos verè inuasores, sed quasi inuasores esse significat, vt colligitur *ex l. pecuniam 36. ff. de rebus credit. cap. solitæ, de maior. & obed.* vbi Glossa *verbo Tanquam:* plura Barbosa *verbo Tanquam.* Pro qua sententia expendi potest ratio Concilij Parisiensis sub Gregorio IV. & Ludouico, *lib. 1. cap. 16.* vbi ratio præsentis sanctionis exprimitur per hæc verba: *Quoniam multos presbyterorum occasione taliter emptarum rerum Ecclesias, quibus præsunt, spoliasse, & à suo monasterio multis modis exorbitasse, & se diabolo mancipasse, multosque laicorum ex hoc facto in damnationis scandalum, & perditionis protraxisse cognouimus.* Et si verbum *tanquam*, cum proprietate accipiatur, adhuc dici potest, clericos in præsenti specie esse inuasores, non quia bona Ecclesiæ actu propria, sed illi debita vsurparunt, ex Concilio Aurelian. 3. *can. 22.* in illis verbis: *Si quis sacerdos res Ecclesiæ debitas, vel proprias horrenda cupiditate occupauerit, retinuerit, aut à potestate ex competitione perceperit, si eas non restituerit, nullis rebus excusatur.* Quare cùm bona empta à presbyteris in præsenti specie Ecclesiæ acquisita essent, rectè docetur, presbyteros ea malo animo detinentes, inuasionis crimine teneri.

CAPVT IV.

Ex Concilio [a] *Rhemensi.*

INquirendum est, si quis Presbyterorum de redditibus Ecclesiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium alieno nomine res comparauit: quia sicut nec suo, ita nec alieno nomine Presbyter fraudem facere de facultatibus ecclesiasticis debet: quoniam hoc sacrilegium est, & par crimini Iudæ furis, qui sacras oblationes asportabat, & furabatur.

NOTÆ.

1. a Rhemensi.] Ex hoc Concilio citatur textus hic in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. & a Burchardo *lib.* 3. *Decreti, cap.* 123. Carnotensi *p.* 3. *cap.* 93. Sed veriùs credo, transcriptum esse ex Capitulis Hincmari Rhemensis, vt textus *in cap.* 1. *hoc tit.* vbi præsens textus reperitur in hæc verba: *Inquirendum, si occasione huius præcedentis capituli* (quod extat suprà *in cap.* 1.) *aliquis Presbyterorum ab hinc de redditibus Ecclesiæ, vel oblationibus, ac votis fidelium alieno nomine res comparauerit, & ibi structuras fecerit, vel quæ ad Ecclesiam pertinent, ibi collocauerit, & mulierum frequentiam inibi fieri permiserit, vel quod turpius est, tales mulieres ibi habuerit, quæ lanificium suum exerceant, & curam domus habeant, & ad eadem loca presbyter incongruè recurrerit, frequentauerit, vel manserit: quoniam contra decreta canonum hoc malum agitur, à quibus perpetratur; quia sicut nec suo, ita nec alieno nomine Presbyter, vel quilibet sub regula fœnus exercere debet; multò minùs autem fraudem facere de facultatibus ecclesiasticis; quoniam hoc agere sacrilegium est, & par crimen Ananiæ, & Sapphiræ, atque Iudæ furis, qui sacras oblationes, quæ ad vsus fidelium, ac pauperum mittebantur, asportabat, & furabatur. Nam aliud est sine dispendio Ecclesiæ amicis, vel pauperibus, parentibus, aut quibuslibet incestuosis* (barbarè pro *indigentibus*) *ex charitate cum mensura, & ratione subuenire, vel adiutorium ferre; & aliud cum destructione Ecclesiæ, vel dissipatione facultatum ecclesiasticarum, quasi furtim, immò furtim, quæ Ecclesiæ esse debuerant, & vsibus illius, ac pauperum, seu hospitum impendi, carnalium carnaliter vsibus sine diuino respectu inseruire: & de nihil habentibus promotus Presbyter non præsumat, quæ de facultatibus Ecclesiæ comparauerit vendere, vel quasi ad casam Dei tradere, nisi ad Ecclesiam, cuius propria esse debent, sine consulto Episcopi.* Ex quibus verbis apertè constat, in præsenti agi de clericis, qui structuras, idest fabricas, vt *in l.* 1. *C. de excusat. artif. lib.* 10. negotiationis causâ, vbi mulieres lanificium facerent, fœnusque exerceretur, fecerint: quæ omnia reprehensione digna censuerunt PP. in præsenti. Tum quia clerici fœnus, aut similem negotiationem non debent exercere suo, vel alieno nomine, *cap. vltimo*, 46. *distinct.* Tum quia illis familiaritas cum fœminis prohibetur, vt probaui *in cap.* 1. *de cohabitatione clericorum.* Tandemque quia domos illas, seu fabricas, & bona in eis illata detinendo, sacrilegij, aut inuasionis crimen committunt, vt faciebat impius Iudas, qui sacras oblationes exportabat, & furabatur, vt refertur *Ioannis c.* 12.

CAPVT V.

Ex Concilio a *Toletano.*

SI quis sanè clericorum agella, vel b vineolas in terra Ecclesiæ sibi fecisse probabitur sustentandæ vitæ causâ, vsque ad diem obitus sui possideat. Verùm post suum decessum Ecclesiæ restituat, nec testamentario, aut successorio iure cuiquam hæredum, c prohæredumve relinquat, nisi forsan cui Episcopus d pro seruitiis, ac præstatione Ecclesiæ largiri voluerit.

NOTÆ.

1. a Toletano.] Secundo videlicet, *can.* 4. vt habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. & in ipso Concilio apud Loaysam, *fol.* 90. Concilium hoc Toletanum celebratum fuit anno 5. Regis Amalarici, circa tempora Ioannis II. era 565. id est, anno Christi 527. vt referunt Loaysa *in notis ad ipsum Concilium*, Sahabedra *in chronic. Goth. cap.* 10.

2. b Vineolas.] Vt *in l. prædia*, §. *liberto*, *ff. de instruct. legat.* quæ iuxta iuris principia solo cedunt, & per consequens in dominio sunt Ecclesiæ, *l. adeo*, §. *si Titius*, *ff. de acquir. rerum dominio*, *l.* 2. §. *de arbore*, *ff. de rei vind.* §. *si Titius*, *Instit. de rerum diuisione.* Illustrant Institutarij *ibi*, Hieronymus Magius *lib.* 4. *miscel. cap.* 7. & si fuissent meliorationes in aliis rebus Ecclesiæ factæ, etiam ad Ecclesiam spectarent, quia creduntur factæ ex fructibus beneficij, latè probant Garcia *de expensis*, *capite* 11. *à num.* 71.

3. c Prohæredum.] Prohæredes dicuntur, veluti bonorum propossessores, & fideicommissarij, vt in Romana Synodo *can.* 3. ibi: *Hanc pœnam placuit hæredes, prohæredesque respicere.* Apud Iuonem *part.* 6. *Decreti*, *cap.* 151. ibi: *Nulli hæredum meorum, ac prohæredum, nec cuiquam personæ alij quicquam debeat seruitutis.* Notauit Cuiacius *hic.*

d Pro seruitiis.] Cùm res donanda modicæ erat æstimationis, aliàs nec donatio remuneratoria rerum Ecclesiæ ab eius Prælato fieri potest, vt probaui *in cap.* 2. *de donat.*

COMMENTARIVM.

IN his omnibus canonibus à Raymundo compilatis *sub hoc tit. de peculio clericorum*, agitur non de patrimonio proprio à maioribus habito, aut aliunde quæsito clericorum; sed de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, & fructibus perceptis ex proprio Episcopatu, vel beneficio; peculium enim dicitur omne id, quod econuersò clerici cuiuscunque conditionis, aut gradus aliunde, quàm ex Ecclesia, seu clericatu, eiusve occasione quæsierunt, & quasi seorsim ab Ecclesiæ rebus habent. Quo in sensu Romani peculium non id tantùm, quod filiifamilias, seruíve habebant separatum à rationibus paternis, vel dominicis, vt *in titulo ff. de peculio*, appellabant; verùm & pecuniam receptitiam, quam marito dote datâ mulier sibi retinebat, nec ad virum 4

vltrim transmittebat, peculium dicebant, *l. si ego, §. 3. ff. de iure dotium, l. donationes 31. §. 1. ff. de donat.* immò id, quod liberi homines, Patresque familias seorsim ab aliis facultatibus suis præsidij causâ seponebant, vt belli necessitate ingruente, vel alia simili eo vterentur, peculium appellabant, *l. si choras, §. 1. ff. de legat. 3.* & generaliter omne patrimonium peculium dici solet, *l. cùm poterit 16. ff. ad Trebellianum:* & peculium dicitur quasi pusilla pecunia, *l. 5. §. penult. ff. de peculio.* quo sensu vox illa etiam accipitur *in l. 4. C. Theodos. de veteranis.* Illustrat pluribus relatis D. Iosephus de Retes *lib. 5. opuscul. cap. 1.* Albericus Gentilis *in lection. Virgil. cap. 2.* De hoc peculio proprio clericorum à maioribus recepto, siue aliunde profecto, seu acquisito, nihil in hoc titulo cauetur, quia de eo, vt cæteri homines, de bonis suis ad libitum in vita, vel in morte disponere possunt, *cap. Episcopi 12. quæst. 2. cap. 1. cap. relatum, de testamentis.* Agitur ergo in præsenti titulo de fructibus, & bonis ex oblationibus fidelium intuitu Ecclesiæ acquisitis, & cuius iuris sint, videlicet an Ecclesiæ, an Episcopi, vel Presbyteri, qui in ipsa Ecclesia intitulatus est; vt ita cognoscatur, an de illis disponere possint donatione, iuxta titulum antecedentem; an testamento, iuxta subsequentem? Et quidem circa ius quod habent clerici in fructibus sui beneficij, & Episcopi Episcopatus, variæ sunt Interpretum opiniones, quas singillatim examinat Sarmiento *de redditibus p. 2. cap. 1.* & refert Hurtado *de congrua sustent. p. 1. lib. 1. resolut. 1. per totam;* ex quibus tres à Doctoribus magis receptas reperio.

5. Clericos non esse dominos fructuum probatur. Prima sententia est negatiua, videlicet Episcopos, seu clericos beneficiarios non habere dominium fructuum, quos intuitu Ecclesiæ percipiunt: pro qua sententia facit primò, quod quicquid clerici habent ex bonis Ecclesiæ, patrimonium Christi dicitur, *cap. cùm secundùm, de præbend. cap. tua nobis 26. de decimis:* & proprietas pauperum appellatur *in cap. final. 16. quæst. 1.* sed dominium eiusdem rei penes duos eodem tempore esse non potest, *l. si vt certo 5. §. si duobus, ff. commodati:* ergo dominium fructuum beneficij, seu Episcopatus, non potest esse eodem tempore penes Christum Dominum, pauperes, & beneficiarium, seu Episcopum. Secundò; nam si Episcopi, siue clerici, verum dominium in fructibus sui beneficij haberent, eos distribuendo in prophanos vsus furtum non committerent, *l. 1. §. final. ff. de furtis:* sed clerici non solùm furtum, verùm & sacrilegium committunt prædictos fructus in prophanos vsus erogando, *cap. final. 16. quæst. 1.* D. Hieronymus relatus *in princip. 41. distinct.* ibi: *Aliena rapere intelligitur, qui vltra sibi necessaria retinere probatur.* Alia iuris loca congessit Aquil. Statius *epist. ad Nauarrum*, addita ab ipso Nauarro *ad calcem quæst. 1.* Ergo quia huiusmodi fructuum non domini, sed tantùm dispensatores, & procuratores sunt, vt dicitur *in cap. expedit 13. cap. videntes 16. cap. Episcopus 23. cap. res Ecclesiæ, 26. 12. q. 1. cap. Episcopus 7. 10. q. 2. cap. 1. de donat.* Tertiò quia clerici non possunt ampliùs ex his fructibus percipere, quàm necessaria ad victum, *cap. satis est, cap. Episcopus 7. 10. q. 1. cap. duo sunt 7. vers. Illi enim, cap. Episcopus 23. 12. q. 1.* D. Bernardus *epist. 40.* ibi: *De altario non licet comparare aurea frena, & sellas depictas.* Et infra: *Quicquid præter necessarium victum, & simplicem vestitum retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.* Et *epist. 42. Clamant nudi, clamant famelici, necessitatibus nostris detrahitur quicquid vanitatibus vestris accedit.* Et super Cantica *sermon. 23. columna penult.* vbi reprehendens clericos, qui ex fructibus ecclesiasticis egenos non alunt, ait: *Duplici profectò iniquitate peccantes, quod & aliena diripiant, & sacris in suis vanitatibus, & turpitudinibus abutantur.* D. Hieronymus relatus à Gratiano *in princip. 44. distinct.* ibi: *Tibi sacerdos de altari viuere permittitur, non luxuriari.* Quæ omnia cùm conueniant nudum vsum obtinentibus, videtur fatendum, Episcopos, & beneficiarios tantùm vsum habere in bonis beneficiorum; quod ius illis tribuunt Glossa *verbo Diffinitiuam, in cap. cùm olim 7. de rerum permutatione;* & *verbo Obitus, in cap. final. de peculio clericorum.* Archidiaconus *in cap. Episcopi 12. q. 1.* quod & pluribus fundamentis adstruit Marcus Antonius Column. *de bonor. Eccles. origine, cap. 23. per totum, 3. p.* Tandem quia si clerici domini essent, de illis fructibus ad libitum disponere possent, tam in vita, quàm in morte, ex regula legis in re mandata, *C. mandati:* sed nec viuentes possunt vanè, & profusè redditus beneficiorum expendere, immò si id fecerint, peccare lethaliter, & ad restitutionem teneri, quindecim fundamentis probat Nauarrus *in tract. de reddit. quæst. 1. num. 14.* & *in apolog. q. 1. monit. 38. & 39.* Nec testamento de eis disponere posse, constat *ex cap. 1. cap. cùm in officiis, cap. quia nos, de testam.* Igitur quia non sunt domini huiusmodi fructuum. Hanc sententiam, videlicet beneficiarium non habere verùm dominium fructuum sui beneficij, sed tantùm esse dispensatorem talium bonorum, ita vt præter honestam sustentationem ex iustitia teneatur residuos in opera pia impendere, tenuerunt Nauarrus *de reddit.* Gratianus *in cap. nulli, §. si ego 12. q. 1.* Archidiac. *in cap. Episcopus 11. q. 1.* Comitol. *1. respons. quæst. 70.* Pelagius *de planctu Eccles. lib. 2. artic. 28.* Vualdensis *tom. 1. lib. 4. cap. 43.* Maior *in 4. distinct. 24. quæst. 16. & 17.* Turrianus *epist. prolix. de reddit.* quam Nauarrus prædicto suo operi intexuit, Lessius *de iustitia cap. 4. num. 42.* pro quibus faciunt P. Blesensis *epist. 10. Non militibus, sed pauperibus erogare tenetur patrimonium Crucifixi, cuius ipse non dominus, sed tutor est, vt misereatur & commodet ad vsus egentium, tanquam testamentarius dispensator.* Isidorus Pelusiota *lib. 5. epist. 21. & 79.*

Secunda sententia, quæ affirmat, Episcopos, & clericos habere verum dominium in fructibus, quos ex suis beneficiis acquirunt, probatur sequentibus fundamentis. Primo deducto *ex cap. vnico, de cleric. non resident. lib. 6.* Trident. *sess. 22. de reform. cap. 3.* & *sess. 23. cap. 1.* vbi statuitur, clericos diuinis officiis non interessentes distributiones ecclesiasticas non lucrari, nec eorum dominium adquirere: quod item sanxerat Concilium Lateranense sub Leone X. *sess. 9.* Ergo si resideant, illas suas faciunt. Nec satisfacies si dicas, ius regulare constitui erga huiusmodi distributiones; nam cùm titulo ecclesiastico percipiantur, nihil interest quod ad dominium sub nomine fructuum, vel distributionum percipiantur, vt contra Nauarrum defendit Sarmiento 6. Contraria sententia probatur.

miento *de reddit.* 4. *p. cap.* 10. *num.* 1. Secundò faciunt textus *in cap.* 2. *de fideiuss. cap.* 2. *de arbitr.* vbi iubetur, vt ex fructibus inopis beneficiarij eius debita exsoluantur; quorum si dominus non esset, debitum solutum repeti posset per Ecclesiam, ex regula legis *si alieni* 78. *ff. de solut.* Igitur quia huiusmodi fructuum domini sunt. Tertiò, nam id quod commune est, meum est, quatenus ad dispositionem partis meæ, *l. serui electione* 5. §. *Labeo, ff. de legat.* 1. *l. in re communi* 25. *ff. de seruit. vrban. l. pupillus* 239. §. *final. ff. de verb. signif.* ergo etiamsi bona Ecclesiæ eius in cunabulis communia essent; tamen quoad portionem clericis debitam dominium obtinebant; & multò magis post diuisionem obtinent, cùm per diuisionem, & adiudicationem dominium acquiratur, §. 1. *Instit. de offic. iudicis,* cum adductis à Sarmiento *dicto cap.* 1. *num.* 4. Deinde non modicùm iuuant textus *in cap. venerabilis* 7. *de except. cap. pro illorum* 22. *de præbend.* vbi beneficium clerici proprium dicitur, & eius redditus sui dicuntur *in cap. final. de his quæ fiunt à maiori parte*; suum verò cuique, id est, quod in eius dominio habetur, *l. vnica, C. de thesauris, lib.* 10. Nec absurdum est, vt redditus ad dominium beneficiarij pertineant, quando ipsum beneficium, cui accedunt, titulo dominij retinetur, *ex dicto cap. pro illorum* 22. faciunt etiam textus *in cap. vnico, de cleric. ægrotant. lib.* 6. in illis verbis, *Prouentus Prælatorum*, si obseruemus genitiui adiectione dominium significari: & Trident, *sess.* 13. *cap.* 1. *de reform.* & *sess.* 14. *cap.* 12. vbi docetur, certis in casibus beneficiarios suos fructus non facere. Igitur illis exceptis, Episcopi, & beneficiarij fructus ecclesiasticos lucrantur. Tandem, nam ipsorum fructuum natura tale dominium non refugit, aut respuit; siquidem constat, beneficia ex decimis à fidelibus præstandis, & possessionibus ab eis oblatis erecta fuisse, vt probant Bellarminus *tom.* 1. *controuers. lib.* 1. *de clericis, cap.* 25. Marcus Antonius Columna. *dicto cap.* 26. *num.* 1. Decimæ autem etiam in lege veteri Leuitis à Domino datæ fuerunt, *Numeror. cap.* 18. vbi notanda sunt verba illa, *filiis Leui dedit omnes decimas*, quæ innuunt, fuisse concessas ratione dominij: nam verbum *dare*, dominij translationem significat, *l. vbi autem* 57. §. *vlt. ff. de verb. oblig.* & in lege gratiæ dominij titulo clericos decimas percipere, constat *ex cap. tuæ nobis* 26. *de decimis.* Possessiones etiam eo animo à fidelibus Ecclesiæ donari, vt in eius, & Prælatorum dominium transeant, liquet ex Clementina *quia contingit, de relig. domibus.* Trident. *sess.* 22. *de reform. cap.* 6. vnde hanc sententiam tenuerunt cum D. Thoma 2. 2. *q.* 85. *art.* 7. Sotus *de iustitia lib.* 10. *q.* 4. *artic.* 3. Couar. *in cap. cùm in offic. num.* 6. *de testam.* Sarmient. *dicta* 4. *p. cap.* 1. *cum seq.* Molina *de primog. lib.* 2. *cap.* 10. *à num.* 48. Thomas Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 20. *num.* 24. plures relati ab Hurtado *de congrua sustent. dicta resol.* 1. Trullench *in Decalog. tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 2. *dub.* 6. Vazquez *in opuscul. de reddit. cap.* 1. §. 2. *dub.* 1. *num.* 27. Prado *tom.* 1. *Theolog. moral. cap.* 13. *q.* 7. Theophilus Raynaudus *tom.* 12. *tract. mala è bon. Eccles. fol.* 584. Barbosa *lib.* 3. *iuris Eccles. cap.* 17. *num.* 9. & *in cap. quia tua* 12. *q.* 1. fusè, & doctè post hæc scripta editus D. Iosephus de Retes *de donat. cap.* 12. *per totum,* Diana *p.* 5. *tract.* 8. *resol.* 31. Lugo *de iustitia, disput.* 4. *sect.* 1. *num.* 2. Castropalao, Villalobos, & alij, quos refert & sequitur Hieronymus Garcia *in summa, tract.* 1. *difficult.* 4. *dub.* 1. Tertia sententia parum à priori differt; siquidem Episcopos, & beneficiarios tantùm vsuarios, vel vsufructuarios esse admittit.

Sed retentâ secundâ sententiâ, quæ verum dominium fructuum Episcopis, & cæteris clericis tribuit, non obstant prioris sententiæ fundamenta. 7. RESPONDETVR FVNDAMENTIS NEGATIVÆ. Non primum, cui vt satisfaciamus, notandum est, dominium triplex esse. Primum absolutum & plenum, quod tantùm Deus vt Dominus vniuersalis in omnibus rebus obtinet: secundum verò nuncupatur medium, quod homo in suis rebus ad disponendum de illis habet: tertium vocatur infimum, quod habet Rex in bonis subditorum ad dispensationem pro communi vtilitate. Vnde dicendum est, textus *in dicto cap. cùm secundum, cap. tua, de decim. cap. cùm ex eo, de elect. lib.* 6. accipi de dominio pleno, & absoluto: at verò in præsenti agimus de dominio medio; vnde nihil impedit, quin in fructibus ecclesiasticis Deus dominium absolutum, beneficiarij verò dominium medium obtineant. Nec obstat secundum fundamentum negatiuæ sententiæ deductum ex auctoritatibus D. Hieronymi, Bernardi, & aliorum; nam textus illi procedunt tempore primitiuæ Ecclesiæ, cùm bona omnia in communi possidebantur, ante diuisionem sancti Simplicij, de qua *in cap. quatuor, cap. de redditibus* 12. *q.* 2. quam temporum distinctionem, & varietatem illustraui *in cap.* 1. *cap.* 3. *de præbend.* & nouissimè iuxta diuersitatem temporum, & prouinciarum illustrat D. Iosephus de Retes *dicto cap.* 12. Cùm enim adhuc bona, quæ in communi possidebantur, diuisa non essent, si ex eis Episcopi, aut clerici vltra sibi necessaria percipiebant, furtum perpetrabant. Ad idem tempus referendi sunt textus *in dicto cap. Episcopus* 7. *cap. duo sunt*; nam cùm adhuc beneficia instituta non essent, non poterant clerici ex bonis ipsis communibus vltra necessaria sibi accipere; postquam verò beneficia instituta fuerunt, veri domini sunt fructuum ipsorum. Nec obstat vltimum fundamentum, cuius duæ sunt partes. Prima negat clericis facultatem disponendi inter viuos: altera eandem facultatem negat morientibus; sed non exinde deducitur, clericos dominium fructuum non habere. Sunt quippe clerici domini reddituum suorum beneficiorum, sed impediuntur de eis in prophanos vsus disponere; quia facultas disponendi de ipsis restricta fuit per sacros canones, ita vt nec testamento, nec inter viuos de his, quæ supersunt, disponere possint, vt dicemus *in titulo sequenti, cap.* 1. *cap. cùm in officiis.* Nec nouum est, vt qui dominium alicuius rei habet, de ea disponere non possit *ex principio, & toto titulo Instit. quibus alienare licet*; quod contingit fideicommissario, qui ante restitutionem dominus est, *l. final.* §. *sin autem, C. communia de legat.* in seruo, cui sub conditione libertas relicta est, qui interim hæredis est, licèt ab ipso alienari non possit, *l. generaliter*, §. *sub conditione, ff. qui & à quibus, l.* 1. §. *in seruis, ff. ad Syllanianum.* Vnde rectè dominium fructuum beneficiorum stare potest penes clericos, licèt dispositio limitata & restricta sit per sacros canones. Improbandus tamen est Nauarrus *vbi suprà*, qui censuit, clericos prophanè expendentes in vita fructus proprij beneficij, ad restitutionem teneri;

neri; nam si restituere deberent prædictos fructus, maximè quia res alienas, aut iniustè possessas alienarent, vel in alios vsus, quàm eos, ad quos destinatæ erant, consumerent; quibus ex capitibus restitutionis obligatio nasci solet, *cap. si res aliena* 14. q. 6. Quod autem neutrà ex his rationibus clerici teneantur, ex eo euincitur, quia fructus isti ratione dominij ad ipsos pertinent, vt probatum manet; & percipiunt eos iusto titulo, videlicet diuisionis, & adiudicationis, cuius fiunt participes mediante canonica institutione: nec eo casu, quo in prophanos vsus expendunt, peccant contra legem iustitiæ, sed tantùm contra legem charitatis, iuxta quam strictiùs ipsi tenentur superfluum in pauperes erogare, quàm laici. Facit etiam, nam si ipsi contra iustitiam peccarent, daretur actio Ecclesiæ, vel pauperibus ad rescindendam ipsam alienationem, & bona recuperanda, vt contingit fideicommissario in casu suprà relato: sed nulla actio competit Ecclesiæ, vel pauperibus ad recuperanda bona ita profusè expensa: igitur quia talis dissipatio non fit contra legem iustitiæ, & per consequens non manet restituendi obligatio. Prosequuntur Sarmientus *vbi suprà*, Hurtado *de congrua sustent. resol.* 1. *per totam.* Manet ergo, dominos esse bonorum, quæ intuitu Ecclesiæ acquisierunt, & nullo modo donationes, similesve alienationes ab eis factas irritari posse, licèt verum sit, eos mortaliter peccare contra præceptum charitatis, profusè dissipando, vt pluribus relatis docet Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiarum*, *lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 26. omninò videndus est D. Iosephus de Retes *in aureo tractatu de donationibus*, *cap.* 12. *per totum.*

TITVLVS XXVI.
De testamentis.

CAPVT I.

Gregorius [a] *Anthemio Campaniæ Subdiacono.*

QVORVNDAM ad nos relatione peruenit, quod [b] Importunus [c] Attellanæ ciuitatis Episcopus, dum de hac luce [d] migraret, condito testamento in octo vnciis totius [e] substantiæ suæ nurum [f] suam hæredem instituerit, & Ecclesiam suam in residuis [g] quatuor. Hortamur ergo experientiam tuam, vt solita inquisitione discutias, & quicquid Ecclesiæ ipsius esse [h] patuerit, à qualibet persona detineri nullatenus patiaris, nisi hoc solum, quod eum ante Episcopatus ordinem proprium habuisse constiterit. Quidquid verò vel antè Ecclesiæ ipsius esse cognoueris, vel in [i] Episcopatus ordine prædictum Episcopum acquisiisse, in eiusdem Ecclesiæ conseruetur [j] dominio, ne quisquam exinde aliquid vsurpare qualibet occasione præsumat. Clerum verò, plebemque eiusdem Ecclesiæ cum omni te volumus instantia commonere, quatenus præficiendum sibi sine dilatione aliqua [k] eligant sacerdotem, qui Clerum, plebemque, vel res Ecclesiæ Ipsius cauta, regularique valeat obseruatione disponere. Pariter etiam Clerum, plebemque ipsius Ecclesiæ, vel quæ ei vnitæ sunt, Cumanæ instantiùs commoneto, quatenus & ipsi omni morâ, dilationeque postpositâ aptum sibi eligere debeant sacerdotem, ne diu, & tali præsertim tempore, Pastoris proprij sint regimine destitutæ.

NOTÆ.

1. [a] *Gregorius.*] In hac sexta collectione textus hic tribuitur Gregorio IX. in aliis Gregorio III. sed malè, cum auctor eius sit Gregorius Magnus *lib.* 7. *epist. indict.* 5. *epist.* 51. ex quo regestro ita restituo integram, & epigraphen huius textus. De Anthemio Subdiacono iam nonnulla notaui *in cap.* 3. *de elect.*

[b] *Importunus.*] Cui etiam, suppresso nomine dignitatis, rescribit idem Gregorius *libro* 2. *epist.* 10.

2. [c] *Attellanæ.*] Attella ciuitas est Campaniæ, vulgò *S. Arpino*: habuit Ecclesiam Cathedralem iam à primis Ecclesiæ sæculis: ex eius Episcopis primus subscripsit Synodo Romanæ sub Hilario; & Felix tertiæ Synodo Romanæ sub Symmacho, vt refert Carolus à sancto Paulo *lib.* 1. *geograph. sacr. fol.* 55.

3. [d] *Migraret condito testamento.*] Plerunque enim testamenta fiunt in ipso vitæ exitu, Concilium Salzeburg. tempore Martini V. *can.* 28. Non obstante consuetudine, quæ potiùs est corruptela, vbi iura testamentorum factionem non prohibent. Etiam in lecto ægritudinis constitutus legare, disponere & ordinare potest de bonis sibi collatis à Deo piis locis, aut aliis; vnde suprema contestatio dicitur *in l.* 20. §. *vlt. ff. de testam.*

testam. vltimum elogium, vltimus sermo, postrema vox, vt probat Brissonius *de verb. signif. verbo Testamentum.* Ea enim, quæ in testamento disponuntur, eo animo relinquuntur, vt post mortem habeant effectum: vnde Consultus *in l. 1. ff. qui testamenta*, testamentum ita diffinit, vt sit iusta voluntatis nostræ sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult; morte enim testamentum confirmatur, nec antea viuentis datur hæreditas, *l. 1. ff. de hereditate*, *l. 2. §. interdum, ff. de vulgari*: confirmatur enim morte, *l. 1. C. de sacros. Eccles.* ibi: *Postquam iam velle non possunt*: procemium tituli 1. *partit. 6.* vbi Gregorius *glos. 2.* vnde rectè arguebat D. Paulus ad Hebræos *cap. 9. vers. 16. & 17.* his verbis: *Vbi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet dum viuit qui testatus est.* Quæ verba transcripsit Pontifex *in cap. cum Marthæ, de celebrat. Missarum*; & explicuit Lactantius *lib. 4. diuinarum instit. cap. 20.* vnde superuacua erat cautio illa testatorum, quâ disponebant, vt tunc demùm ille, aut ille hæres esset, cùm decederent, de qua Saluianus *de auarit. fol. 126.* ait: *Sed in testamento ipso providentissimè caues, & solicitè ac diligenter inscribis: Quando ego ex rebus humanis excessero, tunc mihi charissime heres esto.* Notarunt Ritherursius *ibi*, Mancinus *de triplici iuris collat. cap. 227.* Carranza *de partit. tit. de moriente*, & infrà dicemus *in cap. Raynuntius.*

4. [e] *Totius substantiæ.*] Id est patrimonij, census, seu fortunæ; passim enim in iure substantia accipitur pro censu, seu patrimonio, *l. cogi 16. ff. ad Trebellianum*, *l. 51. ff. de petit. haredit. l. 3. §. nunc videamus, ff. de suspect. tut. l. in duplicibus, ff. ad leg. Falcid. l. Lucius, §. Lucius, ff. ad Trebellianum. l. Iulianus, ff qui & à quibus. l. Titia, §. Lucius, ff. de legat. 2.* Brissonius *de verb. signif. verbo Substantia.*

5. [f] *Nurum suam hæredem instituit.*] Quæ institutio duplici ex capite impugnari potest. Primò ex lege Voconia, quâ cautum fuit, ne quis fœminam hæredem faceret vltra quadrantem, siue vt Diocasius scribit *lib. 56.* vltra vigintiquinque millia sextere, quæ quarta pars est bonorum eius, qui census dicitur. De ea D. Augustinus *lib. 3. cap. 21.* ibi: *Nolebant diuites fieri fœminas. Intolerabilius nihil est, quàm fœmina diues.* Et *l. qui concubinam 29. §. cùm ita, de legat. 2.* ex Quintiliano *declamat. 264.* probat Balduinus *ad eandem legem Voconiam*: ex Liuio, Cicerone, & Gellio probat Covar. *in cap. Raynuntius, in princip. num. 35.* ad quam legem Voconiam obseruo spectare legem *codicillis 18. §. 1. de annuis legat.* ibi: *Sempronia soror ex triente*; & ibi: *Abstinuerat.* Secundò institutio hæc impugnari poterat ex eo, quia filij spurij hæredes institui non possunt à clericis, *authent. ex complexu, C. de incest. nupt. l. 10. tit. 13. p. 6. l. 10. tit. 5. lib. 3. fori, l. 10. Tauri, l. 6. tit. 8. lib. 5. recopil.* Molina *lib. 1. de primog. cap. 4. num. 45.* & *lib. 2. cap. 11.* Peregrinus *de fideicom. art. 11. num. 67.* & *de iure fisci lib. 3. tit. 18.* Castillo *lib. 5. controuers. cap. 67.* Borellus *de Magistr. lib. 1. cap. 7.* & *lib. 2. cap. 2.* & *de præstant. Regis, cap. 50. num. 30.* Flores à Mena *q. 16.* Solorzanus *tom. 2. de iure Indiarum, lib. 2. cap. 17. num. 7.* Valenzuela *consil. 10.* Sed per nurus personam hæreditas perueniebat ad filium spurium: Igitur sustineri non poterat institutio, *ex l. quare 38. ff. de bonis libert. l. si postulante 67. §. finali, ff. ad Trebellianum, l. nec per se, C. de hered. instit.* docuit latè Matienzo *in l. 6. glos. 8. num. 27. tit. 8. lib. 5. recop.* Quibus difficultatibus antequam satisfaciamus, sciendum est primis Ecclesiæ nascentis temporibus habentes filios fideles, non accusatione luxuriæ natos, potuisse in Episcopos eligi, & consecrari, iuxta D. Paulum *ad Timotheum cap. 13.* ibi: *Filios habentem*; relatum *in cap. 1. 26. distinct.* & supponitur *in cap. sint manifesta*, ibi: *Aut filios*; & *cap. Episcopus qui filios, 11. q. 2.* & aliis congestis ab Antonio Augustino *in epit. lib. 4. tit. 25. & 37.* Probant Barbosa *de potest. Episcop. 1. p. tit. 2. glos. 4.* Baronius *tom. 1. anno 58. num. 13.* Lemaistre *de instit. Episc. lib. 1. cap. 6.* Quod prohibitum fuit, ne filiorum amore bona Ecclesiæ dilapidarent, primò à Pelagio *in cap. Cathinensis 17. 61. dist.* & successoribus, *in cap. priùs, cap. de Syracusanæ, 28. dist.* & à Iustiniano *in Nouella 123.* Sed mox antiqua consuetudo renouata fuit, vt constat *ex dicto cap. qui filios.* Similis etiam varietas circa eos, qui concubinam habuerunt, in Episcopos eligendos, contigit: primis enim temporibus eligi non poterant in Episcopos, qui aliquando concubinam habuissent; sed sequentibus sæculis id permissum fuit, *cap. final. 51. dist.* vnde præsens textus exaudiendus est de Episcopo filium illegitimum habente: nam si filius esset legitimus, ipsum instituerct hæredem; immò si nurum institueret, eo præterito, testamentum nullum esset, *l. inter cætera, cum vulgatis, ff. de liber. & posthumis*: nisi dicamus, filium legitimum, sed iam prædefunctum fuisse. Nec tunc obstat, quod de lege Voconia dicebamus; nam iam pluribus retrò annis abrogatam fuisse constat *ex §. cæterùm, Instit. de legit. agnat. success.* & docuerunt Cuiacius *lib. 31. qq. Papin. in l. in multis 9. ff. de statu homin.* Antonius Augustinus *de legibus cap. 1. de lege Voconia*, Balduinus *eodem tractatu.* Nec obstat alia pars ipsius difficultatis; nam licèt Episcopi, aut clerici non possent hæredes instituere filios illegitimos, poterant tamen instituere nurus, seu generos; nec talis institutio fraudis suspicione argui potest, ex ratione textus *in l. final. ff. de his quibus vt indign.* ibi: *Si gener socerum heredem reliquerit, taciti fideicommissi suspicionem sola ratio paternæ affectionis non admittit.* Nec lucrum quod prouenit ex hac hæreditate venit in considerationem; siquidem immediatè non capitur à patre, sed propter personam coniugis: & ita filij incapacitas non attenditur, argumento legis *si is qui 6. ff. de vulgar. l. si is qui, ff. de liber. legat. l. 24. ff. ad legem Corneliam de falsis*: docent Covar. *in 4. p. 2. cap. 8. §. 1. num. 14.* Antonius Gomez *in l. 9. Tauri, num. 18.* Parladorius *lib. 1. rerum quotid. cap. 16.* Larrea *decis. 95. per totam.* Valenzuela *consil. 7.*

[g] *In residuis quatuor.*] Plerunque enim testatores hæreditatem suam in duodecim vncias diuidunt, & ita ad assem perueniunt, *l. interdum 13. §. 1. l. seruum 50. §. vlt. ff. de hered. instit. §. hereditas, Instit. eodem tit.* quæ diuisio dicitur solennis *in d. l. 13. §. 1.* quia Romani semper vti solebant asse, vt probant Mariana *de ponder. cap. 2.* Vulteius, Balduinus, & alij Institutarij *in dicto §. hereditas*, Duarenus *lib. 2. disput. cap. 26.* cuius moris rationem reddit Hieronymus Magius *lib. 1. Miscel. cap. 15.* Partes assis sunt, prima vncia, totius assis pars duodecima: sextans, 6.

sextans, quasi sexta pars assis: tres vnciæ appellantur quadrans, quasi quarta pars assis: quatuor vnciæ triens, quasi tertia pars assis: quinque vnciæ, quinquinx: sex, semis: septem, septunx: octo, bes: nouem, dodrans: decem, dextans: vndecim, deunx: duodecim, as. De eis Iuuenal. *satyr.* 1.

Vnciolam Proculeius habet, sed Gilo deuncem.

Vncia etiam in minutiores partes diuidebatur, veluti in semunciam, cuius mentio fit *in l. Papinianus* 8. §. *quoniam, ff. de inoffic. l. item* 17. §. 1. *ff. de hæredib. instit.* Rursus semuncia in tres sextulas, & vna sextula cum dimidia dicebatur sicilicus, cuius mentio fit *in l. liberto* 22. §. *filia, ff. de annuis legat.* Vnde Episcopus in præsenti casu de asse integro disposuit, nurum instituendo in octo vncias, Ecclesiam verò in reliquis quatuor.

7. [h] *Ipsius esse patuerit.*] Consonant textus *in cap.* 1. 12. *quæst.* 5. *cap. sint manifesta* 12. *quæst.* 1. pro quorum iurium expositione Glossa *in dict. cap.* 1. Panormitanus *in cap. cùm esses, num.* 24. *hoc tit.* Bertachinus *de Episcopo, p.* 4. *cap.* 4. Barbosa *in cap.* 3. *column.* 2. *de pecul. cleric.* docent, onus hoc probandi bona intuitu Ecclesiæ fuisse acquisita, non semper incumbere Ecclesiæ, aut hæredibus Episcopi, sed possessorem bonorum similium transferre onus probandi in aduersarium, vt in aliis iudiciis euenit: sed verius credo, semper onus hoc probandi incumbere hæredibus Episcopi; quia à iure præsumitur, omnia bona ab Episcopis, vel clericis acquisita post consecrationem, intuitu Ecclesiæ fuisse quæsita, vt superiori titulo probaui; vnde ob hanc iuris præsumptionem, quâ Ecclesia semper nititur, onus probandi incumbit hæredibus Episcopi. Vt autem omnis ambiguitas tollatur, in iure cautum est, vt Episcopus ante consecrationem teneatur facere inuentarium omnium rerum quæ possidet, vt constet postea acquisita, intuitu Ecclesiæ fuisse quæsita, *cap. manifesta, cap. sint manifesta* 12. *quæst.* 1. Solorzanus *lib.* 3. *de iure Indiar. cap.* 11. *num.* 6. & non solùm Episcopum regularem, verùm & sæcularem debere inuentarium hoc conficere, latè probat Parexa *de instrum. edit. tit.* 5. *resol.* 5.

8. [i] *In Episcopatus ordine.*] Ex his verbis apertè probatur, Episcopatum esse ordinem distinctum à Presbyteratu, & aliis gradibus sacris; quod etiam probatur *ex can.* 1. 2. 68. *& 69. Apostolor. cap. Episcopus cùm ordinatur,* 23. *distinct. cap. Episcopi, cap.* 5. 64. *dist. cap.* 1. *vers. eis in hoc,* 32. *distinct. cap. si seruus* 54. *distinct. cap. illud* 77. *dist. cap. Diaconus,* 93. *dist. cap. quotiens* 5. vbi Glossa, *verbo Sui ordinis, de purgat. canonic.* Quomodo autem id procedat in sententia eorum, qui tenent septem tantùm gradus dari in Sacramento Ordinis, exponunt Sebastianus Cæsar *de Eccles. hierarch. quæst.* 4. §. 3. Barbosa *de potest. Episcop. part.* 1. *cap.* 2. & 2. *part. alleg.* 1. *num.* 18. Hallierius *de sacris elect. section.* 1. *de numero Ordinum.*

9. [j] *Conseruetur dominio.*] Immò hæc bona successori debent reseruari, *cap. illud,* 12. *quæst.* 2. *cap. præsenti, de offic. Ordin. lib.* 6. *cap. quia super, de elect. eod. lib. cap.* 4. *de constit in* 5. *compil.* cuius verba dedi in calce textus *in cap.* 45. *de elect.* Igitur non Ecclesiæ viduatæ competunt. Huius opinionis plures Doctores refert Solorzanus *de iure Indiar. lib.* 3. *cap.* 11. *num.* 6. vbi varia congessit de spoliis Episcoporum: sed pro temporum, & prouinciarum varietate textus hos exposui *in cap.* 4. *de offic. ordin. num.* 7.

[k] *Eligant.*] Temporibus enim Gregorij Magni electio Episcoporum spectabat ad Clerum cum collaudatione plebis, vt probaui *in cap.* 2. *de elect.*

COMMENTARIVM.

EX hac D. Gregorij epistola sequens communiter deducitur assertio: *Episcopus de rebus patrimonialibus testamentum facere potest; de rebus verò intuitu Ecclesiæ acquisitis testari non valet.* 10. CONCLVSIO PROBATVR.
Probant eam textus *in cap. Episcopus* 19. *cap. sint manifesta, cap. manifesta* 12. *quæst.* 1. *cap. Episcopus* 34. 12. *quæst.* 2. *cap. placuit* 1. *cap.* 3. 12. *quæst.* 3. *cap. nulli* 1. *cap. obitum, cap. fixum, cap. si Episcopus* 12. *quæst.* 5. *cap. cùm multa* 12. *quæst.* 8. *cap. relatum* 12. *hoc titul. cap. cùm dilectus, de iurepatron. cap. si quis Episcopus* 5. *cum sequent. de hæretic. cap.* 8. *hoc titulo, in* 1. *collect. cap.* 1. *de succes. ab intest. cap.* 3. *eod. titulo, in* 1. *collect.* Gregorius noster *lib.* 9. *epist.* 1. ibi: *Quæq; idem prædictus pater tuus Episcopatus sui tempore de proprio Ecclesiæ constiterit conquisisse, ne tollas, quia & sacrorum canonum legibus noscitur esse diffinitum, vt in his, quæ Antistes Episcopatus tempore acquisierit, non alius nisi sola succedat Ecclesia.* Concil. Hispal. *can.* 1. *&* 5. Agathense *can.* 33. Tolet. 9. *can.* 7. *&* 10. Concilium Francofordiense *can.* 41. *Et hæredes, vel propinqui Episcopi, res quæ ab Episcopo sunt adquisitæ, aut per comparationem, aut traditiones, postquam fuerit ordinatus, nequaquam post eius obitum hæreditare debeant, sed ad suam Ecclesiam reuertantur. Illa autem, quas priùs habuit, nisi traditionem ad Ecclesiam ex eis fecerit, hæredibus, & propinquis succedant.* Parisiense sub Ludouico *lib.* 1. *cap.* 16. Carthag. 3. sub Siricio *can.* 3. Alemanicum sub Conrado celebratum anno 1225. *can.* 5. Oxoniense in Anglia, *can.* 27. quorum verba referunt Crespetius *in summa, verbo Testamentum.* Ant. Augustin. *lib.* 15. *epit. iur. tit.* 45. *authent. Licentiam, C. de Episcop. & cleric.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña & Barbosa *in collect. & select.* idem Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 114. P. Gregorius *lib.* 3. *partit. titul.* 22. *cap.* 4. Borellus *tom.* 3. *decis. tit.* 20. Quintanadueñas *lib.* 2. *ecclesiasticon, num.* 19. Valenzuela *consil.* 98. Solorzanus *de iure Indiar. tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 1. Couar. & Cuiacius *in præsenti,* Turturetus *differt.* 20. *iurid.* Montaluo *in l.* 3. *tit.* 5. *lib.* 1. *legum fori.* Hieronymus Garcia *in summa, tract.* 1. *difficult.* 4. *dub.* 1. Ferro Manrique *de different. cap.* 157. Ludouclius *de vltimis volunt. fol.* 19. *&* 194. Murga *tom.* 1. *disquisit. tract.* 4. *disquisit.* 5. D. Iosephus de Retes *de donat. cap.* 12.

Sed aduersùs hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: 11. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.
Qui dominium rerum suarum perfectum habent, non solùm in vita, verùm & testamento de illis disponere valent, permitente lege decemvirali ita conceptâ: *Paterfamilias vti legassit super pecunia, tutelave suæ rei, ita ius esto.* Cuius legis mentio extat apud Pomponium *in l. verbis* 120. *ff. de verb. signific.* Vlpianum *in fragment. tit.* 11. §. 14. Iustinianum *in nouel.* 22. *de nuptiis, cap.* 2. & *in princip. Instit. de lege Falcid.* & alios, quos refert Iacob. Gothofredus

thofredus ad ll. XII. Tabul. tabul. 5. Sed Episcopi habent verum, & perfectum dominium bonorum, quæ intuitu Ecclesiæ acquisierunt, adeo vt si inter viuos ea dissipauerint, ad restitutionem non teneantur. D. Thomas quodlibet 6. quæst. 8. art. 12. ibi: De aliis verò bonis, idest intuitu Ecclesiæ adquisitis, non committitur peccatum, nisi per abusum; sicut & de patrimonialibus dictum est. Latè probaui superiori titulo, & fundat Villaroel. tom. 1. regim. Eccles. p. 1. quæst. 3. artic. 4. Igitur sicut de illis inter viuos disponere possunt transferendo eorum dominium, ita etiam & testamento. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam is potest donare causâ mortis, qui testamentum facere valet, l. 1. §. 1. ff. de tutel. & rationibus, l. filius 7. §. paria autem, ff. de donat. l. 10. C. qui testamenta. Sed Episcopi donare possunt causâ mortis, cap. ad hæc, vbi dicemus, infrà hoc titulo: ergo & testamentum facere de ipsis bonis intuitu Ecclesiæ adquisitis. Fulcitur secundò hæc difficultas ex eo; nam si Episcopi testamentum valeret dumtaxat pro rebus patrimonialibus, non verò pro rebus intuitu Ecclesiæ adquisitis, sequeretur, Episcopum decedere testatum pro parte, videlicet pro bonis patrimonialibus; & intestatum pro parte, videlicet pro bonis adquisitis intuitu Ecclesiæ; quod naturaliter inter se pugnat, l. ius nostrum 7. ff. de reg. iur. l. 1. §. si ex fundo, l. 13. §. 2. l. 35. ff. de hered. instit. Ergo testamentum ab Episcopo factum, aut debet sustineri pro omnibus rebus, aut pro omnibus infirmari.

12. DE HIS QVI TESTAMENTVM FACERE NEQVEVNT.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens decisio, cuius rationem Interpretes ex eo deducunt, quia cùm Episcopi non sint domini fructuum, quos percipiunt intuitu Ecclesiæ, vt docent plures, quorum nomenclaturam, & fundamenta retuli superiori commentario; ideo de eis testamentum facere nequeunt: sed cùm verior sit contraria sententia, quam latè in prædicto commentario probaui, videlicet verum dominium in eisdem fructibus Episcopos habere, hæc ratio sustineri non potest. Eâ igitur omissâ, vt veram assignemus, præmittendum est, omnes illos testamentum facere non posse, quibus aliqua lege speciali prohibitum est; vnde testamenti factionem actiuam, esse de genere permissorum, vulgò docetur argumento textus in l. metus 13. §. 1. ff. de procurat. l. cùm Prætor 12. ff. de iudiciis, l. 1. ff. de testibus, l. hos accusare 12. ff. de accusat. Quod agnouit Alfonsus noster in l. 13. tit. 6. partit. 1. ibi: Todos aquellos aquien no es defendido por las leyes de este libro, pueden hazer testamento. Docuerunt Duarenus ad titul. qui testamenta, cap. 2. Donellus lib. 6. comment. cap. 5. Grassus de succes. §. testamentum, quæst. 20. à num. 1. Treutl. volum. 2. disputat. 1. thesi 2. Pichardus in rubric. de testam. Hunnius in Encyclop. titul. de testamentis, Petrus Gregorius lib. 3. partit. titul. 22. cap. 4. Luduuelius de vltimis volunt. in princip. D. Iosephus de Retes lib. 1. opuscul. cap. 22. Prohibitum tamen est testamentum facere aliquibus naturâ ipsâ, aliis lege ciuili, aut canonicâ. Naturâ prohibentur, qui voluntatem, aut sanam mentem non habent, vt impuberes, l. quâ ætate 5. ff. de testam. §. præterea, Instit. quibus non est permissum: docent plures relati à Narbona de ætate, anno 14. quæst. 46. Pinellus lib. 2. select. cap. 10. num. 53. in qua parte notandi sunt textus in l. tam is, ff. de donat. causâ mortis, iunctâ l. 1. §. 1. ff. de tutel. & ration. l. 6. C. de testam. militis, Vlpianus in fragm. titul. de testam. §. fœmina, l. 3. C. quando prouocare, l. 2. §. per contrarium, ff. de his quib. vt indig. l. 10. §. vltim. ff. de captiuis, iuncta l. lex Cornelia, ff. de vulgari, l. Stichum 95. §. aditio, ibi: Pecunia ex testamento pupilli; ff. de solut. l. inuiti 19. ff. de testibus, iuncto Cuiacio ad Papin. lib. 1. de adult. in l. 2. ff. de accusat. nouel. 6. Leonis. Similiter furiosus, §. furiosus, Institut. quibus non est permissum, l. in aduersa 17. ff. de testam. Donellus dict. libro 6. capite 5. Circa quem notandi sunt textus in l. nec fideicommissa 30. ff. de legat. 3. iuncta l. Titia, ff. de inoffic. l. 1. ff. de suis & legit. hered. l. 2. §. in suis, de legitima succes. in collatione legum Mosaic. l. 1. ff. de bonor. posses. furios. l. 12. §. si impubes, ff. de v. stit. l. vltim. ff. de bonor. posses. l. pro parte, ff. de seruit. celebris locus Valerij Maximi lib. 7. de testam. c. 8. Lege ciuili prohibentur testamentum facere, primò prodigi, l. is qui bonis 18. ff. qui testamenta, §. item prodigus, Institut. quibus non est permissum. Donel. in l. 6. ff. de verb. obl. Notandi tamen sunt textus in l. Imperator 50. ff. ad Trebel. l. Antistius 62. §. 1. de acquir. heredit. Secundò serui, l. si filius, ff. qui testamenta, vbi obseruandi sunt textus in l. 2. C. de edicto D. Hadriani, l. in bello 12. §. Codicillis, ff. de captiuis. Vlpianus in fragment. titul. 20. §. seruus. nouel. 38. Leonis, & elegans locus Plinij, quem exponit Cuiacius tractat. 2. ad Afric. in l. 107. §. 1. ff. de legat. 1. Tertiò deportati, vltimoque iudicio damnati, l. eius qui, §. 1. ff. de testamentis, l. qui, vltim. ff. de pœnis, l. 6. §. eius, ff. de iniusto rupto. Quartò filius in sacris paternis existens, l. qui in potestate 6. l. filius, ff. qui testamenta, princip. Institut. quibus non est permissum: cui principio opponi possunt textus in l. post mortem, ff. de adopt. l. 2. §. vndecunque, ff. ad Tertyl. l. 6. §. 4. de statulib. l. 3. §. idem 9. ff. de minor. l. filius 18. ff. ad leg. Falcid. l. 1. §. sed si filius, ff. de bonor. possess. contra tabul. l. Aristo, ff. de iure codicil. l. 9. & 10. ff. de iniusto rupto, l. auus 79. ff. de iure dot. iuncto Gothofredo ibi, l. 1. §. 7. ff. de tabul. exhib. l. 9. §. final. ff. de liber. & posthum. l. 1. §. filius 9. ff. de separat. bonor. l. 1. §. 17. ff. ad Tertyl. l. 2. §. 3. ff. vnde legit. l. ille 13. §. 2. ff. ad Trebel. l. si ad patrem 10. l. si pater 15. ff. de suis & legit. l. vltim. §. si filius, C. de bonis quæ lib. Videndi sunt D. Iosephus de Retes dict. cap. 21. Marc. Aurel. Galbanus de vsufructu cap. 9. & 10. Lege canonica prohibentur testamentum condere, primò monachi, & cæteri religiosi, vt dicemus in textu sequenti: secundò vsurarij manifesti, c. final. de vsuris, lib. 6. & Episcopi, & cæteri clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis. De Episcopis agitur in præsenti, de cæteris clericis in c. cùm in officiis, hoc tit.

13. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Vnde iam apparet vera præsentis decisionis ratio; ideo enim Episcopi testamentum facere nequeunt de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, quia hoc illis expresè prohibitum est sacris canonibus, vt constat ex dict. cap. cùm in officiis, ibi: Quia antiquis canonibus constat inhibitum. Et ex nostro Gregorio Magno dict. lib. 9. epist. 1. ibi: Quia & sacris canonum legibus esse noscitur diffinitum, vt in his, quæ Antistes Episcopatus tempore acquisiuerit, non alius, nisi sola succedat Ecclesia. Concil. Hispal. 1. can. 1. ibi: Comperimus in canone, &c. cap. quia nos, cap. relatum 12. hoc titul. vbi supponitur, hanc prohibitionem

à

à sacris canonibus prouenire. Et si adhuc sciscitetis, quanam ratione ducti Ecclesiæ PP. Episcopis inhibuerint testamentum facere de rebus intuitu Ecclesiæ acquisitis? Respondeo rationem huius prohibitionis assignari *in dict. cap. cùm in officiis*, in illis verbis: *Cùm in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxij, à quibus beneficium nos cognoscimus recepisse.* Quam ibi illustrabimus: inde cùm Episcopi non exiguos, sed amplos fructus ab Ecclesia percipiant, æquum est, vt cùm decedunt, non in alios, quàm in ipsam Ecclesiam conferant. Rectè ergo Ecclesiæ Patres Episcopis, quamuis dominis, prohibuerunt testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis. Nec nouum, aut insolens est, vt qui dominium perfectum, aut irreuocabile bonorum habet, de eis in vltima voluntate disponere non possit, vt rogatus rem aliquam post mortem restituere: licèt enim ille dominus sit, *l. non dico 66. ff. de rei vind. l. arboribus 12. §. Iulianus, vers. Nam si fiunt, ff. de vsufructu, l. vltim. ff. de vsufructu earum rerum, l. 1. §. serui, ff. ad Senatusconsf. Syllan. l. species 5. ff. de auro & argent. legat. l. statuliberum 9. ff. de statulib. l. generaliter 29. §. sub conditione, ff. qui & à quibus*, docent Pinellus *in l. 1. p. 2. num. 5. C. de bonis matern.* pluribus relatis Castillo *de vsufructu, cap. 30. num. 20.* Molina *lib. 1. de primog. cap. 19. num. 4.* tamen de simili re disponere non valet, *l. quidam. 25. §. si quis filium, l. deducta 58. §. vltim. ff. ad Trebel.* Similiter & filiisfamilias, quamuis dominis peculij aduentitij, non est permissum de eo testamentum facere, *l. penult. C. qui testamenta.* Sed cùm hæc prohibitio tota sit iuris positiui, poterit Pontifex dispensare, & Episcopis licentiam concedere disponendi de huiusmodi bonis. Covar. *in dict. cap. cùm in officiis, num. 20.* Sanchez *lib. 7. summa, cap. 8. num. 48.* Nec talis facultas vnico actu finitur, immò vsque ad vitæ exitum eâ Episcopus vti potest. Sarmient. *de reddit. 4. part. cap. 4.* Barbosa *de potest. Episcopi alleg. 114. num. 26.* Fachineus *lib. 5. controu. cap 99.* Mancinus *sacri iuris controu. dissert. 7. cap. 10.* Secundæ partis præsentis assertionis ratio in promptu est; asserimus enim, Episcopos de bonis patrimonialibus testamentum facere posse; quia cùm quoad illa bona nulla prohibitio adsit, meritò tanquam cæteri patresfamilias de eis disponere possunt, *capite cum dilectus, de iure patron.*

14. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, cui facilè responderi potest ex suprà traditis; nam licèt verum sit, Episcopos esse dominos fructuum, quos intuitu Ecclesiæ percipiunt; tamen de eis in testamento disponere non possunt, quia id illis ex iustis causis prohibitum est. Nec obstat augmentum difficultatis, argumento deducto à donatione causâ mortis: nam illi satisfaciemus *in cap. ad hæc, infrà hoc titulo.* Nec obstat vltimum augmentum huius difficultatis, deductum ex eo, quod iuxta præsentem decisionem Episcopus decedat testatus, & intestatus. Nam hæc bona acquisita ab Episcopo intuitu Ecclesiæ, non deferuntur ab intestato; sed potiùs occupantur ab Ecclesia proprio iure, vt contingit in possessore maioratus, aut eo qui bona tenetur restituere post mortem. Nam licèt de illis non disponat, de aliis tamen testamentum facere potest; nec ideo decedit pro parte testatus, & intestatus.

15. EXPONITVR CAP. EPISCOPVS 12. Q. 2.

Sed præsenti assertioni obstat textus *in cap. Episcopus qui filios 12. quæst. 2.* vbi Patres Concilij Agathensis statuunt Episcopum filios, aut nepotes non habentem extraneos instituere non posse, sed Ecclesiam ipsam. Qui textus summè difficilis est; nam si accipiatur de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, quomodo inter filios, & nepotes de eis disponere Episcopus valet? Si verò de bonis patrimonialibus, quomodo etiam inter extraneos de eis Episcopus non disponit? Cui difficultati vt satisfaciant Glossa *ibi*, Covar. *in præsenti, num. 4.* Iul. Clarus *verbo Testamentum, quæst. 27. num. 2.* Grassus *de success. verbo Testamentum, quæst. 34.* affirmant, textum illum non continere præceptum, sed consilium, ita vt Episcopus bona patrimonialia possidens, filios autem aut nepotes non habens, ex honestate teneatur Ecclesiam propriam hæredem instituere. Sed hæc solutio apertè conuincitur ex ipso canone 24. Concilij Agathensis, ex quo textus transcriptus est; vbi eisdem verbis vtuntur Patres in eo canone, ac in aliis, in quibus præceptum iniungunt. Gironius *in parat. ad hunc tit.* docet, quod licèt Episcopi de bonis patrimonialibus testamentum facere possint, attamen temporibus illius Concilij, si filios, aut nepotes non habebant, extraneos hæredes eos instituere nō poterant, sed omnino Ecclesiam instituere debebant. Sed etiam hæc interpretatio reiicitur *ex capite sint manifestæ 12. quæst. 1. capite fixum 12. quæst. 5.* & ex præsenti textu, vbi liberè, & absolutè permittitur Episcopis disponere de rebus propriis intuitu Ecclesiæ acquisitis. Quare his sententiis omissis veriùs dicendum est, PP. Concilij Agathensis in eo canone neutiquam asserere Episcopum filios non habentem, Ecclesiam, non verò extraneos, debere hæredem instituere; sed tantùm affirmare, Episcopum non posse aliquid de rebus Ecclesiæ oblatis alienare, vel distrahere. Si verò aliquid distraxerit, distinguendum esse, ita vt si filios, aut nepotes hæredes habuerit, similes alienationes sustineantur, compensatione facta cum rebus ab Episcopo relictis; si verò filios, aut nepotes non habuerit, & extraneos hæredes instituerit, irrita sit omnino talis alienatio, nec prædicta compensatio admittatur. Quæ interpretatio facilè deducitur ex ipso canone 33. vbi ita aiunt PP. *Episcopus, qui filios, aut nepotes non habens, alium quam Ecclesiam reliquit hæredem, si quid de Ecclesia, non in Ecclesiæ causa, aut necessitate insumpserit, quod distraxit, aut donauit, irritum habeatur; qui verò filios habet, de bonis quæ reliquit ab hæredibus eius indemnitatibus Ecclesiæ consulatur.* Ex quibus verbis constat, in eo textu non agi de testamento ab Episcopo faciendo de bonis propriis inter filios, vel inter extraneos; sed de rebus Ecclesiæ alienatis ab Episcopo, & quatenus compensatione factâ ex rebus propriis Episcopi Ecclesiæ consulendum sit; quo modo textum illum acceperunt Patres Concilij Spalensis 1. *can. 1.* his verbis: *Interea considentibus nobis in Ecclesia Spalensi sancta Hierusalem, breue mancipiorum Ecclesiæ, quos libertasse visus fuerat decessor tuus sanctæ recordationis Gaudentius Episcopus, vestri nobis Diacones obtulerunt: & non solùm quos libertauerat ibidem relegimus, sed etiam quos proximis suis de familiis Ecclesiæ donauerat in eodem breui recensuimus adnotatos. Quæ de re canonum instituta consuluimus, si talis libertas, aut transactio potuisset*

esse stabilis. Comperimus autem in canone, vt Episcopus, qui res proprias, exceptis filiis, & nepotibus, alteris, & non Ecclesiæ suæ dimiserit, quidquid de Ecclesia rebus aut donauit, aut vendidit, aut quoquo modo ab Ecclesia transtulit, irritum haberetur. Et ideo si res prædecessoris tui Gaudentij Episcopi Ecclesia vestra non possidet, liberi, qui ab eo facti sunt, non sunt absoluti. Cæterùm si res illius in compensationem Ecclesiæ vestræ deseruiunt, illi prorsus maneant liberi; nam si (vt dictum est) præstitum de suis rebus non fecit Ecclesiæ, damnum vtique inferre non debuit. Propterea ergo de vno consensu omnes significamus, magis humaniùs quàm seueriùs cogitantes, vt hi, quos constat tali conditione fuisse libertos, in iure Ecclesiæ maneant, vt idonei; & peculium suum, non aliis personis, sed tantùm suis filiis derelinquant: ipsis quoque filiis, & nepotibus cum peculio ipsorum, quasi idoneis in iure Ecclesiæ permanentibus, in extraneam eis personam non liceat quippiam transmutare; sed si qui eorum sine herede discesserint, peculium eorum vestræ proficiat Ecclesiæ.

16. EXPONITVR CAN. 1 CONCIL. LVGDVN. 1.

Secundò suprà traditis obstat textus *in can. 1. Concil. Lugdun. 1.* sub Pelagio II. celebrati, in illis verbis: *Vt testamenta, quæ Episcopi, vel Presbyteri, seu inferioris ordinis clerici, vel donationes, aut quæcunque instrumenta propria voluntate confecerint, quibus aliquid aut Ecclesiæ, aut quibuscunque conferre videantur, omni stabilitate subsistant.* Ex quibus verbis apertè liquet, testamentum Episcopi, etiam sine vlla solennitate conditum valere: igitur quia Episcopi liberè possunt testamentum facere, nulla adhibitâ distinctione, inter bona patrimonialia, & acquisita intuitu Ecclesiæ. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, verba illa exaudienda esse de testamento ab Episcopis, vel clericis facto de bonis patrimonialibus, non verò de bonis intuitu Ecclesiæ quæsitis; tantùm enim in eo canone agebatur de solennitate adhibenda in testamentis ab Episcopis, vel Presbyteris conditis, & de instrumentis donationis causâ ab ipsis confectis, an videlicet solennitas legalis esset adhibenda? Et statuunt PP. quod quomodocunque Episcopi, vel Presbyteri testamenta condiderint, aut instrumenta donationis confecerint, ipsorum voluntas rata sit.

CAPVT II.

[a] Idem *Episcopo Caralitano.*

QVia [b] ingredientibus monasterium conuertendi [c] gratiâ, vlterius nulla sit testandi licentia, sed res eorum eiusdem monasterij iuris [d] fiant, apertâ legis diffinitione decretum est: Quod cùm penè omnibus notum sit, in magnam nos Grauiniæ Abbatissæ monasterij sanctorum [e] Grauini atque Luxorij insinuatio admirationem perduxit, quæ Siricam monasterij sui Abbatissam postquam regendi suscepit officium, condito [f] testamento legata quibusdam asseruit reliquisse. Et dum de sanctitatis vestræ solicitudine quæreremus, cur res monasterio competentes ab aliis pertulerit detineri, communis filius Epiphanius Archipresbyter vester præsens inuentus respondit, præmemoratam Abbatissam vsque ad diem obitus [g] indui se monachica veste noluisse, sed in vestibus, quibus loci illius vtuntur [h] presbyteræ, permansisse. Ad hæc replicabat prædicta Grauinia, hoc penè ex consuetudine licuisse, adeo vt Abbatissam, quæ ante suprascriptam Siricam fuerat, talibus vsam fuisse vestibus allegaret. Cùm ergo de qualitate vestium nec nos mediocriter cœpissemus ambigere; necessarium visum est nobis, tam cum consiliariis nostris, quàm cum aliis huius ciuitatis doctis viris, quid esset agendum de lege tractare. Qui tractantes responderunt: Postquam solenni more Abbatissa ab Episcopo [i] ordinata est, & in [l] monasterij regimine per annos plurimos vsque ad vitæ suæ transitum præfuit, vestis qualitatem ad culpam fortè Episcopi respicere, qui [k] eam sic esse permiserit; non tamen potuisse monasterio præiudicium irrogare, sed res ipsius eidem loco, ex eo, quod illuc ingressa, & Abbatissa constituta est, manifesto iure competere. Et ideo quia ex dimissis illicitè rebus Xenodochium possessionem asserit indebitè retinere; his vos [l] hortamur affatibus, vt quia & monasterium, & Xenodochium ipsum in vestra est [m] ciuitate positum, omni curâ, ac studio prouidere debeatis, quatenus si possessio ipsa ex nullo præcedenti contractu, sed ex eo memoratæ Siricæ legato descendit, antedicto monasterio, postposito strepitu, vel excusatione [n] reddatur. Si verò ex alio fortè dicitur obuenisse contractu, aut fraternitas vestra inter partes cognitâ veritate, quod legalis suaserit ordo definiat, aut mutuo sibi consensu arbitros eligant, qui earum valeant allegationes discindere. A quibus quidquid fuerit statutum, ita vestra prouisione seruetur, vt nullum inter venerabilia loca iurgium remaneat, quæ magnopere alternâ pacis sunt fouenda concordiâ. Alia igitur omnia, quæ ex testamento prænominatæ Siricæ detinentur, quippe quod nullum esse legali sanctione permittitur, necesse est vt iuri monasterij fraternitatis vestræ solicitudine sacerdotali per omnia

omnia studio reparentur : quia imperiali [a] constitutione apertè sancitum est, vt ea, quæ contra leges fiunt, non solùm inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] In prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. & in hac sexta legitur tantùm, *Gregorius*; sed tam inscriptionem, quàm litteram textus restituo ex Regestro epistolarum D. Gregorij, vbi *lib.* 7. *indict.* 2. *epistol.* 7. reperitur hic textus, & eius principium refertur à Gratiano *in cap. quia ingredientibus* 19. *quæst.* 3. De Episcopo hoc Ianuario, & eius diœcesi nonnulla notaui *in cap. nisi cùm pridem, de renunc.*

2. [b] *Quia ingredientibus.*] Cum effectu videlicet, & ingressu irreuocabili, qui contingit per professionem validam, vt communiter exponunt Doctores *in præsenti*, & *in authent. ingressi, C. de sacros. Eccles.* quos sequitur Sotomayor *in relect. ad textum in dict. cap. quia ingredientibus*: sed perperam, nam textus *in dicta authentica ingressi*, ad quam respexit Gregorius in præsenti, procedit in monachis tantùm ingressis, vt apertè constat ex illis verbis: *Ingressi monasteria, ipso ingressu se, suaque dedicant Deo: nec ergo de his testantur, vtpote nec domini rerum.* Et ex Nouella 5. Iustin. *cap.* 5. ex qua transcripsit Irnerius textum illum. Quare hæc verba: *Quia ingredientibus*, accipienda sunt iuxta tempora Gregorij, de illis, qui ingrediuntur monasterium. Sciendum enim, olim non induisse habitum monachalem eos, qui annum probationis peragebant, sed cum vestibus propriis incessisse; sed tunc demùm eas mutasse, cùm per ingressum profitebantur Religionem, *cap. super, de regularibus*, vbi dicemus: *in addit. Capitul. Caroli, capit.* 35. legitur: *Ipse verò ne tondeatur, nec vestimenta pristina immutet priùs, quàm obedientiam promittat.* Quare monachi ab eo instanti, in quo monasterium ingrediebantur, testamentum facere non poterant. Synodus 8. Constantinop. *can.* 6. ibi: *Monachi non debent habere proprium, sed omnia eorum monasterio adscribi. Dicit enim B. Lucas de iis qui crediunt in Christum, & monasticam institutionem describunt, quod nemo quidquam eorum quæ aderant, proprium esse dicebant, sed erant illis omnia communia: & ideo iis, qui monachi esse volunt, priùs datur facultas de suis rebus testandi, ac disponendi, & quibuscunque velint personis, lege scilicet non prohibitis, sua transmittendi. Postquam enim monachi facti fuerint, omnium bonorum dominium monasterium habebit, & nullam de rebus propriis curam gerere, vel disponere eis permissum est.* Quia cùm ab eo die se, & sua monasterio obtulissent, testamentum facere ampliùs non poterant, *cap. vltim. de succes. ab intest.* Postquam tamen annus probationis peragitur à nouitiis cum ipsis monachis, post tonsuram, & habitus mutationem non attenditur tempus ingressus, sed professionis; ideoque ante solennem professionem liberè nouitij de rebus suis disponere valent, vt latè probant Thomas Sanchez *lib.* 7. *in Decalogum, cap.* 3. Tamburinus, Pellizarius, & Diana congesti à Hieronymo Garcia *part.* 1. *polit. regul. tract.* 2. *difficult.* 6. Hurtado *de congrua sustent. tom.* 2. *libro* 6. *resol.* 10. *per totam*, Viuar. *de veteri monach. libro* 6. *capite* 3. *num.* 28.

[c] *Conuertendi gratiâ.*] Idest in monasterium à vita sæculari, & laxiori ad strictiorem transeundi causâ. Transitus enim laicorum ad monasticam vitam, conuersio religionis causâ appellatur. Concil. Aurel. 1. *can.* 23. ibi: *Monachus in monasterio conuersus, si pellici postea, vel vxori fuerit sociatus, tantæ prauaricationis reus nunquam ecclesiastici gradus officium sortiatur.* Synodus Turonensis 2. *can.* 16. ibi: *Si qui in monasterio conuersi sunt, aut conuerti voluerint, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi.* Gregorius noster *lib.* 7. *indict.* 1. *epist.* 12. Filesacus *lib.* 1. *select. cap.* 10. *fol.* 161. Notabimus infrà *in tit. de conuers. coniug.* Sed quia & illi, qui castitatem in sæculo promittebant, dicebantur conuerti, Concil. Agath. *can.* 16. Arelat. 2. sub Syuestro *can.* 1. Aurel. 5. *can.* 19. ibi: *Quæ in domibus propriis, tam puellæ, quàm viduæ, commutatis vestibus conuertuntur*: tamen quia illi religiosi non fiebant, & testamentum facere poterant, ideo coniunxit Gregorius noster ingressum monasterij cum proposito conuersionis, vt denotet non sufficere conuersionem solam, quæ fit etiam in sæculo; nec ingressum in monasteria sine conuersione, cùm plures ingrediantur monasterium, non tamen monachi fiant, quia deest animus conuersionis, vt illi, qui pœnitentiæ peragendæ causâ in monasteriis detruduntur, de quibus agemus *in cap.* 1. *de regul.* 3.

[d] *Iuris fiant.*] Monasterium enim ipso iure consequitur dominium omnium bonorum, quæ monachus possidebat, nullo ab eo facto testamento, vt probant latè Gedeus *tom.* 1. *consil. consil.* 25. Hieronymus Garcia *dict. tom.* 1. *polit. regul. tract.* 4. *difficult.* 5. *dub.* 5. Vnde monasterium vt successor in vniuersum ius tenetur soluere debita contracta ab ipso monacho, vt probat Olea *de cess. iur. titul.* 5. *quæst.* 9. *num.* 33. 4.

[e] *Grauini, atque Luxorij.*] Monasterium hoc est in ipsa ciuitate Calaritana constructum ab eius incolis in honorem istorum sanctorum, qui nati fuerant in ipsa insula, vt refert Bonfant. *libro* 12. *de Sanctis Sardin. capite* 27. *ad medium.* 5.

[f] *Condito testamento legata.*] Legatorum enim proprium est, vt testamento, vel codicillis testamento confirmatis relinquantur, *l. illud* 13. §. 1. *l. quidam* 14. *in princip. ff. de iure codicil. l. ab exheredatis* 126. *ff. de legat.* 1. *l. filius* 20. §. 1. *ff. de legat. præst.* Vlpianus *titul.* 24. *de legat. in princip. l. impuberem* 22. §. *qui codicillos, ff ad leg. Cornel. de falsis.* docent Valentia *ad titul. de legat. cap.* 3. *per totum.* Pichardus *eod. tract. cap.* 2. *num.* 22. in quo differunt legata à fideicommissis, quæ licèt donationes, & liberalitates sint, *l. vnum* 67. §. *si de Falcidia, ff. de leg.* 2. *l. non facilè* 6. *ff. si qui plus quàm per legem*, ab intestato tamen per epistolam, vel sine scriptura relinqui possunt, *l. & epistola* 22. *C. de fideicommis. l.* 2. *C. de codicil.* §. *præterea*, §. *nondum, Instit. de fideicommis. heredit.* & etiam codicillis ab intestato factis, Paulus *lib.* 4. *sentent. titul.* 1. §. *codicillos* 10. cuius differentiæ rationem exprimunt Vlpianus *tit.* 20. §. *fideicommissum* 8. Gaius *lib.* 2. *instit.* §. *præterea*, & exponunt Cuiacius *lib.* 39. *Pauli ad edict. in l.* 53. *ff. de* 6.

ff. de v. s. Hothomanus lib. 6. obs. cap. 5. Petrus Faber lib. 2. semestr. cap. 24. Valentia dict. cap. 3. in quo etiam legata differunt à donationibus causâ mortis, quæ ab intestato factæ valent, l. si filius 20. §. 1. de legat. præstand. l. tam is 25. in princip. & §. 1. ff. de donat. causâ mort. Schifordeg. lib. 3. ad Fabrum, tract. 26. quæst. 8. Petrus Gregorius lib. 28. syntag. cap. 14. ex quo discrimine nonnulla notatu digna deducit Illustrissimus Ramos ad tit. de legat. in rubric. num. 6. Huic principio, videlicet legata tantùm testamento relinqui posse, fideicommissa verò etiam ab intestato relinqui valere, opponi solent textus in l. quæsitum 91. §. si quis Stichum, ff. de legat. 1. l. recusare 6. §. Tuim, ff. ad Trebel. l. 2. ff. de his, quæ in testamento delentur, l. 2. C. de bonis matern. l. 4. §. quisquam, l. 6. ff. si quis omissâ causâ testamenti, l. statuliberi 29. §. Quintus, ff. de statulib. l. 1. §. interdum, ff. si cui plus, l. ita tamen 27. §. quotiens, ff. ad Trebel. l. post emancipationem 40. ff. de legat. 3.

7. g *Indui se monastica veste.*] Quare asserebat, nullo modo monialem esse, cùm non gestaret habitum monialium; certum enim est, omni tempore in Ecclesia distinctum fuisse habitum monachorum, & monialium à vestibus communibus, & sæcularibus, vt constat ex D. Augustino contra Faustum lib. 6. cap. 9. vbi ait, peccatum esse, si sanctimonialis gerat indumenta nuptarum, vel nuptæ speciem Virginum vestibus deferant. D. Hieronymus epist. 15. ad Marcellam, ibi: *Tunicam fusiorem induta se repente Domino consecrauit.* Vnde Cassianus integro libro monachorum vestes descripsit, de quibus plura congesserunt Ephtenus lib. 5. disquisit. monast. tract. 1. per tot. Iodocus Coccius tom. 2. thesauri, lib. 4. articul. 6. Ambianas ad Tertul. de pallio, Lantdmeter. lib. 2. de veter. mon. 2. p. cap. 4. & nos de velis monialium dabimus plura in cap. viduæ, de regul. Non tamen adeò desideratur mutatio habitus, vt absque noua vestis monachalis delatione quis monachus non efficiatur, capite Porrectum, vbi dicemus, de regularibus.

8. h *Vtuntur presbyteræ.*] Presbyteræ, sicut & Episcopæ, Diaconissæ, & Subdiaconissæ nomen in sacris canonibus, & apud scriptores ecclesiasticos, non vnica in significatione reperitur acceptum; illæ namque plerunque sumuntur pro illis mulieribus, quæ à viris, qui ad Episcopatum, Presbyteratum, Diaconatum, vel Subdiaconatum promoti erant, ductæ fuerant, quæ dum senes essent, & castitatem promitterent, in sæculo remanebant. Concilium Turon. 2. sub Ioanne III. can. 3. & 20. ibi: *Si inuentus fuerit Presbyter cum presbytera, aut Diaconus cum sua diaconissa, vel Subdiaconus cum sua subdiaconissa, per annum integrum excommunicatus habeatur.* Concil. Altissiod. can. 20. & 21. ibi: *Non licet Presbytero post acceptam benedictionem in vno lecto cum presbytera sua dormire, nec in peccato carnali misceri; nec Diacono, aut Subdiacono.* Concilium Rhemense sub Gregorio cap. 1. & 2. ibi: *Si quis Presbyteram duxerit, anathema sit.* Ex quibus canonibus lucem accipit, quod de Vrsicino Presbytero refert Gregorius noster lib. 4. dialog. 10. & habetur in cap. Presbyter, 32. dist. *Ille enim* (ait Magnus Gregorius) *à tempore accepti Ordinis presbyteram suam, vt sororem diligens, sed quasi hostem cauens, ad se propiùs accedere non sinebat.* In eadem etiam significatione accipitur decretum Zachariæ de Presbytera, Diacona, Nona, & Monacha. Dicebantur etiam prædictæ vxores, Relictæ Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi. Concilium Aurelian. 1. can. 13. Altissiod. can. 22. Epaunense can. 32. Nec defunctis viris poterant ad secundas nuptias transire, immò vt castitatem perfectiùs seruarent, detrudebantur in monasteriis, vt ibi securiùs degerent. D. Basilius epist. 198. ibi: *Eiice illam ex adibus tuis, & trade in monasterium; sit illa cum virginibus, & tu inter viros ministra.* Notarunt Pamelius ad Tertullianum de exhort. castit. cap. 13. Petauius ad libros Epiphanij de expositione fidei, Theophilus tom. 4. lib. 4. sect. 2. capite 1. fol. 556. Alio etiam sensu presbyteræ, & diaconissæ accipi solent: presbytera enim idem est, ac senior vidua. Synodus Laodic. can. 11. ibi: *Non oportet eas, quæ dicuntur presbyteræ, in Ecclesia constitui.* Et capite mulieres, 32. dist. Diaconissæ verò erant virgines, quæ ad nonnulla officia ecclesiastica ordinabantur, vt plura, quæ per viros, propter honestatem sexus virilis, exerceri non poterant, per ipsas diaconissas exercerentur. Synodus Nicæna can. 74. D. Clemens lib. 6. constit. cap. 17. Epiphanius lib. 3. hæresi 29. Concilium Arausic. 1. sub Leone, can. 26. Turonense 2. sub Carolo, cap. 21. Aurelian 2. sub Vigil. can. 18. Chalcedon. act. 15. can. 15. l. 9. C. de Episc. & cler. nouella 6. §. quanta ea munia: refert Theophilus tom. 12. fol. 300. De illis plura congesserunt Vazquez tom. 3. in 3. part. disputat. 245. cap. 3. Cæsar de Eccles. Hierarch. 2. p. disputat. 9. §. 3. Castillus de hierarch. lib. 6. cap. 11. §. 2. Villaroël. tom. 1. de regim. eccles. p. 1. quæst. 2. artic. 6. Barbosa lib. 1. iur. eccles. cap. 3. Iul. Laurorus var. lucubr. tit. 4. cap. 24. num. 28. Crespetius in summa, verbo Diaconissa, Christ. Lupus in can. 15. Concil. Chalced. P. Zerda in aduers. cap. 151. Ant. Augustin. in epit. lib. 7. tit. 38. & 39. Pancirola lib. 1. var. cap. 81. Claudius Espenceus ad D. Paulum lib. 1. digress. cap. 17. Hallierius de sacris elect. 2. p. sect. 4. §. 6. Tamburinus de iure Abbat. disputat. 7. quæst. 8. Mornacius in authent. Diaconissas, C. de Episcopis & clericis, Cironius ad titul. de ætate & qualit. Baronius anno 34. num. 287. & anno 57. num. 123. & anno 58. num. 55. & anno 179. num. 51. & anno 272. num. 8. Turrianus pro canonib. lib. 5. cap. 12. Albaspineus lib. 1. obs. cap. 2. & in notis ad Concil. Nicæni can. 17. & Arausicani can. 1. De his ergo presbyteris accipi potest præsens textus. Sed quia temporibus D. Gregorij huius textus auctoris tota insula Sardiniæ per Præfectum Africæ regebatur, & in ea quamplures Græci habitabant, vt refert D. Franc. de Vico 3. p. hist. Sardin. cap. 46. dicet aliquis, presbyteras in præsenti accipi pro vxoribus Græcorum Presbyterorum, de quibus egi in cap. 1. de cleric. coniug. Sed verius credo, D. Gregorium sensisse de fœminis in gradum presbyterarum cooptatis, quæ simul cum ipso gradu nouam vestem recipiebant, & ita quibusdam ecclesiasticis functionibus dicabantur, quæ honestè per viros exequi nequibant; non tamen sacrificia offerebant, vt Gentilium Vestales, præter naturæ ordinem sacerdotes & sacrificium offerentes, quas repræhendit D. Clemens lib. 3. constit. cap. 9. à Vestalibus enim sacrificia peracta, testis est Tullius orat. de Aruspic. & pro domo sua ad Pontif. item Gellius lib. 1. noctium, cap. 12. & habetur etiam apud

apud D. Hieronymum *epistol.* 1. *in Iouin.* Tertullianus *libro* 1. *ad vxorem, capite* 6. & *in calce libri de exhort. castit.* vbi de similibus apud alias gentes virginibus; & perspicuè apud Prudentium *libro* 2. *contra Symmachum.* Munia legitima presbyterarum & diaconissarum refert Theophilus *tom.* 12. *tract. de sobria frequent. mulier. fol.* 300.

9. [i] *Abbatissa ab Episcopo ordinata est.*] Idest benedicta, & cooptata in Abbatissam: sicut enim ad Episcopum spectat consecratio sanctimonialium, *capite de votis*, cum aliis, 20. *quæst.* 1. illustraui *in capite* 1. *de temporib. ordin.* ita & confirmatio, & ordinatio Abbatissarum. *Clement. attendentes*, §. *statuimus, de statu monach.* Gregorius noster *libro* 6. *epistol.* 12. ibi: *Quam si digna huic monasterio indicata fuerit, eiusdem loci Episcopus ordinet.* Et *libro* 8. *epistol.* 43. *Vt à vobis Deo protegente Abbatissa debeat ordinari.* Gregorius Turonensis *libro* 9. *histor. Franc. capite* 41. ibi: *Quam Abbatissam Agnetem Beatissimi Germani, præsentibus suis fratribus benedictio consecrauit.* Tamburinus *de iure Abbat. dict. cap.* 29. *quæsit.* 5. Hæc autem solennis benedictio, ordinatio non erat, vt constat apertè ex duabus epistolis 73. & 89. Carnotensis. Eius consecrationis ritus refert Tamburinus *vbi suprà.*

10. [j] *Monasterij regimine.*] Licèt enim Abbatissa ratione sexus incapax sit iurisdictionis spiritualis, vt probaui *in capite dilecti, de maiorit. & obed.* tamen exercet quandam potestatem œconomicam, & maternam in monasterij regimine, & monialium correctione: vnde in Concilio Parisiensi sub Ludouico, *libro* 1. *capite* 39. dicuntur matres spirituales: & in Concilio Aquisgran. 2. *part. capite* 13. matres religiosarum appellantur: & in Concilio Turonensi 2. *can.* 30. admonentur seipsas, sibique commissas, quanta potuerint vigilantia custodire: & in Concil. Cabilonensi 2. sub Carolo, *can.* 54. docetur, monialium rationem in conspectu Domini eas reddituras esse: plura tradunt Hallierius *de sacris election. section.* 4. §. 8. Tamburinus *de iure Abbatissæ, dict. capite* 32.

11. [k] *Qui eam sic permisit.*] Hæc verba exposui *in cap. cùm magistrum, de elect.*

[l] *Hortamur.*] Idest præcipimus; licèt enim verba exhortationis generaliter non inducant præceptum, *capite quod præcipimus* 14. *quæst.* 1. *c.* 2. *de sponsal.* tamen secus est si verba exhortationis sint adiecta rei, aut dispositioni, quæ ex sua natura solet necessitatem præ se ferre, vt post alios probat Couar. *in capite* 1. *hoc titul. numero* 14.

12. [m] *In vestra est ciuitate.*] Vnde iure communi attento in eius erat iurisdictione, *capite omnes* 16. *quæst.* 7. *capite monasteria* 18. *quæst.* 2. Probant Germonius *de sacror. immunit. libro* 3. *capite* 4. Bosquetus *ad Innocent. libro* 1. *epistol.* 7. Bignonius *in notis ad Marculfum, capite* 1. Crespetius *in summa, verbo Basilica* 2. Balboa *in capite* 1. *de foro compet. quæstion.* 1. *numero* 1. Sauarus ad Sidonium *libro* 4. *epistola* 15.

13. [n] *Reddatur.*] Legata enim indebitè soluta repeti possunt, *l.* 2. & 3. *ff. de condict. indeb. l. fideicommissum, C. eodem titul. l. error, C. ad leg. Falcid.* Paulus *libro* 3. *sentent. titul.* 6. Nec obstat Vlpianus *in fragment. titul. de legatis*, §. *vlt.* ibi: *Legatorum perperam solutorum repetitio non est*: Nam omissa Curacij solutione, ibi asserentis Consultum esse intelligendum de legatis relictis incertis personis, quæ soluta repeti non possunt, §. *incertis, Institut. de legat.* §. *final. Institut. de oblig. quæ ex quasi contractu*; dicendum est, Vlpianum esse exaudiendum de legatis solutis per errorem iuris; ea enim propriè dicuntur perperam soluta, & in illis repetitio nulla est, *l. regula* 9. *ff. de iur. & facti ignor. l. error* 10. *C. ad leg. Falcid.*

[o] *Imperiali constitutione.*] Relata *in l. non dubium, C. de legibus*, quam latè exponunt Caldeira *lib.* 2. *de error. capite* 1. Vinius *libro* 1. *select. capite* 1. Hunnius *ad Treutl. volum.* 1. *disputat.* 6. *quæst.* 54. & *disput.* 11. *quæst.* 2.

COMMENTARIVM.

EX hac D. Gregorij epistola sequens communiter deducitur assertio: *Vitam monasticam, seu regularem professi, testamentum facere nequeunt.* Probant eam textus *in capite non dicatis* 12. *quæst.* 1. *capite perlatum* 19. *quæstion.* 3. *nouella* 5. 76. & 123. *Iustin. authent. Ingressi, authent. Si qua mulier, C. de sacros. Eccles. nouella* 5. *Leonis*, Concil. Oxon. in Anglia, sub Stephano, tempore Honorij III. *can.* 47. *Quoniam non licet viris religiosis aliquid proprium possidere, qui se, & sua pariter in religionis ingressu dedicarunt, præsenti auctoritate definimus, vt nulla persona in regulari ordine constituta condere testamentum præsumat.* Et *l.* 17. *titul.* 1. *part.* 1. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña *hîc*, Barbosa *in select. ad hunc textum*, & *libro* 1. *iuris ecclesi. capite* 42. *num.* 205. Basilius *de matrim. libro* 7. *capite* 13. & *quæst.* 7. *scholast. capite* 9. Chopinus *libro* 1. *monast. titul.* 3. *numero* 21. Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. titul.* 8. *capite* 4. Tamburinus *de iure Abbat. disputat.* 28. *quæstion.* 2. Benedict. Ægid. *in l.* 1. *part.* 4. *C. de sacros. Eccles.* Iacob. Durantius *qq. iuris, quæstion.* 6. Pichardus *in l. Gallus* 3. *in prælud. capite* 1. *num.* 6. Desiderius Heraldus *de auctorit. rei indic. capite* 13. & 14. Antonius Augustinus *in epit. iur. libro* 15. *titul.* 46. Diana *part.* 5. *tract.* 3. *resol.* 128. & *part.* 3. *tract.* 2. *resol.* 75. Tondutus *resol. canonic. capite* 95. Mornacius, Barbosa & Richierius *in dict. authent. ingressi*, Ritherursius *in dict. nouella* 5. & 123. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *polit. regul. difficult.* 6. Mancinus *libro* 1. *genial. capite* 121. Viuar. *de veteri monach. libro* 2. *capite* 5. Hurtado *de resid. tom.* 2. *resol.* 11. Bosquetus *ad Innocent. libro* 1. *epistol.* 95. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 5. *cap.* 8. *articul. vnic.* Thaddeus Pison. *libro* 1. *var. resol. de testamentis capite* 8. Botellus *tom.* 3. *decis. tit.* 20. *num.* 120. 14. CONCLVSIO PROBATVR.

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione; nam si monachi testamentum facere non possunt, maximè quia bona non habent, vt de D. Augustino refert Possidius in eius vita, ibi: *Testamentum nullum fecit, quia vnde faceret, pauper Christi non habebat*: cùm nemo possit testamentum facere de rebus alienis, *l. consiciuntur* 8. §. 3. *ff. de iure Codicil.* Sed qui religionem ingrediuntur, possunt professionis suæ tempore aliqua bona sibi reseruare, *cap. final.* 18. *quæst.* 1. *capite final. qui cleric. vel* 15. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

vou. Ergo saltem eo casu de illis disponere valebunt, *ex l. verbis legis, ff. de V. S.* Vnde Imperatator Leo *in nouella 5.* monachis testari permisit de bonis acquisitis post monachatum; & sanctimonialem bona possidentem, posse testamentum condere, constat *ex l. generali, C. de sacrof. Eccles.* Augetur primò hæc difficultas exemplo sanctorum monachorum, qui testamentum fecerunt, vt ex D. Basilio, & Antonio probatur *ex capite perlatum 19. quæst. 3.* & ex D. Hieronymo in vita sancti Antonij, *capite 25.* Et Diui Gregorij Nazianzeni testamentum refertur à Baronio *tom. 4. anno 389.* quod postquàm Grecè ediderat Brissonius, Iacobus Sirmondus cum duobus MM. SS. Vaticanæ Bibliothecæ collatum, Latinè donatum edidit, & post eos Caldeira *libro 4. var. capite 4.* Cæsarius Sancti Gregorij frater testamentum condidit apud Basilium *epistol. 84.* quæ est ad Sophronium, meritò celebrata à sancto Hilario, quam sanctus Hieronymus scribit Huychio absenti, quòd testamenti vice breuem scripsisset epistolam. Alia refert Theophilus *tom. 15. in heterocl. spirit. part. 1. punct. 4.* Ergo non repugnat statui monastico, vt illum professi testamentum faciant. Augetur secundò hæc difficultas; nam si monachi, aut moniales testamentum facere non possent, nec cum testamento decedere valerent, quia illud perueniret ad casum, à quo incipere non poterat, argumento legis *pluribus 140. §. 2. l. 2. §. ex his, ff. de verb. oblig.* sed possunt cum testamento decedere, quod ante ingressum monasterij fecerunt, vt probant Couar. *hic*, Phœbo *decision. 137. per totam:* ergo quia testamentum post ingressum religionis facere possunt; nam licèt per talem professionem monachus statum mutet, non in deterius, sed in melius id facit: vnde nullam patitur capitis diminutionem, vt aliqui minùs orthodoxè putabant.

16. MONACHVS HABETVR PRO MORTVO.

Quâ difficultate ita fulcitâ minimè obstante, vera est præsens decisio, cuius rationem vt percipiamus, omissis quæ de professione tacita, & expressa dabimus *in capite vidua, de regul.* sciendum est, inter alios vtriusque professionis effectus, quos recenset Barbosa *lib. 1. de iure eccles. capite 42.* illum præcipuum esse, vt qui eam fecerint, habeantur pro mortuis. Diuus Basilius *in constit. monastic. capite 20.* ibi: *Qui enim mundo cum omnibus, quæ in mundo sunt, renunciauit, seque ipsum mundo crucifixit, mortuus est mundo, & omnibus, quæ sunt in mundo.* Cassianus *libro 4. instit.* ibi: *Abrenunciatio nihil est aliud, quàm crucis, ac mortificationis indicium, ideoque noueris hodierno die te huic mundo, & actibus eius, & desideriis esse defunctum.* Vnde deducunt Doctores, quod cùm in casum mortis pactum conceptum est, in casu monachismi celebratum censeatur, *ex l. vltim. §. nam maritis, C. de Episcop. & cleric. nouel. 5. Iustin.* Quare cùm mortui sæculo sint, post professionem nihil peculiare acquirere, possideréve possunt, *capite 2.* vbi latè probabimus, *de statu monach.* nec vllo tempore actu, vel potentiâ dominium bonorum habere valent, *capite non dicatis 12. quæst. 2.* immò omnia, quæ tempore professionis habebant, monasterio acquiruntur, *dict. authent. ingressi*, exemplo illius, qui se dedit in adrogationem; nam cum capite fortunas suas in adrogatorem transfert, *l. 11. §. testamento, ff. de bonor. possess. princip. Institut. de adquisit. per adrogationem.* Monachi ergo per professionem omnem substantiam suam in monasterium transferunt, nisi priùs de bonis disposuerint iuxta formam præscriptam à Tridentino *dict. sess. 25. de regul. capite 16.* cuius expositionem prosequuntur vltra Barbosam *ibi*, & *in dict. authentic. ingressi*, & *dict. capite 42. numero 224.* Hieron. Garcia, & Hurtado *vbi suprà.*

17. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Vnde iam apparet vera decidendi ratio huius textus, cuius prohibitio licèt ad legem ciuilem referatur in illis verbis: *Apertâ legis diffinitione decretum est*; tamen ipsa constitutio, ciuilis videlicet, *dict. authent. Ingressi*, causam suam habet à dispositione ecclesiastica, videlicet ab eo, quòd ingressus religionem, vt sæculo mortuus, nihil habet vnde testamentum facere possit, cùm quoad omnia pro mortuo habeatur. Accedit, nam testamentum est voluntatis nostræ iusta sententia, *princip. Institut. de testamentis:* sed monachus voluntatis expers est, ita vt nec velle, nec nolle habere dicatur, auctor vitæ sancti Fulgentij *capite 27.* ibi: *Illos quoque verè esse monachos dicebat, qui mortificati voluntati, parati essent nihil velle, nihil nolle, sed Abbatis tantummodo consilia, vel precepta seruare.* Daniel Monachus *in vita S. Ioannis Climachi*, ibi: *Adeo verò perfectè mundo, propriisque voluntatibus mortuus erat, vt inexpertam rationis, & voluntatis animam quandam habere videretur, atque proprietate naturali omnino liberatam.* Vnde nec eligere sepulturam possunt, *capite final. de sepultur. libro 6.* Tamburinus *de iure Abbat. disputat. 34. quæstion. 1.* Diana *part. 5. tractatu 3. resol. 110.* Religiosus enim post emissam professionem, voluntatem, noluntatémve non habet propter votum obedientiæ, per quod omne arbitrium proprium submisit superiori, *cap. non dicatis 12. quæst. 1. cap. luminoso, cap. Abbates 18. quæst. 2. cap. vltimo, de testamentis, lib. 6.* D. Thomas *2. 2. quæst. 186. per totam.* Ergo in nullo actu eius voluntas exploranda est, cùm sit nulla. Baldus, & alij apud Iasonem *in l. seruus 62. in fine, ff. de verb. oblig.* fusè Pater Sanchez *tom. 2. in præcept. decalog. libro 7. cap. 6.* & *de matrim. libro 6. disput. 4. ex num. 11.* Ceuallos *communium contra communes, libro 2. cap. 446.* Barbosa *in collect. ad authentic. ingressi, C. de sacrof. Eccles.* Stephanus Durantius *libro 1. qq. iuris, quæst. 7. & 8.* Quare frustrà hac in parte comparatur Religiosus seruo à Glossa *in capite final. 16. quæstion. 6.* & aliis apud Nicolaum Euerardum *in locis legalibus, loc. 58. de seruo ad monachum.* Quia in seruo manet voluntas, quæ per seruitutem subiecta non est, *l. cùm proponas, C. de heredib. instit. iuncta l. si id quod seruus, ff. de condict. indeb.* At in religioso voluntas non datur, quam à se spontè propter votum abdicauit. Ex defectu ergo voluntatis, & bonorum religiosi vitam regularem professi testamentum facere non possunt: & cùm professus tacitè per immixtionem actibus professorum, quoad omnia pro professo habeatur, vt dicemus *in capite vidua, de regul.* ideò in præsenti specie Abbatissa, quæ tacitè professa

fessa reperiebatur, testamentum facere non potuit. Præsens assertio ampliatur, etsi Abbas monacho permittat, vt testamentum faciat, etsi testamentum illud condat ad pias causas. Sanchez *libro 6. summa, capite 8. numero 3.* Item in monacho, qui facit codicillos, aut donat causâ mortis. Barbosa *dicto cap. 42. num. 110.* & in eo, qui testamentum antea factum velit reuocare, aut mutare; secus verò si tantùm aliquid declarare velit, non verò de nouo disponere. Diana *part. 3. tract. 2. resol. 75.* Ampliatur etiam præsens assertio, vt procedat in religioso in Episcopum electo, cui de nullis bonis testari licet. D. Thomas *2. 2. quæst. 185.* Barbosa *de potest. Episcop. 3. part. alleg. 114. numero 22.* Araujo *tract. 3. quæst. 28. moral. dub. 3.* Procedit etiam in religiosis Equitibus Hierosolymitanis, qui cùm verè religiosi sint, non possunt testamentum condere, secus verò milites D. Iacobi, Alcantaræ, & Calatrauæ; quia cum illis circa vota Religionis magna in parte dispensatum est, vt latè docent Barbosa *dict. cap. 42. num. 220.* Hurtado *vbi suprà.*

18. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam concessâ maiori, minor propositio neganda est; nec ea probatur *ex dict. cap. final. qui clerici vel vouent.* Nam in eius specie mulier, quæ castitatem promisit, non sibi reseruauit proprietatem bonorum, sed tantùm vsum cum superioris licentia; quod non repugnat voto paupertatis. Vnde de superioris licentia poterat intra domum vsum bonorum retinere, vt docuerunt Barbosa *dict. capite 42. numero 151.* Stephanus Durantius *quæst. 8.* & in eius commentario latiùs dicemus. Nec constitutiones Leonis *in dict. nouel. 5.* nec Valentis & Valentiniani *in dict. l. generali*, attendi debent, cùm sint iuris ciuilis sanctiones; cuius conditores non percalluerunt vim & effectum voti paupertatis quod emittunt monachi, & moniales, iuxta quod redduntur inhabiles ad retinendum, vel acquirendum aliquid, quamuis modicum; & per consequens nec testamentum facere possunt, cùm non habeant bona, de quibus disponant. Nec quod de SS. Basilio, & Antonio dicebamus; nam Eremitæ, qui certam regulam non profitentur, Camaldulensem videlicet, Diui Augustini, vel similem, testamenmentum facere possunt. Abbas *in præsenti rubric. num. 6.* Syluester *in summa, verbo Testamentum:* docent plures congesti à Ricciulo *lib. 3. cap. 4.* Si verò regulam aliquam profiteantur, de quibus *in cap. verè 16. quæst. 1. capite vnic. de excess. Prælat. lib. 6. l. 12. titul. 12. partit. 6.* cùm paupertatis votum emittant, testamentum facere nequeunt. Frances *de compet. quæst. 83.* qui doctè probat, Eremitas profitentes aliquam certam regulam, & fixam normam viuendi sub obedientia alicuius superioris, gaudere fori priuilegio. Vnde fratres Tertij Ordinis Diui Francisci, quia paupertatis votum non emittunt, testamentum facere possunt. Difficilius est quod de D. Gregorio Nazianzeno dicebamus, qui verè monachus erat, coætaneus D. Basilij. Et licèt nonnulli apocryphum esse testamentum illud, quod eius nomine circumfertur, existimauerint, vt refert Caldeira *dict. lib. 4. var. cap. 4. in fine*, etsi tamen tanquam verum illud admittamus, non inde euincitur, monachos testamentum facere posse; nam ipse sanctus fatetur, eam dispositionem suæ vltimæ voluntatis, non recentem scripturæ tempore, sed veterem fuisse. *Iam enim*, inquit, *mentem meam manifestam feci* (tempore scilicet emissæ professionis,) *& meam omnem substantiam Catholicæ Nazianzij Ecclesiæ consecraui ad pauperum, qui sub ea sunt, Ecclesiæ ministerium. Ob eamque causam tres præfeci iuxta hanc meam voluntatem pauperum curatores, tunc autem idem institutum seruo.* Nec interest, quod nummos quosdam distribuit, & Gregorium Diaconum hæredem instituit; nam id facere potuit tanquam Episcopus, gratitudinis ministerij sibi præstiti, vel eleemosynæ gratiâ, vt explicat Viuar. *de veteri monach. lib. 2. cap. 5. num. 16.* Nec obstat aliud difficultatis augmentum, quia verum & validum est, testamentum factum ante professionem regularem. Nec refert quod perueniat ad casum, à quo incipere non poterat; quia non est nouum, vt quæ vtiliter constituta sunt, persistant, licèt casus à quo incipere non poterant, contigerit, *l. in ambiguis §. non est nouum, ff. de reg. iur.* Vnde qui testamentum fecit, si postea incidat in furorem, nihilominus testamentum sustinetur, *l. filius 15. ff. qui testamenta, l. furiosum, C. eodem titulo.*

Superiori assertioni primò obstat textus *in can. 2. Concilij Lugdun. 1.* celebrati anno Domini 570. sub Ioanne II. vbi postquam actum fuit de testamentis conditis ab Episcopis, & clericis, hæc subiiciuntur verba: *Statuentes, vt etiamsi quorumcunque religiosorum voluntas, aut necessitate, aut simplicitate aliquid à legum sæcularium ordine visum fuerit discrepare; voluntas tamen defunctorum debet inconcussa manere, & in omnibus dispositio custodiri.* Ex quibus verbis apertè constat, testamenta condita à religiosis absque debita solennitate, valere: ergo quia testamenta monachi facere possunt. Pro cuius textus expositione docet Basilius Legion. *libro 7. de matrim. cap. 13.* quod licèt primis Ecclesiæ sæculis religiosi emisissent tria vota, castitatis, paupertatis, & obedientiæ; tamen antequam in Ecclesia solennitatem his votis præstitissent, etsi illicitè, efficaciter tamen eos de rebus propriis disponere potuisse, vsquedum à nostro Gregorio prohibitum fuit illis testamentum condere; quod licet variis auctoritatibus intendat probare Basilius, id expressiùs suadetur ex Saluiano *aduersus auaritiam capite 3.* vbi dum inuehitur in PP. qui filiis religiosis nihil relinquebant præter vsumfructum, hæc profert verba: *More ergo illorum vteris, qui seruos non bene de se meritos, quos ciuitate Romana indignos indicant, fuco Latinæ libertatis addicunt, quos scilicet iubent quidem sub libertorum titulo agere viuentes, sed nolunt quidpiam habere morientes; negato enim iis vltimæ voluntatis arbitrio, etiam quæ superstites habent, morientes donare non possunt. Ita ergo, & tu religiosos filios tuos, quasi Latinos iubes esse libertos, vt viuant scilicet quasi ingenui, & moriantur vt serui.* Ait ergo Saluianus, quod parentes, qui liberis religionem professis non reliquunt nisi vsumfructum, habent ipsos eo loco, quo Domini seruos suos libertos Latinos faciunt, cùm eo ipso, quod vsumfructum tantùm illis relinquunt, adimant eis facultatem condendi testamentum.

19. EXPONVNTVR CAN. 2. CONCIL. LVGDVN. 1.

Iuxta quem antiquum Ecclesiæ morem accipit idem Basilius canonem 19. Concilij Matiscon. 1. celebrati anno 558. & D. Augustinum *sermon.* 1. *&* 2. vbi supponit Sanctus, valuisse testamentum conditum à Ianuario monacho. Et eâ admissâ faciliùs defendi poterit testamentum Diui Gregorij Nazianzeni suprà relatum; sed ab ea discedit Viuar. *de veteri monach. libro* 2. *capite* 5. *numero* 9. & docet textum *in dict. can.* 2. exaudiendum esse de monachis iam professis, qui testamenta fecerunt antequam expresè, aut tacitè religionem ipsam profiterentur; quo casu cùm professionem adhuc non emisissent, licèt conuersionis gratiâ ad monasterium accessissent, testamentum ab eis factum sustinetur. Sed neutra ex his interpretationibus admitti potest. Non prima Doctissimi Basilij; nam testamenti factio actiua denegata est monachis, tum ob defectum bonorum, tum ob defectum voluntatis; qui defectus tam prioribus Ecclesiæ sæculis, quàm sequentibus statui monastico inerant: vnde ob solennitatem ab Ecclesia votis adiectam, nulla incapacitas monachis quoad testamenti factionem fuit addita, quæ iam ex ipsa professione non prouenirer. Nec secunda eruditi Patris Viuar. vt diuinatoria admitti valet. Quare illis omissis verius credo, tam primis, quàm sequentibus Ecclesiæ sæculis monachos testamenti factione caruisse: nec aliud deducitur *ex dict. can.* 2. *Concilij Lugdunensis*, in quo agitur de testamentis Episcoporum, Presbyterorum, & Clericorum, vt ex prioribus verbis constat. Vnde verbum illud, *Religiosorum*, referendum est ad ipsos Episcopos, & Presbyteros, qui plerunque religiosi, & religiosissimi appellari solent. Nulla autem mentio fit in eo canone monachorum, aut sanctimonialium; vnde non est ratio, quare quod in eo canone statuitur circa testamenta ab Episcopis, & Presbyteris condita, protrahatur ad monachos, qui testamenti factionem actiuam non habent.

20. EXPONITVR TEXTVS IN CAP. SI QVA MVLIER 19. Q. 3.

Secundò opponi solet textus *in capite si qua mulier* 19. *quæst.* 3. vbi expresè asseritur, quod si qua mulier ingrediatur monasterium filios habens, etiam post ingressum licere ei bona propria inter ipsos diuidere: igitur quia monialis licitè, & validè potest testamentum condere. Cui difficultati vt satisfaciat Nauarrus *ad titulum de Regularibus, consil.* 2. asserit, prædictum textum, vtpote deductum ex constitutione Cæsarea, videlicet ex authentica *Si qua mulier, C. de sacros. Eccles.* nullam auctoritatem habere; cùm similes Imperatorum constitutiones, quæ loquuntur de testamentis monachorum, non attendantur, vt de nouella 5. Leonis, & constitutione Valentis, & Valentiniani, *in dict. l. generali, C. eodem titulo*, suprà retuli: quam solutionem reiiciunt Thomas Sanchez *libro* 7. *summæ, cap.* 9. *numero* 7. Menchaca *libro* 1. *vsufrequent. capite* 5. Barbosa *in authentica Si qua, numero* 5. dum docent, constitutionem illam tacito Pontificis consensu esse approbatam: quæ doctrina difficilior est; nam vt suprà probaui in Apparatu ad hæc Commentaria, constitutiones iuris ciuilis per Gratianum compilatæ in suo decreto, eandem auctoritatem habent, ac si in ipsis Pandectis iuris ciuilis iacerent; quare admittenda est Nauarri interpretatio. Et licèt constitutio illa esset approbata ab Ecclesia, adhuc dicendum est, in eo textu non permitti monachis, aut monialibus testamentum facere, sed tantùm bona filiis debita æqualiter inter ipsos diuidere; quæ diuisio non est testamentum, nec dispositio testamentaria, *l. filius* 16. *l. vltim. C. famil. ercisc. authentica si modò, C. eodem titulo*; docet Mancinus *libro* 2. *genial. capite* 112. vnde non solùm testamento, verùm scripturà priuatâ fieri potest, *dicta authent. Si modò.* Et licèt codicillis non possit dari, aut adimi hæreditas, *l.* 2. §. *hæredis, ff. de iure codicill. l.* 2. §. 1. *C. de codicillis*, §. *final. Instit. eodem*; tamen codicillis potest pater diuidere substantiam suam inter filios, *l. si filia* 20. §. *si pater, l. ex parte*, 32. *ff. famil. ercisc. l.* 20. §. *qui filias, ff. de adimend. legat.* licèt in specie textus *in dict. cap. si qua mulier*, non possit monialis aliquem ex filiis meliorare, vt docet Gregorius Lopez *in l.* 17. *titul.* 1. *partit.* 6. nec poterat filio populariter substituere, vt docet Barbosa *ibi, num.* 13.

Deinde obstat præsenti assertioni textus *in capite final.* 12. *quæst.* 5. in illis verbis: *Quicunque ex gradu ecclesiastico sine testamento, & sine cognatione decesserit, hereditas eius ad Ecclesiam, vbi deseruiuit, deuoluatur: similiter de sanctimonialibus.* Ex quibus deducitur, sanctimoniales posse facere testamentum, siquidem ibi statuitur, quod si testamentum non fecerint, illis succedat monasterium. Glossa in eo textu, verbo *Sanctimonialibus*, quam sequuntur Turrisсremata *ibi.* Garaña *in capite* 4. *numero* 8. *de statu monach.* existimat, in eo textu agi de quibusdam monialibus, quæ olim in Gallia, & Theutonia florebant; illæ enim ad instar canonicorum sæcularium vitam agebant. Et licèt in eadem domo habitarent, eademque vestem deferrent; sub vnaque Abbatissa propriam regulam profiterentur; tamen propriis non renunciabant, & vt sæculares canonicæ degebant, de quibus *in capite indemnitatibus*, §. *supradicta, de election. libro* 6. *Clement. Attendentes, de statu monach.* Vnde cùm sanctimoniales illæ proprium retinerent, nec professionem regularem emitterent, ideo poterant facere testamentum. Sed hæc solutio aperto diuinationis vitio laborat; siquidem in eo textu nulla fit mentio illarum canonicarum, de quibus nonnulla notaui *in capite dilecta, de maioritat. & obed.* Deinde quia Glossa supponit, textum illum deductum esse ex Concilio Triburiensi, quod celebratum fuit in Gallia temporibus Arnulphi, anno 895. & in ipso Concilio nullo modo reperitur textus ille. Hac solutione omissâ Sotomayor *in capite Quia ingredientibus* 19. *quæst.* 3. existimat, textum illum procedere ante tempora Gregorij IX. cui tribuit præsentem textum, & textum *in dicto capite Quia ingredientibus.* Sed hæc solutio facilè conuincitur ex traditis suprà in epigraphe huius textus. Quare his sententiis omissis, verius dicendum est, textum illum esse intelligendum de Diaconissis, de quibus suprà egi: illæ enim cùm nullam professionem emitterent, nec religionem profiterentur, poterant

21. EXPONITVR CAP. FINAL. 12. Q. 5.

terant testamentum facere. Quæ interpretatio adstruitur, & facilè suadetur ex eo, quia in toto illo canone non agitur de religiosis, aut regularibus, sed de sacerdotibus sæcularibus: & statim adiicitur, idem obseruari in sanctimonialibus. Igitur intelligendus est textus de Diaconissis sæcularibus. Deinde decretoriè probatur hæc solutio ex nouella 131. Iuliani, *cap.* 18. vbi leguntur hæc verba. *Si Episcopus, clericus, vel cuiuscunque gradus ecclesiastici ministerij, sine testamento, & sine cognatione decesserit, hæreditas eius non ad fiscum, sed potiùs ad Ecclesiam deuoluatur; & si Diaconissa fuerit, simili modo.* Igitur *in dict. cap. final.* sanctimoniales pro diaconissis accipi debent, vt iam notant Gibalinus *de clausura, disquisit.* 1. *cap.* 3. §. 2. *consect.* 4.

22. INTELLIGITVR CAP. RELATVM 19. Q. 3. Tandem superiori assertioni obstat textus *in cap. perlatum* 19. *quæst.* 3. vbi Gregorius noster refert Petronellam mulierem, dum monasterium ingrederetur, bona quæ habere potuit, licèt sibi iure competere potuissent, tamen monasterio donasse. Vnde deducitur, vitam monasticam professam potuisse bona propria retinere, & illa donationis titulo in monasterium transferre. Igitur similiter & testamento de illis disponere poterat. Pater Vazquez 1. 2. *disputat.* 165. *capite* 6. & Basilius *quæstion.* 3. *scholast. capite* 9. textum illum referunt ad tempora illa, quando monachi, etsi non licitè, validè tamen bona retinebant, & vtiliter de illis disponebant. Sed eâ sententiâ omissâ, Viuar. *de veteri monac. lib.* 2. *capite* 5. alio modo Gregorium exponit, videlicet vt verba illa, *Licèt sibi iure potuissent competere*, non ad Petronellam, sed ad monasterium ipsum referantur, præcipuè iuxta verba illa, quæ sequuntur; *Etiam specialiter donationis titulo*: ita vt affirmet Gregorius, Petronellam res suas, quæ eo ipso, quod absque testamento monasterium ingrederetur, idest professionem emitteret, ipsi monasterio iure ordinario competebant, ex præsenti textu, & dicta authentica *Ingressi*; tamen easdem etiam specialis donationis titulo sponte contulisse. Sed hæc interpretatio opponitur verbis, & menti ipsius Gregorij; nam Gregorius, cùm adhuc nullam fecisset monasterij mentionem, ait Petronellam per exhortationem Agnelli Episcopi fuisse conuersam, resque suas omnes, quas habere potuit, licèt sibi iure potuissent competere; tamen donationis titulo monasterio specialiter contulisse. Vnde nullo modo relatiuum *sibi*, referri poterat ad monasterium, quod adhuc nec nominauerat. Quare eâ omissâ sententiâ verius credo, verba illa, *sibi iure potuissent competere*, referenda esse ad Agnellum Episcopum, cuius filia erat dicta Petronella, vt suadetur ex integra epistola, quæ extat in regestro Gregorij, *lib.* 3. *epistol.* 6. in hæc verba: *Perlatum est ad nos, Petronellam nomine, de prouincia Lucania genitam, per exhortationem Agnelli Episcopi fuisse conuersam, resque suas omnes quas habere potuit, licèt sibi iure potuissent competere, tamen easdem monasterio, quod ingressa est, etiam specialiter donationis titulo contulisse; morientemque prædictum Episcopum, dimidiam partem substantiæ suæ Agnello cuidam filio suo, qui notarius nostræ esse fertur Ecclesiæ, atque dimidiam eidem monasterio reliquisse. Sed cùm propter irruentem Italiæ cladem ad Siciliam refugissent, dicitur eam sæpiùs nominatus Agnellus, corruptis eius moribus, stuprasse, atque sentiens grauidam, de monasterio seduxisse, resque eius omnes, tam proprias, quàm eas, quas de parte patris ipsius habere poterat, abstulisse.* Vnde Diuus Gregorius referre intendebat, ipsam Petronellam bona omnia, quæ ex substantia patris habere poterat, licèt illa bona patri potuissent, & debuissent, dum viueret, competere, ex donationis titulo monasterio tradidisse, simul cum rebus propriis: vnde nullo modo verba illa, *sibi iure potuissent competere*, sunt referendæ ad Petronellam, sed ad Agnellum Episcopum eius patrem, cuius mentionem proximè Gregorius fecerat.

CAPVT III.

[a] Idem *Ianuario Episcopo Caralitano.*

NOs quidem arbitramur, quod ad imminentiam expletionis piarum rerum, ipse te tuus satis ordo compellat. Sed ne zelum tuum cuiuslibet interuentus remissionis emolliat, de his etiam te specialiter iudicauimus exhortandum. Peruenit siquidem ad nos, Stephanum vestrum de hac luce migrantem, supremæ [b] voluntatis elogio monasterium præcepisse fundari. Cuius desiderium à Theodosia honesta [c] fœmina hærede eius, fertur quod hactenus dilatione protrahitur. Quam ob rem hortamur fraternitatem tuam, vt maximum de prædicta causa studium geras, atque nominatam fœminam commoneas, quatenus intra annale spatium monasterium, quod iussum est, debeat ordinare, & cuncta secundùm defuncti voluntatem sine altercatione constituere. Quod si intra prædicti temporis metam aliqua perficere negligentiâ, vel calliditate distulerit, vt siue in loco eo, quo constitutum fuerat, seu [d] certè ibi non poterit, & alibi placet ordinari, & dilatione interueniente negligitur: tunc volumus, vt fraternitatis tuæ ædificetur studio, ordinatisque omnibus, res atque redditus, qui relicti sunt, per te loco ipsi venerabili, sine imminutione aliqua socientur. Sic enim & ante tremendum Iudicem tuum sententiam remissionis effugies, & se-

cundùm piissimas leges, dilatas defunctorum pias voluntates Episcopali supplebis studio.

NOTÆ.

1. [a] *Dem.*] Ita restituo inscriptionem, & litteram ex regestro D. Gregorij Magni, *lib.* 3. *epistol.* 10. vbi reperitur hic textus, & in prima collectione, *sub hoc titul. capite* 12. De hoc Episcopo nonnulla notaui *in capite nisi, de renunc.*

2. [b] *Voluntatis elogio.*] Elogium in iure variis modis accipitur. Pro causa exhæredationis *in l. si posthumus* 14. *in fine, ff. de liberis & posthum. l.* 1. §. *idem ait, ff. de Carbon. edict. l.* 9. *C. de suis & legit.* apud D. Augustinum *lib. de communi vita cleric.* ibi: *Ambos exhæredauit, illum cum laude, istum cum elogio, & vituperatione.* Apud Ciceronem *pro Cluentio*, ibi: *Vnum est etiam, quod maximè me conturbat, quod elogium recitasti de testamento Ignatij patris, hominis honestissimi, idcircò se exhæredasse filium, quòd is ob Oppianici damnationem pecuniam accepisset.* Sed frequentiùs pro testamenro, & vltima decedentis voluntate accipitur, *l. vltim.* §. *sic quidem, C. de curat. furios. l. si quis* 33. *l. si quando* 35. *C. de inoffic. testam. l.* 2. *&* 3. *C. communia de manumiss. l. hac* 8. *cum sequent. C. qui testamenta*, & aliis.

3. [c] *Fœmina hærede.*] Non erat ipsa Theodosia nominata ad exequendum testamentum, sed tanquam hæres tenebatur adimplere.

4. [d] *Seu certè ibi non poterit.*] Qua de re eidem scripserat idem Gregorius *lib.* 3. *epist.* 8. in hæc verba: [Theodosia religiosa fœmina in construendo monasterio voluntatem Stephani quondam viri sui complere desiderans, petiit à nobis, vt ad fraternitatem tuam nostras transmitteremus epistolas, quibus per commendationem nostram tuum faciliùs mereretur auxilium. Asserit siquidem hoc à suo coniuge constitutum, vt in prædio, quod appellatur Picenas, quod ad Xenodochij Thomæ quondam Episcopi iura peruenit, monasterium construi debuisset. Quia igitur in alienis hoc fundare rebus, licèt possessor permitteret, Dominus tamen videtur cum ratione refugere, petitionem eius præuidimus annuendam, idest, vt in domo iuris sui, quam Caralis asserit se habere, ancillarum Dei monasterium debeat Domino adiuuante construere. Sed quia prædictam domum suam dicit ab hospitibus, atque superuenientibus onerari, hortamur fraternitatem tuam, vt studeas ei in cunctis concurrere, deuotionique eius tuæ præbeas tuitionis auxilium, vt mercedis defuncti, atque eius studij, tuus te concursus faciat & solicitudo participem. Reliquias verò, quas ibidem postulat collocandas, volumus vt à fraternitate tua sub debita veneratione condantur.]

COMMENTARIVM.

5. *Conclusio traditur, et proba tur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Si hæres, vel ille, qui designatus est ad exequendam testatoris voluntatem, per annum negligens fuerit, executio deuoluitur ad Episcopum.* Probant eam textus *in cap. vltim.* 13. *quæst.* 2. *cap. admonere* 16. *quæst.* 1. *cap. de laicis* 17. *quæst.* 2. *cap. si hæredes, cap. tua nos, cap. Ioannes,* 19. *hoc tit.* Clement. vnica *hoc tit.* Clement. *quia contingit, de relig. domib. cap.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* Gregorius noster *lib.* 9. *epist.* 14. *&* 20. Concil. Rauennatense tempore Clementis V. *rubric.* 31. ibi: *Et executores post legitimum tempus, hoc est annum, nisi fuerint executi, vlteriùs se non possunt intromittere, sed Episcopi ordinarij ea exequantur.* Trident. *sess.* 7. *de reform. cap.* 15. & *sess.* 22. *capite* 6. & *sess.* 25. *cap.* 4. *l.* 6. *titul.* 8. *p.* 6. *l.* 25. *titul.* 9. *l.* 7. *tit.* 10. *ead. partit. l. nulli, C. de Episcop. & cleric. authent. hoc amplius, C. de fideicomm. l.* 5. *tit.* 10. *p.* 6. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, idem Barbosa *de potest. Episc.* 3. *p. alleg.* 82. Petrus Gregorius *in cap. conquerente, cap.* 6. *de offic. ordin.* Robertus *lib.* 1. *rer. iudic. cap.* 19. Fornerius *lib.* 6. *rerum, quotid. capite* 2. Carpio *de exequut. lib.* 1. *cap.* 21. *&* 22. Rousselius *lib.* 6. *hist. iur. Pontific. cap.* 3. *num.* 9. Anton. August. *in epit. iur. lib.* 15. *tit.* 48. Gifanius, & Mornacius *in dict. l. nulli*, Tondutus *lib.* 1. *resol. canonic. cap.* 15. Valenzuela *consil.* 87. Antonius Gomez, & alij *in l.* 36. *Tauri*, Leon *tom.* 1. *decis.* 20. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *polit. regul. tractatu* 8. *difficult.* 3. *dub.* 5. Pater Molina *de iustitia tractat.* 2. *disputat.* 134. *num.* 5. Castillo *lib.* 8. *de aliment. capite* 7. *&* 54. vbi I. Paulus Melius, Ciarlinius *tom.* 1. *controuers. capite* 5. *num.* 11. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Ind. cap.* 24. *num.* 122. & *lib.* 4. *cap.* 7. D. Valenzuela *consil.* 124. *num.* 24.

Sed hæc assertio difficilis redditur ex sequenti consideratione; nam exequutores vltimarum voluntatum æquiparantur tutoribus. Glossa *verbo Ad liberos, in l. tutela* 16. *de tutel.* Baëza *de decima cap.* 19. *num.* 22. Carpio *de execut. lib.* 1. *cap.* 18. *num.* 1. quia sicut tutores sunt datiui, & legitimi; ita etiam executores alij sunt datiui, videlicet in testamento designati, *d. l. nulli*; alij legitimi, vt Episcopi, vel eorum vicarij, *nouella de sanctissimis titulis*, §. *si autem:* pluribus relatis docet Valenzuela *consil.* 87. *num.* 9. Sed existente tutore datiuo non est locus legitimo, nec ille admittitur ad tutelæ administrationem, *l. intestato, ff. de legit. tut. l. si tutor*, §. *si duobus, ff. de tutela, & rationibus, l.* 2. *C. de testam. tut.* ergo similiter existente executore datiuo Episcopus tanquam legitimus admitti non debet. Et hoc dubium non admittere docuit Paulus Castrensis *consil.* 413. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia Theodosia in præsenti specie, nec in mora erat, nec constitui poterat; siquidem à nemine conueniri valebat pro constructione monasterij; quia in iudicio nemo audiendus est agendo, aut excipiendo, nisi ille, cuius interest, *l.* 3. §. 1. *l. stipulatio* 38. §. *vltim. ff. de verb. obl. l. ille à quo* 13. §. *si de testamento, ff. ad Trebel.* Sed in præsenti casu Theodosia erat hæres ex asse, nec habebat cohæredem, cuius interesset monasterium construi: ergo ex defectu personæ, & actionis Theodosia in mora constitui non poterat. Cùm enim plures sunt hæredes, inuicem se conuenire valent, *l. Quintus* 7. *vers. Pomponius, ff. de annuis legat. l. his*, §. *idem, ff. famil. ercisc.* Deinde ex alio capite Thodosia in mora non erat; nam dispositio construendi monasterium incertitudinem magnam continebat; siquidem testator non expressit eius modum, aut formam, & per consequens talis dispositio vt incertitudinem continens, nulla erat, *l. Titia, ff. de*

6. *Impugnatur tradita assertio.*

de legat. 2. *l.* 3. §. *si quis insulam, ff. de eo quod certo loco*: ergo si Theodosia non tenebatur præceptum illud adimplere, negligens dici non poterat, nec ob eius negligentiam Episcopus monasterium construere poterat.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, nihil aliud esse, quod magis hominibus debeatur, quàm vt suprema eorum voluntas, post quam iam aliud velle non possunt, exitum & effectum habeat, *l. vel negare* 5. *ff. qui testam. aperiantur. l.* 1. *C. de sacros. Eccles.* Vnde scribit Plinius *lib.* 2. *epist.* 16. se propriam quandam legem sibi dixisse, vt defunctorum voluntates vt perfectissimas tueretur. Eusebius *lib.* 4. *de vita Constant.* scribit, generaliter sanxisse, quibuscunque modis expressa testantium iudicia valere. Et Quintilianus *declamat.* 318. ait, nullum sanè maius esse solatium mortis, quàm voluntas vltra mortem. Tacitus *lib.* 2. *annal.* ibi: *Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignauo questu; sed quæ voluerit, meminisse; quæ mandauerit, exequi.* Facit Cassiodorus *lib.* 5. *var. epist.* 21. *Viuat tibi perpetuis sæculis decedentium voluntas, transeant in posteros iudicia parentum.* Illustrat Spino *in specul. testam.* 1. *p. rubrica.* Vnde testatores fidelioribus, & charioribus amicis suarum voluntatum executionem commendabant, quorum mentio fit *in l. quidam*, §. *penult. l. si à pluribus, ff. de legat.* 1. *l. si quis Titio* 17. *ff. de legat.* 2. *l. alumna* 9. *l. alio hærede, ff. de aliment. legat. l. Dinus, ff. si cui plus, nouella* 131. *Iustin. nouella* 68. *Leonis, nouella Maiorani de testam.* Illi plerunque dicuntur dispensatores, vt ex eadem nouella Maiorani notat Cuiacius *tract.* 7. *ad Afric. in l.* 107. *ff. de legat.* 1. & nullo designato executore vltimæ voluntatis executio hæredi incumbit, *l.* 7. *tit.* 10. *partit.* 6. Carpio *de executorib. lib.* 1. *cap.* 22. *num.* 9. Illis autem executoribus aliquando testatores certum præscribunt tempus, intra quod suam exequantur voluntatem: quo casu tempus illud est obseruandum, *authent. hoc amplius, C. de fideicommiss. dict. l. nulli*, *l.* 6. *tit.* 10. *partit.* 6. Carpio *dicto lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 2. Nullo verò termino assignato annus à iure datur ad exequendam testantis voluntatem, *dict. authent. hoc amplius.* Et licèt eodem iure communi attento dubium sit, an à die mortis, an verò à tempore aditionis hæreditatis currere incipiat annus; apud nos tamen cùm aditio hæreditatis non desideretur ad validitatem eorum, quæ in testamento relinquuntur, *l.* 1. *tit.* 4. *lib.* 5. *Recopil.* incipiet annus à die motis testatoris, vt decisum extat *in dict. l.* 6. *partit.* ibi: *Fasta vn año despues de la muerte del testador.* Docet Carpio *dict. lib.* 3. *capite* 1. *num.* 10. Etiam sciendum est, morte, negligentiâ, vel impedimento executorum ius exequendi vltimas defunctorum voluntates deuolui ad Episcopum loci, vbi testator decessit, aut maiorem bonorum partem obtinebat, ex iuribus suprà citatis. An verò ad Iudicem sæcularem æqualiter spectet pias defunctorum voluntates ad effectum perducere, quæri solet? Et ad ipsum etiam spectare, resoluunt pluribus relatis Carpio *dict. alleg.* 81. *n.* 17. & ita præuentioni locum esse, sicut in aliis casibus mixti fori, fusè probant Leon *decis.* 20. *Valentiæ*, Pereyra *de manu regia tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 16. *per totum*; quia sicut laicus potest à testatore designari suæ dispositionis executor, ita & iudex laicus propter eius negligentiam, & impedimentum poterit exequi pias defunctorum voluntates.

7. **Vltima voluntas adimplenda est.**

Ex quibus iam apparet vera præsentis decisionis ratio; nam cùm Episcopus in concernentibus pietatem, & charitatis officia sit legitimus executor, & in laicos exerceat omnimodam iurisdictionem, *cap.* 1. *&* 2. 87. *distinct. cap. super quibusdam, de v. s.* meritò in præsenti deciditur ob negligentiam Theodosiæ in construendo monasterio, quod ædificari iusserat testator, executionem similis piæ voluntatis ad Episcopum deuolui; quod nec à iure Romanorum alienum est, nam apud eos testamentorum executio, quoad legata pia, & monumenta construenda, Pontifici incumbebat, *l. hæreditas* 50. *ff. de petit. hæredit.* ibi: *Hæredes ad monumentum faciendum tandem Principali, vel Pontificali auctoritate compelluntur, ad obsequium supremæ voluntatis.* Non tamen ex officio, sed ad partis petitionem, *l. Quintus Mutius* 17. *ff. de annuis legat.* Illustrant Guther. *lib.* 3. *de iure manium*, & *lib.* 2. *de iure Pontifici cap.* 8. Fornerius *lib.* 6. *rerum quotid. cap.* 2. immò & ipsas testamenti tabulas solebant Vestalibus tradere, aut in æde sacra custodiendas deponere, *l. cùm pater*, §. *donationis, ff. de legat.* 2. *l.* 3. §. *proinde*, *l. finali, ff. de tabul. exhib. l.* 4. §. 4. *ff. famil. ercisc.* Vnde Augusti testamentum Vestalibus commendatum fuisse refert Suetonius *in Iulio*, *cap.* 83. & *in Augusto*, *cap. vltim.* Idem de Antonij testamento refert Plutarchus *in eius vita.* Meritò ergo Gregorius in præsenti, atque Imperatores *in dict. l. nulli*, & *authent. hoc amplius*, statuerunt, pias defunctorum voluntates diligenter esse exequendas; & negligentibus earum executionem hæredibus, vel commissariis à testatore designatis, Episcopum debere eas ad effectum perducere, docent Carpius & Barbosa *vbi suprà*, Roussellius *dict. lib.* 6. *cap.* 3. Quis autem Episcopus proprius sit quoad hanc executionem, originis, vel domicilij testatoris, aut loci, vbi res sitæ sunt, explicant Martha *de iurisd. p.* 2. *cap.* 10. *num.* 10. Barbosa *de potest. Episcop.* 3. *p. alleg.* 82. *num.* 15. Baldus & Saliceтus *in dict. l. nulli, C. de Episc. & cler.*

8. **Traditur decidendi ratio.**

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verum sit, quod si hæres, vel commissarius à testatore designatus exequatur voluntatem testatoris, Episcopus non possit se immiscere; tamen si negligens sit, aut iure, vel de facto impediatur prædictam exequi voluntatem, tunc Episcopus potest eandem voluntatem ad effectum perducere; quia ob negligentiam, vel impedimentum hæredis, commissariive, talis facultas ab eis aufertur, & in Episcopum transfertur, vt si tutor datiuus suspectus sit, qui remouetur, & alius administrat. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licèt cùm testator aliquid fieri iussit, nulla exinde actio detur, quia præceptum hoc potiùs ad vtilitatem scribentis, quàm ad alterius commodum pertinet, vt alibi ratiocinatur Consultus *in l. Quintus* 7. *ff. de annuis legat.* officio tamen iudicis cogi potest hæres, vt defuncti supremam voluntatem adimpleat, *l. hæreditas, ff. de petit. hæred.* vbi Faber, Goueanus *in l.* 1. §. *vltim. ff. ad leg. Falcid.* & quia publicè interest supremas defunctorum voluntates exitum habere, *l. vel negare, ff. quemadmod. testamenta*; ideo hodie cuilibet de populo competit actio pro

9. **Dissoluitur ratio dubitandi.**

exequendis vltimis defunctorum voluntatibus, *authent. de ecclesiasticis titulis*, §. *si autem*, *dicta l. nulli*, *C. de Episc. & cleric. in fine*, ibi: *Vniuersi, qui id quocunque modo cognouerint, vel in viri clarissimi Rectoris prouinciæ, vel in vrbis Episcopi notitiam deferendi liberam habeant facultatem.* Docent pluribus relatis Carpio *dicto lib.* 1. *cap.* 24. Pinellus *lib.* 1. *select. cap.* 11. *num.* 16. Nec aliud difficultatis augmentum refragatur; nam supponendum est, in præsenti specie testatorem præscripsisse modum obseruandum circa locum, & formam monasterij: & licèt testator id non expressisset, nihilominus non ideò dispositio vitiabatur; siquidem adimpleri, & exequi poterat seruatâ formâ, quæ in aliis monasteriis eiusdem Ordinis in vsu esse solebat, vt in simili specie ait Consultus *in l. cùm pater* 77. §. *vices*, *ff. de legat.* 2. cuius explicationem prosequuntur Cuiacius *lib.* 8. *respons. Papin.* ibi, Fornerius *lib.* 2. *rerum quotid. cap.* 11. Chesius *interpret. iur. cap.* 4. *num.* 9.

10. Exponitur cap. Episcopus, 88. dist.

Sed præsenti assertioni, & hucusque traditis obstat textus *in cap. Episcopus*, 88. *dist.* in illis verbis: *Episcopus tuitionem testamentorum non suscipiat.* Ex quibus apertè deducitur, quam alienum sit ab Episcopali statu, & dignitate executionem, seu tuitionem testamentorum admittere. Igitur nec negligente hærede, vel commissario à testatore designato Episcopus debet suscipere tuitionem testamentorum. Augetur hæc difficultas ex eo; nam licèt magnum opus pietatis sit pupillos tueri, & defendere, nihilominus Episcopis prohibitum est tutorum munus exercere, *authent. presbyteros, in fine, C. de Episc. & cleric. Nouella* 123. *cap.* 5. *authent. de sanctissimis Episcopis*, §. *ab eo autem*: quod adeò iniustum, & illicitum visum fuit primis Ecclesiæ Patribus, vt testatorem Episcopum, aut clericum testamento suo filiis suis tutorem designantem, communione ecclesiastica priuarent, nec pro eo Missæ sacrificium offerri sinerent. Concilium Afric. temporibus D. Cypriani celebratum, quod refert Baronius *anno* 257. D. Cyprianus *lib.* 1. *epist.* 9. ibi: *Non licere clericis in testamento nominare tutores, aut curatores.* Cuius prohibitionis rationem expressit Leo Imperator *Nouella* 68. his verbis: *Veteribus legislatoribus edicere visum est, ne monachi, aut quoscunque sacer ordo deuinctos habet, tutorum officio fungantur. Intellexerunt enim, qui diuino ministerio consecrati sunt, hos ab externarum rerum occupationibus & molestiis liberos esse oportere. Quantum autem alendorum, alioquique regendorum puerorum cura hominum animos distrahat, vtque Deum debitè colere ne possint, impediat, nemo ignorat. Totâ enim plerunque vitâ tutores laboriosis istis curis irretiti tenentur.* Quam transcripsit Alfonsus noster *in l.* 14. *tit.* 16. *part.* 6. quæ ratio æquè militat in tuitione, seu executione testamenti: Igitur sicut Episcopus non potest designatus à testatore suscipere tuitionem testamenti, seu pupillorum; ita nec ob negligentiam hæredis, aut commissarij testamento designati, debet huiusmodi occupationi immisceri. Cui difficultati vt satisfaciamus asserendum est, Episcopum posse non solùm ex præsenti iuris dispositione executionem, seu tuitionem testamentorum suscipere; verùm & virtute designationis à testatore factæ. Nam cùm hoc officium circa pias causas versetur; inde est, vt ab Episcopo exerceri valeat, cùm ipsius officij proprium sit opus pietatem fouere, *dicta Nouella* 68. *Leonis*, *cap. Ioannes, cap. penult. hoc tit.* Carpio *dicto lib.* 1. *de execut. cap.* 3. *num.* 13. Nec tunc obstat textus *in dicto cap. Episcopus* 5. 88. *distinct.* cui vt satisfaciat Glossa *ibi*, affirmat in eo textu tantùm prohiberi, ne testamenta aperiantur coram Episcopo; quæ aperienda sunt coram iudice sæculari, *ex l. repetita, C. de Episc. & cleric. l. consulta, C. de testamentis.* Glossam sequitur Acuña *in eo textu.* Sed hæc solutio facilè conuincitur ex ipso canone, vbi non agitur de apertura tabellarum, sed de tuitione testamentorum. Quare hac omissâ sententiâ existimo, in eo textu prohiberi, ne Episcopus per se, & immediatè suscipiat tuitionem testamentorum; non autem prohiberi, quin per presbyterum, aut alium tertium eam suscipiat. Quæ interpretatio colligitur ex canone antecedenti ipsius Concilij Carthag. vbi Patres ita sanxerunt: Vt Episcopus gubernationem viduarum, & pupillorum, & orphanorum, non per seipsum, sed per Archipresbyterum, vel Archidiaconum agat. Et statim sequitur textus *in dicto cap. Episcopus*: igitur debet accipi iuxta antecedentem, videlicet vt per se non suscipiant tuitionem testamentorum, sed per Archipresbyterum, aut Archidiaconum. Nec quod de tutela dicebamus, refragatur; nam verum est, Episcopum tutelam à testatore delatam exercere non posse: discriminis ratio in eo consistit; nam tutelæ administratio per plures annos, variaque, & prophana negotia exercetur; executio autem piæ voluntatis breui tempore expediri, & adimpleri potest, vt notarunt I. Iustelus *ad canones Eccles. vniuers. fol.* 222. Adhuc tamen & tutelam legitimam clerici exercere valent, *cap. final.* 86. *dist.* ibi: *Nisi fortè qui legibus ad minorum ætatis tutelas, siue curationes inexcusabiles attrahuntur.* Et *cap. generaliter* 16. *quæst.* 1. quia tunc non tam voluntate, quàm necessitate curis sæcularibus immiscentur, cùm aliàs ab hæreditate repellantur, *l. quo tutela* 7. *ff. de regul. iur.* Rousselius *lib.* 4. *histor. iurisdict. Pontif. cap.* 5. & hodie sacerdotem posse designari executorem testamenti, probat Conradus Kling. *libro* 5. *locorum commun. cap.* 32.

CAPVT IV.

Idem [a] *Petro Subdiacono Siciliæ.*

INdicante. *Et infrà*: Cognoui autem Romano referente, quia [b] moriens vxor Redempti vnam concham [c] argenteam nudis verbis dixerit venundari, & [d] libertis suis tradi: scutelam quoque [e] argenteam [f] monasterio cuidam reliquerit. In quibus vtrisque voluntatem eius per omnia volumus impleri, ne ex rebus minimis peccata maiora [g] capiamus.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 13. & in ipso Regestro Gregorij, *lib.* 12. *epist.* 30. vbi de diuersis rebus, & causis ad patrimonium Ecclesiæ Romanæ spectantibus agit D. Gregorius : & circa medium hæc leguntur verba.

2. [b] *Moriens vxor.*] Certum est, iure communi attento, mulierem absque mariti licentia testamentum facere potuisse : Vlpianus *in fragmentis, tit.* 22. *§. mulier.* Vnde statutum disponens, ne vxor testamentum condat absque mariti licentia, nullum esse, post Paulum Castrensem, & alios docet Fragoso *de regim. Christ. Reipub. lib.* 4. *disput.* 7. *num.* 8.

3. [c] *Concham argenteam.*] Concha enim est vas in formam conchæ factum, de quo Paulus *lib.* 3. *sentent. tit. vlt.* Consultus *in l.* 7. *ff. de instruct. legat.* PP. Concil. Illiber. *can.* 48. vbi plura adduxi.

4. [d] *Et libertis suis tradi.*] Pleranque enim patroni libertis suis testamento alimenta, aliasque res relinquebant, *l. patronus* 35. *ff. de legat.* 3. *l.* 3. *ff. de aliment. legat.* quam me laudato explicat Don Iosephus de Retes *lib.* 3. *de interdictis, fol.* 175.

5. [e] *Scutellam quoque argenteam.*] Et ita certam designauit, non generaliter scutellam legauit, vt omnes antiquiores hîc supponunt, inde fusè tractantes, an in legato generali electio semper sit hæredis, vel legatarij ? Quam quæstionem vt minùs propriam huius loci, omittimus : videndi sunt textus *in l. si quando* 109. *§. hares, ff. de legat.* 1. *l. Titia* 38. *§.* 1. *ff. de auro & argento, l. cum qui* 38. *§. qui hominem, ff. de solut. l. si legatario* 22. *§.* 1. *ff. de fideicomm. libert. l.* 2. *ff. de option. legat. l. cùm post* 70. *§. gener, ff. de iure dot. l. si à substituto* 45. *§.* 1. *l. sequens* 48. *l. cum res* 49. *§. sed si Stichus, ff. de legat.* 1. *l. si quis* 3. *ff. de aliment. legat.* D. Martinus de Larreatigui *lib.* 5. *select. cap.* 2. Gomez *lib.* 1. *variar. cap.* 12. *num.* 32. Cuiacius *tract.* 8. *ad Afric. in l. si hares* 110. *de legat.* 1. Pinel. *lib.* 2. *select. cap.* 16.

6. [f] *Monasterio cuidam reliquerit.*] Licèt enim olim Ecclesia, & ecclesiasticæ personæ aliquid ex testamento capere non valerent, *l.* 17. *&* 20. *C. Theodos. de sacros. Eccles.* tamen post Imperatorem Constantinum, & hæredes institui, & legata capere potuerunt, *l.* 1. *authent. ingressi, C. de sacros. Eccles. l. Deo nobis, l. si quis ad declinandum, C. de Episcop. & cleric. l. sancimus, C. de donat.* vt etiam sacerdotes Gentilium capere poterant, *l. annua* 20. *§.* 1. *ff. de ann. legat. l.* 1. *§. ad municipium, ff. ad legem Falcid.* Virgines autem Vestales, quia victu publico honorabantur, nihil ex alieno testamento capiebant. Gellius *lib.* 1. *noct. cap.* 12. Symmachus *lib.* 1. *epist.* 40. immò Diis, quibus capacitas speciali Senatusconsulto aut constitutione data erat, plerunque legabatur, qui referuntur ab Vlpiano *tit.* 22. *regul.* & à Paulo *lib.* 4. *sent. tit.* 3. In quo Vlpiani fragmento Cuiacius legit, *Mineruam Melitensem*, vbi legitur *Meliensem*. Hadrianus verò Turnebus *lib.* 7. *aduers. cap.* 21. reponit *Iliensem*, id est Troianam, non insubtili coniecturà, quasi legatum Iliensi Mineruæ speciali iure relinqui concederetur, quòd Romanos se oriundos à Troianis agnoscerent : vnde Romanos Æneadas appellatos, auctor est Iustin. *in Nouella* 47. Quapropter Ilienses aliis priuilegiis donantur, quæ extant *in l.* 1. *ff. ad municip. l. non tantùm* 17. *§.* 1. *ff. de excus. tut.* Sed quamvis rectè hoc ita procedat, nihil vetat retinere communem lectionem, legereque *Meliensem*, cùm suspicari possit ita appellari à Melia vrbe Cariæ, vt existimauit Fornerius *lib.* 2. *rerum quotid. cap.* 8. Sed iam ad rem : Cùm ergo in aliquibus, etsi paucissimis, tum Orientis, tum Occidentis monachis paupertatis monasticæ irrepsisset præuaricatio, Valentinianus Imperator anno 370. non Iunior, vt voluit Molanus *lib. de piis testamentis, cap.* 34. sed senior, vt probat P. Theophilus Raynaud. *tom.* 12. *tract. mala è bonis Ecclesia, &c. cap.* 8. *num.* 7. sanxit ne etiam per subiectam personam monachi possent aliquid ex testamento capere, *in l.* 20. *C. Theodos. de Episc. & cleric.* cuius constitutionis conscius D. Ambrosius, impium iudicans, paucissimorum auaritiam vniuerso statui monastico præiudicium afferre, hæc ad Valentinianum Iuniorem scribit *epist.* 31. *Nobis priuatæ successionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur ; non enim putamus iniuriam, quia dispendia non dolemus.* Et infrà : *Scribuntur testamenta templorum ministris, nullus excipitur prophanus, nullus vltimæ conditionis, nullus prodigus verecundia : soli ex omnibus clerico commune ius clauditur, à quo solo pro omnibus votum commune suscipitur, officium commune defertur : nulla legata, vel grauium viduarum nulla donatio, & vbi in moribus culpa non deprehenditur, tamen officium multâ prescribitur. Quod sacerdotibus Fani legauerit christiana vidua, valet ; quod ministris Dei, non valet.* Vnde conqueritur D. Hieronymus *ad Nepotianum, de vita cleric. cap.* 7. his verbis : *Pudet dicere : sacerdotes Idolorum, mimi, & aurigæ, & scorta, hereditates capiunt ; solis clericis, & monachis hoc lege prohibetur ; & prohibetur, non à persecutoribus, sed à Principibus Christianis : nec de lege conqueror, sed doleo cur meruerimus hanc legem.* Notarunt Fornerius *lib.* 1. *select. cap.* 28. Viuar. *de veteri monach. lib.* 6. *cap.* 3. *num.* 31. Luduuel. *de vltimis volunt. fol.* 77. *&* 350. Baronius *anno* 309. Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 161. Valenzuela *contra Venetos p.* 3. *per tot.* Non ergo ea lege Valentinianus excludebat Ecclesias, vel cœtus vllos sacros aditione hæreditatum, sed tantùm priuatas personas ecclesiasticas, vel monasticam profitentes vitam, qui priuatas captabant hæreditates, vt de Antymo, & Sophronico antimonachis refert D. Hieronymus *ad Eustochiam, cap.* 22. & iuxta hanc veram explicationem defendunt dictam constitutionem Baronius *anno* 370. *num.* 23. Theophilus *tom.* 12. *tract. mala è bonis Ecclesia, fol.* 47. De iure amortizationis apud alias gentes introducto agit Altesserra *de Ducibus lib.* 2. *cap.* 18. *per totum* ; & ipsum impugnantes Valenzuela, Gueuara & Zumel. *contra Venetos.*

[g] *Peccata maiora capiamus.*] Ex quibus verbis 7.
probatur opinio eorum, qui docuerunt, peccatum lethale esse non adimplere voluntatem testatoris, etsi non obseruatis iuris solennitatibus eam declarauerit : quod etiam probari potest *ex cap. vltima voluntas* 13. *q.* 2. *cap. cùm esses, hoc tit. l. fideicommissum, C. de condict. indeb.* disputat latè Fragoso *de regim. Christ. Reipub.* 3. *p. lib.* 5. *§.* 5. *num.* 151. Sed quare dicat Gregorius, ipsum peccata maiora capere ex eo, quod legata non soluantur,

soluantur, meritò dubitari potest. Existimo tamen Ecclesiam fuisse hæredem institutam, & ita ad eam onus soluendi legata pertinere; quod facile suadetur tam ex inscriptione huius textus, quàm ex prioribus verbis huius epistolæ, compilatis ab Antonio Augustino *in epis. iur. lib. 15. tit. 48. cap. 6.*

COMMENTARIUM.

8. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX hoc fragmento epistolæ D. Gregorij sequens deducitur assertio: *Legata debentur, quamuis nudis verbis relicta.* Probant eam textus *in cap. relatum, el 2. cap. cùm esses, hoc tit.* Concilium Lugdun. 1. *can.* 2. ibi: *Si quorumcunque religiosorum voluntas, aut necessitate, aut simplicitate aliquid à legum sæcularium ordine visa fuerit discrepare, voluntas tamen defunctorum debeat inconcussa manere.* Probari etiam potest *ex l. final. ff. de rebus eorum, l. in testamento 38. ff. de manum. testam. l. penult. §. vlt. ff. de legat. 2. l. 3. in princip. l. conficiuntur 8. §. 1. ff. de iure codicil. l. filius 18. ff. ad leg. Falcid. l. 1. §. hoc autem, l. recusare 6. §. meminisse, l. Scæuola 76. ff. ad Trebellianum, l. 3. C. eod. l. 2. C. de Codicil. l. eam 14. l. epistola 21. l. ex testamento 29. C. de fideicommiss.* Ex quibus probatur, fideicommissa quibuscunque verbis relicta deberi. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Cuiacius & Couar. *hic*, Cironius *ad titul. de pact.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 25. cap. 5.* Padilla, & Giphanius *in l. vlt. C. de fideicommiss.* Antonius Augustinus *in epis. iur. lib. 15. tit. 48.* Canisius *in dicto cap. relatum*, Moron. *respons.* 69. Ferro Mantique *de differentiis vtriusque fori, q. 4. num. 31.*

9. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Legata nonnisi testamento, aut codicillis testamento confirmatis relinqui possunt, *l. ab hæreditate 126 ff. de legat. 1. l. illud 13. §. 1. in fine, l. quidam 14. in princip. ff. de iure codicil. l. legatum 36. ff. de legat. 2.* & non quibuscunque verbis, sed solennibus, *l. in legatis 21. C. de legatis, §. sed olim, Instit. eodem.* Nam illud discrimen versatur inter legata, & fideicommissa, quòd legata verbis directis, & legitimis; fideicommissa verò verbis precatiuis, & obliquis relinquuntur, *l. penult. ff. de legat. 1. l. proponebatur 64. ff. de legat. 3. l. nutu 21. ff. de legat. 3.* notat Valentia *ad tit. de legat. cap. vlt. num. 8.* Ergo legata in præsenti specie nudis verbis relicta non debebantur, & per consequens nec soluenda erant. Accedit nam ex alio capite legatum monasterio relictum inutile erat, videlicet quia monasterium est corpus incertum, collectiuum, constans ex diuersis capitibus: sed legatum relictum incertis personis, vel corpori incerto, non valet: quâ ratione municipium, seu collegium hæredem institui non posse, docuit Vlpianus *in fragmentis, tit. 22. §. incertis, Instit. de legat.* Ergo & legatum monasterio relictum ob legatarij incertitudinem in præsenti specie non valet.

10. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quâ dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens decisio; nam cùm ius canonicum quoad obligandum inter nuda verba, & solennia nullum discrimen agnoscat, *cap. iuramenti 22. q. 5. cap. peruenit, de fideiuss.* ideo legata relicta, tam verbis solennibus, quam nudis, æqualiter debentur; verè enim hæres ea soluere debet, cùm is naturâ debeat, quem iure gentium dare oportet, cuiusque fidem sequuti sumus, *l. cùm amplius, §. is naturâ, ff. de reg. iur.* Sed ius canonicum tantùm attendit an legata debeantur, non verò quo iure ea soluere hæres teneatur: ergo rectè in præsenti docet Gregorius, legata etiam nudis verbis relicta esse soluenda. Accedit, nam & iure ciuili, quo solennia verba legatis relinquendis præscripta fuerunt, cautum etiam fuit fideicommissa nutu, nudisve verbis relicta ab hærede deberi, & præstanda esse, *l. nutu, ff. de legatis 3. l. cùm proponebatur 64. ff. de legat. 2.* siue Græcis, siue Latinis verbis relicta sint, *l. fideicommissa 11. ff. de legat. 3.* Et eodem etiam iure attento legata minùs solenniter relicta, licèt per actionem ciuilem peti non possint; tamen cùm de voluntate constat, debentur naturaliter, neglectis eiusdem iuris ciuilis scrupulositatibus, *l. final. ff. de rebus eorum, l. in testamento 38. ff. de manumis. testam.* Plinius *lib. 2. epist. ad Anianum.* Iure enim gentium consistunt, vnde huiusmodi legata ita relicta, semel soluta, repeti tanquam indebita non possunt, *l. 2. l. si veritas 23. C. de fideicomm. l. fideicommissa 7. C. de condict. indeb. l. 31. tit. 4. partit. 3.* quod proprium est naturalis obligationis, *l. final. in principio, ff. de iureiur. l. naturalis 10. ff. de oblig. & act.* sed illud quod naturâ debetur, in foro conscientiæ soluendum necessariò est, vt probat Couar. *in cap. cùm esses, hoc tit.* igitur legata nudis verbis relicta debent præstari, ne (vt ait noster Gregorius in præsenti) si non soluantur, peccata maiora committantur.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, pro cuius solutione, & præsentis textus interpretatione ibi, *nudis verbis*, varia adduxerunt Interpretes; aliqui enim existimarunt, in præsenti specie relicta fuisse legata non testamento, nec codicillis, sed coram legitimo testium numero, quinque videlicet. Ita Abbas, Zabarella, Ancharanus *in præsenti*, Barbatia *num.* 17. Alij verò docuerunt, in præsenti casu legata relicta fuisse iuxta textus *in cap. cùm esses, cap. relatum, hoc tit.* videlicet coram duobus, aut tribus testibus. Barbosa in præsenti, *num.* 4. existimat Gregorium nostrum esse exaudiendum, cùm legata relicta fuerunt sine scriptura, ideoque referri in hoc textu, nudis verbis legata relicta fuisse. Sed his, & aliis solutionibus omissis, veriùs dicendum est, in præsenti specie vxorem Redempti testamentum fecisse, in eoque Ecclesiam hæredem instituisse, & postea cùm decederet, legata reliquisse nudis verbis, id est solennitate in verbis, aut in ipsa vltima dispositione non obseruatâ. Quæ interpretatio vt faciliùs percipiatur, sciendum est, iuris ciuilis conditores in omnibus actibus celebrandis certas præscripsisse formas in manumissionibus, emancipationibus, stipulationibus, testamentis, & similibus actibus, vt ex bonæ notæ auctoribus probant Brissonius *lib. 1. select. cap. 11.* qui eas magna sedulitate, & cum eruditione congessit in elaboratissimo illo opere de formulis. Reuardus *lib. 4. var. cap. 9.* Doctor Valentia *tom. 1. illustr. tract. 3. cap. 2.* In legatis autem variæ fuerunt formulæ vsitatæ pro diuersitate legatorum. In legato vindicationis illæ: *Do, Lego, Capito, Sumito, Tibi habeto*; *l. si fundum 81. §. Titio, l. huiusmodi 84. §. quibus, ff. de legat. 1. l. in singulos 8. ff de annuis legat. l. si ita 15. l. Seia 20. §. liberto, ff. de instructo, vel instrumento*, Vlpianus *in fragment. tit. 24.* Gaius *lib. 2.*

11. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

lib. 2. instit. tit. 5. Paulus *lib. 3. sent. tit. 6.* Per damnationem verò ita legata relinquebantur. *Hæres meus damnas esto dare; Dato, Facito, Heredem meum dare iubeo: dicta l. huiusmodi* 84. §. 1. & §. *Stichum, l. ab omnibus* 104. *in principio, l. si hæres* 124. *ff. de legat.* 1. *l. filia* 22. *ff. de annuis legat. l. si hæres* 8. *ff. de tritico legat. l. filia* 28. *l. quibus* 40. §. 1. *ff. de condit. & demonstr.* Per sinendi modum ita relinquebantur: *Hæres meus sinito, vel damnas esto sinere Lucium Titium illam, vel illam rem sumere: l. qui quatuor* 30. §. 1. *ff. de legat.* 3. *l.* 2. *ff. de annuis legat. l. ei qui* 16. *ff. de liber. legat.* Per præceptionem ita legabatur: *Mania rem illam, vel illam præcipito, sumito: l. vltima, ff. de dote præleg. l. pediculis* 22. §. *cùm quærebatur, ff. de annuis legat.* Docent Institutarij *in* §. *sed olim, Instit. de legatis*, Valentia *ad tit. de legat. cap. vltimo, num.* 1. Legata igitur ita relicta solenniter, & solennibus verbis relinqui dicebantur; quæ verò sine testamento, & solennitatibus relinquuntur, quia illis opponuntur, nudis verbis relicta dicuntur, vt nuda voluntas dicitur *in l.* 1. *ff. de testam. militis*; quia opponitur solenni: & *in l. rem legatam, ff. de adimend. legat.* nudus consensus, quia aduersatur solenni: & *in l. videamus, ff. de vsuris*, nuda proprietas, quæ opponitur plenæ: & *in l. iuris* 7. §. *sed cùm nuda, ff. de pactis*, nudum pactum dicitur, quod opponitur solenni. Similiter igitur in præsenti specie legata nudis verbis relicta dicuntur, quia nec solenniter, nec solennibus verbis relicta fuerunt.

12. DISSOLVITVR AVGMENTVM DIFFICVLTATIS.

Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licèt verum sit, olim temporibus adhuc Plinij Iunioris municipia, ciuitates, collegia, legata capere non potuisse, vt corpora incerta, Plinius *lib. 5. epist.* 7. Vlpianus *tit.* 22. *in fragment.* tamen primò Imperator Nerva permisit illis fideicommissa singularia, & vniuersalia relinquere; & postea Senatusconsulto Aproniano concessum fuit, vt à libertis propriis etiam directò hæredes institui possent. Et tandem Imperator Marcus permisit illis, & omnibus collegiis licitis legare: iuxta quam temporum distinctionem accipiendi sunt textus *in l. pater* 38. §. *fideicommissi* 6. *ff. de legat.* 3. *l. si vsusfructus* 21. *ff. quibus modis vsusfructus amittatur, l. Iulianus* 13. §. *idem Iulianus, ff. de action. empti, l. si quod relictum* 117. *l. ciuitatibus* 122. *ff. de legat.* 1. *l. cùm quidam* 30. *l. cùm pater* 77. §. *vicos, de legat.* 2. *l.* 5. *l. fideicommissa* 11. §. *vlt. ff. de legat.* 3. *l. annum* 6. *l. liberto* 21. *l. Lucius, l.* 23. *cum sequenti, ff. de annuis legat. l. an vsusfructus* 8. *l. legatum* 16. *l. quidam* 17. *ff. de vsufructu legat. l.* 2. *l. cùm Senatus* 20. *ff. de rebus dubiis, l. municipibus, l. si iurassent, ff. de condit. & demonstr. l.* 1. §. *ad municipium* 4. *l.* 3. §. *vltimo, l. computationi* 68. *vers. Ciuitatibus, ff. ad legem Falcidiam, l. municipia* 12. *ff. vt in possess. l. legatum* 4. *l. Imperator* 23. §. *vltimo, ff. de administr. rerum, l.* 3. §. *municipes, ff. de suis & legit. l. cùm alicui* 16. *ff. de negotiis gestis, l. vlt. C. vt in possess.* quæ est pars legis vltimæ, *ff. de administr. rerum, l.* 3. §. *municipes, ff. de suis & legit. l. cùm alicui* 16. *ff. de negotiis gestis, l. vlt. C. vt in possess. l.* 1. & 2. *C. de incertis personis, l.* 9. §. *final. ff. de iuris & facti ignor. l.* 9. *C. de paganis, l.* 3. *C. de compens. l.* 58. *ff. de vsufructu, l.* 1. *C. de Iudæis*, iunctis Cuiac. *ad tit. C. de hæred. instit.* Donel. *lib. 6. comment. cap.* 17. Forner. *lib. 2. rerum quotid. cap.* 11. *l.* 31. §. 1. *de inoffic. testam. l.* 2. *C. de diuers. præd. lib.* 12.

Sed superiori assertioni obstat textus *in can.* 10. *Concilij Aurel.* 4. in illis verbis: *Quæcunque Ecclesiis à Pontificibus sub competenti, ac iusto documento fuerint derelicta, ab hæredibus legitimis dignum est vt pro Dei contemplatione seruentur.* Ex quibus deducitur, non aliter relicta Ecclesiis deberi, quàm si iusto & competenti documento fuerint data. Igitur si nudis verbis tantùm fuerint relicta, non debebuntur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, quod licèt legata ex æquitate canonica debeant præstari, etiamsi verbis minùs solennibus relicta sint; debent tamen iusto, ac competenti documento relinqui, id est, ita publicè; vt secundùm iuris principia de veritate constare possit; aliàs si ita relinquantur, vt de eis constare non possit, nec attento iure canonico debentur.

13. EXPONITVR CONCIL. AVRELIAN. 4. CAN. 10.

CAPVT V.

Idem Bono [a] Episcopo Messano.

Fllius noster Faustinus vir eloquentissimus ad nos [b] veniens questus nobis est, quòd pater eius quondam Peltrasius aliqua vestræ Ecclesiæ [c] sepulturæ suæ gratiâ iuris alieni reliquerit. Et quidem quid de hac re sæculi leges habeant, & ipsi nostis, & nos audiuimus: quia hæres ad soluendum cogitur, si [d] auctor eius, vel testator aliena legauerit. Sed quia fraternitatem vestram lege Dei, non autem [e] lege sæculi nouimus viuere, valde mihi iniustum videtur, vt calix [f] electrinus, & puer, qui [g] cuiusdam Ecclesiæ, in possessione eius positæ, diœceseos [h] Consentinæ Ecclesiæ esse perhibetur, à tua fraternitate teneatur. Cùm enim & vir reuerendissimus Palumbus nunc Episcopus, tunc verò Archidiaconus, ita fuisse testatus est, vos omnino eius fidei credere, & aliena restituere debuistis. Tabulam verò auream, quam prædictus vir moriens pariter reliquit, considerare, vt arbitror, debuistis, quæ esset summa eius substantiæ, si quid esset vnde hi, quos reliquerat, sustentari debuissent, & tunc pro sepultura eius accipere: cùm secundùm nostrum institutum noueris nos illicitam antiquam consuetudinem à nostra Ecclesia omnino vetuisse, nec cuiquam assensum

assensum præbere, vt loca humani corporis pretio possint adipisci. Nam si Gentiles, vt arbitramur, viri Sichimitæ, Abrahæ pro Sara mortua, atque in loco proprio humanda sepulturam gratis obtulerunt, & vix magna eius importunitate coacti sunt, vt pretium de loco sepulturæ perciperent; nos qui Episcopi dicimur, de humandis fidelium corporibus pensa quid facere debemus. Hoc ergo fraternitatis vestræ iudicio committimus. Et hoc quoque nobis prædictus eloquentissimus vir questus est, Sisinium defensorem Ecclesiæ tuæ irrationabiliter iuri suo mancipia competentia detinere. De quibus etiam iudicio sanctæ memoriæ Maximiani Episcopi, vt ea detentator redderet, esse asserit definitum: sed eorum restitutionem hactenus voluntariè distulisse. Hortamur ergo fraternitatem tuam, vt si manifestè causa iam iudicata est, quæ statuta sunt, compleantur. Alioquin deputato defensore, ad fratris & Coepiscopi Secundini nostri partes fac iudicium conuenire: vt dum cuius sint iuris mancipia, de quibus quæstio vertitur, eius fuerit sententiâ declaratum, nec hic præiudicium, nec ille videatur iniuriam sustinere.

NOTÆ.

1. [a] Bono.] Ita etiam legitur in regestro D. Gregorij *lib. 7. indict. 1. epist. 4.* ex quo Regestro præsentem textum, & inscriptionem restituo: in prima autem collectione legitur *Donno*; vnde magnum dubium est, an Episcopus hic Bonus appellaretur, & an esset Episcopus Messanensis, an Messenatensis Epis opus esset? Quod latè examinat D. Rochus Pirro *tom 1. Sicilia sacra, in Ecclesia Messanensi, fol. 287.* qui doctè probat, ex aliis epistolis ipsius Gregorij Donnum, seu Bonum Episcopum hunc, non Messanensem, sed Messenatensem Præsulem fuisse. Messenatis est Ecclesia Cathedralis Italiæ; quæ sententia etiam probatur ex præsenti epistola, vbi agitur de Ecclesia Consentina, quæ est etiam in Italia, non longè à Messanensi: vnde iuxta ipsum Abbatem D. Rochum Pirro præsens inscriptio ita restituenda: *Donno Episcopo Massanensi.*

2. [b] *Ad nos veniens.*] Conquestus enim fuit coram Gregorio filius Faustinus, qui hæres fuerat patri suo, eo quòd legata à patre relicta soluere tenebatur ex bonis patris; non tamen mancipia, & alia eius bona detineri debebant per defensorem Ecclesiæ prætextu ipsorum legatorum.

3. [c] *Sepultura sua gratiâ.*] Olim enim fideles solebant titulo exequiarum aliquam rem Ecclesiæ vbi sepeliebantur, relinquere; vnde mortuaria, seu ius mortuariæ dicebatur, *cap. officij, hoc tit. cap. conquerente, de offic. ordin.* Testator, de quo in præsenti, reliquit sepulturæ suæ gratiâ rem alieni iuris; & pro sepultura ipsa tabulam auream; quod postremum Gregorius improbat, quia sepulturæ causâ pretium, vel quid loco pretij recipi sacris canonibus prohibitum est, vt dicemus *in cap. ad abolendam, de sepultur.* & notauit Balduinus *in Nouella 43. Iustin.*

4. [d] *Si auctor.*] Propriè auctor dicitur testator respectu hæredis, quia ab ipso causam possidendi habet, *l. Pomponius 13. §. 1. ff. de acquirend. possession.* vt etiam venditor respectu emptoris dicitur auctor, *l. 4. §. vltimo, ff. de action. empti*, Brissonius *de verb. signif. verbo Auctor.*

5. [e] *Lege sæculi.*] Immò Ecclesiastici etiam iuxta legem sæculi viuere debent; siquidem in causarum decisionibus sæpe Ecclesia eis vtitur, *cap. 1.* ibi, *legali prouisione; de causa possess. cap. 1. de noui oper. nunc. cap. innotuit, de arbitr. cap. 1. cap. de capitulis, cap. quoniam, 10. distinct.* Sed respondendum est discrimen constituendo inter leges ciuiles, quæ sacris canonibus non opponuntur, nec aliquid animarum saluti contrarium iubent, aut permittunt; & inter eas, quæ iuri canonico aduersantur, aut quid illicitum, vel inhonestum permittunt. Priores Ecclesia etiam amplectitur, de quibus in iuribus proximè citatis; posteriores verò improbat, & respuit, de quibus in præsenti, & *in cap. final. de præscript. cap. penult. de secundis nuptiis.*

[f] *Calix electrinus.*] Id est ex auro, & quintâ parte argenti conflatus. Electri enim tria sunt genera. Primum, quod defluente medullâ ex arboribus pinei generis, quasi gummi ex cerasis nascitur, densaturque rigore, vel tempore, aut mari; & cùm intumescens æstus ex insulis rapuit, in litora expellitur ita volubile, vt pendere videatur, & per vadum deferri: de eo electro plura Salmutius *ad Pancirolam tom 1. memorab. tit. 33.* Secundum electri genus est metallum, quod naturaliter in scrobibus inueniri, & in pretio magno haberi, ex Plinio *libro 33. cap. 4.* notat Gualterius *ad Horatium lib. 2. carmin. od. 3.* Tertium est, quod quintâ parte argenti auro additâ conflatur, *de quo in §. sed cùm ex aliena, Instit. de rerum diuis.* quod electri genus apud antiquos fuit magna in æstimatione, vnde electrina vasa legimus *in l. pediculis 30. §. Neratius, ff. de auro & argento*; & annulos electrinos apud Romanos in vsu fuisse, probat Sauarus *ad Sidonium, carmin. 24.* & Helenam apud Rhodos in templo Mineruæ calicem electrinum consecrasse, ex Trebellio, & aliis probat Salmutius *vbi suprà.* Ex hoc igitur electro, videlicet auro, & quintâ parte argenti, conflatus erat calix in præsenti textu electrinus dictus: nam temporibus nostri Gregorij Magni iam pace Ecclesiæ redditâ pretiosa vasa in Missæ sacrificio deferebantur, vt probat Baronius *in Martyrologio, die 7. Augusti*, Saussay *in Panopl. sacerd. tit. de Calice*, Vicecomes *de ritibus Missæ, volum. 4. lib. 6. cap. 5.* Corjolanus & Vinius *in notis ad Zepherinum*, & nos dicemus *in cap. finali, de celebrat. Missarum.* 6.

[g] *Puer cuiusdam Ecclesiæ.*] Olim Ecclesiam mancipia ex donatione fidelium, vel simili titulo obtinuisse, iam latè probauimus *in cap. 4. de rerum permut.*

[h] *Consentina.*] Consentia, vel Cossentia, hodie *Cossenza* dicta, est vrbs Italiæ, habens 7.

Ecclesiam

Ecclesiam Cathedralem, cuius Episcopus temporibus nostri Gregorij erat Palumbus, vt constat ex hac epistola, & epistola 47. huius libri, *indict.* 2.

COMMENTARIVM.

8. Aggredimur expositionem textus, qui non solùm antiquorum, verùm & neotericorum vtriusque iuris Interpretum ingenia vexauit; summè enim difficilis est, vnde eius sensum genuinum se ignorare fatetur Baldus *in l.* 1. *num.* 123. *C. de sacrosanctis Ecclesiis*; & Gregorium in eo aliquâ opinione deceptum fuisse, putauit Vinius *lib.* 2. *selectarum, cap.* 26. Sed vt verum eius sensum percipiamus, supponenda sunt nonnulla iuris Cæsarei principia, quæ circa legatum rei alienæ à testatore relictum supponi solent. Et primò sciendum est, per illam absolutam potestatem testatoribus concessam lege decemvirali, permissum etiam esse illis legare rem alienam, cùm vi, & effectu de proprio patrimonio disponere credantur, hæredem suum grauando, vt rem alienam à domino redimat, & legatario tradat; & si dominus vendere renuerit, eius æstimationem præstet. Vnde res alienas legari posse, semper constitit, *l. cùm seruus* 39. §. *constat*, *l. si dominus* 71. §. 3. *l. ab omnibus* 104. §. *testamento*, *ff. de legat.* 1. *l. non dubium* 14. §. *vltimo*, *l. qui quatuor* 30. §. *vltimo*, *ff. de legat.* 3. *l. alienus* 61. *ff. ad legem Falcidiam*, *l. cùm alienam* 10. *C. de legat.* §. *non solùm*, *Instit. eodem titulo*, *l.* 10. *tit.* 9. *partit.* 6. Probant Grassus *de success.* §. *legatum.* Spino *in speculo testament. glossa* 8. *num.* 43. Gomez *libro* 1. *variarum*, *cap.* 12. *num.* 13. Fachineus *libro* 1. *controuers. cap.* 38. Cuiacius *ad titulum C. de legat. columna* 8. & *libro* 19. *quæst. Papin. in dicta l. vnum*, §. *si rem*, Donellus *libro* 8. *comment. cap.* 11. & *in dicta l. cùm alienam*, Arnoldus Vinius *libro* 2. *selectarum*, *cap.* 26. Valentia *tom.* 3. *Illustr. tractat. de legat. cap. vltimo*, *num.* 4. Faber *lib.* 19. *coniectur. cap.* 10. Semper enim testator vult voluntatem suam ad effectum perduci, *l. si quando* 109. *ff. de legat.* 1. *l. quotiens*, *ff. de rebus dubiis*: & etiam publicè interest testantium voluntates exitum habere, *l. vel negare* 5. *ff. quemadmodum testamenta.* Nec hoc casu dici potest, testatorem de re aliena disponere, & eam in legatarium transferre, contra legem *conficiuntur* 8. *ff. de iure codicil.* aut dominum rem illam vendere cogi, contra textum *in l. inuitum*, *C. de contrahend. emption.* cùm tantùm damnetur hæres vt rem redimat, aut eius æstimationem legatario præstet. Et quia hoc dari non potest, si testator hæredem instituat ex aliena hæreditate, ideò licèt legari possit res aliena, non tamen hæres quis institui potest in hæreditate aliena. Illud autem olim proprium fuit legati rei alienæ, videlicet vt per damnationem relinqueretur; nam per vindicationem non aliæ res legari poterant, quàm illæ, quæ vtroque tempore, testamenti, & mortis ex iure Quiritum in dominio testatoris fuerant. Vlpianus *in fragmentis*, *titul.* 24. Gaius *lib.* 2. *Instit. titul.* 13. Quod suadetur *ex l. qui quatuor* 30. §. *vltimo*, *ff. de legat.* 3. Vlpianus *in fragmentis*, *titul.* 1. §. *iusta*, & *tit.* 22. §. *cùm seruum* 8. iuncta *l. seruis* 35. *ff. de manumiss. testament. l. seruo* 9. *C. de testament. manumiss.* adeò vt si per vindicationem res aliena legaretur, inutile legatum esset, *l. si alienum* 49. *ff. de hæred. instit.* Sic intelligitur lex *seruum filij* 44. §. 1. *de legat.* 1. cum Cuiacio, & Duareno; fauore enim libertatis solùm procedit, vt quæ directò relicta fuit, si ita non potest consistere, reducatur ad fideicommissi causam, *l. hærede* 19. §. 1. *ff. de fideicommiss. libert.* Postea Senatusconsulto Neroniano cautum fuit, vt legatum rei alienæ verbis directis, per damnationem relictum crederetur. Vlpianus *in fragmentis*, *tit.* 24. *vers. Per præceptionem.* Nec Senatusconsultum exæquauit legata, vel legatum vindicationis redegit ad naturam legati damnationis: sed quod minus pactis verbis relictum fuit, iussit vt perinde fuisset, ac si optimo relinquendi modo relictum esset, id est per damnationem, veluti si sic relinquatur res aliena: *Rem illam lego.* Tunc enim vt valeat legatum, reducitur insolennis formula illa ad legatum pinguius damnationis: & hodie post Iustinianum *in l. vnica*, *C. commun. de legat.* rei alienæ legatum relinqui potest verbis vindicationis, illis videlicet, *do, lego*, vt docet Vinius *dicto cap.* 26.

Ex qua differentia lucem accipiunt nonnulla iuris difficillima testimonia. Primò textus *in l. tantùm* 88. *ff. de verborum significatione*; vbi Celsus affirmat, prædium alienum legatum, quamvis pecuniâ hæreditariâ emptum, non credi ipsius testatoris fuisse. Ex quo textu deducunt Cuiacius *lib.* 14. *obseruat. cap.* 36. Valentia *de legatis*, *cap. vltimo*, *num.* 5. rem alienam legari non posse per vindicationem: sicut nec prædium illud, etiam ex pecunia hæreditaria emptum; quia non fuit in dominio testatoris vtroque tempore: res enim nummis meis empta, non semper mea creditur, *l.* 6. *C. de rei vind. l.* 4. *C. communia vtriusque iud. l. vltima*, *C. si quis alteri*; exemplis illustrat Fornerius *in dicta l.* 88. Vnde rectè è contrario Celsus ibi respondet, pecuniam redactam ex rebus hæreditariis, credi ipsius testatoris; quia perinde est, ac si ipsam defunctus reliquisset, *l. pecunia* 12. *ff. de legat.* 2. *l. hæredes* 25. §. *vltimo*, *ff. familiæ ercifcund.* latè probat Castillo *lib.* 1. *controuers. cap.* 4. licèt non me lateat, aliter contra Cuiacium textum illum exposuisse Gentilem *ibi.* Secundò ex eadem distinctione lucem accipit textus *in l. seruum* 44. *ff. de legat.* 1. iunctis Pichardo *in* §. *non solùm*, *Instit. de legat.* Pinello *lib.* 1. *selectarum*, *cap.* 5. *num.* 66. D. Iosepho de Retes *cap.* 6. *num.* 15. Tertiò textus *in l. alienus* 61. *ff. ad legem Falcidiam*, iuncto Cuiacio *lib.* 14. *obseru. cap.* 36. Quartò textus *in l. Pomponius* 13. §. *sed legatario*, *in fine*, *ff. de acquirend. possess.* qui accipiendus est de legato per damnationem, cum eodem Cuiacio *lib.* 25. *obseru. cap.* 33. cui adjicio, rem alienam in fine dicti §. verè legari dici, cùm per damnationem relinquitur; quia tunc legatur validè, vtiliterque: quo sensu apud Vlpianum *tit.* 24. §. *per præceptionem*, optimum ius legati per damnationem dicitur; & in Nouella Martiniani de testamentis clericorum, verè voluntates testantium pro validis ponuntur. Quidam autem ex Præceptoribus meis

9. EXPONVNTVR VARIA IVRA.

meis non insubtiliter putabat, aduerbium *verè*, aptius accipi posse pro bona fide, vt sumitur *in l. Stichus* 40. §. *Pamphilius*, *ff. de statulib.* vt sensus sit, accessionem temporum inter testatorem, & hæredem dari, si modò legatum verè, id est bonâ fide, sit acceptum à legatario. Nam si cum mala fide illud accipias, non continuantur tempora, *l.* 2. §. *si eam rem*, *ff. pro emptore.* Ad legatum etiam damnationis pertinet textus *in l. cùm verum* 26. §. *vltimo*, *ff. de fideicommiss. libert.* in cuius difficultate fluctuarunt Accursius, & Albericus. De legato autem per vindicationem relicto accipiendus est textus *in l. hereditatem*, aliàs *computationi*, §. *vltimo*, *ff. ad legem Falcidiam*; vbi hæres contendebat rem legatam non esse hæreditariam, sed propriam ipsius; dubitaturque, an si probetur esse hæreditariam, verum sit, vt Macer (seu Maximus, vt Bertrandus vult *in vita Maximi*) loquitur, eius quoque Falcidiam non posse retineri, id est non solùm deductionem vicesimæ, ad quam textus ille pertinet, vt ex epigraphe apparet, quamque hæredes ex legatis retinebant, vt fisco penderent; sed etiam retentionem Falcidiæ hæredi denegari, quasi id egerit, vt legatum intercideret, argumento ex lege *Falcidia* 24. *l. beneficio* 59. *ff. ad legem Falcidiam*, *l. rescriptum* 6. *ff. de his quæ vt indign.* Supponendum igitur est in ea specie, vt dubium procedat, rem illam legatam fuisse per vindicationem; nam si per damnationem relicta esset, non crederetur hæredem negare rem esse hæreditariam legati euertendi causà; quia præterquam quod inficiatione teneretur in duplum, §. *ex quibusdam*, *Instit. de obligat. quæ ex quasi contractu*, esset inepta probatio inficiationis; quia etsi constaret rem alienam esse, non ideo periret legatum per damnationem relictum; siquidem eo modo res aliena efficaciter legatur. De legato etiam rei alienæ per vindicationem relicto accipiendus est textus *in l. Stichus* 39. *ff. de manumiss. testament.* vbi asseritur libertatem inutiliter dari eà formâ: *Stichus seruus meus, si eum hæres alienauerit, liber esto*: idemque esse dicendum de legato rei alienæ. Quæ comparatio vt vera sit, intelligendus est Paulus ibi de legato rei alienæ per vindicationem relicto, cùm simul agat de libertate verbis directis relicta, quæ seruo alieno inutiliter datur. Vlpianus *in fragmentis*, *titulo* 22. §. *cùm seruus* 8. *iuncta l. seruus* 35. *ff. de manumiss. testament. l. seruo* 9. *C. de testament. manumiss. l.* 2. §. 1. *ff. de iure codicil. l. si seruus* 108. §. *si seruus*, *ff. de legat.* 1. *l. generaliter* 24. §. *si quis seruo*, *ff. de fideicommiss. libert. l. si seruo*, *ff. qui & à quibus*: & ita nec res aliena per vindicationem legari potest. Sed difficultatem non leuem continet textus ille; nam post Senatusconsultum Neronianum, sicut legatum minùs pactis, id est legitimis verbis relictum præsumitur, quando per vindicationem res aliena legatur; ita libertas directò relicta seruo, qui vtroque tempore non fuit testatoris, flecti debet in fideicommissariam, *ex dicta l. generaliter* 24. §. *si quis seruo*, *l.* 5. *ff. de manumiss. testament.* vt contingit *in l. cùm maritus* 29. §. *vltimo*, *ff. de pactis dotalibus*; quam doctè exponit Illustrissimus D. Franciscus Ramos *in titulo de legat. in. l.* 2, *numero* 18. ergo debebat in eo textu libertas sustineri vt fideicommissaria. Sed respondendum est, Paulum *in dicta lege* 39. referendum esse ad ius antiquum, quod procedebat tempore Plautij, ad cuius libros Paulus notas scripsit. Plautius autem floruit ante Senatusconsultum Neronianum, vt notarunt Balduinus *in principio Instit. de hæred. institut.* Antonius Augustinus *lib.* 1. *emend. cap.* 6. docuit D. Ramos, *ad titulum de vulgari*, *in principio*, *num.* 3. quamvis aliter textum illum accipiat Gentilis *in dicta l. tantùm* 88. *ff. de verborum signif.*

Legatum igitur rei, alienæ consistit, sed non semper ab hærede debetur, immò plurimùm interest, vtrum testator sciens, an ignorans rem alienam legauerit; si enim alienam esse sciens legauerit, debebitur: si autem ignorans, non vtique, *l. vnum* 67. §. *si rem* 8. *ff. de legat.* 2. *l. cùm alienam* 10. *C. de legat.* §. *non tantùm*, *Instit. eodem titulo.* In casu enim ignorantiæ non præsumitur testatorem velle hæredem suum onerare alienæ rei redemptione, *dicta l. vnum*, §. *si rem*, *l. Sticho* 36. *ff. de vsufructu legato*, *l. qui dotem* 16. *ff. de dote prælegata*; nisi res legata sit ipsius hæredis; tunc enim siue scierit, siue ignorauerit, legatum debetur, *dicta l. vnum*, §. *si rem*: vel si legatum relictum sit personæ coniunctæ, veluti vxori, aut alicui ex cognatis: ex coniectura enim voluntatis testatoris legatum debetur, *dicta l. cùm alienam* 10. *l. Quintus Mutius*, *ff. de auro & argento*: vel si seruo alieno libertas relicta sit, *l. Paulus* 39. *ff. de fideicommiss. libert.* Cùm autem res hæredis legatur, eius dominium non transit in legatarium relictâ auiâ, *l. magis* 5. §. *si fundus*, *ff. de rebus eorum.* In dubio tamen, an testator scierit, vel ignorauerit, præsumitur testatorem ignorasse; ideò onus probandi transfunditur in legatarium, qui probare debet, testatorem scienter legasse rem alienam, §. *& verius*, *Instit. de legat.* docet Bereta *in repetitione ad nostrum textum*, *folio* 11. Sed licèt hæc iuris principia vera sint, illis tamen aduersantur nonnulla iuris testimonia. Primò textus *in l. cùm pater* 77. §. *euictis*, *ff. de legat.* 2. vbi docetur, filium cui pater rem alienam vt propriam legauit, non habere actionem contra alios fratres cohæredes: Ergo etiamsi testator coniunctæ personæ rem alienam legauerit, si ignorans legatum reliquerit, non debetur. Cui difficultati vt satisfaciant, varia adduxerunt Donellus *in dicta l. alienam.* Caldas *de emptione*, *cap.* 31. *num.* 12. Petrus Gregorius *lib.* 42. *syntagmatum*, *cap.* 32. *num.* 18. quibus omissis respondendum est cum Cuiacio *in eo textu*, *lib.* 8. *respons. Papin. & ad titul. C. de legat. columna* 8. dicendo, in eo textu Papinianum non denegare actionem filio ad fideicommissi bona persequenda, sed tantùm asserere, quod si bona illi ex fideicommissi causa euicta sint, non habet actionem filius in cohæredes ob euictionem: quod ex eo procedit, quia regulariter hæres rei certæ de euictione non tenetur, *l. si à substituto* 45. §. *vltimo*, *l. legati* 56. *l. si domus* 71. §. 1. *l. legatum* 116. §. *vltimo*, *ff. de legat.* 1. *l. hæres* 28. *ff. de euict.* Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 11. Secundò aduersatur textus *in l. Falcidia* 24. §. *vltimo*, *ff. ad legem Falcidiam*,

10. De scientia vel ignorantia testatoris.

vbi asseritur, fructus perceptos ex re hæredis legata non esse restituendos legatario, nec in quartam esse imputandos: ex quo textu sic insurgo. Si essèt verum, rem hæredis legatam perinde deberi, ac deberetur, si esset ipsius testatoris, fructus in ea specie imputarentur in quartam, vt imputantur cùm res propria testatoris legatur, *l. in quartam, ff. ad legem Falcidiam*: ergo non procedit idem ius in legato rei propriæ, ac in legato rei hæredis. Cui difficultati satisfacit Cuiacius *lib. 26. obseru. cap. 12.* asserendo, quod licèt legatum rei hæredis perinde debeatur, ac legatum rei propriæ; tamen reuerà res legata aliena est, cùm testatoris propria non sit, argumento legis vltimæ, *C. vnde vi.* Vnde cùm hæres eam possideat iure proprio, non iure hæreditario, non tenetur fructus ex ea perceptos restituere, aut in quartam imputare. Tertiò aduersatur textus *in l. si tibi 86. §. si fundus, ff. de legat. 2.* ex quo constat, rem hæredis à testatore legatam non debere præstari integram ab hærede. Cui difficultati vt satisfaciamus, discrimen est constituendum inter casum, in quo testator vnum hæredem ex pluribus, quos instituit, grauare voluit; & illum, in quo ab omnibus legatum reliquit. Primo casu ipse grauatus tantùm tenetur ad legati præstationem: secundo verò omnes. Et si quæras, pro quibus partibus? Respondeo, si nomine appellatiuo, hæredum videlicet, testator legatum reliquit, omnes pro portionibus hæreditariis tenentur; si verò nominibus propriis, pro portionibus virilibus, *l. turpia 54. §. vltimo, l. si post 68. §. 1. l. si hæredes 124. ff. de legat. 1. l. legatorum 33. ff. de legat. 2. l. quotiens 23. l. nonnunquam 24. ff. ad Trebellianum.* Quâ distinctione intelligendi sunt textus *in l. siue 17. ff. de duobus reis, l. si mihi 49. ff. de vsufructu, l. si quis duobus 15. ff. de legat. 2. l. fideicommissaria 13. §. seruum, ff. de fideicommiss. libert. l. quidam 14. ff. de iure codicil. l. epistolam 71. ff. ad Trebellianum, l. 1. § Marcellus, ff si cui plus quàm per legem, l. planè 34. §. inde, ff. de legat. 1. l. generali 32. §. 1. ff. de vsufructu legat.* iunctis Cuiacio *lib. 3. ad Afric. in dicta l. quidam 14.* & *in l. 107. de legat. 1.* & *lib. 12. qq. Papin. in l. nonnunquam 24. ff. ad Trebellianum*, Fabro *libro 11. coniectur. cap. 19.* Madera *animaduers. cap. 9.*

11. DE RE IN QVA TESTATOR ALIQVOD IVS HABET. Quæ hactenus diximus, procedunt in legato rei, quæ omnino aliena est: si autem propria sit pro parte, & aliena pro parte, vel testator aliquod ius in ea habeat, tunc eum legasse censetur tantùm partem, aut ius, quod in ea habebat, *l. si domus 74. §. finali, ff. de legat. 1.* vbi legatum prædij vectigalis tantùm consistit respectu dominij vtilis, quod testator habebat, *l. si id, quod 9. l. seruus 101. ff. de legat. 1. l. vxor patrui 20. C. de legat.* faciunt lex *fundus 24. ff. de instruct. legat.* lex *si quatuor 30. §. qui fundum, ff. de legat. 1.* docent Zasius, & Duarenus *in dicta l. serui 5. §. vltimo, de legat. 1.* Mantica *lib. 9. coniect. titul. 1. num. 12.* Gomezius *lib. 1. variar. cap. 12. numero 5.* Menochius *lib. 4. de præsumpt. cap. 118.* in dubio enim creditur, testatorem legare voluisse ius tantùm, quod in re habet, *dicta l. quod in rerum, §. finali*, Ceuallos *lib. 1. commun quæst. 747. num 6.* Nec creditur testatorem

hæredem suum grauare voluisse, vt redimeret alienam partem, *l. si vnus 67. §. si rem, ff. de legat. 2.* Vinius *libro 2. selectarum, cap. 26.* Nec huic principio obstabit si dicas, idem ius dari de parte ad partem, quod de toto ad totum; & appellatione rei totam rem contineri, *l. si dictum, §. 2. ff. de euict.* nec à verbis testatoris facilè est recedendum, *l. ille, aut ille 25. l. non aliter 69. ff. de legat. 3.* quia respondetur, à verbis, & argumentis recedi, quando constat aliter sensisse testatorem, cùm eius mens potiùs quàm scriptura attendatur, *l. Labeo 7. §. 2. ff. de supellect. legat. l. vbi 21. ff. de rebus dubiis*: sed voluntas testatoris facile in præsenti casu colligitur ex suprà traditis: ergo tantùm in iure, quod testator habet in ipsa re, legatum consistit. Nec etiam obstat principium deductum *ex l. si res obligata 50. ff. de legat. 1. l. prædia 6. C. de fideicommiss. §. sed si rem, Instit. de legat.* vbi docetur, hæredem rem pignori obligatam à testatore legatam luere debere: ergo non solùm tenetur præstare rem legatam eo modo, quo penes testatorem fuerat; sed integram, & liberam ab omni nexu. Quia respondetur, ex coniecturata mente testatoris rem pignori obligatam legantis, prouenire, vt res ipsa luatur ab hærede; nam cùm æris alieni solutio incumbat hæredi, non legatario, *l. 1. C. si certum petatur*, non creditur testatorem scienter rem pignori obligatam legantem, voluisse à legatario, sed potiùs ab hærede lui. Nec huic solutioni obstat textus *in l. Mauius 66. §. fundo, ff. de legat. 2.* cuius interpretationem latiùs prosequuntur Valentia *ad titulum de legat. cap. 1. num. 30.* Gothofredus *animaduers. iur. cap. 20.* Vinius *lib. 2. selectarum, cap. 26.* Calatayud. *periphras. 20.* Nec textus *in l. cùm filius 76. §. 2. ff. de legat. 2.* De qua videndus Vinius *dicto cap. 26.* Nec similiter textus *in l. Iuliano 68. ff. de legat. 3.* quem exponit Beteta *in præsenti, fol. 13.*

Suprà traditæ tamen principali assertioni, videlicet legatum rei alienæ valere, opponi solent nonnulli textus. Et primò textus *in l. patrono 31. ff. de bonis libert.* in illis verbis: *Nihil profecit ei legatum, quia alienam rem legauerat ei libertus.* Ex quibus deducitur, legatum rei alienæ nullum commodum afferre: igitur quia inutile est. Cui difficultati respondendum est, in ea specie legatum non proficere, quia res aliena legata euicta fuit: & cùm hæres, vt suprà probaui, non teneatur de euictione, ideò quoad effectum legatum inutile est, nec eo casu patronus habet bonorum possessionem contra tabulas; quia agnoscendo illud qualequale legatum, approbauit voluntatem testatoris, & ita posteà impugnare non potest. Deinde obstat textus *in l. hæredis 25. §. si testator, ff. famil. erc.* in illis verbis: *Vt eam partem, quæ testatoris fuit, alicui iubeat tradi.* Ex quibus constat, rem communem à testatore legatam adiudicari vni ex hæredibus: Ergo quia non valuit eius legatum. Cui difficultati respondendum est, in eo textu rei communis legatum valuisse pro ea tantùm parte, quæ testatoris erat, iuxta suprà tradita; & ideò Paulum affirmare, eam partem tradendam esse, legatario videlicet, non hæredi: nam si de hærede ageret Consultus, non affirmaret, rem tradendam esse, sed adiu- 12. OPPONVNTVR ET REMITTVNTVR VARII TEXTVS.

 dicandam,

dicandam. Tertiò opponi solet textus *in l. si res 52. ff. ad Trebellianum*; vbi proponitur, Titio rem alienam fuisse legatam, & legatarium testamento suo dominum rei hæredem instituisse, cumque rogasse vt Mæuio hæreditatem restitueret. In qua specie ait Papinianus, Mæuium inutiliter legatum petere: igitur quia non valuit rei alienæ legatum. Cui difficultati varijs modis satisfacere intendunt Accursius *ibi, verbo Legauit*, Cumanus, Immola, & alij antiquiores, Cuiacius *lib. 19. qq. Papin. in eodem textu.* Donellus *lib. 7. comment. cap. 25.* Eorum tamen solutio plausibilior videtur, videlicet in specie illius textus fideicommissarium non posse petere legatum rei alienæ, quia fideicommissarius non potest habere plus iuris in fideicommisso, quàm ipse hæres, qui rogatus fuit: sed hæres rogatus non poterat petere ipsam rem legatam, quia per aditionem hæreditatis confusæ erant actiones: & quia domino res propria legari non poterat, peruenit legatum ad casum, à quo incipere non poterat; & ita vt inutile, nec ab hærede rogato peti poterat, nec in fideicommissarium transmitti. Nec huic solutioni obstat textus *in l. planè 34. §. inde, vers. Planè, ff. de legat. 1.* vbi in eadem specie ferè contrarium probatur, videlicet legatum inutile non reddi, etsi peruenerit ad casum, in quo incipere non poterat. Nam rectè satisfacit Cumanus *in dicta l. si res*, quem sequitur Cuiacius *lib. 6. qq. Pauli, in l. in ambiguis 68. ff. de regulis iuris*, asserendo idcirco legatum in eo textu persistere, ne superueniens iuris subtilis ratio voluntatem testatoris impediret, qui absolutè voluit partem illam ad legatarium pertinere: quæ ratio non aderat *in dicta l. si res aliena*; siquidem testator non expressit se velle, vt etiam res legata ad fideicommissarium perueniret. Etiam opponi solent textus *in l. seruum 44. §. 1. ff. de legat. 1. l. hæres 58. ff. de euict. l. 9. §. finali, ff. de suppellectil. legat. l. final. ff. de negotiis gestis, l. qui habebat. 101. ff. de legat. 1. iuncta l. testatorem 68. eodem titulo, l. generaliter 24. §. 1. & 2. l. Paulus, ff. de fideicommiss. libert. l. qui vxori, ff. de auro & argento, l. ex facto 17. §. Iulianus, ff. ad Trebellianum, l. qui solidum 58. §. 1. ff. de legat. 2. l. 4. ff. de vsufructu legat. l. cogi 16. §. sed si à seruo, ff. ad Trebellianum, l. arbitrio 18. §. si dominus, ff. de dolo, l. cùm filius, §. dominus, ff. de legat. 2. l. 2. §. data, ff. de opt. legat. l. Sticho 36. ff. de vsufructu legat. l. 108. §. Stichum, ff. de legat. 1.* iuncto Cuiacio *ibi, tract. 5. ad Afric. l. licet 15. de dote praleg. l. quesitum 40. de adquir. domin. l. verius 21. ff. de probat. l. Gaius 39. ff. de pignorat. action. l. vltima, ff. de castrens. pecul.* de quibus videndi sunt Goneanus *in l. 1. num. 19. ff. ad legem Falcidiam*, Cuiacius *lib. 14. obseruat. cap. 36.* & *lib. 25. cap. 33.* & *lib. 26. cap. 12.* Faber *lib. 6 coniect. cap. 1. & 8.* & *lib. 14. capite 10.* Pinellus *lib. 1. selectarum, cap. 5. num. 70.* Cuiacius *lib. 19. qq. Papin. in dicta l. vnum 67. l. 13. §. sed & si legatario, ff. de acquir. possess.* iuncto Cuiacio *lib. 25. obseru. cap. 33. l. 24. §. vltimo, ff. ad legem Falcidiam*, iuncto eodem *libro 26. obseru. cap. 12. l. cùm pater, §. euictis, ff. de leg. 2.* iuncto Fabro *lib. 6. coniect. cap. 1.* & *§. si cui fund. Instit. de legat.* iuncto eodem *lib. 6. coniect. cap. 8. l. vnum 67. §. sed si fundum, de legat. 2.* iuncto ipso *lib. 14. coniect. cap. 10. l. si res aliena 40. ff. de legat. 1. l. finali, ff. de castrens. pecul.* iuncto Pinello *lib. 1. selectarum, capite 5. num. 70. l. penult. ff. de dote praleg. l. fideicommissa 23. §. seruum, ff. de fideicommiss. libert. l. 2. §. 1. ff. de opt. legat. l. Mauius 66. §. fundo, l. cùm filius, ff. de leg. 2. l. qui testamento, ff. de manumiss. testam. l. 14. §. si auia, l. in computatione, §. finali, ff. ad legem Falcidiam, l. Sticho 36. de vsufructu legat. l. hæres 72. ff. ad Trebellianum, l. Patrono 31. ff. de bonis libert. l. duo 7. ff. de manumiss. l. dotale, ff. de testament. milit.*

Sed an iure canonico attento legatum rei alienæ sustineatur, vt valet attento iure ciuili, controuersum est? Et non valere, probari videtur ex præsenti textu, vbi Gregorius asserit, quod licèt ex lege sæculi teneatur hæres rem alienam legatario præstare; tamen non iuxta legem sæculi, sed iuxta legem Dei viuendum esse: vnde deducitur legem sæculi, id est ciuilem, quæ permittit rei alienæ legatum, non obseruari iure canonico attento. Sed contrariâ sententiâ retentâ, quæ verior est, videlicet etiam iure Pontificio attento legatum rei alienæ valere, vt præsentem textum exponant, varia adduxerunt iuris Interpretes. Accursius *in dicta l. cùm alienam, C. de legat.* Alexander *ibi, num. 4.* & plures relati à Couarruuia *in præsenti, num. 6.* existimarunt, iure canonico inspecto legatum rei alienæ inutile esse. Sed eorum interpretatio conuincitur, tum auctoritate, tum ratione. Auctoritate textus *in cap. Episcopus 12. quæst. 5.* vbi legatum rei alienæ sustinetur, & debetur. Ratione, quia eadem ratio, quæ facit vt legatum rei alienæ secundùm ius ciuile subsistat, videlicet quia publicè expedit testatorum voluntates exitum habere, *l. vel negare 5. ff. quemadmod. testam. l. 1. C. de sacros. Eccles.* procedit etiam iure canonico inspecto, iuxta quod etiam expedit testantium voluntates obseruari, *cap. vltimo, 13. quæst. 2. cap. cùm Martha, de celebrat. Missarum.* Ergo eadem vigente ratione, eadem debet esse vtriusque iuris dispositio, argumento legis *illud, ff. ad legem Aquiliam.* Accedit, nam lex permittens legatum rei alienæ, nullam iniustitiam continet; siquidem dominus rei non ideò priuatur eius dominio, sed iusto pretio accepto, si vult eam vendere, potest; aliàs hæres æstimationem, seu pretium præstando liberatur, *dicto §. non solùm, Instit. de legat.* & si lex ciuilis legare rem alienam permittens, iniusta esset, improbaretur per Ecclesiæ Patres, vt *in cap. finali, de præscript. cap. penult. de secundis nuptiis.* Nec audiendus est Tuldenus *ad titulum C. de legat. cap. 5.* qui asseruit, improbari à Gregorio Magno in præsenti legem ciuilem legatum rei alienæ admittentem; sed eam adhuc esse obseruandam, quia à Gregorio expressè abrogata non fuit. Refellendus etiam, immò & damnandus est Arnoldus Vinius *lib. 2. selectarum, cap. 26.* qui ausus fuit asserere, D. Gregorium errore deceptum fuisse, vt existimaret rei alienæ legatum ita sustineri, vt dominus eam vendere cogatur; qui iuris lapsus valde alienus est à peritissimo nostro Gregorio Magno. Alij vt præsentem textum exponant, aiunt ideo legatum rei alienæ in eo improbari, quia legata erat res Ecclesiæ; quo casu legatum nullum est, quia eius rei alienatio

13. VARIÆ PRÆSENTIS TEXTVS INTERPRETATIONES.

tio in eo prohibetur, *cap. nulli 5. de rebus Eccles.* Vnde cùm omnia ea, quæ prohibentur alienari, legari nequeant, *l. cùm seruus 39.* aliàs lege *apud Iulianum, §. finali, ff. de legat. 1. l. vnum 67. §. 8. ff. de legat. 2. l. 10. ff. de auro & argento*; ideò legatum rei Ecclesiæ in præsenti textu relictum non valuit. Ita docuerunt Innocentius & Ancharanus in præsenti, Alexander, Iason, & Castrensis *in dicta l. cùm alienam*, Fachineus *lib. 5. controuers. cap. 38.* plures, quos laudat & sequitur Luna, & Arellanus *lib. 3. antinom. 5.* qui consequenter docent in præsenti casu, nec quoad æstimationem legatum valere. Sed etiam hæc interpretatio conuincitur ex eo, nam legatum rei, cuius alienatio non impossibilis, sed difficilis est, valet, *dicta l. apud Iulianum, §. finali*: ergo valere debet rei Ecclesiæ legatum, cùm eius alienatio non impossibilis iudicetur; siquidem potest alienari adhibitâ solennitate, *cap. si exceptione 12. quæst. 2.* Deinde quia præsens decisio non in eo nititur, quod legata sit res Ecclesiæ; sed in eo, quod res aliena domino restitui debeat, vt constat ex illis verbis: *Aliena restituere debuisti.* Et ita interpretatio illa huic decisioni minimè congruit. Alij tandem docent, in præsenti casu ideo legatum non valere, quia legatus erat calix, qui in commercio hominis non est, *cap. vasa, de consecrat. dist. 1. cap. iustum, de rerum permut.* Vnde cùm legatum rei, quæ in commercio non est, inutiliter relinquatur, *dicto §. non solùm*; ideò legatum in præsenti non valet. Sed etiam hæc sententia conuincitur ex eo, quia licèt res, quæ non est in commercio, legari non possit, *l. cùm seruus 39. §. finali, ff. de legat. 1.* Donellus *lib. 8. comment. cap. 11.* tamen si commercium habeat persona, cui relinquitur, licèt aliæ non habeant, legatum subsistit, *l. sed & si 40. ff. eodem tit.* vnde licèt calix in præsenti specie legari non possit laico, quia eius commercium non habebat; tamen Ecclesiæ vtique legari poterat. Vnde cùm Ecclesiæ Messenat. calix legatus esset, ratio commercij non impediebat ipsius legati valorem.

14. *Traditur vera interpretatio.* His igitur, & aliis interpretationibus omissis, dicendum est, discrimen à Diuo Gregorio assignatum inter ius fori, & ius poli, non respicere ad eam partem, an legatum rei alienæ valeat, nec-ne; sed ad ius fori, & poli in specie sibi proposita. Quod vt clariùs demonstretur, præmittendum est, testatorem, de quo in nostro textu, detinuisse calicem, & puerum Consentinæ Ecclesiæ, & eos legasse Ecclesiæ Messenat. Hæres statim res legatas tradidit Ecclesiæ Messenat. bona fide. Postmodum cùm Ecclesia Consentina, in cuius dominio erant, ab eo tam calicem, quàm puerum peteret, ipse ab Ecclesia Messenat. tam calicem, quàm puerum repetebat. Ecclesia Messenat. restituere renuebat, allegans iuris ciuilis dispositionem, iuxta quam hæres tenetur legata etiam rei alienæ soluere, & legatarium ea possidentem non teneri hæredi restituere; Quibus perpensis Gregorius Magnus præmittens, quod licèt iuxta legem sæculi prædicta Ecclesia Messenat. se defenderet quominus calicem, & puerum Ecclesiæ Consentinæ restitueret; tamen quia iuxta canonicam, immò & diuinam dispositionem aliena detinens ea restituere tenetur, *cap. in litteris 5. de rapt.* & quia hæres tenetur exonerare conscientiam defuncti, *cap. finali, de sepultur.* decreuit iniustum esse, vt ab Ecclesia Messenat. res illæ detinerentur, cùm domino inuito auferri non debeat quod suum est; & ita calicem, & puerum restitui debere Ecclesiæ Consentinæ. Quam interpretationem vt veriorem amplectuntur plures, quos refert, & sequitur Menchaca *de success. creat. §. 21. num. 11.* Bereta *in præsenti.* Vnde constat, Gregorium in hoc textu non constituisse differentiam inter ius canonicum, & ciuile quoad legatum rei alienæ; & eius valorem; sed tantùm in eo, quod cùm Ecclesia Messenat. retinens calicem, & puerum Ecclesiæ Consentinæ, se defenderet legibus sæculi, Gregorius docet non iuxta eas leges, quæ permittunt rei alienæ retentionem; sed iuxta legem Dei, secundùm quam aliena detinens restituere debet, præsentem casum esse decidendum: non tamen ideò Gregorius improbat rei alienæ legatum, vt si testator sciens eam legauerit, hæres teneatur eam redimere, & legatario præstare, aut eius æstimationem soluere.

Huic commentario adiungi potest interpretatio textus *in cap. Episcopus 12. q. 5.* quam adduxi *in cap....*

CAPVT VI.

Ex Concilio[a] Magocen.

SI hæredes iussa testatoris non adimpleuerint, ab Episcopo loci illius omnis res; quæ his relicta est, canonicè interdicatur, cum fructibus, & cæteris emolumentis, vt vota defuncti impleantur.

NOTÆ.

1. [a] MAgocen.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 11.* & post Concilium Lateran, *p. 41. cap. vlt.* Sed in nullo ex Conciliis Mogunt. hucusque editis textus hic reperitur: credo tamen in aliquo ex illis editum fuisse; siquidem in vno Concilio Mogunt. actum fuisse de testamentis, & vltimis voluntatibus, constat ex Concilio Mogunt. celebrato anno 1549. *cap. 97.*

COMMENTARIVM.

COnclusio, quæ ex hoc textu communiter deducitur ab Interpretibus, sic se habet: 1.

CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. *Hæres non adimplens voluntatem testatoris priuatur per Episcopum rebus sibi relictis.* Probant eam textus *in cap. Saluator* 11. *quæst.* 1. *cap. licet vniuersis, de voto.* Concilium Coloniense celebratum anno 1536. *p.* 13. *cap.* 10. vbi cauetur, vt hæredibus, qui iussa defunctorum non impleuerint, ab Episcopo loci omnis res, quæ eis relicta est, interdicatur, cum fructibus & emolumentis, *authent. hoc amplius, C. de fideicommiss. authent. de ecclesiasticis titulis, §. si autem heres, authentica de heredibus & Falcidia, §. si quis non implens, collat.* 1. *l. si patroni filius, §. qui fideicommissa, ff. ad Trebellianum*, ibi: *Cur enim non videatur indignus, vt qui destituit supremas defuncti preces, consequatur aliquid ex voluntate:* Et *l. Nesennius, ff. de excusat. tut.* ibi: *Rectè ergo placuit eum, qui recusat onus quod testator reliquit, & ab eo, quod petit, quodque idem dedit, repelli debere.* Et *l. tutor* 31. *§. qua tutoribus, l. quid autem* 38. *l. amicissimus* 39. *ff. de excusat. tut. l. qui tutelam* 28. *ff. de testam. tutel. l. si quis sepulchrum, §. funus, ff. de relig. & sumpt. l. vltima, ff. de confirm. tutor. l. si peculium, ff. de statulib.* Paulus *lib.* 3. *sentent. tit.* 5. *§. omnibus, l. si quis in suo, C. de inoffic. l. penult. C. de legat. l. cum filio* 111. *ff. de legat.* 1. *l. final. tit.* 10. *partit.* 6. vbi Gregorius. Illustrant Sanchez *de matrim. lib.* 3. *dispu.* 15. *num.* 25. Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 14. *num.* 22. Carpio *de execut. lib.* 1. *cap.* 18. & *lib.* 4. *cap.* 5. Couar. & Cuiacius *in præsenti:* idem Cuiacius *ad Paulum dicto lib.* 3. *titulo* 5.

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed hæc assertio difficilis valde redditur ex sequentibus iuris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam Episcopus est executor legitimus vltimarum voluntatum, cùm causæ quæ exequi debent, sunt piæ, *cap. tua nobis* 17. ibi: *In omnibus piis voluntatibus.* Et *cap. nos quidem*, ibi: *Defunctorum pias voluntates.* Et *cap. Ioannes*, ibi: *Et piis locis; hoc tit. l. nulli, C. de Episc. & cleric.* ibi: *Derelictum pium defuncti propositum.* Tridentinum *sess.* 7. *de reform. cap.* 15. & *sess.* 22. *cap.* 6. & *sess.* 25. *cap.* 4. ibi: *Qui pro suarum animarum salute legata ea ad vsus pios reliquerunt.* Et *l.* 5. *tit.* 10. *partit.* 6. ibi: *Mandasse por su anima:* & *l.* 36. *Tauri, l.* 10. *tit.* 4. *lib.* 5. *recopil.* docent Matienzo *in dicta l.* 10. *recopil.* Carpio *de execut. lib.* 1. *cap.* 22. Igitur non rectè in præsenti generaliter, & indistinctè asseritur, hæredes non adimplentes voluntates testatorum, per Episcopum esse priuandos rebus sibi relictis in eodem testamento. Secunda militat aduersus nostrum textum in illis verbis: *Vt vota defuncti adimpleantur.* Nam obligatio voti personalis est, nec ad hæredes transit. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 96. *artic.* 2. *ad* 4. docent Panormitanus *in cap. veritatis, num.* 3. *de iureiur.* Sotus *lib.* 8. *de iustitia, quæst.* 2. *artic.* 2. Igitur in præsenti specie hæredes non tenebantur vota defuncti adimplere, & per consequens non erant priuandi hæreditate. Tertiò difficilis est præsens textus in illis verbis: *Omnis res, quæ eis relicta est.* In quibus docetur, hæredes non adimplentes vota testatorum, reddi indignos omnium rerum, quæ illis relictæ fuerant; nam hæredes cùm indigni sunt, ex causis infrà referendis, priuantur hæreditate; non tamen auferuntur ab eis prælegata, & similes res sibi relictæ, *l. cùm quidam* 22. *l. eum qui* 18. *§. vltimo, ff. de his quæ vt indign. l. qui filiabus* 17. *§. vltimo, ff. de legat.* 1. *l. si miles* 75. *§. vltimo; ff. de legat.* 2. *l.* 4. *§. si quis ex vncia, ff. de doli except.* Igitur non rectè in præsenti asseritur, ab hæredibus indignis non adimplentibus voluntatem testatoris, omnia illis à testatore relicta eripi & auferri. Accedit, nam hæres non tenetur adimplere voluntates ineptas defuncti, *l.* 5. *C. de his quibus vt indign. l. hæreditas* 50. *ff. de petit. hæredit.* Igitur indistinctè verum non est, voluntatem testatoris hæredem teneri adimplere. Accedit tandem, nam si in præsenti specie hæredes priuandi erant rebus sibi relictis in testamento, priùs moneri, & citari debebant, *authent. hoc amplius, C. de fideicommiss. l. final. tit.* 10. *partit.* 6. ibi: *Siendo amonestado;* docent communiter repetentes *in dicta authent. hoc amplius:* Ergo non rectè in præsenti PP. Concilij Mogunt. asserunt, hæredes non adimplentes voluntatem testatorum, per Episcopum priuandos esse omnibus rebus sibi testamento relictis.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, variis ex causis hæredes reddi indignos hæreditatis, & illam ab eis, tanquam ab indignis per fiscum eripi, & auferri; de quibus *in tit. ff. & C. de his quæ vt indign.* Prima est, si inultam reliquerint necem testatoris, de qua *in l.* 3. *l. si ideo* 7. *l. cum fratre* 9. *cum duabus sequentibus, C. de his quibus vt indign. l.* 5. *§. penult. & per totum, ff. ad Syllanianum, l.* 1. *l.* 27. *l.* 29. *§. final. ff. de iure fisci, l.* 14. *§. si pater, ff. de bonis libert. l. si seruus* 50. *§. si quis* 2. *ff. de legat.* 1. *l. nec supina* 6. *ff. de iuris & facti ignor. l. filius* 23. *ff. de iurepatron. l.* 1. *C. vbi causa fiscales, l.* 1. *C. in quibus causis in integr. restit. l.* 1. & 3. *l. minoribus, cum sequent. de iure fisci, l. idem* 20. *§. hac* 12. *ff. de petit. hæredit. l. his* 18. *§.* 1. *l. ex parte* 29. *ff. familia ercisfund. l. in ratione* 11. *§. si seruus, ff. ad legem Falcidiam, l. si necem* 4. *l. filius* 42. *§. vltimo, ff. de bonis libert. l.* 4. *& penult. de iurepatron. l.* 3. *§. quod si, ff. de suis & legit.* Secundò indignus redditur hæreditate hæres, qui falsò & calumniosè testamentum impugnauit, *l.* 4. & 5. *l. tutorem* 22. *l. si testamentum* 24. *ff. de his quæ vt indign.* ad quam speciem spectant textus *in l. Papinianus, §. meminisse, l. penult. §. si hæres, cum sequent. ff. de inoffic. testam. l. si quis rogatus* 53. *§.* 1. *ff. de fideicommiss. libert. l. si testamentum* 6. *l. postquam* 43. *ff. de petit. hæredit. l. si pars* 19. *§. vltimo, ff. de inofficioso, l. edicto* 13. *§. penult. l. Senatus* 15. *ff. de iure fisci, l.* 14. *§. si patroni, ff. de bonis libert. l. inter* 54. *ff. de rei vindicat. l. Lucius, §. Sempronia, ff. de legat.* 2. *l. penult. ff. de except. rei iudic. l.* 3. *§. consequenter, ff. de liberat. legat. l. cùm quidam, de bonorum possession.* Paulus *lib.* 4. *sentent. titul.* 5. *§. vltimo.* Tertiò indignus est hæres, qui prohibuit testatori, ne mutaret testamentum; incidit enim in titulum, *Si quis aliquem testari prohibuerit;* in quo edicto notandi sunt textus *in l. filius* 14. *§.* 1. *l. si quis patris* 26. *ff. ad legem Corneliam de falsis, l. penult. §. Sempronia, ff. de legat.* 2. *l.* 3. *§. vltim. ff. ad Trebellianum,* Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 12. *§.* 5. *l.* 3. *ff. de his quæ in testamento, l. quotiens* 9. *§. idem, ff. de hæred. institut. l. curent* 22. *ff. de testibus, l.* 1. *§. si linum, ff. de bonor. possess. secund. tab. l.* 1. *§. si parens* 3. *ff. si quis à parente, l. item* 14. *§. aliquando, ff. quod*

4. DE VARIIS INDIGNITATIS CAVSIS.

ff. quod metus causâ, l. vnic. ff. quibus non competat bonor. possess. Quartò indignus redditur hæres, qui non habuit supremam defuncti voluntatem, l. cùm quidam 12. ff. de his quibus vt indign. l. planè 34. ff. de legat. 1. l. militis, §. veteranus, ff. de testam. milit. l. penultima, §. 1. ff. de condit. instit. Aut si testator nomen illius induxit, l. cùm tabulis 16. §. vltim. ff. de his quæ vt indign. l. 2. §. vltim. ff. si tabulæ testam. l. si ita 8. §. si autem, l. qui ex liberis 11. §. testamento, ff. de bonor. possess. secundùm tabulas: aut si inimicitias capitales cum ipso contraxit, l. si inimicitia 9. ff. de his quæ vt indign. l. 3. §. vltim. ff. de adimend. legat.

5. TRADITVR DECIDENDI RATIO. Similiter etiam qui non paruit voluntati testatoris, immò eam neglexerit, redditur indignus eius successione, nouella 1. Iustiniani, authent. finali, C. de fideicommiss. non tamen vt ab eo eripiatur hæreditas à fisco tanquam ab indigno: sed manet penes cohæredem, aut substitutum cum eodem onere. Quæ priuatio iustissimè introducta est, quia qui non vult subire onus, non decet sentire commodum, cap. qui habet, de regulis iuris in 6. Vnde qui non vult adire hæreditatem, vt fideicommissum restituat, compellitur adire, & priuatur commodo quartæ partis, quæ illi vt hæredi competebat, l. ille à quo 13. l. nam quod 14. §. compulsus, ff. ad Trebel. & tutor, qui se excusauit à tutela, priuatur legato sibi in eodem testamento relicto, l. 5. §. amittere, ff. de his quæ vt indign. & qui designatus fuit ad exequendum testamentum, nisi illud exequatur, priuatur legato sibi relicto, authent. de hæredibus & Falcid. §. si quis. Rectè ergo in præsenti textu deciditur, quod si hæredes non adimpleant voluntatem testatoris, quam diligenter adimplere debent, vt exemplis probant Guillel. Benedictus in cap. Raynuntius, verbo Si absque liberis, de testam. Carpius lib. 4. de execut. cap. 3. Rousselius lib. 6. historiæ, cap. 3. n. 9. per Episcopum priuentur omnibus rebus sibi relictis: & sicut ab hærede indigno fiscus eripit hæreditatem cum fructibus, l. 1. C. de his quæ vt indign. ita & in præsenti casu hæres priuatur, non solùm hæreditate, verùm & eius fructibus. Hoc tamen procedit, nisi testator apertè caueat, vt hæres, vel legatarius non priuentur rebus sibi relictis, etiamsi non paruerint voluntati testatoris, l. sed hæc nimium, ff. de excusat. tut. ibi: *Nisi euidenter expresserit, velle se dare, etiamsi tutelam non administrauerit.* Et l. 1. §. quamuis, ff. vbi pupil. educari: docet Carpio dict. cap. 18. num. 42. vel si eo casu minor pœna ab ipso testatore inflicta sit, quia ob eam cessat pœna legalis, hoc est priuatio successionis. Nouel. 1. cap. 1. iuncta lege non tantùm, §. 1. & §. Senatus, ff. de fideicommiss. libert. l. causa 20. §. puellam, ff. de manumiss. l. in testamento 27. ff. de condit. & demonstr. prosequuntur alias exceptiones præsentis textus Couar. & Cuiacius in dict. nouel. 1.

6. RESPONDETVR PRIMÆ DIFFICVLTATI. Nec obstat prima difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta, pro cuius solutione sciendum est, satis controuersum esse apud Interpretes, verum Episcopus sit legitimus executor, transacto anno hæredibus, seu commissariis concesso ad adimplendam testatoris voluntatem, non solùm in legatis, & dispositionibus piis, verùm etiam prophanis? In qua quæstione indistinctè totius testamenti executionem ad ipsum spectare probant Glossa in præsenti, & in cap. Syluester 11. quæst. 1. & in cap. Episcopus 5. 88. distinct. Hostiensis, Panormitanus, Barbatia, & Cardinalis in præsenti, quos sequuntur Couar. in præsenti, num. 3. Gutierrez libro 3. practic. quæstion. 29. num. 14. Gratianus tom. 3. discept. cap. 563. num. 76. Barbosa alleg. 83. num. 15. Hurtado tom. 2. de congrua, lib. 6. resol. penult. subresol. 42. qui mouentur primò ex præsenti textu: secundò ex eo, quia quælibet vltima voluntas pia dicitur, l. 7. titul. 10. partit. 6. ibi: *Para cumplir la voluntad de el testador, que es obra de piedad, è como cosa espiritual.* Faciunt Diuus Augustinus lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 1. Quintil. declamat. 311. ibi: *Libet scrutari etiam defuncti voluntatem, quâ nihil potentius apud nos, nihil nostro animo sacratius esse debet.* Symmachus lib. 10. epist. 54. qui alloquens Episcopos ait: *Oro vos iustitia sacerdotes, vt vrbis vestra sacris reddatur priuata successio. Dictent testamenta securi, & sciant sub Principibus non auaris stabile esse quod scripserint.* Igitur cuiuslibet vltimæ voluntatis executio ad Episcopum spectat. Deinde, nam defensio viduarum miserabilium, quæ sunt destitutæ humano auxilio, ad Episcopum spectat, cap. 1. 87. dist. cap. super, de v. s. Sed nulla alia persona adeò destituta est, quàm defunctus, cap. defensionis 87. distinct. Ergo cuiuslibet vltimæ voluntatis executio ad Episcopum spectat. Sed contraria sententia verior est, videlicet in legatis prophanis, & pro eorum solutione adeundum esse iudicem sæcularem proprium hæredis scripti, coram quo à legatariis conueniendus est. Quam opinionem ex iuribus suprà pro dubitandi ratione adductis, & aliis probant Glossa verbo Decretorum, in cap. relatum, el 1. hoc tit. Bobadilla lib. 2. polit. cap. 17. num. 105. Matienzus, licèt sibi contrarius, in l. 10. tit. 4. lib. 5. recopil. glos. 7. num. 2. Carpio de executoribus lib. 1. cap. 22. num. 47. Pereyra de manu Regia pars. 1. cap. 16. num. 13. Nec eâ sententiâ retentâ obstant contrariæ fundamenta. Non primum deductum ex præsenti textu, qui exaudiendus est de piis testatorum dispositionibus, iuxta alios textus suprà relatos, in quibus de piis causis semper agitur. Nec contrarium docet Alfonsus noster in d. l. 10. partit. qui generaliter non asserit, quamlibet vltimam voluntatem esse piam; sed tantùm agit de legato pro redemptione captiuorum relicto, iuxta legem nulli, C. de Episcop. & cleric. authent. de Ecclesiast. titulis, §. si quis autem. Ex quibus desumpta est dicta lex 10. Vnde accipi debet de legato ad pias causas relicto. Nec obstat quod dicebamus de defensione miserabilium personarum; nam earum defensio ad Episcopum spectat, quatenus respicit vtilitatem ipsarum: at in legatis prophanis non defunctorum, sed potiùs legatariorum vtilitas vertitur; vnde adeundus est Iudex hæredis, vt ipsum cogat legata persoluere.

Nec obstat secunda difficultas ex natura & obligatione voti deducta; nam prærerquam quod votum in præsenti non accipitur strictè pro promissione Deo facta, sed pro desiderio, & voluntate testatoris, vt plerunque in iure accipitur, l. scripta, ff. vnde liberi, l. in ratione 11. §. cùm quidam, ff. ad leg. Falcid. l. nihil interest, ff. de bonis libert. etsi votum strictè accipiatur in præsenti, adhuc discrimen constituendum est inter votum reale, personale, & mixtum. Personale, videlicet ieiunandi, peregrinandi, aut re- 7. RESPONDETVR SECVNDÆ, ET TERTIÆ DIFFICVLTATIBVS.

citandi horas canonicas, cum persona extinguitur, nec ad hæredes transit: quare nullus successor tenetur illud adimplere, ex iuribus suprà adductis. Votum verò reale, seu mixtum, veluti construendi Ecclesiam, eleemosynam faciendi, hæres tenetur adimplere, *l. 2. §. vltim. ff. de pollicit.* ibi: *Si fortè qui decimam vouit, decesserit ante solutionem, hæres ipsius hereditario nomine decimæ obstrictus est.* Voti enim obligationem ad hæredem transire, constat. Non tamen tenetur hæres votum adimplere vinculo religionis, sed exemplo aliorum onerum hæreditariorum; & tanquam æs alienum defuncti suscipere hæredes coguntur, & per excommunicationem compelli possunt illud adimplere, sicut alia opera pia exequi, *cap. tua 17. cap. Ioannes 19. hoc tit.* docent Syluester *in summa, verbo Votum*, Sanchez *lib. 3. summæ, cap. 13. num. 3.* Vnde etsi in præsenti ageretur de votis adimplendis per hæredes, accipiendus erat de votis realibus, aut mixtis. Nec obstat tertia difficultas; nam verum est indistinctè, hæredem indignum hæreditate non reddi indignum legato; immò plerunque cui eripitur vt indigno hæreditas, similiter prælegatum, non solùm pro ea parte, quam capit iure hæreditario, sed quam capit iure legati, vt *in l. si sequens, §. vltim. ff. ad Syllanianum, l. duo 70. ff. de condit. & demonstr.* Quare an priuetur hæres indignus simul hæreditate, & legato voluntatis, quæstio est, vt ait Papinianus *in l. cùm quidam, ff. de his quæ vt indign.* ita vt nec regula generalis tradi possit, sed secundùm varietatem casuum diuersimodè est respondendum. In casu verò præsentis textus priuatur hæres omni emolumento, quia æqualis ratio militabat, vt priuaretur tam hæreditate, quàm prælegato. Prosequitur Cuiacius *lib. 16. qq. Papin. in dict. l. cùm quidam.*

8. DISSOLVVNTVR ALIÆ DIFFICVLTATES.

Nec obstat alia difficultas deducta ex lege *non oportet 5. C. de his quæ vt indign.* in illis verbis: *Non oportet vt indignis hæredibus successiones auferri, prætextu quod in sepultura supremis iudiciis, vel voluntatibus defunctorum obtemperatum non fuisset.* Ex quibus expressè deducitur, hæredem non priuari hæreditate ex eo, quod non adimpleuerit pias testatorum voluntates circa sepulturam. Cui difficultati vt satisfaciant DD. varia adducunt. Glossa, Cinus & Alexander, quos sequitur Molina *de primog. lib. 2. cap. 14. num. 16.* existimant, textum illum abrogatum fuisse per textum in authentica *hoc amplius, C. de fideicommiss.* & ita in eo textu ius antiquum iam abolitum referri. Carpio *dict. cap. 18. num. 37.* existimat, Imperatores in eo textu agere de hærede iam aditâ hæreditate, cui hæreditas non est auferenda nisi monitione præmissâ. Et ita Imperatores non negare hæreditatem esse auferendam, sed tantùm desiderare, vt monitione præmissâ auferatur. Sed hæc interpretatio facilè refellitur ex eo, quod absolutè in eo textu statuitur hæreditatem non esse auferendam ab hæredibus ex eo, quod non paruerint voluntati testatoris circa curam sepulturæ. Igitur id generaliter accipiendum est, monitione præmissâ, vel non. Quare his & aliis sententiis omissis, veriùs dicendum est, in eo textu agi de voluntatibus testatorum ineptis circa eorum sepulturam, quas hæredes adimplere non tenentur, *l. seruo 113. §. final. ff. de legat. 1. l. etsi 14. §. 5. ff. de relig. & sumptibus, l. quidam 27. ff. de condit. institut. l. Quintus 7. ff. de annuis legat.* plerunque enim simpliciores homines cauebant, vt omnia ornamenta sua cum corpore sepelirentur, *dict. l. etsi 14. §. 5. l. final. de auro & argento*; aut comburerentur, Liuius *lib. 34.* aut pecunia simul cum eis in terram defoderetur, vt probat Fornerius *libro 1. rerum quotid. cap. 18.* siue vt eorum reliquiæ in mare proiicerentur. Ouidius *libro 5. Fastor.*

Sæpe tamen patriæ dulci tanguntur amore,
Atque aliquis moriens hoc breue mandat opus:
Mittite me in Tyberim, Tyberinis vectus in vndis
Littus ad Inachium puluis inanis eam.
Displicet hæredi mandati cura sepulchri;
Mortuus Ausoniâ conditur hospes humo.
Scirpea pro domino in Tyberim iactatur imago,
Vt repetat Graias per freta longa domos.

Cuius præcepti varias afferunt causas Osualdus *lib. 8. comment. cap. 12. litera A.* Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. cap. 2. sect. 6. n. 9.* Amaya *lib. 1. obs. cap. 6. num. 5.* D. Iosephus de Salas *ad Petronium pag. 278.* ad illa verba: *Descendit igitur.* Omnes enim ineptæ voluntates impune omittuntur ab hæredibus, nec ex eo, quod non adimpleuerint, debent priuari hæreditate, *dict. l. seruo 113. §. ineptas.* Donellus *lib. 8. comment. cap. 12.* Vnde rectè ait Alexander *in dict. l.* hæredes priuandos non esse hæreditate, eo quod voluntates testatorum, ineptas videlicet, non adimpleuerint. Nec huic solutioni obstat textus *in l. militis 5. C. de relig.* in illis verbis: *Militis voluntatem, quam circa monumentum sibi faciendum testamento expressit, & pater, & mater eius hæredum negligere non debent: nam etsi delatio hoc nomine præteritis constitutionibus amota est, inuidiam tamen, & conscientiam circa omissum supremum huiusmodi officium, & contemptum iudicium defuncti euitare non possunt.* In quibus idem Alexander docet, hæredes adimplere debere testatoris voluntatem circa sepulturam: licèt aliis constitutionibus, videlicet *dict. l. 5. C. de his quæ vt indign.* delatio prohibita sit. Nam respondendum est, Alexandrum in eo textu agere de voluntate defuncti circa monumentum modicum construendum: licèt enim ineptæ voluntates defunctorum, videlicet nimis sumptuosæ, & superstitiosæ, adimpleri non debeant, tamen moderatæ, quæ modicam pompam in monumento, aut sepultura præscribunt, adimplendæ sunt, de quibus accipiendi sunt textus *in l. 5. C. de relig. l. 1. & 4. §. 6. ad leg. Iul. pecul. l. cuicunque, 5. §. idem 8. ff. de instit. actione, l. filius 19. ff. de in rem verso, l. multa, ff. de condit. & demonstr. l. hæreditas 50. ff. de petit. hæredit. nouella 59. cap. 6.* Vnde etsi delatio hæredum ex ea causa, quod ineptas voluntates non adimpleuerint, prohibita sit ab Alexandro *in dict. l. 5. C. de his quæ vt indign.* tamen si voluntas circa modicum monumentum, aut pompam funeris versetur, hæres adimplere eam cogitur, *dict. l. militis, C. de relig.* quæ cùm loquatur de milite, laxiorem pompam circa finus admittit; siquidem in militum funere arma, & quæcunque ornamenta virtute sibi comparassent, equus, & similia deferebantur, vt funus Pallantis describens refert Virgilius *lib. 11. Æneid.* & notaui *in cap. final. de auctorit. & vsu pallij.* Nec obstat vltimum augmentum dubitandi rationis, vbi dicebamus, ad hanc hæreditatis priuationem necessariam esse monitionem

monitionem: nam id verum est, vt docent Padilla *in dict. authentic. hoc amplius*, Matienz. *in l. 14. tit. 4. lib. 5. recopil. glos. 1. num. 64.* Carpius *dict. capite 18. numero 22.* Sed supponitur in præsenti textu talem monitionem adhiberi debere, aliàs Episcopus iniustè, & contra iuris ordinem ipsum hæredem successione priuaret.

9. EXPONITVR CAP. LICET, DE VOTO. Ex præsenti textu, & traditis pro eius expositione, Doctores suprà laudati communiter accipiunt textum *in cap. licèt, de voto*, vbi refertur, quod cùm Rex Vngariæ votum emisisset visitandi Hierosolymam in manu forti, idest cum exercitu & armis, vt eam ab inimicorum tyrannide eriperet; & infirmitate, & morte præuentus, illud adimplere non potuisset, in vltimo elogio filio suo Andreæ sub paterna interminatione indixit, vt votum illud adimpleret. Et cùm filius simile onus à patre iniunctum sponte acceptasset, & se impleturum denuò promisisset, & postea renuisset illud adimplere; Innocentius decreuit, vt votum à patre emissum adimpleat, aliàs sciat se regno, & hæreditate paterna esse priuandum. Historiam refert ex Siluio, & Blondo Pancirola *lib. 2. var. cap. 240.* Ex quo textu constat, hæredem non adimplentem votum defuncti, priuandum esse hæreditate, cuius decisionis rationem communiter repetentes *ibi*, & Doctores suprà citati ex eo reddunt, quia videlicet votum illud à Rege Vngariæ emissum, non personale, sed potiùs reale, aut mixtum fuit, quia non solùm industriâ, & labore personali erat implendum, verùm & magnis impensis, & sumptibus in belli expeditionem paratis: vnde cùm obligatio realis adimplendi votum transeat ad hæredes, meritò iuxta præsentem textum hæres non adimplens votum illud priuatur successione paterna. Sed licèt hæc doctrina vera sit, non tamen ideo in eo textu filius priuari poterat regno Vngariæ, quod illi non hæreditario, sed sanguinis iure deferebatur: nec etiam successione paternâ, quatenus legitimam iure naturæ sibi debitam comprehendebat, in qua nullum onus admittitur. Quare alia ratio est ipsius decisionis, videlicet, quod cùm filius non solùm sponte acceptasset onus à patre iniunctum, verùm & se impleturum tale votum promisisset, ideo ob fractam fidem, & violatam propriam promissionem, potuit iustè à Pontifice priuari regno, & paterna successione, vt latiùs dicemus in eius textus commentario.

CAPVT VII.

Ex Concilio [a] Lateranensi.

CVm in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxij, à quibus beneficium nos cognouimus recepisse; è contra quidam clerici, cùm ab Ecclesiis suis multa beneficia perceperint, bona per eas acquisita in alios transferre præsumunt. Hoc igitur, quia antiquis canonibus constat inhibitum, nos indemnitati Ecclesiarum prouidere volentes, siue intestati decesserint, siue aliis conferre voluerint, penes Ecclesias eadem bona præcipimus remanere.

NOTÆ.

[a] *Lateranensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 4.* & apud Antonium Augustinum *libro 15. epit. titul. 45.* & in ipso Concilio Lateranensi *capite 15.* vbi reperiuntur verba in præsenti transcripta. De hoc Concilio nonnulla notaui *in capite 27. de rescriptis.*

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX præsenti Concilij Lateranensis canone sequens dedicitur assertio: *Clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum facere non possunt; de bonis verò patrimonialibus, proprio artificio, aut aliunde quæsitis disponere valent.* Probant eam textus *in capite 1. & sequent. 12. quæst. 1. capite 1. & sequent. 12. quæstion. 3. cap. 1. & per totam 12. quæst. 4. cap. fixum, cum aliis 12. quæst. 5. cap. 3. de pignor.* Heraldus Episcopus Turon. *in suis capitulis, can. 44. Vt res, quas in sacris ordinibus acquisierint, propriis Ecclesiis derelinquant; hæreditaria verò iuxta arbitrium propriæ voluntatis distribuant.* Tolet. Concil. anno 1324. tempore Ioannis XX. *can. 5. Vt substantia Ecclesiarum, quæ solet per clericorum sobolem deperire, ad vsus debitos conseruetur, statuimus, quod nullus clericorum bona intuitu Ecclesiæ adquisita, filiis, vel filiabus suis det, vel conferat inter viuos, vel in testamento contra canonum instituta dimittat.* Et *l. sacrosancta 32. authentic. presbyteros, C. de Episc. & cleric. cap. 6. de hæreticis.* Concil. Tolet. 2. *can. 4.* Concilium Germanicum sub Conrado Cardin. *can. 5.* ibi: *Clerici de rebus Ecclesiæ nullum possunt condere testamentum.* Oxoniense in Anglia *can. 27.* Ratisbon. *can. 23.* quorum & aliorum verba referunt Crespetius *in summa, verbo testamentum 1.* Antonius Augustinus *in epit. lib. 15. tit. 45.* Illustrant vltra relatos in præsenti à Garaña & Barbosa, idem Barbosa *alleg. 115.* Salcedus *de lege polit. lib. 2. cap. 2.* Mancinus *sacri iuris controu. dissert. 7. cap. 19.* Valenzuela *consil. 98.* Quesada *variar. quæst. 6. num. 25.* Cohelius *in not. Cardin. cap. 16. priuil. 18.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 26. cap. 4.* Molina *lib. 1. de primog. cap. 10. num. 22.* Gutierrez *practicar. lib. 2. quæstion. 114.* Abulensis *in cap. 6. Matthæi, quæst. 24.* Boëtius Epon. & Cuiacius *in præsenti*, Michaël Rousselius *lib. 5. hist. iuris Pontific. capite 4.* plures relati à Hieronymo Garcia *in summa, tract. 1. difficult. 4. dub. 3.* Fagundez *libro 6. de iustitia, capite 10. num. 4.* Ferro Manrique *de different. vtriusque fori, quæst. 93.* Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 5. cap. 8. articul. vnico*, Solorzanus *tom. 2. libro 3. capite 10. num. 9.*

numero 9. Christineus Lupus *ad can.* 13. *Concil. Ephes.*

2. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti iuris consideratione. Nam qui dominium bonorum suorum habent, de illis in testamento disponere possunt, *l. verbis legis* 120. *ff. de v. s. l. quoniam* 13. *vers. Et in postremis*, *C. de inoffic. testam. authent. ingressi*, per argumentum à contrario sensu, *C. de sacros. Eccles.* Sed clerici beneficiarij habent verum dominium omnium rerum, quæ intuitu Ecclesiæ adquisierunt, vt probaui suprà *in titulo de pecul. cleric.* Igitur de illis sicut de bonis patrimonialibus etiam in testamento disponere possunt. Cui dubitandi rationi adiungi possunt alia, quæ adduximus suprà *in cap.* 1. & dabimus infrà, *in cap. ad hæc*, *cap. relatum*, *hoc titulo.*

3. TRADITVR RATIO DECISIONIS. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens decisio, cuius rationem communiter repetentes petunt ex defectu dominij in rebus intuitu Ecclesiæ acquisitis; quod plurimi clericis negarunt. Sed hæc sententia facilè refellitur ex traditis *in cap. final. de pecul. cleric.* Quare eâ ratione omissâ verior assignanda est ex eo, quod cùm testamenti factio actiua sit actus ex genere permissorum, Osualdus *lib.* 6. *comment.* Donel. *cap.* 5. probaui *in cap.* 1. *hoc tit.* ideo clerici beneficiarij de prædictis bonis testamentum facere nequeunt, quia illis permissum non est, immò apertè prohibitum. Quam rationem expresserunt Ecclesiæ Patres in præsenti, ibi: *Quia antiquis Ecclesiæ canonibus*; vt *in cap. relatum*, *cap. quia nos*, *cap. ad hæc*, *hoc tit.* vbi notanda sunt illa verba, *de iure testari non possunt*; quibus significatur, hanc prohibitionem lege humana introductam fuisse, non verò ex defectu dominij in ipsis testatoribus. Et si adhuc quæras rationem similis prohibitionis, eam reddunt Patres in præsenti textu, in illis verbis: *Cùm in officiis charitatis illis primo loco teneamur obnoxij, à quibus beneficium nos agnoscimus recepisse*: idest, quod sicut clerici magna ex suis Ecclesiis percipiunt beneficia, post mortem debent eisdem Ecclesiis bona, quæ supersunt, relinquere; est enim quædam obligationis species, quæ dicitur antidoralis, iuxta quam qui beneficium accepit, obligatur ad remunerandum, *l. sed etsi* 25. §. *consuluit*, *ff. de petit. hæredit.* iunctis traditis à Donello *de petit. hæredit. cap.* 2. Schifordeg. *lib.* 3. *ad Fabrum, tract.* 21. *cap.* 1. Fornerio *libro* 1. *rerum quotid. capite* 2. Hunnio *ad Treutl. volum.* 1. *disput.* 22. *quæst.* 28. Ergo cùm bona supersunt clericis post vitam, tenentur ea relinquere Ecclesiæ à qua illa acceperunt. In his Hispaniarum regnis generali consuetudine approbatâ *in l.* 13. *titul.* 8. *lib.* 5. *recop.* clerici omnes de rebus etiam intuitu Ecclesiæ adquisitis disponere valent; quam probant Matienzus & Azeuedus *ibi*, Gutierrez 2. *practic. quæst.* 114. Flores de Mena *ad Gammam decis.* 315. Valenzuela *consil.* 98. Solorzanus *vbi suprà.*

4. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verùm sit, clericos beneficiarios veros dominos esse fructuum suorum beneficiorum; tamen testamentum facere non possunt. Nec nouum, aut insolens est, vt qui dominus est, de bonis suis disponere non possit, vt contingit in filiisfamilias, qui licèt dominium habeant bonorum aduentitiorum, *l. cùm oportet*, *C. de bonis quæ lib.* de his tamen testamentum facere non possunt, *l. vltim.* §. *filiis*, *C. eod. tit. l. penult. C. qui testamenta*: & ille, qui tenetur bona per fideicommissum restituere, licèt interim dominus sit, *l. finali*, *ff. de vsufruct. earum rerum*, *l. species*, *ff. de auro & argento*; tamen de illis disponere non valent, *l.* 3. §. *res quæ*, *ff. ad Trebel.* ita etiam quamuis clerici domini sint fructuum suorum beneficiorum, tamen de illis disponere non valent.

Sed suprà traditis obstat textus in canone 7. Concilij Tolerani 9. in illis verbis: *Quod si Presbyter, aut Diaconus sit, quos obiisse constiterit, non sine cognitione sui Episcopi rem eius hæredibus adire licebit.* Quæ verba si accipias de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, apertè probatur, testamentum de illis factum valere. Si verò accipias de bonis patrimonialibus, ad quid necessaria erat Episcopi cognitio, vt hæredes similia bona occupare possent? Pro cuius textus expositione dicendum est, Patres in eo canone agere de clerico, qui testamentum fecit de bonis patrimonialibus, vt constat ex illis verbis, *rem eius*; quæ ad patrimonialia necessariò sunt referenda, non verò ad fructus beneficij; ideo autem desideratur cognitio Episcopi, nec possunt hæredes propriâ auctoritate bona occupare, ne occasione patrimonij defuncti hæredes occupent bona, quæ ad Ecclesiam spectant, vt constat ex illis verbis: *Ne passim hæreditatis adeundæ datâ licentiâ, de rebus Ecclesiæ aut non reddatur ratio plena, aut fraus non inueniatur illata.* Vnde licèt Patres sinant clericis de bonis patrimonialibus disponere, tamen prohibent ne hæredes bona ipsa occupare possint sine Episcopi cognitione, ex suprà tradita ratione. 5. EXPONITVR CONCILIVM TOLET. 9. CAN. 7.

6. EXPONITVR CONCILIVM GERMANICVM. Ex suprà traditis exponendus est textus in Concilio Germanico celebrato sub Cardinale Conrado, *can.* 5. & extat apud Antonium Augustinum *in epit. iuris Pontific. lib.* 37. *titul.* 25. *cap. final.* & apud Crespetium *in summa*, *verbo Testamentum*, in hæc verba: *Sub anathemate prohibemus, ne de cætero clerici gratiâ testandi abutentes, cùm de rebus Ecclesiæ nullum possint condere testamentum, fructus beneficiorum ecclesiasticorum spuriis suis, vel concubinis suis dimittant. Qui verò contra hanc inhibitionem venire præsumpserint, in signum suæ perditionis ecclesiasticâ careant sepulturâ; & quibus tales fructus legantur, eis careant ipso iure: qui autem testamentum tale manutenere voluerint, & per quorum manus personis illis fructus præbendæ fuerint ministrati, ipso facto sciant se excommunicationis vinculo innodatos, & quandiu fructus huiusmodi contra hanc institutionem ipsis ministrati fuerint, Ecclesia ipsa sit sub interdicto posita.* Ex quo textu manifestè colligitur, clericos posse facere testamentum, sed simili facultate abuti, si fructus ex præbendis perceptos alicui legauerint, quia facultatem testandi illi tantùm habent de bonis patrimonialibus; de bonis autem, seu fructibus intuitu Ecclesiæ acquisitis disponere non valent, quia illis concessum non est, ex suprà traditis.

CAPVT

CAPVT VIII.

[a] Alexander III.

AD hæc præsentibus innotescat, quod clerici de mobilibus, quæ per Ecclesiam sunt adepti, de iure testari non possunt. Viuentes tamen, & sui compotes, moderatè valent aliqua de bonis ipsis, non ratione testamenti, sed eleemosynæ intuitu erogare in ægritudine constituti.

NOTÆ.

[a] Alexander III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. vbi additur pars capitis *tua nos*: & post Concilium Lateranense *part.* 29. *capite* 8. legitur *Cenomanensi*. Vnde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap.* 1. *de clericis peregrinis*, vbi inscriptionem exposui.

COMMENTARIVM.

1. Difficilis admodum profectò est præsens Alexandri constitutio, dum clericis prohibet testamentum facere ex bonis intuitu Ecclesiæ adquisitis; donare autem etiam in ægritudine modicas res permittit; nam primò talis constitutio vt inuida tollenda est; siquidem permittit viuentibus donare, morientibus autem donandi facultatem adimit. Ideo enim lex Furia Caninia sublata fuit *in l. vnic. C. de lege Furia toll. §. vnic. Instit. eodem tit.* quia permittebat in vita totam seruorum familiam manumittere, morientibus verò eam licentiam adimebat, vt referunt Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 28. Olanus *lib.* 2. *paralip. cap.* 10. Antonius Augustinus *de legibus*. Circa quod caput 1. legis Caniniæ notandi sunt textus *in l. testamentum* 51. *ff. de manumiss. testam. l. Papinianus* 8. *§. quarta, ff. de inoffic. l. potestatis* 215. *ff. de v. s. l. si quis* 37. *ff. de condit. & demonstr. l. si quis* 31. *ff. de legat.* 2. *l.* 3. *§. planè, ff. de legit. tut. l.* 69. *§. rogo, ff. de legat.* 3. *l. final. ff. de rebus dubiis, l.* 56. *§.* 3. *ff. ad leg. Falcidiam.* Deinde nam aut in præsenti agitur de donatione mortis causà, aut de donatione inter viuos. Si de donatione mortis causâ, falsa est constitutio, cùm ille possit donare causâ mortis, qui & testamentum facere valet, *l. tam is* 25. *§.* 1. *ff. de donat. caus. mort. l.* 1. *§.* 1. *ff. de tutela & ration.* ergo si clericis non licet testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ adquisitis, nec donare causâ mortis illis licebit. Accedit, nam aliàs aperta fraus fieret sacris canonibus, in quibus testamentum illis facere prohibetur, si in ægritudine possent donare ea bona, quæ in testamento non possunt relinquere; quam ob rationem constitutionem textus *in cap. quamquam, §. vltim. de vsuris, lib.* 6. ad donationem causâ mortis protrahunt Glossa *ibi, verbo aliter*, Matienzo *in l.* 1. *titul.* 10. *glos.* 2. *lib.* 5. *Recopil.* Fachineus *lib.* 5. *controu. cap.* 62. Gratianus *tom.* 1. *discept. cap.* 79. *numero* 12. Faber *de error. decad.* 43. *error.* 8. ideoque ne fraus fieret legibus Iuliis caducariis, Senatusconsulto, cuius mentio fit *in l. Senatus* 35. *ff. de donat. caus. mort.* cautum fuit, vt omnes donationes causâ mortis ad exemplum legatorum caperentur: quod etiam ex identitate rationis ad alios casus protractum fuit *in l. Marcellus* 15. *§. vltim. l. si debitor* 17. *l. illud* 37. *ff. de donat. caus. mort. l. cùm hi* 8. *§.* 1. *ff. de transact. l. circa* 66. *vers. sicut, ff. ad leg. Falcid. l.* 1. *§.* 1. *ff. si quid in fraud. patroni, l.* 1. *§. in mortis, ff. si cui plus quàm per legem, l. fideicommissum* 87. *ff. de legat.* 3. *l. vnic. §. vltim. C. de caducis tollend. l. vt hæredibus* 50. *in princip. ff de legat.* 1. *iunctâ l. ei cui* 10. *ff. de donat. causâ mortis, l. quæ sub conditione* 8. *§. & in mortis, ff. de condit. instit.* Igitur si prohibitum est clericis legare bona intuitu Ecclesiæ acquisita; nec donare causâ mortis illis licebit. Si de donatione inter viuos accipiatur Alexander in præsenti, frustra adiicitur taxatiua illa, *moderatè*; nam cùm clerici veri domini sint fructuum suorum beneficiorum, liberè illos donare poterunt, cùm donatio effectus sit dominij, *l. sed etsi* 25. *§. consuluit, ff. de petit. hæredit. l. in re mandata, C. mandati.*

Cui difficultati vt satisfaciamus, præsentemque textum exponamus, sciendum est, recentâ opinione quam probaui *tit. antecedenti*, videlicet Episcopos, Canonicos, cæterosque beneficiarios verè dominos esse fructuum suorum beneficiorum, posseque eos ad libitum inter viuos donare absque eo, quod teneantur ad restitutionem: quod etiam resoluunt Couar. *in cap. cùm in officiis* 7. *num.* 11. *hoc titul.* Diana *p.* 8. *tract.* 6. *resol.* 13. Pater Molina *de iustitia tract.* 2. *disp.* 144. & sic quotidie in controuersiis forensibus pronunciari pro donatariis Episcoporum, tradunt Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 10. *num.* 34. & ibi addentes, Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 3. *cap.* 20. *num.* 4. Noguerol. *alleg.* 26. *num.* 214. Barbosa *alleg.* 114. fusè Retes *de donat. cap.* 12. *per totum*: peccare tamen lethaliter huiusmodi Ecclesiæ Prælatos ita profusè donantes, vt docuerunt PP. Concilij Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.* 1. propter obligationem charitatis, quâ strictiùs ipsi tenentur potiùs quàm laici omnia superflua in pauperes erogare. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 284. *artic.* 7. Vnde licèt sententia Nauarri, quatenus ad restitutionem eos teneri docuit, communiter reiiciatur; quatenus tamen docet eos peccare lethaliter, nimis profusè sine causa donantes, communiter amplectitur, vt testantur Lessius *lib.* 2. *de iustitia, cap.* 4. *difficult.* 2. *per tot.* Barbosa *dict. alleg.* 114. Solorzanus *vbi suprà, num.* 22. Et licèt quoad Episcopos religiosos contrarium tenuerit Abulensis *in cap.* 30. *Numer. quæst.* 109. Sarm. *de reddit.* 1. *part. in defens. monit.* 11 *num.* 2. idem tamen circa donationes factas ab Episcopis religiosis, ac factas à sæcularibus, docuerunt Nauarrus *de reddit. quæst.* 1. *monit.* 8. & *quæst.* 3. *monit.* 25. Soto *lib.* 7. *de iustitia, q.* 4. *artic.* 2. & *lib.* 10. *quæst.* 5. *artic.* 7. Redoanus *de spoliis cleric. quæstion.* 3. *§. Et ex his, numero* 16. 2.

Rodriguez

Rodriguez *tom. 2. qq. regul. quæst. 58. artic.* 8. Sà *verbo Episcopus, num.* 11. Azor *tom.* 1. *institut. lib.* 12. *cap.* 7. Sosa *in Episc. relig. num.* 26. D. Iosephus de Retes *de donat. cap.* 12. *num.* 34. Circa donationes autem mortis causâ, licèt iure communi inspecto idem procederet in Episcopis, ac in cæteris beneficiariis, videlicet eos omnes causâ mortis donare non posse, ex eo quia vbi alicui prohibetur testamentum facere, & in eo de certis bonis disponere, ne præiudicium fiat illis, ad quos similia bona post mortem eius peruentura erant, etiam donare causâ mortis prohibetur, vt contingit in patribus in præiudicium filiorum condemnatis in præiudicium fisci, quibus negatur testamenti factio actiua; & ita quia æqualis prohibitionis ratio militat, vtrumque simul, testari videlicet, & donare causâ mortis illis prohibetur, *l.* 1. §. 1. *ff. de tutel. & ration. l. filiis* 7. §. *vltim. ff. de donat. caus. mort. l. discretis* 10. *C. qui testamenta:* docent Fachineus *lib.* 5. *controu. cap.* 25. Osualdus *lib.* 14. *Donel. cap.* 33. *littera G.* Merillus *lib.* 6. *obs. cap.* 7. pluribus relatis Arias à Mesa *lib.* 2. *variar. cap.* 39. Vnde filiusfamilias, cui ideo testari prohibetur, quia familiam non habet, vt explicant D. Iosephus de Retes *lib.* 1. *opuscul. cap.* 22. *num.* 8. ex consensu tamen patris potest donare. Hodie tamen cùm ex consuetudine generali, quam illustrabimus infrà *in cap. relatum*, clerici de omnibus bonis disponere possint, quocunque modo ea donare causâ mortis valebunt; Episcopi verò, quia testamentum facere nequeunt, ne donare causâ mortis poterunt. Deinde supponendum est, in præsenti textum Alexandrum agere de donatione inter viuos factâ; nam licèt referat in ægritudine eam factam fuisse, non ideo talis donatio appellatur mortis causâ; tunc enim donatur causâ mortis, cùm in mortis casum, seu euentũ res datur; ita vt in eius defectum res donata redeat ad dominiũ donatoris. In summa cùm donator magis vult sibi habere rem donatam, quàm donatarius, & magis, vt eueniente casu mortis, potiùs donatarius habeat, quàm hæres, *l.* 1. *l. Senatus* 35. §. 1. *ff. de donat. causâ mort. l.* 1. *C. eod. tit. princip. Instit. de donat.* vbi plura Institutarij: latè docent Hermosilla *in l.* 2. *tit.* 4. *partit.* 5. *glos.* 1. Donellus *lib.* 14. *comment. cap.* 33. Faber *de error. decad.* 43. *cum pluribus sequentibus*, & *lib.* 7. *coniect. cap.* 20. Cuiacius *lib.* 17. *Iuliani, in l. si alienam* 13. §. *Marcellus, de donat. inter*, & *tract.* 2. *ad Afric. in l. mortis* 22. *ff. eod. tit.* & *lib.* 3. *obs. cap.* 17. & *lib.* 20. *cap.* 6. & *lib.* 10. *cap.* 18. Fachineus *lib.* 5. *controu. cap.* 22. Gentilis *de donat. inter lib.* 2. *cap.* 33. & *lib.* 3. *cap.* 34. *cum sequent.* Duarenus *ad titulum de donat. cap.* 1. D. Mathias Guerra *in l. vbi ita donatur, ff. de donat. causâ mort.* In qua iuris parte de donatione causâ mortis obseruandi sunt textus *in l.* 4. *l. si maritus*, §. *quod legaturus*, *l. si vir* 52. §. *vltim. ff. de donat. inter*, *l.* 9. §. *vltimo*, *l.* 10. *l.* 11. *l. cùm hic* 32. §. *si maritus, ff. eodem, l.* 3. *in princip. vers. Iulianus, ff. de liberat. legat. l.* ● *l.* 20. *ff. de legat. præstand. l. nam etsi* 17. *ff. de condict. indeb.* iuncto Costa *lib.* 1. *select. cap.* 18. *l. licet, C. de pactis*, iuncto Pinello *lib.* 1. *select. cap.* 10. *num.* 43. *l. cùm pater* 77. §. *Mauia, ff. de legat.* 2. cum ipso Pinello *lib.* 1. *select. cap.* 6. *num.* 32. *l. si quid in fraudem patron.* iuncto Cuiacio *tract.* 1. *ad Afric. in l.* 46. *ff. eod. tit. l.* 3. §. *si debita, l.* 8. §. *sed & si mortis, ff. de bonis libert. l. seruus* 76. *ff. de hered. instit. l. mortis* 15. *ff. de manumiss. l.* 24. §. *pater, ff. de adimend. legat. l.* 5. §. *qui mortis, ff. de his quibus vt indign.* Vnde licèt tempore ægritudinis fiat donatio, si tamen non in mortis euentum fiat, non mortis causâ, sed inter viuos appellatur, & talis præsumitur: textus singularis *in l. Seia*, §. *vltim. ff. de donat. causâ mort.* docent Couar. *in præsenti rubric.* 3. *p. num.* 36. Iulius Clarus §. *donasse, quæst.* 4. *n.* 3. Petrus Barbosa *in l. qua dotis, à num.* 85. *ff. solut. matrim.*

Quibus ita animaduersis, non obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam multùm interest, an Episcopi, & alij beneficiarij in vita disponant de fructibus beneficij, an verò voluntatem suam in tempus mortis conferant. In primo casu valida est dispositio, quia sibi detrahit quod donat: at in secundo dispositio non valet, quia non sibi, sed Ecclesiæ, quæ in ea bona succedit, detrimentum infert. Nec ratio abrogationis legis Caniniæ huic casui adaptari potest, quia vt rectè docet Boëtius Epon. *in præsenti, n.* 3. regula illa ad eos pertinet, qui bona propria perfectè, & absolutè habent, vt contingit in bonis patrimonialibus clericorum, non verò in bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis. Nec obstat augmentum difficultatis, nam retentâ suprà traditâ sententiâ, videlicet Alexandrum in præsenti agere de donationibus inter viuos, non refragatur taxatio illa, *moderatè, & eleemosynæ causâ donat:* nam omisso Molinâ *lib.* 1. *de primog. cap.* 10. *num.* 40. qui textum hunc hunc accipit de bonis Ecclesiæ, non verò de rebus eius intuitu acquisitis; omissâ itidem sententiâ Nauarri *de redditibus quæst.* 1. *monit.* 81. quem sequitur Pater Molina *de iustitia tract.* 2. *disput.* 148. *num.* 6. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 130. dum non admittit argumentum à contrario sensu, in præsenti textu dicendum est, clericis in ægritudine constitutis tantùm modicas permitti donationes; quia aliæ censentur factæ in fraudem prohibitionis canonicæ, de non disponendo per viam testamenti de huiusmodi rebus, argumento legis *filiæ* 59. *ff. solut matrim. cap.* 2. *de renunc. in* 6. *l. si filio* 5. *ff. de diuersis*; ideoque perinde haberi debent tales immoderatæ donationes, ac si factæ fuissent in testamento, *cap. de his, de sepulturis:* docent Couar. *hîc, num.* 1. Sarmiento 4. *p. de reddit. q.* 14. *num.* 6. Barbosa *dict. alleg.* 114. *num.* 6. si enim immodicæ donationes clericis de vita periclitantibus permitterentur, facilè de omnibus rebus etiam testamento non condito disponerent in fraudem prædictæ prohibitionis; quæ fraudis suspicio idem ius extorquet in donatione causâ mortis, ac in legatis obseruatur, argumento textus *in cap. tuæ, de procurat. cap. constitutus, de concess. prebend.*

3. EXPONITVR PRÆSENS TEXTVS.

CAPVT

CAPVT IX.

Idem [a] *Vigiliensi Episcopo.*

QVia nos tua duxit prudentia consulendos, vtrum clerici de mobilibus, vel immobilibus possint condere testamentum, consultationi tuæ taliter respondemus, quod licèt de his, quæ paternæ successionis, vel cognationis intuitu, aut de artificio sunt adepti, seu dono consanguineorum, aut amicorum suorum, non habito respectu ad Ecclesiam, peruenerit ad ipsos, liberè disponere valeant; de his tamen, quæ consideratione Ecclesiæ suæ perceperunt, nullum de iure possunt facere testamentum.

NOTÆ.

1. [a] *Vigiliensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. & post Concilium Lateran. *p.* 29. *cap.* 5. Vigilia vrbs est Episcopalis Italiæ, cuius Præsul Maurus dictus martyrium subiit sub Traiano, vt refert Carolus à Sancto Paulo *lib.* 1. *Geograph. sacr. fol.* 59. & notaui *in c.* 8. *de ætate & qualit.* Commentarium huius textus dedi suprà *in cap. cùm in officiis* 7.

CAPVT X.

Idem *Vbaldo* [a] *Ostiensi Episcopo, & Archiepiscopo & Canonicis Velletran.*

CVm esses, frater Episcope, in nostra præsentia constitutus, diligenti nobis narratione proposuisti, talem in tuo Episcopatu consuetudinem inoleuisse, quod testamenta quæ fiunt in vltima voluntate ab iis, qui potestatem habent super alios, penitus rescinduntur, nisi cum subscriptione VII. aut V. testium fiant, secundùm quod humanæ leges decernunt. Quia verò à [b] diuina lege, & Sanctorum Patrum statutis, & à generali Ecclesiæ consuetudine id esse noscitur alienum, cùm scriptum sit: In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum; præscriptam consuetudinem penitus improbamus, & testamenta, quæ parochiani vestri coram Presbytero suo, & tribus, vel duobus aliis idoneis personis in extrema voluntate de cætero fecerint, firma decernimus permanere, & robur obtinere perpetuæ firmitatis, sub interminatione anathematis prohibentes, ne quis præsumptione qualibet huiusmodi audeat rescindere testamenta.

NOTÆ.

1. [a] *Ostiensi.*] In prima collectione, *sub hoc titul. capite* 9. ita legitur: *Idem Hubaldo Hostiensi Episcopo, & Archiepisc. & Canonicis Velletran.* post Concilium verò Lateran. *in apendice, part.* 50. *capite* 20. ita habetur: *Idem Hubaldo Episcopo Hostiensi, & Archipresb. & canonicis Vveleftur.* sed vbique male; legendum enim est: *Idem Humbaldo Hostiensi Episcopo, Archipresbytero, & Canonicis Vellitrensibus*; quæ correctio facilè suadetur ex eo; nam temporibus Alexandri III. Humbaldus in rebus gerendis vir solertissimus regebat Ecclesiam Hostiensem, & Cardinalis creatus Legatus missus fuit in Angliam ad causam D. Thomæ Cantuar. vt refert Baronius *tom.* 12. *anno* 1167. & 1168. & tandem defuncto Alexandro III. Kalend. Septembris, anno 1181. eius successor creatus fuit, dictusque Lucius III. vt refert Baronius *vbi suprà*, Vghellius *tom.* 1. *Italia sacra, fol.* 82. *numero* 41. Ludouicus à Sancto Carolo *in Biblioth. Pontific. in Lucio III.* & ita *Humbaldo*, non *Hubaldo*, legendum est: deinde non *Archiepiscopo*, sed *Archipresbytero*, legendum credo; quia Ecclesia Vellitrensis nunquam fuit Metropolis, sed tantùm Cathedrâ Episcopali decorata; & scribitur tantùm, *Archipresbytero & Canonicis*, quia iam à temporibus Eugenij III. per annum 1153. vnita erat Vellitrensis Ecclesia cum Hostiensi, vt referunt Baronius *dicto anno* 1153. Vghellius *dicto tom.* 1. *Italia, fol.* 58. qui Humbaldum, de quo in præsenti, refert inter Episcopos Hostienses, simul & Vellitrenses. De Hostiensi Ecclesia nonnulla notaui *in capite* 3. *de postul. Prælat.*

2. [b] *Diuina lege.*] Non quia adsit aliquod præceptum diuinum circa numerum testium, sed vt duo tantùm, aut tres adhibeantur, vt probaui *in capite licèt* 23. *de testibus.* Nec Alexander in præsenti leges humanas maiorem numerum testium in testamentis, & aliis similibus actibus desiderantes, quæ apud omnes

fere

ferè gentes obseruantur, esse iuri diuino contrarias docet; tantùm enim Alexander hîc intendit improbare consuetudinem illam, quæ in Vellitrensi diœcesi Romanæ Ecclesiæ in temporalibus subiecta (vbi ius canonicum principaliter erat obseruandum) aduersùs generales regulas sacrorum canonum erat introducta; illa enim verba, *à diuina lege*, profert Alexander III. quasi dicat, ideo consuetudinem, de qua in præsenti, non esse obseruandam; quia erat aliena à lege diuina per SS. PP. statuta, & generalem Ecclesiæ consuetudinem receptam; non verò quia esset contra præceptum diuinum introducta: docuit Cæsar *de Eccles. Hierarch. disputat.* 1. §. 4. *num.* 11. licèt enim iuxta ius naturale diuinum sufficiens sit ad probationem duorum, vel trium testimonium; non tamen ius diuinum stabilire intendit, tanquam necessariò certum, nec ita vt censeat plures non posse requiri in nonnullis causis. Quare nisi hominum malitia nimium excresceret, duorum vel trium abundaret testimonium; sed postquam labefactari cœpit humana fides, receptum fuit, eiusdem legis naturæ suggerente ratione, vt testimonia firmiora requirantur. Sotus *libro* 5. *de iustitia*, *q.* 7. *art.* 3.

CAPVT XI.

Idem *Iudicibus*[a] *Vellitr.*

RElatum est auribus nostris, quod cùm ad vestræ discussionis examen aliqua super testamentis relictis Ecclesiæ causa deducitur, vos secundùm humanam, & non secundùm diuinam legem in ea vultis procedere & nisi VII. aut V. idonei testes producti fuerint, omnino postponitis exinde iudicare. Vnde quia huiusmodi causa de iudiciis Ecclesiæ, non secundùm leges, sed secundùm canones debet tractari, & his, diuinâ Scripturâ testante, duo, aut tres idonei testes sufficiunt: discr. v. p. A. f. p. m. quat. cùm aliqua causa super testamentis Ecclesiæ relictis ad vestrum fuerit examen deducta, eam non secundùm leges, sed secundùm decretorum statuta tractetis, & tribus, aut duobus legitimis testibus requisitis; quoniam scriptum est: In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum.

NOTÆ.

1. [a] VEllitr.] Vellitra perantiquum, ac nobile Volscorum oppidum, fuit Romanorum colonia, vt refert Liuius his verbis: *Vellitras coloni ab vrbe missi, & colonia deducta à Virginio, & Vetustio Consulibus, anno ab vrbe condita* 270. Iam primis Ecclesiæ temporibus fidem Catholicam ibi fundauit Epaphrodius, vnus ex 72. discipulis Domini. Tam quoad temporalia, quàm spiritualia paret proprio Episcopo, qui ex concessione Summi Pontificis ibi exercet mixtum, & merum imperium. Iam à temporibus Eugenij III. vnita fuit hæc Cathedra Episcopalis cum Hostiensi, vt refert Vghellius *tom.* 1. *Italia sacra*, *fol.* 58. Vnde in præsenti Alexander rescribit in negotio temporali iudicibus Vellitrensibus.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX his duabus decisionibus sequens deducitur disputanda assertio: *Testamentum factum coram parocho, & duobus testibus, valet, non obstante contraria consuetudine.* Non est similis decisio, quâ probari possit hæc conclusio; eam tamen illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Fachineus *libro* 5. *controu. capite* 47. Osualdus *libro* 6. *Donelli*, *capite* 7. *littera F.* Petrus Gregorius *libro* 3. *partit. titul.* 22. *capite* 5. Magdalenus *de numero testium in testam.* 2. *part. quæst.* 1. Cuiacius *in præsenti*, Escobar *de vtroque foro*, *articul.* 2. §. 2. Vvisembachius *disputat.* 17. *num.* 8. Pichardus & alij Instituttarij *in* §. *secum paulatim*, *Institut. de testam.* Meyterius *de testamentis libro* 4. *titul.* 6. Richierius *in authent. hac consultissima*, *C. de testam.* Duarenus *ad tit. de testam. capite* 5. Bayo *in praxi*, 2. *part. quæst.* 2. Gibalinus *de negot. tom.* 2. *libro* 5. *capite* 7. *articul.* 2. Borellus *tom.* 2. *decis. titul.* 5. *numero* 4. Costa *in capite si pater*, *verbo In suo*, *num.* 9. *de testam. lib.* 6.

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam inter alias solennitates, quæ pro forma substantiali ad valorem testamenti desiderantur, præcipua est, vt septem testes in eo interueniant, *l. si vnus* 12. *l. hac*, *C. hoc titul. l. cùm tabula* 7. *ff. de bonor. possess. secundum tabulas*, *l.* 2. *C. eodem titul. l.* 3. *ff. si tabula testamenti*, §. *sed cùm paulatim*, *Institut.*[*] *hoc titul.* quorum præsentia desideratur, vt ita voluntates testantium sine vlla captione seruentur, vt ait Constantinus *in l.* 1. *C. Theodos. hoc titul.* Ergo coram presbytero, & duobus testibus testamentum factum nullum est. Augetur hæc difficultas ex eo, nam in præsenti casu non solùm hæc iuris communis dispositio vrgebat, verùm & consuetudo illi conformis, iuxta quam non aliter testamentum valebat, quàm si factum esset coram septem testibus; præcipuè cùm circa numerum testium in testamentis adhibendorum consuetudo attendatur, *l. final. C. de testamentis*: textus singularis *in capite* 2. *de consuetudine*: docet Burgos de Paz *in l.* 3. *Tauri*, *conclus.* 4. *numero* 535. Igitur iuxta talem consuetudinem testamentum factum absque legitimo testium numero, nullum erat. Deinde

de, nam hæc iuris dispositio consuetudine firmata, non erat contraria iuri diuino, relato *Deuteron. capite 19. Matthæi capite 18. & in capite final. 35. quæst. 6. capite licet, capite in omni, de testibus*, his verbis: *In ore duorum, vel trium stat omne verbum.* Nam plerunque in iure hoc Pontificio maior numerus exigitur, veluti septem, *in capite 1. & sequent. de purgat. canonic. in capite Præsul 2. quæst. 4.* quia vt ex Aristotele *libro 1.* & hîc refert Sotus *libro 5. de iustitia, quæst. 7. articul. 2.* certitudo non est in omni materia similiter exquirenda: ergo cùm præsens consuetudo iuri diuino non essêt contraria, & iuri humano consona esset, dicendum videbatur, testamentum non obseruatâ ipsâ consuetudine factum, nullum esse. Accedit etiam, nam septem testes desiderantur in testamentis ob publicam vtilitatem, vt ita securiorem exitum voluntates testantium habeant, *§. 1. Instit. de testam.* ibi: *Propter testamentorum sinceritatem, vt nulla fraus adhibeatur.* Et *l. final. C. de fideicommiss.* ibi: *Lex etenim, ne quid falsitatis incurrat, per duos fortè testes compositum testamentum maiorem numerum testium expostulat, vt per ampliores homines perfectissima veritas reueletur.* Et *l. iubemus 25. C. hoc titul. l. quoniam 35. C. de inoffic.* Igitur contra vtilitatem publicam Alexander in præsenti statuere non debuit, ne in censuram Theodosij Imperatoris incideret, qui in Nouella 2. de testamentis, *titul.* 8. appellauit præsumptionem posteritatis, quæ iuris antiqui cautelam in testamentis condendis paulatim immutauit.

4. TESTAMENTI FACTIO QVO IVRE INDVCTA.

Quâ difficultate ita fulcitâ minimè obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione primò sciendum est, valde controuersum esse, quo iure testandi facultas introducta sit? Et quamplurimi asserunt, testandi facultatem à iure gentium originem traxisse: docuerunt Osualdus *libro 6. ad Donellum, cap. 5. littera A.* Couar. *libro 3. var. capite 6. numero 7.* Peralta *in rubric. de hered. instit.* Pinellus *in rubric. C. de rescind. 1. part. capite 1. numero 25.* Antonius Gomez & cæteri Tauristæ *in l. 3. Tauri,* Spino *in speculo, 2. part. rubrica, num. 20.* Benedictus Pinellus *libro 2. select. capite 10.* Mancinus *de triplici iuris collat. capite 47.* Costanus *qq. iuris capite 6.* omnium latissimè Gilkenius *in l. 1. in princip. C. de hæred. instit.* vbi pro vtraque parte plura argumenta adducit, quorum ego ea tantùm referam, quæ plus ponderis habere videntur. Et hæc sententia primò probatur ex eo, nam id dicitur iuris gentium, quod apud omnes gentes peræquè obseruatur, *§. ius autem, Institut. de iure naturali.* Sed testamentorum vsus apud omnes ferè gentes inualuit, vt probaui *in capite 2. de consuet.* Igitur quia ab eo iure testamentorum vsus prouenit. Secundò quia nihil naturali rationi magis consentaneum est, quàm voluntatem domini volentis in alium rem suam transferre, ratam haberi, *§. per traditionem, Instit. de rerum diuis.* præcipuè cùm hæc voluntas vltima est, *l. 1. C. de sacros. Eccles. §. vnic. Instit. de lege Caninia.* Tertiò quia quod iure ciuili introductum est, pacto in contrarium facto remitti potest, *l. penult. C. de pactis:* at testamenti factionem nullà conuentio-

ne amittere possumus, *l. pactum 15. C. de pactis, l. hæreditas, C. de pactis conuent. l. vltim. de suis & legit. hæred.* igitur quia testandi facultas non est iuris ciuilis, sed gentium.

Alij tandem contendunt, facultatem condendi testamentum à iure ciuili originem trahere: ita docuerunt Accursius *in l. ex hoc, ff. de iustitia & iure,* Bartolus *ibi, numero 5.* Baldus *in l. decernimus, numero 10. C. de sacros.* Castrensis *in l. 3. ff. hoc titul. numero 3.* Balduinus *ad leges Romuli, capite 26. numero 3.* Alciatus *libro 4. parerg. capite 25.* & *in princip. legis Gallus.* Duarenus *ad titul. de testam. capite quid sit testamentum*, Faber *in iurisprud. titul. 2. princip. 4. illat. 2.* & *libro 4. coniect. capite vltim.* & *de errorib. decad. 13. error. 1.* & alij congesti ab Osualdo *dict. capite 4. littera A.* qui mouentur sequentibus iuris fundamentis. Primo, nam dispositio, quæ fit tempore habili, si in tempus inhabile conferatur, inutilis est, *l. Stichus 25. ff. de manumiss. testament.* sed dispositio testamentaria confertur post mortem testatoris, *l. 1. ff. hoc titul.* quod tempus inhabile est, quia mortuus nihil disponere potest: ergo iuxta rationem naturalem nemo testamentum facere poterat, nisi lex ciuilis permitteret. Secundo, quia cùm res deuenit ad eum casum, à quo incipere non potuit, vitiatur, *l. existimo 98. l. pluribus 140. §. & si placeat, ff. de verb. obl. l. debitor 82. vers. Quod si vino, ff. de legat. 2. l. quod pro parte 11. ff. de seruitut. l. 3. in fine, ff. de his quæ pro non scrip. l. falsus 44. §. vltim. ff. de furtis, §. si seruus, Institut. de noxal. capite vltim. de iureiur. in 6.* sed testamentum defuncto testatore peruenit ad casum, in quo incipere non poterat: ergo attentâ ratione naturali nullum erat, nisi lege ciuili confirmaretur. Tertiò, nam deportatus amittit ea, quæ sunt iuris ciuilis, non veró quæ sunt iuris naturalis, aut gentium, *l. sunt quidam 17. ff. de pœnis, l. 3. l. deportatus 15. ff. de interdict. & releg.* sed deportatus amittit testandi facultatem, *l. eius 8. §. in insulam, ff. eodem titul.* ergo quia testandi facultas iuris ciuilis est. Quartò quia ea quæ sunt iuris gentium, apud omnes gentes recipiuntur, *§. ius autem, Institut. de iure naturali:* sed testamentorum vsus non est apud omnes gentes receptus; siquidem olim Athenienses testamentum non agnouerunt, vt refert Plutarchus *in Solone:* & de Danis idem refertur *in capite 2. de consuet.* & hodie omnibus testari non permittitur, vt probaui *in capite 1. hoc titul.* igitur quia testandi facultas non est iuris gentium. Tandem; nam expressâ lege decemuirali patribusfamilias data fuit facultas disponendi de rebus proprijs, *l. verbis legis 120. ff. de v. s.* igitur quia testandi facultas à iure ciuili prouenit. Alij mediam eligunt sententiam, & asserunt testamentum quoad originem & vsum esse iuris gentium, quoad solennitatem verò esse ciuilis.

5. CONTRARIA SENTENTIA REIICITVR.

In hoc Interpretum dissidio veriorem credo sententiam, quam retuli *in dict. capite 2. de consuet.* videlicet testamentorum vsum apud aliquam nationem, seu gentem cum certa forma, & solennitate cœpisse; sed postea ab omnibus ferè gentibus receptum, & approbatum, specialibusque legibus confirmatum fuisse:

6. TRADITVR VERA SENTENTIA.

vnde licèt attenta origine testamentum iuris ciuilis esset, tamen quia communi gentium consensu receptum, & approbatum fuit, ideo iuris gentium testamentum esse rectè dicitur, vt de acceptilatione ait Vlpianus *in l. an inutilis* 8. §. *vlt. ff. de acceptil.* quam ita exponit Valentia *libro* 2. *illustrium, tract.* 3. *capite* 1. *num.* 46. Nec hac sententiâ retentâ obstant fundamenta secundæ sententiæ, in qua docetur, testamentorum vsum omnino iuris ciuilis esse, nec iuxta rationem naturalem defendi posse. Non primum, pro cuius solutione præmittendum est, aliam habilitatem desiderari tempore dispositionis, aliam verò tempore executionis: nam tempore dispositionis non requiritur habilitas illa, quæ tempore executionis desideratur, *l. pater* 17. §. 1. *ff. de castrens. peculio*; sed illa, quæ necessaria est ad ipsam dispositionem, veluti quod testator sit sanæ mentis, sui iuris, ciuis Romanus, & alia, quæ necessaria sunt vt disponens habilis dicatur tempore dispositionis: tempore verò executionis requiritur habilitas, quæ necessaria est ad ipsam executionem, non verò quæ necessaria est ad dispositionem; nam cùm hæc semel perfecta fuerit, non indiget ampliùs habilitate. Vnde si aliquis dum sanæ mentis esset, faceret testamentum, licèt postea furere incipiat, testamentum non vitiatur, §. *sed furiosi, Institut. quibus non est permissum facere testametum*: nam cùm mentis integritas solùm requiratur ad formandam ipsam dispositionem testamenti, eâ semel formatâ amplius non requiritur. Vnde facilè respondetur prædictæ difficultati; nam illud iuris principium, quo docemur, dispositionem, quæ fit tempore habili, si ad tempus inhabile referatur, inutilem esse, procedit quando executio confertur in tempus inhabile respectu ipsius executionis, vt *in dict. l. Stichus* 39. *de manumiss. testam.* quo loco libertas ita data: *Stichus seruus meus, si eum hæres alienauerit, liber esto*; inutilis pronunciatur, non quia legatum conferatur in tempus inhabile respectu dispositionis; sed quia effectus legati, idest manumissio, conferatur in tempus inhabile respectu ipsius executionis, eo quod directa libertas, de qua agitur, seruo alieno dari non potest, *l. seruo* 9. *ff. de manumiss. testam.* secus autem si executio conferatur in tempus habile respectu executionis; tunc enim licet inhabile sit respectu dispositionis, valet dispositio, ac proinde testamentum sustinetur, quamuis effectus ipsius conferatur post mortem: quia licèt hoc tempus sit inhabile ad disponendum; non tamen est inhabile ad hoc, vt quod semel legitimè dispositum fuit, exequatur, sed potiùs necessarium est: tum quia testamentum non nisi post mortem testatoris exequi potest, *l.* 1. *ff. de testamentis*: tum etiam, quia duo eiusdem hæreditatis in solidum domini esse non possunt, *l. si vt certo*, §. *si duobus, ff. commodati.* Necessarium ergo est, vt priùs testator moriendo amittat dominium, quàm vt hæredibus, & legatariis acquiratur. Et si adhuc instes, amissionem dominij non solùm nocere dispositioni, verùm & executioni, veluti cùm quis deportatur, aut in adrogationem datur, quo casu testamentum antea factum irritum fit, *l. si quis filio* 6. §. *eius, ff. de iniusto rupto*: igitur etiam cùm testator per mortem amittat dominium, dicendum erat inutile reddi testamentum. Respondeo deportatione, vel adrogatione testatoris rumpi testamentum, non tam ob amissionem bonorum, quàm ob capitis diminutionem, quam patiuntur deportatus, dum ciuis Romanus esse desinit; adrogatus verò dum alterius potestati subiicitur; quia capitis diminutiones non solùm impediunt testamenti dispositionem, sed etiam ipsius executionem; nam vt testamentum exequatur, requiritur vt testator ciuis Romanus, & sui iuris factus decedat: quod impedimentum cessat in eo, qui cum his qualitatibus decedit, ac proinde non est cur testamentum non exequatur. Deinde, nam multùm interest, an quis amittat dominium per mortem, an verò per sententiam Iudicis, vel aliam similem causam: nam hoc posteriori casu ita dominium amittitur, vt simul alij acquiratur, ac proinde antiquus dominus non potest de eo disponere in præiudicium noui domini. Priori autem casu dominium quod quis amittit per mortem, nulli acquiritur, donec legis, vel testatoris dispositione alicui deferatur; ac proinde iure gentium permissum est decedentibus, vt de bonis suis possint disponere, cùm hoc in nullius præiudicium tendat, immò Reipublicæ expediat.

Ex dictis etiam infertur solutio secundi argumenti; sed vt faciliùs percipiatur, sciendum est, duas esse communes regulas, quæ sibi inuicem aduersari videntur. Prima asserit rem, quæ deuenit ad eum casum, à quo incipere non poterat, vitiari: pro qua faciunt iura suprà citata; secunda verò regula docet, factum legitimè non vitiari, licèt ad eam causam deueniat, in qua non potuit inchoari; quæ probatur expressè *in capite factum* 73. *de reg. iur. in* 6. *l. in ambiguis* 85. §. 1. *ff. de reg. iur.* §. *ex contrario, Instit. de legat. l. vbi* 5. *in fine, ff. ad legem Falcid. leg. patre* 8. *ff. de his qua sunt sui, l. oratione* 16. §. *vltimo, ff. de ritu nuptiarum l. vltima, ff. si tabula testam. l. is qui* 18. *l. qui testamento* 20. §. *ne furiosus, ff. qui testamenta, l.* 5. *l. Gaudentius* 6. *C. de contrah. emption.* §. *furiosi*, §. *item prodigus*, §. *item surdus, Instit. quibus non est permissum.* Quare pro huius dissidij conciliatione varias distinctiones adduxerunt Petrus Faber, Reuardus, & Gothofredus *in dict. l. in ambiguis*, §. 1. Donellus *in dict. l.* 140. §. *vltim. ff. de verb. obl.* Antonius Gomez *libro* 2. *var. cap.* 10. *numero* 21. Tiraquellus *in tract. cessante causa, limit.* 12. Cuiacius *libro* 12. *respons. Papin. in l. donationes* 31. *ff. de donat.* Ex quibus illa placuit, quæ ita distinguit: aut res sunt iam perfectæ, vel imperfectæ. Primo casu cùm res sunt perfectæ, quia ad finem destinatum peruenerunt, non infirmantur, etsi contingat casus, à quo incipere non poterant, vt in exemplis quæ referuntur *in dict. l. patre, l. donationes* 31. *l.* 1. *&* 2. *ff. de donat. inter.* Secundo autem casu, scilicet cùm res imperfectæ sunt, nec finem destinatum acceperunt, vitiantur, & adhuc subdistinguendum est: aut casus superueniens impedit negotium ad finem perduci; & tunc vitiatur actus, vt si res promissa antequam tradatur, fiat sacra, *l. inter* 83. §. *sacram*,

7. RESPONDETUR FUNDAMENTIS CONTRARIIS.

eram, ff. de verb. obl. aut casus incidens non impedit negotium ad finem perduci, & tunc non vitiat actum, vt in testamento, quod ideo conditur, vt res ad hæredes, vel legatarios perueniant; ac proinde donec hunc finem consequatur, non potest simpliciter dici perfectum; vnde si testatori adimantur bona, eo quod postea deportatus, vel adoptatus fuerit, vitiatur testamentum, quia hic casus impedit illud ad finem suum perduci: si verò testator moriatur, testamentum sustinetur; nam talis casus non impedit eius executionem.

8. Dissolvuntur alia argumenta.

Nec obstat tertium fundamentum contrariæ sententiæ, cui variis modis satisfaciunt Interpretes. Bartolus *vbi suprà*, existimat deportatum testari non posse iure Romano; posse tamen testari iure municipali: cui ferè consentit D. Nicolaus Antonius *lib. 2. de exilio, cap. 6. num. 12.* dum quærit rationem, quare iure gentium non defendatur deportati testamentum. Sed conuincitur Bartolus ex eo, quia etsi deportatus sibi adquirere possit post confiscationem bonorum, *l. ea sola 97. ff. de reg. iur. l. 21. §. is qui bona, ff. mandat.* hæc tamen bona cùm decedit deportatus, fisco acquiruntur, *l. si deportatus 15. ff. de interdict. & releg.* & ideo necessarium hæredem fiscum habet, *l. cùm ratio 7. §. vltim. ff. de bon. damnator.* ibi: *Quod si deportatus sit, quia ciuitatem amisit, hæredem habere non potest:* & adquisita fiscus accipit, *l. 2. C. de bonis proscript.* ibi: *Deportati, nec earum quidem rerum, quas post pœnam irrogatam habuerint, hæredem habere possunt, sed & hæ publicabuntur.* Gilkenius *in l. 1. C. de hæred. instit. num. 17.* existimat, deportato competere omnia, quæ sunt iuris gentium, nisi aliquid specialiter adimatur, prout adimitur testamenti factio. Sed rectiùs respondendum est, deportato non auferri directò facultatem condendi testamentum, sed indirectò; quia auferuntur illi quædam, sine quibus testamentum fieri non potest: vnde cùm deportatus non habeat ciuitatem, familiam, bona, larem, de quibus disponat; ideo testamentum facere non potest, vt latè docet D. Iosephus de Retes *lib. 3. de interdict. excursu 5.* vbi exponit textum *in l. si mandauero 22. §. is cui bona, ff. mandati:* & in illatione prima agit de fideicommissis à deportato relictis, & codicillis ab eo factis. Nec obstat quartum; nam quoties dubitatur, an aliquid iuris gentium sit, id æstimandum est ex vsu, non efferatarum gentium, sed earum, quæ & rationem, & humanitatem aliquam retinent. Balduinus, & Vulteius *in princip. Institut. de iure natur.* Corrasius *in l. omnes, ff. de iustitia & iure,* Cuiacius *in l. 142. de verbor. signific.* Petrus Faber *libro 2. semestr. capite 1. pagin. 7. & cap. 2. pagin. 23.* nec enim peruersæ aliquorum mentes diuinam omnium consensionem peruertere possunt. Antonius Augustinus *libro 4. emend. capite 4.* quin immò, vt ego existimo, id quod naturalis ratio apud omnes gentes constituit, iuris gentium erit, licèt à nemine obseruetur; nam quæ suâ naturâ iusta sunt, hominum prauitate corrumpi non possunt; alioquin enim diceremus, ius gentium extinctum fuisse, cùm Deus aquarum diluuio terram absorbuit: siquidem eo tempore neminem lege naturali obtemperasse præter Noë, & eos, qui erant de domo ipsius, sacra pagina testatur *Genes. cap. 6. & 7.* ideoque licèt testandi facultas apud aliquos recepta non fuerit, non euincitur eam iuris gentium non esse. Cui sententiæ non obest textus *in dict. §. ius autem, Institut. de iure natur.* quia illud verbum, *custoditur*, sic exponendum est, idest custodiri debet, prout alibi sæpissimè. Nec obstat quintum, quia lex XII. Tabul. non dedit, sed tantùm confirmauit testamentarias dispositiones, *l. lege obuenire 130. de v. s.* at is, qui confirmat, non introducit; sed id, quod ab alio introductum est, probat, *l. & quia 6. de iurisdict. omn. iudic.* Itaque hinc potiùs apertissimè constat, testandi facultatem non fuisse introductam iure ciuili, sed tantùm confirmatam; etsi ratione huius confirmationis possit etiam iuris ciuilis dici, quemadmodum obligationes, quæ ex gentium iuris contractibus nascuntur, *dict. l. ex hoc iure, ff. de iustitia & iure*, ciuiles, & legitimæ appellantur, eo quod iure ciuili comprobatæ sint, *§. 1. Institut. de obligat. §. sed istæ, Institut. de action.* Ita Donellus *in rubric. C. hoc titul. numero 9. vers. Quod autem.* Nec obstat vltimum fundamentum secundæ sententiæ, quia respondeo, quibusdam personis iustis ex causis non permitti testamentum facere, quas enumeraui *in capite 1. hoc titul.* non tamen inde euincitur, testandi facultatem omninò iuris ciuilis esse.

Deinde sciendum est, abolitis iam illis tribus testamenti generibus, procinctu videlicet, collatis comitiis, & per æs & libram, de quorum forma & solennitatibus agunt Gellius *libro 15. noctium, capite 17.* Theophilus, Viglius, & Vinius *in princip. Institut. de testam.* Corrasius *libro 5. miscel. capite 12.* Duarenus *ad titul. de testam. capite 5.* Reuardus *de auctorit. prud. capite 11.* Osualdus *libro 6. Donelli, capite 6. littera B.* Marcel. Donatus *ad Suetonium in August. capite 33. & 64.* Pinellus *libro 1. select. capite 18. numero 18.* D. Iosephus de Retes *de imagin. vendit. capite vltim.* alia duo testamentorum genera in vsu esse cœperunt: aliud in scriptis, aliud non scriptum, nuncupatiuum dictum, in quibus condendis diligens obseruatio solennitatum erat, adeò vt nimia, & misera diligentia à Consulto dicatur *in l. penult. in fine, ff. de legat. 2.* Plurimæ enim solennitates magnis vigiliis prudentum pro testamentis condendis inuentæ, & statutæ fuerunt, vt constat ex ipsa rubrica Digestorum *Qui testamenta, & quemadmodum testamenta fiant,* & ex *l. si quæramus 4. ff. eodem titul. l. Lucius 88. §. vltim. ff. de legat. 2. l. testandi 13. C. hoc titul.* Quare ad instruendos testatores librum peculiarem de forma testamenti scripsit Paulus, vt apparet ex indice Consultorum Pandectis præfixo, atque in scriptione, quæ sola ex eo libro superest *in l. si plures 98. ff. de legat. 3.* Vnde quemadmodum ad preces iudici offerendas Romani vtebantur Iurisperitis, ita quoque testamenta facturi plerumque Consultum testatores euocabant, *l. Lucius 88. §. Lucius, ff. de legat. 2.* quas scrupulosas obseruationes testatoribus immutare non licebat, *l. 1. C. Theodos. hoc tit.* Nam quò grauior est testamentorum auctoritas, eò maior adhibenda est cautio, ne aut falsa testamenta supponantur, aut insani hominis verba pro testamento obseruentur; quod quidem, & alia plura 9. De solennitate testamenti.

timeri poterant, ob hæredum fraudes: nam vt inquit Plutarchus *in libro de amore prolis*, arena, puluis, aut pennæ auium varias voces edentium minore numero sint, quàm qui alienas hæreditates ambiunt. Quapropter Romani, vt horum fraudibus occurrerent, simulque succurrerent simplicitati plurium testatorum, nihil diligentiùs, quàm testamenta solennitatibus munire curarunt: hæ verò pro testamentorum, & temporum varietate variæ etiam fuerunt, ac proinde oportet vt paucis explicemus, quæ solennitates in vnoquoque testamentorum genere præscriptæ fuerint, & olim, & nunc requirantur. Inter præcipuas autem solennitates omni tempore præcipua, potiorque fuit testium præsentia, de qua requisita tam in vno, quàm in alio testamento breuiter agemus, & primò de testamento in scriptis.

10. DE NVMERO TESTIVM. Igitur postquam in desuetudinem abierunt testamenta collatis comitiis, & per æs & libram, Prætor qui curam habebat supplendi ius ciuile, edicto suo nouam testamenti condendi formam introduxit, vt refertur *in princip. Instit. de bonorum possess. & de testamentis*: & cùm iure ciuili quinque testes in testamento per æs & libram in repræsentationem quinque classium comitiorum; & similiter alij duo, videlicet libripens, & emptor familiæ desiderarentur; ipse in locum earum septem personarum testes septem pro condendo testamento præscripsit. Et licèt quinque testes in testamento per æs, & libram tantùm adessent, non verò subsignarent, Prætor nouiter introduxit, vt septem testes signarent. Osualdus *lib. 6. Donel. cap. 7. littera F.* Pichardus, & alij Institutarij *in §. 1. de testamentis.* Sed Prætorium hoc testamentum meliorem formam accepit ab ipso iure ciuili, quo cautum fuit, vt illi septem testes rogati, conuocatique vno, eodemque tempore adessent, & subscriberent in testamento. Itaque testamentum hoc à iure cibili, & Prætorio formam accepit: à iure ciuili rogationem, & subscriptionem testium; numerum verò & signacula testium à iure Prætorio, vt refert Iustinianus *in §. sed cùm paulatim, Instit. hoc tit.* Sed paulò diligentiùs singula hæc exponamus. Primò ergo desiderantur septem testes, *l. cùm tabulas 7. ff. de bonor possess. secund. tabul. l. 3. ff. si tabula testamenti, l. si vnus 12. l. hac consultissima, C. hoc titul.* adeò vt vno deficiente, testamentum nullum sit, etiam iure prætorio, *l. 3. ff. unde liberi, l. 1. & 2. tit. 1. partit. 6. l. 3. Tauri, l. 1. & 2. titul. 4. lib. 5. recopil.* nisi testator rusticus fuerit; ille enim coram quinque testibus testamentum facere potest, *l. final. C. hoc tit.* vbi Richierius; vel si pater inter liberos disponat, quo casu duo, aut tres sufficiunt, *dict. l. hac, §. ex imperfecto, authentic. inter liberos, C. hoc tit.* vel si coram Principe fiat; ipse enim supplet omnem solennitatem, *l. omnium 19. C. hoc tit.* Secundò desideratur vt testes sint rogati, & vocati ad ipsum testamentum condendum, *l. heredes 21. §. in testamentis, ff. hoc tit. dict. l. hac 21.* & hæc est exceptio regulæ legis 11, *ff. de testib.* vbi ita legitur: *Ad fidem rei gestæ faciendam etiam non rogatus testis intelligitur.* Docuerunt Osualdus *dict. cap. 7. littera E.* Merillus *lib. 8. obseru. c. 30.* Perez *ad tit. C. de testam. num. 9.* quod ita statutum esse creditur, vt testes magis intendant rei, quæ agitur, ne aliqua fraus, aut falsitas committatur: quæ solennitas etiam iure nostro Regio necessaria est, vt docent Burgos à Paz, & alij *in l. 3. Tauri, num. 550.* contra Gomezium in eadem lege, *num. 24.* Immò etsi hæc solennitas à iure ciuili in codicillis non requiratur, *l. vltim. C. de codicil.* tamen iure Regio verius est, hanc solennitatem desiderari, vt docuerunt Gregorius Lopez *in l. 7. titul. 1. partit. 6.* Spino *in speculo glos. 32. in fine*, Azeuedo *in l. 2. tit. 4. lib. 5. Recopil. num. 34.* Gutierrez *lib. 2. practic. quæst. 36. num. 3.* Molina *de primog. lib. 2. cap. 8. num. 24.* Illud tamen notandum est circa hanc solennitatem, non præsumi testes fuisse rogatos nisi probetur per scripturam notarij, in qua fidem faciat testes fuisse rogatos, & adhibitos; aut ipsi dum subscribunt, testentur se vocatos fuisse, & rogatos, vt latè probant Marcha *de probat. tom. 3. conclus. 1354. per totam.* Azeuedus *in dict. l. 2. num. 47.* Debent etiam esse testes præsentes per illud tempus, in quo conditur testamentum, quod debet esse continuum, *dict. l. heres 21. §. vlt. l. cùm antiquitas 28. C. eod.* ita vt videant testes testatorem, & ab ipso similiter videantur. Castillo *lib. 3. quotid. cap. 1. num. 75.* qui disputat, an lecti tegumentum, quod nos *Cortinam* dicimus, existens circa lectum testatoris, & impediens testes, ne illum videant, reddat testamentum nullum; quod non sine causa disputatur, sæpe enim loco testatoris alius suppositus fuit, qui testes fefellit, vocem, & nomen testatoris mentitus; nam Cicero *pro Cluentio*, refert quemdam à Iulio subornatum fuisse, vt simularet se ægrotum, & testamentum facere velle, quasi esset Asinius. Debent etiam septem testes subscribere proprio chirographo, non vicaria manu, *l. penult. ff. hoc tit.* quam duram legem esse dixit Hothomanus *ibi*, excepto casu textus *in l. & ab antiquo 31. C. eod.* vbi iubetur, vt periti pro imperitis subscribant: forma autem suscriptionis, si credimus Cuiacio *in l. ad textum, §. si quis, ff. hoc tit.* erat ea: *Ego Lucius Titius vt testis subscripsi, & Gaij testamentum obsignaui.* Cui similis est illa, quæ proponitur *in l. 1. tit. 2. partit. 6.* his verbis: *So testigo de este testamento, que lo hizo tal home seiendo yo delante.* Illustrant plures congesti à Paz *in ll. Tauri, num. 81.* Hodie tamen sufficit vt testes nomen proprium tantùm suscribant, *dict. l. 3. Tauri.* Tandem testes debent signare annulo, aut proprio, aut alieno, non alio signo, *l. heres 22. §. 5. ff. hoc tit. l. 5. ff. de bonor. possess. secundum tab.* Donellus *dict. lib. 6. cap. 8.* Cuiacius *lib. 14. obseru. cap. 11.* Hothomanus *lib. 1. obs. cap. 20.* Bronchorst. *lib. 2. miscel. cap. 16.* hodie tamen ex iure nostro Regio non est necessaria, *l. 3. Tauri*; sed tantùm signum Tabellionis desideratur, *l. 2. titul. 4. libro 5. Recopil.*

Non tamen omnes in testamentis testes esse possunt; aliqui enim ob naturæ vitium testes esse prohibentur. Hi sunt furiosus, prodigus, impubes, surdus, & mutus, *§. testes 6. cum sequentibus, hoc tit. l. 9. tit. 1. partit. 6.* His adiicit Donellus *lib. 6. cap. 71.* Cæcum, quia subscribere nequit; cuius sententiam sequor, etiamsi demus cæcum subscribere posse: moueor, quia subscriptionem, quam fecerit, recognoscere non poterit, ac proinde vllam fidem non faciet. His etiam adnumerare possumus fœminas, quæ licèt in aliis testes esse possint, *l. 3. §. lege Iulia, ff. de testibus*; tamen in testamento esse non possunt, *dict. l. hac consultissima 21.* quia fraudes 11. QVI TESTES ESSE NEQVEANT.

des, quæ in testamento inueniri possunt, non intelligunt. Donellus *libro* 6. *capite* 7. vel ob alias rationes, quas ibi congessit Osualdus *littera H.* Verùm hæc sententia viginti casibus limitatur secundùm Menchac. *lib.* 2. *de succes. creation.* §. 12. *cum sequentibus.* Regulariter tamen fœmina, vt dixi, testis esse non potest in testamento, etiam ex iure nostro regio, vt probatur *ex dict. l.* 9. & docent Burgos de Paz *in l.* 3. *Tauri, num.* 47. Azeuedus *in dict. l.* 1. *num.* 42. & Matienzo *in ead. l. glos.* 6. *num.* 3. idemque est iure canonico, vt contra alios defendit Couar. *in cap. cùm esses, num.* 14. *de testamentis*, & Pichardus *in dict.* §. *testes*, *num.* 18. *cum sequentibus.* Dubium autem est, an fœminæ testes esse in codicillis possint? In qua quæstione existimo, iure ciuili posse, quia nullâ lege prohibitæ reperiebantur, secundùm Accurs. *in l. qui testamento*, §. *mulier*, *verbo non poterit*, *ff. hoc tit.* & relatos à Pichardo *num.* 21. *in dict.* §. *testes*: iure autem Regio testes esse non posse, argumento textus *in l.* 10. *tit.* 1. *partit.* 6. & *l.* 3. *Tauri*, ibi: *En los codicillos interuenga la misma solennidad que se requiere en el testamento.* His etiam qui vitio naturæ testes esse nequeunt in testamento, annumerari possunt hermafroditi, idest homines duplicis, & ambigui sexus, ac bimembres, vt vocat Iuuenalis *satyra* 3. hi enim si muliebria in illis præualeant, testes esse non possunt, *l.* 10. *tit.* 1. *p.* 6. ex ratione legis *quæritur* 10. *de statu hominum.* Deinde ex variis causis alij testes esse prohibentur, veluti serui, qui tales sunt, *dict. l. hac dicta*, *l. qui testamento* 20. §. *seruus*: nisi communi errore pro liberis habeantur, §. *sed cùm aliquis*, *Instit. hoc tit.* ex ratione legis *Barbarius*, *ff. de offic. Prætoris.* Latinum autem Iunianum rectè testem adhiberi, posse, docuit Vlpianus *in fragm. tit.* 20. §. *Iunianus.* Monachos etiam ratione status sine superioris licentia testes esse non posse, docuerunt Didacus Perez *in l.* 1. *titul.* 2. *lib.* 5. *ordin.* Antonius Gomez *in dict. l.* 3. *Tauri*, *num.* 28. Sed verius est, quod licèt illicitè faciant huiusmodi actibus se ingerendo, non tamen ideo testamentum vitiatur, vt resoluunt Iul. Clarus *in* §. *testamento*, *quæst.* 55. *titul.* 7. *num.* 5. Couar. *in præsenti*, *cap. relatum*, *num.* 5. Azeuedo *in l.* 1. *num.* 59. *tit.* 4. *lib.* 5. *recopil.* Molina *de iustitia tract.* 2. *disput.* 127. *num.* 10. Deinde testes esse prohibentur illi qui damnati reperiuntur ob crimen famosum, *l. is cui* 18. §. *vlt. ff. qui testam.* vel ob crimen furti, homicidij, vel aliud simile, *l.* 9. *tit.* 1. *partit.* 6. Similia autem crimina dicuntur ea, ex quibus infamia iuris incurritur, vt docet Gregorius *ibi*, *verbo Semejante.* His accedit qui lege Iulia repetundarum damnatus est, *ex l.* 15. *ff. de testibus*: nec contrarium probat Vlpianus *in l. qui testamento* 20. §. *eum qui* 5. *ff. qui testamenta*; nam omissis Donello *lib.* 6. *cap.* 7. Duareno *ad eundem titulum*, *cap.* 5. Hothomano *lib.* 1. *obseru. cap.* 21. Cuiac. *in dicto* §. *eum qui*, qui ita emendat, *adhiberi non posse*; aliter textum illum exponit Osualdus *in dict. cap.* 7. *Donel. littera L.* His etiam adiunguntur adulterij damnati, *l. Scio* 14. *ff. de testibus*; apostatæ, *l.* 3. *C. de apost.* & omnes qui quouis iudicio improbi, & intestabiles esse iubentur, §. *testes*, *Instit. hoc titulo.* Intestabiles autem appellantur, qui inepti redduntur ad testimonium dicendum, *dict. l. is cui* 18. §. *vltim. l. cùm* 26. *ff. hoc tit.* Illustrant Reuardus *ad l. XII. Tabul. cap.* 10. Balduinus *ad easdem leges*, *cap.* 53. Turnebus *lib.* 26. *aduers. cap.* 14. Connanus *lib.* 9. *comment. cap.* 3. *num.* 2. licet minùs rectè Beroaldus *in notis ad Suetonium in Augusto*, *cap.* 56. putauerit intestabilem dici qui testamentum facere non potest. Etiam prodigus, quia in pœnam testamentum facere prohibetur, nec etiam testis adhiberi valet, *dict. l. is cui* 18. quam eruditè exponit Fornerius *lib.* 3. *rerum quotid. cap.* 23. Alij tandem testes esse prohibentur, non in omnibus, sed in quibusdam testamentis, vt filius in testamento patris, & è contrà, §. *pater*, *Instit. hoc tit.* quem latè exponunt Goueanus *in l.* 10. *ff. de iurisdict.* Pinellus *lib.* 1. *select. cap.* 1. *per totum.* Nec hæres in testamento, in quo instituitur, potest esse testis, licèt legatarius possit esse testis, §. *sed nec hæres*, *Institut. eod.* vbi notandi sunt textus *in l.* 14. *ff. de rebus dubiis*, *l.* 39. §. *propositum*, *ff. de legat.* 3. *l. final.* §. 3. *C. communia de legat. l. in contractibus*, *ff. de v. s.* iunctis Duareno *ad titul. de testam. cap.* 6. Cuiacio *libro* 9. *obseru. capite* 37. Pinello *vbi suprà.*

Etiam postquam illa priora testamenta in vsu esse desierunt, auctoritate prudentum introductum fuit testamentum nuncupatiuum, idest sine scriptura factum, absque eo, quod Prætor in ipso aliquid mutaret, vel adderet: quod facilè suadetur *ex l.* 1. §. 1. *ff. de hæred. instit. l. Diuus* 24. *ff. de testam. milit. l. heredes* 21. §. *vltim. ff. hoc titul.* & *in l.* 2. *C. de bonor. possess. secund. tab.* docetur testamentum nuncupatiuum iure ciuili firmum esse constitutum, quasi dicatur testamentum hoc nihil à iure Prætorio mutuasse: & Imperator Valentinianus *in nouella de testam. titul.* 4. separauit testamentum scriptum vt iuris ciuilis, & Prætorij, à testamento nuncupatiuo iure tantùm ciuili introducto; non tamen ita in vsu erat ac testamentum in scriptis: vnde non ita frequens eius reperitur mentio in Pandectarum libris, forsan ex eo, quia cupiebant testatores voluntates suas celari, nec eas publicari antequam ex hac luce migrarent; vt docet Valentinianus *in Nouel.* 2. *de testam. titul.* 4. Circa eius solennitates, exceptis signis & subscriptionibus, æqualiter in eo desiderebantur septem testes masculi, puberes, liberi, & rogati, cum cæteris qualitatibus, ac in testamento in scriptis facto, *dict. l. hac* 21. §. *per nuncupationem*, *C. hoc titul. l. si quis* 18. *in fine*, *C. de codicill.* §. *vltim. Institut. hoc titul.* qui numerus testium à iure ciuili præscriptus fuit absque innouatione prætorij iuris, *l.* 2. *C. de bonor. possess. secundùm tabulas*; & valde necessarius fuit, cùm voluntas à defuncto nuncupata hoc genere testamenti, aliter quàm testibus probari non possit, Imperator Leo *nouel.* 42. vbi rationem probandi nuncupatiuum testamentum à veteribus hanc fuisse traditam ait, vt septem non indigni fide testes affirmarent, se audiuisse cùm ita testator linguâ suâ de rebus suis pronunciaret. Vnde nullo modo, aut statuto, aut consuetudine fieri potest, vt testamentum hoc sine testibus subsistat, licèt introduci possit, vt minor numerus desideretur, vt in testamentis militum, rusticorum, & parentum inter filios constitutum fuit *in l. vlt.* §. 1. *C. de testam. Nouel.* 41. *Leonis*, *l.* 1. *C. Theodos. hoc tit. l.* 16. *C. famil. ercisc.* nuncupatiuum enim testamentum etiam priuilegiatum datur inter liberos, vt probant Vvisem-

12. DE TESTAMENTO NVNCVPATIVO

bech. *disput.* 17. *num.* 31. Vinius *lib.* 2. *select. cap.* 18. licet contrarium teneat post Martinum, Salic. & Fulgosium Faber *de error. decad.* 35. *error.* 4. & *decad.* 36. *errore* 9. Substantia ergo testamenti nuncupatiui consistit in nuncupatione; quare etsi postea redigatur in scripturam, semper manet nuncupatiuum, *l. Pamphilo* 39. *ff. de legat.* 3. §. 1. Tandem sciendum est, tot testes, tam in testamento in scriptis, quàm in nuncupatiuo, non desiderari ad probationem, quia ad eam duo, aut tres testes sufficiunt, *l. vbi numerus, ff. de testibus*; sed ad solennitatem. Covar. *in cap. cùm esses, num.* 8. Antonius Gomez *in l.* 3. *Tauri, num.* 24. *&* 28. Vnde apud varias nationes non æqualis testium numerus desideratur; in Batauia enim coram tribus testibus testamentum factum tenet, vt refert Vinius *lib.* 2. *select. cap.* 19. & de Saxonibus idem refert Richterius *in dicta l. hac* 21. *C. hoc tit.* Iure autem nostro Regio quid obseruetur, videamus. Et vt ab origine id repetamus, apud Gothos constat obseruatam fuisse constitutionem Theodosij, quæ extat *in l.* 1. *C. Theodos. hoc tit.* iuxta cuius Codicis constitutiones Gothi regebantur ex constitutione Alarici II vt iam notarunt Cuiacius *in paratitl. ad tit. C. de interdictis*, Citonius *lib.* 5. *obseru. cap.* 1. Sahabedra *in chron. Gothic. cap.* 9. *pag.* 149. Postea Rex Alfonsus *in l.* 1. *tit.* 3. *lib.* 1. *ordin.* statuit, vt quinque, aut tres testes adhiberentur vicini ipsius oppidi, villæ, aut ciuitatis vbi testamentum fit. Quæ lex explicatur *in l.* 3. *Tauri, l.* 1. *tit.* 4. *lib.* 5. *recopil.* Et licèt *in dicta l.* 1. mentio fiat septem testium, pars illa non est Regis Ildefonsi, sed præcedentis, Philippi videlicet, vt in Glossa marginali notatur. Attentâ autem ipsâ lege primâ, si testamentum fiat coram Tabellione, debent adesse tres testes ipsius oppidi; si absque tabellione, quinque etiam vicini: si verò cum Tabellione fiat, & testes vicini non sint, septem desiderantur, aut quinque. Quoad praxin ergo huius Regni discrimen est constituendum inter testamentum in scriptis factum, quod vulgò dicimus, *Cerrado*; & inter testamentum nuncupatiuum: nam in testamento scripto aliqua requisita iuris ciuilis immutata sunt: siquidem apud nos non desiderantur signa testium, sed tantùm subscriptiones; & si aliqui ex testibus subscribere nesciant, alij pro eis subscribere valent, ita vt vltra subscriptionem Tabellionis septem subscriptiones reperiantur, Gomez *in dicta l.* 3. Spino *de testam. glos.* 31. *num.* 29. In testamento verò nuncupatiuo, quod nos dicimus *abierto*, quinque testes, si vicini sint; aut tres cum Tabellione, si penuria testium detur, vel si sint exteri testes, septem requiruntur, *d. l. Tauri*: nec desideratur vlla scriptura, immò coram testibus nuncupata voluntas sustinetur, vt docent circa hunc numerum testium, & eius qualitates varia dubia resoluentes, Matienzo, & Azeued. *in d. l.* 2. Menchaca *de success. creat.* §. 25. *num.* 21. Gregorius Lopez *in l.* 2. *tit* 6. *partit.* 1. Tauristæ *in d. l.* 3. Didacus Perez *in l.* 1. *ordin.* Flores à Mena *lib.* 1. *q.* 1. Illud tamen notandum est, tempore pestis prædictam solennitatem non desiderari; immò cum minori conditum testamentum sustineri. Valenzuela *consil.* 124. *num.* 13.

13. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quibus ita animaduersis facilè apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm ad probationem cuiuslibet actus duo, aut tres testes sufficiant, iuxta textus *in d. cap. in omnibus, cap. licèt*, & ibi tradita, *de testibus*, *l. vbi numerus, ff. eod. tit.* & maior numerus tantùm ad solennitatem ob nimias iuris ciuilis scrupulositates in testamentis desideretur, & ius Pontificium insuper habitis scrupulosis iuris Cæsarei subtilitatibus, tantùm intendat defunctorum voluntates exitum habere, *cap. nos, cap. si heredes, cap. indicante, hoc tit.* ideò Alexander in præsenti statuit, vt testamentum coram parocho, & duobus testibus factum, valeret, nec ex defectu solennitatis, videlicet maioris numeri testium testamenta corruerent; & cùm voluntates piæ, omni iure attento, fouendæ sint, *l. sunt, ff. de relig. l. hac* 22. *C. hoc tit.* ideò legata pietatis causâ relicta licèt duobus tantùm testibus sine præsentia parochi relicta sint, sustinentur, & præstari debent, cùm pietatis causâ multa introducta sint, quæ attento iure scripto non defenderentur, vt patet ex cumulatis à Tiraquello *in tract. de priuil. piæ causæ.* Et licèt testamenta minùs solennia inualida sint, etiam in foro conscientiæ, vt probant Vazquez *in opusc. de testamentis, cap.* 3. *dubio* 1. Suarez *lib.* 5. *de legibus, cap.* 14. *num.* 4. Valentia 2. 2. *disput.* 5. *quæst.* 6. *p.* 5. §. 1. *quæstiunc.* 1. contra Molinam *de iustitia tract.* 2. *disput.* 81. Malderum *tract.* 1. *de iustitia, cap.* 11. *dubio* 5. Comitolum *respons.* 7. *q.* 1. Reginaldum *lib.* 25. *num.* 105. Lessium *de iustitia, cap.* 19. *à num.* 12. tamen relicta in illis piis locis, aut piæ causæ, semper debentur in vtroque foro, vt probant Lessius, Comitol. & Molina *suprà*. Covarr. *in cap. relatum* 1. *hoc tit.* Theophilus *suprà, fol.* 49. Iustè ergo Alexander III. in præsenti statuit, testamentum coram Presbytero, & duobus testibus factum valere; & si ad pias causas fiat, id est, aliqua pietatis causâ in eo relinquantur, tantùm coram duobus testibus factum subsistere. Prosequuntur Cuiacius & Covar. *in præsenti.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, in qua dicebamus, tam ex iure scripto, quàm ex consuetudine septem testes desiderari in testamentis. Pro cuius solutione examinandum est, an decisio præsentis textus sit correctoria iuris communis, & procedat tantùm inspecto iure canonico? Et impius Duarenus *ad tit. de testam. cap. de effectu solennit.* asserere non erubuit, Alexandrum III. in præsenti correxisse ius ciuile, parum acutè illud diuinum dicterium: *In ore duorum vel trium stat omne verbum*; in contrarium inducens; quem sequitur Vuisembech. non magis orthodoxus *disp. de testam. num.* 8. Sed eorum sententiâ omisâ, veriùs dicendum est, solennitatem testium iure Cæsareo inductam in præsenti abrogatam esse non indistinctè, & absolutè, sed tantùm in terris subiectis Ecclesiæ quoad spiritualia, & temporalia, vt patebat prouincia illa Velitrensis, vt suprà in inscriptione probaui. Vnde cùm prouincia illa pertineat ad Romanam Ecclesiam etiam in temporalibus, rectè potuit Alexander III. statuere, vt testamentum coram parocho, & duobus testibus factum, valeret: nec ideò improbatur ab Alexandro consuetudo Hostiensis diœcesis, quia contraria esset iuri diuino, sed quia tendebat contra Ecclesiæ dispositionem, quæ (diuinâ auctoritate fauente) admittit testamentum coram parocho, & duobus testibus factum in terris sibi subiectis quoad temporalia, vt docuerunt Covar. *in præsenti,* 14. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

senti, num. 12. Fachineus *lib. 6. controu. cap.* 47. Alciatus *in cap. monit, de iudiciis, num.* 47. Nec tantùm testamentum ita conditum valet, & effectum sortitur in terris Ecclesiæ Romanæ subiectis, sed vbicunque, vt probat Arnoldus Vinius *lib. 2. select. cap.* 19. Christineus *tom.* 1. *decis.* 51.

15. EXPONITVR CONCILIVM TOLOSANVM CAN. 10. Adhuc suprà traditis obstat textus *in can.* 10. *Concilij Tholosani*, in illis verbis: *Volumus vt qui extremam voluntatem voluerit testamento firmari, sub testimonio fiat proprij confessoris, aut eo absente, sub præsentia Ecclesiastica persona, testibus ordinatis, & accitis bona fama, quos voluerit testator adesse.* Refert Crespetius *in summa, verbo Testamentum*, vt fieri, & tueri debeat. Ex quibus apertè deducitur, testamentum tantùm coram parocho factum, valere: Ergo frustra in præsenti desiderantur duo, aut tres testes simul cum parocho. Pro cuius canonis expositione sciendum est, in aliquibus prouinciis Galliæ, vt executio & cognitio testamentorum spectaret ad iudicem ecclesiasticum, cautum fuisse, vt sacerdotes, qui ægrotos in confessione audiebant, eos admonerent, vt coram Notario Curiæ Episcopalis, & ipso sacerdote testamentum facerent, vt constat ex Bochello *lib. 3. Decreti. tit.* 21. *cap.* 4. 5. & 6. & refert Rousselius *lib. 6. histor. iur. Pontif. cap.* 3. *num.* 15. immò etsi testator aliter dispoſuisset, sepulturâ ecclesiasticâ priuabatur. Concilium Narbon. *can.* 3. ibi: *Quod si testator neglexerit euocare presbyterum, vel ecclesiasticam personam, ecclesiasticâ ipse sepulturâ priuetur; & qui testamentum receperint sine præscripta solennitate, ab ingressu Ecclesiæ arceantur.* Refert Crespetius *vbi suprà.* Vnde textus *in dicto can.* 10. accipiendus est iuxta morem ipsius regionis; non verò inde deducitur, in aliis Prouinciis idem ius esse obseruandum.

CAPVT XII.

Idem *Electo & Capitulo* [a] *Cassanen.*

RElatum est auribus nostris, quod quia statuimus in Lateranen. [b] Concilio, vt bona per Ecclesiam acquisita ad eam clericorum obitu deuoluantur: dubitatis, an hoc sit de immobilibus tantùm, vel de mobilibus sentiendum? Responsóque nostro quæris edoceri, an præscripta bona in vsus Episcopi, vel eorum, qui decedenti successerunt, de iure transeant, vel communi vtilitati Ecclesiæ debeant applicari. Primò itaque breuiter respondemus, quod generaliter bona quælibet per Ecclesiam acquisita, ei debeant post acquirentis obitum remanere. Nomine autem Ecclesiæ non solùm Episcopus intelligitur, vel successor clerici morientis, vbi est collegium clericorum; sed communis congregatio, quæ rerum illarum debet canonicam distributionem, aut curam habere. Vbi autem in loco decedentis tantùm [c] vnus est ordinandus, is ea bona, sicut & alia ipsius Ecclesiæ [d] in timore domini dispenset. Licèt autem mobilia per Ecclesiam acquisita, vt diximus, de iure in alios pro decedentis arbitrio transferri non possint, consuetudinis est tamen non improbandæ, vt de his pauperibus, religiosis locis, & illis, qui viuenti seruierant, siue consanguinei fuerint, siue alij, iuxta seruitij meritum conferatur. Cæterùm quæ ex hæreditate, vel artificio, aut doctrina proueniunt, pro decedentis arbitrio diuidantur. Quia verò nonnulli in diuersis Ecclesiis beneficia possident, ita distinguimus, vt quæ habuerint, per æstimationem congruam diuidantur.

NOTÆ.

1. [a] *CAssanensi.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Cassanensis Ecclesia est in magna Græcia, cuius Prælato rescribit Alexander in præsenti: & quia adhuc non erat confirmatus, nec consecratus, sub nomine tantùm electi illi rescribit Pontifex, iuxta ea quæ notaui *in cap.* 5. *de electione.*

[b] *Lateranensi.*] Relato *in cap. cùm in officiis, hoc tit.*

[c] *Vnus est ordinandus.*] Hæc verba exposui *in cap. maioribus* 8. *de præbendis & dignitatibus.*

[d] *Ecclesia.*] Bona relicta ab Episcopo, cui debeantur, iam exposui *in cap.* 4. *de offic. ordin.* Circa fructus autem obtinuit, vt pro rata anni fructus diuidantur inter defunctum, & successorem, vt latè probant Sarmientus *de reddit.* 4. *p. cap.* 6. Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 15. *num.* 12. Molina *lib.* 1. *de primog. cap.* 11. *num.* 4. Valascus *de partit. cap.* 36. *ex num.* 9. Castillo *de vsufructu cap.* 79. Escobar *de ratiocin. cap.* 10. *num.* 23. Garcia *de benef.* 2. *p. cap.* 1. *ex num.* 94. Baptista Costa *de ratione rata q.* 29. Eleganter Robertus *lib.* 3. *rerum indic. cap.* 4. *verſ. Tertia opinio:* nisi aliud consuetudine introductum sit, vt probant Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiarum, lib.* 3. *cap.* 5. *ex num.* 45. Noguerol *allegat.* 26. *artic.* 1. dixi *in d. cap.* 4.

COMMENTARIVM.

IN hoc textu etiam agitur de testamentis à clericis conditis ex bonis propriis patrimonialibus, & ex aliis intuitu Ecclesiæ acquisitis; iuxta ea quæ adduxi *in cap. cùm in officiis, hoc tit.* cuius declaratio in præsenti fit, illudque specialiter hîc cauetur, videlicet consuetudine introduci posse, vt clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis in testamento disponere possint; quod quia generaliter in his Regnis obseruatur, immò & talis consuetudo approbata repetitur 2.

in

in l. 13. tit 8. lib. 5. recopil. examinandum venit, an talis consuetudo non solùm in foro exteriori procedat, verùm & in interiori securè obseruetur? Et talem consuetudinem improbarunt Nauarrus *de reddit. 1. p. num.* 81. & *in apolog. 3. p. monit.* 1. & 2. Gregorius Lopez *in l. 53. tit. 6. gloss.* 1. moti ex sequentibus. Primò, quia hæc consuetudo grauamen Ecclesiæ infert, siquidem priuat eam omnibus bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, quæ defunctis presbyteris illi debentur, *ex cap. 1. infrà, tit.* 1. sed consuetudo, quæ infert grauamen Ecclesiis, improbatur, & non admittitur: ergo præsens consuetudo rejicienda est. Accedit, quia in specie non dissimili alia consuetudo improbatur *in cap. quia sæpe, de elect. in* 6. Deinde quia Alexander in præsenti approbat tantùm eam consuetudinem, quæ clericis de rebus mobilibus tantùm disponere permittit: ergo à contrario improbat generalem consuetudinem, iuxta quam clerici de omnibus bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum facere possunt. Contrariam tamen sententiam, quam vt veriorem amplectimur, defendunt Matienzo, & Azeuedo *in dicta l.* 13. *recopil.* Covar. *in dicto cap. cùm in officiis, num.* 9. Sarmient. *de reddit. 2. p. cap. 6. num.* 1. & 4. *p. cap. 1. num.* 7. Gutierrez *lib. 2. practic. q.* 14. Valasco *de partit. cap 35. num.* 9. plures, quos referunt Solorzanus *tom. 2. de iure Indiarum, lib. 3. cap. 10. num* 11. & 66. Valenzuela *tom. 1. consil.* 98. *num.* 30. Salcedo *de lege polit. lib. 2. cap.* 2. quæ sententia probatur ex capite *præsenti, vers. Nisi, de offic. ordin. in 6. extrauag. suscepti, de elect.* Ioannis XXII. quam expendit Covar. *vbi proximè, num.* 26. *ex cap. cùm tibi,* iunctâ communi interpretatione, *de verb. sign. extrauag. postulasti, de prabend. & dignit.* & *ex cap. ad hæc 7. hoc tit. in 1. collect.* cuius verba retuli *in cap. ad hæc 13. de prabend.* vbi Alex. III. iubet obseruari consuetudinem, iuxta quam clerici, qui à Kalendis Martij vsque ad Kalendas Nouembris decedebant, fructus totius anni distribuebant, & de eis ad libitum disponebant. Nec hoc argumentum euitat Nauarrus *in apolog. quæst. 3. monit. 8. num.* 7. prove optimè notauit Sarmiento *dicta 4. p. cap.* 1. *num.* 12. Accedit, nam omnia, quæ possunt concedi priuilegio, possunt introduci consuetudine, *cap. 1. de priuil. in 6. cap. super quibusdam, de verb. signif.* Sed Iul. III. anno 1549. *in extrauag. Cupientes*, quam refert Nauarrus *de spoliis,* §. 6. *num.* 1. omnibus clericis in Curia degentibus permisit testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis: & hodie Presbyteri Cardinales virtute priuilegij de omnibus bonis disponunt, vt refert Cohel. *in notit. Cardin. cap. 16. priuil.* 18. Igitur & consuetudine introduci potest, vt clerici de omnibus bonis, etiam intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum faciant. Tandem, nam prohibitio, ne clerici de his bonis in testamento disponant, est iuris positiui, vt suprà probaui *in cap. 1. & in cap. cùm in officiis:* igitur in contrarium consuetudo præscribi potest. Quâ sententiâ retentâ non obstant contrariæ fundamenta. Non primum, nam cùm per hanc consuetudinem reducatur facultas testandi ad ius gentium, iuxta quod vnicuique licet de rebus suis disponere tam in vita, quàm in morte; inde facultate hac vtendo clericus nullum præiudicium Ecclesiæ infert, cùm ius, quod illi competebat ad ea bona, iuris positiui esset, & ita per contrariam consuetudinem abrogari posset. Nec etiam obstat textus *in dicto cap. quia sæpe*; nam magnum discrimen versatur inter hanc consuetudinem, per quam facultas testandi clericis conceditur; & eam, per quam bona decedentium clericorum Sede vacante Episcopali ad Capitulum, & eius singulares personas deuoluuntur; præsens enim consuetudo rationabilis est, illa autem irrationabilis. Nec etiam obstat præsens textus; nam Alexander III. consuetudinem testandi de bonis mobilibus approbando non improbauit consuetudinem generalem disponendi de omnibus rebus mobilibus, & immobilibus; nec poterat improbare consuetudinem nostri Regni, cùm posterior sit. Manet ergo, validè & licitè virtute prædictæ consuetudinis posse clericos disponere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, etiam in testamento; quod in Gallia, & aliis Regnis etiam obseruari probat Solorzanus *vbi suprà.*

CAPVT XIII.

Idem *Altissiod.* [a] *Episcopo.*

CVm tibi de benignitate Sedis Apost. sit indultum, quod ordinatio [b] rerum clericorum ab intestato decedentium liberè in tua potestate, ac dispositione permaneat, volens omnem materiam scandali remouere, quod aliquando inter te, & [c] tuos est subortum, super duobus nos consulere voluisti. Primò, an appellatio vocabuli clericorum, tam ad canonicos, quàm ad non canonicos extendatur. Secundò an illi qui in voluntate & dispositione alterius suam committunt vltimam voluntatem, nihil per se penitus ordinantes, vel determinantes, quid cui loco, vel personæ conferri debeat, dicantur decedere intestati. Primæ igitur consultationi tuæ duximus respondendum, quod appellatio clericorum non solùm alios, sed & canonicos comprehendat. In secunda verò dicimus, quod qui extremam voluntatem alterius dispositioni committit, non videtur decedere intestatus.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. [a] *Altissiodorensi.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & *in cap. cùm tibi, de verb. sign.* in eadem collectione, ex quo ita huius textus integram restituo, in præsenti enim Innocentius III. rescribit Guillelmo de Castro Silligniaco, qui mirè tam in spiritualibus, quàm temporalibus auxit ipsam diœcesim, variis ædificiis constructis, & reparatis, vt refertur in historia Episcoporum Altissiod. edita à Philippo Labeo *tom.* 1. *Biblioth. nouissima, fol.* 405. Vnde priuilegium impetrauit ab Innocentio III. vt de intestatorum bonis liberè disponeret, vt ita tot expensis in Ecclesiarum constructionibus, & dotibus factis consulere possit, bona intestatorum clericorum ita piè, & vtiliter impendendo. De Ecclesia Altissiodorensi egi *in cap.* 14. *de præscript.* Idem ius habuisse Parisiensem Episcopum, refert Cantiprat. *lib.* 2. *cap.* 45. ibi: *Audiuimus de venerabili Guillelmo nato Albernia, Parisiensi Episcopo, quod cùm nunciaretur ei quendam Canonicum Ecclesiæ Parisiensis intestatum decessisse*, &c. Et de Archiepiscopo Eborac. Matthæus Parisius *ad annum* 1181. *Qui adhuc viuens à Papa Alexandro priuilegium impetrauerat, vt si clericus suæ iurisdictioni suppositus, agens in extremis testamentum non conficeret, Archiepiscopus haberet facultatem iniiciendi manus in bona defuncti.*

2. [b] *Rerum clericorum.*] Non patrimonialium; nam in eis ab intestato clerici habent suos hæredes consanguineos, & agnatos, *cap. cùm in officiis, cap. ad hæc, cap. relatum, hoc tit.* & illis deficientibus succedit Ecclesia, vt infrà dicemus titulo sequenti; non verò eorum, quæ intuitu Ecclesiæ acquisierant; nam in eis succedebat Ecclesia, *cap.* 1. *de success. ab intestato, cap. penult. de peculio cleric.* nec de eis poterat clericus in præsenti specie dispositionem alteri committere; vnde priuilegio concessum erat Guillelmo Episcopo Altissiod. vt eorum bonorum, in quibus Ecclesia iure communi attento succedebat, nullis adstantibus consanguineis liberam haberet administrationem.

[c] *Et suos.*] Canonicos videlicet, qui intestatorum successionem sibi vindicabant.

[d] *Primo.*] Hæc prima consultatio refertur *in cap. cùm tibi, de verb. signif.*

COMMENTARIVM.

3. Notum est, vltimam testantis voluntatem in alterius dispositionem conferri non posse, *l. illa* 32. *l. ex facto, l. si quis ita, l. si quis Sempronius* 66. *ff. de hered. instit. l. filia* 11. §. *quamquam, ff. de legat.* 3. *l. nunquam* 52. *ff. de condit. & demonstr. l. cùm quidam* 8 *ff. de rebus dubiis, l. fideicommissaria* 46. *ff. de fideicommiss. libert. l* 1. §. *si ab ipso, ff. de collat. bonor. l. penult.* § *si patronus, ff. de bonis libert. l.* 11. *tit.* 3. *p.* 6. Illustrant Alciatus *lib.* 2. *parerg. cap.* 31. Cuiacius *lib.* 2. *obseru. cap.* 2. Connanus *lib.* 10. *comment. cap.* 6. Robertus *lib.* 2. *recept. sentent. cap.* 11. Acosta *lib.* 1. *select. cap.* 21. Sarmient. *lib.* 2. *select. cap.* 11. Antonius Augustinus *lib.* 4. *emend. cap.* 10. Vinius *lib.* 2. *select. cap.* 25. Bronchorst. *enantioph. cent.* 3. *assert.* 48. cuius principij rationem ex diffinitione testamenti petendam esse ipsi existimarunt; nam cùm diffinitio diffiniti substantiam demonstret, *l.* 1. §. *dolum, ff. de dolo*, & testamentum sit voluntatis nostræ iusta sententia, *l.* 1. *ff. de testam.* apparet, contra substantiam testamenti fieri, si alienæ dispositioni committatur. Duarenus *in dicta l.* 1. & *ad tit. de hared. instit. cap. final. columna finali*, Segura *in repetitione legis cohæredi*, §. *cùm filia, ff. de vulgari*, Tiraquellus *ad ll. connubiales, glossa* 5. *num.* 4. *in fine*: quod explicuisse videtur Caius *in dicta l. illa institutio*, ibi: *Testamentorum iura per se firma esse oportere*; hoc est, testamentorum dispositiones per se firmas esse debere, robur, & firmitatem à seipsis, & non ab alio accipere; nam lege XII. Tabul. quod quis de bonis suis disposuisset, confirmauit lex *verbis legis, de verb. signif. princip. Instit. ad leg. Falcid.* potestas quippe hæc personalis ad alterum transferri non potest; etenim cùm quis ita disposuit: *Instituo quos Titius voluerit*; vel, *Instituo Sempronium, si Caius voluerit*; Sempronius pendet ab aliena voluntate, taliter quod institutio vires, & firmitatem sumit à voluntate tertij, quo renuente nullus hæres institutus reperitur, & sic magis tertij, quàm defuncti testamentum esse videtur, ob idque à veteribus talis institutio improbatur. Prosequuntur Connanus *lib.* 10. *comment. cap.* 6. *num.* 3. Costa *in cap. si pater*, 1. *p. verbo Pauperis, num.* 5. *de testam. in* 6. Corralius 5. *Miscel. cap.* 13. Spino *in specul. testam. glos.* 5. *num.* 2. Cuiacius *lib.* 6. *respons. Papin. in dicta l. captatorias* 70. *ff. de hæred. instit.* Donellus 8. *comment. cap.* 15. Antonius Faber *decad.* 51. *error.* 4. Castillo 2. *controuers. cap.* 6. *num.* 22. Matienzo *in l.* 5. *tit.* 4. *lib.* 5. *recopil. glos.* 1. *num.* 2. Vnde facilè deducitur, vltimam testatorum voluntatem in alterius dispositionem conferri non posse.

Quæ assertio primùm procedit in institutione hæredis, quæ adeò in voluntatem alterius conferri non potest, vt nec arbitrio, siue libero, siue iusto conferri valeat; in quo sensu verbum *Arbitrio*, quo vtitur Consultus *in dicta l. illa* 32. accepit Sarmientus *lib.* 2. *select. cap.* 6. *num.* 4. 4. De hæredis institutione. Quæ sententia non malè confirmari potest *ex l. filio* 17. *ff. de iniusto rupto*, vbi si filius præteritus velit testamentum patris approbare, adhuc tamen attento iuris ciuilis rigore nullius momenti esse supponitur; quod ex eo prouenire existimant Faber *lib.* 9. *coniect. cap.* 14. Osualdus *lib.* 6. *comment. cap.* 6. *littera C.* ne alioquin ex arbitrio filij hæredis institutio pendeat. Cui doctrinæ obiici solet, substitutionem esse secundam hæredis institutionem, & tamen ea ex voluntate instituti pendet, vt constat ex vulgari eius formula ibi: *Titius hæres esto, & si Titius hæres non erit, Seius hæres esto.* Sed respondetur cum Sarmiento *d. cap.* 6. *num.* 5. Osualdo *d. lib.* 6. *cap.* 32. *littera A.* substitutionis ius non pendere ex voluntate libera primi instituti, sed ex tacita, & à contrario sensu deducta, vt *in l. fideicommissa* 11. §. *si sic, ff. de legat.* 3. immò principaliter pendere ex testantis voluntate, & iudicio; non enim aliter voluit testator substitutum hæredem esse, quàm si primò institutus facto, vel verbo hæreditatem non adierit; quomodo etiam exponendus est textus *in l. si quis* 68. *ff. de hæred. instit.* vbi docetur, posse fieri institutionem sub ea conditione, si Titius in Capitolium ascenderit; quia hoc casu institutio non confertur in expressam voluntatem Titij, sed potiùs in velatam

latam, sub conditione videlicet, quæ pendet ex facto ipsius. Nec obstabit si instes, in Titij potestate esse ascendere, vel non ascendere; ac proinde nihil interesse inter hanc conditionem, *Si in Capitolium ascenderit*; & illam, *Si voluerit*. Nam respondeo adhuc institutionem propriè non pendere ex voluntate Titij, sed potiùs ex facto inuoluntario ipsius; quia vt rectè explicant Costa *lib. 1. select. cap. 21. num. 5.* Donellus *dicto lib. 8. cap. 15.* conditio, *si voluerit*, non nisi sciente, & volente impleri potest; conditio verò ascendendi in Capitolium facto, & ab eo qui ignorauit conditionem, impleri potest; quippe talis conditio in casum collata censetur. Nec contrarium probatur *in l. 2. ff. de condit. & demonstr.* vbi apertè docetur, conditionem ascendendi in Capitolium adimpleri non posse nisi ab sciente, non verò ab eo, qui per accidens ascendit. Nam respondeo cum Sarmiento *dicto cap. 6. num. 31.* textum illum procedere quando conditio adiicitur ipsi hæredi instituto, vel legatario; nam tunc scienter, & deliberatè ab eis impleri debet: nos verò loquimur quando hæc conditio ponitur in personam tertij, quia tunc, cùm casualis sit, sufficit vt casu adimpleatur. Adhuc tamen suprà tradita doctrina, videlicet institutionem hæredis in extraneam voluntatem poni non posse, limitanda est, cùm non ipsa constitutio, sed electio hæredis ponitur, veluti cùm testator dicit, *Instituo hæredem vnum ex consanguineis, quem Titius elegerit*: nam cùm institutio directò fiat à testatore, electio rectè tertio committi potest; siquidem eo non eligente, omnes consanguinei admittuntur, argumento legis *si quis 17. §. 1. l. cùm quidam 24. l. cùm pater 77. §. hæreditatem, et 1. ff. de legat. 2.* & faciunt textus *in l. vtrum 8. § cùm quidam, ff. de rebus dubiis, l. fideicommissaria 46. §. vlt ff. de fideicommiss. libert. l pauperibus 24. l. nulli, l. si quis 38. C. de Episcop. & cleric.* docent Covar. *hic*, Acosta *in dicto cap si pater, verbo Pauperes, num. 6.* Castillo *lib. 2. controu. cap. 6. num 23.* Deinde limitatur prædicta doctrina cùm non ipsa institutio, sed portionum distributio tertio committitur; quod dispositionis genus consistere, probatur *ex l. cùm filius 76. §. pater, ff. de legat. 2.* Item cùm in vim declarationis institutio in alterius voluntatem confertur, dum tamen à testatore hæres ore proprio nuncupetur, *l. hæredes 21. ff. hoc tit.* veluti si testator dicat, *Instituo hæredem, quem scripsi in quadam schedula, quæ est apud Titium*: nam licèt declaratio Titio committatur, tamen institutio directò fit à testatore, & ita sustinetur, argumento legis *quoties 9. §. si quis nomen, l. hoc 19. l. nemo 58. leg. asse 77. ff. de hæred. instit.* docuit Covar. *in præsenti, num. 7.*

5. De legatis in voluntatem alienam relictis.

Quoad legata licèt Christophorus à Castellione relatus à Cumano *in l. 1. ff. de legat. 2. num. 5.* & Alciatus *ibi, num. 6* existimauerint, ea relinqui posse in meram tertij voluntatem, ex eadem lege 1. accipientes textum *in dicta l. illa 12.* in illis verbis: *Testamentorum iura*, pro hæredum institutionibus, quæ ad caput testamenti spectant, *l. 3. ff. de his quæ in testamento, §. ante hæredis, Instit. de legat.* tamen rectè eos refellit Acosta *lib. 1. select. cap. 21. num. 9.* qui inter legata & institutiones nullam in hac parte versari differentiam docuit; sed cùm aliena voluntas variè dici possit, videlicet vel legatarij, vel hæredis, vel alterius extranei, de his tribus singillatim agendum est. Et quod attinet ad primum, nemo est qui nesciat, legatum, vel fideicommissum in voluntatem legatarij relinqui posse, veluti, *Lego Titio centum, si ipse voluerit: l. si ita 65. §. 1. ff. de legat. 1. l. 66. ff. de condit. & demonstr. l. 30. tit. 9. partit. 6.* Cuius rei illa ratio est, quod cùm in legatarij potestate sit agnoscere, aut repudiare legatum, nec inuitus ad id accipiendum cogi possit, idcirco quod tacitè inest, etiam expressâ conditione relinqui potest; quæ conditionis expressio faciet legatum conditionale, non purum, *d. l. si ita 65. §. 1. d. l. si ita 69.* Nec obstat si quis dicat, huiusmodi legatum ex eo purum videri, quod illa conditio, *si voluerit*, tacitè à iure insit, *l. inuito, ff. de regul. iuris*; tacita autem conditio à iure, licèt a testatore exprimatur, nihilo magis facit legatum conditionale, *l. 3. ff. de legat. 1. l. seruo 47. in fine, l. conditiones 99. l. aliquando 107. vers. Item, ff. de condit. & demonstr. l. hæredes, vers. Tractari, l. si dies, vers. Si sub conditione, l. si Titio 21. vers. Quædam. ff. quando dies legati cedat.* Nam responderi solet, conditionem, *si voluerit*, aliter exprimi, quam à iure inest; nam a iure non inest, vt legatarius velit: nam etiam ignoranti acquiritur, *l. cùm pater 77. §. surdo, l. legatum 80. ff. de legat. 2. l. si tibi 86. §. cùm seruus, ff. de legat. 1. l. si partem 18. ff. quemadmodum seruitutes*; cùm eo ipso, quod non repudiatur, retrò legatarij fuisse intelligatur, *l. seruum 44. §. 1. ff. de legat. 1. l. 1. §. sed vtrum, ff. si quid in fraudem patroni*; expressa verò conditio, *si voluerit*, superuacua non habetur, cùm eâ adiectâ fiat, vt ignoranti legatum non quæratur, nec consistat antequam legatarius constituat se velle, exemplo hæredis sui, cui si conditio, *Si voluerit*, in institutione adiiciatur, institutio conditionalis ex eadem ratione sit, *l. iam dubitari 86. vers. Non abs re, ff. de hæredib. instit.* licèt aliud sit in hærede extraneo, ex regula dictæ legis 3. *ff. de legat. 1.* atque ita docent Accursius *in d. l. aliquando, verbo Adierit*, Bartolus *in d. l. 3. num. 3.* vbi Iason *num. 3. & 8.* Alciatus *num. 18.* Cuiacius *ad finem*, Donellus *lib. 8. comment. cap. 15. in princ. & c. 32. vers. Sæpe numero*, Sanchez *lib. 5. de matrim. disput. 1. num. 7.* Sed hæc interpretatio, licèt vulgò recepta, nec tuta satis, nec firma est, quamvis vtcunque defendi posse, defendat Duarenus; nam conuinci videtur, primò *ex d. l. si ita 56. §. 1. vers. Aliud*, in qua ostenditur, conditionem, *Si volet*, tacitè in legato contineri, alioquin si non inesset, non rectè posset legatarius illud repudiare. Deinde, nam si conditio, *Si volet*, tacitè non inesset ex eo, quod ignoranti quæritur legatum, vtique hæc ratio vim suam haberet in legato damnationis: atqui quod ignoranti legatum quæratur, & quod rectâ viâ transeat, non nisi in legato vindicationis locum habet, *d. l. legatum 80.* cum suprà adductis: ergo aut fateri debent textum *in dicta l. si ita 65. §. 1.* in legato tantùm vindicationis accipiendum, quæ nimia restrictio est; aut dare debent rationem, quâ vsi sunt, non satis esse adæquatam, cùm omnibus legatis non conueniat. Quare omissâ aliâ solutione Ripæ *in dicta l. 3. num. 35.* cui subscribunt Duarenus *ibi*, & Menochius *lib 4. præsumpt. 101. num. 57.* quæ non ad rem institutam, sed ad ius transmissionis accommodatur, multò planiùs dici posse existimo,

conditionem

conditionem *si voles*, in legato expressam, ampliùs continere, quàm tacitam; nam tacita eam habet sententiam, *si volueris*; expressa, si declarauerit se velle habere legatum; atque ita quod ampliùs habet, quàm antea non habebat, est declaratio voluntatis, quæ sola efficit legatum conditionale; atque ita alio modo exprimit, & alio modo inest; quod forsan veteres, & nouiores huius sententiæ auctores explicare voluere; sed vel verbis defecti, vel verbis redundantes suam sententiam non explicuerunt.

6. De legato relicto in voluntatem hæredis. Succedit secundus casus, cùm legatum relinquitur in meram voluntatem hæredis, quod inutiliter relinqui notum est, *l. Senatus* 43. *§. legatum, ff. de legat.* 1. *l. fideicommissa* 11. *§. quamquam, ff. de legat.* 3. *l. si fideicommissaria* 46. *§. quod si ita, ff. de fideicommiss. libert.* non ex ratione textus *in dicta l. illa institutio*; sed ex alia potiori, videlicet quia in voluntatem debitoris poni non potest, an obligetur, vel non, *l. sub hac* 70. *ff. de obl. & act. l. stipulatio* 17. *l. à Titio* 108. *§. vltimo. ff de verb. oblig. l. hæc venditio* 7. *in principio, ff. de contrahend. empt. l. in vendentis* 3. *C. eodem, l.* 2. *§. Scæuola, ff. de eo quod certo loco.* Sed licèt legati substantia, ipsumque præstare, vel non, in voluntatem hæredis poni non possit; tamen eius accidentia, vt electio rei, *l. si quis à filio* 32. *§. si quis plures, ff. de legat.* 1. vel personæ, *l. si quis seruum* 8. *§. si inter duos, ff. de legat.* 2. *l. vtrum* 7. *§. cùm quid, ff. de rebus dubiis*, & tempus debendi, *l. centesimus* 46. *§. penult. ff. de verb. oblig.* in hæredis arbitrio relinqui possunt. Quo modo accipiendus est textus *in l. vxori* 51. *§. Scæuola, ff. de legat.* 3. in cuius specie non legati substantia, sed accidens, videlicet tempus debendi, positum fuit, vt exponit ibi D. Iosephus de Retes *lib.* 4. *opuscul.* Nec contrarium probat textus *in l. quodcunque* 45. *§. vltimo, ff. de verb. oblig.* vbi docetur, nullam versari differentiam inter stipulationem conceptam *Si voluero*; vel, *Cùm voluero*; & vtramque conceptionem pariter conditionem continere probat lex *si Titio* 22. *ff. quando dies legati.* Nam respondeo, illud procedere quoad inducendam conditionem, ità vt sensus sit, quod sicut stipulatio conditionalis est concepta sub illa formula, *Si volueris*; ita etiam si concipiatur sub illa, *Cùm volueris.* Cæterùm cùm agitur de imponenda obligatione in personam hæredis, aut promissoris, multùm interest; nam in conditione, *Si volueris*, tota dispositio pendet ex voluntate ipsius, cui imponitur; in conditione verò, *Cùm volueris*, sola temporis adiectio ex ipsius voluntate pendet: vnde consequens huic doctrinæ est, legatum relictum, *cùm voluerit hæres*, intercidere, si legatarius decedat antequam hæres constituat se velle, nec ad legatarij hæredes transmitti, quasi in diem incertum relictum, *ex l. dies incertus, l. hæres* 79. *in principio, ff. de condit. & demonstr. l.* 4. *ff. quando dies legati*: ex diuerso si ipse hæres decedat antequam præstare se velle dicat, tunc eius hæres legatum soluere cogitur, *dicta l. fideicommissa* 11. *§. hoc autem, dicta l. vxorem* 41. *§. Scæuola, ff. de legat.* 3. *l. seruos* 20. *ff. de manumiss. testam.* quod fauore vltimarum voluntatum receptum esse, notarunt Acosta *lib.* 2. *selectarum, cap. vlt. num.* 8. Menochius *lib.* 4. *præsumpt. cap.* 90. & *in l. vlt. ff. qui sine manumissione*, docetur, quod si seruus venditus sit, vt manumittatur cùm emptor voluerit, moriente emptore libertas seruo competit. Nec huic doctrinæ obstat textus *in l. centesimis* 46. *§. vltimo, ff. de verb. oblig.* vbi Paulus scribit, hanc stipulationem, cùm promissor voluerit, ita inutilem esse, si antequam ipse constituat se velle, decedat; nam omissis solutionibus traditis à Bartolo *ibi*, Iasone *numero* 11. Acosta *dicto cap. vltimo*, Roberto *libro* 2. *recept. cap.* 12. Hothomano *libro* 1. *obseru. cap.* 8. Sarmiento *lib.* 2. *selectarum, cap.* 6. *num.* 24. dicendum est, textum illum procedere in contractu stricti iuris; in quo propter verborum rigorem ita demùm videtur promissor obligari, si viuus declaret se velle; quod secus est in contractu oneroso, de quo *in dicta l. vltima*; cùm credatur eam fuisse contrahentium intentionem, vt emptor omnino libertatem seruo præstaret, tantumque tempus præstationis illius arbitrio relictum esse: vnde dum velle potest, expectatur; vbi verò mors intercedit, quia cessat voluntas, in vltimo vitæ spiritu incipit libertas competere: etiam etsi in meram, & apertam hæredis voluntatem legatum relinqui non possit, tamen in obliquam, & eius arbitrium relinqui valet, quia non delibero hæredis arbitrio; sed de arbitrio boni viri sensisse testatorem creditur, quo modo aliqui accipiunt textus *in l. si Seio* 75. *§. vltimo, vers. Proinde, ff. de legat.* 2. *l. Lucius* 14. *ff. de fideicommiss. libert.* Sed de his infrà agemus.

His tamen valde refragatur textus *in l. fideicommissaria* 46. *ff. de fideicommiss. libert.* vbi apertè docetur, valere libertatem seruo relictam, si hæres voluerit, cùm contrarium dicendum esset iuxta suprà tradita, & ibi Vlpianus ipse agnouit *in vers. Quod sit.* Quare aliqui docuerunt, Vlpianum se ipsum correxisse, & quod in principio proposuerat, in sequenti versiculo mutasse. Nec dissimilis omnino est interpretatio Connani, qui *libro* 10. *comment. cap.* 6. interrogatiuè legit textum illum vsque ad versiculum, *quod si ita.* Sed his omissis sententiis, Cumanus *in l. illa* 32. *numero* 12. *ff. de hared. instit.* cui suscribit Costa *lib.* 1. *selectarum, cap.* 22. *num.* 1. existimat, textum *in dicta l. fideicommissaria* 46. *in principio*, accipiendum esse de fideicommissaria libertate, quam Vlpianus affirmat valere sub conditione si hæres voluerit; versiculum autem, *quod sic*, accipiendum esse de libertate directa; vt indicant illa verba: *Stichum liberum esse volo*; & hanc inutilem esse sub conditione, *si voluerit.* Cuius differentiæ illam rationem affert Costa, quod in libertate fideicommissaria hæres iura patronatus consequitur, *§. qui autem, Instit. de singulis rebus.* Quâ de causâ facilè creditur, hæredem libertatem præstaturum: quæ ratio cessat in directa libertate. Quam Cumani interpretationem, etsi plerique impugnent, acriter defendit Acosta *vbi proximè*, distinguens inter libertatem valere, & libertatem deberi: atque ita existimat libertatem fideicommissariam sub conditione, *si hæres voluerit*, valere quidem, non tamen deberi, quousque hæres constituat se velle: quo casu incipiet deberi, impletâ scilicet conditione; & in hoc casu explicandum

7. Exponitur l. fideicommissaria 46. ff. de fideicomm. libert.

candum esse affirmat, quod Vlpianus *in dicta l. fideicommissaria 46. in principio*, ait, pendere ex nutu hæredis; directam verò libertatem, si hæres voluerit, non solùm non deberi interim dum hæres non constituit se velle; sed nec valere, etiamsi hæres se velle declaret, quasi ab initio huiusmodi legatum omnino inutile sit. Sed quamvis hæc Costæ sententia subtilis sit, euerti tamen videtur ex traditis à Sarmiento *dicto lib. 2. selectarum, cap. 6. num. 15.* quare alij asseruerunt, Vlpiani sententiam *in dicta l. fideicommissaria 46. in princip.* cum duobus versiculis sequentibus, non aliam esse, quàm affirmare, valere libertatem collatam in voluntatem hæredis, legatarij, vel tertij, si modò voluntas in vim conditionis accipiatur, quasi ille versiculus, *quia conditis*, ad omnes tres casus præcedentes referatur: quod verò subiicit in versiculo, *quod si ita*, sic accipiendum est, vt si non in vim conditionis hæredis voluntas accipiatur, sed in plenum eius arbitrium conferatur, tunc etiam libertas inutilis sit. Nec obstabit si objicias, legatum in hæredis arbitrium etiam in vim conditionis collatum non consistere, *ex dicta l. 43. §. legatum.* Quia responderi potest, id locum non habere iure singulari in libertate fideicommissaria, de qua in principio ipsius textus, quod innuere videtur Vlpianus in illis verbis: *Quamuis nihil aliud*, &c. & euincitur ex ratione legis *sub hac 7. ff. de obl. & act.* quæ ratio cessat in libertate fideicommissaria; cùm enim libertas pietatis causâ relicta sit, facilè intelligi potest, hæredem præstare velle, argumento legis *cùm hi 32. §. mulier, ff. de condict. indeb.* Item ex alia ratione, de qua Acosta *vbi suprà.* Aliter Accursius in eodem textu, verbo, *quod si ita*, respondet, dum ait in initio illius textus tantùm proponi libertatem dari posse ita, *Hæres si voluerit, fidei tuæ committo, vt Stichum manumittas.* Sed non affirmari libertatem ita datam valere, vsque ad versiculum, *quod si ita*, vbi Vlpianus expressè respondet, libertatem ita relictam non valere. Hæc tamen Accursij expositio sustineri non potest: tum quia diuinatoria est; tum etiam, quia si libertas inutiliter datur per illam formulam, *si hæres voluerit*, consonum non erit affirmare in principio ipsius legis posse de eo dubitari. Sed his solutionibus omissis pro huius textus expositione, & aliorum, in quibus de fideicommissis agitur, existimabam, quod licèt legata ex nutu & mera voluntate hæredis pendere non possint, nec in eius voluntatem relinqui, tamen fideicommissa eo modo relicta, vt ex nutu mero hæredis pendeant, valere ex eo, quia in fideicommissis non militat ratio suprà adducta, nec deducta *ex dicta l. illa institutio*; imò potiùs iuxta primæuam naturam ipsorum, solutio eorum pendet ex nutu & voluntate hæredis, *princip. Instit. de fideicommiss. hæredit.* Et licèt Imperator Augustus imposuerit necessitatem hæredibus soluendi ea, vt in eodem textu refertur, atque ita exæquata fuerint legatis, *l. 1. ff. de legat. 1.* tamen testator expressè ea relinquendo in meram voluntatem hæredis, fideicommissa reponit in pristinam naturam, nec eorum substantiæ aliquid contrarium disponit; tantùm enim remittit necessitatem ab Imperatore Augusto impositam; nec contra ipsius Imperatoris constitutionem disponit, sed eius beneficio non vtitur, apponendo conditionem, *si hæres velit.* Quare cùm naturæ fideicommissi non repugnet, immò consonum sit, vt ex nutu, & voluntate hæredis pendeat, ideò licèt legatum in voluntatem meram hæredis poni non possit, fideicommissum tamen ita relinqui valet, vt ex eius nutu pendeat, vt *in dicta l. fideicommissaria 46.* in cuius principio ait Vlpianus: *Fideicommissaria libertas ita potest dari: Hæres si voluerit, fidei tuæ committo, vt Stichum manumittas, quamuis nihil aliud testamento potest valere ex nutu hæredis.* Vbi notanda sunt illa verba, *Ex nutu hæredis*, quæ propriam, & antiquam fideicommissorum conditionem redolent; & tunc rectè ait Consultus, vltra fideicommissa nihil aliud ex nutu hæredis pendere posse. Prosequitur Vlpianus *in §. 1.* & ait: *Planè & si ita, Si Stichus voluerit, potest ei libertas inscribi.* In quo §. agit de voluntate ipsius manumittentis; nam sicut filius inuitus non emancipatur, *l. penult. C. de emancipat. liber.* Paulus *lib. 2. sentent. titul. 25.* ita nec seruus inuitus manumittitur. Quare legimus aliquos seruos repudiasse libertatem sibi relictam, quorum exempla referunt P. Faber *in regula Inuito, ff. de regul. iuris*, Fornerius *lib. 4. rerum quotid. cap. 3. per totum*; & ita sicut legatum relinqui potest, si legatarius voluerit, ita & libertas, si Stichus velit. In §. 2. ait Vlpianus: *Sed si ita scriptum sit: Si Seius voluerit, Stichum liberum esse volo, mihi videtur posse dici, valere libertatem, quia conditio potiùs est, quemadmodum si mihi legatum esset, si Titius in Capitolium ascenderit.* In quibus §§. mutat speciem, non solùm cùm libertas in tertij voluntatem relicta est, sed etiam incipit agere de libertate directò relicta, ibi: *Liberum esse volo.* Et licèt in eo casu videbatur dicendum, libertatem non valere, quia erat relicta in meram tertij voluntatem, vt de aliis legatis statim dicemus; tamen contrarium docet Vlpianus, quia fauor libertatis hoc euincit, vt quemadmodum legatum relictum sub conditione, *Si Titius in Capitolium ascenderit*, valet, quia creditur illum ascensurum in Capitolium pietatis causâ, seu sacrificandi gratiâ, & ita legatum valiturum ipso ascendente in Capitolium; ita præsumitur fauore libertatis Titium, in cuius voluntatem illa relicta est, optaturum potiùs vt seruus ad libertatem perueniat, quàm vt sub duræ seruitutis iugo permaneat. Et licèt in aliis actibus conditio illa non aliter adimpleri possit, quàm si Titius sciens animo implendi impositam conditionem declaret, ideoque vitietur dispositio, *dicta l. si ita 65. §. illi si volet, ff. de legat. 1.* tamen ne libertates pereant iure singulari receptum est, vt in illa conditione, si Titius voluerit, voluntas Titij non consideretur vt causa efficiens dispositionis, sed vt quælibet alia conditio casualis; similis illi, si Titius in Capitolium ascenderit. Et quemadmodum illa impletur, siue sciens, siue ignorans Titius Capitolium ascendat; ita quoque & illa, *Si voluerit*, adimpletur, quomodocunque constet, Titium voluisse, siue sciat, siue ignoret conditionem. Quâ expositione admissâ facilè eo casu sustinetur libertas, cùm tunc dispositio

tio ex sola voluntate testatoris perficiatur, & conditio effectum tantùm dispositionis, sicut cæteræ conditiones, suspendat. Tandem *in* §. 3. retentâ eadem specie libertatis directæ, ait Vlpianus, quod si ita scriptum sit: *Si hæres voluerit*, non valebit, libertas videlicet directa, quia in voluntatem hæredis legatum, aut libertas directò poni non potest, ex ratione suprà expensa. Nec obstabit si dicas, etiam ob fauorem libertatis eandem interpretationem huius conditionis, *si velit*, admitti debere, siue apponatur in persona hæredis, siue in persona tertij: sed in persona tertij non vitiat libertatem, imò interpretatur, ita vt valeat: ergo & in persona hæredis. Nam respondeo, quod licèt illa interpretatio admittatur fauore libertatis, quando confertur in libertatem tertij, non obstante regulâ dictæ legis illa institutio; non tamen admittitur quando confertur in voluntatem hæredis, quia eo casu non solùm obstat dispositio dictæ legis *illa institutio*; sed altera, quæ non minorem vim habet, nempe quod non potest in voluntate debitoris esse, an debeat, *dicta l. vtrum*, §. *cùm quidam*, *de rebus dubiis*: contra quam regulam impossibile erat, quod legatum valeret, & sic licèt in tertij voluntatem tacitam, & velatam conferri legatum possit, in voluntatem tamen hæredis inutiliter confertur: vnde cùm libertatis fideicommissariæ naturæ contrarium non sit, vt pendeat ex nutu hæredis, ideò fideicommissaria libertas ita relicta, *Si hæres voluerit*, valet; directa verò non valet.

8. Quâ distinctione admissâ inter legata, & fideicommissa, exponendus est textus *in l. Lucius* 14. *ff. de fideicommiss. libert.* vbi libertas per fideicommissum relicta fuit sub ea conditione, si hæredi placeret. Et docet Modestinus, libertatem valere. Cuius textus difficultatem vt DD. communiter dissoluant, affirmant, textum illum esse accipiendum non de libero hæredis arbitrio, sed de arbitrio hæredis, quasi boni viri; quo modo legata in hæredis arbitrium relinqui possunt, *l. si sic* 75. *in principio*, *ff. de legat.* 1. *l. fideicommissa* 11. §. *quamquam*, *ff. de legat.* 3. idque significare docent verbum, *Placet*, quo vtitur Modestinus, vt notarunt *ibi* Bartolus, Albericus, & Gothofredus. Sed hæc interpretatio præterquam aliena est à verbo *Placet*, quod simplicem & absolutam voluntatem exigit, non regulatam iuxta boni viri arbitrium, apertè conuincitur *ex l. cùm proponas* 8. *C. de fideicommiss. libert.* vbi docetur in eadem specie seruum libertatem non consequi refragante vxore hærede instituta, cùm libertas relicta esset, si vxori placuisset. Et licèt vt hanc difficultatem effugiant Accursius, & alij, quos laudat, & sequitur Caldas *de nominatione*, 1. *p. quæst.* 5. *num.* 18. exaudiendum esse dicant textum illum adiectâ particulâ *maximè*, vel cùm vxor iustam contradicendi causam habuit, *ex l. seruos* 20. *ff. de manumiss. testament. l. cùm pater* 77. §. *rogo*, *ff. de legat.* 2. hoc tamen quàm alienum sit ab eius textus littera, facilè quilibet agnoscet. Vnde existimabam ex prædicta differentia legatorum, & fideicommissorum explicandum esse textum *in dicta l. Lucius* 14. nam cùm loquatur de fideicommissaria libertate, potuit relinqui in voluntatem hæredis, & ex eius nutu pendere, iuxta naturam fideicommissorum, & ita eo renuente libertatem non competere, *ex dicta l. cùm proponas*.

Explicatur l. Lucius 14. ff. de fideicommiss. libert.

Ex suprà traditis exponendus etiam textus est *in l. fideicommissa* 11. §. *sic fideicommissum*, *ff. de legat.* 3. qui valde difficilis est ex eo, quod verba illa, *Nisi hæres meus noluerit*, in effectu significant, si hæres voluerit; nam cùm prædicta formula habeat in se duplicem negationem, vnam inclusam in dictione *nisi*, & alteram in verbo *noluerit*, affirmatiuæ æquipollet, *l. duobus* 257. *ff. de verb. signif. l. quibus* 40. §. *quidam*, *ff. de condit. & demonstr.* Costa *lib.* 1. *selectarum*, *cap.* 24. Vnde textus ille probat, in voluntatem hæredis legatum conferri posse, contra huc usque tradita. Cuius textus interpretatio ea communis est, quod in eius specie conditio non fuit adiecta substantiæ legati, sed resolutioni; nam legatum purum est, ademptio verò conditionalis, posita in voluntatem hæredis: ita Bartolus *in l.* 1. *de legat.* 2. *opposit.* 3. asserens legatum poni posse in voluntate hæredis extinctiua, non verò substantiua, quem sequuntur *in dicta l.* 1. Baldus *num.* 4. Alciatus *num.* 9. Peralta *num.* 57. Panormitanus *in præsenti*, *num.* 9. Couarruuias *num.* 10. Sed refellitur interpretatio hæc ex eo, quod sicut præstatio legati non potest pendere ex voluntate hæredis, *dicta l. Senatus*, §. *legatum*, *de legat.* 1. ita nec ipsius ademptio, *l. legata* 14. §. *quibus*, *ff. de adimend. legat.* docent Iason *num.* 2. Baldus *num.* 11. *in l. captatorias*, *C. de testament. milit.* Deinde quia etsi contractus, qui sub conditione resoluuntur, puri censeantur, *l.* 2. *ff. de in diem adiect.* tamen legata, quæ sub conditione adimuntur, sub contraria conditione data intelliguntur, *dicta l. legata*, *vers. Nam purè*, *l. legatum* 10. *ff. de adimend. legat. dicta l. quibus* 40. §. *quidam*: vnde legatum ademptum sub conditione si hæres noluerit, censetur datum sub contraria, si voluerit, & per consequens valere non debet. Omissâ ergo hac solutione veriùs dicendum est, textum illum non loqui de legatis, vt voluit Cuiacius; sed potiùs de fideicommisso, vt constat ex illis verbis: *Sic fideicommissum*; & ibi: *Quasi conditionale fideicommissum est.* Cùm ergo iuxta suprà tradita fideicommissum in voluntatem hæredis poni possit, & ex eius nutu pendere, rectè Vlpianus docuit, valere fideicommissum ita relictum, *Nisi hæres meus noluerit.* Nec obstabit si instes ex eadem lege, *in* §. *quamquam*, vbi Vlpianus docere videtur, fideicommissum in voluntatem hæredis conferri non posse; nam si rectè verba illius textus expendantur, non affirmant fideicommissum in voluntatem hæredis collatum non valere, sed potiùs non deberi, vt constat ex illis verbis: *Quamquam autem fideicommissum ita relictum non debeatur, si voluerit, &c.* Quibus signanter vsus fuit Vlpianus; quia licèt tale fideicommissum valeat, cùm tamen ex nutu hæredis pendeat, *dicta l. fideicommissaria* 46. non potest dici deberi, & quod ab hærede possit extorqueri. Illustrant textum illum Robertus *lib.* 1. *sentent. cap.* 10. Menchaca *de success. progress.* §. 27. *num.* 26. Padilla *in l.* 3. *de legat.* 2. *num.* 51. Petrus Faber

9. *Exponitur l. fideicommissa 11. §. fideicommissum, de leg. 3.*

ber *in l. in personam* 22. §. 1. *ff. de reg. iuris*, Osualdus *lib.* 8. *Donelli*, *cap.* 15. *littera K.* Potest etiam non insubtiliter textus *in dicto* §. *sic fideicommissum*, explicari, si obseruemus quod regulariter dictio, *nisi*, est exceptiua, ponens contrarium præcedentium, *l.* 2. §. *finali*, *ff. de custodia reorum*: vnde verba illa, *nisi hæres meus noluerit*, non æquipollent illi conditioni, *si hæres meus voluerit*; quia illa conditio, *nisi*, indicat negatiuam *non*, & affirmatiuam *sic*; quæ affirmatiua dictio conditionem exprimit pro oratione sequenti; negatiua verò respicit, & determinat præcedentem orationem: & ita cùm illæ duæ negationes extent supra diuersa, & determinent diuersa, non producunt affirmatiuam, *l.* 2. *ff. de in ius vocando*, *l. si verò*, §. *de viro*, *ff. solut. matrim.* Æquipollet ergo tantùm illi conditioni, *si hæres meus non contradixerit*; vel, *nisi hæres meus declarauerit se nolle*; ac per consequens valet, quia quod dicimus, legatum poni non posse in hæredis voluntatem, eo casu procedit, quo legatarius nullo modo potest consequi legatum, nisi hærede volente, & voluntatem suam exprimente, *dicta l. Senatus*, §. *legatum*: at in specie dicti §. *sic fideicommissum*, legatarius potest consequi legatum nulla præcedente voluntate hæredis; non enim eius voluntas desideratur, vt legatum valeat, sed eius contradictio, vt non subsistat; vnde si hæres simul ac adierit hæreditatem, furere incipiat, & in furore decesserit, fideicommissum omninò debetur; quia nolle non potuit, vt *in l.* 2. §. *finali*, *ff. solut. matrim.* Rursus si hæres decedat nullà factà contradictione, quia non apparet de contraria voluntate, legatarius consequitur legatum, vt *ex l. quam* 7. *in princip. ff. de peculio*, deducunt Costa *lib.* 1. *select. cap.* 24. Sarmient. *lib.* 2. *select. cap.* 6. *num.* 10. Adiecit insuper Vlpianus *in dicto* §. *sic fideicommissum*; quasi conditionale fideicommissum esse, quia secundùm verba non est conditionale, intrinsecus tamen redditur conditionale ex hæredis contradictione. Difficilior tamen est mens eiusdem Vlpiani in illis verbis: *Et primam voluntatem exigit*; vt notauit Cumanus *ibi.* Omissis tamen his, quæ vulgò circumferuntur, obseruo, quod licèt hæc conditio, quæ quodammodo est negatiua, debeat habere tractum successiuum vsque ad mortem hæredis, *l. quicquid* 99. §. *final. ff. de verb. oblig.* intrinsecus tamen, inspectà conuertibili, seu æquipollenti, est affirmatiua conditio, consistens in potestate hæredis, atque ita adimplenda est protinus, vbi aditâ hæreditate interpelletur per legatarium, argumento legis 1. §. *item* 8. *ff. ad legem Falcidiam*; iuncta lege *si penu* 24. *ff. quando dies legati*; & ideò talis conditio exigit, & desiderat necessariò primam voluntatem, quia protinus vbi dicit se nolle, non potest ampliùs velle, *l. apud* 20. *ff. de optione legat.* vel si interpellatus nolit dicere se velle, aut nolle, habebitur pro volente, ex ratione, aut regula legis *iure ciuili* 24. *ff. de condit. & demonstr.*

10. Succedit vltimus casus, cùm testatoris dispositio in extranei voluntatem confertur. Et quidem in expressam voluntatem conferri non posse, probatur expresè *in dicta l. illa institutio*, & aliis suprà adductis: illustrant Cuiacius *in l. Senatus* 43. §. *legatum*, *ff. de legat.* 1. Donellus *lib.* 8. *comment. cap.* 15. Rodericus Suarez *de captatoria voluntate*, *num.* 1. Fachineus *lib.* 1. *controuers. cap.* 58. Duarenus *ad tit. de hæred. instit. cap.* 3. *vers.* 6. Sarmient. *lib.* 2. *selectarum*, *cap.* 6. Corrasius *lib.* 5. *Miscel. cap.* 13. Costa *lib.* 1. *select. cap.* 21. Carpio *de execut. lib.* 2. *per totum.* Vinius *lib.* 2. *select. cap.* 25. in velatam verò relinqui posse, vt si Titius in Capitolium ascenderit; quia eo ascendente purificatur conditio, & ignorans, aut renuens potest ascendere. Sed tunc obstat difficilis, licèt vulgò notus, Vlpiani locus *in l.* 1. *ff. de legat.* 1. in illis verbis: *In arbitrium alterius conferri legatum veluti conditio potest; quid enim interest, si Titius in Capitolium ascenderit, mihi legetur, an si voluerit.* Ex quibus deducitur, posse legatum in alterius voluntatem absolutè conferri: igitur quia vltima dispositio in extranei arbitrium poni potest. Cui difficultati variè occurrunt Donellus *dicto cap.* 15. *& in l.* 43. *ff. de verb. oblig.* Connanus *lib.* 10. *comment. cap.* 16. *num.* 3. Cuiacius *lib.* 2. *obseru. cap.* 2. Robertus *lib.* 2. *sentent. cap.* 11. Charondas *lib.* 1. *verosimil. cap.* 21. P. Faber *in l.* 22. *ff. de R. I.* Et communis sententia est, vt arbitrium à mera voluntate distinguatur; nam legatum relictum, si Titius voluerit, non valet, quia in meram Titij voluntatem confertur, *dicta l. illa* 32. *l. si quis Sempronius* 68. *ff. de hæred. instit. l. vtrum* 7. §. *cùm quidam*, *ff. de rebus dubiis*, *l. nonnunquam* 32. *ff. de condit. & demonstr.* relictum autem sub ea conditione, si Titius arbitratus fuerit, consistit, quia non in meram voluntatem, sed in arbitrium confertur, *l. si sic legatum* 75. *in princip. ff. de legat.* 1. *l. fideicommissa* 11. §. *quamquam*, *de legat.* 3. cuius distinctionis ratio ex eo proficiscitur, quod quando legatum ponitur in mera Titij voluntate, omnino pendet ab eius dispositione; nam & si iniustè dixerit, se nolle legatum præstari, eius voluntati standum est, potestque iniquum æquo præferre, *l. cùm quidam* 24. *ff. de legat.* 1. Cæterùm cùm ponitur legatum in arbitrio tertij, non tam pendet ab eius voluntate, quàm ab arbitrio boni viri, & ad idem recurritur, si malè, & iniustè fuerit arbitratus; idque expressè Vlpianus docet *in dicto* §. *quamquam*, ibi: *Non enim plenè arbitrium voluntatis hæredi dedit, sed quasi viro bono.* Et *in dicta l. si sic legatur*, ibi: *Quoniam quasi viro potiùs bono, ei commissum est, non in meram voluntatem hæredis collatum.* Agnouit Alfonsus noster *in l.* 29. *tit.* 9. *partit.* 6. ibi: *Si entendiere mi heredero, ò en albedrio de mi heredero, vale la manda que assi fue dexada.* Et ibi: *Mas si el testador dixesse, mando à Fulano de mil maravedis, si quisiesse tal home, no valdria tal manda, porque es fecha à vno, è es puesta señaladamente en albedrio de otro*: vbi Gregorius, & Covarruvias *in præsenti*, Donellus *dicto lib.* 8. *cap.* 15. vbi Osualdus *littera F.* arbitrari enim in hac parte non est velle, sed ex perpensâ à viro bono dicere, quid sit æquum, & voluntati testatoris magis consonum. Donellus *dicto cap.* 15. Cuiacius *lib.* 2. *obseru. cap.* 2. Sed hæc distinctio licèt vera sit, non tamen conuenit Vlpiano *in dicta l.* 1. siquidem de legato non in arbitrio, sed in voluntatem relicto loquitur, vt colligitur ex versiculo, *quid enim*; vbi Vlpianus rationem illius generalis sententiæ, quod in arbitrium alterius conferri potest, confirmat exemplis; quæ

De legato in voluntatem tertii relicto.

quæ ad meram voluntatem pertinent; nam hæ conditiones, *si in Capitolium ascenderit*, & *si voluerit*, non dependent ab arbitrio boni viri, sed à mera, & simplici voluntate, *dicta l. cùm quidam*, *dicta l. si quis Sempronium*. Nec obstat verbum illud, *arbitrium*; nam licèt mentio arbitrij à testatore facta pro boni viri arbitrio accipiatur, *dicta l. si sic legatum*, *dicto §. quamquam*; tamen Iurisconsulti eo verbo vtuntur in suis responsis pro nuda & simplici voluntate, *dicta l. illa* 32. *dicta l. vtrum* 7. *§. cùm quidam.* Quare hac omissâ sententiâ, & aliâ Rogerij, quam sequuntur Donellus *dicto lib.* 8. *cap.* 15. vbi Osualdus *littera P.* dicendum est, Vlpianum *in dicta l.* 1. docere voluisse, in meram voluntatem tertij legatum conferri per modum conditionis quandoque posse, quod euenit in conditione, *Si Titius in Capitolium ascenderit*, quæ licèt pendeat à mera Titij voluntate, non tamen vitiat legatum, *dicta l. si quis Sempronium*, *d. l. nonnunquam*; & vt ostenderet, talem conditionem in meram voluntatem conferri, subiicit, nihil interesse inter illam conditionem, & hanc, *Si Titius voluerit*, quoad voluntatem scilicet; quia vtroque casu in voluntatem Titij legatum positum videtur; vnde deducitur, mentem Vlpiani fuisse æquiparare solùm has conditiones quoad legandi modum, non quoad validitatem; nam quoad hoc constat diuersas esse, *dicta l. si quis Sempronium*, *dicta l. si sic*, *dicta l. nonnunquam.* Præsenserunt *in dicta l.* 1. Cumanus, & Socinus; ex qua doctrina illud deducitur, quod licèt communis distinctio inter arbitrium, & meram voluntatem vera sit, tamen non conuenit decisioni textus *in dicta l.* 1.

11\. Exponitur l. Senatus, §. legatum, ff. de legat. 1. Adhuc suprà traditis obstat textus *in l. Senatus* 43. *§. legatum*, *ff. de legat.* 1. in illis verbis: *Legatum in alienam voluntatem poni potest, in hæredis non potest.* In quibus apertè docetur, testatoris dispositionem in extranei voluntatem conferri posse. Decius *in l. captatorias, num.* 9. *C. de testam. milit.* verba illa interpretatur ita, id est in alieno arbitrio boni viri, iuxta proximè adducta. Sed hæc interpretatio non potest admitti: tum quia non conuenit verbis illis, *in aliena voluntate*: tum etiam ex illis, *in hæredis non potest*, quæ non procederent si priora de boni viri arbitrio intelligerentur, cùm in arbitrium etiam hæredis, quasi boni viri, legatum conferri possit. Cæterùm si sic legatum, vel fideicommissum sit relictum, si æstimauerit hæres, si comprobauerit, si iustum putauerit, legatum subsistit; quoniam quasi viro potiùs bono commissum est. Alij docuerunt, textum *in dicto §. legatum*, intelligendum esse de aliena voluntate tacita, velata, & conditionali, in quam conferri legatum potest, veluti si Titius voluerit. Ita senserunt Connanus *lib.* 10. *comment. cap.* 6. *num.* 3. Zasius *in dicto §. legatum*, Covar. *in præsenti, num.* 8. Sed hæc interpretatio difficilis etiam redditur ex eo, quod si prior pars dicti §. *legatum*, accipiatur de legato relicto in extranei voluntatem tacitam, & velatam, falsa redditur secunda pars, vbi docetur, in voluntatem hæredis legatum conferri non posse, cùm potiùs in hæredis voluntatem tacitam, & velatam vtiliter conferatur, *l.* 3. *ff. de legat.* 2. probat Robertus *lib.* 2. *sentent. cap.* 10. Quare his omissis sententiis, & aliis traditis à Genua *in conciliat. legum, fol.* 376. dicendum est cum Accursio *ibi*, verba illa, *aliena voluntate*, exaudienda esse de legatario, qui alienus dicitur respectu hæredis, argumento textus *in l.* 1. vbi Glossa *verbo Extraneo*, *ff. de Carbon. edict.* vnde cùm legatum valide relinquatur in voluntatem legatarij apertam, rectè in eo textu docetur, in eius voluntatem legatum poni posse, in hæredis non posse. Etiam iuxta suprà traditas distinctiones exponendi sunt textus *in l. penult. §. si patroni*; *ff. de bonis libert. l. si qui* 13. *ff. de acquir. hæredit. l. tutor* 23. *ff. de testam. tut. l. Theopompus* 14. *ff. de dote præleg.* iunctis Osualdo *lib.* 25. *Donelli, cap.* 5. *littera B.* Amaya *in l.* 2. *C. de iure fisci*, *l. Pamphilo* 10. *l. filium* 21. *ff. de option. legat.* cum Larreategui *lib.* 5. *selectarum, cap.* 3. *l.* 5. *ff. de aliment. legat. l. cùm tale* 77. *§. si Titio, l. pater* 101. *ff. de condit. & demonst. l. rogo*, *l. si vxori*, *ff. quando dies legat. l. Thais*, *§.* 1. *ff. de fideicommiss. libert. l. seruos* 20. *ff. de manumiss. testam.* iuncto Cuiacio *ibi*, *tract.* 1. *ad Afric. l. finali, C. commun. præd.*

Ex hucusque ita diffusè traditis apparet difficultas præsentis textus, dum in eo Innocentius III. ait, eum qui extremam voluntatem suam in alterius dispositionem commisit, non videri decedere intestatum; Cuius decisionis difficultatem variè explicant repetentes hîc, & alij laudati à Cenedo *collect.* 67. *ad Decretales*, Tiraquel. *priuil.* 64. *piæ causæ*, Petro Gregorio *lib.* 42. *syntagmatum*, *cap.* 2. *num.* 4. Castillo *lib.* 2. *controu. cap.* 6. Fachineo *lib.* 5. *controuers. cap.* 57. Sarmient. *lib.* 2. *select. cap.* 6. *num.* 33. Peregrino *de fideicommiss. artic.* 33. *à num.* 66. Fabro *de error. decad.* 51. *errore* 4. *&* 5. Ægidio *in l.* 1. *p.* 6. *§.* 1. *à num.* 1. *C. de sacros. Eccles.* P. Bajo-Arroyo *in repetit. ad hunc textum*: & Antonius Augustinus adeò grauem eam agnouit, vt aliis explicandam reliquerit *lib.* 4. *emend. cap.* 5. Sed vt ab antiquioribus incipiamus; Glossa *hîc*, *verbo Dispositionem*, existimat benigne contra iuris ciuilis regulas procedere præsentem decisionem, vt *in cap. cùm esses*, *hoc tit.* Innocentius vero, cui ferè omnes antiquiores hîc subscribunt, teste Covarruvia *num.* 13. Peralta *in rubric. de hæred. instit. num.* 22. Mancino *genial. cap.* 110. existimat, ideò hîc testamentum valere, quia testator committendo voluntatem suam alienæ dispositioni, tacitè intelligitur eum hæredem instituisse, vt bona sua inter pauperes, vel in alios pios vsus distribuat. Quæ interpretatio sustineri non potest; cùm omnino diuinatoria sit. Aliam solutionem affert Sarmientus *dicto cap.* 6. *num.* 36. scilicet captatorias institutiones iure canonico permissas esse; & de his Innocentium in præsenti esse accipiendum. Sed hæc interpretatio in pluribus peccat. Primò quia verius est, dispositionem in alterius voluntatem collatam, captatoriam non dici, nec ad Senatusconsultum, quo captatoriæ voluntates improbantur, pertinere; nam captatoria dispositio illa dicitur, in qua quis alterius hæreditatem captat, siue aucupatur, veluti: *Titium hæredem instituam, si me hæredem instituerit*; vt *in l.* 1. *ff. de his quæ pro non scriptis.* Harmenopulus *lib.* 5. *promptuarij*, *tit.* 8. quod & ipsa nominis origo, seu vocis significatio ostendit; nam captatoria dicitur à verbo captare, quod est aucupari, vt *in l.* 1. *ff. si quis aliquem testari*, ibi: *Qui dum captat hæreditatem* legul

12\. Refertur prima huius textus interpretatio.

legitimam. Et *in l. si maiores, C. de transact.* §. *manet, Instit. de sociei.* explicant Antonius Augustinus *lib. 4. emend. cap. 15.* Alciatus *lib. 2. parerg. cap. 51.* Cuiacius *ad titulum Instit. de societ.* & *lib. 16. obseru. cap. 12.* Corrasius *lib. 5. Miscel. cap. 13.* Duarenus *ad tit. de hæred. instit. cap. 3. & 7.* Prateius, Brissonius, & Caluinus *verbo Captatoria*, Guibertus Costanus *lib. 1. qq. iuris, cap. 7.* Costa *lib. 1. selectarum, cap. 21. num. 7.* Sarmient. *lib. 2. select. cap. 4.* Donellus *lib. 6. comment. cap. 19.* Faber *de error. decad. 51. errore 4.* Pinellus *lib. 1. select. cap. 10.* in qua iuris parte obseruandi sunt textus *in l. 34. C. de transact. l. adeo 59. ff. pro socio, l. filius 114. §. vt hæredem, ff. de legat. 1. l. stipulatio 61. ff. de verb. oblig. l. licèt, C. de pactis, l. vxori 41. §. eius, ff. de legatis 3. l. ex facto 17. in princip.* & §. 3. *ff. ad Trebellianum, l. 3. §. 3. ff. de aliment. legat. l. testamento 11.* & *l. 14. ff. de condit. instit. l. 19. ff. de iniusto rupto, l. 11. §. 21. l. 41. §. etiam 8. l. 68. §. 1. ff. de hæred. instit.* & huiusmodi captatoriæ institutiones, nec in testamentis militum sustinentur, *dicta l. captatorias 11. C. de testam. milit.* nam licèt in eis iuris ciuilis solennitates remittantur, *l. 1. ff. de testam. milit.* non tamen remittuntur ea, quæ ad honestatem, & bonos mores pertinent, *l. si à milite 30. §. edictum, ff. de milit. testam.* ex qua ratione nec iure canonico etiam ob piam causam huiusmodi dispositiones approbari poterant, vt probat Covar. *hîc, num. 13.* licèt contrarium teneat Antonius Augustinus *lib. 4. emend. cap. 15. in fine.* Constat ergo ex superioribus, plurimùm à captatoria dispositione distare, quæ alienæ commissa est voluntati. Nec contrarium probat Papinianus *in dicta l. captatorias*, nam verba illa, *In secretum alienæ voluntatis*, exponenda sunt, id est, in dispositionem testamento contentam; aliquando enim vltima dispositio appellatur secretum voluntatis, *l. 1. si quis tabulas, ff. depositi, l. 3. C. de codicil.* & rectè, cùm vltima voluntas secreta esse soleat vsque ad disponentis mortem, *l. miles 75. §. final. ff. de legat. 1.* adeò vt qui viui testamentum aperuerit, actione iniuriarum teneatur, *dicto §. si quis tabulas*, & ob id puniri soleat, *l. si quis aliquid 38. §. qui viui, ff. de pœnis.*

13. REFERTVR ALIA INTERPRETATIO.

Alij textum hunc accipiunt, quando in alterius voluntatem non confertur principalis dispositio, seu substantia testamenti, sed tantùm committitur electio hæredis incerti ex certis, vel sub certa demonstratione: quod fieri posse suprà probaui, & constat ex lege fideicommissaria, *§. finali, ff. de fideicommiss. libert. l. vtrum, §. cùm quidam, ff. de rebus dubiis.* Sed etiam hæc interpretatio eodem vitio diuinationis laborat; veram autem interpretationem tradit Abbas antiquus *hîc*, quem, licèt non satis rem exponentem, commendarunt Ancharanus *num. 3.* Immola *num. 4.* Fachineus *dicto cap. 57.* Ij enim rectè affirmant, præsentis textus verum sensum petendum esse ex integra eius littera, quam suprà retuli; ex qua constat, quod cùm Altissiodorensis Episcopus à Sede Apostolica impetrasset priuilegium disponendi de rebus clericorum ab intestato decedentium, duo quæsiuit ab Innocentio III. primum, an hoc priuilegium ad Canonicos extenderetur? & affirmatiuè respondet Innocentius *in cap. cùm tibi, de verb. signif.* Secundò quæsiuit, an eo priuilegio comprehenderentur bona illorum, qui supremam voluntatem alterius dispositioni committunt? & Innocentius negatiuè respondit, quia intestatus non videtur decedere, qui suam vltimam voluntatem in alterius dispositionem committit; idcóque priuilegio non esse locum. Dubitandi ratio nascebatur ex eo, quia præcipua testamenti pars est hæredis institutio, à qua testamentum vires capit, *l. 1. ff. de hæred. instit. §. ante hæredis, Instit. de legat.* & qui sine hærede decedit, ab intestato moritur, *l. 1. ff. de suis & legitimis, l. intestatus 64. ff. de verb. signif.* Sed in præsenti specie clerici nec hæredem instituerant, nec testamentum fecerant: igitur dicendum videbatur, ab intestato decessisse, & ita dispositionem bonorum ad Episcopum spectare. Contrarium tamen decreuit Innocentius, quia in simili casu defunctorum voluntates præcipuè attenduntur, *l. in conditionibus, ff. de condit. & demonstr.* idcirco latior in vltimis voluntatibus fit interpretatio, *cap. cùm dilecti, de donat. l. in testamentis, ff. de R. I.* vt testantis suprema voluntas effectum habeat, ob publicam vtilitatem, cui conuenit extrema hominum iudicia exitum habere, *l. vel negare 5. ff. quemadmodum testam.* Summa ergo nixus æquitate Innocentius Episcopo Altissiodorensi negauit dispositionem bonorum eorum clericorum, qui in alterius voluntatem dispositionem suam reliquerunt, inquiens, non videri eos intestatos decedere. Quæ verba quandam improprietatem continent, *l. naturaliter 12. ff. de acquir. possess. l. 1. §. deiecisse, ff. de vi & vi armat.* non enim illi intestati decedebant, vt priuilegio Episcopo concesso locus esset, licèt hæredem ex testamento non haberent. Sic etiam si quis codicillos tantùm faciat, relicta in eis debentur, *l. conficiuntur 8. l. ab intestato 16. ff. de iure codicil.* & eorum respectu non videtur decedere intestatus, Salicetus *in l. final. C. famil. ercisc.* Nec obstabit si dicas, neminem posse testatum, & intestatum decedere, ex regula legis *ius nostrum, ff. de R. I.* nam respondeo, regulam illam procedere in iure testandi, quod institutionem hæredis respicit; fieri enim non potest, vt quis sit hæres, & non sit rerum omnium dominus; quoad alia verò rectè potest quis testatus, & intestatus decedere: vnde pater, qui filiis suis tutorem non dedit, quoad tutelam dicitur intestatus, *l. intestato 6. ff. de suis & legit.* Poterit etiam responderi in præsenti, Innocentium non affirmare testatoris voluntatem alterius voluntati committi posse, sed alterius dispositioni, seu ordinationi; vt si dicat testator, *Volo vt Titius nomine meo testetur*; vel, *Quod disposuerit Titius, vt testamentum meum obseruari volo*: quod genus dispositionis valere notum est, siquidem per eam tantùm declaratio voluntatis committitur, *l. si is 66. ff. de procurat. l. qua in hærede 25. ff. de rebus dubiis*; vt etiam in matrimonio voluntas per alium exprimi potest, *cap. final. de procurat. lib. 6.* & in electione ecclesiastica, licèt hæc electio non valeat: *Eligo quem Titius voluerit, cap. 2. de elect. in 6. cap. 2. de postulat. Prælat. eodem libro*: & tamen commissio facta vt Titius eligat nomine meo, valet, *cap. quia propter, de elect.* & ita similiter, *Instituo hæredem, quem Titius voluerit*, non valet: at verò, *Titius nomine meo testetur*, valet. Facit praxis apud nos recepta *ex l. 31. Tauri*; plerunque enim accidit, vt

vt qui nolunt, aut non poſſunt ſua teſtamenta ordinare, amico fideli eorum ordinationem committant, qui nomine defuncti diſponunt, ſeruatâ formulâ ipſius legis 31. Tauri, quam poſt repetentes ibi latè exponit Carpio *lib. 1. de execut. teſtam.* quo caſu excluduntur conſanguinei, & illis deficientibus fiſcus; quia qui ſimile mandatum dedit, non videtur decedere inteſtatus; vnde cùm virtute priuilegij in præſenti caſu Epiſcopus admitteretur ad bona defuncti ab inteſtato loco Eccleſiæ, quæ nullis extantibus conſanguineis vocabatur ad ſucceſſionem, ideo ſi tertius teſtetur, & diſponat de bonis defuncti, excluditur Eccleſia, & per conſequens Epiſcopus.

CAPVT XIV.

Idem *C. tit. Sancti Laurentij in Lucina Presbytero Card. Ap. Sed.*[a] *Legato.*

OFficij. *Et infrà:* Secundò quæſiſti, cùm quis in teſtamento relinquit Epiſcopo propriam portionem, & alia multa monaſteriis, vel Eccleſiis, aliiſque dimittit, vtrum Epiſcopus ex illis[b] legitimam petere poſſit portionem. Adiicis autem, an cùm quis ex teſtamento in fraudem modicum conſtituerit[c] mortuarium, & alia dimiſerit pro anima ſua plura, nihilominus poſſit Epiſcopus exigere portionem de aliis à canone conſtitutam. Nos autem ſuper his conſultationi t. t. reſpondemus, quod ſi portionem illam cum conditione legauit Epiſcopo, vt eſſet eâ ſolâ contentus, & eam Epiſcopus acceptauit, quia per hoc aliis renunciaſſe videtur, de cæteris non poſſit exigere portionem: quod ſi eam ipſe abſolutè relinquit, portionem ſibi debitam poterit nihilominus de cæteris vindicare. Si verò conſtiterit, quod in fraudem modicum conſtituit mortuarium, vt in cæteris Epiſcopus portione debita fraudaretur, quia fraus, & dolus alicui patrocinari non debent, Epiſcopus portionem ex illis poterit exigere à canone conſtitutam, ſaluis[d] indulgentiis Pontificum Rom. quæ quibuſdam Regularibus ſunt conceſſæ.

NOTÆ.

[a] LAteran.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. capite* 2. hanc tamen inſcriptionem expoſui *in capite officij, de electione*, vbi alias partes huius Decretalis congeſſi.

1. [b] *Legitimam.*] Ita portio hæc Epiſcopo debita appellatur, quia à lege Eccleſiaſtica taxata eſt, ſicut portio illa, quæ debetur filio in bonis paternis, dicitur legitima *in l. Papinianus, §. ſi quis morti, ff. de inoffic. teſtam. l. quæ nuper* 31. *C. eod.* Similiter portio debita patrono, quia à lege taxata eſt, legitima dicitur *in l. ſin autem* 29. *verſ. Ex duobus, ff. de iurepatron. l.* 3. *§. totius, l. ſi patronus* 19. *ff. de bonis libert.* Proſequuntur Schifordeg. *lib.* 2. *tract.* 13. *quæſt.* 2. Mancinus *in tract. de legitima, quæſt.* 1. *per totam.* Circa quotam autem partem huius portionis, omiſſâ Gloſſâ *in præſenti*, dicendum eſt, quartam partem præſcriptam eſſe, vt exprimitur *in cap. conquerente, de officio Ordin. cap. de quarta, de præſcript.* exemplo quartæ portionis decimarum, & oblationum, quæ etiam Epiſcopo competit, *cap. conſciſſo* 12. *quæſt.* 2. *dict. cap. conquerente*, vbi poſt antiquiores probat Abbas *num.* 2. *l.* 5. *tit.* 13. *partit.* 1. Covar. *in præſenti*, P. Gregorius *in dict. cap. conquerente*, latè Barboſa *de poteſt. Epiſcop.* 3. *p. alleg.* 86. licèt in aliquibus prouinciis conſuetudine introductum ſit, vt tertia pars præſtetur cum onere reparandi Eccleſiam, *cap. de his* 10. *quæſt.* 1. *cap.* 1. 2. *&* 3. 10. *quæſt.* 3. ad quam conſuetudinem fortè reſpexit Pontifex *in cap. requiſiſti* 15. *hoc tit.* nec id mirum, cùm in canonica portione Eccleſiæ parochiali debita, ſola conſuetudo attendatur, *cap. certificari, de ſepulturis.* Hæc autem canonica portio ex certis legatis non detrahitur, de quibus *in cap. fin. hoc tit. cap. ex parte, de v. ſ. Clement. dudum, de ſepult.* latè docent Valaſcus *conſult.* 105. Gutierrez *libro* 1. *canonic. capite* 35. *num.* 7. Barboſa *d.* 3. *part. alleg.* 75. *à n.* 43. & *alleg.* 86. *per totam.*

[c] *Mortuarium.*] Mortuarium eſt, quod titulo exequiarum Eccleſiæ relinquitur, vt probat Cironius *ad tit. de ſepulturis*, vbi & nos dicemus: ſed tunc difficilis eſt præſens textus; nam hæc portio ex mortuariis non Epiſcopo, ſed Parocho debetur, *cap. certificari, cap. in noſtra, de ſepulturis*, vbi dicemus: ergo non Epiſcopo talis portio debetur. Agnouit difficultatem Nicol. Lemaſtre *lib.* 2. *de iuribus Epiſcop. cap. vltimo*, qui aſſerit hoc ius quartæ mortuariorum, quod debetur Epiſcopis, perantiquum eſſe, competereque ipſis ex eo, quod Epiſcopi olim plerunque funeribus præerant. Concil. Tribur. *can.* 15. ibi: *Vbicunque temporum, vel facultas locorum tulerit, apud maiorem Eccleſiam, vbi Sedes eſt Epiſcopi, ſepultura celebrentur.* Vnde D. Dionyſius *de Eccleſ. hierarch. capite* 7. refert moris fuiſſe mortuos ad Epiſcopum deferri, his verbis: *Sumentes mortuum ad Pontificem ducunt, quaſi coronis donandum ſacris; poſteà venerabilis Præſul precem ſuper eo ſacratiſſimam peragit: finita prece, oſculatur Epiſcopus mortuum, & omnes poſt illum. Poſtquam omnes oſculati ſunt, infundit Pontifex mortuo oleum.* Vnde deducit Lemaiſtre, Epiſcopo tanquam intereſſenti ſepulturæ, deberi portionem illam. Sed hæc ſolutio ſuſtineri non poteſt, cùm temporibus præſentis textus iam Parochiis diuiſis, Parochi præeſſent ſepulturis, non verò Epiſcopi: quare dicendum eſt cum Petro Gregorio *in dict. cap. conquerente, num.* 5. diuerſam eſſe portionem,

nem, quæ debetur Episcopo, ab ea, quæ debetur parocho; nam Episcopo debetur quarta ex ipsa portione Parocho præstita, vt de quarta decimarum docetur *in dict. cap. conquerente, cap. de quarta, de præscript.* latiùs dicemus *in cap. cùm super 8. de sepulturis.*

3. [d] *Salutis indulgentiis.*] Quibusdam enim monachis, tam Innocentius III. *in dicto cap. in nostra*, quàm alij Pontifices concesserunt, vt ex legatis piis sibi relictis nullam portionem canonicam tenerentur præstare Episcopis, vt probat Rodriguez *in compend. regul. resol. 18. per tot.*

COMMENTARIVM.

EX hac Innocentij Decretali sequens communiter deducitur assertio: *Legatum creditori relictum sub conditione, vt eo pro debito contentus sit creditor, compensat ipsum debitum, nec ampliùs legatarius petere potest.* Probant tamen textus *in l. si compensandi, ff. de hæred. instit. l. cùm ab vno, ff. de legat. 2. l. vnica, §. sciendum, C. de rei vxor. action. l. si pars, §. 1. l. penult. & vltim. ff. de inofficios. testam. l. 5. in princip. ff. de his quæ vt indign. l. Imperator 70. §. si centum, ff. de legat. 2. l. parentibus 8. C. de inoffic. testam.* Illustrant vltra congestos in præsenti a Barbosa & Garaña, Castrensis, & P. Barbosa *in l. si cùm dotem 22. §. si pater, ff. solut. matrim.* Faber *lib. 17. coniect. cap. 7. & 9.* Costa *in cap. si pater, verbo legauit, de testamentis, num. 17.* Schifordeg. *ad Fabrum lib. 2. tract. 13. quæst. 10.* Osualdus *lib. 8. Donel. cap. 9. littera D.* plures quos laudat Arias a Mesa *lib. 2. var. cap. 8.* Castillo *de vsufruct. cap. 46. per totum*, & *de alimentis cap. 18.* I. Paulus Melius *in eius addit. cap. 18.*

4. *Conclusio traditur, et probatur.*

5. *Impugnatur tradita assertio.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam portio canonica, quæ debetur Episcopo, illi competit vt patrono, & superiori Ecclesiarum, vt probant Petrus Gregorius, & Barbosa vbi suprà: sed portio debita ob reuerentiam patronalem, non potest minui quolibet prætextu, *l. si patronus 10. ff. de donat.* igitur non potest portio canonica Episcopo debita prætextu compensationis minui, etiamsi expresse compensationis gratiâ à testatore relinquatur, vt docetur *in cap. requisisti, hoc tit.* Angetur hæc difficultas ex eo; nam nemo potest rogari plus restituere, aut remittere, quàm illi relictum est, *l. filius, §. apud Marcellum, ff. de legat. 1. l. si legatario 8. ff. de legat. 3. l. 1. §. si is qui, l. ex facto, §. non tantùm, ff. ad Trebel.* ergo etsi Episcopus legatum agnoscat, non repelletur à supplemento, prout plus est in portione, quàm in legato. Accedit, nam testator legatum relinquendo Episcopo in compensationem portionis sibi debitæ, satis innuit velle tantùm compensationem admitti pro modo legati, cùm compensatio tantùm detur vsque ad concurrentem quantitatem, *l. Titio 35. §. qui in vita, ff. de legat. 2. l. quod de bonis 15. §. cùm fideicommissum, ff. ad leg. Falcidiam, l. si constat 4. C. de compens. l. cùm aliter 11. ff. eod. tit.* ergo etsi compensatio admittatur vsque ad concurrentem quantitatem, ad id tamen, quod superest in portione, Episcopus agere poterit.

6. *De legato a debitore creditori relicto.*

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, debitorem posse legare creditori id quod debet, quando re, tempore, loco, aut causâ legatum emolumentum continet, aliàs legatum inutile est, *§. ex contrario, Institut. de legat.* vbi plura Institutarij, Cuiacius *lib. 10. qq. Pauli, in l. debitor 82. ff. de legat. 2.* Faber *lib. 4. coniect. cap. 12.* licèt in contrarium expendi soleant textus *in l. si quis decedens 37. §. codicillis, ff. de legat. 3. l. si dare 25. l. existimo, ff. de verb. obl. l. si cui 49. §. Iulianus 6.* aliàs *l. si fideiussor, ff. de legat. 1. l. 1. §. 10. ff. vt legatorum, l. Aurelius, §. cum qui, l. cùm hæres 14. ff. de liberat. legat. l. cùm pater 77. §. si Titio, ff. de legat. 2. l. si mandauero 22. §. si hi 3. l. qui negotia 34. §. 1. ff. mandati, l. idem 7. ff. qui potiores, l. 3. C. arbitrium tutel. l. cùm pater 29. ff. de iure dot. l. pater 7. ff. de dote præleg. iuncta l. si filio 20. §. 1. ff. famil. ercisc. l. cùm pater 17. §. 1. ff. de Castrens. pecul. l. Sulpitius 49. ff. de donat. inter, l. 3. C. de V. S. l. 1. §. 1. ff. de public. l. assignare 7. ff. de assignat. libert. l. quia in eum 16. ff. ad leg. Aquil. l. si in metallum, §. item si seruo, ff. de his quæ vt indign. l. penult. §. vltim. ff. de verb. obl. l. si mater 11. §. eandem, ff. de except. rei iudic. l. 49. §. 6. l. 84. ff. de legat. 1. l. vnum 67. §. si duo, de legatis 2.* iuncto Cuiacio *ibi, l. 6. §. vltim. ad leg. Cornel. de falsis, l. Mauius 66. in princip. de legatis 2. l. 3. §. vltim. & l. 4. de lib. legat.* cui obstat lex *49. §. si Titio, de legat. 1.* iuncto Cuiacio *lib. 7. qq. Papin. in l. 71. §. Titio, de cond. & demonstr. l. cùm hæres 51. ff. ad Trebell. l. pater 17. §. 1. de Castr. pecul. l. cùm quis 37. §. codicillis, de legat. 3.* Sed quia non idem debitum, nec debiti nomine testator idem legat, sed diuersum expresse, vel tacitè, compensandi animo, quæritur an simul legatum, & debitum legatarius capiat, vel tantùm alterutrum? Ad quod difficilis responsio est: circa quam quæstionem sequentes casus sunt distinguendi.

Primus casus est cùm expresse testator creditori suo legatum reliquit sub ea conditione, vt eo contentus sit; nam si legatarius agnoscat legatum, non potest iam debitum exigere, nec illud petendo auditur, & meritò; nam cùm creditor tale legatum agnouit, non potuit illam conditionem, seu onus, tanquam legati partem reiicere, argumento legis *si legatario 22. in princip. ff. de fideicommiss. libert. l. 4. l. sed duobus 5. ff. de legat. 2. l. si legatarius 37. in princip. ff. de legat. 1. l. si libertus 41. in princip. ff. de bonis libert.* adeò vt si legatarius retro agnitum legatum restituere paratus sit, audiri non debeat, *ex dict. l. Imperator 70. §. sciendum*; licèt aliud obseruetur in legatario minore, cui ætatis beneficio indulgetur, vt quod legati nomine percepit, postea reddere possit, *l. minor 33. ff. de minor. l. tutor 26. ff. de liber. legat.* in qua re turpiter labitur Antonius Faber *lib. 17. coniect. c. 7. & 9.* & cum eo Schifordeg. *d. lib. 3. tract. 13. quæst. 10.* An verò si in eo casu amplius sit in debito, quàm in legato, legatarius ad supplementum agere possit, dicemus infrà in solutione rationis dubitandi. Huic casui similis est ille, cùm creditor debitori legatum reliquit animo compensandi, licèt nulla expresse factâ compensationis mentione; tunc enim agnoscendo legatum, reiicitur à debito, *l. cùm pater, §. Titio, ff. de legat. 2. l. si debitor 12. ff. ad leg. Falcid. l. si compensandi 6. C. de hæred. instit.* Vnde si maritus vxori legatum reliquerit, alterutro contenta esse debet, vt vel legatum ex testamento petat, vel dotem actione ex stipulatu repetat, *l. si filia 20. §. item Papinianus, ff. famil. erciscund.*

7. *De compensatione legati cum debito.*

ercifcund. l. quod iure 6. ff. quando dies legat. l. 2. §. 1. l. penult. & vltim. ff. de dote praeleg. illustrant Cuiacius, & Giphanius *hic*, Faber *lib. 4. coniect. cap. 9.* Schifordeg. *tract. 13. quaest. 4.* quo casu accipiendus est textus *in l. cum ab vno 53. ff. de legat. 2.* iunctis traditis pro eius expositione à Pichardo *in §. si filium, num. 57. Instit. de offic. iudic.* Cuiacius *lib. 3. obs. cap. 16.* Faber *dict. lib. 4. coniect. cap. 9. & 11.* Fachineus *lib. 2. controu. cap. 52.* Arias à Mesa *lib. 2. var. cap. 8.* Etiam ad ipsum casum referendus est textus *in l. cum pater 77. §. qui dotale, ff. de legat. 2.* vbi fideicommissum datum animo compensandi cum dotali praedio fuisse docuerunt Castrensis *ibi*, Cuiacius *libro 8. respons. Papin.* Petrus Barbosa *in l. si cum dotem, §. si cum pater 20. ff. solut. matrim.* Faber *libro 4. coniect. capite 11.* Osualdus *lib. 8. comment. cap. 7. littera H.* Secundus casus contingit, quando debitor creditori simpliciter legatum reliquit, nullâ factâ debiti mentione. Circa quem casum discrimen constituendum est inter debitum voluntarium, & necessarium. Debitum voluntarium appellatur, quod inspecta origine ex debitorum voluntate, & expressa conuentione contractum est; necessarium verò, quod ex necessaria causa, legis scilicet auctoritate potiùs quàm ex debentis voluntate cœpit. Igitur si voluntarius debitor creditori legauerit, compensatio cessat, & vtrumque peti potest, quia donationum natura, quae legatis inest, satis ostendit, testatorem potiùs voluisse exercere liberalitatem, quàm debitum legando soluere, *princip. Institut. de legat.* iuncta lege *1. ff. de donat.* Caeterum necessarius debitor compensandi animo legasse videtur, quia contractae obligationis necessitas liberalitatis praesumptionem excludit, argumento legis *rem 18. ff. de adim. legat.* quam Bart. traditionem probant plures, quos refert & sequitur Barbosa *dict. §. si pater, à num. 2.* Menoch. *lib. 4. praesump. 109. & 110.* Robertus *lib. 2. animad. cap. 16.* Gomez *lib. 1. var. cap. 12. num. 27.* Caldas *lib. 1. forens. cap. 16. num. 1.* Gutierrez *de tutel. 3. part. cap. 5. à num. 2.* Castillo *de vsufruct. capite 46. à num. 6.* Gonzalez *dict. cap. 31. à num. 2.* Gratianus *1. tom. discept. cap. 134. à num. 16.* Marinis *tom. 1. decis. 346.*

8. PROSEQVITVR ET CONFIRMATVR PRIMA SENTENTIA AVCTORITATE ET RATIONE.

Quae vtraque distinctionis pars probari potest sequentibus iuris principiis. Pro priori enim parte facit lex *creditori 85. ff. de legat. 2.* lex *creditorem 16. C. eod. tit.* alteraque apertè corroboratur *ex l. Titia 34. §. qui inuita, in fine, ff. de leg. 2.* ibi: *Praeterea cùm putaueris se efficaciter, &c.* quibus verbis significatur, quod si pater filiâ inuitâ dotem legauerit, dotis, & legati compensationem fieri, quia quamuis adhuc genero dotem debeat, *l. qui hominem 34. §. si gener, ff. de solut.* debitum tamen necessarium fuit, quasi sine patris voluntate contractum; nam ipse existimabat se dotem proprio iure, atque inuitâ filiâ petere posse, vt doctè expendit Barbosa *in dict. §. pater, num. 7.* Pro eadem etiam parte adducit Robertus *dict. cap. 16.* textum *in l. pater 54. ff. ad leg. Falcid.* sed minùs rectè, vt ostendit Schifordeg. *dict. tract. 13. quaest. 2.* faciunt etiam textus *in authent. praeterea, C. unde vir & vxor, l. 7. tit. 15. partit. 6.* vbi cauetur, legatum coniugi relictum compensari cum quarta, quae ex bonis defuncti coniugi superstiti, & inopi debetur, idque non aliâ ratione, quàm quia quartae debitum necessarium est, ex iuris dispositione, vt probarunt Barbosa *in dict. §. si pater, numero 2.* Gratianus *1. tom. discept. cap. 120. num. 39.* vnde probanda est suprà tradita distinctio, licet ab ea discesserint Duarenus *in dict. §. si pater*, Corrasius *lib. 3. miscel. cap. 1.* Cuiacius sub nomine Mercat. *lib. 2. cap. 16.* Faber *lib. 4. coniect. capite 9.* Fachin. *dict. libro 5. cap. 33.* Schifordeg. *dict. tract. 13. quaest. 2. & sequent.* ex qua distinctione deducitur, legatum à marito vxori simpliciter relictum cum arrhis, non compensari, imò vtrumque peti posse: Ratio est, quia licèt arrhae ex legis dispositione ad mulierem spectent, *ex l. 15. Tauri*; tamen illarum debitum ex voluntate mariti promittentis prouenit, & ita compensatio eo casu cessat, vt docuerunt Covar. *hic, num. 5.* Castillo *de vsufructu, cap. 46. num. 9.* & alij laudati à Morquecho *lib. 4. de diuis. bonor. cap. 11. num. 17.* nec etiam legatum vxori relictum compensatur cum sponsalitia largitate, quam iure nostro Regio mariti morte vxor lucratur, *ex l. 52. Tauri, l. 4. tit. 2. lib. 5. recopil.* Morquecho vbi suprà, *à num. 8.* Ex eadem etiam vtriusque debiti distinctione sunt qui existimant deducendam esse rationem differentiae, quae olim versabatur inter actionem rei vxoriae, & actionem ex stipulatu, casu quo maritus vxori, cui dotem debebat, legatum reliquerit; nam si mulieri sola rei vxoriae actio competeret ad dotem recuperandam, alterutro contenta esse debebat, vt vel dotem suo iure, vel legatum ex testamento peteret, & vnius electione ad aliud transire non poterat, ex edicto de alterutro à Praetore proposito *in l. vltim. C. Theodos. de testam.* de quo exaudiendi sunt textus *in l. filia 20. §. Papinianus 8. ff. famil. ercisc. l. 6. ff. quando dies legati, l. 53. de legat. 2. l. Lucius 78. §. maritus 14. ff. ad Trebel. l. 4. de collat. dotis.* Videndi sunt Cuiacius *lib. 3. obs. cap. 16.* & *lib. 17. qq. Papin. in l. 51. ff. ad Trebel.* & *lib. 19. qq. Pauli in l. qui dotem 46. ff. solut. matrim.* & *in recit. ad leg. 2. de dote praelegat.* & *ad l. 8. §. si quidem vxori, de leg. praest.* Faber *4. coniect. cap. 9.* Valentia *lib. 3. illustr. ad tit. de legat. cap. 2. à num. 16.* Si autem mulieri actio ex stipulatu pro dote competeret, cessabat edictum de alterutro, & ideo mulier non tam legatum ex testamento, quàm dotem actione ex stipulatu petere poterat, vt innuitur *in l. l. vnica, §. sciendum, C. de rei vxor. action.* vbi hanc differentiam agnouerunt Giphanius, & Cuiacius *lib. 3. obseru. cap. 16.* Schifordeg. *dict. tract. 13. quaest. 4.* Praeceptor D. Franc. Ramos *in l. vnic. C. de rei vxoriae*, quem suppresso nomine transcripsit Arias à Mesa *lib. 2. var. c. 7. & 8.* cuius differentiae ratio non aliunde peti potest, quàm ex superiori distinctione; nam cùm obligatio, & actio rei vxoriae sine voluntate mariti iuris auctoritate ad aequitatem accommodata induceretur, necessarium debitum est, potiùs quàm voluntarium, si credimus Barbosae *in dict. §. si pater, num. 4.* vnde mirum non est, quod legati, & dotis compensationi locus esset; at in actione ex stipulatu, quia mariti voluntate obligatio contracta est, *l. continuus 137. §. 1. ff. de verb. obl.* debitum quoque voluntarium iudicatur, & ideo compensatio cessat, vt notauit Costa *in dict. cap. si pater, 1. p. verbo Legauit, num. 19.* Gratianus *1. p. discept. cap. 198. n. 13.* quae ratio facit, vt etiam compensatio cesset in casu textus *in l. 2. C. de iur. dotium*, quam explicat Menochius

Menochius *de præsumpt. lib. 3. c. 10. n. 11. & 12.*

Ex qua vtriusque actionis differentia lucem accipit textus *in l. qui dotem 46. ff. solut. matrim.*

9. Exponuntur diversi textus. vbi Paulus proponit, maritum stipulanti vxori dotem promisisse, & postea legasse quædam sub conditione, ne dotem peteret; si enim non ex stipulatu, sed per actionem rei vxoriæ dos repetenda esset, superuacua esset adiectio illa, vt legato contenta esset, vt notauit Cuiacius *lib. 19. qq. Pauli*, ibi: Quod autem adiicit Paulus, retentâ eadem specie mulieri adhuc dotis petitionem contra hæredes competere, si legata capere non possit, forsan propter legem Papiam, ita exaudiendum est, si de actione ex stipulatu agatur, non verò producendum est ad actionem rei vxoriæ, in qua legato agnito mulieri prorsus dotis petitio deneganda erat propter satisdationem, quâ eo nomine tenebatur vxor ex edicto de alterutro; quæ cautio cùm in actione ex stipulatu cessaret, idcirco Paulus docet, non videri mulierem propter agnitionem legati, quod capere non poterat, repudiasse actionem de dote, argumento textus *in l. si mater 19. ad finem, ff. de inoffic. testam. l. si verò 8. ff de operis libert.* Sed supra traditæ vtriusque actionis differentiæ obstant textus *in l. cùm heres, §. 1. l. Lucius 78. §. maritus, ff. ad Trebel.* vbi apertè docetur, edicto de alterutro locum non esse, cùm mulier à marito hæres ex parte instituta est, & rogata restituere hæreditatem; in qua specie docetur, mulierem posse quartam iure hæreditario capere, & etiam dotem; cùm ex edicto de alterutro, aut dotem, aut quartam capere deberet, præcipuè cùm in ea specie non actio ex stipulatu, sed rei vxoriæ tantùm competeret, *l. dotale 13. §. vltim. ff. de fundo dotali.* Cui difficultati ex Cuiacio, & Schifordeg. respondet Arias de Mesa *dict. lib. 2. cap. 10. num. 10.* ibi: Ex eo, quod maritus vxori hæreditatis partem reliquit, & dotem prælegauit; satis constat, se velle mulierem vtrumque capere, compensatione cessante ex edicto de alterutro; quod adeo verum est, vt idem procedat etiamsi actione rei vxoriæ dos peteretur, vt notat Cuiacius *in dict. l. vnic. §. sciendum.* Vnde apparet, Papinianum *in dict. l. cùm heres*, rectè mulierem hoc casu cum alio creditore comparasse, taciteque innuisse extra hunc casum plurimùm differre mulierem ab alio creditore, quippe alius creditor semper in ratione Falcidiæ, & quartam, & debitum consequitur, *l. quod de bonis 45. §. quod anus, l. fundum 87. §. si quis, ff. ad leg. Falcid. l. in imponenda 6. C. eod.* Prosequitur latè Arias à Mesa *lib. 2. var. cap. 10.* vbi exponit textum *in l. cùm ab vno 52. ff. de legat. 2.* & iuxta relatos casus accipiendi sunt textus *in l. 1. C. de crim. expil. l. 7. §. si vir & vxor, ff. de donat. inter, l. 8. vers. Cæterùm, de bon. libert. l. 19 de liber. causa*, iuncto Fabro *lib. 4. coniect. cap. 9. l. 2. §. necessaria, de administr. rerum, l. si peculium 8. §. sicut, de pecul. leg. l. 9. & 10. ff. de legat. præst.* vbi Cuiacius, *l. sed si ideo 78. ff. ad leg. Falcid.* Costa *in cap. si pater, 1. p. verbo Legauit, de testam. in 6. l. 28. §. vltim. de donat. inter, l. seruo 69. §. si testator, de legat. 1. l. 6. §. vltim. ad leg. Corn. de falsis, l. 10. de duobus reis, l. 4. C. qui potiores, l. Meuio 41. §. 1. de legat. 2. l. penult. §. vltim. ff. de aliment. legat. l. Paulus 42. §. ex his, cum l. antecedenti, de bonis libert. l. Titia 34. §. qui in vitâ, de legat. 2. l. cùm heres 51. ad Trebel.*

His suppositis vt ad nostrum textum accedamus, exponendum est, quo in casu ex suprà relatis Innocentius loquatur? Et certè tres casus Pontifex proponit. Primus est quando testator legatum reliquit Episcopo ea conditione, vt portionem canonicam sibi debitam ex legatis relictis Ecclesiæ, seu monasterio non peteret; quo casu ex suprà traditis pro expositione primi casus, si petat prædictam portionem, non auditur, etiamsi minùs consequutus sit per legatum, quàm illi debetur ex canonica portione, quia agnoscendo legatum tacitè renunciauit iuri, quod ad quartam habebat. Nec contrarium suadetur *ex l. si qua 35. §. generaliter, C. de inoffic. testam.* vbi docetur, filium simpliciter agnoscentem legatum à patre relictum cum onere, vt illud pro legitima haberet, non videri agnoscendo legatum renunciasse supplemento legitimæ. Cuius textus argumento idem in supplemento canonicæ portionis admittunt Hostiensis & alij in præsenti. Sed respondendum est cum Castrensi *in dict. §. vltimo*, quem sequuntur Mantica *lib. 10. de coniect. tit. 2. num. 19.* Baëza *de decima tutoris, cap. 5. num. 46.* Gutierrez *de tutel. 3. part. cap. 5. num. 73.* multùm referre inter onus, quod ipso iure nullum est, & inter onus quod ipso iure consistit. Primo casu accipiendus est textus *in dict. §. vltimo*, vbi cùm onus in legitima ipso iure reiiciatur, *l. quoniam 32. C. eod. tit.* idcirco filius legati agnitione non intelligitur onus approbare. Secundo verò casu, quia onus ipso iure consistit, tunc is, qui simpliciter legatum agnoscit, tenetur onus amplecti, quo casu procedit præsens textus, vbi cùm onus Episcopo impositum efficax sit, idcirco legatum agnoscendo creditur supplemento portionis renunciasse. Nec tunc obstat textus *in cap. requisisti 15. vers. Secus autem, hoc tit.* vbi docetur, conditionem, ne canonicam portionem Episcopo præstaret Ecclesia, cui sub illa conditione legatum relictum est, nullius momenti esse: vnde idem dicendum videbatur in conditione adiecta Episcopo, ne canonicam portionem accipiat. Sed in promptu diuersitatis ratio inter vtramq; conditionem occurrit ex eo, quod onus Episcopo impositum, ei soli præiudicium affert, & ita proprio facto renunciare valet, *ex l. penult. C. de pactis.* Cæterùm conditio, ne Ecclesia canonicam portionem suo Episcopo præstet, contra ius canonicum est, cui priuato facto derogari non potest, ex regula legis *quod de bonis 15. §. 1. ff. ad leg. Falcid.* Secundus casus ab Innocentio deciditur quando testator Episcopo legatum reliquit indistinctè, nullâ factâ compensationis mentione: & docet eo casu posse petere legatum, & portionem sibi debitam. Cuius sententiæ illa ratio vulgò afferri solet, quia cùm testator canonicæ portionis debitor non sit, vt apertè innuit Innocentius hic *in princip. & in cap. sequenti*, hac de causa legatum cum canonica portione non compensat: ita Abbas *hic, num. 4.* Covar. *num. 4.* Accedit, quia cùm legatum sit donatio, *l. legatum 36. ff. de legat. 2.* inde fit, quod cùm testator simpliciter legatum reliquerit, credatur non aliam mentem habuisse, quàm donationis conferendæ; & ita noluisse propter legatum canonicam adimere portionem, præsertim cùm legatum ex testatoris iudicio, canonicam verò portionem Episcopus proprio iure assequatur, vnde compensationi locus non est, vt in legato creditori indistinctè

10. Exponitur præsens textus.

relicto

relicto etiam procedit, *dict. l. creditorem* 85. Tandem tertium casum proponit Innocentius, quo testator modicum mortuarium reliquit, vt in cæteris Episcopus portione debitâ fraudaretur. Et decidit eo casu adhuc Episcopum exigere posse canonicam portionem ex aliis rebus, ne alioquin dolus testatoris Episcopo noceat. Consonant textus *in cap. requisisti, cap. vltim. hoc titul.* non tamen satis liquet inter repetentes in præsenti, quomodo hic dolus probetur, eiusque exemplum congruum affetatur, vt videre est ex traditis à Ioanne Andrea, & Anton. *numero* 13. Ancharano *numero* 5. Immola *num.* 15. Innocent. *num.* 1. Cardin. *quæst.* 6. *num.* 3. Covar. *num.* 17. qui casum illum referunt, cùm testator fraudandi Episcopi causâ minùs legauit, quàm in portione canonica erat. Sed illis omissis dicendum est, Innocentium agere non de legato relicto Episcopo in fraudem portionis canonicæ, sed cùm testator mortuarium modicum reliquit, idest funeris causâ modicam quantitatem constituit, & alias res monasteriis, seu Ecclesiæ legauit, suppresso nomine mortuarij, eo animo, vt Episcopus quartam portionem ex eis non exigeret: quo casu rectè ait Innocentius III. ne ex dolo testatoris fraudetur Episcopus, ex illis rebus etiam titulo mortuarij non relictis canonicam portionem illi soluendam esse, vt etiam docetur *in cap. final. hoc tit.*

II. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex exemplo quartæ debitæ patrono; nam in præsenti specie nullum onus, seu grauamen iniungitur Episcopo in portione sibi debita; sed tantùm legatum datur cum compensationis conditione. Nec obstat Episcopum grauari non posse plus remittere, quàm illi legatum est; nam respondeo discrimen esse constituendum inter legatum quantitatis cum onere amplioris quantitatis certæ, & inter legatum quantitatis cum onere speciei maioris pretij, vel incertæ quantitatis. Primo casu certum est, adhuc agnito legato legatarium non teneri vltra modum quantitatis legati, *dict. l. Imperator*, §. *si centum*. Secundo verò casu cogitur legatarius percepto legato rem propriam præstare, etsi maioris pretij sit, quàm quantitas relicta, *dict.* §. *si centum*, *vers. Enim verò*. Differentiæ ratio est, quod in priori casu, cùm quantitas certam habeat æstimationem, facilè apparet legatarium in plus quàm acceperit, onerari: secundo verò casu cùm species incertam, & variam habeat æstimationem, idcirco legatarius, qui legatum percepit, tenetur ad præstationem rei suæ, etsi maioris pretij; quia videtur tanti æstimasse, *l. sed si non seruus*, *ff. ad leg. Falcid. l. si mihi* 97. *ff. de legat.* 1. explicat Faber *lib.* 17. *coniect. cap.* 6. Quo modo intelliguntur textus *in l. ciuitatibus* 122. §. *vltimo*, *ff. de legat.* 1. *l. pœnales* 32. §. *vltim. ff. ad leg. Falcid.* & inde apparet præsentis textus vera sententia, in cuius specie ideo Episcopus semel legatum agnoscens, petere non potest portionem canonicam, etsi appareat in ea plus esse, quàm in legato; quia tempore legati percepti quantitas, quæ erat in canonica portione, erat incerta; quæ incertitudo æstimari debet ad instar oneris speciei; quo casu quia tanti videtur æstimari, idcircò non tam onus speciei, quàm onus incertæ quantitatis consistet, etsi in ea plus sit. Quæ interpretatio mirè probatur *ex l. tutor* 26. *ff. de liberat. legat.* vbi onus remittendæ actionis tutelæ, quia incertum erat, facit, vt licèt legatarius per illam plus consequi posset quàm per legatum; si tamen post agnitum legatum illud onus subire recuset, doli mali exceptione rectè dicitur submoueri: docuit Arias à Mesa *lib.* 2. *variar. cap.* 8. *num.* 17.

CAPVT XV.

[a] Idem.

Requisisti de iis, quæ testator pro anima sua legat in vltima voluntate, qualiter sint inter Episcopum, & Ecclesias diuidenda? Et quidem regulariter verum est, quod Episcopus debet de his secundùm diuersas consuetudines tertiam, vel [b] quartam portionem habere. Sed considerandum est diligenter, vtrum testator leget hoc modo: Relinquo (inquit) istud Episcopo; aut, Relinquo istud Ecclesiæ; vel, Relinquo istud Episcopo, & Ecclesiæ; aut, Relinquo istud Episcopo, & relinquo istud Ecclesiæ. In primo casu distinguendum est, vtrum relinquatur illud Episcopo ab extraneo, an à propinquo? Si ab extraneo, generaliter verum est, quod præsumitur esse relictum intuitu Ecclesiæ, non personæ. Vnde Cathedralis Ecclesia cononicam de illo potest petere portionem, quemadmodum Episcopo competit sua portio, si aliquid ipsi Ecclesiæ relinquatur: & hoc vtrique verum est, nisi testator exprimat, quod velit illud esse tantùm Episcopi, non Ecclesiæ. In quo casu seruanda est dispositio testatoris; secus autem, si exprimat, quod velit illud esse tantùm Ecclesiæ, non Episcopi; quia priuata dispositio testatoris non potest generalem constitionem canonis [c] immutare. Nec est contrarium, quod in [d] canone legitur, videlicet, quod Pontifices, quibus ab extraneis aliquid, aut cum Ecclesia, aut sequestratim dimittitur; aut donatur (quia hoc ille qui donat, pro redemptione animæ suæ, non pro commodo. Sacerdotis probatur offerre,) non quasi suum proprium, sed quasi dimissum. Ecclesiæ, inter facultates Ecclesiæ computabunt; quoniam hoc est verum, cùm testator ita sequestratim legat illud Episcopo, quod non exprimit, vtrum velit ad

Episcopum tantùm, & non ad Ecclesiam pertinere. Si verò relinquatur illud Episcopo à propinquo, præsumitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ, nisi fortè contrarium probaretur; & de isto nihil potest Ecclesia petere in vita eius. Quod si relinquitur Episcopo, & Ecclesiæ, de illo canonica inter ipsos est diuisio facienda. Si verò istud Episcopo, & istud Ecclesiæ relinquatur, siue æqualia, siue inæqualia sint relicta, reducenda sunt ad diuisionem canonicam faciendam inter Episcopum, & Ecclesiam Cathedralem, nisi ambo velint esse testatoris dispositione contenti; quam propter vltimæ voluntatis fauorem satis decens est obseruare, vbi neque fraus [e] interuenit, neque dolus, nec quisquam nimium defraudatur debita portione. Secus autem, si aliquid legetur Episcopo, aliquid capellis, vel monasteriis, aut aliis piis locis: nam in hoc casu, quod legatur Episcopo, eius est præcipuum cum Ecclesia Cathedrali: quemadmodum si cuilibet alij legaretur: & de illis, quæ his legantur, portionem canonicam nihilominus obtinebit; quoniam non est tanta communio inter Episcopum, & Capellas, vel monasteria, seu alia pia loca, quanta est inter ipsum, & Ecclesiam Cathedralem, cui est spirituali coniugio copulatus. Vnde quæ acquirit Episcopus, non illis, sed isti tantùm acquirit. Illud autem est generaliter obseruandum circa eum qui potest propriam possidere prælationem, vel administrationem Ecclesiæ non habentem, quod si ei aliquid specialiter relinquatur, non solùm à propinquo, verùm etiam ab extraneo, intelligitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ, nisi probatio [f] in contrarium appareat; & idcirco de illo non Episcopus, nec Ecclesia potest in [g] vita eius sibi aliquid vindicare, & hoc intelligitur esse verum, cùm fraus minimè procuratur, quæ si detecta fuerit, patrocinari non debet.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. 3.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Innocentius; credo tamen legendum esse, *Idem eidem*; ita vt eidem Cardinali rescribat Pontifex ac in capite antecedenti.

[b] *Vel quartam.*] Iuxta suprà tradita *capite antecedenti*, & adducenda *in cap. fin. hoc titulo.*

2. [c] *Immutare.*] Non enim omne præceptum testatoris obligat, immò si quid præcipiat testator, quod pietatem, quod existimationem, quod verecundiam, quod leges, quod honestatem, quod canones lædat, quod ve derisorium sit, pro non scripto haberi debet, *l. conditio* 14. *l. filius* 15. *ff. de condit. Instit. l. nemo* 55. *l. si quis inquilinos* 112. *§. vltimo, cum l. sequenti, §. vltim. ff. de leg.* 1. veluti si prohibeat legitimam liberis debitam præstare, *l. filium* 24. *C. famil. ercisc.* si prohibeat ius accrescendi, *l. si ita quis* 74. *ff. de hered. instit. l.* 1. *&* 2. *C. de testam. milit.* si iubeat se cum pretiosis ornamentis sepeliri, *l. seruo* 113. *§. vltim. ff. de legat.* 1. & aliis casibus congestis ab Antonio Matthæo *in collegiis iuris, disput.* 22. *per totam.* Item si testator prohibeat, ne Episcopus se immisceat executioni piæ voluntatis, Carpio *de executoribus lib.* 1. *c.* 26. *num.* 34.

[d] *Canone.*] *Cap. Pontifices* 12. *quæst.* 3.

[e] *Fraus interuenit.*] Iuxta caput *officij*, *capite final. hoc tit.*

[f] *Probatio in contrarium.*] Cui tamen hæc probatio incumbat, iam exposui *in cap.* 1. *hoc tit.*

[g] *Vita eius.*] Nec post mortem, si habeat consanguineos ab intestato venientes; aliàs Ecclesia succedit proprio Prælato, vt dicemus *in cap.* 1. infrà titulo proximo. 3.

Præsens textus etiam spectat ad eandem partem, portionis videlicet canonicæ debitæ Episcopo; & in eo varij casus proponuntur, in quibus debetur, vel non; datur fraus, vel committitur: quos quia sedulò retulit, & exposuit Cuiacius in præsenti, consultò omitto.

CAPVT VI.

[a] Idem *Episcopo* [b] *Tuscano.*

RAynuntius de Clera duas habens filias, Alterocham videlicet, & Adiectam, matrem insuper Cleram, & vxorem nomine Adelasiam, in extremis [c] positus condidit testamentum, Alterochæ filiæ puberi vltra dotem quam ei dederat, domum, & quendam hortum in eodem testamento relinquens: Adiectæ verò impuberi reliquit cætera [d] bona sua, adiiciens, vt Alterocha, & [e] soboles quam gestabat in vtero, eidem impuberi succederent, si [f] absque liberis moreretur. Mortuo itaque testatore tutores [g] impuberis eam cum omnibus bonis eidem relictis à patre iure [h] Lombardo cuidam P. nomine tradiderunt, quæ [i] filium ex eo suscipiens, tandem sine liberis est defuncta: cuius bona idem P. maritus eius superstes aliquanto tempore possedit in pace, qui cum alia muliere matrimonium contrahens, & filios suscipiens

ſuſcipiens ex eadem, diem clauſit extremum. Poſtmodùm inter [j] Alterocham, & filium eius ex vna parte, & filios eiuſdem P. & Raynerium tutorem eorum ex altera, ſuper bonis prædictis eiuſdem Adiectæ ſuſcitata materiâ quæſtionis, cœperunt coram G. iudice Tuſcan. ad inuicem litigare, coram quo Alterocha, & filius eius bona quondam Raynuntij, tanquam ex cauſa [k] fideicommiſſi, vel ſubſtitutionis, ſibi debita petierunt, tutore filiorum prædicti P. ex aduerſo dicente, quod obſtabat illis annalis præſcriptio, vſucaptio pro dote, ac longi temporis ſilentium diuturnum. Inſuper allegabant, quod de bonis illis tam tertia Cleræ matris teſtatoris, & tertia Adelaſiæ vxoris eiuſdem, quàm & quarta per Trebellianum nomine ipſius Adiectæ erant ante omnia deducendæ. Dictus verò iudex ſupradictum Raynerium tutorio nomine pupillorum in reſtitutionem bonorum Raynuntij condemnauit, & tertiâ Cleræ primò deductâ, quam Adiectæ, ac viro ſuo [l] donauerat: de qua ſubſtitutione, quam fecit Raynuntius, non videtur aliquatenus cogitaſſe: deductâ quoque tertiâ Adelaſiæ, quam ipſa P. vendiderat ſupradicto: præcepit etiam idem iudex, de his rebus illas tertias deducendas, de quibus deduci poterant, ſecundùm Tuſcanæ conſuetudinem ciuitatis. Deduci præterea [m] quartam per [n] Trebellianum idem iudex iniunxit, cùm etiam quilibet extraneus reſtitutione grauatus, eam deducere potuiſſet: ſed vtraque pars ab illa ſententia [o] prouocauit. Cùm autem propter hoc partes ad noſtram præſentiam acceſſiſſent, dil. fil. G. S. Mariæ in Porticu Diac. Card. conceſſimus auditorem: cùm autem coram G. Diac. Card. auditore à nobis conceſſo fuiſſet diutiùs litigatum, ipſe de mandato noſtro ſententiam ſupradicti iudicis, videlicet in eo, quod dixit tertiam Cleræ, & tertiam Adelaſiæ integraliter deducendas, pronunciauit iniuſtam, & ab ea legitimè prouocatum, definiens ſic illas tertias [p] deducendas, vt [q] legitima portio iure [r] naturæ debita Alterochæ, illi ſalua ſit in vtraque, ad cuius reſtitutionem dictum Raynerium condemnauit. In eo verò, quod quartam per Trebellianum idem iudex cenſuit retinendam, ſententiam confirmauit eiuſdem, ita videlicet, quod fructus [s] de bonis ipſius, quos à tempore litis conteſtatæ percepit à prædictis P. & filiis eius poſt mortem Adiectæ, computentur in ea; qui ſi ſuffecerint ad eam, & fructus eius, eo nomine alia deductio nulla fiat, alioquin iuxta quantitatem fructuum perceptorum computationis ratio habeatur. Quia verò pater Adiectæ ipſam in legitima non potuit [t] aggrauare, [u] legitimam ipſam, videlicet eius partis, quæ ſibi debebatur, ab inteſtato deducendam cenſuit, & etiam tertiam retinendam; ita quod deductio fiat tantummodo de his rebus, de quibus ſecundùm Tuſcanæ conſuetudinem ciuitatis fieri conſueuit. In eo autem, quod prænominatus iudex condemnauit Raynerium nomine pupillorum ad reſidui reſtitutionem Alterochæ ad eius filio faciendam, ipſius ſententiam confirmauit. Nos igitur eiuſdem Cardinalis ſententiam ratam habentes, ipſam auctoritate Apoſtolica confirmamus.

NOTÆ.

[a] IDem.] Ita etiam legitur in tertia collectione; *ſub tit. de ſententia & re iudicata*: ſed minùs rectè præſens deciſio ſub eo titulo compilata erat, cùm tota eius controuerſia circa ſucceſſionem teſtamentariam verſetur, & tantùm incidenter dicatur, ſententiam in ea cauſa latam fuiſſe, & partim approbatam, partim reprobatam: quare rectiùs in hac ſexta compilatione iacet ſub hoc titulo *de teſtamentis*.

[b] *Tuſcan.*] Alibi legitur *Tuſculan.* vt Gloſſa marginalis notauit, & rectè; nam Tuſcanenſis Eccleſia, quæ erat in Italia, vnita fuit Viterbienſi Eccleſiæ per Cœleſtinum III. vt probat Vghellius *tom. 3. Italiæ ſacræ, fol.* 306. vnde non poterat præſentis cauſæ cognitio ab Innocentio III. committi Epiſcopo Tuſcanenſi, cùm iam eius tempore non eſſet Eccleſia Tuſcanenſis: quare in præſenti inſcriptione, & textu ſemper legendum eſt, *Tuſculan.* Tuſculum autem in prima Italiæ regione collocatum eſt in montibus, qui propiùs Albanum contingunt, quoſque vulgus Tuſculanos appellat, de quibus Martialis *ibi*:

Albanos quoque, Tuſculanoſque colles.

Non longiùs diſtat ab vrbe, quàm duodecim milliaribus. Hinc Dionyſius *lib.* 11. ait: *Ad Tuſculum oppidum Latini nominis perueniunt, haud minùs centum ſtadiis à Roma diſſitum.* Tuſculana Epiſcopalis Cathedra perantiqua eſt, vt probat Vghellius *tom. 1. Italiæ ſacræ, fol.* 161. Nicolao eius Præſuli, & Eccleſiæ Romanæ Cardinali miſſa eſt præſens epiſtola: & quia vrbs illa cum aliis adiacentibus, tam in ſpiritualibus, quàm temporalibus paret Romanæ Eccleſiæ, vt probat Cohel. *in notit. Cardin. c.* 15. *congreg.* 21. ideo hæc cauſa temporalis etiam inter laicos agitata diſceptatur coram iudice Eccleſiaſtico.

Caſus præſentis textus ita contigit. Raynuncius habens matrem, cui tertia pars bonorum eius debebatur ex conſuetudine ciuitatis Tuſculanæ; item & vxorem, cui ſimiliter alia tertia pars bonorum debebatur ob conſuetudinem ipſius vrbis; habens etiam duas filias, vnam Alterocham (quam primam appellabimus) puberem; aliam Adiectam 2. Species refertur.

Epiſcopum tantùm, & non ad Eccleſiam pertinere. Si verò relinquatur illud Epiſcopo à propinquo, præſumitur eſſe relictum non intuitu Eccleſiæ, ſed perſonæ, niſi fortè contrarium probaretur; & de iſto nihil poteſt Eccleſia petere in vita eius. Quod ſi relinquitur Epiſcopo, & Eccleſiæ, de illo canonica inter ipſos eſt diuiſio facienda. Si verò iſtud Epiſcopo, & iſtud Eccleſiæ relinquatur, ſiue æqualia, ſiue inæqualia ſint relicta, reducenda ſunt ad diuiſionem canonicam faciendam inter Epiſcopum, & Eccleſiam Cathedralem, niſi ambo velint eſſe teſtatoris diſpoſitione contenti; quam propter vltimæ voluntatis fauorem ſatis decens eſt obſeruare, vbi neque fraus [e] interuenit, neque dolus, nec quiſquam nimium defraudatur debita portione. Secus autem, ſi aliquid legetur Epiſcopo, aliquid capellis, vel monaſteriis, aut aliis piis locis: nam in hoc caſu, quod legatur Epiſcopo, eius eſt præcipuum cum Eccleſia Cathedrali: quemadmodum ſi cuilibet alij legaretur: & de illis, quæ his legantur, portionem canonicam nihilominus obtinebit; quoniam non eſt tanta communio inter Epiſcopum, & Capellas, vel monaſteria, ſeu alia pia loca, quanta eſt inter ipſum, & Eccleſiam Cathedralem, cui eſt ſpirituali coniugio copulatus. Vnde quæ acquirit Epiſcopus, non illis, ſed iſti tantùm acquirit. Illud autem eſt generaliter obſeruandum circa eum qui poteſt propriam poſſidere prælationem, vel adminiſtrationem Eccleſiæ non habentem, quod ſi ei aliquid ſpecialiter relinquatur, non ſolùm à propinquo, verùm etiam ab extraneo, intelligitur eſſe relictum non intuitu Eccleſiæ, ſed perſonæ, niſi probatio [f] in contrarium appareat; & idcirco de illo non Epiſcopus, nec Eccleſia poteſt in [g] vita eius ſibi aliquid vindicare, & hoc intelligitur eſſe verum, cùm fraus minimè procuratur, quæ ſi detecta fuerit, patrocinari non debet.

NOTÆ.

1. [a] *IDem.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap. 3.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Innocentius; credo tamen legendum eſſe, *Idem eidem*; ita vt eidem Cardinali reſcribat Pontifex ac in capite antecedenti.

[b] *Vel quartam.*] Iuxta ſuprà tradita *capite antecedenti*, & adducenda *in cap. fin. hoc titulo.*

[c] *Immutare.*] Non enim omne præceptum te-
2. ſtatoris obligat, immò ſi quid præcipiat teſtator, quod pietatem, quod exiſtimationem, quod verecundiam, quod leges, quod honeſtatem, quod canones lædat, quod ve deriſorium ſit, pro non ſcripto haberi debet, *l. conditio* 14. *l. filius* 15. *ff. de condit. Inſtit. l. nemo* 55. *l. ſi quis inquilinos* 112. *§. vltimo, cum l. ſequenti, §. vltim. ff. de leg.* 1. veluti ſi prohibeat legitimam liberis debitam præſtare, *l. filium* 24. *C. famil. erciſc.* ſi prohibeat ius accreſcendi, *l. ſi ita quis* 74. *ff. de hered. inſtit. l. 1. & 2. C. de teſtam. milit.* ſi iubeat ſe cum pretioſis ornamentis ſepeliri, *l. ſeruo* 113. *§. vltim. ff. de legat.* 1. & aliis caſibus congeſtis ab Antonio Matthæo *in collegiis iuris, diſput.* 22. *per totam.* Item ſi teſtator prohibeat, ne Epiſcopus ſe immiſceat executioni piæ voluntatis, Carpio *de executoribus lib. 1. c. 26. num.* 34.

[d] *Canone.*] *Cap. Pontifices 12. quæſt. 3.*

[e] *Fraus interuenit.*] Iuxta caput *officij, capite final. hoc tit.*

[f] *Probatio in contrarium.*] Cui tamen hæc probatio incumbat, iam expoſui *in cap. 1. hoc tit.*

[g] *Vita eius.*] Nec poſt mortem, ſi habeat
conſanguineos ab inteſtato venientes; aliàs Ec- 3.
cleſia ſuccedit proprio Prælato, vt dicemus *in cap. 1.* infrà titulo proximo.

Præſens textus etiam ſpectat ad eandem partem, portionis videlicet canonicæ debitæ Epiſcopo; & in eo varij caſus proponuntur, in quibus debetur, vel non; datur fraus, vel committitur: quos quia ſedulò retulit, & expoſuit Cuiacius in præſenti, conſultò omitto.

CAPVT VI.

[a] Idem *Epiſcopo* [b] *Tuſcano.*

RAynuntius de Clera duas habens filias, Alterocham videlicet, & Adiectam, matrem inſuper Cleram, & vxorem nomine Adelaſiam, in extremis [c] poſitus condidit teſtamentum, Alterochæ filiæ puberi vltra dotem quam ei dederat, domum, & quendam hortum in eodem teſtamento relinquens: Adiectæ verò impuberi reliquit cætera [d] bona ſua, adiiciens, vt Alterocha, & [e] ſoboles quam geſtabat in vtero, eidem impuberi ſuccederent, ſi [f] abſque liberis moreretur. Mortuo itaque teſtatore tutores [g] impuberis eam cum omnibus bonis eidem relictis à patre iure [h] Lombardo cuidam P. nomine tradiderunt, quæ [i] filium ex eo ſuſcipiens, tandem ſine liberis eſt defuncta: cuius bona idem P. maritus eius ſuperſtes aliquanto tempore poſſedit in pace, qui cum alia muliere matrimonium contrahens, & filios ſuſcipiens

suscipiens ex eadem, diem clausit extremum. Postmodùm inter [i] Alterocham, & filium eius ex vna parte, & filios eiusdem P. & Raynerium tutorem eorum ex altera, super bonis prædictis eiusdem Adiectæ suscitatâ materiâ quæstionis, cœperunt coram G. iudice Tuscan. ad inuicem litigare, coram quo Alterocha, & filius eius bona quondam Raynuntij, tanquam ex causa [k] fideicommissi, vel substitutionis, sibi debita petierunt, tutore filiorum prædicti P. ex aduerso dicente, quod obstabat illis annalis præscriptio, vsucaptio pro dote, ac longi temporis silentium diuturnum. Insuper allegabant, quod de bonis illis tam tertia Cleræ matris testatoris, & tertia Adelasiæ vxoris eiusdem, quàm & quarta per Trebellianum nomine ipsius Adiectæ erant ante omnia deducendæ. Dictus verò iudex supradictum Raynerium tutorio nomine pupillorum in restitutionem bonorum Raynuntij condemnauit, & tertiâ Cleræ primò deductâ, quam Adiectæ, ac viro suo [l] donauerat: de qua substitutione, quam fecit Raynuntius, non videtur aliquatenus cogitasse: deductâ quoque tertiâ Adelasiæ, quam ipsa P. vendiderat supradicto: præcepit etiam idem iudex, de his rebus illas tertias deducendas, de quibus deduci poterant, secundùm Tuscanæ consuetudinem ciuitatis. Deduci prætererea [m] quartam per [n] Trebellianum idem iudex iniunxit, cùm etiam quilibet extraneus restitutione grauatus, eam deducere potuisset: sed vtraque pars ab illa sententia [o] prouocauit. Cùm autem propter hoc partes ad nostram præsentiam accessissent, dil. fil. G. S. Mariæ in Porticu Diac. Card. concessimus auditorem: cùm autem coram G. Diac. Card. auditore à nobis concesso fuisset diutiùs litigatum, ipse de mandato nostro sententiam supradicti iudicis, videlicet in eo, quod dixit tertiam Cleræ, & tertiam Adelasiæ integraliter deducendas, pronunciauit iniustam, & ab ea legitimè prouocatum, definiens sic illas tertias [p] deducendas, vt [q] legitima portio iure [r] naturæ debita Alterochæ, illi salua sit in vtraque, ad cuius restitutionem dictum Raynerium condemnauit. In eo verò, quod quartam per Trebellianum idem iudex censuit retinendam, sententiam confirmauit eiusdem, ita videlicet, quod fructus [s] de bonis ipsius, quos à tempore litis contestatæ percepit à prædictis P. & filiis eius post mortem Adiectæ, computentur in ea; qui si suffecerint ad eam, & fructus eius, eo nomine alia deductio nulla fiat, alioquin iuxta quantitatem fructuum perceptorum computationis ratio habeatur. Quia verò pater Adiectæ ipsam in legitima non potuit [t] aggrauare, [u] legitimam ipsam, videlicet eius partis, quæ sibi debebatur, ab intestato deducendam censuit, & etiam tertiam retinendam; ita quod deductio fiat tantummodo de his rebus, de quibus secundùm Tuscanæ consuetudinem ciuitatis fieri consueuit. In eo autem, quod prænominatus iudex condemnauit Raynerium nomine pupillorum ad residui restitutionem Alterochæ ad eius filio faciendam, ipsius sententiam confirmauit. Nos igitur eiusdem Cardinalis sententiam ratam habentes, ipsam auctoritate Apostolica confirmamus.

NOTÆ.

[a] *Dem.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de sententia & re iudicata*: sed minùs rectè præsens decisio sub eo titulo compilata erat, cùm tota eius controuersia circa successionem testamentariam versetur, & tantùm incidenter dicatur, sententiam in ea causa latam fuisse, & partim approbatam, partim reprobatam: quare rectiùs in hac sexta compilatione iacet sub hoc titulo *de testamentis*.

1. [b] *Tuscan.*] Alibi legitur *Tusculan.* vt Glossa marginalis notauit, & rectè; nam Tuscanensis Ecclesia, quæ erat in Italia, vnita fuit Viterbiensi Ecclesiæ per Cœlestinum III. vt probat Vghellius *tom. 3. Italiæ sacræ, fol. 306.* vnde non poterat præsentis causæ cognitio ab Innocentio III. committi Episcopo Tuscanensi, cùm iam eius tempore non esset Ecclesia Tuscanensis: quare in præsenti inscriptione, & textu semper legendum est, *Tusculan.* Tusculum autem in prima Italiæ regione collocatum est in montibus, qui propiùs Albanum contingunt, quosque vulgus Tusculanos appellat, de quibus Martialis *ibi*:

Albanos quoque, Tusculanosque colles.

Non longiùs distat ab vrbe, quàm duodecim milliaribus. Hinc Dionysius *lib. 11.* ait: *Ad Tusculum oppidum Latini nominis perueniunt, haud minus centum stadiis à Roma dissitum.* Tusculana Episcopalis Cathedra perantiqua est, vt probat Vghellius *tom. 1. Italiæ sacra, fol. 261.* Nicolao eius Præsuli, & Ecclesiæ Romanæ Cardinali missa est præsens epistola: & quia vrbs illa cum aliis adiacentibus, tam in spiritualibus, quàm temporalibus patet Romanæ Ecclesiæ, vt probat Cohel. *in notit. Cardin. c. 15. congreg. 21.* ideo hæc causa temporalis etiam inter laicos agitata disceptatur coram iudice Ecclesiastico.

Casus præsentis textus ita contigit. Raynuncius habens matrem, cui tertia pars bonorum eius debebatur ex consuetudine ciuitatis Tusculanæ; item & vxorem, cui similiter alia tertia pars bonorum debebatur ob consuetudinem ipsius vrbis; habens etiam duas filias, vnam Alterocham (quam primam appellabimus) puberem; aliam Adiectam dictam 2. SPECIES REFERTVR.

dictam (quam secundam dicemus) impuberem, testamentum fecit, & in eo primæ filiæ puberi dotem, quam illi tempore matrimonij dederat, domum, & hortum reliquit: secundam, quæ erat impubes, hæredem ex asse instituit, eique, si sine liberis decessisset, substituit primam filiam puberem, cum filio, quem in vtero gestabat; & decessit. Tutores filiæ secundæ eam iam puberem, vt iussi erant in testamento, Petro nuptui tradiderunt, assignatis in dotem vniuersis bonis, quæ habebat: sed ipsâ absque liberis decedente, & per consequens fideicommissi conditione adimpletâ, Petrus aliam duxit vxorem, ex qua filium suscepit; & tertiam partem bonorum, quæ ex consuetudine ad matrem testatoris diximus pertinere, titulo donationis accepit; aliam etiam partem tertiam, quæ ad vxorem testatoris spectabat, ob consuetudinem comparauit, & decessit. Postmodùm prima filia pubes testatoris, & filius, sustituti dati, bona testatoris ex causa fideicommissariæ substitutionis sibi debita petebant à filio Petri. Tutores eius petitionem repellebant, asserendo primò, bona titulo pro dote longo tempore fuisse possessa, & per consequens vsucapta: secundò ex bonis testatoris duas tertias partes à matre, & vxore testatoris habuisse titulis donationis, & emptionis; & ex alia tertia parte, quam petebant, quartam partem sibi competere ex Senatusconsulto Trebelliano: quibus auditis, & perpensis, iudex apud quem causa disceptabatur, primò deductis omnibus his, quæ tutor deduci postulabat, reliqua, quæ supererant, restitui iussit ex causa fideicommissi filiæ primæ, & eius filio; à qua sententia vtraque pars appellauit ad Innocentium III. Prima filia se læsam conquerendo in eo, quod duæ tertiæ partes, matris testatoris, & vxoris eius, sibi restituere non iussisset: tutores filij Petri, quia ipsos damnauit in restitutionem bonorum, quæ supererant, cùm iam omnia essent legitimè vsucapta. Pontifex iudicem dedit Gregorium Cardinalem, qui in partem approbauit iudicis à quo sententiam, in partem reprobauit. Emendauit in eam partem, quatenus iusserat duas tertias partes matris, & vxoris testatoris non esse restituendas, iussitque vt ex illis portionem legitimam, quæ ad primam filiam pertinebat, restituerent; quia donando, aut vendendo mater eius, seu auia, illam prægrauare non poterant. In partem approbauit iubendo, vt quæ superessent, restituerent, deductâ quartâ ex Senatusconsulto Trebelliano, in quam imputarentur fructus post contestationem litis percepti: adiecit etiam, vt deduceret & aliam quartam iure legitimæ sibi debitam. Quam Cardinalis sententiam Pontifex confirmauit; sed quia in ea varia iuris principia referuntur, & proponuntur, paraphrastico ordine textum percurramus.

3. [c] *In extremis positus condididit testamentum.*] Cùm enim voluntas hominis deambulatoria sit vsque ad vitæ supremum exitum, *l. si quis* 22. *ff. de legat.* 1. vsque ad illud tempus durat testandi facultas, *l.* 3. *ff. de adimend. legat. l.* 1. *C. de sacros. Eccles. l.* 25. *titul.* 1. *partit.* 6. nam sola corporis aduersa valetudo consensum non tollit; potest enim quis in extremis positus donare, & quomodocunque contrahere, *l. alumna* 30. §. *final. ff. de adimend. legat. l. Seia* 42. §. *seu pater, ff. de donat. causâ mort. l. si pater* 47. §. *quadam, ff. de fideicommiss. libert.* & hæreditatem adire, vt probat Baldus *in l. final.* §. 1. *C. de bonis qua lib.* argumento textus *in l. auia, C. de iure delib.* facit textus *in l. vltim. ff. quando dies legat.* Sic similiter in vltimo vitæ tempore testamentum facere poterit, & tale testamentum valebit, *l. Pamphilo* 39. *ff. de legat.* 3. §. 1. ibi: *In discrimine vita positum per infirmitatem.* Et *l. etsi* 5. ibi: *In discrimine vita constituta*; *C. ad Trebel. l. iubemus, C. de testam.* docent Richierius *in l.* 15. *C. eodem tit.* Carranza *de partu, cap.* 2. §. 1. *sectione* 1. licèt in articulo mortis positis permittendum non esse testamentum facere, doceat Gothofredus *in l. hac, C. eodem titul.* vnde quod scribit Hothomanus *in princip. Instit. de testam.* perrarò testamenta à moribundis condi solita, verum non est, immò contrarium ex hoc textu, & similibus deducitur, & experientia docet: quod ex natura humanæ conditionis factum arbitror, quia rarus est, nisi mortis metû admonitus, qui in testandi cogitationem deueniat: vnde Valerius *libro* 7. *capite* 7. *in princip.* ait, testamentum esse actorum hominis, & præcipuæ curæ, & vltimi temporis; nempe quia ex communi hominum more in tempus imminentis mortis differatur, vt notaui *in capite* 1. *hoc titul.* Prudentius tamen esse, non expectato vitæ discrimine testamentum condere, admonemur sacris in litteris, *Ecclesi. cap.* 33. *vers.* 34. & *cap.* 38. *Isaia.*

[d] *Reliquit catera bona.*] Hîc disputant fusè Doctores, quomodo præteritis filiabus testamentum sustinetur, sed non rectè, cùm institutio præcessisset, & ita disputationem hanc omittimus; videndus est Couarruuias *in prasenti*, §. 1.

4. [e] *Et soboles quam gestabat in vtero.*] Difficile est quod hîc asseritur, videlicet, posthumum fuisse cum matre substitutum datum; nam certum est, substitutionis, & institutionis causam æqualem esse, *l. mulier* 20. §. *vltim. ff. de condit. institut.* sed posthumus alienus, vt est nepos, & maximè ex filia, non potest institui, *l. posthumus* 6. *ff. de inoffic. testam. l. placet* 4. *cum l. sequenti, l. si quis posthumus* 9. *in princip.* §. 1. *l. filius* 28. §. *si quis eo tempore, ff. de liberis & posthumis*, cum aliis congestis à repetentibus *in l. Gallus, ff. de liber. & posthumis*, Gilxenio videlicet, Goueano, Boëtio Epon. Spanochio, Pichardo & Valentia, Fabro *libro* 9. *coniect. capite* 2. Fachineo *libro* 10. *contrao. capite* 41. Schifordeg. *lib.* 3. *tractatu* 16. *quæst.* 3. Carranzâ *de partu*, §. 1. *à numero* 119. Igitur substitutio posthumi in præsenti specie sustineri non poterat. Cui difficultati respondendum est, quod licèt principium illud procederet tempore mediæ Iurisprudentiæ, tamen post Iustinianum posthumi institutio sustinetur, §. *posthumus, Institut. de legat.* §. 1. *Institut. de bonor. possess.* Vnde præsens textus accipiendus est iuxta ius nouum.

[f] *Si absque liberis moreretur.*] Cuius conditionis vim, & effectum exposui *in cap. in prasentia, de probat.*

[h] *Impube*

5. [g] *Impuberis.*] Raynuntius filiæ tutores dedit, quia innupta erat, & per consequens impubes, vt bona eius administrarent, & præcipuè suo tempore illam nuptui collocarent; plerumque enim testatores hoc officium tutoribus iniungebant, *l. tutor, ff. de ritu nupt.* aliquando indefinitè, non destinando ipsam certo marito; aliquando certas nuptias præfiniendo, *l. non est 66. ff. de ritu nupt. l. qui pupillam 6. ff. ad leg. Iul. de adult. l. pater 100. ff. de condit. & demonstr. l. si patres 6. C. de interdict. matrim. l. 69. §. nuptiis, ff. de iure dot.* Hothomanus *de ritu nupt. capite 3.* Si pater non designauit, potest tutor ad libitum cui voluerit nuptui collocare, dum tamen ipse, aut filius eius illam in vxorem non accipiant, quia id Senatusconsulto prohibitum est, *l. non est 66. ff. de ritu nuptiar. l. si tutor 7. C. de interdict. matrim. l. libertum 64. l. non solùm 67. §. 2. l. 59. ff. de ritu nupt.* ne matrimonio contracto tutelæ administratæ rationes conturbentur: docent Franc. Hothomanus *de ritu nupt. capite 3.* Gutierrez *de tutel. 2. part. capite 12.* adeo vt si tutor matrimonio pupillam sibi adiunxerit, adulterij pœnâ coerceatur, *l. qui pupillam, ff. ad leg. Iul. de adult.* in qua prohibitione notandi sunt textus *in l. filium 28. §. si quis, ff. de liber. & posthumis, l. tutor 15. ff. de sponsal. l. 4. & 17. C. de excusat. tut. l. 17. cum l. nonnunquam 32. §. vltim. ff. de adopt. l. 13. ff. de his quæ vt indign. l. vnic. C. vnde vir & vxor, l. vxori 27. ff. de vsufr. legat. l. si connubium 17. ff. rerum amot. l. 4. & 6. C. de incest. nupt. cum l. vltim. C. de interdict. matrim. l. tutor, ff. de testam. tut.* Amplius etiam in præsenti specie tutoribus testator iniunxit, vt cùm filiam nuptui collocarent, dotem eidem assignarent; quod erat proprium officium tutoris, adeò vt olim fœminæ tutorem non habenti tutor daretur, vt promitteret, diceret, aut daret dotem. Vlpianus *titul. 12. regul.* vbi ait, ex lege Iulia de maritandis ordinibus ei mulieri, quam ex illa lege nubere oportet, tutorem dari, si legitimum tutorem non habeat ad dotem dandam, dicendam, promittendam; & hic dicebatur specialis tutor, *l. non tantùm, ff. de tutoribus, l. siue generali, de iure dotium, l. mulier, C. eodem,* Antonius Hothomanus *de ritu nupt. capite 28.* & similiter aliquando præscribebatur à testatore certa dotis quantitas: plerunque autem casu iussit testator, vt omnia bona dotis nomine darentur, quod plerunque in matrimoniis contingebat, *l. mulier 72. ff. de iure dot. l. 4. C. eodem tit.* quo casu præsentia tantùm, & non futura comprehendi docuit Scipio Gentilis *de æstimat. rerum, in fine.*

6. [h] *Iure Lombardo.*] Cuiacius in præsenti existimat legendum esse, *viro Lombardo*; quia ita legitur in quodam peruetusto Decretalium exemplari, quod apud ipsum esse refert; motus etiam ex eo, quia non est speciale ius apud Longobardos, quod præsenti decisioni accommodari possit. Sed vt vulgarem litteram retineamus, sequentia cogunt. Primum, quia ita legitur in dicta tertia collectione, & in aliis exemplaribus MSS. quæ præ manibus habeo. Deinde quia tam in nuptiis contrahendis, quàm in lucris coniugalibus communicandis, dotibus restituendis, & aliis ad nuptias pertinentibus, plura specialiter sunt cauta lure Longobardorum *lib. 2. titul. 1. legum ipsorum*; ex quo infrà aliqua dabimus: vnde non incongruè in præsenti signanter exprimittur nuptias contractas fuisse secundùm ius Longobardorum.

[i] *Quæ filium ex eo suscipiens tandem sine liberis.*] Idest, licèt filium susceperit, tamen ipsâ viuâ decessit, vnde verè sine liberis decessit: licèt enim conditio *si sine liberis decedat*, deficiat, si grauatus susceperit vnicum filium, filiamve, *l. 1. C. de condit. insert. l. iubemus 6. §. siu autem, C. ad Trebel. l. non est sine liberis 148. ff. de V. S. l. pater 101. §. 1. ff. de condit. & demonstr.* probaui suprà *in capite in præsentia, de probat.* tamen si viuo ipso hærede rogato decesserit, ita vt mortis tempore nullum superstitem habeat, conditio adimpletur, & est locus fideicommisso, *l. ex facto 17. §. si quis autem, ff. ad Trebel.* nam qualitas liberorum adiecta verbo *Decesserit*, refertur ad tempus mortis; *l. 4. §. si extraneus, ff. de noxal.* vnde in præsenti specie licèt filia grauata suscepisset vnum filium, nihilominus cùm tempore mortis sine liberis reperiretur, locus fuit fideicommissariæ substitutioni. 7.

[l] *Inter Alterocham, & filium eius ex vna parte.*] Ex his verbis colligitur, primam testatoris filiam simul cum filio bona postulasse, quod quidem difficile est ex eo, quod quando pater instituit filium, & nepotem ex eo, ordine successiuo instituisse creditur, vt patri primò, & eo deficiente, filio deferatur hæreditas, *l. Gallus, §. & quidam rectè, ff. de liber. & posthumis.* Quod duplici ratione inductum creditur. Prima, propter necessitatem instituendi filium, quæ cessat in nepote viuente eius patre: secunda, propter ordinem dilectionis, quia sicut præsumitur pater plus diligere filium quàm nepotem; ita credendum est velle hæreditatem priùs filio deferri, & inde nepoti, vt docet Bartolus *in dict. §. & quid si tantùm, numero 4.* qui licèt pro hac sententia adstruenda adducat textus *in l. cum pater 77. §. à te peto, ff. de legat. 2. l. hæredes mei 57. §. peto, ff. ad Trebel.* & si rectè perpendantur, superiorem sententiam non probent; non ideo tamen ab ea est discedendum, vt docent Mantica *libro 4. de coniect. titul. 8.* Menochius *libro 4. de præsumpt. capite 70.* Ergo non rectè in præsenti admittuntur simul mater, & filius. Sed his non obstantibus pro sententia huius textus, videlicet simul filium, & matrem admitti ad fideicommissum, faciunt textus *in l. final. vers. alia, C. de impuberum, & aliis, l. penult. §. instituto, ff. de leg. 2.* facit etiam textus *in l. si mulieri, ff. de vsufructu accresc.* vbi docetur, quod si vsusfructus vxori, & liberis relinquatur, vxor, & liberi vsumfructum simul habent. Facit etiam textus *in l. si ego 26. ff. de acquir. hæredit.* vbi probatur, quod si extraneus simul cum filio institutus sit, in dimidiam partem illum vocari: vnde docuerunt DD. idem procedere debere in nepte simul cum filio instituta. Docent, & defendunt hanc sententiam Covarruuias *in præsenti, §. 2. per tot.* Faber *de error. decad. 33. errore 8.* Fachineus *libro 8. controu. capite 17.* quæ sententia 8.

sententia si retineatur, responderi potest textui *in d. §. & quidam rectè*, quod institutio, de qua ibi, nullo alio modo sustineri poterat, quàm si Filius viuo testatore decessisset, & ideo facta censetur, vt admittantur ordine successiuo, etsi adhuc contraria sententia potiùs placeat, pro qua facit textus *in l. final. C. de dotis promissione*, & eam defendit Nieto *in repetit. ad hunc textum.* Non obstat textus *in dict. l. penult. §. instituto, ff. de legat.* 2. vbi legatum filio, & nepoti relictum, æqualiter inter eos diuiditur; quia respondetur ex voluntate testatoris in specie coniunctionem admitti, vt ex textus verbis expresè constat. Nec etiam obstat textus *in dict. l. si mulieri*; ideo enim ibi vtriusque pariter accedit vsusfructus, quia relictus fuit per dictionem, *cum*, quæ magis copulat, quàm conditio, vt constat ex his quæ tradit Bartolus *in dict. §. & quidam*, & post eum Donellus *lib. 11. comment. cap.* 18. Nec aduersatur textus *in dict. l. final. C. de impub.* vbi ideo admittuntur filij cum patre, quia verbis testatoris illis cautum est per dictionem illam *cum*, & quia vocati erant extranei testatoris, in quibus charitatis ordo, & instituendi cessat necessitas. Tandem nec contrarium probat præsens textus, & *in capite Raynaldus, infrà*; quia etsi in illis filij admissi fuissent cum matre, intelligitur non ad succedendum, sed ad litigandum, propter ius futurum, quod sperabant, vt probat Nieto *in præsenti*.

9. [k] *Ex causa fideicommissi, vel substitutionis.*] Ex causa substitutionis peti non posse videtur, non ex vulgati, quia vulgaris substitutio exspirat per aditionem hæreditatis, *l. post aditam, C. de impuberum*: minùs ex pupillari, quia adueniente pubertate euanescit, *§. masculo, Instit. de pupillari*: sed vtrumque in præsenti specie præcessit, hæreditatis videlicet aditio, & pubertas, cùm iam nupta, & filios habens decessisset: ergo ex substitutione peti bona non poterant. Sed respondetur de fideicommisso, seu vt aliqui volunt, de fideicommissaria substitutione sub conditione si sine liberis facta, hîc agi; licèt enim verum sit, fideicommissariam substitutionem propriè institutionem non esse, vt ex *l. quæ sub conditione* 8. *§. in fideicommissis, ff. de condit. instit. l. tutores* 39. *§. hærede, ff. de administr. tut.* probant Faber *in Papinianea, titul.* 12. *princip.* 7. *illat.* 32. Goueanus *in rubrica de vulgari, num.* 4. *&* 5. Vulteius *in princip. Institut. eodem titul. num.* 2. Faber *libro* 15. *coniect. cap.* 10. & *de error. decad.* 34. *error.* 2. Osualdus *lib.* 6. *Donel. cap.* 23. *littera l.* Castillo *libro* 2. *controu. capite* 21. *num.* 28. Schifordeg. *lib.* 2. *tract.* 6. *quæst.* 4. *&* 5. Pichardus *ad titulum de vulgari, cap.* 3. *num.* 3. & à substitutione distingui fideicommissum, eiusque restitutionem vt rem diuersam iudicari, *§. vltim. Instit. de pupil. substit. l. recusare* 6. *§. Titius* 5. *ff. ad Trebel. l. vltim. §. sed quia* 3. *C. commun. de leg.* nihilominus tamen aliquando substitutio dicitur in latiori significatione, vt *in l. cohæredi* 41. *§. quod si hæredem, ff. de vulgari, l. hæredes mei* 57. *§. cùm ita*, & *§. finali, ff. ad Trebel. l. eam quam* 14. *C. de fideicommiss. l. Scæuola* 76. *ff. ad Trebel.* Manet ergo, præsentem textum accipiendum esse de fideicommisso, aut substitutione latè sumpta, vt Innocentius edocet, nec est cur ipsum peccasse in iure ciuili dicamus, vt nimis impudenter fecit Cuiacius *in nouella* 92. vnde cauendum est ab Acosta *in cap. si pater*, 1. *p. verbo Hæredes, num.* 14. *de testam. lib.* 6. qui asserit, in præsenti textu factam fuisse substitutionem compendiosam; nam hæc sententia præsenti textui non adaptatur.

[l] *Donauerat.*] Quæ donatio quatenùs valeret iure communi inspecto, seu speciali Longobardorum, exponit Iacobus Cuiacius *in l.* 1. *C. de pactis, fol.* 70.

[m] *Præterea quartam per Trebellianum.*] Ex his verbis deducitur, tam matrem, quàm vxorem Raynuntij tertiam partem habuisse in bonis testatoris; quod difficile videtur, cùm Raynuntius reliquisset duas filias, & certum sit, tam in successione testamentaria, quàm legitima primam causam esse filiorum, adeò vt illis existentibus nec mater, nec vxor admittantur, *authentica in successione, C. de legit. hæred. nouel. de hæredibus ab intestato, §.* 1. quibus consonat lex 3. *titul.* 13. *partit.* 6. lex 10. *titul.* 12. *lib.* 3. *fori*, & lex 6. Tauri; idque naturali ratione suggerente, *l. scripto* 7. *§. vltim. ff. vnde lib. l. cùm ratio, ff. de bonis damnat.* etsi olim mulier ducta per coëmptionem, in portionem virilem vocaretur. Vlpianus *in fragmentis, tit.* 22. Reuardus *ad ll.* 12. *Tabul. cap.* 21. quo ergo iure tam mater, quàm vxor Raynuntij in præsenti casu perceperunt duas tertias partes bonorum ipsius testatoris? Quam difficultatem agnouerunt Glossa *in præsenti, verbo Tam tertia*, & omnes antiquiores, qui varia adduxerunt pro eius solutione. Hothomanus *illustrium quæst.* 37. existimauit, sententiam iudicis in præsenti specie latam iniustam fuisse, & falso niti fundamento: sed illum rectè refellit Fachineus *lib.* 5. *controu. cap.* 11. maior autem, & supinus est error eorum, qui docuerunt, ex omnibus bonis Raynuntij tertiam partem deducendam esse matri, & aliam tertiam vxori. Nec feliciùs Edmundus Meril. *lib.* 1. *obseru. cap.* 39. præsentem textum accipit, vt eodem iure, quo vxor exigit tertiam partem bonorum mariti, etiam mater deducat aliam æqualem partem: idest sicut vxor tertiam partem conlaborationis etiam mariti detraxit ex bonis constante matrimonio quæsitis, ob consuetudinem Longobardorum; ita etiam mater aliam tertiam partem deduxit ex bonis quæsitis à patre ipsius Raynuntij constante matrimonio. Sed hæc interpretatio conuincitur; nam pars hæc conlaborationis deducitur statim soluto matrimonio, *cap.* 2. vbi dicemus, *de donat. inter.* Vnde credi non potest, matrem Raynuntij post mortem viri sui sui expectasse filij mortem: quare his, & aliis omissis sententiis, verius dicendum est, vxori tertiam partem deberi, non bonorum mariti, sed conlaborationis, idest bonorum constante matrimonio acquisitorum, ob consuetudinem Longobardorum, quæ in aliis regionibus pro lege obseruabatur, vt apud Ripuarios *tit.* 37. *de dotibus*, ita cauetur: *Et tertiam partem de omni re, quam simul conlaborauerint, sibi studeat vindicare.* Et *in capitul. Caroli, lib.* 4. *titul.* 9. ibi: *Tertia conlaborationis.* Et *in l. Francica, capite* 9. ibi: *Volumus vt vxores defunctorum maritorum tertiam partem conlaborationis, quam simul in beneficio conlaborauerunt, accipiant.* Hanc igitur tertiam partem vxor Raynuntij in præsenti specie exigit, mater autem aliam 10.

aliam tertiam partem consequuta est, non virtute huius consuetudinis, sed quia legibus Longobardorum non solùm filij, verùm & defuncti parentes admittuntur ad tertiam partem bonorum, *l. 6. tit. 14. lib. 2. legum Longobard.* ibi: *Parentes proximi, aut haredes vncias quatuor, quod est tertia pars.* Rectè ergo iudex in præsenti casu iussit detrahere duas tertias partes: vnam, quæ debebatur vxori virtute conlaborationis; alteram, quæ debebatur matri iure successionis: vnde deducitur, in diuisione bonorum Raynuntij aliam rationem esse ineundam, quàm vulgò assignant Interpretes in præsenti. Glossa enim ait, bona omnia in vncias 54. diuidenda esse, ex quibus 18. hoc est tertia pars, ad matrem pertineant, ex reliquis 36. vxori 12. dentur pro tertia parte, reliqua bona ad filios spectent. Glossam sequuntur Fachineus *lib. 5. controu. cap. 1. §. denique,* Hothomanus *vbi suprà.* Sed hæc computationis ratio corruit ex suprà traditis, cùm de omnibus bonis mariti non deducatur tertia pars vxoris. Quare dicendum est, ex bonis acquisitis constante matrimonio, primò tertiam partem deduci vxori, tum ex omnibus bonis ipsius Raynuntij tertiam partem deduci matri, & reliquas partes ad filias spectare; non tamen vxorem admitti ad aliquam partem bonorum defuncti.

11. ⁿ *Per Trebellianum.*] A tempore legis decemviralis vsque ad tempora Augusti fideicommissa adeò infirma erant, vt penderent tantùm ex pudore & verecundia hæredis rogati, ita vt si ipse vellet, præstaret, nec vlla necessitas soluendi erat, *§. 1. Instit. de fideicommiss.* Cuiacius *ad Nouel. 1.* & *lib. 15. qq. Papin. in l. 11. ff de his qua vt indign.* vnde naturaliter tantùm debebantur, quia obligatio naturalis ex pudore, & æquitate æstimatur, *l. Stichum, §. naturalis, ff. de solut. l. cùm amplius, §. in natura, ff. de reg. iur.* postea ab eodem Augusto statutum fuit, vt vires haberent, cogerenturque hæredes ad eorum præstationem, proprio constituto Prætore, qui de fideicommissis ius diceret, *dicto princip. Instit. l. 4. in fine, ff. quibus ad libertatem proclamare, l. 2. C. qui potiores.* Vlpianus autem *in fragmentis, tit. 25. §. fideicommissa,* dum scribit de fideicommissis cognitionem fuisse in Prouinciis Præsidum Prouinciarum, in vrbe Consulum, aut Prætoris fideicommissarij, ita accipiendus est, vt de minoris pecuniæ fideicommissis Consules; de cæteris Prætores fideicommissarij cognoscerent. Quintil. *lib. 3. Instit. cap. 8.* ibi: *Non debes apud Prætorem petere fideicommissum, maior enim prætoriâ cognitione summa est.* Facit textus *in l. penult. §. 1. ff. de iurisdict.* docent Cuiacius *lib. 21. obseru. cap. 34.* Hothomanus *in d. princip. Instit.* immò & aliquando Imperatorem de fideicommisso magnæ quantitatis cognouisse, constat *ex l. 26. ff. de probat.* Ammian. Marcel. *lib. 2.* Sed etiam mutatâ naturâ fideicommissorum, nomen remansit, vt in aliis iuris casibus contingere iam notarunt Donellus *lib. 7. comment. cap. 15.* Fornerius *lib. 2. select. cap. 9.* sed cùm per aditionem hæredes rogati oneribus hæreditariis implicarentur, ita vt omnes actiones actiuæ, & passiuæ in ipsos, & contra ipsos darentur, *l. 2. C. de hæredit. action.* quia qui semel hæres est, non potest desinere esse hæres, *l. ei qui 88. ff. de hæred. instit.* ideò Æneo Seneca, & Trebellio Consulibus factum est Senatusconsultum Trebellianum, quo cautum fuit, vt legis ministerio omnes actiones in fideicommissarium transirent, *l. 1. §. 1. l. restituta, §. eodem, ff. ad Trebel.* & sic fideicommissarius loco hæredis habebatur, *l. 2. l. ex asse 18. l. postulante 44. ff. ad Trebel.* Sed quia adhuc satis prospectum non erat hæredibus rogatis, qui ob nullum, aut minimum lucrum recusabant hæreditatem adire, & sic fideicommissa intercidebant, aliud Senatusconsultum factum fuit Consulibus Pusione, & Pegaso, quo duo statuta fuerunt. Primum, vt hæredes vltra dodrantem restituere grauati, quartam partem sibi retinerent, vt hoc præmio quartæ inuitati, hæreditatem adirent, *§. sed quia, Instit. de fideicommiss. hæredit.* Secundum, vt possent cogi hæreditatem adire, & restituere. Et quia hæc quarta inuenta fuit ad exemplum Falcidiæ, solet quarta Falcidia appellari, *l. cohæredi 41. §. cum filiis, vers. Quod si, ff. de vulgari, l. Titia 86. ff. ad leg. Falcid. l. ita tamen 27. §. quod si Mauius, ff. ad Trebel.* & cùm Imperator Iustinianus Senatusconsultum Pegasianum transfudisset in Trebellianum, ideò quarta Pegasiana dicitur Trebellianica in hoc textu, & *in cap. si pater, hoc tit. lib. 6.* ad quod Senatusconsultum Trebellianum spectant textus *in l. si mulier 59. ff. de iure dotium, l. si fuit constitutum 28. ff. de constit. pecun. l. vlt. de transact. l. acceptis 93. ff. ad leg. Falcid. l. 8. §. vlt. ff. de legat. 2. l. 29. ff. de testam. milit. l. 4. §. vlt. ff. de bonis libert. l. hæres 21. ff. de fideiuss. l. 15. §. 1. ff. vt legat. l. Stichum 95. §. aditio, ff. de solut. l. placuit 43. ff. de condit. & demonstr. l. 1. §. hæc actio, ff. depositi, l. 23. & 14. ff. ad Syllan. l. 1. §. si prætextu, ff. quando actio de pecul.* Quare rectè in præsenti specie iussit Iudex quartam deduci. Hæc tamen quarta hæreditatis est, non verò bonorum, *l. si legatum 30. §. 1. ff. ad Trebel. l. 1. & 2. C. eod. tit.* Costa *in dicto cap. si pater, verbo Trebellianica,* Faber *de error. decad. 11. error. 2.* Vnde pro ea parte remanet obligatio æris alieni penes hæredem rogatum. Nec contrarium docetur *in l. etsi fine, C. ad Trebel.* ad cuius solutionem videndus est Carballo *in cap. Raynaldus, 1. p. num. 94. hoc tit.* Aliquando tamen hæc quarta deduci non potest, veluti si eius detractionem testator prohibeat, *authent. sed cùm testator, C. ad leg. Falcid.* docent Donellus *lib. 7. comment. cap. 29.* vbi Osualdus *littera A.* Galbanus *de vsufructu cap. 20. in fine*; aut si testator miles sit, *l. in testamento 12. C. ad leg. Falcid.* cui ne obstet lex *1. §. in filij, ff. ad Trebel.* videndus est Valentia *tom. 1. illustr. tract. 2. cap. 5.* vel si Princeps rogatus sit restituere, *l. ex asse, §. vlt. ff. ad Trebel.* & in aliis casibus congestis à Menchaca *de success. progress. §. 26. num. 21.* Petro Gregorio *lib. 42. syntagm. cap. 51. num. 8.* Peregrino *de fideicommissis artic. 3. num. 63.*

ᵒ *Ab illa sententia prouocauit.*] Vtraque pars appellauit à sententia inferioris pro ea parte, pro qua grauata erat, vt *in l. 1. & vlt. C. de appel. cap. 18. vers. Vtraque, hoc tit.* appellauitque ad Romanum Pontificem, quia vt suprà notaui, Tuscanella quoad spiritualia, & temporalia paret Romanæ Ecclesiæ. Innocentius autem causæ cognitionem commisit Gregorio S. Mariæ in Porticu Cardinali Diacono, cui grauiora negotia ipse delegabat, vt refert Spondanus *in continuatione Barony, anno 1199. num. 8.* 12.

ᵖ *Tertias deducendas.*] In hac parte iniustam 13.

dixit

dixit iudex sententiam, quia licèt duæ tertiæ partes deducendæ essent, non tamen integræ, sed ita vt portio legitima præstaretur Alterochæ, & pro ea parte rescinderentur tam donatio, quàm venditio. Et vt hoc iuris principiis conueniat, supponendum est, donationem fuisse inofficiosam, & venditionem simulatam, sine pretio, donandi animo factam; tunc enim filia poterit reuocare donationem pro parte suæ legitimæ, *l. 1. & per totum C. de inoffic. donat. l. 4. C. de contrahend. emption.* docent Vinius *lib. 2. select. cap. 33.* Raguellius *in l. 25. C. de donat. inter.* Hunnius *ad Treutl. volumine 2. disput. 20. quæst. 52.*

14. q *Vt legitima portio.*] Quæ variis nominibus appellatur: debita portio *in l. Papinianus, §. quoniam, ff. de inoffic. l. scimus, C. eodem*: portio legitima *in l. omni modo, l. quæ nuper, C. eod.* debitum bonorum subsidium *in l. si totas, C. de inoffic. donat.* quarta naturæ *in l. cùm ratio, ff. de bonis damnat. l. scripto, ff. vnde liberi*: portio substantiæ apud D. Lucam *cap. 15.* vbi aiebat filius Prodigus: *Pater da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit.* Sic & *l. si quis 33. C. de inoffic.* Illustrant Osualdus *lib. 19. Donelli, cap. 4. littera T.* Mancinus *de legitima, q. 1.* Merlinus *eod. tract. q. 1. lib. 1.*

15. r *Iure naturæ.*] Valde controuersum est, an portio legitima debeatur filiis iure naturali, an verò ciuili? Et iure ciuili eam deberi, atque inductam fuisse, docent Gaillus *lib. 2. practic. cap. 22.* Rodericus Suarez *in l. quoniam, limit. 2. num. 2.* vbi Valdes *littera A.* Petrus Gregorius *lib. 44. syntagm. cap. 4.* Menchaca *de success. creat. §. 20. num. 298.* Tellus Fernandez *in l. 10. Tauri, num. 4.* Costa *in cap. si pater, verbo Priuare, 3. p.* Sarmient. *lib. 2. select. cap. 14.* Faber *de error. decad. 14. error. 5. & decad. 74. error. 7.* Borel. *tom. 3. decis. tit. 14.* pro quibus faciunt sequentia iuris principia. Primum, nam si legitima deberetur iure naturæ, non posset tolli aliquo in casu: sed plerunque non præstatur: igitur quia non prouenit à iure naturæ. Probatur minor, primò in filiabus, quas olim Patres impunè præteribant, *§. 1. Instit. de exheredat. liber.* & in filiis iustè exhæredatis, qui nec iure prætorio admittuntur ad successionem, *l. non putauit 8. ff. de bonor. possess. contra tabul.* in filiis, qui ante Orphicianum non admittebantur ad matris successionem, *l. ex testamento, C. ad Orphic.* Deinde nam si deberetur iure naturali, non posset iuramento remitti; sed validè cum iuramento renunciari potest: ergo quia eius obligatio non prouenit à iure naturæ. Contrariam sententiam, immò legitimam iure naturali filiis deberi, docuerunt Donellus *lib. 19. comment. cap. 4.* Cuiacius *in Nouella 18.* Vulteius *in §. penult. Instit. de inoffic.* Molina *lib. 1. de primog. cap. 1. num. 16.* Pichardus *in rubric. de hæredit. quæ ab intest. num. 61.* Spino *de testam. gloss. 17. num. 19.* Larreatigui *lib. 7. select. cap. 6.* Valascus *de partition. cap. 17. & 18.* pro qua sententia faciunt textus *in cap. si pater, hoc tit. in 6. cap. ius naturale, 1. dist. l. cùm ratio, ff. de bonis damnat. l. scripto, §. vlt. ff. vnde liberi, l. nam & si 15. ff. de inoffic. l. final. ff. quorum bonor. authent. de hæred. & Falcid. §. primum igitur.* Deinde nam legitima succedit loco alimentorum, vt latè probat Valentia *3. tom. de liber. & posthum. cap. 1.* sed alimenta filiis naturali lege debentur, *l. 1. §. ius naturale, ff. de iustitia & iure*, post Surdum, Laram, & Castillum probat Fragoso *tom. 3. de regim. Christ. Reip. lib. 4. disput. 1.* ergo & legitima. Tertia sententia est eorum, qui discrimen constituunt inter substantiam legitimæ, & eius quotam partem. Quoad substantiam aiunt esse iuris naturalis, quoad quotam verò partem esse iuris ciuilis: ita docuerunt Cuiacius *in Nouella 18.* Vulteius *in §. penult. Instit. de inoffic.* Roxas *de success. cap. 7. num. 7.* Couar. & alij, quos referunt, & sequuntur Valdes *ad Roderic. Suarez. vbi suprà, littera A.* Pichardus *in rubric. instit. de hæredit. quæ ab intestato, num. 61.* Pacius Methodic. *ad Codicem, tit. 28. cap. 6. num. 30.* Quâ opinione retentâ non obstant prioris sententiæ fundamenta. Non primum, nam quamvis verum sit, patrem non teneri, mediâ Iurisprudentiâ attentâ, filias instituere, aut nominatim exhæredare, ideò licèt præteritæ fuissent, testamentum valebat; non ex eo dicendum est, legitimam fuisse sublatam filiabus, quia illæ succedebant præteritæ patribus iure accrescendi; & si fratres fuissent instituti in testamento, in quo præteritio filiarum continebatur, succedebant filiæ in virilem, seu æquam portionem, cum cæteris fratribus; & si extranei fuissent instituti, filiæ præteritæ dimidiam partem hæreditatis auferebant, vt constat ex Vlpiano *in fragmentis, tit. 22. §. scriptis*, Paulo *lib. 3. sentent. tit. 4. § filio*, Cuiacio & Theophilo *in §. 1. Instit. de exhered. liberor.* vbi videndus est Hothomanus, Gilkenius *in l. maximum vitium, C. de liberis præteritis.* Sed & illam differentiam inter præteritionem filiorum, & filiarum sustulit Iustinianus *in l. maximum, C. de liber. præterit.* vbi eos, qui has differentias introduxerunt, meritò appellat naturæ accusatores, quasi naturam accusent, cur non omnes masculos generauerit. Nec obstat difficilis auctoritas *Numeror. cap. 27.* quam pertransierunt iuris Interpretes, aut ei non rectè responderunt. Sed ex Theologorum sententia respondendum est, apud Hebræos filios tantùm masculos vocatos fuisse ad possessiones paternas, quæ erant bona immobilia, non filias, ex eo, quod volebat Deus certitudinem familiarum conseruari, propter Messiam, ad cognitionem veritatis; nam cùm Prophetæ dixissent, Dominum nostrum Iesum Christum nasciturum de tribu Iuda, & semine Dauid, ad conuincendos Iudæos vnaquæque tribus & familia habuit distinctas possessiones, quæ non poterant vendi in perpetuum, aut alienari, vt constat ex Leuitico, *cap. 25.* ideò Christo viuente fatebantur Iudæi ipsum de tribu Iuda ortum fuisse: cùm autem familia non posset conseruari in fœminis, quæ sunt fines familiarum, & transeunt in familiam mariti, & earum filij maritorum, non ipsarum nomen sumunt, & sic possessio vnius stirpis in aliam transibat, & confundebantur familiæ, meritò ad filias non pertinebat hæreditas patris, nisi in defectum filiorum: ad filios autem pertinebat, quia hi conseruant familiam patris, & hæreditatem transmittunt ad posteros cum nomine familiæ. Quæ solutio colligitur ex his quæ tradit Abulensis suprà, *cap. 27. Numeror. q. 3. 4. & 21.* His addendum censeo, nullo modo potuisse filias Israël queri de hac iustissima lege, quia propter rationes suprà adductas dicendum est, Domini esse terram, & omnes habitantes in ea, *Deuteron. cap. 10.* ibi: *Domini Dei*

Dei tui cœlum, & terra, & omnia quæ in ea ſunt. Quam terram dedit hominibus, *pſalmo* 113. beneficij loco Iudæis terram Promiſſionis, vt conſtat ex capite 4. & ſequentibus Deuteronomij, & capite 9. ibi: *Nec dicas in corde tuo: Propter iuſtitiam meam introduxit me Dominus, vt terram hanc poſſiderem.* Datam tamen fruendam, quamdiu Dominus voluiſſet, ita vt in dominio Dei terra maneret, iuxta illud Pſalmi: *Domini eſt terra, & plenitudo eius.* Videndus Donellus *lib. 2. comment. cap.* 4. Quare rectè potuit Deus, qui gratis terram Promiſſionis dedit, vocare filios Iudæorum ad poſſeſſiones paternas, excluſis filiabus. Ex quibus ſatisfactum eſt ſuperiori difficultati, circa quam hæc ſcribere volui; quia alij difficultate perterriti omiſerunt reſpondere. Nec ex eo mihi imputari poteſt, quod in alienam meſſem falcem immiſerim, cùm proprium ſit eorum, qui iura interpretantur, omnium doctrinarum notitiam attigiſſe. Non obſtat ſecundum argumentum, quo probatur legitimam poſſe tolli filio exhæredatione paterna, *d. authent. vt cùm, de appellatione cognoſc. §. aliud quoque capitulum, & §. cauſas, collat.* 8. Reſpondetur enim filios poſſe paterna hæreditate priuari propter quatuordecim cauſas contentas *in §. cauſas*, quod ratione naturali fit, non ſolùm iure ciuili: nam cùm filij parentibus debitam reuerentiam iure naturali exhibere teneantur, *l. veluti erga Deum 2. de iuſtitia, & iure,* quos veluti Deos venerari tenebantur iure Romano, Fornerius *lib. 1. ſelect. cap.* 14. Connanus *lib. 2. controu. cap. 13. num. final* latè Solorzanus *de parricid. crim. lib. 2. cap. 2. pag. 109. & 110.* ſummâ cum ratione factum eſt, vt filij erga parentes ingrati quacunque ex quatuordecim cauſis *in dicto §. cauſas*, expreſſis, poſſint exhæredari; vincit enim ratio ingratitudinis rationem alteram naturalem, quâ legitima debetur filiis in bonis parentum, & hæc veluti inferior illi cedit. Coſtanus *lib. 1. qq. iuris, cap. 15. num.* 21. Pichardus *in rubric. Inſtit. de hæredit. quæ ab inteſtat. deferuntur, num.* 61. impius Bronchorſt. *cent. 1. miſcel. controu. adiect.* 25.

16. Nec obſtat tertium argumentum ex quo dicebamus, ante Senatuſconſultum Orficianum non habuiſſe filios legitimam in bonis maternis, quo etiam præcipuo argumento mouetur Antonius Faber *vbi ſuprà,* cùm affirmaret, legitimam filiorum eſſe iuris ciuilis, ideò in totum tolli poſſe lege, vel ſtatuto. Quia reſpondetur, quod licèt filij ad hæreditatem maternam non vocarentur ex lege XII. Tabul. ex ea ratione, quia non erant ſui hæredes, Vlpianus *in fragment. tit. 26. §.* 7. tamen vocabantur alio iure, prætorio videlicet, ex titulo *vnde cognati*, vt conſtat *ex princip. Inſtit. de Senatuſconſulto Tertylliano.* Prætor enim æquitate motus eos admittebat, *l. 2. ff. vnde cognati*, Petrus Gregorius *lib. 45. ſyntagm. cap. 2. à num.* 3. Oſualdus *lib. 9. Donelli, cap. 2. littera A.* donec factum fuit Senatuſconſultum Orficianum anno Chriſti 161. ex quo admittuntur filij ad ſucceſſionem matris, vt mater admittatur ex Tertylliano ad ſucceſſionem filij, vt probaui *in cap. conſtitutus, de in integrum reſtit.* Nec obſtat vltimum fundamentum deductum ex dicto capite *quamuis pactum*, cui reſpondent Bronchorſt, & Coſta *vbi ſuprà*, in ea ſpecie dotem filiæ obtinere locum legitimæ portionis, *d. l. quoniam*, & filiam dote acceptâ, licèt modicâ, renunciaſſe cum iuramento hæreditati paternæ; ac proinde cùm non renunciaſſet in totum legitimæ, ſed quotæ legitimæ, iuramentum eſt obſeruandum, ſiquidem legitima eſt iuris naturalis, non verò quota legitimæ.

Manet ergo, legitimam filiorum quoad ſubſtantiam eſſe iuris naturalis, non quia legitima 17.
ſit debita efficaciter ex iure naturali, ſed quia cauſa pietatis naturalis eam induxit, & quaſi extorſit à iure hanc obligationis efficaciam; vnde nec ſtatuto, aut conſuetudine in totum tolli poterit. Fachineus *lib. 5. controu. cap.* 32. Couar. *de matrim. 2. p. cap. 8. §.* 6. Molina *de primog. cap. 1. num.* 10. Borellus *vbi ſuprà*, Sarmiento *lib. 2. ſelect. cap. 14. num.* 6. Oſualdus *d. cap.* 4. Donellus *duplici littera T.* Matienzo *in l. 2. gloſ. 1. num. 3. lib. 5. recopil.* Similiter nec Principem eam in totum tollere poſſe, docuerunt plures relati à Valdes *ad Rodericum Suarez. in d. l. quoniam, ampliat.* 10. vnde cùm concedit facultatem inſtituendi maioratum, ſemper adjicit clauſulam illam; *Dum tamen alimenta cæteris filiis relinquantur.* Molina *dicto lib. 2. cap.* 15. Poterit tamen portio legitimæ minui ſtatuto, vel à Principe; quia cùm lege ciuili portio hæc taxata ſit, alia lege augeri, vel minui valet. Molina *dicto lib. 2. cap. 1. num.* 14. Gomez *in l. 40. Tauri, num* 47. Sed qua lege ciuili quota pars legitimæ aſſignata ſit, ſatis dubium eſt. Goueanus *lib. 2. variar. cap.* 1. Duarenus *ad tit. de inoffic.* & Balduinus *in §. in quartam, Inſtit. eodem*, taxationem illam à lege Falcidia prouenire docuerunt. Donellus *d. lib. 19. cap.* 4. & Hothomanus *exercit. cap.* 4. legitimam ad exemplum legis Falcidiæ introductam eſſe aiunt. Concius *lib. 1. ſucceſſ. cap.* 3. Reuardus *de auctorit. prudent. cap.* 2. & Hortenſius *in princip. Inſtit. de inoffic.* putant eodem iure, quo introducta eſt querela, moribus videlicet, eodem iure introductam eſſe quotam legitimæ. Cuiacius *lib. 5. obſeru. cap.* 8. hanc taxationem repetit à quadam conſtitutione D. Marci: ſed meritò ab ea ſententia diſceſſit *in notis ad Paulum lib. 3. cap. vlt.* vbi agnoſcit hanc quartam antiquiorem eſſe. Quod etiam ex Plinio probat Reuardus *vbi ſupra*, vnde credit Cuiacius, fortaſſis quotam hanc ad legem Gliciam referri, de qua *in epigraphe legis 2. ff. de inoffic.* Vviſembach. *diſput. 23. num.* 3. ingenuè fatetur, ſe hoc ignorare: ego aſſentio Cuiacio, quia licèt capita legis Gliciæ non extent, tamen in ea de legitima filiorum agi docuerunt Pancirola *lib. 2. var. cap.* 23. Cuiacius *lib. 2. obſeru. cap.* 21. & *lib. 3. cap.* 8. & *lib. 14. cap.* 14. Hunnius *ad Treutler. volum. 1. diſput. 13. q.* 1. Avendaño *de metu lib. 2. cap.* 9. Didacus Perez *ad tit. de inofficioſ. teſtam.* Supereſt vt exponamus quænam, ſeu quota portio hæreditatis pro legitima filiis aſſignata eſſet? Et iure Digeſtorum, ac Codicis quartam partem eius portionis, quam quis habiturus erat ab inteſtato, fuiſſe legitimam filiorum, conſtat *ex l. Papinianus 8. cum ſuis §§. ff. de inoffic. l. cùm quæreretur 6. l. parentibus 8. C. eodem.* Sed poſtea iure nouo authenticorum ſancitum fuit, vt pater, qui vnum, duos, tres, vel quatuor filios haberet, trientem, id eſt quatuor vncias illis relinqueret; ſi plures, ſex vncias, id eſt ſemiſſem illis præſtaret, *authent. de triente, §. 1. authent. nouiſſimè, C. de inoffic.* docet Faber *de error. decad. 11. errore* 9 Iure noſtro Regio omnia bona tenetur pater filiis relinquere, exceptâ

ceptâ quintâ parte, de qua disponere potest, *l. 28. Tauri*, *l. 12. tit. 6. lib. 5. recopil.* vbi exponunt Matienz. & Azeved. Iure verò Longobardorum, de quo in præsenti textu, si pater duas habeat filias, vt in præsenti casu, dimidia pars hæreditatis illis debetur, *lib. 2. tit. 20.* ibi: *Vt filia medietatem hæreditatis habeant.* Vnde verba illa, *legitima portio*, referenda sunt ad dimidiam hæreditatis partem; & cùm legitima debeatur filiis, tam iure naturali, quam ciuili, creditores respectu legitimæ dici possunt, siquidem illam extorquere valent ab inuitis, nisi iustis ex causis exhæredati reperiantur, *l. cùm ratio 7. ff. de bonis damnat.* creditores enim appellantur, qui debita extorquere possunt quocunque efficaci remedio à iure prodito, per quod obligatio naturalis ad effectum exactionis possit perduci, *l. creditores 10. ff. de verb. signif.* Sed nihilominus absolutè, & propriissime filij creditores non sunt, quia hæc obligatio pietatis non adstringit bona parentum, nec maius vinculum inducit, quàm memoriæ, & miserationis filiis exhibendæ in morte, vt habeant vnde se alant, nec ipsis præferantur extranei: sed reuerentiæ paternæ datum est, ne filij viuis parentibus de bonis ipsorum soliciti sint, nec se præbeant acerbos creditores: sin priùs, esse voluntatem patris de rebus suis disponentis, instar legis *serua*; sin vultur expecta cadauer: verba sunt Ant. Roberti *lib. 3. indic. cap. 6.* quare filius queri non potest de donationibus à patre factis, nec de aliis alienationibus, *l. Papinianus 8. §. quarta 9. ff. de inoffic. testam.* quia hæc quæ proueniunt ex pietate, non ex iure, sed æquitate potiùs, quàm acerbitate mensuranda sunt, vt docent vterque Faber, Antonius *in Papin. tit. 3. princip. 2. illat. 3.* Petrus *lib. 2. semestr. cap. 1.* in quo à legitima patronis debita distat legitima filiorum, parentumque, quippe patronis datur Faviana, & Caluisiana ad reuocandas alienationes in ipsorum fraudem factas à libertis, *l. 1. & final. ff. si quid in fraud. patron.* quia hoc est debitum rigorosum, & legale, vt quarta quæ impuberi adrogato debetur ex constitutione D. Pij, *d. l. vlt.* quæ æris alieni loco deducitur, *l. Papinianus 8. §. si quis impubes 15. ff. de inoffic.* magisque considerunt vetera iura de pietate erga filios, parentésve, quàm de gratitudine erga patronos, aut amore erga impuberes adrogatos: cuius differentiæ alios effectus referunt Classici *in l. 1. §. si impubere 21. ff. de collatione bonorum*, Molina *lib. 1. de primog. cap. 16. ex num. 7.* vbi addentes, Alvar. Valasc. *de partit. cap. 22. num. 21.* Noguerol. *alleg. 37. num. 2. & 3.* vnde non placet nimia æquiparatio, quam inter vtramque legitimam facit Carballo *de vna & altera quarta, 1. p. num. 5. & 6.*

18. *Fructus de bonis ipsius.*] In hac parte approbauit Iudex superior sententiam inferioris, quia potest partim illam approbare, & partim reprobare, *cap. cùm Ioannes 10. de fide instrum. cap. Raynaldus, hoc tit. l. vlt. C. de inrepatron.* Disputant repetentes *in præsenti*, quæ legata, seu similes obuentiones imputentur in quartam Trebellianicam: quod fusè etiam examinant Donellus *lib. 7. cap. 30.* vbi plures Osualdus, Carballo *in dicto cap. Raynaldus, 4. p. cap. 3. per totum.* Sed nos de fructibus tantùm imputandis, vel non, breuiter agemus: & circa hanc difficilem quæstionem, & vt diffidentia iura Doctores componant, varios casus distinguunt, vt constat ex traditis à Gomezio *lib. 1. variar. cap. 15. num. 13.* Peregrino *de fideicommiss. art. 49. per totum.* Cuiacio *lib. 20. qq. Papin. in l. 3. §. nonnunquam, de vsur.* & *lib. 12. obseru. cap. 10.* Donello *ad tit. de vsuris, cap. de fructibus,* & *lib. 7. comment. cap. 25.* Fabro *de error. decad. 11. error. 3.* & *lib. 7. coniect. cap. 3. & 4.* Carballo *dicto cap. 3. num. 50.* Primus est cùm fructus sunt percepti ante hæreditatis aditionem; tunc enim augent hæreditatem, & veniunt in restitutionem, *l. ita tamen 27. §. 1. ff. ad Trebel. l. item 22. §. non solùm, ff. de petit. hæredit. l. 2. C. eodem tit.* cùm enim efficiantur vnum simul cum hæreditate, tenetur hæres simul restituere. Costa *in cap. si pater, verbo Obliqua, hoc tit. in 6.* immò & si pendeant tempore aditionis, veniunt etiam in restitutionem, *l. Centurio 15. ff. de vulgari, dicta l. ita tamen 27. §. 1. l. in Falcidiam 9. ff. ad leg. Falcid.* textus optimus, qui ex hoc principio lucem accipit, *in l. vxori 24. ff. de vsufructu legat.* fructus enim pendentes pars rei censentur, *l. fructus, ff. de R. V. l. Iulianus, §. si fructibus, ff. de action. empti, l. final. §. fructus, ff. quæ in fraudem.* Secundus casus est, cùm iam est hæreditas adita, & hæres simpliciter rogatur eam restituere; tunc enim fructus lucro hæredis cedunt, nec veniunt in restitutionem, *d. l. in fideicommissum, d. l. ita tamen, §. 1. d. l. postulante 44. ff. ad Trebel.* docent plures relati à Carballo suprà, *num. 52.* qui ita exponunt textus *in l. 2. §. 1. ff. de petit. hæredit. l. item, §. item, ff. eodem, d. l. ita tamen, §. si seruum.* Hi enim fructus non hæreditati, sed ipsis rebus accepto feruntur; vnde cùm hæres tantùm restituere teneatur quæ sunt hæreditaria bona, & fructus hæreditarij non sint, eos non restituit. Quod etiam procedit etsi testator dicat, *Quidquid ad te ex hæreditate peruenìat, restituas: l. quod his verbis 83. ff. ad leg. Falcid. l. hæredes mei 56. ff. ad Trebellianum*, Carballo *vbi suprà, num. 58.* vbi exponit legem *Ballista 32. ff. ad Trebel.* siue adjiciat, *Quicquid superfuerit ex bonis*; tunc enim tantùm fructus superflui debent restitui, *l. deducta 58. §. penult. ff. ad Trebel.* & tunc ne obstet lex *3. §. nonnunquam, ff. de vsuris*, videndus est Carballo *vbi suprà, num. 62.* Tertius casus est vbi fructus post moram percepti fuerunt; nam hæc hæredi nocet, *d. l. in fideicommissum, d. l. postulante 44. l. 3. in princip. de vsuris*; & tunc fructus restituit, *dicta l. ita tamen, §. 1. l. vxori 24. ff. de vsufructu legat. l. si quis 23. l. cùm res 43. §. vlt. ff. de legat. 1. l. patronus, ff. de legat. 3. l. Titia 87. l. si quis seruum 84. ff. de legat. 2.* Donellus *dicto lib. 7. cap. 26.* Carballo suprà *num. 66.* & cùm per litis contestationem constituatur reus euidenter in mora, *l. item 20. §. petitam, ff. de petit. hæredit.* fructus post litis contestationem percepti in restitutionem veniunt, vt docet Innocentius in præsenti, cui consonant textus *in l. 1. & 3. C. de vsur. & fructibus, l. quæsitum 43. §. vlt. ff. de legat. 1. l. 37. tit. 9. partit. 6.* Et licèt in præsenti textu legatur, *à tempore litis contestatæ*, non ideò negatur, & ante & post interpellationem constitui hæredem in mora, vt docetur *in l. si quis seruo 86. l. Titia 89. §. vsuras, ff. de legat. 2.* His suppositis circa præsentem quæstionem, an fructus imputentur in quartam, discrimen est constituendum inter eum casum, in quo fructus ab hærede percipiuntur ex iudicio testatoris; & inter

inter eum, in quo percipiuntur ob negligentiam fideicommissarij, quia videlicet hæreditatem petere neglexit. Primo casu fructus percepti imputari debent, *l. deducta* 88. §. *ante diem*, *ff. ad Trebel. l. quod de bonis* 15. §. *fructus*, *ff. ad legem Falcidiam*; nisi sint filij hæredes instituti, & rogati, *l. iubemus*, *in princip.* & §. *vlt. C. ad Trebel.* Secundo verò casu fructus interim percepti imputantur, *l. si mulier* 22. §. *si heres*, *ff. ad Trebel.* ideò autem in præsenti casu Innocentius iussit fructus perceptos imputari, etsi filia rogata esset, quia moram commiserat, & tunc restituit fructus sicut quilibet extraneus, & per consequens eos imputare tenetur. Latiùs prosequitur Carballo *vbi suprà*.

19. [t] *Non potuit aggrauare.*] Patrem non posse vllum grauamen, etiam temporis, vel conditionis apponere in legitima filiorum, docetur *in l. quoniam*, *l. omni modo* 30. *l. scimus* 36. *C. de inoffic. l.* 11. *tit.* 4. *partit.* 6. Illustrant Hothomanus *de quarta legitima*, Connanus *lib.* 4. *comment. cap.* 10. Donellus *dicto lib.* 19. *cap.* 4. Iul. Pacius *in method. ad Codicem*, *lib.* 3. *tit.* 28. *cap.* 6. Menchaca *de success. creat.* §. 10. Costa *lib.* 1. *select. cap.* 13. *num.* 3. & 4. & *in* §. & *quid si tantùm*, 4. *p. num.* 47. Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 1. plures Carballo *vbi suprà*, *num.* 551. Osualdus *dicto cap.* 4. Donellus *duplici littera N.* Vinius *lib.* 1. *select. cap.* 22. Ratio est, quia legitima non ex iudicio patris, sed ex legis prouisione debetur; vnde grauamen legitimæ impositum pro non scripto habetur, argumento legis *ab eo*, *C. de fideicommiss.* Vnde non potest vsusfructus legitimæ alij relinqui, vt contra Cæpollam defendit Arnoldus Vinius *lib.* 1. *select. cap.* 22. & cùm fideicommissum inter grauamina enumeretur, *l. cohæredi*, §. *si filia*, *ff. de vulgari*, inde ex legitima fideicommissum relinqui non potest: quod adeò verum est, vt si reciprocum sit, non subsistat, abrogatâ iam lege *si pater* 12. *C. hoc tit.* docent Rodericus Suarez *in dicta l. quoniam*, *ampliat.* 6. Petrus Gregorius *lib.* 44. *syntagm. cap.* 5. *num.* 18. Donellus *dicto cap.* 4. Sed hæc doctrina nobilem patitur exceptionem, videlicet nisi filius consentiat grauamini; tunc enim illud adimplendum est, *l. si quando*, §. 1. *C. de inoffic. l. multi*, *ff. de liber. & posthum. l. cum donationis*, *C. de transact.* quo modo vulgò accipitur textus *in cap. licèt*, *de voto*: docent Covar. *in cap. Raynaldus*, §. 2. Menchaca *lib.* 1. *de success. creat.* §. 10. Valdes *in addit. ad Suarez*, *dicta ampliat.* 10. *littera H.* Antonius Gomez *lib.* 1. *variar. cap.* 11. *num.* 31. Gutierrez *de iuram.* 1. *p. cap.* 19.

20. EXPONITVR CAP. SI PATER, HOC TIT. IN 6. Sed suprà traditis primò obstat textus *in cap. si pater*, *hoc tit. in* 6. vbi ait Bonifacius, patrem qui filiam in re certa instituit, & filium in reliquis bonis, adjiciens, vt filiâ impubere decedente, filius sit hæres; & si filius ante eam ætatem decesserit, filia succedat; & si vtrumque decedere contingat, ad pauperes vniuersa bona deueniant, vtiliter disponere, ita vt mortuis filiis pauperes admittantur ad omnia bona, nec eo casu matrem detrahere legitimam ex bonis filiorum, nec filios deducere partem, quæ ex lege conceditur illis in bonis patris: vnde deducitur, posse filios priuari legitimâ sibi debitâ per patrem. Cui difficultati respondendum est, ideò in ea specie substitutionem vtilem esse quoad omnia bona, quia nihil per eam filiis adimitur, sed illis datur hæres, honórque adijcitur; vnde non rectè ex hac causa de patre querunt, *l. Papinianus* 8. §. *si quis impuberis*, *de inoffic.* Donellus *lib.* 19. *cap.* 4. Costa *in dicto cap. si pater*, *verbo Debita*, *num.* 14. Nec potest mater de inofficioso agere, quia non filiorum, sed patris testamento excluditur; vnde succedit regula *in dicta l. Papinianus*, §. *sed nec impuberis*; ideò licet ab ipsis nequeat priuari successione legitimæ, à patre excludi potest virtute substitutionis pupillaris, quæ testamentum patris continet, *l. patris & filij* 20. *de vulgari*, *l. in ratione* 21. §. *quod vulgo*, *ad legem Falcidiam*; per quam substitutionem capiunt pauperes non solùm ea bona, quæ ex patre ad filios peruenerunt, sed etiam aliunde quæsita, vt contra Menochium *lib.* 4. *de præsumpt. cap.* 38. defendit Fachineus *lib.* 4. *controu. cap.* 42. quia ad substitutos pupillares vniuersa bona pertinent pupilli, *l. & si plures* 10. §. *ad substitutos*, *ff. de vulgari*, ne aliàs partim testati, partim intestati decedant; obtinentque iustè bona, quia ab eo illa accipiunt, qui disponendi facultatem habet. Nec huic interpretationi obstat quod in præsenti textu iisdem ferè verbis testator vsus fuit in substitutione, quam fecit in fauorem primæ filiæ, & non per fideicommissum dedisse creditur hæreditatem: ergo similiter *in dicto cap. si pater*, illa substitutio fideicommissaria iudicanda non erat. Nam omissâ solutione eorum, qui volunt prædictam substitutionem in his iuribus factam fuisse compendiosam, cuius effectus est, vt in vim directæ valeat intra tempora pubertatis, postea verò in vim fideicommissariæ; dicendum est, magnum discrimen versari, cùm testator ita disponit; *Filia impubes heres esto, & si sine liberis decesserit, alia pubes in bonis succedat*; ac si dicat: *Filia heres esto, filius heres esto, eosque inuicem substituo, & postremo decedenti Titius heres esto*; vt *in dicto cap. si pater.* In primo casu vnica tantùm substitutio fieri potest, cùm alia filia pubes sit, alia impubes, nec sit facta reciproca substitutio; & ideò fideicommissaria facta creditur, quia vtilior est testatori: in secundo autem casu compendio verborum plures substitutiones continentur, videlicet duplex, vulgaris, & pupillaris, *l. iam* 4. *ff. de vulgari*; & ideò in hoc casu id voluisse testator creditur, vt directò voluntas seruetur. Nec absurdum sequitur ex eo, quod vnum, & idem verbum *substituo*, aut *succedant*, modò trahatur ad substitutionem directam, modò ad obliquam, postquam placuit, quibuslibet verbis institutionem induci, *l. quoniam* 15. *C. de testamentis*; & per consequens substitutionem etiam, argumento legis mulier, §. *final. ff. de condit. instit.* quia voluntatem testatoris potiùs quàm verba inspicimus.

Etiam suprà traditis, videlicet, nullum grauamen, etiam temporis, vel conditionis, legitimæ filiorum apponi posse, obstat textus *in l. filiis* 25. *C. de inoffic. testam.* vbi conditionem à matre adjici posse, si pater filios emancipauerit, docetur. Igitur quia grauamen conditionis legitimæ filiorum apponi potest. Cui difficultati, omissâ sententiâ Gomezij *lib.* 1. *variar. cap.* 11. *num.* 27. qui asserit decisionem illam sublatam esse per textum *in dicta l. quoniam*, placet sententia eorum, qui docuerunt, à legitima filiorum 21. EXPONITVR L. FILIIS 25. C. DE INOFFIC.

sub luci, & remoueri onus, & grauamen, non autem conditionem emancipationis, de qua in eo textu; quia ea non onerosa, sed vtilis est filiis, cùm mater, quæ de mariti moribus secus suspicabatur, eam adjiceret, vt bona filiis conseruarentur, nec ea pater dissipare posset: ex qua causa plerunque hæc conditio adjicitur, vt *in l. final. ff. de petit. hæredit. l. 3. §. si hæres, ff. de minor. l. penult. ff. vnde liberi, l. Diui, ff. de iure codicil. l. mater, §. 1. ff. si quis omissâ causâ, l. auia, l. duos, ff. de condit. & demonstr. l. 3. C. de instit. & substit. l. final. C. de donat.* quæ sub modo, & aliis congestis à Cuiacio *ad Afric. in l. 46. ff. de hæred. instit.* Osualdus *ad Donellum lib. 9. cap. 15. littera G.* vbi autem conditio legitimæ adiecta filiorum commodum respicit, implenda est, vt in terminis huius conditionis probat Iustinianus *in l. si quis in suo 33. §. legis, C. hoc tit.* quæ nouior constitutio est, quàm dicta lex *quoniam*, vt ex subscriptione eius constat.

22. *Legitimam ipsam, videlicet eius patris.*] Vltimo loco pro horum verborum expositione examinanda est illa satis vexata quæstio, an videlicet filius grauatus fideicommisso, simul possit deducere duas quartas, legitimam videlicet sibi iure naturæ debitam, & quartam Trebellianicam, ex Senatusconsulto Trebelliano sibi competentem? Et duas quartas posse deducere, probatur validissimis fundamentis. Primò ex præsenti textu, & *in cap. Raynaldus, infrà, hoc tit.* vbi deciditur, filium vtramque quartam deducere posse: secundò *ex l. quoniam 67. ff. ad leg. Falcid.* vbi in simili casu permittitur duplex quartæ deductio, Falcidiæ videlicet, & legis Iuliæ. Cùm enim Titio plus legatum esset, quàm ei capere licebat, detrahitur priùs Falcidia, & postea id quod ipse capere non potest: ergo similiter in fideicommissi restitutione filius deducit priùs quartam ex lege Glicia, & postea aliam ex Trebelliano. Idem etiam docetur *in l. 3. §. 2. ff. eodem tit.* vbi etiam duplex deductio Falcidiæ, & Trebellianicæ permittitur. Quartò probatur *ex l. quamquam 10. C. ad leg. Falcid.* iuncto Accursio *ibi, verbo Falcidia.* Quintò facit Nouella *39. cap. 1.* quam expendit Fachineus *lib. 5. controu. cap. 2.* Ratione etiam hæc sententia valdè suadetur; nam quarta legitima debetur filio iure naturæ vt filio, altera debetur vt extraneo; quia rogatus est restituere hæreditatem: sed quotiescunque competit alicui duplex auxilium ex diuersis, causis vtrumque locum habet, *l. qui non militabat 78. §. vlt. ff. de hæred. instit. l. quotiens 91. ff. de reg. iur.* & non est nouum, vnum, & eundem duplex commodum capere, *l. si tutorem 22. ff. de his quæ vt indign.* Deinde nam filius videtur capere legitimam vt quoddam debitum, *Nouella de hæredit. & Falcid. in præfatione, §. 1. & cap. 1. §. 1.* vnde ex residuis bonis potest deducere quartam Trebellianicam, *l. irritum 8. C. ad leg. Falcidiam, l. pater 14. ff. eodem, l. vnic. §. igitur, C. de rei vxor. action.* vbi deducitur debitum, & postea quarta Falcidia. Octauò facit lex *Papinianus, §. meminisse, ff. de inoffic.* vbi fideicommisso grauatus, si de inofficioso agat, tantùm perdit quod ratione legitimæ habiturus erat, non quartam Trebellianicam: ergo si querelam non proposuisset, haberet & quartam legitimam, & Trebellianicam. Vltimò facit praxis plurium Tribunalium, in quibus receptum est, filium deducere duas quartas; & ita iudicasse Senatum Sabaudiæ refert Faber *in suo Codice, lib. 6. tit. 27. diffinit. 4.* Idem de Curia Frisiæ testatur Sanderus *lib. 4. tit. 7. diffinit. 6.* & de supremo Senatu Hollandiæ refertur *decis. 9. & 17. eiusdem Senatus*: de Senatu Parisiensi idem tradit Æneas Robertus *lib. 4. rerum indic. cap. 17.* & in iudiciis quotidie obseruari docet Claudius Batandier *in tract. de legitima, artic. 13. num. 68.* & toto terrarum orbe in scholis, & iudiciis receptam esse hanc sententiam testatur Guido Papæ *quæst. 52.* quibus argumentis moti Fachineus *lib. 5. controu. cap. 2.* Mangilius *de imputat. quæst. 1. num. 16.* Borellus *tom. 3. decis. tit. 17.* plures, quos refert & sequitur Carballo *in cap. Raynaldus, 1. p. num. 47. hoc tit.* Meyrerius *de testam. lib. 1. tit. 16. num. 16.* contrariâ sententiâ negant, filium deducere posse duas quartas, sed tantùm vnam, videlicet legitimam. Pro qua sententia faciunt diserta iura, & rationes apertæ. Primò facit lex *iubemus 6. C. ad Trebel.* vbi in præsenti specie deciditur, filium vnicam tantùm portionem, seu quartam deducere posse. Secundò facit textus, quem indissolubilem dicunt Doctores, *in l. filium quem, C. familiæ ercisc.* vbi filius grauatus tantùm deducit vnam quartam; quod etiam docetur *in l. cohæredi, §. cùm filia, ff. de vulgari.* Faciunt textus *in l. liberto 21. §. 2. ff. de annuis legat. l. filium 24. C. famil. ercisc. l. quamquam 10. C. ad leg. Falcid.* vbi docetur in terminis huius textus, quadrante dumtaxat retento, hæreditatem restitui. Probat & Iustinianus *in Nouella 1. cap. 1. §. 1.* vbi apertè solius legitimæ deductionem filiis concedit. Rationibus etiam firmatur hæc sententia. Primò nam proprietas, & natura quartarum hæc est, vt vnius deductio impediat, & excludat aliam, & altera in alteram imputetur, *l. si mulier 22. §. 2. ff. ad Trebel. l. in quartam 91. C. ad leg. Falcid. l. si quando 35. §. 2. C. de inoffic. l. 8. l. si quis 15. eodem tit.* & vbi ex alia lege quarta portio hæreditatis deducitur, Falcidia, seu Trebellianica cessant, *l. Papinianus 8. §. si quis impubes, & §. 9. ff. de inoffic. l. 1. §. penult. ff. si cui plus quàm per legem*: ergo post deductionem quartæ legitimæ cessat Trebellianica. Deinde nam testatoribus concessum est disponere de dodrante hæreditatis suæ, *l. 1. ff. ad legem Falcidiam*: ergo non licet facultatem illam minuere deducendo duas quartas. Facit etiam, nam quarta Trebellianica inuenta fuit ad similitudinem legis Falcidiæ, vt huius portionis præmio inuitati hæredes adirent hæreditatem, & fideicommissa restituerent, vt suprà probaui: sed hæc ratio cessat in filio, qui habet portionem legitimam: igitur alia quarta ex Trebelliano illi concedi non debet. Tandem fulcitur hæc sententia exemplo deducto à Patronis, quibus similiter legitima portio in bonis liberti debetur, *princip. Instit. de success. libert.* dicemus *in cap. 2.* infrà proximo titulo: sed patronus fideicommisso grauatus, tantùm vnam quartam deducit, *l. 1. §. interdum, ff. si cui plus quàm per legem*: ergo similiter filius vnam tantùm quartam deducit. Vltimò facit praxis Hispaniæ nostræ, vbi hæc duplex deductio locum non habet, filiis hæredibus institutis, & restituere rogatis hæreditatem, vt referunt Costa suprà, *num. 5.* Gregorius Lopez *in l. 12. tit. 5. partit. 6.* Matienzo *in l. 1. gloss. 19. tit. 4. lib. 5. recopil.* Parladorius *lib. 1. rerum quotid. cap. 11. num. 7.*

num. 7. Molina *lib.* 1. *de primog. cap.* 19. *num.* 8. Bronchorst. *enantioph. cent.* 3. *assert.* 67. Igitur filij duas quartas deducere non possunt.

23. TRADITVR VERA SENTENTIA. In hoc Interpretum dissidio pro vera sententia deducenda, varia adducunt Interpretes. Aliqui asserunt, discrimen constituendum esse inter eum casum, in quo filius rogatus est purè hæreditatem restituere; & inter eum, in quo rogatus est restituere sub conditione. Primo casu docent, non deducere nisi vnam quartam, secundo verò legitimam, & Trebellianicam. Ita tenuerunt Peregrinus *de fideicom. artic.* 3. *num.* 51. Pichardus *in §. sed quia heres, num.* 21. *Instit. de fideicommiss. heredit.* Padilla, Caldas, Menchaca, & alij apud Carballum *d.* 1. *p. num.* 24. Mancius *de legitima*, *q.* 58. Christineus *tom.* 1. *decis.* 245. *per totam.* Sed eorum sententia refellitur; siquidem non facilè ratio differentiæ reddi potest inter vtrumque casum, vt latè probat Carballo *vbi suprà.* Quare alij existimant, discrimen constituendum esse inter ius canonicum, & ciuile; ita vt iure Pontificio inspecto, filius possit deducere duas quartas, ex præsenti textu, & *dicto cap. Raynaldus*, iure verò ciuili attento tantùm vna quarta deduci possit. Ita tenuerunt plures relati à Carballo *suprà*, *num.* 18. quibus addendi sunt Hothomanus *q.* 4. Donellus *lib.* 7. *comment. cap. vlt.* Bachouius *ad Treutl. volum.* 2. *disput.* 14. *thesi* 2. Goueanus *in l.* 1. *C. ad legem Falcid. num.* 9. & 10. Tuldenus *ad tit. C. ad Trebel. num.* 4. Perez *ad eundem titulum*, *num.* 11. Arnoldus Vinius *lib* 2. *select. cap.* 29. Bronchorst. *cent.* 3. *assert.* 67. Vvisembach. *disput.* 23. *num.* 25. & *disput.* 24. *num.* 21. quorum sententiæ libenter adhæreo, cùm ius canonicum liberorum commodis semper prospicere curauerit, *cap. cùm haberet, de eo qui duxit in matrim.* Vnde cùm agnoscerent Ecclesiæ Patres, filium quoad legitimam grauari non posse, statuerunt, vt grauati restituere hæreditatem, quartam legitimam iure proprio, aliam verò quartam ex Trebelliano deducerent. Nec eâ sententiâ retentâ obstant prioris opinionis fundamenta. Non textus *in d. l.* 67. *ad Falcid.* nam ibi hæres non deducit duplicem quartam, siquidem partem tantùm retinet iure Falcidiæ, partem verò ob vitium, & incapacitatem legatarij: in præsenti verò vtramque partem suo iure habere contendit filius, quod ius ciuile non admittit. Similiter si nepos adrogatus, ab avo exhæredatus sit, non habet querelam inofficiosi, quasi non habeat legitimam, cùm obtineat quartam sibi debitam ex constitutione D. Pij, *l. Papinianus* 8. *§. si quis impubes, ff. de inoffic.* Cuiacius *lib.* 8. *obseru. cap.* 3. Nec etiam obstat textus *in dicta l.* 3. fatemur enim, in ea specie duplicem deductionem fieri; vnam ex legatis, alteram ex fideicommissis: sed si assem spectemus, vnius tantùm quadrantis deductio est. Nec etiam obstat textus *in dicta l.* 10. *C. eod. tit.* quia in eius specie non deducitur duplex quarta; sed filia, cui pater antea dotem dederat, fideicommisso grauata quartam ex Trebelliano deducit ex hæreditate, quia reuerà tantùm ea quantitas reperitur in hæreditate, *l. sequens* 68. *ff. de leg.* 2. in qua dos non reperitur, *dicta l. pater* 14. *ad leg. Falcid.* Nec interest, quod dos imputatur in legitimam, *l. quoniam* 29. *C. de inoffic.* quia id procedit cùm agitur de querela inofficiosi testamenti proponenda; contrarium verò procedit, si non quæratur, an querelæ locus sit. Nec obstat etiam dicta nouella 39. *cap.* 1. quæ si rectè perpendatur, potiùs probat nostram sententiam, vt considerat, & expendit Vinius *lib.* 2. *select. cap.* 29. Nec obstat sextum fundamentum *ex dicta l. si tutorem* 22. nam textus ille procedit quando vna eademque persona duarum vicem gerit; secus verò si pro vna habeatur, vt filius, quia tunc vnam quartam tantùm deducit. Accedit nam cùm in legitimam imputentur quæcunque capit filius iure hæreditario, sequitur vt quarta Trebellianica, quæ capitur iure institutionis, *ex l. ex tribus, l. quoniam, C. de inoffic.* imputetur. Nec obstat septimum fundamentum, vbi dicebamus, legitimam deduci tanquam æs alienum; nam potiùs verum est, legitimam non dici propriè, & verè à patre deberi, cùm ad eam nulla competat actio filio, nec eius respectu pater debitor dicatur; tantùm enim appellatur debitum naturale, *l. scimus* 36. *§. illud, C. de inoffic.* vnde filius non est creditor respectu legitimæ. Nec obstat octauum, deductum *ex l. Papinianus*, *§. meminisse*; nam non valet argumentum à contrario sensu, quando absurdum sequitur in iure: vnde licèt in ea specie non egisset filius de inofficioso, nihilominus vnam tantùm quartam retinet; legitimam autem non amittit eo casu, quia iure legitimo eam capit, non verò ex iudicio patris. Nec obstat tandem, quod dicebamus de vsu & praxi diuersorum tribunalium, in quibus obseruatur, quod filius duplicem quartam deducat; nam id procedit iuxta ius Pontificium, quia secundùm illud duplicis quartæ deductio datur; at verò in Regno nostro, & aliis potiùs in hac parte attenditur ius ciuile, & obseruatur. Illud tamen notandum est, in his Prouinciis, vbi ius canonicum receptum est, priùs deduci quartam legitimam, & postea quartam Trebellianicam, vt docuerunt Hothomanus *suprà*, Faber *decad.* 11. *error.* 9. quia cùm portio legitima fideicommisso grauari nequeat, in besse tantùm grauatus censetur hæres, & sic ex eo deducere debet quartam Trebellianicam. Osualdus *dicto lib.* 7. *cap. vltimo, littera I.*

CAPVT XVII.

Gregorius IX. [a] *Nomon. Episcopo.*

TVa nobis fraternitas intimauit, quod nonnulli, tam religiosi, quàm clerici sæculares, & laici, pecuniam, & alia bona, quæ per manus eorum ex testamentis decedentium debent in vsus proprios expendi, non dubitant aliis vsibus applicare. Cùm igitur in omnibus piis voluntatibus sit per locorum Episcopos prouidendum, vt secundùm defuncti voluntatem vniuersa procedant, licèt etiam à testatoribus id contingeret [b] interdici: mandamus quatenus executores testamentorum huiusmodi, vt bona ipsa fideliter, & plenariè in vsus prædictos expendant, monitione præuiâ compellas.

NOTÆ.

1. [a] NOmon.] Legendum est *Nouiodun.* Nouiodunensis enim, siue Nouiomensis, Belgarum vrbs est propè Isaram fluuium: ab Antonino Nouiomagus vocatur. Habet Ecclesiam Cathedralem B. Mariæ dicatam, cuius Præsules Comites Nouiodunenses, & Pares Franciæ dicuntur, vt refert Chenu in serie Episcoporum ipsius Ecclesiæ. Gerardo Episcopo missa est præsens decisio, cuius præclaræ animi dotes ita in epitaphio sepulchri eius exprimuntur.

Quid generis, quid opum, quid mundi gloria vana?
Sors humana: super omnia vanus homo.
Nouiom Præsul, Par Regni, nobilis hæres
Basochia, rutilans laude, Gerarde iaces.
Morum norma, bonis inhians, reprobans mala, mundus
Carne, manu, lingua, iuris amator eras.
Te talem, tantum breuis opprimit hora, subintrat
Inuida mors, capit hæc fossula quinque pedum.
Transitus iste tuus sit vita perennis in ortum;
Transeat occasus, sit tibi vita Deus.

[b] *Interdici.*] Episcopus enim vetantibus ipsis testatoribus, possunt exequi eorum pias dispositiones, cùm id vergat in ipsorum testatorum fauorem: nec potest testator ius hoc Episcopo diœcesano competens tollere. Petrus Gregorius *in cap. conquerente, cap. 6. num. 3. de offic. Ordin.* Carpio *de execut. lib. 1. cap. 26. num. 34.* Commentarium huius textus dedi *in cap. nos 3. cap. si hæredes 6. hoc tit.*

CAPVT XVIII.

[a] Idem.

RAynaldus Peponis filius, hæres ab ipso institutus hoc modo, vt patruis suis hæreditatem restitueret, si absque [b] filiis masculis moreretur, cum eis (mortuo Pepone) super quibusdam bonis hæreditatis eiusdem in [c] tres arbitros compromisit: quorum duo, mortuo reliquo (prout ex forma compromissi poterant) procedentes, taliter arbitrati fuerunt, quod neutra pars haberet licentiam transferendi quocunque modo in alium res prædictas, nisi in eorum filios masculos ex ipsis legitimè descendentes; & quod contra hoc fieret, non valeret. Porrò dictus R. prolem non habens, condidit testamentum, in quo medietatem partis suæ de rebus prædictis, quibusdam auunculis suis; aliam verò medietatem, & reliqua bona paterna vni ex patruis suis, & eius filiis legauit, adjiciens vt bona, in quibus ex testamento, vel ab intestato dicti hæredes R. possent succedere, si venirent contra legatum dictis auunculis suis debitum, ad ipsos pro determinatis portionibus deuenirent. Demùm eodem R. naturæ debitum persoluente, ac vno ex patruis hæreditatem adeunte, prædictam tum dicti auunculi aduersùs eundem patruum, & filios eius coram iudice communitatis Vrbeuenat. [d] mouerunt quæstionem, petendo pro rata, quæ eis contingit, legatum prædictum, & restitui eis, si contra ipsum illi venirent, quæcunque occasione testamenti eiusdem R. ad ipsos peruenerant, vel poterant peruenisse. Præfatus Iudex ab illorum impetitione super legato ipsos absoluens, ad restitutionem aliorum bonorum sententialiter condemnauit eosdem. A cuius sententia cùm ambæ partes nostram audientiam appellassent, petente vtraque parte dicti iudicis sententiam infirmari, quatenus contra se fuerat promulgata; & quatenus pro se faciebat, executioni mandari, dilectus f. n. O. S. [e] Nicolai in Carcere Tullianen. Diac. Cardin.

Cardin. lite coram se legitimè contestatâ, quoniam idem R. habebat in bonis quondam Peponis patris sui tertiam partem debitam iure naturæ, in qua [f] grauari nequiuit, nec-non quartam Trebellianicam, quam quilibet extraneus restitutione grauatus deducere potuisset, propter quod in rebus prædictis avunculis legatis portiones easdem habuit R. præfatus, easque potuit in vltima voluntate legare, ac per hoc legatum tenuit vsque ad tertiam, & quartam præfatas, licèt ipsas non expresserit in legando, pronunciauit (non obstante præmisso arbitrio, quod ne hoc legatum teneret, non poterat impedire,) iudicem ipsum in eo, quod super hoc dictum patruum in totum absoluit, qui confessus est se pro medietate possidere prædicta, perperam iudicasse, condemnauitque ipsum ad restitutionem medietatis tertiæ, & quartæ partis ipsius legati pro rata, quæ dictos auunculos de ipso contingit, & in residuo præfati iudicis sententiam confirmauit. Cæterùm in eo, quod idem iudex dictum patruum, & eius filios totaliter in aliis, quæ in secundo articulo petita fuerant, condemnarat, malè ipsum pronunciasse decreuit, quia filij eius contra voluntatem testatoris non inueniuntur aliquid commisisse, cùm nihil de petitis reperti fuerint possidere. Verùm in portione, quam patruus habebat in bonis eisdem, in quibus eius institutio, & legatio, ac adiectio pœnæ tenebat pro rata eosdem avunculos contingente, de prædicto legato confirmauit sententiam iudicis supradicti, eodem patruo & eius filiis in residuo absolutis, & saluo nihilominus ei ex iure institutionis beneficio legis Falcidiæ in restitutione præfati legati, si intra tempus legitimum voluntati paruerit testatoris, cùm inuentarium fecerit, & contra voluntatem testatoris lex Falcidia inducatur. Nos itaque ipsius Cardinalis sententiam ratam habentes, eam auctoritate Apostolica confirmamus.

NOTÆ.

[a] *Idem.*] Gregorius videlicet IX. cui tamen rescribat, non constat. Famosam, celebremque esse præsentem Decretalem dixerunt Glossa, & & Lanfrancus *hic*, Carballo in solemni commentario ad hunc textum.

[b] *Absque filiis.*] Cuius conditionis effectus exposui *in cap. in præsentia, de probationibus.*

[c] *In tres.*] Iuxta adducta *in cap. 1. cap. vno, de arbitris.*

1. [d] *Vrbeuenat.*] Vrbeuentum, siue Vrbs Vetus, est ciuitas Italiæ, quæ in temporalibus, & spiritualibus subest Romanæ Ecclesiæ, vt refert Vghel. *tom. 1. Italia sacra, fol. 382.* Vnde in præsenti casu etsi negotium merè temporale esset, & disceptaretur à iudice sæculari, communitatis Vrbeuenat. appellatum fuit ad Romanum Pontificem tanquam ad immediatum superiorem.

[e] *Sancti Nicolai.*] Titulus Sancti Nicolai in Carcere Tulliano, Diaconalis est, vt refert Cohel. *in notit. Cardin. cap. 6.* 2.

[f] *Grauari.*] Iuxta tradita in textu antecedenti, ex cuius paraphrasi præsens commentarium petendum est, post vberiores relectiones Covarruuiæ, & Carballi.

CAPVT XIX.

[a] Idem.

IOannes [b] clericus, & P. laicus executores vltimæ voluntatis O. clerici S. Crucis, qui venerabilibus, & piis locis de bonis suis in vltima voluntate legauit, mandans insuper satisfieri creditoribus per eosdem, post mandatum susceptum per Diœcesanum cogi debent explere vltimam voluntatem.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Gregorius videlicet IX. cui tamen rescribat, seu de quo diœcesano Episcopo loquatur, non constat.

2. [b] *Ioannes Clericus.*] An clerici possint testamento nominati executores vltimæ voluntatis, siue ad præstationem legati, vt *in l. 107. ff. de legat. 1.* dationem, vt *in l. 9. ff. de aliment. legat.* siue distributionem, vt *in l. quidam 96. §. 5. ff. de legat. 1. l. 7. ff. si cui plus quàm per legem;* seu ad nudum ministerium, vt *in l. 17. ff. de legat. 2.* exposui *in cap. nos 3. hoc tit.* ex quo commentario præsens petendum est.

CAPVT XX.

[a]Idem.

DE his quæ in [b] ornamentis, vel pro eis, seu fabrica, [c] luminariis, seu [d] anniuersario, [e] septimo [f] vigesimo, tricesimo die, siue aliis, ad perpetuum cultum diuinum legantur Ecclesiis, vel reliquis piis, locis, canonica portio (dummodo in fraudem non fiat, vt eâ Episcopus, seu Parochialis Ecclesia debeat defraudari,) deduci non debet.

NOTÆ.

1. [a] *IDem.*] Gregorius videlicet IX. qui præsentem constitutionem edidit circa portionem canonicam debitam Episcopo, motu proprio, non ab aliquo Episcopo consultus.

[b] *Ornamentis.*] De quibus egi *in capite 1. de pignor.*

[c] *Luminariis.*] Siue in cera, siue in oleo, de quibus aliqua notaui *in cap. 1. de offic. sacrist.*

[d] *Anniuersario.*] Missarum vsus in die anniuersario depositionis defuncti, à temporibus Apostolorum originem ducit, vt prodit Diuus Athanasius *in homilia de defunctis*, his verbis: *Vniuersa enim hæc Apostoli, discipulique, Deum super sacrificia placantes, vti Deo gratum est, & sacrificia, & preces, & psalmorum cantum, anniuersariasque defunctorum memorias obseruandas præceperunt.* Itaque dicebatur anniuersarium, quia quotannis celebrabatur. Grimoldus Abbas *in lib. sacrament.* ibi: *Missa in anniuersario vnius defuncti: Præsta Domine, quæsumus, vt anima famuli tui, cuius anniuersarium depositionis diem celebramus.* Huius anniuersarij meminerunt D. Clemens *lib. 8. constit. cap. 48.* ibi: *Peragatur dies tertius mortuorum in psalmis, in lectionibus, atque orationibus, propter eum, qui tertia die resurrexit: item nonus in commemorationem superstitum atque defunctorum: etiam quadragesimus, secundùm veterem formam. Mosem enim hoc modo populus luxit, nec non anniuersarium pro memoria ipsius.* D. Gregorius Nazianz. *in oratione in funere Cæsaris fratris*, ibi: *Alia persoluimus, alia daturi sumus; anniuersarios enim honores, & commemorationes offerentes.* Tertullianus *de corona militis, cap. 3.* ibi: *Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.* Et *de monogamia cap. 10.* ibi: *Pro anima eius (nempe mariti) orat, & refrigerium interim postulat ei, & in prima resurrectione consortium, & offert annuis diebus dormitionis eius.* Et *de exhortatione ad castit. cap. 11.* ibi: *Et iam repete apud Dominum, cuius spiritu postules, pro qua alias oblationes reddas.* Origenes *in librum 3. Iob*, ibi: *Conuocantur in anniuersariis diebus memoria, vel parentum defunctorum, vel amicorum, seu quorumcunque, qui in fide discessissent, sacerdotes simul, & Laici; atque in eo cœtu, primùm quòd in fide discessissent, gratulantur, & sibi pium & tranquillum exitum quisque precatur.* D. Cyprianus *lib. 1. epist. 9.* alia Gazeus *ad Cassianum collat. 19. cap. 1.* Quin & apud Gentiles anniuersaria sacra, ac solennia erant, vt interpretatur Festus, quæ certis temporibus, annisque fieri solebant, quæ Iurisconsulti solennia mortis nuncuparunt, *l. Mania 44. ff. de manumiss. testam. l. libertas 18. §. vltimo, ff. de aliment. leg.* et. plura Guthetus *lib. 2. de iure man. cap. 11.* Kirmanus *de funeribus num. 41.* Rationem autem huius anniuersariæ commemorationis reddiderunt Albinus Flaccus *lib. de diuin. offic. cap. 43.* ibi: *Anniuersaria dies ideo repetitur defunctis, quoniam nescimus qualiter eorum causa habeatur in alia vita.* Amalarius *lib. 3. de Eccles. offic. cap. vltim.* ibi: *Anniuersaria dies ideo repetitur pro defunctis, quoniam nescimus qualiter eorum causa habeatur in alia vita: sicut Sanctorum anniuersaria dies in eorum honorem ad memoriam nobis reducitur super vtilitate nostra; ita defunctorum ad vtilitatem illorum, & nostram deuotionem implendam.* De hoc etiam anniuersario die egit Tertullianus *lib. de monogam.* adhortans viduam, vt annua die emortuali (sic enim cum Plauto vocauit recurrentis mortis obitæ diem) pro mariti dormitione curet oblationem per Sacerdotem. Apud eundem *lib. de coron. milit. cap. 3.* locus est, qui in hanc sententiam immeritò torsit nonnullos, ibi: *Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.* Quem expendit Theoph. *tr. 15. in Heter. spir. sect. 1. p. 3.* Illustrant Vicecomes *lib. 4. de Missæ ritibus, c. 13. & 14.* Gazeus *ad Cassianum collat. 19. cap. 1.* Iul. Lauorus *variar. lucubr. lib. 2. titul. 15. num. 68.* Omitto generalem anniuersariam defunctorum commemorationem, cuius originem & rationem post alios tradiderunt Tamayo à Salazar *die 2. Nouembris, in Martyrolog. Hispan.* Corjolanus *in chron. anno* 1024. P. Herrera *in origine diuini officij.*

2. [e] *Septimo.*] Non solùm apud Christianos, verùm & apud Hebræos, ac Gentiles in vsu fuit defunctorum exequias diuersis temporibus, & ritibus celebrare; apud omnes enim gentes defuncti corpus humatum, seu sepulturæ traditum est, aut combustum, iuxta diuersitatem nationum, quam illustrabimus titulo sequenti, à quo die incipiebat luctus, & perdurabat aliquando per septem dies; nam mortuo Iacob, eius filij planctum fecerunt in area Achad septem diebus. Genesis *cap. 50.* quod tempus assignauit Rex Salomon in luctu faciendo pro morte filij sapientis, *cap. 23. Ecclesiast.* vnde & Ecclesia consueuit per septem dies sacrificia pro defunctis offerre, *cap. nullus, 44. dist.* D. Ambrosius *in Theod. mon. & lib. de fid. resurrect.* Sanctus Augustinus *q. 172. in Genesim.* Petrus Damianus *opusc. 33. capite 7.* Cuius ritus rationes reddiderunt D. Ambr. *in orat. de fide resurrect.* his verbis: *Quia dudum dies mortis inter lachrymabiles aspectus debuit animum inclinare fraternum, qui totum tenebas; nunc quoniam die septimo ad sepulchrum redimus, qui dies symbolum fraternæ quietis est.* Albinus *de diuin. offic. c. de tertia, septima & tricesima die*, ibi: *Dies septimus nihilominus officiis deputatur iisdem, vt anima suo corpori reconcilietur; septenarius namque numerus*

ex

ex ternario constat, & quaternario; & ternarius animæ tribuitur, quaternarius corpori deputatur, propter quatuor notissimos, quibus constat, humores. Est ergo quasi quædam rixa corporis & animæ, quæ carne illiciente, eamque suis illecebris attrahente peccauit. Vt ergo anima suo corpori purificetur, holocaustum septima die peragitur. Aliam causam, seu rationem huius moris tradit Amalarius *lib. 3. de Eccles. offic. cap. 44.* his verbis: *Purgatio mortui hominis per sacrificium sacerdotis tertia die, & septima congruit naturæ humanæ. Constat homo ex anima, & corpore; anima tribus quasi quodammodo columnis erigitur, vt diligat Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente: corpus verò quatuor notissimè elementis subsistit. Peccatum animæ, quæ neglexit cultum Dei in cogitatione, in vita, & intellectu, humiliter confitendo offerimus Deo tertia die, vt ab his peccatis purgetur. Similiter peccatum quod per corpus gessit, cupimus purgare in quarto die, post tertium diem, idest septimo post mortem suam. Duobus modis committitur peccatum, aut faciendo ea, quæ non debuimus facere; aut omittendo ea quæ debuimus facere. Vsque ad septimum diem, in quo numero designatur vniuersitas, omnia peccata quæ egit, & non debuit agere, destemus, & pro his rogamus seorsum pro anima, & seorsum pro corpore.* Alias rationes adducunt Iul. Lauorus *lucubr. tit. 2. c. 15. n. 81.* Vicecomes *de ritibus Missæ lib. 3. c. 9.* Apud Gentiles etiam in vsu fuit sacrificium nouemdiale, quod fiebat nono die ab obitu, seu die, quo defunctus sepulturæ traditus erat. Apuleius *lib. 9.* ibi: *Iamque nono die ritè completis apud tumulum solennibus.* Et Horatius *in Epod.* ibi:

Nouemdiales dissipare pulueres.

Donatus in Phormione: *In nuptiis septimus dies instaurationem voti habet, vt in funere nonus, quo parentalia concluduntur.* Plura Lipsius *ad lib. 6. Taciti*, in illis verbis, *nouendialem eam cœnam dixisset.* Dorleans *ibi, fol. 528.* Baptista Pius *tom. 1. thesauri crit. c. 115.* Stuchius *de sacrificiis, fol. 151.* Hæredesque, & cæteri defunctorum propinqui intra illos nouem dies in iudicium vocari vetantur *in l. si ex re, §. illud, ff. de stipul. seruor. authent. vt cum, de appellat. §. meminimus.* Ant. Perez *ad tit. C. de relig. num. 13.* Narbona *in horographia, hora 24. à num. 18.* & hi nouem dies feriæ nouendiales vocantur, quia nono post mortem die, completis ad tumulum solennibus, funeri finis imponeretur. Ioannes Kirmanus *lib. 4. de funer. cap. 1.* Festus Pompeius *verbo Nouendiales feriæ*, Osualdus *lib. 23. Donelli, cap. 2. litt. X.* & intra nouendiale, siue iustorum persolutionem, piaculum contrahebat hæres hæreditatem adeundo. Festus Pompeius *verb. Verriæ*, ibi: *Euerriator est, qui acceptâ iure hæreditate, iusta facere defuncto debet, qui si non fecerit, aut quid in ea re turbauerit, suo capite luat.* Cuius piaculi mentio extat *in l. ait Prætor 7. §. in causa 3. de iure delib.* Et ita capitalem pœnam contrahi docuit Ant. Siluius *lib. singulari ad leges Regias, cap. 25.* quare vix erat ex hæredibus vnus, qui intrepido ausu hæreditatem adiret, cùm per illos nouem dies funesta familia esset, vt colligitur *ex l. ex re 28. §. vlt. de stipul. seruor.* vbi extat præclara Gothofredi nota. Hæc tamen pœna in mactationem anniuersariam porcæ ante fruges, quæ ob id præcidanea appellabatur, commutata fuit, vt monent Turnebus *lib. 17. aduers. cap. 20.* Ioann. Kirmanus *de funeribus lib. 4. cap. 1.* Iacobus Gutherus *de iure manium lib. 1. cap. 16.* De Missa die nona pro defunctis offerenda agunt Clemens Rom. *lib. 8. constit. cap. 42.* Sanctus August. *quæst. 172. in Genesim*, qui videtur id reprehendere; sed reuerà tantum reprehendit abusum quorundam deflentium in eo ritu ad nouendialia Ethnicorum. Iure igitur nihil labis in eo ritu agnoscit Alcuinus *lib. de diuinis offic. §. penult.*

[f] *Vigesimo, tricesimo.*] Consonat caput *ex parte 3. de V. S.* sed vereor, ne in vtroque textu legendum sit, *trigesimo, & quadragesimo*, cùm in sacris canonibus, & apud Sanctos Patres, tam diei trigesimi, quàm quadragesimi mentio reperiatur, *cap. nullus, 44. dist. cap. quia alij 13. q. 2.* Et diei tricesimi meminerunt D. Ambrosius *in orat. de obitu Theodosij*, ibi: *Sed in Deuteronomio scriptum est, quia planxerunt filij Israël Moysem diebus triginta, & consummati sunt dies luctus. Vtraque ergo obseruatio habet auctoritatem, quâ necessarium pietatis impletur officium.* In testamento B. Ephrem hæc verba extant apud Surium *tom. 1.* *Cùm trigesimum diem compleuero, mei memoriam faciatis.* Albinus Flaccus *dict. cap. de tertia, septima & tricesima die pro mortuis.* Amalarius *lib. 3. de Eccles. offic. cap. 44. & lib. 4. cap. 42.* Alcuinus *lib. de diuin. offic. §. penult.* & diei quadragesimi meminerunt D. Clemens *lib. 8. constit. cap. 48.* ibi: *Peragatur dies tertius mortuorum in psalmis, in lectionibus, atque orationibus propter eum, qui die tertia resurrexit. Item nonus in commemorationem superstitum, atque defunctorum; etiam quadragesimus secundùm veterem formam. Mosem enim hoc modo populus luxit.* D. Ambrosius *de obitu Thedosij*, ibi: *Eius ergo Principis, & proximè conclamauimus obitum, & nunc quadragesimum celebramus, assistente sacris Altaribus Honorio Principe: quia sicut Sanctus Ioseph Patri Iacob quadraginta diebus humationis officia detulit, ita & hic Theodosio Patri iusta persoluit.* Et cùm de his diebus, tertio, septimo, nono, trigesimo, & quadragesimo, plura eruditè cumulauerint Spondanus *de Cœmeteriis p. 3. lib. 1. cap. 16.* Vicecomes *tom. 2. de ritibus Missæ, lib. 4. ex cap. 6. vsque ad 16.* Tamayo *in Martyrol. Hispan. die 2. Nouembris*, Cohel. *in notit. Cardin. cap. 15. priuileg. 40.* Iul. Lauorus *dict. cap. 15. ex num. 70.* Menardus *ad concord. regul. cap. 7. fol. 218.* de die vigesimo nullus est qui agat, vnde credo legendum esse, *trigesimo, & quadragesimo.*

COMMENTARIVM.

3. Portionem canonicam Episcopo deberi ex legatis piis, oblationibus, & aliis, quæ occasione funeris Ecclesiæ obueniunt, docetur *in c. 1. cum sequent. 10. quæst. 3. cap. de his, cap. decernimus 10. quæst. 1. cap. constitutum 16. quæst. 1. Clement. dudum, de sepult. cap. de quarta, de præscript. cap. conquerente, de offic. ordin. cap. dudum, de decimis, cap. cùm olim, de censibus, cap. ex parte, el 3. cap. cùm inter, de V. S. l. 5. & 6. tit. 13. p. 1. cap. officij, cap. requisisti, hoc tit.* sicut apud Romanos Curia ex testamentis decurionis quartam vindicabat, *l. sancimus, C. de sacros. Eccles.* docent post Lapum, & Petrum de Vbaldis *in tract. de canonica portione*, Couar. *hîc*, Barbosa *de potest. Episcop. 3. p. alleg. 86. & lib. 3. iuris Eccles. cap. 19. per tot.* Solorzanus *de iure Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 22. num. 24.* Iul. Lauorus *lucubr. tit. 2. cap. 15.* Lemaistre *de iurib. Episcopor. lib. 2. cap. 2.* Coruinus *lib. 2. aphorism. iur. Pontif. tit. 37.* quæ debetur.

debetur triplici ex causa. Prima in recognitionem superioritatis, vt contingit in aliis iuribus Episcopo competentibus, de quibus *in cap. conquerente, de offic. ordin.* Secunda ob communicationem, quæ inter Episcopum, & Ecclesiam sibi subiectam reperitur, *dict. cap. requisisti, vers. Secus.* Tertia ab curam, quam habet omnium Ecclesiarum suæ Diœcesis. Barbosa *dict. cap. 19. num. 2.* etsi aliqui docuerint, hanc canonicam portionem sublatam esse postquam ius cathedratici Episcopis datum est, & taxatum in Concilio Bracharensi relato *in cap. 1. 10. quæst. 3.* in illis verbis: *Placuit vt nullus Episcoporum, cùm per diœceses suas ambulant, præter honorem Cathedræ suæ, id est duos solidos, aliquid aliud super Ecclesias tollat.* Tamen contrarium rectè defendit Lemaistre *dict. cap. 2.* ideo enim in eo canone decernitur, quod Episcopi ab hac canonica portione se abstinerent, quia Ecclesiæ inopes reperiebantur, nec habebant vnde possent expensis necessariis subuenire; quo casu certum est, canonicam portionem Episcopo non deberi, ex hoc textu, & similibus; post illum enim canonem adhuc in Hispania reperimus, tertiam partem oblationum Episcopos percepisse; siquidem in Concilio Toletano 4. celebrato era 671. sexaginta fermè annis post Concil. Brachar. *in can. 33.* mentio fit huius canonicæ portionis: & in Concilio Toletano 7. *can. 4.* non prohibetur Episcopis tertiam partem oblationum tollere, sed tantùm ab iniquis exactionibus se temperare. Rursus Concilium Toletanum 9. *can. 6.* permittit vt Episcopus tertiam sibi debitam auferat, & det quod voluerit: in Concil. Toletano 16. relato *in cap. 3. 10. quæst. 3.* permittitur Episcopis tertiam illam partem tollere, modò Ecclesiis reparandis inuigilent: refertur *in cap. 3. 10. quæst. 3.* Circa quotam verò partem huius portionis canones non consentiunt. Quarta pars præfinitur *in cap. requisisti, vers. Et quidem.* Et regulariter quarta tantùm supponitur in iuribus compilatis sub causa 10. *quæst. 3.* & aliis suprà adductis; immò in Concilio Aurelian. 1. *can. 15.* iubetur, vt Episcopus medietatem oblationum percipiat, vt refertur *in cap. antiquos 10. quæst. 1.* Et *in cap. de his, ead. causa & quæst.* tertia pars tantùm conceditur. Pro quorum canonum concordia dicendum est, ex oblationibus factis in Ecclesia ipsa matrice Episcopum dimidiam partem sibi vindicare; ex aliis verò factis inferioribus Ecclesiis, tertiam tantùm; vnde textus *in dict. cap. antiquos*, ad primum casum; textus verò *in dict. cap. de his*, ad secundum referendi sunt, vt docet Lemaistre *vbi suprà.* Illud certum est, quod cùm hæc canonica portio, sit tota iuris Ecclesiastici, consuetudine minui, augerive potest, immò & in totum tolli, vt in his Regnis Hispaniæ, in quibus loco ipsius canonicæ portionis tantùm Episcopus percipit luctuosam, vt referunt Solorzanus, & Barbosa *vbi suprà*, qui de hac portione latè agunt: in præsenti tantum proponitur exceptio huius doctrinæ, videlicet vt canonica portio non præstetur de rebus relictis pro fabrica, aut luminaribus Ecclesiæ, nec de relictis pro anniuersario, sacrificiisve dicendis septimo, nono, trigesimo, & quadragesimo die; quod etiam probatur *in cap. ex parte 31. de V.S.* nisi in fraudem canonicæ portionis Episcopo debitæ id fiat, idest, nisi oblationum nomine mortuariive, ea relinquantur, vt Episcopus canonica portione sibi debita priuetur. Nec deducitur hæc portio ex legato relicto pro armis, equisve ad expeditionem Terræ sanctæ, *cap. in nostra 10.* vbi dicemus, *de sepulturis.* Iure etiam ciuili non deducebatur quarta falcidia ex legatis Diis relictis pro ornamentis templorum, & supellectili sua. Paulus *lib. 4. sentent. tit. 3.* ibi: *Lex Falcidia, itemque Senatusconsultum Pegasianum deducto omni ære alieno, Deorumque donis quartam residuæ hæreditatis ad hæredem voluit pertinere:* nisi legati relicti Diis commodum ad eorum Flamines peruenturum esset; nam tunc Falcidia locum habebat, *l. 1. §. ad municipium, ff. ad leg. Falcid.* etsi textus illos aliter concilient Goueanus *in dict. §. ad municipium.* Cuiac. *in notis ad ipsum Paulum,* Fornet. *lib. 2. select. cap. 25.*

D. D. EMANVELIS GONZALEZ TELLEZ

Antiquioris vespertinæ sacrorum Canonum Cathedræ in inclyta Academia Salmanticensi proprietarij Interpretis.

ET IN PINCIANO S. INQVISITIONIS Tribunali Inquisitoris Apostolici;

COMMENTARIORVM IN LIBRVM TERTIVM DECRETALIVM GREGORII IX.

Additis Notis vberioribus ab Historia & Chorographia,

PARS SECVNDA.

TITVLVS XXVII.

De succeſsionibus ab inteſtato.

CAPVT I.

Ex Concilio apud [a] *Altenen. habito.*

SED & hoc ibidem inuentum eſt de Epiſcopis, presbyteris, & clericis, ſi hæreditatem à Domino Rege, vel ab alio Principe, vel amico ſuo, ſuper hæreditariam ſortem ſibi deuenerit, vel acquiſierunt, donare eis liceat hanc cui voluerint, dum [b] viuunt, pro remedio animæ, ad Eccleſiam quamcunque elegerint, vel conſanguineis ſuis, vel amicis. Sin autem antea obierint, quàm firmiter perfecerint, altari, cui ſeruiunt, omnia perpetuò ſantificentur, & in ius tradantur. Similiter de presbyteris ſtatutum eſt. Hildebertus Moguntienſis Archiepiſcopus ſubſcripſit. Robertus Treuerenſis Archiepiſcopus ſubſcripſit. Adalvvardus Fardinenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Richuuynus Argentinenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Noſtingus Conſtantienſis Epiſcopus ſubſcripſit. Vneuvanus Poidarbrunnenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Vdalricus Auguſtenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Bernhardus Halvvartanenſis Epiſcopus ſubſcripſit, Rumaldus Minugardenovvardenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Eberis Mindunenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Noc-non & Abbates cum cæteris ſacri ordinis viris ſubſcripſerunt.

NOTÆ.

1. [a] A*Ltenen.*] *Althein*, legitur in prima collectione, *ſub hoc titulo capite* 1. & apud Burchardum *libro* 1. *Decreti*, *capite* 227. Ex quo ita reſtituo præſentem textum. Concilium hoc celebratum fuit in Germania temporibus Conradi: ex quo Concilio, *can.* 37. qui vltimus eſt, ſiquidem poſt eum ſubſcriptiones annectit Burchardus, deductus eſt textus hic.

[b] *Dum viuunt.*] Etiam in teſtamento, quia de his bonis aduentitiis clerici omni tempore diſponere poterant, vt probaui *in cap. cùm in officiis, de teſtam.*

COMMENTARIVM.

2. Conclvsio probatvr.

EX hoc Concilij Germanici canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Clerico ab inteſtato decedente, nullis extantibus conſanguineis, ſeu cognatis, ſuccedit Eccleſia, in qua miniſtrabat.* Probant eam textus *in capite quicunque*, & ferè per totam 12. *quæſtion.* 3. *capite ſi Epiſcopus*, *capite vltim.* 12. *quæſtion.* 5. *capite cùm tibi*, *de teſtam. capite* 2. *de pœnis*, *capite* 3. *hoc titul. in* 1. *collect. l. ſi quis presbyter*, *auth. licentiam*, *C. de Epiſcopis & Clericis*, *Nouel.* 131. *capite* 13. *in fine*: *l. vnic. C. Theodoſ. de bonis cleric.* Conſonant lex 4. *titul.* 21. *partit.* 1. lex 13. *titul.* 8. *libro* 5. *Recopil.* Carolus *libro* 5. *Capitul. capite* 175. & *in addit.* 3. *Ludouici* à *capite* 17. ibi: *Si quiſcunque ex gradu Eccleſiaſtico ſine teſtamento, & ſine cognatione deceſſerit, hæreditas eius ad Eccleſiam, vbi ſeruiuit, deuoluatur: ſimiliter de ſanctimonialibus.* Illuſtrant vltra congeſtos *in præſenti*, à Barboſa, & Garaña *in præſenti*, Matienzo *in dict. l.* 13. Garcia *de tacito fideicommiſſ. numero* 42. Fornerius *libro* 4. *rerum quotid. capite* 7. Vighel. *in method. iuris Pontific. fol.* 279. Noguerol. *allegat.* 75. *numero* 80. Donellus *libro* 9. *comment. capite* 1. vbi Oſualdus *littera T.* Petrus Gregorius *libro* 45. *ſyntag. capite* 15. Caniſius *in præſenti*, I. Gothofredus *in l. vnic. C. de bonis cleric.* Solorzanus *tom.* 2. *libro* 3. *capite* 11. *numero* 15. Gibalinus *de clauſur. diſquiſ.* 1. *capite* 3. §. 3.

3. Impvgnatvr conclvsio.

Sed hæc aſſertio difficilis valde redditur ſequenti iuris conſideratione; nam in bonis vacantibus nullo exiſtente legitimo hærede, fiſcus ſuccedit, *l. ſi hæredem* 10. *C. de inoffic. teſtam. l. penult. C. de prepoſ. ſacri cubic. libro* 11. *l.* 1. §. *ſi quis in furore*, *C. de curat. furioſ. l. recuſare* 6. §. *ſed ſi fiſco*, *ff. ad Treb. l.* 1. *in princip. ff. de ſucceſſ. edict. l.* 4. §. *eadem*, *ff. de fideicommiſſ. libert. l.* 1. §. 2. *ff. de iure fiſci.* Rationem reddit Caſſiodorus *libro* 6. *epiſtol.* 8. his verbis: *Quia Principis perſona poſt omnes debet eſſe, nec optare ſolet acquirere, dummodo ſint, qui relicta debeant poſſidere.* Facit Symmachus Thedoſio

dosio scribens *libro* 10. *epistol.* 55. ibi : *Statuerat receptus in cœlum germanus numinis vestri, cùm Marcianus dudum protector Aggaria bona tanquam vacantia postulasset, vt si ea hæreditas scriptum successorem, vel legitimum non haberet, in ius fisci, tanquam Domino, iura concederet.* Nec tantùm in bonis vacantibus laicorum, verùm & in bonis clericorum id obseruatum legimus; imperante enim Henrico II. tentauit Rogerus Eboracensis Archiepiscopus obtentu Pontificij priuilegij ius antiquum desuetudine exoletum repetere, & clericorum intestatorum bona Ecclesiæ suæ adscribere; sed non solùm inane priuilegium mansit ob Regis intercessionem, quin etiam moriente Archiepiscopo bona eius fiscus occupauit, quasi vacantia: Refert Matthæus Parisiens. *in Henrico II. anno Christi* 1181. ibi : *Eodem anno Rogerus Eboracensis Archiepiscopus diem clausit supremum duodecimo Kalend. Decembris, qui adhuc viuens à Papa Alexandro priuilegium impetrauerat, vt si clericus suæ iurisdictioni suppositus agens in extremis testamentum non conficeret, & propriis manibus bona sua moriens non distribueret, Archiepiscopus haberet facultatem iniiciendi manus in bona defuncti: & quoniam quod quisque iuris in alterum statuerit, vti debet eodem, post mortem Archiepiscopi, quæcunque reperta sunt in thesauris eius, iusto sunt Dei iudicio confiscata.* Nec solùm supremos Principes in bonis vacantibus clericorum succedere legimus, verùm & Comites, vt de Comitibus Flandren. refert Iacobus Meyer. *in Roberto Fris. annal. Belgic. anno* 1089. ibi : *Robertus Comes ex Syria reuersus, resuscitauit quandam consuetudinem, quâ sacerdotio Flandrensi non licebat facere testamentum, sed cùm morerentur sacerdotes, omnium bonorum ipsorum Comites ipsi se fecerunt hæredes: grandis ob hac inter sacrum cœtum, & comitem coborta turbatio; aditus Romanus Pontifex, vt eius ope ab ea eximerentur seruitute; data ad Comitem litteræ Apostolicæ ab Vrbano Pontifice.* Igitur non rectè in præsenti statuitur, intestatorum clericorum bona ad Ecclesiam, in qua ministrant, spectare.

4. INTESTATVS QVIS DICATVR. Quâ difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, intestatum propriè eum dici, qui cùm testamentum facere potuisset, non fecit, *l.* 1. *ff. de suis & legit. l.* 1. *ff. de veter. & milit. succes. l. intestato* 65. *ff. de V. S. l. final. qui petant tut.* impropriè autem & ille intestatus dicitur, qui decessit testamento non facto, quia illud facere non potuit, *dict. l.* 1. *ff. de suis*, *l. Diuus* 3. *l. hæredem* 7. *ff. qui petant tut.* qui verè intestabiles sunt, *l. is cui* 18. §. *final. ff. qui testamenta*, *l. cui lege* 26. *C. eodem titul. l. ob carmen* 21. *ff. de testibus*: docent Connanus *libro* 9. *comment. capite* 5. *numero* 6. Matienzo *ad l.* 1. *titul.* 8. *glos.* 3. *libro* 5. *recopil.* plures congesti ab Osualdo *dict. libro* 9. *capite* 1. Castillo *libro* 5. *controu. capite* 154. *per tot.* iuxta quam improprietatem accipiendi sunt textus *in l.* 6. *C. de testam. milit.* vbi impubes intestatus dicitur. Etiam intestatus dicitur, qui testamentum quidem fecit, sed non iure, *l. non putauit* 8. §. *non quæris*, *ff. de bonor. possess. contra tab. l. quoties* 6. *ff. qui satisdare*: aut iure fecit, sed postea ruptum, irritumve factum est, aut destitutum; quia nemo ex eo hæres extitit, *l. eam quam* 14. *C. de fideicommiss. l. si nemo* 9. *ff. de testam. l. proximè* 3. *ff. de his quæ in testam. delent.* prosequuntur Institutarij *in princip. Institut. de hæredit. quæ ab intest.* Vnde cùm clerici possint de rebus suis patrimonialibus, aut aduentitiis testamentum facere, iuxta adducta *in capite cùm in officiis* 7. *de testam.* rectè intestati dicuntur in præsenti, si testamentum non fecerint, aut quod fecerint, ruptum, irritumve sit. Deinde sciendum est, quoad ipsa bona patrimonialia clericorum, & iure nostro Hispano, etiam quoad bona quæsita intuitu Ecclesiæ, eosdem gradus successionis dari in hæreditatibus clericorum, ac laicorum, ita vt suo ordine vocentur filij legitimi, parentes, agnati, & cognati, illique bona ab intestato iuxta proprium gradum occupent. Diuus Gregorius relatus *in capite* 3. *hoc titul. in* 1. *collect.* ibi : *Eupolus præsentium portitor Eusemum Agrigentinæ ciuitatis Episcopum suum fuisse asseris genitorem, quem quoniam intestatum asserit esse defunctum, ideo iamdicti Episcopi patris sui se promit substantiam adipisci. Proinde de rebus paternis, quas ante Episcopatum noscitur habuisse, iamdictus Episcopus, si eas in iure Ecclesiæ suæ quolibet modo non transtulit, ei quantùm portioni eius legaliter sit competens, vt satisfieri possit, fraternitati tuæ immineat.* Vnde in Concilio Valentino *can.* 3. cauetur, ne propinqui intestati Episcopi bona præsumant propriâ auctoritate occupare, ne fortè cùm hæreditariis rebus etiam aliqua ad Ecclesiam pertinentia vsurpent. Excipiuntur tamen filij illegitimi clericorum, qui patribus suis succedere nequeunt, *capite* 1. *hoc titul. in* 5. *compil. l.* 22. *titul.* 3. *libro* 1. *ordin. l.* 9. *Tauri*, *l.* 2. *titul.* 3. *libro* 5. *ordin. l.* 6. *titulo* 8. *libro* 5. *Recopilat.* Quid tamen in bonis matris obseruetur, latè ibi exponunt Regnicolæ, & Pichardus *in dict. princip. Institut. de hæreditate*, §. 9. *per totum.*

Secundò sciendum est, bonis vacantibus, cùm iam hæres, aut alius successionis iure dominus non speratur, *l.* 2. §. *vltim. ff. ad Tertyl.* olim quidem ad populum cuiusque successionem deferri ex lege Iulia caducaria, vt Vlpianus scribit *in fragment. regul. titul.* 28. §. *intestati* 7. iunctis non ignotis vulgò ad rem locis *in l. non est ambigendum* 12. *de bonor. possess. l. bona* 22. §. 1. *vers. Quod si nemo*, *ff. de captiuis*, *l. vltima*, §. *si autem*, *C. de curat. furios. l. si bona* 5. *C. de rebus author. iudic. l. iubemus* 4. *C. de Praepos. sacr. cubic. libro* 12. *l.* 2. §. *vltim. ff. ad Tertyl.* & iuxta communem interpretationem legis *quidam* 96. §. *quotiens*, *ff. de legat.* 1. siue ex Iulia, Papiaque legibus, quibus ideo plurali legum appellatione hæc delatio bonorum vacantium tribuitur *in l. si vacantia* 5. *C. de bonis vacantib. libro* 10. & Papiæ Popeæ legi, apud Tacitum *libro* 3. *annalium*, iuxta vulgatem expositionem illius loci : *Et lege Papia Popea præmiis inductis, vt si à priuilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret.* Nimirum 5. DE BONIS VACANTIBVS.

quia

quia hoc, & alio capite legis Iuliæ caducariæ, tanquam prioris, translato ab illa in Papiam posteriorem, ideo modò vni, modò alteri, & sæpe vtrique legi hæc adscribuntur. Videndi Balduinus *de lege Papia pagina* 153. Nicolaus Loënsis *libro* 8. *miscel. capite* 13. Faber *libro* 9. *coniect. capite* 16. & *in Papin. titul.* 2. *princip.* 5. *illat.* 3. Arniseus *de iuribus Maiest. capite* 6. *de bonis caducis*, vt in exemplis legis Papiæ 23. *lege Iul.* 44. *ff. de ritu nupt. l. si quis libertam* 28. *C. de nupt.* Vlpianus *tit.* 16. §. *aliquando*, *l. sancimus* 27. *C. de nupt.* iuncto Vlpiano *titul.* 16. *in princip. vers. Item si*, apud Suetonium *in Claudio*, *capite* 23. Lactantium *libro* 1. *de falsa relig. capite* 16. Itemque in alio simili exemplo quod colliges ex Vlpiano *in fragmentis*, *titul.* 19. §. *lege*, *l.* 1. *C. de infirmandis pœnis cælib. iuncta l. in fraudem*, *cum seq. ff. de his quæ vt indig. l. vnic.* §. *quod autem* 12. *C. de caducis tollendis*, & in aliis exemplis deductis *ex* §. *postea*, *Instit. de success. libert. l.* 1. §. *interdum*, *ff. si cui plus quam per legem*, *iuncta l. si Patronus* 20. *ff. de donat. l. vnica*, §. *& cùm lex*, *C. de caduc. tollend. l. liberorum* 220. *ff. de v. s.* Hæc autem bona vacantia, quæ delata populi ærario diximus, apud iuris ciuilis auctores fisco vendicari dicuntur, *l.* 1. *&* 2. *ff. de success. edict. l. filius* 114. §. *qui intestato* 2. *ff. de legat.* 1. *l. recusare* 6. §. *fisco*, *ad Trebel. l.* 4. §. *eadem* 17. *ff. de fideicommiss. libert. l. quod viuo* 50. *ff. de manumiss. testam. l. quamuis* 18. *ff. de vsucap. l.* 1. §. *an bona*, *cum* §. *sequenti*, *l. eum qui* 41. *ff. de iure fisci*, *l.* 1. *C. de donat. inter*, *l. si heredum* 10. *C. de inoffic. l. si vacantia* 4. *C. de bonis vacant. libro* 10. *l. penult. C. de Præpositis sacri cubic.* Et incorporationem, atque administrationem similium bonorum pertinere ad Comitem rerum priuatarum, siue priuati patrimonij Principis, supponitur *in l. vltim. iuncta inscriptione*, *C. de bonis vacant. libro* 10. & apud Cassiodorum *libro* 6. *variar. capite* 8. Symmachus *libro* 10. *epistol.* 15. eiusque varietatis veteris iuris rationem Cuiacius *in dict. l. vnic.* §. *quæ autem* 12. *C. de caduc. tol.* deducit ex eo, quia translatâ populi potestate in Principem per legem Regiam, translatum etiam fuit ius bonorum vacantium à populo in Principem, argumento *ex l.* 1. *ff. de constit. Princip. l.* 1. §. *cùm enim*, *C. de veteri iure*; sed minùs rectè, vt probat Magnus Præceptor Illustrissimus D. Franc. Ramos *de acquir. hæredit capite* 2. *num.* 2. nam post legem Regiam, quæ lata fuit sub Octauiano Augusto anno Vrbis conditæ 729. vt ex Dione *libro* 53. probat noster Amaya *libro* 1. *obseru. capite* 1. *numero* 25. lata fuit lex Iulia caducaria, siue de maritandis ordinibus, quæ vacantia bona populo detulit anno 736. teste eodem Dione *libro* 54. tum etiam, quia & posteriorum Cæsarum, Iurisconsultorumque tempore diuersum fuit ærarium populi, & fisci Principis, vt colligitur ex inscriptione legis 1. *ff. de bonis damnat.* Paulo *libro* 5. *sentent. titul.* 12. *iuncta l. pacta* 72. §. *vltim. ff. de contrah. empt. l. cùm seruus* 39. §. *vltim. ff. de legat.* 1. cum aliis congestis ab Amaya *in rubric. libro* 10. *numero* 10. Tum denique, quia etiam sub Iurisconsultis, & nouioribus Cæsaribus, vacantia bona ad populum, siue Rempublicam, eiusque ærarium distinctum à fisco, deferri solita esse, innuitur *in l. non est* 11. *ff. de bonor. possess.* & fortassis ea sunt, quæ caduca popularia vocantur *in l.* 2. *C. Theodos. de studiis liberalibus vrbis Romæ.* Quare veriùs dicendum est cum suprà laudato Præceptore, ideo vacantia bona interdum populo, eiusque ærario; interdum autem, & frequentiùs fisco delata dici, quia diuisis sub Augusto inter Cæsarem, & Romanum populum, Senatumque Prouinciis Imperij, simulque earum administratione, & vectigalibus, publicisque redditibus, vt ex Strabone *libro* 3. *&* 17. *in fine*, notat post plures Petrus Barbosa *in l.* 1. *part.* 7. *numero* 8. *ff. solut. matrim.* consequens fuit emolumenta bonorum vacantium in prouinciis Senatus, & populi, ærario publico deferri; & in prouinciis Cæsaris, fisco Principis: sed quia Cæsares ipsi paulatim prouincias omnes, & vectigalia, redditusque publicos sibi vsurparunt, *l. vltim. C. de quadrien. præscrip.* quamuis diuersas arcas, & Præfectos haberent, confunduntur tamen sæpiùs fisci, atque ærarij appellationes, tam quoad bona vacantia, *l.* 4. §. *si bona*, *ff. de fideicommiss. libert.* quàm quoad reliqua vtriusque ærarij iura, *l. edicto* 13. *in princip.* & §. 1. *l. Senatus* 15. §. *Senatus*, *ff. de iure fisci*, *l.* 2. §. 4. *ne quid in loco*, *l. cum hi* 8. §. *transactiones* 19. *ff. de transact. l.* 1. §. *ex illa* 9. *ff. ad leg. Cornel. de falsis*: quo modo intelligendum est quod de Niciensibus refert Plinius *libro* 10. *epistol.* 89. ibi: *Nicienſibus, qui intestatorum ciuium suorum concessam vindicationem bonorum à D. Augusto affirmat debitis vacare.*

Tertiò sciendum est, posterioribus constitutionibus certa corpora priuilegium illud obtinuisse, vt fisco præferrentur in bonis intestatorum, nempe vt decedente Decurione, Nauiculario, Cohortali, Fabricensi ab intestato, & sine consanguineis, Curia, vel Corpus succederet, non verò fiscus, *l.* 1. *C. de hæredit. Decur.* vbi ex Constantini constitutione nauicularij bona sine hærede legitimo decedentis Corpus nauiculariorum tanquam vacantia occupat. Nauicularij, nauarchi, aut naucleri erant nauibus præpositi, nauigationique inseruientes publico ministerio, ad quorum collegij curam spectabat (argumento *ex l.* 1. *C. quod cuiusque vniuers. nomine*,) publicas species frumenti, olei, & similium Romam deferre, ideo ad Præfectum annonæ mittitur prædicta constitutio, *l.* 1. *ex toto titulo cum rubric. C. de nauiculariis & naucleris publicas species transportantibus*, *libro* 11. Horum (inquam) Romæ collegium fuit, *dict. l.* 1. §. 1. *quod cuiusque vniuers. l. semper* 5. §. *vltim. ff. de iur. immunit.* Eorum patrimonium obnoxium erat functioni publicæ nauiculariæ, cùm ex obligatione obstringerentur ad species annonarias deferendas, *l.* 1. *& passim C. de prædiis in omnibus rebus nauicul. libro* 11. Eorum munus, siue officium appellatur functio, idest obnoxietas nauicularia, *in l.* 1. *ff. de muner. & honor.* Quare ad alios nauarchos non pertinent priuilegia nauiculariis concessa, quàm ad eos qui felici embola species istas Romam transportabant, *dict. l. semper* 5. §. *negotiatores*, & §. *Dimus*, *l. qui naues* 3. *de vacat. & excus. mun. l. pro commoditate* 7. *l. venerandæ* 30. *C. Theodos. de nauiculariis.* Non nego 5. De corporibus et collegiis.

nego rem nauicularium publicam esse, siue nauium exercitium ad summam Reipublicæ curam spectare, vt dicitur *in l. 1. §. licèt 20. de exercit. actione*, maximisque fauoribus dignissimam esse, vt multi extollunt apud Solorzanum *de iure Indiarum.lib.1. cap.8. ex num.11. & cap.16. num. 31.* Lazarus Baifius *integro tract. de re nauali*, Claudius Salmatius *in obseru. ad ius Atticum, cap. 27.* quædam pro more rhapsodico Henric. Salmur. *in notis ad memorab. Pancirola, lib.1. tit.38.* alios remissiuè adducens Narbona *in l. 12. tit.10. lib. 7. Recop.* quin potiùs fateor, multa priuilegia eis qui maritimam nauigationem exercent concessa esse per nostros Reges *in tit. 10. lib. 7. Recopil.* Sed error est huic nostro iuri, & sæculo adaptare, quæ Romani, & Constantinopolitani Imperatores concesserunt: tum ex defectu potestatis, quia extraneæ illæ constitutiones nos non ligant: tum ex defectu vsus, & acommodationis, quia plerunque diuersis occurrunt iura necessitatibus: & nauarchis, quibus Roma, & Constantinopolis indiguit, nos non indigemus: in quem errorem incurrunt, qui nescientes distinguere ius merum à constitutionibus; iurisque rationem à peculiari politica vtriusque Imperij, obtrudunt nobis leges illas veteranas sine vsu, & sine materia; vnde meritò in dubium vocat Stephanus Nathen. *de iustitia vulnerata p. 1. tit.1. cap. 2.* an bono consilio Lotharius Imperator in vsum, memoriamque reduxerit ius Romanum? Non quia perfectæ æquitatis imago, & fons non sit; sed quia plerisque illius iuris malus vsus est. Vnde hodie decedente nauiculario sine hærede, bona ad fiscum pertinent, non ad corpus naulculariorum. Olim etiam milite sine successore obeunte, deficientibus cognatis vsque ad quintum gradum, bona legioni, siue vexillationi deferebantur, *l. 4. §. eadem 17. ff. de fideicommiss. libert. l. 1. C. de heredit. Decur.* quæ est lex vnica, *C. Theodos. de bonis milit.* quod ius ex rescripto Hadriani Imperatoris originem sumpsisse, non malè probat Hothomanus *lib. 8. obseru. cap. 8.* Metillus *lib. 2. variant. ex Cuiacio, cap. 2.* Osualdus *lib. 9. Donel. cap. 1. littera T. ex l. si quis filio 6. §. eius qui deportatur 7. ff. de iniusto rupto, l. 4. §. 17. ff. de fideicom. libert. l. 2. ff. de heredit. Decur.* plura Cuiacius *lib. 16. respons. Papin. in l. 2. C. de veter. & milit. success. l. vnic. C. Theodos. de bonis milit.* quæ extat *in l. 2. C. de heredit. Decur.* vbi obseruandum est, separati legiones à vexillationibus, vt etiam *in l. final. C. de his qui non impletis stipendiis, lib. 10. l. 9. C. quando prouocare non est necess.* & meritò, nam in vexillationibus Equites tantùm militabant. Vegetius *lib. 2. capite 1. & 2.* Quare non rectè Cuiacius vexillationes numeros interpretatur *in dict. l. final. C. de his qui non impletis*, cùm numerorum nomen generale sit, *l. contra 14. de re milit.* Vexillationes autem auxiliares fuisse putat Steubechius *ad Vegetium dict. cap. 2.* Turnebus autem *lib. 3. aduers. cap. 30.* Emeritos veteranos asserit esse milites, qui exauctorati, sub signo tamen seorsim, donec præmia, & agros acciperent, tenebantur. Eodemque modo interpretatur locum Suetonij *in Galba, cap. 20. in lib. 5. aduers. cap. 2.* De vexillationibus agit Pancirola *in notitia cap. 32. & 34.* Hæc bona dicuntur caduca legionis apud Vlpianum *in dict. l. ego 4. §. eadem 17.* cuius littera elegantior, & purior est, quàm inuersionem aut lecturam patiatur. Dixerat de caducis fisci, siue de bonis vt vacantibus fisco delatis, in quæstione, an tunc conseruentur libertates, necne, vt ex mutatione personæ ius variatum videretur. Docuit ex æquo conseruari libertates, si vacantia non fisco, sed legioni deferrentur. Verba eius sunt: Quare et si caducis legionis bona delata sint, idem erit probandum. Immeritò ergo Cuiacius ad Vlpianum *tit. 28. & in l. vnic. §. postremò, C. de caduc. tollend. & in dict. l. 6. §. 7. de iniusto rupto*, quem sequuntur Pichardus *in lecturis ad tit. de acquir. haredit. cap. 5. num. 15.* Valentia *ad eundem tit. cap. 3. num. vlt.* emendauit *caducariis legibus*, quem iam eo nomine taxauit Broëus *ad titulum de eo cui libertatis causa.* Nec feliciùs Haloander, Hugo à Porta, & alij veteres, à quibus noster Acosta *in §. cùm in bello, verbo Agnati, num. 3.* ita reposuerunt; *Si qua duci legionis.* Caduca enim legionis dicuntur bona vacantia militis legioni delata. Titus Arruntenus Paternus *lib. 1. militarium, in l. vltim. de iure immunit.* inter militiæ officiales, quorum longum catalogum ibi attexit, recenset librarios caducorum, qui scribendis, componendisque rationibus bonorum vacantium legioni delatorum, præpositi erant: Cuiacius *in parat. ad titulum C. de heredit. Decur.* & illustrauit cultissimus Ramirez de Prado *ad Martialem lib. 4. epigram. 91.* Aliud extat eiusdem Hadriani rescriptum, quod referunt, & illustrant D. Nicol. Antonius *lib. 5. de exil. cap. 22.* D. Iosephus de Retes *lib. 3. analect. de interdict. & releg. num. 71.* Habuerunt etiam ius in bona vacantia cohortales eiusdem prouinciæ, cohortale sine hærede decedente, *l. si quis cohortali 3. C. de heredit. Decur.* Cohortales in prouinciis perpetui sunt, qui ministrant Præsidibus, in eorum officiis ministrantes, de quibus *tit. 58. lib. 2. Codicis Iustin.* & immunes sunt à functione nauicularia, à solitudine vastaguæ, siue publicæ transvectionis triburorum, & specierum, & à curiali munere, vt officiis cohortis vacent: videndi sunt Bulengerus *de Imperio Romano, lib. 6. cap. 29.* Pancirola *in notit. Imperij Orient. cap. 9.* Huic ergo corpori collegiatorum, siue conditionalium, bona vacantia deferebantur excluso fisco, & etiam corpori Scholæ Fabricensium, *l. penult. & vlt. C. de heredit. Decur.* & etiam Præfectianæ deferebantur bona Præfecti vacantia, *l. vltim. C. de apparit. Præfect. Prat. lib. 12.* Hodie tamen omnibus his corporibus fiscus præfertur, quia per leges Regias fiscus ad bona vacantia vocatur insuper habitis dictis priuilegiis, vt docuerunt *in l. 32. Tauri*, Tellus Fernandez *num. 4.* Palacius Rubius *num. 12.* Et multò minùs fisco præferuntur alia corpora, seu collegia, quæ ad similitudinem supradictorum ad bona vacantia admitti nonnulli DD. existimarunt: in primis enim Angelus *in l. si quis filio 6. §. eius, de iniusto rupto.* Baldus *in l. 1. C. de heredit. Decur.* docent, quod si aliquis de collegio, vel de confraternitate aliqua decedat, vacantia bona eius non fisco, sed confraternitati cedere: & Afflictis, Peregrinus, & alij, quos sequitur Mastrillus *de Magistr. lib. 3. cap. 10. numero 372. & 374.* tenent, bona Rectoris, scholaris, seu collegiati, qui in numero, seu matricula scholæ, collegiive Doctorum relatus erat, ad ipsam scholam pertinere, excluso fisco. Bartolus quoque *in dicta l. 1.* ausus fuit affirmare,

mare, quod si nobilis de vno sedili moriatur sine hærede, cæteros nobiles de eodem sedili posse occupare: & Baldus *in l. si qua illustris 5. num. 6. C. ad Orphic.* tenet expositis ante fiscum succedere hospitale Misericordiæ. Meliùs dixerat Accursius *in l. nutritoribus* 10. *C. communia de success.* hoc ius contra illum textum, & authenticam sequentem moribus esse introductum. Sed quamvis pro his opinionibus multi sint Auctores veteres, quos in vnum congerunt Tiraquellus *in suo tract. Le mort saisit le vif, 2. p. declarat.* 15. Mastrillus *vbi proximè, ex num.* 372. Farinacius *in fragmentis, verbo Fiscus, ex num.* 10. Amaya *in d. l.* 1. *ex num.* 29. Montalvus, & Didacus Perez *in l.* 20. *tit.* 19. ego tamen hæc omnia, & similia commentitia puto, & fictitia, neminemque fisco præferri in bonis vacantibus præter consanguineos, & vxorem assero, nisi fortè consuetudine legitimâ introductum sit, vt hospitale, vel quæ alia communitas præferatur, vel Baro, aut Dominus iurisdictionis; hoc enim ius consuetudine induci posse, certum est, vt docent Rosental. *de feudis cap. 5. conclus.* 54. & in variis casibus Regnerus Sixtinus *de regalibus lib. 2. cap.* 9. Peregrinus *de iure fisci, lib.* 4. *tit.* 3. Camillus Borellus *de præstantia Reg. Catholici, cap.* 14. Amaya *vbi suprà num.* 37. Certè in Decurionibus, aliisve collegis, qui muneribus publicis obeundis sunt mancipati, vltra communem rationem, quam suprà assignaui, & illa potissimùm facit, videlicet, vt qui ex administratione defunctorum collegarum fisco manent obnoxij, ex eorum quoque patrimonio lucrum sentiant, *Nouel.* 13. *Theodosij*, cuius principium extat *in l. vlt. C. de heredit. Decur.* argumento legis *semper* 5. §. *negotiatores, ff. de iure immunit.*

7. Traditvr ratio decidendi. Vnde iam apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm legibus sæcularibus cautum sit, vt Ecclesia in clericorum intestatorum bonis succedat, *l. si quis presbyter* 20. *C. de Episc. & cleric.* Theodoricus Rex *in suo edicto, cap.* 6. ibi: *Clericos, religiosasque personas intestatas deficientes, quotiens defuerit qui iure succedat, locum Ecclesiæ sua secundùm leges facere debere præcipimus.* Ideò Ecclesia fisco præfertur, & bona illa vacantia occupat, vt Curia, vel simile corpus occupat bona sui collegæ; immò olim Ecclesiam in terris quoad temporalia sibi subiectis, etiam adstantibus cognatis intestatorum bona occupasse liquet ex D. Gregorio *lib.* 1. *epist.* 42. ibi: *Cognouimus* (inquit ad Petrum Subdiaconum Defensorem patrimonij Siciliæ) *etiam, quod nonnullis conductoribus morientibus parentes sui non permittunt succedere, sed res eorum ad vsus Ecclesiæ pertrahuntur: de qua re diffinimus, vt parentes morientium, qui in possessione Ecclesiæ degunt, heredes ei succedere debeant, nec aliquid eis de substantia morientium subtrahatur.* Vt etiam Constantinus statuit, vt bona Martyrum ad Ecclesiam spectarent, teste Eusebio *lib. 2. de vita Constant. cap.* 21. *&* 36. ibi: *Martyrum substantias iussit genere proximos accipere; si nullus eorum fuerit, Ecclesias habere hereditates.* Quem illustrat Merilius *lib.* 3. *obseru. cap.* 2. Nec hoc ius succedendi in bonis clericorum ab intestato decedentium, ratione destituitur; nam tam iure veteri, quàm nouo vxor succedebat sponso, nullis extantibus mariti consanguineis, *l.* 1. *C. vnde vir, l. final. C. Theodos. de legit. hered.* ibi: *Nisi illa casus emerserit, vt nemo de propinquis successionem mortui vindicare possit ex lege, cùm fisco nostro qualiacunque iura matrimonij præponamus.* Plura Borellus *de præstantia Regis cap.* 14. *num.* 19. Osualdus *lib.* 9. *cap.* 1. *littera K.* Amaya *in dicta l. vnica, C. de bonis vacant. num.* 31. Sed Ecclesia sponsa est proprij Prælati, vt latè probaui *in cap. inter, de translat. Episcopi*: igitur defuncto eius sponso ab intestato, illi succedit. Accedit, nam lex positiua æmula naturæ, & communem hominum sensum imitata, solet intestatorum hæreditates eisdem adjicere, quibus credibile est defunctum, si disponeret, eas relicturum fore, *l.* 3. *l. conficiuntur* 8. *ff. de iure codicil.* sed si clericus disponeret, & agnosceret propriâ cognatione destitui, hæredem reliquisset Ecclesiam, iuxta adducta *in cap. cùm in officiis, de testam.* Igitur rectè eius bona nullis extantibus consanguineis Ecclesiæ deferuntur.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, fiscum bona vacantia intestatorum occupare, ex iuribus suprà adductis, quibus non obstant textus *in l. si heredum, C. de inoffic. l.* 6. §. *certè, ff. si quis omiss. caus. testam. l. habere, ff. de euict. l.* 1. *C. de donat. inter, l. vltima, de success. edicto, l.* 6. §. *simpliciter, ff. si quis omissâ causa testam. l.* 1. §. *sed si morte, ff. quando actio de peculio* videndi sunt Primarij nostri *ad tit. de acquir. heredit.* tamen id procedit, quando non præfertur fiscus à Curia, corpore, seu aliqua communitate. Vnde cùm in præsenti casu in bonis clerici ab intestato decedentis fisco Ecclesia præferatur, ex auctoritatibus, & rationibus suprà adductis, ideò in præsenti docetur, bona clericorum intestatorum ad Ecclesiam spectare. Nec obstat difficultatis augmentum deductum ex variis historicis; nam illi loquuntur de Principibus, qui potiùs inuadebant clericorum hæreditates, quàm iure occupabant; nec oppressa Ecclesia ius proprium defendere poterat: vnde ex similibus factis non rectè argumentum deducitur contra suprà tradita, cùm inuasiones illæ potiùs violentæ occupationes, quàm legitimæ essent successiones. Hucusque traditis opponi potest textus *in cap. Episcopus qui* 12. *q.* 2. cuius interpretationem dedi *in cap.* 1. *de testamentis.* 8. Dissolvitvr dvbitandi ratio.

CAPVT II.

Ex Concilio[a] Triburiensi.

Concilio allatum est, quod quidam laici improbè agant contra Presbyteros suos, ita vt de morientium presbyterorum substantia partem sibi vindicent, sicuti de propriis[b] seruis. Interdicimus itaque canonicâ auctoritate, ne hoc vlteriùs fiat; sed sicut liberi facti sunt ad suscipiendum gradum, & agendum diuinum

 officium,

officium, ita nihil ab eis[e] exigatur præter diuinum officium. De[d] peculio verò sacerdotum nihil sibi vsurpent, sed totum in quatuor diuidatur partes: vna Episcopo, altera altari, tertia pauperibus, quarta parentibus; & si non sunt idonei[e] parentes, Episcopus eam recipiat, & in vsum Ecclesiæ diligenter distribuat; & si quis contra hoc facere præsumpserit, anathematizetur.

NOTÆ.

1. [a] *Triburiensi.*] Ita etiam legitur *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 2.* & ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib. 2. Decreti, cap. 206.* Carnotensi *p. 6. Decreti, cap. 281.* sed in canonibus editis à Binio, & Corjolano non reperitur præsens textus: sed cùm Decretistæ addant, *ex Concilio Triburiensi sub Arnulpho*, credendum est, potiùs canonem hunc periisse ex ipso Concilio, quàm esse alterius Concilij Triburiensis celebrati sub Conrado. De Concilio Triburiensi temporibus Arnulphi celebrato, iam nonnulla notaui *in cap. clerici, de vita & honest. cleric.*

2. [b] *Sicut de propriis seruis.*] Sed omne, quod seruus acquirit, domino acquirit, etiam inuito, & ignoranti, *l. acquiritur, l. etiam inuitis 32. ff. de acquir. rer. domin. §. 1. Instit. per quas personas nobis acquiritur:* ergo non rectè in præsenti refertur, dominos à seruis suis tantùm partem eorum, quæ acquisierunt, posse vindicare. Abbas Panormitanus hîc *notab. 1.* post Hostiensem verba hæc non intelligit de seruis in seruitute decedentibus, sed de seruis iam manumissis, & ita de libertinis, in quorum bonis etiam facto testamento certam partem patronus obtinet, *§. sed nostra, Instit. de success. libert.* Sed Abbatem reprehendit Barbosa *hic, num. 2.* ex eo, quod Patronus partem tantùm liberti obtinet, cùm testamentum ipse condidit; si verò ab intestato decedat, liberis non superstitibus, in vniuersum ius succedit patronus; vnde cùm in præsenti agatur de libertis ab intestato decedentibus, non partem, sed totum patrimonium patronus occupare debebat. Quare eâ sententiâ omissâ aliter respondit Barbosa, videlicet in relatis verbis non referri decisionem Pontificis, sed tantùm partis allegationem. Sed veriorem censeo Abbatis interpretationem, si obseruetur, præsentem textum non esse exaudiendum, nec intelligendum iuxta ius Romanorum, quod postea illustrabimus; sed potiùs iuxta leges nouiores Longobardorum, & Vvisigothorum, ex quorum Prouinciis erant Episcopi, qui præsentem canonem ediderunt. Iuxta leges autem eorum certam partem patronus ex bonis liberti vindicabat, *l. 17. tit. 14. lib. 2. legum Longobard.* ibi: *Et si aliquod in gassindio Ducis, aut priuatorum hominum obsequio donum vel munus conquisierit, res ad donatorem reuertantur; in alias verò res, sicut dictum est, si hæredes non dereliquerit, aut se viuo non indicauerit, patronus succedat sicut parenti suo.* Et *l. 13. tit. 7. lib. 5. legum Vvisigoth.* ibi: *Si manumissus sine filiis de legitimo coniugio natis transierit, & ei patronus in libertate aliquid donauerit, aut forsan de eius seruitio discesserit, & aliò se contulerit, omnia ad patronum, siue ad eius hæredes sine dubio reuertantur. Quod si forsitan in terra ipsius patroni consistens, qui eum manumisit, aliquid de labore suo acquisierit, medietas acquisita rei exinde in patroni potestate consistat.* Vnde sensus huius textus est, quod Domini volebant à libertis in Ecclesia manumissis, vt presbyteri ordinarentur, certam partem bonorum vindicare, vt à seruis propriis priuatim manumissis ab intestato decedentibus; quod alienum erat à sacris canonibus, vt ex infrà dicendis apparebit.

3. [c] *Nihil ab eis.*] Id est non operas, non successionem, in quibus præcipuè iuspatronatus consistit. Donellus *lib. 2. comment. cap. 17.* Faber *in Papin. tit. 5. princip. 2. illat. 8.* Cuiacius *ad tit. C. de bonis libert.* nisi diuinum officium pro operis promissum sit, iuxta adducta *in cap. 3. de seruis non ordin.*

4. [d] *Peculio.*] Id est bona ab ipso presbytero aliunde quæsita extra Ecclesiam; nam si intuitu Ecclesiæ bona illa fuissent acquisita, plenè, & integrè ad Ecclesiam spectabant, ex traditis supra *in cap. final. de pecul. clericor.* vbi probaui, in his iuribus peculium accipi pro bonis non intuitu Ecclesiæ acquisitis, sed extra, & aliunde obtentis.

5. [e] *Si non sint idonei parentes.*] Immò si indigni erant, fiscus ea bona eripere debebat, *ex l. 1. & per totum ff. de his quæ vt indign.* non verò Episcopus ea vindicare poterat. Abbas, quem sequitur Ioannes Garsias *de tacito fideicommisso, num. 42.* existimat in præsenti parentes non fuisse indignos, sed incapaces; vnde cùm portio competens incapaci, non ad fiscum perueniat, sed coniuncto acquiratur, inde Episcopo coniuncto in præsenti bona acquiri. Sed verius credo PP. in præsenti non agere de parentibus incapacibus ex lege ciuili, sed de non idoneis, id est publicis peccatoribus, parumque piis viris; illi enim quia idonei non sunt, nulla bona recipere debent.

COMMENTARIVM.

6. Singularis est hæc Concilij Tribur. constitutio, & speciali ratione subnixa, quatenus ex bonis liberti in presbyterum ordinati, & ab intestato decedentis, iubet quatuor partes fieri, ita vt Patronus nullam habeat, immò vna pars Ecclesiæ, alia Episcopo, pauperibus alia, & parentibus alia deferatur. Non est similis constitutio in vtroque iure, ciuili videlicet, & canonico; immò vtriusque iuris sanctiones contrarium suadent. Primò enim si sacros canones attendamus, vel bona hæc quæsita fuerunt ab hoc presbytero ante manumissionem, & per consequens ante sacram ordinationem; vel post manumissionem. Primo casu ea bona in potestate & dispositione domini sunt. Concilium Tolet. 1. *can. 2.* vt ex ipso citatur à Burchardo *lib. 2. Decreti, cap. 23.* Ivone Carnotensi *p. 6. Decreti, cap. 38.* ibi: *De rebus verò illorum, vel peculiari, qui à dominis propriis libertate donantur, vt ad gradus ecclesiasticos promoueri debeant, statutum est, vt in potestate dominorum consistat quicquid ante libertatem habuerunt, vtrum illis concedere, an sibi retinere voluerint.* Secundo casu integrè, & plenè ad Ecclesiam bona spectant. Concilium Tolet. 4. *can. 74.* ibi: *De familiis Ecclesiæ constituere Presbyteros,*

Presbyteros, & Diaconos per parochias liceat, quos tamen vitæ rectitudo, & probitas morum commendat; ea tamen ratione, vt antea manumissi libertatem statim sui percipiant, & denuò ad ecclesiasticos honores succedant. Irreligiosum est enim obligatos existere seruituti, qui sacri ordinis suscipiunt dignitatem. Quicquid autem talibus aut per libertatem concessum, aut successione extiterit debitum, aut à quolibet quoquo modo collatum, non licebit eis quippiam inde in extraneas personas transmittere: sed omnia ad ius Ecclesiæ, à qua manumissi sunt, oportet post eorum obitum pertinere. His quoque, sicut & cæteris Ecclesiæ libertis, accusandi, vel testificandi aduersus Ecclesiam aditus intercluditur, ad quos si adspirauerint, non solùm libertatis beneficio careant, sed etiam honoris gradu, quem non dignitate natura, sed tempore necessitatis promeruerunt. Ergo non debent bona liberti diuidi in quatuor partes, vt in præsenti statuitur. Iuris ciuilis etiam dispositioni præsentem canonem non conuenire, facilè constabit, si iuspatronatus quoad successionem tantùm libertorum (quod vt à famosiori iuspatronatus dicitur *in l. quod ex liberta* 11. §. 1. *ff. de oper. libert. l. libertus* 14. *ff. de tutore & curat.*) ab origine repetamus.

7. **Iuspatronatus ex l. decemvirali.** Sciendum igitur est lege XII. Tabul. ita cautum esse: *Si libertus intestatò moritur, cui suus hæres nec extabit, ast patronus, patronive liberi essent ex ea familia, in eam familiam proximò pecunia duitor.* Refert, & probat Iacobus Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul.* 5. Ait lex, *intestatò*, vt significet, ea lege liberam testamenti factionem datam fuisse liberto, ita vt impunè præteriret patronum, & extraneum hæredem institueret. Vlpianus *tit.* 27. *regul.* §. 1. & *tit.* 29. *in princip.* Sequitur, *cui suus hæres non extabit*, vt agnoscatur, intestati liberti hæreditatem deferri patrono, cùm sui hæredes liberto non extant. Vnde ex ea lege patronum ab intestato repellebant filij in sacris existentes, etiam adoptiui, nec-non vxor ducta per coëmptionem. Vlpianus *tit.* 29. *regul. in collat. legum Mosaic. tit. vlt.* §. *penult. l. qui duos* 9. §. 2. *ff. de rebus dubiis*, iuncto D. Iosepho de Retes *lib.* 7. *opusc. cap.* 5. *l. liberto* 17. *ff. de bonis libert.* iuncto Arias à Mesa *lib.* 3. *variar. cap.* 2. *l.* 3. *ff. de suis & legit.* Ait lex, *patronus*; quo nomine licèt patronus masculus tantùm comprehenderetur, tamen consensu prudentum ad fœminas patronas ius hoc porrectum fuit. Vlpianus *dicto tit.* 27. *l.* 1. §. 1. *l.* 3. §. *si duo* 4. *ff. de legitim. tut. dicta l. liberto* 17. *l.* 3. §. *hac*, *ff. vnde legit.* Similiter illa verba: *Patronive liberi*; ad liberos patroni, patronæque non degeneres, sed ex iustis nuptiis susceptos referenda sunt, *l.* 1. & 3. *ff. de petit. hæredit.* Vlpianus *dicto tit.* 27. & 28. *l.* 3. §. 1. *ff. de legit. tut. l. etsi* 6. §. 2. *l. patrona* 18. *l. si filius* 42. *in princip.* & §. *vlt. ff. de bonis libert. l. satis constat*, *ff. de iurepatron.* Immò & illis verbis comprehenduntur vxor ducta à patrono per coëmptionem, de qua exaudiebat textum *in l. quamquam* 61. §. 1. *ff. de ritu nuptiarum*, *iuncta l. si patrona* 13. *ff. eodem*: litteratissimus vir collega noster D. Petrus de Vlloa in Granatensi Senatu Regius Consiliarius, *in assertionibus de successione libertorum*, *cap.* 1. §. 5. Item filij adoptiui à patrono, vt post Cuiacium probat idem eruditus vir. Inde deducitur, attentâ ipsâ lege XII. Tabul. semper patronum intestatæ libertæ occupasse hæreditatem, quia illa suos hæredes habere non poterat, *l.* 4. *ff. de liber. & posthum. l.* 13. *ff. de suis & legit.* proindeque, cùm tantùm sui hæredes patronum excluderent, semper ad patronum libertæ successio spectabat. Vlpianus *dicto tit.* 29. §. 3. Subtiliter tamen illum casum excipit perdoctus collega noster *vbi suprà*, *cap.* 2. cùm liberta coëmptione nupta maritum simul, & dominum quæsiit. Mulier enim ita coëmpta in manum, potestatemque viri transibat, *l.* 4. *ff. de his, qui sunt sui*, *l.* 2. *ff. qui satisd. l.* 3. §. *hoc autem*, *ff. de legat. præstand. l. vxori* 18. *ff. ad leg. Corn. de falsis.* Paulus & Papin. *in collat. legum Mosaic. tit.* 4. vnde maritus ab intestato iure peculij eius bona occupabat, excluso patrono. Nec obstat quod ipsa testamentum facere poterat. Vlpianus *in fragment. tit.* 20. §. *penult.* Nam nouum in iure non est, vt qui testamentum facere potest, si ab intestato decedat, hæredem legitimum non habeat, vt de virgine Vestali refert Gellius *lib.* 1. *noctium*, *cap.* 12. & in filiofamilias peculium castrense habente, notum est.

Succedit edictum Prætoris circa ipsum iuspatronatus. Et cùm lege decemvirali tantùm filij sui, etiam adoptiui patronum excluderent, iure Prætorio filiis emancipatis succursum est, & adoptiuis ius in partem detractum, ita vt omnes filij legitimi, etiam emancipati, excluderent patronum, tam ex testamento, quàm ab intestato, §. *quâ de causâ*, *Instit. de success. libert.* Si autem exhæredati erant, vel præteriti, vel ab hæreditate se abstinebant, locum patrono faciebant, *l. etsi* 6. §. 1. & 3. *ff. de bonis libert. l. sine* 21. §. 3. *ff. de iurepatron.* & ne in arbitrio esset liberti adoptionis commento fraudare patronum, filij adoptiui, etiam instituti, aut vxor coëmpta cum patrono, in æqualem portionem admittebantur. Vlpianus *dicto tit.* 29. §. 2. cui sententiæ subscribit Hermogen. *in dicta l. sine* 21. §. 3. *ff. de iurepatron.* Etiam edicto suo Prætor facultatem testandi lege decemvirali libertis concessam taxauit, statuens, vt libertus sine liberis testatus, semissem bonorum patrono relinqueret, alioquin bonorum possessionem contra tabulas illi pollicebatur vsque ad eam portionem semissem. Vlpianus *in fragmentis, dicto tit.* 29. §. 1. *l.* 1. & 2. *ff. de bonis libert. l.* 1. §. *penult. ff. si cui plus quàm per legem*, *l. si patroni* 22. §. *ex duobus*, *ff. de iurepatron.* idque innuit Suetonius *in Nerone*, *cap.* 23. dum inquit, Neronem constituisse, vt de libertorum defunctorum bonis pro semisse dodrans præstaretur. Eoque referendus Quintilianus *in declamat.* cui titulus: *Auia testis*; dum pro liberto alloquente patronum ait: *Huic debeo munus, operas, testamentum.* Et Paulus *in l. & quia* 10. *ff. pro socio*, dum inquit: *Et quia plerunque vel à parente, vel à liberto quasi debitum nobis hæreditas.* Cæterùm si filios habet, eosque instituat, aut exhæredet in ea causa, in qua per querelam iustè agant de inofficioso, sine metu omittit patronum, *dicta l. si patronus* 22. §. *naturales*, & §. *vlt. l. sed si patroni* 8. §. 1. *ff. de interdict. & releg.* docent Cuiacius *lib.* 3. *qq. Pauli*, *in l.* 16. *ff. qui potiores*, Goueanus *in l. ex asse* 52. *ff. ad leg. Falcid.* tantùm enim voluit Prætor filios patrono præferri, adeò vt si simul cum filiis instituat patronum, aut à patrono legetur filiis exhæredatis liberti, grauetur rectè semis his legatis, *l.* 4. *de condit. & demonstr. l. ex asse* 52. *l. si cuius* 64. §. *vlt. ff. ad Trebel.* argumento textus *in l.* 1. §. *sed*

8. **De eodem iure ex edicto Prætoris.**

si libertus, *ff. si quid in fraud. patron.* Hæc autem portio patrono debita semis bonorum est, *d. l. 1. §. penult. ff. si cui plus*, *l. debitor 40. §. 1. ff. de pignoratit. action. l. Iulianus 43. ff. de bonis libert.* Hodie verò ex Iustiniani constitutione, quæ extat in suo Codice, sub titulo *de bonis libert.* à Cuiacio ex libris Basilic. restituta, triens dumtaxat est; vnde in aliquibus locis Pandectarum, in quibus consulti loquuntur de hoc semisse, reposuit Tribonianus pro semisse, certam partem, vt *in l. 1. §. vlt. ff. de bonis libert. l. sed cum patrona 6. ff. de bonor. possess.* notauit Cuiacius *lib. 41. Pauli ad edict. in l. illud 4. ff. de bonor. possess. contra tab.* & *in recit. ad l. 6. ff. de bonor. possess.* Hæc tam in libertis viris, quàm patronis procedunt; quid tamen eo edicto circa libertas, vel patronas auctum sit, seu immutatum, videamus. Et circa libertam nihil immutatum legimus; immò cùm liberta esset in perpetua tutela patroni, sine ipsius auctoritate testamentum condere non poterat; vnde satis illi ita prospectum erat, cùm in ipsius perniciem alium hæredem non institueret. Vlpianus *in fragmentis*, *tit. 20. §. penult.* Cicero *in Topicis*, & *lib. 7. epist. 21. ad Tebatium.* Liuius *lib. 49.* ibi: *Quin eò processerat consuetudine captà, vt post patroni mortem, quia nullius in manu erat, tutore à Tribunis, & Pratore petito, cùm testamentum faceret, vnum Iberium institueret.* Vlpianus *tit. 11. §. 18.* Circa patronam etiam Prætor nominatim nihil cauit: forsan semis ob reuerentiam & verecundiam præstabatur, circa quam deterior patronæ, quàm patroni conditio fuerat, *l. 8. ff. de statu hominum.* Vnde ipsa contra tabulas agere non poterat; quare fortassis *in l. si vero 54. ff. solut. matrim.* dicitur maritum vxoris negotium gerens, eius voluntate seruos manumisisse, nimirum vt per mediam mariti personam iura patronatus ampliora ex edicto Prætoris consequeretur. Illud etiam Prætor suo edicto addidit, videlicet vt cùm ex lege decemvirali patroni, patronæque, ac liberi eorum in potestate existentes vocarentur ad successionem intestati liberti, & etiam qui ex familia manumissoris essent, agnati videlicet patroni vocarentur, *§. 4. Instit. de bonor. possess.* Vlpianus *tit. 28. §. 7.* non tamen illi vocabantur vt patroni, vel eorum liberi, sed tantùm eos Prætor inuitabat ad successionem, liberto sine liberis ab intestato decedente. Vlpianus *in fragmentis*, *tit. 18. §. 7. l. liberti 17. ff. de bonis libert. §. 4. Instit. de bonor. possess.* Etiam eo casu cognati manumissoris vocabantur, non absolutè, sed tantùm si eos ita coniunctos manumissor inueniret, vt plus mille asses ab eo legati nomine capere possent. Vlpianus *tit. 28. §. 7.* hoc est ex personis illis essent, quibus manumissor ex lege Furia plus mille asses legare poterat; nam etsi lege Furia prohibitum esset plus mille asses legatario relinquere, *princip. Instit. de lege Falcid.* Cicero *pro Balbo*, & *Ver. 5.* tamen certæ personæ excipiebantur cognationis titulo, quibus licebat legare in infinitum; sicut & à prohibitione legis Cinciæ, quæ modum imposuit donationibus, certæ excipiebantur personæ, quibus sine modo donari licebat. Vlpianus *tit. 1. in princip.* & *§. 1. l. 4. C. Theodos. de donat.* Tandem Prætor cùm lege decemvirali hæreditas liberti intestatò decedentis patrono deberetur, addidit, vt liberorum liberti etiam post manumissionem susceptorum, ab intestato, & sine cognatione decedentium bona manumissores perciperent, concessa eis bonorum possessione, cuius subobscurum extat vestigium apud Vlpianum *lib. singulari de legit. hæredit.* & *in tit. 16. collat. legum Mosaic.* Apertum tamen extat in constitutione Græca, quæ desideratur *in tit. de bonis libert.* & refertur *lib. 49. Basilic.* non enim seruituris sordes, nisi post tertiam generationem purgabantur. Vnde *in l. 9. C. de adopt.* signanter docetur, patronum libertæ filiam adoptare non prohiberi; extraneum tamen infertur vetari eam adoptare, ob legis Visellæ prohibitionem, *l. si pater 15. §. final. ff. de adopt. l. vnic. C. ad leg. Visel.* Illustrat Amaya *in l. 1. C. si libertus.* Huic vltimæ parti edicti Prætoris conueniunt leges Francorum, & Longobardorum, vt videre est in Capitularibus Caroli *lib. 6. cap. 208. l. 11. titul. 34. lib. 2. legum Longobardorum.* Prosequitur Ius Prætorium Mesa *lib. 3. variar. cap. 3. 4. 5. & 6.*

9. *De eodem iure ex leg. Papia.*

Successit ius nouum legis Papiæ, quo adauctum est ius patronorum; distinctione enim adhibità inter libertum centenarium, & non centenarium, ita vt qui centenarius non erat, quamvis vnum dumtaxat filium haberet, impunè omitteret patronum in testamento, atque securus esset itidem ab intestato, *§. sed postea, Instit. de success. libert.* si verò centenarius esset, adhuc sub distinctione cautum fuit; nam aut filios tribus pauciores habebat, aut tres, & deinceps: si tribus pauciores, veluti duos, patronus vocabatur ad virilem portionem, tam ex testamento, quàm ab intestato: si vnum, vocabatur in semissem; quo casu intelligendus est textus *in l. debitor 40. §. 1. ff. de pignorat. action.* iunctis Cuiacio *lib. 5. respons. Papin.* & Fabro *ibi*, *l. Latinus 83. ff. de legat. 2.* Si tres, aut deinceps, patronus omnino repellebatur, tam ex testamento, quàm ab intestato, *dicto §. sed postea:* Vlpianus ita accipiendus *in l. si vero 64. §. 5. ff. solut. matrim.* Quamvis enim ius duorum liberorum eximat libertum ab obligatione operarum, *l. libertinus 37. ff. de oper. libert.* non tamen à successione locupletioris liberti, forsan ex eo, quia libertorum diuitiæ odiosæ sunt, quia malis artibus creduntur comparatæ ab eo, qui heri seruus, hodie liber apparet, vt docet Vlpianus *in l. Prætor 7. §. præterea, ff. de iniuriis:* facit Tacitus *lib. 4. annal. Pudet*, inquit, *referre libertinos, qui ditiores spectantur.* Hinc exponendum erat, quam summam efficerent centum millia sextertiorum, ex mente legis Papiæ, quæ centenarium vocat illum, qui centum millia sextertiorum habet. Sed omnia persequi institutum non patitur; videndi sunt post Budeum, Alciatum, & Georgium Agricolam Balduinus *ad tit. de success. libert.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 9. num. 12.* Hothomanus *lib. 4. antiquit. Rom. de re nummar. cap. 12.* Antonius Augustinus *lib. 2. emend. cap. 9.* Cuiacius *lib. 19. obseru. cap. 31.* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 66.* Marcellus Donatus *ad Suetonium, in Augustum, cap 83.* Circa libertas etiam, nec-non patronas nonnulla specialiter ea lege cauta sunt. Circa libertas, vt si quatuor liberos haberent, liberè testamentum facerent; ita tamen vt pro numero superstitum virilis pars patrono deberetur. Vlpianus *in fragmentis*, *tit. final. §. 3.* postea tamen Senatusconsulto Orphiciano statutum fuit, vt in successione libertæ ab intestato decedentis, excluso patrono

trono libertæ filius, etiam vulgò quæsitus primum locum occuparet, *l. 1. §. 9. ff. ad Tertyl.* eoque referendus Paulus *in l. patrona 18. ff. de bonis libert.* Circa patronam etiam cautum fuit, vt patrona ius idem assequeretur, quod habebat patronus, ex edicto, si ingenua duorum, libertina trium, felici fœcunditate mater acclamaretur: liberi autem patronæ ingenuæ eodem iure fruerentur, si trium liberorum iure mater honorata esset; patroni autem filiæ, si ius trium liberorum haberent. Vlpianus *dicto tit. final. §. patroni.* Eoque referendi sunt textus *in l. 3. §. vlt. ff. si quid in fraudem patron.* Iulianus *in l. libertinus 37. ff. de bonis libert.* Verba ipsius legis Papiæ ita ex veteribus fragmentis Consultorum restituit Iacobus Gothofredus *in l. Iulia de maritandis, cap. 24. vsque ad 28.* ad quæ legis Iuliæ capita spectant textus *in l. liberto 26. ff. de bonis libert. l. ex asse 52. ff. ad leg. Falcid. l. si inuanc. ro 14. ff. de inrepatron. l. serui 43. ff. ad leg. Falcid. l. si patronus 44. §. final. ff. de bonis libert. l. si patronus 29. ff. de donat. l. 1. §. interdum, ff. si cui plus vel. virilis 145. ff. de verb. sign.* pro quorum interpretatione videndi sunt Cuiacius *lib. 5. obseru. cap. 24.* & *lib. 5. qq. Pauli, in l. si patronus 44. §. vlt. ff. de bonis libert.* Goueanus *in d. l. ex asse 52.* Faber *lib. 1. coniect. cap. 15.* Balduinus *de lege Papia, pag. 135.* Bertrandus *de iure liberorum cap. 1.* Illustr. Præceptor D. Franciscus Ramos *in erudit. tract. ad legem Papiam, cap. de success. libert.* subtilissimus Primarius noster D. Iosephus Zamora *in §. sed nostra, de success. libert.* Varia ergo lege Papiâ circa successionem libertorum cauebantur. Primum, vt succederet patronus cum filiis eorum in virili portione, *§. postea, Instit. de success. libert.* Secundò cùm ex lege XII. Tabul. filij excluderent patronum, hoc procedebat in filiis liberti masculi, non in filiis fœminæ; quia cùm non sint in potestate, patronum non excludunt. Vlpianus *in fragmentis, tit. 29. §. in bonis, l. 3. §. si mancipiis, de suis & legitim. l. vnica, C. de libert. vniuersit.* nec Prætoris edicto admittebantur; tamen ex lege Papia filiæ admittuntur, & cum eis patronus in virilem portionem, si ius liberorum quatuor liberta habeat. Vlpianus vbi suprà. Tertiò etsi filia patroni admitteretur vt filia, ex lege XII. Tabul. *l. 6. §. 1. l. 42. §. vlt. de bonis libert.* admittitur tamen ex lege Iulia, si ius trium liberorum habeat. Vlpianus *suprà, §. liber:* quo modo accipiendus est textus *in l. 47. §. 1. de bonis libert.* Quartò licèt patrona ad successionem liberti admitteretur vt patronus, ex lege XII. Tabul. *l. 17. de bonis libert. l. 1. §. 1. ff. de legit. tut. l. 3. §. hoc autem, ff. vnde legitimi, l. 13. §. penult. si quid in fraud. patron.* non tamen ex edicto Prætoris, *l. 1. C. de bon. possess. contra tab.* Admittitur tamen ex lege Papia, si ingenua duos, libertina tres susceperit liberos, *l. Iulianus 37. in fine, de bonis libert.* Vlpianus *suprà.* Quintò vt patronæ filij, qui ex lege XII. Tabul. succedunt intestato liberto, *l. 22. de inrepatron. l. 28. de bonis libert.* quamuis Prætoris edicto excludantur, admittuntur tamen ex lege Papia, si eorum mater ingenua tres, libertina quatuor ediderit filios, *l. 42. vers. Paulus, de bonis libert.*

10. Exponitur §. sed postea, de success. libert.

Sed antequam hinc abeamus, exponendus est Iustinianus *in §. sed postea, de success. libert.* dum docet, filio, filiáve relictis, perinde deberi semissem ex lege Papia, ac si intestatus libertus sine liberis decessisset: quod postremum aut falsum est prorsus, aut saltem obscurum; nam ab intestato sine liberis defuncto liberto, as debetur patrono, modò duodecim tabularum legem attendamus, modò legem Papiam, *l. 3. de suis & legit. l. filius 114. §. 1. ff. de legat. 1. l. sed cùm patrono 6. ff. de bonor. possess.* De lege Papia indicium præbet textus *in l. virilis 145. ff. de verb. sign.* iuncta eius inscriptione, quæ est Vlpiani *lib. 10. ad legem Iuliam Papiam,* in quo libro, & sequenti Vlpianus agit de successione libertorum, vt constat *ex l iis autem 11. l. si libertus 16. ff. de inrepatron. l. Iulianus 37. ff. de bonis libert.* Coniectura eò spectat, vt credam, ex lege Papia patrono deberi solidum assem liberti defuncti sine liberis; nam vt ibi docet Vlpianus, virilis partis appellatio solidam hæreditatem interdum comprehendit. Quæ sententia, iunctâ inscriptione, illud probat, vt portio hæreditatis, quæ est virilis concurrentibus liberis, sit solida illis deficientibus. Nec obstat appellatio *virilis,* quia hæc interdum solidi interpretationem admittit, quem textum ex mente Vlpiani ita accipit Cuiacius *ibi.* Cui principio illud est consequens, falsum esse, patrono deberi semissem, filio, filiáve concurrentibus, perinde ac ab intestato debetur, illis non concurrentibus. Quâ difficultate oppressus Cuiacius *lib. 3. obseru. cap. 23.* & *lib. 17. cap. 13.* affirmat, pro verbo *Intestatus,* legendum esse, *testatus:* quæ interpretatio plausibilior est, quàm alia Roberti *lib. 2. recept. cap. 24.* & *lib. 3. animadu. cap. 25.* quem reprehendit ipse Cuiacius sub nomine Mercatoris, *ad dict. cap. 25.* Sed eis omissis aliter exponunt Primarij nostri suprà laudati textum illum, & docent, quod Iustinianus censet, patrono deberi semissem, liberto intestato sine liberis defuncto, non quidem ex eo, quia solida hæreditas non deferatur, modò legem XII. Tabul. modò legem Papiam consulas; sed quia si debitam (strictè sumpto verbo *debitam*) portionem spectes, hæc est omninò semis, nec vltrà porrigitur debitæ, aut legitimæ portionis appellatio, quæ dumtaxat est relinquenda, nec fideicommissis oneranda, *l. 2. §. vlt. l. filius 42. §. vlt. ff. de bonis libert. l. quia autem 6. §. si patronus, l. præterea 19. ff. si quis omissâ causâ testam. l. dotalem 61. ff. solut. matrim. l. 3. §. si in testamento, ff. si quid in fraudem patron.* quibus in locis cùm constet, totam hæreditatem liberti patrono deferri, ideò expressè docemur, partem, sine semissem deberi. Omnia hæc legis decemviralis, edicti Prætoris, & legis Papiæ diuersa composuit Iustinianus sua constitutione, quæ extat *in l. 4. C. de bonis libert. §. sed nostra, Instit. de success. libert.*

Sed vt iam ad præsentem textum regrediamur, cùm hucusque tradita procedant tam ex iure Cæsareo, quàm canonico, difficilis est præsens canon, quatenus in eo bona liberti ab intestato decedentis diuiduntur in quatuor partes, nullâ ex eis assignatâ patrono. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis fideles plerunque in Ecclesia seruos proprios manumisisse, vt in ea deseruirent; & si idonei essent, ad sacros ordines promouerentur, vt probaui *in cap. 1. de seruis non ordin.* & in similibus libertis nullum ius patronatus manebat, quia tantùm officium diuinum vice operarum promitti poterat, *cap. eo libentius, de seruis non ordin.* 11. Explicatur præsens textus.

ordin. & manebat talis clericus tanquam libertus orcinus, cùm manumissus esset vt ordinaretur. In aliis autem seruis à fidelibus pro redemptione animarum suarum in Ecclesia manumissis nullum etiam iuspatronatus patronus retinebat, *l. 54. tit. 35. lib. 2. legum Longobard.* ibi: *Si quis seruum, aut ancillam in Ecclesia, vel circa altare amodò liberum, vel liberam dimiserit, sic maneat ei libertas, sicut ei qui Fulfreal in quarta manu traditus, & Amundus factus est; nam qui Aldium facere voluerit, non eum ducat in Ecclesiam, nisi alio modo faciat qualiter voluerit, siue per chartam, siue qualiter ei placuerit.* Patrocinium tamen ita in Ecclesiam transibat, vt si aliquo casu reuocaretur ita manumissus in seruitutem, non in dominium pristini domini, sed Ecclesiæ recideret, *l. 1. tit. 18. legum Aleman.* ibi: *Si ancilla dimissa fuerit per chartam, aut in Ecclesia, & postea seruo nupserit, Ecclesiæ ancilla permaneat.* Et si ita manumissi sine liberis decedebant, Ecclesia illis succedebat, *tit. 58. legum Ripuar.* Vnde cùm seruus, de quo in præsenti agitur, manumissus esset, vt sacris Ordinibus initiaretur, nullum patronum habebat, atque ita eius successio nulli deferebatur à iure: sed quia non constabat bona ab eo relicta intuitu Ecclesiæ fuisse acquisita, aliàs Ecclesiæ competerent, iuxta adducta in titulo *de peculio cleric.* sed potiùs ab eo aliunde erant quæsita, & eis nisi manumissus esset in Ecclesia, patronus succederet; ideò quia propter priuilegium talis manumissionis patronus non occupat ea bona, iubent patres, vt in quatuor partes diuidantur, quarum prima Episcopo, secunda Ecclesiæ, tertia pauperibus, quarta parentibus præstetur. Nec obstat canon 2. Concilij Tolet. 1. quia ibi Patres agunt de bonis, quæ habebat libertus ante manumissionem, peculio videlicet, de quo ad libitum dominus disponere valet. Nec etiam refragatur alter canon 74. Concilij Tolet. 4. nam in eo agitur de libertis ex seruis propriis Ecclesiæ manumissis, quibus Ecclesia succedit iure proprio, cùm ex propria familia manumissi essent, & intuitu eius omnia quæsiissent.

CAPVT III.

Innocent. III. [a] *Niuernensi Episcopo, & N. Sancti Benigni Diuotien. & N. Teloci Abbatibus.*

CVm dilectus filius N. Abbas de [b] Buxeria ad nostram nuper præsentiam accessisset, & pro causa, quam aduersus venerabilem fratrem nostrum N. Episcopum [c] Eduen. habebat, ibidem diutiùs expectasset, tandem nuncius eiusdem Episcopi superuenit: quibus volentibus ad inuicem litigare, venerabilem fratrem nostrum I. [d] Viterbien. Episcopum sancti Clementis Card. concessimus auditorem. Ipsis igitur in eius præsentia constitutis, Abbas proposuit antedictus, quod cùm N. Archipresbyter de Alerio se, ac sua ad participationem orationum monasterio de Buxeria pietatis intuitu obtulisset, quibusdam rebus suis vsui suo simplici reseruans, de manu cuiusdam fratris eiusdem cœnobij augmentationem [e] coronæ, in signum illius oblationis accepit: & quòd hanc concessionem hoc modo fecisset, & non suo nomine, sed nomine monasterij possideret, & monasterio quicquid acquirebat, acquireret, sæpe fuit in communi Capitulo protestatus. In hoc etiam publicè per viginti annos ferè idem Archipresbyter, nullo contradicente, vel reclamante permansit, ita quod per publicam famam id omnibus notum fuerat. Nam Abbas de Buxeria, qui pro tempore fuerat, & ipsi monachi, rebus ipsius, non secus quàm aliis rebus propriis monasterij, sciente Episcopo Eduen. qui pro tempore erat, & in nullo penitus reclamante, publicè vtebatur. Id autem quod mente compoti dictus Archipresbyter fecerat inter viuos, in vltima voluntate mente sanus, licèt æger corpore, confirmauit. Cúmque idem Abbas, & monachi res sic legitimè datas, & alias, quas Archipresbytero ipsi concesserant ad vtendum, ad suum monasterium reducere vellent, prædictus Episcopus eis violentiam inferens, non solùm res [f] Archipresbyteri, verùm res ipsius monasterij occupauit, quas cùm in bona pace repeterent ipsi, vt in rebus illis ei posset grassandi materia plenior indulgeri, Sedem Apostolicam appellauit, in Octauis B. Martini proximè præteriti terminum appellationi præfigens. Econtra prædicti nuncius Episcopi allegauit, quod quando illa donatio facta fuit, Archipresbyter erat positus extra mentem, ita quod cùm interrogatus fuisset à monachis: Vis tu habitum suscipere monachalem? & respondisset: Volo; statim interrogatus ab alio: Vis tu esse asinus? respondit similiter: Volo; sicque prædicti monachi eum ad suum monasterium deportarunt: quod idem nuncius se obtulit probaturum. Præfatus siquidem Abbas, cùm ad assertionem partis suæ quosdam testes incontinenti produceret, nos ipsos recipi fecimus, & diligenter audiri, quorum attestationes cùm interloquendo decreuissemus publicari debere, quoniam super illis capitulis pars

pars Epiſcopi nolebat teſtes producere, ſuper quibus idem Abbas teſtes produxerat, ipſæque fuiſſent in publico recitatæ, diſputatione ſuper atteſtationibus ipſis habitâ diligenti, multa fuere contra dicta teſtium allegata. Cúmque renunciatum fuiſſet à partibus, dictus Card. quæcumque fuerunt hinc inde propoſita nobis, & fratribus noſtris fideliter recitauit. Quibus auditis & cognitis ſufficienter intelleximus eſſe probatum, quod dictus Archipresbyter agens in extremis velut vltimam exprimens voluntatem, aſſerit ſe, ac ſua monaſterio de Buxeria contuliſſe. Vnde cùm requiſitus eſſet vt conderet teſtamentum, reſpondit, ſe non poſſe g teſtari, quia ſe, & ſua contulerat monaſterio ſæpedicto. Et licèt vnus ſolus teſtis dixerit ſe vidiſſe, quando præfatus Archipresbyter ſe, & ſua obtulit monaſterio; quia tamen alij teſtes dixerunt, ſe audiſſe ipſum Archipresbyterum in Abbatis præſentia confitentem, & quod prædictum eſt, non tanquam ſufficienter probantes, ſed tanquam vehementer h adminiculantes, aſſertionem Abbatis plurimùm adiuuabant. Quia verò pars Epiſcopi aſſerebat ſe velle probare quod dictus Archipresbyter in extremis laborans, tanquam phreneticus alienatus erat à mente, vnde non valuit quod expreſſit: nos ſuper his, & aliis, quæ fuerunt hinc inde propoſita, cum fratribus noſtris diligenti deliberatione habitâ, cauſam ipſam vobis ſub hac forma duximus committendam, quod niſi prædictus Epiſcopus legitimè comprobauerit ſæpedictum Archipresbyterum ſuæ mentis i compotem non fuiſſe, cùm vltimam voluntatem expreſſit, ſuper impetitione monaſterij perpetuum ei ſilentium imponatur, & compellatur reſtituere monaſterio quæcunque de bonis ipſius Archipresbyteri, vel etiam monaſterij occupauit. Si verò legitimè comprobauerit prædictum Archipresbyterum, quæ ſuper vltima voluntate præmiſſa ſunt, alienatâ k mente dixiſſe, ad faciendam ei nomine parochialis Eccleſiæ, cuius adminiſtrationem geſſerat dum vixiſſet, reſtitutionem bonorum, quæ ipſius Archipresbyteri fuerant, monaſterium condemnetur, cùm idem Archipresbyter ab inteſtato deceſſerit: ipſique monaſterio ſuper impetitione Epiſcopi ſilentium imponatur. Nullis litteris obſtantibus, præter aſſenſum partium, &c. Quod ſi non omnes, &c. Tu frater Epiſcope cum eorum altero. Datum Romæ, &c. IV. Non. Iun.

NOTÆ.

1. [a] *Niuernen.*] Ita reſtituo inſcriptionem, & litteram huius textus ex ipſis epiſtolis Innocentij III. editis à Cardinale Sirleto, *folio* 111. Niuernenſis ciuitas Galliæ, prouinciæ ſuæ caput, ita dicta eſt à Niueri fluuio, qui in Ligerim fluit, vt referunt Cæſar *lib.* 7. *cap.* 10. Papirius Maſonius *in deſcript. Franciæ, fol.* 31. Habet Eccleſiam Cathedralem dicatam D. Cyro, cuius Præſulum catalogum referunt Democrates *in lib. de ſacrificio Miſſæ*, Chenu *in chron. Galliæ, fol.* 250. Fratres Sarmathani *tom.* 3. *Galliæ, fol.* 791. Guillelmo eius Eccleſiæ Epiſcopo miſſa eſt præſens decretalis, de quo Fratres Sarmathani *tom.* 3. *Galliæ, fol.* 791.

2. [b] *Buxeria.*] Quod monaſterium eſt Ordinis Ciſtercienſis, olim dictum Trium-fontium, de quo hæc Robertus Claudius *in ſua Gallia* refert. [Buxeria cœnobium Ciſtercienſis Ordinis, diœceſis Eduenſis, olim Trium-fontium appellatum, iuxta tria ſtagna ad Oſcarum fluuium, anno 1130. die 13. Martij fundatum eſt ab Illuſtriſſimis Burgundiæ Ducibus, vt nonnulli putant; ſed alij probabiliùs Nobiles Dominos de Somberone auctores illius exiſtimant.] Aliqua de ipſo monaſterio refert Manrique *tom.* 1. *annalium Ciſtercienſ. anno* 1130. *cap.* 6. Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Galliæ Chriſt. folio* 208.

3. [c] *Eduen.*] Edua vrbs celeberrima eſt Galliæ, cuius populi clariſſimi Celtarum vocantur à Mela *lib.* 3. *cap.* 2. Auſonio *parental.* 4. Eius ciuitatis meminerunt Gouclinus *lib.* 2. *de rebus Pij Secundi*, ibi: *In Burgundia ſunt Edui, Celtarum ferè omnium quondam Principes.* Tacitus *lib.* 11. *annalium. Primi Edui Senatorum in vrbe ius adepti ſunt, datum id fœderi antiquo.*] Sidonius *lib.* 5. *epiſt.* 18. Aymonius *lib.* 1. *cap.* 5. Cæſar *lib.* 6. *de bello Gallico.* Etiam dicta fuit Auguſtodunum, vt probant Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Galliæ Chriſtianæ, fol.* 25. Habet Eccleſiam Cathedralem D. Lazaro dicatam, cuius Præſulum ſeriem referunt Fratres Sarmatani *vbi ſuprà*, Chenu *in chron. Galliæ, fol.* 55. Galthero eius Præſuli in præſenti reſcribit Innocentius.

[d] *I. Viterbien.*] Iannem videlicet Lombardum, qui creatus fuit Cardinalis tituli Sancti Clementis à Cœleſtino III. vt refert Vghellius *tom.* 1. *Italia ſacra, fol.* 310. *num.* 10.

[e] *Augmentationem coronæ.*] Quod erat ſignum oblationis ſui, & rerum ſuarum, vt probat Cironius *ad tit. de donat.* non tamen ideò fiebat ita oblatus monachus, vt probaui *in cap. in præſentia, de probat.* vbi hæc verba illuſtraui. 4.

[f] *Res Archipresbyteri.*] Non intuitu Eccleſiæ acquiſitas; nam de illis Archipresbyter diſponere non poterat, vnde ad Eccleſiam ſpectabant; ſed de propriis, & patrimonialibus, in quibus cùm non haberet cognatos ab inteſtato venientes, Eccleſia ſuccedebat, iuxta ſuprà adducta *in cap.* 1. 5.

[g] *Non poſſet teſtari.*] Non quia monachus eſſet, iuxta tradita *in cap.* 2. *de teſtament.* ſed quia non habebat bona, de quibus diſponeret, cùm omnia ſecum monaſterio obtuliſſet.

[h] *Adminiculantes.*] Non enim de vno, ſed 6.

de diuerso deponebant, & ita adminiculantes dicuntur, & cum eis ita probauit Abbas oblationem; aliàs si vnus testis tantùm de confessione oblationis deponeret, & alius testis de oblatione ipsa, non probasset sufficienter Abbas, vt exponit Costa *in l. si ex cautione, fol. 379. num. 2. C. de non numer. pecun.*

7. [i] *Compotem non fuisse.* Quæ negatiua conuertitur in affirmatiuam, vt probaui *in cap. ad audientiam, de probat.*

[k] *Alienata mente dixisse.*] Furiosus enim non potest facere testamentum, *l. neque, C. de codicil. §. furiosi, Instit. quibus non est permissum facere testam.* Donellus *lib. 6. comment. cap. 5.* Sesse *tom. 1. decis. 56.* Rodericus Suarez *alleg. 1.* In qua parte obseruandi sunt textus *in l. 1. de suis & legit. hered. l. 15. §. filius, & §. vltimo, ff. de inoffic. l. filius 60. ff. de acquir. heredit. l. 17. §. si impubes, ff. de instit. act.* & alij, quos adduxi *in cap. 1. de testam.* 8.

TITVLVS XXVIII.

De sepulturis.

CAPVT I.

[a] Leo III.

NOs instituta maiorum Patrum considerantes, statuimus, vnumquemque in maiorum suorum sepulchris iacere, vt Patriarcharum exitus docet. Nulli tamen negamus propriam eligere sepulturam, & etiam alienam. Dominus enim & magister alienam elegit vt propriam. Sed quia dignus est operarius mercede sua, tertiam [b] partem sui iudicij illi Ecclesiæ dari censemus, in qua cœlesti pabulo refici consueuit, vt iuxta Apostolum sint consolationum socij, vt fuerint passionum: & sic demùm vbicunque libitum fuerit, eligat sepulturam. Aliter ne fiat, auctoritate Domini nostri, qui per Prophetas locutus est dicens: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui, sub anathematis vinculo detestamur, & contradicimus.

NOTÆ.

1. [a] *LEo III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & post Concilium Lateran. sub Alexandro III. *p. 43. de sepultur. cap. 2.* & ex epistola Leonis III. textum hunc citant Antonius Augustinus *in notis ad 1. collect. in dicto cap. 2.* Cironius *in parat. ad hunc titulum.* Nicolaus Lemaistre *de iuribus Episcop. lib. 2. cap. vlt.* Vnde cùm in aliqua ex epistolis ipsius Pontificis editis à Vinio *tom. 2. Conciliorum*, Baronio *tom. 9. anno 796. & 799.* non reperiatur, credo deductum esse ex aliqua epistola, quæ temporis iniuriâ periit. Leo III. creatus fuit Pontifex die 26. Decembris anno 795. & Ecclesiam rexit vsque ad annum 816. vt referunt Baronius, & Corjolanus *in eodem anno*, Ludouicus à Sancto Carolo *in Biblioth. Pontificia, verbo Leo tertius.*

[b] *Tertiam partem.*] De qua portione parochiali agemus *infrà, in cap. in nostra*, hoc titulo.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX hac Leonis epistola sequens communiter deducitur assertio: *Vnusquisque sibi potest eligere sepulturam vbicunque voluerit; decedens autem sine electione, in maiorum suorum sepulchro est sepeliendus.* Probant eam textus *in cap. Ebron, cap. vnaquaque, cap. vbicunque, cap. placuit, 13. quæst. 2. cap. vlt. in princip. 16. q. 1. cap. 3. cap. de vxore, in princip.* & *§. 1. hoc tit. cap. nimis, §. 1. de excess. Prælat. cap. plerique, de pactis, cap. vt priuilegia, de priuileg. cap. cùm quis, cap. is qui, cap. final. hoc tit. in 6. capite 1. de pactis, eodem lib. Clement. dudum, §. verùm, hoc tit. Clement. final. §. final. de pœnis*, cum aliis congestis à Crespetio *in summa, verbo Sepultura.* Consonat lex *5. tit. 13. partit. 1.* Illustrant vltra laudatos in præsenti à Garaña, & Barbosa, idem Barbosa *lib. 2. Iuris Ecclef. cap. 10. num. 10.* & *de offic. Paroch. cap. 26.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. titul. 17. cap. 5.* & *lib. 2. syntagm. cap. 13. num. 6. & lib. 33. cap. 23.* Vighel. *in method. iur. can. fol. 451.* Tondutus *resol. canonic. cap. 115.* Valenzuela *consil. 18.* Basilius *de matrim. lib. 5. cap. 13. §. 2.* Parladorius *different. 66. §. 3.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. 3. p. lib. 5. §. 17. num. 529.* Zerda *in Iudith, tom. 1. cap. 8. verf. 1. fol. 391.* Cabreros *lib. 2. de metu, cap. 5. num. 85.* P. Mendo *de iure academ. lib. 3. quæst. 50.* Frances *de Eccles. Cathed. cap. 17.* Murga *tom. 2. disquisit. mor. tract. 8. disquisit. 1. cum sequent.* Altesserra *lib. 1. differt. cap. 12.*

Sed hæc assertio difficilis redditur ex sequenti iuris consideratione; nam siue testator eligat sepulturam 3.

IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. sepulturam, sine non eligat, intra Ecclesiam non est tumulandus, *cap. nullus* 13. *q.* 2. Concilium Brachar. 1. *can.* 18. ibi: *Corpora defunctorum nullo modo intra Basilicam Sanctorum sepeliantur, sed si necesse est, de foris circa murum Basilica.* Concilium Arelat. sub Carolo, *cap.* 21. Alia congerunt Antonius Augustinus *in epit. lib.* 26. *tit.* 10. Lindembrogius *in glossario, verbo Mortuos*, Sauarus *in not. ad ad Sidonium, lib.* 3. *epist.* 12. Menardus *ad Sacram. D. Gregorij, fol.* 238. Ergo siue electâ sepultura, siue non, defunctus decedat, intra Ecclesiam non est sepeliendus. Augetur primò hæc difficultas, nam etsi admittamus iam temporibus Leonis III. catholicos defunctos intra Ecclesiam sepeliri, non tamen ideò in sepulchro maiorum erant sepeliendi, sed potiùs pro personarum distinctione, vt si clerici sint, in Ecclesia vbi resident, *cap. vbicunque* 3. *q.* 2. si monachi, in proprio monasterio, *cap.* 1. 16. *q.* 1. si laici in Ecclesia Cathedrali, *ex eodem cap.* 1. Igitur non sunt necessariò tumulandi in maiorum sepulchro. Secundò difficilis est præsens textus, dum supponit, dari sepulchra maiorum, in quibus ratione illationis cadauerum parentum habeat quis dominium in eis; cùm certum sit in locis sacris, & religiosis, vtpote exemptis ab hominum commercio, nullum posse dari dominium, *l. in tantum*, §. *sacra*, *ff. de rerum diuis.* §. *nullius*, *Instit. eodem tit.* Igitur etiam in sepulchris, vbi sepulti sunt parentes, nullum datur dominium.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius illustra-

4. DE DIVERSIS SEPVLTVRAE MODIS. tione primò sciendum est, sepulturæ iure naturali corporibus debitæ, vt fusè prosequitur P. Faber *lib.* 2. *semestr. cap.* 1. pro diuersitate nationum vsum varium fuisse: aut enim hominibus, vel animalibus deuoranda defunctorum corpora objiciebant, vel alicui ex quatuor elementis commendabant, videlicet vel aëri exponebant, vel aquis immergebant, igne consumebant, aut terra condebant. Essedones populi Asiæ ad parentum funera vocati eorum cadauera edebant; honestius, & sanctius esse existimantes, ab hominibus, quàm à vermibus deuorari; & vt hac ratione magnam pietatem ostenderent, seque illos iuxta secum amare profiterentur. Herodotus *lib.* 4. Strabo *lib.* 11. idem referunt de Sidonibus Zenodotus *in collect. cent.* 5. *prouerb.* 25. de Indis Herodotus *lib.* 3. de Ponticis D. Hieronymus *contra Iouin. lib.* 2. de aliis Tertullianus *contra Marcionem*: ex quibus illustrat Spondanus *de cœmeteriis sacris lib.* 1. *p.* 1. *cap.* 4. *num.* 1. Barcæi, gens Hesperia, cadauera vulturibus deuoranda objiciebant, eo quod aues illas sacras existimabant. Refert Ælianus *lib.* 1. *histor. anim. cap.* 22. Idem tradit de Iberis Iustinianus *lib.* 41. & de aliis Spondanus *dicto cap.* 4. *num.* 2. Alex. ab Alex. *lib.* 3. *genial. cap.* 2. Silius Italicus *lib.* 3. quem vsum reprehendit Dausqueius *ad orat. de zona Basilij Seleuci.* Sic etiam Æthiopes defunctorum corpora in flumina projicere consueuisse, existimantes id optimum esse sepeliendi modum, tradit Diodorus Siculus *lib.* 3. *cap.* 1. cuius moris rationem illustrat Spondanus *d. cap.* 4. Alij defunctorum corpora aëri dissolui cupientes, arboribus affigebant, vt Scythæ. Silius *lib.* 13. *Tabareni*, D. Hieronymus *lib.* 2. *contra Iouin.* illustrat Spondanus *dicto cap.* 4. Combustione etiam, & igne cadauera consumenda esse, politiores gentes tenuerunt, vt Romani, & Græci, à quibus Galli, & Germani acceperunt, vt referunt Cæsar *de bello Gallico*, Tacitus *de more German.* Sidonius *lib.* 3. *epist.* 12. vbi Sauarus, Ouidius *lib.* 3. *de funere Elpen.* ibi:

> ——— *pia membra dolentes*
> *Condimus, atque arsit funus splendentibus armis.*

Romani maximè hunc morem obseruarunt ex ratione, quam reddit Plinius *lib.* 8. *cap.* 54. his verbis: *Ipsum cremare apud Romanos non fuit veteris instituti, terrâ condebantur: at postquam longinquis bellis obrutos erui cognouere, tunc institutum, & tamen multa familiæ priscos seruauere ritus.* Vnde more Romano condi est sepulturæ post rogum, & cremationem mandare, vt ex Tacito, Laërtio, & aliis illustrant Salvagnus *ad Ouidium in Ibin, vers.* 151. Sophranis *de funere Hebræor. disgress.* 2. *cap.* 1. Hebræos cadauera non combussisse, etiamsi dicantur combussisse, quia aromata super cadauera incendebant, bene prosequitur Sanctius *in cap.* 6. *Amos, versu* 10. & *in* 1. *Regum, cap.* 31. *vers.* 12. & ante eum Hieronymus Magius *lib.* 3. *miscell. cap.* 11. Humationis ritus, vt cæterorum antiquior, ita & quamplurimis gentibus acceptior fuit, & sanctioribus ritibus celebratus, quippe & naturæ conformior; siquidem si terra sumus, in terram reuertamur, vt *cap.* 3. *Genesis* dicitur; per humationem enim redditur homo humo, vt diuina loquitur Scriptura *Ecclesiast. cap.* 12. Reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad eum, qui dedit illum. Quod apud Prudentium sic expressum legimus *hymn. in exeq. defunct.*

> *Spiritus simul & caro viuit;*
> *Rescissa sed ista seorsum*
> *Proprios reuocantur in ortus:*
> *Petit halitus athera feruens,*
> *Humus excipit arida corpus.*

Itemque apud Lucretium *lib.* 2.

> *Cedit item retro de terra quod fuit antè*
> *In terras; & quod missum est ex atheris oris*
> *Id rursum cœli relatum templa receptant.*

Et apud Phocylidem his verbis latinè redditis *Poëm. admonit.*

> *Spiritus vsui à Deo datus est mortalibus; &*
> *imago Dei;*
> *Corpus ex terra habemus, & omnes in eam*
> *Resoluti puluis sumus, cœlum verò spiritum recipit.*

Sic & Euripides *in supplic.* cuius tamen versus apud Stobæum *serm.* 122. tribuuntur Moschioni, seu Menandro.

> *Sinite iam terrâ mortuos operiri,*
> *Et vnumquodque vnde in corpus venit,*
> *Illuc redire; spiritum quidem ad athera,*
> *Corpus verò in terram. Non enim possidemus*
> *Illud proprium, sed quandiu hanc vitam incolimus,*
> *Deinde restituendum est sua parenti.*

Et apud Xenophontem *lib.* 8. *de Cyro*, Cyrus filius inhibens ne ipsum in auro, vel argento, aliáve vlla re, præterquam in terra conderent, inquit: *Quid enim beatius, quàm terræ commisceri?* quæ pulchra omnia, bonaque omnia gignit, & nutrit. Plura Beyerlinch *tom.* 2. *Theatri, verbo Cadauer.* Ioannes Andreas *de sepult. cap.* 8.

Secundò sciendum est, locum illum, vbi cadauer 5.

De nominibus sepulturæ.

cadauer humatur, diuersis nominibus appellari, nempe cæmeterium, polyandrum, monumentum, area, tumulus, mausoleum, sarcophagus, ergastulum, cœnotaphium, sedes, domus æterna, sedes sacra, quies, vt de singulis probant singillatim Franc. Maria Samuelius *in praxi de sepult. tract.* 1. *disput.* 1. *controu.* 3. Murga *tom.* 1. *disquisit. mor. tract.* 3. *in proœmio.* Et frequentiùs sepultura appellatur cæmeterium *in cap. consuluisti, de consecr. Eccles.* vbi huius vocis etymologiam illustrauimus. Polyandrum dicitur, quasi pollutum antrum, propter cadauera ibi sepulta, vt probat Iul. Lauorus de prisco funerandi more, *cap* 6. *num.* 4. Monumentum dicitur etiam à monendo, *l.* 2. §. *monumentum, ff. de religiosis*; quia vt ait D. Augustinus *de cura pro mortuis*, non ob aliud, vel memoriæ, vel monumentum dicuntur ea, quæ insignia fiunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui viuentium oculis morte subtracti sunt, ne obliuione etiam subtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitare. Area dicitur locus sepulturæ apud Tertullianum *in Scapulam, cap.* 3. vbi doctè exponit Georgius Ambian. & Baronius *anno* 203. *num.* 10. & *anno* 226. *num.* 7. Tumulus dicitur, quasi tumens humus, quæ eleuatur sepulto homine, *capite* 10. *Iob*, ibi: *De vtero translatus ad tumulum.* D. Hieronymus *in Matthæum cap.* 10. Virgilius 3. *Æneid.* ibi:

Hostilem ad tumulum Troiæ sub mœnibus altis.

Mausoleum propriè est sepulchrum Principis, dictum à Mausolo Rege Cariæ, de quo Iul. Lauorus suprà, *num.* 12. Sarchophagus similiter dicitur sepultura à sarchophago lapide marmoreo, in quo primùm corpora condebantur. Eius meminit D. Augustinus *lib.* 18. *de ciuitate Dei, cap.* 5. Ergastulum etiam à verbo Græco, quod significat quiescere, quia ibi corpora quiescunt. Cœnotaphium est locus vacuus, honoris tantùm causâ: à Græcis dicitur inane sepulchrum, eius fit mentio *in l. vel quæ* 6. *l. monumentum, ff. de religiosis*: plura de eo Iacobus Gothofredus *in diatrib. de cœnotaphio.* Sedes appellatur à Paulo *in l. si quis enim* 40. *ff. de relig. l. necdum* 10. *C. eodem*, ibi: Sine dum perpetuæ sedi corpus traditum sit, *l.* 3. *C. Theodos. de sepulchro violato.* Dicitur tandem domus æterna, *l.* 4. *C. Theodos. de sepulchr.* quia cadauera in eo in perpetuum conduntur. In Petronij Antigen. epitaphio ita legitur:

Hæc domus æterna est, hic sum situs, hic ero semper.

Seneca *in Octauio, act.* 4. Iacobus Gothofredus *in l.* 4. *C. Theodos. de sepulcro violato*, Gutherus *lib.* 2. *de iure manium, cap.* 30. Quam ob rem in antiquis lapidibus non rarò sepulchrum domus æterna dicitur, vt in sequentibus, quos refert Fornerius *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 6. In primo ita.

MANILIA PAVLA
DE PARCIMONIO SVO
SIBI, ET ÆLIO
PAVLINO COMPARI SVO
DOMVM ÆTERNAM DO.

Itemque in illo.

Bis hic septeni mecum natales dies
Tenebris tenentur ditis æterna domus.

Quo tamen sensu apud nos, qui resurrectionem speramus, sepultura domus æterna dici possit, exponit Sauarus *ad Sidonium lib.* 2. *epist.* 8.

6. Tertiò sciendum est, quod licèt olim vnusquisque in ædibus suis defunctos sepeliret, vt ex Cicerone tradit D. Isidorus *lib.* 15. *originum, cap.* 8. & 11. vnde ortum ait Seruius, vt domi Lares colerentur; tamen legibus XII. Tabul. cautum fuit, ne intra mœnia ciuitatis defunctorum corpora humarentur, comburerentúrve, his verbis: *Hominem mortuum in vrbe ne sepelito, néve vrito.* Ex Cicerone refert Iacobus Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul.* 10. quam illustrant Silulus, Reuardus, & Balduinus, Rosinus *lib.* 8. *antiquit. cap.* 6. & faciunt textus *in l.* 12. *C. de relig. l.* 6. *C. de sepulchro violato, in Theodos.* Paulus *lib.* 1. *sentent. tit.* 21. §. 2. plura Pancirola 2. *var. cap.* 199. Gutherus *de iure manium lib.* 3. *cap.* 33. Ioannes Andreas *de sepult. cap.* 5. Sophranis *in Dauidem* 3. *p. cap.* 3. Sauarus *ad Sidonium lib.* 3. *epist.* 12. Iunius Polit. *q.* 110. Salmut. *ad Pancirolam lib.* 1. *tit.* 62. Raderus *ad Martialem lib.* 1. *epigr.* 93. Ramirez *in Pentecont. cap.* 17. Zerda *in aduers. cap.* 185. *num.* 91. Imperatorque Hadrianus teste Vlpiano apud Cælium Rhodigin. *lib.* 17. *antiq. lect. cap.* 19. pœnam statuit aureorum quadraginta in eos, qui in ciuitate sepulchra fecissent, quam fisco inferri iussit; immò & in Magistratus id permittentes eandem statuit pœnam, iussitque locum publicari, & inde cadauer transferri: quam prohibitionem etiam ad vrbem Constantinopolitanam protraxit Theodosius *in l.* 6. *C. Theodos. de sepulchro violato*, fuisseque id rationi consentaneum, probat sanctus Vedastus, qui vt refert Surius *in eius vita*, sæpe sæpius repetebat, intra muros ciuitatis sepeliri neminem debere; quia omnis ciuitas locus debet esse viuorum, non mortuorum. Accedit etiam periculum, ne fœtore humatorum corporum viui inficerentur. D. Isidorus *vbi suprà*; aut dum corpora vrebantur, domus accenderentur, & ita occasione rogi vrbs aliquando conflagraret. Paulus *lib.* 2. *sentent.* §. 22. cum rationem assignat, ne intra vrbis ambitum Diis consecratum, funestum aliquid appareat: causas alias adducunt Lælius Giraldus *lib. de vario sepeliendi ritu, non multùm ab initio*, Ioannes Kirmanus *lib.* 2. *de funeribus, cap.* 22. Gutherus *de iure manium lib.* 3. *cap.* 33. Huiusmodi autem lege Imperatores, Vestales, optimè de Republica meritos, clarosque viros, nonnunquam exemptos refert Cicero *vbi proximè*; nam & Publicolæ ius sepulchri intra vrbem concessum tradit Dionysius Halicarn. *lib.* 5. idem de Vestalibus refert Seruius *lib.* 2. *Æneid.* & de Trajano qui vrbanam adeptus fuit sepulturam, hæc habet Eusebius Cæsar. *in chron. Trajanus morbo in Selinuente periit, siue vt alibi scriptum reperimus, apud Seleuciam Isauriæ, profluuio ventris extinctus est anno ætatis* 63. *mense* 9. *die* 4. *ossa eius in vrnam auream collata, & in foro sub columna posita; solusque omnium intra vrbem sepultus est.* Plura Pererius *in cap.* 49. *Genesis, disput.* 4. Sauarus *ad lib.* 3. *Sidonij, epist.* 12. *verbo Campus.* Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 199. Gutherus *de iure manium lib.* 3. *cap.* 33. Sophranis *de funer. Hebræorum* 3. *p. cap.* 3. Salmut. *ad Pancirolam lib.* 1. *memorab. tit.* 62. Raderus *ad Martialem lib.* 1. *epigr.* 93. Ramirez *in Penetcont. cap.* 17. Sed licèt extra vrbem cadauera sepelienda ferrentur, non longè tamen à mœniis; vnde Cicero *Tuscul. q.* 5. *Est* (inquit de Roma) *ad portas Agraganias magna frequentia sepulchrorum.* Tandem Imperator Leo *in Nouel.* 53. legem hanc abrogauit, mortuos

De sepultura extra vrbem.

mortuos iubens nonnisi intra oppidorum mœnia sepeliri. Plura Iacobus Gothofredus *in l. 6. C. Theodos. de sepulchr. violat.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 4. num. 26.* Amaya *lib. 10. obs. cap. 6. num. 5.*

7. *De sepulchris familiaribus.* Quartò sciendum est, Romanis itidem sepulchra fuisse, vel propria singulis, vel communia pluribus. Communia erant Romæ extra portam Exquilinam cadaueribus sepeliendis destinata, quem locum puticulos Romani vocitabant, vt ex Varrone, Festo & Horatio notarunt Cælius Rhodigin. *lib. 10. lectionum, cap. 17.* Baronius *in Martyrol. die 10. Februarij,* & apud Hebræos fuisse plebi, ac peregrinis communia sepulchra, vulgò polyandria dicta, constat ex Ieremia *cap. 2. vers. 19. cap. 26. in fine,* & *lib. 4. Regum, cap. 23.* & apud D. Matthæum *cap. 27.* mentio extat sepulturæ peregrinorum, pro qua emptus fuit à Principibus sacerdotum ager figuli ex triginta argenteis traditis Iudæ. Sepulchra autem priuata erant familiaria, vel hæreditaria. Familiaria, quæ sibi quis, familiæque suæ constituit: hæreditaria, quæ quis sibi, hæredibusque suis, vel quæ paterfamilias iure hæreditario sibi acquisiuit. Vnde in eorum epitaphiis passim litteræ hæ insculptæ leguntur. H. M. H. S. id est, hoc monumentum hæredes sequitur: vel H. M. H. N. S. id est, non sequitur: vel etiam H. M. H. E. N. S. id est, hæredes exteros non sequitur. Innumera exempla ex antiquis inscriptionibus tradit Gutherus *inscript. cap. 17.* & nonnulla explicat D. Iosephus de Retes *in epitaph.* illustrata. Illud tamen discrimen versabatur inter sepulchra familiaria, & hæreditariaque, quòd familiaria ad agnatos pertinebant, *l. ius 8. l. 13. C. de relig.* ad eosque, qui in familia erant, eorumque successores, licèt hæredes non essent, dum tamen in familia persisterent. Familiæ autem appellatione communi iure veniebant omnes agnati, qui ex eadem domo, & gente proditi fuissent, in quam & libertos humanitatis ratione adsciscì moris erat; ita tamen, vt ius sepulchri in patronorum monumentis non haberent, nisi essent eis hæredes, quantumvis patroni monumentis suis inscripsissent, sepulchrum se fecisse sibi, libertisque suis, *l. 6. C. de relig.* Illustrat latè D. Iosephus de Retes *vbi proximè.* Hæreditaria verò sepulchra patebant liberis vtriusque sexus, aliisque hæredibus quibuscunque, etiamsi ex minima parte hæredes fuissent ex testamento, vel ab intestato, atque insuper bonorum possessoribus iis, quibus libertatis conseruandæ causà bona adiecta fuissent, *l. vel quod 6. l. si quis suis 33. ff. de relig. l. quia perinde 42. ff. ad Trebel. l. 4. §. is autem, ff. de fideicommiss. libert.* nisi fortè aliter iustà causà testator aliquem exclusisset, *dicta l. vel quod 6.* vel omnino cauisset, ne quis eò inferretur, *l. 3. §. si quis in hæreditate, ff. de sepulchro violato:* obseruarunt Brissonius *lib. 2. select. cap. 14.* Antonius Bossius *in Roma subter. lib. 2. cap. 16.* Osualdus *ad Donellum lib. 4. cap. 1. littera X.* Molina *lib. 1. de primog. cap. 24. num. 4.* Ramirez *ad Martialem lib. 1. epigr. 115. & 117.* & *in Pentecont. cap. 17.* & tunc vsus omnium communis erat, & indiuiduus, *l. fundus 30. ff. famil. ercisc.* quam explicat D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. cap. 2. sect. 6.* alia de sepulchris ex diuersis gentium moribus & prisco funerandi ritu, congesserunt Ioannes Meursius *in tract. de funer.* Kirmanus *de funer. Roman.* Gutherus *de iure manium,* Iul. Lauorus *de prisco sepel. more,* Lælius Giraldus *de funerandi ritu,* & alij relati ab Osualdo *dicto lib. 4. comment. cap. 1.* Sophranis *de funere Hebræor.* Onufrius, Panuinus & Spondanus *de cæmeteriis,* Iul. Claros, & Silvius *lib. singul. ad leges XII. Tabul. ex cap. 12.* Besoldus *tom. 2. polit, consider. 3. polit. de sepultura.*

Quintò sciendum est, christianos primis illis temporibus, quibus Iudæorum, vel Gentilium, inter quos viuebant, ciuilibus, ac politicis legibus tenebantur, etiam extra vrbes defunctos sepelisse; sed pace Ecclesiæ datâ, vbi christianæ religionis cultus publicè haberi poterat, non solùm intra ipsas vrbes; verùm & intra Ecclesias cadauera condidisse, vt iam temporibus Marcelli Papæ vsitatum fuisse constat ex Anastasio Biblioth. *in eius vita,* ibi: *Constituisse in vrbe 15. titulos, propter baptismum, & pœnitentiam eorum, qui conuerterentur ex paganis, & propter sepulturam Martyrum.* Nec solùm sancti Martyres intra Ecclesiam sepeliebantur, verùm & fideles laici, vt participes fierent sacrificiorum, & precationum, quæ in eis fierent, & meritis Sanctorum, quorum reliquiæ ibi quiescerent, adiuuarentur, vt piè edoctus Constantinus Magnus sano consilio, ac prouidâ dispensatione (vt ait Eusebius *in eius vita lib. 4. cap. 60.*) in Basilica SS. Apostolorum quam ædificauit, sepulchrum sibi constituit, eo quod speraret fore, vt defunctus quoque precationum, quæ ibi essent ad Apostolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur, sicque quamplurimùm vtilitatis illorum memoriam animæ suæ conciliaturam. Non tamen locum hunc intelligas de ipso interiori templo, sed de limine, seu vestibulo; cùm tam Constantinus Imperator, quàm Theodosius, & Honorius eius successores in porticu, & vestibulo Ecclesiæ sepulturam sibi elegerint, vt ex Chrysostomo, Euagrio, & Nicephoro referunt Spondanus *lib. 1. de cæmeteriis p. 3. cap. 14. num. 4.* Sozomenus *lib. 2. cap. vlt.* D. Chrysostomus *homil. 26. in 2. ad Corinth.* Fideles ergo sine discrimine in cæmeteriis, & Ecclesiis ipsis olim sepeliri constat ex Concilio Carthag. *4. can. 81.* vbi iubetur, vt mortui pœnitentes afferantur Ecclesiæ, & sepulchris: & ex quæstione illa S. Paulini, qui interpellauit S. Augustinum, vtrum prosit alicui post mortem, quod corpus eius apud Sancti alicuius memoriam sepeliatur? Cui S. Augustinus respondens, eruditum librum de cura pro mortuis agenda composuit, ex quo citatur textus *in cap. non æstimemus 13. q. 2.* vbi eleganter expressit Sanctus, quantùm prosit fidelibus sepultura intra Ecclesiam; quod & docuit S. Maximus Episcopus Taurin. *in Homil. in Natal. Sanctorum,* quæ est etiam apud D. Ambrosium *concione 6. de Sanctis,* ibi: *Ideo hoc à maioribus prouisum est, vt Sanctorum ossibus nostra sociemus, vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat; dum illis Christus illuminat, à nobis tenebrarum caligo diffugiat: cum sanctis ergo Martyribus quiescentes, euadimus inferi tenebras eorum propriis meritis, attamen consortij sanctitate: & ideo veneremur eos in sæculo, quos defensores habere possumus in futuro; & sicut eis ossibus parentum nostrorum iungimur; ita & eis fidei imitatione iungimur. In nullo enim ab ipsis separari poterimus, si sociemur illis tam religione, quàm corpore.* Et sanctus Ambrosius dilectissimum fratrem suum Satyrum sepeliens iuxta Victorem Martyrem, memoriam eius hoc celebrauit tetrasticho:

8. *De sepulchris Christianorum.*

Vranio Satyro supremum frater honorem
Martyris ad laeuam detulit Ambrosius.
Hæc meriti merces, vt sacri sanguinis humor
Finitimas penetrans adluat exuuias.

Sed postea ob miros casus à D. Gregorio *lib. 4. dialog. cap. 50.* quos etiam describit Lucas Tudensis contra Albig. *cap. 15. & 16. lib. 2. cap. 23.* relatos, quorundam prauorum hominum in Ecclesiis sepultorum, qui inde diuinitus eiecti sunt, ecclesiasticis legibus cautum fuit, ne quis in Ecclesia sepeliretur, & toto orbe eum morem receptum fuisse, ipsa Conciliorum, & SS. Patrum decreta testantur. In Italia Pelagius II. *anno* 580. ita decreuit: *Item placuit, vt corpora defunctorum nullo modo intra basilicam sepeliantur, sed si necesse est, foris circa murum basilicæ.* In Hispania idem statutum fuisse constat ex Concilio Brachar. 1. *can.* 18. suprà relato, vbi notauit Loaysa. In Germania idem cautum fuit in Concilio Tribur. *can.* 17. Mogunt. *can.* 42. relatis à Gratiano *in cap. nullus, cum sequent.* 13. *q.* 2. In Gallia ex Concilio Nannet. *can.* 6. relato *in cap. præcipiendum* 13. *q.* 2. Meldensi *can.* 9. Theodulpho Aurelian. Episcopo ad fratres compresbyteros, ibi: *Antiquus in his regionibus in Ecclesia sepeliendorum mortuorum vsus fuit, vt plerumque loca diuino cultui mancipata, & ad offerendas Deo hostias præparata, cæmeteria, siue polyandria facta sint; vnde volumus, vt ab hac re deinceps abstineatur, vt nemo in Ecclesia sepeliatur.* Alia ecclesiastica edicta refert Suarez *tract. 2. de relig. lib. 3. cap. 8. num. 7.* Vnde *in l. 2. C. de sacros. Eccles.* Imperator Gratianus, & Valentinianus sanxerunt, vt nemo Apostolorum vel Martyrum sedem humanis corporibus existimet esse concessam, vbi pro *humanis*, restituunt *humandis*, Mornacius ibi. P. Burg. *lib. 1. elect. cap. 6.* qui eruditè textum illum exponit. Illustrant hanc Ecclesiæ prohibitionem Baronius *anno* 226. *num.* 7. Conradus Kling. *lib. 4. locorum commun. cap. 53.* Viuar. *ad Marcum Maximum, in Sancto Ioanne vindicato*, §. 11. Gibalinus *de simonia, q. 12. consectar. 6.* Lemaistre *lib. 1. de iuribus Eccles. cap. 16.* Petrus Gregorius *lib. 2. syntagm. cap. 13.* & *lib. 1. partit. tit. 15. cap. 3.* Barbosa *de iure Eccles. lib. 2. cap. 10. num. 16.* Lindembrogius *in glossar. verbo Mortuos*, Zerda *in aduers. cap. 81.* Sauarus *in notis ad Sidonium lib. 3. epist. 12.* Benedictus Hæphtenus *tom. 1. disquisit. lib. 7. tract. 1. disquisit. 2.* Menardus *ad Sacram. D. Gregory, fol. 268.* Frances *de Eccles. Cathed. cap. 17.* Murga *tom. 1. disquisit. mor. tract. 3. disquisit. 3. per totam.* Sed cùm eisdem Ecclesiæ legibus aliquæ personæ exciperentur, quibus concedebatur sepultura in Ecclesia, Concilium Mogunt. *d. can.* 52. ibi: *Nisi Episcopi, aut Abbates, aut digni presbyteri, vel fideles laici.* Triburiense *d. can.* 17. ibi: *Nisi fortè talis sit persona iusti hominis, qui per vitæ meritum talem viuendo, suo corpore defuncto, locum acquisiuit.* Varia exempla refert Onuphrius *de ritu sepeliend. Christ. cap. 7.* Postea quod ab initio dignitatis, & virtutis causâ paucis concessum fuit, ita paulatim relaxatum est, vt omnibus, nullâ dignitatis aut sanctitatis habitâ ratione, liceat in Ecclesiis habere sepulchra, *cap. Ecclesiam, de consecrat. dist. 1. cap. sicut antiquitus 17. q. 4. cap. ex parte, cap. cùm liberum, hoc tit.* Ampliùs & cœperunt sepulchra esse familiaria, ita vt nullus, nisi ex familia, in eis sepeliatur. Concilium Matiscon. 2. *can.* 17. plura Murga *tom. 1. disquisit. mor. tract. 4. disquisit. 5.*

Quibus ita animaduersis ratio præsentis assertionis quoad primam partem, vbi docetur ecclesiasticâ sepulturâ electâ a defuncto, ipsum in ea sepeliendum esse, prouenit ex vulgari principio, quo docetur, supremam testatoris voluntatem adimplendam esse, *l. 1. C. de sacros. Eccles. l. vel negare 5. ff. quemadmod. testam. cap. final. §. quia ergo 13 q. 2.* Secundæ verò partis, videlicet defunctum, non electâ sepulturâ decedentem, sepeliendum esse in sepulchro maiorum, ex eo prouenit, quia valde iucundum est ex hac vita decedentibus in maiorum iacere sepulchro, vt patet ex illa ingenti solicitudine Patriarchæ Iacob, qui proximus morti ita allocutus est filium Ioseph *Genesis cap. 47. Si inueni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub femore meo* (quod genus iuramenti erat, vt exposui *in cap. & si Christus, de iureiur.*) *& facies mihi misericordiam, & veritatem, vt non sepelias me in Ægypto, sed dormiam cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condasque me in sepulchro patrum meorum.* Et tandem in ipso mortis articulo post præstitam filiis suis benedictionem, *Genesis cap. 49.* absolutè illis præcepit dicens: *Sepelite me cum patribus meis.* Vnde ait Cicero *lib. 1. de offic. Sanguinis coniunctio, & beneuolentia deuincit charitate homines: magnum est enim eadem habere monumenta maiorum, iisdem vti sacris, sepulchra habere communia. Et votum morientium esse cineres suos in patriam deportari,* constat *ex l. alumnis 30. §. ab hæredibus, ff. de adimendis legat.* Hinc laudatur Philippus Macedoniæ Rex apud Iustinum historicum *lib. 9.* dum ait: *E bello consumptorum corpora sepulturæ reddidit, reliquiasque funerum vt ad sepulchra maiorum referrent, vltrò hortatus est*; vt & Polybius retulit *lib. 5. histor.* Sic Alexander Darij mortem prosequutus est, demptaque sibi chlamyde corpus illius contexit, atque regio ornatum cultu ad matrem maiorum suorum tumulo inferendum misit. Quintus Curtius *lib. 5.* Sophocles *in Electra, scen. 6.* hoc doctè insinuat dicens:

Impositum igitur ardenti rogo
Statim cremauimus, reductumque tenuem
In puluerem, atque vasculo inclusum breui
Ex Phocide hoc viri tulere, vt patrio
Partem sepulchri adipisceretur in solo.

Idem *scena* 7.

Ferâ qua subriperem nece, vt sic mortuus
Hoc tempore hic saltem iaceret, patrio
Sortitus in tumulo locum.

Et pro maledictione habetur in sepulchro maiorum non sepeliri; dictum est enim Prophetæ 3. *Regum cap. 13.* eo quod contra præceptum Domini comederat in Bethel: *Non inferetur cadauer tuum in sepulchro patrum tuorum: d. cap. vnaquæque 13. q. 2.* Apud Abderites lege cautum erat, vt qui patrimonium prodegerat, sepulchro patrio non humaretur, sed externo, vt tradit Diogenes Laërtius *in Democrito*, Tiraquel. & Alex. ab Alex. *lib. 6. dier. genial. cap. 14.* Vnde Catullus *epigr. 63.* ad Manlium hoc sentiens dicit:

Quem nunc tam longè, non inter nota sepulchra,
Nec prope cognatos compositum cineres;
Sed Troiâ obscœnâ, Troiâ infelice sepulchrum
Detinet extremo terra aliena solo.

Vt enim ait Ovidius:

Molliùs ossa cubant manibus tumulata suorum.

Qui & ideò optabat decedere in patria antequam in exilium mitteretur, vt refert *lib. 3. Tristium, eleg. 3.*

9. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Quantum

Quantum erat, ô magni, perituro parcere Diui!
Vt saltem patriâ contumularer humo.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris?
Et fient ipso tristia fata loco?
Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulchri,
Indeploratum barbara terra teget?

Quomodo etiam apud eundem *epist.* 10. infelix Ariadna derelicta à Theseo in insula ait:

Ergo nec lachrymas matris moritura videbo:
Nec mea qui digitis lumina condat erit.
Spiritus infelix peregrinas ibit in auras,
Nec positos artus vnget amica manus.

Et idem *epistol.* 11. *de Canace*, ad fratrem Macareum:

Tu tamen ô frustra misera sperate sorori,
Sparsa precor nati collige membra tui.
Et refer ad matrem, socioque impone sepulchro
Vrnaque nos habeat, quamlibet arcta, duos.

Et eadem etiam ratione apud Virgilium *Æneid.* 10. Maxentius ab Ænea lethale vulnus accepturus hoc tantùm rogat, vt consortem nati Lausi, quem paulò antè idem Æneas interemerat, concederet sepulchro: & mater Euriali eius necem inconsolabiliter lugens, apud ipsum *libro* 9. *Æneid.* ait.

Heu terra ignota! canibus data præda Latinis,
Alitibusque iaces: nec te tua funera mater
Produxi, pressiue oculos, aut vulnera laui.

Sic & Catullus *carm. ad Manl.* de fratre apud Troiam mortuo, ait:

Quem nunc tam longè, non inter nota sepulchra,
Nec prope cognatos compositum cineres;
Sed Troiâ obscœnâ, Troiâ infelice sepultum
Detinet à nostro terra aliena solo.

Et Propertius *lib.* 3. *elegia* 5. *in naufragio Pati*, dolet.

Quòd mater non iusta pia d re debita terra
Nequit, & cognatos inter humare rogos.

Et apud Quintilianum *declamat.* 11. *Diues ille, miser ego, nec ad cadauera (filiorum scilicet) accessi, non in sepulchra maiorum meis manibus intuli.* Rectè ergo à Leone III. in præsenti iuxta votum naturale, & communem naturæ legem statuitur, defunctum decedentem non electâ sepulturâ, in maiorum sepulchro esse tumulandum, quia creditur iuxta commune votum ibi sepeliri voluisse.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa de sepultura in Ecclesia non concedenda, cui satisfaciendum est iuxta distinctionem temporum suprà relatam. Nec augmentum primum ipsius difficultatis; nam textus ibi adducti procedunt quando defunctus, qui non electâ sepulturâ decessit, proprium sepulchrum non habebat, nec maiorum suorum; tunc enim pro distinctione personarum sepultura decernenda est, iuxta adducta de Romano Pontifice, Cardinalibus, Legatis, Archiepiscopis, Episcopisque à Iulio Lauro *dict. tit.* 2. *lucubr. cap.* 11. Si ergo parochianus intestatus decesserit, ita quod nec sepulturam, nec sepulchrum proprium habeat, sepeliendus est in propria parochia, *cap. ex parte, cap. cùm liberum* 6. *cap. in nostra* 10. *de sepulturis.* Quæ tamen dicatur propia parochia quoad sepulturam, latè exponunt Barbosa *de offic. parochi cap.* 26. Basilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 13. §. 2. Nec obstat quod de sepulchri dominio expendebamus; nam dupliciter potest dici sepulchrum proprium. Primò quoad dominium, vt consideratur in aliis rebus prophanis; & hoc nullo modo dari potest, cùm sepulchra, vt loca religiosa, extra hominum commercium sint: secundò quoad vsum, & ius sepeliendi, & hoc modo rectè sepulchrum proprium dicitur: quapropter ius sepeliendi legari, aliterque concedi potest, *l. monumenta* 14. *C. de legatis*, *l.* 1. *tit.* 13. *p.* 1. longâ possessione acquiri, *l. monumentorum* 6. *C. de relig.* Balsamon *in nomocan. Phocij tit.* 2. *cap.* 2. *pag.* 49. Antonius Clarus *ad ll. Regias, cap. vltim.* Caldeira *lib.* 4. *variar. cap.* 9. probaui *in cap. ad aures, de præscript.* Vnde pro vsu sepulturæ remedia possessoria laicis competunt, sicut pro quocunque alio iure, quod possit possideri, *l.* 1. *ff. si seruitus vendic. iunctis l. si venditor* 10. *l. si quis sepulchrum* 12. *ff. de relig.* Ant. Clarus *lib. singul. ad leg. XII. tabul. cap. vltim.* Mindanus 2. *tom. de interdict.* Murga *tom.* 1. *disquisit. mor. tract.* 4. *disquisit.* 1. *cum sequent.* & de quotidiana praxi testatur Flores de Mena *ad Ant. Gammam decision.* 54. *numero* 3. vnde hoc sensu sepulchrum proprium dicitur in præsenti.

10. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

CAPVT II.

[a] Leo Papa *omnibus Fidelibus per Dardaniam constitutis.*

RElatum est auribus nostris, esse quosdam peruersè agentes, qui subuertere nituntur, atque diuidere conantur Ecclesiæ vnitatem, videlicet Abbates, monachos, qui non studio charitatis, sed zelo rapacitatis inuigilant, atque seducere conantur sæculares, quos illaqueare possunt, vt res suas, atque possessiones, siue in morte, siue in vita monasteriis suis tradant, & [b] Ecclesiis, quibus subiectæ esse videntur, & à quibus baptismum, Pœnitentiam, Eucharistiam, nec-non pabulum vitæ, cum lacte carnis acceperint, vel accipiunt, nihil de bonis relinquunt. Hunc denique fomitem discordiæ nos animaduertendo modis omnibus inhibere volumus, & ne amplius fiat, omnino prohibemus, considerantes non esse bonum, si illi, qui olim socij fuerant passionis, secundùm [c] Apostolum, sint immunes à societate consolationum. Et quia dignus est operarius [d] mercede sua, ideo præcipimus, atque mandamus, vt quicunque amodò monasterio conuerti voluerit, siue in morte, siue in

 vita

[e] vita, omnium rerum & possessionum, quas pro salute animæ suæ decreuit disponere, medietatem Ecclesiæ, cui ipse dignoscitur pertinere, relinquat, & sic in monasterio, prout libitum fuerit, eundi, conuertendique habeat licentiam. Quicunque autem huius edicti violator extiterit, gladio anathematis subiaceat.

NOTÆ.

1. [a] LEo.] Etiam Leoni tribuunt præsentem textum Carnotensis *part. 7. Decreti, cap. 150.* Anselmus *lib. 5. cap. 51.* Papiensis *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 4.* Cuius tamen Leonis sit, non constat, siquidem eum alij Leoni III. alij IX. tribuunt; & cùm illi varias scripsissent epistolas, quibus caremus, certò non possumus assignare, quis ex Pontificibus huius nominis sit auctor præsentis textus.

[b] *Ecclesiis.*] Parochialibus videlicet, vt infrà dicemus *in titulo de Parochiis.*

[c] *Apostolum.*] 1. *ad Corinthios, cap. 2.*

[d] *Mercede sua.*] *Matthæi cap. 19.* refertur *in cap. cùm secundùm, de præbend.*

2. [e] *In vita, siue in morte.*] Glossa exponit, idest siue in ægritudine, siue in tempore mortis; sed perperam, nam casus ægritudinis satis illis verbis, *siue in morte*, comprehendebatur: quare verius credo, hæc verba accipienda esse vti sonant, videlicet siue sanus, siue in ægritudine constitutus, tempore mortis de rebus suis pro salute animæ suæ disposuerit. Nec tunc obstat textus *in cap. 2. de regularibus, in 5. compil.* vbi Honorius III. Abbatibus Cisterciensis Ordinis ita scribit: [Significastis siquidem nobis, quod in quibusdam partibus consuetudo detestabilis inoleuit, videlicet quod cùm aliqui æmulantes charismata meliora, monasteria vestri Ordinis volunt causâ religionis intrare, vt ibi Domino famulentur, Capellani eorum donec ab eis priùs quæ mortuaria nuncupantur, extorqueant, prout à parochianis suis decedentibus consueuerunt accipere, se illis temerè opponunt. Quare super hoc nostræ prouidentiæ remedium flagitastis. Volentes ergo abusum corruptelæ huiusmodi aboleri, auctoritate vobis præsentium indulgemus, vt capellanorum contradictione huiusmodi non obstante, liberas personas ad vos à sæculo fugientes liberè recipere valeatis.] Facit caput *audiuimus, de simon.* nam prohuius textus solutione sciendum est, olim non licuisse religionem ingredi absque præuio examine Episcopi proprij, *can. 40. & 41. 6. Synodi*, vbi vetant Patres quemquam in monasterium admitti, aut in eremum secedere, & anachoresin, sine præuia examinatione Episcopi. Synodus Nicæna ex Arabico, *can. 14.* Synodus Prouincialis Constantinop. *can. 2.* Filesacus *in cap. quamò 7. §. 1. de offic. ordin.* nec absque consensu Plebani, eo quod iure parochiali ei obligati erant, *cap. 1. hoc tit. in 1. collect.* cuius verba dabimus infrà priori commentario. Innocentius III. *lib. 1. regestr. 13. epist. 166.* ibi: *Dilecti filij Abbas, & Conuentus Cisterciensis, transmissâ nobis petitione monstrarunt, quod quidam Rectores Ecclesiarum Prouinciæ Lugdunensis ab eis, qui viui & incolumes ad eorum Ordinem transeunt, sibi fieri exigunt testamentum; & in eos, quos iidem relinquunt in sæculo, propter hoc Ecclesiasticam exercent censuram, ac capitulum illud, quo eis à Sede Apostolica indulgetur, vt licitè liberos, & absolutos, à sæculo fugientes recipiant, interpretantes sinistrè, asserunt eos, licèt aliàs absoluti existant, & liberi, sine ipsorum licentia non posse ad Religionem transire pro eo, quod iure parochiali eis obligati tenentur. Quocirca discretioni vestra per Apostolica scripta mandamus, quatenus præsumptores prædictos à præsumptione huiusmodi, monitione præmissâ, per censuram Ecclesiasticam compescatis.* Et cùm legissent, sæculum relinquentes mortuos mundo esse, & monachisinum morti comparari, Palladius *in Lausica, sect. 85.* ibi: *Viuis-ne, an es mortua? Credo in Deum me esse mortuam sæculo*; ab his qui ingrediebantur religionem, quartam mortuariorum exigebant; quod deinceps fieri prohibuerunt Innocent. & Honorius, & sub distinctione Alexander *in cap. de his, hoc tit.* Leo autem in præsenti agit de illis, qui tempore ingressus Religionis testamentum fecerunt, & pro salute animæ suæ de omnibus bonis disposuerunt: & statuit, vt medietatem teneantur relinquere Ecclesiæ parochiali, non quia ingrediuntur monasterium, sed quia disponunt in testamento de bonis propriis pro salute animæ suæ; quo casu portio parochialis soluenda est, vt infrà dicemus *in cap. nostra*, vbi commentarium huius textus dabimus.

CAPVT III.

[a] Innocentius II. *Ianuensi Episcopo.*

FRaternitatem tuam ignorare non credimus, mortuorum sepulturas, & cæmeteria apud illas Ecclesias, & monasteria ex antiquo esse disposita, in quibus religiosorum fratrum conuentus sunt constituti, & orationes, atque Missarum solennia, tam pro viuis, quàm [b] pro defunctis frequentiùs celebrantur: vnde ipsorum deuotioni, & extremæ voluntati, qui apud huiusmodi Ecclesias sepeliri desiderant, minimè contradicendum est. Qui verò relictis antiquis Ecclesiis, & patrum, aliorumque parentum suorum sepulchris, contra consuetudinem Patrum veteris Testamenti, qui cum patribus suis sepulti esse leguntur, ad minùs religiosa loca se transferunt, irrationabiliter, & contra antiquam institutionem facere videntur. Vnde si fortè P.

de

de Castello contra tam antiquam, & rationabilem consuetudinem aliquid de corpore suo sepeliendo mandasse dicitur, hoc non præiudicat rationi, & viribus carere debet. Quocirca per præsentia scripta mandamus, & p. mandando, quatenus corpus ipsius P. dilectis filiis nostris monachis [c] S. Stephani reddi faciatis, & cum suis fratribus sepeliri.

NOTÆ.

1. [a] *INnocentius.*] In hac sexta collectione textus hic tribuitur Innocentio III. sed perperam, cùm eius auctor sit Innocentius II. vt habetur *in 1. compil. sub hoc titul. cap. 5.* ex qua litteram etiam restituo: & cùm Raymundus in compilandis Pontificum Decretis seriem temporum obseruauerit, non poterat Innocentij III. Decretalem compilare ante decreta Alexandri III. quæ sequuntur *in hoc tit.* nec si Innocentij III. esset præsens textus, poterat reperiri in prima collectione; siquidem huius Pontificis decisiones tantùm extant in tertia & quarta collectione. Innocentius II. antea Gregorius dictus, electus fuit die 14. Februarij, & coronatus Romanus Pontifex die 20. anno 1130. vt referunt in eo anno Baronius, & Corjolanus, Ludouicus à Sancto Carolo *in biblioth. Pontific. verbo Innocentius II.* Misit autem præsentem epistolam Ianuensi Episcopo, seu vt veriùs credo, Archiepiscopo; nam mortuo Sigefrido Ianuensi Episcopo anno 1129. Innocentius II. Ianuensem Ecclesiam in Metropolitanam erexit, & cùm D. Bernardus esset electus in Prælatum ipsius Ecclesiæ, eamque dignitatem respueret, electus fuit Syrus, qui Ecclesiam illam rexit per plures annos, vt refert Manrique *annal. Cister. anno 1130. cap. 6. in fine:* vnde illi præsentem epistolam missam fuisse facilè cognoscitur.

2. [b] *Tam pro viuis, quàm pro defunctis.*] Missarum enim sacrificia non solùm pro viuis, verùm etiam pro fidelibus sine desperatione defunctis, qui non decesserunt excommunicati, offerri possunt *cap. non æstimemus 13. quæst. 2. c. anima, eadem quæst. cap. sanè 24. quæst. 2.* cum aliis congestis à Crespetio *verbo Defunctis*, & per me *in cap. final. de testamentis.* Rationem reddit Iuo Carnotensis *epist. 198.* his verbis: *Quia incertus est status animarum post hanc vitam, non videtur otiosum, si pro his intercedimus, qui iam requie perfruuntur, vt eorum requies augeatur; & pro his qui locis purgatoriis deputati sunt, vt fidelium orationibus indulgentiam consequantur.* Probant & illustrant Gazeus *in notis ad Cassianum, collat. 2. cap. 5.* Theophilus *tom. 15. in Heterocl. p. 2. sect. 1. puncto 6.* Becanus *tom. 3. opuscul. tit. de sacrif. pro mortuis*, Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 23. cap. final.* Baronius *tom. 1. anno 34.* Bellarminus *de purgatorio lib. 2. cap. 15.* Sauarus *ad Sidonium lib. 2. epist. 8.* Ayala *de tradit. Eccles. fol. 150.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum, epistol. 51. num. 69.* Vicecomes *de ritibus Missæ, lib. 4. per tot.* P. Henao *de sacrif. Miss. tom. 1. disput. 17. sect. 3.* Nec contrarium statuitur *in cap. non oportet 29. de consecr. dist. 1.* in illis verbis: *Non liceat Christianis prandia ad defunctorum sepulchra deferre, & sacrificare mortuis.* In quibus docetur, non licere accedere ad sepulcha mortuorum sacrificandi gratià; nam pro illius canonis expositione sciendum est, tam Iudæos, quàm Gentiles defunctis suis parentasse variis ritibus, & in feriis; inter quos præcipuum fuit epulum, cuius ritus apud Iudæos mentio extat *in cap. 30. Ecclesiast. vers. 18.* ibi: *Bona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularum circumposita sepulchro.* Et *cap. 4. Tobiæ*, legimus Tobiam seniorem filio iussisse panem, & vinum supra sepulturam ponere: referunt Iosephus *lib. 2. de bello Iudaic. cap. 1.* D. Augustinus *in psalm. 48.* Apud Gentiles proprium fuisse parentationis epulas ad monumenta afferre, probatur ex Tertulliano *de resurrect. carnis, cap. 1.* ibi: *Defunctis parentant, & quidem impensissimo officio, pro moribus eorum, pro temporibus esculentorum, vt quos negant sentire quicquam, etiam desiderare præsumant.* Expressiùs *in lib. de anima, cap. 4.* Gaudentius *in tract. de lect. Exodi*, ibi: *Parentalia, vnde malum idololatriæ extulit caput erroris; nam gula sua causà primùm cœperunt homines prandia mortuis præparare, quæ ipsi comederent. Post hæc ausi sunt sacrificia eis sacrilega celebrare, quamuis nec ipsi mortuis suis minùs sacrificant parentalia.* Duplex autem epulum erat; vnum defunctorum, cùm ad eorum bustum epulas ferales cognati deferebant, quæ leuiter degustatæ igni tradebantur; de quo epulo agunt Ouidius, Virgilius, Lucianus, & alij relati ab Spondano *lib. 1. de cœmeteris, cap. 17.* Aliud erat epulum viuorum, quod amici & sanguine proximi ad sepulchra eorum, quibus parentabant, solebant inire, de quo plura adducunt Sophranis *de funere Hebræor. cap. 6.* Gutherus *lib. 2. de iure manium, cap. 12.* Spondanus *dict. cap. 17.* Pineda *in cap. 7. Ecclesiast. ad vers. 3.* Serarius *in cap. 3. Tobiæ, circa præcept. 7.* Cornelius *in cap. 30. Eccles. 2. p.* Kirmanus *de funer. lib. 4. cap. 4. 5. & 6.* Lælius Bisciola *tom. 1. horar. suc. lib. 11. cap. 4.* Sanctarellus *in postpraxi medic. cap. 46.* quæ parentationes dicebantur humana sacrificia. Festus Pompeius *verbo Humanum:* quem morem parentandi à quibusdam superstitiosis Christianis diutiùs obseruatum fuisse in festo Cathedræ sancti Petri, immò & protractum ad Martyrum sepulchra, & Basilicas, exterminare curarunt D. Augustinus *homil. 15. de Sanctis*, & *lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 27.* & *lib. de moribus Eccles. cap. 34.* & *epist. 84. ad Aurelium.* Cyprianus *de duplici martyr.* Concil. Brachar 2, *can. 69.* Carolus *in Capitularibus lib. 6. tit. 194.* Concil. Turon. 2. *can. 23.* Laodic. *can. 28.* Carthag. 3. *can. 30.* sexta Synodus Trullana *can. 74.* Hoc ergo genus sacrificij per parentationem cum epulis prohibetur *in dict. cap. non oportet*; non verò sacrificium Missæ, quod pro mortuis offerri posse, suprà probaui.

[c] *S. Stephani.*] Quod monasterium Ordinis est D. Benedicti in diœcesi Ianuensi.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Eligens sepulturam in monasterio, aut loco religioso, ibi sepeliendus est; secus verò si in loco minùs religioso.* Probant eam textus *in cap. 1. cap. 2. cap. de his 4. cap. ex parte 5. cap. cùm liberum 6. cap. in nostra 10. hoc tit. cap. 1.* 3. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

eodem

eodem tit. lib. 6. Clement. dudum, eodem tit. cap. priuilegia, de priuil. cap. 1. de pactis lib. 6. cap. 2. hoc tit. in 1. collect. vbi ita ait Paschalis II. *Voluimus, & iuxta canonum statuta probabile nobis videtur, vt sicut morienti conceditur iudicium rerum suarum facere cuicunque loco sibi placuerit, sic nimirum iustum est sui corporis habere licentiam illud iudicandi in quocunque loco voluntas eius extiterit, siue in monasteriis, siue in aliis religiosis locis.* Illustrant vltra congestos à Barbosa & Garaña in præsenti, Iul. Lauorus *dict. tit. 2. lucubr. cap. 11.* Bruno Chassaing. *de priuil. regul. tract. 2. cap. 7. propos. 3.* Murga *tom. 1. disquisit. tract. 4. disquisit. 12.* & alij suprà *in cap. 1. congesti.*

4. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed hæc assertio difficilis valde redditur. Primò in ea parte, vbi docetur, eligentem sepulturam in monasterio, ibi sepeliendum esse, ex eo; nam absque proprij Parochi licentia nemo in monasteriis sepeliri potest, D. Gregorius relatus *in cap. 1. hoc titul. in 1. collect.* vbi ait Pontifex: *Monachi corpora, tam viuorum, quàm mortuorum deferre ad Ecclesiam suam nequaquam audeant, nisi assensu, & petitione Ecclesiæ, quæ eis dum viuerent consuluit, & consulendo seruiuit, ac ministrauit. Quod si fecerint, vt inuasores sanctæ Ecclesiæ, sub districti anathematis interpositione, quousque satisfaciant Ecclesiæ, fieri præcipimus.* Ergo etsi quis eligat sepulturam in loco religioso monachorum, ibi tumulandus non est, nisi consentiat proprius Parochus. Secunda pars assertionis, vbi docetur eligentem sepulturam in loco minùs religioso, in eo tumulandum non esse, impugnatur sequenti consideratione; certum enim est, vltimam defuncti voluntatem modis omnibus adimplendam esse, *cap. vltim. 13. quæst. 2. cap. nos quidem, cap. si heredes, de testam.* quia publicè interest defunctorum voluntates exitum habere, *l. vel negare 5. ff. quemadmodum testamenta.* Ergo siue quis in loco religioso sepulturam eligat, ibi sepeliendus est, præcipuè cùm parum intersit, sepultura sit in loco religioso, vel non. D. Thomas *in 4. distinct. 45. quæst. 2. artic. 3.* Guillelmus Conuentrensis *in elucidario ex sancto Anselmo*, vbi interrogatus an iustis obsit non sepeliri in loco sacro, respondet: *Nihil prorsus; totus enim mundus est templum Dei, quod dedicatum est sanguine Christi: & siue in campo, siue in silua, vel in palude, vel in quouis loco sepeliantur, vel proiiciantur, vel à bestiis, vel à belluis deuorentur, semper in gremio Ecclesiæ confouentur.* Quos enim peccata deprimunt, non ad absolutionem, sed potiùs ad maioris damnationis cumulum eorum corpora in Ecclesiis tumulari docet D. Gregorius *lib. 4. dialog. 50. 51. & 53.* vbi id horribilibus exemplis confirmat, *cap. sacris, hoc tit. in fine*, ibi: *Cùm non obsit iustis sepultura nulla, vel vilis; impiis tamen celebris, vel speciosa non prodest.* Sepultura enim, & funeris cura potiùs ad solatium viuorum, quàm ad subsidium defunctorum spectant, vt docetur *in cap. anima 13. quæstione 2.* ergo siue quis eligat sepulturam in loco religioso, siue non, eius voluntas semper adimplenda est. Faciunt exempla piorum virorum, qui extra Ecclesiam sepeliri voluerunt, vt Sanctus Vedactus, referente Albino Flacco *in eius actis*; sanctus Ephrem, & Constantinus Magnus, sepulchrum extra, non intra sacras ædes sibi curantes. In vita S. Amati in fine ita legitur: *Iussit igitur sibi fodi sepulchrum in ipso aditu Basilicæ Matris Dei.*

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, crescente in dies Christianâ religione, in cæmeteriis, deinde in porticu, tandem in ipsis Ecclesiis fidelium cadauera sepeliri permissum fuisse, *cap. vbicunque 13. quæst. 2. cap. sicut antiquitus 17. quæst. 4.* Vnde iam diu inualuit, fidelium sepulturam posse concedi prope, vel intra Ecclesiam, vt suprà *in cap. 1.* probaui; non tamen permittitur supra, vel iuxta altare, *cap. præcipiendum 13. quæst. 2. cap. non oportet 19. de consecr. dist. 2.* Concil. Nannet. *can. 11.* docet Ferrariensis *in opusc. de non sepeliendis mortuis prope aras*; ita enim debent esse remotæ sepulturæ ab altaribus, vt Sacerdos dum Missæ sacrificium celebrat, non cogatur pedibus insistere supra defunctorum corpora. Concil. Tribur. *can. 16.* docent Fuscus *de visitatione lib. 1. cap. 21. num. 15.* Redoanus *de simonia part. 3. capite 18. num. 19.* Potest tamen eligi sepultura in monasteriis, in quibus religiosorum, seu Canonicorum regularium conuentus sint instituti, & sacrificia pro viuis, & defunctis frequenter offeruntur: nec potest parochus impedire similem electionem, vt latè probant Bruno Chassaing. *vbi proximè.* Nec solùm in monasteriis religiosorum, verùm & in monialium Ecclesiis potest quis eligere sepulturam, dum tamen intra claustra, seu septa ipsius monasterij, sepultura non eligatur, quia cadauera virorum in monasteriis monialium deferri prohibitum est, *nouel. 133. Iustin. cap. 3.* docet Natta *volum. 2. consil. 432.* Murga *tom. 1. disquisit. tract. 4. disquisit. 12. ad finem, conclus. 7.* Deinde sciendum est, non solùm turpes testatorum voluntates obseruandas non esse, *l. quæ 8. §. 5. ff. de condit. instit.* verùm nec ineptas circa sepulturam, *l. seruo 113. §. ineptas, ff. de legat. 1.* Donellus *lib. 8. comment. cap. 12.* vti si testator iubeat reliquias suas proiici in mare, aut sepeliri cum vestimentis sericeis, margaritis, aut viriolis, *l. vltim. §. vlt. ff. de auro & argent.* vel secum pecunias sepeliri. Huiusmodi enim ineptæ voluntates, vt derisoriæ reiiciuntur, *dict. §. ineptas.* Vnde cognoscitur Diogenis insipiens voluntas, dum iussit eius corpus inhumatum abiici, tantùm baculo iuxta illud apposito. Stobæus *serm. 121.* Diogenes Laërtius *in vita ipsius.* Vnde improbandus venit Saladinus, qui testamento condito omnem funeris pompam abdicauit, iussitque tantùm lanceâ præferri atri coloris obsoletam tunicam. Iouius *in Saladinum*, Bernegerus *ad Tacitum quæst. 141.* Licèt enim ius ciuile magnoperè voluntatibus defunctorum indulserit, tamen huiusmodi voluntates ineptas neglexit, *dict. l. seruo 113. §. ineptas*, notaui suprà *in cap... de testamentis.* Tandem sciendum est, sanctum & pium esse sepulturam sibi in sacra æde curare, atque per eam valde iuuari animas in Purgatorio existentes, nec-non cadauera ipsa, vt variis argumentis probant Sanctarellus *in post-praxi medica, capite 27. & 28.* & quæ longa disputatione addensat Henricus Spondanus *lib. 1. de sacris Cæmeteriis, part. 3. cap. 14.* Theophilus *de martyrio part. 4. cap. 6. num. 7.* & constat ex Sancto Augustino, cuius liber de cura pro mortuis in hoc ferè negotio consumitur; & ex Sancto Paulino *carmine de obitu Celsi pueri*, quem

5. DE SEPULTURA IN MONASTERIIS.

quem ait curasse se inferri Basilicæ SS. Martyrum Complutentium.

Vt de vicino Sanctorum sanguine ducat,
Quo nostras illo purget in igne animas

Nec ferè aliter S. Ambrosius in fratris Satyri Epitaphio ait, se illum ad læuam Martyris in templo tumulasse

——— vt sacri sanguinis humor
Finitimas penetrans abluat exuuias.

Accedit, nam viuentes ad Ecclesiam orationis causâ commeantes, dum incidunt in monumenta defunctorum, faciliùs excitantur ad orandum pro defunctis; quod est opus charitatis viuentibus ipsis perutile. Deinde commonefiunt mortis, & sui ex hac vita exitus, quâ nulla est salubrior cogitatio; & ob hanc causam maximè cæmeteria, vel in aditu vrbium & castellorum locata fuisse, obseruat Sanctus Chrysostomus *serm. de fide & lege naturæ*; vel ferè in viis frequentatissimis, cuiusmodi ferè erant Romana, quorum longam seriem exhibet Onuphrius *de ritu sepeliendi c.* 12. & apud ipsos Ethnicos, quod multis exemplis firmat Kirmanus *lib.* 2. *de funer. cap.* 21. Eandem rationem docuit Sanctus Gregorius *lib.*4. *Dial. cap.* 50. ibi: *Quos grauia peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis si in Ecclesia sepeliantur, quòd eorum proximi quotiens ad eadem sacra loca conueniunt, suorum, quorum sepulchra conspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt.* Etiam defuncti in Ecclesia sepulti magis iuuantur illis Ecclesiæ sanctæ precibus moraliter semper durantibus, quas semper fundit pro iis, qui sunt in loco benedicto, seu consecrato. Vnde improbandi veniunt, & damnandi Vualdenses, quos Pilicdonius *tract. contra eos, cap.* 22. refert asseruisse, non plus referre sepeliri in loco sacro, quàm in prophano, v. g. in agro aut horto: quod etiam referunt Æneas Siluius *lib. de orig. Bohemorum, cap.* 35. Prateolus *verbo Pauperes de Lugduno, num.* 30. idemque sensisse videntur Albigenses, vt colligitur ex Luca Tudensi *lib.* 1. *contra eos, cap.* 22. quos refellunt Castro *aduersùs hæreses, verbo Sepultura.* Theophilus Raynaud. *tom.* 15. *ad finem, fol.* 549.

6. TRADITVR DECIDENDI RATIO. Vnde iam apparet vera decidendi ratio huius textus; nam cùm possit quilibet eligere sepulturam, tam in propria, quàm in aliena Ecclesia, potest eam eligere & in monasterio, aut alio loco religioso: sed cùm testator iubet in loco minùs religioso sepeliri, huiusmodi voluntas, tanquam inepta, & turpis respuenda est; interest enim non parum sepeliri in loco religioso, vel in prophano, vt docet D. Augustinus *de cura pro mortuis, cap.* 4. & latè probant Iul. Lauorus *tit.* 2. *lucubr. cap.* 14. Spondanus *de cæmeteriis lib.* 1. *p.* 3. *cap.* 14. *&* 15. cùm enim dæmonum incursiones frequentiùs circa sepulchra fiant, vt Euangelistæ docent, dum narrant dæmoniacos spiritus habitasse in sepulchris, D. Matthæus *cap.* 8. D. Lucas *eodem cap.* D. Marcus *cap.* 5. veneficosque, & magos circa sepulchra habitare testantur Lucanus *lib.* 6. Ouidius *in Medea,* ibi:

Per tumulos errat passim discincta capillis
Certaque de tepidis colligit ossa rogis.

Apuleius *lib.* 2. *Metam.* ideo cùm per sepulturam in loco religioso corpora vt in asylis quiescant, mediante ipsius loci consecratione, seu benedictione, inde iustè Innocentius eligentem sepulturam in loco minùs religioso, non esse in eo sepeliendum ait, quia non creditur testatorem ita fuisse immemorem propriæ salutis, vt neglecto Ecclesiæ sepulchro, turpem sepulturam eligeret, contra commune fidelium votum.

Nec obstant dubitandi rationes suprà expensæ. Non prima, nam verum est, iure communi inspecto, monachos non posse admittere alienos parochianos ad sepulturam in suis Ecclesiis, nisi priuilegium haberent à Romano Pontifice, aut de licentia proprij parochi, *cap. in nostra, hoc tit.* suprà probaui *in cap.* 2. notat Cironius *in cap.* 2. *hoc tit. in* 5. *compil.* Sed postquam priuilegiis sibi ab Apostolica Sede concessis ius habent admittendi ad propriam sepulturam quoscunque, qui apud eos sepulturam elegerint, non possunt parochi, nec alij ordinarij illis hoc impedire, vt latè probat Bruno Chassaing. *vbi suprà.* 7. DISSOLVITVR RATIO DVBITANDI.
Nec secunda difficultas obstat, nam licèt vltima voluntas testatoris seruanda sit; id tamen procedit cùm iuri conformis est, & bonis moribus non contraria, aut inepta; tunc enim eam adimplendam non esse, iam suprà probaui: vnde cùm electio sepulturæ in loco minùs religioso iuri conformis non sit, nec fidelium moribus consona, ideo in præsenti insuper habetur, & reiicitur. Nec obstat quod dicebamus de vtilitate sepulturæ intra, vel extra Ecclesiam; licèt enim sepultura in Ecclesia, & locis religiosis non prosit defunctis ibi sepultis ex opere operato, hoc est, ex vi tantùm sepulturæ; tamen valde prodest ex patrocinio Sanctorum, qui in illis locis coluntur, & precibus ministrorum Ecclesiæ, & cæterorum fidelium, qui ibi conueniunt, vt sacrificium Deo offerant; vnde tot precibus & suffragiis priuari per sepulturam in loco minùs religioso, absurdum, & alienum est à moribus Christianorum. Quare rectè talis dispositio in præsenti ab Innocentio improbatur. Nec exempla ibi relata aliquid faciunt; nam si quis vellet, vt fecerunt illi Sancti viri, extra Ecclesiam sepeliri ex humilitate, arbitrans se indignum iungi communi loco sepulturæ cum Sanctis intra Ecclesiam conditis, aut quiescere intra locum, in quo Christi corpus adest, iste quoque piè faceret, dummodo aliam sacram sepulturam eligeret, exempli gratiâ in cæmeterio, non verò si in loco minùs religioso extra Ecclesiam, & eius cæmeterium.

Sed suprà traditis obstat textus *in cap. certum; de consecr. dist.* 1. vbi refertur, Megentiam nobilem fœminam corpora suorum defunctorum sepelisse in propria possessione, & postea petiisse à Romano Pontifice, vt sibi liceret eo in loco oratorium construere, vt diuina officia, tam pro mortuis ibi sepultis, quàm pro viuis celebrarentur. Cui petitioni in partem annuens Pontifex, concessit illi, vt diuina officia pro defunctis ibi sepultis possint celebrari, non autem pro viuis, hoc est, vt fideles diuina officia ibi audirent. Ex quo textu expressè deducitur, posse defunctum sepeliri non solùm in Ecclesia, aut monasterio, verùm etiam in loco prophano, & minùs religioso, vbi diuina officia non celebrantur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo casu defunctum non elegisse sepulturam in loco minùs religioso, sed nobilem illam mulierem cadauera tumulasse in oratorio à se constructo, vt sic faciliùs à Pontifice impetraret, vt ibi diuina officia celebrarentur: cuius deuotioni vt in partem Pontifex annueret, permisit diuina officia 8. EXPONITVR CAP. CERTVM, DE CONSECR. DIST. 1.

officia defunctorum ibi celebrari, iuxta peculiares, & proprios ritus, quos refert Vicecomes *volum.* 2. *de ritibus Missæ, lib.* 4. *cap.* 21.

9. INTELLIGITVR CAP. 3. §. FINAL. HOC TIT. IN 6.

Secundò suprà traditis obstat textus *in cap.* 3. §. *final. hoc tit. lib.* 6. in illis verbis: *Si quis antiquâ dimissâ, nouam etiam in loco minùs religioso elegerit sepulturam, electionem huiusmodi (licèt iura super hoc videantur esse diuersa) nequaquam volumus impugnari.* Ex quibus apertè deducitur, valere electionem sepulturæ in loco minùs religioso. Igitur non rectè in præsenti id negatur. Pro cuius textus interpretatione dicendum est, in eo decidi veterem antiquorum quæstionem, vtrum videlicet in loco minùs religioso possit testator eligere sepulturam? In qua variæ fuerunt antiquorum sententiæ, vt ibi Glossa refert. Quidam negabant, moti præsentis textus auctoritate; sed perperam. Nam aliud est eligere sepulturam in loco minùs religioso, vt in oratorio, vel eremitorio, vbi non ita frequenter Missæ sacrificium celebratur; aliud verò in loco puro, & prophano. Primo casu electio sepulturæ sustinetur, *ex dict. capite* 2. §. *final.* secundo verò, cùm sit inepta voluntas, & moribus fidelium contraria, improbatur, quo casu procedit præsens textus.

10. EXPONVNTVR CANON 14. ET 15. CONCIL. ALTISSIOD.

Antequam hinc abeamus, exponendi sunt duo perdifficiles canones Concilij Altissiod. Primus est canon 14. vbi ita statuitur: *Non licet in baptisterio corpora sepelire.* Qui difficilis est præcipuè si obseruemus, iam temporibus ipsius Concilij baptisteria fuisse intra Ecclesiam constructa, vt constat ex canone 18. eiusdem Concilij, & probat Vicecomes *de ritibus baptismi lib.* 1. *c.* 34. & 35. Quare ergo intra baptisteria corpora sepeliri non possunt? Huius canonis interpretatio prouenit, ni fallor, ex eo, quod in baptistertis Martyrum reliquiæ condebantur, vt significaretur, etiam post mortem duraturam gratiam Dei, per baptismum infantibus traditam. Sic enim baptisterium discripserunt Prudentius.

Electus Christi locus est, vbi corda probata
Prouehat ad cœlum sanguine, purget aquâ.
Hic duo purpureum, Domini pro nomine casi,
Martyrium pulchrâ morte tulere viri.
Hic etiam liquido fluit indulgentia fonte,
Ac veteres maculas diluit amne nouo.
Ante coronati scandebant ardua testes
Atria, nunc lota celsa petunt anima.

Et Ennodius *epigram* 20. quod scriptum est in plures Martyres, super quorum reliquias Agellus baptisterium condiderat; ipsos autem viuis coloribus fecerat in proximo pariete depingi, vt constaret omnibus, qui Christi testes illic sepulti erant:

Conditor Armenius, superûm qui dignus honore est,
Hîc peperit fontem viuificantis aquæ.
Rapta sepulturis animauit corpora pictor,
Funera viua videns, mors erat in tumulos.
Illorum tamen iste locus complectitur artus,
Quos paries facie, mens tenet alma fide.

Vt ergo non confunderentur reliquiæ Martyrum cum cadaueribus defunctorum, iubent Patres, ne in baptisterio, vbi reconditæ sunt reliquiæ Martyrum, liceat defunctorum corpora sepelire: Alter est canon 15. ipsius Concilij, vbi ita legitur: *Non liceat mortuum supra mortuum mitti.* In quibus doceri videtur, nec etiam in Ecclesia licere mortuum supra mortuum sepelire. Pro cuius expositione Antonius Bossius *tom.* 1. *Roma subter. cap.* 20. asserit, ex honestate tantùm prohibitum esse mortuum supra mortuum ponere; non ex superstitione illa, quam refert Tertullianus *de anima capite* 4. videlicet optandum esse defunctis, vt illis sit terra leuis: sed propter quandam decentiam, & honestatem prohibitum fuisse mortuum supra mortuum mitti, quia plerunque eueniebat, vt nondum marcidato cadauere, aliud supra poneretur, quod prohibuerunt PP. Concilij Matiscon. ibi: *Comperimus multos, nec-dum marcidatis mortuorum membris, sepulchra reserare, & mortuos suos superimponere, vel aliorum (quod nefas est) mortuis suis religiosa loca vsurpare, sine voluntate scilicet domini sepulchrorum: ideoque statuimus, vt nullus deinceps hoc peragat; quod si factum fuerit, secundùm legum decreta superimposita corpora de eisdem tumulis reiactentur.*

CAPVT IV.

Alexander III. [a] *Spalensi Episcopo.*

De his, qui in infirmitate, vel sanitate cum bonis suis ad religiosa loca se transtulerunt, nihil tibi, vel Ecclesiis, à quibus receperunt salutis pabula relinquentes, hoc tuæ prudentiæ volumus innotescere, quod si in ægritudine ipsa ad Religionem transeunt, dummodo de ægritudine decedant, de bonis suis ipsis Ecclesiis, à quibus assumpti fuerint, [b] canonica debet portio exhiberi. Si verò ad religiosa loca se in sanitate transtulerunt, de his, quæ locis ipsis conferent, cogi non possunt aliquid præscriptis Ecclesiis impertiri; quia liberum est eis tunc bona sua non religiosis locis, sed etiam quibuslibet personis priuatis conferre.

NOTÆ.

1. [a] *Spalensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. vbi additur, *pars capitis continebatur:* post Concilium autem Lateran. *p.* 49. *cap.* 6. legitur tantum, *Lucius III.* Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum*, existimat, integram clausulam extare *in cap.* 5. *qui clerici, vel vou.* & ita legendum esse, *Hispalensi*; sed malè, cùm Hispalis Bœticæ Metropolis temporibus nostri Alexandri III. fuisset à Sarracenis occupata, vsque-dum S. Rex D. Ferdinandus ab eorum oppressione illam liberauit: quare credo legendum esse, *Spoleten.* Spoletum enim

enim nobilis Italiæ vrbs est, Romanorum Colonia, vt referunt Tit. Liuius *lib.* 20. Volaterranus *lib.* 6. *in Geograph. fol.* 169. Theodoricus Gothorum Rex mirificè eam auxit, sed cladem magnam accepit à Friderico Oenobarbo, eo quod Alexandro nostro faueret, vt refert Tamayo *in Martyrol. Hispan. die* 1. *Ianuarij*. Metropolis fuit Vlumbrorum, vt probat Ioannes Viterbiensis *lib.* 8. *antiquit.* etsi posteà à Gothis subuersa fuerit, teste Blondo *decad.* 1. *libro* 7. *fol.* 91. Non me latet, fuisse in Vasconibus vetustam vrbem Spalensem ad iuga Pyrenæi, è cuius nomine Spalenses populos Plinius enumerat *lib.* 3. *cap.* 3. de quibus mentio extat apud Dextrum *in chron. anno* 3c8. vbi notarunt Viuar. *num.* 6. *fol.* 307. Roderic. Caro *fol.* 117. *littera B.* & fuisse in Vasconibus Nauarræ, vbi hodie extat cœnobium in Ronca - Valle, credit Tamayo à Salazar *tom.* 3. *Martyrol. Hispan. die* 18. *Maij*. Sed cùm non constet, temporibus Alexandri III. eam vrbem Cathedrâ Episcopali fuisse decoratam, potiùs retineo in præsenti *Spolet.*

[b] *Canonica debet portio.*] Iuxta adducenda infrà *in cap. certificari, hoc tit.* vbi commentarium ad textum hunc dabimus. 21

CAPVT V.

[a] Alexander III.

EX parte Canonicorum [b] Eburgensis Ecclesiæ nobis est intimatum, quod [c] Prior de Insula quendam parochianum eorum post [d] appellationem ad nos factam in Ecclesia sua sepeliuit. Vnde quoniam hoc Ecclesiasticæ institutioni contrarium esse dignoscitur, & à rationis tramite penitus alienum, vt quis falcem mittat in alienam messem: f. t. per A. s. m. vt præfatum Priorem moneas, & districtè compellas, quatenus memoratis Canonicis prædicti parochiani sui [e] corpus restituat; & exinde pacificè, & [f] amicabiliter cum illis conueniat, aut in præsentia nostra se non differat exhibere.

NOTÆ.

1. [a] *ALexander III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. nullibi tamen exprimittur, cui Prælato rescribat Alexander; credo tamen alicui Episcopo Scotiæ missam esse præsentem decisionem, cùm in ea Prouincia sint Canonici Insulæ, & Eburgenses, de quibus in præsenti agitur.

[b] *Eburgensis.*] In sexta collectione legitur *Abruger.* & Glossa marginalis emendat *Obargens.* seu *Obligen.* sed legendum credo *Ediburgen.* quæ Ecclesia est in Laudonia Scotiæ prouincia.

2. [c] *Prior de Insula.*] Monasterium est canonicorum regularium in Scotia, sub nomine Insulæ: & etiam dicta Ecclesia Cathedralis, dicta Insularum, est canonicorum regularium, vt refert Pennotus *lib.* 2. *histor. canonic. regul. cap.* 36. *n.* 5. vnde cognosci non potest de quo Priore agatur in præsenti.

[d] *Post appellationem.*] Quæ appellatio non fuit
3. interposita, ne cadauer sepeliretur, sed ne monachi de Insula admitterent ad sepulturam defunctos suos. Sepultura enim prætextu appellationis differri non debet; fieret enim impedimentum sepulturæ, quod iure non licet, vt à simili probant textus *in l. vltim. de appellat. recip. cap. qua fronte* 25. *de appellat.* Barbosa *ad Concil. Trident. sess.* 25. *de regul. cap.* 13. *num.* 8. Frider. Mindan. *de interdictis*, *tit.* 2. *num.* 26. Pichard. *in princip. Instit. de interdict. ex num.* 136. Lara *de capellaniis lib.* 1. *cap.* 24. *num. vltim.* Salgado *de protect.* 2. *p. cap.* 9. *ferè per totum.* Nec etiam si post appellationem interpositam cadauer sepeliatur, inducitur attentatum, vt probant Lancellotus *de attentat. capite* 12. *limit.* 46. Salgado *de protect. dicto tom.* 2. *part.* 1. *capite* 9. *num.* 97.

[e] *Corpus restituat.*] Licèt cadauer non restituatur, quando non agitur ad eius restitutionem, vt *in cap. in nostra, hoc tit.* vel quando dubium superest circa possessionem, aut proprietatem, ne defuncti vexatio detur, vt docetur *in cap. conquerente, de restit. spol.* tamen cum certò constat de Iustitia spoliati in possessione, & proprietate, vt in præsenti, etiam corpus defuncti restituitur; quia licèt cadauer humatum in perpetua sepultura aliò temerè transferre non liceat, tamen permittitur eius translatio iustâ interueniente causâ, & à iudice approbatâ, *l.* 1. *C. de relig.* Et iure ciuili etiam translatio cadaueris permissu Principis admittebatur, *l. nemo humanum*, *C. eodem titul.* aut Pontificali decreto, *l. vltim. ff. de mortuo inferendo.* Cùm autem non perpetuæ sepulturæ causâ corpus humatum est, sed tantùm ad tempus depositum, impunè illud transferre licet, *l. si quis enim* 40. *ff. de relig. l. si nec-dum* 10. *C. eodem, l.* 3. §. *non perpetuò*, *ff. de sepulchro violat.* & hoc sensu commendare corpus dixit Vlpianus *in l. at si quis* 14. §. *impensa*, *ff. de relig.* idest custodiæ causâ deponere. Nec necesse est pro *commendandum*, reponere *condendum*, vt aliqui voluerunt, quos iustè reprehendit Fornerius *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 6. 4

[f] *Amicabiliter conueniat.*] Quia licèt in rebus spiritualibus, aut illis annexis non adimatur pactio, *cap. final.* vbi probaui, *de pactis*: non reiicitur tamen amicabilis compositio, *cap. nisi essent, de prabend. cap.* 4. *de pactis*, vbi notaui.

CAPVT VI.

Alexander III. *F.* [a] *Decano, & Magistro R. Rhemensi.*

CVm liberum sit de vniuersis [b] constitutionibus Sanctorum Patrum apud religiosa loca in vltima voluntate sibi sepulturam eligere, canonicæ proculdubio obuiat rationi, qui deuotioni extremæ voluntatis decedentium in hac parte contradicere præsumit. Peruenit ad audientiam nostram ex conquestione Abbatis, & Fratrum [c] Sancti Martini [d] London. quod cùm Presbyter quidam corpus cuiusdam mulieris, prout in vltima voluntate sua disposuit, ad Ecclesiam Sancti Martini sepeliendum deferret, monachi Sancti [e] Vincentij Lugdonen. corpus ipsius violenter rapere, & ad Ecclesiam suam sepelire minimè dubitarunt: & hoc idem de filio Randulfi Canis præsumpserunt, super quo vtique vehementi sumus admiratione commoti, cùm iidem monachi, & Sanctornm Patrum constitutionibus contraïrent, & priuilegia prædecessorum nostrorum, & nostra, quæ prædicti Fratres de libera se habere sepultura proponunt, satagunt violare. Inde est quod f. t. p. A. s. m. quat. vtraque parte apud vos conuocatâ, rei veritatem super hoc inquiratis, & si ita inuenietis esse, præfatos monachos monere curetis, & auctoritate nostra districtè compellere, vt ossa præfatæ mulieris, & filij prædicti R. & beneficia, quæ occasione sepulturæ ipsorum recepisse noscuntur, memoratis fratribus cum integritate restituant, & de cætero facere similia non præsumant.

NOTÆ.

1. [a] F. *Decano.*] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. capite* 2. idest, *Alexander III. Fulconi Decano, & Magistro Radulpho Rhemensi.* Is verò Fulco est, cui scribit ipse Alexander *in epistol.* 1. *&* 4. Radulphus autem is est, cui ipse misit epistolam 28. quæ extat apud Sirmundum, vt notat Bosquetus ad Innocent. *libro* 1. *epistol.* 4. De Rhemensi diœcesi nonnulla notaui *in cap.* 2. *de appellationibus.*

[b] *Constitutionibus.*] Suprà congestis *in cap.* 3.

[c] *Sancti Martini.*] De hoc monasterio nonnulla adduxi *in capite intelleximus* 12. *de etat. & qualit.*

[d] *London.*] Legendum est *Laudun.* Laudunensis enim ciuitas, vulgò *Laon*, est in Gallia, in Campaniæ & Picardiæ confinio posita: habet Ecclesiam Cathedralem B. Mariæ dicatam, suffraganeam Rhemensis, cuius Præsules Duces, & Pares Franciæ nominantur, vt referunt Chenu *in chronol. Gallia*, Fratr. Sarmath. *tom.* 2. *Gallia Christ. fol.* 616. Eius Ecclesiæ mentio fit *in cap.* 14. *&* 16. *de re iudic. cap.* 33. *de rescript. cap.* 17. *prabend.*

2. [e] *Sancti Vincentij.*] Monasterium hoc Sancti Vincentij Martyris Ordinis est D. Benedicti diœcesis Laudunensis, Congregationis S. Mauri, à Brunichilde Regina fundatum, in quo resedisse 12. Canonicos refert Bosquetus *ad Innocentium libro* 1. *epist.* 4. in quorum locum Adelinus Laudunensis Episcopus substituit monachos duodecim è monasterio Sancti Benedicti super Ligerim sito euocatos, vt refertur *in Chron. Flodoardi, anno Christi* 921. De eo Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Gallia Christiana, fol.* 944. Textum hunc exposui *in cap.* 8. *de restit spol.* & eius commentarium petendum est *ex cap.* 1. *hoc tit.*

CAPVT VII.

[a] Lucius III. *Episcopo Floren.*

DE vxore verò, vtrum quemadmodum & vir liberam habere debeat sepulturam, videtur nobis quod nulla super hoc inter virum, & mulierem sit facienda distinctio, & in vtroque, casu isto, æqualem esse credimus facultatem, cùm electio ista ad eum potiùs statum pertineat, in quo mulier soluitur à lege viri.

NOTÆ.

1. [a] L*Vcius III.*] Ita etiam legitur in prima compilatione, *sub hoc titulo cap.* 7. sed malè, cùm huius textus auctor sit Vrbanus III. vt legitur post Concilium Lateranen. *part. vltim. cap.* 63. & *in cap. litteras, de coniug. lepros. cap.* 6. *de diuortiis, cap. final. eodem titul. in* 1. *compil.* vbi extant aliæ partes ipsius textus, quæ sub vno capite ita habentur *in dict. capite* 63. [Litteras fraternitatis tuæ debitâ benignitate suscepimus, quibus certiores de syncefitate tuæ fidei,

fidei, & deuotionis effecti, ad honorem tuum, & commodum abundantiùs prouocamur. Verùm quia à nobis postulasti, vtrum postquam desponsalia inter aliquas legitimas personas contracta fuerint, & antequam à viro mulier traducatur, alter eorum lepræ morbum incurrat, alter ad consummandam copulam maritalem compelli debeat, vel se possit ad secunda vota transferre: tuæ solicitudini respondemus, quod ad accipiendum eum cogi non debet, cùm inter eos matrimonium non sit consummatum. Dei illa verò, quæ viro suo labente in hæresim, ipsius consortium declinauit, vtrum reuertente illo ad Catholicam veritatem, ad redintegrandum matrimonium sit cogenda, videtur nobis, quod si mulier eâ dumtaxat intentione discessit, vt lapsus in hæresim, tædio pariter, & confusione affectus, se ab errore suo conuerteret, ei, cùm reuersus fuerit, est reddenda: quæ etiamsi reuerti noluerit, compellatur. Si verò iudicio Ecclesiæ sine spe matrimonij redintegrandi recessit, ad recipiendum eum nullatenus eam dicimus compellendam. De vxore verò, vtrum quemadmodum & vir, liberam debeat habere sepulturam, videtur nobis, quod nulla super hoc inter virum, & mulierem sit differentia; sed vtrique (in casu isto) æqualem credimus esse facultatem, cùm electio ista ad eum potiùs statum pertineat, in quo mulier soluitur à lege viri. Vtrum autem pater minores filios vbi magis voluerit, valeat sepelire, non inuenimus à Sanctis Patribus diffinitum, & propterea terræ consuetudini decernimus relinquendum.] Florentia autem Etruriæ caput, & Metropolis est, magnorum Ducum inclyta sedes, de cuius origine, & amplitudine plura tradit Vghellius *tom. 3. Ital. sacra, in princip.* Eius Ecclesia Episcopalis tantùm fuit a temporibus Melchiadis vsque ad Martinum V. qui absoluto Concilio Constantiensi Romam rediens, ex itinere diuertit Florentiam, vbi cùm munificentissimè reciperetur, relaturus non impares gratias, Cathedrâ Archiepiscopali ipsam Ecclesiam decorauit die 2. Maij, anno 1420. vnde cognoscitur, quare Vrbanus III. in præsenti tantùm rescribat Præsuli Florentino sub nomine Episcopi.

COMMENTARIVM.

2. Conclvsio probatvr. EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Mulier etiam nupta liberè potest sibi eligere sepulturam vbi voluerit.* Probat textus ab specie *in capite is qui, §. mulier, hoc titul. in 6.* & per argumentum omnes citati superioribus commentariis. Illustrant vltra repetentes in præsenti, & *in dict. §. mulier*, Petrus Gregorius *libro 9. syntagmatum capite 1.* Parladorius *libro 3. different. quæstion. 66. §. 1.* Spondanus *de cœmeteriis part. 1. libro 4. capite 7.* pluribus relatis Barbosa *libro 2. iuris Ecclesiastici, cap. 10. num. 19.* Tondutus *in resol. Canonic.*

3. Impugnatur conclusio. Sed hæc assertio non leuiter impugnatur ex sequentibus iuris principiis; nam vir & vxor eodem lare victitant, *l. 1. §. si vir, ff. ad Syllanian. l. sed nec 8. ff. de vsu & habit. l. penult. ff. de donat. inter.* Paulus *libro 2. sentent. titul. 19. §. vir absens*, & domus mariti lar matrimonij dicitur *l. 1. §. domum, ff. de liberis agnoscend.* Seruius *ad illud lib. 3. Virgil. Et patria Andromachum iterum cessisse marito. Secundum ius loquutus est*, ait, *quia vxor domicilium viri sequitur.* Adde Gellium *libro 13. capite 10.* Artemidor. *libro 2. capite 54.* Augustinum *de ciuit. Dei libro 6. capite 9.* Sidonium *libro 1. epistol. 5. & libro 2. epistol. 10.* Et mariti bonorum sociæ sunt, atque participes. Illustrat Sauarus *ad Sidon. libro 5. epistol. 16.* & nos *in capite 2. de donat. inter.* Et in vna domo cohabitare debent, *l. 4. §. 1. ff. de vsu & habit. l. 111. ff. de V. O.* Licèt magnates viri aliquando seorsim habitarent, *l. cùm status 32. §. mulier, ff. de donat. l. nihil 15. ff. rerum amot.* Fornerius *libro 3. rerum quotid. capite 5.* Vnde proditum est, vxorem eiusdem ciuitatis cum viro incolam intelligi, *l. vltim. §. 3. ff. ad municip. l. 1. C. de mulier. & vbi, libro 10.* Tiraquellus *in l. 1. connub. numero 28.* Osualdus *libro 13. Donelli, capite penult. littera M.* Sed sepultura defunctorum domus est, *l. 4. C. Theodos. de sepulchro violato*: illustraui suprà *in capite 1.* ergo iniustum est vt mulier, quæ superstitis viri domicilium sequuta est, eodem mortui tumulo non contegatur, vt ratiocinatur Zasius *in l. penult. ff. de iurisdict.* Vnde D. Hieronymus relatus à Gratiano *in capite Ebron. 13. quæst. 2.* ait: *Quod coniunxit vnum coniugium, coniungat sepulchrum.* Quod & probatur exemplis primorum Patriarcharum, qui eodem sepulchro cum vxoribus conditi sunt, *Genesis capite 25. & 49.* Iosuæ *capite 14.* & Tobiæ, qui filio suo præcepit, vt matrem sepeliret iuxta ipsum in vno sepulchro, *capite 4. & 14. Tobiæ*: & Iudith, quæ sepulta est cum viro suo, *capite 16. Iudith*: fuisseque eam generalem Iudæis consuetudinem, tam ex his constat, quàm quod etiam in actis Apostolorum legitur *capite 5.* Sapphiram voce D. Petri extinctam, sepultam esse apud virum suum Ananiam, eodem euentu paulò antè defunctum. Narrat & D. Chrysostomus *libro 1. de sacerd.* matrem suam ab ipso petiisse, vt corpus suum cum mariti ossibus coniungeret: & pariter D. Augustinus sanctam Monicam ipsius matrem magnâ curâ semper æstuasse de sepulchro, quod sibi prouiderat, præparaueratque iuxta corpus viri sui, narrat *libro 9. confess. capite 11.* idque pluribus exemplis Christianorum, & Gentilium firmari poterat. Illud tamen non omittam, quod refert Gregorius Turon. *lib. 1. Histor. Franc. cap. 42. & de gloria confess. cap. 32.* de duorum nobilium Aruernorum sepultura: cùm post perpetuam continentiam secretè in sancto coniugio ex pacto seruatam, prior puella decessisset, ac peracto vir funeris officio puellam in sepulchro deponens, eleuatis ad cœlum manibus arcanum panderet, dicens: *Gratias tibi ago, æterne Domine, quia hunc thesaurum sicut à te commendatum accepi, ita immaculatum pietati tuæ restituo: ad hæc puella mortua subsidens, sile (inquit) sile vir Dei, quia non est necesse fatearis nostrum, nemine interrogante, secretum.* Cùm verò post paululùm temporis vir quoque migrasset è vita, sepultusque fuisset in loculo separato alterâ parte Ecclesiæ, factum esse, vt sepulchra diuinitus in vnum iungerentur: *Scilicet, vt quos teneret socios cœlum* (inquit Gregorius) *sepultorum hic corporum non separaret monumen-*

tum. Secundò difficilis est præsens textus in ratione ab Vrbano III. adducta, dum docet, vxorem posse eligere sepulturam, quia talis electio tunc sortitur effectum, cùm vxor non est; cùm soluta sit per mortem à lege viri, nec ampliùs detur cohabitatio: nam si dispositio fiat tempore inhabili, licèt effectus conferatur in tempus habile, adhuc non sustinetur: vnde minor, qui propter ætatem manumittere non potest, si libertatem conferat in tempus, cùm maior fuerit, libertas non competit, nec effectum habet, *l. si minor, C. de seruis export.* ergo nihil interest, quod electio sepulturæ ab vxore conferatur in tempus habile, si dispositio fiat tempore inhabili. Accedit in terminis electionis sepulturæ; nam monachus, licèt post mortem liberetur ab obedientia sui Prælati; tamen non potest eligere sepulturam, *cap. final. hoc tit. lib. 6.* ergo similiter vxor licèt eligendo sepulturam conferat electionis effectum in tempus, in quo soluta est à lege viri, inutiliter sepulturam eligit.

4. DE HIS QVI ELIGERE POSSVNT SEPVLTVRAM. Adhuc tamen defendenda est præsens Vrbani decisio, cuius rationem vt agnoscamus, sciendum est, quemlibet habentem legitimam ætatem, siue virum, siue fœminam, posse sibi eligere sepulturam, dummodo non prohibeatur à iure; electio enim sepulturæ est pars vltimæ voluntatis, *cap. contra 13. quæst. 2. cap. cùm liberum, hoc tit.* vnde filiusfamilias, si pubes est, potest sibi eligere sepulturam, *cap. licèt, hoc tit. in 6.* & seruus similiter potest eam eligere; quia quoad sepulturam personam habet, & non attenditur dominica potestas, *l. 2. l. 4. ff. de religiosis.* Vnde intelligitur textus *in l. 3. §. si seruus, ff. de sepulchro violat.* iuncto Narbona *anno 14. quæst. 47.* Iul. Lauor. *dict. tit. 2. cap. 11. n. 146.* Sed an possit talis electio relinqui in alterius arbitrium, controuersum est: Negant committi posse Geminianus *in cap. is qui, §. mulier, num. 6. hoc titulo, lib. 6.* Iul. Lauorus *dict. cap. 11. num. 6.* moti ex eo, quod mandatum morte finitur, *cap. gratum, cap. relatum,* vbi probaui, *de offic. deleg.* Ergo post mortem mandantis illud exequi non potest. Sed rectiùs affirmant Gutierrez *de iuram. part. 2. cap. 4.* Carpio *de execut. lib. 2. cap. 24.* Murga *tom. 1. disquisit. mor. tract. 4. disquisit. 9. §. 10.* Quorum opinio suadetur *ex l. 38. Tauri, l. 17. tit. 4. lib. 5. recopil.* Nec fundamentum contrariæ sententiæ obstat; nam cùm mandatum hoc circa sepulturam conferatur post mortem mandantis, non finitur, *l. final. ff. de solut.* textus ab specie *in l. 14. ff. de relig.* vnde tam in testamento, quàm inter viuos vtiliter electio sepulturæ alterius arbitrio committitur. Deinde sciendum est, mulierem nuptam posse facere testamentum, & vtiliter de omnibus rebus suis disponere, *l. si mater 33. de vulgari, l. 3. C. de inoffic.* Immò licèt iure ciuili vxor ducta per coëmptionem efficeretur filiafamilias, in maritique sacra transiret; nihilominus testamentum facere poterat. Vlpianus *in fragmentis, titul. 20. §. penult.* Osualdus *libro 6. Donelli, cap. 5. littera B.* D. Iosephus de Retes *lib. 1. opuscul. cap. 22.* Vnde tot fragmenta testamentorum matrumfamilias in Pandectarum libris reperiuntur; iure tamen vetustissimo mulieres ius testamenti faciendi non habuisse, ex Gellio probare intendit Vvisemb. *disput. 17. num. 16.*

Vnde iam apparet vera decidendi ratio præsentis textus; nam cùm electio sepulturæ inter vltimas voluntates connumeretur, ex adductis per DD. *in cap. vltim. 13. quæst. 2.* Ioanne Andrea *in cap. 1. num. 3. hoc titul. lib. 6.* Iulio Lauoro *dict. cap. 11.* & mulier etiam constante matrimonio possit condere testamentum, & quoad vltimam dispositionem pro patrefamilias habeatur; inde sicut maritus potest relicto sepulchro maiorum sibi eligere sepulturam, ita & vxor relictâ mariti sepulturâ potest sibi aliam eligere. Accedit ratio ab Vrbano in præsenti adducta illis verbis: *Cùm electio ista ad eum potiùs statum pertineat, in quo mulier soluitur à lege viri.* Licèt enim mulier constante matrimonio non possit de rebus propriis disponere, tamen sepulturam eligere valet; quia effectus talis dispositionis confertur eo in tempore, quo soluta est à lege viri. In his enim casibus, in quibus attenditur effectus, paria sunt aliquid disponere tempore habili, vel tempore inhabili, dummodo effectus conferatur in tempus habile, *l. quod sponsa, C. de donat. ante nupt. l. in tempus, ff. de hared. instit.* Quæ ratio mirè confirmari valet ex eo, nam licèt constante matrimonio vxor viro, vel vir vxori donare sibi inuicem non possint, *ex l. 1. cum vulgatis, ff. de donat. inter, l. mortis 40. ff. de donat. causa mort.* donare tamen sibi possunt in casum exilij, seu deportationis, *l. sed si mors 3. & inter 43. ff. de donat. inter:* in casum diuortij, *l. sed interim, §. final. cum duabus legibus sequentibus, l. Vitricus 41. ff. de donat. inter.* Rationem reddit Consultus *in l. quia, ff. eodem titul.* his verbis: *Quia donationis euentus excurrit in id tempus, quo vir & vxor desinunt.* Quam explicat Gentilis *lib. 2. de donat. cap. 33.* Non ergo mirum est, vt sepulturæ electio ab vxore facta subsistat, cùm eius effectus conferatur id in tempus, quo vir, & vxor desinunt esse. Accedit etiam, nam Romani cohabitationis coniugalis obseruatores agnouerunt, vxores posse in propriis sepulchris, & diuersis à maritorum sepulturis tumulari, vt constat *ex l. alumna, §. ab heredibus, ff. de adimend. legat.* & aliis iuris locis, in quibus mentio fit sepulchrorum ab hæredibus vxorum constructorum. 5. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam omnia, quæ in ea afferebamus, procedunt, & locum habent constante matrimonio in vita ipsorum coniugum: at verò in præsenti deciditur casus, in quo iam solutum est matrimonium per mortem, & ita cohabitationis obligatio cessauit. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam vt suprà dixi, *in capite cùm esses, de testam.* aliquando actus prohibetur tantùm inspecto eius effectu, aliquando etiam attenditur tempus, in quo dispositio fit, vt in casu libertatis à minore præstitæ, in quo attenditur tempus, quo relinquitur; & ideo inutiliter datur à minore. Idemque procedit in religioso eligente sepulturam; nam cùm ipse testamentum facere non possit ex defectu bonorum, & voluntatis, vt probaui *in capite 2. de testam.* ideo non habet quod conferat post tempus mortis, & per consequens nec potest eligere sepulturam, nisi valde remotus sit à proprio monasterio; nam tunc eam eligere valet, *capite final. hoc titul. in 6.* Tamburinus *de iure Abbatiss. disputat. 34. quæstion. 1.* Diana *part. 5.*

p. 5. tract. 3. resol. 110. Barbosa de iure Eccles. lib. 1. cap. 43. num. 89. Chopinus lib. 2. monastic. tit. 3. num. final.

7\. Sed superiori assertioni obstat textus in cap. cap. vnaquaque 13. quaest. 2. in illis verbis: Vnaquaque mulier sequatur virum suum, siue in vita, siue in morte. Ex quibus expresse deducitur vxorem sepeliendam esse necessariò in sepulchro mariti: siquidem docet D. Augustinus in vita, & in morte vxorem sequi debere maritum suum. Glossa ibi, verbo in morte, accipit textum illum de consilio, ita vt mulier debeat sepeliri in sepulchro viri sui, iuxta antiquorum facta, & exempla; siquidem vt suprà retuli de Hebraeis, semper vxores cum viris suis sepeliebantur: quod & apud Gentiles vsitatum fuisse, constat ex traditis ab Strabone lib. 15. Valerio Maximo lib. 2. cap. 1. Philone Iudaeo in lib. de Abrahamo, Eusebio de praeparat. Euangel. lib. 6. & apud Indos consuetudo est, vt vidua viua simul cum marito in rogum iniiciatur; & cùm plures vxores sunt, in certamen veniunt, & quae victrix euadit, laeta cum viro in rogum mittitur. Propertius lib. 3. eleg. 13.

Exponitur textus in cap. Vnaquaeque 13. q. 2.

Felix Eois lex funeris vna maritis,
Quos aurora suis rubra colorat equis.
Namque vbi mortifero iacta est fax vltima lecto,
Vxorum fusis stat pia turba comis.
Et certamen habent lethi, quae viua sequatur
Coniugium, pudor est non licuisse mori.
Ardent victrices, & flammae pectora praebent,
Imponuntque suis ora perusta viris.

Illustrat Ioan. Andreas quaest. c. 10. de sepulturis. De Thracibus idem refert Bernegerus quaest. 141. ad Tacitum. Verùm etsi haec solutio sustineri possit, non incongruè dici potest, D. Augustinum accipiendum esse eo casu, in quo vxor sepulturâ non electâ decessit; nam tunc aequum est, vt in sepulchro viri sui sepeliatur; & si plures maritos habuit, in sepulchro vltimi, cuius domicilium, & honorem retinet, est tumulanda, cap. si qui, §. mulier, hoc tit. in 6. docent Didacus Perez in l. 1. titul. 3. libro 1. ordin. Gamma decision. 105. Iul. Lauorus dict. cap. 11. num. 134. quomodo etiam accipiendus est textus in cap. Ebron. in fine 13. quaest. 2. in illis verbis: Quos coniunxit vnum coniugium, coniungat vnum sepulchrum, quia vna caro sunt; & quos Deus coniunxit, homo non separat. Si verò mulier electâ sepulturâ decedat, tunc eius vltima voluntas adimplenda est; quo casu procedit praesens textus.

§.

Vtrum autem pater, quò magis voluerit, minores filios valeat sepelire, non inuenimus à Sanctis Patribus diffinitum, & propterea terrae consuetudini decernimus relinquendum.

COMMENTARIVM.

8\. Cum sepulturae electio sit pars vltimae voluntatis, vt colligitur ex cap. placuit 7. 13. quaest. 2. & docent Medicis de sepulturis quaest. 8. n. 2. Narbona de aetate ad actus humanos, anno 14. quaest. 47. inde prouenit, quod sicut qui testamentum facit, debet esse pubes, l. qua aetate 5. ff. qui testamenta; ita & qui sepulturam eligere vult, cap. licèt, de sepulturis in 6. docent plures congesti à Narbona dict. quaest. 47. Barbosa lib. 2. iuris Eccles. cap. 10. num. 19. & lib. 1. de officio Parochi, cap. 26. num. 19. Diana 5. p. tract. 3. resol. 107. & 108. Murga tom. 1. tract. 4. disquisit. 8. §. 11. Nec interest, an talis pubes sit in potestate patris, vel extra; quia quoad sepulturae electionem non attenditur patria potestas. Tum quia confertur haec dispositio in tempus, in quo filius solutus est à patria potestate, vt de vxore proximè dicebamus. Tum quia quoad spiritualia patria potestas non inspicitur, cap. final. de iudiciis, lib. 6. Si autem filius pubes decedat non electâ sepulturâ, & maiorum sepulchra non sint, debet sepeliri in propria parochia, cap. is qui, hoc tit. in 6. Quaerunt tamen Doctores, si pater, & auus sepulti sint in vna Ecclesia, alij verò maiores in alia, vbi sepeliendus sit filius? Et doctè probat Osualdus consil. 25. quem transcribit Iul. Lauorus dict. tit. 2. cap. 11. n. 114. in sepulchro patris esse sepeliendum; si autem filius habeat patrem, & matrem diuersa sepulchra habentes, filius sepelitur in sepulchro matris; cuius conditionem, non verò patris sequitur, cap. final. de filiis presbyt. cap. licet, de coniug. leprос. quae omnia procedunt, nisi aliter consuetudine introductum sit, videlicet vt pater pro filio sepulturam eligat, vt in praesenti §. docetur.

CAPVT VIII.

Idem [a] *Praeposito, & Canonicis Fauentinis.*

Cum super quodam capitulo, quod religionis [b] fauore, &c. Inde siquidem est, quod praesentium auctoritate statuimus, vt si aliquem parochianorum vestrorum alibi contigerit eligere sepulturam, secundùm statuta Beati Gregorij, quarta vobis in testamentis portio reseruetur.

NOTÆ.

1. [a] PRæposito] Textus iste in hac sexta collectione, & in 1. sub hoc tit. cap. 8. tribuitur Lucio III. sed malè, cùm eius auctor sit Vrbanus III. qui post Lucium Ecclesiam rexit ex anno 1185. vsque ad annum 1187. quod facilè suadetur ex eo, quod post Concilium Lateran. p. vlt. cap. 64. præsens textus refertur sub hac inscriptione, Idem, cùm textus præcedens sit Vrbani III. Expressiùs id probatur ex cap. certificari, sequenti: vbi dum Clemens III. asserit, portionem canonicam aliquando tertiam, aliquando quartam fuisse taxatam, respiciens ad hunc textum ait, Vrbanum quartam partem esse asseruisse; vnde deducit Innocentius Cironius in parat. ad hunc titulum, auctorem huius textus esse Vrbanum III. De canonicis autem, & Ecclesia Fauentina nonnulla adduxi in cap. 11. de renunc.

2. [b] Religionis fauore.] Alexander enim III. anno 1168. monasterium Sanctæ Reparatæ, Ordinis Vallis Vmbrosæ, ciuitatis Fauentinæ, sub protectione Sedis Apostolicæ recepit, & inter alia priuilegia quæ illi concessit, & refert Vghellius tom. 1. Italiæ, fol. 521. circa sepulturam à monachis concedendam ita cauit: *Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, vt eorum deuotioni, & extremæ voluntati, qui se illic sepelire deliberauerint, nisi excommunicati, vel interdicti sint, nullus obsistat, saluâ iustitiâ matricis Ecclesiæ.* Vnde credo, Vrbanum in præsenti agere de prædictis monachis Sanctæ Reparatæ, & de priuilegio religionis fauore illis concesso ab Alexandro III.

COMMENTARIVM.

3. Conclvsio probatvr. COmmuniter ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Si parochianus extra propriam Ecclesiam eligat sepulturam, debetur, portio quarta propriæ parochiæ de relictis Ecclesiæ vbi sepelitur.* Probant eam textus in cap. 1. & 2. cap. certificari, cap. in nostra, hoc tit. cap. de quarta, de præscription. cap. officij, cap. requisisti, cap. final. de testam, cap. ex parte 15. de V. S. cap. cùm quis, hoc tit. in 6. Clement. dudum, §. verùm, hoc titul. extrauag. inter cunctas, de priuilegiis, inter communes, extrauag. 1. §. 4. de sepultur. Concil. Ænahemense Angliæ, temporibus Ioannis Pap. XVII. & Henrici secundi celebratum, can. 14. ibi: *Et si corpus aliquod extra suam parochiam quis posuerit, soluat nihilominus pecuniam (quod symbolum animæ dicitur) illi Ecclesiæ, cui corpus famulabatur viuens, & omnia, quæ Dei sunt, vel ad ipsum pertinent, accuratiùs, vti par est, pacem habeant.* Trident. sess. 25. de reform. cap. 13. Illustrant Petrus de Vbaldis in tract. de quarta, Iul. Lauorus tit. 2. Lucubr. cap. 17. plures congesti à Barbosa in præsenti, & de offic. Parochi 3. p. cap. 25. & lib. 3. iuris Eccles. cap. 24. Basilius de matrim. lib. 5. cap. 13. Petrus Gregorius lib. 1. partit. titul. 15. cap. 4. & in cap. conquerente, cap. 16. num. 5. Gutiertez lib. 7. de iuram. cap. 4. num. 1. Tondutus resol. canon. cap. 105. Vighel. in method. iur. can. fol. 451. Trullench. de offic. Paroc. cap. 13. Lemaistre de iuribus Episcoporum lib. 2. capite final. Solorzanus de iure Indiar. libro 3. cap. 22.

4. Impvgnatvr conclvsio. Sed tradita assertio non leues patitur dubitandi rationes. Prima enim insurgit aduersùs eam dictionem, *quartam*, iunctis illis verbis, *sui iudicij*; in quibus probari videtur, quartam parochialem deducendam esse ex omnibus rebus relictis iudicio testatoris; nam patribusfamilias à iure plenissima libertas concessa est disponendi de rebus suis, quo modo, & inter quos velint, quartâ tantùm Falcidiâ hæredi reseruatâ, l. 1. ff. ad leg. Falcid. l. verbis legis, ff. de V. S. ergo non debet contra eius voluntatem alia quarta præstari parocho ex rebus relictis iudicio eius. Augetur primò hæc difficultas, nam si præsentem decisionem accipiamus tantùm de legatis piis relictis pro anima testatoris, in maiorem incidimus difficultatem; nam legata pia, & pietatis causâ relicta, nullam patiuntur diminutionem, nec quidem legis Falcidiæ, Nouel. 131. Iustin. cap. 12. vbi Ritherursius, & Balduinus, Tiraquel. de priuil. piæ causæ, cap. 22. Antonius Gomez lib. 2. var. cap. 4. num. 17. Molina de Iustitia tract. 2. disput. 213. Ergo si Falcidia non habet locum in legatis relictis pietatis causâ, multò minùs alia quarta deduci poterit. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam si aliqua quarta funeralis deducenda est ex legatis piis à defuncto relictis, non à Parocho, sed potiùs ab Episcopo deduci debet, iuxta textus in cap. conquerente, de offic. ordin. cap. de quarta, de præscript. cap. placuit, cum sequent. 10. quæst. 3. cap. requisisti, de testam. vbi Couar. cap. quoniam, de decimis, cap. olim, de censibus; vel potiùs Ecclesiæ, vbi maiorum sepulchra erant, præstari debebat, cùm in ea tumulandus esset defunctus, iuxta tradita suprà in cap. 1. & ita illi quodammodo irrogatur iniuria, Clement. 2. hoc tit. Ergo non rectè in præsenti docetur, parocho quartam deberi. Augetur tandem hæc difficultas ex eo, quia si certa portio bonorum ex quolibet defuncto parocho præstetur, suscitabitur auaritia Gentilium, qui defunctis vectigal imponebant, l. final. C. de religiosis, Xiphilinus in Nerone, obseruauit Cuiacius lib. 11. obseru. cap. 21. ne ergo cum Gentilibus in hac parte conueniamus, dicendum est, funeris occasione nihil pretio æstimabile Parocho præstandum esse.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, canonicam portionem esse certam quantitatem, quæ Episcopo, vel Parocho ratione funeris præstatur; quæ ita appellatur, quia à sacris canonibus inducta est, ex rationibus infrà adducendis. De canonica portione parocho debita ex legatis, & aliis obuentionibus ratione funeris, Ecclesiæ illi, in qua defunctus sepelitur, agendum est (nam de canonica portione Episcopo debita iam egi in cap. finali, de testam.) Et vt clariùs procedamus, singillatum examinandum est, quota portio ex prædictis obuentionibus deducatur; cui, & à quibus, & ex quibus rebus præstetur. Quoad primam partem hæc portio pro distinctione temporum, & locorum varietate diuersa fuit. 5. De qvota hvivs portionis. Leo III. in cap. 1. hoc tit. tertiam partem esse decreuit; ipse Pontifex quasi mutato consilio in cap. 2. hoc titulo, dimidiam partem præstari iussit. Vrbanus III. in præsenti quartam partem deducendam esse statuit, cuius sententia approbata fuit in Clement. dudum, hoc titulo. Innocentius III. infrà, in cap. in nostra, tertiam partem parocho

cho assignauit: & quia hæc portio taxata est legè positiuâ, ideo contrariâ consuetudine introduci potest, vt maior, seu minor portio parocho præstetur, *cap. certificari, hoc tit. cap. antiquos 10. quæst. 1.* immò & in totum tolli, si consuetudo legitimè præscripta sit, vt docent Lauorus, Barbosa, & Trullench. *vbi suprà.* Igitur in hac parte consuetudo attendenda est, illique standum; & si Ecclesiæ propriæ certa consuetudo non sit, quod in Metropolitana Ecclesia obseruatur, attendi debet, *capite tua, de sponsa duorum:* & si adhuc non appareat, vicinarum Ecclesiarum consuetudo spectanda est, *cap. super eo, de censibus:* & si variæ consuetudines sint, quarta præstabitur, nisi aliud lege diœcesana cautum sit, quod principaliter attendi debet.

6. Cui, et a quo hæc portio præstetur. Deinde sciendum est, hanc portionem canonicam deberi Ecclesiæ parochiali, seu Parocho, à quo defunctus sacramenta recipiebat, & vbi diuina officia audiebat, *cap. 1. hoc tit. cap. is cum quo, eod. tit. in 6.* non quia ab ea sepulturam dimisit, & in alia elegit; sed in compensationem laboris, quem suffert Parochus in administratione Sacramentorum; & ideo si quis decesserit à propria parochia animo redeundi, tantùm recreationis, vel fructuum colligendorum causâ, & ibi decedat, quarta Ecclesiæ parochiali præstatur, *cap. 3. hoc tit. in 6.* Basilius *de matrim. lib. 5. §. 13. num. 2.* Idem procedit si ægrotus de propria parochia in aliam, veluti in domum consanguinei, seu amici, se deferri faciat. Barbosa *vbi suprà.* Aliquando tamen hæc portio non præstatur Parocho, veluti si Ecclesia parochialis alibi eligat sepulturam, vel si Ecclesia Cathedralis præscriptione, aut alio modo ius habet quæsitum retinendi prædictam portionem, vel quia tempore, quo Ecclesia parochialis erecta fuit, hoc ius sibi reseruauit; in his enim casibus Parochus non habet ius petendi hanc portionem; illis autem exceptis, potest petere hanc quartam, vel condictione ex canone, vel actione ex testamento, vt post Iul. Lauorum docent Trullench, & Barbosa *vbi suprà.* Deinde sciendum est, prædictam canonicam portionem deberi ab Ecclesia illa, vbi quis relictâ propriâ parochiâ sepelitur, siue sit regularis, siue exempta, siue non exempta, *Clement. dudum, §. verùm, hoc titulo.* Trident. *dict. cap. 13.* Barbosa *vbi suprà, num. 10.* Trullench. *dict. capite 13. dub. 3.* quæ doctrina limitatur, nisi clerici, aut monachi, apud quos quis sepelitur, præscriptione exempti sint à solutione huius portionis. Potest enim hæc liberatio præscribi 30. vel 40. annis cum titulo, vel immemoriali tempore sine eo, vt pluribus relatis docet Barbosa *vbi suprà, num. 16.* vel si Regulares, vbi sepultura electa fuit, priuilegium habeant non soluendi dictam portionem; dum tamen in ipso priuilegio expresè derogetur, *dict. Clement. dudum;* aliàs priuilegium nullius est momenti. Similiter si monasteria erecta per 40. annos ante Concilium Tridentinum soluebant eam portionem, & postea priuilegium exemptionis impetrarunt; tale enim priuilegium nullius est momenti, vt decisum extat *in dict. cap. 13. Concilij Trident.* & variis Rotæ decisionibus firmat Barbosa *vbi suprà, num. 12. & 14.* Nec etiam priuilegium concessum vni Religioni, alteri prodest, aut communicatur, vt docent Barbosa *num. 9.* Trullench. *dict. dub. 13.* Tandem sciendum est, hanc canonicam portionem esse deducendam ex omnibus illis rebus, quæ obueniunt Ecclesiæ ratione funeris, seu de omnibus oblationibus, quæ offeruntur in die sepulturæ, vt declarauit Pius V. in constitutione quæ incipit, *Etsi mendicantium.* Item ex omnibus legatis piis ipsi Ecclesiæ relictis, *cap. 1. cap. in nostra, hoc titulo.* Debetur similiter de cereis, & candelis, quæ circa corpus deferuntur; de Missis in testamento assignatis, de armis, palliis, & aliis ornamentis, quæ in feretro deferuntur: tandem de omnibus funeralibus, quæ in prima, septima, nona, aut trigesima die ad Ecclesiam sepulturæ occasione deferuntur, quæ nos vulgò dicimus *ofrendas*, vt latiùs prosequuntur Trullench, & Barbosa *vbi suprà.*

7. Traditur ratio decisionis. Quibus ita animaduersis ratio præsentis assertionis, seu quare hæc canonica portio Parocho præstatur, ex eo prouenit, quia qui fuerunt socij passionum, debent esse & consolationum, iuxta Apostolum 2. *ad Corinthios, cap. 1.* Sed Parochus sustinet onus celebrandi diuina officia, & administrandi sacramenta propriis parochianis, dum viuunt, *cap. 2. de parochiis;* vnde iustum est, vt Parochus per electionem sepulturæ in alia Ecclesia debitis non fraudetur obsequiis; cùm ille qui altari seruit, de altari viuere debeat, *cap. cùm secundum, de præbend.* Rectè ergo ab Ecclesiæ Patribus statutum fuit, vt de legatis relictis Ecclesiis, vbi parochiani sepeliuntur, certa portio Parocho præstetur. Fulcitur hæc decidendi ratio ex eo, nam si filius patri, & libertus patrono tenentur aliquam portionem bonorum illis relinquere in recognitionem obsequij, *l. nam etsi, ff. de inoffic. princip. Instit. de success. libert.* parochiani etiam, qui filij dicuntur sacerdotum, à quibus sacramenta accipiunt, *cap. 9. cum duabus sequent. 30. quæst. 1.* debent saltem ex illis bonis, quæ pro salute animarum suarum relinquunt, aliquam portionem illis præstare, videlicet quartam, quæ portio in aliis testamentariis dispositionibus semper taxata fuit, vt in legitima filio relinquenda, *l. Papinianus, §. de quarta, ff. de inoffic.* in portione ex legatis pro hærede deducenda, *l. 1. ff. ad leg. Falcid.* ex portione ex fideicommissis detrahenda, *l. 1. ff. ad Trebel.* in portione filio adrogato à patre præstanda, *l. finali, ff. si quid in fraudem patroni;* de quibus agit Vvisembach. *disputat. 24. in quadriga quartarum.* Rectè ergo Vrbanus III. in præsenti portionem illam parocho præstandam ex relictis à defuncto pro salute animæ suæ, quartam partem præscripsit.

8. Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstant difficultates suprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima, nam licèt verum sit, testatorem posse pro libito disponere de omnibus rebus suis, tamen portio canonica, quæ parocho præstatur, non impedit hanc liberam dispositionem; quia non ex omnibus legatis à testatore relictis detrahitur, sed tantùm ex relictis occasione sepulturæ: & licèt legata pia non patiantur deductionem legis Falcidiæ, id procedit ob specialem pietatis rationem, quæ non militat in hac deductione portionis canonicæ, quæ æqualiter pia est. Nec obstat secunda difficultas deducta *ex dict. cap. de quarta, cap. conquerente*, vbi portio hæc spectat ad Episcopum. Nam omissâ solutione Beroij *in cap. Raynuntius, num. 165. de testam.* qui existimat prædicta iura procedere quando Episcopus præscripsit

quartam portionem in aliqua parochia contra parochum; & omissâ aliâ solutione Nicolai Lemaistre de iuribus Episcoporum *lib. 2. cap. vlt.* quam retuli *in cap. officij, de testam.* dicendum est cum Cironio *ad titulum de testam. & de offic. Ordinarij*, olim Episcopo debitam quartam portionem ex omnibus oblationibus factis Ecclesiis, & monasteriis sibi subiectis, & ex aliis piis obuentionibus: quæ canonica portio diuersa est à quarta parochiali, de qua in præsenti agitur. Nec obstat, quod de vectigali defunctis non imponendo dicebamus; nam hæc portio non tam debetur ab ipsis defunctis, quàm ab Ecclesia, vbi eligunt sepulturam, ex rationibus suprà adductis.

9. EXPONITVR CAP. NOS QVIDEM 3. DE TESTAM.

Adhuc præsenti assertioni obstat textus *in cap. nos 3. de testam.* vbi refertur, quod quidam cùm vltimum elogium conderet, & vxorem hæredem institueret, iussit monasterium ex bonis suis construi: & cùm vxor neglexisset exequi mariti voluntatem, iubet Gregorius, vt monasterium construatur, & omnia illi relicta sine diminutione assignentur. Ex quibus vltimis verbis aperte deducitur, ex legatis piis monasterio relictis, nullam portionem parocho deberi, aut præstari; siquidem omnia sine diminutione illi solui iubentur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo textu nullum legatum relictum fuisse funeris, aut sepulturæ causâ, nec ex legato relicto pro construendo monasterio, seu oratorio quartam portionem deberi, *cap. fin. de testam.* docet Fragoso *de regim. Christ. Reip. lib. 10. disput. 23. §. 4. num. 38.* Vnde cùm nullum legatum in eo textu relictum esset sepulturæ causâ, ideò deductio portionis canonicæ locum non habet.

10. EXPONITVR CAP. IN NOSTRA, HOC TITVLO.

Secundò obstat textus *in cap. in nostra, hoc tit.* vbi in graui controuersia inter Rectorem Ecclesiæ parochialis, & Fratres Hospitalarios super deductione huius portionis agitata, deciditur, vt si aliquis apud ipsos Hospitalarios eligat sepulturam; quarta ex oblationibus occasione funeris factis illi Parocho soluatur, ex cuius Ecclesia corpus extrahitur. Igitur canonica portio non debetur Ecclesiæ parochiali, vbi defunctus recipiebat sacramenta, sed Ecclesiæ in qua degebat testator. Etiam difficilis est textus ille, dum docet indistinctè ex oblationibus occasione funeris factis, quartam esse deducendam, siquidem ex relictis pro anniuersario, seu sacrificiis offerendis die 7. 9. aut 30. portio canonica non deducitur, *cap. final. de testam.* Igitur non rectè in eo textu generaliter deducitur canonica portio ex oblationibus funeris causâ factis. Primæ difficultati respondendum est cum Basilio *lib. 5. de matrim. cap. 5.* asserendo ex illis verbis, *de cuius parochia corpora extrahuntur*, non deduci, portionem canonicam non deberi Ecclesiæ vbi defunctus Sacramenta recipiebat; nam verba illa frequenter in iure important parochiam domicilij, vbi defunctus diuina officia audiebat, & Sacramenta recipiebat, *cap. certificari, hoc tit.* Accedit, nam verba illa apponuntur in facti narratione; at verò in decisione Pontifex expressè iubet, quartam portionem præstari Ecclesiæ parochiali. Secundæ difficultati satisfacit Hostiensis in eo textu, *num. 6.* dum asserit, ex his, quæ relinquuntur pro anniuersaria die, vel 7. 9. aut 30. quartam canonicam non deduci, *ex dicto cap. final. de testam.* ex oblationibus verò factis in ipso Missæ sacrificio quartam portionem deduci, *ex dicto cap. in nostra.*

Ex suprà traditis exponendus est textus *in cap. certificari 9. hoc tit.* vbi cùm consultus fuisset Clemens III. quomodo accipi debeant verba illa, *Salua iustitia*, quæ adjici solent in litteris Pontificiis, quibus conceditur monachis, aut religiosis personis admittere ad sepulturam alienos parochianos in suis Ecclesiis eam eligentes, Respondet, respectu quotæ partis varia prædecessorum suorum emanasse decreta; siquidem Leo III. relatus *in cap. 1. hoc tit.* tertiam partem esse soluendam statuit: at verò Vrbanus in præsenti, quartam deducendam esse censuit, & ita portionem illam esse soluendam, quæ ex consuetudine regionis attenta solui consueuerat. Qui textus difficilis est in illis verbis, *Saluâ iustitiâ Ecclesiarum*; in quibus, quid per iustitiam Ecclesiarum intelligatur, non exprimitur; & si pro portione parocho debita ex mortuariis apponuntur, quomodo consuetudo aliquid immutare, seu minuere potest? siquidem quod potest fieri consuetudine, potest fieri præscriptione; sed præscriptio non admittitur contra quartam portionem, *cap. de quarta, de præscript.* Ergo nec consuetudo. Pro cuius textus expositione sciendum est, iure communi attento, similes personas regulares non posse recipere fideles ad sepulturam in suis Ecclesiis, vt probaui *in cap. 3. hoc tit.* vnde priuilegia impetrabant à Romano Pontifice, vt illis liceret corpora defunctorum in propriis Ecclesiis tumulare, *cap. in nostra, hoc tit. cap. 1. de pactis lib. 6.* plura Bruno Chassaing. *vbi suprà*; & in eis frequenter adjiciebatur clausula illa, *Saluâ iustitiâ Ecclesiarum*; eleganti stylo, & ratione: nam sicut exequiæ defunctorum appellantur iusta, inde iusta facere, & iusta persoluere. Ouidius *lib. 2. Fastorum.*

Hanc quia iusta ferunt, dixere feralia lucem.

Cicero *lib. 2. de legibus*, Arnobius *lib. 1. aduersus gentes*, illustrant Gutherus *lib. 2. de iure manium, cap. 2.* Spondanus *de cœmeteriis lib. 1. p. 1. cap. 8. num. 1.* & luctus indictus tempore mortis, iustitium appellatur. Cassiodorus *lib. 2. variar. epist. 3.* ibi: *Indicto iustitio iuuenis nobilitate commendabilis.* Gregorius Turon. *lib. 6. cap. 30.* ibi: *Igitur celebrato iustitio.* Illustrant Sauarus *ad Sidonium in lib. 2. epist. 8.* Gutherus *lib. 3. de iure manium, cap. 29.* Sophranis *de funere Hebræorum, cap. 12. de publico luctu.* Sic similiter portio, quæ debetur ex relictis occasione funeris, iustitia dicitur in epistola Gofridi Vindocinensis Abbatis, & apud Carnotensem ibi: *Pauperum corpora, si insepulta remanerent pro Ecclesiæ iustitia, non ideò minus haberent de gloria.* Innocentius III. *lib. 1. regestr. epist. 219. ad Decanum Vlyssipon.* ibi: *Receptâ à Templariis iustitia legitimâ cautione.* In eo ergo sensu iustitiâ Ecclesiæ acceptâ in prædictis priuilegiis, rectè ait Clemens III. portionem illam consuetudine mutari, & tolli posse, quia licèt præscriptio circa quartam Episcopo debitam non admittatur, quia ea debetur ratione obedientiæ, seu subiectionis, vt *in dicto cap. de quarta*, probaui; at verò portio parocho debita præstatur in remunerationem laboris ab ipso impensi in administratione Sacramentorum.

Tandem suprà traditis obstat textus *in cap. cùm liberum 6. hoc tit.* vbi cùm testator dimissâ Ecclesiâ parochiali, in alia eligeret sepulturam, nulla portio canonica præstatur Parocho, sed omnia

11. EXPONITVR CAP. CERTIFICARI, HOC TIT.

12. INTELLIGITVR CAP. CVM LIBERO.

omnia, quæ funeris causâ relicta fuerunt, Ecclesiæ, vbi cadauer sepultum fuit, præstantur: ergo quia nulla portio ex relictis sepulturæ causâ parocho debetur. Cui difficultati, omissâ glossâ in præsenti, dicendum est textum illum procedere eo casu, quo testator in vltima voluntate apud aliam Ecclesiam, dimissâ parochiali, ex deuotione iussit se sepeliri, & clerici parochialis Ecclesiæ corpus ipsius violenter rapuerunt, & in sua sepelierunt Ecclesia; quo casu coguntur cadauer, & omnia sepulturæ causâ ab eis occupata integrè restituere Ecclesiæ, vbi testator elegit sepulturam: nec eo casu deducere possunt canonicam portionem, quam amiserunt propter violentiam circa ipsam sepulturam commissam, argumento textus *in cap. cum qui, de prebend. lib. 6. l. extat, ff. de eo quod metus, l. licitatio, §. quod illicitè, ff. de publicanis*: nam qui irruendo aliquid occupat, etiamsi ipsius sit, causæ suæ patitur iacturam, *cap. placuit* 16. *q.* 6. & illud quod quis habet, amittit, si improbâ temeritate assumit, *cap. sic decet* 25. *q.* 2. Cùm ergo in eius textus specie clerici violenter corpus illud rapuerint, vt in eo, in quo peccarunt, puniantur, iubentur illud restituere cum omnibus rebus occasione funeris acquisitis.

CAPVT IX.

[a] Clemens III.

CErtificari voluisti à nobis, quomodo illa clausula, quæ in priuilegiis nostris apponi de salua iustitia solet illarum Ecclesiarum, à quibus mortuorum corpora assumuntur, intelligi debeat, & exponi. Cùm autem super hoc articulo diuersa antecessorum nostrorum manauerint instituta, [b] Leone iustitiam illam aliquando [c] tertiam partem, quandoque verò [d] mediam partem; & [e] Vrbano III. quartam fore censente: nos tale præbemus in hac varietate responsum, vt, sicut Hieronymus inquit, vnaquæque prouincia in suo sensu abundet, secundùm rationabilem consuetudinem regionis, illa iustitia circa medietatem, vel tertiam, aut quartam partem pro locorum diuersitatibus attendatur.

NOTÆ.

[a] *CLemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex.

[b] *Leone.*] *In cap.* 1. *hoc titulo.*

[c] *Tertiam.*] *In cap. in nostra, hoc tit.*

[d] *Mediam.*] *In cap.* 2. *hoc tit.*

[e] *Vrbanus.*] Relatus *in cap. antecedenti*, vbi numero vltimo textum hunc exposui.

CAPVT X.

Innocent. III. [a] *Episcopo Claromont. & Abbati* [b] *Maurien.*

IN nostra præsentia constitutis dil. fil. Priore Ecclesiæ [c] Montis-Ferrandi, & B. procuratore Hospitalariorum Claromont. diœc. ven. f. n. Sabinen. Episcopum concessimus auditorem, coram quo idem Prior proposuit, quod prædicti Hospitalarij parochianos suos admittunt ad Ecclesiastica Sacramenta; & tam [d] excommunicatos, quàm interdictos, & quosdam alios, videlicet Vv. de Maceriis, & filium I. de Ventador infra annos legitimos [e] constitutos, receperunt ad ecclesiasticam sepulturam, propterea Ecclesia eadem damnum sustinuit plusquam V. millium solidorum: quare idem Prior humiliter supplicauit, vt ipsis Hospitalariis interdiceremus, ne de cætero talia in eius præiudicium attentarent, & ad resarcienda damna, quæ exinde sustinuit, eos compellere dignaremur. Econtra prædictus proposuit procurator, quod tam ex priuilegio, quàm ex indulgentia speciali, licet Hospitalariis omnes passim, præter excommunicatos, & interdictos, ad ecclesiasticam recipere sepulturam, qui apud illos elegerint sepeliri: fidei quoque commissa vltimâ voluntate relicta possunt licenter accipere, solutâ tantummodo quartâ parochiali Ecclesiæ, de cuius parochia mortuorum corpora assumuntur, præterquam de equis, & armis, quæ indulta sunt ipsis in subsidium Terræ sanctæ, de quibus quartam deducere non tenentur. Cùm igitur hæc, & alia, quæ coram ipso fuere proposita, idem nobis fideliter retulisset, auditis & intellectis attestationibus, & allegationibus vniuersis, de consilio fratrum nostrorum talem duximus sententiam proferendam, quod prædicti Hospitalarij de cætero non recipiant parochianos Ecclesiæ supradictæ ad ecclesiasticam sepulturam, nisi apud eos elegerint sepeliri; & tunc parochialis Ecclesia de oblationibus, lectis, & aliis, quæ defunctus pro anima sua in vltima dispositione reliquit, præterquam de equis,

equis, & armis, recipiat quartam partem, Hospitalarij residuum habeant, nisi dolo, vel fraude eorum defunctus inductus fuerit ad dispositionem huiusmodi faciendam: nihilominus ipsis Hospitalariis iniungentes, vt de quarta parte quinque millium solidorum Priori satisfaciant memorato, cùm constet à parochianis Prioris illos solidos recepisse, nec sit sufficienter ostensum, quod eorum oblati, vel [f] commissi fuissent eisdem. Præterea duximus iniungendum, quod nisi probauerint, quod Vv. Gaustafall, qui fuit interfectus in campis, apud ipsos elegerit sepulturam, vniuersa, quæ ipsius intuitu receperunt, Priori restituant memorato, alioquin quartam partem solummodo restituere teneantur. Pro filio verò Vv. de Macceriis, & filio Vv. de Ventador, quos constat infra annos legitimos decessisse, eisdem iniunximus, vt quæ sepulturæ eorum gratiâ receperunt, restituant vniuersa.

NOTÆ.

1. [a] *Claromont.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Claromontensis Ecclesia Galliæ suffraganea est Archiepiscopi Turonensis in Aquitania: prima inter peranti-quas Galliæ ciuitates recensetur à Ptolomeo *lib.2.cap.7.* Cæsar, *lib.7.de bello Gallico, cap.7.* quos & alios referunt Fratres Sarmathani *tom.2. Gallia Christ. fol.* 520. Habet Ecclesiam Cathedralem dicatam Deiparæ Virgini, cuius historiam & Præsulum seriem referunt Chenu *in chron. Galliæ*, Fratres Sarmathani *vbi proximè*. Eius Præsuli Roberto missa est præsens Decretalis, qui à fratre Comite Arverniæ detrusus fuit in carcerem, vt constat ex Innocentio III. *libro* 1. *epistol.* quod referunt Fratres Sarmathani *vbi suprà*.

2. [b] *Maurien.*] Quod monasterium est Ordinis D. Benedicti in ipsa diœcesi Claromont. iacet in solo amœnissimo iuxta Ricomagum exstructum à Calminio Senatore Romano, cuius meminerunt sub nomine Musiacensis, seu Mausacensis, Gregorius Turon. *lib.* 4. *de gloria Confess.* Ioannes Sabaro, quem referunt Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Gallia*, *fol.* 630. qui referunt eius historiam, & chartam fundationis ipsius.

[c] *Ferrandi.*] Castrum est proximum Claromonti, de quo Sugerius *in vita Ludouici Crassi*, qui Claromontem peruenit: *Cum autem abortiuo & opposito ciuitati casus Montis Ferrandi exercitum applicaret.*

[d] *Excommunicatos.*] De quibus in Ecclesia non sepeliendis dicemus infrà *in cap. sacris*.

[e] *Infra annos legitimos.*] Id est quatuordecim; ætas enim quatuordecim annorum legitima appellatur, *l. cùm filio* 50. *§.vlt. ff. de legat.3. §. final. Instit. de Atiliano tutore, l.1. C. si mater indemnit.* licèt non me lateat pro subiecta materia aliquando legitimam ætatem dici ætatem 25. annorum, *l. quaero* 3. *§. final. de testamentaria manumiss. l. Paulus*, 6. *Gaius*, *ff. de liberat. legat. l.* 1. *ff. de fideiuss. tut. l. ex duobus* 27. *ff. de negotiis gestis*, *cap. in veteri*, 77. *dist.* notant plures congesti à Narbona *de ætate, anno* 25. *q.* 1. Sed cùm in præsenti agatur de sepultura, & quoad eius electionem annus decimusquartus sufficiat, *cap. licèt*, *hoc tit. in* 6. ideo annos legitimos exponimus, id est 14. 3.

[f] *Oblati, vel commissi.*] Legendum existimo *conuersi*; qui autem dicantur oblati, & conuersi, exposui *in cap. in præsentia, de probat.*

CAPVT XI.

Idem *Archiepiscopo* [a] *Turon.*

EX parte parentum Nuethæ quondam iuuenculæ nostris est auribus intimatum, quod cùm in crepusculo noctis nobilis vir N. dominus de Insula Bucardi, Turon. diœc. eidem iuuenculæ posuisset insidias, volens eam opprimere, quam sollicitauerat sæpe de stupro, & ipsa [b] garcionibus, qui eam rapere nitebantur, super quendam pontem occurreret, tandem ipsâ fugiens manus illorum, in amnem de ponte cecidit, & fuit casu submersa. Ipsa verò extractâ de amne, dubitauerunt Capellani eiusdem loci corpus tradere sepulturæ; & tu etiam requisitus duxisti super hoc responsum Apostolicum requirendum. Quocirca fraternitati tuæ per A. s. m. quat. cùm illa iuuencula non sponte præcipitauerit se de ponte, sed fugiens manus illorum, qui eam, sicut superiùs est expressum, rapere nitebantur, casu cecidit, corpus eius tradi facias ecclesiasticæ sepulturæ, præsertim cùm ex honesta causa fugisse noscatur, & cui [c] communicabatur viuenti, communicandum sit iam defunctæ.

NOTÆ.

[a] *TVron.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.2.* De Metropoli Turon. nonnulla notaui *in cap. 5. de temporibus ordin.*

1. [b] *Garcionibus.*] Garcio idem est ac puer inseruiens: Petrus Blesensis *epist.* 101. ibi: *Interim exeunt de domibus hospitum garciones cibariis onusti, & ebrij, vt de superfluitate illorum pauperibus ingeratur cumulatior doloris, & tormenti materia.* Guillelmus Brito *lib.* 10. ibi:

Hanc præcedebat cum palma garcio.

Et *lib.* 11.

Circuit, atque alias se garcio vertit ad arcus.

Exponunt

Exponunt Vossius *de vitiis serm. cap.* 1. Meursius *in Glossario, verbo Garcio*, Zerda *in aduers. cap.* 73. *num.* 24. Lipsius *centur.* 2. *epist.* 44. *ad Belgas*. Hinc apud nos Garciones dicuntur Iuuenes non bene educati. Dorleans *in notis ad Tacitum, lib.* 1. *fol.* 193. existimauit Innocentium in præsenti Garciones posuisse pro euersoribus, dum ait: *Dicimus etiam Garçon pro Vvarson, ab euertendo: nam iuuentus, quæ nobilitate viget, omnia euertit.*

c *Communicabatur.*] Vt sequenti commentario dicemus.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO DEDVCITVR ET PROBATVR. EX hac Innocentij epistola sequens deducitur assertio: *Qui non sponte, sed casu in flumen immersus occubuit, priuari non debet ecclesiasticâ sepulturâ.* Probant eam textus *in cap. placuit* 23. *q.* 5. Concilium Altissiod. *can.* 17. ibi: *Quicunque se propria voluntate in aquam iactauerit, aut collo ligato se suspenderit, aut de arbore præcipitauerit, aut ferro percusserit, aut qualibet occasione voluntariè se morti tradiderit, istorum oblata non recipiantur.* Nicolaus Pontifex *ad consult. Bulgaror. cap.* 98. ibi: *Si sit sepeliendus, qui seipsum occidit; vel si sit pro eo sacrificium offerendum, requiritis? Sepeliendus est quidem, ne viuentium odoratui molestiam ingerat: non tamen est, vt aliis pauor incutiatur, solito cum obsequiis more ad sepulchra ferendus. Sed & qui sunt, qui eius sepultura studio humanitatis obsequuntur, sibi, non illi, qui sui extitit homicida, præstare videntur.* Consonant lex 1. & 2. *tit.* 7. lex 29. *tit.* 1. *partit.* 7. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *lib.* 2. *iuris eccles. cap.* 10. *num.* 49. & *de offic. Parochi, cap.* 26. P. Gregorius *lib.* 36. *syntag. cap.* 22. & *lib.* 4. *partit. tit.* 13. *cap. final.* Antonius Blascus *memorab. cap.* 2. Pacladorius *different.* 16. §. 1. *num.* 17. Ioannes Sanchez *in select. disput.* 36. *num.* 2. Æneas Robertus *lib.* 1. *rerum indic. cap.* 12. Diana *p.* 6. *tract.* 7. *resol.* 47. Petrus Herodius *lib.* 1. *Pandect. tit.* 12. *cap. final.* Lara *de capel. cap.* 11. Spondanus *de cameter. p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 7. Torreblanca *de iure spirit. lib.* 13. *q.* 16. Coquæus & Viues *in notis ad D. Augustinum de ciuitate Dei lib.* 1. *cap.* 19. 21. 22. & 25. Grotius *de iure belli lib.* 2. *cap.* 19. *in notis.* Ambian. *ad Tertul. cap.* 4. *ad Martyras, obseru.* 2. & *de anima fol.* 1039. Gutherus *de iure manium lib.* 1. *cap.* 10. Mancinus *de triplici iuris collat. lib.* 1. *cap.* 175. Didacus Perez *in l.* 19. *tit.* 19. *lib.* 8. *ordin.* Caramuel *in Theolog. Fundam. fundam.* 55. *num.* 1633. Ioannes Sanchez *in select. disput.* 36. Murga *tom.* 2. *tract.* 1. *disquisit.* 8. Martinez à Prado *tom.* 2. *Theolog. Mor. cap.* 20. *q.* 2. Alciatus *lib.* 4. *parerg. cap.* 4. Petrus Faber *lib.* 1. *semestr. cap.* 10. Gutherus *de iure manium, lib.* 1. *cap.* 10. Guazinus *defens.* 39. *cap.* 2. Basilic. *decis.* 3. *crimin.* Fr. Anton. à Matre Dei *prælud.* 1. *in sacram. Script. digress.* 7. P. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. artic.* 1. *cap.* 7. *fol.* 655. Altesserra *hic.* Ioan. Andreas *quæst. de sepult. cap.* 3.

3. TRADITVR RATIO DVBITANDI. Sed in præsentem assertionem ita pro dubitandi ratione insurgi potest; nam fœmina, de qua in præsenti, absque fuga, & iactatione in flumen pudicitiam seruare poterat, etiam vim passa; nec aliquam culpam omnino renuens, & per vim oppressa contrahebat, *cap. presbyteros,* 50. *dist. cap. in primis, vers. Episcopi,* 2. *q.* 1. *cap. finali* 11. *q.* 1. *cap. eos, de consecr. dist.* 4. Ouidius *lib... Fast.* ibi:

Quid facit inuito pectore passa Iouem.

Probant Tiraquel. *de pœnis temper. causa* 36. Auendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 29. pudicitia enim cùm virtus sit animi, ex defectu inuoluntario corporis non polluitur, *cap. itane* 32. *q.* 5. nec violentia libidinis alienæ aufert sanctitatem propriam, *cap. proposito* 32. *q.* 5. Igitur cùm fœmina, de qua in præsenti, etiamsi oppressa videretur à iuuene Turonensi, adhuc in anima pudicitiam seruare posset, iniustè se morti tradidit, & casui non permisso exposuit, & per consequens tanquam homicida sui ipsius priuari debebat ecclesiasticâ sepulturâ. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam etiam ob seruandam castitatem non solùm propriâ perire manu, verùm nec partem corporis mutilare, aut abscindere permissum est, *cap. si quis absciderit,* 55. *dist. cap. significauit, cap. ex parte, de corpore vitiat.* Ergo in præsenti casu nec ob seruandam castitatem licebat fœminæ in flumen se iactare, & per consequens tanquam sui homicida priuari debebat ecclesiasticâ sepulturâ. Deinde aduersùs rationem, quam assignat Innocentius illis verbis, *quibus non communicauimus viuis,* &c. obstat; nam furibus, raptoribus, & decedentibus in torneamentis, dum viuunt, communicamus; & tamen illis defunctis communicare non possumus, *cap.* 2. *de furtis, cap.* 1. *de raptor. cap.* 1. *de torneam.* Igitur indistinctè vera non est ratio ab Innocentio assignata.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, nonnullos existimasse, mortem tædio, vel impatientiâ doloris quemlibet sibi inferre posse, vt refert, & disserit nimis stoïcè Lipsius *lib.* 3. *manud. ad stoïcam disciplinam, dissert.* 22. & *sequenti.* Et primò Stoïci existimabant, quod si quis ita morbo affligeretur, vt vitam sibi ærumnosam putaret, vel tædium aliquod vitæ haberet, posse, immò debere mortem consciscere. Epictetus *lib.* 1. *Arriani, cap.* 24. Seneca *epist.* 98. ibi: *Exerce te, vt mortem & excipias, & si ita res suadebit, accersas: interest nihil, an illa ad nos veniat, an ad illam nos.* Apud eundem Senecam *epist.* 77. quidam Stoicus Marcellinum morbo non insanabili correptum admonuit, vt ipse sibi mortem consciscerer. Diogenes Laërtius *in Zenone*, eam Zenonis sententiam fuisse refert, immò & Zenonem ipsum sibi manus intulisse. Lactantius *lib.* 3. *de falsa sapientia, cap.* 18. 4. DE HIS QVI SIBI MORTEM CONSCISCVNT.

Quod nimium laudas, Cheramon Stoïce, mortem,
Vis animum mirer, suspiciamque tuum.
Hanc tibi virtutem fractâ facit vrceus ansâ,
Et tristis nullo qui tepet igne focus.
Et teges, & cimex, & nudi sponda grabati,
Et breuis, atque eadem nocte, dieque toga.
O quàm magnus homo es, qui face rubentis aceti,
Et stipulâ, & nigro pane carere potes!
Lingonicis agedum tumeat tibi culcita lanis,
Constringatque tuos purpura texta toros.
Dormiat & tecum, qui cum modò cæcuba miscet,
Conuiuas roseo torserat ore puer.
O quàm tu cupias ter viuere Nestoris annos,
Et nihil ex vlla perdere luce voles!
Rebus in angustis facile est contemnere vitam,
Fortiter ille facit qui miser esse potest.

Quod Proculeiani admiserunt, vt Neratius ex eorum schola prodidit *in l. liberorum* 11. §. 3. *ff. de*

ff. de his qui notant. infam. ibi: *Non solent autem lugeri, vt Neratius ait, hostes, vel perduellionis damnati, nec suspendiosi, nec qui manus sibi intulerunt, non tadio vita, sed mala conscientia.* Quod Hadrianus, & Antoninus Pius rescriptis confirmarunt, *l. 3 §. 4. & 5. ff. de bonis eorum qui ante sent. mort. sibi consciu. l. 6. §. 7. ff. de iniust. rupt. irritoque fact. testam. Quod si quis tadio vita, vel valetudinis aduersa impatientiâ, vel iactationis, vt quidam Philosophi, in ea causa sunt, vt testamenta eorum valeant.* vbi Vlpianus sane Stoicos perstringit, qui iactationis causâ mortem accersebant. Lucianus *de peregrino Philosopho.* Seu potiùs Cynicos, eorum auctores, quos Vlpianus Philosophos appellat *in l. proponebatur 76. ff. de iudiciis,* & probat latè Quevedo *in suo Epicteto.* Et Cynicis interdum nomen Stoicorum datum fuisse tradit Lipsius *in manud. ad Stoïc. Philosoph. dissert. 13.* Et eadem cum Stoicis dogmata habuerunt Cæi etiam, qui quia ob ætatem se inutiles esse credebant, coronati cicutam bibebant. Idem Thebani faciebant, vt magnam gloriam assequerentur; vnde apud eos nata est parœmia: *Cur non suspendis te, vt apud Thebanos heros fias.* Circumcelliones etiam, qui vt hæretici damnati fuerunt, quia seipsos interimebant, de quibus *in cap. quidam 24. q. 3.* Eorum etiam errorem tenuit Petilianus, quem D. Augustinus *lib. 2. contra litteras Petil. cap. 49.* & *lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 17.* multis argumentis impugnat, cuius verba referuntur *in cap. tu dixisti, cap. si non licet 23. q. 5.* Philastrius *haresi 37.* Omitto alios priuatos, qui tædio vitæ, impatientiâ doloris, aut pro republica, ceu summam lætitiam habitam protraherent, manus sibi intulerunt, iuxta consilium Plauti *in Penulo,* ibi: *Abi domum, & suspende te. M. Quamobrem? A. Quia nunquam audisti verba tot, tam suauia.* Vt fecerunt Curtius, teste Valerio *lib. 5. cap. 6.* Brutus referente Floro *lib. 1. cap. 19.* duo Decij, D. Augustinus *lib. 4. de ciuitate Dei, cap. 17* & alij quos referunt Strabo *lib. 15.* Cælius Rhodig. *lib. 13. cap. 25.* Tiraquellus *ad Alex. lib. 2. cap. 15.* Rauis. Textorius *lib. 2. officina, cap. 98.* Gothofredus *in l. 3. §. 4. ff. de bonis eorum.* Et de sæuiente in seipsum ob grauitatem ærumnarum impiè sensit Plinius *lib. 28. cap. 1.* ibi: *Ex omnibus bonis, qua homini tribuit natura, nullum melius esse tempestiuâ morte; in eoque id optimum, quod illam sibi quisque prastare potest.* Et id ex animositate prouenire aliqui voluerunt, quos refellunt Mendoza *in viridario, problem. 9.* Fr. Antonius à Matre Dei *vbi suprà,* & constat ex Aristotele *lib. 3. Ethic. cap. 7.* Platone *in Pedone,* Macrobio *lib. 1. in somno Scipionis, cap. 13.* Sed contrarium rectiùs senserunt Philosophi, quos refert Theophil. *dicto cap. 1.* Quia cùm nullo iure homines vitæ suæ domini sint, & mors à diuina pendeat voluntate, non licet sibi mortem consciscere, & sceleratâ, impiaque manu hoc opus destruere, iniuriamque inferre auctori, qui illud suis membris integris plasmauit; nefasque esse existimarunt, eius iniussu de statione huius vitæ discedere, ac vincula huius carceris dirumpere. Cicero in somno Scipionis, ibi: *Nisi Deus is, cuius hoc templum est omne quod conspicis, istis te corporis custodiis liberauerit, in cœlum aditus tibi patere non potest.* Quare peccat iste contra dominium Dei, qui tantùm est dominus vitæ; & contra fortitudinem, & charitatem, vt probant latè Theoph. *lib. 3. sect. 3. cap. 1.* Gibalinus *dicto tom. 2. lib. 6. cap. 7. artic. 1.* Plinius Iunior *lib. 1. epist. 1.* ibi: *Luctuosissimum genus mortis, qua non ex natura, nec fatalis videtur. Æquo iudicio,* aiebat Iulianus, *timidus est, & ignauus, qui cùm non oportet mori, desiderat; & qui refugit, cùm sit opportunum;* teste Ammiano Marcellino *lib. 25.* Vnde in eos, qui viuere abnuunt, nisi fortuna voluptates inconcussas præstet, inuehuntur D. Augustinus *lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 17. & 20.* Quintil. *declamat. 276.* Seneca *epist. 24. & 58.* Tacitus *lib. 2. annal.* Aristotel. *lib. 3. Ethic. cap. 3.* Heliodorus *lib. 7. histor.* Rectè ergo Platonici contra Stoïcos docuerunt retinendum esse animum in custodia, nec iniussu eius, à quo datus est, posse dimitti; & iuxta hanc sententiam rectè mors dicitur dimissio, & mori dimitti, vt videre est non tantùm *in cap. 11. D. Luca, vers. 29.* sed etiam *Genesis 25. vers. 2.* iuxta Græcorum versionem. Themistius *de anima,* de Græcis agens inquit: *Eum qui moritur, aiunt dimitti, & mortem dimissionem vocant.* Apud Plutarchum *de consolatione,* legimus: *Donec Deus ipse nos dimittat.* Notauit D. Laurent. Ramirez de Prado *ad Luitprandum, fol. 295.* Hoc tamen, quod dicimus, nemini licere sibi mortem consciscere, procedit nisi omni procul dubietate semotâ, diuinus agnoscatur impulsus, qui vitam repetat propriâ manu absumendam: quam causam etiam præsumptam excipiebant Hebræi; vnde huc referunt Samsonis, & Samuëlis exempla. Referenda etiam sunt alia eorum, qui mortem sibi intulerunt, ne religionem catholicam eiurarent; & virginum, ne pudicitiam amitterent, quæ referunt D. Augustinus *lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 26.* D. Ambrosius *lib. 3. de virgin.* Procopius *lib. 2. de bello Persico, cap. 11.* Eusebius *lib. 8. cap. 17.* Espenceus *lib. 8. de continentia, cap. 14.* Licèt id de aliquibus Sanctis viris falsò iactari probent Theophilus Raynaud. *de calumn. sect. 2. serie 3. cap. 20.* Fr. Antonius à Matre Dei *dict. praelud. 1. de scient. digress. 7. sect. 2.*

5. DE POENIS SEIPSVM NECANTIS.

Licèt in eos, qui mortem sibi consciuere, Biothanatos dictos, vt probant Angelus Rocca *in scoliis ad lib. Sacram. D. Gregorij,* Theophilus *dicto cap. 1.* videatur nullam pœnam imponi posse, quippe mortem pro supplicio habent; tamen variis pœnis vtroque iure statutis puniri notum est. Et apud Athenienses manus, quâ hoc peregissent, abscindebatur. Cæl. Rhodig. *lib. 5. antiquit. cap. 10.* Primò sepulturâ ecclesiasticâ priuantur, ex iuribus suprà adductis. Quintil. *declamat. 337.* ibi: *Aliquis conscientiâ turpis alicuius flagitij admissi priùs quàm prodatur, mori vult; dignus est vt insepultus abijciatur, vt sic, qui patris imperium non expectauerunt, priuentur quasi matris gremio, terra sepulchro.* Quod & apud Hebræos obseruari tradit Iosephus *lib. 3. de bello Iudaico, cap. 25.* & apud Romanos idem viguisse tradit Plinius *lib. 36. cap. 15.* Vtopiensium Sacerdotes, si quis mortem sibi consciuerit, causâ non probatâ, à Senatu in paludem turpiter insepultum abijciunt. Thom. Mor. *lib. 2. Vtopia.* Et virgines Milesias hac pœnâ absterritas à voluntaria nece se abstinuisse, referunt Gellius *lib. 15. noctium, cap. 10.* Plutarchus *de mulierum virtute.* Vnde Cedrenus *pag. 607.* refert circa mediam Constantinopolim locum fuisse vbi istorum cadauera projiciebantur. Plato *lib. 9. de legibus,* statutum tradit, vt in illis locis eorum corpora condentur, quæ de duodecim regionis partibus vltima,

vltima, deserta, innominataque fuissent, sic obscura, vt nec statuâ, nec scripto nomine sepulchra notarentur. Philostratus *in Heroicis*, ait: *Sepelierunt ipsum Aiacem, interim manente calchante, quia nefas esset sepeliri eum, qui mortem sibi ipsi consciuisset.* Statius *lib. 3. Theb.* Mæonem, qui sibi vim intulerat, sic describit:

> ——— *Vetat igne rapi, pacemque sepulchri*
> *Impius ignaris ne quicquam manibus arcet.*

Apud infernos eorum animas sepeliri, docet Virgilius *lib. 6. Æneid.* & post fata eas cadaueribus magis, magisque vinciri, atque illis assiduè cohærere, circaque funus, sepulchraque vagari, ex variis referunt Ioannes Brodeus *lib. 5. miscel. cap.* 11. D. Laurentius Ramirez de Prado *in Pentecont. cap.* 10. Vnde nec illi lugeri poterant, *l. liberorum, §. non solent, ff. de his qui notantur infamià.* Quare Artemidorus *lib. 1. cap. 5.* protulit eorum, qui se interemerunt, nomina non referri in parentationibus. Cuius loci meminit Alciatus *lib. 6. Parerg. cap.* 27. An verò hæc Artemidori sententia generaliter accipienda sit, ita vt nomina eorum, qui se interemerunt, in parentationibus non dicantur, siue id fecissent conscientiâ criminis, vel in scelere deprehensi, siue ob tædium vitæ, dubitari solet. Cuiacius *in l. in fraudem 45. ff. de iure fisci*, accipit Artemidorum de his, qui se interemerunt in ipso reatu; eodemque modo accipit Varronem apud Seruium *lib.* 12. *Æneid.* dum ait, *suspendiosis iusta non fieri.* Et probari aperte videtur *ex dicto §. non solent*, in illis verbis: *Nec qui manus sibi intulerunt, non tædio vitæ, sed malâ conscientiâ.* Quidam Primarius nostræ Academiæ distinguebat inter suspendiosos, id est eos, qui laqueo se interemerunt, & qui gladio, aut simili instrumento vitam finierunt: primos non lugeri, secundis verò iusta persolui docebat. Credo tamen indistinctè omnes illos, qui mortem sibi consciuere, siue tædio vitæ, siue criminis conscientiâ, lugeri non posse, cùm nullus ex eis effugere valeat notam turpis animi; siquidem illius, qui vltra criminis conscientiam sibi fatum properauit, memoriam quodammodo læsam esse apud probos, & honestos viros, notum est; vnde talis lugeri non poterat, vt etiam lugeri nequibat suspendiosus, qui licèt à carnifice laqueo suspenderetur, non lugebatur. Varro vbi suprà. Seruius *ad Virgil. lib. 12. Æneid.* ibi: *Sanè sciendum, quod cautum fuerat in Pontificalibus libris, vt qui laqueo vitam finiisset, insepultus abiiceretur.* Rationem reddit Euripides *in Elena*, dum ait: *Turpes esse strangulationes sublimes.* Infame enim, & vilissimum hoc genus mortis est, vnde tantummodo infamis conditionis homines eo plectuntur, *l. moris 9. §. sedet, final. ff. de pœn.* & hanc pœnam veluti grauissimam imponi iussit Dominus quibusdam Sacerdotibus idololatris, *Numer. cap.* 25. Illustrant Tiraquellus *de nobilit. cap. 20. num.* 113. Lucas de Peña *in l. quamuis, C. de decur. libro* 10. Nec contrarium probat Vlpianus *in dicto §. solent*, in illis verbis: *Non tædio vitæ*; nam cùm Vlpianus scholam Proculeianorum sequeretur, accipiendus est iuxta Stoïcos, qui credebant tædio vitæ, aut impatientiâ doloris cuilibet licere manus sibi consciscere.

6. [illegible]ervn-di aliæ [illegible]na. Priuationi sepulturæ consequens est, ne pro his defunctis oblationes recipiantur: Concilium Altissiod. *dicto can.* 17. Aurelian. 3. *cap. final.* Cùm enim per oblationes quodammodo inter fideles detur communio, ideo qui communione Ecclesiæ seclusi sunt, etiam ab eis offerendis arceantur. Concilium Illiber. *can.* 28. ibi: *Episcopum placuit ab eo, qui non communicat, munera accipere non debere.* Vbi plura notauimus. Vnde pro illis, quibus denegatur sepultura ecclesiastica, oblationes non admittebantur, *cap. de viro 12. quæst. 2. cap. miror 17. q. 4. cap. eos, de consecr. dist. 4. cap. in omnibus, de vsuris, cap. 2. de raptor.* & in aliis iuribus congestis ab Antonio Augustino *in epit. lib. 15. titul.* 23. Lantdmeter. *lib. 2. de veteri monach. capite* 40. Rosvueido *in notis ad epist.* 3. D. Paulini, Albaspin. *lib. 1. obseru. cap.* 5. Aliquando tamen oblationes fiebant pro his, qui decedebant in pœnitentia, vt restituerentur communioni: Concilium Arelat. 2. *can.* 12. Concilium Vasense *can.* 11. Tolet. 12. *can.* 16. notarunt Albaspineus *lib. 1. obseru. cap.* 10. Hæphtenus *in vita S. Benedicti. cap. 23. num.* 6. in expositione illorum verborum: *Hanc oblationem pro eis offerri Domino facite.* Et vlteriùs: *Excommunicati non erunt.* Nec etiam nomina ita defunctorum inter Missarum solennia recitabantur, ex ratione quam illustrabimus *in cap. 5. de hæreticis.* Testamenta etiam eorum irritari, bonaque eorum fisco applicari, probatur *ex l. 6. §. 7. ff. de iniusto rupto, l. 1. §. si quis non metu, ad Syllan. l. parricidij, ff. ad legem Pompeiam de parricid. l. 3. §. 4. ff. de bonis eorum qui sibi mortem, l. 2. C. qui testamenta*; Paul. *lib. 5. sentent. tit. 22. §. 1. l. cùm hic status 32. §. si maritus, ff. de donat. inter, l. eius 34. ff. de testam. milit. l. in fraudem 45. §. 2. de iure fisci, l. penult. C. si reus vel accusator, l. 2. C. vbi causa fisc.* Quod ita generaliter accipiendum non est in omnibus, qui sibi mortem consciuerunt, sed tantùm in illis, qui conscientiâ criminis id fecerunt in reatu, id est postquàm rei postulati fuerint ex delicto, cuius pœna sit mors, aut capitis diminutio, & per consequens bonorum publicationem contineat; aliàs si impatientiâ doloris, tædio vitæ post contractum crimen, sed non capitale; aut capitale, sed nondum accusatus, quis sibi mortem consciuerit, nec bonorum publicationem patitur, nec testamentum eius rumpitur. De primo ratio est, quia pro confesso, conuicto, ac condemnato habetur, *l. 6. §. eius, vers. Proinde, ff. de iniusto rupto, l. 1. C. de bonis eorum, qui ante, l. factum, C. de accusat.* & ipsâ mortis festinatione de seipso sententiam tulit, *l. final. §. sic autem, ff. de bonis eorum.* Seneca *de consolat. ad Martiam, cap.* 22. Tertull. *in apolog. Tantùm auctori suo doloris intulerunt, vt in secessu inedia de semetipso iudicarit.* Apuleius *lib. 8. metam.* Quintil. *declamat.* 299. Fornerius 6. *rer. ind. cap.* 21. Vnde cùm damnati ex delicto capitali testamentum facere non possint, *l. eius qui, §. 1. de testam. milit. dicta l. 6. §. irritum, l. qui vltimo, ff. de iniusto rupto, l. quidam, l. quoad statum, ff. de pœnis*; ideò testamentum eius rumpitur. In secundo verò, quia cessat hæc ratio, & testamentum defenditur, & bona non publicantur, vt docuerunt Amaya *in l. eorum, C. de iure fisci, ex num.* 72. Cuiacius *in recit. ad textum in l. in fraudem 45. §. eius, ff. de iure fisci*, & *in dicta lege 6. §. eius, de iniusto*, & *lib. 11. respons. Papin. in l. intra 11. ff. de diuersis*; &

lib. 18. *in l.* 3. *ff. de bonis eorum.* Faber *lib.* 7. *coniect. cap.* 20. Farinacius *in praxi, quæst.* 128. Vt ergo bona eorum, qui sibi mortem consciuere, fisco vindicentur, non fati celeritas, sed metus conscientiæ in reo attenditur; ideoque si antequam reus postuletur, decedat, bona non publicantur, quia etsi quodammodo delictum confiteri videatur, pro conuicto tamen non habetur, quia non decessit in ipso reatu; & confessus tantùm habetur, qui confitetur in iudicio, *l.* 1. *C. de confessis, l. quidam* 30. *ff. de donat. l.* 4. *§. item, ff. ad legem Iul. Maiest.* vnde venit explicandus Diocasius *lib.* 57. vbi ait, sæuiente Tiberio in Senatores, plures ante iudicium se interfecisse, vt bona eorum ad liberos peruenirent, nec à fisco occuparentur.

7. EXPONVNTVR LEX IN LIBERTINVM, §. EADEM, ff. DE BONIS LIBERT. L. 6. §. EIVS, ff DE INIVSTO RVPTO.

Quâ etiam distinctione accipiendi sunt textus *in l. si in libertinum* 28. *§. eadem, ff. de bonis libert.* vbi postquam Florentinus asseruit, eripiendum non esse patronis ius illud, quod in bonis liberti habituri essent, si fortassis in libertum non animaduerteretur, proponit idem seruari in bonis eius liberti, qui metu accusationis sibi mortem consciuit. Qui textus probat distinctionem suprà adductam, siquidem Consultus æquiparat libertum damnatum illi, qui metu accusationis mortem sibi consciuit. Illud tantùm difficile est, quod æquiparat Florentinus liberto damnato eum, qui metu accusationis sibiipsi mortem consciuit, cùm adhuc ipse in reatu non esset: Igitur nullum datur discrimen inter eum, qui metu criminis, ne accusaretur; & inter eum, qui iam in reatu mortem sibi consciuit. Sed respondetur illa verba, *metu accusationis*, exaudienda esse metu accusationis non futuræ, sed præteritæ, aut ipsum libertum manifestè delictum commisisse; quo casu, si ne pœnam pateretur, mortem sibi consciuit, bona à fisco vindicantur, patrono debitâ portione relictâ, ne in potestate ipsius liberti sit delictum perpetrando patronum debitâ portione priuare. Quæ ratio etiam facit, vt libertus in adrogationem se dare nequeat, *l.* 1. *§. nepos, ff. si quis à parente*, vbi Cuiacius, *l. pater, l. vlt. ff. de adoption.* Osualdus *lib.* 2. *Donelli, cap.* 23. Amaya *in l. vnica, C. ad legem Visellam.* Secundò ex eadem distinctione explicandus est Vlpianus *in l. si quis filio* 6. *§. eius, ff. de iniusto rupto:* vbi postquam Consultus docuit, Decuriones, eorum filios, & nepotes, inconsulto Principe, vltimo supplicio damnari non posse, & docuit eorum testamenta, qui antequam sententia à Principe confirmaretur, decesserunt, valida esse; eam exceptionem adjicit, nisi mortem sibi consciuissent: nam eo casu testamenta irrita fieri. Cuius exceptionis eam assignat rationem: *Nam eorum, qui mori magis, quàm damnari voluerunt, ob conscientiam criminis, irrita constitutiones faciunt.* In quibus verbis illud notandum est, testamenta eorum, qui ob conscientiam criminis sibi mortem consciuere, irrita fieri ex constitutionibus Principum: vnde infertur, primis Reipublicæ temporibus hoc obseruatum non fuisse. Cuius rei elegantissimum testimonium extat apud Valerium Maximum *lib.* 9. *cap.* 12. *de mortib.* vbi legitur, Licinium Macrum, virum Prætorium, reum repetundarum, sudario, quod fortè in manu habebat, ore, & faucibus coarctatis, incluso spiritu vitam finiuisse; & legitur eius bona non posse hastæ subjici, id est ærario applicari: & iuxta traditam scholarum distinctionem accipiendi sunt textus *in l.* 1. *§.* 22. *cum sequent. ff. ad Syllan. l.* 26. *ff. qui testamenta, l.* 45. *§. eius, de iure fisci*, Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 12. *§.* 1. *l. final. ff. de bonis eorum, l. factum* 11. *C. de accusat. l.* 8. *ff. ad legem Pomp. l.* 38. *§. final. l.* 39. *§.* 1. *ff. de pœnis, l.* 11. *§.* 3. *ff. de his qui notant. infam. l. eius* 34. *ff. de testam. milit. l.* 8. *ad legem Corneliam de sicar. l.* 13. *ff. ad leg. Aquiliam, l.* 1. *§.* 21. *ff. de ædilit. edict. l.* 23. *§.* 3. *eod. tit. l.* 28. *§.* 1. *ff. de bonis libert. l.* 32. *§.* 1. *de donat. inter, l.* 4. *&* 5. *C. Theodos. de tyron. l.* 9. *§. si ipse seruus, ff. de peculio*, in illis verbis: *Naturaliter licet in suum corpus sæuire.* Nam cùm iuxta Cynicos, à quibus Stoïci acceperunt, non solùm liceret bona sua profundere, sed & vitam propriâ manu absumere, Vlpianus, qui ex eorum Schola fuit, docuit naturaliter licere homini in suum corpus sæuire, licèt iuxta moralem vitam, & leges positiuas suiipsius homicida puniendus sit. Videndi sunt Alciatus *lib.* 4. *Parerg. cap.* 4. Merillus *lib.* 1. *obseru. cap.* 23. Rectus Faber *lib.* 1. *semestr. cap.* 12. Guthetus *lib.* 1. *de iure manium, cap.* 22.

8. TRADITVR RATIO DVBITANDI.

Manet ergo, manus sibi inferentes, fatumque properantes, priuari ecclesiasticâ sepulturâ in pœnam tam immanis delicti. Hoc enim genus mortis appellarunt informe Ecclesiæ PP. *in cap. scelerator, de pœnit. dist.* 3. Iosephus apud Ægesippum *lib.* 3. ibi: *Informis lethi laqueum homines incurrunt.* Virgilius *lib.* 12. *Æneid.*

Et nondum informis lethi iam nectit ab alta.

Vbi Seruius asserit, ideò informe genus hoc mortis appellari, quia qui laqueo vitam finierunt, insepulti abjiciuntur; adeóque fœdissimum, & indecorum fuit hoc mortis genus apud antiquos, vt nefas esset libare Diis vinum vitis, iuxta quam homo laqueo penderet. Plinius *lib.* 2. *cap.* 25. qui elegánter hanc mortem vocat præposteram, quia scilicet includitur spiritus, cui debet quæri exitus; diciturque fœda, quia spiritus inclusus fœdissimâ expellitur viâ: vnde in lege veteri maledictus fuit à Deo homo, qui pendebat in ligno. *Deuter. cap.* 21. refertur *in cap. si verò, §. tanquam, de pœnit. dist.* 1. Sed cùm in præsenti casu fœmina non sponte, sed vt à persecutoribus se liberaret, fugeret, indéque inconsultò in flumen projiceretur, ecclesiasticâ non priuatur sepulturâ, quia potiùs casu, quàm voluntariè occubuit.

9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam etsi verum sit, fœminam in præsenti casu per vim præcisam oppressam, non peccare lethaliter, ex auctoritatibus suprà adductis; tamen exponebat se periculo peccandi posteà consensu accedente. Accedit, quia etsi per vim oppressa esset, tamen quoad Ecclesiam postea inter virgines non haberetur, *cap. illa*, 32. *q.* 5. ibi: *Illa autem fœmina, quæ integritatem pudoris oppressione barbarica perdidere, laudabiliores erunt in humilitate, ac verecundia, si se incontaminatis non audeant comparare virginibus.* Notauit Germonius *lib.* 3. *sacror. cap.* 10. *num.* 13. Vnde tutiùs in præsenti casu virgo existimauit pudicitiam seruare, quàm mortis periculo se exponere. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, deductum ex eo, qui vt seruaret castitatem, se mutilauit; nam id procedit, quia alio modo seruare castitatem poterat; quare meritò irregularis iudicatur, tanquam

quam sui homicida, vt latè probaui *in cap. 4. de corpore vitiatis.* Nec obstat secunda difficultas; cuius solutionem dabimus sequenti commentario.

10. EXPONITVR CAP. NON EST NOSTRVM, 23. q. 5.

Suprà traditis obstat textus *in cap. non est nostrum 23. q. 5.* vbi ait D. Hieronymus: *Non est nostrum mortem arripere, sed ab aliis illatam libenter sustinere; vnde & in persecutionibus non licet propriâ perire manu, absque eo vbi castitas periclitatur; sed percutienti colla submittere.* Ex quibus deducitur, seruandæ castitatis causâ licere sibi mortem inferre: igitur in præsenti casu, siue sponte, siue casu fœmina se præcipitasset, cùm seruandæ castitatis causâ id fecisset, nunquam ecclesiasticâ sepulturâ priuanda erat. Pro cuius textus expositione Lessius *lib. 1. de iustitia, cap. 9. dub. 6. num. 23.* & alij, quos refert, nec impugnat Lugo *tom. 1. de iustitia, disput. 10. sect. 1. num. 16.* non reputant inconueniens dicere, quod Sanctus doctor in illa sententia fuerit, quæ ob custodiam virginitatis asserit, se occidere licere. Glossa *ibi*, Turriscrem. Barbosa *de dictionibus; dict. 2.* Cenus *post lib. qq. can. sing. 2. num. 4.* Ioannes Maior *in 4. disput. 15. quæst. 19.* existimarunt verba illa, *absque eo*, non esse exaudienda exclusiuè, sed inclusiuè, vt plerunque accipiuntur, *cap. 4. Canticorum*, in illis verbis, *absque eo, quod intrinsecus latet*: & *l. meminisse. ff. de offic. Proconsf. l. 1. ff. de pignorat.* Sed his solutionibus omissis dicendum est, nemini licere se interimere, etiam ob seruandam castitatem, vt docet D. Augustinus *lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 26.* aliquando tamen id non turpe putari, quia factum fuit ex inspiratione diuina, vt de Sancta Polonia, quæ se in rogum iniecit, refert Eusebius *lib. 6. cap. 33.* & de aliis D. Ambrosius *de Virginibus lib. 3. cap. 2.* Sanctus Chrysostomus *homil. de SS. Verenico, & Prosdoce*, & *homilia de S. Pelagia*, vbi testatur, multas sacras virgines, vt persecutorum vim effugerent, pectora gladiis confodisse. D. Hieronymus *in Iouinianum epist. 1.* & de duabus fœminis in flumen proiectis, idem narrat Procopius *lib. 2. de bello Persico*; & exemplum simile præsenti casui refert Bernardinus Scardeonius *lib. 2. antiquit. vrbis Patan. class. 14.* vbi refert Elizabetham è ponte se præcipitasse, vt è manibus militum pudicitiam eius attentantibus se eriperet. Cui Ioannes Nouentanus Patauinus hoc epitaphium posuit.

Euganeas in me referens virtute puellas,
Hoc iaceo indignè condita virgo loco.
Nam cùm me peteret lasciuum miles ad vsum;
Munera posse mori magna fuere mihi.
Disce, age, sit quanti conseruans virgo pudorem,
Pro quo nihil timui perdere corpus aquis.

Tales enim fœminas inspiratione diuinâ hoc fecisse creditur, vt docet D. Thomas 2. 2. q. 64. *art. 5.* vbi Caietanus; & alias Gentiles, quibus fidei lumen deficiebat, potiùs ignorantiæ, quàm desperationis causâ mortem sibi consciuisse credimus, vt de Lucretia refert & probat Ambianas *ad Tertul. cap. 4. ad Martyras, obseru. 2.* & de Cleopatra idem tradit Grotius *lib. 2. de iure belli, cap. 19. in not.* vbi de virginibus Milesiis agit. Vnde D. Hieronymus *in dicto cap. non est nostrum*; in illis verbis, *absque eo, vbi castitas periclitatur*; accipiendus est iuxta exempla proximè relata, accedente videlicet inspiratione diuina; tunc enim ob seruandam castitatem, vel similem causam licet propriâ perire manu, vt docuit D. Augustinus *lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 26.* Prosequuntur ipsius textus interpretationem Mesana *de difficilior. D. Hieron. locis, verbo Occidere se.* Vellosillus *in aduert. ad Hieronym. tom. 5. quæst. 1.* Theophilus *tom. 4. lib. 3. de vitiis, sect. 3. cap. 1.* qui dicta verba D. Hieronymi accipit ita, vt Sanctus in eis nihil affirmet, nec probet, licere ob castitatem seruandam suimetipsius occisionem.

CAPVT XII.

Idem [a] *Vitrosiensi Episcopo.*

SAcris est canonibus institutum, vt quibus non communicauimus viuis, non communicemus defunctis, & vt careant ecclesiasticâ sepulturâ, qui priùs erant ab ecclesiastica vnitate præcisi, nec in articulo mortis Ecclesiæ reconciliati fuerint. Vnde si contingat interdum, quod vel excommunicatorum corpora per violentiam aliquorum, vel alio casu in cæmeterio ecclesiastico tumulentur, si ab aliorum corporibus discerni poterunt, exhumari debent, & procul ab ecclesiastica sepultura iactari. Quod si discerni non poterunt, expedire non credimus, vt cum excommunicatorum ossibus corpora tumulentur fidelium, cùm licet non obsit iustis sepultura nulla, vel vilis, impiis tamen celebris, vel speciosa non prosit.

NOTÆ.

1. [a] VItrosiensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* sed legendum est *Nidrosiensi*, vt iam probaui *in cap. sacris, de his quæ vi*, vbi extat alia pars huius Decretalis.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO DEDVCITVR ET PROBATVR.

EX fragmento epistolæ Innocentij III. hîc relato sequens deducitur disputanda assertio: *Excommunicati non sunt tradendi sepulturæ ecclesiasticæ; & si de facto intra Ecclesiam sepeliantur, exhumandi sunt, si discerni possint ab aliis fidelium corporibus, aliàs ibi relinquuntur.* Probant eam textus *in cap. quicunque 11. 13. q. 3. cap. 1. cap. sanè, 24. quæst. 2. cap. consuluit, de consecr. Eccles. cap. quod in te, de pœnit. & remiss. cap. su-*

per quodam, de statu monach. cap. ad hæc 5. cap. vt priuilegia, de priuil. cap. à nobis, el 2. de sent. excomm. cap. Episcoporum, de priuil. lib. 6. cap. quicunque, de hæretic. eod. lib. cap. is qui, eod. tit. lib. 6. Clement. 1. hoc tit. Alexander III. *epist.* 40. quæ extat inter eas, quas edidit Sirmondus, ibi: *Prohibeatis, ne quoslibet excommunicatos ad diuina officia, vel sepulturam recipere audeant; & si quos excommunicationis vinculo innodatos sepelierunt, eos appellatione, & contradictione non obstante detumulare, & de cæmeterio eijcere non postponant.* Innocentius noster *lib. 1. regestr. 13. epist.* 60. ibi: *Faceremus de cæmeterio ecclesiastico exhumari.* Et *lib. 4. epist.* 26. ibi: *Cæmeteria verò, in quibus excommunicatorum corpora per suorum violentiam propinquorum sepulta fuerunt, reconcilianda erunt.* Consonant lex 14. *tit.* 10. lex 8. *tit.* 13. *p.* 1. Illustrant vltra congestos a Barbosa *in præsenti*, & *in cap. ad hæc 5. de priuileg.* & *de iure Eccles. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 40. Felicianus Vega *in cap. intelleximus 7. num. 25. de iudiciis*, Suarez *de censur. disput.* 11. *sect.* 4. Spondanus *de cæmeteriis, 1. p. lib. 4. cap. 7.* Gutierrez *lib. 1. canonic. cap. 1. num.* 30. latè Ricciulus *de iure person. lib. 4. cap. 6. n.* 45. Iul. Lauorus *tit. 2. lucubr. cap. 13. num. vlt.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epist.* 60. plures referens Gibalinus *de censuris disquisit. 7. p. 1. q. 2.* fusè Murga *tom. 2. disquisit. mor. disquisit. 3. per totam*, Theophilus *tom. 14. de litteris monit. lib. 2. cap. 2. fol.* 417.

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; certum enim est, crimina morte extingui, & per consequens eorum personas post mortem reorum cessare, *l. defuncto 6. ff. de public. iudic. l. ex iudiciorum 20. ff. de accusat. l. si pœna 20. ff. de pœnis, l. 1. ff. de priuat. delict. l. constitutionibus 33. ff. de obl. & act. l. sicuti 38. l. pupillum 111. ff. de reg. iur. l. 1. & 7. C. si reus, vel accusator, cap. quorundam, 23. dist. cap. admonere 32. quæst. 2. cap. causam, el 2. qui fil. sint legitim.* plura Petrus Barbosa *in l. filius 15. ff de iudiciis.* Decianus *tract. crim. lib. 5. cap. 57.* Antonius Gomez *lib. 3. variar. cap. 1. num. 78.* Schifordeg. *lib. 1. ad Fabrum, tract. 10. per totum*, & *lib. 2. tract. 1. quæst. 9.* Vega *in dicto cap. intelleximus, num.* 27. Amaya *in l. 10. C. de iure fisci:* qui enim ex hac vita decedunt, quasi ad superius tribunal adducuntur. Glossa *in cap. 1. 26. q. 7.* & sic à iudicio humano eximuntur, *dicto cap. quorundam, 23. dist.* facit Optatus *lib. 6.* dum in Donatistas inuehitur insepultos relinquentes Christianos, ibi: *Si inter viuentes fuerat certamen, odia vestra vel mors aliena compescat; iam tacet cum quo paulò antè litigabas; quid insultas funeri? quid impetis sepulturam?* Deinde quia in defuncto deest principalis ratio pœnæ infligendæ, quia, vt ait Consultus *in l. pœna, ff. de pœnis*, pœna constituitur ad emendationem hominum, quæ emendatio in defuncto deficit: ergo decedentes in excommunicatione non debent tam graui pœnâ puniri, videlicet priuatione sepulturæ ecclesiasticæ; aut si iam sepulti sunt, exhumatione; præcipuè cùm tam immanis sit priuatio sepulturæ: vnde de Gentilibus in Christianos sæuientibus conquerebantur Tertul. *in apolog. cap. 37. Nec mortuis parcunt Christianis, quin illos de requie sepulturæ, de asylo quodam mortis, iam alios, iam nec totos auellant, dissecent, distrahant.* Lactantius *lib. 5. diuin. instit. cap. 11.* D. Ambrosius *epist. 3. contra Symmachum.* Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam quilibet Catholicus habet ius, vt sepeliatur in sepulchro maiorum, *cap. 1.* vbi probaui, *hoc tit.* sed excommunicatio non priuat excommunicatum dominio rerum suarum, aut iuribus sibi competentibus: igitur sepeliri poterit in sepulchro maiorum. Secundò aduersùs rationem illam ab Innocentio adductam: Quibus non communicamus viuis, non communicemus defunctis; sic insurgo. Cum mortuis nullum commercium, nullaque communio est, & inter animas à corporibus separatas, & viuos aliena conuersatio est, vt probat Abulensis *ad D. Matthæum, cap. 25. quæst.* 295. ex sanctis Patribus probant Mendoza *q. 5. quodlib.* Martinus Del-rio *lib. 2. disquisit. quæst. 26. sect.* 1. Mortuus enim non est homo, quia homo ex coniunctione animæ, & corporis subsistit, vt docet Innocentius noster *in cap. in quadam, vers. Sed aduersùs, de celebrat. Missarum, Clement. 1. §. porrò, de summa Trinit.* ex D. Thoma & Aristotele probat Nauarrus *in Manuali, prælud. 1. num.* 11. Ant. Gomez *lib. 3. variar. cap. 3. num.* 32. ergo non est ratio, quare credamus per sepulturam viuos cum defunctis communicare: vnde excommunicationem post mortem non durare docuerunt Hostiensis *in cap. ad hæc, de priuil.* Archidiaconus *in cap. illi qui 6. quæst.* 1. ergo non est ratio, quare excommunicati sepulturæ ecclesiasticæ non tradantur. Accedit etiam, nam si ratio ab Innocentio adducta esset vera, sequeretur, leprosos, cum quibus in vita non communicamus, *cap. 1. de coniug. lepros. cap. 2. de Eccles. ædific.* non posse sepeliri in Ecclesia; & fures, raptores, & similes, cum quibus in vita communicamus, posse ecclesiasticæ sepulturæ tradi; cùm contrarium certum sit, *cap. 2. de furtis, cap. 2. de raptor. cap. vnic. de torneam.* Ergo non est vera ratio adducta ab Innocentio. Tandem aduersùs eam partem, in qua docetur, excommunicatorum corpora intra Ecclesiam sepulta exhumanda esse, obstat; nam defunctorum corpora semel sepulta non possunt exhumari, etiam vt in alium locum transferantur inconsulto Principe, *l. Diui fratres 44. §. 1. ff. de relig. l. 2. ff. de cadauer. punit.* probant Fornerius *lib. 3. rerum quotid. cap. 6.* Gutherus *lib. 2. de iure Pontif. cap.* 9. ergo non exhumandi sunt statim excommunicati. Accedit, nam tempore interdicti regulariter nemo intra Ecclesiam sepeliri potest, *Clement. 1. hoc tit.* sed si aliquis eo tempore in Ecclesia sepeliatur, exhumandus non est, Glossa *in cap. si ciuitas, de sentent. excom.* ergo similiter excommunicatus, si de facto in Ecclesia sepeliatur, non ideò est exhumandus.

4. DE PRIVATIONE SEPULTURÆ.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, omnes defunctos tradendos esse sepulturæ, nisi specialiter prohibiti reperiantur sepeliri; pluribus enim in pœnam alicuius immanis sceleris commissi sepultura denegatur, quæ pœna non exilis, immò & grauis apud omnes nationes fuit; quare olim vix nisi Biotanathis, & parricidis imponebatur, ex Ægesippo, & Iosepho probat Gitald. *de var. sepel. ritu, pag.* 647. quia ex Platonis opinione insepultorum animæ per centum annos aberrare credebantur, nec Acheronte recipi: vnde Virgilius aiebat:

Hæc omnis, quam cernis, inops, inhumataque turba,
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Transpor

Transportare prius, quàm sedibus ossa quierunt;
Centum errant annos, volitantque hæc littora circum,
Tunc demùm admissi stagna exoptata reuisunt.
Tertullianus *de anima*, ibi: *Creditum est, insepultos non ante ad inferos redigi, quam iusta perciperent.* Vnde iure Romanorum insepulta manebant cadauera eorum, qui proditorij, seu perduelles fuerant, *l. minimè 35. ff. de relig. l. liberorum, §. 3. ff. de his, qui notant. infam.* quod & de aliis nationibus idem probat Spondanus *de cœmeteriis lib. 2. p. 1. cap. 7.* Item insepulti iacebant patricidæ, *l. quod si nulla 10. ff. de relig. l. 9. ff. ad legem Pompeiam*, latè illustrant Solorzanus *de parricid. cap. 22. & 23.* Fornerius *2. rer. quotid. cap. 16.* D. Ioannes Ramos *eodem tract. d. lib. 2. cap. 7.* Item illi, qui sibi mortem consciuerunt, vt probaui superiori commentario. Etiam sacris canonibus plures ob maiora scelera sepulturâ priuantur; nam licèt æuo sancti Chrysostomi neminem, quantumuis noxium, priuatum esse sepulturâ, saltem post vnum, vel alterum diem, ipse Chrysostomus testetur *sermon. 35. in 1. ad Corinthios*, contrarius tamen vsus inualuit, vt cum multis docent Carillo *in bullam defunct. 2. p. cap. 4. §. 4. num. 50.* Spondanus *de cœmet. lib. 2. tota part. 1.* quare sepulturâ priuari cœperunt Infideles, Iudæi, Hæretici, & Schismatici, *cap. Ecclesiam 27. cum seq. de consecr. dist. 1.* etiamsi post mortem detecti fuerint, *cap. sanè 24. q. 2.* item eorum defensores, & receptatores, *cap. sicut ait, de hæretic.* excommunicati notorij, & vitandi, ex hoc textu, & suprà citatis. Item interdicti nominatim, *cap. in nostra, hoc tit. cap. cùm in partibus, de verb. sign. Clement. 1. de hæretic.* & illi, quibus est Ecclesiæ ingressus prohibitus, *cap. is cui, de sentent. excom. lib. 6.* blasphemi, *cap. statuimus, de maledic.* monachi proprietarij, *cap. super, de statu monach.* raptores impœnitentes, *cap. super eo, cap. in litteris, de raptor.* fures, & latrones, qui in furando occiduntur, *cap. 2. de furtis*, decedentes in torneamentis, *cap. 1. de torneam.* qui in duello, seu singulari certamine occisi fuerint. Concilium Trident. *sess. 25. de reform. cap. 19.* Concilium Frising. *anno 1440. can. 10.* *Præsenti constitutione duximus inhibendum vniuersis clericis nostræ diœcesis, ne suspensos patibulo, decollatos, vel alios qualitercunque sententia mortis traditos in torneamentis, ludis publicis, spectaculis, aut alios occisos, vel subitò defunctos, qui non eodem anno confessi, vel aliàs in mortalibus peccatis morte præuenti fuerint, vel non receperint Eucharistiæ Sacramentum, nisi de consilio Sacerdotum duxerint abstinendum, tradere præsumant ecclesiastica sepultura absque licentia nostra.* Incendiarij, qui odio, vel malo studio ignem apposuerunt, *dicto cap. in litteris, de rapt.* item qui decimas à laicis acceptas Ecclesiæ non restituunt, *cap. prohibemus, de decimis*: qui absque causa abstinent à communione Eucharistiæ vltra annum, nisi signa contritionis ostenderint in morte, *cap. omnis, de pœnit.* exenterrantes cadauera, *extrauag. detestabili, hoc tit.* inter communes: refert Ioannes Maior *in 4. dist. cap. 45. quæst. 4.* Tandemque omnes publici peccatores decedentes notoriè in ipso peccato, vt sunt vsurarij, concubinarij, & meretrices, *cap. quibus, cap. non æstimemus 13. quæst. 2. cap. quia in omnibus, de vsuris, cap. quanquam, eodem tit. in 6.* Et olim etiam ecclesiastica sepultura denegabatur illi, qui presbyterum tutorem designasset in testamento, *cap. neque, dist. 88.* & sanctimoniali irreligiosè viuenti. Concilium Rhemense sub Eugenio III. apud Baronium *tom. 12. anno 1148.* omnes enim suprà relati, cum psalmis, & cantu iuxta veterem Ecclesiæ morem, quem illustrat Theophilus *tom. 15. in Heterocl. p. vlt. quæst. 4. fol. 539.* & oblationibus prohibentur ad Ecclesiam deferri, & clerici eos ad sepulturam suscipientes, excommunicationem incurrunt, siue exempti sint, siue non. *Clement. 1. hoc tit.* immò & exemptos excommunicatos sepelientes potest Episcopus punire, vt latè probat Gibalinus *de censuris disquisit. 7. quæst. 2. fol. 224.* de quibus omnibus prohibitis sepeliri in Ecclesia integrum tomum edidit Murga *tom. 2. disquisit. mor.*

5. CVM QVIBVS COMMVNICETVR IN MORTE.

Deinde sciendum est, non esse in morte communicandum cum quibus non communicabatur in vita; & nefas esse cum illis communicare post obitum, cum quibus fas non erat preces effundere, *cap. quicunque 11. q. 3. cap. sanè 24. quæst. 2. cap. ad hæc 5. de priuil.* iunctâ integrâ ibi: *Quoniam graue sit eis in morte communicare, quos dum viuerent, Ecclesia à suo sinu pro suis excessibus segregauit.* Nec solùm oratione, verùm & sepultura cum defunctis communicatur; sepultura enim res spiritualis, seu actio spiritualis est; vnde satis videtur cum defuncto communicare, qui illum sepulturæ ecclesiasticæ tradit: immò & per sepulturam infra eandem Ecclesiam inter eosdem defunctos communionem dari, latè probat Spondanus *de cœmeteriis lib. 4. p. 1. cap. 7. per totum*; & id suadetur nonnullis grauissimis exemplis. D. Gregorius *lib. 2. dialog. 23.* in miraculis Sancti Benedicti ait de duabus sanctimonialibus, quibus ipse sanctus ob linguæ intemperantiam excommunicationem comminatus fuerat; cùm ipsæ pristinis moribus nihil mutatæ, breui diem obeuntes, sepultæ in Ecclesia essent, quotiescunque in ea Ecclesia Missarum solennia celebrarentur, atque ex antiquo more diaconus clamaret, *Si quis non communicat, det locum*; visas eas esse de sepulchris suis progredi, & exire, quousque à sancto Benedicto ab excommunicatione absolutæ fuerunt. Etiam refert Ioannes Moscus *in Prato Spirituali, cap. 40.* Cosinam Abbatem Lauræ, virum singularis religionis, ac fidei, sepultum fuisse in monumento vbi sepultus fuerat quidam Episcopus occultus hæreticus, & singulis noctibus auditum fuisse clamantem, *Noli me tangere hæretice, ne appropinques mihi, inimice sanctæ catholicæ fidei.* Alia tradit Spondanus *vbi suprà.* Æquissimum ergo est, vt corpora eorum, quos peccata in barathrum detrudunt, longè segregentur à sepulchris eorum, quos pietas ad cælum euehit; & ne communicemus cum mortuis, cum quibus in vita non communicabamus.

6. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Ex quibus iam apparet vera decidendi ratio ad nostrum textum; nam cùm omnis communio prohibita sit cum excommunicatis iam à temporibus Apostolorum *in can. 11.* ibi: *Si quis cum excommunicato simul orauerit, communione priuetur*; & *cap. sicut Apostoli, cum sequent. 11. q. 3.* Rectè statutum est, ne excommunicatum sepulturæ ecclesiasticæ tradamus, ita in diuinis communicando cum eo, cum quo superstite communicare non licebat: sepultura enim, si attendimus locum, si inspicimus diuina officia, quæ

in exequiis celebrantur, si orationes, quas fundit Ecclesia, consideramus, actio spiritualis est; vnde non licet in ea cum excommunicato communicare, nec illi defuncto debet in Ecclesia ingressus permitti, cui in vita prohibitus erat. Pro cuius rationis illustratione expendo Marciani responsum *in l. 2. ff. de cadaueribus punit.* vbi ait Consultus, cadauera eorum, qui in insulam relegati, aut deportati erant, non posse etiam post mortem intra ciuitatem transferri, & sepeliri; quod & agnouit Ovidius *lib. 3. Tristium. eleg. 3.*

Quantum erat, ô magni, perituro parcere Diui!
Vt saltem patria contumularer humo.
Integer hanc potui nuper bene reddere vitam,
Exul vt occiderem nunc mihi vita data est.

Et licèt tempore Ovidij licuisse corpus defuncti relegati ab insula efferri, & in patriam sepeliri, existimet D. Nicolaus Antonius *de exilio lib. 1. cap. 15.* contrarium tamen, & rectè, docuerunt Albericus Gentilis *in lect. Virgil cap. 2.* D. Iosephus de Retes *ad l. 4. ff. de interdict. & releg.* & *in addit.* Nec contrarium docuit ipse Poëta *in vers. sequent.* ibi:

Ossa tamen facito paruâ referantur in vrnâ,
Sic ego non etiam mortuus exul ero.
Non vetat hoc quisquam: fratrem Thebana parentum
Supposuit tumulo, Rege vetante, soror.

Nam ibi Ovidius tantùm intendit suadere coniugem, vt furtiuè ossa sua in patriam reducat; vnde ait, vt in parua vrna ossa referantur, vt facilè furtim in patriam possint asportari: quod & suadetur exemplo Thebanæ sororis, quo vtitur Ovidius, cuius historiam refert D. Iosephus de Retes *vbi suprà.* Et hodie exulem non posse sepeliri in Ecclesia suæ patriæ, docent Samuellius *in praxi de sepult: tract. 2. disput. 1. contron. 6. conclus. 15.* Murga *tom. 2. disquisit. mor. disquisit. 24.* Rectè ergo in præsenti deciditur, excommunicatum, qui relegato comparatur, *Tertul. de præscript. cap. 30.* quare excommunicationem exilium finitimum dixit Alex. I. *epist. 1.* apud Turr. *lib. 1. contra Magdeburg. cap. 7.* vt D. Nicolaus Anton. *dicto lib. 1. cap. 7. num. 11.* & *cap. 13. num. 14.* Illustr. D. Franc. Ramos *in syntagmate pro Episcop. Lusit. proposit. 3. num. 97.* non esse intra Ecclesiam sepeliendum. Exemplis aliarum religionum hoc etiam illustrat Spondanus *de cæmeteriis lib. 2. cap. 1.* facit mos Gentilium, apud quos quemcunque iratus Iupiter vindicasset, fulmineque percussisset, vt Diis inuisum, insepultus projiciebatur. Virgilius *lib. 2. Æneid.*

Iampridem inuisus Diuis, & inutilis annos
Demoror, ex quo me Diuum pater, atque hominum Rex
Fulminis afflauit ventis, & contegit igne.

Immò etsi excommunicatus defunctus intra Ecclesiam sepeliatur, debet exhumari, tanquam iniustè sepultus, vt contigit aliis, quibus ius sepulturæ denegatur, vt de quodam proscripto Senatus censuit apud Liuium *lib. 48. ad finem*, ibi: *Senatus ossa eius monitu Pontificum, tanquam loco sacro non ritè posita, inde remouit, quamvis & antè, & post multos eodem loco sepelierint.* Inde apud Lampridium *in Commodo*, illæ Senatus conclamationes: *Innocentes sepulti non sunt, parricida cadauer extrahatur.* Apud Quintilianum *declamat. 299.* extat declamatio sub hoc titulo: *Ossa eruta parricidæ.* Quam exhumationis praxim, tam apud Gentiles, quàm Catholicos receptam, latè illustrat Spondanus de cæmeteriis *lib. 3. p. 1. cap. 4. cum sequent.* Sed si cadauera excommunicati ab aliis fidelium discerni non possint, exhumari non debent, propter confusionem, cuius ratione plura permittuntur, quæ aliàs prohiberentur, *cap. cùm tu, de vsuris, cap. significasti, de homicid. cap. si duobus, de appellat. cap. quàm magnum 23. q. 4. cap. cùm sit, de Iudæis, cap. cum omnibus, 81. dist.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; licèt enim regulariter crimina morte extinguantur, tamen pœna semel pro eis imposita durat etiam post mortem, *dicta l. 2. ff. de cadauer. punit.* vnde cùm excommunicatio inflicta est in vita ipsius delinquentis, comitatur ipsum, & durat donec reconcilietur Ecclesiæ, præcipuè cùm excommunicatio liget animam, quæ immortalis est, non verò corpus: vnde etiam post mortem potest durare; an verò possit & nouiter imponi, dicemus *in cap. 5. de hæretic.* Nec obstat, deesse hoc casu rationem pœnæ; nam in priuatione sepulturæ, licèt desit emendatio peccatoris, adest tamen exemplum, seu terror aliorum, qui dum vident decedentes in excommunicatione ab Ecclesiæ sepultura rejici, & omnibus suffragiis priuari, arcebuntur à delictis, quæ habent excommunicationem annexam; & si forsan in eam incidant, reconciliationem ante mortem efflagitabunt. Nec obstat augmentum primum ipsius difficultatis, quo moti Lutherani, Caluinistæ, & alij Nouatores, existimabant, ob hæresim neminem priuandum esse iure sepulturæ ecclesiasticæ; quos doctè refellit Spondanus in suo perdocto tractatu *de cæmeteriis sacris*, quem huius erroris refellendi occasione, magnâ eruditione plenum in lucem edidit; is enim *lib. 4. p. 3. cap. 1.* ait, iustè eos priuari sepulchris maiorum, nec ampliùs dici posse propria sepulchra; siquidem aut commercium, aut communio cum illis non est; quæ doctrina etiam ad excommunicatos sepulturâ priuandos, etiam in sepulchris maiorum, satis propriè adaptatur. Nec obstat secundum augmentum ipsius difficultatis; quamvis enim reuerà corpus defuncti non sit capax communionis spiritualis, quia tamen eundem hominem repræsentat, & supponit in viuente fuisse ius ad sepulturam, quæ actio spiritualis est, tum propter diuina officia, quæ in exequiis celebrantur, tum propter orationes, quas effundit Ecclesia; inde si non licuit orare cum viuo, quomodo cum eo defuncto licebit communicare? Quamvis enim non adsit anima, quæ tantùm dici potest excommunicatione ligata, adest tamen corpus, quod huiusmodi anima viuificauit, vas, & organum satanæ, per quod infelix anima scelera commisit, quæ excommunicationem meruerunt; corpus enim ipsam personam excommunicatam repræsentat: vnde iustè Ecclesia decreuit cum eo communicandum non esse per sepulturam ecclesiasticam. Nec obstat augmentum huius difficultatis ex casu leprosorum deductum; nam licèt Abbas Panorm. in præsenti textu existimauerit, leprosos non esse admittendos ad sepulturam cum aliis fidelibus, ideoque *in cap. 2. de Ecclesiis ædific.* statui, vt leprosi habeant sibi specialem Ecclesiam cum cæmeterio; tamen contrarium communiter docetur à repetentibus in præsenti. Nec tunc obstat ratio ab Innocentio

7. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Innocentio hîc adducta; nam causa prohibitæ communionis cum leproso non est perpetua, sed temporalis, propter infirmitatem, quæ cessat per mortem; vnde deficiente causâ prohibitionis, cessat prohibitio; causa enim est metus contagij, qui post mortem dari non potest; vnde leprosi poterunt cum aliis fidelibus in Ecclesia sepeliri, nisi propter fœtorem, vel similem causam habeant cæmeterium proprium, quia tunc in eo debent sepeliri. Nec quod de furibus, raptoribus, & aliis dicebamus, obstat; nam cum illis prohibita non est communio in vita, propter spem pœnitentiæ, quæ cùm desit post mortem, ideo illi publici peccatores, qui impœnitentes decedunt, priuantur sepulturâ Ecclesiasticâ. Nec obstat secunda difficultas suprà expensa; nam principium illud iuris procedit, quando defunctorum corpora sunt perpetuæ sepulturæ ritè, & rectè tradita; tunc enim facilè non sunt exhumanda, & transferenda in alium locum: at verò cum iniustè, & per violentiam sunt sepulta in loco alieno, & competenti, debent exhumari, & exteriùs proiici, argumento textus *in l. is 7. ff. de relig.* vnde cùm in præsenti casu corpora excommunicatorum fuissent sepulta in Ecclesia per violentiam propinquorum, & ita iniustè, & in loco illis non competente; ideo iubentur exhumari, & extra Ecclesiam proiici. Nec argumentum deductum ex casu fidelis sepulti tempore interdicti aliquid facit; nam nullibi legitur statutum, vt tempore interdicti sepultus exhumetur, nec id prouenit ex natura interdicti; vnde cùm pœnæ sint restringendæ, ideo pœna exhumationis imposita excommunicato sepulto in præsenti non est protrahenda ad fideles sepultos tempore interdicti, vt docet Gibalinus *de censur. disquis.* 2. 1. *p. in fine.*

8. EXPONITVR CAP. A NOBIS 28. DE SENT. EXCOM.

Sed superiori assertioni obstat textus *in cap. à nobis 28. de sent. excom.* vbi proponitur, Petrum excommunicatum, per aliquod tempus signis pœnitentiæ datis, sed ante absolutionem decessisse; quæsitum fuit, an sepeliendus esset in Ecclesia, & pro eo orandum esset? Cui quæstioni Innocentius III. respondit, illi succurrendum esse per absolutionis beneficium, sepeliendumque cum esse intra Ecclesiam, quia quoad Deum fuit absolutus, licèt quoad homines excommunicatus decessit. Ex quo textu apertè deducitur, decedentem in excommunicatione, cum quo in vita non communicabamus, sepeliri posse intra Ecclesiam, & per consequens cum ipso in morte communicari posse. Cui difficultati vt satisfaciat Barbosa *in capite ad hæc 5. de priuil.* discrimen agnoscit inter excommunicatum decedentem datis pœnitentiæ signis, iam sepultum; & adhuc sepulturæ non traditum: primo casu non exhumandum, sed absoluendum esse affirmat; secundo verò casu non esse sepeliendum intra Ecclesiam. Sed hæc solutio apertè conuincitur ex eo, nam si ille excommunicatus, quia pœnitentiæ signa dedit, non est exhumandus; quare etiam non est sepeliendus, cùm eadem ratio militet in vno casu, ac in alio. Quare hac solutione omissâ verius dicendum est, præsentis textus decisionem non habere locum, cùm excommunicatus absolutus fuit, vel in ipso mortis articulo, vel post mortem, quia dedit signa contritionis; excommunicatio enim, sicut alia quælibet censura, tamdiu conseruat suum effectum, quamdiu manet; tamdiu verò durat, quamdiu non tollitur per absolutionem, quæ potest impartiri vel in ipso mortis articulo, *cap. final. hoc tit.* vel post mortem, ante, vel post humationem. Gibalin. *de censur. p.* 1. *disquisit.* 4. *quæst.* 9. *corol.* 5. Igitur cùm excommunicatus, qui signa pœnitentiæ in vita dedit, possit absolui etiam post mortem, rectè *in dict. cap. à nobis*, docetur, eius corpus posse in Ecclesia sepeliri, quia talis absolutio retrotrahitur ad tempus, in quo dedit signa pœnitentiæ, & per eam declaratur decessisse absolutum, atque intra gremium Ecclesiæ: quare cùm possint alij fideles cum eo in vita communicare, quid mirum, vt etiam post mortem per sepulturam cum eo communio detur? Et excommunicatum in foro interno absolutum, non verò externo, posse sepeliri in Ecclesia, probat Araujo *tit.* 3. *quæst.* 31.

9. EXPONITVR CLEMENT. 1. HOC TIT.

Secundò suprà traditis obstat textus *in Clement.* 1. *hoc tit.* vbi traditur, eos, qui propriæ temeritatis audaciâ in cæmeteriis publicè excommunicatos, aut nominatim interdictos sepelierunt, ipso facto excommunicationis sententiam incurrere. Ex quo textu expresè deducitur, excommunicatos occultos impunè posse in Ecclesia sepeliri: ergo licet saltem occultos excommunicatos ad sepulturam admittere. Pro cuius textus expositione sciendum est, præsentis textus temporibus nullum excommunicatum maiori excommunicatione (licèt absque ratione ad excommunicatos minori excommunicatione idem protrahat Glossa *in dict. Clement.* 1.) posse in Ecclesia sepeliri, & sepultum esse exhumandum; quod restrictum fuit per PP. Concilij Viennensis *in dict. Clement.* 1. ad publicè excommunicatos; ac tandem per Ioannem XXII. *in Extrauag. ad euitanda*, ad denunciatos, vel notorios clerici percussores. Cùm enim tantùm cum eis prohibita sit fidelibus in vita communicatio, ita etiam & in morte cum illis tantùm inhibita censetur, vt docent Gutierrez *lib.* 1. *canonic. part.* 1. *num.* 30. Suarez *de censur. disput.* 12. *sect.* 4. *num.* 5. Ricciulus *de iure person. lib.* 4. *cap.* 60. *num.* 45. Layman, Villalobos, & alij, quos sequitur Gibalinus *de censur.* 2. *part. disquisit.* 7. *quæst.* 2. Vnde cùm temporibus Innocentij III. cum omnibus excommunicatis, denunciatis, siue non, communicatio fidelibus esset prohibita, ideo nullâ adhibitâ distinctione illis denegatur Ecclesiastica sepultura.

10. INTELLIGITVR CAP. 2. DE SACRAM. NON ITER.

Tertiò obstat textus *in cap.* 2. *de sacrament. non iter.* vbi cùm tempore cuiusdam schismatis (cuius historiam ibi retuli) nonnulli defuncti ab ipsis schismaticis fuissent in Ecclesia sepulti, & quidam clerici similiter schismatici, & degradati celebrarent Missæ sacrificium in ipsa Ecclesia, & cum ornamentis Catholicorum, quæsitum fuit ab Honorio III. an defuncti essent exhumandi, altariaque denuò consecranda, & ornamenta benedicenda? Et respondet Pontifex, nec corpora esse exhumanda, nec altaria reconcilian la, aut vestimenta benedicenda. Ex quo textu ita conficio argumentum: Schismatici sunt extra communionem Ecclesiæ. D. Ambrosius *lib.* 7. *in Lucam, cap.* 11. ibi: *Omnes hæreticos, & schismaticos à regno Dei, & ab Ecclesia intelligi separatos*; & ideo non Dei, sed immundi spiritus omnes schismaticorum, & hæreticorum esse conuentus, docuit D. Hieronymus *ad epistolam D. Pauli ad Titum, cap.* 3. ibi: *Inter schisma, & hæresim hoc interesse; quòd hæresis peruer*

peruersum dogma habeat, schisma propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet. D. Augustinus *de fide & symbolo, cap.* 10. ibi: *Quapropter nec hæreticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, quæ diligit Deum; nec schismaticus, quia diligit proximum.* Expressiùs Fulgentius *de fide ad Petrum, cap.* 38. ibi: *Non solùm omnes Paganos, sed etiam omnes Iudæos, hæreticos, & schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam finiunt vitam, in ignem æternum ituros.* Plura Spondanus de Cæmeteriis *part.* 1. *libro* 4. *capite* 2. & *libro* 1. *part.* 4. *capite* 4. Sed isti semel sepulti non exhumantur: igitur nec excommunicati exhumari debent. Cui difficultati respondendum est dicendo, in eo textu defunctos sepultos, non fuisse excommunicatos, vel schismaticos, sed fideles laicos, qui fuerunt sepulti ab ipsis schismaticis; vnde dubitabatur, an defuncti sepulti essent exhumandi, non quia ipsi schismatici decesserant; sed quia tempore schismatis, & ab schismaticis fuerant sepulti; quo casu rectè ait Honorius, eos exhumandos non esse, quia cum eis communicabatur in vita; vnde tanquam ritè, & rectè sepulti, non debent exhumari. Dicemus *in cap. consuluit, de consecr. Ecclesiæ.*

CAPVT XIII.

Honorius III. [a] *Magalonensi Episcopo.*

ABolendæ consuetudinis, nec-non abominabilis corruptelæ apud Montem Pessulanum vitium, sicut dicitur, inoleuit, vt videlicet decedentibus non priùs permittatur effodi sepultura, quàm pro terra, in qua sepeliendi sunt, certum pretium Ecclesiæ persoluatur. Quia igitur id longè est à regula pietatis, & ab Ecclesiæ honestate, præsentium tibi auctoritate mandamus, quatenus cùm loci diœcesanus existas, inhibeas clericis, ne quidquam omnino præsumant exigere hac de causa: iniungens laicis, vt laudabilem consuetudinem erga Dei Ecclesiam piâ deuotione fidelium introductam obseruent, ne fermento hæreticæ priuatis illam corrumpere videantur sub prætextu Ecclesiasticæ puritatis.

NOTÆ.

1. [a] MAgalonensi.] Textus iste in hac Raymundi collectione tribuitur Innocentio III. sed malè, cùm non reperiatur inter epistolas ipsius Pontificis, nec in tertia aut quarta collectione: extat verò in quinta compilatione Honorij III. *sub hoc tit. cap. vnic.* vnde restituenda est ita inscriptio: *Honorius III. Magalonensi Episcopo.* Magalonensis ciuitas est Prouinciæ Narbonensis in Gallia, in insula maris mediterranei posita, in ditione Arecomicorum, olim Episcopali Cathedrâ decorata, sed postea ob barbaricas incursiones penitus desolata, vnde Cathedra Episcopalis translata fuit in Substantionem, demùm in montem Pessulanum à Paulo III. anno 1536. qui mons distat à mari mediterraneo decem milliaribus, & temporibus Honorij III. erat in diœcesi Magalonensi, vt constat ex hoc textu, ibi: *Cùm loci diœcesanus existas.* Scribit autem in præsenti Honorius Bernardo, qui tunc in Ecclesia Magalonensi florebat, de quo plura fratres Sammat. *tom.* 3. *Gal. Christ. fol.* 1.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

EX hoc textu communiter deducitur sequens assertio: *Pro sepultura in Ecclesia præstanda pretium exigi non debet.* Probant eam textus *in cap. quæsta* 12. *cap. postquam* 13. *cap. in Ecclesiastico* 14. *cap. præcipiendum* 15. 13. *quæst.* 2. *cap. plerique* 7. *de pactis, cap. ad Apostolicam, cap. suam, cap. dilectus, de simon.* D. Gregorius *lib.* 7. *epistol.* 4. *indict.* 1. *epist.* 56. *indict.* 2. Vrbanus II. in Concilio Claramont. *can.* 8. ibi: *Nullus deinceps pro sepultura pretium exigat.* Et in Concilio Placent. *can.* 14. ibi: *Præcipimus, vt pro chrismate, & baptismo, & sepulturis nihil vnquam exigatur.* Innocentius II. in Synodo Romana, *can.* 18. ibi: *Præcipimus, vt pro chrismatis, olei sacri, & sepulturæ acceptione vllum vendicationis pretium exigatur.* Concil. Meldense *can.* 72. Metense *can.* 2. ibi: *Et pro sepultura nullum pretium detur.* Bituricense, *can.* 2. ibi: *Nullus pretium pro sepultura accipiat.* Turon. *can.* 6. relatum post Concil. Lateran. *p.* 2. *cap.* 10. ibi: *Pro sepultura nulla cuiuspiam pretij exactio intercedat.* Rhemense sub Eugenio *can.* 10. Triburiense *can.* 16. In Capitul. Caroli *can.* 21. ita cauetur: *Sepultura gratis concedenda, nec muneris quicquam pro ea accipiendum.* In Capitul. Heraldi Turonensis ad annum 856. *cap.* 77. ita legitur: *De venditionibus sepulchrorum, & de his, qui pro sepultura munera exigunt, vt seueriter puniantur, & distringantur.* Concil. Lateran. sub Innocentio III. Ratisbonense sub Laurentio Cardinali, *can.* 5. & 6. D. Hieronymus *qq. in Genesim cap.* 23. & in constitutionibus Riculphi Suession. Episcopi, quæ extant ad calcem operum Hincmari, *cap.* 18. ibi: *Sepulturas mortuorum ecclesiasticâ honestate, & pietate vnusquisque presbyter disponat, & ne pro sepeliendis mortuis genia exquirat.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, Suarez *de relig. tom.* 2. *tract.* 2. *lib.* 4. *cap.* 4. Iul. Lauorus *tit.* 2. *lucubr. cap.* 10. *ex num.* 2. pluribus relatis Diana *p.* 2. *resol. tract.* 1. *resol.* 57. Antonius August. *in epit. iur. lib.* 26. *tit.* 13. Fridericus Lindembrog. *in glossar. legum antiq. verbo Sepulturæ pretium.* Lemaistre *lib.* 1. *de iurib. Episcop. cap. vlt.* Mancinus *sacri iuris controu. dissert.* 29. & 30. & *de triplici iuris collat. cap.* 32. P. Gregorius *lib.* 1. *partit. titul.* 17. *cap.* 5. Chopinus *lib.* 2. *sacr. pol. titul.* 7. *n.* 19. Vicecomes *de ritibus Missæ volum.* 2. *lib.* 4. *cap.* 21. Spondanus *de cæmet. lib.* 1. *p.* 2. *cap.* 9. *num.* 3. Balduinus *ad nouel.* 43. *Iustin.* Barbosa

lib. 2.

lib. 2. Iuris Ecclef. cap. 3. num. 27. Binsfeldius *in dict. cap. ad nostram, de simon.* Benedictus Pererius *in Genesim, cap. 13. disput. 1. num. 13.*

3. Impugnatur prædicta assertio. Sed hæc assertio difficilis valde videtur; siquidem omni in religione, Hæbraïca videlicet, Gentilica, & Catholica, pretium pro sepultura iustè peti, & recipi legimus. De Hebræis constat ex facto Abrahami, quod refertur *Genesis cap. 17.* vbi traditur Abrahamum ius sepulturæ sibi pretio comparasse ab Ephron, ipsumque quasi violenter coëgisse sepulturam sibi vendere; nam cùm Ephron illi gratis, & liberaliter sepulturam, aut locum inter sepulchra propria concederet, Abraham diligenter curauit, vt pretio accepto locus purus ad sepulturam sibi venderetur: vnde deducitur, apud Hebræos receptum fuisse, pro loco sepulturæ pretium recipere. De Gentilibus id faciliùs probatur, siquidem Romani, qui in sepulchris, & locis ad sepulturam destinatis religionem agnoscebant, non improbant pretium recipi pro ipsa sepultura, *l. funeris 37.* ibi: *Pretium pro sepultura, ff. de relig.* & locum iam religiosum vendere sinebant, *l. Quintus, §. Pomponius, ff. de annuis legat. l. si verò 12. §. final. ff. mandati, l. si hæres, ff. de condict. caus. dat. l. liberto, §. liberti, ff. de negot. gest. l. cùm in testamento 102. ff. de V. S. l. sed & si quis, §. hac ratio, & §. plerique, ff. de relig. l. quibus, §. final. ff. de condit. & demonstr.* in quibus agitur de pecunia data ad emptionem sepulturæ: & ex tali pecunia pro emenda terra ad sepulturam, vicesimam non deberi, docetur *in l. funeris 37. ff. de religiosis.* Expressiùs venditionem loci religiosi subsistere probatur *ex l. & liberi, ff. de contrah. emption.* vbi qui ignorans emit locum, vbi cadauer illatum erat, illum acquirit; & ex illa satis vsitata clausula in sepulchris apposita, quâ cauebatur, ne ipsa venderentur, aut alio modo alienarentur, vt constat ex epitaphiis transcriptis à Guthero *de iure manium lib. 4. fol. 409.* Nec credi potest, tam diligenter testatores venditionem sepulchrorum inhibuisse, si iure ipso communi satis esset interdicta. Tandem apud Catholicos pretium pro sepultura exigi, vsus quotidianus demonstat; siquidem passim videmus Ecclesiam locum ad capellam, vel sepulchrum familiare construendum vendere; nec iniustè, ne Ecclesia, sicut quilibet alius priuatus, cogatur de suo facere beneficium, *cap. precaria 10. quæst. 2.* ergo non rectè in præsenti docetur pro sepultura pretium recipi non posse.

4. De sepulchris, et locis religiosis. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, sepulturam tripliciter sumi posse. Primò pro officio, quod impenditur corporibus humandis, *cap. dictum 1. quæst. 1.* de quo agemus *in cap. suam, cap. ad Apostolicam, de simon.* Secundò pro iure sepeliendi, seu assignandi locum in Ecclesia, quod competit Episcopo, & Parocho. Tertiò pro loco, in quo quis sepelitur, terraque in qua humatur, de qua in præsenti textu agitur, ibi: *Non priùs permittatur effodi sepultura, quàm pro terra, &c.* Ipse locus sepulturæ à Consultis aliquando appellatur purus, cùm adhuc cadauer in eo humatum non est, *l. 1. §. purus, ff. de relig. l. locum, C. eodem titul.* Docent Iulius Lauorus *dict. tit. 2. lucubr. cap. 7.* Balsamon *in nomocan. Photij, tit. 4.* Locus verò religiosus in iure ciuili dicitur is, in quo cadauer humanum illatum est, *l. in tantum 6. §. religiosum, ff. de rerum diuis. l. cùm loca, l. cùm in diuersis, ff. de relig. §. religiosum, Instit. de R. D.* Vnde apud Romanos vnusquisque locum religiosum faciebat mortuum inferendo in loco proprio, vel in alieno, consentiente domino, *l. cùm loca, l. si quis eo, ff. de relig.* plura Osualdus *lib. 4. Donel. cap. 1.* Institutarij *in dict. §. religiosum*: non verò si inuito domino in alieno loco quis mortuum inferat; ideo hæres locum non facit religiosum, mortuum inferendo in fundo legato, *l. si locus 34. ff. de religiosis.* Tunc autem religio loci incipiebat, cùm gleba iniiciebatur solutis iustis ter à sacerdote; & tunc, vt ait Cicero *lib. 2. de legibus*, & corpus humatum dicebatur, & sepulchrum vocabatur: facit Varro *lib. 4. de lingua Latina*, si ea mente cadauer illatum sit, vt ibi maneat perpetuò repositum, non si commendatum ad tempus, vt postea aliò transferatur, *l. si quis 40. l. nec-dum 10. C. de religiosis, l. 3. §. non perpetuo 4. de sepulchro violat.* & in hac parte obseruandi sunt textus *in l. vltim. vt in possess. legat. l. 3. §. in locis, ff. de iure fisci, l. 28. ff. communi diuid. l. 4. §. non fit, ff. ad leg. Iul. pecul. l. vltim. ff. de mortuo inferend. l. 5. §. 12. ff. de donat. inter, l. seruitutes, §. seruitus, ff. de seruit. l. 73. §. 1. ff. de contrab. emption. l. penult. ff. de pactis, l. quod si locus, ff. de religiosis, l. 5. §. si libitinarius, ff. de instit. act. l. 1. §. & aliàs 15. ff. si quid in fraud. patron. l. 30. ff. famil. ercisc.* Non tamen totus fundus, in quo cadauer humatum est, religiosus fit, sed tantùm illa pars fundi, quam occupat cadauer; reliqua verò pars manebat prophana, & in commercio, *l. 2. §. sepulchrum 5. ff. de religiosis, l. si sepulchrum 4. l. locum 9. C. eod. tit.* quæ dicuntur modica loca *in l. hanc legem 21. l. in modicis 24. ff. de contrab. emption.* Igitur quamuis ampla pars terræ sepulchro esset destinata, ea sola censebatur religiosa, quatenus corpus humatum est; proindeque cauerunt Romani, ne de terra frugibus apta, viui, mortuive vsurparent, vt ait Cicero *lib. 2. de legibus*, ibi: *Lex vetat ex agro culto, eòve qui coli possit, vllam partem sumi sepulchro; sed quæ agri natura tantummodo possit efficere, vt mortuorum corpora sine detrimento viuorum recipiat.* Nihilominus tamen aliquod laxamentum habuit religio, & pedes in fronte, pedes in agro designabantur; quod spatium occuparet sepulchrum, veluti decem pedes in fronte, idest in latitudine; viginti in agro, idest longitudine, vt exposuit vetus Horatij commentator *ad lib. 1. satyr. 8.* ad illum versum:

Mille pedes in fronte, trecentum cippus in agrum.

Post quem notauit Brissonius *lib. 2. select. cap. 15.* Gothofredus *in dict. §. sepulchrum*: idem *ad leges XII. Tabul. cap. de religiosis*, Osualdus *lib. 4. Donelli, cap. 1. littera H.* Cuiacius *lib. 10. obseru. cap. 37.* Ant. Clarus *ad leges XII. Tabul. capite vlt.* Ramirez de Prado *in pentecont. cap. 17.* Iure verò nostro canonico locus religiosus non fit corporis humatione, sed Episcopi consecratione, aut benedictione, vel cùm locus sepulturæ Christianorum destinatur, etiamsi nemo ibi sepultus sit, *cap. quæsta 2. cap. ad hæc, de relig. domib.* immò etsi apud nos Catholicus sepultus sit in loco prophano, non ideo dicetur locus ille religiosus, aut sepultura Ecclesiastica, vt docent Gratianus *p. 1. discept. cap. 110.* Spondanus *lib. 1. de cæmet. p. 1. cap. 9. & 10.* pluribus relatis

Barbosa *in dict. cap. ad haec:* docent, & notant differentiam hanc inter vtrumque ius, idem Barbosa *in dict. cap. ad hac, num.* 4. Gregorius *in l.* 1. *glos.* 3. *titul.* 13. *part.* 1. Molina *lib.* 1. *de primog. cap.* 24. *num.* 38. Ioan. Garsias *de expensis cap.* 8. *num.* 51. Spino *in speculo, gloss.* 2. *num.* 37. Spondanus *de caemeteriis libro* 1. *part.* 1. *capite* 9. & 10.

5. DE RELIGIONE SEPVLTVRÆ, ET EIVS PROHIBITA VENDITIONE. Deinde sciendum est, etiam apud Gentiles sepulturam semper religiosam habitam fuisse; credebant enim hominum ibi sepultorum animas circa sepulchra aberrare, & nonnunquam in illis residere, quas Semonum, siue Semideorum esse autumabant. D. Augustinus *lib.* 9. *de ciuit. Dei, cap.* 11. Martianus Capella *de nuptiis Philolog. lib.* 2. Apul. *in lib. de Deo Socratis, in fine:* & omnes gentes sepulchrorum religionem habuisse commendatissimam probant Gutherus *de iure man. lib.* 3. *ferè per totum*, Lælius Gytaldus *de vario sepel ritu, non procul ab initio*, Guichardus *de re funebri, lib.* 1. *cap.* 8. & *lib.* 2. *cap.* 5. vnde eorum violatores, tanquam sacrilegos puniri, tam apud Græcos, quam Romanos, fusè probat Spondanus *lib.* 1. *de caemeteriis,* 1. *p. cap.* 9. & sepulchrorum sanctitatem testantur Cicero *lib.* 2. *de legibus*, dum legem antiquam ita conceptam refert: *Deorum manium iura sancta sunto.* Idem *lib.* 4. *de repub.* apud Nonium *verbo Sanctitudo*, dixit sanctitudinem sepulturæ iure Pontificio subsistere: & *in Philipp.* 9. sanctitatem sepulchrorum in ipso solo esse, quæ nullâ vi moueri, nec deleri possit. Et Martialis *lib.* 9. *epigr.* 38. dixit: *Sanctam vrnam.* Catullus *carm.* 7. *ad Lesb.* vocauit: *Sepulchra sacra.* Seneca *ad Troadem, actu* 3. sic: *Tumulum sacrum*, & *sacram sedem.* Quintilianus *declamat.* 10. ait: *Sacratos morte lapides*; quia nimirum sepulchra Diis manibus data, dicataque, ab omni prophano vsu sunt seiuncta. Consulti frequentiùs sepulchra loca religiosa appellant, quia propter aliquam sanctitatem à commercio remota, relegataque sunt, vt ex Masurio Sabino refert Gellius *lib.* 4. *cap.* 9. & ex Seruilio Sulpitio Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 3. & Vlpianus *in l.* 1. §. 6. dixit, interesse religionis monumenta exstrui, exornarique; & *in l. si sponsus* 5. §. *concessa, ff. de donat. inter.* donationem sepulturæ causâ factam, religionis gratiâ valere. Gordianus Imperator *in l.* 1. *C. de sepulchro violat.* sepulchrorum violatores incidere in crimen læsæ religionis docuit. Vnde licèt loci puri venditio valeat, *l. si locum, ff. de religiosis*; sepulchri tamen venditionem ius religionis prohibet, *l.* 2. *l.* 9. *C. de relig.* Et Senatusconsulto etiam cautum fuit, ne locus sepulchrorum permutationibus polluatur, idest ne loca religiosa alterius conuersationis vsum accipiant, *l. si quis sepulchrum* 12. §. 1. *ff. de relig.* & si locus religiosus pro puro vendatur, Prætor concedit in factum actionem ei, ad quem ea res pertinet, *l. ossa*, §. *si locus, ff. de relig.* & si quis contra hanc prohibitionem sepulchrum vendat, tam ipse, quàm emptor incidunt in crimen læsæ religionis, *l. sacrilegij* 11. *ff. ad leg. Iul. pecul. l.* 3. *ff. de sepulchro violat. l.* 5. *C. eod. tit.* docent Fornerius *lib.* 1. *select. cap.* 13. Sauarus ad Sidon *lib.* 2. *epistol.* 12. Nec modò sepulchra vendi prohibentur, verùm etiam res, quæ ipsis insunt, aut coniunguntur. Audi Iuliani impiissimi Imperatoris rescriptum *in l.* 5. *C. de sepulchro violato*, ibi: *Pergit audacia ad busta defunctorum, & aggeres consecratos, cùm & lapidem hinc mouere, & terram sollicitare, & cespitem vellere, proximum sacrilegio maiores semper habuerint; sed & ornamenta, quæ dant triclinijs, aut porticibus, auferunt de sepulchris: quibus consulentes, ne in piaculum incidant contaminatâ religione bustorum, hoc fieri prohibemus, pœnâ manium vindice cohibentes.* Quem textum illustrat D. Ioannes Suarez *lib.* 2. *ad leg. Aquil. cap.* 2. *sect.* 6. Iure etiam nostro Canonico, etsi locus purus, non benedictus, nec cæmeteriatus vendi possit, *capite aurum* 12. *quæst.* 2. tamen per benedictionem Episcopi religiosus effectus vendi nequit, ex hoc textu, & aliis suprà citatis, immò illum vendens pœnis simoniaci punitur, *cap. non satis*, cum aliis, *de simonia*; latè probat Murga *tom.* 1. *disquisit. mor. tract.* 4. *disquisit.* 4.

Quibus ita animaduersis apparet iam vera ratio præsentis decisionis; si enim apud Gentiles tam turpis quæstus perpetuò visus est, qui ex re sepulchrali colligitur, & commercium sepulchrorum infame existimatum, quid mirum, si Ecclesia repetitis sæpiùs sanctionibus, terræ, quâ corpus operitur, venditionem, & sepulturæ mercimonia interdixerit? Accedunt aliæ rationes huius prohibitionis, videlicet quia terra illa concessa putredini non debet vendi, & de alieno luctu aliquod facere compendium, vt aiebat Hincmarus Rhemensis *in epist. ad Episcopos Tornacenses*, & ex D. Gregorio referunt PP. Concilij Meldensis *can.* 72. ibi: *Nec pro loco sepulturæ (vt verbis sancti Gregorij vtamur) pretium de terra concessa putredini quærere, & de alieno luctu velle facere compendium, aliquo modo quispiam tentet.* Aliam rationem assignant PP. Concilij Triburiensis *in cap.* 14. 13. *quæst.* 2. ibi: *Nam si daretur pretium pro sepultura, auri sacra fames mortalia sacerdotum pectora cogeret fas omne abrumpere, & denegare sepulturam illis, qui pretium vnde soluerent, non haberent & eruerent, mercantibus sacerdotibus, de humana morte compendium.* Vnde Theodoricus, dum iussit marmora excipiendis cadaueribus destinata leuiori pretio distrahi, sic Danieli Marmorario rescribit apud Cassiodorum *lib.* 3. *epist.* 19. *Hinc quibusdam veniunt ad pretium dolores, & miserabili sorte votorum crescit de humana morte compendium; ita tamen, quod non sit iniquitas sub hac occasione taxari, ne cogantur miseri inter acerba luctuum grata plorare dispendia facultatum, & nefanda deuotione constricti, aut vrgeantur patrimonia pro mortuis prodere, aut dilecta corpora vilissimis foueis potiùs dolentes abiicere. Sit modus in voluntate poscentium, quando ipsa miseratio pro ementibus facit.* Iustè ergo improbatur consuetudo montis Pessulani non sinendi effodere sepulturam, nisi pretio priùs accepto, & rectè huiusmodi pecuniæ exactio damnatur. Apud Ciceronem etiam vetus est illa de Verre querela, quòd parentes pretium pro sepultura liberorum in Sicilia poscerent. Accedit ratio ex suprà traditis deducta; nam cùm sepultura sit res religiosa, & per consequens diuini iuris, *cap. quisquis* 17. *quæst.* 4. *capite consuluisti, de consecr. Eccles.* & quæ religiosa sunt, & diuini iuris, non possint vendi, nec pretio æstimari, quia extra commercium sunt, *capite ratio, de praebend. cap. non satis, de simonia*, §. *nullius, Instit. de rerum diuis.* inde rectè statuitur in præsenti textu, ne pro sepultura pretium accipiatur, aut ipsa pretio æstimetur. 6. TRADITVR DECIDENDI RATIO.

Nec

7. Respondetur difficultatibus. Nec obstat prima difficultas deducta ex facto Abrahami, quod latè exponunt D. Thomas 2. 2. *quæst.* 110. *articul.* 4. *ad* 3. Peretius *in Genesim tom.* 3. *in cap.* 27. Sophranis *de funer. Hebræorum, cap.* 5. Spondanus *de cæmet. sacr. part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 5. Gibalinus *de simon. quæst.* 10. *consect.* 7. ex quibus dicendum est, Abrahamum non emisse sepulchrum primò & principaliter, sed terram communem, & prophanam ad sepulchrum faciendum: nec in ea specie Abraham, & Ephron aliquid in religionem commiserunt. Nec obstat, quod D. Hieronymus obseruat in illud caput 23. Genesis, Ephronem post eam venditionem dictum fuisse Ephram, vnde significabatur non fuisse virum consummatæ virtutis. Nam ideo non deducitur, simoniam commisisse; sed quia à statu perfectionis descendit ad statum imperfectionis, ita appellatur. Primò enim voluit dare gratis, deinde magno pretio vendidit, & ita cùm antea appellaretur Ephron, postea dictus fuit Ephram. Nec etiam solutionem traditam impugnat D. Gregorius relatus *in cap. questa* 13. *quæst.* 2. vbi reprehendit Sanctus Doctor Ianuarium Sardiniæ Episcopum sepulturam vendentem, & illum obiurgat exemplo Ephronis, qui nolebat pretium vllum à sancto Patriarcha recipere. Vel ergo terra Ephronis erat sacra, seu religiosa, sicut illa, quam vendebat Ianuarius; vel non: si non erat, minùs facit exemplum ad probandum quod Pontifex intendebat: si erat religiosa, vendi non poterat. Nam huic difficultati respondendum est, D. Gregorium in eo textu arguere à minori ad maius, comparando personam personæ, & locum loco; Ephronem videlicet Gentilem, Ianuario Episcopo Catholico; terram prophanam ab Ephrone venditam, loco iam sacro: & ita rectè arguit Sanctus, quasi dicat: Ille Gentilis nolebat suscipere pretium pro terra prophana, ex eo tantùm, quòd Patriarcha illam destinauerat ad sepulchrum; tu Christianus, & Episcopus locum iam consecratum, & non tantùm cogitatione, verùm & cæremoniis Ecclesiasticis sepulturæ destinatum pretio vendis. Non ergo ex eo textu deducitur, Ephronem pretium accepisse pro sepulchro. Nec obstat secunda difficultas deducta ex variis iuris ciuilis testimoniis, in quibus supponitur, sepulchri venditionem valere; nam licèt eo iure attento sepulchrum, seu quiuis locus religiosus per se & principaliter vendi non possit, quia quæ extra commercium sunt, alienari nō valent, vt latè probāt nostri Vespertini Antecessores *in l. inter* 83. §. *sacram, de V. O.* tamen per accessionem cum vniuersitate bonorū fundo vendito, sepulchrum in emptorem transit, *l. in modicis* 24. *ff. de contrah. empt. l. si mercedem* 53. §. 1. *ff. de action. empti, l.* 1. §. 1. *ff. de fundo dotali, l.* 1. §. *& aliàs* 15. *ff. si quid in fraud. patron. l. pater* 38. §. *Iulius, ff. de legat.* 3. *l. quadam* 62. *ff. de acquir. dom.* docent Donellus *lib.* 4. *comment. cap.* 6. & *lib.* 12. *cap.* 20. vbi Osualdus *littera G.* Cuiac. *libro* 6. *respons. Modest. in l. si fundus* 30. *ff. famil. erci*sc. & *lib.* 5. *respons. Papin. in l. ade* 73. §. 1. *ff. de contrah. emptione*, Connanus *lib.* 7. *comm. cap.* 7. *num.* 4. Gutherus *lib.* 3. *de iure manium, cap.* 5. Solorzanus *in polit. lib.* 2. *cap.* 18. Quod adeo verum est, vt vendito fundo, vbi sepulchrum extat, nisi illud excipiatur, in emptorem transeat, *dict. l. si mercedem* 53. §. 1. *de action. empti*: quò spectant leges illæ, quæ in venditionibus adiici solebant? *Si quid sacri, aut religiosi in fundo est, eius nihil venit.* Quarum fit mentio *in l. hanc legem* 22. *l. pacta* 72. §. *vltim. l. ades* 73. §. 1. *ff. de contrah. emption.* & apud Brissonium *lib.* 6. *de formulis.* Nec obstat quod dicebamus de cautionibus in ipsis sepulchris adiectis, ne alienarentur; nam duplici modo responderi potest. Primò asserendo, clausulam illam adiici, ne sepulchrum possit per se, aut simul cum fundo alienari; vel id specialiter caueri, quia cùm iure ciuili emptor ignorans locum religiosum esse, haberet actionem ex empto aduersus venditorem, *l. officiis*, §. *quas, ff. de contrah. empt.* ne hæc ignorantiæ causa daretur, expressè in ipsis sepulchrorum inscriptionibus cauebatur, ne sepulchrum illud, alienari posset. Nec tandem obstat quod dicebamus de quotidiano vsu vendendi locum in Ecclesia pro Capella, seu sepultura construenda: nam licèt verum sit, Ecclesiam non posse vendere locum sepulturæ; tamen pro honoratiori loco pretium recipi potest, quod cedat ad sumptus fabricæ, & ministrorum sustentationem; quia tunc pretium non exigitur pro solo sacro omnino necessario ad sepulchrum, siue pro iure sepulturæ Ecclesiasticæ, quatenus spirituale est, & gratis debitum Christianis omnibus; sed pretium est dignioris & honoratioris loci in Ecclesia, iurisque veluti proprietatis ad eum locum, quatenus temporale vtcunque est, nec gratis cuicunque laico debitum, vt docent plures relati à Barbosa *hic*, Diana *p.* 2. *tract.* 15. *resol.* 57. Frances *de Eccles. Cathed. c.* 16. *n.* 89. Suarez *de relig. tom.* 3. *de simon. lib.* 4. *c.* 14. *ex n.* 7. Garcia *de benef.* 5. *p. c.* 9. *num.* 136. Lara *de anniuers. lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 17. Gutierrez 2. *canonic. quæst.* 21. *num.* 148. Gratianus *discept. cap.* 110. & *cap.* 210. quia eo honore attenditur duntaxat aliquid humanum, & non sacrum; & etiamsi remotè honor ille ex aliqua coniunctione cum re sacra deriuetur, non tamen ex venditione talis loci dicetur vendi eius sanctitas. Vnde etiam poterit Ecclesia vendere ius, vt quis, eiusque familia tantùm in certo sepulchro sepeliatur, non autem vllus alius, vt docent Suarez *dict. lib.* 2. *de simon. cap.* 4. Layman. *lib.* 4. *tract.* 10. *cap. vltim.* Binsfeldius *in cap.* 41. *de simon. quæst.* 1. quia onus illud incumbens clericis non admittendi alium in eo loco, est pretio æstimabile, nec sacrum, sed temporale duntaxat, accidentariò connexum cum spirituali. Potest etiam à priuato vendi sepulchrum, quod propriâ pecuniâ, expensisque construxit, vel comparauit, quia non distrahitur religiositas loci, aut Episcopi benedictio; sed materialis rei valor, aut sumptus vnà cum iure sepeliendi, quod non est religiosum, vt docuit cum sapientissimis Soto, & Suarez Barbosa *vbi proximè, num.* 7. Ignatius Lassarte *de decima benedictionis, c.* 14. *n.* 5. Quod si ita esset, prout esse existimo, & res, quæ venit, est merè prophana, vt fundat P. Suarez, consequitur venditorem gabellam debere, si laicus est, quia nulla est ratio, existente venditione, quare non soluatur. Tamen contraria sententia placet, ne ex venditione iuris sepulturæ gabella debeatur, cùm iure ciuili vicesima non deberetur ex pretio dato pro loco sepulturæ, *dict. l. funeris* 37. & ex aliis rationibus defendunt Parladorius *lib.* 1. *rer. quotid. cap.* 3. §. 3. *num.* 35. Gutierrez *lib.* 2. *de gabel. cap.* 9. *à num.* 36. & palinodiam veluti recantans Lassarte *vbi suprà.*

Sed

8. EXPONITVR CAP. SECVNDVM 24. 13. Q. 8.

Sed superiori assertioni obstat textus *in can. 63. Concilij Meldensis*, relato *in cap. 2. 23. quæst. 8.* in illis verbis: *Nullus de agro Ecclesiastico, & manso, ac mancipiis, vel si quilibet pro loco sepulturæ aliquid largitus Ecclesiæ fuerit, neque de decimis, & oblationibus fidelium quemquam presbyterum aliquem censum persoluere cogat.* Ex quibus apertè deducitur, aliquid pro loco sepulturæ recipi posse. Cui difficultati respondendum est dicendo, quod licèt in præsenti textu, & aliis canonibus suprà relatis, prohibeatur aliquid exigere pro terra ipsius sepulturæ; non tamen prohibetur sponte oblatum à defuncti hæredibus, vel consanguineis recipere, *capite abhorrenda, cap. præcipiendum 13. quæst. 2.* Concil. Bituric. *can. 12.* ibi: *Nullus pretium pro sepultura accipiat, nisi quod fideles sponte dare, vel offerre voluerint.* Docet Iul. Lauorus *dict. tit. 2. cap. 10. num. 7.* vnde cùm *in dict. can. Concil. Meldensis* agatur de eo, quod gratis pro loco sepulturæ datum est, vt constat ex verbo illo *largitus*, quod plenam denotat donationem, ideo supponitur à Patribus, illud sepulturæ causâ recipi posse, nec ex rebus ita donatis teneri presbyterum aliquem censum persoluere, sicut nec ex manso, & decimis Ecclesiæ, iuxta adducenda *in cap. 1. de censibus*: quo modo etiam intelligendus est textus *in can. 2. Concilij Metensis*, in illis verbis: *De vno manso, & de terris pro sepultura datis, & pro quatuor mancipiis, vel eorum procreatione, nullus deinceps census exigatur, & pro sepultura nullum pretium detur.* Vt pretium videlicet, tanquam exactum, non verò gratuitò oblatum, & liberaliter donatum. Et hodiè quamuis Parochi sepulturam vendere non possint, tamen subsidij gratiâ, & eleemosynæ titulo aliquid accipere possunt pro loco sepulturæ, plus minusve, prout est honoratior, & dignior, vt consuetudine generali receptum est, in sacraque Rota admissum referunt Garcia *5. p. de benef. c. 9. n. 117.* Diana *p. 1. tract. 15. resol. 57.* licèt similes pactiones periculosas esse agnoscant Molina *de primog. lib. 1. cap. 24. num. 40.* Gutierrez *de Gabellis, quæst. 9. num. 26.* qui rectè docet, ex similibus pactionibus gabellam non deberi, quia non sustinentur vt emptiones.

Secundò præsenti assertioni obstat textus *in cap. ad Apostolicam, de simonia*, vbi cùm proponeretur Alexandro III. quosdam sacerdotes

9. EXPONITVR CAP. AD APOSTOLICAM, DE SIMONIA.

pro exequiis, & sepultura defunctorum, necnon pro benedictionibus nubentium pecuniam exigere, Pontifex hoc de cætero fieri prohibuit, iussitque, vt si consuetudine introductum sit, vt aliquid pro sepultura, seu benedictionibus nubentium detur, talem consuetudinem esse seruandam, & laicos non debere excusari ab eius præstatione, immò similes consuetudines ab omnino obseruandas esse. Ex quo textu expressè deducitur, quod quamuis non possit iure ordinario aliquid exigi pro exequiis mortuorum, tamen si consuetudine contrarium sit introductum, eam esse obseruandam. Igitur non rectè in præsenti improbatur consuetudo exigendi pretium pro sepultura. Pro cuius textus expositione, omissâ quæstione, vtrum consuetudine introduci possit vt pro Sacramentis, seu diuinis Officiis celebrandis pretium exigatur? quam disputant Sahagun *in cap. final. de consuet. num. 133.* Hallierius *de sacris elect. sect. 7. artic. 4.* Chopinus *de sacra polit. lib. 2. tit. 7. num. 19.* Luna & Arellanus *in antinom. lib. 5. antinom. 3.* dicendum est, in præsenti textu non improbari ab Honorio consuetudinem, quâ introductum erat, vt ratione eleemosynæ, & gratuitò aliquid daretur pro loco sepulturæ, ex pia fidelium deuotione, quæ rectè approbatur *in dict. cap. ad Apostolicam*; sed ea consuetudo in præsenti damnatur, improbaturque, iuxta quam Parochi pretium exigebant, extorquebantque à parochianis inuitis pro terra ipsius sepulturæ; quæ consuetudo vt simoniaca meritò improbatur ab Honorio: si autem ex pietate aliquid gratis offerretur, talis pia, & laudabilis consuetudo admittenda, & obseruanda erat, iuxta textum *in dict. cap. ad Apostolicam*, vt apud Anglos tempore effossi sepulchri pecuniam præstari constat ex Concilio Enhamensi temporibus Ioan. Papæ XVII. & Henrici II. celebrati, *can. 13. Luminarium census ter quotannis penditur; sed æquissimum est, vt animæ symbolum (quam pecuniam sepulchralem nunc vocant) semper dependatur, cùm sepulchrum sit effossum.*

Tertiò superiori assertioni obstat textus *in cap. aurum 70. 12. quæst. 2.* vbi D. Ambrosius inter alias causas, quas recenset, ob quas vasa Ecclesiæ, & alia bona possunt alienari, refert illam, vt emantur sepulturæ, & spatia laxata humandis fidelibus disponantur, ibi: *Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquiis spatia laxata sunt.* Igitur si licet vasa Ecclesiæ distrahere, vt inde sepulchra emantur, prohibitum non est pretium accipere pro loco sepulturæ, vt in præsenti docetur. Pro cuius textus expositione dicendum est, D. Ambrosium in eo principaliter agere, quibus ex causis res sacræ alienari possint: licèt enim talis alienatio vtroque iure prohibita sit, *cap. non liceat 12. quæst. 2. l. sancimus 21. C. de sacros. Eccles.* probaui latè *in cap. nulli, de rebus Ecclesiæ*: tamen certis in causis permittitur, dum tamen sacra vasa priùs conflentur, & ad massam redigantur, ne illis sub sacra forma prophani homines ad prophanos vsus abutantur, vt docent Gothofredus *in dict. l. sancimus*, Couar. *lib. 2. variar. cap. 16. num. 8.* politè, sed minùs piè dissentiens Grotius *de iure belli, lib. 3. cap. 5. §. 2.* cùm autem inter alias causas enumerat D. Ambrosius emptionem loci ad sepulturam, accipiendus est cùm locus, qui alienatur, purus, & prophanus est, & emitur ad laxandum, & ampliandum Ecclesiæ cæmeterium pro humandis fidelium corporibus; quo casu alienatio licita est, cùm adhuc locus religiosus non sit, nec benedictione Episcopi sacratus.

10. EXPONITVR CAP. AVRVM 70. 12. Q. 2.

CAPVT

CAPVT IV.

Gregorius IX. [a] *Episcopo N.*

PArocho [b] tuo, qui excommunicatus pro manifestis excessibus, videlicet homicidio, [c] incendio, violenta manuum [d] iniectione in personas Ecclesiasticas, Ecclesiarum violatione, vel incestu fuit, dum ageret in extremis, per presbyterum suum iuxta [e] formam Ecclesiæ absolutus, non debent cæmeterium & alia Ecclesiæ [f] suffragia denegari, sed eius hæredes, & propinqui, ad quos bona peruenerunt ipsius, vt pro eodem satisfaciant, censurâ sunt ecclesiasticâ compellendi.

NOTÆ.

[a] E*Piscopo N.*] Cùm his epistolis Gregorij IX. careamus, non possumus inscriptionem veram restituere, agnoscereque cui Episcopo in ea rescribat Gregorius.

[b] *Parochianos.*] Episcopi subditos diœcesanos appellari parochianos, & diœcesim ipsam, parochiam, iam notauimus *in capite 2. de pecul. cleric.*

[c] *Incendio.*] De quo delicto agemus *in capite tua nos, de sentent. excommunicationis, capite 6. de raptor.*

[d] *Manuum iniectione.*] De hac canonis censura egi *in cap. sacris, de his quæ vi.*

[e] *Formam.*] Præscriptam *in capite ex tenore, capite cùm desideres, de sententia excommunicationis.*

[f] *Ecclesiæ suffragia.*] Quæ accessoria sunt, seu comitantur ipsam sepulturam, vt notaui *in cap. sacris, hoc titul.* & latiùs dicam *in capite 2. de raptor.*

COMMENTARIVM.

1. Conclusio probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Excommunicatus pro homicidio, incendio, vel simili delicto, in extremis pœnitentiam petens, & absolutus à presbytero, sepeliri potest cum psalmis in cæmeterio ecclesiastico; hæredes tamen eius damna illata ab ipso resarcire coguntur, pro eisque satisfacere.* Probant eam textus *in capite ad Apostolicam 20. de iureiur. capite in litteris, de raptor. capite vnic. hoc titul. in 4. collect.* Innocent. III. *libro 2. regestr. 14. epistol. 74. & lib. 4. regestr. 16. epist. 49.* ibi: [Oblata nobis M. mulieris petitio continebat, quod cùm olim S. frater suus vnà cum quibusdam aliis morti cuiusdam interfuisset presbyteri, diabolo suadente, tandem reuersus ad cor, humiliter suum recognouit excessum, & paratus vt iter arriperet ad Sedem Apostolicam veniendi, præueniente mortis articulo exequi non potuit quod intendit; iuramento tamen promiserat, quod nostris staret super excessu sæpedicto mandatis. Vnde nobis dicta mulier supplicauit, vt cùm illum non religionis contemptus, sed necessitatis articulus impedierit, quominùs ad Sedem accesserit Apostolicam absoluendus, super absolutione, ac sepultura ipsius dignaremur misericorditer prouidere. Quia verò sicut in contumacia persistentibus rigidos esse nos conuenit, sic humiliatis ad pœnitentiam negare gratiam Ecclesiæ non debemus. Discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si prædictus S. dum adhuc viueret, satisfactionem condignam promisit, vel sufficiens de satisfactione mandatum, & aliàs manifesta in eo præcesserunt pœnitentiæ indicia, cum Psalmo pœnitentiali, Oratione Dominica, & aliis consuetis, defuncto absolutionis beneficium impendatis, tradi facientes corpus eius ecclesiasticæ sepulturæ, dummodo contra terræ consuetudinem ex hoc graue non debeat scandalum generari. Quod si non omnes, &c. duo vestrûm, &c. Vos denique filij Abbates, &c. Datum Lateran. 3. Idus Maij, Pont. N. anno XVI.] Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, Fachineus *lib. 9. comment. cap. 5.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. titul. 17. cap. 7.* Phœbo *decis. 131.* Ioannes Sanchez *in selectis, disput. 3.*

2. Impugnatur tradita assertio. Sed in præsentem assertionem, quæ duplicem continet partem, duplici insurgo dubitandi ratione. Prima militat aduersùs priorem partem, vbi docetur, homicidam, incendiarium, seu publicum clerici percussorem, in extremis pœnitentiam accipientem, sepeliri debere in sepultura ecclesiastica; nam atrocium delictorum patratores insepulti remanent, quia illis denegatur omni iure sepultura, vt probaui suprà *in cap. sacris.* Nec interest, quod pœnitentiam petierint, si pro suis sceleribus puniuntur. Concil. Brachar. 1. *can. 34.* ibi: *Placuit de his, qui pro suis sceleribus puniuntur, vt nullà pro illis oblatione commemoratio fiat, nec cum psalmis ad sepulturam deducantur eorum cadauera.* Refertur *in cap. placuit, 23. quæst. 5.* Igitur etsi homicidæ, incestuosi, incendiarij in extremis pœnitentiam efflagitauerint, & acceperint, non ideo debent eorum cadauera admitti ad sepulturam ecclesiasticam. Secunda difficultas militat aduersùs eam partem, in qua docetur, hæredes teneri satisfacere pro damnis ab eorum auctoribus illatis; nam licèt hæredes teneantur creditoribus hæreditariis, ex contractibus, vel quasi à defunctis celebratis; non tamen ex eorum delictis tenentur, *l. vnic. C. vt actiones ab hæredibus, l. ex contractibus 49. ff. de O. & A. l. 24. C. locati, §. non autem, Instit.* vbi plura Pichardus, *de perpet. & tempor.* Reatigui *lib. 3. select. cap. 4. num. 3.* Valentia *2. tom. illustrium, tract. 2. capite 2.* Igitur non rectè in præsenti docetur, hæredes teneri satisfacere pro delictis à defuncto commissis.

3. De cadaueribus patratorum. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione, omissis his, quæ de sepultura deneganda ob grauiora scelera adduxi in

in cap. sacris, hoc tit. sciendum est, circa cadauera eorum, qui pro suis sceleribus puniuntur, sepelienda, vel non, specialiter, & varié cautum fuisse, tam lege veteri, quàm iure ciuili, necnon nostro Pontificio. Apud Hebræos enim expresse cautum erat, ne cadauer vltra diem in patibulo remaneret, *cap. 21. Deuteron. vers. 22.* ibi: *Quando peccauerit homo, quod morte plectendum est, & adiudicatus morti, appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur.* Et *cap. 8. Iosue, vers. 29.* ibi: *Regem quoque eius suspendit in patibulo vsque ad vesperam, & solis occasum, præcepitque Iosue, & deposuerunt cadauer eius de cruce.* Referunt Iosephus *lib. 4. antiq. cap. 8.* & de bello Iudaico *lib. 4. cap. vltim.* Carolus Sigonius *de republica Hebræor. lib. 6. cap. 8.* P. Menochius *eod. tract. lib. 6. cap. 6. num. 15.* cuius moris varias rationes adducunt Interpretes: aliqui affirmant, ideo cadauera infra eandem diem sepelienda esse, quia Iudæi credebant punitorum animas excruciari corporibus insepultis, vt probant Zerda *ad Tertullianum de anima*, Gregorius *in notis ad Petronium, capite 71. not. 8.* Mornacius *in l. obnoxios, C. de religiosis*, Durantius Casel. *libro 1. var. capite 4.* Pater Pinto *in spicileg. tract. 1. cap. 32. num. 12.* Sed hoc somnium merè esse agnouerunt D. Augustinus *lib. 1. de cura pro mortuis*, D. Thomas *in 4. dist. 25. art. 3.* Lorinus, & Cornel. à Lapide *in dict. capite 21. Deuter.* Alij docuerunt, cadauera punitorum esse humanda, quia homines Dei similitudinem referentes, diuque suspensi, ad eiusdem quodammodo iniuriam cederent: ita Rabbi Salomon, & Abulensis *in dict. cap. 21.* P. Andreas Masius *in cap. 8. Iosue, num. 28.* rationem reddit tam celeris sepulturæ, ne aër contaminetur: sed hæc expositio displicuit Cornelio *vbi suprà*, D. Laurentio Ramirez *in Pentec. cap. 17.* Quare veram rationem credo assignari *in ipso cap. 21.* ibi: *Quia maledictus homo, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam.* Punitorum enim sepultura potiùs in eorum execrationem, quàm pietatis officium concedebatur, quia ita damnatus maledictus dicebatur: & eo sensu de Christo Domino propter peccata nostra, ait Apostolus *ad Galatas 3.* sic: *De maledicto legis factus pro nobis maledictus.* Quò allusit Tertul. *cap. 8. de patientia*, ibi: *Cùm vos maledixerint, gaudete: Dominus ipse maledictus in lege est, & tamen solus est benedictus.* Contaminabatur etiam terra pendentis aspectu, quia vitiorum memoria reuocabatur, vt *ex cap. 18. Leuit.* probat Lorinus *vbi suprà.* Vnde ita damnati infra eundem diem sepeliendi erant, non in maiorum sepulchris, vt probant Grethserus *de cruce lib. 1. cap. 27.* sed in certis cauernis, & foueis damnatorum corporibus destinatis, de quibus agunt Ramirez de Prado *dict. capite 17.* P. Pinto *in spicil. tract. 1. capite 32. numero 11.* Vnde forsan Iudæi rogarunt Pilatum, vt corpus Domini nostri, & cadauera latronum, qui cum eo crucifixi erant, tollerentur, vt refertur *Ioannis cap. 19.* quia cùm à vespere ipsius diei inciperet festiuitas Sabbathi, non poterant post vesperam de crucibus deponi; & si ibi remanerent vltra diem, peccabatur contra legem suprà relatam.

4. De iure ciuili Romanorum.

Iure etiam ciuili Romanorum punitorum punitorum cadauera in ipsis patibulis remanebant, *l. capitalium, §. famosos, ff. de pœnis*, ibi: *Famosos latrones in his locis, vbi grassati sunt, furca figendos compluribus placuit, vt & conspectu deterreantur alij ab eisdem facinoribus, & solatio sit cognatis, & affinibus interemptorum eodem loco pœna reddita.* Vbi legendum esse *crucifigendos*, vulgò notatur, quia grassatores olim crucifigebantur. Paulus *libro 5. sentent. titul. 23.* ibi: *Inhonestiores, ait, pœnâ capitis vindicari placuit, humiliores verò in crucem tolluntur.* Petronius *in satyr. cap. 71.* ibi: *Imperator prouincia iussit latrones crucibus affigi.* Apuleius *lib. 3. de Asino*, ibi: *Latronem istum miserorum pignorum meorum interemptorem cruci affigatis.* Sed cùm Imperator Constantinus vetuisset crucis supplicium deinceps imponi, vt ex D. Augustino, Nicephoro, & Sozomeno probant Concius *lib. 1. success. cap. 13.* Cuiacius *libro 16. observ. cap. 1.* Petrus Faber *lib. 2. semestr. cap. 7.* Lipsius *lib. 1. de cruce, cap. 13.* Solorzanus *emblem. 73.* Reatigui *lib. 8. select. cap. 9.* Antonius Matthæus *ad titul. de pœnis*; ideo Tribonianus in responsis Consultorum, pro *crucem*, reposuit *furcam*, vt *in l. sacrilegij 6. ff. ad leg. Iul. pecul. l. moris 9. §. ista, l. si quis aliquid 38. §. 1. ff. de pœnis, l. 3. §. is qui ad hostem, ff. de re milit.* Fornetius *lib. 4. rer. quotid. cap. 2.* Nonnunquam tamen corpora damnatorum sepelienda cognatis, & amicis Princeps concedebat, *l. 1. & 2. ff. de cadauer. punit. l. obnoxios, C. de religiosis*, Cassiodorus *libro 2. epistol. 2.* Posthumius Iunior *declamat. 6.* latè illustrat Durantius Casaël. *lib. 1. variar. cap. 4.* quod indultum maximè dabatur, si natalis dies Imperatoris instaret. Philo Iudæus *contra Isaacum*, de natalitiis Augusti agens, ibi: *Noui quosdam iam crucifixos, instante festo Augustorum de cruce depositos, & ad sepulturam ex more cognatis traditos.* Illustrant P. Faber *libro 2. semestr. cap. 9.* D. Laurentius Ramirez de Prado *in Pentecont. cap. 17.*

5. De iure Pontificio.

Iure verò Pontificio etiam vltimo supplicio damnatis sepultura ecclesiastica conceditur. Concil. Vvormat. *can. 80.* ibi: *Vltimo supplicio affectis sepultura non denegetur, si Domino peccata confessa fuerint, & pro eis Domino efferantur oblationes, & Missa celebrentur.* Et *cap. quæsitum 30. 13. quæst. 2.* quod & antea placuit Carthaginensibus Patribus *in can. 2. Concil. Carthag. 1.* ibi: *Martyrum dignitatem nemo prophanus infamet, nec passiua corpora, quæ sepultura tantùm propter misericordiam ecclesiasticam commendari mandatum est, redigat.* Vbi per passiua corpora, non alia intelligimus, quàm eorum, qui vltimo supplicio affecti fuerunt: verùm quamuis sacri canones permiserint punitorum cadauera sepeliri, vt de patibulis tollantur, & sepulturæ tradantur, debet tamen præcedere Principis, vel iudicis, qui sententiam tulit, licentia, vt docent plures relati à Cenedo *collect. 4. ad Decret. libro 3. variar. capite 14. libro 2. variar. num. 11.* Gamma *vbi suprà*, Syluester *in summa, verbo Sepultura*; quia cadauera ipsa punitorum sine iudicis auctoritate deponi ex patibulis non possunt. Vnde milites olim constituebantur ad custodiam, iuxta illud D. Matthæi *cap. 27.* ibi: *Centurio verò, & qui cum eo erant seruantes Iesum, viso terræ motu, & his, quæ fiebant, timuerunt vehementer, dicentes, verè filius Dei erat iste.* Petronius *in Satyr. cap. 71.* ibi: *Proxima*

Proxima ergo nocte, cùm milites, qui cruces seruabant, ne quis ad sepulturam corpora detraheret. Et *cap. 72.* ibi: *At miles circumspectus, dum resides, vt postero die vidit vnam sine cadauere crucem, veritus supplicium, mulieri quid accidisset, exponit, nec se expectaturum iudicis sententiam, sed gladio ius dicturum ignauiæ suæ.* De quibus militibus custodibus agunt Petrus Gregorius *lib. 31. syntag. cap. 27. num. 9.* & *cap. 38.* Baronius *tom. 1. annal. fol. 167.* Pinto Ramirez *spicileg. tract. 1. cap. 45.* Petrus Faber, Lipsius, Grethserus, & Forner. laudati à Notatore Petronij *dict. cap. 71.* Abulens. *in cap. 10. Iosue, quæst. 94.* Pater Magallonius in eodem textu, *annot. 6.* Nonnunquam enim non permittitur depositio ista ex patibulis ob publicum exemplum, iuxta illud Quintiliani *declamat. 274.* ibi: *Quoties crucifigimus noxios, celeberrimæ eliguntur viæ, vbi plurimi commoueri hoc metu possint.* Omnis enim pœna, non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum. Vnde Imperatorem Augustum, qui ob humanæ conditionis memoriam damnatorum cognatis cadauera ad sepulturam concessisse refert Suetonius *in eo cap. 10.* aliquando id denegasse, ipse Suetonius refert his verbis: *Nec successum victoriæ moderatus est, sed capite Bruti Romam misso, vt statuæ Cæsaris submitteretur, in splendidissimum quemque captiuum, non sine verborum contumelia sæuiit, vt quidem vni sepulturam precanti respondisse dicatur, iam illum in volucrum potestatem fore.* Non ergo licet, attento iure etiam Pontificio, absque Iudicis licentia punitorum cadauera sepelire, iuxta textus *in l. 7. titul. 13. part. 1. l. final. tit. 31. part. 7.* immò clerici, vel monachi furtim, seu per vim corpora punitorum extrahentes, grauiter puniuntur *in l. addicto 7. C. de Episc. aud.* & cadauera ita deposita, & in Ecclesiam asportata, immunitate ecclesiasticâ non gaudere, probauit eruditus vir D. Ludouicus de Egea *in tract. de cadauer. punit.*

6. De actionibus in hæredes dandis, vel non.

Deinde sciendum est, hæredes ex contractibus defunctorum in solidum eisdem actionibus conueniri, quibus eorum auctores tenebantur; ad legata verò in testamento relicta soluenda, ex quasi contractu teneri, *§. hæres,* vbi Institutarij, *de obligationibus quæ ex quasi contractu,* licèt contractus pro quasi contractu ponatur *in l. penult. §. final. ff. de separationibus;* & etiam licèt *in l. vnic. C. vt actiones,* dicatur obligationem legati oriri ex contractu, ea verba sunt referenda ad stipulationem, de qua ibi agitur, non verò ad obligationem legati. In hac tamen parte obseruandi sunt textus *in l. 2. §. 5. ff. de iudiciis, l. 35. ff. de vsufruct. l. postquam 5. ff. vt legatorum, l. si legati 28. ff. de pignor. l. final. ff. vt in possess. legat. l. funium, ff. de condit. & demonstr. l. si communis, iuncta l. 13. §. qui 9. ff. de acceptil. l. final. C. ad Trebel. l. 3. §. 4. ff. nautæ, caupones, l. 60. §. hæredem, ff. locati.* Ex delictis tamen defunctorum non tenentur nisi decedant iam pœnâ irrogatâ, vt *in l. 3. §. quod autem, ff. quod quisque iuris, l. Gaius, ff. ad Syllan. l. 8. in fine, l. 11. l. 13. in fine, cum l. seq. ff. de publican.* aut nisi lis contestata fuerit cum defuncto, vt *in l. 12. ff. de R. V. l. pœnal. 32. ff. ad leg. Falcid. l. 6. §. fin. ff. de aqua pluuia;* vel nisi crimina publica sint, vt *in l. ex iudiciorum 20. ff. de public. iudic. l. 2. ff. ad leg. Iul. repetund. l. final. ff. de bonis eorum qui ante sententiam, l. final. ff. ad leg. Iul. maiest. l. 15. §. 2. ad Turpyl.* Valentia *tom. 2. illustr. tract. 2. capite 2.* aut nisi delictum proueniat ex contractu, vt *in l. Conductorem, C. locati,* aut nisi rei persecutionem contineat, vt probat Pichardus *in §. 1. Instit. de perpet. & tempor.*

7. Traditur decidendi ratio, et responde-tur difficultatibus.

Quibus ita animaduersis ratio præsentis decisionis ex eo prouenit; nam, vt proximo commentario diximus, quibus communicamus viuis, communicare etiam debemus defunctis: & quia excommunicati in præsenti specie pro suis sceleribus, fuerant absoluti, atque gremio Ecclesiæ restituti, ideo cum psalmis, & oblationibus ad sepulturam ecclesiasticam recipi valent; sed quia satisfactione promissâ ipsi fuerant absoluti; ideo eorum hæredes tenentur pro damnis ab eis illatis satisfacere, & exonerare conscientiam illorum: quia hæc obligatio, licèt ex delicto proueniat; tamen rei persecutionem continet. Nec tunc obstat prima dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est, regulariter omnes eos, quibus communio conceditur, ad sepulturam esse admittendos, nisi damnati sint ob grauiora scelera, relata suprà *in capite sacris;* quo casu accipiendus est textus *in dict. cap. placuit,* nisi illum referamus ad casum, in quo qui pro suis sceleribus puniebantur, pœnitentiam non petierant. Nec obstat secunda difficultas, cui vt satisfaciant Interpretes, varia adducunt. Aliqui, quos refert Garaña *in præsenti,* discrimen agnoscunt in hac parte inter ius ciuile, & canonicum. Phœbo *decis. 131. num. 43.* docet, ideo hæredes in præsenti textu, & *in capite in litteris, de raptor.* teneri pro defunctis satisfacere, quia cùm illi pœnitentes decessissent, & absoluti, necessariò supponendum est, tempore absolutionis eos promisisse satisfactionem; vnde ex tali promissione hæredes rectè obligantur pro eis satisfacere, iuxta legem 2. & vltim. *C. de hæredit. act.* Sed licèt hæc solutio vera sit, faciliùs responderi potest, si species huius textus referatur ad casum litis contestatæ, vel cùm actio erat rei persecutoria; quo casu hæredes etiam tenentur ex delictis defunctorum. Explicandus est textus *in cap. 2. de raptor.* cum adductis in eius notis.

TITVLVS XXIX.
De Parochiis, & alienis Parochianis.

CAPVT I.
Ex Concilio [a] *Africano.*

SI Episcopus ex Donatistis ad Catholicam vnitatem est conuersus, æqualiter inter se diuidant eas, quæ sic inuentæ fuerint, nisi ambæ partes fuerint, idest, vt alia loca ad illum, alia ad alium pertineant: ita vt ille diuidat, qui amplius temporis in Episcopatu habet, & minor eligat. Quod si fortè vnus fuerit locus, ad eum pertineat, quem plebs elegerit: sed si antiqui Catholici suum voluerint, & illi suum, qui ex Donatistis conuersi sunt, plurimorum voluntas paucioribus præferatur: si autem partes æquales sunt, maioris temporis Episcopo deputetur. Si autem ita plurima loca inueniuntur, in quibus ambæ partes fuerint, vt non possint æqualiter diuidi; velut si impari numero fuerint, distributis locis, qui parem habent numerum, quicunque locus remanserit, hoc in eo seruetur, quod dictum est, cum de vno loco superiùs tractaretur.

NOTÆ.

1. [a] EX *Concilio Africano.*] *Can.* 85. in Conciliis Latine versis: in Græcis verò apud Aristinum, & Zonaram *can.* 119. in editione Tilij 120. In codice canonum Ecclesiæ Africanæ notis illustrato à Iustelo habetur canon hic ordine 118. in hæc verba: [Ita sanè, vt si Episcopus ex Donatistis ad catholicam vnitatem conuersus est, æqualiter inter se diuidant eas, quæ sic fuerint inuentæ, vbi etiam ambæ partes fuerint, idest, vt alia loca ad illum, alia ad alium pertineant; ita vt ille diuidat, qui amplius temporis in Episcopatu habet, & minor eligat. Quod si fortè vnus fuerit locus, ad eum pertineat, cui vicinior inuenitur. Quod si ambabus Cathedris æqualiter vicinus est, ad eum pertineat, quem plebs elegerit. Quod si fortè antiqui Catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conuersi sunt, plurimorum voluntas paucioribus præferatur. Si autem partes æquales sunt, maioris temporis Episcopo deputetur. Si autem ita plurima loca inueniuntur, in quibus ambæ partes fuerint, vt non possint æqualiter diuidi, velut si impari numero fuerint, distributis eis locis, qui parem habent numerum, quicunque locus remanserit, hoc in eo seruetur, quod superiùs dictum est, cùm de vno tractaretur loco.] Historiam huius collectionis Canonum Ecclesiæ Africanæ ex Conciliis Meliuitanis, & Carthaginensibus adduxi *in capite* 1. *de arbitris, capite* 1. *de iudiciis*, & Donatistarum schisma, atque collationem cum Catholicis habitam retuli pro huius textus interpretatione *in capite quoniam, de offic. ordin. capite* 1. *de præscript. capite* 1. *de maiorit. & obed.*

COMMENTARIVM.

2. CVm Episcopi Catholici magnoperè curarent Episcopos Donatistas lucrifacere, & ad vnitatem Ecclesiæ Catholicæ trahere, ne eo prætextu, quod sedes proprias illi conuersi non recuperarent, obdurati in schismate persisterent, varia circa diœceses eorum PP. in Concil. Carthag. celebrato anno 418. temporibus Honorij, & Theodosij statuerunt, vt Donastitas allicerent ad vnitatem Catholicam. In præsenti canone statuerunt, vt si Episcopus ex Donatistis reuersus fuisset ad vnitatem Ecclesiæ, cùm alius Episcopus Catholicus in eius diœcesi ordinatus erat, inter vtrumque diœcesis diuideretur, ita, vt retento Episcopali honore, vterque ministraret in propriis locis, ita vt pars diœcesis ad vnum, pars ad alium pertineret, vt de Episcopis Arianis ad fidem Catholicam conuersis statutum fuit in Concilio Toletano, vt retuli *in capite quoniam, de offic. Ordin.* Licèt enim iuris stricto rigore in vna Cathedra duo simul Episcopi esse nequeant, Synodus Nicæna *can.* 8. quare cùm Episcopi hæretici ad vnitatem Ecclesiæ redibant, Presbyterorum, aut saltem Coëpiscoporum honor illis tantùm seruabatur, D. Cyprianus *libro* 1. *epistol.* 4. & *libro* 4. *epistol.* 2. probat Cironius *ad titul. de cleric. ægrot.* postea tamen PP. Latini cum Donatistis, & Hispani cum Arianis mitiùs pacti fuerunt, videlicet vt seruato honore Episcopali, in eadem diœcesi cum ipsis ministrarent. Sed quia communio plerunque parit discordias, *l. cùm pater, §. dulcissimis, ff. de legat.* 2. *l. in re communi, ff. de seruit. vrban.* & nullum remedium ad eas sedandas aptius est, quàm diuisio, *dict. §. dulcissimis*, vnde Abraham *Genesis cap.* 13. aiebat: *Ne*

Ne quaso sit iurgium inter me & te, & pastores meos, & pastores tuos; fratres enim sumus: ecce vniuersa terra coram te est, recede à me, obsecro; si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo; si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam. Ideo PP. in præsenti statim plebem diuidendam esse sanxerunt, certam formam diuisioni præscribentes, videlicet vt vnus ex Episcopis diuideret, & diuisione factà, alter eligeret; si enim vnus, idemque diuidendi simul, & eligendi potestatem sibi vindicet, iniquissima, immò & leonina diuisio erit, quod agnouit Marcus Tul. *lib. 2. de Oratore*, ibi: *An ergo*, inquit, *oblitus es, Crasse, Antonium ita partitum esse tecum, vt ipse instrumentum Oratoris exponeret, tibi eius distinctionem, atque ornatum relinqueret.* Tiberius apud Dionem aiebat: *Quanam id ratione fiat, vt idem diuidat, qui & pariter eligat.* Seneca *lib. 5. de benefic. cap. 16.* vbi dum prouincias vt eligat, distribuit, ait: *Vt alter diuidat, & alter eligat.* Constantinus etiam Imperator hoc priuilegium singulari iure concessit vxori defuncti, quæ tacitum fideicommissum à se relictum detulisset, vt patrimonij dimidium ablatura, diuisionem cum fisco celebraret, & portionem ipsa prior eligeret: notarunt Fornerius *libro 5. rerum quotid. capite 22.* Vinius *libro 1. select. cap. 34.* Æquior ergo certè est illa diuisionis forma, multorum populorum vsu, & variorum auctorum testimoniis comprobata, vt alteri diuisio, alteri electio concedatur, *l. 1. C. de his, qui se deferunt, libro 10. l. 2. C. de metatis, & epid. l. 2. C. quando & quibus quarta.* D. Augustinus *lib. 16. de ciuit. Dei cap. 20. Quando terrenorum aliquid partiendum est, maior diuidat, & minor eligat.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Mancinus *de triplici iuris collat. lib. 1. cap. 20.* Forner. *d. cap. 22.* Stephanus Durantius *quæst. 37.* Bronchorst. *cent. 1. miscel. assert. 52.* Cuiacius *lib. 13. obs. cap. 24. & in l. 2. C. quando & quibus*, Andreas Scotus *ad Senecam dict. controu. 3.* Gothofredus *in dict. l. 2.* Mysingerus *lib. 4. obseru. cap. 37.* Arniseus *de iure reip. 2. p. relect. cap. 2. sect. 8. num. 277.* Pineda *tom. 1. mon. lib. 2. cap. 2. §. 1.* & quoniam ætate prouectiores præcipuè iudicij maturitate pollent, ideo diuisionis arbitrium eis plerunque conceditur, iunioribus autem eligendi facultas: cuius distinctionis æquitatem commendans D. Ambrosius *lib. 1. de Abrahamo, cap. 3.* inquit: *Firmior diuidat, infirmior eligat, ne habeat quod conqueratur. Electionis enim sua partem non poterit calumniari: non residet occasio resiliendi, cui datur optio eligendi.* Nec diuisor grauatur; nam quo prudentior, eo cautior, vt nec indiuisione circumscribatur, nec in electione fraudetur. D. Augustinus *lib. 16. de ciuit. Dei, cap. 20.* idem factum Abrahæ referens, ait: *Hinc fortassis effecta est inter homines pacifica consuetudo, vt quando terrenorum aliquid partiendum est, maior diuidat, minor eligat.* Facit Seneca *lib. 6. declamat. 1.* ibi: *maior diuidat, minor eligat.* Vnde Patres Ecclesiæ in præsenti iubent, vt antiquior Episcopus diuidat; Iunior verò eligat, vt nulla fraudis suspicio in Catholicos dari possit. Et licèt hanc diuisionis rationem in iudicio familiæ erciscundæ, aliisque controuersiis in iudicium deductis obseruari debere plures crediderint relati à Barbosa in præsenti; tamen rectiùs cum aliis existimauit Vinius *dict. cap. 34.* hanc diuisionis formam in pacifica bonorum possessione, idest extraiudiciali, obseruandam esse; nam vbi semel Iudicis officium implorari cœpit, & causa in iudicium deducta est, tunc omne id, quod in illo iudicio continetur, cognitioni iudicis relinquendum est, & eius sententiâ decidendum; aut si satis diffiniri nequiuerit, sorti committendum erit, *l. 4. & 5. ff. famil. ercisc. l. si duobus, C. communia de legat. l. 2. C. quando & quibus quarta pars, §. si familia, Instit. de offic. iudic.* Prosequuntur Patres in præsenti canone alium casum; quando videlicet in diœcesi vnus est locus, qui non accipit commodam diuisionem: & docent ad eum Episcopum spectare, quem plebs elegerit, & rectè, cùm huius Concilij temporibus in electionibus Episcoporum non parum attenderetur populi consensus, vt probaui *in cap. 2. de elect.* Procedunt deinde PP. ad casum illum, cùm Catholici petunt suum Episcopum Catholicum, conuersi verò à Donatistis suum conuersum: & statuunt, tunc maiorem partem præferendam esse minori, iuxta adducta *in cap. 1. de his quæ fiunt à maior.* & si partes æquales sint, locus antiquiori præstetur, quia firmior, & idonior creditur, ex suprà traditis: & licèt aliquis dicat hoc casu Dei iudicio, idest sorte, dubium hoc dirimi posse, vt in Concilio Aquisgran. *can. 5.* relato à Burchardo *lib. 3. Decreti, cap. 22.* in hæc verba: *Plures baptismales Ecclesia in vna terminatione esse non possunt, sed vna tantummodo cum subditis capellis; & si contentio fuerit de terminatione duarum matricum, plebes vtrarumque decernunt; & si non conueniunt, lis Dei iudicio decernatur.* Id tamen procedit quando aliter negotium dirimi non potest: at verò in præsenti casu populi suffragiis controuersia iuxta regulas suprà traditas decidi potest.

CAPVT II.

Ex Concilio[a] Nannetensi.

IN[b] Dominicis diebus, vel festis[c] presbyteri antequam Missam[d] celebrent, plebem interrogent, si alterius parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto Presbytero, ibi Missam velit audire; quem si inuenerint, statim ab Ecclesia eiiciant.

NOTÆ.

1. [a] *Nannetensi.*] Ita legendum, vt habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. apud Burchardum *lib.* 2. *Decreti, cap.* 92. Carnot. *p.* 2. *cap.* 122. Licèt malè à Carnotensi citetur canon hic ordine 19. & à Burchardo 419. cùm sit canon 1. ipsius Concilij, vbi ita legitur: *Vt Dominicis, & festis diebus presbyteri antequam Missas celebrent, plebem interrogent, si alterius parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto presbytero ibi Missam velit audire; quem si inuenerint, statim ab Ecclesia eiiciant, & ad suam parochiam redire compellant. Similiter interrogent, si aliqui discordantes sint, qui inter se litem implacabilem habeant; & si inuenti fuerint, statim reconcilientur. Quod si renuerint pacem suscipere, ab Ecclesia eiiciantur, vsquedum ad charitatem redeant. Non enim possumus vel oblationem ad altare offerre, donec priùs fratri reconciliemur. His ita peractis sacerdotes Missarum solennia ritè peragant.* Et canone 2. eiusdem Concilij sic: *Vt nullus presbyter alterius parochianum, nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit, ad Missam recipiat.* De Concilio hoc Nannetensi nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de cohabit. cleric.*

2. [b] *Dominicis.*] De antiquitate, & solennitate diei Dominici plura adduxi *in cap.* 1. *de feriis*: in præsenti tantùm supponitur, in ea die teneri omnes fideles in propriam parochiam conuenire, Missæque sacrificio interesse, vt iubetur in Concilio Meldensi *can.* 35. in illis verbis: *Diebus verò Dominicis, & Sanctorum festis, vigiliis, & orationibus, & ad Missas cuilibet Christiano cum oblationibus est currendum, & tantummodo Deo vacandum.* Concil. Agathensi relato *in cap. Missas, de consecr. dist.* 1. vbi PP. grauiter increpantes nonnullos fideles, qui ante sacerdotis benedictionem cùm Missæ sacrificium offerebatur, ab Ecclesia exire consueuerant, ita sanxerunt: *Missas die Dominico sæcularibus totas audire speciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem sacerdotis egredi populus non præsumat.* Benedictio enim, de qua agunt Patres, dabatur à Presbytero in fine Missæ, vt ait Cæsarius Arelatensis, qui prædicto Concilio præfuit, *homil.* 12. ibi: *Ideo qui vult Missas ad integrum cum lucro animæ suæ celebrare, vsquequò oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore, & compuncto corde debet se in Ecclesia continere.* Concil. Tolet. 4. *can.* 17. ibi: *Sed post oblationem dominicam, & consumptionem panis, & calicis benedictio in populum sequatur.* Valfridus Strabo *capite* 22. *de rebus Ecclesiasticis*, ibi: *Statutum est Aurelianensi Concilio, vt populus ante benedictionem sacerdotis non egrediatur de Missa.* Amalarius *lib.* 3. *de Eccles. offic. capite* 36. ibi: *Hunc morem tenet Sacerdos, vt post omnia Sacramenta consummata benedicat populo, atque salutet. Deinde reuertitur ad Orientem Domini ascensioni.* Rabanus *lib.* 1. *de institut. cleric. capite* 33. *Post communionem ergo, & post eiusdem nominis canticum, datâ benedictione à Sacerdote ab plebem, Diaconus prædicat Missæ officium esse peractum, dans licentiam abeundi.* Plura de hac benedictione congesserunt Baronius *anno* 58. *numero* 88. Seuerinus *in notis ad dict. Concilium Agathense*, Menardus *ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 28. Saussay *in Panopl. sacerd. p.* 2. *lib.* 2. *artic.* 7. vbi exponit difficilem canonem 47. ipsius Concilij Agath. Eandem obligationem audiendi Missam in diebus Dominicis præscribunt PP. Concil. Constantinop. 6. *can.* 8. his verbis: *Diei Dominici tanta debet esse obseruatio, vt præter orationes, & Missarum solennia, & ea, quæ ad vescendum pertinent, nihil aliud fiat.* Et paulò post: *Concurrendum etiam est cum oblationibus ad Missarum solennia.* Concilium Foroiuliense *can.* 13. Concil. Emerit. *can.* 19. Concil. Aurelian. 3. *can.* 18. Matiscon. *can.* 1. Triburiense *can.* 35. quorum verba refert Filesacus *de origine paroch. cap.* 5. Inde sacrificium Missæ appellatur Dominicum. D. Cyprianus *epistol.* 63. vbi de Missa agens, ait: *Nunquid ergo Dominicum post cœnam celebrare debemus?* Ex actis S. Saturnini, & aliorum Martyrum probant Zerda *in aduers. sacr. capite* 32. *num.* 10. Roma Subter. *tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 31. plura P. Henao *tom.* 3. *de sacrif. Missæ, disputat.* 30. *sect.* 3.

[c] *Presbyteri.*] Idest Parochi. Parochi enim in veteribus Ecclesiæ canonibus simpliciter presbyteri dicebantur. Concil. Emerit. *can.* 9. ibi: 3.
Conueniens in omnibus nobis hæc manet sententia, quæ dignè custodiatur in prouincia nostra. Placuit, vt quisquis ab Episcopo sanctum in potestate presbyteris ad distribuendum tempore opportuno acceperit Chrisma, nihil ab eis beneficij causâ tollere, aut petere præsumat. Concil. Carthag. 4. *can.* 36. *Presbyteri, qui per diœceses Ecclesias regunt, non à quibuslibet Episcopis, sed à suis; nec per iuniorem clericum, sed omni anno, aut per seipsos, aut per illum, qui sacrarium tenet, ante Pascha solennitatem chrisma petant.* Quem canonem ex Concilio Valentino Hispaniæ citant Burchardus *lib.* 4. *Decretalium, cap.* 76. Iuo Carnot. *part.* 1. *Decret. cap.* 270. & canon ille repetitus est in Concil. Vasensi, *can.* 3. Vormatiensi *can.* 60. Suessionensi temporibus Pipini, ibi: *Presbyter, qui in parochia est, in Cœna Domini rationem, & ordinem ministerij sui Episcopo reddat.* Et *cap. presbyter* 2. *quæst.* 5. *capite omnis presbyter, de consecr. distinct.* 4. Concil. Meldense *can.* 75. Epaun. *can.* 7.

[d] *Missam celebrent.*] Publicam videlicet; olim 4.
enim semel tantùm in hebdomada Missa publica celebrabatur. Iustinus Matyr, qui sacra, & Christianorum cæremonias narrans, *apolog.* 2. sic ait: *Die, qui Solis dicitur, omnes, qui in oppidis, vel agris morantur, vnum in locum conueniant, commentariaque Apostolorum, vel Prophetarum scripta leguntur.* Et in actibus Apostolorum, *cap.* 20. legitur: *Vna autem Sabbathi cùm conuenissemus ad frangendum panem.* Vbi per vnam Sabbathi intelligi diem Dominicum, iam notaui *in capite* 1. *de feriis*; & per fractionem panis intelligi Missæ sacrificium, probat Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Missæ, lib.* 3. *cap.* 11. Post verò cùm de Gentilium in Christianos odio non nihil remitti cœpisset, mos inualuit, vt omnibus festis diebus publicæ Missæ celebrarentur; quod accidit ante tempora Fabiani Papæ, à quo ita scriptum est *epist.* 1. *ad dilectissimos vbique Catholicæ Ecclesiæ comministros*, ibi: *Septem ergo Diaconos in vrbe Roma per septem regiones ciuitatis, sicut à Patribus accepimus, habemus, qui per singulas hebdomadas, & Dominicos dies, atque festiuitatum solennia cum subdiaconibus, & acolytis, ac sequacium ordinum ministris, iniuncta sibi obseruant ministeria, & parati omni hora sunt* ad

ad diuinum officium, & quicquid eis iniungitur, peragendum. Eo enim loco Fabianus non modò sacri diebus festis peragendi vsum demonstrat, verùm etiam illum a Patribus, hoc est maioribus suis acceptum esse testatur. De hac Missa publica, & de eius ritibus agit Vicecomes *dicto lib. 3. cap. 21.*

COMMENTARIVM.

5. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX præsenti Concilij Nannet. canone talis deducitur communiter assertio: *Parochi alienos parochianos diebus Dominicis & festiuis ad Missarum solennia admittere non debent, immò eos abigere.* Probant eam textus *in cap. nullus 5. 9. q. 2. cap. non oportet 36. de consecr. dist. 2.* canon 2. huius Concilij suprà relatus. Concilium Rothomag. *can. 5.* apud Burchardum *lib. 2. Decret. cap. 61.* Carnot. *p. 2. cap. 121.* Concilium Cabilon. sub Carolo *cap. 19.* Tolosanum *can. 21.* apud Filesacum *de origine paræc. cap. 6.* Senonense temporibus Francisci I. *can. 12.* ibi: *Admoneant frequenter curati suos parochianos, vt intersint Missæ paræciali diebus Dominicis, & festis per hebdomadam occurrentibus: quod si legitimo cessante impedimento absque licentia sui curati per tres dominicos neglexerint interesse Missæ paræciali, denuncient statim promotoribus, vt pro mensura contemptus, vel offensæ puniantur.* Theodulphus Aurelian. Episcopus *in epist. ad parochos, cap. 45. & 46.* ibi: *Missæ, quæ per dies Dominicos peculiares à sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, vt per eas populus à publicis Missarum solennibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abstrahatur.* Innocentius I. *in epist. ad Decentium Episc. cap. 5.* refert Romanos fideles Dominicis diebus ad suos titulos, seu Ecclesias parochiales conuenire solitos fuisse. Carolus Magnus *lib. 5. cap. 220.* ibi: *Vt omnis presbyter die Dominico cum psallentio circumeat Ecclesiam suam vnà cum populo, & aquam benedictam secum ferat.* Quid autem per psallentium ibi accipiatur, exponit Filesacus *de origine paræc. cap. 6.* Alia iuris testimonia referunt Antonius Augustinus *in epit. iur. lib. 6. tit. 24.* Filesacus *vbi proximè.* Illustrant Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 24. num. 18.* & *de offic. paroc. lib. 1. cap. 11.* Suarez *de sacram. q. 83. disput. 88. artic. 6. sect. 5.* & *de relig. 1. tom. lib. 2. de diebus festis, cap. 15.* Crespetius *in summa, verbo Missa diebus festis,* Azor *1. tom. instit. lib. 5. cap. 6.* Lantdmeter. *lib 2. de veter. mon. cap. 68.* Corumus *lib. 1. aphorism. tit. 6.* Bruno Chassaing *de priuil. regul. cap. 7. propos. 1.* Garcia *in summa, tract. 4. difficult. 5. dub. 6.* Frances *de Eccles. Cathedr. cap. 21. num. 51.* Altesserra *lib. 6. dissert. cap. 2.*

6. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione argumentor: Præceptum omnibus fidelibus ab Ecclesia iniunctum audiendi Missæ sacrificium Dominicis, & aliis festiuis diebus, circumscriptum non est illi, vel illi Ecclesiæ, sed absolutè audiendi Missam, *cap. Missas, de consecr. dist. 1.* ibi: *Missas die Dominico secularibus totas audire speciali ordinatione præcipimus.* Concilium Triburiense *can. 31.* ibi: *Diebus Dominicis, & sanctorum festis ad Missas cuilibet Christiano cum oblationibus est currendum.* Et *cap. omnes, de consecr. dist. 1.* Igitur non debent parochiani cogi in illis diebus necessariò Missam audire in propria parochia, cùm rectè præceptum Ecclesiasticum adimpleant alibi sacrificium Missæ audiendo. Vnde ferè in vniuersali Ecclesia receptum est, vt fideles laici ritè, & rectè satisfaciant præcepto, in monasteriis, oratoriis, & aliis locis Deo consecratis Missam audiendo, vt cum pluribus Theologis Moralistis probat Hieronymus Garcia *dicto dub. 6.* Igitur non rectè in præsenti parochiani laici coguntur Missæ paræciali interesse. Augetur hæc difficultas ex eo; nam eiectio fidelis ab Ecclesia, non nisi ex magna, & graui causa imponi potest, & pro lethali culpa, *cap. nemo, cap. nullus 11. q. 3.* Sed alienæ parochiæ interesse tempore, quo Missæ sacrificium offertur, peccatum lethale non est, vt manet probatum: Igitur non rectè statuitur, parochianos alienis Ecclesiis intersellentes ab eis per Presbyteros eijci debere.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, parochi, & parochiæ nomen valde antiquum esse, nec rectè confundi cum parœcia: quippe parochus idem est, ac diuersorij dominus, qui nimirum peregrinantes parte commeatus iuuat, præcipuè cùm Reipublicæ causâ iter aggrediuntur, vt colligitur ex Horatio *lib. 1. serm. satyr. 5.* vbi ait: 7. PAROCHI, ET PAROCHIÆ ACCEPTIONES.

> *Proxima Campano ponti, quæ villula tectum*
> *Præbuit, & parochi, qui debent ligna, salemque.*

Vbi Porphirius notat: *Parochi copiarij dicuntur, id est ab exhibendo; hodie autem à copiariis præstantur hæc, nimirum lignum, & sal, his, qui reipublicæ causâ iter faciunt.* Acron etiam ad ipsum Horatium *lib. 2. satyr. 8.* ait: *Parochi dicuntur qui hospitibus publicè exhibent necessaria.* Iidem appellantur Xenoparochi *in l. munerum, ff. de muner.* facit Nonius Marcel. *verbo Parochos*, dum ait: Parochus à Græco tractum est nomen, quòd vehicula præbeat: notarunt Vossius *lib. 1. de vitiis serm. cap. 11.* Alciatus *lib. 1. prætermiss. cap. 4.* Budæus *in annot. ad leg. 159. ff. de verb. sign.* Cornel. Vitel. *in annot. syllog. 3. cap. 7. tom. 1. Thesauri Critici, fol. 599.* Beyerlinch *in Theatr. verbo Parochia.* Altesserra *lib. 5. dissert. cap. 1.* Vnde valde differt parochia à parœcia; est enim parochia præbitio, seu spatium, intra quod veteres illi parochi tenebantur peregrinantibus lauta ministrare; at verò parœcia est sacra vicinia, siue plurium domorum conglobatio, vel conuentus eorum, qui sunt vnius fani consortes: vnde *in l. ædificia 8. C. de operibus publicis*, parœcumena dicuntur ædificia, quæ vicina sunt operibus publicis. Illustrant Filesacus *de origine paræc. cap. 1.* Zerda *in aduers. cap. 78.* Lemaistre *lib 2. de bonis Eccles. cap. 9.* quare apud nos Ecclesia vbi plures parœci officia diuina audiunt, dicitur parœcia in præsenti titulo, & *in l. 16. C. de Episc. aud.* Parœciarum autem istarum imaginem quandam habuit antiquitas; nam cùm Roma in tribus nouemdecim vrbanas, & vnaquæque tribus in decem curias esset distincta, nemo nescit vnicuique curiæ suum fuisse templum & proprium sacerdotem. Marcus Varro: *Curia*, inquit, *duorum generum; & vbi curarent sacerdotes res diuinas, vt curiæ veteres; & vbi Senatus humanas, vt curia Hostilia, quam primus ædificauit Hostilius Rex.* In municipiis etiam sui fuerunt Sacerdotes; nam & alia habebant à Romanis sacra, & alios ritus: vnde, cùm è municipiis in vrbem commigrarent, sacris municipalibus cogebantur renunciare, & Romanis ritibus vti, Festus Pompeius ibi: *Municipalia sa-*

cta dicta sunt ea, qua ab initio obseruabant ante ciuitatem Romanam acceptam, qua obseruare eos voluerunt Pontifices, & eo more facere, quod adfuissent antiquitus. Sed ad parœcias Christianorum redeamus.

8. PARŒCIA ACCIPITVR PRO DIŒCESI.

Secundò sciendum est, primis Ecclesiæ temporibus parœciam accipi non pro vicinorum æde sacra, sed pro diœcesi, id est Episcopatu, vt *in can.* 14. 34. & 35. *Apost.* Concilium Nicæn. 1. *can.* 16. Antiochenum sub Iulio, *can.* 9. vbi docetur, Episcopum vnumquemque habere suæ parœciæ potestatem: & *can.* 21. cauetur, ne Episcopus ab alia parœcia, id est diœcesi, in aliam migret. Capitul. Caroli *lib.* 1. *cap.* 8. & è contrario diœcesis dicitur parochia, id est Ecclesia, quæ à presbytero regitur, vt in Concilio Africano *can.* 2. & in Concilio Tolet. 12. *can.* 4. vbi statuitur, vt diœceses, quæ nunquam habuerunt Episcopum, non habeant. Concilium Agathense *can.* 54. Aurelian. 3. *can.* 18. ibi: *De his verò clericorum personis, qua de Ciuitatensis Ecclesia officio, monasteria diœcesis, vel basilicas in quibuscunque locis positas, id est siue in territoriis, siue in ipsis ciuitatibus, suscipiunt ordinandas, in potestate sit Episcopi, si de eo, quod antè de ecclesiastico munere habebant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia vnicuique facultas suscepti monasterij, diœcesis, vel basilica debet plenâ ratione sufficere.* Et *lib.* 7. *capitul. cap.* 49. ibi: *Nullus sacerdos in alterius ciuitate, vel diœcesi pœnitentem, vel sub manu positum sacerdotis, vel qui reconciliatum se esse dixerit, sine consensu, & litteris Episcopi, vel Presbyteri in parochia, Presbyter, aut Episcopus in ciuitate suscipiat.* Et *cap.* 175. ibi: *Statutum est, vt facultates Ecclesia, nec non diœceses, qua ab aliquibus possidentur sacerdotibus.* Illustrant Filesacus *de origine parœc. cap.* 1. *per totum.* Lemaistre *dicto lib.* 2. *cap.* 14. Bossius *de vitiis sermon. lib.* 3. *cap.* 31. Zerda *in aduers. cap.* 26. *numero* 12. Frances *de Eccles. Cathed. cap.* 21. Sed præter hanc parœciæ acceptionem, altera, & propria est, iuxta quam non tota diœcesis, seu eius particula significatur, sed pro vicinis, & eiusdem Ecclesiæ accolis ponitur, & vulgò nos dicimus *Parochiam*: quo modo accipitur in præsenti titulo, & in Concilio Arelat. *can.* 10. ibi: *De prædicatione prouidimus pro ædificatione omnium Ecclesiarum, & pro vtilitate totius populi, vt non solum in ciuitatibus, sed etiam in omnibus parochiis presbyteri ad populum verbum faciant.* Qui canon desumptus est ex Concilio Vasensi 2. sub Leone, *can.* 2. vbi PP. iubent, non solùm in ciuitatibus, verùm & in omnibus parochiis verbum Domini Presbyteros facere debere. In legibus Franc. *lib.* 1. *capit.* 146. *Vt Presbyteri per parochias suas fœminas prædicent, vt linteamina altaribus præparent.* Et *capit.* 148. *Vt nullus Presbyter in alterius parochia Missam cantare præsumat, nisi in itinere fuerit.* Concilium Rothomag. *can.* 11. apud Carnot. *p.* 5. *Decreti, cap.* 196. ibi: *Cùm Episcopus suam diœcesim circuit, Archidiaconus, vel Archipresbyter eum præire debet vno, aut duobus diebus ad parœcias, quas visitaturus est, & conuocatâ plebe annunciare debet proprii Pastoris aduentum.* Concilium Tribur. *can.* 26. *Relata est coram sancta Synodo querimonia plebium, eo quod sint quidam Episcopi nolentes ad prædicandum, vel ad confirmandum suas per annum parœcias circuire.* Concilium Ticiniense temporibus Ludouici II. Imperatoris, *can.* 17. & alia infrà referenda. Parœciarum mentio obuia est apud SS. PP. & Ecclesiæ canones. Ex veteribus apud Innocentium *epist.* 8. *ad Florentium*, Leonem *epist.* 85. *cap.* 2. Pelagium *epist.* 2. *ad Crescon*em. Concilium Sardic. *can.* 6. & 13. Chalcedon. *action.* 1. & 13. Carthag. 3. *can.* 42. Carthag. 4. *can.* 35. & 102. Brachar. 1. *can.* 2. Tarrac. *can.* 8. Tolet. 4. *can.* 35. Tolet. 9. *can.* 2. Tolet. 16. *can.* 4. Valense 1. *can.* 3. Vasense 2. *can.* 2. Aurel. 3. *can.* 5. Aurel. 4. *can.* 11. Aurel. 5. *can.* 2. Lugdun. 1. *can.* 2. Cabilon. 1. *can.* 5. Altissiod. *can.* 2.

9. DE PAROCHIIS VRBANIS, ET RVSTICIS.

Huiusmodi parœciarum, seu vt vulgò dicitur, Parochiarum vsus inualuit priùs in agris, & extra vrbes, quàm in ipsis ciuitatibus: quippe primis Ecclesiæ temporibus antequam adeo numerosa seges extaret sementis euangelicæ, primi illi Ecclesiarum conditores bifariam operam suam, & operæ ministros partiti fuerunt, in Vrbem, & Vrbis adiunctum territorium; atque intra muros quidem vna sufficiebat Ecclesia ad synaxes, & sacros conuentus habendos, vbi præerant Episcopi; extra vrbem in pagis, & locis rusticis aliæ Ecclesiæ construebantur, quas Græci parœcias; Latini parochias dixere, & in eis Presbyteri, seu Chorepiscopi constituebantur. Postea tamen aucto fidelium numero, etiam in vrbe diuersæ fuerunt constitutæ parochiæ; quarum parochiarum, tam rusticarum, quàm vrbanarum mentio fit in Concilio Agathensi, *can.* 22. vbi Ciuitatenses, seu diœcesani presbyteri vocantur, velut distincti à presbyteris parochianis, qui extra ciuitatem degunt. In Concilio Antiocheno, *can.* 9. vbi de presbyteris in pagis, seu agris constitutis agitur; & in Concilio Mogunt. *can.* 45. docetur, dignum esse vt fideles donent filios suos ad scholas, siue ad monasteria, siue foras presbyter sit: quod repetitum extat *lib.* 4. *capitul. capit.* 95. In Synodo etiam Romana sub Leone IV. *can.* 39. forensium presbyterorum mentio fit; & in Concilio Tolet. 3. *can.* 20. clerici alij locales, alij diœcesani appellantur. In Concilio Agathensi *can.* 21. statuunt Patres, vt nulli, nisi in ciuitatibus, aut parochiis solennes, & festos dies agant: quod etiam docetur in Concilio Aurel. 5. *can.* 8. vbi aperta est ciuitatis, & parochiarum distinctio; quam etiam confirmat Concilium Aruernense *can.* 14. quod habetur apud Burchardum *lib.* 2. *Decreti, cap.* 131. & Iuonem *p.* 6. *cap.* 306. in hæc verba: *Si quis ex Presbyteris, aut Diaconis, qui nec in ciuitate, nec in parochiis canonicus esse dignoscitur, sed in villulis habitans, in oratorio sanctè deseruiens celebret diuina mysteria, festiuitates præcipuas, Domini Natalem, Pascha, Pentecosten, & si qua sunt principales festiuitates reliqua, nullatenus alibi, nisi cum Episcopo suo in ciuitate teneat.* In Concilio Trosleian. *can.* 6. disertè parochiæ rusticanæ nominantur: & *in* 6. *Synodo can.* 25. ex versione Gentiani Herberti habetur, *parochias rusticanas.* Diuersa tamen fuit causa instituendi parochias in vrbe, ac in municipiis, siue pagis; nam in ciuitatibus parochias fecit necessitas, & populi frequentia; nam cùm insignes ciuitates, quas solas Episcoporum sedibus assignant sacri canones, vt dicemus *in cap.* 1. *de priuil.* vnus Prælatus regere non posset, neque magnum populum vnius sedis spatia includere, visum est Episcopis in legiones, & centurias populum diuidere, & regiones ciuitatis certis limitibus describere, vt vnicuique earum suus sacerdos

sacerdos & curio præficeretur; in pagis verò, & locis rusticanis plerunque construebantur, cùm domini prædiorum petebant ab Episcopis extruendæ parochiæ licentiam, ne familia, & municipes propter itineris incommoda rarò sacris interessent: quare & à possessione vbi parochia construebatur, ipsa Ecclesia possessio dicebatur. D. Gregorius *lib.* 11. *epist.* 32. *&* 34. vbi refert Cosmam Monachum in possessione, quæ Iuliana dicitur, ordinatum fuisse presbyterum. *In l.* 33. *C. Theodos. de Episcop. & cleric.* ita sanxerunt Imperatores Arcadius & Honorius: *Ecclesiis quæ in possessionibus, vt adsolet, diuersorum, vicis etiam, vel quibuslibet locis sunt constitutæ, clerici non ex alia possessione, vel vico, sed ex eo vbi Ecclesiam esse constiterit, catenus ordinentur, vt propriè captionis onus, ac sarcinam recognoscant, ita vt pro magnitudine, vel celebritate vniuscuiusque vici Ecclesiis certus indicio Episcopi clericorum numerus ordinetur.* Etiam ipsa parœcia territorium appellatur in Concilio Vasensi *can.* 3. Vvormat. *can.* 60. Aurel. 3. *can.* 18. Tolet. 4. *can.* 34.

10. DE DIGNITATE ET ORIGINE PAROCHORVM. Inquiramus nunc originem, & dignitatem Parochorum. Et eorum ordinem à iure diuino prouenire defendit Hallierius *in vindiciis censuræ, lib.* 4. *cap.* 1. §. 4. & *de hierarch. lib.* 4. *cap.* 6. *per totum.* Et successisse eos in locum 70. Discipulorum, docet Anacletus relatus *in cap.* 1. 21. *dist.* & confirmatur ex epistola Montani Archiepiscopi Toletani ad Episcopos, & Parœcos Palentini territorij, quæ habetur post Concilium Toletanum 2. *Reuoluatur,* ait, *manibus vestris, Presbyteri sacratissimi, Numeri liber, in quo vestri officij in septuaginta seniorum personis auspicatur honor, & inuenietis, quorum negotiorum vobis prærogatiua concessa sit: adiutores vos Dominus nostri laboris, secundos dignitatis gradu esse voluit.* Theodulphus Aurelian. *in epist. ad Parochos*, ibi: *Scitote Parochi vestrum gradum nostro gradui Episcoporum secundum, & valde coniunctum esse; sicut enim Episcopi Apostolorum in Ecclesia, ita nimirum Presbyteri cæterorum Discipulorum Domini vicem tenent.* Fulbertus Carnot. *epist.* 2. ibi: *Moyses Dux Populi secundis adiutoribus, septuaginta viris videlicet de eodem populo sustentabatur, per quos forma Presbyterorum exprimitur, qui nunc in Ecclesia nouitia Pontificale onus in se suscipientes, regendis populis inuigilant.* Vnde inter ipsa Ecclesiæ primordia parochias reperio, earumque memoriam sacris codicibus consignatam: & diuisionem earum cum suis limitibus iam olim Romæ factam fuisse constat ex Euaristo anno 100. teste Anastasio Biblioth. *in eo*: ac ne parochiarum ista diuisio quicquam vnitati christianæ opponeretur, néve qui Presbyterorum regionalium curæ credebantur, viderentur esse ab Episcoporum potestate reuulsi, quoties sacra mysteria R. Pontifex obibat, toties fermentum sacrum per omnes Ecclesias mittebat, vt per hanc communionem profiterentur omnes, se vni Episcopo tanquam patri adhærere, & hoc est, quod de Melchiade narrat Anastasius Biblioth. his verbis: *Hic fecit, vt oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum.* Verùm hunc morem elegantiùs exprimit Innocentius *epist. ad Decentium Episcopum*, ibi: *De fermento verò, quod die Dominica per titulos mittimus, superfluè nos consulere voluisti, cùm omnes Ecclesiæ nostræ intra ciuitatem sint constitutæ, quarum Presbyteri quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum conuenire non possunt, idcirco fermentum à nobis acceptum per acolytos accipiunt, vt se à nostra communione maximè illa die non iudicent separatos.* Et Concilij Laodiceni temporibus hunc morem perdurasse constat ex *can.* 14. ibi: *Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per festiuitatem Paschalem ad alias parochias minimè mitti oportere.* Dionysius Papa 25. post B. Petrum, anno Christi 290. auxit titulos, seu Parœciarum numerum, & ipsis presbyteris assignauit cæmeteria ad curandum Martyrum sepulturam, ac fines, limitesque titulorum, siue parœciarum constituit: de qua re sic ipse *epist.* 2. *ad Seuerum Episcopum*, ibi: *Ecclesias singulas singulis presbyteris dedimus, parochias, & cameteria eis diuisimus, & vnicuique ius proprium habere statuimus, ita videlicet, vt nullus alterius parochia terras, terminos, aut ius inuadat, sed vnusquisque suis terminis sit contentus, & taliter Ecclesiam, & plebem sibi commissam custodiat, vt ante tribunal æterni Iudicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat, & non iudicium pro suis actibus accipiat.* Originem Parochiarum, & earum diuisionem in prouinciis, tam Orientalibus, quàm Occidentalibus, prosequitur latè Filesacus *de origine parœc. cap.* 4. *per totum*: & de antiquitate Parochiarum in Hispania egi *lib.* 2. *Concilij Illiber. cap.* 45.

Ex quibus facilè peruenitur ad rationem præsentis constitutionis; cùm enim iam retrò per plura sæcula ante Concilium hoc Nannetense parochiæ distinctæ essent, necessariò parochianos proprios debebat cognoscere quilibet Pastor, nec licebat vni parocho sacramenta alienis parochianis ministrare, *cap.* 2. 4. *&* 5. 9. *q.* 2. Gregorius VII. in Synodo Romana, *can.* 7. ibi: *Nullus presbyter parochianum alterius recipiat, nisi per necessitatem in baptismo, & in absolutione; & si quid charitatiuè sibi oblatum fuerit, ex consensu illius, cuius parochianus fuerat, habeat, vel reddat.* Refert Antonius Augustinus *in epit. lib.* 6. *tit.* 22. quod etiam cauetur *lib.* 6. *capitular. Caroli, capit.* 164. ibi: *Vt nullus Episcoporum, vel presbyterorum parochiam alterius inuadat, sed contentus sit gubernatione credita sibi plebis.* Et *lib.* 7. *capit.* 52. *Sit vnusquisque Sacerdos, id est Parochus, concessis sibi contentus limitibus, nec in alterius parochia quidquam præsumat, ne vsurpatione locum alieno* (sic lego non *alieni*, vt in excusis) *Sacerdoti in alterius concedatur iniuriam.* Et *capit.* 141. *Statutum est, vt nullus Presbyter fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ de alterius Presbyteri parochia persuadeat, vt ad suam Ecclesiam, relictâ propriâ Ecclesiâ, conueniant.* Vnde rectè in præsenti canone statuitur, alienum parochianum non debere admitti ad Missarum solennia in diebus Dominicis; immò potiùs de Ecclesia ejici, vt ad propriam redeat Ecclesiam. Accedunt peculiares causæ, quare parochiani debeant Dominicis diebus in propria parochia residere. Prima, videlicet vt à proprio Pastore discant non modò quod verè, & sincerè credendum sit, verùm etiam quàm probè, & integrè viuendum; ideò Parochus his diebus suas oues rectâ, & sanâ doctrinâ, velut salutifero cibo pascit, & enutrit. Synodus Trullana *can.* 19. *Oportet eos, qui præsunt Ecclesiis, in omnibus quidem diebus, sed præcipuè Dominicis, omnem Clerum, & populum docere pietatis, & rectæ religionis eloquia.* Concilium Mogunt. *can.* 25. *De officio prædicationis, si fortè* 11. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Episcopus

Episcopus non fuerit in domo sua, aut aliâ aliquâ causâ exigente non valuerit, nunquam tamen desit diebus Dominicis, aut festiuitatibus, qui verbum Dei prædicet. Et in Concilio Vasensi 2. *can.* 2. & Arelat. temporibus Caroli, *can.* 10. statuitur, vt non solùm in ciuitatibus, verùm in omnibus parochiis presbyteri parochi ad populum verbum faciant: quod prædicationis munus sæpe sæpius parochis iniungitur in Capitularibus Caroli *lib.* 1. *cap.* 166. *Vt ipsi sacerdotes vnusquisque secundùm ordinem suum prædicare, & docere studeat plebem sibi commissam.* Et *lib.* 5. *capit.* 102. *Vt sacerdotes populi sibi commissi curam habeant, & instanter de eorum animarum salute prædicent.* Et *lib.* 6. *capit.* 173. *Placuit vt fideles silentium in Ecclesia teneant, & deuotè verbum Dei audiant.* Sed quomodo compelli possunt Pastores proprios parochianos docere, nisi ipsi adesse curent suis parochiis, saltem diebus Dominicis, dum Missa parochialis habetur? Concilium Senonense *anno* 1517. *can.* 11. *&* 12. Quare PP. Concilij Trident. *sess.* 24. *cap.* 4. ita cauent: *Moneat Episcopus populum diligenter, teneri vnumquemque parochiæ suæ interesse, vbi id fieri potest, ad audiendum verbum Dei.* Secunda peculiaris causa est, vt his diebus fideles oblationes faciant ad altare, vt præcipitur *in cap. omnis, de consecr. dist.* 2. Notum est enim iure communi, & vsu ac praxi maiorum nostrorum, populum Dominicis, & cæteris festis diebus aliquid de suis rebus in Ecclesia offerre debere, vt docetur *lib.* 5. *capitul. capit.* 209. his verbis: *Hoc populo nuncietur, quod per omnes dies Dominicos oblationes Deo offerant, & vt ipsa oblatio foris septa altaris recipiatur.* Concilium Matiscon. 2. *cap.* 4. Capitul. *lib.* 6. *capit.* 167. *Placuit, vt fideles oblationes eorum sacerdotibus quotidie, si fieri potest, in Ecclesia offerant; & si quotidie non potest, saltem Dominico die absque vlla excusatione fiat.* Et *cap.* 161. *Vt sacerdotes, id est Parœci admoneant viros, & mulieres, vt ad Basilicas luminaria, incensum, & buccellas, & primitias afferant, siue offerant, sicut scriptum est: Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus.* Capite sequenti sub finem idem scribitur, vbi pro *auferant*, legendum *offerant.* Concilium Cabilon. sub Carolo Magno, *cap.* 19. *Episcopi sanciunt, vt Episcoporum, & Abbatum coloni, & familiæ ipsorum ad eas Ecclesias deferant decimas suas, vbi infantes eorum baptizantur, & vbi per totum anni circulum Missas audiunt.* Nec alias Ecclesias intelligendas esse dixero, quàm Parœciales: notaui *in dict. can. Concil. Illiber.* Adiungam etiam & alia, quæ in Missa parochiali proferuntur, quæ omnes nosse oportet, veluti infantes expositos receptos esse, iuxta canonem 9. Concilij Vasensis, & ea quæ dabimus *in cap.* 1. *de infantibus expositis.* Item vt festi dies, & sacri sciantur, quos inter Missarum solennia Parochus annunciare debet, & ieiunia, vt docetur in Concilio Foroiuliensi *can.* 13. & *in cap.* 1. *de consecr. dist.* 3. quæ omnia credo impulisse maximos, & suorum salutis amantissimos Præsules Hispanos, Archiepiscopum videlicet Toletanum, & Episcopum Palentinum, atque Salmanticensem, vt orarent sacri Concilij Tridentini Patres, quatenus censerent, Missam parœcialem ex præcepto, & lege Ecclesiastica audiendam in parochia esse, vt refert Filesacus *de origin. Paræc. cap. final.* Et disciplinæ ecclesiasticæ rectè consultum putarem, si maiorum consuetudini hac in parte staremus, populus enim hodie neglecto illo sacro conuentu parœciali, faciliùs in effrænem ruit licentiam: & si iure diuino, vt probaui *in cap.* 3. *de cleric. non resid.* Pastores tenentur diligenter cognoscere vultum pecoris sui, suosque greges considerare; quomodo cognoscent, quos nunquam in sua Ecclesia viderunt?

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam potiùs verum est, iuris communis præceptum stare de audienda Missa diebus Dominicis, & cæteris festiuis in propria parochia, vt ex iuribus suprà citatis facilè constat, & post Hostiensem, Panormitanumque probat Azor *part.* 1. *instit. lib.* 7. *cap.* 6. licèt generali consuetudine sublatum sit; nam cùm varia priuilegia concessa fuissent Religionibus, vt in earum Ecclesiis adimpleretur præceptum hoc, quæ referunt Hieronymus Garcia, & Chassaing. *vbi suprà*, cœpit tamen negligi Missa parochialis, exceptis illis oppidis, & pagis, vbi tantùm extat Ecclesia Parochialis. Sed an hodie possint Episcopi suscitare præceptum hoc iuris communis, sub excommunicatione iubendo, vt intersint omnes fideles Missæ parœciali, disputant Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. disput.* 88. *sect.* 2. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. qq. cap.* 30. *à num.* 14. Henriquez *lib.* 9. *summa, cap.* 25. *num.* 9. Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. punct.* 2. *in fine*, & *tom.* 12. *fol.* 151. Diana *p.* 10. *tract.* 13. *resol.* 5. Leander *in præcept. Eccles. tract.* 2. *disput.* 1. *q.* 21. Trullench *de offic. Parochi, cap.* 6. Barbosa *eodem tract. cap.* 11. *num.* 15. & *de potest. Episcop. alleg.* 24. & *lib.* 1. *iuris Eccles. cap.* 11. *num.* 34. Gibalinus *de censur. disquisit.* 1. *q.* 2. *consect.* 7. *per totum*: qui omnes negatiuam tuentur sententiam ex eo, quia iam consuetudine contrarium introductum est, & variis priuilegiis concessum, vt in monasteriis, & oratoriis adimpleatur hoc præceptum. Nec obstat augmentum difficultatis; nam cùm præceptum hoc audiendi Missam parochialem ex causis suprà relatis ab Ecclesia iniunctum esset, non leue, immò graue iudicabatur; vnde illud frangens, præcipuè ex contemptu proprij parochi, iustè poterat ab Ecclesia abijci, & post contumaciam excommunicari. 12. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Sed suprà traditis obstat textus *in can.* 63. *Concil. Agathens.* ibi: *Vt ciues, qui superiorum solennitatum, id est Paschæ, & Natalis Domini, vel Pentecostes solennitatibus cum Episcopis esse neglexerint, cùm in ciuitatibus communionis, vel benedictionis accipiendæ causâ positos se nosse debeant, triennio à communione priuentur Ecclesiæ.* Ex quibus verbis deducitur, non in omnibus festiuitatibus, sed in maioribus solennitatibus ibi relatis, teneri fideles in Ecclesia residere: ergo non in diebus Dominicis, & festis etiam, sed tantùm in maioribus illis festiuitatibus, nec in Ecclesiis parochialibus, sed in Cathedralibus eos adesse debere deducitur. Pro cuius canonis expositione sciendum est, quod licèt in diebus Dominicis, & aliis festiuis Parochiani in Ecclesiis parochialibus, siue vrbanis, siue rusticanis debeant Missarum solenniis interesse; tamen olim præcipuis festiuitatibus tenebantur in vrbe simul cum Episcopo eas celebrare, *cap.* 34. *de consecr. dist.* 1. Concil. Epaun. *cap.* 35. ibi: *De inuitandis ciuibus ad certas solennitates. Ciues Natalium superiorem noctem, Pascha, & Natiuitatis Domini solennitatem agant cum Episcopis, nec interest in quibus* 13. EXPONITVR CAN. 63. CONCIL. AGATH.

quibus ciuitatibus positus accipienda benedictionis desiderio non venerit expetendus. Concilium Aurel. *can.* 25. aliàs 27. ibi : *Nulli ciuium Pascha, Natalis Domini, vel Quadragesimæ solennia in villa liceat celebrare, nisi quem infirmitas probabitur tenuisse.* Aurel.4. *can.* 3. Cæsaraugust. *can.* 4. 16. Kalend. Ianu. vsque in diem Epiphaniæ, *quast.* 7. *Idus Iann. continuis diebus nulli liceat de Ecclesia se absentare in domibus, nec secedere ad villam, nec montes petere, nec nudis pedibus incedere, sed concurrere ad Ecclesiam : quod qui non obseruauerit, de susceptis anathema sit in perpetuum.* Concilium Aruernense *can.* 14. *Vt festiuitates præcipuas, Domini natale, Pascha, Pentecosten, & si qua alia sunt, presbyteri, & ciues natu maiores celebrent in ciuitate cum suo Episcopo, non in villis.* Vnde cùm *in dicto can.* 63. agatur de præcipuis Christi Domini festiuitatibus; ideo iubetur fidelibus simul cum Episcopis, non in villis, & parochiis, earum celebritati interesse.

14. EXPONITVR CONCIL. SALEGVST. CAN. 16. Secundò opponi potest textus *in can.* 16. *Concil. Salegust.* ibi : *Decreuit quoque sancta Synodus, vt nullus Romam eat, nisi cum licentia sui Episcopi, vel eius vicarij.* Ex quibus deducitur, etiam irrequisito Parocho posse parochianum peregrè proficisci; & per consequens in aliena parochia communicare, & Missarum solenniis interesse. Pro cuius canonis expositione sciendum est, quod licèt fideles, dum in ipsa parochia persistunt, vrbana, siue rustica, contempto proprio parocho non possint in aliena parochia Missarum solenniis interesse; tamen dum peregrè proficiscuntur, in aliena parochia communicare valent. Ideo autem *in dicto can.* 16. *Concilij Salegust.* prohibetur fidelibus absque licentia proprij Episcopi, vel eius Vicarij Romam adire; quia ad limina Sanctorum Apostolorum procedentes peregrinantes à populo commeatus exigebant, & ex peregrinatione suis exactionibus occasionem obtendebant; ideò crebræ illæ peregrinationes à Patribus prohibentur. Alia etiam fuit causa ipsius prohibitionis, quia videlicet nonnulli tantâ fiduciâ in omne scelus vltrò decliues crederent omnia scelera sanctorum visitatione locorum elui, & prorsus obliterari, *can.* 18. ipsius Concilij Salegust. ibi : *Quia multi tantâ mentis sua falluntur stultitiâ, vt aliquo capitali crimine inculpati pœnitentiam à sacerdotibus suis accipere nolint, in hoc maximè confisi, vt Romam euntibus Apostolicus omnia sibi dimittat peccata : sancto visum est Concilio, vt talis indulgentia illis non prosit. sed priùs iuxta modum delicti pœnitentiam sibi datam à suis sacerdotibus adimpleant, & tunc Romam ire si velint, ab Episcopo proprio licentiam, & litteras ad Apostolicum de eisdem rebus deferendas accipiant.* Vtrumque abusum expresserunt PP. Concilij Cabilon. 2. *can.* 45. ibi : *Sunt nihilominus laici, qui putant se impunè aut peccare, aut peccasse, quia hæc loca oraturi frequentant. Sunt quidam Potentum, qui acquirendi census gratiâ, sub prætextu Romani, siue Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperum opprimunt, & quod solâ cupiditate faciunt, orationum, siue sanctorum locorum visitationis causâ facere videri affectant. Sunt pauperes, qui vel ideò id faciunt, vt maiorem habeant materiam mendicandi.* Illustrat Sauarus *ad Sidonium lib.* 5. *epist.* 5.

CAPVT III.

[a] Hadrianus Papa.

NVllus Episcopus alterius parochianum iudicare præsumat. *Et infrà* : Nam qui eum ordinare non potuit, nec [b] iudicare vllatenus potuit.

NOTÆ.

1. [a] HAdrianus.] Sic etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. Ex decretis Hadriani citatur textus hic à Burchardo *lib.* 1. *Decreti. cap.*39. Carnotensi *p.*6. *Decreti, cap.*140. & rectè; nam inter canones 72. ab Hadriano Papa aduersùs falsos accusatores, & oppressores Pontificum, ac Episcoporum, in gratiam Ingelramni Episcopi Mediomatricum Romæ tunc degentis collectos, & editos anno Domini 785. reperitur hic canon ordine 16. in hæc verba: *Nullus Episcopus alterius parochianum præsumat retinere, aut ordinare absque eius voluntate, vel iudicare; quia sicut irrita erit eius ordinatio, ita & diiudicatio : quoniam censemus nullum alterius iudicio, nisi sui, sententiâ teneri; nam qui eum ordinare non potuit, nec iudicare vllatenus potuit.* In cuius canonis notis hæc subjicit Antonius Augustinus : [Hæc verba sunt Nicæni (hæc eadem verba sunt *cap.* 14. *Concil. Magunt.* sub Arnulpho, & *lib.*7. *cap.*308. *Capitul. in additis, cap.*149.) Concilij *cap.* 26. attestatur Iulius Papa *epist.* 2. *cap.* 6. sed desiderantur hæc verba post verbum (iudicare) *saluâ tum in omnibus Apostolicâ auctoritate.* Extat quoque de eadem re caput 16. Nicæni Concilij Græcè, & Latinè, ex quo est *dist.* 71. *cap.*3. Burch. *lib.*1. *cap.* 109. Iuo Carnot. *p.*5. *cap.* 211. *Decreti.* Nec dissimile est caput 35. Græcis, Latinis 36. Apostolor. Calixtus Papa *epist.* 2. latiùs, ex qua sunt tria Gratiani capita 9. *q.* 2. Burchard. *lib.* 9. *cap.* 39. & Iuo Carnot. *p.* 6. *Decreti, cap.* 14. ex Decretis Hadriani Papæ *cap.*15. Iuo *p.*5. *cap.*100. & 101. & *p.*14. *cap.*72. *Decret.* ex Calixti epistola, Ansel. *lib.*6. *cap.* 118. ex epistola Xysti omnibus Episcopis 119. & *cap.* 120. ex Cœlestini Gregorius IX. *sub titulo de parochiis, cap.* 3. Hadriano Papæ adscripsit Berna Papiens. 1. *collect. Decretal. lib.* 3. *tit.* 25. *cap.* 3. Quod autem Ansel. Lucensis attulit ex Xysto, nos inuenimus in epistola Xysti Minoris 2. ad Episcopos Hispan. cuius magna pars totidem verbis repetita est nomine Felicis II. ad omnes Episcopos. Addamus Syricium Papam in *epist.*4. *cap.*6. & similem Innocentij *epist.*2. *cap.*7. qui refert, hanc fuisse Concilij Nicæni sententiam. Ex hoc capite sumpsit Gratianus caput 2. *dist.* 71. Iuo 3. 5. 73. Panormit. Idem multis Conciliis proditum est. Antiocheno *cap.* 13. & 21. ex quibus sunt 9. *quast.* 2. *cap.* 6. & 7. Burchard.

Burchard. *lib.* 1. 71. & 108. Ivo *p.* 5. *cap.* 176. & 110. ex alia versione Sardicensi *cap.* 15. Græcis, Latinis 18. & 19. apud Gratianum *dist.* 71. *cap.* 1. Huius Sardicensis canonis mentio fit *cap.* 5. *Concilij Carthag.* 1. & Concilij Tribur. *cap.* 28. & Aquisgran. *cap.* 55. Constantinop. œcumenic. *cap.* 2. Græcis, 2. & 3. Latinis, ex quibus est 9. *q.* 2 *cap.* 8. & 9. Chalcedon. etiam Generali, *cap.* 20. ex quo est *dist.* 71. *cap.* 4. & ex Ansel. alia editione *cap.* 97. *lib.* 99. apud quem non malè quod Gratianus ait: *Alterius ciuitatis Ecclesiis ordinari*, legimus, *In alterius ciuitatis Ecclesia statutos fieri.* Quod etiam est in Triburiensi Concilio *cap.* 18. hoc *constitui* appellatur 21. *q.* 2. *cap.* 1. quod non ex 7. Synodo est, sed Constantinop. 7. *cap.* 17. apud Græcos, apud quos plura verba eiusdem canonis extant, & pro *constitui* est. Hactenus Græci. Hispanas Synodos de eadem re laudamus. Valentin. Concil. *cap.* 6. non solùm alienum clericum ordinari vetat, sed vt localem futurum se promittat, iubet; sic enim *residentem* appellat. Bracharen. 1. *cap.* 26. idem de ordinibus statuit. Addamus ex aliis prouinciis. Eclensis *cap.* 6. Aruern. *cap.* 10. Cabilon. *cap.* 13. Aquisgran. *cap.* 45. quò referuntur verba Nicæni Concilij *cap.* 16. Arausic. 1. *cap.* 8. & 9. Veneti *cap.* 10. Aurel. 3. *cap.* 15. Adde huius collectionis caput 18. quòd huius capitis esse pars videatur. Post hæc scripta inuenimus Concilium Chalcedon. *cap.* 3. *action.* 6. ex quo emanauit caput 20. eiusdem Concilij: *Cleros*, inquit, *in Ecclesia constitutos non licere alterius ciuitatis Ecclesiæ deputari, sed permanere illic, in qua ministrare deputati sunt.* Quæ verba sunt *cap.* 20. Græcis, in quo additur tantùm dictum tertium caput.] Hæc canonum collectio sub nomine capitulorum Hadriani edita fuit anno 785. ea autem excerpta est ex antiquis canonibus, Pontificum epistolis, & ex breuiario Codicis Theodos. In ea verò aliqua apocrypha fuisse compilata refert Marcha *lib.* 7. *concord. cap.* 20. Prosequitur Ant. Augustinus: [Nullum alterius Iudicis, nisi sui, sententiâ teneri, &c. Præter Nicæni *cap.* 76. verba refert Iulius ex eadem Synodo *cap.* 34. *eiusdem epist.* 2. Item Callixtus *dicta epist.* 2. Xystus II. *dicta epist.* 2. ante Callixtum Zephitinus *epist.* 1. post Callixtum Fabianus *epist.* 3. ex qua est quæstio 6. *cap.* 3. totidem verbis Xystus III. *cap.* 5. *epist. ad Orientis Episcopos*; & ante Xystum Eusebius *epist.* 3. ab Apostolis, & eorum successoribus id esse constitutum ait, cuius verba refert Burchardus *lib.* 1. *cap.* 165. ex Ivone *p.* 5. *cap.* 275. *Decreti.* Eorum Pontificum verba nescio quomodo in constitutione Gratiani, & aliorum Imperatorum leguntur *lib.* 7. *tit.* 48. *cap. vlt. Cod. Iustin.* quo Zephyrinus est multis sæculis antiquior (fuit enim Seueri Imperatoris tempore) quod legibus sæculi ait fuisse constitutum: eamdem refert totam ex parte Gregor. *lib.* 11. *cap.* 54. *epist.* 52. *registri.* Aniani verbis videntur nostri delectati, aut Anianus nostrorum PP. verbis 35. *l.* 4. *tit.* 14. *C. Theodos.* huius thematis verbis vtitur: eadem verba sunt *cap.* 14. *Magunt.* sub Arnulpho, & *lib.* 7. *cap.* 308. *Capitul.*] Hactenus Antonius Augustinus.

[b] *Nec iudicare.*] Et sicut ordinatio iniustè fit, *cap. Episcopus* 7. *q.* 1. ita & sententia ab incompetente Iudice lata, est nulla, *cap. nullus* 9. *q.* 2. excommunicatio quoque nulla est, *cap. nouit, de offic. deleg. cap. à nobis* 28. *de sentent. excom. cap.* 12. *in fine, de pœnit. & remiss. cap. vltimo, de constit. lib.* 6. non enim licet Iudicibus extra territorium suum ius dicere, *l. final. ff. de iurisdict.* dicemus *in cap. à nobis, de sentent. excom.* ne quidem ex interdicto, *l.* 3. *C. de interdictis*, nec eius rei notionem præripere, quæ alterius examini & iurisdictioni est demandata, *l. final. C. de offic. Comit. sacr. Palat.* Rationem reddit Iustinianus *in l. consulta, C. de testam.* his verbis: *Promiscuis actibus rerum turbantur officia, si quod vni creditum est, alter subtrahat.* Commentarium huius textus dedi *in tit. de temporibus ordin.*

CAPVT IV.

Vrbanus III. de [a] Nouoloco, & de Viget Prioribus.

SVper eo verò, quod apud vos intelleximus dubitatum, an quod de finibus, & his, quæ finibus cohærent, non præscribendis statutum per canones esse dignoscitur, sit in parochiarum limitibus, sicut in prouincialibus admittendum: illud vobis duximus respondendum, quod bene videtur in vtroque seruandum, si prouinciarum fines legitimâ probatione, vel aliàs indubitatâ fide constiterit ecclesiasticâ ordinatione statutos.

NOTÆ.

[a] NOuoloco.] Ita habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. vltimo*, post Concilium autem Lateran. *p.* 38. *cap. vltimo*, legitur *Turgam.* Sed cùm in prima collectione addatur pars capitis *prout*, inde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. prout* 4. *de dolo & contumacia*, ex quo præsens inscriptio restituenda est, & commentarium huius textus petendum est ex traditis *in cap.* 3. *de probat. cap. quia* 9. *de præscript.*

CAPVT

CAPVT FINALE.

[a] Clemens III.

Significauit nobis venerabilis frater noster [b] Anconitan. Episcopus, quod cùm post recuperationem ciuitatis Ancon. ad habitandum in ea se quamplurimi contulissent, qui quia ante generalem occupationem Terræ Sanctæ, & in aliis ciuitatibus Regni Hierosolymitani elegerant mansionem, & in ea residentiam fecerunt [c] aliquantam, & adhuc etiam resident in eadem, Prælati prædictarum ciuitatum eos ad soluenda sibi ecclesiastica iura compellunt. Quia verò transgredi non debemus [d] terminos à Patribus constitutos, aut falcem in messem mittere alienam: f. v. m. quat. prædictorum locorum Prælatos, vt sibi nullam in prædictos Ancon. habitatores iurisdictionem vsurpent, nec ab eis temporalia exigant, quibus spiritualia non ministrant, districtione quâ conuenit compellatis: ita tamen, quod si de agris in eorum parochiis constitutis fructus percipiunt, & in vltramarinis partibus ratione prædiorum decimæ persoluuntur, deinceps eis ipsas decimas cum integritate persoluant; dicto verò Ancon. tanquam [e] diœcesano suo de cæteris respondere cogantur.

NOTÆ.

1. [a] *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* Et licèt in margine emendetur, *Cœlestinus III.* hæc correctio admitti nõ potest, siquidem ex temporis serie liquet, Clementis tẽpore ciuitatem Anconitanam possessam fuisse à Saladinis, nec adhuc per catholicos recuperatam: temporibus verò Cœlestini III. iam penes catholicos fuisse; vnde restituenda est inscriptio ita: *Cœlestinus III.* Quod faciliùs patebit, si huius textus historiam referamus, quæ ita contigit. Cùm enim Kalendis Maij anno 1287. & per mensem sequentem infeliciter à Guidone Rege Hierosolymitano, & fidelibus catholicis contra Saladinum Babyloniæ Regem captâ S. Cruce, quam portabat Rufinus Episcopus Anconensis, quàm plures ciuitates occupatæ fuerint à Saladino, vt refert Baronius *anno* 1187. *&* 1191. cùm tamen Philippus Galliæ Rex peruenisset in Palæstinam, expugnauit ciuitatem Anconen. vt refert ipse Baronius *dicto anno* 1191. vnde plures aliarum ciuitatum accolæ domicilium in Anconen. mutarunt, à quibus Rufinus Episcopus Anconensis decimas exigebat. Parochi verò eorum, vbi prædia possidebant, intendebant decimas ad eos spectare: consultus Cœlestinus III. à Rufino Episcopo Anconensi, sub distinctione respondit, ita vt decimæ prædiales integre præstarentur parochis illis, vbi prædia excolebantur; personales verò Episcopo Anconensi, à quo sacramenta ipsi accipiebant; nec iustè antiquos Parochos eas petere, cùm illis spiritualia non ministrarent. Ex quo Pontificis responso deducitur, decimas prædiales deberi parochis illis, in quorum territorio prædia excoluntur; personales verò illi parocho, vbi fideles habitant, & sacramenta percipiunt. Quam sententiam proximo titulo exponemus *in cap.* 3. & illustraui *in cap.* 2. *de transactionibus.*

2. [b] *Anconit.*] Malè; Ancona enim est vrbs totius Piceni celeberrima, in littore maris Adriatici, à Siculis condita, portum habens insigni opere à Trajano exstructum, Græcorum colonia, cuius meminerunt Plinius *lib.* 3. *cap.* 13. Lucanus *lib.* 2.

Hic Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.

Vnde cùm agatur in præsenti de ciuitatibus Hierosolymitanis, non potest de Ancon. ciuitate intelligi; quare rectiùs legendum est *Acon*, vt Glossa marginalis emendat. Aco enim, siue Accho, vrbs est à Regibus Syriæ Demetrio, & Ptolomeo frequentata: Ptolomaidis nomen sortita fuit: deinde Claudij Cæsaris colonia, nomine tantùm, non re effecta, vt Vlpianus ait *in l.* 1. *ff. de censibus*: nunc Acchon nomen retinet. Palæstinæ præcipuum emporium fuit: eâ, vt Strabo refert *lib.* 16. Persæ contra Ægyptios vtebantur, & illam postea Alexander Syriæ Rex in Regni sedem elegit, vt refertur *lib.* 1. *Machab. cap.* 10. In Mahometanorum potestatem anno 638. delapsam, ac multis sæculis ab illis possessam, Balduinus huius nominis primus Hierosolymorum Rex Genuensium auxilis recuperauit, & christianæ libertati restituit. Post multa tandem annorum curricula à Saladino Ægypti, & Syriæ Rege recepta, atque iterum à Philippo Galliæ, & Richardo Angliæ Rege post tertium obsidionis annum christianis reddita fuit. Denique anno 1291. à Sarracenis violenter expugnata, & incendio absumpta, postmodum à Mameluchis restaurata, illisque tandem expulsis, à Turcis subacta, Osmanico Imperio addita est, cui adhuc paret, & tandem ex veteribus ædificiis superest magnificum templum D. Ioanni dicatum, vt latè refert Ioannes Cotouicus *in itinerario Hierosolymit. lib.* 1. *cap. final.* Huius ciuitatis Episcopus Rufinus consuluit Cœlestinum III. *in præsenti.*

[c] *Aliquantam.*] Vnde quoad spiritualia parochiani erant ipsius ciuitatis; quia quoad eccle- 3.
siastica munera, vt quis dicatur parochianus, sufficit, quod degat in aliquo loco, etiam absque animo permanendi; vnde quoad sepulturam, matrimonium, & alia Sacramenta habetur pro parochiano, & vicino ipsius oppidi vbi degit. Sanchez *de matrim. lib.* 3. *disput.* 23. *num.* 2. Amaya *in l.* 7. *C. de incolis, num.* 101. Basilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 13. §. 2. quoad sæcularia vero munera non dicitur quis incola, seu vicinus, nisi constet de animo permanendi in eodem loco, *l. domicilium, l. filius* 22. *ff. ad municip. l. in lege* 203. *ff. de verb. sign. l.* 2. *C. vbi Senatores, l. si cum* 28. §. *final. ff. de fideicommiss. libert.* & si de animo non constet, per transitus

transcursum decem annorum ille præsumitur. Amaya *vbi suprà*, Sanchez *dicto lib. 3. disput. 33.* Alciatus *in l. pupillus 139. §. incola, ff. de verb. signif.* Parlador. *different.* 103. vnde cùm in præsenti ageretur de re ecclesiastica, videlicet de decimis persoluendis, creduntur quoad eas parochiani, qui in Acchonensi ciuitate commorabantur, etsi animum permanendi ibi non haberent.

[d] *Terminos.*] Verba sunt capitis 19. Deuteron. ibi: *Non transibis terminos proximi tui, quos fixerunt patres tui in possessione sua.*

[e] *Diœcesano suo.*] Cum enim adhuc in ipsa ciuitate Acchon, nouiter à Christianis recuperata parochiæ diuisæ non essent, Episcopus credebatur proprius parochus, & ita ipse decimas percipere debebat, vt docuit Barbosa *lib. 3. iuris Eccles. cap. 26. §. 2. num. 15.*

TITVLVS XXX.

De decimis, & primitiis, & oblationibus.

CAPVT I.

Hieronymus [a] *super Ezechielem.*

DECIMAM partem omnium frugum Leuiticæ tribui populus ex lege debebat: rursus ex ipsis decimis Leuitæ, hoc est inferiorum ministrorum gradus, decimas dabant sacerdotibus. Erant quoque decimæ, quas pauperibus reddebant. At verò primitiua, quæ de frugibus offerebant, non erant speciali nomine diffinita, sed offerentium arbitrio derelicta. Traditionem quoque accepimus Hebræorum, non lege præceptam, sed arbitrio Magistrorum inolitam, quod qui plurimum, quadragesimam partem dabant sacerdotibus; qui minimum, sexagesimam: & intra quadragesimam, & sexagesimam licebat offerri quodcunque voluissent. Quod igitur in [b] Pentateucho dubium derelictum est, hic specialiter diffinitur, propter sacerdotum auaritiam, ne amplius à populo exigant in primitiis offerendis, id est, vt sexagesima pars offeratur eorum, quæ gignuntur à terra. Si enim corus, qui Hebraïcè vocatur Gomor, & à Septuaginta dicitur Gomor, xxx. habet modios, tam in aridis speciebus, quàm etiam in liquentibus: cophi quoque, & batus decima pars est cori: præcipitur quoque, vt sexta pars, tam cori, quàm cophi, quàm bati detur Sacerdotibus in primitiis offerendis, quæ de tribus modiis dimidium facit modium, perspicuè supputatur, quam sexagesimam partem primitiarum sacerdotes accipere debent. Hæc interim iuxta litteram, & Hebraïcam veritatem, & sensisse sufficiat, & audisse.

NOTÆ.

1. [a] HIeronymus.] Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. verba ipsius sancti Doctoris extant in commentariis super Ezechielem, *cap.* 46. in expositione illorum verborum: *Et hæ sunt primitiæ,* &c. vbi ait: [Et hîc mutatis nominibus mensurarum in LXX. editione confusa sunt omnia, vt quid dicatur, non possit intelligi. Qui enim suprà pro ephi mensuram, & pro bato chænica dixerant, & pro coro gomor, pro siclo appendiculum; & hîc pro ephi posuere mensuram, pro coro nunc gomor, nunc ipsum corum; & in mensura olei pro bato, κοτυλὴν, id est cyathum. Dicamus igitur primùm iuxta litteram, δεκάδα, hoc est, decimam partem omnium frugum Leuiticæ tribui populus ex lege debebat. Rursus ex ipsis decimis Leuitæ, hoc est inferior ministrorum gradus, decimas dabat sacerdotibus; & hæc est, quæ appellatur δευτεροδεκάδα. Erant quoque aliæ decimæ, quas vnusquisque de populo Israël in suis horreis separabat, vt comederet eas cùm iret ad templum in vrbe Hierusalem, & in vestibulo templi, & Sacerdotes, ac Leuitas inuitaret ad conuiuia. Erant autem aliæ decimæ, quas pauperibus recondebant, quæ Græco sermone appellantur, πτωχοδεκάδα. At verò primitiua, quæ de frugibus offerebant, non erant speciali numero diffinita, sed offerentium arbitrio derelicta. Traditionem quoque accepimus Hebræorum non lege præceptam, sed magistrorum arbitrio inolitam; qui plurimùm, quadragesimam partem dabat sacerdotibus; qui minimum, sexagesimam. Inter quadragesimam, & sexagesimam licebat offerri quodcunque voluissent. Quod igitur in Pentateucho dubium derelictum est, hîc specialiter diffinitur, propter sacerdotum auaritiam, ne amplius à populo exigant in primitiis deferendis, id est, vt sexagesimam partem offerant eorum, quæ gignuntur è terra, &c.]

[b] *Pentateucho.*] Circa scriptores librorum veteris 2.

teris Testamenti, quidam certi sunt, quidam incerti: illud certum est, Moysem scripsisse Pentateuchum, seu quinque libros, qui vulgò libri Moysis appellantur; quorum primus dicitur Genesis, quia in eo describitur generatio cœli, & terræ, & aliarum rerum. Secundus Exodus, quia in eo describitur exitus filiorum Israël de Ægypto. Tertius Leuiticus, quia in eo describitur officium Leuitarum circa tabernaculum, sacrificia, & alias legis cæremonias. Quartus Numeri, quia in eo numeratur multitudo filiorum Israël per familias suas. Quintus Deuteronomium, id est, lex secunda, quia in eo reperitur, & explicatur lex Domini, quæ fuerat data in monte Sina. Quæ tamen in fine Deuteronomij leguntur de morte Moysis, vel à Iosuë, vel ab alio addita sunt, vt docuerunt Becanus *in analog. cap. 1. q. 2.* Cornelius à Lapide *in comment. ad Pentateuchum, folio 25.* Fr. Ioannes à S. Maria *in prologom. sacr. Scriptur.*

COMMENTARIVM.

3. IN præsenti textu nulla refertur constitutio ecclesiastica circa decimas, aut primitias, sed tantùm vt perfectè intelligantur constitutiones de decimis, & primitiis, quæ sub hoc titulo compilantur, historicè agitur in præsenti capite de decimis, & primitiis, quæ præstabantur ab Hebræis in lege veteri. Et primò D. Hieronymus agit de decimis, secundo verò loco de primitiis; distinguuntur enim decimæ a primitiis, quia primitiæ sunt primi fructus, decimæ verò fructuum pars decima. Primitiæ offeruntur Deo in gratiarum actionem pro frugibus terræ; decimæ verò Leuitis dabantur ad eorum sustentationem, vt statim dicemus; aliquando tamen promiscuè ponuntur primitiæ pro decimis, vt dum *Numerorum cap. 18. vers. 26.* legitur: *Cum acceperitis à filiis Israel decimas, quas dedi vobis primitias.* Et *vers. 28. Quorum accipitis primitias.* Vtrobique enim primitiarum vox ponitur pro decimis. Circa decimas refert D. Hieronymus earum tria genera fuisse in lege veteri. Primum genus erat decimarum, quæ præstabantur a cæteris tribus Leuitis; ne enim Sacerdotes, ac Leuitæ in rerum temporalium cura nimis soliciti minùs diligenter diuinis officiis incumberent, decreuit Dominus, ipsos nullam partem, nullámve possessionem inter alias tribus habituros, seipsum Dominum fore illorum hæreditatem, iuxta illud *Numerorum cap. 18. vers. 20. Dixit Dominus ad Aaron, in terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Israel.* In stipendium verò pro ministerio liberaliter illis concessit, primò vt haberent 48. vrbes cum agris suis ad pastum iumentorum, *Numerorum cap. 35. vers. 1.* & vt perciperent primitias, & vt aliarum tribuum decimis alerentur, *Numeror. cap. 18. vers. 21.* ibi: *Filiis autem Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis.* Dubium tamen est, an Leuitæ communiter dicti, id est tota tribus Leui, vt complectitur Leuitas propriè dictos Sacerdotes, & Pontificem; aut potiùs Leuitæ strictè sumpti, quatenus distinguuntur à Sacerdotibus, & Pontifice, acceperint decimas ab aliis tribubus filiorum Israël. Et de tota tribu Leui accipiunt cum Iosepho *lib. 4. antiquit. cap. 4.* ibi: *Et insuper à toto populo decimas annui fructus exigi, Leuitis simul ac Sacerdotibus conferendas*; & ex illis verbis Nehemiæ apud Esdram *lib. 2. cap. 10. vers. 38. Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Leuitis in decimis Leuitarum*; Riueta in suo libro *de templo, lib. 3. cap. 4.* Becanus *in analog. cap. 7. num. 5.* Sed contrarium rectiùs docuerunt Menochius *de Repub. Hebræor. lib. 2. cap. 4.* Abulensis *in d. cap. 18. Numer.* Nam verba Esdræ, & Iosephi commodè possunt accipi de decimarum decimis, quas Leuitæ dabant Sacerdotibus, de quibus statim; per has enim Leuiticarum decimarum fiebant participes. Ad secundum genus decimarum spectant decimæ, quas Leuitæ ex decimis à populo receptis petebant. Leuitæ enim ex his decimis, quas accipiebant ab aliis tribubus, iterum præstabant decimas summo Sacerdoti, seu Pontifici. *Numer. cap. 18. vers. 26.* ibi: *Præcipe Leuitis, atque denuncia: Cùm acceperitis à filiis Israel decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est, decimam partem decimæ, vt reputetur vobis in oblationem primitiuorum, tam de areis, quàm de torcularibus: & de vniuersis, quorum accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron sacerdoti.* Dubium tamen est, an decimæ hæ, quæ præstabantur à Leuitis, darentur soli Pontifici, an omnibus Sacerdotibus? Lira, & Abulensis putant, soli sacerdoti dari, iuxta illud *Numer. cap. 18. vers. 29. Date Aaron Sacerdoti.* Iosephus autem existimat, non solùm Pontifici, sed generatim omnibus sacerdotibus præstari. Alij denique soli quidem Pontifici datas fuisse, sed ad distribuendum sacerdotibus, existimant, iuxta illud *Numeror. cap. 18. vers. 8. Locutus est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum earum,* id est, vt custodias, & distribuas filiis tuis Sacerdotibus, vt statim sequitur, ibi: *Omnia quæ sanctificantur à filiis Israël, tradidi tibi, & filiis tuis, pro officio sacerdotali.* Quò etiam spectat illud *2. Esdræ, cap. 10. vers. 38. Leuitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri ad gazophylacium, in domum thesauri.* Quam sententiam sequitur Becanus *in analog. cap. 7. q. 6.* Tertium genus decimarum erat earum, quas singuli patresfamilias debebant quotannis apud se seruare, & postea cum Leuitis comedere in loco, vbi erat tabernaculum, vel templum, idque tribus anni temporibus, nempe in Paschate, Pentecoste, & festo Tabernaculorum. De his accipiendum est illud *Deuteron. cap. 14. vers. 22. Partem separabis de cunctis fructibus tuis, qui nascuntur in terra per annos singulos, & comedes in conspectu Domini Dei tui in locos quem elegerit, vt in eo nomen illius inuocetur.* Tandem aliud genus decimarum erat, quas tertio anno singuli separare debebant in propriis domibus, & cum Leuitis, peregrinis, pupillis, & viduis communicare, iuxta illud *Deuter. cap. 14. vers. 28. Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus, quæ nascuntur tibi eo tempore, & repones intra ianuas tuas, venietque Leuites, qui aliam non habet partem, nec possessionem tecum, & peregrinus, ac pupillus, & vidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent, & saturabuntur, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus.* Referunt Spondanus *in annal. sacr. anno 2574.* Menochius, & Becanus *vbi suprà,* Abulensis *in Matthæum cap. 23. q. 145. & sequent.* Carolus Sigonius *de Republic. Hebræor. lib. 4. cap. 15.* Petrus Cuneus *eod. tract.* Iosephus Scaliger *in opusc. de decimis ex lege Dei.* Ex his decimis solutis de omni esculento hominis, poculentoque, item de bobus, capris, cæterisque animalibus, quæ sub pastoris virga transeunt;

primò delibabantur primitiæ, secundò theruma, tertiò decima. Primitiæ de spicis, vuis, & oleis dumtaxat offerebantur (vt statim dicemus) in corbe, id est de fructibus nondum trituratis in area, aut pressis in torculari, & dicebatur solui *de Tabal*. Theruma soluebatur de aceruo, aut fructibus elaboratis, tradebaturque sacerdotibus. *Deuter. cap.* 18. *vers.* 4. cuius pars lege determinata non erat, moribus tamen certam fruitionem accepit, secundùm quos quando quadragesima pars fructuum dabatur, dicebatur theruma magna, aut boni oculi; si verò dabatur quinquagesima, dicebatur mediocris; quando verò offerebatur sexagesima, quâ minor esse non poterat, dicebatur theruma minor, vel maligni oculi: ita Scaliger *vbi proximè*. Therumam coloni tenebantur Hierosolymas deferre in ipsis speciebus, condebaturque in apothechis templi, *lib.* 2. *Paralip. cap.* 31. in cuius versu 13. traditur, custodiæ therumarum præpositos fuisse Leuitas spectatæ fidei; quas si non detulissent, coloni mittebantur, qui eorum nomine eas deferrent in Templum: missi Græco vocabulo Apostoli dicebantur, cautumque fuit, ne ex Gentibus, sed ex populo mitterentur. Post primitias & therumas colonus de residuo decimam partem omnium fructuum dabat, quæ soluebatur Leuitis, & dicebatur hæc, *Decate prote*, id est decimatio prima. De hac decimatione prima rursus Leuitæ decimas dabant sacerdotibus, quæ dicebatur, *Decate deutere*, siue decimatio secunda: dicebatur etiam theruma decimæ, siue decima Leuitarum, vt est apud Tobiam *cap.* 1. *vers.* 7. *Numer. cap.* 18. quæ pars erat sacrata, nec poterat absumi, nisi in atrio Templi. Erat etiam præcisè Hierosolymam deferenda, aut si longior via esset, distrahebantur species, pecuniaque inde redacta deferuiebat ad coëmendum Hierosolymis victimas, oleum, frumentum, & inde epulum parabatur dictum *Charisterion*, siue mutuæ beneuolentiæ, & charitatis, quo excipiebantur coloni, decimatores, & Leuitæ. *Deuteron. cap.* 14. *vers.* 24. Nouem ergo reliquæ partes, tanquam prophanæ, quæ Leuitis cedebant pro eorum sustentatione, vbilibet ab ipsis poterant absumi, vendi, & distrahi, etiam extra Hierosolymam, *d. cap.* 18. *Numer. vers.* 31. de quibus decimationibus prima, & secunda, si fides est Petro Galatino *de arcanis catholicæ verit. lib.* . *cap.* 5. magna cum cura egerunt Thalmudistæ; septima enim eius pars, & commentaria ipsius per nouem capita de prima decimatione agebat, quæ pars *Massecheth Mascerpisin* dicebatur: octaua verò pars, quæ dicebatur *Massecheth Mascersceni*, per tria capita exponitur ab Abulensi suprà. De secunda decimatione, quæ Leuitis remanebat, aliam diuisionem fecit Abulensis *vbi suprà*, *q.* 140. *&* 149. sed adductam sequor, quam esse congruentiorem explicationi præsentis textus, dixit D. Iosephus de Retes *de donat. cap.* 11. *num.* 12.

4. De primitiis. Circa primitias sciendum est, eas valde differre à decimis; siquidem primitiæ sunt primi fructus; decimæ autem sunt decima pars fructuum, & prouentuum. Illæ immediatè offeruntur Deo in gratiarum actionem pro frugibus terræ: hæ proximè Sacerdotibus dantur ad sustentationem, & stipendium pro ministerio, quo seruiunt templo. Soli Sacerdotes & Pontifex accipiebant primitias, & primogenita à filiis Israël. Deinde sciendum est, quod primitiæ soluebantur ter in anno, vt notant Lyranus & alij. Primò in Paschate, de nouis spicis. Secundò in Pentecoste, de nouis panibus. Tertiò in Septembri, in festo Tabernaculorum, de nouis fructibus. Nam illis tribus anni temporibus tenebantur omnes mares venire ad locum, quem elegerat Dominus, *Deuter. cap.* 16. *vers.* 16. De primitiis spicarum, quæ in Paschate offerebantur, intelligitur illud Leuit. *cap.* 23. *vers.* 10. ibi: *Cùm ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestræ ad Sacerdotem, qui eleuabit fasciculum coram Domino, vt acceptabile sit pro vobis altero die Sabbathi, & sanctificabit illum.* Ritus autem offerendi describitur *Leuitic. cap.* 2. *vers.* 14. his verbis: *Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino, fundens suprà oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est.* De primitiis panum, quæ offerebantur in Pentecoste, intelligitur illud *Leuit. cap.* 23. *vers.* 15. ibi: *Numerabitis ergo ab altero die Sabbathi, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas vsque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquagima dies; & sic offeretis ex omnibus habitaculis vestris panes primitiarum, duos de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini*, &c. Nomine primitiarum, cùm earum in sacra pagina mentio fit, præcipuè intelliguntur primitiæ illæ, quæ collectis iam fructibus, tam ex messe, quàm ex vuis offerebantur mense Septembri; & licèt harum primitiarum quantitas in lege Moysis non fuerit definita; tamen ex consuetudine, vel vsu maiorum receptum erat, vt daretur inter quadragesimam, & sexagesimam partem; ita vt liberaliores primitiæ essent pars quadragesima fructuum, strictiores verò sexagesima, vt tradit D. Hieronymus *in præsenti*, & referunt Abulensis *in cap.* 18. *Numer. q.* 14. Maldonatus *in cap.* 45. *Ezechiel.* P. Menochius *de republica Hebræor. lib.* 2. *cap.* 16. eas Hebræi offerebant ex lana, *cap.* 18. *Deuter. vers.* 4. & ex aliis fructibus, vt ait Isidorus Clarius *in cap.* 15. *Numer.* ibi: *Dicunt verò Hebræi, se teneri ad septem species primitiarum, nempe ad triticum, hordeum, vuas, ficus, oliuas, malogranata, & dactylos palmarum.* Refert Nouarinus *lib.* 5. *schediasmatis, cap.* 13. Quam primitiarum præstationem Ecclesia approbauit, immò & præcepit, *cap. Ecclesia* 13. *q.* 2. *cap. decimas, cap. reuertimini* 16. *q.* 1. *cap. decimas* 16. *q.* 7. Nicolaus *ad consulta Bulgar. cap.* 89. ibi: *Fruges nouas, & rerum offerre primitias etiam veteribus moris erat.* Quod penè ab initio mundi Abel, & Caïn egisse legimus, iunctis traditis à Baronio in apparatu, *num.* 9. & *anno* 1. *num.* 16. & *anno* 34. *num.* 52. & 139. & *anno* 44. *num.* 88. & *anno* 57. *num.* 18. Turrianus *lib.* 2. *pro epist. cap.* 14. Beyerlinch *verbo Primitiæ, tom.* 6. Ioanne Dartis *de benefic. sect.* 1. *cap.* 1. & *sect.* 2. *cap.* 2. Fagundez, Tamburino, & Leandro *in quinque præcept. Eccles.* Barbosa *de officio Parochi cap.* 27. Lemaistre *de decimis lib.* 1. *cap.* 2. Altesserra *lib.* 3. *dissert. cap.* 3. & 8. Et consuetudo vetus Ecclesiæ fuit, primitias nouarum frugum benedicere in altari, ex institutione Eutychiani Papæ, vt patet ex Pontificali Damasi, ibi: *Hic instituit fruges fabæ, & vuæ in altari benedici.* Et in Concilio Carthag. 3. *can.* 5. frumenti, & vuæ mentio fit, quæ in altari benedicuntur

dicuntur : & in Synodo Trul. *can* 28 statuitur, vt primitiæ vuæ, & frumenti offerantur in altari benedicendæ suâ peculiari benedictione ; & *in can.* 3. *Apostolorum*, iuxta veterem interpretationem cauetur : *Offerre non liceat aliquid ad altare præter nouas spicas, vel vuas* ; easque primitias offerri in certis diebus Dominicis, innuit S. P. Damianus *lib.* 4. *epist.* 16. ibi : *Post hanc illa festiuitas sequitur, quæ dicitur Nouorum, cùm primitiæ scilicet de nouis frugibus offeruntur.* Notarunt D. Thomas 2. 2. *q.* 86. *artic.* 4. Menardus *ad Sacram. D. Gregorij, fol.* 173. Saussay *in Panopl. sacerd. lib.* 2. *art.* 15. Et de hac benedictione nouarum frugum nonnulla notaui *in cap*... *Concil. Illiber.* Apud Gentiles etiam primos fructus, frugumque primitias Diis offerri notum est. Plinius *lib.* 18. *hist. cap.* 2. ibi : *Non degustabant nouas fruges, & vina, antequam sacerdotes primitias libassent.* Et *lib.* 12. *cap.* 14. & 19. Maximus Tyrius *dissert.* 14. *num.* 85. Agricolas ab hac religiositate collaudat Porphidius *lib.* 2. *de abstinent.* Audi Simplicium *in cap.* 38. *Epicteti. Externarum rerum, quas Deus dederit, primitias offero ; nam ius, fasque postulat ut offerri primitias, qui dederunt ; non quod his egeat Deus (neque enim probitate nostra eget, neque rectius de se opinionibus ;) sed nos per hac pro ea mensura, quæ nobis conuenit, illustrationis diuinæ facti capaces Deum suscipimus.* Ovidius *lib.* 2. *Fast.*

Farra tamen veteres iaciebant, farra metebant;
Primitias Cereris farra referta dabant.

Tibullus *lib.* 1. *eleg.*

Et quodcunque mihi pomum nouus educat annus,
Libatum Agricolæ ponitur antè Deo.

Apuleius *in apolog.* Horatius *lib.* 3. *od.* 22. Porphirius *in libel. de abstin. animal.* Suidas *verbò Hermayon.* Et prima spolia ab ipsis Diis consecrata fuisse, patet ex Virgilio *lib.* 7. *Æneid.*

Hæc sunt spolia, & de Rege superbo
Primitiæ.

Ovidio *lib.* 3. *Fastor.*

Te memorant Gange, totoque Oriente subacto,
Primitias magno seppofuisse Ioui.

Alia in hanc rem ex Ethnicis subministrabunt Basilius Legion. *q.* 4. *scholast. cap.* 3. Duarenus *lib.* 7. *de sacris eccles. cap.* 1. Germonius *lib.* 1. *de sacr. immunit. cap.* 14. P. Faber *lib.* 2. *semestr. cap.* 3. Lindembrog. *in not. ad Censor. de die natali, cap.* 1. *fol.* 16. Tiraquel. *ad Alex. lib.* 5. *cap.* 18. & *de primog. in præfat. num.* 69. qui notant Athenienses primitias crinium Numini dedicasse Delphis : in quam rem alia dabit Castaldus *lib. de fest. Græc. verbo Apaturia.*

CAPVT II.

[a] Paschalis II.

NOuum genus exactionis est, vt clerici à clericis frugum decimas, vel animalium exigant; nusquam in lege Domini hoc præcipi legimus, aut permitti, non enim [b] Leuitæ à Leuitis decimas accepisse, vel extorsisse leguntur. Illi profectò clerici, qui à clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt, decimas eis debent.

NOTÆ.

1. [a] *PAschalis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. & post Concilium Lateran. *p.* 13. *cap.* 16. Paschalis II. antea Renatus, seu Raynerius dictus, natione Tuscus, patriâ Bledanus, monachus Benedictinus, creatus Pontifex die 12. Augusti, anno 1099. & floruit vsque ad annum 1118. vt referunt Baronius, & Corjolanus *in eis annis*, & plures relati à Ludouico a sancto Carolo *verbo Paschalis, in Biblioth. sacra, fol.* 169.

[b] *Leuitæ a Leuitis.*] Consonat Alexander III. *in cap.* 8. *hoc tit. in* 1. *collect.* ibi : *Illud etiam nos à tuæ petitionis affectu retrahere videtur, quod in veteri Testamento non recolimus nos vnquam legisse, vt Leuitæ Leuitis decimas soluerent.*

COMMENTARIVM.

2. CVm Paschalis in præsenti iuxta verba in hac sexta compilatione transcripta, dicta prima collectione affirmet, nouum, & insolitum esse exactionis genus à clericis decimas petere, & statim affirmet clericos à clericis spiritualia accipientes, decimas soluere debere ; in varias traxit sententias repetentes in præsenti, & Theologos Moralistas infrà laudandos. Sed cùm in hoc textu, prout extat *in dicto Concilio Lateran.* nulla secundæ partis mentio reperiatur, sed tantùm decisio referatur, & eius ratio assignetur, ibi : *Illi profectò soluere laborum suorum decimas debent, quia clerici spiritualium ministeriorum labores accipiunt.* Ideo hæc litterâ retenta tantùm hîc refertur prohibitio generalis, & absoluta, ne frugum, vel animalium decimæ à clericis petantur. Tum quia in lege veteri Leuitæ à Leuitis decimas non exigebant. Tum quia illi debent decimas præstare laborum suorum, qui à clericis spiritualia recipiunt. Quam Paschalis constitutionem vt exponamus, sciendum est quoad decimas prædiales, prædia triplicis generis, ac conditionis considerari ; quædam enim sunt propria, ac patrimonialia clericorum ; quædam Ecclesiæ : & rursus hæc ecclesiastica, vel ad dotem Ecclesiæ pertinent, vel ad incrementum aliquod ipsius dotis, quæ nimirum accesserunt Ecclesiæ iam fundatæ, & constructæ. De primis, quæ titulo proprij patrimonij possident clerici, decimas persoluere tenentur ; quia cùm sint potiùs tributa prædiorum, quàm personæ, presbyteri debent eas præstare parocho, in cuius territorio prædia sunt : docent communiter repetentes *in præsenti*, D. Thomas 2. 2. *quæst.* 87. *art.* 4. Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 1. *de decimis, cap.* 17. quod etiam ad Pontificem, & Episcopos prædia possidentes protrahunt Borellus *in summa decis. tit.* 19. *de decimis, num.* 63. alij apud Hunnium

Hunnium *in Encyclop. tit. de decimis, cap.* 2. Ex prædiis capellaniarum idem probant Valenzuela *consil.* 9. *num.*3. Gutierrez 2. *canonic. cap.*21. Barbosa *voto* 41. & *consil.* 42. *per totum.* Aliter enim eueniret, vt parochiæ maxima decimarum parte fraudarentur, si parochiani, qui in eis prædia possiderent, ad sacros ordines contingeret promoueri. Vnde PP. Concilij Mogunt. relati *in cap. si quis* 16. *q.* 1. prohibent, ne clerici possint arbitrio suo decimas bonorum suorum in alias Ecclesias, nisi in eas, quibus iure competunt, transferre, ibi: *Si quis laicus, vel clericus, vel vtriusque sexus persona, proprietatis suæ loca, vel res alicui dare delegauerint, decimationum prouentum priori Ecclesiæ legitimè assignatum inde abstrahere nullam omnino habeant potestatem.* Quoad ecclesiastica verò prædia, ea videlicet, quæ dotem Ecclesiæ constituunt, quia debent esse ab omni præstatione immunia, *cap.* 1. *de censibus*, etiam à decimarum solutione sunt exempta, *l.*2. *tit.*1. *p.*1. ibi: *Fueras ende de las heredades, que han de las Iglesias do siruen.* Quod & probatur ex Concilio Mogunt. relato in Cabilonensi 2. *cap.* 19. apud Gratianum *in cap. questi* 16. *q.*1. ibi: *Questi sunt quidam fratres, quod essent aliqui Episcopi, & Abbates, qui decimas non sinunt dari Ecclesiis, vbi illi coloni Missas audiunt: proinde decreuit sacer iste conuentus, vt Episcopi, & Abbates de agris, & vineis, quæ ad suum, & fratrum stipendium habent, decimas ad Ecclesias dari faciant; familia verò ibi dent decimas suas, vbi infantes eorum baptizantur, & vbi per totum anni circulum Missas audiunt.* Ex quibus verbis apertè constat, ibi non esse sermonem de prædiis patrimonialibus, seu sæcularibus Episcoporum; sed de his, quæ Ecclesia possidet ad clericorum suorum stipendium, & sustentationem, vt patet ex illis verbis: *Quæ ad suum, & fratrum stipendium habent.* Episcopi enim non habent patrimonialia bona ad suum, & fratrum stipendium, vt per se constat. Ad hoc autem dicuntur ecclesiasticas possessiones habere, quia illas sub sua cura, & dispensatione habent: docent D. Thomas 2. 2. *q.* 87. *artic.* 4. *ad* 1. vbi Caietanus, & Aragon. Sotus *de iustitia lib.* 9. *q.* 4. *artic.* 4. Nec aliud probant verba illa, *decimas ad Ecclesias dari faciant.* Ex quibus deduci videtur, Episcopos ipsos teneri ex ecclesiasticis prædiis decimas soluere; nam verba illa contrarium habent sensum, videlicet, vt faciant dari decimas ad Ecclesias suas. Ita enim addit Gratianus, & fortè ita inuenit in antiquo Concilio, licèt nunc in Cabilonensi non legatur. Estque consonum casui, & decisioni Concilij; nam querimonia erat, quia Episcopi non permittebant colonos soluere decimas in suis Ecclesiis parochialibus, quæ, vt supponitur, erant distinctæ ab Ecclesiis Episcoporum, vel Abbatum. Decisio autem Concilij est, vt si possessiones sint ecclesiasticæ, & ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ deputatæ, Episcopi non soluant decimas prædiales parochiis colonorum, sed illas retineant pro suis Ecclesiis; ipsos autem colonos (quos nomine familiæ intelligit,) sinant in parochiis suis soluere decimas, vtique vel personales, vel prædiales; quas ex prædiis conductis habere solent, si prædia sint intra terminos suarum parochiarum constituta: quare in summario ipsius textus ita negatiuè legitur: *Non persoluant de propriis prædiis Abbates, & Episcopi decimas.* Quod summarium accipiendum est de prædiis ecclesiasticis, seu suarum Ecclesiarum; quod euidentiùs exprimitur ex canone Vrbani II. qui refertur in notis Gregorian. post dictum caput *questi*, ibi: *Perlatum est ad sanctam Synodum, quod sint quidam Episcopi, & Abbates, qui colonos ad se pertinentes non sinant decimas dare ad Ecclesias vbi Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur; proinde decreuit sacer iste conuentus, vt Episcopi, & Abbates de vineis, & agris, ac frugibus, quæ ad suum, vel fratrum vsum laborant, decimas sibi pro benedictione, vel hospitum susceptione habeant; familia verò ibi dent decimas suas, vbi per totum anni circulum Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur.* De prædiis verò, quæ voto, & pietate fidelium Ecclesiis iam fundatis, & competenti dote instructis accedunt, decimas Ecclesiæ debent clerici, immò vna Ecclesia alteri Ecclesiæ decimas persoluit, quando intra eius fines, atque ambitus possessionem aliquam obtinet, ex prædicta ratione; quia videlicet cùm onus decimarum ipsis prædiis inhæreat, *cap. si quis laicus* 16. *q.* 7. transit in quemcunque possessorem, *cap. cùm non sit* 33. *dist. cap. ex litteris, de pignor.* Nec obstat quod per mutationem personæ mutetur rei qualitas, *l. locatio*, §. *vlt ff. de publican. l. qui procuratorem* 89. *ff. de acquir. hered.* Illud enim procedit, quando qualitas inest rei propter personam, vt in dictis iuribus, & *in cap. vnic.* §. 1. iuncto verbo *Semestre*, *de iurepatron. in* 6. secus tamen, si qualitas inhæreat rei ratione suiipsius; tunc enim ex mutatione personæ non mutatur, *Clement. vnic. vers. Prioratus, de supplend. neglig.* resoluunt Peralta *in l. cùm patroni*, *num.* 30. *ff. de legat.* 2. Gutierrez *lib.* 1. *practic. cap.*3. *num.*13. At verò onus decimarum inhæret ipsis prædiis propter seipsa, *cap. pastoralis* 28. *hoc tit.* & ideò mutatione personæ qualitas rei non mutatur. Hoc tamen more Ecclesiarum tuebatur se Gofridus Vuindocinensis aduersus Petrum Sanctonensem Episcopum; nam cùm salinarum omnium, quæ in ora maritima Olonensi sitæ sunt, decimæ omnes datæ essent cœnobio Vuindocinensi in dotem, & aliqua earum salinarum ad ius, & dominium pertinerent Sanctonensis Ecclesiæ, decimas ex iis persoluere cœnobio Vindocinensi Petrus Sancton. Episcopus repudiabat, eo argumento fretus, quòd Ecclesiæ, præsertim maiores, minoribus decimas non soluerent. Quam rationem vehementer impugnat Gofridus Vuindocinensis *epist.*41. *lib.*3. ibi: *Insuper etiam decimas salinarum vestrarum, quas monasterium nostrum, patrimonium scilicet B. Petri, & eius allodium per sexaginta annos pacificè noscitur possedisse, nobis aufertis. Vnde dilectionem vestram rogamus, vt quod aliter actum est, corrigatis, ne qui Apostolicâ præceptione nobis defensor constitutus fuerat, videatur persecutor; & sic lupus fiat (quod Deus abnuat) qui esse debuerat pastor. Nobis dictum est, quia dicitis, quod Ecclesia non debet decimam dare. Hoc verum est, vbi Ecclesia nihil habet in Parœcia alterius Ecclesiæ; vbi verò Ecclesia in alterius Ecclesiæ Parœcia possessionem aliquam habet, vel quidpiam, quod decimari debeat, illi Ecclesiæ decimam reddere debet, si illud ista possidere desiderat. Hoc tenet Italia. Hoc tenet Gallia; ibi enim nouimus Ecclesias Ecclesiis decimas reddere, & maiores minoribus, & minores maioribus, vbi altera earum possessionem obtinet in iure alterius.* Circa decimas personales discrimen constituendum est inter clericos Ecclesiarum

clesiarum Rectores, & inter illos, qui à propriis parochis sacramenta recipiunt. Rectores nullo modo decimas præstant, quia sicut nemo sibi ipsi obligari potest, ita nec sibi soluere, *l. tutor* 19. *ff. ad Velleian.* docent Innocentius, & Ioannes Andreas *in præsenti*, Covar. *lib.* 1. *var. capite* 17. *numero* 8. Moneta *de decimis, capite* 5. *num.* 4. Hunnius *de decimis cap.* 2. Barbosa *de offic. Parochi capite* 28. §. 3. Nec obstabit, si obiicias, posse priuatam personam diuerso iure sibi obligari, quemadmodum tutor, tanquam debitor pupilli, soluit sibi ipsi tanquam tutori, *l. quotiens* 10. §. *item*, *ff. de administr. tut.* & Princeps potest filios suos legitimos efficere, non tanquam pater, sed vt Princeps, *cap. per venerabilem*, *qui filij sint legit.* & Consul, tanquam priuatus, manumittere, vel emancipare filium, vel seruum apud seipsum, tanquam Magistratus potest, *l. Consul*, *ff. de adopt.* nam omnia ea procedunt, quia vna, eademque persona potest considerari diuersis respectibus: at verò parochus, vt præstet decimas personales, debet considerari vt laicus sacramenta recipiens; & vt eas accipiat, debet considerari vt parochus, qui sacramenta confert; quæ actio, & passio, cùm in eodem subiecto concurrere non possint, ideo nec sibi ipsi parochus decimas soluere potest. Quoad alios verò clericos cùm cesset hæc ratio, & verè sacramenta recipiant à propriis parochis, ideo illis decimas personales soluere debent, vt post D. Thomam docent Covar. & P. Suarez *vbi suprà.*

CAPVT III.

[a] Hadrianus *Vvigorn. Episcopo, & Herford. Episcopo.*

EX multiplici questione Vvillelmi Presbyteri de Cretona accepimus, quod cùm Ecclesiam de Cretane xxx. annis, & eo amplius pacificè possedisset, monachi de [b] Brueria decimas vniuersas, quas de terris cultis eadem Ecclesia à prima fundatione sui semper percipere consueuit, in hoc quadriennio sibi, & Ecclesiæ penitus subtraxerunt, cùm inter Abbatem de Brueria Vv. nomine, de consensu totius Conuentus; & prædictum Presbyterum xx. annis, & eo amplius elapsis, talis intercessisse dicatur [c] conuentio scripto monachorum authentico roborata, quòd monachi prædicto Presbytero, & Ecclesiæ suæ in integrum de [d] blado, & vniuersis leguminibus, quandiu viueret, deberent persoluere decimas, exceptis minutis decimis, quas idem Presbyter ob exaltationem Ecclesiæ monachorum quietas clamauit. Cúmque conuentio temporibus trium Abbatum præscripti loci seruata fuisset, Abbas illius loci ad præsentiam nostram accedens à nobis [e] priuilegium obtinuit, in quo monasterio suo indultum est, vt de laboribus, quos propriis manibus, aut sumptibus excolit, nulli decimas soluere teneretur. Qui siquidem reuersus ad propria, tantam apud H. [f] Regem Illustrem Angliæ gratiam, & fauorem inuenit, quod Rex totam terram illius villæ, in qua Ecclesia præfati Presbyteri sita est, monasterio ipsius in perpetuam eleemosynam contulit. Quo facto prædictus Abbas vniuersis ipsius villæ colonis expulsis, totam terram prædictæ parochiæ excolens propriis sumptibus, Ecclesiæ debitos redditus subtraxit. Vnde quia non fuit nostræ intentionis per priuilegium nostrum prædictæ conuentioni derogare: f. v. per A. s. m. atque p. quat. vtraque parte apud vos conuocatâ, rei veritatem pleniùs inquiratis: & si inter prædecessorem memorati Abbatis, & prænominatum Presbyterum, consensu monachorum talis conuentio facta fuerit, & per annum seruata, eundem Abbatem, & monachos auctoritate nostra moneatis, & districtiùs compellatis, vt eandem conuentionem, vel compositionem, non obstante priuilegio, nisi (quod non credimus,) de transactione ipsa in eodem priuilegio contineatur, oc. & ap. cess. inuiolabiliter teneant, & obseruent, vel exinde pacificè conueniant, & secundùm formam compositionis redditus ipsi soluant.

NOTÆ.

1. [a] HAdrianus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. capite* 17. & post Concil. Lateran. *part.* 13. *capite* 11. nullibi tamen exprimitur, cuius Hadriani sit præsens Decretalis; credo tamen iuxta temporis seriem esse Hadriani IV. qui antea dicebatur Ottobonus, de quo plura Baronius, & Corjolanus *anno* 1154. quo ipse Pontifex creatus fuit: Ludouicus à Sancto Carolo *in Biblioth. fol.* 106. & alij Biographi Pontificum.

[b] *Bruerin.*] Monasterium hoc Bruerię est in Surreia, Angliæ Prouincia, in Comitatu Oxoniensi, tituli Sanctæ Mariæ, Ordinis Cisterciensis, cuius fundationem refert Manrique *annal. Cistercienſ. anno* 1148. *cap.* 19. *num.* 4. 2.

[c] *Conuentio.*] Quatenus compositio transactione super decimis facta subsistat, exposui *in cap.* 2. *de transact.*

[d] *Blado.*] Bladus, vel bladum idem est, ac semen fructuum, præcipuè frumenti, & designat quicquid in area teritur: vnde imbladare, pro seminare; & imbladata, pro seminata, dicitur. 3.

Houedenus *anno* 1198. agens de foresta Richardi I. ait: *Et videnda sunt in reguardo noua essarta, & vetera imbladata post vltimum reguardum, & quo blado, vel legumine imbladata sunt. Noua autem sarta erunt in manu Regis: si vetera sarta imbladata sunt de frumento, vel siligne, vnaquaque acra dabit XII. denarios de illa vestitura.* Illustrat Ioannes Vossius de vitiis sermonum *libro* 3. *cap.* 26.

4. [e] *Priuilegium.*] Cuius mentio fit *in cap. ex parte* 10. *hoc tit.* & *in l.* 4. *tit.* 20. *partit.* 1. ibi: *En este Concilio fue establecido, que les valiesse el priuilegio, que les otorgo el Papa Hadriano, quanto en las heredades, que auian ganadas fasta aquel mismo Concilio.*

5. [f] *H. Regem.*] Henricum II. videlicet, cui Hadrianus noster concessit dominatum Hiberniæ, vt referunt Giraldus Cambrensis *lib.* 2. *expurgationis Hiberniæ, cap.* 6. ibi: *Henricus ab Hadriano Papa priuilegium impetrauit eiusdem auctoritate, & assensu, Hibernico populo tam dominandi, quam ipsum in fidei rudimentis informandi, per Ioannem Sarisbariensem postmodùm Episcopum Carnotensem Romam ad hoc destinatum: idem Papa Regi annulum in inuestitura signum præsentauit, qui statim cum priuilegio in archiuis Vuintoniæ repositus fuerat.* Parisius *anno* 1155. ibi: *Rex Anglorum Henricus nuncios solennes Romam mittens, rogauit Papam Hadrianum, vt sibi liceret Hiberniæ insulam hostiliter, & terram subiugare: quod Papa gratanter annuens, hoc sequens priuilegium ei designauit. Hadrianus Episcopus seruus, &c. Significasti nobis (fili in Christo charissime,) te Hiberniæ insulam ad subducendum populum legibus christianis, & vitiorum inde plantaria extirpanda velle intrare, de singulis domibus annuam vnius denarii B. Petro velle soluere pensionem, & iura Ecclesiarum illius terræ illibata, & integra conseruare: nos autem pium & laudabile desiderium tuum fauore congruo prosequentes, & petitioni tuæ benignum impendentes assensum, gratum, & acceptum habemus, vt pro dilatandis Ecclesiæ terminis, vitiorum distringendo discursu, pro corrigendis moribus, & virtutibus inserendis, pro Christianæ Religionis augmento insulam illam ingrediaris, & quæ ad honorem Dei, & salutem illius insulæ spectauerint, exequaris, & illius terræ populus te recipiat, & sicut Dominum veneretur.* Vvestmonasteriensis *anno* 1155. ibi: *Rex Anglorum nuncios solennes Romam mittens, rogauit Papam Hadrianum, vt liceret ei Hiberniam hostiliter intrare, & eam sibi subiugare; quod Papa Regi gratanter annuit, & super hoc priuilegium destinauit.* Houedenus *pag.* 528. Polydorus Vergilius *lib.* 3. *histor. Angliæ,* Richardus Smitheus *in floribus Angliæ, anno* 1155. *fol.* 264.

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu communiter deducitur, priuilegium super decimis impetratum non derogare compositioni præcedenti super eisdem decimis; nam licèt priuilegium sit interpretandum ita, vt aliquid de nouo conferat vltra id, quod iure proprio competit ei, cui conceditur, *c. in his, de priuileg.* ibi: *Cùm autem eis nihil conferret memorata indulgentia, sine qua id liceret eisdem; mandamus quatenus interpretatione huiusmodi reprobatâ, ita quod dicti fratres ex indulgentia nostra videantur in hoc gratiam consequuti.* Et *cap. si Papa, eod. tit. in* 6. *cap. pastoralis, in princip. de appel. l. si quando* 109. *ff. de legatis* 1. latè probat Rodericus Suarez *alleg.* 28. *per tot.* Tamen cùm ius speciale competit, aut ratione priuilegij, vel compositionis, non censetur Pontificem velle cum detrimento eius, cui competit, priuilegium concedere, nisi eius compositionis factâ mentione. Vnde cùm in præsenti specie non solùm ex iure communi, verùm ex compositione plurium annorum lapsu firmata monachi de Brueria parocho decimas ex blado, & leguminibus deberent, priuilegio nouiter ab eis impetrato non creditur derogatum iuri parocho ex conuentione quæsito. 6.

CAPVT IV.

[a] Idem *B. Cantuar. Archiepiscopo.*

Commissum nobis à Deo dispensationis officium admonet multipliciter, & hortatur, vt vniuersis Christi fidelibus, vel Ecclesiis debeamus vtiliter prouidere, atque integra illis iura sua nos oportet, atque illibata seruare. Peruenit ad nos, quod monachi de Boxle [b] Sanctæ Mariæ, in parochia cuius commorantur, decimas ex integro persoluunt, & eas reddere contradicunt. Ea propter f. t. per A. s. m. quat. prædictos monachos, vt ipsas decimas etiam de ipsis cultis, in quibus domus olim constructæ fuerant, præfatæ Ecclesiæ cum ea integritate persoluant, quâ prius quàm in eadem Ecclesia morarentur, solebant [c] persolui, sine ap. ob. nostra auctoritate, compellas communi districtione: & sicut olim etiam de pascuis soluebantur decimæ, ita nunc de eisdem ad [d] frugum fertilitatem translatis, decimas volumus absque diminutione persolui.

NOTÆ.

1. [a] Idem *B.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 18. in sexta autem legitur, *Idem Thomæ*; sed vtrobique malè. Non *B.* quia temporibus Hadriani IV. nullus fuit Archiepiscopus Cantuariensis huius nominis: non *Thomæ,* qui si textus hic est Hadriani IV. vt supponitur, qui decessit anno 1159. non potuit rescribere D. Thomæ, qui electus fuit in Archiepiscopum Cantuar. anno 1161. vt probat Smitheus *in floribus lib.* 7. *cap.* 6. vnde vel legendum est *Alexander*

xander III. B. Thomæ Cantuar. vel cùm in antiquis codicibus legeretur *idem T.* expressum fuit à Compilatoribus, & transcriptum, *idem Thomæ*; cùm transcribendum esset, *Theobaldo.* Theobaldus enim electus fuit in Archipræsulem anno 1138. & floruit vsque ad annum 1161. cuius præclaras animi dotes refert, & Illustrat Smitheus *vbi suprà, lib. 7. cap. 4.*

2. [b] *Boxle Sancta Maria.*] Legendum est, *Boxelia Sancta Maria.* Monasterium Boxeliæ, tituli Sanctæ Mariæ, est in diœcesi Cantuariensi, Ordinis Cisterciensis, de quo Nicolaus Arsfeldius hæc habet: *Boxelia titulo Sancta Maria fundata Guillelmus Comes Cantia, tempore Stephani Regis Monachi Albi.* De eo agit Manrique *tom. 2. annal. Cisterciens. anno 1146. cap. 12.*

3. [c] *Persolui.*] Aliàs si non extaret memoria talis solutionis, & omnino prædia illa essent ad culturam redacta per dictos monachos, decimæ ex eis non deberentur, *cap. vltim. de priuil.* ibi: *Consultationi vestræ breuiter respondemus, quod terra, de qua non extat memoria, quod aliquando culta fuisset, redacta per religiosos viros noniter ad culturam, perpetuò debet quoad immunitatem de non soluendis decimis noualium iure censeri.* Consentit Alexander IV. *in cap. 2. hoc tit. lib. 6.*

4. [d] *Ad frugum fertilitatem.*] Et meritò; nam si ex herba, & pascuis decimæ præstabantur, ex fructibus in eorum locum subrogatis decimæ solui debent, *cap. cùm in tua, hoc tit.* argumento legis *certo generi, ff. de seruit. rustic.* latè probant Barbosa *in select. ad hunc textum.* Sicut è contrario si ex fructibus terræ, frumento, vel simili decimæ soluebantur, & postea deseratur terræ cultura, ex fœno, seu herba decima soluetur, *cap. 6. hoc tit. in 2. collect.* ibi: *Peruenit ad audientiam nostram ex conquestione B. Dolensis Archidiaconi, Rectoris Ecclesiæ de N. quod cùm Ecclesia ipsa de frugibus quarundam terrarum, quæ infra fines parochiæ suæ posita asseruntur, decimas persoluere consueuerint, nunc ad pratorum opus remanentibus eisdem incultis, decima de fœno, quod ab eis colligitur, eidem Ecclesiæ circunspectione, quâ conuenit, prouidere renuunt: ideo d. v. p. A. s. m. quat. Ecclesiæ, de qua præmisimus, fœni decimas, quod de terra prouenit, à memoratis earum dominis per ecclesiasticam districtionem exsolui sub. ap. ob. compellatis.*

COMMENTARIVM.

5. *Conclusio traditur, et probatur.* Ex hoc textu talis communiter deducitur conclusio: *Omnes parochiani, etiam religiosi, de prædiis propriis, ex quibus decima olim soluebantur, decimas præstare coguntur.* Quam conclusionem probant textus *in cap. alia causa 6. cap. cuncti 41.* cum aliis, *16. quæst. 1. c. plerique 7. de pactis.* Gregorius VII. *in Concilio Romano,* ibi: *Nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ secundùm constituta canonum ad Episcopum pertinent, sine auctoritate Romani Pontificis, seu Episcopi consensu, in cuius diœcesi habitat, detineat.* D. Thomas 2. 2. *quæst. 87. artic. 1.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Doctoribus de decimis scribentibus, Duarenus *lib. 1. de sacris, cap. 20.* Corrasius *de sacerdotio lib. 2. cap. 6.* Solorzanus *de iure Indiar. tom. 2. libro 1. cap. 21. num. 50.* Leander *in præcept. Eccles. tractatu 6. disputat. 6. quæst. 33.* Carrasco *ad ll. Recopil. cap. 6. §. 4. & 5. per totum.* Valenzuela *consil. 33. ex num. 72.* Pellizarius *in manual. regul. tom. 2. tractatu 8. cap. 7. sect. 4. quæst. 7. num. 171.* Hieronymus Garcia *tom. 1. polit. regul. tractatu 8. difficult. 3. dub. 2. punct. 4.* F. Ludouicus à Concept. *in examin. verit. moral. tract. 2. in princip. & cap. 1.* Suarez *tom. 1. de relig. cap. 19.* Fagundez *in præcept. Eccles. lib. 2. in 5. præcept. cap. 4.* Castropalao *oper. moral. p. 12. disput. vnic. num. 9.* Lemaistre *de decimis, lib. 1. cap. 11.* Barbosa *tom. 1. voto 41.* Valenzuela *consil. 3.*

Sed pro dubitandi ratione sic in præsentem assertionem insurgo: Decimæ præstantur parochis in compensationem laboris in administratione Sacramentorum impensi, vt infrà dicemus: sed non percipiunt monachi sacramenta à parochis, immò ab omni lege iurisdictionali, & diœcesana exempti sunt, vt probaui *in cap. licet, de offic. Ordin.* igitur non debent cogi decimas parochis persoluere. Augetur hæc difficultas ex eo; nam monachi Cistercienses, de quibus in præsenti agitur, exempti erant per nostrum Hadrianum Pontificem à solutione decimarum ex prædiis propriis manibus, & expensis cultis, vt constat *ex cap. antecedenti,* vbi notaui: igitur non rectè in præsenti idem Pontifex decreuit, ipsos monachos Cistercienses teneri de prædiis ab ipsis cultis decimas integrè persoluere. 6. *Impugnatur traddita assertio.*

7. *Decimæ præstantur ab omnibus.* Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens decisio, in qua, & *in cap. ex transmissa, cap. à nobis, cap. tua nobis, cap. de cætero, cap. ex parte, cap. dilecti, cap. de terris, hoc titul.* agitur de personis, a quibus decimæ soluendæ sunt: quam partem præsentis tractatus vt plenè absoluamus, sciendum est, regulariter ad decimarum præstationem teneri omnes fideles, qui de manu sacerdotis Sacramenta recipiunt, si aliquo modo ab earum præstatione non sint exempti, *cap. ex transmissa 23. cum sequent. hoc tit. cap. vt decimæ,* cum aliis, *16. quæst. 2.* Concil. Cabilon. sub Carolo *can. 28.* Fotoiul. *can. 14.* Baronius *in apparatu, num. 9. & anno 44. num. 88. & anno 57. num. 24. & anno 257. num. 13.* Turrianus *pro canon. lib. 5. cap. 9.* docent Suarez *dict. tract. de decimis, cap. 16.* Moneta *eod. tract. cap. 5. quæst. 1.* plures relati à Barbosa *de offic. Parochi, cap. 38. §. 3. num. 1.* Hunnius *in Encyclop. d. tract. de decimis, c. 2.* plura iura in eandem sententiam congerunt Demochares *lib. 3. de sacrif. Missæ, cap. 25.* Anastasius Germonius *lib. 3. de sacrorum immunitatibus, cap. 19.* Theophilus Raynaud. *tom. 12. tract. mala è bon. Eccl. cap. 9. num. 12.* siue parochiani sint diuites, siue pauperes, quia cùm decimæ ex iustitia debeantur, *cap. parochiani, hoc tit.* propter inopiam iniustitia committi non valet, nisi necessitas adeo extrema sit, vt ab aliis temporalibus præstationibus excuset, *l. 4. §. inopes, ff. de muner. & honor. cap. licèt, de censibus, l. omnes 3. C. de annonis, lib. 10.* faciunt lex *honor 14. §. de honoribus, ff. de offic. Præsid.* latè docet Velasco *de priuil. pauper. p. 1. quæst. 37. per tot.* Solorzanus *tom. 2. lib. 1. cap. 22.* & tunc debent suam egestatem parochis proponere, vt ita sinant illis decimas retinere, vt docuerunt Ceuallos, Borellus, & alij relati ab Hunnio *dict. cap. 2.* Et quia de personis ecclesiasticis, quatenus teneantur decimas soluere, egi *in cap. 2. hoc tit.* & de Iudæis, & Infidelibus dicemus *in cap. de terris, hoc tit.* superest, vt de laicis, & religiosis tantùm agamus. Laici ergo fideles omnes tenentur propriis Parochis decimas

mas persoluere, quia Sacramenta ab ipsis recipiunt, *cap. ex transmissa* 23. *cum sequenti, hoc tit.* Suarez, Rebuffus, & Moneta, laudati à Barbosa *de offic. parochi c.* 28. §. 3. nisi specialiter sint à Pontifice ab hac obligatione exempti, *cap.* 2. *de Ecclesiis ædific.* Quoad Principes verò, supremosque Monarchas certum est, decimas debere; sed quia illi propriam capellam habent cum capellano, cui cura animarum committitur, idcircò ei Princeps decimas soluit, quia ab eo Sacramenta recepit; ideoque curio Regis dicitur *in l.* 3. *tit.* 9. *p.* 2. De Regibus Hispaniæ id referunt Abbas Pinaton *libro* 4. *histor. Sancti Joannis, cap.* 20. *in fine.* D. Ludouicus ab Exea *in l. unic. C. de palatiis, fol.* 83. De Regibus Galliæ idem tradit Lemaistre *lib.* 2. *de decimis, cap.* 1. De quibus capellanis regularibus exaudiendus est canon 22. Concilij Mogunt. vbi tres clericorum classes Patres constituunt, quorum alij sunt sub Episcopo, alij sub Abbate, & in seruitio Domini Regis alij: vnde constat, Reges secum clerum habuisse, suosque sacerdotes ab omni potestate Episcopi proprij exemptos, peculiarem parochiam constituentes, ad quam decimæ regiorum prædiorum spectabant, quas propterea nutu suo dispensabant, concedebantque vel ecclesiasticis, vel laicis; quod de cætero fieri ibi prohibent PP. & hortantur Principem, vt capellas suas, si fieri possit, deinceps viris ecclesiasticis committat: *Indignum est valde, vt qui in Regia dignitate cæteros Ecclesiæ filios auctore Deo praecellitis, negligentius quæ Dei sunt, exequi videamini: vnde dignum erat, vt capellas villarum vestrarum laicis non committeretis, sed potius illis, qui & eadem sacrata loca religiosius tractarent, & vobis exinde adiuti obsequium debitum impenderent. Sed quia aliter causis interuenientibus res se habere dignoscitur, monemus, & hortamur, vt secundùm canonicam auctoritatem, ne (quod absit) periculum interdicti anathematis ex decimis præsumptis incurratis, si capellas vestras presbyteris, aut viris ecclesiasticis dederitis, & Dominicas decimas acceperint, sarta tecta Ecclesiæ, & luminaria exinde competenter prouideant, & presbyteri parochianas decimas accipiant, & populi necessitatibus debitè inuigilent. Si autem laici capellas habuerint, à ratione & auctoritate alienum habetur, vt ipsi decimas accipiant, & inde canes, aut gyniciarias suas pascant; sed potiùs Presbyteri Ecclesiarum eas accipiant, & inde restaurationem Ecclesiarum, & luminaria, & hospitum, ac pauperum receptionem exhibeant, & pro vobis, ac statu Regni vestri Domini misericordiam studiosè implorent.* Huic verò interpretationi adstruendæ sæculi prauitas, & Magnatum eius ætatis superbia non mediocriter conferunt; namque labente disciplinâ putabant Magnates ad similitudinem Regis decimas se posse concedere Ecclesiis, vel oratoriis in propriis possessionibus constructis. Hinc tot canonibus, & sanctionibus regiis cohibita fuit hæc decimarum translatio, vt in Capit. Ludouici Pij edito anno 828. his verbis: *Quicumque decimam abstrahit ab Ecclesia, ad quam per institiam dare debet, & eam præsumptuosè, vel propter munera, aut amicitiam, vel aliam quamlibet occasionem ad alteram Ecclesiam dederit, à Comite, vel à misso nostro distringatur, & eiusdem decimæ quantitatem cum sua lege restituat.* Et *lib.* 2. *Capit.* 36. ibi: *Ecclesiæ antiquitus constitutæ, nec decimis, nec aliis possessionibus priuentur, ita vt nouis oratoriis tribuantur.* Refert Lemaistre *libro* 1. *de decimis, capite* 1. Nouus notator Petri Blesensis *ad epist.* 82.

8. DE RELIGIOSIS.

Ad monachos, religiososque viros accedamus. Et cùm primis Ecclesiæ temporibus illi vt laici Sacramenta à propriis parochis reciperent, *cap. Ecclesia*, cum aliis, 16. *quæst.* 1. latè probaui *in cap. intelleximus, de ætate & qualit.* decimas, & oblationes vt cæteri laici illis præstabant, *capite quæsti* 16. *quæst.* 1. *cap.* 7. *de pact.* Gregorius VII. in Concil. Roman. *cap.* 9. *Nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ secundùm constituta canonum ad Episcopos pertinent, sine auctoritate Romani Pontificis, seu Episcopi consensu, in cuius diœcesi habitat, detineat.* De decimis illustris est locus Antiochi *homil.* 120. vbi asserit, decimas deberi à monachis ex duobus. Primò ex his, quæ aliorum beneficentiâ monasteriis donantur; secundò ex iis, quæ opere manuum sibi ipsis monachi comparant. Durauitque hic mos pendendarum decimarum à monachis etiam posterioribus sæculis, in eis præsertim regionibus, quibus pulsâ impietate nomen Christianum vigere cœpit; ideoque in legibus Hungaricis S. Ladislaus *Decretorum lib.* 1. *cap.* 26. statuit, vt Abbates de liberis suis darent decimationem Episcopis: & monasterium D. Martini in Pannonia non modò frugum, & pecorum, verùm & liberorum decimas quotannis offerre, refert Bonifacius *decad.* 2. *lib.* 1. & ex eo Bosquetus *ad Innocent. III. lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 199. Quid autem sit dare decimationem de liberis, non satis constat. Lemaistre *dict. lib.* 1. *cap.* 1. existimat, liberos accipi pro hominibus iusta seruitute manumissis, quos sub conditione operæ monasteriis præstandæ domini manumiserant; aut accipi pro seruis oblatis ad ministerium & famulatum monachorum. De oblationibus à monachis faciendis apertus est locus D. Hieronymi *epist.* [illegible] *ad Heliodorum*, ibi: *Clerici pascunt oues, ego pascor: illi de altari viuunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero, nec possum obtendere paupertatem.* Easdem oblationes detulisse sacerdotibus monachos, qui solitudinem incolebant, patet ex vita Nathaëlis apud Palladium *cap.* 18. in illis verbis: *Ille audiuit vocem pueri, & aperto hostio cellæ, stans intus dicebat ei, quis es, & quid tibi vis faciam? Respondet dæmon: Ego sum huius monachi minister, & fero panes, quoniam est agape tui noti fratris, & cras illucescente Sabbatho opus est oblationibus.* Illustrat Lemaistre *lib.* 1. *de decimis, cap.* 12. Itaque primis temporibus, cùm inter laicos versarentur monachi, tam decimas, quam oblationes parochis faciebant; sed cùm postea cœpissent ad sacros ordines promoueri, & non solùm Sacramenta sibi administrare, verùm & in eorum collatione parochos iuuare, ex prædiis quæ ob inopiam propriis manibus excolebant cœperunt eximi à decimarum præstatione; quæ exemptio nititur naturali æquitate, quia deficit fundamentalis ratio soluendi decimas, videlicet quia Sacramenta à parochis non recipiunt. Petrus Blesensis *epist.* 82. *ad Abbatem, & Conuentum Cisterc.* vbi Richardus Cantuar. Archiepiscopus ait: *Non ponimus in cœlum os nostrum, nec de facto summi Pontificis disputamus; sed si Dominus Papa indulgentiâ speciali quandoque priuilegiauit vos, dum Ordo vester in paupertate gaudebat, dum in vultus egentium sua teneritatis viscera liberaliter effundebat, potuit*

tolerari

tolerari ad tempus, licèt in communem redundaret iniuriam, quod causâ necessitatis fuerat introductum: nunc autem quando vestræ possessiones multiplicata sunt, etiam in immensum, priuilegia hac potiùs ambitionis, quàm religionis instrumenta censentur: quicquid indulgeant priuilegia Ecclesiæ Romanæ, vobis expedire non credo, contra conscientiam vestram, quod alienum est, vsurpare. Quid si à Sede illa publicum emanasset edictum, quod vbicunque inueneritis clericos, aut alterius habitus monachos equitantes, vobis liceret eos de suis euectionibus deiicere, & equos in vsus proprios retinere? Quid interest equos rapiatis, an decimas? nisi quia decima res spiritualis est, & ideo enormius sacrilegium in decimis committitur, quàm in equis? Cùm Dominus præcipiat decimas solui, quis contra eius præceptum potuit dispensare? Vbi diuina, & humana iussio sibi inuicem contradicunt, obediendum est Deo magis quàm hominibus. Ac tandem vbi seriâ adhortatione ipsos ad eam immunitatem, aut eiurandam, aut temperandam inuitauit, concludit hoc pacto. *Quod si pertinaces vos, & inflexibiles exhibetis, vinculo anathematis innodabimus vniuersos, qui aliquid vobis dederint, aut vindiderint, vnde ius decimationis obueniat; atque in cœlum clamabimus, & ad thronum summi Iudicis appellabimus, ne quis huius vinculum excommunicationis absoluat. Principum etiam fauorem in hoc plenissimè obtinebimus, vt gladio spirituali manus ciuilis assistat, vt quicquid contra Principale oraculum, venditum, aut donatum vobis fuerit, confiscetur.* Quo autem tempore cœperint huiusmodi immunitates, apud Interpretes adhuc non liquet; nam aliqui asserunt, à Paschasio Pontifice exemptionem hanc originem ducere *in cap. decimas 47. 16. quæst. 1.* ita Hunnius *de decimis cap. 2. num. 15.* Alij à Gregorio VII. eius principium repetunt. Lemaistre *dict. lib. 1. de decimis, cap. 11.* Sed verius est, in Concilio Moguntino sub Paschali celebrato priuilegium non soluendi decimas monachis concessum fuisse, *dict. cap. decimas, cap. questi 16. quæst. 1.* successit Gregorij VII. priuilegium circa annos 1075. quod extat post Concilium Lateran. *p. 13.* in hæc verba: *Statuimus vt monasteria ex suis prædiis nullo modo decimas soluere cogantur, quia si legitimè danda sunt orphanis, & peregrinis danda sunt. Indignum est enim, vt à clericis exigantur, qui propter eum, cuius sunt decimæ, pauperes eiiciuntur; nam pauperes Domini sunt, pauperum hæreditas pauperibus eius eroganda est, illis videlicet, qui propter amorem illius, quæ poterant possidere, dimittunt. Magna ratione nititur dictum priuilegium; nam monachi quicquid lucrantur, non sibi, sed communitati acquirunt, pro fratrum sustentatione, & residuum in pauperes expendunt: vnde iniustè ab eis decimæ exiguntur.* Quod non solùm in decimis personalibus, verùm & in prædialibus, & mixtis, constat *ex cap. licet 11. de decimis.* Post Gregorium VII. Hadrianus IV. circa annum Christi 1154. nonnullas edidit de monachorum decimis constitutiones, nempe cùm ex dicto Gregorij VII. & successorum Pontificum gratia quæcunque prædia à monachis arabantur, essent ab onere decimarum liberæ, is priuilegium, ac libertatem ad sola noualia restrinxit, vt refert Alexander III. in Concil. Lateran. *p. 13. c. 3.* idem *in epist. ad Thomam Cantuariensem Archiepiscopum,* edixit, vt monachi persoluerent decimas ex integro de agris, & prædiis, quæ olim culta fuerant, *cap. commissum, de decimis.* Ampliauit dicta priuilegia Alexander III. statuens, vt nec de prædiis, seu nutrimentis propriis manibus cultis, verùm nec prædiis aliis locatis decimas soluerent, vt constat ex eius Epistola ad Archiep. Eborac. quæ refertur post Concil. Lateran. *part. 13. cap. 3.* ibi: *De compellendis monachis albis, & nigris, & canonicis regularibus ad soluendas decimas de terris conductis, quas habent ad terminum, vel ad firmam, à nobis tua discretio postulauit: sed te, vel quemlibet alium audire, aut exaudire super hoc nulla ratione possumus, nisi manifestè vellemus obuiare iustitiæ, & prædecessorum institutis contraire, ne videamur religionem persequi, quam si fortè non habemus in nobis, in aliis diligere, & fouere tenemur.* Sed idem Pontifex agnoscens Religiones augeri, & pluribus possessionibus ditari, statuit, vt decimas soluerent religiosi de agris conductis, vt habetur *dict. cap. 13. Concil. Lateran. cap. 2.* & Innoc. III. in Concil. Lateran. generali, *cap. 55.* absolutè monachis indixit, vt decimas præstarent de prædiis conductis, & nouiter acquisitis, ibi: *Decernimus, vt de alienis terris, & amodò acquirendis, etsi eas propriis manibus, & sumptibus excoluerint, decimas persoluant Ecclesiis, quibus ratione prædiorum antea soluebantur, nisi cum ipsis Ecclesiis aliter duxerint componendum.* Immò idem Innocentius *lib. 4. epist. 85.* compescit huius priuilegij abusum in quibusdam monachis, qui vineas emebant, vt vinum ex eis collectum possent distrahere, & ita ait: *Extendentes ad turpia lucra manus vestras, multitudinem emistis vinearum, de quibus sibi* (idest Episcopo) *vel Ecclesiis suæ diœcesis decimæ solui solent; quarum vinum licèt nequaquam in proprios vsus expendatis, sed vendendum ad alias faciatis prouincias deportari, decimas tamen sibi, vel ipsis Ecclesiis subtrahitis ex iisdem.* Et tandem illis comminatur in hæc verba: *Scientes vobis esse meritò formidandum, ne propter clamores eiusmodi sacrum Concilium auctore Domino in proximo celebrandum priuilegia vestra contrectanda prouideat, vel etiam reuocanda; cùm priuilegium meretur amittere, qui concessâ abutitur libertate.* Quo autem ordine cœperint hæc priuilegia communicari cæteris Religiosis, & monachorum Ordinibus, summorum Pontificum bullæ testantur. Vrbanus enim III. anno 1187. exemptionem à decimis indulsit Hospitali fratrum Ordinis Cruciferorum, in ciuitate Bononiæ, in bulla, quæ incipit, *Cùm antecessor tuus.* Cœlestinus III. eandem exemptionem concessit Congregationi monachorum Montis Virginis, bullâ quæ incipit, *Religiosam vitam.* Innocentius III. anno 1129. eodem onere liberauit fratres Ordinis Redemptionis Captiuorum, bullâ quæ incipit, *Operante Patre.* Ioannes XV. monachis Cassinensibus, vt constat ex chron. Cassin. *lib. 2. cap. 1.* Innocent. III. Camaldul. *lib. 2. epist. 12.* & Cistercienfibus *in cap. ad audientiam, hoc titul.* Prædicatoribus, & Minoribus *in capite nimis, de excess. Prælat.* idem indulsère. Honorius III. anno 1216. eandem libertatem censuit esse communicandam Fratribus Prædicatoribus Ordinis Sancti Dominici, in bulla, cuius initium est, *Religiosam vitam.* Clemens IV. anno 1265. eandem exemptionem concessit fratribus D. Francisci. Quæ, & alia priuilegia referunt Miranda *in manuali, tom. 2. quæst. 49. art. 12.* Barbosa *de offic. Parochi, dict. cap. 28. §. 3.* Pellizarius & Cruz *vbi suprà.* Hæc tamen priuilegia tolerari posse ad tempus, ob paupertatem, ac necessita

necessitatem tantùm, non si multiplicatæ sint possessiones exemptorum: docuerunt P. Blesensis *epist.* 82. I. Sarisbar. *lib.* 1. *de nugis Curial. cap.* 21. & *epist.* 92.

9. DE DVBIIS CIRCA HÆC PRIVILEGIA.

Sed circa prædicta priuilegia nonnulla se offerunt dubia resoluenda. Primũ circa personam, quę possit ea concedere. Et dicendum est, Pontificem posse priuilegium concedere, per quod quis eximatur à solutione decimarum, *cap. à nobis, cap. suggestum* 9. *cum sequent. cap. ad audientiam* 12. *hoc titul. cap. si de terra, cap. accedentibus* 15. *cap. dudum* 31. *de priuil.* docet Barbosa *dict. cap.* 28. §. 3. *num.* 12. Episcopus autem dictam exemptionem concedere nequit per viam priuilegij, quia sanctionibus Pontificiis, & Conciliaribus decimæ assignatæ sunt propriis parochis, *cap. Ecclesia, cum sequent.* 16. *q.* 1. nisi sint decimæ, seu decimarum partes illæ, quæ ad suam mensam spectant, *c. quia circa, de priuil.* docent Moneta *de decimis, cap.* 5. *num.* 129. Rebuffus *eodem tract. quæst.* 5. *num.* 28. & 32. Secundum dubium vertitur circa prædia noualia, id est nouiter ab ipsis monachis acquisita, an ad ea priuilegia exemptionis extendantur? Et ad illa protrahi debere, probatur ex sequentibus. Primò, nam priuilegia, quæ à mera Principis liberalite proueniunt, latè sunt interpretanda, *cap. quamuis, de præbend. in* 6. ab specie probant textus *in cap. cum dilecti* 6. *de donat. cap. olim* 16. *de V. S. cap. quia circa* 22. *de priuil.* sed prædictæ exemptiones à Summi Pontificis liberalitate, & beneficio proueniunt, *capite sedes* 15. *de rescript. dict. cap. quamuis*: igitur plenè debent interpretari, & ad noualia extendi. Secundò id probatur *in cap. ex parte, el* 3. *hoc tit.* in illis verbis: *Cùm tibi, quod maius est, sit concessum, vt videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum cum integritate percipias, de noualibus eas exigere satis potes.* Idem probatur *ex cap. quia circa, de priuilegiis.* Sed adhuc contraria sententia defendenda est, quæ probatur *ex cap. tua* 25. §. *final. de decimis, cap. quid per nouale, de V. S.* Et ex eo, nam priuilegij, & præscriptionis eadem ratio est, *cap. duo sunt, de offic. Ordin. cap. super,* §. *præterea, de V. S.* Baldus *de præscript.* 5. *p.* 2. *quæst.* 26. Sed præscriptio non extenditur ad noualia, *cap. cùm contingat* 28. *hoc tit.* Igitur nec priuilegium. Deinde quia priuilegium non extenditur ad ea, quæ de nouo accedunt, *Clement.* 1. *de censibus, l. si mandauero* 22. §. *is enim, ff. mandati, cap. felicis, de pœnis, lib.* 6. *l. non modus* 12. *C. de seruit.* Deinceps, nam omnia priuilegia cùm concedantur contra ius commune, *cap. priuilegia* 3. *distinct. cap. final.* 25. *quæst.* 1. & contra iuris dispositionem operentur, *c. in his* 30. *de priuil. l.* 2. *ff. ad municip.* odiosa sunt, & ita accipienda, vt minus lædant, *cap. quod dilecto, de consanguin. & affin. cap. licèt, de offic. Ordin. cap. veniens* 19. *de præscript. c. quamuis, de rescript. in* 6. *c. illa* 16. *de priuil.* docent Couar. *lib.* 1. *var. cap.* 17. *num.* 13. Valascus *consult.* 58. *per totam*: nec extensionem aliquam recipiunt, *cap. petiisti* 7. *quæst.* 1. etiam ex maioritate rationis, *l. si pupillorum,* §. *si Prætor, ff. de rebus eorum,* cum adductis à P. Barbosa *in l.* 1. *p.* 1. *num.* 19. *ff. solut. matrim.* & ab specie probant textus *in cap. ex multiplici, hoc tit. cap.* 2. §. 1. *eodem tit. in* 6. *cap. veniens* 19. *de præscript.* Retentâ igitur hac sententiâ, quam fusè probat Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 21. *num.* 26. non obstant contrariæ opinionis fundamenta. Non primum, nam illud procedit, quando priuilegium interpretatur contra Principem concedentem; tunc enim plenissimè accipiendum est, *dict. cap. cùm dilecti.* Cæterùm si de tertij præiudicio agatur, strictè est interpretandum, cùm semper intelligatur concessum sine tertij præiudicio, *capite super eo, de offic. deleg. capite ex tuarum, de auctorit. & vsu pallij, l. nec* 9. *C. de emancip. liber.* Alciatus *de præsumpt. regul.* 3. *præsumpt.* 11. non tamen adeo strictè sunt interpretanda priuilegia, vt à propria verborum significatione recedatur, *l. cùm lege, ff. de testam.* & ab ea interpretatione, quæ ex mente concedentis colligi potest, *cap. quid per nouale, de V. S. cap. quantò, de priuileg.* Vnde cùm exemptio à solutione decimarum tendat in præiudicium parochi, strictè est accipienda. Nec obstat textus *in dicto cap. ex parte*, pro cuius conciliatione cum capite *tua* 23. §. *final. hoc titul.* communiter DD. affirmant, textum *in dict. cap. tua*, procedere in concessione facta à laicis; textum verò *in dict. capite ex parte*, in priuilegio concessio ecclesiasticis personis, quod faciliùs ad noualia extenditur: ita docuerunt Cardinalis, Hostiensis, & Panormitanus *in dict. cap. ex parte*, & esse communem distinctionem dixerunt Couar. *lib.* 1. *var. cap.* 17. *num.* 13. Valasco *consult.* 58. *num.* 9. & videtur probari *ex l.* 23. *tit.* 20. *p.* 1. Rationem differentiæ ipsi assignant ex eo, quia decimæ à laicis retineri non possunt sine peccato, *cap. quamuis* 17. *cap. prohibemus* 19. *de decimis*; & ideò priuilegium laicis concessum, tanquam odiosum restrigendum est. Sed hæc communis interpretatio sustineri non potest ex eo, nam siue priuilegium concedatur laicis, siue religiosis percipiendi decimas, semper odiosum est, & restringendum, cùm præiudicet parocho proprio, cui ius competit ad ad eas, *cap. cùm in tua, hoc tit. cap. veniens, de præscript. cap. ad decimas, de restit. spol. lib.* 6. ac proinde semper strictè interpretandum est. Quare hac solutione omissâ verius dicendum est, textum *in dict. cap. ex parte*, procedere in priuilegio concesso ei, cui iure communi decimæ debebantur, præscriptione tamen, vel alio modo ius ad eas amiserat; quo casu priuilegium fauorabile est, argumento capitis *ab exordio,* 25. *dist.* cùm per illud regressus fiat ad ius commune, *l. si vnus,* §. *pactus, ff. de pactis.* Quæ solutio adstruitur ex verbis ipsius textus, ibi: *De laboribus terræ parochiarum tuarum.* Ex quibus constat, priuilegium illud concessum fuisse Rectori sanctæ Columbæ, in cuius territorio parochiæ illæ erant. Docuit post Barbosam *dict. cap.* 28. §. 3. Tondutus *resol. canonic. cap.* 101. *num.* 15. Nec obstat textus *in dict. cap. quia circa*: cui vt satisfaciat Tondutus *vbi suprà*, discrimen constituit inter religiosos exemptos ratione beneficij, aut ratione priuilegij; vt si sint exempti ratione beneficij, cùm illa exemptio non repugnet iuri communi, extendatur ad noualia; secus verò cùm ratione priuilegij exemptio contingit. Et primo casu accipit Tondutus textum *in dict. cap. quia circa.* Sed eâ solutione omissâ, veriùs dicendum est iuxta suprà tradita, quod ideo extenditur in eo textu priuilegium ad noualia, quia agebatur de eius interpretatione contra ipsum concedentem, qui potuit legem apertiùs dicere, *l. veteribus* 40 *ff. de pactis*; quia tunc nullum datur tertij præiudicium: docuit post Abbatem ibi, Couar. *lib.* 1. *var. cap.* 13. Tertiò dubitari solet, an prædicta priuilegia non soluendi decimas extendantur ad

illa

illa prædia, quæ monachi aliis tradunt excolenda? Et inspecto iure communi hoc dubium decisum videtur, videlicet colonos ipsorum prædiorum teneri decimas soluere, *cap. licèt*, *cap. nobis* 24. *hoc tit.* Inspectis verò ipsis priuilegiis, discrimen est constituendum inter priuilegia realia, & personalia; ita vt si priuilegium sit personale, per quod eximantur religiosi à solutione decimarum, ipsorum coloni exempti non credantur: si verò sit reale, eximens bona, & possessiones, coloni non teneantur decimas persoluere. Azor *lib.* 7. *Instit. cap.* 37. *vers. Secundò quæritur*, Olea *de cess. iur. titul.* 6. *quæst.* 3. *num.* 2. Vnde cùm religiosi mendicantes, & alij priuilegia realia obtineant, in quibus non solùm ipsi, verùm & eorum prædia à solutione decimarum eximuntur, eorum coloni liberi erunt a decimarum præstatione, vt pluribus Rotæ decisionibus probat Puteus *decis.* 522. Circa prædia, quæ ipsi religiosi ab aliis accipiunt excolenda, habemus expressam iuris decisionem *in cap. dilecti*, *hoc titulo*; vbi docetur, decimas præstare teneri, vt ex ipsis prædiis conductis, etsi manibus propriis excolant.

10. TRADITVR RATIO DECIDENDI. His animaduersis ratio præsentis assertionis, quare videlicet omnes fideles teneantur propriis parochis decimas persoluere, duplex assignari potest. Prima, vt per hanc præstationem Christiani non minùs se gratos Deo ostendant, quàm legis veteris cultores. D. Chrysostomus *homil.* 43. *in epist.* 1. *ad Corinthios*; & vt abundet plus gratia nostra, quàm Scribarum, vt dicemus infrà, *in cap. cùm homines*, vbi agemus de origine huius præcepti, & quo iure illud iniunctum sit. Alia ratio deducitur ex adductis *in cap. cùm secundùm*, *de præbend.* nam si fideles Christiani accipiunt sacramenta, & alia spiritualia à propriis parochis, etiam debent temporalia illis præstare ad eorum alimoniam, cùm aliàs propriis stipendiis in Ecclesia deseruire cogerentur: quare rectè ab Ecclesia præceptum est, vt omnes fideles teneantur decimas propriis parochis præstare: quod præceptum probant D. Cyprianus *epistola* 34. *in fine*, Chrysostomus *homilia* 4. *in epistolam Pauli ad Ephesios*, Diuus Hieronymus *epistola* 2. *ad Nepotianum*, & alij Ecclesiæ Patres congesti à Crespetio *in summa*, *verbo Decimæ*. Circa religiosos etiam idem seruandum est, nisi priuilegio ab hac decimarum præstatione exempti sint; vnde cùm in præsenti textu adhuc temporibus Hadriani religiosi non fuissent exempti nisi à decimis eorum prædiorum, quæ propriis manibus nouiter excolebant, non verò cùm iam olim prædia illa decimas debebant; ideò *in cap.* 3. *&* 4. *hoc titulo*, iubet Hadrianus, vt ipsi monachi de prædiis nouiter acquisitis, & ex quibus antea decimæ præstabantur, decimas soluant.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cuius prior pars procedit in decimis personalibus, quas etsi monachi olim, dum adhuc laici essent; propriis parochis persoluerent, propter sacramenta ab eis recepta; tamen postquam sibi ipsis sacramenta administrare cœperunt, cessauit causa obligationis præstandi decimas personales: at decimæ prædiales cùm debeantur vt tributa realia ipsorum prædiorum, vt infrà probabimus *in cap. de terris*; ideò monachi ea possidentes decimas ex illis soluere coguntur, nisi priuilegio reperiantur exempti. Secunda verò pars dubitandi rationis referenda est ad tempora Hadriani IV. istorum iurium auctoris; cùm enim ipse tantùm concessisset monachis Cisterciensibus, vt de prædiis propriis laboribus nouiter cultis decimas soluerent, & priuilegium tantùm valeat, quantùm sonat, de prædiis nouiter acquisitis, aut illis, quæ iam olim decimas pendebant, eas soluere cogantur. 11. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

CAPVT V.

Idem [a] *Cantuariensi Archiepiscopo, & eius Suffraganeis.*

PEruenit ad nos, quod cùm [b] parochiani vestri decimas bonorum suorum consueuerint Ecclesiis, quibus debentur, cum integritate persoluere; nunc autem laudabili consuetudine prætermissâ, quidam ex ipsis de lana, de fœno, de prouentibus molendinorum, & piscariarum [c] ipsis Ecclesiis subtrahere non verentur. Sed quoniam institutioni [d] diuinæ manifestiùs obuiant, qui decimas ipsis Ecclesiis non persoluunt, f. v. p. A. s. p. m. quatenus parochianos vestros moneere curetis, & si opus fuerit, sub excommunicationis districtione compellere, vt de prouentibus molendinorum, & piscariarum, & fœno, & lana decimas Ecclesiis, quibus debentur, omni contradictione cessante, cum integritate persoluant.

NOTÆ.

[a] *Cantuariensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & post Concilium Lateran. *p.* 4. *cap.* 2. De Cantuariensi Ecclesia, & eius Præsule nonnulla notaui *in cap.* 2. *de rescriptis.*

[b] *Parochiani.*] Diœceses appellari parochias, & ipsos fideles diœcesanos, parochianos, latè probat Filesacus *de origine Parœc. cap.* 1. etiam notaui

notaui *in capite 2. de parochiis*, *caput 2. de pecul. cleric.*

2. [c] *Piscariarum.*] In illis videlicet locis, in quibus piscatio in fructu est, vt in oris maritimis, & similibus locis, sicut in Corcyræorum regione contingebat; eos enim piscationis Thynnariæ decimam quotannis Ioui Olympico, & Apollini Delphico præstasse, auctor est Pausanias *in Phoc. pag. 624.* Immò plerunque piscatio ad priuatos, seu communitates iure dominij spectat, vt probat, seu indicat syntagma, quod de iuribus maritimis olim scripsit Sitius Metropolita Neocæsareensis, quod fortè non extat, sed laudatur à Theodoto Balsam. *in scholiis ad can. 4. Synodi Chalced. prope finem*; & constitutio Comneni, seu bulla aurea *de prohibit. alienat. rerum*, apud eundem Balsamonem *in notis ad Synodum 7. can. 12. pagina mihi 516.* ex editione Gentiani Herberti, & postea ab Edmundo Bonefidio *in lib. iuris Orient.* Gothofredo post nouellas Iustiniani, & Leonis 9. & 10. Et etiam priuilegio, aut consuetudine plerique exercent piscationem in flumine aliàs publico, vt referunt Ripa *in l. quominus, num. 36. de flumin.* Auendaño *de exequend. mandat. 1. part. cap. 11.* Couar. *in regula Peccatum, 2. part. §. 8. num. 11.* Pinel. *lib. 1. select. cap. 14. num. 18.* Grotius *lib. 2. de iure belli, cap. 4. §. 4.* Lessius *de iustitia lib. 2. cap. 5. num. 36.* quam consuetudinem supponunt, & admittunt contra libertatem naturalem, iuxta quam communis est omnibus aqua profluens, Marcus Lyclama *lib. 3. membran. eclog. 9.* Iacob. Vvander. Graff. *de iure publico ad leg. non dubito 7. de captiuis, cap. 36. & 40.* Seldenus *lib. 1. maris clausi, cap. 14. & 15.* quibus omnibus in casibus ex ipsa piscatione decima debetur, ex præsenti textu.

[d] *Institutioni diuinæ.*] Hæc verba exponemus infra *in cap. 32. §. final.*

CAPVT VI.

Idem [a] *Vvinton. Episcopo.*

NVntios, & litteras tuæ fraternitatis eâ, quâ decuit benignitate, recepimus, & petitiones tuas vt licuit curauimus exaudire, sicut illius personæ, quam purâ in Domino, & feruenti charitate diligimus, & cuius commodis, & profectibus intendere volumus diligenter. Cùm igitur ad officium tuum spectent ea, in quibus præcepti nostri desideras nostrâ auctoritate muniri, tantò in his debuisti faciliùs exaudiri, quantò ipsam eorum specialiùs salutem respiciunt, de quibus in extremo iudicio redditurus es rationem. Inde est, quod f. t. per A. s. p. m. quat. tam Comites, quàm Barones, nec-non & [b] milites, & omnes alios de parochia tua moneas propensiùs, & inducas, & ap. cess. ecclesiasticâ districtione compellas, vt decimas Ecclesiis matricibus de suis bonis omnibus communi integritate persoluant. Præterea parochianis tuis de fœno, equitio, pomis, piris, apibus, & de omni fructu decimas soluere ecclesiasticâ districtione ap. cess. constringas.

NOTÆ.

[a] VVinton.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc titul. capite 3.* & post Concil. Lateran. *part. 4. capite 3.* De Ecclesia Vvinton. nonnulla notaui *in cap. cùm Vvintoniensis, de elect.*

1. [b] *Milites.*] Quibus olim permissum fuerat, vt decimas è prædiis ditionis suæ in proprios vsus conuerterent, propter expeditionem contra Sarracenos, quoad bello mererent. Philippus in constitutione relata à Rigordo anno Christi 1187. ibi: *Qui alicuius terræ magnam iustitiam habet, eiusdem terræ decimam habebit: miles crucem non habens, domino suo habenti eam, cuius erit homo ligius, dabit de suo proprio mobili decimam, & de feudo, quod ab ipso tenebit: si autem ab eo nullum tenebit feudum, de suo proprio mobili decimam domino suo ligio dabit.* Laici decimatum incubatores vsurpationis vallandæ gratiâ persuasum voluerunt, decimam sibi beneficij nomine concessam à Romano Pontifice ob tuitionem Romanæ Ecclesiæ. Matthæus Paris. *in Henrico III. anno 1240.* ibi: *Item in Regno Franciæ multæ decimæ militibus ab Apostolicis Patribus concessæ creduntur, vt ipsi Romanam Ecclesiam tueantur; sed constat ab eis debitum suffragium esse denegatum, nec etiam constat eorum suffragium exercitui Domini Papæ fuisse adhuc contributum.*

CAPVT VII.

Idem *Exonien. &* [a] *Vvigorn. Episcopis.*

CVm homines de Ottona secundùm generalem Anglicanæ Ecclesiæ institutionem de frugibus suis in Autumno IX. partibus sibi retentis decimas Ecclesiæ,

clesiæ S. Michaëlis, cuius parochiani sunt, sine diminutione soluere teneantur, antequam Ecclesiæ decimas ad eam spectantes persoluant, seruientibus, & mercenariis suis de frugibus non decimatis debita totius anni pro seruitio suo impendunt, tunc demùm de residuo decimam persoluentes. Vnde discretioni vestræ per A. s. p. m. quat. sub anathematis districtione illos cogatis, tam de frugibus, quàm de nutrimentis animalium suorum, sine fraude, & diminutione aliqua, in Autumno, sicut moris est, statim collectis fructibus, & aliis temporibus, prout debent, persoluant; atque de subtractis, & retentis dignam satisfactionem exhibeant.

NOTÆ.

a *Vvigorn. Episcopis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & post Concil. Lateran. *p.* 4. *cap.* 4. De Exoniensi, & Vvigorn. Ecclesiis egi *in cap.* 9. *de rescriptis*, *cap.* 6. *de filiis presbyt.*

COMMENTARIVM.

1. Conclvsio tradítvr. Ex his tribus decisionibus sequens deducitur disputanda assertio: *De omnibus fructibus, etiam piscationis, aut molendinorum, debentur decima non deductis expensis.* Priorem partem assertionis probant textus *in cap. ex parte, el* 1. *cap. tua nobis, cap. transmissa, cap. pastoralis, hoc tit. cap. plerique, de pactis.* D. Thomas 2. 2. *quæst.* 87. *art.* 1. Illustrant vltra congestos in præsenti à Garzía, & de decimis scribentes, P. Suarez *lib.* 1. *de decimis, cap.* 4. Hunnius *in Encyclop. tract.* 5. *de decimis, cap.* 5. Secundam partem probant textus *in cap. non est, cap. pastoralis, cap. tua nobis, hoc tit.* & illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti*, idem Barbosa *d.* §. 1. *num.* 34. & *lib.* 3. *voto* 96. Petrus Gregorius *lib.* 13. *de repub. cap.* 17. Petrus Barbosa *in l. fructus, ex num.* 16. *ff. solut. matrim.* Castillo *de tertiis cap.* 38. Fagundez *in* 5. *præcept. lib.* 1. *cap.* 2. Vascus *in florib. verbo Decima, num.* 8. Solorzanus 2. *tom. de iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 10.

2. Tradítvr ratio decisionis. Sed in hanc assertionem, quæ duplicem continet partem, duplici insurgam dubitandi ratione. Prima nascitur ex eo, nam si ex omnibus fructibus terræ, aut maris decimæ essent soluendæ, non attenderetur, an licitè, vel illicitè essent quæsiti: sed ex quæstu illicito, & fructibus iniustè perceptis decimæ solui non possunt, *capite oblationes*, 90. *distinct. cap. de viro*, 12. *quæst.* 2. *capite miror* 17. *quæst.* 4. docet Hispanus *de decimis quæst.* 10. igitur indistinctè verum non est, ex omnibus fructibus decimas esse soluendas. Secunda pars assertionis etiam impugnatur ex eo, nam fructus non dicuntur propriè, nisi deductis expensis, *l. fructus, ff. solut. matrim. l.* 1. *C. de fructibus & litium*, *l. si domino* 36. §. *final. cum l. sequenti, ff. de petit. heredit. l. videamus* 38. §. *item* 14. *ff. de vsuris*, *l. fructus* 7. *in princip.* & §. *impendia, ff. soluto matrim. l. ait Prætor* 10. §. *fructus* 20. *ff quæ in fraudem.* Plura Tiraquellus *de retract. lignag.* §. 15. Garsias *de expensis cap.* 1. *ex num.* 12. P. Barbosa *in d. l. fructus, num.* 7. Osualdus *ad Donel. lib.* 20. *cap.* 7. Couar. *lib.* 1. *var. cap.* 3. Escobar *de ratiocin. tom.* 2. *comput.* 13. Castillo *de vsufructu, cap.* 29. *num.* 26. Sed decimæ tantùm ex fructibus præstantur: igitur vt illæ debeantur, necessariò priùs deduci debent expensæ. Augetur hæc difficultas *ex l. fructus, ff. famil. ercisc.* vbi cùm agatur de expensis deducendis, vel non, ait Consultus, nullum casum interuenire posse, qui hoc genus deductionis impediat. Igitur nec in decimarum præstatione talis deductio negari potest. Fulcitur secundò hæc dubitandi ratio ex eo; nam præstatio redecimæ, seu duplicis decimæ ex eadem re iuri, & æquitati repugnat, vt probat Innocentius *in cap. cùm non sit, hoc tit.* Sed nisi deducatur quantitas seminis, ex qua decima soluta fuerat, iterum eadem res redecimatur, præcipuè cùm plerunque contingat, non plures fructus nasci, quàm fuerit quantitas seminis. Ergo semper expensæ deducendæ sunt. Augetur tandem hæc difficultas, nam certum est, decimas personales non aliter debere persolui, quàm deductis expensis, *cap. ex parte* 21. *hoc tit.* Igitur similiter prædiales decimæ, deductis expensis præstandæ sunt.

3. De decimarvm nomine et origine. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, decimam dictam fuisse à parte decima, quæ ex fructibus, & aliis rebus persoluitur, *cap.* 1. *cap. parochianos, hoc tit. l.* 1. *tit.* 20. *partit.* 7. inde decumanus ager appellatur ille, ex quo decima pars Imperatoribus soluitur. Cicero *lib.* 2. *de finibus*: notauit Canisius *ad hunc titulum, cap.* 1. hinc decimare legiones dicitur quando decima pars supplicio afficitur; cùm enim apud Romanos plures delictum perpetrabant, decimus eorum supplicio afficiebatur, vt sic metus ad omnes, pœna ad paucos perueniret. Tacitus *lib.* 4. *annalium*, Capitolinus *in vita Macrini*, Titus Liuius *lib.* 2. *Cætera multitudo decimus quisque ad supplicium.* Tertullianus ad Scapulam: *Totam Carthaginem decimabis.* Suetonius *in Caligula, capit.* 48. *Consilium iniit nefandæ atrocitatis, legiones, quæ post excessum Augusti seditionem mouerant, contrucidandi; vixque a tam præcipiti cogitatione reuocatus inhiberi nullo potuit modo, quin decimare velle perseueraret.* Ex Halicarnasseo, Platone & Appiano probant Mendoza *in viridi. decad.* 1. *Saturn. capite* 1. Zerda *in aduers. capite* 113. *num.* 1. & hoc decimare, & decimationem militum appellabant, vt probant Baronius *in Martyrol. die* 22. *Septemb.* P. Herodius *libro* 1. *Pandect. titulo* 7. Dorleans *ad Tacitum libro* 3. *fol.* 357. Beyerlinch. *in Theatro, verbo Decima.* Inde quia fructuum pars decima soluitur à fidelibus propriis Parochis, decima absolutè vocatur. Et licèt aliquando ex consuetudine, vel præscriptione maior, seu minor pars, quàm decima soluatur, tamen semper attentâ origine decima dicitur, *cap. tua nobis, hoc tit.* latè probat Rebuffus *de decimis quæst.* 1. & 2. Valenzuela *consil.* 49. nam etsi vere decima pars fructuum non sit, inspectâ tamen origine

gine nomen retinet. Portionis huius decimæ præstationem omni religione inualuisse, & eam fructuum partem, seu rerum acquisitarum quotam sacerdotibus fuisse solutam, pro comperto est. Siquidem Abraham adhuc in statu naturæ decimas Sacerdoti Melchisedech soluisse refertur *Genesis cap.* 14. & narrat D. Paulus *ad Hebraos cap.* 7. *Intuemini autem quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha.* Iacob etiam in Mesopotamiam profecturus decimas Deo vouit, vt traditur *Genesis cap.* 18. Rectè tamen Abulensis *in cap.* 23. *Matthæi, quæst.* 136. notat in eo statu decimas non solui ex præcepto, sed ex voto; nec ex fructibus terræ præcisè, sed voluntariè ex rebus, de quibus promittebantur; nec fuisse Leuitis applicatas, sed pro libito vouebantur, cui promissor mallet. Postea verò Deus populo suo legem tradens, iussit decimam fructuum partem sibi solui, *Leuitici capite* 27. ibi: *Omnes decimæ terræ, siue de pomis arborum, siue de frugibus, Domini sunt.* Exodi *cap.* 22. *Omnes decimas tuas non tardabis Deo reddere.* Deuteron. *cap.* 12. *vers.* 6. & *cap.* 14. *vers.* 22. & *cap.* 26. *vers.* 11. Vnde conqueritur Dominus de peccato circa præstationem decimarum commisso apud Ezechielem *cap.* 20. *vers.* 40. Amos *cap.* 4. *versic.* 4. Malachiam *cap.* 38. *vers.* 10. & laudantur Tobias ob huius præcepti obseruantiam, *Tobiæ cap.* 1. *vers.* 6. & Iudæi 1. *Machabæorum* 3. *vers.* 49. Et quia ipsi exactissimè decimas pendebant, ideò Ecclesiæ Patres sæpe prouocant eorum exemplum, cùm de decimis præstandis agunt, vt D. Clemens *lib.* 2. *constit. cap.* 34. D. Hieronymus *in cap.* 3. *Malachiæ*, D. Chrysostomus *homil.* 4. *in epist. ad Ephesios*, & alij, quos laudat Adam Contzen. *lib.* 6. *pol. cap.* 24. §. 1. Illustrant Theologi positiui *in dictis locis*, D. Thomas 2. 2. *quæst.* 87. *artic.* 1. Becanus *in analog. cap.* 7. *quæst.* 6. Spondanus *in annal. sacr. anno* 2574. *num.* 6. P. Menochius *de Republica Hebræorum lib.* 2. *cap.* 4. Apud Gentiles etiam receptum fuisse decimas Diis præstare, constat ex Diodoro Siculo *lib.* 5. Plutarcho *problem. cap.* 16. Herodoto *lib.* 1. Plinio *lib.* 18. *cap.* 2. & *lib.* 19. *cap.* 14. Xenophonte in oratione, quam edidit in Laudibus Agesilai, qui scribit ipsum duorum annorum spatio centum talenta & ampliùs Deo apud Delphos in decimam dedisse. Idemque refert oraculi iussu templum Dianæ construxisse, vbi & annuam decimam consecrauit ex fructibus terræ: & præcipuè ex prædiis, ac spoliis hostium decimam Gentiles soluisse referunt Valerius Maximus *lib.* 1. *cap.* 1. Diogenes *in vita Solonis*, Diodorus Siculus *lib.* 11. ibi: *Populus Atheniensis dicauit Deo decimam partem, quam ex spoliis detraxerat.* Illustrat Petrus Faber *lib.* 2. *semestr. cap.* 3. & alia decimarum à Gentilibus exhibitarum exempla referunt Anastasius Germon. *lib.* 1. *de sacr. immunit. cap.* 14. *num.* 8. & *lib.* 3. *cap.* 19. *num.* 4. Philippus Thomasinus *de donariis cap.* 4. *pag.* 33. Beroaldus *ad Suetonium, folio* 356. Azor *tom.* 1. *Instit. libro* 7. *cap.* 23. *quæst.* 2. Baronius *anno* 57. *num.* 74. Auendaño *de mετu lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 26. Quamquam negandum non sit, pleraque exempla, quæ ab eis afferuntur, non habuisse reuerà rationem decimarum, sed simplicium oblationum, non ex iustitia, titulo debitæ sustentationis sacris ministris debitarum, sed sponte ex voto ad aliquid impetrandum consecratarum. Quare legimus mercatores, propolas, aliosque lucris inhiantes, Herculi decimam vouisse, vt tanto heroë in societatem lucri vocato, facerent vt Numinum quoque interesset res suas, & commercia fœcundiori fortunâ promoueri. Constat *ex l.* 2. §. *si decimam, ff. de pollicit.* Et hanc portionem Herculeam veteres vocabant. Varro *lib.* 5. *de lingua Latina*, Cicero *lib.* 3. *de natura Deorum*, cuius portionis meminerunt Tertullianus *in apolog. cap.* 39. Festus Pompeius *verbo Decima*, & ex eis Gothofredus & Budeus *in dicto* §. *si decimam.* Apud Athenienses decimæ in quos vsus insumerentur, colligitur ex epistola Pisistrati ad Salonem, interprete Sancto Ambrosio, ibi: *Denique Atheniensium singuli decimas frugum suarum separant non in vsus nostros consumendas, verùm sacrificiis publicis, commodisque communibus; & si quando bellum contra nos ingruerit, in sumptus deportandas.* Tandem apud Catholicos iam à primis Ecclesiæ sæculis decimas solutas fuisse, constat ex veteribus canonibus congestis ab Antonio Augustino *in epit. iur. Pontif. lib.* 70. *tit.* 7. & *libro* 15. *tit.* 16. Crespet. *in summa, verbo Decima*, de quibus decimis peculiares tractatus ediderunt Hispanus, Rebuffus, & Moneta, & Canisius, earumque materiam pertractarunt ex Iurisperitis Covarruuias *lib.* 1. *variar. cap.* 17. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 22. Petrus Gregorius *lib.* 2. *syntagmatum, cap.* 20. Germonius *vbi suprà.* Borellus *in summa decis. titul.* 19. Lemaistre *integro libro de decimis*, Barbosa *de offic. Parochi, cap.* 29. Altesserra *lib.* 3. *dissert. cap.* 9. Hunnius *in Encyclop. tit.* 22. ex Theologis cum Diuo Thoma 2. 2. *quæst.* 87. Suarez *de relig. tom.* 1. *tractatu* 2. *de decimis*, Vasquez *in opusc. de benef. cap.* 1. Fagundez, Leander, & Tamburinus *in* 5. *Ecclesiæ præcept.* Azor *p.* 1. *Instit. lib.* 7. *cap.* 15. Syluester, Basseus, & alij Summistæ *verbo Decima.* Illud notandum est, decimarum præstationem eatenus esse actum religionis, quatenus per decimas fouentur ministri, à quibus exhibetur cultus Deo, quem exhibere non possunt, si sustentatione necessariâ destituantur. Quatenus tamen decimæ præstantur directè ipsis ministris, sic earum exhibitio est actus iustitiæ commutatiuæ; iustum quippe est, vt seminantibus spiritualia, reddantur temporalia, vt dicitur ab Apostolo 1. *ad Corinthios, cap.* 9. Meritò ergo in Concilio Constantiensi *sess.* 8. *artic.* 18. damnatum est delirium Vvicleffi, qui referentibus Vvaldensi *lib.* 2. *doctrina, cap.* 64. Nicolao Harspfoldio *in histor. Vvicleff. cap.* 2. contendebat, decimas esse meras eleemosynas, nec vllo iure sacerdotibus deberi; quod alij quoque nonnulli hæretici tenuerunt, vt Leutardus, referente Glabro *lib.* 2. *histor. cap.* 11. Idem sentiebat Ioannes pecorum pastor, de quo Genebrardus *anno* 1453. Musterus *lib.* 3. *Cosmogr.* quos refellunt Bellarminus *lib. de clericis, cap.* 20. Valentia 2. 2. *quæst.* 5. *distinct.* 6. Castro *aduersùs hæreses, verbo Decima.* Et si Diuus Augustinus *in Enchiridio, cap.* 76. & sanctus Chrysostomus *homil.* 74. *in Matthæum*, enumerent inter eleemosynas etiam decimas, sumunt latè eam vocem pro quacunque pia contributione, etiamsi ex iustitia debeatur,

debeatur, cuiusmodi est ista; quod D. Augustinus disertè agnoscit *serm. 219. de tempore*, & optimè quoque Clemens Romanus *libro 2. constit. cap. 29. 31. & 38.* comparans decimas cum tributis Principum, quæ ex iustitia debentur.

4. DECIMARUM DIFFINITIO ET DIVISIO.

Varias decimæ diffinitiones adducunt Doctores suprà laudati. Aliqui ita diffiniunt: *Decima est omnium bonorum licitè quæsitorum quota pars Deo, eiusque ministris diuinâ institutione debita.* Ita Rebuffus *de decimis, quæst. 4.* Moneta *capite 2.* Alij ita, vt *Decima sit pars fructuum, ad quam petendam ius competat Parochis ratione administrationis Sacramentorum.* Barbosa *dict. capite 28. de offic. Parochi, numero 3.* Alij tandem aiunt: *Decima est pars omnium eorum, quæ quis licitè quanis ex causa acquisiuit, ministris Ecclesiæ exsoluenda.* Canisius *de decimis cap. 2. num. 5.* Sed his omissis, & aliis traditis à Petro Gregorio *lib. 2. syntag. cap. 21,* Hostiensi *in præsenti titulo*, rectiùs ita diffinitur, vt decima sit: *Quota fructuum, vel lucri liciti portio Deo debita.* Deducitur *ex cap. parochianus 14. cap. tua nobis 26. hoc tit. cap. decima 16. q. 1.* Dicitur *quota fructuum*, loco generis, cùm aliæ fructuum similes partes soluantur Imperatoribus, & aliis personis, vt infrà dicemus: quare autem Deus decimam partem, non verò maiorem, nec minorem sibi reseruauerit, disputant Doctores? Et nullam congruam posse assignari rationem, putat Tindarus *de decimis, num. 28.* ex eo, quia in arbitrariis rationem quærere superfluum sit. Glossa *in l. 1. ff. de pactis*: quo casu accipiunt textum *in l. non omnium, ff. de legibus*, Menochius *de arbitr. casu 82. num. 14.* Cortasius *de iure ciuili in artic. redig.* Verùm D. Thomas *vbi suprà*, Rebuffus *dict. quæst. 2. n. 8.* rationem reddunt ex perfectione huius numeri. Cætera verò diffinitionis verba loco differentiæ apponuntur, cùm illæ decimæ tantùm debeantur Deo in signum vniuersalis dominij, *cap. tua, cap. cùm sit, 33. hoc tit.* Dicitur etiam pars fructuum, vt comprehendantur grana, & legumina, nec-non fructus arborum, *cap. peruenit 5. hoc tit.* Dicitur etiam lucri portio, vt omnia lucra aliunde obuenientia comprehendantur, vt prouentus molendinorum, *cap. pastoralis 28. hoc titul.* pensiones ædium, *cap. penult. de pactis*; & quicquid ex artificio, seu professione prouenit, *cap. decima 16. quæst. 1.* & infrà dicemus. Circa diuisionem decimarum sciendum est, decimas plerunque diuidi in prophanas, & ecclesiasticas. Prioris generis variæ sunt species; aliæ enim dicuntur pœnales, aliæ tributoriæ, colonariæ aliæ. Pœnales dicuntur, quæ in pœnam inferuntur, vt decimæ, quæ ex iure ciuili in iudiciis pecuniariis in vsu erant; nam qui indebitam pecuniam ab alio dolo malo postulabat, decimam pecuniæ in controuersiam adductæ pendebat fisco in pœnam litis temerè institutæ; & eodem modo, qui creditori legitimo debitam pecuniam negabat, eandem decimam ærario inferebat, postquam in lite succubuerat, *§. hac autem, Instit. de pœna temerè, authent. generaliter, C. de Episcop. & cleric.* Illustrant Cuiacius *lib. 7. obs. cap. 7.* Theophilus *in dict. §. hac*: Pancirola *lib. 1. var. cap. 38.* de qua decima accipiunt textum *in l. 1. §. proinde, ff. de variis, & extraordin.* Pancirola *dicto libro 1. cap. 33.* P. Pithœus *lib. 1. aduers. cap. 18.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. final. num. 13.* Item apud Romanos lege Iulia, & Papia cautum erat, vt si nullos filios coniuges susciperent, tantùm decimam partem ad inuicem caperent: ibi: *Viro, & vxori inter se matrimonij nomine decimam capere ius esto.* Vlpianus *in fragmentis, tit. 15.* cuius legis decimariæ vestigia extant *in l. si quis solidum 76. de heredibus instit. l. si is qui, ff. de vulgari, l. 62. & 63. ff. ad leg. Falcid. l. 2. C. Theod. de iure liber. l. 2. C. de infirmandis pœnis*: notauit Iacobus Gothofredus *in quatuor fontibus ad leg. Papiam.* Tributariæ decimæ sunt, quæ supremis Principibus præstantur ex pretio omnium rerum, quæ venduntur, *l. 1. & 2. tit. 17. lib. 9. recopil.* de qua integros tractatus ediderunt Gironda, Lassarte, & Gutierrez. Etiam decima tributoria præstatur ex metallis, quando ipsa in fundis priuatorum reperiuntur, *l. inter 17. ff. de V. S. l. cuncti, C. de metallariis, lib. 11. l. 4. & 5. tit. 13. recopil.* & populi nouiter subiecti olim Imperatori decimas præstabant, vt ex Strabone, & aliis docet Pancirola *libro 3. var. capite 31.* Vnde apud Ciceronem *in Verrem*, agri Siciliæ Decumani dicuntur; notauit P. Gregorius *libro 2. syntagm. capite 20.* Item decima tributoria Regi nostro soluitur ex omnibus rebus, quæ transvehuntur ab hoc Regno, vel econtrà, *l. 1. titul. 28. libro 9. recopil.* Colonariæ decimæ dicuntur, quæ præstantur colonis ex fructibus agri ad colendum accepti. Appianus *lib. 1. belli ciuilis*, ibi: *Volentibus agros colere annua vectigalia publicè esse pendenda, seminum partem decimam.* Ex legibus colonariis congestis ab Harmenopulo, illustrat Lemaistre *libro 1. de decimis, cap. 1.* Etiam ex iure nostro Regio duplex decima præstatur. Prima iudici executori, *ex l. 1. titul. 3. l. 1. titul. 21. lib. 4. recopil.* de qua egi *in cap. cùm ab omni, de vita & honest. cleric.* alia, quæ tutori soluitur propter laborem administrationis ex fructibus patrimonij pupilli, *l. 2. titul. 7. libro 3. fori*, de qua agit Gutierrez *de tutel. 3. part. per tot.* Sed vt ad decimas ecclesiasticas perueniamus, communiter diuiduntur in prædiales, personales, & mixtas. Prædiales sunt, quæ ex fructibus prædiorum præstantur, de quibus *in capite ad Apostolica, cap. ex parte, hoc titul. cap. 4. cum sequent. 16. quæst. 1.* Personales sunt, quæ proueniunt ex artificio, & industria personæ, vt ex mercatura, piscatione, & venatione, *capite decima 16. quæst. 1. capite pastoralis, hoc titulo.* D. Ambrosius *sermon. 33.* Si autem fructus prædij in venatione consistant, vt sæpe contingit, *l. item si fundi 9. §. aucupiorum, ff. de vsufructu, l. venationem 26. ff. de vsuris, l. 12. §. in agro, ff. de instruct. vel instrum. legat.* tunc prædiales erunt etiam quæ præstantur ex negotio, aut artificio. D. Augustinus *serm. 219. de tempore.* Mixtæ dicuntur, quæ proueniunt partim ex prædiis, partim ex industria, vt sunt decimæ fructuum, pecorum, & similium, quæ causâ prædij, vbi animalia pascuntur, prædiales sunt; pecora enim videntur pars ipsius fundi, *l. 4. ff. de seruit. rustic. l. 2. C. de V. S.* Ratione verò custodiæ sunt personales, *capite commissum, dict. capite Apostolica, hoc tit.* Inter prædictas autem decimas nonnullæ dantur differentiæ. Prima, quod prædiales debentur etiam à Iudæis, non verò personales, vt dicemus infrà, *in capite de terris.* Secunda, nam perso-

nales decimæ debentur in ea Ecclesia, in qua quis recipit sacramenta, *dicto cap. ad Apostolicæ, vers. noueris, cap. quæsti sunt 16. quæst. 1.* quæ in Hispania generali consuetudine non soluuntur ex negotiatione, militia, & similibus, Solorzanus *tom.2. lib.1. cap. 22. n.41.* prædiales verò illi Ecclesiæ debentur, in cuius territorio prædia sunt, *cap.18. hoc tit. cap. final. de parochiis.* Tertia, nam personales debentur deductis expensis, *cap. pastoralis, hoc tit.* prædiales verò illis non deductis, ex præsenti textu. Aliæ etiam sunt decimæ extraordinariæ pro tempore, & causa aliquo modo indictæ ab habentibus potestatem, vt decima, de qua *in Clement. 1. hoc tit. extrauagant. vnica, eod.* & decima pro subsidio Terræ Sanctæ, aut belli causâ, de qua *in cap. 2. hoc tit. in 5. compil.* & latè agit Rousfel. *lib. 5. histor. Iurisd. Pontif. cap. 2.* quam decimam belli gratiâ contra Sarracenos initi, sæpius Romanus Pontifex ex fructibus ecclesiasticis Regibus nostris concessit, vt referunt Spondanus *in continuat. Baronij, anno 1275.* P. Gregorius *dicto cap. 20.*

5. *De quibus rebus decimæ debeantur.* Deinde sciendum est, decimas, tam prædiales, quàm personales, deberi ex omnibus fructibus, & prouentibus, tam ex prædiis, quàm ex hominis ministerio productis, & paratis, *cap. non est, cap. nuncios, hoc titul.* Suarez *vbi suprà, cap. 34.* Barbosa *dict. cap. 28. §. 1.* nam non est maior ratio soluendi decimas ex vna re, quàm ex alia. Deinde quia si institutæ sunt ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, æqualiter illi egent decimis vnius prædij, quàm alterius. Hebræi autem decimas soluebant ex omni esculento hominis, cuius incrementa sunt de terra: ex rebus tam natis ex area, quàm ex torculari, bobus, & ouibus, ac aliis animalibus, quæ sub pastoris virga transeunt, *cap.17. & 23. Leuit.* Abulensis *in cap. 23. Matthæi, quæst. 145.* Etiam hortensia, vel medicinalia quæque, modò esui hominibus essent, in hunc censum veniebant, veluti mentha, pulegium, ruta, origanum, anethum, & id genus alia, quorum nomina nec-dum in lege concepta erant, sed & in Euangelio, *Lucæ cap.11. vers. 42. Matthæi vers. 3. cap. 23.* ibi: *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum.* Vbi Chrysostomus explicat, decimas datis, vt iusti iudicemini. Hieronymus, decimas exigitis, etiam de minimis, curantes vt lex seruetur in quantum vobis est vtilis, cætera verò opera iustitiæ paruipenditis. Vtramque referunt Albertus Magnus, Tostatus & Lira: itaque requirebatur, quod hominis esculentum esset, quod de terra sumeretur, quod deponeretur in horreis, cellis, vel apothecis, vt ex Talmudicis notaui *in cap. 1. hoc tit.* Cùm ergo in lege veteri ex omnibus fructibus prædiorum decimæ soluerentur, & in lege gratiæ ex omnibus fructibus solui debeant, ne Christiani sint minùs liberales erga sacerdotes legis gratiæ, quàm Iudæi erga suos Leuitas; ideo debentur decimæ ex omnibus prouentibus rerum, tam mobilium, quàm immobilium; exempli gratiâ ex omni grano, & vino, *c. quicunque 16. q. 7. c. non est, hoc tit.* ex oleo, pomis, & fructibus arborum, *cap. decima 16. quæst. 1.* ex leguminibus, *cap. ex multiplici, hoc titul.* ex fœno, *cap. peruenit, hoc tit.* & quod vulgò dicimus, *alacer.* Solorzanus *tom. 2. de iure Ind. lib.3. cap.21.* ex prouentibus molendinorum, *cap. ex transmissa, cap. pastoralis, hoc tit.* ex pensionibus domorum, *dict. cap. pastoralis, cap. plerique, de pactis:* ex pascuis, siue redditibus herbarum, vulgò *de hessas, cap. commissum, hoc titul.* vbi Abbas *num. 2.* Solorzanus *dict. cap. 21. num. 6.* ex lacte, fœtu, & lana, *dicto cap. peruenit:* ex fructibus apum, *cap. nuncios, hoc tit.* ex omnibus animalibus rusticis, & vrbanis, *cap. omnes 16. quæst. 7. dict. cap. quicunque:* ex piscibus, & auibus in propriis viuariis, & stagnis inclusis, *d. cap. peruenit:* ex lino, cannabe, & fructu serico, vulgò *gusanos de seda.* Rebuffus *de decimis quæst. 9. num. 11.* Moneta *eod. tract. cap. 4.* Ferro Manrique *de differ. vtriusque fori, quæst. 151.* Solorzanus *vbi suprà:* & si ex vno prædio duplices fructus percipiantur, vel loco vnius seminis aliud seratur, ex omnibus decimæ debentur. Valenzuela *consil. 33.* Apud Anglos lex erat, referente Ioanne de Houeden, *in suis annalibus, parte posteriori*, in hæc verba: *De omni annona decima Deo est reddita, & ideo reddenda: si quis gregem equarum habuerit, pullum reddat decimum; qui vnam tantùm, vel duas habuerit, de singulis pullis singulos denarios præbeat: similiter qui plures vaccas, decimum vitulum; qui vnam, vel duas, de singulis vitulis singulos denarios; & qui caseum fecerit, det decimam Deo, & si non fecerit, lac decimet.* Immò ex tempore à Catholicis decima soluitur; quare instituta est Quadragesima, *capite Quadragesima, de consecr. distinct. 5.* Concil. Trosleian. *can. 6.* Nicolaus ad Consulta Bulgar. ibi: *Tempore Quadragesimæ, quo Deo carnis nostra decimas damus, omni voluptati est renunciandum.* D. Augustin. *serm. 219.* ibi: *Et quod maius est, non rerum omnium & prouentuum, sed & ipsorum dierum decimas Deo dare debemus.* D. Gregor. *in homiliis*, apud Burchardum *lib. 13. Decreti, cap. 1.* Carnot. *p. 4. cap. 34.* ibi: *Si per trecentos sexagintaquinque dies annus ducitur, & nos per trigintasex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus.* Illustrat Filesacus *de quadrag. cap. 4.* Benedict. Haæpltenus *disquisit. monast. lib. 10. tract. 8. disquisit. 1.* Baronius *anno 57. 136. & 173.* Ayala *de traditionibus, fol. 243.* Azor *tom. 1. instit. lib. 7. cap. 14.* Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorij, fol. 50.* Seuerinus Binius *in not. ad epist. 1. Thelesphori*, Corjolanus *in can. 69. Apost.* Aloix *in notis ad vitam S. Dionysij, cap. 2.* Carrier. *tom. 2. Digest. fidei, fol. 536.* Tandem ex omni negotio, & artificio decimæ præstantur, *dict. cap. 10.* vt ex captis in bello, ex furnis, ex lapidicinis, auri, & argentei, vel aliorum metallorum fodinis; an verò ex hæreditate, vel legato decima debeatur, disputant Fagundez vbi suprà, *lib. 1. cap. 2. num. 5.* Moneta *dict. cap. 4. num. 17.* Barbosa *vbi suprà, num. 28.* Hunnius *vbi proximè, cap. 5.*

6. *Decimæ integre præstantur.* Rursus sciendum est, decimas prædiales statim fructibus perceptis soluendas esse, ex præsenti capite, & ex lege 17. ibi: *Luego que sean cogidos*; adest *tit. 20. part. 1.* & tardiùs dare peccatum est, quia minùs soluit, qui tardiùs soluit, *l. si cui 12. in fine, ff. de V. S. l. final. C. de plus petit.* & ideo soluendæ sunt antequam petantur. Rebuffus *quæst. 12. de decimis, num. 7.* adeò vt ad horrea clericorum à laicis deferendas esse decimas, docuerit Glossa *verbo Horrea, in cap. reuertimini 16. quæst. 1.* & *in cap. decima, verbo Horreum 16. quæst. 7.* quam sequuntur plures congesti à Couar. *lib. 1. var. cap. 17. num. 8.* Padilla *in l. post mortem, num. 18. C. de fideicom.*

Gutierrez

Gutierrez *lib.2. canonic. cap.21. num.* 43. Franchis *decis.* 124. Azeuedo *in l.* 4. *tit.* 5. *lib.* 1. *recopil.* quod intelligendum est cessante consuetudine contrariâ, quæ tempus, & modum præscribat ad decimarum præstationem, quæ seruanda est, dummodo ex ea fraus non sequatur, *l.* 2. *tit.* 5. *lib.* 1. *recop.* Vnde improbanda est sententia Archidiaconi, & aliorum, quos refert Didacus Perez *in l.* 1. *tit.* 5. *lib.* 1. *ordin. num.* 20. qui docuerunt, decimas non deberi à Laicis, nisi à sacerdotibus petantur: quibus non suffragatur præsens textus, & *in dicto cap. peruenit, hoc tit.* vbi monitio desideratur; nam ea requiritur ad hoc, vt decimas non soluentes, excommunicari valeant, *dicto cap. omnes* 16. *q.* 7. cùm monitione non præmissâ nemo excommunicari possit, *cap. sacro, de sent. excom.* non verò vt teneantur sub peccato mortali, quod committunt decimas non soluentes absque vlla interpellatione, argumento legis *magnam, C. de contrah. stipul.* docent Rebuffus *de decimis*, *q.* 12. *num.* 8. Azor *p.* 1. *Instit. lib.* 7. *cap.* 35. *num.* 17. Theophilus *tom.* 12. *tract. mala è bonis Eccles. cap.* 9. *num.* 7. Decimæ autem personales soluendæ sunt in fine anni, cùm particularis solutio non leuia soleat incommoda afferre, *l. planè, ff. famil. ercisc. cap. ex litteris, de pignor.* docent Glossa *verbo Annus, in cap. reuertimini* 16. *q.* 1. Abbas *in cap. peruenit, hoc tit.* Rebuffus *dicta q.* 12. *num.* 4. Etiam sciendum est, decimas soluendas esse in ea specie, in qua res solent esse iuxta commune hominum commercium, & ita soluendas esse in grano, non in spica; in vino, non in vuis; in oleo, non in oliuis, *cap. quicunque* 16. *q.* 7. *cap. non est, hoc tit.* & ex ex fructu apum soluitur decima in cera, & melle: Hostiensis, & Abbas *in cap. nuncios, hoc tit.* & ideò cùm controuersum esset, an decima sacchari soluenda esset ex ipsis cannis, ex quibus saccharum deducitur; an verò ex sacchato iam confecto, resolutum fuit à Rota in causa Canariensi, soluendam esse ex saccharo, vt referunt Mohedanus *decis.* 68. & 152. Marquesanus *de commiss.* 2. *p. cap.* 4. *num.* 31. Nec contrarium docetur in præsenti textu, vbi statuitur, decimam soluendam esse in specie, in qua colliguntur fructus, statim ipsis collectis; cuius argumento idem tenuit Speculator *ad hunc titulum, in fine, ex l. quæ adeo* 7. §. *cùm quis, ff. de acquir. domin.* Nam respondendum est cum glossa in præsenti, *verbo fructus*, decimas soluendas esse quantò citiùs fieri possit, nec ideò sequi, soluendas esse antequam species reducantur ad vsum communem. Etiam animalium decimæ soluendæ sunt, quando non indigent lacte materno, vt earum solutio aliquod commodum afferat recipienti, & ne ex præmatura præstatione inutilis fiat, *l. si soluturus* 37. *ff. de solut. l. stipulatio* 38. §. *inter, ff. de verb. oblig. l. solent*, §. 1. *de aliment.*

7. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Quibus ita animaduersis, ratio prioris partis præsentis assertionis prouenit ex eo, quia decimæ soluuntur, vt per earum præstationem recognoscatur Deus vt supremus Dominus omnium rerum, iuxta illud psalmi 23. *Domini est terra, & plenitudo eius.* In cuius dominij recognitionem Dominus decimas sibi reseruauit, *cap. tua* 26. *cap. cùm non sit* 33. *hoc tit. l.* 17. *tit.* 7. *p.* 1. *l.* 1. *tit.* 5. *lib.* 1. *recopil.* Igitur si Domini est vniuersa terra, ex vniuersis fructibus eius decima præstari debet. Deinde quia si decimæ ab Ecclesia præceptæ sunt, & assignatæ in clericorum, & pauperum sustentationem; vnde plerunque appellantur alimenta pauperum, & tributa egentium animarum, *cap. decimæ, cap. quoniam* 16. *q.* 1. *cap. tua nobis, hoc tit.* inde ex omnibus rebus licitè acquisitis decimæ præstari debent, vt ita faciliùs Ecclesiæ ministri sustententur. Secundæ partis conclusionis ratio prouenit ex eodem principio; nam Deus, tanquam Dominus vniuersalis, in recognitionem dominij sibi reseruauit decimas fructuum eodem modo, quo dominus est terræ, ac proinde nullis deductis expensis. Deinde, nam licèt fructus ciuiliter accepti, sumantur deductis expensis; attamen naturaliter appellantur eodem modo, quo nascuntur: sed præceptum soluendi decimas ex fructibus terræ, de fructibus naturaliter perceptis intelligitur: ergo decimæ non deductis expensis soluendæ sunt. Rursus, nam fructus, prout ex Dei beneficio prouenìunt, sunt quicquid ex fundo nascitur: sed fructus omnes nascuntur in fundo sine expensarum deductione: ergo ex illis expensis non deductis decimæ debentur.

Nec obstat prima difficultas suprà adducta, pro cuius solutione sciendum est, satis dubium esse apud Interpretes, an ex rebus illicitè acquisitis decimæ debeantur? In qua quæstione Hispanus *de decimis q.* 3. & 10. docuit non deberi, motus *ex cap. oblationes*, 90. *dist.* vbi statuitur, oblationes diffidentium fratrum recipi non debere, *cap. de viro* 12. *q.* 2. vbi non recipiuntur oblationes sacrilegi, *cap. miror* 17. *q.* 4. vbi nec eius, qui fugientem ad Ecclesiam extraxit, oblatio admittitur, *cap. quia in omnibus, de vsuris*, vbi rejicitur oblatio vsurarij & meretricis. Alij discrimen constituunt inter eos, qui ita res iniustè, & illicitè acquirunt, vt dominium earum non adæquantur, vt fures, raptores, & similes, qui decimas ex eis rebus non præstant; tum quia earum dominium non habent; tum quia non possunt dici acquisita, quæ restitutioni obnoxia sunt: & inter eos, qui licèt turpiter accipiant, tamen turpiter non retinent, *l.* 4. §. *sed quod meretrici, ff. de condict. ob turp.* & ex his rebus dicunt quod decimæ debeantur: ita Moneta *de decimis, cap.* 4. *num.* 49. Barbosa *vbi suprà, num.* 32. Sed prior opinio veritati propiùs accedit; siquidem non sine magno scandalo decimæ ex huiusmodi prouentibus recipi possunt. Accedit ea ratio, ne dicatur Ecclesiam mercedem prostibuli recipere, vt Gentiles accipiebant tributum ex meretricio quæstu, vt referunt Suetonius *in Caligula*, Lampridius *in eius vita:* ex quibus & aliis notarunt Roa *lib.* 3. *singul. cap.* 13. Avendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 19. Nec obstat secunda difficultas, deducta *ex dicta l. fructus, ff. solut. matrim.* nam omissis variis solutionibus, dicendum est, fructus vel considerari prout sunt lucrum, & respiciunt commodum vsufructuarij, vel secundùm se, vt nascuntur ex arboribus, & terra. Primo casu accipiuntur sumptibus deductis, quia restitutio illud præstat quod abstulit læsio, *l. quod si minor*, §. *restitutio, ff. de minor. l. videamus*, §. *in Fauiana, ff. de vsuris:* quo casu accipiuntur textus *in d. l. fructus, l.* 1. *C. de fructibus & litium, l. si à Domino*, §. *fructus, ff. de petit. hæredit. l. fundus* 51. *ff. famil. ercisc.* vnde sequitur, legatarium, cui legantur omnes fructus fundi, non eximi ab expensarum, quæ necessariæ sunt, præstatione, *l. final. ff. de vsufruct. legat.* probat P. Barbosa *in d. l. fructus, ff. solut. matrim.* in secundo verò casu

8. RESPONDETVR DIFFICVLTATIBVS.

casu, si fructus per se tantùm, & vt nascuntur, considerentur, deductioni expensarum locus non est; tunc enim non vt lucrum considerantur: vnde cùm decimæ ex fructibus, prout ipsi nascuntur, debeantur, ideò non deductis expensis, soluendæ sunt. Nec obstat augmentum primum ipsius difficultatis; nam nunquam quantitas seminis redecimatur, cùm illa necessariò moriatur, vt fructum afferat, & sic totum quod nascitur, de nouo prouenit; vnde ex omni ea quantitate decima semel præstatur. Nec interest, quod interdum propter sterilitatem, non ampliùs, quàm quantitas seminis colligatur; nam compensanda est ea sterilitas cum vbertate alterius anni, vt considerat P. Suarez *vbi suprà*. Nec textus *in dicto cap. ex parte* 21. refragatur; verum enim est, ex decimis personalibus impensas deduci, non verò ex prædialibus. Cuius discriminis rationes varias adducunt Doctores. Prima quia decimæ personales præstantur tantùm ex lucro, *dicto cap. pastoralis*: sed lucrum dici non potest, nisi deductis expensis: igitur antea expensæ deduci debent. Secunda quia debentur ex rebus acquisitis: sed quod erogatum est, acquisitum dici nequit: ergo ex eo decima non debetur. Tertia, & propria ratio nascitur ex suprà adductis; nam cùm decimæ prædiales debeantur, quia Dominus dum Hebræis præceptum decimarum dedit, non respexit ad fructus ciuiles, sed naturales; ita cùm personales debeantur, tantùm ex lucro Ecclesia respexit ad fructus ciuiliter acceptos, quia iam ius ciuile vigebat; & sic ex lucro ciuiliter accepto decimæ præstantur. Nec obstat textus *in dicto cap. non est*; nam licèt indefinitè loquatur, & sic referri possit ad omnia præcedentia, *l. iam hoc iure, ff. de vulgari*; tamen ex necessitate materiæ, & ne sequatur iurium antinomia, restringendus est ad decimas tantùm prædiales, ob prædictas rationes, vt post Suarez. & Barbosam docet Hunnius *vbi suprà, cap. de decimis*. Vnde infertur, colonum partiarium nullo modo pro portione sua deducere expensas, *cap. tua nobis, hoc tit.* Moneta *in cap. 6.* Garcia *de expensis, cap. 1. num. 21.* Azor *p. 1. Instit. lib. 2. cap. 19. q. 4.* ita tamen, vt nunquam de vna, eademque re redecima debeatur, cùm duplex decima omni iure repugnet. Innoc. *in cap. cùm non sit, de decimis*. Vnde dominus prædij locati, qui recipit mercedem locationis, decimam soluere non debet, cùm iam decima sit soluta ex fructibus, & præsumatur locatio facta saluâ decimâ. Barbosa *de offic. parochi cap. 28. num. 99.* nisi præscriptione, aut priuilegio contrarium introductum sit; tunc enim eorum ratione etiam redecima præstari valet, vt probat latè Barbosa *dicto §. 1.*

CAPVT VIII.

Idem *Monachis de* [a] *Neub.*

Dilecti filij nostri Abbas, & fratres Sanctæ [b] Crucis, transmissâ nobis quæstione demonstrauerunt, quòd prædia, vnde decimas, & in magna parte sustentationem habere consueuerunt, conduxistis, & recepistis ad firmam. Vnde quoniam iidem fratres ex hoc immoderatè, & enormiter grauantur, nec fuit intentionis nostræ, aut antecessorum nostrorum, vt de possessionibus, quas conducitis, decimas non debeatis persoluere: Vniuersitati vestræ m. præ. vt eis de fructibus de prædiis, quæ conduxistis in parochiis suis, de quibus consueuerunt decimas percipere, plenariè persoluatis, vel cum ipsis tam pacificè, & amicabiliter conueniatis, quod nulla inter vos debeat scandali malitia suscitari, & vos videamini vltra quàm vobis indultum est, manus extendere.

NOTÆ.

1. [a] NEub.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & post Concilium Lateran. *p. 13. cap. 2.* Variè tamen emendatur à Glossa marginali, sed verè legendum est, *de Neubothel*: Monasterium enim hoc de Neubothel, est in regno Scotiæ, de quo hæc refert Nicolaus Arspheldius *in apparatu, num. 26. Neubothel, alias Neuthbotle, est in Regno Scotiæ, in Laudonia* (alij in Lonthiania) *Ordinis Cisterciensis: fundat sanctus David Rex, de quo mentio in litteris Clementis III.* Ex Scriptoribus Scotiæ idem refert Manrique *annal. Cisterc. tom. 1. anno* 1140. *cap. 14. num. 4.* Vnde cùm iam à temporibus Hadriani IV. vt retuli *in cap. 3. hoc tit.* Monachi Cistercienses exempti essent à solutione decimarum ex prædiis propriis laboribus, sumptibusve cultis; ideò intendebant in præsenti specie, etiam de prædiis ab aliis conductis, sed propriis manibus cultis, decimas soluere non debere.

[b] *Sanctæ Crucis.*] Monasterium sanctæ Crucis, vulgò Halyrudhovus, est in Laudonia propè Regiam, & Imburgum, vbi die festo Sanctus Dauid Rex venationi intendens, à ceruo percussus, dum cornu comprehenderet, Crucis imaginem, non cerui cornu vidit. Magnificentissimè conditum est, & D. Augustini Canonicis concessum anno 1113. vt refert Pennotus *lib. 2. hist. Canonicor. Regul. cap. 36. num. 5.* Istis autem Canonicis decimæ debebantur, vt parochis, quia Sacramenta ministrabant in propriis Ecclesiis, vt constat ex verbis sequentibus, ibi: *Non parochis suis.* 2.

COMMENTARIVM.

VAriis priuilegiis monachos exemptos fuisse temporibus Alexandri III. à solutione decimarum ex prædiis propriis manibus, & sumptibus cultis, iam probaui *in cap. 3. hoc tit.* Vnde ambigebatur in præsenti specie, an ipsi monachi virtute priuilegiorum exempti essent à præstatione 3.

præstatione decimarum ex illis prædiis, quorum dominium non habent, veluti ex prædiis ab aliis conductis? Et communis DD. opinio ita distinguit, vt si priuilegij formula sit, quod non soluant decimas de prædiis suis, vel propriis, tunc teneri monachos ex prædiis conductis decimas persoluere: si verò priuilegij formula sit; quod non soluant decimas de prædiis, quæ habent, tunc nec de prædiis conductis decimas debere, quando prædia illa suis manibus, vel saltem sumptibus excolunt, iuxta textus *in cap. decimas* 16. *q.* 1. *cap. ex parte, hoc tit.* nam si religiosi exempti agros conductos propriis manibus, vel sumptibus colant, fructus ex laboribus suis sunt percepti; vnde ex eis decimas præstare non debent. Sed cùm habeamus præsentem Alexandri III. decisionem, non est cur hac distinctione vtamur; Alexander enim expressè statuit, de prædiis à se conductis monachos decimas soluere debere, & rectè; nam verba priuilegij, de quo *in dicto cap.* 3. *cap. ex parte*, ibi: *Laborum suorum*, propria significatione comprehendunt tantùm prædia, in quibus dominium habent; pronomen enim illud *suorum*, dominium significat, *cap. quo iure* 8. *dist. l.* 2. *§.* 1. *ff. de relig.* ideò ad prædia conducta porrigi non possunt. Accedit; nam huiusmodi priuilegia ita interpretanda sunt, vt quantò minùs lædant iura parochialia. Barbosa *de offic Parochi, cap.* 28. *§.* 3. *num.* 74. probaui *in cap.* 4. *hoc tit.* Sed si ad prædia conducta priuilegium hoc protraheretur, facilè conductis prædiis à monachis fraus fieret iuri parochiali: quare ad ea priuilegium non est protrahendum. Difficultas tamen non leuis est circa prædia in emphyteusim accepta à monachis. Et etiam ex eis prædiis propriis manibus cultis decimas esse præstandas docuit P. Suarez *dicto lib.* 1. *de decimis, cap.* 19. *num.* 12. Sed contrarium, & rectiùs, docuerunt Couar. *lib.* 1. *var. cap.* 17. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 21. nam prædia emphyteuticaria verè, & realiter propria censentur, saltem quoad dominium vtile, *l.* 1. *C. de iure emphyt. l.* 2. *C. si ager vectig.* ergo cùm ipsa prædia pertineant ad dominium monachorum, & propriis sumptibus excolantur, erunt immunia à præstatione decimarum; etiam virtute talis priuilegij: tum etiam, quia emphyteusis valde differt à locatione, *§. adeo, Instit. de locat. l.* 1. *&* 2. *C. de iure emphyt. l.* 28. *titul.* 8. *partit.* 5. sed in præsenti tantùm in prædicto priuilegio excipiuntur prædia conducta: ergo non debet Alexander III. extendi ad prædia emphyteuticaria, cùm non ita facilè in fraudem iuris parochialis possint prædia à religiosis in emphyteusim accipi, ac locari.

CAPVT IX.

Idem *Abbati & Fratribus de* [a] *Lorongio.*

SVggestum est nobis ex parte vestra, quod Abbas, & fratres monasterij de [b] Vrsino, decimas à vobis auferre conantur, & alia damna, & grauamina vobis irrogare non cessant. Quia verò non decet honestatem vestram, siue religionem monasticam, litibus, & contentionibus intendere, d. v. p. A. s. m. consulimus, & hortamur, quatenus cum prædicto Abbate, & Fratribus super decimis ipsis, & aliis, vnde inter vos est controuersia, pacificè conueniatis, ne pro huiusmodi contentionibus fama vestræ Religionis valeat denigrari; nam quando Romana Ecclesia ordini vestro priuilegia dederat de decimis, ita erant ratæ, quod exinde nulli poterat de iure scandalum suboriri: sed nunc per gratiam Dei in tantùm sunt augmentatæ ac possessionibus ditatæ, quod multi viri ecclesiastici de Fratribus vestris apud nos [c] querelam sæpe proponunt.

NOTÆ.

1. [a] LOrongio.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. in sexta autem habetur *Dolon.* sed vtrobique malè; legendum enim est *Dalon.* nam Dalonense monasterium est Ordinis Cisterciensis in diœcesi Lemouicensi, fundatum anno 1121. vt ex Auberto Miræo referunt Manrique *annal. Cisterciens. dicto anno* 1121. *cap. final. num.* 7. Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Gall. Christ. fol.* 326.

2. [b] *Vrsino.*] Forsan monasterium hoc Vrsinense, seu Vseruense, est Ordinis D. Benedicti, de quo hæc leguntur in Chron. Laufredi, edito à Philippo Labeo *tom.* 2. *Biblioth. fol.* 263. *Eo anno cœnobium Vsercense nonas Maij, luna ix. hora noctis* 1. *igne crematum est in diebus Richardi Abbatis.* Fundatum fuit in diœcesi Lemouicensi ab Hildegario Episcopo, vt referunt Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Gall. Christ. fol.* 961. qui illud Vzercense appellant. Ad Abbatem enim & monachos huius monasterij spectabant decimæ, de quibus in præsenti, forsan quia Ecclesiam parochialem regebant, aut priuilegium ad eas percipiendas à Sede Apostolica impetrauerant.

[c] *Querelam proponunt.*] Vnde Richardus Cantuariensis Archiepiscopus apud Petrum Blesensem *epist.* 82. acriter inuehitur in ipsos monachos 3
ex eadem causa, videlicet quia occasione exemptionis decimarum, cùm ampla prædia possiderent, ius parochiale admodum lædebatur. Verba Richardi retuli suprà, *in cap.* 4.

COMMENTARIVM.

CVm monachi Cistercienses exempti essent à decimarum solutione ex prædiis pro- 4.
priis laboribus, ac sumptibus cultis, & ampla prædia possidere cœpissent, magnum præiudicium irrogabatur parochis, vt propositum fuit in Concilio Lateranensi celebrato sub Alexandro III. vt refert Manrique *tom.* 3. *annal. Cisterc.*

anno 1179. *cap.* 3. Vnde Alexander III. decreuit, huiusmodi priuilegium reuocandum esse, cùm cœpisset admodum esse damnosum: quod etiam docetur *in cap. quid per nouale, de verb. sign. l.* 4. *in fine, l.* 5. *tit.* 20. *partit.* 1. & in quocunque priuilegio regulariter obseruatur; *l. ex facto* 43. *ff. de vulgari*, ibi: *Iniquum fieri incipit priuilegium Principis.* Et *cap. quanto, de censibus*, *l.* 1. 9. *Trebatius, ff. de aqua quotid.* vnde aiebat Tacitus *lib.* 3. *histor.* quod apud Sapientes cassa habebantur, quæ nec dari, nec accipi saluâ Republicâ poterant. Exemplum extat in actis Alphonsi, & Sancij apud Marianam *lib.* 12. *histor. Hispan. cap. vlt.* & illustrat Grotius *lib.* 2. *de iure belli*, *cap.* 14. *num.* 12. Nec obstat regula *Decet*, *de regul. iuris in* 6. vbi docetur, priuilegium Principis perpetuum esse debere; nam id procedit, nisi adsit causa publicæ vtilitatis, quæ suadeat reuocationem priuilegij, iuxta casum huius textus, & aliorum, quos adducunt Glossa, & Pechius *in dicta regula Decet:* vel cùm priuilegium concessum est ex causa onerosa; tunc enim reuocari non potest, quia transit in vim contractus, ex quo Princeps etiam subditis efficaciter obligatur, *cap.* 1. vbi vulgò notatur, *de probat.* Illud tamen dubitari solet, an eo casu, quando apparet, ex tali exemptione Ecclesiam enormiter læsam esse, vt priuilegium ipso iure amittatur, sit necessaria superioris reuocatio? Quam quæstionem disputant Felinus *in cap. cùm accessissent, de constit.* Panormitanus *in præsenti*, *num.* 4. Et est communis antiquorum resolutio, discrimen esse assignandum: aut videlicet priuilegium est insertum in corpore iuris, aut non est insertum. In primo casu asserunt, quod superueniente enormi læsione Ecclesiæ, non reuocatur ipso iure priuilegium; secus tamen in secundo casu. Sed hæc distinctio sustineri non potest, *ex l. ex facto*, *ff. de vulgari*, vbi priuilegium patri concessum, quod possit pro filio furioso testari, cessante furore, ipso iure reuocatur, absque aliqua declaratione. Quare omissis variis sententiis, dicendum est, quod si ipsi priuilegiato constiterit Ecclesiam enormiter læsam esse ex priuilegio, eo ipso absque alia superioris declaratione amittere priuilegium in foro interiori, adeo vt decimas, quas non soluerit, teneatur in foro interiori restituere, ex celebri doctrina Glossæ *in cap. recepta* 25. *q.* 2. Et ratio est, nam eo casu constat priuilegiato de mente concedentis; & semper priuilegium habet intrinsecè eam conditionem, videlicet si Ecclesia non lædatur enormiter. Si ergo in principio concessionis talis læsio impediret priuilegij concessionem, multò magis si superueniat, faciet illud cessare; & eo casu non poterit priuilegiatus tali priuilegio vti in foro conscientiæ: at in foro contentioso non poterit Ecclesia parochialis propriâ auctoritate cogere Religiosos ad decimarum solutionem, sed necessaria est iudicis sententia: at verò si enormitas læsionis liquidò non appareat, ita vt arbitrium superioris necessarium sit, tunc adeundus est Summus Pontifex, qui iuxta rei qualitatem decernat, an priuilegium eo casu locum habeat, nec-ne; nam solus ipse, qui priuilegium concessit, potest de eius viribus cognoscere, vt probaui *in cap. cùm venissent, de iudic.* Id verò summè notandum est, quod etsi eo casu declaretur à summo Pontifice læsionem enormem esse, adhuc poterit ex ipsius voluntate sustineri priuilegium quoad aliam partem: quod ab aliis Ecclesiæ Prælatis ex delegatione cognoscentibus fieri non potest; quia eo ipso, quod constiterit parochiam esse enormiter læsam, tenentur declarare priuilegium in totum cessasse, vt in præsenti textu supponitur.

CAPVT X.

Idem [a] *Tarracon. Episcopo.*

EX parte tuæ fraternitatis noueris peruenisse ad nostram audientiam, quod albi monachi, & [b] nigri, & quidam alij religiosi viri Ecclesias tuæ iurisdictionis redditibus decimarum spoliare præsumunt occasione priuilegiorum, quæ sibi Romana indulserit Ecclesia. Sanè tuam nolumus latère prudentiam, quod sanctæ memoriæ prædecessores nostri ferè omnibus Religiosis decimas laborum suorum concesserant: sed bonæ memoriæ prædecessor noster [c] Hadrianus solis fratribus Cisterciensis Ordinis, & Templariis, & Hospitalariis decimas laborum suorum indulsit: cæteris autem tantùm, vt de noualibus suis, quæ propriis manibus, & sumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium suorum, & de [d] hortis suis decimas non persoluant, concessit, quem super his imitati sumus, quia ij, quibus indultæ sunt decimæ de [e] noualibus suis, & de nutrimentis animalium suorum, & de hortis suis, hac occasione decimas de aliis rebus Ecclesiæ suæ non debent, nec possunt subtrahere, vel sibi aliquid vlterius vindicare.

NOTÆ.

1. [a] TArracon.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 10. post Concilium autem Lateran. *p.* 13. *cap.* 5. habetur *Trecensi*; sed retinenda est communis littera, videlicet *Tarracon.* nam in ea Metropoli erant temporibus Alex. III. Templarij Hospitalarij, Monachi Benedictini, & Cistercienses: de Tarracon. nonnulla notaui *in cap.* 1. *de his, quæ vi.*

2. [b] *Albi Monachi & nigri.*] Nigrorum monachorum mentio fit à Flauio Dextro *in chron. anno* 419. ibi: *Canali in Lusitania monachi nigri ab anno* 393. In cuius commentariis Viuar. existimat eos fuisse discipulos S. Martini, qui vt Sulpitius Seuerus auctor est, plura construxit monasteria

nasteria non solùm in Mediolan. Tarracon. verùm & in aliis Prouinciis, & eos nigro habitu vsos fuisse tradit P. Cluniac. *lib. 4. epist. 17.* Sed verè monachi nigri iam à septimo Ecclesiæ sæculo dicti fuerunt monachi Benedictini, quia atris vtebantur vestibus, & ita pro synonymis habebantur nigri monachi, & Benedictini, vt latè probant Yepes *tom. 1. chron. D. Benedicti, anno 523. cap. 5.* Benedictus Hæphtenus *lib. 5. disquisit. monast. tract. 3. disput. 3.* Cœpit autem huiusmodi nomenclaturæ ratio pro distinctione ipsorum, & Canonicorum Regularium Ordinis D. Augustini, qui albis vtebantur vestibus, vt refert Ioannes de Vitriaco *cap. 13. hist. Occid.* ibi: *Cùm igitur à priscis temporibus in partibus Occidentis duæ tantùm fuissent Regularium diuersitates; monachi scilicet nigri sancti Benedicti regulam profitentes, & canonici albi secundùm regulam B. Augustini viuentes; postquam peccatis exigentibus, primò modica negligentes, paulatim cadere cœperunt, tandem ad tantam dissolutionem plures Regularium conuentus deuenerunt, quod viri timorati, & prudentes, sub alio habitu, & aliis institutis Domino militaturi ab ipsis recesserunt.* Sed postquam Cistercienses habitum album induerunt anno Christi 1103. vt refert Manrique *tom. 1. eodem anno, cap. 1.* quoties in iure legimus monachos nigros, & albos, intelligimus monachos Benedictinos, & Cistercienses: notauit Bosquetus *ad Innocentium III. lib. 1. regestr. 15. epist. 122.* & nos *in cap. 10. de tempor. ordin.*

[c] *Hadrianus.*] *Cap. 3. & 4. hoc tit.*

3 [d] *Hortis.*] Vnde Pontifex *in cap. nimis graue, de excessib. Prælat.* damnat inter alios excessus Episcoporum, illum videlicet, quia à religiosis petebant decimas ex hortis propriis. Et licèt horti variæ sint acceptiones, quas tradunt Pater Sertlogus *tom. 3. in Cantica, cap. 5. vers. 1. vestig. 31. num. 1.* Lorinus & Pineda *in cap. 2. Eccles. vers. 5.* ad ea verba: *Feci hortos & pomaria*; in præsenti tamen accipitur pro loco septo, & munito. Et licèt plerunque ad olera producenda colatur, iuxta diffinitionem traditam à Georgio Beyerlinch *in Theatr. vitæ hum. tom. 4. verbo Hortus* vbi ait: *Hortus est locus munitus, & plerunque septus ad olera producenda, fructusque arborum voluptatis gratià comparatos.* Tamen ex quibuscunque fructibus in horto perceptis, veluti ex frumento, hordeo, vel aliis seminibus, decimæ non debentur, cùm absolutè religiosis indultum sit, vt ex hortis decimas non præstent. Quare nec genus fructuum, nec quantitas, seu modus terræ attendi debet.

[e] *De nonalibus.*] Hæc verba, & textum exposui *in cap. 4. hoc tit.*

CAPVT XI.

[a] Idem.

Licèt de benignitate Sedis Apostolicæ sit vobis indultum, vt de laboribus vestris, quos propriis manibus, vel sumptibus colitis, nemini decimas soluere teneamini: propter hoc tamen non est vobis licitum cuilibet de terris vestris decimas subtrahere, quas traditis aliis [b] excolendas. Relatum est siquidem auribus nostris, quod cùm terras quasdam, quas in decimatione dilecti filij nostri Thesaurarij Senonen. habetis, detis rusticis vestris excolendas, exinde decimas sicut debetis, non soluitis, nec facitis à rusticis ipsis exsolui. Quoniam igitur quantò arctiùs vos, & Ordinem vestrum diligimus, tantùm minùs vos, & Ordinem vestrum volumus efficere quæ sunt honestati contraria, vel obuia rationi, aut ex quibus priuilegiorum nostrorum tenorem transgredi videamini, cùm priuilegium videatur amittere, qui permissâ sibi abutitur potestate: f. v. m. quat. de terris illis, quas in decimatione prædicti Thesaurarij propriis manibus non excolitis, sed rusticis traditis excolendas, decimas vobis vsurpare nullatenus præsumatis, sed eas in propriis eidem Thesaurario faciatis cum integritate persolui, scituri pro certo, quod si præceptum nostrum contempseritis, nos ven. f. nostro Archiepiscopo Senon. dedimus in mandatis, vt rusticos, quibus in decimatione præfati Thesaurarij terras dederitis excolendas, ad soluendum decimas eidem Thesaurario ap. cess. districtè compellat.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 11.* ex qua litteram textus restituo: post Concilium autem Lateran. *p. 13. cap. 6.* legitur, *Fratribus Rhemensis Ecclesiæ*: sed cùm varia sint monasteria, tam Cisterciensis Ordinis, quàm Benedictini, & aliorum in diœcesi Rhemensi, non facilè deprehendi potest, quibus fratribus rescribat Alexander hîc.

[b] *Excolendas.*] Iuxta tradita suprà *in capite 4.*

CAPVT

CAPVT XII.

[a] Idem.

AD audientiam nostram noueritis peruenisse, quod quidam vestrûm dilectis filiis nostris fratribus [b] Cistr. Ordinis de laboribus, quos propriis manibus, aut sumptibus excolunt, decimas exigere, & extorquere conantur: illud priuilegij capitulum Apostolicæ Sedis prauâ interpretatione, ac malitiosè peruertentes, quo eisdem Fratribus indulgetur, ne de laboribus, aut sumptibus, quos propriis manibus excolunt, aliquis ab eis decimas exigere audeat. Asserunt enim, quod pro laboribus noualia intelligi debent. Vnde quoniam Fratres præscripti Ordinis benignitate Ecclesiasticâ fouere volumus, & ne vllus contra eos materiã habeat malignandi, vel ipsos contra iustitiam molestandi, quemlibet attentiùs prouidere: vestræ f. per A. s. præc. m. quat. à prædictis Fratribus de laboribus suis, quos propriis manibus, aut sumptibus excolunt, nullatenus decimas exigatis, nec à parochialibus vestris exigi permittatis, vel quolibet modo extorqueri; nam si de noualibus tantùm intelligeremus, vbi [c] ponimus, de laboribus; de noualibus poneremus, sicut in priuilegiis aliorum quorundam ponimus.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. post Concilium autem Later. *p.* 13. *cap.* 8. habetur, *Conuentrensi Episcopo, & Officialibus eius*; & rectè, siquidem Conuentrensis Ecclesia est in Anglia, vt refert Polydor. Vergil. *lib.* 1. *histor. Angliæ, in princip.* cuius Præsuli, & eius Vicariis, qui Officiales in eo Regno dicuntur, rescribit in præsenti Pontifex.

[b] *Cistrensis.*] Legendum est *Cisterciensis*, de quo præclaro Ordine nonnulla adduxi *in cap. cum ordinem* 6. *de rescript.* 2.

[c] *Ponimus.*] Iuxta adducta *suprà in cap.* 4. vbi commentarium huius textus dedi. 3.

CAPVT XIII.

Idem [a] *Brixiensi Episcopo.*

QVoniam à nobis tua solicitudo requirit, quid de decimis noualium tuæ diœcesis tibi sit statuendum: t. f. significatione præsentium respondemus, vt si terræ illæ, quæ arabiles sunt, intra certam alicuius Ecclesiæ parochiam fuerint, decimas earum, tuâ parte [b] retentâ, eidem Ecclesiæ facias assignari. Alioquin ipsas alij [c] Ecclesiæ secundùm discretionem à Deo tibi datam poteris deputare, vel ad opus tuum tenere: ita quidem, quod si quis in id contraire præsumpserit, tu eum ecclesiasticâ censurâ vsque ad dignam satisfactionem percellas; sententias verò super decimis à [d] Consulibus datas, præsertim cùm Sanctorum Patrum institutionibus obuiant, irritas esse decernas, & eas omni contr. & ap. postpositâ reuoces. Quod si [e] laïcus aliquis à Sacerdotibus, vel clericis decimas de laboribus suis in tua diœcesi requisiuerit, eum ab exactione huiusmodi prorsus cessare compellas, & laïcos illos, qui à colonis tertiam, vel quartam partem laborum suorum ante solutionem decimarum recipiunt, decimam de [f] portione sua, secundùm quod colonus de parte, quæ illum contingit, exsoluere consueuerit, absque diminutione aliqua iis, quibus iure debentur, facias exhibere.

NOTÆ.

1. [a] BRixiensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 25. & post Concilium Lateran. *p.*50. *cap.*40. De Brixiensi diœcesi iam egi *in cap. tua* 5. *de procuratoribus.*

2. [b] *Tuâ parte retentâ.*] Quarta videlicet, iuxta textus *in cap. conquerente, de offic. Ordin. cap. de quarta, de præscript.* quam exigere possunt à parocho, si decimæ iam sint solutæ, à parochianis, si adhuc eas non soluerint. Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 81. licèt aliquando ratione propriæ parochiæ integras decimas Episcopus percipiat, *cap.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* vbi noster Alexander Mediolan. Archiepiscopus ita scribit; *Querela venerabilis fratris nostri Vercellen. Episcopi ad nos transmissa peruenit, quod quidam clerici in eius diœcesi constituti decimas noualium, quæ ad iamdictum Episcopum pertinent, tenere pro sua voluntate præsumunt: laici verò parochiani ipsius, cùm decimas quasdam non sine Creatoris offensa percipiant, contendunt sibi decimas noualium vindicare,* in

in quo tantò offendunt grauiùs, quantò specialiùs decimæ ipsæ ad Episcopalem dispositionem respiciunt, super quibus constat, nihil laicis fuisse concessum. Quocirca f. t. per A. s. p. m. quat. laicos ad decimas nonalium occasione, & excusatione postpositâ resignandas per excommunicationis sententiam ap. rem. compellas; clericos autem moneas, & ecclesiasticâ districtione compellas, vt eas, quas detinent, memorato Episcopo sine mora, & difficultate in pace dimittant, vt sub examine tuo iustitia non differant plenitudinem exhibere.

3. ᶜ *Alij Ecclesiæ.*] Quod procedit quando prædia illa noualia sunt nullius parochiæ, nec sub certa Ecclesia consistunt, aliàs decimæ prædiales semper ad parochum, vbi prædia sunt, spectant, iuxta ea quæ dabimus infrà *in cap. cùm sint homines.*

4. ᵈ *Consulibus.*] Id est Iudicibus sæcularibus; de quorum iurisdictione in præsenti specie meritò hæsitari poterat, cùm certum sit, causarum decimalium cognitionem ad Iudicem ecclesiasticum spectare, *cap. finali, de rerum permutatione, cap. tua nos, §. finali, hoc titulo, cap. postulasti, de homicid. Clement. dispendiosam, de iudic.* docent Gutierrez *lib. 1. practic. quæst.* 26. pluribus relatis Barbosa *de offic. Parochi, cap.* 28. §. 4. *num.* 1. Hunnius *in Encyclopedia, titulo de decimis, cap.* 7. Cùm enim decimæ spirituales sint, iusque eas percipiendi spirituale iudicetur, non ad laicum, sed ad ecclesiasticum iudicem spectat cognitio, *cap.* 2. *cap. quantò, de iudiciis.* Et licèt docuerint Gaillus *lib.* 1. *obseru. cap.* 38. P. Suarez *dicto tract. de decimis, cap.* 38. *num.* 16. Borellus *in summa decis. tit.* 19. *num.* 18. Hunnius *dicto cap.* 7. iudicium possessorium super decimis coram sæculari iudice disceptari debere; contrarium tamen docuerunt Covar. *practic. cap.* 35. Valascus *consult.* 93. Azor *p.* 1. *instit. lib.* 5. *cap.* 4. alij, quos refert, & sequitur Barbosa *vbi suprà*, §. 4. Ansaldus *de iurisdict. p.* 2. *titul.* 4. *cap.* 4. & 5. Fermosinus *in cap.* 5. *de foro compet. quæst.* 4. Leon *tom.* 1. *decis.* 3. Quorum sententia verior est; nam possessio rei spiritualis, licèt videatur res temporalis, tamen Iudex ecclesiasticus de ipsa debet agnoscere; quia cùm qualitas spiritualitatis absorbeat qualitatem temporalitatis, iudicium spirituale manet. Similiter cùm causa decimarum facti est, Iudicem laïcum adiri posse ad cogendum laicum decimas soluere, existimarunt Salcedo *ad ll. Recopil. in l.* 4. *tit.* 14. *lib.* 3. Carrasco ad easdem leges, *cap.* 6. §. 2. Delbene *de immunit. Eccles.* 2. *tom. cap.* 10. *num.* 34. Tondutus *de præuent.* 2. *p. cap.* 25. Escobar *de Pontif. iurisdict. cap.* 22. *num.* 90. Castillo *de tertiis, tom* 7. *cap.* 12. Germonius *lib.* 3. *de sacro, cap.* 19. sed etiam eo casu Iudicem ecclesiasticum tantùm competentem esse, docuerunt Gutierrez *dicta quæst.* 26. *num.* 11. Olea *de cess. iur. tit.* 6. *quæst.* 3. *num.* 18. An verò conductor decimarum virtute cessionis sibi factæ, vulgò *de recudimiento*, eodem priuilegio ac Ecclesia vti possit, & conuenire debitores coram Iudice Ecclesiastico, disputat Olea *dicta quæst.* 3. *à num.* 15. Apud nos tamen cùm Ecclesia, vel conductor decimarum exigit nouas, & insolitas decimas, laici ita grauati Regium Consilium, aut Cancellarias adeunt, vbi expediuntur Regiæ prouisiones, & retinetur causa, *ex l.* 6. *tit.* 4. *lib.* 1. *recopil.* quam explicant Covar. *practic. cap.* 35. *num.* 5. Carrasco *dicto cap.* 6. §. 2. *num.* 15. Auendaño *de exequend. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 32. Valenzuela *consil.* 114. *num.* 30. & *consil.* 146. *num.* 51. Gutierrez *lib.* 1. *practic. quæst.* 14. Salgado *de retent. bullar.* 1. *p. cap.* 6. *num.* 35. Solorzanus *de iure Indiarum, tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 26. & *lib.* 1. *cap.* 22. *num.* 22. Salcedo, & Olea *vbi proximè*: quam praxin in Gallia receptam defendit P. Marcha *lib.* 4. *concord. cap.* 10. Circa tertias tamen, quas nostri Reges possident ex priuilegiis Sedis Apostolicæ, & alios possidentes decimas ex concessione Pontificia, non leue dubium est apud Interpretes. Affirmant ad Iudicem sæcularem pertinere tertiarum cognitionem innumeri relati à Carrasco *ad ll. Regias cap.* 6. *de decim.* §. 1. Castillo *de tertiis, tom.* 7. *cap.* 12. *num.* 2. Barbosa *dicto* §. 4. *num.* 3. Mouentur ex eo, quia cùm istæ tertiæ fuerint ex priuilegio Pontificis separatæ ab illis decimis, & sint vnitæ Regio patrimonio, censentur prophanæ, argumento textus *in l.* 2. §. *hoc interdictum, ff. ne quis in loco publico*; ac inde, quia sicut laicus ratione feudi competens est, etiam inter clericos, *cap. ex transmissa, cap. verùm, de foro competenti, cap. cæterùm, de iudiciis, l. final. tit.* 26. *p.* 9. ita ratione prophanationis tertiarum Iudex laicus competens erit. Contrariam tamen sententiam defendunt Azor *lib.* 7. *Instit. mor. cap.* 36. Anastasius Germonius *lib.* 3. *de sacrorum immunit. cap.* 19. *num.* 9. quæ opinio ex eo fulcitur, nam credendum non est, Pontificem voluisse suo priuilegio abdicare eam iurisdictionem à se, nisi expresse in ipsa concessione contineatur, argumento textus *in cap. ex parte, de Capel. monach.* Deinde quia de decimis etiam infeudatis laicis cognoscit Ecclesia, *cap. prohibemus, cum similibus, de decimis*: ergo de tertiis Iudex ecclesiasticus debet cognoscere. In hac opinionum varietate, omissis traditis à Barbosa *in l. Titia, num.* 44. *ff. soluto matrim.* dicendum est, inspiciendam esse formulam concessionis decimarum, seu tertiarum; si enim Regibus, vel aliis laïcis concedantur decimæ, vel aliqua pars earum cum facultate transferendi in successores, prout fuerunt concessæ tertiæ huius Regni, censentur omnino separatæ à redditibus, & aliis decimis ecclesiasticis, & effectæ res merè prophanæ; & proprium laïcale patrimonium, ex iis, quæ adducit Sarmiento de redditibus, *in defension. monit.* 54. & 64. & ideò tunc de eisdem, tanquam de rebus laïcalibus sæculares Iudices cognoscere possunt, Castillo & Carrasco *vbi proximè*, Escobar *suprà, cap.* 22. *num.* 90. Vnde cùm ex concessione Alexandri VI. Gregorij X. & Clementis VII. tertiæ decimarum in Regnis Castellæ, nec-non & ius percipiendi decimas in nouo orbe Indiarum Occidentalium Regi spectent cum libera dispositione, vt probant Solorzanus *lib.* 4. *polit. Indian. cap.* 1. Azor *tom.* 1. *Instit. lib.* 7. *cap.* 36. *vers.* 3. Borellus *de præstantia Regis Catholici, capite* 59. *num.* 7. D. Ioannes del Castillo *tom.* 7. *controuers. cap.* 12. Callixtus Ramirez *de lege Regia*, §. 31. *numero* 3. Herrera *decad.* 1. *lib.* 8. *cap.* 10. & *libro* 6. *cap.* 19. Salgado *de protectione Regia* 3. *p. cap.* 10. *num.* 268. Escobar *de purit. sangui-*

nis, *quaest.* 6. §. 4. *num.* 43. alij relati à Parexa *ac edit. instrum. tom.* 1. *resolut.* 3. §. 5. *numer.* 53. & ita pleno iure, & tanquam ex regalibus incorporatæ sunt Regiæ Coronæ, argumento capitis *generalis*, iuncta Glossâ *verbo Regalia*, *de elect. lib.* 6. docent Belluga *in specul. Princip.* 9. *tractemus*, *num.* 38. Sessè *decis.* 162. *num.* 23. Cabedo *decis.* 63. *Lusit. tom.* 1. *num.* 3. Pereyra *de manu Regia*, 1. *p. concord. concord.* 64. *in not.* Castillo *vbi suprà*, *cap.* 3. *num.* 30. pluribus relatis Solorzanus *dicto cap.* 1. *num.* 30. facit lex 2. §. 25. *tit.* 2. *lib.* 9. *recopil.* ideò exuerunt naturam spiritualium bonorum, & manserunt prophanæ, ac temporales; Sotus *de iustitia lib.* 10. *quaest.* 4. *artic.* 3. Pater Molina *de iustitia*, *disput.* 663. *num.* 10. Sessè *dicta decis.* 162. *tom.* 2. *num.* 19. Gratianus *discept.* 238. *num.* 19. Ceuallos *de cognit. per viam*, *viol. quaest.* 25. *num.* 21. Salgado *de retent. bul. p.* 1. *cap.* 1. *ex num.* 441. vnde sequitur, causas super ipsis tertiis, seu decimis emergentes, disceptandas esse coram iudice sæculari, *dicta l.* 2. §. 15. *lib.* 1. *tit.* 21. *lib.* 9. *recopil.* Castillo *in l.* 6. & 13. *Tauri*, Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 18. *num.* 113. Giurba *consil.* 80. *num.* 31. Felicianus Vega *in cap. qualiter*, *num.* 9. *de iudic.* siue quæstio sit facti, siue iuris, Couar. *practic. cap.* 35. *num.* 2. Ceuallos *dicta quaest.* 15. *num.* 23. Barbosa *in l. Titia*, *num.* 42. *ff. solut. matrim.* Gutierrez *lib.* 1. *quaest.* 14. *num.* 4. Gratianus *suprà*, *num.* 58. Sessè *num.* 23. Barbosa *tom.* 6. *collect. cap. à nobis* 24. *hoc tit. num.* 4. Fragoso *de regim. tom.* 1. *disput.* 4. *membro* 7. *num.* 361. etiamsi lis disceptetur inter personas ecclesiasticas. Suarez *in defensione fidei*, *lib.* 4. *cap.* 14. Olibanus *de iure fisci*, *cap.* 11. & 14. *num.* 70. Æneas Robertus *lib.* 2. *rerum indic. cap.* 1. Hieronymus de Leon *decis.* 3. *num.* 30. Etiamsi tertiæ penes communitatem resideant, vel personam ecclesiasticam, quia non inde amiserunt regaliarum naturam: & quoties agitur de re donata à Principe, cognitio spectat ad Iudices sæculares, *l.* 57. *tit.* 6. *partit.* 1. *l.* 6. *titul.* 1. *lib.* 4. *recopil. l.* 10. *tit.* 7. *lib.* 9. probant Pereyra *de manu Regia cap.* 37. *num.* 4. Barbosa *in remiss. lib.* 2. *tit.* 1. §. 15. Antonius Faber *in suo Codice*, *titul. de priuil. fisci*, *diffinit.* 2. Solorzanus *de iure Indiarum lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 53. & *cap.* 2. *num.* 24.

[e] *Laicus.*] Propter incapacitatem non habet ius decimarum, vt dicemus infrà *in cap. prohibemus.* 5.

[f] *Portione sua.*] Quæ non fuerat decimata; aliàs redecimatio non admitteretur. 6.

CAPVT XIV.

Idem [a] *Rhemensi Episcopo.*

Parochianos verò tuos ad soluendas decimas [b] Ecclesiis, quibus eas debent, ecclesiasticâ debes seueritate compellere, quia cùm decimæ non ab homine, sed ab ipso [c] Domino sint institutæ, quasi debitum exigi [d] possunt.

NOTÆ.

1. [a] Rhemensi.] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 14. additur, *pars cap. de Diacono:* vnde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap. de Diacono* 1. *qui clerici vel vouent.* integra autem textus littera extat post Concilium Lateran. *p.* 28. *cap.* 12. & *p.* 26. *cap.* 1. in præsenti autem rescribit Alexander III. Henrico Magno filio Philippi Regis Galliæ, & Ludouici VII. fratri, Rhemensi Archiepiscopo, cui etiam scribit *in cap.* 2. 5. 6. & 7. *de appellat. cap.* 7. *de hæretic.* vt referunt Chenu *in serie Præsul. Rhem. num.* 51. Manrique *tom.* 3. *annale Cisterc. anno* 1176. *cap.* 4. *num.* 5.

[b] *Ecclesiis.*] Iuxta distinctionem personalium, & prædialium, quam illustrabimus infrà *in cap. cùm sint homines.*

[c] *Ipso Domino.*] An ideo debeantur decimæ à iure diuino, exponemus infrà *in cap. in aliquibus*, §. *illi.*

2. [d] *Exigi possunt.*] Quam tamen actionem proponere debeat Parochus, DD. non constat. Condictione ex canone ipsum agere debere, asserit Canisius ad hunc textum, *cap. vltimo*; quia cùm nulla actio specialis iure canonico detur, recurrendum est ad condictionem ex canone, ad exemplum condictionis ex lege, *l. vnic. ff. de cond. ex leg.* Sed cùm in præsenti asseratur, decimas vt debitum exigi posse, certum est, competere actionem personalem, & necessariam non esse condictionem ex lege; immò sufficere factum in iudicio proponere, *ex cap. dilecti*, *de iudic.* Illud etiam verum est, & sæpe repetitum, decimas esse onera realia ipsorum prædiorum, & ideo in quemcunque possessorem transire, *cap. dilecti*, *cap. de terris*, *cap. pastoralis*, *cap. nuper*, *hoc tit.* ideoque possessorem fundi teneri ad decimas præteritas non solutas à suo prædecessore, docuerunt Garcia *de expensis cap.* 11. *num.* 54. plures relati à Barbosa *dicto* §. 2. *num.* 11. quorum sententia suadetur *ex l. Imperatores*, *ff. de publican. l.* 5. §. *finali*, *ff. de censibus*, *l. penult.* & *vltima*, *C. sine censu*, *vel reliquiis*, vbi docetur, tributum ex prædio debitum, vt onus reale transire in nouum possessorem. Etiam notandum est, in causis decimarum non seruari iuris ordinem, sed procedi de plano, & sine strepitu iudiciorum, *Clement.* 2. *de iudic.* intentarique potest simul iudicium petitorium cum possessorio, *cap.* 2. & 3. *de causa possess.* & licèt in quolibet iudicio spoliatus ante omnia sit restituendus, *cap.* 1. *de ordin. cognit. cap. litteras*, *cap. ex conquestu*, *de restit. spol.* tamen spoliatus per parochum à perceptione decimarum, quas intra ipsius parochiam possidebat, non aliter restituitur, quàm si ostendat priuilegium vel alium titulum, cuius virtute possidebat decimas ipsas: textus disertus *in cap.*

cap. ad decimas, de restit. spol. lib. 6. ibi: *Nisi euidenter docuerit.* Resistit enim illi ius commune, & fauet spoliatori; siquidem præsumit, post diuisionem parochiarum ad ipsos parochos tantùm pertinere. Couarruuias *dicto capite 17. num. 6.* Barbosa *dicto cap. 28. de offic. Parochi, §. 2. num. 43.* quæ doctrina procedit in laico possidente decimas virtute priuilegij, & à parocho spoliato: sed si ipse spoliatus sit ab alio laico, & intendat interdictum vnde vi, ante omnia est restituendus, iuxta iuris communis regulas, vt docet Menchaca *vsufreq. cap. 89. num. 5.* Etiam proceditur in his causis appellatione remotà, *cap. tua, el 1. hoc titul.* Salgado *de Regia protection. 3. p. cap. 2. num. 63.* Quæ sententia probatur ex eo, nam in tributis Imperatori soluendis non admittitur appellatio, *l. abstinendum, l. finali, C. quorum appellat.* sed decimæ sunt tributa debita Principi cœlesti, *cap. decima 66. 16. quæst. 1. cap. tua, hoc titulo:* igitur similiter in eis appellationi locus non est. Accedit, nam decimæ assignantur parochis pro alimentis, *cap. decimas, vers. sed tardiùs, 16. quæst. 1.* sed in causis alimentorum appellatio non admittitur, vt latè probat Salgado *dict. 3. p. cap. 1.* Igitur nec in causis decimarum appellatio quoad effectum suspensiuum admitti valet. Quæ doctrina procedit in casu textus *in dicto cap. tua nos*, videlicet cùm reus, à quo decimæ petuntur, opponit consuetudinem, vel præscriptionem, & condemnatus est; secus verò si agatur cum persona ecclesiastica, quæ intendit ius habere ad decimas; vel si quæstio sit inter duas Ecclesias æqualiter decimas vindicantes; vel si collector decimarum modum excedat; quia ab excessu potest appellari. Exceptis tamen his casibus proceditur appellatione remotâ, & Iudex ecclesiasticus potest incipere à præcepto de soluendo, vt pluribus relatis probat Salgado vbi suprà, *num. 73.* Nec in eo iudicio vlla admittitur compensatio alterius debiti, ne eo prætextu decimarum solutio differatur, vt post Monetam, Rebuffum, & alios resoluit Hunnius *in Encyclop. dicto tit. de decimis, cap. 9. in fine.*

CAPVT XV.

Idem [a] *Ambianensi Episcopo.*

AD hæc donationem decimæ, quam Abbas sancti S. de [b] Monstrali cuidam loco concessit per successionem tenendam (quoniam sanctuarium de iure [c] hæreditario possideri non debet) viribus carere decernas, & laïcum (nisi decimam ipsam ipsi Ecclesiæ liberè resignauerit) vinculo excommunicationis adstringas.

NOTÆ.

1. [a] *AMbian.*] Ita etiam legitur post Concilium Lateran. *p. 50. cap. 28.* & in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 27.* vbi additur, *pars cap. quoad Sedem*, vt cognoscatur in præsenti referri secundam partem textus *in cap. 2. infrà, de de frigid. & malef.* De Ambian. Ecclesia nonnulla adduxi *in cap. 37. de rescript.*

[b] *De Monstrali.*] Monasterium hoc sancti Salucij Monstroliensis est prope vrbem Monstrolium in Gallia, Ordinis D. Benedicti, vt referunt Miræus *in sua Gallia*, Chopinus *de sacra polit. lib. 1. tit. 4. num. 17.* 2.

[c] *Hæreditario.*] Vt latè probaui *in cap. 1. de prob.* Commentarium huius textus dabimus infrà *in cap. prohibemus.* 3.

CAPVT XVI.

Idem [a] *Marsilien. Episcopo.*

DE terris, quæ Iudæi colunt, tuæ prudentiæ respondemus, vt eos ad decimas persoluendas, vel possessiones penitus renunciandas, cum omni districtione compellas, ne fortè occasione illâ Ecclesiæ valeant suo iure fraudari.

NOTÆ.

1. [a] *MArsilien.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc titulo, cap. 28.* vbi additur, *pars capitis Quia super his*: vnde deducitur, in præsenti referri secundam partem textus *in cap. quia super his, de Iudæis.* De Marsiliensi Ecclesia nonulla notaui *in cap. 6. de his quæ vi.*

COMMENTARIVM.

CIrca obligationem soluendi decimas à Iudæis, vel infidelibus contraria videntur iuris testimonia, variæque reperiuntur DD. sententiæ; sed pro vera resolutione, & huius textus expositione discrimen est constituendum inter decimas personales, & prædiales; personales enim non soluunt qui baptizati non sunt, *cap. ex transmissa, hoc titulo*, docent Suarez *dicto tract. de decim. cap. 16. num. 4.* Fagundez *in 5. præcept. Eccles. lib. 2. cap. 1. num. 4.* Ricciulus *de iure* 2.

iure person. lib. 2. cap. 9. per totum. Si enim decimæ illæ præstantur ratione sacramentorum, & infideles nulla accipiunt Sacramenta, inde eas decimas soluere non tenentur. Accedit, nam obligatio soluendi decimas personales prouenit à iure ecclesiastico, vt dicemus infrà *in cap. in aliquibus*, *§. final.* sed infideles præceptis Ecclesiæ non ligantur, iuxta illud Apostoli 1. *ad Corinthios cap. 5. De his qui foris sunt, quid ad nos.* Et *cap. gaudemus, de diuortiis*: ergo non tenentur soluere decimas personales. Nec obstabit, si dicas, Iudæos teneri præceptis iuris diuini; siquidem sub dominio, & potestate Dei sunt, ac proinde præceptis legis veteris de decimis soluendis eos obstringi. Nam respondetur, præceptum decimarum in lege veteri non fuisse positum à Deo vniuersis, sed solùm habitantibus terram Cananæorum, propter populum Israëliticum, & Leuitas; ac proinde eo præcepto non ligantur infideles, nec præcepto ecclesiastico, quia adhuc per baptismum ianuam Ecclesiæ non sunt ingressi. Vnde infertur hæreticos omnino teneri ad decimarum præstationem; quia per baptismum ad Ecclesiam spectant, & ita apostasiâ ab hac obligatione eximi non valent, quia ex fide, quam in baptismo promiserunt, legibus Ecclesiæ obligati fuerunt. Circa prædiales decimas certum est, Iudæos, cæterosque infideles cogi eas præstare, *cap. quantò*, *§. final. de vsur. cap. nimis, de excess. Prelat.* Capitul. Caroli Calvi anni 877. *cap.* 31. quod exponit Bosquetus *ad Innocentium lib.* 1. *epist.* 50. docent Azor, Vazquez, & Moneta relati à Barbosa *dicto cap.* 28. Decimæ enim prædiales, sunt onera ipsius prædij, & ab ipso prædio debentur; & ita prædia illa, quæ decimas pendebant antea, transeunt cum suo onere, argumento textus *in l. Imperatores, ff. de public.* Vnde infideles decimas soluere non tenentur, simpliciter loquendo; sed quatenus respiciunt onera realia prædiorum; & hac ratione Iudæi, cæterique infideles obligantur ad solutionem decimarum, quoniam prædia ipsa habent inhærentem obligationem decimarum, & tanquam onus reale ipsius rei, necesse est vt ad omnes transeant, etiam infideles, ad satisfaciendum Ecclesiæ interesse, vt in præsenti textu docetur, præcipuè in illis verbis: *Ne fortè illa occasione Ecclesia valeant suo iure fraudari.* Quæ verba supponunt ius Ecclesiæ ad decimas persoluendas in tali fundo fuisse acquisitum. Vnde deducitur, doctrinam hanc procedere respectu prædiorum, quæ possident infideles in terris Christianorum, aut quæ eorum aliquando fuerunt; nam ex prædiis in propriis infidelium prouinciis possessis decimæ non debentur ex eo, quod cessat in eis ratio iuris quæsiti Ecclesiæ ad decimas ex illis prædiis percipiendas: iuxta quam distinctionem exponendus est textus *in cap. finali, hoc tit. in 2. collect.* vbi Clemens II. ita decreuit: [Ad audientiam nostram, te significante peruenit, quod cùm Iudæi cupiditate maxima, & damnabili parochiam Sancti Lauri pro parte magna occupauerint, adhuc residuum de die in dies occupare intendunt. Quia verò præscripta Sancti Lauri Ecclesia propter hoc magnam suorum bonorum iacturam incurrit, disc. v. p. A. s. p. m. quatenus nisi Iudæi, qui in ciuitate Rothomagensium morantur, ad monitionem vestram, & decimas, & omnes prouentus alios, quos de parochianis fidelibus, si ibi habitarent, consequerentur, prædictæ Sancti Lauri Ecclesiæ, & aliis, quarum parochias detinent occupatas, annis singulis sufficienter, ac congruè recompensare curauerint, omnes Christi charactere insignitos, siue virilis, siue fœminei sexus extiterint, qui Iudæis obsequium exhibere, aut mutuo aliquid ab eis accipere, aut restituere iam acceptum, venditiones, aut locationes cum eis contrahere, seu quemlibet alium contractum inire, vel eis *Aue* dicere, seu habere colloquium, nisi de sua correctione, vel inexpertâ conuersione allicere, vllâ præsumptione tentauerint, omni gratiâ, & timore postpositis, contradictione & appellatione cessante, anathematis vinculo adstringatis, cui etiam volumus sententiæ subiacere quemcunque, qui illis ad vestri elusionem mandati consilium suum, siue auxilium impenderit, aut fauorem.] Et etiam accipiendus est Innocentius III. *lib.* 2. *epist.* in editione Coloniæ, vbi *lib.* 2. *fol.* 312. Episcopo Abulensi ita scribit: [Ex parte dilectorum filiorum Capituli Abulensis fuit in audientia nostra querimonia recitata, quod cùm homines tuæ diœcesis in castris, & in ipsa ciuitate morantes, de tribus partibus frugum totius agriculturæ suæ, molendinorum etiam, & hortorum; & ruricolæ de quarta parte parochialibus Ecclesiis, à quibus Ecclesiastica percipiunt Sacramenta, decimas soluere teneantur: licèt ministri Ecclesiarum ipsarum ferè nullos habeant redditus præter decimas, vnde valeant sustentari, domini prædictorum hortorum, & molendinorum ipsa tradunt Sarracenis, in graue detrimentum Ecclesiarum, & præiudicium excolenda: qui nolunt Ecclesiis, sicut olim Christiani solebant, freti potentiâ, & fauore illorum, à quibus illis excolenda traduntur, decimas exhibere. Volentes igitur ipsis Ecclesiis, & earum ministris super hoc, provt conuenit, prouidere, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus nisi Sarraceni illi ad commonitionem tuam cum ea integritate, quâ Christiani solebant, prædictas decimas Ecclesiis voluerint exhibere, eis facias communionem à Christianis super mercimoniis rerum venalium, & aliis penitus denegari: Christianos illos, qui talibus contra formam mandati Apostolici communicare præsumpserint, à sua præsumptione per censuram ecclesiasticam, appellatione remotâ, compescens. Datum Later. xii. Kal. Iunij.]

CAPVT

CAPVT XVII.

[a] Idem.

QVamuis graue sit nimis, & diuini dignum animaduersione iudicij habeatur, quod laici quidam, quod sacerdotum est, in ecclesiasticis rebus vsurpant; maiorem tamen incurrunt formidinem, & dolorem, quòd fomitem sui erroris dicuntur in ipso Clero aliquoties inuenire, dum quidam Coëpiscoporum nostrorum, aliorumque Prælatorum, Ecclesiæ decimas, & Ecclesias ipsas disponere eis indulgent, & eos de via mortis impellunt, qui prædicatione eorum ad vitæ viam fuerant reuocandi. De quibus dicit Dominus per [b] Prophetam: Populi mei peccata comedunt, ad iniquitatem prouocant. Vnde statuimus, vt si quis alicui laico in sæculo remanenti Ecclesiam, decimam, oblationemve concesserit, à statu suo, sicut [c] arbor, quæ inutiliter terram occupat, succidatur, & donec emendet, dolore ruinæ suæ iaceat prostratus.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Ita etiam legitur *in cap. 2. hoc tit. in 2. collect.* & post Concilium Lateran. *p. 26. cap.* 8. vbi refertur præsens constitutio, quæ edita fuit in Concilio Turon. *can. 3.* ex quo hæc verba refert Ant. Augustinus *in epit. iuris Pont. lib. 10. tit. 9. cap. 1.* & ita hæc constitutio propria est Concilij Turon. licèt ab Alexandro III. *in d. cap. 8.* reperiatur transcripta.

[b] *Prophetam.*] Oseam videlicet, *cap. 4.*

[c] *Arbor quæ.*] Verba sunt SS. Lucæ *cap. 13.* & Matthæi *cap. 3.* Commentarium huius textus dabimus infrà *in cap. prohibemus.*

CAPVT XVIII.

Idem *Massiliensi* [a] *Episcopo.*

CVm sint homines in parochia vnius Ecclesiæ, sicut asseris, qui terras in alia parochia alterius excolunt; tua discretio nos consuluit, cui Ecclesiæ de terris illis decimas soluere debeant, an ei, in cuius parochia sunt constituti; an illi, in quâ diuina audiunt, & ecclesiastica alia percipiunt sacramenta. Sanè cùm huiusmodi quæstio temporibus prædecessorum nostrorum sæpius mota fuerit, nec ab aliquo terminata, aliis intuitu territorij, aliis personarum obtentu asserentibus debere persolui; non est nobis facile super hoc certum dare responsum, cùm auctoritates Sanctorum Patrum etiam sint diuersæ; & ideo in huiusmodi dubitatione ad consuetudinem duximus recurrendum, & attendendum etiam, si illæ Ecclesiæ in vno sint, vel in diuersis Episcopatibus constitutæ. Quia difficile nimis videtur, vt vna Ecclesia in Episcopatu alterius recipiat decimas, cùm ex hoc Episcopatuum fines confundi non immeritò videantur.

NOTÆ.

1. [a] MAssiliensi.] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* in sexta autem non exprimitur Prælatus, cui rescribat Alexander. De Massiliensi diœcesi nonnulla notaui *in cap. 6. de his quæ vi.*

COMMENTARIVM.

2. IN præsenti textu agitur de parochiis, quibus decimæ præstandæ sunt, in qua parte vt Alexander III. hîc fatetur, diuersa, licèt non contraria, sunt iuris testimonia; nam Ecclesiis baptismalibus decimas præstari debere, probatur *in cap. quicunque 44. cap. de decimis 45. cap. statuimus 55. 16. q. 1. cap. cùm contingat 29. hoc tit. cap. final. de parochiis, cap. 1. in fine, de verb. signif.* Et ratio idem suadet; nam cùm decimæ sint stipendia sacerdotum sacramenta administrantium, *cap. tua, hoc tit.* & hunc laborem parochi soli sustineant, illis solis decimæ debentur; vnde vulgò docetur; parochum habere fundatam suam intentionem respectu omnium decimarum intra suæ parochiæ limites existentium, *dicto cap. cùm contingat.* Valenzuela *consil. 37. per totum.* Barbosa *dicto cap. 28. §. 2.* qui rectè docet, ipsum semper manutenendum esse. Econtrario autem decimarum distributionem ad Episcopum pertinere, probatur *in cap. 1. 16. q. 7. cap. in sacris 56. 16. q. 1. cap. Episcopus 23. cum sequent. 12. q. 1.* & ipsum fundatam habere suam intentionem erga decimas, probat textus *in cap. dudum 31.* ibi: *Intentionē tua de iure communi fundata, hoc tit.* & ipsis Episcopis certam partem earum deberi, docetur *in cap. quoniam 13.* ibi: *Tuā parte retentâ, hoc tit.* & eam portionem quartam esse, probatur *in cap.*

cap. conquerente 16. *de offic. ordin. cap. de quarta, de præscript.* aliis etiam clericis, veluti Canonicis Ecclesiarum ius percipiendi decimas competere, probatur *in cap ex parte* 21. *cap. ad hæc, hoc tit. cap.* 3. 16. *q.* 7. quia decimæ pro omnibus ministris Ecclesiæ institutæ sunt, *cap. non est* 21. *hoc tit.* ad exemplum legis veteris, iuxta quam Leuitis omnibus decimæ soluebantur, *cap. final. Leuitici.* In hac iurium varietate dicendum est, decimas ex sua institutione ad Episcopum pertinere, vt eas inter clericos suæ diœcesis distribuat; nunc verò certis vnicuique clericorum partibus assignatis, Episcopus habet iure communi quartam partium, & parochi, clericique in Ecclesia ministrantes, & Canonici Cathedralium Ecclesiarum eam partem, quæ suis beneficiis ex consuetudine adiudicata est: quod si non appareat, quæ pars ex consuetudine Parocho debeatur, quarta præstanda est, iuxta antiquam diuisionem, de qua *in cap. quatuor, cap. de redditibus* 12. *q.* 2. post quam diuisionem Episcopus, & Parochus fundatam habent suam intentionem ad propriam portionem. Suarez *dicto tract. de decimis, lib.* 1. *cap.* 28. & 29. Rebuffus *eodem tract. q.* 7. Nomine autem Parochi accipimus eum, qui præest Ecclesiæ Parochiali nomine proprio. Iosephus Ludouisius *decis.* 72. *num.* 9. Circa parochias verò, quarum parochis decimæ debentur, discrimen est constituendum inter personales, & prædiales: personales enim debentur Ecclesiæ parochiali, in qua quis domicilium habet, *cap. ad Apostolicæ, hoc tit. cap. quæsti* 46. *cap. statuimus* 55. *cum sequent.* 16. *q.* 1. Fagundez *in* 5. *præcept. Ecclesi. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 1. Moneta *de decimis cap.* 7. *num.* 21. Ratio est, quia decimæ illæ debentur propter laborem impensum in administratione Sacramentorum, & ita parocho ea administranti debentur: & licèt aliquis causâ negotiationis, studiorum, aut voluptatis moram faciat extra patriam, decimas tamen in parochia propria soluit, *dicto cap. Apostolicæ, cap.* 3. *de sepultur. in* 6. quia domicilium non mutat, ex traditis à Barbosa *in l. heres*, §. *final. ff. de iudiciis, à num.* 94. Si verò quis duo domicilia habeat, attendi debet quod principalius est: si vtrumque æquè principale sit (quod euenire potest, *l. assumpto*, §. 2. *l. Labeo, l. eius qui*, §. *Celsus, ff. ad municip.*) diuidi debent decimæ pro rata habitationis. Suarez *dicto lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 1. Decimæ verò prædiales debentur parochiæ illi, vbi prædia sunt, *cap. cùm contingat, hoc tit. cap. ad decimas, de restit. spoliat. lib.* 6. *cap.* 24. *hoc tit. in* 1. *collect. cap. final. hoc tit. in* 5. *compil.* nec absurdum videri debet, vt decimas percipiat parochus, qui sacramenta non ministrat, licèt id adeò durum visum sit Alexandro in præsenti, vt casum hunc diffinire non ausus, consuetudini standum esse decreuerit; nam respondetur, ad tollendam omnem ambiguitatem, & parochialium limitum confusionem, prudens consilium fuisse certos eis terminos designare, & in eorum prædiorum decimis alimenta parochis tribuere; quia frequentius est, quemque ibi habitare, vbi prædia possidet; leges autem ad frequentiores casus adaptantur, *l. nam ad ea, ff. de legibus.* Item æquale est in hoc ius omnium Ecclesiarum, quia quemadmodum parochianus iste ex sua parochia in aliam migrat, idem in hac accidere potest, vt docent Rebuffus *de decimis q.* 6. *num.* 20. & *q.* 7. *num.* 10. Nauarrus *consil.* 1. *de decimis, num.* 7. Suarez *dicto cap.* 21. *à num.* 4. Circa decimas autem mixtas, veluti quæ ex gregibus percipiuntur, quia prædialibus magis accedunt, cùm ex fructibus prædiorum alantur, debentur parochiæ illi, vbi pascunt: quod intelligendum est de animalibus mansuetis, siue extra domum alantur, vt oues, & armenta; siue intra domum, vt gallinæ, columbæ, & similes. Cæterùm si fera animalia sint, distinguendum est, an in nullius sint, an in alicuius dominio consistant. Priori casu decimæ ex eis perceptæ sunt personales, quia emolumentum rei totum ex hominis industria prouenit; veluti si quis piscatur, aut venatur in mari, flumine, vel nemore publico, in quibus nemo dominium habet, vel ius prohibendi piscationem, aut venationem: secundo verò casu cùm animalia, quæ capiuntur, in aliquorum dominio sunt, decimæ eorum prædiales erunt, quia in fructu prædiorum sunt hæc animalia, *l. item si* 10. §. *aucupiorum, ff. de vsufructu:* & ita horum animalium æstimatio non tota sumitur ex industria capientium, sed ex seipsis. Inde prouenit, decimas animalium, quæ in nemoribus, aut stagnis includuntur, esse prædiales, & deberi parochiæ, in qua stagna, aut nemora sunt, argumento legis 3. §. *item feras, ff. de acquirend. possess. l. vsufructuarium* 6. §. 1. *ff. de vsufruct.* idemque dicendum est de decimis columbarum, quæ columbariis includuntur, si earum pulli à domino vendantur, argumento textus *in* §. *pauonum, Instit. de rerum diuis.* nam si per venationem capiantur, erunt decimæ personales; quia tunc quasi nullius existimantur, vt capi possint. Idem dicendum est de cera, & melle; quia apes alveis inclusæ dominos habent, §. *apum, Instit. de rerum diuis.* Idem de lapidum, ac metallorum fodinis, ac lignis dicendum est, videlicet vt si ex agris nullius percipiantur, decimæ personales sint; si verò ex prædiis propriis, prædiales iudicentur, argumento textus *in dicta l. item si*, §. *etsi, cum sequent.* docet Rebuffus vbi suprà, *quæst.* 8. *ex num.* 10. Suarez *dicto lib.* 1. *cap.* 34. *à num.* 6. Nec hucusque traditis obstat textus *in cap. nuntios, hoc tit.* cuius interpretationem, & alia, quæ huc spectant, adduxi *in cap. plerique, de pactis*: omnia tamen suprà tradita vera sunt iure communi attento; ex consuetudine tamen, aut præscriptione contrarium plerumque obseruatur, vt infrà latè dicemus *in cap. Apostolicæ.*

CAPVT

CAPVT XIX.

Ex Concilio [a] *Lateran.*

PRohibemus insuper, ne laici decimas cum animarum suarum periculo detinentes, in alios laicis possint aliquo modo transferre. Si quis verò receperit, & Ecclesiæ non reddiderit, Christianâ sepulturâ priuetur.

NOTÆ.

[a] *LAteran.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 23. & reperitur textus hic in ipso Concilio Lateran. celebrato sub Alexandro III. *cap.* 16. §. *prohibemus*, de quo Concilio nonnulla notaui *in cap.* 27. *de rescript.*

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Laici decimas Ecclesiasticas retinere non possunt, nec iniustè obtentas in alios transferre.* Probant eam textus *in capite decimas* 16. *quæst.* 7. *cap. final.* 10. *quæst.* 3. *cap. peruenit* 1. *quæst.* 3. *cap. ad hæc, cap. quamuis, hoc tit. cap.* 2. §. *sanè, hoc tit. lib.* 6. *cap. si quis presbyterorum, de rebus Ecclesi. cap. exhibita, de rer. permut. cap. cùm & plantare, de priuil. extrauag. Ambitiosæ, de rebus Eccles. l.* 22. *tit.* 8. *p.* 1. Varios canones aduersùs hanc iuris decimarum vsurpationem per laicos collegit Rouerius *ad hist. Sancti Ioannis Recomaensis, num.* 172. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa *de offic. Parochi cap.* 28. §. 2. Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. c.* 19. Suarez *de decimis cap.* 17. Borellus *in summa decis. titul.* 19. *num.* 114. Duarenus *lib.* 7. *de sacris Eccles. cap.* 1. Marescottus *lib.* 1. *variar. cap.* 19. Durantius *qq. iuris quæst.* 32. Lemaistre *de decimis, cap.* 8. *num.* 9. & 10. Bosquetus *ad Innocent. III. lib.* 1. *epist.* 21. & *lib.* 2. *epist.* 29. Balboa *in cap. ad aures, de præscript.* Petrus Gregorius *lib.* 7. *syntag. cap.* 15. & *lib.* 1. *partit. tit.* 25. *cap.* 1. Carrasco *ad ll. recopil. cap.* 10. Castillo *lib.* 7. *de tertiis, capite* 11. Fachin. *lib.* 7. *contron. cap.* 77. Sesse *decis.* 162. *tom.* 1. Parexa *de instrum. edit. tit.* 7. *resol.* 9. Solorzanus *de iure Indiar. tom.* 2. *libro* 3. *cap.* 1. *num.* 30. Murga *tom.* 2. *disquisit. mor. disquis.* 13. *per tot.* Theophilus *tom.* 12. *tract. mala è bonis Eccles. cap.* 9. *num.* 16.

2. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro ratione dubitandi, omissis quæ adduxi *in c. ad aures, de præscript.* in præsentem assertionẽ ita insurgo: Aut in casu in hoc canone proposito laici detinebant decimas iniustè, vel iustè ex infeudatione ante Concil. Later. facta, de qua infrà agemus. Si iniustè detinebant, non solùm prohibendum erat illis, ne in alios transferrent, verùm & ne cum animarum periculo eas retinerent, & per consequens non rectè hîc docetur, decimas detinentes laicos non cogi eas restituere, sed tantùm prohiberi in alios transferre: si autem iustè iure feudi eas retinebant, rectè poterant laici eas in monachos, aut in aliam Ecclesiam cum assensu Episcopi transferre, vt docetur *in cap. ad Apostolicam, de his quæ fiunt à Prælat.* Ergo non rectè in præsenti statuitur, non posse laicos decimas in alios transferre, cùm perinde illis permittatur eas detinere.

Quâ difficultate non obstante vera est præsens assertio, videlicet laicos non posse acquirere, seu retinere ius exigendi decimas; quia illud competit tantùm sacerdotibus, qui ministrant spiritualia: & cùm laici illa ministrare non possint, sunt incapaces iuris decimarum, *cap. causam, de præscript. cap. quamuis, hoc titul. l.* 56. *tit.* 6. *part.* 1. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 3. docent Sotus *de iustitia lib.* 9. *quæst.* 7. *articul.* 1. Couar. *lib... var. cap.* 17. *num.* 4. Rodriguez *qq. regul. quæst.* 44. *artic.* 4. Vazquez *in opusc. tit. de benef. cap.* 1. §. *vnic. dub.* 7. Didacus Perez *in l.* 1. *titul.* 1. *lib.* 5. *ordin.* Rod. Suarez *alleg.* 28. Gutierrez *lib.* 1. *practic. cap.* 15. Facit exemplum legis veteris, iuxta quam tantùm permittebatur comedere panes propositionis Aaroni, & filiis eius, *cap.* 27. *Leuit.* ergo similiter in lege gratiæ ius percipiendi decimas tantùm sacerdotibus debetur; sicut etiam oblationes illi tantùm percipiunt, nec vllo modo laici eas percipere valent. Concilium Gangrense *can.* 8. & in Concilio Brachar. 2. *can.* 6. prohibentur laici construere Ecclesias, vt oblationes in eis factas, vel earum partem accipiant, ibi: *Placuit vt si quis basilicam non per deuotionem fidei, sed pro quæstus cupiditate ædificet, vt quidquid ibidem pro oblatione populi colligitur, medium cum clericis diuidat, eo quod basilicam in terra sua ipse condidit; quod in aliquibus locis vsque modò dicitur fieri. Hoc ergo de cætero obseruari debet, vt nullus Episcoporum tam abominabili voto consentiat, vt basilicam, quæ non pro Sanctorum patrocinio, sed magis tributariâ conditione est condita, audeat consecrare.* Nec solùm laici decimas percipere nequeunt, verùm nec pro earum redemptione pretium exigere; vt cauetur in Capitulari 30. Ludouici Pij, his verbis: *De decimis, quas populus dare non vult, nisi quolibet modo ab eo redimantur ab Episcopis, prohibendum est ne fiat: & si quis contemptor fuerit inuentus, & nec Episcopum, nec Comitem audire velit, si noster homo fuerit, ad præsentiam nostram venire compellatur.* Et cùm idem Princeps cognouisset, nonnullos datâ pecuniâ Comitibus, in solutione decimarum cessare, ita decreuit *lib.* 2. *cap.* 28. *Dictum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi & Comites ab incestuosis, & ab his, qui decimas non dant, vuadios accipiunt, & à Presbyteris pro quibusdam negligentiis, & inter se pecunias diuidunt, quod penitus abolendum decreuimus.* 3. LAICI SVNT INCAPACES DECIMARVM.

4. DE PRIVILEGIIS CONCESSIS NOSTRIS REGIBVS.

Ex priuilegio tamen Romani Pontificis laicis competere potest ius, seu commoditas percipiendi decimas, *cap.* 2. *hoc tit. in* 6. quia Summus Pontifex ex iustis causis potest eas, vel earum partem laicis concedere, ob ipsorum benemerita, & seruitia in Ecclesiam impensa, *cap. à nobis* 14. *hoc tit.* vbi plures congessit Barbosa, *cap. Hadrianus,* 63. *dist.* vt fecerunt plures Romani

Præsules tertias concedendo nostris Catholicis Regibus, qui proprio sanguine, & maximis sumptibus Ecclesias à Sarracenis occupatas recuperarunt. Glossa *verbo Singulas, in dict. cap. Hadrianus*, Matienzo *in l. 1. tit. 10. lib. 5. recopil. glos. 21.* Parladorius *rerum quotid. cap. 3. num. 7.* Concessit enim Summus Pontifex ex tertia parte omnium decimarum duas tertias, & sic ex aceruo in nouem partes diuiso, duæ partes à Rege nostro percipiuntur, vt constat *ex l. 1. tit. 21. lib. 9. recopil.* Castillo *tract. de tertiis, ferè per tot.* Circa tempus verò huius concessionis non satis constat: illud tamen certum est, vsque ad tempora Alexandri VI. hæc priuilegia à Regibus nostris concessa non fuisse perpetua, sed temporalia, in subsidium belli cum Sarracenis initi; nam constat, Henricum I. anno 1216. regiâ fide promisisse abstenturum se deinceps à perceptione decimarum, quas iniustè occupauerat: & Honorius III. in sua bulla, quæ incipit *Ex parte tua*, data 17. Kalendis Aprilis, anno 1226. concessit Archiepiscopo Toletano medietatem earum tertiarum, quas Potentiores Hispaniæ occupauerant: & Gregorius IX. in sua bulla, quæ incipit, *quantò charissimum*, anni 1228. iussit Archiepiscopo Toletano, & omnibus Episcopis Castellæ, quatenus Ferdinandum IV. Regem Castellæ monerent, vt desisteret à tertiarum exactione, vt in eius chronica refertur *cap. 2.* & illa bulla reperitur in Ecclesia Toletana. Post hæc Clemens V. per suam bullam, quæ incipit, *Olim claræ memoriæ*, concessit Alphonso IX. Castellæ Regi duas partes tertiæ portionis decimarum Ecclesiarum terræ sibi subiectæ vsque ad tres annos; ita tamen, vt elapso triennio, nec per se, nec per alium prædictas tertias exigeret, aliàs excommunicationis sententiam incurreret, vt refert Mariana *lib. 23. hist. cap. final.* Tandem Alex. VI. in sua bulla, quæ incipit, *Dum indefensa*, anni 1494. die 16. Februarij concessit Regibus Catholicis Ferdinando, & Elizabethæ, vt in perpetuum tertias decimarum Regni Castellæ, Legionis, & Granatæ licitè perciperent: & quoad tertias Regni Granatensis aliud priuilegium illis concessit Innocentius VIII. vt referunt adducentes alia priuilegia concessa tam Regibus Castellæ, quàm Aragonis, Parexa *de instrument. edit. p. 2. tit. 7. resol. 9. num. 50.* Borellus *de præstanta Regis, cap. 59. numero 7.* Calixtus Ramirez *de lege Regia, §. 31. num. 3.* plures congesti à Solorzano *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 1. num. 11.* Sesse *tom. 2. decis. 162.* Castillo *de tertiis, cap. 2.* Escobar *de Reg. & Pontif. iurisd. cap. 22.* A prædictis ergo temporibus Reges nostri possident prædictas tertias, cum iusto titulo, & bona fide; & cùm illæ iam sint incorporatæ Regiæ Coronæ, vt prophanæ, & sæculares iudicantur: quare cùm sint merè temporales, in laicos etiam alienari possunt, vt probant Menchaca *illustr. controu. c. 89.* Lassarte *de decima vendit. cap. 19. num. 35.* Garcia *de expensis cap. 9. num. 48.*

5. De laicis iniustè decimas possidentibus.

Deinde sciendum est, olim laicos decimas occupasse variis ex causis, veluti quia cùm Reges decimas debitas propriis Capellis perciperent, eas in beneficium laicis concedebant. Concil. Meldense *can. 75.* ibi: *Si capellas nostras presbyteris, aut viris ecclesiasticis dederitis, & dominicas decimas acceperint, sarta tecta Ecclesiæ, & luminaria exinde competenter prouideant, & presbyteri parochianas decimas accipiant, & populi necessitatibus debitè inuigilent: si autem laici capellas habuerint, à ratione, & auctoritate alienum videtur, vt ipsi decimas accipiant.* Lue in dies magis serpente, laici feudi nomine passim decimas occuparunt, & posteris transmiserunt. Ordericus Vitalis *lib. 5. histor.* ibi: *Auidi quippe possessores terrenorum, caducis inhiant, de summis, & diuinis parum cogitant, adeoque quia plures vix aliquid pro spe superna, & nisi temporale commodum viderint, agere tentant, decimas quas Dominus ab Israëlitis per Moysem sibi ad vsum Sanctuarij, & Leuitarum exegit, nostrates laici retentant, vel ministris Ecclesiæ, nisi magno redimantur pretio, reddere affectant.* Immò inualescente Procerum tyrannide, consultò his Ecclesiarum Antistites decimarum partem in beneficium dedere, vt partis damno reliquam tuerentur, vt fecit Episcopus Racesburgensis cum Henrico Comite Polaborum, de quo Helmoldus ait: *Porrò decimas terræ recognouit Episcopo; quarum tamen medietatem recepit in beneficio, & factus est homo Episcopi.* Eandem laicarum decimarum originem indigitat Fridericus I. in oratione habita in Concilio Principum apud Arnoldum Lubecensem: *Scimus autem decimas & oblationes à Deo sacerdotibus, & Leuitis primitus deputatas; sed cùm tempore Christianitatis ab aduersariis infestarentur Ecclesiæ, easdem decimas Prapotentes, & Nobiles viri ab Ecclesiis in beneficio stabili acceperunt, vt ipsi defensores Ecclesiarum fierent, quæ per se obtinere non valerent.* Krantzius *libro 1. Metrop. capite 2.* ibi: *Cùm non satis fiderant Patres sua iura à laicis Principibus tueri, dedisse arbitror partem decimarum Principibus in manu per speciem feudi, & beneficij, malentes amittere dimidium, quàm totum: inde factum, vt à Principibus transirent in ministeriales, qui nunc militares appellantur.* Decimas etiam laicis propinauit ambitio, & gratia Antistitum. Lysiardum Parisiensem Archidiaconum hoc nomine notat Fulbertus *epist. 34.* quòd decimas, & oblationes altarium, stipem pauperum, Episcopo inconsulto sæculari militiæ traderet. Decimarum quoque infeudationes laicas propagauit sacræ in Sarracenos expeditionis necessitas sub Philippo Augusto, cuius adornandæ, & instruendæ gratiâ militibus permissum fuit, vt decimas è prædiis ditionis suæ suos in vsus conuerterent, quoad bello mererent. Constitutio est Friderici apud Rigordum anno 1187. *Qui alicuius terræ magnam iustitiam habet, eiusdem terræ decimam habebit: miles crucem non habens, domino suo habenti eam, cuius erit homo ligius, dabit de suo proprio mobili decimam, & de feudo quod ab ipso tenebit; si autem ab eo nullum tenebit feudum, de suo proprio mobili decimam domino suo ligio dabit.* Laici decimarum occupatores vsurpationis velandæ gratiâ persuasum voluerunt, decimam sibi beneficij nomine concessam à R. Pontifice ob tuitionem Romanæ Ecclesiæ. Matthæus Paris. *in Henricum III.* anno 1240. *Item in Regno Franciæ multæ decimæ militibus ab Apostolicis Patribus concessæ creduntur, vt ipsi Romanam Ecclesiam tueantur; sed constat ab eis debitum suffragium esse denegatum, nec etiam constat, eorum suffragium exercitui Domini Papæ fuisse adhuc contributum.* Sed fabulam expungit religio Romanorum Pontificum: reclamant tot decreta Gregorij VII. Innocent. II. Eugenij III. & Concil. Lateran. de decimis à lai-

cis

cis non possidendis. Ecclesia enim semper curauit huiusmodi decimarum concessiones laicis factas irritare, & rescindere: vnde Lemaistre *lib. 1. de decim. cap. 10. per totum*, probare intendit, nunquam Ecclesiam permisisse infeudationem decimarum; quod verum est, si factam à Pontifice excipias, quia nullo vnquam tempore licitum fuit Episcopis, etiam per titulum temporalem feudi, aut similem, laicis decimas concedere, *cap. 3. §. Ecclesias, de priuil. cap. cùm Apostolica, in fine, de his quæ fiunt à Prælat. cap. 2. §. sanè; hoc tit. in 6.* docent Couar. *lib. 1. var. cap. 17. num. 5.* P. Barbosa *in l. Titia, à num. 45. ff. solut. matrim.* Gutierrez *lib. 1. practic. quæst. 14. n. 5.* Azor *tom. 1. instit. lib. 7. cap. 36. q. 13.* Suarez *dict. lib. 1. de decimis, cap. 26. à num. 2.* Fachineus *lib. 7. controu. cap. 7.* Arias Amesa *lib. 3. var. cap. 13. num. 19.* Vnde malè communiter Doctores prohibitionem hanc dandi in feudum decimas laicis ad Concil. Lateran. de quo in præsenti, *& in cap. 3. de priuil.* & ad Synodum Claromont. sub Vrbano II. relatam *in dict. cap. decimas 39. 16. quæst. 7.* referunt; nam in eo capite aliud prorsus statuitur, ne scilicet monachi à laicis decimas, vel Ecclesia suscipiant sine Episcopi consensu. Et *in cap. 3. de priuil. vers. Ecclesias*, id solùm prohibetur, quod *in dict. cap. decimas*, prohibitum erat, nempe ne religiosi decimas Ecclesiarum de manu laicorum reciperent sine Episcopi consensu; hoc tamen addito, quod Vrbanus *in dict. cap. decimas*, solùm futuris negotiis legem dedit, vt ex verbis constat: at Alex. III. in Concilio Later. cuius canon 9. extat *in dict. cap. 3.* non solùm prohibuit in futurum, sed addidit, vt religiosi dimitterent quascunque decimas à laicis accepissent *moderno tempore*; sic enim legendum est, non *aliquo tempore*, vt in vulgatis habetur, vt constat ex Antonio Angustino *in 2. collect.* & ex ipso Concilio Later. quæ verba non temerè accipi possent de tempore post prohibitionem Vrbani II. *in dict. cap. decimas*; quod ad octuaginta annos plus minusve subit: nam Vrbanus II. anno 1088. electus, duodecim annos Ecclesiam rexit: Alex. III. Later. Concil. ad annum 1178. congregauit: ergo illum id Vrbani prohibitioni addidisse arbitror, vt prohibitionem Vrbani confirmaret, & gesta post ipsam Vrbani proprohibitionem rescinderet. Postmodùm Alex. IV. *in dict. cap. 2. §. sanè, hoc tit. in 6.* eandem prohibitionem extendit hoc modo: laici vt prohibitioni prædictæ fraudem facerent, infeudationes decimarum simulabant, quasi sibi factas ab ipsis religiosis, quibus donare intendebant, vt sic postea extinctum feudum religioni quæreretur, vt ipsi laici possent in religiosos decimas transferre, vt in propriam Ecclesiam, absque Episcopi consensu, iuxta textum *in cap. cùm Apostolica, de his quæ fiunt à Prælat.* Has infeudationes simulatas Alex. IV. rescindit *in dict. §. sanè*, & limitat *in vers. illas*, nisi talis infeudatio fuerit ante Concilium Lateran. facta, idest laicis ab ipsis religiosis; nam tunc non præsumitur in fraudem prohibitionis facta, quo tempore nec prohibitio fuerat, quæ fraudaretur. Sic nouissimè accipio dictum *§. sanè*, ne aliàs dicamus, Alex. IV. cum communi sententia Concilij Later. prohibuisse, ne decimas laici possidere possent in feudum, de quo nec vllum verbum in tota Synodo, nec in iuribus adductis. Antiquiorem ergo esse hanc prohibitionem, ne laici decimas obtineant, credo. Carolus enim Caluus anno 876. *capitul. 10.* ita decreuit: *Res ecclesiasticas, tam mobiles quàm immobiles, nemo innadere, vel auferre præsumat; & quæ à Rectoribus Ecclesiæ ob timorem, vel fauorem alicui linellario, vel emphyteuticario iure, dolosè, & cum damni detrimento Ecclesiæ amissæ videntur, ad pristinum ius reuertantur.* Idem statuerunt Innocentius II. in Synodo Romana, *can. 7.* Gregorius VII. *in ead. Synodo*, ibi: *Decimas, quas in vsum pietatis concessas esse canonica auctoritas demonstrat, à laicis possideri Apostolicâ auctoritate prohibemus; siue enim ab Episcopis, vel Regibus, vel quibuslibet personis eas acceperint, nisi Ecclesiæ reddiderint, sciant se sacrilegij crimen committere.* Cuius prohibitionis ratio ex eo prouenit; nam qui feudum concedit, debet ipsius rei dominium directum habere, vt probaui *in cap. 1. de feud.* Sed Episcopi non habent directum dominium decimarum: igitur eas in feudum concedere non possunt.

His suppositis ratio præsentis prohibitionis Concilij Lateran. ex eo prouenit, quia decimæ debentur parochis propriis in alimoniam, & eorum sustentationem; quia spiritualia administrant, & temporalia accipere debent: sed laici sunt incapaces ministrandi spiritualia: igitur decimas percipere non valent: vnde nec beneficia ecclesiastica ipsos retinere posse, probaui *in c. sacros. 51. c. Messana 56 de elect.* Deinde argumentum ducimus ab oblationibus; nam oblationes magis pendet ex voluntate populorum, quàm decimæ: sed nec oblationes laici percipere possunt, aliàs hæretici, & sacrilegi iudicantur. Concil. Gangrens. *can. 7.* ibi: *Si quis vult fructus Ecclesiæ oblatos, vel dare extra Ecclesiam præter Episcopi sententiam, vel eius, cui cura eorum tradita est, & non cum eius sententia ea velit agere, sit anathema.* Et clariùs *can. 8. Si quis dat, vel accipit fructus oblatos præter Episcopum, vel eum, qui est constitutus ad dispensationem beneficentiæ, & qui dat, & qui accipit, anathema sit.* Eandem sententiam firmat Symmachus Papa in 6. Synodo Romana, ibi: *Valde iniquum, & ingens sacrilegium esse, vt quæcunque vel pro remedio peccatorum, vel requie animarum suarum vnusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certè reliquerit, ab his, a quibus hæc maximè seruari conuenit, idest Christianis, & Deum timentibus hominibus, & super omnia à Principibus, & primis regionum, in aliud transferri, vel conuerti.* Igitur nec decimas potiori iure Sacerdotibus debitas laici retinere possunt. 6. TRADITVR RATIO DECISIONIS.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam in præsenti textu nulla mentio fit infeudationis, vel alterius tituli, ex quo laici decimas detinebant; immò potiùs supponitur, eas iniustè percipere, vt constat ex illo verbo, *detinentes*; quod veram, atque nudam detentationem significat, *cap. 2. §. sanè, hoc tit. in 6.* Et si instes, quomodo si iniustè detinebantur decimæ à laicis, tantùm à Patribus prohibetur earum translatio, non verò iubetur vt eas restituant? Respondeo ex iustis causis, ad euitandum scandalum, tantùm in præsenti prohiberi prædictam translationem; non tamen inde sequi, detentionem permitti, sed tantùm tolerari, vt docent Rebuffus *de decimis quæst. 10. num. 22.* Balboa *in dict. cap. causam, num. 18.* 7. DISSOLVITVR RATIO DVBITANDI.

Ex suprà traditis exponendus est textus *in cap. cùm Apostolicæ 7. de his quæ fiunt à Prælat.* vbi agitur 8. EXPONITVR CAP. CVM.

APOSTOLICÆ, DE HIS QVÆ DIVNT.

tur de decimis à laicis detentis: & asserit Innocentius III. quod laici eas detinentes sunt monendi, vt propriis Ecclesiis eas restituant; & si fortè induci nequiuerint, & maluerint ex diœcesani Episcopi consensu eas in aliam Ecclesiam transferre, translationem esse admittendam: & in calce textus concludit Innocentius, hoc procedere in decimis in feudum perpetuò datis. Ex quo textu expressè deducitur, laicos decimas iniustè detinentes, cum consensu Episcopi posse eas in alium transferre, contra hucusque tradita. Deinde deducitur, etiam ratione feudi laicos iniustè decimas detinere. Agnouerunt priorem difficultatem Azor *tom. 1. instit. lib. 7. cap. 36.* Suarez *dict. lib. 1. de decimis, cap. 26.* Balboa *in dict. cap. causam, num. 16.* Lemaistre *de decimis, dict. cap. 10.* Quibus omissis dicendum est, in eo textu laicos decimas iniustè detinuisse, quia vt suprà dixi, Episcopi nunquam potuerunt laicis decimas infeudare; & ita eos moneri, vt decimas propriis Ecclesiis restituant: & quia propter scandalum cogi non poterant, eas redderent, si maluissent alteri Ecclesiæ, quàm propriæ restituere, cùm consensu Episcopi talis translatio permittatur, quia rectiùs ab Ecclesia, etsi non propria, decimæ possidentur, quàm à laicis: & ita concessum est ad maiora mala vitanda, damnaque Ecclesiæ illata reparanda; nam licèt decimæ à laicis iniustè detentæ restitui deberent illi Ecclesiæ, cuius fuerant; si tamen hanc restitutionem laici facere noluerint, æquius est mutari decimas ab vna Ecclesia in aliam, quàm à laicis retineri: quod etiam docetur *in cap. decimas 16. quæst. 7.* Nec ideo textus ille iniustitiam aliquam continet, sed piam bonorum Ecclesiæ dispensationem concedit, vt vitium iniustitiæ subtrahat, etiamsi restitutio fiat aliter quàm de iuris rigore fieri deberet. Quod & eo exemplo firmari valet; nam qui tenetur alicui centum restituere, si à creditore obtineat facultatem illa dandi pauperibus, sufficienter restituit. Sic ergo licèt decimæ iniustè à laicis detentæ, propriæ Ecclesiæ restitui deberent, vniuersalis tamen Ecclesia, quæ est veluti principalis creditor, potuit permittere, vt alteri Ecclesiæ restituantur: debet tamen Episcopi accedere assensus, iuxta Synodum Melphitanam sub Vrbano II. anno 1090. ibi: *Nullus laicus decimas suas, aut Ecclesiam, aut quicquid ecclesiastici iuris est, sine consensu Episcopi, vel Romani concessione Pontificis monasteriis, aut canonicis offerre præsumat.* Alia dabimus in eius textus commentario.

CAPVT XX.

Lucius III.[a] *Strigon. Episcopo.*

AD Apostolicæ Sedis regimen, licèt immeriti, dignatione diuinâ vocati, omnibus sumus Ecclesiæ filiis debitores, & pro scientiæ modo respondere cogimur consultationibus singulorum. Intelleximus autem ex litteris tuis, quod quædam [b]consuetudo in Vngaria inoleuit, vt multitudo populi plerumque de parochia vnius Episcopi in diœcesim alterius transferatur; in qua licèt per multa tempora moram habuerit, vterque tamen Episcoporum, tam is, cuius parochia relinquitur, quàm is, cuius parochiani sunt facti, decimationem requirit: vnde & inuidiæ, & contentiones oriuntur. Ideoque nos tua duxit fraternitas consulendos; cui potiùs decimæ sint reddendæ. Noueris igitur, quod si de artificio, vel negotiatione aliqua, & agricultura, quam infra terminos parochiæ, in qua moratur, exercet, vel aliis huiusmodi decimæ soluantur, æquum est vt illi Ecclesiæ reddantur, in qua ille, qui reddit, per totum anni circulum audit diuina, & Ecclesiastica percipit Sacramenta: Apostolus enim dicit: Si vobis seminauibus spiritualia, &c. Super decimis verò messium, vel fructibus arborum, si coluerint in alia parochia, quàm in ea, in qua habitant, quoniam à diuersis diuersa consuetudo tenetur, certum aliquod non duximus respondendum. Tu verò eligas in hoc casu, ex quo vel nullum, vel minus noueris scandalum generari.

NOTÆ.

1. [a] *Strigon.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 29.* & post Concil. Later. *p. 50. cap. 39.* de Strigoniensi Vngariæ Metropoli nonnulla adduxi *in cap. penult. de postul. Prælat.* & commentarium huius textus dedi *in cap. cùm sint homines.*

2. [b] *Consuetudo.*] Quæ totum facit in hac decimarum materia. Vt autem agnoscamus eius vim, & auctoritatem quoad decimas, & earum præstationem, sciendum est, Ioannem Andream, & Innocentium *in c. in aliquibus, hoc tit.* asseruisse decimarum obligationem à iure diuino prouenire, ideoque consuetudine mutari non posse. Quâ sententiâ omissâ, alij existimarunt, discrimen esse constituendum inter decimas prædiales, & personales, ita vt prædiales consuetudine tolli non possint, secus verò personales: ita Hostiensis *in cap. in aliquibus, hoc tit.* Turrecrem. *in cap. reuertimini 16. quæst. 1. artic. 7. num. 12.* & alij relati à Balboa *de præscript. 5. p. princip. q. 7.* qui accipiunt illa verba textus *in dict. cap. in aliquibus: Quæ debentur ex lege diuina, & loci consuetudine probata*; ita, vt priora verba referantur ad decimas prædiales, posteriora verò ad personales. Quæ sententia sustineri non potest duplici ratione. Prima, quia decimæ prædiales quoad quotam solo iure positiuo debentur, vt dicemus infrà *in cap. in aliquibus*: igitur sicut lege positiua

positiua mutari potest quota decimarum prædialium, poterit etiam tolli consuetudine, cùm non minorem auctoritatem habeat consuetudo, quàm lex positiua, *l. de quibus, ff. de legibus, l. 2. C. quæ sit longa.* Secunda deducta ex vniuersali Ecclesiæ praxi, iuxta quam consuetudo non soluendi decimas prædiales, vel eandem partem, obseruatur. Quibus sententiis omissis dicendum est, decimas personales, quæ omninò à iure positiuo originem ducunt, posse in totum consuetudine tolli, Couar. *dict. cap. 17. num. 8.* Suarez *dict. lib. de decim. cap. 12.* Moneta *eod. tract. dict. cap. 5. quæst. 4.* & etiam per eam introduci posse, vt decimæ vni Ecclesiæ debitæ, soluantur alij, *dict. cap. cùm sint homines*, Fagundez *in 5. præcep. Eccles. lib. 3. cap. 1. num. 4.* Castillo *de tertiis cap. 2. num. 5.* Faciliùs etiam per consuetudinem mutantur circunstantiæ loci, temporis, & mensuræ, vt post Suarium & Rebuffum docent Hunnius *in Encyclop. tract. de decim. cap. 8. in fine*, Felicianus Vega *in cap. clerici, num. 43. de Iudic.* Manrique *de different. quæst. 151.* Circa præstationem verò decimarum prædialium non ita constat apud Interpretes. Consuetudinem circa eam non admitti docuerunt Duarenus *de sacr. Eccles. ministr. lib. 7. cap. 1.* Rebuffus *de decimis quæst. 13.* & alij apud Hunnium *dict. capite 8.* Contrarium tenuerunt Moneta *dict. cap. 5. quæst. 4.* Couar. *dict. cap. 17. num. 8.* Gutierrez *libro 2. canonic. cap. 21.* alij quos referunt, & sequuntur Barbosa *de offic. Parochi, cap. 28. §. 3. num. 64.* Valenzuela *consil. 114. & 147.* Sed illis omissis dicendum est, consuetudine induci non posse, vt decimæ, tam prædiales, quàm personales omnino non soluantur, cùm talis consuetudo repugnet iuri diuino, & sit irrationabilis; consuetudine tamen legitimè præscriptâ effici posse, vt laici eximantur à solutione decimarum, vbi decimæ necessariæ non sunt ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, vel vt minor portio quàm decima soluatur. Valenzuela *consil. 103. & 144.* & si circa solutionem sit difformitas, minorem partem deberi resoluit Marinis *lib. 1. resol. cap. 81.* ita vt ex quibusdam fructibus dumtaxat decimæ præstentur, quia aliunde manet congrua sustentatio parochi: hæc tamen consuetudo debet legitimè præscribi. Et vt cognoscamus, quando consuetudine, quando præscriptione hæc exemptio competat, exponendum est, in quo differat præscriptio à consuetudine; quod valde necessarium est, quia diuersa adminicula in vna, ac in altera desiderantur: & quidem varias inter præscriptionem, & consuetudinem differentias agnouerunt antiquiores, quos referunt Balbus *1. p. quæst. 10.* Molina *lib. 2. de primog. cap. 6. num. 10.* Couar. *in regula Possessor, 2. p. §. 3. num. 3.* Gutierrez *libro 2. canonic. capite 21. numero 68.* Menchaca *controu. capite 83. numero 23.* Parladorius *different. 59.* Suarez *dict. libro 1. de decim. cap. 13. & de legibus lib. 7. cap. 1. num. 10.* Salas *eod. tract. quæst. 97. tract. 14. sect. 1. num. 6.* Matienzo *in l. 1. tit. 7. lib. 5. recopil. glos. 6. num. 1.* Nec mirum, si tot articulo in hoc torqueantur Interpretes, cùm sæpe vna pro alia vsurpetur, & consuetudo quemadmodum præscriptio in vsu consistat; sicque consuetudo præscripta dicitur *in cap. final. de consuet.* ex quorum Doctorum placitis primò constituo, quoties priuatus ex longo temporis vsu ius aliquod acquirit, præscriptionem esse, non consuetudinem: idemque erit, si ius vniuersitati competat, in quo omnes consentiunt; quia consuetudo est lex non scripta: lex autem non potest à priuato induci, sed vel à Principe, si scripta est, vel à populo, si consuetudinaria, *l. de quibus, ff. de legibus.* Secundò erit etiam præscriptio, si vniuersitas contra priuatum aliquid acquirat, quia non potest dici consuetudo, vel lex, quæ generalis non est, & omnes æqualiter obligat. Ergo non erit consuetudo, quæ priuato ius adimit: & hæc conclusio est contra Panormitanum *in d. cap. final. num. 20.* qui docet, consuetudinem esse quoties ius vniuersitati acquiritur, siue illud trahatur ex publico, siue ex priuato, per textum *in l. si venditor 14. §. si constat, communia prædior.* quem sequuntur Balbus, & Gutierrez *vbi suprà*; sed malè, vt credo; quia quemadmodum consuetudo exigit vniuersitatem ex parte inducentis, ita etiam respectu eius, contra quem inducitur; quia lex omnes æquè tenet, nec in damnum priuati instituitur, *cap. erit autem, 4. dist.* & ideo quo casu vniuersitas ius adimit priuato, præscriptionem esse rectè docent Couar. *dict. num. 2.* Parladorius *num. 3.* Matienzo *num. 4.* Salas *num. 7.* Suarez *dict. cap. 1. num. 11.* Nec obstat textus *in cap. si constat*; quia respondetur primò, consuetudinem ibi generalem fuisse in fauorem populi pro omnibus lapidicinis intra sua territoria, aut terminos constitutis, non verò pro lapidicinis priuati fundi. Secundò respondeo, per eam consuetudinem non adimi ius priuato; quia non fuit inductum, vt gratis liceret lapides cedere, sed oblatâ eorum æstimatione, in quo ius priuati non læditur. Tertiò responderi potest, consuetudinem ibi pro præscriptione accipi, quod frequens est; sed prima solutio verior est. Tertiò si vniuersitas contra vniuersitatem acquirat, maius dubium est, an sit consuetudo, vel præscriptio? Et communiter creditur consuetudo, ex Abbate, Balbo, & aliis suprà citatis. Sed contrarium verius credo ex nuper adductis, quia consuetudo solùm continet legem, per quam ius inducitur; non verò adimitur alij, quod suum est; id enim præscriptione efficitur: & ita dicitur consuetudo, per quam ius acquiritur vni, sed alij non aufertur, vt notant Balbus suprà, *num. 4.* Matienzo *num. 3.* Propriè igitur consuetudo tendit ad derogationem legis communis sine respectu ad alium; præscriptio verò ad acquisitionem iuris alij competentis. Vnde si collegium aduersùs priuatum, vel aduersùs aliud collegium acquirat, non erit consuetudo, sed præscriptio; quia collegia leges ferre non possunt: & per consequens nec consuetudinem, quæ vicem habeat legis, inducere, vt notat Abbas *dict. num. 20.* Idemque erit dicendum de quibuscunque aliis communitatibus, quia solus populus potest veram consuetudinem inducere, *l. de quibus, ff. de legibus*: docet Suarez *dict. lib. 7. cap. 3. num. 8. & 10.* Ex quibus apparet, quàm difficile sit, consuetudinem à præscriptione distinguere in hac materia decimarum; cùm enim iure communi diffinitum sit, quibus decimæ debeantur, quomodoque soluendæ sint, & quo loco præstandæ, semper ac aliquid per consuetudinem detrahitur iuri communi in præiudicium eorum, quibus ius commune fauet, ex proximè adductis præscriptio dici debet, non consuetudo; cùm vni tribuat, & alij

alij adimat: quod plerisque iuribus aduersatur, in quibus obseruari iubetur consuetudo in solutione decimarum, *in cap. cùm sint, cap. in aliquibus, §. final. hoc tit.* in præsenti, & alibi sæpe. Vnde dicendum puto, consuetudinem in decimis tunc induci, cùm vniuersitas capax eam inducendi per tempus à lege diffinitum, & cum cæteris adminiculis, hoc, vel illo modo decimas soluere consueuit, licèt ex tali modo decimandi præiudicium aliis inferatur. Probatur quia consuetudinis substantia consistit in generali derogatione legis: sed si hæc lex huic, vel illi, vel certo hominum generi fauorabilis sit, & ideo si generaliter in populo fuerit vsitatum aliquid in materia decimarum, quod æquè ab omnibus obseruetur, erit dicenda consuetudo, quia illud principaliter agitur, vt iuri communi derogetur; damnum autem, quod huic, vel illi priuato infertur, in consideratione non est, quia secundariò, & non principaliter intenditur in consuetudinis inductione. Ergo cùm ius decimarum per consuetudinem immutatur, ea interuenire debent, quæ ad inducendam consuetudinem desiderantur, vt scilicet rationabilis sit, & iusta, non diuino, aut naturali iuri contraria, sed illud inducens, quod lege præcipi posset, vt post alios rectè explicant Lessius *de institia lib. 2. cap. 6. num. 55.* Salas *eodem tract. disputat. 19. sect. 5.* Suarez *dict. lib. 7. de legibus, cap. 6.* Item vt sit per tempus diuturnum obseruata, & legitimè præscripta. Quantùm autem temporis requiratur iure communi, non est diffinitum, licèt iure Regio decem, vel viginti anni requirantur, vt consuedo legem ciuilem abroget, *l. 5. titul. 2. part. 1.* communiter tamen docetur, consuetudinem contra ius ciuile decennio præscribi, quia eo iure exigitur consuetudo longæua, *l. 1. 2. & 3. C. quæ sit longa consuetudo:* longum autem tempus censetur decem annorum, ex titulo Codicis *de præscript. long. temp.* Quod si consuetudo sit præter ius canonicum, decem anni sufficiunt; si autem contra illud, quadraginta desiderantur, quia aduersùs ecclesiasticas res, aut personas non præscribitur minori spatio, quàm quadraginta annorum, vt docuerunt *in dict. l. de quibus,* Iason *num. 44. & 45.* Abbas *in dict. cap. final. de consuet. num. 11.* Couar. *lib. 1. variar. cap. 17. num. 8.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 21. num. 58.* Suarez *de legibus dict. lib. 7. cap. 15. num. 2.* Salas *eodem tract. disput. 19. sect. 4.* Parladorius *different. 39. à num. 8.* Salazar *de vsu & consuet. cap. 5. num. 1.* Ex quibus constat, hanc esse communem doctrinam, & ex Lessio *dict. num. 45.* Vltra hæc duo requisita illud etiam desideratur, vt ab iis consuetudo inducatur, qui facultatem habent eam inducendi per actuum frequentiam, quæ ex adductis *in tit. de consuetudine,* petenda sunt: bona autem fides, seu titulus, non exigitur in consuetudine, sed solùm in præscriptione; quia horum loco subrogantur diuturnus populi vsus, & scientia Principis, saltem præsumpta, vt post alios notat Balbus *dict. quæst. 10. num. 7.* Couar. *dict. vers. 10.* Salas *dict. disput. 19. sect. 5.* Suarez *dict. lib. 7. cap. 1. num. final.* & *dict. lib. 1. cap. 13. à num. 7.* Parladorius *suprà, num. 4.* Secundum hæc dicendum est, quod si dubitetur cui Ecclesiæ decimæ debeantur, v. g. quia non constat in cuius territorio prædium situm sit, standum erit consuetudini decennali, quæ in hoc casu sufficit, cùm sit præter ius: & ita intelligenda sunt tradita à Couar. *dict. num. 8. vers. 4.* non bene, vt videtur, percepta à Gutierrez *dict. num. 58.* vt notat Suarez *dict. libro 1. cap. 22. num. 8.* Si verò certum sit, cui Ecclesiæ decimæ debeantur iure communi, non aliter ei per consuetudinem auferri poterunt, quàm si quadraginta annis præscripta sit. Ex quo falsissimum est quod tradit Abbas *dict. capite cùm sint, num. 6. gloss. 3.* decimas prædiales adimi posse Ecclesiæ, in qua sita sunt prædia per consuetudinem decennalem; quia, inquit, est præter ius; sed fallitur, cùm certo iure diffinitum sit, ei Ecclesiæ has decimas deberi, & ideo Abbatem cum ratione reprehendit Suarez *d. c. 22. à n. 2.*

CAPVT XXI.

[a] Cœlestinus III.

EX parte dilectorum filiorum nostrorum Canonicorum Ecclesiæ tuæ nobis est querela proposita, quod quidam agricultores, cùm simul, vel diuersis anni temporibus in eodem agro, vel horto diuersa semina sparserint, non nisi de vnius illorum seminum fructibus decimas illi persoluunt: qui etiam decimas de agrorum prouentibus non curant exsoluere, nisi quibusdam deductis expensis, quas faciunt pro illis ad horreum, vel ad aream deportandis. Quia igitur per hoc Canonicis ipsis, & Ecclesiæ Dei non modica irrogatur iniuria, cùm Leuitis absque expensis decimas sit iniunctum impendi: m. quat. inquisitâ diligentiùs veritate, si rem taliter noueris se habere, agricultores illos, vt de omnibus dictorum prædiorum fructibus, nullis subtractis expensis, sed integras potiùs decimas, & absque diminutione persoluant, per censuram Ecclesiasticam omni cont. & ap. cess. compellas, & auctoritate nostrâ districtè inhibeas, ne talia de cætero aliquâ cupiditate, seu præsumptione attentent.

NOTÆ

NOTÆ.

[a] Cœlestinus III.] Sic legitur in secunda collectione, *sub hoc ipso titul. capite 5.* nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex; vnde cognosci non potest, de quibus Canonicis in præsenti agatur. Commentarium huius textus dedi suprà, *in cap. 4.*

CAPVT XXII.

[a] Cœlestinus III.

NOn est in potestate hominum, cùm plantant arbores, vel aliqua terræ semina mandant, quid eis satio sit, vel plantatio redditura, cùm iuxta verbum Apostoli ad litteram exponendum, neque qui plantat aliquid plenè faciat, neque qui rigat, sed Deus, qui tribuit incrementum. Audiuimus autem, quod quidam vestrûm de vineis, oliuetis, canna mellis, & frugibus non nisi primò deductis expensis seminum, & laboris, vel agriculturæ decimas curant Ecclesiis exhibere. Reuerà sicut sancti Patres in suis tradiderunt scripturis, de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, & negociatione, & de ipsa etiam militia, & de venatione, & de omnibus bonis decimæ sunt ministris ecclesiæ tribuendæ, ita etiam vt qui his soluere neglexerint, ecclesiasticâ debeant districtione percelli. Prætere si quis decimas Deo non dederit, quæ sunt tributa egentium animarum, & ex debito requiruntur, ad decimam partem, vt Augustinus docet, reuocari meretur. Volumus igitur, & districtè præcipimus, quod antequam deducatis de cunctis vestris bonis collectis expensas, saluis priuilegiis [b] Romanæ Ecclesiæ, decimas Ecclesiis, ad quas pertinent, cum integritate debita persoluatis.

NOTÆ.

1. [a] Cœlestinus III.] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. capite 4.* nullibi autem exprimitur Prælatus, cui rescribat Cœlestinus; quod & in aliis epistolis ipsius Pontificis sæpe contingit, vt iam notaui.

2. [b] *Romana Ecclesia.*] Summus enim Pontifex potest priuilegium exemptionis à decimarum solutione concedere, *capite 2. de Eccles. ædif.* probaui latè suprà, *in capite 4.* Quod procedit duabus conditionibus concurrentibus. Prima, vt congrua sustentatio ministris Ecclesiæ suppetat, aliàs nec consuetudine, priuilegio, aut præscriptione obligatio decimarum minui, vel mutari valet. Secunda, vt adsit iusta causa concedendi similem exemptionem. Causas autem minuendi obligationem decimarum ex veteribus Historicis refert Lemaistre *libro 1. de decimis, capite 5.* & iam adduximus *in capite 4. hoc titulo*, ex quo commentario præsens petendum est.

CAPVT XXIII.

[a] Cœlestinus III.

EX transmissa querela B. Dolen. Archidiaconi Rectoris Ecclesiæ de N. intelleximus, quod cùm miles quidam molendinum quoddam ad ventum in terra quadam infra fines parochiæ suæ, de cuius terræ prouentibus decimas solebat Ecclesia percipere memorata, construxit, de ipsius molendini obuentionibus decimas ei soluere contradicens, in salutis suæ periculum detinere non veretur. Quia igitur fidelis homo de omnibus quæ [b] licitè potest acquirere, sine diminutione decimas erogare tenetur, disc. v. p. A. s. m. quat. prædictum militem ad solutionem decimarum de obuentionibus, quæ de opere dicto molendino sibi proueniunt, sine diminutione aliqua per censuram ecclesiasticam, subl. ap. obst. compellatis.

NOTÆ.

1. a Cœlestinus III.] Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 7.* sed nullibi exprimitur, cui Prælato rescribat Pontifex: vnde cognosci non potest de quo Archidiacono in præsenti agatur.

b *Licitè.*] Vnde histriones, meretrices ex turpi lucro non præstant decimas, vt docuerunt D. Thomas 2. 2. *q.* 87. *de decimis, artic.* 2. *ad* 2. Sotus *lib.* 9. *de iustitia, quæst.* 4. *artic.* 2. 2.

CAPVT XXIV.

Innocent. III. a *Pistoriensi Episcopo.*

A Nobis tua fraternitas requisiuit, vtrum ab illis decimas exigere debeas, qui possessiones dant, vel recipiunt ad b affictum, cùm alij se conentur per alios excusare, quominus cogantur ad decimas persoluendas. Cùm igitur quilibet decimas soluere teneatur, nisi à præstatione ipsarum specialiter sit exemptus, f. t. duximus respondendum, quod à dantibus c possessiones, & recipientibus ad affictum, de fructibus, quos percipiunt, decimæ sunt soluendæ, nisi ab eis aliquid ostendatur, quare ab huiusmodi sunt immunes.

NOTÆ.

1. a Pistoriensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. capite* 1. & *in capite à nobis, de cohabit. cleric.* vbi extat alia pars huius textus, & ibi præsentem inscriptionem exposui.

Ad affictum.] In hac sexta collectione legitur, *ad firmam*; & rectiùs, iuxta ea quæ notaui *in cap.* 7. *de locato.*

2. c *Dantibus possessiones, & recipientibus.*] Ita vt quisque pro parte fructuum quos percepit, debeat soluere decimas, ita vt si coloni partiarij sint, tam colonus, quàm dominus quilibet pro portione sua decimas persoluat; ita tamen vt ex eisdem fructibus redecima nunquam soluatur, iuxta legem finalem, *titul.* 4. *lib.* 1. *recepil.* docent Azor *part.* 1. *institut. libro* 7. *cap.* 34. *quæst.* 4. Barbosa *lib.* 3. *iuris Eccles. cap.* 26. §. 1. *num.* 39. Valascus *de iure emphyt. quæstion.* 30. *num.* 15. vnde si fundus, vt regulariter fit, colonis locetur, non debent ex eisdem fructibus colonus, & dominus decimas præstare, sed tantùm vnus debet eas persoluere, vt post Monetam, Rebuffum, & alios docet Manrique *de differ. vtriusque fori, quæst.* 151. quo modo accipiendus est Gutierrez *libro* 1. *practic. cap.* 18. *num.* 19. qui docet decimas præstandas esse tam à Colono, quàm à domino prædij conducti.

CAPVT XXV.

Idem a *Vercellensi Episcopo.*

TVa nobis fraternitas intimauit, quod quidam laici tuæ diœcesis, & alij plures Episcopatuum adiacentium decimas Ecclesiis, & clericis tuis peruersis machinationibus subtrahere moliuntur, & conceptæ peruersitatis audaciam non curant satisfactione debita emendare. Quidam enim ex eis semen, & sumptus, qui fuerint in agricultura, primitus deducendos, & de residuo impendendam esse decimam asseuerant: alij verò de portione fructuum, quam à colonis accipiunt, partem decimæ separantes, eam b capellanis suis, vel aliis clericis, seu Ecclesiis, aut etiam pauperibus conferunt, vel in vsus alios pro sua voluntate conuertunt: nonnulli clericorum vitam tam abominabilem detestantes, decimas eis ob hoc subtrahere non verentur: quidam insuper asserentes se possessiones, & omnia iura sua cum omni honore atque districtu per Imperialem concessionem adeptos, decimas huiusmodi generaliter detinere præsumunt. Occasione præterea veteris decimationis, quam asserunt sibi concessam, aliqui decimas noualium sibi non metuunt vsurpare. Verùm si ab eo, à quo bona cuncta procedunt, assertores huiusmodi debitum respectum haberent, ius ecclesiasticum diminuere non contenderent, nec decimas (quæ tributa sunt egentium animarum) præsumerent detinere. Cùm enim Deus, cuius est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo, deterioris conditionis esse non debeat, quàm Dominus temporalis, cuius statutum debitum de terris, quas exhibet aliis excolendas, non quidem deductis sumptibus, aut semine separato, necessarium esse dignoscitur cum integri

integritate persolui, nimis profectò videtur iniquum, si decimæ, quas Deus in signum vniuersalis dominij sibi reddi præcepit, suas esse decimas, & primitias asseuerans, occasione præmissâ, vel excogitatâ magis fraude diminui fortè [c] valerent: cúmque Deo debita sit solutio decimarum, in tantùm vt ad eas clericis exhibendas, quibus eas ipse pro suo cultu concessit, laici, si moniti fortè noluerint, ecclesiasticâ sint districtione cogendi, prætextu [d] nequitiæ clericorum nequeunt eas aliis, nisi quibus ex mandato diuino debentur, pro suæ voluntatis arbitrio erogare; cùm nulli sit licitum aliena cuicunque concedere præter domini voluntatem: quamquam per solicitudinem officij pastoralis clerici sint à sua nequitia coërcendi. Et cùm de cunctis omninò prouentibus decimæ sint reddendæ, sicut colonus de parte fructuum, quæ sibi remanet ratione culturæ, sic & dominus de [e] portione, quam percipit ratione terræ, decimam reddere sine diminutione tenetur. Porrò cùm laicis nulla sit de spiritualibus rebus concedendis, vel disponendis attributa facultas, Imperialis concessio, quantumcunque generaliter fiat, neminem potest à solutione decimarum eximere, quæ diuinâ constitutione debentur; nec occasione decimationis antiquæ, licèt in feudum concessæ, decimæ sunt noualium vsurpandæ, cùm in talibus non sit extendenda licentia, sed potiùs [f] restringenda. Quoniam igitur pati nolumus, nec debemus, vt Ecclesiarum, & clericorum iura præsumptione qualibet minuantur, fraternitati tuæ auctoritate præsentium indulgemus, quatenus omnes, qui ratione personarum, aut etiam prædiorum decimas Ecclesiis, & clericis tuæ diœcesis exhibere tenentur, ad eas cum integritate reddendas, sublato appellationis diffugio, auctoritate Apostolicâ, per excommunicationis, vel interdicti sententiam compellendi liberam habeas facultatem. Præterea vt clericos tuæ diœcesis, de quibus fuerit auditorio tuo querela proposita de decimis antedictis, & fructibus perceptis ex eis, ad plenam sub tuo examine iustitiam faciendam compellere valeas, non obstante [g] appellationis obiectu in elusionem ecclesiasticæ disciplinæ, deuotioni tuæ præsentis scripti paginâ duximus indulgendum. Decernimus ergo, &c. hanc paginam nostræ concessionis, &c.

NOTÆ.

1. [a] *Vercellensi.*] Ita etiam legitur *in cap. 2. hoc tit. in 3. compil.* & in epistolis editis Coloniæ à Sirleto, *fol.* 414. ex quo regestro huius textus litteram restituo, vt cognoscatur, eandem epistolam in antiquis compilationibus 3. & 4. & in hac sexta diuisam esse in præsentem textum, & sequentem, cùm simul vterque textus reperiatur in ipsa epistola. De diœcesi Vercellensi nonnulla notaui *in capite licèt, de foro compet.*

[b] *Capellaniis.*] Quod supremis Principus concessum esse probaui suprà *in cap.* 4.

[c] *Valerent.*] Hanc textus partem de decimis soluendis non deductis expensis, exposui suprà *in cap.*7.

2. [d] *Nequitiæ clericorum.*] Non enim ideò decimæ subtrahi debent a populo parochis propriis, quòd inhonestè & turpiter viuant; siquidem decimæ illis debentur propter laborem in administratione sacramentorum impensum, non verò propter vitæ probitatem; *capite fortè 3. 14. quæst.* 5. D. Hieronymus ad illa verba Matthæi *cap.* 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris,* inquit: *Porrò quod ait, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, idest nummum, tributum, & pecuniam; & quæ sunt Dei Deo, idest decimas, primitias, & oblationes. Tunc autem Cæsar Tyberius Tyrannus erat, Sacerdotes infideles, auari, & in malo pertinaces, in mortem Domini iugiter meditantes; & tamen illis Dominus iubet decimas dare.* Et contra Vviclef. ita declaratum fuisse in Concilio Constantiensi refert Castro *aduersùs hæreses, verbo Decima*: docent Rebuffus *de decimis dict. quæst.*7. *num.* 15. Gutierrez *dict. cap.* 11. *num.* 138. P. Gregorius *lib.* 13. *de repub. cap.* 17. *num.* 2. nam & hoc casu clerici decimas suas faciunt, nec tenentur eas restituere, etsi perditè viuant, nisi crimen admittant, cuius ratione fructibus beneficij ipso iure priuentur.

[e] *Portione, quam percipit.*] Ex qua colonus decimas non præstiterat, aliàs redecimatio daretur, contra ea quæ adduxi suprà, *in cap. à nobis.*

Diuina institutione.] Hæc verba exponemus infra *in cap. in aliquibus,* §. *final.*

[f] *Restringenda.*] Quia cùm priuilegium hoc contra ius commune concessum esset, Restringi debebat, vt quantò minùs læderet ius parochiale, vt suprà probaui *in cap.* 4. vbi textum hunc exposui.

[g] *Appellationis obiectu.*] Quia in his decimarum causis proceditur appellatione non obstan-

CAPVT XXVII.

Idem *Abbati sanctæ* [a] *Columbanæ Senon.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod cùm tibi de laboribus terræ parochiarum tuarum, sicut asseris, sit indultum decimas cum integritate percipere, tibi dignaremur misericorditer indulgere, vt de terris, quæ infrà parochias tuas rediguntur nouiter ad culturam, de indulgentia nostra exigendi decimas facultatem haberes. Cùm igitur tibi, quod maius est, sit concessum, vt videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum tuarum percipias, de noualibus eas exigere satis potes; quia vbi maius tibi conceditur, minus etiam in hoc casu [b] concessum esse videtur.

NOTÆ.

1. [a] *SAnctæ Columbanæ.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 3. sed legendum est, *Sanctæ Columbæ*, vt habetur in hac sexta collectione. Varia autem sunt monasteria sub titulo Sanctæ Columbæ; vnum in Italia, de quo egi *in cap. olim in causa, de restit. spol.* alia tria in Gallia. In præsenti agitur de monasterio D. Benedicti prope Senonas constructo, de quo agitur in Concilio Tullensi apud Saponarias anno 859. apud Carnot. *epistol.* 107. & Lupum Ferr. *epistol.* 10. De eo videndi sunt Fratres Sarmath. *tom.* 4. *Galliæ Christ. fol.* 286. Odoni eius Abbati rescribit Innocent. in præsenti.

[b] *Minus concessum.*] Consonat textus *in cap. visis* 16. *quæst.* 1. Nec contrarium probat textus *in cap. final. de translat. Episc.* vbi illi, cui conceditur transitus ad maiorem dignitatem, non censetur concessus ad minorem; nam aliter consideratur plus minúsve in dignitate, quàm in transitu ad dignitatem; quia difficiliùs permittitur transire ad parem dignitatem, quàm ad maiorem, vt docet Iul. Pacius *centur.* 10. *quæst.* 81. 2.

CAPVT XXVIII.

Idem [a] *Heliensi Episcopo.*

PAstoralis officij diligentia. *Et infrà*: Explicari prætereà postulasti, verum quis possit de molendinis, & piscariis necessarias expensas deducere prius quàm soluat decimas ex eisdem, sicut est in negotiatione concessum. Ad quod sine præiudicio melioris sententiæ respondemus, quod licèt circa res acquisitas, vel factas de pecunia decimata, cùm ipsæ venduntur, credamus deducendas expensas, & de residuo quasi de lucro decimas persoluendas, vt si vendatur domus, ager, vinea, clibanus, molendinum, grex, aut quælibet merces: expensas tamen, quæ fiunt pro fructibus percipiendis ex illis, de quibus fructus proueniunt, non credimus deducendas, etiamsi fuerint decimatæ: quoniam saluâ decimâ efficiuntur eorum fructus, qui faciunt ipsas expensas. Fructus autem ipsos alienare posse non credimus, nisi cum onere decimarum: nec pro restaurando detrimento quarumlibet rerum, ex quibus decimæ persoluuntur, credimus deducendas expensas de prouentibus decimandis; quia penes dominum res permanent restauratæ, vt si pars aliqua moriatur armenti, deterioretur vinea, portio mercis depereat, vel totus clibanus destruatur.

NOTÆ.

[a] *HElien.*] Ita etiam legitur *in cap.* 4. *hoc tit. in* 3. *collect.* & *in cap. pastoralis, de rescript.* vbi alias partes huius decretalis congessi, & præsentem inscriptionem exposui, & huius textus commentarium dedi suprà *in cap. cùm sint homines* 7.

CAPVT XXIX.

Idem *Episcopo* [a] *Beluacensi*.

CVm contingat interdum etiam in tua diœcesi, &c. *Et infrà:* Præterea requisisti, cùm aliqua prædia, de quibus Ecclesiis, aut personis ecclesiasticis decimæ soluebantur, ad Fratres Cistren. Ordinis donationis, vel emptionis, vel alio titulo deuoluuntur, an iidem Fratres de talibus prædiis ipsis Ecclesiis, vel personis decimas soluere teneantur. Super quo tibi tale damus responsum, quod cùm prædictis Fratribus à Sede Apostolica sit indultum, vt de [b] laboribus suis, quos propriis manibus, aut sumptibus excolunt, decimas nulli prorsus persoluere teneantur, de prædiis taliter adquisitis Ecclesiis, vel personis ecclesiasticis decimas soluere non tenentur, dummodo propriis manibus eorum, aut sumptibus excolantur. Cùm autem in quibusdam parochiis ad quasdam Ecclesias, vel personas ecclesiasticas ab antiquo pertineat perceptio decimarum, & de nouo fiant noualia in eisdem, quæris à nobis, ad quem huiusmodi noualium decima incipiat pertinere. Vnde inquisitioni tuæ breuiter respondemus, quod cùm perceptio decimarum ad parochiales Ecclesias de iure [c] communi pertineat, decimæ quorumcunqne noualium, quæ fiunt in parochiis earundem, ad ipsas procul dubio pertinere noscuntur, nisi ab ipsis, qui alias percipiunt decimas, causa rationabilis ostendatur, per quam appareat noualium ad eos decimas pertinere.

NOTÆ.

1. [a] BEluacensi.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & *in cap. cùm contingat, de foro compet. c. cùm contingat. de iureiur.* vbi extant aliæ partes huius decretalis, & præsentem inscriptionem exposui.

[b] *Laboribus suis.*] Vt probaui *in cap.* 4. *suprà, hoc titul.*

[c] *De iure communi.*] Iuxta adducta suprà *in cap.* 4.

COMMENTARIVM.

2. PRæscriptio circa ius decimarum dupliciter contingere potest. Primò cùm præscribitur libertas, seu exemptio eas non soluendi, de qua egi suprà *in cap.* 20. Secundò cùm præscribitur ius percipiendi decimas in aliena parochia, de qua egi *in cap. ad aures* 6. *de decimis.* Illud autem pro huius textus expositione notandum superest, ad hoc ius decimarum acquirendum, sicut ad alia iura ecclesiastica, quadragenariam præscriptionem desiderari, *cap. de quarta, de præscript. cap.* 1. *eodem titul. in* 6. vbi statuitur, decimas in aliena parochia præscribi posse solùm spatio quadraginta annorum cum titulo; vel si desit titulus per id tempus, cuius initium memoriam hominum excedat, quod immemoriale dicitur; nam cùm huic præscriptioni resistat ius commune, quod prohibet decimas in aliena parochia percipi, ideo tam longæua præscriptio desideratur: docent Couar. *dict. lib.* 1. *var. capite* 17. *num.* 7. & in regula *Possessor*, 2. *part.* §. 5. *numero* 2. Menchaca *illustr. controu. cap.* 87. Molina *de iustitia tract.* 2. *disputat.* 75. Suarez *de decim. lib.* 1. *cap.* 23. *num.* 1. Castillo *de tertiis, cap.* 15. *num.* 52. Germonius *lib.* 3. *de sacr. cap.* 19. Nec obstat regula textus *in l. si ex constituto, ff. quemadmodum seruit.* quatenus probat, in præscriptione discontinuæ seruitutis tempus duplicari debere: sed hoc ius percipiendi decimas discontinuum est: ergo non sufficit spatium quadraginta annorum, sed necesse est tempus illud duplicare. Pro cuius difficultatis solutione aliqui ex Interpretibus distinguendum putant inter ius ciuile, & canonicum, ita vt iure ciuili attento tempus duplicari debeat, secus verò inspecto iure canonico. Ita Innocentius *in dict. capite de quarta*; quem reprehendunt Couar. *dict. cap.* 17. *num.* 10. Padilla *in l.* 2. *num.* 8. *C. de seruit. & aqua.* Quare Baldus *in dict. cap. de quarta*, & *in authent. quas actiones, C. de sacros. Eccles.* inquit, quod quando idem tempus in præscribendis rebus iure ciuili, & canonico statutum est, tunc illud duplicare non est necesse: sed in præscribendis decimis, & similibus rebus tempus quadragenarium tam iure ciuili, quàm canonico desideratur, vt *in dict. capite de quarta*, & *in dicta authent. quas actiones*: ergo tempus illud duplicari non debet. Quem intellectum communem esse dixerunt Couar. & Padilla *vbi proximè.* Sed apertè conuincitur; nam in præscribendis rebus contra priuatos, idem tempus ab vtroque iure, ciuili, & canonico statutum est, vt probat textus *in capite placuit, & ferè per totam* 16. *quæst.* 3. Omnes tamen consentiunt, in his rebus duplicatum tempus desiderari, quando iura discontinua sunt, *ex dict. l. si ex constituto*: ergo idem dicendum est in quadragenaria præscriptione. Eâ igitur solutione omissâ, vt veram assignemus, sciendum est, quadragenariam præscriptionem in fauorem Ecclesiæ fuisse introductam illis in casibus, in quibus contra priuatum minori tempore præscriptio currebat: quare si in aliis rebus, in quibus iura discontinua sunt, habeat locum temporis duplicatio; tamen in iuribus ad Ecclesiam spectantibus non habet locum: nam cùm

cùm in eis à iure canonico quadragenarium tempus desideretur, quod tempus ordinarium longè excedit, non est necesse, etiam in discontinuis rebus tempus duplicare, sed hæc taxatio quadragenarij temporis indistinctè sequenda est; non enim debet priuilegium vltra proprios terminos extendi, *cap. sanè*, *cap. porro*, *de priu. cap. petiisti 7. quæst. 1.* nam ius ciuile tempus duplicatum in discontinuis iuribus exigit, quia priùs breue tempus exegerat: sed cùm iam fuisset in præscriptione rerum Ecclesiæ eius fauore satis prolixum tempus præscriptum, duplicari etiam in iuribus discontinuis non debuit: sed Ecclesia suo priuilegio etiam in eis contenta esse debet, nisi dicamus, ius percipiendi decimas non esse discontinuum; nam etsi simulata sint, quæ causam habent discontinuam; omnia tamen illa habere valent continuam possessionem, quæ solo animo retineri potest absque actuali incubatione, *l. 3. §. in amittenda, ff. de acquir. possess. l. licèt, C. eodem titul.* sic enim ius percipiendi decimas, quamuis causam habeat discontinuam; tamen continuam possessionem habere potest: semper enim qui huiusmodi ius percipiendi decimas habet, paratus est decimas percipere ex fructibus quocunque tempore collectis, absque aliqua suæ possessionis intermissione; vnde eo casu sufficit tempus, quod ad aliarum rerum præscriptionem statutum est. Videndus D. Ioannes del Castillo *de tertiis c. 15. n. 40. & c. 21.* vbi de præscriptione tertiarum contra Regem nostrum agit.

CAPVT XXX.

Idem [a] *eidem.*

CVm in tua diœcesi quædam monasteria, & conuentuales Ecclesiæ in multis parochiis maiores decimas percipiant, & minutas, & de quibusdam fructibus annuatim perceptis decimæ non fuerint persolutæ, quæ tamen modò soluuntur: quæsiuisti per Sedem Apostolicam edoceri, vtrum decimæ fructuum prædictorum ad parochiales Ecclesias, quæ nec maiores percipiunt, nec minutas, an ad monasteria, & illas Ecclesias conuentuales, quæ nec decimas alias percipiunt ab antiquo debeant pertinere. Ad quod sic duximus respondendum, quod si fructus prædicti de illis terris proueniunt, de quibus monasteria, seu conuentuales Ecclesiæ aliquos percipiebant ratione decimarum prouentus, eis proculdubio debentur decimæ fructuum eorundem, cùm in ipsis ab antiquo terra illa fuerit decimalis, & non debeat vna, eademque substantia diuerso iure censeri. Alioquin parochialibus Ecclesiis exsoluantur, ad quas de iure communi spectat perceptio decimarum. Sanè quia contingit interdum, quod aliquibus volentibus matrimonium contrahere, bannis, vt tuis verbis vtamur, in Ecclesiis editis secundùm consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ, ac nullo contradictore publicè comparente, licèt fama priuatim impedimentum deferat parentelæ, cùm ex parte contrahentium iuramenta maiorum de sua propinquitate, vt suspicionis tollatur materia, offerantur: quid tibi sit faciendum in casibus huiusmodi quæsiuisti. Ad hæc taliter respondemus, quod si persona grauis, cui fides sit adhibenda, fraternitati tuæ denunciet, quod ij, qui sunt matrimonio copulandi, se propinquitate contingant, & de fama, vel scandalo doceat, aut etiam per teipsum possis certificari de plano, non solùm debes iuramenta parentum sponte oblata recipere, verùm etiam eos, qui contrahere sic nituntur, si monitis induci nequiuerint, compellere, vt vel à tali contractu desistant, vel contra famam huiusmodi secundùm tuæ discretionis arbitrium iuramenta exhibeant propinquorum. Alioquin si persona denuncians non extiterit talis, vt diximus, & de fama, vel scandalo non poterit edoceri, ad desistendum monere poteris, non compellere contrahentes. Si verò post contractum matrimonium aliquis appareat accusator, cùm non prodierit in publicum, quando banni secundùm præfatam consuetudinem in Ecclesiis edebantur, vtrum vox debeat suæ accusationis admitti, meritò quæri potest. Super quo sic duximus distinguendum, quod si tempore denunciationis præmissæ is, qui iam coniunctos impetit, extra diœcesim existebat, vel aliàs denunciatio non potuit ad eius notitiam peruenire, vtputà, si nimiæ infirmitatis feruore laborans, sanæ mentis patiebatur exilium, vel in annis erat tam teneris constitutus, quod ad comprehensionem talium eius ætas sufficere non valebat, seu aliâ causâ legitimâ fuerat impeditus, eius accusatio debet audiri. Alioquin cùm rationabiliter præsumatur, quod denunciationem publicè factam idem existens in ipsa diœcesi minimè ignorarit, tanquam suspectus est proculdubio repellendus, nisi proprio firmauerit iuramento, quod postea didicerit ea, quæ objicit, & ad hoc ex malitia non procedat;

dat; quia tunc etiamsi didicisset ab aliis, qui denunciationis tempore siluerunt, claudi non deberet eidem aditus accusationis: quoniam etsi ab impetitione huiusmodi culpa de silentio tali contracta illos excluderet, iste tamen amoueri nequiret, cùm culpabilis non existat. Verum autem si accusatore idoneo comparente, per tres, vel quatuor testes inter iam coniunctos parentela probetur, per depositiones eorundem posteriorum testium derogetur fidei sex, vel duodecim propinquorum, qui antiquiores tempore, ac præstantiores meritis ante contractum matrimonium in contrarium iurauerunt, distinguendo personas, & gradus, à quibus directè ij, de quorum agitur copula, descenderunt; an primi posterioribus præferantur, non immeritò quæri posset? Quamquam ad aliud, & ob aliud iurauerint illi, quàm isti; si tamen in secundo iudicio priores personæ iuratæ deponerent illa eadem, quæ primò dixerunt, absque dubio eorum testimonia præualerent, nec eo possent prætextu repelli, quòd partes testificata didicerint, cùm talis exceptio locum non habeat in hoc casu. Datum Later. IV. Kalend. Nouemb. P. N. anno XV.

NOTÆ.

1. [a] *Eidem.*] Id est Beluacensi Episcopo, vt legitur in quarta collectione, *sub hoc titulo, cap. 2. & in cap. cùm in tua 44. de testibus, cap. cum in tua 2. de sponsf.* & in epistolis Innocentij III. editis à Bosqueto *lib. 3. regestr. 15. epist. 182.* ex quo regestro litteram huius textus restituo.

COMMENTARIUM.

2. IN his duabus decisionibus agitur de præscriptione decimarum in aliena parochia, & docetur eam non extendi ad noualia: quod etiam docetur *in cap. 3. in 5. collect.* vbi Honorius III. ita scribit. [Ex parte tua fuit propositum coram nobis, quod in parochia Ecclesiæ tuæ veteres percipis decimas integraliter, per hoc credens quod ad te debeant in eadem parochia noualium etiam decimæ pertinere: sed venerabilis f. n. Episcopus Nouar. huiusmodi noualium decimas R. Canonico Nouar. quasi hoc potuerit de consuetudine, quæ dicenda esset verius corruptela, concessit; pro quo quidem ad quosdam ipse iudices nostras litteras impetrauit, qui contra te iniquam diffinitiuam sententiam protulerunt, à qua tu ad nos vocem appellationis emittens, aliis obtinuisti negotium delegari. A nobis ergo humiliter postulasti, vt de indulgentia nostra in parochia Ecclesiæ tuæ, in qua veteres decimas percipis, haberes etiam percipiendi decimas de noualibus facultatem. Cùm ergo perceptio decimarum ad parochiales Ecclesias de iure communi pertineat, per quod decimæ noualium, quæ fuerint in parochiis earundem, ad ipsas spectare noscuntur: tibi, & Ecclesiæ tuæ prædictorum noualium decimas indulgemus, ita quod ex hoc eidem Canonico quoad vixerit, si eum contra te obtinere contigerit, præiudicium nullum fiat; post eius tamen decessum supradictæ decimæ ad tuam Ecclesiam deuoluantur.]

CAPUT XXXI.

Idem *Vesprinen.* [a] *Episcopo.*

DVdum aduersùs fratres [b] Hierosolym. Hospitalis sancti Stephani Alben. te proponente in nostra præsentia quæstionem, quòd ipsi decimas de laboribus rusticorum [c] suorum Vesprinen. Ecclesiæ debitas non permitterent tibi solui, eosdem citauimus, præfigentes eis terminum Concilium generale, quo cum instrumentis, & rationibus suis nostro se conspectui præsentarent, tibi respondere parati. Comparentibus igitur te, ac ipsis statuto termino coram nobis, dil. fil. nost. G. tit. S. Martini Presbyt. Card. tibi, & ipsis concedimus auditorem, coram quo decimas omnium terrarum, quæ per rusticos Hospitalis in Vesprinen. diœc. excoluntur, & de Cyrogan. & de noua Curia Ecclesias, quæ per Hospitalarios detinentur, easdem tanquam ad te spectantes, intentione tua de iure [d] communi fundata petisti. Prior autem Hospitalis eiusdem in prædictis decimis, & Ecclesiis præscriptionem allegans, proposuit se tibi non teneri super his aliquatenus respondere: quod cùm per auditorem eundem ad nostram audientiam peruenisset, mandauimus quod idem Prior præscriptionis [e] titulum, quem allegarat, probaret. Qui tandem post deliberationem præhabitam coram ven. fr. n. Alban. Episcopo, qui post recessum memorati Cardin. de causa cognouit, inclytæ recordationis G. Regis, ac E. matris ipsius Reginæ Vngariæ concessionem allegauit, qui Ecclesiam sancti Stephani, ad quam tunc temporis, sicut asseruit, Ecclesiæ memoratæ spectabant, cum decimis, & pertinentiis suis concesserunt, ac in perpetuam eleemosynam Hospitali donationis titulo assignarunt: confirmationis bon. mem. Clementis Papæ præd. n. transcriptum exhibens,

per quod probare volebat, concessionem prædictam plenum habere vigorem; & asserens nihilominus, ipsam à fel. rec. Lucio Papa prædecessore nostro postmodùm confirmatam. Cæterùm ex parte tua fuit propositum ex aduerso, quod in decimis, & in Ecclesiis à Rege, & Regina donatis, præscriptionem non poterat opponere pars aduersa, quæ nec à donatione ipsorum initium habere poterat, nec à confirmatione præfata tantum tempus effluxit, quod posset præscriptio consummari: & sic donationis Regis, ac Reginæ allegatus titulus nullus erat, cùm sacrilegij crimen incurrat secundùm canonicas sanctiones, qui Ecclesias, vel Ecclesiasticum aliquod beneficium de manu reciperet [f] laïcali. Vnde si contingat laïcum in donatione Ecclesiæ talibus verbis vti: Do tibi Ecclesiam talem; nihil aliud concedere intelligitur, nisi ius patronatus tantùm, quod habet in ipsa, provt in [g] constitutione à nobis edita continetur expressè. Contra confirmationem autem fuit hoc modo responsum, quod cùm confusè ipsa Ecclesia sancti Stephani cum omnibus decimis, & Ecclesiis, & aliis, quæ ad eam pertinent, confirmetur; ius Episcopale non tollitur, cùm de illo non exprimatur ibidem, sed tantùm debita decimarum portio intra parochiam Ecclesiæ sancti Stephani collatarum secundùm terræ consuetudinem, eisdem Hospitalariis reseruetur: præsertim cùm petitæ à te decimæ in parochia sancti Stephani non consistant, quod de plano confessa est pars aduersa. Econtrà verò fuit à parte altera replicatum, quod cùm spatio xxx. annorum tacueris, iuri tuo tacitè renuntiasse videris. Sed & hoc pars tua visa est repellere, allegando, quod xxx. annorum taciturnitas non iure communi, sed in [h] priuilegiis noscitur obtinere; vnde iure communi, quod habet Episcopus in decimis, vel in Ecclesiis suæ diœc. nonnisi XL. annorum [i] taciturnitate priuatur. Nos igitur his, & aliis, quæ hinc inde fuerunt proposita, pleniùs intellectis, cùm donatores prædicti conferre non potuerint aliis, quæ ipsi de iure non poterant possidere, & ex confessione partis aduersæ liquidò nobis constet, petitas decimas, & Ecclesias intra parochiam sancti Stephani non concludi, etiamsi prædicta donatio teneat, quod per confirmationem prædicti Clementis super Ecclesia sancti Stephani, Hospitali cum decimis, & aliis ad se pertinentibus factam, etiamsi authenticum appareret, Episcopali iuri nullatenus derogetur, de f. n. con. auctoritate Apost. sententialiter prohibemus, ne fratres Hospitalis præsumant vlteriùs præpedire, quo minus decimas percipias memoratas, & pacificè possideas in futurum.

NOTÆ.

[a] V *Esprinen.*] Ita legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. quæ diœcesis est in
1. Vngaria, sub Archiepiscopo Strigoniensi, vt notaui *in cap. exposuisti, de prabendis.*

[b] *Hierosolym.*] De his Hospitalariis iam nonnulla notaui alibi.

[c] *Decimas rusticorum.*] Quas etiam priuilegiati, & exempti persoluunt, vt suprà probaui
2. *in cap.* 2.

[d] *De iure communi.*] Probat Rota apud Peñam *tom.* 1. *decis.* 560. & plura adducit Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiarum lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 21.

[e] *Titulum.*] Quia præscriptio non erat immemorialis, aliàs necessarium non esset docere de titulo, *cap.* 2. *de prascript. lib.* 6. plura de titulo
necessario ad præscriptionem adduxi *in cap. si* 3.
diligenti, de prascript.

[f] *Laicali.*] Latè probaui *in cap. Messana, de elect.*

[g] *Constitutione.*] *Cap. pastoralis, de donat.*

[h] *Priuilegiis.*] *Cap. si de terra, de priuil.*

[i] *Quadraginta annorum.*] Iuxta adducta suprà *in cap. cùm contingat.*

CAPVT XXXII.

Idem *in Concilio* [a] *generali.*

IN aliquibus regionibus quædam permixtæ sunt gentes, quæ secundùm suos ritus decimas de more non soluunt, quamuis censeantur nomine christiano. His nonnulli domini prædiorum ei tribuunt excolenda, vt decimis defraudantes Ecclesias maiores, inde redditus assequantur. Volentes igitur super indemnitatibus his Ecclesiarum prouidere, statuimus, vt ipsi deinde talibus personis, & taliter sua prædia excolenda committant, quod absque contradictione Ecclesiis decimas cum integritate persoluant, & ad id, si necesse fuerit, per cens. eccles. compellantur.

NOTÆ.

a Generali.] Lateranensi videlicet, sub Innocentio III. celebrato, vbi *can.* 54. reperitur hic textus, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. de quo Concilio nonnulla notaui *in cap.* 1. *de summa Trinit.*

COMMENTARIVM.

1. PRo huius textus expositione sciendum est; nonnullas gentes etiam sacro baptismate ablutas in more habuisse decimas nullas præstare, aut saltem eas non integrè persoluere. Legimus enim apud Krantzium *lib.* 4. *Vvandal. pag.*101. Holzatos prius, quàm in Vngariam, terram incultam, atque ingratam transferrentur, & agros colere inciperent, pactum iniisse cum Sacerdotibus, & Episcopis eiusdem regionis, vt ab omnibus decimis liberi essent, & tantùm aliquot mensuras grani pro vnoquoque aratro penderent: & etiam Helmoldus Presbyter *in chron. Sclau. cap.* 12. refert, Sclauos certum tributum pro vniuersis decimis soluisse Episcopis Aldeburgensibus, his verbis: *Dabatur Pontifici annuum de omni Vagirorum terra tributum, quod scilicet pro decima imputabatur, de quolibet aratro mensura grani, & quadraginta resticuli lini, & duodecim nummi puri argenti.* Et cùm conquererentur clerici paupertate oppressi, auctoritate Ducis Sclauorum pactum initum fuit de augendo ipso tributo, vt refert idem Presbyter *lib.* 1. *cap.* 92. illis verbis: *Holzatenses necessitate constricti, præsente Duce cum Pontifice tale pactum inierunt, vt facerent augmentationem decimarum, & soluerent de manso sex modios siliginis, & octo auena, illius (inquam) modij, qui vulgò dicitur Hemmethe.* Et ne succedentium fortè Pontificum paterentur angarias, rogauerunt hoc Ducis, atque Pontificis sigillis confirmari. Immò apud Græcos valdè dubia est decimarum pensitatio; siquidem in tot canonibus, & Ecclesiæ constitutionibus à Gratiano compilatis in causa 16. *q.* 1. & à Raymundo in præsenti, nulla mentio fit decimarum Ecclesiæ Orientalis. Primis autem Ecclesiæ sæculis decimas apud Græcos solutas fuisse, constat ex Origene, qui decimarum Ecclesiæ Alexandrinæ meminit *homil.*11. & Isidoro Pelusiota, qui monachus fuit monasterij Montis Pelusiaci in Ægypto, vixitque temporibus Theodosij, qui *epist.*317. Herminium Comitem ita alloquitur: *Præclarè Dominum honoras, cùm nobis fructuum tuorum primitias tribuis, decimamque partem ex vbertate terræ tuæ, & à quo eam accepisti, pendis.* Et in Ecclesia Antiochena eundem ritum decimæ sacro sacerdotum altaris ærario inferendæ, viguisse putat Interpres Chrysostomus *homil.* 18. *in cap.* 8. *act. Apost.* ibi: *Parum-ne est torcular benedici? parum-ne est ex omnibus frugibus ac decimis priùs partem, ac decimam accipere? Ad pacem agricolarum hoc vtile est.* Sed sequentibus sæculis, etsi primitiarum mentio sit apud Scriptores Græcos, Epiphanium videlicet *hæresi* 80. Gregorium Nazianz. *epist.* 80. sanctum Antiochum in homilia, quæ extat *tom.* 1. *biblioth.* nullum tamen decimarum vestigium extat, & eam pensitationem cessasse Constantinopoli ex sterilitate diœceseos deducit Lemaistre *lib.* 1. *de decimis, cap.*6. præcipuè cùm legamus frumenti transvectionem quotannis fieri ex Ægypto, quam felicem embolam Imperatores appellarunt: & penuriam rei frumentariæ in vrbe Constantinop. suadet distributio quotidiana panis, quæ singulis diebus fiebat non solùm in pauperes, verùm & in honestiores personas, de qua *in l. quia, C. Theodos. de annonis ciuil. l. panis, l. vniuersi, eodem tit. l. hac, C. de secundis nuptiis*; notauit Cironius *ad tit. de præbend.* Accedit, nam apud Græcos certa erant constituta tributa pro sacerdotum alimentis, vt constat ex nouella 3. Iustin. ex nouel. 43. *de officin. & tabern.* & in bulla aurea Imperatoris Isaaci Comneni, huius tributi summa ita taxatur: *Nomine Canonici à vico habente triginta fumaria nummus vnus aureorum exigatur, argentei duo, aries vnus, hordei modij sex, vini mensuræ sex, farinæ modij sex, triginta gallinæ: ab eo verò, qui fumaria viginti habet, dimidium aurei, argentum æquiualens duobus argenteis, agnus mediæ ætatis vnus, hordei modij quatuor, vini mensuræ quatuor, gallinæ viginti: à vico denique decem habente fumaria, quinque argentei, agnus vnus, hordei modij duo, gallinæ decem, quemadmodum, & in veterum exactorum sigillis scriptum est.* Sed cùm temporibus Innocentij III. Constantinopoli à Latinis capta, vt retuli *in cap. scriptum, de elect.* Sacerdotes Latini ritus Romanæ Ecclesiæ, cæremoniasque ibi intulerint, etiam decimas, cæterasque consuetudines piè obseruandas, ac religiosè colendas decreuerunt, reluctantibus Græcis, & maximè Procerum, ac Nobilium in dignitate superbiâ. Illi enim non semel prohibuerunt hominibus suis, ne decimas penderent Romano more: eos verò angebat maximè Latinorum imperium, eo quod Latini cogerent Nobiles Græcos Ecclesiis restituere opes, & facultates ablatas; itaque cùm tanto tempore sese indociles præberent, & decimarum pensionem exhorrescerent, sæpe excommunicationis metus est illis incussus. Immò cùm ad bellum aduersùs Michaëlitium quendam Græciæ res turbantem, & omnia ferro, ignique populantem, Proceres Achaiæ sese accingerent, non ante Dominicum corpus, & sanguinem, pacis, bellique præsidium salutare de manibus Sacerdotum ceperunt, quàm pollicerentur se decimam in posterum more Romano sacerdotibus soluturos, nec prohibituros ampliùs, quominus eorum serui, homines, ac vassalli eam præstationem Ecclesiæ ministrarent. Ita elicitur ex epistola 161. apud Innocentium, *lib.* 1. *regestr.* 13. ad Archiepiscopum Larissensem, & Episcopum Citonien. vbi de Achaiæ Nobilibus sic loquitur: [Canonicos (inquit) in nonnullis Ecclesiis includere non verentur excommunicatos, tam laicos, quàm clericos in sua pertinacia confouendo. Cumque dudum ad bellum contra Michaëlitium processuri recipientes corpus, & sanguinem Iesu-Christi, omnes pariter promisissent, quin immò per votum obligauerint se solenne, quod de ipso prælio redituri decimas Ecclesiis suis soluerent, & subditos suos, tam Græcos, quàm Latinos cogerent ad soluendum: at postmodùm efficere non curarunt. Quocirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus Latinos eiusmodi, vt Ecclesiis suis soluant, sicut ex communi iure, ac speciali quoque tenentur, &c. inducere procuretis, ipsos ad hoc, si opus fuerit, per censuram Ecclesiasticam appellatione remotâ, sicut iustum fuerit, compellentes.] Et certè Innocentij

Innocentij III. temporibus decimarum iugum Græcia magnâ ex parte receperat, vt ex eiusdem epistolis liquet, quibus multæ contentiones sedantur ortæ inter Canonicos, & Episcopum de decimarum partitione. *Epist.* 44. sedatur ortum dissidium inter clericos,& Patriarcham Constantinopol. quòd nempe Patriarcha iussus à Legato Sedis Apostolicæ Cardin. Sancti Marcelli dare Canonicis quartam decimarum, per triennium eam retinuisset. *Epist.*105. *lib.* 1. hortatur omnes Larisiensis diœcesis, vt decimas ablatas Episcopis restituant. Eadem hortatione vtitur *epist.*108. *eod. lib. ad Imperatorem Constantinop.* cuius milites decimas Cittensis diœcesis occupabant. *Epist.* 62. *lib.* 4. componitur lis orta inter Episcopum Nitriensem, & Abbatem de Ægris in diœcesi Cenadiensi, super quodam iure decimarum; vnde, ni fallor, in præsenti canone PP. respexerunt. ad Latinos simul degentes cum Græcis, qui prædia excolenda illis locabant, vnde Ecclesia decimis fraudabatur: quare iustè, & rectè in præsenti statuitur, vt domini prædia sua locent illis personis, à quibus decimæ solui consueuerunt; id est, aliis fidelibus Latinis, qui semper decimas præstiterunt.

§.

Illæ quippe decimæ necessariò soluendæ sunt, quæ debentur ex lege diuina, vel loci consuetudine approbata.

COMMENTARIVM.

2. Celebris quæstio est, tam inter Theologos, quàm Canonistas, vtrum decimarum obligatio sit iuris naturalis, diuinive, aut tantùm ecclesiastici? In qua quæstione, iuris naturalis, diuinique esse,docuerunt antiquiores Canonistæ, quos referunt & sequuntur Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.*22. Azeuedo *in l.* 1. *tit.*5. *lib.* 1. *recopil. num.* 5. Rebuffus *de decimis, quest.*1. *num.*11. Borellus *in summa decis. tit.* 19. *num.* 1. Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 19. Carrasco *ad* *ll. Recopil. cap.* 6. nouiter Lemaistre *lib.* 1. *de decimis, cap.* 2. *&* 3. Castillo *tom.* 7. *controu. tit. de tertiis, cap.*10. Dartis *de benef. sect.* 1. *cap. primo*, plura Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 6. Qui nituntur sequentibus fundamentis. Primò, quia decimæ debentur Deo in recognitionem supremi dominij, *cap. tua nobis* 26. *cap. cùm non sit* 33. *hoc tit.* D. Augustinus, seu quiuis auctor est tractatus 20. *de rectit. Catholicæ conuers. tom.*9. ibi: [Vnusquisque de quali ingenio, vel artificio viuit, de ipso decimam Deo in pauperibus, vel Ecclesiis donet. Consideret quia omnia Dei sunt, per quæ viuit, siue terra, siue flumina, siue semina, vel omnia, quæ sub cœlo sunt, vel super cœlos; & si ipse non dedisset, nihil vtique haberet: nam Deus qui dignatur totum dare, decimam de suo dignatur à nobis repetere.] Quam sententiam ipse Sanctus repetit *tom.*10. *serm.*219. Sed cultum illum Deo exhiberi ius naturale dictat:ergo decimarum obligatio iuris naturalis est. Secundò, nam decimæ præstantur pro alimoniis sacerdotum, *cap.*3. *Malachiæ*, *Numer. cap.*18. naturalis autem ratio suadet, vt clericis spiritualia administrantibus alimenta præstentur, *cap. cùm secundùm*, vbi probaui, *de prebend.* Ergo, &c. Tertiò, quia ante legem scriptam plerique in lege naturæ decimam, vel similem fructuum partem Deo,& eius sacerdotibus obtulerunt, vt legitur *Genesis cap.* 4. 14. *&* 28. quod & Gentiles solo naturæ lumine instructos obseruasse suprà probaui *in cap.* 3. Deinde ex lege veteri decimas deberi sæpe repetitum legimus. *Exodi cap.* 22. *&* 29. *Leuitici cap.* 27. *Numer. cap.* 18. *Deuteron. cap.* 12. & suprà illustraui *in cap.*1. Et hanc obligationem lege euangelica firmatam fuisse, probatur ex eo, nam si hoc præceptum, vt proximè dixi, iuri naturali congruit, continebitur lege diuina; nam præter fidei & sacramentorum præcepta, quæ supernaturalia sunt, in nullo discrepant lex diuina, & naturalis. Deinceps apud Lucam *cap.*11. Dominus reprehendit Pharisæos charitatis opera omittentes, his verbis: *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium & misericordiam: hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Et *cap.* 22. *Matthæi*, ibi: *Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum*, &c. Et ibi: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Igitur cùm decimarum præstatio fuerit à Christo Domino in lege gratiæ commendata, earum obligatio iuris diuini est. Tandem apertiùs hæc sententia firmatur, & diffinitur ab Ecclesiæ Patribus, & Conciliis, vt fecerunt D. Clemens *lib.*2. *constit. cap.* 19. *Quæ ex decimis & primitiis secundùm mandatum Dei dantur, vt Dei homo consumat; voluntaria verò, quæ occasione pauperum offeruntur, rectè dispenset orphanis, viduis, afflictis, peregrinis, egentibus.* D. Ambrosius relatus *in cap. numquid eo* 16. *q.* 4. D. Augustinus *in cap.*10. 16. *q.* 1. Vrbanus II. *in cap.* 2. 16. *q.* 2. ibi: *Decimas omnino dare Deo non negligatur, quas ipse Deus dare constituit.* Gregorius VII. relatus *in cap.* 1. 16. *q.* 7. ibi: *Oportet nos decimas, & primitias, quas iure sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere, quas fideles Domino præcipiente offerunt.* Alex. III. *in cap. parochianus, hoc tit.* ibi: *Cùm decimæ non ab hominibus, sed ab ipso Domino sint institutæ.* Innocentius III. *in cap. tua, hoc tit. Quæ diuinâ constitutione debentur.* Honorius III. *in cap. final. hoc tit. in* 5. *compil.* ibi: *Cùm decimæ sint debita Domino, quas in signum vniuersalis dominij sibi Dominus reseruauit.* Ex Conciliis idem statuerunt Matiscon. 2. *can.* 5. ibi: *Leges diuinæ consulentes sacerdotibus, ac ministris Ecclesiarum, pro hæreditaria portione omni populo præceperunt decimas fructuum suorum locis sacris præstare.* Concilium Mogunt. 1. sub Carolo, *can.* 38. *Admonemus, atque præcipimus, vt decimas Deo dari omnino non negligatur, quas Deus ipse sibi dari constituit; quia timendum est, vt quisquis Deo debitum suum abstrahit, ne fortè Deus per peccatum suum auferat ei necessaria.* Concilium Tribur. *can.*13. Lateran. *in præsenti* §. Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.*2.

3. Contrariam sententiam, videlicet decimarum obligationem à iure ecclesiastico tantùm prouenire, docuere omnes ferè Theologi cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 87. *artic.* 1. & *quodlibet.* 2. *artic.* 3.

artic. 8. Sotus *lib.* 9. *de iustitia*, *q.* 4. *art.* 1. Castro *aduers. hæreses*, *verbo Decima*, Tostatus *in cap.* 23. *Matthæi*, *quæst.* 149. & recentiores Canonistæ, Covar. *dicto lib.* 1. *var. cap.* 17. *num.* 2. Gutierrez *dicto cap.* 21. *num.* 7. Moneta *de decimis cap.* 1. *q.* 1. & 2. Menchaca *lib.* 3. *illustr. cap.* 89. Duarenus *lib.* 7. *de sacr. eccles. ministr. cap.* 1. plures congesti à Solorzano *suprà*, *num.* 45. alij à Cenedo relati *ad Decret. collect.* 66. *num.* 13. Pro quibus sequentia faciunt fundamenta: nam ex lege diuina ea tantùm tenemur seruare; quæ à Christo Domino nobis præcepta sunt: sed de soluendis decimis nec in Euangelio, nec apud Apostolos vllum extat præceptum: ergo ex lege diuina obligatio decimarum non prouenit. Nec refragatur præceptum legis veteris; nam illud, sicut cætera præcepta ipsius legis, post legem gratiæ cessauit, *cap. translato*, vbi probaui, *de constit.* Secundò, nam quæ diuini iuris sunt, contrario vsu, aut Pontificis priuilegio tolli, siue in parte minui non possunt, *cap. aucta* 9. *cap. memor* 10. *cap. sed* 11. *cap. habeat* 24. *q.* 1. *cap. proposui*, *de concess. prebend. cap. litteras*, *de restit. spol.* Sed decimæ consuetudine, & priuilegio tolluntur, atque minuuntur, *cap. cùm ordinem*, *de rescript. cap. dilecti*, *cap. suggestum*, *cap. ex parte*, *cap. ad audientiam*, *hoc tit.* vnde in aliquibus regionibus non decima, sed portio minor præstatur. Concilium Turon. sub Carolo *can.* 46. & in Ecclesiæ nascentis exordio, vnde Euangelij puritas maximè petenda est, qui monumenta antiquorum monasteriorum requirat, nihil frequentiùs inuenit, quàm milites decimas monachorum Ecclesiis deuouisse: igitur non ex iure diuino eas debebant. Nec desunt qui ab his omnino diuersam sequantur sententiam, asserendo, discrimen constitui debere inter decimas prædiales, & personales: & docent, prædiales ex iure diuino deberi, personales verò dumtaxat ex lege ecclesiastica: ita docuerunt Hostiensis *in summa*, *hoc tit.* Henricus Boich. *in cap. peruenit*, *hoc tit.* Felinus *in cap. causam*, *de rescript.* & dicit communem esse Cardinalis in præsenti. Mouentur ex eo; nam licèt præceptum morale legis veteris inueniatur de decimis prædialibus, non verò reperitur de personalibus: ergo ex iure tantùm ecclesiastico earum obligatio descendit. Eos sequitur nouiter Nicolaus Lemaistre *de decimis cap.* 2. & 3. & defendit decimas prædiales omnino prouenire à iure diuino, tam quoad substantiam, quàm quoad quotam: decimas verò personales tantùm iuris ecclesiastici esse. Diuersam opinionem alij sequuntur asserentes, in decimis duo esse discernenda, videlicet substantiam, hoc est obligationem alendi ministros Ecclesiæ, & taxationem, quotam, seu quantitatem decimarum. Quoad substantiam aiunt, decimas prouenire à iure naturali, & diuino; quoad quotam tamen, seu quantitatis taxationem, à iure ecclesiastico originem ducere. Ita docuerunt Suarez *dicto tract. de decimis*, *cap.* 9. *num.* 10. Covar. *dicto cap.* 17. *num.* 2. Azor 1. *p. Instit. lib.* 7. *cap.* 13. Fagundez *in* 5. *precept. Eccles. lib.* 1. *cap.* 1. Lessius *lib.* 2. *de iust. cap.* 39. *dub.* 1. Barbosa *d. cap.* 18. *de offic. parochi*, Hunnius *in Encyclop. d. tract. de decim. cap.* 1.

4. In qua opinionum varietate veriorem credo D. Thomæ sententiam, videlicet decimas non deberi ex iure diuino à Christo Domino promulgato, quod propriè ius diuinum est: quâ retentâ non obstant contraria fundamenta prioris sententiæ. Non primum ex testimoniis veteris Testamenti; fatemur enim sub synagoga fuisse decimas debitas ex iure diuino; sed illud ius iam cessauit, quare inde argumentum deduci non potest; quia nunc non probatur esse aliquid de iure diuino ex eo, quod olim fuisset, vt optimè probat Tostatus *vbi suprà*, maximè quia præceptum de decimis, vt decimæ fuerunt à Deo tam specialiter constitutæ, non potuit esse morale, sed ad summum iudiciale, vel forsan cæremoniale, quæ iam cessarunt. Ergo prout tale fuit, cessauit etiam. Rursus in quantum fuit morale, vel naturale, fuit quatenus respiciebat compensationem debitam pro labore ministrorum deseruientium templo: sed in hoc conceptu non potuit decima deberi magis quàm vigesima, aut quinquagesima; nec magis deberi de fructibus, quàm de aliis obuentionibus, aut emolumentis; ergo nec vt præceptum morale debuit reputari. Nec obstant Christi Domini verba apud Matthæum *cap.* 23. Lucam *cap.* 11. quia in illis nihil asseruit constituendo obligationem soluendi decimas, sed tantùm arguebat Iudæos, qui sub lege veteri viuebant, & tenebantur etiam de illis oleribus decimare; quia in minimis erant seduli, vt sancti viderentur; & in maximis interioribus deficiebant; ideò dixit Dominus loquens de decimatione: *Hæc oportuit facere*; nempe de præterito, & sub lege veteri; non tamen dixit, *oportet*; quod verbum posset importare præceptum, cùm de præsenti sit, & futurum respiciat: ita Tostatus *dicta quæst.* 149. Nec obstant textus *in dicto cap. parochianos*, & alij suprà expensi; nam in eis tantùm docetur, decimas fuisse institutas iure diuino; quod fatemur de sua prima institutione à Deo facta populo Hebraïco: vnde deducunt Ecclesiæ PP. in illis auctoritatibus decimas deberi, quasi dicant, quia illi populo indictæ fuerunt decimæ ad sustentationem ministrorum per summum Deum, qui est optimæ ordinationis optimus artifex, constat & iustè ab Ecclesia imperari, non exorbitanter; & in Ecclesia esse potestatem eas percipiendi: ergo ab institutione antiqua Dei descendit ad præceptum ecclesiasticum, ex quo D. Thomas *quodlibet.* 2. *artic.* 8. & *quodlibet.* 6. *artic.* 10. & *d. q.* 87. *artic.* 1. deducit, huiusmodi quotam augeri posse, vel minui, si ratio vrgeat: non ergò dicendum est, decimas quantùm ad substantiam esse de iure diuino, & in prædictis iuribus decimas dici debitas de iure diuino, ex duplici causa, & vtraque non impropria. Prima quia olim de iure diuino debebantur, à quo Ecclesia exemplum sumpsit: secunda quia præbere stipendium ministris Dei iuris naturalis est, ex traditis *in cap. cùm secundùm*, *de prebend.* quod appellatur etiam diuinum, quia versatur circa rem diuinam, vt egregiè docet Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 17. ad cuius mentem reducendi sunt qui postea scripserunt; quorum longum agmen referunt Barbosa *de iure Eccles. lib.* 3. *cap.* 16. *num...* Solorzanus *dicto cap.* 21. *ex numero* 44. Valenzuela *consil.* 114.

CAPVT

CAPVT XXXIII.

Idem [a] *in eodem.*

CVm non sit in homine, quod semen serenti reddat, vel respondeat, quoniam iuxta verbum Apostoli, neque qui plantat est aliquid, nec qui rigat, sed qui incrementum dat Deus; ipsum quidem mortificato semine plurimum fructum affert, nimis auarè quidam in decimis defraudare nituntur, census, & tributa, quæ interdum indecimata prætereunt, de frugibus primitus deducentes. Cùm autem in signum vniuersalis dominij quasi quodam titulo speciali sibi Dominus decimas reseruauerit: Nos & Ecclesiarum dispendiis, & animarum periculis obuiare volentes, statuimus, vt in prærogatiuam dominij generalis exactionem tributorum & censuum præcedat solutio decimarum: vel saltem hi, ad quos census & tributa indecimata peruenerint (quoniam res cum onere suo transit) ea per cens. eccl. decimare cogantur Ecclesiis, quibus de iure debentur.

NOTÆ.

[a] IN *eodem.*] Concilio videlicet generali Lateran. sub Innocentio III. *can.* 54. vbi reperitur canon hic: & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. & textum hunc exposui suprà *in cap.* 26.

CAPVT XXXIV.

Idem [a] *in eodem.*

NVper Abbates Cisterciens. Ordinis in generali Capitulo congregati ad commonitionem nostram prouidè statuerunt, ne de cætero Fratres ipsius Ordinis emant possessiones, de quibus decimæ debeantur Ecclesiis, nisi fortè pro monasteriis de nouo fundatis; & si tales possessiones eis fuerint piâ fidelium deuotione collatæ, aut emptæ pro monasteriis de nouo fundatis, committantur aliis excolendæ, à quibus Ecclesiis decimæ persoluantur. Ne occasione priuilegiorum suorum Ecclesiæ vlteriùs prægrauentur, decernimus, vt de alienis terris, & amodò acquirendis, etsi eas propriis manibus, aut sumptibus excoluerint, decimas persoluant Ecclesiis, quibus ratione prædiorum antea soluebantur, nisi cum ipsis Ecclesiis aliter duxerint componendum. Nos ergo statutum gratum, & ratum habentes, hoc ipsum ad alios regulares, qui gaudent similibus priuilegiis, extendi volumus, & mandamus, vt Ecclesiarum Prælati promptiores, & efficaciores existant ad exhibendum eis de suis malefactoribus iustitiæ complementum, vt eorum priuilegia diligentiùs, & perfectiùs valeant obseruare.

NOTÆ.

1. [a] EOdem.] Concilio videlicet Lateran. *can.* 55. sub Innocentio III. celebrato, vbi habetur præsens textus, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. Casus autem, seu causa huius constitutionis ita contigit. Cùm monachi Cistercienses anno 1213. Capitulum generale celebrarent sub Arnaldo II. in eo recitatæ fuerunt Pontificis litteræ super querelis ad eum delatis per diuersos Episcopos, præcipuè per Quinqueecclesiensem: quibus litteris Pontifex commonebat ipsos Cistercienses, immò comminabat abolitionem priuilegij illis concessi super exemptione decimarum, vt constat ex epistola 85. ipsius Pontificis, *lib.* 16. vbi ita illis rescribit: [Venerabilis frater noster Quinqueecclesiensis Episcopus nobis intimare curauit, quod vos extendentes ad lucra turpia manus vestras, multitudinem emitis vinearum, de quibus sibi, vel Ecclesiæ suæ diœcesis decimæ solui solent; quarum vinum licet nequaquam in vsus vestros expendatis, sed vendendum faciatis ad alias prouincias deportari, decimas tamen sibi, vel ipsis Ecclesiis subtrahitis ex iisdem. Cùm igitur ex hoc Ordini vestro plurimùm detrahatur, vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ab iis de cætero taliter desistatis, quod materia scandali auferatur, & super hoc de vobis clamor ad nos vlteriùs non ascendat, scientes vobis esse meritò formidandum, ne propter clamores huiusmodi sacrum Concilium auctore Domino in proximo celebrandum priuilegia vestra coarctanda prouideat, vel etiam reuocanda, cùm priuilegium mereatur amittere, qui concessâ sibi abutitur libertate. Datum Lateran. XII. Kalend. Iunij, Pontif. nostri anno XVI.] Lectis huiusmodi litteris Cistercienses statuerunt, modum esse ponendum libertati, sicut & auaritiæ; præscripseruntque decimas esse soluendas ex cunctis prædiis, quæ deinceps acquirerent, siue pretio empta essent, siue fidelium largitione

largitione donata; & omnia ea, aut respuenda esse, aut decimas ipsos soluturos: refert Manrique *tom.4. annal. Cisterc. anno* 1213. *cap.*12. Cuius constitutionis Capituli generalis Cisterc. meminit Innocentius III. *in præsenti*, & statuit, prædictam moderationem esse obseruandam, non solùm ab ipsis Cistercienfibus, verùm & ab aliis æquale priuilegium exemptionis habentibus. Verba huius textus refert Manrique *dicto tom.* 4. *anno* 1213. *cap.*12. & *anno* 1215. *cap.* 5. *num.* 6.

COMMENTARIVM.

2. CVm in præsenti textu modus imponatur priuilegiis exemptionis à solutione decimarum diuersis monachorum Ordinibus concessis, ita vt de prædiis nouiter acquisitis decimas ipsi exempti legitimis parochis exsoluant; & postea plura alia priuilegia circa eandem exemptionem ipsi monachi, & alij Religiosi à Sede Apostolica impetrauerint, vulgò quæri solet, an in similibus priuilegiis debeat fieri expressa mentio, & derogatio huius textus? Et expressam eius derogationem desiderari docuerunt plures, quos sequitur Barbosa in præsenti *num.*1. & *de iure Eccles. lib.* 3. *cap.* 26. *num.* 37. Noguerol *alleg.* 39. *num.*24. Gutierrez *lib.*1. *canonic. cap.*21. *num.*136. Rota apud Tamburinum *tom.* 3. *de iure Abbatiss. decis.*94. Larrea *alleg.*58. *num.*2. Solorzanus *tom.*2. *lib.*3. *cap.*21. Qui mouentur ex eo, quia cùm præsens constitutio Concilij generalis sit, debet fieri eius expressa derogatio, iuxta communem sententiam, quam tuentur plures, quos referunt, & sequuntur Balboa *in cap.*1. *de iudiciis, num.*3. Barbosa *ad Concilium Tridens. sess.*1. *cap.*1. Fragoso *de regim. Christ. Reip. p.*1. *lib.*1. *disput.*1. §.7. Sed contrarium, & rectiùs, docuerunt Menochius *consil.*196. *num.*9. Rota apud Cauallerium *decis.*430. & apud Seraphinum *decis.* 331. Frances 1. *p. decis.* 764. Marquesanus *de comniss.* 1. *p. pag.*424. Nam verius est, etiam constitutionis conciliaris necessariam non esse expressam, & specialem derogationem; sed sufficere clausulam illam generalem, *non obstantibus, & cætera*, vt docent plures congesti à Barbosa *de clausulis, clausul.*82. Basilius *de matrim. lib.* 8. *cap.* 17. §.2. *num.* 19. vnde etsi præsens constitutio esset conciliaris, quod negandum est, iuxta tradita *in cap.* 1. *de summa Trinit.* non desideraretur eius specialis derogatio, licèt in nonnullis priuilegiis ad maiorem securitatem eam clausulam derogatoriam huius textus adiectam legerim.

CAPVT XXXV.

[a] Gregorius IX.

INterdicimus vniuersis personis ecclesiasticis, vt decimas detentas à Laicis, ad alienas Ecclesias pertinentes, in pignus recipere ab eisdem laïcis non præsumant.

NOTÆ.

1. [a] GRegorius IX.] Qui motu proprio præsentem edidit constitutionem, intendens decimas à laïcis occupatas virtute infeudationis Pontificiæ faciliùs recuperari; nam cùm laïci eas præscribere nequirent, *cap. causam quæ* 7. *de præscript.* Ecclesiastici verò possint, ideò faciliùs Ecclesia poterat eas à laïcis recuperare. Quæ fuit etiam ratio textus *in cap. in Lateranensi* 31. *de prabend. cap. cùm Apostolica, de his quæ fiunt à Prælat. cap. cùm & plantare* 3. *de priuil.* Ideoque prohibet Gregorius decimas pignori dari sub spe redemptionis; quod plerunque fiebat à monachis, & personis, qui eas obtinere non poterant, vt probaui suprà *in cap. quisquis, de elect.* pro expositione textus *in cap.*1. *de vsuris*: & præsens commentarium petendum est ex adductis suprà *in cap. prohibemus.*

TITVLVS XXXI.

De Regularibus transeuntibus ad religionem.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] Mogunt.

DE clericis hoc statuimus, vt ij, qui hactenus inuenti sunt, siue in canonico, siue in monachico ordine tonsurati sine eorum voluntate, si liberi [b] sunt, vt ita permaneant: & deinceps cauendum, vt nullus [c] tondeatur sine legitima [d] ætate, spontaneaque voluntate, vel cum [e] licentia domini sui.

NOTÆ.

1. [a] Mogunt.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & verba huius textus reperiuntur in ipso Concilio Moguntino temporibus Caroli Magni celebrato anno 813. ab Hildebaldo, quem Galli vocant magnum Eleemosynarium, qui fuit Archicapellanus Imperatoris: vnde in principio ipsius Concilij pro Archiepiscopo, legit Archicapellano Filesacus *in cap. 9. circa finem, de offic. Ordin.* Hæc Synodus celebrata fuit tempore Ricolphi Archiepiscopi Moguntini, die 12. Iunij, anno 813. in claustro Basilicæ S. Albani, pro reformatione status Ecclesiastici, vt probat Seuerinus Binius *in notis ad dictum Concilium.* Ex cuius Concilij canone 23. ita restituo præsentis textus litteram, prout iacet in editione Binij.

2. [b] *Si liberi sunt.*] Id est non serui, ita tonsurati; nam si serui absque propria voluntate, simulque licentia domini sui tonsurati erant, propriis dominis reddebantur, quia absque eorum manumissione ad ordinem clericalem, seu statum monasticum promoueri non debebant, vt latè probaui *in cap. 1. de seruis non ordin.*

3. [c] *Tondeatur.*] De tonsura clericali, & eius origine egi *in cap. si quis ex clericis, de vita & honest. cleric.* quare tantùm de tonsura monachorum in præsenti agendum est. Et constat, iam à primis Ecclesiæ sæculis in vsu fuisse monasticam tonsuram. Vnde dum Dionysius describit ritus, cum quibus suo sæculo ad statum monachorum admittebantur candidati, *part. 2. hierarch. cap. 6.* ait: *Moris fuisse post omnium abrenunciationem signi crucis consignatione à sacerdote tonderi cum inuocatione Trinitatis, ac tunc demùm veste noua indui.* D. Augustinus *epist. 147. Per coronam nostram nos adiurant vestri; per coronam vestram vos adiurant nostri.* Et in Concilio Nicæn. ita cauetur: *Monachi alia habeant indumenta, & mores, quàm habent laici, ac caput tondeant in modum coronæ.* Concilium Tolet. 4. *can. 17.* ibi: *Nullus sub religionis habitu attonsus.* Et *can. 55.* ibi: *Non aliter & hi, qui detonsi fuerunt à parentibus, aut sponte sua.* Epiphanius *hæresi 80.* Beda *lib. 5. de gest. Angl. cap. 22.* D. Gregorius *lib. 9. regestr. epist. 44. Volumus vt maritum suum illi, etiamsi tonsuratus est, reddere omni debeas excusatione cessante.* Beda *in Martyrol. die xviij. Kalend. Febr.* ibi: *Comâ depositâ monachorum pater extitit.* Idem Kalend. Maij: *Comâ depositâ religionis habitum suscepit.* Socrates *lib. 3. cap. 1.* de Iuliano Apostata ait, ipsum abrasa cute vitam monasticam simulasse: olimque monachis totum caput tondebatur, vt videre est in Theoria S. Germani Episcopi CP. Postea Græci attonsi fuerunt in modum crucis, vt liquet ex Græcorum Euchologio. Hodie qui choro deputati sunt, toto capite tondentur, excepto inferiori capillorum circulo, iuxta antiquam formam clericorum, quæ statuitur in Concilio Tolet. 4. *can. 46.* Aquisgran. sub Ludouico, *cap. 1.* ex D. Isidoro *lib. 2. de Eccl. offic. cap. 4.* Gregorio Turon. *in vitis Patrum, cap. 57.* Varias huius rasuræ causas afferunt Renatus Labarr. *ad calcem lib. Tertul. de corona militis.* Prosper Stellarius *in opere de Coronis, & rasuris:* ex quibus communes cum clericis illustraui *in cap. si quis ex clericis.* Optimam rationem adducit D. Hieronymus relatus *in cap. duo sunt 12. q. 1.* ex eo, quia per talem attonsionem religiosos omnium rerum sæcularium curam depo-suisse credatur. Facit Iuo Carnot. *sermone de sacror. ordin. excel. Si paupertatem, & humilitatem, quam prafert habitus corporis, & figura capitis, in corde non habetis, timeo ne cum hypocritis sit pars vestra, & spes vestra ab æterna mercede sit vacua, qui non vt clerici, sed vt acephali in clericali militia sola quæritis lucra temporalia. Ad hoc quidem capillos in modum corona in summitate capitis raditis, vt & regnum spirituale, quo cateris præeminetis, tali figurâ ostendatis, & cura mortalis illecebras frequenter redeuntes sic amputetis de corde, sicut crines frequenter resurgentes abraditis de capite.* Alia etiam rasuræ ratio peti potest ex veteri ritu deponendi capillos olim in mari tempore procellæ, de quo prisco vsu videndus Ferdinandus à Cordoua *in multiplici Didasc. cap. 22.* Similiter enim religiosi fugientes à tempestate, in portu religionis se recipientes, dimittunt capillos in sæculi maris procellis. Alium affinem ritum antiquum, quo capilli monacho resecti consecrabantur, refert Sanctus Aurelianus *in cap. 4. sua regula,* ibi: *Si quis laicus tonsurandus est, de capillis illius in confessionem mittatur, vt ei in testimonium sit, hoc est, vt id sit monumentum, ac symbolum consecrationis, quâ se Deo addixit.* Confessionem in eo textu accipit Theophilus in Hiparco, siue de Religioso negotiatore, pro loco, in quo conditum iacebat alicuius Martyris corpus: quod intelligo non tantùm de communi loco, siue sacello, in quo sanctum corpus iacet; sed etiam de loco proprio, putà capsa, quâ reliquiæ concludebantur; nam eam quoque aliquando confessionis nomine donatam legimus, vt apud Anastasium Biblioth. in vita Hilarij, cùm ait, eum Pontificem construxisse ex argento confessionem S. Ioannis Baptistæ, pensantem libras centum; quod nemo de templo, vel de sacello accipiat, sed tantùm de capsella, seu tabernaculo. Manet ergo, iam à primis sæculis monachos attonsos fuisse; vnde detonsus pro monacho, crebrum est apud veteres, & notauit Alemanus *ad histor. arcan. Procop.* beneque confirmatur ex eo, quod Sanctus Augustinus monachos comatos, atque crinitos, non attonsos cæterorum more, habet pro monstris. Probant antiquitatem huius sacri ritus contra centuriatores, qui *centur. 4. cap. 6. pag. 467.* vt superstitiosam, & sacræ Scripturæ contrariam tonsuram monachorum improbarunt, Bellarminus *tom. 1. controu. lib. 1. cap. 4.* Lindembrog. *in Glossar. verbo Comam deponere,* Hurtado *de vero martyr. tract. penult. resol. 6. §. 13. fol. 405.* Zerda *in aduers. cap. 42. num. 12.* Saussay *in Panopl. cleric. part. 1. lib. 1.* Alemanus *ad Procopium, pag. 6. linea 5.* Loaysas *in can. 6. Concilij Tolet. 6.* Corjolanus *in breuiario, anno 167.* Baronius *anno 57. & 58. num. 54.* Iodoc. Coccius *lib. 4. thesaur. fidei Cathol. artic. 8.* Haephtenus *lib. 5. disquisit. monast. tract. 9.* Menardus *in notis ad concord. regul. cap. 14. §. 10.* Brauo *ad regulam D. Benedicti, cap. 1. num. 22.* Hallierius *de sacris elect. in apparat. de tonsura cleric.*

Circa attonsionem verò virginum Deo dicatarum non ita liquet; nam etiam crinibus dimissis eas consecrari, constat ex Optato Meliuit. *lib. 6.* 4.
qui increpans Donatistas ait: *Spirituali sponso crinem soluerant, iam cœlestes celebrauerant nuptias. Quid est quod iterum crinem soluere eas coëgistis?* D. Hieronymus *epist. 48.* ibi: *Moris est in Ægypti, & Syriæ monasteriis, vt tam virgo, quàm vidua, quæ se Deo vouerint, & sæculo renunciantes, omnes delicias sæculi conculcauerint, crinem mon. steriorum matribus offerant dissecandum, non intecto postea,*

contra

contra Apostoli voluntatem incessura capite, sed ligato, pariter & velato. Quod & de Taboniositis refert Palladius: immò & Vestales, auctore Plinio *lib. 16. cap. 14.* incisos capillos ad arborem Lothos suspendebant, quæ capillaris arbor idcircò à Festo dicitur: notarunt Lantdmeter. *lib. 1. de veteri mon. cap. 103.* Raderus *in Martialem lib. 6. epigram. 17.* Prosperus Stellarius *lib. 1. de coronis, cap. 6. pag. 25.* Hinestrosa *in diatrib. de barba & coma, p. 1. num. 21.* Acuña *in cap. prohibete, 23. dist. num. 5.* Semel tamen tonsæ Vestales in ingressu, postea alebant comam, vt notauit Lipsius *de Vestalibus, cap. 12.* Econtra verò virgines Deo deuotas comam deponere non debere, statuitur *in can. 16. Concilij Gangrens.* relato *in cap. quacunque, 30. dist.* vbi cauetur, vt si qua mulier propter eam, quæ vocatur exercitatio, id est ob vitam monasticam, tondeat comam, excommunicetur: & *in l. nulla 27. §. fœmina, C. Theod. de Episcop. & cler.* ita Imperatores sanxerunt: *Fœmina, quæ crinem suum contra diuinas, humanasque leges instinctu persuasa professionis absciderint, ab Ecclesiæ foribus arceantur. Non illis fas sit sacrata adire mysteria, nec vllis supplicationibus mereantur veneranda omnibus altaria frequentare; adeò quidem, vt Episcopus, si tonso capite fœminam introïre permiserit, deiectus loco etiam ipse cum huiusmodi contuberniis arceatur; ac non modò si fieri suaserit, verùm etiam si hoc ab aliquibus exequi, factum denique esse quacunque ratione compererit, nihil sibi intelligat opitulari.* Sed vetius credo, non fuisse omnibus Ecclesiis in tondendis virginum crinibus eundem vsum, nec vbique fuisse sanctimonialibus comam abscissam, vt post Baronium *anno 57. num. 92.* & in Martyrol. *die 20. Septembris*, notarunt Haæphtenus *d. tract. 9. disquisit. 6. per tot.* Pater Serlogus *in Cantica, tom. 1. vestig. 28. cap. 4. sect. 1. num. 6.* Sauarus *in not. ad Sidon. lib. 5. epist. 13.* Feloaga *in cap. 1. de his, quæ vi, ration. 2. num. 15.* Nec obstat textus *in d. cap. quacunque:* cuius interpretatio facilis est, si veram ipsius canonis causam, seu historiam repetamus. Increpant enim PP. Concilij Gangr. in eo canone, quasdam fœminas hæreticas, quæ Stathij Sebasteni fraudibus captæ, prætextu pietatis maritos relinquebant, & exuto crinibus capite, & fœmineis vestibus, corpore habitum induebant virilem, de quibus agunt Lantdmeter. *dicto cap. 13.* Zerda *in aduers. cap. 133.* Exagitant ergo PP. in prædicto casu similes fœminas, metuentes ne comam deponerent simulatione pietatis; non quia ex vera religione in sanctimonialibus abscissio illa comæ improbetur, vt latè docent pro ipsius textus expositione Acuña *ibi*, Auendaño *de metu lib. 1. cap. 43.* Feloaga *in d. cap. 1. de his quæ vi,* Sauarus, & Baronius *vbi proximè*, Viuar. *de veteri mon. tom. 2. fol. 55.* Nec refragatur textus *in d. l. nulli*; nam Imperatores in eo textu non loquuntur de virginibus sacris, quæ intra septa monasterij degebant; sed de his, quæ sæculo renunciantes, manebant adhuc in eo, & tanquam deuotæ monasteriis, tamen non inclusæ, comam deponebant: quod fieri de cætero Imperatores prohibuerunt, ex speciali causa, quam referunt Sozomenus *lib. 7. cap. 16.* Socrates *lib. 2. cap. 43.* Niceph. Callixtus *lib. 9. cap. 16.* & ex eis Baronius *anno 399.* docuerunt Corjolanus *in breuiario, anno 235.* Menardus *in notis ad lib. Sacram. D. Gregorij, fol. 213.* Bobius *in Roma Subter. lib. 4. tom. 2. cap. 37.* etsi aliter textum illum accipiat I. Gothofredus *in eius comment.*

[d] *Ætate.*] De legitima ætate ad ordines egi *in cap. vel non est, de ætate & qualit.* De ætate verò ad professionem monasticam emittendam agemus infrà, *in cap. quia in insulis.* 5.

[e] *Vel cum licentia.*] Licèt vt serui sacris ordinibus initientur, non solùm licentia domini, verùm plena manumissio desideretur, vt probaui *in cap. 1. de seruis non ordin.* vt tamen in monasterio admittantur sufficit domini licentia, *l. serui 3. l. iubemus, authentic. verum, C. de Episcop. & cler. Nouel. 5. de monachis.* Illustrat P. Faber *lib. 3. semestr. cap. 17. ad finem.* Si autem dominus seruum monasterio tradidit, ipse à monasterio discedere non potest, *cap. 2. de condit. apposit.* vnde rectè Patres in præsenti disiunctiuè statuerunt, quod nullus tondeatur absque spontanea voluntate, si liber sit; si verò seruus, cum domini licentia, quæ olim sufficiebat, vt monachus fieret. 6.

COMMENTARIVM.

EX hoc Concilij Mogunt. canone sequens deducitur disputanda assertio: *Nullus tonderi debet nisi spontaneâ voluntate.* Probant eam textus *in cap. puella 20. q. 2. cap. firma, cap finali 20. q. 3. cap. vidua 4.* ibi: *Sponte, hoc tit.* Concilium Aurel. 3. *can. 7. Episcopus, qui inuitum, aut reclamantem præsumpserit ordinari, annali pœnitentia sub iitus Missas facere non præsumat.* Nicolaus Papa *ad consult. Bulgar. cap. 87. Monachi cùm habitum induere, ac vitam remotam ducere non nisi a spondente diuinitus exiguntur. Vnde quisquis vim intulerit alicui, vt monachicum habitum, & vitam remotiorem, quam non optauit, nec elegit, assumat, id tanquam violans, peccatum euadere non valet: & quoniam quod agitur ex accipientis voto non venit, nec accipiens religiosum habitum inde mercedem habet, nec inferens crudelitatis suæ iudicio carebit.* Et *cap. 1. de his quæ vi.* D. Gregorius *lib. 1. epist. 19.* & *lib. 2. indict. 10. epist. 16.* Symmachus Papa relatus *in cap. vbi ita, 74. dist.* Leo, & Maioranus Imperatores *in l. edita, C. Theodos. ne quis inuitus cler. ordin.* ibi: *Quia quamuis sanctum onus, vt volentibus patimur imponi, ita ab inuitis iubemus arceri, nonnullorum enim persuasio sacerdotum reluctantibus onus istud imponit, vt improbitas mentis violentia intercedentis offensâ ad odium piæ religionis instituat. Eo ergo licentiam huius præsumptionis excludimus, vt si quisquam probatus fuerit vi coactus sub contumelia publica clericatus officiis successisse, spontaneis accusatoribus, vel si ipse voluerit allegare perpessam licentiam, commodemus apud Iudices competentes huiusmodi admissa damnare.* Trident. *sess. 25. de reform. cap. 18.* Illustrant vltra congestos a Barbosa *in præsenti*, Hallierius *de sacris elect. sect. 5. cap. 1. pag. 200.* Suarez *tom. 2. de relig. lib. 6. c. 3.* Vighell. *in meth. iur. can. fol. 155.* Auendaño *de metu lib. 2. cap. 10. num. 25.* Barbosa *lib. 1. Iuris Eccles. cap. 43. num. 38.* plures relati à Feloaga *in cap. 1. de his quæ vi*, Osualdus *lib. 15. Donelli, cap. 38. littera G.* Antonius Augustinus *in epit. Iuris, lib. 9. tit. 4.* Peyrinis, Tamburinus, & alij relati a Hieronymo Garcia *tom. 1. polit. regul. tract. 2. dub. 3.* 7. CONCLVSIO DEDVCITVR ET PROBATVR.

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis valde est, siue referatur ad monachos, siue ad clericos; nam in pluribus Ecclesiæ canonibus legimus, reos maiorum scelerum in monasteria detrudi, ibique veros monachos fieri. Concilium Tolet. 8. *can. 5.* vbi de his ita statuitur: *Monasticis disciplinis manere subiectum.* Et *canon. 6.* ibi: *His* 8. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

qui ordinationem suam ignorat, omnino abjiciendus est, & arctâ pœnitentiâ in monasterio mittendus, vt omnibus diebus vitæ suæ in luctu, & fletu sub monastico habitu conuersetur. Matiscon. 3. *can.* 16. *Trudi in cœnobiis, & ibi vsque ad extremum vitæ permanere.* Idem probatur ex Vrbano II. relato *in cap. mandamus* 19. *q.* 3. & transcripto ab Innocentio III. *in cap. intelleximus, de ætate & qualit.* in illis verbis: *Ne quis canonicus Regularis professus, nisi (quod absit) publicè lapsus fuerit, monachus efficiatur.* Ergo si lapsus fuerit, & in monasterium detrudatur, verè monachus efficitur. Idem colligitur *ex cap. admonere,* 33. *q.* 2. Et in monasteriis detrusos ob aliqua scelera, verè monachos remanere, neruosè defendit Hallierius *lib.* 3. *de Hierarch. Eccles. artic.* 4. §. 7. Igitur quia absque spontanea voluntate potest quis tonderi, monachusque fieri. Si ad clericos referatur præsens canon difficilior est; siquidem nihil ita obuium in sacris Ecclesiæ canonibus, & historiis, quàm inuitos ad sacros Ordines, immò ad dignitatum culmen, Episcopatum videlicet, promoueri. D. Augustinus *epist.* 204. *ad Donatum,* ait: *Multi vt Episcopatum suscipiant, tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur quæ nolunt.* Vnde tot exempla legimus eorum, qui per vim, & reluctantes ordinati sunt, ex quibus aliqua referam. D. enim Marcus pollicem sibi truncauit, vt sacerdotium deuitaret, teste D. Hieronymo *in prolog. super Marcum.* Ammonius monachus aures sibi præscidit, ne sacris initiaretur ordinibus, vt referunt Socrates *lib.* 4. *cap.* 18. Petrus Blesensis *epist.* 23. *&* 35. alij plures è latebris, & siluarum speluncis reuocati fuerunt, vt coacti in Episcopos ordinarentur. De D. Cypriano id refert Pontius *in eius vita*; de Athanasio Sozomenus *lib.* 2. *cap.* 16. de Gregorio Nazianz. ipse refert *orat.* 1. *apologet.* 7. de Gregorio Magno Ioannes Diaconus *in eius vita*: de Chrysost. ipse *lib.* 1. *de sacerd. cap.* 3. & vt alios omittam, quos refert Hallierius *de sacris elect. dicta sect.* 5. *cap.* 1. §. 4. referam tantùm ordinationes SS. Pauliniani fratris D. Hieronymi, & Paulini. Primam narrat Epiphanius *epist. ad Ioannem Hierosolym.* extat inter epistolas D. Hieronymi ordine 60. his verbis: *Cùm igitur celebraretur collecta in Ecclesia villæ, quæ est iuxta monasterium nostrum, ignorantem eum, & nullam penitus habentem suspicionem, per multos Diaconos apprehendi iussimus, & teneri os eius, ne fortè liberari se cupiens, adiuraret nos per nomen Christi; & primum Diaconum ordinauimus, proponentes ei timorem Dei, & compellentes, vt ministraret: valde quippe obnitebatur, indignum se esse contestans. Vix ergo compulimus eum, & persuadere potuimus testimoniis Scripturarum, & propositione mandatorum Dei: & cùm ministraret in sanctis sacrificiis, rursus eum ingenti difficultate tento ore eius ordinauimus presbyterum.* Ordinationem S. Paulini ipse refert *epist.* 6. *ad Seuerum,* in hæc verba: *Die Domini, quo nasci carne dignatus est, repentina vi à multitudine correptum, & presbyteratu initiatum inuitum, eâ tamen conditione in Barchinonensi Ecclesia consecrari adductum, vt ipsi Ecclesiæ non alligaretur, in sacerdotium tantùm Domini, non etiam in locum Ecclesiæ dedicatum.* Igitur inuitus, & omnino renuens potest quis tonderi, & in clericum ordinari: & in Concilio Carthag. relato à Gratiano *in cap. si qui, cap. placuit, cap. consuluit,* 74. *dist.* potestas datur Episcopis, vt clericos etiam renitentes ad altiores gradus promoueant: igitur à peritia canonica alienum non est, vt clerici inuiti ordinentur.

Quâ difficultate sic fulcitâ non obstante, vera est præsens constitutio, cuius ratio, omissis quæ 9.
de vi, & metu adduxi *in cap.* 1. *de his quæ vi,* ex eo prouenit: nam cùm votum metu graui factum nullum sit ipso iure, vt probaui *in d. cap.* 1. & tam in susceptione sacri ordinis, quàm tonsuræ monasticæ votum castitatis emittatur, vt probaui *in cap.* 1. *de cleric. coniug.* ideò nemo inuitus, & contra propriam voluntatem tonderi debet: quare PP. Concilij Trident. magnoperè curarunt, vt circa ingressum monasterij nullus metus, immò nec vlla persuasio adhibeatur, quæ metum incutere possit, excommunicatione inflictâ in eos, qui contrà fecerint, *sess.* 25. *de regul. cap.* 18. & in capite sequenti statuitur, vt liceat intra quinquennium proclamare contra propriam professionem per vim emissam: quod decretum post alios exponunt latè Auendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 10. *ex num.* 38. Garcia *dicto tom.* 1. *part.* 1. *regul. tract.* 2. *dub.* 3. facit etiam, nam gratum nequit esse Deo sacrificium illius, qui renuens illi dicatur, & contra voluntatem offertur: vnde apud ipsos Gentiles victimæ offerendæ ducebantur, non trahebantur. Cicero *lib.* 1. *de diuinat. Cùm censor populum lustraret, qui bonis nominibus ducerent, eligebantur.* Suetonius *cap.* 59. *Nonnulli Patrumfam. testamento cauerunt, vt ab heredibus iuis prælato titulo victima in Capitolium ducerentur.* Plinius *lib.* 28. *cap.* 2. *Cur publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera legimus.* Agellius *lib.* 4. *cap.* 6. Si primis hostiis litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur. Iulius Obsequens *lib. de prodigiis*: Taurus cùm ad immolationem duceretur, ob hæc ipsa corruit. Ovidius *eleg.* 12. *lib.* 3. *Amor.*

Ducuntur niueæ populo plaudente iuuencæ.

Et Stat. Papin. *lib.* 4. *Thebaid.*

—— armentaque sisti
Atra monet: quæcunque gregum pulcherrima ceruix
Ducitur.

Virgilius *lib.* 2. *Georgic.*

Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram.

Quorum verborum proprietatem non modò Seruius notat, verùm etiam Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 5. cuius ipsa verba apponam: *Obseruatum est à sacrificantibus, vt si hostia, quæ ad aras duceretur, fuisset vehementiùs reluctata, ostendissetque se inuitam altaribus admoueri, amoueretur; quia inuito Deo offerri eam putabant: quæ verò stetisset oblata, hanc volenti Numini dari existimabant.* Plinius *lib.* 8. *natur. cap.* 45. *Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos non ferè litare, sicut nec claudicantem, nec alienâ hostiâ Deos placari, nec trahente se ab aris.* Proinde Suetonius *in Iulio, cap.* 59. vt Cæsarem ne religione quidem vlla à quoquam incepto vnquam absterritum, vel retardatum ostenderet, exempli causâ subjicit, eum, licèt immolanti aufugisset hostia, profectionem aduersùs Scipionem, & Iubam non distulisse. Etenim tristis portenti loco habitum, si aut hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitus reddidisset, aut in aliam partem corporis, quàm oporteret, cecidisset. Festus *in verbo Piacularia auspicia,* tradit: quod ex subiunctis testimoniis perspicuè apparet. Liuius *lib.* 21. de Flaminio Coss. *Paucos post dies Magistratum iniit, immolantique ei vitulus cùm ictus è manibus sacrificantium sese cum proripuisset,*

TRADITVR RATIO DECIDENDI.

puisset, multos circumstantes cruore respersit. Fuga procul etiam maior, apud ignaros quid trepidaretur, & concursatio fuit: id à pleris que in omen magni terroris acceptum. Plinius lib. 8. cap. 45. Nec claudicante, nec alienâ hostiâ Deos placari, nec trahente se ab aris. Vnde nihil faustum, felixque si hostia traheretur inuita, aut profuga retraheretur; immò dirum omen, si mugitum dedisset, aut vocem flebilem emisisset. Silius Italicus lib. 5.

Nec rauco taurus cessauit flebile ad aras
Immugire sono.

Ita etiam qui infantes Saturno immolabant, eos blanditiis demulcebant, ne quid triste resonaret, aut flebile. Minutius in Octauio: *Blanditiis, & osculo comprimente vagitum, ne flebilis hostia immolaretur.* Illustrant Rauisius Textor lib. 1. offic. cap. 2. P. Pinto in spicil. tract. 1. cap. 47. num. 5. Vnde rectè in præsenti canone statuitur, ne quis inuitus tondeatur in gradu monachico, vel sacri ordinis.

10. DISSOLVITVR DIFFICVLTAS. Nec obstat difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta, pro cuius prioris partis expositione sciendum est, olim in vsu fuisse, vt clerici, aliæve personæ ecclesiasticæ in grauiora crimina lapsæ, in monasteria, tanquam ergastula, pœnitentiæ peragendæ causâ detruderentur, modò ad tempus, aliquando verò in perpetuum: De detrusione ad tempus agitur in Concilio Lugdun. 1. sub Sigismundo Rege Burgundionum, can. 3. *Quod si se Rex præcellentissimus ab Ecclesiis, vel sacerdotum communione vltrò suspenderet, locum ei dantes, ad sanctæ matris gremium remeandi sancti Antistites (quos fortè pœnitebat, quod Stephano incesti crimine polluto communicassent) in monasteria se absque vlla dilatione, prout cuique fuerit opportunum, recipiant, donec pacem integram ad charitatis plenitudinem construendam Sanctorum flexus precibus pro sua potentia, & pietate dignetur.* Hispalense 2. can. 3. *Desertorem autem clericum cingulo honoris, atque ordinis sui exutum, aliquo tempore monasterio religari conuenit, sicque postea in monasterio ecclesiastici ordinis reuocari; nam non poterit in talibus peruagationis aboleri licentia, nisi fuerit in eis propter correctionem disciplina subsecuta censura.* Tolet. 7. cap. 3. *Presbyteri autem, quibus maioris honoris locus apud eandem Ecclesiam fuerit, cuius sacerdos obierit, si homines in solicitudine pro exequiis, aut iam mortui, aut continuò Antistitis morituri, ad commonendam Episcopum tardi inueniuntur, aut per quamcunque molestiam animi id negligere comprobentur, totius anni spatio ad pœnitentiam in monasteriis deputentur.* Sanctus Gregorius lib. 2. indict. 6. epist. 52. Ioanni defensori: *Hi verò, qui eum contra Dei timorem, & canonum statuta condemnauerunt, excommunicati in monasterium ad agendam pœnitentiam sex mensibus mittendi sunt.* Et paulò post: *Episcopi verò, qui eum ordinare præsumpserunt, vel peruersa ipsius ordinationi præbuere consensum, iidem communione priuati, sex mensibus ad agendam pœnitentiam in monasterio deputentur.* Concilium Narbon. can. 5. *Clericum suum seniorem increpantem, vel iniuriâ afficientem ita punit, vt vno anno in monasterio sciat abjicere superbiam vnde inflatur.* In perpetuum quoque in monasteria plures detrudi constat ex Concilio Agathensi can. 50. Epaun. can. 22. Aurel. 3. can. 7. Matiscon. 1. can. 16. Tolet. 4. can. 44. Tolet. 8. can. 3. & 7. Tolet. 11. can. 7. Gregorius Magnus lib. 1. epist. 42. & lib. 2. epist. 17. Concilium Cabilon. 2. can. 4. Aquisgran. can. 175. Trosleian. can. 14. Lateran. generale sub Alexandro can. 11. cap. clerici, de excess. Prælat. cap. vt famæ, de sent. excom. cap. gaudemus de conuersi coniug. Carolus Magnus lib. 6. capit. 9. & 90. quarum auctoritatum verba refert Hallierius de Hierarch. Eccles. lib. 3. artic. 4. §. 6. per totum, Nouella 123. cap. 11. & 124. cap. 10. Concilium Hispal. 2. can. 3. cap. nullus 11. q. 1. cap. clerici 4. de excessib. Prælat. cum aliis congestis à Gibalino de clausura regul. disquisit. 3. cap. 2. §. 2. Cellotius lib. 7. de Hierach. cap. 6. Lindembrog. in glossari verbo Monasterium pœnitentiæ. Bosquetus in not. ad Innocentium III. lib. 1. regestr. 3. epist. 130. Hurtad. de resid. tom. 2. resol. 7. subresol. 3. Sed an huiusmodi pœnitentes verè efficerentur monachi, dubium, & magnum est? Affirmat Hallierius dicto lib. 3. §. 6. Econtra verò ipsos verè monachos non fieri, defendunt Gibalinus dicto cap. 2. §. 2. Cellotius dicto lib. 7. §. 6. pag. 639. Petrus Faber lib. 3. semestr. cap. 21. Et rectè; nam in omnibus Conciliis proxime relatis nunquam affirmatur, ita detrusos verè monachos fieri ex tali detrusione; sed tantùm detrudi, & relegari, vt ibi pœnitentiam peragant sub habitu & regula monachorum, ita vt manifestè doceant, ita detrusis non iniungi statum monasticum, aut regularem; vt constat præcipuè ex dicto Concilio Tolet. 4. can. 28. & Tolet. 8. can. 6. ibi: *Sub pœnitentia oneribus in monasterium relegari.* Et can. 7. *Monasterij claustris sub pœnitentia retrudi.* Cabilon. 2. can. 4. *Agenda pœnitentiæ causâ in monasterium mitti.* Hæc autem pœnitentia consistebat in inclusione, seu detrusione, vt in illis canonibus exprimitur; non enim poterant toto illo tempore ita detrusi exire à monasterio, quo tanquam carcere tenebantur. Secundò consistebat in censura, & rigore monasticæ disciplinæ, quam seruare tenebantur etiam quoad exercitia grauiora monastica, quamvis monachi non essent, & pro modo culpæ duris subeundis pœnis in monasterium detrudebantur: quare in can. 16. Concil. Altissiod. iubetur, vt Abbas, qui mulierem in monasterio suo ingredi permisit, tribus mensibus in alio monasterio detrudatur pane & aquâ contentus. In Concilio Narbon. can. 6. statuitur, vt Abbas ita agat cum clerico, aut honorato de ciuitate, qui ad monasterium fuerit deputatus, sicut ab Episcopo manifesta correptione fuerit ordinatus; quia ob hanc causam dirigitur vt emendetur, non vt passim diuersis ferculis saturetur. Manet ergo clericos ita detrusos verè monachos non fieri; nam cùm monachismus essentialiter petat tria vota, paupertatis, castitatis, & obedientiæ, cum sui traditione spontanea, vt infrà dicemus in cap. 4. & omnia illa deficiant in reis peragendæ pœnitentiæ causâ in monasterio tantùm detrusis, ex tali detrusione monastica professio induci non potest.

11. DISSOLVITVR ALIA DIFFICVLTATIS PARS. Nec obstat alia ipsius difficultatis pars, pro cuius solutione sciendum est, olim plerunque fideles ex reuerentia & humilitate clericalem statum & ordinationem refugisse, eosque auctoritate Ecclesiæ adactos fuisse, vt ordinationi consentirent. D. Cyprianus epist. 52. ad Anton. qui tales esse describit, qui olim ad sacerdotium legitimè eligebantur; qualis ab ipso depingitur Sanctus Cornelius, qui nempe *Episcopatum ipsum nec postulauit, nec voluit, nec vt cæteri, quos arrogantiæ, & superbiæ sua tumor inflat, inuasit: sed quietus, & modestus, & quales esse consueuerunt, qui* ad

ad hunc locum diuinitus eliguntur, pro pudore virginatus conscientia sua, & pro humilitate ingenita sibi, & custodita verecundia, non vt quidam vim fecit, vt Episcopus fieret; sed ipse vim passus est, vt Episcopatum coactus exciperet. D. Gregorius relatus *in cap. sicut 1. q.6.* Vnde Imperatores Leo, & Anthemius *in l. quamquam, C. de Episc. & cleric.* de clerico ordinando aiebant: *Tantum ab ambitu debet esse sepositus, vt quaratur cogendus, rogatus recedat, inuitus refugiat, sola illi suffragetur necessitas excusandi.* Existimabant enim, & recte, primi illi fidei cultores, sacerdotium esse graue onus, quod vita, seu virtute angelica opus habet, iuxta D. Chrysostomum *lib.2. de sacerd. cap.7.* sarcinam & periculosum ministerium, iuxta D. Augustinum *epist.60. & 148.* onus onerum, secundùm Petrum Damianum *epist.10.* onus gigantinis, vel ipsis quoque angelicis humeris formidabile, vt post D. Bernardum *epist.256.* docuerunt Patres Concilij Trident. *sess. 6. cap. 1.* vnde cautum fuit in Concilio Carthag. *can. 31.* relato à Gratiano *in cap. sicut, 74. dist.* vt clerici in minoribus gradibus constituti, ad maiores ascendere cogerentur; & ita cùm illis temporibus valde necessarij essent presbyteri, ex monachis, aut clericis in minoribus gradibus constitis eligebantur aptiores: & licet respuerent gradus sacros ex humilitate, & modestia, cogebantur tamen à propriis Episcopis eos recipere, de quibus accipi potest Innocentius III. *lib. 1. epistol. fol. 89.* vbi Trecensi Episcopo ita scribit: [Clericos verò Ecclesiæ tuæ, quos necessitas postulauerit ad sacros Ordines promoueri, secundùm priuilegium M. prædecessori tuo, & successoribus tuis à felicis recordationis Alexandro P. prædecessore nostro indultum, liceat tibi, si idonei fuerint, nec de canonica poterint institutione repelli, ad eosdem ordines suscipiendos, secundùm canonum instituta compellere, vel si inobedientes fuerint, animaduersionis ecclesiasticæ sententiâ cogere: nisi contra hoc alicui fuerit Sedis Apostolicæ auctoritate indultum, vt ad suscipiendos ordines non cogatur.] Quarum ordinationum exempla plura suprà retuli. Sed cùm Ecclesia agnosceret, periculosum esse eum ad superiores gradus suscipiendos cogere, qui se fortè vel ineptum officio, vel ordine indignum, vel etiam impedimento aliquo irretitum agnoscens, ordinationem refugiebat, eam facultatem ordinandi inuitos ob vtilitatem, & necessitatem ab Episcopis abstulit, & Summo Pontifici reseruauit. Iuo Carnot. *epist. 178.* Vnde, ni fallor, lucem accipit præsens Concilij Mogunt. canon: in eo agitur de clericis inuitè ordinatis in presbyteros ex monachis, vt præ se fert eius summarium in ipso Concilio, id est de clericis absque voluntate ordinatis, ex iis, qui in ordine monachico, vel canonico erant. Cùm enim eos Episcopi sacerdotali gradu aptos ex eorum conuersatione cognoscerent, violenter ordinarunt: circa quos statuunt PP. vt si liberi sunt, id est ingenui, non ex seruitute ad gradus ecclesiasticos vocati, ita permaneant; quia iuxta vsum, & praxim Ecclesiæ promoti sunt. Deinceps autem nullus ordinetur, nisi in legitima ætate, & spontanea voluntate; atque si serui sunt, cum plena domini voluntate, id est manumissi: & ordinati absque propria voluntate, ita permaneant; deinceps absque spontanea voluntate tonsurari prohibentur. Iuxta quam interpretationem deducitur in præsenti canone, non de monachis, aut religiosis per vim in monachos tonsurandis agi, sed de clericis monachis, aut regularibus per vim ordinatis, vt facilè ex ipsius textus littera cognoscitur. Non me latet, textum hunc de filiis à parentibus monasterio oblatis accepisse Gibalinum *de clausura disquisit 5. cap. 2. §. 3. num.16.* Hallierium *de sacris elect. 1. p. sect. vlt. in fine, fol. 361.* de quibus nos infrà agemus *in cap.4.*

Primò suprà traditis obstat textus *in can. 7. Concilij Tolet.8.* in illis verbis: *Septima assertionis accessu adiit cœtum nostrum tam inuerecunda progressio, quam ignobilis, ac detestanda præsumptio. Quosdam enim, aut euentu necessitatum, aut metu periculorum adeptos fuisse nouimus ecclesiasticarum officia dignitatum: & quoniam cùm illis hac imponerentur, id sibi fieri noluisse testantur, idcircò hac spernere, atque ad pristina pertentant coniugia, moresque redire; tam nequiter cœlestia iura soluentes, quàm promptè sæcularibus extant illecebris inhiantes.* Et statim: *Quia si maiores impunè non deserunt, quod paruuli, vel nesciendo, vel nolendo percipiunt, quanto magis non conuenit violare, quod pro mortis aut pœnarum euadenda pernicie, occultâ Dei dispensatione dignoscitur obuenisse. Recedant ergo talium desideriorum impudorati fautores: & licet inuiti perceperint, quod non merebantur habere, libenter tamen cœleste retineant premium, quod nolendo per terrena consecuti sunt necessitatis euentum: vt tamen inuiti appetant bona diligere, quæ spontè videntur desides impugnare. Quod si quis post hoc perennis dispositionis edictum, non sinceriter sacris inhæserit cultibus, & abiiciens à se gratiam, quam accepit, relabi ad coniugia, moresque sæculi attentauerit, vel eum redire constiterit, mox omni ecclesiastici ordinis dignitate priuatus, verè vt apostata sanctâ Ecclesia liminibus, & societate fidelium habeatur prorsus exclusus, monasterij claustris, donec vixerit, sub pœnitentia retrudendus.* Ex quibus verbis apertè deducitur, clericos per vim, & absque propria voluntate ordinari posse, & ita ordinatos in gradu suscepto ministrare debere. Pro cuius canonis expositione sciendum est, plerumque non solùm ad vitam monasticam, sed etiam clericalem amplectendam nonnullos adigi metu sibi incusso, maius malum metuentes. Quod pluribus exemplis firmari valet. Et primò occurrunt Gallus, & Iulianus Apostata fratres, qui Constantio adnitente, quo ipsis spem Imperij adimeret, ipsi verò abnuentes, vt affectati Principatus suspicionem excluderent, in numerum clericorum adscripti fuerunt, vt refert Sozomenus *lib. 5. hist. cap.2.* Item Theodosius & Aelij filius, Constantis Imperatoris frater, ipsum metuens, in Diaconum se fecit consecrari, vt referunt Theophanes, & Cedrenus *in vita Constantis.* Similiter Sanctus Clodoaldus filius Clodomiri Francorum Regis, vt imminentem sibi cædem effugeret, curauit se in clericum attonderi, & postea presbyter ordinatus, vitæ sanctitatis, & miraculorum gloriâ clarus floruit, vt refert Gregorius Turon. *lib.5. hist. Franc.* Alia plura exempla refert Hallierius *dicto cap.1. §. 6. per totum.* de his ergo agitur *in dicto can. 7.* & iustè à Patribus illi coguntur in gradu suscepto ministrare: tum quia illis in casibus metus non fuit ab extrinseco illatus, sed à seipsis incussus, & per consequens talis metus non attenditur, iuxta adducta *in cap. 1. de his quæ vi.* Tum quia talis metus, licèt consensum extorqueat, non tamen illud

12. Expon. iter can. 7. Concil. Tolet. 8.

lud impedit, & ita non reddit ordinationem omnino inuoluntariam, sed secundùm quid, vt docet Vazquez *tom. 1. in 3. p. disput. 246. cap. 3.* Gibalinus *de clausura disquisit. 3. cap. 2. §. 2. num. 6.* Eodem etiam modo intelligendus est textus *in cap. constituit 20. q. 3.* qui etiam reperitur *in cap. constituit 16. q. 7.* in cuius specie allectio, seu suasio non extorsit voluntatem tonsurati absolutè, sed secundùm quid; quare non reddit ipsam ordinationem inuoluntarium, atque ideo rectè ita tonsuratus cogitur in gradu suscepto persistere, & ministrare.

13. EXPONITVR CONCIL. CÆSARAVGVST. 3. CAN. 5. Secundò suprà traditis opponi potest textus *in can. 5. Concil. Cæsaraugust. 3.* in illis verbis: [Licèt plenissimè in Concilio Toletano de Principum relictis institutum fuisset, vt nulli licitum esset superstitem Reginam in coniugio ducere, aut sordidis contactibus maculare, nec sequuturis Regibus, nec cuilibet hominum esset permissum; tamen nostri ordinis causa est, vt crebrissimè ad hæc aciem mentis nostræ condirigamus, quæ animæ intuemur exhibere profectum. Vnde quia præteritis temporibus multas scimus, atque cognouimus Principum relictas, post eorum vocationem pro apice Regni, quem regendo in cunctis tenuerunt, nullam reuerentiam honoris eis adhiberi à populis; sed passim (vnicuique probatum est,) diuersas assumentes occasiones, non solùm latenter in eorum contrarietate insidias moliuntur, verùm etiam (quod veritati contrarium est,) procaciter verbis contumeliosis in conuentu multorum eas afficiunt: &, quod omni religioni abominandum, atque horrendum est, de iis detrahere non sinunt, quas in caterua populi cernunt commorari. Proinde paternâ pietate commoti, atque condignâ circa tanto culmine prouidentes, per huius decreti nostri paginam, non solùm quæ in prædicto Concilio exarata sunt de coniuge Principum, perenniter custodiri, atque firma stabilitate decernimus permanere; sed etiam ea, quæ sunt conspicuò honestati necessaria modò aduertere procuramus: vt seruatas in omnibus sanctiones canonum totius Toletani Concilij, quæ de Principum relictis promulgatæ atque diffinitæ esse noscuntur, deinceps relicta Principis superiorem sententiam inlibato animo pudicè seruans, statim accersito ab hoc sæculo Principe, vestem sæcularem deponat, & alacri curiositate religionis habitum assumat. Quam etiam & confestim in cœnobio virginum mancipandam esse censemus, & vt ab omni turbine mundi remotâ, nequaquam cuilibet attribuatur, per quod aut contumelia tantæ potestati in publico ingeratur, aut subditam plebi hæsisse patescat, quorum antè dudum agnoscitur Domina fuisse: sed infra claustra monasterij iugi sedulitate persistens, atque sanctimonialem vitam peragens, de regno temporali, opitulatione diuina ad regnum æternitatis mereatur peruenire. Quicunque igitur superiores constitutiones, quæ salubri consilio à nobis diffinitæ esse noscuntur, violauerit, vel execrari quacunque factione pertentauerit, aut permiserit, nouerit se excommunicationis percepturum sententiam, atque etiam exilij damnationis diuturno tempore incurrere iacturam.] Ex quibus verbis apertè constat, absque propria voluntate viduam Regis cogi monasterium ingredi, vitamque religiosam profiteri. Igitur quia absque propria voluntate potest quis tonderi. Pro cuius canonis expositione sciendum est, iam in Concil. Tolet. 13. *can. 5.* statutum fuisse in Hispania, ne quis auderet defuncto Rege viduæ superstitis thorum appetere: sed cùm adhuc ipsis viduis, immò & regno satis prospectum non esset, *in dicto can. 5.* additum fuit, vt vidua Regis in monasterio sanctimonialium habitum susciperet, & cum ipsis vitam religiosam peragerct; non tamen exinde deducitur, viduam ipsam renuentem verè monialem fieri, sed tantùm in monasterium detrudi, vt ita securior esset; ne quis possit eius thorum regalem appetere: atque ita ex hac detrusione professionem vidua non emittebat, sed tantùm habitum mutabat, vt vitam religiosam obseruaret. Cuius constitutionis rationem dabimus *in cap. final. de secund. nupt.*

Tertiò suprà traditis obstat textus *in can. 21. Concil. Arausic. 1.* in illis verbis: *Duo si præsumpserint ordinare Episcopum in nostris prouinciis, placuit de præsumptoribus, vt sicut contigerit duos Episcopos inuitum Episcopum facere, auctoribus damnatis, vnius eorum Ecclesia ipse, qui vim passus est, substituatur, si tamen vita respondet; & alter in alterius deiecti locum nihilominus ordinetur. Si voluntarium duo fecerint, & ipse damnabitur, quo cautiùs ea quæ sunt antiquitus instituta, seruentur.* Cuius canonis fragmentum extat apud Gratianum *in capite duos, 64. distinct.* Ex eo autem deducitur, Episcopum per vim ordinatum, in Ecclesia ordinantis ministrare debere; & per consequens in gradu suscepto per vim ordinatum persistere debere. Pro cuius canonis expositione dicendum est, in eo non agi de Episcopo per vim consecrato, sed de ordinato per vim à duobus, cùm à tribus consecrari deberet, iuxta sacros canones, quos congessi *in cap. si Episcopus*, de temporibus ordin. Itaque in eo casu Episcopus ordinatus voluntariè adnuebat consecrationi, sed renuebat à duobus ordinari, contra sacros canones: quo casu statuunt PP. ipsum ministrare debere in Ecclesia vnius ex ordinatoribus, qui deponendus est in pœnam tanti excessus. Si autem ipse ordinatus sponte à duobus ordinari passus sit, & ipse damnabitur. Atque ita in eo canone Episcopus semper sponte electus, & ordinatus fuit: sed in primo casu renuens, & inuitus à duobus Episcopis consecratus fuit; in secundo verò voluntariè: & ita in primo casu in gradu suscepto debet ministrare; in secundo verò in pœnam tanti sceleris deponitur, Ecclesiaque propriâ priuatur. 14. EXPLICATVR CAN. 21. CONCIL. ARAVSIC. 1.

Etiam contra præsentem assertionem expendi possunt textus *in cap. 1. de his quæ vi, cap. 2. & 15. de vita & honest. cleric. cap. 2. de condit. appos.* quorum interpretationem adduxi in eorum commentariis.

CAPVT II.

[a] *Ex eodem.*

SI quis ante [b] annos legitimos [c] tonsuratus est sine consensu parentum suorum, etsi ipsi [d] parentes infra annum non reclamauerint ad [e] Principem, ad proprium [f] Episcopum, aut [g] ad missum Dominicum, in ipso clericatu permaneat: si verò post legitimos annos [h] per vim clericus factus est, & infra annum ad suprememoratas personas minimè ipse reclamauerit, in clericatu permaneat, sicut is, de quo superiùs dictum est. Si verò præfatæ personæ infra annum reclamationem fecerint, ij, qui eos clericos fecerunt, ipsis sine parentibus eorum hoc per legem exsoluant, quod contra eos contraxerunt. Ille verò, qui ante legitimos annos tonsuratus est, vtrum in eadem tonsura permanere debeat, nec-ne, in potestate sit parentum. Si verò is, qui tonsuratus est, alicuius fuit seruus, domino per legem [i] emendetur quidquid eius seruo contra eum contractum est. Ille verò qui tonsuratus, vtrum in eadem tonsura permaneat, in potestate sit [j] domini sui. Si verò hi, qui liberi sunt, ante legitimos, & post legitimos annos hoc modo (sicut superiùs taxatum est) tonsurati sunt, & ad gradus ecclesiasticos peruenerint, in eisdem gradibus perseuerare cogantur. Si verò seruus, qui superiùs taxato modo tonsuratus est, ad gradus ecclesiasticos peruenerit, domino suo per legem emendetur, & ei redditus, in suo gradu permaneat. Hoc & de [k] velandis puellis obseruandum est.

NOTÆ.

1. [a] EX *eodem.*] Concilio videlicet Moguntino celebrato anno 813. cui interfuit Carolus Imperator, *can.* 20. ex quo citatur textus hic à Burchardo *lib.* 9. *Decreti*, *cap.* 3. Carnotensi *part.* 7. *Decreti*, *cap.* 26. Papiensi *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 4. ex quibus Decretistis transcribo integram litteram huius canonis.

[b] *Annos legitimos.*] De ætate legitima ad ordines egi *in cap. vel non est, de ætat. & qualit.* ad monachatum *in capite quia in insulis, infrà hoc titul.*

2. [c] *Tonsuratus.*] Cùm tonsurentur tam clerici, quàm monachi, vt probaui commentario antecedenti, promiscuè tonsura accipitur pro clericatu, & monachatu, vt *in cap. antecedenti*, & aliis ibi congestis. In præsenti agi de tonsura clericali facilè depromitur ex illis verbis, quæ sequuntur: *Ipse in clericatu permaneat.* Antiqui autem compilatores accipiendo tonsuram pro monachatu, canonem hunc compilarunt *sub tit. de regularibus*, cùm non semper tonsura statum monachicum significet, immò nec clericalem. Vnde obiter exponenda est lex Salica, *titul.* 26. §. 2. & 3. in illis verbis: *Si quis puerum crinitum sine voluntate parentum totonderit IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. ind. si verò puellam totonderit IID. den. qui faciunt sol. LXIIS. culpabilis iudicetur.* Quæ verba aliqui ad clericatum retulerunt, iuxta Gregorium Turon. *lib.* 3. *hist. cap.* 19. ibi: *Et sibi propriâ manu capillos incidens, clericus factus est.* Alij verò acceperunt ea verba de tonsione Christiana, quæ olim à Francis fiebat tempore baptismi, & susceptæ fidei, iuxta Othonem Frising. *lib.* 1. *annal. veterum*, *cap.* 16. ibi: *Carolus Francorum Princeps filium suum ad Luitprandum misit, vt more fidelium Christianorum eius capillum primum attonderet, & pater illi spiritualis existeret.* Docuerunt Lindembrog. *in Glossar. verbo Totonderit*, Sausay *in Panopl. cleric. p.* 1. *lib.* 3. *cap. final. pag.* 138. Et apud veteres adoptionem fieri per tonsionem capillorum, probant Merillus *lib.* 3. *obseru. cap.* 40. Sahabedra *in chron. Goth. cap.* 27. Pithœus *lib.* 1. *aduers. cap.* 1. & nos *in cap. vnic. de cognat. legal.* Celebris locus extat in præfatione ad 8. Synodum, vbi Anastasius de Rege Bulgarorum scribit, quod vt suum erga Romanum Pontificem seruitium testaretur, coram omnibus capillos suos apprehendens, abscissos tradidit Legatis Romanis hæc verba præfatus: *Omnes Primates, & cuncti populi terræ Bulgarorum cognoscant ab hodierno die me seruum fore post Deum B. Petri, & eius Vicarij.* Sed cùm in eo titulo agatur de delictis, & inter ea enumeretur attonsio, non potest referri ad tonsiones, de quibus Lindembrogius: quare credo in lege Salica tonsionem tantùm significare amputationem, seu dimissionem comæ: cùm enim apud Gallos, & Gothos indecora esset, ideo statuitur in eo §. vt si quis puerum inuitis parentibus totonderit, puniatur.

[d] *Parentes.*] Licèt iure ciuili quoad patriam 3.
potestatem pater tantùm attendatur, quia mater nullam in filios habet potestatem, *l. nulla* 3. *de suis & legit. hered. l. peto* 69. §. *mater, ff. de leg.* 2. *cap.* 2. *de conuers. infidel.* tamen cùm iure canonico quoad filios naturalis ratio attendatur, *cap. cùm haberet, de eo qui duxit in matrim.* & hoc iure attento vtrique parenti reuerentia debeatur; ideo in præsenti parentum appellatione, tam pater, quàm mater comprehenduntur, vt docuerunt Sanchez *lib.* 4. *summa*, *cap.* 18. *num.* 16. Suarez *de relig. dict. tom.* 5. *lib.* 5. *cap.* 2. Tamburinus *de iure Abbat. tom.* 1. *disputat.* 6. *quæst.* 2. Leo Pinel. *in repetit. ad hunc textum*, *num.* 189.

[e] *Ad Principem.*] Idest Pontificem, exponit Glossa hîc, quam sequuntur Balboa *in cap.* 8. *de foro compet. num.* 12. Leo Pinel. *in præsenti*, §. 3. *num.* 190. quia Pontifex Princeps Sacerdotum dicitur, *cap. cleros*, *vers. Pontifex*, ibi: *Pontifex Princeps Sacerdotum*, 21. *dist.* iunctis traditis ab Abrahamo Bzouio *de præstantia & offic. Pontificis.* Quo modo etiam accipiunt textum *in cap.*

corpora

corpora, de consecr. dist. 1. vbi cauetur, ne liceat corpora defunctorum transferre de loco ad locum sine Principis licentia. Sed verius est, Principem, tam in præsenti canone Concilij Mogunt. quàm *in dict. cap. corpora,* quod deductum est *ex can.* 51. *ipsius Concilij,* accipi pro Rege, & Monarcha sæculari; & *in d. c. corpora,* rectè prohiberi secundùm legitimas sanctiones, quibus cautum erat, vt corpora defunctorum nullo modo absque licentia Imperatoris transferre de loco in locum liceret, *l. nemo* 6. *C. de relig. & sumpt. l. ossa, ff. de rer. diuis.* Illustrat Gothofredus *lib.* 5. *de iure man. cap.* 21. & 23. & ita Principem iuxta iuris communis principium in eo textu accipi pro sæculari monarcha, docuerunt Tamayo à Salazar *tom.* 3. *Martyr. Hisp. die* 11. *Maij*, Germonius *de sacr. immunit. cap.* 8. pluribus exemplis fusè illustrans Ferrandus *in disq. reliq. lib.* 1. *cap.* 7. *fol.* 217. In præsenti etiam textu Princeps accipitur pro ipso Rege Galliæ, iuxta morem illius temporis, illiusque Prouinciæ; apud Francos enim olim absque consensu Principis aliquem in clericum ordinari fas non erat. Concil. Aurel. 1. *can.* 6. De ordinationibus clericorum id obseruandum esse decreuimus, vt nullus sæcularium ad clericatus officium præsumat accedere, nisi aut cum Regis iussione, aut cum iudicis voluntate. Eius rei ratio redditur à Carolo Magno *lib.* 1. *Capitul.* 120. vbi idem quoque statuitur his verbis: [De liberis hominibus, qui ad seruitium Dei se tradere volunt, vt priùs hoc non faciant, quàm à nobis licentiam postulent: hoc ideo, quia audiuimus, aliquos ex illis non tam causâ deuotionis hoc fecisse, quàm pro exercitu, seu alia functione Regali fugienda: quosdam verò cupiditatis causâ ab his, qui res illorum concupiscunt, circumuentos audiuimus; & hoc ideò fieri prohibemus.] Vnde in formulis Marculfi, *cap.* 19. reperitur præceptum de clericatu, vt possit quis ad ordines ascendere, in hæc verba: [Si eis, qui se ad onus clericatus transferre deliberant, licentiam non negamus, retributorem Dominum exinde habere confidimus, quia scriptum est: Noli prohibere benefacere ei, qui potest; si vales, ei ipse benefac. Ille ad nostram veniens præsentiam petiit Serenitati nostræ, vt ei licentiam tribuere deberemus, qualiter comam capitis sui ad onus clericatus deponere deberet, & ad basilicam illam, aut monasterium deseruire deberet: quod nos propter nomen Domini hoc ei gratante animo præstitisse cognoscite: Præcipientes ergo iubemus, vt si memoratus ille de capite suo bene ingenuus esse videtur, & in puletico publico censitus non est, licentiam habeat capitis sui comam tonsurare, & ad suprascriptam Basilicam, vel monasterium deseruire, vel pro nobis attentiùs exorare.] Et ita PP. in præsenti, dum de ordinatione clerici agunt, & reclamatione per parentes eius facienda, docent, posse parentes ordinationem filiorum impugnare coram proprio Episcopo, vel Principe; quia etiam Princeps facultatem habebat concedendi præceptum de clericatu, vel illud negandi: & ita Princeps sæcularis ritè in eo casu adiri poterat.

[f] *Proprium Episcopum.*] Quis dicatur proprius Episcopus quoad clericatum, seu ordines conferendos, exposui *in capite* 3. *de temp. ordin.*

5. [g] *Missum Dominicum.*] Idest Vicarium Episcopi, vt exponunt Glossa, & repetentes *in præsenti*, Leo Pinellus *hic, num.* 197. sed perperam; missus enim dominicus in præsenti accipitur pro legato à Principe misso; quia in Gallia Legati à Principe per singulas mittebantur prouincias, vt si quid Comites negligentiùs egissent, per eorum admonitionem corrigeretur, & pleraque negotia Regis nomine perficerent, aut ad eum referrent, vt dicemus *in cap.* 1. *de immunit. Eccles.* Vnde PP. in præsenti statuendo vt parentes impuberis reclamare possent, & adire Principem, adiecerunt, vel *missum dominicum*, idest eius legatum in illa prouincia missum; nam sicut Principis præceptum ad clericatum suscipiendum desiderabatur, ita & iudicis licentia sufficiebat, ex *dict. can.* 6. *Concil. Aurel.* suprà relato.

[h] *Per vim.*] Præcisam videlicet, de qua *in cap. antecedenti.*

[i] *Emendetur.*] Iuxta adducta *in cap.* 1. *de seruis non ordin.* vbi adduxi distinctionem scientiæ, & ignorantiæ.

[j] *Domini sui.*] Quia absque eius voluntate tonsurari in clericum, aut monachum seruus non potest, vt probaui *in cap.* 1. *de seruis.*

[k] *De velandis puellis.*] In quibus impuberibus non solùm parentum voluntas desideratur, verùm & si parentes non habeant, tutorum assensus accedere debet. Concil. Tribur. *can.* 10. ibi: 6.
Virgines, quæ ante XII. annos inscijs mundiburdis suis sacrum velamen capiti suo imposuerint, & illi mundiburdi annum, & diem hoc tacendo consenserint, in sancto proposito permaneant; & si in prædicto anno, & die pro illis se proclamauerint, petitioni eorum assensus præbeatur, nisi fortè Dei timore tales cum eorum licentia in religionis habitu perseuerent. Vbi mundiburdi sunt tutores; nam mundium, seu mundiburdium tutelam significat. Carolus Magn. *in constit. pag.* 270. *De mancipiis palatij nostri & Ecclesiarum nostrarum nolumus mundium recipere.* In legibus Longobard. *lib.* 1. *tit.* 10. *ley* 1. legitur: *In suæ potestatis arbitrio*; idest sine mundio viuere. Et *in l.* 15. *tit.* 14. *Pro mundio puellæ tollant naturales filij tertiam partem.* Et in Pœnitentiali Romano habetur: *Rapuisti vxorem tuam, & sine voluntate mulieris, vel parentum, in quorum mundiburdio tenebatur,* &c. Illustrant Bignonius *in notis ad Marculf. lib.* 1. *cap.* 24. Ioan. Vossius *lib.* 2. *de vitiis serm. cap.* 12.

COMMENTARIVM.

Licèt circa clericatum, aut monachatum liberorum puberum leuem, aut nullam parentes habeant potestatem, immò eos à clericatu, aut monachatu sine causa retrahentes grauiter peccent, excommunicationeque ligentur, Concil. Tolet. 3. *can.* 10. apud Gratianum *in cap. hoc sanctum,* 2. *quæst.* 2. *Vt si quis propositum castitatis viduæ, vel virgini impedierit, à sancta communione, & à liminibus Ecclesiæ habeatur extraneus.* Tribur. *can.* 24. *in cap. puella* 10. *quæst.* 2. *Si in fortiori ætate adolescentula, vel adolescens seruire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi.* Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 18. *l. non liceat, C. de Episc. & cleric. nouel.* 123. *Instin.* Tamen circa impuberum filiorum clericatum, & monachatum magna fuit olim parentum auctoritas. De eorum potestate circa offerendos filios religioni, aut clericatui, agemus infrà *in cap. cùm virum.* 7.

In

in præsenti canone tantùm referuntur diuersi casus, in quibus parentes possunt retrahere filios à religioso, aut clericali statu, vota eorum relaxando. Sed antequam eos suo ordine recenseamus, sciendum est, vota monastici, vel ecclesiastici status à filiis impuberibus emissa, à parentibus irritari posse, *cap. puella* 20. *quæst.* 2. *cap. mulier* 23. *quæst.* 5. Concil. Tolet. 10. *can.* 6. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 88. *artic.* 8. & 9. quod & lege veteri cautum fuisse constat *ex cap.* 3. *Numer.* ibi: *Si quis virorum voto Domino voverit, aut se constrinxerit iuramento, non faciat irritum verbum suum, sed omne quod promisit, implebit. Mulier, si quippiam voverit, & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognouerit pater votum, quo pollicita est, & iuramentum, quo obligauit animam suam, & tacuerit, voti rea erit; quicquid pollicita est, & iurauit, opere complebit. Sin autem statim vt audierit, contradixit pater, & vota eius, & iuramenta irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.* Vbi rectè Abulensis *quæst.* 2. 14. & 17. notat, quod licet sacer textus agat de filiis fœminis, etiam de masculis est exaudiendus. Probant Petrus Herodius *in tract. de patria iure*, Hallierius *de sacris elect. cap.* 7. *art.* 2. §. 2. *per tot.* Nec interest, an filij doli capaces sint, nec-ne, vt probat ipse Hallierius. Nec in hac parte exæquatur votum sponsalibus, quæ reuocari non possunt, si contrahentes doli capaces sint: quia præterquam quod in ipso canone, in quo impuberes ab sponsalibus arcentur, excipitur casus, nisi malitia suppleat ætatem, *cap. de illis, cap. final. de despons. impub.* sunt præterea graues, nec contemnendæ rationes, quæ sponsalium & votorum disparem esse rationem ostendunt; siquidem in sponsalibus contrahendis plures interesse solent, quibus contrahentium ingenia, animus, prudentia nota esse possint, & qui de his testificari possunt. At verò vota priuatim apud vnumquemque concipi, & emitti solent, nemine teste, aut conscio; qui si ad obligationem voti tunc temporis subeundam ob rationis defectum ineptus est, multò magis ad ingenij sui vires & firmitatem examinandam eodem tempore ineptus erit, vt considerant, & docent post D. Thomam 2. 2. *cap.* 88. *art.* 8. Glossa *in cap. ad nostram, hoc tit.* Panormitanus *in cap. postulasti, infra.* Syluester *verbo Religio, quæst.* 11. Hallierius *dict.* §. 2. *num.* 11. An verò parentum consensus omnino necessarius sit ad professionem monasticam emittendam, seu ordinationem suscipiendam, doctè pro vtraque parte examinat Hallierius *dict. cap.* 2. §. 3. *cum sequentibus.* Qui optimis rationibus probat, liberos, quorum ope parentes non egent ad alimoniam, rectè posse absque parentum consensu sacris ordinibus initiari, aut vitam monasticam profiteri.

8. Quibus animaduersis casus in præsenti decisos recenseamus. In primo aiunt Patres, quod si filius ante legitimos annos, idest impubes, sine consensu parentum suorum tonsuratus sit, & parentes intra annum non reclamauerint, filius in clericatu permaneat, quia præsumitur ipsorum consensus ex taciturnitate. Secundo casu agunt PP. de filio pubere, qui per vim tonsuratus fuit, nec infra annum reclamauit: & similiter ac in primo casu statuunt, vt in clericatu permaneat, propter consensum tacitum præsumptum: si autem retento eodem themate prioris casus parentes filij impuberis infra annum reclamauerint, illis damno emendato ab eo, qui filium tonsurauit, in voluntate parentum sit, an filius impubes tonsuratus in clericatu permaneat, nec-ne: nam cùm tantùm parentum voluntas defuisset in tali tonsuratione, illâ accedente potest in clericatu persistere: at parentibus renuentibus filius reuocatur à clero, & illis traditur. In tertio casu à filiis transeunt PP. ad seruum; & docent, quod si seruus ordinatus fuerit inscio domino in minoribus ordinibus, etiam damno domino emendato, in eius potestate sit, an seruus in gradu suscepto permaneat, vel non; quem casum latè exposui *in cap.* 1. *de seruis non ordin.* Prosequuntur PP. de filiis agentes, & docent, vt si filij impuberes, vel puberes ita tonsurati insciis parentibus, qui postea consenserint expresè, aut tacitè per lapsum anni, & ita gradus ecclesiasticos, idest maiores, quos sacros dicimus, susceperint, in eisdem gradibus persistere cogantur. Idem de seruo inscio domino tonsurato docent Patres, videlicet emendato damno, idest solutâ æstimatione serui, si ipse ad gradus ecclesiasticos, idest sacros peruenerit, in suo gradu permaneat; quia cùm sit iam consecratus, debet persistere in gradu suscepto, solutâ æstimatione domino, cui seruus ita consecratus non est reddendus, vt in eius seruitio permaneat, contra sacros canones congestos *in dict. cap.* 1. *de seruis non ordin.* Tandem concludunt PP. idem, quod de filiis masculis dictum est, procedere in puellis, ex iuribus suprà citatis, & *capite puella* 20. *quæst.* 2. *capite mulier* 32. *quæstion.* 2. quorum interpretationem prosequuntur Azor *tom.* 1. *instit. libro* 11. *cap.* 17. *quæst.* 8. P. Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 6. *cap.* 6. *numero* 6. Sanchez *libro* 4. *Summa, cap.* 35. Narbona *de ætate ad actus humanos, quæst.* 18. *anno* 14. Et hæc est, ni fallor, vera explicatio præsentis canonis.

CAPVT III.

Ex concilio[a] *Toletano.*

VT clerici, qui se fingunt habitu, & nomine monachos, & non sunt, corrigantur, vt veri monachi sint, vel veri clerici.

NOTÆ.

1. [a] *Toletano.*] Quarto videlicet, ex quo citant canonem hunc Burchardus *lib.* 8. *Decreti, cap.* 7. Carnot. *p.* 7. *Decreti, cap.* 31. Papiensis *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 5. Sed Antonius August. *in notis ad ipsam collectionem*, Barbosa *in præsenti*, Marquez *in origine Eremit. cap.* 11. §. 2. existimant

existimant, textum hunc deductum esse *ex can. 52. seu 53. ipsius Concilij*, vbi ita legitur: *Religiosi propriæ religionis, qui nec inter clericos, nec inter monachos habentur, siue hi, qui per diuersa loca vagi fuerint, ab Episcopis, in quorum conuentu commanere noscuntur, licentia eorum coerceatur, in clero, aut in monasteriis deputati, præter illos, qui ab Episcopo suo, aut propter ætatem, aut propter languorem fuerint absoluti.* Sed verum est, transcripta esse verba huius textus *ex lib. 1. Capitul. Caroli, cap. 77.* vbi ita cauetur: *Vt illi clerici, qui se fingunt habitu, & nomine monachos esse, & non sunt, omnimodis videntur corrigendi, atque emendandi, vt illi veri monachi sint, vel veri canonici.* Quare si sententiam huius textus attendamus, tribui potest præsens textus dicto Concilio Toletano 4. de quo egi *in cap. 4. de rebus Eccles.* Si autem verba eius inspiciamus, auctorem habet Carolum *in dict. cap. 77.*

COMMENTARIVM.

2. PRo huius textus vera interpretatione sciendum est, iam temporibus Concil. Tolet. 4. quod celebratum fuit anno 633. & Caroli Magni, immò & pluribus retrò annis, fuisse in Hispania, & Gallia non solùm monachos, verùm & canonicos regulares, cum distinctione habitus, vt de monachis probant latè Viuar. *lib. 2. de veter. mon. cap. 13. per tot.* Marquez *de orig. Eremit. cap. 11. per tot.* de canonicis Pennotus *libro 2. hist. canonic. regul. per tot.* Sed cùm nonnulli clerici amore laxioris vitæ, aut amplioris æstimationis simulassent habitum monasticum, intendentes ex tali habitus mutatione pro monachis haberi, cùm verè monachi non essent; vt hunc abusum, seu errorem PP. Ecclesiarum Hispaniæ, & Galliæ condemnarent, sanxerunt, vt nullo modo clerici possent fictè deferre habitum monasticum, sed tantùm proprium habitum deferentes, vt Canonici vitam peragerent. Concil. Cæsaraugust. quod celebratum fuit anno 380. ibi: *Item legit: Si quis clericus propter luxum vanitatemque præsumptam de officio sponte discesserit, ac velut obseruatorem legis monachum videri voluerit esse magis quam clericum, ita de Ecclesia repellendum, nisi rogando, atque obsecrando plurimis temporibus satisfecerit, non recipiatur. Ab vniuersis Episcopis dictum est: Ita fiat.* Aurel. 4. *can. 5. Prouidendum necesse est vnicuique Episcopo, qualiter Canonici viuere debeant, nec-non & monachi, vt secundum ordinem canonicum, vel regularem viuere studeant.* Concil. Aquisgran. 1. sub Ludouico Imperat. *can. 25.* ibi: *Quia illorum habitum penitus vsurpare non debent, à quorum proposito quodammodò distant; quia sicut & indecens est, vt arma militaria more laicorum gestent, ita nimirum inhonestum est, & valde indecorum, vt alterius propositi indumenta sibi imponant. Habitus namque singulorum ordinum idcirco in Ecclesia ad inuicem discreti sunt, vt his visis, cuius propositi sit gestans, vel in qua professione domino militet, liquidò cognoscatur; nam & Domini lege vir muliebrem, & mulier virilem prohibetur induere vestem, vt vterque sexus sibi conuenienti veste incedat; sicut enim turpe est virum vestem muliebrem, & mulierem vestem virilem; ita valde indecorum est, canonicum vestem monachicam induere: nisi tamen cum veste etiam propositum voluerit assumere.* Et *in cap. cum causam 27. de elect.* iubetur, vt clerici non professi cuiusdam monasterij, vel B. Augustini regulam in eadem Ecclesia constitutam profiterentur, & obseruarent, aut ipsam Ecclesiam dimitterent, & meritò; quid enim maiorem confusionem posset inducere in Republica Christiana, quàm aliquem sibi vsurpare habitum religiosi, & formam religionis simulare, ipsumque religiosum non esse, sed hypocritam, aut superstitiosum. Quare rectè in præsenti canone statuitur, vt clerici, qui fictè deferunt habitum monasticum, vel veri fiant monachi, vel vt canonici in sua regula permaneant.

3. Sed huic interpretationi obstare videtur vetus Ecclesiæ disciplina, iuxta quam tam Episcopi, quàm presbyteri non poterant abiecto proprio gradu vitam monasticam profiteri, *cap. si quis Episcopus, cap. suggestum 45. 7. quæst. 1. cap. nemo 16. quæst. 3. cap. 1. & 2. 19. quæst. 3.* ergo non verè, nec fictè clerici in præsenti casu poterant habitum monasticum deferre; siquidem nec vitam monasticam profiteri valent. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, quod olim, dum adhuc monachi in laicorum statu erant, nec ad sacros ordines ascendere valebant, presbyteri etiam plebani non poterant vitam monasticam profiteri, & simul in gradu sacro permanere, ex ratione adducta in citatis iuribus, quam illustrat Lemaistre *lib. 3. de monachis, cap. 9.* sed postquam monachi sacris ordinibus cœperunt initiari, in graduque sacro ministrare, etiam presbyteris permissum fuit vitam monasticam profiteri, *cap. vnic. 19. quæst. 1.* cum aliis congestis ab Antonio Augustino *lib. 9. in epit. tit. 30.* Vnde D. Benedictus *cap. 65. sua regula* ita cauit: *Si quis de ordine sacerdotum in monasterio se suscipi rogauerit, non ei citiùs assentiatur; tamen si omnino persistiterit in hac petitione, sciat se omnem regulæ disciplinam seruaturum, nec aliquid ei relaxabitur, vt sit, sicut scriptum est: Amice ad quid venisti?* Colligimus hinc primò, sancti Benedicti æuo sacerdotes & clericos, quamuis monachis ipsis excellentiori essent in Ecclesia gradu, pœnitentiæ tamen, aut perfectioris vitæ desiderio, ad monasterium conuolare solitos. Quod quidem licere manifestum est ex Concilio Toletano 4. *can. 49.* ibi: *Clericis, qui monachorum propositum appetunt (quia meliorem vitam sequi cupiunt) liberos ab Episcopis in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdici propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.* Idem statuitur in Concilio Augustano *can. 7.* quæ Concilia cuiusvis gradus clericos vsque ad ipsos sacerdotes comprehendunt. In MS. exemplari monasterij S. Hadriani Gerardi in monte Lemma, *cap. 60.* sic exprimitur: *De Episcopis, qui in monasterio habitare voluerint.* Quod probat Rupertus Tuitiensis *in regul. S. Benedicti, lib. 1. cap. 7.* Ne verò absonam credas epigraphen, audi Petrum Venerabilem *lib. 2. epist. 11.* ibi: *Solebant clerici diuersorum ordinum, canonici diuersarum professionum, & ipsa Ecclesiæ cacumina, Episcopi dico, Pontificalem dignitatem pro abiecta monachorum vilitate commutare, & de summis Ecclesiasticorum honorum gradibus ad humilem se huius propositi ordinem inclinare.* Vide autem apud Arnoldum VVionlig. *vit. lib. 2. cap. 58.* elenchum Episcoporum, qui abdicato Episcopatu ordinem monasticum ingressi sunt: alterumque similem à Renato Chopino *monast. lib. 2. tit. 1. num. 2.* Secundò consideranda proprietas verborum Sancti Benedicti: *Si quis de ordine Sacerdotum in monasterio se suscipi rogauerit.* Non autem

autem de omnibus promiscuè loquebatur: *Noniter quis veniens ad conuersionem*, ait *in cap.* 58. Censentur enim clerici à sæculo conuersi, cùm clericatum suscipiunt. Sic in Cabilonensi Concilio prohibetur *can.* 5. Ne sæculares, qui nondum sunt ad clericatum conuersi, res parochiarum debeant habere commissas. Et in Concilio Arelat. 2. *can.* 2. decernitur, ne Pontifices Presbyterij, vel Diaconatus honorem conferre præsumant laicis, nisi anno integro fuerit ab eis promissa conuersio. Prosequitur doctè Hæphtenus *lib.* 4. *disquisit. monast. tract.* 2. *disquisit.* 4.

CAPVT IV.

Ex Concilio [a] *Aurelian.*

[b] VIdua si sponte [c] velamen, quamuis non sanctum,[d] sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas[e] oblationem Deo obtulerit, velit, nolit sanctimonialem habitum vlteriùs habere debet, licèt [f] sacramento confirmare velit, eo tenore, & ratione velamen sibi imposuisse, vt iterum posset deponere.

NOTÆ.

1\. [a] AVrelian.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. in hac sexta legitur, *Arelat.* sed in nullo ex Conciliis Arelatensibus, seu Aurelianensibus reperiuntur verba in præsenti transcripta, vt iam notauit Antonius August. *ad* 1. *collect. hic*; licèt similem sententiam *ex can.* 3. *Concil. Aurel.* 1. referant Burchardus *lib.* 8. *Decreti*, *cap.* 35. Carnot. *p.* 7. *cap.* 54. & Gratian. *in cap.* 16. 27. *quæst.* 1. Reperitur autem textus hic *in Concil. Mogunt. cap.* 6. in illis verbis: *Viduas autem velare Pontificum nullus attentet, prout constitutum est in Decretis Gelasij, c.* 13. *quod nec auctoritas diuina, nec canonum forma præstitit. Quæ si propriâ fuerit voluntate continentiam professa, vt in eiusdem Gelasij capitulo legitur, eius intentio pro se reddat rationem Deo, quia sicut secundum Apostolum, si se continere non poterat, nullatenus nubere vetabatur; sic secum habitâ deliberatione promissam fidem pudicitiæ Deo debet custodire. Nos autem auctoritate Patrum suffulti in hoc sacro conuentu sancimus, & liberè indicamus, si sponte velamen quamuis non consecratum, sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit nolit sanctimonialem habitum vlteriùs habere debet, licèt sacramento confirmare velit, eo tenore, & ratione velamen sibi imposuisse, vt iterum posset deponere.* Ex quo citant textum hunc Burchardus *lib.* 8. *Decreti*, *cap.* 36. Carnot. *p.* 7. *Decreti*, *cap.* 54. Gratianus *in c.* 8. 27. *q.* 1. & ea verba referuntur *in can.* 25. *Concil. Tribur.* & præsens canon etiam reperitur *in Concil. Vuormat. cân.* 21. ibi: *Vidua quidem, quæ sacrum capiti velamen imposuerit, & inter cæteras velatas fœminas in Ecclesia orauerit, & oblationem cum illis obtulerit, si professa est in eodem habitu permanere, spondens nunquam religionis deponere velamen, à religionis obseruantia discedere non præsumat. Quod si præsumpserit, & ad id, quod spoponderat, reuocari non potest, à liminibus sanctæ Ecclesiæ segregetur, donec ad emendationis remedia confugiat.*

2\. [b] *Vidua.*] Propriè illa dicitur vidua, quæ maritum habuit, & illum amisit, *l. malum* 242. §. *vidua*, *ff. de V. S. cap. vidua*, 34. *dist.* quasi vidua, idest sine duobus; cùm particula *ve*, denotet priuationem, vt docent Brissonius, Caluinus & alij Lexicographi, verbo *Vidua*, Gedeus, Fornerius & Gentilis *in dict.* §. *vidua*, Ioannes Baptista *in adnotat. poster c.* 54. Aliquando sumitur pro ea, quæ virum nunquam habuit, iuxta illud Ouidij:

Ipsa domo vidua votis operosa pudicis
Torqueat in fatu ne vir ab hoste cadam.

Notauit Alciatus *in d.* §. *vidua*. Sed cùm verba debeant accipi iuxta materiam, de qua agitur, *l. Labeo*, *ff. de supellect. legat. l. vt Alphenus* 87. *ff. de V. S.* ideo in præsenti textu, & aliis, vbi de velandis viduis agitur, vidua accipitur pro qualibet muliere non virgine, etsi per vim pudicitiæ florem amiserit, vt patet *ex cap. illa autem*, 33. *q.* 5. *cap.* 1. 15. *q. vlt.* quia licèt omne peccatum ex voluntate nascatur, & potuerit corruptione carnis per vim oppressæ mens inuita non pollui; tamen quia non facilè Ecclesiæ, quæ de interioribus non iudicat, constare potuit, exteriusque manifestè apparuit corruptam fuisse; ideo illa virginibus non comparatur. Istarum viduarum duo genera olim fuerunt: aliæ erant sæculares, quæ laicali in veste incedebant; aliæ continentes, & sub religioso habitu degentes, dictæ sanctimoniales. Concil. Tolet. 4. *can.* 55. relatum *in c. duo sunt* 27. *q.* 1. hæ sunt viduæ, quas D. Cyprianus *lib.* 1. *ad Quirinum*, vocat probatas. Tertul. *lib.* 1. *ad vxorem*, *cap.* 4. subsignatas, voto firmatas, Deo dicatas, obligatasque ad viduitatis perseuerantiam, castitatis propositum ex instituto, & professo sectatas. Quod vitæ institutum in viduis iam in lege veteri vitatum fuisse, probant Cedrenus, & Gregorius Nyssenus relati à Canisio *lib.* 1. *de B. Maria*, *c.* 12. Mendoza *q.* 2. *positiua.* Viduæ autem primis Ecclesiæ sæculis continentiæ statum profitebantur, & in gradum vidualem cooptabantur, vt legitur apud D. Clementem *lib.* 8. *constit. c.* 25. ibi: *Vidua non ordinatur, sed cooptatur in gradum vidualem.* Pluribus Conciliorum canonibus illustrat Ambian. *ad Tertul. de velandis virginibus*, *c.* 9. *obs. vlt.* Dicebantur tamen cooptari in gradum vidualem, quæ religiosam vitam profitebantur solenniter, vt distinguerentur ab illis, quæ propriis in domibus degebant, quæ alebantur ex Ecclesiæ redditibus. Ambian. *vbi suprà*, *obs.* 4. Nonnulla autem in viduis eligendis desiderabantur. Primò ætas prouecta; iuuenes enim non cooptabantur propter incontinentiæ suspicionem. Concil. Turon. *can.* 17. Clemens Romanus *lib.* 3. *c.* 1. Tertul. *lib.* 1. *ad vxorem*, ibi: *Vidua habet aliquid operiosius, quia facile est non appetere quod nescias, & auersari, quod desideraueris nunquam.* Vnde viduas sexagenarias ordinandas esset iubet D. Basilius *ad Amphilochium* *c.* 41. ibi: *Vidua sexaginta annorum nata, si rursus cum viro habitare voluerit, boni cõmunione non dignabitur, donec ab impuritatis perturbatione cessauerit: sed si ante sexaginta annos eam in numerum retulerimus,*

nostra

nostra est, non mulieris culpa. Idem statuitur in Concil. Mogunt. can. 26. Illustrat Narbona de ætate, anno 70. quæst. 9. Nec statim a viri morte eligebantur, sed elapso tempore. D. Clemens lib. 8. constit. capite 25. Vnde legibus Longobard. cautum fuit, ne intra annum luctus religiosam vestem viduæ assumerent. Præterea non eligebantur ab Ecclesia, nisi vitæ, ac morum examine præmisso: quare D. Paulus ad Timoth. scribit, vt vidua eligatur non minor sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus sub ministrauit, si omne opus bonum subsequuta est: faciunt D. Clemens libro 3. constit. capite 5. Concilium Carthag. 3. can. 103. His peractis tempore cooptationis viduæ velum conuersionis, quamuis non sacrum, propriâ manu de altari sumebant, capite vidua, capite viduas 27. quæst. 1. sicque velatæ in Diaconissas eligebantur, can. 19. Concil. Nicæn. Et primis Ecclesiæ sæculis tantùm viduas in Diaconissas initiari, prodit Tertullianus de velandis virgin. & obseruat Albaspineus in notis ad dictum canonem 19. Varia erant istarum viduarum munia. Primum, inter fœminas, tam catechumenas, quàm baptizatas conuersari. Diuus Clemens libro 1. constit. capite 7. Secundò ianuis templi patentibus tantùm fœminis præesse. Tertium, effundere oleum super catechumenas, ne à Diaconis viderentur. Denique presbyteris baptizantibus ministrare, vt probant Vazquez 3. part. in 3. part. disputat. 245. capite 3. Iul. Lauorus. lucubr. titul. de elect. capite 24. Cæsar de eccles. hierarch. capite 9. §. 3. Barbosa de iure eccles. libro 1. capite 3... & tandem nuptiis fidelium assensum præstare. Vnde intelligendus venit Tertullianus de monogamia capite 11. vbi cùm referret, quomodo celebraretur matrimonium in Domino, ait: Id matrimonium non licet habere ab Episcopo monogamo, à presbyteris, & Diaconis eiusdem sacramenti, à viduis, quarum sectam in te recusasti. Vbi difficile visum est illud, petere maritum à vidua. Sed ex suprà traditis de viduarum muniis exponendum est; olim enim cùm quis volebat matrimonium contrahere, non priùs vxorem ducebat, quàm Ecclesiam, idest Episcopum, sacerdotes, & viduas consuluisset, eisque conditiones futuri coniugij, statum, religionem, ac patriam exposuisset; nam fideles omne studium, ac diligentiam adhibebant, ne connubio Iudæi, ac Gentilis pollucrentur, vt pro ipsius loci interpretatione docuerunt Albaspin. libro 1. obser. capite 14. Ambianas de monogam. capite 11. obseru. 1.

3. ᶜ Velamen.] Velum conuersationis, legitur in hac sexta compilatione, sed mendosè; nam quamuis apud D. Gregorium conuersatio sumatur pro vita religiosa, tamen vtplurimum ea vox non nisi addito verbo, sancta, videlicet, aut sacra, eam habet notionem: quare rectiùs in Conciliis suprà relatis legitur velum conuersionis: conuersio autem, vt patet ex toto tit. de conuers. coniug. absolutè, & simpliciter tribuitur illis, qui soluto per viduitatem, aut vltrò dissociato coniugio quoad debitum renunciant sæculo. Illud tamen perdifficile est, quod in præsenti canone supponitur, videlicet viduam velari posse; cùm pluribus Ecclesiæ canonibus cautum sit, viduas velandas non esse, capite de votis, §. viduis 20. quæst. 1. capite viduas, capite omnes 27. quæst. 1. Concil. Carthag. 4. can. 12. Arausic. cap. 27. Tribur. cap. 25. Epaun. cap. 21. Turon. 2. can. 21. Turon. 3. cap. 23. cum aliis relatis à Crespetio verbo Monialis vidua: probant latè Germonius lib. 2. de sacror. immunit. cap. 10. Espenceus lib. 1. de voto contin. cap. 9. Baronius in Martyrol. die 7. Maij. Barbosa libro 1. de iure Eccles. cap. 44. num. 15. Cæsar de Eccles. Hierarch. disputat. 6. §. 3. Gibalinus de clausur. regul. disquisit. 2. cap. 2. §. 3. consect. 2. & disquisit. 3. cap. 2. §. 8. Ambianas ad Tertul. de monog. capite 11. obseru. 2. & de veland. capite 9. obseru. 4. Hallierius de sacris elect. 2. part. sect. 4. §. 6. Feloaga in capite 1. de his quæ vi, ratiocin. 5. num. 44. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, quod inter alia, quæ à nuptiis carnalibus ad spiritualia coniugia vsus Ecclesiæ transtulit, quæ celebri laconismo perstrinxit P. Serlog. tom. 3. in Cantica, vestig. 28. sect. 1. num. 6. ritus ille acceptus est, vt quemadmodum nouis nuptis flamen imponebatur, quo faciem velarent, vt latè probant Pamelius & Zerda ad Tertul. de velandis virgin. Leo Pinel. in discurs. de los velos, cap. 6. ita etiam fœminis tempore professionis, seu consecrationis, in signum matrimonij celebrati cum Christo, quod explicat & illustrat Theophilus tom. 2. sect. 5. cap. 1. fol. 424. velum imponebatur, quod multiplex fuit pro personarum, & actuum varietate. Quinque refert Acuña in cap. placuit, 77. dist. & recenset Barbosa de iure Eccles. dict. cap. 44. num. 15. Franc. Maria Florentinus ad Martyrol. die 19. Nouemb. exercit. 15. Primum erat probationis, quod dabatur nouitiis ante professionem. Secundum velum professionis, quo fœminæ castitatem solenniter profitentes ornabantur, de quibus Baronius anno 57. Laiendmeter. lib. 1. de veteri mon. cap. 11. Tertium erat velum consecrationis, quod dabatur olim virginibus in ætate vigintiquinque annorum, cap. placuit 20. quæst. 1. Quod differt valdè à velo professionis; siquidem illud commune erat, tam viduis, quàm virginibus: hoc autem tantùm virginibus dabatur. Suarez de relig. tom. 4. lib. 1. de verit. relig. cap. 11. num. 15. Quartum erat velum prælationis, quod Abbatissis sexagesimo ætatis anno dabatur, cap. iuuencul. 20. quæst. 1. licèt illud etiam virginibus dari possit, vt latè probant plura de his velis, eorum forma, & ritibus in impositione eorum obseruatis congerentes, Yepes tom. 3. chron. D. Benedicti, anno 629. Tambur. de iure Abbatiss. disput. 37. quæst. 1. Theophilus Raynaud. in tract. de pil. cap. 7. per tot. Cellotius de hierarch. lib. 6. cap. 11. Gothofr. in l. 12. C. Theodos. de scenis, Dartis ad Decret. in 26. quæst. 1. Quibus suppositis præsens canon non est accipiendus de velo consecrationis, de quo in canonibus proximè adductis; sed de velo continentiæ, quod proprium erat viduarum, de quo accipiendi sunt textus in cap. vltim. 20. quæst. 1. cap. viduas 8. cap. de viduis 42. 27. quæst. 1. Concil. Epaun. sub Gelasio can. 21.

ᵇ Sibi.] Nam similes viduæ sibimet velum imponebant. Concil. Tribur. can. 24. Tolet. 10. can. 5. obseruat Filesac. lib. 1. select. cap. 10.

ᵉ Oblationem Deo.] Idest panem offerendum pro 4.

pro consecratione Eucharistiæ. Inter alia enim munia viduarum sacrarum illud præcipuum erat, vt panem mundum, & studiosè paratum offerrent ad consecrandam Eucharistiam, vt post Glossam in præsenti docet D. Ioan. Otalora *de irregul. ex pœnit. excursu 5. num. 2.*

[f] *Sacramento.*] Idest iuramento, vt exposui *in capite 1. de feriis.* Hoc tamen iuramentum fuisse suppletorium, supponit Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum:* sed absque ratione, cùm in præsenti tantùm agatur de vidua, quæ assertionem suam, videlicet velum accepisse eo animo vt deponere posset, iuramento firmauit.

COMMENTARIVM.

6. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX præsenti canone sequens communiter deducitur assertio: *Nouitia, quæ spontè se ingerit actibus professarum, exinde censetur professa.* Probant eam textus *in cap. omnes, cap. nec viduas 27. quæst. 1. cap. ad nostram 8. cap. ad Apostolicam 16. cap. consuluisti, cap. statuimus, hoc tit. cap. 2. de testam. cap. is qui, cap. constitutionem, hoc tit. in 6.* Clement. *eos, eod. tit.* Concil. Tolet. 4. *can.* 56. Forojul. sub Hadriano, anno 791. celebratum *can.* 11. *Item placuit de fœminis cuiuscunque conditionis, puellis scilicet, vel viduis, quæ virginitatis, siue continentiæ propositum spontaneè pollicentes, Deo mancipatæ fuerint, & ob continentiæ signum nigram vestem, quasi religiosam, sicut antiquus mos fuit in his regionibus, induta fuerint, licèt non sint à sacerdote sacratæ; in hoc tamen proposito eas iugiter perseuerare mandamus.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & à Garaña *in cap. 9. hoc tit.* Lezana *tom. 4. verbo Professio, num. 2. & 3.* Bartholom. de Vecchis *in praxi nouit. disput. 14. dub. 7.* Nouarius *in lucern. Regul. verbo Professio, num. 24.* Barbosa *in summa constitut. Apostolic. verbo Professio, §. 2.* Tondutus *resol. canonic. lib. 1. cap. 14. num. 1.* Iranzo *de profess. consider. 55.* Garcia *in polit. regul. tom. 1. tract. 3. difficult. 4. dub. 2.* Viuar. *de veteri monach. lib. 2. cap. 6. num. 30.* Tamburinus *de iure Abbatiss. disput. 6. quæst. 1.* Chopinus *lib. 1. monast. tit. 3. num. 6.* P. Gregorius *lib. 3. partit. tit. 2. cap. 5.* Basseus *in floribus, verbo Religio 4. num. 1.* Girago *de regim. regul. p. 1. dub 12. num. 75.* Autaujo *tract. 3. quæst. 26. mor. dub. 8.*

7. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Professio religiosa est quidam contractus onerosus vltrò, citroque obligatorius, quo professus se obligat ad seruiendum religioni, secundùm eius regulam; & econtrà religio se obligat ad retinendum eum, alendum, & tractandum iuxta suum institutum. D. Bernardus *de precept. & expens. cap. 7. Regularis professio, quâ se iunior spontè submittit Priori, æquè obligat & Priorem, fiuntque duo per vnius sponsionem alterutri debitores; vnus fidelis curæ, alter humilis obedientiæ.* Vnde professionem pactum appellauit B. Ephrem *tom. 5. serm. de compunctione,* his verbis: *Semel abrenunciasti sathanæ, & angelis eius: pactus autem es Christo coram multis testibus: at vide cuinam pactus sis, & ne paruipendas. Id porrò noueris, quod angeli in hora illa voces tuas, & facta tua, abrenunciationemque tuam descripserint, & in cœlis vsque ad horribilem diem conseruant.* Et *tom. 1. serm. 1. O monache nosce, atque considera, quæ pacta, quæque vota cum Deo feceris, constitueris que.* Basilius *epist. 1. Ne transgrediaris pacta a te inita cum Deo, quæ professus es coram multis testibus.* Hieronymus ad Demetriadem *epist. 8. Nunc quia sæculum reliquisti, & secundo post baptismum gradu inisti pactum cum aduersario tuo, dicens ei, renuncio tibi diabole, & sæculo tuo; pompæ tuæ, & operibus tuis, pactum custodi, ne tradas te tortori.* Concil. Illiber. *can. 13.* relato *in cap. virgines 27. quæst. 1.* Sanctus Fructuosus *in cap. 18. suæ regulæ,* iubet, probatum nouitium indui religionis vestibus, & adnotari in pacto cum fratribus, vt viuat inter monachos probatus & ipse monachus. Adnotari autem in pacto, est professionem monasticam facere, & postea subscribere, vt patet ex ipso pacto regulæ S. Fructuosi subiuncto, cui ex ordine subscribebant omnes, qui ad religionem admittebantur; nam ad pacti calcem ita subiicitur: *Hæc sunt nomina; qui manu sua vnusquisque subscriptionem, vel signum in hoc pacto fecit, idest, ille, vel illa.* Ioannes quoque Damascenus *capite 22. in vita Barlaan, & Iosaph.* monasticam professionem pactum vocat; inducit enim monachum ita loquentem: *Ne diaboli impetus instituti vestri constantiam inflectat, aliterque nobis, quàm pactis cum Deo à nobis initis consentaneum est, aut sentire, aut facere persuadeat.* Probat Sanchez *libro 6. summæ, cap. 9. num. 7.* Hinc sequitur, quod sicut aliæ reciprocæ obligationes nequeunt ex vnius consensu consistere, sed duabus personis indigent habentibus potestatem seipsas, vel alias obligandi, *l. in omnibus, ff. de O. & A. l. sicut, C. eodem titul.* ita ad valorem professionis requiritur, vt non solùm eam emittens se obliget, verùm etiam vt religio per suum Prælatum præstet assensum. Lessius *libro 2. de iustitia, capite 41. dub. 7. num. 91.* Girago *de regim. regul. part. 1. cap. 4. num. 29.* sed in tacita professione non adest persona ex parte religionis, quæ acceptare possit ipsam professionem: ergo ex eius defectu professio nulla est. Augetur primò, nam professio in scriptis facienda est. D. Benedictus *in sua regula, cap. 58.* ibi: *Quam petitionem manu sua scribat, aut certè si non scit litteras, alter ab eo rogatus scribat, & ille nouitius signum faciat, & manu sua eam super altare ponat.* D. Isidorus *in regul. monach. capite 4.* ibi: *Omnis conuersus non est recipiendus in monasterio, nisi priùs ipse scripto se spondeat permansurum.* Concil. Tolet. 10. *can. 5.* ibi: *Omnes fœminæ venientes ad sacram religionem, pallio capita sua contegant, conscriptam, roboratamque professionem faciant: post quam scripturam non sinantur relabi ad præuaricationis audaciam.* Et *in can. 4.* ibi: *Vidua, quæ sanctæ religionis propositum obtinere voluerit, sacerdoti, vel ministro, ad quem aut ipsa venerit, aut quem ad se venire contigerit, scriptis professionem faciat, à se aut signo, aut subscriptione notatam, continentem se religionis propositum velle, & hoc perenniter inuiolatè seruare.* Cuius scripturæ rationes quatuor assignant PP. Primam B. Isidorus *capite 4. Regulæ,* his verbis: *Sicut hi, qui ad sæcularem promouentur militiam, in legionem non transeunt, nisi antè in tabulis conferantur; ita & ij, qui in spiritualibus castris cœlesti militia sunt signandi, nisi priùs professionem verbis, aut scriptis profiteantur, in numerum, societatemque seruorum Christi transire non possunt.* Secundam petunt

petunt ex proximè adductis, videlicet quia cùm professio sit contractus, ad eius robur & probationem scriptura desideratur; iuxta textum *in cap. legum 2. quæst. 1.* Tertiam rationem præbet ipse sanctus Benedictus, vt si aliquando suadente diabolo consenserit, vt egrediatur de monasterio, professionis schedulâ in monasterio asseruatâ, conuinci possit. Quam etiam agnouerunt PP. dicti Concilij Tolet. 10. relati *in dict. cap. omnis 20. quæst. 1.* Quartam addit Smaragdus *in sua reg.* vt e monasterio eiectus, si postliminio reuerti voluerit, ex chirographo professio facta comprobari possit: igitur nulla tacita professio admitti potest. Augetur secundò, nam si tacita professio valida esset, haberet omnes effectus expressæ professionis: sed non habet, siquidem tacitè professus, in Prælatum regularem eligi non potest, *cap. nullus 28. de elect. lib. 6. Clement. 1. §. cæterùm, de statu monach.* Garcia *dict. dub. 2.* Chopinus *dict. titul. 5.* igitur quia tacita professio non habetur pro vera professione. Fulcitur hæc dubitandi ratio ex eo; nam licèt professio tacita à iure præsumatur ex actibus statim referendis; tamen cùm nouitius eos peragens non habet animum profitendi, atque id expressè protestatur, nulla tacita professio inducitur. Glossa *verbo Per annum, in cap. ex parte, hoc titul.* Iranzo *de protestatione, consider. 55.* sed in præsenti casu vidua iuramento affirmauit per veli delationem animum profitendi non habuisse: igitur cogi non debebat in statu professarum persistere.

8. Professio regularis duplex.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, professionem regularem dupliciter emitti posse, expressè videlicet, & tacitè. Expressè, cùm Prælatus, seu minister Ecclesiæ legitimâ potestate præditus assistit, & verbis, vel externis nutibus vota profitentis acceptat, & vouens vota sua voce, vel scripto, aut nutu sufficienti nuncupat; cuius formam, & solennitatem ex veteribus PP. refert, & illustrat Hæphtenus *lib. 4. disquisit. monast. tract. 5. per tot.* Tacitè autem professio duplici modo emittitur. Primò per delationem habitus professorum: secundò per exercitium actus proprij professorum: per hæc enim coniunctim, seu separatim tacita professio inducitur, vt cùm quis assumit habitum professorum, & inter eos versatur animo perpetuò seruandi vitam religiosam, *cap. ad nostram, hoc tit. cap. constitutionem, eod. tit. lib. 6.* vel cùm quis exercet actus proprios professorum. Quatuor tamen conditiones desiderantur, vt tacita professio inducatur. Prima, quod nouitius deferens habitum, susceperit illum coram Prælato, seu superiore, & omnibus aliis simul. Menochius *de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 8. numero 9.* Tiberius Decianus *libro 3. consil. 18. num. 11.* Gratianus *discept. cap. 140. num. 37.* Barbosa *lib. 1. iuris eccles. cap. 42. num. 57.* quare si quis per se sumeret habitum professorum, nunquam induceretur tacita professio. Gratianus *vbi suprà*, Bartholom. de Vecchis *in praxi nouit. disput. 13. dub. 8.* Secunda, vt habitus deferatur in ipso monasterio; si quis enim deferret habitum extra monasterium, etiam perlongum tempus, non induceretur tacita professio. Innocentius, Felinus, & alij, quos refert, & sequitur Menochius *vbi suprà, numero 15.* Tertia, vt hi actus, per quos inducitur tacita professio, fiant non solùm sponte, sed scienter: ita vt nouitius non ignoret eos ad solos professos spectare. Gitagus *dict. p. 1. de regim. dub. 12. n. 37.* Addunt ferè omnes Doctores suprà laudati, vtentem his actibus non debere etiam ignorare per illos tacitam professionem induci. Quartò oportet vtentem his actibus habere animũ emittendi professionem; nam si negatiuè se habeat, defectu animi, nunquam professus iudicatur. Nauarrus *in comment. 4. ad hunc titul. num. 70.* quem sequitur Barbosa *vbi suprà:* nec Concil. Trident. *sess. 25. de regul. cap. 15. & 16.* aliquid innouauit circa hanc professionem tacitam; & ita tanquam canon omissus remanet sub dispositione iuris antiqui: in eo tantùm illum correxit, vt non inducatur tacita professio, nisi expleto nouitiatus anno, & adimpletis sexdecim annis ætatis profitentis. Azor *p. 1. instit. lib. 12. cap. 4. quæst. 6.* Gratianus *tom. 4. discept. cap. 640.* Tamburin. *de iure Abbatiss. disput. 6. quæsit. 2.*

His præiactis apparet iam ratio præsentis textus; nam cùm vidua non solùm velum accepisset, quod erat proprium professarum, iuxta suprà tradita; verùm se immiscuisset actibus professarum, vt erat panem offerre ad sacrificium Missæ, tacitè professa præsumitur, *cap. quod interrogasti 27. dist.* D. Thomas *in 4. dist. 38. quæst. 1. artic. 2.* voluntas enim non minùs exprimitur verbis, quàm factis: vnde sicut hæreditas adiri potest verbis expressis, ac solennibus; ita etiam factis, videlicet si ingerat se hæres actibus, qui ab alio quàm hærede fieri nequeunt, *l. pro herede 20. cum sequent. l. fuit 24. l. Iulianus 42. l. Antistius 61. l. si quis 72. l. duo 77. l. Pamponius 83. §. vltim. l. 87. ff. de acquir. hæredit.* Vnde cùm oblationes Deo facere tantùm professæ possint, nouitia, quæ se ingerit simili actui, censetur ritè professa, nec statum regularem amplius deserere valet. 9. Traditur decidendi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cui licèt aliqui satisfaciant asserendo, Deum præsentem esse, cui votum fit, ipsumque acceptare votum; verius tamen est, quod Deus non per seipsum immediatè, & palam ecclesiastica munia gerit, sed quod sicut in omni perficiendorum sacrorum rituum actu voluit fieri, vt in Ecclesia visibili ministri interessent visibiles; ita etiam in professione monastica ministrum visibilem, & mortalem interesse constituit, qui professionem monachi acceptans cogere possit eum, si aliquando resilire voluerit, vt promissis stet, & vota adimpleat. Quare dicendum est, quod cùm semper in Ecclesia professio tacita in vsu fuisset, vt suprà relatis canonibus liquidò constat, eisdem viribus, ac expressa pollens; consequens est, vt in ea tacitè, & præsumptiuè reperiantur omnia, quæ expressam & solennem reddunt: ergo sicut vota præsumpta dumtaxat in ea reperiuntur, & traditio ipso effectu demonstrata: ita & persona acceptantis non est expressè quærenda in ea, sed sub eodem inuolucro, & certa præsumptione, vt docuit Viuar. *lib. 2. de veteri mon. cap. 6. num. 52.* Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licèt nouo iure cautum sit, ne tacitè professus in Prælatum eligi valeat, propter dubia, quæ exinde oriri possunt, *dict. cap. nullus, cap. indemnitatibus, de elect. lib. 6.* tamen iure antiquo etiam tacitè professus in Prælatum eligi valebat, cùm quoad omnia commoda, & in- 10. Dissoluitur dubitandi ratio.

commoda vt professus habeatur, *cap. 2.* vbi notaui, *de testam.* Nec obstat aliud augmentum ipsius dubitandi rationis; nam quod in eo expendebamus, procedit facta protestatione antè, vel in ipsa professione; tunc enim professio sequuta, siue expressa, siue tacita, nulla est. Iranzo *dict. consid.* 55. at in præsenti casu vidua nullâ factâ protestatione velum sibi imposuit, & cum cæteris professis oblationem in Ecclesia fecit; vnde licèt postea sacramento firmare vellet, se eo animo velum assumpsisse, vt deponere posset, non auditur contra professionem tacitè factam.

11\. EXPONITVR CAP. AD NOSTRAM, HOC TIT.

Sed suprà traditis obstat textus *in cap. ad nostram, hoc tit.* vbi vt ille, qui detulit habitum professorum censeatur professus, desideratur perseuerantia per triennium in delatione ipsius habitus: ergo quia per ipsam delationem habitus professorum non inducitur tacita professio, nisi accedente temporis lapsu. Pro cuius textus solutione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo nouitius post tempus probationis ingerit se actibus professorum, aut eorum habitum detulit; & inter eum casum, in quo quis nouitius non fuerat, sed in laicali habitu degens, suscepit habitum professorum. Primo casu non requiritur temporis lapsus, quia ex ipso actu induendi habitum professorum inducitur tacita professio: secundo verò casu requiritur perseuerantia per triennium. Vnde cùm *in dict. cap. ad nostram*, qui deferebat habitum professorum non esset priùs in nouitium receptus; ideo desideratur perseuerantia per triennium, vt docuerunt Sanchez *lib. 5. summa, cap. 3. num. 24.* Viuar. *de veteri monac. lib. 2. cap. 6. num. 30.*

CAPVT V.

Gregorius [a] *Anthemio Subdiacono.*

[b] IOannes frater, & Coëpiscopus noster directo per Iustum clericum suum capitulari, inter alia plura hoc nobis noscitur intimasse, aliquos monachos monasteriorum in Surrentina diœcesi positorum, de monasterio in monasterium, prout eis libuerit, transmigrare, & à proprij Abbatis regula desiderio rei sæcularis abscedere: sed & quod non licere notum est, peculiaritati eorum singulos studere. [c] Si quos autem qualibet occasione à clericatu in monachicam conuersionem venire contigerit, non liceat eis ad eandem, vel aliam Ecclesiam, quarum pridem milites fuerant, sua voluntate denuò remeare, nisi talis vitæ monachus fuerit, vt Episcopus, cui antea militauerat, sacerdotio dignum præuiderit, vt ab eo debeat eligi, & in loco, quo iudicauerit, ordinari. Propterea experientiæ tuæ præsenti iussione mandamus, vt nec monacho vlteriùs de monasterio in monasterium liceat migrare, nec eorum aliquem [d] peculiare quicquam habere permittas. Sed si quilibet hoc præsumpserit, in monasterio, in quo ab initio conuersatus est, & sub Abbatis sui regula, de qua fugerat, cum competenti coërcitione reddatur; ne si tantam iniquitatem fluxam, inemendatamque dimittimus, pereuntium animæ à Præpositorum anima requirantur. [e] Et quia aliquos monachorum vsque ad tantum nefas prosiliisse cognouimus, vt vxores publicè sortiantur, eos omni habitâ vigilantiâ requiras, & dignâ coërcitione in monasteriis Abbatum, quorum monachi fuerint, retransmittas. Sed & de clericis ad monachatum venientibus, sicut suprà diximus, peragere non omittas. Ita enim Dei placabis oculos, & impletæ mercedis particeps inuenieris.

NOTÆ.

1\. [a] ANthemio.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. capite 7.* & apud Iuonem *part. 7. Decreti, capite 122.* reperiturque textus hic prout in præsenti transcribitur, in regestro D. Gregorij, *lib. 1. indict. 9. epist. 40.* & eius partes referuntur à Gratiano *in capite si quos 31. 16. quæst. 1. & in capite & quia 37. quæst. 1.* de D. Gregorio nonnulla notaui *in cap. 2. de constit. c. 1. de transact.*

[b] *Ioannes.*] Episcopus videlicet Surrentinus, de cuius diœcesi egi *in cap. 1. 2. de relig. dom.*

[c] *Si quos autem.*] Verba, quæ sequuntur, extant *in cap. si quos 32. 16. quæst. 1.* & ea exposui *in cap. 7. de ætate & qualit.*

[d] *Peculiare.*] Hanc partem exponemus *in cap. cùm inter, de statu monach.*

[e] *Et quia.*] Hæc verba referuntur *in d. cap. & quia 37. quæst. 1.* & explicauimus *in cap. 2. qui clerici vel vou.*

COMMENTARIVM.

TExtum hunc communiter accipiunt repetentes, & Barbosa *lib. 1. iuris eccles. cap. 42. num. 41.* Sanchez *lib. 6. summa, cap. 7.* de monacho se transferente ad aliam Religionem; quod ei inconsulto Prælato facere non licet, vt dicemus infra *in capite licèt:* sed ni fallor, D. Gregorius in præsenti non prohibet huiusmodi transitum, sed potiùs monasterium proprium deserere, & ad alium ipsius Ordinis migrare sub diuerso Prælato; quod prioribus Ecclesiæ sæculis valde illicitum iudicabatur, quia monachus sub eo Abbate, & in ipso monasterio, vbi stabilitatem promiserat, perpetuò manere debebat, nisi cum litteris commendatitiis proprij Abbatis ad aliud monasterium 2

ipsius

ipsius Ordinis mitteretur. Concil. Anglic, 1. referente Beda *libro 4. hist. Angl. cap. 5.* ibi : *Vt monachi non migrent de loco ad locum, hoc est de monasterio ad monasterium, nisi per dimissionem propry Abbatis; sed in ea permaneant obedientia, quam tempore suæ conuersionis promiserunt.* Concil. Bituric. *can.* 23. apud Synodum Lemouic. *action.* 2. *Canonici, & monachi de monasteriis suis, vbi priùs tituli sunt, nisi causâ rationabilis necessitatis, vel ædificationis animæ, vel Ordinem melius obseruandi, ad aliud monasterium non transeant propter adipiscendum aliquod ministerium, vel honorem, vel occupationem terrenam, absque consensu Episcopi sui, vel Abbatis.* Nicæn. 2. *can.* 22. *Monachus, vel sanctimonialis non relinquat suam habitationem, & discedat ad aliam: si autem id contigerit, ipsum vt hospitem recipi est necessarium, non tamen sine voluntate Præpositi sui recipiatur.* Synod. 7. *can.* 21. *Non oportet monachum, vel monialem proprium relinquere monasterium, & ad aliud se conferre.* Sed cùm recipi sine licentia noui Abbatis non possit, hinc in regulis PP. cautum reperitur, vt monachum, nisi Abbatis sui aut permissu, aut voluntate ad alterum monasterium commigrantem nullus Abbas aut suscipere, aut retinere præsumat, *cap. 14. reg. D. Benedicti*, quæ totidem verba sunt in Concilio Agathensi relato à Gratiano *in cap. monachum 20. quæst.* 4. qui transitus adeo accuratè olim damnabatur, tum ob rixas, contentiones, & iurgia, quæ inde oriebantur, vt exprimitur in regula Serapionis Macharij *cap.* 13. *Nec tacendum est, qualiter inter monasteria pacem firmam obtineant: non licebit de alio monasterio sine voluntate Patris fratres recipere. Quod si precatus fuerit ab eo qui præest, vt in alio monasterio ingrediatur, commendetur ab eo qui præest, vbi esse desiderat, & sic suscipiatur.* Clariùs eandem causam explicat Ferreolus *cap. 6. Hinc enim*, ait, *plerunque non tantùm inter Abbates, sed etiam inter monasteria lites insanabiles oriuntur, dùm vnus nititur defendere quem recepit, alter reuocare quem perdidit; & ad extremum nisi reddatur illi petitori petitus, & isti restauratio recepti placauerit iniuriam acceptam, fit vt non secundùm Apostolum vincant in bono malum, sed vtrimque mali vincantur vno malo.* Tum quia monachi stabilitatem tempore professionis emittebant, ita vt è monasterio non exirent. Diuus Benedictus *in cap. 58. suæ regulæ*, ibi : *Suscipiatur in congregatione, sciens lege regulæ constitutum, quod ex illa die non liceat è monasterio egredi, nec collum excutere de sub iugo regulæ, quam sub tam morosa deliberatione licuit recusare, aut suscipere.* Quibus verbis stabilitatis votum quasi explicauit, nam mox subiungit : *Suscipiendus autem in oratorio coram omnibus promittat de stabilitate sua, de qua scilicet immediatè iam egerat, nisi ob maius bonum spirituale de licentia Prælati transiret.* D. Bernardus *epist.* 7. ibi : [Sed quæris forsitan, inquiens mihi : Quid ergo tu de stabilitate tua facis, quam apud Cistercium firmasti, & nunc alibi habitas ? Ad quod respondeo : Ego quidem Cisterciensis monachus ibidem professus, ab Abbate meo, vbi nunc habito, missus sum ; sed missus in pace, missus iuxta consuetudinem, & communem institutionem.] Probant, & illustrant Benedict. Haæphtenus *lib. 4. disquisit monast. tractatu 6. disquisit. 4. per tot.* Menard. *in notis ad concord. regul. fol.* 1008. Vnde D. Gregorius in præsenti textu iuxta disciplinam monasticam illius sæculi prohibuit monachis ob lucrum temporale in aliud monasterium, eiusdem videlicet religionis, transire. Agere verò D. Gregorium de monacho transeunte propriâ auctoritate ad aliud monasterium ipsius religionis, euincitur ex eo, quia tempore D. Gregorij tantùm erant in diœcesi Surrentina monasteria ordinis D. Benedicti, vt refert Tamburinus *in serie Abbat. verbo Surrentina:* sed Gregorius in præsenti increpat monachos commorantes in diœcesi Surrentina, & se transferentes ad aliud monasterium : igitur de monacho transeunte ad monasterium eiusdem Ordinis accipiendus est. Accedit, nam si Sanctus Doctor ageret de monacho transeunte ad monasterium alterius religionis, distingueret, an ad strictiorem, vel laxiorem vitam cum Episcopi, vel Abbatis licentia transiret; sed tantùm affirmat Sanctus, eum monachum vt fugitiuum retrahendum esse & restituendum priori Abbati : igitur quia agitur de monacho transeunte ad aliud monasterium ipsius Ordinis.

CAPVT VI.

Idem [a] *Eidem.*

SIcut regiminis locum Deo, vt ipsi placuit, disponente suscepimus; ita nos oportet de commissis nobis animabus esse solicitos. Comperimus autem in Insula Orphiaria, in qua situm B. Petri Apostolorum Principis [b] Oratorium esse dignoscitur, multos virorum cum mulieribus suis diuersorum patrimoniorum, illuc pro necessitate feritatis barbaricæ refugisse; quod importunum iudicauimus, vt dum alia refugiorum loca vicina sint, cur ibidem cum monachis debeant [c] mulieres habitare. Propterea præsenti iussione præcipimus experientiæ tuæ, vt à præsenti tempore nullam illic vlteriùs mulierem, siue ecclesiastici [d] iuris sit, siue cuiuslibet alterius, habitare, commanereve permittas, sed refugium sibi, cùm (sicut prædictum est) tot loca vicina sint, vbi maluerint, ipsi prouideant, vt omnis exinde mulierum conuersatio submoueatur, ne si, quæ in nobis est, curam gerere desistamus, atque inimici laqueis obuiare, nos exinde (quod absit) si quid aduersi contigerit, cupabiles existamus. Præsentium itaque latori Felici Abbati mille quingentas plumbi libras, de quo in eadem insula agere dignoscitur, dare non differas: quod tuis postmodùm,

cùm totius quantitatis summa noscetur, rationibus imputetur. Ita ergo factu, vt ipse prouideas, si in eiusdem insulæ fabrica expendi vtiliter valent. Quia autem dura est in insulis congregatio monachorum, etiam pueros in eiusdem monasteriis ante decem & octo annorum tempora suscipi prohibemus. Vel si qui nunc sunt, tua eos experientia auferat, & in Romanam vrbem transmittat. Hoc & in [e] Palmaria, aliisque insulis te per omnia volumus custodire.

NOTÆ.

[a] *EIdem.*] Anthemio videlicet subdiacono, vt habetur in ipso Regestro Gregorij, *lib.* 1. *epist.*48. ex quo Codice restituo ita litteram huius textus.

1. [b] *Oratorium.*] Idest monasterium, vt ex verbis sequentibus constat; olim enim monasteria plerunque dicebantur oratoria; aut quia orationis gratiâ ibi monachi conueniebant. Gregorius *de Gloria confessorum*, ibi: *Quidam nomine Augustus de eleemosynis deuotorum apud Brias vicum in honorem sancti Martini Antistitis oratorium ædificauit, & collectis secum paucis monachis, sub regula monasterij degens, semper orationi vacabat.* Idem *lib.* 1. *miraculorum sancti Martini, cap.* 14. ibi: *In Castello regionis Italiæ, quo dicitur tertium oratorium B. Martini fundatum esse.* Et *in cap.* 16. hoc oratorium puellarum vocat, & Abbatissæ loci meminit. Eodem in libro de monasterio quodam virginum sic refert: *In porta Ambianensi, in qua quondam vir beatus pauperem algentem chlamyde discissa contexit, oratorium à fidelibus est ædificatum, in quo nunc puellæ religiosæ deseruiunt ad honorem S. Episcopij.*

2. [c] *Mulieres habitare.*] Quod pluribus Ecclesiæ canonibus prohibitum est. Synod. Nicæn. 2. *can.* 18. *Ne suspicio detur exteris, inquit Apostolus, mulieres degere in Episcopiis, & in monasteriis, suspicionis plenum est. Si quis ancillam, vel liberam in eis locis habuerit ad aliquod ministerium, puniatur; si perseuerat, deponatur; si verò in suburbanis mulieres sint, & velint Episcopus, vel Præpositus illic aliquid agere, dum illic sunt, non liceat mulieribus degere, sed secedant.* Epaunense *can.* 38. *Monasteria puellarum non nisi probatæ vitæ, & ætatis prouectæ ad quascunque earum necessitates, vel ministrationes laici permittantur intrare.* Turonense 2. *can.* 17. *Mulier intra septa monasterij nullatenus introire permittatur: si Abbas in hac parte, aut Præpositus negligens apparuerit, qui eam viderit, & non statim eiecerit, excommunicetur.* Concil. Trullan. *cap.* 47. *Nec in virorum monasteria mulier, nec in mulierum vir dormiat, vt extra omne scandalum sint fideles, &c. Si quis secus fecerit, clericus, siue laicus, excommunicetur.* Concil. Turon. *cap.* 29. *Presbyteris, Diaconibus, cæterisque clericis infra claustra monasteriorum puellarum non sit concessum habitare, nec intrent monasteria, &c.* Cabilon. sub Carolo *can.* 63. Altissiod. *can.* 26. *Si quis Abbas mulierem in monasterio ingredi permiserit, aut festiuitates aliquas ibi expectare præceperit, tribus mensibus in monasterio retrudatur, pane & aquâ contentus.* Refert Antonius August. *in epit. lib.* 9. *tit.* 19. Plura Theophilus *integro tract. de vitanda mulier. famil.*

3. [d] *Ecclesiastici iuris sit.*] Vt sanctimoniales, & fœminæ Deo dicatæ: licèt enim olim monasteria duplicia essent, virorum videlicet, & fœminarum, vt probat Hæphtenus *disquisit. monast. lib.*1. *tract.* 1. *disquis.* 5. tamen postea prohibita fuerunt huiusmodi monasteria, *c. diffinimus, cap. perniciosam* 18. *q.*2. immò omnis familiaritas sanctimonialium cum monachis damnata fuit. Concil. Tarracon. *cap.* 1. ibi: *Religiosus, vel monachus, qui familiarius cum propinqua eius curæ commissa conuersatur in cella monasterij inclusus, pœnitentia lamentis incumbat, vbi singulari afflictione panis & aqua victum ex Abbatis ordinatione recipiat.* Cabilon. sub Carolo, *c.* 55. *Abbatissa cum viris, clericis, siue laicis, horis incompetentibus non loquatur; sed quidquid masculis, clericis, siue laicis de rebus necessariis peragere debet, à prima hora vsque ad vespertinam peragat: & hoc non cum singulis, sed coram pluribus.* Et *cap.* 56. *A vespera vsque ad primam nec Abbatissa, nec alia sanctimonialium, cum quibuslibet masculis vllum colloquium habeant, nisi fortè talis fuerit occasio, quam euitare non possint; & si necessitas incubuerit, id coram testibus facere non debebunt.* Et *can.* 61. *cap. diffinimus* 18. *quæst.* 2. Illustrant Anton. August. *in epit. iuris Pont. lib.* 9. *tit.* 21. Zypeus *ad hunc tit. respons.*1.

[e] *Palmaria.*] Insula hæc vltra Tyberina ostia est in mari Tyrreno. Varro *lib.* 3. *de re rust. c.* 1. Plinius *lib.* 3. *c.* 6. Ambrosius Calepinus *verbo Palmaria.* Ibi etiam sunt Pontia, & Pandatoria, & sunt insulæ miræ solitudinis, & sterilitatis. In Pontiam missus fuit exul Syluerius Papa à Belisario, vt refert Anast. Biblioth. *in eius vita*: quæ tres insulæ erant in dominio D. Benedicti, vt probat Dartis *in cap.*20. *q.*1. D. enim Benedictus, & eius discipuli non solùm solitudines, eremosque incolebant, verùm vt magis ab hominibus procul essent, inhabitatas insulas quærebant, vt ibi mari circumsepti, vitam in Christo ducerent absconditam, & vt aëre minùs salubri corpora magis castigarentur, & vt nimia corporis prosperitas, quasi vitis palmite luxurians, amputaretur. Vnde satis constat ex historiis, plura & magnifica monasteria D. Benedicti in insulis ædificata fuisse, qualia sunt in Anglia Lindisfarnense, & Eliense: in Francia Leriuense, & alia quæ enumerant Baronius *tom.* 5. *anno* 598. Yepes *in chron. Diui Benedicti, centur.* 1. *c.* 3. *anno.* 532. D. Franc. Vico 3. *p. hist. Sardiniæ, cap.*18. *num.*52. Et Abbo Floriacensis in vita S. Edmundi Regis, & Martyris, apud Surium die 20. Nouembris testatur Orientalem Britanniæ partem, quæ Aëstengle vocatur, aquis penè vndique allui à Subsolano, & Euro Oceano; ab Aquilone verò immensarum paludum vligine cingi: ex verò paludes, inquit Sanctus, prębent pluribus monachorum gregibus optatos solitariæ conuersationis sinus, quibus inclusi non indigeant solitudine eremi: ex quibus sunt S. monachorum Patris Benedicti cœlibes cœnobitæ in loco celebri hac tempestate. De Italia Leo Hostiensis *lib.*3. *c.*5. refert in Adriatico mari apud insulam Diomedis quondam nomine vocatam, extitisse monasterium Tremitense: quod 30. circiter milliaribus à terra distaret, cuius formam cùm Desiderius, qui postea Cassinésis Abbas fuit, & Pontifex Maximus Victor tertius inaudisset, impetratâ Abbatis licentiâ illuc perrexit, ibique 4.

satis austeræ conuersationi se tradens, non paruum tempus exegit: subditque deinde, quomodo idem Desiderius monasterium Marliæ construxisset. Monasterij præsentis in Palmaria Insula constructi meminerunt Yepes, & Vicus *vbi proximè*. Vnde dum Gregorius hic agit de monasteriis in insulis constructis, non est exaudiendus de insulis amplas prouincias habentibus, vt Anglia, Sardinia, Sicilia, & similes; sed de Insulis, in quibus vnicus tantùm est locus solitarius, & mari circundatus intra angustum territorium, vt monasteria constructa in insulis Capraria, & Gorgonia, quorum meminerunt D. Gregorius *lib.1. epist.50.* & *lib.4. epist.49. & 60.* Iosephus Castald. *in notis ad Rutilium lib.1. folio 97.* In illis autem propter pericula, solitudinem, & alias difficultates asperior vita erat, quare à Gregorio in præsenti ea dicitur durior congregatio monachorum, vt docuit P. Suarez *tom.3. de relig. lib.6. cap.3. num.8.*

COMMENTARIVM.

5. IN præsenti textu, & *in cap. ad Apostolicam, cap. significatum 11. hoc tit.* agitur de ætate monachorum, seu religiosorum, quæ debet esse legitima, *cap.1. hoc tit.* Vnde exponendum est, quænam dicatur ætas legitima? Et in primis refellendus est error hæreticorum, præcipuè Lutheri *lib. de votis monasticis*; qui negat, iuniores posse admitti ad religionem, sed tantùm oportere viros post 70. aut 80. annos vitam monasticam profiteri. Caluinus etiam *lib.5. instit. cap.15. §.19.* refert olim nefas fuisse ante annos 60. fœminas votum continentiæ emittere. Similiter confessio Augustana *artic.27.* conqueritur, quòd pueri permittantur religionem ingredi: & expendunt verba illa Pauli *1. ad Timotheum cap.5. Adolescentiores viduas deuita.* Poterant etiam adducere duos veteres Ecclesiæ canones: primus Synodi Rom. sub Syluestro, vbi *in can.10.* Pontifex prohibet velare sanctimoniales ante 72. annos. Secundus Beati Gregorij relatus *in cap. iuuenculas 20. q.1.* vbi Sanctus Doctor vetat sanctimonialem ante 60. annum consecrari. Sed verius est, nullam ætatem ineptam esse Deo se dedicandi, & ita non tantùm adultos, verùm & pueros ritè, & validè posse ad statum Regularem admitti, vt probant D. Basilius *interrog.15.* D. Thomas *2.2. q.189.* & *opuscul.17. cap.3.* Bellarminus *tom.1. controu. lib.5. de monachis, cap.35.* Lessius *in opuscul. de statu vitæ eligendo*, Hæphtenus *disquisit. monast. lib.4. tract.5. disquisit.1.* Sanchez *lib.4. summæ, cap.18. num.5.* Cellotius *de Hierarch. lib.7. cap.6.* Suarez *tom.3. de relig. lib.5. cap.1.* Tamburinus *tom.1. de iure Abbat. disput.6. q.6.* Peyrinis, Vecchis, & alij congesti à Hieronymo Garcia *tom.1. polit. regul. tract.2. difficult.2. dub.5.* repugnat enim hæreticorum doctrina sacræ Scripturæ, sanctis Patribus, & rationi. Scripturæ, quæ ait *cap.3. Thren. vers.27. Bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua.* Et *cap.22. Prouerb. Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.* Et Christus Dominus apud Matthæum, *cap.19.* ait: *Sinite paruulos, & nolite prohibere eos ad me venire.* Quod exponens Origenes *tom.2. tract.7.* ait, quod discipuli Iesu priùs quam discant rationem iustitiæ, reprehendunt eos, qui pueros, & infantes offerunt Christo: Dominus autem exhortatur discipulos suos condescendere vtilitatibus puerorum. Præterea is, cui Dominus apud Matthæum *cap.19.* Lucam *cap.10.* dixit: *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me;* adolescens erat. Præterea opponuntur sectarij sanctis Patribus, videlicet D. Hieronymo, qui *epist.22. ad Eustochium*, refert in cœnobiis fuisse suo tempore homines omnis ætatis, pueros videlicet, & senes. Et D. Ambrosio, qui *lib.3. de Virginibus*, inquit: *Non ergo ætas reijcitur florentior, sed animus examinatur, ac certè Theclam non senectus, sed virtus probauit. Et hinc quid plura contexam, cùm omnis ætas habilis Deo perfecta sit Christi? Nec mirere in adolescentulis professionem, cùm legeris in paruulis passionem. An dubitamus, si eum vsque ad continentiam sequatur adolescentia, quem vsque ad mortem confitetur infantia?* Cui consentit D. Augustinus *de sancta virginitate cap.39. Sed respice agmina virginum, puerorum, puellarumque sanctarum. In Ecclesia tua eruditum est hoc genus; illic tibi à maternis vberibus pullulauit; nomen tuum ad loquendum linguam soluit; nomen tuum velut lac infantiæ suæ suxit infusum: non potest quisquam ex hoc numero dicere: Qui priùs fuit blasphemus, & persequutor. Immò etiam quod non iussisti, sed tantummodo volentibus arripiendum proposuisti, dicens: Qui potest capere, capiat; arripuerunt, vouerunt, & propter regnum cœlorum seipsos (non quia minatus es, sed quia hortatus es) castrauerunt.* Et optimè D. Basilius disserens de ætate legitima monachorum, *in reg. fus. disput. interrog.15.* ait: *Cùm Dominus dicat: Sinite paruulos venire ad me; & Apostolus eum laudet, qui ab infantia sacras litteras didicisset, idemque alio in loco præcipiat, educandos esse filios in disciplina, & correctione Domini: prorsus qui ad nos accedant admittendos nullum non ætatis tempus idoneum esse iudicamus; vel ipsius adeò tenera, atque ineuntis, vt videlicet qui orbati parentibus sint, eos nostra parte sponte ipsi assumamus, & exemplo Iob, parentes pupillorum simus: qui autem sub parentibus sint, eos ab ipsis ad nos adductos multis adhibitis testibus recipiamus, vt non demus occasionem iis, qui volunt occasionem.* Tandem Nouatorum doctrinæ rectæ rationi aduersatur; siquidem apud omnes compertum est, quod vt quisque in vllo rerum genere summus euadere possit, à teneris annis accipere debet, vt de Oratore aiebat Quintil. *lib.1. instit. cap.3.* & D. Thomas *opusc.3.* ita aiebat, qui futuri sunt clerici, mox à pueritia in clericatu erudientur: qui futuri sunt milites, oportet vt à pueritia in militaribus exercitiis nutriantur, sicut Vegetius dicit *in lib. de re milit.* qui futuri sunt fabri, illam artem à pueritia discunt: vnde apparet, quàm rationi consonum sit, vt etiam pueri, & adolescentes ad religionis statum admittantur. Nec rectè expendunt Nouatores locum illum Apostoli: *Adolescentiores viduas deuita.* Siquidem Apostolus ibi non agit de voto continentiæ, sed de viduis, quas Ecclesia alebat ex propriis redditibus, quas tantùm sexagenarias alere iubet. Nec eorum fauet errori dicta Synodus Romana, cui duplici modo satisfaciunt Bellarminus *dicto tom.1. controu. lib.2. de monach. c.35.* Hæphtenus *disquisit monast. lib.4. tract.1. disquisit.1.* Primò asserendo locum esse corruptum, multoque minorem numerum reponendum esse pro 72. Secundò S. Syluestrum in eo canone agere non de virginibus, sed de viduis; & ideo asserere, eas diutius esse probandas, vt ad

vitam monasticam admittantur, vt probaui *in cap. vidua 4. hoc tit.* Nec tandem obstat textus *in dicto cap. iuuenculas*; nam ibi D. Gregorius agit, non de puellis ad monasterium admittendis, sed de iuuenculis in Abbatissas non eligendis, nisi post sexagesimum annum, vt docuerunt de ætate Abbatissarum, tam ex nouo, quàm veteri iure agentes, Barbosa *lib. 1. iuris Eccles. cap. 45. num. 17.* Iulius Lauorus *variar. lucubr. tit. 4. de elect. cap. 24.* Narbona *de ætate, anno 40. q. 2.*

6. Manet ergo, nullam in antiquis Ecclesiæ canonibus præscriptam esse ætatem ad ingressum in monasterium; immò pueros plerumque monasteriis offerri, vt infrà *in cap. cùm virum*, probauimus; aut ipsos vitam monasticam amplecti consueuisse: hoc tamen discrimine adhibito, vt ante pubertatem voluntas parentum tacita, seu expressa desideraretur, iuxta adducta suprà *in cap. 2.* post pubertatem verò ipsorum tantùm voluntas expectabatur. Superest, vt de ætate legitima ad professionem, & quænam ætas illi præscripta sit, agamus? Et certè pro temporum, & locorum varietate diuersa statuta fuit. *In cap. 1. 20. q. 1.* absolutè docetur, quod tunc firma erit virginitatis professio, ex quo adulta iam ætas esse cœperit, & quæ solet apta nuptiis deputari, id est pubertas: vnde Consultus *in l. 2. ff. de pollicit.* ait: *Voto autem PP. familiarum obligantur puberes sui iuris.* Illustrat Narbona *de ætate anno 17. q. 17.* D. Basilius *epist. 2. ad Amphilochium, cap. 7.* docet, votum virginitatis emittendum esse supra annum decimum sextum, aut decimum septimum. Synodus Trullana *can. 40.* permittit, professionem fieri anno ætatis decimo: vtramque ætatem amplectitur Iustinianus *in nouel. 6. Leonis.* Pius Papa, & Martyr *in cap. virgines, eadem quæst.* ait, virgines non velentur ante 25. annos, nisi forte periclitante virginalis pudicitiæ necessitate. Idem firmatur *in Concilio Carthag. 3. can. 4.* relato *in cap. placuit, eadem quæstione.* Arelat. 2. *can. 35.* Turon. 2. *can. 21.* At in Tribur. Concilio *can. 24.* virgo post 12. annum ad religionem admittitur: qui canon refertur à Gratiano *in cap. puella 20. q. 2.* Circa monachos etiam pubertatem ad professionem desiderari, constat ex omnibus canonibus, in quibus de filiis oblatis à parentibus agitur, quos dabimus infrà *in cap. cùm simus.* D. Gregorius *in præsenti*, plenam pubertatem, id est 18. annos exigit: cui consentiunt Patres Concilij Tolet. 2. *can. 1.* relati *in cap. de his, 28. dist.* Cœlestinus autem III. *in cap. cùm simus 14. hoc tit.* annos discretionis desiderat, id est pubertatem. Exponit Leo Pinel. *in cap. 2. hoc tit. numero 180.* Et *in cap. 1. hoc tit. Clem. vlt. hoc tit.* ætas legitima desideratur, id est pubertas, quæ in masculis datur post 14. annos, in fœminis verò post 12. Hodie tamen post Concilium Trident. *sess. 25. de regul. cap. 15.* in quacumque religione, tam virorum, quàm fœminarum, professio emitti non potest ante 16. annum expletum, ita vt professio antea facta nullius sit momenti: quod & docuerunt Leo Imperator Philosophus *in nouel. 6.* vbi illum, qui sexdecim annos impleuerit, tonderi permittit: & D. Basilius *in can. 18. ad Amphiloch.* professiones ab eo tempore factas probat, quo ætas rationis complementum habuerit. *Non enim*, ait Sanctus, *pueriles voces in his ratas esse oportet, & citra iudicium factas temerarias.* Et præcipites professiones tonsuræ monasticæ habitum ignominiâ afficere, docetur *in Synodo Constantinop. can. 2.* Prosequuntur Narbona, Leo Pinellus, & alij suprà citati. Bruno Chassaing. *de priuil. regul. tract. 4. cap. 6. proposit. 3.* Menardus *ad concord. regul. fol. 990.*

CAPVT VII.

Alex. III.[a] *Archiepiscopis, Episcopis, & aliis Ecclesiarum Prælatis per Galliam constitutis.*

NOn est vobis dubium, aut incertum, quomodo fratres religiosi[b] Cistrensis Ordinis ea religione permaneant, & virtute, quòd ex institutione PP. & prædecessorum nostrorum ij, qui in eorum[c] monasteriis professionem faciunt, sine Abbatis sui licentia prohibentur de claustro discedere, & discedentes in aliis monasteriis recipi. Inde est, quod eandem institutionem nos non solùm amicam religioni, sed etiam rationi consonam solicitè conseruare volentes, vniuersitati vestræ p. A. s. p. m. quat. monachos, vel[d] conuersos conscripti Ordinis post factam monasterij professionem sine licentia Abbatum suorum per Episcopatus vestros recipi nullatenus permittatis, & si qui ex eis fuerint, qui sine licentia Abbatum suorum de monasterio, in quo professionem fecerint, exire præsumpserint, & commoniti ad sua monasteria celeriter non redierint, eos tamdiu ap. rem. censurâ ecclesiasticâ percellatis, donec ad monasteria vnde exierint, regredi compellantur.

NOTÆ.

1. [a] *ARchiepiscopis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* ex qua litteram huius textus transcribo.

[b] *Cistrensis.*] Legendum est *Cisterciensis*, de quo præclaro Ordine, & priuilegiis à Romana Sede illi concessis egi *in cap. 6. de rescript.*

[c] *In monasteriis recipi.*] Iuxta tradita suprà *in cap. 5.*

[d] *Vel conuersos.*] Circa quos maior dubitatio erat, quia professionem solennem non emittebant, & assumebantur cum voluntate Episcopi; ita vt in eorum potestate semper essent, vt refert Mantrique *annal. Cisterc. anno 1134. cap. 6.* quare Innocentius II. concessit priuilegium Cisterciensibus, ne Episcopi possent retinere huiusmodi conuersos, his verbis: *Porrò conuersos vestros, qui monachi non sunt, post factam in vestris* 2.

cœnobiis

cœnobiis professionem nullus Archiepiscoporum, vel Abbatum sine vestra gratia licentia suscipere, aut susceptum retinere præsumat. Refert Manrique anno 1137. cap. 1. num. 5. de conuersorum gradu egimus in cap. in præsentia, de probat. & commentarium huius textus dabimus infra, in cap. final.

CAPVT VIII.

Alex. III. *Magistro Fidantiæ Canonico Ciuit.*

AD nostram noueris audientiam peruenisse, quod [b] Eremitæ de monte Foliano quosdam pueros intra biennium in tantùm [c] seduxerunt, quod quidam illorum suasionibus eorum assensum præbentes, ad Ecclesias ipsorum accesserunt. Qui cùm statim religionis habitum induissent, vnus prædictorum puerorum T. nomine statim pœnitens, quòd habitum suscepisset, id quod fecerat, suis parentibus intimauit, qui ad locum ipsum morâ postpositâ accedentes, eum exinde traxerunt: & cùm non stetisset ibi, nisi per vnam noctem, vt accepimus, præfati Eremitæ, & quidam alij eum non permittunt quandam puellam ducere in vxorem, quam ipse iurauit in vxorem accipere, ac sicut dicitur, desponsauit. Quocirca d. t. p. A. s. p. m. quat rei veritate inquisitâ diligenter, ac cognitâ, si tibi constiterit, quod præfatus T. ante consummationem XIV. anni habitum ipsum sine probatione susceperit, & susceptum habitum deposuit; aut si post XIV. annum habitum ipsum sine probatione susceperit, & infra triduum deposuit, eum ab impetitione prædictorum Eremitarum, vel aliorum in hac parte oc. & ex. ap. cess. penitus absolutum; & eam quam iurauit accipere in vxorem, liberè posse traducere in vxorem, si alia rationabilis causa non impedit, denuncies.

NOTÆ.

1. [a] ALex. III.] Ita legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. 8. sed cùm triplex Ecclesia Cathedralis huius nominis reperiatur, alia in Hispania, vulgò dicta *Ciudad Rodrigo*, de qua egi *in cap. auditis, de præscript.* alia in Sardinia, aliaque dicta ciuitas Castellæ in Italia, non potest certò affirmari, de qua ex eis in præsenti agatur, & per consequens de quibus Eremitis præsens quæstio inciderit.

2. [b] *Eremitæ.*] Eremita latinè dicitur homo degens in contemplatione, & perfectione, vt probat Ricciulus *lib. 3. lucubr. tit. de Eremitis*: & licèt valde differat eremita à monacho, ita vt iura loquentia de monachis non comprehendant eremitas, *cap. vnic. in fine. de excess. Prælat. lib. 6.* vbi Geminianus *num. 5.* tamen Religiosi etiam habitantes in cœnobiis constructis in locis desertis, quæ suo viuendi modo profitentur separationem ab hominum communione, appellari cœperunt Eremitæ, *cap. cùm monasterium 13. de elect. cap. penult. de verb. sign. lib. 6.* tales fuerunt olim Religiosi Sanctorum Basilij, Augustini, & Benedicti, vt probant Ricciulus *dicto lib. 3. cap. 1.* Marquez *in orig. Eremit.* Hæphtenus *disquisit. monast. lib. 2. tract. 7. disquis. 3.* Vnde eremitas in præsenti accipio, non pro eremitis tantùm, sed pro monachis in eremo degentibus, qui certam profitebantur regulam, iuxta quam viuebant.

3. [c] *Seduxerunt.*] Ingressus in monasterium liber, spontaneusque esse debet, *cap. præsens, cap. final. 20. q. 1.* de coactione prorsus arcenda à regulari professione egi *in cap. 1. hoc tit.* An verò dolus, qui dedit causam ingressui, & professioni reddat actum nullum, quæri solet? Et aliqui affirmant, professionem efficacem esse, *ex cap. veniens, cap. ex parte, cap. dudum, de conuers. coniug. cap. cùm dilectus, de his quæ vi*: quia læsus dici non potest qui se Deo coniunxit, *cap. illud 20. q. 1.* vnde aiebat Apostolus ad Corinthios *cap. 9. Factus sum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer.* Et *2. ad Corinth. cap. 12. Ego vos non grauaui, sed cùm essem astutus, dolo cepi vos.* Sed contrarium, & meritò, defendit Ioannes Stephanus Durantius *qq. iuris q. 4.* nam in iure vis, metus, & dolus æquiparantur, *cap. 1. 15. q. 6.* Igitur sicut professio metu facta nulla est, ita & quæ per dolum, & fraudem annullatur. Deinde quia dolus dans causam contractui bonæ fidei, illum ipso iure nullum reddit, *l. & eleganter, ff. de dolo*: sed professio contractus est bonæ fidei, *cap. viduas 27. q. 1.* Igitur dolus eam nullam reddit. Nec contrarium probatur *in dicto cap. veniens*; nam ibi mulier, quæ intendebat repetere maritum, non auditur, quia adulterium commisit; aliàs si contrarium constaret, maritum repeteret. Nec etiam obstat textus *in dicto cap. ex parte*; nam in eius specie mulier, quæ velata fuerat, ex falsa causa credens sponsum leprâ percussum; nihilominus in religione permanere volebat, & ita liberè consentiebat. Nec etiam fauent contrariæ sententiæ textus *in dicto cap. dudum, dicto cap. cùm dilectus*; nam in eis non agitur de dolo, qui professioni causam dederat; sed de vana illusione, & inductione, quæ pro dolo non habetur.

COMMENTARIVM.

TExtus hic explicandus est ex notatis *in cap. 2. & 4. hoc tit.* Iubet enim in eo Alexander III. quòd si impubes habitum susceperit monachalem, id est professionem emiserit ante XIV. annos, & habitum deposuerit; posse eum vxorem accipere; quia in ea ætate professionem emittere non valebat, iuxta tradita suprà *in cap. quia in insulis*; & parentes poterant ipsum repetere, vt probaui suprà *in cap. 2.* Si autem pubes habitum 4

habitum ipsum induisset, & per triennium detulisset, non poterat amplius illum exuere, & ad sæculum redire. Desideratur autem in præsenti casu delatio habitus per triennium; quia cùm nullà probatione præcedente illum induisset, non poterat tacitè professus videri, vt eueniret, si iam ingressus monasterium habitum illum professorum induisset, vt probaui *in capite 4. hoc tit.* vbi *num. final.* textum hunc exposui.

CAPVT IX.

Idem [a] *Heliensi Episcopo.*

SVper eo, quod quæsitum est à nobis ex parte tua, vtrum [b] sacerdotes, qui religionis habitum susceperint, & antequam essent vinculo professionis adstricti, ad priorem statum sunt [c] reuersi, permittendi sint Ecclesias, & curam animarum habere: & an alij [d] clerici, si monasticum habitum ante oblatum [e] professionis libellum deseruerint, ad sacros Ordines promoueri, & ad gubernationem Ecclesiarum possint assumi, f. t. taliter respondemus, quod si austeritatem religionis, ad quam migrasse noscuntur, seruare noluerint, ad minorem religionem cogendi sunt pertransire, nec ampliùs in Ecclesiis sæcularibus debent assumi, ne contra votum suum, quod Domino fecerunt, in animarum suarum periculum comprobentur venire. Verùm si ante susceptum habitum positi in probatione recedere voluerint, secundùm regulam B. Benedicti non videntur prohiberi ad priorem statum redire: sed videtur regula vestra præcipere, vt in eadem veste redeant, in qua veniunt.

NOTÆ.

1. [a] HEliensi.] In prima collectione, *sub hoc tit. cap. 9.* legitur *Liernensi*, & etiam *in cap. 1. de conuers. coniug. in eadem collect.* vbi extat alia pars huius textus, legitur *Ilaren.* post Concilium autem Lateran. *p. 21. cap. 2.* habetur, *Eresfordiensi*: sed legendum est, *Heliensi*, vt in hac sexta collectione legitur, de qua diœcesi egi *in cap. pastoralis, de rescript.*

[b] *Sacerdotes.*] Clericos posse vitam monasticam profiteri, probaui *in cap. 3. hoc tit.*

2. [c] *Sunt reuersi.*] Ob hoc periculum reditus ad sæculum, tum vt eorum probetur constantia, iubet D. Benedictus *cap. 6. suæ regulæ*, vt non ita facilè ingressus ad vitam monasticam concedatur clericis ac laïcis: notat, & illustrat Hæphtenus *lib. 4. disquisit. monast. tract. 2. disquis. 4.* vbi de ritibus obseruatis apud veteres in admissione clerici ad monachatum agit.

[d] *Clerici.*] In minoribus gradibus constituti.

3. [e] *Professionis libellum.*] Professionem in scriptis esse faciendam, suprà probaui *in cap. vidua*, cuius formam ex Theodemaro Abbate refert Hæphtenus *d. disquisit. 4.* in hæc verba: *In nomine Domini promitto me N. in sacro monasterio B. Martyris, siue Confessoris N. secundùm instituta B. Benedicti coram Deo, & Angelis eius, præsente etiam Abbate nostro N. omnibus diebus meis in hoc sancto monasterio amodò, & deinceps perseueraturum, & in omni obedientia quodcumque mihi præceptum fuerit, obediturum. Ego enim hanc promissionem à me factam manu propria coram testibus scripsi, & roboraui.*

COMMENTARIVM.

4. IN hoc textu, & *in cap. consulti, cap. postulasti, hoc tit.* agitur de illis, qui monasticam vitam deserunt, & nondum elapso probationis tempore, ante professionem, vel pòst ad sæculum redeunt: & quæritur, an sinendi sint ad pristinum statum redire, & in gradu antiquo, si clerici erant, ministrare, vel omnino cogendi in eadem, vel alia laxiori religione perseuerare? Et licèt hanc quæstionem ad hodiernam praxin, tam in foro interno, quàm externo doctè exposuerint plures relati à Barbosa *in præsenti*, Suarez *tom. 2. de relig. lib. 1. de essentia voti, cap. 2.* Sanchez *lib. 4. summa, cap. 1. num. 20.* Tamburinus *de iure Abbat. tom. 3. disput. 9. quæsit. 8.* Sanchez *de matrim. lib. 7. disp. 31. in fine.* Pottel. *in dubiis regular. verbo Nouitius, num. 29.* Peyrinis, Lezana, & alij relati à Hieronymo Garcia *tom. 1. polit. regul. tract. 2. difficult. 5. dub. 7.* tamen pro ipsorum iurium illustratione, quid tam antiqui, quàm nouiores canones circa hoc statuerint, exponendum est. Et primò scire oportet, eos, qui olim vitam monasticam profiteri cupiebant, probari primò ad portam monasterij per aliquot dies. Cassianus *lib. 4. Instit. cap. 3.* ibi: *Ambiens quis in cœnobij disciplinam recipi, non antè prorsus admittitur, quàm diebus decem, vel eo ampliùs, pro foribus excubans, indicium perseuerantiæ, ac desiderij sui, pariterque humilitatis, ac patientiæ demonstrauerit.* Et S. Fructuosus Episcopus in sua regula, *cap. 4.* ibi: *Qui religionis obtentu monasterium ingredi petunt, primum ante fores tribus diebus, & noctibus excubent, & ex industria iugiter ab hebdomadariis exprobrentur.* S. Pachomius *art. 26. suæ regulæ*, ibi: *Si quis accesserit ad ostium monasterij, volens sæculo renunciare, & fratrum congregari numero, non habebit intrandi potestatem, sed priùs nuntiabitur patri monasterij, & manebit paucis diebus foris ante ianuam.* Quam probationem seruatam fuisse cum S. Simeone Stylita, refertur in eius vita, *tom. 1. vit. PP.* Sequebatur tunc alia probatio in cella hospitum. Cassianus *instit. cap. 7.* ibi: *Susceptus non statim in congregatione fratrum commisceri permittitur, sed deputetur seniori, qui seorsum, aut longè à vestibulo monasterij commanens, habet curam peregrinorum, & audientium deputatam, eisque omnem diligentiam susceptionis, & humanitatis impendit.* Quæ secunda probatio iuxta ipsum Cassianum per

per integrum annum durabat, *dicto cap. 7.* ibi : *Cum ibidem integro anno deseruiens absque vlla querela suum circa peregrinos exhibuerit famulatum, imbutus per hæc prima institutione humilitatis, & patientiæ, admiscendus ex hoc congregationi fratrum, alii traditur seniori.* Isidorus tres assignat menses in regula monach. his verbis : *Qui renuncians sæculo ad monasterium venerit, non statim in cœtum deligendus est monachorum; vitam enim vniuscuiusque in hospitalitatis seruitium tribus mensibus considerari oportet, quibus peractis ad cœtum sanctæ congregationis accedet. Nec enim intus suscipi quemquam conuenit, nisi priùs foris positus, eius humilitas, siue patientia comprobetur.* Tertia probatio fit in cella nouitiorum, vbi regula prælegenda ei est tertiò, nimirum vt illà ei bene cognità, prudenter deliberare, & etiam statuere possit, num illam seruare, illique se obstringere velit : quare etiam indicatur illi libertas recedendi, si velit. *Legatur*, inquit S. Benedictus, *cap. 28. ei hæc regula per ordinem, & dicatur ei : Ecce lex, sub qua militare vis, si potes seruare, ingredere; si non potes, liberè discedas.* Eandem regulæ prælectionem nouitio faciendam statuerunt Macharius *in sua regula*, ibi : *Si quis voluerit ad monasterium conuerti, regula ei introeunti legatur, & omnes actus monasterij illi patefiant.* Ferreolus *cap. 5. regulæ*, ibi : *Post hæc monasterij regula Abbatis iussione nouitio legatur, vt in posterum nihil nouum, nihil inusitatum, aut si discessurus prætereà, aut si permansurus agnoscat.* Sanctus Aurelianus *cap. 1.* ait : *Hoc iubente Deo in primis statuimus tenendum, vt si quis ad conuersionem venerit, regula ei in salutatorio legatur; & si professus fuerit, se omnia impleturum, tunc excipiatur.* Salutatorium intelligit sanctum locum excipiendis hospitum, & sæcularium colloquiis deputatum. Frequentior eius vsus in monasteriis Monialium reperitur : sic accipiunt PP. Concilij Matiscon. 1. *can* 2. cùm vetant ne clerici, aut laïci puellarum monasteria extra salutatorium, aut oratorium ingredi permittantur. Sanctus Cæsarius quoque præscribit *in regul. sanctimon. cap. 18.* ibi : *Quæcunque ad conuersionem venerit in salutatorio, ei frequentiùs regula relegatur.* Porrò eadem voce sacristiam, siue sacrarium significari scriptores non pauci nos docent. Cassiodorus *hist. tripartit. lib. 10. cap. 30.* ibi : *Inueniens* (Theodosius) *Antistitem in salutatorio residentem.* Eadem habet Paulus Diaconus *lib. 13.* Gregorius Magnus *lib. 4. epist. 54.* Maximano Episcopo scribens : *Procedens à salutatorio ad sacra Missarum solennia celebranda, peractis verò Missis, id in salutatorio rursus curabitis deponere.* Gregorius Turon. *lib. 2. cap. 21. Ipsi sacerdoti in ipso, quod modò salutatorium dicitur, mansio erat; atque ad gratias Deo tempore nocturno reddendas, ad altarium Ecclesiæ consurgebat.* Vide eundem *lib. 7. cap. 22.* latè illustrant Sauarus *ad Sidonium lib. 5. epist. 17.* Gibalinus *de clausura regul. disquisit. 1. cap. 2. §. 15.* qui locus probationis etiam pulsatorium dicebatur *can. 73. Synodi Aquisgran.* ibi : *Et ad monasteria venientes, primò in pulsatorio probentur, & sic recipiantur.* Obseruat Cironius *lib. 4. obs. cap. 2.* & notarunt Gibalinus *d. disquis. 2. §. 14.* Lantdmeter. *de veteri cleric. lib. 2. cap. 5.* De tempore huius probationis, quod vulgò dicitur nouitiatus, infrà agemus *in cap. ad Apostolicam.*

5. Secundò sciendum est, olim nouitios probatos fuisse cum ipsis vestibus sæcularibus, nec eos, nisi expleto tyrocinij tempore habitum induisse. D. Benedictus *in cap. 58. suæ regulæ*, ibi : *Mox ergo in oratorio exuatur rebus propriis, quibus vestitus est, & induatur rebus monasterij.* Smaragdus *in sua regula, cap. 58.* ibi : *Dixerunt enim, nisi expleto anno nullus mutare habitum permittatur.* Cæsario Arelat. *cap. 3. regulæ. Sed vni ex senioribus tradita, anno integro in eo, quo venit, habitu perseueret.* Sanctus Fructuosus Episcopus *cap. 18. suæ regulæ*, ibi : *In monasterium sub regula introducatur, & annum integrum à cunctis fratribus ex industria conuiciis comprobetur; & postquam probatus in cunctis obediens fuerit, exuatur sæcularibus vestibus, & induatur monasterij rebus simplicibus.* Sanctus Ephrem *tom. 2. parænesi 17. Frater*, inquit, *dignus es habitus sancto indumento monastico, ne extollaris aduersùs expectantes in futurum annum.* Concilium Aurel. 5. *can. 19. nouel. 5. Iustin. cap. 2. in addit. 1. capitul. tit. 34.* legitur : *Expleto autem probationis suæ anno, secundùm quod regula præcipit, inde faciet; ipse verò nec tondeatur, nec vestimenta pristina mutet priùs quàm obedientiam promittat.* Quæ verba reperiuntur in Concilio Aquisgran. *can. 34. cap. legem 53. dist. cap. super eo, hoc tit.* D. Gregorio *lib. 7. epist. 11.* & in Synodo Romana, cuius acta reperiuntur *lib. 4. eiusdem regestr. cap. 44.* ibi : *Seruos Ecclesiæ, & milites, qui ad Dei seruitium conuerti voluerint, priùs in laico prouentu.* Quem canonem ex eodem Gregorio retulerunt PP. Concilij Tribur. *can. 29.* & Bonifacius, vt ex ipso refert Gratianus *in cap. final. 17. q. 2.* Causam verò huius moris eam crediderim, vt libertati nouitiorum consuleretur, eoque minori cum nota monasterio egredi possent, quòd nunquam monasticum habitum detulissent; idque publicè ex eo constaret, quòd sæcularibus semper induti fuissent vestibus. Perseuerauit autem, vel restitutus est hic mos in Ordine Cisterciensi tempore Sancti Bernardi. Ipse enim ad Robertum nepotem scribens, ita ait *epist. 1. Multis, si meministi, lachrymis diu expectatam impetrasti misericordiam, & quem satis desideraueras, ingressum obtinuisti. Post hæc per annum iuxta regulam in omni patientia probatus, perseueranter, & sine querela conuersatus, post annum sponte professus, tunc primùm sæculari veste relictâ religionis habitum suscepisti.* Posterioribus autem temporibus, cùm videretur multis inconueniens, vt qui integro tyrocinij anno cum monachis versabantur, iisdemque mancipabantur exercitiis, habitu ab iis distinguerentur, generaliter quasi recepta fuit ea, quæ hodie viget consuetudo mutandi vestem in ipsa nouitiatus susceptione; quod posterioribus Ordinibus commune est. Et probabili ratione non caret; nam monastici habitus gestatio ad nonnullam quoque austeritatem Ordinis, quam experiri debeant nouitij, pertinet : laneis enim ad carnem indui, in vestibus dormire, contemptibilem sæculo deferre habitum, quis neget rigorem aliquem continere, quem meritò ante professionem nouitius experiatur? Et iam olim ita Benedictinos fecisse, constat : Paulus enim Diaconus ait *in cap. 58. regul. S. Benedicti*, apud Boërium : *Si post duorum mensium curriculum, prælectâ sibi regulâ, nouitius dicat, se stare velle, post istos duos menses debet radi. Nos autem* (verba sunt Benedicti Cassinensis) *de consuetudine moderna, vtinam rationabili, in ipso ingressu probationis & radimus, & tonsuramus, & habitum induimus; non tamen benedictum. Et licèt ista consuetudo non reprobetur à iure, tamen consultius videtur opinionem dicti Pauli sequi.* Subiungit porrò Boërius : *Ego credo benefactum, si in initio probationis*

probationis tradantur ei vestes, tonsura, & clausura regularis, vt probetur per annum in eis; & aliis duris, & asperis obseruationibus Ordinis. Illustrant Viuar. *de veteri mon. lib. 2. cap. 6. num. 31.* Gibalinus *de clausura disquisit. 2. cap. 2. §. 3. num. 63.* Menardus *ad concord. regul. cap. 65. §. 1.*

6. Tertiò sciendum est, tyrocinio expleto, nouitium votis emissis induere habitum monasticum simul cum tonsura, à quo tempore, vt verè professus, non poterat deserere propositum, & religionem, nec ad sæculum redire. Concilium Roman. sub Eugenio II. & Leone IV. *c. 28.* ibi: *Qui semel se Deo vouerunt, & habitum monasticum ostenderunt, vel comas totonderunt, regularem teneant vitam.* Et *cap. propositum*, ibi: *Propositum monachi proprio arbitrio, aut voluntate susceptum deserere non possunt absque peccato. 20. q. 3.* Concilium Tribur. *can. 26. Si monachus fugâ regularis disciplinæ elapsus propositum sanctitatis calcauerit, omnimodis coërcendus, & ab hominibus detestandus, atque omni onere est grauandus, vt saltem rubore verecundiæ confusus, & onere paupertatis afflictus, redeat, quem relictâ singularis vitæ professione inimicus tenebat: si autem tam irreuerens, & pertinax est, vt ad monasterium redire, & propositum monachi reluctauerit obseruare, impleantur super eum constituta, quæ de eo scripta sunt in sancto canone in Concilio Chalced. cap. 4. Papæ Siricij IV. Leonis XXVI. quatenus retrusus ergastulo, decoqui possit pœnitudinis igne purgatorio.* Bituric. *can. 23.* apud Synodum Lemouic. *act. 2. Qui voluntariè, & secundùm regulam sancti Benedicti habitum monachi susceperunt, & postea voluntariè dereliquerunt, communione fidelium priuentur vsque ad dignam emendationem: & si Abbates, vel alij monachi volunt eos suscipere, maneant cum clericis in monasteriis, vel apud clericos in habitu monastico, & reuerentia, atque abstinentia.* Refert Antonius Augustinus *in epit. iur. lib. 9 tit. 31.* illustrat Balsamon *in can. 5. Synodi Constantinop.* Suscepto ergo habitu, quia tunc emittebat monachus vota substantialia, manebat ille obligatus religioni; non tamen reciprocè obligabatur ei religio, sed necesse illi erat alteram subire probationem, iuxta Cassianum *lib. 1. Instit. cap. 6.* ibi: *Vt, si quoddam ex eo murmurationis vitium, vel paruæ cuiuslibet inobedientiæ culpam processisse deprehenderint, exuentes eum monasterij, quibus indutus fuerat, vestimentis, & antiquis reuestitum, quæ fuerant sequestrata, depellant.* In hac secunda probatione videtur fuisse Abbacyrus apud Climacum *gradu 4.* qui interrogatus ex qua causa contumelias pateretur quotidie, ita vt nonnunquam è mensa fugaretur à ministris, respondit: *Probant me PP. mei, vtrum monachus esse cupiam; quam ego Patris, & aliorum intentionem intelligens, leuissimè, & sine vlla molestia omnia tolero. Et ecce decimumquintum iam annum ego istud cogitans ago, sicut & ipsi dixerunt mihi, quando in monasterium intraui, quod vsque ad trigesimum annum renunciantes probare solerent.* Similem ferè formam obseruat hodie Societas Iesu, quæ clericos suos post biennij probationem admittit ad votorum emissionem, quâ veri religiosi fiunt, ac obligati Societati: Non est tamen hæc obligatio reciproca; nam potest eos Societas dimittere absque iniuria, etiamsi alia causa non subsit, quàm quod tractu temporis deprehendantur eius instituto minùs conuenire. Quam praxin iuxta constitutionem Sancti Ignatij *p. 2. cap. 1. & in examin. cap. 1.* firmarunt Iulius III. Paulus III. Gregorius XIII. & probant, ac defendunt Lessius *de iustitia cap. 41. dub. 14.* Petrus de Ribadeneyra *in tract. ratian. instit. cap. 13.* Pater Suarez *tom. 4. de relig. tract. 10. lib. 3. cap. 3. num. 10.* & *cap. 9. num. 10.* Landtmeter. *lib. 2. de veteri mon. p. 2. cap. 5.* Sanchez *in Decalog. tom. 2. lib. 6. cap. 9. num. 60.* Castropalao *tom. 3. disput. 2. punct. 3. num. 2.* Pellizarius *in man. reg. tom. 1. tract. 3. cap. 5. sect. 1. num. 4.* Peractâ igitur prædictâ vltimâ probatione, professio solennis emittebatur in scriptis iuxta formam suprà relatam.

Quibus ita animaduersis exponendus venit 7.
præsens textus, in quo consultus fuit Alex. III. Primò de sacerdotibus, qui expleto tyrocinij tempore habitum monasticum susceperunt, sed antequam professione reciprocâ essent obstricti, ad priorem statum reuerti cupiebant, de quibus ait Alex. III. quod si austeritatem Religionis, ad quam migrasse noscuntur, seruare noluerint, ad minorem religionem cogendi sunt pertransire, nec ampliùs in Ecclesiis sæcularibus debent assumi, ne contra votum suum, quod Domino fecerunt, in animarum suarum periculum comprobentur venire. Quæ verba accipienda sunt iuxta suprà tradita, de illis, qui expleto suæ probationis tempore habitum religionis cum emissione voti induerunt; qui licèt adhuc professione reciproca obstricti non essent, tamen deserere regularem vitam nequibant, contra votum emissum in susceptione habitus; sed ex indulgentia illis permittit Alexander, vt in alia laxiori religione votum implere, & degere possint. Idem tacitè respondit Pontifex de aliis clericis, qui monasticum habitum ante oblatum professionis libellum deseruerunt, id est qui peracto suæ probationis tempore, habitum induerunt, sed nondum solennem professionem scripto fecerant, vt reciprocam professionem emitterent. Inter quem casum, & priorem illud tantùm interest, quòd in priori de sacerdotibus habitum deserentibus; in hoc secundo de clericis adhuc Ecclesias habentibus, sed in minoribus gradibus constitutis agitur; ideo sub vno responso vtrumque casum resoluit Pontifex, adjicit tamen: *Verùm si ante susceptum habitum p siti in probatione recedere voluerint, secundùm regulam B. Benedicti non videntur prohiberi ad priorem statum redire.* In quibus verbis expressè agit Alexander de nouitiis, qui adhuc in vestibus laicalibus probabantur; qui cùm nullam professionem fecissent per susceptionem habitus, & voti emissionem, liberè poterant ad sæculum redire, quia nullo voti, aut professionis vinculo adhuc tenebantur. Et hæc, ni fallor, est vera huius textus interpretatio.

Sed cùm iam temporibus Innocentij III. in 8.
vsu esse cœpisset in Ordinibus Mendicantibus distinctio habitus nouitiorum, & professorum, & solerent tempore ingressus in religionem nouitij induere habitum proprium ipsius Religionis; ideo consultus Innocentius III. *in cap. consulti, hoc tit.* de nouitiis, qui habitum nouitiorum receperunt, sed quia adhuc professionem non emiserant, volebant ad sæculum redire; sub distinctione ita respondet: vt si cùm nouitij, qui habitum susceperunt, proposuerunt absolutè vitam mutare vouendo in communi statum religiosum, tunc etiamsi professionem non emiserint, in ea, vel alia religione cogendos eos esse propositum, id est votum, adimplere: si autem conditionaliter

conditionaliter habitum susceperunt, vt si placuisset vita monastica, eam profiterentur; si verò displicuisset, ad sæculum redirent, posse eos ad sæculum redire, qui nullum votum in communi, aut particulari emiserunt. Quod faciliùs procedere in eo, qui in minori ætate habitum nouitij suscepit, respondet idem Innocentius *in cap. postulasti, sequenti.* Vt autem in adultis omnis ambigendi occasio tollatur, an susceperint habitum nouitiorum cum proposito, id est voto absoluto religionis; an verò conditionaliter, si placeat status monasticus, cauit Innocentius, vt nouitius tempore susceptionis habitus protestetur, se cum absoluto proposito profitendi habitum in Religione non suscipere; quam protestationem insuper habuit, atque eâ etiam non factâ, posse nouitium habitum iam susceptum deserere, & ad sæculum redire, in similibus casibus decreuit Honorius III. *in cap. 1. hoc tit. in 5. compil.* his verbis: [Litteras, quas super negotio Ioannis scholaris Bonon. quod vestro duxeramus examini committendum, vestra nobis deuotio destinauit, benignè recepimus, & earum tenore pleno concepimus intellectu, dil. fil. Magistro Petro procuratore scholaris ipsius, eum infra probationis tempus ab ordine Prædicatorum exiisse, firmiter asserente. Ideoque disc. v. mandamus, quatenus si vobis constiterit, memoratum I. nullâ factâ professione ab Ordine iamdicto infra tempus probationis exiisse, denuntietis ipsum ad obseruationem eiusdem, vel alterius Ordinis non teneri.] Et *cap. penult. in eadem collect.* [Dilectus filius I. Canonicus Sedun. in nostra proposuit præsentia constitutus, quod idem in monasterio de Senterio Cisterciensis Ordinis simpliciter, & sine qualibet protestatione intrauit: sed idem non valens asperitatem Ordinis sustinere, exinde infra tempus probationi præfixum exiuit: vnde postulauit à nobis, vt cùm ibi professionem non fecerit, super hoc ab eius conscientia dignaremur totius dubitationis scrupulum remouere. Ideoque mandamus, quatenus si vobis constiterit de præmissis, ipsum I. denuncietis ad prædicti Ordinis, vel alterius obseruantiam occasione huiusmodi non teneri.] Quod hodie post Concilium Tridentinum obseruatur, ita vt quicunque nouitius tempore probationis, id est durante anno nouitiatus, possit resilire, relictoque monachali habitu, ad sæculum redire. An tamen ipsi, sicut validè, ita & licitè faciant deserendo statum susceptum, alij disputant.

CAPVT X.

Idem [a] *Ambian. Episcopo.*

SAnè de canonico, qui in Ecclesia [b] Aromanc. professionem fecerat, & ab ea fugerat, à quodam Abbate recepto in monachum, id tuæ f. significamus, quod si locus vbi nunc permanet, maioris est religionis, quàm Ecclesia Aromanc. ipsum in eodem loco cum pura conscientia remanere permittas, alioquin eum ad priorem Ecclesiam redire compellas.

NOTÆ.

1. [a] AMbian.] In prima collectione, *sub hoc tit. cap. 10.* legitur *Abiatino*; sed malè, quia in ea adjicitur *pars capitis Quoad Sedem*: vnde deducitur, in præsenti referri partem textus *in cap. quoad Sedem 2. de frigidis*, cuius epigraphe est, *Ambianensi Episcopo*, de qua diœcesi egi *in cap. 37. de rescript.* Alia pars huius textus extat *in cap. ad hac, de decimis.*

2. [b] *Aromanc.*] Aromanchensis Ecclesia est in Prouincia Rhemensi Canonicorum Regularium Ordinis D. Augustini, vt refert Pennotus *lib. 2. hist. Canonic. Regul. cap. 33. num. 5.*

Commentarium huius textus dabimus *in cap. licèt, infrà hoc tit.*

CAPVT XI.

Idem [a] *Belvac. Episcopo.*

SIgnificatum est nobis, & pro certo monstratum, quod Guiboldus nondum incipiens esse xiv. [b] annorum, timore magistri, qui eum litteras erudiebat, habitum Religionis apud Ecclesiam de Resone suscepit; & inde, sicut puer, infrà annum exiuit, & per sæculi vanitates iam sex annis, & eo amplius vagabundus discurrit. Vnde quoniam huius rei veritas nobis non constat, f. t. per A. s. m. quat. rem ipsam diligenter inquiras; & si inueneris, quod non fuisset à parentibus oblatus, nec inceperit esse quatuordecim annorum, quando ad Religionem accessit, si in sæculo voluerit remanere, eum ab illo voto professionis, quod fecit, auctoritate Pontificali absoluas, & absolutionem eius, tam Ecclesiæ de Resone, quàm populo tuæ ciuitatis studeas publicare. Si autē à parentibus fortè fuerit oblatus, seu xiv. annum compleuerit, cùm Religionem intrauit, siue post xiv. annum professionem à se factam ratam habuerit, eum ad eandem, vel ad aliam Religionem omni cum districtione compellas.

NOTÆ.

[a] BElvac.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 11. ex qua restituo integram huius textus. De Belvac. Ecclesia agemus *in capite* 3. *de foro competenti.*

[b] *XIV. annorum.*] Iuxta adducta suprà *in cap.* 2. *cap. quia in insulis.*

CAPVT XII.

[a] Clemens.

CVm virum te prudentem in causis fore nouerimus, & discretum, si in quibus dubitas, à nobis consilium solicitudine pastorali requiris, & tibi de iure canonico, quod possumus, respondemus, & prudentiam tuam dignis in Domino laudibus commendamus. Curasti siquidem tuâ nobis insinuatione proponere, vtrum ea, quæ infra discretionis [b] annos à parentibus monasterio tradita est, & habitum religionis induens, benedictionem accepit, & exiens postmodùm, cuidam se militi copulauit, ex quo etiam prolem suscepit, ad monasterium redire cogatur, cùm illa asserat, postquam ætatem consentiendi habuit, dissensisse, & benedictionis munus inuitam suscepisse commemoret. Super eo consultationi tuæ duximus respondendum, quod cùm iuxta Concilij [c] Tolerani censuram, monachum aut paterna deuotio, aut propria professio faciat, quicquid horum fuerit allegatum, tenebit, reuertendi ad sæculum aditu penitus interdicto: non enim videtur illa monasticæ professionis à se posse iugum excutere, cùm eam non constet euidenter contradixisse, cùm benedictionem accepit, quam vtique non nisi in ætate discretionis recipiunt quæ velantur, præsertim si ratihabitione sequenti, etsi eam quandoque contradixisse constiterit, quod antè gestum est, roboratur. Nec obloquitur quod de sancti viri prædecessoris nostri [d] Leonis Papæ constitutione per contrarium sensum assumitur, vt puellæ, quæ coactæ parentum imperio virginitatis habitum susceperunt, ipsum possint sine præuaricatione deserere, cùm de ea possit intelligi, quæ in ætate nubili noscitur constituta: tunc enim quia liberum arbitrium habet in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem.

NOTÆ.

[a] CLemens.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, quod & in aliis decisionibus ipsius Pontificis frequentiùs notaui.

[b] *Discretionis annos.*] Id est xij. annos, vt exposui suprà *in cap. quia in insulis.*

[c] *Toletani.*] Relati *in cap. monachum*, 20. *quæst.* 1.

[d] *Leonis.*] Relati *in cap. puellæ*, 20. *q.* 1.

COMMENTARIVM.

1. Conclvsio dedvcitvr et probatvr.

EX his duabus decisionibus communiter talis deducitur assertio: *Impubes à parentibus monasterio oblatus, si post pubertatem non reclamauerit, non potest inde resilire.* Probant eam textus *in cap. addidisti* 2. *cap. monachum* 3. *cap. quicunque* 4. *cap. infans* 7. 20. *quæst.* 1. *cap.* 1. 20. *quæst.* 2. *cap. clericus*, iunctis ibi notatis, *de vita & honest. cleric.* Concilium Aurel. 5. *can.* 18. *Qui à parentibus detonsi fuerunt, aut sponte sua amissis parentibus seipsos religioni deuouerunt, & postea habitum sæcularem sumpserunt, à sacerdote comprehensi, ad cultum religionis actâ priùs pœnitentiâ reuocentur.* Concilium Vvormat. sub Hadriano II. Pontif. & Ludouic. Pio Imperat. *can.* 2. *Si pater, vel mater filium, filiámve intra septa monasterij in infantiæ annis sub regulari tradiderit disciplina, non liceat eis postquam ad pubertatis peruenerint annos egredi, & matrimonio copulari: hoc ergo omnino deuitandum, quia nefas est, vt oblatis a parentibus Deo filiis, volupatis frena laxentur. Igitur vt prædiximus, non liceat eis susceptum vnquam habitum deserere; sed cuncti, qui tonsuram, aut religiosam vestem aliquando habuerint, in religionis cultu, habituque, velint nolint, permanere cogantur.* Et *can.* 22. & 23. Alexander III. post Concilium Lateranense *p.* 50. *cap.* 10. Concilium Toletanum 10. *can.* 6. cuius verba iuxta traditionem Loaysæ ita transcribo: *Cùm hucusque dissoluta operationis effectus interdum mutare fecerit honesta constitutionis edictum, dum inconditè resolui putatur, quod indissolubile sanctionis auctoritate tenetur; ideo quicquid ob vitium ex incerto currit, euidenter abjici debet, vt de cætero nihil supersit, quod in dubium mutetur. Ideoque si in qualibet minori ætate, vel religionis tonsuram, vel religioni debitam vestem in vtroque sexu filiis, aut vnus, aut ambo parentes dederint, certè nolentibus, aut nescientibus, si susceptam non mox visam in filiis abdicauerint, sed vel coram se, vel coram Ecclesia, palamque in conuentu eosdem filios talia habere permiserint, ad sæculum reuerti habitum ipsis filiis quandoque penitus non licebit; sed conuicti,*

conuicti, quod tonsuram, vel religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum, habitumque reuocentur, & sub æterna districtione huiusmodi obseruantia inseruire cogantur, parentibus sane filios suos religioni contradere, non ampliùs, quàm ad decimum eorum ætatis annum licentia poterit esse. Gregorius Papa II. epist. 14. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa Suarez de relig tom. 3. lib. 6. cap. 3. Sanchez de matrim. lib. 4. disput. 18. Basilius eodem tract. lib. 7. cap. 5. num. 10. & q. 3. scholast. cap. 5. Vasquez in 1. 2. D. Thomæ, disput. 85. cap. 6. num. 43. Yepes tom. 2. chron. D. Benedicti, anno 633. cap. 3. Antonius Augustinus in epit. iuris Pont. lib. 9. titul. 10. Germonius lib. 3. de sacror. immunit. cap. 4. Barbosa lib. 1. iuris Eccles. cap. 45. num. 13. Espenceus de voto contin. lib. 4. cap. 5. Gibalinus de clausura regul. disquisit. 3. cap. 2. §. 3. Hallierius de sacris elect. sect. 8. artic. 1. Haræphtenus disquisit. monast. tom. 1. lib. 4. tract. 1. per totum. Petrus Herodius in tractatu de patrio iure, pag. mihi 984. Leo Pinel. in cap. 2. hoc tit. §. 5. per totum, Bellarminus tom. 1. contron. lib. 2. de mon. cap. 36. Narbona de ætate ad actus humanos, anno 7. quæst. 17. & anno 14. quæst. 17. Avendaño de metu lib. 2. cap. 48. Cellotius de hierarch. lib. 5. cap. 8. §. 2. Menardus ad concord. regul. fol. 986. Brauo ad regul. D. Benedicti, cap. 59. Caballutius in notit. Concil. in Concil. Vvormat. Altesserra lib. 1. dissert. cap. 5.

2. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic insurgo: Nemo obstringi debet votis monasticis citra propriam voluntatem, quam præcisè exigit omne votum, vel iuramentum, cap. vnic. 30. quæst. 1. D. Thomas 2. 2. quæst. 98. artic. 4. docent Narbona dicta quæst. 17. num. 8. & 10. Syluester in summa, verbo Votum 2. quæst. 9. & 11. Vazquez dicta disput. 85. cap. 6. num. 43. Lessius de iustitia lib. 2. cap. 4. dubit. 10. num. 66. Gutierrez in authentica Sacramenta, num. 14. Marquez in Gubernat. lib. 2. cap. 22. in fine. Sed velle non creditur, qui obsequitur imperio patris, vel domini, l. nec filium, C. de nuptiis, l. velle, ff. de reg. iur. ergo filij à parentibus religioni oblati virtute talis oblationis votis monasticis non manent obstricti. Augetur primò hæc dubitandi ratio; nam metus reuerentialis parentum reddit nullam professionem filiorum, cap. puella 20. quæst. 1. cap. præsens 20. quæst. 3. metus enim reuerentialis grauis censetur, vt probant Basilius de matrim. lib. 4. cap. 5. à numero 6. & cap. 11. num. 16. Pantoxa in l. 2. num. 1. ff. de aleat. Stephanus Durantius qq. iur. quæst. 4. Medrano de consens. connub. cap. 13. num. 10. & 11. Igitur multò magis reddit nullum actum in casu oblationis filij factæ à parentibus absque eius voluntate. Secundò fulcitur hæc difficultas ex eo, nam inutilis est promissio, quâ quis spondet alium daturum, facturumve; quia de semetipso quisque promittere debet, vt obligetur, l. stipulatio 38. in princip. l. si ita stipulatus 97. §. 1. ff. de verbor. oblig. l. siue 9. §. alius 3. l. si filius 14. ff. de interrogat. l. eum qui 5. §. sed & si quis, ff. de constit. pecun. authent. si quando, C. eodem titulo, l. fluminum 24. §. quamquam, ff. de damno infecto, l. sicut 65. ff. de fideiuss. §. versa vice, Instit. de inutil. ibi: *Videtur in ea causa esse vt non teneatur*; quia ita à iure receptum fuit, vt non aliter quis obligetur, quàm si de seipso promittat. Igitur virtute promissionis paternæ filius obstringi non debet ad amplectendam vitam religiosam. Augetur tertiò hæc difficultas ex eo, quia vnicuique libera esse debet facultas, vt certum viuendi genus pro arbitrio eligat; non enim frustra natura ad singulos non solùm status, verùm etiam singulas conditiones, artes, disciplinas, propensionem singulis indidit: proinde parentes iura peruertunt, qui filiorum suorum pro arbitrio conditiones longè præscribunt; immò Dei ipsius gratiæ, ac vocationi iniuriam faciunt, qui de ea, vt de re sua, & in potestate constituta disponunt, & quadam temeritate ad monasticum statum liberos, quorum nec indolem, nec animum norunt, parentes condemnant potiùs quàm vouent, ignorantes, quod Dominus ait apud Matthæum cap. 19. de virginibus agens: *Non omnes capiunt verbum istud.* Immò cœlibatum nulla necessitate constringens, concludit ibi: *Qui potest capere capiat.* Igitur parentes non possunt filios ita offerre religioni, vt necessitatem illis imponant, vt velint nolint vitam, quam non optant, profiteantur: nec potest vera esse religio, quæ religionis ordinem à Deo statutum peruertit. Hunc autem ordinem Deus præscripsit, vt non nisi volentibus perfectionis statum proponi voluerit: *Si vis* (inquit Dominus apud Matthæum cap. 19.) *perfectus esse, vade & vende omnia, quæ habes.* Quem ordinem sequutus Apostolus 1. ad Corinthios cap. 7. ait: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Irreligiosa itaque erit oblatio parentum, quæ filios religioni deuinceret. Nec solùm præsenti ratione adstruitur, verùm & Sanctorum sententiis firmatur. Diuus enim Augustinus epist. 199. de filio à parentibus oblato ita ait: *Quid mirum, si pater communem filium nolebat huius vitæ sustentaculis à matre nudari, ignorans quid in grandiuscula ætate facturus esset, monachi ne professionem, an ecclesiasticum monasterium, an coniugalis necessitatis vinculum: quamuis enim ad meliora excitandi, & commouendi sunt filij Sanctorum, vnusquisque tamen donum habet à Deo, alius sic, alius autem sic.* D. Ambrosius de exhort. ad virgines, laudat Iulianam, & ita alloquentem liberos suos introducit: *Necessitatem huius vitæ, & tentationem hanc si vultis filij vitare, integritas corporis vobis expetenda, quam pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio; solum enim suaderi potest, imperari non potest res magis voti, quàm præcepti: quod enim gratiæ est, non iubetur, sed desideratur; electionisque magis est, quàm seruitutis. Vnde Apostolus de hoc consilium dat, præceptum Domini non habet, qui spadonibus in cælo cæteris præstantiora promittit, sed negat hoc capere conditionis humanæ infirmitatem, vt virginitas omnibus pateat, solis ad capiendum facilis, quibus diuina refulsit gratia, vt castrare se possint, quo regnum cœlorum adipiscantur, & Angelorum vitam exhibeant: hoc vobis suadeo, quo nihil pulchrius.* Accedit Tridentinum sess. 25. de reform. cap. 17. Igitur obligationem castitatis seruandæ, quam nec Christus, nec Apostoli imperare voluerunt, parentes virtute oblationis liberis imponere nequeunt. Augetur tandem hæc dubitandi ratio argumento deducto à matrimonio; nam ex promissione patris, etiam iuramento firmata, non tenentur liberi contrahere

trahere eas nuptias, quibus consensum ipsi minimè adhibuerunt, *cap. si virum, cap. tua sanctitas*, 31. *q.* 2. ita fortiori ratione non obligantur ad monasticum statum, quem parentes pro ipsis vouerunt. Dixi, *fortiori ratione*: tum quia matrimonium in sua primæva natura habet naturam contractus, & ita faciliùs in eo potestas patria exerceri potest: tum quia perfectiora sunt opera, & per se difficiliora status monastici, quàm coniugalis.

3. DE OBLATIONE PARENTUM IN LEGE VETERI.

3. Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, tam in lege veteri, quam noua gratiæ, moris fuisse, parentes liberos suos Deo vouere, & dicare; cuius rei exempla quamplurima habemus. In sacra pagina constat, Samuëlem Prophetam maternâ deuotione Deo priùs oblatum, quàm huic mundo editum. *Postquam verò oblatus est, adduxit eum Anna mater ad domum Domini in Silo: puer autem erat adhuc infantulus.* Et *Reg. cap.* 1. *vers.* 24. triennem tunc fuisse Salianus, Gaspar Sanctius, aliique tradunt. Cui sententiæ fauet Chrysostomus *tom.* 1. *homil.* 3. *de fide Anna*, ibi: *Adduxit, ac reliquit* (Anna Samuëlem) *nec puer à mamma diuulsus molestè tulit, cùm sciatis quàm soleant indignari pueri, quotie, à lacte depelluntur.* Et non longè pòst: *Primâ statim pueritiâ à mamma matris venit ad mammam spiritualem.* Samson etiam parentum voti tenax Nazaræus factus, toto vitæ suæ tempore a vino abstinuit, aliosque Nazaræorum ritus religiosè obseruauit, vt refertur *in cap.* 13. *Iudicum.* His adiungo sacratissimam Deiparam Virginem Mariam, quæ, vt Nicephori verbis vtar *lib.* 1. *Eccles. hist. cap.* 7. ibi: *Statim atque à lacte materno abhorruit, & mammam attingere noluit, promissionem mater adimplet, & in templum ascendens, iuxta votum eam Deo consecrat, tertium tunc ætatis annum agentem. Et sacerdotes quidem tunc eam tanquam sanctum quoddam donarium suscepere; & puellam in sacrario fouendam esse dixere, ad antiqui illius Samuelis similitudinem.* Quam sacram historiam contra Centuriatores probat & defendit Haæphtenus *lib.* 4. *disquisit. monast. disquisit.* 3. His itaque exemplis, & documentis informati Christiani, eundem morem obseruarunt, quem pium, æquumque esse defendit Origenes *homil.* 11. *in Leuit.* & nonnullis exemplis firmare possumus, veluti Gregorij Nazianzeni, cuius mater cùm mascula prole careret, eiusque habendi cupiditate flagraret, promisit, si Deus eius votis adnueret, filium Deo consecraturam: & cùm non longè pòst masculum enixa esset, illum statim Deo obtulit, vt refert Gregorius Presbyter *in vita Sancti Gregorij Nazianzeni.* Idem de aliis refert D. Hieronymus *in epist.* 15. *ad Marcellam.* Similiter Heliodorum puerum trium annorum monasterio oblatum fuisse, refert Theodoretus in Philotheo, & alia exempla puerorum, qui à teneris annis monasterio à parentibus oblati fuerunt, referunt Franc. Hallierius *vbi suprà*, *fol.* 352. *num.* 3. Haæphtenus *dicta disquisit.* 3.

4. DE RITIBUS HUIUS OBLATIONIS.

4. Ritus autem deuouendi, ac consecrandi Deo filios impuberes expressit, præscripsitque D. Benedictus *cap.* 59. *suæ regulæ*, in illis verbis: *Si ipse puer minori ætate est, parentes eius faciant petitionem, quam suprà dixi, & cum oblatione ipsam petitionem & manum pueri inuoluant in palla altaris, & sic eum offerant. De rebus autem suis, aut in præsenti petitione promittant sub iureiurando, quia nunquam per se, nunquam per suffectam personam, nec quolibet modo, & aliquando aliquid dent, & tribuant occasionem habendi. Vel certè si hoc facere noluerint, & aliquid offerre voluerint in eleemosynam monasterio pro mercede sua, faciant ex rebus, quas dare volunt monasterio.* Ex quibus verbis apparet primò, parentes petitionem, promissionemque fecisse his verbis: *Ego talis promitto coram Deo, & Sanctis eius pro filio meo de stabilitate sua, & conuersione morum, atque obedientia.* Lanfrancus *in stat. cap.* 18. & integram formam oblationis refert Smaragdus in hæc verba: *Dum legaliter sancitum, antiquitusque teneatur cautum cum oblationibus Domino parentes suos tradere filios in templo Domini Domino feliciter seruituros, proculdubio hoc de nostris filiis faciendum nobis salubriter prabetur exemplum: æquum etenim est indicium Creatori nostro de nobis reddere fructuum, idcirco filium nostrum N. cum oblatione in manu, atque petitione palla omnino inuoluta, ad honorem Sanctorum, quorum hic reliquiæ continentur, & Abbatis præsentis trado coram testibus regulariter permansurum; ita vt ab hac die iam non liceat illi collum de sub regula excutere iugo, eiusdemque regulæ fideliter se cognoscat instituta seruare, & Domino cum cæteris gratanti animo militare: & vt hæc traditio nostra inconuulsa permaneat, promitto cum iureiurando coram Domino, & Angelis eius, quia nunquam per me, nunquam per suffectam personam, nec quolibet modo per rerum mearum facultates aliquando egrediendi ei de monasterio tribuo occasiones. Et vt hæc petitio firma permaneat, manu mea eam firmaui, & testibus tradidi roborandam.* Hactenus Smaragdus. In cuius formula primò notandum est, oblationem filij à parentibus fieri simul cum alia re: quod & docuerunt Lanfrancus *de statibus capite* 18. Boërius *in dicto cap.* 59. *regul. D. Benedicti*, ibi: *Aliquid conferatur ad stipem templi, velut panem, aut vinum, vel lumen, vel vtrumque cum puero offerant.* Quam oblationem iuxta morem legis veteris, in qua mulier expletis diebus purificationis suæ offerebat in templo filium cum agno anniculo in holocaustum, & pullum columbæ pro peccato, *Leuit. cap.* 12. exponit Haæphtenus *dicto lib.* 4. *disquisit.* 3. Deinde manus pueri offerendi altaris pallâ, seu syndone, quæ altare tegit, obuoluebantur. Lanfrancus *dicto cap.* 18. ibi: *Quâ oblatione à sacerdote susceptâ, inuoluant prædicti parentes manus pueri in palla, quâ altare coopertum est, & cuius pars anteriùs pendet, & tunc suscipiat eum Abbas.* Cui consonat consuetudo, quam apud suos seruari refert Boërius *in dicto cap.* 59. *regul. D. Benedicti*, ibi: *Factâ receptione in Capitulo, habitu indutus per parentes, & amicos puer offeratur ad altare, & super ipsum genibus flexis, & capite inclinato duo fratres imponunt pallam, seu pallium, quod ante altare dependet.* Per quam symbolicam traditionem transferri possessionem, dominiumque cuiusque rei, iam probaui *in capite* 1. *de consuet.* Tertiò sequebatur promissio parentum, quâ vt Lanfrancus *dicto cap.* 18. ait: *Promittebant, quod per se, aut à se suppositam personam susceptum Ordinem puer nunquam relinquat, nec se ei aliquid scienter daturos, vnde puer (quod absit) perire possit: hanc promissionem priùs scriptam coram testibus verbis ibi priùs edicant,*

edicant, & postea super altare ponant. Fiebat enim prædicta promissio coram testibus. Concilium Aquisgran. *can.* 36. *Vt puerum pater, & mater tempore oblationis offerant altari, & petitionem pro eo coram laicis testibus faciant.* Quæ verba reperiuntur *in addit.* 1. *capitul. tit.* 36. ex ratione adducta *in cap. final.* 20. *q.* 2. Ritum verò testificandi refert Ruthardus his verbis: *Ille* (pater) *debet respondere, dicens: Volo tradere filium meum Deo omnipotenti ad seruiendum sibi in hoc monasterio.* Et paulò post: *Deinde debet dicere Abbas testibus: Auditis fratres, & videtis, quid iste dicat? Illi debent dicere: Audimus, & videmus.* Tandem expletis his, inquit Lanfrancus in statutis *cap.* 18. *Benedicat Abbas cucullam, exuensque puerum cappâ, vel pedibus, vel aliâ huiusmodi chlamyde, dicat: Exuat te Dominus veterem hominem, &c. Dehinc ducatur ad radendum, & vestiendum, sicuti nostri Ordinis consuetudo est. Cùm autem adultâ ætate facturus professionem fuerit, fiant & cetera, quæ superiùs debere fieri conuerso iam diximus. Hoc enim quod modò factum est, iterari non oportet.* Hactenus ritus prædictæ oblationis, qui adeò diligenter obseruandi erant, vt ex eorum neglectu professio nulla redderetur. Vnde Nicolaus Papa *in cap. præsens* 20. *q.* 3. decreuit Lambertum puerum à parente oblatum non teneri in monasterio permanere; quia pater inter cætera sub iuramento declarasset, quod nunquam Lambertus regulam aliquam promisisset, nec ipse pater pallio (aliàs palla) altaris illum indutum obtulisset, nec à sacerdote, vel Abbate benedictione acceptâ vitam monasticam promisisset. Similiter D. Bernardus *epist.* 1. probat, Robertum nepotem suum, qui de Ordine Cisterciensi transierat ad Cluniacenses, apud quos puer fuerat oblatus, non teneri ad eos redire, eo quod illis magis promissus fuisset, quam donatus. Nec enim, inquit Sanctus, petitio, quam regula præcipit, pro eo facta fuit à parentibus; nec manus illius cum ipsa petitione inuolutæ pallâ altaris, vt sic offerretur coram testibus.

5. DE EFFECTV HVIVS OBLATIONIS.

Sed circa obligationem, quæ ex hac oblatione parentum in filiis oritur, non consentiunt Doctores, tam Theologi, quàm Canonistæ. Aliqui affirmant, filios à parentibus in infantia oblatos, posse ad sæculum redire, nisi postea in legitima ætate oblationi de se pridem factæ expressè, vel tacitè consenserint, retinendo scilicet habitum, vel munia professorum obeundo: ita docuerunt Barbosa *in præsenti*, & *in cap. significatum* 11. *num.* 3. *hoc tit.* Germonius *lib.* 5. *de sacror. immunit. cap.* 4. *num.* 23. Gibalinus *de clausura regul. disquis.* 3. *cap.* 2. *sect.* 3. *ex num.* 16. Leo Pinel. *in cap.* 2. *hoc tit.* §. 5. Lessius *de iustitia, lib.* 2. *cap.* 40. *dubit.* 10. Hallierius *de sacris elect. sect.* 8. *art.* 2. *pag.* 356. Vasquez *in* 1. 2. *disput.* 165. *cap.* 4. *num.* 32. Turriscrem. & Boëtius *in cap.* 59. *regul. D. Benedicti*, innuitque Antonius Augustinus *lib.* 9 *epit tit.* 30. Mouentur primò ex textu *in cap. illud* 10. 20. *q.* 2. vbi Marcellus Pontifex, qui floruit per annos 304 ita statuit: *Si in minori ætate filii monasterio oblati fuerint, vel sacram tonsuram, vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, vt xv. anno à Prælatis moniti inquirantur, vtrum in ipso habitu permanere cupiant, an non: si verò permanere professi fuerint, vlteriùs pœnitendi locum minimè amplecti possunt: sin autem ad sæcularem habitum reuerti voluerint, redeundi licentia nullo modo denegetur, quia satis inutile est, vt coacta seruitia Domino præstentur.* Secundò *ex cap. sicut, hoc tit.* vbi dicitur, quod sicut qui monasteria elegerunt, à monasteriis egredi non permittuntur; ita & hi, qui inuiti, sine iustæ offensionis & occasionis causa sunt intromissi, nisi volentes non teneantur; quia quod non petunt, non obseruant. Tertiò *ex cap. cùm simus* 14. *hoc tit.* in illis verbis: *Quod si dictus puer ad annos discretionis peruenerit, & habitum retinere noluerit monachalem, si ad hoc induci nequiuerit, non est vllatenus compellendus, quia tunc liberum sibi erit eum dimittere, & bona paterna, quæ ipsi ex successione proueniunt, postulare.* Quartò *ex cap.* 1. 20. *q.* 1. ibi: *Firma tunc erit professio virginitatis, ex quo adulta iam ætas esse cœpit, & ea quæ solet vt apta nuptiis deputari.*

6. CONTRARIA SENTENTIA REFERTVR, ET PROBATVR.

Contrarium tamen, immò primis Ecclesiæ sæculis solam oblationem parentum constituisse filios verè monachos, ita vt ipsi non possent resilire vnquam à professione monastica, ad sæculumque redire, docuerunt, & probarunt Haæphtenus *disquisit. monast. dicto lib.* 4. *disquisit.* 4. Petrus Herodius *in tract. de patrio iure.* Cironius *in parat. ad hunc titulum.* Claudius Espenceus *lib.* 4. *de voto continent. cap.* 1. Basilius *quæst.* 3. *scholast. cap.* 5. quibus assentire videntur Manrique *tom.* 2. *annal. Cisterc. anno* 1117. *cap.* 1. *num.* 4. dum alium sensum non assignat dicto Concilio Tolet. relato *in dicto cap monachum.* Yepes *tom.* 2. *chron. D. Benedicti, anno* 633. *cap.* 3. dum docent, attento dicti Concilij Toletani decreto, filios oblatos à parentibus religioni perpetua infamiâ fuisse notatos, si habitum deseruissent, nolentes eorum deuotioni, ac oblationi stare, & parere. Quæ sententia verior est, & firmatur auctoritate, exemplo, & ratione. Auctoritate Conciliorum, & Patrum Ecclesiæ, quorum verba suprà retuli pro illustratione præsentis conclusionis. Exemplis relatis suprà ex sacra pagina. Nec etiam desunt prophana exempla; legimus enim apud Seruium *lib.* 11. *Æneid. Ipse pater famulam voueo.* Ex quibus constat, iure etiam apud Gentiles parentes olim in filios habuisse potestatem auctoramenti, id est ius pro imperio deuouendi, siue in victima, siue in sacerdotio, vt ex eodem loco obseruarunt Cironius *in præsenti*, Petrus Herodius *de patrio iure, pag.* 984. Et Cleas Sacerdos apud Plutarchum *in libro de Iside & Osiride*, ab infantia per parentes supponitur deuota, dedicataque Deæ; quod antiquitatis monumentum nec latuit politissimum, & cultissimum Barclaium, dum Regem Meleandrum inducit pro sua potestate Argenidem filiam Palladis Sacerdotio præficientem, *lib.* 2. *suæ Argenidis*, forsanque eòdem allusit Cæsar *lib.* 6. *de bello Gallico, cap.* 4. vbi Druidum (qui Gallorum Sacerdotes erant) priuilegia recensens, multos parentes Diis filios suos tradidisse refert. Notauit Petrus Herodius *vbi suprà.* Rationibus etiam hæc sententia adstruitur; quemadmodum enim in susceptione baptismi paruulorum intercedit votum, & quidem solenne Religionis christianæ, quo adstringuntur baptizati per patres, seu patrinos, perpetuò tenere, & profiteri catholicam fidem; eodem modo, quos olim parentes religioni vouebāt, illi obligabant per vota solennia, & substantialia, vt docuit Perezius *in d. cap.* 59. *Regul. D. Benedicti,*

mediciti. Et sicut pater olim illum, quem proprium vendidisset, in seruitute manebat; ita & religioni oblatus tenebatur seruare vitam monasticam, & in monasterio persistere. Sed cùm deinceps SS.PP. Ecclesiæque Præsules agnoscerent prauos effectus euenire ex hac subita filiorum oblatione, sanxerunt post sextum Ecclesiæ sæculum, ne aliter filij oblati à parentibus cogerentur in monasterio persistere, quàm si post annos probationis tacitè, vel expressè oblationi parentum consensissent, hoc insuper addito, ne ante discretionis annos ipsis liceret à religione resilire, *cap. puella* 8. *cap. sicut* 9. 20. *q.* 1. *cap. significasti*, *cap. cùm simus*, *hoc tit.* Vnde iure nouiori triplicem sortitur effectum paterna oblatio. Primus est, vt ita oblati possint à monasterio recipi, & retineri. Secundus, vt pater non possit amplius vti patriâ potestate ad eos reuocandos, quia iam cessit iuri suo, & quantùm in se est, per oblationem filios religioni donauit, ipsamque donationem acceptauit. Tertius est, vt neque ipsi suâ voluntate ante annos probationis egredi possint, quia in ea ætate non tam suâ, quam patris voluntate reguntur.

7. RESPONDETVR FVNDAMENTIS CONTRARIIS.

Nec obstant contrariæ sententiæ fundamenta: non textus *in dicto cap. illud*; nam vt rectè notauit Haæphtenus *dicto lib.* 4. *disquis.* 12. textus ille non est Marcelli Pontificis, nec illius tempore agi poterat de filiis oblatis à parentibus Religioni, cùm vix essent monachi intra claustrum vitam religiosam agentes; sed Eremitæ tantùm in eremo secedentes. Vnde cùm textus ille transcriptus sit à Palea Gratiani discipulo, nec reperiatur apud alios Decretistas, videlicet Anselmum, Carnotensem, Burchardum, meritò eius auctoritas negatur. Nec obstat textus *in dicto cap. sicut*, *ead. quæst.* cui facilè respondetur, si obseruemus, textum illum in modum obiectionis à Gratiano transcriptum, intelligendum esse de adultis parentum imperio coactis Religionem ingredi, vt satis ex eius serie liquet. Nec tandem obstat textus *in dicto cap.* 1. qui desumptus est ex regula D. Basilij, interprete Rufino. Quia respondetur, in eo agi de professione illius puellæ, quæ in annis pueritiæ proprio arbitrio Deo offertur; quam oblationem non confirmat parentum consensus: non ergo in eo textu professio cœperat ab oblatione parentum, sed à propria professione; vnde quid mirum, vt legitima ætas desideretur. Nec obstant vtriusque iuris principia, quæ pro dubitandi ratione expendebamus; quibus moti Ecclesiæ Præsules post sextum sæculum decreuerunt, vltra oblationem parentum desiderari in filiis voluntatem propriam, tacitam, vel expressam, ad veram professionem emittendam in Religione. At verò primis Ecclesiæ sæculis virtute oblationis tantùm paternæ filij monachi efficiebantur, quoniam pater, materve, qui iure naturalis potestatis filium Religioni offerebant, disponebant de re sua ad libitum proprium, nec promittebant alienum factum filij, sed illum tanquam rem propriam Deo dicabant, vt docent Suarez *de Relig. tom.* 3. *lib.* 5. *cap.* 1. Haæphtenus *dicto tract.* 2. *disquis.* 2. & 4. Petrus Herodius *de patrio iure*, *pag.* 984. vt iure ciuili etiam licuit ratione dominij seruos in vsum templi dedicare, *l. seruos* 35. *ff. de liber. caus.* vbi Cuiacius, & Gothofredus, vel eos testamento manumittere sub ea conditione, vt in templo deseruirent, vel à monumento non recederent, *l. libertis* 18. §. *vlt. ff. de alim. legat.* *l. Titio centum*, *ff. de condit. & demonstr.* quæ conditio, aut deuotio ipsos seruitio religionis obstringebat, vt docuit Amaya *lib.* 1. *obs. cap.* 6. *num.* 13. Nec tunc domini factum alienum promittebant, sed de re propria disponebant; ita etiam cùm filios parentes monasterio offerebant, de re propria disponebant: quare virtute talis oblationis illis primis sæculis illi perfecti monachi fiebant. Verùm quia in his oblationibus sinistra intentio, seu respectus humanus interuenire poterat, rectiùs posterioribus Ecclesiæ canonibus hoc fuit correctum, non sublatâ omninò paruulorum oblatione, sed hac adiectâ conditione, vt nisi adueniente legitima ætate filij tacitè, vel expressè consentiant, non censeantur professi, immò ritè possint à monasterio discedere.

CAPVT XIII.

Innocentius III. *N. Abbati* [a] *de Flore.*

POrrectum nobis ex parte tua petitorium continebat, quod I. Canonicus [b] Acherontinus infirmitate [c] grauatus, votum vt fieret monachus se asseruit emisisse; vnde metuens, ne voto decederet non completo, iunctis manibus tibi se [d] reddidit in monachum, & in fratrem: alij quoque in absentia tua sese in Sacerdotum manibus monachos fieri deuouentes, sani facti ad vomitum redierunt. Et cùm familiares monasterij tui antea extitissent, quia non fuerunt ad antiquam familiaritatem admissi, aduersarij facti sunt pro amicis. Vtrum ergo talium facta dissimulare valeas, ne fiant deteriores; an compellendi sint ad complenda promissa, per nos postulas edoceri. Nos ergo inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod cùm monachum faciat non [e] habitus, sed professio regularis, ex quo à conuertendo emittitur, & recipitur ab Abbate, vt talis fiat monachus, & reddat Domino, quod promisit, erit vtique non immeritò compellendus. Datum Lateran. 3. Idus Ianuarij.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. ^a^ DE Flore.] Tam in hac sexta, quàm in secunda collectione legitur tantùm, *Idem*; sed malè, cùm huius textus auctor non sit Clemens III. sed Innocentius: vnde reperitur inter epistolas ipsius editas à Sirleto, *pag.* 251. ex quo registro ita textum transcribo. Monasterium hoc Florense est Ordinis Cisterciensis, fundatum à Ioachimo Abbate anno 1190. cuius situm, & fundationem his verbis describit Iacobus Silaneus *sect.* 23. *Placuit ergo, Deo disponente, in Albanetho, vbi propriè de Flore est nomen, vestigia premere: locus siquidem Floris amne duplici, à Meridie scilicet Albula; à Septentrione verò Netho alluitur, qui velut Ior, & Dan, à radicibus Libani manantes, Iordanem; ita Albanethum efficiunt. In Flore porrò duobus remanentibus, si quo modo, more pastorum inquam, magalia, ac casunculam, tuguriumve exstruere daretur, pater Ioachim ad Raynerium adhuc in petra manentem rediit: & mutui denique aspectus exhibitione latantes, vbi primò in Flore constructum habitaculum sensere, se illuc conferre procurarunt.* Refert, & alia de hoc monasterio, à quo originem duxit Congregatio Florensis, Manrique *tom.* 3. *annal. Cistercienſ. dicto anno* 1190. *cap.* 6. adducit, & nos *in cap.* 2. *de summa Trinit.*

^b^ *Acherontinus.*] De hac Ecclesia Cathedrali egi *in cap.* 53. *de testibus.*

2. ^c^ *Infirmitate grauatus.*] Vt plerunque contingit, *cap.* 3. *de renunc. cap. vlt. de success. ab intest.* immò & olim infirmi etiam Episcopi, seu presbyteri pœnitentiam sibi imponi efflagitabant, ac vltimo languore depressi benedictionem accipere sæpius optabant. Concilium Gerundense *can.* 9. ibi: *Vt qui ægritudinis languore depressus pœnitentia benedictionem, quam viaticum deputamus, per communionem accepisset*, &c. Concilium Tolet. 13. *can.* 10. Ex priscis canonibus constat in causa Gaudentij Valeriensis Episcopi, qui ægritudine vrgente pœnitentiam per manus impositionem acceperat, & Synodum rogabat, an solita ministeria repetere posset: sancta Synodus diffiniuit, vt stante priscorum canonum sanctione, quicunque Pontificum, vel Sacerdotum deinceps per manus impositionem pœnitentiæ donum acceperint, nec se mortalium criminum professione notauerint, tenorem retentandi regiminis non omittant; sed per Metropolitanum reconciliatione pœnitentium more susceptâ, solita expleant ordinis, vel cætera mysteriorum sibi credita sacramenta. Notaui iam *in dicto cap.* 3. *de renunc.*

3. ^d^ *Tibi se reddidit.*] Aliquando acceptatio professionis, seu receptio profitentis ad Abbatem tantùm spectat, aliquando ad eundem cum consensu fratrum existentium in monasterio, *cap. final. hoc tit in* 6. *cap. consuluit, qui cleric. vel vou.* P. Gregorius *lib.* 3. *partis. tit.* 2. *cap.* 5. immò & recipi potest religiosus per sacerdotem de Abbatis, seu superioris licentia, *cap. ad Apostolicam, hoc tit.* ibi: *Per se, vel per alium*; & *cap. Gonsaldus* 17. *q.* 2. & si monasterium sit subiectum Episcopo, potest fieri professio in eius manibus, vel alterius de ipsius licentia, vt probant Tamburinus *tom.* 3. *de iure Abbat. disput.* 6. *q.* 14. *num.* 4. Peyrinis *de Prælato q.* 3. *cap.* 1. *num.* 235. Sanchez *lib.* 5. *in Decalog. cap.* 4. *num.* 62. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *polit. regul. tract.* 3. *difficult.* 2. *dub.* 8. Semper tamen vt ritè, & validè professio emittatur, debet fieri in manibus Superioris, vt ab eo nomine totius communitatis acceptetur. Nec contrarium probatur *in cap. consuluit, qui clerici vel vou.* vbi docetur, professionem posse fieri super altari. Nam supponendum est, eam statim à Prælato esse acceptandam. Quid autem mysterij in eo lateat, quod celebrante Abbate professionis chirographum altari imponatur, optimè exposuit Gregorius Magnus *lib.* 4. *in* 1. *Regum, cap.* 4. his verbis: *Nos velut solam accedentium vocem* (nouitiorum) *audimus, cùm scimus quid exterius asserunt: sed quales inter sponsionis assertiones futuri sunt, non videmus. Loqui ergo ea in auribus Domini debemus, vt ipse sponsionis verba suscipiat, qui dum verba audit, corda discutit; & ex textu professionis vsuras exquirit robusti operis. Hoc namque nouitiorum nostrorum mentes audiant, & expauescant; quia videlicet, quod nobis dicunt, in auribus Domini loquimur; nam quod coram nobis promittunt, Deo offerimus, vt ipse iam de manibus nostris teneat quod exquirat. Cùm ergo ea, quæ nouitij promittunt, Deo offerimus, quasi chirographum quod nobis faciunt, illi damus.*

^e^ *Non habitus, seu professio.*] Consonant Honorius III. *in cap. final. hoc titulo.* Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 6. B. Anselmus in carmine de mundi contemptu, ibi: 4.

Non tonsura facit monachum, non horrida vestis;
Sed virtus animi, perpetuusque rigor:
Mens humilis, mundi contemptus, vita pudica,
Sanctaque sobrietas: hac faciunt monachum.
Hac vos in cœlum (Monachi) quadriga leuabit,
Si fiat in terris dignum salutis opus.
Nihil tonsura iuuat, iuuat aut vilissima vestis,
Si lupus es, quamuis iam videaris ouis.
Nam falli possunt homines, sed fallere Christum
(Qui nullum fallit) nemo potest hominum.
Ille quidem fucum simulata religionis
Damnat, & in reprobis moribus esse nequit.

Vnde vulgò traditum est, *Habitus non facit monachum.* Cuius prouerbij locutionem ex Græcis deriuatam fontibus, affirmant Cælius Rhodigin. *lib.* 3. *antiqu. lect. cap.* 12. & ex Plutarcho ea verba refert: *Non Philosophum facit promissior barba nec vestis pertrita.* Et apud Aulum Gellium Herodes ait: *Video barbam, & pallium; Philosophum nec-dum video*: Nec dissimile est, quod ex D. D. Chrysostomo refert Gratianus *in cap. multi* 40. *dist.* Non cathedra facit Sacerdotem, sed Sacerdos cathedram: non locus sanctificat hominem, sed homo locum. Vnde Sancti PP. parum præsidij posuerunt in externo habitu. Sanctus Ephrem aduersùs monachos vitiosè viuentes ait: *Non putetis in cingulo, aut veste longa consistere perfectionem monachi; nam habitus absque operibus nihil est.* Et *in serm. de vita monast.* D. Hieronymus *epist.* 22. *ad Eustochium.* Illustrant latè Haephtenus *disquisit. monast. lib.* 5. *tract.* 8. *disquis.* 5. Sauarus *ad Sidonium lib.* 4. *epist.* 9. Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. sect.* 5. *p.* 1.

COMMENTARIUM.

LIcèt tempus certum præscriptum sit ab Ecclesia ad professionem emittendam, vt suprà probaui *in cap.* 6. non solùm gratiâ nouitij, verùm & in fauorem monasterij, vt ille experiatur vtrum monasterij, & regulæ onera subire possit, & monasterium agnoscat, num mores illius 5.

conueniant vitæ, & professioni monasticæ: si tamen ante tempus probationi præfinitum is, qui conuerti desiderat, habitum suscipiat, & professionem emittat, Abbate per se, vel per alium professionem acceptante, cogendus est votum adimplere, etiamsi habitum professorum non susceperit, nec intra claustra monasterij per tempus probationis commoretur; quia nec habitus mutatio desideratur ad essentiam professionis, vt probant Castro Palao *tract. 16. punct. 12. §. 4. num. 4.* Barbosa *alleg. 101. n. 108.* Suarez *de relig. tract. 7. lib. 5. cap. 14. num. 9.* Nec etiam desideratur pro substantia professionis, vt nouitius tempore probationis commoretur in ipso monasterio, vt probant Barbosa *dicta alleg. 101. num. 28.* Tambur. *de iure Abbat. tom. 3. disput. 6. quæst. 7. num. 16.* Gibalin. *de clausur. disquis. 2. cap. 2. §. 3. consect. 7.*

CAPVT XIV.

[a] Cœlestinus III.

CVm simus, &c. *Et infrà*: Sanè nuper auribus nostris est relatum, quod cùm C. miles lepræ morbo, Domino permittente est respersus, se cum filio suo discretionis annos nullatenus agente, ad quoddam monasterium cum bonis etiam suis, quæ à [b] monasterio ipse tenuerat, [c] contulisset, dictum filium suum habitum fecit suscipere monachalem. Cúmque ipsi puero disciplina monastica propter asperitatem regulæ displiceret, infrà x. hebdomadarum spatium à monasterio & habitu suscepto taliter resiliens, [d] bona patris ab Abbatia illa cœpit cum instantia postulare. Et cùm super hoc ad diœcesanum [e] Episcopum quæstio delata fuisset, & coram eo aliquandiu disputatum, quia plerique sentire de rigore canonum videbantur, si consanguinei dicti pueri possent testibus comprobare illum, quando fuit oblatus, infra annos discretionis existere, ipsum tali voto nullatenus obligari, dictus Abbas ad Maguntinæ Sedis audientiam appellauit, & quidam ex consanguineis eiusdem pueri ad Romanam Ecclesiam appellationem, sicut ex litteris Augustini Episcopi comperimus, transtulerunt. Ideoque discretioni v. significatione præsentium intimamus, quod si dictus puer ad annos discretionis peruenit, & habitum retinere noluerit monachalem, si ad hoc ipsum induci nequiuerit, non est [f] compellendus. Quia tunc liberum erit sibi eum dimittere, & bona paterna, quæ ipsi rectè [g] successione proueniunt, postulare.

NOTÆ.

1. [a] *Cœlestinus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex; illud tantùm liquet, casum in præsenti decisum contigisse in Germania, in diœcesi suffraganea Archiepiscopi Moguntini; siquidem ad ipsum Metropolitanum appellatum fuisse refertur.

[b] *Quæ à monasterio.*] In feudum videlicet.

[c] *Contulisset.*] Oblatione factâ, vel professione emissâ, vt *in cap. in præsentia, de probat. cap. final. de success. ab intest.*

[d] *Bona patris.*] Non verò ea, quæ pater in feudum ab ipso monasterio acceperat, in quibus per ipsam professionem monasterium integrum ius recuperauit finito feudo.

2. [e] *Episcopum.*] Ad quem olim cognitio super nullitate cuiuslibet professionis spectabat, vt sæpe sæpiùs in Decretalibus sub hoc titulo compilatis supponitur. Hodie tamen ex dispositione Concil. Trident. *sess. 25. de regul. cap. 19.* causa nullitatis professionis disceptari debet coram Episcopo diœcesano, & superiore ipsius monasterij, vbi nullitas professionis intenditur; quod pluribus sacræ Congregationis declarationibus diffinitum fuisse referunt Barbosa *in dict. cap. 19. Concil. num. 22.* Tambur. *tom. 3. de iure Abbat. disputat. 6. quæst. 26. num. 3.* Garcia *tom. 1. polit. regul. tract. 3. difficult. 4. dub. 3. punct. ult.* Brun. Chassaing. *de priuil. reg. tract. 4. c. 6. propos. 7.*

3. [f] *Non est compellendus.*] Quia licèt esset oblatus à patre religioni; tamen ex nouiori iure, quod vigebat temporibus Cœlestini, filius ita oblatus poterat adueniente pubertate resilire, nisi iam tacitè, vel expresè fuisset professus, vt probaui suprà *in cap. cùm virum*, vbi commentarium huius textus dedi.

[g] *Successione proueniunt.*] Dubium est tamen, & magnum apud Doctores, an post professionem patris in monasterio factam, eius filiis debeatur legitima portio, perinde ac si iam ex hac vita migrasset? Et pro negatiua sententia, quam defendunt plures congesti à Barbosa hîc, faciunt primò textus *in authent. si qua, C. de sacros. Eccles.* quæ extat apud Gratianum *in cap. si qua 19. quæst. 3.* vbi disponitur, obeunte patre professo nullâ bonorum diuisione factâ, filios tunc legitimam percipere debere: vnde deducitur à contrario sensu, viuente adhuc patre, filios non posse eam petere. Secundò, quia legitima non debetur filiis, superstite patre, *l. 1. §. impuberi, ff. de collat. bonor. l. quotiens, ff. solut. matrim.* adeò vt nullo casu possit peti à filio viuente patre, *l. 2. C. si à parente quis fuerit, l. sed & si 25. §. Consuluit, ff. de petit. hæred.* Mancinus *de legitim. p. 1. quæst. 15.* Tertiò, nam poterunt filij præmori antequam pater monachus decedat; & sic bona ad monasterium pertinebunt. Quam rationem in non dissimili casu adducit Consultus *in l. Statius, §. Cornelio, ff. de iure fisci.* Deinde faciunt textus *in l. sed & si mos 13. l. res vxoris, ff. de donat. inter*: vbi docetur, donationem factam à marito vxori, quæ non sustinetur 4.

sustinetur, nisi mors sequatur, *l. cum hic status 32. ff. eod. tit.* non confirmari morte ciuili, sed expectandam esse mortem naturalem. Facit etiam textus *in l. non vix, ff. de donat. caus. mort.* quibus addi potest textus *in l. fideicommissum 11. §. si cui, ff. de legat. 2.* vbi ait Consultus, filium, cui fideicommissum relictum erat sub hac conditione, si morte patris sui iuris fieret, non esse admittendum ad fideicommissum antequam mors naturalis patris contigerit, etiamsi emancipatione sui iuris factus sit. Nec tunc obstare affirmant præsentem textum, quia illum accipiunt casu, quo pater iam erat mortuus, vt deducitur ex verbis iam relatis, *successione proueniunt.* Nam si adhuc pater in humanis esset, non posset agi de eius successione, *l. 1. ff. de hared. vel act. vendit. l. qui superstitis, ff. de acquir. haredit.* & patrem in præsenti specie decessisse, ex huius textus integra deduci testatur Felinus *in cap. in præsentia, num. 56. de probat.*

5. Contraria tamen sententia, cui tanquam veriori adhæreo, docet, deberi filiis legitimam ex bonis parentum statim, ac ipsi religionem sunt professi, vt apertè docetur in præsenti textu, in cuius specie si pater iam decessisset, nulla daretur dubitandi ratio, contra textum *in l. quod Labeo, ff. de Carbon. edict. l. Domitius 27. ff. de testam.* & affirmat Corsetus *singul. 162. num. 3.* se integram hanc decretalem legisse, & perlegisse, nihilque in ea inuenisse, ex quo deduci possit, patrem iam defunctum esse. Facit etiam, nam professio monastica regulariter morti naturali æquiparatur, *cap. placuit 16. quæst. 1. l. Deo nobis, C. de Episc. & cleric.* vbi pactum de lucranda dote in casum mortis vxoris conceptum, verificatur in professione religionis; quia regulariter, quando idem effectus resultat ex vtraque morte, dispositum in casu mortis naturalis, verificatur in casu mortis ciuilis. Quo modo vulgò accipiuntur textus *in l. si necem, §. si deportatur, ff. de bonis libert. l. actione, §. publicatione, ff. pro socio, l. insulam 43. ff. solut. matrim. l. si decesserit, ff. qui satisd. l. sed & si alia, in princip. ff. de bonis damnat.* ergo sicut defuncto patre filio debetur legitima; ita & eo mortuo ciuiliter per professionem. Quare hanc sententiam tuentur innumeri congesti à Barbosa *in præsenti*, Thomas Sanchez *lib. 6. in Decalogum, cap. 10. num. 3.* Mancinus *de legit. quæst. 15. num. 15.* Merlinus *eod. tract. q. 25.* Nec tunc obstant fundamenta contrariæ sententiæ; nam *in dict. authent. si qua mulier*, non asseritur, filium posse petere legitimam, professo patre; sed tantùm, quod si non fuerit ante mortem patris assignata portio, postea erit assignanda, vt docuit Fachin. *libro 2. controu. capite 13.* Nec omnia alia fundamenta refragantur; nam supponimus, patrem professum pro mortuo haberi post professionem. Vnde legitima à filio exigitur tempore habili, non verò *patre viuente.*

CAPVT XV.

Innocent. III. *Episcopo, & Capitulo* ᵃ*Tragurien.*

SIcut tenor vestrarum litterarum nobis aperuit, cùm P. lator præsentium in sacerdotali esset officio constitutus, & tantâ rerum temporalium indigentiâ laboraret, quod nec sibi, nec suis progenitoribus, seu fratribus, in necessitatibus propriis posset aliquatenus prouidere, proprij corporis laboribus & maris periculis multis se non dubitauit exponere, vt de suo labore, & acquisitione honesta suam, & suorum posset indigentiam releuare. Contigit autem post hæc, quod ipse longè à vestra ciuitate consistens, tam graui cœpit ægritudine laborare, quod extra se positus, desperaret de vita præsenti: & dum in tali esset articulo constitutus, à quodam simplici monacho indutus fuit habitu monachali, & ad monasterium deportatus. Deinde paucis diebus elapsis, cùm iam esset in principio suæ conualescentiæ, deposuit habitum, & de licentia eiusdem loci Abbatis monasterium dereliquit, & cupiens [b] progenitorum indigentiis subuenire, à vobis suppliciter postulauit, vt posset, sicut priùs, in sacerdotali officio ministrare, & vobiscum pariter conuersari. Quid autem super his vobis fuerit faciendum, sacræ Apostolicæ Sedis oraculo humiliter petitis edoceri. Nos igitur vestræ consultationi taliter duximus respondendum, quod licèt ista duo inter se repugnantia videantur, vt scilicet quisquam sit extra se positus, & de præsenti vita desperet; si tamen eo tempore, quo positus extra mentem asseritur, indutus fuit habitu monachali, cùm alienatus non sentiat, ac per hoc non valeat consentire, præfatum presbyterum denuncietis ab obseruatione monastici ordinis absolutum, nisi postquam mentis suæ factus est compos, voluntate spontaneâ professionem fecerit monachalem. Datum Laterani.

NOTÆ.

1. TRagurien.] In hac sexta collectione, & in tertia, *sub hoc tit. cap. 3.* legitur, *Targilian.* sed inscriptionem, & litteram restituo ex ipso codice epistol. Innocentij III. Coloniæ edito, vbi *fol. 15.* epistola hæc reperitur. Tragurium est insula in mari Adriatico, adiacens Dalmatiæ, in qua est ciuitas eiusdem nominis: eius meminerunt Ptolomeus *lib. 2.* Plinius *lib. 4. cap. 21.* Olim habuit Ecclesiam Cathedralem, cuius Prælato in præsenti rescribit Innocentius.

2. [b] *Progenitorum indigentiis.*] Licèt extrema neceſſitas parentum impediat ingreſſum filij in Religionem, etiamſi votum emiſerit, vt cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 189. *art.* 6. & *quæſt.* 101. *art.* 4. & *quodlibet.* 10. *art.* 9. docent plures, quos referunt, & ſequuntur Vecchis *diſputat.* 2. *dub.* 8. Villalobos *part.* 2. *tract.* 35. *difficult.* 7. *num.* 8. Sanchez *lib.* 4. *ſummæ*, *cap.* 20. *num.* 3. Trullenc. *in Decal. cap.* 2. *dub.* 23. Peyrinis *de Prælat. quæſt.* 3. *cap.* 1. *num.* 70. Caſtropalao *de ſtatu relig. tom.* 3. *diſput.* 1. *punct.* 7. §. 5. Machado *lib.* 5. *p.* 1. *tract.* 1. *docum.* 8. Bonacina *diſput.* 6. *de præcept. Decal. quæſt. vnic. punct.* 5. *num.* 4. Barboſa *de iure eccleſ. libro* 1. *cap.* 4. *à numero* 20. tamen profeſſio ab ipſo emiſſa, valida eſt, etſi contrarium teneant Peyrinis, & Portel. Poteſt tamen Prælatus filio ita profeſſo permittere, vt extra monaſterium commoretur, ad ſubleuandam parentum neceſſitatem, vt probat Gibalinus *de clauſ. diſquiſ.* 2. *cap.* 2. §. 3. *conſect.* 4. Vnde in præſenti Innocentius inſuper habuit egeſtatem parentum ad irritandam profeſſionem à filio emiſſam.

COMMENTARIVM.

3. FVrioſum, ſeu ex ægritudine mente alienatum, inhabilem, atque incapacem eſſe profitendi Religionem, certum eſt, *cap. Conſuldus* 17. *quæſt.* 4. *cap. final. de ſucceſſ. ab inteſt. cap. inducia* 3. *quæſt.* 9. argumento legis *furioſum, ff. qui teſtamenta, l. furioſi* 40. *ff. de R. I.* Sanchez *lib.* 4. *in Decal. cap.* 1. *num.* 5. & *lib* 5. *cap.* 4. *num.* 53. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 5. *cap.* 4. Tambur. *lib.* 3. *de iure Abbat. diſput.* 6. *quæſt.* 3. *num.* 2. Garcia *tom.* 1. *polit. regul. tract.* 1. *difficult.* 5. *dub.* 6. Nam cùm profeſſio Religionis petat voluntatem plenam, & deliberatam, vt probaui *in cap.* 1. *de his quæ vi*, & fundat Auendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 13. qui mente alienatus eſt, non poteſt eam emittere, vt in præſenti Innocent. decreuit.

4. Exponitur Concil. Tolet. 12. can. 2.

Sed tunc grauiter obſtat textus *in can.* 2. *Concil. Tolet.* 12. in illis verbis. [Etenim multos ſæpe conſpeximus, & in ſalute poſitos, vltimum deſiderantes pœnitentiæ fructum, & rurſus nimietate ægritudinis, ita loquendi, & ſentiendi perdidiſſe naturale officium, vt nulla illis cura ſalutis ſuæ videretur ineſſe; nullo etiam priſtinæ deuotionis noſcerentur deſiderio anhelare: quorum tamen caſibus fraternitas condolens, ita talium neceſſitates in fide ſua ſuſceperit, vt vltimum illis tribuatur viaticum, quòd ſcilicet ſine fructu pœnitentiæ non videantur tranſire à ſæculo; ſi forſitan reſpiciente Deo ſaluti priſtinæ reformentur, agunt cautionibus vanis, & oppoſitionibus execrandis, qualiter à ſe tonſuræ venerabilis ſignum expellant, atque habitum religionis abiiciant, impudentiſſimè aſſerentes, ideo ſe nullis regulis eccleſiaſticæ diſciplinæ ſub hoc voto teneri, quia pœnitentiam nec ipſi petierint, nec ſcientes acceperint. Quorum impudentia procax, & obſtinata procitas, nequaquam talia diceret, ſi qualiter ad vitam per ſacroſancti lauacri gratiam venerint, meminiſſent. Etenim paruulorum infantium vita originali peccato obnoxia, quæ nulli per ætatem diſcernendi, vel expetendi ſenſui aptior iudicatur, niſi ſponſione fidelium baptiſmi accipiant ſacramenta, nullo ſenſu, nullâ etiam diſcretionis induſtriâ id appetere poſſunt. Vnde ſicut baptiſmum, qui neſcientibus paruulis, ſine vlla contentione in fide tantùm proximorum accipitur; ita & pœnitentiæ donum, quod neſcientibus illabitur, abſque vlla repugnantia inuiolabiliter hi, qui illud exceperint, obſeruabunt. Si quis autem quolibet modo pœnitentiam accipiens, hoc ſynodale violauerit inſtitutum, vt verè tranſgreſſor paternis regulis ferietur. Nec enim iſta inſtituentes ſacerdotes quoſque, vt paſſim, & licenter donum pœnitentiæ non petentibus audeant prorogare, abſoluimus; ſed hos, qui qualibet ſorte pœnitentiam ſuſceperint, ne vlteriùs ad militare cingulum redeant, religamus. Sacerdos tamen, qui non ſentienti, nec petenti auſu temerario pœnitentiam dederit; neque ſe exhortatu eius, qui pœnitentiam accipit, manuum indiciis, vel quibuſlibet aliis euidentibus ſignificationibus inuitatum fuiſſe probauerit, vnius anni excommunicationis ſententiæ ſubiacebit.] Ex quibus expreſsè deducitur, mente alienatum ob ægritudinis grauitatem, habitum monachalem recipientem, debere in ipſo monaſterio perſeuerare, ſi poſtea conualuerit: igitur & in præſenti caſu, licèt clericus extra ſe poſitus habitum induiſſet monachalem, cogendus erat in eo perſiſtere. Huius Concilij Toletani hiſtoriam referens Baronius anno 680. *num.* 64. tradit, in Hiſpaniarum Eccleſiis tunc temporis viguiſſe conſuetudinem, vt vrgente ægritudine, cùm ſe quis proximum morti putaret, pœnitentiam peteret, quam etiamſi mente alienatus ab Epiſcopo accepiſſet, vlteriùs ad ſæculum reuerti ipſi non licebat; ſed tenebatur in monaſterio permanere, etiamſi habitum minimè petiiſſet, ſed neſciens accepiſſet; & ita canonem illum iuxta prædictum morem eſſe exaudiendum docet. Sed pro vera huius canonis expoſitione dicendum eſt, in eo non agi de monacho, nec de habitu monachali: tantùm enim agunt Patres de pœnitentia ſolenni, & ægroto illam accipiente ab Epiſcopo, vel Presbytero. Quod vt faciliùs agnoſcatur, primò notandum eſt, olim pœnitentiam ſolennem plerumque ſuſcipi vrgente mortis periculo. Leo Magnus *epiſt.* 92. *cap.* 12. Concil. Gerund. *can.* 9. Tolet. 6. *can.* 7. & 8. Tolet. 13. *can.* 10. Hinc ſubinde factum, vt plerique in morte pœnitentiæ habitum aſſumerent; & quia ille maximè cilicium erat, in illo mori vellent. Petrus Venerabilis *lib.* 1. *miracul. cap.* 4. Author vitæ S. Erigij Vvaſpincenſis Epiſcopi eius obitum ſic deſcribit: *Nudato corpore ante altare ſancti Euſebii in cilicio, & cinere iacens, viaticum corporis, & ſanguinis Chriſti de manu Iſilij Epiſcopi accepit.* Vnde poſterioribus ſæculis mos inualuit petendi veſtem religioſam in exitu vitæ, vt decedentes cum ea ſepelirentur. Deinde ſciendum eſt, inter alios ritus receptos, & vſitatos in ſuſceptione pœnitentiæ ſolennis, duos præcipuè fuiſſe adhibitos. Primum circa mutationem veſtis; profitentes enim ſtatum pœnitentiæ ſolennis, habitum religioſum induebant. Concil. Agath. *can.* 15. Concil. Tolet. *can.* 12. Concil. Tolet. 6. *can.* 7. ibi: *Si qui ingenuorum vtriuſque ſexus ſub nomine pœnitentis in habitu religioſo ſunt conuerſati, poſt hæc autem comam nutrientes, vel veſtimenta ſæcularia ſumentes, ad id, quod reliquerant, redierunt*, &c. Probat Gibal. *de clauſur. regul. diſquiſit.* 3. *cap.* 2. §. 8. *num.* 46. vbi aſſerit, veſtem hanc diſtinctam fuiſſe à ſæcu-

lari materia, quæ vilis erat, colore, qui luctum, & pœnitentiam designaret; & forma, quæ modestiam omninò probaret. Secundum circa attonsionem comæ: Concil. Agath. *dict. can.* 15. Tolet. 3. *can.* 12. & Tolet. 6. *can.* 7. Carolus Magn. *lib.* 5. *Capitul. cap.* 52. Gregorius Turon. *lib.* 6. *hist. cap.* 28. vbi de quodam Marco refe-rendario ita ait: *Subitò lateris dolore detentus, caput totondit, atque pœnitentiam accipiens, spiritum exhalauit.* Cuius rationem assignauit, & illustrauit Gibalinus vbi suprà, *num.* 47. Quibus ita animaduersis, apparet iam verus sensus dicti canonis 2. in eius enim summario ita legitur: *De his, qui pœnitentiam non sentientes accipiunt.* Vnde apertè constat, in eo canone agi de illis, qui ægritudine oppressi vltimum desiderantes pœnitentiæ fructum, nimietate ægritudinis ita loquendi, & sentiendi perdidere naturale officium, vt nulla illis cura salutis propriæ videretur inesse; qui si attonsi fuerint, & habitum pœnitentiæ susceperint, etsi postea conualuerint, statum illum deserere non possunt, sed pœnitentiæ solennis tempus explere debent: non tamen illi inde fiebant religiosi; nam status pœnitentiæ solennis non erat monasticus, vt probaui suprà *in cap.* 1. Vnde cùm de ipso fructu pœnitentiæ capessendo Patres agerent, rectè argumentum deducunt à baptismo; ita vt sicut in eo virtute promissionis parentum infantes religionem catholicam profitentur, & postea eam seruare tenentur; ita etiam pœnitentes solennes, quia cùm perfecta mente essent, fructum pœnitentiæ appetentes illam efflagitarunt, licèt postea mente alienati eam susceperint, peragere coguntur per tempus legitimum, idest a sacris canonibus præscriptum. Sed quia ex huiusmodi pœnitentiæ susceptione improbi exitus sequebantur, in fine canonis statuunt PP. ne Sacerdotes donum pœnitentiæ non petentibus audeant dare.

5. INTELLIGITVR CAN. 1. IPSIVS CONCILII. Ex proximè traditis exponendus est canon 1. ipsius Concilij Tolet. 12. in cuius calce refertur, & approbatur celebre factum Vvambæ Regis Gothorum, quod etiam narrant Baronius *anno* 680. Hispani historici Luitprandus *in aduers. num.* 133. Basæus *in chron. anno* 681. Salmaticens. *in chron. Ervigij.* Iul. Tolet. *in hist. Vvamba*, Rodericus Tolet. *de rebus Hispania lib.* 3. *cap.* 12. Alphonsus Carthag. *in Reg. Hisp. anaceph. c.* 39. Marius Siculus *libro* 6. Franc. Tarraca *de Reg. Hispan. anno* 674. Roder. Sanctius *hist. Hispan. part.* 2. *cap.* 32. Chron. Regis Alphonsi *cap.* 51. Mariana *lib.* 6. *hist. Hispan. cap.* 14. Sahabedra *in chron. Goth. cap.* 76. Anno enim 680. cùm Rex Vvamba repentè naturali ægritudine, seu vt alij volunt, potione illi datâ herbæ, quam vulgò dicimus *Esparto*, mente alienatus omninò fuisset, Episcopus Palentinus, Optimatesque Regni Regi ipsi fideles, cùm viderent eum semiuiuum iacentem, pietate commoti, & volentes pœnitentiam illi proficere, attonso capite habitum religiosum induerunt: sed cùm Rex paulùm ad se reuersus agnouisset, se attonso capite, & habitu suscepto iacere, Ervigium successorem in Regno designauit, iubens Iuliano Toletano Præsuli, vt ipsum in Regem Gothorum vngeret, eligens Regno cedere potiùs quàm sibi inscienti habitum impositum exuere. Superata ergo potionis vi memorabili exemplo maluit diadema deponere, quàm habitum exuere: quare perrexit ad monasterium oppidi de Pampliega, diœc. Burgensis; & postea translatus ad monasterium de Arlanca, post septem annos vitam immaculatam finiuit: quod factum approbauit Ervigius suâ lege speciali, atque laudarunt Patres *in dict. can.* 1. Atque, ni fallor, in eius confirmationem canonem secundum ediderunt, qui ideo non est facilè imitandus, aut sequendus. In qua facti narratione historici confundunt habitum Vvambæ mente alienata indutum, cum habitu monachali à se postea suscepto in monasterio Pampliguæ, cùm iuxta suprà tradita habitus ab Episcopo Palentino illi impositus, tantùm esset habitus pœnitentis. Postea tamen ipse pius Rex, summæ pietatis specimen edens, habitum monasticum sancti Benedicti in prædicto monasterio assumpsit, quem Episcopus illi dare non poterat; & ita nullo modo factum ipsius Episcopi, & Magnatum accipias de tonsura monastica, seu habitu monachali, sed de pœnitentiæ impositione, aliàs frustra Rex ad se reuersus eundem habitum assumeret in prædicto cœnobio. Non me latet illis etiam temporibus moris fuisse, moribundos monasticâ induere cucullâ, in qua vltimum exhalarent spiritum, & sepulturæ traderentur, vt de Emanuele Comneno Imperatore Orientis refert Nicetas Coniates *lib.* 7. *annal.* in hæc verba: *Imperator morbo correptus, admotâ ad arteriam manu, & pulsu pertentato, cum alto suspirio femur percussit, & monasticum habitum postulauit. Quo dicto cùm, vt fieri solet, tumultus esset ortus, ministri spiritualem vestem nigro panno, omnis ornatus expertem, nescio vbi nacti, mollibus & regiis vestibus detractis, & aspero illo diuinæ vitæ indumento in spiritualem illum conuertunt militem, & galea illum, thoraceque, in insigniorem ornatum, in cœlestis Imperatoris catalogum referunt. Sic igitur vita, & imperio cedit.* De Theodoro Lascari Iunioris scripsit Nicephorus Gregoras *lib.* 3. *hist.* eum annum agentem ætatis sextum & trigesimum, cùm molestus, ac difficilis, & lethalis morbus inuasisset, paulò ante mortem alacriter habitum monasticum induisse. Et de Andronico iuniore refert idem *lib.* 9. quod cùm grauissimis doloribus cruciaretur, & mente alinaretur, atque id malum omnem medicorum artem superaret, & de vita illius postridie actum videretur, iureiurando adstantes adegisse, vt sibi monasticam cucullam inducerent priùs quàm vitâ excessisset.

CAPVT

CAPVT XVI.

Idem [a] *Pisan. Archiep.*

AD Apostolicam Sedem, quæ disponente Domino, cunctorum fidelium est magistra, super diuersis articulis quæstiones dubiæ referuntur: vt quod ab ea fuerit super earum solutione responsum, indubitanter ab omnibus teneatur. Ex parte siquidem tua nuper suscepimus quæstiones, quod cùm monachum fieri ante vnius anni probationem regularis [b] institutio interdicat; monachi, & moniales in tua diœcesi constituti, tam clericos, quàm laicos vtriusque sexus, sanos pariter, & infirmos religionis habitum volentes assumere, nutu [c] etiam aliquo profitentes, interdum absque omni professione recipiunt, quandoque professionem illico facientes, vnde multa mala noscuntur sæpiùs prouenire: cùm [d] infirmi ad monasterium iam translati, & emisâ professione, postquam de infirmitatibus conualuerint, habitum religionis abiiciant, & ad propria reuertantur. Contingit etiam tales in propriis domibus remanere, cùm monachi per eos dum viuunt, nolint sua monasteria prægrauari. Sani etiam sic absque probatione recepti retrò aspicientes, matrimonia contrahunt, reiecto habitu regulari: de quibus si habitum religionis assumant ante vnius anni probationem, vel temporis competentis, vtrum factâ professione à talibus, vel omisâ, monachi debeant reputari: & si [e] coniugatus conuerti desiderans, sit recipiendus in monachum, nisi vxor perpetuam continentiam repromittat, certificari à Sede Apostolica postulasti. Nos ergo quæstionibus tuis taliter ex ordine respondemus, quod licèt tempus probationis à sanctis Patribus sit indultum non solùm in fauorem conuersi, sed etiam monasterij, vt & ille asperitates istius, & istud mores illius valeat experiri; quod vtrimque diligenter est obseruandum, præsertim cùm ab vtroque de reliquo certa notitia non habetur: quia tamen ante tempus probationis regulariter præfinitum, is qui conuerti desiderat, habitum recipit, & professionem emittit, Abbate per se, vel per alium professionem recipiente monasticam, & monachalem habitum concedente, vterque renunciare videtur ei, quod pro se noscitur introductum: ideoque obligatur per professionem emissam, pariter & acceptam, ad obseruantiam regularem, & verè monachus est censendus: quia multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent firmitatem. Prohibendum est tamen Abbatibus, ne passim ante tempus probationis quoslibet ad professionem recipiant: & si contra formam præscriptam quoslibet indiscretè receperint, [f] animaduersione sunt debitâ corrigendi: cùm in subsidium fragilitatis humanæ spatium probationis sit regulariter institutum. Cùm autem vir & vxor vna caro sint per copulam coniugalem effecti, nec vna pars conuerti possit ad Dominum, & altera in sæculo remanere, profectò non est alter coniugum recipiendus ad obseruantiam regularem, nisi relictus perpetuam continentiam repromittat: vitam quoque debet mutare, nisi fortè eius sit ætatis, vt sine suspicione incontinentiæ valeat remanere. Datum Lateran. IX. Kal. Decembris.

NOTÆ.

1. [a] P*isano.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & in Regestro epistolarum Innocentij Coloniæ edito, vbi *fol.* 225. reperitur textus hic prout in præsenti transcribitur. Vbaldo Pisano Præsuli in præsenti rescribit Pontifex, de quo egi *in cap. cùm quidam* 12. *de iureiur.* De Ecclesia Pisana nonnulla notaui *in cap. S. de tempor. ordin.*

[b] *Regularis institutio.*] Apud varias religiones statuta, vt infrà probabimus.

[c] *Nutu etiam.*] Cùm professio fieri debeat expressis verbis, immò & scripturâ confectâ, vt probaui suprà *in cap. vidua.*

[d] *Infirmis.*] Circa quos valdè dubium est, vtrum post constitutionem Concilij Trident. *sess.* 25. *de regul. c.* 15. possint durante probationis anno solennem professionem emittere in ipsa religione? Et circa ipsos nouitios ex priuilegio concesso à Pio V. Fratribus Prædicatoribus Ordinis sancti Dominici, aliis Religionibus communicato, certum est illis vltimo languore depressis professionem posse dari, saltem ad lucrandam indulgentiam, vt docent plures relati à Barbosa *in præsenti, num.* 4. Lezana *tom.* 1. *c.* 24. *num.* 42. & *cap.* 25. *num.* 39. Diana *p.* 3. *tract.* 2. *resol.* 17. & *p.* 5. *tract.* 3. *resol.* 139. Hieronymus Garcia *p.* 1. *polit. regul. tract.* 2. *difficult.* 5. *dub.* 2. *punct.* 3. Circa sæculares verò, qui vltimo languore depressi, in propriis domibus, & lectulis habitum suscipiunt regularem, an illis in vltimo vitæ spiritu professio dari possit? disputat latè Hieronymus Garcia *vbi proximè*, & funda

fundamentis pro vtraque sententia adductis iudicium suum proferre anceps noluit, & potiùs negatiuæ sententiæ adhærere videtur; & in re adeo graui potiùs optarem à Romana Sede quæstionem decidi, quàm ex opinionibus Interpretum resolutionem quærere: piè tamen facere eos, qui in habitu monastico decedere cupiunt, in eoque sepeliri, probat, & miris exemplis illustrat Haephtenus *lib. 5. disquisit. tract. 7. disquisit. 2.* contra Erasmum, qui hanc religiosam cæremoniam vt superstitiosam sugillat.

[e] *Etsi coniugatus.*] Hæc secunda pars epistolæ reperitur *in cap. ad Apostolicam, de conuers. coniug.* vbi eam exponemus.

3. [f] *Animaduersione.*] Quia his temporibus Innocentij III. professio durante probationis tempore valida erat, licèt iniustè data; vnde Abbas, qui eam acceptauit, puniendus erat, *cap. constitutionem, hoc tit. in 6.* Hodie tamen post Concilium Tridentinum, cùm professio infra annum probationis emissa nulla sit ipso iure; ideo Prælatum pendente anno probationis professionem de facto concedentem puniendum non esse pœnis statutis *in dict. cap. constitutionem*, docuerunt Peyrinis *de Prælato quæst. 3. cap. 1. §. 4. num. 98.* Sanchez *in Decal. lib. 5. cap. 4. num. 10.* Lessius *lib. 2. de iustitia, cap. 41. dub. 7. num. 59.* Vecchis *dict. cap. 11. dub. 6.* Tambur. *tom. 1. de iure Abbat. disputat. 16. quæst. 7. num. 14.* Garcia *vbi suprà.*

COMMENTARIVM.

4. DE habitu & loco, in quibus probandi sunt nouitij, iam egi suprà *in cap. super eo 9.* De tempore ipsius probationis agit Innocentius in præsenti: pro cuius expositione sciendum est, nouitiatus, seu probationis tempus, vt appellatur *in cap. nuper 51. de testibus*, à sacris canonibus esse statutum, vt nouitius disciplinam, & vitam monasticam experiri possit, & monasterium ipsius mores, indolemque agnoscere valeat; an videlicet idoneus futurus sit, fratrumque indissolubili consortio aggregari expediat. Accedit, quia hominem à laxiore vitæ ratione statim ad strictorem, arctamque morum disciplinam transire sine medio, non carere periculo prodit D. Basilius *in quæst. 10.* fusè; disputat pulchrè P. Blesensis *epist. 13.* ibi: *Nouitiorum claustralium mentes adhuc desideriorum carnalium humoribus grauida, & tumentes non acceptantur in sacrificio Domini, nisi prius igne tribulationis torreantur; nec paleas priorum deponunt affectuum, nisi per laborem, & abstinentiam confringantur.* Facit Horatius in arte poëtica.

Versate diu quid ferre recusent
Quid valeant humeri.

Vnde in Religionibus valde necessariam esse probationem, optimè docet D. Bernardinus Senensis *tom. 2. serm. 24. artic. 2. cap. 1.* ibi: *Experientia teste quidam ad religionem venientes, in principio videntur agni, & modico elapso tempore sunt lupi.* Non sine magna experientia, & Dei lumine regulæ sanctorum Patrum prudentissimè statuerunt, quod ad Religionem venientes antea probarentur, an ad talem Religionem apti sint, & idonei? Quis enim ædificator domus, vel nauis materialis, non solerter, & prouidè perscrutatur ligna, & lapides; & diu cum multis scissuris, & tunsionibus parat, antequam in ædificio ponantur: nec ad hoc quoscunque accipit, sed solùm solidos, & suo artificio aptos: quantò magis in spirituali Religionum ædificio hoc seruari necesse est? Latiùs vtilitates huius probationis prosequuntur Galletus *in opuscul. Relig. cap. 5.* Gazæus *ad Cassianum lib. 4. instit. c. 3.* Vvadingus *ad opuscul. D. Francisci, cap. 20. n. 10.* Circa tempus autem huius probationis, non tam aduersæ, quàm diuersæ reperiuntur Ecclesiæ constitutiones, & ipsarum Religionum leges. Primò enim tempus probationis antiquis videtur fuisse arbitrarium, & Abbatis iudicio relinqui, an citiùs, vel tardiùs nouitius ad professionem admitteretur, vt colligitur ex D. Basilio *in regul. fusiori, cap. 10.* & insinuare videtur Sanctus Ephrem, dum *tom. 2. parenesi 17.* docet ex nouitiatu aptiores ad professionem certo tempore admitti, relictis in sequentem annum minùs idoneis. S. Fructuosus Archiep. *cap. 20.* Quod si quilibet conuersus bonis, ac puris moribus enitens, Abbatis, & aliorum fratrum spiritualium fuerit iudicio comprobatus, pro merito & purificatione suæ conscientiæ celeriùs poterit fratrum consortio misceri. Cæsarius Arelat. *cap. 3. Annum integrum in eo, quo venit habitu, perseueret; de ipso tamen habitu mutando sit in potestate Prioris, & quomodo personam, vel compunctionem viderit, ita vel celeriùs, vel tardiùs studeat temperare.* Essenos verò primos monachos, vel monachorum prodromos, Iosephus refert *de bello Iudaico cap. 7.* per triennium nouitios probasse, ibi: *Per annum integrum extrinsecus commoranti victum tribuunt. Post ostensionem autem conscientiæ duobus annis alij mores eius probantur. Cumque dignus apparuerit, tunc demùm in consortium assumitur.* Tabennensiotæ ex regula Sancti Pachomij ab Angelis tradita, vt refert Palladius *in Lausica, cap. 38.* tribus annis nouitios probant, ibi: *Porrò qui semel ingreditur, nec potest cum eis ad triennium sustinere certamen, non admittet, sed cùm opera fecerit difficiliora, sic prodeat in stadium post triennium.* Quibus consonant textus *in cap. vnic. 53. dist. cap. si quis incognitus 17. quæst. 4.* Iustinianus *in nouel. 5. collat. 1.* & *in l. seruis, §. verùm, C. de Episcop. & cleric.* Synodus Constantinopol. *2. can. 5.* Aurel. *5. can. 19.* Plerunque tamen, & frequentiùs post anni probationem nouitij admittebantur. Cassianus *lib. 4. instit. cap. 7.* ibi: *Susceptum, cùm integro anno suum circa peregrinos exhibuerit famulatum, imbutum per hoc prima institutione humilitatis, ac patientiæ, atque in ea longa exercitatione præcognitum admisceri congregationi fratrum.* Quam probationem per anni circulum statuit D. Benedictus, vt patet ex ipsius regula, & refert Alex. II. *in cap. Gonsaldus 17. quæst. 2.* ibi: *B. Benedicti regula, & præcipuè patris, & prædecessoris nostri S. Gregorij canonica institutio interdicit monachum ante vnius anni probationem effici.* Idem præscripserunt spatium S. Cæsarius *cap. 5.* Ferreolus *cap. 5. suæ regulæ.* S. Fructuosus Archiepiscopus *cap. 21.* Fructuosus alter *c. 18.* Ternat. regula ibi: *Et nisi expleto anno nullus mutare habitum permittatur.* Quod etiam ab omnibus Ordinibus Mendicantibus seruandum Bonifacius VIII. decreuit *in cap. constitutionem, hoc tit. in 6.* & Gregorius IX. firmauit in bulla Ministro, & Fratribus Minorum missa, quam refert Vvadingus *annal. Minor. anno 10. num. 109.* notauit Menardus *ad concord. regul. cap. 65.*

5. Hoc tamen tempus probationis non erat adeò diligenter seruandum, vt laxari, aut restringi nequiret, iuxta mores, & deuotionem ipsius nouitij: vnde D. Gregorius dum accepisset, nonnullos monachos parum religiosè viuentes, ad biennium probationem ipsorum protraxit, vt refertur *in cap. monasteriis* 19. *quæst.* 3. & è contrario feruentiori nouitio anni probationem relaxari posse statuerunt S. Fructuosus *cap.* 21. *sua regulæ*, ibi: *Quod si quilibet conuersus, bonis, ac puris moribus enitens, Abbatis, vel aliorum fratrum spiritualium fuerit indicio comprobatus, pro merito, & puritate sua conscientiæ celeriùs poterit fratrum consortiis misceri, secundùm quod Abbatis, vel fratrum optimorum censuerit deliberatio faciendum.* Sic ille. Idem permittit regula S. Ferreoli *cap.* 5. *Si quis*, inquit, *veniat Religionem expetens monasterium intraturus, nisi anni circulus, vel certè si Abbati visum fuerit aliquantulum temperare, antequam sex menses dierum numero compleantur, monachorum contubernio non iungatur.* Similiter regula Ternatensis *cap.* 21. ibi: *Nisi expleto anno nullus mutare habitum permittatur; sed si petentis tanta fuerit compunctio, si hoc sibi supplicatione assiduâ exigat non negari, quod vni fideliter poscenti conceditur, non quasi licitum habeatur.* Cæsarius quoque Arelatensis, contrahi & extendi nouitiatus tempus permittit *cap.* 3. sic: *Vni ex senioribus tradita, annum integrum in eo, quo venit habitu, perseueret. De ipso tamen habitu mutando, vel lecto in schola habendo, sit in potestate Prioris; & quomodo personam, vel compunctionem viderit, ita vel celeriùs, vel tardiùs studeat temperare.* Sed tempus hoc non erat simpliciter necessarium, sed tantùm sub ea conditione, nisi nouitius, & Religio renunciarent: vnde professio emissa pendente tempore probationis, valida erat, *capite constitutionem*, *hoc titul. in* 6. ibi: *Professio expressè, vel tacitè fieri potest licitè intra annum.* Quo modo accipiendus est textus *in cap. officij, de elect.* Sed hoc totum abrogatum est constitutione Concilij Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 15. vbi cauetur: Vt in quacunque religione, tam virorum, quàm mulierem, nullus ad professionem admittatur, si minori tempore quàm per annum in probatione perstiterit: professio autem antea facta nulla sit, nullumque habeat iuris effectum. Vnde hodie nulla admittitur huius anni probationis laxatio, seu renunciatio. Plura pro ipsius capitis illustratione adduxerunt Sanchez *lib.* 5. *summa, cap.* 4. *num.* 19. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 5. *cap.* 12. Castropalao *tom.* 3. *disputat.* 1. *de statu relig. punct.* 2. §. 1. Basil. *de matrim. lib.* 9. *cap.* 9. *num.* 6. Diana *part.* 3. *tract.* 2. *resol.* 57. & *part.* 5. *tract.* 5. *resol.* 18. Lezana *tom.* 4. *verbo Professio*, Zypæus *ad hunc tit. respons.* 3. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *polit. tract.* 2. *difficult.* 5. *per tot.* qui varios casus in vtroque foro resoluit. Et an per annum probationis necessariò debeat nouitius deferre habitum monasticum, & habitare intra claustra monasterij, latè examinat Gibalinus *de clausura disquis.* 2. *capite* 1. §. 3. *ex num.* 61. Et an de momento ad momentum annus computari debeat, ita vt non admittatur paruitas materiæ, nec per horam, nouiter & fusè disputat Narbona *in Horograph. hora* 1. *num.* 49.

CAPVT XVII.

Idem [a] *Acconen. Episcopo.*

SIcut nobis est ex parte tua propositum, quidam clericus, cùm ægritudine nimia laboraret, quasi de morte securus, & de recuperanda sospitate desperans, habitum canonicorum regularium petiit, & accepit, ea in susceptione habitus exprimens, ac promittens, quæ solent in huiusmodi repromitti: sed nec ad Ecclesiam transiit, vtpote infirmitate grauatus; nec bonis suis vti cessauit. Postmodùm verò sospitate receptâ post x v. annos, & vltrà, videntibus, & scientibus venerabili fratre nostro Archiepiscopo, & dilecto filio Priore, & Canonicis Ecclesiæ [b] Nazaren. à quibus habitum susceperat regularem; tu, licèt eo tempore, quo habitum susceperat, in Ecclesia Nazaren. Prioris solicitudinem exerceres, immemor eorum, quæ facta fuerant circa ipsum, in Acconen. eum Canonicum suscepisti. Quia verò quid super hoc facere debeas, per nostras expostulas litteras edoceri, fraternitati tuæ duximus respondendum, quod si regularem habitum se postulante suscepit, & ad obseruationem religionis [c] canonicæ suâ se professione ligauit, ad resumendum habitum ecclesiasticâ est districtione cogendus; cùm quod tanto tempore extra Canonicam mansit, non in excusationem eius, sed in maioris transgressionis augmentum meritò valeat allegari. Dat. Later. x. Kalend. Ianuar.

NOTÆ.

1. [a] ACconen.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 3. & in epistolis Innoc. Coloniæ editis, *fol.* 245. ex quo regestro restituo litteram huius textus. De Acconensi diœcesi iam nonnulla notaui *in cap. finali, de sepulturis.*

2. [b] *Nazaren.*] *Nazarethen.* legendum est. Nazareth pulchra quondam, & florens Galilææ ciuitas, Christi Domini in primis conceptione, educatione, eiusque matris B. Virginis Mariæ habitatione clarissima, omni hodie ornatu, & cultu destituta, ac suis penè ruinis sepulta, vix humilem, & abiectum refert pagum. Præter collapsas enim domos, arcus, murosque vetustos

iustos, ac vles aliquot domunculas, Maurorum habitacula, nihil est quod cernas. Hæ in fobeis structæ, intus, & foris lapidibus sine calce sepere sepiuntur. Situm tamen habet pulcherrimum & amœnissimum, posita in colle montis cultissimi, & amœnissimi; vt refert Ioann. Cotouicus *in itiner. Hierosolym. lib. 3. cap. 6.* Habuit olim Canonicos regulares sub B. Augustini regula, & habitu degentes, vt tradit Pennotus *lib. 2. hist. canonic. regul. cap. 41. num. 4.*

c *Religionis canonicæ.*] Ex his verbis facilè constat, Canonicos regulares verè esse religiosos; quod & latè probat Pennotus *lib. 1. hist. canonic. regul. ferè per tot.* & nos dicemus *in cap. 5. de stat. monach.*

COMMENTARIVM.

4. Conclvsio refertvr, et probatvr.

EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Qui aduersa valetudine captus, etiam de salute desperans professionem emisit in aliqua Religione, in ea permanere cogitur.* Probant eam textus *in cap. ex transmissa, cap. quoad translationem, de renunc. capite porrectum, capite sicut, capite ad Apostolicam, hoc titul. capite litteraturam, de voto.* Petrus Damianus *opuscul. 16.* vbi grauissimè inuehitur in Mautum Episcopum, eo quod ausus fuit asserere, eum qui in ægritudine positus habitum monasticum suscepit, si conualuerit, posse ad sæculum redire. Probatque ex sacris Canonibus, & Toletano Concilio, non deseri sine peccato, quod sponte semel susceptum est; & ita concludit: *Ecce iuxta Galesiani decreti sententiam, quacunque occasione, etiamsi nulla interueniat mora probationis, quisquis religioso habitu semel induitur, funditus sibi redeundi ad sæculum licentia denegatur.* Et *cap. 6.* ibi: *Ægrotos pariter, & incolumes eadem regula comprehendit, quæ non solùm voluntariè, sed etiam violenter conuersos, vltrò etiam deceptoris machinationibus persuasos, in eodem proposito perseuerare decernit.* Illustrant vltra laudatos in præsenti à Barbosa, Suarez *tom. 2. de relig. lib. 1. de essentia voti, cap. 7. & 8.* & *tom. 3. libro 6. cap. 4.* Auendaño *de metu lib. 2. cap. 11. num. 41.* Basilius *de matrim. cap. 29. num. 4.* Thom. Sanchez *in Decal. lib. 4. cap. 3. num. 4.* Lugo *de iustitia tom. 1. de contract. ingen. disputat. 22. sect. 7. num. 113.* Balboa *in præsenti, num. 7. de probat.* D. Antonius Feloaga *in cap. 1. de his quæ vi, in rat. decid. ex num. 44.*

5. Traditvr dvbitandi ratio.

Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo: Votum ex se petit voluntatem, atque voluntariam deliberationem, vt probat P. Suarez *dict. lib. 1. de voto, cap. 7.* vnde necessariò debet interuenire vouentis libertas: sed hæc deliberatio deest in ægroto vltimo languore depresso, immò voluntaria redditur, quia nisi infirmus ægritudine vrgeretur, votum non emitteret; potiùs enim de salute cogitans vouit, vt eam recuperaret, & ad sæculum rediret, quam vt adimpleret promissum: igitur cùm deficiat deliberatio voluntaria, ad essentiam voti necessaria, in præsenti casu professio nullius momenti est. Augetur hæc dubitandi ratio, nam vt infirmentur actus humani propter metum, parum refert a quo is adhibeatur, dummodo is intercedat, *l. non interest, ff. de his quæ vi*: sed notum est, infirmitatem per se metum incutere. S. Leo *sermone de passione Domini*, ibi: *Non enim posset Domino seruus, & Magistro maior esse discipulus, qui humanæ fragilitatis trepidationem non vinceret, nisi victor mortis antè timuisset.* Ergo licèt in præsenti casu metus ab alio non incutiatur, cùm tamen verè adsit, professio, nulla redditur. Facit argumentum, quod deducitur *ex l. 2. §. final. l. qui leuandæ, ff. ad l. Rhodiam de iactu*, vbi docetur, quod si dominus leuandæ nauis gratiâ, dum nauis vento, & crispantibus vndis iactatur, merces in mari proiiciat, proprietatem earum non amittit, quia non animo derelinquendi iactauit. Igitur similiter, cùm ægrotus languore depressus, anteactæ vitæ memoriâ deterritus, votum, aut professionem emittit, non creditur dominium sui ipsius alienasse, si conualuerit.

6. De voto ex metv facto.

Quâ difficultate non obstante vera est præsens decisio, pro cuius expositione sciendum est, quod licèt voluntas coacta, voluntas sit, vt probaui *in cap. 1. de his quæ vi*, quia propositum voluntatis nunquam potest esse omnino coactum, iuxta D. Thom. *1. 2. quæst. 6.* tamen interdum per coactionem quandam moralem, quæ homini fieri solet per inflictionem alicuius mali, vel eius comminationem, vt illius vitandi causà vouendum, seu profitendum in aliqua religione inducatur, minuitur voluntas; quia homo ratione illius vult, quod aliàs nollet, si liber esset à tali metu. Vnde circa votum emissum ex simili vi, aut metu, sequentes casus distinguendi sunt. Primus est quando vis grauis infligitur directè ad extorquendum votum; quo casu constans est principium, votum non valere, *capite non est 15. quæst. 1. capite præsens 20. quæst. 3. capite puella 20. quæst. 1. capite si quis 14. quæst. 5. cap. vltim. §. ex his 23. quæst. 6.* Trident. *sess. 25. de regul. cap. 19.* latè probant pluribus relatis Auendaño *de metu lib. 2. cap. 10. à num. 15.* Valenzuela *consil. 142. num. 7.* Stephanus Durant. *qq. iuris quæst. 4.* Feloaga *in dict. cap. 1. ratiocin. vltim. num. 2. & 3.* qui latè, & doctè prosequuntur alios casus, in quibus ex metu non ita graui, aut reuerentiali votum emittitur. Secundus casus est, cùm votum fit propter metum prouenientem ex naturalibus causis, veluti ex graui morbo, ex naufragij periculo, & similibus; quo casu certum est, votum factum ex quocunque metu proueniente à causa naturali, etiamsi grauissimus sit, non obstare quominus validum sit, obligetque ipsum vouentem, vt docent cum D. Thoma *primâ secundæ, quæst. 6. articul. 6.* Theologi suprà relati, Suarez *dict. lib. 1. de essentia voti, capite 7.* Deinde sciendum est, infirmitatem corporis per se non includere dementiam, vel mentem non sanam, *l. senium, C. qui testamenta, l. 2. l. in aduersa, ff. eodem titul.* cùm quis possit corpore esse languens, & infirmitate opprimi, mente tamen sanus: quare ita languore depressus potest testamentum, & alios actus legitimè facere, licèt proximus morti sit, mortisque cogitatione turbetur, *l. hac, §. at cùm humana, C. de testam.* etiamsi in extremis constitutus sit, *l. Seia, §. final. ff. de donat. causâ mort.* licèt eius confessioni non stetur in alterius præiudicium, *l. 3. §. 1. ad Syllan. l. 4. ff. de inoffic. l. 39. ff. de pignor. l. 28. ff. ad Velleianum,*

Hunnius *ad Treutl. disputat. 31. thesi 5. quæst. 45. num. 6.*

7. TRADITVR RATIO DECISIONIS. Vnde iam apparet vera ratio præsentis assertionis; nam quoties metus non est incussus gratiâ extorquendi votum, siue proueniat à causa naturali, siue libera, quantumvis grauissimus sit, non irritat votum, quia tunc à nemine impellitur vouens ad votum emittendum, sed sponte sua vouendi medium elegit; nam ille dicitur simpliciter, absoluteque velle, qui actu absoluto, & efficaci aliquid eligit hic, & nunc, vt illud sua voluntate faciat, etiamsi simul habeat simplicem displicentiam, quâ nollet id facere, si absque illo incommodo posset: ita verò se habet, qui ex timore alicuius mali vult vouere; eligit enim hic, & nunc hoc medium, tanquam sibi conueniens, vel necessarium ad finem vitandi malum. Hoc autem nihil impedit ad valorem voti; quia nec intentio illius finis reddit materiam illius voti malam, vt per se notum est; nec etiam excludit, quin illa electio sit per actum prouenientem ab intrinseco appetitus, cum perfecta cognitione, & iudicio omnium circunstantiarum occurrentium; in quo consistit, actum illum esse simpliciter voluntarium; vnde constituit hominem simpliciter, & absolutè volentem: nam voluntas coacta, voluntas est, *l. si mulier, §. penult. ff. quod metus causâ.* Est denique actus ille liber, quia non obstante metu posset non fieri; vnde confirmatur; nam si actus esset de se malus, libertas illa ad peccandum mortaliter sufficeret: ergo voluntas metu extorta sufficit ad obligandum Deo per votum; nam eadem est vtrobique ratio, quam de peccatis attigit Augustinus *in cap. meritò 15. quæst. 1. & quæst. 24. in Numer.* dicens: *Peccata per metum commissa, non esse peccata nolentium, sed volentium*; quia licèt si peccans aliàs nollet peccare, quia peccatum secundùm se, ac simpliciter spectatum illi displicet; tamen hic, & nunc liberè vult peccatum, vt medium vtile ad vitandum malum, quod metu imminet. Hæc autem ratio æquè de voto procedit; nam voluntas, quæ sufficit ad obligandum hominem diabolo, sufficiet ad obligandum Deo.

8. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam vt iam probaui, vrgente ægritudine plena, & recta deliberatio dari potest, sufficiens ad votum emittendum, sicut ad alios actus humanos; & licèt ita ægrotus aliàs nisi infirmitate impellente forsan non voueret, tamen causa finalis fuit salus animæ, licèt impulsiua esset infirmitas corporis, metusque inde proueniens; qui cùm intrinsecùs insligatur à causa naturali, etiamsi grauissimus sit, non obstat quominus votum illâ occasione emissum valeat, & obliget, argumento textus *in l. si mulier 21. ff. de eo quod metus*; vbi si mulier contra patronum suum ingrata facta, sciens se ingratam, cùm de suo statu periclitabatur, aliquid patrono dederit, vel promiserit, ne in seruitutem redigatur, cessat edictum; quia hunc sibi metum ipsa infert: obseruat Glossa ibi, *verbo Quia*, & latiùs prosequitur Cardinalis Lugo *de iustitia & iure tom. 2. de contract. in gener. disputat. 22. sect. 7. num. 156.* Nec obstat augmentum deductum ab exemplo eius, qui leuandæ nauis gratiâ res suas proiecit in mare; eius enim longè dispar est ratio. Nam qui leuandæ onustæ nauis gratiâ res proiecit, non habet animum ipsas absolutè derelinquendi, nec vt amitteret, abiecit; sed vt medius inter metum, & spem, cuius affinem contrarietatem eleganter depinxit Ant. Muretus *lib. 12. var. lect. cap. 6.* nauim leuaret, ne tempestate depressa absorberetur, statim ac posset ea cessante conquisiturus, & recuperaturus, vt expressere Consulti in suprà citatis iuribus: qui verò ægritudine oppressus votum emisit, totum se Deo obtulit, nunquam ad sæculum rediturus, etiamsi conualuerit, vnde ex fine ipsius voti animum sese ipsum derelinquendi, ac nunquam recuperandi habuisse, notissima præsumptio est; iuxta Vlpianum sic aptissimè in proposito exponendum *in l. falsus 44. §. si iactum, de furtis*, cum Accursio, & Antonio Fabro *in dict. l. 2. §. final. ff. ad leg. Rhodiam, prope finem*: hancque fuisse Vlpiani mentem ipsemet explicuit Vlpianus ex Labeonis, & Cassii sententia *in l. si finita 15. §. si quis metu, ff. de damno infecto*: quem in hanc rem nouiter produco, & a dissensu vindico, quo à cæteris potiris desciuisse putatur.

Suprà traditis adhuc obstat textus *in cap. Gonsaldus 17. quæst. 2.* vbi Gonsaldus Presbyter infirmitatis languore depressus monachum se fieri promitit: & tandem Alexander II. negauit, cum verè monachum factum fuisse: ergo quia professio emissa ægritudinis tempore nulla est. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Summum Pontificem in eo textu negasse Gonsaldum monachum non esse ob metum ex ægritudine imminentem; sed quia per annum probationis vestem, & vitam monasticam non peregerat: vnde ex eo textu rectè à contrario sensu deducitur, accedentibus aliis professionis solennitatibus, prætextu ægritudinis professionem eius tempore emissam non vitiari, vt deducunt Suarez *dict. cap. 7. num. 7.* Feloaga *suprà, num. 50.* & alia, pro ipsius textus interpretatione adduxi *in cap. ex transmissa, de renunciatione.* 9. EXPONITVR TEXTVS IN CAP. GONSALDVS 17. Q. 2.

Deinde obstat textus *in cap. in præsentia, de probat.* in cuius serie supponitur, votum religionis factum ab ægroto deberi post conualescentiam innouari: igitur quia à principio nullum fuit ob ægritudinis metum. Cui difficultati respondendum est, ea verba, *Quod veri facti pœnitens*, &c. non esse Pontificis, sed partis allegantis, vt ibi notaui. 10. EXPONITVR CAP. IN PRÆSENTIA DE PROBAT.

CAPVT

CAPVT XVIII.

Idem *Priori, & Conuentui* [a] *Diluiomenensi.*

Licèt quibusdam monachis, & canonicis, nec-non & Hospitalariis, & Templariis à Sed. Ap. sit [b] indultum, ne postquam aliquis professus fuerit apud eos, ad alium locum possit ipsis inuitis, arctioris etiam religionis obtentu transire vt secundùm Apostolum vnusquisque in ea vocatione permaneat, in qua dignoscitur esse vocatus. Quia tamen vbi spiritus Dei est, ibi libertas; & qui spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege, quia lex non est posita [c] iusto: ea ratione videtur hoc illis fuisse concessum, ne quis ex temeritate, vel leuitate in iacturam, & ruinam sui Ordinis, sub prætextu maioris religionis ad aliam transuolaret, sicut frequenter à multis constat esse [d] præsumptum: non quidem, vt ei transeundi licentia denegetur, qui eam cum humilitate, ac puritate duxerit postulandam, quâ non fictè, sed verè ad frugem melioris vitæ valeat transmigrare. Talis ergo, postquàm à Prælato suo transeundi licentiam postulauerit, ex lege priuata, quæ publicæ legi præiudicat, absolutus, liberè potest sanctioris vitæ propositum adimplere, non obstante proterua indiscreti contradictione Prælati; quia priuilegium meretur amittere, qui concessâ sibi abutitur potestate: cùm & Rom. Pont. qui supremam obtinet in Ecclesia potestatem, Archiepiscopis, & Episcopis concedendi licentiam ex iusta causa petentibus sine difficultate [e] concedat. Quocirca nouerint vniuersi, quibus huiusmodi priuilegium est concessum, se ad concedendum transeundi licentiam taliter postulantibus de iure teneri; quia sicut subditus à Prælato cum humilitate, & puritate debet transeundi licentiam postulare, ne bonum obedientiæ contemnere videatur: sic profectò Prælatus subdito sine difficultate, & prauitate qualibet debet transeundi licentiam indulgere, ne videatur propositum impedire diuinitus inspiratum. Si verò probabiliter dubitetur, vtrum quis velit ad ordinem arctiorem, an laxiorem ex charitate, an temeritate transire, superioris iudicium est requirendum, ne fortè angelus sathanæ in lucis angelum se transformet: illâ semper regulâ inuiolabiliter obseruatâ, vt nullus absque licentia Rom. Pont. præsumat occasione quacunque deserere [f] Præsulatum: quoniam sicut maius bonum minori bono præponitur, ita communis vtilitas [g] speciali vtilitati præfertur: & in hoc casu rectè præponitur doctrina silentio, solicitudo contemplationi, & labor quieti; ad quod vtique designandum vnigenitus Dei filius Iesus Christus, non de Rachele secundùm carnem natus est, sed Lia: nec legitur eum in domum suam Mariam excepisse, sed Martham. Vnde quando potest Episcopus præesse pariter, & prodesse, non debet cedendi postulare licentiam, aut etiam obtinere. Cùm ergo dil. f. R. monachus vester ad fratres [h] Cistercien. Ordinis transmigrauerit, non vt Ordini vestro aliquatenus derogaret, sed vt apud eos vitam duceret arctiorem: disc. v. per A. s. m. quat. super eo, quod de corde bono, & conscientia pura, & fide non ficta fecisse dignoscitur, eum nullatenus molestetis: quia charitas est fons proprius, cui non communicat alienus.

NOTÆ.

1. [a] *Diluiomenen.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 4. in sexta autem legitur, *Dimoliensi.* Glossa autem marginalis emendat, *Dubiolensi*, seu *Dunoliensi.* Vnde adeo corrupta manet hæc inscriptio, vt non facilè cognosci possit monasterium, cuius Priori in præsenti rescribit Innocentius.

[b] *Indultum.*] Quas constitutiones citat Hostiensis *hîc.*

[c] *Posita iusto.*] Hæc verba exposui *in cap.* 1. *de constit.*

2. [d] *Præsumptum.*] Paucis enim bene cessit Ordinis proprij mutatio; immò sæpe sæpius infeliciter, vt docet D. Bernardus *in apolog. ad Guillel. Abbatem*, dum ait: *Scio nonnullos de aliis Congregationibus, & Institutionibus, ad nostrum Ordinem peruolasse, pulsasse, intrasse, qui hoc quidem agendo suis scandala reliquerunt, & nobis nihilominus attulerunt: dum quantùm illos suâ temeraria discessione, tanto nos turbarunt suâ miserâ conuersatione: quoniam superbè spreuerunt quod tenebant, & temerè præsumpserunt quod non valebant.* Quod & horribilibus exemplis probatur; nam Gerson *epist. ad quendam Carthus. tom.* 1. *consid.* narrat Ioannem Borbonium Cœlestinum, sub districtioris Ordinis obtentu receptum à Franciscanis de Obseruantia; paulò pòst abscessisse, vxoremque duxisse, & ab eius propinquis occisum fuisse. Refert etiam Picardus *in notis ad epist.* 29. *Anselmi*, Franciscanum

quendam Bammetianum præpostero arreptum zelo expetiisse Capuccinos, vbi mox à dæmonio impetitus habitum, & funem abiecit. Alia referunt Thomas à Kempis 2. *p. ferm. ad nouit. ferm.*5. Haæphtenus *disquis. monast. lib.*4. *tract.*2. *disquis.*6.*num.*3. Menardus *in notis ad concord. regul. fol.* 1006.

[e] *Concedat.*] Vt probaui *in cap. quoad translationem, de renunc.*

[f] *Præsulatum.*] Iuxta adducta *in cap.* 1. *de renunc.*

3. [g] *Vtilitas specialis.*] Consonat D. Augustinus *lib.* 19. *de ciuit. Dei, cap.* 19. *Otium sanctum quærit charitas veritatis; negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipienda, atque intuanda vacandum est veritati; si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem: sed nec sic omnino veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suauitas, & opprimat ista necessitas.* Videndus D. Thomas 2. 2. *quæst.* 182. *artic.*1.

[h] *Cisterciensis.*] De quo ordine nonnulla adduxi *in cap.* 6. *de rescript.*

COMMENTARIVM.

4. CONCLVSIO REFERTVR, ET PROBATVR. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Religiosis zelo sanctioris vitæ licet ad religionem strictiorem transire, petitâ, licèt non obtentâ sui Prælati licentiâ.* Probant eam textus *in cap. non est nobis*, iuxta communem intellectum, *hoc tit. cap. fanè, hoc titul. cap. statuimus. cap. mandamus* 19. *quæst.* 3. *cap.* 1. 20. *quæst.* 4. *extrauag. viam, hoc titul. inter communes.* Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 12. & *sess.* 25. *de regul. cap.* 4. & 19. Illustrant vltra congestos à Barbosa *hic*, & *de iure Eccles. lib.* 1. *cap.* 44. *num.* 76. Ricciulus *de iure person. lib.* 8. *cap.* 4 *cum sequent.* Balboa *in cap.* 3. *de iureiur. num.* 53. Azor *part.* 1. *Instit. lib.* 12. *cap.* 14. & 15. Haæphtenus *lib.* 4. *disquis. monast. tractatu* 2. *disquis.* 6. Scortia *in select. Pontif. constit. epit.* 30. *theorem* 79. Sanchez *lib.* 7. *in Decalog. cap.* 7. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 3. *cap.* 8. Tamburinus *de iure Abbat. lib.* 1. *disputat.* 21. Rota apud Posthium *de manutent. decis.* 164. Stunica *de voto quæst.* 3. *num.* 30. Zypæus *ad hunc titul. respons.* 9. Araujo *in decis. mor. tract.* 6. *quæst.* 26. *num.* 28. Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *de apost. à relig. capite* 1. Thom. Delbene *part.* 2. *de offic. Inquisit. dub.* 236. *sect.* 252.

5. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti iuris consideratione; nam monachum alienum recipere sine litteris commendatitiis proprij Abbatis, sacris canonibus est prohibitum. Concil. Agathense apud Gratianum *in cap. monachum* 20. *quæst.* 4. ibi: *Monachum nisi Abbatis sui aut permissu, aut voluntate, ad alterum monasterium commigrantem, nullus Abbas aut suscipere, aut retinere præsumat.* Quæ verba licèt non reperiantur in ipso Concilio, vt iam notauit Bosquetus *ad Innoc. lib.* 1. *epist.* 150. extant tamen alia eundem sensum exprimentia. Synodus 7. *can.* 21. ibi: *Non oportet monachum, vel monacham proprium relinquere monasterium, & in aliud se conferre; si hoc autem contigerit, ipsum hospitem recipi est necessarium: sed eum recipi sine mente monasterij Præfecti non conuenit.* Igitur non licet religiosis sine sui superioris licentia etiam ad strictiorem religionem transire. Secundò difficilis est hæc Innocentij Decretalis, dum in ea deciditur, zelo sanctioris, & perfectioris vitæ licere transire ad strictiorem religionem, petitâ prius a superiore licentiâ; nam ad commutandum votum euidenter in melius, nulla est necessaria superioris auctoritas, *cap.* 3. *de iureiur.* ibi: *Promissum non infringit, qui illud in melius commutat.* Et *cap. scripturæ, de voto*; eâ ratione, quia euidenter commutatio fit in maius bonum, vt docuerunt Lessius *lib.* 2. *de iustitia, cap.*40. *num.*87. Azor *tom.* 1. *instit. lib.*11. *cap.* 18. *quæst.* 1. Caietanus, Couar. Valentia, & alij, quos refert, & sequitur Balboa *in dict. cap.* 3. *de iureiur. num.* 48. igitur cùm euidenter religiosus transit ad sanctiorem, & strictiorem vitam, nulla necessaria est superioris licentia. Tandem pars illa præsentis decisionis, vbi asseritur, sufficere, quod petatur licentia à Prælato, licèt non concedatur, difficilis est; siquidem quando licentia petenda est ad actum celebrandum, non sufficit eam petere, nisi simul fuerit concessa, *cap. religiosus, de testam. in* 6. igitur si in præsenti casu erat petenda licentia superioris, expectari necessariò debebat.

Adhuc tamen defendenda est præsens Innocentij decisio, pro cuius expositione scire oportet, quod licèt apud antiquos transitus monachorum de vna religione ad aliam parum in vsu esset, quia leuitatis, morumque prauitatis indicium erat, vnde D. Bernardus *de præcept. & dispens.* improbat transitum ad aliam religionem, etiam vitæ strictioris causâ, his verbis: *Secundò de religiosis, ac bene ordinatis monasteriis nullus professorum, meo consilio, ne arctioris quidem vitæ desiderio, sine licentia sui senioris egredietur. Egressus tamen, si melius inuenerit, & elegerit, meo nihilominus iam consilio non regrediatur ad inferius bonum, quod reliquerat, & contempserat præ meliori: præsertim si illud melius tale fuerit, quod eius primæ professioni congruere videatur.* Cur autem ne strictoris quidem vitæ desiderio ad alium Ordinem transitum consulat, has ipse postea rationes subnectit: *Primò propter scandalum ipsorum, quos deserit. Deinde quia certa pro dubiis relinquere, tutum non est. Forsan enim hoc tenere potest, illud non poterit. Tertiò suspectam habeo leuitatem, quâ id sæpe, quod facilè volumus antequam probemus, experti iam nolumus, vno prope momento id ipsum & cupientes, & respuentes, tam leuiter, quàm irrationabiliter. Quales vtique non paucos frequenter experimur, qui vnâ vix horâ in vna voluntate durantes, aurâ leuitatis impulsi vagi, & instabiles, hac & illac velut ebrij nutant, mutantque pro experimento iudicium; immò sine iudicio fluctuantes, spe tumultuantes, tot de se consilia præsumunt, quot loca reuisunt.* Accedit quod loci mutatio rarò facit meliorem, iuxta illud Horatij *epist.*11. — 6. DE TRANSITV RELIGIOSI AD ALIAM RELIGIONEM.

Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

Quodque vt plurimùm falsâ mutationis loci consolatione propositâ, verâ animi leuitate vocationem suam deserit monachus, & claustrum fugit.

Insolabiliter tamen istuc mens, animusque
Fert, & amat spatiis obstantia rumpere claustra,
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors;
Stultus vterque locum immeritum causatur iniquè;

Inquit

Inquit ipse *epist.* 14. Sed reuerà (vt argutè ipse subdit :)

In culpa est animus, qui se non effugit vnquam.

Nec omittendus est Lucretius rem luculenter exponens *lib.* 3. *de rebus natur. in fine.*

Si possent homines proinde ac sentire videntur
Pondus inesse animo, quod se grauitate fatiget,
Et quibus id fiat causis cognoscere, & vnde
Tanta mali tanquam moles in pectore constet,
Haud ita vitam agerent, vt nunc plerunque videmus,
Quid sibi quisque velit, nescire, & quærere semper
Commutare locum, quasi onus deponere possit.

Et post aliqua, quibus inquietum demutantis loca animum pingit, concludit :

Hoc se quisque modo fugit.

Verùm quia iuxtà ipsum D. Bernardum *dicto cap.* 10. duce spiritu libertatis licet transire de loco ad locum; ideo Ecclesia permisit transitum religiosis de vna Religione ad aliam, ita vt licèt nullus ordo, seu monasterium integrè ad aliud inconsulto Romano Pontifice transire non possit, *cap. vnic. §. firmatos, de relig. domib. in* 6. tamen priuatus, siue vir, siue fœmina, studio perfectioris vitæ ad aliam Religionem transire possit, licentiâ petitâ à proprio Prælato, qui dum eam concedit, non debet absoluere religiosum ab obedientia. Concil. Salzeburg. tempore Gregorij X. *can.* 2. ibi : *Sed nec licitum sit Abbatibus, cum nec vnquam licuerit, monachos ad ordinem strictiorem transeuntes absoluere ab obedientia, quæ monachorum ossibus inseparabiliter est affixa.* Non tamen licet ad laxiorem sine licentia Romani Pontificis transire. Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 19. Ricciulus *dict. lib.* 8. *de iure person. cap.* 1. Sed si de facto transeat religiosus ad strictiorem religionem, non ideo creditur apostata, vel in excommunicationem incidit, vt pluribus relatis probat Gibalinus *de clausur. disquis.* 2. *cap.* 2. §. 3. *num.* 24. Restituendus tamen est priori Prælato, donec cognoscatur, an strictior sit Religio, ad quam transire vult, *cap. non est, cap. Ioannes, hoc tit.* Azor *dict. lib.* 12. *instit. p.* 1. *cap.* 14. Zypæus *respons.* 19. *ad hunc tit.* vbi exponit textum *in cap. sanè, hoc tit.* In hoc tamen examine non attenditur vtra Religio sit perfectior, sed quænam strictior sit. Ricciulus *dict. lib.* 8. *cap.* 6. Quæ tamen dicantur strictiores, asperioresve religiones, exponunt Barbosa *in præsenti*, Ricciulus *dict. cap.* 7. ad quam partem spectant textus *in Clement. vt professores, hoc tit.* extrauagans Martini IV. *hoc tit. inter communes.* Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 11. Et idem in monialibus transeuntibus ad alia monasteria statuitur in Concil. Augustan. *can.* 8. Sanctimonialis, quæ spontaneâ voluntate strictioris vitæ proposito se alligare voluerit, nulla re obstante, id quod bona intentione disposuerat peragendum ab Episcopo non impediatur. Resoluit Tamburinus *vbi suprà* : & quis dicatur superior quoad licentiam petendam, & alia dubia, quæ circa transitum regularium euenire solent, examinant, & resoluunt Azor, & Suarez *vbi suprà*, Marinis *allegat.* 105.

7. TRADITVR DECIDENDI RATIO. Ratio præsentis decisionis, quare videlicet religiosis permittatur transitus ad strictiorem religionem, prouenit ex zelo perfectioris vitæ, quo motus religiosus, & Dei inspiratione ductus, strictiorem appetit religionem; quo casu cùm diuinæ inspirationi impunè resisti non possit, *cap. duo sunt* 19. *quæst.* 3. ideo potest quis studio, & zelo perfectioris vitæ deserere propriam religionem, & ad strictiorem transire : sed quia hoc facere debet cum humilitate, ideo priùs debet petere licentiam à proprio Prælato; & quia sæpe sæpius per indiscretam Prælati denegationem impeditetur propositum sanctioris vitæ, *cap. Iulianus* 11. *quæst.* 3. ideo sufficit eam petere, licèt non obtineatur, vt in alijs iuris casibus plerumque contingere solet, *in cap. cùm olim, de arbitris.* Valde tamen attendenda est similis transitus causa, quæ plerumque simulatur ex studio, & zelo strictioris vitæ, cùm plerunque ex diaboli tentatione proueniat. Vnde similes transitus reprehendens Petrus Blesensis *lib.* 9. *epist.* 19. ait : *Ranas, & muscas inquietantes penetralia cordis vestri, vtinam addicere, vel potiùs exterminare breui admonitione possem? Non ignoro apud Aristotelem dubitare de singulis non esse inutile; teneo autem apud Hippocratem, quod mutationes maximè generant morbos. Dicit Gregorius, quod plantæ, quæ sæpe transponuntur, radices non mittunt.* Et Anselmus *lib.* 1. *epist.* 29. eundem transitum increpans ait : *Quod si sibi videtur maiora quædam, ac vtiliora spiritualis feruore appetere, quàm illi præsentis monasterij institutionibus liceat, æstimet aut se falli, siue præferendo paria paribus, siue minora maioribus, vel præsumendo se posse, quod non possit; aut certè credat, se non meruisse quod desiderat.* Plura pro improbandis huiusmodi mutationibus cumulauit Haæphtenus *lib.* 4. *disquis. tract.* 2. *disquis.* 6.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam in iuribus ibi expensis non agitur de transitu monachi ex vna religione ad aliam zelo perfectioris vitæ, sed de transitu de vno cœnobio ad alium eiusdem ordinis, vt iam notaui *in cap. non est* 7. *hoc tit.* quo casu sine litteris commendatitiis proprij Prælati non potest monachus etiam petitâ licentiâ, sed non obtentâ, recipi in alio monasterio eiusdem ordinis, ex rationibus adductis *in dict. cap.* 7. Nec obstat secunda difficultas; nam verum est, quemlibet posse propriâ auctoritate votum à se emissum in melius commutare, quod ex præsenti textu probatur. Siquidem in eo ait Innocentius, etiam renuente proprio Prælato posse religiosum transire ad strictiorem religionem, vt iam notauit Balboa *in dict. cap.* 3. *de iureiur. num.* 53. Debet tamen peti licentia à proprio Prælato, ne temerè, & ex leuitate, & in obedientiæ contemptum transitus fiat; sed si legitimè petatur, & Prælatus renuat indiscretè eam concedere, tunc poterit religiosus ad strictiorem religionem transire. Nec obstat vltima difficultas, cui satisfacit Morla *in empor. tit.* 12. *quæst.* 10. dum asserit, in præsenti speciale ius circa transeuntes ad religionem strictiorem constitui, quod in alijs casibus non obseruatur; nam ideo religiosus debet petere licentiam à proprio Prælato, ne ex obedientiæ contemptu, aut leuitate animi transferat se; Prælatus verò tenetur eam iustè petenti concedere : quare si neget, iniustitiam facit; nam talis licentia non pendet ex eius libera voluntate, sed ex boni, iustique viri arbitrio, & ita si iniustè denegetur, pro concessa habetur.

8. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

CAPVT XIX.

Idem *Præposito, & Decano, & Scholastico de Miren.* [a] *Colonien. diœc.*

VEniens ad Apost. Sedem G. mulier latrix præsentium simplici nobis insinuatione monstrauit, quod cùm matrimonium cum E. de Herd. Colonien. diœc. in facie Ecclesiæ contraxisset, & diutiùs cohabitasset eidem, orta est dissensio inter ipsos, & sic suadente humani generis inimico, quod deinceps alter non requireret reliquum, vterque corporaliter præstitit iuramentum. Hanc tamen vir ipse causam diuortij assignauit, quòd quandam ipsius mulieris amitam [b] cognouisset antequam eam duceret in vxorem : sed licèt hoc assererent quamplurimi, non tamen fuit super hoc Ecclesiæ facta fides. Cùm autem postmodùm ad secunda vota conuolasset vterque, secundo viro viam vniuersæ carnis ingresso, adhuc priore superstite viro dicta mulier se fecit in arcto [c] loco ad pœnitentiam agendam includi, vbi sex annis in deuotione peractis, audiens à quibusdam discretis, & religiosis personis, quod sic saluari non posset, ad Apost. Sedem accessit, humiliter postulans, & deuotè, vt ei dignaremur impendere consilium salutare. Nos igitur attendentes, quod illud fuit illicitum [d] iuramentum, disc. v. per A. s. m. quat. præfatum virum monere attentiùs, & inducere procuretis, eum si necesse fuerit, per cens. eccl. ap. rem. cogentes, vt eâ, quam superduxit, exclusâ, præfatam recipiat mulierem, audituri postmodùm si quid fuerit quæstionis, & illud debito fine appell. rem. decisuri. Si verò contra matrimonium nihil fuerit ostensum, & vir sæculo derelicto maluerit ad [e] regularem vitam migrare, vos ei super hoc licentiam tribuatis, vt & illa sic possit in suo, sicut desiderat, proposito remanere.

NOTÆ.

1\. [a] COloniensi.] Ita legendum est, non *Colocensi*, vt legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. nam in præsenti agitur de Coloniensi diœcesi Agrippina, vt notauit Chopinus *lib.* 1. *de sacra pol. tit.* 3. *num.* 1. De Ecclesia Coloniensi nonnulla notaui *in cap.* 7. *de ætate, & qualit.*

2\. [b] *Cognouisset.*] Quod si Ecclesiæ constaret, separandi erant, iuxta ea, quæ dabimus *in cap. super eo, de eo qui cognouit consanguin.*

[c] *Arcto loco.*] Monasterio videlicet, iuxta tradita *in cap.* 1. *hoc tit.*

3\. [d] *Iuramentum.*] Quia non fuit factum animo seruandi castitatem, quod valeret, vt dicemus infrà, *tit. proximo*; sed ex ira, & leuitate, vt post Thomam Sanchez docet Barbosa *in præsenti.*

4\. [e] *Ad regularem vitam.*] Et ita ex mutuo consensu religionem profiteatur, iuxta textum *in cap.* 1. vbi commentarium huius textus dabimus, *de conuers. coniug.*

CAPVT XX.

Idem *Abbati de Affligen.* [a] *& Magistro R. & G. Canonicis Traiecten.*

COnsulti sumus frequenter à multis, vtrum is, qui monasterium est ingressus habitum sumendo nouitij, si ante professionem emissam infra tempus probationis voluerit exire, licitè possit absque apostasiæ nota, vel noxa, præsertim cum debita morum correctione ad sæculum remeare. Licèt autem super hoc senserint diuersi diuersa; nos tamen credimus distinguendum, vtrum is proposuerit absolutè [b] vitam mutare, vt sub habitu regulari omnipotenti Deo de cætero famuletur; an conditionaliter experiri obseruantiam regularem, vt ita demùm, si sibi placuerit, profiteatur Ordinis disciplinam; aut si forsitan non placuerit, moribus emendatus ad statum pristinum reuertatur. In primo casu debet, vt regulariter viuat, ad laxiorem saltem regulam pertransire : in secundo potest in sæculo, non tamen vt viuat sæculariter, remanere : & vt quæ sit eius intentio, pleniùs agnoscatur, propositum suum in principio protestetur. Hac ergo distinctione diligenti meditatione pensatâ, dil. f. Traiecten. Decanum inquiratis solicitè quæ videretis requirenda, & statuatis canonicè, quæ videritis statuenda.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. [a] Afligen.] Hæc inscriptio corruptè habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. final.* Afiligenium enim potens admodum est monasterium; in Cameracensi olim diœcesi, nunc Machiliniensi situm; fundatum in honorem D. Petri ab Henrico III. Lobani Comite anno 1086. vt referunt Aubertus Miræus *in orig. Benedict.* Bucelinus *tom. 1. German. sacr. fol. 3.* Fratres Sarmathani *tom. 4. Gall. Christ. fol. 9.*

[b] *Vitam mutare.*] Nam tunc censetur renunciasse anno probationis, & ita professionem emittere, vt docuit Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 22. num 33.*

CAPVT XXI.

Lingoniensi [a] *Episcopo.*

[b] POstulasti per Sedem Apostolicam edoceri, quare contra Iudæum procedere debeas, qui manus iniecit in quendam Presbyterum violentas. Ad quod fraternitati tuæ breuiter respondemus, quod si dictus Iudæus tuæ iurisdictionis existit, ipsum pœnâ pecuniariâ punias, vel aliâ secundùm quod conuenit, temporali, faciens percusso satisfactionem congruam exhiberi. Alioquin dominum eius moneas, & inducas, vt passo iniuriam, & Ecclesiæ ab eo satisfieri faciat competenter. Quod si dominus eius id neglexerit adimplere, tu Christianis per censuram ecclesiasticam interdicas, ne cum ipso Iudæo, antequam satisfaciat, præsumant commercia exercere. Consequenter quæsisti, quid facere debeas de quodam captiuo, qui se falsò Episcopum asserens, altaria consecrauit, & alia plura exercuit, quæ ad officium pertinent Præsulatus. Ad quod tibi taliter respondemus, vt illa, quæ taliter egit, irrita nuncies, & ipsum perpetuo carceri facias mancipari, pane doloris, & aquâ angustiæ sustentandum. Tertiò quæsiuisti, vtrum illi, qui in annis [c] minoribus constituti, nouitiorum habitum susceperunt, & infra annum postmodùm facta professione ad sæculum sunt reuersi, & ab Episcopis suis hoc scientibus ad sacros Ordines sunt promoti, sustineri debeant in illis Ecclesiis ministrare, in quibus fuerint ab eisdem Episcopis instituti. Nos ergo fraternitati tuæ breuiter respondemus, quod propter hoc non sunt ab ipsis Ecclesiis amouendi, sed in eis possunt liberè ministrare, nisi fortè prudentia suppleuerit in illis ætatem, vt saltem transire debeant ad regulam laxiorem; cùm ipsi absque protestatione religionis habitum assumendo, vitam præsumantur proposuisse mutare. Datum Later. VII. Idus Iunij, Pont. nostri anno V.

NOTÆ.

1. [a] LIngoniensi.] In quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* legitur *Legionensi*, sed tam inscriptionem, quàm litteram restituo ex Regestro epistolarum Innocentij edito à Bosqueto, vbi *lib. 5. regestr. 15. epist. 126.* reperitur textus hic. De Lingoniensi Ecclesia egi *in cap. 8. de rescript.*

2. [b] *Postulasti.*] Hæc priora verba referuntur *in cap. postulasti de Iudæis*, vbi exponemus.

3. [c] *Annis minoribus.*] De ætate ad professionem emittendam necessaria egi *in cap. quia in insulis*, supra relato, ex quo commentario præsens petendum est.

CAPVT XXII.

Honorius III. *Episcopo* [a] *Venetensi.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod nonnulli sunt in diœcesi Venetensi, qui licèt pluribus annis gestauerint habitum monachalem, professionem tamen monasticam non fecerunt; vnde cùm super eo quod habent proprium, & aliàs regulariter viuunt, à te, vel ab aliis arguuntur, non erubescunt dicere, se ad carentiam proprij, & continentiam, ac alias regulares obseruantias non teneri, cùm habitus nequaquam monachum faciat, sed professio potiùs regularis: quare super his Apostolicum postulasti remedium exhiberi, cùm inordinata vita præuaricatorum huiusmodi non solùm eis periculum, sed etiam scandalum inferat mentibus aliorum. Ideoque fraternitati tuæ mandamus, quatenus quoslibet tibi lege diœcesana subiectos, qui prædicto modo terras viis ingrediendo duabus, iuxta Prophetam væ sibi, & perditionem acquirunt, vt postquam per [b] annum gestauerint habitum monachalem,

nachalem, regulam quoque secundùm formam ordinis profiteantur & seruent, monitione præmissâ, per censuras ecclesiasticas appellatione remota compellas.

NOTÆ.

1. [a] *Venetensi.*] Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. vlt.* ex qua ita restituo textum hunc. Guillelmo Præsuli Venetensi, qui fuit ab anno 1223. vsque ad annum 1256. missa est præsens epistola. Venetensis ciuitas est in Gallia, cuius meminerunt Strabo *lib. 4.* Plinius *lib. 4. cap.* 18. Iobelinus *lib. 3. comment. de rebus Pij II.* Cæsar *lib. 3. cap. 2.* Habet Ecclesiam Cathedralem D. Petro dicatam; de qua agunt Fratres Sarmathani *tom. 3. Gall. Christ. fol.* 1156. Eius Episcopo Guillelmo missa est præsens epistola.

2. [b] *Per annum.*] Ad probationem videlicet assignatum, de quo egi suprà *in cap. super 9.*

CAPVT XXIII.

[a] Gregorius IX.

Statuimus nouitios in probatione positos ante susceptum religionis habitum, qui dari profitentibus consueuit, vel ante professionem emissam ad priorem statum redire posse liberè intra annum, nisi euidenter appareat, quod tales absolutè voluerint vitam mutare, & in religione perpetuò Domino deseruire; cùm quilibet renunciare valeat ei, quod pro se noscitur introductum. Nihilominus statuentes ad omnem ambiguitatem penitus amouendam, quod cùm in quibusdam locis religiosis nouitiorum habitus non distinguatur ab habitu professorum, professionis tempore benedicantur vestes, quæ profitentibus conceduntur, vt nouitiorum habitus à professorum habitu discernatur.

NOTÆ.

1. [a] *Gregorius.*] Qui præsentem constitutionem edidit motu proprio, ad decidendam quæstionem toties agitatam, an videlicet pendente probationis anno liceant deserere religionem, & habitum susceptum exuere: Quam ex nouo, & veteri iure examinaui suprà *in cap. 9. hoc tit.* ex cuius commentario, præsens petendum est.

CAPVT XXIV.

[a] Idem.

Ne religiosi vagandi occasionem habentes, salutis propriæ detrimentum incurrant, & sanguis eorum de Prælatorum manibus requiratur: statuimus, vt præsidentes Capitulis celebrandis secundùm statutum Concilij[b] generalis, seu Patres, Abbates, seu Priores[c] fugitiuos suos, & eiectos de Ordine suo requirant solicitè annuatim. Qui si in monasteriis suis recipi possunt secundùm ordinem regularem; Abbates, seu Priores eorum monitione præuiâ per censuram ecclesiasticam compellantur ad receptionem ipsorum, saluâ Ordinis disciplinâ. Quod si hoc regularis ordo non patitur, auctoritate nostra prouideant, vt apud eadem monasteria in locis competentibus, si absque graui scandalo fieri poterit, alioquin in aliis religiosis domibus eiusdem Ordinis, ad agendam ibi pœnitentiam talibus vitæ necessaria ministrentur. Si verò huiusmodi fugitiuos, vel eiectos inobedientes inuenerint, eos excommunicent, & tamdiu faciant ab Ecclesiarum Prælatis excommunicatos publicè nunciari, donec ad mandatum ipsorum humiliter reuertantur.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Gregorius videlicet IX. qui nouam hanc constitutionem edidit pro religiosis fugitiuis, & eiectis reuocandis ad proprium monasterium: & licèt cum aliis Azor *p. 1. instit. lib. 12. cap. 17. q. 2.* Sanchez *in Decalog. tom. 2. lib. 6. cap. 9. num. 11.* existimauerit, constitutionem hanc contrariâ consuetudine esse abrogatam; tamen confirmata & instaurata ea fuit lege nouâ Vrbani VIII. constitutione editâ die 21. Septembris anno 1624. vbi dum de apostatis religiosis, & eiectis decretum edidit, ita canit: *Postremò censuit esse innouandam, & suæ beatitudinis auctoritate innouat constitutionem felicis record. Gregorij IX. relatam in cap. final. extra de regul. ac propterea declarat, eam constitutionem in his quoque vindicare sibi locum, seruandamque esse, qui iustè, diffinitiuéque, ac iuris ordine seruato expulsi fuerunt; dummodo tamen in expulsis huiusmodi subsit spes euidens emendationis, ex litteris saltem testimonialibus Ordinarij, cuius conscientiam in his litteris*

litteris concedendis sacra Congregatio seriò onerauit. Refert Barbosa *in præsenti, num. final.*

2. ᵇ *Concilij generalis.*] Glossa *hic*, quam sequitur Hostiensis, existimat verba hæc referri ad Concilium Lateran. sub Innocentio III. celebratum, & relatum *in cap. in singulis, de statu monach.* Cironius *in parat. ad hunc tit. in fine*, ab hac Glossæ sententia discedit ex eo, quod in dicto Concilio Lateran. non agitur de religiosis fugitiuis, & ita Gregorium IX. referendum esse ad Concilium Eborac. sub Cœlestino celebratum, vbi vetitum fuerat, ne occasione negotiorum, aut peregrinationis religiosus absque socio iter arriperet, teste Rogerio *in hist. Angliæ.* Sed eodem modo refellitur hæc Cironij sententia; nam in eo Concilio non agitur de monachis fugitiuis perquirendis; nec fuit illud Concilium generale: quare non potest Gregorius referri ad Synodum illam. Credo ergo Gregorium respexisse ad Concilium generale, de quo *in dicto cap. in singulis*; non quia agatur in eo de monachis fugitiuis perquirendis; sed quia statutum in eo fuit tempus celebrandi Capitulum à Regularibus, & formam in eo obseruandam Innocentius ibi præscripsit. Vnde ait Gregorius in præsenti: *Statuimus, vt præsidentes Capitulis celebrandis secundum statutum Concilij generalis*, &c. Non enim Gregorius expendit Concilium generale ad firmandam suam constitutionem, sed relatiuè; vt cùm Capitulum Regularium congregandum sit iuxta formam præscriptam in dicto Concilio Later. generali, de fugitiuis, & eiectis monachis perquirendis agatur: & ita libenter adhæreo Glossæ, & Hostiensi in præsenti.

3. ᶜ *Fugitiuos.*] Fuga differt ab apostasia; nam fuga est recessus à monasterio, & obedientia, atque subiectione proprij Prælati; non tamen animo deserendi religionem, & manendi in sæculo, siue ad illud redeundi; sed aliquamdiu vagandi quocunque prætextu, siue retento, siue abiecto habitu; nam *in l. quis sit fugitiuus, ff. de ædilit. edict.* ille fugitiuus dicitur, qui extra Domini domum fugæ causâ, quo se a Domino celaret, mansit: quam explicat Villota *de seruis fugitiuis, in princip.* Apostasia est recessus a Religione, & obedientia Prælati proprij, cum animo deserendi omnino institutum, & non redeundi ampliùs ad religionem, siue habitum retinendo, siue illum abjiciendo: quare licèt omnis apostasia à religione sit fuga, non tamen omnis fuga apostasia est. Ad fugam igitur requiritur iniqua discessio à conuentu, & obedientia Prælatorum: ad apostasiam verò exigitur deinde animus deserendi religionem, & in sæculo permanendi: quod discrimen agnouerunt Sanchez *in Decalog. lib. 6. cap. 8. num. 2.* aliis relatis Ferdinandus a Castro *tract. 16. disput. 4. punct. 16. num. 2.* Gibalinus *de clausur. regul. disquisit. 2. cap. 3. §. 1.*

COMMENTARIVM.

4. Conclvsio dedvcitvr et probatvr. EX hac Gregorij IX. constitutione sequens deducitur assertio: *Religiosi fugitiui, & eiecti annuatim sunt requirendi, & cogendi, vt ad claustrum reuertantur.* Quæ conclusio probari potest ex Concilio Andegau. *can. 9.* ibi: *Monachi, qui cœptam obseruationis viam relinquunt, & absque epistolis, & absque certis negotiis, vel necessitatibus per regiones vagantur alienas, cognitâ districtione, si se non emendauerint, ab Abbatibus suis vel à sacerdotibus ad communionem non recipiantur.* Vernense *can. 10.* ibi: *Vt monachi, q. i veraciter regulariter viuunt, ad Romanam Sedem, vel alicubi vagari non permittantur, nisi obedientiam Abbatis sui exerceant. Et si talis casus euenerit (quod absit) quod ille Abbas sic remissus, vel negligens inueniatur, vt in manus laïcorum ipsum monasterium veniat, & hoc Episcopus emendare non potuerit, & aliqui tales monachi ibidem fuerint, qui propter Deum de ipso monasterio migrare velint, propter eorum animas saluandas; hi per consensum Episcopi licentiam habeant, qualiter eorum animæ possint saluari.* Rhemense *can. 25. Ne monachi, aut canonici occasionem quærant vagandi.* Parisiense sub Ludouico, & Lothario *lib. 1. cap. 36. Multi ecclesiastica regulà subiecti, propositi, & loci sui desertores effecti, passim quocunque eis voluntas suaserit, posthabitâ auctoritate canonicâ pergunt, & non solùm ab aliis Episcopis, & Abbatibus, verùm etiam à Comitibus, & nonnullis aliis nobilibus viris recipiuntur. Quod quantùm & à diuina, & à canonica auctoritate discordet, in promptu est. Quod ne vlteriùs fiat, & ab Episcopis, & à cæteris ecclesiasticis Prælatis obseruandum.* Aurelian. 1. *can. 19. Ipsi autem monachi, qui fuerint peruagati, vbi inuenti fuerint, cum auxilio Episcopi, tanquam fugaces sub custodia reuocentur.* Tolet. 7. *can. 5. Vult vagos ab Episcopis, seu Rectoribus monasteriorum, ex quorum congregatione fuerunt, vel in quorum vicinitate consistunt, in monasteriis omni modo deputari.* Synodus Constant. 2. *can. 3.* apud Balsamonem: *Si qui præest monasterio, eos qui ei subiecti sunt, monachos non cum multa diligentia requirat, vel inueniens non recipiat, statuit sancta Synodus eum segregationi subjici.* Concilium Nicæn. 2. *can. 21.* Cæsaraugust. *can. 6.* Tolet. 4. *can. 52. Religiosi propriæ religionis, qui nec inter clericos, nec inter monachos habentur, siue hi, qui per diuersa loca vagi feruntur, ab Episcopis, in quorum conuentu commorari noscuntur, licentia eorum coërceatur, vt aut in clero, aut in monasterio deputentur.* Salzeburgen. 1. tempore Gregorij X. *can. 2. Eisdem Abbatibus præcipimus, & mandamus, vt monachos fugitiuos in sæculo diuagantes reuocare procurent, & secundum tempora Martini V. determinamus, vt quicunque Prælatus monachum fugitiuum, vel eiectum ad monitionem Episcopi, Rectorum, vel Visitatorum Ordinis non receperit, ex tunc sit à temporalium administratione suspensus, donec recipiat Monachum vagabundum.* P. Blesensis *epist. 88.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, Bruno Chassaing. *de priuil. regul. tract. 4. cap. 6. propos. 9.* Hæphtenus *disquis. monast. lib. 8. tract. 4. disquisit. 7. & 8.* Tamburinus *tom. 3. de iure Abbat. disput. 8. q. 7.* Ferdinandus à Castro *tract. 16. disput. 4. punct. 19. num. 2.* Gibalinus *de clausur. disquisit. 2. cap. 4. §. 11.* Gitago *de regim. regul. p. 2. dub. 29.*

Sed licèt hæc assertio erga religiosos fugitiuos sustineri possit, & facilè procedat; tamen erga eiectos contraria videtur sacris canonibus, & ipsis regulis monachalibus; nam monachum incorrigibilem ejiciendum esse in perpetuum à monasterio, statuerunt Alexander III. *in cap. relatum 7. ne clerici, vel monachi.* Innocentius III. *in cap. cùm ad monasterium, de statu monach.* Honorius III. *in cap. vltimo, eodem tit.* Et suis sanctis regulis idem statuerunt S. Augustinus *epist. 109.* quæ est eiusdem Regulæ, vbi de mo- 5. Impvgnatvr hæc assertio.

nacho

nacho incorrigibili ita ait : *Etiamsi ipse non abscesseris, de vestra societate projicietur; non enim & hoc fit crudeliter, sed misericorditer, ne contagione pestiferâ plurimos perdat.* Sanctus Benedictus *cap.* 28. de incorrigibilibus agens : *Tunc Abbas faciat, quod sapiens Medicus : si exhibuit fomenta, si ungumenta exhortationum, si medicamina scripturarum diuinarum, si ad vltimum vstionem excommunicationis, vel plagas virgæ, etiam si viderit nihil suam praualere industriam, adhibeat etiam quod magis est, suam, & omnium fratrum pro eo orationem, vt Dominus, qui omnia potest, operetur salutem circa infirmum fratrem. Quod si nec isto modo sanatus fuerit, tunc iam vtatur Abbas ferro abscissionis, vt ait Apostolus : Auferte malum ex vobis. Et iterum : Infidelis, si discedit, discedat, ne vna ouis morbida totum gregem contaminet.* Magister de eisdem agens, *cap.* 13. *Si placuerit Abbati, de monasterio expellantur.* Consonant Concilium Aquisgran. *can.* 134. Isidorus Pelusiota *lib.* 1. *epist.* 318. D. Basilius *interrog.* 57. *in reg. breuioribus* : quorum verba refert Gibalinus *d. cap.* 4. §. 8. Igitur si eiectio religiosorum ita conueniens est, & consona iuris dispositioni, & regulis monachorum, non rectè statuit Gregorius in præsenti, monachos eiectos annuatim esse requirendos, & claustris, aut carceribus esse mancipandos.

6. De clausura monachorum.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens Gregorij constitutio : pro cuius expositione sciendum est, monachis, & quibuscunque religiosis ritè, & legitimè professis prohibitum esse è monasterio exire inuito, aut inconsulto Prælato. Concilium Turon. 2. *can.* 16. ibi : *Si qui in monasterio conuersi sunt, aut conuerti voluerint, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi.* Synodus Trul. *can.* 46. vbi cùm de clausura sanctimonialium ageretur, de monachis ita aiunt PP. Sed & viri, qui vitam monasticam persequuntur vrgente necessitate, & ipsi cum benedictione eius, cui regimen creditum est, procedant. Nec etiam prætextu peregrinationis Romanæ licet monacho e monasterio exire. Concilium Vernense *can.* 10. ibi : *Vt monachi, qui veraciter regulariter viuunt, ad Romanam Sedem, vel alicubi vagari non permittantur.* Et quia varij prætextus quærebantur à monachis, vt exirent è monasterio, vt omnes vagandi occasiones præscinderentur, etiam negotij peragendi prætextu, egressus è monasterio absque Prælati licentia denegatur in Synodo Mogunt. sub Carolo, *can.* 20. ibi : *Vt omnia necessaria intra monasterium exerceantur, vt non sit necessitas monachis, vel clericis vagandi foras, quia non expedit animabus eorum.* Meldense *can.* 57. *Vt monachi, quibus monasteriorum cura commissa non est, passim, & sine auctoritate palatium non adeant, nec in eo immorentur, vel vbi, & vbi discurrere, ac peruagari præsumant.* Synodus Romana sub Leone IV. *can.* 28. ne monachi à monasteriorum clausuris absque Abbatis, vel qui ab eo est constitutus, licentia, ad quodlibet opus exercendum egredi præsumant, *l.* 19. *C. de Episcop. & cleric. Qui in monasteriis degunt, potestatem inde exeundi ne habento.* Concilium Chalced. *cap.* 4. Trullan. *canon.* 46. *l.* 1. *&* 2. *C. Theodos. de monachis.* Quæ omnia innouauit Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 4. Cum licentia tamen proprij Prælati possunt etiam perpetuò extra monasterium degere. Quare cùm Alexander II. *in cap. iuxta* 16. *q.* 1. præcipit monachis in claustro morari, intelligendus est, nisi licentia Prælati præcedat; nam Pontifex ait, sequi se Chalcedonensis Concilij tenorem. Et *in can.* 4. *ipsius Concilij* ita legitur : *In quibus ordinati sunt locis, fortiter perseuerantes, nec ecclesiasticis, nec sæcularibus negotiis se ingerant, vel communicent, propria relinquentes monasteria, nisi quandoque à ciuitatis Episcopo eis permissum fuerit.* Illa autem verba, quæ sequuntur *in dicto cap. iuxta*, ibi : *Ad normam S. Benedicti intra claustrum morari præcipimus*; rectè exponit Gibalinus ita, vt sensus Alexandri sit, vt præcipiat omnibus monachis morari intra claustrum, prout S. Benedictus in sua regula præscripserat, videlicet, ne etiam prædicationis, aut peregrinationis causâ monachis liceret extra monasterium vagari; cum licentia verò Abbatis liceret è monasterio exire: quo modo etiam intelligitur textus *in cap. placuit* 2. 16. *q.* 1. iuncto ipso Gibalino *dicto cap.* 2. §. 3. *num.* 9. & plura de clausura Religiosorum congesserunt Nauarrus *commentar.* 2. *de regular.* Suarez *de relig. tract.* 8. *lib.* 7. *cap.* 3. *num.* 3. Tamburinus *de iure Abbat. tom.* 3. *disput.* 8. *q.* 6. *num.* 3. Araujo *tract.* 2. *q.* 27. *mor.* Bonac. *de clausur. q.* 2. *punct.* 1. Vnde tot Ecclesiæ legibus cautum reperitur, ne monachi extra claustra vagentur. Concilium Meldense *dicto can.* 57. probat Gibalinus *dicta disquisit.* 2 *cap.* 2. §. 3. Et leges Imperiales censuerunt monachum refugam ab Episcopo, vel Præside, apprehensum in monasterium detrudi debere : si denuò fugiat, militiâ, aut honore, quo fungebatur, spoliatum, inter officiales Præsidis Prouinciæ seruire, *Nouel.* 123. *Iustin.* & si seruilis fuerit conditionis, pristino domino restitui debere, *l. serui, C. de Episc. & cler. nouel.* 5. *Iustin. cap.* 4. notarunt Balsamon *ad nomocan. Photij, tit.* 9. *cap.* 32. Menardus *in not. ad concord. regul. cap.* 20. §. 7. Indeque è monasterio effugere, vt graue scelus, tam veteribus, quàm nouis Ecclesiæ legibus vindicatur, & in antiqua monastica disciplina fugitiuos sponte redeuntes post emendationem Prælati recipiebant in vltimo gradu, & si tertiò fugerent, non amplius eos recipiebant, iuxta regulam D. Benedicti *cap.* 29. *Frater, qui proprio vitio egreditur, ac projicitur de monasterio, si reuerti voluerit, spondeat priùs omnem emendationem vitij, pro quo egressus est, & sic in vltimo loco recipiatur, vt ex hoc eius humilitas comprobetur : quod si denuò exierit, vsque tertiò recipiatur; iam verò postea sciat omnem sibi reuersionis aditum denegari.* Illustrat Gibalinus *dicto cap.* 3. §. 3. *num.* 26. & disciplinam hanc consonam esse aliis regulis Sanctorum PP. defendit Haephtenus *lib.* 8. *disquisit. tract.* 4. *disquis.* 8. & Menardus *ad concord. regul. fol.* 1034. de pœnis fugæ coniunctæ cum apostasia agemus *in cap. final. de apost.*

7. De pœna eiectionis.

Secundò sciendum est, eiectionem, seu expulsionem religiosi à monasterio adeo grauem pœnam esse, vt meritò eius vsus in dubium reuocetur à D. Isidoro *cap.* 16. *regulæ*, his verbis : *Quamuis frequentium, grauiorumque vitiorum voragine sit quispiam immersus, ne fortè qui poterat per diuturnam pœnitudinem emendari, dum projicitur, ore diaboli deuoretur.* Facit etiam & illa ratio; nam cùm religiosus tradiderit se religioni contractu quodam reciproco professionem suam acceptanti, sicut religiosus nequit habitum exuere, religionemque abjicere; ita nec religio poterit religiosum inuitum ejicere, cùm mutua

sit,

sit, & æqualis vtriusque obligatio. Nec hæc pœna eiecto, aut religioni ejicienti commoda esse potest; nam eiectus multò liberiùs peccabit; immò in omnia se vitia præcipitem dabit: vnde non eius emendationi per eiectionem consulitur: nec etiam Religioni conueniens est pœna hæc, siquidem alij vt liberiùs viuant, incorrigibiles fient, vt ita ejiciantur. Vnde cautiùs esse monachos incorrigibiles carceribus mancipare, quàm ejicere de monasterio, docuerunt Cardinal. *in Clement. ne in agro, §. quia verò, de statu monach.* Abbas *in cap. cum ad monasterium, num. 13. de statu monach.* Hostiensis *in summa, tit. de pactis, num. 4.* Immola *in cap. cùm in Ecclesia, num. 8. de maiorit. & obed.* Angelus *in summa, verbo Abbas, num. 18.* Grassis *part. 1. decis. lib. 3. cap. 5. num. 145.* Sed contrarium, immò omni tempore in Ecclesia pœnam hanc eiectionis vsitatam fuisse, constat ex canonibus suprà relatis, & veteribus regulis Sanctorum Patrum; atque eius vsum defendunt Gibalinus *dicto §. 11.* Haæphtenus *d. disquis. 8.* Chassaing. *dicta proposit. 9.* quoniam bonum commune religionis præponendum est particulari. Vnde cùm vtrumque non potest obtineri, minus, id est particulare, postponendum est bono maiori, videlicet communi. Hoc autem fieri non potest, nisi ouis morbida alios suo prauo exemplo, & improbitate inficiens, expellatur, & caro resecetur, vt docet D. Hieronymus relatus *in cap. resecandæ 24. quæst. 3.* Alioquin illorum exemplo ad similia inducerentur, vt satis experientia docuit. Non tamen ipsi eiecti propter eiectionem liberantur à votis emissis tempore professionis; vnde si ita eiecti contrahant matrimonium, præterquam quod inualidum est, puniri possunt ab Inquisitoribus hæreticæ prauitatis. Plura de ipsis expulsis, & eorum conditione tradunt Gibalinus, & Chassaing. *vbi suprà*, Brauo *in not. ad regul. D. Benedicti, cap. 26.* Thomas Delbene *part. 2. de offic. Inquisit. dubit. 236. sect. 34.*

8. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quibus ita animaduersis ratio præsentis assertionis prouenit ex eo, quod cùm fugitiui, & eiecti per fugam monasterium proprium priuent vtilitate & commodis, quæ ex suis subditis habet, illudque suo discessu, ac diuagatione infament, & aliis scandalo sint; ipsi verò in statu damnationis existant, debeantque Prælati communi bono religionis, & famæ consulere, religiosorumque saluti spirituali prospicere, coguntur fugitiuos annuatim requirere, & reuocare, si possint, atque tum pœnis, tum aliis modis illos emendare, vt in præsenti Gregorius constituit, qui circa fugitiuos tria præcipit. Primum, vt superiores illos solicitè annuatim requirant: secundum, vt si in monasteriis recipi possint iuxta ordinem regularem, Abbates & Prælati ad eos recipiendos compellantur, etiam per censuram ecclesiasticam, saluâ ordinis disciplinâ, hoc est, vt interpretatur Glossa, impositâ illis pœnitentiâ ex præscripto regulæ. Tertium, quod si disciplina regularis non patiatur eos in illorum consortium iterum recipi intra eadem monasteria, in locis competentibus, vel in aliis domibus eiusdem Ordinis, id est, in carcere, ad agendam pœnitentiam includantur.

9. EXPONITVR PRÆSENS TEXTVS. Nec jam obstat difficultas suprà adducta; quâ oppressi classici repetentes hic, & Doctores suprà laudati, varias huic constitutioni assignarunt interpretationes. Communiter docetur, textum hunc intelligi de eiectis iniustè, vel ex defectu potestatis in dimittente, vel ex defectu causæ, seu ordinis iudicialis non seruati, qui debent requiri, & in monasteriis detrudi: quod secus procederet, si iustè & per sententiam diffinitiuam eiecti essent: ita docuerunt Nauarrus *ad hunc titulum commentarij 2. num. 36.* & *lib. 3. consil. tit. de regul. in 1. edit. consil. 51.* Rodriguez *tom. 1. qq. regul. q. 30.* Azor *lib. 12. instit. tom. 1. cap. 17.* alij relati à Thoma Sanchez *lib. 6. summa, cap. 9. num. 18.* Præsentem constitutionem vt contrariam consuetudini negligit Ferdinandus à Castro *tractatu 16. disput. 4. punct. 19. num. 2.* quem & sequitur Gibalinus *dicta disquisit. 2. cap. 4. §. 11. num. final.* qui existimat, Gregorium in præsenti non agere de monachis eiectis absolutè, & in perpetuum, sed ad tempus dumtaxat; qui nisi exacto tempore ad monasterium redeant, fugitiui censendi sunt, ideoque fugitiuis comparantur, & simul cum ipsis requiruntur, & ad monasterium redire coguntur: puniendi tamen sunt in eodem monasterio, vel in alio eiusdem Ordinis, saluâ regulari disciplinâ. Sed hæc solutio prorsus diuinatoria est, cùm generaliter Gregorius agat de fugitiuis, & eiectis, nullâ adhibitâ distinctione inter eiectos ad tempus, vel in perpetuum. Quare omissis his solutionibus, pro vera huius textus interpretatione sciendum est, olim Prælatos Religionum facultatem habuisse dimittendi monachos, etiam iam professos, cùm illis videbatur religionis eiectio expedire: vnde D. Benedictus in suâ regula, *cap. 58.* vbi agitur de professione monastica, statuit, vt illæ vestes sæculares, quas nouitius probationis tempore gestabat, & cùm emittebat professionem, exuebat, diligenter asseruentur, ne si ad sæculum redeat, discedat in habitu religioso. Idem statuit D. Basilius *in Asceticis*, vbi innuit, olim discedere solitos monachos, facilèque dimitti constituit ipse, *pag. 336. column. 2. ad finem.* & *pagina 339. column. 1. circa medium*, & *in regulis fus. disput. interrog. 28. 29. & 47. & in regul. breuior. interrog. 57. 61. 102. & 155.* Id etiam probatur ex D. Gregorio *lib. 2. dialog. cap. 5.* vbi agens de quodam monacho, qui in ordine D. Benedicti facultatem discedendi efflagitabat, ita inquit: *Cùmque eum vir Dei assiduè corriperet, & frequenter admoneret, ipse verò nullo modo consentiret in Congregatione persistere, atque importunis precibus, vt relaxaretur, innueret.* D. Augustinus *serm. 1. de commun. cleric. vit.* ibi: *Qui volunt habere aliquod proprium, quibus non sufficit Ecclesia Dei, maneant vbi volunt, vbique possunt, non eis aufero clericatum.* Quæ, & alia Sanctorum Patrum testimonia doctè expendens, hanc defendit sententiam Basilius Legionensis *quæst. 3. scholast. cap. 10.* cùm autem Prælati hac facultate abutentes è monasteriis monachos ejicerent, qui postea per sæculum vagabantur, statuit Gregorius, vt Prælati ipsos annuatim requirerent, & monasteriis manciparent: & postea Vrbanus VIII. suprà relatus constitutionem hanc innouans statuit, vt tantùm ex grauissimis causis, dataque incor

incorrigibilitate Prælati possent religiosos è monasteriis eiicere.

10. Exponitvr can. 21. Synod. Rom. Sed suprà traditis obstat Synodus Romana sub Gregorio VII. *can.* 21. ibi: *Monachi, qui relinquunt suum habitum, vel absque licentia sui Abbatis vagantur, non recipiantur.* Ex quibus verbis expressè constat, monachos fugitiuos, & vagantes non esse ampliùs recipiendos: igitur frustrà annuatim requiruntur. Cui difficultati respondendum est, illa verba, *non recipiantur*, non esse referenda ad Prælatum proprium ipsius monachi fugitiui, sed ad alios Prælatos, siue Regulares, siue sæculares, iuxta textum *in cap.* 3. 20. *q.* 4.

TITVLVS XXXII.

De conuersione coniugatorum.

CAPVT I.

Alex. III. *Eliensi*[a] *Episcopo.*

PRÆTEREA, vtrum laïcus vxoratus, qui præsentibus sacerdotibus, & monachis, ignorante Episcopo, de licentia, & permissione vxoris suæ monasterium ingressus, & forte professionem fecit, vxore in sæculari habitu remanente, nec ad religionem transeunte, aut perpetuam continentiam vouente, ab Episcopo suo possit ad thorum vxoris reuocari, an illa compellenda sit ad obseruationem continentiæ pertransire? Dicimus, quod nisi vxor ad religionem transierit, aut castitatem perpetuò seruare promiserit, vir debet, & potest ab Episcopo de monasterio reuocari; quia cùm vna caro sint effecti, non debet vna pars in sæculo manere, & altera ad religionem & castitatem transire. Verumtamen vxor monenda est, & propensiùs exhortanda, vt ad religionem transeat, & castitatem seruare promittat.

NOTÆ.

1. [a] *Eliensi*] In appendice Concilij Lateranensis, *p.* 5. *cap.* 4. legitur *Herefordensi*; sed in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. habetur, *Hiriensi*; & additur *pars capitis Super eo*; vnde agnoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. super eo, de regul.* & ita legendum esse, *Eliensi*, vt iam in ipso notaui.

COMMENTARIVM.

2. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Vir non potest religionem ingredi vxore renuente, immò nec consentiente, nisi simul conuertatur ad religionem, si iuuenis est; aut castitatem in sæculo promittat, si senex.* Probant eam textus *in cap. multorum, cap. Agatho'a, cap. quia Agatho*, & ferè per totam 27. *q.* 2. *cap. si tu abstines*, & ferè per totam 33. *quæst.* 5. *cap.* 14. 32. *dist. cap. Episcopus*, 77. *distinct. cap. cùm sis, cap. vxoratus, hoc titulo, cap. cum causa, §. præterea, de raptor. cap. lege* 2. *§. beatus, distinct.* 10. *cap. vna sola, cap. quod Deo, cap. secundùm* 35. *quæst* 3. Gregorius VII. in Synodo Romana anno incerto, *cap.* 20. ibi: *Si coniugatus vult monachus fieri, ex consensu mulieris fiat, ita vt illa fiat monacha, vel profiteatur castitatem; quia eo viuente monacho, nunquam habebit alium: similiter de muliere. Si quis istorum præuaricator fuerit mandatorum, excommunicationi subiaceat.* Refert Antonius Augustinus *in epit. iur. lib.* 9. *titul.* 11. Concilium Abrincense tempore Alexandri III. *can.* 10. *Vir ad religionem non transeat, vxore in sæculo remanente, vel conuersi ambo vacandi operibus carnis tempus excesserint.* Illustrant vltra congestos à Gataña, & Barbosa *hîc.* Idem Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 10. *num.* 45. & *de iure Eccles. lib.* 1. *cap.* 33. *num.* 126. & *cap.* 35. *num.* 12. & *cap.* 42. Basilius *de matrim. lib.* 9. *cap.* 11. 12. & 13. & *lib.* 10. *cap. final.* Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 102. Bellarminus *tom.* 1. *controuers. lib* 2. *de mon. cap.* 37. Acuña *in cap. assumi, dist.* 28. & *in cap.* 14. *distinct.* 32. & *in cap. Episcopus*, 77. *distinct.* Espenceus *lib.* 6. *de toto continentia, capite* 1. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 12. *cap.* 1. D. Nicolaus de Castro *in §.* 1. *Instit. de emptione, numero* 68. Tondutus *resol. canonic. cap.* 116. Vvading. *ad opera D. Francisci, fol.* 246. Gazæus *in notis ad Cassianum, collat.* 21. *cap.* 9. fusè Thomas Hurtado *tom.* 1. *de resident. resolut.* 1. *per totam.* Cuiacius *in Nouella* 21. *Iustin.* Balboa *in cap. Gaudemus, num.* 178. *de diuort.* P. Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 2. *cap.* 4. Ioannes Dartis *ad Decret. in* 27. *q.* 2.

Sed pro dubitandi ratione expendam caput 9. collationis 21. Cassiani, in quo singulare Abbatis Theonæ factum narratur, qui dimissâ vxore etiam inuitâ, & reluctante, ad Eremum, & monachatum se contulit, rationibus illis motus, 3. Impvgnatvr traditâ assertio.

motus, quas refert Caſſianus per hæc verba: [Cúmque huiuſmodi obſecrationibus iugiter perſiſtenti coniux duriſſima non præberet aſſenſum, ſeque diceret ſolatio maritali pro ætatis ſuæ flore penitus abſtinere non poſſe, ac proinde ſi quid deſerta ab eo criminis admiſiſſet, illi potiùs adſcribendum, qui coniugij fœdera dirupiſſet. Ad hæc ille, cùm diu conditionem naturæ prætendiſſet humanæ, quàm fragilem, & incertam; periculoſumque eſſet carnalibus deſideriis, & operibus diutiùs implicari, adijciens adſtruebat, non licere cuiquam eius ſe boni extorrem facere, quod didiciſſet, maioriſque eſſe noxæ deſpicere cognitam bonitatem, quàm incognitam non amare: proinde ſe iam reatu etiam præuaricationis inuolui, ſi inuentis tam præclaris, tamque cœleſtibus donis, terrena, ac ſolida prætuliſſet. Ad omnem ſanè aiebat ætatem, omnemque ſexum perfectionis magnificentiam pertinere, & diuerſa Eccleſiæ membra ad conſcendendam ſublimium meritorum celſitudinem prouocari, dicente Apoſtolo 1. ad Corinthios, cap. 9. Sic currite vt comprehendatis: nec propter lentorum, & ſegnium moras, paratos, atque alacres debere ſubſiſtere, cùm rectius ſit, vt deſides à præcurrentibus incitentur, quàm vt properantes à reſidentibus obligentur. Proinde ſtatutum ſibi dicebat, decretumque eſſe ſecundum illud Matthæi cap. 18. renunciare ſæculo, ac mori mundo, vt viuere poſſet Deo: & ſi hanc beatitudinem nequeat obtinere, vt cum ſocia ſua in conſortium tranſeat Chriſti, malle ſe vel cum vnius membri diſpendio ſaluum fieri, & velut debilem introire in regnum cœlorum, quàm cum ſoliditate corporis condemnari, vt probatur ex Deuteronomij cap. 2. ex Matthæi cap. 19. & Exodi cap. 20. Adjiciebat autem etiam iſta, dicens: Si Moyſes pro duritia cordis dimitti permiſit vxores, quare hoc non ſinat Chriſtus pro deſiderio caſtitatis, præſertim cùm idem Dominus Lucæ cap. 14. & Matthæi cap. 19. inter cæteras affectiones (id eſt patrum, & matrum, ac filiorum, quibus omnem reuerentiam, non ſolùm lex, ſed etiam ipſe præceperat exhiberi; tamen pro nomine ſuo, ac deſiderio perfectionis non ſolùm contemnenda ſimpliciter, ſed etiam odio habenda eſſe decernens,) coniungat eis ſimiliter etiam vxorum nomen, dicens: Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros, &c. In tantum ergo perfectioni, quam prædicat, nihil patitur comparari, vt illam quoque neceſſitudinem ſoluat patris, ac matris, quæ ſecundùm Apoſtolum ad Epheſios cap. 6. primum obtinet in repromiſſione mandatum. Honora ſcilicet patrem, & matrem (ſecundùm Matthæum, vbi ſuprà) quod eſt mandatum primum in repromiſſione, vt bene ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram; eamque deſpui pro ſuo amore præcipiat. Euidenter itaque ſicut eos Euangelicus ſermo condemnat, qui non interueniente adulterij crimine vxoria vincula dirumpunt, ita ob amorem Chriſti, & deſiderium caſtitatis, his qui iugum carnale reiecerint, etiam centupla præmia repromittit. Quapropter ſi fieri poteſt, vt ad hanc optatiſſimam mihi partem, acceptâ tamen ratione flectaris, ſcilicet vt Domino ſeruientes, pœnam gehennæ pariter euitemus, charitatem coniugij non refuto, immò etiam maiore adhuc dilectione complector: agnoſco enim, & veneror adiutricem meam Domini mihi ſententiâ deputatam, & indirupto eidem fœdere charitatis in Chriſto cohærere non reſpuo, nec à me ſeparo quod Dominus mihi primæ ſtatim conditionis lege coniunxit, dummodo ſis & ipſa, quod conditor eſſe te voluit. Si verò non ad adiutorium eſſe volueris, ſed in deceptionem, & adminiculum te non mihi, ſed aduerſario malueris exhibere; atque ob hoc attributum putas coniugij ſacramentum, vt te hoic, quæ ingeritur, fraudans ſaluti, inſuper etiam me à diſcipulatu retrahas Saluatoris: ita illam Abbatis Ioannis, immo Chriſti ore prolatam ſententiam viriliter apprehendam, vt me à ſpirituali bono nulla carnis auellere poſſit affectio. Qui enim, inquit, non odit patrem, & matrem, &c. Lucæ cap. 14. adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Cùm ergo his, atque huiuſmodi verbis mulieris non flecteretur intentio, & in eadem obſtinationis duritia permaneret: Si ego (inquit B. Theonas) te abſtrahere à morte non poſſum, nec tu me ſeparabis à Chriſto. Tutius eſt autem mihi cum homine, quàm cum Deo habere diuortium. Aſpirante itaque gratia Dei, diffinitionis ſuæ executionem inſtanter aggreſſus eſt, nec intepeſcere per aliquam moram deſiderij ſui paſſus eſt ardorem: nam confeſtim omni mundanâ facultate nudatus, ad monaſterium peruolauit, vbi in breui tanto ſplendore ſanctitatis, & humilitatis enituit, vt beatæ memoriæ Ioanne ad Dominum ex hac luce migrante, ſanctoque Helia viro, qui haud minor deceſſore ſuo fuit, ſimiliter decedente, tertius Theonas vniuerſorum prælectus iudicio in Diaconiæ eis diſpenſatione ſucceſſerit.] Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam vir caput eſt vxoris, ita vt omni iure, diuino, ciuili, & eccleſiaſtico illi ſubdita ſit, vt docet D. Auguſtinus *in cap. eſt* 33. *quæſt.* 5. ibi: *Eſt ordo maritalis in hominibus, vt ſeruiant fœminæ viris, filij parentibus.* Et *cap. hæc imago*, 33. *quæſt.* 5. & *l. nulla, de ſuis & legit. l.* 4. §. *mulieru, ff. de vſu & habit.* Vnde fœminæ viros Dominos vocant, *l. Lucius* 88. §. 2. *ff. de legat.* 2. latè illuſtrant Pineda *de rebus Salomonis, cap.* 3. §. 9. Robertus *lib.* 1. *rerum iudic. capite* 10. Schotus ad Senecam *lib.* 1. *controu.* 6. Cuiacius *in l. in multis, ff. de ſtat. homin.* Marquez *in gubern. cap.* 31. §. 4. Tiraquellus *in l.* 5. *connub.* Mexia *de vera gloria, lib.* 2. *cap.* 1. Simanchas *lib.* 1. *de Republica, cap.* 1. Carballo *in cap. Raynuntius, num.* 234. Gentilis *de bonis maternis, cap.* 1. Iunius *politicar. quæſt.* 13. Hunnius *ad Treutlerum, volum.* 1. *theſi* 5. *diſput.* 2. Giurba Meſſan. *cap.* 3. Antonius Hothomanus *de ritu nupt. cap.* 23. Lælius Mancinus *lib.* 1. *de triplici iuris collat. cap.* 9. Ergo ſicut abſurdum eſt, dominum, aut patrem ſerui, ſeu filij voluntatem exquirere ad ingreſſum religionis, ita & maritum conſenſum vxoris petere, vt conuertatur ad religionem.

Quâ difficultate non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, coniuges poſſe vouere caſtitatem matrimonio adhuc rato, vel conſummato. De voto matrimonio rato emiſſo agemus infrà *in cap.* 2. De voto 4. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

voto emiſſo matrimonio iam conſummato agit in præſenti Alex. III. & ſtatuit, niſi conſentiente vxore, & religionem ſimiliter profitente, non poſſe virum religionem ingredi. Cuius conſtitutionis ratio prouenit ex reciproca poteſtate, quam coniux habet in alterum coniugem: quare altero renuente, non poteſt ſtatum mutare, priuando coniugem iure quæſito; nam, vt ait D. Paulus 1. *ad Corinth. cap.* 7. *verſ.* 4. *Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir: ſimiliter & vir corporis ſui poteſtatem non habet, ſed mulier: nolite ergo fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu, vt vacetis orationi.* Vbi D. Chryſoſtomus *tom.* 4. *homil.* hæc ſubiungit: *Quid hoc eſt? ne contineas, inquit, mulier inuito marito, nec maritus nolente vxore. Et rectè dixit* (ſubiungit paucis interpoſitis) *nolite fraudare: fraudationem hic, & debitum ſuperius appellans, vt dominij oſtenderet incrementum; altero enim inuito continere, eſt alterum priuare; volente autem, minimè; non enim ſi me perſuaſo ex meis aliquid acceperis, dico me fraudari, aut priuari: poſtquam enim copulatione coniugij, viri, ac mulieris vnum corpus efficitur, vt ad primos mundi ſponſos dixit Dominus Geneſis cap.* 2. *verſic.* 24. *in coniuge renuente caſtitatem profiteri remanet media pars eam profitentis; cuius indiuiduæ ſocietatis conſideratio mouit ſanctum Gregorium, vt cuidam Agathoſæ ſuum maritum iam monachum tonſuratum reddi præciperet, dummodo abſque eius culpa, aut conſenſu ab ea receſſerit, vt religionem profiteretur; nam non poteſt, inquit Sanctus, quiſpiam coniugum ex parte ad Religionem conuerti, & ex parte in ſæculo remanere.* Facit D. Hieronymus, ſeu mauis cum aliis, Paulinus Nolanus Epiſcopus *ad Celantiam matronam de inſtitutione matrisfamilias*, ibi: *Periculosè promittitur, quod adhuc in alterius poteſtate eſt, nec eſt grata donatio, ſi vnus offerat rem duorum;* aliàs enim facilè daretur occaſio coniugi remanenti in ſæculo adulterium perpetrandi. D. Auguſtinus ad Editiam *epiſt.* 199. ibi: *Nam ſi vir continere voluiſſet, & tu noluiſſes, tibi reddere debitum cogeretur; & illi Deus imputaret ad continentiam, ſi non ſuæ, ſed tuæ cederet infirmitati.* Et *cap. ſecundum*, 33. *q.* 5. Rectè ergo docetur in præſenti, vxore non conſentiente, non poſſe virum religionem profiteri; & ſi de facto ingrediatur, adeo profeſſionem nullam eſſe, vt ipſe diſcedere poſſit, & mortuâ vxore aliud inire coniugium, *cap. quidam*, *cap. placet*, *cap. accedens, hoc tit.* vbi dicemus. Ex his etiam prouenit, ne pœnitentiam ſolennem, quia in ea caſtitas vouebatur, & quodammodo ſtatus religioſus pro eo tempore profitebatur, niſi ex conſenſu coniugis coniugi olim non fuiſſe impoſitam, vt probaui *in can. Concil. Iliber.*

5. QVID SI CONSENTIAT CONIVX. Conſentiente autem coniuge alius poteſt caſtitatem promittere, religionemque profiteri, vt probatur ex iuribus ſuprà pro illuſtratione concluſionis adductis, & ex D. Baſilio *in qq. fusè explicatis, quæſt.* 12. ibi: *Eos, qui in coniugio matrimonij ad talem vitam accedunt, percunctari oportet, an ex conſenſu hoc faciant.* D. Gregorius *lib.* 9. *epiſt.* 39. *ad Theotiſt. Patriciam*, ibi: *Si verò vtriſque conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accuſare, quando certum eſt, quod omnipotens Deus, qui minora conceſſit, maiora non prohibuit.* Quod etiam firmatur exemplis, & ratione. Exemplis eorum, quos rectè feciſſe, eo quod ex conſenſu continentiam vouerint, nullo modo negari poteſt, cùm miraculis clarnerint, & vt Sancti ab Eccleſia venerentur. Primum exemplum eſt Deiparæ Virginis Mariæ, & ſancti Sponſi eius Ioſeph, inter quos verum coniugium interceſſiſſe, conſtat ex Euangelio D. Matthæi *cap.* 1. ibi: *Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Et ibi: *Ioſeph vir eius.* Latè probabimus *in cap. ſuper, de condit. appoſ.* & tamen ex mutuo conſenſu perpetuò continentiam ſeruarunt. Vnde B. Auguſtinus de conſenſu Euangeliſt. *cap.* 1. ait: *Hoc exemplo magnificè inſinuatur fidelibus coniugatis, etiam ſeruatâ pari conſenſu continentiâ poſſe permanere coniugium, non permixto corporis ſexu, ſed cuſtodito mentis affectu.* Aliud exemplum Amonis monachi, qui cum vxore virgine ex conſenſu ſemper virgo permanſit, refert Palladius *in hiſtor. Lauſiaca, cap.* 8. Idem de ſanctis Paulino, & Theraſio refert D. Auguſtinus *epiſt.* 32. etiam ſanctus Maturnianus, & ſancta Maxima ſimiliter vitam egerunt, teſte Victore Vticenſi *lib.* 1. *de perſecut. Vandal.* Sanctus Eduardus Rex Angliæ, qui ob perpetuam caſtitatem cum coniuge ſeruatam poſt centum à morte annis inuentus fuit integer, adeo vt nec barba in ſepulchro decidiſſet, referente Surio *tom.* 2. *Martyrologij.* Alphonſus II. Rex noſter Legionis ob eandem continentiam dictus cognomento *el Caſto.* Volaterranus *lib.* 2. *Antropolog.* Sanctus Henricus I. Imperator, & ſancta Cunegundis, de quibus Krantzius *lib.* 3. *Saxoniæ, pag.* 32. Boleſlaus cognomento Pudicus, teſte Volaterrano *lib.* 4. Sancta Vertilia virgo, vt ex Blondo probat Gibalinus *de clauſur. diſquiſit.* 5. *cap.* 4. *numero* 8. Sancta Anaſtaſia virgo Romana apud piiſſimum, & doctiſſimum Aloyſium de Granada *in Symbolo fidei*, 2. *p. cap.* 10. *pag.* 213. Quæ exempla aduerſùs ſpurcos hæreticos noſtri ſæculi attulit doctiſſimus Bellarminus *tom.* 1. *controu. lib.* 2. *de monachis, cap.* 37. quem tranſcripſit Laurentius Beyerlinch. *in Theatro vitæ humanæ, verbo Matrimonium, pag.* 323. Aliaque exempla congeſſerunt Roſvueidus *in Onomaſt. verbo Continentia*, Raderus 1. *p. Virid.* 17. *Nouemb.* Bozius *lib.* 11. *de ſignis eccleſ. cap.* 6. Spinellus, *tract. de virgin.* Ludouicus Viues *in inſt. chriſt. mulier. cap.* 5. Theophilus *tom.* 4. *lib.* 6. *ſect.* 2. *cap.* 7. Eſpenceus *lib.* 1. *de contin. cap.* 11. & *lib.* 6. *capite* 3. Ratione etiam firmatur hæc aſſertio; nam diuortium bonâ gratiâ, prout aiunt Conſulti *in l. & ideo* 62. *ff. de donat. inter*, *l. ſed & ſi maritus* 14. *§. ſed & ſi*, *ff. qui & à quibus*, *l. vnic. §. penult. C. de rei vxor. action.* vel amicâ ſeparatione, vt loquitur Tertul. *de monogam.* id eſt cùm communi conſenſu ſoluitur matrimonium, interprete Anaſtaſio *in l. ſi conſtante* 9. *C. de repudiis*, fiebat variis ex cauſis, quas refert Iuſtinianus *in Nouel.* 22. *cap.* 4. *Nouel.* 140. *cap.* 1. inter eas enumeratur ſacerdotium, ita vt ſacerdotij causâ, vt maritus poſſit Deo ſacrificium offerre, diuortium bonâ gratiâ admittebatur, *l. vitricus* 60. *§.* 1. *cum ſequent. ff. de donat. inter.* ibi: *Diuortij causâ donationes inter virum, & vxorem conceſſæ ſunt; ſæpe enim euenit, vt propter ſacerdotium, vel etiam ſterilitatem, vel ſenectutem, aut valetudinem, aut militiam ſatis commodè retineri matrimonium non poſſit; & ideo bonâ gratiâ matrimonium diſſoluitur.* Quæ verba de ſacerdotio Gentilium, apud quos ſacerdotes Ceſeris dimiſſis vxoribus cœlibem vitam agebant,

teste Tertul. *lib. de monog.* accipiunt Cuiacius, & Gothofredus *in nouel.* 22 *cap.* 5. Reuardus *lib.* 1. *conject. cap.* 2. Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 52. Sed eos refellit D. Nicolaus de Castro *in* §. 1. *Instit. de emptione, & vendit. num.* 68. ex eo, quia generalia illa verba non debent restringi ad vnum, vel aliud sacerdotium; quare ipse existimat, Tribonianum verba illa, *Vti propter sacerdotium*, appo. suisse dum respiceret ad dictam Nouellam 22. Iustin. *cap.* 4. & vt Hermogenianum consonum Iustiniano redderet, ea verba adiecisse. Sed his sententiis omissis veriùs dicendum est, textum illum referendum esse ad sacerdotium Christianorum, & legis gratiæ; nam cùm Hermogenianus floruisset temporibus Alexandri Seueri, essetque Christianus, vt in eius vita refert Ioannes Bertrandus *de Iurisperitis fol.* 130. dixit, propter sacerdotium diuortium fieri posse bonâ gratiâ, id est dissolui matrimonium quoad thorum, & cohabitationem: quod genus diuortij iure ciuili admissum, & malè productum etiam ad dissolutionem matrimonij quoad vinculum, *l.* 52. §. *final. C. de Episcop. & cleric. Nouel.* 22. *cap.* 5. 117. *cap* 12. 123. *cap.* 40. vsitatum sequentibus sæculis fuisse, constat ex veteri formula Marculfi *lib.* 2. *cap.* 30. Vltra consensum coniugis desideratur etiam pro distinctione ætatis, vt si iuuenis est, in quo suspicio incontinentiæ dari potest, etiam religionem ingrediatur, *cap. Agathosa* 27. *q.* 2. *cap. qui vxorem* 33. *q.* 5. *cap. cùm hi*, *cap. vxoratus, hoc tit.* amplius & licentia Episcopi desideratur, *cap. si vir* 27. *q.* 1. non quia aliàs nulla reddatur professio, sed quia illicita erit, non petitâ licentiâ ab Episcopo, vt latè docet varios casus resoluens Thomas Hurtado *de resid. dicto lib.* 3. *resol.* 1. *per tot.* Si autem senex est, id est eius ætatis, in qua nulla suspicio incontinentiæ adsit, votum castitatis emittere debet, vt in hoc textu docetur ibi: *Aut perpetuæ castitatis votum emiserit, cap. cùm sic, cap. vxoratus, hoc tit.* Sed si vxor adulterium commiserit propriâ auctoritate, potest vir religionem ingredi, vt probat Araujo *in decis. moral. tract.* 3. *quæst.* 26.

6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex facto Abbatis Theonæ, qui post lapsum quinquennij tempus, quo cum sua coniuge in matrimonio vixerat, ad monasterium, reclamante vxore confugit. Nam supponimus in eo peculiarem aliquam diuinam inspirationem interuenisse, vel impellentem ipsum ad id faciendum, vel actum ipsum comprobantem; idque præter ordinem, & legem, vt haberemus quod miraremur, non quod imitaremur. Nec fundamenta quæ adducit Theonas aliquid faciunt. Non quod de libello repudij expendit; nam potiùs verum est, Dominum nunquam permisisse vxorem dimittere, & aliam ducere, vt latè probaui *in cap.* .. *Concilij Iliber.* Minus obstant verba illa, quibus Dominus patrem, matrem, vxorem, aut filios, aut agros relinquentibus centuplum promittit in hoc sæculo, & in altero vitam æternam, quæ non ita sunt accipienda, inquit Chrysostomus *epist.* 89. *q.* 4. hunc locum enarrans, vt per ea nuptiæ intelligantur diuellendæ, aut dirimendæ, nisi fortè cum vtriusque coniugis consensu: & B. Augustinus, *In his, quæ Dominus dimittenda mandauit, etiam vxor commemorata est*, inquit: *quid sibi ergo volunt ista precepta; non enim possunt inter se esse contraria, nisi quia occurrit aliquando necessitatis articulus, vbi aut vxor dimittatur, aut Christus: vt alia omittam, si ipsi vxori maritus displicuerit Christianus, eique proposuerit, aut à se diuortium, aut a Christo. Hic ille quid eligat, nisi Christum, vt dimittat vxorem laudabiliter propter Christum? Ambobus quoque Christianis Dominus precepit, ne quisquam vxorem dimittat, exceptâ causâ fornicationis; vbi autem qualibet ex eis persona infidelis est, consilium Apostoli attendatur, vt si fidelis consentit habitare cum viro infidelis vir non dimittat vxorem; similiter vxor fidelis virum, si cum illo habitare consenserit. Quod si infidelis, inquit, discedit, discedat: non esset seruituti subiectus frater, aut soror in huiusmodi; id est, si infidelis noluerit esse cum coniuge fideli, hic agnoscat fidelis suam libertatem, ne ita se subiectum deputet seruituti, vt ipsum dimittat fidelem, ne coniugem amittat infidelem. Hoc & de filiis, atque parentibus; hoc de fratribus & sororibus intelligitur, propter Christum omnes esse dimittendos cùm proponitur ista conditio, vt Christum dimittat, si illos secum esse desiderat.* Hæc eo loco August. In quibus verbis dilucide exponit, quomodo intelligi debent illæ scripturæ, quibus admonemur, vt parentes, fratres, cognatos, vxores, insuper & animam nostram odio prosequamur. Nec obstat difficultatis augmentum; nam licèt caput vxoris sit vir, in coniugio tamen quoad potestatem corporis æqualis est conditio, nec vir corporis sui potestatem habet, sed vxor; ideo sine eius consensu eam priuare iure quæsito non valet.

CAPVT II.

Idem [a] *Salernit. Episcopo.*

VErùm post consensum legitimum de præsenti licitum est alteri, altero ita repugnante, eligere monasterium, sicut quidam etiam [b] Sancti de nuptiis vocati fuerunt, dummodo inter eos carnalis commixtio non interuenerit: & alteri remanenti, si commonitus continentiam seruare noluerit, licitum esse videtur, vt ad secunda vota possit transire, quia cùm non fuissent vna caro simul effecti, satis potest vnus ad Deum transire, & alter in sæculo remanere.

NOTÆ.

1. a *Salernitano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & adjicitur, *pars capitis licet:* vnde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap. licet* 3. *de sponsa duor.* vbi extat integra constitutio, & refertur post Concilium Lateran. *p.* 56. *cap.* 1. De Salernitana diœcesi egi *in cap.* 1. *de offic. indic.*

2. b *Licèt sancti.*] Veluti sancta Thecla, quam ante matrimonij consummationem S. Paulus à nuptiis reuocauit, vt referunt D. Ambrosius *lib.* 2. *de virginibus*, Epiphanius *hæresi* 78. Similiter S. Alexius prima nocte nuptiarum vxorem intactam relinquens peregrè profectus est, perpetuoque castam vitam duxit, vt tradit Simeon Metaphrast. *in eius vita*; qui idem refert de sanctis Euphrasia, & Cæcilia: & D. Augustinus *lib.* 8. *confess. cap.* 6. scribit, duos milites lectâ D. Antonij vitâ, relictis sponsis vitam monasticam professos fuisse: & D. Gregorius *dialog.* 3. *cap.* 14. refert Gregoriam virginem nuptiis iam constitutis ad monasterium Monialium confugisse. Quæ & alia exempla referunt Bellarminus *tom.* 1. *lib.* 2. *de monach. cap.* 38. Espenceus *lib.* 6. *de voto contin. cap.* 4.

COMMENTARIVM.

3. *Conclusio refertur, et probatur.* EX hoc textu talis communiter deducitur assertio: *Matrimonio contracto, sed nondum consummato, potest alter coniugum etiam alio inuito religionem ingredi, & remanens in sæculo potest ad secundas nuptias transire.* Probant eam textus *in cap. desponsatam, cap. scripsit, §. ecce* 27 *q.* 2. *cap. ex parte* 14 *cap. ex publico, hoc tit. cap. commissum, de sponsal. extrauag. antiquæ, de voto*, Trident. *sess.* 24. *can.* 6. Illustrant vltra congestos à Garaña & Barbosa *in præsenti*, idem Barbosa *lib.* 1 *de iur. ecclesi. cap.* 42. *num.* 10. Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 21. *cap.* 6. Espenceus *lib.* 6. *de voto contin. cap* 4. Bellarminus *de monachis lib.* 2. *cap.* 38. *per totum.* Tondutus *resol. canonic. cap.* 116. Hurtado *de resid. tom.* 2. *lib.* 3. *resol.* 3.

4. *Impugnatur præsens assertio.* Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Matrimonium consummatum per professionem regularem non dissoluitur, vt superiori commentario probaui, quia auctoritate humanâ non possunt separari quos Deus coniunxit, iuxta Euangelium D. Matthæi *cap.* 19. quod refertur *in cap. quos Deus* 33. *q.* 2. *cap.* 2. *de translat. Episc.* Sed eadem ratio militat in matrimonio rato non consummato, quod verum sacramentum est nouæ legis, *cap. debitum, de bigamis, cap. ad abolendam, de hæretic.* Trident. *sess.* 24. *de matrim. cap.* 1. matrimonium enim ratum non differt à consummato vllâ substantiali differentiâ, quia copula carnalis actus quidam est coniugij, non eius essentia. Igitur sicut matrimonium consummatum non potest dissolui quoad vinculum per professionem regularem, ita nec ratum. Augetur primò hæc difficultas ex eo; nam per contractum matrimonij quilibet coniugum acquirit potestatem in alium ad vsus coniugij, iuxta illud Pauli 1. *ad Corinthios cap.* 7. *Vir non habet potestatem sui corporis:* quod refertur *in cap.* 3. *hoc tit. cap. non debet, de consanguin. & affin.* sed sic est, quod qui non habent potestatem sui corporis, non possunt ad Religionem conuerti, *cap. manifestum* 33. *q.* 5. ergo matrimonio rato, licèt nondum consummato, non licet vni ex coniugibus altero inuito ad Religionem transire. Augetur secundò hæc difficultas, nam votum castitatis æquè solennizatur per susceptionem sacri Ordinis, ac per professionem regularem, vt probatur *in cap. vnic. de voto, in* 6. sed per susceptionem sacri Ordinis non dissoluitur matrimonium ratum, & non consummatum, *extrauag. antiquæ*, Ioannis XXII. *de voto*: ergo nec per professionem regularem dissoluitur. Tandem fulcitur hæc difficultas, nam regula iuris est, quod semel placuit, ampliùs displicere non posse, *cap. quod semel, de regul. iur. lib.* 6. *l. sicut, C. de obl. & act.* & quod nemo potest mutare consilium in alterius præiudicium, *cap. mutare, de reg. iur. lib.* 6. *l. nemo potest, ff. eod. tit.* ergo matrimonio ritè celebrato, non licet vni ex coniugibus altero inuito mutare consilium, & religionem profiteri.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, matrimonium triplici modo posse considerari; aliud enim est matrimonium legitimum, quod legitimo tantùm constat consensu, quale esse potest apud infideles, vt probaui *in cap. final. de transact.* aliud verò est ratum, sed non consummatum; tale est matrimonium fidelium per verba de præsenti celebratum copulâ non secutâ: tandem consummatum dicitur post copulam secutam. Referunt hanc distinctionem Gratianus *ad cap. final.* 28. *q.* 1. Couar. 2. *p. de sponsal. cap.* 1. *§. vnic. num.* 4. Circa matrimonium tantùm legitimum, & ratum, illud tantùm notandum est, quod vinculum matrimonij rati est longè firmius, quàm matrimonij legitimi; quia constat duplici vinculo: alio naturali, quod respicit ipsam contractus naturam, & sic obligat coniuges ad indiuiduam vitam, vt docetur *in princip. Instit. de patria potest.* altero sacramentali, quod consurgit ex matrimonio, in quantum est signum rei sacræ, & vnionis Christi cum Ecclesia; & hoc respectu strictiùs obligat. Abbas *in præsenti*, & *in cap. ex publico, hoc tit.* Caietanus *opusc.* 27. *q.* 25. *vers. Quoad primum.* Contra verò matrimonium legitimum habet solum vinculum naturale, quia deficit in eo ratio sacramenti, licèt latè sacramentum appelletur *in dicto cap. final. de transact. cap. gaudemus, de diuort.* Et licèt prædictum sacramenti vinculum detur tam in matrimonio rato, quàm in consummato, diuersimodè tamen in vno, atque alio viget. In priori enim dissolubile est, in secundo verò indissolubile pro tota coniugum vita. Cuius differentiæ ratio prouenit ex eo, nam cùm hoc sacramenti vinculum non aliunde consurgat, quàm ex diuina institutione, quâ matrimonium fuit institutum, velut signum vnionis Christi cum Ecclesia, iuxta illud Pauli *ad Ephes.* 5. *Sacramentum hoc magnum est in Christo, & Ecclesia*: & matrimonium ratum solùm significet vnionem cum anima fideli per charitatem, *cap. debitum, de bigamis*; rectè fit, vt sicut vnio hæc est dissolubilis per peccatum lethale, ita sacramenti vinculum in tali matrimonio sit omnino dissolubile: secus autem in matrimonio consummato, quod sicut propter corporis commixtionem designat illam mirabilem, & indissolubilem vnionem Christi cum Ecclesia, per carnis assumptionem, iuxta illud Ioannis: *Verbum caro factum* 5. *De matrimonio rato.*

est,

eſt, quod refertur *in dict. capite debitum*: ita planè vinculum ſacramenti in eodem matrimonio manet omnino indiſſolubile; æquum enim erat vt figura reſpondeat figurato, & docet hoc auctoritas illa Chriſti Domini, *quos Deus coniunxit, &c.* quæ verba non ſunt intelligenda de matrimonio rato, ſed ſolummodò de conſummato: tum quia id facilè deducitur ex illis verbis: *Erunt duo in carne vna.* Tum quia Summus Pontifex ita locum illum explicauit *in cap. ex publico, ad finem, hoc tit.* cui ſumma fides eſt adhibenda, *cap. quàm vetus* 24. *quaſt.* 1. etſi nimis audenter Sotus *in* 4. *dist.* 27. *quaſt.* 1. *artic.* 4. notauerit Pontificem, eo quod prædicta verba Chriſti Domini tantùm de matrimonio conſummato acceperit.

6. MATRIMONIVM RATVM QVOMODO DISSOLVATVR.

Quibus præmiſſis aſſerendum eſt contra Magdeburgenſes, Kemnitium, & Eraſmum, qui tenuerunt matrimonium ratum non poſſe diſſolui per profeſſionem regularem, quos refellit Bellarminus *tom.* 1. *controu. lib.* 2. *de monach. cap.* 38. *per tot.* matrimonium ratum diſſolui etiam quoad vinculum per ingreſſum religionis, non ex ea ratione, quam aliqui adduxerunt, videlicet, matrimonium tantùm conſummatum abſolutè dici matrimonium, *ex cap. non eſt dubium, cum ſequent.* 27. *q.* 2. & ita illud ſolum eſſe indiſſolubile lege diuina; nam licèt matrimonium ratum non dicatur perfectum perfectione accidentali, quæ conſiſtit in eius vſu ad ipſius finem, hoc eſt ad prolem ſuſcipiendam, *dict. cap. non eſt dubium*, qui textus ita eſt intelligendus; tamen eſt perfectum perfectione eſſentiali, *l. nuptias, ff. de reg. iur. cap. cùm locum, cap. cùm apud, hoc tit.* Proinde eſt indiſſolubile lege diuina, vt docent Theologi *in* 4. *dist.* 26. Nec obſtat textus *in cap. cùm Societas* 27. *quaſt.* 2. vbi docet Leo Papa, ſocietatem nuptiarum ita à principio eſſe inſtitutam, vt propter commixtionem ſexuum non habeant in ſe coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ ſacramentum. Nam omiſsâ ſententiâ Concij, qui expungit negationem, quem ſequitur Couar. *de ſponſal.* 2. *p. cap.* 7. §. 4. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 17. *num.* 23. dicendum eſt cum Germonio *lib.* 2. *animad. cap.* 3. illa verba eſſe referenda ad ſignificationem vnionis hypoſtaticæ Chriſti cum Eccleſia; vt ſenſus ſit, quod ſine commixtione ſexuum matrimonium non habet in ſe repræſentationem vnionis Chriſti cum Eccleſia; non tamen exinde deducitur, verum ſacramentum non eſſe, vt Innocentius III. docuit *in dict. cap. debitum, de bigamis.* Quod ius ita diſſoluendi matrimonium non ſolùm ab eccleſiaſtica inſtitutione prouenire, verùm & diuina auctoritate niti, quâ priuilegium hoc conceſſum eſt ſtatui religioſo, conſtat *ex dict. cap. ex parte, hoc titul. extrauag. Antiquæ, de voto*: vnde plures diuinâ reuelatione hoc iure vſos fuiſſe, ex variis hiſtoriis referunt Eſpenceus *lib.* 6. *de voto contin. cap.* 1. Bellarminus *lib.* 2. *de monachis, cap.* 38. De ſancta Thecla Epiphanius *hæreſ.* 80. de S. Alexio Metaphraſtes *in eius vita*: de Gregoria Virgine D. Gregorius *libro* 3. *dial. capite* 14. Requiritur tamen, vt matrimonium ratum diſſoluatur per ingreſſum religionis, quod alter ex coniugibus profiteatur religionem approbatam, vt probat Baſilius *lib.* 9. *de matrim. cap.* 6. *per totum, qui cap. ſequenti* agit de religioſis Ordinum Militarium, & diſtinguit inter Equites Melitenſes Ordinis S. Ioannis Hieroſolym. & alios diuerſorum Ordinum; ita vt per profeſſionem emiſſam ab Equitibus Hieroſolym. matrimonium diſſoluatur, ſecus verò per profeſſionem emiſſam in aliis Ordinibus Militaribus, quia in eis profeſſionem emittentes, non abſolutam, ſed coniugalem caſtitatem promittunt, quæ rectè ſtare poteſt cum matrimonio. Diſſoluitur etiam matrimonium ratum per vota, quæ emittunt Tertiariæ S. Franciſci collegialiter viuentes; ſecus verò ſi in propriis domibus degant, vt probant Sanchez *de matrim. lib.* 2. *diſput.* 8. Baſilius *eod. tract. lib.* 9. *cap.* 6. non autem diſſoluitur matrimonium ratum per vota ſimplicia caſtitatis, etiam quæ emittuntur à Patribus Societatis Ieſu poſt biennium nouitiatus. Sanchez *lib.* 2. *de matrim. diſput.* 8. Suarez *tom.* 4. *de relig. lib.* 4. *cap.* 2. Ratio eſt, quia hæc vota ſimplicia in Societate emiſſa conſtituunt quidem ſtatum religioſum, & perſonas ita vouentes inhabiles reddunt ad ſic contrahendum, vt probabimus *in tit. qui clerici vel vou.* non autem inducunt profeſſionem ſolennem, neque ab aliquo Pontificio decreto habent poteſtatem dirimendi matrimonium ratum, vt contingit in ordine ſacro, qui non dirimit vinculum contracti matrimonij, ſed contrahendi. Circa tempus verò, intra quod coniuges facultatem habent ingrediendi religionem inuitis coniugibus, extat expreſſa deciſio textus *in cap. ex publico, hoc tit.* vbi aſſeritur intra duorum menſium ſpatium licere coniugi ad religionem tranſire; quod bimeſtre computari debet à die contracti matrimonij, non à die ſolennis benedictionis nuptialis; & currit de momento ad momentum. Baſilius *dict. lib.* 9. *de matrim. cap.* 9. Nec ſi alter ex coniugibus ingrediatur religionem, non poteſt in ſæculo manens ſtatim ad aliud matrimonium tranſire, ſed expectare debet annum probationis à Tridentino præſcriptum *ſeſſ.* 25. *de regul. cap.* 15. vt profeſſio emittatur: & quia ex decreto ipſius Concilij nemo poteſt ante decimumſextum annum profeſſionem facere, ſi coniux in anno pubertatis Religionem ingrediatur, debet alter expectare tempus illud, vt profeſſio fieri poſſit. Henriquez *lib.* 11. *ſumma, cap.* 5. *num.* 11. & ſi pendente biennio, etiam per vim matrimonium fuerit conſummatum, iam non poteſt diſſolui per ingreſſum religionis. Sanchez *lib.* 2. *de matrim. diſput.* 22. Et quia de matrimonio rato diſſoluendo agimus, non omittam, etiam illud diſſolui poſſe per ſummum Pontificem. Ratio eſt, quia Summus Pontifex habet poteſtatem ad ea omnia, quæ neceſſaria ſunt ad cõueniens regimen Eccleſiæ: ſed diſſolutio matrimonij rati ſæpe expediens eſt: ergo competit ea facultas Pontifici. Probant rationibus, & exemplis Sanchez *lib.* 2. *de matrim. diſputat.* 14. Leſſius *lib.* 2. *de iuſtit. cap.* 40. *dub.* 19. Diana *part.* 8. *tract.* 1. *reſol.* 62. Ægidius Coninck 3. *part. diſt.* 26. *dub.* 3. Rebellus *lib.* 2. *de iuſtit.* 2. *part. quaſt.* 15. *ſect.* 3. Suarez *de relig. tract.* 7. *lib.* 6. *cap.* 17. *num.* 21. Vazquez 1. 2. *quaſt.* 165. *cap.* 7.

Vnde iam apparet ratio præſentis aſſertionis, 7. TRADITVR DECIDENDI RATIO.
quæ ex eo prouenit, quia in matrimonio duo deſiderantur, videlicet coniunctio animorum, quâ charitas ſignificatur, & quæ conſiſtit inter Deum, & animam iuſtam; & coniunctio corporum, quæ ſignificat vnionem Chriſti cum Eccleſia per aſſumptionem humanitatis, *dict. cap. debitum, de bigam.* Vnde cùm animorum coniunctio

ctio spiritualis sit, commixtio autem corporum coniunctio corporalis, iuxta textum *in cap. omne* 27. *q.* 2. sequitur, vt sicut coniunctio corporalis, idest commixtio, quæ sit per copulam matrimonialem, morte corporali tantùm dirimitur, *c. licitè* 32. *quæst.* 7. docent Theologi *in* 4. *dist.* 27. *artic.* 5. Victoria *in summa, tit. de matrim. q.* 304. Covar. 2. *part. de sponsal. cap.* 7. §. 4. *num.* 8. ita etiam coniunctio animorum dissoluitur morte spirituali, per professionem regularem, quæ censetur mors spiritualis, *cap. placuit* 2. 16. *quæst.* 1. docet D. Thomas *in* 4. *dist.* 27. *quæst.* 1. *in respons. ad* 1. *quæst.* & *in respons. ad* 3. Accedit, quia omnis obligatio potest commutari in bonum euidenter melius, si non sequatur tertij præiudicium considerabile, *cap. peruenit* 3. *de iureiur. cap. scriptum, de voto.* Constat autem, statum religiosum euidenter meliorem esse matrimonio. Insuper non sequitur tertij præiudicium, cùm persona coniugis illæsa maneat, & cum facultate contrahendi aliud matrimonium: igitur licebit vtrique coniugi, vel alteri ex eis, alio etiam inuito, ad religionem transire: nec tunc dissoluitur vinculum matrimonij, tam humana, quàm diuina auctoritate, vt docetur *in cap. scripsit* 27. *quæst.* 2. *cap. ex parte* 14. *hoc titul.* & defendunt Covar. 2. *part. de spons. cap.* 7. §. 4. *num.* 6. Gutierrez *libro* 1. *canonic. capite* 17. *num.* 26. Matienzo *in rubric. titul.* 1. *libro* 5. *recopil. glos.* 1. *num.* 69.

8. TRADITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, quam adeo difficilem agnouerunt Sotus *in* 4. *distinct.* 8. Ioann. Maior ibi *dist.* 27. Espenceus *lib.* 6. *de contin. cap.* 4. vt docuerint, non posse congruam assignari, cur professione religionis dissoluatur matrimonium ratum, non verò consummatum. Vera ratio differentiæ prouenit ex eo, quia in matrimonio consummato datur obligatio perpetuò cohabitandi, & etiam interuenit reciproca traditio, per quam vterque coniux tradit alteri possessionem sui corporis ad vsum coniugij, vt ait Apostolus 1. *ad Corinth. cap.* 7. relatus *in cap. quidam, hoc tit.* Vnde cùm corpus viri iam non sit in eius potestate, quoad matrimonij finem, & econtra; & non possit Deo offerri in religionem per votum corpus, quod non est proprium offerentis, quia non est grata Deo oblatio rei alienæ, *cap. non est putanda* 1. *quæst.* 1. *cap. ex transmissa, de decimis*, Sotus *lib.* 9. *de iustit. quæst.* 3. *artic.* 3. sequitur, matrimonio consummato non posse coniugem alio inuito ad Religionem transire. In matrimonio verò rato licèt adsit quædam virtualis promissio, per quam coniuges acquirunt quoddam ius ad petendam possessionem alterius corporis ad finem matrimonij, nondum tamen habet ipsam possessionem, & ideo quilibet ex eis potest se Deo per statum religionis tradere, quia dominium sui corporis habet, argumento textus *in l. qui tibi, ff. de his, qui à non dominis.* Quæ ratio expressè deducitur ex præsenti textu, ibi: *Cum nondum sint effecti vna caro*; idest, non sit adhuc translata vera, & realis possessio: docent Theologi cum D. Thoma *in* 4. *dist.* 38. *quæst.* 1. *artic.* 3. Fortunius Garcia *in cap.* 1. *num.* 8. *de pactis.* Et probatur hæc differentiæ ratio exemplo venditionis; nam sicut venditio, in qua nulla traditio intercessit, soluitur per secundam, in qua traditio sequuta fuit, *l. quoties, C. de rei vindic.* ita etiam matrimonium ratum, in quo non est sequuta traditio, dirimitur per traditionem factam Deo in religionem. Nec obstat textus *in cap. final. de sponsa duor.* vbi docetur, quod contrahens de facto matrimonium cum secunda, superstite primâ coniuge, cum qua non fuerat matrimonium consummatum, licèt cum secunda sequatur copula, non ideo soluitur primum matrimonium. Nam respondetur, secundam illam traditionem fuisse illicitam, & iniustam; quia facta talis fuerat ab eo, qui non poterat alteri mulieri ad finem matrimonij se tradere, *cap. gaudemus, de diuortiis.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ob exemplo eius, qui suscepit sacros ordines matrimonio adhuc rato; quo casu certum est, matrimonium non dissolui, sicut per ingressum Religionis; quia hoc priuilegium, vt videlicet dirimatur matrimonium, non est concessum æqualiter suscipienti sacros ordines, ac profitenti vitam religiosam: forsan ex eo, quia religiosi per solennem professionem sæculo mortui censentur, *cap. placuit, in fine,* 16. *quæst.* 1. nullumque habent velle, aut nolle, cùm iuxta superioris arbitrium ita viuere debeant, ac si propria voluntate carerent, *cap. quorundam, cap. religiosus, de elect. in* 6. Insuper semetipsos velut holocaustum offerentes, in totum diuino obsequio mancipantur, huius sæculi actibus, & exterioribus bonis renunciantes, *cap. cùm ad monasterium, de stat. monach.* At verò clerici, quantomcunque in sacris Ordinibus sint constituti, remanent adhuc liberi, habentque velle, & nolle, & suorum bonorum dominium retinent, mundoque mortui non sunt; vnde cùm, vt suprà dixi, per mortem spiritualem dissoluatur vinculum matrimonij rati, quod tantùm spirituale est; & hæc mors spiritualis non contingat suscipientibus sacros ordines; ideo per susceptionem sacri ordinis non dirimitur matrimonium ratum, sicut per professioné religionis, vt docuerũt Glossa 2. in fine *in d. c. vnic. de voto: in* 6. Durandus *in* 4. *dist.* 27. *quæst.* 1. *column.* 3. Sotus eadem *dist.* 27. *artic.* 4. Quod etiam procedit in promotione ad Episcopatum, licèt perfectior sit status Episcopi, quàm monachi, *cap. nisi cùm pridem, de renunc.* Nec tunc obstat textus *in cap. per tuas, de voto:* cuius solutionem tradit Garcña *in præsenti, num.* 9. Nec obstat vltimum augmentum deductum *ex dict. regul. quod semel*; nam textus ille procedit quoties quis temere vult recedere, & mutare consilium sine causa, & in alterius præiudicium: at verò coniux, qui relicto alio coniuge religionem profitetur, ex iusta causa, zelo videlicet sanctioris vitę id facit, & sine alterius præiudicio; siquidem potest coniux aliud matrimonium inire.

Sed suprà traditis opponi videtur Alexander III. relatus post Concil. Arelat. *p.* 8. *can.* 17. in illis verbis: *Sanè quamquam mulierc non desponsatâ, & à viro non cognitâ liceat ad religionem transire, aliam tamen vir ducere in vxorem non potest.* Ex quibus verbis expressè deducitur, matrimonium ratum, etiam per professionem in religione emissam non dissolui; siquidem non licet remanenti in sæculo aliud matrimonium inire. Verùm respondendum est, ea verba accipienda esse iuxta principium ipsius textus. Agebat enim ibi Alexander de viro, qui contracto matrimonio rato secundas nuptias contraxit, nullâ professione emissâ in religione ab alio coniuge; quo casu rectè ait Alexander, quod licèt matrimonio ad- 9. EXPONITVR CAN. 17 APPEND. CONCIL. LATER.

hue

huc rato manente, liceat coniugibus ad Religionem transire; non tamen licet illis secundas nuptias contrahere, quia matrimonij vinculum adest interim dum alter ex coniugibus religionem non profitetur; & licèt fauore religionis permittatur coniugi inuito alio ad vitam religiosam transire, non tamen illi licet aliud matrimonium inire.

10. Intelligitur cap. commissum de spons. Secundò præsenti assertioni opponi potest textus *in cap. commissum, de spons.* vbi cùm proponeretur Alexandro III. quod quidam fide datâ, & iuramento firmatâ promisit, se quandam mulierem in vxorem ducturum, postea que statuit religionem ingredi; docet Pontifex, quod ille debet fidem matrimonij adimplere, & postea si voluerit, ingredi. Ex quo textu constat, votum solenne religionis non irritare sponsalia de futuro contracta: ergo multò minùs dirimet matrimonium ratum. Pro cuius textus expositione Innocent. Felinus, & Panomit. ibi docent, textum illum procedere cùm iuramentum præstitum est in gratiam alterius; quo casu commutatio non admittitur etiam in melius, nisi parte, cui iuratum est, satisfactâ. Syluester *in summa, verbo Matrimonium 7. quæst. 5.* Couar. *de spons. 1. p. cap. 5. in princ. num. 11.* quos sequitur Garaña *in cap. 1. hoc tit. n. 7.* docent verbum illud, *tutius*, esse accipiendum de consilio, non verò de præcepto. Sed eos refellit Balboa *in c. 3. de iureiur. num. 69.* & cum eodem Couar. & aliis rectè docet, in ea specie sponsum votum, non professionem emisisse, & tantùm deliberasse de ingressu religionis; vnde cùm obligatio sponsalium adimpleri possit, & postea professio emitti, rectè ait Pontifex, tutius esse promissionem iuramento firmatam adimplere, & postea Religionem ingredi.

CAPVT III.

Idem [a] *Pisan. Archiep.*

QVidam intrauit monasterium inuitâ vxore: eadem ipsum [b] repetente, coactus est ad eam redire: eâ mortua quæris, an ipse cogatur ad monasterium redire, an aliam possit ducere vxorem? Quæstioni tuæ taliter respondemus, quod votum non tenuit; vnde ratione voti non tenetur ad monasterium redire. Vlteriùs verò non potest vxorem accipere; promisit enim, se non exigere, quod in potestate eius erat; & ideo tenuit votum. Non reddere non erat in eius potestate; sed in potestate mulieris. Vnde [c] Apostolus: Vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier.

NOTÆ.

1. [a] *Pisano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & post Concil. Lateran. *part. 5. cap. 2.* supplendaque est inscriptio, *Villano*, qui successit Balduino anno 1145. & floruit vsque ad annum 1156. vt refert Vghel. *tom. 3. Ital. sacræ, fol. 560.* de Metropoli Pisana nonnulla addixi *in cap. 8. de tempor. ordin.*

[b] *Repetente.*] Quâ actione repeti possit, exposui *in cap. 1. de ordin. cognit.*

[c] *Apostolus.*] 1. *ad Corinth. cap. 7.*

COMMENTARIVM.

2. SVprà *in cap. 1. hoc tit.* latè probaui, non posse coniugem matrimonio consummato, sine alterius coniugis consensu religionem ingredi; & professionem aliter emissam, nullam esse, posseque coniugem in sæculo remanentem alium repetere. Vnde in præsenti textu quæritur, an votum illud religionis, quod inutile fuit professione nulliter factâ, effectum habeat, vt defunctâ vxore, quæ eum repetiit, teneatur ad religionem redire, aut castitatem seruare, ita vt si secundum contrahat matrimonium, lethaliter peccet? Pro cuius dubij solutione, & præsentis textus expositione sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, cùm maritus, qui votum emisit, vel religionem professus est, inuitâ vxore id fecit, quo casu mulier eum repetere potest, nec eâ defunctâ ad religionem redire tenetur, sed votum castitatis, quod in ipso ingressu emittitur, seruare debet; & ita non potest aliud matrimonium contrahere, immo nec à prima vxore debitum petere; quia votum valuit, quatenus vouenti præiudicare poterat, *c. placuit 12 hoc tit.* Et ita tenetur maritus castitatem seruare, non autem paupertatem, & obedientiam, etiam soluto matrimonio; quia cùm matrimonio constante talis obligatio nasci non posset, nec mortua vxore conualescere valuit: quæ est vera ratio huius textus, vt post Panormitanum, & Butrium hic docuerunt Basilius *de matrim. lib. 10. cap. final. num. 6.* Garaña *in cap. 1. hoc tit. num. 11.* Secundus casus contingit cùm maritus religionem professus est, non inuitâ, sed ignorante vxore; quo casu idem dicendum est, ac in antecedenti, videlicet, professionem adeo nullam esse, vt nec defunctâ vxore teneatur vir ad religionem redire; quia tantùm simplex castitatis votum emisisse creditur. Garaña *dict. num. 11.* Basilius *libro 9. de matrim. cap. 11. num. 4.* Et hic casus deciditur *in dict. cap. placuit, hoc tit.* Et ita exaudienda sunt illa verba ipsius textus; *Redire verò ad sæculum in eius potestate non erat, sed in potestate mariti.* Quorum verborum sensus est, quod propter maritum, qui ignarus fuerat professionis, mulier frustra religionem profitetur, quia cùm vna caro vir, & vxor sint, non potest pars vna ad Dominum conuerti, aliâ in sæculo remanente. Nec professionis nullitas pendet à reuocatione coniugis, quia ipso iure nullius momenti est, vt docuerunt *in dict. cap. placuit*, Panormitanus, & Butrius, & alij congesti à Thoma Sanchez *lib. 7. de matrim. disputat. 34. num. 14.* Nec contrarium probatur in illis verbis ipsius textus, *Et ideo quantum ad ipsam tenuit votum.* Non enim ibi docetur, votum solenne religionis valuisse. Quod contrarium docetur *in vers. Super quo;* sed tantùm

tùm dicitur, teneri vxorem voto castitatis simplici, quod impedit debitum petere constante matrimonio, & eo soluto nouum inire, vt ibi docent Hostiensis, & Butrius *num.* 1. Immò & aliquando euenire potest, vt secundum matrimonium licitè contrahere possit, videlicet si votum castitatis emittat dependenter à professione, & habitâ relatione ad ipsum statum religiosum, vt docet Sanchez *dict. disput.* 34. *num.* 3. Nec etiam obstant verba illa: *Consultius, &c.* ipsius textus, vbi in hoc secundo casu professionis emissæ inscio coniuge, docetur, consultius, & congruentius esse ad monasterium redire; nam ibi consilium potiùs, quàm præceptum continetur, vt docuerunt Sanchez *supra, num.* 11. Syluester *verbo Diuortium, quæst.* 16. *casu* 3. & firmatur *ex l.* 11. *titul.* 7. *part.* 1. Tertius casus euenit cùm professio ab vno ex coniugibus, altero sciente, & consentiente, emittitur; quo casu dicendum est, quod si alia requisita, videlicet professio alterius coniugis, si iuuenis est; aut voti emissio, si senex, & Episcopi licentia accedant, iuxta tradita suprà *in cap.* 1. adeo professio validè emittitur, vt nec impugnari possit ab alio coniuge, nec status religiosus vnquam deseri ab ipso profitente: si autem prædicta requisita non intercesserint, sed tantùm consentiente coniuge alius professionem emittat, licet repeti possit à coniuge in sæculo remanente, si non repetatur, eo defuncto, in religione persistere cogitur; immò si secundùm matrimonium contrahat, nullum est, *cap. ex parte* 9. *cap. consuluit* 10. *hoc titul.* docet Sanchez *dict. disput.* 33. *per tot.* Vnde cognoscitur differentia, quæ versatur inter hunc casum, & duos proximè relatos; nam in illis professio omnino nulla est, quia nihil habet coniux, quod per eam in monasterium transferat; hoc autem tertio casu per professionem religionis obligatur, licèt possit repeti, reuocarique a coniuge in sæculo remanente, *dict. cap. ex parte* 9. *hoc tit.* repeti tamen potest ab ipso, etsi consensum professioni præstiterit, *ex cap. veniens* 16. *hoc tit.* quia nisi alia requisita intercesserint, coniux consensum præstando non sibi præiudicat. Nec contrarium probatur *in cap. Agathosa* 21. 27. *quæst.* 2. vbi mulieri repetenti virum suum ad religionem conuersum, duo opponuntur. Primò si cum eius voluntate professionem fecit; secundò si ipsa se mutare permisit, quasi vnum ex eis sufficiat, vt mulier repellatur à viri petitione. Nam dicendum est, quod vt mulieri repetitio denegetur, duo illa simul concurrere debent, vt ait idem textus ibi: *Sed si hoc repulerit*; vbi apertè ostenditur, duas illas conditiones, consensum videlicet mulieris, & promissionem castitatis, concurrere omnino debere, vt repetitio vxori denegetur: quo modo etiam exponendus est idem textus *in vers. si verò horum*; scilicet vt vtrumque concurrat ad excludendum fœmininam à petetione viri. Similiter etiam ex his accipiendus est textus *in cap. qui vxorem* 10. 33. *quæst.* 5. dùm docet, quod qui vxorem velari permiserit, hoc est religionem profiteri, aliam non accipiat; sed similiter conuertatur: rectè enim inquit textus, aliam accipere non posse, quia primum matrimonium solutum non fuerat; sed ad vxorem reuerti non prohibetur, licèt tutius faciat si similiter conuertatur, vt ita prior vxoris professio irreuocabilis maneat. Quartus denique casus euenire solet, cùm vnus ex coniugibus adulterium commisit spirituale, vel carnale; quo casu innocens ad religionem rectè transire potest, *cap. Agathosa* 21. 17. *quæst.* 1. *cap. constitutus* 15. *cap. veniens* 16. *cap. vltim. de conuers. coniug.* nam propter adulterium iuste diuortium fit, & a mutua cohabitatione repellitur adulter, *c. plerunque* 4. *de donat. inter*; quæ causa iusta est ad separationē thori, iuxta doctrinam Domini apud Matthæum *c.* 5. *&* 19. *c. dixit Dominus* 32. *q.* 2. *c. significasti, c. ex litteris, c. gaudemus de diuort.* iunctis traditis a Thom. Sanchez *lib.* 10. *de matrim.* & in hac separatione vir, & vxor æquale ius habent, vt contra Caietanum *in dict. cap.* 19. Matthæi veriùs docent Bellarminus *dict. lib.* 1. *cap.* 14. Sanchez *dict. lib.* 10. *disputat.* 3. *num.* 6. quod & probatur *ex cap. præcepit* 19. 32. *quæst.* 5. *cap. placuit* 32. *quæst.* 7. Propter infidelitatem quoque separantur coniuges à mutuo consortio, quia iniquum esset alterum cum altero habitare cum peruersione à fide, quod grauissimum damnum est, *cap.* 2. *cap. de illa, cap. quanto* 7. *de diuortiis, cap. idololatria* 28. *quæst.* 1. Cùm ergo petere possint coniuges innocentes, vt his casibus separentur à mutua cohabitatione cum illo, qui in adulterium, hæresim, seu apostasiam à fide incidit, meritò ius habent profitendi in religione, aut emittendi votum castitatis, absque eo, quod repeti possint à coniuge nocente, quia per adulterium spirituale, vel carnale amisit ius, quod habebat in alium coniugem ad cohabitandum, vt probat latè Thom. Sanchez *libro* 10. *de matrim. disp.* 3. *cum sequent. & disputat.* 15.

CAPVT IV.

Idem [a] *Exon. Episcopo.*

CVm sis præditus scientiâ litterarum, ignorare non potes, nec debes sanctorum Patrum institutioni obuiare, vt vir vxore suâ in sæculo remanente, aut vxor viro suo non assumente religionis habitum, debeat ad Religionem transire; quia cùm vir, & vxor vna caro sint, sicut docet Apostolus, non potest vnus ad Deum [b] conuerti, & alter in sæculo remanere. Inde est, quod auctoritate Apostolica prohibemus tibi, ne in Episcopatu tuo virum vel vxorem, nisi vterque ad Religionem migrauerit, transire permittas: sed si voluerint ad Deum conuerti, vterque ad frugem melioris vitæ transeat. Verùm si vxor ita [c] senex est, & sterilis, quod sine suspicione possit esse in sæculo, dissimulare poteris, vt vir eâ in sæculo remanente, & castitatem promittente, ad religionem transeat.

NOTÆ

NOTÆ.

1\. [a] *Exon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.4.* & post Concil. Lateran. *p.5. cap. 2.* De Exoniensi Ecclesia nonnulla notaui *in cap. 6. de filiis presbyt.*

2\. [b] *Conuerti.*] Conuerti, seu conuersare, plerunque vsurpatur pro monachum fieri, vt *in Capitul. Caroli, lib. 1. capit. 63.* Gregorius Turon. *lib. 9. capit. 33.* de Theutario presbytero, ibi: *Nuper ex Referendario conuersus presbyteri honorem accepit.* Et similiter conuersio ponitur pro transitu ad monasterium in Concil. Arausic. 1. *can.* 22. Arelat. 3. *can.* 1. *&* 2. Inde monachi, qui ex laïcis facti fuerunt, appellantur conuersi: plura de illis adducentes notarunt Gibalinus *disquisit.3. de clausur. cap. 2. §. 6. num. 42.* Zerda *in aduers. cap. 44. num. 29.* Haæphtenus *tom. 1. disquisit. lib. 3. tract. 1. disquisit.* 8. Bignonius *ad Marculf. lib. 2. cap. 38.* Richer. *ad Saluianum fol.* 136. Stephanus Durantius *qq. iur. quæst.6.*

3\. [c] *Senex.*] Quia incendia concupiscentiæ, quæ in iuuenibus plerunque dantur, vt probaui *in cap. cùm in iuuentute, de præsump.* senectute adueniente cessant: quare ætas illa venereis actibus inepta dicitur à Iuuenali *satyr.* 10. Martiali *lib.* 12. *epigr.* 82. & Plato *lib. 1. de repub.* circa principium ait: *Senectute libidines restringi, & ea ætate libertatem à rebus venereis esse.* Cui consentit Cicero *de senect.* illis verbis: *O præclarum munus ætatis! siquidem id aufert à nobis, quod est etiam in adolesc[illegible] vitiosissimum.* Faciunt textus *in cap. fraternitatis* [illegible] *dist.* ibi: *Et ætas illius, de quo agitur, futuræ* [illegible]*tiæ suspicionem auferre dignoscitur.* D. Hieron[illegible] relatus à Narbona ibi: *Senectus nos ab impudent[illegible]ssimis dominis liberat voluptatibus, gulæ imponit modum, libidinis frangit impetus.* Illustrant Acuña & Barbosa *in d. c. fraternitatis*, Velascus *de priuil. pauper. quæst.* 18. *num.* 51. Felonga *in cap. 1. ratioc. 5. num.* 12. Meritò, inquam, constitutum est, vt in hac senili ætate existente coniuge, quia incótinentiæ suspicio cessat, altero in sæculo remanente, & voto castitatis obstricto, alter possit ingredi, & licitè religionem profiteri. Sed quænam ætas sit hæc senilis, vt coniux possit in sæculo remanere voto castitatis emisso, latè examinant post Thomam Sanchez, & Basilium, Barbosa *tom. 6. in select. ad hunc textum*, Narbona *de ætate ad actus human. anno 70. quæst.9.* qui resoluunt, in fœmina sufficere annum sexagesimum; in viro autem desiderari septuagesimum, vt ita ob senectutem incontinentiæ suspicio cesset. Non autem desideratur tam longæua ætas, si coniux sterilis sit, idest aliquo languore, seu ægritudine prematur; siquidem cùm non minùs ægritudo, quàm senium feminis sterilitatem inducat, vt probatur *in cap. sicut*, & illic Glossa *verbo Debilitate*, 32. *quæst.* 5. & similiter suspicionem incontinentiæ auferat, vt argumento legis *si pater* 15. §. *in adrogationibus*, *ff. de adopt.* docent Menochius *de præsumpt. præsumpt.* 47. *num.* 27. Thomas Accius *de infirmit. legal. p. 1. cap.* 19. & ideo infirmitate laborans, venereis rebus, quamvis sit adolescens, ineptus creditur, *l. filium* 6. *ff. de his qui sunt sui*, *l. si quis posthumus* 9. *ff. de liber. & posth.* inde accedente valetudine, etiam non sexagenaria fœmina, vel septuagenarius vir, sed minoris ætatis, liberè, & absque castitatis iactura in sæculo remanere poterunt, vt resoluunt cum aliis Acacius Ripol. *resol. iur. cap.* 8. *num.* 273. Diana 4. *p. tract.* 4. *resol.* 73. Narbona *dict. quæst. 9. num.* 11. Et ita rectè in præsenti Alex. decidit, senem, idest sexagenariam; vel sterilem, videlicet ita languore depressam, vt sterilis credatur, posse in sæculo remanere voto castitatis emisso, vt eius maritus valeat ad Religionem conuerti, & in ea licitè, ac validè professionem emittere. Sed tunc difficilis est textus hic, dum in eo coniunctiuè exigit Pontifex, vt coniux, quæ in sæculo manet, sit senex, seu sterilis ad copulam: pro quorum verborum expositione Cardinalis *in præsenti, num.* 1. *oppos.* 2. Hostiens. *num.* 4. Couar. & alij, quos congerit Sanchez *libro 7. de matrim. disputat.* 32. *num.* 9. docent, in præsenti casu solam senectutem non sufficere, vt coniux, quæ in sæculo remanet, possit continenter viuere, quia cohabitatio matrimonialis præcessit; & ideo simul exigi, vt sterilis sit. Verùm hæc doctrina faciliè conuincitur ex proximè traditis, & *ex cap. cùm in iuuentute, de præsumpt.* vbi tantùm ex senectute Episcopi continentia præsumitur, etiamsi neptem habuisset, quæ supponit in iuuentute liberos suscepisse, *l. 10. §. 2. ff. de gradibus*, *l. 29. ff. de liber. & posth.* ergo etiam in præsenti casu tantùm ex senectute castitas coniugis in sæculo remanentis præsumitur. Quare eâ sententiâ omissâ verius credo, copulatiuam, *&*, in præsenti accipiendam esse pro disjunctiua, argumento legis *sæpe, ff. de v. s.* ita vt sufficiat, quod coniux in sæculo manens sit senex, vel sterilis ad copulam.

CAPVT V.

Idem [a] *Strigon. & Colon. Archiepiscopis.*

CОniugatus ad monasterium conuerti desiderans, prohibetur suscipi, nisi vxor eius conuertatur; nam cùm vnum vtrorumque corpus coniugij copulatione sit factum, incongruum est, partem conuerti, & partem in sæculo remanere; nec recipitur apud Deum illius viri conuersio, cuius sequitur coniugalis fœderis prostitutio. Cùm igitur cœtus [b] clericorum longè præemineat cœtui monachorum, vt ita aliquando bonus monachus vix bonum clericum faciat, nullus coniugatorum est ad ordines sacros promouendus, nisi ab vxore continentiam profitente fuerit absolutus, vt fiat deinceps de carnali copula spirituale coniungium.

NOTÆ

NOTÆ.

1. a Strigon.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* & post Concilium Later. *part. 5. cap. 6.* De Strigon. & Colocen. diœcesibus egi *in cap. finali, de postul. Prælat.*

b *Clericorum cœtus.*] Vt doctè, & fusè probat contra Cellotium Franciscus Hallictius *integro tom. de Hierarch. Eccles.* Commentarium huius textus dedi suprà *in cap. 1.*

CAPVT VI.

Idem a *eidem.*

SAnè si coniugati consenserint ordinari, etiam vxoris voluntas priùs requirenda est, vt sequestrato mansionis cubiculo, religione promissâ, postquam pariter conuersi fuerint, ordinentur. Quod si b in quibuslibet Ecclesiasticis gradibus prouidenter, solerterque curandum est, vt in domo Dei nihil sit inordinatum, nihilque præposterum; multò magis laborandum est, vt in eius promotione, qui supra omnes gradus continetur, non erretur. Inde est, quod f. v. auctoritate Apost. prohibemus, ne c vxoratum in Episcopum præsumatis ordinare, nisi vxor priùs professa continentiam sacram, d velamen sibi imponat, & religiosam vestem assumat. Nolumus enim, vt viri promotio vxore relictâ in sæculo fieri perditionis possit occasio.

NOTÆ.

1. a *Eidem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & post Concil. Later. *p. 5. cap. 8.* & quidem nescio, quo fine compilatores epistolam hanc diuiserint, cùm eandem materiam contineat, & sub eodem titulo eius partes reperiantur.

b *Quod in quibuslibet.*] Verba sunt Leonis relati *in cap. 5. dist. 61.*

c *Vxoratum.*] Olim enim plerunque, aut ob fidelium inopiam, aut ob præclaras animi dotes, eximiamque virtutem, etiam coniugati vxorem, filiosque habentes, non solùm ad sacros ordines, verùm etiam ad culmen dignitatum euchebantur, *c. vlt. 33. dist. c. 8. 34. dist. c. 1. de testam. c. 5. de hæretic.* Probant Baronius *anno 58.* Barbosa *de potest. Episcop. 1. p. tit. 2. gloss. 4.* Nec obstat fœminam corruptam consecrari non posse, vt probaui *in cap. vidua, de regul.* igitur nec vir corruptus in Episcopum consecrari valebit. Nam ratio huius discriminis ex eo prouenit, quia virgo consecranda Ecclesiam significat triumphantem, in qua nec macula, nec ruga est; Episcopus verò Ecclesiam militantem, in qua bonos, & malos contineri compertum est, *cap. penult. 31. dist. cap. 21. 11. quæst. 3.* docet Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 10. num. 17.* Vnde Episcopus etiam in matrimonio, vel extrà corruptus, ordinari, & consecrari valet, non verò corrupta in sanctimonialem consecrari potest. Sequentibus verò sæculis, cùm maior esset fidelium copia reiici cœperunt vxorati, quia credebatur facilè eos dissipaturos patrimonium Ecclesiæ, *cap. Catinensis 62.* ibi: *Qui nec vxorem habeat, nec filios, nec crimen aliquod canonibus contrarium.* Rationem assignat Pelagius *in cap. de Syracusana, 26. distinct.* illis verbis: *Quia per filios ecclesiastica solet dissipari substantia.* Consonat Iustinianus *in authent. quomodo oport. Episc. collat. 1.* & *in authent. de sanctissimis Episcopis, collat. 9. titul. 9.* ibi: *Nec filios, aut nepotes habens, nec cognitos lege, nec odibiles.* Illustrat Turturetus *in paratitl. dissert. 31.* quare si aliquando ob sacerdotum penuriam filios habens in Episcopum eligebatur, tempore consecrationis inter alia, quæ in iuramento promittebat, illud specialiter spondebat, se non alienaturum aliquid inconsulto Romano Pontifice, *c. ego*, vbi notaui, *de iureiurando.*

d *Velamen.*] Quodnam velamen possit viduis, & relictis a maritis dari, exposui *in cap. vidua 4. de regul.*

COMMENTARIVM.

IN decretalibus hucusque compilatis à Raymundo actum fuit de vxoratis conuersis ad religionem, & in ea professionem emittentibus, matrimonio consummato, vel rato manente; & quatenus vxor, si iuuenis est, debeat non solùm consensum præstare, verùm etiam religionem ingredi: si verò senex est, castitatem tantùm in sæculo promittere. In præsenti textu agitur de viro, qui ad sacerdotalem statum promoueri cupit, non verò ad religionem conuerti. Circa quem non eadem disciplina Ecclesiæ fuit; nam omisso casu, cùm adhuc matrimonium ratum est, quem exposui suprà *in cap. 2.* circa casum, in quo matrimonium consummatum est, qui in præsenti deciditur, sciendum est, non posse maritum ex antiquis Ecclesiæ canonibus inuitâ vxore sacris ordinibus initiari, & ex nouiori constitutione Bonifacij *in cap. final. de tempor. ordin. lib. 6.* nec primâ tonsurâ: ipsâ verò consentiente, & castitatem promittente, licitè ad sacros ordines cum promoueri, vt probaui *in cap. 1. de cleric. coniug.* Sed an vltra promissionem castitatis desideretur etiam, vt vxor iuuenis religionem profiteatur, vt in iuribus antecedentibus? disputant Sanchez *de matrim. libro 7. disput. 39.* Espenceus *lib. 6. de voto contin. cap. 6.* Basilius *de matrim. lib. 7. cap. 25.* Acuña *in cap. Episcopus 6. dist. 77.* Hurtado *de resid. tom. 2. lib. 3. resol. 3. fol. 160.* In qua quæstione verum est, non desiderari professionem ipsius coniugis, sed tantùm desiderari promissionem castitatis in sæculo, sequestrato mansionis cubiculo, vt in præsenti textu docetur, & *in cap. volumus. 81. dist.* 2.

dist. cap. Episcopus 6. 71. *dist.* vnde tot sacris Ecclesiæ canonibus prohibitum legimus Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, accedere ad vxorem iam relictam, & sequestratam. Concil. Turon. 2. sub Ioanne III. *can.* 14. *Episcopum Episcopam non habentem nulla sequatur turba mulierum.* Et *can.* 20. *Si inuentus fuerit Presbyter cum sua Presbytera, aut Diaconus cum sua Diaconissa, aut Subdiaconus cum sua Subdiaconissa, per annum integrum excommunicatus habeatur.* Concil. Altissiod. *can.* 21. ibi: *Ne Presbytera cum suo Presbytero dormiat.* Et *cap. si quis rapuerit* 27. *quæst.* 1. quibus Conciliorum decretis lucem affert historia Vrsicini Episcopi, qui à tempore accepti ordinis presbyteram suam vt sororem diligens, sed quasi hostem cauens, ad se propiùs accedere non sinebat, vt refertur *in cap. presbyter,* 32. *dist.* In eodem etiam sensu accipiendum est decretum Zachariæ Papæ de Presbytera, Diacona, Nona, Monacha nefario coniugio minimè copulandis. Vocabantur ergo Episcopæ, Presbyteræ, Diaconissæ, Subdiaconissæ, quæ nomine alio, relictæ Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi dicuntur in Conciliis Aurel. 1. *can.* 13. Altissiod. *can.* 22. Epaun. *can.* 32. & aliis. Debebant ergo olim vxores Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum castitatem vouere antequam earum mariti sacris ordinibus initiarentur; itemque vel monialium cœtui aggregari, vel in Diaconissarum ordinem adlegi solebant: quod Synodus 6. *can.* 42. apertè ostendit ibi: *Vxor eius, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu priùs separata, postquam in Episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione structum, & Episcopi prouidentiâ fruatur; sin autem digna visa fuerit, etiam ad Diaconatus dignitatem proueheretur.* Exemplis etiam id illustrat Hallier. *de sacris elect. cap.* 2. §. 6. *fol.* 503. sed ex nouo iure præsentis textus vxor Episcopi debet necessariò religionem ingredi, tum ob sanctiorem mariti vitam, tum ob eius maiorem dignitatem. Vxores autem relictæ, tam ab Episcopis, & Presbyteris, quàm à Subdiaconis, quia castitatem promittebant, etiam defunctis maritis ad secundas nuptias transire non poterant. Concil. Aurel. 1. *can.* 13. *Si se quæcunque mulier duplici coniugio Presbyteri, vel Diaconi relicta coniunxerit, aut castigati separentur, aut certè si in criminum intentione perstiterint, pari excommunicatione plectantur.* Concil. Altissiod. *can.* 22. *Non licet relictæ Presbyteri, nec relictæ Diaconi, nec Subdiaconi post eius mortem maritum accipere.* Epaun. *can.* 32. *Relicta Presbyteri, siue Diaconi, si cuicumque nupserit, eatenus ab Ecclesia elongentur, donec a coniunctione illicita separentur.* Concil. Brachar. 1. *can.* 19. *Vidua Episcopi, Presbyteri, Diaconi, si maritum acceperit, nullus clericus, nulla religiosa cum ea conuiuium sumat, nunquam communicet, nisi moriens.* Tolet. 1. *can.* 18. Earum tamen matrimonium validum fuisse, quia votum castitatis ipsarum tantùm simplex erat, non verò solenne, rectè probat ex Concil. Tolet. 1. *can.* 16. Basil. *de matrim. lib.* 7. *capite* 25. *num. final.*

CAPVT VII.

Idem [a] *Brixiensi Episcopo.*

EX publico instrumento, quod nobis est præsentatum, & ex tenore litterarum tuarum nobis innotuit, quod cùm venerabilis frater noster Veronen. Episcop. de mandato nostro causam matrimonij, quæ inter Agelaten. virum, & Matthemiam mulierem vertebatur, suscepisset fine canonico terminandam, auditis vtriusque partis allegationibus, inter eos iudiciali sententiâ matrimonium approbauit, & eidem mulieri præcepit, vt ad virum suum rediret, & exhiberet coniugalem affectum. Verùm cùm eadem mulier ad eum iuxta sententiam prædicti Episcopi regredi nollet, de mandato nostro, sicut accepimus, fuit vinculo excommunicationis adstricta. Cæterùm, quia præfata mulier, licèt à præfato viro desponsata fuerit; adhuc tamen, sicut asserit, ab ipso non est cognita: f.t.p.A.s.p.m.quat. si prædictus vir mulierem ipsam non cognouit carnaliter, & eadem mulier, sicut ex parte tua nobis proponitur, ad religionem transire voluerit, receptâ ab ea sufficienti cautione, quod vel ad religionem transire, vel ad virum suum redire infra duorum mensium spatium debeat, ipsam contrad. & ap. cess. à sententia, quâ tenetur, absoluas. Ita quod si ad religionem transire maluerit, vterque restituat alteri, si qua [b] alter ab altero habuerit; & vir ipse, eâ religionis habitum assumente, ad alia vota licentiam habeat transeundi. Sanè quod Dominus in Euangelio dicit: Non licet viro vxorem suam, nisi ob causam fornicationis dimittere; intelligendum est secundum interpretationes sacri eloquij, de his, quorum matrimonium est carnali copulâ consummatum, sine qua matrimonium consummari non potest; & ideo si prædicta mulier non fuit à viro suo cognita, licitum est ei ad religionem transire.

NOTÆ.

a. [a] BRixiensi.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 7. & post Concil. Lat. *p.* 5. *c.* 8. ex quibus collectionibus textum hunc transcribo. De Brixiensi diœcesi aliqua notaui *in c. tuæ, de procur.*

[b] *Ab altero habuerit.*] Consonat Capitulare Ludouici *addit.* 3. *capite* 20. ibi: *Si sponsus, vel sponsa intrauerit monasterium, id quod arrarum nomine datum est, in simplum tantùm red-* b.

datur. Et iure etiam ciuili, cùm matrimonium consummatum erat, idem procedebat, ac si solutum esset matrimonium per mortem, *nouel. 22. Iustin. cap. 5.* ibi: *Breue solatium consequente eo, qui relictus est, vt præter restitutionem dotis, vel propter nuptias donationis retentionem id lucretur, de quo conuenit in casu mortis.* Non autem lucratur, inquit Iustinianus, id, de quo conuenit in casum repudij; quia hæc coniugij dissolutio potiùs ad mortem accedit, quam ad repudium; cùm religiosus mortuus mundo dicatur, *cap. placuit 16. quæst. 1.* De dote, lucris dotalibus, arris, & iocalibus restituendis soluto matrimonio rato, seu consummato, per ingressum religionis, agunt Tondutus *tom. 1. resol. benef. cap. 16. num. 7.* Zypæus *ad hunc tit. consult. 1.*

CAPVT VIII.

Idem *G. Priori, & Fratribus* [a] *S. Ioannis.*

VXoratum autem sine licentia propriæ vxoris inter vos nullatenus recipiatis, quæ integræ famæ, & opinionis ita existat, quod nulla marito [b] suspicio habeatur, eam ad secunda vota velle migrare, vel quod minùs continenter debeat viuere: quæ si, prout dictum est, talis extiterit, marito eius in consortio vestro recepto, ipsa publicè in conspectu Ecclesiæ continentiam professa, in domo propria cum filiis suis, familiaque poterit permanere. Si autem talis fuerit, quæ suspicione non careat, voto continentiæ celebrato à sæcularium hominum conuersatione se remoueat, & in loco religioso, vbi Deo seruiat, perpetuò commoretur. Nullus vestrûm audeat aliquam mulierem tonsurare, vel eam ad [c] habitandum secum assumat.

1. NOTÆ.

[a] *Sancti Ioannis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 8.* vbi additur, *pars capitis Ad petitionem*: post Concil. Later. *p. 5. cap. 9.* legitur *Alexand. III. Priori G. & Fratribus iuxta disciplinam bonæ memoriæ Electi viuentibus.* Et *in cap. ad petitionem, de regul. in 1. collect.* vbi extat prior pars huius textus, legitur, *Alexander III. Cruciatis.* Quæ omnia mirè conueniunt, si obseruemus, congregationem Cruciatorum, seu Cruciferorum, sic dictam fuisse à cruce, quam religiosi manibus circumferũt; institutam à Sancto Cleto Pontifice anno Christi 83. quæ renouata fuit à sancto Cyriaco Episcopo Hierosolym. post inuentam Christi crucem à sancta Helena Constantini Imperatoris matre, anno plus minusve 358. Item ab Vrbano II. anno 1087. ab Alexandro III. & Cœlestino III. anno 1197. & ab Innoc. III. sed præsertim à Pio II. in Concilio Mantisano anno 1460. Huius Pontificis decreto ferunt Cruciferi manibus cruces argenteas, & alicubi in pectore ex albo, & rubro panno. Vtuntur etiam habitu cæruleo, & seruant regulam sancti Augustini. Priscis sæculis habuerunt plusquàm ducenta monasteria per Hispaniam, Galliam, & Germaniam, Dalmatiam, & Græciam; nunc intra Italiam continentur. Plura de his Cruciferis tradunt Marcus Ant. Boldus, & Benedictus Leo historici eiusdem familiæ. Baronius *tom. 1. anno 93. & in Martyrol. die 27. Aprilis*, Acuña *in cap. generalis 12. 54. dist.* Vnde rectè inscriptio textus *in d. cap. ad petitionem*, ita conpicitur, *Alexander III. Cruciatis.* Et à Pontifice approbatur, & commendatur eorum Religio per hæc verba: *Ad petitionem vestram, regulam, secundùm quam viuere debeatis, & omnipotenti Deo seruire, duximus constituendam. In primis id statuentes, vt professionem maiori Priori faciant omnes laici in manu eius, se absque proprio victuros promittentes, & continentiam, in quantum permiserit diuina gratia, seruare. Qui quidem, & tam clerici, quam laici, proprio Magistro, animarum suarum Rectori debitam in omnibus reuerentiam promittant, nec alicui inter vos professo liceat ad alium Ordinem absque Prioris licentia vllo modo transire, nisi fortè ad Religionem migrauerit arctiorem. Nullus absque maioris Prioris licentia hospitale audeat facere; nullus proprium habeat: si quid acquisierit, suo Rectori assignet: nullus vestrum alii vobiscum esse volenti crucem tribuat, sed per medium annum integrum vobiscum in probatione permaneat, & tunc maiori Priori præsentetur, vt ab ipso, non ab alio crucem suscipiat.* Et *in dict. cap. 9. p. 5.* post Concil. Later. rectè habetur, *Priori G.* Giraldo videlicet, *& fratribus iuxta disciplinam bonæ memoriæ Electi* (*lege Cleti*) *viuentibus.* Quia fratres isti regulam à B. Cleto institutam profitebantur: Monasterium autem S. Ioannis, cuius mentio hic fit, erat ipsorum Cruciatorum; vnde facilè deducitur, in præsenti agi de ipsis religiosis cruciatis. 2.

[b] *Suspicio.*] Iuxta tradita *in cap. 1. hoc tit.*

[c] *Habitandum secum.*] Iuxta adducta suprà *in cap. 6. de regul.*

CAPVT

CAPVT IX.

Vrbanus III. *Priori* [a] *S. Crucis.*

EX parte dilecti filij Abbatis ſancti Petri de [b] Romandin ad audientiam noſtram peruenit, quod cùm D. de Ter. in [c] infirmitate poſitus, conſentiente vxore ipſius, votum vouens caſtitatis monachalem habitum [d] ſuſcepiſſet, poſtmodùm ab infirmitatis ipſius liberatus anguſtia, & prædictam vxorem ſuam [e] retinuit, & aliam eâ defunctâ ſibi temerè copulauit. Quia verò licèt prædictus D. vxore ſuâ remanente in ſæculo de iure ad religionem [f] nequiuerit proficiſci, eâ tamen ſublatâ de medio, votum quidem factum ſine ſalutis ſuæ periculo nequaquam potuit violare: m. quat. ſi verum eſt, quod aſſeritur, prædictum D. per excommunicationem compellas, vt eam mulierem ſine dilatione dimittat, & ad ſuum monaſterium [g] reuertatur, de cætero ſub regulari habitu Domino ſeruiturus.

NOTÆ.

1. [a] *SAncta Crucis.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. Credo monaſterium hoc eſſe canonicorum regularium Ordinis D. Auguſtini; quod extat in diœceſi Pictauienſi, de quo Pennotus *lib.* 2. *hiſtor. canonic. regul. cap.* 33. *num.* 17. Alia verò, & diuerſa eſt militia Cruceſignatorum, quam profiteri poterant, & crucem aſſumere viri etiam inuitis vxoribus, vt decreuit Innocent. III. *lib.* 4. *regeſtr.* 16. *epiſt.* 111.

2. [b] *De Romandin.*] Ramandui, Ptolomeo teſte *libro* 2. *capite* 1. ſunt populi ſub Rothomago, quos Rothomanos eſſe Volaterranus ſcribit: hodie verò Mandui, aliàs Romandui dicuntur, vt ipſe Volaterranus tradit. Apud eos eſt monaſterium hoc Sancti Petri, Ordinis D. Benedicti, de quo nonnulla adducit Papirius Maſon. *in deſcript. Gall. per flumina*, *fol.* 77.

[c] *In infirmitate poſitus.*] De valore profeſſionis in ægritudine emiſſæ egi *in cap. ſicut*, *de regul.*

[d] *Suſcepiſſet.*] Et ita votum ſolenne fecit cum emiſſione profeſſionis in ipſo monaſterio, aliàs ſi ſimplex votum eſſet, licèt non honeſtè, valide tamen mortuâ vxore cum alia matrimonium contraheret, vt ſuprà probaui *in cap. quidam* 3.

[e] *Retinuit.*] Non tamen ipſa eum repetebat à monaſterio, nec intendebat contra conſenſum iam præſtitum cum ipſo cohabitare, vt nonnulli in præſenti exponebant; vnde ingentem difficultatis molem ſibi imponebant, quam diſſoluere intendit Garaña *in capite* 1. *hoc titul. num.* 3. 3.

[f] *Nequiuerit.*] Quia cùm iuuenis, non ſolùm conſenſum præſtare, verùm & ſimiliter religionem profiteri tenebatur, iuxta ſuprà tradita *in cap.* 1.

[g] *Reuertatur.*] Quia cùm ſolenniter profeſſionem emiſiſſet in ea, non poterat ipſam deſerere, vt poſt repetentes in præſenti docet Baſilius *lib.* 9. *de matrim. cap.* 11. nec ipſe impugnare factum proprium, *ex l. poſt mortem*, *ff. de adopt.* docet Garaña *in dict. capite* 1. *numero* 4. *&* 5. 4.

CAPVT X.

[a] Cœleſtinus.

COnſuluit nos G. ſacerdos de Sancta Columba, vtrum vir mercator, negotiationi, & vxori propter Deum renuncians, ad religionis habitum tranſiens, & in eo per annum, & amplius moram faciens, vxore ſuâ, poſtquam ad domum tranſierat regularem, de præſenti vita ſublatâ, ſæcularem habitum reſumere valeat, quem dimiſit, & aliam ducere in vxorem; vel ſi ductam ei liceat retinere? Cui conſultationi taliter duximus reſpondendum, quod prædictus vir, nec habitum poteſt abiicere, quem aſſumpſit; nec aliquam ſibi matrimonio copulare. Quod ſi contraxerit, matrimonium ipſum decreuimus dirimendum.

NOTÆ.

1. [a] *Cœleſtinus.*] Ita etiam habetur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui reſcribat Pontifex, nec liquet, de quo monaſterio in præſenti agatur. Varias in hoc textu agnoſcunt difficultates repetentes hîc, Garaña *in cap.* 1. *hoc tit. num.* 5. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſputat.* 34. Baſilius *eod. tract. lib.* 9. *cap.* 11. *num.* 12. quas omnes facilè diſſolues, ſi ſupponas, vxorem in præſenti ſpecie conſenſiſſe, vt maritus monaſticam

professionem emitteret; sed quia senex erat, ipsa in sæculo remansit. Vnde cùm professio vndequaque licita, & solennis esset, non poterat postea defuncta vxore contra votum ita solenniter emissum matrimonium contrahere, vt in textu antecedenti notatur.

CAPVT XI.

[a] Idem.

CHarissimus in Christo filius noster R. [b] Rex Illustris Sueuorum Apostolatui nostro litteris, & nuntio humiliter nunciauit, quod cùm esset adolescens, & dilecta vxor eius iuuencula, mutuâ fide voto contrahendi legitimi matrimonij se adstringentes, invicem consensum suum, accedente [c] voluntate parentum, arrarum donatione roborauerunt. Postmodum verò claræ memoriæ N. patre suo ab inimicis occiso, cùm per bellorum aduersitatem vndique premeretur, & habito cum hostibus suis congressu, victus, fugatusque fuisset; quia timebat, ne ipsa sponsa ab inimicis suis per violentiam raperetur, & aliàs similis ei non inueniretur in Regno, quam sibi posset matrimonialiter copulare: de suorum, & eiusdem sponsæ consilio factum est, quod in conuentu habitum sanctimonialium monasticum sine proposito perpetualiter retinendi suscepit, & ibidem per aliquot annos moram fecit, ne quid ab inimicis iniuriæ pateretur. Quam cùm pace redditâ, & obtento de inimicis triumpho, solenniter duxisset, cum grandi exultatione vxorem, & ex ea filios suscepisset, vnum eorum de communi consensu, & electione Principum Sueuiæ in Regnum sibi instituit successorem: procedente verò tempore, prædicta vxor graui infirmitate correpta, cùm se de hac vita crederet decessuram, timore mortis inducta, continentiam vouit. Cúmque Rex ipse nollet eam contristare, concessit ad [d] tempus; nunc autem se continere proponit non posse; & quod licitè posse fieri arbitrarur, ad thorum vxoris suæ cupit redire: & ad reprimendas æmulorum suorum detractiones, & obloquia, petiit à nobis dari sibi in mandatis, vt vxorem suam auctoritate nostra maritali affectione pertractet, non obstante voto continentiæ incautè ab ipsa emisso; & ab eodem Rege ad tempus approbato. Verùm quia super his nos ad plenum non potuimus elicere veritatem, f. t. cognitionem eorum, & decisionem canonicam duximus committendam, per A. s. m. vt super his inquiratis diligentiùs veritatem; & si vobis constiterit, quod prædicta mulier primò fuit inter moniales recepta timore violentiæ, & rapinæ, & propositum profitebatur se habuisse nubendi, cùm inter eas moram faceret, præsertim cùm postmodùm in facie Ecclesiæ publicè Regi nupserit, & vsque ad hæc tempora cohabitando, filios ex ea susceperit, eam denuncietis præfato monasterio non teneri; non enim factum illud contractum matrimonij potest dirimere, etsi fortè posset matrimonium contrahendum impedire. De alio verò ita solicitè discretio fraternitatis vestræ discutiat, quod si inueneritis eandem graui infirmitate depressam, continentiam vouisse, & virum eius ad tempus præbuisse consensum, maximè si non idem vir peræquè continentiam vouerit perpetuam, eandem viro cohabitare faciatis, & inuicem vtrumque maritali affectione tractare.

NOTÆ.

1. [a] *Cœlestinus.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur, quibus Prælatis Pontifex rescribat.

[b] *Rex Illustris Sueuorum.*] Non accipias textum hunc de Sueuis, & eorum Rege, quorum Imperium in Gallecia durauit per 174. annos, donec à Leo vigildo Gothorum Rege eorum Regnum deletum fuit, & in Gothos transl itum anno 585. vt referunt Sanctus Isidorus *in chron. Sueuor.* Roderic. Tolet. *de rebus Hisp. lib.2.cap.* 14. & *in hist. Sueuor. c.* 2. Ioan. Vascus *in chron. Hisp. anno* 584. Olaus Magnus *lib.* 16. *hist. Goth. cap.* 9. Sahabedra *in chron. Goth. cap.* 15. vnde cùm vltimus eorum Rex Mirus dictus decessisset anno 584. non poterat temporibus Cœlestini III. reperiri Rex Richardus, de quo in præsenti. Agitur ergo in hoc textu de Rege Sueuiæ, cuius Regnum est vltra quinquagesimum quintum Septentrionalis latitudinis gradum ad mille Italica milliaria, quà latissimum est, vsque ad septuagesimum secundum gradum extenditur; longitudine mille quinquaginta non excedit. Regnum fuit olim incolarum multitudine plenum: Regiam dignitatem electiuam antea, postea hæreditariam fecit, vt plura adducentes de Sueuis, & eorum nobilitate tradunt Cyriacus Spangemberger, Martinus Crusius, Ceilerus, eius gentis scriptores, & Bucelinus *tom.* 1. *German. sacra, fol.* 6. & *tom.* 3. *fol.* 12.

[c] *Voluntate parentum.*] De consensu parentum 2.

parentum in nuptiis filiorum agemus *in cap. 1. de deſponſ. impub.*

[d] *Conceſſit ad tempus.*] Aliàs ſi in perpetuum conſenſiſſet, non poſſet eam licitè repetere, vt probaui ſuprà *in cap.* 1. ex quo commentarium præſens petendum eſt.

CAPVT XII.

[a] Idem.

PLacet nobis, & tuam prudentiam commendamus, quòd in cauſis dubiis Sedis Apoſtolicæ conſilium requiris. Licèt enim præditus ſis ſcientiâ litterarum, ad matrem tuam Rom. Eccleſiam idcirco deuotè recurris, vt habitâ, ſuper quo dubitas, reſponſione condignâ, quam in ſimilibus ſeruare formam debeas, euidenter agnoſcas. Per dil. autem filium Vv. Decanum Cathalaun. Apoſtolatum noſtrum ſolicitudo tua conſuluit, verum mulier, quæ credens [b] mortuum maritum, habitum religionis aſſumpſit, & eo reuerſo, de monaſterio [c] educta fuit, poſt obitum viri ſit ad obſeruantiam regulæ compellenda? Super quo diſc. tuæ ſic reſpondemus, quod licèt votum eius non tenuerit vſquequaque, catenus tamen fuit obligatorium, quatenus ſe poterat obligare: promiſit enim intrando monaſterium, ſe non exacturam carnis debitum, quod erat in poteſtate ipſius; redire verò ad ſæculum, in eius poteſtate non erat, ſed in poteſtate mariti: & ideo quantùm ad ipſam tenuit votum, quod poſt viri obitum tenere non deſiit, cùm ad eum caſum redierit, à quo poterat efficax habere principium. Conſultius itaque dicimus, & ei congruentius ad ſalutem, prædeceſſoris n. felicis memoriæ Alexandri [d] Papæ veſtigia imitantes, vt vanitatibus ſæculis derelictis, ad monaſterium redeat, vbi bonâ ducta intentione profeſſionem fecit, & habitum religionis accepit. Si verò ad hoc induci non poterit, inuitam ipſam credimus non cogendam.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. ſed nec in ea exprimitur Prælatus, cui reſcribat Pontifex, & forſan ſcripſit Epiſcopo Cathalaunenſi, de qua Eccleſia egi *in cap.* 57. *de elect.*

[b] *Mortuum maritum.*] Et per conſequens cum falſa cauſa, *argum. l. final. ff. de hered. inſtit.*

2. [c] *Educta.*] Per maritum, qui iure eam repetebat, ex traditis *in cap.* 1. *hoc tit.* vnde cùm profeſſio nulla eſſet ex defectu conſenſus viri, ideo Cœleſtinus ait, defuncto viro monendam eam eſſe, non cogendam, vt ad monaſterium reuertatur; quoad caſtitatem verò promiſſam tenetur ſoluto matrimonio eam ſeruare, quia renunciando iuri proprio, eam promittere valebat. Baſilius *lib.* 9. *de matrim. cap.* 11. & *lib.* 10. *cap. final.* probaui *in cap. quidam* 3. *hoc tit.* vbi textum hunc expoſui.

3. [d] *Alexand. III.*] Relati *in cap.* 1. *hoc tit.* Nec huic conſtitutioni aduerſatur P. Bleſenſis *epiſtol.* 19. vbi vxor, quæ falſo rumore decepta, & mortuum virum exiſtimans, profeſſionem in monaſterio emiſit, & reuerſo marito egredi coacta fuerat, mortuo ipſo viro non cogitur redire ad monaſterium, ex ipſius Bleſenſis ſententia; immò alteri nubere poteſt. Nam id accipiendum eſt, quando votum caſtitatis emiſſum eſt habitâ conſideratione ad vitam, & profeſſionem regularem; quia tunc cùm profeſſio ipſa nulla ſit, deficiente conſenſu ipſius viri, non ſolùm eo defuncto ad religionem redire non cogitur, verùm & ad ſecundas nuptias tranſire valet, iuxta adducta ſuprà *in capite* 3.

CAPVT XIII.

Innocent. III. *Archiepiſcopo* [a] *Piſan.*

AD Apoſt. Sed. *Et infrà*: Cùm autem vir & vxor vna caro ſint per copulam coniugalem effecti, nec vna pars conuerti poſſit ad Dominum, & altera in ſæculo remanere, profectò non eſt alter coniugum recipiendus ad obſeruantiam regularem, niſi reliquus perpetuam continentiam repromittat: nec vitam quoque debet mutare, niſi fortè eius ætatis ſit, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ valeat in ſæculo remanere.

NOTÆ.

ᵃ PIsan.] Præsentem inscriptionem, & integram textus retuli, & exposui *in cap. ad nostram, de regul.* & commentarium huius textus dedi *in cap. 1. cap. cùm sis, hoc tit.*

CAPVT XIV.

Idem [a] *Lugdun. Archiepiscopo.*

EX parte tua nostris est auribus intimatum, quod cùm quædam mulier diœcesana tua [b] velum viduitatis coram duobus Abbatibus assumpsisset, benedictione solenni cum celebratione Missæ, ac Lu. n.., sicut debuit, accedente, postmodùm quidam nobilis, qui sex mensibus antè proponebat se mulierem ipsam mediantibus [c] internunciis per verba de præsenti, [d] arrâ etiam interpositâ desponsasse, audito quod mulier ipsa velum assumpserit, misit ad eam, vt desponsationem factam carnalis copula sequeretur. Tu verò postquam fuit ad tuam audientiam res perlata, inhibere curasti, ne ante discussionem negotij se carnaliter commiscerent: postmodùm muliere ipsâ in tua præsentia constitutâ, quæsiuisti vtrum consensisset in illum, & quare ab illo quæreret separari. At illa se in illum consensisse confessa, dixit quod audierat eum esse leprâ [e] percussum, & ob hoc eius fuerat abominata complexus. Cùm autem postmodùm per testes idoneos tibi fuisset plenior facta fides, quod ante susceptionem veli mutuus interuenerat inter ipsos per verba de præsenti consensus, Sed. duxisti Ap. consulendam, vtrum veli susceptio impediat matrimonium inter ipsos. Nos autem inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod etsi possit non inconsultè videri, quod ex quo matrimonium inter personas legitimas per verba de præsenti contrahitur, illis viuentibus in nullo possit casu dissolui, vt viuente reliquo, alter ad secunda vota transmigret, etiamsi vnus fidelium, inter quos est ratum coniugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero sine contumelia Creatoris; nisi fortè secus fieret ex reuelatione diuina, quæ superat omnem legem, sicut a quibusdam Sanctis legitur esse factum. Nos autem à præd. nostrorum vestigiis in hoc articulo subitò declinare nolentes, qui respondere consulti, quod antequam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licet alteri coniugum, reliquo etiam inconsulto, ad religionem transire, ita quod reliquus ex tunc legitimè poterit alteri copulari; hoc ipsum tibi consulimus obseruandum in articulo prænotato, quamuis falsa sit [f] causa, propter quam ad susceptionem veli prædicta mulier est inducta, cùm sine qualibet tali causa id ipsum religionis obtentu facere potuisset. Porrò licèt prædicta mulier videatur in veli susceptione religionis habitum assumpsisse, si tamen velit in [g] domo propria permanere, quasi propositum castitatis in sæculo seruatura, nihilominus consummandum est matrimonium iam contractum, nisi se voto adstrinxerit ad obseruantiam regularem, in quo casu compelli potest, vt relicto sæculo, religionis propositum exequatur.

NOTÆ.

1. ᵃ LVgdunensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* De Ecclesia Lugdun. plura adduxi *in cap. 25. de rescript.*

ᵇ *Velum viduitatis.*] De quo plura adduximus *in cap. vidua 4. de regul.*

ᶜ *Mediantibus internunciis.*] Notissimum est, inter absentes matrimonium contrahi posse, *cap. final. de procurat. lib. 6. cap. veniens 5. qui clerici vel vou. l. mulierem 4. ff. de ritu nupt.* Illustrant Sanchez *lib. 2. de matrim. disputat. 11.* Basilius *eodem tract. lib. 1. cap. 10.* P. Gregorius *lib. 1. partit. titul. 12. cap. final.* Arias à Mesa *lib. 3. var. cap. 43.* licèt enim alia sacramenta corporalem præsentiam exigant, *cap. multi 84. 1. quæst. 1.* tamen cùm matrimonium sit contractus eleuatus ad esse sacramenti, & inter absentes contractus celebrari valeant, *l. sed socius 17. §. 1. ff. pro socio, l. 6. ff. de lege commissoria*, inde matrimonium inter absentes contrahi valet, vt latiùs prosequitur Petrus Bajo Arroyo *in dict. cap. finali.*

ᵈ *Arrâ.*] Quod signum magnum est celebrati matrimonij, *cap. tenor, c. lator, de re iudic. c. final.* vbi dicemus, *de despons. impub. c. nostrates, c. fœmina 30. q. 5.* nam sicut ad firmandos contractus ciuiles arra intercedit, *l. sæpe 35. ff. de contrahend. emption. l. ex empto 11. §. is qui bina, ff. de actionib. empti, l. cuicunque 5. §. item, ff. de institut. l. 2. C. quando liceat ab emptione. l. ex arrali 3. C. de action. empti, l. 2. §. Sabinus, ff. pro emptore*: illustrant pluribus relatis D. Nicolaus à Castro *in §. 1. de emption. & vendit.* D. Iosephus de Retes *lib. 2. opusc. cap. 1.* Osualdus *lib. 13. comment. Donel. litt. Z.* Sic etiam in matrimonio arrha traditur, cuius titus alias rationes dabimus *in cap. final. de despons. impub.* 2.

ᵉ *Leprâ percussum.*] Vnde constat, vxorem velum sibi imposuisse, quia existimabat lepram diuortij

diuortij causam esse, quod falsum esse probabimus infra *in cap. 3. de coniug. lepros.*

[f] *Quamuis falsa sit causa.*] *Cap. magna, de voto,* vbi dicemus.

3. [g] *In domo propria permanere.*] Nec tunc obstat textus *in cap. final. qui clerici, vel vou.* vbi proponitur, mulierem post desponsationem cuiusdam Religiosi Sancti Augustini votum castitatis emisisse, eo adiecto tenore, vt in domo propria cum omni patrimonio remaneret; & cum per biennium vitam monasticam seruasset, postea matrimonium contraxit eo prætextu, quod votum castitatis metu Regis & parentum emisisset. Consultus Innocentius III. decreuit, eam mulierem cogendam esse vitam religiosam peragere: Igitur quia per professionem in propria domo factam status religiosus amplectitur, & matrimonium contractum dirimitur. Nam respondendum est, quod in eo textu mulier, quæ professionem fecit, adhuc matrimonium non contraxerat, & ita recte potuit votum castitatis emittere: at verò in præsenti textu matrimonium erat contractum, & ita sine consensu sponsi non poterat per votum castitatis dissolui.

CAPVT XV.

Idem *Ruthensi* [a] *Episcopo.*

Constitutus in præsentia nostra Hug. Vitalis lator præsentium, humili nobis confessione monstrauit, quod cùm esset in [b] acolytatus ordine constitutus, quandam puellam R. nomine in facie Ecclesiæ duxit in vxorem. Cúmque aliquandiu cohabitassent insimul, & ipse eam carnaliter cognouisset, ortâ discordiâ inter eum, & amicos puellæ, coram te habito diligenti tractatu, prædicta puella fuit cuidam alij Vitali nomine copulata: & tu memoratum H. vsque ad gradum sacerdotij ordinasti, & eidem Ecclesiam concessisti. Cùm autem eum sua conscientia remorderet, & de consilio quorundam religiosorum habitum [c] Cistercien. Ordinis assumpsisset, tandem Abbati suo omnia reuelauit; qui eum commonuit diligenter, vt super hoc saluti suæ animæ prouideret. Ideoque f. t. per A. s. m. quat. si res ita se habet, prædictam R. vt recedat à præfato Vitali, cui per adulterium est coniuncta, nec prædictum monachum impetat, quominus regulare votum valeat adimplere, per cens. eccl. subl. app. obst. cogere non omittas.

NOTÆ.

1. [a] *Ruthensi.*] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* legitur *Niclinen.* in hac verò sexta legitur *Rudenensi*; sed legendum esse *Ruthenensi*, iam notauit Manrique *tom. 3. annal. Cisterc. anno 1210. cap. 8. num. 9.* Rutheni enim sunt populi Galliæ Narbonensis, non longè ab Aruernis, & Sanctonibus, quorum meminerunt Cæsar *lib. 1. de bello Gallico*, Strabo *lib. 4.* Gregorius Turon. *lib. 2. hist. cap. 36. & 37.* Sidonius *lib. 4. epist. 15.* & *lib. 7. epist. 6.* Ruthena ciuitas habet Ecclesiam Cathedralem D. Stephano dicatam, cuius Præsuli Hugoni missa est præsens decretalis, de quo aguńt Fratres Sammathani *tom. 3. Gall. Christ. fol. 951.* Chenu *in chron. Gall. fol. 354.*

[b] *Acolytatus.*] De quo gradu egi *in cap. 2. de offic. Archid.*

[c] *Ordinis Cisterciensis.*] In quo tamen monasterio non constat, quamvis esse videatur vnum ex quatuor, quæ in diœcesi Ruthenensi Cistercium habet, nimirum Bonavallis, Locus Dei, Bellus-locus, & Bonacumba. 2.

CAPVT XVI.

Idem *Episcopo* [a] *Patauien. & Abbati de Borun. Barderbergen. Patauien. diœc.*

Veniens ad præsentiam nostram dil. f. L. lator præsentium, nobis humiliter intimauit, quod cùm olim intrandi monasterium propositum concepisset, pluribus sacerdotibus, militibus, & aliis viris præsentibus apud vxorem suam precibus institit, vt super hoc suum impertiretur assensum, eisdem presbyteris primitus exoratis, ne præfatæ mulieri exponeretur, quod & ipsam oporteret derelinquere [b] sæculum, si viro suo daret licentiam ad monasterium conuolandi. Cúmque ipsum mulier, ne ab ea discederet, vice mutuâ precaretur, ipse asserens, quod nisi ab ea possent super hoc obtinere licentiam, non solùm ei se inutilem redderet, sed etiam toti mundo: ipsa demùm tam ipsius, quàm multorum adstantium precibus, fletibusque deuicta, caput eius altari supposuit [c] manu sua, qui ea præsente [d] tonsuratus ibidem, monasterium adiit, & finito probationis [e] tempore, professionem fecit solenniter mo-

NOTÆ.

1. a *Salernitano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.2.* & adjicitur, *pars capitis licet*: vnde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap. licet 3. de sponsa duor.* vbi extat integra constitutio, & refertur post Concilium Lateran. *p. 56. cap.1.* De Salernitana diœcesi egi *in cap.1. de offic. indic.*

2. b *Licèt sancti.*] Veluti sancta Thecla, quam ante matrimonij consummationem S. Paulus à nuptiis reuocauit, vt referunt D. Ambrosius *lib.2. de virginibus*, Epiphanius *hæresi* 78. Similiter S. Alexius prima nocte nuptiarum vxorem intactam relinquens peregrè profectus est, perpetuoque castam vitam duxit, vt tradit Simeon Metaphrast. *in eius vita*; qui idem refert de sanctis Euphrasia, & Cæcilia: & D. Augustinus *lib. 8. confess. cap. 6.* scribit, duos milites lectâ D. Antonij vitâ, relictis sponsis vitam monasticam professos fuisse: & D. Gregorius *dialog.3. cap.14.* refert Gregoriam virginem nuptiis iam constitutis ad monasterium Monialium confugisse. Quæ & alia exempla referunt Bellarminus *tom.1. lib.2. de monach. cap. 38.* Espenceus *lib. 6. de voto contin. cap. 4.*

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO REFERTVR, ET PROBATVR.

Ex hoc textu talis communiter deducitur assertio: *Matrimonio contracto, sed nondum consummato, potest alter coniugum etiam alio inuito religionem ingredi, & remanens in sæculo potest ad secundas nuptias transire.* Probant eam textus *in cap. desponsatus, cap. scripsit, §. ecce 27 q.2. cap. ex parte 14 cap. ex publico, hoc tit. cap. commissum, de sponsal. extrauag. antiquæ, de voto*, Trident. *sess. 24. can.6.* Illustrant vltra congestos à Garaña & Barbosa *in præsenti*, idem Barbosa *lib. 1 de iur. eccles. cap. 42. num.10.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 21. cap. 6.* Espenceus *lib. 6. de voto contin. cap 4.* Bellarminus *de monachis lib.2. cap. 38. per totum.* Tondutus *resol. canonic. cap. 116.* Hurtado *de resid. tom. 2. lib. 3. resol. 3.*

4. IMPVGNATVR PRÆSENS ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Matrimonium consummatum per professionem regularem non dissoluitur, vt superiori commentario probaui, quia auctoritate humanâ non possunt separari quos Deus coniunxit, iuxta Euangelium D. Matthæi *cap.19.* quod refertur *in cap. quos Deus 33. q. 2. cap. 2. de translat. Episc.* Sed eadem ratio militat in matrimonio rato non consummato, quod verum sacramentum est nouæ legis, *cap. debitum, de bigamis, cap. ad abolendam, de hæretic.* Trident. *sess. 24. de matrim. cap. 1.* matrimonium enim ratum non differt à consummato vllâ substantiali differentiâ, quia copula carnalis actus quidam est coniugij, non eius essentia. Igitur sicut matrimonium consummatum non potest dissolui quoad vinculum per professionem regularem, ita nec ratum. Augetur primò hæc difficultas ex eo; nam per contractum matrimonij quilibet coniugum acquirit potestatem in alium ad vsus coniugij, iuxta illud Pauli *1. ad Corinthios cap. 7. Vir non habet potestatem sui corporis*: quod refertur *in cap. 3. hoc tit. cap. non debet, de consanguin. & affin.* sed sic est, quod qui non habent potestatem sui corporis, non possunt ad Religionem conuerti, *cap. manifestum 33. q. 5.* ergo matrimonio rato, licet nondum consummato, non licet vni ex coniugibus altero inuito ad Religionem transire. Augetur secundò hæc difficultas, nam votum castitatis æquè solennizatur per susceptionem sacri Ordinis, ac per professionem regularem, vt probatur *in cap. vnic. de voto, in 6.* sed per susceptionem sacri Ordinis non dissoluitur matrimonium ratum, & non consummatum, *extrauag. antiqua*, Ioannis XXII. *de voto*: ergo nec per professionem regularem dissoluitur. Tandem fulcitur hæc difficultas, nam regula iuris est, quod semel placuit, ampliùs displicere non posse, *cap. quod semel, de regul. iur. lib. 6. l. sicut, C. de obl. & act.* & quod nemo potest mutare consilium in alterius præiudicium, *cap. mutare, de reg. iur. lib. 6. l. nemo potest, ff. eod. tit.* ergo matrimonio ritè celebrato, non licet vni ex coniugibus altero inuito mutare consilium, & religionem profiteri.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, matrimonium triplici modo posse considerari; aliud enim est matrimonium legitimum, quod legitimo tantùm constat consensu, quale esse potest apud infideles, vt probaui *in cap. final. de transact.* aliud verò est ratum, sed non consummatum; tale est matrimonium fidelium per verba de præsenti celebratum copulâ non secutâ: tandem consummatum dicitur post copulam secutam. Referunt hanc distinctionem Gratianus *ad cap. final. 28. q. 1.* Covar. *2. p. de sponsal. cap. 1. §. vnic. num. 4.* Circa matrimonium tantùm legitimum, & ratum, illud tantùm notandum est, quod vinculum matrimonij rati est longè firmius, quàm matrimonij legitimi; quia constat duplici vinculo: alio naturali, quod respicit ipsam contractus naturam, & sic obligat coniuges ad indiuiduam vitam, vt docetur *in princip. Instit. de patria potest.* altero sacramentali, quod consurgit ex matrimonio, in quantum est signum rei sacræ, & vnionis Christi cum Ecclesia; & hoc respectu strictiùs obligat. 5. DE MATRIMONIO RATO. Abbas *in præsenti*, & *in cap. ex publico, hoc tit.* Caietanus *opusc. 27. q. 25. vers. Quoad primum.* Contra verò matrimonium legitimum habet solum vinculum naturale, quia deficit in eo ratio sacramenti, licèt latè sacramentum appelletur *in dicto cap. final. de transact. cap. gaudemus, de diuort.* Et licèt prædictum sacramenti vinculum detur tam in matrimonio rato, quàm in consummato, diuersimodè tamen in vno, atque alio viget. In priori enim dissolubile est, in secundo verò indissolubile pro tota coniugum vita. Cuius differentiæ ratio prouenit ex eo, nam cùm hoc sacramenti vinculum non aliunde consurgat, quàm ex diuina institutione, quâ matrimonium fuit institutum, velut signum vnionis Christi cum Ecclesia, iuxta illud Pauli *ad Ephes.5. Sacramentum hoc magnum est in Christo, & Ecclesia*: & matrimonium ratum solùm significet vnionem cum anima fideli per charitatem, *cap. debitum, de bigamis*; rectè fit, vt sicut vnio hæc est dissolubilis per peccatum lethale, ita sacramenti vinculum in tali matrimonio sit omnino dissolubile: secus autem in matrimonio consummato, quod sicut propter corporis commixtionem designat illam mirabilem, & indissolubilem vnionem Christi cum Ecclesia, per carnis assumptionem, iuxta illud Ioannis: *Verbum caro factum est*,

eſt, quod refertur *in dict. capite debitum:* ita plane vinculum ſacramenti in eodem matrimonio manet omnino indiſſolubile; æquum enim erat vt figura reſpondeat figurato, & docet hoc auctoritas illa Chriſti Domini, *quos Deus coniunxit, &c.* quæ verba non ſunt intelligenda de matrimonio rato, ſed ſolummodò de conſummato: tum quia id facilè deducitur ex illis verbis: *Erunt duo in carne vna.* Tum quia Summus Pontifex ita locum illum explicauit *in cap. ex publico, ad finem, hoc tit.* cui ſumma fides eſt adhibenda, *cap. quàm vetus* 24. *quaſt.* 1. etſi nimis audenter Sotus *in* 4. *diſt.* 27. *quaſt.* 1. *artic.* 4. notauerit Pontificem, eo quod prædicta verba Chriſti Domini tantùm de matrimonio conſummato acceperit.

6. MATRIMONIVM RATVM QVOMODO DISSOLVATVR.

Quibus præmiſſis aſſerendum eſt contra Magdeburgenſes, Kemnitium, & Eraſmum, qui tenuerunt matrimonium ratum non poſſe diſſolui per profeſſionem regularem, quos refellit Bellarminus *tom.* 1. *controu. lib.* 2. *de monach. cap.* 38. *per tot.* matrimonium ratum diſſolui etiam quoad vinculum per ingreſſum religionis, non ex ea ratione, quam aliqui adduxerunt, videlicet, matrimonium tantùm conſummatum abſolutè dici matrimonium, *ex cap. non eſt dubium, cum ſequent.* 27. *q.* 2. & ita illud ſolum eſſe indiſſolubile lege diuina; nam licèt matrimonium ratum non dicatur perfectum perfectione accidentali, quæ conſiſtit in eius vſu ad ipſius finem, hoc eſt ad prolem ſuſcipiendam, *dict. cap. non eſt dubium,* qui textus ita eſt intelligendus; tamen eſt perfectum perfectione eſſentiali, *l. nuptias, ff. de reg. iur. cap. cum locum, cap. cùm apud, hoc tit.* Proinde eſt indiſſolubile lege diuina, vt docent Theologi *in* 4. *diſt.* 26. Nec obſtat textus *in cap. cùm Societas* 27. *quaſt.* 2. vbi docet Leo Papa, ſocietatem nuptiarum ita à principio eſſe inſtitutam, vt propter commixtionem ſexuum non habeant in ſe coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ ſacramentum. Nam omiſsâ ſententiâ Concij, qui expungit negationem, quem ſequitur Couar. *de ſponſal.* 2. *p. cap.* 7. §. 4. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 17. *num.* 23. dicendum eſt cum Germonio *lib.* 2. *animad. cap.* 3. illa verba eſſe referenda ad ſignificationem vnionis hypoſtaticæ Chriſti cum Eccleſia; vt ſenſus ſit, quod ſine commixtione ſexuum matrimonium non habet in ſe repræſentationem vnionis Chriſti cum Eccleſia; non tamen exinde deducitur, verum ſacramentum non eſſe, vt Innocentius III. docuit *in dict. cap. debitum, de bigamis.* Quod ius ita diſſoluendi matrimonium non ſolùm ab eccleſiaſtica inſtitutione prouenire, verùm & diuina auctoritate niti, quâ priuilegium hoc conceſſum eſt ſtatui religioſo, conſtat *ex dict. cap. ex parte, hoc titul. extrauag. Antiqua, de voto:* vnde plures diuinâ reuelatione hoc iure vſos fuiſſe, ex variis hiſtoriis referunt Eſpenceus *lib.* 6. *de voto contin. cap.* 1. Bellarminus *lib.* 2. *de monachis, cap.* 38. De ſanctâ Thecla Epiphanius *hæreſ.* 80. de S. Alexio Metaphraſtes *in eius vita:* de Gregoria Virgine D. Gregorius *libro* 3. *dial. capite* 14. Requiritur tamen, vt matrimonium ratum diſſoluatur per ingreſſum religionis, quod alter ex coniugibus profiteatur religionem approbatam, vt probat Baſilius *lib.* 9. *de matrim. cap.* 6. *per totum, qui cap. ſequenti* agit de religioſis Ordinum Militarium, & diſtinguit inter Equites Melitenſes Ordinis S. Ioannis Hieroſolym. & alios diuerſorum Ordinum; ita vt per profeſſionem emiſſam ab Equitibus Hieroſolym. matrimonium diſſoluatur, ſecus verò per profeſſionem emiſſam in aliis Ordinibus Militaribus, quia in eis profeſſionem emittentes, non abſolutam, ſed coniugalem caſtitatem promittunt, quæ rectè ſtare poteſt cum matrimonio. Diſſoluitur etiam matrimonium ratum per vota, quæ emittunt Tertiariæ S. Franciſci collegialiter viuentes; ſecus verò ſi in propriis domibus degant, vt probant Sanchez *de matrim. lib.* 2. *diſput.* 8. Baſilius *eod. tract. lib.* 9. *cap.* 6. non autem diſſoluitur matrimonium ratum per vota ſimplicia caſtitatis, etiam quæ emittuntur à Patribus Societatis Ieſu poſt biennium nouitiatus, Sanchez *lib.* 2. *de matrim. diſput.* 8. Suarez *tom.* 4. *de relig. lib.* 4. *cap.* 2. Ratio eſt, quia hæc vota ſimplicia in Societate emiſſa conſtituunt quidem ſtatum religioſum, & perſonas ita vouentes inhabiles reddunt ad ſic contrahendum, vt probabimus *in tit. qui clerici vel vou.* non autem inducunt profeſſionem ſolennem, neque ab aliquo Pontificio decreto habent poteſtatem dirimendi matrimonium ratum, vt contingit in ordine ſacro, qui non dirimit vinculum contracti matrimonij, ſed contrahendi. Circa tempus verò, intra quod coniuges facultatem habent ingrediendi religionem inuitis coniugibus, extat expreſſa deciſio textus *in cap. ex publico, hoc tit.* vbi aſſeritur intra duorum menſium ſpatium licere coniugi ad religionem tranſire; quod bimeſtre computari debet à die contracti matrimonij, non à die ſolennis benedictionis nuptialis; & currit de momento ad momentum. Baſilius *dict. lib.* 9. *de matrim. cap.* 9. Nec ſi alter ex coniugibus ingrediatur religionem, non poteſt in ſæculo manens ſtatim ad aliud matrimonium tranſire, ſed expectare debet annum probationis à Tridentino præſcriptum *ſeſſ.* 25. *de regul. cap.* 15. vt profeſſio emittatur: & quia ex decreto ipſius Concilij nemo poteſt ante decimumſextum annum profeſſionem facere, ſi coniux in anno pubertatis Religionem ingrediatur, debet alter expectare tempus illud, vt profeſſio fieri poſſit. Henriquez *lib.* 12. *ſumma, cap.* 5. *num.* 11. & ſi pendente biennio, etiam per vim matrimonium fuerit conſummatum, iam non poteſt diſſolui per ingreſſum religionis. Sanchez *lib.* 2. *de matrim. diſput.* 22. Et quia de matrimonio rato diſſoluendo agimus, non omittam, etiam illud diſſolui poſſe per ſummum Pontificem. Ratio eſt, quia Summus Pontifex habet poteſtatem ad ea omnia, quæ neceſſaria ſunt ad côueniens regimen Eccleſiæ: ſed diſſolutio matrimonij rati ſæpe expediens eſt: ergo competit ea facultas Pontifici. Probant rationibus, & exemplis Sanchez *lib.* 2. *de matrim. diſputat.* 14. Leſſius *lib.* 2. *de iuſtit. cap.* 40. *dub.* 19. Diana *part.* 8. *tract.* 1. *reſol.* 62. Ægidius Coninchk 3. *part. diſt.* 26. *dub.* 3. Rebellus *lib.* 2. *de iuſtit.* 2. *part. quaſt.* 15. *ſect.* 3. Suarez *de relig. tract.* 7. *lib.* 6. *cap.* 17. *num.* 21. Vazquez 1. 2. *quaſt.* 165. *cap.* 7.

Vnde iam apparet ratio præſentis aſſertionis, quæ ex eo prouenit, quia in matrimonio duo deſiderantur, videlicet coniunctio animorum, quâ charitas ſignificatur, & quæ conſiſtit inter Deum, & animam iuſtam; & coniunctio corporum, quæ ſignificat vnionem Chriſti cum Eccleſia per aſſumptionem humanitatis, *dict. cap. debitum, de bigam.* Vnde cùm animorum coniunctio 7. TRADITVR DECIDENDI RATIO.

ctio spiritualis sit, commixtio autem corporum coniunctio corporalis, iuxta textum *in cap. omne 27. q. 2.* sequitur, vt sicut coniunctio corporalis, idest commixtio, quæ fit per copulam matrimonialem, morte corporali tantùm dirimitur, *c. licitè 32. quæst. 7.* docent Theologi *in 4. dist. 27. artic. 5.* Victoria *in summa, tit. de matrim. q. 304.* Covar. *2. part. de sponsal. cap. 7. §. 4. num. 8.* ita etiam coniunctio animorum dissoluitur morte spirituali, per professionem regularem, quæ censetur mors spiritualis, *cap. placuit 2. 16. quæst. 1.* docet D. Thomas *in 4. dist. 27. quæst. 1. in respons. ad 1. quæst. & in respons. ad 3.* Accedit, quia omnis obligatio potest commutari in bonum euidenter melius, si non sequatur tertij præiudicium considerabile, *cap. peruenit 3. de iureiur. cap. scriptum, de voto.* Constat autem, statum religiosum euidenter meliorem esse matrimonio. Insuper non sequitur tertij præiudicium, cùm persona coniugis illæsa maneat, & cum facultate contrahendi aliud matrimonium: igitur licebit vtrique coniugi, vel alteri ex eis, alio etiam inuito, ad religionem transire: nec tunc dissoluitur vinculum matrimonij, tam humana, quàm diuina auctoritate, vt docetur *in cap. scripsit 27. quæst. 2. cap. ex parte 14. hoc titul.* & defendunt Covar. *2. part. de sponsal. cap. 7. §. 4. num. 6.* Gutierrez *libro 1. canonic. capite 17. num. 26.* Matienzo *in rubric. titul. 1. libro 5. recopil. glos. 1. num. 69.*

8. TRADITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, quam adeo difficilem agnouerunt Sotus *in 4. distinct. 8.* Ioann. Maior ibi *dist. 27.* Espenceus *lib. 6. de contin. cap. 4.* vt docuerint, non posse congruam assignari, cur professione religionis dissoluatur matrimonium ratum, non verò consummatum. Vera ratio differentiæ prouenit ex eo, quia in matrimonio consummato datur obligatio perpetuò cohabitandi, & etiam interuenit reciproca traditio, per quam vterque coniux tradit alteri possessionem sui corporis ad vsum coniugij, vt ait Apostolus *1. ad Corinth. cap. 7.* relatus *in cap. quidam, hoc tit.* Vnde cùm corpus viri iam non sit in eius potestate, quoad matrimonij finem, & econtra; & non possit Deo offerri in religionem per votum corpus, quod non est proprium offerentis, quia non est grata Deo oblatio rei alienæ, *cap. non est putanda 1. quæst. 1. cap. ex transmissa, de decimis,* Sotus *lib. 9. de iustit. quæst. 3. artic. 3.* sequitur, matrimonio consummato non posse coniugem alio inuito ad Religionem transire. In matrimonio verò rato licèt adsit quædam virtualis promissio, per quam coniuges acquirunt quoddam ius ad petendam possessionem alterius corporis ad finem matrimonij, nondum tamen habet ipsam possessionem, & ideo quilibet ex eis potest se Deo per statum religionis tradere, quia dominium sui corporis habet, argumento textus *in l. qui tibi, ff. de his, qui a non dominis.* Quæ ratio expresse deducitur ex præsenti textu, ibi: *Cum nondum sint effecti vna caro*; idest, non sit adhuc translata vera, & realis possessio: docent Theologi cum D. Thoma *in 4. dist. 38. quæst. 1. artic. 3.* Fortunius Garcia *in cap. 1. num. 8. de pactis.* Et probatur hæc differentiæ ratio exemplo venditionis; nam sicut venditio, in qua nulla traditio intercessit, soluitur per secundam, in qua traditio sequuta fuit, *l. quotiens, C. de rei vindic.* ita etiam matrimonium ratum, in quo non est sequuta traditio, dirimitur per traditionem factam Deo in religionem. Nec obstat textus *in cap. final. de sponsa duor.* vbi docetur, quod contrahens de facto matrimonium cum secunda, superstite primâ coniuge, cum qua non fuerat matrimonium consummatum, licèt cum secunda sequatur copula, non ideo soluitur primum matrimonium. Nam respondetur, secundam illam traditionem fuisse illicitam, & iniustam; quia facta talis fuerat ab eo, qui non poterat alteri mulieri ad finem matrimonij se tradere, *cap. gaudemus, de diuortiis.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ab exemplo eius, qui suscepit sacros ordines matrimonio adhuc rato; quo casu certum est, matrimonium non dissolui, sicut per ingressum Religionis; quia hoc priuilegium, vt videlicet dirimatur matrimonium, non est concessum æqualiter suscipienti sacros ordines, ac profitenti vitam religiosam: forsan ex eo, quia religiosi per solennem professionem sæculo mortui censentur, *cap. placuit, in fine, 16. quæst. 1.* nullumque habent velle, aut nolle, cùm iuxta superioris arbitrium ita viuere debeant, ac si propria voluntate carerent, *cap. quorundam, cap. religiosos, de elect. in 6.* Insuper semetipsos velut holocaustum offerentes, in totum diuino obsequio mancipantur, huius sæculi actibus, & exterioribus bonis renunciantes, *cap. cum ad monasterium, de stat. monach.* At verò clerici, quantumcunque in sacris Ordinibus sint constituti, remanent adhuc liberi, habentque velle, & nolle, & suorum bonorum dominium retinent, nundoque mortui non sunt; vnde cùm, vt suprà dixi, per mortem spiritualem dissoluatur vinculum matrimonij rati, quod tantùm spirituale est; & hæc mors spiritualis non contingat suscipientibus sacros ordines; ideo per susceptionem sacri ordinis non dirimitur matrimonium ratum, sicut per professioné religionis, vt docuerũt Gossà 2. in fine *in d. c. vnic. de voto. in 6.* Durandus *in 4. dist. 27. quæst. 2. column. 3.* Sotus eadem *dist. 27. artic. 4.* Quod etiam procedit in promotione ad Episcopatum, licèt perfectior sit status Episcopi, quàm monachi, *cap. nisi cum pridem, de renunc.* Nec tunc obstat textus *in cap. per tuas, de voto:* cuius solutionem tradit Gaŝña *in præsenti, num. 9.* Nec obstat vltimum augmentum deductum *ex dict. regul. quod semel*; nam textus ille procedit quoties quis temere vult recedere, & mutare consilium sine causa, & in alterius præiudicium: at verò coniux, qui relicto alio coniuge religionem profitetur, ex iusta causa, zelo videlicet sanctioris vitæ id facit, & sine alterius præiudicio; siquidem potest coniux aliud matrimonium inire.

9. EXPONITVR CAN. 17 APPEND. CONCIL. LATER. Sed suprà traditis opponi videtur Alexander III. relatus post Concil. Arelat. *p. 8. can. 17.* in illis verbis: *Sanè quamquam mulierē non desponsatā, & à viro non cognitā liceat ad religionem transire, aliam tamen vir ducere in vxorem non potest.* Ex quibus verbis expresse deducitur, matrimonium ratum, etiam per professionem in religione emissam non dissolui; siquidem non licet remanenti in sæculo aliud matrimonium inire. Verùm respondendum est, ea verba accipienda esse iuxta principium ipsius textus. Agebat enim ibi Alexander de viro, qui contracto matrimonio rato secundas nuptias contraxit, nullâ professione emissâ in religione ab alio coniuge; quo casu rectè ait Alexander, quod licèt matrimonio adhuc

hoc rato manente, liceat coniugibus ad Religionem tranſire; non tamen licet illis ſecundas nuptias contrahere, quia matrimonij vinculum adeſt interim dum alter ex coniugibus religionem non profitetur; & licèt fauore religionis permittatur coniugi inuito alio ad vitam religioſam tranſire, non tamen illi licet aliud matrimonium inire.

10. INTELLIGITUR CAP. COMMISSUM DE SPONS. Secundò præſenti aſſertioni opponi poteſt textus *in cap. commiſſum, de ſponſ.* vbi cùm proponeretur Alexandro III. quod quidam fide datâ, & iuramento firmatâ promiſit, ſe quandam mulierem in vxorem ducturum, poſteaque ſtatuit religionem ingredi; docet Pontifex, quod ille debet fidem matrimonij adimplere, & poſtea ſi voluerit, ingredi. Ex quo textu conſtat, votum ſolenne religionis non irritare ſponſalia de futuro contracta: ergo multò minùs dirimet matrimonium ratum. Pro cuius textus expoſitione Innocent. Felinus, & Panomit. ibi docent, textum illum procedere cùm iuramentum præſtitum eſt in gratiam alterius; quo caſu commutatio non admittitur etiam in melius, niſi parte, cui iuratum eſt, ſatisfactâ. Syluester *in ſumma, verbo Matrimonium 7. quæſt. 5.* Covar. *de ſponſ. 2. p. cap. 5. in princ. num. 11.* quos ſequitur Garaña *in cap. 1. hoc tit. n. 7.* docent verbum illud, *tutius*, eſſe accipiendum de conſilio, non verò de præcepto. Sed eos refellit Balboa *in c. 3. de iureiur. num. 69.* & cum eodem Covar. & aliis rectè docet, in ea ſpecie ſponſum votum, non profeſſionem emiſiſſe, & tantùm deliberaſſe de ingreſſu religionis; vnde cùm obligatio ſponſalium adimpleri poſſit, & poſtea profeſſio emitti, rectè ait Pontifex, tutius eſſe promiſſionem iuramento firmatam adimplere, & poſtea Religionem ingredi.

CAPUT III.

Idem [a] *Piſan. Archiep.*

QVidam intrauit monaſterium inuitâ vxore: eadem ipſum [b] repetente, coactus eſt ad eam redire: eâ mortua quæris, an ipſe cogatur ad monaſterium redire, an aliam poſſit ducere vxorem? Quæſtioni tuæ taliter reſpondemus, quod votum non tenuit; vnde ratione voti non tenetur ad monaſterium redire. Vlteriùs verò non poteſt vxorem accipere; promiſit enim, ſe non exigere, quod in poteſtate eius erat; & ideo tenuit votum. Non reddere non erat in eius poteſtate; ſed in poteſtate mulieris. Vnde [c] Apoſtolus: Vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier.

NOTÆ.

1. [a] *PIſano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 5.* & poſt Concil. Lateran. *part. 5. cap. 2.* ſupplendaque eſt inſcriptio, *Villano*, qui ſucceſſit Balduino anno 1145. & floruit vſque ad annum 1156. vt refert Vghel. *tom. 3. Ital. ſacræ, fol. 560.* de Metropoli Piſana nonnulla addoxi *in cap. 8. de tempor. ordin.*

[b] *Repetente.*] Quâ actione repeti poſſit, expoſui *in cap. 1. de ordin. cognit.*

[c] *Apoſtolus.*] 1. *ad Corinth. cap. 7.*

COMMENTARIVM.

2. SVprà *in cap. 1. hoc tit.* latè probaui, non poſſe coniugem matrimonio conſummato, ſine alterius coniugis conſenſu religionem ingredi; & profeſſionem aliter emiſſam, nullam eſſe, poſſeque coniugem in ſæculo remanentem alium repetere. Vnde in præſenti textu quæritur, an votum illud religionis, quod inutile fuit profeſſione nulliter factâ, effectum habeat, vt defunctâ vxore, quæ eum repetiit, teneatur ad religionem redire, aut caſtitatem ſeruare, ita vt ſi ſecundum contrahat matrimonium, lethaliter peccet? Pro cuius dubij ſolutione, & præſentis textus expoſitione ſequentes caſus ſunt diſtinguendi. Primus eſt, cùm maritus, qui votum emiſit, vel religionem profeſſus eſt, inuitâ vxore id fecit, quo caſu mulier eum repetere poteſt, nec eâ defunctâ ad religionem redire tenetur, ſed votum caſtitatis, quod in ipſo ingreſſu emittitur, ſeruare debet; & ita non poteſt aliud matrimonium contrahere, immo nec à prima vxore debitum petere; quia votum valuit, quatenus vouenti præiudicare poterat, *c. placuit 12. hoc tit.* Et ita tenetur maritus caſtitatem ſeruare, non autem paupertatem, & obedientiam, etiâm ſoluto matrimonio; quia cùm matrimonio conſtante talis obligatio naſci non poſſet, nec mortua vxore conualeſcere valuit: quæ eſt vera ratio huius textus, vt poſt Panormitanum, & Butrium hic docuerunt Baſilius *de matrim. lib. 10. cap. final. num. 6.* Garaña *in cap. 1. hoc tit. num. 11.* Secundus caſus contingit cùm maritus religionem profeſſus eſt, non inuitâ, ſed ignorante vxore; quo caſu idem dicendum eſt, ac in antecedenti, videlicet, profeſſionem adeo nullam eſſe, vt nec defunctâ vxore teneatur vir ad religionem redire; quia tantùm ſimplex caſtitatis votum emiſiſſe creditur. Garaña *dict. num. 11.* Baſilius *libro 9. de matrim. cap. 11. num. 4.* Et hic caſus deciditur *in dict. cap. placuit, hoc tit.* Et ita exaudienda ſunt illa verba ipſius textus; *Redire verò ad ſæculum in eius poteſtate non erat, ſed in poteſtate mariti.* Quorum verborum ſenſus eſt, quod propter maritum, qui ignarus fuerat profeſſionis, mulier fruſtra religionem profitetur, quia cùm vna caro vir, & vxor ſint, non poteſt pars vna ad Dominum conuerti, aliâ in ſæculo remanente. Nec profeſſionis nullitas pendet à reuocatione coniugis, quia ipſo iure nullius momenti eſt, vt docuerunt *in dict. cap. placuit*, Panormitanus, & Butrius, & alij congeſti à Thoma Sanchez *lib. 7. de matrim. diſputat. 34. num. 14.* Nec contrarium probatur in illis verbis ipſius textus, *Et ideo quantum ad ipſam tenuit votum.* Non enim ibi docetur, votum ſolenne religionis valuiſſe. Quod contrarium docetur *in verſ. Super quo*; ſed tantùm

tùm dicitur, teneri vxorem voto castitatis simplici, quod impedit debitum petere constante matrimonio, & eo soluto nouum inire, vt ibi docent Hostiensis, & Butrius *num.* 1. Immò & aliquando euenire potest, vt secundum matrimonium licitè contrahere possit, videlicet si votum castitatis emittat dependenter à professione, & habitâ relatione ad ipsum statum religiosum, vt docet Sanchez *dict. disput.* 34. *num.* 3. Nec etiam obstant verba illa: *Consultius, &c.* ipsius textus, vbi in hoc secundo casu professionis emissæ inscio coniuge, docetur, consultius, & congruentius esse ad monasterium redire; nam ibi consilium potiùs, quàm præceptum continetur, vt docuerunt Sanchez *supra, num.* 11. Syluester *verbo Diuortium, quæst.* 16. *casu* 3. & firmatur *ex l.* 11. *titul.* 7. *part.* 1. Tertius casus euenit cùm professio ab vno ex coniugibus, altero sciente, & consentiente, emittitur; quo casu dicendum est, quod si alia requisita, videlicet professio alterius coniugis, si iuuenis est; aut voti emissio, si senex, & Episcopi licentia accedant, iuxta tradita suprà *in cap.* 1. adeo professio validè emittitur, vt nec impugnari possit ab alio coniuge, nec status religiosus vnquam deseri ab ipso profitente: si autem prædicta requisita non intercesserint, sed tantùm consentiente coniuge alius professionem emittat, licet repeti possit à coniuge in sæculo remanente, si non repetatur, eo defuncto, in religione persistere cogitur; immò si secundùm matrimonium contrahat, nullum est, *cap. ex parte* 9. *cap. consuluit* 10. *hoc titul.* docet Sanchez *dict. disput.* 33. *per tot.* Vnde cognoscitur differentia, quæ versatur inter hunc casum, & duos proximè relatos; nam in illis professio omnino nulla est, quia nihil habet coniux, quod per eam in monasterium transferat; hoc autem tertio casu per professionem religionis obligatur, licèt possit repeti, reuocarique a coniuge in sæculo remanente, *dict. cap. ex parte* 9. *hoc tit.* repeti tamen potest ab ipso, etsi consensum professioni præstiterit, *ex cap. veniens* 16. *hoc tit.* quia nisi alia requisita intercesserint, coniux consensum præstando non sibi præiudicat. Nec contrarium probatur *in cap. Agathosa* 21. 27. *quæst.* 2. vbi mulieri repetenti virum suum ad religionem conuersum, duo opponuntur. Primò si cum eius voluntate professionem fecit; secundò si ipsa se mutare permisit, quasi vnum ex eis sufficiat, vt mulier repellatur à viri petitione. Nam dicendum est, quod vt mulieri repetitio denegetur, duo illa simul concurrere debent, vt ait idem textus ibi: *Sed si hoc repulerit*; vbi apertè ostenditur, duas illas conditiones, consensum videlicet mulieris, & promissionem castitatis, concurre omnino debere, vt repetitio vxori denegetur: quo modo etiam exponendus est idem textus *in verf. si verò horum*; scilicet vt vtrumque concurrat ad excludendum fœminam à petitione viri. Similiter etiam ex his accipiendus est textus *in cap. qui vxorem* 10. 33. *quæst.* 5. dum docet, quod qui vxorem velari permiserit, hoc est religionem profiteri, aliam non accipiat; sed similiter conuertatur: rectè enim inquit textus, aliam accipere non posse, quia primum matrimonium solutum non fuerat; sed ad vxorem reuerti non prohibetur, licèt tutius faciat si similiter conuertatur, vt ita prior vxoris professio irreuocabilis maneat. Quartus denique casus euenire solet, cùm vnus ex coniugibus adulterium commisit spirituale, vel carnale; quo casu innocens ad religionem rectè transire potest, *cap. Agathosa* 21. 17. *quæst.* 2. *cap. constitutus* 15. *cap. veniens* 16. *cap. vltim. de conuers. coniug.* nam propter adulterium iustè diuortium fit, & à mutua cohabitatione repellitur adulter, *c. plerunque* 4. *de donat. inter*; quæ causa iusta est ad separationẽ thori, iuxta doctrinam Domini apud Matthæum *c.* 5. *&* 19. *c. dixit Dominus* 32. *q.* 2. *c. significasti, c. ex litteris, c. gaudemus de diuort.* iunctis traditis a Thom. Sanchez *lib.* 10. *de matrim.* & in hac separatione vir, & vxor æquale ius habent, vt contra Caietanum *in dict. cap.* 19. Matthæi veriùs docent Bellarminus *dict. lib.* 1. *cap.* 14. Sanchez *dict. lib.* 10. *disputat.* 3. *num.* 6. quod & probatur *ex cap. præcepit* 19. 32. *quæst.* 5. *cap. placuit* 32. *quæst.* 7. Propter infidelitatem quoque separantur coniuges à mutuo consortio, quia iniquum esset alterum cum altero habitare cum peruersione à fide, quod grauissimum damnum est, *cap.* 2. *cap. de illa, cap. quanto* 7. *de diuortiis, cap. idololatria* 28. *quæst.* 1. Cùm ergo petere possint coniuges innocentes, vt his casibus separentur à mutua cohabitatione cum illo, qui in adulterium, hæresim, seu apostasiam à fide incidit, meritò ius habent profitendi in religione, aut emittendi votum castitatis, absque eo, quod repeti possint à coniuge nocente, quia per adulterium spirituale, vel carnale amisit ius, quod habebat in alium coniugem ad cohabitandum, vt probat latè Thom. Sanchez *libro* 10. *de matrim. disp.* 5. *cum sequent.* & *disputat.* 15.

CAPVT IV.

Idem [a] *Exon. Episcopo.*

CVm sis præditus scientiâ litterarum, ignorare non potes, nec debes sanctorum Patrum institutioni obuiare, vt vir vxore suâ in sæculo remanente, aut vxor viro suo non assumente religionis habitum, debeat ad Religionem transire; quia cùm vir, & vxor vna caro sint, sicut docet Apostolus, non potest vnus ad Deum [b] conuerti, & alter in sæculo remanere. Inde est, quod auctoritate Apostolica prohibemus tibi, ne in Episcopatu tuo virum vel vxorem, nisi vterque ad Religionem migrauerit, transire permittas: sed si voluerint ad Deum conuerti, vterque ad frugem melioris vitæ transeat. Verùm si vxor ita [c] senex est, & sterilis, quod sine suspicione possit esse in sæculo, dissimulare poteris, vt vir eâ in sæculo remanente, & castitatem promittente, ad religionem transeat.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] EXon.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.4.* & poſt Concil. Lateran. *p.5. cap. 2.* De Exonienſi Eccleſia nonnulla notaui *in cap. 6. de filiis presbyt.*

2. [b] *Conuerti.*] Conuerti, ſeu conuerſare, plerunque vſurpatur pro monachum fieri, vt *in Capitul. Caroli, lib. 1. capit. 63.* Gregorius Turon. *lib. 9. capit. 33.* de Theutario presbytero, ibi: *Nuper ex Referendario conuerſus presbyteri honorem accepit.* Et ſimiliter conuerſio ponitur pro tranſitu ad monaſterium in Concil. Arauſic. 1. *can.* 22. Arelat. 3. *can.* 1. *&* 2. Inde monachi, qui ex laïcis facti fuerunt, appellantur conuerſi: plura de illis adducentes notarunt Gibalinus *diſquiſit. 3. de clauſur. cap. 2. §. 6. num. 42.* Zerda *in aduerſ. cap. 44. num. 29.* Hæphtenus *tom. 1. diſquiſit. lib. 5. tract. 1. diſquiſit. 8.* Bignonius *ad Marculf. lib. 2. cap. 38.* Rither. *ad Saluianum fol. 136.* Stephanus Durantius *qq. iur. quæſt. 6.*

3. [c] *Senex.*] Quia incendia concupiſcentiæ, quæ in iuuenibus plerunque dantur, vt probaui *in cap. cùm in iuuentute, de præſump.* ſenectute aduenıente ceſſant: quare ætas illa venereis actibus inepta dicitur à Iuuenali *ſatyr. 10.* Martiali *lib. 12. epigr. 82.* & Plato *lib. 1. de repub.* circa principium ait: *Senectute libidines reſtringi, & ea ætate libertatem à rebus venereis eſſe.* Cui conſentit Cicero *de ſeneſt.* illis verbis: *O præclarum munus ætatis! ſiquidem id aufert à nobis, quod eſt etiam in adoleſc[illegible] vitioſiſſimum.* Faciunt textus *in cap. fraternitatis* [illegible] *diſt.* ibi: *Et ætas illius, de quo agitur, futura s[illegible]tia ſuſpicionem auferre dignoſcitur.* D. Hieron[illegible] relatus à Narbona ibi: *Senectus nos ab impudentiſſimis dominis liberat voluptatibus, gulæ imponit modum, libidinis frangit impetus.* Illuſtrant Acuña & Barboſa *in d. c. fraternitatis,* Velaſcus *de priuil. pauper. quæſt. 18. num. 51.* Felonga *in cap. 1. ratioc. 5. num. 12.* Meritò, inquam, conſtitutum eſt, vt in hac ſenili ætate exiſtente coniuge, quia incótinentiæ ſuſpicio ceſſat, altero in ſæculo remanente, & voto caſtitatis obſtricto, alter poſſit ingredi, & licitè religionem profiteri. Sed quænam ætas ſit hæc ſenilis, vt coniux poſſit in ſæculo remanere voto caſtitatis emiſſo, latè examinant poſt Thomam Sanchez, & Baſilium, Barboſa *tom. 6. in ſelect. ad hunc textum,* Narbona *de ætate ad actus human. anno 70. quæſt. 9.* qui reſoluunt, in fœmina ſufficere annum ſexageſimum; in viro autem deſiderari ſeptuageſimum, vt ita ob ſenectutem incontinentiæ ſuſpicio ceſſet. Non autem deſideratur tam longæua ætas, ſi coniux ſterilis ſit, ideſt aliquo languore, ſeu ægritudine prematur; ſiquidem cùm non minùs ægritudo, quàm ſenium fœminis ſterilitatem inducat, vt probatur *in cap. ſicut,* & illic Gloſſa *verbo Debilitate, 32. quæſt. 5.* & ſimiliter ſuſpicionem incontinentiæ auferat, vt argumento legis *ſi pater 15. §. in adrogationibus, ff. de adopt.* docent Menochius *de præſumpt. præſumpt. 47. num. 27.* Thomas Accius *de infirmit. legal. p. 1. cap. 19.* & ideo infirmitate laborans, venereis rebus, quamvis ſit adoleſcens, ineptus creditur, *l. filium 6. ff. de his qui ſunt ſui, l. ſi quis poſthumus 9. ff. de liber. & poſth.* inde accedente valetudine, etiam non ſexagenaria fœmina, vel ſeptuagenarius vir, ſed minoris ætatis, liberè, & abſque caſtitatis iactura in ſæculo remanere poterunt, vt reſoluunt cum aliis Acacius Ripol. *reſol. iur. cap. 8. num. 273.* Diana 4. *p. tract. 4. reſol. 73.* Narbona *dict. quæſt. 9. num. 11.* Et ita rectè in præſenti Alex. decidit, ſenem, ideſt ſexagenariam; vel ſterilem, videlicet ita languore depreſſam, vt ſterilis credatur, poſſe in ſæculo remanere voto caſtitatis emiſſo, vt eius maritus valeat ad Religionem conuerti, & in ea licitè, ac validè profeſſionem emittere. Sed tunc difficilis eſt textus hic, dum in eo coniunctiuè exigit Pontifex, vt coniux, quæ in ſæculo manet, ſit ſenex, ſeu ſterilis ad copulam: pro quorum verborum expoſitione Cardinalis *in præſenti, num. 1. oppoſ. 2.* Hoſtienſ. *num. 4.* Couar. & alij, quos congerit Sanchez *libro 7. de matrim. diſputat. 32. num. 9.* docent, in præſenti caſu ſolam ſenectutem non ſufficere, vt coniux, quæ in ſæculo remanet, poſſit continenter viuere, quia cohabitatio matrimonialis præceſſit; & ideo ſimul exigi, vt ſterilis ſit. Verùm hæc doctrina facilè conuincitur ex proximè traditis, & *ex cap. cùm in iuuentute, de præſumpt.* vbi tantùm ex ſenectute Epiſcopi continentia præſumitur, etiamſi neptem habuiſſet, quæ ſupponit in iuuentute liberos ſuſcepiſſe, *l. 10. §. 2. ff. de gradibus, l. 29. ff. de liber. & poſth.* ergo etiam in præſenti caſu tantùm ex ſenectute caſtitas coniugis in ſæculo remanentis præſumitur. Quare eâ ſententiâ omiſsâ verius credo, copulatiuam, &, in præſenti accipiendam eſſe pro disjunctiua, argumento legis *ſæpe, ff. de v. ſ.* ita vt ſufficiat, quod coniux in ſæculo manens ſit ſenex, vel ſterilis ad copulam.

CAPVT V.

Idem [a] *Strigon. & Colon. Archiepiſcopis.*

COniugatus ad monaſterium conuerti deſiderans, prohibetur ſuſcipi, niſi vxor eius conuertatur; nam cùm vnum vtrorumque corpus coniugij copulatione ſit factum, incongruum eſt, partem conuerti, & partem in ſæculo remanere; nec recipitur apud Deum illius viri conuerſio, cuius ſequitur coniugalis fœderis proſtitutio. Cùm igitur cœtus [b] clericorum longè præemineat cœtui monachorum, vt ita aliquando bonus monachus vix bonum clericum faciat, nullus coniugatorum eſt ad ordines ſacros promouendus, niſi ab vxore continentiam profitente fuerit abſolutus, vt fiat deinceps de carnali copula ſpirituale coniugium.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] *Strigon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. & post Concilium Later. *part.* 5. *cap.* 6. De Strigon. & Colocen. diœcesibus egi *in cap. finali, de postul. Prælat.*

[b] *Clericorum cætus.*] Vt doctè, & fusè probat contra Cellotium Franciscus Hallietus *integro tom. de Hierarch. Eccles.* Commentarium huius textus dedi suprà *in cap.* 1.

CAPVT VI.

Idem [a] *eidem.*

SAnè si coniugati consenserint ordinari, etiam vxoris voluntas priùs requirenda est, vt sequestrato mansionis cubiculo, religione promissâ, postquam pariter conuersi fuerint, ordinentur. Quod si [b] in quibuslibet Ecclesiasticis gradibus prouidenter, solerterque curandum est, vt in domo Dei nihil sit inordinatum, nihilque præposterum; multò magis laborandum est, vt in eius promotione, qui supra omnes gradus continetur, non erretur. Inde est, quod f. v. auctoritate Apost. prohibemus, ne [c] vxoratum in Episcopum præsumatis ordinare, nisi vxor priùs professa continentiam sacram, [d] velamen sibi imponat, & religiosam vestem assumat. Nolumus enim, vt viri promotio vxore relictâ in sæculo fieri perditionis possit occasio.

NOTÆ.

1. [a] EIdem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. & post Concil. Later. *p.* 5. *cap.* 8. & quidem nescio, quo fine compilatores epistolam hanc diuiserint, cùm eandem materiam contineat, & sub eodem titulo eius partes reperiantur.

[b] *Quod in quibuslibet.*] Verba sunt Leonis relati *in cap.* 5. *dist.* 61.

[c] *Vxoratum.*] Olim enim plerunque, aut ob fidelium inopiam, aut ob præclaras animi dotes, eximiamque virtutem, etiam coniugati vxorem, filiosque habentes, non solùm ad sacros ordines, verùm etiam ad culmen dignitatum euehebantur, *c. vlt.* 33. *dist. c.* 8. 34. *dist. c.* 1. *de testam. c.* 5. *de hæretic.* Probant Baronius *anno* 58. Barbosa *de potest. Episcop.* 1. *p. tit.* 2. *gloss.* 4. Nec obstat fœminam corruptam consecrari non posse, vt probaui *in cap. vidua, de regul.* igitur nec vir corruptus in Episcopum consecrari valebit. Nam ratio huius discriminis ex eo prouenit, quia virgo consecranda Ecclesiam significat triumphantem, in qua nec macula, nec ruga est; Episcopus verò Ecclesiam militantem, in qua bonos, & malos contineri compertum est, *cap. penult.* 31. *dist. cap.* 21. 11. *quæst.* 3. docet Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 10. *num.* 17. Vnde Episcopus etiam in matrimonio, vel extrà corruptus, ordinari, & consecrari valet, non verò corrupta in sanctimonialem consecrari potest. Sequentibus verò sæculis, cùm maior esset fidelium copia reiici cœperunt vxorati, quia credebatur facilè eos dissipaturos patrimonium Ecclesiæ, *cap. Catinensis* 62. ibi: *Qui nec vxorem habeat, nec filios, nec crimen aliquod canonibus contrarium.* Rationem assignat Pelagius *in cap. de Syracusana,* 26. *distinct.* illis verbis: *Quia per filios ecclesiastica solet dissipari substantia.* Consonat Iustinianus *in authent. quomodo oport. Episc. collat.* 1. & *in authent. de sanctissimis Episcopis, collat.* 9. *titul.* 9. ibi: *Nec filios, aut nepotes habens, nec cognitos lege, nec odibiles.* Illustrat Turturetus *in paratitl. differt.* 31. quare si aliquando ob sacerdotum penuriam filios habens in Episcopum eligebatur, tempore consecrationis inter alia, quæ in iuramento promittebat, illud specialiter spondebat, se non alienaturum aliquid inconsulto Romano Pontifice, *c. ego*, vbi notaui, *de iureiurando.*

[d] *Velamen.*] Quodnam velamen possit viduis, & relictis à maritis dari, exposui *in cap. vidua* 4. *de regul.*

COMMENTARIVM.

IN decretalibus hucusque compilatis à Raymundo actum fuit de vxoratis conuersis ad religionem, & in ea professionem emittentibus, matrimonio consummato, vel rato manente; & quatenus vxor, si iuuenis est, debeat non solùm consensum præstare, verùm etiam religionem ingredi: si verò senex est, castitatem tantum in sæculo promittere. In præsenti textu agitur de viro, qui ad sacerdotalem statum promoueri cupit, non verò ad religionem conuerti. Circa quem non eadem disciplina Ecclesiæ fuit; nam omisso casu, cùm adhuc matrimonium ratum est, quem exposui suprà *in cap.* 2. circa casum, in quo matrimonium consummatum est, qui in præsenti deciditur, sciendum est, non posse maritum ex antiquis Ecclesiæ canonibus inuitâ vxore sacris ordinibus initiari, & ex nouiori constitutione Bonifacij *in cap. final. de temporib. ordin. lib.* 6. nec primâ tonsurâ: ipsâ verò consentiente, & castitatem promittente, licitè ad sacros ordines eum promoueri, vt probaui *in cap.* 1. *de cleric. coniug.* Sed an vltra promissionem castitatis desideretur etiam, vt vxor iuuenis religionem profiteatur, vt in iuribus antecedentibus? disputant Sanchez *de matrim. libro* 7. *disput.* 39. Espenceus *lib.* 6. *de voto contin. cap.* 6. Basilius *de matrim. lib.* 7. *cap.* 25. Acuña *in cap. Episcopus* 6. *dist.* 77. Hurtado *de resid. tom.* 2. *lib.* 3. *resol.* 3. *fol.* 160. In qua quæstione verum est, non desiderati professionem ipsius coniugis, sed tantùm desiderari promissionem castitatis in sæculo, sequestrato mansionis cubiculo, vt in præsenti textu docetur, & *in cap. volumus,* 81. *dist.* 2.

dist. cap. Episcopus 6. 71. *dist.* vnde tot sacris Ecclesiæ canonibus prohibitum legimus Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, accedere ad vxorem iam relictam, & sequestratam. Concil. Turon. 2. sub Ioanne III. *can.* 14. *Episcopum Episcopam non habentem nulla sequatur turba mulierum.* Et *can.* 20. *Si inuentus fuerit Presbyter cum sua Presbytera, aut Diaconus cum sua Diaconissa, aut Subdiaconus cum sua Subdiaconissa, per annum integrum excommunicatus habeatur.* Concil. Altissiod. *can.* 21. ibi: *Ne Presbytera cum suo Presbytero dormiat.* Et *cap. si quis rapuerit* 27. *quæst.* 1. quibus Conciliorum decretis lucem affert historia Vrsicini Episcopi, qui à tempore accepti ordinis presbyteram suam vt sororem diligens, sed quasi hostem cauens, ad se propiùs accedere non sinebat, vt refertur *in cap. presbyter,* 32. *dist.* In eodem etiam sensu accipiendum est decretum Zachariæ Papæ de Presbytera, Diacona, Nona, Monacha nefario coniugio minimè copulandis. Vocabantur ergo Episcopæ, Presbyteræ, Diaconissæ, Subdiaconissæ, quæ nomine alio, relictæ Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi dicuntur in Conciliis Aurel. 1. *can.* 13. Altissiod. *can.* 22. Epaun. *can.* 32. & aliis. Debebant ergo olim vxores Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum castitatem vouere antequam earum mariti sacris ordinibus initiarentur; itemque vel monialium cœtui aggregari, vel in Diaconissarum ordinem adlegi solebant: quod Synodus 6. *can.* 42. apertè ostendit ibi: *Vxor eius, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu priùs separata, postquam in Episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione structum, & Episcopi prouidentiâ fruatur; sin autem digna visa fuerit, etiam ad Diaconatus dignitatem prouehetur.* Exemplis etiam id illustrat Haltier, *de sacris elect. cap.* 2. §. 6. *fol.* 503. sed ex nouo iure præsentis textus vxor Episcopi debet necessariò religionem ingredi, tum ob sanctiorem mariti vitam, tum ob eius maiorem dignitatem. Vxores autem relictæ, tam ab Episcopis, & Presbyteris, quàm à Subdiaconis, quia castitatem promittebant, etiam defunctis maritis ad secundas nuptias transire non poterant. Concil. Aurel. 1. *can.* 13. *Si se quæcunque mulier duplicè coniugio Presbyteri, vel Diaconi relicta coniunxerit, aut castigati separentur, aut certè si in criminum intentione perstiterint, pari excommunicatione plectantur.* Concil. Altissiod. *can.* 22. *Non licèt relictæ Presbyteri, nec relictæ Diaconi, nec Subdiaconi post eius mortem maritum accipere.* Epaun. *can.* 32. *Relicta Presbyteri, siue Diaconi, si cuicumque nupserit, eatenus ab Ecclesia elongentur, donec a coniunctione illicita separentur.* Concil. Brachar. 1. *can.* 19. *Vidua Episcopi, Presbyteri, Diaconi, si maritum acceperit, nullus clericus, nulla religiosa cum ea conuiuium sumat, nunquam communicet, nisi moriens.* Tolet. 1. *can.* 18. Earum tamen matrimonium validum fuisse, quia votum castitatis ipsarum tantùm simplex erat, non verò solenne, rectè probat ex Concil. Tolet. 1. *can.* 16. Basil. *de matrim. lib.* 7. *capite* 25. *num. final.*

CAPVT VII.

Idem [a] *Brixiensi Episcopo.*

EX publico instrumento, quod nobis est præsentatum, & ex tenore litterarum tuarum nobis innotuit, quod cùm venerabilis frater noster Veronen. Episcop. de mandato nostro causam matrimonij, quæ inter Agelaten. virum, & Matthemiam mulierem vertebatur, suscepisset fine canonico terminandam, auditis vtriusque partis allegationibus, inter eos iudiciali sententiâ matrimonium approbauit, & eidem mulieri præcepit, vt ad virum suum rediret, & exhiberet coniugalem affectum. Verùm cùm eadem mulier ad eum iuxta sententiam prædicti Episcopi regredi nollet, de mandato nostro, sicut accepimus, fuit vinculo excommunicationis adstricta. Cœterùm, quia præfata mulier, licèt à præfato viro desponsata fuerit; adhuc tamen, sicut asserit, ab ipso non est cognita: f.t.p.A.s.p.m.quat. si prædictus vir mulierem ipsam non cognouit carnaliter, & eadem mulier, sicut ex parte tua nobis proponitur, ad religionem transire voluerit, receptâ ab ea sufficienti cautione, quod vel ad religionem transire, vel ad virum suum redire infra duorum mensium spatium debeat, ipsam contrad. & ap. cess. à sententia, quâ tenetur, absoluas. Ita quod si ad religionem transire maluerit, vterque restituat alteri, si qua [b] alter ab altero habuerit; & vir ipse, eâ religionis habitum assumente, ad alia vota licentiam habeat transeundi. Sanè quod Dominus in Euangelio dicit: Non licet viro vxorem suam, nisi ob caussam fornicationis dimittere; intelligendum est secundum interpretationes sacri eloquij, de his, quorum matrimonium est carnali copulâ consummatum, sine qua matrimonium consummari non potest; & ideo si prædicta mulier non fuit à viro suo cognita, licitum est ei ad religionem transire.

NOTÆ.

1. [a] BRixiensi.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 7. & post Concil. Lat. *p.* 5. *c.* 8. ex quibus collectionibus textum hunc transcribo. De Brixiensi diœcesi aliqua notaui *in c. tuæ, de procurat.*

[b] *Ab altero habuerit.*] Consonat Capitulare Ludouici *addit.* 3. *capite* 20. ibi: *Si sponsus, vel sponsa intrauerit monasterium, id quod arrarum nomine datum est, in simplum tantùm red-* datur.

datur. Et iure etiam ciuili, cùm matrimonium consummatum erat, idem procedebat, ac si solutum esset matrimonium per mortem, *nouel.* 22. *Iustin. cap.* 5. ibi: *Breue solatium consequente eo, qui relictus est, vt præter restitutionem dotis, vel propter nuptias donationis retentionem id lucretur, de quo conuenit in casu mortis.* Non autem lucratur, inquit Iustinianus, id, de quo conuenit in casum repudij; quia hæc coniugij dissolutio potiùs ad mortem accedit, quam ad repudium; cùm religiosus mortuus mundo dicatur, *cap. placuit* 16. *quæst.* 1. De dote, lucris dotalibus, arris, & iocalibus restituendis soluto matrimonio rato, seu consummato, per ingressum religionis, agunt Tondutus *tom.* 1. *resol. benef. cap.* 16. *num.* 7. Zypæus *ad hunc tit. consult.* 1.

CAPVT VIII.

Idem *G. Priori, & Fratribus* [a] *S. Ioannis.*

VXoratum autem sine licentia propriæ vxoris inter vos nullatenus recipiatis, quæ integræ famæ, & opinionis ita existat, quod nulla marito [b] suspicio habeatur, eam ad secunda vota velle migrare, vel quod minùs continenter debeat viuere: quæ si, prout dictum est, talis extiterit, marito eius in consortio vestro recepto, ipsa publicè in conspectu Ecclesiæ continentiam professa, in domo propria cum filiis suis, familiaque poterit permanere. Si autem talis fuerit, quæ suspicione non careat, voto continentiæ celebrato à sæcularium hominum conuersatione se remoueat, & in loco religioso, vbi Deo seruiat, perpetuò commoretur. Nullus vestrûm audeat aliquam mulierem tonsurare, vel eam ad [c] habitandum secum assumat.

1. NOTÆ.

[a] *SAncti Ioannis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 8. vbi additur, *pars capitis Ad petitionem:* post Concil. Later. *p.* 5. *cap.* 9. legitur *Alexand. III. Priori G. & Fratribus iuxta disciplinam bonæ memoriæ E.elti viuentibus.* Et *in cap. ad petitionem, de regul. in* 1. *collect.* vbi extat prior pars huius textus, legitur, *Alexander III. Cruciatis.* Quæ omnia mirè conueniunt, si obseruemus, congregationem Cruciatorum, seu Cruciferorum, sic dictam fuisse à cruce, quam religiosi manibus circumferũt; institutam à Sancto Cleto Pontifice anno Christi 83. quæ renouata fuit à sancto Cyriaco Episcopo Hierosolym. post inuentam Christi crucem à sancta Helena Constantini Imperatoris matre, anno plus minusve 358. Item ab Vrbano II. anno 1087. ab Alexandro III. & Cœlestino III. anno 1197. & ab Innoc. III. sed præsertim à Pio II. in Concilio Mantisano anno 1460. Huius Pontificis decreto ferunt Cruciferi manibus cruces argenteas, & alicubi in pectore ex albo, & rubro panno. Vtuntur etiam habitu cæruleo, & seruant regulam sancti Augustini. Priscis sæculis habuerunt plusquàm ducenta monasteria per Hispaniam, Galliam, & Germaniam, Dalmatiam, & Græciam; nunc intra Italiam continentur. Plura de his Cruciferis tradunt Marcus Ant. Boldus, & Benedictus Leo historici eiusdem familiæ. Baronius *tom.* 1. *anno* 93. & *in Martyrol. die* 27. *Aprilis*, Acuña *in cap. generalis* 12. 54. *dist.* Vnde rectè inscriptio textus *in d. cap. ad petitionem*, ita conpicitur, *Alexander III. Cruciatis.* Et à Pontifice approbatur, & commendatur eorum Religio per hæc verba: *Ad petitionem vestram, regulam, secundùm quam viuere debeatis, & omnipotenti Deo seruire, duximus constituendam. In primis id statuentes, vt professionem maiori Priori faciant omnes Laici in manu eius, se absque proprio victuros promittentes, & continentiam, in quantum permiserit diuina gratia, seruare. Qui quidem, & tam clerici, quam laici, proprio Magistro, animarum suarum Rectori debitam in omnibus reuerentiam promittant, nec alicui inter vos professo liceat ad alium Ordinem absque Prioris licentia vllo modo transire, nisi fortè ad Religionem migrauerit arctiorem. Nullus absque maioris Prioris licentia hospitale audeat facere; nullus proprium habeat: si quid acquisierit, suo Rectori assignet: nullus vestrum alii vobiscum esse volenti crucem tribuat, sed per medium annum integrum vobiscum in probatione permaneat, & tunc maiori Priori præsentetur, vt ab ipso, non ab alio crucem suscipiat.* Et *in dict. cap.* 9. *p.* 5. post Concil. Later. rectè habetur, *Priori G.* Giraldo videlicet, *& fratribus iuxta disciplinam bonæ memoriæ Electi* (lege *Cleti*) *viuentibus.* Quia fratres isti regulam à B. Cleto institutam profitebantur: Monasterium autem S. Ioannis, cuius mentio hic fit, erat ipsorum Cruciatorum; vnde facilè deducitur, in præsenti agi de ipsis religiosis cruciatis.

[b] *Suspicio.*] Iuxta tradita *in cap.* 1. *hoc tit.* 2.

[c] *Habitandum secum.*] Iuxta adducta suprà *in cap.* 6. *de regul.*

CAPVT IX.

Vrbanus III. *Priori* [a] *S. Crucis.*

EX parte dilecti filij Abbatis ſancti Petri de [b] Romandin ad audientiam noſtram peruenit, quod cùm D. de Ter. in [c] infirmitate poſitus, conſentiente vxore ipſius, votum vouens caſtitatis monachalem habitum [d] ſuſcepiſſet, poſtmodùm ab infirmitatis ipſius liberatus anguſtia, & prædictam vxorem ſuam [e] retinuit, & aliam eâ defunctâ ſibi temerè copulauit. Quia verò licèt prædictus D. vxore ſuâ remanente in ſæculo de iure ad religionem [f] nequiuerit proficiſci, eâ tamen ſublatâ de medio, votum quidem factum ſine ſalutis ſuæ periculo nequaquam potuit violare: m. quat. ſi verum eſt, quod aſſeritur, prædictum D. per excommunicationem compellas, vt eam mulierem ſine dilatione dimittat, & ad ſuum monaſterium [g] reuertatur, de cætero ſub regulari habitu Domino ſeruiturus.

NOTÆ.

1. [a] S*Ancte Crucis.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. Credo monaſterium hoc eſſe canonicorum regularium Ordinis D. Auguſtini; quod extat in diœceſi Pictauienſi, de quo Pennotus *lib. 2. hiſtor. canonic. regul. cap.* 33. *num.* 17. Alia verò, & diuerſa eſt militia Cruceſignatorum, quam profiteri poterant, & crucem aſſumere viri etiam inuitis vxoribus, vt decreuit Innocent. III. *lib.* 4. *regeſtr.* 16. *epiſt.* 111.

2. [b] *De Romandin.*] Ramandui, Ptolomeo teſte *libro* 2. *capite* 1. ſunt populi ſub Rothomago, quos Rothomanos eſſe Volaterranus ſcribit: hodie verò Mandui, aliàs Romandui dicuntur, vt ipſe Volaterranus tradit. Apud eos eſt monaſterium hoc Sancti Petri, Ordinis D. Benedicti, de quo nonnulla adducit Papirius Maſon. *in deſcript. Gall. per flumina, fol.* 77.

[c] *In infirmitate poſitus.*] De valore profeſſionis in ægritudine emiſſæ egi *in cap. ſicut, de regul.*

[d] *Suſcepiſſet.*] Et ita votum ſolenne fecit cum emiſſione profeſſionis in ipſo monaſterio, aliàs ſi ſimplex votum eſſet, licèt non honeſtè, validè tamen mortuâ vxore cum alia matrimonium contraheret, vt ſuprà probaui *in cap. quidam* 3.

[e] *Retinuit.*] Non tamen ipſa eum repetebat à monaſterio, nec intendebat contra conſenſum iam præſtitum cum ipſo cohabitare, vt nonnulli in præſenti exponebant; vnde ingentem difficultatis molem ſibi imponebant, quam diſſoluere intendit Garaña *in capite* 1. *hoc titul. num.* 3. 3.

[f] *Nequiuerit.*] Quia cùm iuuenis, non ſolùm conſenſum præſtare, verùm & ſimiliter religionem profiteri tenebatur, iuxta ſuprà tradita *in cap.* 1.

[g] *Reuertatur.*] Quia cùm ſolenniter profeſſionem emiſiſſet in ea, non poterat ipſam deſerere, vt poſt repetentes in præſenti docet Baſilius *lib.* 9. *de matrim. cap.* 12. nec ipſe impugnare factum proprium, *ex l. poſt mortem, ff. de adopt.* docet Garaña *in dict. capite* 1. *numero* 4. *&* 5. 4.

CAPVT X.

[a] Cœleſtinus.

COnſuluit nos G. ſacerdos de Sancta Columba, vtrum vir mercator, negotiationi, & vxori propter Deum renuncians, ad religionis habitum tranſiens, & in eo per annum, & amplius moram faciens, vxore ſuâ, poſtquam ad domum tranſierat regularem, de præſenti vita ſublatâ, ſæcularem habitum reſumere valeat, quem dimiſit, & aliam ducere in vxorem; vel ſi ductam ei liceat retinere? Cui conſultationi taliter duximus reſpondendum, quod prædictus vir, nec habitum poteſt abiicere, quem aſſumpſit; nec aliquam ſibi matrimonio copulare. Quod ſi contraxerit, matrimonium ipſum decreuimus dirimendum.

NOTÆ.

1. [a] C*œleſtinus.*] Ita etiam habetur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui reſcribat Pontifex, nec liquet, de quo monaſterio in præſenti agatur. Varias in hoc textu agnoſcunt difficultates repetentes hîc, Garaña *in cap.* 1. *hoc tit. num.* 5. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſputat.* 34. Baſilius *eod. tract. lib.* 9. *cap.* 11. *num.* 12. quas omnes facilè diſſolues, ſi ſupponas, vxorem in præſenti ſpecie conſenſiſſe, vt maritus monaſticam profeſſio

professionem emitteret; sed quia senex erat, ipsa in sæculo remansit. Vnde cùm professio vndequaque licita, & solennis esset, non poterat postea defunctâ vxore contra votum ita solenniter emissum matrimonium contrahere, vt in texto antecedenti notatur.

CAPVT XI.

[a] Idem.

CHarissimus in Christo filius noster R. [b] Rex Illustris Sueuorum Apostolatui nostro litteris, & nuntio humiliter nunciauit, quod cùm esset adolescens, & dilecta vxor eius iuuencula, mutuâ fide voto contrahendi legitimi matrimonij se adstringentes, invicem consensum suum, accedente [c] voluntate parentum, arrarum donatione roborauerunt. Postmodum verò claræ memoriæ N. patre suo ab inimicis occiso, cùm per bellorum aduersitatem vndique premeretur, & habito cum hostibus suis congressu, victus, fugatusque fuisset; quia timebat, ne ipsa sponsa ab inimicis suis per violentiam raperetur, & aliàs similis ei non inueniretur in Regno, quam sibi posset matrimonialiter copulare: de suorum, & eiusdem sponsæ consilio factum est, quod in conuentu habitum sanctimonialium monasticum sine proposito perpetualiter retinendi suscepit, & ibidem per aliquot annos moram fecit, ne quid ab inimicis iniuriæ pateretur. Quam cùm pace redditâ, & obtento de inimicis triumpho, solenniter duxisset, cum grandi exultatione vxorem, & ex ea filios suscepisset, vnum eorum de communi consensu, & electione Principum Sueuiæ in Regnum sibi instituit successorem: procedente verò tempore, prædicta vxor graui infirmitate correpta, cùm se de hac vita crederet decessuram, timore mortis inducta, continentiam vouit. Cúmque Rex ipse nollet eam contristare, concessit ad [d] tempus; nunc autem se continere proponit non posse; & quod licitè posse fieri arbitratur, ad thorum vxoris suæ cupit redire: & ad reprimendas æmulorum suorum detractiones, & obloquia, petiit à nobis dari sibi in mandatis, vt vxorem suam auctoritate nostra maritali affectione pertractet, non obstante voto continentiæ incautè ab ipsa emisso; & ab eodem Rege ad tempus approbato. Verùm quia super his nos ad plenum non potuimus elicere veritatem, f. t. cognitionem eorum, & decisionem canonicam duximus committendam, per A. s. m. vt super his inquiratis diligentiùs veritatem; & si vobis constiterit, quod prædicta mulier primò fuit inter moniales recepta timore violentiæ, & rapinæ, & propositum profitebatur se habuisse nubendi, cùm inter eas moram faceret, præsertim cùm postmodùm in facie Ecclesiæ publicè Regi nupserit, & vsque ad hæc tempora cohabitando, filios ex ea susceperit, eam denuncietis præfato monasterio non teneri; non enim factum illud contractum matrimonij potest dirimere, etsi fortè posset matrimonium contrahendum impedire. De alio verò ita solicitè discretio fraternitatis vestræ discutiat, quod si inueneritis eandem graui infirmitate depressam, continentiam vouisse, & virum eius ad tempus præbuisse consensum, maximè si non idem vir peræquè continentiam vouerit perpetuam, eandem viro cohabitare faciatis, & inuicem vtrumque maritali affectione tractare.

NOTÆ.

1. [a] *Cœlestinus.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap. 3.* nullibi tamen exprimitur, quibus Prælatis Pontifex rescribat.

[b] *Rex Illustris Sueuorum.*] Non accipias textum hunc de Sueuis, & eorum Rege, quorum Imperium in Gallecia durauit per 174. annos, donec à Leovigildo Gothorum Rege eorum Regnum deletum fuit, & in Gothos translatum anno 585. vt referunt Sanctus Isidorus *in chron. Sueuor.* Roderic. Tolet. *de rebus Hisp. lib. 2. cap. 14.* & *in hist. Sueuor. c. 2.* Ioan. Vasæus *in chron. Hisp. anno 584.* Olaus Magnus *lib. 16. hist. Goth. cap. 9.* Sahabedra *in chron. Goth. cap. 15.* vnde cùm vltimus eorum Rex Mirus dictus decessisset anno 584. non poterat temporibus Cœlestini III. reperiri Rex Richardus, de quo in præsenti. Agitur ergo in hoc textu de Rege Sueuiæ, cuius Regnum est vltra quinquagesimum quintum Septentrionalis latitudinis gradum ad mille Italica milliaria, quà latissimum est, vsque ad septuagesimumsecundum gradum extenditur; longitudine mille quinquaginta non excedit. Regnum fuit olim incolarum multitudine plenum: Regiam dignitatem electiuam antea, postea hæreditariam fecit, vt plura adducentes de Sueuis, & eorum nobilitate tradunt Cyriacus Spangemberger, Martinus Crusius, Ceilerus, eius gentis scriptores, & Bucelinus *tom. 1. German. sacræ, fol. 6. & tom. 3. fol. 12.*

[c] *Voluntate parentum.*] De consensu parentum 2.

parentum in nuptiis filiorum agemus *in cap. 1. de deſponſ. impub.*

[d] *Conceſſit ad tempus.*] Aliàs ſi in perpetuum conſenſiſſet, non poſſet eam licitè repetere, vt probaui ſuprà *in cap.* 1. ex quo commentarius præſens petendum eſt.

CAPVT XII.

[a] Idem.

PLacet nobis, & tuam prudentiam commendamus, quòd in cauſis dubiis Sedis Apoſtolicæ conſilium requiris. Licèt enim præditus ſis ſcientiâ litterarum, ad matrem tuam Rom. Eccleſiam idcirco deuotè recurris, vt habitâ, ſuper quo dubitas, reſponſione condignâ, quam in ſimilibus ſeruare formam debeas, euidenter agnoſcas. Per dil. autem filium Vv. Decanum Cathalaun. Apoſtolatum noſtrum ſolicitudo tua conſuluit, vtrum mulier, quæ credens [b] mortuum maritum, habitum religionis aſſumpſit, & eo reuerſo, de monaſterio [c] educta fuit, poſt obitum viri ſit ad obſeruantiam regulæ compellenda? Super quo diſc. tuæ ſic reſpondemus, quod licèt votum eius non tenuerit vſquequaque, eatenus tamen fuit obligatorium, quatenus ſe poterat obligare: promiſit enim intrando monaſterium, ſe non exacturam carnis debitum, quod erat in poteſtate ipſius; redire verò ad ſæculum, in eius poteſtate non erat, ſed in poteſtate mariti: & ideo quantùm ad ipſam tenuit votum, quod poſt viri obitum tenere non deſiit, cùm ad eum caſum redierit, à quo poterat efficax habere principium. Conſultius itaque dicimus, & ei congruentius ad ſalutem, prædeceſſoris n. felicis memoriæ Alexandri [d] Papæ veſtigia imitantes, vt vanitatibus ſæculis derelictis, ad monaſterium redeat, vbi bonâ ducta intentione profeſſionem fecit, & habitum religionis accepit. Si verò ad hoc induci non poterit, inuitam ipſam credimus non cogendam.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. ſed nec in ea exprimitur Prælatus, cui reſcribat Pontifex, & forſan ſcripſit Epiſcopo Cathalaunenſi, de qua Eccleſia egi *in cap.* 57. *de elect.*

[b] *Mortuum maritum.*] Et per conſequens cum falſa cauſa, *argum. l. final. ff. de hered. inſtit.*

2. [c] *Educta.*] Per maritum, qui iure eam repetebat, ex traditis *in cap.* 1. *hoc tit.* vnde cùm profeſſio nulla eſſet ex defectu conſenſus viri, ideo Cœleſtinus ait, defuncto viro monendam eam eſſe, non cogendam, vt ad monaſterium reuertatur; quoad caſtitatem verò promiſſam tenetur ſoluto matrimonio eam ſeruare, quia renunciando iuri proprio, eam promittere valebat. Baſilius *lib.* 9. *de matrim. cap.* 11. & *lib.* 10. *cap. final.* probaui *in cap. quidam* 3. *hoc tit.* vbi textum hunc expoſui.

[d] *Alexand. III.*] Relati *in cap.* 1. *hoc tit.* Nec huic conſtitutioni aduerſatur P. Bleſenſis *epiſtol.* 19. vbi vxor, quæ falſo rumore decepta, & mortuum virum exiſtimans, profeſſionem in monaſterio emiſit, & reuerſo marito egredi coacta fuerat, mortuo ipſo viro non cogitur redire ad monaſterium, ex ipſius Bleſenſis ſententia; immò alteri nubere poteſt. Nam id accipiendum eſt, quando votum caſtitatis emiſſum eſt habitâ conſideratione ad vitam, & profeſſionem regularem; quia tunc cùm profeſſio ipſa nulla ſit, deficiente conſenſu ipſius viri, non ſolùm eo defuncto ad religionem redire non cogitur, verùm & ad ſecundas nuptias tranſire valet, iuxta adducta ſuprà *in capite* 3. 3.

CAPVT XIII.

Innocent. III. *Archiepiſcopo* [a] *Piſan.*

AD Apoſt. Sed. *Et infrà*: Cùm autem vir & vxor vna caro ſint per copulam coniugalem effecti, nec vna pars conuerti poſſit ad Dominum, & altera in ſæculo remanere, profectò non eſt alter coniugum recipiendus ad obſeruantiam regularem, niſi reliquus perpetuam continentiam repromittat: nec vitam quoque debet mutare, niſi fortè eius ætatis ſit, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ valeat in ſæculo remanere.

diuortij causam esse, quod falsum esse probabimus infra *in cap. 3. de coniug. leprof.*

[f] *Quamuis falsa sit causa.*] *Cap. magna, de voto,* vbi dicemus.

3. [g] *In domo propria permanere.*] Nec tunc obstat textus *in cap. final. qui clerici, vel vou.* vbi proponitur, mulierem post desponsationem cuiusdam Religiosi Sancti Augustini votum castitatis emisisse, eo adiecto tenore, vt in domo propria cum omni patrimonio remaneret; & cum per biennium vitam monasticam seruasset, postea matrimonium contraxit eo prætextu, quod votum castitatis metu Regis & parentum emisisset. Consultus Innocentius III. decreuit, eam mulierem cogendam esse vitam religiosam peragere: Igitur quia per professionem in propria domo factam status religiosus amplectitur, & matrimonium contractum dirimitur. Nam respondendum est, quod in eo textu mulier, quæ professionem fecit, adhuc matrimonium non contraxerat, & ita rectè potuit votum castitatis emittere: at verò in præsenti textu matrimonium erat contractum, & ita sine consensu sponsi non poterat per votum castitatis dissolui.

CAPVT XV.

Idem *Ruthensi* [a] *Episcopo.*

CONstitutus in præsentia nostra Hug. Vitalis lator præsentium, humili nobis confessione monstrauit, quod cùm esset in [b] acolytatus ordine constitutus, quandam puellam R. nomine in facie Ecclesiæ duxit in vxorem. Cúmque aliquandiu cohabitassent insimul, & ipse eam carnaliter cognouisset, ortâ discordiâ inter eum, & amicos puellæ, coram te habito diligenti tractatu, prædicta puella fuit cuidam alij Vitali nomine copulata: & tu memoratum H. vsque ad gradum sacerdotij ordinasti, & eidem Ecclesiam concessisti. Cùm autem eum sua conscientia remorderet, & de consilio quorundam religiosorum habitum [c] Cistercien. Ordinis assumpsisset, tandem Abbati suo omnia reuelauit; qui eum commonuit diligenter, vt super hoc saluti suæ animæ prouideret. Ideoque f. t. per A. s. m. quat. si res ita se habet, prædictam R. vt recedat à præfato Vitali, cui per adulterium est coniuncta, nec prædictum monachum impetat, quominus regulare votum valeat adimplere, per cens. eccl. subl. app. obst. cogere non omittas.

NOTÆ.

1. [a] RVthensi.] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* legitur *Niclinen.* in hac verò sexta legitur *Rudenensi*; sed legendum esse *Ruthenensi*, iam notauit Manrique *tom. 3. annal. Cisterc. anno 1210. cap. 8. num. 9.* Rutheni enim sunt populi Galliæ Narbonensis, non longè ab Arvernis, & Sanctonibus, quorum meminerunt Cæsar *lib. 1. de bello Gallico*, Strabo *lib. 4.* Gregorius Turon. *lib. 2. hist. cap. 36. & 37.* Sidonius *lib. 4. epist. 15.* & *lib. 7. epist. 6.* Ruthena ciuitas habet Ecclesiam Cathedralem D. Stephano dicatam, cuius Præsuli Hugoni missa est præsens decretalis, de quo agunt Fratres Sarmathani *tom. 3. Gall. Christ. fol. 951.* Chenu *in chron. Gall. fol. 354.*

[b] *Acolytatus.*] De quo gradu egi *in cap. 2. de offic. Archid.*

2. [c] *Ordinis Cisterciensis.*] In quo tamen monasterio non constat, quamvis esse videatur vnum ex quatuor, quæ in diœcesi Ruthenensi Cistercium habet, nimirum Bonavallis, Locus Dei, Bellus-locus, & Bonacumba.

CAPVT XVI.

Idem *Episcopo* [a] *Patauien. & Abbati de Borun. Barderbergen. Patauien. diœc.*

VEniens ad præsentiam nostram dil. f. L. lator præsentium, nobis humiliter intimauit, quod cùm olim intrandi monasterium propositum concepisset, pluribus sacerdotibus, militibus, & aliis viris præsentibus apud vxorem suam precibus institit, vt super hoc suum impertiretur assensum, eisdem presbyteris primitus exoratis, ne præfatæ mulieri exponeretur, quod & ipsam oporteret derelinquere [b] sæculum, si viro suo daret licentiam ad monasterium conuolandi. Cúmque ipsum mulier, ne ab ea discederet, vice mutuâ precaretur, ipse asserens, quod nisi ab ea possent super hoc obtinere licentiam, non solùm ei se inutilem redderet, sed etiam toti mundo: ipsa demùm tam ipsius, quàm multorum adstantium precibus, fletibusque deuicta, caput eius altari supposuit [c] manu sua, qui ea præsente [d] tonsuratus ibidem, monasterium adiit, & finito probationis [e] tempore, professionem fecit solenniter mo-

nachalem. Illa verò in sæculo remanens, inhonestos amatores admisit; vnde idem L. metuens ne suæ continentiæ illius incontinentia imputetur, an in monasterio perseuerare debeat, à nobis consilium postulauit. Quocirca mandamus, quat. si est ita, prædictum L. in monasterio, quod intrauit, absque inquietatione cuiusquam perseuerare liberè permittatis. Licèt enim in hoc videatur non modicùm deliquisse, quod [f] cautè asseruit, quia nisi sibi eadem mulier consentiret, tam sibi, quàm toti mundo se inutilem redderet: & cùm presbyteros exorauit, ne prædictæ mulieri exponerent, quod eandem relinquere sæculum oporteret, si fortè licentiam daret viro; ex quo tamen eadem mulier caput viri altari sponte suppoluit, & postmodùm, sicut asseritur, vixit incontinenter, super reuocatione ipsius non esset aliquatenus audienda, cùm ipsius intentio, si eundem fortè repeteret, exceptione posset commissæ fornicationis elidi, maximè cùm antequam fuerit fornicata, ipsum non duxerit repetendum.

NOTÆ.

1. [a] *Pataniensi.*] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* legitur *Pataniensi*: at verò in hac sexta legitur, *Pictauiensi*, nec ex textus serie cognosci potest, vtra littera verior sit, immò epigraphe adeo corrupta est, vt nullo modo cognosci possit, de quo monasterio in præsenti agatur. De diœcesi Pictauiensi egi *in cap. super 20. de rescript.*

2. [b] *Derelinquere sæculum.*] Quia iuuenis erat, & ita non solùm votum castitatis emittere in sæculo, verùm & simul religionem ingredi tenebatur, vt probaui suprà *in cap. 1.*

[c] *Manu sua.*] Quasi donans, seu offerens religioni, iuxta tradita *in cap. 2. de consuet.*

[d] *Tonsuratus.*] In formam monachi, iuxta adducta *in cap. 1. de regul.*

3. [e] *Probationis tempore.*] Anno videlicet, iuxta tradita *in cap. ad Apostol. de regul.*

[f] *Cautè.*] An professio religionis emissa per captionem, seu dolum, valida sit, exposui *in cap. ad nostram, in fine, de regul.*

COMMENTARIVM.

4. IN his duabus Decretalibus exponitur casus ille, in quo vnus ex coniugibus adulterium commisit; quo casu certum est, professionem in religione emitti posse ab innocente, inuito eo, qui per adulterium causam diuortio dedit, & culpâ suâ ius repetendi coniugem ad mutuam cohabitationem amisit, vt in præsenti docetur, & probant Sanchez *de matrim. lib. 10. disput. 11. num. 2.* & alij suprà laudati *in cap. 5. hoc tit.* Atque ideo adultero coniuge ignorante, aut sciente, similiter professio fieri poterit, *ex l. quæ initio 16. ff. de reg. iur.* quare nec illius consensus desideratur, nec vt emittat castitatis votum, exigitur, Sanchez *vbi proximè, & disput. 10. num. 5.* Nec textus *in cap. 1. cap. cùm sis 4. hoc titulo*, vbi consensus, & votum in remanente in sæculo requiruntur, ad hunc casum pertinent, sed procedunt quando matrimonium manet integrum, nullâ culpâ coniugum maculatum, ob quam diuortium fieri debeat. Sanchez *dicto num. 5.* Quod si dubites, qualiter de infidelitate, aut adulterio debeat constare, vt propter eam causam liceat innocenti religionem profiteri, dicendum quod ad validitatem professionis informiter satis est, vt hæc crimina admissa sint, propter quæ separatio matrimonij fiat quoad thorum; sed in foro exteriori necesse est constare de crimine apostasiæ, aut lata sententia diuortij, aut ea notorietate, quæ sufficiat, vt liceat propriâ auctoritate diuertere, nec aliter professio iustè emittitur, vt plenè explicat Sanchez *dicto lib. 10. disput. 11. 12. & 21.* Hæc autem, quæ diximus in hoc quarto casu, planè procedunt in coniuge innocente ad religionem transeunte; sed in adultero, aut infideli aliud seruandum est, quia ij si repeti possunt in matrimonium, non habent ius alios repetendi, quia cùm propter culpam eorum separatio fiat, prodesse illis non debet, vt à matrimonij thoro liberentur, si innocens repetitionis iure vti maluit: ita Glossa *verbo Redire, in cap. ex litteris, de diuortiis*; & alij, quos refert, & sequitur Sanchez *dicto lib. 10. disput. 10. num. 3.* æquitati enim repugnat, adulterum infidelem ex delicto suo commodum consequi, argumento legis *itaque 12. vers. Sed furti, ff. de furtis.* Quæ sententia sine dubio admittenda est, quando res integra est, & status nullius coniugis est immutatus: at si res non sit integra, multùm interest, an innocens religionem profiteatur, aut statum incompatibilem cum matrimonio suscipiat, veluti Ordines sacros; & in hoc casu adulter liberè poterit religionem profiteri, etiam irrequisito coniuge: an verò ex parte innocentis nulla status mutatio interueniat, quo casu adultero non licebit in præiudicium innocentis profiteri, nisi illo requisito, aut non contradicente, vt contra Salicetum, & alios defendit Sanchez *dicta disput. 10. à num. 1.* Nec tunc obstat textus *in cap. ex litteris 5. de diuortiis*, ex quo colligitur, adulteram ius habere repetendi virum ad cohabitandum: ergo non licebit innocenti inuitâ adulterâ religionem ingredi. Nam respondendum est, ideo in eo textu vxori adulteræ repetitionem concedi, quia vir simili adulterio matrimonium violauit; nam aliam duxit vxorem, & ita adulterinm perpetrauit: nam licèt per adulterium fiat separatio, non tamen quoad vinculum coniugium dissoluitur, *cap. 1. & 2. cap. placuit 5. cum sequent. 32. q. 7. cap. gaudemus in fine, de diuort.* Trident. *sess. 24. de matrim. can. 7.* probaui latè *in can. Concil. Illiber.* Vbi autem vterque coniux adulterium commisit, à iure diuortij petendi vterque repellitur, admissâ mutui delicti compensatione, *cap. penult. & vlt. de adult.* Cùm enim ciuiliter mulier accusatur de adulterio, causâ diuortij, aut dotis lucrandæ, alterius adulterij mutua compensatio admittitur, *l. viro 39. l. cùm mulier 47. ff. solut. matrim.* quod procedit etiamsi post diuortium aliud adulterium sequatur, *dicto cap. ex litteris.* Quamuis si criminaliter agatur, compensationi locus non sit, nec possit mulier alio criminali

minali iudicio experiri, *l. 2. §. ſi publico, l. ſi vxor 13. §. index, ff. ad legem Iuliam, de adult.* vnde cùm *in dicto cap. ex litteris*, etiam maritus adulterium perpetraſſet, non poterat vllus ex coniugibus alio inuito religionem ingredi.

CAPVT XVII.

[a] Idem.

Accedens ad præſentiam noſtram I. mulier lachrymabiliter propoſuit coram nobis, quod cùm Vv. vir eius [b] Elien. diœc. eam ſibi in legitimo matrimonio copulaſſet, & per xx. ferè annorum ſpatium eidem cohabitans, prolem ſuſcepiſſet ex ea, volens tandem idem vir habitum aſſumere monachalem, poſtulabat humiliter ab eadem, vt tam pio propoſito faueret ipſius: quæ propter multa verbera, & aliarum moleſtationum grauamina prædictus vir inferebat eidem, ſe ipſam aſſerens dimiſſurum, annuit votis eius. Cúmque idem vir ad domum de [c] Vendon. Ciſtren. Ordinis accedens, ibi religionis habitum aſſumpſiſſet, mulier ipſa transferens ſe ad domum monialium, nullo ibi religionis habitu aſſumpto, vel voto emiſſo conuerſionis, permanſit ibidem, cui pro labore manuum ſuarum eædem moniales vitæ neceſſaria miniſtrabant. Proceſſu verò temporis, cùm idem vir ad ſæculum rediens, religionis habitum reliquiſſet, & eadem mulier ſe inſtanter ab eo peteret reaſſumi, ipſe illam recipere penitus contradicens, præter verba, quibus ſæpe affecit eandem, ſibi conuitia plurima, & graues iniurias irrogauit. Quocirca dil. v. per Ap. ſ. præc. m. quat. ſi res ita ſe habet, & dicta mulier illius ætatis exiſtit, vt de lapſu carnali illius meritò valeat dubitari, dictum virum vt eam recipiat, eique affectum exhibeat coniugalem, per cenſ. eccl. ap. rem. [d] cogatis.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap. vnico*; nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Innocentius, nec inter eius epiſtolas editas à Sirleto, & Boſqueto reperitur textus hic.

2. [b] *Elienſi.*] Diœceſis eſt in Anglia, de qua egi *in capite poſtulaſti, de reſcriptis.*

3. [c] *Vendon.*] An legendum ſit *Valler*, ſiue *Vender*, aut *Bernatur*, non audet aſſerere Manrique *tom. 1. annal. Ciſterc. anno* 1148. *cap.* 16. *num.* 2. & *anno* 1150. *cap.* 1. *num.* 1.

4. [d] *Cogatis.*] Quia conſenſus ab ea præſtitus nullus fuit, cùm ex graui metu eſſet extortus, iuxta tradita *in cap. 1. de his quæ vi.*

CAPVT XVIII.

Honorius III. *Epiſcopo, Decano, & Theſaurario* [a] *Lingon.*

Significauit nobis A. mulier, quod cùm ipſa R. militi viro ſuo coram Decano ſancti Quiriaci [b] Pruinenſis, vice bonæ memoriæ P. Archiepiſcopi [c] Senonenſis in hac parte fungente, licentiam conceſſerit Religionem intrandi, continentiæ tamen voto eidem iniuncto, & recepta fide ab ipſa, quod [d] perpetuò contineret, idem Decanus poſt factam profeſſionem à milite antedicto in monaſterio, in quo habitum aſſumpſerat monachalem, aſſeruit ipſam debere religionem intrare, quamquam id primò non expreſſiſſet eidem, & hoc expreſſo ipſa illi licentiam non dediſſet: ac eam ad hoc per venerabilem fratrem noſtrum Archiepiſcopum Senonen. fecit pluries commoneri, propter quod eadem de conſenſu dicti Archiepiſcopi noſtrum ſuper hoc conſilium implorauit. Quocirca mandamus, quatenus ſi eſt ita, & talis ætatis, de qua ſuſpicio non poſſit haberi, ipſam votum continentiæ obſeruantem intrare monaſterium compelli non permittatis.

NOTÆ.

1. [a] LIngonienſi.] Ita reſtituo inſcriptionem, & litteram huius textus ex quinta compilatione Honorij III. cùm malè legatur in ſexta collectione, *Innocent. III.* De Lingonienſi Eccleſia nonnulla notaui *in cap. 8. de reſcript.*

[b] *Pruinenſis.*] Legendum eſſe *Pruuinenſis*, iam notauit Cironius *in præſenti*; quæ Eccleſia ſancti Quiriaci eſt Collegialis in diœceſi Senonenſi, ſub Decanatu Pruuinenſi.

[c] *Senonenſis.*] Petri de Corbolio, de quo egi *in cap. 1. de poſtul. Prælat.*

2. [d] *Perpetuo contineret.*] In domo propria, ſicut olim plures virgines, & viduæ caſtitatem profitebantur, vt probat Cironius hic, & notaui in

in can... Concil. Illiber. In præſenti autem non agitur de ea profeſſione, ſed de continentia tantùm, quam coniux in ſæculo remanens vouere tenetur, ſi ſenex eſt; alioquin ſi iuuenis ſit, profeſſionem emittere cogitur, iuxta adducta *in cap. 1. hoc tit.* ex quo commentario præſens petendum eſt.

CAPVT XIX.

[a] Gregorius IX.

GAudeamus in Domino. *Et infrà*: Mulieres verò, quæ relicto maritali thoro, lapſu carnis ceciderunt, ſi mariti earum à te diligenter commoniti, eas ad frugem melioris vitæ conuerſas noluerint recipere propter Deum, in clauſtris cum religioſis mulieribus ſtudeas collocare, vt perpetuam [b] pœnitentiam ibi agant.

NOTÆ.

1. [a] G*Regorius IX.*] Ita legitur in hac ſexta collectione; ſed credo legendum eſſe, *Innocent. III. Tiberiad. Epiſcopo*, vt legitur *in cap. gaudemus, de diuortiis: cap. gaudemus, qui filij ſint legitimi*; vbi, ni fallor, extant aliæ partes huius decretalis. Tiberias vrbs eſt Galilææ, ab Herode condita, itaque appellata in honorem Tiberij: dicitur Tiberias lacus, teſte Ptolomeo *lib. 5. cap. 16.* Habuit olim Eccleſiam Cathedralem, cuius Epiſcopus Ioannes dictus ſubſcripſit in Concilio Hieroſol. vt refert Carolus à ſancto Paulo *in Geograph. ſacr. fol. 316.* & Prælato eccleſiaſtico præſentis cauſæ cognitionem commiſſam fuiſſe, iam notauit Germonius *lib. 1. animaduerſ. cap. 9.*

[b] *Vt perpetuam pœnitentiam.*] Non tamen ideo moniales efficiebantur, vt latè probaui *in cap. 1. de regul.*

CAPVT XX.

Idem *I. moniali monaſterij de* [a] *Plauda.*

DVdum à C. laïco motâ contra te (quam vxorem ſuam dicebat) materiâ quæſtionis, R. ſanctæ M. in Coſmedin Diac. Cardin. dedimus auditorem. Coram quo dictus C. conquerendo proponens, quod indebitè recuſabas eidem (cuius vxor eras per conſenſum de præſenti, & carnis copulam ſubſecutam) matrimonialiter adhærere, te ſibi reſtitui poſtulauit. Ad quod fuit reſponſum, quod ipſe pro animæ ſuæ remedio, pura, & ſpontanea voluntate, præſentibus duobus religioſis ſacerdotibus, & adhibitis quinque teſtibus fide dignis, omni iuri, quod in te habuerat, renunciauit omnino, reſignando illud in manibus alterius ex ſacerdotibus ſupradictis, qui in perſonam Eccleſiæ reſignationem huiuſmodi recipere procurauit: & quod idem C. ſe caſtitatem ſeruaturum promiſit, pauperumque Hoſpitalis de Ponte obſequio ſe deuouit, promittens voto ſolenni omnia, & ſingula ſupradicta, & tribuens tibi licentiam ad monaſterium tranſeundi; te verſa vice ſimiliter promittente, ac tribuente illi licentiam, & ius quodlibet reſignante, ſicut hæc omnia dicebantur per publicum inſtrumentum eſſe probata, manu B. notarij Aretinenſis confectum. Verùm prænominatus C. propoſuit, quod caſu amiſſo inſtrumento præfato, illud in prima perſona, quod priùs erat in tertia, inſertis pluribus, in vno aliter quàm in alio, fuit ab ipſo formatum; & cùm tibi iratus fuiſſet, ſicut verba, & verbera indicabant, nondum calore [b] iracundiæ quieſcente, quidam ipſum deceptoriè allexerunt, proponentes eidem, quod in Hoſpitali prædicto cibis ad libitum poſſet vti, ac proprium retinere; præfato B. ſibi nihilominus promittente, quod non ſolùm ardorem, ſed etiam appetitum libidinis extingueret in eodem: propter quod quicquid in hac parte feciſſe dignoſcitur, iratus, ſeductus pariter, & illectus, & ſub ſpe promiſſionis, ac ſub ea [c] conditione, vel modo, ſi poſſet continentiam obſeruare, aſſeruit à ſe factum. Sed ad iſta reſpondebatur econtra, quod an tabellio in tertia perſona inſtrumentum conficiat, vel in prima (dummodo non mutetur ſubſtantia veritatis,) nihil intereſſe videtur. Inſuper quamuis aliquando ſpes memorato C. data fuiſſet, per quam ad hoc ſe propoſuit inductum; eo tamen tempore, quo talia facta fuerunt, purè, ſimpliciter, ac voluntariè pro amore Dei, & remedio animæ ſuæ, ſolummodo ad votum, & ad alia ſupradicta noſcitur proceſſiſſe, propter quod à conſortio ſæcularium hominum debet diſcedere, vitamque mutare, cùm ſe illius ætatis eſſe proponat, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ non valeat in ſæculo remanere. Nos itaque habito f. n. conſilio, te ab

impeti

impetitione dicti C. ſententialiter duximus abſoluendam, perpetuum illi ſuper hoc ſilentium [d] imponentes.

NOTÆ.

1. [a] *Plauda.*] Forſan legendum eſt, *de Ploda*, quod eſt ditiſſimum cœnobium in Italia, iuxta lacum Larij, vt refert Paulus Iouius *in deſcriptione ipſius lacus.*

2. [b] *Iracundia.*] Sed non extra mentem, aut iudicio alienatus; quo caſu etiam votum tempore iracundiæ factum valet. Suarez *de religione tom. 2. libro 1. de voto, capite 9.*

[c] *Conditione.*] Quæ ſi expreſſa eſſet, redderet actum conditionalem, ita vt ea deficiente, nullus eſſet, iuxta tradita à Baſilio *lib. 3. de matrim. cap. 1.* 3.

[d] *Imponentes.*] Cùm maritus conſenuit, caſtitatemque ſolenniter promiſerit, & obſequiis hoſpitalis ſe devouerit, iuxta ſuprà tradita *in cap. 1.*

CAPVT FINALE.

[a] Idem.

MVlier, quæ in fide remanſit, poteſt nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat iudicio Eccleſiæ ſeparata, ad religionem liberè conuolare.

NOTÆ.

1. [a] *IDem.*] Gregorius IX. videlicet, qui præſentem conſtitutionem edidit motu proprio, abſque vlla relatione, ſeu conſultatione, cùm nulla Decretalis extaret in hoc titulo, quæ caſum adulterij ſpiritualis comprehenderet, in quo idem dicendum eſſe, ac de adulterio carnali, iam ſuprà notauimus *in cap. 3. De diuortiis* ob hæreſim infrà agemus *in cap. quantò, de diuortiis.*

TITVLVS XXXIII.

De conuerſione Infidelium.

CAPVT I.

[a] Cœleſtinus III.

LAVDABILEM, &c. *Et infrà:* Cæterùm, quod interrogaſti de Sarracenis, qui dum in captiuitate eſſent quarundam Chriſtianarum, viros earum [b] inſidiis, & machinationibus occiderunt, vtrum quia poſtea per ipſas ad fidem chriſtianam conuerſi ſunt, eaſdem de iure accipere poſſint in vxores, vel ſi duxerint, ipſum coniugium teneat. Hic Triburienſis [c] Concilij regulâ contenti ſumus, aſſerentis, quod ſi in mortem ipſorum virorum malitioſè fuerint machinatæ, licèt earum ſtudio ad eccleſiaſticam fidem acceſſerint; tamen nec eis adhærere debent, nec ſunt, ſi adhæſerint, tolerandi: non enim hîc diſpenſatio ſine periculo poſſet admitti, cùm tale damnum tali lucro Eccleſia compenſare non velit. Ad hæc Sarraceni quidam, qui in bello ſunt, Chriſtianos interfeciſſe notati; & chriſtiani ſimiliter Sarracenos, poſtea verò Sarraceni ad catholicam fidem à Gentilitatis errore conuerſi, vxores eorum, quos certamine bellico neci tradiderant, ſibi matrimonialiter copularunt, idipſum & Chriſtiani de Sarracenis mulieribus conuerſis ad fidem feciſſe noſcuntur; quæ tamen poſtquam priorum virorum morte compererunt veritatem, diuortium inſtanter expoſcunt. Reſpondemus quoque in his, quod cùm nec Sarraceni, nec chriſtiani mortem alterutrorum procuraſſe noſcantur, matrimonium huiuſmodi inter prædictas perſonas licitè contrahi poteſt, & taliter copulati, cuiuſcunque ſexus exiſtant, diuortium poſt mortem coniugum poſtulare non poſſunt. Idem [d] ſi quidem iuris erit in ſequenti caſu, quem pro-

pongre

ponere studuisti, cùm S. Christiano viro propter odium vxoris Christum negante, & sibi copulante paganam, & ex ea filios procreante, Christiana in opprobrium Iesu Chisti relicta est; tamen assensu Archidiaconi sui ad secundas nuptias conuolauit, & filios suscepit ex ipsis: non enim videtur nobis, quod si prior maritus redeat ad vnitatem ecclesiasticam, eadem à secundo debeat recedere, & resignari priori; maximè cùm ab eo visa fuerit Ecclesiæ iudicio discessisse; & teste Gregorio, contumelia Creatoris soluat ius matrimonij circa eum, qui relinquitur odio fidei christianæ. Quod autem mulier possit primo viro, qui ad fidem reuersus est, nolente, ad vitam monasticam remeare; vel vtrum ille reuersus ad eam, quam ritu Gentili sibi coniunxit, & quæ propter eum ad fidem nostram cum liberis suis est conuersa, mortuâ primâ possit habere vxorem; & an filij ante conuersionem geniti, obtentu nuptiarum, quæ post conuersionem ritu ecclesiastico celebratæ fuerunt; & similiter si filij illius, quæ de licentia Archidiaconi, sui marito priore viuente, sed facto infideli, nupsit viro catholico, legitimi sint habendi, tam regula, quàm doctrina Apostoli, quâ dicitur, Si infidelis discedit, discedat; non enim frater, aut soror subiectus est in huiusmodi seruituti; quàm illud decretum memoratum Gregorij. Non est peccatum dimisso propter Deum, si alij se copulauerit; infidelis enim discedens, & in Deum peccat, & in matrimonium; & nihilominus, quod prædecessor noster bon. mem. Alex. III. ita dixerit: Tanta est vis matrimonij, vt qui antea sunt geniti, post contractum matrimonium legitimi habeantur: Nos in huiusmodi dubitare non sinit, quin in his, & liber aditus pateat ad religionem migrare volenti; & ille, qui ad fidem reuertitur, eam, quæ conuersa est ad fidem, defunctâ primâ sibi licitè possit copulare: filij etiam in supradicto vtroque casu legitimi censeantur.

NOTÆ.

1. [a] *Coelestinus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & hanc inscriptionem exposui *in cap.* 1. *de except.*

[b] *Earum insidiis.*] Vnde impedimentum hoc ecclesiasticum non infidelibus postea conuersis, sed fidelibus machinantibus in necem virorum impositum fuit; siquidem crimen, quod præcessit Baptismum, non præstat impedimentum matrimonio, aut sacris Ordinibus, vt probaui *in cap.* 3. *de bigam. non ordin.* vnde si ambo coniuges in præsenti specie essent infideles, & postea baptizarentur, rectè possent contrahere matrimonium, vt docent Basilius *lib.* 7. *de matrim. cap.* 45. *num. fin.*

[c] *Triburiensis.*] Relati *in cap. si quis viuente,* 31. *q.* 1.

2. [d] *Idem siquidem iuris.*] Verba quæ sequuntur, omisit Raymundus, & rectè, cùm adeo grauis eorum difficultas sit, vt Alfonsus à Castro *lib.* 1. *de hæretic. punit. cap.* 4. affirmarit, Cœlestinum in præsenti non posse ab hæresi excusari, eo quod senserit matrimonium dissolui inter fideles, si alter coniugum labatur in hæresim, contra id, quod docet Innocentius *in cap. ex parte* 14. *de conuers. coniug.* Sed adhuc dicendum est, Cœlestinum in præsenti loquutum fuisse iuxta sui temporis sententias, quæ variæ erant circa diuortium ob hæresim faciendum: vnde dum Innocentius III. *in cap. quantò, de diuort.* statuit, ob hæresim non solui matrimonium, ait: *Licèt quidam prædecessor noster aliter præsensisse videatur.* Quæ verba exaudienda sunt de Cœlestino III. Vnde constat, temporibus Cœlestini doctrinam hanc sub opinionibus adhuc fuisse, vt notauit Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.* 1. *q.* 1. §.4. *num.* 11. qui cùm integram huius textus non perlegisset, dubitauit an Cœlestinus III. asseruisset, quod Castro referebat.

Commentarium huius textus dabimus infrà, *tit. de eo qui duxit in matrim. quam prius polluit.*

CAPVT II.

Gregorius IX. [a] *Argentinensi Episcopo.*

EX litteris tuis accepimus, quod quidam de Iudaïcæ cæcitatis errore ad Christum verum lumen adductus, vxore suâ in Iudaïsmo [b] relictâ, in iudicio postulauit instanter, vt eorum filius quadriennis assignaretur eidem, ad fidem catholicam, quam ipse susceperat, [c] perducendus. Ad hoc illa respondit, quod cùm puer adhuc infans existat, præter quod magis [d] materno indigeret solatio, quàm paterno, sibique ante partum onerosus, [e] dolorosus in partu, post partum laboriosus fuisse noscatur, ac ex hoc legitima coniunctio maris, & fœminæ magis [f] matrimonium, quàm patrimonium nuncupetur, dictus puer apud eam debet conuenientiùs remanere. *Et infrà*: Cùm autem filius in patris potestate consistat, cuius [g] sequitur familiam, & non matris, & in ætate tali quis non debet apud eas remanere personas, de quibus possit esse suspicio, quod saluti, vel vitæ insidientur [h] illius; & pueri post triennium apud patrem non

non ſuſpectum ali ᶦ debeant, & morari, materque pueri, ſi cum remanere contingeret apud eam, poſſet illum adducere ad infidelitatis errorem, in fauorem maximè fidei chriſtianæ reſpondemus, patri eundem puerum aſſignandum..

NOTÆ.

1\. [a] A*Rgentin.*] Argentina, ſiue Argentoratum, Argentuaria olim dicta, nobilis ciuitas eſt Germaniæ, Alſaciæ gemma, & anima: eius meminerunt Ptolomeus, D. Hieronymus, & Ammianus Marcellinus: Epiſcopatus inſignis eſt, & nobiliſſimus totius Germaniæ prædicatur: Canonicos omnes Principes habet, ſiue Comites, & Barones, inter quos recipi non poſſunt, niſi generi conuenientes, ſummæque nobilitatis cenſeantur. Templum ſummum, ſiue cathedrale opus, verè regium, dignumque ſumma admiratione. Habuit Argentina primum diuini verbi ſatorem ſanctum Maternum D. Petri diſcipulum, ac deinde Epiſcopos verbo, & opere potentes, vt ſanctos Amandum, Arbogaſtum, Florentium, Arſoaldum, Iuſtum, Maximum, vt refert plura de ipſa nobili vrbe adducens Bucelinus *tom. 3. German. ſacra, fol.* 55. Bertoldo Duci Theonis, eiuſque Præſuli miſſa eſt præſens deciſio.

2\. [b] *In Iudaiſmo relicta.*]Quo caſu matrimonium diſſoluatur, notaui *in can. Concil. Illib.* & latiùs dicam *in cap. quanto. de diuort.*

[c] *Perducendus.*] Iuſta, pia, & ſalubris petitio: intendebat pater, vt ſibi filius traderetur erudiendus, atque catholica in religione inſtruendus, probiſque ac chriſtianis moribus imbuendus, agnoſcens facile filium ad ipſam perfidiam Iudaïcam, moreſque Iudæorum reuerſurum, iuxta illud D. Gregorij *homil.* 20. *In his omnibus patrum ſuorum carnalium vias ſequuntur, quaſi venenati filij de venenatis parentibus nati.* Prudentius *lib. 1. contra Symmachum.*

Vt ſemel obſedit Gentilia pectora patrum
Vana ſuperſtitio, non interrupta cucurrit.
Ætatum per mille gradus tener horruit heres,
Et coluit quidquid ſibimet venerabile cani
Monſtrarunt Atam, puerorum infantia prima
Errorem cum lacte bibit.

Inde noſcitur magna præſumptio contra deſcendentes ex Iudæis, vt probant Simanchas *de cathol. tit. 50. num.* 11. Solorzanus *tom. 1. de iure Indiarum, lib. 1. cap. 8. num.* 13. Carenas *de offic. Inquiſit. p. 3. tit. 5. §. 5.* Tranſmiera *de oblig. rebel. heret. q. 4. cap. 9. num.* 5. Itidem quantùm recta educatio in puerili ætate ad virtutem ſeruandam, animumque rectè inſtruendum faciat: *Educatio* (inquit Seneca *lib. 2. de ira*) *maximam diligentiam, plurimumque profuturam deſiderat: facile eſt teneros adhuc annos componere, difficulter reſcinduntur vitia, quæ nobiſcum creuerunt.* Idem de conſolatione *ad Helviam, cap.* 16. & *epiſt.* 94. *Altiùs præcepta deſcendunt, quæ teneris imprimuntur ætatibus; ſi præcepta nihil adiuuarent, omnis inſtitutio tollenda eſt; ipsâ naturâ contenti eſſe debemus. Erras, ſi exiſtimas nobiſcum vitia naſci; ſuperuenerunt, ingeſta ſunt.* Et Ariſtoteles *lib. 2. Oeconom.* latè docet, liberos rectè educatos à parentibus, per ſanctos, & iuſtos mores, bonos meritò euaſuros. Et Plutarchus poſtquam ſpeciali libro de educatione liberorum diſſeruit, in vita Themiſtoclis ait: *Themiſtocles, quoniam adoleſcens feroci, mutabilique ingenio videbatur, mirantibus mutatos mores dicere ſolebat, aſperos, & indomitos pullos in bonos equos euadere, ſi quis illis adhibeat diſciplinam, rectamque inſtitutionem.* Quare in ſanctis litteris, & a Sanctis Patribus ſæpe ſæpius admonentur patres circa educationem filiorum, vt *in cap. 23. Prouerb* ibi: *Ne ſubtrahas puero caſtigationem: cum percuſſeris eum virgâ, non morietur; tu virgâ percuties, cum & animam eius à ſepulchro eripies.* Et iterùm *cap.* 22. ibi: *Adoleſcens iuxta viam ſuam etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea.* Et *Eccleſ. cap 7. verſ.* 21. *Filij tibi ſunt, erudi illos, & curua illos à pueritia illorum: curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius, dum infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ: doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.* Et D. Hieronymus *in epiſt. ad Saluianum* ait: *Non eſt parui apud eum meriti filios bene educare, difficulter eraditur quod rudes animi perbiberunt; lanarum conchilia quis in priſtinum candorem reuocet.* Et D. Cyprianus *lib. 2. epiſt.* 1. ait: *Quod ſemel imbibimus, difficulter deponimus, nec propoſitum noſtrum facilè mutatur.* Et D. Bernardus *epiſt.* 113. inquit: *O quam compoſitum reddit omnem corporis ſtatum, nec-non & mentis habitum diſciplina! ceruicem ſubmittit, ponit ſupercilium, componit vultum, ligat oculos, moderatur linguam, frænat gulam, ſedat iram, format inceſſum.* Plura cumulant pro educatione liberorum Cardinalis Sadolet. *in lib. de educat.* Scomborn. *lib. 1. polit. cap.* 8. Solorzanus *tom. 1. de iure Indiarum, cap. 26. ex num.* 63. & *embl.* 25. & *lib. 2. polit. cap. 27. ad finem*, Creſolius *lib. 2. myſtag. cap.* 5. Valenzuela *conſil.* 36. Cupiebat ergo pater in præſenti ſpecie probis moribus, & in recta diſciplina filios erudire, vt ſacris canonibus cauetur. Concilium Tolet. 17. *can.* 8. vbi Loayſas *cap.* 1. 30. *diſt.* Concilium Carthag. 3. *can.* 14. ibi: *Epiſcopi, & clerici filios ſuos non emancipent, niſi moribus, & ætati eorum conſuluerint, vt peccatis eorum non ipſi grauentur.* Concilium Arelat. ſub Carolo *can.* 19. [Vt parentes filios ſuos, & patrini eos, quos de fonte lauacri ſuſcipiunt, erudire ſummopere ſtudeant: illi quia eos genuerunt, & eis à Domino dati ſunt; iſti quia pro eis fideiuſſores exiſtunt.] Pariſienſe ſub Ludouico *lib. 3. cap.* 25. refert Antonius Auguſtinus *in epit. iur. lib. 10. tit.* 18.

3\. [d] *Materno ſolatio.*] Nam filius per triennium ablactandus eſt à matre, quod adeo æquum viſum fuit Diocletiano & Maximiano, vt non aliter matrem de filij alimentis aduersùs patrem audiendam reſcripſerint, quàm ſi priori vitæ triennio filium ablactauerint, & reliqua educationis officia exhibuerint, *l. nec filium, C. de patria poteſt.* Conſonant lex 3. *tit.* 8. *lib.* 3. *fori*, lex 3. *tit.* 19. *p.* 4. & triennium lactationis legitimum tempus fuiſſe apud omnes ferè nationes, probant Nicolaus de Lira *in lib. 1. Regum, cap.* 1. & ibidem Hugo Cardinalis, & Dionyſius, & *in cap. 21. Geneſis, verſ.* 8. Abulenſ. Caiet. Lippomanus, Serarius, & Sanchez *in lib. 2. Machab. cap.* 7. Gaſpar Sanchez *in lib. 2. Regum, cap. 1. num.* 68. Mendoza *in lib... Regum, cap. 1. verſ.* 22. Franc. Valeſius *de ſacra philoſoph. cap.* 83. qui allegat

gat Gallenum *de tuend. valet.* aliquosque antiquos Medicos. Cùm autem triennium hoc desideramus, intelligimus duos annos completos, & tertium inchoatum, eo quod ex Patribus Gregorius Nicomed. Archiepiscopus *serm. de oblat. Virgin. in templ.* Cedrenus *in compend. histor.* Nicephorus *lib. 1. hist. cap. 7.* affirmauit Deiparam Mariam, quæ simul ac depulsa est à mammis, templo præsentata est, tertium nondum absoluisse annum ætatis: ex eis refert P. Sherlogus *tom. 3. in Cantica, vestig. 36. cap. 8. fol. 534.* & per illud triennium matres ipsas lacte nutrire debere liberos, non aliis nutriendos tradere, constat ex Tacito *de moribus German. cap. 20.* ibi: [Sua quemque mater vberibus alit, nec ancillis, aut nutricibus delegatur.] Fauorinus *apud Gellium lib. 12. cap. 1.* imperfectum, ac dimidiatum matris genus vocat peperisse, ac statim ab se abiecisse, nec aluisse. Illustrat Arnisæus *lib. 1. de Repub. cap. 4. sect. 4. num. 15.* & probant latè Tiraq. *de nobilit. cap. 20. num. 80.* Bernegerus *ad Tacitum q. 115.* Acuña *in cap. ad eius 5. dist.* quare matrem saltem venialiter peccare, quæ proprio lacte filium non nutrit, nisi adsit iusta causa, resoluunt Covar. *de sponsal. 2. p. cap. 8. §. 6. num. 13.* Rebuffus *ad ll. Galliæ, 3. p. in præfat. tit. de consuet. num. 47.* vnde Anna illa sanctissima Helcanæ vxor Samuelem filium propriis vberibus aluit, vt videre licet *ex lib. 1. Regum, cap. 1. vers. 23.* vbi plura congessit Mendoza *num. 5.* vna enim cum lacte morbos, & mores imbibere infantes solent. Hinc per nutricem ebriosam & ipse Tiberius ebriosus factus est, & Caligula omnium ferè, quos sol aspexit, pessimus tyrannidem suam, maléque compositos mores non ex parentibus, sed nutrice improba suxit: aliis exemplis illustrat Bernegerus *ad Tacitum, dicta quæst. 115.* & plures congessit Valeron *de transact. tit. 3. q. 1.* vbi varia cumulauit de educatione filiorum, & pupillorum.

4. [e] *Dolorosus in partu.*] Consonat Iustinianus *in l. assiduis, C. qui potiores*, ibi: *Quis enim earum non misereatur propter obsequia, quæ maritis præstant, propter partus periculum, & ipsam liberorum procreationem.* Nonius Marcel. ibi: *Enixa dicuntur feminæ intendi, hoc est conandi, & dolendi labore perfunctæ, vel quòd quibusdam periculis, quibus implicarentur, fuerint exsolutæ.* Quintilian. *declamat. 338.* ibi: *Alia est horum ratio, quos breuis transitus voluptatis fecit parentes; aliter amat, quæ peperit, quæ memoriam decem mensium, quæ tot periculorum, tot solicitudinum recordationes ad vos indices affert.* Sidonius Apollin. *lib. 4. epist. 21.* ibi: *Vt quidem Princeps in genere monstrando partis paternæ prærogatiua; sed tamen multum est, quod debemus & matribus: pondera illarum, istorum somnia sumus.* Quem Sidonij locum Auitus *lib. 6. cap. 8.* ita expressit:

Semina quæ patris fuerunt, hæc pondera matris
Insligunt duros vtero turgente dolores.

5. [f] *Matrimonium.*] Et quamuis pater matre sit præstantior sexu, & dignitate, *l. in multis, ff. de statu homin.* tamen hæc coniunctio non dicitur patrimonium, sed matrimonium; quod ex eo factum esse docet D. Augustinus *lib. 19. contra Faustum*, quòd non ob aliud debeat fœmina nubere, quàm vt mater fiat; vnde proprium munus mulieris dicitur parere, quia ad hoc natura eam progenuerit, vt fœtus ederet, *l. 2. C. de indicta viduit.* & Vlpianus maximum, & præcipuum munus esse fœminarum respondit concipere, & tueri conceptum, *l. quæritur 14. §. 1. ff. de ædilit. edict.* Ideoque Romani testabantur, dum matrimonium contrahebant, quærendorum liberorum causâ illud contrahere, vt colligitur ex *l. liberorum 220. vers. Præter, ff. de verb. sign. l. si vicinus 9. C. de nupt.* Vlpianus *in fragm. tit. 3. vers. liberis.* Illustrant Franciscus Hothomanus *de ritu nupt. cap. 3.* Connanus *lib. 8. comment. cap. 3. in fine,* Covar. *in 4. 2. p. cap. 1. num. 1.* Petrus Gregorius *lib. 9. syntag. cap. 1. à num. 2.* & *lib. 1. partit. tit. 12. cap. 2.* Fornerius *lib. 3. rerum quotid. cap. 29.* Faber in Papin. *tit. 9. princ. 2. illat. 5.* Nec dissimili ex causa antiqui bona patrimonium appellarunt, quòd scilicet patrum munus præcipuè versaretur in quærendis, & parandis opibus, iuxta illud Horatij *in arte poet.*

Conuersis studiis ætas, animusque virilis
Quærit opes, & amicitias, inseruit honori;
Commisisse cauet, quod mox mutare laboret.

Ob robur maius sexui concessum, & quia cum minori sexus, & pudicitiæ periculo inter homines conuersentur, & negotiari faciliùs possint; nam vt ait Ovidius *epist. 18.*

Vt corpus teneram, sic mens infirma puellis;
Fortius ingenium suspicor esse viris,

Vnde etsi maior pars bonorum à matre obueniat, nihilominus totum patrimonium appellatur, *l. 3. §. bonorum, ff. de bonor. possess. l. si quis stipulatus 11. in fin. ff. de verb. oblig. princip. Instit. de rerum diuis.* notauit Fornerius *lib. 1. rerum quotid. cap. 18.*

[g] *Cuius sequitur familiam.*] Filios enim esse in patris, non matris potestate, notum est, *l. 3. & 4. ff. de his qui sunt sui, vel alieni, l. illud 4. §. ad test. ff. de bonor. possess. contra tab. l. nulla, ff. de suis & legit. l. 38. in princip. ff. de furtis, §. fœmina, Instit. de adopt.* Faber *in Iurisprud. titul. 8. princip. 4. illat. 10.* Balduinus *ad ll. Romuli, cap. 17.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 12.* Renardus *ad ll. 12. Tabul. cap. 3.* & patris familiam sequuntur, *§. itaque, Instit. de legit. agnat. success. l. cùm legitimæ, ff. de stat. homin.* cuius etiam sequitur originem, *l. 3. C. de mancip. & orig.* & illius gentilitia induuntur, *l. nomen, ff. de manumiss. testam. l. fœminæ, ff. de Senator. l. 1. C. de dignit. lib. 12. l. 101. C. Theodos. de Decur.* licèt quoad statum, & conditionem filius matrem sequatur, vt latè probaui *in cap. final. de seruis non ordin.* 6.

[h] *Insidientur illis.*] Supponit Pontifex, quod Vlpianus docuit *in l. si disceptatur, ff. vbi pupillus,* ibi: *In causa cognitione vitandi sunt, qui pudicitiæ impuberis possunt insidiari.* Præcipuè cùm facilè parentum, immò & domesticorum mores in filios transeant, iuxta illud Iuuenalis *satyr. 14. Si natura iubet, velociùs, & citiùs nos corrumpunt vitiorum exempla domestica.* Plinij *in Panegyr. Non tam imperio illis opus est, quàm exemplo.* Vnde aiebat Poeta: 7.

Vt viret in foliis haustus radicibus humor,
Ita patrum in filios abeunt cum semine mores.

D. Hieronymus *epist. 11. ad Lætam,* ait: *Nihil in te videat filia, quod si fecerit, peccet: mementote vos parentes virginis; eam magis exemplis doceri posse, quàm voce.* Iuuenalis *satyr. 14.* ibi:

Nihil dictu fœdum, visuque hæc limina tangant,
Intra quæ puer est; procul hinc, procul inde puella.

Notaui *in can. Concil. Illiber.* Mortuo autem patre,

tre, & matre ad secundas nuptias transeunte, apud quem debeant filij defuncti educari, ad praxim exponunt Leon *tom.* 2 *decis.* 101. Cabedo *tom.* 1. *decis.* 99. Valenzuela *consil.* 56.

8. [i] *Ali debeant.*] Sicut in animalibus filiorum educationem, & eos alendi necessitatem instinctus, seu impulsus naturalis indixit; ita similiter in parentibus obligationem alendi liberos ex naturali iure prouenire certum est, *l.* 1. *§. ius naturale, ff. de instit. & iure, l. si quis a liberis* 5. *§. parens, ff. de assig. liber. l.* 3. *&* 4. *ff. de alend. liber. l. vnic. §. taceat, C. de rei uxor. l. non solum* 8. *§. ipsum, C. de bonis quæ lib. cap. ius naturale,* 1. *dist. l.* 2. *tit.* 1. *p.* 1. latè probant Fortunius Garcia *in dicta l.* 1. *§. ius naturale,* Petrus Faber *lib.* 2. *semestr. cap.* 1. Valentia *tom.* 3. *tract.* 3. *de libertis & posth. cap.* 1. dicemus *in cap. cum haberet, de eo qui duxit.*

COMMENTARIVM.

9. Regulariter olim facto diuortio, apud patrem morari, & educari liberi solebant, tum propter ius patriæ potestatis, tum vt ab eo alerentur; & si vxoris causâ diuortium intercessisset, maritus propter singulos liberos, ex matrimonio scilicet communiter susceptos, totidem sextas partes dotis retinere poterat, non tamen plus quàm tres sextas partes, id est vnam vltra dimidiam partem dotis. Vlpianus *in fragm. tit.* 6. Paulus *lib.* 2. *sent. tit. de dot. l. vnic. C. de rei vxor. action.* Cicero *in Topicis*, ibi: *Si viri culpâ factum est diuortium, etsi mulier nuntium remisit, tamen pro liberis manere nihil oportet.* Vbi Boëtius. Illustrant Reuardus *lib.* 4. *var. cap.* 13. Pichardus *in §. fuerat, num.* 70. *instit. de act.* Cuiacius *ad Vlpianum, in dicto tit.* 6. Grotius *in floribus, ad tit. de diuortiis,* Brissonius *lib.* 5. *de formulis.* Petrus Barbosa *in l. post dotem* 40. *num.* 5. *ff. solut. matrim.* & differentias inter hanc retentionem, & alias ob res amotas, & ob mores, eruditè, vt solet, explicat eruditissimus Ramos *in schediasm. ad leg. vnic. §. taceat, C. de rei vxor. act.* nec matri relinquebantur filij, nisi minores, cùm adhuc sub mamma essent, *l. penult.* iunctâ Glossâ ibi, *C. de patria potest.* Sensim postea inoleuit, vt pro sexu diuisio fieret, vt patri mares, matri fœminæ traderentur: ex iustis tamen causis, veluti ob suspectos patris mores, vtriusque sexus liberi, quantumvis exuberes, soli matri tradebantur sine diminutione patriæ potestatis, *l.* 1. *§. si verum, l.* 3. *§. etiam si, ff. de liber. exhib.* Postea Imperatores Dioclet. & Maxim. *in l. vnic. C. diuortio facto,* totum hoc negotium arbitrio iudicis commisere, qui æstimare debet, quid vtilius, commodiusque sit liberis. Imperator Iustin. *in authent. sequenti,* post dictam legem vnicam, hanc quæstionem paulò exactiùs decidit, dum disponit, vt si patris culpâ diuortium sequutum sit, & mater ad secundas nuptias non transierit, liberi apud eam educari debent impensis patris: si verò culpâ matris solutum sit matrimonium, apud patrem nutriantur impensis matris locupletis: quam constitutionem explicant Cuiacius, & Richterius ibi. Vndè inspectâ eâ constitutione, etiam secluso fidei fauore, in præsenti specie filius educandus erat penes patrem; nam cùm ob culpam mulieris, quæ noluit conuerti ad fidem catholicam simul cum marito, sequutum esset diuortium, etiam quoad vinculum, ex notatis *in can. Concily Illib.* & traditis *in cap.* 4. *de diuort.* ideo penes patrem filius educandus, & alendus erat. Huic rationi iuris aliam adiunxit Gregorius in præsenti, deductam ex fidei fauore, cuius intuitu etiam in Concilio Tolet. 17. *can.* 8. relato *in cap. Iudæorum* 28. *q.* 1. iubetur, vt ab infidelibus seruis Christianorum filij auferantur, ne eorum perfidiæ inuoluantur, ibi: *Iudæorum filios, vel filias, ne parentum vltra inuoluantur erroribus, ab eorum consortio separari decernimus.* Notauit Sahabedra *in chron. Goth. cap.* 19. prosequuntur Vazquez *tom.* 2. *in* 3. *p. disput.* 155. *cap.* 4. Simanchas *de cathol. cap.* 29. Diana *p.* 8. *tract.* 1. *resol.* 12. Narbona *de ætate, anno* 7. *q.* 10. Quid obseruetur facto diuortio ex alia causa, veluti sæuitiæ, exponit Valenzuela *consil.* 41.

TITVLVS XXXIV.

De voto & voti redemptione.

CAPVT I.

Alex. III. *Exon.* [a] *Episcopo.*

De [b] peregrinationis quoque votis, an eleemosynis redimi possint, vel aliud pro necessitate impleri, tibi respondemus, quod ab eius, qui præsidet, dependet arbitrio, vt consideret diligentias, & attendat qualitatem personæ, & causam commutationis, scilicet, an id ex infirmitate, seu affluentia diuitiarum contingat; vtrum peregrinatio, an recompensatio melior fuerit, & Deo magis accepta; & secundùm hoc debet inde dispensare.

NOTÆ.

1. [a] Exonien.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.1.* & post Concilium Lateran. *p.35.cap.5.* vbi additur, *pars capitis Meminimus*, forsan quia refertur in præsenti pars textus *in cap. meminimus, qui clerici vel vou.* De Exoniensi diœcesi plura adduxi *in cap.6. de filiis presbyt.*

2. [b] *Peregrinationis.*] Ad loca videlicet sacra, nec-non reliquias Martyrum; omni enim tempore in Ecclesia vsitatas inuenio fidelium peregrinationes ad loca sacra, & sanctorum reliquias, inter quas præcipua fuit Hierosolymitana, quam valde commendat D. Hieronymus *epist. 27. ad Eustochium*, ibi: *Cuius enim gentis homines ad sancta loca non conueniunt?* Et magni fecit *in epist.19. ad Paulam*, adducto D. Pauli exemplo, qui illuc sepulchri Dominici visendi causâ concessit, vt patet *ex epist. 2. ad Galatas*, & *cap. 20. Actuum Apostol.* Celebris etiam fuit peregrinatio ad limina Apostolorum, atque illuc ex omnibus prouinciis concursum fieri, refert Nicolaus I. *epist. 2. ad Michaelem Imperatoram*: & omni tempore celeberrima fuit peregrinatio Compostel. ad corpus D. Iacobi, de qua agitur *in cap. proposuit 4. de consecr. Eccles.* & in Gallia frequenter fiebant peregrinationes ad Ecclesiam sancti Martini Turonensis, & sancti Saturnini Tolosæ, vt constat ex Concilio Cabilon. sub Carolo *can.44. & 45.* Plura de his peregrinationibus ad Martyrum reliquias congessit Ferrandus *in disquisit. reliq. lib.2. cap 3. art. 6. per totum.* Et de his peregrinis accipiendus est Fridericus *in constit. relata in cap. 1. de testam. in 5. compilat.* iuncto ibi Ironio. Confluebant enim Christiani ad Sanctorum reliquias, velut ad oraculum, & controuersiarum, & criminum detegendorum causâ, vt de templo B. Felicis narrat D. Augustinus *epist. 137.* ibi: *Elegi aliquid medium, vt certo placito se ambo constringerent ad locum sanctum se peregrinaturos. Multis notissima est sanctitas loci, vbi B. Felicis Nolensis corpus conditum est, quo volui vt pergerent, quia inde nobis fidelius scribi potest quicquid in eorum aliquem diuinitus fuerit propalatum.* Sic etiam Eusebius *lib. 6.* D. Hieronymus *de script. in Alex.* testantur, sanctum Alexandrum peregrinatum esse Hierosolymam ad videnda loca sancta. Alia de his peregrinationibus cumularunt Grethserus *lib.1. de peregrinat. ex cap. 2. vsque ad 12.* Theophilus *tom. 15. in Heterel. punct. 9. in principio.*

COMMENTARIVM.

3. Conclusio dedvcitvr et probatvr.

EX hac Alexandri decisione sequens deducitur assertio: *Vota possunt eleemosynis redimi, vel in aliud commutari, superioris intercedente auctoritate.* Probant eam textus *in cap. 1. 20. q. 3. cap. magna, hoc tit.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña Mandosius *tit. de voti redempt.* Stunica & Sotomayor *de voto q.6.* Balboa *in cap. peruenit 3. de iureiur.* Diana *p. 2. tract.2. resol.7.& 8.* Lessius *lib.2. de institia, cap.4. num. 10.* Layman *lib. 4. Theolog. Moral. tract. 4. cap. 8. num. 12.* Escobar *de vtraque foro artic.5. §. 18. num. 180.* Manrique *de different. vtriusque fori, cap. 163. num. 11.* Candidus *2. tom. disquisit. 25. artic. 1. dub. 6. cap. 8.* Sanchez *in select. cap. 14. num. 3.* Castropalao *tom. 3. disput. 3. de voto*, Trullench. *in Decalog. lib. 2. cap. 2. dub. 3.*

4. Traditvr ratio dvbitandi.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti consideratione. Vel voti commutatio fit in rem euidenter meliorem, vel in æqualem, aut deteriorem: si fiat in meliorem, necessaria non est superioris auctoritas, *cap. peruenit 3. de iureiur.* si in aliud æquale commutetur, id est eiusdem virtutis, & bonitatis, commutatio fieri non potest, quia aliud pro alio inuito creditore solui non valet, *l. mutuum, §. mutui, ff. de rebus creditis, l. si se, §. ait Prætor, ff. de re iudic. l. item liberatur, §. qui paratus, ff. quibus modis pignus, l. promissor, §. final. ff. de constit. pecun.* Ergo si in deterius, aut minus commutetur, omnino talis commutatio improbatur, præcipuè cùm commutatio voti sit quædam nouatio; per nouationem autem non tollitur prima obligatio, quando secunda continet minùs quàm prior, *l. qui vsumfructum, ff. de verb. oblig. l. si pupillus, §. qui autem, ff. de nouat.* vbi Bartolus rectè id extendit, vt etsi interueniat noua persona, nihilominus non detur nouatio, quando secunda stipulatio continet minus quàm prima: celebris textus *in l. eum qui, §. penult. ff. de verb. oblig.* igitur neutro ex his casibus defendi potest præsens assertio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam quælibet voti obligatio adimpleri debet in specifica forma, *cap. licèt, hoc tit.* ibi: *Solutio necessaria est*, vt contingit in iuramento, in quo si quis iurauerit soluere, non adimplet iuramentum debitum compensando, quia per æquipollens non rectè adimpletur promissio Deo facta: igitur votum commutatione factâ, non per æquipollens, sed in specifica forma est adimplendum.

5. Voti variæ acceptiones.

Quâ difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, votum diuersimodè accipi: aliquando pro voluntate sumitur, iuxta illud Poëtæ:

Velle suum cuique est, nec voto viuitur vno.

Nonnunquam pro desiderio, vnde vulgò dicimus, rem alicui pro voto euenisse, id est pro desiderio: quo modo accipitur *psalmo 49.* ibi: *Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimò vota tua*; id est desideria. Vnde preces ipsæ, quibus desiderium nostrum explicamus, vota dicuntur, quo modo verba illa canonis Missæ, *vel qui tibi offerunt vota sua*, exponit Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregory, fol. 14.* Inde desiderium parentum, vt filij illis succedant, votum dicitur *in l. nam & si, ff. de inoffic. testam. l. vnic. C. de his qui ante apertas.* Accipitur etiam pro voce, & suffragio, *in cap. 1. de elect. in 6.* in præsenti autem titulo accipitur votum pro promissione Deo facta, ad differentiam promissionis hominibus factæ, quæ dicitur stipulatio, vel pollicitatio, *l. 1. ff. de pollicit.* at verò quæ Deo fit, votum nuncupatur, *cap. 23. Deuteron. Prouerb. cap.30. l.2. ff. de pollicit.* notauit Galbanus *de vsufructu cap. 15.* Votum ita acceptum Cicero dixit esse sponsionem, quâ Deo obligamur; Theologi autem Moralistæ votum ita diffiniunt: *Votum est spontanea, & deliberata promissio maioris boni Deo facta*; quam definitionem explicant Stunica, & alij de voto agentes. Apud veteres, qui vota pro re aliqua à Diis impetranda faciebat, vouere, seu vota suscipere, & nuncupare vota dicebatur. Qui verò soluebat, persoluere, & signare vota: cuiusmodi cùm passim extent exempla, satis erit Plinium audire *lib... epist. 10.*

epist. 10. ad Trajanum: *Solennia vota pro incolumitate tua, & suscepimus, & soluimus, precati Deos, vt velint semper ea solui, semperque signari.* Ad quod & illud Iuuenal. *satyr.* 10. spectat:

Propter quæ fas est genua incerare Deorum.

Nam cereas tabellas litteris signatas, quæ votum explicabant, Deorum imaginibus affigebant. At qui votum susceperat, nec dum voti compos persoluerat, reus voti appellabatur. Virg. *lib.* 5. *Æneid.*

Vobis lætus ego candentem in littore taurum
Constituam ante aras voti reus.

Hoc est, vt Seruius interpretatur, voti debitor. Quem locum quoque enarrant Macrobius *lib.* 3. *cap.* 2. *Saturn.* Hæc vox (inquit) propria sacrorum est, vt reus vocetur, qui suscepto voto numinibus se obligat. Qui verò voto suscepto, assequutus id erat, pro quo vouerat, nondum tamen soluto voto, damnatus voti dicebatur: quod claré Liuius *dicto lib.* 27. demonstrat: *Deos omnes, ait, Deasque precabantur, vt illis faustum iter, felixque pugna, matura ex hostibus victoria esset, damnarenturque ipsi votorum, quæ pro iis suscepissent.* Et *lib.* 5. *Haud mirum id quidem esse, furere ciuitatem, quæ damnata voti omnium rerum potiorem curam, quam religionem se eximendi habeat.* Et *lib.* 39. scribit, se pro ægroto vouisse, vt primùm conualuisset, Bacchis cum se initiaturum: damnatum voti Deum benignitate absoluisse, sed id exsoluere velle. Virgil. *eclog.* 5.

——— *Tibi sic vota quotannis*
Agricolæ facient, damnabis tu quoque votis.

Vbi Seruius: *Cùm præstiteris*, inquit, *quæ homines te orauerint, reddes illos obnoxios ad vota soluenda; nam sumus voti damnati, & obnoxii, antequam reddamus.* Ex quibus patet, Alex. ab Alex. *lib* 3. *Genial. cap.* 22. perperam damnatum voti, interpretatum, qui voti compos, vota exsoluisset; quod præcipuè ex præsenti loco dignoscitur; nam Dictator voti damnatus, nondum eo soluto, dictaturâ se abdicauit, cui voto subsequenti anno satisfactum est. Plura congesserunt Brissonius *lib.* 1. *de formul. fol.* 113. Kochier *in face hist. centur.* 2. *cap.* 34. Germonius *lib.* 1. *de sacrorum immunitat. cap.* 17.

6. DE VSV VOTORVM APVD VARIAS RELIGIONES. Secundò sciendum est, vota Deo emittere, non solùm apud Catholicos, verùm apud Iudæos, & Gentiles solitum esse. De Iudæis constat ex legibus à Deo ipsis datis circa vota. Generalis refertur *cap.* 23. *Deuteron. vers.* 21. ibi: *Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus.* Vnde vota emissa a Iudæis passim sacra pagina refert, inter quæ difficile est votum emissum a Iephte *Indic. cap.* 11. *vers.* 30. quod post Theologos expositiuos examinant, & illustrant Becanus *in analog. cap.* 15. *fol.* 130. Kochier *in face histor. centur.* 2. *cap.* 35. Apud Gentiles etiam magna votorum obseruantia fuit, vt probant latè Alex. ab Alex. *lib.* 3. *dier. genial. cap.* 22. vbi Tiraquellus, Anastasius Germonius *lib.* 1. *de sacr. immunit. cap.* 17. Theophilus Raynaudus *tom.* 4. *libro* 4. *sect.* 3. *fol.* 553. Beyerlinch *in Theatr. vitæ hum. verbo Votum*, Demster. *ad Rosinum lib.* 1. *antiquit. cap.* 15. Apud Romanos vota certis verbis concipiebantur, Liuius *lib.* 1. vbi inducit Romulum templum Ioui vouentem his verbis: *Hic ego tibi templum Statori Ioui, quod monumentum sit posteris, tua præsente ope seruatam vrbem, esse voueo.* Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 9. ibi: *Si ita feceritis, voueo vobis templa, ludosque facturum.* Latè illustrat Brissonius *de formulis. fol.* 105. & plura vota a diuersis gentibus Diis facta refert Petrus Gregorius *lib.* 13. *de Repub. cap.* 5. & plura de votis Gentilium, & eorum diligenti obseruantia, congesserunt Auendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 21. Salas *ad Petronium linea* 12. *fol.* 32. Antonius Silvius *de legibus lib.* 1. *cap.* 20. Stuchius *de sacrificiis, fol.* 85. Mancinus *de triplici iuris collat. cap.* 53. Apud Christianos etiam iam à primis Ecclesiæ sæculis vota emissa fuisse facile est stat ex antiquis Ecclesiæ legibus, quas infra *in hoc tit.* dabimus, licèt Mordicus Petrus Martyr *in lib. de votis & cœlibatu*, asseruerit, inter alia, vota tantùm pertinere ad Iudæos, non ad Christianos, illo leui motus fundamento, quia voti sæpius mentio fit in veteri Testamento, nunquam verò in nouo: quem doctè refellunt Bellarminus *tom.* 1. *controu. lib.* 2. *de monach. cap.* 18. Becanus *in analog. dicto cap.* 15. *num.* 48.

Deinde sciendum est, apud easdem gentes, apud quas vota emittere in vsu fuit, magnæ semper curæ fuisse, vota ipsa soluere, & adimplere. 7. DE VOTORVM OBSERVANTIA. De Iudæis constat *ex dicto cap.* 23. *Deuter.* vbi dum agitur de obligatione voti, legitur: *Si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum; si nolueris polliceri, absque peccato eris: quod autem semel egressum est de labiis tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti Deo tuo.* Erant tamen apud eos leges certæ de redemptione votorum; nam si laicus seipsum Deo obtulerat per votum, vt seruiret in tabernaculo, aquam, & ligna pro sacrificiis portando, seu ad atrium verrendum, sarta templi tecta curando, poterat se redimere pretio à lege taxato, *Leuit. cap.* 27. *vers.* 2. Deinde si quis animal Deo vouisset, redimere illud poterat soluendo pretium eius à sacerdote taxatum, additâ quintâ parte pretij pro ipso sacerdote, *d. cap.* 27. *Leuitic. vers.* 11. quod idem procedebat, si quis Deo vouisset domum, vel agrum, *Leuit. d. cap.* 27. *vers.* 14. & 16. Illustrat Becanus *in analog. dicto cap.* 15. *num.* 29. De Gentilibus constat, adeo diligenter vota Diis facta soluisse, vt statim post ea emissa Deos precarentur, vt rata essent. Ouidius *lib.* 8. *Metamorph.*

——— *Durasque ad sydera supplex*
Cressa manus tollens rata sint sua vota precatur.

Latè illustrat Brissonius *lib.* 1 *de formulis, pag.* 112. Apud Catholicos vota esse diligenter adimplenda, constat ex variis Ecclesiæ canonibus congestis à Gratiano *sub causa* 20. *q.* 1. à Raymundo *in præsenti:* ab Antonio Augustino *in epit. iur. lib.* 9. *tit.* 2.

Tandem sciendum est, obligationem voti, vel in totum tolli, vel in aliud commutari. Tollitur irritatione, & dispensatione in totum, de quibus infra agemus. Mutatur per commutationem, & redemptionem, de quibus in præsenti agitur, iuxta secundam partem præsentis rubricæ de voti redemptione. 8. DE COMMVTATIONE ET REDEMPTIONE VOTI. Commutatio fit cùm res voto promissa in aliam commutatur; redemptio verò intelligitur facta quando peregrinatio, vel simile opus promissum certa pecuniæ quantitate luitur: & per commutationem, & redemptionem vouens non liberatur à primo voto, sed materia voti mutatur, & virtute prioris promissionis tenetur ipse commutationem adimplere; quia subrogatum semper sapit naturam subrogati, *l. si sponsus, ff. de donat. inter, l. duobus, §.* 1. *ff. de iureiur. cap. Ecclesia, el* 1. *vt lite pend.*

pend. docet Stunica *de voto q.* 1. *num.* 5. Hanc votorum commutationem, seu redemptionem, exceptis votis R. P. reseruatis potest quilibet Episcopus facere in sua diœcesi, sicut Pontifex potest in vniuerso orbe. Ea autem vota, in quibus tantùm Pontifex dispensare valet, nec Episcopus commutare, aut redimere potest, vt pluribus relatis docent Saytus *in Claui Regia, lib.* 6. *cap.* 11. *num.* 48. Sanchez *lib.* 4. *de matrim. disput.* 9. *num.* 3. Basilius *eod. tract. lib.* 8. *cap.* 8. Et in eisdem etiam casibus poterunt ratione iurisdictionis ordinariæ vota commutare, Capitulum Sede vacante, Abbates ius quasi Episcopale habentes, Archiepiscopi in casibus, in quibus iurisdictionem ordinariam in subditos suffraganeorum exercere valent. Sanchez *dicto lib.* 8. *de matrim. disput.* 7. & *lib.* 4. *summa, cap.* 38. Alij etiam ex iurisdictione delegata commutare vota possunt, vt confessarij virtute Bullæ Cruciatæ, aut iubilæi, de quibus plura tradunt Trullench. *in exposit. bullæ lib.* 1. *cap.* 3. P. Mendo *eod. tract. disput.* 25. *per totam*, Diana *p.* 1. *tract.* 11. *resol.* 41. qui varia dubia circa commutationem votorum proponunt, exponuntque.

Quibus ita animaduersis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm votum peregri-

9. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

nationis, de quo in præsenti, non esset ex reseruatis R. Pontifici, rectè poterat Episcopus Exoniensis illud commutare, vel redimere. Et quamuis Caietanus *in summa, verbo Voterum dispensatio*, existimet, eam proportionem esse seruandam, vt votum reale necessariò commutetur in aliud reale, personale in personale, mixtum in mixtum, habitâ cuiusque proportione: adhuc tamen verius credo, hoc non esse simpliciter necessarium, sed arbitrio commutantis posse fieri commutationem: quod apertè probatur *ex cap.* 2. *cap. magne, cap. quod super his, hoc tit.* vbi docetur, vtroque modo votum commutari posse: debet tamen Prælatus modum in tali commutatione prudenter seruare, siue in reali, siue in personali, siue in mixto; nam in reali, si causa commutandi oritur ex paupertate, non debet fieri commutatio in onus reale, sed in personale, cum prudenti æquiparatione: personale verò semper potest commutari in eleemosynam, cuius apud Deum magna est præstantia; in voto autem mixto ratio itineris habenda est, vt *in dicto cap. magna, de voto*: quam prudenter æquiparationem commendauit Alex. III. in præsenti, in illis verbis: *Vt consideret diligentiam, qualitatem personæ, & causam commutationis.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam verum est, votum commutari posse in euidenter melius bonum, idque fieri posse sine Præ-

10. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

lati auctoritate, vt defendunt Covar. *in cap. quamuis, p.* 1. §. 3. *num.* 4. *de pactis in* 6. Cordub. *quæst.* 149. Suarez *de relig. tom.* 2. *lib.* 6. *de voto, cap.* 8. *num.* 4. Balboa *in cap.* 3. *de iureiur. num.* 50. Quod vt faciliùs percipiatur sciendum est, hanc commutationem dupliciter fieri posse. Primò quando fit ex necessitate; secundò quando voluntariè fit. Primo modo contingit, quando id, quod melius est, fieri non potest votum exequendo, quasi duo illa incompatibilia sint: exempli gratiâ si vouit quis peregrinari, & postea agnoscat pro illo tempore perfectius esse hospitali seruire; quo casu commutationem fieri posse absque Prælati auctoritate certum est: nam ex voti materia sequitur necessariò, quod non impediat maius bonum: quæ doctrina etiam procedit in secundo casu, quando commutatio voluntaria est, cùm sit consentanea fini voti, qui est hominem promoueri ad maius bonum, & magis Deo gratum; nam etsi aliud pro alio inuito creditore solui non possit, *l.* 2. *ff. de rebus creditis*, cùm voti creditor Deus sit, moraliter creditur, ipsum maius bonum acceptare pro debito minoris voti. Pro qua doctrina faciunt textus *in cap. peruenit, de iureiur. cap. scriptura, hoc tit. cap. licèt, de regul.* Si autem in æquale commutatio fiat auctoritate superioris, valida est. Nec tunc obstat, aliud pro alio dissolui non posse; nam de consensu creditoris, & eo volente aliud pro alio solui valet, *l.* 1. §. *an cùm, ff. de constit. pecun. l. item liberatur*, §. *qui paratus, ff. quibus modis pignus.* Vnde hoc casu per Prælatum, qui auctoritatem commutationi præstat, explicatur Dei consensus, qui est tantùm creditor in hac obligatione: vnde cùm consensu creditoris fiat commutatio, aliud pro alio rectè solui potest. Nec obstat, quod de nouatione expendebamus; verum enim est, quod non inducitur nouatio, quandò secunda obligatio est minor primâ; quia in dubio nemo creditur suum iactare, *l. cùm de indebito, ff. de probat.* Sed cùm de creditoris voluntate expresse constat, nullum est inconueniens, vt procedat nouatio, *l. final. C. de nouat.* Nec tandem obstat, quod votum debeat adimpleri in specifica forma, sicut & iuramentum; nam verius est, iuramentum posse impleri per æquipollens, quando per illum actum æquipollentem omnino sequitur idem effectus, vt docent Hostiensis, Innocentius, & alij congesti à Stunica *de voto q.* 5. *num.* 14. Nec contrarium probatur *in dicto cap. ad nostram*, cuius veram interpretationem adduximus in eius commentario.

Sed adhuc præsenti assertioni obstat textus *in cap.* 1. *hoc tit. in* 5. *compil.* ibi: [Ecclesiæ Mediolanensis canonicus nobis humiliter supplicauit, vt cùm teneatur ex voto Beati Iacobi limina visitare, ac propter quandam occultam infirmitatem corporis, quâ laborat, sine vitæ periculo nequeat, sicut credit, tanti labores itineris sustinere, votum ipsum commutare in aliud dignaremur. Ideoque disc. t. m. quatenus prouidè indagatâ veritate, votum ipsum, si necessitas videbitur id exposcere, auctoritate nostra commutes in satisfactionem aliam competentem, prouiso vt sumptus, quos esset facturus in via, conuertat in opera pietatis, & laborem corporis redimat ieiuniis, & orationibus solicitiùs insistendo.] Ex quibus apertè constat, Mediolanensem Archiepiscopum votum peregrinationis commutasse auctoritate Pontificis, non propriâ: ergo quia Episcopus vt ordinarius non potest votum peregrinationis commutare. Cui difficultati respondendum est, in eo textu agi de voto peregrinationis ad limina D. Iacobi in Compostella, quod vnum est ex votis reseruatis Romano Pontifici; vnde ille tantùm vt ordinarius potest illud commutare, Episcopus verò, vel inferiores Prælati, tantùm ex delegata potestate.

11. EXPONITVR CAP. I. HOC TIT. IN 5. COMPIL.

Ad redemptionem etiam voti spectat textus *in can.* 2. *Concil. Altissiod.* quem latè exposui *in can... Concil. Iliber.*

CAPVT

CAPVT II.

Idem [a] *Norvvicen. Episcopo.*

VEnientis ad nos R. clerici narratione audiuimus, quod cùm in [b] pueritate constitutus fuisset, Hierosolymam se disposuit [c] profecturum. Cuidam quoque consocio, qui nihilominus sepulchrum Dominicum proposuerat visitare, fidem dedit, & suam ab eo recepit, quod sibi inuicem [d] in via socij fideles existerent, & bonam societatem seruarent. Quod itaque solicita mente reuoluens, ad nos accessit, vt sibi super hoc nostrum auxilium aperiremus; nos autem ipsum graui infirmitate laborare, sicut asserit, intelligentes, & quod in partibus Orientis eius aduentus parum vtilitatis conferret, diligentiùs attendentes, præsertim cùm non sit licitum clericum infra sacros ordines constitutum arma sumere, vel sanguinis effusioni vacare, ipsum à voto, quod in ætate tenera facilitate potiùs, quàm ex [e] arbitrio discretionis promisit, absoluimus, & ad propria remittimus absolutum, ita [f] tamen, quod idem votum eleemosynis redimere debeat, & iuxta consilium nostrum toto vitæ suæ tempore vni pauperum Christi, tam in victu, quàm in vestitu, dummodo ad hoc suæ facultates sufficiant, debeat prouidere.

NOTÆ.

1. [a] NOrvvicen.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & post Concil. Later. *p. 50. cap. 15.* De Norvvicensi Ecclesia egi *in cap. 9. de rescriptis.*

[b] *Pueritate.*] *Puerili ætate*, legitur in hac sexta collectione. Vt autem agnoscamus, quinam dicantur pueri, quænamque sit puerilis ætas, quando incipiat, quandoque finiatur, sciendum est, pueri appellationes varias esse, quas referunt Ioannes Andreas, & alij *in cap. 1. de delict. pueror.* Prima, quâ omnes seruos, siue seruientes, pueros appellamus: quo modo puer accipitur *in l. vxorem 41. §. testamento, ff. de legat. 3. cap. cum pastoris 58. 2. quæst. 7. cap. quolibet 20. §. Abraham 22. quæst. 2.* apud Varronem *lib. 4. de lingua Latina*: & hæc acceptio in comœdiis Terentij, & Plauti obuia est, & de his pueris accipit Fornerius textus *in l. pueri 20. ff. de verb. sign. l. si quid relictum 117. ff. de legat. 1. l. sin autem 27. ff. de R. V. l. vxorem 41. §. testamento, ff. de legat. 3. l. Mela 14. ff. de aliment. legat.* Alia acceptio pueri est, cùm puerum dicimus, vt contrarium puellæ; nam aliàs pueri appellatione puella continetur, ex duplici ratione adducta *in l. illa 163. §. 1. ff. de V. S.* Tertia denique acceptio est, cùm pueri nomine ætatem puerilem demonstramus, vt *in l. vxorem 41. §. testamento, ff. de legat. 3. l. 1. §. pueritiam, ff. de postul. l. in tabulis 36. ff. de statulib. cap. in veteri, 77. dist. cap. pueri 120. 1. quæst. 1. cap. pueri 15. 22. q. 5. cap. 2. & 3. de ætate & qualit. cap. vel non est, de temporib. ordin. cap. super 35. de preb. cap. tuæ 25. de sponsalibus, cap. 1. de delict. puer.* Illustrat Fornerius *vbi suprà.* Quænam tamen ætas puerilis dicatur, dubium est, & quidem aliquando statim ac quis natus est, puer vocatur, *l. cùm non solùm 8. §. vbi autem puerilis, C. de bonis quæ lib.* vnde puerpera dicitur, quæ adhuc in cunabilis est, *cap. 1. 30. quæst. 2.* Sed hi propriùs infantes dicuntur, quia adhuc fandi potestatem non habent, quales sunt qui lactant, seu illis paulò maiores, *l. 3. §. admitti, l. 1. §. sufficit, ff. de administr. tut.* & horum ætas in septimum vsque annum excurrit, *d. l. 1. §. sufficit, l. in sponsal. l. si infanti 18. C. de iure delib. cap. vnic. in princ. de despons. impub. lib. 6.* Isidorus *lib. 11. orig. cap. 2.* docent plures congesti à Barbosa in prooemio *lib. 6. Decret. verbo Prefectus.* Illi verò pueritati proximi sunt, qui cùm fari incipiant, nullum tamen animi intellectum habent, nec quid agant, intelligunt, *l. seruum. 6. ff. rem pupilli, §. pupillus, Instit. de inutil.* quales sunt, qui septimum annum excesserunt, octauumque attingunt: vnde pueritia seu puerilis ætas incipit à septimo anno, & durat vsque ad pubertatem, videlicet in masculis vsque ad 14. annum, in fœminis verò vsque ad 12. *l. argento 25. vers. muliebris, ff. de auro & argent.* docent Alciatus *in dict. l. pueri.* Quintil. Mandos. *de ætate minor. cap. 4. num. 1.* Franc. Hothomanus *de verb. iur. verbo Ætatis gradus.* Pater Azor *2. p. instit. lib. 6. quæst. 6.* Menochius *de arbitr. lib. 2. casu 57. num. 1. & 10.* Farinac. plures referens *tom. 3. praxis crimin. quæst. 92. num. 6.* Fr. Ant. de Sousa *in aphorism. Inquis. lib. 3. cap. 32. num. 11.* Rodericus Acuña *in cap. veteri 7. num. 23. 77. dist.* August. Barbosa *in collect. ad proœm. lib. 6. num. 16.* & nouissimè Paul. Zacchias *qq. medicolegal lib. 1. num. 7. titul. 1. quæst. 4.* Scio enim etiam hac de re ancipites scriptorum calamos extitisse, ex quo aliquibus placuit Seruij Tullij præscriptum insectantibus, cuius meminit Gellius *lib. 10. noctium; cap. 28.* pueritiam anno 17. terminari, inter quos præcipuum locum obtinent Bertachin. *littera P. verbo Pueri, vers. 1. & vers. Pueritia durat.* Hieronym. Cagnol. *in l. quadam puella, num. 2. de iurisdict. omnium iudicum.* Franc. Poletus *hist. fori Rom. lib. 2. cap. 6. in fine*, vbi inquit, quod pueritia pares annos numero habet annis prætextis; qui exporriguntur ad decimumseptimum ex præscripto Seruij Tullij, Osualdus *lib. 18. Donel. cap. 3. litt. P.* Cardosius *in praxi, verbo Ætas, num. 2.* Caluinus *in lexico iur. verbo Ætatum gradus*, Asinius *de execut. cap. 526. num. 16.* qui quidem omnes in prædictam sententiam adducuntur Vlpiani velut manifesto testimonio, *in l. 1. §. pueritiam, ff. de postul.* vbi pueritiam diffiniens ad decimumseptimum annum durare, scribit,

scribit: quod etiam Marcello placuisse videtur *in l. Publius 36. §. 1. de condit. & demonstr.* Verùm contraria Doctorum opinio communis est, videlicet, pueritiam vltra 14. in masculis, & 12. in fœminis non progredi, vt probant Alciatus *in dict. l. pueri,* Narbona *de atate anno* 8. *quæst.* 1. Lara *de vita hominis, cap.* 30. Paulus Zacchias *lib.* 1. *qq. medicolegal. tit.* 1. *quæst.* 4. & probatur ea sententia *ex l.* 5. *ff. de administr. tut. l. penult.* §. 1. *ff. de rebus eorum, l. in tabulis* 36. *ff. de statulib. l.* 3. §. *si duo, ff. de Carbon. edict.* vbi puer pro impubere apponitur. Vnde colligitur, pubertatem ingressos, puerorum nomine minimè comprehendi, maximè cùm pueri ab impubertate dicantur, *cap. eos quos, de consecr. dist.* 4. pueri tandem dicuntur, qui in septimo anno sunt, *l. vxorem* 41. §. 4. *ff. de legat.* 3. & etiam puellæ, *cap. litteras* 4. *cap. duo pueri* 12. *de despons. impub.* aliquando in nono, vel decimo, *cap. ex litteris, eod. tit. cap.* 2. *de atate & qualit. cap.* 1. *de delict. pueror.* in decimotertio anno, *cap. vel non est* 14. *de tempor. ordin.* & denique ante annos 14. *c. pueri* 15. 22. *q.* 5. *cap.* 3. *de atate & qualit.* & similiter puella dicitur, quæ 11. vel 12. annorum est, *c.* 2. 20. *quæst.* 2. *cap. continebatur* 6. *cap. ex litteris* 11. *de despons. impub.* vnde puerilis ætas in præsenti accipitur pro ætate proxima pubertati.

2. [c] *Profectiurum.*] Non peregrinationis gratiâ, sed vt militiæ nomen daret pro recuperanda terra sancta, vt facilè probatur si conferantur hæc verba cum illis vltimis: *Præsertim, cùm non sit licitum, clericum infra sacros ordines constitutum arma sumere.* Quæ expresse supponunt votum à puero in præsenti emissum fuisse assumendi crucem in bello Terræ Sanctæ tunc ingruente.

3. [d] *In via socij.*] Quæ obligatio cùm in consequentiam voti emissi contracta esset, solutâ principali obligatione, & hæc accessoria cessauit, vt iam probauit Garaña *in præsenti.*

[e] *Ex arbitrio discretionis.*] Cùm desideretur plena deliberatio ad votum emittendum, ea videlicet, quæ sufficeret ad peccatum mortale, vt communiter docent Theologi Scholastici *in* 4. *dist.* 28. & Expositores D. Thomæ 2. 2. *quæst.* 88. P. Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 1. *de essentia voti, cap.* 9. Moralistæ communiter de voto agentes.

4. [f] *Ita tamen quod idem votum.*] Nam cùm postea perseuerasset in eodem proposito, licèt à principio votum dubium esset propter defectum discretionis, tamen ex perseuerantia & ratihabitione validum, & obligatorium reddebatur: vnde Pontifex vt in eo dispensaret, redemptionem iniunxit, iuxta suprà tradita *in cap.* 1.

COMMENTARIVM.

Pro huius textus expositione examinanda est illa satis vexata quæstio, quænam videlicet ætas desideretur, vt quis quolibet votò simplici, etiam religionis obligetur? In qua quæstione sunt qui existiment, pubertatem desiderari, ita vt ante eam ætatem propter iudicij defectum votum validè emitti non possit: ita tenuerunt Syluester *verbo Religio* 2. §. 15. Angelus *eodem verbo,* §. 6. Gregorius Lopez *in l.* 3. *verbo De edad, tit.* 6. *partit.* 1. alij relati à Comitol. *lib.* 2. *respons. moralium, quæst.* 7. pro quibus faciunt textus *in cap.* 1. 20. *quæst.* 1. vbi eadem ætas ad vouendam virginitatem desideratur, quæ ad contrahendum matrimonium requiritur: & textus *in l.* 2. *vers. Voto, ff. de pollicit.* vbi cauetur, voto solùm puberes patresfamilias obligari. Sed contrariam sententiam, immò septennium completum regulariter sufficere, vt tam vir, quàm fœmina, quocunque voto, etiam religionis obligari possint, tenuerunt plures, quos referunt, & sequuntur Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 5. Sanchez *lib.* 4. *summa, cap.* 18. *num.* 5. Stunica *de voto quæst.* 3. *num.* 86. Narbona *de atate, anno* 7. *quæst.* 17. *per totam.* Quæ sententia retinenda est, & facilè probatur ex præsenti textu, iunctis proximè notatis; ex eoque, nam in ea ætate potest quis se obligare diabolo per peccatum, & homini per sponsalia, *cap. litteras, cum sequent. de despons. impub.* ergo & similiter sufficit ea ætas, vt quis se obliget Deo per votum; præcipuè cùm ea deliberatio desideretur ad votum, quæ sufficit ad peccandum lethaliter. Nec contrarium probat textus *in dict. cap.* 1. 20. *quæst.* 1. quia in eo agitur de voto solenni professionis religionis, quod non nisi post pubertatem fieri potest, vt probaui *in cap. quia in insulis, de regul.* Nec etiam obstat textus *in dict. l.* 2. *ff. de pollicit.* nam vt rectè docuerunt Connanus *lib.* 8. *comment. cap.* 8. *ad finem,* Narbona *dict. quæst.* 17. *num.* 15. Consultus ibi agit de voto reali, quo aliqua pars bonorum Deo promittebatur. Vnde ea ætas ac status desiderantur, in quibus possit paterfamilias pubes, idest post 25. annum, vt dicitur *in l. cum filia* 50. *vers. Ego quidem, de legat.* 3. efficaciter obligari, & bona sua alienare: at verò in præsenti agit de votis personalibus, ex quibus nulla patrimonij diminutio sequitur. 5.

CAPVT III.

Idem *Magistro M. Abbati de* [a] *Vadforden.*

Litteraturam tuam, & prudentiam iamdudum referente fama cognouimus, & saluti tuæ tantò attentiùs consulere debemus, & volumus, quantò personam tuam consideratione tuæ honestæ conuersationis, & ritè feruentioris charitatis brachiis amplectimur. Relatum est autem auribus nostris ex parte tua, quod cùm ex quadam minutione brachij tui fuisses pauore mortis [b] perterritus, hæc verba tecum protulisti: Non diu hîc morabor, proponens in animo, quod religionis habitum esses aliquando suscepturus: sed propter frequentes infirmitates in superficie corporis, quæ plurimùm vitæ religiosæ districtionem impediunt; & quia indigentibus & transeuntibus

tibus hospitalitatem exhibes, & plura salutaria impendis; quod concepisti olim in animo, opere nondum impleuisti, ac per hoc dubitas, ne pro facta fide voti in districto debeas examine conueniri. Licèt autem prudentiam tuam latêre non credamus, quid canones in huiusmodi statuant; tibi tamen consulenti respondemus breuiter quod sentimus, præsentium significatione mandantes, quod si plus non est progressum in voto, quàm prædiximus, transgressor iudicari non poteris, etsi non impleas quod dixisti. Monemus autem prudentiam tuam attentiùs, & hortamur, quatenus id facias, quod tuæ saluti ampliùs cognoueris prouenire, & conditionis tuæ memor existens, memoriter teneas, quod [c] Loth dum montis timeret ascensum, Segor ciuitaparuulam petiit, & accepit.

NOTÆ.

[a] *Vadforden.*] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. in sexta autem legitur, *Madforden.* sed non facilè constare potest, vtra littera verior sit, cùm nec de prouincia vbi Magister hic degebat, constare possit.

[b] *Mortis perterritus.*] De metu hoc incusso ab infirmitate, & eius effectibus egi *in cap. sicut, de regul.*

1. [c] *Quod Loth.*] Vt refertur Genesis *cap.* 19. his verbis: *Quæso, Domine mi, quia inuenit seruus tuus gratiam coram te, & magnificasti misericordiam tuam quam fecisti mecum, vt saluares animam meam, nec possum in monte saluari, ne fortè apprehendat me malum, & moriar. Est ciuitas hæc iuxta, ad quam possum fugere, parua, & saluabor in ea: nunquid non modica est, & viuet anima mea? Dixitque ad eum: Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, vt non subuertam vrbem pro qua locutus es. Festina, & saluare ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.* Idcirco vocatum est nomen vrbis illius Segor: quod factum adeundi Segor, & recedendi à monte, vbi iusserant Angeli Loth ascendere, prætextu infirmitatis ita exponit Cornelius à Lapide, ibi: [Fuit hæc non prompta, sed lenta, & morosa obedientia Loth, ac ex parte culpanda, quòd nimis suæ infirmitati innixus, Angelo comiti, & diuinæ prouidentiæ sit diffisus.] Vnde cùm Magister, de quo in præsenti textu, infirmitatis corporalis prætextu, vt Loth, excusaretur adimplere propositum ingrediendi religionem, doctè Alexander III. monet ipsum ne diffidat ob infirmitatem corporis, & montem, hoc est monasterium, adire non recuset, nec inde promptæ vocationi diuinæ non pareat, & respondeat.

COMMENTARIVM.

2. Aliqui existimant, solum propositum voluntatis sufficere ad votum emittendum, quos refert Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 12. *cap.* 12. *quæst.* 5. quæ sententia probari potest nonnullis testimoniis SS. Patrum, & Conciliorum, in quibus verbo propositi votum significatur, vt in Concil. Tolet. 4. *can.* 55. apud Leonem Papam I. *epist.* 92. *cap.* 12. Innocentium II. in Synodo Rom. *cap.* 7. & refertur à Gratiano 27. *q.* 1. *in cap. vt lex, & in cap. consulti, de regul.* etiam votum appellatur propositum. Quod probari etiam potest *ex cap. peruenit* 2. *de iureiur.* ibi: *Propositum, aut promissum.* Et votum aliquando accipitur pro sola voluntate mutandi vitam, vt constat *ex cap. beneficium, cap. statuimus, de regul. lib.* 6. Contraria tamen sententia, videlicet solum propositum voluntatis non sufficere ad votum, verior, & communior est: illam docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 88. *artic.* 1. & *in* 4. *dist.* 38. *quæst.* 1. atque ibidem communiter Theologi, Abbas *in præsenti*, Syluester *in summa, verbo Votum* 1. *q.* 2. Archid. *in c. qui bona* 17. *q.* 1. & probari potest *ex eod. c. qui bona*, & ex præsenti textu, vbi cùm consuleretur Pontifex, an quidam maneret obligatus voto, qui verba hæc protulerat, *non diu hic morabor*, proponens animo se aliquando suscepturum habitum Religionis, respondit Pontifex, quod si plus non est in voto processum, transgressor iudicari non poterit, si non impleat quod dixit. Supponit ergo Pontifex, solum propositum vitæ religiosæ votum non inducere, aliàs transgressor iudicari deberet, si non impleret quod dixit; quia faceret contra votum. Ratione deinde probatur eadem sententia, quia votum est promissio, vt dixi suprà *in cap.* 1. Optimè autem stat, aliquem habere propositum, & voluntatem etiam firmam aliquid faciendi, absque eo, quod promittat, & se obliget ad id faciendum; quia hæc duo diuersa sunt, nimirum proponere aliquid facere, & velle se obligare, vel promittere. Ergo votum non consistit in solo proposito, & voluntate aliquid faciendi, quantumvis efficaci, cùm hæc possit stare absque promissione. Secundò hoc ipsum probatur; quia votum inducit obligationem erga alterum faciendi quod vouimus: sed qui habet solum propositum, quantumvis firmum, aliquid faciendi, non habet obligationem nisi accedat promissio. Qua ratione constat experientiâ ipsâ inter homines, non eo ipso, quod aliquis proponit facere aliquid, quod cedat in alterius vtilitatem, vel obsequium, manere obligatum, quia potuit velle facere, & nolle se obligare: ergo popositum solum non est votum, cùm votum dicat obligationem. Et si quæras, in quo differat votum, & propositum aliquid faciendi, quod est materia voti? Respondeo, differre primò, quia propositum semper est voluntas faciendi aliquid in futurum; votum autem licèt regulariter supponat voluntatem faciendi, quod promittitur; potest tamen essentialiter consistere absque ista voluntate, cum solo animo promittendi, & se obligandi. Secundo differunt votum, & propositum, quia verba, quibus concipitur votum, obligationem significant faciendi id, quod vouetur: at verò verba, per quæ significamus propositum, nullam inuoluunt obligationem faciendi id, quod proponimus, nec explicitè, nec implicitè, licèt vt pandamus propositum nostrum, vtamur his locutionibus, Faciam hoc, vel illud: Accipiam habitum huius, vel illius religionis. Quare ex tali proposito non inducitur voti obligatio, quia vt hæc

hæc nascatur, debet dari deliberata promissio, vt contingit in obligationibus hominibus faciendis; nam propositum simplex per se absque promissione non parit obligationem. Illud tamen magnum discrimen versatur inter promissionem hominibus faciendam, & votum emittendum, quòd promissio hominibus verbis externis fieri debet, & acceptari ab illo, cui promittitur: votum verò actu interno mentis emittitur, quia vt legitur *libro* 1. *Regum*, *cap.* 16. Homines vident ea, quæ apparent; Deus autem intuetur cor. Vnde rectè Alexand. in præsenti decidit, eum qui proposuit religionem ingredi, non censeri voti transgressorem propositum non adimplendo; sed quia votum plerumque à proposito incipit, propositum ipsum pro voto ponitur in iuris locis suprà pro prima sententia adductis *in c. si quis virorum*, 70. *dist.* apud D. Augustinum *epist.* 70. ibi: *Cum ergo te esse in hoc proposito gauderemus.* Quem ita accipit Pennotus *lib.* 1. *hist. canonic. regul. c.* 11. *n.* 5.

4. Sed esto, in præsenti casu propositum non adimplens non sit voti transgressor, dubitari potest, an peccatum vnum admittat? Et propositum non adimplentem peccare, docuit Glossa *in cap. qui bona* 17. *quæst.* 1. & eius sententia probari potest ex illis verbis ipsius textus: *Qui bona agunt, si meliora agere deliberant, & pòst deliberata non faciunt, licèt in prioribus bonis perseuerent, in conspectu tamen Dei ceciderunt.* Igitur si non adimplens propositum, apud Deum cecidit, peccatum admittit; siquidem cadere in conspectu Dei, nihil aliud significat, nisi casum in culpam. Secundò probatur, quia qui proposuit aliquod facere bonum, & postea decessit à proposito, saltem est inconstans: ergo peccat in constantiam, & per consequens committit aliquod peccatum. Tertiò tandem probatur, quia propositum, vt proximè dixi, explicatur his verbis: *Faciam hoc, vel illud.* Ergo ille, qui non mandat executioni propositum, mentitur, & consequenter contra veritatem peccat. Lessius *lib.* 2. *de iustitia, cap.* 40. *dubit.* 2. existimat, propositum inducere aliquam obligationem, saltem peccati venialis, ratione inconstantiæ in re graui, & hoc modo accipit Glossam *in dict. cap. qui bona.* Sed verior est contraria sententia, videlicet non adimplere propositum, quatenus propositum tantùm est, non esse peccatum veniale, quam tenuerunt Aragon 2. 2. *quæst.* 88. *in comment. ad artic.* 1. *prope finem*, Sotus *libro* 7. *de iustitia, quæst.* 1. *articul.* 1. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 11. *c.* 12. Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 1. *de essentia voti, c.* 2. quæ sententia probatur vnicà, sed validissimà ratione; nam qui solùm proponit, non habet voluntatem se obligandi: nec nudum propositum, vt proximè dixi, aliquam inducit obligationem: ergo facere contra propositum, vel illud non adimplere, non est peccatum, nec veniale. Consequentia patet, quia vbi nulla est obligatio, nullum potest esse peccatū, nec veniale: quare hæc sententia procedit, si id, quod proponimus facere, aliàs non sit sub præcepto; quia si sub præcepto est, tenemur propositum adimplere, non quidem ratione propositi, sed ratione præcepti. Nec hac sententià retentà obstant contrariæ fundamenta. Non textus *in d. c. qui bona.* Nam respondetur D. Gregorium ibi solùm docuisse, eum qui non adimplet propositum rei melioris, cecidisse coram Deo à maiori perfectione, quam poterat assequi adimplendo propositum; non tamen peccatum committere, quod verba ipsa significant; non enim dixit Gregorius absolute, cecidisse in conspectu Dei; sed cecidisse à deliberatione. Ad secundum respondetur, constantiam, seu perseuerantiam in voto non esse distinctam virtutem ab aliis, sed conditionem generalem, quæ reperitur in actibus omnium virtutum: vnde tantùm obligat iuxta obligationem vniuscuiusque virtutis, & debitum voluntatis, vt rectè notauit Caietanus *in summa, verbo Inconstantia.* Quare sicut aliquis non tenetur ratione intemperantiæ v. g. semper ieiunare, quando non est præceptum, vel obligatio ieiunandi; nec ratione religionis semper facere, quod cedit in Dei cultum; ita nec tenetur perseuerare in proposito faciendi aliquod bonum, ad quod non tenetur, nec ratione præcepti, siue voti emissi, nec ratione virtutis: & consequenter non perseuerare in proposito, quando nulla est obligatio, nullum erit peccatum. Ad tertium respondetur, verum esse, propositum explicari his locutionibus, *Faciam hoc, vel illud:* negandum tamen esse, mentiri illum, qui facit contra propositum; quia mentiri, vt docet D. Augustinus *lib. de mendacio, cap.* 3. est contra mentem ire; ille autem qui habet propositum aliquid faciendi, non facit contra mentem dicendo, *Faciam hoc*; ac proinde non mentitur, quia prædictà locutione solùm significat, se facturum talem rem, quantùm est ex vi præsentis propositi, vt docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 89. *articul.* 1. per illam enim simplicem assertionem non obligatur ad non mutandum propositum, nisi accedat promissio, votum, vel iuramentum, vt docet D. Thomas *loco citato*: quare homines prudentes dicere solent, *Faciam hoc gratià tui, sed fidem non obligo:* quo denotant, se habere propositum, & animum talem rem faciendi, quamvis nolint obligari ad non mutandum propositum. Vnde si postea non faciant, non sunt mentiti, propter dictam rationem. Vnde in præsenti casu Magister non solùm voti transgressor dici nequibat, verùm nec peccauit propositum tantùm non seruando.

CAPVT IV.

Alexand. III. *Vniuersis Abbatibus* [a] *Cistercien. Ordinis per Angliam constitutis.*

SCripturæ sacræ testimonio declaratur, quod spiritualis homo propositum non mutat, cùm pro salute animæ suæ aliquid vtilius meditatur. Inde est, quod vestris iustis

iustis postulationibus inclinati, vobis indulsimus, quatenus si quis sepulchrum Dominicum, vel alia limina Sanctorum visitare proposuerit, & infirmitate, vel alia rationabili causâ occurrente, apud vos religionis habitum assumere, atque Deo seruire voluerit, liberè eos recipere valeatis, nec rei voti facti habeantur aliquatenus, qui temporale obsequium in perpetuam noscuntur religionis obseruantiam commutare.

NOTÆ.

1. ª *Cistercien.*] Ita legitur in secunda collectio. ne, *sub hoc tit. cap.* 1. ex qua inscriptionem, & litteram transcribo; & ni fallor ideo Raymundus omisit ea verba: *Abbatibus Cisterc. Ordinis per Angliam*, ne specialiter constitutio hæc restrictur ad eos, qui Cisterciensium Ordinem profiterentur, non ad alios: nam cùm per compilationem in hoc volumine generalis ecclesiastica lex indicetur, inconsequens putauit eam dirigi specialiter Prælatis Cisterc. Angliæ. Ex eadem etiam causa, vt existimo, omisit verbum, *indulgemus*, ne crederetur in præsenti referri specialem indulgentiam, vt iam notauit Pater Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 6. *cap.* 14. *num.* 6. Etiam omisit verba: *Sepulchrum Dominicum*, &c. vt tolleretur ambiguitas, an Alex. III. tantùm ageret de votis incompatibilibus cum statu religioso ipso; an verò generaliter de omnibus esset exaudiendus, vt infrà dicemus.

COMMENTARIVM.

2. Conclvsio refertvr, et probatvr. Ex præsenti textu sequens deducitur assertio: *Omne votum commutabile est propria auctoritate in votum solenne religionis.* Quæ conclusio probari potest *ex cap. peruenit, el* 1. *de iureiur. cap. admonere*, iuncta Glossâ *verbo Monasteriis*, 33. *quæst.* 7. *cap. desponsatam, cap. Agathosa, capite scripsit* 17. *quæst.* 2. *l. final. in fine princip. C. de Episcop. & cleric. authent. de nuptiis*, 6. *distrahuntur*, *in cap. final.* 19. *quæst.* 5. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 88. *artic.* 12. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *lib.* 1. *iuris Ecclesi. cap.* 42. *num.* 1. Tamburinus *de iure Abbat. disputat.* 6. *tom.* 3. *quæst.* 27. *num.* 9. Castropalao *tract.* 16. *disputat.* 2. *punct.* 8. Layman *lib.* 4. *summæ, tract.* 5. *cap.* 10. Diana *p.* 3. *tract.* 6. *resol.* 65. Garcia *tom.* 1. *polit. tract.* 3. *distinct.* 3. *dub.* 2. Bruno Chassaing. *tract.* 4. *cap.* 6. *propos.* 1. Petrus Gregor. *lib.* 3. *partit. tit.* 2. *cap.* 7.

3. Impvgnatvr præ-dicta assertio. Sed hæc assertio, omissis adductis suprà *in cap.* 1. difficilis redditur sequenti consideratione; nam votum simplex, & solenne æqualiter apud Deum obligant vouentem, *cap. rursus, qui clerici vel vou. cap. si quid bonum, cap. viduas*, 27. *quæst.* 1. *cap. licèt, hoc titul.* sed votum religionis solenne non est commutabile propria auctoritate: ergo nec simplex. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui iurauit matrimonium contrahere cum aliqua fœmina, si postea velit religionem ingredi, primam promissionem priùs tenetur implere, *cap. commissum, de sponsal.* ergo etiam votum antea factum debet priùs adimpleri. Augetur secundò, nam status Episcopalis perfectior est, quam religiosus, *cap. nisi cùm pridem, §. nec putes, de renunc. cap. si religiosus, de elect. lib.* 6. sed ille, qui promisit religionem ingredi, si eligatur Episcopus, priùs debet religionem ingredi, quàm consecretur in Episcopum, *c. per tuas, hoc tit.* igitur quia per statum perfectiorem non liberatur quis à votis iam emissis. Facit etiam textus *in c. qui post. 5. de regul. lib.* 6. vbi qui emisit votum ingrediendi certam religionem, si in alia professionem emittat, pœnitentiæ subiicitur; & tamen eo casu votum simplex ingrediendi religionem commutauit in perfectius, videlicet votum solenne; & nihilominus punitur: igitur quia non licet omne votum in solenne religionis commutare. Deinde contra rationem ab Alexandro adductam ita insurgo: Seruitus constituit temporale obsequium, cùm serui per manumissionem, & alios plures modos liberi efficiantur, *l.* 1. *ff. qui sine manumissione, l.* 1. *ff. de manumiss.* sed temporale hoc obsequium in perpetuum religionis, propriâ auctoritate commutari non potest, *cap. generalis, cap. si seruus*, 54. *dist.* ergo non omne votum, seu obsequium temporale est commutabile in perpetuum. Nec satisfacies si dicas, in hoc casu versari tertij præiudicium, & ita sine eius voluntate commutationem hanc obsequij temporalis in perpetuum fieri non posse; nam etiam in votis expeditionis Terræ sanctæ, aut dandi certam eleemosynam quotidie, versatur tertij interesse: igitur nec per ingressum religionis commutari propriâ auctoritate possunt.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens constitutio, cuius ratio assignatur ab ipso Alexandro III. in illis verbis: *Nec rei voti facti habeantur*, &c. Cùm enim votum solenne religionis sit adeo perfectum, vt omne aliud resoluat, *cap. voluit* 33. *q.* 5. Glossa *in cap. monachum* 20. *quæst.* 4. adeo, vt in iure ciuili matrimonium consummatum per ingressum religionis dissoluatur, *authent. de nuptiis, collat.* 4. §. *distrahuntur*; votum enim professionis religionis acceptabilius est Deo cæteris votis, quia status religionis perfectior est aliis, Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 6. & 10. dirigaturque ad charitatem, quæ est prima virtus, *cap. charitas* 12. *de pœnit. dist.* 2. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 184. *artic.* 1. *quæst.* 2. inde sicut lumen stellarum à lumine solis, quod est maius, absorbetur; sic alia vota per votum solenne professionis cessant: & quia nemo debet impediri ad strictiorem, & perfectiorem statum transire, *cap. licèt*, vbi probaui, *de regul.* ideo rectè docetur in præsenti, omne votum esse commutabile in votum religionis, & omnia vota antea emissa cessare per solenne professionem. Nec interest, quod votum sit compatibile cum ipso statu religioso, vel non, vt votum ieiunandi certis diebus, aut recitandi officium diuinum. Ratio est, quia illa vota, & similia sunt de operibus particularibus; professio verò religionis est de tota vita hominis; & ideo in illa cætera includuntur, tanquam particularia in vniuersali; & quia sufficit profitenti religionem illius onus sustinere, disciplinamque, & vitæ institutum seruare. Faciunt Anselmus *libro* 3. *epist.* 33. *Audiui, frater mi, quia antequam monachus fieres, in ægritudine vouisti te iturum ad sanctum Ægidium, & idcirco modò timidus, & nimis* 4. Traditvr dvbitandi ratio.

solicitus

solicitus es de voto illo soluendo. Et paulò post: *Certus enim esse debes, quia cùm te ipsum Deo totum vouisti, soluisti omnia vota minora.* Idem *epist.* 154.
4 Vnde licèt in præsenti textu ageretur de voto peregrinationis, quod est incompatibile cum statu religioso, vt generalis respectu cuiusque voti maneret constitutio, Raymundus omisit ea verba: *Proposuerit visitare*; & tantùm Pontificis constitutionem compilauit. Quo modo tamen hæc commutatio fiat, an ex natura rei, vel gratiâ iuris Pontificij, doctè exponit P. Suarez *dict. cap.* 14. *per totum*, & post eum Garcia *dict. dub.* 2. *per tot.*

5. RESOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quia licèt votum simplex solenni æquiparetur, vt quemadmodum culpæ mortalis reus est, qui frangit votum solenne, ita & qui violat votum simplex; discrimen tamen versatur inter simplex, & solenne votum, quia solenne votum cùm sit perfectionis, non est commutabile in aliud nisi strictioris ordinis, *cap. licèt, de regul.* votum verò simplex cùm sit imperfectius, commutabile est in votum solenne religionis. Nec obstat textus *in dict. cap. commissum*, cuius interpretationem dedi *in cap.* 2. *de conuers. coniug.* & latiùs dabimus in eius commentario. Nec obstat textus *in dict. cap. qui post, de regul.* nam dicendum est, per solenne votum professionis factæ in religione commutari votum simplex strictioris religionis, ex præsenti texto; pœnitentia tamen illi iniungitur, quia leuitas animi, & remissio aliqua, & tepiditas spiritus aderant, quibus retrahebatur ab ingressu strictioris religionis: vnde licèt in eius textus specie licitè permaneat in religione laxiori; tamen pœnitentia illi iniungitur, quia in strictiori religione votum emissum adimpleuit. Nec obstat vltimum augmentum ipsius dubitandi rationis, cui respondendum est dicendo, in omni actu duo principaliter desiderari, scilicet voluntatem & potentiam, *l. non omnes, ff. si certum petatur, l. cùm te, C. de donation. ante nupt.* vnde licet in seruo voluntas sit ingrediendi religionem, deficit tamen potentia, quia obstrictus est Domino, cui personale obsequium præstare cogitur: quare eius vota sunt nulla ex defectu potestatis, & irritantur à Domino; quare obsequium illud, etsi temporale, commutari non potest propria auctoritate in perpetuum religionis, vt docuit D. Thomas 2.2. *quæst.* 88. *artic.* 8. & ex eo Sotus *lib.* 7. *de iustitia, quæst.* 7. *artic.* 1. Similiter etiamsi votum sit reale in fauorem tertij emissum, à quo eius obligatio sit acceptata, non commutatur per ingressum religionis, immò adhuc post professionem adimplendum est.

CAPVT V.

Innocent. III. [a] *Strigonien. Archiepiscopo.*

NOn est dicendus voti transgressor, qui quod vouit, de auctoritate Sedis Apostolicæ, iustâ tamen ex causa distulerit adimplere. Sanè significauit nobis charissimus in Christo filius noster Henricus [b] Hungariæ Rex Illustris, quod cùm in regni [c] perturbatione consilium, & auxilium tuum sibi senserit hactenus profuisse, vtilitati eius non modicùm derogares, si Hierosolymam (sicut ex voto teneris) regno pergeres impacato. Cùm nobis igitur immineat de honore ipsius Regis, & statu Regni Hungariæ solicitè cogitare, fraternitati tuæ per Apost. scripta mandamus, quatenus non priùs iter arripias Hierusalem adeundi, quàm Regnum ipsum fuerit tranquillitati pristinæ, faciente Domino, restitutum, vel super hoc receperis ab Ap. Sed. mandatum. Datum Later.

NOTÆ.

1. [a] STrigon.] Ita etiam legitur tertia in collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in epistolis Innoc. Coloniæ editis, *fol.* 3. ex quo regestro ita restituo litteram, & inscriptionem huius textus. De Strigoniensi diœcesi egi *in capite final. de postul. Prælat.*

[b] *Hungaria.* [Hungaria, quæ nomen ab Hunnis, seu Vngaris populis ex Scythia profectis, qui eam incoluerunt, habere videtur, Pannoniam, & vltra Danubium Iarigum, & Dacorum regionem ferè omnem occupat, à Drauo fluuio ad Meridiem sumit initium; à Septentrione à Sarmatis, quos Colonos dicimus; ab Occasu Austriam habet, superioris quondam Pannoniæ caput: ab Oriente Mysiam, quam Retianam nunc appellant. Danubius maximus fluuius per medium interinfluit, atque inter partes, nempe vlteriorem, & citeriorem scindit: Citerioris Hungariæ caput est Buda, regni sedes, vt post Prolomeum, & Hortelium referunt Bonfidius, & alij scriptores, & descriptores illius regni.

[c] *Perturbatione.*] Mortuo enim Vela tertio Hungariæ Rege, Henricus, aliàs Hemericus eius filius natu maior in Regno legitimè successit; 3.
Andreas verò frater minor, de quo in præsenti textu, & sequenti agitur, conspiratione Magnatum, fratrem eiicere, & spoliare conabatur: ventum fuit ad arma, & acies vtrimque prodierunt, de qua conspiratione Innocentius Abbati S. Martini ita scribit *lib.* 1. *epist. in edit. Coloniæ, fol.* 5. [Ex litteris, quas charissimus in Christo filius noster Henricus Hungariæ Rex Illustris ad Sedem Apostolicam destinauit, nobis innotuit, quod contra Serenitatem Regiam cum nobili viro A. Duce, fatre ipsius, temerè cōspirasti, cui etiam adhuc diceris inhærere. Cùm igitur felicis memoriæ Cœlestinus Papa prædecessor noster sub pœna excommunicationis vniuersis in Hungaria constitutis curauerit inhibere, ne dicto Duci contra salutem Regiam consilium darent aliquod, vel iuuamen: Nos tibi, quem publica fama contra ipsius prædecessoris nostri prohibitionem (sicut dicitur) venisse demonstrat, salutationis alloquium denegantes, ad nostram duximus præsentiam

præsentiam euocandum, per Ap. tibi scripta mandantes, quatenus vsque ad festum Exaltationis sanctæ Crucis proximè venturum, nostro te conspectui repræsentes, ad obiecta sufficienter, & rationabiliter responsurus.] Vnde his temporibus valde turbata fuerat ipsa Hungaria, vt referunt Æneas Siluius *in epit. decad. lib. 6.* Bonfidius, & alii, quos in sequenti textu laudabimus. Et cùm Henricus ope, & auxilio Strigoniensis Episcopi sedare discordiam intenderet, ipse Episcopus consuluit Innocent. III. vtrum votum, quod fecerat Hierosolymam adeundi, possit differre interim, dum paci, & quieti regni Hungariæ intendebat. Cui respondet Innocentius in præsenti textu, ipsum non ideo transgressorem voti esse, eo quod vt sedarentur discordiæ ciuiles, non poterat discedere ab Hungaria, & proficisci in Hierosolymam, vt in alio simili casu ipse Innocentius scribit *lib. 2. regestr. 14. epist. 133.* in hæc verba: [Dilectus filius nobilis vir VValterus, Dominus de Auesnis, transmissâ nobis petitione monstrauit, quod cùm affixo suis humeris signo crucis ad subsidium Terræ sanctæ vouerit proficisci, & se ad iter peregrinationis accinxerit exequendum, B. Subdiaconus frater suus, Cantor quondam Ecclesiæ Laudunen. qui deuastauerat, Dei timore postposito, & abiecto habitu clericali, hostiliter terram suam incendio multiplici, & rapinis, accinctus balteo militari ab ipso Vv. monitus assecurare voluit vsque ad eius reditum dictam terram. Sed ab eo recedens animo indignandi, eidem fratri, & eius terræ grauiter aduersatur. Vnde cùm ex discessu suo irreparabile damnum per ipsum B. sibi, ac eius terræ timeat prouenturum, nobis humiliter supplicauit, vt propter necessitatem huiusmodi, ad exequendum votum emissum, sibi, & familiæ suæ concedere dignaremur inducias competentes. Vnde nos venerabilibus fratribus nostris Suessionen. & Melden. Episcopis, & dilecto filio Abbati Longi Pontis Suessionen. Diœc. nostris dedimus litteris in mandatis, vt auctoritate nostra dilationem exequendi votum peregrinationis prædictæ, quandiu eis constiterit durare huiusmodi, absque dolo, & fraude, necessitatis articulum, concedant eisdem, ipsum, & familiam suam non permittentes supra hoc ab aliquo molestari. Ita quòd eo cessante, ad nostrum consilium & mandatum reddat Domino quod promisit, in terræ sanctæ subsidium properando. Et interim ad subuentionem ipsius iuxta possibilitatem suam, quemadmodum cum fratre Aimaro Thesaurario domus Militiæ Templi Paris. cui supra hoc scribimus, poterit conuenire, competens mittat subsidium: cùm sicut pro certo didicimus, eo plus solito indigeat ipsa terra. Ne igitur occasione cautionis, quam recepistis ab ipso, cùm relaxastis excommunicationis sententiam, quam pro eo, quod votum non exequebatur emissum, tulistis in eum, mandatum nostrum valeat impediri: præsentium vobis auctoritate mandamus, quatenus permittatis, vt iuxta præscriptam formam in ipso negotio procedatur. Datum Later. III. Idus Decemb. Pont. N. anno XIV.]

CAPVT VI.

Nobili viro A.[a] Duci, de prosecutione voti Regis Hungariæ patris sui defuncti.

Licèt vniuersis liberum sit arbitrium in vouendo, & necessitas in votis locum non habeat, sed voluntas; vsque adeo tamen solutio [b] necessaria est post votum, vt sine propriæ salutis dispendio alicui resilire non liceat ab his, quæ sponte, ac solenniter repromisit. Accepimus siquidem, quod cùm inclytæ recordationis [c] B. quondam Rex Hungariæ pater tuus ageret in extremis, & de sua penitus conualescentia desperaret, votum, quo vouerat Domino Hierosolymitan prouinciam in forti manu, & brachio extenso, corde tamen humili, & spiritu visitare, sub interminatione maledictionis paternæ commisit tuæ fidei exequendum: & tu intellectâ piâ voluntate parentis, assumpto crucis signaculo, te id impleturum sine dilatione qualibet promisisti. Verùm eodem patre tuo sublato de medio, cùm Hierosolymitanum iter te accipere simulasses, assumptæ peregrinationis oblitus, quam contra inimicos crucis dirigere debueras, in fratrem tuum, & regnum Hungariæ conuertisti aciem bellatorum, & multa contra Serenitatem Regiam malignorum vsus consilio commisisti. Nos autem, quos diebus istis ad Pontificatus officium (licèt immeritos) Dominus euocauit, tam paci Regni Hungariæ, quàm tuæ volentes saluti consulere, nobilitatem tuam rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, ac per Apostolica tibi scripta præcipiendo mandamus, quatenus postpositis cæteris solicitudinibus, vsque ad festum Exaltationis sanctæ Crucis proximè venturum, debitum acceptæ Crucis exsoluens propositum iter arripias, & humiliter prosequaris. Ne si onus tibi à patre iniunctum, & à te sponte susceptum occasione qualibet detrectaueris, paterna te te reddas successione indignum, & hæreditatis emolumento priueris, cuius recusaueris onera supportare. Siturus ex tunc anathematis te vinculo subiacere, & iure quod tibi, si dictus Rex sine prole decederet, in Regno Hungariæ competebat ordine [d] geniture, priuandum, & Regnum ipsum ad [e] minorem fratrem tuum appellatione postpositâ deuoluendum. Datum Later. IV Kalend. Februarij.

NOTÆ.

[a] A. *Duci.*] Andreæ legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 2.* & in hac sexta, & ex epistolis Innocentij III. editis à Sirleto, *fol. 4.* ita restituo inscriptionem, & litteram huius textus.

1. [b] *Necessaria est post votum.*] Consonat in terminis ipse Innocentius *lib. 4. regestr. 16. epist. 35.* vbi Duci, & populo Venetorum ita scribit: [A memoria vestra non excidit, quàm solenni voto vos ad Terræ sanctæ subsidium adstrinxistis. Licèt autem propositum vestrum ad alia postmodùm declinauerit, votum tamen nihilominus in sua firmitate permansit, quia etsi cuique sit in vouendo libertas, est tamen necessitas in reddendo, cùm sit scriptum: Vouete, & reddite Domino Deo vestro. Quorum primum pertinet ad consilium, secundum pertinet ad præceptum. Cùm igitur opportunum tempus vobis immineat reddendi Domino vota vestra, vniuersitatem vestram rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, per Apost. vobis scripta præcipiendo mandantes, quatenus vos taliter præparetis, quod non transgressores voti, sed executores diligentes inueniamini, & fideles. Pro certo scientes, quod si fortè diuino timore postposito negligeretis efficere quod mandamus, graue vobis immineret salutis dispendium apud Deum, & infamiæ quoque opprobrium apud mundum, quemadmodum ècontrario si quod vobis iniungimus, curaueritis adimplere, & laudem apud homines temporalem, & mercedem apud Deum merebimini sempiternam.] Ex Salomonis sententia aiebat Saluianus *de prouidentia pag. 71.* melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere: quam sapientissimi Regis sententiam his versibus expressit egregius Ecclesiastis Paraphrastes Iacobus Augustinus Thuanus.

Nec voti damnas obstrictam exsoluere differ
Religione fidem: quisquis temeraria vota
Nuncupat, ille Deo inuisus. Quod voueris ergo
Redde Deo: melius longè est, & tutius illud,
Nihil vouisse Deo, quàm non persoluere votum.
Ergo memor linguæ effrenis preme cautus habenas,
Ne miserum infando caput obliget illa piaclo.
Non eis errorem turpi prætexere culpa,
Casta Dei coram si præstes vota ministro,
Profuerit. Iustâ Deus incandescet ab irâ,
Et tua facta dabit vento rapienda fugaci.

Satius est enim non vouere, quàm votum factum non adimplere, *cap. scimus 9. §. quicunque 12. quæst. 1. cap. sunt quædam 1. 17 quæst. 1.* Bernardus *in tract. de præcept. & dispensat.* ibi: *Benedicti regula omnibus proponitur, imponitur nulli: prodest, si deuotè suscipitur, non tamen si non suscipitur, obest.* Hoc enim voluntarium, non necessarium; attamen hoc, quod dico voluntarium, si quis ex propria voluntate semel admiserit, & promiserit, tenendum profectò, in necessarium sibi conuerti; quod & in contractibus procedere docetur *in l. in commodato, §. sunt, ff. commodati, l. sicut, C. de O. & A.* Illustrat Petrus Gregorius *lib. 3. de repub. cap. 5.*

[c] *B.*] Bella videlicet tertius Hungariæ Rex.

2. [d] *Ordine geniture.*] Licèt successionem in Regnis esse iuris hæreditarij, ex hæreditariæque successionis regulis æstimari debere censuerint Emmanuel Costa *de Regni successione 3. p. num. 2.* Garsias *de expens. 3. p. c. 16. n. 5.* Martha *de succes. legal. 3. p. q. 1. art. 2. n. 59.* Lara *in l. si quis à liberis, 9. idem, n. 136.* Pelaez *de maiorat. 4. p. q. 1.* Robles *de repræsentat. lib. 3. c. 16. n. 30.* Matienzo *in l. 6. tit. 7. glos. 3. lib. 5. recopil.* verius tamen est, successionem in Regnis specialiter ac propriè ex ordine geniture, & sanguinis iure deferri, vt supponitur in præsenti, & *in c. intellecto 31. de iureiur. cap. grandi, de supplend. neglig. lib. 6.* quia neque vt hæreditas ex testamento Regis prædefuncti, neque vt ab intestato diuidenda inter plures eiusdem gradus vsque ad decimum; sed vni ex Regnorum lege, eique primogenito, aut proximori, etiam vltra decimumgradum, & in infinitum, & quamvis vltimi Regis hæres non sit; nec exhæredationi, diuisioni, aut aliis, quàm ipsius Regni oneribus obnoxia successio regni defertur solo geniture, & sanguinis iure. Habet itidem adstipulatores post Glossam *verbo Dignitate, in cap. scripsit 26. 27. q. 2.* Baldum *in d. cap. vnic. num. 6. vers. Et idem in regno, de feudo Marchiæ,* Ioan. à Terra Rubea *tract. 1. contra rebell. conclus. 11. & 12.* Guill. Monferratum, Amedeum de Ponte, Mieres, & Peregrinum laudatos suprà, ex aliis Lupum, & Palac. Rub. *de retent. Regni Nauarræ 5. p. §. 6. vers. Regnum quidem.* Ludouic. Molin. *de primog. lib. 3. cap. 6. n. 9.* & *lib. 1. c. 2. n. 10.* & *cap. 8. n. 2.* & *c. 9. n. 3.* Gregorium Lopez *in l. 4. gloss. 1. tit. 15. partit. 2.* Valenzuelam *consil. 198. in princ.* Molinam Theolog. *dict. disp. 626. n. 8.* & sequentibus, & *disput. 627. n. 2.* ex innumeris Castillum *lib. 3. controu. c. 19. n. 117.* Nigr. Cyriac. *tom. 3. contron. 402. n. 8. & seqq.* Robles *de represent. lib. 1. cap. 9. num. 7.* & plenè *lib. 3. c. 16.* Azor *2. p. instit. mor. lib. 11. c. 2. q. 13.* Petrum Gregor. *lib. 7. de Republic. c. 12. n. 1.* Arniseum *lib. 2. de repub. cap. 2. sect. 7. n. 6.* Lusitan Ioan. Salgad. de Araujo *de lege Regia Portug. disc. 2. n. 44. & seqq.* Riuer. *de succes. Portugal. p. 1. n. 13. & sequent.* vbi Tapia *in addit. litter. S.* Ioan. Ant. Lanar. *consil. 1. num. 23. & sequent. lib. 1.* & extra controuersiam etiam est, vel apud eos, qui neque hæreditario, nec sanguinis iure in Regnis succedi, sed tertio quodam, & regnorum proprio successionis genere asserunt, vt argumento *ex d. c. grandi,* post Purpur. *consil. 429. num. 3. lib. 2.* ait Zasius *consil. 8. num. 10. lib. 1.* Alex. Raudens. *tom. 1. consil. 1. n. 150. & 153.* Castro *in Portug. 1. p. c. 1. sect. 1.* Aug. Grot. *lib. 2. de iure belli, c. 7. n. 19. & 25.* Et hanc successionem sanguinis, seu Gentilitiam, in Regnis successoriis esse iuris gentium, latè probant P. Greg. *lib. 7. de repub. c. 4.* Mariana *lib. 1. de Regis instit. cap. 3.* Salcedo *lib. 4. de regim. Princip. cap. 1. num. 16.* Bodinus *lib. 2. de repub. cap. 3.* & *libro 6. capite 5.* pluribus relatis Illustr. Ramos *in Syntag. pro Episcopatibus Lusit. fol. 2. num. 4.*

[e] *Ad minorem fratrem.*] Cùm aliàs ipse Andreas præferendus esset vt maior ætate; quæ prælatio in Regni successione maioris natu inter alios eiusdem gradus, & sexus cœpit cum ipsis regnis ex præscripto naturalis rationis, & iuris gentium. 3.
Perseus apud Liuium *lib. 40. oratione de Regno Macedonico contra fratrem Demetrium,* ibi: *Regnare vtique vis? huic spei tuæ obstat ætas mea, obstat gentium ius.* Et statim: *Cupis Regnum, & quidem sceleratè cupit, qui transcendere festinas ordinem ætatis, naturæ, moris Macedo*

Macedonum, iuris gentium: obstat frater maior. Iustinianus *lib.* 2. *capite* 10. Ex his Artamenes Maximus natu ætatis priuilegio regnum vindicabat; quod ius, & ordo nascendi, & natura ipsa gentibus dedit, *l.* 2. *tit.* 15. *part.* 2. faciunt textus *in l. final. ff. fide instrum. l. cum pater* 77. §. *pater* 21. *ff. de legat.* 2. Illustrant Gamma *decis.* 385. Tiraquellus *de primog. quæst.* 4. *num.* 31. Illustr. Ramos *vbi proximè, num.* 7. Petrus Gregorius *lib.* 7. *de Rep. cap.* 5. Cyriacus *tom.* 3. *contron.* 402. Nec interest, an filius maior natu sit ante adeptam dignitatem, seu Regnum, vt latè probat casu hoc Bullæ adducto Basil. Legion. *quæst.* 4. *schol. per tot.*

COMMENTARIVM.

4. ANtequam præsentis textus disputationem aggrediamur, eius casus ex historicis Hungariæ repetendus est. Bella tertius Hungariæ Rex, votum fecit proficiscendi in Hierosolymam vt iuuaret expeditionem pro recuperanda Terra sancta illis temporibus ab Innocentio III. optatam, & curatam: sed cùm infirmitate præuentus illud adimplere nequiret, non propter perturbationem Regni, quæ tunc nulla præcesserat, vt voluit Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 290. Andreæ filio suo secundogenito onus adimplendi votum illud sub interminatione maledictionis paternæ iniunxit; qui promisit votum illum impleturum: quare defuncto Bella, & succedente in Regno Hungariæ Henrico, seu Emerico eius filio primogenito, ipse Andreas crucis signo assumpto, cum exercitu simulauit se Hierosolymam properare; at contra fratrem acies, armaque mouit, vt conspiratione Magnatum illum ex Regno eiiceret, sceptrumque occuparet. Sed cùm ventum esset ad arma, aciesque vtrimque prodiissent, Henricus depositis armis, omnique destitutus comitatu, regale sceptrum manu gestans, per fraternas acies delatus, quærens quis tandem ille foret, qui Regio sanguini manum iniicere auderet, Rex, & Victor simul acclamatus fuit. Hæc sciens Innocentius III. anno 1. sui Pontificatus, Iesu Christi videlicet 1200. præsentem epistolam scripsit Andreæ, hortans, monens, & iubens, vt votum à patre emissum, & à se promissum adimpleret vsque ad diem Exaltationis sanctæ Crucis, aliàs ex ea die ipsum anathematis vinculo obnoxium subiacere, & simul hæreditate paterna esse priuandum, iureque, si quod habiturus esset ad regnum, defuncto Henrico sine liberis. Andreas licèt ab Innocentio III. sæpe excitatus, varias excusationes proponens, valde remissus fuit; interim defuncto Henrico Rege, & paulò post diem functo Ladislao eius filio, Rex Hungariæ coronatus fuit, & triennium assignatum ab Innocentio, vt prædictum votum adimpleret, vt constat ex epist. 222. *lib.* 3. *regestr.* 15. ipsius Innocentij, ibi: [Oblatis nobis ex parte tua petitionibus quantum cum Deo possumus, grato concurrentes assensu, ad exequendum votum, quo Domino promisisti te ad Terræ sanctæ subsidium profecturum, Serenitati tuæ triennium indulgemus, infra quod sic te studeas præparare, vt ad magni Regis obsequium, tu quasi Rex magnus magnificè proficiscens, dilationis incommodum subuentionis commoditate restaures, & sequenti doceas apparatu, te non ad voti dilationem emisisse, sed subuentionem plenariam inducias postulasse. De Principibus verò tuis non præcessuris te in subsidium Terræ sanctæ nihil ad præsens prouidimus statuendum, cùm adhuc nihil certi de ipsorum proposito teneamus: sed cùm opportuno tempore fuerimus requisiti, necessarium consilium apponemus, &c.] Et tandem anno 1217. coactus ab Honorio III. & Ioanne Cardinali Columnensi, profectus fuit Hierosolymam, vbi non per triennium, vt Blondus *lib.* 2. *decad.* 7. refert, sed vix trimestri tempore illic commoratus abscessit, vt tradunt Ioannes Thurozius *in chron. Hungar. p.* 2. *cap.* 75. Petrus Ranzanus *in epit. rer. Hungaric. indict.* 5. Odoricus Raynald. *tom.* 13. *annal. ad annum* 1198. *num.* 11. Bonfidius *rer. Hungaric. decad.* 2. *lib.* 7. cuius intempestiui recessus causam Andreas Honorio III. scripsit ex eo, quia Regnum variis dissentionibus agitatum, diutiùs deserere nequiret: sed aliam causam fuisse præcipitati reditus, ex Bonfidio refert Spondanus *in continuat. Baronij, anno* 1217. *num.* 9. Decessit tandem Andreas anno 1238. postquam regnum tenuit post 32. annos, vt ex historicis Hungariæ refert Cironius *in notis ad textum in c. intellecto* 33. *de iureiur.*

Sed præsens Innocentij III. interminatio, seu sententia, difficilis valde redditur sequentibus iuris principiis. Primò, quia cùm in legitima portione filio à patre debita nullum grauamen apponi possit, *l. quoniam, C. de inoffic.* quia portio illa non est lucrum testamentarium, sed quasi debitum patrimonium, *l. si quis legatum*, §. *finali*, vbi Glossa, *C. de codicil.* & non ex iudicio testatoris prouenit, sed legis prouidentia, *l. si ad rogatos* 12. *ff. de adopt.* non solùm ciuilis, verùm & naturalis, *l. cùm ratio* 7. *ff. de bonis damnat. l. scripto, ff. vnde liberi, l. nam etsi, ff. de inoffic. cap. si pater, de testam in* 6. igitur in præsenti, ex eo, quod Andreas parentis votum non soluisset, & onus illud à patre illi fuisset iniunctum, priuari non debebat successione paterna. 5. Secundò, nam regnum iure sanguinis deferri, & non hæreditario; suprà probaui, & docent Gomez *in l.* 40. *Tauri, num.* 71. Peralta *in l.* 3. §. *qui fideicommissum, num.* 8.. *ff. de hered. instit.* Padilla *in l. vnum* 67. §. *si de Falcidia, num.* 16. *ff. de legat.* 2. Acosta *in tract. de patr. & nepot. pag.* 51. Molina *lib.* 1. *de primog. cap.* 9. Mieres *eod. tract.* 2. *p. quæst.* 4. *illat.* 1. P. Molina *de iustitia tract.* 2. *disputat.* 654. Aluarado *de coniect. ment. lib.* 2. *cap.* 3. *ex num.* 28. Castillo *tom.* 5. *contron. c.* 89. *num.* 81. Fusarius *de substit. q.* 317. *num.* 15. Benedict. Pinel. *lib.* 2. *select. cap.* 8. *ex num.* 14. Garcia *de expensis, cap.* 16. *num.* 27. Parladorius *in sesquicent diff.* 18. §. 7. & non ab vltimo possessore, sed à primo accipi, vulgò docetur *ex l.* 3. §. *quæ verò, ff. de interdict. l. heredi*, §. *cùm filia, ff. de vulgari, l. vnum* 67. §. *de Falcidia, ff. de legat.* 2. *l.* 2. *tit.* 15. *partit.* 2. *l.* 9. *tit.* 7. *partit.* 7. igitur sicut exhæredare filium pater nequibat, nec Innocentius priuare valebat ex eo, quod votum paternum non adimplesset. Quibus difficultatibus vt satisfaciant repetentes in præsenti, & alij congesti à Barbosa, & Garaña hîc, Couar. *in cap. si heredes, num.* 9. *de testam.* Quesada *diuers. qq. quæst.* 32. *num.* 14. Molina *de primog. cap.* 9. *num.* 6. Stunica *de voto quæst.* 4. *n.* 52. Cyriacus *tom.* 3. *contron. cap.* 402. *num.* 26. varias adducunt interpretationes, inter quas nouior, communiorque sententia docet, Andream

dream ducem in præsenti casu tria diuersa crimina perpetrasse, ob quæ tribus & separatis pœnis ab Innocentio III. puniri, vel fore puniendum comminari poterat. Primum fuit, non implere patris voluntatem, & onus ab eo iniunctum negligere: cui respondet pœna priuationis hæreditatis, quæ expressa est *in authent. hoc amplius, C. de fideicommiss. cap. si haredes, de testam.* Alterum fuerat contemnere, nec soluere votum, quod fecerat, & cuius causâ assumpserat signum Crucis, vt Hierosolymam in manu forti, idest cum exercitu visitaret: cui respondet excommunicationis pœna. Tertium fuerat crimen læsæ maiestatis in fratrem Hungariæ Regem; vnde dignus erat priuatione, non solùm earum rerum, quæ tunc possidebat, verùm & cuiuscunque futuræ successionis, *l. quisquis, C. ad leg. Iul. maiest. l. 2. tit. 2. p. 6.* & ideò iustè potuit Innocent. III. ipsum priuare iure, quod habiturus esset si frater maior sine prole decederet. Sed hæc interpretatio profectò difficultates suprà adductas non dissoluit; nam licèt qui non obtemperauit voluntati testatoris, eius successione reddatur indignus, *dict. cap. si haredes*, cum ibi adductis; non tamen ideo priuatur legitimâ portione sibi vt filio debita: & si ob crimen læsæ Maiestatis priuabatur Andreas iure succedendi in ipso regno, quomodo statim non declaratur incapax eius successionis, sed tantùm eam priuationem minatur Innocent. III. si votum vsque ad Exaltationem sanctæ Crucis non adimpleuerit? immò superstite adhuc ipso Innocentio III. Andreas coronatus fuit defuncto Ladislao Henrici filio, vt suprà retuli. Vnde deducitur, priuationem illam successionis Regni non comminari ab Innocentio III. ob crimen læsæ Maiestatis in fratrem admissum, sed ob negligentiam in voti solutione.

6. Quare hac interpretatione omissâ dicendum est, filium priuari posse successione paterna, nec querelâ inofficiosi ipsum impugnare posse patris dispositionem, si grauamini iniuncto à patre ipse consentiat, posseque sub contraria conditione exhæredari, *l. non putauit* 8. §. *si quis sua manu, ff. de bonor. possess. contra tab.* argumento legis *multi non nota, ff. de liber. & posth. l. cùm dubitationis, C. de transact.* docent Covar. *in cap. Raynuntius, §. 2. de testam.* Menchaca *de success. creat. lib. 1. §. 10. num. 529. ff. de condit. & demonstr.* Valdes *ad Roderic.* Suarez *in l. quoniam, ampliat. 10. C. de inoffic.* Vnde cùm onus adimplendi votum in præsenti casu filio assentienti iniunctum fuisset, ibi, *assumpto crucis signaculo promisisti*; ideo rectè potuit per Innocentium III. priuari ipsa successione paterna, si patris voluntati non paruit, cui promisit expressè votum adimplere. Ita docuerunt Covar. *in dict. cap. si haredes, num.* 8. *de testam.* Peralta *in l. 3. §. qui fideicommissum, ff. de hared. instit.* Molina *lib. 1. de primog. cap. 5. n. 5.* Pereyra *de manu Regia cap. 14. num. 6. fol.* 132. Gregorius *in l. 4. glos. 3. titul. 15. partit. 2.* Bened. Pinellus *lib. 2. select. cap. 8. num.* 17. Cyriacus *tom. 3. controu.* 401. *ex num.* 24. Huic priuationi propter negligentiam adimplendi votum à patre emissum à se sponte susceptum, consequens erat interminatio anathematis, quâ censurâ plerunque Romanam Ecclesiam vsam in supremos Principes contumaces, iure certum est, vt constat ex exemplis adductis à Corjolano *in breuiario, anno* 1523. & ex suprà adductis *in capite nouit, de iudiciis.* Etiam consequens erat comminatio priuationis Regni, seu iuris ad illud, si Andreas contumax esset, & renuisset votum quod adimplere promiserat, soluere, *capite alius, cum sequent. 15. quastion. 2. cap. venerabilem 34. §. vnde, de elect. capite licèt, de foro compet. capite excommunicamus 13. §. moneantur, de haret. capite vltimo, de pœnis, capite ad Apolica, de re iudic. libro 6. Clement. vnic. de iureiurando, extrauag. vnic. vers. Sanè,* Ioannis XXII. *ne sede vacant.* Probant, & variis historiis illustrant plures congesti à Barbosa *tom. 6. in select. ad textum in capite si Papa 6. 40. distinct.* Pereyra *de manu Regia, praelud. 2.* Diana *part. 1. tract. 2. resol.* 122. & *p. 10. tractat. 6. & in additis ad eandem partem tract. 1. resol.* 5. quibus addendi sunt Baronius *anno* 751. Antonius Augustinus *in epit. lib. 1. titul. 16.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. capite 13. ex numero* 39. Coqueus *in Antimorn. fol.* 21. Leo *contra Vvaramundum, capite* 10. Zypeus *in hiatu Cassan. fol. 17. & 20.* Bellarminus *in prolog. lib. de potest. Papa.* Solorzanus *tom. 1. de iure Indiar. lib. 2. cap. 22. ex num. 22. & cap. 23. & 24.* Salcedo *lib. 3. de regim. Princ. cap. 10. differt. 36. & capite 19. differt. 41.* Lantdmeter. *lib. 3. de veteri mon. cap. 3. §. Transeo,* Marius Curellius *de Eccles. libert. lib. 2. quast. 4. num. 72.* Cardinalis Iacobus, & Petronius *in concione ad Populum Francia*, quæ Latina extat *in continuat. hist. Tuani, lib. 8. ad annum 1615. pag.* 490. Illustr. Ramos *ad Alexand. VII. pro Episcop. Lusit. propos. 5. num.* 22. Vnde cùm adeo grauis causa adesset in præsenti casu, videlicet violatio fidei patri datæ, & contumacia in non adimplendo votum expeditionis in Terram sanctam, ideo Innocentius III. comminatur priuationem non solùm successionis paternæ, verùm & iuris, si quod habiturus esset Andreas ad Regnum Hungariæ, defuncto fratre sine liberis. De obligatione adimplendi votum à defuncto emissum agit Marinis *lib. 1. resol. cap.* 165. qui ex aliis resoluit, successorem non teneri vota personalia adimplere, realia verò omnino, & ad id compelli posse per iudicem ecclesiasticum.

CAPVT VII.

Innocent. III. *Trecen. Episcopo.*

MAgnæ deuotionis indicium, & synceræ in Christo tuæ fidei esse credimus argumentum, quod vt nouissima tua Domino consecrares, nec senectutis iam

iam imminentis incommoda, nec discrimina viæ, nec dubia fides, & inconstans inconstantia pelagi terruerunt, quin pro salute animæ tuæ ac libertate Trecen. Eccles. & deuotione terræ natiuitatis Domini Hierosolymitanas prouincias te disponeres visitare. Cùm enim Trecen. Ecclesia (sicut ex tua relatione didicimus) contra ecclesiasticam libertatem indebitis grauaretur angustiis, & pressuris, nec per alium quàm per N. quondam [b] Campaniæ Comitem, tum in vltramarinis partibus constitutum, afflictionibus eiusdem Eccles. posse crederes de facili subueniri, confisus de liberalitate ipsius, quem si ad eum accederes, tibi super necessitatibus Eccl. tuæ credebas humiliter prouisurum, præter consilium charorum tuorum ad ipsum proposuisti accedere, ac in signum peregrinationis, & deuotionem terræ Orientalis, crucem Domini [c] assumpsisti. Licèt autem vt non vacuus in conspectu Domini appareres, sed aliquos tecum manipulos in aream Domini cum exultatione deferres, sermonem ad populum feceris, vt aliqui tecum assumpto crucis signaculo subirent itineris grauitatem, vix tamen vnus inter omnes apparuit, qui verbum tuum reciperet, & impleret: tu verò vt laudabile propositum fine clauderes meliori, viam aggressus, cùm [d] Placentiam peruenisses, super morte ipsius Comitis tristes recepisti rumores: propter familiam tamen dissimulato mœrore, progressus in Thusciam quosdam familiares tuos obuios habuisti, qui te volebant inuitum etiam ab itinere reuocare, asserentes iter tuum nec tibi, nec vltramarinis partibus expedire, cùm Gallicanis omnibus exinde redeuntibus, terra illa defensanda in Theutonicorum manibus remansisset. Quamvis autem super morte ipsius Comitis immensam tristitiam concepisses, & [e] præcipuam inintentionem tuam esse conspiceres iam frustratam, noluisti tamen sine consilio Apostolicæ Sedis, quæ disponente Domino cunctorum fidelium mater est, & magistra, ad propria remeare. Ingressus igitur postmodùm Vrbem, & in nostra præsentia constitutus, intentionis tuæ propositum, ac statum Trecen. Eccl. nobis humiliter expressisti, nostrum, & fratrum nostrorum consilium cum deuotione requirens. Venerabilis etiam frater noster [f] Senonen. Archiep. Metropol. tuus statum Trecen. Eccles. & dispendium, quod ex absentia tua incurrere poterat, semel, & iterum nobis per suas litteras intimauit: propter quod disposuimus deliberare cum fratribus, an cum eadem Trecen. Eccl. misericordiam faceremus, te ad gerendam ipsius solicitudinem remittentes; an (sicut tenebaris ex voto) te iter arreptum perficere pateremur; & vtrum horum, tam saluti tuæ, quàm terræ Orientali potius expediret. Et quidem tria præcipuè duximus in hoc negotio attendenda: quid liceat, quid deceat, quid expediat. Quid liceat secundùm æquitatem: quid deceat secundùm honestatem: quid expediat secundùm vtilitatem. Sanè non videbatur contra votum, & tam laudabile propositum, licitum vt venires, cùm vox exclamet [g] prophetica: Vouete, & [h] reddite Domino Deo vestro: vt primum ad consilium, secundum verò ad Imperium referatur. Et in [i] Euangelio: Reddite quæ sunt Dei, Deo. Votum enim istud non est dubium esse Dei, cui te obligaueras vouendo. Sed nec decere quomodolibet videbatur, cùm sit scriptum in Euangelio: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est Regno Dei. Et in [j] Genesi vxor Loth, quæ retro respexit, in salis statuam legatur fuisse conuersa. Et in actibus [k] Apostolorum, Anania, & Sapphira, qui abierunt retrorsum, sancto Spiritui mentientes, à conspectu Apostolorum Principis mortui scribantur successiuè delati. Præterea non videbatur aliquatenus expedire, cùm ex absolutione tua, si fieret, scandalum posset laïcorum mentibus generari, dicentium: Vbi est Deus clericorum? Et hoc exemplo credentium se ad voti obseruantiam non teneri, quod viderent per Ecclesiarum Rectores Apostolicæ Sedis auctoritate deponi, per quod graue dispendium terræ Orientali contingeret prouenire. Quod enim agitur à Prælatis, facilè trahitur à subditis ad [l] exemplum: iuxta quod Dominus inquit ad Moysem [m] in Leuit. Si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit, facit delinquere populos. Verùm ætatis iam in te senescentis defectus; & canities, quæ vix labores, & dolores suos tolerare poterit, etiam in quiete, in contrarium allegabant; & Ecclesiæ Trecen. suspiria, cui vinculo pastoralis solicitudinis alligatus, sine ipsius assensu votum peregrinationis emittere forsitan non debueras; & dicti Metropol. tui, qui nos, vt Trecen. Eccles misereremur, solicitè inuitabat, instantia nos in partem contrariam non modicùm inducebant. Ipsum etiam, quod ex sui forma sanctum & ho-

neſtum votum erat, ex perſona vouentis minùs licitum videbatur: quæ licèt pennas habeat, quibus ſatagat aduolare, ita tamen adſtrictæ ſunt nexibus præſidentis, vt liberum non habeat abſque ipſius permiſſione volatum. Cùm enim iuxta ſacrorum [a] canonum inſtituta clericus abſquè Epiſcopi ſui licentia peregrinari non debeat, & Epiſcopus non minùs, immò potiùs Sedi Apoſtolicæ ſit adſtrictus, videri poterat, quod abſque eius generali, vel ſpeciali licentia votum peregrinationis, quo te tamdiu abſentares, emittere non deberes. Minùs etiam votum ipſum terræ Orientali videbatur expediens, quæ plus pugnatorum ſubſidium, quàm clericorum, quos & officium, & diſſuetudo reddit imbelles, miniſterium in inſtantis articuli neceſſitate requirit. Quamuis enim orationibus tuis, & aliorum terra illa vehementer indigeat, quia tamen iam impletum eſt verbum Dei dicentis: Venit hora, & nunc eſt, quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem. Et infrà: Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu, & veritate oportet adorare. Videri poterat, quod non minùs in Eccleſia tua, quàm in terra Orientali proficeres piis orationibus apud Deum in his, quæ pro liberatione ipſius iuſtè, ac humiliter poſtulares. Et vtinam cum Moyſe poſſes in montem aſcendere, vt te manibus extenſis orante, Ioſue pugnans in ſolitudine Amalechitas in ore gladij ſuperaret. Credebatur etiam quod terræ Orientali magis accederet, ſiquod in tuis, & tuorum clericorum procurationibus fueras impenſurus, ſecundum alicuius religioſi arbitrium transferretur in ſubſidium bellatorum. Cùm igitur in lege veteri, in qua non minùs præceptum Domini obligabat, quàm votum hodie obligat in Eccleſia, primogenita, quæ Domino mandabantur offerri, quædam redderentur Domino, vt primogenita Leuitarum; quædam redimerentur, vt aliarum tribuum, quædam [o] commutarentur in aliud, ſicut primogenitum aſini, quod oue commutabatur: ex hoc attendentes, quod votum etiam commutari poſſit in opus aliud pietatis, præſertim cùm bonæ memoriæ [p] A. Papa prædeceſſor noſter votum peregrinationis etiam redimi poſſe, vel in aliud commutari [q] reſponderit requiſitus: non curantes quid os iniqua loquentium loquatur, dum tamen non recedamus à tramite veritatis, cùm ſecundùm Apoſtolum gloria noſtra ſit teſtimonium conſcientiæ noſtræ: & ſcandalum non curantes, præſertim quia non in tenebris, ſed in luce procedimus: de illius auctoritate ſecuri, qui cùm audiſſet à diſcipulis, Nonne ſcis quia Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt? Reſpondit: Sinite illos, cæci ſunt, duces cæcorum. Et iuxta Apoſtolum: Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem: tibi pro te, & ſex famulis tuis de communi fratrum noſtrorum, & tam Archiepiſcoporum, quàm Epiſcoporum, & aliorum prudentium conſilio, quos per Dei miſericordiam nobiſcum multos præſentes habuimus, licentiam concedimus votum peregrinationis taliter commutare, vt omnes expenſas, quas fueras in eundo, morando, & redeundo facturus, alicui religioſo committas in neceſſarios vſus terræ illius ſine diminutione qualibet transferendas. Sic enim & Orientali prouinciæ, quæ plus tuis, quàm te in articulo neceſſitatis inſtantis indiget, tua ſubuentione proficies, & Trecen. Eccl. tuâ præſentiâ, & regimine vtiliùs prouidebis: ac per hoc animæ tuæ ſalubriùs conſuletur. Laborem etiam laboribus recompenſes, ſoliciriùs inſtando vigiliis, deuotiùs vacans orationibus, & ieiuniis fortiùs te exercens, ac ſuper grege tuo vigilans ſolicitudine paſtorali. Ad hanc autem indulgentiam tibi de benignitate Sedis Ap. faciendam id etiam ſpecialiter nos induxit, quod iter tuum iam non videbatur vltramarinæ prouinciæ fructuoſum, à qua ferè omnes Galli remearunt. Et cùm pro ſalute animæ tuæ, ac libertate Trecen. Eccl. per prædictum Comitem aſſequenda præcipuè votum peregrinationis emiſeris, eo ſublato de medio, quia ceſſauerunt cauſæ, faciliùs [r] ceſſare potuit & effectus. Nulli ergo, &c. Datum Lateran. Idibus Martij.

NOTÆ.

1. [a] *Trecen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap. 5.* & in epiſtolis Innocentij III. editis Coloniæ, *fol. 32.* ex quo regeſtro ita reſtituo litteram huius textus. Epiſcopus hic Heruæus dictus Eccleſiam Trecen. rexit ex anno 1193. vſque ad annum 1223. de eo agitur *in cap. 25. de preb. capite dilecti 55. de appellat.* Eius præclaram vitam exprimit epitaphium, quod in eius ſepulchro legitur, & referunt Fratres Sammarth. *tom. 3. Galliæ Chriſt. fol. 182.*

[b] *Campania.*] Campania, campeſtris, & plana Prouincia, vnde illi nomen eſt, vt notaui *in cap. 1. de corpore vit.* diuiditur in ſuperiorem, & inferiorem: ſub inferiori Tricaſſes, Ioignij, Baſſignij, Valages; in ſuperiore 2.

petiore territorium Pertensi collocatur. Primus Campaniæ Comes fuit anno 999. Hugo, vel Eudo, Theobaldi Blesensis filius è sorore Conradi II. Imperatoris. Comitatus autem hic Coronæ Franciæ primùm accessit sub Philippo Pulchro per connubium cum Ioanna filia Henrici Comitis Campaniæ. Ex Philippo nati sunt Ludouicus, Hutinus, Philippus Longus, & Carolus Bellus, qui omnes successiue in Gallia regnarunt. Ludouicus autem vnicam filiam reliquit, quæ successit in Regno Nauarræ, non tamen in Comitatu Campaniæ, & Bryæ, quia Coronæ dicebantur annexi, quemadmodum postea anno 1361. Ioannes Rex indissolubiliter vniuit, vt refert Altesserra *de Ducibus & Comitibus, cap.* 12.

[c] *Crucem Domini assumpsisti.*] Iuxta morem fidelium, quem referam, & illustrabo in textu sequenti.

[d] *Placentiam.*] De qua vrbe nonnulla adduxi *in cap. final. de iuram. calum.*

[e] *Præcipuam intentionem.*] Cùm votum Episcopus suscepisset non solùm pro salute animæ suæ, verùm etiam vt consuleret Ecclesiæ propriæ apud Comitem Campaniæ.

[f] *Senonensis.*] Michaël videlicet, qui obiit anno 1199. De Ecclesia Senonensi nonnulla adduxi *in cap.* 6. *de constit.*

[g] *Prophetica.*] *Psalm.* 75. *vers.* 12. ibi: *Vouete & reddite Domino vestro omnes, qui in circuitu eius affertis munera.*

[h] *Reddite.*] *Matthæi cap.* 12. *vers.* 17.

[i] *Euangelio.*] *Lucæ cap.* 9. *vers.* 62.

[j] *Genesis.*] *Cap.* 19. *vers.* 26.

[k] *Actibus Apostolorum.*] *Cap.* 5. *vers.* 5. & 10.

3. [l] *A subditis in exemplum.*] Consonat caput 3. *hoc tit. in* 2. *collect.* Efficaciam exempli & imitationis superiorum in populis sibi subiectis, & quod magis illorum facta, quàm leges, & edicta in componendis, & corrigendis subditorum moribus operantur, satis probat Claudianus ibi:

——— Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, vt vita regentis:
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Qui vltimus versus iam in adagium transire videtur, vt constat ex noua eorum collectione apud Erasmum, & *cap.* 19. *Eccles.* legitur: *Secundùm Iudicem populi, sic & ministri eius; & sicut Rector ciuitatis, tales inhabitantes in ea.* Faciunt Plato *lib.* 8. *de Repub.* Plerunque accidit vt ij, qui subsunt, mores eorum exprimant, sub quorum Imperio degunt. D. Chrysostomus *de sacerd. serm.* 3. *capite* 14. Solet enim ciuium multitudo suorum Principum mores tanquam exemplar aliquod intueri, & ab illorum ratione sese effingere. Cassiodorus *lib.* 3. *epist.* 12. *Publici decoris mater est mens regentis; & quale fuerit dominantis arbitrium, talem parit libertatis aspectum.* Faciliùs quippe (si dicere fas est) erraret natura, quàm dissimilem sui Princeps possit formare Rempublicam. Plura congessit Solorzanus *embl.* 29.

4. [m] *Leuitico.*] *Cap.* 4. *vers.* 3.

[n] *Sacrorum canonum.*] *Cap. non oportet, de consecr. dist.* 5. Concilium Cabilon. sub Carolo, *can.* 44. Presbyteros Romam, siue Turonum absque licentia Episcopi sui pergere, decreuimus inhibendum: immò nec laïcis licebat sine litteris proprij Episcopi peregrinari, *dicto cap. non oportet*: cuius prohibitionis rationem tradit, & illustrat Sauarus *ad Sidonium lib.* 1. *epist.* 5. *vers. Priusquàm.*

[o] *Commutaretur.*] Iuxta tradita suprà *in cap.* 1. *hoc tit.*

[p] *A. Papa.*] Alexander III. videlicet, transcriptus *in dicto cap.* 1.

[q] *Respondit.*] *Cap.* 15. *Diui Matthæi.*

[r] *Cessare debuit.*] *Cap. cùm cessante, de appellat.* Illustrat Balboa *in cap.* 8. *de iureiur.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu communiter deducitur, posse Pontificem iustâ ex causâ commutare votum peregrinationis ad Terram sanctam in eleemosynas, ieiunia, & similia opera: quæ sententia licèt verissima sit, cùm Pontifex non solùm quodcunque votum possit commutare, verùm & relaxare; tamen in præsenti casu nullam commutationem fuisse necessariam, siquidem votum nullum erat, ex duplici causa probatur. Prima, quia votum Episcopi Trecen. inualidum erat, quia irrequisito Pontifice; & absque licentia proprij Metropolitani, non poterat Episcopus deserere propriam Ecclesiam, & tam longinquam peregrinationem vouere, vt docuerunt Syluester *verbo Votum* 3. *q.* 1. *num.* 4. Azor *p.* 1. *instit. lib.* 11. *cap.* 16. *q.* 2. Fillincius *tract.* 26. *cap.* 6. *num.* 169. & hoc votum esse inualidum, quia materia est iure naturali, & diuino prohibita, post Paludanum, Angelum, Sanchez, & alios docet Thomas Hurtado *tom.* 1. *de resid. resol.* 13. *num.* 5. Ergo Episcopus Trecensis nulla indigebat relaxatione, aut commutatione Pontificis. Secunda, quia cessante causa propter quam votum emittitur, cessat eius obligatio, vt post Suarium & Sanchez probant plures congesti à Barbosa *hic*, Balboa *in cap. si verò* 8. *num.* 75. *de iureiur.* Sed in præsenti specie cessauit causa peregrinationis, vt constat ex illis verbis: *Ad hanc autem indulgentiam tibi faciendam specialiter nos induxit, quod cùm pro libertate Trecensis Ecclesiæ per dictum Comitem assequenda præcipuè votum peregrinationis emiseris, eo sublato de medio, quia cessauere causa, faciliùs potuit cessare & effectus.* Ergo si ex hac duplici causa nullum erat votum in præsenti casu emissum ab Episcopo Trecensi, ad quid necessaria fuit Pontificis commutatio, seu relaxatio. Agnouerunt difficultatem repetentes in præsenti, Sanchez, Suarez, Azor, & alij relati à Barbosa *in collect. ad hunc textum*: quibus omissis Hurtado *vbi suprà, numero* 31. asserit, in præsenti casu necessariam fuisse commutationem, quia votum validum fuit, si non absolutè, conditionaliter, si Papa licentiam præbuisset: vnde quia propter conditionem imbibitam obligatus fuerat, necessaria erat commutatio, ne scandalizarentur laïci, & dicerent: *Vbi est Deus clericorum?* ex hocque exemplo crederent, quod non tenebantur ad voti obseruantiam. Quare cùm votum hoc validum esset sub conditione, si Papæ placuerit, tenebatur Episcopus requirere Pontificis consensum: & quia Innocentius non consensit, quia ex parte cessauerat causa voti, necessaria fuit commutatio obligationis Episcopi, quatenus ex sua parte votum implere tenebatur. Sed hæc interpretatio facilè refellitur; nam Innocentius III. nullam facit mentionem consensus à se præstiti, aut 5.

præstandi tacitè, vel expresè; immò ex textus serie constat, Episcopum non solùm votum emisisse, verùm & iter arripuisse, Placentiamque peruenisse, nullâ expectatâ Pontificis licentiâ; nec Innocentius inde conqueritur, aut se consensisse tacitè, vel expresè innuit. Quare verius credo, Episcopum absolutè votum peregrinationis emisisse, nullâ habitâ relatione ad licentiam Pontificis tacitam, vel expressam. Quare eâ solutione omissâ ex historia illius temporis vera interpretatio præsentis textus petenda est. Temporibus enim Innocentij III. dum de expeditione in Terram sanctam solerter agebatur, non solùm laïcos, verùm & Episcopos inuitari ad eam expeditionem, constat *ex cap. non est, hoc tit.* & variis Innocentij epistolis, refertque Spondanus post Baronium *anno* 1199. *& sequenti*; vnde eo tempore licitum erat votum in Hierosolymitanum subsidium facere & adimplere ab Episcopis, inconsulto R. Pontifice, vt docent *in cap. scripturæ, hoc tit.* Butrius *num.* 4. Abbas *num. vlt.* Cardinalis, & alij relati à Thoma Sanchez *lib.* 4. *summæ, cap.* 25. Vnde licitè, & validè iuxta morem illius sæculi potuit Episcopus Trecensis votum Hierosolym. emittere, tenebaturque illud adimplere, nisi à Pontifice iustis ex causis, vt in præsenti casu contigit, fuisset commutatum. Pro secundæ difficultatis solutione varia adduxerunt relati à Barbosa *in præsenti*, Balboa *in cap. si verò, num.* 73. *de iureiur.* Trullench 2. *p. in Decal. lib.* 2. *cap.* 2. *dub.* 4. *num.* 12. Stunica *de voto cap.* 4. *num.* 104. distinguentes inter causam impulsiuam, & finalem; ita vt in præsenti specie causa adeundi, videndique Comitem Campaniæ esset impulsiua, & non finalis; & ita eâ deficiente, adhuc persistebat obligatio adimplendi votum. Sed faciliùs responderi potest asserendo, in præsenti specie duplici ex causa Episcopum votum emisisse. Prima, præcipuaque ob salutem animæ propriæ: secunda, vt de libertate Ecclesiæ Trecensis ageret cum Comite Campaniæ. Vnde licèt per mortem ipsius Comitis hæc secunda causa deficeret, prima tamen, præcipuaque, videlicet expeditio in Terram sanctam, adhuc vigebat. Vnde necessariò propter eam votum implendum erat, nisi a Pontifice ex rationibus in præsenti adductis commutaretur: & ita apparet commutationem necessariam fuisse, rectèque ex hoc textu Doctores deducere, Pontificem posse commutare votum, etiam Hierosolymitanum, in ieiunia, eleemosynas, & similia opera pia.

CAPVT VIII.

Idem *Cantuarien.*[a] *Archiepiscopo.*

QVod super his Sed. Apost. consulere decreuisti, quorum exequutio spectat ad officium pastorale, f. t. in Domino commendamus, sperantes, quod per responsionem nostram instructus, diligentiùs ea exequeris. Quæsisti sanè de his, qui in succursum Terræ sanctæ[b] signo crucis assumpto, propter infirmitatem, vel paupertatem, vel aliam iustam causam votum peregrinationis non possunt vtiliter adimplere, quid tibi sit faciendum, cùm per A. s. sine districtione receperis in mandatis, vt eos, & qui signum crucis assumptum abiecerunt, ad resumptionem ipsius, & executionem voti per cens. eccl. ap. rem. compelleres, non obstante aliquâ indulgentiâ, si qua fortè per surreptionem à prædec. nostro fuerat impetrata. Nos autem inquisitioni tuæ t. respondemus, quod debiles, & inopes magis illuc in defectum, quàm ad profectum accedunt: cùm isti pugnare non possint, & illi mendicare cogantur; nisi fortè sint Nobiles, & Magnates, qui suis secum expensis bellatores adducunt; vel artifices, & agricolæ, qui de laboribus suis sibi possunt acquirere necessaria, & Terræ subsidia ministrare, quamuis non multi talium propter breuitatem possessionum, & paucitatem inhabitantium sint opportuni. Verùm credimus distinguendum inter illos, qui temporalem; & eos, qui perpetuam impedimenti causam creduntur habere: quòd primis est indulgenda dilatio, secundis autem est redemptio iniungenda; ac rerum facultate pensatâ, quas possent, aut quas facturi essent expensas, personarum præterea recompensato labore, in subsidium Terræ sanctæ transmittant, exequentes per alios, quod per se nequeunt adimplere. Rursus inter illos, qui pro defensione Terræ sanctæ votum peregrinationis emittunt; & eos quibus pro satisfactione suorum criminum iter peregrinationis iniungitur, credimus distinguendum: quod circa primos plus Terræ sanctæ succursus, & circa secundos plus labor itineris secundùm intentionem vouentis, vel pœnitentis debet attendi. Vnde si quis hoc modo vouentium est inutilis ad pugnandum, quamvis habilis ad eundum, melius est redimere votum, quàm expensas consumere: quod & de pœnitente, qui propter debilitatem non potest iter iniunctum peregrinationis implere, sanè valet intelligi; non autem de illo, qui quamuis sit impotens ad bellandum, potens tamen est ad eundum. Super his autem diligens discretio est adhibenda, ne quid prece vel pretio, amore, vel odio, siue occasione quacunque contra salutem animæ, vel vtilitatem Terræ quomodolibet attentetur. Vnde per viros religiosos, & prouidos dispen

dispensationem huiusmodi volumus prouidere. De mulieribus autem hoc credimus obseruandum, vt quæ remanere noluerint, viros suos sequantur euntes. Cæteræ fortè nisi sint diuites, quæ secum in suis expensis possint ducere bellatores, votum rediment, quod vouerunt, aliis ad Terræ sanctæ subsidium singulis secundùm proprias facultates diligenter inductis.

NOTÆ.

1. [a] *Cantuar.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* & *in cap. quod super, de maiorit. & obed. cap. quod super, de fide instrum.* vbi extant aliæ partes huius epistolæ, vt ibi notaui.

2. [b] *Signo crucis.*] Qui arma sumebant pro recuperanda Terra sancta, cruce insigniebantur, vt eo fidentiùs aduersùs crucis hostes dimicarent, & ad omnia pericula crucis, & Crucifixi amore promptiores essent: quare qui nomen dabant illi sacræ militiæ, aut peregrinationem pro expeditione Terræ sanctæ faciebant, vulgò crucem sumere, seu accipere dicebantur. Guillel. Tyrius *lib. 1. de bello sacro*, Petrus Diaconus *lib. 1. chron. cap. 11.* Otho Frising. *lib. 7. cap. 2. Hi omnes è diuersis nationibus, & linguis in vnum corpus adunati, crucem in vestibus portantes, crucis Christi discipulos verbo, & opere se fore prædicabant, ac crucis virtute confisi, contra inimicos crucis in Domino dimicaturi iter aggrediuntur.* Idem *lib. 1. de gestis Friderici, cap. 37. Cunctis, qui aderant, ex priore rumore excitatis, ad accipiendam crucem vltrò occurrentibus, tres accepere eadem hora crucem Episcopi, Henricus Ratisbonensis, Otho Frisingensis, Reginbertus Passauiensis, & Dux Noricorum Henricus, frater Regis, de ordineque Comitum, Nobilium, virorum illustrium innumerabiles.* Qui animum peregrinationis sacræ suscipiendæ habebant, in fronte, vel pectore signum crucis præferebant; qui autem in procinctu erant, inter scapulas retrò ponebant. Robertus monachus *lib. 2. histor. Hierosolym.* Bertholdus *in chron. ad annum* 1006. *Omnes quoque, qui se ad hoc iter deuouerunt, signo crucis seipsos in vestibus notare fecit; quod etiam signum in ipsa carne notatum apparuit.* Neubrigen. *lib. 3. hist. Angliæ, cap. 22.* notarunt Iuretus *ad epist. 173. Iuonis Carnot.* Bosquetus *ad Innocentium III. lib. 3. regestr. 15. epist. 197.* Cruxque illa aliquando erat purpurea, à qua sacri milites cruce signati appellabantur, Carol. Sigon. *lib. 9. de Reg. Ital.* ibi: *Signum eius expeditionis fuit crux è purpureo panno confecta, quam primus è Pontificibus Vrbanus salutaris in signum expiationis indulsit vestibus super dexteram scapulam affingendam.* Vnde qui profecti sunt in eam expeditionem, Crucesignati, & ipsa expeditio Cruciata vocata est. Inde etiam concionatores, qui Reges & alios Principes ad hoc sanctum bellum incitabant, crucem prædicare dicebantur. Concilium Lateran. sub Innocentio III. *in fine*: quam crucis signationem pro recuperatione Terræ sanctæ primùm cœptam sub Vrbano II. referunt Vvillelmus Tyrius *lib. 1. cap. 14.* & Bertholdus *ad annum* 1095. ibi: *Omnes, qui se ad iter deuouerunt, signo crucis in vestibus notari fecit in Concilio apud Claromontem.* Notauit Cironius *in cap. 1. de statu monach. in 5. compil.* Ipse etiam Vrbanus in eodem Concilio omnes Crucesignatos, qui crucem assumpserant, sub peculiari protectione Ecclesiæ Romanæ accepit. Vvillelmus Tyrius *dicto lib. 1. cap. 15.* ibi: *Sub Ecclesiæ defensione, & BB. Petri, & Pauli protectione, tanquam veræ obedientiæ filios recepimus, & ab vniuersis inquietationibus, tam in rebus, quàm in personis statuimus manere securos.* Ordericus Vitalis post relatam Vrbani orationem pro expeditione Terræ sanctæ. Idem Vrbanus II. eandem tuitionem confirmauit *in can. 2. Concilij Claromont.* ibi: *Item placuit, omnia bona eorum, qui Hierosolymas pergunt, semper, & vbique esse salua in pace, & treuga, quousque redierint.* Firmauit etiam Concilium Lateran. sub Callixto II. anno 1122. *cap. 2.* ibi: *Eis, qui Hierosolymam proficiscuntur, & ad Christianam gentem defendendam, & tyrannidem Infidelium debellandam efficaciter auxilium præbuerint, suorum peccatorum remissionem concedimus, & domos, & familias, atque omnia bona eorum in B. Petri & Romanæ Ecclesiæ protectione, sicut à Domino nostro Papa Vrbano statutum fuit, suscipimus. Quicunque ergo ea distrahere, vel auferre, quandiu in via illa morantur, præsumpserint, excommunicationis vltione plectantur.* Idem postea constituit Gregorius Pontifex, vt refert Guill. Neubrig. *lib. 3. hist. Angl. cap. 20.* ibi: *Scilicet vt bona eorum, qui crucem acceperant, cum suis famulis, sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ, nec non Archiepiscoporum, & Episcoporum, atque aliorum Prælatorum Ecclesiæ protectione consistant.* Quare prætextu huius tuitionis ecclesiasticæ, si qua de rebus ad Crucesignatos pertinentibus quæstio moueretur, Episcoporum erat cognitio, qui censuris inuasores obstringebant, vt testatur Iuo Carnot. *epist. 173.* qui cùm diu inde disceptassent, non potuerunt in vnam conuenire sententiam, dicentes, nouam esse institutionem de tuitione ecclesiastica impendenda rebus militum Hierosolymam proficiscentium, nec scire vtrum hæc tuitio ad solas pertineat proprietates eorum, an etiam pertineat ad casamenta eorum; largæque indulgentiæ illis concessæ fuerunt, *cap. excommunicamus, de hæretic.* Vnde D. Bernardus *epist. 322.* ita hortatur ad hoc bellum suscipiendum Clerum, & populum Spirensem: *Habes nunc fortis miles, habes vir bellicose vbi dimices absque periculo, vbi & vincere gloria, & mori lucrum: si prudens mercator es, si conquisitor huius sæculi, magnas quasdam tibi nundinas indico; vide ne pereant. Suscipe signum crucis, & omnium pariter, de quibus corde contrito confessionem feceris, indulgentiam obtinebis. Materia ipsa si emitur, parui constat; si de voto assumitur, humero valet sine dubio regnum Dei: bene ergo fecerunt, qui cœleste signaculum iam susceperunt.* Plura de ipsis Cruciatis, & hac sancta expeditione congesserunt Grethserus *lib. 2. de cruce, cap. 58.* & *p. 2. lib. 2. cap. 10.* & *p. 13. de Cruciatis*, Beyerlinch. *tom. 6. in Theatr. verbo Peregrinatio*, Iuretus *ad epist. 173. Carnot.* Baronius *anno* 1095. Mornacius *in l. 4. C. de prec. Imper. offer.* P. Marcha *in not. ad Concilium Claromont. pag. 418.* & *in concord. sacerd. lib. 4. cap. 15.* & *lib. 5. cap. 21.* & in locum horum Crucesignatorum successerunt officiales, & ministri S. Officij, qui illorum priuilegiis fruuntur. Bobadilla *tom. 1. polit. lib. 2. cap. 18. num. 35.* Carleual. *de iudic. tom. 2. tit. 1. disput. 2. num. 427.*

CAPVT

CAPVT IX.

IN hoc textu tantùm proponitur explicatio antecedentis, seu potiùs pars ipsius est, ideoque eidem Præsuli in eo rescribitur, & tantùm aliqua dubia, quæ circa votum vltramarinum, & eius commutationem, seu redemptionem oriri poterant, resoluuntur; quare illum omitto, per eadem tamen verba refertur in tertia compilatione, *sub hoc tit. cap.* 5. & eius commentarium petendum est ex traditis *in cap.* 1. *hoc tit.*

CAPVT X.

Idem *Gebennensi* [a] *electo.*

PEr tuas nobis litteras intimasti, quod cùm in [b] Gratianopolitana Ecclesia suscipiendi habitum regularem votum solenniter emisisses, & postmodùm promisisses in [c] manibus Episcopi eiusdem Ecclesiæ, te infra duos menses postquam ab Apostolica Sede rediisses, ad quam eo tempore accedebas, votum quod emiseras, impleturum, ac termino ipso transacto, non curasses quod voueras adimplere, tandem existens in voti transgressione huiusmodi, vocatus fuisti ad regimen Ecclesiæ Gebennensis; super quo à nobis tuæ saluti postulas prouideri. Nos igitur discretioni tuæ breuiter respondendo consulimus, quatenus si tuam omnino sanare desideras conscientiam, regimen resignes Ecclesiæ memoratæ, ac reddas Altissimo vota tua. In hoc tibi gratiam facientes, quod si Capitulum eiusdem Gebennensis Ecclesiæ te postmodum canonicè duxerit eligendum, concedimus vt electionem recipias taliter de te factam. Datum Signiæ VI. idus August. Pont. nostri anno XVI.

NOTÆ.

1. [a] *GEbennensi.*] Ita legitur in epistolis Innocentij III. editis à Bosqueto *lib.* 4. *regestr.* 16. *epist.* 93. ex quo restituo litteram huius textus. Gebenna, seu Geneua, aliàs Cebena, est vrbs Galliæ, in Prouincia Viennensi, inter Aruernios, & Helvios montes, de qua Lucanus

—— quà montibus ardua summis
Gens habitat canâ pendens è rupe Gebennas.

Apud quam propter Lemanum lacum Rhodanus flumen intumescit, vt refert Papirius Masonius *in descript. Gall. fol.* 357. Habuit olim Ecclesiam Cathedralem D. Petro dicatam, sed cùm ciuitas illa esset ab hæreticis occupata, Sedes Episcopalis translata fuit Annessium Sabaudiæ oppidum. Cùm eius Episcopus postulatus esset in Archiepiscopum Ebredunensem, vt constat ex epistola 175. & 176. ipsius Innocentij *lib.* 3. electus fuit Episcopus, cui in præsenti rescribit Innocentius.

2. [b] *Gratianopolitana.*] Vrbs Gratianopolis est in Gallia, iuxta Voconios Allobrogum fines, antiquitus vocabatur Culato, seu Cullarona, vsque ad tempora Diocletiani & Maximiani, vt referunt plura de ea adducentes Ioannes Chenu *in chron. Galliæ, fol.* 481. Papirius Mason. *in descript. Gall. fol.* 427. cuius Ecclesia erat olim canonicorum Regularium, vt refert Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. Regul. cap.* 33. *num.* 13.

[c] *Manibus.*] Gerondi videlicet, qui fuit primus Abbas Cluniacensis, demùm Episcopus Valentinus, & tandem Patriarcha Hierosolymitanus.

COMMENTARIVM.

PRæsens textus, quatenus in eo docetur, eum qui emisit votum religionis, & fuit negligens in eo implendo, Episcopum electum debere votum adimplere, renunciato Episcopatu, difficilis meritò visus est Interpretibus ex eo, quia vt suprà probaui *in cap.* 1. *hoc tit.* non est fractor, 3.
seu transmissor voti, qui illud in melius commutat, & perfectius bonum: vnde cùm Episcopi status sit perfectior, quàm religiosi, vt latè probat Hallierius *in vindiciis, cap.* 8. *cum sequent.* videbatur in præsenti specie ritè & rectè votum impletum, si acceptauit Episcopatum, qui votum emiserat religionis, commutato ipso voto in statum Episcopalem. Pro cuius difficultatis solutione varia adduxerunt Garaña *in præsenti*, Balboa *in cap.* 3. *de iureiur. num.* 71. Sed illorum sententiis omissis dicendum est, Episcopum consecratum, seu confirmatum, non posse religionem ingredi inconsulto Romano Pontifice, propter vinculum matrimonij contracti inter ipsum, & Ecclesiam, *cap. nisi cùm pridem, de renunc.* probant Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 1. *cap.* 19. Stunica *de voto q.* 3. *ex num.* 3. Basseus *verbo Religio* 2. *num.* 1. Castropalao *tom.* 3. *oper. moral. tract.* 16. *disput.* 1. *punct.* 7. §. 1. Marquez *in orig. Eremit. cap.* 6. §. 6. Garcia *in polit. regul. tract.* 2. *difficult.* 2. *dub.* 2. Soza *in Episc. relig. fol.* 27. *num.* 92. Cellotius *de hierarch. lib.* 9. *cap.* 13. Electus verò potest religionem ingredi, quia adeo non est ligatus prædicto matrimonij vinculo: & si votum religionis fecit antequam promoueretur in Episcopum, non potest illud adimplere inconsulto Pontifice, si confirmatus, aut consecratus reperiatur, ex eadem ratione; si verò tantùm electus, vt in præsenti casu, reperiatur, tenetur

netur votum adimplere ingrediendo religionem, quia acceptatio Episcopatus non est votum, neque ex voto ipsius electi fieri debet, iuxta textum *in cap. in scripturis* 8. *q.* 1. *l. si in quemquam* 39. *C. de Episcop. & cler.* & ita ex parte acceptantis non adest votum de meliori, aut perfectiori statu; quare qui votum religionis emisit, non liberatur ab eius obligatione, etsi in Episcopum eligatur; teneturque religionem ingredi, & si postea eligatur in Episcopum, aut rata habeatur prior electio, potest confirmari, & consecrari in Episcopum; quia non est incompatibilis religiosus status cum Episcopali dignitate, vt probat Soza *in tract. de Episcop. religios.*

CAPVT XI.

Honorius III. *Salisbariensi,* [a] *& Bregadensi Præpositis.*

POstulastis per nostras litteras edoceri, an vobis professis ordinem regularem, quorum alter cruce signatus est, & reliquus crucis charactere desiderat [b] insigniri, liceat vicesimam prouentuum Ecclesiarum vestrarum, deputatam succursui Terræ sanctæ deferre vobiscum, vt per vos proficiat illius terræ succursui, qui parati estis personas vestras exponere seruitio Iesu Christi; præsertim cùm multi exemplo æmulationis laudabilis prouocati, ad currendum post vos viriliter accingantur, præliaturi prælium Domini contra gentes. Quia verò liberationi Terræ illius totis viribus aspiramus, disc. v. p. A. s. m. quat. si Ecclesiæ vestræ aliàs per absentiam vestram enormiter non lædantur, & vos vtiles fueritis terræ Domini verbo pariter, & exemplo, quod conscientiæ vestræ duximus relinquendum, dimissis procuratoribus idoneis in Ecclesiis vestris, potestis, & tenemini votum peregrinationis adimplere, ac sic potest in vsus vestros transire vicesima Ecclesiarum vestrarum deputata subsidiis Terræ sanctæ.

NOTÆ.

1. [a] *Salisbariensi.*] Ita restituo epigraphen & litteram huius textus ex quinta compilatione Honorij III. vbi *in cap.* 1. *de statu monach.* reperitur præsens textus: adeò tamen corrupta est secunda pars huius inscriptionis, vt cognosci non possit de quo Præposito in eo agatur. Cironius in eius notis existimat, legendum esse *Readingensi,* quia vrbs Reading dicta, est in Comitatu Barcheriæ, in diœcesi Salisbariensi Angliæ, de qua diœcesi nonnulla notaui *in cap.* 28. *de appellat.*

[b] *Insigniri.*] Iuxta formam illustratam *in cap. quod super, hoc tit.*

2. [c] *Vicesimam.*] Iuxta dispositionem Concilij Lateran. sub Innocentio III. celebrati, vbi de huiusmodi fructuum parte pro expeditione Terræ sanctæ assignanda ita cauetur: *Cupientes autem alios Ecclesiarum Prælatos, nec non clericos vniuersos, & in merito, & in præmio habere participes, & consortes, ex communi Concilij approbatione statuimus, vt omnes omnino clerici, tam subditi, quam Prælati, vicesimam partem ecclesiasticorum prouentuum, vsque ad triennium conferant in subsidium Terræ sanctæ, per manus eorum, qui ad hoc Apostolicâ fuerint prouidentiâ ordinati, quibusdam dumtaxat religiosis exceptis, ab hac prætaxatione meritò eximendis: illis similiter qui assumpto, vel assumendo crucis signaculo sunt personaliter profecturi. Nos autem, & fratres nostri S. Romanæ Ecclesiæ Cardinales plenariè decimam persoluemus: sciantque se omnes ad hoc fideliter obseruandum per excommunicationis sententiam obligatos, ita quod illi, qui super hoc fraudem scienter commiserint, sententiam excommunicationis incurrant.*

TITVLVS XXXV.

De statu Monachorum, & Canonicorum Regularium.

CAPVT I.

Gregorius *Fortunato Episcopo* [a] *Neapolitano.*

THEODOSIVS Abbas monasterij sancti Martini, petitoriâ nobis insinuatione suggessit, quæ habetur in subditis, in domo quondam Martini ex eius voluntate decessorem suum Andream Abbatem monasterium, in quo monachi habitare debeant, construxisse: & quia id in honorem B. Petri Apostolorum Principis,

Principis, & S. Archangeli Michaëlis postulat dedicari, dilectionem tuam præsentibus apicibus duximus adhortandam, quatenus ad prædictum locum cùm postulauerit, ingrauanter accedas, venerandæ solennia dedicationis [b] impendens. Et quotiens necesse fuerit à presbyteris Ecclesiæ tuæ in loco sancto deseruientibus celebrentur [c] sacrificia veneranda Missarum, ita vt in eodem monasterio nec fraternitas tua, nec presbyteri præter [d] diligentiam disciplinæ aliquid molestiarum inferant; aut si quid illic pro diuersorum deuotione commoditatis accesserit, sibi existiment vendicari; cùm monachis in eodem loco deseruientibus debeat proficere quicquid à fidelibus offerri contigerit.

NOTÆ.

[a] NEapolitano.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in ipso Regestro epistolarum D. Gregorij *lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 15. ex quo transcribo præsentem textum. De hac percelebri vrbe egi *in cap.* 2. *de constit.*

[b] *Dedicationis impendens.*] Quia noua monaste-
1. ria sine Episcopi licentia ædificari non valent, *cap. quidam* 10 18 *q.* 2. *cap. monachis* 12. *cum sequenti, eadem quæst.* Antonius Augustinus *in epit. iuris. lib.* 9. *tit.* 1. latiùs dicemus *in cap. final. de relig. domib. num. final.*

[c] *Celebrentur sacrificia.*] Adhuc enim prioribus annis Pontificatus Gregorij Magni monachi ad sacerdotij gradum non ascendebant, sed à presbytero per Episcopum in monasterio constitutum sacramenta accipiebant, diurnaque officia audiebant. D. Gregorius *lib.* 3. *epist.* 18. vbi cùm Mauro Abbati commendaret Ecclesiam sancti Pancratij, præcepit, vt peregrinum illuc presbyterum aduocet, qui sanctissimam Deo hostiam immolet, eumque monasterij sumptibus alat, his verbis: *Ne remotis presbyteris, quibus Ecclesia ipsa fuerat antea commissa, vacare ministeriis videatur, idcirco huius tibi auctoritatis tenore præcipimus, vt peregrinum illic debeas adhibere presbyterum, qui sacra Missarum possit solennia celebrare: quem tamen, & in monasterio tuo habitare, & exinde vitæ subsidia habere necesse est.* Referunt Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti, anno* 610. Hallierius *in vindiciis*, passim notaui iam *in cap. intelleximus. de ætate & qualit.*

2. [d] *Diligentiam disciplinæ.*] Consonat idem Gregorius *lib.* 2. *epist.* 39. vbi Episcopo etiam Neapolitano ita scribit: [Ad prædictum locum cùm postulauerint, ingrauanter accedas, venerandæ solennia dedicationis impendens, vt quotiens necesse fuerit, à presbyteris Ecclesiæ in suprascripto loco deseruientibus celebrentur sacrificia veneranda Missarum, ita vt in eodem monasterio nec fraternitas tua, nec presbyteri præter diligentiam disciplinæ aliquid molestiarum inferant; aut si quid pro diuersorum deuotione commoditatis accesserit, sibi æstiment vendicandum: sed siue aurum, siue argentum, siue prædium, siue vestimentum, omnibus modis constructio præfata possideat, cùm ancillis Dei in eodem loco deseruientibus debeat proficere quicquid offerri ibidem contigerit.] Temporibus enim Gregorij M. omnia monasteria erant subiecta Episcopo, in cuius diœcesi constructa erant. Concilium Aurel. 3. *can.* 18. *De his clericorum personis, quæ de Ciuitatensis Ecclesiæ officio, monasteriis, vel diœcesi, vel basilicis, in quibuscunque locis positis, idest siue in territoriis, siue in ipsis ciuitatibus suscipiuntur ordinandæ, in potestate sit Episcopi, si de eo, quod antè de Ecclesia habebant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia vnicuique facultas suscepti monasterij, diœcesis, vel basilicæ debet plena ratione sufficere.* Vernense *can.* 5. ibi: *Monasteria, tam virorum, quàm puellarum, secundùm ordinem regulariter viuant; & si hoc facere contempserint, Episcopus, in cuius parochia esse videntur, hoc emendare debeat.* Arelat. sub Carolo, *can.* 6. *Prouidendum necesse est cuicunque Episcopo, qualiter canonici viuere debeant, nec non & monachi, vt secundùm ordinem canonicum, vel regularem viuere studeant.* Tullense *part. vltim. cap.* 9. ibi: *Congregationes canonicorum, & monachorum, ac sanctimonialium secundùm canonicam institutionem à propriis Episcopis strenuè visitentur, & eorum Religio, & habitus exquiratur.* Et *cap. qui verè* 12. 16. *q.* 1. Concilium Tolet. 10. *can.* 3. Mogunt. *can.* 20. & 21. Melden. *can.* 59. Ticinense 2. *can.* 9. Cabilon. *can.* 15. & 65. quorum catalogum refert Antonius Augustinus *in epit. iuris lib.* 9. *tit.* 60. & 61. Et licèt aliqui existimauerint, Episcopos non omnimodam habere potestatem in monachos, nec posse de his, quæ contra regulam monasticam committebant, cognoscere, sed tantùm ea corrigere, in quibus citra monasticam disciplinam monachi peccarunt, moti auctoritate Concilij Tolet. 4. *can.* 50. vbi ita aiunt PP. *Quapropter monemus eos, qui Ecclesiis præsunt, vt vltra talia non præsumant; sed hoc tantùm sibi in monasterio vindicent sacerdotes, quod præcipiunt canones, hoc est monachos ad conuersationem sanctam promouere, & Abbates, aliaque officia constituere, atque extra regulam facta corrigere.* Quæ verba etiam reperiuntur in canone 15. Concilij Aurelianensis: *Abbates pro humilitate religionis in Episcoporum dignitate consistant, & si quid extra regulam fecerint, ab Episcopo corrigatur.* Hæc tamen sententia prorsùs aliena est à canonum, & Sanctorum Patrum mente, qui plenam potestatem Episcopo tribuunt in monachos, immò & disciplinæ monasticæ correctionem, *cap. monasteria*, 18. *q.* 2. Gregorius Magnus *lib.* 7. *epist.* 65. *Episcopus monachorum vitam competenti, regularique debet moderamine disponere, qui pro commissis eorum animabus compellitur reddere rationem.* Et *lib.* 3. *legum Longobar. tit.* 3. ita cauetur: *Et de monasteriis, quæ infra eorum parochiam sunt, vigilanter curent, vt canonici secundùm canones; regulares secundùm regulam viuant, & vbi aliter quàm ordo poposcerit, inuenerint, emendare faciant; & si emendare nequiuerint, nobis nuncietur.* Probat Bosquetus *ad Innocentium III. lib.* 1. *epist.* 7. Nec contrariæ sententiæ fauent verba illa Concilij Tolet. *Extra regulam*; nam idem significant, ac contra regulam, vt apud Arbitrum *in satyr. Dij, Deæque, quàm malè est extra legem viuentibus! quicquid meruerunt, semper expectant.* Sed quia Episcopi dum monasteria disciplinæ causâ visitabant, potestate

reſtate ſibi conceſſa abutebantur, plerunque quæ propria erant monaſterij ab eo auferentes, ideo variis Eccleſiæ canonibus cautum fuit, ne Epiſcopi inquietare aut moleſtare monachos aliquo modo intenderent, *cap.* 1. 18. *q.* 2. Concilium Turon. 2. *can.* 7. *Epiſcopus nec Abbatem, nec Archipresbyterum ſine omnium ſuorum compresbyterorum conſenſu de loco ſuo præſumat ejicere.* Concilium Anglic. *can.* 3. *Vt quæ monaſteriis Deo conſecrata ſunt, nulli Epiſcoporum liceat ea in aliquo inquietare, nec quicquam de eorum rebus violenter extrahere.* Refert Antonius Auguſtinus *in epit. iuris, lib.* 9. *tit.* 62. ideo Gregorius in præſenti, & in epiſtola antecedenti iubet Neapolit. Epiſcopo, vt monaſterium nouiter conſtructum dedicet, & ibi presbyteros ad diuina officia celebranda conſtituat. Inhibet tamen, illi ne extra diligentiam diſciplinæ in ipſo monaſterio alia vindicet, præcipuè ne à fidelibus oblata auferre præſumat. De exemptione monachorum ab Epiſcoporum iuriſdictione latè egimus *in c. graue, de offic. ordin.* ex quo commentario præſens petendum eſt.

CAPVT II.

Ex Concilio [a] *Lateran.*

MOnachi non [b] pretio recipiantur in monaſterio, nec peculium permittantur habere: non [c] ſinguli per villas, & oppida, ſiue per quaſcunque [d] parochiales ponantur Eccleſias, ſed in maiori conuentu, aut cum aliquibus fratribus [e] maneant: nec ſoli inter ſæculares homines ſpiritualium hoſtium conflictum expectent, Salomone dicente: Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non eſt qui ſubleuet eum: ſi quis autem exactus pro ſua receptione aliquid dederit, ad ſacros Ordines non aſcendat. Is verò qui eum receperit, officij ſui ſuſpenſione mulctetur. Qui verò peculium habuerit, niſi ab Abbate fuerit ei pro iniuncta adminiſtratione permiſſum, à communione remoueatur altaris; & qui in extremis cum peculio inuentus fuerit, & dignè non pœnituerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres accipiat ſepulturam: quod etiam de vniuerſis Religioſis præcipimus obſeruari. Abbas autem, qui diligenter iſta non cauerit, officij ſui iacturam ſe nouerit incurſurum. [f] Prioratus quoque, ſeu [g] obedientiæ pretij datione nulli tradantur, alioquin dantes, & accipientes à miniſterio fiant eccleſiaſtico alieni. [h] Priores autem, cùm in Eccleſiis conuentualibus fuerint conſtituti, niſi pro manifeſta cauſa, & rationabili non [i] mutentur, videlicet, ſi [k] lapidatores fuerint, ſi incontinenter vixerint, aut tale aliquid egerint, pro quo amouendi meritò videantur; aut ſi etiam pro neceſſitate maioris officij de conſilio fratrum fuerint transferendi.

NOTÆ.

1. [a] *LAteranenſi.*] Generali videlicet, celebrato ſub Alexandro III. *can.* 3. vt etiam habetur *in cap.* 2. *hoc tit. in* 1. *collect.* & citatur textus hic *in cap.* 3. *&* 4. *de capel. monach.*

[b] *Pretio recipiatur.*] Hanc priorem partem exponemus *in cap.* 19. *de ſimon.*

[c] *Nec ſinguli.*] Monachi in duplici ſunt genere. Alij ſimul in monaſteriis degunt, qui ideo ſynoditæ, ſeu cœnobitæ appellantur, *l. addictos, C. de Epiſcop. aud. l.* 57. *C. Theodoſ. de appel.* quibus vnum dormitorium, refectoriumque idem: alij ſeorſim agunt, & ſoli ſunt, qui & Eremitæ dicuntur, *Nouel.* 5. *Iuſtin. cap.* 3. qui in ſylueſtribus antris mancipati ſunt, vt in ſolitudine impenſiùs ſanctitati vacent, *l. quidam* 26. *C. de Decur.* de quibus egi *in cap.* 2. *de teſtam.*

2. [d] *Parochiales.*] Olim enim poſtquam monachi ſacris Ordinibus initiari cœperunt, non ſolùm in propriis monaſteriis diuina officia celebrabant, & ſacramenta fratribus adminiſtrabant, verùm & parochialibus Eccleſiis præficiebantur, vt etiam parochianis laïcis ſacramenta adminiſtrarent, *cap. in parochia* 16. *quæſt.* 1. Concilium Agath. *can.* 27. Pictauienſe *can.* 5. Pelagius Papa *cap.* 2. 3. & 24. Carnotenſis *epiſt.* 69. ibi: *Si qui ergo ſunt in collegio veſtro viri prudentes, & maturi, & igne tentationum examinati, quibus hoc onus imponi velitis, eos deducite ante præſentiam Epiſcopi, vt ab eo curam animarum ſuſcipiant.* Notauit Boſquetus *ad Innocentium III. lib.* 1. *epiſt.* 7. Sed cùm inde daretur occaſio diuagationis, & diſciplina monaſtica corrueret, ſtatutum fuit, ne extra proprium monaſterium monachi habitarent, *cap. nullus* 14. 18. *q.* 2. *cap. monachum* 3. 20. *q.* 4. Concilium Tolet. 7. *can.* 5. Immò & in ipſis Eccleſiis monaſterio ſubiectis, non monachus, ſed clericus inſtituatur, *cap.* 1. *de capel. monach.* Vrbanus II. in Concilio Claromont. ibi: *Statuimus, ne in parochialibus Eccleſiis, quas tenent, abſque Epiſcoporum conſilio presbyteros collocent, ſed Epiſcopi parochia curam cum Abbatum conſenſu ſacerdoti committant.* Dicemus *in dicto cap.* 1.

[e] *Fratribus maneant.*] Conſonant textus *in cap. ad audientiam, cap. ex parte, de capel. monach.* Clement. *Ne in agro,* §. *ad hæc, hoc tit.* quæ conſtitutio magnâ nititur ratione; nam monachus ſolus, teſte D. Thoma relato à Cornelio à Lapide *in cap.* 4. *Exodi*, dæmon ſolitarius eſt, & auctore Seneca *epiſt.* 25. omnia mala nobis ſolitudo perſuadet: ac magna pars peccatorum tollitur, ſi peccaturis teſtis aſſiſtat. Vnde Iuſtinianus *in nouel.* 133. monachos ſine teſtibus viuere ſcelus exiſtimat: & Thomas Cantiprat. *lib.* 2. *cap.* 11. ait: *Quàm vera ſit hæc ſententia, Væ ſoli, ego noui, qui triginta annis vices Epiſcopi in diuerſis prouinciis egi, qui in hoc articulo, quod religioſi ſoli vadant,* 3.

dant, vel soli maneant in curiis, horrenda mala, horrenda scandala, horrendaque pericula frequenter audiui, quæ nunquam sustinuissent adiuncto socio, vel fecissent. Prosequitur Lantdmeter. *in comment. ad regul. D. Augustini, cap. 4. num. 25.*

4. [f] *Prioratus.*] Prioratus sunt cellæ monachorum extra monasterium, seu membra principalis monasterij, vbi pauci monachi à reliquis separati in vna domo vitam agunt: instituti fuerunt, vt disciplina seuerior, & strictior, quæ in vita communi monasterij profiteri, & seruari non poterat, immò nec conueniens erat, à paucis seuerioris disciplinæ, & vitæ amatoribus ibi seruaretur, vt refert Yepes *tom. 2. chron. D. Benedicti, anno Christi 676. fol. 315.* ad minus autem debebant sex monachi ibi residere. Concilium Aquisgran. *can. 44.* ibi: *Vt Abbatibus liceat habere cellas, in quibus aut monachi sint, aut canonici; & Abbas prouideat, ne minus de monachis ibi habitare permittat, quàm sex.* Dicta Clementina *Ne in agro, hoc tit.* & Gregorius IX. in bulla ad Cluniac. & Nicolaus IV. ita statuerunt: *Ne in prioratu aliquo vnus solus monachus commoretur; sed ei, qui solus est, vnus, vel plures socij monachi adiungantur, si loci suppeditant facultates, alioquin monachus reuocetur ad claustrum.* Benedictus XII. *in Benedict. cap. 25.* ibi: *Monachi autem in prioratibus, seu administrationibus cum dictis prioribus, seu administratoribus simul sint, & canonicas horas dicant, & in Missis celebrandis suas hebdomadas ordinatè, ac tractim, non syncopando, humiliter, & deuotè, & horis competentibus, & cum nota, vbi fuerint tres, vel quatuor, seu plures, facere teneantur.* Vnde D. Bernardus *epist. 253.* commendat Abbatem Guarrinum, eo quod synagogas sathanæ, id est cellulas extra cœnobium, in quibus tres, vel quatuor fratres sine ordine, sine disciplina habitare solent, destrueret. Et Turrecremata *tract. 13. in regulam D. Benedicti*, ait in paucis prioratibus religionem annihilari; ibi enim vitio proprietatis appropinquatur, meritum obedientiæ minuitur, continentia facilè periclitatur.

5. [g] *Obedientiæ.*] Prioratus ipsi, seu cellæ, quæ maiori, & principali monasterio parebant, ab ea subiectione obedientiæ dicebantur, de quibus Gregorius VII. *lib. 6. epist. 21.* ait: *Obedientias Ecclesiæ, cæteraque beneficia, quæ sine communi consensu fratrum acquisierat.* Iuo Carnot. *epist. 163. De monacho illo, quem in iuramento constrinxisti, ne vltra illam administraret obedientiam, quam aliquandiu sibi vsurpauerat per inobedientiam.* Earum mentio fit *in cap. cùm singula, de præbend. lib. 6. Clement. 1. de suppl. neglig. Clement. ne in agro, §. sanè, hoc tit.* apud Innocentium III. *lib. 2. regestr. 14. epist. 29.* ibi: *Omnes obedientiarum prouentus.* Sed quia in his obedientiis, & Prioratibus vnus ex monachis præponebatur rerum administrationi, cautè in præsenti prohibitum fuit, ne talis administratio pretio concederetur, cùm exinde sequantur incommoda, quæ suprà ex Turrecremata retuli.

[h] *Priores autem.*] Qui Præpositi officio in monasteriis fungebatur, posterioribus sæculis Prior appellabatur; vnde Lanfrancus *in statutis cap. 3.* ait: *Seruatâ in omni Abbatis reuerentiâ, Prior, qui & Præpositus in regula nominatur, honorabilior est reliquis ministris domus Dei.* Et apud Cassinens. *cap. 65.* legitur: *Præpositus monasterij secundum morem nostrum Prior claustralis vocatur.* Et meritò, nam Prioris nomen superiorem significat. *Nouel. 112. Iustin.* D. Benedictus *cap. 6. suæ regulæ. Si quæ requirenda sunt, à Priore cum omni humilitate, & subiectione reuerentiæ requirantur.* Quare apud Carthus. Guillelmistas, Cœlestinos, Carmelitas, Heremitas, Augustinianos, Prædicatores, Præfecti, seu Superiores, Priores dicuntur, de quorum officio, & dignitate plura tradit Haephtenus *disquis. monast. lib. 3. tract. 3. disquis. 2. & 3.* 6.

7. [i] *Mutentur.*] Olim Abbates ab Episcopo, in cuius diœcesi monasterium situm erat, deponebantur. Concilium Turon. *2. cap. 1. §. 7. Episcopus, nec Abbatem, nec Archipresbyterum, sine omnium suorum Compresbyterorum, & Abbatum consilio de loco præsumat eijcere.* Postquam autem religiones ab Episcoporum iurisdictione exemptæ sunt, Prælatorum Regularium destitutio ad superiorem ipsius religionis spectat, qui absque iusta causa non debet inferiores Prælatos remouere, seu deponere, *cap. nullam 18. q. 2.* docent latè Suarez *de relig. tom. 4. tract. 8. lib. 2. cap. 2.* Tamburinus *de iure Abbat. p. 1. disput. 13. quæsit. 2.*

8. [k] *Dilapidatores.*] *Cap. si quis Abbas 18. q. 2. cap. dictum, 80. dist. cap. quoniam, dist. 100. cap. cum ad monasterium, §. final. hoc tit.* vt contingit *in Prælatis sæcularibus, cap. final. 3. q. 2.* probatâ dilapidatione, aut suspicione manifesta, *cap. licèt Heli, cap. per tuas, de simon. cap. venerabilis,* vbi notaui, *de offic. deleg.* Petrus Gregorius *lib. 4. partit. tit. 7. cap. 5.* quod est intelligendum quando Prælati negligentia magna est, *cap. quicquid 1. q. 1.* Vnde non probatur dilapidatio ex eo, quod monasterium ære alieno grauatum reperiatur, cùm ex iusta causa id posset prouenire. Tamburinus *dict. quæsit. 2. num. 5.* Item deponi potest Abbas, si regulæ præuaricator reperiatur, id est, quod ei præiudicet, non autem obseruet. Tamburinus *vbi suprà, num. 8.* vel si illiteratus est, *cap. final. de ætate & qualit.* & ob similes causas, quas prosequitur Tamburinus *dict. quæsit. 2.* Tandem si incontinenter vixerit, ex præsenti textu: vnde in regula D. Benedicti huiusmodi incontinentes zonâ ad collum appensâ genibus flexis sisti iubentur ad portas refectorij, & meritò cingulo honoris exuebantur, sumpto more veterum, qui virgines corporis dedecus passas zonâ suspendebant, & cùm nuptui dabant, soluebant zonam, quæ nodus erat virginitatis, vt probat Cironius *in parat. ad hunc tit. in fine.*

CAPVT III.

Alex. III. *Vniuersis Abbatibus, & Conuersis Cisterc.* [a] *Ordinis.*

REcolentes qualiter hæc plantatio sancta, hæc vitis fructifera, hæc denique vinea Domini Sabaoth, sub primis Ordinis Patribus pullulauit, & palmites longè lateque

lateque producens, ad mortifera circumquaque venena pellenda protulit flores, & odores effudit, peruigili custodiâ custodiatis eorum in omnibus inhærere vestigiis, per quos cooperante Domino in deserto huius mundi flos huiuscemodi plantatus est honestatis. Hi enim monasticæ frugalitatis contentissimi, optimum ponentes in paupertate principium, totius sufficientiæ assequuti sunt complementum, Ecclesiæ chari, Episcopis, & Prælatis accepti, atque in conspectu Regum, ac Principum famâ, & merito gloriosi: nunc autem, quod dolentes dicimus, etsi non ab omnibus, neque in omnibus; à plerisque tamen, & in pluribus ab illa sancta institutione dicitur declinatum, in tantùm, vt aliqui ex vobis primæ institutionis obliti penitus, vel ignorantes, contra Ordinis vestri regulam villas, & molendina, Ecclesias, & [b] altaria possident, [c] fidelitates, & hominia suscipiunt, [d] iustitiarios, & tributarios tenent, & omne studium adhibent, vt termini eorum dilatentur in terris, quorum conuersatio debet esse in cœlis. Læditur hinc Ordo penitus, & vitiatur: nec est mutatio dexteræ Excelsi, quin immò potiùs de dextera transeunt in sinistram, qui cùm relicto sæculo sub paupertatis habitu Deo militare decreuerunt, in negotiis denuò sæcularibus implicantur. Inde est, quod vobis ab iis, qui foris sunt, contentiones, & litigia suscitantur, & Abbatibus in causis forensibus occupatis, plurimùm in commissis domibus & tepor Ordinis, & dissolutio nascitur charitatis: maximè quia charitas in paupertate plus proficit; & cupiditatis dedignata consortium, nisi illa restringatur, hæc tepescit. Ideo sanctum, ac venerabile collegium vestrum precibus & monitis, quibus possumus, exhortamur, quatenus domus [e] illæ quæ à prima sui origine in Ordine ipso sunt fundatæ, constitutis, & ordinatis terminis sint contentæ, nec velint inordinatè ad ea manus extendere, quæ sine laboribus, & periculis multis, & demùm sine criminibus, & magna confusione non poterunt retinere. Si enim relictis originalibus Ordinis institutis ad communia volueritis aliorum monasteriorum iura diuertere, oportebit & vos communi iure censeri, quia dignum est, vt si qui similem cum aliis suscipiunt vitam, similem sentiant in legibus disciplinam. Cæterùm domus illæ, quæ ab aliis institutionibus ad vestrum Ordinem se transtulerint, vestris omnino se satagant vsibus conformare, & relictis possessionibus, vel mutatis, quas institutio vestra non recipit, sic se in omnibus Religioni vestræ coaptent, vt quemadmodum se gaudent in societatem Ordinis, identitatemque habitus, & obseruantiæ regularis assumptas; sic etiam in paucitate sæcularium rerum se lætentur vestris institutionibus conformatas, quatenus inde & superno Conditori magis amabiles, & nobis, atque vniuersæ Ecclesiæ meritò debeant fieri chariores. Sanè si super possessionibus ipsis in aliquo de monasteriis vestris Apostolicæ Sedis auctoritas dispensauit, à nullo vestrûm sumendum est inde exemplum, quia temerarium est, & indignum aliquem sibi suâ auctoritate præsumere, quod Romana Ecclesia alicui monasterio, certâ ratione inspectâ, singularibus voluit indulgere beneficiis.

NOTÆ.

1. [a] *Cisterciensis.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. ex qua integram huius textus restituo. Cùm enim temporibus Alexandri III. per annos 1170. Cisterciensium in Lusitania, & aliis Hispaniæ monasteriis iam constructis cœpisset vsus habendi, & possidendi vassallos, & illis ampla exemptionum priuilegia Principes sæculares concederent, oppida vicina deserebantur, eorum incolis confluentibus ad oppida, & castra monachorum Cisterciensis Ordinis: vnde cùm his dominiis, & vassallis monasteria supra modum ditata cœpissent à primitiua Cistercij disciplina degenerare, Alexander III. omnium Pater, sed specialis Cisterciensium, præsenti epistolâ periculi admonuit, præuenitque, ne diuitiarum pondere opprimerentur, & pristinam disciplinam negligerent, vt refert Manrique *tom. 2. annal. Cisterc. anno* 1171. *cap.* 7. *num.* 5.

2. [b] *Altaria.*] Id est decimas, & prouentus Ecclesiarum; vt *in cap. quæsitum* 1. *q.* 3. Gofridus Vindocinensis *lib.* 1. *epist.* 12. *Redemptionem Ecclesiarum, quæ vulgari vocabulo altaria nuncupantur.* Concilium Claromont. *can.* 6. *Vt altaria congregationibus canonicorum, vel monachorum per personas data, mortuis personis libera redeant in manibus Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta, vel priuilegia confirmata.* Carnot. *epist.* 12. *Maximè quod apud nos, qui altari non seruiunt, de altari viuunt: à quo sacrilegio cùm eos absterrere velim monendo, increpando, excommunicando, altaria à me redimere volunt sub nomine personæ, sicut à prædecessoribus meis ex praua consuetudine redemerunt.* Cùm enim laici iniustè detinebant decimas, oblationesque Ecclesiarum, ne sacramentorum celebratio à laicis Ecclesiarum possessoribus pendere videretur, inducta est noua quædam verborum distinctio, ita vt in vna, eademque basilica pars vna Ecclesia diceretur, quoad laïcorum iura; & altare quoad iuris spiritualis administrationem: quam corruptelam admodum reprehendit Abbo Floriac. anno 1002. in

in apologia quam ſcripſit ad Reges Hugonem, & Robertum. Eius hæc ſunt verba relata ab Aimonio *de vita S. Abbonis Floriacenſis Martyris*. [Certè, chariſſimi Principes, nec catholicè viuimus, ne catholicè loquimur, quando illam Eccleſiam dico eſſe meam, ille alteram dicit eſſe ſuam, ac veluti quædam iumenta, comparati iumentis inſipientibus, vtraſque aliquando venales proponimus, propoſitaſque ab aliis emere non formidamus. Eſt etiam alius error grauiſſimus, qui fert altare eſſe Epiſcopi, & Eccleſiam alterius cuiuſlibet Domini, cùm ex domo conſecrata, & altari vnum quoddam fiat, quod dicitur Eccleſia, ſicut vnus homo conſtat ex corpore, & anima. Videte æquiſſimi Principes, quò nos ducit cupiditas, dum refrigeſcit charitas.] Alia dabimus *in cap.* 1. *de capel. monach.*

c *Fidelitates & hominia.*] Id eſt homagia, & hominia, de quibus egi *in cap. nimis, de iureiur.*

d *Iuſtitiarios.*] Et ita monachi Ciſtercienſes
3. iuxta priſcam ipſius Ordinis diſciplinam non poterant temporalem iuriſdictionem habere; quod aliis monachis olim prohibitum non eſſe, facilè conſtat ex finalibus verbis huius textus, vbi docet Alexander III. quod ſi ad Ciſtercienſes transferantur alterius Ordinis, ſeu Religionis monaſteria habentia villas, vaſſallos, & ſimilia, debent hæc omnia, quæ Ciſtercienſibus non conueniunt, relinquere, aut commutare pro aliis rebus, ſeu poſſeſſionibus. Vnde ſimilia bona non improbantur in aliis monaſteriis, vt probat Anguianus *de legibus lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 6.

e *Cæterùm domus illa.*] Ex his verbis conſtat, 4.
non ſolùm ſingulares monachos poſſe ad ſtrictiorem religionem tranſire, iuxta tradita ſuprà *in cap. licèt, de regul.* verùm & monaſteria integra poſſe in alia migrare, nouamque regulam profiteri: quod latiùs proſequuntur Sanchez *tom.* 2. *mor. lib.* 6. *cap.* 7. Ricciulus *lib.* 8. *de iure perſon. cap.* 4. *num.* 25. Tamburinus *tom.* 3. *de iure Abbat. diſput.* 7. *quæſit.* 1. *num.* 14. Barboſa *libro* 1. *de iur. Eccleſ. cap.* 42. *num.* 50. Hallierius *in vindic. fol.* 489.

CAPVT IV.

a Clemens III.

SVper quodam canonico Regulari, qui in articulo mortis agens, licèt à Priore ſuo commonitus, proprium, quod contra regulam latenter habuerat, noluit reſignare, & ſic diem clauſit extremum: quid ſcilicet de illo agendum ſit, cùm nihilominus fuerit inter alios fratres traditus ſepulturæ, nos duxiſti neceſſariò requirendos. Quia verò te ignorare non credimus, quid de talibus in regula B. Auguſtini habeatur ſtatutum, & quod ipſum in Synodo Lateran. conſtet inhibitum manifeſtè: inquiſitioni tuæ præſentibus litteris reſpondemus, quod ille canonicus non tantùm fuit chriſtianâ ſepulturâ priuandus, verùm etiam ſi ſine maximo ſcandalo potuerit fieri, de ipſa projici dignus eſt Eccleſia, & extra cæmeterium Eccleſiæ ſepeliri. Cùm ſicut in ipſa Synodo habetur expreſſum, nec oblatio pro eo facienda ſit, nec inter fratres debeat ſepulturam habere. Hoc autem cùm fortè contigerit, in ſimilibus eſt agendum.

NOTÆ.

1. a *CLemens III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 6. nullibi tamen exprimitur Prælatus cui reſcribat Pontifex, licèt conſtet agere de canonico Regulari Ordinis D. Auguſtini; & ſic apertè ex hoc textu probatur, non ſolùm monachos, verùm & canonicos Regulares paupertatem vouere; quod etiam probatur ex ſermone 1. D. Auguſtini de ſuorum clericorum vita, ibi: *Inter nos nulli licet in ſocietate noſtra habere aliquid proprium.* Notauit Baſilius Legion. *quæſt.* 3. *ſchol. cap.* 9. *in principio.*

COMMENTARIVM.

2. EX hoc textu, & ex *cap.* 2. *cap. cùm inter, hoc tit.* DD. communiter ſequentem deducunt
CONCLVSIO DEDVCITVR ET PROBATVR. aſſertionem: *Monachus, ſeu religioſus non debet aliquid peculiare poſſidere, aliàs ſi cum proprietate decedat, eccleſiaſticâ ſepulturâ priuatur.* Probant eam textus *in cap. ſcimus, cap. Abbatis* 16. 12. *quæſt.* 2. *cap. monacho* 27. *q.* 1. *cap.* 7. *de offic. ordin.* Concilium Altiſſiod. *can.* 23. ibi: *Si monachus in monaſterio adulterium commiſerit, aut peculiare habere præſumpſerit, aut furtum fecerit, & hoc Abbas per ſe non emendauerit, aut Epiſcopo, aut Archidiacono non intimauerit, ad pœnitentiam agendam in alio monaſterio retrudatur.* Vernenſe ſub Pipino *can.* 11. *De illis hominibus, qui dicunt, quod ſe propter Deum tonſuraſſent, & modò res eorum, vel pecunias habent, & nec ſub manu Epiſcopi ſunt, nec in monaſterio regulariter viuunt, placuit vt in monaſterio ſint ſub ordine regulari, aut ſub manu Epiſcopi ſub ordine canonico; & ſi aliter fecerint, & correpti ab Epiſcopo ſuo ſe emendare noluerint, excommunicentur, & de ancillis Dei eadem forma ſeruetur.* Aquiſgran. *can.* 110. *Eis, qui militant Deo, fugienda ſunt ex toto corde diuitia; quas qui habere volunt, ſine labore non quærunt, ſine difficultate non inueniunt, ſine cura non ſeruant, ſine anxia delectatione non poſſident, ſine dolore non perdunt. Apoſtolus autem Chriſti militibus dixit* 1. *ad Corinthios cap.* 7. *Volo vos ſine ſolicitudine eſſe: & radix omnium malorum eſt cupiditas, ſeu auaritia, quam quidam appetentes, errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Aſt cenſus iſte terrenus eis, à quibus vitioſè diligitur, non eſt voluptatum materia, ſed dolorum. Quapropter expedit facultates Eccleſiæ poſſidere, vt inde viuant, qui non ſæculo, cuius gaudia fugitiua repudiant;*

repudiant; sed Deo deseruiunt, cuius ineffabilia bona desiderant: ideoque, qui abstractis, atque renunciatis patrimoniis, sua Christo dedere, meritò de facultatibus Ecclesiæ subsidium accipiunt temporale, vt qui tanto mentis desiderio cœlestia appetunt, sic in hac peregrinationis via sumptibus Dominicis sustententur, quatenus ad ea, quæ contempserunt, minimè redire qualibet necessitatis causâ compellantur: & quia nihil sibi proprium reliquerunt, manifestum est, illos copiosius Ecclesiæ sumptibus, quàm canonicos, qui suis, & Ecclesiæ licitè vtuntur, indigere; vnusquisque enim, vt ait Apostolus vbi proximè, proprium dominium habet à Deo. Concilium Mogunt. sub Rabano *cap. 14. Nullus monachorum aliquid proprietatis habeat, & res sæculares, quibus renunciauit, nullatenus sibi vsurpet, nec parochias Ecclesiarum accipere præsumat sine consensu Episcopi: de ipsis verò titulis, in quibus constituti fuerint, rationem Episcopo, vel eius vicario reddant, & conuocati ad Synodum veniant.* Trosleianum *can. 3. Auditur, quod monachi nequaquam contenti communibus rebus, propriis, & lucris turpibus inseruiant: quod vitium tanquam pessimum cancer, ne vltra proserpat, radicitùs euellendum est.* Concilium Oxoniense *can. 49. Quoniam non licet viris religiosis aliquid proprium possidere, qui se, & sua pariter in ipso religionis ingressu Domino dedicarunt.* Trident. *sess. 25. de reform. cap. 20.* Londin. anni 1075. ex regula B. Benedicti, & dialogo Gregorij: *Et antiquâ regularium locorum consuetudine, vt monachi ordinem debitum teneant. Si quis verò aliquid proprij sine licentia habere in morte fuerit deprehensus, nec ante mortem id reddiderit, cum pœnitentia & dolore peccatum suum confessus, nec signa pro eo pulsentur, nec salutaris pro eius absolutione hostia immoletur, nec in cœmeterio sepeliatur.* Alia plura Sanctorum Patrum decreta congesserunt Crespetius *in summa, fol. 625.* Antonius Augustinus *in epit. iuris Pont. lib. 9. tit. 4.* Iodoc. Coccius *tom. 2. thesauri, lib. 4. art. 3.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña *in præsenti,* Bellarminus *lib. 2. de monachis, cap. 20.* Lælius Mancinus *sacri iuris controu. disput. 9* Robertus *lib. 2. rerum iudic. cap. 2.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 4. & cap. 11. & in comment. regula D. August. fol. 19.* Murga *tom. 1. disquisit. mor. tract. 1. disquisit. 6. per tot.* Basilius Legion. *q. 9. schol. cap. 2.* Cellotius *de hierarch. lib. 7. cap. 5. & lib. 9. cap. 22.* Araujo *in decis. moral tract. 3. q. 29.* Theophilus Raynaudus *tom. 17. tract. de malè viu. in relig. punct. 2.* Brauo *ad regul. D. Benedicti, cap. 33.* Tondutus *resol. canonic. cap. 96.* Lemaistre *lib. 1. de monachis, ferè per tot. & lib. 1. cap. 12.* Gallerus *relig. opusc. cap. 14.* Bosquetus *in not. ad Innocentium III. lib. 2. cap. 95.* Fragoso *p. 1. de regim. Christ. Reipub. disput. 4. §. 12.* Souchetus *in notis ad epist. 57. Carnot.* Balsamon. *in can. 6. Synodi Carthag.* Spondanus *de cœmet. p. 2. lib. 2. cap. 4.* Gazeus *in notis ad Cassianum, lib. 4 instit. cap. 13.* Hieronymus Garcia *tom. 1. polit. regul. cap. 3. tract. 4. difficult. 1.* qui innumeros refert, Turrianus *lib. 3. de votis monast.* Vinar. *de veteri mon. lib. 2. cap. 6.* Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. cap. 30.* Diana *p. 3. tract. 3. resol. 100.* Benedictus Hæphtenus *lib. 4. disquis. monast. tract. 7. disquisit. 1.* Scortia *in select. Pontif. constit. epitom. 158. theorem. 398.* Stephanus Durantius *variar. qq. q. 7. & 9.* Desiderius Heraldus *lib. 2. de auctorit. rei iudic. cap. 13.* Bruno Chassaing. *de priuil. regul. tract. 4. cap. 5.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Paupertas præterquam repugnat igni diuino, ad peccandum inducit, & maiori, perfectiorique bono obstat: igitur non est ita exactè à monachis obseruanda. Antecedens probatur primò *ex cap. 15. Deuteron.* vbi ait Dominus: *Egenus, & mendicus non erit inter vos.* Secundò quia paupertas pauperem plerumque in discrimen peccati vocat, & hominibus spiritualibus valde nocet. *Prouerb. cap. 30.* ibi: *Ne fortè satiatus alliciar ad negandum, vel dicam: Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei.* Et *Eccles. cap. 27. Propter inopiam multi deliquerunt.* Facit illud Theogn. — 3. IMPUGNATUR HÆC ASSERTIO.

Vah! misera paupertas: quid meis incumbens humeris
Dedecore tum corpus afficis, tum mentem nostram?

Maiori etiam bono impedimentum affert, quia acceptissimum Deo opus excludit, hoc est eleemosynam. Igitur perfectioni monachali non conuenit paupertas. Augetur hæc difficultas ex eo; nam prioribus Ecclesiæ sæculis, cùm vita sanctior, perfectiorque monachorum erat, eos dominium bonorum suorum retinuisse constat *ex l. generali, C. de sacros. Eccles. l. si quis, C. de Episcop. & cleric. Nouel. 5. Leonis,* vbi statuitur, monachorum bona, qui non condito testamento decedunt, Ecclesiæ, vel monasterio esse donanda: ergo quia habebant monachi eorum dominium. Difficilis etiam est pœna in præsenti sancita in monachos proprietarios; nam si crimina morte extinguntur, *l. defuncto, ff. de public. iudic.* latè probant Antonius Gomez *lib. 3. var. cap. 1.* Pichardus *in §. 1. Instit. de perpet. & tempor.* non rectè cadaueri in præsenti imponitur pœna priuationis sepulturæ.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, inter substantialia Religionis, seu monachatus vota omni æuo paupertatem fuisse enumeratam: omitto paupertatis votum in lege veteri emissum, de quo agunt P. Sherlogus *tom. 3. in Cantica, cap. 1. vers. 10. vestig. 2.* Frater Iosephus à Sancta Maria *in apolog. defens. hist. Prophet. princip. 4. per varios §§.* vt ad paupertatem sponte emissam à monachis, & cæteris religiosis in lege gratiæ perueniamus: & constat exemplum Christi Domini, & SS. Apostolorum: sequentesque monachi Macharius, Antonius, Basilius, Benedictus, Augustinus, & cæteri Patriarchæ, primùm inseruere votum paupertatis suis regulis adeo strictum, vt monachi non solùm habere, retinere, accipere, verùm nec dicere aliquid proprium possent. D. Benedictus *cap. 33. sua regul.* ibi: *Ne quisquam suum esse aliquid dicat.* D. Basilius *in regul. breuior. interrog. 15. & 85.* D. Isidorus *regul. monast. cap. 19.* ibi: *Monachi nihil peculiare sibi facere audeant, nec in suis cellulis quidquam, quod ad victum, vel ad quamlibet rem aliam pertineat.* D. Augustinus *cap. 1. sua regula,* & ex eo regula Tarnatensis *cap. 14.* regula Ferreoli *cap. 10.* regula S. Fructuosi *cap. 4.* quindecim regulas SS. Patrum ad idem refert Benedictus Anianus *in compil. regul. SS. PP.* & Cassianus *lib. 4. instit. cap. 13.* ait: *In his monasteriis, in quibus aliqua remissiùs indulgentur, etiam hanc regulam strictissimè seruari, vt ne verbo quidem audeat quis dicere aliquid suum, magnumque sit crimen ex ore monachi processisse, Co-* — 4. DE VOTO PAUPERTATIS.

dicem meum, tabulas meas, graphium meum, tunicam meam, caligas meas; proque hoc digna pœnitentia satisfacturus sit, si casu aliquo per surreptionem, vel ignorantiam huiusmodi verbum de ore eius effugerit. Exagerat idem regula cuiusdam distincta ab illa, quæ est Serui Dei ad Sorores, ita statuens: *Qui dixerit, Meum est hoc, aut illud, peccauit coram Deo, nisi tantùm per obreptionem sermonis; sed pro hoc ipso tamen veniam petat à Deo, & caueat de reliquo, & ne iterare audeat.* Hinc Sanctus Columbanus *in suo pœnitent.* ait: *Meum, & tuum dixit, sex plagis puniatur.* Vnde constat, quanto studio, & zelo viri illi monasticæ vitæ perfectionem, quæ ab omnimoda rerum omnium abdicatione nomen accepit, amplectebantur, & quantò ab hoc vitio proprietatis abhorrebant, vt non solùm facto, sed nec verbo quidem auderet quis dicere aliquid proprium, agnoscentes animos diuina obseruatione deuinctos, non decere patrimoniorum desideriis occupari, vt aiebant Imperatores *in l.104. C.Theodos. de Decur.* nec malè aiebat P. Blesensis *opusc. de amicitia, cap. 10. Felicissimam vitam agerent homines, si hac duo verba de medio tollerentur, Meum, & Tuum.* Quod dysticho hoc nescio quis expressit:

Si duo de nostris tollas pronomina rebus,
Prælia cessarent, pax sine lite foret.

Plura de paupertate religiosa, & eius perfectione congesserunt D. Bonauentura, & alij *ad caput 6. regulæ S. Francisci.* D.Thomas *3. p. q. 48. artic. 3.* Suarez *tom.3. de relig. lib. 2. cap.12. num. 1.* Lezana *tom.2. cap 6. num. 4.* Thomas Sanchez *lib.5. in Decal. cap. 1. num. 9.* Lugo *de iustitia tom.1. disput.3. sect.4. num.75.* Garcia *tom.1. polit. regul. difficult.2. dub.2.* Iodoc. Coccius *vbi suprà.* Murga fusè *tom. 2. disquis. mor. tract. 1. disquis. 6. per totam.*

5. De pœnis Monachi proprietarii.

E contrario proprietatem in monachis vitium iniquissimum appellauit D. Benedictus, cuius nomenclaturæ rationes varias adduxit, & illustrauit Hæphtenus *lib. 4. tract. 7. disquisit. 5.* quia est radix omnium malorum. Cassianus de eo agens *lib.7. instit. cap. 6.* ait: *Receptaculum est malorum, vitiorumque omnium radix, & inextricabilis nequitiæ fomes efficitur, dicente Apostolo ad Timoth. cap.6. radix omnium malorum est philargyria, id est amor pecuniæ, cuius noxiam deinde & multiplicem sobolem describit. Pro hac non mendacij, non periurij, non furti facinus admittere perhorrescit, non fidem frangere, non iracundiæ noxio furore suppleri: si quoquam à spe quæstus deciderit, non honestatis, non humilitatis modum transcendere pertimescit, fitque ei per omnia, vt aliis venter, ita huic aurum, & spes lucri pro Deo. Vnde Apostolus ad Colossens. cap.3. huius morbi noxia venena prospiciens, non solùm eam radicem esse omnium malorum, verùm etiam idolorum seruitutem, pronunciauit dicens: Et auaritia, quod in Græco dicitur, quæ est simulacrorum seruitus.* Ita & ille *cap. 9.* qui subdit: *Eò monachum rabia pertrahi, vt suæ professionis efficiatur desertor.* Quod & Basilius confirmat *constit. monast. cap. 35.* ibi: *Qui proprium aliquid habere studet, is sine dubio nihil aliud, quam disiunctionem, & defectionem à cæteris meditatur.* Audiendus quoque Magnus Gregorius *lib. 10. epist. 22.* infaustam stirpem huius vitij perstringens. Si (inquit) *peculiaritas à monachis habetur, nec concordia, nec charitas in congregatione poterit permanere.* Concinit huic perfamiliaris amicus S. Leander *instit. virgin. cap.18. Peculiare, quod in cœnobiis pro magno crimine habetur, tu pro grandi euita contagione. Adulterium certè est, quia conscientia bona integritatem vsurpata rei prauitate maculat: furti crimen est, quoniam dum omnia, quæ habentur in monasterio omnibus sunt communia, habere sibi latenter præsumit, quod à cæteris ignoratur: fraus est manifesta, quia reponit in commune, quod possidet; sed exiguam paruitatem priuatim occultat fraude: vnum crimen, sed plura contagia: tanta nequitia malum velut gehennæ euita præcipitium, & quasi iter caue ducens ad infernum.* Plura de malitia huius peccati, & quando habeat rationem sacrilegij, tradit Hæphtenus *disquisit. monast. lib. 4. tract. 7. disquisit. 5. per tot.* Vnde in monachos proprietarios variæ statutæ sunt pœnæ. Primò enim monitione præmissâ corripi debet coram cæteris fratribus, ex regula D. Benedicti *cap. 33.* ibi: *Quod si quisquam hoc nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, admoneatur semel, & iterum; & si non emendauerit, correptioni subiaceat.* Quæ duplex monitio regularis dicitur *in cap. cùm 6. hoc tit.* & postea excommunicatur, vindictæque corporali subditur, id est fustibus cæditur. Sanctus Columbanus *in suo pœnit.* ibi: *Operis peculiaris præsumptio centum plagis; possessio alicuius rei, quam non necessitas generaliter fratribus concesserit, amissione eiusdem, & centum plagis coërceatur.* Olim etiam monachi proprietarij è monasteriis ejiciebantur, *dicto cap. cùm 6.* vel in aliis pœnitentiæ peragendæ causâ detrudebantur. Concilium Altissiod. *can. 23.* ibi: *Si monachus peculiare habere præsumpserit, ad agendam pœnitentiam in alio monasterio detrudatur.* Nouis constitutionibus Concilij Trident. *sess.25. de regul. cap. 2.* monachus proprietarius actiuâ, & passiuâ voce priuatur, & iuxta suæ Regulæ, & Ordinis constitutiones puniri iubetur. Benedictus XII. *cap.16. Benedict.* inhabiles ad beneficium, prioratum, officium, aut quamlibet gubernationem eos reddit: tandem sepulturâ ecclesiasticâ priuantur *ex cap.6. hoc tit.* quam priuationem sepulturæ forsan accepit Pontifex ex simili facto, quod apud Ægyptios olim contigit, vt refert D. Hieronymus *epist. 22. ad Eustochium.* Nistriæ enim cùm monachus centum solidos, quos lina texendo acquisierat, dereliquisset, sancto PP. qui aderant decernente spiritu defossus fuit cum iisdem suis solidis, cunctis conclamantibus, *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Solennis formula in proprietarios monachos vsitata, quam primò D. Petrus Apostolus terribiliter protulit in Simonem Magum, *actuum Apost. cap. 8.* viguisseque deinceps hanc pœnam cum ipsa imprecatione, constat ex Cæsario *homil. 10. Domin. in Sexag.* vbi agens de Nicolao Abbate Hardenausensi ait: *Qui fratrem suum carnalem, suæque domus monachum propter vnum obolum, qui inuentus est circa eum cùm moreretur, extra cæmeterium sepeliri fecit, atque eundem obolum super ipsum iactari, cunctis clamantibus: Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Et *in chron. Carthus. lib. 7. cap.39.* refertur, quod cùm monachus quidam Carthusianus ardens ad nummos, plurimos iuxta se clam coacervasset, ac tandem iusto Dei iudicio in reprobum traductus sensum, nec sceleris sui pondus ipse ferre valens, nec per pœnitentiam deserere volens, in cella semet ipse suffocasset, Prior ac fratres monasterij nummos inuentos super ipsum in

in sterquilinio sepulturæ traditum proiecerunt, clamantes: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Et rectè hæc pœna monachis cum proprietate decedentibus imponitur; nam cùm excommunicati sint, vt suprà probaui, & excommunicati sepulturâ ecclesiasticâ reddantur indigni, iuxta tradita *in cap. sacris, de sepultur.* rectè in præsenti docetur, monachos proprium possidentes, extra Ecclesiam esse in sterquilinio sepeliendos.

6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quâ moti Hæretici varios, & contrarios errores circa paupertatem tenuerunt. Apostolici asseruerunt, paupertatem Apostolorum adeo necessariam esse, vt eam non profitentes, saluari nequirent. Econtrà Vigilantius Gallus docebat, meliùs facere eos, qui vtuntur rebus suis, quàm illos, qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur. Desiderius Longobardus docuit, non esse licitum omnia pro Christo relinquere, nisi quis talem religionem profiteatur, quæ possessiones habet; vel si talis sit, qui de labore manuum suarum viuere possit, vt refert Castro *aduersùs hæreses, verbo Paupertas.* Guillelmus de Sancto Amore tractatum scripsit contra monachos mendicantes, quo persuadere intendit, paupertatem habitualem esse licitam, non autem actualem; hoc est, licitam esse animi promptitudinem ad relinquendum omnia pro Christo, cùm necessitas vrget; illicitam verò esse paupertatem, per quam aliquis renunciat omnibus quæ possidet, vt liberiùs Deo seruire valeat. Ioannes Vvicleffus, dixit esse fatuos, & se periculo vitæ exponere religiosos paupertatem vouentes, vt refert Thomas Vvaldens. *tom. 1. lib. 4. art. 1. cap. 16.* cui ferè consentiunt Lutherus, & Philippus Malancton: quod doctè & feliciter debellarunt D. Hieronymus *contra Vigilantium*, D. Augustinus *epist. 89. & 106.* Bellarminus *tom. 1. controu. lib. 2. de Monachis*, D. Thomas *in opusc. contra impugnantes relig. cap. 6.* Nec illis fauet dicta auctoritas Deuteron. nam in primis Thomas Vvaldensis *lib. 4. de antiq. fidei doctrin. tom. 2.* docuit verba illa non prohibitionem, sed permissionem continere, quia illis verbis Deus non prohibet, nec damnat paupertatem, sed pollicetur Iudæis, si legem suam seruauerint, inter eos nullum egenum, seu mendicum futurum: quam interpretationem verba sequentia illius capitis confirmant. Deinde D. Thomas 2. 2. *q. 187. artic. 5.* docet, quod in illis verbis non vetatur pia, & iusta mendicitas, sed prohibetur, ne diuites sint diuitiarum suarum tenaces, vt eam ob causam plures egeni reperiantur inter eos, & mendicare cogantur. Nec obstat, quod dicebamus, per votum paupertatis à monachis emissum impediri maius bonum, videlicet facultatem faciendi eleemosynam. Nam pro solutione sat esset referre verba D. Augustini contra Vigilantium *de Eccles. dogmat. cap. 71. tom. 3.* vbi ait: *Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare; melius est pro intentione sequendi Dominum insimul donare, & absolutum solicitudine egere cum Christo.* Respondet autem D. Thomas *dicta quæst. 186. artic. 3.* donum eleemosynæ quasi sacrificium esse; eum enim, qui eleemosynam dat, sibi aliquid, vel multùm retinere, iuxta Gregorium *homil. 20. in Ezechielem*; votiuam verò paupertatem, bonorùmque omnium renunciationem, quasi holocaustum dici posse, quod maius sacrificio est; nam holocausti appellatione venit hostia, quæ tota & citra retentionem Deo consecratur, atque ob id extremo loco relatum fuisse in psalmo 50. *Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes, & holocausta.* Nec obstat primum difficultatis augmentum deductum ex dicta Nouella 5. Leonis, cum similibus. Nam valdè controuersum est inter DD. an votum paupertatis primis Ecclesiæ sæculis à monachis emissum solenne esset, ita vt nullum dominium penes ipsum profitentem vitam monasticam remaneret. Pater Vazquez 1. 2. *disput. 165. cap. 6.* Basilius Legion. *q. 3. schol. cap. 9.* docuerunt, veteres monachos dominij rerum suarum capaces fuisse, quousque nouo iure solennitas votorum introducta fuit. Quibus accedit P. Suarez *tom. 3. de relig. lib. 8. cap. 7.* Contraria tamen sententia communior est, quam nouissimè defendit Viuar. *de veteri monach. lib. 2. cap. 5. num. 10.* Sed verè huius quæstionis solutio prouenit ex alia, an videlicet vota castitatis, & paupertatis olim adeo solennia essent, vt irritarent actum in contrarium factum, matrimonium videlicet à Monachis contractum, seu testamentum ab eis conditum? Et qui tenent vota illa veterum monachorum solennia fuisse, necessariò admittunt monachos incapaces omnino mansisse dominij, seu alicuius proprietatis, & ita testamenta, contractúsque, & alios alienationis actus ab eis celebratos, non solùm illicitos, verùm & inualidos, ac nullos fuisse. Qui verò admittunt solemnitatem votorum nouo iure introductam esse, in Synodo videlicet Romana celebrata anno 1139. (quibus assentior) necessariò fateri debent, si non licitè, validè tamen testamentum, & alios contractus veteres monachos potuisse celebrare, iuxta quorum sententiam accipiendi sunt textus *in dicta Nouella 5. Leonis*, & alij suprà citati, vt iam probaui *in cap. 2. de testam.* Nec tandem obstat vltimum augmentum dubitandi rationis; nam pœna hæc priuationis sepulturæ, nonnullis in casibus vtroque iure recepta, & statuta est, vt probaui *in cap. sacris, de sepultur.* ex rationibus in eius commentario adductis.

Sed suprà traditis obstare videtur D. Augustinus *sermon. 2. de communi vita clericor.* relatus à Gratiano *in cap. nolo, 12. q. 1.* vbi ita Sanctus Doctor ait: *Certè ego sum, qui statueram, sicut nostis, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere, aut si vellet recedere à proposito, rectè illi tollerem clericatum, quia desereret sanctæ societatis promissum, cœptumque consortium. Ecce in conspectu Dei, & vestro muto consilium: qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus, & Ecclesia sua, maneant vbi volunt, & vbi possunt, non eis aufero clericatum.* Quæ verba de monachis intelligi debent, ne dicamus inter monachos, & clericos nullam olim fuisse differentiam, cùm constet clericos semper proprium possidere potuisse, vt constat *ex cap. clericos 1. q. 2.* ibi: *Clericos autem illos conuenit Ecclesia stipendiis sustentari, quibus parentum, aut propinquorum nulla suffragantur bona.* Igitur si ex sententia D. Augustini monachi possunt proprium retinere, non rectè asserimus monachos aliquid peculiare possidentes, excommunicandos, ac sepulturâ ecclesiasticâ priuandos esse. Gratianus textum hunc accipit non de monachis, sed de clericis; & ideo D. Augustinum affirmare, non ideo auferendum esse clericatum ab eis, eo quod proprium habere velint, 7. EXPONITVR TEXTVS IN CAP. NOLO, 12. Q. 1.

velint. Gratianum sequuntur Marsilius *de reddit. eccles. 2. part. cap. 5.* Covar. *in cap. 1. num. 1. de testam.* Duarenus *lib. 2. de sacris eccles. minister. cap. 1.* Ioannes de Polemar. *in orat. habita in Concil. Basil. de ciuil. domin. cleric. pag. 398.* aliter textum illum exponit Basilius *de matrim. lib. 7. cap. 12. num. 4.* & *dict. quæst. 3. schol. cap. 9.* sed verius existimo, B. Augustinum in eo textu non tantùm de clericis loqui, sed de monachis. Construxerat enim ipse plura monasteria in Africa, vt constat ex Possidio in vita sancti Augustini, *cap. 2.* Baronio *anno 1391. num. 23. & 24.* & latè refert Marquez *in orig. Eremit.* Pennotus *lib. 1. hist. canonic. regul.* quare cupiens, vt monachi viuerent secundùm statum & disciplinam illius sæculi, haberentque tantùm bona in communi, statutum illud fecit: de quibus monachis accipiendus est idem sanctus Doctor relatus *in cap. non dicatis, cap. non exemplum 12. quæst. 1.* Nec tamen omnes, qui ordinari vellent, existimarunt se necessariò hanc vitam seruaturos *in serm. 2. de communi vita cleric.* Non quidem permittit, vt monachi bona habeant, quia hoc ipsemet in sermone 3. *de communi vita cleric.* satis prohibuit: sed affirmat se mutasse propositum, quod habebat non instituendi nisi monachos, & iam velle ordinare clericos, quos non cogit in communi bona possidere; sed si velint, vt proprium retinere possint. Huic etiam conclusioni opponi solent textus *in cap. 2. de condition. apposit. capite insinuante, qui clerici, vel vou. cap. veniens 19. de simon.* quorum veram in interpretationem in eorum commentariis dabimus.

CAPVT V.

Innocent. III. *Vbaldo* [a] *Plebano S. Gabini.*

QVod Dei timorem præ oculis habeas, ex fructibus tuis colligitur euidenter, cùm opera, quæ facis, testimonium perhibeant veritati: vnde totum in Domino propositum commendamus. Sanè sicut iamdudum auribus nostris insonuit, quondam ad frugem melioris vitæ transire desiderans, officium Plebani [b] resignasti, & coram fratribus [c] sancti Victoris Bononien. [d] promissionem de tua conuersione fecisti, neque professionem solennem emittens, neque habitum religionis assumens. Sed nobilis vir Comes Albertus, & parochiani plebis eiusdem attendentes, te laudabiliter præfuisse, ac de recessu tuo eidem loco iacturam non modicam imminere, desiderium tuum hactenus retardarunt, à ven. f. n. [e] Florentino Episcopo impetrantes, vt ministrares ibidem. Hoc etiam dil. f. noster P. Basilicæ duodecim Apostolorum presbyter Cardin. tunc Ap. Sed. Legatus, pensatâ vtilitate plebis proponitur annuisse, quod iamdicti Comes, & populus à nobis ratum haberi simpliciter postularunt, præsertim cùm de licentia Prioris sancti Victoris Bononien. dignoscaris hactenus id fecisse. Licèt autem in [f] Lateranen. Concilio de monachis caueatur, ne singuli per villas, & oppida, seu per quascunque parochiales ponantur Ecclesias, sed in maiori conuentu, aut cum aliquibus fratribus maneant, ne soli inter sæculares homines spiritualium hostium conflictum expectent, Salomone dicente: Væ soli, quia si ceciderit, non est qui subleuet eum: quia tamen istud de canonicis regularibus specialiter non cauetur, qui etsi à sanctorum monachorum consortio non putentur seiuncti, regulæ tamen inseruiunt [g] laxiori, & per antiquos [h] canones monachi possunt ad Ecclesiarum parochialium regimen in presbyteros ordinari, ex quo debent prædicationis officium, quod priuilegiatum est, exercere; sic annuendum duximus postulatis, vt exercens Plebani officium, si commodè fieri poterit, vnum canonicum regularem tecum habeas ad cautelam, cuius in his, quæ Dei sunt, & regularis obseruantiæ, tam consortio, quàm solatio perfruaris.

NOTÆ.

1. [a] PLebano.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. 1.* Plebanus, qui etiam Archipresbyter ruralis, vel Curio, seu Decanus dicitur *in cap. vltim. de offic. Archid. cap. final. ne clerici, vel mon. cap. 1. eod. tit. in 6.* est qui habet sub se capellas, in quibus clerici perpetuò instituuntur, & illi subsunt, ab eoque sacramenta recipiunt; & eius Ecclesia dicitur Plebania *in dict. cap. 1. ne clerici, vel mon. lib. 6.* Nec sufficit, vt quis Plebanus dicatur, quod altaria in Ecclesia propria habeat, & dentur in titulum; sed desideratur, vt sit Ecclesia Plebano subdita, & in ea perpetuò clerici instituantur, vt probat Cæsar *de Ecclesiastica hierarch. 3. part. disputat. 13. §. 3.* An verò Plebani vltra iurisdictionem fori pœnitentialis dignitatem in Ecclesia habere dicantur, examinant Filesacus *de origine paræc. cap. 3.* Cæsar *vbi suprà.* Vualdus ergo, de quo in præsenti, Plebanus erat Ecclesiæ S. Gabini, habens sub se diuersas Ecclesias. De ipso præclaro Martyre nonnulla congessit Baronius *in Martyrol. die 19. Februarij.*

[b] *Resignasti.*] In manibus proprij Episcopi, iuxta adducta *in cap. admonet, de renunc.*

[c] *Sancti Victoris.*] De hac Ecclesia canonicorum regularium nonnulla adduxi *in cap. cùm his, de maiorit. & obed.*

[d] *Promissionem.*] Ob quam tenebantur vitam regularem

regularem profiteri, iuxta adducta *in cap. porrectum, supra de regul.*

[e] *Florentino.*] Petro videlicet, cuius etiam meminit idem Innoc. III. *in cap. 5. & 8. de donat.* vt notauit Vghel. *tom. 2. Ital. sacr. in Ecclesia Florent. num. 32. ad finem.*

[f] *Lateran.*] Relato *in cap. 2. hoc. tit.*

2. [g] *Laxiori.*] Canonici enim regulares verè sunt monachi, monachorumque iure, & nomine vbique censentur, vt *in cap. præsens clericus 20. quæst. 3. cap. 2. de postul. cap. 4. cum sequent. de confirm. vtili, cap. de regularibus 25. de simon. extrauag. 1. de regul. inter communes*; quia æquè paupertatem, & obedientiam ac cæteri monachi profitentur, & similiter fugere debent quæcunque religionis statui palam repugnant, *cap. 4. hoc tit. cap. cùm in Ecclesiis 10. de maiorit. & obed. cap. sicut 17. de regul. cap. final. ne clerici vel mon.* Sed quia in aliis habent regulam laxiorem, vt constat *ex cap. sanè 10. de regul. cap. mandamus 19. quæst. 3.* ideo nonnullis in casibus receptum est, eos appellatione monachorum non venire. Legaufre *in parat. ad hunc titul.* Primis Ecclesiæ sæculis omnes ferè clerici erant canonici regulares, vt constat ex Concilio Turon. *can. 23.* Mogunt. *can. 9. cap. necessariis 12. quæst. 1.* ex Prospero *de vita contempl. lib. 2. cap. 9.* Clericatum assumpturi omnia sua aut parentibus relinquebant, aut pauperibus erogabant, vt probat Hallierius *in vindiciis lib. 4. cap. 2. §. 2.*

[h] *Antiquos canones.*] Relatos *in cap. in parochia, cum sequent. 16 quæst. 1.*

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO PROBATVR. Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Canonicus regularis potest præfici regimini Ecclesiæ sæcularis.* Quæ assertio probari potest ex Concilio Tridentino *sess. 14. de reform. cap. 11.* vbi PP. prohibent, canonicum regularem translatum ad alium ordinem assumi ad beneficium sæculare, etiam curatum, nam econtrariò videntur innuere, canonicum regularem non translatum ad alium ordinem, posse eligi ad tale beneficium, quo modo illum textum intellexit, & adduxit Rota *in vna Papiensi, die 6. Martij, anno 1578.* his verbis: *Fuit quæsitum, an canonico regulari cum licentia Superioris possit prouideri de beneficio curato sæculari? Et fuit conclusum, posse, per textum in cap. quod Dei timorem, de statu monach. & ibi Abbatem in summa.* Idemque sentire videtur Concil. Trident. *sess. 14. cap. 11.* dum vult, canonicum regularem translatum ad alium ordinem non esse capacem beneficij sæcularis curati: tacitè enim innuere videtur, non translatum esse capacem; & declarauit sacra Congregatio Concilij anno 1602. ibi: *Congregatio Concilij censuit, decretis eiusdem Concilij canonicum regularem non prohiberi obtinere beneficia curata sæcularia, nisi fuerit ex his translatis, de quibus habetur in decreto, cap. 11. sess. 14.* Probat Iuo Carnot. *epist. 93. aduersus Episcopum Lemonic.* dum inquit: *Quantùm intellexi ex litteris ex vestra parte mihi nuper oblatis, grauiter fert vestra fraternitas, quòd Lemouicensis Episcopus in Synodo agens interdixit omnibus regularibus clericis, & regimen parochiarum, & confessionem pœnitentium; qui rectiùs quidem fecisset, si omnes sacerdotes ad regularem vitam inuitasset, quàm regulariter viuentes a Dominicarum ouium custodia penitus remouisset, quibus tantò plus displicet aliena malitia, quantò longiùs discesserunt a sua.* Illustrant vltra congestos a Barbosa, & Gataña *in præsenti*, plures congesti à Tamburino *tom. 3. de iure Abbat. disput. 9. quæst. 8.* vbi tradit, perdoctum consilium Vincentij Parancij, pro canonicis regularibus. Pennotus *lib. 3. hist. canonic. regul. cap. 72. per totum.* Valensis *de benefic. titul. 26. num. 2.* Ioan. Lepage *in Biblioth. Præmonstr. tom. 1. lib. 1. sect. 18. cap. 12.* Barbosa *lib. 1. iuris Eccles. cap. 42. num. 49.* Solorzanus *lib. 4. polit. cap. 16.* & *tom. 2. de iure Ind. lib. 3. cap. 16. num. 1.* P. Mendo *de Ordin. Milit. disputat. 11. quæst. 4.* Lantdmeter. *ad regulam D. Augustini. cap. 4.* Dubal *in vita sancti Norberti, cap. 18. cum sequentib.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Indecorum est, minusque rationi congruum, vt homines disparis professionis, vel habitus præficiantur Ecclesiis, vel in eadem Ecclesia socientur, *cap. in noua 16. quæst. 7. Clement. 1. de elect.* ideo sæcularia beneficia sæcularibus; & regularia regularibus conferri debent, *cap. cùm singula, cap. cùm de beneficio, de præbend. in 6. cap. 1. de elect. eod. lib. cap. inter, de relig. dom. Clement. ne in agro, §. cæterum, vers. sanè, hoc tit. cap. placuit 16. quæst. 1.* Trident. *sess. 14. de reform. cap. 11.* adeo vt regularia non nouitiis, sed expressè professis conferantur, *cap. nullus, de elect. lib. 6. Clement. 2. de supplend. neglig.* docent Nauarrus *ad tit. de præbend. consil. 2.* Couar. *in cap. 2. de testam. num. 2. & 3.* Ergo canonici regulares non possunt præfici Ecclesiis sæcularibus, cùm sint verè religiosi, *cap. sanè 10. de regul. cap. 2. & 3. 19. quæst. 8.* Sanchez *de matrim. lib. 2. disput. 18 num. 7.* Azor *tom. 1. instit. lib. 13. cap. 3.* Accedit nam religiosis ex vi suæ professionis non conuenit regimen animarum, *cap. monachus, cap. alia 16. quæst. 1.* quia regularium est doceri, & pasci, non verò docere, vt ibi refertur: quare Ecclesiæ parochiales eorum monasteriis vnitæ non reguntur per monachos, sed per clericos sæculares, *cap. monachi, hoc tit. cap. 1. de capel. monach.* igitur minùs ritè poterunt assumi ad regimen Ecclesiæ sæcularis. Augetur hæc dubitandi ratio *ex cap. super eo, de regul.* vbi statuitur, quod monasterium ingressi, cuius professionis habitum susceperint, non possint ampliùs ab ea religione discedere, & sæcularibus Ecclesiis deseruire: sed canonici regulares certam regulam professi sunt: ergo deserere nequeunt illam, & Ecclesiis sæcularibus præfici. Fulcitur secundò eadem difficultas *ex cap. ad audientiam, de capel. monach.* vbi Honorius III. scribit Archiep. Burdegal. vt iubeat omnibus Abbatibus sibi subiectis, vt reuocent cunctos monachos solitariam vitam ducentes in quibusdam Prioratibus Ecclesiarum sæcularium, & in illis ipse Archiepiscopus sæculares clericos instituat: igitur si clerici regulares iam præpositi Ecclesiis sæcularibus remouentur ab eis, ex eo prouenit, quia ipsi ad beneficia sæcularia eligi non valent. 4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, firmiterque tenendum, canonicos regulares cum sui superioris licentia posse eligi ad beneficia sæcularia; quod non solùm auctoritatibus suprà congestis, verùm & validissimis iuris rationibus firmatur. Prima deducitur ex eo, nam canonici regulares essentialiter sunt clerici, & à temporibus Apostolorum ad regendas Ecclesias instituti; 5. PROBATVR CONCLVSIO RATIONIBVS ET EXEMPLIS.

instituti; vnde æquè ac sæculares capaces sunt regiminis cuiusque Ecclesiæ, etiam sæcularis. Quam rationem insinuauit D.Thomas 2.2. *quæst.* 189. *artic.* 8. & illustrat Pennotus *dict. cap.* 72. *num.* 1. Secunda, & potissima prouenit ex eo, quia non repugnat tale regimen Ecclesiæ sæcularis canonicis regularibus, ex vi professionis illorum: tum quia illi hoc apertè exprimunt tempore suæ professionis, vt constat *ex lib.* 1. *suarum constit. cap.* 42. vbi hæc verba exprimuntur: *Et quod nunquam absque licentia Capituli generalis, vel eius auctoritate fungentis aliquod cum cura, vel sine cura beneficium acceptabo, intus, vel extra ordinem nostrum, renunciando omnibus iuribus, & priuilegiis, & consuetudinibus in contrarium mihi competentibus, vel quomodolibet competituris.* Vnde iam olim, & nunc habitâ licentiâ a Superioribus collationes beneficiorum sæcularium plerumque fieri legimus apud Pennotum *dict. cap.* 72. & Dubalem *suprà*, qui pluribus exemplis hanc praxim firmant, & illustrant.

6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verum sit, beneficia regularia regularibus, & sæcularis sæcularibus conferri debere, tamen circa personas regulares, & quænam illæ dicantur, vt beneficia sæcularia obtinere non possint, non constat apud Interpretes, vt videre est apud Barbosam *in remiss. ad Concil. Trident. dict. sess.* 14. *cap.* 11. P. Mendum *de Ordinibus Milit. disput.* 11. *quæst.* 4. *per tot.* vbi de religiosis militaribus agit. Et licèt iuxta principium illud canonici regulares, qui monachis in omnibus ferè æquiparantur, admittendi non essent; tamen quia, vt ait Innocentius in præsenti, regulam laxiorem profitentur, non comprehenduntur supradictâ prohibitione, nec appellatione regularium, quoad hunc effectum, veniunt; quod declarauit Innocentius III. in præsenti, qui consultus fuit, non vt dispensaret cum Plebano sancti Gabini, vt vulgò creditur; sed vt exponeret, interpretareturque prædictam prohibitionem Concilij Lateran. relatam *in cap.* 2. *hoc titul.* Nec obstat primum augmentum dubitandi rationis; nam illud procedit in monachis, qui olim ad sacros ordines non ascendebant, immò per clericos sæculares regebantur, vt probaui *in cap.* 2. *suprà, hoc tit.* Canonici verò regulares ex sua institutione clerici sunt, & ita legitimi ministri sacramentorum; quare illis rectè commendari potest regimen Ecclesiæ sæcularis iuxta suam professionem. Nec etiam obstat textus *in dict. cap. super eo, de regul.* nam ibi agit Summus Pontifex de illis religiosis, qui post susceptum habitum professionis intendunt illum dimittere, & in Ecclesia deseruire, etiam in habitu clericali sæculari; quod omnino improbat Pontifex: at canonici regulares retento eodem habitu, & obseruatâ vitâ regulari, possunt Ecclesiis sæcularibus præfici; vnde nulla est desertio proprij habitus, seu professionis. Nec tandem obstat textus *in dicto cap. audientiam*; nam Honorius in eius specie agit de monachis prohibitis in Concilio Lateran. relato *in cap.* 1. *hoc titul.* extra monasterium viuere: sed canonici regulares non comprehenduntur prædictâ prohibitione Concilij Lateran. vt Innocentius in præsenti declarauit: igitur Honorius III. non est exaudiendus de ipsis canonicis regularibus. Prosequitur latiùs Garaña *in præsenti*, qui opponit, & exponit textus *in cap. final. de capel. monach. cap. in parochia* 16. *quæst.* 1. *cap. quorundam* 6. 74. *distinct. cap. sicut* 3. *de simon. cap. ad nostram, de confirm. vtili.* Hæc procedunt iure communi attento. Nunc examinandum venit, an inspecto iure nouissimo Concilij Trident. liceat Canonicis regularibus beneficia sæcularia possidere? Et non licere, probant Mandosius *in praxi signat. titul. de dispens. monach.* Ojeda *de incompatib.* 2. *part. cap.* 24. *num.* 2. Germonius *de indultis Cardin.* §. *regularis, num.* 46. Felinus *in cap. in nostra, de rescript. num.* 44. Fuscus *de visitatione libro* 2. *cap.* 15. *num.* 79. Barbosa *in præsenti, & in summa Apostol. collect.* 102. *num.* 9. Gonzalez *ad regulam* 8. *Cancel. glos.* 8. *num.* 53. Thom. Sanchez *lib.* 7. *summa, cap.* 29. *num.* 71. Farinac. *ad Trident. sess.* 14. *cap.* 11. Riccius *in praxi, decis.* 159. *part.* 1. Garcia sibi contrarius *de benef. part.* 7. *cap.* 10. *num.* 9. Mouentur auctoritate Concil. Trident. *dict. sess.* 14. *cap.* 11. ibi: *Si canonicorum regularium fuerit, ad beneficia sæcularia etiam curata omnino incapax existat.* Et declaratione Gregorij XIII. quam refert Thom. Sanchez *vbi suprà.* Contrarium verò, immò canonicos regulares hodie capaces esse beneficiorum sæcularium, tenuerunt Nauarrus *ad titul. de præb. consil.* 9. *num.* 5. & *ad hunc titul. consil.* 11. Gratianus *discept. forens. tom.* 1. *cap.* 123. *num.* 22. Franc. Marcus 1. *part. decision. quæst.* 481. *num.* 6. & 1281. *num.* 2. Selua *de benef.* 3. *part. quæst.* 70. Bertachinus *de Episcopo part.* 1. *lib.* 2. *quæst.* 39. Lambertinus *de iurepatron.* 1. *part. lib.* 2. *in princip. quæst. articul.* 19. *num.* 7. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *difficult.* 5. *dub.* 5. *punct.* 1. *num.* 13. Tamburinus, & Pennotus *suprà*, Dubal. *vbi suprà*: quorum fundamenta congessit latè, & doctè D. Iosephus Barro Salgado *in supplic. ad Magnum Philippum pro Canonicis regularibus.* In qua opinionum varietate credo, validè, & licitè posse canonicis regularibus beneficicia sæcularia etiam curata conferri. Sed quia hæc quæstio adhuc decisa non est per Sedem Apostolicam, etsi sæpius disputata in sacra Rota, ne huiusmodi beneficia canonicis regularibus collata, vt vacantia impetrentur, optarem huiusmodi declarationem peti à Romano Pontifice.

CAPVT VI.

Idem *Abbati, & Conuentui*[a] *Sublacen.*

CVm ad monasterium Sublacen. personaliter venissemus. *Et infrà:* Firmiter inhibuimus, ne quis de cætero monachorum lineis[b] camisiis vteretur. Ad defectum autem hospitalitatis supplendum, mixturam vnius molendini concessimus, ampliora pro

pro tempore concessuri; ita tamen, quod ad necessitatem pauperum subleuandam eleemosyna [c] cellario conferatur. Nos autem præfatas Ecclesias, quæ clericis sæcularibus [d] in beneficium fuerant assignatæ, ad vsum reuocauimus infirmorum, concessionem Hospitalis, quæ facta fuerat Episcopo Anagnino, irritam decernentes, & statuentes, ne quicquam vlterius in beneficium concedatur; sed Infirmarius disponat de illis Ecclesiis prout ad necessitates infirmitorij magis nouerit expedire. Prohibemus ergo districtè in virtute obedientiæ, sub obtestatione diuini iudicij, ne qui de cætero monachorum proprium aliquo modo possideat: sed si quis aliquid habet proprij, totum in continenti resignet. Si verò post hæc proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere, regulari admonitione præmissâ de monasterio expellatur, nec recipiatur vlteriùs, nisi pœniteat secundùm monasticam disciplinam. Quod si proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte ipsa, cum eo in signum perditionis extra monasterium in sterquilino subterretur, secundum quod B. Gregorius narrat in [e] Dialogo se fecisse. Abbas tamen, & Prior frequenter inquirant, & diligenter explorent, ne quis fratrum proprietatem possit habere; vnde si quicquam alicui fuerit specialiter destinatum, non præsumat illud accipere, sed Abbati, vel Priori, aut Cellario assignetur. [f] In oratorio verò, [g] refectorio, [h] dormitorio continuum semper [i] silentium obseruetur: in [l] claustro quoque certis horis, & locis, secundùm antiquam consuetudinem monasterij laudabiliter obseruatam, sed modò laudabiliùs obseruatam. In refectorio verò nullus omnino [k] carne vescatur, nec in quibusdam [l] solennitatibus, sicut aliquando fieri consueuit, Conuentus exeat cum Abbate, paucis ibi relictis, vt extra refectorium edant carnes; cùm in illis diebus præcipuè regularis disciplina sit studiosiùs obseruanda: sed nec extra refectorium, nisi in infirmitorio, esum carnium credant sibi licere, quamquam ex indulgentia possit Abbas interdum aliquos fratrum, nunc hos, nunc illos, prout necessitas postulauerit, aduocare, ipsosque secum in camera sua meliùs, & pleniùs exhibere. Porrò debiles, & infirmi, qui munitione indigent, vel aliquâ medicinâ, non seorsim in cameris, sed omnes in infirmitorio, quæ necessaria fuerint sibi, tam in carnibus, quàm in aliis, recipiant competenter. Quod si quisque eorum debilis fuerit, aut etiam delicatus, vt non possit communibus cibis esse contentus, sic ei prouideatur sine scandalo aliorum, vt si Abbas, vel Prior voluerit in refectorio misericordiam facere specialem, cibum aliquem competentem, non ante illum, sed ante se faciat apportari, de quo ipse faciat illi pittantiam pro sustentatione naturæ. Tales autem ad agenda officia monasterij deputentur, qui fideles sint, & discreti; nec alicui committatur aliqua [m] obedientia perpetuò possidenda, tanquam in sua sibi vita locetur; sed cùm oportuerit amoueri, sine contradictione qualibet reuocetur. [n] Prior autem præ cæteris post Abbatem potens sit in opere, & sermone, vt exemplo vitæ, verboque doctrinæ fratres suos instituere possit in bono, & à malo reuocare, zelum religionis habens secundùm scientiam, vt delinquentes corripiat, & castiget; obedientes verò foueat, & confortet. Abbas verò, cui omnes in omnibus reuerenter obediant, quantò frequentiùs poterit, sit cum fratribus in conuentu, vigilem curam, & diligentem solicitudinem gerens de omnibus, vt de officio sibi commisso dignam Deo possit reddere [o] rationem. Quod si præuaricator ordinis fuerit, aut contemptor, seu negligens, aut remissus, pro certo se nouerit non solùm ab officio deponendum, sed etiam alio modo secundùm regulam castigandum. Cùm offensa non solùm propria, verùm etiam aliena, de suis manibus requiratur: nec æstimet Abbas, quod super habenda proprietate possit cum aliquo monacho dispensare, quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeo est annexa regulæ monachali, vt contra eam nec Summus [p] Pontifex possit licentiam indulgere.

NOTÆ.

1. [a] SVblacensi.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. 2.* Sublacense hoc monasterium est Ordinis D. Benedicti in eremo *Sublago* dicto à tribus lacubus ibi simul confluentibus, vbi magnus Patriarcha Benedictus anno Christi 494. cœpit vitam monasticam profiteri, habitu suscepto à S. Romano, qui cùm per tres annos latuisset in spelunca, & per 35. vitam ageret, postea ædificauit duodecim monasteria, quæ referunt Yepes *tom. 1. chron. D. Benedicti, cent. 1. anno* 510. Sandoual *in fundat. Diui Benedicti, in princip.* Secundum dicauit SS. Martyribus Cosmæ, & Damiano, quod postea dictum fuit monasterium D. Benedicti, & Sanctæ Scholasticæ, & est caput totius Abbatiæ Sublacensis, quod tam Pontifices, quàm Principes sæculares miris opibus ditarunt, cum iurisdictione spirituali, & temporali, ab omnique iurisdictione exemptum declararunt. Vnde cùm hoc præcipuum esset monasterium huius præclaræ, & inclytæ

instituti; vnde æquè ac sæculares capaces sunt regiminis cuiusque Ecclesiæ, etiam sæcularis. Quam rationem insinuauit D. Thomas 2.2. *quæst.* 189. *artic.* 8. & illustrat Pennotus *dict. cap.* 72. *num.* 1. Secunda, & potissima prouenit ex eo, quia non repugnat tale regimen Ecclesiæ sæcularis canonicis regularibus, ex vi professionis illorum: tum quia illi hoc apertè exprimunt tempore suæ professionis, vt constat *ex lib.* 1. *suarum constit. cap.* 42. vbi hæc verba exprimuntur: *Et quod nunquam absque licentia Capituli generalis, vel eius auctoritate fungentis aliquod cum cura, vel sine cura beneficium acceptabo, intus, vel extra ordinem nostrum, renunciando omnibus iuribus, & priuilegiis, & consuetudinibus in contrarium mihi competentibus, vel quomodolibet competituris.* Vnde iam olim, & nunc habitâ licentiâ à Superioribus collationes beneficiorum sæcularium plerumque fieri legimus apud Pennotum *dict. cap.* 72. & Dubalem *suprà*, qui pluribus exemplis hanc praxim firmant, & illustrant.

6. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verum sit, beneficia regularia regularibus, & sæcularis sæcularibus conferri debere, tamen circa personas regulares, & quænam illæ dicantur, vt beneficia sæcularia obtinere non possint, non constat apud Interpretes, vt videre est apud Barbosam *in remiss. ad Concil. Trident. dict. sess.* 14. *cap.* 11. P. Mendum *de Ordinibus Milit. disput.* 11. *quæst.* 4. *per tot.* vbi de religiosis militaribus agit. Et licèt iuxta principium illud canonici regulares, qui monachis in omnibus ferè æquiparantur, admittendi non essent; tamen quia, vt ait Innocentius in præsenti, regulam laxiorem profitentur, non comprehenduntur supradictâ prohibitione, nec appellatione regularium, quoad hunc effectum, veniunt; quod declarauit Innocentius III. in præsenti, qui consultus fuit, non vt dispensaret cum Plebano sancti Gabini, vt vulgò creditur; sed vt exponeret, interpretareturque prædictam prohibitionem Concilij Lateran. relatam *in cap.* 2. *hoc titul.* Nec obstat primum augmentum dubitandi rationis; nam illud procedit in monachis, qui olim ad sacros ordines non ascendebant, immò per clericos sæculares regebantur, vt probaui *in cap.* 2. *suprà, hoc tit.* Canonici verò regulares ex sua institutione clerici sunt, & ita legitimi ministri sacramentorum; quare illis rectè commendari potest regimen Ecclesiæ sæcularis iuxta suam professionem. Nec etiam obstat textus *in dict. cap. super eo, de regul.* nam ibi agit Summus Pontifex de illis religiosis, qui post susceptum habitum professionis intendunt illum dimittere, & in Ecclesia deseruire, etiam in habitu clericali sæculari; quod omnino improbat Pontifex: at canonici regulares retento eodem habitu, & obseruatâ vitâ regulari, possunt Ecclesiis sæcularibus præfici; vnde nulla est desertio proprij habitus, seu professionis. Nec tandem obstat textus *in dicto cap. audientiam*; nam Honorius in eius specie agit de monachis prohibitis in Concilio Lateran. relato *in cap.* 2. *hoc titul.* extra monasterium viuere: sed canonici regulares non comprehenduntur prædictâ prohibitione Concilij Lateran. vt Innocentius in præsenti declarauit: igitur Honorius III. non est exaudiendus de ipsis canonicis regularibus. Prosequitur latiùs Garaña *in præsenti*, qui opponit, & exponit textus *in cap. final. de capel. monach. cap. in parochia* 16. *quæst.* 1. *cap. quorundam* 6. 74. *distinct. cap. sicut* 3. *de simon. cap. ad nostram, de confirm. vtili.* Hæc procedunt iure communi attento. Nunc examinandum venit, an inspecto iure nouissimo Concilij Trident. liceat Canonicis regularibus beneficia sæcularia possidere? Et non licere, probant Mandosius *in praxi signat. titul. de dispens. monach.* Ojeda *de incompatib.* 2. *part. cap.* 24. *num.* 2. Germonius *de indultis Cardin.* §. *regularis, num.* 46. Felinus *in cap. in nostra, de rescript. num.* 44. Fuscus *de visitatione libro* 2. *cap.* 15. *num.* 79. Barbosa *in præsenti*, & *in summa Apostol. collect.* 102. *num.* 9. Gonzalez *ad regulam* 8. *Cancel. glos.* 8. *num.* 53. Thom. Sanchez *lib.* 7. *summa, cap.* 29. *num.* 71. Farinac. *ad Trident. sess.* 14. *cap.* 11. Riccius *in praxi, decis.* 159. *part.* 1. Garcia sibi contrarius *de benef. part.* 7. *cap.* 10. *num.* 9. Mouentur auctoritate Concil. Trident. *dict. sess.* 14. *cap.* 11. ibi: *Si canonicorum regularium fuerit, ad beneficia sæcularia etiam curata omnino incapax existat.* Et declaratione Gregorij XIII. quam refert Thom. Sanchez *vbi suprà.* Contrarium verò, immò canonicos regulares hodie capaces esse beneficiorum sæcularium, tenuerunt Nauarrus *ad titul. de præb. consil.* 9. *num.* 5. & *ad hunc titul. consil.* 11. Gratianus *discept. forens. tom.* 1. *cap.* 123. *num.* 22. Franc. Marcus 1. *part. decision. quæst.* 485. *num.* 6. & 1281. *num.* 2. Selua *de benef.* 3. *part. quæst.* 70. Bertachinus *de Episcopo part.* 1. *lib.* 2. *quæst.* 39. Lambertinus *de iurepatron.* 1. *part. lib.* 2. *in princip. quæst. articul.* 19. *num.* 7. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *difficult.* 5. *dub.* 5. *punct.* 1. *num.* 13. Tamburinus, & Pennotus *suprà*, Dubal. *vbi suprà*: quorum fundamenta congessit latè, & doctè D. Iosephus Barro Salgado *in supplic. ad Magnum Philippum pro Canonicis regularibus.* In qua opinionum varietate credo, validè, & licitè posse canonicis regularibus beneficicia sæcularia etiam curata conferri. Sed quia hæc quæstio adhuc decisa non est per Sedem Apostolicam, etsi sæpius disputata in sacra Rota, ne huiusmodi beneficia canonicis regularibus collata, vt vacantia impetrentur, optarem huiusmodi declarationem peti à Romano Pontifice.

CAPVT VI.

Idem *Abbati, & Conuentui* [a] *Sublacen.*

CVm ad monasterium Sublacen. personaliter venissemus. *Et infrà:* Firmiter inhibuimus, ne quis de cætero monachorum lineis [b] camisiis vteretur. Ad defectum autem hospitalitatis supplendum, mixturam vnius molendini concessimus, ampliora pro

pro tempore concessuri; ita tamen, quod ad necessitatem pauperum subleuandam eleemosyna [c] cellario conferatur. Nos autem præfatas Ecclesias, quæ clericis sæcularibus [d] in beneficium fuerant assignatæ, ad vsum reuocauimus infirmorum, concessionem Hospitalis, quæ facta fuerat Episcopo Anagnino, irritam decernentes, & statuentes, ne quicquam vlterius in beneficium concedatur; sed Infirmarius disponat de illis Ecclesiis prout ad necessitates infirmitorij magis nouerit expedire. Prohibemus ergo districtè in virtute obedientiæ, sub obtestatione diuini iudicij, ne qui de cætero monachorum proprium aliquo modo possideat: sed si quis aliquid habet proprij, totum in continenti resignet. Si verò post hæc proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere, regulari admonitione præmissâ de monasterio expellatur, nec recipiatur vlteriùs, nisi pœniteat secundum monasticam disciplinam. Quod si proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte ipsa, cum eo in signum perditionis extra monasterium in sterquilino subterretur, secundum quod B. Gregorius narrat in [e] Dialogo se fecisse. Abbas tamen, & Prior frequenter inquirant, & diligenter explorent, ne quis fratrum proprietatem possit habere; vnde si quicquam alicui fuerit specialiter destinatum, non præsumat illud accipere, sed Abbati, vel Priori, aut Cellario assignetur. [f] In oratorio verò, [g] refectorio, [h] dormitorio continuum semper [i] silentium obseruetur: in [i] claustro quoque certis horis, & locis, secundùm antiquam consuetudinem monasterij laudabiliter obseruatam, sed modò laudabiliùs obseruatam. In refectorio verò nullus omnino [k] carne vescatur, nec in quibusdam [l] solennitatibus, sicut aliquando fieri consueuit, Conuentus exeat cum Abbate, paucis ibi relictis, vt extra refectorium edant carnes; cùm in illis diebus præcipuè regularis disciplina sit studiosiùs obseruanda: sed nec extra refectorium, nisi in infirmitorio, esum carnium credant sibi licere, quamquam ex indulgentia possit Abbas interdum aliquos fratrum, nunc hos, nunc illos, prout necessitas postulauerit, aduocare, ipsosque secum in camera sua meliùs, & pleniùs exhibere. Porrò debiles, & infirmi, qui munitione indigent, vel aliquâ medicinâ, non seorsim in cameris, sed omnes in infirmitorio, quæ necessaria fuerint sibi, tam in carnibus, quàm in aliis, recipiant competenter. Quod si quisque eorum debilis fuerit, aut etiam delicatus, vt non possit communibus cibis esse contentus, sic ei prouideatur sine scandalo aliorum, vt si Abbas, vel Prior voluerit in refectorio misericordiam facere specialem, cibum aliquem competentem, non ante illum, sed ante se faciat apportari, de quo ipse faciat illi pittantiam pro sustentatione naturæ. Tales autem ad agenda officia monasterij deputentur, qui fideles sint, & discreti; nec alicui committatur aliqua [m] obedientia perpetuò possidenda, tanquam in sua sibi vita locetur; sed cùm oportuerit amoueri, sine contradictione qualibet reuocetur. [n] Prior autem præ cæteris post Abbatem potens sit in opere, & sermone, vt exemplo vitæ, verboque doctrinæ fratres suos instituere possit in bono, & à malo reuocare, zelum religionis habens secundùm scientiam, vt delinquentes corripiat, & castiget; obedientes verò foueat, & confortet. Abbas verò, cui omnes in omnibus reuerenter obediant, quantò frequentiùs poterit, sit cum fratribus in conuentu, vigilem curam, & diligentem solicitudinem gerens de omnibus, vt de officio sibi commisso dignam Deo possit reddere [o] rationem. Quod si præuaricator ordinis fuerit, aut contemptor, seu negligens, aut remissus, pro certo se nouerit non solùm ab officio deponendum, sed etiam alio modo secundùm regulam castigandum. Cùm offensa non solùm propria, verùm etiam aliena, de suis manibus requiratur: nec æstimet Abbas, quod super habenda proprietate possit cum aliquo monacho dispensare, quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeo est annexa regulæ monachali, vt contra eam nec Summus [p] Pontifex possit licentiam indulgere.

NOTÆ.

1. [a] *SVblacensi.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 2. Sublacense hoc monasterium est Ordinis D. Benedicti in eremo *Sublago* dicto à tribus lacubus ibi simul confluentibus, vbi magnus Patriarcha Benedictus anno Christi 494. cœpit vitam monasticam profiteri, habitu suscepto à S. Romano, qui cùm per tres annos latuisset in spelunca, & per 35. vitam ageret, postea ædificauit duodecim monasteria, quæ referunt Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti, cent.* 1. *anno* 510. Sandoual *in fundat. Diui Benedicti, in princip.* Secundum dicauit SS. Martyribus Cosmæ, & Damiano, quod postea dictum fuit monasterium D. Benedicti, & Sanctæ Scholasticæ, & est caput totius Abbatiæ Sublacensis, quod tam Pontifices, quàm Principes sæculares miris opibus ditarunt, cum iurisdictione spirituali, & temporali, ab omnique iurisdictione exemptum declararunt. Vnde cùm hoc præcipuum esset monasterium huius præclaræ, & inclytæ

inclytæ religionis, & in quo eius Patriarcha priora fundamenta poſuerat, valde curarunt Summi Pontifices, vt accuratè priſtina diſciplina monaſtica in eo ſeruaretur: quare Innocentius III. dum perſonaliter accederet ad ipſum monaſterium, & agnouiſſet lapſum diſciplinæ regularis in aliquibus rebus, omnia quæ in hoc texto recenſentur, obſeruare iuſſit, vt notauit Yepes *vbi ſuprà, fol.* 27. Vnde conſtat, reſcriptum hoc locale eſſe, ad monachoſque Benedictinos tantùm pertinere, ſicut ad ipſos, & eorum vitam tantùm ſpectãt canones editi in conuentu Aquiſgranenſi temporibus Ludouici Regis anno 817. quos publicè edidit Petrus Pitheus *in* 1. *addit. poſt libros Capitularium Franciæ*, & notis illuſtrarunt Yepes, & Benedictus Haxphtenus. Huius inſtitutionis mentio extat in canone 9. Concilij Aueniomenſis, celebrati anno 1209.

b *Lineis camiſiis.*] Camiſias inde dictas eſſe docet D. Iſidorus *lib.* 12. *orig. cap.* 22. quòd in camis eis vtamur, ibi: *Camiſias vocamus, quòd in his dormimus in camis, ideſt in ſtratis noſtris.* Ioannes Voſſius *lib.* 2. *cap.* 4. vocem Gallicam eſſe probat: vtcunque ſit, illud certum eſt, camiſiam accipi pro veſte interula: tunica videlicet interiori, vt probat Bulengerus *lib.* 1. *opuſc. cap.* 30. Et licèt primis temporibus monachi vterentur cilicio pro interiori veſte; ſequentibus tamen ſæculis, camiſiæ laneæ, ſiue ſtamineæ ſucceſſerunt, & prorſus lineæ interdictæ fuerunt monachis. Gregorius IX. & Nicolaus IV. Cluniacenſibus expreſsè interdicunt his verbis: *Ne quiſquam quouis in loco camiſiis, aut linteaminibus lineis vti præſumat.* Id ipſum Benedictinis inhibuit Benedictus XII. *cap.* 26. *ſuæ Benedict.* ibi: *Veſtiti autem iaceant Abbates, Priores, adminiſtratores, & monachi vniuerſi, tam infra, quam vbicunque extra monaſterium conſtituti, lineiſque camiſiis (cùm ſint eis expreſsè prohibitæ) non vtantur.* Idemque de Præmonſtratenſibus, Prædicatoribus, & Carmelitis refert Haxphtenus *lib.* 5. *diſquiſ. monaſt. tract.* 3. *diſquiſ.* 8. Deſcendit prohibitio hæc ex illo Domini præcepto *Matthæi cap.* 10. vbi Apoſtolis ſuis Dominus præcepit, ne duas tunicas haberent: vbi tunicam laneam exponit Zacharias Papa *epiſt.* 7. *ad Pipinum Regem, & Epiſcopos Franciæ, c.* 1. *§. monachi*, ibi: *Monachi verò laneis indumentis iuxta normam, & regulam monaſticæ diſciplinæ, atque traditionem SS. Patrum, ſine intermiſſione vtantur; ſi enim abrenunciantes ea, quæ ſæculi ſunt, totâ ſe Deo intentione contulerunt, omnibus illicitis debent abſtinere, vt quemadmodum corpore ſuo ſuſtinuerint laborem, tantum remunerationis præmium percipere mereantur. Apoſtolis quippe diuinum datum eſt mandatum, duas tunicas non habendi. Tunicas dixit, itaque laneas, non lineas.* Hactenus Zacharias. In quo illud ſingulare eſt, quod affirmat, per tunicas, laneas tantùm ſignificari, non lineas, cùm regulariter tunica etiam linea dicatur, vt apud Iſidorum *lib.* 10. *origin. c.* 21. ibi: *Eſt tunica ſacerdotalis linea corpori adſtricta, & vſque pedes deſcendens.* D. Hieronymus *in epiſt. ad Fabiolam*, de tunica talari ex lino confecta, ita ait: *Volo pro legentis facilitate abuti ſermone vulgato; ſolent militantes habere lineas, quas camiſias vocant, ſic aptas membris, & adſtrictas corporibus, vt expediti ſint vel ad curſum, vel ad prælia, dirigere iacula, tenere clypeum, enſem librare, quocumque neceſſitas traxerit. Ergo & ſacerdotes parati in miniſterium Dei vtuntur hac tunica, vt habentes pulchritudinem veſtimentorum, nudorum celeritate diſcurrant.* Vbi ſanctus Doctor, quam priùs camiſiam dixerat, poſtea tunicam vocauit. Sed adhuc defendendum eſt, Zachariam Pontificem rectè expoſuiſſe *in d. c.* 10. *Matthæi*, tunicas laneas eſſe debere, non lineas. Tunica enim ſecundùm Varronem *lib.* 4. *de lingua Latina*, à tuendo corpore dicitur; quo ſenſu tunicam accepit Paulus Iuriſconſultus *in l.* 1 *ff. de contrahend. empt.* ibi: *Veluti ſi ego togam dedi, vt tunicam acciperem.* Dum ergo Dominus præcipit Apoſtolis, vt non peram in via, nec duas tunicas poſſiderent, illud præcipit, ne ampliùs quàm vnum indumentum causâ tuendi corporis ferrent. Quod & præſenſit Gloſſa interlinearis *ad d. c.* 10. *Matthæi*, vbi illa verba: *Duas tunicas*, ſic explicat: *Nihil præter indumentum, quo contentus eſſe poteſt.* Laneum ergo debuit eſſe, nõ lineum, ne ridiculè affirmemus, Apoſtolos vnico tãtùm lineo indutos habitu incedere debuiſſe. De qua tunica lanea accipiẽdi ſunt D. Bened. *in c.* 55. *regulæ*, ibi: *Dẽtur ab Abbate omnia quæ ſunt neceſſaria, ideſt cuculla, & tunica, pedales caligæ.* D. Baſilius *cap.* 12. *ſuæ reg. in fine*, ibi: *De numero autem indumentorum nihil poſſumus dicere, cùm manifeſta definitione præſcriptum ſit, in qua dicitur, quod qui habet duas tunicas, det non habenti.* Nec tunc obſtat canon 22. dicti Concil. Aquiſgran. in illis verbis: *Abbas hoc omnino prouideat, vt camiſias duas, & tunicas duas, & cucullas duas, & cappas duas vnuſquiſque monachorum habeat.* Nam quod de camiſiis dicitur, intelligendum eſt de illis, quæ dabantur infirmis, non autem quia monachi dum valebant, eis vterentur; laneæ enim veſtes conueniunt pœnitentibus, & lugentibus, quales ſunt monachi, *cap.* 2. *de homicid.* vnde eſt, quod & probatur de quibuſdam monachis apud Auentinum *lib.* 5. *annal. Boiorum*, quod ex laneis, linei facti eſſent. Latè illuſtrat Haxphtenus *lib.* 5. *diſquiſit. tract.* 3. *diſquiſit.* 7.

c *Cellario.*] Cellaria annonæ publicæ apud Romanos dicebantur; nam cella pro penu accipitur 3.
in l. 12. *C. de diuerſ. offic.* vnde & cellarius, locus celandis rebus aptus definitur *in l.* 41. *ff. de legat.* 1. inde cellaria denominata ſunt annonæ apud Sulpitium Seuerum *lib.* 2. *hiſt. ſacr.* & cellarienſes ſpecies, *in l. penult. C. Thedoſ. de indul. debit.* & cellarius, qui curam, & rationem habet cellæ. Martialis *lib.* 11. *epigr.* 32.

Hinc cellarius experitur artes,
Vt condat vario vafer ſapore.

De cellario & eius officio egi *in c. vnic. de ſyndic.*

d *Beneficium.*] Feudum videlicet, vt expoſui ſuprà *in tit. de feudis.*

e *In dialogo.*] *Lib.* 4. *c.* 55. cauſam ſuæ ſententiæ
reddens ait: *In quibus vtriſque rebus, vnam morienti, alteram verò voluit prodeſſe fratribus viuentibus, vt illum amaritudo mortis à culpa ſolubilem faceret, & iſtos auaritiæ tanta damnatio terreret, atque à culpa prohiberet: quod ita factum eſt. Nam cùm idem monachus perueniſſet ad mortem, atque anxiè ſe quæreret commendari fratribus, & nullus è fratribus ei applicari, & loqui dignaretur, ei carnalis frater cur ab omnibus eſſet abominatus indicauit; qui protinus de reatu ſuo vehementer ingemuit, atque in ipſa triſtitia ſua è corpore exiuit, qui ita ſepultus eſt vt dixeram.* Plura de pœnis monachi peculium habentis congeſſi ſuprà *in cap.* 2. 4.

f *Oratorio*] De quo agemus *in cap. patentibus, de priuil.*

g *Refectorio.*] Refectorium eſt locus, in quo
communi menſæ monachi, ſeu canonici accumbunt: 5.

bunt: & quamuis refectio æquè de somno, atque de cibo dicatur, vnde apud Cassianum *lib. 3. instit. cap. 8. Reficere corpora somno: Refectio noctis*; tamen ex communi vsu refectio pro cibo sumitur; & sicut ab oratione oratorium dicitur, ita à refectione refectorium appellatur, vt in Synodo Aquisgran. *can. 145.* ibi: *In refectorio pariter reficiantur.* Et *can. 123. In refectorio quotidie vnà reficiantur, nisi fortè quas necessitas abesse compulerit, & hoc non sine licentia Magistri fiat.* Meldensi *can. 53. Vt canonici in ciuitate, vel monasteriis, sicut constitutum est, in dormitorio dormiant, & in refectorio comedant.* Plura de eius forma, & personis, quæ illuc ingredi valent, congesserunt Gibalinus *de clausura regul. disquisit. 1. cap. 2. §. 5.* Hæphtenus *in disquis. monast.*

5. [h] *Dormitorio*] Dormitorium communis locus est, vbi monachi, seu canonici quiescunt, extra quem olim nemini licebat dormire absque iusta causa. Synodus Aquisgran. *can. 134.* nouel. 4. & 133. Iustin. Concil. Cabilon. 2. *can. 59.* Mogunt. sub Rabano *can. 16.* D. Isidorus *cap. 13. suæ regulæ*, ibi: *Omnes diuisis lectulis in vnâ maneant cellula, singuli verò in singulis quiescant.* Synodus Aquisgran. *can. 136.* vnde Synodus Turonensis 2. *can. 14.* sic statuit: *Nullus sacerdotum, aut monachorum colligere alium in lectulo suo præsumat, nec liceat monachis cellulas habere communes, vbi aut bini maneant, aut peculiares, vbi singulares reponi possint.* Prosequuntur alia de his lectulis, & dormitorio Hæphtenus *lib. 12. disquis. monast. tract. 1. disquis. 1. cum sequent.* Gibalin. *de clausura disquis. 1. cap. 2.*

6. [i] *Silentium.*] Non semper, nec vbique esse loquendum omnibus, etiam docuit Diuus Ambrosius *lib. 1. de officiis, cap. 10.* his verbis: *Sapiens vt loquatur multa priùs considerat, quid dicat, aut cui dicat, quo in loco, quo tempore.* Monachis autem silentium semper commendatur, præcipuè in locis ab Innocentio in præsenti expressis, videlicet continuum in oratorio, refectorio, & dormitorio; certis verò horis in claustro, quia iuxta antiquam monachorum consuetudinem, cùm studium, & lectio non in cellis, sed in claustro fierent, ibidem quoque certis horis loquutio indulgebatur. Ioannes Mocius *in vita S. Odonis, lib. 1.* vbi de Cluniacensibus agens, ait: *Est & alius inter eos taciturnitatis modus; in incompetentibus namque horis nemo intra claustra eiusdem monasterij audeat loqui, nec se cum alio fratre iungere: quando verò duodecim celebrantur lectiones, nullus intra prædicta claustra præter ad capitulum sequenti die audet loqui.* Immò & has locutiones tempore Quadragesimæ prohibuit P. Venerabilis *num. 1.* his verbis: *Vt quadragesimali tempore additis ad silentium tribus diebus, hoc est 3. feria, & 5. & Sabbatho, quibus in claustris iuxta morem pristinum locutio esse solebat, continuum per totam Quadragesimam silentium teneatur.* Ad quam consuetudinem respiciens Innoc. in præsenti statuit, silentium certis horis in claustris seruari. Plura de silentio, præcipuè post Completorium à monachis seruando, congesserunt Hæphtenus *lib. 6. disquis. monast. tract. 3. disquis. 7. vsque ad 13.* Gazeus *in notis ad Cassianum lib. 4. instit. c. 17.*

7. [j] *Claustro.*] Claustrum est præcipua pars monasterij, à reliqua habitatione distinctum: vnde in Concilio Turon. 3. *can. 24.* statuitur, *Vt Abbates solicitè prouideant canonicis, vt habeant claustra & dormitorium.* Idem cauetur in Concilio Troslejan. *can. 3.* & in eo olim monachi conueniebant ad lectionem, cui omnes adesse tenebantur. Concil. Meldense *can. 53. Tam sani, quàm infirmi canonici vestiantur, atque in claustris horis congruis degant, & sub custodia canonica lectionibus, & cæteris diuinæ institutionis insistant officiis.* Et in Concilio Mogunt. sub Carolo, *can. 9.* iubetur, vt canonici clerici simul manducent, & simul dormiant, & in suo claustro maneant, per singulos dies primo manè ad lectionem veniant, & omnes simul audiant. Alia prosequitur Gibalinus *dict. disquis. 1. cap. 2. §. 3.*

[k] *Carne vescatur.*] Consonant caput monachi, *de consecr. dist. 5.* Clement. 1. *hoc tit.* D. Hieronymus *epist. 22. Viuitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ sale solo condiuntur.* Sanctus Ephrem *prouerb. cap. 19. Insolentia, & immodestia est monacho vesci velle animalibus.* Ab omni enim æuo qui pietatem colebant, à carnibus sibi temperarunt. Hinc Sanctus Chrysostomus, Theodoretus, Pererius, & alij censent, ante diluuium non interdictum, sed licitum fuisse esum carnium; ab eo tamen abstinuisse viros religiosiores, putà posteros Seth, eo quod Deus assignans homini cibum, expressè tantùm assignauit olera, non autem carnem, dicens: *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam.* Genesis capite 1. Laudat hanc abstinentiam Pythagoras apud Ouidium *lib. 15. Metamorph.* 8.

At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen,
Fœtibus arboreis, & quas humus educat herbis,
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.
Tunc & aues tutæ mouere per aëra pennas
Et lepus impauidus mediis errauit in aruis.

Facit Boëtius *lib. 2. de consol. metro 5.*

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus aruis,
Nec inerti perdita luxu,
Facili quæ sera solebat
Ieiunia soluere glande.

Religionis titulo id factum Plato asserit *lib. 6. de legibus*, ibi: *A carnibus maiores nostri abstinuerunt, tanquam pium non esset illas edere.* Sed quia regulâ D. Benedicti ita cauebatur: *Carnium verò quadrupedum omnino abstineatur comestio*; nonnulli crediderunt bipedum esum monachis non prohiberi, vt tradit Theodemarus Abbas Cassinensis in hæc verba: *Sed de esu volatilium tam cautè Pater noster prudentissimus in sua regula posuit, vt si vellent comedere monachi, cùm opportunum est, non subiaceant culpæ. Si autem eis à suo tale edulium non præbetur Abbate, vt quasi ex debito non possunt requirere, multi tamen fratrum nostrorum nec volatilia comedunt.* Rabanus Maurus *lib. 2. instit. cleric. c. 27.* ibi: *Auium esum credo à Patribus permissum esse, eo quod ex eodem alimento, de quo & pisces, creatæ sunt; nam in regula monachorum non inuenimus aliarum carnium esum eis contradictum, nisi quadrupedum.* Sed verius est à D. Benedicto tam quadrupedum, quàm bipedum esum esse prohibitum, vt cauetur in Synodo Aquisgran. *can. 8.* ibi: *Vt volatilia intus, forisve, nisi pro infirmitate, nullo tempore comedant, nec Episcopi vt edant, præcipiant.* Lauendmeter. *de veteri cleric. lib. 2. p. 2. c. 7.* latè probant, & defendunt Hæphtenus *lib. 10. disquis. monast. tract. 2. disquisit. 1. cum sequent.* Yepes *tom. 3. chron. D. Benedicti, anno 777.* Brauo *ad regulam ipsius sancti cap. 36*

cap. 36. & nos dicemus *in cap. 1. de clerico venatore.*

10. [l] *Solennitatibus.*] Natali videlicet Domini, & Pascha. Synodus Aquisgran. *can. 78. Volatilia in Natali Domini, & in Pascha tantùm quatuor diebus, si est vnde comedant, habeant. Si verò non fuerit, inde non requiratur per debitum: si autem Abbas aut monachi abstinere se voluerint, in eorum sit arbitrio.*

[m] *Obedientia.*] Seu Prioratus, iuxta tradita *in cap. 2. hoc tit.*

[n] *Prior autem.*] Debet enim eligi vnus eandem Religionem expressè professus, qui præsit cæteris, de quo, & eius officio egi suprà *in cap. 2.*

11. [o] *Reddere rationem.*] Consonat D. Benedictus *cap. 2. suæ regulæ*, ibi: *Sciatque, quia qui suscepit animas regendas, præparet se ad rationem reddendam.* Et *cap. 63. Cogitet semper, quia de omnibus iudiciis, & operibus suis redditurus est Deo rationem.* Cuius oneris grauitatem exponit Haæphtenus *lib. 3. disquisit. monast. tract. 5. disquisit. 4. ad*

12. *finem.*

[p] *Pontifex valet.*] His verbis moti quamplures docti viri existimarunt, Pontificem non posse dispensare in voto solenni castitatis, ita vt monachus, vel Subdiaconus possint ritè, & validè matrimonium contrahere. Ita docuerunt Sotus *lib. 7. de iustitia, quæst. 4. articul. 2.* & *in 4. dist. 38. quæst. 2. artic. 2. conclus. 2.* Syluester *verbo votum 4. quæst. 5.* Mandosius *de signatura gratiæ, verbo Commutatio, column. penult.* alij congesti à Thoma Sanchez *lib. 8. de matrim. disput. 8. num. 6.* Alij tamen, licèt in voto solenni castitatis dispensare non posse doceant, tamen in voto paupertatis dispensare valere tenuerunt. Ita Lessius *libro 2. de iustitia, cap. 40. dub. 14. num. 112.* Azor *tom. 1. instit. lib. 12. cap. 7. q. 2.* Sed contrarium, immò tam in voto paupertatis, quàm castitatis posse Pontificem dispensare, docuerunt Menochius *lib. 2. de arbitr. casu 421.* Chopinus *de sacra pol. lib. 2. tit. 3. n. 22.* Albertinus *de agnosc. quæst. 23.* qui refert Alexand. VI. dispensasse cum Cæsare Diacono Cardinali, vt in vxorem duceret filiam Ducis Valentiniani. Acuña *in cap. de illis 4. 32. distinct. num. 5.* Diana *part. 8. tract. 3. resol. 100.* Stephanus Durantius *qq. iur. quæst. 7.* Araujo *tract. 1. qq. mor. quæst. 19. per tot.* Thomas Delbene *p. 2. de offic. Inquisit. dubit. 236. sect. 66.* Roussellius *lib. 1. hist. Pontif. iurisdict. cap. 5.* Martinez à Prado *tom. 2. Theolog. moral. cap. 31. quæst. 14. §. 3.* & alij plures, quos congessi *in can. 13. Concil. Illiber.* vbi præsentem textum exposui.

CAPVT VII.

Idem *in Concilio* [a] *Generali.*

IN singulis Regnis, siue Prouinciis, fiat de triennio in [b] triennium, saluo iure diœc. Pontif. commune [c] Capitulum Abbatum, atque [d] Priorum Abbates proprios non habentium, qui non consueuerint tale Capitulum celebrare, ad quod vniuersi conueniant præpeditionem canonicam non habentes, apud vnum de monasteriis ad hoc aptum, hoc adhibito moderamine, vt nullus eorum plusquàm sex [e] euectiones, & & octo personas adducat. Aduocent in huius charitatis, vel nouitatis primordiis duos [f] Cistercien. Ordinis vicinos Abbates; ad præstandum sibi consilium, & auxilium opportunum, cùm sint in huiusmodi Capitulis celebrandis ex longa consuetudine pleniùs informati: qui absque contradictione duos sibi de ipsis associent, quos viderint expedire: ac ipsi IV. præsint Capitulo vniuerso; ita quod ex hoc nullus eorum sibi auctoritatem prælationis assumat; vnde, cùm expedierit, prouidâ possint deliberatione mutari. Huiusmodi verò Capitulum aliquot certis diebus continuis iuxta morem Cistercien. celebretur, in quo diligens habeatur tractatus de reformatione Ordinis, & obseruantia regulari: & quod statutum fuerit illis quatuor approbantibus, inuiolabiliter obseruetur, omni excusatione, & contradictione, ac appellatione remotis, prouiso nihilominus, vbi sequenti termino debeat Capitulum celebrari. Et qui cōuenerint, vitam ducant communem, & faciant proportionaliter simul omnes communes expensas; ita quòd si non omnes poterunt in eisdē, saltem plures simul in diuersis domibus commorentur. Ordinentur etiam in eodem Capitulo religiosæ, ac circunspectæ personæ, quæ singulas Abbatias eiusdem Regni, siue Prouinciæ, non solùm monachorum, sed etiam monialium secundum formam sibi præfixam vice nostra studeant visitare, corrigentes, & reformantes quæ correctionis officio viderint, & reformationis indigere: ita quod si Rectorem loci cognouerint ab administratione penitus amouendum, denuncient Episcopo proprio, vt illum amouere procuret. Quod si non fecerit, ipsi visitatores hoc referant ad Ap. Sed. examen. Hoc ipsum regulares canonicos secundùm Ordinem suum volumus, præcipimusque obseruare. Si verò in hac nouitate quicquam difficultatis emerserit, quod per prædictas personas nequeat expediri, ad Ap. Sed. iudicium absque scandalo referatur, cæteris irrefragabiliter obseruatis, quæ concordi fuerint deliberatione prouisa. Porrò [g] diœcesani Episcopi monasteria sibi subiecta ita studeant reformare, vt cùm ad ea prædicti Visitatores accesserint, plus in illis inueniant,

ueniant, quod commendatione, quàm quod correctione sit dignum, attentissimè præcauentes, ne per eos dicta monasteria indebitis oneribus aggrauentur, quia sic volumus superiorum iura seruari, vt inferiores nolimus iniurias sustinere. Ad hoc districtè præcipimus, tam diœcesanis Episcopis, quàm personis, quæ præerunt Capitulis celebrandis, vt per cens. eccl. appellatione remotâ compescant aduocatos, patronos, Vicedominos, Rectores, & [h] Consules, Magnates, & milites, seu quoslibet alios, ne monasteria præsumant offendere in personis, aut rebus; & si forsitan offenderint, eos ad satisfaciendum compellere non omittant, vt liberiùs, & quietiùs omnipotenti Domino valeant famulari.

NOTÆ.

1. [a] *Generali.*] Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. vbi *cap.* 11. reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub titul. de statu relig. cap.* 2. De hoc Concilio nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de summa Trinit.*

[b] *Triennio in triennium.*] Consonant Concil. Trident. *sess.* 15. *de regul. cap.* 20. in illis verbis: *Regularium vero Capitula Prouincialia, & Generalia, &c.* Probant vtilitatem huiusmodi comitiorum Tamburin. *tom.* 3. *de iure Abbat. disp.* 1. Hieronymus Garcia *pol. regul. tract.* 6. *difficult.* 1. & nos aliqua dabimus dum de Concil. Prouinciali celebrando agemus *in c. dùm olim, de accus.*

2. [c] *Capitulum.*] Capitulum in materia monastica, seu regulari accipitur pro illo loco, vbi monachi vel religiosi simul conueniunt; quo modo sumitur in Concilio Aquisgran. *can.* 69. vt ad capitulum priùs Martyrologium legatur. Et *can.* 70. vt ad Capitulum lectio tradatur: dictumque ita fuit iuxta veriorem etymologiam, quia in ea exedra, seu monasterij parte capitulum aliquod regulæ legeretur. Notissimum enim est, manè, antequam monachi exirent ad laborem, olim aliquod regulæ capitulum illis fuisse perlectum, cuius moris meminit Smaragdus *in præfat. ad Diodorum Monachum*, his verbis: [Et quia mos est monachorum, vt regulam B. Benedicti ad capitulum legant quotidie matutinum, volumus vt iste libellus in eorum capitulo legatur vespertino.] Etiam expressè mentio fit in antiquit. Fulden. *lib.* 3. *cap.* 12. ibi: *Quàm mane, & in vnum conuenimus, & capitulum de regula cum fratribus legebatur.* Et quia in eodem loco ea, quæ ad cœnobiticum spectant regimen, solent tractari, hinc ipsa monachorum comitia, conuentus, seu synodi, vocari cœperunt Capitula generalia, seu prouincialia, vt probat Hæphtenus *lib.* 8. *disquisit. tract.* 1. *disquisit.* 1. Capitulum ita acceptum definit Ioannes Andreas *in c. capitulum, de rescript.* his verbis: Capitulum dicitur illa multorum religiosorum congregatio, qui certo aliquo, & determinato tempore ad aliquod peragendum conueniunt in vno. In aliquibus religionibus dicitur congregatio, in aliis, præcipuè Germaniæ, dieta, vt probat Lezana *tom.* 7. *cap.* 12. *n.* 1. Garcia *d. tract.* 6. *dub.* 1. *difficult.* 1.

3. [d] *Priorum.*] Consonat textus *in cap.* 2. *hoc tit. in* 5. *compil.* vbi ita rescribit Honorius III. [Sanè nostris est auribus intimatum, quod cùm ante generale Concilium apud monasterium vestrum, fili Abbas, & Prior sancti Victoris, Abbatum, & Priorum Abbates proprios non habentium, vestro monasterio subiectorum, Ordinis vestri commune consueuerit Capitulum celebrari, & per illud de suis claustris extirpari spinas, & tribulos vitiorum, & plantari virtutum genimina in eisdem, constitutione in eodem Concilio edita pro reformandis monasteriis monachorum, vt in singulis Regnis, siue Prouinciis fieret de triennio in triennium, saluo iure diœcesanorum Pontificum, commune Capitulum Abbatum, & Priorum Abbates proprios non habentium, qui non consueuerunt tale Concilium celebrare: & extensâ constitutione huiusmodi ad canonicos regulares, iuxta sui Ordinis instituta seruanda, quidam Abbates, & Priores monasteriorum, qui vestro monasterio sunt subiecti, Ordinis vestri, contempserunt ad huiusmodi Capitulum conuenire, qui ex hoc non immeritò præsumuntur habere opera tenebrarum, ac sic ritus celebrandi commune capitulum, qui ex constitutione prædicta debuit fortiùs obseruari, in desuetudinem abiit, & in eneruationem obseruantiæ regularis. Cùm igitur huiusmodi Capituli celebratio sit canonicæ institutionis custodia, eo quod in ipso praua in rectitudinem, & aspera in vias planas, euellendo nociua, & plantando salubria, dirigantur: disc. v. mandamus, quatenus conuocatis Abbatibus, & Prioribus Abbates proprios non habentibus Ordinis vestri, monasterio vestro subiectis, & eos qui venire contempserint ad id, dummodo non sint impedimento canonico præpediti, monitione præmissâ per censuram ecclesiasticam, appellatione postpositâ compellentes, celebretis apud sanctum Victorem commune Capitulum more solito, & procedatis in eo, Deum habentes præ oculis, iuxta constitutionem Concilij memorati, eadem censurâ facturi quæ in eo deliberatione prouidâ fuerint ordinata, firmiter obseruari: vt autem quæ statuta fuerint magis teneantur memoriter, & seruentur, volumus, & mandamus huiusmodi Capitulum annis singulis celebrari.]

[e] *Euectiones.*] De his euectionibus agemus *in cap. cùm Apostlus, de censib.*

[f] *Cisterc. Ordinis.*] Adeo enim piè, religiosè, & doctè Capitula Cisterc. celebrabantur, vt Episcopi, Principes, & alij Prælati ibi conuenirent tempore Capituli, non solùm vt loca sacra visitarent, verùm vt sessiones, virosque admodum modestos venerarentur. Vnde iuxta eius Ordinis normam cunctis Religionibus Capitulum celebrandum iniungitur in præsenti Concilio; quod non solùm cæteræ Religiones obseruatunt, verùm & inter patrias leges transcripserunt, vt refert Manrique *tom.* 1. *annal. Cisterc. anno* 1119. *cap.* 6. *num.* 6. 4.

[g] *Diœcesani Episcopi.*] Temporibus enim Innocentij III. adhuc plura monasteria non erant exempta à iurisdictione Episcopi, & lege diœcesana, vt probaui *in cap. licèt, de officio Ordin.* Vnde Episcopi ea visitabant. Concil. Mogunt. *c.* 20. quod refertur *lib.* 5. *Capitul. Caroli. c.* 78. ibi: *Missi per quaque loca directi, simul cum Episcopis* 5.

vniuscuiusque diœcesis perspiciant loca monasteriorum canonicorum, & monachorum, & puellarum, si in apto, & congruo loco sint posita, vbi commodum necessarium possit acquiri, quod ad vtilitatem pertinet monasterij, sicut in sancta regula dicitur. Tullen. *p. vltim. cap.* 9. ibi: *Congregationes canonicorum secundùm canonicam institutionem à propriis Episcopis strenuè visitentur, & eorum religio, & habitus exquiratur, si vita & moribus sint probi, ac officio, & vnanimitatis studio soliciti; à leuissimis quoque, & perniciosissimis actibus cauti. Subsidia illorum piâ Dominorum prouidentiâ exquirantur, & dispensentur.* Exemplum Episcopi vastissimam etiam diœcesim visitantis habemus in B. Athanasio; eum enim adiisse non tantùm Ecclesias, quæ in ciuitatibus erant, sed etiam monasteria in solitudinibus, constat ex actis S. Pacomij, vbi ritus, & honores, quibus recipiebatur, referuntur his verbis: *Cùm solenniter Athanasius superioris Thebaidæ circuiret Ecclesias, accidit vt ad loca Talennensium nauigio perueniret; quod vbi Pacomius agnouit, statim cum vniuersis monachis in eius properauit occursum, omnesque gaudentes, & exultantes cum psalmis, & hymnis summum Christi suscepere Sacerdotem.* Expressiùs idem mos refertur in actis S. Eugeniæ *lib.* 1. *vit. Patrum*, ibi: *Quia mos est apud Ægyptum, quando circumeunt monasteria Episcopi, vt psallentium eos sequatur exercitus, superuenit Helenus Heliopolis Episcopus, & cum eo ampliùs quàm decem millia virorum psallentium, ac dicentium: Via iustorum recta facta est, & iter sanctorum preparatum.* Probant Acuña *in cap. nostratum,* 85. *dist.* Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 9. Chopinus *lib.* 1. *monast. tit.* 2. *num.* 12. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. part.* 2. *cap. final.*

6. [b] *Consules, & Magnates.*] Consonant caput *luminoso*, caput *Abbatem*, caput *quàm sit* 18. *q.* 2. Concil. Hispal. 2. *can.* 10. ibi: *Si quis sacerdotum quodlibet monasterium, aut vi cupiditatis spoliandum, aut simulatione aliqua fraudis conuellendum, aut dissoluendum tentauerit, anathema effectus maneat, & à regno Dei extraneus, ne proficiat illi bonum fidei, vel operis ad salutem, qui tanta, & tam salutaris vitæ destruxerit tramitem.* Tolet. 4. *can.* 50. Cabilon. *cap.* 11. *Peruenit ad sanctam Synodum, quod indices publici contra veterem consuetudinem per omnes parochias, vel monasteria, quas mos est Episcopos circumire, ipsi illicitâ præsumptione videantur discurrere, & clericos, vel Abbates, vt coram eis compareant, inuitos, atque districtos, ante se faciant exhiberi, &c. Si præsumptione, vel potestate quâ pollent, exceptâ inuitatione Abbatis, aut Archipresbyteri, in ipsa monasteria, vel parochias aliquid fortasse præsumpserint, à communione sacerdotum eos conuenit sequestrari.* Meldense *can.* 41. *Prouidendum est Regiæ Maiestati, vt monasteria, quæ ab hominibus Deum timentibus in sua proprietate constructa, prædecessores illius causâ defensionis, & mundeburdij susceperunt, vt liberâ libertate, remotâ spe hæreditariâ, de illorum propinquitate ibidem religio obseruaretur, & nunc in allodium sunt data, quapropter omnis exinde religio funditus est euersa, qualiter vota fidelium inconuulsa permaneant, ne voces eorum contra se ante Deum clamantes, adiuncto periculo de eorum perditione, qui in iisdem locis necessitate naufragantur, condemnabiles sentias.*

CAPVT VIII.

Honorius III. *Abbatibus, & monachis in* [a] *Lombardia, & Marchia* [b] *Taruisina constitutis.*

EA, quæ pro religionis honestate, ac religiosorum salute prouidè ordinantur, Apostolico sunt munimine roboranda, vt suscipiantur deuotiùs, & diligentiùs obseruentur. Cùm ergo per dil. f. Abbatem [c] Montisbelli, quædam capitula nobis fuerint præsentata, quæ ad castigandum transgressiones multiplices, & excessus, quos in quibusdam cœnobiis inuenerat, videbantur pro salute & honestate vestra laudabiliter statuenda, nos ea examinari, & corrigi fecimus, & præcepimus vt inuiolabiliter obseruetis, quæ sigillis ven. f. n. H. Ostiensis, & N. Tusculanensis Episcoporum muniri fecimus ad cautelam. Ad hæc volumus, & præsentium auctoritate præcipimus, vt Visitatores ad generale Capitulum conuocent Abbates, & Priores non habentes Abbates proprios, tam exemptos, quàm non exemptos, Lombardiæ & Marchiæ, qui non consueuerunt huiusmodi Capitulum celebrare: prouidentes vt in ipso Capitulo generali, canonico impedimento sublato, eos qui contempserint, vel neglexerint conuenire, sublato cuiuslibet contradictionis & appellationis obstaculo, ecclesiasticâ censurâ compellant, & vsque ad satisfactionem condignam sententiam, quam in eos ritè tulerint, non relaxent: eadem censurâ facturi, quæ in eodem Capitulo deliberatione prouidâ fuerint ordinata, firmiter obseruari: redditurі tam ipsi, quàm Visitatores, & alij, iuxta cuiuslibet ministerium, Domino, in cuius conspectu nuda sunt omnia, & aperta, in extremo examine rationem, si omnem solicitudinem, & diligentiam, quæ circa correctionem, & reformationem Ordinis, ac visitationem cœnobiorum impendendæ fuerint, neglexerint adhibere. Porrò cùm Visitatores secundùm statum generalis [d] Concilij ordinati à generali Abbatum Capitulo processerint ad visitationis officium exequendum, de statu monasteriorum,

rum, & obseruantiis regularibus diligenter inquirant, & tam in spiritualibus, quàm in temporalibus corrigant, & reforment quæ viderint corrigenda; ita tamen, quod monachos delinquentes per [e] Abbatem loci corrigi faciant, eisque iniungi pœnitentiam salutarem, iuxta B. Benedicti regulam, & Apostolica instituta, non secundùm normam prauæ consuetudinis, quæ quasi pro lege in quibusdam Ecclesiis inoleuit. Ipsi etiam Visitatores monachos, quos contumaces inuenerint, & rebelles, iuxta modum culpæ vice nostrâ regulari censurâ percellant, absque personarum delectu, non parcendo rebellibus ob suam pertinaciam, vel potentiam amicorum: quin ouem morbidam eiiciant ab ouili, ne inficiat sanas oues. Si verò Abbates in corrigendis iuxta Visitatorum mandatum, & regularia instituta seipsis, suisve monachis inuenti fuerint negligentes, proclamentur, corripiantur, & ita puniantur publicè in Capitulo generali, quod pœna ipsorum sit aliis in exemplum. Porrò si Abbas aliquis non exemptus fuerit à Visitatoribus nimis negligens inuentus, & remissus, id loci Diœcesano denuncient sine mora, & per illum detur ei fidelis & prouidus coadiutor vsque ad Capitulum generale. Quod si dilapidator inuentus fuerit, vel alias meritò amouendus, per Diœcesanum, postquam hoc sibi à Visitatoribus denunciatum fuerit, amoueatur absque iudiciorum strepitu à regimine Abbatiæ, ac monasterio prouideatur interim administrator idoneus, qui temporalium curam gerat, donec ipsi monasterio fuerit de Abbate prouisum. Quod si forsan Episcopus hæc adimplere noluerit, vel neglexerit, Visitatores, vel præsidentes in Capitulo generali defectum Episcospi Apostolicæ Sedi non differant intimare. Hæc eadem circa exemptos Abbates fieri præcipimus per Visitatores, vel præsidentes in Capitulo generali, depositione tantùm ipsorum Sedi Apostolicæ reseruatâ; ita tamen, vt Abbate, qui amouendus videbitur, interim per Visitatores, vel in Capitulo præsidentes ab administratione suspenso, administrator idoneus monasterio deputetur. Illorum autem excessus, & alia, quæ visa fuerint intimanda Capitulo, præsidentes nobis denuncient per fideles nuntios & prudentes, quibus de communi contributione Abbatum, iuxta cuiuslibet facultatem sufficienter ministrentur expensæ. Sequentes autem Visitatores perquirant priorum Visitatorum vestigia diligenter, & eorum negligentias, & excessus referant sequenti Capitulo generali, & iuxta culpam publicè debitam pœnam portent. Idem etiam de Abbatibus præsidentibus generali Capitulo præcipimus obseruari. Præcipimus etiam, vt in nullo monasterio ad præbendas de cætero recipiant Abbates, & monachos, & clericos [f] sæculares; nec hi, qui iam recepti sunt, locum, vel vocem in capitulo, dormitorio, vel refectorio, seu claustro sibi vindicare contendant, seu monachorum cœtibus importunè se immiscere præsumant: sed beneficiis sibi concessis contenti, conuersentur honestè, opportuna obsequia in monasteriis fideliter impendentes, nihilque vltrà in spiritualibus, aut temporalibus exigant in ipsis monasteriis, vel vsurpent. Si qui verò talium à Visitatoribus inuenti fuerint criminosi, per Diœcesanum in non exemptis, & per Visitatores, vel præsidentes in generali Capitulo in exemptis monasteriis beneficiis priuentur eisdem. Hæc autem omnia in monasteriis, quæ non habent Abbates proprios, sed Priores, nec-non in monasteriis monialium quoad articulos Abbatissis, & monialibus congruentes, præcipimus obseruari.

NOTÆ.

1. [a] *Lombardia.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. 4.* Lombardia duplex est, vna Cis flumen Padum, alia trans Padum, quæ hodie propriè Lombardia vocatur à Longobardis, qui ibi sceptrum tenuerunt, vt notauit Cironius *ad hunc textum.*

[b] *Taruisina.*] Taruisium Italiæ vrbs nobilis, & perantiqua est, de qua nonnulla adduxi *in cap. 7. de constit.*

[c] *Montisbelli.*] Monasterium hoc Ordinis D. Benedicti est in celebri Castro Marchiæ Taruisinæ, vt refert Cironius *hic.*

[d] *Concilii.*] Relati in superiori textu.

[e] *Per Abbatem loci.*] Quando enim contra regulam peccatur, correctio præcipuè debet fieri per Abbatem, etiam visitante Episcopo, *c. 9. c. reprehensibilis 16. de appel.* in aliis verò sceleribus correctio spectabat ad Episcopum ante exemptionem monachorum, *cap. monasteria 16. q. 2.* docent Germonius *lib. 3. de sacr. immunit. cap. 2. n. 70.* Brito *de locato, 2. p. cap. 1. n. 17.* & suprà notaui *in cap. final. de regul.* De hac correctione Episcopis competente plura adduxi *in cap. graue, cap. licet, de offic. Ordin.* 2.

[f] *Clericos sæculares.*] Iuxta adducta *in cap. cùm Magistrum, de elect.*

TITVLVS XXXVI.

De religiosis domibus, vt Episcopis sint subiectæ.

CAPVT I.

Gregorius *Victori* [a] *Neapolis Episcopo.*

NVNC ad hanc basilicam, quæ dedicanda est, illud debet disquiri, quis, idest cuius ciuitatis, antequam basilica, quæ nuper fabricata est, fundaretur, [b] baptizauerit incolas, ad cuius [c] consignationem sub annua deuotione concurrerunt. Non enim terminis, aut locis conuenit diffiniri, sed illius facere diœcesim, qui superiùs continetur, vt constet commanentes à quo fuerint lauacri regeneratione purgati. Et ideo fratres charissimi, amotis ambagibus, & omni circuitione semota, hæc vos modis omnibus conuenit inuestigare, vt ille maximè ad consecrationem vocetur, cui per hunc modum, quem scripsimus, constat debere permitti.

NOTÆ.

[a] NEapolis.] Ita etiam legitur in prima col-
1. lectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Sed cùm inter epistolas sancti Gregorij non reperiatur hæc Decretalis, nec eius æuo Archiepiscopus vllus Neapolitanus huius nominis Victoris floruisset, satis constat, mendosam esse hanc inscriptionem. Antonius Concius Euangelia promisit indicanti locum, seu epistolam Pontificiam, ex qua transcriptus fuit textus hic. Antonius Augustinus in notis ad hunc textum fatetur, se hæc verba tantùm legisse in hac, & in prima collectione.

[b] *Baptizauerit.*] Ad Episcopum enim vt mi-
2. nistrum ordinarium solennitatis spectat baptismum propriis subditis temporibus debitis solenniter conferre, vt dicemus *in cap. vnic. de cleric. non ordin. ministr.*

[c] *Consignationem sub annua.*] Licèt primis Ec-
3. clesiæ temporibus Confirmationis sacramentum statim post Baptismum administraretur, vt constat ex Theodoreto ad illa verba 1. Canticor. *Vnguentum effusum nomen tuum*, ibi: *Si mysticè magis vis intelligere, sancti baptismatis mysterium recordare, in quo qui initiantur, spirituali chrismate inuncti, sub ea visibili specie inuisibilem Spiritus sancti gratiam suscipiunt.* Ex Isidoro Hispalensi *lib. 2. de Eccles. offic. cap. 26.* ibi: *Quoniam post baptismum per Episcopos datur Spiritus sanctus cum manuum impositione.* Expressiùs ex Amalario, qui de hoc more *lib. 4. de eccles. offic. c. 29.* ita loquitur: *Nos verò præsente Episcopo simul baptizamur, & per impositionem manus Episcopi Spiritum sanctum accipimus.* Idem refert Rabanus Maurus *lib. 1. de instit. cleric. c. 30.* his verbis: *Nouissimè autem à summo sacerdote per impositionẽ manus Paracletus traditur illi Spiritus Sanctus, vt roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum aliis idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est.* Sed postmodùm siue parentum incuriâ, siue multiplici curarum onere, quo Episcopi in dies premebantur, mos inualuit, vt parochi baptismum ministrarent, & Episcopi certis per annum diebus suam diœcesim lustrarent, & à presbyteris baptizatos oleo confirmarent; quod vsitatum fuisse septimo sæculo Ecclesiæ, constat ex Beda, qui per ea tempora floruit, & in vita sancti Cuthberti Episcopi *cap. 29.* ita scribit: *Quodam autem die, dum parochiam suam circumiens monita salutis omnibus rurì, in casis, & viculis largiretur, nec-non etiam nuper baptizatis ad accipiendam Spiritus sancti gratiam manum imponeret, deuenit ad villulam cuiusdam Comitis.* Sequentibus sæculis crebrior eiusdem moris mentio reperitur; nam in Synodo Francica, quam refert Vicecomes *lib. 1. de ritibus Confirm. cap. 5.* ita statuitur: *Decreuimus quoque iuxta sanctorum canones, vt vnusquisque presbyter in parochia habitans Episcopo illi subiectus sit, in cuius parochia habitat, vt semper in Quadragesima rationem, & ordinem ministerij sui, siue de baptismo, seu de fide Catholica, siue de precibus, & ordine Missarum Episcopo reddat, & ostendat: & quandocunque iure canonico circumit parochiam ad populos confirmandos, presbyter semper paratus sit ad suscipiendum Episcopum cum collatione, & adiutorio populi, qui ibi confirmari debet.* In Synodo Cabilon. sub Carolo Magno, *can. 14.* ita legitur: *Cauendum sanè est, ne cùm Episcopi parochias suas peragrant, quandam damnosam erga subditos, seu erga socios tyrannidem exerceant. Obseruandum etiam modis omnibus, vt si quando eis peragranda parochia necessitas incumbit, in confirmandis hominibus, in inquirendis rebus emendatione dignis, in prædicatione verbi Dei operam dent.* In Synodo etiam Suessionensi ita cauetur: *Quando iure Canonico Episcopus circumit parochiam ad confirmandum*

firmandum populum, Abbates, vel Presbyteri parati sint ad suscipiendum Episcopum in adiutorium necessitatis. Et Synodus Ticinensis *can.* 15. præcipit Episcopis, vt quando confirmationis administrandæ causá diœcesim obeunt, caueant diligenter, ne presbyteris magni, & profusi sumptus occasionem præbeant, his verbis: *Statuimus etiam, ne Episcopi, quando pro confirmando populo parochias circumeunt, Archipresbyteros suos grauent.* Iuxta quem antiquum morem intelligenda sunt verba huius textus suprà relata.

COMMENTARIVM.

4. CVm Ecclesiæ, & omnes basilicæ debeant dedicari, consecrarique per Episcopum proprium, in cuius construuntur diœcesi, D. Clemens *epist.* 3. ibi: *In aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius iusserit, aut ab Episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet ciuitatem, consecratus fuerit.* Et *cap. nemo, de consecr. dist.* 1. Concilium Vvormat. *can.* 6. ibi: *Quicunque voluerit in sua proprietate Ecclesiam ædificare, & consensum, & voluntatem Episcopi habuerit, in cuius parochia fuerit, licitum sit.* Probant Vicecomes *tom.* 3. *de ritibus Missa, lib.* 2. *cap.* 23. Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 27. latè dicemus *in cap.* 1. *de consecr. Eccles.* & dubitaretur in præsenti casu, quis diceretur proprius Episcopus ad basilicam consecrandam, Gregorius respondit illum Episcopum debere Ecclesiam dedicare, qui antea incolas illius loci baptizauerat, & sacro chrismate confirmauerat; quia ille creditur proprius Episcopus loci, cùm sacramenta ipsa non nisi à proprio Episcopo administrentur, vt probaui *in cap. quanto, de consuet.* Et sic, qui ratione possessionis, seu præscriptionis actus illos Ordinis ibi exercebat, etiam dedicationem Ecclesiæ facere valet; quia dedicatio ipsa etiam ad potestatem Ordinis spectat.

CAPVT II.

Gregorius *Agapito* [a] *Abbati.*

NE rebus venerabilibus, vel cuilibet cultui desit obsequium, nostra debet solicitè cura prospicere. Quia igitur monasterium, quod in fundo Marciano prouinciæ Campaniæ situm est, ita [b] hostilitate faciente, à congregatione funditus dicitur desolatum, vt ne vnus exinde monachus, qui aliquam illic solicitudinem, vel curam debeat adhibere, remanserit: tuo illud monasterio cum omnibus rebus suis, vel quæ ei competunt actionibus, vtile prospeximus vniendum, vt res eius tenendi, vel à detinentibus vendicandi libera tibi sit, & sine aliqua dubietate licentia. In quod etiam studij tui sit monachos deputare, qui illic tempore, quo interuallum de hoste fuerit, & opus Dei celebrare, & decenter debeant seruire. Nec aliqua illud præsumas excusatione negligere, quòd ideo curæ tuæ, vt solicitudinem illic debeas adhibere, committitur. Ipsum autem monasterium sic tuæ nos ordinationi commisisse cognoscas, vt tamen iurisdictionem illic non Episcopus [c] Surrentinus, in cuius ciuitate monasterium tuum est; sed [d] Nucerinus, cuius est diœcesis, habeat. Nam sic huius loci ordinationem disponimus, vt tamen iura sua singulis Episcopis inuiolata seruemus.

NOTÆ.

1. [a] AGapito.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & in ipsis epistolis D. Gregorij *lib.* 9. *epist.* 67. ex quo regestro litteram huius textus restituo; nullibi tamen exprimitur, cuius monasterij esset Abbas, de quo in præsenti; sed tantùm eius monasterium fuisse in diœcesi Surrentina, vbi cùm tria huius Ordinis D. Benedicti sint monasteria, videlicet S. Renati de Surrento, Sancti Petri ad Crapulam, Archangeli de Publigiano, non liquet cui ex eis monasteriis vnitum fuisset monasterium de quo in præsenti.

[b] *Hostilitate.*] Longobardorum videlicet, qui his temporibus totam ferè Italiam deuastauerant.

[c] *Surrentinus.*] De diœcesi Surrentina nonnulla notaui *in cap.* ...

[d] *Nucerinus.*] Nuceria etiam ciuitas Vmbriæ est in Italia, prope fluuium Teniam, de qua, & eius Præsulibus plura tradit Vghel. *tom.* 1. *Italia sacra, fol.* 1115. & nos nonnulla adduximus *in cap. final. de renunc.*

COMMENTARIVM.

CErtum est, summum Ecclesiæ Præsulem posse vnire Ecclesiam vnius diœcesis Ecclesiæ, seu monasterio alterius Episcopatus, & per hanc vnionem omnia iura competentia Priori Ecclesiæ transire in monasterium, cui vnita est; quia accessorium naturam sequitur sui principalis, *cap. recolentes, de statu monach.* docent Gonzalez *in regul.* 8. *cancel.* Moneta *de commut. cap.* 12. *q.* 1. tamen iurisdictio illius Ecclesiæ vnitæ remanet penes proprium Episcopum, vt ita sua iura singulis inuiolata seruentur; quare in præsenti Gregorius docuit per vnionem à se factam non violare iura prioris Episcopi. 2.

CAPVT III.

Ex decretis [a] *Eugenij Papæ.*

DE Xenodochiis, & aliis similibus locis per solicitudinem Episcoporum, in quorum diœcesi existunt, ad easdem vtilitates, quibus constituta sunt, ordinentur.

NOTÆ.

1. [a] EVgenij.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. in cuius notis Ant. Augustinus asserit, se tantùm in his duabus collectionibus verba hæc legisse. Sed verè auctor huius textus est Eugenius II. qui Synodum Romæ celebrauit anno 826. in qua adfuerunt Episcopi 63. pro reformatione, & instauratione disciplinæ ecclesiasticæ; cuius canones referunt Baronius *anno* 876. *num.*7. & *in can.* 24. *sub tit. de Xenodochiis*, & aliis similibus locis ita legitur: *Per solicitudinem Episcoporum, quorum diœceseos existunt xenodochia, procotrophia, nosocomia, orphanotrophia, eremocomia, & monasteria, tam monachorum, quàm sanctimonialium, ad easdem vtilitates, quibus constituta sunt, ordinentur, &c. qualiter Deo vacantes, inopiâ, vel necessitatibus nullatenus occupentur, sed omni expulsâ curâ, puris in Dei seruitio valeant mentibus permanere.* Eundem canonem postea innouauit Leo IV. in Synodo Romana, *can.* 23. vnde constat, compilatores huius textus summarium illud canonis de Xenodochiis, & aliis similibus locis, pro canone compilasse, & statim apposuisse priora verba ipsius canonis, satis immutata, vt breuitati consulerent.

CAPVT IV.

Vrbanus III. [a] *Ariminensi Episcopo.*

LIcèt ad ea. *Et infrà:* Ad hæc super eo, quod quæsitum est, vtrum hospitalis domus possit in sæculare habitaculum commutari, duximus respondendum, quod si locus ille ad hospitalitatis vsum, & pauperum prouisionem fuerit, sicut moris est, auctoritate Pontificis destinatus, cùm sit religiosus, non debet mundanis vsibus deputari: sicut de vestibus, & ligneis vasis, & aliis vtensilibus ad cultum religionis per Pontificem deputatis, antiqua consuetudo indubitanter obseruat, & venerabilium Patrum edocent [b] sanctiones.

NOTÆ.

1. [a] ARimin.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. vbi additur, *pars capitis Licèt*, vt cognoscamus, in præsenti referri partem textus *in cap.* 3. *de coniugio seruor.* Ariminum antiqua ciuitas Italiæ est, caput olim Senonicæ Galliæ, à flumine eiusdem nominis Ariminum appellata, Augusta etiam Colonia dicta, vt plura de ea referens probat Vghellius *tom.* 2. *Italiæ, fol.* 406. habet Ecclesiam Cathedralem à Dionysio Pontifice consecratam, Deiparæ Virgini dicatam, cuius Præsuli Rufino dicto missa est præsens epistola.

[b] *Sanctiones.*] Relatæ *in cap. vt vestimenta, cap. vasa, de consecr. dist.* 1.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO DEDVCITVR ET PROBATVR.

EX his duabus decisionibus præsens communiter deducitur assertio: *Xenodochia, & similia pia loca sunt sub iurisdictione Episcopi, & non debent ad prophanos vsus conuerti.* Probant eam textus *in cap. quod* 10. 18. *q.* 2. *cap. si quis* 3. 21. *q.* 2. *cap. inter dilectos, de donat. Clement.* 1. *hoc tit.* Concilium Aurel. 5. *can.* 15. ibi: [De Xenodochio, quod Rex Childebertus, & Vltrotha Regina in Lugdunensi vrbe condiderunt, cuius institutionis ordinem subscripsimus, &c. quicquid præfato xenodochio, aut per ipsorum Regum oblationem, aut per quorumcunque fidelium eleemosynam collatum, aut conferendum est, in quibuscunque rebus, atque corporibus, nihil exinde ad se quolibet tempore Antistes Ecclesiæ Lugdunensis reuocet, aut ad ius Ecclesiæ transferat, vt succedentes sibi per temporum ordinem sacerdotes, non solùm de facultate xenodochij ipsius, aut de consuetudine, vel institutione nihil minuant, sed dent operam, qualiter res, & ipsius stabilitas detrimentum, aut diminutionem aliquam non patiatur. Prouidentes, vt Præpositi semper strenui, ac Deum timentes decedentibus substituantur, & cura ægrotantium, ac numerus, vel exceptio peregrinorum, secundùm indictam institutionem inuiolabili semper stabilitate permaneat. Quod si quis quolibet tempore contra constitutionem nostram venire tentauerit, aut aliquid de consuetudine, vel facultate xenodochij ipsius abstulerit, ita vt xenodochium (quod auertat Deus) esse desinat, vt necator pauperum irreuocabili anathemate feriatur.] Concilium Cabilon. *cap.* 7. ibi: *Defuncto Presbytero, vel Abbate, nihil ab Episcopo auferatur, vel Archidiacono, vel à quocunque de rebus parochiæ, vel xenodochij, vel monasterij,* &c. Et Synodus Tullen. *p.* 2. *cap.* 14. ibi: *Vt hospitalia, peregrinorum*

norum videlicet, & aliorum pro remedio animarum receptacula, &c. ab omni vsu, & libitu humanæ temeritatis absolutas in eos vsus, quibus sunt constituta, pietatem prædecessorum vestrorum sequentes, sub patrocinio vestro dignum est vt vestro tempore, & vestra solicitudine restaurentur. Qui enim agapen pauperum, & sustentationem peregrinorum, & eleemosynam defunctorum defraudant, apud Sanctos Patres eorum necatores vocantur. Trident. *sess.* 22. *cap.* 8. Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña, & Barbosa. Idem Barbosa *lib.* 2. *iuris Eccles. cap.* 11. Chopinus *lib.* 2. *de sacra pol. tit.* 5. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 16. *cap.* 1. & 2. Corvinus *lib* 2. *aphorism. iur. Pontif. tit.* 25. Cæsar *de eccles. hierarch. q.* 2. *proœm.* §. 5. & *disput.* 14. §. 4. Espenceus *ad D. Paulum lib.* 2. *digress. cap.* 1. Vghellius *in method. iur. can. fol.* 321. Tondutus *resol. canonic.* 2. *p. cap.* 1. §. 11. Altesserra *lib.* 2. *dissert. cap.* 10.

3. INSIGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo. Xenodochia, & similia loca pia non sunt beneficia ecclesiastica, nec in titulum beneficij conferuntur. *Clement. per litteras, de prabend. Clement.* 2. §. *final. hoc tit.* immò nec sacra, aut religiosa loca sunt, nec pia dici possunt, immò potiùs priuata loca censentur, & ita non gaudere priuilegiis locis piis concessis, videlicet vt ad ea confugientes gaudeant immunitate ecclesiastica, & eorum bona non possint alienari sine solennitate præscripta alienationi rerum Ecclesiæ, docuerunt Bellamera *in dicta Clement.* 2. §. *final.* Antonius Chucus *lib.* 4. *instit. tit.* 8. *de visit. Prælat. à num.* 52. Redoanus *de rebus Eccles. in rubric. de his qui consentiunt alienationi,* §. *sed qui de bonis hospitalium*, Gutierrez *libro* 1. *canonic. cap.* 35. *à num.* 18. plures apud Barbosam *lib.* 2. *de iure eccles. cap.* 11. ergo nullo modo xenodochia, & similia loca pia sunt sub iurisdictione Episcopi.

4. DE XENODOCHIIS, ET SIMILIBVS LOCIS. Quâ difficultate non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, in terris, quæ ad pietatem, & causam religionis pertinent, esse hospitalia, in quibus opera misericordiæ, & pietatis exercentur. Hospitalis nomen generale est, complectens quamcunque hospitis receptionem, *cap. dilecti* 51. *de appell. cap. per tuas, de arbitr.* Theophilus *tom.* 17. *de amore cognation. tempor. fol.* 464. Ea autem loca diuersa sortiuntur nomina, cum propter diuersitatem regionum, tum quia humanæ naturæ multiplex, & varia est miseria, cùm in illis locis succurritur, vt docent Petrus Gregorius *lib.* 15. *syntagm. cap.* 18. Mariana *de Rege & regendi ratione, lib.* 3. *cap.* 13. Xenodochia dicuntur loca deputata ad peregrinos, & pauperes iter facientes recipiendos, à Græco verbo *xeno*, quod latinè significat hospitem recipere, vt probat Suydas *eodem verbo*, & post eum Langleus *lib.* 6. *semestr. cap.* 1. Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 71. Procotrophia sunt loca, vbi pauperes debiles, qui labore proprio sui corporis alimoniam quærere nequeunt, qui dicuntur mendicantes inualidi *in rubrica C. de mendicantibus inualidis, lib.* 11. de quibus *in l. illud* 19. §. *hoc illud*, *C. de sacros. Eccles. l. si quis ad declinandum* 49. §. *vbi autem*, *C. de Episcop. & cleric.* recipiuntur. Orphanatrophia dicuntur vbi orphani, id est parentibus orbati, aluntur, *authent. Orphanotrophos*, *C. de Episc. & cler. auth. de ecclesiasticis, titul. collat.* 9. §. *final.* Bnephotrophia dicuntur loca vbi infantes pauperes nuper nati, & expositi educantur, *dicta l. illud* 19. de quibus agemus *in titul. de infant. expos.* Nosocomia dicuntur loca, vbi ægroti, & infirmi curantur, *l. sancimus*, §. *sed Deo nobis*, *C. de sacros. Eccles.* Et sanctam Fabiolam Nosocomium instituisse, in quo ægrotantes colligeret, & miserorum corpora foueret, tradit D. Hieronymus *epist.* 30. Censum quem habere poterat, distribuit, dilapidauit, ac vendidit, & in pecuniam congregatum, vsibus pauperum præparauit, & primò omnium Nosocomium, id est languentium villam instituit, in quo ægrotantes, & consumpta languoribus, atque inediâ miserorum membra refoueret, cuius meminit Baronius *tom.* 5. *anno* 400. Ministri autem curam habentes huiusmodi ægrotantium, *Parabolani* dicebantur, *l. parabolani, l. placet, C. de Episc. & cler.* de quibus agunt Cuiacius *in Nouel.* 3. *Instin.* Germonius *lib.* 2. *de sacr. immunit. cap.* 2. Alciatus *lib.* 4. *disput. cap.* 9. Lælius Bisciola *tom.* 1. *horar. success. lib.* 13. *cap.* 10. P. Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. sect.* 5. *punct.* 4. Corrasius *in l. in summa, num.* 7. *de statu homin.* Casaub. *in notis ad hist. August. fol.* 151. Duarenus *lib.* 1. *de sacris Eccles. cap.* 19. Petrus Gregorius *dicto cap.* 25. *num.* 15. Solorzanus *de iure Indiar. tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 3. Vela *tom.* 1. *dissert.* 35. Canonerius *in prolog. ad* 7. *aphorism.* Nosocomiis coniungendæ sunt leprosariæ, vbi specialiter, & seorsim leprosi curantur, de quibus *in dicta Clement.* 2. *de prabend. cap.* 2. *de Eccles. ædific.* vbi plura dabimus: & etiam Gerontocomia, vbi pauperes senes aluntur; nam cùm senectus ipsa sit morbus, non malè Nosocomiis Gerontocomia iunguntur. Gerontocomium Pelagium II. anno 590. in domo sua construxisse, ex Anastasio Biblioth. refert Baronius *tom.* 7. *eodem anno.* Tandem Eleemosynaria dicuntur loca eleemosynis faciendis deputata, *dicta Clement.* 2. *de prabend. dicta Clement. quia contingit, hoc tit.* Petrus Gregorius *vbi suprà, num.* 31. Cæsar *de ecclesiastica hierarch. dict. q.* 2. *proœm.* §. 5. *num.* 28. Barbosa *dicto lib.* 2. *Iuris Eccles. cap.* 11. Frances *de Eccles. Cathed. cap.* 27.

Circa prædicta loca illa principalis, præcipuaque quæstio disputari solet, an videlicet pro locis sacris, seu religiosis habeantur; & vtrum in titulum beneficij conferri valeant? Et beneficia Ecclesiastica non esse, nec in titulum beneficij clericis dari posse, immò à laicis communiter possideri valere, deciditur *in Clement. quia contingit*, §. *vt autem*, *de relig. domib.* Nec etiam per litteras Apostolicas, per quas clericis de beneficiis prouideri mandatur, posse de hospitalibus prouideri, docetur *in Clement.* 2. *de prabend.* & ita hospitalia beneficia non esse, docuerunt Corrasius *de sacerd. p.* 1. *cap.* 3. *per totum*, Petrus Gregorius *de benef. cap.* 11. *num.* 6. Garcia *eodem tract. p.* 1. *cap.* 11. Azor *lib.* 3. *instit. cap.* 3. *q.* 5. Fabricius *de benef tit. de Xenodochiis*, Guillelmus de Monte *in d. Clement.* 2. Quintanadueñas *lib* 1. *ecclesiast. cap.* 1. *num.* 13. Chopinus *lib.* 1. *sacr. pol. tit.* 1. *num.* 7. & *lib.* 1. *monast. tit.* 1. *num.* 12. Sed adhuc pro exactiori expositione sciendum est, diuersum esse quærere, an hospitalia sint loca religiosa, seu pia; an verò beneficia existant, & in titulum conferri possint? Et discrimen est constituendum inter xenodochia erecta cum Episcopi licentia, & constructa absque eius auctoritate. Priora habentur pro locis religiosis, adeo vt ad ea confugientes gaudeant immunitate 5. AN PRÆDICTA LOCA RELIGIOSA SINT.

tate ecclesiastica, & bona similium hospitalium non possint alienari absque debita solennitate in rebus Ecclesiæ: docuerunt Covar. in regula possessor, 2. p. 2. num. 3. Costa in cap. si pater, de testam. 2. p. verbo Ipsis pauperibus, n. 4. & 10. Tiraq. de priuil. piæ causæ, priuil. 142. Selua de benef. 2. p. quæst. 11. num. 8. Germon. de sacror. immunit. lib. 3. cap. 16. à num. 28. Riccius 3. p. collect. 648. fruunturque iisdem priuilegiis, ac Ecclesiæ: nouel. 131. §. penult. l. omnia 33. in fine, C. de Episc. & cleric. quare donatio illis facta non eget insinuatione, l. illud 16. C. de sacros. Eccles. & quæcunque res ab illis ex causa lucratiua fuerint acquisitæ, à lucratiuorum inscriptionibus sunt immunes, l. sancimus, C. eodem tit. De his agitur in præsenti capite de Xenodochiis, ibi, solicitudinem Episcoporum, & cap. ad hæc, ibi: Auctoritate Pontificis. Verùm etsi erecta sint auctoritate Episcopi, pro beneficiis ecclesiasticis non habentur, si Rectori in perpetuum, vel ad eius vitam in titulum non conferantur, aut solita sint conferri, Clement. vnic. & ibi Gloss. de rer. permut. cap. vnic. de eo qui mittitur in possess. lib. 6. Si verò absque Episcopi auctoritate erigantur, nec habentur pro locis religiosis, nec in titulum beneficij conferri valent, de quibus agitur in dict. Clement. 2. de præb. cap. 1. de eccl. ædific. in 2. collect. vbi ita Alex. III. scribit: Si hospitale in aliquo loco absque oratorio feceritis, liberum erit vobis absque conscientia Episcopi, in cuius parochia fuerit, ipsam domum construere: quod si oratorium ibidem facere volueritis, id absque licentia Episcopi non faciatis, iustitiâ in omnibus seruatâ. Latè prosequuntur Cæsar de ecclesiast. hierarch. disput. 14. §. 4. D. Ildefonsus de Prada in anæresi pro maiori Collegio Ouetensi, excurs. 2. post librum Patris Mendi de iure academico. Semper tamen dicuntur loca pia, vt ab Episcopo visitentur, iuxta Trident. dict. sess. 22. cap. 8. quia sufficit, vt ad prædicta opera pia exercenda erecta sint, vt loca pia dicantur, & ab Ordinario visitentur, nisi sint sub Regis protectione, vt prosequuntur Barbosa dict. cap. 11. Solorzanus de iure Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 3. num. 59. Manet ergo, hospitalia erecta auctoritate Episcopi, religiosa censeri; sine eius verò auctoritate constructa, prophana iudicari, vt resoluunt Covar. lib. 4. var. cap. 20. num. 3. & ibi Vfelius, Gambacurta de immunitat. eccles. libro 4. capite 1. num. 2. Correa in capite inter alia, 2. part. num. 21. de immunitat. eccles. Baldus, & Bartolus in dict. l. Orphanotrophos, Valascus consult. 105. per tot. Tiber. Decianus lib. 2. tract. crimin. cap. 25. Gutierrez canonic. quæst. 35. Bobadilla lib. 2. polit. cap. 17. num. 39. & cap. 18. num. 139.

6. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Ex quibus iam apparet vera ratio præsentis assertionis; si enim xenodochia fuerunt erecta auctoritate Ordinarij, vt in præsentibus iuribus, omnimoda iurisdictio Episcopi est, & institutio, ac destitutio Rectoris ad eum spectat, Si autem abque eius auctoritate sint constructa, quia pia loca sunt, ab ipso visitari valent, ex traditis suprà in cap. si heredes, de testam. Huiusmodi tamen xenodochia esse pia, & opera pia continere, facilè constat; siquidem inter opera charitatis non minimum est hospites recipere. Vnde in Concil. Matiscon. 2. can. 11. aiunt PP. Hospitalitatis sectatores nos esse non solùm Dominus, sed & Apostolus omnibus penè præceptis admonet. Et in Synodo Tul. canon. vlt. ita legitur: Admonendi omnes, vt hospitalitatem diligant, nulli hospitium detrectent, nullam ab hospite (nisi fortè sua sponte dante) erogationem recipiant. Vnde Plato lib. 12. de legibus, statuit vt in republica essent publica hospitalia pro peregrinis suscipiendis, iuxta templa contructa: & Lucianus in Dea Syriæ refert, penes templum ipsius Deæ fuisse hospitale constructum, vbi omnes peregrini charitatiuè reciperentur. Plura de hospitalitate dedi in cap. 1. de emption. & vendit. Cùm ergo omnia loca pia sint sub tuitione Episcopi, ideo in xenodochiis, & similibus locis suprà relatis Episcopi iurisdictioné habent, vt latè explicant Chopinus d. lib. 2. sacræ pol. tit. 5. per tot. Tondutus d. 6. 7. Similiter ratiocinandum est circa confraternitates laïcorum, quæ dicuntur opera pia; & ideo Episcopus est iudex competens earum, non solùm quoad visitationem, verùm & causas præcedentiarum, & quæ mouentur circa officia earum. Martha de iurisdict. casu 213. num. 4. Acacius Ripol. variar. cap. 1. num. 468. Capiblancus de Baron. p. 3. num. 59. Marinis lib. 1. resol. cap. 117. Ricciulus, & alij, quos sequitur Frances de competentiis quæst. 77. & 78. etsi contrarium teneant quoad causas ipsarum confraternitatum Abbas lib. 1. consil. 31. Covar. practic. cap. 36. num. 8. Garcia de benef. 5. p. cap. 1. num. 604. & 607. Menochius de recup. remed. 15. ex num. 24. Salazar de vsu & consuet. cap. 8. conclus. 20. Parlador. lib. 3. different. 9. §. 1. Perez de Lara lib. 2. de capel. cap. 1. Petrus Gregor. libro 3. de repub. cap. 2. num. 9. Rebuffus de confrater. num. 8. Aponte libro 1. consil. 18. Gibalinus tom. 2. scient. can. libro 5. cap. 8.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam 7.
præterquam quod in præsentibus iuribus agitur DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.
de xenodochiis auctoritate Episcopi constructis, vt ex ipsis verbis constat, licèt alia venodochia absquè Ordinarij auctoritate constructa, loca religiosa non sint, nec in titulum beneficij conferantur; tamen loca pia existunt, & priuilegiis concessis locis piis gaudent: quare ex veriori sententia in alienatione rerum ipsorum solennitas à iure præscripta alienationi rerum Ecclesiæ desideratur, vt defendunt Barbatia in cap. nulli, num. 2. de rebus Eccles. Menochius de recuper. remed. 15. num. 22. Gutierrez canonic. quæst. 35. num. 19. & 23.

Sed suprà traditis adhuc obstat textus in Cle- 8.
ment. 2. §. vt autem, hoc titul. in illis verbis: Illi EXPONITVR CLEMENT. 2. §. VT AVTEM HOC TIT.
etiam, quibus dictorum locorum gubernatio, seu administratio committetur, ad instar tutorum, & curatorum iuramentum præstare, ac de locorum ipsorum bonis inuentaria conficere, & Ordinariis, seu aliis, quibus subsunt loca huiuscemodi, vel deputandis ab eis, annis singulis de administratione sua teneantur reddere rationem. Ex quibus constat, xenodochia non semper Episcopis, vt ordinariis Prælatis, verùm & aliis personis subiecta esse, & parere: ergo quia non semper xenodochia sunt sub tuitione, & iurisdictione Episcopi. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non negari, xenodochia semper visitari posse ab Episcopo diœcesano, sed tantùm asseritur, quotannis rationem bonorum esse reddendam ordinariis iudicibus, patronis, aut aliis personis, quibus ex fundatoris voluntate reddi debet; non tamen eo casu, quo rationes sumuntur à patrono, vel alia simili persona, impeditur Episcopus ea loca pia visitare, & cognoscere, an fructus, & cæteri

teri prouentus iuxta testatoris d spositionem piè erogentur, vt probaui *in cap. si heredes, de testam.* nisi hospitalia sint sub speciali protectione Principis; nam tunc iudex sæcularis ea visitare potest, & est tantùm competens in eorum causis, Trident. *sess.* 22. *de reform. cap.* 8. variis decisionibus firmant Cabedo *de patron. Reg. cap.* 42. Ceuallos *commun.* 4. *part. quæstion.* 897. & 982. Solorzanus *lib.* 3. *de iure Ind. capite* 3. *ex num.* 51.

CAPVT V.

Innocent. III. [a] *Constantinop. Patriarchæ.*

INter quatuor. *Et infrà:* De monasteriis quoque Græcorum in sæculares canonicos conuertendis f. t. respondemus, quod quandiu per regulares viros, siue Græcos, siue Latinos remanere potuerint ordinata, non sunt ad sæculares clericos transferenda: sed si regulares defuerint, propter eorum defectum in eis sæculares clerici poterunt ordinari.

NOTÆ.

1. [a] *COnstantinop.*] Ita etiam legitur in tertia compilatione, *sub hoc tit. cap.* 1. integram autem epistolam retuli *in cap. cùm inter, de clericis peregrin.* ex qua huius textus litteram restituo.

COMMENTARIVM.

2. EX hoc textu communiter deducunt DD. beneficia regularia non esse clericis sæcularibus conferenda, vel econtrà; ad idque textum hunc expendunt Garcia *de benef. p.* 7. *cap.* 10. *num.* 6. Gonzalez *in regul.* 8. *Cancel. gloss.* 8. *n.* 43. Corrasius *de sacerd. p.* 1. *c.* 5. *n.* 7. & *p.* 3. *c.* 5. *n.* 13. Azor *p.* 2. *instit. moral. lib.* 3. *c.* 26. *q.* 5. quos refert & sequitur Barbosa *in præsenti, num.* 2. quod axioma exposui suprà *in cap. quod Dei, de statu monach.* Sed ex hoc textu id minimè probatur, nec rectè repetentes hic præsentem Decretalem accipiunt de reformatione monachorum facienda per monachos, & in eorum defectum per clericos: agitur enim in præsenti de canonicis regularibus, qui frequenter appellantur monachi, & eorum Ecclesiæ monasteria, *cap. relatum, de præbend. cap. quia tua* 12. *quæst.* 1. *cap. præsens* 20. *quæst.* 3. Vnde Innocentius III. qui fuit Canonicus regularis Lateranensis, *in cap. post translationem, de renunc.* Canonicos S. Frigdiani monachos appellat: latè probant Pennotus *lib.* 1. *histor. canonic. regul. cap.* 38. *num.* 4. Dubal. *ad regul. D. Augustini, part.* 1. *cap.* 1. *num.* 20. Vnde cùm Constantinopoli, & in eius Patriarchatu essent plura monasteria canonicorum regularium Græcorum, captâ Constantinopoli à Latinis temporibus Innocentij nostri III. plures ex ipsis Ecclesiis regularibus destitutæ fuerunt Canonicis regularibus; vnde inter alia consuluit Innocentium III. Patriarcha CP. vtrum posset propter inopiam canonicorum regularium, canonicos sæculares in ipsis Ecclesiis apponere? Et respondet Innocentius, posse; & rectè, vt probat Moneta *de commut. cap.* 11. *conclus.* 13. & iuxta vtriusque iuris principia; nam quoties Respublica, vel Ecclesia idoneorum hominum penuriâ laborat, minùs idonei quandoque muneribus obeundis admouentur, quia vtilius est honoribus præfici minùs idoneos, quàm omnino nullos, *l.* 3. *§. spurios, ff. de Decur.* vnde cùm tantùm maiores 25. annis ad Rempublicam gubernandam admitterentur, *l.* 8. *ff. de muner. & honor.* ob ciuium penuriam minores admittuntur, *l.* 2. *C. qui ætate, l.* 1. *C. qui, & aduersus quos.* Et licèt olim Romæ in suscipiendis Magistratibus patres orbis, atque cœlibibus præferrentur, ob exhaustam vrbem tamen orbi aliquando admissi fuerunt: refert Dio *lib.* 53. & 56. faciunt textus *in l. ob penuriam* 105. *C. Theodos. de Decur. l. non perpetui, C. de Suscept. Præpos. & Arcar. lib.* 10. *cap.* 1. *dist.* 23. iuncto Forner. *lib.* 5. *quotid. cap.* 10. vnde licet perfectior fuisset vita, seu professio canonicorum Regularium, tamen ob eorum defectum canonici sæculares admitti valent, *capite relatum* 7. *de præbend.* argumento capitis 4. *de regul. iuris*: extra eum autem casum necessitatis tantùm id Pontifici licet, ob prohibitionem iuris, de qua *in cap. qua semel* 19. *quæst* 3. *cap. peruenit*, 8. *quæst.* 2. *cap. relatum* 7. *ne clerici vel mon.* quamuis è contrario Episcopus per se possit Ecclesiam sæcularem in regularem transferre, quia fauorabilior est hæc mutatio, *cap. si Episcopus* 12. *quæst.* 2. *cap. penult. de eccles. ædific.* Variis exemplis illustrat Chopinus *lib.* 1. *sacr. pol. titul.* 3. & *libro* 1. *monast. titul.* 3. *numero* 6.

CAPVT VI.

Idem *Abbati, & Fratrib.* [a] *Cryptæ Ferratæ.*

COnstitutus in præsentia nostra Episcopus [b] Alban. in Ecclesia Castri, quod Pauli dicitur, in qua ius patronatus monasterio vestro recognoscebat, à vobis ius Episcopale petebat, quoniam sita erat in diœcesi Albanen. & ideo de iure [c] communi ei tenebatur in Episcopalibus respondere. Secundò quoniam in multis priuilegiis Romano

Romanorum Pontificum distinguentibus fines diœc. Alban. inter alias, in quibus Episcopalem iurisdictionem exercet, hæc Albanen. Ecclesia auctoritate Apostolicâ confirmatur. Verùm œconomus vester proposuit ex aduerso, quod etsi Ecclesia sita esset in diœcesi Albanen. ei tamen non tenebatur in aliquo respondere, cùm Albericus quondam fundator de assensu felicis rec. [d] B. Pp. præd. n. monasterio Cryptæ Ferratæ sæpedictam Ecclesiam contulisset. Præterea bon. mem. [e] Dominicus Lauican. Episcopus, de quo non erat contentio inter partes, quod idem fuit Episcopus Alban. vniuersas Ecclesias ad vestrum monasterium pertinentes in diœc. eadem sitas, & quicquid iuris tam in monasterio vestro Cryptæ Ferratæ, quàm in eis habebat, in emphytheusim sub annua octo denariorum vsualium pensione, quotquot annis dandorum in capite, per publicum instrumentum monasterio vestro concessit, ita videlicet, vt liceret Abbati, & fratribus eiusdem monasterij à quocunque vellent Episcopo, tam ordinationem [f] clericorum, quàm consecrationem altarium in ipso monasterio & prædictis Ecclesiis obtinere, in quibus vobis tertiam mortuariorum indulsit. Item fel. rec. B. Pp. præd. n. quod ab eo factum fuerat, suo priuilegio confirmauit, & ex certa scientia statuit in perpetuum obseruandum. Verùm etsi Ecclesia ipsa fuisset aliquando Ecclesiæ Alban. subiecta, monasterium tamen vestrum nihilominus legitima se poterat præscriptione tueri, cùm per XL. annos ipsam pacificè possedisset: quod per testes idem nisus est œconomus comprobare. Cæterùm œconomus Episcopi memorati ad obiecta respondit, quod concessio fundatoris Alban. Ecclesiæ non nocebat, cùm fundator solùm iuspatronatus monasterio concesserit memorato, & ipse super iurepatronatus vobis controuersiam non moueret. Concessionem autem Episcopi Lauican. non tenere dicebat, vtpote continentem simoniacam prauitatem. Cùm enim tertiam [g] mortuariorum monasterio concessisset eidem, & tam in ordinationibus clericorum, quàm altarium consecrationibus indulsisset ei plenariam libertatem, sic videlicet, vt ea possent à quocunque mallent Episcopo sine contradictione cuiuslibet obtinere, non est dubium, quin cùm spiritualia hæc existant, quoniam eo ipso, quod super his recompensationem certæ pensionis accepit, commisit vitium simoniæ. Vnde contractus huiusmodi, velut simoniacus, nullam obtinet firmitatem. Confirmatio autem Ap. Sed. fuerat super hoc per subreptionem obtenta, cùm in eadem de pensione nulla mentio habeatur. *Et infrà:* Præterea nec insolitum est, nec nouum, vt cùm Episcopi Ecclesias aliquas, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus concesserint piis locis, aliquid sibi seruetur in eis nomine pensionis. Nos quoque cùm vel libertatis priuilegium, vel protectionis præsidium aliquibus Ecclesiis indulgemus gratis, accipimus censum gratis oblatum, & in litteris nostris ad successorem nostrorum memoriam census exprimimus, & etiam quantitatem. *Et infrà:* Nos igitur auditis his, & aliis hinc inde propositis, œconomum monasterij vestri œconomo eiusdem Episcopi Eccles. Lauican. nomine in solutionem pensionis prædictæ, iuxta ratam, quæ contingit prædictam Ecclesiam, & restitutionem subtractæ à XL. annis secundùm ratam eandem, per diffinitiuam sententiam condemnamus, & eundem œconomum vestrum ab impetitione œconomi eiusdem Episcopi super aliis reddimus absolutum, perpetuum silentium imponentes illi. Licèt autem in instrumento concessionis prædicti Episcopi Lauican. expressa fuerit certa pœna, quam pars contractum non seruans solueret obseruanti: cùm tamen vtraque pars peruenisse contra illum, ex confessione propria conuincatur, cùm & pars vestra Episcopo subtraxerit pensionem, & Episcopus procurationem exegerit ab eadem Ecclesia, sicut œconomus proposuit memoratus, vtramque partem ab ea reddimus absolutam.

NOTÆ.

1. [a] *Ferratæ.*] Ita etiam legitur *in cap. 2. hoc tit. in 3. collect.* & *in capite constitutus, de pœnis*, vbi extat alia pars huius Decretalis. Crypta Ferrata distat ab vrbe Romana per decem millia passuum, & à planitie Romani agri per duo millia, extatque in eminēti planitie posita ad Orientem: ibi est monasterium ordinis D. Basilij immediatè subiectum Summo Pontifici, in quo Græco sermone, & ritu diuina officia celebrantur, vt refert Bernardus Saccus *lib. 1. Sicinensis hist. cap. 7.* extat inter Auctores Italiæ illustratæ; de quo monasterio in præsenti agitur, & aliam litem inter Abbatem ipsius, & Episcopum Albanen. super institutione presbyteri in quadam parochia monasterio subiecta decidit idem Innocentius III. *lib. 1. regestr. 13. epist. 129.*

2. [b] *Episcopus Alban.*] Ioannes videlicet, natione Lombardus, Episcopus Viterbiensis, ac Tuscanensis, qui creatus fuit Presbyter Cardinalis tituli Sancti Clementis à Clemente III. anno 1189. & ab Innocentio III. Episcopus Cardinalis Albanensis anno 1199. vt refert Vghellius in

in Ecclesia Alban. num. 37. De diœcesi Albanensi nonnulla notaui *in cap.* 4. *de tempor. ordin.*

[c] *Iure communi.*] *Ex c. omnes basilicæ, cum aliis* 16. *quæst.* 3.

[d] *B.*] Benedicti videlicet IX.

3. [e] *Dominicus Lauicanus.*] Aliqui legunt *Leuitanum*, alij *Lucan.* alij tandem existimant Dominicum cognomento Leuitanum dictum fuisse, vt refert Hostiensis *in præsenti.* Sed vt hæc verba, & illa sequentia, *fuit Episcopus Albanensis*, intelligantur, sciendum est, Lauicanam diœcesim esse in Tusculana regione, & eius Ecclesiam vnitam fuisse Tusculanæ diœcesi: vnde licèt legatur per annum 1026. Dominicum Lauicanum Episcopum fuisse, vt refert Vghellius *tom.* 1. *Italiæ sacræ, fol.* 268. tamen periit nomen Lauicanæ diœcesis; quia ea translata fuit in Tusculanam, & ita postea Episcopi Tusculani appellari cœperunt: vnde cùm iste Dominicus ex Episcopo Lauicano postulatus fuisset in Episcopum Albanensem, ideo in præsenti refertur, ipsum fuisse Episcopum Lauicanum, & Albanensem.

4. [f] *Ordinationem clericorum.*] Regulares enim debent recipere sacros ordines ab eo Episcopo, in cuius diœcesi situm est monasterium, *cap. si quis, d.* 58. quia ministerium ipsum pro titulo habetur, cui adddicitur ipse clericus ordinandus. Concil. Chalcedon. *can.* 6. bulla Leonis X, quæ incipit *Dum intra*; & extat intra sessionem 11. Concil. Lateran. sub ipso celebrati, ibi: *Vt nullatenus eorum Ecclesiis, seu domibus, aut aliis eorum locis ab alio quam à diœcesano Episcopo, vel eius Vicario super hoc cum debita reuerentia requisito, & absque rationabili causa contradicente, vel in ea diœcesi absente, ad dictos Ordines promoueri debeant.* Et ita declaratum fuisse pro expositione Concilij Trid. *sess.* 23. *de reform. c.* 1. refertur à Barbosa his verbis: *Gregorius XIII. statuit, vt regulares suscipiant ordines sacros ab Episcopis, in cuius diœcesi sunt monasteria, in quibus tunc degunt, vel dimissorias ab eis accipiant.* Probant Hallierius *de sacris elect. c.* 3. *art.* 8. §. 2. Henriquez *lib.* 10. *summa, c.* 23. *n.* 4. Licèt enim in aliis clericis ordinandis triplex Episcopus proprius detur, videlicet originis, beneficij, & domicilij, vt latè probaui *in c.* 3. *de tempor. ordin.* tamen erga regulares tantùm Episcopus domicilij attenditur, non verò originis, aut beneficij. Non originis, quia cùm per professionem mortui sæculo dicantur, vt probaui *in c. de regularibus*, eorum origo ampliùs repetenda non est. Non etiam adest Episcopus proprius ratione beneficij, quia religiosi per ipsam professionem redduntur incapaces cuiuscunque beneficij, vt probaui *in c. quod Dei* 5. *de statu monach.* Quare Episcopus proprius ratione domicilij ille tantùm dicetur, in cuius diœcesi monachi degunt. Inde etiam infertur, quod cùm canonici regulares capaces sint beneficij sæcularis, vt probaui *in d.c. quod Dei*, inde ab Episcopo, in cuius diœcesi beneficiũ obtinent, ad sacros ordines promoueri valent.

[g] *Mortuariorum.*] De portione mortuariorum, seu ex mortuariis Episcopo debita, egi *in c. officij, c. final. de testam.*

[h] *Et ex certa scientia.*] Vnde nõ erat, cur quæreretur de iustitia huius conuentionis, & an simoniaca esset, nec-ne, cùm per Romanum Pontificem ex certa scientia confirmata esset, vt iam notaui *in c. final. de pactis*, vbi textum hunc exposuimus. 5.

CAPVT VII.

Idem *Abbati, & Conuentui* [a] *Farsen.*

CVm venerabilis f. n. I. [b] Sabin. Episcopus coram dil. fil. nostris R. tit. Sanctæ Anastasiæ presbytero, & P. sanctæ Luciæ ad Septem Sol. Diacon. Cardinalibus, quos sibi, & R. procuratori vestro concessimus auditores, Ecclesiam sancti Angeli de Cantia cum suis pertinentiis, & possessionibus petiisset, asserens ad se eandem, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus pertinere, allegauit ante omnia ius commune: quia cùm eadem Ecclesia constituta sit in diœc. Sabin. vt dicebat, sub ipsius debebat consistere potestate, iuxta canonicas sanctiones. *Et infrà:* In temporalibus quoque ad se dictam Ecclesiam pertinere idem Episcopus nitebatur ostendere per publicum instrumentum, in quo continetur expressè, Ioan. Sabin. Episcopum Hugoni Farsen. Abbati, & duabus personis post ipsum, Goualdo & Panauello cum suis pertinentiis iamdictam Ecclesiam locauisse pro annua IV. sol. Papiens. pensione, in assumptione B. Mariæ persoluenda. Sed pars vestra proposuit, instrumento prædicto nullam fidem penitus adhibendam, propter superlinearem scripturam, & [c] rasuram loco suspecto factam, vbi videlicet annotatio temporis recensetur. Fuit insuper ex ipsius parte propositum, quod cùm ab Ecclesia sancti Angeli nomine monasterij vestri multò tempore fuerit certa pensio Ecclesiæ Sabin. soluta, manifestè liquebat, ad eandem Ecclesiam, à qua locatio fuerat facta, iure proprietario pertinere. *Et infrà:* Ad hoc autem procurator respondebat prædictus, quod etsi quidam testes se vidisse deponant Ecclesiam sancti Angeli pensionem IV. sol. Sabin. Episcopo persoluisse; nullum tamen ex hoc vestro monasterio poterat præiudicium generari, cùm non appareat, pensionem ipsam ex parte monasterij fuisse solutam: & quamquam etiam testes asserant, se vidisse multoties prætaxatam pensionem exsolui; non tamen ostenditur tanto tempore præstita, quod vsque ad præscriptionem legitimam porrigatur. Item sicut ad rei proprietatem locatio facta non [d] sufficit, ita solutio, nec perceptio pensionis.

Et infrà: His igitur & aliis intellectis, quæ coram Cardinalibus ſupradictis pars vtraque proponere procurauit; quia nobis conſtitit, ſupradictam Eccleſiam Sancti Angeli conſtitutam eſſe in diœceſi Sabin. de conſilio f. n. Epiſcopale ius in omnibus ſpiritualibus eidem Epiſcopo adiudicauimus in eandem, illis dumtaxat exceptis, quæ per authentica ſcripta eis dignoſcuntur eſſe ſubſtracta. *Et infrà*: Quia verò inſtrumentum prædictum, per quod Epiſcopus ſupradictam Eccleſiam prætendebat ſibi quoad ſpiritualia vindicare, ad faciendam ſuper hoc fidem inualidum cognouimus, vtpote propter prædicta de iure ſuſpectum: vos ab impetitione ipſius, quoad temporalia eiuſdem Eccleſiæ, duximus ſententialiter abſoluendos, eidem ſuper hoc ſilentium imponentes.

NOTÆ.

1. [a] *Farfen.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc titul. cap. 1.* & *in capite cùm venerabilis, de except.* vbi de hoc monaſterio nonnulla notaui, ibi enim proponitur alia ſimilis controuerſia inter Epiſcopum Sabinenſem, & monachos Farfenſes; non tamen ideo textus ille pars eſt præſentis conſtitutionis, vt voluit Hoſtienſis in præſenti; quia diuerſa eſt hypotheſis illius Decretalis.

[b] *I. Sabin.*] Ioanne videlicet, de quo egi *in dict. cap. cùm venerabilis.*

[c] *Raſuram.*] Iuxta textum *in cap. cùm inter, de fide inſtrum.*

[d] *Non ſufficit.*] *L. ad probationem, C. locati*, Cuiacius *in l. 20. C. eodem titul.* poſſeſſio tamen probatur per iteratam ſolutionem penſionis.

CAPVT VIII.

Idem [a] *Lucen. Epiſcopo, Abbati de* [b] *Melon. & Petro Ioanni Archid. Aſtoric.*

CVm dilecti filij F. Aurien. Decanus, nuncius venerabilis fratris noſtri Aurien. Epiſcopi; & Magiſter Robertus monachus Cellæ nouæ, & Abbatis ſui nuncius, ad Sedem Apoſtolicam acceſſiſſent, nos eis dilectum filium P. ſanctæ Mariæ in Via Lata Diacon. Card. conceſſimus auditorem, coram quo fuit ex Epiſcopi parte propoſitum, quod cùm idem Epiſcopus Abbatem ſibi lege diœceſana ſubiectum vocaſſet ad Synodum, ipſe non ſolùm non acceſſit ad ipſum, immò etiam ſancti Petri, & [c] ſanctæ Columbæ Prioribus, & Archipresbytero Caucy in Aurien. diœc. conſtitutis prohibuit, ne ad ipſius Epiſcopi Synodum accedere attentarent, licèt etiam vocarentur. Cúmque dictus Epiſcopus, vt ſaltem humiliter Abbatem ad bonum obedientiæ reuocaret, & vinceret in bono malum, ipſi mandaſſet, vt eum ad ſtatutum terminum in monaſterio expectaret, licèt Epiſcopus illuc, iuxta quod promiſerat, acceſſiſſet, Abbatem tamen non reperit, & portas monaſterij clauſas inuenit, nec ad monachos aditus eſt conceſſus: propter quod Abbatem ſuſpendit, & monaſterium interdixit. Verùm cùm nec propter hoc Abbas ipſe à ſuo contumaciæ propoſito reſiliret, nec latas in ſe, ac monaſterium ſententias obſeruaret, in eum excommunicationis ſententiam promulgauit, quam dictus Epiſcopi nuncius à nobis petiit confirmari. Cæterùm nuncius partis aduerſæ petitionem eius non eſſe admittendam propoſuit: quia licèt monaſterium ipſum infra metas Aurien. diœc. ſit conſtructum, liberum tamen ſemper extitit, & ab omni iuriſdictione, ac iugo Aurien. Eccleſ. à tempore ſuæ fundationis exemptum. Præterea etſi Epiſcopus aliquam in eo (quod verum non erat) iuriſdictionem haberet; quia tamen Abbas de omni grauamine priùs ad Sedem Apoſtolicam appellarat, ſententiam in eum, & monaſterium poſtmodùm [d] latam, nullam idem nuncius obtinere aſſeruit firmitatem. Conqueſtus eſt etiam idem nuncius ex parte Capituli Cellænouæ, quod dictus Epiſcopus Abbatem eorum adeò circumuenit, quod contra immunitatem ipſius Eccleſiæ, ipſis neſcientibus, ei obedientiam repromiſit. Nos igitur ſuper prædictis per memoratum Cardinalem inſtructi, quia cauſa ipſa in noſtra non poterat præſentia terminari, vtpote cùm nuncius monaſterij ſuper procuratione, vel ratihabitione litteras non haberet, eam veſtro duximus examini committendam, diſc. v. per Apoſtolica ſcripta mandantes, quatenus ſi vobis conſtiterit, Abbatem ipſum ad Sedem Apoſtolicam ſuper hoc,

antequam Episcopus in eum suspensionis, vel excommunicationis, & in monasterium interdicti sententias tulerit, legitimè appellasse; vel monasterium esse à iurisdictione ipsius Aurien. exemptum, eo non obstante, quod Abbas ab Episcopo (sicut dicitur) circumuentus, præter fratrum suorum assensum ei obedientiam repromisit, cùm fraus, & dolus ei patrocinari non debeant, sententias illas iudicetis appellatione remotâ penitùs non tenere, alioquin faciatis eas per cens. eccles. inuiolabiliter vsque ad satisfactionem congruam obseruari. Quod si forsan Abbas ipse in exemptionis probatione defecerit, nec legitima se poterit præscriptione tueri, licèt probet se ante prædictas sententias appellasse, nihilominus tamen monasterium ipsum Aurien. iudicetis Ecclesiæ subiacere, in cuius diœcesi est fundatum. Similiter eo in appellationis probatione deficiente, si vobis de exemptione, vel legitima præscriptione constiterit, tam Abbatem, quàm monasterium ab eiusdem Episcopi, & Ecclesiæ ipsius super hoc impetitione penitus absoluatis, & faciatis quod decreueritis, per censuram ecclesiasticam inuiolabiliter obseruari, in mandato Apostolico sine appellationis obstaculo procedentes. Quod si non omnes, &c. Datum Lateran. VII. Kalend. April.

NOTÆ.

1. [a] LVcensi.] Ita restituo inscriptionem hanc ex epistolis Innocentij III. editis à Sirleto, *fol.* 28. & litteram huius textus iam retuli *in cap. cùm inter* 17. *de re iudic.* Lucensis vrbs est in Gallecia, colonia fuit Romanorum, & Regum Sueuorum, & tempore Theodomiri Regis Archiepiscopali Cathedra decorata fuit, vt refert Loaysas *in notis ad Concil. Brachar.* 2. Hodie tamen est Episcopalis, suffraganea Archiepiscopi Compostellani. D. Roderico eius Episcopo, qui fuit ex anno 1189. vsque ad annum 1212. vt refert Ægidius Gonzalez *in theatro ipsius Ecclesiæ*, missa est præsens epistola. De Astoricensi diœcesi nonnulla adduxi *in c.* 17. *de re iudic.*

2. [b] *Melon.* Monasterium hoc de Melon est in Gallecia, duabus leucis distans à Ripauia, in diœcesi Tudensi, vbi Minius fluuius diuidit Galleciam à Lusitania: est Ordinis Cisterciensis, quod ample ditauit Alfonsus Imperator, vt constat ex ipsa charta dotationis, quam refert Manrique *tom.* 1. *annal. Cisterc. anno* 1142. *cap.* 11. *num.*4.

3. [c] *S. Petri, & S. Columbæ.*] Legendum est *Sanctæ Combæ*, quæ duo monasteria sunt Ordinis D. Benedicti, & parent monasterio Cellænouæ, vt refert Yepes *tom.* 5. *chron. D. Benedicti, anno* 935. *cap.* 7. vnde Abbas Cellænouæ rectè inhibere poterat illis Abbatibus, ne ad Synodum diœcesanam accederent.

[d] *Postmodùm latam.*] Ex traditis *in c.*2. *de appel.*

[e] *Repromisit.*] Quo facto si verè exemptus erat, nec proprio monasterio, nec Sedi Apostolicæ præiudicare poterat, ex traditis *in cap. cùm tempore, de arbitr.*

4. Casvs textvs refertvr. Acriter agitatum fuit temporibus nostri Innocentij III. super subiectione Celeberrimi monasterij Cellænouæ, Ordinis D. Benedicti, quod construxerat, & amplè dotauerat Froila frater S. Rusendi Episcopi Dumiensis, in Gallecia, in loco dicto del Villar, & à nouo monasterio ibi constructo, dicto Cella Noua, idest monasterium nouum. Construxit autem Froila illud, & liberaliter dotauit, ita vt immediate R. Pontifici parêret, vt constat ex ipsa donationis charta, quam refert Yepes *tom.* 5. *chron. D. Benedicti, fol.* 427. Est & alia scriptura fundationis ipsius S. Rusendi, quam refert ibi idem Yepes. Cùm ergo tempore fundationis ipsius monasterij Cellæ-nouæ cautum fuisset, vt immediatè illud R. Pontifici parêret, Abbas ipsius monasterij vocatus ab Episcopo Auriensi, ad Synodum venire renuebat: & causa commissa fuit his iudicibus, videlicet Lucensi Episcopo, Abbati de Melon, & Archid. Astoric. & postea Tudensi Episcopo, & coniudicibus, vt constat ex alia epistola ipsius Innocentij, quam retuli *in dict. capite cùm dilecti* 17. *de re iudic.* Et cùm ob desidiam ipsius Abbatis causam obtineret Episcopus Auriensis, Ouetensis Episcopus vt tertius prædictum monasterium intendebat sibi parere: cuius oppositionis, petitionisque mentio fit *in dict. cap.* 17. *de re iudic.* vbi notauimus.

COMMENTARIVM.

IN hoc titulo, & Decretalibus sub eo compilatis præcipuè agitur de iurisdictione Episcopi in loca religiosa, monasteria videlicet, 5.
hospitalia, & similia, iuxta illam partem præsentis rubricæ: *Vt Episcopis sunt subiectæ*; In quibus iure communi fundatam habent iurisdictionem, cùm intra eorum diœceses constructa reperiuntur, *capite omnes* 16. *quæstione* 7. *capite monasteria* 18. *quæstione* 2. *capite decretum, capite nouerint* 10. *quæstione* 1. *capite cùm personæ, de priuil. libro* 6. nam cùm à principio sine Episcopi licentia construi, dedicari, seu consecrari non possent, *capite nemo, de consecr. distinct.* 1. *cap. quicunque* 16. *quæst.* 1. *capite quidam monachorum* 18. *quæst.* 2. Iustinianus *in nouel.* 5. *& 67. in princip. & nouell.* 123. *cap.* 33. *& nouel.* 131. *cap.* 7. meritò post dedicationem, & constructionem debent manere sub iurisdictione Episcopi, in cuius diœcesi talia loca reperiuntur. Huiusmodi autem religiosa loca subsunt diœcesano Episcopo duplici iure; diœcesano videlicet, & iurisdictionis: illud consistit in cathedratico, synodatico, & procurationibus exigendis, de quibus egi *in capite conquerente, de offic. ordin.* Lex iurisdictionalis consistit in sacramentis conferendis, in causarum cognitionibus, & in coërcendis delictis, *cap. accedens*, 50. *dist. cap. interdicimus* 16. *q.* 1. *cap.* 1. 18. *quæst.* 2. ita vt nullus in illis locis, nisi Episcopus, possit altaria erigere, vel basilicas consecrare. Concil. Hispal. 2. *can.* 7. aut

virgines benedicere. Concil. Vvormat. *can.* 8. triplici autem modo possunt monasteria, & loca hæc religiosa à iurisdictione Episcopi eximi. Primò si per Sedem Apostolicam exempta sint, & Pontifici immediatè subiecta. Secundò si ab Episcopo proprio facta fuerit iurium Episcopalium renunciatio de consensu Capituli, & Sedis Apostolicæ licentia, *cap. constitutus* 6. *hoc titul. cap. pastoralis, de donat.* Tertiò exemptio acquiri potest legitimâ præscriptione, *cap. constitutus, cum sequent. hoc titul. cap. auditis* 15. *capite cùm olim* 18. *de præscrip.* Prior exemptio valde odiosa est, immò non facilè concedenda, vt ait D. Bernardus *lib.* 3. *de consider. ad Eugenium, cap.* 4. vbi eam rationem adiicit, ne monstrum facere videatur, membra aliter locando in Christi corpore quàm disposuit ipse. Vnde talis exemptio vt iuri communi derogans, strictè accipienda est, *cap. vltim. in fine, de filiis presbyt. lib.* 6. ne producatur vltra loca ipsa exempta, *cap. porrò* 7. *cap. petiisti* 20. *in fine, de priuil.* & ideo monasterio exempto non statim parochiæ, vel capellæ illis subiectæ censentur exemptæ, *capite ex ore* 17. *de priuil.*

CAPVT IX.

Idem *in Concilio* [a] *Generali.*

NE nimia religionum diuersitas grauem in Ecclesiam Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de [b] cætero nouam inueniat religionem, immò vnam de approbatis assumat. Similiter qui volunt religiosam domum de nouo firmare, regulam, & institutionem vnam de approbatis accipiant. Illud etiam prohibemus, ne quis in diuersis monasteriis locum monachi habere præsumat, neque vnus Abbas [c] pluribus monasteriis præsidere.

NOTÆ.

1\. [a] GEnerali.] Lateranensi videlicet celebrato sub Innocentio III. *cap.* 13. vbi reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. final.* Occasionem autem huic constitutioni dederunt hæretici Vvaldenses, aliàs dicti Pauperes de Lugduno, qui temporibus Innocentij III. superstitiosum viuendi modum pro religioso inuenerunt, iactantes se viuere secundùm Euangelicam doctrinam; & cùm petiissent ab Innocentio III. hanc viuendi formam sibi, & suis asseclis confirmari, & Innocentius renuisset eam confirmare, cœperunt se veros Christi discipulos esse iactare, & variis erroribus implicari, credentes posse eam nouam viuendi formam, vt nouam religionem instituere, & obseruare, vt refert Peña *ad Eymericum* 2. *p. Direct. quæst.* 14. Quare Innocentius III. in præsenti canone 13. Concilij Lateran. nouiter statuit, non posse nouam religionem, seu religiosam viuendi formam in Ecclesia institui absque speciali summi Pontificis licentia. Accedebat turba Ordinum, quibus populus non sufficiebat. Matthæus Parif. *ad annum* 1258. *Tot autem Ordines exorti sunt, quod hi hos, & è conuerso supplantant; nec sufficit vt consueuit, populus eos plebeis eleemosynis sustentare.*

2\. [b] *De cætero.*] Vnde religiones iam fundatæ temporibus præsentis constitutionis, etiam absque Sedis Apostolicæ licentia, euerti non debere, probat Zypeus *ad hunc tit. consult.* 1. & 3.

3\. [c] *Nec vnus Abbas pluribus.*] Consonant Concil. Agathense *can.* 38. quod extat apud Gratianum *in cap.* 5. 20. *quæst.* 1. ibi: *Abbatibus singulis diuersas cellulas, aut plura monasteria habere non liceat.* Et *can.* 57. apud eundem *in cap.* 4. 21. *quæst.* 1. *Vnum Abbatem duobus monasteriis præsidere interdicimus.* Concil. Cabilon. *can.* 12. apud Ant. Augustinum *in epit. iur. lib.* 9. *tit.* 46. Sauarus *ad Sidonium lib.* 7. *epist. vlt. verbo Abbatis sit*; Exposui, & rationibus illustraui *in cap. de multa, de præbend.*

COMMENTARIVM.

EX præsenti canone sequens communiter deducitur assertio: *Non licet nouam religionem instituere sine speciali Pontificis licentia.* Probant eam textus *in cap. vnic. hoc titul. in* 6. *cap. vnic. de voto, eodem lib.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña *in præsenti*, Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 7. *cap.* 15. *cum sequent.* Basilius Legion. *lib.* 7. *de matrim. cap.* 11. & *quæst.* 3. *scholast. c.* 7. Lemaistre *lib.* 1. *de monachis, cap.* 12. Lantdmeter. *de veteri mon. p.* 2. *lib.* 2. *c.* 2. Petrus Greg. *de benef. c.* 13. & *lib.* 13. *de Repub. c.* 9. & *lib.* 3. *partit. tit.* 17. *c.* 3. Spino *in specul. testam. gloss.* 3. *in princip. n.* 4. Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 26. Solorzanus *lib.* 4. *pol. cap.*.. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 11. *c.* 24. Frances *in pastor. regul. p.* 3. *voto* 7. Petrus Herodius *lib.* 1. *Pandect. titul.* 2. *cap.* 8. Marquez *in origine Eremit. cap.* 14. Bruno Chassaing. *de priuil. regul. propos.* 13. Diana *part.* 11. *tract.* 2. *resol.* 25. Cellotius *lib.* 4. *de hierarch. cap.* 10. Gibal. *tom.* 1. *scient. can. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 90. 4. Conclvsio traditvr, et probatvr.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo, ad nouam congregationem regularem erigendam, nouumve monasterium construendum sufficit Episcopi diœcesani licentia, *cap. quidam* 18. *quæst.* 2. *cap. de monachis* 12. 18. *quæst.* 2. *cap.* 13. ibi: *Cellulas nouas, aut congregatiunculas monachorum absque notitia Episcopi prohibemus institui.* Refert Antonius Augustinus *in epit. lib.* 9. *titul.* 1. & meritò, quia iure communi attento omnia monasteria, & eorum Prælati sunt sub iurisdictione, & dispositione Episcopi. Vnde PP. Synodi Tul. *in can.* 40. & 41. prohibent quemquam in monasterium admitti, aut eremum secedere, & anachoresin profiteri, fine præuio Episcopi examine: latè probat Filesacus *in cap. quanto* 7. *de offic. Ordin.* ergo non rectè in præsenti statuitur, absque Pontificis speciali licentia non licere 5. Traditvr ratio dvbitandi.

licere nouam Religionem instituere, aut profiteri.

Quà difficultate minimè obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, aliud esse nouam religionem instituere cum noua viuendi forma iuxta peculiarem vitæ normam; aliud nouum monasterium construere in aliqua diœcesi: sed sub regula religionis iam approbatæ, nouam religionem instituere cum peculiari viuendi forma, hodie non licet absque expressâ R. Pontificis licentia; olim tamen aliud obseruabatur: nam triplici modo poterat noua religio approbari. Primò tacito consensu Pontificis scientis, & consentientis. Secundo expressa approbatione ab ipso impetrata. Tertiò confirmatione ab Episcopo diœcesano petita. Olim enim ante præsentem constitutionem licuisse Episcopis in suis diœcesibus religionem approbare, docuerunt Azor *lib.* 11. *instit. cap.* 23. *quæst.* 5. Bellarminus *tom.* 1. *controu. lib.* 1. *de monachis, cap.* 4. Basilius Legion. *dict. quæst.* 3. *schol. cap.* 7. & *lib.* 7. *de matrim. cap.* 11. Marquez *in origine Eremit. cap.* 4. vnde videmus, Florentissimas D. Basilij, Augustini, & Benedicti religiones multis sæculis in Ecclesia viguisse sine aliqua, quam legamus, Sedis Apostolicæ approbatione. Prima quod ego sciam, & monachorum, & canonicorum D. August. mentio facta est in Synodo Aquisgran. 1. anno Domini 818. *cap.* 113. *&* 114. & regulæ eius mentio in Synodo Rhemensi sub Eugenio II. creato anno Domini 824. hoc est ferè quadringentis annis post obitum Augustini; & ab Innocent. II. *in can. perniciosam* 18. *quæst.* 2. hoc est in Concilio Later. sub eo Pontifice, quod nuper edidit Baronius *Tom.* 12. *annal. anno Christi* 1139. & post Innocent. alij plures meminerunt. Basilij regulæ prima mentio fit in 7. Synodo generali sub Hadriano, anno 789. & ab Innocentio II. *can. citato.* Benedicti verò Regulæ meminit Gregorius *lib.* 2. *dial. cap.* 9. *anno* 590. hoc est annis quinquaginta post obitum D. Benedicti. Zacharias Pontifex anno 741. & Concil. Mogunt. anno 813. Synodus Rhemensis citata, Alex. II. & Innocent. II. & Alex. III. Pachomij, & Antonij, & Hieronymi regularum, quæ priscis sæculis in Ecclesia viguerunt, nullam Pontificiam approbationem legimus; communi autem sensui opponeretur, & risu exciperetur, qui diceret toto eo tempore à fundatione vsque ad approbationem expressam Sedis Pontificiæ religiones verè non fuisse, sed nomine tenus, cùm Gregorius X. *in dict. cap. vnic. hoc tit. in* 6. absolutè religiones appellet suprà relatas, etiam ante Sedis Apostolicæ approbationem: quod etiam indicat Bonifacius VIII. *in cap. vnico, de voto, lib.* 6.

De approbatione religionum ex iure antiquo.

7. Sed cùm Ecclesia maiores causas iudicio Romani Pontificis reseruauerit, *cap. maiores, de baptismo*, vbi notauimus, inter eas approbationem nouarum Religionum reseruauit, & meritò, cùm vna ex grauioribus Reipublicæ Christianæ causis sit, siquidem per eam introducitur noua viuendi forma, & obseruandi perfectionem Euangelicam, cùm nouæ congregationes maioris perfectionis gratiâ instituantur: quare priùs diligenter ipsa vitæ futuræ forma examinari, & perscrutari debet diligenter, ne sub prætextu maioris boni, & sanctioris vitæ hæreses oriantur, vel hæretici foueantur, vt de Vvaldensibus suprà retuli, & de aliis pluribus hæreticorum cœtibus refert Eymericus *vbi suprà*: quæ omnia vt sedulò, & diligenter examinentur, rectè statutum fuit in præsenti textu, vt noua religio, seu religiosa viuendi forma non instituatur, nisi cum speciali R. Pontificis licentia: quod etiam firmauit Gregorius X. *in cap. vnic. hoc tit. in* 6. Accedit, nam & apud Romanos, nec nouum collegium, sodalitiumve religionis causâ congregari poterat inconsulto Senatu, *l.* 1. *&* 3. *ff. de Collegiis.* Tertul. *lib. de ieiunio*, ibi: *Nisi fortè in Senatusconsulta, & in Principum mandata coitionibus opposita delinquimus.* Illustrat Brissonius *de formulis lib.* 3. *fol.* 370. & *lib.* 1. *select. cap.* 14. Vnde meritò ab Ecclesia statutum fuit, ne noua religio, seu vitæ monasticæ forma inconsulto Romano Pontifice institui, & profiteri possit. Nec tunc obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam omnia iura in ea expensa procedunt ante præsentem Concilij Lateranensis constitutionem; antea enim, vt suprà dixi, Episcopi poterant nouas religiones approbare, & confirmare, attamen postquam inter alias causas maiores hæc approbatio Romano Pontifici reseruata est, non possunt inferiores Prælati prædicta potestate iure communi sibi competente vti.

Traditur ratio decidendi.

Hucusque egimus de noua religione non instituenda absque Pontificis auctoritate: nunc vt aliud membrum distinctionis suprà *num.* 3. adductæ prosequamur, sciendum est, quod licet iure antiquo nouum monasterium construi possit tantùm de licentia Episcopi, *cap. si quis vult* 16. *quæst.* 7. nouo tamen iure, ne in præiudicium parochialium Ecclesiarum noua construantur monasteria, cautum fuit, ne noua monasteria ædificentur, aut antiqua in alia loca transferantur sine Romani Pontificis licentia, *capite vnic. de excess. Prælat. lib.* 6. *cap.* 4. *de priuil. eod. lib. Clement. Cupientes, de pœnis.* Nouioribus autem constitutionibus aliud obseruandum præscribitur in noua monasteriorum constructione, aut mutatione, duobus in casibus. Primus est, cùm ædificantur monasteria seorsim ab aliis Ecclesiis, & monasteriis. Secundus est cùm ædificantur iuxta alia monasteria. Circa primum extat decretum Tridentini *sess.* 25. *de regul. cap.* 3. vbi cauetur, vt monasteria erigantur cum auctoritate, & licentia Episcopi, in cuius diœcesi construuntur: quo decreto sublatam esse constitutionem textus *in dicto cap. vnic.* docuit Emanuel Rodriguez *tom.* 2. *qq. Regul. quæst.* 49. *art.* 3. sed meritò ipse refellitur a Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 26. *n.* 4. quia verius est, vtramque auctoritatem Pontificis, Episcopique necessariam esse, nec per Concilium abrogatum manere textum *in dicto capite vnico*, vt declarauit sacra Cardinalium Congregatio, teste Farinacio *in declarat. ad dict. cap.* 3. quare Summus Pontifex solet aliquibus religionibus facultatem indulgere ad construenda vbique monasteria absque alia speciali licentia, vt eam concessit Iul. II. Religioni Minimorũ, teste Emanuele Rodriguez *vbi suprà*; & Paulus V. Carmelitis Discalceatis, referente Barbosa *dict. num.* 4. qui adhuc in fundationibus noui monasterij indigent Episcopi licentia, iuxta Trident. *dict. cap.* 3. quia per huiusmodi priuilegium tantùm suppletur Pontificis licentia. Hoc etiam obseruatur in translatione veteris monasterij in alium locum, etiamsi eius monachi exempti sint; nam adhuc irrequisito

8. Exponitur cap. vnic. de excess. Prælat. lib. 6.

gat, ab Episcopo constituatur, ita vt ex solius Episcopi arbitrio, tam eius ordinatio, quàm depositio, & totius vitæ suæ conuersatio pendeat. Etiam Stephanus Ballucius *in addit. ad Marcham, lib. 6. concord. Sacerd. & Imp. cap.* 31. edidit Concilium hoc Claromontanum ex vetusto C. M. S. monasterij Anianensis, vbi ita in ipso Concilio legitur: [Anno Dominicæ Incarnationis 1095. indict. 3. 14. Kalend. Decembris celebrata est apud Claromontem Alverniæ Synodus, præsidente Domino Vrbano Papa, considentibus diuersarum Prouinciarum Archiepiscopis numero 12. cum Episcopis 82. Abbatibus innumeris.] Et *in can.* 4. ita cauetur: *Sanè quia monachorum quidam Episcopis ius suum auferre contendunt, statuimus, ne in parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consilio presbyteros collocent; sed Episcopi parochiæ curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant, vt eiusmodi sacerdotes de plebis quidem cura Episcopo rationem reddant, Abbatibus verò pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subiectionem exhibeant, & sic cuique sua iura seruentur.* Vnde credo, in prædicto Concilio Hostiensi præsentem canonem editum fuisse; sed cùm postea eius Concilij canones transcripti essent in Concilio Claromont. sub Vrbano II. celebrato, ideo textus hic citatur in hac prima collectione ex Concilio Claromont. in sexta verò collectione, ex Vrbano II. quia eius auctoritate Concilium hoc celebratum fuit. Etiam verba huius textus ex septima Synodo apud Arverniam, quæ eadem est cum prædicta Claromontana, in antiquo exemplari Præsidis Thuani se legisse testatur Iuretus *ad Iuonis Carnotensis epistolas.*

2. [b] *Conuentu.*] De quo hæc refert Bertholdus apud Corjolanum *in summa, fol.* 483. *In Galliis ad Claromontem Synodus generalis à Domino Papa in Octaua Sancti Martini congregata est, in qua tredecim Archiepiscopi cum eorum suffraganeis fuerunt, & ducentæ quinque pastorales virgæ numeratæ sunt. In hac Synodo Dominus Papa eadem statuta, edita in præterita Synodo Placentina confirmauit: insuper & Philippum Regem Galliarum excommunicauit, eo quod propriâ vxore dimissâ, militis sui vxorem in coniugio sociauit.* Hæc etiam priora verba extant *in cap. congregato* 16. *q.* 7. alia notauit Vinius *in notis ad ipsum.*

COMMENTARIVM.

3. Textus hic communiter accipitur de Ecclesiis, quæ spectant ad monachos ratione iurispatronatus, in quibus tenentur presbyteros præsentare, ita vt eorum institutio, aut destitutio ex Episcopi arbitrio pendeat: iuxta quam interpretationem doctam edidit relectionem Primarius noster Doctor Garaña. Sed vt iuxta tempora Concilij Claromont. & morem tunc vigentem in Ecclesiis à monachis obtinendis illum exponamus, sciendum est, quod cùm olim monachi laïcis sacramenta administrare, aut eos ad sepulturam admittere in propriis Ecclesiis non possent, *cap. interdicimus* 10. *cap. iuxta* 11. 16. *q.* 1. plura Hallierius *in vindic. lib.* 4. *cap.* 1. §. 2. & ita quia sacerdotalia munera obire nequibant, decimas à fidelibus, & alios Ecclesiarum fructus percipere non possent, quæ tantùm parochis, & beneficiariis debentur, iuxta suprà tradita *in tit. de decimis,* Parochi ex nimia deuotione res proprias, & simul Ecclesias cum iure exigendi decimas, & percipiendi cæteros fructus ipsarum Ecclesiarum monachis tradebant: quare ipsi altari seruiebant, monachi verò decimas, & cætera emolumenta percipiebant, nec ad hanc concessionem Episcopi consensus desiderabatur, cùm in vita ipsorum Parochorum non crederetur Ecclesiam de eorum possessione exiisse: sed quia ipsis defunctis deficiebat ius in monachis retinendi ipsas Ecclesias, cum iure decimarum, & aliarum obuentionum introductum fuit, vt Ecclesias ipsas, quas altaria monachi nuncupabant, ab Episcopo, ad quem omnes Ecclesiæ suæ diœcesis spectant, redimerent, ita vt Vicarius (qui trito tunc vocabulo persona dicebatur) seu capellanus, in ipsis Ecclesiis ab Episcopo institueretur cum competenti stipendio, ita vt Episcopus pro tali redemptione censum annuum exigeret, & pro noua institutione vicarij certam quantitatem. Referunt Ioannes Saresbarien. *Polycrat. lib.* 7. *cap.* 17. *Vtique est insignis prudentiæ, si quis tot quocunque modo conquirit altaria, vt quasi ritu Memphitico quotidianas hostias nouis possit altaribus immolare: nolunt tamen sacerdotio dominari, aut seruire altario, qui de altario viuunt, ne vt populus arguit, dicam luxurientur; sed personatus quosdam introduxerunt, quorum iure ad alium onera, ad alium referantur emolumenta.* Huc etiam spectat quod scribit Goffridus Vindocinensis Abbas *in epist. 6. ad Andegauensem Episcopum,* qui se testatur interfuisse dicto Claromontensi Concilio, & interpretatur quid significet altarium redemptio. Sic igitur habent veteres membranæ: *Annunciastis (vt dicitur) presbyteris vestris, & personis Ecclesiæ vestræ, quod Dominus Papa Vrbanus in Arvernensi Concilio præceperat, vt Episcopi annuum censum habeant à monachis pro redemptione altarium. Bene nouit prudentia vestra, non esse bonum, quod Apostolica sinceritate disponitur per contrarium prædicari. Bone Domine, vos illi non adfuistis Concilio, & ego interfui, qui huius rei cognosco veritatem. Redemptionem Ecclesiarum, quæ vulgari vocabulo altaria nuncupantur, beatus vir ille simoniacam prauitatem vocauit, & Apostolicâ auctoritate damnauit: illa tamen magica, & simoniaca pecunia aliquando in triginta, aliquando verò in quadraginta, aliquando etiam sexaginta annis soluebatur Episcopis. Qui autem redemptionem altarium (quæ in pluribus annis non nisi semel per vicarios fieri solebat) hæresim vocauit, & condemnauit, sub nomine annui census pro redemptione vicariorum, siue altarium annuam pecuniam extorquere dedocuit, non præcepit: immò omnia, quæcunque Abbates, & monachi in Ecclesiis sub redemptione vicariorum tenuerant, vt quietè deinceps, & sine cuiuslibet exactione pecuniæ possiderent, Beatorum Petri, & Pauli auctoritate firmauit. Nam si in pluribus annis non nisi semel (vt dictum est) per vicarios pecunia pro altaribus dabatur Episcopis, & pecuniam ipsâ Apostolicâ auctoritate probatum sit simoniam esse; singulis annis Episcopis pro vicariis altarium pecuniam dare quid est aliud, quàm plurimorum annorum simonia, per annos singulos sub nomine annui census annuam simoniam exercere? Non est hæc doctrina christianæ fidei, sed exactio pessima, quæ simoniam multiplicat, & sanctæ Ecclesiæ violat castitatem. Pecunia itaque pro Ecclesiis sub palliata cupiditate extorta, quæ redemptio altarium dicitur, ab Apostolica Sede damnata, siue per vicarios rariùs, siue pro vicariis frequentiùs, sub qualicunque nomine, vel occasione extorqueatur, simoniaca prauitas*

esse nulla ratione dubitatur; illa tamen grauior, quæ sæpiùs agitur. Quapropter illam specialiter Christianus catholicus vitare, & Episcopus maximè detestari debet, ne fiat nouissimus error peior priore. Idem *in epist. ad G. Apostolicæ Sedis Legatum*, quâ de Episcopo Andegauensi conqueritur. *Decretum illud* (inquit) *quod idem Dominus Papa Vrbanus in Aruernensi Concilio statuit contra simoniam, quæ sub nomine vicariorum Dei fieri solebat ab Episcopis, annullare machinatur. Redemptionem etiam Ecclesiarum, quæ in illo magno Concilio hæretica prauitas vocata est, ab Apostolica Sede damnata, licèt in pluribus annis non nisi semel per vicarios fieret, nunc sub nomine annui census, à simplicitate nostra extorquere conatur: & quia ego, & fratres nostri hoc esse scelus putamus, & ideo refutamus, diuinum Ecclesiis nostris interdixit officium.* Ex quibus pendet interpretatio verborum Gregorij VII. *lib. 4. epist. 7.* ad Hugonem Diensem Episcopum. *Illud verò commune malum penè totius terræ, videlicet, quod altaria venduntur, & quod iste etiam in officio sui Archidiaconatus se fecisse non denegat, ne deinceps fiat, tam huic, quam cæteris omnibus interdico.* Hac de re multùm exarsit Iuo Carnot. *epist. 12. Maximè quòd apud nos, qui altari non seruiunt, de altari viuunt; à quo sacrilegio cùm eos absterrere velim monendo, increpando, excommunicando, altaria à me redimere volunt, sub nomine personæ, sicut à prædecessoribus meis ex praua consuetudine redemerunt.* Et ille census semel tantùm redemptionis tempore pendebatur, modò pro 30. 40. aliquando pro 60. annis, aliquando annuatim soluebatur, vt constat ex veteri testimonio, quod extat apud Aubertum Miræum in diplomate libertatis Ecclesiæ Messinensis, in cuius fine hæc verba habentur: *Illud etiam superest memorandum, quod altare de Vbarneston, ad mensam supradictarum sanctimonialium, tali pacto concessi, vt mihi, & successoribus meis annuatim decem solidi persoluantur denariorum, pro restitutione personæ ipsius altaris alij decem.* Quam corruptelam tanquam simoniacam, immò vt hæresim damnauit Vrbanus II. in Synodo Aruern. relata *in cap. quæsitum 1. q. 3.* vbi legendum esse, *saluo vtique Episcoporum annuo censu*, iam notauit Balluzius *in addit. ad Marcham lib. 6. concord. Sacerd. & Imp. cap. 31.* & postea in Synodo Claromont. (vbi renouatæ fuerunt sanctiones Concilij Aruern.) relata in præsenti, & *in cap. congregato 16. q. 7.* damnauit etiam idem Vrbanus II. in epistola ad Ingelianum Episcopum Laudunensem, quam ex C. M. S. edidit Iuretus *in notis ad epist. 12. Carnot.* in hæc verba: *Quantò familiariùs ob Ecclesiæ Romanæ diligeris, tantò chariùs, quos ipsa diligit, fouere debueras, & amplecti: idcirco ab infestatione fratrum B. Remigij fraternitas tua cesset, & altare, quod in villa, quæ Corbiniacus dicitur, iidem fratres habuisse noscuntur, eis restituat. Etsi enim personas remouimus, non tamen antiqua possessionis ius monasteriis abstulimus. In illa siquidem personarum mutatione auaritia renouatio, & ecclesiasticarum rerum distractio contingebat.* Et in ipso Concilio Claramont. *can. 6.* ita cautum fuit: *Vt altaria congregationibus canonicorum, vel monachorum per personas data, mortuis personis libera redeant in manus Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta, vel priuilegia confirmata.* Sublata igitur fuit per Vrbanum II. prædicta Ecclesiarum redemptio, non tamen prohibitum fuit monachis ex antiqua possessione Ecclesias obtentas retinere, vt expressit idem Vrbanus in epistola suprà citata, ibi: *Porrò altaria, quæ per 40. seu 30. annos monasteria possederunt, sicut in Synodo constitutum est, immota eis permanere volumus: nullam igitur de cætero eisdem fratribus de supradicto altari molestiam inferas, saluâ tuâ Episcopali iustitiâ.* Idem docuit ipse Vrbanus II. in epistola ad Laudunensem Episcopum, relata à Iureto in epistola 12. Iuonis. Hinc factum est, vt Valdericus Nouiomensis Episcopus priuilegio suo dato anno 1103. in perpetuum confirmauerit Ecclesiæ Iotrensis altaria, quæ sub personatu plusquam tricennali possessione tenuerat. In illis autem Ecclesiis tenebantur monachi clericos præsentare, vt ab Episcopis instituerentur, ex præsenti textu: vnde cœpit abusus, vt quotannis monachi clericos vicarios ad easdem Ecclesias præsentarent, & ita Episcopi non pro redemptione altarium, quæ iam ab Vrbano prohibita erat, sed pro institutione annali ipsorum vicariorum annuum censum exigebant: quare Paschalis II. Vrbani successor abusum illum omnino proscribere volens, grauiter Iuonem Carnotensem, & Ranulfum Sanctonensem Episcopos increpat, eo quod ab exactione hac non abstinerent, in epistola quam ex C. M. S. ediderunt Souchetus *in notis ad dictam epistolam Iuonis*, Balluzius *ad Marcham dicto cap. 31.* in hæc verba: *Iuxta Sanctorum canonum sanctiones, non ignotum vobis esse credimus, quid vltionis maneat ecclesiastici ordinis viros Apostolicæ Sedis decreta spernentes. Ipsi enim Aruernensi Concilio affuistis, in quo præsidente prædecessore nostro bonæ memoriæ Papa Vrbano, considentibus Gallorum Episcopis, decretum est, vt altaria, quæ ab annis 30. vel 40. sub vicariorum redemptione monasteria possedisse noscuntur, quietè deinceps, & sine molestia qualibet monasteriis ipsis firma permaneant. Vos autem huic simplicitati incongruas duplicitates innectitis, & personarum redemptionem mutatis nominibus extorquere conamini. Verùm oportet nos huiusmodi versutiis sinceritate veritatis Apostolicæ obuiare. Præcipimus ergo, vt decretum illud omnino teneatur integrè, nec super illud quicquam vlteriùs pro eisdem altaribus exigatis. Sanè quod vobis dicimus, cæteris quoque Galliarum Episcopis erga suarum diœcesum monasteria præcipimus obseruandum. Datum Romæ 11. idus Martij.* Quod decretum præterea renouatum fuit in Concilio Pictauiensi ab Ioanne, & Benedicto S. R. E. Cardinalibus, Paschalis Legatis, *can. 6.* vt videre est *tom. 7. Concil. Biny, p. 1. pag. 531.* ex altero ibidem Concilio sub iisdem *can. 9. pagina 540.* notarunt Iuretus, & Souchetus *in not. ad epist. 12. Carnot.* Bosquetus *in notis ad Innocentium III. lib. 1. epist. 24.* Lemaistre *de iuribus Episcop. lib. 2. cap. 5.* P. Marcha *in not. ad can. 2. Concil. Claromont.* Ioan. Dartis *in cap. 4. 1. q. 4.* Altesserra *lib. 4. cap. 8.*

4. Sequentibus verò sæculis cùm monachi cœpissent Missas publicè in suis monasteriis celebrare, & sacramenta non solùm fratribus, verùm & cæteris fidelibus laïcis administrare, cœperunt etiam in Ecclesiis propriis monasteriis annexis per monachum sacerdotem diuina officia celebrare, *cap. 1. hoc tit. in 5. compil.* vbi Honorius III. Abbati, & conuentui Aquinatensi ita scribit: *Quantò sinceriùs diligimus monasterium vestrum, & vestræ cupimus Religionis augmentum, tantò soliciti⁹ vestris volumus prouidere profectibus, & grauaminibus obuiare. Ea propter dilecti in Domino*

mino filij, vestris postulationibus annuentes, auctoritate præsentium districtè inhibemus, ne quis pro eo, quod quandoque ponitis aliquos vestros monachos sacerdotes, qui celebrent in capellis ibidem consistentibus, curam animarum non habentibus, audeat a vobis procurationes pro ipsis grangiis extorquere. In Ecclesiis verò, vbi iuspatronatus tantùm obtinebat, Episcopo præsentabant presbyterum, vt ab eo institutionem acciperet, cap. 2. de suppl. neglig. cap. olim, de restit. spol. cap. de monachis, cap. 31. de præbend. Clement. 1. de iurepatron. cap. final. hoc tit. in 1. collect. vbi Alex. III. ita monachis Cantuar. prouinciæ scribit: Inde est, quod vniuersitati vestra per A. s. p. m. vt in Ecclesiis, in quibus repræsentationem habetis, cùm vacauerint, diœcesanis Episcopis clericos idoneos præsentetis, qui illis de spiritualibus, vobis autem de temporalibus debeant respondere. Et cap. 2. hoc titul. in 2. compil. vbi ita ait Clemens III. Auctoritate Apostolica prohibemus, ne in Ecclesiis ad præsentationem vestram spectantibus vlli, nisi à vobis præsentati fuerint, ordinentur; sed si quos vobis non præsentantibus ordinari contigerit, ab Ecclesiis his per vosmetipsos auctoritate Apostolica amoueantur, & eorum ordinatio penitus irrita habeatur, nisi fortè, quod absit, præsentationem clericorum vos contigerit malitiosè differre. Nisi Ecclesiæ ipsæ ad monachos pleno iure spectent; quia tunc possunt ibi presbyteros ab Episcopo approbatos in eis Ecclesiis apponere, cap. 3. §. in Ecclesiis, de priuil. cap. cùm inter 13. de re iudic. prosequuntur latiùs Gatańa in præsenti, Solorzanus de iure Indiar. tom. 1. lib 3. cap. 16. num. 35. Barbosa voto 50. per tot. Altesserra lib. 5. differt. cap. 18.

CAPVT II.

Innocentius III. *Archipresbytero, & Clericis* [a] *S. Cæciliæ.*

Dilectus filius M. syndicus Ecclesiæ vestræ in nostra præsentia constitutus, ab œconomo S. Laurentij de [b] Piscinula in [c] scrutiniis, baptismate, processionibus, capitulis, & similibus subiectionem postulans, possessorium, & [d] petitorium intentabat. Cùm enim Ecclesia S. Laurentij sit in parochia vestra sita, debet de iure [e] communi, sicut idem syndicus proponebat, Ecclesiæ vestræ in prædictis omnibus subiacere, nisi se posset vel speciali priuilegio, vel legitima præscriptione tueri. Verùm nec priuilegium exemptionis habet, nec præscriptionem pro se poterat allegare; cùm Ecclesiæ S. Cæciliæ illam præscripsisset, sicut per testes dicebat legitimè comprobatum. Præterea cùm olim coram bon. mem. Cælestino P. prædec. n. super prædictis inter vestram, & prædictam Ecclesiam quæstio verteretur, Martinus eiusdem Ecclesiæ presbyter fuit sponte confessus, quod Ecclesiæ S. Cæciliæ scrutinium, & baptisma debeat, sicque ad proprietatem vestram iustitiam recognouit. Cúmque pars vestra testes sufficientes, & idoneos, qui se illum diuersis temporibus ad capitulum vocasse, ipsumque venisse firmiter asserebant, in medium produxisset, eis iurare paratis, prædictus presbyter vocatum se ad capitulum iuisse est confessus. Vnde prædictus prædec. n. Ecclesiam vestram capitulo, quo se conquesta fuerat spoliatam, saluo iure proprietatis Ecclesiæ Sancti Laurentij reuestire curauit, sicut in his litteris continetur. Per hoc ergo, & proprietatem quoad scrutinium, & baptisma, & processionem, quoad capitulum, vester voluit syndicus comprobare. Ad hoc autem œconomus Sancti Laurentij ex aduerso respondit, quod Ecclesia ipsa nullo medio ad Romanam Ecclesiam pertinebat. Cùm enim monasterium monialium fuerit, sicut ex multis scriptis authenticis edocetur; & generaliter seruetur in Vrbe, vt nullum monasterium tit. sit subiectum, incongruumque videatur, vt regulares sæcularibus supponantur: patet Ecclesiam ipsam liberam extitisse. Præterea vsque hodie nos in ea institutionem, & destitutionem liberam exercemus, cùm & bon. mem. C. Pp. præd. n. dil. fil. M. scriptorem nostrum, Archipresbyterum in ea sine contradictione cuiuslibet statuisset. Sic ergo Ecclesiam ipsam liberam, & in possessionem libertatis existere, dictus voluit œconomus comprobare. Cùm ergo pro eo habeat ius commune, in eo videlicet, quod vniuersa monasteria Vrbis ad Romanam Ecclesiam nullo pertinent mediante, affirmanti contrarium fides non est aliquatenus adhibenda, nisi super hoc priuilegium induxerit speciale. Quod autem dicitur in parochia vestra sita, idem œconomus penitus denegauit; sed etsi verum hoc esset, sufficienter tamen se poterat prædicta ratione tueri. Confessio autem M. presbyteri super scrutinio, & baptismo eidem Ecclesiæ præiudicare non poterat, cùm super his lis contestata in eiusdem prædecessoris nostri præsentia non fuisset, sicut ex forma petitionis, & conclusionis apparet: hac etiam sententiâ non fuerat hactenus Ecclesia vestra vsa, sed eam duxit vsque ad hæc tempora supprimendam. *Et infrà*: Nos igitur auditis his, & aliis, quæ fuerant hinc inde proposita rationibus, & allegationibus, instrumentis, & attestationibus

nibus pleniùs intellectis, & cum fratribus nostris deliberato consilio, œconomum eiusdem Ecclesiæ sancti Laurentij syndico vestro in baptismo, scrutinio, & processionibus condemnamus: ita tamen vt per hoc Ecclesiæ Romanæ nullum præiudicium generetur, si quando fortè ius suum duxerit prosequendum: in institutione autem, destitutione, & capitulo œconomum ipsum ab impetitione syndici vestri prorsus absoluimus, syndico vestro super hoc silentium perpetuum imponentes.

NOTÆ.

1. [a] *Sancta Cecilia.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Ecclesia hæc sanctæ Cæciliæ est Romæ trans Tyberim, vt patet ex alia epistola ipsius Innoc. III. *lib.* 4. *regestr.* 16. *epist.* 96. In ea Ecclesia requiescunt corpora SS. Cæciliæ, Tiburtij, Valeriani, Lucij Papæ primi, & Maximiani. Fuerunt in eadem Ecclesia olim ædes sanctæ Cæciliæ, quas sanctus Paschalis Papa consecrauit ad honorem omnipotentis Dei, eiusque Genitricis gloriosæ, SS. Petri, & Pauli, & B. Agathæ, & Cæliciæ, anno 300. indictione 15.

[b] *Piscinula.*] Forsan legendum est *Palisperna*; nam Ecclesia hæc Sancti Laurentij Palispernæ est etiam in Vrbe intra palatia Decij Imperatoris, vbi passus fuit B. Laurentius, & olim erat monasterium monialium. 2.

Scrutiniis.] Baptismi videlicet, de quibus egi *in cap. his, de maiorit. & obed.*

[c] *Possessorium, & petitorium.*] Quia vtrumque simul intendi valet, vt probaui *in cap.* 4. *de causa possess.*

[e] *De iure communi.*] Iuxta tradita titulo antecedenti.

CAPVT III.

Honorius III. *Episcopo* [a] *Veneten.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod conquerentibus olim Abbate, ac [b] conuentu Riuensi, Venet. diœc. quod tu compellere moliebaris eosdem, vt instituerent plures monachos in quibusdam suis [c] Prioratibus tuæ diœc. in quorum singulis singuli monachi hactenus steterant, cùm pluribus facultates non suppetant eorundem: Nos Abbati [d] S. Albini Andegauen. & collegis eius per litteras nostras dedimus in mandatis, vt de ipsorum locorum facultatibus inquirentes, in eorum singulis facerent plures institui monachos, si pluribus illorum sufficerent facultates: alioquin tibi auctoritate præsentium inhiberent, ne Abbatem, & conuentum prædictos molestares super instituendis pluribus in eisdem: vnde idem Abbas, & conuentus occasione huiusmodi litterarum asserunt sibi esse concessum, vt in singulis locorum ipsorum singuli monachi commorentur, si pluribus facultates non suppetant eorumdem. Cùm autem id obviet [e] Lateran. Concilio, de quo nulla mentio est in litteris antedictis, postulasti nostro edoceri responso, vtrum nostræ intentionis fuerit per huiusmodi litteras cum Abbate, & conuentu prædictis contra ipsum Concilium dispensare. Nos ergo f. t. breuiter respondemus, quod tenoris huiusmodi litteras non credimus à Sede Apostolica emanasse: quod si per occupationem forsitan emanauerint, nolumus per hoc derogari Concilio supradicto.

NOTÆ.

[a] *Venetensi.*] Etiam ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc titul. cap.* 2. ex qua restituo integram huius textus: in præsenti rescribit Pontifex Guillelmo Venetensi, de qua diœcesi nonnulla notaui *in cap.* 2. *de in integrum restit.*

1. [b] *Conuentu Riuensi.*] Quod monasterium appellatur S. Gildæ, seu Gildarij, & est Ordinis D. Benedicti in agro Riuensi, diœc. Venetensis, vt referunt fratres Sarmath. *tom.* 4. *Gall. Christ. fol.* 487. quod construxit ipse Sanctus Gildas anno Christi 561. Sed ea parte Britanniæ minoris occupatâ à Normannis desolatum fuit monasterium vsque-dum anno 1008. instauratum, & reædificatum fuit per Comitem Gaufredum, vt refert Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti, cent.* 1. *cap.* 2.

[c] *Prioratibus.*] De quibus egi *in cap.* 2. *de statu monach.*

[d] *Sancti Albini.*] Quod monasterium est etiam Ordinis D. Benedicti in diœcesi Andegauensi, cuius historiam scripsit Ioannes Monachus *lib.* 1. *hist. Gaufredi Ducis Normanniæ.*

[e] *Lateran. Concilio.*] Relato *in cap.* 2. *de statu monach.*

COMMENTARIVM.

SVmmum Pontificem dispensare posse in legibus Concilij generalis, omnes Catholici affirmant: illud tamen apud ipsos non liquet, an tunc necessaria sit expressa mentio ipsius Concilij in eius derogatione? Et plures docuerunt, desiderari expressam mentionem Concilij generalis, moti auctoritate huius textus, & auctoritate textus *in cap. nonnulli,* 2.

nulli, *de rescript.* ita docuerunt Couar. *lib. 4. var. cap. 16. num. 13.* Sanchez *de matrim. lib. 4. disputat. 26. num. 6.* Gonzalez *ad regul. 8. gloss. 18. num. 103.* Garcia *de benef. part. 4. cap. 5. num. 25.* Germonius *libro 3. de sacror. immunit. cap. 21.* Fragoso *tom. 2. de regim. lib. 1. disput. 1. §. 6. ad finem*, plures congessit à Barbosa *in remiss. ad Concil. Tridem. sess. 1. cap. 1.* Mouentur etiam ex eo, quia constitutio Concilij generalis magnâ cum deliberatione facta censetur, argumento capitis *prudentiam 21. de offic. deleg.* & omnes constitutiones Conciliares habent clausulam derogatoriam: vnde non factâ ipsius Concilij mentione, gratia in contrarium concessa nulla est. Contrarium tamen, videlicet non esse necessariam derogationem specialem, sed sufficere clausulam generalem derogatoriam, videlicet, *non obstantibus quibuscunque constitutionibus*, rectiùs docuerunt Cenedus *collect. 123. ad Decret. num. 3.* Iul. Lauorius *lucubr. titul. 4. cap. 19. num. 22.* Balboa *in cap. 1. de iudiciis, num. 4.* qui alios laudant. Nec contrarium probatur *in dicto cap. nonnulli*, in illis verbis: *Fecerit mentionem*; nam ea verba exaudienda sunt, non quia constitutio illa esset Concilij generalis Lateran. sed quia specialiter fuit cautum in canone illo de duabus dietis, vt ad eius derogationem expressa, specialisque mentio desideraretur. Nec etiam fauet Auctoribus contrariæ sententiæ præsens textus; nam in gratia impetrata ab Abbate monasterij sancti Gildasij, nulla fiebat generalis, aut specialis derogatio Concilij Lateran. ibi: *De quo nulla mentio est*; vnde si gneralis derogatio adesset, rescriptum illud non vitiaretur. Nec obest si dicas, de stylo Curiæ frequenter in concessionibus Apostolicis apponi clausulam illam, *quatenus decretis Concilij Tridentini non aduersentur*: quæ frustra apponeretur, si sufficeret clausula illa, *non obstantibus constitutionibus.* Nam respondeo, eam clausulam adiici, quia specialiter vult Pontifex ostendere voluntatem suam circa firmitatem Decretorum Concilij Tridentini, vt non solùm generaliter, sicut alia, sed speciali modo videantur excepta, vt docent Suarez *de legibus cap. 19. num. 6.* Iulius Lauorius *variar. Lucubr. titulo 4. de elect. capite 19. num. 25.*

CAPVT IV.

Idem [a] *Burdegalensi Episcopo.*

AD audientiam nostram te significante peruenit, quod nonnulli [b] monachi lege tibi [c] diœcesana subiecti, in quibusdam Prioratibus habitant solitarij, contra statutum Concilij generalis: ideoque f. t. mandamus, quatenus ipsorum monachorum Abbates, seu Priores, vt vel ipsos ad claustrum reuocent, facientes in ipsis Ecclesiis deseruiri per clericos sæculares; vel alios monachos eisdem [d] associent, cum quibus vitam possint ducere regularem, monitione præmissâ per censuras Ecclesiasticas appellatione remotâ compellas, prouiso quod ad exemptos manum occasione mandati huiusmodi non extendas.

NOTÆ.

1. [a] BVrdegalensi.] Ita etiam legitur in quarta compilatione, *sub hoc titul. capite final.* ex qua textum hunc transcribo. De diœcesi Burdegal. nonnulla notaui *in c. 17. de maior. & obed.*

2. [b] *Monachi.*] Sunt enim varia monasteria in ipsa diœcesi Burdegalensi, quæ refert Tamburinus *tom. 1. de iure Abbat. in serie Abbatiarum, verb. Burdegalensis.*

3. [c] *Diœcesana.*] De lege diœcesana, & quæ sub ea comprehendantur, egi *in cap. conquerente, de offic. Ordin.*

4. [d] *Associent.*] Iuxta textus *in capite quod Dei timorem, de statu monach.* adeo enim Ecclesia abhorruit, vt monachi singuli, solique in Prioratibus, & Ecclesiis monasterio subiectis degerent, vt potiùs optauerit in eis præfici clericos sæculares, quàm singulos monachos in singulis Prioratibus institui, ex ratione tradita *in dict. cap. 2.* vbi alia, quæ ad hunc textum spectant, adduxi.

TITVLVS

TITVLVS XXXVIII.

De iure Patronatus, & Ecclesiis à laicis concessis.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] *Mediolanen.*

PERLATVM ad nos est, quod inter hæredes Ecclesiæ in [b] rebus propriis constitutæ diuidantur, & tanta per eandem diuisionem simultas oriatur, vt vnius [c] altaris quatuor partes fiant, & singulæ partes singulos habeant presbyteros, quod sine [d] discordia & simultate nullo modo geri potest: vnde nobis visum est, quod huiuscemodi Ecclesiæ inter hæredes diuidi non debeant; & si in contentionem venerint, & simultates inter eos surrexerint, per quas sacerdos suo ibi officio canonicè fungi non possit, præcipiatur ab Episcopo ciuitatis, vt nullo modo ibi Missarum solennia celebrentur, donec illi ad [e] concordiam redeant, & pari voto, atque consilio Ecclesia illa sacerdotem canonicè habeat, qui liberè ibi suum [f] ministerium peragere possit.

NOTÆ.

1. [a] MEdiolan.] Ita legitur in hac sexta collectione; in prima autem, *sub hoc tit. cap.* 1. & apud Burchardum *lib.* 3. *Decreti, cap.* 42. Carnot. *p.* 3. *Decreti, cap.* 46. textus hic citatur ex Concilio Mediomatric. Et licèt nulli extent canones Synodi habitæ à Carolo Magno in Mediomatricum ciuitate, de qua Sirmondus ad Capitularia Caroli, *capit.* 208. tamen quia in Synodo Cabilonensi celebrata tempore ipsius Imperatoris anno 813. transcripti fuerunt plures canones editi in Synodis præcedentibus, ideo in canone 26. ipsius Concilij reperiuntur verba huius textus, ex quo, & antiquis Decretistis ita ea restituo.

2. [b] *Ecclesia in rebus propriis.*] Hinc apparet, iuspatronatus in præsenti quæsitum fuisse ex donatione fundi ad Ecclesiam ædificandam: quo modo dominus prædij iuspatronatus consequitur, *cap. Abbatem* 18. *quæst.* 2. Lambertinus *lib.* 1. *de iurepatron. p.* 1. *lib.* 1. *quæst.* 7. *artic.* 2. Barbosa *de iure Eccles. lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 28. Mancinus *sacri iuris controu. dissert.* 9. dicemus infrà *in cap. nobis.* Deinde deducitur, iuspatronatus Ecclesiæ appellari Ecclesiam ipsam, sicut & beneficium ipsius Ecclesiæ, & Prælatura dicitur Ecclesia, *cap. præterea, capite consuluit, hoc tit. c.* 3. *ne Prælati vices suas*: notant ferè omnes antiquiores hîc; si enim Ecclesia in præsenti acciperetur strictè pro ipsa Ecclesia, daremus in ea successionē admitti, contra adducta *in c.* 1. *de prab.*

[c] *Altaris.*] Idest Ecclesiæ, plerunque enim Ecclesiæ altaria dicuntur, *capite quæsitum* 1. *quæst.* 3. & Ecclesia altare dicitur forsan ex eo, quod olim in vnaquaque Ecclesia vnum tantùm erat altare, vt probat Vicecomes *lib.* 3. *de Missæ ritibus, cap.* 29. & latiùs dicemus *in cap.* 4. *de consecr. Eccles.* 3.

[d] *Discordia.*] Certum enim est, quod sicut viuere simul, & commorari, ita & easdem res communiter possidere difficile est, cùm rerum communio plerunque pariat discordias, *l. cum pater* 77. *§. dulcissimis, ff. de legat.* 2. *l. in re communi* 26. *de seruit. Vrban.* Illustrat Forner. *lib.* 3. *rerum quotid. cap.* 8. Vnde nemo cogitur in communione permanere, *l.* 14. *§.* 2. *ff. communi diuid. l. vlt. C. eod. tit.* 4.

[e] *Concordiam.*] Veluti vt alternis vicibus, cùm Ecclesia vacauerit, presbyterum præsentent, vt plerunque fit in his rebus, quæ indiuiduæ sunt.

[f] *Ministerium.*] Hoc est Missæ sacrificium, quod frequenter ministerium appellatur. Suidas *verbo Lithurgia*, ibi: *Lithurgia propriè dicitur ministerium.* Diuus Iacobus in sua Lithurgia, ibi: *Absoluat exhibitionem sacri huius ministerij.* Amphilochius in vita S. Basilij: *Eamus ad peragendum sanctum Dei ministerium.* Metaphrastes in vita SS. Petri, & Pauli: *Domino sacrum obeuntes ministerium.* Illustrat. Vicecomes *vol.* 2. *de Missæ ritibus, lib.* 1. *cap.* 7. 5.

CAPVT

CAPVT II.

Ex Concilio[a] Triburiensi.

QVæcunque Ecclesia à compluribus cohæredibus sit obsessa, concordi vnanimitate vndique procuretur, ne propter aliquas disceptationes seruitium Dei minuatur, & cura populi irreligiosè agatur. Si verò contingat pro ea comparticipes dissidere, & sub vno presbytero nolle eam procurare; & propterea iurgia, & contentiones, tam inter ipsos, quàm inter clericos incipiant frequentari, quia iuxta [b] Apostolū seruos Dei non oportet litigare, Episcopus tollat inde reliquias, & sub magna cura honorificè collocet eas; atque eiusdem Ecclesiæ claudat ostia, & sub sigillo consignet ea, vt sacrum ministerium nullus celebret in ea antequam concordi vnanimitate vnum omnes eligant presbyterum, qui idoneus sit sacrosanctum locum procurare, & populo Dei vtiliter præesse. Hanc autem habeant auctoritatem Episcopi, vt in nonnullis Ecclesiis nec constituantur presbyteri, nec expellantur illis inconsultis, & non consentientibus. In epistola beati Papæ Clementis legitur: Attendendum summoperè est omnibus presbyteris, & reliquis clericis, vt nihil absque Episcopi proprij licentia agant, non vtique Missas sine eius iussu quisquam presbyterorum in sua parochia agat. Similiter & reliqui populi, maiores scilicet & minores, per eius licentiam quidquid agendum est, agant. Animæ verò eorum ei creditæ sunt: ideo omnia eius consilio agere debent, & eo inconsulto nihil.

NOTÆ.

1. [a] TRibur.] *Can.* 32. ex quo litteram textus restituo: etiam ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib.3. Decreti, c.224.* Carnotensi *p.3. Decreti, c.283.* Papiensi *in 1. collect. sub hoc tit.c.2.* De Concilio hoc Triburiensi nonnulla notaui *in c. clerici, de vita & honest. cleric.*

[b] *Apostolum.*] 2. *ad Timoth. cap.* 2. & 1. *ad Corint. cap.* 6.

2. [c] *Tollat inde reliquias.*] Ex his verbis probat Gibalinus *de censur. disquis.7.q.14.n.1.* ante tempora Alexandri III. in vsu esse cœpisse in Ecclesia interdictum ecclesiasticum, & eam censuram non esse ab Alexandro III. inuentam; quod infrà probabimus *in c. quod in te, de pœnit.* In præsenti autem textu PP. Ecclesiæ Gallicanæ non solùm confirmarunt canonem Concilij Cabilon. suprà relatum *in c.1.* verùm vt plerumque Legislatores faciunt, & probat Forner. *lib.1. rerum quotid. c.17.* addiderunt, vt tempore huius interdicti, dum Missarum solennia & Ecclesia non celebrantur, reliquias auferret Episcopus, ostia clauderet, & suo sigillo signaret. Clauduntur enim ostia tempore interdicti, *c. quod in te, de pœnit. & remiss.* & signantur ab Episcopo, vt coguoscatur in eis diuina officia non celebrari; vnde legimus, baptisteria cùm baptismus celebrari non poterat, signari ab Episcopo, in Concilio Toletano 17. *c.2. de regul. fidei,* ibi: *Licèt in initio Quadragesimæ baptizandi generaliter non claudatur mysteriū; tamen ecclesiasticæ consuetudinis ordo deposcit, & necesse est, vt ostia baptisterij in eodem die Pontificali manu, & annulo signata claudantur, & vsque in cœnæ Domini solennitate nullatenùs reserentur: ob id videlicet, vt & per signaculum Pontificium (excepto grauissimæ necessitatis obuentu) in his diebus monstretur, per totum orbem non licere fieri baptismum, & sanctificationem: iterum Episcopali ad eam obseratione reserata, signetur Dominicæ patere mysterium Resurrectionis, in quo ad vitam factus est aditus homini: vt quia per baptismum consepultus est in morte Christi, resurgat cum eo in gloria Dei. Quod quia in aliquibus Ecclesiis minimè hæc sancta consuetudo ab Episcopis custoditur, atque peragitur, ideo per hanc nostram sententiā sancimus atque decernimus, vt ita à totius Hispaniæ, & Galliarū populis custodiatur, quatenus in prædicto die, initij videlicet Quadragesimæ, & ostia sancti baptisterij cùm laudum consummatione claudantur, & ab Episcopis suo cum signaculo obsignentur, ita vt nisi in cœnæ Domini celebritate, quando more solito altaria debent deuestiri, eadem debeant ostia reserari. Inconueniens etenim res est, vt illic in præmemoratis Quadragesimæ diebus cunctis aditus pateat adeundi, vbi non licet debitum mysterium exerceri.* Quare cùm dissentientibus adhuc patronis Missæ sacrificium celebrandum non erat, ideo iubetur in præsenti canone, vt ostia claudantur, & signentur. Tolluntur autem reliquiæ in aggrauationem eiusdem interdicti, vt alia etiam, licèt minùs rectè, olim à quibusdam clericis adhibebantur in aggrauationem ipsius censuræ, quæ de cætero fieri prohibentur *in cap. canonici, de offic. Ordin.* tantùm enim in præsenti permittunt PP. à Missæ sacrificio cessare, ostia Ecclesiæ claudere, & reliquias Sanctorum auferre, vt ita perterriti clamore eorum, qui Missæ sacrificio priuantur, hæredes patroni, inter se conueniant de presbytero in eadem Ecclesia instituendo, & resipiscant à sua contentione, & discordia: qui etiam effectus, seu finis est censuræ interdicti, vt clamoribus populi superior, ob cuius causam indicitur, resipiscat à contumacia, & Ecclesiæ præceptis obediat: non autem reliquiæ in præsenti textu auferri iubentur, vt vindicta hæredum ita dissentientium, fauore, & intercessione illorum Sanctorum, quorum reliquiæ non auferuntur, à Deo impetretur, vt nōnulli olim faciebant, de quibus in Concil. Tolet. 13. *can.* 7. ita Cauetur: *Væ his, qui faciunt opus Domini fraudulenter, & desidiosè, propheticus sermo annunciat. Et si illi væ incurrunt, qui negligenter opus Domini faciunt, quod supplicium merebuntur, qui diuinæ seruitutis cultum, malitià intercedente, ab*

altaribus Christi subducunt? Illos dicimus, qui obstinatæ mentis dolositate confisi, cùm aliqua eos molestia fraternorum iurgiorum pupugerit, insanâ illico temeritate abrepti altaria nudantes sacratis vestibus exuunt, luminaria subtrahunt, ac diuinorum sacrificiorum cultum malitiâ intercedente subducunt. Et quod in hominibus se vindicare non possunt, iniuriam Deo (quod peius est) inferunt. Vnde si huiusmodi pro fraterno odio homicidæ reatu adstringitur, pro contemptu diuino quid pœnæ merebitur? Etenim iuxta quod diuinus sermo increpat: Si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus: si quis autem peccauerit in Deum, quis pro eo rogaturus est? Facilè ergo talium sacerdotum excessibus illa Domini sententia coaptabitur, quâ malitia percutitur sacerdotum. Dicit enim: Honorificantes me honorificabo; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Quicunque ergo sacerdotum, vel ministrorum deinceps causâ cuiuslibet doloris, vel amaritudinis permotus, aut altare diuinum vestibus sacratis exuere præsumpserit, aut qualibet alia lugubri veste accingi; seu etiam si consueta luminariorum sacrorum obsequia de templo Dei eduxerit, atque (quod peius est) occasionem nutrierit, vnde de templis Domini aut officia consueta desint, aut oblatio singularis sacrificij videatur in aliquo defraudari, si eum antea veræ pœnitudinis coram Metropolitano satisfactio non purgauerit, ignobilitati perpetuæ mancipatus, iuxta superiorem sententiam Domini, & loci sui dignitate se nouerit, & honore priuari. Illis procul dubio personis ab hac vltionis sententia separatis, quæ aut contaminationem sacrorum ordinum, vel subuersionem sanctæ fidei metuentes, aut hostilitatem, vel obsidionem perferentes, seu etiam diuinorum iudiciorum sententiam metuentes, tale fecisse contigerit, in quorum facto plus humilitas, quâ Deus placetur, quàm interni laboris dolositas declaratur. Qui abusus apud aliquos valde ignaros irrepsit ex facto Episcopi Aquensis, quod refert Gregorius Turon. *de gloria confessor. c. 71.* his verbis: *Denique condemnatus, spoliatusque sacerdos ad vrbem rediit, atque postratus in oratione coram sepulchro Sancti, dicto psalmi capitulo, ait: Non hic accendetur lumen, nec psalmorum modulatio canetur gloriosissima Sancta, nisi priùs vlciscaris seruos tuos de inimicis suis, resq; tibi violẽter ablatas Ecclesiæ sanctæ restituas. Hæc cum lachrymis effatus, sentes cum acutis aculeis super tumulum proiecit, egressusque, clausis ostiis, similiter in ingressu alias collocauit. Typus is erat derelicti penitus loci. Nec mora, corripitur peruasor à febre. Decumbit in lectulo, exhorret, cibum fastidit, & potum profert æstuans ingẽ suspirium. Cui etiamsi interdum ab ardore febris sitis accederet, aquam tantùm, nihil aliud hauriebat. Quid plura? in hac ægrotatione integrum ducit annum, sed mens praua non flectitur. Interea labitur cæsaries cuncta cũ barba, & ita omne caput remansit nudum, vt putares eum olim sepultũ, nuper erectum fuisse post funera de sepulchro.* Refert etiam Baronius *anno 579. n. 16.* Verùm hæc, & similia Sanctorum facta admiranda potiùs sunt, quàm imitanda.

COMMENTARIVM.

3. Conclusio traditur, et probatur.

EX his duobus canonibus sequens communiter deducitur assertio: *Iuspatronatus inter hæredes diuidi non debet; & si propter eorum discordiam presbyter non præsentatur, cessatur à Missæ sacrificio, donec vnus pari voto, & consilio eligatur.* Probant eam textus *in c. considerandum, c. si plures 16. q. 7. c. 3. hoc tit.* Consonat lex 10. & 12. *tit. 5. partit. 1.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña & Barbosa, idem Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 72. n. 70.* Lælius Mancinus *sacri iuris controu. c. 9.* Petrus Greg. *lib. 17. syntag. c. 4. & de benef. c. 17. n. 5.* Filesacus *in cap. 4. de offic. Ordin.* Valenzuela 1. *tom. consil. 63.* Duarenus *de sacris Eccles. ministr. lib. 5. cap. 4.* Moneta *de commutat. cap. 12. num. 154.*

4. Impugnatur præsens assertio.

Sed hęc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam iuspatronatus spiritualibus dicitur annexum *in c. quanto 3. de iudic. c. de iure 16. hoc tit.* sed in spiritualibus nulla datur successio hæreditaria, *cap. 1. de præbend. cap. consuluit, hoc tit. cap. ad hæc, de decimis, cap. Apostolica 8. quæst. 2.* Ergo iuspatronatus nec insolidum, nec pro parte ad hæredes trãsire potest. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia iuspatronatus incorporale est, cùm tangi non possit, *l. 1. §. quædam, ff. de rer. diuis.* ac per consequens in diuiduum est, *l. 2. §. & harum, ff. de V. O.* sed indiuidua insolidum competunt pluribus hæredibus, *d. l. 2. §. ex his, l. 4. §. Cato, l. stipulationis, §. quãdo ff. de V. O.* & tam actiuè, quàm passiuè in solidum ad hæredes transeunt, *l. si via 12. ff. de seruit. l. vlt. de seruit. legata, l. si vnus 19. in fin. l. hæredes 25. §. in ea, ff. famil. Ercisc. l. fideicommissa 11. §. si in opere, ff. de leg. 3.* Valent. *tom. 2. illustr. tract. 4. c. 7. n. 30.* igitur si in præsenti specie supponitur iuspatronatus transire ad hæredes, debebat transire in solidum. Tandem difficilis redditur hæc assertio ex eo, nam ecclesiasticum interdictum ex causa ciuili, vel ob delictum tantùm vnius parochiani imponi non debet, *cap. 2. de his quæ fiunt à maior. c. licet. 3. de pœnis,* Covar. *in cap. alma, 2. p. §. 1. de sent. excom. lib. 6.* Suarez *de censur. disp. 36. sect. 1.* igitur ob discordiam patronorum in eligendo presbytero quoad regimen ecclesiæ, non debent prohiberi diuina officia in ipsa Ecclesia.

5. Iuspatronatus defertur iure hæreditario.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, inter modos, quibus iuspatronatus ecclesiasticum semel acquisitum, ad alios transfertur, præcipuum esse successionem; defuncto enim patrono iuspatronatus nõ ad consanguineos, sed ad hæredes institutos pertinet, quia non iure sanguinis, sed iure hæreditario defertur, *c. si plures, c. filiis 16. q. 7. Clement. plures, hoc tit. cap. significauit 41. de testibus, authent. de SS. Episcopis, §. si quis 18. collat. 9. l. 8. cum sequent. tit. 15. partit. 1.* docent Lambertinus *p. 2. lib. 1. q. 2. art. 24.* Didacus Perez *in l. 1. tit. 6. lib. 1. ordin.* Covar. *lib. 2. var. c. 18. n. 6.* Duarenus *lib. 5. de sacris eccles. c. 4.* Costa *in c. si pater, verbo Trebellianica, n. 4. de testam. lib. 6.* & ad filios, non vt filios, sed vt hæredes transit: vnde si hæredes non sint, aut quia instituti non sint, aut quia instituti nõ reperiantur, aut quia hæreditate se abstinuerint, nõ admittuntur ad iuspatronatus. Riccius *in praxi aurea, resol. 131.* Covar. *vbi proximè, n. 7.* etiamsi fuerint meliorati, atque meliorationem agnouerint, quia cùm titulus ille hæreditarius non sit, vt argumento legis *cùm ampliùs 26. §. cũ bonorum, ff. de legat. 2. l. ex facto, §. vnde, ff. de hæred. instit.* probant Tellus Fernandez *in l. 21. Tauri, n. 2.* Matienzo *in l. 5. tit. 6. lib. 5. recop.* non est sufficiens, vt iuspatronatus filio meliorato deferatur. Spino *in speculo, gloss. 4. n. 54.* Moneta *de cõmut. c. 11. n. 134.* Nec obstat lex 21. Tauri, quæ est lex 5. *tit. 6. lib. 5. recopil.* vbi filij meliorati habentur pro hæredibus. Nam respõdetur, in casu speciali ipsius legis haberi loco hæredum, videlicet quoad soluenda onera paterna; & in iure diuersum censetur esse hæredẽ, aut haberi pro hærede, cũ aliud sit esse tale, aliud haberi pro tali, *l. si maritus, §. 1. ff. ad leg. Iul. de adult. l. mercis, ff. de V. S.* docuerunt Matienzo

in

in d.l.5.gloss.4. Castillo *in d.l.21.* vnde textus *in d. c. filiis,* in illis verbis: *Filiis, & nepotibus, & propinquis,* & *c. constitutum,* ibi: *Ipsis conditoribus, aut certe propinquis eorum, 16.q.7.* accipiendi sunt quando filij, vel alij propinqui hæredes instituti sunt, non verò si extranei instituti reperiantur, vt colligitur *ex d.c. filiis,* ibi: *Ipsiue tamen hæredibus.* Nam si extranei hæredes instituti sint, ad eos pertinet iuspatronatus, non ad filios, vt docent Lambertinus *d.p.2.q.2.art.1.* Molina *lib.1. de primog.c.8.n.6.* qui resoluunt, quod si in fundatione Ecclesię à patrono reseruatum fuit iuspatronatus pro se, & filiis suis, id intelligitur factum, non vt filiis, sed vt hæredibus, vt post Bartolum, & Covar. resoluit Gratianus *lib.3. discept. c.577. n.45.* quæ omnia cessant, si patronus eam adhibuit conditionem, vt in ipso iurepatronatus succederetur iure sanguinis; tunc enim tale ius erit familiare, & gentilitium, & ad proximiores consanguineos spectabit. Lambertinus *vbi suprà, artic. 2.* Selua *de benef. 3. p. quæst.11. num. 5.* Noguerol. *alleg.28.*

6. HÆREDES IN STIRPES NON IN CAPITA SVCCEDVNT.

Secundò sciendum est, quod licet iuspatronatus ad hæredes pertineat, non tamen pertinet ad eos vt hæredes, sed quia sunt hæredes; idest, non pertinet pro portionibus hæreditariis, sed ipsi in stirpes succedunt. *Clement. plures, hoc tit.* Tiraquel. *de iure primog. q.36.n.3.* Gratianus *lib. 3. discept. c.521.* Quod licet olim fuisset valde controuersum, nam Tancredus, Bernardus, & Ioannes Andreas in præsenti existimarũt in quemlibet hæredem transire iuspatronatus in solidum quoad omnia, tamen ex dispositione Clementis V. *in d. Clement. plures,* præualuit sententia Hostiensis asserentis, quoad ius præsentandi hæredes succedere in stirpes, ita vt plures hæredes vnius patroni tantùm vnam vocem obtineant: quæ doctrina iuris principiis valde consona est; nam plures habentes causam ab vno, habentur loco vnius, *c. pastoralis, de rescript. c. licet 47. verb. si vtrimque, de testibus, l. si eum, §. qui iniuriarum ff. si quis caut. l. filiæ 28. §.1. de condit. & demonstr.* Sed hæredes vnius patroni succedunt in vnius vocem, & ipsum repræsentant, *authent. de iureiur. à moriente collat.5.* ergo vnã tãtùm vocem habere debent. Accedit, nam aliàs si ex duobus patronis vnus decederet pluribus hæredibus institutis, extenuaretur vox superstitis patroni sine facto suo; quod admittendum non est, argumento textus *in c. sedes 15. de restit. spol. l.1. §. sed si, de Carbon. edict.* Expendi etiam potest pro hac sententia textus *in l. si cui fundus 56. ff. de condit. & demonstr.* iuncto Chesio *interpret. iur. c.26.* vbi plures hæredes habentur loco vnius. Hæc tamen sententia locum non habet in iurepatronatus familiari, vbi potiùs iure sanguinis, quàm hæreditario succeditur; quia cùm tanquam consanguinei admittantur, in capita succedunt. Gratianus *tom.2. discept. c.218.* Tondutus *tom.1. resol. canonic. c.52.* qui latè disputat, quando gentilitium, seu quando hæreditarium dicatur iuspatronatus. Nec prædicta doctrina procedit in iurepatronatus libertorũ, vbi non hæreditario, sed sanguinis iure successio defertur; siquidem ad filios, non vt hæredes, sed vt liberos spectat, *l. filii 9. ff. de iurepatron. l. vt iurisiurandi 7. §. si liberis, l. si operum 29. ff. de oper. libert. l. si patronus 12. §. vlt. l. patroni filia 39. ff. de bonis libert.* Chumacero *select. iur. c.1.* Valentia *lib. 3. Illustr. tract. 5. n.25. c.4.* in qua parte obseruandi sunt textus *in l. cùm sine 11. ff. de Carbon. edict.* iuncto Merillo *lib.1. obs. c.20. l.1. §. fin. l.2. & 3. ff. de assig. libert.* iuncto Pinello *lib.1. select. cap.8. num.16. l. Paulus*

47. §. finali, ff. de bonis libert. iuncto Cuiacio *lib. 3. qq. Papin. in l.42. ff. eod. tit.*

7. TRADITVR RATIO DVBITANDI.

Ex quibus prouenit vera ratio prioris partis præsentis assertionis; nã cùm hęredes succederent in hac specie in locum vnius patroni, vnam tantùm vocem obtinebant, & ita iniustè intendebant Ecclesiã diuidere, & tot clericos præsentare, quot ipsi hæredes erant. Quod etiã procedebat, siue ex inæqualibus, siue ex æqualibus portionibus essent instituti, vt docent Butrius, & Cardinal. *in præsenti.* Lambertinus *de iurepatron. lib.1. p.2. art.24.* facit textus *in l. vel quod 6. ff. de relig. & sumptibus:* vbi iura sepulchrorum æqualiter transeunt ad omnes hæredes, etiamsi vnus ex eis ex minima parte fuisset institutus. Hoc etiam procedit, si plures sint hæredes vnius patroni, & alterius pauci, veluti si vnus patronus decem, alter duo relinquat; nam eo casu æqualiter vnam vocẽ habent decem, ac duo. Barb. *de potest. Episc. alleg.72. n.70.* nec interest, an ex testamento, an ab intestato succedant; ex linea recta, an ex transuersali proueniãt: quia semper ex ratione suprà tradita plures hęredes tantùm vnam vocem habent, & vnum clericum præsentare valent. Spino *in specul. gloss.4. n.62.* Gratianus *tom.1. discept.521.* Didacus Perez *in l.1. tit.6. lib.1. ordin.* Posterioris verò partis præsentis assertionis ratio ex eo prouenit, nam cùm diuturnus defectus Rectoris in Ecclesia sustineri non debeat, ex adductis *in c. ne pro defectu 41. de elect.* ideo Episcopus modis omnibus cogere debet patronos, vt concordi animo, parique consilio ac voto in vnum presbyterum consentiant, qui diuina officia in ipsa Ecclesia possit celebrare, & interim ostia claudere, & signare, vt ita perterriti patroni ad concordiam reducantur.

8. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt iuris attento rigore in patronatu Ecclesiastico successio dari non possit, tamen speciali fauore, & gratiâ Ecclesia admisit in eo successionem hæreditariam, vt hac remuneratione laicos ad Ecclesiarum fundationem, & earum dotationẽ alliceret, ac inuitaret, vt docuerunt D. Thom. 2.2. *q.110. art.4.* Beroius, & Panormitanus *in præsenti.* Covar. *practic. c.36. & lib.2. var. c.12.* Didacus Perez *in l.1. tit.6. lib.1. ordin.* & si adhuc scisciteris, quare ex eadem gratia, & ratione Ecclesia patronis non concessit successionem in beneficio ecclesiastico Ecclesiæ à se constructæ, seu dotatæ, vt concessit iuspatronatus? Respondeo id prouenire ex singulari discrimine, quod versatur inter beneficium, & iuspatronatus; nam beneficium ita annectitur Ecclesiæ, & rebus spiritualibus necessariò, & consequenter, quod sine ministerio spirituali consistere non potest, & ab eo, tanquam à causa principali dependet, *c. si quis obiecerit 1. q.3.* at iuspatronatus accedit spiritualibus antecedenter, quia præsentatio præcedit beneficij institutionem, *c. decernimus 16. q.7.* nec virtute præsentationis aliquod ius in re, vel ad rem habet præsentatus, sed tantùm petere potest, si dignus est, institutionem, per quam confertur beneficium ipsum, *c. quod autem, de iurepatron.* vnde cùm in iurepatronatus accessio spiritualibus non ita propinqua sit, & immediata, ac in beneficio ipso, receptum fuit laicos sibi, & suis hæredibus iuspatronatus reseruare licere; non tamen sibi, aut suis hæredibus beneficium posse retinere. Nec hanc differentiæ rationem euertit textus *in cap. consuluit, hoc tit.* vbi Pontifex eadem ratione, quâ olim moti fuerunt sacri canones ad improbandam successionem in bene-

Ttt 2 ficiis

ticiis ecclesiasticis, scilicet, ne sanctuarium Dei iure hæreditario possideatur, *cap. plerique 10. 1. quæst. 1. cap. ad decorem, de instit. cap. ad hæc, de decimis*, mouetur ad remouendam successionem in iurepatronatus, vt constat ex illis verbis: *Cùm Sanctuarium Dei iure hæreditario teneri non possit, non decet vt clerici Ecclesias a parentibus fundatas propria auctoritate detineant, aut laici filiis, vel aliquibus aliis concedant easdem.* Ex quibus deduci videtur, nullum inter successionem beneficij, & iurispatronatus constitui posse discrimen, cùm vtraque prohibita sint, & eadem ratione prohibeantur. Nam respondetur, in eo textu nequaquam agi de successione iurispatronatus, cùm dubitari non possit post hos sacros canones à laicis possideri posse, *d. cap. filiis, cum sequent. 16. q. 7.* Agebatur enim in eo textu de quibusdam laicis, qui intendebant ratione iurispatronatus non solùm præsentationem ad beneficium, verùm & ipsas Ecclesias conferre, ac de his pro arbitrio disponere posse; quod iustè improbat Pontifex, cùm patrono tantùm competat ius præsentandi ad beneficium; collatio autem ad Episcopum spectet, *cap. præterea, cap. cùm laici, cap. relatum, cap. finali, hoc tit. cap. 3. de priuil. cap. ex frequentibus, de instit.* Vnde docet Pontifex, patronum non succedere in Ecclesiis a se, vel maioribus constructis, vt in aliis bonis temporalibus; sed tantùm ius præsentationi habere.

9. Respondetur secundæ difficultati.

Nec obstat quod dicebamus, videlicet iuspatronatus indiuiduū esse, & per cōsequens vnicuique ex hæredibus in solidum competere, quia licet id verum sit, & facilè ex hoc capite deducatur; tamen non est ita absolutè accipiendum respectu omnium effectuum, qui ex patronatus iure proueniunt; sed tantùm respectu eorum, qui indiuidui sunt, nam quid diuiduum, vel indiuiduum esse iudicatur ex rebus, quæ in eo continentur; ita vt quoties res diuidua sit, diuidatur; quoties verò res ipsa diuidi non potest, talis res indiuidua dicatur, *l. 2. §. & harum, ff. de V. O.* Faber *lib. 3. coniect. c. 17.* Gomez *lib. 2. variar. c. 1.* Valentia *lib. 1. illustr. tract. 4. c. 1.* igitur singuli hæredes patroni erūt in solidum quoad honorem processionis, de quo *in c. piæ mentis 16. q. 7.* & respectu alimentorum, quæ tempore egestatis patronis præstantur, *c. nobis 25. hoc tit.* nec-non respectu defensionis Ecclesiæ, quæ patronis incumbit, *c. filiis 16. q. 7.* Ratio est, quia præsentatio honoris pro parte fieri non potest, cùm operetur tantùm præstatio suspectu partis, quantùm totum respectu totius, argumento legis vnicæ, *C. de ingrat. libert.* Deinde quia alimentorum præstatio, quæ patrono debetur, non potest pro parte fieri, *l. 3. §. final. l. pecuniæ, ff. de aliment. legat.* Surdus *de aliment. lib. 9. q. 14. n. 4.* Sic etiam onus defensionis Ecclesiæ cuilibet in solidum competit, quia in facto consistit, quod indiuiduum est, *l. 2. §. item si in facto, ff. de V. O. l. loci corpus, §. si fundus, ff. si seruitus vind.* circa alium verò effectum iurispatronatus, videlicet præsentandi Rectorem ad ipsam Ecclesiam, non leue dubium est; nam videtur diuiduam esse talem facultatem præsentandi, cùm vsusfructus omni consideratione diuiduus sit, *l. vsusfructus 5. l. etiam 41. l. si mihi 49. ff. de vsufruct. l. 1. §. si vsusfructus. l. sed vsusfructus 81. ff. ad leg. Falcid. l. 1. ff. de vsufruct. accresc. l. communi 7. §. sed etsi, ff. communi diuid.* cùm in fruendo consistat, & emolumentum rei contineat, *l. Mauius 66. §. fundo ff. de leg. 2.* Valentia *vbi suprà, c. 7.* Sed præsentatio Rectoris spectat ad fructus iurispatronatus, *c. consultationi, hoc tit.* Balboa *in c. cùm Bertholdus, de re iudic.* igitur pro ea parte diuiduum debet esse iuspatronatus. Sed verius est, quoad præsentationem Rectoris esse etiam indiuiduum iuspatronatus, licèt non ita sicut quoad alios effectus; nam hæc facultas præsentandi in facto consistit: sed ea, quæ in facto consistunt, indiuidua sunt, vt suprà probaui: ergo etiam hæc facultas. Deinde nam iuspatronatus potiùs æquiparatur aliis seruitutibus, quàm vsufructui, vt defendit Azor *lib. 3. instit. c. 20. q. 9.* Sed omnes aliæ seruitutes indiuiduæ sunt, vt probat Valentia *vbi suprà*: ergo ius præsentandi indiuiduum est. Hac tamen sententia retentà, non inde asserendum est, ad quemlibet ex hæredibus transire in solidum iuspatronatus, sed ad omnes simul; ius enim hoc transit ad hæredes sicut defunctus habebat, sed patronus tantùm habebat vnam vocem: ergo & hæredes vnam tantùm debent habere, licèt sint patroni in solidum, vt contingit in iurisdictione pluribus simpliciter delegata; nam ita transit in quemlibet, vt simul per omnes exerceri debeat, *l. si duo ex tribus 39. de re iudic. c. prudentiam 21. c. causam 26. de offic. deleg.* alias pro vna voce patroni defuncti darentur tot voces, quot hæredes illi existunt. Nec obstat augmentum dubitandi rationis; nam in præsenti specie non prohibentur diuina officia celebrari in Ecclesia iurispatronatus ob causam pecuniariam, vel delictum priuati, sed ob discordiam patronorum, qui alio modo citra scandalum ad concordiam cogi nequeunt, nec alio modo ipsi Ecclesiæ prouideri valet.

Sed adhuc suprà traditis opponi potest textus 10.
in Clement. plures, hoc titulo: vbi statuit Clemens V. Exponitur Clement. plures, hoc tit.
quod si patronus pluribus hæredibus relictis decessit, eos omnes vnam duntaxat vocem habere; vt faciliùs autem Ecclesiæ vacanti prouideatur, posse eos inter se pacisci, vt Rectores alternatim præsentent, vel plures Episcopo proponant, vt ab ipso vnus eligatur, qui possit in Ecclesia ministrare. Ex quo textu deducitur, dissentientibus patronis circa præsentationem, posse inter eos cōuenire, vt alternis vicibus Rectores præsentent: simulque depromitur, posse plures Rectores ab hæredibus vnius patroni præsentari: quod apertè aduersatur præsenti assertioni. Etiam difficilis est idem textus dum in eo docetur, incertam, & alternatiuam præsentationem valere, contra expressam decisionem textus *in c. 2. de elect. lib. 6.* vbi tales electiones nullius momenti esse asseritur. Pro cuius expositione sciendum est, in eo ius nouum constitui a Clemente V. vt ita faciliùs prouideretur Ecclesiis vacantibus: licet enim in præsenti capite 1. asseratur iuspatronatus esse indiuiduum, tamē non negatur, vsum, seu exercitiū eius esse diuiduum, & ita alternis vicibus posse patronos Rectores præsentare. Nec quod de alterno vsu ibi cōstituitur, nouum est; siquidem *in l. quotiens 34. ff. de vsufruct.* asserit Iulianus, quod si duobus eiusdem nominis vsusfructus legetur, debent legatarij inter se conuenire, vt alternis annis vnus post alium vsufructu fruatur, aliàs ad inuicem se impedient: & *in l. cùm constet 5. ff. de aqua quotid.* affirmat Consultus, iudicium communi diuidundo dari inter plures, quibus aquam ducere ex fonte permissum erat, vt alternis temporibus, & mensuris ea seruitute vtantur. Idem in similibus casibus obseruatum legimus *in l. 2. in princip. & §. vlt. l. si vsusfructus, ff. quibus modis vsusfructus, l. 1. ff.*

quat. de

quando dies vsusfruct. cap. vlt. de prabend. in 6. l. si sic constituta, ff. quemadmodum seruit. l. communi, §. cùm de vsufructu, ff. communi diuid. l. arbor, §. vlt. l. si conuenerit, in princip. ff. eod. l. & hac distinctio, §. cùm fundus, ff. locati, l. & puto, §. vsusfructus, ff. famil. ercisc. & apud Senecam Tragicum in Thiestre legimus Thiestrem, & Atreum fratres, cùm ad concordiam reduci non potuissent, alternis annis regnasse: latè illustrat Tiraquellus *de primog. quæst.* 17. *oppos.* 6. Nec refragatur textus *in d. cap.* 2. *de elect. lib.* 6. nam textus ille procedit in electionibus, in quibus incertitudo personæ præstat impedimentum, quod non versatur in præsentatione; quia per electionem statim ius acquiritur: at præsentatio potest fieri de pluribus coniunctim, vel alternatiuè, quia ex ea nullum ius acquiritur, donec præsentatus institutus sit ab Episcopo: docuit Abbas *in cap. querelam* 24. *num.* 6. *de elect.*

11. EXPONITVR CAP. QVERIMONIAM, HOC TIT. Sed adhuc suprà traditæ solutioni obstat textus *in cap. querimoniam, hoc tit.* vbi cùm agatur de præsentatione legitimè facta à patrono, reuocata ab eius successore, docetur huiusmodi vicissitudines Ecclesiarum fieri non debere à patronis: ex qua decisione Innocentius ibi deducit, non licere patronis alternis vicibus in præsentationibus Rectorum vti, idque prohiberi illo verbo, *vicissitudines*; quod alternationem significat, vt constat ex Tito Liuio *lib.* 3. *ab Vrbe condita*; vbi dum refert apud Romanos Decemviros alternis diebus fasces habuisse, id postea appellat *vicissitudinem imperitandi*: vnde Nicolius in appendice vocum barbararum Tullij, alternitatem in vicissitudinem vertit: igitur non rectè *in d. Clement. plures*, permittitur alternatio, seu præsentatio alternatiua patronis. Agnouerunt difficultatē Glossa, & antiquiores in eo textu, qui docuerunt, vicissitudinem ibi significare permutationem, vt patronis non liceat inter se iuspatronatus permutare; sequitur eos Lambertinus *de iurepatron.* 2. *p. lib.* 1. *quæst.* 7. *art.* 36. Sed facilè cognoscitur quàm aliena sit hæc interpretatio à quæstione, & decisione ipsius textus. Quare eā sententiā omissā, dicendum existimabam, ibi vicissitudinem significare mutationem, vt apud Ciceronem *in Lucio, lib.* 5. ibi: *Nihil est apud delectationem lectoris, quam temporum varietas, fortunaque vicissitudines.* Et 1. *Tuscul.* ibi: *Tum vicissitudines dierum, atque noctium.* Terent. *in Eunucho*, ibi: *Omnium rerum vicissitudo est.* Vnde cùm in eius textus specie ageretur de mutatione Rectoris legitimè præsentati per successorem non facienda, eleganter dixit Pontifex, vicissitudinem, idest mutationem non permitti.

12. EXPONITVR CAP. QVONIAM 3. HOC TIT. Deinde suprà traditis obstat textus *in cap. quoniam* 3. *hoc tit.* vbi proponuntur plures hæredes vnius patroni; qui varios Rectores præsentare intendebant: & iubetur Patribus Concilij Lateran. quod eo in casu ille presbyter ab Episcopo instituatur, qui à maiori parte hæredum præsentatus fuerit, & si id citra scandalum fieri nequeat, Episcopus instituat in Rectorem quem maluerit, idque ipsum faciat, si ob controuersiam inter Patronos ortam nullus ab eis præsentetur sacerdos. Ex quo textu duplex insurgit difficultas in præsentem assertionem. Prima, nam si ob dissensum patronorum certus non eligebatur Rector, quomodo Missarum solennia non interdicuntur, immò potiùs facultas datur Episcopo instituendi quem maluerit? Secunda; nam ad hoc, vt ob negligentiam patronorum præsentatio deuoluatur ad Episcopum, semestre tempus expectari debet; ergo non rectè post quatuor menses in eo textu permittitur Episcopo institutio ipsius Rectoris. Primæ difficultati respondendum est, in eo textu diuersum casum proponi, ac in præsenti deciditur; loquitur enim cùm altero omittente, alter præsentando possessionem iurispatronatus acquireret: quare loco eius verbi, *dissensione*, legitur in Concilio Lateran, *defensione*. Controuersia enim inter hæredes vertebatur circa iuspatronatus, & interim omnes vacante Ecclesiā ob defensionem iuris proprij plures præsentare possunt, & tunc Episcopus debet instituere à maiori parte præsentatum: præsens verò assertio procedit, quando hæredes nullā lite motā, cùm omnes veri patroni essent, ob discordiam plures præsentabant; tunc enim remediis in præsenti relatis cogendi erant pari voto vnum præsentare, iuxta istos antiquos canones, antequam ius deuolutionis inductum esset in Concilio Later. relato *in dicto cap.* 3. post quod elapso termino deuoluitur ius præsentandi: & ita vtendum non est remediis præsentis textus. Secundæ difficultati satisfaciendum est discrimen constituendo inter patronos laicos, & ecclesiasticos: si ad sæculares pertineat iuspatronatus, quadrimestri elapso Episcopus instituere potest quem maluerit; si verò ad ecclesiasticos spectet, semestre expectatur. Primo casu procedit textus *in dict. cap. quoniam*, vbi Raymundus transcripsit *infra quatuor menses*; cùm in Concilio Lateranensi legatur *infra tres menses*, respiciens ad Alexand. III. relatum *in cap. cum propter, hoc tit.* Secundo casu loquuntur textus *in cap. eam te, hoc tit. cap.* 2. *de supplend. neglig.* vbi monachis patronis semestre conceditur ad præsentandum, quia iuspatronatus illis competens ecclesiasticum censetur, *c. vnic. §. final. hoc tit. lib.* 6. dicemus latiùs infrà *in d. c. eam te.*

Tandem obstat textus *in cap. cùm vos* 4. *de offic. ordin.* vbi refertur, in Metropoli Cantuariensi plerunque Ecclesiam iurispatronatus vacare ex eo, quod minùs idoneæ personæ Episcopo præsentabantur, aut ob dissensum patronorum certus Rector non eligebatur; vnde Alexand. III. iubet Archiepiscopo Cantuar. vt in similibus casibus in Ecclesia vacante œconomum constituat, qui possit ipsius Ecclesiæ fructus percipere, & successori reseruare. Ex quo textu deducitur, dissentientibus patronis non esse Missarum sacrificia in Ecclesia vacante interdicenda; sed potiùs œconomum esse constituendum ab Episcopo. Deinde difficilis est textus ille; nam vt proximè dixi, trāsacto semestri, potest Episcopus instituere Rectorem in ipsa Ecclesia, quem maluerit, *cap. eam te, c. cùm propter, hoc tit.* igitur non debet œconomum apponere, sed presbyterum ibi ordinare. Pro cuius textus expositione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo lis tractatur inter patronos ipsos, aut extraneas personas; & inter eum, in quo discordia versatur inter laicos vindicantes iuspatronatus, & Episcopum asserentem Ecclesiam liberam esse ab omni iurepatronatus. Primo casu potest Episcopus remediis in præsenti relatis cogere patronum ad consentiendum in vnum, vel attento Concilio Later. transacto legitimo tempore ob eorum negligentiam instituere in Rectorem quem maluerit. Secundo verò casu tantùm œconomum apponere potest. Ratio est, quia si 13. EXPONITVR CAP. CVM VOS, DE OFFIC. ORDIN.

si tunc curreret tempus patronis ad præsentandum assignatum, sæpe simularet Episcopus causas negaretque iuspatronatus illis competere, vt sic elapso termino à iure statuto, præsentatio ad ipsum deuolueretur, vt iam in eius commentario notaui.

CAPVT III.

Ex Concilio [a] *Lateran.*

QVoniam in quibusdam locis fundatores Ecclesiarum, aut hæredes eorum potestate, in qua eos Ecclesia vsque huc sustinuit, abutuntur; & cùm in Dei Ecclesia [b] vnus debeat esse, qui præsit, ipsi plures sine respectu subiectionis eligere moliuntur; & cùm vna Ecclesia vnius esse debeat Rectoris, pro sua defensione plurimos repræsentant. Quocirca præsenti decreto statuimus, vt si fortè in plures partes fundatorum se vota diuiserint, ille præficiatur Ecclesiæ, qui maioribus iuuatur meritis, & plurimorum eligitur, & probatur assensu: si autem hoc sine scandalo esse nequiuerit, [c] ordinet Antistes Ecclesiam sicut meliùs eam secundùm Deum viderit ordinandam, & id ipsum etiam faciat, si de iurepatronatus quæstio emerserit inter aliquos, & cui competat, infra tres [d] menses non fuerit diffinitum.

NOTÆ.

[a] L*Ateranensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 4. & reperitur textus hic in Concilio Generali Lateranensi celebrato sub Alexandro III. *cap.* 17. de quo Concilio nonnulla notaui *in cap. nonnulli* 27. *de rescript.*

[b] *Vnus debeat esse.*] Iuxta adducta *in cap. maioribus, de prebend.*

[c] *Ordinet Antistes.*] Iuxta facultatem sibi à iure concessam, de qua in sequenti commentario agemus.

1. [d] *Tres menses.*] Licèt in prima collectione ita legatur, & in ipso Concilio *dict. cap.* 17. tamen in aliis codicibus legitur *quatuor*, vt iam notauit Anton. Aug. *in not. ad dict.* 1. *collect.* & *in epit. iur. lib.* 15. *tit.* 6. *cap.* 2. & rectè, vt consentiat textus hic ipsi Alexandro relato *in cap. cum propter, hoc titul.* Illud tamen discrimen notum est inter patronos ecclesiasticos, & laicos, quod si iuspatronatus spectet ad laicos, quadrimestre tantùm tempus illis competit, *dict. capite cum propter*; si verò ad Ecclesiasticos, semestre illis conceditur, *cap. eam te, hoc titulo*, vbi rationem huius discriminis assignabimus.

COMMENTARIVM.

2. IN præsenti canone Concilij Later. statuunt PP. quod si patroni, aut eorum successores in ipso iurepatronatus plures Rectores præsentauerint ad Ecclesiam vacantem, non quia plures præsentare intendunt, & inter se non consentiunt, vt in commentario antecedenti; sed singuli singulos eligunt, ob defensionem iuris proprij, qui dignior sit, & à maiori parte patronorum præsentetur, instituendus est; quod & docuerunt Mantica *decis.* 86. *num.* 4. Rota apud Farinacium *tom.* 1. *decis.* 202. & 208. Tuschus *litter. P. conclus.* 145. Silua *de qualit. Pralat. num.* 58. & hodie in praxi recepta est præsens constitutio, etiam cùm nulla controuersia mota est de iurepatronatus, sed plures sunt legitimi patroni; illis enim dissentientibus in præsentatione, ille præfertur, & instituendus est, qui à maiori parte eorum præsentatus reperitur, vt probant Lambertinus *de iurepatron. lib.* 2. *p.* 1. *artic.* 3. *quæst.* 10. Thom. Sanchez *lib.* 2. *consil. cap.* 3. *dub.* 60. Riccius *in praxi, tit. de iurepatron. decis.* 188. Lara *lib.* 2. *de capel. cap.* 9. *num.* 38. Spino *in spec. gloss.* 4. *num.* 14. Alex. Ludouic. *decis.* 94. *num.* 10. Barbosa *lib.* 3. *iur. Eccles. cap.* 12. *num.* 71. & *alleg.* 72. *num.* 14. Maior autem pars dicitur, veluti si decem patroni sint, & quatuor eligant Petrum, & tres Ioannem, alij tres Antonium: Petrus licèt non habeat maiorem partem omnium patronorum, habet tamen maiorem partem respectu Ioannis, & Antonij, & ita instituendus est. Lambert. *dict. lib.* 2. *p.* 3. *artic.* 2. *quæst.* 4. & in hac præsentatione facienda est comparatio numeri ad numerum. Viuianus *de iurepatron. lib.* 12. *p.* 2. *cap.* 12. non verò zeli ad zelum, vt in electionibus olim contingebat, vt probaui *in cap. quia propter* 4. *de elect.* & si præsentetur vnus ex patronis, accedendo suæ præsentationi auget numerum, vt resoluit Rota apud Farinac. *decis.* 291. Hucusque tamen tradita non procedunt, si maior pars eligat indignum; quia tunc est instituendus dignus præsentatus à minori parte, vt in electione canonicè facienda probaui *in c... de elect.* vel si statuto, aut consuetudine introductum sit, vt præsentatio non valeat nisi facta à duabus partibus ex patronis. Silua *de qualitatibus prælatiuis, n.* 63. Et quia sæpe sæpiùs testatores disponunt, vt ad capellaniam, seu beneficium præsentetur clericus à Rectore, & parochianis alicuius Ecclesiæ, quæri solet, an præferendus sit præsentatus à Rectore, & aliquibus parochianis, præsentato à maiori parte parochianorum? Et certum est, eum præferendum esse, quia in eo casu duæ voces considerantur, quarum vnam habet Rector, parochiani verò aliam, vt in casibus relatis *in l. interdum* 13. *ff. de hered. instit. l. si liber* 59. §. *Titius, ff. eodem l. si pater* 9. *ff. de vulgari, l. si quis Attio, ff. de vsufruct. accresc.* Quare si Rectori accedat vnus ex parochianis, ab eis præsentatus præfertur præsentato ab omnibus parochianis, vt sæpe sæpius decisum fuisse in sacra Rota refert Gonzalez *ad regul.* 8. *Cancel. glos.* 3. *num.* 17. Gratianus *discept. cap.* 7. *num.* 14. Riccius *in praxi, tit. de iurepatron. decis.* 210. *n.* 2. Farinac. *p.* 2. *decis.* 308. Silua *de qualit. Prælat. à n.* 71. *vsque ad* 74.

CAPVT

CAPVT IV.

Ex [a] eodem.

PRæterea quià in tantùm quorundam laïcorum processit audacia, vt Episcoporum auctoritate neglectâ, clericos instituant in Ecclesiis, & remoueant cùm voluerint: possessionem quoque, atque ecclesiastica bona pro sua voluntate plerunque [b] distribuant, & tam Ecclesias ipsas, quàm homines eorum taleis, & exactionibus grauare præsumant: eos qui amodò ista præsumpserint, anathemate decernimus esse feriendos: presbyter autem, siue clericus, qui Ecclesiam per laïcos sine propria auctoritate Episcopi receperit, communione priuetur, & si perstiterit, à ministerio ecclesiastico, & ordine deponatur.

NOTÆ.

[a] *Eodem.*] Concilio videlicet Lateran. celebrato sub Alexandro III. *cap.* 14. §. *preterea*; & etiam habetur textus hic *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 5.

[b] *Distribuant.*] Contra sacros canones relatos *in capite Eulalius*, 96. *distinct. cap. laicis* 24. 16. *quæst.* 7. *capite* 2. *de rebus Eccles.* vbi alios adduxi.

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX hoc canone sequens deducitur disputanda assertio: *Patroni non possunt clericos instituere absque Episcopi auctoritate, alias tam ipsi, quam clerici ab eis Ecclesias recipientes excommunicantur.* Probant eam textus *in cap.* 1. *&* 2. 63. *dist. cap. vt per laïcos, cap. Ecclesias* 10. *quæst.* 7. *cap. constitutus, cap. per laïcos, & ferè per totam* 16. *quæst.* 7. *cap. quisquis* 43. *de elect. cap. in Lateranensi* 31. *de præb. cap.* 3. *de priuil. cap. cùm laici* 10. *cap. consuluit* 15. *cap. suggestum* 20. *capite relatum* 21. *cap. vlt. hoc tit.* Gregorius VII. in Concilio Roman. anni incerti, *cap.* 1. ibi: *Ne aliquis clericus, vel monachus à laicis Ecclesias recipiat dono, vel pretio, nisi ab Episcopo.* Et *can.* 10. Vrbanus II. in Concilio Claromont. *can.* 13. ibi: *Vt nullus ecclesiasticum aliquem honorem à manu laicorum accipiat.* Cabilon. sub Carolo *can.* 42. ibi: *Inuentum est, quod multi arbitrij sui temeritate, & quod grauius est, ducti cupiditate, presbyteris quibuslibet absque consensu Episcoporum Ecclesias dant, vel auferunt; vnde oportet, vt canonicâ regulâ seruatâ, nullus absque consensu Episcopi cuilibet presbytero Ecclesiam det, quam si iustè adeptus fuerit, hanc non nisi graui culpâ suâ, & coram Episcopo canonicâ seueritate amittat.* Concil. Moguntin. sub Carolo, *can.* 29. Tribur. *can.* 32. Vvormat. *can.* 49. ibi: *Statutum est, vt sine auctoritate, vel consensu Episcoporum presbyteri in quibuslibet Ecclesiis, nec constituantur, nec expellantur; & si clerici laicos probabilis vita & doctrina Episcopis consecrandos, suisque in Ecclesiis constituendos obtulerint, nulla qualibet occasione reiiciant.* Vrbanus II. in Synodo Melfic. *can.* 8. ibi: *Interdicimus, vt nullus in clericali ordine constitutus, nullusque monachus, Episcopatus, aut Abbatia, aut cuiuslibet ecclesiasticæ dignitatis inuestituram de manu laïci suscipere audeat: quod si præsumpserit, depositione mulctetur.* Turon. sub Carolo *can.* 15. *Interdicendum videtur clericis, siue laicis, ne quis cuilibet presbytero præsumat dare Ecclesiam sine licentia Episcopi sui.* Vvormat. *can.* 57. ibi: *Nullus laicus presbyterum in Ecclesiam mittere, vel eiicere præsumat, nisi per consensum Episcopi.* Plura alia iuris testimonia congesseruut Antonius August. *tom.* 1. *lib.* 6. *tit.* 11. & *lib.* 10. *tit.* 10. *&* 11. & *lib.* 15. *tit.* 7. *&* 30. Crespetius *in summa, verbo Beneficia, pag.* 74. & nos *in cap. quisquis* 43. *de elect.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, Bosq. *in not. ad Innoc. III. lib.* 3. *epist.* 192. Robertus *lib.* 3. *rer. iudic. c.* 1. Petrus Greg. *lib.* 4. *var. tit.* 7. *cap.* 2. Lælius Mancinus *de triplici iuris collat. cap.* 45. Valensis *de benef. lib.* 1. *tit.* 4. *num.* 5. Dartis *eodem tractatu, cap.* 6. Hallierius *de sacris elect. sect.* 8. *capite* 1. *articul.* 2. Quintanadueñas *lib.* 4. *eccles. num.* 21. Vighel. *in method. iur. can. fol.* 283. Solorzanus *tom.* 2. *libro* 3. *capite* 3. *num.* 39.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam præsentatus legitimè à Patrono, siue velit, siue nolit Episcopus, admittitur ad beneficium, quia dum dignus est, tenetur Episcopus illum instituere in ipso, *cap. significasti, cap. pastoralis, hoc tit.* quod adeo verum est, vt si Episcopus alium instituat, institutio nulla sit ipso iure, *capite decernimus* 16. *quæst.* 7. *cap. ex insinuatione, hoc tit.* Nec contrarium probatur *in cap. illud, hoc tit.* vbi dicitur, talem institutionem esse irritandam; quia vt docet Garcia *de beneficiis* 5. *p. cap.* 9. *num.* 238. quem sequitur Valensis *eod. tract. tit.* 4. *num. final.* ea verba exponenda sunt, idest irrita est declaranda talis institutio: ergo in præsentatione ritè facta à Patrono frustra Episcopi consensus desideratur; siquidem eius contradictio parum, aut nihil operatur. 2. IMPVGNATVR PRÆDICTA ASSERTIO.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante vera est præsens decisio, pro cuius expositione sciendum est, patronum dici à patrocinio, auxilio, seu fauore, quem impendit, & ita patronus accipitur pro illo, qui alterius est benefactor, & auxiliator. Horatius *lib.* 2. *epist.* 7. 3. PATRONVS QVIS, ET VNDE DICATVR.

Pol. *Me miserum, patrone, vocares.*

Terentius *in Eunucho, actu* 4. *scen.* 6.

Te mihi Patronum cupio.

Vnde olim Patricij, qui à plebeis ad patrocinium eligebantur, Patroni dicebantur, de quibus plura Petrus Gregorius *lib.* 4. *syntag. cap. vlt.* Rosinus *lib.* 1. *antiquit. cap.* 16. Reuardus *in l.* 12. *ff. de regul. iur.* Inde manumissor Patronus dicitur passim in vtroque iure: similiter appellatus & Aduocatus *in l. sancimus* 2. *C. aduocat. diuers.*

diuerſ. ind. Procurator Cæſaris *in l. final. C. de aduocat. fiſci.* Deſiderius Heraldus *lib. 2. de auctorit. rei indic. c. 5.* Sed de his patronis in præſenti non agitur, quia patronus in hoc titulo accipitur pro eo, qui Eccleſiam conſtruxit, dotauit, aut reædificauit, quibus modis acquiritur ius hoc patronatus, vt infrà *in cap. nouit*, dicemus.

4. De origine huius iuris patronatus. Secundò ſciendum eſt, quod primis Eccleſiæ ſæculis, quibus Eccleſiæ, baſilicæque primùm constructæ fuerunt, ea erat Epiſcopalis gradus auctoritas, eaque Epiſcoporum prudentia, vt in commune ſæpiùs de rebus Eccleſiæ, & ordinationibus clericorum conſulerent: ea totius populi Chriſtiani pietas, & humilitas, vt nemo aliquid in Eccleſia vellet habere peculiare, nemo ſpecialem vllam, niſi eminentioris virtutis prærogatiuam quæreret: ideoque nec patronorum Eccleſiarum, nec fundatorum ambitio priuilegia extorquebat, nec ad Eccleſiarum conſtructionem, dotationemve priuatis honoribus neceſſe erat excitare fideles; quare ſub finem quinti ſæculi Gelaſius Pontifex relatus *in cap. pia mentis 16. quæſt. 7.* excitatâ iam in fundatoribus Eccleſiarum hac ambitione, monendum reſcribit Iulio Eccleſiam conſtruenti in hæc verba: *Ipſum procul dubio præter proceſſionis aditum, qui omni Chriſtiano debetur, nihil ibidem ſe proprij iuris habiturum.* Et in capite ſequenti de alio fundatore ita cauet: *Vt nihil fundator ex hac baſilica nouerit vindicandum, niſi proceſſionis aditum.* Quid tamen per proceſſionis aditum ibi intelligatur, exponemus infrà, *in cap. nouit.* Et in Concilio Tolet. 4. celebrato anno 671. relato *in cap. nouerint 10. quæſt. 1.* fundatoribus Eccleſiarum omnis poteſtas in rebus, quas eiſdem Eccleſiis conferunt, denegatur. Et in Concilio Cabilon. 1. *can.* 14. habito anno 56. damnatur conſuetudo illa, quæ iam obrepere cœperat: *Quod oratoria per villas Potentum iam longo constructa tempore, & facultates ibidem collatas ipſi, quorum villæ ſunt, Epiſcopis contradicant, id eſt repugnent, quominus ab Epiſcopis regantur.* Et tandem concludunt Patres: *Vt in poteſtate ſit Epiſcopi, & de ordinatione clericorum, & de facultate ibidem collata, qualiter ad ipſa oratoria, & officium diuinum poſſit impleri, & ſacra libamina conſecrari.* Idem etiam cauetur in Concilio Aurel. 4. *can.* 7. Poſtea tamen cœpit concedi primò Epiſcopis in aliena diœceſi Eccleſias ædificantibus ius conſtituendi ibi presbyteros. Concil. Arauſic. 1. *can.* 10. ibi: *Reſeruata ædificatori Epiſcopo hac gratiâ, vt quos deſiderat clericos in re ſua videre, ipſos ordinet is, cuius territorium eſt, vel ſi ordinati iam ſunt, ipſos habere acquieſcat.* Vnde patet iuſpatronatus (quod melius gratiam dicemus) eccleſiaſticum priùs in Eccleſia receptum fuiſſe quàm laicale; forſan quia laici minùs idonei iudicabàtur, vt de doctrina, & aptitudine presbyteri præſentandi iudicarent. Poſtea ius hoc præſentationis laicis patronis conceſſum fuit primùm in oratoriis priuatis; cùm enim illis concederetur, vt oratoria in agris propriis ad euitandam fatigationem familiæ ædificarent, Concil. Agath. *can.* 21. laici, qui in ſuis territoriis hæc oratoria conſtruebant, cùm ea ſibi, & familiæ tantùm ædificarent, nec ibi populus conueniret, efflagitarunt, vt presbyteros in eis diuina officia celebraturos eligerent: quod conceſſit Imperator Iuſtin. *in nouel. 123. cap. 18.* quam Conſule Baſilio Iuniore, 10. Kal. Martij, anno 541. edidit, & Petro Præfecto promulgandam miſit, huius iuriſpatronatus priora fundamenta iaciens his verbis: *Si quis Oratorij domum fabricauerit, & voluerit in ea clericos ordinare, aut ipſe, aut eius hæredes, ſi expenſas ipſis clericis miniſtrant, & dignos denominant, denominatos ordinari: ſi verò indigni ab ipſis eliguntur, quos tanquam indignos prohibent ſacræ regulæ ordinari, tunc ſanctiſſimus Epiſcopus quoſcumque putauerit meliores, ordinari procuret.* Demùm ad acuendam, ſeu puniendam aliquorum Epiſcoporum negligentiam, vt aiunt PP. Concilij Tolet. 9. *in capite decernimus 16. quæſt. 7.* & fidelium pietatem excitandam, facultas illa præſentandi presbyteros ad quaſcumque Eccleſias, in quibus iuſpatronatus haberent, protracta fuit. Cuius poteſtatis antiqua veſtigia extant *in cap. Abbatem 18. quæſt. 2.* & *in dict. cap. decernimus, in cap. monaſterium 16. q. 7.* vbi Leo IV. ita ſtatuit: *Monaſterium, vel oratorium canonicè constructum à dominio constructoris, eo inuito non auferatur, liceatque illi presbyterum, qui voluerit pro ſacro officio ipſius diœceſis, cum conſenſu Epiſcopi, ne malus exiſtat, commendare.* Et in Concilio Pariſ. 6. *lib.* 1. *cap.* 22. quod inſertum legimus in Capitul. Caroli *lib. 5. capit.* 178. in hæc verba: *De clericis verò laicorum, vnde nonnulli eorum conqueri videntur, eo quod quidam Epiſcopi ad eorum preces nolint in Eccleſiis ſuis eos, cum vtiles ſint, ordinare, viſum nobis fuit, vt in vtriſque partibus pax, & concordia ſeruetur, & cum charitate, & ratione vtiles, & idonei eligantur, vt ſi laicus idoneum, vtilemque clericum obtulerit, nulla qualibet occaſione ab Epiſcopo ſine certa ratione repellatur. Et ſi reiiciendus eſt, diligens examinatio manifeſtum facit.* Quod etiam cauetur in Concilio VVormat. *can.* 49. ibi: *Vt ſi laici clericos probabilis vitæ, & doctrinæ Epiſcopis conſecrandos, ſuiſque Eccleſiis conſtituendos obtulerint, nulla qualibet occaſione reiiciant.*

Sequentibus verò Eccleſiæ ſæculis indubitatum fuit ius hoc patronatus laicorum, nempe vt fundatores Eccleſiarum, eorumque hæredes preſbyteros Epiſcopo in Eccleſia à ſe, vel à parentibus ſuis fundata inſtituendos præſentarent, vt ſupponitur *in cap. 1. 2. & 3. hoc tit.* quæ præſentatio plerunque commendatio appellatur in Concilio Arelat. ſub Carolo, *can.* 5. ibi: *Vt laici omninò à presbyteris non audeant munera exigere propter commendationem Eccleſiæ, quia propter cupiditatem plerunque à laicis talibus presbyteris Eccleſiæ dantur, qui ad peragendum ſacerdotale officium ſunt indigni.* Mogunt. ſub Carolo *can.* 30. ibi: *Vt laici omninò munera iniuſta non exigant à presbyteris propter commendationem Eccleſiæ cuiquam presbytero.* Proſequuntur alia de origine, & progreſſu huius iuriſpatronatus Fileſacus *in cap. cùm vos 4. §. 2. de offic. Ordin.* Hallier. *de ſacris elect. d. ſect. 8. c. 1. art. 2.* Boſquetus *in notis ad Innoc. lib. 3. epiſt.* 192. Illud tamen notandum eſt, patronum excommunicatum, etiam laicum, non poſſe presbyterum præſentare, & inſtitutionem ab Epiſcopo ob talem præſentationem factam nullam eſſe, vt *ex cap. venerabilem 34. §. vnde*, probat Illuſtriſſ. Ramos *pro Epiſc. Luſit. propoſ. 3. §. 2. num.* 80. 5. De progreſſu ipſius iuris.

Ex quibus iam apparet vera ratio præſentis deciſionis; nam cùm ex gratia tantùm conceſſum ſit patronis laicis ius commendandi, ſeu præſentandi presbyteros in Eccleſiis, in quibus obtinent patronatus, vt ab Epiſcopis, ſi digni fuerint, inſtituantur; nec facile laici poſſint idoneitatem 6. Traditur ratio dubitandi.

neitatem ipsorum presbyterorum agnoscere, ideo non solùm prohibitum est patronis propriâ auctoritate presbyteros instituere, verùm etsi contra fecerint, tam ipsi, quam clerici ab eis Ecclesias accipientes, excommunicatione feriuntur: cuius censuræ conscientiâ adacti nonnulli patroni, Ecclesias Episcopis restituerunt, de his donationes conscribentes, quarum exempla referunt Matthæus Paris. *in Vuillelm. II.* Ambrosius à Morales *in vita S. Eulogij, c.* 8. Accedit, nam nemo sine institutione canonica potest beneficium ecclesiasticum obtinere, *c.* 1. *de R. I. lib.* 6. sed ea institutio ab Episcopo datur: igitur absq; eius auctoritate non potest præsentatus à patrono beneficium ecclesiasticum obtinere. Faciunt quæ de Ecclesiis non recipiendis à laicis congessi *in cap. quisquis* 43. *de elect.* Rectè ergo Alex. III. in præsenti statuit, patronum non posse propria auctoritate Ecclesiam concedere absque Episcopi institutione. Et licèt Episcopus teneatur præsentatum à patrono, si dignus est, necessariò instituere, vt dixi suprà pro dubitandi ratione; non tamen inde infertur, necessariam non esse Episcopi institutionem; siquidem etsi præsentatus idoneus sit; adhuc post præsentationem eget canonica institutione ab Episcopo obtinenda.

7. ...onitur Innocentii 3. epistola. Ex hucusque traditis lucem accipit Innocent. III. *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 192. vbi Mathildi Comitissæ Flandrensi in hæc verba rescribit: *Etsi precibus tuis fauorem præstare secundum Deum beneuolum intendamus, eas tamen, quas repellit iustitia, nos admittere non debemus, cùm eius locum, qui iustus est, & iustitiam diligit, licèt immeriti, teneamus in terris. Oblata quidem nobis ex tua parte petitio continebat, quod cùm in quodam loco tui dotalitij, Nepa nomine, ad honorem Dei Ecclesiam fundare proponas, & de bonis tuis sic plena manu dotare, quod Canonicis, qui Deo ibidem pro tempore seruirent, necessaria vitæ non desint, iuspatronatus, & præbendarum collationem in ea tibi, ac successoribus tuis reseruari petebas. Quorum primum admisimus: secundum verò non duximus concedendum, cùm non expediat saluti concedi. Quia cùm ex deuotione te asseras assumpsisse propositum in loco prædicto Ecclesiam construendi, acquires eo plus animæ, quo minus in ea corpori reseruabis. Vnde deuotionem tuam exhortamur in Domino, quatenus illud perficere studeas, quod ad tuam salutem, & ecclesiasticam pertinere dignoscitur honestatem. Datum Lateran. II. Nonas Ianuarij, Pont. N. anno quintodecimo.* Quibus in verbis vel agit Innocentius de collatione absoluta præbendarum facienda per patronum propriâ auctoritate, vel de præsentatione nuda per patronum facienda: & si de illa, quare decisionem suam non probat Pontifex præsenti canone, & similibus? si agit de præsentatione per patronum facienda, iniustè illi, videlicet Comitissæ, & eius successoribus prohibetur in ea Ecclesia à se constructa, iuxta hucusque tradita; præcipuè cùm *in cap. final. de concess. præbend. c. dilecto, de testibus*, eidem Comitissæ concedatur præsentatio præbendarum in aliis Ecclesiis, in quibus ius obtinet patronatus; & in eadem specie præbendarum Regi Angliæ præsentationem competere supponitur *in cap. cùm inter, de consuet.* igitur non rectè talis præsentatio Comitissæ, & eius successoribus legitimis patronis ab Innocentio denegatur. Et si collatio absoluta Comitissæ prohiberetur, superflua est ea decisio, siquidem iam iure communi ex hoc textu, & aliis suprà expensis generaliter patronis erat interdicta. Bosquetus in notis ad ipsam epistolam vtrumque admittit, ita vt Innocentius ibi prohibeat collationem præbendarum, vt in præsenti ab Alexandro prohibetur, idest concessionē propria auctoritate irrequisito Episcopo, ne videlicet præsentati à Comitissa virtute tantùm ipsius electionis admitterentur ad prębēdas. Accipit etiā Innocentium de præsentatione nuda, & ait, eam denegari Mathildi, quia cùm esset conuentualis Ecclesia, quæ fundabatur, propter honestatem electio ad ipsos Canonicos spectare debebat, iuxta textum *in cap. venit* 25. *hoc tit.* vbi plura adduxit Barbosa. Sed licèt verum sit, in Ecclesiis conuentualibus, & collegiatis non competere patrono ius præsentandi superiorem Prælatum, *cap. Massana, de elect.* nisi specialiter in ipsa fundatione id cautum sit, vt in casibus relatis ab Altesserra *de Ducibus, & Comitib. cap.* 9. tamen patronum posse in ipsis Ecclesiis ad præbendas præsentare clericos idoneos, constat *ex dict. capite cùm inter, de consuet. cap. dilecto, de præb.* Quare dicendum est, in eo textu non prohiberi Comitissæ nudam præsentationem ad præbendas, sed collationem ipsarum in sua propria, & stricta significatione, irrequisito videlicet Episcopo; nam cùm per concessionem præbendarum nulla cura animarum Canonicis competat, vt in aliis beneficiis ecclesiasticis, de quibus in hoc textu, existimabam Comitissam posse eligere & propria auctoritate in ipsis præbendis clericos instituere. Quæ interpretatio facilè suadetur ex illis verbis: *Secundum verò non duximus concedendum, cùm tua non expediat saluti.* Exquibus deducitur, ex tali collatione ipsam peccatum incurrere; quia videlicet propriâ auctoritate, irrequisito Episcopo intendebat præbendas ipsas conferre, contra præsentem textum, & hucusque tradita. Et licèt iuspatronatus spectet ad supremos Monarchas, tantùm ipsi possunt præsentare, non verò instituere in Ecclesiis vacantibus, vt doctè probant Cochiet *in tract. de primariis precibus, in proœm. pag.* 5. Viuianus *in praxi iurispatron. libro* 11. *cap.* 12. Solorzanus *libro* 3. *de iure Ind. tom.* 2. *num.* 40.

CAPVT V.

Idem [a] *Eborac. Archiep.*

QVod autem consulis, si clericus idoneus ad vacantem Ecclesiam præsentatus non fuerit ab Episcopo diœcesano admissus, & postmodùm alius idoneus præsentatus, & institutus ab Episcopo [b] possessionem tenuerit corporalem, an priore clerico Ecclesiam

Ecclesiam petente debeat posterior remoueri, vel posterior priori præferri? dubium non est, quin casu isto melior sit conditio possidentis; quoniam antequam præsentatio per diœcesanum Episcopum approbetur, ratum [c] non est, quod à patrono fuerit inchoatum. De cætero prudentiæ tuæ litteris præsentibus intimamus, quod si laici clericis, vel collegiis de concessionibus, vel donationibus instrumenta concesserunt in hæc verba, vel similia: Concessi, vel dedi Ecclesiam, & præsenti chartâ firmaui: si consensus Episcopi non [d] accesserit, nihil agi videtur; à laico enim Ecclesia donari non potest. Patronatum autem de auctoritate, & assensu Episcopi certum est à laico in eadem de iure conferri.

NOTÆ.

[a] *EBorac.*] Ita etiam legitur post Concil. Lateran. *p. 3. cap. 15.* & *in 1. collect. sub hoc titul. cap. 7.* vbi additur *pars capitis relatum*, vt cognoscamus in præsenti referri secundam partem textus *in cap. relatum, de cleric. non resid.*

[b] *Possessionem teneret.*] Idest canonicam institutionem, vt exponit Couar. *lib. 3. cap. 16.* & probaui *in cap. ex frequentibus, de instit.*

[c] *Ratum non est.*] Iuxta tradita superiori commentario.

[d] *Non accesserit.*] Si autem accesserit, valida est donatio, *cap. illud, cap. suggestum, hoc tit.* probaui *in cap. pastoralis, de donat.*

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO REFERTVR, ET PROBATVR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Patronus laicus potest variare, & duos successiuè præsentare.* Probant eam textus *in cap. cum autem 24. cap. pastoralis, cap. final. hoc titul. Clement. plures, 9. final. eod. tit.* Illustrant vltra congestos in præsenti a Barbosa, idem Barbosa *de potest. Episcop. 3. p. alleg. 72. num. 151.* & *lib. 3. iuris eccles. cap. 12.* Viuianus *de iurepatron. lib. 10. cap. 1. cum sequent.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4. num. 15.* Escobar *de puritate sanguinis, quæst. 7. num. 6.* Balboa *in capite cum Bertholdus, numero 58. de iudic.* Ioann. Crotus *in repetit. ad ad hunc textum*, Mendo *de iure academ. libro 1. quæst. 30.*

2. TRADITVR DVBITANDI RATIO.

Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione sic insurgo: Per præsentationem legitimè factam à patrono adquiritur ius præsentato ad ipsum beneficium, ita vt statim possit petere institutionem ab Episcopo, *cap. pastoralis, hoc tit.* vbi docent Glossa, & Abbas, Ripa *in rubric. de iudic. num. 71.* Gomez *in regul. Cancel. tit. de non tollend. iure quæsit. quæst. 1.* Vnde clausulam illam, Dummodo alteri ius quæsitum non sit; quæ apponi solet in collatione beneficiorum, comprehendere habentem tantùm præsentationem ad illud beneficium, docuerunt Gomez *vbi suprà*, Rebuffus *in eadem regula, gloss. 6.* & facit textus *in cap. super eo, de offic. deleg.* sed ius semel vni quæsitum, sine eius voluntate auferri non valet, *l. 1. ff. si quid in fraud. patron. l. diem 9. §. non autem, ff. de aqua pluuia*: ergo Patronus postquam semel præsentationem ad beneficium fecit, non potest amplius variare. Augetur hæc difficultas primò ex eo, nam cui competit electio, semel dumtaxat eligere valet, *l. apud 10. ff. de option. legat. l. serui elect. 5. l. huiusmodi 84. §. Stichum 9. l. statuliberum 11. in fine, l. legatorum 33. in fine, ff. de leg. 2. l. 8. C. de inoffic. l. 17. C. de testibus, l. 4. §. 2. ff. de lege commiss.* igitur nec patronus mutare præsentationem potest. Augetur secundò hæc difficultas, nam si patrono laico variatio absolutè permitteretur, sæpe sæpiùs illi variare liceret: sed non potest nisi semel variare, vt argumento textus *in l. bones, §. hoc sermone, ff. de V. S.* docent Ceuallos *commun. contra commun. quæst. 265. per totam*, Barbosa *d. alleg. 72. num. 161.* Escobar *de puritate dict. quæst. 7. num. 62.* Ergo quia patronis laicis absolutè variare non licet.

3. QVANDO IVSPATRONATVS SIT LAICALE.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, iuspatronatus duplex esse; aliud ecclesiasticum, aliud sæculare, seu laicum: iuspatronatus ecclesiasticum dicitur, non quia clericis competat, vt vult Vvamesius *tom. 2. consil. 470.* existimans naturam iurispatronatus ex qualitate, & conditione possidentis repetendam esse, ita vt laicale censeatur si laicus illud obtineat: sed dicitur illud, quod competit Ecclesiæ, vel ratione Ecclesiæ alicui, siue clerico, siue laico, etsi originem habuerit ex patrimonio laici; nam sufficit postea quouis modo, siue testamento, aut donatione, translatum esse in Ecclesiam, Capitulum, seu Collegium Ecclesiasticum canonicorum regularium, aut sæcularium, vel alicui dignitati, aut beneficio ecclesiastico esse annexum, *cap. vnic. §. verùm, hoc titul. in 6.* docent Couar. *practic. cap. 36. num. 5.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4.* Valascus *2. p. consult. 163.* Garcia *part. 5. de benef. cap. 1. ex num. 553.* Viuianus *in praxi, p. 1. lib. 1. cap. 3. ex num. 3.* Barbosa *lib. 3. iur. eccles. cap. 12. ex num. 6.* Sanchez *lib. 2. consil. cap. 3. dub. 67.* quia penes communitatem ecclesiasticam non potest residere iuspatronatus, quod non sit ecclesiasticum, vt probat Salgado *de protect. Regia, 3. p.* Vnde quoties iuspatronatus competit ratione dignitatis, officij ecclesiastici, vel administrationis bonorum Ecclesiæ, etsi laïci illud obtineant, ecclesiasticum dicetur. Ius verò patronatus laicale appellatur, quod alicui, siue clerico, siue laico competit ratione proprij patrimonij, non beneficij, vel Ecclesiæ. Couarrum. *dict. cap. 36. num. 2.* Flaminius *de resig. benef. lib. 2. quæst. 4. num. 40.* nec interest, quod patrimonium illud acquisitum sit intuitu Ecclesiæ, quia cùm ex generali consuetudine clerici de talibus bonis testari possint, & in illis eis ab intestato succedatur sicut in patrimonialibus, videtur clericus dotans, vel exstruens Ecclesiam sibi, suisque hæredibus, vel consanguineis iuspatronatus ratione patrimonij reseruasse, & ita laïcale iudicatur. Circa iuspatronatus competens hospitalibus, collegiis, & similibus locis, distinguendum est iuxta tradita *in cap. 4. de relig. dom.* ita vt si loca ipsa auctoritate Episcopi constructa, & erecta sint, ita vt loca religiosa, & pia dicantur, iuspatronatus ecclesiasticum sit, si verò absque Episcopi licentia erecta sint, iuspatronatus

natus laïcale dicatur. Plures alios casus inde resoluentes docent Lambertinus *de iurepatron.* 1. *part. lib.* 1. *articul.* 5. *quæst.* 1. Viuianus *eod. tractatu lib.* 1. *cap.* 3. Gregorius Lopez & Humada *in l.* 13. *tit.* 5. *partit.* 1. Vazquez *in opuscul. moral. tit. de benefic. cap.* 2. §. 1. Felicianus Vega *in cap. quantò, num.* 27. *de iudiciis*, Salgado *de protect. Regia* 3. *part. cap.* 9. *ex num.* 10. Solorzanus *de iure Indiar. tom.* 2. *libro* 3. *capite* 3. *num.* 3.

4. QVIBVS PATRONIS LICET VARIARE. Secundò sciendum est, quod inter alias differentias, quæ versantur inter iuspatronatus ecclesiasticum, & sæculare, ex quibus quadragintaocto refert Viuianus *dict. lib.* 1. *cap.* 3. illa præcipua versatur, quod patronus laicus potest intra quadrimestre ante Episcopi institutionem variare, & alium simul, seu successiuè accumulando præsentare: patronus autem ecclesiasticus id facere nequit. Cuius differentiæ rationes varias assignarunt Doctores suprà laudati. Aliqui docuerunt, quod præsentatio patroni ecclesiastici habet vim electionis, in qua non cadit variatio, quia statim electo acquiritur ius in re, sequutâ electionis acceptatione, *cap. publicato*, vbi glossa, *cap. quod sicut, de elect.* quod secus procedit in præsentatione facta à laico, quia per eam nullum acquiritur ius. Viuianus *in dict. cap.* 1. *num.* 5. & 2. *p. lib.* 8. *cap.* 9. Sanchez *lib.* 2. *consil. cap.* 3. *dub.* 66. Valenzuela *consil.* 103. *num.* 4. Narbona *in l.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *Recopil.* glossâ 22. *num.* 32. Barbosa *lib.* 3. *iuris eccles. cap.* 12. & *alleg.* 52. *num.* 174. Sed hæc ratio facilè conuincitur: tum quia nullo iuris loco cauetur, præsentationem patroni ecclesiastici vicem obtinere electionis: tum etiam, quia etsi electionis vires haberet, non ideo ius in re produceret, sed ad rem tantùm, vt probat Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 57. *num.* 197. Quare eâ ratione omissâ, verior, ni fallor, ea est, quod cùm patronum ecclesiasticum minùs deceat instabilitas, seu variatio, *Clement. vnic. de renunc.* & aliunde plus temporis ei, quàm laico concedatur, vt maturè deliberet, quem eligat; & clerici faciliùs, meliusque possint noscere, ac inuenire clericos idoneos, quàm laici, propter assiduam conuersationem cum eis: ideo illi variare nequeunt, laïci autem variare valent. Docet Lambertinus *vbi suprà, dict. art.* 1. Laici igitur possunt variare, aut vno contextu plures nominando, vt Episcopus ex eis, quem malit, instituat. *Clement. plures*, §. *final. hoc tit.* aut diuersis temporibus varios præsentando, *cap. cùm autem* 24. *c. pastoralis* 29. *hoc titul.* docet Lara *de capel.* 2. *part. cap.* 8. *num.* 9. vbi docet, Collegio, seu Vniuersitati non licere variare, quod etiam tenuerunt Ceuallos *commun. quæst.* 65. & 69. Gutierrez *de iur.* 3. *part. cap.* 13. *per tot.* Mendo *de iure academ. lib.* 1. *quæst.* 30.

5. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Ratio præsentis assertionis ex eo prouenit; nam cùm ante institutionem ab Episcopo factam ratum non sit quod à patrono fuit inchoatum, ideo ante ipsam institutionem pendente tempore concesso ad præsentandum, potest ipse variare, illis adstantibus conditionibus, videlicet vt prima præsentatio firma maneat, ei secundam accumulando, non verò abrogando. Garcia *de benef.* 5. *part. cap.* 9. *num.* 211. Escobar *dict. quæst.* 7. *num.* 55. & tunc præfertur primò præsentatus si dignus est, secundus verò indignus, etiam desideratur, vt primò præsentatus nullum aliud ius extra præsentationem acquisierit; nam si lis mota sit, & ita per contestationem ius illam prosequendi illi quæsitum sit, non potest patronus variare in eius præiudicium, vt resoluunt Couar. *practic. cap.* 36. *num.* 7. Barbosa *dict. alleg.* 72. *num.* 162. Escobar *dict. quæst.* 7. *num.* 60. qui alia prosequuntur de huiusmodi variatione.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt certa, & generalis regula sit, quod in præiudicium iuris quæsiti tertiò variare, aut quicquam statui non possit; ea tamen accipienda est in iure perfectè quæsito, & dum aliud a iure statutum non est, quia tunc censetur facta variatio iuris auctoritate; & in prima præsentatione eam inesse conditionem, nisi aliud postea visum fuerit, secundùm permissionem iterum præsentandi. Quæ conditio cùm semper tacitè insit ex secunda præsentatione, nullum præiudicium primo præsentato fit, argumento legis *iniuriarum* 13. §. 1. *ff. de iniuriis*, pluribus relatis illustrat Barbosa *axiom.* 135. *num.* 8. Nec obstat primum difficultatis augmentum deductum *ex dict. l. serui electione*, cum similibus: nam ratio, quare legatâ optione, seu electione, semel dumtaxat legatarius eligere potest, redditur *in dict. l. apud* 20. in illis verbis: *Quia omne ius legati prima testatione, quâ sumere se dixisset, consumpsit.* Quoniam res continuò eius fit, simul ac dixerit, eam sumere: quam illustrat Pinellus *lib.* 2. *select. cap.* 16. Arias à Mesa *lib.* 2. *var. cap.* 28. quæ ratio cùm cesset in præsentatione facta à patrono laico, quia nullum ius perfectè illi quæsitum est, rectè admittitur variatio. Accedit nam in vltimis voluntatibus hæredi, aut legatario variare nonnunquam licet, *dict. l. serui* 5. Nec contrarium probatur *in l. Dinus* 22. §. *licet, de vsu & habit.* quia in ea specie habitatio totius domus fuerat legata; quare rectè poterat legatarius etiam post electionem vnius partis ad aliam partem se transferre, eamque habitare; in contractibus verò ita demùm variare licet, si res integra sit, *l. si certarum* 17. §. *final. ff. de testam. milit.* Nec contrarium probatur *in l.* 66. *ff. de procurat.* vbi post electionem non licet variare, quia textus ille procedit lite iam contestata; tunc enim cùm non sit res integra, nec in contractibus variare licet. Tandem non obstat vltimum augmentum ipsius dubitandi rationis; nam licèt patrono laïco variare permittatur, non tamen illi hoc permittitur amplius quàm semel, vt tollatur confusio, seu processus in infinitum, quæ prouenit ex actuum multiplicitate, & reiteratione, *l. qui bona* 13. §. *vltim. ff. de damno infect. l. fideicommissa* 11. §. *si quidam* 18. *ff. de legat.* 3. Nec contrarium probatur *in dict. Clement. plures*, §. *final.* quia textus ille procedit quando plures simul, non autem successiuè præsentantur; quod & patrono ecclesiastico licere, docet Rochus à Curte *verbo Honorificum, quæst.* 9. *n.* 34. veluti si alternatiuam præsentationem faciat, aut plures simul præsentet, vt ex eis Episcopus eligat magis idoneum; aut si idoneos omnes iudicauerit, quem maluerit: non autem in eo textu docetur, posse patronum laicum sæpe sæpiùs variare, vt contra Spinum probat Couar. *dict. cap.* 36. & post eum Escobar *de puritate dict. quæst.* 7. *num.* 63. 6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

CAPVT

CAPVT VI.

Idem [a] *Exon. Episcopo.*

QVia clerici quidam vestræ iurisdictionis [b] aduocatias Ecclesiarum, sicut accepimus, comparant, vel quocunque modo possint, acquirunt, vt postmodùm [c] filij, vel ne potes ad easdem præsententur Ecclesias; nos tamen prauam consuetudinem penitus eradicare volentes, nihilominus præsentium vobis auctoritate m. atque præ. vt ne id attentare præsumant, vniuersis Ecclesiis iurisdictionis vestræ vlteriùs arctiùs inhibere curetis: & si presbyteri Ecclesiarum vestrarum aduocationes acquisierint, eos aduocationibus taliter acquisitis ap. rem. auctoritate Ap. [d] spolietis.

NOTÆ.

1. [a] EXon.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. post Concil. autem Later. *part.* 15. *cap.* 14. habetur *Herefordiensi, & Abbati de Forde*; quæ inscriptio in hac sexta collectione est capitis sequentis, vbi eam exponemus. De Exoniensi Angliæ diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 6. *de filiis presbyt.*

2. [d] *Aduocatias.*] Idest iuspatronatus; quid tamen aduocatia in sacris canonibus significet, & de eius origine, & vsu in Ecclesia agemus infrà *in cap. præterea*, vbi textum hunc exponemus.

3. [c] *Filij, vel nepotes.*] Certum est, patronum posse filium proprium, seu nepotem idoneum ad beneficium præsentare, *cap. consuluit*, vbi Glossa *verbo Auctoritate, hoc tit.* Lambertinus *de iurepatron. lib.* 2. *part.* 1. *quæst.* 8. *artic.* 12. Flamin. *de resign. lib.* 9. *quæst.* 17. *num.* 122. Velascus *de priuil. pauper.* 2. *part. quæst.* 62. *ex num.* 25. quippe suffragium patris filiis prodesse solet, *l. illud, ff. quod cuiusque vniuers.* Et quia hoc sacris canonibus non reperitur prohibitum, concessum creditur, argumento textus *in cap. cùm apud Sedem, de despons.* quamuis patronus seipsum præsentare nequeat, *cap. per nostras* 26. *hoc tit.* quia tunc non datur distinctio inter præsentantem, & præsentatum, *cap. final. de instit.* quando verò pater filium præsentat, adest diuersitas personarum, cùm reuera distinctæ sint, vt probat Riccius *in praxi fori, decis.* 194. & licèt fictione iuris pro vna accipiatur quoad acquisitionem virtute patriæ potestatis, §. *versa vice, Instit. de inutilibus*; & hæc potestas non attendatur in spiritualibus, *cap. final. de iudiciis, lib.* 6. sicut nec aliàs in his quæ sunt publici iuris, *l.* 1. *ff. de auctorit. tut. l. nam quod* 14. *ff. ad Trebel.* quare quoad fructus beneficiorum filium pro patrefamilias haberi, docuit Gratianus *tom.* 3. *discept. cap.* 576. *num.* 6. ideo patronus potest filium proprium idoneum ad beneficium præsentare. Nec contrarium probatur in præsenti textu; nam procedit quando pater comparauit, vel alio modo acquisiuit iuspatronatus primò, & principaliter, vt filios, vel nepotes suos ad ipsas Ecclesias præsentaret solo sanguinis amore ductus, & nullâ idoneitatis habitâ ratione; quod repugnat sacris canonibus relatis *in cap. graue* 29. *de præbend. cap. vnic. vers. circa, vt eccles. benef. cap. suam* 10. *de ætate, & qualit.* & ita intenderet successionem admittere in beneficiis ecclesiasticis, contra ea quæ adduxi *in cap.* 1. *de præbend.* ideo ab Alexandro in præsenti improbatur similis abusus clericorum Exoniensis diœcesis, vt docuerunt in præsenti Butrius *numero* 6. Cardinalis, Abbas, & Rochus à Curte *de iurepatronatus, verbo Honorificum, quæst.* 4.

4. [d] *Spolietis.*] Nec tale iuspatronatus restituendum est venditori, vt probat Lotherius *de re benef. libro* 1. *capite* 9. *num.* 67. vt ita hac pœnâ afficiatur etiam venditor, vt *in capite Saluator* 1. *quæstione* 3. *capite consulere, de simon.* nam quando quis priuatur aliquo lucro contemplatione alterius, applicari debet illi, cuius contemplatione priuatio fit. Glossa *in capite si diligenti, verbo Perdant, de foro compet.*

CAPVT VII.

Idem *H.* [a] *Eforden. Episcopo, & Abbati de For.*

EX litteris I. [b] Salesberien. Episcopi accepimus, quod defunctâ [c] personâ Ecclesiæ de Lauton, G. miles, qui villam, in qua Ecclesia [d] sita est, à monasterio de [e] Vvinton ad firmam tenebat, ad eandem vacantem Vvillelmum de Leicestra clericum prædicto Episcopo præsentauit. Post aliquantum temporis Abbatissa prædicti monasterij ad Episcopum veniens, ei Vvilelmum de Norale ad præscriptam Ecclesiam præsentauit. Episcopo autem nolente personam præsentatam ab ea recipere, tandem ad venerabilem fratrem nostrum Cant. Archiepiscopum Abbatissa accessit, & apud eum grauem querimoniam de Episcopo deposuit. Archiepiscopus, quia sibi visum erat, quod factum militis super præsentatione præfata nullius esset momenti,

prædicto

prædicto Episcopo in virtute obedientiæ iniunxit, quod personam illam reciperet, & in possessionem induceret, quam Abbatissa decreuerat sibi præsentandam. *Et infrà:* Restitutione autem factâ causam audiatis, ita quidem quod si vobis constiterit, quod præfato militi præscripta villa fuerit, non excepto iurepatronatus [f] ad firmam concessa, vel antequam de iurepatronatus inter Abbatissam, & militem controuersia esset suborta, præfatus Vv. de Leicestra in præscripta Ecclesia per institutionem Episcopi ad præsentationem militis fuisset institutus, ei, dummodo aliàs idoneus sit, Ecclesiam ipsam adiudicetis, ita quod si Abbatissa obtineret aduersùs militem, illi de temporalibus debeat respondere.

NOTÆ.

1. [a] E*Forden.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. licèt aliter legatur post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 5. De Efordiensi diœcesi Angliæ iam egi *in cap.* 2. *de temporib. ordin.* Monasterium Fordæ est Angliæ in Comitatu Boniensi, de quo in indice sacrarum ædium Angliæ ita legitur: *Forda in Comitatu Deuoniæ, titulo sanctæ Mariæ fundatrix Adelica filia Balduini: est Ordinis Cisterciensis, anno* 1135. *capite* 9. *numero* 5.

[b] *I. Salesberien.*] Ioannes videlicet Salisbariensis, de quo aliqua adduxi *in capite* 28. *de appel.*

[c] *Persona.*] Idest presbytero, seu parocho, qui persona in sacris canonibus dici solet, vt probaui *in cap.* 8. *&* 12. *de rescript.*

[d] *Ecclesia sita.*] Quam coniunctam cum villa retinebat; nam Ecclesiam ipsam per se laici ad firmam tenere non possunt, *cap.* 6. *ne cleric. vel mon.* vbi dicemus.

[e] *Monasterio de Vvinton.*] Quod est monasterium monialium Ordinis D. Benedicti in pago Vvintoniæ, proximè Sarisberiam vrbem, quod fundauit Etgerus Rex Angliæ, & in eo Editha eius filia habitum suscepit, vt refert Vergilius *lib.* 6. *histor. Angliæ, fol.* 117.

[f] *Firmam.*] Firma quid significet, exposui *in cap.* 2. *de locato.*

COMMENTARIVM.

2. CVm iuspatronatus antecedenter sit spirituale, seu spiritualibus annexum, vt probaui *in cap. quanto* 3. *de iudic.* non potest per se, vt in capite antecedenti docetur; cum vniuersitate tamen bonorum, titulo venditionis, donationis, seu simili, rectè in alium transferri potest ex præsenti textu, & *cap. cùm sicut, hoc titul. l.* 15. *tit.* 5. *p.* 5. & tunc præsentatio competit illi penes quem residet iuspatronatus, vt pluribus exemplis illustrat Salgado *lib.* 3. *labyrinth. cap.* 5. Couar. *lib.* 1. *var. cap.* 13. Costa *in cap. si pater,* 2. *part. verbo Trebellianica, num.* 7. Lambertinus *de iurepatron.* 2. *p. lib.* 1. *quæst.* 5. *artic.* 11. Hermosilla *in l.* 15. *tit.* 5. *partit.* 5. *glos.* 4. *&* 5. Riccius 5. *part. collect.* 1731. Burgos de Paz *consil.* 31. *à num.* 14. Noalis *de transmissione, casu* 607. Molina *de primog. lib.* 2. *cap.* 24. Barbosa *lib.* 3. *iur. eccles. cap.* 12. *num.* 125. Olea *de cess. iur. titul.* 3. *quæst.* 8. *num.* 27. ideo cùm villa in præsenti specie fuisset titulo locationis ad longum tempus in militem translata, ex quo titulo dominium vtile in conductorem transfertur, vt probaui *in cap. ad aures, de rebus Eccles.* ideo potuit miles tanquam verus patronus præsentare personam idoneam ad Ecclesiam, quæ erat in ipsa villa; quia iuspatronatus ad ipsum tanquam ad verum Dominum spectabat, vt iam notaui *in cap. cùm Bertholdus, de re iudic.*

CAPVT VIII.

Idem [a] *Vvinton. Episcopo.*

QVamuis simus. *Et infrà:* Illud prætereundem non duximus, super quo te intelleximus dubitare, quod si aliquis laïcus Episcopo inconsulto Ecclesiam non [b] vacantem concedit alicui religiosæ domui, & postea cùm vacauerit, ad præsentationem eiusdem laici aliquis clericus ibi fuerit per diœcesanum Episcopum institutus; prior concessio secundam institutionem, quominus habeatur rata, & firma, non potest, nec debet aliquatenus impedire. Cùm illa concessio de iure nullius possit esse momenti: tum quia de re non vacante facta est: tum quia laicus sine auctoritate Episcopi nemini potest Ecclesias dare, licèt religioso loco patronatus ius conferendi liberam habeat facultatem. Si verò iuspatronatus Ecclesiâ vacante religioso loco contulerit, & aliquis sine præsentatione fratrum eiusdem loci fuerit in ipsa Ecclesia institutus, eius institutio secundùm rigorem iuris est [c] irritanda.

NOTÆ.

1. [a] V*Vinton.*] In prima collectione, *sub hoc tit. c.* 10. reperitur textus hic provt in præsenti transcribitur; & alias eius partes dedi *in cap. caterùm, de rescript.*

[b] *Non vacantem.*] Eo animo, vt viuente eius Rectore ad locum religiosum pertineret, aliàs si ea méte, vt defuncto Rectore ad ipsos religiosos Ecclesia spectaret quoad proprietatem, valeret concessio de Episcopi licentia facta, *c. consultationibus, de donat.* vt iam exposui *in c.* 2. *de concess. prabend.* Regulariter autem patronus non potest ad beneficium nondum vacans aliquem præsentare, *cap. final. de concess. prebend.* pluribus relatis probat Solorzanus *de iure Indiar. lib.* 3. *cap.* 15. *n.* 56.

[c] *Irritanda.*] Quia durante tempore ad præsentandum patrono concesso, non potest Episcopus aliquem propriâ auctoritate in Ecclesia instituere, vt dicemus infrà, *in cap...*

COMMENTARIVM.

2. EX hoc textu communiter deducitur, patronum non posse iuspatronatus quod obtinet, propriâ auctoritate in laicos trásferre; posse verò loco religioso etiá inconsulto Episcopo, illud donare; quod etiá probatur *in cap. significauit 41. de test. c. vnic. hoc tit. in 6.* & docent Rochus a Curte *de iurepatron. verbo Ipse, vel is a quo, quæst. 13. num. 32.* Lambertinus *eodem tractatu, 2. p. lib. 1. artic. 10. quæst. 1. princip. num. 4.* Barbosa *lib. 3. iuris eccles. cap. 12. num. 244.* Garaña *in cap. consultationibus, num. 5. de donat.* Abbas Panormit. *quæst. 5. per tot.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4. num. 2.* qui varias huius discriminis rationes assignauit; quibus omissis illa videtur verior ratio, quod quando fit donatio iurispatronatus alteri laïco, debet Episcopus priùs agnoscere, an expediat Ecclesiæ patronum mutare, & an fraus aliqua simoniaca intercedat: quod non ita euenit in loco religioso, siquidem semper expediet Ecclesiæ illum potiùs, quàm laïcum patronum habere. Nec obstat textus *in cap. cura 12. hoc tit.* in illis verbis: *Cùm laici non possint in alios, nisi ius quod habent, transferre.* Ex quibus deduci videtur, posse patronum ius quod habet, in alium transferre indistinctè, siue laicum, siue religiosum; nam ea verba non sunt accipienda de donatione iurispatronatus, sed de præsentatione ad Ecclesiam vacantem per patronum facta, vt in principio textus; vnde ibi docetur, non posse laicum absque Episcopi auctoritate beneficium conferre virtute iurispatronatus, quia tantùm ius quod habet, videlicet, quod ex præsentatione acquiritur, dare potest; non verò ea verba sunt accipienda de donatione iurispatronatus, vt ibi latiùs dicemus.

3. Contrarium etiam, immò nec in religiosum locum posse laïcum patronum ius illud transferre, probari videtur *ex cap. nullus, hoc tit.* vbi indistinctè statuitur, non posse laïcum Ecclesiæ decimas, vel quodlibet aliud ius ecclesiasticum in locum religiosum transferre absque Episcopi licentia; quod etiam expresse docetur *in cap. 28. hoc tit. in 1. collect.* vbi ita ait Alex III. *Super eo verò, quod clerici, & religiosæ, sicut asseris, personæ, litterarum intuitu, quas habent à laicis, sibi ius in Ecclesiis vindicant, hoc tibi volumus innotescere, quod vbi auctoritas Episcopi non accesserit: per litteras illas nõ possunt Ecclesias obtinere.* Ergo quia non licet laicis iuspatronatus, quod habent, Religiosis locis donare. Sed omissis variis Interpretum solutionibus, credo in his iuribus nullo modo agi de donatione iurispatronatus, sed potiùs de ipsa Ecclesia quoad proprietatem, seu quoad ius exigendi decimas virtute talis concessionis; passim enim in hoc titulo Ecclesia accipitur pro ipso beneficio, in quo ius præsentandi patronus habet: vnde dum Alex. III. in illis iuribus absolutè prohibet, ne Ecclesiam, vel aliquid iuris ecclesiastici patroni in religiosos transferant inconsulto Episcopo, intendit statuere, vt si patronus Ecclesia vacante voluerit loco religioso eam donare, vt ita ius decimarum, & aliorum fructuum ad ipsum locum religiosum spectet, vt spectaret ad presbyterum præsentatum, & institutum ab Episcopo, id facere non potest inconsulto ipso Episcopo; quia tunc non donat iuspatronatus, sed ipsam Ecclesiam, in qua habet iuspatronatus: nec propriè iuspatronatus dici valet, quid iuris ecclesiastici, cùm sit tantùm ius in spiritualibus antecedenter annexum, *cap. quanto 3. de iudiciis.* Huic commentario adiungenda sunt, quæ adduxi *in c. cùm Apostolica, de his quæ fiunt à Prælatis, cap. consultationibus, cap. pastoralis, de donationibus.*

CAPVT IX.

Idem [a] *Vvinton. Episcopo.*

QVerimoniâ Prioris, & fratrum de [b] Leuth. nobis litteris destinatâ audiuimus, quod R. Herford. Comes ius, quod idem Prior, & fratres in Ecclesia de Vvic. ex donatione H. delati fundatoris Ecclesiæ suæ, & ipsius R. soceri habere debeant, coram bon. mem. I. quondam Vvigor. Episcopo recognouit. Vnde Episcopus postea iamdictus Priorem, & fratres nullo reclamante, aut contradicente exinde [c] inuestiuit, quam illi deinde quietè, & pacificè possederunt. Demùm cùm inter præfatum Comitem, & C. vxorem suam, in cuius patrimonio Ecclesia illa consistit, diuortium per ecclesiasticum iudicium celebratum fuisset, eadem C. Vv. Pictauiensi nupsit, qui Ecclesiæ præscriptæ fructus memorato Priori & fratribus subtraxit omnino, & eos in vsus R. sacerdotis eiusdem loci sine Episcopali auctoritate conuertit. Cúmque postmodùm Vv. de medio sublato, præfata C. tertio viro Vv. de Mediran. esset matrimomonio copulata, idem Vv. in ea, qua & Vv. temeritate persistens, iamdictum R. in Ecclesia prætaxata contra Priorem supra dictum manutenere, & fouere incepit dicens, quod id quod prænominatus Episcopus I. fecit super Ecclesia, quæ de vxoris suæ aduocatione existit, dum erat in potestate illius viri, à quo postmodum separata fuisse dignoscitur, nullam deberet firmitatem habere, præsertim cùm matrimonium vxoris suæ, sicut asserit, integrè sibi restitutum non esset, nisi de Ecclesia illa suam possit adimplere voluntatem. Vnde quoniam absurdum videtur omnino, & ab Ecclesia Dei penitus eliminandum, vt ad singulas patronorum secundùm humanam conditionem [d] vicissitudines, Ecclesiarum debeant ordinationes mutari, nec quod à supradicto H. taliter factum fuerit, alicui successorum licuit reuocare: & ideo

per

per A. f. præc. m. quat. rei veritatem diligenter, & studiosè inquiras; & si ita inueneris esse, prout superiùs est narratum, sæpedictis Priori, & fratribus Ecclesiam prælibatam omni oc. & ap. cess. restitui, & in pace facias possidere. [d] Vicissitudines etiam huiusmodi Ecclesiarum ab [e] aduocatis, vel aliis quibuslibet in tua diœcesi fieri de cætero nulla ratione permittas, sed eorum præsumptionem vsque ad dignam satisfactionem, dilatione sublatâ, vinculo excommunicationis percellas

NOTÆ.

1. [a] *Vinton.*] Ita etiam legitur in prima collectione, sub *hoc tit. cap.* 11. ex qua restituo præsentem textum. De diœcesi Vvintoniensi Angliæ iam egi *in cap. cæterum, de rescriptis.*

[b] *Lauth.*] Legendum forsan est *Laurbestoni*, quod monasterium est Canonicorum regularum ordinis D. Augustini in Anglia, D. Stephano dicatum, quod construxit Comes Cornuvalliæ anno 1150. vt refert Pennotus *lib.* 2. *histor. canonic. regul. cap.* 37.

[c] *Inuestiuit.*] Quia videlicet H. Patronus præsentauerat Priorem ad prædictam Ecclesiam de Vvic.

[d] *Vicissitudines.*] Idest mutationes, vt exposui *in cap. quod autem, hoc tit.*

[e] *Advocatis.*] De quibus agemus infrà, *in cap. præterea.*

COMMENTARIVM.

2. CVm repetentes ad hunc textum parum curassent de eius integra, plura & prorsus aliena ab eius decisione docuerunt: vt autem veros sensus Alexandri III. percipiatur, casus repetendus est. H. Comes Cornuvaliæ, fundator monasterij Launth. cùm simul esset patronus Ecclesiæ de Vvic. quæ erat in diœcesi Vvigorniensi, eam donauit Priori, & Canonicis dicti monasterij; & Ioannes Episcopus Vvigor. ipsos de prædicta Ecclesia inuestiuit: sed cùm Contadam filiam ipsius Comitis in vxorem duxisset R. Comes Herefordensis, Comes ipse ratam habuit donationem factam à socero suo: sed diuortio facto quoad vinculum inter illum Comitem, & Conradam, ipsa secundò nupsit Comiti Pictauiensi, qui subtraxit decimas & fructus prædictæ Ecclesiæ de Vvich. à dictis Priore, & Canonicis, & concessit R. cuidam clerico absque vlla Episcopi auctoritate; & cùm decessisset ipse Comes Pictauiensis, Conrada tertiò nupsit Comiti de Meditan. qui eandem temeritatem sequutus, R. fouebat, à Priore autem & Canonicis fructus ipsius Ecclesiæ de Vvic. auferebat, allegans, quod cùm donationem ipsius Ecclesiæ fecisset R. Comes Herefordiensis, & inter ipsum & Conradam diuortium factum esset, dos debebat plenè restitui, iuxta textum *in l. diuortio* 8. *ff. solut. matrim.* & cùm ius quod habebat Conrada in ipsa Ecclesia ei integrum, & illibatum non restitueretur, plenè dos illi restituta non erat; & ita ipse, vt maritus, intendebat iuspatronatus simul cum dote ad ipsum spectare, & ita posse præsentare presbyterum ad ipsam Ecclesiam de Vvic. Alexand. III. contrarium decreuit, videlicet nec per ipsum, nec per Comitem Pictauiensem potuisse reuocari donationem factam ab H. Comite Cornuvalliæ, patrono ipsius Ecclesiæ; quia per mutationem personarum non debet legitimè præsentatus ad Ecclesiam, à nouo patrono, vel eius successore remoueri; & rectè, nam præterquam, quod concessio Ecclesiæ de Vvic. facta fuerat ab H. eius patrono, etiamsi facta fuisset ab R. Comite, eius genero, infirmari non debebat; nam certum est iuspatronatus annexum alicui Castro in dotem dato, ad maritum spectare, quia cùm omnium rerum dotalium fructus ad maritum pertineant, *l. de diuisione* 5. *cum sequent. ff. solut. matrim. l. pro oneribus, C. de iure dotium*; & præsentatio sit fructus iurispatronatus, Balboa & alij *in cap. cùm Bertholdus, de re iudic.* Gutierrez 3. *p. de tutel. cap.* 29. *num.* 3. & iuspatronatus transeat cum vniuersitate bonorum, extra dubium est, præsentationem ad maritum spectare, vt probant, & exponunt Petrus Barbosa *in l. diuortio* 8. *§. si vir, num.* 56. *ff. solut. matrim.* Lara *lib.* 2. *de capel. cap.* 3. *num.* 20. Silua *de qualit. Prælat. mon.* 75. *cum sequent.* Si ergo maritus vt patronus in præsenti specie donauit Ecclesiam de Vvic. Priori, & fratribus de Launth. etiamsi postea sequeretur diuortium, ipsa donatio non erat infirmanda, quia diuortio facto restituitur dos, non tamen fructus percepti; immò diuiduntur pro rata temporis, per quod matrimonium durauit, *l. fructus* 7. *§. diuortio*, aliàs *l. diuortij* 8. *ff. solut. matrim.* Plura Pinellus *lib.* 1. *select. cap.* 1. Vnde cùm præsentatio ad Ecclesiam vacantem inter fructus iurispatronatus numeretur, ideo præsentatio facta à marito, pendente matrimonio, non debet infirmari: & ita rectè concludit Alex. ex mutatione personarum, quia videlicet iuspatronatus mutetur, & ad alium spectare incipiat, non debere infirmari præsentationem factam à prædecessore, quia presbyteri legitimè præsentati, nec per successores, nec per ipsos patronos remoueri possunt, vt docent Lambertinus *lib.* 1. *de iurepatron. p.* 2. *artic.* 36. *num.* 6. & *artic.* 12. *quæst.* 1. *p.* 1. Roch. à Curte *eod. tract. verbo ipse, num.* 27. Molina *lib.* 1. *de primog. cap.* 24. *num. vlt.* Arellano *lib.* 3. *antinom.* 6.

CAPVT X.

Idem [a] *Eborac. Archiepiscopo.*

INter cæteras. *Et infrà:* Cùm laïci Episcopis nescientibus, aut non consentientibus, clericis Ecclesias concedunt, in quibus habent iuspatronatus, & postea pœnitentiâ ducti

ducti alios ad eas Ecclesias Episcopis repræsentant, & illi ad eorum repræsentationem in eisdem Ecclesiis ab Episcopis instituuntur, eorum debet institutio stare, & firmiter obseruari, qui auctoritate Episcopi sunt instituti; concessione priori, quæ nulla est, omnino euacuatâ. Non enim licet laicis clericos in Ecclesiis propriâ præsumptione ordinare.

NOTÆ.

a EBoracen.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul cap.* 12. & post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 1. & *in c. inter, de rescript.* vbi extat alia pars huius decretalis, & commentarium huius textus dedi *in cap.* 4. *hoc titul.*

CAPVT XI.

Idem a *Abbatib. & Priorib. & Clericis per Archiepiscopatum Eboracen. constitutis.*

CVra pastorali necessitate constringimur, & auctoritate iniuncti nobis officij prouocamur pro statu Ecclesiarum vigili studio satagere, & ne vltra iuris ordinem alicui conferri valeant Ecclesiæ, attentiori solicitudine prouidere. Inde est, quod vniuersitati vestræ per A.s. m. quat. ex donatione laïcorum, nisi auctoritas diœcesani Episcopi, & consensus adsit, nullus vestrûm aliquas Ecclesias vendicare præsumat, vel retinere taliter acquisitas, nisi longâ fuerit præscriptione munitus, aut postea diœcesani Episcopi habuerit fortè consensum. Nos enim cùm laici non possint in alios, nisi ius, quod habent, transferre, huiusmodi concessiones viribus carere decernimus, & irritas penitus esse censemus.

NOTÆ.

1. a ABbatibus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 13. & post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 12. in Metropoli enim Eboracensi sunt plura monasteria, tam monachorum, quàm canonicorum regularium, vt referunt Tamburinus *in serie Abbatum, verbo Eboracensis*, Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. regul. c.* 37.

COMMENTARIVM.

2. CVm certum sit iuris principium, beneficium non posse obtineri sine institutione canonica, *cap.* 1. *de R. I. lib.* 6. nec patronum posse sine Episcopi institutione beneficium conferre, ex adductis suprà *in cap.* 4. difficilis profectò est præsens textus, dum in eo Alexander docet, legitimo temporis spatio posse presbyterum, qui Ecclesiam accepit à patrono laico, eam acquirere. Pro cuius textus expositione varia adduxerunt repetentes hîc. Covar. & alij, quos refert Garañà *in cap.* 1. *hoc tit.* Balboa *in cap. ad aures, de præscript. num.* 30. Acosta *de priuil. credit. ampl.* 1. *num.* 56. communiter docent, in præsenti agi, non de concessione Ecclesiæ, sed de donatione ipsius iurispatronatus factâ à laico, in qua cùm desideretur Episcopi licentia, ex traditis suprà *in cap. illud*; ideo vt legitimè laicus illud ius retineret, præscriptione legitimi temporis acquiri potuit. Sed facilè hæc interpretatio conuincitur primò, quia vt ex littera huius textus constat, non iuspatronatus, sed Ecclesiam ipsam patronos concessisse, seu concedere consueuisse in Metropoli Eboracensi, apertè deducitur; & eam non concessisse laicis, vt vult post alios Garañà, sed potiùs Abbatibus, Prioribus, & clericis, cum quibus Pontifex loquitur, & quibus rescribit. Quare veriùs dicendum est, in præsenti textu agi de consuetudine, quæ inualuerat in Metropoli Eborac. iuxta quam patroni concedebant Ecclesias ipsas, in quibus ius habebant patronatus, monasteriis monachorum, seu Canonicorum regularium, in perpetuum, quod facere nequibant sine consensu Episcopi, *cap. consultationibus, cap. pastoralis, de donat.* vbi notaui: quo casu vt ipsa Ecclesia vniretur monasterio, non erat necessaria Episcopi institutio, sed tantùm licentia, seu auctoritas, *dict. cap. consultationibus.* Vnde ea deficiente tempore donationis à patrono factæ, talis concessio firma, & valida non erat, sed postea conualescebat, rataque habebatur, si monasterium per legitimum tempus Ecclesiam ipsam tanquam vnitam monasterio possedisset, vt de aliis Ecclesiis à monachis in principio iniustè obtentis, probaui *in c.* 1. *de capel. monach.* & docuit Heraldus Episcopus Turon. *in suis capit. can.* 79. ibi: *Qui Ecclesiam trecennari iure possiderit, nulli deinceps subtrahere liceat:* aut si postea accederet consensus Episcopi, *cap. suggestum, hoc tit.* quo casu ex nunc valere similem vnionem, docuit Acosta *vbi suprà.* Non ergo in præsenti textu agitur de donatione facta à patrono laïco ipsius iurispatronatus; nam tunc cùm facta esset locis religiosis, vt ex epigraphe, & integra huius textus constat, non erat necessarius Episcopi consensus, iuxta tradita suprà *in cap. illud*; sed de concessione ipsius Ecclesiæ, vt perpetuò vnita maneret ipsi monasterio: quo casu necessarius est Episcopi consensus, *dict. cap. consultationibus.* Quæ interpretatio facilè probatur ex ratione adducta ab ipso Alexandro, ibi: *Cùm laici non possint in alios, nisi ius, quod habent, transferre.* Agnouit ergo Pontifex iuspatronatus rectè posse ipsos patronos inconsulto Episcopo locis religiosis donare, quia illud ius ipsi habent: at verò Ecclesias, in quibus tantùm iuspatronatus obtinent, concedere etiam religiosis locis non posse.

CAPVT

CAPVT XII.

Idem [a] *Lundon. Episcopo.*

SI verò aliquando ordinatio alicuius Ecclesiæ ad tuam institutionem spectat, & pro controuersia laïcorum de iurepatronatus inter se disceptantium malitiosè differtur: fas tibi sit de auctoritate nostra, nullius ap. vel contr. ob. in eadem Ecclesia personam idoneam instituere, ita quod ipsa repræsentetur ab eo, qui iuspatronatus euicit.

NOTÆ.

1. [a] LVndon.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 15. & post Concil. Lateran. *p.* 15. *cap.* 12. vbi textus hic tribuitur non Alexandro III. sed Lucio III. vt in hac sexta compilatione, in qua legitur *Lincon.* quod verius credo, & ita existimo auctorem huius textus esse Lucium III. & in præsenti referri partem textus *in c. ad aures, de rescript. c. postremò, de appel. c. de rectoribus* 3. *de cleric. ægrot.* qui textus sunt eiusdem Pontificis, & in eis eidem Episcopo rescribitur.

CAPVT XIII.

Idem *dil. fil.* [a] *Hosp. & Templ.*

CVm sæculum reliqueritis, vt Creatori vestro possitis in arce contemplationis placere, decet vos ab his, quæ sunt obuia rationi, abstinere, vel quæ reprehensioni subiaceant, aut vestram opinionem, & famam valeant denigrare. Inde est, quod vniuersitati vestræ districtùs per A. s. prohibemus, nec cùm ratione feudorum [b] emptorum, aliterve acquisitorum, vel etiam [c] alio modo iuspatronatus in Ecclesiis parochialibus acquisieritis, in eis presbyteros, nisi per Episcopos institutatis, nec Episcopo ius parochiale minuere, aut auferre aliquatenus præsumatis: [d] excommunicatos quoque ipsius Episcopi, vel Archidiaconorum suorum contra authentica scripta Romanæ Ecclesiæ ad diuina officia in capellis vestris recipere non audeatis.

NOTÆ.

1. [a] HOsp. & Templ.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc titul. capite* 16. & post Concil. Lateran. *part.* 15. *cap.* 13. De Hospital. & Templar. nonnulla adduxi *in capite* 16. *de iudiciis.*

2. [b] *Emptorum.*] Et ita cum vniuersitate bonorum iuspatronatus potuit in emptorem transferri, vt iam probaui *in capite ex litteris, hoc titul.*

3. [c] *Alio modo.*] Donatione videlicet, præscriptione, aut permutatione, de quibus Valensis *lib.* 1. *de benefic. cap.* 4. Et plerumque iuspatronatus spectare ad monachos, probaui *in cap.* 1. *de capel. monach.*

4. [d] *Excommunicatos.* Hæc verba omisit Raymundus in præsenti, vt minùs propria huius tituli, vel quia ex Concilio Lateran. referuntur *in capite cùm & plantare*, §. *excommunicatos, de priuil.* Commentarium huius textus dedi suprà *in capite* 4.

CAPVT XIV.

[a] Idem.

EX insinuatione dilecti filij nostri O. clerici accepimus, quod cùm frater suus ei iuspatronatus, quod in quibusdam Ecclesiis in Lincon. & Salesberien. [b] Episcopatibus constitutis habebat, liberaliter [c] contulisset, easdem Ecclesias quidam presbyteri, & alij occasione fratris prædicti O. sine ipsius voluntate, & assensu occupauerunt per violentiam, & eas iniustè detinent occupatas. Quia igitur nostra interest, ea quæ minùs ordinatè ab aliquibus subiectis attentantur, ad rectitudinis tramitem reuocare, f. v. p. A. s. p. m. quat. rei veritate diligenter inquisitâ, & cognitâ, si

ficiis ecclesiasticis, scilicet, ne sanctuarium Dei iure hæreditario possideatur, *cap. plerique 20. 1. quæst. 1. cap. ad decorem, de instit. cap. ad hæc, de decimis*, mouetur ad remouendam successionem in iurepatronatus, vt constat ex illis verbis: *Cum Sanctuarium Dei iure hæreditario teneri non possit, non decet vt clerici Ecclesias a parentibus fundatas propria auctoritate detineant, aut laici filiis, vel aliquibus aliis concedant easdem.* Ex quibus deduci videtur, nullum inter successionem beneficij, & iurispatronatus constitui posse discrimen, cùm vtraque prohibita sint, & eadem ratione prohibeantur. Nam respondetur, in eo textu nequaquam agi de successione iurispatronatus, cùm dubitari non possit post hos sacros canones à laicis possideri posse, *d. cap. filiis, cum sequent. 16. q. 7.* Agebatur enim in eo textu de quibusdam laicis, qui intendebant ratione iurispatronatus non solùm præsentationem ad beneficium, verùm & ipsas Ecclesias conferre, ac de his pro arbitrio disponere posse; quod iustè improbat Pontifex, cùm patrono tantùm competat ius præsentandi ad beneficium; collatio autem ad Episcopum spectet, *cap. præterea, cap. cùm laici, cap. relatum, cap. finali, hoc tit. cap. 3. de priuil. cap. ex frequentibus, de instit.* Vnde docet Pontifex, patronum non succedere in Ecclesiis a se, vel maioribus constructis, vt in aliis bonis temporalibus; sed tantùm ius præsentationi habere.

9. RESPONDETVR SECVNDÆ DIFFICVLTATI.

Nec obstat quod dicebamus, videlicet iuspatronatus indiuiduũ esse,& per cõsequens vnicuique ex hæredibus in solidum competere, quia licet id verum sit, & facilè ex hoc capite deducatur; tamen non est ita absolute accipiendum respectu omnium effectuum, qui ex patronatus iure proueniunt; sed tantùm respectu eorum, qui indiuidui sunt, nam quid diuiduum, vel indiuiduum esse iudicatur ex rebus, quæ in eo continentur; ita vt quoties res diuidua sit, diuidatur; quoties verò res ipsa diuidi non potest, talis res indiuidua dicatur, *l. 2. §. & harum, ff. de V. O.* Faber *lib. 3. coniect. c. 17.* Gomez *lib. 2. variar. c. 1.* Valentia *lib. 1. illustr. tract. 4. c. 1.* igitur singuli hæredes patroni erũt in solidum quoad honorem processionis, de quo *in c. pia mentis 16. q. 7.* & respectu alimentorum, quæ tempore egestatis patronis præstantur, *c. nobis 25. hoc tit.* nec-non respectu defensionis Ecclesiæ, quæ patronis incumbit, *c. filiis 16. q. 7.* Ratio est, quia præsentatio honoris pro parte fieri non potest, cùm operetur tantùm præstatio suspectu partis, quantùm totum respectu totius, argumento legis vnicæ, *C. de ingrat. libert.* Deinde quia alimentorum præstatio, quæ patrono debetur, non potest pro parte fieri, *l. 3. §. final. l. pecuniæ, ff. de aliment. legat.* Surdus *de aliment. lib. 9. q. 14. n. 4.* Sic etiam onus defensionis Ecclesiæ cuilibet in solidum competit, quia in facto consistit, quod indiuiduum est, *l. 2. §. item si in facto, ff. de V. O. l. loci corpus, §. si fundus, ff. si seruitus vind.* circa alium verò effectum iurispatronatus, videlicet præsentandi Rectorem ad ipsam Ecclesiam, non leue dubium est; nam videtur diuiduam esse talem facultatem præsentandi, cùm vsusfructus omni consideratione diuiduus sit, *l. vsusfructus. l. etiam 43. l. si mihi 49. ff. de vsufruct. l. 1. §. si vsusfructus. l. sed vsusfructus 81. ff. ad leg. Falcid. l. 1. ff. de vsufruct. accresc. l. communi 7. §. sed etsi, ff. communi diuid.* cùm in fruendo consistat, & emolumentum rei contineat, *l. Mauius 66. §. fundo, ff. de leg. 2.* Valentia *vbi suprà. c. 7.* Sed præsentatio Rectoris spectat ad fructus iurispatronatus, *c. consultationi, hoc tit.* Balboa *in c. cùm Bertholdus, de re iudic.* igitur pro ea parte diuiduum debet esse iuspatronatus. Sed verius est, quoad præsentationem Rectoris esse etiam indiuiduum iuspatronatus, licet non ita sicut quoad alios effectus; nam hæc facultas præsentandi in facto consistit: sed ea, quæ in facto consistunt, indiuidua sunt, vt suprà probaui: ergo etiam hæc facultas. Deinde nam iuspatronatus potiùs æquiparatur aliis seruitutibus, quàm vsufructui, vt defendit Azor *lib. 5. instit. c. 20. q. 9.* Sed omnes aliæ seruitutes indiuiduæ sunt, vt probat Valentia *vbi suprà*: ergo ius præsentandi indiuiduum est. Hac tamen sententia retenta, non inde asserendum est, ad quemlibet ex hæredibus transire in solidum iuspatronatus, sed ad omnes simul; ius enim hoc transit ad hæredes sicut defunctus habebat, sed patronus tantùm habebat vnam vocem: ergo & hæredes vnam tantùm debent habere, licet sint patroni in solidum, vt contingit in iurisdictione pluribus simpliciter delegata; nam ita transit in quemlibet, vt simul per omnes exerceri debeat, *l. si duo ex tribus 39. de re iudic. c. prudentiam 21. c. causam 26. de offic. deleg.* alias pro vna voce patroni defuncti darentur tot voces, quot hæredes illi existunt. Nec obstat augmentum dubitandi rationis; nam in præsenti specie non prohibentur diuina officia celebrari in Ecclesia iurispatronatus ob causam pecuniariam, vel delictum priuati, sed ob discordiam patronorum, qui alio modo citra scandalum ad concordiam cogi nequeunt, nec alio modo ipsi Ecclesiæ prouideri valet.

Sed adhuc suprà traditis opponi potest textus *in Clement. plures, hoc titul.* vbi statuit Clemens V. quod si patronus pluribus hæredibus relictis decessit, eos omnes vnam dumtaxat vocem habere; vt facilius autem Ecclesiæ vacanti prouideatur, posse eos inter se pacisci, vt Rectores alternatim præsentent, vel plures Episcopo proponant, vt ab ipso vnus eligatur, qui possit in Ecclesia ministrare. Ex quo textu deducitur, dissentientibus patronis circa præsentationem, posse inter eos cõueniri, vt alternis vicibus Rectores præsentent: simulque depromitur, posse plures Rectores ab hæredibus vnius patroni præsentari: quod apertè aduersatur præsenti assertioni. Etiam difficilis est idem textus dum in eo docetur, incertam, & alternatiuam præsentationem valere, contra expressam decisionem textus *in c. 2. de elect. lib. 6.* vbi tales electiones nullius momenti esse asseritur. Pro cuius expositione sciendum est, in eo ius nouum constitui a Clemente V. vt ita faciliùs prouideretur Ecclesiis vacantibus: licet enim in præsenti capite 1. asseratur iuspatronatus esse indiuiduum, tamẽ non negatur, vsum, seu exercitiũ eius esse diuiduum, & ita alternis vicibus posse patronos Rectores præsentare. Nec quod de alterno vsu ibi cõstituitur, nouum est; siquidem *in l. quotiens 34. ff. de vsufruct.* asserit Iulianus, quod si duobus eiusdem nominis vsusfructus legetur, debent legatarij inter se conuenire, vt alternis annis vnus post alium vsufructu fruatur, aliàs ad inuicem se impedient: & *in l. cùm constet 5. ff. de aqua quotid.* affirmat Consultus, iudicium communi diuidundo dari inter plures, quibus aquam ducere ex fonte permissum erat, vt alternis temporibus, & mensuris ea seruitute vtantur. Idem in similibus casibus obseruatum legimus *in l. 2. in princip. & §. vlt. l. si vsusfructus, ff. quibus modis vsusfructus, l. 1. ff.* quando

10. EXPONITVR CLEMENT. PLVRES, HOC TIT.

quando dies vsusfruct. cap. vlt. de prebend. in 6. l. si sic constituta, ff. quemadmodum seruit. l. communi, §. cum de vsufructu, ff. communi diuid. l. arbor, §. vlt. l. si conuenerit, in princip. ff. eod. l. & hæc distinctio, §. cùm fundus, ff. locati, l. & puto, §. vsusfructus, ff. famil. ercisc. & apud Senecam Tragicum in Thieste legimus Thiestrem, & Atreum fratres, cùm ad concordiam reduci non potuissent, alternis annis regnasse: late illustrat Tiraquellus *de primog. quæst.* 17. *oppos.* 6. Nec refragatur textus *in d. cap.* 2. *de elect. lib.* 6. nam textus ille procedit in electionibus, in quibus incertitudo personæ præstat impedimentum, quod non versatur in præsentatione; quia per electionem statim ius acquiritur: at præsentatio potest fieri de pluribus coniunctim, vel alternatiuè, quia ex ea nullum ius acquiritur, donec præsentatus institutus sit ab Episcopo: docuit Abbas *in cap. querelam* 24. *num.* 6. *de elect.*

11. EXPONITVR CAP. QVERIMONIAM, HOC TIT. Sed adhuc suprà traditæ solutioni obstat textus *in cap. querimoniam, hoc tit.* vbi cùm agatur de præsentatione legitimè facta à patrono, reuocata ab eius successore, docetur huiusmodi vicissitudines Ecclesiarum fieri non debere à patronis: ex qua decisione Innocentius ibi deducit, non licere patronis alternis vicibus in præsentationibus Rectorum vti, idque prohiberi illo verbo, *vicissitudines*; quod alternationem significat, vt constat ex Tito Liuio *lib.* 3. *ab Vrbe condita*; vbi dum refert apud Romanos Decemviros alternis diebus fasces habuisse, id postea appellat *vicissitudinem imperitandi*: vnde Nicolius in appendice vocum barbararum Tullij, alternitatem in vicissitudinem vertit: igitur non rectè *in d. Clement. plures*, permittitur alternatio, seu præsentatio alternatiua patronis. Agnouerunt difficultatē Glossa, & antiquiores in eo textu, qui docuerunt, vicissitudinem ibi significare permutationem, vt patronis non liceat inter se iuspatronatus permutare; sequitur eos Lambertinus *de iurepatron.* 2. *p. lib.* 1. *quæst.* 7. *art.* 36. Sed facilè cognoscitur quàm aliena sit hæc interpretatio à quæstione, & decisione ipsius textus. Quare eâ sententiâ omisâ, dicendum existimabam, ibi vicissitudinem significare mutationem, vt apud Ciceronem *in Lucio, lib.* 5. ibi: *Nihil est apud delectationem lectoris, quàm temporum varietas, fortunaque vicissitudines.* Et 1. *Tuscul.* ibi: *Tum vicissitudines dierum, atque noctium.* Terent. *in Eunucho*, ibi: *Omnium rerum vicissitudo est.* Vnde cùm in eius textus specie ageretur de mutatione Rectoris legitimè præsentati per successorem non facienda, eleganter dixit Pontifex, vicissitudinem, idest mutationem non permitti.

12. EXPONITVR CAP. QVONIAM 3. HOC TIT. Deinde suprà traditis obstat textus *in cap. quoniam* 3. *hoc tit.* vbi proponuntur plures hæredes vnius patroni; qui varios Rectores præsentare intendebant: & iubetur Patribus Concilij Lateran. quod eo in casu ille presbyter ab Episcopo instituatur, qui à maiori parte hæredum præsentatus fuerit, & si id citra scandalum fieri nequeat, Episcopus instituat in Rectorem quem maluerit, idque ipsum faciat, si ob controuersiam inter Patronos ortam nullus ab eis præsentetur sacerdos. Ex quo textu duplex insurgit difficultas in præsentem assertionem. Prima, nam si ob dissensum patronorum certus non eligebatur Rector, quomodo Missarum solennia non interdicuntur, immò potiùs facultas datur Episcopo instituendi quem maluerit? Secunda; nam ad hoc, vt ob negligentiam patronorum præsentatio deuoluatur ad Episcopum, semestre tempus expectari debet: ergo non rectè post quatuor menses in eo textu permittitur Episcopo institutio ipsius Rectoris. Primæ difficultati respondendum est, in eo textu diuersum casum proponi, ac in præsenti deciditur; loquitur enim cùm altero omittente, alter præsentando possessionem iurispatronatus acquireret: quare loco eius verbi, *dissensione*, legitur in Concilio Lateran, *defensione*. Controuersia enim inter hæredes vertebatur circa iuspatronatus, & interim omnes vacante Ecclesiâ ob defensionem iuris proprij plures præsentare possunt, & tunc Episcopus debet instituere à maiori parte præsentatum: præsens verò assertio procedit, quando hæredes nullâ lite motâ, cùm omnes veri patroni essent, ob discordiam plures præsentabant; tunc enim remediis in præsenti relatis cogendi erant pari voto vnum præsentare, iuxta istos antiquos canones, antequam ius deuolutionis inductum esset in Concilio Later. relato *in dicto cap.* 3. post quod elapso termino deuoluitur ius præsentandi: & ita vtendum non est remediis præsentis textus. Secundæ difficultati satisfaciendum est discrimen constituendo inter patronos laicos, & ecclesiasticos: si ad sæculares pertineat iuspatronatus, quadrimestri elapso Episcopus instituere potest quem maluerit; si verò ad ecclesiasticos spectet, semestre expectatur. Primo casu procedit textus *in dict. cap. quoniam*, vbi Raymundus transcripsit *infra quatuor menses*; cùm in Concilio Lateranensi legatur *infra tres menses*, respiciens ad Alexand. III. relatum *in cap. cum propter, hoc tit.* Secundo casu loquuntur textus *in cap. eam te, hoc tit. cap.* 2. *de supplend. neglig.* vbi monachis patronis semestre conceditur ad præsentandum, quia iuspatronatus illis competens ecclesiasticum censetur, *c. vnic. §. final. hoc tit. lib.* 6. dicemus latiùs infrà *in d. c. eam te.*

Tandem obstat textus *in cap. cùm vos* 4. *de offic. ordin.* vbi refertur, in Metropoli Cantuariensi plerunque Ecclesiam iurispatronatus vacare ex eo, quod minùs idoneæ personæ Episcopo præsentabantur, aut ob dissensum patronorum certus Rector non eligebatur; vnde Alexand. III. iubet Archiepiscopo Cantuar. vt in similibus casibus in Ecclesia vacante œconomum constituat, qui possit ipsius Ecclesiæ fructus percipere, & successori reseruare. Ex quo textu deducitur, dissentientibus patronis non esse Missarum sacrificia in Ecclesia vacante interdicenda; sed potiùs œconomum esse constituendum ab Episcopo. Deinde difficilis est textus ille; nam vt proximè dixi, trāsacto semestri, potest Episcopus instituere Rectorem in ipsa Ecclesia, quem maluerit, *cap. eam te, c. cùm propter, hoc tit.* igitur non debet œconomum apponere, sed presbyterum ibi ordinare. Pro cuius textus expositione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo lis tractatur inter patronos ipsos, aut extraneas personas; & inter eum, in quo discordia versatur inter laicos vindicantes iuspatronatus, & Episcopum asserentem Ecclesiam liberam esse ab omni iurepatronatus. Primo casu potest Episcopus remediis in præsenti relatis cogere patronum ad consentiendum in vnum, vel attento Concilio Later. transacto legitimo tempore ob eorum negligentiam instituere in Rectorem quem maluerit. Secundo verò casu tantùm œconomum apponere potest. Ratio est, quia 13. EXPONITVR CAP. CVM VOS, DE OFFIC. ORDIN.

si tunc curreret tempus patronis ad præsentandum assignatum, sæpe simularet Episcopus causas negaretque iuspatronatus illis competere, vt sic elapso termino à iure statuto, præsentatio ad ipsum devolueretur, vt iam in eius commentario notaui.

CAPVT III.

Ex Concilio [a] *Lateran.*

QVoniam in quibusdam locis fundatores Ecclesiarum, aut hæredes eorum potestate, in qua eos Ecclesia vsque huc sustinuit, abutuntur; & cùm in Dei Ecclesia [b] vnus debeat esse, qui præsit, ipsi plures sine respectu subiectionis eligere moliuntur; & cùm vna Ecclesia vnius esse debeat Rectoris, pro sua defensione plurimos repræsentant. Quocirca præsenti decreto statuimus, vt si fortè in plures partes fundatorum se vota diuiserint, ille præficiatur Ecclesiæ, qui maioribus iuuatur meritis, & plurimorum eligitur, & probatur assensu: si autem hoc sine scandalo esse nequiuerit, [c] ordinet Antistes Ecclesiam sicut meliùs eam secundùm Deum viderit ordinandam, & id ipsum etiam faciat, si de iurepatronatus quæstio emerserit inter aliquos, & cui competat, infra tres [d] menses non fuerit diffinitum.

NOTÆ.

[a] LAteranensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 4. & reperitur textus hic in Concilio Generali Lateranensi celebrato sub Alexandro III. *cap.* 17. de quo Concilio nonnulla notaui *in cap. nonnulli* 27. *de rescript.*

[b] *Vnus debeat esse.*] Iuxta adducta *in cap. maioribus, de prebend.*

[c] *Ordinet Antistes.*] Iuxta facultatem sibi à iure concessam, de qua in sequenti commentario agemus.

1. [d] *Tres menses.*] Licèt in prima collectione ita legatur, & in ipso Concilio *dict. cap.* 17. tamen in aliis codicibus legitur *quatuor*, vt iam notauit Anton. Aug. *in not. ad dict.* 1. *collect.* & *in epit. iur. lib.* 15. *tit.* 6. *cap.* 2. & rectè, vt consentiat textus hic ipsi Alexandro relato *in cap. cùm propter, hoc titul.* Illud tamen discrimen notum est inter patronos ecclesiasticos, & laicos, quod si iuspatronatus spectet ad laicos, quadrimestre tantùm tempus illis competit, *dict. capite cùm propter*; si verò ad Ecclesiasticos, semestre illis conceditur, *cap. eam te, hoc titulo*, vbi rationem huius discriminis assignabimus.

COMMENTARIVM.

2. IN præsenti canone Concilij Later. statuunt PP. quod si patroni, aut eorum successores in ipso iurepatronatus plures Rectores præsentauerint ad Ecclesiam vacantem, non quia plures præsentare intendunt, & inter se non consentiunt, vt in commentario antecedenti; sed singuli singulos eligunt, ob defensionem iuris proprij, qui dignior sit, & à maiori parte patronorum præsentetur, instituendus est; quod & docuerunt Mantica *decis.* 86. *num.* 4. Rota apud Farinacium *tom.* 1. *decis.* 202. & 208. Tuschus *liter. P. conclus.* 145. Silua *de qualit. Prælat. num.* 58. & hodie in praxi recepta est præsens constitutio, etiam cùm nulla controuersia mota est de iurepatronatus, sed plures sunt legitimi patroni; illis enim dissentientibus in præsentatione, ille præfertur, & instituendus est, qui à maiori parte eorum præsentatus reperitur, vt probant Lambertinus *de iurepatron. lib.* 2. *p.* 1. *artic.* 3. *quæst.* 10. Thom. Sanchez *lib.* 2. *consil. cap.* 3. *dub.* 60. Riccius *in praxi, tit. de iurepatron. decis.* 188. Lara *lib.* 2. *de capel. cap.* 9. *num.* 38. Spino *in spec. gloss.* 4. *num.* 14. Alex. Ludouic. *decis.* 94. *num.* 10. Barbosa *lib.* 3. *iur. Eccles. cap.* 12. *num.* 71. & *alleg.* 72. *num.* 14. Maior autem pars dicitur, veluti si decem patroni sint, & quatuor eligant Petrum, & tres Ioannem, alij tres Antonium: Petrus licèt non habeat maiorem partem omnium patronorum, habet tamen maiorem partem respectu Ioannis, & Antonij, & ita instituendus est. Lambert. *dict. lib.* 2. *p.* 3. *artic.* 2. *quæst.* 4. & in hac præsentatione facienda est comparatio numeri ad numerum. Viuianus *de iurepatron. lib.* 12. *p.* 2. *cap.* 12. non verò zeli ad zelum, vt in electionibus olim contingebat, vt probaui *in cap. quia propter* 4. *de elect.* & si præsentetur vnus ex patronis, accedendo suæ præsentationi auget numerum, vt resoluit Rota apud Farinac. *decis.* 291. Hucusque tamen tradita non procedunt, si maior pars eligat indignum; quia tunc est instituendus dignus præsentatus à minori parte, vt in electione canonicè facienda probaui *in c... de elect.* vel si statuto, aut consuetudine introductum sit, vt præsentatio non valeat nisi facta à duabus partibus ex patronis. Silua *de qualitatibus prælatiuis, n.* 63. Et quia sæpe sæpiùs testatores disponunt, vt ad capellaniam, seu beneficium præsentetur clericus à Rectore, & parochianis alicuius Ecclesiæ, quæri solet, an præferendus sit præsentatus à Rectore, & aliquibus parochianis, præsentato à maiori parte parochianorum? Et certum est, eum præferendum esse, quia in eo casu duæ voces considerantur, quarum vnam habet Rector, parochiani verò aliam, vt in casibus relatis *in l. interdum* 13. *ff. de hered. instit. l. si liber* 59. §. *Titius, ff. eodem l. si pater* 9. *ff. de vulgari, l. si quis Attio, ff. de vsufruct. accresc.* Quare si Rectori accedat vnus ex parochianis, ab eis præsentatus præfertur præsentato ab omnibus parochianis, vt sæpe sæpius decisum fuisse in sacra Rota refert Gonzalez *ad regul.* 8. *Cancel. glos.* 3. *num.* 17. Gratianus *discept. cap.* 7. *num.* 14. Riccius *in praxi, tit. de iurepatron. decis.* 210. *n.* 2. Farinac. *p.* 2. *decis.* 308. Silua *de qualit. Prælat. à n.* 71. *vsque ad* 74.

CAPVT

CAPVT IV.

Ex[a] *eodem.*

PRæterea quià in tantùm quorundam laïcorum processit audacia, vt Episcoporum auctoritate neglectâ, clericos instituant in Ecclesiis, & remoueant cùm voluerint: possessionem quoque, atque ecclesiastica bona pro sua voluntate plerunque [b] distribuant, & tam Ecclesias ipsas, quàm homines eorum taleis, & exactionibus grauare præsumant: eos qui amodò ista præsumpserint, anathemate decernimus esse feriendos: presbyter autem, siue clericus, qui Ecclesiam per laïcos sine propria auctoritate Episcopi receperit, communione priuetur, & si perstiterit, à ministerio ecclesiastico, & ordine deponatur.

NOTÆ.

[a] EOdem] Concilio videlicet Lateran. celebrato sub Alexandro III. *cap.* 14. §. *preterea*; & etiam habetur textus hic *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 5.

[b] *Distribuant.*] Contra sacros canones relatos *in capite Eulalius*, 96. *distinct. cap. laicis* 24. 16. *quæst.* 7. *capite* 2. *de rebus Eccles.* vbi alios adduxi.

COMMENTARIVM.

1. *Conclusio traditur, et probatur.* EX hoc canone sequens deducitur disputanda assertio: *Patroni non possunt clericos instituere absque Episcopi auctoritate, alias tam ipsi, quam clerici ab eis Ecclesias recipientes excommunicantur.* Probant eam textus *in cap.* 1. *&* 2. 63. *dist. cap. vt per laïcos, cap. Ecclesias* 10. *quæst.* 7. *cap. constitutus, cap. per laïcos, & ferè per totam* 16. *quæst.* 7. *cap. quisquis* 43. *de elect. cap. in Lateranensi* 31. *de prab. cap.* 3. *de priuil. cap. cùm laici* 10. *cap. consuluit* 15. *cap. suggestum* 20. *capite relatum* 21. *cap. vlt. hoc tit.* Gregorius VII. in Concilio Roman. anni incerti, *cap.* 1. ibi: *Ne aliquis clericus, vel monachus à laicis Ecclesias recipiat dono, vel pretio, nisi ab Episcopo.* Et *can.* 10. Vrbanus II. in Concilio Claromont. *can.* 13. ibi: *Vt nullus ecclesiasticum aliquem honorem à manu laicorum accipiat.* Cabilon. sub Carolo *can.* 42. ibi: *Inuentum est, quod multi arbitrij sui temeritate, & quod grauius est, ducti cupiditate, presbyteris quibuslibet absque consensu Episcoporum Ecclesias dant, vel auferunt; vnde oportet, vt canonicâ regulâ seruatâ, nullus absque consensu Episcopi cuilibet presbytero Ecclesiam det, quam si iustè adeptus fuerit, hanc non nisi graui culpâ suâ, & coram Episcopo canonicâ seueritate amittat.* Concil. Mogunt. sub Carolo, *can.* 29. Tribur. *can.* 32. Vvormat. *can.* 49. ibi: *Statutum est, vt sine auctoritate, vel consensu Episcoporum presbyteri in quibuslibet Ecclesiis, nec constituantur, nec expellantur; & si clerici laicos probabilis vita & doctrina Episcopis consecrandos, suisque in Ecclesiis constituendos obtulerint, nulla qualibet occasione reiiciant.* Vrbanus II. in Synodo Melfic. *can.* 8. ibi: *Interdicimus, vt nullus in clericali ordine constitutus, nullusque monachus, Episcopatus, aut Abbatia, aut cuiuslibet ecclesiastica dignitatis inuestituram de manu laïci suscipere audeat: quod si præsumpserit, depositione mulctetur.* Turon. sub Carolo *can.* 15. *Interdicendum videtur clericis, siue laicis, ne quis cuilibet presbytero præsumat dare Ecclesiam sine licentia Episcopi sui.* Vvormat. *can.* 57. ibi: *Nullus laicus presbyterum in Ecclesiam mittere, vel eiicere præsumat, nisi per consensum Episcopi.* Plura alia iuris testimonia congesserunt Antonius August. *tom.* 1. *lib.* 6. *tit.* 11. & *lib.* 10. *tit.* 10. *&* 11. & *lib.* 15. *tit.* 7. *&* 30. Crespetius *in summa, verbo Beneficia, pag.* 74. & nos *in cap. quisquis* 43. *de elect.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, Bosq. *in not. ad Innoc. III. lib.* 3. *epist.* 192. Robertus *lib.* 3. *rer. iudic. c.* 1. Petrus Greg. *lib.* 4. *var. tit.* 7. *cap.* 2. Lælius Mancinus *de triplici iuris collat. cap.* 45. Valensis *de benef. lib.* 1. *tit.* 4. *num.* 5. Dartis *eodem tractatu, cap.* 6. Hallierius *de sacris elect. sect.* 8. *capite* 1. *articul.* 2. Quintanadueñas *lib.* 4. *eccles. num.* 21. Vighel. *in method. iur. can. fol.* 283. Solorzanus *tom.* 2. *libro* 3. *capite* 3. *num.* 39.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam præsentatus legitimè à Patrono, siue velit, siue nolit Episcopus, admittitur ad beneficium, quia dum dignus est, tenetur Episcopus illum instituere in ipso, *cap. significasti, cap. pastoralis, hoc tit.* quod adeo verum est, vt si Episcopus alium instituat, institutio nulla sit ipso iure, *capite decernimus* 16. *quæst.* 7. *cap. ex insinuatione, hoc tit.* Nec contrarium probatur *in cap. illud, hoc tit.* vbi dicitur, talem institutionem esse irritandam; quia vt docet Garcia *de beneficiis* 5. *p. cap.* 9. *num.* 238. quem sequitur Valensis *eod. tract. tit.* 4. *num. final.* ea verba exponenda sunt, idest irrita est declaranda talis institutio: ergo in præsentatione ritè facta à Patrono frustra Episcopi consensus desideratur; siquidem eius contradictio parum, aut nihil operatur. 2. *Impugnatur prædicta assertio.*

Quà difficultate ita fulcità non obstante vera est præsens decisio, pro cuius expositione sciendum est, patronum dici à patrocinio, auxilio, seu fauore, quem impendit, & ita patronus accipitur pro illo, qui alterius est benefactor, & auxiliator. Horatius *lib.* 2. *epist.* 7. 3. *Patronus quis, et vnde dicatur.*

Pol. *Me miserum, patrone, vocares.*

Terentius *in Eunucho, actu* 4. *scen.* 6.

Te mihi Patronum cupio.

Vnde olim Patricij, qui à plebeis ad patrocinium eligebantur, Patroni dicebantur, de quibus plura Petrus Gregorius *lib.* 4. *syntag. cap. vlt.* Rosinus *lib.* 1. *antiquit. cap.* 16. Reuardus *in l.* 12. *ff. de regul. iur.* Inde manumissor Patronus dicitur passim in vtroque iure: similiter appellatur & Aduocatus *in l. sancimus* 2. *C. aduocat. diuers.*

diuers. iud. Procurator Cæsaris *in l. final. C. de aduocat. fisci.* Desiderius Heraldus *lib.2. de auctorit. rei iudic. c. 5.* Sed de his patronis in præsenti non agitur, quia patronus in hoc titulo accipitur pro eo, qui Ecclesiam construxit, dotauit, aut reædificauit, quibus modis acquiritur ius hoc patronatus, vt infrà *in cap. nouit*, dicemus.

4. DE ORIGINE HVIVS IVRIS PATRONATVS.

Secundò sciendum est, quod primis Ecclesiæ sæculis, quibus Ecclesiæ, basilicæque primùm constructæ fuerunt, ea erat Episcopalis gradus auctoritas, eaque Episcoporum prudentia, vt in commune sæpiùs de rebus Ecclesiæ, & ordinationibus clericorum consulerent: ea totius populi Christiani pietas, & humilitas, vt nemo aliquid in Ecclesia vellet habere peculiare, nemo specialem vllam, nisi eminentioris virtutis prærogatiuam quæreret: ideoque nec patronorum Ecclesiarum, nec fundatorum ambitio priuilegia extorquebat, nec ad Ecclesiarum constructionem, dotationemve priuatis honoribus necesse erat excitare fideles; quare sub finem quinti sæculi Gelasius Pontifex relatus *in cap. pia mentis 16. quæst. 7.* excitatâ iam in fundatoribus Ecclesiarum hac ambitione, monendum rescribit Iulio Ecclesiam construenti in hæc verba: *Ipsum procul dubio præter processionis aditum, qui omni Christiano debetur, nihil ibidem se proprij iuris habiturum.* Et in capite sequenti de alio fundatore ita cauet: *Vt nihil fundator ex hac basilica nouerit vindicandum, nisi processionis aditum.* Quid tamen per processionis aditum ibi intelligatur, exponemus infrà, *in cap. nouit.* Et in Concilio Tolet. 4. celebrato anno 671. relato *in cap. nouerint 10. quæst. 1.* fundatoribus Ecclesiarum omnis potestas in rebus, quas eisdem Ecclesiis conferunt, denegatur. Et in Concilio Cabilon. 1. *can.* 14. habito anno 56. damnatur consuetudo illa, quæ iam obrepere cœperat: *Quod oratoria per villas Potentum iam longo constructa tempore, & facultates ibidem collatas ipsi, quorum villa sunt, Episcopis contradicant, idest repugnent, quominus ab Episcopis regantur.* Et tandem concludunt Patres: *Vt in potestate sit Episcopi, & de ordinatione clericorum, & de facultate ibidem collata, qualiter ad ipsa oratoria, & officium diuinum possit impleri, & sacra libamina consecrari.* Idem etiam cauetur in Concilio Aurel. 4. *can.* 7. Postea tamen cœpit concedi primò Episcopis in aliena diœcesi Ecclesias ædificantibus ius constituendi ibi presbyteros. Concil. Arausic. 1. *can.* 10. ibi: *Reseruata ædificatori Episcopo hac gratiâ, vt quos desiderat clericos in re sua videre, ipsos ordinet is, cuius territorium est, vel si ordinati iam sunt, ipsos habere acquiescat.* Vnde patet iuspatronatus (quod melius gratiam dicemus) ecclesiasticum priùs in Ecclesia receptum fuisse quàm laicale; forsan quia laici minùs idonei iudicabãtur, vt de doctrina, & aptitudine presbyteri præsentandi iudicarent. Postea ius hoc præsentationis laicis patronis concessum fuit primùm in oratoriis priuatis; cùm enim illis concederetur, vt oratoria in agris propriis ad euitandam fatigationem familiæ ædificarent, Concil. Agath. *can.* 21. laici, qui in suis territoriis hæc oratoria construebant, cùm ea sibi, & familiæ tantùm ædificarent, nec ibi populus conueniret, efflagitarunt, vt presbyteros in eis diuina officia celebraturos eligerent: quod concessit Imperator Iustin. *in nouel.* 123. *cap.* 18. quam Consule Basilio Iuniore, 10. Kal. Martij, anno 541. edidit, & Petro Præfecto promulgandam misit, huius iurispatronatus priora fundamenta iaciens his verbis: *Si quis Oratorij domum fabricauerit, & voluerit in ea clericos ordinare, aut ipse, aut eius hæredes, si expensas ipsis clericis ministrant, & dignos denominant, denominatos ordinari: si verò indigni ab ipsis eliguntur, quos tanquam indignos prohibent sacra regulæ ordinari, tunc sanctissimus Episcopus quoscunque putauerit meliores, ordinari procuret.* Demùm ad acuendam, seu puniendam aliquorum Episcoporum negligentiam, vt aiunt PP. Concilij Tolet. 9. *in capite decernimus 16. quæst. 7.* & fidelium pietatem excitandam, facultas illa præsentandi presbyteros ad quascunque Ecclesias, in quibus iuspatronatus haberent, protracta fuit. Cuius potestatis antiquæ vestigia extant *in cap. Abbatem 18. quæst. 2.* & *in dict. cap. decernimus*, *in cap. monasterium 16. q. 7.* vbi Leo IV. ita statuit: *Monasterium, vel oratorium canonicè constructum à dominio constructoris, eo inuito non auferatur, liceatque illi presbytero, qui voluerit pro sacro officio ipsius diœcesis, cum consensu Episcopi, ne malus existat, commendare.* Et in Concilio Paris. 6. *lib.* 1. *cap.* 22. quod insertum legimus in Capitul. Caroli *lib. 5. capit.* 178. in hæc verba: *De clericis verò laicorum, vnde nonnulli eorum conqueri videntur, eo quod quidam Episcopi ad eorum preces nolint in Ecclesiis suis eos, cum vtiles sint, ordinare, visum nobis fuit, vt in vtrisque partibus pax, & concordia seruetur, & cum charitate, & ratione vtiles, & idonei eligantur, vt si laicus idoneum, vtilemque clericum obtulerit, nulla qualibet occasione ab Episcopo sine certa ratione repellatur. Et si reiiciendus est, diligens examinatio manifestum facit.* Quod etiam cauetur in Concilio Vvormat. *can.* 49. ibi: *Vt si laici clericos probabilis vitæ, & doctrinæ Episcopis consecrandos, suisque Ecclesiis constituendos obtulerint, nulla qualibet occasione reiiciant.*

Sequentibus verò Ecclesiæ sæculis indubitatum fuit ius hoc patronatus laicorum, nempe vt fundatores Ecclesiarum, eorumque hæredes presbyteros Episcopo in Ecclesia à se, vel à parentibus suis fundata instituendos præsentarent, vt supponitur *in cap. 1. 2. & 3. hoc tit.* quæ præsentatio plerunque commendatio appellatur in Concilio Arelat. sub Carolo, *can.* 5. ibi: *Vt laici omninò à presbyteris non audeant munera exigere propter commendationem Ecclesiæ, quia propter cupiditatem plerunque à laicis talibus presbyteris Ecclesiæ dantur, qui ad peragendum sacerdotale officium sunt indigni.* Mogunt. sub Carolo *can.* 30. ibi: *Vt laici omninò munera iniusta non exigant à presbyteris propter commendationem Ecclesiæ cuiquam presbytero.* Prosequuntur alia de origine, & progressu huius iurispatronatus Filesacus *in cap. cùm vos 4. §. 2. de offic. Ordin.* Hallier. *de sacris elect. d. sect. 8. c. 1. art. 2.* Bosquetus *in notis ad Innoc. lib. 3. epist.* 192. Illud tamen notandum est, patronum excommunicatum, etiam laïcum, non posse presbyterum præsentare, & institutionem ab Episcopo ob talem præsentationem factam nullam esse, vt *ex cap. venerabilem 34. §. vnde*, probat Illustriss. Ramos *pro Episc. Lusit. propos. 3. §. 2. num. 80.*

5. DE PROGRESSV IPSIVS IVRIS.

Ex quibus iam apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm ex gratia tantùm concessum sit patronis laicis ius commendandi, seu præsentandi presbyteros in Ecclesiis, in quibus obtinent patronatus, vt ab Episcopis, si digni fuerint, instituantur; nec facile laici possint idoneitatem

6. TRADITVR RATIO DVBITANDI.

nitatem ipsorum presbyterorum agnoscere, ideo non solùm prohibitum est patronis propriâ auctoritate presbyteros instituere, verum etsi contra fecerint, tam ipsi, quam clerici ab eis Ecclesias accipientes, excommunicatione feriuntur: cuius censuræ conscientiâ adacti nonnulli patroni, Ecclesias Episcopis restituerunt, de his donationes conscribentes, quarum exempla referunt Matthæus Paris. *in Vvilleha. II.* Ambrosius à Morales *in vita S. Eulogij, c. 8.* Accedit, nam nemo sine institutione canonica potest beneficium ecclesiasticum obtinere, *c. 1. de R. I. lib. 6.* sed ea institutio ab Episcopo datur: igitur abiq; eius auctoritate non potest præsentatus à patrono beneficium ecclesiasticum obtinere. Faciunt quæ de Ecclesiis non recipiendis a laicis congessi *in cap. quisquis 43. de elect.* Rectè ergo Alex. III. in præsenti statuit, patronum non posse propria auctoritate Ecclesiam concedere absque Episcopi institutione. Et licèt Episcopus teneatur præsentatum à patrono, si dignus est, necessariò instituere, vt dixi suprà pro dubitandi ratione; non tamen inde infertur, necessariam non esse Episcopi institutionem; siquidem etsi præsentatus idoneus sit, adhuc post præsentationem eget canonica institutione ab Episcopo obtinenda.

7. Ex hucusque traditis lucem accipit Innocent. III. *lib. 3. regestr. 15. epist. 192.* vbi Mathildi Comitissæ Flandrensi in hæc verba rescribit: *Etsi precibus tuis fauorem præstare secundum Deum beneuolum intendamus, eas tamen, quas repellit iustitia, nos admittere non debemus, cum eius locum, qui iustus est, & iustitiam diligit, licèt immeriti, teneamus in terris. Oblata quidem nobis ex tua parte petitio continebat, quod cùm in quodam loco tui dotalitij, Nepa nomine, ad honorem Dei Ecclesiam fundare proponas, & de bonis tuis sic plena manu dotare, quod Canonicis, qui Deo ibidem pro tempore seruirent, necessaria vita non desint, iuspatronatus, & præbendarum collationem in ea tibi, ac successoribus tuis reseruari petebas. Quorum primum admisimus: secundum verò non duximus concedendum, cùm non expediat saluti concedi. Quia cùm ex deuotione te asseras assumpsisse propositum in loco prædicto Ecclesiam construendi, acquires eo plus animæ, quo minùs in ea corporis reseruabis. Vnde deuotionem tuam exhortamur in Domino, quatenus illud perficere studeas, quod ad tuam salutem, & ecclesiasticam pertinere dignoscitur honestatem. Datum Lateran. II. Nonas Ianuarij, Pont. N. anno quintodecimo.* Quibus in verbis vel agit Innocentius de collatione absoluta præbendarum facienda per patronum propriâ auctoritate, vel de præsentatione nuda per patronum facienda: & si de illa, quare decisionem suam non probat Pontifex præsenti canone, & similibus? si agit de præsentatione per patronum facienda, iniustè illi, videlicet Comitissæ, & eius successoribus prohibetur in ea Ecclesia à se constructa, iuxta hucusque tradita; præcipuè cùm *in cap. final. de concess. præbend. c. dilecto, de testibus*, eidem Comitissæ concedatur præsentatio præbendarum in aliis Ecclesiis, in quibus ius obtinet patronatus; & in eadem specie præbendarum Regi Angliæ præsentationem competere supponitur *in cap. cùm inter, de consuet.* igitur non rectè talis præsentatio Comitissæ, & eius successoribus legitimis patronis ab Innocẽtio denegatur. Et si collatio absoluta Comitissæ prohiberetur, superflua est ea decisio, siquidem iam iure communi ex hoc textu, & aliis suprà expensis generaliter patronis erat interdicta. Bosquetus in notis ad ipsam epistolam vtrumque admittit, ita vt Innocentius ibi prohibeat collationem præbendarum, vt in præsenti ab Alexandro prohibetur, idest concessionẽ propria auctoritate irrequisito Episcopo, ne videlicet præsentati à Comitissa virtute tantùm ipsius electionis admitterentur ad prębẽdas. Accipit etiã Innocentium de præsentatione nuda, & ait, eam denegari Mathildi, quia cùm esset conuentualis Ecclesia, quæ fundabatur, propter honestatem electio ad ipsos Canonicos spectare debebat, iuxta textum *in cap. nouit 25. hoc tit.* vbi plura adduxit Barbosa. Sed licèt verum sit, in Ecclesiis conuentualibus, & collegiatis non competere patrono ius præsentandi superiorem Prælatum, *cap. Massana, de elect.* nisi specialiter in ipsa fundatione id cautum sit, vt in casibus relatis ab Altesserra *de Ducibus, & Comitib. cap. 9.* tamen patronum posse in ipsis Ecclesiis ad præbendas præsentare clericos idoneos, constat *ex dict. capite cùm inter, de consuet. cap. dilecto, de præb.* Quare dicendum est, in eo textu non prohiberi Comitissæ nudam præsentationem ad præbendas, sed collationem ipsarum in sua propria, & stricta significatione, irrequisito videlicet Episcopo; nam cùm per concessionem præbendarum nulla cura animarum Canonicis competat, vt in aliis beneficiis ecclesiasticis, de quibus in hoc textu, existimabam Comitissam posse eligere & propria auctoritate in ipsis præbendis clericos instituere; Quæ interpretatio facilè suadetur ex illis verbis: *Secundum verò non duximus concedendum, cùm tua non expediat saluti.* Exquibus deducitur, ex tali collatione ipsam peccatum incurrere; quia videlicet propriâ auctoritate, irrequisito Episcopo intendebat præbendas ipsas conferre, contra præsentem textum, & hucusque tradita. Et licèt iuspatronatus spectet ad supremos Monarchas, tantùm ipsi possunt præsentare, non verò instituere in Ecclesiis vacantibus, vt doctè probant Cochier *in tract. de primariis precibus, in proœm. pag. 3.* Viuianus *in praxi iurispatron. libro 11. cap. 12.* Solorzanus *libro 3. de iure Ind. tom. 2. num. 40.*

CAPVT V.

Idem [a] *Eborac. Archiep.*

QVod autem consulis, si clericus idoneus ad vacantem Ecclesiam præsentatus non fuerit ab Episcopo diœcesano admissus, & postmodùm alius idoneus præsentatus, & institutus ab Episcopo [b] possessionem tenuerit corporalem, an priore clerico

Ecclesiam

Ecclesiam petente debeat posterior remoueri, vel posterior priori præferri? dubium non est, quin casu isto melior sit conditio possidentis; quoniam antequam præsentatio per diœcesanum Episcopum approbetur, ratum [c] non est, quod à patrono fuerit inchoatum. De cætero prudentiæ tuæ litteris præsentibus intimamus, quod si laici clericis, vel collegiis de concessionibus, vel donationibus instrumenta concesserunt in hæc verba, vel similia: Concessi, vel dedi Ecclesiam, & præsenti chartâ firmaui: si consensus Episcopi non [d] accesserit, nihil agi videtur; à laico enim Ecclesia donari non potest. Patronatum autem de auctoritate, & assensu Episcopi certum est à laico in eadem de iure conferri.

NOTÆ.

[a] *Eborac.*] Ita etiam legitur post Concil. Lateran. *p. 3. cap. 15. & in 1. collect. sub hoc titul. cap. 7.* vbi additur *pars capitis relatum*, vt cognoscamus in præsenti referri secundam partem textus *in cap. relatum, de cleric. non resid.*

[b] *Possessionem teneret.*] Idest canonicam institutionem, vt exponit Covar. *lib. 3. cap. 16.* & probaui *in cap. ex frequentibus, de instit.*

[c] *Ratum non est.*] Iuxta tradita superiori commentario.

[d] *Non accesserit.*] Si autem accesserit, valida est donatio, *cap. illud, cap. suggestum, hoc tit.* probaui *in cap. pastoralis, de donat.*

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO REFERTVR, ET PROBATVR. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Patronus laicus potest variare, & duos successiuè præsentare.* Probant eam textus *in cap. cum autem 24. cap. pastoralis, cap. final. hoc titul. Clement. plures, §. final. eod. tit.* Illustrant vltra congestos in præsenti a Barbosa, idem Barbosa *de potest. Episcop. 3. p. alleg. 72. num. 151.* & *lib. 3. iuris eccles. cap. 12.* Viuianus *de iurepatron. lib. 10. cap. 1. cum sequent.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4. num. 15.* Escobar *de puritate sanguinis, quæst. 7. num. 6,* Balboa *in capite cum Bertholdus, numero 58. de iudic.* Ioann. Crotus *in repetit. ad hunc textum,* Mendo *de iure academ. libro 1. quæst. 30.*

2. TRADITVR DVBITANDI RATIO. Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione sic insurgo: Per præsentationem legitimè factam à patrono adquiritur ius præsentato ad ipsum beneficium, ita vt statim possit petere institutionem ab Episcopo, *cap. pastoralis, hoc tit.* vbi docent Glossa, & Abbas, Ripa *in rubric. de iudic. num. 71.* Gomez *in regul. Cancel. tit. de non tollend. iure quæsit. quæst. 1.* Vnde clausulam illam, Dummodo alteri ius quæsitum non sit; quæ apponi solet in collatione beneficiorum, comprehendere habentem tantùm præsentationem ad illud beneficium, docuerunt Gomez *vbi supra,* Rebuffus *in eadem regula, gloss. 6.* & facit textus *in cap. super eo, de offic. deleg.* sed ius semel vni quæsitum, sine eius voluntate auferri non valet, *l. 1. ff. si quid in fraud. patron. l. diem 9. §. non autem, ff. de aqua pluuia:* ergo Patronus postquam semel præsentationem ad beneficium fecit, non potest amplius variare. Augetur hæc difficultas primò ex eo, nam cui competit electio, semel dumtaxat eligere valet, *l. apud 20. ff. de option. legat. l. serui elect. 5. l. huiusmodi 84. §. Stichum 9. l. statuliberum 11. in fine, l. legatorum 33. in fine, ff. de leg. 2. l. 8. C. de inoffic. l. 17. C. de testibus, l. 4. §. 2. ff. de lege commiss.* igitur nec patronus mutare præsentationem potest. Augetur secundò hæc difficultas, nam si patrono laïco variatio absolutè permitteretur, sæpe sæpiùs illi variare liceret: sed non potest nisi semel variare, vt argumento textus *in l. boues, §. hoc sermone, ff. de V. S.* docent Ceuallos *commun. contra commun. quæst. 265. per totam,* Barbosa *d. alleg. 72. num. 161.* Escobar *de puritate dict. quæst. 7. num. 62.* Ergo quia patronis laicis absolutè variare non licet.

3. QVANDO IVSPATRONATVS SIT LAICALE. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, iuspatronatus duplex esse; aliud ecclesiasticum, aliud sæculare, seu laicum: iuspatronatus ecclesiasticum dicitur, non quia clericis competat, vt vult Vvamesius *tom. 2. consil. 470.* existimans naturam iurispatronatus ex qualitate, & conditione possidentis repetendam esse, ita vt laicale censeatur si laicus illud obtineat: sed dicitur illud, quod competit Ecclesiæ, vel ratione Ecclesiæ alicui, siue clerico, siue laico, etsi originem habuerit ex patrimonio laici; nam sufficit postea quouis modo, siue testamento, aut donatione, translatum esse in Ecclesiam, Capitulum, seu Collegium Ecclesiasticum canonicorum regularium, aut sæcularium, vel alicui dignitati, aut beneficio ecclesiastico esse annexum, *cap. vnic. §. verùm, hoc titul. in 6.* docent Covar. *practic. cap. 36. num. 5.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4.* Velascus *2. p. consult. 163.* Garcia *part. 5. de benef. cap. 1. ex num. 558.* Viuianus *in praxi, p. 1. lib. 1. cap. 3. ex num. 3.* Barbosa *lib. 3. iur. ecclef. cap. 12. ex num. 6.* Sanchez *lib. 2. consil. cap. 3. dub. 67.* quia penes communitatem ecclesiasticam non potest residere iuspatronatus, quod non sit ecclesiasticum, vt probat Salgado *de protect. Regia, 3. p.* Vnde quoties iuspatronatus competit ratione dignitatis, officij ecclesiastici, vel administrationis bonorum Ecclesiæ, etsi laïci illud obtineant, ecclesiasticum dicetur. Ius verò patronatus laicale appellatur, quod alicui, siue clerico, siue laico competit ratione proprij patrimonij, non beneficij, vel Ecclesiæ. Covarruu. *dict. cap. 36. num. 2.* Flaminius *de resig. benef. lib. 2. quæst. 4. num. 40.* nec interest, quod patrimonium illud acquisitum sit intuitu Ecclesiæ, quia cùm ex generali consuetudine clerici de talibus bonis testari possint, & in illis eis ab intestato succedatur sicut in patrimonialibus, videtur clericus dotans, vel exstruens Ecclesiam sibi, suisque hæredibus, vel consanguineis iuspatronatus ratione patrimonij reseruasse, & ita laicale iudicatur. Circa iuspatronatus competens hospitalibus, collegiis, & similibus locis, distinguendum est iuxta tradita *in cap. 4. de relig. dom.* ita vt si loca ipsa auctoritate Episcopi constructa, & erecta sint, ita vt loca religiosa, & pia dicantur, iuspatronatus ecclesiasticum sit, si verò absque Episcopi licentia erecta sint, iuspatronatus

natus laïcale dicatur. Plures alios casus inde resolventes docent Lambertinus *de iurepatron. 1. part. lib. 1. articul. 5. quæst. 1.* Viuianus *eod. tractatu lib. 1. cap. 3.* Gregorius Lopez & Humada *in l. 13. tit. 5. partit. 1.* Vazquez *in opuscul. moral. tit. de benefic. cap. 2. §. 1.* Felicianus Vega *in cap. quantò, num. 27. de iudiciis*, Salgado *de protect. Regia 3. part. cap. 9. ex num. 10.* Solorzanus *de iure Indiar. tom. 2. libro 3. capite 3. num. 3.*

4. QVIBVS PATRONIS LICET VARIARE. Secundò sciendum est, quod inter alias differentias, quæ versantur inter iuspatronatus ecclesiasticum, & sæculare, ex quibus quadragintaocto refert Viuianus *dict. lib. 1. cap. 3.* illa præcipua versatur, quod patronus laicus potest intra quadrimestre ante Episcopi institutionem variare, & alium simul, seu successiuè accumulando præsentare: patronus autem ecclesiasticus id facere nequit. Cuius differentiæ rationes varias assignarunt Doctores suprà laudati. Aliqui docuerunt, quod præsentatio patroni ecclesiastici habet vim electionis, in qua non cadit variatio, quia statim electo acquiritur ius in re, sequutâ electionis acceptatione, *cap. publicato*, vbi glossa, *cap. quod sicut, de elect.* quod secus procedit in præsentatione facta à laico, quia per eam nullum acquiritur ius. Viuianus *in dict. cap. 1. num. 5. & 2. p. lib. 8. cap. 9.* Sanchez *lib. 2. consil. cap. 3. dub. 66.* Valenzuela *consil. 103. num. 4.* Narbona *in l. 20. tit. 1. lib. 4. Recopil.* glossa 22. *num. 32.* Barbosa *lib. 3. iuris eccles. cap. 12. & alleg. 52. num. 174.* Sed hæc ratio facilè conuincitur: tum quia nullo iuris loco cauetur, præsentationem patroni ecclesiastici vicem obtinere electionis: tum etiam, quia etsi electionis vires haberet, non ideo ius in re produceret, sed ad rem tantùm, vt probat Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 57. num. 197.* Quare eâ ratione omissâ, verior, ni fallor, ea est, quod cùm patronum ecclesiasticum minùs deceat instabilitas, seu variatio, *Clement. vnic. de renunc.* & aliunde plus temporis ei, quàm laico concedatur, vt maturè deliberet, quem eligat; & clerici faciliùs, meliusque possint noscere, ac inuenire clericos idoneos, quàm laici, propter assiduam conuersationem cum eis: ideo illi variare nequeunt, laïci autem variare valent. Docet Lambertinus *vbi suprà, dict. art. 1.* Laici igitur possunt variare, aut vno contextu plures nominando, vt Episcopus ex eis, quem malit, instituat. *Clement. plures, §. final. hoc tit.* aut diuersis temporibus varios præsentando, *cap. cùm autem 24. c. pastoralis 29. hoc titul.* docet Lara *de capel. 2. part. cap. 8. num. 9.* vbi docet, Collegio, seu Vniuersitati non licere variare, quod etiam tenuerunt Ceuallos *commun. quæst. 65. & 69.* Gutierrez *de iur. 3. part. cap. 13. per tot.* Mendo *de iure academ. lib. 1. quæst. 30.*

5. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Ratio præsentis assertionis ex eo prouenit; nam cùm ante institutionem ab Episcopo factam ratum non sit quod à patrono fuit inchoatum, ideo ante ipsam institutionem pendente tempore concesso ad præsentandum, potest ipse variare, illis adstantibus conditionibus, videlicet vt prima præsentatio firma maneat, ei secundam accumulando, non verò abrogando. Garcia *de benef. 5. part. cap. 9. num. 211.* Escobar *dict. quæst. 7. num. 55.* & tunc præfertur primò præsentatus si dignus est, secundus verò indignus, etiam desideratur, vt primò præsentatus nullum aliud ius extra præsentationem acquisierit; nam si lis mota sit, & ita per contestationem ius illam prosequendi illi quæsitum sit, non potest patronus variare in eius præiudicium, vt resoluunt Couar. *practic. cap. 36. num. 7.* Barbosa *dict. alleg. 72. num. 162.* Escobar *dict. quæst. 7. num. 60.* qui alia prosequuntur de huiusmodi variatione.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt certa, & generalis regula sit, quod in præiudicium iuris quæsiti tertiò variare, aut quicquam statui non possit; ea tamen accipienda est in iure perfectè quæsito, & dum aliud a iure statutum non est, quia tunc censetur facta variatio iuris auctoritate; & in prima præsentatione eam inesse conditionem, nisi aliud postea visum fuerit, secundùm permissionem iterum præsentandi. Quæ conditio cùm semper tacitè insit ex secunda præsentatione, nullum præiudicium primo præsentato fit, argumento legis *iniuriarum 13. §. 1. ff. de iniuriis*, pluribus relatis illustrat Barbosæ *axiom. 135. num. 8.* Nec obstat primum difficultatis augmentum deductum *ex dict. l. serui electione*, cum similibus: nam ratio, quare legatâ optione, seu electione, semel dumtaxat legatarius eligere potest, redditur *in dict. l. apud 20.* in illis verbis: *Quia omne ius legati prima testatione, quâ sumere se dixisset, consumpsit.* Quoniam res continuò eius fit, simul ac dixerit, eam sumere: quam illustrat Pinellus *lib. 2. select. cap. 16.* Arias à Mesa *lib. 2. var. cap. 28.* quæ ratio cùm cesset in præsentatione facta à patrono laico, quia nullum ius perfectè illi quæsitum est, rectè admittitur variatio. Accedit nam in vltimis voluntatibus hæredi, aut legatario variare nonnunquam licet, *dict. l. serui 5.* Nec contrarium probatur *in l. Diuus 22. §. licet, de vsu & habit.* quia in ea specie habitatio totius domus fuerat legata; quare rectè poterat legatarius etiam post electionem vnius partis ad aliam partem se transferre, eamque habitare; in contractibus verò ita demùm variare licet, si res integra sit, *l. si certarum 17. §. final. ff. de testam. milit.* Nec contrarium probatur *in l. 66. ff. de procurat.* vbi post electionem non licet variare, quia textus ille procedit lite iam contestata; tunc enim cùm non sit res integra, nec in contractibus variare licet. Tandem non obstat vltimum augmentum ipsius dubitandi rationis; nam licèt patrono laïco variare permittatur, non tamen illi hoc permittitur amplius quàm semel, vt tollatur confusio, seu processus in infinitum, quæ prouenit ex actuum multiplicitate, & reiteratione, *l. qui bona 13. §. vltim. ff. de damno infect. l. fideicommissa 11. §. si quidam 18. ff. de legat. 3.* Nec contrarium probatur *in dict. Clement. plures, §. final.* quia textus ille procedit quando plures simul, non autem successiuè præsentantur; quod & patrono ecclesiastico licere, docet Rochus à Curte *verbo Honorificum, quæst. 9. n. 34.* veluti si alternatiuam præsentationem faciat, aut plures simul præsentet, vt ex eis Episcopus eligat magis idoneum; aut si idoneos omnes iudicauerit, quem maluerit: non autem in eo textu docetur, posse patronum laïcum sæpe sæpiùs variare, vt contra Spinum probat Couar. *dict. cap. 36.* & post cum Escobar *de puritate dict. quæst. 7. num. 63.* 6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

CAPVT

CAPVT VI.

Idem [a] *Exon. Episcopo.*

QVia clerici quidam vestræ iurisdictionis [b] aduocatias Ecclesiarum, sicut accepimus, comparant, vel quocunque modo possint, acquirunt, vt postmodùm [c] filij, vel ne potes ad easdem præsententur Ecclesias; nos tamen prauam consuetudinem penitus eradicare volentes, nihilominus præsentium vobis auctoritate m. atque præ. vt ne id attentare præsumant, vniuersis Ecclesiis iurisdictionis vestræ vlteriùs arctiùs inhibere curetis: & si presbyteri Ecclesiarum vestrarum aduocationes acquisierint, eos aduocationibus taliter acquisitis ap. rem. auctoritate Ap. [d] spolietis.

NOTÆ.

1. [a] EXon.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. 8. post Concil. autem Later. part. 15. cap. 14. habetur *Herefordiensi, & Abbati de Forde*; quæ inscriptio in hac sexta collectione est capitis sequentis, vbi eam exponemus. De Exonienti Angliæ diœcesi nonnulla adduxi *in cap. 6. de filiis presbyt.*

2. [b] *Aduocatias.*] Idest iuspatronatus; quid tamen aduocatia in sacris canonibus significet, & de eius origine, & vsu in Ecclesia agemus infrà *in cap. præterea*, vbi textum hunc exponemus.

3. [c] *Filij, vel nepotes.*] Certum est, patronum posse filium proprium, seu nepotem idoneum ad beneficium præsentare, *cap. consuluit*, vbi Glossa *verbo Auctoritate, hoc tit.* Lambertinus *de iurepatron. lib. 2. part. 1. quæst. 8. artic. 12.* Flamin. *de resign. lib. 9. quæst. 17. num. 122.* Velascus *de priuil. pauper. 2. part. quæst. 62. ex num. 25.* quippe suffragium patris filiis prodesse solet, *l. illud, ff. quod cuiusque vniuers.* Et quia hoc sacris canonibus non reperitur prohibitum, concessum creditur, argumento textus *in cap. cùm apud Sedem, de despons.* quamuis patronus seipsum præsentare nequeat, *cap. per nostras 26. hoc tit.* quia tunc non datur distinctio inter præsentantem, & præsentatum, *cap. final. de instit.* quando verò pater filium præsentat, adest diuersitas personarum, cùm reuera distinctæ sint, vt probat Riccius *in praxi fori, decis. 194.* & licèt fictione iuris pro vna accipiatur quoad acquisitionem virtute patriæ potestatis, *§. versa vice, Instit. de inutilibus*; & hæc potestas non attendatur in spiritualibus, *cap. final. de iudiciis, lib. 6.* sicut nec aliàs in his quæ sunt publici iuris, *l. 1. ff. de auctorit. tut. l. nam quod 14. ff. ad Trebel.* quare quoad fructus beneficiorum filium pro patrefamilias haberi, docuit Gratianus *tom. 3. discept. cap. 576. num. 6.* ideo patronus potest filium proprium idoneum ad beneficium præsentare. Nec contrarium probatur in præsenti textu; nam procedit quando pater comparauit, vel alio modo acquisiuit iuspatronatus primò, & principaliter, vt filios, vel nepotes suos ad ipsas Ecclesias præsentaret solo sanguinis amore ductus, & nullâ idoneitatis habitâ ratione; quod repugnat sacris canonibus relatis *in cap. graue 29. de prabend. cap. vnic. vers. circa, vt eccles. benef. cap. tuam 10. de ætate, & qualit.* & ita intenderet successionem admittere in beneficiis ecclesiasticis, contra ea quæ adduxi *in cap. 1. de prabend.* ideo ab Alexandro in præsenti improbatur similis abusus clericorum Exoniensis diœcesis, vt docuerunt in præsenti Butrius *numero 6.* Cardinalis, Abbas, & Rochus à Curte *de iurepatronatus, verbo Honorificum, quæst. 4.*

4. [d] *Spolietis.*] Nec tale iuspatronatus restituendum est venditori, vt probat Lotherius *de re benef. libro 2. capite 9. num. 67.* vt ita hac pœnâ afficiatur etiam venditor, vt *in capite Saluator 1. quæstione 3. capite consulere, de simon.* nam quando quis priuatur aliquo lucro contemplatione alterius, applicari debet illi, cuius contemplatione priuatio fit. Glossa *in capite si diligenti, verbo Perdant, de foro compet.*

CAPVT VII.

Idem *H.* [a] *Eforden. Episcopo, & Abbati de For.*

EX litteris I. [b] Salesberien. Episcopi accepimus, quod defunctâ [c] personâ Ecclesiæ de Lauton, G. miles, qui villam, in qua Ecclesia [d] sita est, à monasterio de [e] Vvinton ad firmam tenebat, ad eandem vacantem Vvillelmum de Leicestra clericum prædicto Episcopo præsentauit. Post aliquantum temporis Abbatissa prædicti monasterij ad Episcopum veniens, ei Vvilelmum de Norale ad præscriptam Ecclesiam præsentauit. Episcopo autem nolente personam præsentatam ab ea recipere, tandem ad venerabilem fratrem nostrum Cant. Archiepiscopum Abbatissa accessit, & apud eum grauem querimoniam de Episcopo deposuit. Archiepiscopus, quia sibi visum erat, quod factum militis super præsentatione præfata nullius esset momenti, 1.

prædicto

prædicto Episcopo in virtute obedientiæ iniunxit, quod personam illam reciperet, & in possessionem induceret, quam Abbatissa decreuerat sibi præsentandam. *Et infrà:* Restitutione autem factâ causam audiatis, ita quidem quod si vobis constiterit, quod præfato militi præscripta villa fuerit, non excepto iurepatronatus [f] ad firmam concessa, vel antequam de iurepatronatus inter Abbatissam, & militem controuersia esset suborta, præfatus Vv. de Leicestra in præscripta Ecclesia per institutionem Episcopi ad præsentationem militis fuisset institutus, ei, dummodo aliàs idoneus sit, Ecclesiam ipsam adiudicetis, ita quod si Abbatissa obtineret aduersùs militem, illi de temporalibus debeat respondere.

NOTÆ.

1. [a] E*Forden.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. licèt aliter legatur post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 5. De Efordiensi diœcesi Angliæ iam egi *in cap.* 2. *de temporib. ordin.* Monasterium Fordæ est Angliæ in Comitatu Boniensi, de quo in indice sacrarum ædium Angliæ ita legitur: *Forde in Comitatu Denoriæ, titulo sanctæ Mariæ fundatrix Adelica filia Balduini: est Ordinis Cisterciensis, anno* 1135. *capite* 9. *numero* 5.

[b] *I. Salesberien.*] Ioannes videcet Salisbariensis, de quo aliqua adduxi *in capite* 28. *de appel.*

[c] *Persona.*] Idest presbytero, seu parocho, qui persona in sacris canonibus dici solet, vt probaui *in cap.* 8. *&* 12. *de rescript.*

[d] *Ecclesia sita.*] Quam coniunctam cum villa retinebat; nam Ecclesiam ipsam per se laici ad firmam tenere non possunt, *cap.* 6. *ne cleric. vel mon.* vbi dicemus.

[e] *Monasterio de Vvinton.*] Quod est monasterium monialium Ordinis D. Benedicti in pago Vvintoniæ, proximè Sarisberiam vrbem, quod fundauit Etgerus Rex Angliæ, & in eo Editha eius filia habitum suscepit, vt refert Vergilius *lib.* 6. *histor. Angliæ, fol.* 117.

[f] *Firmam.*] Firma quid significet, exposui *in cap.* 2. *de locato.*

COMMENTARIVM.

Cvm iuspatronatus antecedenter sit spirituale, seu spiritualibus annexum, vt probaui *in cap. quanto* 3. *de iudic.* non potest per se, vt in capite antecedenti docetur; cum vniuersitate tamen bonorum, titulo venditionis, donationis, seu simili, rectè in alium transferri potest ex præsenti textu, & *cap. cùm sicut, hoc titul. l.* 15. *tit.* 5. *p.* 5. & tunc præsentatio competit illi penes quem residet iuspatronatus, vt pluribus exemplis illustrat Salgado *lib.* 3. *labyrinth. cap.* 5. Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 15. Costa *in cap. si pater,* 2. *part. verbo Trebellianica, num.* 7. Lambertinus *de iurepatron.* 2. *p. lib.* 1. *quæst.* 5. *artic.* 11. Hermosilla *in l.* 15. *tit.* 5. *partit.* 5. *glos.* 4. *&* 5. Riccius 5. *part. collect.* 1731. Burgos de Paz *consil.* 31. *à num.* 14. Noalis *de transmissione, casu* 607. Molina *de primog. lib.* 2. *cap.* 24. Barbosa *lib.* 3. *iur. eccles. cap.* 12. *num.* 225. Olea *de cess. iur. titul.* 3. *quæst.* 8. *num.* 27. ideo cùm villa in præsenti specie fuisset titulo locationis ad longum tempus in militem translata, ex quo titulo dominium vtile in conductorem transfertur, vt probaui *in cap. ad aures, de rebus Eccles.* ideo potuit miles tanquam verus patronus præsentare personam idoneam ad Ecclesiam, quæ erat in ipsa villa; quia iuspatronatus ad ipsum tanquam ad verum Dominum spectabat, vt iam notaui *in cap. cùm Bertholdus, de re iudic.* 2.

CAPVT VIII.

Idem [a] *Vvinton. Episcopo.*

QVamuis simus. *Et infrà:* Illud prætereundem non duximus, super quo te intelleximus dubitare, quod si aliquis laïcus Episcopo inconsulto Ecclesiam non [b] vacantem concedit alicui religiosæ domui, & postea cùm vacauerit, ad præsentationem eiusdem laici aliquis clericus ibi fuerit per diœcesanum Episcopum institutus; prior concessio secundam institutionem, quominus habeatur rata, & firma, non potest, nec debet aliquatenus impedire. Cùm illa concessio de iure nullius possit esse momenti: tum quia de re non vacante facta est: tum quia laicus sine auctoritate Episcopi nemini potest Ecclesias dare, licèt religioso loco patronatus ius conferendi liberam habeat facultatem. Si verò iuspatronatus Ecclesiâ vacante religioso loco contulerit, & aliquis sine præsentatione fratrum eiusdem loci fuerit in ipsâ Ecclesia institutus, eius institutio secundùm rigorem iuris est [c] irritanda.

NOTÆ.

1. [a] V*Vinton.*] In prima collectione, *sub hoc tit. c.* 10. reperitur textus hic prout in præsenti transcribitur; & alias eius partes dedi *in cap. ceterùm, de rescript.*

[b] *Non vacantem.*] Eo animo, vt viuente eius Rectore ad locum religiosum pertineret, aliàs si ea mēte, vt defuncto Rectore ad ipsos religiosos Ecclesia spectaret quoad proprietatem, valeret concessio de Episcopi licentia facta, *c. consultationibus, de donat.* vt iam exposui *in c.* 2. *de concess. prabend.* Regulariter autem patronus non potest ad beneficium nondum vacans aliquem præsentare, *cap. final. de concess. prabend.* pluribus relatis probat Solorzanus *de iure Indiar. lib.* 3. *cap.* 15. *n.* 56.

[c] *Irritanda.*] Quia durante tempore ad præsentandum patrono concesso, non potest Episcopus aliquem propriâ auctoritate in Ecclesia instituere, vt dicemus infrà, *in cap...*

COMMENTARIVM.

2. EX hoc textu communiter deducitur, patronum non posse iuspatronatus quod obtinet, propriâ auctoritate in laicos trásferre; posse verò loco religioso etiá inconsulto Episcopo, illud donare; quod etiá probatur *in cap. significauit 41. de test. c. vnic. hoc tit. in 6.* & docent Rochus à Curte *de iurepatron. verbo Ipse, vel is a quo, quæst. 13. num. 32.* Lambertinus *eodem tractatu, 2. p. lib. 1. artic. 10. quæst. 1. princip. num. 4.* Barbosa *lib. 3. iuris eccles. cap. 12. num. 144.* Garaña *in cap. consultationibus, num. 5. de donat.* Abbas Panormit. *quæst. 5. per tot.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4. num. 2.* qui varias huius discriminis rationes assignauit; quibus omissis illa videtur verior ratio, quod quando fit donatio iurispatronatus alteri laïco, debet Episcopus priùs agnoscere, an expediat Ecclesiæ patronum mutare, & an fraus aliqua simoniaca intercedat: quod non ita euenit in loco religioso, siquidem semper expediet Ecclesiæ illum potiùs, quàm laicum patronum habere. Nec obstat textus *in cap. cura 11. hoc tit.* in illis verbis: *Cùm laici non possint in alios, nisi ius quod habent, transferre.* Ex quibus deduci videtur, posse patronum ius quod habet, in alium transferre indistinctè, siue laicum, siue religiosum; nam ea verba non sunt accipienda de donatione iurispatronatus, sed de præsentatione ad Ecclesiam vacantem per patronum facta, vt in principio textus; vnde ibi docetur, non posse laicum absque Episcopi auctoritate beneficium conferre virtute iurispatronatus, quia tantùm ius quod habet, videlicet, quod ex præsentatione acquiritur, dare potest; non verò ea verba sunt accipienda de donatione iurispatronatus, vt ibi latiùs dicemus.

3. Contrarium etiam, immò nec in religiosum locum posse laïcum patronum ius illud transferre, probari videtur *ex cap. nullus, hoc tit.* vbi indistinctè statuitur, non posse laicum Ecclesiæ decimas, vel quodlibet aliud ius ecclesiasticum in locum religiosum transferre absque Episcopi licentia; quod etiam expresse docetur *in cap. 28. hoc tit. in 1. collect.* vbi ita ait Alex III. *Super eo verò, quod clerici, & religiosæ, sicut asseris, personæ, litterarum intuitu, quas habent à laicis, sibi ius in Ecclesiis vindicant, hoc tibi volumus innotescere, quod vbi auctoritas Episcopi non accesserit: per litteras illas nõ possunt Ecclesias obtinere.* Ergo quia non licet laicis iuspatronatus, quod habent, Religiosis locis donare. Sed omissis variis Interpretum solutionibus, credo in his iuribus nullo modo agi de donatione iurispatronatus, sed potiùs de ipsa Ecclesia quoad proprietatem, seu quoad ius exigendi decimas virtute talis concessionis; passim enim in hoc titulo Ecclesia accipitur pro ipso beneficio, in quo ius præsentandi patronus habet: vnde dum Alex. III. in illis iuribus absolutè prohibet, ne Ecclesiam, vel aliquid iuris ecclesiastici patroni in religiosos transferant inconsulto Episcopo, intendit statuere, vt si patronus Ecclesia vacante voluerit loco religioso eam donare, vt ita ius decimarum, & aliorum fructuum ad ipsum locum religiosum spectet, vt spectaret ad presbyterum præsentatum, & institutum ab Episcopo, id facere non potest inconsulto ipso Episcopo; quia tunc non donat iuspatronatus, sed ipsam Ecclesiam, in qua habet iuspatronatus: nec propriè iuspatronatus dici valet, quid iuris ecclesiastici, cùm sit tantùm ius in spiritualibus antecedenter annexum, *cap. quanto 3. de iudiciis.* Huic commentario adiungenda sunt, quæ adduxi *in c. cùm Apostolica, de his quæ fiunt à Prælatis, cap. consultationibus, cap. pastoralis, de donationibus.*

CAPVT IX.

Idem [a] *Vvinton. Episcopo.*

QVerimoniâ Prioris, & fratrum de [b] Leuth. nobis litteris destinatâ audiuimus, quod R. Herford. Comes ius, quod idem Prior, & fratres in Ecclesia de Vvic. ex donatione H. delati fundatoris Ecclesiæ suæ, & ipsius R. soceri habere debeant, coram bon. mem. I. quondam Vvigor. Episcopo recognouit. Vnde Episcopus postea iamdictus Priorem, & fratres nullo reclamante, aut contradicente exinde [c] inuestiuit, quam illi deinde quietè, & pacificè possederunt. Demùm cùm inter præfatum Comitem, & C. vxorem suam, in cuius patrimonio Ecclesia illa consistit, diuortium per ecclesiasticum iudicium celebratum fuisset, eadem C. Vv. Pictauiensi nupsit, qui Ecclesiæ præscriptæ fructus memorato Priori & fratribus subtraxit omnino, & eos in vsus R. sacerdotis eiusdem loci sine Episcopali auctoritate conuertit. Cúmque postmodùm Vv. de medio sublato, præfata C. tertio viro Vv. de Mediran. esset matrimomonio copulata, idem Vv. in ea, qua & Vv. temeritate persistens, iamdictum R. in Ecclesia prætaxata contra Priorem supra dictum manutenere, & fouere incepit dicens, quod id quod prænominatus Episcopus I. fecit super Ecclesia, quæ de vxoris suæ aduocatione existit, dum erat in potestate illius viri, à quo postmodum separata fuisse dignoscitur, nullam deberet firmitatem habere, præsertim cùm matrimonium vxoris suæ, sicut asserit, integrè sibi restitutum non esset, nisi de Ecclesia illa suam possit adimplere voluntatem. Vnde quoniam absurdum videtur omnino, & ab Ecclesia Dei penitus eliminandum, vt ad singulas patronorum secundùm humanam conditionem [d] vicissitudines, Ecclesiarum debeant ordinationes mutari, nec quod à supradicto H. taliter factum fuerit, alicui successorum licuit reuocare: & ideo per

per A. s. præc. m. quat. rei veritatem diligenter, & studiosè inquiras; & si ita inueneris esse, prout superiùs est narratum, sæpedictis Priori, & fratribus Ecclesiam prælibatam omni oc. & ap. cess. restitui, & in pace facias possidere. [d] Vicissitudines etiam huiusmodi Ecclesiarum ab [e] aduocatis, vel aliis quibuslibet in tua diœcesi fieri de cætero nulla ratione permittas, sed eorum præsumptionem vsque ad dignam satisfactionem, dilatione sublatâ, vinculo excommunicationis percellas

NOTÆ.

1. [a] VVinton.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub *hoc tit. cap.* 11. ex qua restituo præsentem textum. De diœcesi Vvintoniensi Angliæ iam egi *in cap. cæterum, de rescriptis.*

[b] *Lanth.*] Legendum forsan est *Lauthestoni*, quod monasterium est Canonicorum regularium ordinis D. Augustini in Anglia, D. Stephano dicatum, quod construxit Comes Cornuvalliæ anno 1150. vt refert Pennotus *lib. 2. histor. canonic. regul. cap.* 37.

[c] *Inuestiuit.*] Quia videlicet H. Patronus præsentauerat Priorem ad prædictam Ecclesiam de Vvic.

[d] *Vicissitudines.*] Idest mutationes, vt exposui *in cap. quod autem, hoc tit.*

[e] *Advocatis.*] De quibus agemus infrà, *in cap. præterea.*

COMMENTARIVM.

2. CVm repetentes ad hunc textum parum curassent de eius integra, plura & prorsus aliena ab eius decisione docuerunt: vt autem veros sensus Alexandri III. percipiatur, casus repetendus est. H. Comes Cornuvaliæ, fundator monasterij Launth. cùm simul esset patronus Ecclesiæ de Vvic. quæ erat in diœcesi Vvigorniensi, eam donauit Priori, & Canonicis dicti monasterij; & Ioannes Episcopus Vvigor. ipsos de prædicta Ecclesia inuestiuit: sed cùm Conradam filiam ipsius Comitis in vxorem duxisset R. Comes Herefordensis, Comes ipse ratam habuit donationem factam à socero suo: sed diuortio facto quoad vinculum inter illum Comitem, & Conradam, ipsa secundò nupsit Comiti Pictauiensi, qui subtraxit decimas & fructus prædictæ Ecclesiæ de Vvich. à dictis Priore, & Canonicis, & concessit R. cuidam clerico absque vlla Episcopi auctoritate; & cùm decessisset ipse Comes Pictauiensis, Conrada tertiò nupsit Comiti de Mediran. qui eandem temeritatem sequutus, R. fouebat, à Priore autem & Canonicis fructus ipsius Ecclesiæ de Vvic. auferebat, allegans, quod cùm donationem ipsius Ecclesiæ fecisset R. Comes Herefordiensis, & inter ipsum & Conradam diuortium factum esset, dos debebat plenè restitui, iuxta textum *in l. diuortio 8. ff. solut. matrim.* & cùm ius quod habebat Conrada in ipsa Ecclesia ei integrum, & illibatum non restitueretur, plenè dos illi restituta non erat; & ita ipse, vt maritus, intendebat iuspatronatus simul cum dote ad ipsum spectare, & ita posse præsentare presbyterum ad ipsam Ecclesiam de Vvic. Alexand. III. contrarium decreuit, videlicet nec per ipsum, nec per Comitem Pictauiensem potuisse reuocari donationem factam ab H. Comite Cornuvalliæ, patrono ipsius Ecclesiæ; quia per mutationem personarum non debet legitimè præsentatus ad Ecclesiam, à nouo patrono, vel eius successore remoueri; & rectè, nam præterquam, quod concessio Ecclesiæ de Vvic. facta fuerat ab H. eius patrono, etiamsi facta fuisset ab R. Comite, eius genero, infirmari non debebat; nam certum est iuspatronatus annexum alicui Castro in dotem dato, ad maritum spectare, quia cùm omnium rerum dotalium fructus ad maritum pertineant, *l. de diuisione 5. cum sequent. ff. solut. matrim. l. pro oneribus, C. de iure dotium*; & præsentatio sit fructus iurispatronatus, Balboa & alij *in cap. cùm Bertholdus, de re iudic.* Gutierrez 3. *p. de tutel. cap.* 29. *num.* 3. & iuspatronatus transeat cum vniuersitate bonorum, extra dubium est, præsentationem ad maritum spectare, vt probant, & exponunt Petrus Barbosa *in l. diuortio 8. §. si vir, num.* 56. *ff. solut. matrim.* Lara *lib. 2. de capel. cap. 3. num.* 20. Silua *de qualit. Prælat. num.* 75. *cum sequent.* Si ergo maritus vt patronus in præsenti specie donauit Ecclesiam de Vvic. Priori, & fratribus de Launth. etiamsi postea sequeretur diuortium, ipsa donatio non erat infirmanda, quia diuortio facto restituitur dos, non tamen fructus percepti; immò diuiduntur pro rata temporis, per quod matrimonium durauit, *l. fructus 7. §. diuortio*, aliàs *l. diuortij 8. ff. solut. matrim.* Plura Pinellus *lib. 1. select. cap.* 1. Vnde cùm præsentatio ad Ecclesiam vacantem inter fructus iurispatronatus numeretur, ideo præsentatio facta à marito, pendente matrimonio, non debet infirmari: & ita rectè concludit Alex. ex mutatione personarum, quia videlicet iuspatronatus mutetur, & ad alium spectare incipiat, non debere infirmari præsentationem factam à prædecessore, quia presbyteri legitimè præsentati, nec per successores, nec per ipsos patronos remoueri possunt, vt docent Lambertinus *lib. 1. de iurepatron. p. 2. artic. 36. num. 6. & artic. 12. quæst. 1. p.* 1. Roch. à Curte *eod. tract. verbo ipse, num.* 27. Molina *lib. 1. de primog. cap. 24. num. vlt.* Arellano *lib. 3. antinom.* 6.

CAPVT X.

Idem [a] *Eborac. Archiepiscopo.*

INter cæteras. *Et infrà:* Cùm laïci Episcopis nescientibus, aut non consentientibus, clericis Ecclesias concedunt, in quibus habent iuspatronatus, & postea pœnitentiâ

CAPVT XII.

Idem [a] *Lundon. Episcopo.*

SI verò aliquando ordinatio alicuius Ecclesiæ ad tuam institutionem spectat, & pro controuersia laïcorum de iurepatronatus inter se disceptantium malitiosè differtur: fas tibi sit de auctoritate nostra, nullius ap. vel contr. ob. in eadem Ecclesia personam idoneam instituere, ita quod ipsa repræsentetur ab eo, qui iuspatronatus euicit.

NOTÆ.

1. [a] LVndon.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 15. & post Concil. Lateran. *p.* 15. *cap.* 12. vbi textus hic tribuitur non Alexandro III. sed Lucio III. vt in hac sexta compilatione, in qua legitur *Lincon.* quod verius credo, & ita existimo auctorem huius textus esse Lucium III. & in præsenti referri partem textus *in c. ad aures, de rescript. c. postremò, de appel. c. de rectoribus* 3. *de cleric. ægrot.* qui textus sunt eiusdem Pontificis, & in eis eidem Episcopo rescribitur.

CAPVT XIII.

Idem *dil. fil.* [a] *Hosp. & Templ.*

CVm sæculum reliqueritis, vt Creatori vestro possitis in arce contemplationis placere, decet vos ab his, quæ sunt obuia rationi, abstinere, vel quæ reprehensioni subiaceant, aut vestram opinionem, & famam valeant denigrare. Inde est, quod vniuersitati vestræ districtùs per A. s. prohibemus, nec cùm ratione feudorum [b] emptorum, aliterve acquisitorum, vel etiam [c] alio modo iuspatronatus in Ecclesiis parochialibus acquisieritis, in eis presbyteros, nisi per Episcopos instituatis, nec Episcopo ius parochiale minuere, aut auferre aliquatenus præsumatis: [d] excommunicatos quoque ipsius Episcopi, vel Archidiaconorum suorum contra authentica scripta Romanæ Ecclesiæ ad diuina officia in capellis vestris recipere non audeatis.

NOTÆ.

1. [a] HOsp. & Templ.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc titul. capite* 16. & post Concil. Lateran. *part.* 15. *cap.* 13. De Hospital. & Templar. nonnulla adduxi *in capite* 16. *de iudiciis.*

2. [b] *Emptorum.*] Et ita cum vniuersitate bonorum iuspatronatus potuit in emptorem transferri, vt iam probaui *in capite ex litteris, hoc titul.*

[c] *Alio modo.*] Donatione videlicet, præscriptione, aut permutatione, de quibus Valensis *lib.* 1. *de benefic. cap.* 4. Et plerumque iuspatronatus spectare ad monachos, probaui *in cap.* 1. *de capel. monach.* 3.

[d] *Excommunicatos.* Hæc verba omisit Raymundus in præsenti, vt minùs propria huius tituli, vel quia ex Concilio Lateran. referuntur *in capite cùm & plantare*, §. *excommunicatos, de privil.* Commentarium huius textus dedi suprà *in capite* 4. 4.

CAPVT XIV.

[a] Idem.

EX insinuatione dilecti filij nostri O. clerici accepimus, quod cùm frater suus ei iuspatronatus, quod in quibusdam Ecclesiis in Lincon. & Salesberien. [b] Episcopatibus constitutis habebat, liberaliter [c] contulisset, easdem Ecclesias quidam presbyteri. & alij occasione fratris prædicti O. sine ipsius voluntate, & assensu occupauerunt per violentiam, & eas iniustè detinent occupatas. Quia igitur nostra interest, ea quæ minùs ordinatè ab aliquibus subiectis attentantur, ad rectitudinis tramitem reuocare, f. v. p. A. s. p. m. quat. rei veritate diligenter inquisitâ, & cognitâ, si

si ita, sicut dictum est, esse inueneritis, memoratos presbyteros Ecclesiarum earundem detentores moneas, modisque omnibus inducas, vt easdem Ecclesias prædicto clerico sine mora, & difficultate restituant liberè, & pacificè [d] ordinandas, & nullam ei exinde molestiam ferant, vel grauamen. Quod si prædicti presbyteri commonitioni tuæ acquiescere fortè noluerint, tu ipsos excommunicationi; & terras, si quas habent, omni oc. & ap. cess. interdicto subiicias. Et in memoratis Ecclesiis diuina facias cessare officia, quandiu ab aliquibus prædictorum auctoritate militum occupatæ detinebuntur: quod si nec sic earundem Ecclesiarum detentores resipuerint, ipsos ap. cess. ecclesiasticâ censurâ percellas.

NOTÆ.

1. [a] *IDem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 17. & post Concil. Lateran. *p.* 15. *cap.* 14. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex; sed inscriptio supplenda est *ex cap.* 2. *de filiis presbyt.* vbi refertur alia pars huius textus, vt iam ibi notaui.

2. [b] *Episcopatibus.*] Angliæ videlicet, quos refert Carolus à sancto Paulo *lib.* 6. *geograph. sacr. per tot.*

[c] *Contulisset.*] Quod facere poterat propriâ auctoritate absque Episcopi licentia, secus verò si in laicum transferre intenderet, vt probaui suprà *in cap. illud.*

[d] *Pacificè ordinandas.*] Quia ipse verus patronus erat, & absque eius voluntate nemo, etiam vacante Ecclesiâ, in ea ordinari valebat, *cap.* 1. *§. ædificatori,* 16. *quæst.* 5. *cap. quicunque, §. final. c. decernimus, cap. monasterium* 16. *quæst.* 7. *cap. illud, §. final. cap. nouit, §. cæterùm, hoc tit.* cum aliis infrà referendis *in cap. eam te.* 4.

CAPVT XV.

Idem [a] *Andrensi Episcopo.*

CONsuluit nos tua fraternitas, quid tibi faciendum sit de clericis, qui [b] Ecclesias constructas hæreditario iure sibi vindicant, nec tibi volunt exinde respondere; & de laicis, qui præscriptas Ecclesias filiis, vel [c] nepotibus suis dare nituntur. Cùm autem [d] sanctarium Dei iure hæreditario teneri non possit, & indignum sit penitus, & absurdum, vt quilibet auctoritate propriâ Ecclesias occupet, vel taliter occupatas detineat, non decet aliquatenus sustinere, vt in Episcopatu tuo, vel clerici Ecclesias à parentibus suis fundatas auctoritate propriâ detineant, aut laïci filiis, vel aliquibus aliis Ecclesias ipsas [e] concedant.

NOTÆ.

1. [a] *ANdrensi.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 18. post Concil. verò Lateran. *p.* 15. *cap.* 15. vbi reperitur hic textus, non exprimitur Episcopus cui rescribat Pontifex: in hac sexta collectione legitur *Adriensi.* Adria nobilis ciuitas est intra fauces Padi fluminis, in Transpadana Æmilia, ad mare, quod ab eius nomine Adriaticum dictum est: Hetruscorum antiquissimæ gentis fuisse coloniam sexcentis annis ante Christum natum, referunt Varro, Liuius, Plinius, & Strabo relati ab Vghellio *tom.* 2. *Italia sacra, fol.* 396. habuit Ecclesiam Cathedralem iam à primis Christianæ religionis sæculis; sed propter aëris intemperiem auctoritate Ioannis X. summi Pontificis translata fuit Rhodigij. Eius Ecclesiæ Præsuli Gabrieli, qui interfuit Concilio Lateran. sub Alexandro III. celebrato, missa est præsens Decretalis, cuius alia pars extat *in cap.* 2. *de frigid. & malef.*

[b] *Ecclesias.*] Neutiquam accipias in præsenti Ecclesiam pro ipso iurepatronatus, in quo datur successio hæreditaria, vt iam notaui *in c.* 1. *hoc tit.* 2.

[c] *Filiis vel nepotibus.*] Quod facere possunt, vt probaui *in cap. quia clerici, hoc tit.*

[d] *Sanctuarium Dei.*] Vt iam latè illustraui *in cap.* 1. *de prab.* 3.

[e] *Concedant.*] Auctoritate propria, vt sæpiùs in hoc titulo repetitum legimus; nam præsentare ipsos Episcopo, vt ab eo institutionem accipiant, facere possunt, vt probaui suprà *in cap. quia clerici.* Nec in præsenti id prohiberi intenditur, sed tantùm ne patroni occupent Ecclesias propriâ auctoritate, in quibus ius obtinent patronatus; aut eadem auctoritate filiis, vel nepotibus concedant, vt facilè constat ex ratione adducta ab ipso Alexandro, in illis verbis: *Cùm autem sanctuarium Dei,* &c. & iam notaui *in c.* 1. *hoc tit.*

CAPVT

CAPVT XVI.

[a] Idem.

DE iure verò patronatus in præscripta capella, hoc tuæ discretioni mandamus, vt si prædictus R. ipsum comparauit, cùm inconueniens sit, & penitus inhonestum vendi ius[b] patronatus, contractum illum sub. ap. rem. irritum denuncies manere, ipsumque Apostolica auctoritate fretus non differas reuocare.

NOTÆ.

1. [a] *IDem.*] In prima collectione, *sub hoc titulo cap.* 20. ita legitur; & post Concilium Lateran. *p.*15. *cap.*17. tantùm legitur *Idem*: sed in eadem appendice, *p.*47. *cap.*1. legitur vt in præsenti à Raymundo transcribitur: & forsan ad eandem causam spectat textus *in cap. ad aures* 19. *hoc tit.* in eadem collectione, vbi sub eadem inscriptione hæc verba leguntur: [Ad aures nostras peruenit, quod Robertus, & Vv. de Crotona iuspatronatus Ecclesiæ emere non dubitauit, & Canonicis de Stodeleia tantas molestias intulit, persecutiones, & grauamina, quod metu, & dolo illius seducti, iuri suo penitus renunciauerunt. Vnde quoniam cùm iuspatronatus connexum sit spirituali, nemini licitum est vendere illud, d. t. p. A. s. m. quat. vtraque parte ante te conuocatâ, rei veritatem diligentiùs inquiras, & si ita esse inueneris, prædicto R. super patronatu Ecclesiæ, oc. & ap. rem. perpetuum silentium imponas, & prædictis Canonicis ius, quod ibi habebant, si Prior eorum metu capitis, quod idem R. se abscissurum fide, vt fertur, firmauit, eidem renunciauerit, integrè facias restitui, non obstantibus litteris nostris (si quæ sunt) taciâ veritate impetratæ.] De Cantuariensi Metropoli nonnulla notaui *in cap.... de rescript.*

[b] *Iuspatronatus.*] Primò & principaliter, quia est spiritualibus annexum, *cap. quantò* 3. *de iudic.* Lotherius *de re benef. lib.*2. *cap.* 9. Simul tamen cùm vniuersitate bonorum alienari valet, vt probaui suprà *in cap.* 1. 2.

CAPVT XVII.

[a] Idem.

NVllus laïcus[b] decimas, aut[c] Ecclesias, aut quidquid ecclesiastici iuris est, sine concessione sui Pont. nec monasteriis, nec canonicis offerat: & si quis Episcopus improbitatis, &[d] auaritiæ causa consentire noluit, Romano[e] Pontifici nuncietur, & quod offerendum est, tunc de licentia eius offeratur.

NOTÆ.

1. [a] *IDem.*] Nec in prima collectione, vbi *sub hoc tit. cap.* 21. repetitur hic textus; nec post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 18. exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex: forsan legem generalem condere in præsenti voluit, & ita non ab aliquo Prælato consultus, sed motu proprio præsentem edidit constitutionem.

2. [b] *Decimas.*] Iuxta tradita *in cap. ad Apostolicam, de his quæ fiunt à Prælat.*

[c] *Ecclesias.*] Idest beneficia ipsa, seu Ecclesias, ad proprietatem, non verò iuspatronatus; quia illud sine Episcopi consensu locis religiosis donari potest, *cap. illud* 8. *hoc tit.* vbi textum hunc exposui.

[d] *Auaritia causâ.*] Forsan petendo redemptionem, seu pensitationem, de quibus egi *in capite* 1. *de capellis monachorum.*

[e] *Romano Pontifici.*] Sed quare non est adeundus Metropolitanus immediatus superior, vt consensum illum præstet, vel Episcopum illum præstare cogat? Variè satisfaciunt Doctores congesti à Barbosa hîc, sed placet sententia Sebastiani Cæsaris *de Eccles. hierarch. disput.* 5. §. 1. *num.* 22. quem suppresso nomine sequitur Barbosa *in præsenti*, videlicet, quod cùm consensus Episcopi in præsenti desideretur pro solennitate ipsius actus, *ex cap. consultationibus, de donat.* non potest suppleri per Metropolitanum, sed tantùm per ipsum Summum Pontificem, vt probat doctè ipse Barbosa: poterat tamen Archiepiscopus cogere ipsum Episcopum, vt consensum præstaret. 3.

CAPVT XVIII.

[a] Idem.

SIgnificasti. *Et infrà*: Cæterùm si Episcopi post promotionem suam præsentationes personarum ad Ecclesias à patronis earum pro Ecclesiis sibi commissis adepti fuerint, personæ idoneæ, quas ad eas vacantes repræsentauerint, sunt admittendæ.

NOTÆ.

1. [a] *IDem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 22. & post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 19. legitur *Noruicensi Episcopo*; vnde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. significasti* 9. *de offic. deleg.* vbi extat integra Decretalis. Verba autem, quæ in præsenti referuntur, plenam lucem accipiunt ex Concilio Arausic. 1. *can.* 10. vbi ita sanxerunt PP. *Si quis Episcoporum in aliena ciuitatis territorio Ecclesiam ædificare disponit, vel pro fundi sui negotio, aut ecclesiastica vtilitate, vel pro quacunque suorum opportunitate, præmissâ licentiâ ædificandi (quia prohibere hoc nefas est) non præsumat dedicationem, quæ illi omnimodè reseruatur, in cuius territorio Ecclesia assurgit: reseruatâ verò ædificatori Episcopo hac gratiâ; vt quos desiderat clericos in re sua videre, ipsos ordinet is, in cuius ciuitatis territorio est; vel si ordinati iam sunt, ipsos habere acquiescat, & omnis Ecclesiæ ipsius gubernatio ad eum, in cuius ciuitatis territorio Ecclesia surrexit, pertinebit.* Concessum ergo fuit Episcopis patronis, vt etiam in Ecclesiis existentibus in aliena diœcesi possint præsentare presbyteros, & virtute huius præsentationis debeant admitti à propriis Episcopis, in quorum territoriis Ecclesiæ illæ erant. Vnde quod de Episcopis construentibus Ecclesias in aliena diœcesi in dicto canone cautum erat, hîc protrahitur ad casum, in quo ad Episcopum iam consecratum iuspatronatus in aliquibus Ecclesiis alienæ diœcesis peruenit; nam tunc etiam potest propriâ auctoritate in eis presbyteros instituere.

CAPVT XIX.

Idem *Abbati* [a] *S. Albani.*

COnsultationibus. *Et infrà:* De cætero si aliquis clericus ab ordinario iudice in Ecclesia aliqua institutus fuerit ad repræsentationem illius, qui eiusdem Ecclesiæ credebatur esse patronus, & postea iuspatronatus alius euicerit in iudicio; clericus qui institutus est, non debet ab Ecclesia ipsa propter hoc remoueri, si tempore præsentationis suæ ille, qui eum præsentauit, iuspatronatus Ecclesiæ possidebat. Si verò non possidebat iuspatronatus, sed tantùm credebatur esse patronus, cùm non esset, nec possessionem patronatus haberet, secundùm consuetudinem Anglicanam poterit ab eadem Ecclesia remoueri. Donationes verò, vel concessiones Ecclesiarum, si quæ fiant priuatis personis, viuentibus illis, qui ipsas Ecclesias possident, nullius debent esse momenti: si religiosis fiant locis, ratæ debent haberi; ita quidem, quod personæ quæ iamdictas Ecclesias possident, sine ipsarum assensu eis in vita sua non debeant spoliari.

NOTÆ.

1. [a] *SAncti Albani.*] Ita legendum est, vt legitur *in cap.* 23. *sub hoc tit. in* 1. *compil.* & post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 20. & *in cap. consultationibus, de offic. deleg. cap. consultationi, de donat.* vbi extant aliæ partes huius textus.

COMMENTARIVM.

2. EX hoc textu communiter deducitur, clericum præsentatum ab eo, qui est in quasi possessione iurispatronatus, non esse remouendum ab Ecclesia, etsi euincatur iuspatronatus à vero possessore: quod etiam probatur *ex cap. querimoniam, hoc tit. l.* 9. *tit.* 15. *partit.* 1. & docent Barbosa *lib.* 3. *iuris eccles. cap.* 12. *num.* 183. Gutierrez *lib.* 3. *canonic. q.* 42. Mancinus *sacri iur. contron. dissert.* 9. *cap.* 8. Salgado *de protect. Regia,* 3. *p. cap.* 1. *num.* 160. Tondutus *de benef. p.* 2. *cap.* 4. §. 9. *num.* 11. & latè probaui *in cap. querelam, de elect.* Id tamen ita accipiendum est, si ipse bonæ fidei possessor erat; nam si cum mala fide iuspatronatus possidebat, sicut non facit fructus suos, ita nec præsentare valet, vt docuerunt Lambertinus *de iurepatron. lib.* 2. *p.* 1. *q.* 3. *art.* 2. 3. & 7. Garcia *de benef.* 5. *p. cap.* 5. *num.* 69. Lotherius *lib.* 1. *de re benef. q.* 34. *num.* 28. Cabedo *de Patronatu Regio, cap.* 8. *num.* 2. & 7. Lara *de anniuers. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 4. Salgado *de Regia protect.* 3. *p. cap.* 1. *num.* 160. Tondutus *tom.* 1. *resol. p.* 2. *de benef. cap.* 4. §. 9. Illustr. Ramos *pro Episcop. Lusit. propos.* 1. §. 1. *num.* 48. Commentarium huius textus dedi *in d. cap. querelam.*

CAPVT XX.

Idem *Eborac.* [a] *Archiepiscopo.*

SVggestum est auribus nostris, quod cùm Ecclesiæ de Ochona, ac de Borales, Saiter, & de Land. de assensu Domini fundi, & auctoritate Eboracensis Archiepiscopi Ecclesiæ B. Petri Eborac. concessæ, & assignatæ sint in præbendam, Canonici de [b] Nouoburgo concessionem illam attenuare, & irritare nituntur occasione donationis, quam sibi asserunt priùs factam fuisse. Vnde quoniam licèt in donationibus

Ecclesiæ

Ecclesiæ requirendus sit, & expectandus patronorum consensus, Ecclesiæ tamen ipsæ, nisi auctoritas interuenerit Pontificalis, canonicè concedi non possunt: vniuersitati vestræ significamus, quod prior concessio, si cum assensu patroni, & auctoritate diœcesani Episcopi facta est, aut eius fuerit assensus postea subsecutus, posteriori concessioni præfertur: alioquin illa debet præferri, quamvis posteriùs facta sit, quæ consensu domini fundi, & Episcopi auctoritate fulcitur.

NOTÆ.

[a] *EBoracensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap* 15. & post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 13. De Eboracensi Metropoli nonnulla adduxi *in cap.* 4. *de rescriptis.*

[b] *Novoburgo.*] Forsan legendum est, *Neuburgo*: quod monasterium est in diœcesi Eborac. Canonicorum regularium Ordinis D. Augustini, constructum anno 1127. vt refert Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. regul. cap.* 37. *num.* 10. & commentarium huius textus dedi *in cap.* 4. *cap. illud*, *hoc tit.*

CAPVT XXI.

Idem *Archiepiscopis, & Episcopis per Angliam* [a] *constitutis.*

RElatum est auribus nostris, quod nonnulli ambitione nimiâ tracti, occasione laïcæ recognitionis, & potentiæ sæcularis, in sæculari foro, non requisitá Episcopi audientiâ, patronatus Ecclesiarum, & beneficia ecclesiastica sibi præsumunt in in vestris parochiis vindicare. Quoniam igitur huiusmodi personæ non intrant per ostium, sed aliunde conscendunt, ac per hoc indigni sunt pastoris nomine, vel prærogatiuâ gaudere, f. v. per A. s. m. atque præc. quat. eos, quos noueritis patronatus Ecclesiarum, & Ecclesiastica beneficia prædicto modo adeptos, si commoniti minimè resignauerint, nisi præscriptione, aut Episcopali concessione muniti fuerint, sublato ap. diffugio ab officio reddatis, & beneficiis alienos: & si nec sic destiterint, vinculo anathematis innodetis, & vsque ad dignam satisfactionem teneatis, & teneri faciatis adstrictos. Ad [b] hæc quoniam quidam laici Ecclesias terris, & aliis possessionibus spoliant, vt sic viros Ecclesiasticos faciant coram sæculari iudice litigare: præsentium vobis auctoritate iniungimus, vt id publicè sub interminatione curetis anathematis prohibere. Si quis autem prohibitionis vestræ contemptor extiterit, eum, si manifestum fuerit, ap. cess. excommunicationi subdatis, & vsque ad dignam satisfactionem, sicut excommunicatos, faciatis attentiùs euitari.

NOTÆ.

1. [a] *COnstitutis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 17. & post Concilium Later. *p.* 50. *cap.* 33. ex quibus codicibus ita restituo litteram huius textus.

[b] *Ad hæc.*] Verba, quæ sequuntur, exposui *in cap. cùm sit* 8. *de foro compet.*

COMMENTARIVM.

2. TExtus hic, provt compilatur à Raymundo in præsenti, leuem, aut nullam difficultatem continet; siquidem omnino conuenit suprà traditis *in cap.* 4. *hoc tit.* videlicet, patronum propriâ auctoritate non posse Ecclesiam concedere irrequisito Episcopo, nec clericum posse de manu ipsius eam accipere. Sed provt hic transcribitur ex dicta prima collectione, difficilis est in illis verbis: *Nisi præscriptione, &c.* quæ omisit Raymundus, siquidem ex illis deducitur, præscriptione acquiri posse licitè Ecclesiam absque vlla Episcopi institutione. Quare pro huius textus expositione existimo, in eo agi de eadem consuetudine, seu potiùs corruptela, quæ inualuerat in Anglia, videlicet, quod patroni conferrent Ecclesias, in quibus habebant iuspatronatus, cum ipso patronatus iure, irrequisito Episcopo; quam improbauit Alex. III. rescribens Abbatibus, Prioribus, & Canonicis Regularibus per Angliam constitutis, suprà *in cap. cura*, eamque etiam in præsenti reprehendit rescribens Archiepiscopis, & Episcopis Angliæ: vnde præsens textus exponendus est iuxta textum *in dicto cap. cura*, & ibi adducta, videlicet, vt in eo agatur de Ecclesiis concessis per patronos monasteriis, & locis religiosis, quas de iure concedere non poterant sine consensu Episcoporum, *cap. consultationibus, de donat.* Sed cùm hic consensus non pro institutione, sed pro solennitate desideraretur, ideo si monasteria ipsa, vel personæ religiosæ Ecclesias illas per legitimum tempus tenuissent, eas præscriptione acquirebant, iuxta textum *in d. cap. cura.*

CAPVT

CAPVT XXII.

[a] Idem.

EAm te decet. *Et infrà:* Illas autem Ecclesias, de quarum patronatu controuersia fuerit, si intra sex menses postquam vacauerint, non fuerit controuersia terminata, licitum tibi sit de persona idonea ordinare.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Inscriptionem huius textus exposui *in cap. eam te, de ætate & qualit.* vbi extat eius prior pars.

COMMENTARIVM.

2. INter alias iurispatronatus ecclesiastici, & sæcularis differentias, illa notissima est, quod patrono ecclesiastico competit semestre ad præsentandum; patrono verò laïco quadrimestre, *cap. quoniam, hoc tit. cap. vnic. §. final. eod. tit. lib. 6. cap. quia, de conceß. prebend. cap. licèt, de supplend.* pluribus relatis docent Salgado *de protect. reg. 3. p. cap. 11. num. 62.* Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 3. num. 48.* Vnde textus hic accipiendus est de patrono ecclesiastico, vt post repetentes in præsenti docuit Valensis *lib. 1. de benef. tit. 4. num. 10.* Intra hoc autem tempus nulla potest in ipsa Ecclesia institutio fieri absque consensu patroni, *dicto cap. vnic.* sed eo tempore elapso, quod incipit à die notitiæ vacationis, iuxta adducta *in cap. litteras, de supplend.* quare priùs probari debet, vt resoluit Marinis *lib. 1. resol. cap. 300.* Episcopus in ea Ecclesia presbyterum ordinabit, *dicto cap. quoniam, 3. cap. si verò 12. cap. cum propter 27. hoc tit.* Consonat lex 11. *tit. 15. partit. 1.* Probant vltra congestos à Barbosa & Garaña *in præsenti*, Lara *de capel. lib. 2. cap. 9. num. 38.* Illustr. Ramos *ad Alex. VII. pro Episc. Lusit. propos. 2. num. 1.* Luna & Arellanus *lib. 3. antinom. 7.* Valensis *de benef. dicto tit. 4. cap. 14.* nam cùm plurimùm intersit Ecclesiae non diu vacare, vt probaui *in cap. ne pro defectu, de elect.* Summus Pontifex, qui ex gratia concessit patronis, vt possint præsentare clericos ad beneficia vacantia, potuit statuere, vt illis non præsentantibus, etiam propter discordiam inter eos ortam, pro ea vice amitterent ius præsentandi, ad Episcopumque deuolueretur, *dicto cap. si verò 12. d. cap. cùm propter*, probant Sanchez *lib. 2. consil. cap. 3. dub. 60.* Riccius *in praxi, decis. 188.* Ludouisius *decis. 94.* Viuianus *de iure patron. p. 2. lib. 7. cap. 3. num. 7.* Spino *in specul. gloss. 4. num. 4.* Lara *lib. 2. de capel. cap. 9. num. 38.* Barbosa *lib. 3. iuris Eccles. cap. 12. num. 71. & alleg. 72. num. 140.* & malè Gutierrez *lib. 1. canonic. cap. 18. num. final.* existimauit, durante lite inter electores non currere semestre, adducto capite 2. *de in integrum restit.* quod nihil probat. Et negligente monasterio, deuolutio etiam fit ad Episcopum, Barbosa *alleg. 126. num. 66.* cum sua qualitate, Valenzuela *consil. 103. num. 42.* Si autem patroni legitimè sint impediti, quia illis non currit tempus, *dicto cap. quia, cap. final. de elect.* Episcopus aliquem ordinare non potest, iuxta tradita *in dicto cap. litteras, dicto cap. quia*, ex quibus commentariis præsens petendum est.

CAPVT XXIII.

[a] Lucius III.

PRæterea, quoniam aduocati Ecclesiarum in tantam noscuntur insolentiam prorupisse, vt sacerdotes, & alios ecclesiasticos viros pro suæ voluntatis arbitrio in Ecclesiis ipsis constituant, atque destituant, & ius aduocationis donationis, vel emptionis titulo, aliisque pro sua voluptate contractibus etiam in alios transferre præsumant, [b] fodrum, [c] albergarias, [d] regium, & similia, tanquam à propriis rusticis, ab ipsis Ecclesiis extorquentes; & quod ministri Ecclesiarum eis inconsultis faciunt, iuxta proprium arbitrium in irritum deducentes: præsenti decreto subnectimus, & auctoritate Apostolicâ firmamus, eos, siue Aduocati, siue Patroni, vel Vicedomini, siue custodes, vel guardias habentes, seu alio quolibet nomine censeantur, à prædictorum grauaminum importunitate cessare, nihilque in Ecclesiis, in quibus sibi aliquam de prædictis vindicant potestatem, præter antiquos, & moderatos redditus à locorum Episcopis institutos exigere, aut si aliud exegerint, excommunicationis sententiæ subiacere: contractus etiam, quos de alienatione aduocationis, siue patronatus vel fecerint hactenus, vel facere in futuro præsumpserint, præsenti institutione cassamus, & eos vim aliquam decernimus non habere. Ne autem per appellationis obstaculum, aut in iis, quæ de hæreticis dicta sunt, aut Aduocatorum coërcitione, quam diximus, præsentium deludatur auctoritas decretorum, totius appellationis remedium in præscriptis capitulis denegamus, nullam penitus audientiam cuilibet contra hæc appellantibus præbituri.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] *Lucius III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 19. vbi additur, *pars capitis ad abolendam:* vnde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. ad abolendam, de hæreticis*; nulli tamen Prælato rescribit Lucius, quia in præsenti nouam edidit constitutionem, non alicuius consultationi respondens, aut litem decidens, vt ex ipsius verbis facilè constat.

2. [b] *Fodrum.*] Foderum, siue fodrum, est alimentum, siue pabulum, quod alicui soluitur; quo modo accipitur in diplomate Conradi I. Imperatoris, quod extat in legibus Longobard. *l.* 4. *tit.* 8. *lib.* 3. ibi: *Fodrum de castellis, quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus.* Fridericus de pace Constantiæ: *Fodrum consuetum, & Regale, quæ solent & debent, præstabunt.* Sigonius *libro* 8. *de Regno Italiæ*, & *lib* 7. *eiusdem operis*, ita ait: *Foderum summa quædam frumenti fuit, quam aduenienti in Italiam Regi populi soluere tenebantur; pro quo sæpe etiam æstimata pecunia pendebatur.* Petrus de Vineis *lib.* 1. *epist.* 29. Viarum asperitas fodri confluentem interdicat. Guntherus *lib.* 8. *Ligurini, vers.* 570.

Ac primùm Ligures super hoc à Rege rogati,
Vectigal, portus, cudendæ iura monetæ,
Cumque molendinis, telonea, flumina, pontes,
Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,
Et Capitolitium certo sub tempore censum:
Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia fisco.

Explicant Lindembrogius *in Glossar. verbo Foderum.* Vossius *de vitiis serm. lib.* 2. *cap.* 6.

[c] *Albergarias.*] Albergaria est hospitiorum præbendorum onus, vt exponit Boëtius Epon. *de regul. num.* 25. vnde aduocati ab Ecclesiis, & clericis extorquere intendebant hospitium.

[d] *Regium.*] Tributum videlicet, vt exponit Glossa *in præsenti*; nam ius Regalium plerumque Principes supremi in beneficiis ecclesiasticis exercent, vt probat Boëtius Epon. *tom.* 1. *qq. heroic. tit. de Regalibus, num.* 23.

COMMENTARIVM.

3. VT textus iste plenè intelligatur, aliqua præiacienda sunt de aduocatiis, aduocatis, & castaldis Ecclesiarum. Et primò sciendum est, quòd cùm res Ecclesiæ armis, & ferro per ecclesiasticos non defendantur, obnoxiæ semper fuerunt iniuriis. Inde factum, vt Ecclesiæ tutelæ Magnatum mediatè, vel immediatè se committerent, vt patronis, vel aduocatis, vt habetur *lib.* 2. *epist. Gregor. VII.* aut custodiæ, vel vt aliqui barbarè loquebantur, mundeburdis, aut guardiæ nominis. Et quidem aduocatiam, seu defensionem Ecclesiarum Cathedralium, & Regularium, ad Reges, & supremos Principes spectare, qui eas sub protectione Regia habent, testatur D. Bernardus *epist. ad Lotharium Imperatorem, epist.* 139. ibi: *Non est meum hortari ad pugnam; est tamen aduocati Ecclesiæ arcere ab Ecclesia infestatione schismaticorum rabiem.* Idem *epist.* 243. ad Conradum Regem Romanorum, ibi: *Vtrumque interesse Cæsaris constat, & propriam tueri Coronam, & Ecclesiam defensare: alterum Regi, alterum conuenit Ecclesiæ aduocato.* Inde concepta formula apud Marculfum *lib.* 1. *cap.* 24. *de Mundeburde*, his verbis: [Rectum est, vt Regalis potestas illis tuitionem impertiat, quorum necessitas comprobatur. Igitur cognoscat magnitudo, seu vtilitas vestra, quod nos Apostolicum, & venerabilem illum Episcopum, vt Abbatem Ecclesiæ, vel monasterij in honorem illius sancti constructi, cum omnibus rebus, vel hominibus, aut gasindis, vel amicis, seu vndecunque ipse legitimo redibit mittio, iuxta eius petitionem, propter malorum hominum inlicitas infestationes, sub sermone tuitionis nostræ visi fuimus recepisse, vt sub mundeburde, vel defensione inlustris viri illius maioris domus nostræ, cum omnibus rebus præfatæ Ecclesiæ, aut monasterij quietus debeat residere, & sub ipso viro illo illustris vir ille causas ipsius Pontificis, aut Abbatis, vel Ecclesiæ, aut monasterij, vel qui per eum sperare videntur, vel vndecunque legitimo redibit mittio, tantùm in palatio nostro sequi deberet. Propterea per præsens decernimus ac iubemus præceptum, vt memoratus Pontifex, aut Abbas sub nostro sermone, & mundeburde antedicti viri quietus resideat; & nec vos, nec iuniores, aut successores vestri, vel quislibet eum de inquisitis occasionibus iniuriare, nec inquietare præsumatis. Et si aliquæ causæ aduersùs eum, vel suo mittio surrexerint, quæ in pago absque eius graui dispendio definitæ non fuerint, in nostri præsentia reseruentur. Quam præceptionem, vt firmior habeatur, propria manu subscripsimus.] Vnde in Synodo Confluentina ita legitur: *Volumus, vt Ecclesiæ, & casa Dei, & Episcopi, & Dei homines, clerici, & monachi, & nonnæ talem mundeburdem, & honorem habeant, sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt.* Reges autem huiusmodi aduocatiam, seu custodiam in Ecclesiis, & monasteriis habebant, aut quia ea construxerant, vel quia priuati fundatores, vt ipsa monasteria in tuto essent, aduocatiæ, & tutelæ Principum ipsorum passim commendabant. Concilium Meldense *can.* 41. ibi: *Prouidendum est Regiæ maiestati, vt monasteria, quæ ab hominibus Deum timentibus in sua proprietate constructa, prædecessores illius causâ defensionis, & mundeburdi susceperunt*, &c. Synodus Ticinensis *can.* 16. ibi: *Suggerendum est Beatissimis Imperatoribus, quia hi, qui monasteria, & xenodochia sub defensione sacri palatij posuerunt, ideo fecisse probantur, quòd à nullo meliùs quàm à summis potestatibus protegenda crediderint.* Sic Vvifredus Comes Bituricensis, & Oda eius coniux fundatores monasterij Stradensis, Pipini Regis tuitioni id credidisse celebrantur ab auctore vitæ Sancti Genulfi *lib.* 2. *cap.* 8. his verbis: *Quibus vt se tempus obtulit opportunum, continuò de rebus eidem loco delegandis testamentum faciunt, Dominique Pipini Regis adeuntes præsentiam, vota suggerunt, & locum sibi rebus decretis per testamentum eius potestati committunt, vt ipsius auctoritate, atque Francorum deinceps Regum prouidentiâ tueretur.* Sic eidem Pipino Regi monasterium sancti Galli, *cap.* 1. securitatis gratiâ tradidit Vvaltramus Comes, Ratpertus monachus: *Postea verò tempore procedente, atque statu monasterij in meliùs proficiente, præfatus Vvaltramus eundem Abbatem Othmarum Pipino Regi præsentauit, ipsique Regi monasterium, quod adhuc hæreditario iure in sua tenebat potestate, cum ipso pariter Abbate contradidit; eâ videlicet causâ, vt ipse Abbas, eiusque successores idem monasterium Regiâ auctoritate retinentes, nullius deinde violentiâ premerentur, sed tantummodo Regum iussionibus obedirent.*

dirent. Nonnunquam etiam aduocatia Regia inde prognata, quòd ipsæ Ecclesiæ, vel monasteria vltrò se Regibus in tutelam dederunt, vt Carolo Magno Laurishamense monasterium. Chronicon Laurishamense anno Christi 776. *Gundelandus igitur Abbas in iuris sui quieta possessione, tum dictante iustitiâ, tum Regiâ auctoritate confirmatus, Laurishamense monasterium cum omnibus ad illud pertinentibus in manus, & mundeburdem gloriosi Regis Caroli tradidit, quatenus priuilegiis insigniretur Regalibus.* Ecclesiarum autem hæc aduocatia adeo Coronæ Regiæ inhæret, vt Cathedralium, vel aliarum Regiæ fundationis patrocinium cum vniuersitate, id est concessione Ducatus, vel Comitatus, in quibus Episcopatus, vel Regales Abbatiæ positæ erant, non transirent in alium. Hinc concessâ Neustriâ Hugoni Abbati, seu Carolo Simplici ante irruptionē Normannorum, non venêre Episcopatus. Chron. Andegauense: *Iste itaque tractus, cùm & datus esset ad integrum cum Ciuitatibus, & Comitatibus, & Abbatiis, Castellisque, præter Episcopatus solos, qui in Regia Domini cura retenti sunt.* Eodem iure aduocatiam Ecclesiarum Burgundiæ armata manu vindicauit Philippus Augustus aduersùs Hugonem Ducem Burgundiæ. Rigordius. Igitur Reges Francorum prædictas Ecclesias in sua libertate semper custodire cupientes, quibuscunque Principibus terras custodiendas tradidissent; tamen Ecclesias sub potestate sua, & protectione retinere decreuerunt, ne Principes, quibus terra custodienda à Regibus delegabatur, Ecclesias, vel clericos ibidem Domino seruientes aliquibus angariis, taleis, vel aliis exactionibus grauare præsumerent. Varia exempla Imperatorum, Regumque, qui aduocatias Ecclesiæ susceperunt, referunt Andreas Quercetanus *in histor. genealog. familiæ à Betuna, lib. 1. cap. 3.* Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 6. cap. 6. artic. 9.* M. Magerus *de aduocat. armat. cap. 2.* Ioannes Dartis *ad Decret. in 76. dist.* Theophilus Raynaudus *tom. 12. tract. mala è bonis Eccles. lib. 2. sect. 1. fol. 131.*

2. Hæc de supremis Principibus aduocatis Ecclesiarum sufficiant, vt ad Duces, Comites, & alios inferiores aduocatos Ecclesiarum perueniamus. Sciendum enim est, laborante Africana Ecclesia Donatistarum, aliorumque, quibus scatebat, hæreticorum tyrannide, rerum sacrarum, & priuatarum direptione, nefariisque cædibus, tum sacerdotum, tum laïcorum, ad petitionem PP. Synodi Carthag. 5. beneficio Principum in singulis Africanis Ecclesiis institutos fuisse defensores, vt hæreticorum sæuitiam manu militari compescerent, & quieti Ecclesiarum consulerent. Hac de re sancitus fuit canon 12. in eodem Concilio, qui refertur à Gratiano *in cap. ab Imperatoribus 23. q. 3.* notarunt Balsamon & Zonaras *in can. 78. 81. & 100. Synodi Carthag.* Defensores hi diu permansere in Ecclesiis Africanis, vt constat ex Possidio *in vita D. Augustini, cap. 12.* De qua re, inquit, ne pacis Ecclesiæ ampliùs impediretur profectus, defensor Ecclesiæ inter leges non siluit. Cassiodor. *lib. 2. var. cap. 30. & lib. 3. cap. 45. & lib. 9. epist. 15.* Nec-non Ecclesiæ Cismarinæ defensorum tutelam sibi adsciuerunt, inermem Episcoporum auctoritatem imparem expertæ aduersùs Potentiorum iniurias. Vrbanus II. apud Gratianum *in cap. Saluator, 1. q. 3.* In Gallia, & Germania maximæ Ecclesiæ ob opum pinguiorem censum, & Dynastarum frequentiam deprædationi obuiæ, defensores, siue aduocatos susceperunt. Concilium Magunt. *can. 50.* sub Carolo Magno: *Omnibus igitur Episcopis, Abbatibus, cunctoque Clero continuò præcipimus Vicedominos, Præpositos, Aduocatos, siue Defensores bonos habere.* Votis PP. annuit Carolus Magnus *lib. 5. Capitul. cap. 31. & lib. 7. cap. 33. & lib. 3. cap. 62.* & legem dedit de aduocatis, & defensoribus Ecclesiarum à Principe postulatis, ibi: *Defensores Ecclesiarum aduersùs potentias sæcularium, vel diuitum ab Imperatore sunt poscendi.* Exinde ab Episcopis, & Abbatibus nobiliores Comites lecti, & à Principe postulati fuerunt in Aduocatos, & defensores. Trithemius Abbas *in chron. Hirsaugiensi* ita ait: *Sin autem aptum, & vtilem aduocatum vndecunque, si placuerit, eligant: hic denique Abbate petente à Rege incipiat bannum legitimum,* &c. Idem in eodem anno Christi 1199. ex priuilegio Vrbani II. *Aduocatum autem Imperatorem Romanorum, qui & noster aduocatus est, præficimus; propter multiplices tamen eius curas, & dispositiones liceat Abbati, & fratribus de familia de Calune eligere, si idoneus inuentus fuerit, &c. Sin autem aliàs vndecunque libere liceat alium eligere, qui etiam aduocatus in præsentiam Abbatis, & fratrum iuret in sacramento cum familiaribus suis, quod contra priuilegia Ecclesiæ non veniat. Hic adductus in præsentiam Domini Imperatoris simili modo confirmet.* Eandem ob rationem etiam Ecclesiæ Cathedrales alium ab Imperatore acceperunt aduocatum, vel potiùs subaduocatum, vt de Ratisbonensi Ecclesia refert Otho Frising. *lib. 1. de gestis Friderici, cap. 58. Mortuus tunc fuit in Comitatu Regis vir clarissimus Fridericus Ratisponensis Ecclesiæ aduocatus.* Quin etiam Imperatores ipsi aduocatiam Episcopatuum in beneficium dederunt Ducibus, aut Comitibus, vt Fridericus I. Bertholfo Duci Zeringiæ, vt refert auctor supplementi Frisingensis *cap. 21.* his verbis: *Regnum Burgundiæ cum Archisolio Arelatensi, quod Duces de Zeringen. quamuis sine fructu, tantùm honore nominis, iure beneficij ab Imperio iamdiu tenuerunt, à Bertholfo Duce extorsit, præstitis sibi trium Episcopatuum aduocatia cum inuestitura regalium, scilicet Lausanensis, Genuensis, Sedunensis.* De his aduocatis, siue castaldis, aut defensoribus agitur *in cap. generali, de elect. cap. in quibusdam, de pœnis, l. 38. C. Theodos. de Episc. & cleric.* vbi Gothofr. Legibus Longobard. *tit. 10. cap. 1.* ibi: *cum Pontificibus, Abbatibus vel Custodibus Ecclesiarum.* Et de his plura adduxerunt P. Gregorius *lib. 2. partit. tit. 9. cap. 5.* Suarez *de relig. tom. 1. lib. 1. de simon. cap. 28.* Lambertin. *de iurepatron. lib. 2. p. 2. artic. 3. q. 4.* Cæsar *de Eccles. hierarch. q. 2. proœmiali, num. 14.* Cironius *in parat. ad hunc tit.* Bosquetus *in notis ad Innocentium III. lib. 2. epist. 122.* Altesserra *de Ducibus cap. 6. per totum.* Cuiacius *in lib. 5. feud. fol. 934.* Bignonius *in notis ad Marculf. fol. 588.* Kochier *de aduocatiis lib. 1. q. 7.* Zypæus *ad hunc tit. respons. 1.* Burgundius *ad consuet. Flandr. tract. 8.* Lindembrog. *in Glossario, verbo Aduocatus.* Solorzanus *tom. 2. lib. 2. cap. 1. num. 40.*

Deinde vt officium ipsorum aduocatorum, munia, honores, & iura agnoscamus, sciendum est, Regiæ aduocatiæ proprium fuisse, quod Ecclesiarum, quæ illâ fruerentur, causæ referebantur ad Palatium Principis, vt ex Marculfi formula, & Synodo Ticinensi suprà relatis constar. 3.
Quare causam de rebus monasterij Laurishamensis

mensis aduersùs Eymericum Comitem, deductam fuisse ad audientiam Caroli refertur in chron. Laurishamensi. *Eymericus Comes filius Cancronis, mortuis patre & auia, cernens præfatum locum ex paruo & modico ad tantam rerum, & famæ prouectum eminentiam, nitebatur eum sibi proprietatis titulo vendicare; cuius rei actione ad palatium delatâ, & allegatione vtriusque partis auditâ, iuxta legem Francorum definitum est, Gundelandum Abbatem iure possidere, quod sibi fuerat à fratre sine contradictione collatum.* Erat etiam aliud huius aduocatiæ argumentum, quòd Ecclesiarum causæ etiam apud Comites priores audiebantur, & in eleemosyna Regis, id est sine sportulis. Concil. Vernense *can. 23. Vt Comites, vel Iudices ad eorum placita, primò viduarum, orphanorum, vel Ecclesiarum causas audiant, & definiant in eleemosyna Domini Regis, & postea alias causas cùm iustitia rationabiliter iudicent.* Singulare etiam fuit huiusmodi Ecclesiarum ius, ne res earum alienari possent sine consensu Regio. Concil. Matiscon. *can.* 4. apud Burchardum *lib. 3. Decreti, cap.* 172. ibi: *à Synodo Decretum est, & Imperialis auctoritas denuntiat, ne commutationes rerum, vel mancipiorum Ecclesiasticorum qualibet persona sine licentia, & consensu Regio præsumat facere.* Synodus Suession. *can.* 11. ibi: *Ne commutationes rerum, vel mancipiorum quilibet Prælatus earundem rerum ecclesiasticarum sine licentia, vel consensu nostro facere præsumat.* Vnde Flodoardus *lib. 1. histor. Rhemens.* refert, quod Iuo Rhemensis Antistes nonnullas res Ecclesiæ commutauit, sed impetrato rescripto Ludouici Pij, ibi: *Sed & imperialia super eisdem commutationibus præcepta obtinuit.* Altesserra *lib. 4. differt. cap.* 14.

6. Vt ad officium aduocatorum perueniamus, sciendum est, horum aduocatorum muneris fuisse res Ecclesiæ curare, tueri, in iure defendere, & vsurpatas à prædonibus vindicare. Concil. Mogunt. sub Carolo, *can.* 22. ibi: *Vt monachi ad sæcularia placita nullatenus veniant, &c. nec ipse Abbas sine consilio Episcopi sui, & cùm necessitas exigit, tunc per iussionem & consilium Episcopi illuc vadat; nequaquam tamen contentiones, aut lites aliquas ibi mouere præsumat; sed quicquid quærendum, vel etiam respondendum sit, per aduocatos suos hoc faciat.* Adreualdus *lib. 1. de miracul. S. Benedicti, cap.* 26. de prædiis monasterij Floriacensis sitis in pago Aquitaniæ ita ait: *Aduocatus verò vnà cum Rapanario monacho, ad locum cessionis terræ iuxta morem legis adueniens* (lege enim Romana, qua ab antiquo vtitur Aquitania, vindicatio fiebat in rem præsentem, *l. 1. §. 1. ff. si quis ius dicenti, l. non aliàs, §. sed si postulatur, ff. de indic.*) *prædictam vineam ad ius S. Benedicti sua auctoritate reuocare nitebatur.* Flodoardus *lib. 3. histor. Rhemens. cap.* 10. de Hincmaro ait: *Res quoque nonnullas, iuraque Ecclesiæ, ac mancipia legibus per aduocatos euindicata recepisse reperitur.* Ekkoardus de casibus monast. Sancti Galli, ibi: *Inuadit loca lege Alemanica cum Aduocato Episcopus, vti ius erat, homines fisci iuramentis sancto Othmaro vindicantes.* Quare tabulæ, & gesta inscribebantur Abbatis nomine, addito fratrum, & aduocati consensu. S. Bernardus *epist.* 129. ad Episcopum Hostiensem, & alios pro Abbate Latiniacensi ita scribit: *Iam de terris, & bonis Ecclesiæ quasi distractis, & alienatis, & datis ab eo cognatis suis, coram venerabilibus Episcopis Suessionensi, & Altissiodorensi, Comiteque Theodebaldo, aduocato vtique monasterij, satis responsum est & adhuc respondetur, sic illum dedisse suis, quomodo alienis, idest ad eundem censum, vel consuetudinem.* Idem *epist.* 184. *ad Eugenium Pontif.* ibi: *Vetuniensis Decanus voluntate Episcopi, & assensu aduocati bonam rem pro Ecclesia sua in Ecclesia eadem constituit; bonum est, vt vestra auctoritate firmetur.* Item donationum piarum acceptatio penes aduocatum erat. Ekkoardus de Conrado Imperatore *lib. 4. epist.* 43. ita ait: *Ille verò quicquid inibi regij fisci erat, totum in manum aduocati super aram eius* (Sancti Galli) *tradiderat, & sigilla suo roborauerat.* Denique statum Ecclesiæ tuentur Aduocati. Petrus Cluniac. ad Gaufredum Carnot. Episc. ibi: *Dixit enim Ecclesiam Castriduni, quam Cluniacensis olim possedisse dicebatur, à Canonicis eiusdem Ecclesiæ, ab Aduocato Ecclesiæ Vicecomite Vindocinensi, ab omnibus tandem, qui aliquid iuris in ea se habere dicebant, tam precibus, quam vi iustitiæ extorsisse, & vestræ Cluniacensi Ecclesiæ, cuius iuris fuerat, reddidisse.*

Et cùm in initio pro pietate Magnatum talis aduocatia esset merè gratuita, nullis locis vel sacris facultatibus in compensationem datis, vt constat ex Molano *lib. 2. de Canon. cap.* 4. postea ea defensio facta est protectori quæstuosa, vt monstrant exempla quæ collegit Rouerius *in illustr. monasterij Reomaensis not.* 164. Pro prædictis ergo obsequiis, & officiis adscripta fuerunt certa stipendia advocatis, vt refert Tritem. *in chron. Irsaug.* vbi de aduocato monasterij Irsaugensis ita ait: *Nullum autem seruitium aliud ius, aut beneficium sibi pro hoc concedere cognoscat, nisi tertium bannum, & consuetudinariam iustitiam, & legem, quam cæteri aduocati in aliis liberis monasteriis habent, super furis proteruiam, & censuales, & cætera talia, & in illis trium placitorum diebus, in vnoquoque vnum maltum de frumento, & vnum friscingum, & vnum sitlum de vino, & cætera ad hæc pertinentia.* Idem Trithemius *in chron. Spanh.* anno Christi 1325. ibi: *Denique ad petitionem præfati Comitis Ioannes Vuillicho Abbas prædictum filium eius aduocatum suum in villa monasterij, quæ Annen. dicitur, constituit, qui duodecim maldra auenæ, & totidem pullos ab incolis eiusdem villæ dandi singulis annis pro feudo assignauit.* Sæpiùs eisdem aduocatis dabantur in beneficium certa prædia Ecclesiæ, quæ inde aduocatiæ dicta fuere. Valdricus Nouiomensis *in chron. Camerac. lib. 2. cap.* 98. ibi: *Sub hac etiam specie ipse Heriuardus aduocatias aliquantarum villarum quasi pro defensione præsumpsit: sed plusquam inimicus prædo assiduis exactionibus deuastauit.* Conradus de Fauaria *de casibus monasterij Sancti Galli, cap.* 8. ibi: *Cùm aduocatiæ, aliaque quamplurima feuda nostra cessissent iurisdictioni.* Abbas Vrspergensis *in Friderico I.* ibi: *Recipiendo nihilominus in Ecclesiis Ducatus marchias, comitatus, aduocatias, monetas, telonea, cæterorumque regalium, quæ possident, sumant.* Et Regibus etiam dona annua pro aduocatia mittebantur, vt refert Ratpertus *de casibus monast. S. Galli, cap.* 8. ibi: *Præterea Rex piissimus Ludouicus in eadem charta conscribi iussit regia dona, sibimetipsi secundum consuetudinem aliorum monasteriorum pro securitate prædictorum quotannis ventura, id est duos cauallos, & duo scuta cum lanceis.* Et quidem melioribus sæculis gratuitam aduocatiam Ecclesiis Regis impenderunt, sed posterioribus eius nomine annonas Ecclesiis imponere non dubitarunt, vt prodit Abbas Vrspergensis vbi suprà, *pagina* 311. ibi: *Narratur quod olim præsidente Grimone Canonici Vrsperg. elegerunt sibi*

in Rectorem quendam de fratribus suis hominem nullius intelligentia, aut valentia, adeo hebetis eloquentia, vt nec verbum de ore ipsius, nisi cum difficultate posset intelligi: cúmque talis Prælatus coram inclyta recordationis Imperatore Friderico comparuisset, ipse cum tota Curia sua spreuit eundem, odioque sui nobili viro Degenhardo de Helystein procuratori suo per omnia regalia prædia Sueuiæ iniunxit, quatenus personaliter accederet ad Ecclesiam Vrspergensem, & de voluntate fratrum in prædiis ipsorum censum, extra Abbatiam, & Grangias, imponeret annuum, qui sibi pro aduocatia, & defensione solueretur, vt videlicet quilibet mansus rusticanorum prædiorum solueret maltare vnum auenæ, vt officiales sui equis ipsorum ex hoc haberent annonam, & ipsa Ecclesia sine præiudicio omnis grauaminis Imperialem haberet defensionem. Immò aliquando pecuniarium subsidium ab ipsis Ecclesiis petebant, vt refert Guillel. Brito *lib. 1. Philip.*

Tempore cuiusdam guerræ Rex prodigus æris,
Cùm res exigeret numerari stipendia multis,
Clerum Rhemensem petiit, scriptoque rogauit,
Vt sibi subsidium ferret, quo gratior illi
Adstantes vellet sumptus impendere gratis,
Vt solet Ecclesia Patronos sæpe iuuare.

Et labente disciplina, res eò prorupit, vt ab Ecclesiis aduocati, tanquam à propriis rusticis, & colonis crebriores annonas, & census passim extorquerent. Vrspergens. *in Philip. Cæsar.* ibi: *Nomine aduocatiæ monachorum fundis annuum tributum indixit:* atque ita talis aduocatia degenerauit in prædationem, vt constat ex Adreualdo *lib. 1. de miraculis S. Benedicti, cap. 24.* Anonymo ei subiuncto *lib. 4. cap. 6.* & aliis, quos dinumerauit M. Magerius *de aduocat. armat. cap. 1. à num. 199.* & Cochier *in vindiciis libert. eccles. part. 2. cap. 6. à num. 9. & cap. 8.* quibus modum imposuerunt Eugenius II. in Synodo Rhemensi celebrata anno 824. *can. 5.* ibi: *Auctoritate Apostolicâ prohibemus, vt nullus aduocatus, præter ius, & beneficium antiquitus aliquid sibi arripere, vel vsurpare præsumat; quod si quis contra hoc attentauerit, christianorum careat sepulturâ.* Et Lucius III. in præsenti, dum prohibet aduocatis, ne quid ab Ecclesiis præter antiquos, & moderatos redditus ab initio institutos exigerent: vnde Innocentius III. *lib. 2. regestr. 14. epist. 123.* increpat Comitem Niuernensem, quòd nimis grauaret monasterium Verreliacense, his verbis: [Abbas, & conuentus Verreliac. suâ nobis insinuatione monstrarunt, quod cùm nobilis vir Comes Niuernen. ab eorum monasterio pro ipsius custodia duas procurationes, in Pascha videlicet, & festo Beatæ Mariæ Magdalenæ exigeret annuatim, & in receptione ipsarum ipsum monasterium enormiter aggrauaret, maximà militum, & seruientum multitudine constipatus: iidem mille quingentas marchas argenti super procurationibus illis ei tali conditione mutuò concesserunt, vt in vnaquaque prædictarum solennitatum, si Verreliacum accederet, quinquaginta libris Altissiodoren. monetæ pro moderata esset procuratione contentus, nec plus pro illa posset exigere, donec ipsi monasterio redderet prætaxatam pecuniæ quantitatem. Verùm nunc, sicut dicitur, vt dictum possit monasterium in præfatis procurationibus aggrauare, terræ suæ quæstam indixit pro eadem pecunia persoluenda. Cùm igitur ius suum in iniuriam conuertere non debeat idem Comes, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatenus si forsitan sæpedictum monasterium per immoderatam procurationem grauare voluerit, vos ipsius immoderantiam, gratiâ, odio, & timore postpositis, redigatis ad iustum, sublato appellationis obstaculo, moderamen, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postpositâ compescendo.] Vbi Innocentius dixit quæstam quasi per vicos quæsitam, quia à singulis vicatim collecta illa exigebatur, vt exponit Bosquetus *in notis ad ipsam epist. 123.*

8. Tandem sciendum est, ipsos Patronos Ecclesiarum plerunque appellari aduocatos, vt *in cap. sequenti,* & suprà *in cap. quia clerici:* tum quia ipsi etiam defendebant Ecclesiam; tum quia plerunque ipsi patroni suæ potestatis fiduciam non habentes, aduocatiam ipsarum Ecclesiarum ab ipsis Imperatoribus, seu Regibus obtinebant: ex Auberto Mireo probat Bosquetus *in not. ad dictam epistolam 122.* & ita patronus, qui iure ordinario aduocatus natus ratione iurispatronatus erat, efficiebatur aduocatus datus propter aduocatiam à Principe impetratam. Præsentem autem textum accipio de aduocatis datis, textus verò *in d. c. quia clerici, & in c. sequenti,* de aduocatis natis, idest fundatoribus ipsarum Ecclesiarum, inter quos, & datos illud versatur discrimen, quòd aduocatia data personalis est, nec ad hæredes transit; aduocatia verò nata cum ipso iurepatronatus ad hæredes transit, iuxta suprà tradita *in cap. 1. hoc tit.*

CAPVT XXIV.

Idem [a] *Noruuicensi Episcopo.*

CVm autem [b] aduocatus clericum vnum idoneum Episcopo præsentauerit, & postulauerit postmodùm, eo non refutato, alium æquè idoneum in eadem Ecclesia admitti, quis eorum alteri præferatur, in iudicio Episcopi credimus relinquendum, [c] si laicus fuerit, cui ius competit præsentandi. Verùm si collegium, vel religiosa [d] persona præsentationem haberet, qui prior est tempore, potior iure meritò videtur.

NOTÆ.

1. [a] NOruuicensi.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. final.* vbi additur *pars capitis tua nos*; vnde cognoscitur in hoc textu referri partem textus *in cap. tua nos 11. de iureiurand.* vbi præsentem inscriptionem exposui.

[b] *Aduocatus.*] Idest patronus, vt proximo commentario dixi.

Laicus

2. c *Laicus fuerit.*] Qui variè potest, & ita vnum post alium, præsentare, vt probaui suprà *in cap. 5.*

d *Ecclesiastica persona.*] Quæ variare non potest, & ita prima præsentatio posterior est, vt *in dict. cap. 5.* probaui. 3.

CAPVT XXV.

a Clemens III.

NObis fuit, &c. Præterea quæsiuisti à nobis, si aliquis efficiatur solâ Ecclesiæ constructione patronus, vel si ad electionem Plebani sit cum clericis admittendus, seu ab ipsa repellendus omnino, tametsi de longa consuetudine allegauerit se electioni interesse debere. In huiusmodi siquidem tale damus responsum. Quod si quis Ecclesiam cum assensu b diœcesani Episcopi construxerit, ex eo c iuspatronatus acquirit. Cæterùm in conuentuali Ecclesia non electioni plebani faciendæ, sed iam factæ honestiùs patroni postulatur d assensus, nisi patronatus aliter de sua iurisdictione obtineat, vt partes suas debeat interponere electioni tractandæ. Secus tamen est in capella, in qua vnus presbyter instituendus à patrono quandoque eligitur, & pro institutione habenda loci Episcopo e præsentatur. Pro fundatione quoque ipsi honor f processionis fundatori seruatur: & si ad inopiam vergit, ab Ecclesia illi modestè g succurritur, sicut in sacris canonibus est constitutum.

NOTÆ.

1. a CLemens III.] In secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* vbi reperitur textus hic, legitur *Alex. III.* sed malè; nam prior pars huius textus, quæ reperitur *in cap. nobis fuit, de simonia,* tribuitur Cœlestino III. & ita dubium tantùm est, an Clemens, vel Cœlestinus III. sit huius textus auctor? & credo Clementem III. esse; cui tamen Prælato rescribat, non constat: nec audiendus est Ioan. Camus *in tabul. Cebet. Thebani,* qui vult textum hunc esse Clementis I. vt iam eum reprehendens notauit Turturetus *in sacel. sacr. cap. 1. num. 10.*

2. b *Diœcesani.*] Non enim licet Ecclesiam construere sine Episcopi proprij licentia. Concil. Chalcedon. *can. 4.* vbi cauetur, nullam Ecclesiam sine consensu diœcesani construi debere: vnde deducta est nouella 118. Iustinani, *cap. nemo, de consecr. dist. 1.* ibi: *Nemo Ecclesiam ædificet antequam Episcopus ciuitatis veniat, & ibidem crucem figat, & atrium designet.* Concil. Vvormat. ibi: *Quicunque voluerit in sua proprietate Ecclesiam ædificare, & consensum, & voluntatem Episcopi habuerit, in cuius parochia licitum sit.* Probat Bosquetus *ad Innoc. III. lib. 3. regestr. 15. epist. 7.* & infrà dicemus *in cap. 1. de consecr. Eccles.* immò & apud Gentiles, si statua ponenda erat in alieno territorio, desiderabatur licentia municipij, seu loci vbi erigebatur, vt notauit, & duabus veteribus inscriptionibus probauit Ambrosius à Morales *in antiquit. Hisp. fol. 30.* Vt ergo iuspatronatus acquiratur ex constructione Ecclesiæ, necessarius est consensus Episcopi, *cap. piæ mentis, cap. considerandum 16. quæst. 7.* licèt nihil intersit, quod postea superueniat. Selua *de benef. 1. p. quæst. 6.* Corras. *eodem tract. 4. p. cap. vltim. num. 25.* & in dubio præsumi interuenisse, probat Valensis *de beneficiis lib. 1. tit. 4. num. 18.*

3. c *Patronatus.*] Tribus modis iuspatronatus in Ecclesia acquiritur, constructione videlicet, dotatione, vel loci concessione, iuxta versum illum vulgarem:

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

Quibus munificentiæ modis iuspatronatus acquiritur, & patronus fit quasi Dominus, vocaturque Dominus *in cap. Abbatem 18. quæst. 2. l. 1. C. de colonis Thracens. lib. 11. l. vnic. C. ne colonus inscio Domino, eod. lib.* Et licet non desint, qui docuerunt, ad acquirendum iuspatronatus tria illa copulatiuè desiderari, scilicet fundi donationem, constructionem, & dotem, vt tenuerunt Rochus à Curte *de iurepatron. in princip. num. 3. & verbo Ecclesia, quæst. 2.* Gregorius Lopez *in l. 1. gloss. 3. tit. 15. p. 1.* Moneta *de commut. vltimar. volunt. cap. 10. num. 102.* Garcia *de benef. p. 5. cap. 9. num. 44.* tamen contraria sententia verior est, videlicet ex sola constructione, vel dotatione, aut soli concessione acquiri iuspatronatus, vt pluribus relatis docent Barbosa *lib. 3. iur. Eccles. cap. 12. num. 61.* Canisius *in cap. 3. hoc tit.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4.* Nec contrarium probat Concil. Trident. *sess. 25. de refor. cap. 9.* vbi aiunt PP. iuspatronatus acquiri fundatione, & dotatione Ecclesiæ; quia non ideo excludunt iuspatronatus, quod acquiritur ex constructione; sed potiùs illud comprehendunt sub verbo *fundatione*, vt probatur ex ipso Concilio *sess. 14. cap. 12.* Primo ergo modo acquiritur iuspatronatus constructione, siue quis Ecclesiam in proprio solo suis sumptibus ædificet, *cap. Abbatem 18. quæst. 2.* siue in alieno fundo, aut si Ecclesiam penitus dirutam reædificauerit, *cap. piæ mentis, cap. filiis 16. quæst. 7. cap. monasterium 16. quæst. 2, cap. 1. hoc tit. in 5. compil.* vbi Honorius III. Mariæ Imperatrici Constantin. ita rescribit: [Audito per te, ac alios fide dignos, quod monasterium Pacinaciense Græcarum monialium tunc destructum, Domini diœcesani accedente consensu, de propriis bonis reædificaueris, & dotaueris, ac moniales easdem Ecclesiæ Romanæ, cui nullam exhibebant obedientiam, feceris obedire: tuis nos supplicationibus inclinati, auctoritate præsentium mandamus, vt super iurepatronatus ipsius monasterij nemo te audeat temerè molestare.] Hoc tamen secundo casu, si alius iam erat patronus, amittit iuspatronatus, quia Ecclesia reædificata noua Ecclesia est,

est, nec in ea seruatur pristinum ius, argumento legis *qui res, §. arcam, ff. de solut.* Barbosa *d.cap.* 12. *num.* 51. Secundò acquiritur iuspatronatus, si ad Ecclesiæ constructionem fundus donetur, cuius plenum dominiũ in Ecclesiam transferatur, *d.cap. Abbatem, d. cap. piæ mentis.* Per dotationem tandem acquiritur iuspatronatus, si ministris Ecclesiæ, & eius luminaribus congrua dos constituatur, *d.cap. filiis*: ex simplici verò donatione, vel legato, nisi fiat pro dote tacitè, vel expresè, non acquiritur iuspatronatus, quia simpliciter legans, vel donans, potiùs benefactor, quàm dotator dicitur: ius autem patronatus non benefactori, sed datori tribuitur *in d. cap. filiis*, vt docent Barbosa *vbi suprà, num.*50. Valentis *d.tit.*4. *num.*18. qui agit de præscriptione, & priuilegio, & quomodo illis acquiratur iuspatronatus: & licèt aliqui voluerint, fundationis, dotationis, aut constructionis tempore interponi debere cautionem de reseruando iurepatronatus, vt aliquo ex illis modis acquisitum censeatur, argumento textus *in cap. significauit* 46. *de testibus*, verius tamen est, ad præsumendam huiusmodi reseruationem satis esse, si consensus Episcopi Diœcesani probetur, quasi qui eum antequam vllas expensas faceret, necessarium putauit, eo ipso cogitasse de nomine, & honore patronatus videatur, vt decisum fuisse in sacra Rota refertur *decis.*5. *de iurepatronatus*, in antiquis.

4\. Et rectè ex hac munificentia constructionis, fundationis, seu dotationis Ecclesiæ in remunerationem iuspatronatus conceditur; nam eadem ferè ratione olim obtinuit, vt qui certamina ad ciuitatis, vel municipij decus, & oblectamentum instituerent, sibi, hæredibusque possent illud ius excipere, vt ludis præessent tanquam agonothetæ, cuius rei vestigiũ extat *in l. annuam, l. liberto*, 21. §. 3. *ff. de annuis legat. in l. Septitia, ff. de pollicit.* Moris etiam fuit, si quis statuam in templo poneret, aut in foro collocaret, opusve publicum faceret, nomen donantis ibi inscribi, *l. Titia* 38. §. *final. ff. de auro & argent. l.*2. *& vlt. ff. de operib. publicis, Nouel.* 67. *Iustin.* Cicero 6. *in Verrem, Tacitus lib.*3. *annal.* Suetonius *in Galba*, *cap.* 2. & si priuatus in opere publico, quod publicâ pecuniâ factum erat, aliquam de suo addidisset summam, licebat ei titulum nominis, & inscriptionem adiicere, *l. vlt.* §. 1. *ff. de oper. public.* quod demonstrant innumeræ antiquæ inscriptiones apud Brissoniũ *lib.*8. *de form. pag.*728. Grutherum *fol.*33. & 128. & qui nouam ædem, vel restitutam dedicassent, nomina corũ in illius fronte inscribebantur, vt hac immortalis memoriæ gloriâ homines ad templorũ dedicationem allicerentur. Testis est Arnobius *lib.*6. *aduers. Gentes*, ibi: *Templa*, inquit, *quæ illis, sunt aurea, & sublimibus elata fastigiis, auctorum inscriptionibus comprobantur.* Illustrat Brissonius *lib.*8. *de formul. pag.*728. Inde etiam PP. Ecclesiæ Hispaniæ, vt fideles ad Ecclesiarum constructionem allicerent, iusserunt eorum nomina in eminentiori Ecclesiæ loco figi, & æternæ saluti eorum consulentes, voluerũt, vt si fundatores superstites essent, eorum nomina ante altare tempore Missæ recitarentur, & pro eis oraretur: quod si iam decessissent, cum nominibus defunctorũ suo ordine recitarentur, *can.*19. *Concil. Emerit.* ibi: *Eorum nomina, à quibus Ecclesias constat esse constructas, vel quid iis Sanctis videntur, aut visi sunt contulisse, si viuentes in corpore sunt, ante altare recitarentur tempore Missæ: quod si defuncti, cum fidelibus recitentur suo ordine.* Rectè ergo Ecclesia iuspatronatus constructoribus, & dotatoribus cõcessit, vt hoc præmio fideles inuitati Ecclesiarũ constructionum, & reædificationem curarét.

[d] *Assensus.*] De quo exaudiendi sunt textus *in cap. Abbatem, el* 2. 18. *q.* 2. ibi: *In monasterio illum volumus ordinari Abbatem, quem sibi de sua congregatione, & monachorum electio, & possessionis Dominus poposcerit ordinari.* Et *cap. decernimus* 19. *q.*7. *cap. principali*, 63. *dist.* Notaui *in cap. Massana, cap. sacrosancta, de elect.* nisi aliter in ipsa fundatione cautum fuerit, videlicet vt præsentatio ad patronum spectet, vt in monasterio Augustodunensi, quo à Brunichilde Regina constructo, ius eligendi Abbatem Regi datum fuit, *cap. hinc est etiam* 16. *q.* 1. *cap.* 1 *de re iudic. in* 3. *collect.* Innocent. III *lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 21. ibi: *Tertia verò pars integra persoluatur Ecclesia construenda, quam idem Marchio competenter dotauit, vt in ea duodecim Canonici commodè possint cum suo Præposito deseruire, qui pro tempore canonicè debeat præsentari per eum, ac successores ipsius.* Notarunt Bosquetus *ibi*, Altesserra *de Ducibus, & Comitibus, cap.*9. Cuius autem licentia tunc desideretur, latè exponunt Tamburin. *de iure Abbat. tom.*2. *disp.*7. *quæst.*1. *&* 2. Barbosa *de potest. Episc. p.*1 *tit.*1. *cap.*3. 5.

[e] *Præsentatur.*] Quem iurispatronatus effectum exposui *in cap.*4. *hoc tit.*

[f] *Honor processionis.*] Consonant textus *in cap. præmentis*, ibi: *Præter processionis aditum, qui omni Christiano debetur, nihil idem ibi proprij iuris habiturus.* Et *cap. frigentium*, ibi: *Vt nihil fundator ex hac basilica nouerit vendicandũ, nisi processionis aditum, qui Christianis omnibus in commune debetur*, 16. *q.*7. D. Gregorius *lib.*12. *epist.* 10. *Enunciaturus ex more nihil illic conditori iuris alterius iam deberi, nisi processionis gratiam, quæ Christianis omnibus in commune debetur.* Quæ verba difficilia valde sunt; nam quid speciale per honorem processionis concedunt PP. Patrono? siquidem aiunt expressè, omnibus fidelibus hoc ius patronis commune esse. Glossa *in dicto cap. præmentis, verbo processionis*, ea verba accipit, & exponit processionis aditum pro iure præsentandi presbyteros, quia Patroni habent ius præsentandi clericos, vt ab Episcopis instituãtur. Sed hæc Glossæ sententia refellitur tum ex suprà adductis *in cap.*4. vbi probaui, temporibus Gelasij, illius textus auctoris adhuc patronis factam non fuisse gratiam præsentandi presbyteros ad Ecclesias, in quibus iuspatronatus habebant: tum quia aditũ illum processionis omnibus Christianis esse communem, fatetur Pontifex: igitur non de hoc iure speciali patrono competenti loquitur. Quare eâ sentétiâ omissâ, aliter verba illa exposuit Franc. Hallier. *de sacris elect. sect.* 8. *art.*2. §. 1. supponit enim, processionem sæpius accipi pro prærogatiua honoris; quo in sensu Licinus Rufinus *in l. Imperator, ff. de donat. inter*, Imperatorem Antoninum constituisse refert, vt ad processum viri vxor ei donare possit: & Imperatores *in l. sancimus, C. de Consulibus*, procedendi verbo prærogatiuam exhibendi spectacula dixerunt; vnde dum Gelasius aditum processionis Patrono concedit, exponit Hallerius, id est locum honoratiorem, & sedem in Ecclesia, prærogatiuamque accedendi ad oblationem in altari faciendam, iuxta tradita suprà *in cap.*1. *de vita & honest. cleric.* Vnde cauetur *lib.* 1. *Capitul. Caroli, c.*148. *Vt Episcopi prouideant quem honorem presbyteri pro Ecclesiis suis senioribus tribuant.* Addit etiam Hallier, forsan prærogatiuam illam à Gelasio Patrono concessam in eo

eo consistere, vt obuiam ei ab omnibus fidelibus cùm primùm ipse ad ædem sacram accederet, procederetur; quam prærogatiuam patronos aliquando vendicasse, constat ex eo, quod Theobaldus Comes Carnotensis ad monasterium S. Petri in Valle proficiscens, *Se* (inquit Fulbertus *epist.* 21.) *in monasterium recipi cum processione præmandat.* Inde Episcopum multitudine clericorum stipatum ad Ecclesiam procedere dicitur à B. Augustino *lib.* 22. *de ciuit. Dei, cap.* 8. Sidonio *lib.* 5 *epist.* 17. Sulp. Seuero *dialog.* 2. *cap.* 11. notaui *in cap. auditis, de præscript.* Eandem Hallierij sententiam sequitur Altesserra *de Ducibus, cap.* 17. *ad medium.* Cironius *in parat. Ad hunc tit.* aditum processionis accipit pro accessu ad supplicationem, seu processionem solennem, cui omnes Christiani miscebantur, sed in varios cœtus distributi, vt probatur ex D. Gregorio *lib.* 11. *epist.* 2. *ibi: Erat Litania alia clericorum, alia monachorum, alia virorum, alia fœminarum, alia monialium, alia infantium, & pauperum.* Vnde deducit Cironius, quod cùm Patroni fundatores Ecclesiarum intenderent peculiarem supplicationem, seu Litaniam ab aliis separatam habere, Gelasius eos in Litaniam cæterorum fidelium redegit. Sed neutra ex his expositionibus placet, nam temporibus Gelasij per annos 592. non ita pax Ecclesiæ data erat, vt publicis processionibus, & Litaniis vti liceret, & semper perobscurum est, quod Gelasius affirmat, patrono aditum processionis concedi aliis fidelibus communem, vnde nullum honorabilem gradum, aut honoratiorem sedem, vel grauiorem locum illi concedit; sed id tantùm illi permittit, quod aliis fidelibus communiter conceditur.

7. Quare his sententijs omissis, vt quid in hac perobscura Gelasij epistola sententio, proferam, suppono processionem in ea epistola non accipi pro supplicatione, seu Litania, quam vulgò nos dicimus, *procession*; sed pro collecta, seu synaxi in ipsa Ecclesia facienda; non pro incessu, seu deambulatione extra templum; sed pro accessu ad ipsam Ecclesiam, vt etiam accipitur *in can.* 17. Synodi Laodic. ibi: *In processionibus Psalmos non connectere, id est ex diuersis versibus, & sensibus libri vnum canticum minimè coniungere, sed singulorum Psalmorum ordinabiliter fieri lectionem.* Nam ibi processiones non sunt solennes illæ deambulationes, seu lustrationes, quæ modò fiunt festi alicuius gratiâ, siuepublicæ necessitatis causâ, quas vulgò vocat suplicationes, rogationes, pocessiores; sed conuentus, & cœtus populi in Ecclesia, vt ex græco textu eiusdem Concilij perspicuū est, *quod non oportet connectere Psalmos in cōuentibus.* Vbi vides in illa veteri interpretatione Concilij, processiones esse synaxes, id est cœtus, seu conuentus; quod etiam ex sequentibus liquet: *Sed ad vnumquemque Psalmum interiecto spatio lectionem fieri.* Nam in ipsa Ecclesia, non verò inter eundum, lectiones fiunt. Quare optimè Theodotus Balsamon totum hunc canonem explicat de conuentu Ecclesiastico, in quo diuina officia peraguntur: & ita capiendus est locus epistolæ 81. S. Leonis Papæ ad Dioscorum Episcopum Alexandrinum: *Propter quod remeanti filio Possidonio presbytero hanc ad fraternitatem tuam epistolam dedimus perferendam, qui nostris processionibus, atque ordinationibus frequenter interfuit, & toties ad nos missus, quid in omnibus Apostolica auctoritatis teneremus, agnouit.* In hac enim epistola agitur de Missarum celebratione, & Clericorum ordinatione; & verbum *procedere*, est ad Ecclesiam conuenire, iuxta antiquam loquendi formam S. Agustini *lib.* 22. *de ciuit. Dei, cap.* 8. *Inde ad me curritur, vnde sedebam, iam processurus.* Nempe in Ecclesiam. Vnde paulò pòst subiunxit: *Procedimus ad populum, plena erat Ecclesia.* Ennodius in vita S. Epiphan. Ticinensis. Episcopi: *Procedendum censuit omnibus in quolibet aëris errore maturiùs; ita vt vigiliarum formam lectoribus antecedens ad Ecclesiam præberet Episcopus.* Vbi vides procedere esse ad Ecclesiam ire. Sanct. Hieronymus *epist.* 22. *cap.* 1. ad Eustochium: *Rarus sit egressus in publicum, Martyres tibi quærantur in cubiculo tuo: nunquam causa deerit procedendi, si semper quando necesse est, processura sis.* Redarguit virginem, quòd sæpius, quam par esset, ad templa Martyrum se conferret. In ea enim desiderabat raros excursus; cùm procedendi, ad Ecclesiam videlicet, causa deesse non posset, si quando necesse esset, nempe verbi Dei audiendi, aut Eucharistiæ sumendæ gratiâ, id faceret. De qua processione accipiendus est Tertul. *lib.* 2. *ad vxorem*, in illis verbis: *Si procedendum est, nunquam magis familiæ occupatio obuenit.* Non enim agit ibi de circuitionibus illis, quæ vulgò processiones appellantur, quæ sanè tempore Tertulliani nondum erant in vsu, cùm tunc Christiani in latibulis, & locis occultis sacra peragerent, Paganorum metu: quare Tertul. accipiendus est de processu, seu accessu ad Ecclesiam, iuxta alium locum ipsius Tertul. *de cultu fœminarum*, in illis verbis: *Vobis autem nulla procedendi causa, non tetrica, aut imbecillus aliquis ex fratribus visitatur, aut sacrificium offertur, aut eis sermo administratur.* Vbi procedere esse ad Ecclesiam accedere, iam exposuerunt Menardus *in not. ad Sacrament. D. Gregorij, fol* 178. Iacob. Ebeillon *lib. de processionibus, cap.* 1. Theophilus *tom.* 15. *in Heteroch. punct.* 8. Hallucinantur enim qui his locis Tertulliani solennes processiones nostratibus consimiles accipiunt, vt Ludouic. à Cerda *ibi*, & *cap.* 9. *aduers. num.* 5.

Deinde sciendum est, olim constructores Ecclesiarum in propriis prædiis, & possessionibus processionem hanc fieri, publicumque conuentum, seu fidelium cœtum ambiisse, *cap. certum, de consecr. dist.* 1. vbi ita D. Gregorius Episcopo Sorano rescribit: *Certum est quidem, & nostris præceptionibus constitutum, ne quis in Ecclesia, aut in oratorio, quod Sedis nostræ non legitur permissione dedicatum, processionem publicam putaret impendi: nec conditores furtiuis surreptionibus contra regularum statuta prosilirent. Sed quia Megecia spectabilis fœmina petitory nobis oblatione suggessit, in possessionibus propriis suorum corpuscula condidisse, frater charissime, humanitatis intuitu, quòd priora statuta non maculet funeribus, & sepulchris, tantum in comprehensis petitorio locis mysteria noueris pro solennitate præstanda: vt defunctorum nomine solummodo diuina celebrentur officia, publicâ frequentatione, & processione cessante.* Luitprandus *in vita ipsius Gelasij*, ibi: *Multi constructores ædificabant, & sacris processionibus instituebant.* Et Imperator Iustinianus agens de ipsis Patronis *in Nouel.* 123. *cap.* 32. statuit, ne laici faciant publicum processum. His ergo suppositis credo, sensum Gelasij esse, vt Iulius, qui in possessione sua Ecclesiam construxerat, & consecrari desiderabat in honorem Sancti Auiti, post consecrationem ab Episcopo impensam, nihil proprij iuris in ea retineat, seu habeat, vltra aditum processionis, qui omnibus 8.

omnibus christianis in commune debetur, idest, quod sicut in aliis Ecclesiis, vbi Missæ publicæ dicebantur, omnibus Christianis patebat aditus processionis, id est accessus ad synaxim, cœtum, seu conuentum; ita & Iulio vt patrono competeret aditus processionis, id est accessus, & facultas procedendi ad synaxim, & Missæ sacrificium audiendum in Ecclesia in propria possessione constructa: notaui enim suprà *in cap.* 4. fideles plerunque in propriis possessionibus construxisse Ecclesias pro solatio proprio, & familiæ suæ, vt ibi à presbytero Missæ sacrificium celebraretur. In ea ergo Ecclesia ita constructa concedit Gelasius patrono aditum processionis, id est facultatem accedendi ad eam synaxis causâ, vt in aliis publicis Ecclesiis omnibus christianis competit, & debetur: non tamen patronus potest publicum processum in ea facere, *ex dicto cap. certum*; quia illi tantùm aditus patet procedendi ad ipsam Ecclesiam, vt aliis fidelibus in publicis Ecclesiis competit.

9. His animaduersis pro expositione textuum *in dicto cap. pia mentis, dicto cap. frigentium*, vt ad verba præsentis textus accedamus, nec in eis disertiùs expressit Alex. III. honorem processionis patrono debitum; tantùm enim ait, pro fundatione Ecclesiæ patrono honorem processionis seruari; sed non exprimit modum, seu formam ipsius honoris, an videlicet, vt eo accedente ad Ecclesiam, cæteri fideles procedant, vt exponebat Hallicrius: an verò vt in processionibus, seu supplicationibus publicis locus honoratior illi debeatur, vt omnes repetentes hic, & scribentes de iurepatronatus, congesti à Barbosa in præsenti exponunt. Existimabam ego, Alexandrum III. agnouisse difficultatem veterum canonum circa hanc processionis prærogatiuam, & noluisse exprimere id, in quo consisteret aditus processionis; sed tantùm honorem processionis patrono seruari debere, iuxta veteres canones statuit. Hodie tamen non est recedendum à communi acceptione horum verborum, & iuxta eam interpretationem honorarior locus præstandus est patrono in processionibus, & cæteris actibus in propria Ecclesia, veluti ad thurificationem, pacem dandam, & similia. Illud non omittendum est, quod qui iuspatronatus in aliqua Ecclesia, aut capella acquisiuit, non ideo ius sepulturæ priuatiuè quoad alios habet, vt docent Barbosa *lib. 2. iur. eccles. cap. 10. num. 9.* Murga *tom. 1. disquisit. tract. 4. disquis. 11. per tot.*

[g] *Succurritur.*] *Cap. contrà cum sequent. 16. q. 7.* Innocentius III. *lib. 3. regestr. 15. epist. 85.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select.* Ferro Manrique *de praeced. q. 34. num. 2.* Mazius *in patrocin. debit. q. 4. num. 95.* Solorzanus *de iure Indiarum, tom. 2. lib. 2. cap. 14. num. 105.* Costa *de remed. subsid. remed. 16. illat. 2.* Carleval. *de iudiciis lib. 1. tit. 3. disput. 20.* Olea *de cess. iur. tit. 5. q. 8. num. 28.* Lantdmeter. *de veteri cleric. & mon. c. 2. lib. 2. p. 2.* Canisius *in præsenti.* 10.

CAPVT XXVI.

Innocentius III. *V. Rothomag.* [a] *Archiep.*

PEr nostras postulasti litteras edoceri, vtrum clericus aliquis ad vacantem Ecclesiam, in qua ius obtinet patronatus, [b] seipsum, si idoneus est, valeat præsentare. Cùm igitur nullus se ingerere debeat ad ecclesiasticæ prælationis officium, inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod nullus se possit ad personatum alicuius Ecclesiæ præsentare, quantumcunque idoneus sit, & quibuscunque studij meritis adiuuetur. Datum Romæ, &c. iij. Idus Iunij, P. N. anno primo.

NOTÆ.

1. [a] ROthomagensi.] Ita etiam legitur *in cap. 1. hoc tit. in 3. collect.* & in epistolis ipsius Innocentij III. editis à Sirleto, *fol. 116.* De Rothomag. diœcesi nonnulla adduxi *in cap. 24. de rescriptis.*

2. [b] *Seipsum.*] *Cap. final. de instit.* tum quia tanquam ambitiosus est repellendus, *cap. in scripturis 8. q. 1. l. si quemquam, C. de Episc. & Cleric.* tum quia inter præsentantem, & præsentatum realis debet dari distinctio, *d. cap. final. de instit.* si tamen plures sint patroni, potest vnus ab aliis præsentari, & præsentationi de se factæ consentire. Glossa *in cap. consuluit, hoc tit.* immò etsi vnicus sit, per liberam, & spontaneam institutionem Episcopi ab eo beneficium obtinere, preces emittendo, vt sibi prouideat de tali beneficio, vt pluribus relatis docet Barbosa *in præsenti, num. 2.* Potest etiam patronus filium proprium præsentare, vt probaui *in cap. quia clerici, hoc tit.*

CAPVT XXVII.

Idem *Conuentrensi* [a] *Episcopo.*

CVm propter laïcorum discordias non debeat Ecclesiis præiudicium generari, graue gerimus, & indignum, quod (sicut nostro est Apostolatui reseratum) occasione dissensionis, quæ de iurepatronatus vertitur inter eos, Ecclesiæ plus debito remanent Rectoribus viduatæ, quod in ipsorum graue dispendium noscitur redundare. Verùm quia secundùm Apostolum instantia nostra communis est omnium Ecclesiarum solicitudo cōtinua, volentes his, quæ præmisimus, ex debito Pontificalis officij obuiare,

f.t.p. A.s.m. quat. si de iurepatronatus quæstio emerserit inter aliquos, & cui competit, infra quatuor menses non fuerit diffinitum, ex tunc Ecclesiam ipsam ap. rem. de persona non differas idonea ordinare: ita quod illi ex hoc non debeat in posterum præiudicium generari, qui ius euicerit patronatus. Datum Later. iij. Ianuarij.

NOTÆ.

[a] *Conuentrensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & in ipsis epistolis Innocentij editis à Guillelmo Sirleto, *fol.* 450. De Conuentrensi diœcesi Angliæ egi *in c.* 2. *de rescriptis*, & commentarium huius textus dedi supra *in cap. cam te.*

CAPVT XXVIII.

Idem *Archid. Cancel. & Decano* [a] *Altissiodoren. Parisien.*

CVm dilectus f. Magister Vv. de Picerei pro seipso, & Magister H. de Fernemaco pro Decano de Ameli pro Ecclesia de Bardeuill. inuicem litigarent, illis dil. f. G. sanctæ Mariæ in Porticu Diaconum Card. concessimus auditorem, in cuius præsentia idem magister proponendo monstrauit, quod cùm olim ven. f. n. [b] Ostien. Episcopus legationis officio fungeretur in partibus Gallicanis, & Vv. de Montibus insigniisset charactere clericali, dil. f. Archid. Carnoten. mandauit, vt Ecclesiam, quam in Archidiaconatu suo primò vacare contingeret, donationi suæ [c] reseruare curaret, inhibens, ne alicui conferret eandem, in qua disposuerat eidem Vv. non habenti beneficium prouidere. Processu denique temporis, cùm in morte O. quondam Decani Aln oli Ecclesia de Borouilla vacasset, idem Archidiaconus contra mandatum eiusdem Legati, tam ipsam, quàm ipsum Decanatum G. f. n. concessit, qui aliam Ecclesiam in eadem diœcesi noscitur habere. Quod cùm ad prædicti Legati notitiam peruenisset, eos ad suam præsentiam conuocauit, & de prudenti consilio Archidiaconi facto cassato, antedictam Ecclesiam sic vacantem præfato Vv. concessit. *Et infrà:* Vacante verò quadam præbenda in Ecclesia S. Marci Carnoten. cui ipsum Magistrum G. contingebat de iurepatronatus, Episcopus piâ prouidentiâ, seu prouidâ pietate considerans, quod præbenda ipsa, cui cura animarum non erat annexa, magis sæpedicto Vv. congrueret, quàm eadem Ecclesia de Brachauilla, quæ Pastore assiduo indigebat, Ecclesiam ipsam vacantem eidem Magistro ad præsentationem dicti Archidiaconi, nullo contradicente concessit, & præbendam illam præfato clerico assignauit. Vnde ipse magister supplicabat, eandem sibi Ecclesiam confirmari, vtpote quam canonicè, ac etiam ad præsentationem veri patroni, se dicebat adeptum. Econtrà procurator Decani respondit, quod etsi dictus Legatus donationi suæ reseruari mandauerit primò in Archidiaconatu Carnoten. Ecclesiam vacaturam; circa tamen prædictam Ecclesiam hoc facere de iure non potuit, quia talis potestas sibi minimè competebat, cùm præsentatio clerici ad illam Ecclesiam, non tanquam clerico, sed [d] quasi laico ratione patronatus, non iure Archid. pertineret. Vnde cùm inhibitionem ipsius ob hoc idem Archidiaconus custodire minimè teneretur, alium ad eandem Ecclesiam de iure potuit præsentare; ac præsentatio eius debet, ex quo idonea facta est, firma censeri. Nos igitur his, & aliis, quæ coram eodem auditore fuere proposita, nobisque relata, fideliter per eundem diligentiùs intellectis, attendentes, quod etsi præfatus Archid. memoratum Decanum, tanquam laicus ad illam præsentasset; quia tamen ipse Decanus per diœcesanum Episcopum admissus non fuit, sed alius ab eodem Archidiacono præsentatus, à diœcesano fuit Episcopo institutus, iuxta statutum bon. m. [e] Alex. PP. prædecessoris n. non primus, sed secundus ius est in eadem Ecclesia assequutus, etsi memoratus Archidiaconus præfatum præsentauit Decanum; quoniam in eo, quod tanquam clericus faciebat, suberat iurisdictioni Legati: vnde quia postquam idem Legatus donationem ipsius Ecclesiæ sibi decreuerat reseruandam, ad eam tanquam clericus non potuit quempiam præsentare, præsentationem minùs canonicè factam fuisse decreuimus, & eâ penitus non obstante, concessionem eiusdem Ecclesiæ factam Magistro Vv. altero pronunciauimus canonicam extitisse; cassantes nihilominus, quod per delegatos à supradicto Archiepiscopo Senon. post ap. ad nos legitimè interpositam extitit attentatum, adiudicantes eidem Magistro præfatam Ecclesiam cum fructibus medio tempore perceptis ex ea,

 plenè

plenè, ac pacificè possidendam: prædicto Decano super hoc perpetuum silentium imponendo.

NOTÆ.

1. [a] *Altissiod.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.3.* De Decano Altissiodorensi, & eius iurisdictione nonnulla adduxi *in cap. 14. de præsumpt.*

2. [b] *Hostiensis Episcopus.*] Hugolinus videlicet Anagninus Comes, qui Innocentio III. successit, & Gregorius IX. dictus fuit.

[c] *Seruaret.*] Legatus enim à latere potest reseruare primum beneficium vacaturum, etiamsi eius præsentatio spectet ad patronum ecclesiasticum, vt probaui *in cap. licet, de offic. Legati,* vbi commentarium huius textus dedi.

3. [d] *Quasi laico.*] Quo casu Legatus etiam à latere non potest derogare iuripatronatus, nec beneficia talis iuspatronatus laicalis conferre; immò etsi à Pontifice super his beneficiis rescripta gratiæ impetrentur, retineri solent per iudices sæculares, vt probant Chopinus *de sacra pol. lib.1. tit.4.* Salgado *de retent. bullar. 2. p.* Salcedo *de lege polit. lib. 2. cap. 7. num. 26.* Zypeus *ad hunc tit. consult. 4.*

[e] *Alexandri PP.*] *In c. quod autem, suprà hoc tit.*

CAPVT XXIX.

Idem [a] *Heliensi Episcopo.*

PAstoralis officij. *Et infrà*: Cùm autem sæpe contingat patronos Ecclesiarum laicos nunc vnum, nunc alium ad vacantes Ecclesias præsentare, sollicitè postulasti per Sedem Apostolicam edoceri, an clericus ad aliquam Ecclesiam à patrono laico præsentatus, si diœcesanus Episcopus ipsum non duxerit admittendum, ex huiusmodi præsentatione aliquid iuris assequatur in illa: & si fortè idem ad Sed. Ap. [b] appellauerit, & post appellationem ab ipso interpositam, idem patronus alium curauerit præsentare, ac Episcopus secundò instituerit præsentatum, idem ab ipso meritò debeat amoueri. Nos igitur bon. m. [c] Alex. PP. prædec. n. pro sua reuerentia vestigiis inhærentes, qui inter præsentatos à laico conditionem possidentis censuit meliorem, dicimus, quod institutio præsentati secundo loco à laico patrono robur obtinet firmitatis. Verumtamen constituimus, vt Episcopus, qui præsentatum idoneum malitiosè recusauit admittere, ad prouidendum eidem in competenti beneficio compellatur, quatenus [d] puniatur in eo, in quo ipsum non est dubium deliquisse.

NOTÆ.

1. [a] *Heliensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. 4.* & *in cap. pastoralis, de rescript.* vbi alias partes huius Decretalis congessimus, & præsentem inscriptionem exposuimus.

2. [b] *Appellauerit.*] Sed quomodo appellatione ritè interpositâ potuit admitti secunda præsentatio, nec vt attentata reuocetur, contra adducta suprà *in c. 1. de appel.* Respondetur, quod licèt hæc secunda præsentatio facta fuisset pendente appellatione, non tamen fuit celebrata contra appellationem, quia tunc primò præsentatus appellauit à denegatione institutionis, non verò petiit, ne secunda præsentatio fieret, vt docuit Balboa *in cap. 1. de appellat. num. 48.*

[c] *Alexander.*] *In cap. quod autem, hoc tit.* vbi commentarium huius textus dedi.

[d] *Puniatur in eo.*] *Cap. non est, de tempor. ordin. lib. 6.*

CAPVT XXX.

Idem [a] *Auriensi Episcopo.*

POstulasti per Sed. Ap. edoceri, vt cùm Rectores parochialium Ecclesiarum quandoque quosdam præsentent ad suarum Ecclesiarum titulos ordinandos, vtrum electio talium ad ipsos Rectores pertineat, vel etiam ad patronos: & si in his patronorum non est requirendus assensus, verum ius illis saluum remaneat eligendi, vt cùm ipsas Ecclesias vacare contigerit, titulati huiusmodi non sint aliis præferendi. Ad quod f. t. b. respondemus, quod per intitulationem huiusmodi nullum patronis præiudicium generetur, quin possint alios ad ipsas Ecclesias, cùm vacauerint, præsentare, nisi de patroni processisset assensu.

NOTÆ

NOTÆ.

1. ᵃ AVrienſi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. final.* De Aurienſi diœceſi Galleciæ nonnulla notaui *in capite cùm cauſa, de probat.*

COMMENTARIVM.

2. IN hoc textu agitur de intitulatione in Eccleſia iuriſpatronatus, pro cuius expoſitione plura adduxerunt Covar. & Lambert. congeſti à Barboſa in præſenti? Et breuiter ſciendum eſt, nonnunquam Parochos, ſeu Rectores Eccleſiarum parochialium, ſinere, immò & poſtulare ab Epiſcopo, vt alius clericus tanquam ſocius ſecum ordinetur, & inſtituatur in propria Eccleſia; quo caſu ne beneficium diuidatur, conſtituitur certa portio clerico nouiter ordinato ex fructibus ipſius beneficij ſoluenda, *cap. cùm non ignores 15. de præbend. cap. 37. de ſimon.* docet Quintanadueñas *lib. 3. eccleſiaſticon, num. 19.* & & iam notaui *in cap. 2. de præbend.* Dubitatur ergo ab Epiſcopo Aurienſi, an quando ad petitionem Rectoris Eccleſiæ parochialis patronum habentis aliquis intitulatus, ideſt ordinatus erat mortuo Rectore, haberet ius aliquod ad ipſam Eccleſiam? Et reſpondet Innocent. III. illum nullum ius habere, immò patronum poſſe præſentare quem maluerit ad Eccleſiam parochialem vacantem, niſi patronus conſenſiſſet ipſi inſtitutioni; quia tunc defuncto Rectore tenetur illam ratam habere, nec poteſt eam infirmare.

CAPVT XXXI.

Gregorius IX. *Archiep.* ᵃ *Eborac.*

TRanſmiſſæ ad nos tuæ litteræ continebant, quod cùm Capitulum Eboracen. Eccleſiam de Gameforde vacantem, in qua ius obtinent patronatus, R. clerico conceſſiſſent, ipſi poſtmodùm L. clericum tibi ad eandem Eccleſiam præſentarunt, poſt appellationem ab eodem R. ad Sedem Ap. interiectam. *Et infrà:* Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod cùm ex vi iuriſpatronatus non conceſſio, ſed præſentatio pertineat ad patronum, præſentatum (ſi aliquid non obſiſtat canonicum) inſtituere in ipſa Eccleſia poteris, vtpote potiorem.

NOTÆ.

1. ᵃ EBoracenſi.] De Metropoli Eboracenſi Angliæ egi *in cap. 2. de reſcript.*

COMMENTARIVM.

2. PRæſens Gregorij deciſio ex ſuprà traditis, & ſæpiùs in hoc titulo inculcatis facilè exponitur. Supponit enim Pontifex, iuſpatronatus ſpectaſſe ad Capitulum Eboracenſe, & ita eccleſiaſticũ fuiſſe, & vacante Eccleſia de Gameforde Capitulũ non præſentaſſe, ſed conceſſiſſe ipſam Eccleſiam R. qui cùm ab Archiepiſcopo non admitteretur, quia ab eo inſtitutionẽ non acceperat, ad Sedem Apoſtolicam appellauit: interim Capitulũ agnoſcens virtute iuriſpatronatus non conceſſionem, ſeu collationem, ſed tantùm præſentationem ſibi cõpetere, Lucium ab Archiepiſcopo inſtituendum præſentauit. In hoc caſu conſultus Gregorius decreuit ſecundum, Lucium videlicet, vt potiorem eſſe inſtituendum; nam licèt Capitulum vt patronus eccleſiaſticus, ſi ſemel præſentaſſet Rodericum, non poſſet poſtea variare, ex traditis ſuprà *in cap. quod autem*; tamen cùm ipſum non præſentaſſet, ſed abſolutè ipſi Eccleſiam conceſſiſſet, conceſſio ipſa nulla fuit, & ſic non potuit impedire, quominus Capitulum Lucium vtiliter, & validè præſentaſſet: & quia ipſe in præſentatione primus erat, iubet Gregorius Archiepiſc. Ebor. vt ipſum tanquam potiorem inſtituat, reiecto R. ex traditis ſuprà *in c. 4. hoc tit.*

TITVLVS XXXIX.

De cenſibus, exactionibus, & procurationibus.

CAPVT I.

Ex Concilio ᵃ *apud Guarmac.*

SAncitvm eſt, vt vnicuique Eccleſiæ vnus manſus integer abſque vllo ſeruitio tribuatur, & presbyteri in eis conſtituti, non de decimis, nec de oblationibus fidelium; non de domibus, nec de atriis, vel de hortis iuxta Eccleſiam poſitis, nec de

de prædicto manso aliquod seruitium faciant præter ecclesiasticum: & si quid amplius habuerint, inde [b] senioribus suis debitum seruitium impendant.

NOTÆ.

1. [a] *GVarmac.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & apud Gratianum *in cap. sancitum* 25. 23. *quæst.* 8. Burchardus verò *lib.* 3. *Decreti*, *cap.* 52. Carnotensis *p.* 3. *cap.* 55. legunt, *apud Vvormatiam*: etiam reperitur textus hic *lib.* 1. *Capitul. Caroli, capit.* 90. eisdem verbis, ac in præsenti: quæ omnia licèt sint diuersa, non tamen sunt contraria, cùm plerumque Concilia Vvormatiensia dicantur Guarmatiensia, à ciuitate Vvormatia, seu Guarmatia, quæ est in Gallia ad Rhenum, sæpius subversa, & sæpius à Galliarum Regibus instaurata, quæ à Brunichilde Regina venustate illustrata, sedes Regum Galliæ effecta fuit, & Cathedra eius Archiepiscopalis translata in Maguntiam. In ea ergo vrbe varia Concilia celebrata fuerunt: quatuor refert Corjolanus in summa; & cùm ex canonibus in eis editis plures transcripsisset Carolus inter sua Capitularia, vt refert Antonius Augustinus *in epit. iuris Pont. in princip. tit. de collect. canonum*, *cap.* 22. qui etiam *dialog.* 19. *in Gratianum*, *n.* 12. docet Concilia, maximè in Gallia, & Germania celebrata fontes fuisse Capitularium; inde præsens canon, qui editus fuit in Concilio Guatmat. seu Vvormat. reperitur inter Capitularia *lib.* 1. *cap.* 90. & Egbertus Archiepiscopus Eboracensis in suis excerptis ita canonem hunc transcripsit: *Vnicuique Ecclesiæ vel vna mansa integra absque alio seruitio attribuatur, & presbyteris in eis constitutis, non de decimis, nec de oblationibus fidelium, nec domibus, nec de atriis, vel hortis iuxta Ecclesiam positis, neque de præscripta mansa aliquod seruitium faciant, præter ecclesiasticum; & si aliquod ampliùs habuerint, inde senioribus suis secundùm patriæ morem debitum seruitium impendant.* Excerpta hæc stant, & reperiuntur *tomo* 17. *Conciliorum*, *fol.* 493. in Regia editione, & in Concilio Meldensi *canone* 63. ita Patres sanxerunt: *Vt secundùm canonicam auctoritatem, & constitutionem Domini Imperatoris Ludouici de agro ecclesiastico, & manso, ac mancipiis, quæ ipse suis capitulis constituit, vel si quilibet pro loco sepulturæ aliquid largitus Ecclesiæ fuerit, nec de decimis, & oblationibus fidelium cuiquam presbytero aliquem censum persoluere cogat.* In quibus auctoritatibus eadem sententia proponitur, quam statim exponemus, & ferè per eadem verba in omnibus legitur, & statuitur.

2. [b] *Senioribus.*] Seniores dicuntur maiores, nobilioresque Ecclesiæ, seu populi. De senioribus Ecclesiæ agitur in actis purgationis Cæciliani, & Felicis post collationem Carthag. ibi: *Episcopi, Presbyteri, Diacones, seniores plebis, ecclesiasticos viros.* Et paulò post: *Maximus dixit: Loquor nomine seniorum Christiani populi, & Catholicæ legis.* Eorum meminerunt D. Augustinus *lib.* 3. *contra Crescon. cap.* 56. ibi: *Peregrinus presbyter, & seniores Ecclesiæ Mutiscanæ regionis.* Et *epist.* 136. ibi: *Dilectissimis fratribus, clero, senioribus, & vniuersæ plebi Ecclesiæ Hipponensis.* Epistola synodalis Concilij Cabarsitani apud eundem Augustinum *in enarrat. in psalmum* 36. sic: *Necesse nos fuerat Primiani causam, quem plebs sancta Carthaginensis Ecclesiæ Episcopum fuerat in ouile Dei sortita, seniorum litteris eiusdem Ecclesiæ postulantibus audire, atque discutere.* Optatus *lib.* 1. *Erant Ecclesiæ ex auro, & argento quamplurima ornamenta, quæ nec defodere terra, nec secum portare poterat, quas fidelibus senioribus commendauit.* Et paulò post: *Conuocantur supra memorati seniores, qui faucibus auaritiæ commendatam ebiberant prædam.* D. Ambrosius *in epist.* 1. *ad Timoth. cap.* 5. *Synagoga, & postea Ecclesia seniores habuit, quorum sine Concilio nihil agebatur in Ecclesia.* Tertul. *in Apolog. Præsident probati quinque seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti.* Gregorius I. R. P. *lib.* 11. *epist.* 19. *Si quid de quocunque clerico ad aures tuas peruenerit, quod te iustè possit offendere, non credas, sed præsentibus Ecclesiæ tuæ senioribus diligenter est perscrutanda veritas.* Inde seniores pro Episcopis, & Præpositis habentur in Concil. Tolet. 4. *can.* 23. relato *in cap.* 1. 12. *quæst.* 1. *cap. porrò*, 84. *dist.* Concil. Matiscon. 1. *can.* 5. ibi: *A senioribus coërceatur.* De senioribus laicis agitur *in can.* 91. *Ecclesiæ Afric.* ibi: *Magistratus, vel seniores locorum.* Nouella Leonis, & Maiorani *ad Basil. PP. tit.* 1. *Inlustris sanè, & precelsa magnificentia tua omnium Prouinciarum Rectores suis auctoritatibus admonebit, vt principales, vel seniores vrbium singularum, tam Curiarum, quàm reliquorum corporum.* Gregorius Turon. de Theodoro Massiliensi Episcopo loquens, ibi: *Ille epistolam, vt aiunt, manu maiorum Childeberti Regis subscriptam protulit, dicens: Nihil per me feci, nisi quæ mihi à Dominis nostris, & senioribus imperata sunt.* Et *in collat. Carthag. cognit.* 1. *cap.* 5. *Vniuersos etiam cunctarum Prouinciarum curatores, Magistratus, & omnis ordinis viros, nec-non & actores, procuratores, vel seniores singulorum locorum pari admonitione conuenio, quatenus in ciuitatibus, locisque, in quibus consistunt, vtriusque partis Episcopos conuenire, vel suggestorum confessione, vel sub cuiuslibet scripturæ documento extante festinent.* Et *lib.* 1. *Capitul. cap.* 48. ibi: *Vt Episcopi prouideant, quem honorem presbyteri pro Ecclesiis suis senioribus tribuant.* Et *cap.* 58. *Vt nullus presbyter chartas scribat, nec conductor sui senioris existat.* Quibus opponuntur iuniores, populi, de quibus *lib.* 1. *Capitul. Caroli, cap.* 167. ibi: *Vt primò omnium seniores semetipsos de ebrietate caueant, & eorum iunioribus exemplum bonum sobrietatis ostendant.* Et *lib.* 3. *cap.* 63. de vulgari populo: *Et vnusquisque suos iuniores distringat, vt meliùs obediant, ac meliùs consentiant mandatis Imperialibus.* In legibus Aleman. *tit.* 78. *l.* 5. *Si coquus, qui iuniorem habet, occiditur.* Gregorius Turon. *lib.* 5. *cap.* 26. ibi: *A iunioribus Ecclesiæ iussit bannos exigi pro eo, quod in exercitu non ambulassent.* Concil. Matiscon. 1. *can.* 8. Paris. 2. *can.* 13. Narbonense sub Rechаredo, *cap. quicunque* 33. *quæst.* 2. plura de senioribus, iunioribusque congesserunt Bignonius ad Marculfum *lib.* 1. *cap.* 3. Iustel. *in notis ad can.* 91. *&* 100. *codic. can. Ecclesiæ Afric.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 2. *regestr.* 14. *epist.* 135. Georg. Ambian. *ad Tertul. cap.* 39. *obseru.* 2. Bertrucius *de verbis feudal. verbo Senior.* Cuiac. *lib.* 1. *feudor. tit.* 1. *fol.* 809. Lindembrog. *in glossar. verbo Iunior.*

COMMEN

COMMENTARIVM.

Difficilis valde est textus hic, tam in verborum serie, quàm in sanctione: spectat ad ius antiquum Galliæ, ex cuius prouinciæ legibus tantum explicari, & illustrari debet; & qui voluerit iuxta ius commune aliarum gentium illum accipere, in miseros lapsus passim incidet. Priùs ergo sciendum est, quid sit mansus integer, ex quo seruitium aliquod præstandum non est, quod anxiè quærunt Cuiac. *lib. 1. feud. tit. 1.* Boëtius Epon. *in cap. non minus, num. 6. de immunit. Eccles.* Pennotus *lib. 3. hist. canonic. regul. cap. 2. num. 3.* Filesacus *in cap. 4. §. 2. de offic. ordin.* Germonius *ad hunc titul. & de indult. Cardin. §. Pro qua, num. 12.* Bosquetus *ad Innoc. lib. 1. epist. 21.* Zerda *in aduers. cap. 77. & 185. num. 119.* Sirmondus *ad Capitul. Caroli, fol. 23.* Lindembrog. *in Glossar. verbo Mansus*, Altesserra *lib. 6. dissert. cap. 11.* Et mansus est certus agri modus, cum structura ad culturam, & mansionem necessaria. Henricus Imperator in diplomate apud Latium: *Vnum regalem mansum cum omnibus suis pertinentiis, & vtriusque sexus mancipiis, terris cultis, & incultis, areis, pratis, pascuis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, piscationibus, siluis, venationibus, saginationibus, cum omni vtilitate, quæ aut describi, aut nominari potest, in proprium tradidimus.* Mansus integer, de quo hic, idest iustis terræ mensuris completus, continet duodecim iugera terræ.

4 Dos igitur cuiusque Ecclesiæ parochialis ad minus mansus erat, *cap. 1. de iurepatron. in 5. compil.* Ausonius *lib. 5. histor. cap. 10.* ibi: *Volens etiam Imperator Carolus vnamquamque Ecclesiam habere proprios sumptus, ne per huiusce modi inopiam cultus negligerentur diuini, inseruis prædicto edicto, vt super singulas Ecclesias mansus tribueretur, vnus cum perfectione legitima, & seruo, atque ancilla.* Concil. Colon. sub Carolo Crasso, *can. 4. Ne ex dote Ecclesiæ, idest ex vno manso, & quatuor mancipiis census exigatur.* Metense *can. 2. De vno manso, & de terris pro sepultura datis, & pro quatuor mancipiis, vel eorum procreatione nullus census deinceps exigatur.* Licèt aliquando pro facultatibus, & pietate fundatoris Ecclesiæ, duo, vel plures mansi assignarentur. Sanctus Stephanus Rex Hungariæ *lib. 2. Decret. tit. 34. Dotem parochialis Ecclesiæ sic constituit: Decem villæ Ecclesiam ædificent, quam duobus mansis, totidemque mancipiis dotent, equo, & iumento, sex bobus, & duabus vaccis, triginta quatuor minutis bestiis.* Quod verò mansum canones appellant, Concilium Valentinum Galliæ colonicam vestitam appellat *can. 9.* ibi: *Sæculares, & fideles laici, si condere basilicas voluerint in prædiis suis, sicut edictum piissimorum Augustorum continet, vnam colonicam vestitam cum tribus mancipiis donationis gratiâ eis conferant, moxque Episcoporum iuri, & sanctæ matris Ecclesiæ eandem basilicam submittant.* Notarunt Lemaistre *lib. 2. de bonis Eccles. cap. 11.* Filesacus *in cap. 4. §. 2. de offic. ordin.* Et certè tanta religione tenebantur veteres erga parochiarum sacerdotes, vt nefas esse crederet quicquam de integritate mansi prædij ecclesiastici deficere. Vnde Archidiaconi Ecclesias lustrantes solebant in primis sacerdotum commodis prospicere, & percunctari, num mansum integrum, & iustam terræ portionem obtinerent. Quod si quid deesset, tunc certè parochianos ad supplendũ iustæ mensuræ congruentis cumulum adigebãt. Patet ex capitul. Hincmari Rhemens. *tom. 3. Concil. Gall.* in quibus Archidiaconis imperat, vt inquirant de manso Ecclesiæ: *Si habeat mansum habentem bunniaria duodecim, præter cæmeterium, & cortem vbi Ecclesia, & domus ipsius continetur; aut si habeat mancipia quatuor.* Deinde sciendum est, varia olim fuisse mansorum genera: alij dicebantur tributales, alij indominicati, ingenuiles alij. Aymonius monachus *lib. 5. histor. cap. 35.* vbi de tributo, quod Carolus Caluus Romam profecturus in vniuersa Gallia pendi constituit, terram vniuersam diuidit in mansos ingenuiles, & indominicatos, his verbis: *Placitum generale Kalendis Iunij habuit, vbi per capitula, qualiter Regnum Franciæ filius suus Ludouicus cum fidelibus, & regni primoribus regeret, vsquedum Romam rediret, ordinauit, & quomodo tributum de parte Regni Franciæ, quam ante mortem Lotharij habuit, sed & de Burgundia exigeretur, disposuit, scilicet vt de mansis indominicatis solidus de vnoquoque manso ingenuo, quatuor denarij de censu dominico, & quatuor de facultate mansuarij; de manso verò seruili duo denarij de censu dominico, & duo de facultate mansuarij conferendo.* Itaq; de mansis tributalibus cum agris tributariis non erit difficile eorum naturam assequi, & coniectari. Nempe mansi tributales sunt quibus à Principe tributum erat impositum ad onera bellica, & sumptus Reipublicæ procurandæ. Tributorum autem originem referunt ad Carolum Magnum, qui fracta Longobardorum feritate, victis ciuitatibus tributum imposuit, quod maximè pendere cogerentur, cùm iter per Prouincias Imperator faceret: ita Sigonius *de regno Italiæ, lib. 4. Feudatariis*, inquit, *ciuitatibus, Ecclesiis, ac monasteriis certa tributorum genera imposuit, foderum, paraturam, & mansionaticum appellata, quæ aduenienti potissimum in Italiam Regi persoluerent. Quæ deinde pro ipsius, & successorum eius benignitate, aut ex parte leuata, aut in totum remissa sunt.* Foderum autem, paratura, & mansionaticum erant certa tributa, vt exponit idem Carolus Sigonius *lib. 7. de Regno Italiæ, sub Othone Magno:* vbi agens de Longobardis, qui in tributis imponendis veteres Gallos imitati sunt, ait: *Tributa, quæ ille Fridericus a Francis instituta retinuit, fuere foderum, paratura, & mansionaticum. Foderum summa quædam tributi fuit, quam aduenienti in Italia Regi populi soluere tenebantur, pro quo sæpe etiam æstimata pecunia pẽdebatur: paratura sumptus, quem item in vias, pontesque fluminum, quà transiturus, aut quò aditurus Rex erat, reficiendos impendere: mansionaticum verò sumptus in tecta, &c.* quæ Regio exercitui in agro hospitanti necessaria præbere iubebatur. De fodro agitur *lib. 3. legum Longobard. tit. 8.* apud Fridericum *de pace Constant.* Petrum de Vineis *lib. 2. epist. 29.* De mansionatico *lib. 2. capit. tit. 17.* De paratura extat septima formula Marculfi. Mansus indominicatus nihil aliud erat, quàm prædium aliquod insigne, vbi nobilium domicilium erat: hodie dicimus, *Señor de tal casa, ò lugar:* de eo Aymonius *lib. 5. cap. 35.* agit. Mansus verò ingenuilis dicebatur ille, quem dominus prædij colendum tradebat hominibus ingenuæ, seu liberæ conditionis; quibus vnus præerat mansarius, qui certum censum, seu pensionem, siue nummariam, siue frumentariam domino prædij persoluebat: de quibus mansis plura

plura tradit Lemaistre *de bonis Eccles. libro 2. cap. 3.*

6. His animaduersis, iam apparet verus sensus præsentis canonis: in eo iubent PP. Ecclesiæ Gallicanæ, vt vnicuique Ecclesiæ vnus mansus integer, idest instructus, & vestitus absque vllo seruitio tribuatur, idest absque tributo, videlicet fodero, paratura, & mansionatico; quia mansus pro dote Ecclesiæ assignatus immunis erat à quocunque seruitio. Concil. Meldense *can.* 63. & in capitul. Heraldi Turonen. *cap.* 40. & in canonibus Isaaci Lingonensis in præfatione cautum fuit, ne cuiquam seruitio obnoxius sit mansus Ecclesiæ; & discretiùs id statuerunt Carolus, & Ludouicus *lib.* 5. *capitul. cap.* 45. his verbis: *De vno manso ad Ecclesiam dato, de quo aliqui homines contra statuta sibi seruitium exigunt, quicunque pro hac causa accusatus fuerit Comes, vel missus, hoc quod inde subtractum est, presbyteris cum lege sua restituere faciant.* Et sanctissimè quidem ita prospectum est, ne mansus, aut redditus Ecclesiarum parochialium vllo onere præmerentur, néve ex earum dote vllum censum laïci perciperent, quia temerè Ecclesiarum fundatores sæpiùs illum extorquebant. Concil. Trosleian. *can.* 6. Metense *can.* 2. Coloniense *can.* 4. Valentinum *can.* 9. ibi: *Item quia parochiales presbyteri indignè à sæcularibus præmuntur, nullaque reuerentia sacerdotali gradui ab aliquibus seruatur; & quia possessiuncula, vel dotes basilicis collata irreuerenter auferuntur, placuit, vt ipsi presbyteri sub Episcopis, quibus adiutores sunt, maneant, & sub matre Ecclesia liberè, & quietè officium ecclesiasticum exequantur: dotes verò à fidelibus designata basilicis ad hoc, quod statutum est, ab eis vindicentur, nullaque redhibitio census inde à quolibet sæculari exigatur.* Immò & Episcopis, & Archidiaconis prohibebatur ex his mansis vllum seruitium exigere, *capitul.* 5. *lib.* 2. vbi ita cauetur: *Ne verò Ecclesia illis commissa in restauratione, aut luminaribus, iuxta possibilitatem rerum ab illis negligantur, vestra nihilominus inuigilare debet solertia, & sicut alios prohibetis, ne de mansis ad Ecclesia luminaria datis aliquid accipiant, sic & vos, & vestri Archidiaconi, de eisdem mansis nihil accipiendo aliis exemplum prabeatis; sed potiùs ad id, ad quod data sunt, seruire concedatur, vt totum, sicut dictum est, in restauratione Ecclesiarum, & luminaribus vestra auctoritate, & studio cedere possit.* Ex manso igitur, idest propria dote Ecclesiæ non tenebatur presbyter aliquod seruitium domino mansi, qui illum pro dote assignauit, impendere, nec de decimis, & oblationibus in ipsa Ecclesia perceptis; sed tantùm spirituale, seu ecclesiasticum seruitium illi præstare debebat. Concil. Trosleian. *can.* 6. ibi: *Quia mitis, & humilis magistri discipuli sumus, presbyteris nostris humilitatis exempla, ac monita dare debemus, videlicet in quorum ditione sua consistunt Ecclesia, congruum honorem, & obsequium impendant debitum, idest spirituale, atque ecclesiasticum: & hoc sine vllo typho, vel contentione, vel rebellione; saluo namque ministerij sui iure debent se gratiosos exhibere senioribus, & parochianis suis, de quorum oblationibus viuunt, & cum debita humilitate spiritualia eis obsequia ministrare.*

Hæc de mansis pro dote Ecclesiæ assignatis, & eorum immunitate ab omni seruitio temporali: Sed quia Ecclesiæ vltra dotem plerunque alium mansum habebant, seu alia prædia, quæ erant veluti dotis incrementum, nec ita in subsidium necessitatis Ecclesiæ deseruiebant mansi isti, si antequam Ecclesiæ traderentur, tributum exsoluebant, similiter & postea illud pendebant, vt Imperatores Carolus, & Ludouicus sanxerunt *lib.* 4. *Capitul. cap.* 37. ibi: *Quicunque terram tributariam, vnde tributum ad partem nostram exire solebat, vel ad Ecclesiam, vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam susceperit, tributum quod inde soluebatur, omni modo ad partem nostram persoluat, nisi fortè talem firmitatem de parte Dominica habeat, per quam ipsum tributum sibi donatum possit ostendere.* Vnde, ni fallor, apparet verus sensus præsentis canonis; in eo enim nullo modo agunt PP. de aliquo seruitio Episcopis, seu aliis superioribus Ecclesiasticis præstando, vt volebat Primarius noster Parexa *in repetit. ad hunc textum:* sed de tributo ex manso Ecclesiæ, vel aliis prædiis ab ea possessis soluendo seniori, idest pristino Domino mansi, vel Principi: & PP. sanxerunt, firmaruntque Imperatores Carolus, & Ludouicus, quod vnaquæque Ecclesia suum mansum integrum, idest instructum, vt suprà retuli, haberet, & presbyteri in ipsis Ecclesiis constituti, nec de decimis fidelium, aut oblationibus, prouentibusve ex domibus, areis, vel hortis, neque ex ipso manso aliquod seruitium faciant temporale; sed tantùm ecclesiasticum, hoc est spirituale, vt in dicto canone 6. Concilij Trosleian. sicut patronus, qui à liberto sacris ordinibus initiato non potest operas temporales exigere, spirituales verò petere valet, *cap. eo libentiùs, de seruis non ordin.* si autem ipsæ Ecclesiæ alia prædia habent, vltra prædictum mansum, ex his tributum quod pendere solebant senioribus, idest Iudicibus, aut Magistratibus, seu Dominis illius prædij, debitum seruitium impendant; quia tunc prædia illa transeunt cum suo onere, nec similia prædia habent priuilegium dotis Ecclesiæ. PP. enim, & Imperator priuilegium hoc exemptionis concesserunt manso Ecclesiæ, quia necessarius est ad alimoniam Rectoris, & aliorum ministrorum Ecclesiæ, nec-non eius luminaria, & similia; non autem aliis prædiis, quæ pro dote Ecclesiæ assignata non erant, in quibus æqualis ratio fauoris, & necessitatis non vigebat.

CAPVT II.

[a] Augustinus *super epistola ad Romanos.*

OMnis [b] anima sublimioribus [c] potestatibus subdita sit. *Et infrà:* Et vos subditi esse debetis. Ideo enim tributa præstatis, quia hæc est probatio subiectionis.

NOTÆ

NOTÆ.

1. a *Augustinus.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. Sed hæc verba non reperiuntur inter opera D. Augustini; extant tamen priora illa: *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita est*, in epistola 13. D. Pauli ad Romanos; illa autem: *Et vos subditi esse debetis*, exprimunt sententiam Glossæ ordinariæ, quæ ait: *Et ideo subiici*; & illa: *Ideo enim tributa præstatis*, sunt D. Pauli; tandem illa: *Quia hæc est probatio subiectionis*, sunt Glossæ interliniatis; vnde Compilatores textum hunc ex ipsa D. Pauli epistola, & eius glossa transcripserunt.

2. b *Omnis anima.*] Idest omnis homo, vt passim in sacra pagina anima sumitur, vt actuum Apost. capite 7. *Accersiuit Ioseph patrem suum Iacob, & omnem cognationem in animabus septuagintaquinque.* Exodi capite 1. *Omnes animæ, quæ egressæ sunt de femore Iacob.* Ezechielis capite 4. *Ecce anima mea non est polluta.* Isaiæ capite 49. *Ad contemptibilem animam.* Et passim.

3. c *Potestatibus.*] Idest Principibus, & Magistratibus, qui potestate regendi, & imperandi pollent. Ponitur enim abstractum pro concreto, videlicet Potestatibus, idest potestate præditis, vt *in cap. final. de iudiciis.*

COMMENTARIVM.

4. PRo huius textus expositione sciendum est, apud Hebræos Iudam Gaulianitstam, seu Galilæum, cum suis sectatoribus in eo errore fuisse, videlicet solum Deum esse recognoscendum tanquam Principem, & Dominum; omnes verò Principes humanos, & per consequens omne Regnum politicum esse respuendum, vt refert Iosephus *libro* 18. *antiquit. cap.* 1. & *libro* 7. *de bello Iudaico, cap.* 29. & 31. & tradit D. Hieronymus in epistola Pauli ad Titum, *cap.* 2. Quare calumniosè interrogarunt Iudæi Christum Dominum nostrum, an liceret tributum Cæsari soluere? Vt si responderet, tributum esse soluendum, iuxta opinionem eorum infringeret legem libertatis per Moysem datam: si autem soluendum non esse diceret, in Cæsarem peccaret. Et quia Christus Dominus, & eius Apostoli origine erant Gallilæi, & simul legem, quam prædicabant, appellabant legem perfectam libertatis, *Ioannis cap.* 8. ibi: *Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eritis*; ideo Apostoli, & primi Christiani de hoc errore Gentibus suspecti fuerunt, vt constat ex Iustino Martyr. *apolog.* 2. Clemente Alex. *lib.* 4. *strom.* qui refert inter alias causas persecutionis Ecclesiæ hanc vnam fuisse; quia videlicet per legem Euangelicam, quam audiebant esse libertatis, Regna, & Respublicas sæculares, euerti Gentiles credebant; vnde Apostoli vt hanc erroris causam tollerent, sæpe sæpius prædicarunt Principibus esse obediendum, illisque tributum soluendum, ne in odium traheretur Christiana religio, aut Christiani abuterentur libertate fidei ad obedientiam Principibus negandam. D. Petrus *epist.* 1. *canon. cap.* 2. ibi: *Subiecti estote omnes humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi tanquam præexcellenti.* Vnde tot argumentis in præsenti epistola 13. ad Romanos intendit D. Paulus probare omnem hominem obedire debere supremis Potestatibus, quibus ideo tributa præstant: quæ verba Apostoli sunt, & rectè exposuit Glossa ordinaria; quia tributorum præstatio probationem inducit subiectionis. Facit D. August. in præsenti epistola, dum ait: *Ideo tributorum, & census persoluendi meminisse Apostolum, quoniam nascentis Ecclesiæ initio libertati christianæ nimis adhærentes, quidam nulli hominum honorem deferebant, aut tributa pendebant; contra quod scriptum est ab eodem Apostolo ad Timoth.* 1. *cap.* 6. Et clariùs idem sanctus Doctor ostendit ad eandem epistolam Pauli: *Si quis ergo putat, quoniam Christianus est, non sibi esse vectigal reddendum, aut tributum, aut non esse exhibendum debitum honorem eis potestatibus, qui hæc curant, in magno errore labitur.* Idem peccatum falsò primis Christianis insimulatum agnoscunt, & suis apologeticis impugnant Iustinus Martyr *dict. apol.* 2. *ad Antoninum*, Tertul. *in apolog. aduersus Gentes, cap.* 31. & 35. & *ad Scapulam cap.* 2. & *de idololatr. cap.* 15. & *aduersus Gnost. cap.* 14. Arnobius *lib.* 4. *aduersus Gentes.* Ignatius *epist.* 10. *ad Smyrn.* & *in epist.* 2. *ad Antioch.* Irenæus *lib.* 5. *cap.* 24. Martialis Lemouic. *epist.* 2. *ad Tolosanos*; & post eos sub Cæsaribus Chrysostomus *ad epist.* 1. *Pauli ad Roman. cap.* 13. Ambrosius *lib.* 4. *ad Lucam, cap.* 5. Hieronymus *epist.* 4. August. *epist.* 5. & 54. & *ad Psalm.* 118. *concione* 31. & *in propositionibus ad epist. ad Roman. propos.* 13. Optatus Mileuit. 3. *aduersus Parmenianum*, Symmachus Papa *in apolog. ad Anastasium Imp.* Fulgentius Ruspensis Episcopus *lib.* 1. *de mysterio Mediatoris Christi ad Trasimundum Regem*, Isidorus Pelusiota *lib.* 2. *epist.* 216. & sequiore sæculo, non sensu, Ioannes Saresbar. *lib.* 4. *polycrat. cap.* 1. Nec est ratio, quare hæc verba D. Pauli referantur ad clericos, ecclesiasticasque personas, cùm tantùm Apostolus agat generaliter de omnibus Christianis, qui licet per Euangelicam legem liberati sint à præceptis veteris legis, non tamen exempti sunt ab obedientia Principibus præstita; & ita non potest textus hic expendi contra immunitatem clericis, ecclesiasticisque personis à tributis compententem, vt vulgò expendi solet: notarunt post alios Suarez *lib.* 4. *aduers. Reg. Angl. cap.* 1. & *lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 9. Martha *de iurisdict. part.* 1. *cap.* 25. & *p.* 2. *cap.* 6. Valenzuela *contra Venetos p.* 4. *num.* 140. & 184. & ni fallor, hæc est vera & propria præsentis textus interpretatio. Generaliter verò Principibus esse obediendum, probatur *ex cap.* 22. *Exodi, vers.* 28. ibi: *Principi populi tui non maledicas*; vt agnouerunt Paulus *actuum Apost. cap.* 23. *vers.* 5. Apostoli *in can.* 84. PP. Concil. Tolet. 5. *can.* 5. & *ex* 1. *Paralip. capite* 16. & *Psalmo* 104. *vers.* 15. *Nolite tangere Christos meos*, &c. quo sæpe pro fide & obedientia Regibus debita vtuntur PP. Concil. Tolet. 4. *can.* 75. Tolet. 16. *can.* 9. Probatur etiam ex D. Paulo 1. *ad Timoth. cap.* 3. & *ad Titum capite* 3. *epist.* 1. *Petri, cap.* 2. *vers.* 13. *can.* 84. *Apost. cap. Iulianus* 94. *cap. qui resistit* 97. *cum seqq.* 11. *quæst.* 3. *cap. quæ contra,* 8. *dist. cap. magnum* 28. 11. *quæst.* 1. *cap.* 2. *de maiorit. & obed.* Concil. Paris. sub Ludouic. *lib.* 2. *cap.* 8. Meldense sub Sergio *can.* 2. Turon. 2. sub Carolo, *can.* 1. Mogunt. sub Rabano *can.* 5. Tolet. 4. *can.* 75. Tolet. 6. *can.* 17. Tolet. 7. *can.* 1. & aliis congestis ab Antonio Augustino *in epit.* 3. *p. lib.* 35. *tit.* 2. Probant fusè Bellarminus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 3. Solorzanus *de iure*

iure Ind. tom. 2. lib. 2. cap. 23. num. 77. Larrea *alleg. 63. ex num. 5.* Valenzuela *consil. 4. num. 79.* fusè & eruditè Illustr. Ramos *ad Alex. VII. pro Episc. Lusit. fol. 18. num. 81. cum sequent.*

CAPVT III.

Gregorius *Stephano* [a] *Chartulario.*

SCientes magnitudinem charitatis vestræ toto Dominum corde diligere, ob hoc ea, quæ in [b] massis de iure quondam Patricij viri piæ recordationis contra præcepta dominica, contraque canonum regulam commissa esse didicimus, ad eius necesse duximus referre notitiam: quatenus hæc, quæ perpetrata sunt, corrigi debeant, & alij deinceps tentare non præsumant. Insinuatum igitur nobis est, in massa, quæ nuncupatur Marato, de Abbate monasterij Sancti [c] Georgij, quod in eadem situm est, duos monachos refugisse, & vnum quidem ex eis iam coniugem accepisse, alium autem laïcum effectum sæculariter viuere; cùm nec ex familia massæ homines ipsi esse liberi asserantur: & vel si secundùm conditionem debuissent agere, contra Deum erat, vt post adeptum diuini officij cultum, & sæcularem vitam, atque habitum remearent. Vnde hortor, vt habitâ iudicis æterni consideratione, monachos ipsos retrudi sine dilatione faciatis, ne eorum exemplo, cum vestro, quod absit, peccato, cæterorum monasteriorum districtio dissipetur: sed magis vt magnitudinis vestræ solatio aliis monachis spes gerendi talia submoueatur. Asserit autem prædictus Abbas, presbyterum prædictæ massæ nouas monasterio ipsi velle imponere consuetudines, quæ ex tempore conditi monasterij per triennale tempus hactenus non fuerunt: siquidem si quid Deo illic munificentiæ gratiâ à fidelibus viris [d] oblatum fuerit, portionem se asserit debere percipere. Quod magnitudo vestra studeat diligenter agnoscere: & si hoc ab initio non fuit, etiam labentibus temporibus aliud nouiter imponi non concedat; quia maximè exiguæ substantiæ, & monasterium pauperum esse didicimus, & Abbatem ipsum hospitalem omnino esse, multorum attestatione didicimus.

NOTÆ.

1. [a] *Chartulario.*] Valde corrupta est præsens inscriptio, tam in prima quàm, in sexta compil. In prima legitur *ad Sephanum Castronem*; in secunda verò *Stephano Cantori*: sed eam, & litteram textus restituo ex epistolis D. Gregorij *lib. 12. indict. 7. epist. 20.* Chartularius in vtroque iure diuersimodè accipitur: in iure ciuili numerariis, actuariis, & scriniariis adiungitur *in tit. C. de numer. actuar. chartul.* a charta, vel chartula ita dicti, qui omnes rationes publicas tractabant; ideoque eorum officium in obseruatione rationum consistebat, *l. 11. C. de diuers. offic. l. 25. C. de sacros. Eccles.* De his Cuiacius *in l. 10. C. de numer.* Gutherus *lib. 2. de offic. dom. cap. 14.* Pancirola *lib. 1. var. cap. 17. & lib. 2. cap. 188.* Iuretus *ad Symmachum lib. 9. epist. 23.* Buleng. *lib. 4. de Imper. Rom. cap. 10.* Zerda *in aduers. cap. 17. num. 5.* Amaya *in l. 3. C. de can. largit.* notaui *in cap. 8. de præsumpt.* Etiam officium Chartularij refertur à Leone, & Anthemio *in dict. l. 3. C. de canone*, his verbis: *Chartularios, qui de cohortalibus officiis vniuscuiusque prouinciæ largitionales titulos tractare constituuntur.* Et magni chartularij mentio fit apud Curopalatem, & carthularij Magistrorum equitum, & peditum *in l. 6. C. Theod. de diuers. offic.* notarunt Grethserus *ad Codinum lib. 1. cap. 4.* Balsamon *in nomocan. tit. 8. cap. 1.* Lindembrog. *in notis ad Paulum Vuanfridum, lib. 2. de gestis Longob. cap. 1.* In ecclesiastica politia chartularij nomen longè minoris fuisse dignitatis, probat D. Rochus Pirro *tom. 1. Sicil. sacr. not. 3. num. 11.* Illud constat ex præsenti epistola, & aliis ipsius Gregorij, apud Latinos chartularium de causis ecclesiasticis cognouisse, vt iam notauit Baronius *anno 591.* 2.

[b] *Massis.*] Massæ nomen, & appellatio, vt apud Gallos, & Germanos receptæ fuit, ita massæ vocabulum apud Latinos vsitatum. Est autem conglobatio quædam, seu collectio possessionum, ac prædiorum: cuius nominis meminit Cassiodorus *lib. 8. epist. 33.* vbi Rex Athalaricus iubet conductores, ac possessores massarum prospicere, ne rustici in mercatores, aliosque peregrinos insiliant, qui ad natale S. Cypriani celebrandum Lucaniam confluebant. Et Ecclesiam Romanam varias massas habuisse, iam probauimus *in cap. 2. de pactis.*

[c] *Georgij.*] Monasterium hoc sancti Georgij de Tiracola, seu Troculis, est in Sicilia, à Rogerio Comite amplè ditatũ, cuius fundationem, & priuilegia refert D. Rochus Pirro *tom. 3. Sicil. sacr. fol. 61.* 3.

[d] *Oblatum fuerit.*] Iuxta adducta *in c. 1. de statu monach.* & commentarium huius textus dabimus infrà *in cap. prohibemus.* 4.

CAPVT IV.

Idem [a] *Constantino Episcopo.*

LIcèt multùm. *Et infrà:* Dixit quoque prædictus cæcus, quod ad collectas inter alios pariter compellatur: quod fieri non permittas, quia eum, quem cæcitas sua grauat, inhumanum est nimis in collectione affligere: cui debuerat ex collectis, si esset necessitas, misereri.

NOTÆ.

1. [a] *COnstantino.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de restit. spol. cap.* 7. & inscriptionem exposui, ac historiam huius textus retuli *in cap.* 2. *de restit. spol.* vbi etiam notaui, quare Pontifex in præsenti de causa collectarum temporali pronunciasset.

COMMENTARIVM.

2. LIcèt verum sit, cæcos, pauperes, miserabilesque personas à muneribus omnibus personalibus immunes esse, *l.* 2. §. *corporis*, *ff. de vacation. muner. l. vnicum*, *C. eodem titul. lib.* 10. *l. vnic. C. de superindict. l. formam*, §. *illam*, *ff. de censibus*, *l. cura*, §. *deficientium*, & §. *inopes*, *ff. de muner. & honor. c. indicatum*, 89. *dist. l.* 1. *qui morb. lib.* 10. probant Solorzanus *tom.* 2. *de iure Ind. lib.* 1. *cap.* 19. *num.* 28. Michelotius *in tract. de caeco, cap.* 23. tamen à realibus, quæ ratione prædij debentur, non sunt exempti, quia terra ipsa tributum, seu pensum pendet, argumento capitis *conuenior* 23. *q.* 8. *cap. si quis laicus* 16. *quæst.* 1. vnde præsentem textum de collectis personalibus, non verò de realibus accipit Michelotius *vbi suprà*. Sed verius credo, pietatis causâ tributum etiam reale cæco, similiue miserabili personæ remitti debere, Gregorium in præsenti rescribere; non quia stricto iuris rigore à tributo reali cæcus exemptus sit, vt iam notauit Parladorius *lib.* 1. *rer. quotid. c.* 3. *n.* 28. vnde nimis impudenter Antibolus *in tract. de muner.* §. 2. *num.* 28. ausus fuit inscitiæ arguere nostrum Gregorium in præsenti, quasi ignorasset alias esse collectas reales, alias personales: nec etiam bene Prosdocimus *de different. leg. & can. n.* 144. differentiam constituit inter ius ciuile, & canonicum, quasi iure ciuili attento cæcus immunis non sit à collectis realibus; secus verò inspecto iure canonico.

CAPVT V.

[a] Paschalis II. *Comitissæ* [b] *Mathildæ.*

PEruenit ad nos, quod [c] Fraxinorensis Abbas Carpensem Ecclesiam fuerit deprædatus, occasione videlicet cuiusdam census, qui ad quid solui debeat, ignoratur: de quo nimirum cùm nos Archipresbyter interrogaret, quod rationabile videbatur, respondimus: census enim ignorantiæ, nec diuinis, nec humanis legibus inuenitur. Oportet quippe, vt census omnes ad quid, & quomodo persolui debeant, præsciatur. Mandamus ergo dilectioni tuæ, vt prædam ipsam Carpensi Ecclesiæ restitui facias, nec deinceps Fraxinorensem Abbatem, aut quemlibet alium eam inquietare permittas.

NOTÆ.

1. [a] *PAschalis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. Paschalis II. antea Renatus, vel Raynerius dictus, natione Tuschus, patriâ Bledanus, monachus Benedictinus, electus Pontifex anno Domini 1099. scripsit varias epistolas, quas refert Baronius *anno* 11. Vinius *tom.* 7. *Concilior.* cum decem Conciliis ab eo celebratis: plura de eo referunt Baronius *d. anno* 1099. Ludouicus à sancto Carolo *in biblioth. verbo Paschalis II.*

2. [b] *Mathildi Comitissæ.*] Hæc Mathildis primò nupsit Godofredo, propter difformitatem Gibbero dicto; & eodem functo Vvelfoni Duci, non tam pro incontinentia, quàm pro Romani Pontificis obedientia, vt tantò viriliùs sanctæ Romanæ Ecclesiæ contra schismaticos posset subuenire. Vnde Baronius *an.* 1089. refert hoc coniugio Henricum III. Imperatorem valde contristatum fuisse, eundemque Ducem terrorem fuisse schismaticis.

[c] *Fraxinorensi.*] Fraxinorense hoc monasterium, Gallicè *Ferne* dictum, est Ordinis D. Benedicti, Prioratus in Gallo-Brabantia, cuius initia Erembu rgi piæ matronæ debentur anno 1099. Eius Abbatiam regendam suscepit Fulgentius, de quo in præsenti, vt refert Aubertus Miræus *in cœnob. Belgiæ*, *cap.* 43. 3.

COMMENTARIVM.

ANceps quæstio est, tam apud Scholasticos, quàm Forenses Doctores, vtrum census, etsi non constet de eius emptione, seu causa debendi, tantùm virtute lapsus temporis, & repetitæ solutionis debeatur in futurũ? Et pro negatiua sententia facit præsés textus, vbi expresse docet Paschalis, non posse monasteriũ Fraxinorense petere cẽsum 4.

sum ab Ecclesia Carpensi, nisi causa ipsius census liquidò appareat; quia census ignorantia diuinis, & humanis legibus reprobatur: deinde quia tempus non est modus inducendi obligationem, *l. obligationum* 44. §. 1. *vers. Placet. ff. de O. & A l. si certis* 1. *l. aduersus* 3. *l. creditor* 7. *C. de vsuris*, *l. operis* 31 *ff. de oper. libert.* igitur si non constat de causa, seu emptione census, tempus per se non est sufficiens ad inducendam eius obligationem, sicut sola cautio sine expressione causæ non sufficit ad producendam obligationem, *cap. si cautio, de fide instrum.* Quibus, & aliis fundamentis moti, negatiuam hanc sententiam tenuerunt Salazar *de vsu & consuet. cap.* 9. *à num.* 11. Faber *lib.* 7. *coniect. cap.* 8. Schifordeg. *lib.* 1. *tract.* 15. *per tot.* Corrasius *lib.* 3. *miscel. cap.* 15. Alciatus *in l. si certis annis, n.* 10. *C. de pactis.* Contrarium tamen, ex continuata nempe præstatione census manere obligatum in futurum eum, qui longo tempore censum persoluit, probatur expresè *ex l. cùm de in rem verso, ff. de vsur. l.* 1. *C. de fideicom. l. litibus* 20. *C. de agricolis, lib.* 11. *l.* 3. *C. de apochis, eodem lib. l.* 1. §. 1. *ff. de itinere, actuque priuato, cap. querelam, de elect.* Quorum iurium argumento affirmatiuam sententiam in solutione annuorum redituum, & decimarum tenuerunt Menchaca *vsufreq. cap.* 43. *num.* 30. Gaspar Rodrigez *lib.* 1. *de annuis reddit. cap.* 15. *num.* 5. Lara *de anniuers. lib.* 1. *cap.* 12. Auendaño *de censib. cap.* 15. Gilkenius *in dict. l. si certis, num.* 1. Castillo *de tertiis*, *cap.* 3. *num.* 27. Flores de Mena *lib.* 1. *quæst.* 2. & *lib.* 2. *quæst.* 23. Giphanius *in dict. l.* 1. *C. de fideicommiss.* Pareza *de instrum. edit. tit.* 7. *resol.* 10. *num.* 20. Gibalinus *de vsuris lib.* 4. *cap.* 6. *artic.* 5. Tapia *tom.* 1. *Catena, lib.* 4. *cap.* 11. *artic.* 2. Pro quarum opinionum conciliatione, & præsentis textus expositione sequentes casus distinguendi sunt. Primus est, quando quis censum petit, & idoneè probat illum sibi iam antea solutum fuisse ex census impositione, quod instrumentis, aliisque legitimis probationibus ostendit: quo casu solutio continuata non tam inducit obligationem soluendi census in futurum, quàm illam probat: & actor non tantùm habet intentionem fundatam, sed etiam probationem probatam. Secundus casus contingit, cùm quis exigit censum, allegatque solutiones per longum tempus continuatas, veluti per decem, aut viginti annos, & simul titulum ac causam affert; quo casu quamvis illa non probet instrumento aliquo, talis continuatio solutionum per decennium cum allegatione veri tituli inducit necessitatem soluendi in posterum, nisi de errore, aut inualiditate tituli, ac causæ probatum fuerit: quem casum latè examinant Rodriguez *dict. lib.* 1. *quæst.* 15. Cencius *quæst.* 81. *num.* 8. Duardus *de censibus quæst.* 17. *num.* 30. Gibalinus *dict. artic.* 5. Tertius casus euenit, cùm ille qui petit censum, affert tantùm continuatas solutiones 10. vel 20. annorum, non autem titulum, vel causam solutionis allegat; tunc enim ex iteratis solutionibus nullum ius exigendi censum acquiritur. Menchaca *illustr. quæst.* 84. Cencius suprà, *num.* 16. Duardus *n.* 14. Rodriguez *num.* 2. Si autem tempus longissimum sit, vel immemoriale, tunc præsumitur titulus, atque ideo inducitur obligatio soluendi censum. Cencius suprà, *n.* 26. Menchaca *illustr. c.* 84. *n.* 48. & in his casibus diutinæ solutionis, si negetur census, & ita quodammodo deiiciatur creditor à quasi possessione illum exigendi, competere remedium recuperandæ possessionis, argumento ex lege *Aquilius, ff. de donat.* docuerunt Menochius *remed.* 1. *recuper. ex num.* 81. Tuschus *littera P. conclus.* 447. & *littera S. conclus.* 388. Maschard. *de probat. conclus.* 1388. Petrus Barbosa *in l. si de vi, ex num.* 133. *ff. de iudic.* quorum sententia in praxi sustinenda est, quamuis in puncto iuris falsa sit. Nec tunc obstant fundamenta negatiuæ sententiæ. Non primum ex præsenti textu, quia Paschalis in eo accipiendus est, cùm non constat de titulo, seu causa ipsius census, nec legitimum tempus elapsum est, ex cuius transcursu, sequutis repetitis præstationibus causa præsumi possit. Nec obstat, quod dicebamus, tempus non esse modum inducendæ obligationis; quod verum censeo, quando in solo temporis cursu creditor fundaret obligationem, non verò quando eam fundaret in consensu tot annis præstito; nam etsi ex eo non nascatur obligatio, nascitur tamen præsumptio certissima obligationis, quæ sufficiat, vt debitorem ad præstationem compellamus, cùm non probet contrarium, vt in præsenti; in qua probatione, si deficiat debitor, vincit præsumptio, vt egregiè docet nulli postponendus Cuiacius *libro* 29. *qq. Papin. in dict. l. cùm de in rem*, & Gilkenius *dict. cap.* 4. *num.* 43. *& seq.* Lara *dict. lib.* 1. *cap.* 12. *numero* 5. quos immeritò taxat Schifordeg. *dict. tractatu* 15. *quæstione* 5. absurdum existimans, ex præsumptionibus hanc rem esse definiendam; cùm tamen negare non possit in secunda parte dictæ legis *cùm de in rem*, præsumptionem interuenisse de dote, quia vsuræ fuerunt solutæ, vt rectè notauit Lara *dict. num.* 5. & Flores *dict. lib.* 1. *quæst.* 2. *num.* 14.

CAPVT VI.

Ex Concilio [a] *Lateran.*

CVm [b] Apostolus se, ac suos propriis manibus decreuerit exhibendos, vt locum prædicandi auferret pseudo-Apostolis, & illis, quibus prædicabat, non existeret onerosus: graue nimis, & emendatione dignum esse dignoscitur, quod quidam fratrum, & Coëpiscoporum nostrorum ita graues in procurationibus suis subditis existant, vt pro huiusmodi causa ipsa interdum ecclesiastica ornamenta subditi exponere compellantur, & longi temporis victum breuis hora consumat. Quocirca statuimus, quod [c] Archiepiscopi parochias visitantes, pro diuersitate prouinciarum, & facultatibus Ecclesiarum XL. vel L. [d] euectionis numerum; Episcopi autem XX. vel XXX.

Cardina

[e] Cardinales autem XXV. nunquam excedant: Archidiaconi verò V. aut VII. Decani constituti sub ipsis duobus equis contenti existant, nec cum canibus [f] venatoriis proficiscantur, & auibus; sed ita procedant, vt non quæ sua sunt, quærant, sed quæ Iesu Christi quærere videantur: nec sumptuosas epulas quærant, sed cum gratiarum actione recipiant quod honestè ac competenter illis fuerit ministratum. Prohibemus etiam, ne subditos suos taleis, exactionibusve Episcopi grauare præsumant. Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquotiens superuenient, vt si manifesta, & rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare. Cùm enim dicat Apostolus: Non debent filij thesaurizare parentibus, sed parentes filiis, multùm longè à paterna pietate videtur, si præpositi subditis suis graues existant, quos in cunctis necessitatibus pastoris debent more fouere. Archidiaconi verò, siue Decani, nullas exactiones, vel taleas in presbyteros, seu clericos exercere præsumant. Sanè quod de prædicto numero euectionis secundùm tolerantiam dictum est, in illis locis poterit obseruari, in quibus ampliores sunt redditus, & ecclesiasticæ facultates. In pauperioribus autem locis tantùm volumus teneri mensuram, vt ex accessu maiorum minores meritò non doleant se grauari, nec sub tali indulgentia illi, qui paucioribus equis hactenus vti solebant, plurium sibi credant potestatem indultam.

NOTÆ.

1. [a] *Lateran.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & reperitur textus hic in Concilio Generali Lateran. celebrato sub Innocentio III. *cap. 4.* & vt deductus ex eodem Concilio, citatur *in cap. 3. de excessibus Prælat. in 2. collect.* de eo Concilio aliqua notaui *in cap. nonnulli, de rescript.*

2. [b] *Apostolus se, ac suos.*] Hæc verba ex variis locis desumpta videntur, videlicet *ex c. 20. Actuum Apost. ex epistola 1. D. Pauli ad Thessal. cap. 2.* & *epist. 2. cap. 3.* & *2. ad Corinth. cap. 11.*

[c] *Archiepiscopi.*] Quatenus Archiepiscopi possint visitare Prouinciam propriam, dicemus infrà, *in cap. sopita.*

3. [d] *Euectionis.*] Eleganter, nam euectio certum numerum equorum, seu veredorum continet. Symmachus *lib. 1. epist. 26. Accepi euectiones quatuor in manu, quantùm commodas in excursus & recursus meorum.* Cassiodorus *lib. 6. form. 6.* euectiones simili potestate largitur. D. Paulinus *lib. 4. de vita S. Martini.*

Dicite quid vestri velox euectio Regis
Efficiat tardante Deo.

Quarum euectionum obuia mentio extat *in l. 2. de in ius vocand. l. continuus 137. §. cùm ita, ff. de V. O. l. eos 27. §. final. ff. ad leg. Corn. de falsis, l. vlt. §. penult. ff. de muner. & honor. l. 1. C. de commeat. lib. 11. l. 12. C. de curios. lib. 12. in tit. C. Theodos. de cur. u publ.* & de eis agunt Gutherus *lib. 3. de offic. domus, cap. 15.* Cortasius *lib. 5. miscel. cap. 11.* Pancirola *lib. 3. var. cap. 31.* Reuardus *lib. 2. var. cap. 15.* Solorzanus *tom. 2. de iure Ind. lib. 1. cap. 12. num. 22.* Buleng. *lib. 2. de Imp. Rom. cap. 29.* Inde etiam euectiones dicuntur litteræ, & diplomata, quibus adlecti, vel legati ad cursum publicum vtuntur, illisque viatica præbentur. D. Hieronym. in Hilarione: *Secretò ab Imp. euectionem petiit, causam ei indicans; & acceptis ad Consularem Palæstinæ litteris, cum ingenti honore, & comitatu Gazam deductus est.* Sulp. Seuer. *lib. 2. hist. Qua tempestate Hilarius quartum iam exile annum agens inter reliquos Episcopos per vicarium, ac Præsidem datâ euectionis copiâ adesse compellitur.* Notauit Sauarus *ad Sidon. lib. 5. epist. 10. verbo Euectionem.*

4. [e] *Cardinales XXV.*] Sed quomodo, cùm Cardinalium maior dignitas sit, & illi præexcellentiores omnibus Ecclesiæ Prælatis reperiantur, minor numerus euectionum illis permittitur, quàm Episcopis & Archiepiscopis? Agnouit difficultatem Lotherius *lib. 1. de re benef. c. 8.* & docuit, euectiones in præsenti non æstimari, seu taxari iuxta qualitatem, seu dignitatem visitantis, sed iuxta latitudinem territorij, respectu locorum, & personarum, quibus est impositum onus procurationis; atque ita Patres in præsenti non prohibere, quin Episcopus habeat in comitatu quot velit personas, & equos, iuxta statum, & dignitatem suam; sed tantùm vt curent, ne grauentur illi, qui obligantur ad procurationem maioribus euectionibus. Verùm hæc docti viri sententia sustineri non potest; nam si non attentâ qualitate personæ, sed loci distantiâ euectiones erant æstimandæ, ad quid Archiepiscopis, & Cardinalibus, Decanis, & Archidiaconis euectiones habitâ gradus prærogatiuâ taxandæ erant, cùm Cardinalis non Episcopus tantùm suam parochiam, sicut Archidiaconus suum Archidiaconatum, & Decanus suum Decanatum visitent? Accedit, nam longinquitas itineris non petit maiorem numerum euectionum. Quare hac sententiâ omissâ veriùs dicendum est, Cardinalium dignitatem temporibus Alexandri III. huius textus auctoris non ita præexcellentiorem fuisse, vt Episcopalem superaret, vsque dum constitutum fuit, vt ex ipso collegio Cardinalium Pontifex eligeretur in præsenti Concilio Lateran. Quare olim nullus erat Episcopus, qui vellet fieri Presbyter Cardinalis, quia putabant descendere de maiori ad minorem dignitatem, vt referunt, & probant Borellus *in summa decis. 1. p. tit. 6. num. 6.* Sarauia *de iurisdict. adiunct. quæst. 1. num. 9.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 17. num. 15.* Solorzan. *de iure Ind. tom. 2. lib. 3. cap. 7. num. 3.* Vnde cœpit augeri paulatim Cardinalium dignitas; & iam galero rubro illis concesso maior profectò dignitas declarata fuit, vt probant Gomezius *in proœm. regul. Cancel. tit. Episcopi dignitas diminuta*, Cohelius *in notitia Cardin. cap. 8.* vbi variis bullis probat, Cardinales subscribere post Episcopos, & ita cùm tempore huius textus dignitas Cardinalitia non superaret Episcopalem, ideo habitâ dignitatis ratione, minor euectionum numerus conceditur Cardinalibus, quàm Episcopis.

[f] *Canibus venatoriis.*] Quos habere tam Episcopis, quàm clericis prohibitum est *in cap. 1. & 2. de cleric. venat.* vbi probabimus.

COMMENTARIVM.

5. LVstrari, & visitari diœceses à propriis Prælatis, & superioribus, antiquissima consuetudo, & penè Ecclesiæ coætanea est, more accepto ab Hebræis, & Gentilibus; in veteri enim lege id docuerunt facto suo sacerdotes missi à Rege Iosaphat *lib. 2. Paralip. cap. 17.* ibi: *Habentes librum legis Domini circuibant vrbes Iuda, & docebant populos.* Et visitationis apud Iudæos vsitatæ mentio extat *in cap. 30. Exodi*, iuxta ignoti Interpretis versionem, quâ vtitur D. Ambrosius *epist. 1.* ibi: *Quod si acceperis computationem filiorum Israel in visitatione ipsorum, & dabunt singuli redemptionem animæ Domino, & non erit in eis ruina.* In nouo Testamento habemus Principem Pastorum Christum Dominum, qui apud Matthæum *cap. 4.* circuit totam Gallilæam, ciuitates omnes, & castella, docens in synagogis, & prædicans Euangelium. Et apud Lucam *cap. 8.* iter facit per ciuitates, & castella, prædicans, & euangelizans regnum Dei. Et de D. Paulo refertur *actuum Apost. cap. 15.* quod perambulabat Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum. Et Magistratus politicos visitationem vsitasse, constat *ex l. congruit, ff. de offic. Præsidis*, vbi refertur, Præsidem peragrasse Prouinciam suam, vt eam ab omnibus malis repurgaret. Et de Philippo Tetrarcha Itureæ, & Trachonitidis refert Iosephus *lib. 15. antiquit. cap. 6. & 9. Solitum iter facere cum paucis selectis comitibus, subsequente sella, in qua sedens iura redderet. Quare si quis ex occursu opem eius inuocaret, sine dilatione, mox ibi sellâ positâ residentem causam cognouisse, aut sontem damnasse, aut absoluisse innoxium.* His ergo exemplis moti Ecclesiæ PP. variis canonibus statuerunt, vt Prælati diœceses suas visitarent. Concil. Brachar. 2. *can. 1.* refertur *in cap. placuit 10. quæst. 1. cap. decreuimus, cap. 11. ead. causa & q.* Concil. Carthag. *can. 53.* ibi: *Constitutum est in Concilio Hipponensi, singulas Prouincias tempore Concilij visitandas esse.* Meldense *can. 39. Quorundam Episcoporum reprehensibilis, immò damnabilis consuetudo omnimodis corrigatur, qui plebes sibi creditas, aut rarò, aut nunquam per seipsos iuxta ordinem Euangelicum, & Apostolicum, atque Ecclesiasticum visitant.* Taurin. *cap. 1. in fin. Hoc Concilio vtiliori decretum est, vt si placet memoratarum vrbium Episcopis, vnaquaque de his viciniores sibi inter Prouincias vindicet ciuitates, atque eas Ecclesias visitet, quas oppidis suis vicinas & proximas magis esse constiterit.* Trident. *sess. 6. c. 3.* & *sess. 21. de reform. cap. 8.* referunt Crespetius *in summa, verbo Visitatio.* Ant. August. *in epit. iur. lib. 4. tit. 63.* & horum visitatorum mentio extat apud Gregor. *lib. 3. tit. 63. ad Maxim. Syracus.* ibi: *Visitatores Ecclesiarum, clericique eorum, qui cum ipsis per sua ciuitatis parœcias fatigantur, aliquid laboris sui capiant te disponente subsidium.* Apud Ioannem II. P. R. *in epistol. 3. ad Episcopos Galliæ*, quæ extat *tom. 2. Concil. Gal.* & *in cap. in singulis, de statu monachorum.*

6. *Qvi visitare possint.* Præcipuum ergo Pastorum munus est visitare gregem, & lustrare populum suum ad confirmandos fideles, ad rescanda hæreseon initia, & vt per eos illis innotescant, quæ in diœcesi innouanda, mutanda, temperandaque sunt, vt adimpleant quod de illis refertur *Prouerb. cap. 27.* ibi: *Cognoscent diligenter vultum pecoris, quem non visitant?* Et *cap. 10. Ioannis*, ibi: *Vocabunt oues nominatim.* Vbi in illis verbis: *Cognosco oues meas*, ait Theophilactus: *Mercenarius nescit oues; quod contingit, quia non sæpe illas inuiseret, vt cognosceret.* Plura tradunt Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cleric. cap. 105.* Aloix *in notis ad vitam S. Abrucij, cap. 12.* Acuña *in cap. non debere, 80. dist.* Altesserra *lib. 2. dissert. cap. 9.* & *lib. 8. cap. 5.* Habent ergo visitandi curam omnes Prælati ecclesiastici, quibus iurisdictio competit cum administratione, *cap. 1. hoc tit. in 6.* veluti post Pontificem Cardinales in suis titulis, ex præsenti textu, Patriarchæ, & Archiepiscopi in suis Prouinciis, vt dicemus infrà *in cap. sopita*: Episcopus in sua diœcesi: Legatus a latere, cùm ex officio legationis suæ à Sede Apostolica visitatio iniungitur: & Legatus natus in sua Prouincia, *cap. accedentes, de præscript. cap. quia, de immunit. eccles.* & Legatus missus, si ei specialiter iniunctum sit onus visitandi, vt si vrgens aliqua necessitas expostulet visitationem, *cap. cùm instantia, cap. cùm nuper, cap. procurationes, hoc titul. cap. final. hoc tit. in 6.* Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 73. num. 20.* & *alleg. 129. num. 5.* Archidiaconus etiam habet ius visitandi in Ecclesiis sibi subiectis, si illud longa consuetudine acquisierit, *cap. super eo, hoc tit. cap. mandamus, cap. dilecto, de offic. Archid.* Trident. *sess. 24. de reform. cap. 3.* quo modo accipiendus est præsens textus. Debet tamen Prælatus visitare tantùm semel in anno suam diœcesim, *cap. decreuimus 10. quæst. 1. cap. conquerente, de offic. Ordin.* Trident. *dict. cap. 3.* nisi ex iusta causa, & vrgente delictorum necessitate censuerit, oportere pluries eam visitare, *cap. excommunicamus, §. adiicimus, de hæretic. cap. visitandi 18. cum sequent. 18. quæst. 2.* docet Azor *2. p. instit. lib. 3. cap. 40. quæst. 1.*

7. *De procvrationibvs.* Consentaneum etiam Ecclesiæ Patribus visum fuit, vt Prælati pergentes per populum suum, tempore visitationis aliquod reciperent subsidium, *cap. cauendum 7. cap. inter 8. 10. quæst. 3. cap. cùm ex officij, de præscript. cap. 1. & 2. hoc tit. in 6. Clement. 1. hoc tit. extrauag. execrabilis*, Ioan. XXII. *de censib. extrauag. 1. de decimis, inter communes*, D. Gregorius *lib. 3. epist. 11.* Maxim. Syracus. Episc. *Visitatores Ecclesiarum, clericosque earum, qui cum ipsis per non suas parochias fatigantur, aliquod laboris sui capere subsidium debent. Iustum namque est, vt illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium.* Et *lib. 2. epist. 29. Felici Episcopo.* Et *lib. 11. epist. 16. Barbaro Episcopo.* Innocent. III. *lib. 1. epistolarum, in editione Coloniæ, fol. 147.* in illis verbis: *Cùm igitur eidem Episcopo ob communem profectum visitanti communis procuratio debeatur.* Concil. Emerit. *can. 11.* ibi: *Placuit, vt tam à presbyteris, quàm ab Abbatibus, sine etiam Diaconibus, Episcopo honor debitus impendatur, vt à nullo contumeliam pati videatur, & quandoque contigerit eum iuxta canonicam sententiam visitare suam parochiam, dignè eum suscipiant, & prout habuerint, aut ratio permiserit, illi præparent quæ fuerint necessaria.* Concil. Brachar. 2. Tolet. *7. can. 4.* Sed Concil. Parisiense sub Ludouico, & Lothario *lib. 1. c. 31.* videtur distinctionem adhibere

adhibere, vt si Episcopus habeat sua, suis contentus sit, & nihil prætereà postulet, etiam dum diœcesim visitat; vbi per *sua*, non proprium Episcopi patrimonium intelligas, sed iustam ex matricis Ecclesiæ redditibus, & fructibus portionem, alioqui si nihil rerum Ecclesiæ suæ habeat, vt loquitur Concilium, tum quartam partem decimarum, & redditum ex oblationibus sibi vindicabat; sed postea indistinctè admissum fuit, vt Episcopo visitanti procurationes darentur. Ratio assignatur *in dict. cap. cùm ex officiis, cap. si Episcopus, de offic. Ordin. in* 6. scilicet, quod cùm visitantes spiritualia seminent ad vtilitatem Ecclesiarum, quas visitant, meritò ab eisdem temporalia ad sustentationem percipiunt, vt ideo magis alliciantur ad visitandum, nec pertimescant difficultatem in victualibus de loco ad locum deferendis, aut in eisdem inquirendis, vt probat Barbosa *lib.* 3. *iur. Eccles. cap.* 22. *num.* 7. Hæc portio visitandi Prælato præstanda, procuratio dicitur, *dict. cap. conquerente, de offic. Ordin. dict. cap.* 11. *&* 16. *de præscript.* argumento legis 1. *§. sed & patronos, ff. de offic. Præfect. Vrb. l. si quis à liberis* 5. *ff. de liber. agnosc.* licèt aliàs procuratio accipiatur pro administratione alieni negotij, *l. qui mittuntur* 35. *§. item, ff. quibus causis maior.* apud Ciceronem *lib.* 3. *de legibus*, ibi: *Quæro quid reipsa sit turpius, quàm sine procuratione Senator.* Et 1. Academ. *Sed etiam procuratio multis negotiis implicatum, & constrictum tenebat.* Plura de his procurationibus Prælato tempore visitationis præstandis congerunt Filesacus *in cap. conquerente* 16. §. 20. *de offic. Ordin.* vbi Petrus Gregorius *cap.* 17. Barbosa *lib.* 3. *iur. eccles. cap.* 22. & *de potest. Episc.* 3. *p. alleg.* 73. Roussellius *lib.* 5. *histor. iurisd. Pont. cap.* 3. Cresolius *lib.* 4. *mystag. cap.* 18. Lemaistre *lib.* 2. *de iuribus Episcop. cap.* 3. Mornac. *in l.* 1. *C. de offic. Præfect.* Altesserra *lib.* 3. *dissert. cap.* 16. & *lib.* 4. *cap.* 4.

8. Exponitur præsens textus.

Sed vt presbyteris reuerentiam in Prælatos visitantes, ita ipsis Præsulibus modestiam, ac continentiam circa expensas, & modicas procurationes suaserunt PP. vnde Pelagius circa annum 570. Episcopos diœceses visitantes admonuit, ne prandia enormia iuberent fieri, sed secundùm mediocritatem vniuscuiusque loci Episcopo ad consignationem venienti præparari conuiuiũ: & PP. Concilij Cabilon. sub Carolo, *can.* 14. statuerunt compescendas esse iniquas Præsulum exactiones, atque oportere Episcopos in lucris animarum potiùs quàm in deprædandis, & spoliandis hominibus, & scandalizandis fratribus operam dare; vt etiam apud Romanos Consules, vel Legati prouincias obeuntes, & lustrantes, nunquam ante Posthumium Consulem vsque ad annum Vrbis conditæ 581. in vlla re oneri, aut sumptui fuerant. Liuius *lib.* 2. *decad.* 5. quam parcimoniam velut renouans Cicero de se prædicat *lib.* 4. *ad Atticum, c.* 10. nullum in se sumptum, cùm Prouinciam obiret, nec publicè, nec priuatim factum esse, nec in quemquam comitum suorum. Quare cùm multi Episcopi diœceses lustrando clericos ad inopiam redigerent, vt de Ioanne Rauennat Archiepiscopo refert Sigonius *de Regno Italiæ, ad annum* 861. qui accusatus fuit in Synodo Romana sub Nicolao I. variis canonibus taxatum fuit, quid procurationis nomine parochi penderent, vt in Concilio Tolosano *can.* 4. ibi: [Vt in circuitione parochiæ Episcopi de cætero singulos presbyteros per singulas iacendo euntes Ecclesias, sicut hactenus, non prædentur, cùm scriptum sit, eosdem euangelizare debere, non turpis lucri gratiâ, ne vituperetur ministerium sanctum; sed considerent, & denuntient loca sibi, & populo conuenientia, & illuc presbyteri, quotquot possibilitas, & moderatio prouiderit, plebes suas adducant, & ibidem Episcopi prædicent, confirment, & populi errata inquirant, ac corrigant. Iterum autem, quia Dominica voce datur licentia, vt qui Euangelium adnuntiant, vt de Euangelio viuant, licèt Paulus Apostolus nihil horum fuerit vsus, presbyteri tale comeatum faciant, vt & Episcopi solatium habeant, & ipsi non grauentur: quod ita nobis fieri posse videtur, videlicet vt quatuor presbyteri ad locum vbi quintus degit, & Episcopus residet, plebes suas de quatuor partibus adducere studeant, & vnusquisque eorum decem panes, & dimidium modium vini, & frischingam de quatuor denariis, & pullos duos, & oua decem, & modium vnum de annona ad cauallos, in subsidium, benedictionis gratiâ præstent Episcopo: & similiter quintus, in cuius domo Episcopus residet, faciat. Nec amplius ab eo exigatur, nisi fortè ligna, & vtensilia in opus ministerij commodet. Quapropter Episcopus prouideat, ne domus, aut sepes illius à ministris vastentur.] Apertiùs, & distinctiùs in Concilio Turonensi sub Lodouic. II. *cap.* 15. ibi: *Episcopi huiusmodi dispensa contenti sint, panes centum, frischingas quatuor, vini sextaria quinquaginta, pullos septem, oua quinquaginta, agnum vnum, annonam ad cauallos modios sex, fœni corbes tres, mel, oleum, ceram quod sufficit.* Concil. Tolet. 7. *can.* 4. *Cùm Episcopus diœcesim visitat, nulli præ multitudine onerosus existat, nec vnquam quinarium* (alij legunt, *quinquagenarium*) *numerum euectionis excedat, aut amplius quàm vna die per vnamquamque basilicam remorandi licentiam habeat.* Notauit Sahabedra *in chron. Got. cap.* 24. quos veteres canones circa euectiones innouauit Concil. Later. *in præsenti.*

Etiam circa ipsas procurationes statutum legimus, ne Episcopi cessantes à visitatione, eas à propriis parochis redimant. Concil. Valent. Galliæ *can.* 22. ibi: *Vt de seruitio presbyterorum erga Episcopos consuetudo, vt nobis videtur, valde reprehensibilis amputetur, vt scilicet quoties Episcopus statuto tempore visitationem, & prædicationem per eosdem sacerdotes non exercet, nequaquam ab eis pro solito seruitio pecunias exigat.* Id ipsum statuit Concil. Lateran. relatum *in cap. Romana, hoc tit. lib.* 6. Etiam cautum fuit à Bonifacio VIII. *in cap. felicis, eod. lib.* non licere visitanti, nisi vnam procurationem recipere vna die, siue locum vnum visitauerit, siue plura, etiamsi locus quilibet ab illo visitatus sufficeret ad procurationem integram persoluendam: & in vtroque textu id specialiter prohibitum fuit, ne liceret procurationes pecuniâ permutare, hoc est loco victus, & cibariorum nummariam pensionem sumere. Vnde dum Concil. Brachar. 2. *can.* 2. Episcopo diœcesim visitanti duos solidos tribuit, non est accipiendum ita, vt solidi præstentur pro visitatione, sed pro cathedratico, de quo egi *in d. cap. conquerente*; quod etiam procuratio dicitur *in cap. cùm sit* 10. *de simon.* & notarunt iam Filesacus *in dict. cap. conquerente*, §. 20. *in fine*, Roussel. *hist. Pont. iurisd. lib.* 5. *cap.* 3. 9.

§.

PRohibemus etiam, ne subditos suos talliis, & exactionibus Episcopi grauare præsumant. Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquotiens superueniunt, vt si manifesta ac rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare. Cùm enim dicat Apostolus, &c. *vt sup.*

10. IN præsenti §. agitur de charitatiuo subsidio, quod PP. Concilij vocant mediocre subsidium, de quo plura congessit Barbosa *lib. 3. iuris Eccles. cap. 21. per tot.* Licèt enim Episcopus non possit nouum censum subditis imponere, vt sequenti commentario dicemus; potest tamen petere charitatiuum subsidium, iustâ existente causâ, *cap. nullus 1. quæst. 1. cap. 3. de offic. vicar. cap. conquerente, de offic. ordin.* sicut à Principe sæculari ob necessitatem publicam aliquid superindicti nomine exigitur, *l. 1. C. de superindicto, lib. 10.* quia tunc non dicitur nouus census, sed cessante necessitate vsque nunc intermissus, *l. Attilicinius, de seruit. rustic.* Dicetur autem iusta causa, si proprij redditus non sufficiant Episcopo, *cap. cauendum 10. q. 3.* si Ecclesia Cathedralis oneretur debitis, *cap. vnic. §. final. vt Eccles. benef.* si Episcopus pergit ad Pontificem, vel Regem, aut vocatur ad Concilium generale: si Regem, aut Nuncium Apostolicum in Prouincia excipit: si in re Ecclesiæ propugnanda, aut defendenda sumptus fecit insignes, vel si in fauorem totius diœcesis redditus proprios impendit, vel ex alia iusta causa, quæ relinquitur arbitrio superioris, Archiepiscopi videlicet, & Patriarchæ, *cap. clericus 11. quæst. 1.* vel summi Pontificis, *cap. penultim. de V. S.* Filesacus *in cap. 18. de offic. Ordin.* Lemaistre *libro 2. de iuribus Episcop. cap. 3.* & tunc Episcopus non potest excedere taxam, extrauaganti Benedicti XII. quæ incipit, *Vnam sanctam*, *hoc titul.* notauit Parexa *in cap. 1. hoc tit. num. final.* & Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 12. num final.*

CAPVT VII.

Ex ª eodem.

PRohibemus insuper, ne ab Abbatibus, vel Episcopis, aliisve Prælatis noui census imponantur Ecclesiis, nec veteres augeantur, nec partem redditum suis vsibus appropriare præsumant: sed libertatem, quam sibi maiores conseruare desiderant: minoribus quoque suis bonâ voluntate conseruent. Si quis verò aliter fecerit, irritum quod egerit, habeatur.

NOTÆ.

1. E*Xª eodem*] Concilio videlicet Lateran. sub Alexandro III. celebrato, vbi *cap. 7. §. prohibemus*, reperitur textus hic, & *in cap. 7. hoc tit. in 1. collect.* vbi additur, *pars capitis cùm in Ecclesia*, vt cognoscamus in præsenti referri secundam partem textus *in cap. 8. de simon.*

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Episcopi, & cæteri Prælati Ecclesiarum nouos census in eis imponere, aut aliquam partem fructuum sibi reseruare nequeunt.* Probant eam textus *in cap. Ecclesiis 9. cap. significauit 13. cap. grauis 15. hoc tit. cap. tua nos 11. de iureiur. cap. cùm clericis 6. de pactis, cap. quod plerique, de immunit. Eccles. cap. 1. 10. q. 3. cap. 3. cap. nullus 24. 11. q. 1. cap. nulli 27. 12. q. 1. cap. nulli 93. 16. q. 1. cap. pastoralis 9. de his, quæ fiunt à Prælat. cap. vnic. vers. Omnibus, vt eccles. benef. cap. auaritiæ 10. de præbend. cap. de cætero 5. §. vltim. de transact. Clem. vnic. de supplend. neglig.* Concil. Tolet. 4. *can. 51.* ibi: *Quod si aliquid in monachos canonibus interdictum præsumpserint, aut vsurpare quippiam de monasterij rebus tentauerint, non deerit ab illis sententia excommunicationis.* Aurel. 1. *can. 21.* Concil. Arelat. 3. *can. 1.* Hispalense 2. *can. 11.* Cabilon. *can. 17.* ibi: *Inuentum est, quod in quibusdam locis presbyteri duodenos, vel quaterdenos denarios Episcopis in censum annis singulis darent: quod penitus abolendum esse decreuimus.* Nicæn. 2. *can. 12. can. 35. alias 37. Apost.* Faciunt textus *in l. 1. 2. & 3. C. vectigalia noua institui, l. 1. C. de pascuis publicis, lib. 11. nouel. 130. Iustin. cap. 3.* Illustrant vltra congestos à Barbosa & Garaña hîc, Cuiacius *in cap. 18. de iudiciis, & in cap. auaritiæ, de præbend.* Antonius August. *in epit. iur. lib. 4. tit. 70.* Gothofredus *in can. 39. Apost.* Lotherius *lib. 1. de re benef. cap. 36. num. 4.* Roussellius, *lib. 5. hist. cap. 3.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam sæpe sæpiùs legimus in iure pensiones sæpe imponi beneficiis tantùm auctoritate Episcopi, *cap. 3. de offic. vicar. cap. per tuas, de donat. cap. penult. de V. S. cap. nisi essent 21. cap. exstirpandæ, §. quia verò, de præb.* & in Legato à latere idem probat Cæsar *de Eccles. Hierarch. disput. 3. §. 2. num. 16.* igitur inferiores Prælati possunt constituere nouos census in Ecclesiis sibi subiectis. Augetur hæc difficultas ex eo, nam dum construitur Ecclesia, census, aut similes pensiones possunt constitui ab Episcopis, & aliis Prælatis, *cap. Eleutherius 18. q. 2. cap. scientes 3. hoc tit. cap. vnic. vt Eccles. cap. cùm dilectus* 3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

dilectus 8. *de consuet. cap. institutus* 6. *de relig. domibus*, docent Gigas *de pens. q.*6. *num. vltim.* Rebuffus *in praxi, tit. de pacificis, num.*111. Rochus à Curte *de iurepatron. verbo Vile, num.*7. sed ipsa Ecclesia constructa manet sub iurisdictione Episcopi, *cap. omnes* 16.*q.*1. Ergo eius auctoritate potest nouus census constitui, vel antiquus augeri.

4. Census acceptiones. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, censum à verbo censeo deriuari; quod Romæ significabat facultates æstimare, & in publicas tabulas referre; nec solùm facultates, sed etiam capita ciuium, & cuiusque statum describere, iuxta illud Ciceronis *lib.*1. *de legibus*, ibi: *Censores populi, ciuitatis soboles, familias, pecuniasque censanto.* Et sic census est descriptio, & æstimatio patrimonij, & matricula vniuersorum ciuium, qui tam Romæ, quàm in Prouinciis degebant. Describebatur patrimonium tunc ad distinguendum ordinem Senatorum, Equestrium, & plebeiorum, vt eleganter ait Budæus *in* 1. *part. annot. ad Pandectas, in l. final. ff. de Senator.* Patrimonium æstimabatur vt tributum persolueretur, Hispanicè *El padron, ò encabeçamiento: l. quisque* 64. *ff. de acquir. rer. domin.* ibi: *Quæ quisque aliena in censum deducit, nihilo magis eius fiunt.* De hoc tributo patrimoniali interpretor textum *in l.* 2. *ff. de censibus*, cuius intellectum non assequitur Accursius; verius enim est, quod si æstimatio patrimonij pro soluendo tributo ex errore, vel vitio facta sit, talis æstimatio euanescit nouis possessionibus, id est dum tributarius nouè, & verè profitetur suum patrimonium. De hoc etiam tributo intelligunt legem *census, ff. de probat.* vbi Marcellus ait: *Census, & monumenta publica potiora testibus esse Senatus censuit.* Sed verius est, in ea lege vulgari metaphorâ continens pro contento sumi, hoc est, censum pro libro, in quo patrimonium scribebatur, vt notat Felicianus suprà: quemadmodum aliàs simili etiam figurâ patrimonium ipsum, quod censebatur, census appellatur, iuxta illud Ouidij 1. *Fastor.*

——— *Dat census honores,*
Census amicitias.

Et alibi.

Turpe thori redditus census augere paternos.

Sic accipio legem *cogi, ff. ad Trebel.* legem *liberto* 21. §. *final. ff. de annuis legat.* De personali censu intelligo legem vltimam, *ff. de censibus*, legem *generaliter* 32. §. *vlt. ff. de vsufruct. legato.* Et quoniam tributum, cui soluendo census agebatur, erat duplex, capitis, & patrimonij, *d. l. final. de censibus*, §. *Diuus Vespasianus*, ibi: *Sed tributum his remisit capitis; sed D. Titus, etiam solum immune factum interpretatus est*; de tributo capitis interpretor textum *in l. ætatem, ff. de censibus:* ad quem verò modum census describeretur, constat ex Vlpiano *in l. forma censuali* 4. *ff. de censibus.* Sed obiter aduerto, prouinciales aliquos iure Italico gaudere, hoc est, immunitatem tributorum priuilegio eis concessam esse, de qua loquitur textus *in l. Colonia, l. final. de censibus*; vnde in Hispania notum est nomen Nobilibus, qui sunt immunes à tributo, id est, *que no pechan*; quos ideo *hidalgos*, id est Italicos, seu iure Italico gaudentes appellamus, vt probat eruditè Covarr. *lib.*4. *var. cap.*1. *num.*11. Præterea cùm non omnes patrimonia haberent, quibus censerentur, solo capite censebantur, quos Cicero *in oratione pro Flacco*, homines egentes, sordidos, sine honore, sine censu vocat; & paulò honestiori vocabulo proletarios, quòd solùm sobole Rempublicam iuuarent, appellatos fuisse refert Aulus Gellius *lib.*16. *noctium, cap.*10. Quin etiam census adiectiuum nomen diuitem significat, vt apud Ciceronem *act.* 3. *in Verrem*, vbi notauit Asconius Pedianus: sic accipitur in lege Voconia, quâ cauebatur, ne qui census esset, plus cuiquam relinqueret legatario, quam ad hæredes perueniret, *princip. Instit. de lege Falcid.* vbi notarunt Hothomanus, & Balduinus. Et licèt aliqui docti viri ad hanc census, & tributi rationem referant textum *in l. etiam* 25. *ff. de probat.* falluntur; siquidem in ea agitur non de professione patrimonij, quæ Romæ apud Censores fiebat; sed de professione filiorum, quæ apud Præfectum ærarij per parentes fiebat, de qua agitur *in l. cùm de ætate, l. Imperatoriæ*, §. *final. ff. de probat. l. neque professio, C. de testam. l. non nudis, C. de probat. l.*1. *C. si minor se maiorem*: & dicemus *in cap.*6. *de despons. impub.* Tandem census accipitur pro tributo, pensitatione, seu pecuniæ collatione, *l.* 2. *C. sine censu, vel reliquiis.* Vnde dum D. Matthæus, *cap.* 22. ait: *Licet censum dare Cæsari?* apud Ioannem legimus: *Tributum dare Cæsari.* Optimus textus *in l.*8. *tit.*2. *partit.* 1. Inde census accipitur pro eo, quod annuatim præstatur, vel in recognitionem subiectionis, *cap. recipimus, de priuil.* vel ratione fundationis, *cap. quoniam, de iurepatron.* vel ex aliis causis, de quibus *in hoc tit.* Hinc etiam vocatur census contractus, quo res alicui conceditur pleno iure, ita vt in accipientem transferatur directum, & vtile dominium, reseruatâ concedenti aliquâ pensione annuatim persoluendâ in recognitionem pristini dominij: de quo contractu accipiendi sunt textus *in cap.*1. *de in integrum restit. cap. constitutus, de relig. domib.* Denique paulatim translatâ significatione, census accipitur apud nos pro quodam contractu, in quo quis emit ius percipiendi ab alio pensionem ad certum terminum soluendam: Hispanè dicimus, *Iuros, y censos*, de quibus peculiares tractatus ediderunt Eduardus, Felicianus, Auendaño, Gaspar Rodriguez, Cencius, & nouissimè plura adduxerunt Leothardus, & Gibalinus *in suis tract. de vsuris*, Salgad. *in labyrint.* passim.

His præmissis ratio quare non liceat Episcopo, Abbatibus, & aliis Prælatis nouos census imponere Ecclesiis sibi subiectis, redditur in præsenti textu in illis verbis: *Sed libertatem, quam sibi maiores conservare desiderant, minoribus suis bonâ voluntate conseruent.* Quæ deducitur ex illa communi ratione, quod quis sibi fieri non vult, alteri ne faciat: quam eleganter assignauit Leo Papa *epist.*2. *ad Anastasium Thessalon.* in hæc verba: *Sicut non vult gravis oneris sarcinam ferre, ita nec audeat aliis importabile pondus imponere.* Ratio autem huius rationis, quare videlicet nec maioribus liceat nouos census inferioribus imponere, aut veteres augere, ex eo prouenit, quia horum censuum impositio nimis grauosa Ecclesiis est: quare similes impositiones sacri Canones semper improbarunt, *cap.*1. *de consuet. cap. suggestum, de decimis*; præsertim quia huiusmodi nouæ impositiones ex auaritia prouenire creduntur, quam sacri canones maximè detestantur, *cap. auaritia, de prab. cap. tua, de iureiur.* Accedit 5. Traditur ratio decidendi.

&

& alia ratio, quia videlicet ex tali censûs impositione alienatio rerum Ecclesiæ sequitur, & per consequens sine causa & debita solennitate fieri non potest, vt probat Garaña *in præsenti.*

6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam aliud est census perpetuos Ecclesiis imponere, aliud verò ad vitam Rectorum certam pensionem in fauorem tertij constituere. Census perpetuos imponere ab Ecclesiæ Patribus, Episcopis, & cæteris Prælatis prohibetur; at verò quoad vitam Rectorum certam pensionem beneficiis imponere Episcopis permissum est ex iustis causis, quas retuli *in cap. nisi essent, de præb.* & tradunt Lotherius *d. q. 38.* Tondutus *in tract. de pensionibus.* Nec etiam obstat augmentum ipsius difficultatis; nam præsentem Concilij Lateran. constitutionem, dum in ea prohibetur Episcopis, Abbatibus, & aliis Prælatis, ne Ecclesiis nouos census imponant, sic accipiendam monent omnes repetentes, cùm scilicet noui census imponuntur iam constructâ Ecclesiâ; nam dum ipsa fundatur, census imponi posse, siue ab Episcopis, siue à Patronis, statuitur in iuribus suprà citatis. Nec tunc obstat textus *in cap. Ecclesiis 9. hoc tit.* vbi docetur, non licere Episcopis censum imponere Ecclesiis, quas nouiter de manibus laicorum eripiunt: igitur quia nec in ipsa fundatione potest ab Episcopo nouus census imponi. Nam respondetur, tempore fundationis posse Episcopum censum imponere, sed *in dicto cap. Ecclesiis*, etsi Episcopus de nouo Ecclesiam de laicorum manibus liberauerit, non ideo eam fundauit; quia ad hoc ex officio tenebatur, *cap. 2. de donat. cap. 3. de relig. domib.* & ita cùm ex debito officij teneretur Ecclesiam recuperare, non ideo poterat censum illi imponere.

7. EXPONITVR TEXTVS IN CAP. NVLLVS 124. 1. Q. 2. Ex suprà traditis accipit lucem textus *in cap. nullus 1. q. 2.* vbi D. Gregorius ait: *Nullus Episcopus grauamen, seu seruile seruitium ex vsu contra Ecclesiasticam normam Abbatibus, seu clericis imponat.* Vbi difficilia sunt illa verba, *ex vsu*; in quibus significari videtur, seruitium consuetum, seu censum antiquum non posse ab Episcopo exigi: igitur non solùm nouos census, verùm nec veteres exigere Episcopis ab inferioribus Prælatis licet. Augetur hæc difficultas *in cap. seruitium 18. q. 2.* vbi Vrbanus II. contrarium statuit his verbis: *Seruitium, quod monasteria, aut eorum Ecclesiæ a tempore Gregorij VII. vsque ad hoc tempus fecerunt, & nos concedimus.* Pro cuius difficultatis solutione Glossa ibi existimat verba illa, *ex vsu*, non importare antiquam perceptionem censûs, aut seruitij; sed significare idem ac, non assuescat grauamen, seu seruile seruitium Abbatibus, vel clericis imponere. Sed omissâ hac solutione dicendum est cum Turrecremata in eo textu, verba illa, *grauamen, seu seruile seruitium*, intelligenda esse de sordidis muneribus, de quibus *in l. libertus 17. §. exigendi, ff. ad municip. l. 13. cum sequent. C. de excus. muner. lib. 10. l. 1. C. de priuil. domus August. lib. 11. l. 15. & 18. C. Theodos. de sordidis muner.* quæ Episcopi exigere nequeunt etiam prætextu consuetudinis, *l. 2. C. de Episc. & Cleric.* etsi quando in pecunia consistunt, contrarium intendat Duarenus *lib. 2. de sacr. Eccl. ministr. cap. 4.*

8. EXPONITVR CAP. PRÆ- Deinde suprà traditis obstat textus *in cap. præterea 8. hoc tit.* vbi docet Alex. III. quod illi, qui Episcopo ignorante, auctoritate sua pensionem annuatim de Ecclesiis collusione factâ soluunt, aut recipiunt, eis personis defunctis, hi, qui per Episcopum, vel ministrum potestatem eius auctoritate instituendi personas habentem, ius recipiendi canonem receperint, in receptionem pensionis non sunt aliquatenus audiendi, præsertim si Pontificis, aut alterius, qui de iure id facere potuerit, auctoritatem interuenisse non constiterit. Ex quibus vltimis verbis ibi: *Si de Pontificis, aut alterius*; apertè constat, tantùm presbyteris simplicibus prohiberi nouos census imponere Ecclesiis, Pontificem verò, & Episcopos, eos ritè imponere posse. Agnouit difficultatem Glossa ibi, quæ existimat, interueniente iustâ causa rectè posse Episcopum, etsi non sibi, aliis tamen nouam pensionem constituere. Mouetur ex hoc nostro textu in illis verbis: *Suis vsibus appropriare*; quæ significant prohibitionem hanc esse tantùm, ne Episcopus pensionem sibi constituat, aliis verò constituere non prohibeatur: quod & tenet Glossa *in Clement. vnic. de supplenda neglig.* quam sequuntur Abbas, Innocentius, Anton. Cardinalis *in præsenti*, quasi præsens prohibitio respectu Episcopi, exemplo tutoris sit, qui etsi ad aliena negotia possit auctoritatem accommodare; sibi tamen auctor fieri nequit, *l. 1. l. pupillus 5. ff. de auctorit. tut.* Quæ solutio refellitur tum ex generalibus verbis præsentis textus; tum ex eo, quia in qualibet censûs impositione alienatio vertitur: at Episcopus etiam iustâ causâ interueniente non potest alienationem celebrare per se sine consensu Capituli, *cap. sine exceptione 12. q. 2.* cum aliis congestis *in cap. nulli, de rebus Eccles.* Igitur nec pro aliis Episcopus potest nouum censum Ecclesiis imponere: Quare aliqui existimarunt verba illa, *Aut alterius, qui de iure id facere poterit*; intelligenda esse de Episcopo cum auctoritate Capituli. Sed nec hæc solutio placet, quia si de Episcopo, & Capitulo Alexander Pontifex ageret non singulari nomine vteretur ibi, *alterius*; sed plurali. Deinde huiusmodi auctores non explicant verba illa, *collusione facta*; non enim creditur, quod collusione interueniente iusta causa dari possit, cur Episcopus huic alienationi consentiret. Alij tandem existimarunt, textum illum procedere ante præsentem prohibitionem Concilij Lateran. in quo specialiter cautum fuit, ne Episcopi nouos census, aut veteres augere possent. Sed hæc etiam solutio conuincitur ex ordine huius compilationis. Quare his solutionibus omissis, dum alius meliora affert, existimo *in d. cap. præterea*, verba illa, *collusione factâ*, vel vt vulgò legitur, *illusione factâ*, significare transactionem factam inter possessorem Ecclesiæ, & alium tertium, qui eo pacto voluit obligare etiam post mortem suam Ecclesiam, quod facere non poterat sine auctoritate Episcopi, *cap. de cætero 5. de transact.* vbi docetur, transactione factâ ignorante Episcopo, & constituto censu, non durare eius obligationem, nisi dum viuit, qui transegit; accedente verò Episcopi consensu deducitur, obligationem durare: quod etiam docetur *in d. cap. præterea*; non enim simplices sacerdotes possunt Ecclesias, quibus præsunt, præsertim post decessum suum, constituere censuales, etiam ex causa transactionis: at verò accedente Episcopi auctoritate similem pensionem constitui posse: & ita textus *in d. cap. præterea*, loquitur in casu transactionis;

nam

nam si de vera collusione ageret Alexander, ipsi contrahentes priuarentur beneficio, *ex cap. cum clerici 6. de pactis, cap. cùm clerici 11. hoc tit.*

9. *Expositur cap. cum venisset, de restit. spol.* Deinceps suprà traditis obstat textus *in cap. cùm venisset 9. de restitut. spol.* vbi idem Alexand. III. statuit, licitam esse vnionem eiusdam Ecclesiæ factam per Eboracen. Archiepiscopum Canonicis Sanctæ Trinitatis; & similiter validam fuisse reseruationem pensionis ab ipso factam, vt constat ex illis verbis: *Et interim auctoritate ipsius Archiepiscopi, idem G. ipsis Canonicis annuam solueret pensionem.* Igitur quia Archiepiscopus potest nouum censum Ecclesiis sibi subiectis imponere. Cui difficultati vt satisfaciant Gofredus, & alij antiquiores ibi, docent Archiepiscopum in ea specie non constituisse pensionem illam de nouo soluendam ipsi monasterio, sed antea constitutam, & sibi debitam, transtulisse in monasterium, & iuxta hunc intellectum, eius textus casum referunt Baldus, & Abbas: sed vt iam notauit Hostiensis, ea interpretatio repugnat verbis illis: *Auctoritate ipsius*, quæ significant pensionem auctoritate Archiepiscopi de nouo impositam fuisse, & ita putat, inferiores Pontifice posse ex iusta causâ constituere annuam pensionem ex redditibus Ecclesiæ aliis soluendam; quod & docuerunt Felinus *in cap. ad audientiam, el 2. num. 2. de rescript.* Gigas *de pension. q. 6.* Rebuffus *in praxi, titul. de pacificis, num. 106.* Corrasius *de sacerd. 1. p. cap. 4.* qui expendunt textus *in cap. nisi essent 11. cap. extirpandæ, §. quia verò, de prebend.* eosque sequitur nouissimè Tondutus *de pension. cap. 1.* Nec tunc obstat præsens Concilij Lateran. prohibitio, quia vt ipsi docent, procedit in censu perpetuo ipsis Ecclesiis imposito, non verò in pensione ad vitam Rectoris constituta, seu temporaria, de qua in dictis iuribus, & *in cap. querelam,* post Concil. Lateran. *cap. 28.* Sed faciliùs, veriusque exponetur textus *in d. cap. cùm venisset*, si eius integram consulamus, vbi hæc verba leguntur: *Nos postmodum ipsam concessionem, scripto ipsius Archiepiscopi diligenter inspecto, auctoritate Apostolica duximus confirmandam.* Vnde cùm auctoritate Summi Pontificis pensio constituta esset, de eius validitate ambigendum non est.

CAPVT VIII.

Alex. [a] *Vvigorn. Episcopo.*

PRæterea illi, qui Episcopo ignorante, auctoritate sua pensionem annuam de Ecclesiis quadam illusione soluerint, siue receperint, eis defunctis, nisi ab iis, qui per Episcopum, vel [b] ministeriales eius, auctoritatem instituendi personas habentes, ius recipiendi canonem receperint, in receptione pensionis non sunt aliquatenus audiendi, præsertim si Pontificalem, aut alterius, qui de iure id facere potuit, auctoritatem, & assensum non interuenisse constiterit. Non enim simplices sacerdotes, vel clerici possunt Ecclesias, quibus præsunt, auctoritate sua, præsertim post decessum suum, censuales efficere.

NOTÆ.

1. [a] *VVigorn.*] Ita etiam legitur post Concilium Lateran. *part. 28. cap. 9.* & in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 8.* vbi additur, *pars capitis Meminimus*, vt cognoscamus in præsenti referri partem textus *in cap. meminimus, qui clerici vel vou.* vbi extat prior pars huius decretalis.

[b] *Ministeriales.*] Archidiaconum videlicet, vel Vicarium, de quibus egi *in cap. ea, de instit.* & textum hunc exposui commentario antecedenti. 2.

CAPVT IX.

Idem [a] *Carnot. Episcopo.*

ECclesiis autem, quas de nouo Episcopi de manibus laicorum eripiunt, præter [b] cathedraticum, iuraque [c] omnia, quæ aliis Ecclesiis imponuntur, non videmus exactionem imponendam. Quin nouis exactionibus decreto nostro prohibemus generaliter amodò Ecclesias prægrauari.

NOTÆ.

1. [a] *CArnot.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. final.* sed rectiùs post Concil. Lateran. *p. 2. cap. 8.* habetur *Cenomanensi*, & dum in dicta prima collectione additur *pars capitis Tua nos*, facile cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. 1. de clericis peregrinis*, vbi legitur *Genomanensi.*

[b] *Cathedraticum.*] Pensitatio hæc ita appellatur à cathedra, quia præstatur Episcopo ob honorem cathedræ. Concil. Brachar. 2. *can. 2.* Tolet. 7. *can. 4.* Cathedra autem in sacris canonibus significat principale munus Episcopi, *cap. non autem* 2.

autem, *cap. placuit*, *cap. si quis Episcopus 7. quæst. 1. cap. luminoso 18. quæst. 2.* docent vltra congestos *in d. cap. conquerente*, Duarenus *de sacris Eccles. lib. 3. cap. 5.* Langleus *lib. 6. semestr. cap. 1. fol. 266.* Parexa *in cap. 1. hoc tit. num. 17.*

[c] *Iura omnia.*] Quæ retuli *in d. cap. conquerente, de offic. ordin.*

CAPVT X.

[a] Idem.

INnouamus. *Et infrà:* Nec quisquam alicui nouas [b] pedagiorum exactationes sine auctoritate [c] Regum, & Principum consensu statuere, aut statutas de nouo tenere, aut veteres augmentare aliquo modo temerè præsumat. Si quis autem contra hoc venire præsumpserit, & commonitus non destiterit, donec satisfaciat, communione careat christianâ.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Alexander videlicet III. in Concilio Lateran. *can. 22.* vt notaui *in cap. 2. de treuga & pace*, vbi exposui priorem partem huius canonis.

2. [b] *Pedagiorum.*] Pedagium propriè est tributum, quod exigitur pro transitu pedestri; sed latè pro qualibet exactione ponitur. Petrus de Vineis *lib. 5. epist. 37.* ibi: *Sine alicuius pedagij exactione ire, stare; & ad nostram Curiam redire securè, & liberè permittatis.* Vrbanus V. Papa in bulla de iurisdictione Camerarij, quæ extat *tom. 1. Bullarij*, ibi: *Olim siquidem felicis record. Bonifacius VIII. prædecessor noster, eos qui ab Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis, pro certis rebus propriis, quas non negotiandi causâ deferunt, aut deferri faciunt, vel transmittunt, pedagia, seu guidagia suo, vel alieno nomine exigere, vel extorquere, &c.* Illustrat Ioannes Vossius *de vitiis serm. lib. 3. cap. 34.*

[c] *Regum.*] Etsi non sint Reges, modò sint superiores. Illustriss. Tapia *tom. 1. catenæ mor. lib. 4. q. 11. art. 2.*

COMMENTARIVM.

3. TRibuta, vectigaliáve tantùm imponere potest Princeps non recognoscens superiorem, seu Respublica libera, *l. vectigalia, ff. de publicanis, l. 1. & 2. C. vectigalia noua:* probant Suarez *de legibus lib. 5. cap. 14.* Scombornerius *lib. 4. polit. cap. 15.* quæ potestas adeo propria est Principis, vt absque speciali concessione non censeatur in alium translata. Couar. *practic. cap. 1. num. 10.* Menochius *de arbitr. lib. 3. præsumpt. 97. num. 41.* Barbosa *in præsenti, num. 3.* Apud Romanos tamen vigente eorum Republica nefas fuit vectigalia institui sine Senatus, populique auctoritate, teste Liuio *lib. 29.* vnde vectigal etiam in opera publica à Lepido, & Fuluio Censoribus indictum fuit; verùm auctore Senatu, ac populo, penes quem summum imperium erat. Idem Liuius *lib. 40.* ibi: *Censoribus postulantibus, vt pecuniæ summa sibi, quâ in opera publica vterentur, attribueretur, vectigal annuum decretum est.* Euersâ verò Republicâ, cùm in populi iura successerunt Cæsares, sancitum fuit, ne sine præcepto Principis noua vectigalia instituerentur, *d. l. vectigalia.* Diocasius *lib. 53.* ibi: *Hæ verò leges omnibus ex æquo prouinciarum Rectoribus factæ, ne quem delectum militum agerent, ne pecuniam supra modum, qui constitutus, erat exigerent, Senatus, Imperatorisve iniussu.* Idem lege Francica cautum fuit *lib. 3. capitul. cap. 12.* ibi: *Placet nobis vt antiqua, & iusta telonea à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quàm de nauigiis, seu mercatis; noua verò, seu iniusta, vbi vel funes tenduntur, vel cum nauibus sub pontibus transitur, seu his similia, in quibus nullum adiutorium itinerantibus præstatur, vt non exigantur, &c. Si quid verò fuerit vnde dubitetur, ad proximum placitum nostrum, quod cum ipsis missis habituri sumus, interrogetur.* Et *lib. 4. cap. 47.* Vnde inter iura regalia à Friderico relata *in cap. vnic. quæ sunt regalia in vsibus feudor.* primos apices regalium tenuit ius vectigalium: probat fusè Gibalinus *lib. 2. de negot. cap. 2. art. 2.* Hoc autem ius indicendi tributi, vt ex eodem *cap. 1.* constat, olim exercebatur quatuor ex causis, nempe pro dote filiæ primogenitæ, pro militia nati, idest equestris dignitatis accessione; pro transmarima expeditione, vel redemptione capti ab hostibus. Hoc iure Vvisigothorum Regi nubente filiæ Chilperici Regis; ei à Francis oblata fuerunt munera, vt refert Gregorius Turon. *lib. 6. hist. cap. 45.* ibi: *Franci verò multa munera obtulerunt, alij aurum, alij argentum, nonnulli equos, plerique vestimenta, & vnusquisque vt potuit, donatiuum dedit.* Et Friderico II. Imperatori concessum fuisse subsidium ad collocandam primogenitam filiam, tradit Matthæus Paris. *anno Christi 1244.* ibi: *Tandem vnanimiter, cùm nullo modo ad aliam formam possent flecti, concesserunt Domino Regi ad maritandam filiam suam primogenitam de omnibus qui tenent de domino Regis in capite, de singulis scutis viginti solidos soluendos, scilicet medietatem ad Pascha, & aliam ad festum sancti Michaelis.* Pro militia filij Eduardo I. erogata fuit tricesima rerum à Clero, & plebe, vt tradit Matthæus Vvestmonasteriensis *anno 1306.* ibi: *Die autem crastina cinxit Rex filium suum baltheo militari in palatio suo, & dedit ei ducatum Aquitaniæ, &c. Pro hac autem militia filij Regis concessus est Regi trigesimus dennarius à populo, & Clero: mercatores verò vicesimum concesserunt.* Pro militari expeditione solennis fuit Francis, & Germanis Regibus indictio, quam fodrum vocarunt: Otho Frisingen. *lib. 2. de gestis Frideric. cap. 13.* ibi: *Mos enim antiquus, ex quo Imperium Romanum ad Francos deriuatum est, ad nostra vsque deductus est tempora, vt quotiescumque Reges Italiam ingredi destinauerint, gnaros quoslibet de familia*

familiaribus suis premittant, qui singulas ciuitates, seu oppida peragrando, ea quæ ad fiscum Regalem spectant, quæ ab accolis fodrum dicuntur, exquirant. Similiter liberandi Principis gratiâ, Clerum, & plebem conferre debere constat ex Innocentio III. *lib. 2. epist.* 406. & factum fuisse in Anglia pridem capto Richardo I. à Leopoldo Duce Austriæ, refert Rogerius Houeden. *in Richardo I.* Sequentibus verò sæculis, & nostris, ex causis tributa imponi cœperunt, de quibus, & iustitia in eis imponendis seruanda plura politè, & politicè disseruit eruditus vir D. Ioan. de Solorzano *embl.* 82. *&* 83.

4 Alij autem priuati noua pedagia, seu vectigalia imponentes lege Iulia de ambitu, & de vi publica tenentur, *l. vnic. §. item is 2. ff. ad leg. Iul. de ambitu, l. vltim. ff. ad leg. Iul. de vi public. l. penult. C. vectigalia, l. vnic. C. de superindict. lib.* 10. Sed adhuc Comites, & alij inferiores Principes nouis censibus, & vectigalibus prouinciales atterere non dubitarunt. Quare hac de re eos valde increparunt sacri Canones. Concilium Turon. 3. *can.* 39. ibi: *Admonendi sunt Domini subditorum, vt circa suos piè, & misericorditer agant, vel eos qualibet iniusta occasione condemnent, non vi opprimant, non illorum substantiolas iniustè tollant, nec ipsa debita, quæ à subditis reddenda sunt, impiè, ac crudeliter exigantur.* Immò non defuerunt Principes, qui adumbratam religionem in quæstu ponerent, & specie commeatus Romanæ, vel Turonensis peregrinationis pecunias à pagensibus exigerent. Concil. Cabilon. 2. *can.* 45. *Sunt quidam potentum, qui acquirendi census gratiâ sub prætextu Romani, siue Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperes opprimunt, & quod solâ cupiditate faciunt, orationum, siue sanctorum locorum visitationis causâ se facere videri affectant.* Vnde eò angustiarum redacti fuerunt infelices rustici, vt tributis exhausti, migrare compellerentur, & nouas sedes quærere. Odo Cluniac. *in vita Geraldi Comitis Aurel. lib. 1. cap.* 24. ibi: *Aliquando enim non paucos ex ruricolis obuios habuit, qui derelictis coloniis suis in aliam prouinciam transmigrabant; quos cùm recognouisset, & quònam cum sua supellectile tenderent, inquisiisset, responderunt quod iniuriati fuissent ab eo, cum ipse beneficiauerat eos.* Ioannes Saresbar. *lib.* 6. *Polycrat. cap.* 1. P. Venerab. *in apolog. Cluniac. lib. 1. epist.* 28. ibi: *Patet quippe cunctis, qualiter sæculares Domini rusticis seruis, & ancillis dominentur. Non enim contenti sunt eorum vsuali, & debitâ seruitute, sed & res cum personis, & personas cum rebus sibi semper immisericorditer vendicant: inde est, quod præter solitos census, ter, aut quater in anno, vel quotiens volunt, bona ipsorum diripiunt, innumeris seruitiis affligunt, onera grauia, & importabilia imponunt, vnde plerunque eos etiam solum proprium relinquere, & ad peregrina fugere cogunt; & quod deterius est, ipsas personas, quas tam charo pretio, hoc est suo Christus sanguine redemit, pro tam vili, hoc est pecunia, venundare non metuunt.* Cæsarius Eisterbachensis *lib. 2. mirac. cap.* 7. *Vacca*, inquit, *ipsa sua inquietudine, & depastione nobiles, & aduocatos temporis nostri designant, qui domos, & agros subditorum hospitando depascunt, & per assiduas exactiones, quas in illos faciunt, in substantia recrescere non sinunt.* Hoc iure vsus fuit Comes Tolosanus, vt pedagia, guidagia, salinaria, & alia huiusmodi in ditionis suæ finibus instar Regum exigeret. Quamobrem anathematis minis territus à Milone Legato Sedis Apostolicæ, de iusti vectigalis modo Innocentium III. summum Pontificem consuluit, & ab eo rescriptum tulit quod extat in *cap. super, de V. S.* Nec alio iure quàm consuetudine ius collectam exigendi euindicasse Abbatum sancti Germani de Pratis, auctor est Stephanus Tornacensis *epist.* 147. *Abbas*, inquit, *Sancti Germani de Pratis per singulos annos in terra sua moderatam collectam habet, & habuit, iure consuetudinis censum sibi debitum & recipit, & recepit; & ecce quodam motu satellites Palatini prohibent hominibus, & hospitibus Ecclesiæ prædictæ, ne soluant, quod ipsi soluerunt, & patres eorum. Vnde factum, vt sæpius feudo exhæredati, idest multati sint Comites, & alij Domini principales ob malas consuetudines, id est nouas, & improbas exactiones*, vt refert Robertus Montensis ad annum Christi 1166. *Vuillelmus Talauacius, Comes Sagiensis, & filius eius Ioannes, & item Ioannes nepos eius, filius Guidonis primogeniti sui, Comitis Pontiui, concesserunt Regi Henrico castrum Alenceium, & Roccam Mabirit, cum eis quæ ad ipsa castella pertinent; & forsan ideo prædictas munitiones perdiderunt, quia malas consuetudines ipsi, & eorum intercessores diu ibi tenuerant, quas Rex Henricus statim meliorari præcepit.* Porrò iura Dominica, consuetudines ea ætas dictitauit, quòd plerunque haud alio titulo, quàm moribus niterentur. Goffridus Vindocinensis *lib. 1. epist. 2. ad Paschalem II. Sunt enim* (inquit) *in partibus nostris quidam satis nobiles genere, sed multùm ignobiles actione, mihi quidem carne propinqui, at moribus, & vita longinqui: hi de rebus Monasterij, cuius, licèt indignus, curam gerere videor, peruersas quasdam exactiones, siue consuetudines extorquere laborant, quas prædecessores eorum longè ante per violentiam rebus ipsis impresserant.* Et Robertus Montensis *ad annum* 1164. Rotrocus Episcopus Ebroicensis, & Reinaldus de Sancto Valerio in Normanniam recognoscere missi sunt iussu Regis per Episcopatus, regulares redditus, & consuetudines ad Regem, & ad Barones pertinentes. Et longè antè Synodus Meldensis *can.* 19. *Vt ab Ecclesiis vestræ ditioni subiectis indebitas consuetudines, & iniustas exactiones de cætero non exactetis.* Vnde PP. Concilij Lateran. vt radicitus extirparent hanc corruptelam imponendi pedagia, & similes exactiones à Comitibus, & aliis Principibus sæcularibus, statuerunt, vt alia pedagia noua exigentes, donec satisfaciant, communione careant christiana, quam pœnam firmauit etiam Innocentius III. *lib. 2. regestr. 14. epist.* 59. In Bulla Cœnæ Domini §. 5. ita cauetur. *Item excommunicamus, & anathematizamus omnes, qui in terris suis pedagia, seu gabellas, præterquam in casibus sibi à iure, siue ex speciali Sedis Apostolicæ licentia permissis, imponunt, vel augent, seu imponi, vel augeri prohibita exigunt.* Prosequuntur post Capuam, Viualdum, Saytum, Marium Alterium, Sousam, Toletum *in exposit. Bul. Cœnæ*, Suarez *de censur. disput. 21. sect. 2. num.* 42. Fragoso *p. 2. de regim. Christ. Reip. disp. 3. lib. 5. §. 5.*

CAPVT XI.

Idem [a] *Cantuar. Archiepisc.*

CVm Clerici. *Et infrà:* Adhæc quia sunt Clerici quidam, qui cum religiosis viris collusione facta, citra auctoritatem Diœcesani Episcopi Ecclesias quas tenent, eis constituunt censuales, vt post decessum eorum Ecclesiæ per repræsentationem eorundem religiosorum virorum ad filios, vel nepotes Clericorum ipsorum possint transferri: præsentium auctoritate vobis præcipimus, vt si qui Clericorum vestrorum inuenti fuerint facere talia, eos à præscriptis Ecclesiis sub. ap. rem. non differatis auctoritate Apostolica remouere, ne de sua fraude, vel dolo fructum videantur reportare.

NOTÆ.

1. [a] C*Antuar.*] Ità etiam legitur *in cap. 17. de simon. in 1. collect.* & *in cap. cum clerici, de pactis*, vbi integram litteram huius textus dedi, & similiter commentarium inuenimus suprà *in cap. prohibemus.*

CAPVT XII.

[a] Idem.

EA quæ de auaritiæ, & cupiditatis radice procedunt, & in speciem simoniacæ prauitatis erumpunt, penitus extirpanda sunt; & quæ de tribulis, & spinis procedunt, falce Apostolici moderaminis sunt resecanda. Audiuimus [b] tamen, quod nummos pro Chrismate ab Ecclesiis ausu temerario extorqueris, quos diuersis nominibus, nunc Cathedraticum, aliquando Paschalem præstationem, interdum Episcopalem consuetudinem appellatis. Quia verò simoniacum esse cognoscitur, & periculum generat animarum, per A. s. m. & m. præ. quat. ab Ecclesiis sub prætextu alicuius consuetudinis, vel prælationis præscriptos denarios vlteriùs nullatenus exigatis, pro certo sciturі, quod si hoc ausu temerario præsumpseritis, periculum ordinis, & dignitatis vestræ poteritis non immeritò formidare. Nihilominus etiam vobis præsentium auctoritate iniungimus, vt cùm Ecclesias ipsas visitaueritis, secundùm quod canones præcipiunt, visitationis officium exerceatis, nec Ecclesias visitatione vestra grauetis, vt eas magis intuitu informationis, & correctionis, quàm affectu comessationis videamini visitare. Cùm autem B. Petri denariorum collectionem per Archidiaconatus vestros feceritis, in collectione facienda prædictas Ecclesias, vel parochias grauare nullatenus præsumatis aliter, siue magis, quàm prædecessores nostri sanctæ recordationis Innocentius, & Eugenius Romani Pontifices fecisse noscuntur. Quod si temeritate qualibet id præsumpseritis attentare, id quod videmini habere, auferetur à vobis.

NOTÆ.

1. [a] I*Dem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub titul. de simonia, cap. 15.* ex qua litteram transcribo: post Concil. autem Lateran. *p. 2. cap. 5.* legitur *idem in Concilio Turonensi:* sed rectiùs emendauit Antonius Augustin. *in notis ad dictam 1. collect.* sic: *Idem Archidiaconis per Angliam constitutis*; nam de his in præsenti agi, ex verbis ipsius textus apertè constat.

[b] *Audiuimus autem.*] Hanc priorem textus partem transcripsit Raymundus *in cap. 16. de simon.* vbi eam exponemus.

COMMENTARIVM.

IN secunda parte huius textus, quam in præsenti transcripsit Raymundus, agitur de censu, seu tributo, quod denarium D. Petri Latinè, Anglicè verò *Ramiscoth*, dicebatur, & olim pendebatur ex vniuersis domibus Angliæ: pro cuius origine, & progressu sciendum est, Regem Inam Saxonum, & magnæ Britanniæ Regum, decessorum suorum insignis deuotionis æmulum, vt perpetuo pietatis munimento fidem suam erga Romanam Ecclesiam relinqueret testatam, vniuersi regni domos singulas singulos denarios argenteos annuatim 2.

Sancto

Sancto Petro pendere statuisse, sic deuincire populum suum studens, vt annui census pensitatione Dominum suum agnosceret Sanctum Petrum, cuius & fidem firmam, illibatamque iugiter conseruaret, & auxilium in necessitatibus inuocaret, vt referunt de ipso Rege Ina agentes Spelmanus, *in Conciliis, pag.* 230. ibi: *Primus omnium Regum denarium ex singulis domibus regni sui B. Petro fertur concessisse, quod diu ab Anglis Ramescoft, Latinè denarius Diui Petri vocabatur.* Candenus *in sua Britannia, pag.* 192. ibi: *Ina Rex cùm regnum vectigale Pontifici Romano, imposito in singulas domos denario fecisset,* &c. Magdeburg. *cent.* 8. *cap.* 1. *colum.* 2. ibi: *Inas Britanniæ Rex suum regnum vltro ei* (Papæ) *fecit tributarium.* Baldeus *cent.* 2. *cap.* 20. ibi: *Ethelbalfus eas insulæ partes, quas pater Imperio acquisierat, Pontifici Leoni IV. vectigales fecit, Inam, & Offam Reges prædecessores imitatus.* Olinsedus *lib.* 6. *Histor. cap.* 41. *Offa imitatus exemplum Regis Inæ fecit regnum suum subditum Ecclesiæ Romanæ per modum tributi.* Spedus *in histor. Britann. lib.* 7. *cap.* 30. *Offa Rex Romam profectus est, vbi imitatus exemplum Inæ, fecit regnum suum subiectum tributo.* Parcherus *in vita Britualdi*, ibi: *Ina primus concessit illud tributum, quod vulgò dicitur, Peterpence, soluendum Ecclesiæ Romanæ.* Ex aliis idem referunt Baronius, *anno* 54. Smitheus *in floribus Eccles. Anglic. lib.* 2. *cap.* 7. quod tributum postea auctum fuit ab Athulfo Rege per totius ferè insulæ imperium. Vnde in legibus Angliæ, & & statutis Vvillelmi senioris, titulo de denario Sancti Petri ita legitur: *Omnis, qui habuerit triginta denaritas viuæ pecuniæ in domo sua, de proprio suo, Anglorum lege dabit denarium Sancti Petri, & Pauli.* Et colligi ante festiuitatem Sancti Petri ad vincula, notauit Idumay *in notis ad Innocent. III. lib.* 4. *epistol.* 173. Accidit autem illud mirandum, notandumque, quod vt confestim ac cessauit pendi vectigal hoc, hæresum alluuione Anglicana Ecclesia absorpta fuit, vt refert Baronius, & probat anno 782. & Albericus in lege *item illa, de constit. pecun.* Cuiacius *in cap.* 7. *de despons. impub.* & etiam de Polonia idem refert ipse Baronius *anno* 1045. Et quia collectores huius tributi in eius collectione fraudes nonnunquam admittebant, emanauit præsens Alexandri constitutio, & etiam Innocentius III. *lib.* 4. *regestr.* 16. *epist.* 173. de hoc denario D. Petri in hæc verba rescribit Tusculano Episcopo Apostolicæ Sedis legato: [Cùm sicut vestra discretio plenè nouit, singulæ domus totius Angliæ singulos denarios pro censu B. Petri annuatim nobis soluere teneantur, Prælati Angliæ, qui eum nostro nomine collegerunt, rem inuito Domino contrectantes, maiorem sibi exinde partem non sunt veriti retinere, cùm non nisi trecentas marchas nobis persoluerint, & sibi mille, vel ampliùs vsurparint. Vt igitur ius Ecclesiæ Romanæ seruetur illæsum, discretioni vestræ præsentium auctoritate districtè præcipiendo mandamus, quatenus priùs recipientes ab eis denarium ipsum, prout hactenus exsoluerunt, & eos ad id, si necesse fuerit, per censuram Ecclesiasticam appellatione postpositâ compellentes, firmiter postmodùm ex parte nostra iniungatis eisdem, vt residuum cum integritate persoluant. Non enim videmus, quo iure valeant se tueri, cùm nec concessionem possint ostendere à Sede Apostolica sibi factam; nec centenariam contra Romanam Ecclesiam præscriptionem probare, maximè si tempora schismatum subducantur. Si tamen de iure voluerint experiri, præfigatis eis terminum competentem, quo per responsales idoneos nostro se conspectui repræsentent, quicquid iuris super his habuerint, ostensuri, protestatione præmissâ, quod si iudicio duxerint contendendum, nos quicquid hactenus est subtractum, in ipso iudicio repetemus. Datum Later. V. Kal. Februar. P. N. anno XVI.] Alia dedit Altesserra *lib.* 3. *dissert. cap.* 12.

CAPVT XIII.

[a] Lucius III.

SIgnificauit T. nobis Rector Ecclesiæ de Sultig. quod cùm à dil. fil. Abbate, & Monachis de Clanstig. ad regimen Ecclesiæ ipsius electus fuisset, de soluendo annuo censu trium marcharum, quem prædecessor eius soluerat, præstitit [b] corporaliter sacramentum: postmodùm ven. f. noster N. Bathanen. [c] Episcopus, in cuius diœcesi Ecclesia ipsa consistit, ne ipsum censum monachis solueret, nisi priùs constaret, [d] quod Episcopali auctoritate fuisset impositus, in periculum ordinis suis & sub interminatione anathematis interdixit. Vnde prædictus Rector hinc periurij reatum metuit, & inde timet inobedientiæ periculum imminere. Quocirca f. t. per A. s. m. quat. partibus ante præsentiam vestram conuocatis, si tibi præfatum canonem de auctoritate Præsulis, non de nouo impositum fuisse constiterit, Episcopo auctoritate nostra præcipias, vt prohibitionem sine dilatione relaxet. Si verò census sit de nouo impositus, siue auctoritate Episcopi hoc factum fuerit, siue non, Abbates, & monachos, vt clericum à iuramento [e] absoluant, ap. rem. ecclesiasticâ districtione compellas. Pati enim nec debemus, nec volumus, vt Ecclesiæ census noui exactione vexentur.

NOTÆ.

1. [a] LVcius III. Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titulo cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex: ex ipsa autem secunda collectione textum hunc transcribo.

Electus fuisset.] Præsentatus videlicet, iuxta tradita *in cap.* 1. *de capel. monac.*

[b] *Corporaliter sacramentum.*] De hac forma iuramenti egi *in cap. final. de iuram. calumn.*

[c] *Bathanen.*] Bathna, seu Bathana Ecclesia Episcopalis erat in prouincia Osrhoëna, sub Patriarcha Antiocheno, cuius Episcopus Abrahamus subscripsit Concilio Constantinop. quinto generali, vt refert Carolus à Sancto Paulo *in Geograph. sacr. fol.* 303. 2.

[d] *Constaret.*] Quia non erat ita diuturnum tempus elapsum, vt talem licentiam præcessisse præsumeretur, vt docuit Gilkenius *de præscript.* 2. *p. membr.* 1. *cap.* 5. 3.

[e] *Iuramento absoluant.*] Iuxta tradita *in cap.* 1. *cap. debitores, de iureiur.*

CAPVT XIV.

Idem [a] *Rauennat. Episcopo.*

SOpitæ iudicio Sedis Ap. quæstiones scripto ad memoriam perpetuam commendantur, ne per obliuionem processu temporis valeant suscitari. Vt autem habeat maiorem sententia fortitudinem, Apostolici scripti munimine roboratur. Sanè cùm inter te, & monasteria Bonon. tam monachorum, quàm monialium, super procurationibus, quas ab eis exegeras, controuersia verteretur, causam ven. f. n. H. Atinien. [b] Episcopo commisimus audiendam. Postmodum verò dilectus fil. N. Abbas Sancti [c] Proculi aliorum omnium procurator, sicut ex litteris, quas portauit, apparuit, & ipse in manu Episcopi iamdicti datâ fide firmauit, coram nobis, & fratribus nostris pro omnibus aliis monachis, Sancti Damiani, & Sancti Bartholomei exceptis, qui super hoc quæstionem minimè referebant, diutiùs litigauit. Verùm nulla pro parte sua priuilegia Romanæ Ecclesiæ, vel Rauennat. exhibuit, nec ostendit longâ consuetudine se munitum: sed tu firmiter ipsas in aliis monasteriis tuæ prouinciæ asserens sine contradictione præstari, eas prædecessoribus tuis, in monasteriis Bonon. exhibitas, per testes idoneos probauisti. Inde vtique fuit, quod deliberatione cum fratribus habitâ, vidimus intentionem tuam iure communi, & prædecessorum tuorum consuetudine adiuuari. Ea propter tuis iustis petitionibus annuentes, monasteria supradicta de communi consensu fratrum condemnauimus ad procurationem, secundùm facultates eorum tibi, tuisque successoribus exhibendam; & adiudicantes eam vobis in iamdictis Ecclesiis & monasteriis vniuersis, sententiam, quam protulimus, nostrâ duximus, & fratrum nostrorum subscriptionibus roborandam.

NOTÆ.

1. [a] RAuennat.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 2. & supplendum est, *Gerardo*, cui rescribit Lucius in præsenti, vt de eo agens præsentis litis historiam refert Rubeus *lib.* 6. *hist. Rauen. fol.* 356. in hæc verba: [In sequenti anno postquam diu litigatum apud Pontificem, & Cardinales fuerat, ab eodem Pontifice decretum etiam est, vti Bononiensia, tam monachorum, quàm sacrarum virginum cœnobia, extra D. Bartholomæi, ac Damiani, certam pensionem quotannis procurationis nomine Archiepiscopis Rauennatibus persoluerent: cùm D. Proculi Abbas cæterorum cœnobiorum procurator nihil pro Bononiensibus, quod satis vrgeret, apud Henricum Albanum Episcopum, cui Pontifex causam mandauerat cognoscendam, attulisset. Literæ extant hac de re Pontificiæ iij. Non. Ian. Veronæ datæ.]

[b] *H. Atinien.*] Legendum est *Henrico Albanensi*, vt ex Rubeo proximè relato constat. Henricus hic de Castromarsiaco, natione Gallus, Abbas Clareual. ab Alexandro III. inuitus consecratus est Episcopus, & Cardinalis Albanensis, vt refert Vghellius *tom.* 1. *Ital. sacr. fol.* 294. *num.* 36. 2.

[c] *Sancti Proculi.*] De quo monasterio nonnulla notaui *in cap.* 1. *vt lite non contest.*

COMMENTARIVM.

ARchiepiscopum non solùm Ecclesias suæ diœcesis, verùm & subiectas suffraganeis suis, tam sæculares, quàm regulares visitare posse, in hoc textu supponitur & probatur *in cap. cùm ex officij, de præscript.* vbi cùm agat Innocentius de Senonensi Archiepiscopo, ait: *Cùm ex officij sui debito Senonensem prouinciam visitaret.* Et *ex cap. cùm nuper, hoc titulo,* vbi Gregorius IX. confirmaturum se dixit 3.

excom

excommunicationis sententiam, quam in eos ferret Beneuentanus Archiepiscopus, qui ipsi visitanti prouinciam suam procurationem ratione visitationis debitam persoluere nollent. Et Innocentius IV. *in cap. 1.* Bonifacius VII. *in cap. final. hoc tit. lib. 6.* præscribunt formam seruandam ab Archiepiscopo dum visitat Ecclesias suffraganeorum suorum: & *in cap. cùm ex eo, cap. nostro, de pœnit. & remiss.* supponitur, Archiepiscopum, dum visitat prouinciam suam, posse confessiones subditorum suffraganeorum audire. Vnde Iuo Carnot. *epist. 182.* Dainbertum Archiepiscopum suum Senonensem orat, vt Ecclesiam Carnotensem visitaret, vt de excessibus quorundam Clericorum pleniùs instrueretur, eosque corrigere posset. Et Gregorius IX. *in cap. penult. de arbitr.* Abbatissæ Iotrensi scribens statuit, quod cùm quæstio olim suborta esset inter Archiepiscopum Senonensem ex vna parte, & monasterium Iotrense ex alia, super eo, quod idem Archiepiscopus asserebat monasterium illud Metropolico iure sibi parère, procurationesque ab eo pro visitatione exigeret, & compromissum inter eos factum fuisset, illum ratum habuit. Idem etiam deducitur ex epistola 76. Stephani Tornacensis, & hanc potestatem visitandi propriam Prouinciam in Archiepiscopis agnoscunt Marianus *de visit. num. 7. vers. 3.* Riccius *de praemin. Archiepiscop. priuil. 16.* Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp. 5. §. 2.*

4. Contrarium tamen, immò Metropolitanum tantùm ius habere visitandi propriam Metropolim, quando suffraganeus negligens est, & ita ob eius negligentiam deuoluit ius visitandi ad Archiepiscopum, docuit Glossa verbo *Metropolitanus, in cap. 9. quæst. 3.* pro cuius sententia facit idem textus, ibi: *Nullus Primas, nullius Metropolitanus, nullusque reliquorum Episcoporum alterius adeat ciuitatem, aut ad possessionem accedat, quæ ad eum non pertinet, & alterius est parochia, nisi vocatus ab eo, cuius iuris esse dignoscitur; aut quicquam ibi disponat, vel ordinet, si sui gradus honore potiri voluerit.* Moueri etiam poterat Glossa auctoritate octauæ Synodi sub Hadriano II. *actione 10. can. 19. in edit. Anastas. Biblioth.* quo canone sugillatur auaritia Metropolitanorum, qui sub obtentu visitationis proficiscebantur ad Ecclesias suffraganeorum suorum, & indebitas procurationes exigebant: *Vniuersim siquidem definit hæc Synodus, nullum Archiepiscoporum, aut Metropolitanorum relinquere propriam Ecclesiam, & sub occasione quasi visitationis ad alias accedere, & potestate propria in inferiores abuti, & consumere redditus, qui apud illos inueniuntur ad Ecclesiasticam dispositionem, & alimenta pauperum: & exceptâ hospitalitate, quæ ex necessario transitu accesserit, iterum nihil aut exigere, aut recipere ex iis, quæ sunt Ecclesiæ, vel suffraganei.* Nam videtur illis in verbis Synodus ius visitationis faciendæ, aut procurationis prætextu visitationis exigendæ Metropolitanis omnino denegasse: & sanè similis visitationis rara exempla sunt primis Ecclesiæ sæculis: immò Nicolaus I. *in epist. ad Radulphum Archiepiscop. Bituric.* & Iuo Carnot. *epistol. 83. & 85.* docent, inuitis Episcopis Prouinciæ Metropolitanum in Ecclesiis comprouincialium nihil posse: quod & docuit Gratianus *in fine 9. quæst. 3.* & *in d. cap. cùm ex officij*, docetur Archiepiscopum Senonensem sententiam excommunicationis protulisse in eos, qui tempore visitationis illi procurationes denegabant. Igitur quia iure communi attento id facere non poterant. In qua difficultate, immò & iurium antinomia credo cum Hallierio *de Eccles. Hierarch. lib. 4. artic. 4. §. 6.* non fuisse solitos Metropolitanos olim integræ alicuius Diœcesis suffraganei sui, nisi ob valde grauem causam, visitationem aggredi, sed dumtaxat vel inuitatos, seu vt scandalo aliquando, vel malo publico occurrerent, ad Ecclesias suffraganeorum accessisse: postea verò vt ordinariæ negligentiæ suffraganeorum moderamen imponeret Ecclesia, nec tamen illos negligentiæ notaret, Metropolitanis integram visitationem permisisse; ita tamen temperatâ eorum auctoritate, vt & vtilis esse posset, & tamen suffraganeorum Episcoporum auctoritati minimè præiudicaret, sed eam corroboraret potiùs, quàm infirmaret: tandem Concil. Trident. eandem facultatem Archiepiscoporum visitandi Ecclesias suffraganeorum, *sess. 27.* restrinxit, statuens vt non possint illi prouincias eorum visitare, nisi causâ cognitâ, & probatâ in Concilio Prouinciali.

CAPVT XV.

[a] Clemens III.

GRauis admodum, & correctione dignissima nuper querela in audientia est nostra proposita, quod saluâ conscientiâ sub dissimulatione transire non possumus. Cùm enim Ecclesiasticæ personæ Ecclesias quamplures in Simon. diœcesi habeant, cùm eas vacare contigerit, non aliter quemquam ad ipsarum regimen volunt vocare, nisi aut nouum censum in Ecclesiis illis imponant, aut veterem contra constitutionem Concilij [b] Lateran. augmentent, ad ipsius solutionem instituendum presbyterum iuratoriâ quandoque, vel fideiussoriâ cautione cogentes: quandam etiam partem suis vsibus redditum applicare contendunt, vnde sæpe contingit, vt diœcesano Episcopo excessus huiusmodi ignorante, vel eo minimè requisito, in Ecclesiis illis inducant pro suæ volun-

tatis arbitrio sacerdotes. Quoniam igitur prædictas constitutiones Concilij pati nolumus, neque debemus aliquorum iniuriâ violari, disc. v. per A. s. m. quatcùm super hoc fueritis requisiti, partibus ad vestram præsentiam conuocatis, quæcunque noueritis contra constitutionem prædictam super Ecclesiis illis, vel earum censu ab aliquibus à tempore constitutionis attentata, contradictione, & ap. cess. in irritum reuocantes, ab augmentatione censuum Ecclesias penitus absoluatis, & ad statum debitum reducatis: presbyteros, quos super his iuramenta illicita præstitisse noueritis, congruâ satisfactione impositâ, facientes absolui, eos etiam, quos de cætero contra formam canonum super his venire noueritis, sine cuiuscunque personæ acceptione, sub. ap. ob. censurâ canonicâ puniatis.

NOTÆ.

1. [a] *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.4.* nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex.

2. [b] *Lateranen. augmentent.*] Ex his verbis apertè deducitur, in Concilio Lateran. relato *in cap. prohibemus, hoc titul.* non fuisse aliquid nouiter statutum circa noui census impositionem, quia iam illud veteribus canonibus, quos congessi pro confirmatione illius textus, prohibitum erat; sed tantùm circa augmentum census iam impositi: & in hac parte nouum ius ibi statuitur deinceps obseruandum. Commentarium huius textus dedi in eo textu.

CAPVT XVI.

Innocentius III. *Abbati, & Conuentui* [a] *Bellævillæ.*

QVantò Creatori vestro sub Religionis habitu adstricti estis, tantò soliciitiùs nos conuenit prouidere, ne per immoderati oneris grauitatem aliquatenus possit in vobis monastici profectus ordinis impediri. Accepimus autem, vobis significantibus, quod ab ipso domus vestræ fundationis primordio de fundatoris voluntate processit, vt fratribus Sancti Hirenæi procurationem vnam annis singulis liberaliter exhiberetis, cùm terras, vel redditus non teneatis ab eis, propter quos huiusmodi procuratio ipsis debeat exhiberi. Verùm tunc temporis propter fratrum, & seruientium paucitatem domum vestram exhibita procuratio non grauabat, cùm fines leuium non excederet expensarum: sed nunc tantùm ibi excreuit numerus seruitorum, & fratrum, quod ad faciendam procurationem vix modò quatuor marchæ sufficerent, quæ pro vna sufficienter fieri consueuit. Vt igitur per Apostolicæ solicitudinis curam vestris possit in parte ista grauaminibus prouideri, auctoritate vobis præsentium indulgemus, ne vltra primam mensuram in procuratione ipsa sitis vlteriùs prædictis fratribus obligati, sed expensis illis, quæ sufficere consueuerant, sint contenti, nisi fortè facultates Ecclesiæ vestræ in tantùm excreuerint, quod sine grauamine, ampliato fratrum numero, ad soluendum debitum procurandi extendi possit quantitas expensarum. Nulli ergo, &c. Datum, &c.

NOTÆ.

1. [a] *Bellævillæ.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.1.* & in epistolis ipsius Pontificis editis Coloniæ, *fol.65.* ex quo Codice ita restituo textum hunc. Bellavilla oppidum est iuxta Ararim, in regione Belloiocensi, Diœcesis Lugdunensis, vt refert Papirius Masonius *in descript. flum. Gall. fol.390.* Ab eo nomen accepit monasterium hoc Ordinis D. Augustini, conditum ab Humberto anno 1160. de quo agunt Fratres Sarmath. *tom. 4. Gallia Christ. fol.144.*

COMMENTARIVM.

2. CErtum est, auctis fructibus locati prædij censum debentis non augeri pensionem ipsius, *l. final. Cod. de alluuion. l. penult. C. de omni agro, lib. 11. l. 2. Cod. de fundis rei priuatæ, eodem lib.* ibi: *Vnaquaque villa cum eo onere, cui nunc habetur obnoxia, ad noui Domini iura migrabit, vt si quid adiecerit sumptus, cura, vel solertia, quicquid mancipiorum, vel pecoris accreuerit, capitationis, aut canonis augmenta non patiatur, sed solis Dominis, heredibusve dominorum sit cessura felicitas.* Et *lege si merces 25. §. vis maior, ff. locati*: faciunt textus *in l. 1. C. in quibus causis coloni, lib. 11. l. cùm satis 23. §. caueant, C. de agricolis, lib. 12.* Docent Valascus *de iure emphyt. quæst. 16. num.7.* & *quæst.17. in fine*, aliis relatis Amaya *in l. 4. C. de annonis & tribut.* & *in l. vnic. C. de collat. donatorum, num. 16.* Rodriguez *de annuis reddit. lib.1. quæst.12. ex num.9.* & nos *in cap. prætereà, de locat.*

Ratio

Ratio est, quia debet attendi æstimatio rei iuxta tempus, quo onus, seu tributum imponitur à contrahentibus, vel testatore, *l. vxorem* 41. §. *testamento* 4. *l. nomen*, §. *filio*, *l. testatorem* 68. §. *prædiis*, *ff. de legat.* 3. *l. si ita* 7. *ff. de auro & argent. l. Aurelius* 28. §. 1. *l. final.* §. 1. *ff. deliberat. legat.* Menochius *de præsumpt. lib.* 4. *præsumpt.* 127. *num.* 1. & quamuis augeantur res, in quibus onera imposita sunt, non debet id cedere in damnum eius, qui ad solutionem oneris, vel pensionis vrgetur, cùm potuerit legem apertiùs dicere qui onus imposuit, *l. quicquid* 99. *ff. de V. O.* & in id, quod præsens erat, magis consensisse contrahentes verosimilius est, quàm in id, quod futurum, & incertum erat, *l. si ita* 7. *ff. de auro & argent.* Accedit, quod nullum præiudicium sequitur illi, qui pensionem percipit ex augmento prouenientem, immò maiori securitate gaudet, vt solutio debitæ pensionis illi fiat: quare æquum est, vt debitor Dei beneficio augmentum habeat, argumento legis vnicæ, *C. de thesaur. lib.* 10. Tandem quia pensionis nomine aliquid amplius quàm conuenerit, reposci non debet, *l. legem* 16. *C. locati*: vnde rectè aiebat Paterfamilias, de quo in Euangelio: *Amice non facio tibi iniuriam, nonne ex denario conuenisti mecum?* Exquibus valde difficilis redditur prior pars præsentis decisionis, vbi iubetur, quod si augeatur numerus fratrum, & seruientium monasterij sancti Hirenæi, à fratribus Bellævillæ maiorem procurationem, idest cum amplioribus expensis, præstandam esse, cùm potiùs attendi deberet tempus contractus; & ita non rectè Innocentius affirmat, teneri fratres ipsius monasterij omnibus fratribus sancti Hirenæi procurationem dare, si absque præiudicio facere possint, cùm inde sequatur ex augmento prouentuum conuentus Bellævillæ augeri procurationem præstandam fratribus S. Hirenæi. Agnouit difficultatem D. Franc. de Amaya vbi suprà, *num.* 11. iuxta cuius mentem dicendum est, in præsenti casu procurationis obligationem indefinitam, & indeterminatam esse, videlicet omnibus fratribus monasterij S. Hirenæi; non tamen fuisse impositam certo prædio, & fructibus ex tali fundo percipiẽdis. Vnde videbatur, aucto numero fratrum S. Hirenæi procurationem omnibus esse præstandam, cùm certus numerus eorum à Patrono expressus non esset; & sicut poterat augeri numerus, ita & diminui, & ita fratres Bellævillæ minorem procurationem soluendo liberarentur: sed quia auctis supra modum fratribus S. Hirenæi, & eorum seruitoribus, talis obligatio damnosa valde esse cœperat conuentui Bellævillæ, ideo tunc restricta fuit, ita vt iuxta antiquam formam tantùm pensio solueretur, argumento capitis *dilecti* 8. *cum sequent. de decimis.* Sed quia auctis prouentibus ipsius conuentus Bellævillæ hæc ratio æquitatis, quæ diminutionem procurationis induxit, cessauit; ideo iubet Innocent. III. in præsenti, vt eo casu omnibus fratribus, & eorum seruitoribus S. Hirenæi, fratres Bellævillæ procurationem persoluant, quia non est ratio, quare iuxta mentem fundatoris omnibus procuratio non debeatur. Prosequitur Amaya *vbi suprà*, qui ex hac doctrina plura in praxi vtilia resoluit.

CAPVT XVII.

Idem *Primicerio, & Clero* [a] *Mediol.*

CVm instantia nostra quotidiana sit secundùm debitum Apostolicæ seruitutis, omnium Ecclesiarum solicitudo continua, quoties ipsarum negotiis promouendis non possumus personaliter imminere, per fratres nostros ea expedire compellimur, quos à nostro latere destinamus: illius exemplum in hac parte secuti, qui discipulis suis in mundum vniuersum transmissis, ipse in medio terræ salutem fuit personaliter operatus. Hinc est, quod cùm nuper dilectum filium B. tituli sancti Petri ad Vincula Presbyterum Cardinalem [b] Apostolicæ Sedis Legatũ pro negotiis Ecclesiæ in Longobardiam duxerimus destinandum; & is ciuitatem vestram ingressus, procurationes à vobis exigeret, quæ consueuerunt Apostolicæ Sedis Legatis, & Nunciis exhiberi: vos non attendentes, quod dicitur ab Apostolo: Si vobis spiritualia seminauimus, non est magnum si carnalia vestra metamus: ne vos ad onus procurationis arctaret, nisi à Canonicis maioris Ecclesiæ se faceret antea procurari, Sedem Apostolicam appellastis: & sicut idem Cardinalis per suas nobis litteras intimauit, in aliis etiam non modicùm ei iniuriosi fuistis. Propter quod dilecti filij Præpositus S. Nazarij, & A. Canonicus Sancti Stephani syndici, & procuratores vestri, cum dilecto filio Abbate sancti Vincentij ad Sedem Apostolicam venientes, vt super his statueremus ordinem, & mensuram, ex parte vestra suppliciter postulabant. Licèt autem pro eo, quod prædicto Cardinali, vel potiùs nobis in ipso contumaciter resistentes, iuxta verbum Dominicum: Qui vos recipit, me recipit; & qui vos spernit, me spernit: necessaria denegatis, non pro vobis, sed contra vos potiùs meruerint exaudiri; quia tamen paternam affectionem, quâ nobis est proprium de Romanæ Sedis clementia misereri semper, & parcere, quam offensi etiam deponere non valemus, de consilio fratrum nostrorum taliter in huiusmodi duximus respondendum. Quod cùm omnes Ecclesiæ Legatis, & Nunciis Apostolicæ Sedis procurationes impendere teneantur,

neantur, ab earum præstatione nullam prorsus volumus haberi excusatam, nisi fortè per speciale priuilegium Sedis Apostolicæ (quod non credimus) sit exempta, etiamsi longissimo tempore procurationis obsequium non impenderit: cùm in talibus [c] præscriptio sibi locum nequeat vindicare, cùm nos à prouisione pastoralis solicitudinis circa omnes Ecclesias nunquam omnino cessemus. Sanè in his exigendis eum modum & ordinem volumus obseruari, vt nulla Ecclesia, vel Prælatus se indebitè prægrauari rationabiliter conqueratur. Si verò de communi collecta Legatorum, & nunciorum nostrorum duxeritis faciendas expensas, quod vobis non duximus inhibendum, ex hoc nobis, & nostris nullum præiudicium volumus generari, quominus possint à quocunque maluerint procurationes sibi debitas postulare, ita quod si exactus vltra suam grauatus fuerit facultatem, sibi ab aliis restauretur. Nunciis tamen nostris necessariis exhibendis pareat quicunque fuerit requisitus humiliter, & deuotè: ita tamen, quod in fraudem nihil penitus attentetur, nec per communes ministros ad procurationis obsequium, si noluerint, recidere compellantur. Qui verò contumaciter eis duxerit resistendum, omni prorsus appellatione remotâ per ecclesiasticæ districtionis sententiam compescatur. Super iniuriis autem dicto Card. irrogatis volumus, & mandamus, quatenus ei satisfactionem congruam impendatis, ad quam, si fortè contempseritis exhibere, ipse vos appellatione remotâ compellat. Datum Later. XII. Kal. Martij.

NOTÆ.

1. [a] MEdiolan.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 2. & in epistolis Innoc. Coloniæ editis, *fol.* 263. ex quo codice ita restituo litteram huius textus. De Primicerio egi *in cap. vnic. de offic. Primic.* & de Mediolanensi Ecclesia nonnulla notaui *in capite adeo* 27. *de rescript.*

[b] *Apostolicæ Sedis Legati.*] A latere missi, iuxta tradita *in cap. cùm Apostolus, hoc titul.* vbi textum hunc exposui; & *in cap. accedentibus, de præscript.* 2.

[c] *Præscriptio.*] Iuxta tradita *in cap. cum ex officiis, de præscript.*

CAPVT XVIII.

Idem [a] *Zamoren.* & [b] *Salmantin.* [c] *Episcopo.*

EX parte ven. f. n. P. [d] Compostell. Archiepiscopi fuit propositum coram nobis, quod cùm ij, qui vota B. Iacobi continuè persoluerunt, ad communem terræ suæ [e] mensuram, cum qua videlicet emunt, & vendunt, ipsa persoluerint hactenus, & persoluant, quidam, qui à [f] longis retrò temporibus ab eorum solutione cessarunt, nunc per vos Ap. Sed. auctoritate ad solutionem eorundem coacti, quandam mensuram [g] paruissimam, & ignotam, nec etiam communibus vsibus deputatam exhibent, & ad eandem vota prædicta soluere moliuntur: vnde [h] postulastis à nobis, vt super hoc vos certos reddere dignaremur, vtrum ij, qui mensuram ignotam exhibent ad soluendum vota prædicta, sint ad communem suæ terræ mensuram, secundùm quod illi, qui eam persoluerunt, continuè faciunt, cogendi. Cùm ergo non constet, ad quam mensuram antecessores eorum prædicta vota soluerunt, credimus distinguendum, vtrum habitatores regionis ipsius, qui ea continuè persoluerunt, ad vnam, & eandem mensuram huiusmodi vota persoluant, an ad varias, & diuersas. Si enim communiter omnes vna, & eadem mensura in solutione votorum vtuntur, ad eandem & illi soluere sunt cogendi: quod si solutio per mensuras distinguitur varias, & diuersas, & illi volunt soluere ad minorem, non sunt vtique compellendi, vt ad maiorem persoluant, quoniam cùm huiusmodi vota gratuita fuerint ab initio, benigniùs sunt à viris ecclesiasticis exigenda, ne tanquam exactores nimium videantur lucris temporalibus inhiare.

NOTÆ.

[a] ZAmorensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. idest Petro Episc. Zamor. de quo & eius diœcesi egi *in cap. dilectus* 5. *de supplend. neglig.*

1. [b] *Salmantin.*] Salmanticæ antiquitatem inde haurire possumus, quòd Ptolomeus vetustissimus Geographus eius meminit in Vetonibus ad confinia Lusitaniæ. Polienus etiam *in lib. de stratagem.* Sub Gothis Regibus ciuitas Episcopalis fuit, cuius Metropolis Emerita. Post deuastationem Hispaniæ per Mauros factam, & post recuperationem illius prouinciæ ab eorum manibus Regno Legionensi cessit, & dignitati Episcopali restituta paret Compostellano Archiepiscopo,

vt

vt notaui *in cap. 5. de supplenda.* Sed quod sine inuidia dixerim, si Hispanis historiis fidem facimus, ex eo tempore incrementum maximum Salmantica accepit, ex quo liberalitas Alfonsi IX. eiusque filij Ferdinandi III. nepotisque Alfonsi X. egregiam, inclytam, & omnibus titulis nobilissimam Vniuersitatem nostram construxit, ditauitque, ex qua toto orbi Hispano lux sapientiæ fulgere incepit, tali in dies incremento, vt Studium generale Alex. IV. Pontifex eam creauerit: & Clemens V. inter reliqua generalia enumerauerit *in Clem. vnica de Magistris.* In eius laudes diuagantur nondum Auctores nostri Regni, verùm exteri. Extat & celeberrimum encomium sacræ Rotæ apud Franciscum Peñam 1. *tom. decis.* 157. Videndi sunt congesti à Solorzano *in lib. de plazas honorarias*, P. Mendo *lib. 1. de iure Academ. ex num.* 127.

2. [c] *Episcopis.*] Petro Zamorensi & Vitali Salmantino, quorum tempore celebratum fuit Concil. Salmantinum 2. Præside Cardin. Guillelmo tituli sancti Angeli, ad dissoluendum matrimonium contractum inter D. Alfonsum IX. Theresiamque: & quia Vitalis in ea Synodo adhæsit Regi, Innocentius *lib. 2. epistol.* 72. rescribens Archiepiscopo Compostellano ita ait: *Si verò aliquis vestrûm, fratres Episcopi, in hoc deliquit, excepto Salmantino, cuius correctionem Sedi Apostolicæ reseruamus, tu frater Archiepiscope animaduersione ipsum canonicâ non differas castigare.* Huius epistolæ, seu alterius, super eadem votorum solutione meminit idem Innocentius in duabus epistolis, quarum prior missa est Tolet. & Bracharen. Archiepiscopis, & suffraganeis eorum Aurien. & Legionen. Episcopis. Secunda verò dirigitur Magistris, & Fratribus Spatariis, & Religiosis per Hispaniam constitutis, quas edidit Cardinalis Sirletus *fol.* 361. quarum tenorem in præsenti transcribere necessarium duxi ad comprobandam ipsius voti obligationem, & antiquitatem, quam nostris temporibus quidam audenter negare non erubescunt, leuibus ducti fundamentis, quos cum tanto Patrono feliciter debellauit quidam Aduocatus Pincianus, seu quiuis auctor est allegationis pro Archiepiscopo & Ecclesia Metropolit. D. Iacobi contra Lazarum Gonzalez de Azeuedo. In prima epistola ita scribit Innocentius: [Querelam venerabilis fratris nostri P. Archiepiscopi Compostellani accepimus, quòd eius Ecclesiæ ad mandatum etiam Apostolicum vota beati Iacobi à parochianis vestris non facitis, sicut debentur, exsolui. Quoniam igitur ad seruanda iura præscriptæ Ecclesiæ non decet vos existere negligentes, fraternitati vestræ per A. s. p. m. atque præcipimus, quatenus memorato Archiepiscopo, & Ecclesiæ suæ præscripta vota à parochianis vestris soluere de cætero faciatis. Alioquin venerabilibus fratribus nostris Zamoren. & Salmantin. Episcopis datum noueritis in mandatis, vt parochianos vestros ad vota illa soluenda, sublato appellationis obstaculo, eccl. districtione compellant. Vos itaque sententiam, quam iidem Episcopi, vel eorum alter in eos propter hoc rationabiliter tulerint, vsque ad dignam satisfactionem denunciari faciatis, & inuiolabiliter obseruetis. Datùm Lateran. ij. idus Iulij.] In secunda verò ita rescribit: [Ad audientiam Apostolatus nostri transmissâ conquestione Ecclesiæ Compostellanæ peruenit, quod cùm per totam ferè Hispaniam auctoritate Principum, & Prælatorum fauore, etiam clerici, & populi Ecclesiæ Beati Iacobi, ob reuerentiam ipsius Apostoli census quidam certus, qui vota dicitur, de singulis paribus boum antiquitus fuerit constitutus, plerique vestrûm de terris vestris & hominum vestrorum eundem censum præscriptæ Ecclesiæ pro sua tantùm voluntate soluere contradicunt. Verùm quia valde periculosum est quibuslibet aliena tenere, nedum viris religiosis, qui perfectionis amore propria dimiserunt, per Apostolica vobis scripta mandamus, quatenus censum ipsum, secundum quod antiquitus statutus est, eidem Ecclesiæ cum integritate soluatis. Cæterùm si (quod non credimus) mandatum Apostolicum in hac parte duxeritis contemnendum, noueritis nos venerabilibus fratribus nostris Salamant. & Zamoren. Episcopis mandauisse, vt ad id per interdicti, & excommunicationis sententiam, sublatâ appellationis difficultate, sicut visum fuerit, vos compellant. Datum Lateran. vj. idus Iulij.]

[d] *P. Compostellani Archiepiscopi.*] Petri videlicet.

[e] *Mensuram.*] Quam vulgò dicimus *media fanega*, vt expressum fuit in comitiis habitis Vallisoleti anno 1537. petitione 37. ibi: *Por privilegio antiguo, que todos los jugueros, que labran con juntas de bueyes, y mulas, an de pagar à la Iglesia de San Tiago media hanega de trigo de voto.* Quæ mensura satis expressa fuit in ipso voto illis verbis: *Quatenus de vnoquoque iugo boum singula mensura de meliori fruge, ad modum primitiarum.* Vnde cùm mensura, quæ pro primitia soluitur in his Regnis, sit *media fanega*, etiam iuxta eandem mensuram voti obligatio procedit. 3.

[f] *A longis retrò temporibus.*] Qui non ideo erant exempti ab hac obligatione; nam contra eam nulla præscriptio etiam immemorialis currit; quod præterquam decisum est à Cœlestino III. nostri Innocentij prædecessore, in bulla expedita anno 1195. illis verbis: *Pagina præsenti statuimus, vt cùm in lege contineatur humana, quod in tributis, & publicis functionibus nulla præscriptio locum obtineat, & illa vota sunt quasi tributa, quæ Deo, & B. Iacobo Apostolo in Hispania statuit annis singulis persoluenda Rex Rammirus, illa quæ tibi, & Ecclesiæ tuæ in eis præscriptio obiicitur, locum non habeat, aut vigorem;* id etiam iuris rationibus probatur, quia contra votum nulla præscriptio currit, *cap. sicut, de regul.* Gregorius Lopez *in l. 50. tit. 7. partit. 1.* quia est nutritiua peccati, aut saltem irrationabilis. Syluester verbo *Votum 2. num. 10.* Nauarrus *in manuali, cap. 12. num. 26.* latè hanc sententiam probat Pereyra *de manu Regia tom. 1.* Quatenus tamen successores eorum, qui votum emiserunt, teneantur illud adimplere, exposui *in cap. ex parte, de constit.* 4.

[g] *Paruissimam.*] Vnde prorsus inanis reddebatur voti obligatio, sicut cùm fundus promittitur, aut legatur; ideo enim tale legatum non valet, quia hæres glebam dando liberatur; & similiter triticum stipulando, inutilis est stipulatio, *l. vbi autem 75. l. triticum, ff. de V. O.* Quare in præsenti voto adiecta fuit mensura, quæ pro primitiis in Hispania solui solebat. 5.

[h] *Postulastis à nobis.*] Episcopi videlicet regni Legionensis, Zamorensis scilicet, & Salmantinus, qui consuluerunt Romanum Pontificem de 6.

obligatio

obligatione huius voti, & eius solutione; quia cognitio causarum huius voti ad Iudicem Ecclesiasticum spectat, vt probat doctè Pereyra *de manu regia tom.* 1. *cap.* 14. vbi resoluit nec per viam violentiæ iudicem secularem adiri posse; immò noster Innocentius huic Petro Compostel. Archiepiscopo specialiter concessit, vt debitores huius voti coram Rege Legionensi conueniri possent, in epistola, quæ reperitur inter editas Coloniæ, *fol.* 360. in hæc verba: [Cùm sit regula iuris, quæ dicitur, vt actor forum rei sequatur, preces ex parte tua nobis super hoc obtinendo porrectas, libenter admittimus, quòd tam canoni, quàm legali consonant æquitati: maximè cùm id, quod petis in fauorem Beati Iacobi, & Compostellanæ Ecclesiæ debeat adimpleri. Innotuit siquidem nobis, quod quidam laici rustici de regno Illustr. Regis Legionen. super votis Beato Iacobo persoluendis nolunt in præsentia ipsius Regis, qui ordinarius iudex eorum existit, quando conueniuntur, aliquatenus respondere. Vnde petitioni tuæ gratum præstando assensum, ad exemplar felicis recor. Cœlestini Papæ prædec. n. fraternitati tuæ præsenti paginâ indulgemus, vt tibi liceat rusticos ipsos, tanquam votorum debitores, sub examine prædicti Regis, quandoquidem tibi aliàs eorundem votorum solutio debita denegatur, super eisdem votis, remoto cuiuslibet appellationis, vel contradictionis obstaculo conuenire. Decernimus ergo, &c. Datum Lateran. iij. idus Iulij.]

COMMENTARIVM.

7. ANtequam ad huius textus expositionem accedamus, referenda est huius voti historia, quam in dubium reuocarunt Iulianus del Castillo *lib.* 3. *hist. Gothor. discurs.* 8. Lobera *en las grandezas de Leon, cap.* 5. *ad finem*, Prudentius a Sandoual. *in hist. monast. S. Æmiliani*, §. 36. & voti ipsius chartam totis viribus euertere conatur Lazarus Gonzalez de Azeuedo *in alleg. pro oppidis, & villis Regni Legionensis*; sed infeliciter, vt ex infrà dicendis apparebit. Cùm ergo Rex Ramirus I. turpissimum tributum centum puellarũ Regi Maurorum Abderrameno præstari renueret, per ipsum in Ribogiam barbarorum dominio subiacentem irruptio facta est. Abderramenus bello, & armis penitus intentus, innumerabili exercitu collato, Ribogiam aduolat, castra castris collata sunt ad oppidum Alueldam, planitie ferè ad Clauijium continuata, loco in cacumine sito rupis Turciæ: atrox, & sæua pugna vtrimque fuit, victoria in Mauros nimium inclinante, quominus vincerentur nostri, nox effecit, tenebras pro muro opponens Maurorum ictibus. Ramirus imminutas numero copias, fatigatas, ac debiles, ad Clauijium traduxit, vbi pro temporis angustijs munito loco, & vulneratis curâ adhibita, noctem insomnem, dubium an peruigilem, inter spem metumque transegit. Summo mane Beatus Iacobus illi apparuit, & vultu placido Regem sperare iubet, ipsum victorem fore, barbaros vincendos, seque suis Hispanis affuturum in eo bello. Ramirus excitatus Præsules, Ducesque vocari facit, & Iacobi promissis certior redditos, instruere acies, irruere in hostes, & Christi inimicos iussit: stetit dictis gloriosus Apostolus, & in ipsa acie visibiliter apparuit equo insidens, Mauros sternens, pro nostris pugnans: inde Hymnus in his Apostoli festiuitatibus cani solitus.

Tu bella nos cum cingerent
Es visus ipso in prælio,
Ense quoque acerrimus,
Mauros furentes sternere.

In eo prælio septuaginta millia barbarorum cecidisse Historici testantur, præter alios, qui fugâ lapsi sunt incerto numero: vestigia huius belli hodie etiam inuisisse apud Clauijium Mariana testatur, effossis passim stragibus armorum per ruricolas oppidanos illius loci; nos sacratiora annotauimus vestigia sancti Iacobi insigne, referentia, vulgarià incolis, sed fortè ideo minùs obseruata, quia vulgaria. Vix vllus lapis in eo loco reperitur, qui non conchulæ formam præ se ferat, *veneras*, vernaculâ linguâ Hispani dicimus. Et quod mireris, si in partes comminuatur, tot conchulas formabit, quot partes feceris. Rex insigni victoriâ lætus descendit è rupe, antrum sancti Prudentij deuotus visitat, Deo, & Apostolo eius gratias agit, & in eo sancti Prudentij templo cum Prælatis, Regnique Proceribus votum emisit, quo vniuersam Hispaniam sancto Iacobo fecit vectigalem è singulis iugeris agri, vineæque mensurâ, ad modum primitiarum singulis annis persoluendâ: sed causam, & votum ipsum ab ipso Rege audiamus: ita pluribus exemplaribus ex ipso originali transcriptis publicè legitur: [In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Antecessorum facta (per quæ successores ad bonum peterunt erudiri) non sunt prætereunda sub silentio, verùm potiùs debent committi monumentis litterarum, vt eorum recordatione ad imitationem bonæ operationis inuitentur. Ea propter ego Ranemirus Rex, & à Deo mihi coniuncta Vrraca Regina, cum filio nostro Rege Ordonio, & fratre meo Rege Garcia, oblationem nostram, quam gloriosissimo Apostolo Dei Iacobo fecimus, cum assensu Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum, & nostrorum Principum, & omnium Hispaniæ Christianorum, committimus obseruationi: ne fortè successores nostri quod à nobis factum est, per ignorantiam tentent irrumpere; & etiam per recordationem nostræ operationis ad similiter operandum moueantur. Causas, quibus ad faciendum istam oblationem compulsi sumus, scribimus, vt ad notitiam successorum reseruentur in posterum. Fuerunt enim in antiquis temporibus (circa destructionem Hispaniæ a Sarracenis factam Rege Roderico dominante) quidam nostri antecessores pigri, negligentes, desides, & inertes Christianorum Principes, quorum vtique vita nulli fidelium stat imitanda: hi (quod relatione non est dignum) ne Sarracenorum infestationibus inquietarentur, constituerunt eis nefandos redditus annuatim persoluendos, centum videlicet puellas excellentissimæ pulchritudinis, quinquaginta de nobilioribus, quinquaginta verò de plebe. Proh dolor! & exemplum posteris non obseruandum, pro pactione pacis temporalis, & transitoriæ tradebatur captiua Christianitas luxuriæ Sarracenorum explendæ. Ex prædictorum Principum semine nos producti, ex quo per Dei misericordiam Regni suscepimus gubernaculum, diuinâ inspirante bonitate prædicta nostræ gentis opprobria cogitauimus abolere, ac de tam digna cogitatione perficienda commu

communicauimus consilium primo Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & religiosis viris; postmodùm verò vniuersis nostri Regni Principibus. Accepto tandem sano, & salubri consilio, dedimus apud Legionem legem populis, & posuimus consuetudines per vniuersas nostri Regni Prouincias obseruandas. Deinde vniuersis nostri Regni Principibus edictum commune dedimus, quatenus quosque robustos, & ad prælliandum fortes viros, tam nobiles, quàm ignobiles; tam equites, quàm pedites ab extremis nostri Regni finibus euocarent, & vsque ad constitutum diem expeditionem facerent congregare. Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & religiosos viros, vt interessent, rogauimus, quatenus eorum orationibus nostrorum per Dei misericordiam augmentaretur fortitudo. Completum est itaque imperium nostrum: & relictis ad excolendas terras tantummodo debilibus, & ad bellandum minùs idoneis; congregati sunt cæteri, non de nostro imperio, sicut solent inuiti, sed Deo ducente per Dei amorem spontanei. Cum his ego Rex Ranemirus (de misericordia Dei potiùs, quàm de gentis nostræ multitudine confidens) peragratis interiacentibus terris, iter mei exitus direxi in Naxaram, ac deinde declinaui in locum qui nuncupatur *Albelda*. Interim autem Sarraceni nostrum aduentum (famâ præcone) cognoscentes, omnes cismarini in vnum contra nos congregati sunt; transmarinis etiam per litteras, & nuncios in suum auxilium conuocatis, inuaserunt nos in multitudine graui, & in manu valida. Quid plura? quod sine lachrymis non recordatemur, peccatis exigentibus, multis ex nostris corruentibus, percussis, & vulneratis, conuersi sumus in fugam: & confusi peruenimus in collem, qui Clauijium nominatur, ac ibi in vna mole congregati, totam ferè noctem in lachrymis & orationibus consumpsimus, ignorantes ex toto quid in die essemus postea acturi. Interea somnus arripuit me Regem Ranemirum cogitantem multa, & anxium de periculo gentis Christianæ. At mihi dormienti B. Iacobus Hispaniarum protector corporali specie est se præsentare dignatus. Quem cùm interrogassem cum admiratione, quisnam esset? Apostolum Dei Beatum Iacobum se esse confessus est: cùm ad hoc verbum vltra quàm dici potest obstupuissem, Beatus Apostolus ait: Nunquid ignorabas, quod Dominus noster Iesus Christus alias Prouincias aliis fratribus meis Apostolis distribuens, totam Hispaniam meæ tutelæ per sortem deputasset, & meæ commisisset protectioni? Et manu propria manum meam adstringens, confortare (inquit) & esto robustus. Ego enim ero tibi in auxilium, & manè superabis in manu Dei Saracenorum, à quibus obsessus es, innumerabilem multitudinem. Multi tamen ex tuis, quibus iam parata est æterna requies, sunt instante pugna pro Christi nomine martyrij coronam suscepturi, & ne super hoc detur locus dubitationi, & vos, & Saraceni videbitis me constanter in albo equo, dealbatâ grandi specie vexillum album deferentem. Summo igitur manè facta peccatorum vestrorum confessione, & acceptâ pœnitentiâ, celebratis Missis, & acceptâ Dominici corporis, & sanguinis communione, armatâ manu ne dubitetis inuadere Saracenorum acies, inuocato nomine Dei, & meo, & pro certo nouerítis eos in ore gladij ruituros. Et his dictis euanuit à conspectu meo visus desiderabilis Dei Apostolus. Ego autem pro tanta & tali visione vehementer è somno excitatus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & religiosis viris seorsim vocatis, quidquid mihi fuerat reuelatum, lachrymis, & singultibus, & nimia contritione cordis eodem ordine propalaui. Illi ergo in oratione priùs prouoluti, Deo & Apostolo pro tam admirabili consolatione gratias égerunt innumeras, ac deinde rem administrare (prout nobis fuerat reuelatum) festinauimus. Armatâ itaque, & ordinatâ nostrorum acie venimus cum Saracenis in pugnam: & Beatus Dei Apostolus apparuit, sicut promiserat vtrisque, instigando, & in pugnam animando nostrorum acies; Saracenorum verò turbas impediendo, & diuerberando. Quod quamcitò nobis apparuit, cognouimus Beatissimi Apostoli promissionem impletam, & de tam præclara visione exhilarati, nomen Dei, & Apostoli in magnis vocibus, & nimio cordis affectu inuocauimus dicentes: Adiuua nos Deus, & sancte Iacobe. Quæ quidem inuocatio ibi tunc primò fuit facta in Hispania: & per Dei misericordiam non in vanum; eo namque die corruerunt circiter septuaginta millia Saracenorum. Tunc etiam euersis eorum munitionibus, eos insequendo, ciuitatem Calaforram cepimus, & Christianæ religioni subiecimus. Tantum igitur Apostoli miraculum post inopinatam victoriam considerantes, deliberauimus statuere Patrono, & Protectori nostro Beatissimo Iacobo donum aliquod in perpetuum permansurum. Statutum ergo per totam Hispaniam, ac in vniuersis partibus Hispaniarum, quascunque Deus sub Apostoli Iacobi nomine dignaretur à Saracenis liberare, vonimus obseruandum: Quatenus de vnoquoque iugo boum singulæ mensuræ de meliori fruge ad modum primitiarum; & de vino similiter ad victum Canonicorum in Ecclesia B. Iacobi commorantium, annuatim ministris eiusdem Ecclesiæ in perpetuum persoluantur. Concessimus etiam, & in perpetuum confirmamus, quod Christiani per totam Hispaniam in singulis expeditionibus, de eo, quod à Sarracenis acquisierint, ad mensuram portionis vnius militis glorioso Patrono nostro, & Hispaniarum Protectori B. Iacobo fideliter attribuatur. Hæc omnia donatiua vota, & oblationes (sicut superiùs diximus) per iuramentum nos omnes Christiani Hispaniæ promisimus annuatim Ecclesiæ Beati Iacobi, & damus pro nobis & successoribus nostris canonicè in perpetuum obseruanda. Petimus ergo, Pater Omnipotens Æternæ Deus, quatenus intercedentibus meritis B. Iacobi, ne memineris Domine iniquitatum nostrarum, sed solatiua misericordia nobis prosit indignis. Et ea quæ ad honorem tuum B. Iacobo Apostolo tuo dedimus, & offerimus de eis, quæ per te (ipso opitulante) acquisiuimus, nobis, & successoribus nostris proficiant ad remedium animarum, & per eius intercessionem nos recipere digneris cum electis tuis in æterna tabernacula, qui in Trinitate viuis & regnas in sæcula sæculorum. Amen. Vouimus etiam, & in per perpetuum statuimus tenendum, quatenus quicunque ex genere nostro, vel aliorum descenderit, semper suum præstet auxilium ad prætaxata B. Iacobi Ecclesiæ donatiua. Quod si quis ex genere nostro, vel aliorum, ad hoc nostrum testamentum

violan

ex tribus, aut quatuor modiis constabat pro diuersitate locorum, tunc non ad maiorem, sed ad minorem mensuram præstandam sunt cogendi ex benignitate, ne ecclesiastici tanquam exactores nimium videantur lucris temporalibus inhiare, aliàs iure stricto ad maiorem mensuram præstandam cogendi erant, vt docet Covar. *in cap. 4. de 1. stam. n. 5.* quia cùm in ipso voto exprimeretur mensura illa, videlicet quæ pro primitiis solui consueuit; & illa mensura, vulgò media fanega, in aliquibus locis tribus, in aliis quatuor modiis constet, quatuor modios quilibet soluere cogendus erat.

CAPVT XIX.

Idem [a] *Cæsaraugust. Episcopo.*

CVm olim ad aures nostras tuam querimoniam destinasses, quòd te dil. fil. Abbas sancti Ioannis [b] Praiacen. quartis decimarum, quas in Ecclesiis de Luna, & de Taust. debes percipere, multipliciter defraudaret. *Et infrà:* His, & aliis, quæ coram prædictis iudicibus, & coram nobis fuere proposita, pleniùs intellectis, cùm nobis plena fides facta fuerit, quod Ecclesiæ sæpedictæ in tua sint diœcesi constitutæ, non solùm per alia, verùm etiam per hoc ipsum, quod in instrumentis compositionum continetur expressè, vt Abbas tibi tam de [c] quarta decimarum, quàm de cæteris [d] Episcopalibus rationibus debeat respondere: de consilio f. n. Abbatem Pramaten. ad integram solutionem quartæ omnium decimarum, in illis [e] factis deductionibus, & ad præstationem procurationum, & aliorum Episcopalium iurium in prædictis Ecclesiis condemnamus. Licèt enim ex forma secundæ compositionis deductiones essent aliquæ faciendæ; quia tamen compositionem idem Abbas nullatenus approbauit, sed studuit multipliciter impugnare, ex ea non debuit beneficium consequi, cui renuntiasse tacitè videbatur. Absonum erat præterea, vt negaret suam Ecclesiam in tua diœcesi constitutam, super qua instrumenta prædecessoris tui ostendebat in iure monasterio fuisse concessa, per quæ ius Episcopale petebat expressè.

NOTÆ.

1. [a] CÆsaraugust.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* supplendumque est, *D. Ramoni de Castrocol*, qui ex anno 1199. vsque ad annum 1216. tenuit ipsam Cathedram, & valde solicitus fuit de bonis, ac prouentibus ipsius Ecclesiæ; vnde eius tempore Ecclesia illa mirè ditata fuit, vt refert Fr. Didacus à Murillo *in histor. Cæsaraust. cap. 28. num. 9.* De ipsa Metropoli nonnulla notaui *in cap. 1. de his, quæ vi.*

1. [b] *Praiacen.*] Ita legitur in tertia collectione, in sexta autem legitur *Prilarensis*, sed legendum est *Pinnatensis*, quod percelebre monasterium S. Ioannis, vulgò *San Iuan de la Peña*, est intra fines veteris Comitatus Aragonici, in monte Vruelo ædificatum. A paruis initiis, è tenui scilicet anachoretica cella in celeberrimum totâ Hispaniâ monasterium, Pampilonensium, & Aragonensium Regum beneficio, & liberalitate peruenit, vt referunt plura de eo adducentes Ioannes Bric. Martinez *in histor. ipsius cœnobij*, Yepes *cent. 3. chron. D. Benedicti. ad annum* 818. Arnaldus Ochenartus *in notitia Vasconiæ, lib. 2. cap. 7.* Fuit monasterium hoc magnificè ditatum à Regibus, & Episcopis Cæsaraugust. & exemptum ab omni lege diœcesana, vt ex epistola Ioannis IV. Regis Angl. probat Hieron. Blanc. *in com. rer. Arag.* Immò in duobus Conciliis Aragoniæ statutum fuit, vt omnes Episcopi ipsius Regni deberent assumi ex ipso monasterio, propter miram sanctitudinem, quæ in eo florebat. Abbas ipsius monasterij, de quo hîc agitur, erat frater Petrus de Sorbera.

[c] *Quartis decimarum.*] De quibus egi *in cap. conquerente, de offic. Ordin. cap. de quarta, de præscript.*

[d] *Episcopalibus rationibus.*] Idest iuribus, de quibus egimus *in dicto cap. conquerente.*

[e] *In illis factis.*] Legendum est, *nullis factis*, vt legitur in sexta collectione; & rectè inde deducit Barbosa *voto 96. num. 25.* quartam decimarum, iter subsidium deberi non deductis expensis. Vigilius Xamar. *part. 2. rerum indic. definit. 141.*

CAPVT XX.

Idem [a] *Spoletano Episcopo.*

OLim causam, quam aduersùs clericos plebis Rupinæ super [b] synodatico proponebas, ven. f. n. [c] Tudertino Episcopo, & dil. f. Abbati S. Petri montis Martan. commisimus terminandam, coram quibus fuit ex parte tua propositum, quod cùm iidem clerici olim prædecessoribus tuis tres in festo Natiuitatis, & tres in festo Resurre-

COMMENTARIVM.

Difficilem, & laciniosam huius textus speciem eleganter retulit D. Ioseph. de Retes *lib. 7. opusc. cap. 1. in l. 1. ff. de contrah. empt. confect. 2. num. 55.* à quo cùm plura didicerim in vtroque iure, non erubesco illam transcribere. Clerici plebis Rupinæ soluebant Episcopo Spoletano tres denarios Papienses in festo Paschatis Natiuitatis Domini, & totidem in festo Paschatis Resurrectionis singulis annis. Hæc præstatio tractu temporis ita immutata fuit, vt pro singulis denariis Papiensibus soluerent tres denarios Lucenses, siue (quod idem est) nouem Lucenses singulis pensionibus; nam tres Lucenses vnum Papiensem faciebant. Talis tunc erat iusta proportio monetæ Lucanæ ad monetam Papiensem. Postea Respublica Lucana auxit valorem suorum denariorum, siue minuit pondus metalli, & de duobus denariis fecit quinque denarios, ac si nos diceremus, *La moneda que valia vn quarto, la subio à dos y medio, ò diez marauedis.* Vnus itaque vetus denarius Lucensis valere incepit duos denarios & alterius semissem. Mansit igitur nomen denarij Lucensis, sed defecit valor intrinsecus diminuto pondere. Defecit per consequens proportio monetæ Lucanæ ad monetam Papiensem; quia aucto valore denariorum Lucensium, tres noui iam non efficiebant vnum Papiensem, sed septem cum dimidio. Colligo rem gestam ex integra epistola decretali, quam debemus Antonio Augustino, à quo eam transcripsi: Hic erat status vetus, nouusque rei monetalis apud Lucenses. Clerici plebis Rupinæ tres Lucenses denarios nouos imminuti ponderis pro singulis Papiensibus singulis pensionibus pro synodatico soluebant Episcopo Spoletano, quos multis annis Episcopi receperunt decepti ononymia vocis, vel existimantes omnium Papiensium denariorum semper fuisse eundem valorem. Sed compertâ diminutione monetæ Lucensis, Episcopus, qui tunc temporis sedebat, comparuit coram Romano Pontifice, petens, vt soluerentur sibi pro synodatico vel vnus Papiensis, vel tres Lucenses veteris ponderis, & qualitatis, non tres Lucenses noui. Clerici plebis Rupinæ opponebant præscriptionem Episcopo, allegantes à tempore Lotharij prædecessoris Episcopi aduersarij, vniformi præstatione tres Lucenses nouos fuisse solutos, & receptos pro synodatico prædicto; & factâ supputatione temporis, ab eo tempore vsque ad diem iudicij cœpti, quadraginta annos effluxisse contendebant. Episcopus Spoletanus præscriptionem tentabat excludere. Cùm ergo ad annorum calculum deuentum fuisset, constitit per confessionem partis clericorum Lothario denarios Papienses solutos fuisse, non Lucenses, à cuius obitu ad diem cœpti iudicij triginta & sex anni ad summum lapsi fuerant. Exclusâ ergo quadragenariâ præscriptione, quâ solâ clerici plebis Rupinæ innitebantur, decreuit Pontifex, vt de cætero clerici præfati pro synodatico soluerent Episcopo Spoletano tres denarios Papienses, vel pro singulis Papiensibus tres Lucenses veteres, vel septem cum dimidio nouos. Hactenus species huius textus: eius decisionem exponemus infrà *in cap. cùm canonici.*

CAPVT XXI.

Idem *Priori* [a] *S. Stephani.*

CVm ven. f. n. [b] Phanen. Episcopus, & tu in nostra essetis præsentia constituti, & de quæstione, quæ inter vos super Ecclesia S. Stephani Phanen. vertebatur, velletis ad inuicem litigare, dil. fil. I. tit. S. Priscæ presbyterum Card. & I. sanctæ Mariæ in Cosmedin, Diac. Card. vobis concessimus auditores, coram quibus allegando opponere curauistis, quod cùm prædicta Ecclesia S. Stephani quarundam monialium, quæ in ea videbantur sub religionis habitu conuersari, malitiâ faciente fuerit ferè ad desolationem redacta, illas bon. mem. Cato Phanen. Episcopus auctoritate fel. rec. Eugenij Papæ p.n. ab Ecclesia memorata remouit, & canonicos in ipsa instituit regulares, statuens, vt ordo canonicus perpetuis in ea temporibus debeat obseruari, & eam ab omni exactione, tam sua, quàm successorum suorum, & Phan. Ecclesiæ prorsus absoluit, retento sibi & Ecclesiæ suæ vno cereo triũ librarum ab ea annis singulis exsoluendo. *Et infrà:* Nos autem cùm dicti Card. ea quæ audierant, nobis fideliter retulissent, dicto instrumento diligenter inspecto, reuerà cognouimus, quod præfatus Episcopus [c] spallas, quas ab eadem Ecclesia, tam ipse, quàm prædecessores sui recipere consueuerant, Ecclesiæ præfatæ remisit, & statuit, quod aliud seruitium ei non imponeret, sibi & Ecclesiæ suæ annuatim trium librarum cereo pensionis nomine reseruato. Quia verò visitationi annexa est procuratio, cùm nemo suis stipendiis debeat militare, nec os boui alligandum sit trituranti, & Episcopus ratione spiritualis iurisdictionis, quam habet in ea, teneatur causâ correctionis præfatam Ecclesiam visitare, nec intelligatur quasi nouum imponi quod ab ipsa fundatione de communi fuerat iure impositum, de consilio f. n decernimus, quod idem Episcopus cùm ad ipsam Ecclesiam causâ correctionis accesserit, moderatam ab ea procurationem accipiat [d] bis in anno, sed nihil aliud præter pensionem, & procurationes præscriptas idem Episcopus ab eadem Ecclesia exigere, vel extorquere præsumat.

NOTÆ.

[a] *SAncti Stephani.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. quod monasterium est Canonicorum regularium in ipsa diœcesi Pharensi, vt in hoc textu refertur.

1. [b] *Pharensi.*] In sexta collectione legitur *Phaben.* sed malè, cùm in ipsa diœcesi nullum reperiatur monasterium S. Stephani, nec inter eius Episcopos, quorum catalogum refert Vghellius *tom.* 1. *Italiæ sacræ*, refertur aliquis dictus Cato, cuius hic fit mentio: vnde existimabam legendum esse *Pharen.* Pharensis enim Ecclesia est suffraganea Iadertin. sub Patriarcha Gradensi: vnde Innocentius noster *libro* 1. *epistol.* reprehendit Episcopum Pharensem, quòd ausus fuisset inconsulto Patriarcha Gradensi se transferre ad Ecclesiam Iadertinensem.

2. [c] *Spallas.*] Spalla accipitur pro membro, seu parte feræ, apri, cerui, seu similis animalis, vt apertè demonstrat noster Innocentius *lib.* 3. *regestr.* 13. *in epist. ad Abbatem sanctæ Mariæ Rotundæ*, dum refert, solutam fuisse spallam porci ob licentiam venandi, ibi: *Et quod ad Abbatis, & partium instantiam sylvam vanierant Rauennates, & qui venabantur in ipsa, reddebant eidem singulis annis spallam porci, & cultores agrorum decimas, & gregum pastores certos redditus exsoluebant.* In veteribus diplomatibus Abbatiæ Sancti Sabini, in Episcopatu Bigorritano, scriptura Comitis Raymundi ita inquit: *Concedimus in ipsa valle, vt si quis porcum singularem, siue ceruum venando ceperit, quartam, siue spallarem sancto Sabino persoluat.* Etiam pars illa animalis dicitur friscinga, & ita procurationis nomine solitum Archiepiscopum Rhemensem exigere ab Abbate sancti Remigij friscingas, constat ex epistola 29. Alex. III. edita à Iacobo Sirmundo: & plura de friscinga tradunt Cironius *lib.* 1. *obseru. cap.* 5. Ioan. Vossius *lib.* 3. *de vitiis serm. cap.* 7.

[d] *Bis.*] Licèt enim visitatio tantùm semel in anno fiat, tamen iustis ex causis potest Prouincia bis in anno visitari; vnde cùm monasterium hoc Canonicorum regularium nouiter constructum esset, ob relaxationem veteris monasterij monialium, poterat Archiepiscopus bis illud visitare, procuratione perceptâ, quæ non censetur remissa, etsi iura Episcopalia generaliter remittantur. 3.

CAPVT XXII.

[a] Idem.

SVper eo, quod f. t. nos consulere voluit, vt quia tota ferè prouincia Compostell. de nouo est ad [b] iurisdictionem Ecclesiæ tuæ conuersa, qualiter tibi prouinciam, vel partem prouinciæ visitanti obsequi debeat, & seruire, nec-non & in procurationibus prouidere, te instruere dignaremur: f. t. duximus respondendum, quod illud obseruare tenetur, quod in vicinis prouinciis obseruatur.

NOTÆ.

[a] *IDem.*] Innocentius videlicet Petro Compostellano Archiepiscopo, de quo egi *in cap. ex parte, hoc tit.* Etiam reperitur textus hic *in cap.* 7. *sub hoc tit. in* 3. *Compil.*

1. [b] *Ad iurisdictionem.*] Non quia recuperata esset à Saracenis, vt voluit Hostien. in præsenti; sed quia cùm ius Metropolitanæ Ecclesiæ ex Emeritensi Ecclesia in Compostellanam per Calixtum II. anno 1119. translatum fuisset, cuius translationis bullam referunt histor. Compostel. & Ægidius Gonzalez *in hist. Salmanticen. lib.* 2. *cap.* 9. Moreno de Vargas *in hist. Emerit. cap.* 7. & ex hac translatione magnæ ortæ essent controuersiæ inter Compostellanum, & Bracharensem super diœcesibus Vlissiponensi, Elborensi, & Lamecensi, transactione postea fuerunt sopitæ, & ipsa transactio confirmata fuit per Innocentium III. aliis etiam locis, & monasteriis Compostellano assignatis, vt constat ex epistola ipsius Innocentij edita à Cardinale Sirleto, *fol.* 356. in hæc verba: [In eminenti Apostolicæ Sedis specula, disponente Domino constituti, &c. vsque ad verbum *Assen.* ad exemplar prædecessorum nostrorum felicis record. Calixi, Anastasij, Alexandri, & Lucij Rom. Pont. Compostellan. Beati Iacobi Ecclesiam, cuius in ea venerandissimum corpus est positum, Apostolicæ Sedis priuilegio communimus, & ob ipsius à Deo electi Apostoli reuerentiam, Archiepiscopalis Cathedræ dignitatem, quam opulentissima quondam, & famosi nominis Emeritana ciuitas, priùs quàm peccatis exigentibus ab impia Saracenorum tyrannide possideretur, habuisse dignoscitur, præsentis scripti paginâ in perpetuum confirmamus, statuentes, vt eadem Emeritana ciuitas, si ad potestatem Christianorum, Domino donante redierit, Episcopum habeat, qui Compostellano Archiepiscopo, sicut Metropolitano suo debeat perpetuò subiacere. Omnem quoque Pontificalis officij plenitudinem, quam ipsius Emeritanæ Ecclesiæ Antistites antiquitus habuerunt, Compostellanæ Præsul Ecclesiæ semper obtineat, & quietè. Suffraganei verò Episcopi Emerit. Metropoli, qui per Lusitaniam Prouinciam, vel modò sedes proprias obtinent, vel in futurum per Domini misericordiam obtinuerint, Salaman. videlicet, Abulen. Caurien. Ciuitaten. Placentin. Pacen. Oxonoben. & præterea Lamecen. & Egitanien. nec-non Vlysbonen. & Elboren. sicut in nostris sententiis continetur, Compostellano Archiepiscopo, cuius consecratio ad Rom. tantùm Ecclesiam spectat, obedientiam, & reuerentiam, tanquam proprio Metropolitano prorsus exhibeant. Ipse autem consecrandi, ad sua Concilia conuocandi, cum ipsis etiam ecclesiastica negotia terminandi, & eorum Ecclesias disponendi, auctoritate Sedis

Aposto

Apostolicæ liberam omnino habeat facultatem. Prohibemus autem, vt nulli Canonicorum eiusdem Ecclesiæ beati Iacobi, qui ad aliarum Ecclesiarum prælationem assumpti sunt, vel in posterum assumentur, honorem, vel præbendam, seu canonicatum in ipsa Ecclesia liceat retinere, sed alia idonea persona in locum ipsorum subrogetur, quæ ipsi Ecclesiæ deseruiat, & eiusdem beneficium sortiatur. Illum etiam censum, qui Vota dicitur, quem Hispanorum Catholici Reges ex singulis boum paribus à flumine Pisorga vsque ad mare Occidentale, & per totam Lusitaniam Prouinciam, atque etiam in Toleto, & Trans Serram annuatim persoluere pro salute totius terræ liberaliter statuerunt, eidem Ecclesiæ confirmamus, & omni modo interdicimus, vt nulli fas vnquam sit eum ipsi Ecclesiæ qualibet occasione subtrahere. Obeunte verò te, &c. Præterea quascunque possessiones, &c. vsque ad verbum *Vocabulis*. Ciuitatem ipsam Compostellanam cum Cauto suo, cum Ecclesiis, & monasteriis, infra eam, vel eius territorium constitutis, cum omni iure, tam diœcesano, quàm regali, & cum terminis totius Episcop. videlicet cum Archipresbyteratibus de Mortacio, & de inter Ambospontes, de Montibus vtrisque, de Taberiolis, & de Ciria, de Pilonio, & de insula Laonij, de vtroque Coronato, de Dormian, & Superado, & Aranga, & monte Iaurino, quo modò diuiditur, cum Patrega de Pruciis,& de Bisauciis, cum tota interiacente diœcesi, à Castello sancti Pelagij de Luco vsque Transancos: monasteria quoque omnia, & conuentuales, seu alias Ecclesias infra hos terminos constitutas, cum omni iure parochiali, & quæ intra regalia Beati Iacobi continentur, cum omni seu patronatus, seu alio iure, quod ad Reges peruenit, videlicet monasterium sancti Pelagij de Antealtaria, monasterium sancti Martini de Foris, Ecclesiam sanctæ Mariæ de Sata, monasterium sanctæ Mariæ de Canogio, monasterium sancti Petri de Foris, monasterium sancti Iusti de Luania, monasterium de Superado, de Azzuario, de Codeseda, de Mosonzo, de Ciniis, de Monteferro, de Borgondo, de Negoria, de Solandres, de Calauario, de Siauia, de Riuomalo, de Moriame, de Ozon, de Sauarde, de Portuorio, de Nometi, de Ciuitio, de Briuiis, de Meeis, de Dormian, de Calago, de Podio, de Lerze, de Armentaria, de Harcos, & monasterium sancti Ioannis de Cauea, sancti Christophori, sancti Vereximi, sancti Georgij, sancti Thomæ, de Pimario, & sancti Iacobi de Ermello: præterea regalem Capellaniam, & Cancellariam, quam bonæ memoriæ Alfonsus illustris Hispaniæ Rex Ecclesiæ vestræ concessit, & scripti sui paginâ roborauit: Castrum quoque quod vocatur Honestum, & Iriam, cum seruis, & omnibus appendiciis suis; Castrum, quod vocatur Sancta Maria de Lanceata, cum Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod vocatur Ciria cum Ecclesiis & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Citofata, cum Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Cathobadi, cum pertinentiis suis: Castrum Darauum, cum villis, & Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Luparia, cum Ecclesiis, & pertinentiis suis: Territorium, quod vocatur Amaëa cum omnibus possessionibus, quas ibi habetis: Pistomarcos cum seruis, & possessionibus, quas in eo habetis: Bissetium cum seruis, quos ibi habetis: Dubriam cum possessionibus, quas ibi habetis: Lanias cum pertinentiis suis: Lucrosam cum seruis, & pertinentiis suis: Montanos cum Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Coronatum cum possessionibus, quas ibi habetis: Ventosam cum insula de Laonio: Montes, quos quandoque Suarius Friolæ à vestra Ecclesia tenuit, cum altera medietate integros: Burgum de Ponte Veteri cum pertinentiis suis: Taueiriolos cum Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Ripam Vliæ cum Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Deciam cum possessionibus, & Ecclesiis regularibus, & omnibus pertinentiis suis: terram de Superado integram cum pertinentiis suis: in eadem Decia monasterium sancti Laurentij de Carbonario, quod Ecclesiæ Compostellanæ secundùm iuspatronatus adiudicatum est per sententiam dilecti filij nostri G. S. Angeli Diacon. Cardin. tunc Apostolicæ Sedis legati: medietatem burgi de Faro cum pedagio nauium, & iure fisci: villas de Ceeia in Nemancos, & de Oca in Bregantin, de Leiloio in Seia, de Auegundo Piaueladegio, Liure, & de Ruiis in Endis, de Toouce in Pruciis, cum Cautis, Ecclesiis & pertinentiis suis, & alias Ecclesias, seu possessiones, quas iure proprietaris extra fines regalium vestrorum per eundem Episcopatum habetis: In Episcopatu quoque Mindunien. Ecclesiam sancti Laurentij de Arbore cum Cauto, quod dicitur villa de Maures; & villam S. Petri cum Ecclesia sua, & Ecclesias de Riuo Auerso, & sanctæ Eolaliæ Altæ, & de Radigosa, & sanctæ Mariæ de Turre, & sancti Martini de Palatiis, cum omnibus pertinentiis suis: In Episcopatu Lucen. villas de Reccelli, & de Cesa: In Episcopatu Aurien. villas de Amarante, de Iouin. & de Vite, & de Villari Regis, & medietatem Souti de Parata: In Episcopatu Tuden. cautum, quod dicitur de Molis cum omnibus Ecclesiis intra ipsum contentis, & monasterium de Cella, & villas de Lazorio, Baldranes, Lamala, & Nugaria: In Episcopatu Bracharen. villas de Cornelian. cum Ecclesiis suis, & Moaci, & Gandufi, cum montibus, exitibus, & pertinentiis suis: In valle Carceris hospitale, quod dicitur Anglorum, cum Ecclesia sua, & aliam Ecclesiam, quæ ipsi ex eadem parte superiacet; & villas de Tabladelo, & de Parata: In Episcopatu Astoricen. villas de Cacauell. cum Ecclesia sua, & de Carnaliall. & Ecclesiam sancti Iacobi de Requeixo, de Sanabria. In Episcopatu Legionen. domos, quæ fuerunt Archidiaconi Thomæ: In ipsa ciuitate villam de Ledigos cum Ecclesia sua, & partem villæ de Furones, cum omni iure, quod habetis in Ecclesia: In ripa Estolæ villam Alexij, & villam Leandri, cum Ecclesiis suis, & iuxta monasterium sancti Facundi villam Cerame: In Episcopatu Palentin. Ecclesiam sancti Michaëlis de Vallouria, & villam dictam Sauugelo de Raaces cum pertinentiis suis, & omni iure regali, sicut Alphonsus illustris Castellanorum Rex Ecclesiæ Beati Iacobi eam donasse dignoscitur: In Episcopatu Oueten. in villa Olerxida omnes Ecclesias, & in Beneuento Ecclesiam sanctæ Mariæ de Ventosa: In Asturiis Ecclesias sancti Ioannis de Cerreda, & villam Armillum cum hospitali quod est in strata, cum monti

montibus, & omnibus pertinentiis suis: In Episcopatu Zamorensi villas, & Ecclesias de Arquilinis, & de Arcos, & Ecclesiam sancti Iacobi de Zamora; villas de Palatiis, & de Spino, & de Aldeola cum Ecclesiis suis: In Episcopatu Salmantin. villam de Munigno Asnar, cum Ecclesiis suis, & villam quæ dicitur Ecla, & villam Bilvestre cum iure regali, & Ecclesiam S. Martini de Ledesma, & alias Ecclesias, vel possessiones, quas in prædictis Episcopatibus habetis. In Episcopatu Caurien. Castrum, quod dicitur Altalaia, Pelagij videlicet, cum terminis suis, & Ecclesiam de Granata, quæ dicitur sancti Iacobi, cum domibus, & piscatiis, & aliis possessionibus, quas ibi acquisistis: Ecclesias quoque, & possessiones, quas in Vasconia, in Italia, & in aliis partibus orbis per diuersos Episcopatus habetis. Decernimus ergo, &c. salua in omnibus Apostolicæ Sedis auctoritate. Si qua igitur, &c. Dat. Lateran. per manum Raynaldi Acheruntini Archiepiscopi, Cancellarij vicem agentis, secundo idus Iulij, indictione secunda, Incarnationis Dominicæ M. CXC. IX. Pont. verò Domini Innocent. III. anno II.]

2. Vnde cùm nouiter omnes Ecclesiæ superiori epistolâ relatæ Archiepiscopo Compostellano fuissent assignatæ, consuluit Petrus Innocentium III. quomodo in eis procurationes tempore visitationis deberet exigere, & eas visitare. Cui consultationi respondit Innocentius in præsenti, quod illud ius debet obseruare, quod in aliis prouinciis communiter custoditur; licèt enim cùm agitur de rebus ecclesiasticis inferiorum Ecclesiarum Cathedralium, regula sumi debeat à Metropolitana Ecclesia, *cap. cùm Ecclesia, de elect. cap. super eo, de cognat. spirit.* nisi de his agatur, quæ fidem, vel vniformem Ecclesiæ statum respiciunt; tunc enim Romana consuetudo seruanda est, *cap. de his, 12. dist.* argumento legis vnicæ, *C. de Metrop. Beryt. §. final. Institut. de satisd.* ibi: *Necesse est omnes prouincias caput omnium nostrarum ciuitatum, hoc est regiam vrbem, illiusque obseruationem sequi*; veluti in Sacramentis, quæ administrantur prout Romana Ecclesia prædicat, & docet, *cap. ad abolendam, de hæreticis.* Tamen cùm dubitatur de consuetudine alicuius Ecclesiæ, Metropolitanæ viciniotis prouinciæ consuetudo attenditur. Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 5. num. 65.* Quare cùm in præsenti casu proximior Prouincia esset Bracharensis, iuxta illius consuetudinem Compostellanus Archiepiscopus visitare debebat, vt docuit Cironius *ad tit. de consuet.*

CAPVT XXIII.

Idem *in Concilio* [a] *Generali.*

PRocurationes, quæ ratione visitationis debentur Episcopis, Archidiaconis, vel quibuslibet aliis, etiam Ap. Sed. Leg. aut Nunciis, absque manifesta, & necessaria causa nullatenus exigantur, nisi cùm personaliter visitationis officium impendunt. Euectionum, & personarum mediocritatem obseruent in Later. Concilio constitutam, hoc adhibito moderamine circa Legatos, & Nuncios, vt cùm oportuerit eos apud aliquem locum moram facere necessariam, ne locus ille propter ipsos nimium aggrauetur, procurationes recipiant moderatas ab aliis Ecclesiis, vel personis, quæ nondum fuerunt de suis procurationibus aggrauatæ: ita quod numerus procurationum numerum dierum, quibus moram huiusmodi fecerint, non excedat. Et cùm aliqua non sufficiet per seipsam, duæ, vel plures coniungantur in vnum. Porrò visitationis officium exercentes, non quærant quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, prædicationi & exhortationi, correctioni & reformationi vacando, vt fructum referant, qui non perit. Qui autem contra hoc venire tentauerit, & quod accepit, reddat; & Ecclesiæ, quam taliter aggrauauit, tantundem [b] impendat.

NOTÆ.

1. [a] GEnerali.] Lateranensi videlicet celebrato sub Innocentio III. *can. 33.* & etiam habetur textus hic in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 2.*

2. [b] *Impendat.*] Immò non Ecclesiæ, sed pauperibus restitutio facienda est, *cap. quia 8. de immunitat. Eccles.* ibi: *Pauperibus elargiri.* Pro cuius difficultatis solutione dicendum est cum Glossa *ibi*, Zabarel. *opposit. 1.* Panormit. *num. 6.* Boër. Epon. *numero 12.* casus omnino diuersos esse, alium scilicet hîc, alium verò illic referri: hic enim agitur de visitatione Episcopali, quæ personaliter est facienda non sine magno Ecclesiæ visitatæ sumptu: illic autem agitur de exactione, quæ pro Legato Pontificis fit per Episcopum, non quidem visitationi incumbentem, nec suis procurationibus Ecclesiam onerantem; sed domi suæ manendo, minutum quid à singulis clericis, quasi stipis instar, accipientem: vnde euasit maior summa in vnum collecta, quàm quæ Legato solueretur; ideoque in præsenti casu Ecclesiæ grauatæ duplum refunditur. At verò in dicto capite, quia simplum restituitur clericis, qui ampliùs grauati fuerunt in ea exactione, aliud verò simplum pauperibus erogatur, cùm non facilè in tot clericos refundi possit.

Commentarium huius textus dedi *in cap. cùm Apostolus, hoc tit.*

CAPVT

CAPVT XXIV.

Honorius III. *de* [a] *Tyro, & de Iosaphat Abbatibus.*

VEnerabili fratre nostro [b] Cenomanensi Episcopo accepimus referente, quod cùm causa quæ inter ipsum ex parte vna, & Abbatem, & Conuentum de [c] Cultura Cenoman. Diœces. ex altera, super procurationibus, quas ab eis petit idem Episcopus, tam in capite, quàm in membris noscitur agitari, de consensu partium vobis fuerit ab Apostolica Sede commissa: dicti Abbas & Conuentus ex eo frustrare intentionem eiusdem Episcopi moliuntur, quòd eorum monasterium in Cenomanensi villa situm esse dignoscitur, & ipsi procurationes se asserunt Episcopo hactenus non soluisse, quamquam exemptionis priuilegium non ostendant, & eidem Episcopo competat ius commune. Volentes igitur vt finis litibus imponatur, disc. v. m. quatenus nisi dicti Abbas, & Conuentus aliud rationabile ostenderint, & probauerint, propter quod ipsi Episcopo exhibere non debeant supradicta, vos eos ad exhibendum ea, sicut ius dictauerit, iuxta priorem Apostolicarum litterarum tenorem ratione præuiâ compellatis.

NOTÆ.

1. [a] TYro.] Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc titulo cap.* 1. Monasterium Sanctæ Trinitatis Tyri constructum fuit in Carnotensi diœcesi sub anno 1110. qua ætate non modò vixit Iuo illius Episcopus, verùm & Tyroni quoque monasterij mentionem fecit *epist.* 129. Meminit eius D. Bernardus *epist.* 126. & de eo nonnulla adduxit Choppinus *de sacra pol. fol.* 59. *&* 350. Aliud etiam monasterium Sanctæ Mariæ de Iosaphat est Ordinis D. Benedicti, fundatum à Gofrido Episcopo Carnotensi anno 1120. vt notauit Cironius in præsenti.

[b] *Cenomanensi.*] Mauricio videlicet, qui postea fuit Archiepiscopus Rothomagensis anno 1231. & de diœcesi Cenomanensi nonnulla adduxi *in cap.* 5. *de rescriptis.*

[c] *De Cultura.*] Monasterium hoc Sancti Petri de Cultura est in suburbiis Cenomanensibus Ordinis D. Benedicti, constructum à Bertgrano Episcopo Cenomanensi anno 600. & amplè dotatum à Constantia Connani Comitis Britanniæ filia.

COMMENTARIVM.

2. OLim Monasteria non solùm quoad legem Diœcesanam, verùm & iurisdictionalem paruisse Episcopis propriis, latè probaui *in cap. licèt, cap. grani, de offic. Ordin.* vnde visitabantur ab Episcopis, vt non modò si quid ab ipsis Abbatibus, aut monachis contra regulam actum erat, emendaretur, verùm etiam quæ ad victum illorum pertinebant, ipsi prouiderent. Concil. Vernense *can.* 20. Concil. Arelat. sub Carolo, *can.* 8. vnde *in addit.* 1. *capitularium, cap.* 9. cauetur, vt nullus Episcoporum monachis volatilia comedere præcipiat. Immò & in Gallia simul cum iudicibus sæcularibus Episcopi Monasteria visitabant; vnde conqueruntur Episcopi Gallicani in Concilio Cabilon. 1. *cap.* 11. quòd eo tempore iudices publici contra veterem consuetudinem per omnes parochias, vel monasteria, quæ mos est Episcopos circuire, ipsi illicitâ præsumptione videantur discurrere; simul tamen cum Episcopis Comites, & Iudices Regios debere monasteria visitare, cauetur in Concil. Mogunt. sub Carolo, *can.* 20. ibi: *Dignum, ac necessarium est, vt missi per quaque loca directi, simul cum Episcopis vniuscuiusque Diœcesis perspiciant loca monasteriorum, canonicorum pariter, & monachorum, similiter puellarum.* Quod habetur *lib* 1. *capitul. cap.* 122. & *lib.* 5. *cap.* 78. Sed quorsùm sæculares Magistratus vnà cum Episcopis in visitandis monasteriis? Hoc certè non ad auctoritatem, & dignitatem Ecclesiæ minuendam à Christianissimo Principe statutum, rectè probat Filesacus *in cap. quanto* 7. §. 4. *de offic. Ordin.* sed vt habetur *lib.* 1. *capitul. cap.* 25. missi illi omnibus generaliter notum faciant, qualis sit eorum legatio, scilicet ad hoc esse se à nobis missos constitutos, vt si quilibet Episcopus, aut omnes ministerium suum propter quodlibet impedimentum implere non posset, ad eos recurrant, & cum eorum adiutorio ministerium suum adimpleant; & si talis causa fuerit, quæ per eorum admonitionem emendari non possit, per eos ad nostram notitiam deferatur. Ac, vt loquitur Concil. Arelat. sub eodem Carolo, *can.* 17. Quos sacerdotalis admonitio non flectit, ad iustitiam regalis potestas ab improbitate coërceat: ita vt sæcularis potestas tantùm in adiutorium, & auxilium ahiberetur. Vnde in Concilio Vernensi *can.* 5. ita statuitur: *Vt monasteria, tam virorum, quàm puellarum, secundùm ordinem regulariter viuant; & si hoc facere contempserint, Episcopus, in cuius parochia esse videntur, hoc emendare debeat: quod si non potuerit hoc emendare, illi, quem Metropolitanum constituimus, hoc innotescat, & ipse hoc emendari faciat: quod si hoc nec ipse emendare potuerit, ad Synodum publicam exinde veniant, & ibidem canonicam sententiam accipiant; & si publicam Synodum contempserint, aut honorem suum perdant, aut excommunicentur ab omnibus Episcopis, & alius in eorum locum in ipsa Synodo constituatur.* Consentit Concil. Epaun. *can.* 19. Et his temporibus Episcopo visitanti monasteria procurationes persoluebantur, vt in præsenti docetur. Postquam tamen eximi cœperunt monasteria à lege diœcesana, & iurisdictionali, cùm Episcopi ius ea visitandi non haberent, per consequens

nec exigendi procurationes. Iuxta quam temporum varietatem accipiendi sunt textus *in cap. dilecto, de offic. Archid. cap. constitutus* 8. *de relig. dom. cap.* 7. *de poenis.* Vnde apparet verus sensus præsentis textus, in eius enim specie Episcopus Cenomanensis cùm visitaret monasterium Sancti Petri de Cultura, exigebat procurationes ab ipsis monachis; Abbas autem eas soluere renuebat, quia monasterium illud erat in ipsis suburbiis Cenomanensibus; vnde in eius visitatione nullas expensas faciebat, siquidem domi remanebat: atque ita cùm nullas in itinere expensas faceret, ius procurationes exigendi non habebat. Asserebat etiam iam à longo tempore procurationes solutas non fuisse; vnde intendebat, eas iniustè exigi ab Episcopo: sed cùm procuratio sit annexa visitationi, eo quod qui seminat spiritualia, debet percipere temporalia, ex traditis suprà *in cap. cùm Apostolus*; & hæc ratio æquè militet siue Ecclesia sit intra, vel extra vrbem; & etiam quia soluitur à subiectione, vt eo etiam commentario probaui, inde rectè Honorius III. decreuit, monachos ipsos debere procurationem præstare, nec tempus longum, per quod eam non præstiterunt, illis suffragari, cùm circa procurationes visitanti præstandas non currat præscriptio, vt probaui *in cap. cum ex officij, de praescript.*

CAPVT XXV.

[a] Gregorius IX.

CVm nuper Archiepiscopus Beneuentanus Beneuentanam prouinciam visitaret. *Et infrà:* Mandamus, quatenus cùm eundem Archiepiscopum siue auctoritate propriâ, siue nostra Beneuentanam prouinciam contigerit visitare, procurationes ratione visitationis debitas iuxta facultates Ecclesiarum vestrarum exhibeatis eidem. Alioquin sententiam, quam ipse ritè tulerit in rebelles, ratam habebimus, & faciemus auctore Domino inuiolabiliter obseruari.

NOTÆ.

1. [a] G*Regorius IX.*] Cùm non habeamus epistolas ipsius Pontificis, certò agnoscere non possumus Prælatos quibus in præsenti rescribit: tantùm ex textus serie colligitur, loqui cum subditis ipsius Archiepisc. Beneuentani. Beneuentum autem, vulgò *Beneuento*, est Metropolis Italiæ, cuius Ecclesia olim erat Canonicorum regularium, vt refert Pennotus *lib.2. histor. Canonic. regul. cap.* 29. *num.* 4. Commentarium huius textus dedi suprà *in cap. sopitæ.*

CAPVT XXVI.

[a] Idem.

CVm Canonicis maioris Ecclesiæ quandam summam pecuniæ pro pensione Ecclesiæ tuæ debitam aliquot annis persolueris, & iidem summam illam ex integro de meliori moneta exigant solui sibi. Tibi damus nostris litteris in mandatis, vt Canonicos illos solutione prioris pecuniæ, vel si non sit in vsu, æstimatione pensionis antiquæ facias manere contentos.

NOTÆ.

1. [a] I*Dem.*] Gregorius IX. videlicet, nec amplius ex littera constat, videlicet nec de personis cum quibus loquitur Pontifex, nec de moneta iuxta quam pensio soluebatur, aut regione vbi casus hic contigit: ex littera tamen à Raymundo relata apparet, quod quidam per aliquot annos persoluit Canonicis certæ Ecclesiæ Cathedralis annuatim quandam summam pecuniæ pro pensione illi debita; soluit videlicet mille regales monetæ minoris: pone quod soluit centum vncias argenti, quæ pendebant totam summam, videlicet mille regales, quia tunc temporis singulæ vnciæ æstimabantur decem regalibus argenteis; sed cùm postea minutus fuisset valor vnciæ argenteæ ad octo regales, vel vilis materia immixta veteri monetæ adempta fuisset, quo purior, & perfectior moneta maneret, Canonici illius Ecclesiæ intendebant exigere mille regales argenteos in noua moneta, scilicet centum viginti & quinque vncias signatas pro centum, quas olim exigebant: de quo casu cùm consultus fuisset Gregorius, respondit, Canonicos contentos esse debere monetâ antiquâ minoris ponderis, vel deterioris metalli, si inueniri possit, vel si in totum abrogata fuit lege Principis, reducendam esse nouam ad proportionem, & æstimationem veteris, vt qui pensionem soluebat, non grauetur ad plus quàm ad id, quod soluebat tempore constitutæ pensionis in veteri moneta; sed si non est idem textus qui tribuitur Vrbano III. *in cap.* 3. *hoc tit. in* 2. *collection.* valde similis est. Verba refero: [Querelam P. Presbyteri Sancti Petri accepimus, quod cùm Canonicis Debore certam summam pecuniæ pro pensione Ecclesiæ suæ aliquot persoluisset annis, iidem Canonici ab eo summam

summam illam ex integro de Parisiensi moneta exigunt sibi solui; licet ea melior sit illâ, quam pro pensione prædicta soluere consueuit. Quia igitur in hoc idem presbyter contra iustitiam grauatur; disc. v. per A. l. m. quat. si verum est quod asseritur, Canonicos illos antiquâ pensione cogatis, ap. cess. manere contentos.]

2. [b] *Pro pensione.*] Pensionis variæ acceptiones sunt: nonnunquam accipitur pro mercede habitationis ædium, vt *in l. lecta, §. igitur, ff. de rebus creditis:* aliquando pro præstatione certis temporibus, & terminis diuisa, *l. 3. ff. de annuis legat. l. 8. §. si annua, ff. de pignoratitia, l. defuncta 48. ff. de vsufruct.* In hoc Canonico iure passim accipitur pro certa parte fructuum alicuius beneficij in alterius fauorem reseruata, vt *in cap. nisi essent*, & aliis congestis, *de preb.* In præsenti autem accipitur pro censu annuatim soluendo Ecclesiæ Cathedrali, vt etiam accipitur *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælatis*, vt ita accipiatur textus hic iuxta rubrum sub quo iacet.

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Pensiones antiquæ iuxta antiquam monetam sunt soluendæ; & si non est in vsu, ad eius æstimationem.* Quæ assertio probari potest *ex cap. olim, hoc tit. Clement. 2. de decimis, cap. 2. de maledicis, cap. querelam, de elect. l. si voluntate, C. de rescind. l. creditor, ff. de solut. l. penult. C. eodem tit.* & argumento deducto à mensuris ad pondera, seu nummos, *ex l. 2. ad finem, tit. 13. lib. 5. recopil.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, Fachineus *lib. 2. contr. cap. 10.* Ceuallos *commun. quæst. 219. num. 2.* Pirrus Maurus *de solut. cap. 27. per tot.* Alex. Ludouisius *decis. 41.* Felicianus *de censib. lib. 4. cap. vnic. num. 28.* Faber *in lib. de variis nummis, cap. 4. ferè per tot.* & *cap. 11. num. 20.* & *cap. 21. num. 13.* plures ex moralistis apud Dianam *p. 8. tract. 7. resol. 18.* Ezpeleta *in tractatu patrio idiomate scripto*, cui titulus, *Resoluciones morales sobre las taxas de la moneda.* Dauid Argent. *in l. Paulus, ff. de solut.* Peña *decis. 5.* Robertus *lib. 1. rer. iudic. cap. final.* Tondut. *resol. ciuil. cap. 3. 4. 5. 6. 7. & 8.* Corrasius *lib. 3. miscel. cap. 13.* Hothomanus *illustr. q. 15.* & *lib. 7. obs. cap. 11. & lib. 8. cap. 4.* Cancerius *2. tom. cap. 6.* Hermosilla *in l. 3. tit. 2. p. 5.* Valenzuela *consil. 3.* D. Ioan. de Larrea *alleg. 84.* & *decis. 12.* Noguerol. *alleg. 2.* Amaya *in l. vnic. C. de collat. æris*, Basil. Legion. *de potest. Principis circa monetam, q. 3. & 4.* Marquez *in gubernat. Christ. lib. 2. cap. vlt. §. 2.* D. Ioseph. *de Retes lib. 7. opusc. cap. 1. consect. 2.* Guzman. *de verit. iur. verit. 12.* Marinis *tom. 1. decis. 333.* Bronchorst. *enantioph. cent. 2. assert. 17.*

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam æstimatio monetæ est, non ex affectione hominum, sed ex voluntate Principis regulata, *l. 1. ff. de contrahend. emption.* vnde licet in aliis rebus propter affectionem, & æstimationem in litem iuretur; in nummis tamen non admitti iuramentum in litem, probat Vlpianus *in l. in nummis, ff. de in litem iur.* Ergo cùm tota substantia monetæ pendeat à voluntate Principis, satisfacit obligationi, qui debitam quantitatem in antiqua, vel noua moneta soluit, & per consequens in præsenti specie nihil intererat, an pensio solueretur in moneta pretiosiori, an in peiori, cùm semper eadem quantitas soluenda esset, siue in vna, siue in alia specie. Accedit; nam casu, quo dubitatur de solutione facienda ad monetam antiquam currentem tempore impositionis census; vel ad nouam, & vsualem, discrimen est constituendum inter eum casum, in quo conuenit inter contrahentes, vt certa moneta soluatur, aut nihil conuenit inter ipsos. Primo casu necessariò antiqua moneta soluenda est, *l. creditorem 99. ff. de solut.* Si nihil conuenit inter eos, vsualis moneta debetur, *Clement. 2. de decimis.* Igitur non rectè in hoc casu docet Gregorius, pensionem soluendam esse iuxta antiquam monetam; aut si ea in vsu non sit, iuxta nouam æstimationem antiquæ esse faciendam.

5. DIVERSI CASVS CIRCA MONETAM PROPONVNTVR.

Quâ difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione, præmissis, quæ de monetæ origine, & substantialibus requisitis adduxi *in cap. quantò, de iureiur.* sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, & quidem facilis, cùm in ipsa obligatione pactum adiectum fuit, vt in eadem specie, ponè argento, vel auro, solutio fieret; tunc enim quia ex conuentione contractus legem accipiunt, *l. 1. §. si conuenit, ff. depositi*, pacto standum erit, vt nemine refragante docuerunt in quocunque genere debiti, videlicet siue ex mutuo, promissione, vel venditione, Carranza *de monetis 4. p. pag. 244.* Molina *de iustitia disput. 312. vers. Prima*, Castillo *lib. 4. controuers. cap. 10. à num. 45.* Larrea *decis. Granat. 22. per tot.* Amaya *vbi suprà, n. 33.* Guzman *de euict. q. 22. num. 22.* Siguenza *de clausul. lib. 1. cap. 11. num. 3.* Tondut. *qq. ciuil. cap. 1.* vbi iustitiam huius pacti latè defendit. Vela *dissert. 28. ad finem.* Secundus casus euenit cùm absolutè debitum contrahitur in argento, vel auro, & quæritur, vtrum possit solui in pecunia ærosa, vel è contrario? Et dicendum est, posse solui in ære, quod debetur in argento, si talis æqualitas sit monetæ, vt olim in Hispania erat, vt centum regales cuiuscumque monetæ, neque ex legali æstimatione, neque ex commerciali eiusdem valoris sint, *l. 6. tit. 12. lib. 5. recop.* docuerunt Parladorius *lib. 2. rer. quotid. cap. vlt. 5. p. §. 17. num. 17.* Megia *in pragmatic. taxa panis, fol. 130.* Gutierrez *lib. 2. practic. q. 179.* Morla *in empor. tit. 8. q. 13.* Valenzuela *tom. 1. q. 30. per tot.* Amaya *vbi suprà, num. 10.* Larrea *decis. 21. num. 56.* Noguerol. *alleg. 2. num. 42.* nisi ex tali solutione æreæ monetæ pro argentea præiudicium sequatur creditori, ob eius transportationem, vel similem causam: vnde iuxta eorum sententiam defendi potest, census impositos in moneta argentea, eo tempore, quo vllam æstimationem non habebat, vulgò *no tenia premio*, posse hodie redimi in pecunia ærosa; quia omnis solutio regulariter facienda est iuxta monetam currentem tempore contractæ obligationis: sed eo tempore poterat creditor cogi accipere æream monetam pro argentea, & è contrà, *l. 6. tit. 21. lib. 5. recopil.* ergo cùm debitor in ipsa constitutione census habuisset ius soluendi æs pro argento, non debet illud amittere ex superueniente accidenti, videlicet quod argenti æstimatio aucta sit; aliàs si omnino cogeretur argentum reddere, plus solueret, & ita contractus vsurarius redderetur, vt considerat Leothardus *de vsur.* Sed adhuc contrarium defendit D. Iosephus de Retes *d. consect. 1. num. 45.*

Ex

Ex prædicta etiam sententia deducunt Salgado *in Labyrint. credit.* 2. *p. cap.* 8. *per tot.* Noguerol. *alleg.* 2. *à num.* 41. censum illo in tempore susceptum in argentea pecunia à possessore maioratus, qui habuerat facultatem regiam accipiendi mille ducata, non designatâ specie monetæ, rectè impositum censeri; quia tunc æqualis valoris, ac æstimationis erant omnes monetæ: igitur potuit possessor maioratus hanc, vel illam sumere, sine vllo excessu, vel defectu facultatis. Nec casus hic decisus est *in l.* 19. *tit.* 21. *lib.* 5. *recopil.* quia ibi agitur de eo casu, in quo in census constitutione, aut obligatione cautum fuit vt argentum soluatur; tunc enim beneficio illius pragmaticæ solutio fieri potest in ærosa pecunia cum præmio ad decem pro centum. Vt autem cognoscamus, à quo tempore cœpit in Hispania valor argenti augeri, vulgò *tener premio,* non est sequendus D. Franc. Salgado *in Labyrinth.* 2. *p. cap.* 8. vbi ab anno 1611. existimat, quod ob copiam monetæ ærosæ è regnis extraneis introductæ, cœpit vilescere hæc moneta, & augeri argentea; cùm Basilius Legionensis in quæstione illa perdocta *de potest. Princip. circa monetam,* sæpius agat de valore aucto argenteæ monetæ: & eam publicè ediderit anno 1605. vnde credo ab ipso anno, vel antecedenti valorem argenteæ monetæ excrescere cœpisse, atque ita census postea impositos in argento, non posse solui in moneta ærosa; cùm iam diuersa æstimatio esset vtriusque monetæ.

6. PROSEQVVNTVR ALII CASVS. Huic casui consequens est alius tritus in tractatione mutationis monetæ, nempe si genus monetæ postea sit immutatum, veluti cùm noui, & currentes nummi cuduntur hodie leuiores, seu impuriores, ac deteriores veteribus nummis, qui debiti erant: quod frequenter accidit ob ingruentes necessitates; nam Romæ primò as erat libralis, libramque, hoc est duodecim vncias pendebat. Deinde factus est sextantarius, siue redactus ad sextantis, seu duarum vnciarum pondus. Tertiò factus est vncialis, vnciam pendens. Deinde factus est semiuncialis, vt ex Plinio probat Dauid Argente *in d. l. Paulus, fol.* 135. Idem contigit quoque in nummis aureis; nam ab initio ex auri libra Romana conflati fuerunt 48. vel 50. solidi; vnde in Pandectis pœna libræ aureæ, & pœna 50. solidorum, idest aureorum, eadem est. Postea sub Constantino ex auri libra cusi fuerunt centum aurei, & postea sub Valentino 72. vt probant Gibalinus *de negot. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 4. *artic.* 8. Hothoman. *de re nummaria, p.* 3. *cap.* 2. Budeus *lib.* 3. *de asse.* Quæritur ergo, an ille qui accepit centum asses librales, possit hodie exsoluere centum asses semiunciales; possitque reddere nummos veteribus debitis leuiores, ac pondere diminutos. Aliud quoque exemplum erit, si nummi in ipsa materia, seu metalli puritate, vel bonitate decrementum acceperint, vt Romæ contigit, cùm Liuius Drusus denariis ex purissimo argento excusis admiscuit octauam partem æris, atque etiam apud Salustium vrgente inopiâ, & egestate publicâ, *argentum ære solutum est*, idest nummi, qui erant argentei, postea penè facti sunt ærei, ob pecuniarum inopiam; & etiam aurei veteribus deteriores, ac impuriores conflati, non ex auro coctissimo, & obryzo. Hinc quæritur, an pro veteribus, & probis nummis purissimis, olim creditis ac debitis, dari, & solui possint hodie qui sunt ærosi, & deteriores; an è contrario ineunda sit ratio, vel æstimatio bonitatis intrinsecæ, quæ olim erat in nummis creditis, & debitis; & an creditori ea iactura sarciri debeat. Communis Interpretum sententia, quam sequuntur Æneas Robertus *lib.* 2. *rer. indic. cap. vltim.* D. Ioseph. de Retes *vbi suprà, consectar.* 2. *per tot.* pro creditore affirmant, quia alioqui creditori fieret non leuis iniuria, argumento dictæ legis *Paulus, ff. de solut.* Item quia aliud pro alio inuito creditore non soluitur, *l.* 2. *ff. de rebus creditis:* & æquè bonum in substantia ipsa, & materia creditori reddi debet, *l. cùm quid, ff. eodem tit.* substantia verò, & materia nummorum hodie est aliâ deterior; quò pertinet lex 1. *ff. de contrahend. emption.* Tandem quia intrinsecæ bonitatis imminutæ rationem esse habendam pro creditore docetur in præsenti textu, & *in cap. olim* 20. *suprà hoc tit.* Sed contrarium, videlicet immutatâ re nummariâ, vel in pondere, vel in materia, & substantia nummorum, hoc est in bonitate intrinseca, vt aiunt, quæ quidem vel aucta, vel diminuta sit, manente nihilominus eadem potestate, indicaturâ, seu valore imposito nummis, ita vt iidem cum veteribus hodierni nummi censeantur, & appellentur, talis mutationis rationem non esse habendam docuerunt Marquez *in Gubernat. Christ. lib.* 2. *cap. vltim.* §. 2. Basilius Legion. *vbi suprà,* 3. *&* 4. *p.* Dauid Argente *in d. l. Paulus, fol.* 137. nam ciues pecuniâ vti debent secundùm legem, formam, & quantitatem publicè datam, ex qua adeò pendet omnis nummorum potestas, & expositio, vt in nummis ipsa tantùm corpora, seu materiam nunquam inspiciamus, sed quantitatem, idest potestatem, seu valorem impositirium, atque formam, vt expressum est *in l.* 1. *ff. de contrah. l. si is qui nummos,* iunctâ glossâ ibi, *ff. de solut.* quo sensu accipi debet lex 3. *ff. de eo quod certo loco,* dum ait: *Pecuniarum vnam, & eandem potestatem vbique esse.* Adde etsi mutetur nummorum substantia, argumento legis *cùm certum, ff. de auro & argent.* vbi argenti pretium ex præsenti tempore, seu ex valore currenti præstandum esse docetur. Quâ sententiâ retentâ, quam etiam tenet I. Faber *in tit. Instit. quibus mod. tol. obligatio,* non obstant fundamenta contrariæ sententiæ; nam hoc casu aliud pro alio non soluitur, siquidem mutatis nummis dumtaxat in bonitate intrinseca, cùm maneant eadem forma, auctoritas, qualitas, indicatura, & appellatio nummi, citra dubium est, manere eandem quantitatem; vnde cùm debitor non fuisset corporum nummorum, sed quantitatis, liberatur soluendo eandem quantitatem in nummis intrinsecè diminutis. Nec obstat textus *in d. cap. olim,* cuius summarium vitiosissimum est; nam in eo textu simpliciter dicitur, Papienses denarios debitos solui debere, vel eorum pretium, & æstimationem, in moneta currenti: itaque si nummus Papiensis antiquus valeat hodie sex Lucenses, tunc pro eo Papiensi nummo sex Lucenses dandi sunt. Hoc verò non pertinet ad præsentem disputationem de mutatione bonitatis intrinsecæ nummorum; nulla enim ibi mutatio substantiæ, & qualitatis, & bonitatis in nummis Papiensibus fuit: quare rectè in eo textu deducunt plures congesti à Barbosa *in collect. & tom.* 6. *in select. ad illum textum,* Larrea *decis. Granat* 24. *num.* 7. Noguerol. *alleg.* 2. *num.*

num. 78. pensionem esse soluendam in moneta currenti, iuxta veterem materiam, & valorem, si constat qualis fuisset: non tamen ibi docetur, pretiosiorem monetam Papiensem necessariò soluendam esse; sed ipsam, vel aliam eiusdem valoris, etiamsi intrinsecè vilior sit; quis enim dicet, apud Hispanos debitorem mille regalium, quos accepit *en calderilla, ò tarjas*, quæ est pretiosior moneta, seclusâ omni conuentione non liberari soluendo eandem quantitatem in moneta vulgò *gruessa, ò de la fabrica de molinos*. Vnde Innocentius *in d. cap. olim*, tantùm iubet, vt eadem quantitas pensionis præstetur; nihil tamen refert, quod in hac, vel illa moneta soluatur, dum tamen ad valorem antiquæ coæquetur.

7. Nec etiam fauet contrariæ sententiæ præsens textus, cuius summario non satis fideli vtuntur Doctores; pro cuius interpretatione iam notauit Dauid Argente *vbi suprà*, conferendum esse hunc textum cum capite *querelam, hoc tit. in 2. collect.* suprà *num*. 1. transcripto, qui eandem hypothesim continet, licèt diuersum auctorem præ se ferat. In eo quæstio est de certa pensione, quæ præstari debebat in moneta currenti, & communi, nempe Turonensi; quæ quidem Parisiensi erat minor, seu debilior, tam in materia, & pondere, quàm indicatura, & valore imposititio; tam in qualitate extrinseca, quàm intrinseca. Canonici autem volebant sibi pensionem solui in moneta Parisiensi, quæ tunc erat melior in bonitate intrinseca, & extrinseca; vnde Vrbanus III. decernit, iniustam esse Canonicorum petitionem: quod etiam non expresso genere monetæ, eisdem verbis decernit Gregorius in præsenti, videlicet vt pensio soluatur iuxta priorem pecuniam; & si ea in vsu non sit, in moneta currenti, factâ æstimatione prioris quoad quantitatem, non quoad valorem intrinsecum. Manet ergo, nihil interesse, an quantitas debita soluatur in pretisiori, an viliori moneta, dum eadem quantitas reddatur, quæ erat tempore contractus, iuxta legem *Paulus, ff. de solut.* & decisionem 592. Rotæ apud Peñam; nam in nummis corpora non inspicimus, sed quantitatem; & cùm de æstimatione rei in conuentionem deductæ agitur, perpetuò attenditur tempus contractus, *l. Rutilia, ff. de contrah. empt.* sicut in euictione tempus euictionis, *l. bonitatis, ff. de euict.* Sensus ergo Gregorij IX. in præsenti est, vt eadem quantitas pensionis præstetur nunc, ac à principio constituta fuit; nihil tamen referre, quod in hac, vel illa moneta soluatur; dum tamen ad valorem antiquæ coæquetur.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam vt iam sæpius dixi, in præsenti non agebatur de bonitate, aut deterioratione monetæ; sed tantùm de maiori pensione, quam Canonici exigere volebant, & Gregorius tantùm docet, vt eadem pensio soluatur ac instituta fuit à principio; nec augeatur, aut minuatur ex mutatione monetæ; non tamen, vt iidem nummi specificè soluantur, sed eadem quantitas in his, vel illis nummis. Pro sequitur varios casus vsufrequentes resoluens Tondutus *p. 1. resolut. ciuil. ex quæst. 1. vsque ad 20.* 8.

9. Sed superiori assertioni obstat textus *in Clement. 2. de decimis*, vbi Clemens V. statuit, quod cùm alicui beneficiorum decima ad tempus conceditur, quod soluatur iuxta consuetam taxationem valoris fructuum beneficij, & in moneta currenti, & vsuali: ex quo textu expresè deducitur, in solutione pensionis attendi valorem monetæ currentis tempore solutionis, non verò constitutionis. Igitur non rectè in præsenti Gregorius docet, pensionem soluendam esse ad antiquam monetam. Cui difficultati respondendum est, in eo textu pensionem solui iuxta monetam currentem, quia concessio illa non habet respectum, aut relationem ad traditionem aliquam pecuniæ, seu aliquem contractum onerosum, cuius ratione creditor petere possit iuxta antiquam pecuniam; vnde eâ ratione cessante, necessariò solutio fieri debet iuxta monetam currentem, *cap. 2. de maledic.* Accedit & alia ratio; nam pecunia est quæ res æstimat, *l. si ita 42. ff. de fideiuss.* sed decima in eo textu sumitur ab æstimatione fructuum per singulos annos, quæ necessariò fit præsenti, & nouâ pecuniâ: igitur soluenda est illa ipsa noua, & currens pecunia, quæ fructibus designat valorem.

Marginalia: 7. Exponitvr præsens textvs. — 8. Dissolvitvr dvbitandi ratio. — 9. Exponitvr Clement. 2. de decim.

CAPVT XXVII.

[a] Idem.

AVctoritate præsentium inhibemus, ne quis pro eo quod in [b] oratoriis, quæ in [c] grangiis vestris habetis, interdum aliqui vestrûm celebrant, procurationes, quæ ratione visitationis debentur, à vobis exigere, vel extorquere præsumat.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Gregorius videlicet IX. non tamen constat cum quibus monachis loquatur, qui oratoria in grangiis habebant.

[b] *Oratoriis.*] De oratoriis monachorum agemus *in cap. patentibus, de priuil.*

2. [c] *Grangiis.*] Grangia dicitur prædium, villa, & horreum. Hinc grangiarius pro villico. Cæsarius *lib. 6. miracul. cap. 23.* ibi: *Hac apud nos eiusdem puto loci grangiarius recitauit.* Illustrat Ioannes Vossius *de vitiis serm. lib. 2. cap. 8.*

COMMENTARIVM.

1. IN præsenti statuit Gregorius propter oratoria priuata à monachis in grangiis constructa non deberi Episcopo visitanti procurationem. Consonant textus *in cap. 1. de capel. monach.* vbi Honorius III. Abbati, & conuentui Aquinatensi

natensi ita rescribit: [Quantò sinceriùs diligimus monasterium vestrum, & vestræ cupimus Religionis augmentum, tantò soliciriùs vestris volumus prouidere profectibus, & grauaminibus obuiare. Ea propter dilecti in Domino filij, vestris postulationibus annuentes, auctoritate præsentium districtè inhibemus, ne quis pro eo, quod quandoque in grangiis vestris ponitis aliquos vestros monachos sacerdotes, qui celebrent in capellis ibidem constitutis curam non habentibus animarum, audeat à vobis procurationes pro ipsis grangiis extorquere.] Illustrant Azor *institut. moral. part. 2. lib. 3. cap. 42. quæst. 2.* Barbosa *lib. 3. iuris Eccles. cap. 21. num. 15.* Ratio est, quia licet huiusmodi loca Ecclesiastica sint, & vt talia subiiciantur Diœcesanis Episcopis, *capite de monachis 12. de præbend.* tamen quia nec habent titulum beneficij, nec beneficia annexa, nec redditus, aut prouentus Ecclesiasticos, ideo procurationem non præstant, licèt loca hæc ab Episcopis visitari possint, argumento *capitis 3. de religios. domib.* Nec etiam similia loca tenentur contribuere pro Seminario, ex dispositione Concilij Trident. *sessione 23. de reformat. cap. 18.* quia tantùm hospitalia erecta, si habeant beneficia annexa, vel redditus, aut prouentus ecclesiasticos, tenentur illud persoluere, vt latiùs prosequuntur Barbosa *de offic. & potestat. Episcop. allegat. 77. num. 6.* Cabedo *decision. 204. Lusit. part. 1.* Riccius *in praxi fori Eccles. part. 4. resolut. 151.* Genuensis *in praxi Neapol. cap. 17. num. 2.*

TITVLVS XL.

De consecratione Ecclesiæ, vel Altaris.

CAPVT I.

[a] Alexand. III.

AD hæc si altare motum fuerit, aut lapis ille solummodo suppositus, qui [b] sigillum continet, confractus, aut enormiter diminutus extiterit, debet denuo consecrari: Ecclesia verò propter hoc nequaquam suam consueuit consecrationem reiterare, licèt id quidam canones innuere videantur: non tamen id facere prohibetur.

NOTÆ.

[a] *ALexand. III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* vbi additur *pars capitis Desinunt*, & in Glossa marginali emendatur *pars capitis Dum fueris.* Sed cùm nullus textus sit in his collectionibus, qui ab his verbis incipiat; ideo agnoscere non possumus cui Episcopo Pontifex rescribat.

1. [b] *Sigillum*] Idest operimentum reliquiarum distinctum ab ipsomet lapide, vt exponit Conink *de Sacramentis quæst. 83. artic. 3. dub. 2. num. 140.* quem sequuntur Lemaistre *tractat. 5. cap. 6. num. 9.* & P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 24. sect. 3. num. 44.* reliquias enim Sanctorum in ipso altari recondere mos est antiquus Ecclesiæ; immò sine reliquiis altaria consecrari nequibant olim, & de facto consecrata euertebantur, *cap. placuit 25. cap. non oportet 28. cap. Ecclesia, de consecrat. dist. 1.* Synodus Nicæna 2. *can. 7.* ibi: *Templa quæ consecrata sunt, si carent reliquiis Martyrum, reliquias accipiant: qui sine reliquiis consecrat templum, deponatur, vt qui Ecclesiasticas traditiones transgressus est.* Probant Anton. August. *in epit. iur. lib. 16. titul. 3.* Ferrandus *lib. 1. disq. reliq. cap. 3. sect. 1.* Scortia *de sacrif. Missæ lib. 3. cap. 12. num. 2.* Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, cap. 27.* Menardus *in notis ad lib. Sacr. D. Gregorij, pag. 201. & 202.* Rosvveidus *in notis ad epistol. 11. D. Paulini*, P. Henao *de sacrif. Missæ, tom. 2. disput. 24. sect. 1.* D. Sancius de Auila *in venerat. reliquiar. lib. 3. cap. 1.* Hurtado *de vero martyrio resol. 43. §. 12.* Viuar. post Marcum Maximum *in S. Ioanne vindic. §. 8.* Reliquiæ autem ipsæ reponebantur sub altari, vt patet ex Prudentio *in Martyribus Cæsaraugust.*

Hoc sub altari sita sempiterno
Lapsibus nostris veniam precatur.

Sancto Paulino *epist. 12. ad Seuerum*, ibi:

Pignora Sanctorum, diuina gloria mensa,
Velat Apostolicis edita corporibus.

Et infrà de Basilicæ fundandæ dedicatione:

Ecce sub accensis altaribus ossa piorum
Regia purpureo marmore crusta tegit.

Et in ipsa forma consecrationis altaris edita à Ratoldo *in Sacram.* ibi: *Et tunc ponatur tabula, super quam faciat cruces quatuor ex oleo, & chrismate, & designantur per quatuor angulos cum cultro.* Et in Ordine Romano sic legitur: *Tunc ponat tabulam super reliquias, & det orationem hanc. Oremus: Deus qui ex omni coaptatione Sanctorum, &c. Deinde linias eum cum calce, qua*

anteа

antea fuerat praeparata; & postquam linitum fuerit, faciat crucem desuper cum chrismate, dicendo, sicut priùs: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Amen. Pax tecum. Respondetur: Et cum spiritu tuo. Et mittat chrisma per quatuor cornua altaris, ipsa suprascripta verba dicendo, & crucem faciendo: & cantent antiphonam, Corpora Sanctorum in pace sepulta sunt, & viuent nomina eorum in aeternum cum gloria. Hæc in prima quidem dedicationis descriptione: sed in secunda paulò aliter in hunc modum: *Et accipiens tabulam, quæ super reliquias poni debet, antea confirmet eam subtus cum chrismate, dicendo: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; & ponat tabulam super reliquias, & dicat hanc orationem: Oremus. Deus qui ex omni coaptatione Sanctorum, &c. Deinde liniat eam cum calce, quæ antea fuerat præparata; & postquam fuerit linita, faciat crucem desuper cum chrismate dicendo vt suprà.* De hoc sigillo in præsenti agit Alexand. III.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX hoc textu sequens deducitur assertio: *Si altare motum fuerit, aut lapis principalis confractus, denuo debet consecrari, non vero ipsa Ecclesia.* Probant eam textus *in cap. quod in dubiis* 3. *cap. proposuisti* 4. *cap. ligneis* 6. *hoc titul.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña, & Barbosa, idem Barbosa *alleg.* 27. & *lib.* 3. *iuris eccles. cap.* 3. Pechius *de Eccles. reparand. cap.* 37. *&* 38. Couinus *lib.* 2. *aphorism. iuris Pontif. tit.* 21. Suarez *de sacram. disput.* 81. *sect.* 5. Cardinal. Lugo *eodem tract. disp.* 20. *sect.* 2. *num.* 74. Tamburin. *lib.* 1. *de sacrif. Missa, cap.* 5. § 1. *num* 16. Dicastillo, & alij quos congerit P. Henao *de sacrif. Miss. disput.* 24. *sect.* 3. Vighellius *in methodo iur. can. lib.* 4. *tit.* 14. Murga *tom.* 1. *disquis. mor. tr.* 2. *disquis.* 6. *per tot.*

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Accessorium sequitur naturam sui principalis, *cap. accessorium, de R. I. lib.* 6. sed altare est principale, siquidem eius gratiâ Ecclesia consecratur: igitur amoto altari, ita vt egeat nouâ consecratione, etiam Ecclesia denuo consecranda est. Qua ratione motus sanctus Anselmus cùm sibi hæc quæstio proponeretur, existimauit in præsenti casu Ecclesiam denuò consecrandam esse, *lib.* 3. *epist.* 159. in his verbis: *De quo quidem neque in decretis, nec in canonibus memini me aliquid legisse, sed à quodam Episcopo audiui, quod in decretis Eugenij Papa legitur, altare motum iterum esse consecrandum.* (reponendum est Higinij *in cap. si motum* 19. *de consecrat. dist.* 1.) *De his cum Domino Papa Vrbano II. loquutus sum assistentibus quibusdam Episcopis: sed Papa dicebat tanquam priuatus Doctor, mensam altaris motam, nec reconciliandam, nec iterum consecrandam, nec ampliùs altare reputandum. Alij verò dicebant, tantùm reconciliandam, nullam tamen auctoritatem ostendentes: in hoc autem omnes concordant, quod violato principali, tota Ecclesia cum altari iterum consecranda est; nec Ecclesia consecranda est sine consecratione altaris, aut principalis, aut alterius in eadem Ecclesia. In his autem omnes concordant, cum quibus loquutus sum, exceptâ altaris mensâ. Item si aliqua pars Ecclesia destructa reficitur, aut noua fit, altari immoto, aquâ tantùm ab Episcopo benedictâ aspergendum dicunt.* Augetur hæc difficultas ex auctoritate Iuonis Carnotensis, & ratione ab eo adducta *epistol.* 80. ibi: *De motione altaris, vel parietum Ecclesia, vtrum iteranda sit consecratio, vel non iteranda, nihil scriptum in antiquis regulis reperi: in collectione autem Burchardi Vuormatiensis Episcopi, & Concilio Meldensi cap.* 5. *ita scriptum reperitur: Altare, si motum fuerit, Ecclesia denuò consecretur; parietes verò si moti fuerint, & non altare, salibus exorcizentur. Hoc capitulum, si diligenter attendatur, ad omnes inquisitiones vestras respondet: & quia de monachis Sancti Vuandregisili rationes quas potui aliquando reddidi, easdem Religioni vestræ scribere curaui, quibus ita scripsi: Consuluit paruitatem meam vestra dilectio, vtrum tabula altarium aliquando consecratæ, cùm translata fuerint, & super nouam struem lapidum posita, denuò sint consecrandæ. Quod nobis ex auctoritate, & ratione faciendum videtur, cùm canon dicat: Altare, si motum fuerit, Ecclesia denuò consecretur: quod si Ecclesia propter motionem solius altaris denuo est consecranda, quantò magis ipsum altare, quod motum est.* Faciunt textus diserti *in cap. si motum* 19. ibi: *Si motum fuerit altare, denuo consecretur Ecclesia.* Et *cap. de fabrica* 24. *de consecr. distinct.* 1. *l.* 19. *tit.* 10. *partit.* 1. vbi expressè statuitur, moto altari, denuò consecrandam Ecclesiam.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, templa, & similia loca Deo dicata ad sacrificandum & orandum dupliciter à Gentilibus, & Hæreticis impugnari. Gentiles odio Christianæ religionis ipsa euertebant, vt fecerunt Imperatores Titus, Diocletianus, & Iulianus, vt referunt D. Augustinus *lib.* 18. *de ciuit. Dei, cap.* 45. Tacitus *lib.* 21. *annal.* Eusebius *lib.* 8. *histor. cap.* 2. Diuus Hieronymus *in epist. ad Riparium.* Hæretici ea tanquam mala reijciunt, vt fecerunt Manichæi, Petro-Bussiani, Albigenses, Vualdenses, Vuiclephistæ, & Anabaptistæ, docentes in templis non esse orandum, nec sacrificium offerendum, nec sacramenta conferenda: quorum verba refert Iodocus Coccius *tom.* 2. *thesauri fidei cath. lib.* 3. *artic.* 5. Lutherani, & Caluinistæ tantùm admittunt templa ad vsum concionis, vt referunt Castro *de hæresibus, verbo Templum.* Bellarminus *lib.* 3. *de cultu Sanctorum, cap.* 1. quorum fundamenta sequentia sunt. Primò, quod Deus vbique coli reuerenter potest, & ab hominibus exoratus, eorum preces exaudit, vt constat variis exemplis sacræ paginæ relatis à Durantio *lib.* 1. *de ritibus Eccles. cap.* 2. *num.* 5. nam Deum orauit Iob in sterquilinio, *Iob cap.* 2. Moyses in medio mari. *Exod. cap.* 15. Ezechias in lecto, *cap.* 38. *Isaiæ:* Ieremias in luto, *cap.* 38. *Ieremiæ,* Ionas in ventre ceti, *cap.* 2. *Ion.* Daniel in lacu leonum, *cap.* 14. *Daniel.* tres pueri in fornace, *cap.* 3. *Daniel.* latro in cruce, *cap.* 23. *Lucæ:* Paulus in carcere, *cap.* 16. *actuum Apost.* & alij alibi. Secundum, quia Deus spiritus est, *Ioannis cap.* 4. & eius maiestas non debet parietum, & tectorum angustiis circunscribi; ideo cœlum Dei sedes dicitur, & terra scabellum pedum eius, *cap.* 5. *Matthæi:* & vt habetur *actuum Apost. cap.* 17. non in manufactis templis habitat. Quapropter D. Basilius *in exhortat. ad baptismum,* 4. DE ANTIQVITATE, ET VTILITATE ECCLESIARVM.

tismum, & pœnitentiam, ad hæc sacramenta suscipienda non locum, sed affectum, & intentionem exigit. Tertium quod D. Ioannes *in cap.* 21. *Apocalypſ.* loquens de Ecclesia Catholica ait: *Templum non esse in ea, quia Dominus templum illius est.* Quartum quia ad orationem non videtur templum esse aptum, & conueniens, iuxta illud D. Matthæi *cap.* 6. *Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum:* & propter auctoritatem D. Pauli 1. *ad Timoth. cap.* 2. ibi: *Volo viros orare in omni loco leuantes manus puras.* Quæ argumenta frustra adstruunt contra templa catholica, & eorum vsum ad liberam Ecclesiarum constructionem, non sine maiestatis suæ diminutione; immò cum maxima veneratione Deus in Ecclesiis, templisque præcipuè quodam cultu adoratur, vt ait Durantius *dicto lib.*1. *cap.* 2. & orationem in templo consecrato fructuosiorem esse probarunt Oliuerius Bonarsius *lib.* 3. *de oratione, cap.* 10. Gilbertus Scheuicauius *lib.*1. *de ecclesſ. tit. cap.* 26. Iacob Aluarez *lib.*1. *de orat. cap.*5. *pag.* 21. Theophilus *de litteris monit. p.*2. *cap.*5. *num.*18. constatque, nam in lege veteri ea ratione templum sibi voluit Dominus ædificari, vt refertur *Exodi cap.* 25. de quo templo agitur *in cap.*2. *de consecrat. dist.*1. & probatur, quia populus Christianus aliquando debet necessariò conuenire ad res sacras; neque enim coitio haberi debet seorsim à singulis fidelibus: & quamuis id fieri possit, non tamen expedit, quia huiusmodi conuentus fidelium perutiles sunt ad excitandam deuotionem, & animorum vnionem: ideo Ecclesiarum vsum commendarunt D. Paulus 1. *ad Corinth. cap.* 11. *&* 14. & Ecclesiæ PP. *in cap. non oportet* 42. *distinct. cap. si quis obiecerit* 1. *quæst.* 1. in Synodo Trul. *can.*64. & alij congesti à Bellarm. *lib.*3. *de Ecclesſ. controu.* 1. Theoph. *tom.* 16. *in Heter. p.* 2. *punct.*8. Suarez 3.*p. in* 3.*p. sect.*83. *disp.*81. Vnde facilè soluuntur argumenta aduersariorum. Nec enim obstat primum; nam quamuis Deus vbique colatur, specialiùs tamen in templis ei honor adhibetur, cùm templorum constructio ad cultum latriæ pertineat. Secundum facilè soluitur, si obseruetur, maiestatem Deo debitam non minui ex eo, quod in templis colatur, & veneretur; immò potiùs augeri, & maiori excellentiâ præstari; & ideo quamuis baptismus, & pœnitentia validè conferantur extra Ecclesiam, decentiùs tamen in ipsa Ecclesia, quàm alibi, *Clement. vnic. de baptism.* Nec obstat, Deum spiritum esse, & in spiritu adorandum; nam etsi Deus sit purus spiritus, & loco non sit inclusus, homines tamen eum colentes corpore, & spiritu adorare debent. Nec etiam illis fauet locus Apocalypsis, ibi: *Templum non vidi in ea.* Quia ea verba exponenda sunt de Ecclesia triumphanti, in qua materiale templum non datur; non verò de Ecclesia militanti, in qua templa oportet construi: quo modo locum illum accipiunt Beda, Rupertus, & Anselmus, quos laudat, & sequitur Bellarm. *d. lib.* 3. *cap.* 4. Quartum soluit Chrysostomus *homil.* 30. *contra Anomæos*, his verbis: *Orare, inquiunt, domi possumus: te homo decipis, & magno in errore versaris; nam etsi domi quoque detur orandi facultas, tamen fieri non potest vt domi tam benè ores, quàm in Ecclesia.* Ideo orationi in templo factæ magna tributa sunt à Deo beneficia *lib.*2. *Regum, cap.*8. *lib.*2. *Paralip. cap.* 6. tum etiam quia piorum hominum frequenti consensu excitatur animus, & obiecto aliorum exemplo ad Dei cultum magis erigitur: vt enim propiùs admoti titiones faciliùs ardent, iidem sepositi languescunt: sic in Christianorum ampliori corona studium pietatis accenditur; in solitudine contrà remittitur.

5. Prosequitur templorum origo.

Secundò sciendum est, inter Gentiles nonnullas fuisse nationes, quæ templa non agnouerunt, nec Diis ædificari ædes volebant, vt Sicionij, de quibus exclamat Arnobius *lib.* 5. *contra Gentes: Non omnibus Diis templa deuota.* A quibus Athenienses acceperunt, qui non solùm templa, verùm nec statuas Diis erigebant. Statius *lib.* 12. *Thebaid.*

> *Nulla autem effigies, nulla commissa metallo*
> *Forma Deæ: mentes habitare, ac pectora gaudet.*

Persæ etiam constructionem templorum respuebant, ne maiestas Solis, quem colebant, minueretur intra ædificij cancellos Strabo *lib.*15. seu vt ait Cicero *lib.*2. *de legibus*, ibi: *Non esse parietibus includendos Deos, quibus omnia deberent esse patentia, ac libera, quorumque hic mundus omnis templum esset, ac domus.* De aliis idem refert Maiolus *dierum canicul. verbo Vaticinia, fol.* 347. Inter fideles verò iam primis Ecclesiæ sæculis inualuit, vt ipsi communes domos haberent, in quibus conuenirent ad orationem, & sacrificium Deo offerendum: de quibus Philo Iudæus ibi: *Est in singulis locis consecrata orationi domus.* Et ab eo obseruarunt Eusebius *lib.*11. *histor. cap.*17. Baronius *tom.*1. *anno* 57. *à num.* 98. & *tom.*2. *anno* 211. *num.* 4. Seuerinus Binius *in notis ad can.*5. *Concil. Gangren.* Idem etiam constat ex eo, quia sub Paulo Apostolo Ecclesiæ consecratæ erant, vt ipse ostendit in epistola 1. ad Corinthios, *cap.*11. ibi: *Aut Ecclesiam Dei contemnitis*; & à D. Marco Sancti Petri discipulo Alexandriæ Ecclesiam Sancti Petri nomine consecratam fuisse refertur *in cap. sacrosancta*, §. *secundò autem*, 22. *distinct.* & Nicephorus Calixtus *lib.*2. *histor. cap.* 35. *& tribus sequent.* testatur, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Matthæum, & Andream Apostolos vbique Christianæ religionis iactis fundamentis, templa construxisse. Idem de Simone, & Iuda refert Eusebius *lib.* 2. *histor. cap.*16. & à D. Clemente Petri successore Ecclesiarum constructio præcepta reperitur *in cap. Ecclesias* 13. *de consecr. dist.*1. *cap. Ecclesias* 16. *quæst.* 3. Illustrant, & plura de Ecclesiarum vtilitate, & commendatione congesserunt Iodocus Coccius *tom.* 2. *thesauri, lib.*3. *artic.*5. Carrier. *lib.*2. *digest. fidei, tit. de festis, q.*6. Corjolanus *in can.* 5. *Concilij Gangrensſ.* Lemaistre *de iuribus Ecclesſ. lib.*1. *cap.* 14. Stuchius *de sacrificiis Gentil. fol.*56. Dartis *ad distinct.*1. *de consecrat.* Suarez *de sacrament. disput.* 81. *artic.* 2. Vicecomes *vol.*3. *de ritibus Missæ, lib.*2. *cap.*21. Villaroël. *p.*2. *regim. Eccl. q.* 30. *art.*1.

6. De diversis Ecclesiarum nominibus.

Deinde sciendum est, hæc ædificia pro Dei cultu, & sacrificiorum religione constructa variis nominibus ab Ecclesiæ Patribus appellari; vt templa, licèt antiqui Ecclesiæ Præsules abstinuissent ab hoc nomine, propter recentem memoriam sacrificiorum legis veteris, ne cum Iudæis fideles commiscerentur, vt obseruat

seruat Durantius *lib. 1. de ritu Eccles. cap. 1. num. 7.* Appellantur etiam Oratoria ab eo opere, quod in eis exercetur, vt probant Baronius *dict. anno 57. num. 227.* Hæpthenus *disquisit. monast. lib. 7. tractat. 1. disquisit. 1.* Concilium, *l. 1. C. de SS. Eccles.* quia est conuocatio fidelium; & hoc sensu D. Ambrosius *aduers. Symmachum*, sanctarum Virginum collegium appellat concilium virginitatis: & locus vbi plures martyres collecti sunt, vocatur martyrum concilium in martyrologio Romano die 23. Iunij. Vnde leuiter restituendus est locus Anastasij *de Rom. Pontif. in Damaso*, vbi legitur: *Hic multa sanctorum corpora requisiuit, & inuenit, quorum conchilia*, (lege *concilia*) Appellantur etiam basilica *in can. 18. Synodi Laodic.* relato *in cap. non oportet, 42. distinct. cap. omnes basilica 16. quæst. 7. cap. omnes 3. cap. basilica, 6. cap. Ecclesia 8. cap. basilicam 10. de consecr. distinct. 1. cap. si quis 9. dist. 3.* vel propter regiam structuræ magnificentiam, vel quia Deo Regi Regum in ea cultus exhibetur; nam domus Regiæ basilicæ dicuntur, *l. 1. §. vltim. ff. de acquir. possess. l. continuus 137. §. cum quis, ff. de V. O. l. basilicam 21. C. de operibus publicis*, vt volunt Amalarius *lib. 3. de Eccles. offic. cap. 2.* Isidorus *lib. 15. originum, cap. 4.* Vvalfridus Strabo *de rebus Eccles. cap. 6.* & hac notione sacram ædem basilicam appellat D. Augustinus *lib. 1. de ciuit. Dei cap. 4.* ibi: *Illud Iunonis templum sibi elegerat auaritia, & superbia leuium Græcorum. Istas Christi basilicas misericordia, & humilitas etiam immanium barbarorum, &c.* D. Paulinus *epist. 11. & 12.* Sæpiùs basilicæ meminit Agobardus Lugdunensis Episcopus.

Hic dum basilicas Deo dicatas
Et Christi subeunt verenda templa

Isidorus *lib. 15. etymol.* Amalarius *lib. 2. de officiis, cap. 2.* Aurel. Episcopus Arelat. *in regul. monach. cap. 14.* ibi: *Nullus laicus, siue nobilis, siue ignobilis, in basilicam, siue monasterium.* Illustrant Malvenda *de Antichrist. lib. 7. cap. 7.* Cironius *ad titul. de foro compet.* Baronius *anno Christi 57.* P. Zerda *in aduers. cap. 133. num. 17.* Dorleans *ad Tacitum lib. 1. annal.* Illander *in notis ad Vitruuium lib. 5. architect.* Alciatus *lib. 1. prætermiss. verbo Basilica*, Ramirez de Prado *in not. ad Luitprand. nota 102.* Aliter basilica apud Gentiles accipitur, vt probant Baronius *in Martyrol. die 5. Augusti*, Theophilus Raynaud *tom. 15. in Heter. spirit. part. 1. punct. 4.* Appellatur etiam Dominica, Concil. Laodic. *can. 28.* ibi: *Non decet agapas in Dominicis, vel Ecclesiis facere.* Neocæsar. *can. 5.* ibi: *Catechumenus ingrediens in Dominicum, in loco catechumenorum subsistat.* D. Cyprianus de eleemosyna: *Quæ in Dominicum sine sacrificio venit.* Rufinus *lib. 3. histor. cap. 3.* ibi: *Hæc si vera esse credis, ô Philosophe, surge, sequere me ad Dominicum.* Cyrillus Hyerosolym. *Catechesi 18.* Zonaras *in can. 24. Synod. Trull.* Illustrant Durantius *lib. 1. de ritibus, cap. 1. num. 2.* Iustel. *ad can. 15. Synodi Ancyr.* Theophilus Raynaud. *tom. 15. in Heter. spir. punct. 4.* Nouarin. *in Agno Eucharist. cap. 107.* Zerda *in aduers. cap. 19.* Quia in Ecclesia Dominus dominantium, & Rex Regum colitur. Dicitur etiam Ecclesia oraculum, vt probat, & vocem illustrat Theophilus *d. tom. 15. punct. 4. fol. 177.* appellatur etiam arx. Venantius *lib. 11. carmin 11.*

Quam sacer Antistes Vitalis condidit arcem,
Hanc sacer Antistes propriam sibi vindicat arcem.

Etiam Ecclesiæ dicuntur Martyria *in l. generali 13. C. de sacros. Eccles.* In canone 20. Concilij Gangren. dicuntur etiam Memoriæ, Confessiones, Prophetea, Apostolia, vt probant Ferrandus *lib. 1. disquis. reliq. cap. 3.* Gaspar Barthius *lib. 1. aduers. cap. 4.* Bulenger. *lib. 3. opusc. cap. 4.* Tituli etiam dicuntur, vt probaui *in cap. 2. de præb.* & etiam appellantur ædes sacræ, mutuato nomine à templis Romanorum, apud quos templum ædes sacra dicebatur, *l. si in alia 7. §. ædes, ff. de offic. Procons. l. 4. §. vlt. cum l. sequenti, ff. famil. ercisc. l. ædes, ff. de contrahend. emption. l. 1. §. si in pecunia, l. 5. §. final. ff. depositi.* Denique communi voce dicuntur Ecclesiæ in omnibus canonibus à Gratiano compilatis *sub distinct. 1. de consecr.* & aliis innumeris congestis à Crespetio in *summa, verbo Ecclesia.* Illustrant Frances *de Ecclesiast. Cathedral. cap. 15. per totum.* Turriscrem. *lib. 1. de Ecclesia, cap. 2. num. 1.* Valenzuela *contra Venetos p. 2. num. 4.* non enim solùm Ecclesia accipitur pro collectione omnium fidelium sub vno Præsule, *capite firmiter, de summa Trinitat.* sed apud Cyrill. Hierosolym. *catechef. 18.* aptè Ecclesia vocatur, quasi dicas, conuocatio propter omnium conuocationem, & congregationem; sumitur enim pro loco, in quo fideles ad orandum, & verbum Dei audiendum conueniunt: quam Ecclesiam corporalem appellat textus *in cap. si quis obiecerit 7. quæst. 3.* facit D. Augustin. *in Leuit. quæst. 59.* ibi: *Hoc quotidianus vsus obseruauit, vt in Ecclesiam prodire, & ad Ecclesiam confugere non dicatur, nisi qui ad ipsum locum, parietesque prodierit, atque confugerit, quibus Ecclesia continetur.* Quamuis Laurentius Valla *lib. 4. elegant. cap. 47.* scribat nescire se, quo iure id fiat. Nobis enim sufficerit, vocem hanc vsurpari non solùm à Sanctis Patribus, verùm à sacra Scriptura, *cap. 6. Iudith*, ibi: *Et per totam noctem intra Ecclesiam orauerunt.* Et *epist. 1. Pauli ad Corinth. cap. 11.* in verbis suprà relatis.

Deinceps sciendum est, Ecclesias esse ædificandas ex præcepto Ecclesiæ, qui alibi quàm in locis Deo sacratis Missæ sacrificium offerri nequit, *cap. 1. cap. hic ergo 14. cap. nullus 15. cap. Missarum, cap. vnicuique 33. cap. clericos 34.* cum aliis, *de consecr. dist. 1.* Concil. Cabilon. sub Carolo, *can. 49.* & reperitur *lib. 7. Capitul. cap. 51. in addit.* Parisien. *sub Ludouico, lib. 1. cap. 47. & lib. 2. cap. 11. & lib. 3. cap. 6.* Metense *can. 5. In locis non consecratis, idest, in solariis, siue in cubiculis propter infirmos, vel longius iter, à quibusdam presbyteris sacrificium offerebatur, quod omnimodis interdictum est.* Theodulphus *ad presbyteros Aurelian. cap. 11. Missarum solennia nequaquam alibi, nisi in Ecclesia celebranda sunt, non in quibuslibet domibus, & vilibus locis, sed in loco, quem elegerit Dominus, iuxtà illud quod scriptum est Deuteron. cap. 12. Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in locum quem elegerit Dominus, vt ponat nomen suum ibi.* Plura Antonius August. *lib. 13. epit. iuris Pont. titul. 3.* Iodocus Coccius *tom. 1. thesauri, artic. 17. per totum*, faciunt textus *in authent.*

7. De necessitate Ecclesiarum.

authent. vt in priuatis domibus, collat. 5. authent. de Ecclesiast. titulis, §. si quis in sua domo, celebrat... l. conuenticula, Cod. de Episcop. & Cleric. iunctâ expositione Balsam. *in nomocan. tit. 3. cap. 14.* Pancirola *lib. 2. variar. cap. 168. l. 4. & 5. titul. 10. partis 1.* Illustrant P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 23. sect. 1.* Salcado *in praxi, cap. 39.* Vicecomes *tom. 3. de ritib. Missæ, lib. 2. cap. 21. cum sequent.* Andreas Saussay *in Panopl. sacerdot. part. 2. lib. 1. art. 2.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. titul. 21. cap. 6.* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 72.* Basilius *q. 2. scholast. cap. 2. in can. 3. Concilij Altissiod.* Barbosa *de potest. Episc. allegat. 23.* Mendo in Bulla, *disput. 16.* Gutierrez *lib. 1. canonic. cap. 30. num. 24.* Azor *p. 1. institut. lib. 10. cap. 16.* Suarez *de Sacram. disput. 81. sect. 3.* vnde mortale peccatum erit extra casum necessitatis in loco non sacro celebrare. Probat Barbosa *de potest. Episcop. allegat. 23. num. 2.* Immò & Clerici extra loca sacra celebrantes puniuntur pœnâ suspensionis, & excommunicationis, *in cap. nullus 15. cap. si quis 35. de consecrat. dist. 1. & in d. authent. de Ecclesiast. titul. §. si quis in sua domo*, præcipitur, domum, in qua sacra mysteria peraguntur sciente domino, publicari. Ratio huius Ecclesiastici præcepti desumitur ex dignitate, & præexcellentia sacrificij Missæ; nam in lege veteri sacrificium offerre non licebat nisi in templo, & aris Deo dicatis, *cap. 12. Deuteron.* multò magis in lege Euangelica licere non debet offerre magnum Missæ sacrificium veteri illo præfiguratum, nisi in loco sacro. Quæ ratio adducitur *in cap. 2. cap. sicut 11. de consecrat. distinct. 1.* Et licèt omnes fideles priuata oratoria habere possint, non tamen possunt Missam ibi celebrare, *cap. vnicuique, 33. dist.* quæ oblationis nomine significatur *in can. 28. Concilij Aurel.* adducto *in cap. 2. de consecrat. dist. 1.* nam hoc sacrificium vera, & perfecta oblatio est, *cap. nihil 8. de consecrat. dist. 1.* iunctis traditis à Durantio *lib. 2. de ritib. cap. 2. num. 1.* D. Thoma *3. p. quæst. 83. artic. 3.* Scott. *de sacrif. Miss. lib. 2. cap. 13.* Vnde publicè interesse Ecclesias constitui, valdeque laudandos fore Principes, qui Ecclesiarum constructioni inuigilant, probant latè Valdes *de dignit. Regis, cap. 21. num. 2.* Valenzuela *contra Venetos p. 2. per tot.* Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 23.*

8. EXCEPTIONES EIUSDEM REGULÆ REFERUNTUR.

Ab hac tamen generali regula nonnulli casus in ipsis canonibus excipiuntur. Primus est, quando veniâ Episcopi in loco non sacro celebratur, cuius arbitrio huius præcepti dispensatio iure communi commissa erat, *d. cap. Missarum 12.* ibi: *Vel vbi ipse permiserit, cap. hic ergo 14* ibi: *In quibus Episcopus iusserit, de consecr. dist. 1.* Barbosa *d. alleg. 23. num. 6.* An verò hæc potestas sublata sit Episcopis per Trident. *sess. 22. de obseruand. & de vitand. vers. neminem*, dum præcipit, quod non patiantur Episcopi hoc sacrificium offerri extra Ecclesiam, & Oratoria ad diuinum cultum dicata, & ab ipsis dedicata, quærunt Interpretes? Et sublatam esse eam facultatem docuerunt Gutierrez *d. cap. 30. num. 25.* Azor. *d. cap. 26. q. 3.* Contrarium tamen, immò eam potestatem sublatam non esse, tenuerunt plures relati à Barbosa *d. cap. 23. num. 8.* sed cùm constitutionibus Pauli V. & Vrbani VIII. denegata sit Episcopis hæc facultas, vt referunt Portel. *in respons. regul. tom. 1. p. 3. casu 20.* Diana *p. 29. tract. 1. resol. 42.* non est dubium, Episcopos non posse vti prædictâ facultate iure communi sibi competenti, nisi in aliquibus casibus, quos refert idem Diana *d. tractat. 1. resolut. 44.* Alius casus excipitur *in d. cap. 1. cap. 2. cap. sicut 11.* ibi: *Summâ existente necessitate, de consecr. dist. 1.* cùm adest grauis necessitas, ob quam licet extra loca sacra Missæ sacrificium offerre: quod est accipiendum de communi necessitate, veluti si vetustate, igne, aut hostium impetu Ecclesiæ corruerint, licebit extra eas in tentoriis, aut ædibus priuatis Missam celebrare, *cap. concedimus, eadem distinct.* vel ob infidelium timorem, vnde olim feruente Gentilium persecutione in carceribus, latebris, & priuatis ædibus Missæ sacrificium offerebatur, vt referunt Cornel. Papa *in epist. ad Lupicinum*, Diuus Augustinus *contra Donatistas post collat. cap. 14.* Gregorius Turon. *lib. 2. hist. cap. vltim.* quæ Missa priuata ad differentiam illarum, quæ publicè celebrantur, dicta est: de quibus Missis priuatis plura congesserunt Suarez *contra Regem Angliæ lib. 2. cap. 6.* Claudius Espenceus *in tractat. de Missa publica, & priuata*, Gibalinus *de clausur. regul. disquisit. 1. cap. 2. §. 2.* Ambianas *ad Tertul. de exhort. castit. cap. 7. obseru. 2. & de pudicitia cap. 3. obseruat. 3.* Corjolanus *in breuiario anno 175.* Vnde hodie poterit in prouinciis infidelium, aut hostium Ecclesiæ, in quibus templorum liber vsus non est, in priuatis domibus, aut oratoriis celebrari. Tertia exceptio prædictæ regulæ nascitur ex fauore personarum specialium, quibus nominatim concessum est, vt extra Ecclesiam possint Missam celebrare; quo in numero sunt Episcopi, *cap. final. de priuil. in 6. l. 4. tit. 10. p. 1.* nec interest, an sint consecrati, dum electi, & confirmati reperiantur, Felinus *in cap. cam te, vers. 3. de rescript.* quod etiam concessum est Fratribus minoribus, & prædicatoribus *in cap. in his 30. de priuil. in cap. 2. de celebrat. Missar. in 5. compil.* videlicet, quod in altari viatico, quod secum deferant, possint celebrare sine vllo parochialium Ecclesiarum præiudicio; quod priuilegium fuit confirmatum à Sixto IV. Alex. VI. Gregor. XIII. & etiam concessum Patribus Societatis Iesu, vt refert Barbosa supra, *num. 2.* vtrumque tamen priuilegium abrogatum esse per Tridentinum *d. sess. 22.* tenuerunt plures relati à Barbosa *suprà.* Sed contrarium, videlicet sublatum non esse, defendit Bruno Chassaing. *de priuileg. regul. p. 2. tract. 8. cap. 1. propos. 1.*

9. EXPONITUR NOVELLA 4. LEONIS.

Nec suprà traditis obstat constitutio 4. Leonis, quæ extat post nouellas Iustin vbi cauetur, licere omnibus sacerdotibus in quibuslibet priuatis ædibus Missæ sacrificium offerre: quâ difficultate oppressi Gothofredus *ibi*, Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 6.* existimarunt, eâ constitutione, veluti nouiori, corrigi, & emendari constitutiones Iustiniani, de quibus *in d. authentic. de Ecclesiastic. titul. §. si quis in sua domo: & in d. authent. vt in priuatis domibus.* Sed illis omissis dicendum est, Imperatorem Leonem in eo textu non præscribere modum circa loca, in quibus est sacrificandum, quod erat antea definitum, tam per sacros Canones, quàm post Iustinianum; idemque dum in priuatis domibus sacrificium Missæ offerri permittit, subauditur

subaudiendus est in casibus à iure permissis, vel cùm licentia Episcopi adest: tantùm enim Leo explicat ius, quod obseruandum est circa personas, quæ possunt in priuatis ædibus Missam celebrare, quod antea declaratum non erat; docetque in locis permissis hoc ius competere omnibus clericis, non solùm illis, qui nominatim oratoriis adscripti sunt, & veluti ibi instituti; sed etiam aliis clericis adscriptis maioribus Ecclesiis: nam eo quod oratorium Episcopi auctoritate constructum est, aut ab eo concessa est licentia ibi Missam celebrandi, quilibet presbyter potest in eo Missæ sacrificium offerre. Nec huic solutioni obstat textus *in cap. Clericos, de consecrat. distinct.* 1. vbi statuitur, clericos Missam celebrantes in oratoriis priuatis sine licentia Episcopi, deponendos esse: quasi specialis licentia desideretur, non solùm vt in loco sacro celebretur, verùm vt clericus habeat facultatem celebrandi. Quia dicendum est, alium potiùs esse illius canonis sensum, vt scilicet præcedere debeat licentia Episcopi circa locum, vbi celebrandum est; non tamen circa personam celebrantis, quia in loco permisso, seu per Episcopum deputato quilibet celebrare potest.

10. DE ECCLESIÆ FORMA. Hucusque non solùm pium, vtilemque, immò & necessarium esse Ecclesiarum vsum probauimus; verùm quia loca sacra non facit priuata auctoritas, sed solennis, & publica, *l. in tantum* 6. *§. sacra, ff. de rer. diuis.* vnde & templa Gentilium certis adhibitis ritibus dedicari moris fuit, vt probant Brissonius *lib. 2. antiquit. cap. 2. & 3.* & *de formulis lib. 1. fol. 125.* Stuchius *de sacrif. Gentil. fol. 56.* Ambianas *ad Tertul. in apol. cap. 13. obseruat. 2.* formam, & leges dedicationis aræ satis eleganter expressit Lipsius *inscript. 8. fol. 18.* & ex eo illustrat D. Ioseph. Pellicer. *ad Polyphemum Gongora, fol. 154.* Sic in constructione templorum religionis Catholicæ multa obseruantur, vt diuinis vsibus Ecclesiæ mancipatæ ab humano commercio eximantur. Primò enim desideratur, vt ab aliis ædibus distincta sint, & separata templa, nullis aliis parietibus contigua, sicut insulæ in medio maris sunt: quare Ecclesia insula appellatur à D. Cyril. *in comment. ad Isaiam, cap. 24.* D. Hieronymo *in eundem Prophetam, cap. 49.* qui docent, ad templa Catholica respexisse Isaiam in illis verbis: *In insulis maris gloriam Domini Dei.* Deinde obseruari oportet, vt Ecclesiæ construantur in modum nauis; quod ab Apostolis acceptum tradit D. Clemens *lib. 2. constit. cap. 57.* & *in epist. ad Iacobum fratrem Domini:* plura tradit Cresperius *in summa, verbo Ecclesia,* ideoque ipsa vniuersalis Ecclesia allegoricè nauis appellatur, vt probat Turriscrem. *lib. 1. de Eccles. cap. 33.* quia, vt ait D. Ambrosius *sermon. 11. de mirabilib.* inter mundi procellas Ecclesia quos suscipit, seruat illæsos. Latè illustrat Theophilus *tom. 2. sect. 5. cap. 6. fol. 510.* & nos notauimus *in cap. inter, de offic. ordin. num final.* Deinde receptum apud veteres inuenio, vt altare Ecclesiæ ad orientem collocetur, ianua autem ad occidentem, vt Apostolicâ traditione receptum tradunt D. Clemens *lib. 2. constit. cap. 57.* Iustinus Martyr. *q. 118.* D. Augustinus *lib. 2. de serm. Domini in monte, cap. 9.* ibi: *Cuius rei significandæ gratiâ cùm ad orationem stamus, ad orientem conuertimur.* Sanctus Ioannes Damascenus *lib. 4. de fide orthodox. cap. 13.* Tertul. *in apolog. cap. 16. Ad orientem suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubescimus.* Origenes *homil. 5. in Numer. Quid genua flectimus orantes, & quod ex omnibus partibus cœli ad solam orientis plagam conuersi orationem fundimus.* Sidonius Apollin. *lib. 2. epist. 10.*

Ædes celsa nitet, nec in sinistrum,
Aut dextrum trahitur, sed arce frontis
Ortum prospicit æquinoctialem.

Oportuit enim templa eo situ erigi, quia antiquus Christianorum vsus ferebat orare ad Orientem, vt significaretur, quod sicut ea ex parte lux corporea aduenit, ita orantibus lucem de cœlo affulgere: quam rationem assignat Vualfridus *de rebus Eccles. cap. 4.* quamquam Gregorius Nyssenus *orat. 5. in Orat. Dominic.* censeat, eam esse professionem peregrinationis nostræ, quâ remigrare satagimus ad Orientem, situmque in eo paradisum, à quo excidimus. Damascenus verò *d. cap. 13.* habitam censet rationem situs Christi in cruce, in qua pependit facie ad Occidentem obuersa, vt bene asserit Molanus *lib. 4. de imag. cap. 4.* & iam olim Lucas Tudensis *lib. 2. contra Albigen. cap. 12.* ac Hugo Hethetianus *lib. 1. de regress. ad infant. cap. 14.* & probat Theophilus *de sancto Latrone, cap. 6. num. 7.* Quasi ergo ad Christum cruci affixum facies obuerterent, orabant antiqui facie conuersa ad Orientem. Illustrant Ioan. Dartis *ad dist. de consecr.* Cabassutius *in not. Concil. ad Concil. Chalcedon. diatrib. de veterum Ecclesiar. forma,* Durantius *lib. 1. de ritibus Eccles. cap. 4.* Bellarminus *lib. 4. de cultu Sanctorum, cap. 3.* Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorij, pag. 156.* Elias Schedius *de Diis German. cap. 30. fol. 372.* qui probat latè, etiam apud Gentiles templa ad Orientem semper construi: quod & docuerunt D. Isidorus *lib. 15. origin. cap. 4.* Vitruuius *lib. 4. architect. cap. 5.* Quæ omnia ita cauenda sunt si commodè fieri potest; aliàs si propter loci incommoditatem ita Ecclesia construi non potest, de his curandum non est, vt notauit Bellarminus *d. cap. 3. vers. Alterum.*

Deinde in Ecclesiarum constructione & dedicatione adhiberi debet Episcopi auctoritas, 11. DE LICENTIA PROPRII EPISCOPI. aliàs sine ea domus prophana semper erit, nec poterit ministeriis ecclesiasticis deseruire, *cap. nemo 9. de consecr. dist. 1. cap. de monachis 12. iuncto cap. quidam 30. 18. quæst. 2. cap. 1. capite constitutus, de relig. domib. cap. olim 14. de priuil. authent. de monachis, §. illud, collat. 3. authent. de Eccles. tit. §. si quis autem, collat. 9. cap. penult. de prescript. l. 2. tit. 10. partit. 1.* & ab eo debet consecrari, vt ab ipso tantùm, vel ab his, qui Episcoporum vice funguntur, consecrantur res sacræ, vt constat ex variis auctoritatibus congestis à Balsamone *in nomocan. Photij, titul. 2. cap. 2. pag. 47.* Anton. Augustin. *in epit. iur. lib. 13. titul. 4.* probat Moscon. *de Maiestat. Eccles. 1. part. cap. 8. §. 2.* Bellarmin. *lib. 3. tom. 1. controuers. cap. 5. & 6.* Barbosa *de iure ecclesiast. lib. 2. cap. 2.* & *de potestat. Episcop. allegat. 27.* qui ad calcem ipsius operis refert formam consecrationis Ecclesiæ. Hallierius *de Episcopor. institut. lib. 2. cap. 4.* Vnde Episcopus debet apponere primarium lapidem, locum altaris, & atrium designare, *l. finali, C. Theodos. de Pagan. nouel. 5. Iustin. capite 1. & nou. 123. capite 33.* & crucem figere,

re, *dict. cap. nemo*, *dict. nouel.* 5. *&* 67. *cap.* 1. quæ crucis fixio dicitur Stauropegium *in dict. nouel.* 5. *cap.* 1. Illustrant Gretherus *lib.* 2. *de cruce*, *cap.* 14. Germonius *lib.* 2. *de sacror. immunit. cap.* 1. & *lib.* 3. *cap.* 1. Meursius *in glossar. verbo Stauropegion*, Fileśac. *in cap.* 7. *de offic. Ordin.* §. 1. Zerda *in aduers. cap.* 127. *num.* 8. quam dedicationem facere debet conuocatis presbyteris. Concil. Auriac. *can.* 10. Gregorius Turon. *de gloria Confess. cap.* 20. Fortunatus *lib.* 3. *ad Felicem*, *de dedic. Eccles.* cum precibus ad id institutis recitatis, *dict. authent. de monachis*, §. *illud*, *dict. l.* 2. *partit.* vt etiam apud Gentiles in more fuit spatium illud, quod templo dicabatur, priùs solemnibus sacrificiis lustrare. Episcopus debet esse proprius loci, vbi Ecclesia construitur. Concil. Auriac. *dict. can.* 10. ibi: *Dedicatio illi omni modo reseruatur, in cuius territorio Ecclesia assurgit.* Aurelian. *can.* 1. *&* 3. Vvormat. *can.* 1. probant Sauarus *ad Sidon. lib.* 4. *epist.* 15. Corjolanus *in not. ad can.* 14. *Apost.* Poterit tamen Episcopus munus hoc alij committere, vt probat Glossa *in dict. cap. nemo*, *verbo Veniat*, Azor *p.* 2. *Instit. lib.* 9. *cap.* 3. *quæst.* 8. Nec tunc obstant textus *in cap. de locorum* 4. *cap. præcepta* 5. cum tribus sequentibus, *de consecr. dist.* 1. vbi statuitur, Ecclesias non posse dedicari sine summi Pontificis licentia, seu Sedis Apostolicæ auctoritate; vnde deducitur, non sufficere Episcopi consensum. Pro cuius difficultatis solutione varia adduxerunt Glossa, & Turriscrem. *ibi*, Suarez *de sacram. disput.* 81. *sect.* 2. §. *dico.* Sed dicendum est, ad constructionem, & dedicationem Ecclesiarum sufficere auctoritatem Episcopi diœcesani, *dict. cap. nemo*, *ead. dist.* 1. sed ad constructionem Ecclesiarum in vniuerso orbe desiderari Pontificis licentiam, quia Episcopi tantùm in suis diœcesibus ipsam præstare possunt, vt docuerunt P. Gregor. *lib.* 1. *partit. titul.* 4. *cap.* 9. Germonius *lib.* 1. *de sacror. immunit. cap.* 2.

12. De altari et eius consecratione.

Nec solùm Ecclesiæ publicè construi, & dedicari debent, verùm & altare consecrari oportet, nec aliter ibi Missæ sacrificium celebrari potest, *cap. nullus* 25. *cap. concedimus* 30. *de consecr. dist.* 1. latè probant Iodocus Coccius *lib.* 6. *thesaur. artic.* 9. Monchiacenus *de sacrif. Missæ*, 2. *p. cap.* 10. P. Henao *eod. tract. tom.* 2. *disput.* 24. *sect.* 1. Ab altitudine altare appellari, quasi alta ara, voluit Seruius *ad lib.* 2. *Virgilij*, ad illud: *Nec quicquam altaria:* & confirmant Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 3. Vitruuius *de architect. lib.* 4. *cap.* 5. vnde ab altitudine tribunalis altare tribunal dici solet, *l. final. C. Theodos. de relat. l.* 8. *eodem C. de sicar. l. final. eod. C. de locat. fundor. nouel.* 4. *Valentin. nouel. Anthemij, de his qui se seruis iunxerunt.* Ara verò à rogationibus appellatur: licèt apud Gentiles illud discrimen daretur inter aram, & altare quòd ara erigebatur Diis superis, & inferis; altare verò solùm superis. Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 2. Illustrant Stuchius *de sacrif. fol.* 64. Mendoza *in virid. lib.* 8. *sect.* 8. *de forma aræ, & modo eam erigendi.* Plura adduxerunt Beyerlinch. in theatro, verbo *Altare*, Bulengerus *lib.* 3. *opusc. de templis*, *cap.* 24. Theophilus *tom.* 4. *lib.* 4. *sect.* 3. *cap.* 1. *fol.* 359. Lipsius *in notis ad Tacitum*, *lib.* 1. *not.* 75. D. Ioseph. Pellicer. *ad Polyph. Gongoræ*, *pag.* 152. Altaria verò duplicis generis sunt; alia fixa, & magna, cùm tota mensa sacrificiis destinata consecratur; alia verò minora, quæ vulgo *aras* dicimus, quæ ad minus capere debent calicem, & patenam, & desideratur vt sint lapidea, *cap. altaria* 31. *de consecr. distinct.* 1. *l.* 12. *titul.* 10. *partit.* 1. S. Gregorius Nyssenus *orat. in Christi baptismum: In hoc altari, sanctum, cui assistimus, lapis est suâ naturâ communis, nihil differens ab aliis crustis, ex quibus nostris exstruuntur parietes, & pauimenta ornantur: sed quoniam Dei cultui consecratus est, & benedictionem accepit, mensa sancta est, altare immaculatum.* Illustrant Cironius *in parat. ad hunc tit.* Sausay *in Pan. sacerd. sup. fol.* 478. Ioannes Dartis *ad dist.* 1. *de consecr.* P. Henao *dict. disputat.* 24. *sect.* 1. Non tantùm propter rationes mysticas, videlicet quod Christus, qui in altari consecratur, petra dicitur apud D. Paulum *epist.* 1. *ad Corinth. cap.* 10. & quia in sepulchro lapideo fuit reconditus, quas adducunt Glossa *in dict. cap. altaria*, D. Thomas 3. *part. quæst.* 83. *artic.* 3. sed vt diu seruentur illæsa, nouaque non indigeant consecratione, vt obseruauit Turriscrem. *in eodem textu.* Nec obstat quod in lege veteri altaria lignea erant, *Exodi cap.* 22. aliquando aurea, *lib.* 3. *Regum*, *cap.* 7. nonnunquam terrea, *Exodi cap.* 20. Pineda *de rebus Salomonis lib.* 5. *cap.* 8. Quia respondetur, quod in lege gratiæ designari debuit materia communis, ex qua apud omnes gentes altaria erigerentur, quæ diuturno tempore sacrata manerent, & in quibus cum debita reuerentia sacrificium offerri posset. Nec etiam obstat textus *in cap. concedimus, de consecr. dist.* 1. vbi docetur, sacramentum altaris confici posse in tabula, si necessitas adsit. Nam textus ille accipiendus est quando mensa altaris ex tabulis confecta habet lapideum altare mobile consecratum, vt hodie passim contingit, & contra Molineum talem vsum probat Sausay *in Panopl. sacerd. p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 1. nam totum lapideum altare tabula dicitur *in cap. ligneis* 6. *hoc tit.* & ipsa ara tabella appellatur infrà *in cap. quod in dubiis.* Est ergo sensus prædicti canonis, vt in publica necessitate liceat extra Ecclesiam celebrare, si tamen subsit altare cum reliquis ad sacrificium necessariis. Frances *de Eccles. Cathed. cap.* 5. *num.* 118. Martinez à Prado *de Eucharist. quæst.* 83. *dub.* 18.

13. De ritibus ipsius consecrationis.

Ecclesiarum verò, & altarium hanc consecrationem perrident hæretici, quasi vanam, & superstitiosam, videlicet Magdeburgenses *cent.* 4. *cap.* 6. Caluinus *lib.* 3. *instit. cap.* 20. §. 30. & alij apud Iodocum Coccium *dict. artic.* 9. quos doctè refellit Turrianus *lib.* 2. *pro canonib. cap.* 19. *&* 20. nec fundamenta alia confingunt, quàm quod sint res inanimes, gratiæ Dei expertes, & quod ritu vano & superstitioso consecratio peragatur. Sed facile ipsi refelluntur, quia hic consecrationis vsus concorditer receptus fuit, tam in lege naturæ, & veteri, quàm in lege gratiæ. In lege naturæ, nam vt habetur *Genesis cap.* 28. Iacob erexit lapidem, vt ibi sacrificaret, eumque consecrauit fundens oleum desuper, & appellauit domum Dei. In lege scripta Moyses consecrauit oleo sacro, aliisque cæremoniis tabernaculum, altare, & omnia vasa sacra. *Exodi cap.* 40. & *Numeror. cap.* 7. refertur *in cap.* 2. *de consecr. dist.* 1. & tradit Petauius *de hierarch. Eccles. lib.* 3. *cap.* 5. Et in lege gratiæ est præcepta, & simul recepta consecratio Ecclesiarum, & altarium, *dict. cap. altaria*, *cap. Ecclesias*, *de consecr. dist.* 1. cum aliis congestis a Bellarmino *dict. lib.* 3. *cap.* 5. Solennitates autem, quibus Ecclesiæ,

Ecclesiæ, & Altaria consecrantur, vt constat ex Fulberto *epist. ad Adeodatum*, P. Damian. *serm.* 1. & 4. *de Eccles. dedic.* Blesensi *serm.* 36. S. Bernard. *serm.* 1. *de Eccles. dedic.* S. Augustino *serm.* 53. 55. & 252. S. Victore *lib.* 2. *de sacram. p.* 5. *cap.* 2. & 3. quarum mysticam significationem recensere operosum potiùs quàm vtile esset; referre tamen sat erit. Et quidem in consecratione templorum hæc interueniunt. Primò vicini Episcopi aduocantur, saltem duo, Sauarus *ad Sidonium lib.* 4. *epist.* 25. licèt vnus sufficiat. Theophilus *tom.* 16. *in Heteroc. p.* 2. *punct.* 8. Secundò accenduntur duodecim candelæ in circuitu Ecclesiæ, iuxta parietes templi. Tertiò Episcopus ter circuit templum, & cùm ad portam accedit, ter superluminare percutit baculo pastorali, & tunc ostium aperitur. Quartò ingreditur Pontifex templum. Quintò cinere conspersо per pauimentum Ecclesiæ, baculo pastorali scribit Episcopus alphabetum Latinè, & Græcè vsque ad A. B. C. incipiens à cornu altaris sinistro vsque ad partem ostij dexteram, & finiens in modũ crucis a cornu altaris dextro vsque ad partem ostij sinistram: debet autem admixtus esse cinis cum vino, sale, & aqua benedicta. Sextò vnguntur oleo sacro cruces duodecim in parietibus depictæ, quarum tres respicere debent ad orientem, tres ad occidentem, tres ad septentrionem, & tres ad meridiem: quas cæremonias proponunt, & explicant Alfonsus noster *in l.* 14. & *seqq. tit.* 10. *p.* 1. Bellarminus *dict. cap.* 3. §. *quin ergo*, & *sequent.* Durantius *dict. cap.* 24. *num.* 8. Carrier. *tom.* 2. *Digest. fid. cap.* 8. Vicecomes *tom.* 3. *de Missæ ritibus*, *lib.* 2. *cap.* 23. Menardus *ad Sacram. D. Gregorij*, *fol.* 194. Frances *de Eccles. Cathed. cap.* 34. *de dedic.* Turrisrem. *in cap. omnes*, *de consecr. dist.* 1. Antoninus 3. *part. tit.* 12. *cap.* 6. Hugo à Sancto Victore *de sacram.* 5. *p. cap.* 2. & 3. Guill. Durantius *lib.* 1. *ration. cap.* 7. Ioan. Dartis *ad dist.* 1. *de consecr.* In consecratione altarium plura alia interueniunt. Primò Episcopus incipit adiutorium petere à Domino: secundò aquam benedicit: tertiò aquâ ipsâ quinque cruces facit in altari; in medio vnam, in cornibus reliquas quatuor: septies Episcopus altare circuit, deinde ponit reliquias cum tribus granis thuris: incensum in ipso altari cremat, altare vngit chrismate, deinde illud operit, & inuoluit lineis pannis, & tandem illud benedicit: quarum cæremoniarum rationem explicant Doctores suprà laudati, & Turrisrem. *in dict. cap. altaria*: vnde descendit, templa sancta, & religiosa loca esse, veneratione, & cultu digna, quia consecrationis solennitate sacra efficiuntur, & sunt diuinâ speciali virtute prædita, ab spiritibus immundis libera, & Angelorum ministerio sociata, vt probant Bellarminus *dict. cap.* 5. *vers.* 3. Suarez *de Sacram. disput.* 81. *sect.* 2. §. *Dico secundò.* Et quamuis gratiam Dei non suscipiant, quasi res inanimatæ, & irrationales; attamen per consecrationem assequuntur quandam spiritualem virtutem, quâ disponuntur, & redduntur apta diuino cultui, suntque congruentiora ad illum finem aliis prophanis locis. D. Thomas 3. *p. quæst.* 83. *artic.* 3. Suarez, & Durantius *suprà.* Sed licèt olim omnes Ecclesiæ consecrarentur, hodie autem similes consecrationes non sunt ita frequentes; sed earum loco successit benedictio; quia faciliùs Ecclesiæ benedicuntur, quàm consecrantur; & si fuerint pollutæ, faciliùs etiam reconciliantur, *cap. final. hoc tit.* Etiam olim altare consecrari potest absque eo, quod in eo reliquiæ includantur, quod olim fieri nequibat, *cap. placuit* 26. *de consecr. dist.* 1. probant latè Antonius August. *in epit. iur. lib.* 16. *tit.* 3. D. Sancius de Auila *de vener. reliq. lib.* 3. *cap.* 1. Zerda *in aduers. cap.* 98. Duceus *in not. ad epist.* 22. *D Paulini*, *fol.* 48. *linea* 1. Menardus *vbi suprà*, Viuar. *post notas ad Marcum Maximum*, *in tract. de vener. Sanct.* §. 1. Ferrandus *lib.* 1. *disquisit. reliq. cap.* 3. *sect.* 2. & *cap.* 9. *artic.* 1. Quare altaria tantùm vnctione Chrismatis, & benedictione sacrantur, *cap. altaria*, *de consecr. dist.* 1. Probat Schacus *de vener. Sanct. cap.* 4. *sect.* 10. Stuchius *in not. ad Arrianum*, *fol.* 75.

Ex his apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cum altare, vbi sacrificium Missæ offertur, debeat esse consecratum, ex suprà traditis; & consecrationem retinere, *ex cap. proposuisti* 4. *hoc tit.* si eam non retineat, immò motum sit, vel fractum, ita vt veterem vsum, & formam amittat, debet denuò consecrari. Idem etiam dicendum est de Ecclesia, nam nouâ indiget consecratione, si eius parietes incendio, aut terræmotu ceciderint, *dict. cap. Ecclesias* 20. latè probat P. Henao *tom.* 2. *de sacrif. Missæ*, *disp.* 23. *sect.* 7. quod non procedit, si Ecclesia reficiatur, parietes autem salui maneant, *cap. ligneis* 6. *hoc tit.* & vtrumque optimâ ratione; nam cùm destruitur locus, consecratio ipsa euanescit, *cap. si motum* 19. *de consecr. dist.* 1. Cùm autem locus saluus manet, licèt refectus, & aliis tabulis reparatus, non est ratio cur dicamus virtutem consecrationis amittere. Nec dici potest, omnem locum consecratum manere, quoties pars aliqua consecrata remansit, vt magis dignum accessione quadam trahat ad se minùs dignum, *cap. quod in dubiis*, *hoc tit.* quia hoc procedit quando res prophana sacræ commiscetur, ita vt discerni, & separari vna ab alia non possit; cùm autem distingui potest, non intelligitur accessionis vice esse facta: vnde si motum fuerit altare, & ita amiserit consecrationem, illud tantùm consecrari debet, non autem Ecclesia, quæ sacra adhuc manet. 14. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Nec obstat dubitandi ratio deducta ex auctoritatibus Anselmi, & Iuonis; nam argumento formato ab Anselmo respondetur, durationem consecrationis in Ecclesia non dependere à consecratione altaris, cùm æque principaliter se habeat, nec in hac parte datur quid accessorium; vnde etiam moto, seu fracto altari, durat consecratio Ecclesiæ. Ratiocinio etiam Carnotensis respondetur, argumentum illud tantùm esse methaphoricum, seu mysticum, vnde non est deducendum ad realem consecrationem altaris, vel Ecclesiæ. Nec tandem obstant textus *in dict. cap. si motum*, *cap. de fabrica*: pro quorum expositione dicendum est quoad primam partem, quæ habet, moto altari, Ecclesiam violari, in ea quæstione Pontifices dissensisse, & secundùm doctrinam antiquorum canonum Ecclesiam violatam censeri cùm violatur altare, *ex dict. cap. si motum*: sed canones nouiores, quibus standum est, ab ea sententia discedentes, declarasse hunc violationis casum non extendi ad Ecclesiam, sed tantùm ad ipsum altare: vnde in præsenti textu sic ait Pontifex, *licèt quidam canones aliud innuere videantur*, respiciens ad dictos canones *si motum*, & *de fabrica*, vt iam notauit Vazquez 3. *p.* 15. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO

in 3. part.. disput. 233. quæst. 83. cap. 2. & ita iuxta præsentem textum dicendum est, quod si altare consecratum mouetur è loco vbi consecratum est, & in alium transfertur, aut in sua forma mutatur, vel sigillum altaris mutationem sustinet, nouâ indiget consecratione; non tamen ideo Ecclesiæ consecratio iteratur: ex translatione verò, seu mutatione altaris portatilis non datur ipsius violatio, *cap. concedimus* 30. *de consecr. dist.* 1. nisi ipsum frangi, aut maiori ex parte destrui contingat, iuxta ea, quæ adducit P. Henao *tom.* 2. *disput.* 24. *sect.* 3. Quod attinet ad secundam partem, difficilior est sententia textus *in dict. cap. si motum*, quatenus dicit, quod si parietes mutantur, & non altare, sale exorcizetur Ecclesia; nam omnem consecrationem redintegrandam esse probat textus *in dict. cap. Ecclesiis.* Sed est dicendum, sententiam dicti capitis *si motum*, procedere quando non mutantur funditus parietes, sed maior pars consecrata salua remansit, vt probat Glossa *ibi*, verbo *Mutatur*; nam si funditus euerterentur, & denuò exstruerentur, integrè esset conficienda consecratio, *dict. cap. Ecclesiis:* immò addendum est, quod cùm maior pars consecrata salua remanet, ex consilio tantùm fit reconciliatio, non autem ex præcepto. Vnde exponendus est textus *in cap. ligneis* 6. *hoc tit.* dum ait, neque Ecclesiam, nec altare esse iterum consecrandum, si parietibus Ecclesiæ illæsis, & mensâ altaris modicam passâ fracturam, lignea ædificia Ecclesiæ consumpta fuerunt; non enim mutatione altaris Ecclesia violaretur, aut altare Ecclesiæ mutatione; sed reddendo singula singulis, ideo nulla est violatio altaris, aut Ecclesiæ in specie, quia neque in altari contingit casus violationis, quia modica fuit fractura, & ad violationem interuenire debet mutatio, aut fractura in maiori parte: in Ecclesia quoque nulla intercessit violatio, quia parietes non mutantur, quod exigitur ad violationem, ex suprà traditis. Non tamen est omittendum discrimen, quod in hac parte versatur inter ius ciuile, & ecclesiasticum; nam iure ciuili infimum etiam solum aræ ipsius templi consecrabatur, iuxta duas formulas consecrationis, quas refert Brissonius *de formulis, pag.* 115. vnde ædes sacræ manebant iure Romanorum Gentilium etiam post dirutum ædificium, *l. ædes sacra* 73. *ff. de contrah. emption.* *§. sacra, vers. Locus, Instit. de rer. diuis.* Seneca *de consolat. ad Heluiam, cap.* 13. *in fine.* apud nos verò iuxta sacros canones domus dedicatur, vt talis, & vt Ecclesia fiat; quare in forma ipsa consistit consecratio, eaque peremptâ, penitusque collapsâ, desinit locus sacer esse, *cap. de fabrica* 24. *de consecr. dist.* 1. vnde vsu euenire cernimus, vt ædificia, quæ olim sacris vsibus erant dedicata, formâ veteri amissâ, vel penitus collapsâ, redigantur ad prophanos vsus, & in priuatorum dominio permaneant, quia exuerunt religionem: docent Azor *instit. mor. part.* 2. *libro* 10. *cap.* 26. *quæst.* 12. Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 27. *ex num.* 14. Canisius *ad hunc titul.* aliàs consecratione manente, non potest locus ipse ad humanos vsus transferri, *capite nulli* 4. 12. *quæst.* 2. *cap. semel* 4. 19. *quæst.* 3. *cap. comperimus* 2. 14. *quæst.* 6. *cap. ligna* 38. *cum sequent. cap. vestimenta* 42. *de consecr. dist.* 1. *cap. semel* 51. *de R. I. lib.* 6. & iure ciuili locus sacer prophanus fiebat, si ex lege, vel Senatusconsulto locus ipse alibi transferebatur, vt constat ex Plinio *lib.* 10. *epist. paulò post medium*; quo modo accipit textum *in l. intra* 83. *§. sacram, ff. de V. O.* in illis verbis: *Si res sacra lege aliquâ prophana fiat*, D. Ioseph. Retes *in repetit. prælect. ad ipsum textum, num.* 12. Alio etiam modo apud ipsos soluebatur locus sacer religione, videlicet, si numina, quæ ibi colebantur, solenni carmine euocarentur, quod ex Macrobio, & Seruio refert Brissonius *lib.* 1. *de formulis, pag.* 63. *&* 64. Illustrant P. Faber *lib.* 2. *semestr. cap.* 4. alij apud Osualdum *lib.* 4. *Donelli, cap.* 1. *litt. P.* cuius euocationis creditur extare vestigium *in l. sacra, §. illud, ff. de rer. diuis.* quæ euocato plerumque fieba in oppugnatione vrbium hostium, vt de Beiorum vrbe narrat Liuius *lib.* 5. & de Carthaginensibus carmen ipsum refert Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 15. quia sacra loca ab hostibus capta prophana censebantur, nec victor eorum religione tenebatur, *l. cùm loca* 36. *ff. de religios.* superstitiosè enim ipsi credebant Deos sponte sua ab vrbibus deuictis aufugisse, ad victoresque se transtulisse: quod delirium illustrat Zerda *ad lib.* 2. *Æneid. Virgil. vers.* 351. Apud nos verò loca ipsa Deo dicata semper in iis casibus sacra manent, *cap. pastoralis* 13. *quæst.* 1. *cap. prima actione* 26. *quæst.* 3. docet D. Ioseph. de Retes *lib.* 6. *opusc. cap.* 2.

CAPVT II.

Idem [a] *Tornacensi.*

TVa fraternitas requisiuit à nobis, verum tibi dedicatione Ecclesiarum, tam diebus Dominicis, quàm priuatis liceat celebrare, super quo tibi duximus breuiter respondendum, quod in diœcesi [b] tua, tam Dominicis diebus, quàm priuatis, tibi Ecclesiis dedicationes impendere licet.

NOTÆ.

[a] *TOrnacen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. de dedic. Ecclesiarum, cap.* 1. De diœcesi Tornac. nonnulla notaui *in cap.* 7. *de rescript.*

1. [b] *Diœcesi tua.*] Altarium, ac ædium sacrarum inaugurationes solis licet aggredi Pontificibus, in quorum diœcesi consecrantur, *cap. nemo, cap. bis ergo* 14. *cap. nullus* 25. *de consecr. dist.* 1. *cap.* 28. 7. *quæst.* 1. Concil. Arausic. *can.* 100. ibi: *Dedicatio illi omni modo reseruatur, in cuius territorio Ecclesia assurgit.* Aurel. 1. *can.* 1. 3. *&* 8. ibi: *Pontifex si obierit, nullus Episcopus, &c. aut in ciuitate, aut per parochias altaria audeat consecrare; si fecerit, anno integro Missas facere non præsumat.* 1.

Vvormat.

Vvorm. *can.* 1. quod & in consecratione personarum, & aliarum rerum similiter definitur *in cap.* 1. §. *ad Episcopum*, 25. *dist. cap. quamuis*, 68. *dist. cap. quod sedem* 10. *de offic. ordin. cap. penult.* §. *Chrisma*, *de præscript.* Sauarus ad Sidonium *lib.* 4. *epist.* 15. Ant. August. *lib.* 4. *in epit. tit.* 48. & notaui suprà *in cap.* 1. *de relig. domibus*; & si quidem ab alieno Episcopo contrarium temerè præsumptum fuerit, consecratio quidem tenet in hoc, vt manente suo subiecto, nunquam deleri possit: quem sacramentalem effectum appellauit D. Thomas 2. 2. *quæst.* 39. *artic.* 3. *in conclus.* & sic accipiendum est Anacleti decretum *in can. Episcopus in diœcesim*, 7. *quæst.* 1. sed temerè consecranti, præter eius, quod interest in ciuilem exactionem, perpetuò insuper depositionis pœna ipso iure irrogatur, si spectemus Concilij Antiocheni antiquam seueritatem, *cap. nullum*, 9. *quæst.* 2. vel certè exercitij Pontificalium per annum suspensionis, ex Concilio Aurel. suprà relato, & Trident. *sess.* 6. *olere form. cap.* 5. & *sess.* 14. *cap.* 2. & *sess.* 23. *cap.* 8. immò Ecclesiam ipsam aliquando legimus diuinitus euersam; nam Rodolphus Glaber refert, ventis, ac tempestate disjectam, & dissipatam Ecclesiam monasterij Lucanensis in pago Turonico; quam Fulgo Andegauorum Comes exstruxerat; cùm eam Petrus quidam Cardinalis contra voluntatem Hugonis Turonensis Archiepiscopi consecrare meditaretur: quod ita refert Glaber monachus; & cùm multi per regionem factum comperissent, nulli venit in dubium, quoniam insolens præsumptionis audacia irritum constituisset votum, simulque præsentibus, ac futuris, ne huic simile agerent, euidens indicium fuit.

COMMENTARIVM.

Ecclesiam constructam consecrandam esse diuinis precibus definitur *in cap.* 1. *cap. Ecclesias* 13. *cap. omnes*, *de consecr. dist.* 1. à D. Clemente *epist.* 2. *ad Iacobum*, Euaristo apud Burchardum *lib.* 3. *Decret. cap.* 27. & vsum illum inualuisse à temporibus Apost. tradunt Eusebius *lib.* 4. *de vita Constant. cap.* 40. & *lib.* 10. *cap.* 3. Theodor. *libro* 1. *cap.* 30. & docent Durantius *lib.* 1. *de ritibus Ecclesi. cap.* 24. Cochlet *in face hist. cent.* 2. *cap.* 89. eamque perficere posse Episcopum, tam diebus Dominicis, quàm feriatis, in præsenti docet Innocentius, dum tamen Missæ sacrificium offeratur, *cap. omnes* 3. *de consecr. dist.* 1. Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 27. quam ipse celebrare potest, vel alij presbytero committere, dum tamen Episcopus consecrationis ritum expleat, *l.* 18. *tit.* 10. *partit.* 1. quia hæc facultas competit Episcopo ratione ordinis, & ita delegare non potest, vt dicemus infrà *in cap. aquam* 9. In nostra verò Hispania contrarium, immò tantùm diebus Dominicis consecrationes Ecclesiarum fieri posse, non sine ratione statutum fuit in Concilio Cæsaraugust. *can.* 1. his verbis: [In sanctum & satis venerabile Concilium residentibus nunciatum est nobis, quod aliqui Pontifices regulam veritatis prætermittentes, Ecclesias, quæ à fidelibus piâ deuotione construuntur, extrà diebus Dominicis consecrent. Si ergo cùm quisque nostrum mortalium ad sacerdotale promouetur officium, nullatenus patimur, vt in reliquis diebus, nisi tantùm Dominicis festiuitatibus, ij qui honoris digni habentur officio, in ordine præficiantur ecclesiastico, quantò magis vt deificata sancta templa, quæ ab hominibus fidelibus censentur honorificanda, sine diebus Dominicis perhibeantur consecranda? cuiusque ergo talium præsumptiones Pontificum non solùm Sanctorum Patrum cohiberemur prohibere sententiâ, sed propriâ deliberatione censemus, vt nulli penitus Pontificum in quibuscunque prouinciis constitutis à modò liceat præter certis diebus Dominicis Ecclesias sanctas consecrare.]

CAPVT III.

Idem [a] *Nidrosiensi Episcopo.*

QVod in dubiis. *Et infrà:* Altare verò, in quo tabula, cui consecrationis benedictio Pontificali ministerio adhibetur, remota fuerit, vel enormiter fracta, debet non immeritò [b] consecrari: nec negamus, quin oleum non consecratum consecrato possit oleo commisceri.

NOTÆ.

[a] *Nidrosiensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de dedicat Eccles. c.* 2. & *in cap. quod in dubiis*, *de renunc.* vbi alias partes huius decretalis congessi.

[b] *Consecrari.*] Priorem huius textus partem exposui suprà, *in cap.* 1.

COMMENTARIVM.

1. IN secunda parte huius textus docet Innocentius, oleum prophanum non consecratum posse misceri cum consecrato, ad sacramentum Extremæ vnctionis administrandum: quod & de aqua benedicta docuit noster Innocentius *lib.* 4. *de sacro altaris mysterio*, *cap.* 32. vbi ait: *Aqua pura per aqua benedicta contactum efficitur benedicta.* Illustrant Trullench. *de sacram. lib.* 5. *cap.* v. *ic. dub.* 2. *num.* 3. Decastillo *eod. tract. tom.* 1. *tract.* 7. *disputat.* 1. *dub.* 7. *num.* 74. Diana *p.* 11. *tract.* 3. *resol.* 15. P. Henao *tom.* 2. *de sacrif. Missæ, disp.* 27. *sect.* 10. Barbosa *de iur. eccles. lib.* 3. *c.* 3. *n.* 43. Homobonus *in examine, tract.* 4. *quæst.* 97. Gretßerus *lib.* 2. *de benedict. cap.* 20. Theophilus *tom.* 16. *in Heteracl. spirit. p.* 5. *in fine:* non tamen inde inferas, vinum non consecratum admixtum cum consecrato transire in sanguinem Domini, vt aliqui arguebant, referente ipso Innocentio *in capite cùm Marthæ*, §. *quæsiuisti*, *de celebratione Missarum*, illis verbis: *Quidam autem voluerunt adstruere, quod sicut aqua pura per aqua benedicta contactum*

contactum efficitur benedicta; sic vinum per sacramenti contactum efficitur consecratum, & transit in sanguinem. Nam ratio differentiæ ex eo prouenit, quòd vis conuertendi vinum in sanguinem Christi non est concessa mixtioni, sed verbis consecrationis, quæ non operantur nisi quando proferuntur physicè, & circa materiam tunc præsentem: nec est simile in aqua benedicta, aut oleo consecrato, seu benedicto; quia illa benedictio nullam immutationem facit circa substantiam aquæ, sicut facit consecratio circa vinum, vt docuit D. Thomas 3. *p. quæst.* 77. *articul.* 8. cuius sensus est, benedictionem aquæ, vel olei per preces, & orationes Ecclesiæ non immutare physicè oleum, seu aquam; sed solùm moraliter in ordine ad peculiares vsus sacros, remanente substantia aquæ, vel olei; ideoque ex Ecclesiæ dispositione posse materiam illam extendi ad aliam aquam puram, vel oleum non consecratum commixtum consecrato. Quatenus tamen, & qua in parte remaneat sanguis Christi, exponunt Theologi, Gamacheus Doctor Sorbonicus *quæst.*77. Gregorius de Valentia *disput.*6. *quæst.*5. *punct.* 3. Cardin. Lugo *de Eucharist. disput.* 10. *sect.* 3. *num.* 41. Barbal. *de sacram. disputat.* 36. *sect.* 6. *num.*53. Vazquez 3. *p. in* 3. *p. disput.*195. *cap.* 6. Suarez *de sacram. disput.* 54. *sect.* 2. Henao *de Eucharist. disputat.* 6. *sect.* 5. Dubium autem est, vtrum si oleo consecrato admisceatur maior quantitas olei non consecrati, adhuc remaneat totum consecratum? Et affirmatiuam sententiam, videlicet manere consecratum, docuit Magister Hinojossa *in direct. decis. regul. fol.* 49. quæ sententia in recta Philosophia fundari potest; siquidem quando duo liquores, qui admiscentur, sunt eiusdem speciei, habentque qualitates valde similes eiusdem virtutis, & vigoris, vt duo vina alba, vel duo olea, ex admixtione nulla fit corruptio, nec resultat aliquod tertium, sed est vnio, & continuatio illarum partium: & quamuis maior quantitas superaddatur minori, cùm non habeant contrarietatem qualitatum, non miscentur per mutuam actionem & passionem, nec maior quantitas destruit minorem; sed per diuisionem partium quantitatiuarum, subintrans alter liquor illorum diuidit per commotionem partes alterius; vnde oleo non consecrato superaddito etiam in maiori quantitate oleo consecrato, totum remanebit consecratum. Sed contrarium prorsus tenendum est, videlicet, quod si oleum id, quod additur, superet, vel etiam etiam æquale sit, & confestim addatur, non remanet totum consecratum; si autem sensim fiat additio, semper censetur esse idem, quod immediatè ante fuit, vt docuerunt Ioannes à Cruz *in direct. conscientiæ de Extrema-vnct. dub.*6. *conclus.* 1. Petrus de Ledesma *in summa, tract. de Extrema-vnct.* Trullench. *de sacram. libro* 5. *cap. vnic. dub.* 2. *num.* 3. Diana *p.* 11. *tract.* 3. *resol.* 15. Apud Gentiles verò non solum accedente commixtione totum vinum sacrum fiebat, verùm etsi quid sacrificandi causâ de dolio demeretur, totum dolium sacrum fiebat. Arnobius *aduersus Gentes lib.* 7. *Mactus hoc vino inferio esto. Inferio, inquit Trebatius, verbum ex causa est additum, eaque ratione profertur, ne vinum omne omnino, quod in cellis, atque apothecis est conditum, ex quibus illud quod effunditur, promptum est, esse sacrum incipiat, & ex vsibus eripiatur humanis.* Obseruat Meril. *lib.*2. *obseru. c.* 5.

CAPVT IV.

Idem [a] *Compostellano Archiepiscopo.*

PRoposuisti nobis in nostra præsentia constitutus, quod venientibus ad Ecclesiam B. Iacobi ex diuersis [b] regionibus peregrinis, & volentibus aliis ab alteris per contentiones, & rixas altaris de nocte custodiam vindicare, homicidia contingunt interdum, & aliquando vulnera inferuntur: propter quod humiliter postulasti, vt alio modo, quàm per [c] reconsecrationis beneficium dignaremur ipsi Ecclesiæ prouidere. Manente igitur Ecclesia, & altari, f. t. insinuatione præsentium innotescat, quòd ipsa reconciliari poterit per aquam cum vino, & cinere benedictam.

NOTÆ.

[a] *COmpostellano.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de dedicat. Eccles. cap.*3. idest, Petro Archiepiscopo, de quo egi *in cap. ex parte, de censibus.*

3\. [b] *Regionibus.*] Ita legendum est, non *religionibus*, vt legitur in hac sexta compilatione; nam ibi confluunt peregrini, non solùm ex Hispania, verùm ex Gallia, Italia, & aliis nationibus, & plerunque peruigilant in eadem Ecclesia: vnde rixæ, & contentiones plerunque oriuntur. Et quia aliquando iniiciebantur manus violentæ in clericos, concessit noster Innocent. III. eidem Petro, vt possit eos absoluere ab excommunicatione ex tali violenta manuum iniectione incursa, in epistolis editis apud Sirletum, *fol.* 370. [Ad nostram noueris audientiam peruenisse, quòd in diœcesi tua manus iniicientes in clericos violentas, cùm à Sede Apostolica nimium sint remoti, propter ætatem, & infirmitatem illuc nonnunquam vix accedere valent absolutionis beneficium petituri. Vt autem excommunicatos huiusmodi ad nos non valentes propter impedimenta, quæ præmisimus, proficisci, & mulieres clericos verberantes absoluere tibi liceat in diœcesi tua, fraternitati tuæ auctoritate præsentium indulgemus: nisi fortè ipsorum excessus ita grauis fuerit, & enormis, quòd propter hoc censura sit Sedis Apostolicæ requirenda. Nulli ergo, &c.]

[c] *Reconsecrationis.*] Consecratum enim fuit templum hoc die 5. Maij anno Domini 868. à 2.
septemdecim Episcopis, & interfuit Ildefonsus Magnus Castellæ Rex vnà cum coniuge Scemena,

na, vt constat ex scriptura ipsius consecrationis, quam edidit Castel. Ferrer. *in hist. S. Iacobi, fol.* 460. Commentarium huius textus dabimus infrà *in cap. consuluit.*

CAPVT V.

[a] Idem.

CVm sis. *Et infrà:* Noueris igitur, quod plura in Ecclesia vna altaria, & plures [b] Episcopos simul poteris consecrare.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de auctorit. & vsu pallij:* & *in cap. cùm sis, eod. tit.* in hac sexta compilatione, vbi extat prior pars huius textus; nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Innocentius, nec inter eius epistolas editas à Sirleto, & Bosqueto reperitur hic textus.

[b] *Episcopor.*] De quorum consecratione egi *in c. si Archiepiscopus, de tempor. ordin.*

COMMENTARIVM.

2. [a] CArolus Molinæus rigidorum Caluinistarum præcipuus signifer *libro* 16. *controu. cap.* 17. *pag.* 1026. *post medium*, postquam plura nefaria contra altaria, & eorum vsum expresserat, suo ex genio describens primitiuæ Ecclesiæ circa celebrationem sanctæ Eucharistiæ ritus, ait: *Vnum quondam in qualibet Ecclesia erat altare tantùm, non autem incongrua altariolorum multitudo exstructorum in templorum angulis, quemadmodum hodie in Romana Ecclesia licet conspiscere.* Sed fallitur Carolus Molinæus, cùm iam primis Ecclesiæ sæculis legamus in vna Ecclesia plura altaria erecta fuisse. D. enim Gregorius *lib.* 5. *epist.* 43. *ad Palladium Episcopum Sanctonensem*, refert in vna Ecclesia tredecim fuisse altaria illis verbis: *Veniens lator præsentium Leuparicus presbyter vester insinuauit nobis, fraternitatem vestram Ecclesiam in honorem B. Petri, & Pauli Apostolorum, nec-non Laurentij, & Pancratij martyrum construxisse, atque illic tredecim altaria collocasse, ex quibus quatuor nec-dum consecrata comperimus remansisse, ob hoc quod suprascriptorum Sanctorum reliquias illic collocare Deo annuente disponitis: & quia reliquias Sanctorum Petri, & Pauli, nec-non Laurentij, atque Pancratij Martyrum cum veneratione præbuimus, hortamur, vt eas cum reuerentia suscipere, & collocare auxiliante Domino debeatis.* Quod testimonium contra Nouatores expendebat Baronius *anno* 596. Idem probatur ex S. Paulino *natali* 9. *circa medium*, dum S. Felicis templum, & reliquias Sanctorum ita describit:

Quos hîc ad Sancti iustum Felicis honorem
Duxeris orandi studium, non cura bibendi:
Nam quasi contignata sacris cœnacula tectis
Spectant de superis altaria tota fenestris,
Sub quibus intus habent Sanctorum corpora sedem.

Latiùs probat Sausay *in Panopl. sacerd. p.* 2. *lib.* 1. *cap.* 8. §. 4. Impius Molinæus vt assertum suum fulciat, adducit Sancti Ignatij ad Philadelphenses dictum, ibi: *Vniuersa Ecclesia vnum habet altare.* Sed totum integrum locum placet reponere, quo vera sancti Ignatij sententia cognoscatur, & fraus Molinæi palam appareat. Sic igitur ait sanctus loco citato: *Scribo ad vos, moneoque, vt vnâ fide, vnâ prædicatione, vnâ Eucharistiâ vtamini: vna est enim caro Domini nostri Iesu Chisti, vnus illius sanguis, qui pro nobis effusus est, vnus item panis omnibus confractus; & vnus calix, qui omnibus distributus est; vnum altare omnis Ecclesiæ, & vnus est Episcopus cum presbyterorum collegio, & diaconis conseruis meis. Quandoquidem est vnus ingenitus Deus, & Pater; & vnus vnigenitus Filius Deus Verbum, & homo; vnus Paracletus Spiritus veritatis, & vna prædicatio, & fides vna, & vnum baptisma, & vna Ecclesia.* Vnde cognoscitur, sanctum Ignatium agere de Ecclesia, non vt materiale ædificium est, sed vt Christi corpus est mysticum: vnde ait, vnum Ecclesiæ calicem esse; quis enim dicet, in qualibet Ecclesia non dari plures calices? ergo fallitur apertè Molinæus dum altare spirituale accipit pro altari materiali; vnum enim altare in Ecclesia est, idest vna fides; vnde apud hæreticos plurima altaria dari docuit D. Hieronymus dum exponit caput 3. Oseæ in illis verbis: *Visitabo super altaria Bethel, & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram*, ait: *Non vnum altare, quod habet Ecclesia, sed altaria hæreticorum plurima. Habent enim tot altaria, quot schismata.* Prosequitur Sausay *dict.* §. 4. iuxta quem antiquum Ecclesiæ morem construendi plura altaria simul in vna Ecclesia Innocentius in præsenti decreuit, plura altaria simul in vna Ecclesia consecrari posse, sicut & vna die plures valent ordinari Episcopi, & presbyteri.

CAPVT VI.

[a] Idem *Archiepiscopo & Capitulo Bisuntin.*

LIgneis ædificiis Ecclesiæ vestræ casu quodam igne consumptis, parietibus tamen illæsis, ac mensâ [b] principalis altaris in sua extremitate modicam passa fracturam, quæsiuistis per Sedem Apostolicam edoceri, si propter hoc ipsius altaris, vel etiam totius

totius Ecclesiæ deberet consecratio innouari. Ad quod sic duximus respondendum; quod cùm parietes in sua integritate permanserint, & altaris tabula mota, vel [c] enormiter læsa non fuerit ob casum prædictum, nec Ecclesia, nec altare debet denuò consecrari. Datum Later. Non. Octob. Pont. N. [d] anno XV.

NOTÆ.

1. [a] *IDem.*] In hac sexta Compilatione tantùm legitur *Idem*: in quarta verò, *sub hoc titul. cap.* 1. legitur *Idem Archiepiscopo Bisuntino, Pont. anno XV.* idest Pontificatus Innocentij anno 15. Sed ita restituo inscriptionem & litteram ex epistolis Innoc. III. editis à Bosqueto *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 164. Bisuntina Imperialis Burgundiæ vrbs est, vt referunt Krantzius *lib.* 13. *Saxoniæ, cap.* 15. De ea, & ipsius Ecclesia Cathedrali nonnulla notaui *in capite* 14. *de accusat.*

[b] *Principalis altaris.*] Quod nos dicimus summum, seu maius.

[c] *Enormiter læsa.*] Iuxta suprà tradita *in cap.* 1.

[d] *Anno XV.*] Qui fuit Christi annus 1212. 3.

CAPVT VII.

Idem [a] *Slevvicensi Episcopo.*

CÆmeteria verò; in quibus excommunicatorum corpora sepeliuntur per suorum [b] violentiam propinquorum, reconcilianda erunt aspersione aquæ solenniter benedictæ, sicut in Ecclesiarum dedicationibus consueuit.

NOTÆ.

1. [a] *SLevvicensi.*] In hac sexta collectione legitur *Senonensi*, in quarta verò, *sub tit. de celebrat. diuin. officij*, legitur *Sevicensi*; sed restituo inscriptionem, & litteram textus ex ipsa Innocentij III. epistola, quam integram dedi *in c. postulasti, de foro compet.*

[b] *Violentiam.*] An hoc in casu incurratur excommunicatio minor, communicando cum excommunicatis per vim, latè exposui *in cap. sacris, de his quæ vi.*

COMMENTARIVM.

2. CÆmeterium vox Græca est, absurdè tamen Lucas Tudensis *lib.* 1. *contra Vvaldens. c.* 22. Cæmeterium dictum ait eo quod sit christiani corporis cineribus consecratum; quasi nihil aliud sit cæmeterium, quàm ciniterium, in quo cineres defunctorum terantur: quem meritò refellit Antonius Nebrissen. *in quinquag. cap.* 12. Nec magis apposité Durandus *in ration. cap.* 5. cæmeterij nomen deduxit à *cimeri*; idest dulci; ac *sterion*, idest statio, eo quod ibi dulciter stent corpora, vel quia ibi sunt cimices, idest vermes fœtentes vltra modum. Ridiculè ista dicuntur, cùm constet cæmeterium à Græco verbo κοιμάω, quod dormire significat, esse deriuatum, vt bene vidit Belletus *de officiis cap.* 159. vnde apud Athenæum *lib.* 4. *cap.* 5. domus, in qua hospites dormire soliti, dicta est à Cretensibus cæmerium. Facit Plinius *lib.* 2. *epist.* 17. & illustrat Bulengerus *lib.* 5. *opuscul. cap.* 42. Cæmeterij vox bellè quadrat loco, in quo iacent Christiani, qui ob spem gloriosæ resurrectionis, non tam mortui iacere, quàm dormire dicuntur, *Ioannis cap.* 11. vbi Christus Dominus Lazarum dormire dixit: & D. Paulus 1. *ad Corinthios cap.* 15. ait: *Christus surrexit à mortuis primitiæ dormientium.* Et 2. *ad Thessalon. cap.* 4. vbi Sanctus Hieronymus id obseruauit: itemque *epist.* 29. & pulchrè S. Augustin. *epist.* 122. ac S. Chrysostomus *homil.* 21. *ad populum*; & optimè de nomine cæmeterij oratione speciali D. Hieronymus *epist.* 29. *ad Theod.* quamquam nec repudianda est ea ratio, quam tradit Apollinaris in catena Græca, ad illud Iob *cap.* 3. *Nunc sopitus tacerem*, *asserens mortem somnum dici, & a spe resurrectionis, & ex eo, quòd mors sit somni soror, & somnus gelida mortis imago*, vt illustrant fusè Theophilus *lib.* 7. *de virtut. num.* 117. Zerda *in aduers. cap.* 180. *num.* 2. vnde meritò locus ille, in quo mortui sepeliuntur, cæmeterium dicitur, vt probant, & illustrant Baronius *anno* 130. *num.* 1. & 2. & *anno* 175. *num.* 3. & *anno* 192. *num.* 3. & *anno* 226. *num.* 7. & *anno* 260. & 261. & *in Martyrol. die* 3. *Ianuarij.* Azeuedo *in leg. final. tit.* 1. *lib.* 1. *recop. col.* 3. Frances *de Eccles. Cathed. c.* 26. *de cæmet.* Murga *tom.* 1. *disquis. mor. disquis.* 1. Beyerlinch *in Theatro, verbo Cæmeterium.* Theophilus *tom.* 15. *ad finem, fol.* 550. & *de martyria p.* 4. *c.* 6. *num.* 7. Spondanus *de cæmet. lib.* 1. *p.* 3. *cap.* 13. *num.* 1. Antonius Bozius *in Roma subterr. lib.* 1. *de cæmet. cap.* 1. Zerda *aduers. dict. cap.* 180. Corjolanus *in breuiario, anno* 226. Seuerinus Binius *ad epist. Calixti II.* Cochier *in face histor. cap.* 87. & alij quos laudaui *in can.* 35. *Concil. Illiber.* Interdum etiam cæmeteria dicuntur areæ. Tertul. *ad Scapulam cap.* 3. *Polyandr.* D. Hieronymus *in cap.* 1. *Hieremiæ*, & *in cap.* 10. *Matthæi.* 4. Tumbæ, catatumbæ, cryptæ arenariæ, acceptâ ab Hebræis consuetudine, quos in cryptis mortuos sepelisse, loculis in eis excauatis, docet exemplum Abrahæ, quod refertur *in cap.* 23. *Genesis*; & sepulchri Christi Domini, quod fuisse scissum in saxo, siue petra, tradunt D. Matthæus *cap.* 27. & Lucas *cap.* 23. quem morem sequuti Christiani cæmeteria tum Romæ, tum alibi in cryptis arenariis construebant; non verò in terram deorsum corpora reponebant, sed excauatis desuper loculis in lateribus cryptarum fornices sustinentibus, vt fidem faciunt quæ Romæ refossa sunt, & exarauit Antonius Bossius *d. lib.* 1. *Rom. subter.* & ex D. Hieronymo probaui *in dicto can.* 35. *Concilij Illiber.* vbi notaui, in cæmeteriis

riis conuenisse olim fideles ad sacros conuentus, ad orandum, & sacrificium Missæ celebrandum: & quantâ frequentiâ fideles illuc accederent, describit Prudentius *hymno 4. de sancto Hippolyto.*

Mane salutatum concurritur, omnis adorat
Pubes: eunt redeunt solis ad vsque obitum.
Conglobat in cunctum Latios simul, ac peregrinos
Permixtim populos religionis amor.

Et latè probat Spondanus *lib. 1. de cæmeter. sacr. p. 3. cap. 13.* vbi docet in cæmeteriis mysteria Sacramentorum, & sacras sanctiones in ipsis frequenter obiri.

3. Vt autem hæc omnia ritè peragerentur, cæmeteria, sicut Ecclesiæ, dedicabantur, consecrabanturque. Glossa *in cap. in Ecclesiis, verbo si terram 13. quæst. 2.* Innocentius & Abbas *in cap. abolendæ, de sepultur.* Conrad. Brunus *lib. 4. de cærem. cap. 2.* vnde obtinuit, vt iisdem fermè, quibus Ecclesiæ, priuilegiis, & immunitatibus decorentur, *cap. si quis contumax 17. quæst. 4. cap. Ecclesiæ, de immunit. Eccl.* & hanc consecrationem cæmeteriorum perantiquam esse constat ex Gregorio Turon. *de gloria Confess. cap. 106.* vbi agens de obitu B. Radegundis Francorum Reginæ, quæ in monasterio Pictauiensi à se constructo decesserat, ait se cùm eius transitum audisset, eò accessisse absente Episcopo Pictauiensi; & cùm Abbatissam hortaretur, vt corpus sepulturæ traderet, respondisse Abbatissam: Et quid faciemus si Episcopus vrbis non aduenerit? Quia locus ille, in quo sepeliri debet, non est sacerdotali benedictione sacratus, ipsumque Gregorium rogatum à ciuibus eum consecrasse, probat Spondanus *dict. lib. 1. cap. 15.* Vnde eisdem modis polluitur cæmeterium, ac Ecclesia. Immò violatâ Ecclesiâ violatum creditur cæmeterium, tanquam locus accessorius: non verò violato cæmeterio, violata creditur Ecclesia, vt probat Suarez *tom. 3. in 3. p. disput. 81. sect. 4.* Barbosa *de potest. Episc. 2. p. alleg. 28.* & *de iure Eccles. lib. 2. cap. 4. num. 19.* & *cap. 9.* Facit disertus textus *in cap. vnic. hoc tit. in 6.* & sicut excommunicati in Ecclesiis sepeliri non possunt, vt probatur *in cap. sacris, de sepult.* ita nec in cæmeteriis. Innocentius III. *lib. 2. regestr. 14. epist. 74.* vbi notauit Idumay.

COMMENTARIVM.

4. Conclusio traditur, et probatur. Ex his tribus decretalibus sequens deducitur assertio: *Si Ecclesia diruatur, & reædificetur, iterum est consecranda; si verò tantum violetur, reconciliari debet per aquam cum vino, & cinere benedictam, & interim non licet in ea Missam celebrare.* Probant eam textus *in cap. Ecclesiis 3. 68. dist. cap. si motum 19. cap. sicut 11. de consecr. dist. 1. cap. quia scelerata 24. de consecr. dist. 2. cap. ex tuarum, de priuil. cap. final. hoc tit. cap. vnic. hoc titul. in 6. cap. significasti, de adulteriis, cap. cùm illorum 32. de sent. excom. cap. is qui 18. eod. tit. in 6.* Clemens III. relatus post Concil. Lateran. *p. 50. cap. 67.* ibi: *Ecclesias, quæ sanguinis, vel seminis sunt effusione pollutæ, ciuitatis clericis conuocatis, cum processione, & aquæ benedictæ aspersione, prout in Ordinario habetur adscriptum, poteris emundare* (loquebatur cum Saguntino Episcopo.) Concil. Coloniense *2. p. 9. cap. 17.* cuius verba refert Crespetius *in summa,* *verbo Ecclesia, fol. 292.* Illustrant vltra congestos à Garaña & Barbosa hic, idem Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 28. num. 31.* & *libro 2. de iure Eccles. cap. 4.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disputat. 23. sect. 3.* Suar. *2 de sacram. disputat. 81. quæst. 83. sect. 4.* & *tom. 1 de relig. lib. 3. cap. 1.* Delbene *tom. 1. de immunit. Eccles. cap. 2. sect. 2.* Diana *part. 11. tract. 2. resol. 58.* & *tract. 3. resol. 21. & 23.* Pechius *de Eccles. repar. cap. 36.* Passerinus *integro tractatu de pollut. Eccles.* Murga *tom. 1. disquisit. tract. 2. disquisit. 1.*

5. Tr[illegible] ratur [illegible] bitando. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam quemadmodum res semel Deo dicata ampliùs ad humanos vsus conuerti nequit, *cap. quæ semel 19. quæst. 3. regul. semel 51. de R. I. lib. 6. cap. ad hæc 4. de relig. domib. cap. Apostolicos 13. 12. quæst. 2.* & ideo ligna Ecclesiæ non sunt in prophana ædificia conuertenda, *cap. ligna 38. de consecr. dist. 1.* & ornamenta vetustate consumpta debent ad cinerem redigi, & in parietibus includi, *cap. altaris, de consecr. distinct. 1.* ita etiam Ecclesia constructa in alieno solo, *cap. questi 41. 17. quæst. 4.* Glossa verbo *Construxisse, in dict. cap. Apostolicos,* contra vulgare principium textus *in §. cùm in suo, Instit. de rer. diuis.* Ergo nullo casu potest Ecclesia semel consecrata prophana fieri, ita vt nouâ indigeat consecratione. Augetur hæc difficultas *ex l. ædes 73. ff. de contrahend. emption. §. sanè, Instit. de rer. diuis.* vbi docetur, quod ædes sacræ, etiamsi dirutæ sint, manent sacræ: igitur Ecclesia etiam diruta manet sacra, nec iterum consecranda est. Etiam secunda pars præsentis assertionis, vbi docetur Ecclesiam violatam esse reconciliandam per aquam cum cinere, & vino benedictam, impugnatur ex eo; nam *cap. si motum 19. de consecr. distinct. 1.* docetur, Ecclesiam violatam diligentissimè esse expurgandam, & denuò consecrandam; & *in cap. Ecclesiis 20. ead. dist.* statuitur, simili modo consecrandam esse Ecclesiam pollutam sanguinis, aut seminis effusione, ac si exusta sit. Igitur quia Ecclesia non solùm eo casu, quo penitus est destructa, reconsecrari debet, verùm etsi tantùm violata, seu polluta fuerit.

6. De pollutione, seu violatione Ecclesiæ. Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, pollutionem Ecclesiæ, esse moralem maculam, quâ locus sacer exuitur publicis actionibus, ibi Ecclesiastico iure peculiariter vsitatis; & quodam modo afficitur, vt ibidem iure ipso diuinorum officiorum celebratio, & fidelium sepultura ante reconciliationem interdicantur; nullâ tamen in transgressores pœnâ eodem iure latâ: & licèt in hoc titulo promiscuè DD. vtantur pollutione, & violatione; tamen differt pollutio à violatione, vt species à genere; violatio enim Ecclesiæ latiùs patet quàm pollutio: & licèt omnis pollutio sit violatio, tamen non omnis violatio Ecclesiæ est pollutio; siquidem Ecclesia violatur per furtum, seu sacrilegium, cùm eius violentia effractione, vt probat Passerinus *p. 1. de pollut. Eccles. c. 1.* sed vt id faciliùs cognoscamus, modos quibus polluitur Ecclesia, breuiter referamus. Et primò polluitur sanguinis effusione in ea facta, *cap. Ecclesiis 20. de consecr. dist. 1. c. final. hoc tit. c. vnic. eod. tit. lib. 6. cap. Ecclesiis 3. 68. dist. cap. ex tuarum, de priuil. cap. cùm illorum 32. de sent. excom.* Concil. Colon. celebratum

anno 1536. *cap. 9. p. 17. l. 20. tit. 10. partit. 1.* in quibus iuribus nihil aliud statuitur, quàm sanguinis effusione Ecclesiam violari: sed id accipiendum est de iniuriosa, & voluntaria effusione, vt docent Suarez *dict. sect. 4. §. 2.* Passerinus *de pollut. Eccles. part. 6. per tot.* P. Henao *dicta disp. 33. sect. 5. num. 48.* Murga *tom. 1. disquisit. tract. 2. disquis. 2. per tot.* Vnde effusio sanguinis per iocum accidens, etiam in magna quantitate non violat Ecclesiam; quia talis effusio vacat omni iniuriâ. Suarez *suprà*, Diana *part. 11. tract. 2. resol. 58.* Illud autem quæri solet, an Ecclesia polluatur, si vulnus in Ecclesia inferatur, sanguis verò effluat extra Ecclesiam, vel si intra Ecclesiam, in vas aliquod, ita vt pauimentum, aut Ecclesiæ parietes non contingat? Quo casu dicendum est, per vulnus in Ecclesia illatum eam violari, *cap. proposuisti, h c tit.* quia nihil interest, vtrum sanguis in ipsa Ecclesia effluat, an extra perfundatur; quia vtroque casu æqualiter Ecclesiæ iniuria infertur vulnere illato, ex quo immediatè sanguis perfundatur. Idemque dicendum est, si causa vulneris ab Ecclesia oriatur, extra illam tamen effectum habeat, veluti si lapis, aut lancea ab Ecclesia emittatur, sed ictus fiat extra Ecclesiam, vel è contrario. Suarez *vbi suprà.* His consequens est, Ecclesiam violari homicidio iniurioso intra ambitum Ecclesiæ commisso, *cap. si motum, de consecr. dist. 1. cap. proposuisti 4. hoc tit.* Nec interest, homicidium perpetretur per suffocationem, contusionem, aut sanguinis effusionem, cùm prædicti textus discrimen hoc non constituant, & vtroque casu magnus horror sequatur ex homicidio loco in sacro admisso. Suarez *dicta disp. 81. sect. 4.* Passerinus suprà, *p. 5. cap. 7.* Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 33. sect. 5.* Non tamen sequitur Ecclesiæ violatio ex homicidio casu admisso; quia voluntarium non est, & culpâ caret, *cap. qualis 25. cap. final. de homicid.* veluti si ædificium corruat, aut quid simile in Ecclesia contingat, vnde hominum cædes sequatur. Suarez *dict. sect. 4. in principio*, Passerinus *dict. part. 5. cap. 8.* Idem procedit in homicidio iusto, quod propter necessariam vitæ defensionem perpetratum fuit, quia iniuriosum non est, *l. vt vim, ff. de iustitia & iure, cap. 3. de homicid.* Passerinus *dict. p. 5. cap. 29.* Non tamen idem dicendum est in homicidio iussu iudicis facto, veluti si sententiâ iudicis intra Ecclesiam aliquis occidatur: nam quamuis iusta sit sententia quoad pœnam; est tamen iniuriosa exequutio propter loci reuerentiam. Similiter non violatur Ecclesia si homicidium fiat in locis subterraneis separatis à corpore Ecclesiæ, aut in cubiculis constructis supra tectum Ecclesiæ; quia hæc omnia sunt extra Ecclesiam. Docet Sanchez *lib. 9. de matrim. disput. 15. num. 26.* Etiam deducit Suarez vbi supra, *sect. 4.* quod si vulnus intra Ecclesiam inferatur absque vlla sanguinis effusione, mors autem extra Ecclesiam sequatur, violationem non induci: quem sequuntur Passerinus *dict. part. 5. cap. 2. & 5. per totum.* Diana *p. 6. tract. 6. resol. 26.* Dicastillo *tract. 5. disputat. 4. dub. 7. num. 114.* Henao *vbi suprà.* Vel si vulnus extra Ecclesiam inferatur, & eo percussus intra Ecclesiam moriatur. Passerinus *dict. p. 5. quæst. 5.* Inde etiam deducitur, homicidio à seipso cuique illato, violari Ecclesiam; quia iniuriosum est si fiat ab homine sanæ mentis, *cap. contingit, de sent. excom.* A furioso, vel ebrio factum, quia iniuriosum non est, non violat Ecclesiam.

7. *Prosequuntur alii casus pollutionis.* Deinde polluitur Ecclesia humani seminis effusione in ea facta, *cap. si motum, cap. Ecclesiis, de consecr. dist. 1. cap. final. hoc titul. cap. vnic. eodem titul. in 6. cap. significasti 5. de adult. l. 20. titul. 10. part. 1.* Henao vbi supra, *num. 54.* Passerinus *de pollut. Eccles. p. 7.* Murga *tom. 1. disquisitionum, tract. 2. disquis. 3. per totam*: quod procedit quando intra Ecclesiam facta fuit humani seminis effusio peccaminosa à quocunque, vel fideli, vel infideli, etiamsi contra naturam peccauerit: sed si talis effusio non sit voluntaria, veluti quæ in somnis contingit, non est iniuriosa Ecclesiæ, licèt aliquando a peccato non sit immunis, iuxta ea, quæ notantur *in capite final. 6. dist.* ideoque per eam non polluitur Ecclesia. Suarez *dict. sect. 4. §. 3.* per pollutionem autem voluntariam occultam licèt committatur sacrilegium, tamen Ecclesiam non pollui, aliis relatis probat Mendo *in statera, dissert. 5. quæst. 6.* quod agnouerunt Ethnici ipsi animaduertentes in polluentes templa vsu veneris. Plato *lib. 12. de legibus*, capite luendam noxam hanc decernit. Plura Tiraquellus *in l. 5. connub. num. 107.* Deinde desideratur, vt fiat intra ipsam Ecclesiam, nec sufficiet interuenire in locis subterraneis separatis à corpore Ecclesiæ, vel in turri ipsius. Sotus *in 4. dist. 32. quæst. vnic. art. 3.* Corduba *in summa, quæst. 12.* Circa copulam tamen coniugalem vtrum per eam violetur Ecclesia, dubitant Interpretes, & disputant suprà laudati, Sanchez *de matrim. lib. 9. disputat. 15. per tot.* Gregorius Lopez *in dict. l. 20. partit.* Hostiensis *in cap. final. num. 3. hoc tit.* Et negatiuam sententiam, videlicet non violari, docuerunt Glossa *in dict. cap. Ecclesiis, verbo Semine*, Gaspar Hurtado *lib. 4. de sacrif. Missæ, difficult. 7.* P. Franc. Amicus *eod. tract. disputat. 33. sect. 12. num. 337.* Basilius *de matrim. libro 1. cap. 10.* Arriaga, & alij, quos laudat, & sequitur Diana *p. 11. tract. 8. resol. 34.* pro quibus faciunt textus *in dict. cap. si motum, dict. cap. significasti*, vbi docetur, adulterio pollui Ecclesiam, indeque deduci videtur, illicitum tantùm concubitum præstare causam violationi: quod ita agnouisse videtur Rex Alfonsus *in dict. l. 20.* Sed frequentiùs recepta est contraria sententia, videlicet omnem copulam, etiam coniugalem, polluere Ecclesiam, vt docuit Glossa *verbo Seminis, in cap. vnic. hoc tit. in 6.* quam ibi sequuntur Dominicus, & Francus, Turrisrem. *in dict. cap. Eccl. num. 3.* & alij plures, quos referunt, & sequuntur Sanchez *de matrim. d. disp. 9.* Henao *vbi suprà, num. 63.* Passerinus *dict. p. 7. de pollut. Eccles. cap. final.* nam cùm generaliter caueatur *in dict. cap. Ecclesiis, cap. final. hoc tit.* quacunque effusione seminis Ecclesiam violari, satis innuitur, per quemcunque concubitum, non solùm illicitum, & adulterinum, de quo iam cautum fuerat *in dict. cap. si motum, cap. significasti*; verùm & coniugalem, Ecclesiam pollui, propter loci reuerentiam, etsi actus licitus sit, vt de homicidio auctoritate iudicis in Ecclesia facto superiori numero dicebam. Euenire tamen potest, vt hæc copula coniugalis non violet Ecclesiam, vel vti si habeatur à coniugibus, qui alibi habitationem, & mutuum congressum habere nequeunt, & vitare incontinentiam non valent, veluti si diu in

in Ecclesia obsessi sint coniuges, ita vt non sit aditus ad loca prophana, & non possint se continere absque peccati periculo; nec attenditur vtrum occulta sit cohabitatio, vel publica; quia in hac specie coniugibus prædicta copulæ prohibitio relaxatur, quia vt docet Sanchez *dict. disput.* 15. *num.* 12. concurrunt duo præcepta inter se contraria, quorum vnum fundatur in honestate, & externa reuerentia loci sacri, nec aliam habet adiunctam intrinsecam malitiam; aliud autem tendit ad tollendam causam peccati, & periculum incontinentiæ, quæ intrinsecè mala est; vnde ob præceptum posterius, quo maius malum vitatur, fortius est, & prius superatur, argumento textus *in c. nerui, c. duo mala*, 13. *dist.* Extra hunc ergo casum illicita est copula coniugalis in Ecclesia, siue publica sit, siue occulta. Ex publica violatio Ecclesiæ inducitur: ex occulta peccatum sacrilegij committitur ob loci reuerentiam. Cui doctrinæ consequens est, non licere sine peccato debitum coniugibus petere, vel reddere intra Ecclesiam, & vtrunque æqualiter peccare, vt notarunt Sanchez *dict. disputat.* 5. *num.* 8. Basilius *lib.* 10. *cap.* 10. & illustri miraculo in coniuges vsos coniugio, in Ecclesiæ adhærente cella firmat S. Odo *lib.* 2. *collat. c.* 11. Nec obstat, quod qui votum emittit castitatis, absque peccato sacrilegij debitum petere nequit; & tamen illud impunè reddit, immò tenetur, vt docet idem Sanchez *lib.* 9. *de matrim. disput.* 6. quia magnum discrimen versatur inter hos casus; nam cùm prohibetur copula coniugalis in Ecclesia propter loci reuerentiam in ipsam actionem, ac veluti in rem ipsam dirigitur prohibitio: quare æquè peccat tam petens, quàm reddens. At verò cùm propter voti obligationem copula prohibetur, prohibitio ipsa est personalis, & ideo qui votum emisit, petere debitum nequit, quia iuri suo renunciare potuit, sed in alterius præiudicium id efficere non valuit, nec debuit; & ideo absque metu sacrilegij coniugi petenti debitum illud reddere valet. An verò occulta effusio sanguinis, aut seminis polluat Ecclesiam, vel desideretur notoria, dubium est: Notoriam desiderari docent Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. disput.* 81. *sect.* 4. Vazquez 1. 2. *disput.* 98. *num.* 6. Contrà, occultam sufficere tenuerunt Lessius *lib.* 4. *de virtut. cap.* 3. *num.* 86. Sanchez *lib.* 9. *de matrim. disput.* 15. *num.* 11. Salas *in* 1. 2. *disp.* 31. *num.* 14. Sed lis est fortasse de vocibus; nam quamuis verum sit, Ecclesiam per se, & ex natura talis facti, violari per effusiones prædictas occultas, non tenemur tamen abstinere à celebratione in tali loco quandiu ea loci violatio occulta est, nec ita vulgatur, vt possit notoria censeri.

8. PROSEQVVNTVR ALII CASVS VIOLATIONIS.

Rursus violatur Ecclesia, si in ea sepelitur fidelis excommunicatus, *c. in consilium, hoc tit.* ex quo ita id docuerunt Suarez *dict. sect.* 4. §. 4. Passerinus *de pollut. ecclesiast. p.* 8. *per tot.* nam licèt in eo textu tantùm statuatur, reconciliandum esse cæmeterium, in quo excommunicatus sepultus est, & de Ecclesia nihil dicatur; tamen satis deducitur, idem ius obseruari circa Ecclesiam; nam cæmeterio non alia ratione reuerentia debetur, quàm quia est sacrum, vt suprà notaui, aut accedit loco sacro, *capite vnic. hoc titul. in* 6. Hoc autem ideo statutum est, quia excommunicatus à communione Ecclesiæ segregatus indignus est sepulturâ ecclesiasticâ, vt latè probaui *in cap. sacris, de sepultur.* Vnde sicut iniusta sepultura infidelis Ecclesiam polluit, ita & sepultura excommunicati. Hoc autem, vt rectè notauit Suarez *ubi suprà*, post extrauagantem Martini V. *Ad euitanda*, procedit in excommunicato publicè denunciato, aut notorio clerici percussore; nam effectus prohibitæ communionis à iure communi suspenduntur illa constitutione. Etiam violatur Ecclesia, si in ea sepeliatur infidelis, aut paganus, *cap. Ecclesiam* 27. cum sequenti, *de consecr. dist.* 1. docent aliis relatis Diana *p.* 11. *tract.* 8. *resol.* 22. Henao *dict. tom.* 2. *de sacrif. Missæ, disput.* 23. *sect.* 4. Murga *tom.* 1. *tract.* 2. *disquisitionum Moral. disquisit.* 4. *per totam*: nam licèt in sepeliendis quibuscunque defunctis pium, & laudabile opus exerceatur, *capite* 2. cum aliis, 13. *quæst.* 2. in Ecclesia tamen corpora fidelium defunctorum sunt tumulanda, *capite nullus* 18. 13. *quæstione* 2. alia autem infidelium cadauera deturpant, & fœdant Ecclesiam, & ab ea prorsus abiicienda sunt; & si fuerint sepulta in loco Ecclesiæ, ante ipsius ædificationem exhumanda sunt, & foris proiicienda, radique debent lapides, & tigna, vt ibi Ecclesia ædificetur, *dict. cap. Ecclesiam* 28. Suarez *dict. sect.* 4. §. 5. vbi notat hoc etiam procedere, cum pueri baptizati sepelientur in Ecclesia: sed si adhuc in vteris maternis cum matre sepeliantur, non violatur Ecclesia. Tandem licèt plures relati à Barbosa *dict. lib.* 2. *iuris Eccles. cap.* 4. *num.* 25. existimauerint, violari Ecclesiam per consecrationem, aut benedictionem factam ab excommunicato non tolerato; contrarium tamen tenuerunt Suarez *dict. disput.* 81. *sect.* 4. *vers. Quartò violatur.* Gibalinus *de censur. disquis.* 7. *quæst.* 5. *propos.* 1. *consect.* 4. P. Henao *tom.* 2. *de sacrif. Missæ, disp.* 23. *sect.* 4. & meritò, nam talis violatio non est expressa in iure: ergo nullo modo datur. Et si instes, Ecclesiam violari, si excommunicatus non toleratus sepeliatur in ea, vt proximè probaui: ergo similiter violabitur Ecclesia per consecrationem, aut benedictionem factam ab Episcopo excommunicato non tolerato. Respondeo argumenta à paritate esse parum efficacia in subiecta materia pœnarum ecclesiasticarum. Hinc tu ipse negas violari Ecclesiam per excommunicati vitandi, aut schismatici celebrationem in ea, iuxta caput *à nobis* 2. *de Sacram. non iter.* & per sepulturam hominis personaliter, nominatimque interdicti; quamquam argumentum à paritate videatur non minorem vim habere in duobus his casibus, si legeris Dianam *part.* 11. *tract.* 8. *resol.* 12. Si autem Ecclesiæ consecratæ, vel occupatæ fuerint ab hæreticis, à Catholicis reconciliari debent. Concil. Aurel. 1. *can.* 11. ibi: *De hæreticis clericis, qui ad fidem catholicam plenâ fide & voluntate venerint, vel de basilicis, quas in peruersitate sua Gothi hactenus habuerunt, id censuimus obseruari, vt si clerici fideliter conuertantur, & fidem catholicam integrè confiteantur, vel ita dignam vitam morum, & actuum probitate custodiant, officium, quo eos Episcopus dignos esse censuerit, cum impositæ manus benedictione suscipiant, & Ecclesias simili, quo nostræ innouari solent, placuit ordine consecrari.*

Vltimò sciendum est, in Ecclesia, vel altari violato non licere diuina officia celebrare antequam reconcilietur: est enim ipsi loco ob violationem, 9. IN ECCLESIA VIOLATA CELE-

rari non potest. tionem, seu pollutionem imposita quædam suspensio, *cap. final. hoc tit.* & si quis in Ecclesia polluta, vel altari violato celebrauerit scienter ante reconciliationem, reus erit grauis peccati, & arbitrio Episcopi puniendus, *cap. is qui* 18. *de sent. excom. lib.* 6. nullam tamen irregularitatem incurret, quia in iure expressa non est. Suarez *dict. sect.* 4. §. *sed quares.* Hæc enim suspensio, quæ prouenit ex violatione loci sacri, non est imposita personis, sed locis violatis, eiusque conditionis est, vt nec sit censura, nec effectum censuræ obtineat, sed infert canonicum impedimentum, ne celebretur in Ecclesia sub pœna grauis peccati, *dict. capite is qui* 18. nam si speciali censurâ interdicti locus affectus esset, celebrans in eo maneret irregularis, *dict. cap. is qui* 18. §. *vlt.* Henao *dict. disput.* 23. *sect.* 3. Notandum tamen est, solùm prohiberi propter violationem Missam, vel diuina officia celebrare, non verò verbum Domini prædicare, & similia, argumento textus *in cap. responso, de sent. excom.* notarunt Nauarrus *in Manuali, cap.* 27. *num.* 176. Zerola *in praxi Episcopali,* 1. *part. verbo Pollutio, quæst.* 4. Illud etiam omittendum non est, quod si pollutio Ecclesiæ contingat dum Missæ sacrificium offertur, adhuc canone non cœpto, presbyter non debet eam prosequi, sed potiùs dimittere; si autem post canonem violatio contigerit, prosequendum est sacrificium, vt resoluunt Suarez *d. sect.* 4. §. *Secundò quæritur.* Sotus *in* 4. *dist.* 13. *quæst.* 1. *art.* 3. Vt ergo diuina officia ritè peragantur, Ecclesia polluta reconciliari debet, ita vt si tantùm benedicta erat, per simplicem sacerdotem reconcilietur, *cap. final. hoc tit.* si verò fuerat consecrata, per Episcopum, vt infrà dicemus *in cap. aquam*: reconciliatioque fieri debet aquâ cum vino, & cinere admixtâ, & certis precibus, quæ referuntur in Ordine Romano: & debet reconciliari expensis eius, qui eam violauit.

10. Traditur ratio decidendi. His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit; nam cùm non solùm desideretur ad officia diuina ritè celebranda, vt locus ipse consecratus sit, iuxta adducta suprà *in cap.* 1. verùm etiam exigatur, vt post consecrationem ab omni sorde & macula seruetur immunis; nam sicut impuri homines repelluntur ab altaris participatione, *cap. sicut* 11. *de consecr. dist.* 1. *cap. qui scelerate* 24. *de consecr. dist.* 2. nec licet nisi in sacris, & puris vasibus celebrare, & cum sacratis, honestisque vestibus, *cap. in sancta, cap. vestimenta, de consecr. dist.* 1. ita & circa templa, & altaria idem obseruandum est, vt sint consecrata, & sanctitatem consecrationis retineant, ex iuribus suprà pro illustratione conclusionis adductis; nam cùm locus sacer certis casibus pollui possit suprà enumeratis, vt apud Romanos eueniebat, si res sacra ab hostibus occupabatur, *l. cùm loca* 36. *ff. de relig. & sumpt. funer. l. sacra* 9. §. 2. *ff. de rer. diuis.* Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 8. illustrat Brissonius *lib.* 1. *antiquit. cap.* 2. rectè in præsenti docetur, necessariam esse reconciliationem, vt in loco sacro, seu polluto diuina officia possint celebrari.

Nec obstat prima difficultas suprà adducta; nam ex ea tantùm euincitur, quàm indecens sit loca sacra prophanari, vel maculâ conspergi, cùm graue peccatum ex simili violatione, & prophanatione perpetretur, *dict. cap. in sancta* 41. & pluribus exemplis probat Pechius *in dict. regul. Semel*: non tamen inde deducitur, facto Ecclesiam violari posse, & pollui, vt in casibus suprà relatis. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum *ex dict. l. si hæres* 73. quia dicendum est, templum destructum sacrum manere, ita vt distrahi non debeat, nec in vsus prophanos conuerti; quia semel Deo dicatum fuit; sed nihilominus consecrationis virtutem amittit, vt in eo diuina officia celebrari non possint, nisi denuò consecretur; nam terræmotu non amittitur tota religio templi, sed infligitur quædam suspensio, & violatio, vt suprà dixi. Nec obstant textus *in dict. cap. si motum, cap. Ecclesiis,* quibus communiter respondetur, ibi verbum *consecrationem*, accipi pro reconciliatione; ita vt sensus sit, Ecclesiam homicidio, aut simili casu violatam, esse reconciliandam. Sed quis non statim agnoscit, quam aliena sit hæc interpretatio à proprietate ipsius verbi, *consecrationem*! Quare veriùs credo, olim Ecclesiam pollutam reconciliari, & postea iterum consecrari, vsque-dum propter difficultatem conuocandi Episcopos ad consecrationem receptum fuit, vt tantùm ab Episcopo proprio Ecclesia polluta reconcilietur; quod facilè colligitur *ex cap. proposuisti, hoc tit.* vbi Innocent. III. indulget Petro Archiepiscopo Compostellano, vt possit Ecclesiam ipsam pollutam reconciliare absque eo, quod denuò consecraretur: quam specialem gratiam Innocentius non concederet, si iure communi non esset necessaria noua consecratio, & reconciliatio sufficeret. 11. Respondetur difficultatibus.

Sed suprà traditis obstat textus *in cap.* 2. *de sacrament. non iter.* vbi cùm agatur de schismate Vvaldemari, cuius historiam ibi retuli, consultus fuit Honorius, an corpora schismaticorum sepulta tempore ipsius schismatis, essent exhumanda? Et quia presbyteri degradati ausi fuerant in ipsis Ecclesiis celebrare, an Ecclesiæ essent iterum consecrandæ. Et respondet Honorius, nec corpora esse exhumanda, nec Ecclesias reconciliandas: ergo quia non violatur Ecclesia, etsi in ea excommunicati sepeliantur, ita vt nouâ reconciliatione indigeat. Cuius textus expositio ex suprà traditis prouenit; nam cùm Ecclesia polluatur tantùm in casibus suprà relatis, & in illius textus specie nullus ex eis adesset, licet non leuiora delicta admissa essent, siquidem degradati celebrarant in ipsa Ecclesia, & schismatici sepulturæ defunctorum interfuerant; tamen quia ipsi defuncti catholici erant, nec à communione Ecclesiæ seclusi reperiebantur, ideo propter delicta ipsorum ministrorum non polluitur, aut violatur Ecclesia, nec noua indiget reconciliatione, quia ex his causis Ecclesia non violatur. 12. Exponitur textus in cap. 2. de sacram. non iter.

CAPVT

CAPVT VIII.

Honorius III. *Reuerendissimæ in Christo filiæ Illustri Reginæ*[a] *Vngariæ.*

CVm sicut ex relatione dilectorum filiorum Capituli[b] Oradiensis nobis innotuit, deuotionis zelo succensa, eorum feceris Ecclesiam consecrari, profectò speramus, quod zelus ille, qui te ad eiusdem Ecclesiæ consecrationem induxit, te quoque vt & dotem ei conferas, debeat animare: & quidem cùm non sit Ecclesia, nisi de dote prouisum ei fuerit, consecranda, eo liberaliùs ad dotandam prædictam Ecclesiam aperire manus munificentiæ tuæ debes, quo & faciliùs potes id facere, & & ad hoc fortiùs, tanquam ex debito, iam teneris.

NOTÆ.

[a] VNgariæ.] Ita restituo inscriptionem, & textum ex quinta compilatione Honorij III. *sub hoc tit. cap. vnic.* vbi notauit Cironius, præsentem epistolam missam esse Gertrudi vxori Andreæ II. Hungariæ Regis, filiæ Bertholdi Ducis Morauiæ; vel Beatrici vxori secundæ dicti Andreæ.

[b] *Oradiensis.*] Legendum esse *Vvaradicensis*, iam notauit Cironius *in præsenti.* Vvaradin autem est ciuitas Episcopalis Hungariæ, suffraganea Archiepiscopi Colocensis.

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Qui fecit Ecclesiam consecrare, tenetur eam dotare.* Probant eam textus *in cap. nemo, de consecr. distinct.* 1. *cap. pia mentis* 16. *quæst.* 7. Concil. Brachar. 2. *can.* 5. relatum *in cap. placuit* 1. *quæst.* 2. Concil. Aurel. 4. *can.* 33. ibi: *Si quis in agro suo, aut habet, aut postulat habere diœcesim, primùm & terras ei deputet sufficienter, & clericos, qui ibidem sua officia impleant, vt sacratis locis reuerentia condigna tribuatur.* D. Gregorius *lib.* 2. *epist.* 9. ibi: *Timothea illustris fœmina petitoriâ nobis insinuatione suggessit, quod habetur in subditis, intra ciuitatem Ariminensem, in loco iuris sui oratorium se pro sua deuotione fundasse, quod in honorem Sanctæ Crucis desiderat consecrari: & ideo frater charissime, si in tua ciuitatis iure memorata constructio consistit, & nullum corpus ibidem constat humatum esse, perceptâ primitus donatione legitimâ, &c. consecrabis.* Heraldus Episcopus Turon. *in suis capitul. cap.* 46. *De ædificationibus Ecclesiarum, vt nullus antea fundamentum iaciat, donec Episcopus veniat, & in medio crucem figat, & sic acceptâ dote, construendi licentiam tribuat.* Concil. Vvormat. tempor. Hadriani II. *cap.* 3. *cap. final. de iurepatron. in* 5. *compil.* ibi: *Cùm igitur sicut nostris est auribus intimatum, quædam Ecclesiæ regni tui, quarum omnium es patronus, non habere terram liberam asseratur, Serenitatem tuam rogamus, monemus, & hortamur attentè, quatenus cum indecens modis omnibus videatur, vt Ecclesiæ memoratæ competenti dote penitus sint expertes, ipsarum cuilibet saltem triginta passus terræ, iuxta canonicas sanctiones in liberam eleemosynam extra cæmeterium a parte qualibet earundem ad domos clericorum faciendas ibidem liberaliter largiaris.* Synod. Valentina sub Lothario, *cap.* 9. *Sæculares, & fideles laïci, si condere voluerint basilicas in prædijs suis, sicut edictum piissimorum Augustorum continet, vnam colonicam vestitam cum tribus mancipiis donationis (aliàs dotis) gratiâ eis conferant.* Carolus Magnus *in suis Capitul. cap.* 229. *Nemo* (inquit) *Ecclesiam ædificet antequam ciuitatis Episcopus veniat, & ibidem crucem figat publicè; & ante præfiniat, qui ædificare vult, quod ad luminaria, & ad custodiam, & stipendia custodum sufficiat: & sic factâ donatione, domum ædificet.* Imperator Iustinianus *in nouel.* 67. *Vt nullus ædificet*, ibi: *Qui nominis causâ ad opus sanctarum Ecclesiarum accedunt, deinde eas ædificantes, nequaquam curam ponunt, vt expensas eis quoque exponant decentes, & ad luminaria, & ad obseruantium alimenta, & ad sacra mysteria vel ministeria, sed deserunt eas in nudis ædificiis constitutas.* Concil. Toletanum 3. *can.* 15. vbi Episcopis interdicitur Ecclesiam consecrare, nisi priùs dotis chartam confirmatam habuerint. D. Chrysostomus *homil.* 18. *in act. Apostolorum*, ibi: *Quasi*, inquit, *ductâ vxore, vel sponsâ, vel dotatâ virgine, sic erga Ecclesiam affectus sis, dotem inscribi illi: ita tibi benedictionis premium multiplicabitur.* Et *l.* 2. *&* 3. *titul.* 10. *partit.* 1. Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña *in præsenti*, Cironius *ad hunc textum*, Lemaistre *lib.* 1. *de iurib. Eccles. cap.* 7. Canisius *in cap.* 3. *de iurepatron.* Gentilis *in notis ad apolog. Apulei, fol.* 315. Filesacus *in cap.* 4. *de offic. Ordin.* Balsamon *in can.* 17. *Concil. Nicæn* 2. Loaysa, Binius, & Corjolanus *in dict. can.* 5. *Concil. Brachar.* 1. Hunnius *in encyclop. tit.* 1. *cap.* 2. Landmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 58. Bignonius *in notis ad Marculfum, fol.* 521. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 28. *cap.* 9. & *de benefic. cap.* 15. Bulengerus *lib.* 3. *opusc. cap.* 40. Antonius Augustinus *in epit. iur. lib.* 15. *tit.* 15.

2. TRADITVR RATIO DVBITANDI. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam Ecclesiam nihil possidere posse, tam in communi, quàm in particulari, probari videtur ex Saluiano *lib.* 2. *ad Eccles. Cathol. pag.* 399. vbi de diuitiis Ecclesiæ loquens ait: *Impedimenta hæc, adiuncta onera, non subsidia; possessione enim, & vsu opum non suffulcitur religio, sed euertitur.* Vnde Christus Dominus dum in hoc sæculo vixit, nullam possessionem habuit, immò de crastino non esse cogitandum, verbo, & exemplo docuit. Igitur non rectè in præsenti adeo dos Ecclesiæ procuratur,

vt laicus, qui eam construxit, dotare cogatur. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam constructio Ecclesiæ in præsenti casu ex liberalitate, & munificentia Reginæ Vngariæ cœpit: sed donare, aut maiorem liberalitatem exercere nemo cogitur, *l. absenti, ff. de donat. §. 1. Instit. eod. tit.* Donatio enim actus mere voluntarius est, & nullo iure cogente fit, *l. donari, ff. de donat.* Seneca *lib. 3. de benefic. cap. 19.* ibi: *Beneficium id est, quod quis dedit, cùm illi liceret non donare.* Cicero *orat. 37. in Pisonem*, ibi: *Qui modus tibi frumenti æstimandi? Quæ honoraria? Si quidem potest vi, & metu extortum honorarium nominari.* Quintilianus *declamat. 7. Omnium beneficiorum ista natura est, vt non sit necessitas, sed potestas, quod in honorem alicuius initum est. Desinit priuilegium vocari posse, si cogas. Cuncta (si videtur) iura procurrito, nusquam adeo pro nobis solicita lex est, vt quod præstat, extorqueat.* Ergo Regina Vngariæ non debebat cogi Ecclesiam iam constructam dotare. Accedit, nam si semper qui construxit Ecclesiam, eam dotare cogeretur, nunquam eueniret, vt vnius, eiusdemque Ecclesiæ alius esset patronus ratione constructionis; & virtute dotationis alius, vt supponitur *in cap. piæ mentis 16. quæst. 7. cap. nouit, de iurepatron.* vbi etiam probaui iuspatronatus acquiri ex constructione Ecclesiæ, & eius dotatione: ergo quia non semper qui construit Ecclesiam, eam dotare cogitur.

3. De loco vbi Ecclesia construitur.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, nonnulla necessariò obseruanda esse in Ecclesiæ constructione, & dedicatione antequam ab Episcopo consecretur. Primò locus, seu area Ecclesiæ construendæ destinata libera esse debet ab omni humano dominio, seu iure; ideoque forsan iure ciuili non licebat locum sacrum construere, nisi cum assensu Principis, *l. sacra loca, ff. de rerum diuis.* nec locus sub conditione legatus dedicari propter spem dominij, *l. si locus sub conditione, ff. de relig.* nisi vt testator ipse sepeliretur; quo casu exaudiendus est textus *in l. vlt. ff. vt in poss.* ergo antequam exstruatur Ecclesia, locus est ab omni prophana ditione eximendus, ita vt nec Princeps in eo vllam retineat potestatem. Vnde legimus apud Ordericum Vitalem *lib. 3. hist. Eccles.* quod cùm locus exstruendæ Ecclesiæ S. Ebrulfi destinatus esset, nobiles Normanniæ omne ius, quod sibi in eum locum titulo dominij habere poterant, eiurarunt; quod & Dux confirmauit solenni diplomate: *Locum* (inquit Ordericus) *nominatum, communi consensu ita liberum tradiderunt eius tutelæ, vt nec sibi, nec aliis quibuslibet aliquam adsuetudinem, aut redditum, præter beneficia orationum à monachis liceret, vel hominibus eorum exigere: Dux autem bonæ voluntati eorum gratanter acquieuit, & testamentum de rebus, quas optimates sui sancto Ebrulfo dabant, confirmauit.* Inde etiam prouenit, vt licèt regulariter nemo vendere rem propriam compellatur, *l. inuitum, C. de contrah. emption. l. nec emere, C. de iure delib.* tamen religionis fauore vt Ecclesia construatur cogitur dominus iusto pretio accepto fundum distrahere, argumento textus *in l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. Lucius, ff. de euict. l. in communes, C. de communi seruo, l. item si verberatum, §. item si fortè, ff. de rei vendic.* docuerunt latè Couar. *lib. 3. variar. cap. 14. num. 7.* Cuiacius *lib. 3. obseru. c. 22.* pluribus relatis Hermosilla *in l. 3. gloss. 1. tit. 5. partit. 5.* Secundò desideratur ad Ecclesiæ constructionem, vt in ipsa area, vbi sacræ ædes construuntur, non sint sepulta defunctorum cadauera; immò si tumulata reperiantur, exhumentur, & extrà proiiciantur, propter incertitudinem, an Catholici, Hæretici, vel Gentiles vltimum diem clauserint. Vnde cùm sanctus Frodobertus Trecensis Episcopus rogaretur Ecclesiam construere in loco vbi corpora defunctorum iacebant, ante consecrationem iussit ea erui, & asportari, vt refertur in annalibus Trecensibus editis per Nicolaum Camuzatium, ibi: *Is ad prædictæ Basilicæ consecrationem à fratribus euocatus, diligentius percunctatur, vtrum inter sacrandos parietes sepulta aliquorum cadauera tegerentur. Cumque comperisset inesse quamplurima, vniuersa prius de templo eliminanda præcepit, contestans se non aliter consecrationis officium suscepturum.* Ita etiam D. Gregorius *lib. 1. epist. 22.* Surrentino Episcopo iussit consecrari monasterium S. Stephani, eâ conditione videlicet, si eo loco constructum sit, vbi nullum corpus fuerit humatum. Eandem conditionem apponit in consecratione oratorij per Thimotheam matronam conditi, *lib. 2. epist. 9.* & *lib. 5. capitul. cap. 48.* ita cauetur: *Ecclesiam, in qua mortuorum cadauera infidelium sepeliuntur, sacrificare non licet: sed si apta videtur ad consecrandum, inde euulsis corporibus, & rasis, vel lotis lignis eius, reædificetur.* Quin immò si locus ille fuisset commercio hæreticorum inquinatus, nefas erat Ecclesiam illic exstrui. Concil. Epaunense *can. 33.* ibi: *Basilicas hæreticorum, quas tantâ execratione habemus exosas, vt pollutionem earum purgabilem non putemus, sanctis vsibus applicare despicimus: sanè, quas per violentiam nostris abstulerant, possumus reuocare.*

4. De dote Ecclesiarum.

Tertiò, cùm in ipsa Ecclesia sub altari principali condendæ essent Sanctorum reliquiæ, iuxta tradita supra *in cap. 1.* & ibi ad diuina officia celebranda necesse sit adsciscí sacerdotes, qui Martyrum reliquiis assiduo famulatu deseruiant, & in ornandis ædibus sacris cultum, atque ornatum comparent; & quia inter ipsum Rectorem, & Ecclesiam coniugium spirituale contrahitur, vt probaui *in cap. inter, de translat. Episc.* non incongruè bona hæc dotem Ecclesiæ appellarunt SS. PP. suprà, *num. 1.* laudati, & Lucius *in epist. vnic. in princip.* ibi: *Significasti vos à quibusdam non rectam fidem tenentibus, atque vestras Ecclesias suis dotibus spoliari.* Synodus Valent. sub Lothario *can. 9. Dotes à fidelibus designatæ basilicis, ad hoc, quod statutum est; vindicentur.* Tolet. 3. sub Recharedo, *can. 2.* ibi: *Ecclesia ex dote, quam largitus est, qui illam ædificauit, presbyterum habeat.* Coloniens. sub Carolo Crasso, *can. 4.* ibi: *Nec ex dote Ecclesiæ, idest ex vno manso, & quatuor mancipiis census exigatur.* Trosleian. *can. 6. Dos Ecclesiæ libera omnino ab omni censu, & tributo pertineat ad presbyterum.* Et *can. 3. Synod. 6.* & *lib. 6. Capitul. cap. 69.* in diplomate Othonis I. ibi: *Dotem quoque Ecclesiæ, idest duas hobas possessas, & beneficium presbyteri in eodem loco deseruientis.* Nec nouè hac voce vtuntur Ecclesiæ PP. nam & Gentiles possessiones templorum dotes eorum dixerunt. Ouidius *lib. 10.*

——— Templisque accedere dotem
Hanc iussere meis

Idest

Idest agrum Damascenum. Censorinus *de die natali*, ibi: *Et cùm agros, atque vrbes, Deorum munere possiderent, partem quandam templis, sacellisque, vbi eos colerent, dicauere.* Alio sensu Optatus Mileuit. *lib. 2. de schism. Donatist.* contra Parmenianum Ecclesiæ dotes nominat prærogatiuas, intelligens Ecclesiæ, vt exponit Henellius *de dotalit. cap. 1.* Qui ergo vult Ecclesiam ædificare, priùs debet dotem assignare, & instrumentum dotale conficere, de quo Imperator Zeno ita sanxit *in l. 15. C. de sacros. Eccles. Si quis donauerit aliquam rem mobilem, vel immobilem, vel se mouentem, aut ius aliquod personæ Martyris, aut Prophetæ, aut Angeli, tanquam ipsi postea oratorium ædificaturus, & donationem insinuauerit apud quos necesse est, cogitur opus, quamuis nondum incohatum fuerit, perficere per se, vel per heredes; & perfecto opere, dare ea, quæ donatione continentur.* Etiam constructâ Ecclesia dotem ipsam promissam tradere debet, in cuius traditione pro adipiscenda possessione rerum, olim quibusdam traditionibus symbolicis Ecclesia vtebatur, vt retuli *in cap. 2. de consuet.* Et tandem chartam ipsius dotationis, vbi accuratè omnes possessiones, & res pro dote Ecclesiæ traditæ recensebantur, & inscribebantur: cuius chartæ exemplar ex antiquitatibus Aleman. refert Lemaistre *lib. 2. de iuribus Eccles. cap. 7.* & chartam dotationis Ecclesiæ Toletanæ ab Alfonso Castellæ Rege factæ, refert Loaysas inter Concil. Hispan. *pag. 197.*

4. DE MODO DOTIS ECCLESIÆ. Deinde sciendum est, quod sicut in dote nuptiali attenditur conditio contrahentium, quoad dotis modum, & quantitatem, *l. quæro, ff. de iure dot.* probabimus infrà *in cap. 1. de adulter.* ita olim non omnibus Ecclesiis dos æqua fuit; pro numero enim Sacerdotum, vel monachorum pinguior dos constituebatur, vt ex ea ministri omnes commodè ali possent, neque prophanis artibus operam dando cogerentur dignitatis suæ, & religionis maiestatem dedecorare. Ita maiorum suorum prouidentiam laudat Iustinianus *in nouella 3.* his verbis: *Deprehendimus eos, qui sacrosanctam aliquam Ecclesiam in hac alma vrbe exædificauerunt, non solum curam ædificij gessisse, sed etiam vt sacris ædibus, quas ipsi instituissent, sufficiens erogatio suppeteret, vtque definirent, quot per singulas Ecclesias presbyteros versari conueniret, quot Diaconos, vel mares, vel fœminas; quot subdiaconos, & item cantores, simul & lectores, & ostiarios, adhuc eius sumptum adiecisse.* Prætereà peculiares redditus, qui instituto huic suo satis essent: nec multitudo fuit aliqua adiecta, cui exinde competens solutio fieri non posset. In Concilio Valentino Galliæ sub Lothario, *cap. 9.* ita legitur: *Ipsi sæculares, & fideles laici, si condere voluerint basilicas in prædiis suis, sicut edictum piissimorum Augustorum continet, vnam colonicam vestitam cum tribus mancipiis dotationis gratiâ ei conferant, moxque Episcoporum iuri, & sanctæ matri Ecclesiæ eandem basilicam submittant. Aliter verò nos Episcopos, earum consecrationem sciant non impleturos.* Colonica autem est villa, seu villula cum modo agri, quantùm colonus vnus colere potest, nec admodum à manso distat, vt probaui *in cap. 1. de censibus.* Vt ad modum dotis Ecclesiæ redeamus, certè in Oratoriis ratio habebatur clericorum, qui illic erant instituendi; nam si fortè sacerdotes assumendi erant, pinguiori reddi-tu dotabantur, quàm si inferioris gradus clerici, veluti Diaconi, aut Ostiarij. His enim sufficiebant mediocres sportulæ, quia illis nihil incumbebat oneris præterquam ædem sacram purgare, & candelis, ac luminibus moderari, vt definitum fuit in dicto Concilio Tolet. 3. sub Recharedo, *can. 2.* ibi: *Placuit Dei sacerdotibus, ne quisquam infra suam parœciam Dei aulam inquirat; & munificus ille, qui sanctam Dei ædificauerit Ecclesiam, quod ibidem pio suo hæredi largitus est, eodem loco presbyter secundum priorum canonum instituta deseruiens habeat: & si presbyterum ea facultas habere non permittit, vel Diaconus instituatur: certè si minor est census, ostiarius à sacerdote sit electus, qui nitorem infra sinus sanctæ Ecclesiæ faciat, qui & sanctarum reliquiarum luminaria omni subsequenti nocte accendat.* Ex eo fortassè, quod aliquæ Ecclesiæ fundatæ essent, vt aliorum Ordinum, præterquam Ostiariorum ministerio non egerent, manauit forsan origo beneficiorum, quæ vulgò simplicia dicimus. Fuisse autem Ecclesias quasdam, quas non presbyteri, aut Diaconi, sed inferioris nominis, ac gradus clerici regerent, abundè liquet ex D. Gregorio *lib. 2. epist. 19.* vbi Ecclesiam S. Agnetis, quæ in via suburbana constructa erat, commendat curæ Leonis cuiusdam acolythi, cui propterea assignat pensiones certarum domorum. In monasteriis verò pro numero monachorum dos constitui debebat. Qui autem numerus ad conficiendum monasterium sufficiat, canon 16. Synodi Trul. & ex eo Lemaistre *d. lib. 2. cap. 8.* assignat. Si autem Ecclesia parochialis construatur, dos competens debet constitui saltem victui duorum, presbyteri, inquam, & clerici ad minus; quia non potest presbyter celebrare, & diuina officia solus exequi, *cap. vt quisque, de vita & honest. cleric. cap. proposuisti, de filiis presbyt.* Expediret tamen, si fieri posset, duobus presbyteris parari necessaria, vt si fortè vnus in casum ægritudinis incideret, alius vices eius suppleret, *cap. illud 7. quæst. 1.* & aliquando placuit, vt dos tribus ministris sufficeret, *cap. vt quoque, de consecr. dist. 1.* Vltra etiam debet esse dos congrua ad onera Episcopalia soluenda, & hospitalitatem exercendam, *cap. de monachis, de præbend. cap. 2. de suppl. neglig. cap. 1. de præb. in 6.*

Quibus ita animaduersis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm in præsenti specie Regina Vngariæ fundasset, construxissetque Ecclesiam, tacitè se obligauit ad eius dotationem; siquidem iuxta canones antiquos Ecclesia non potest consecrari sine congrua dote; nec solùm ipse, qui construxit, tenetur eam dotare, verùm etiam hæres eius ad ipsum compelli valet. Leo Imperator *nouella 14.* vbi statuit, vt si quis ædificauerit monasterium, nec dotem sufficienter dederit, & moriatur ab intestato, relictis liberis, si tres sint liberi, monasterium, seu Ecclesia quadrantem bonorum eius habeat; si vltrà plures reliquerit, in succedentes liberos connumeretur monasterium, & accipiat deducto ære alieno quantùm quisque acceperit: quod si defunctus mortuus fuerit sine liberis, relictis parentibus, diuidatur substantia inter parentes proximos, qui vnam partem; & monasterium, qui aliam partem dimidiam accipiant: si parentes non supersint, nec filij, sed tantùm agnati, bes bonorum ad monaste- 6. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

tates capiunt: solis clericis hoc lege prohibetur, & prohibetur non à persecutoribus, sed à Principibus Christianis. D. Ambrosius *ad Valentin. epist.* 31. *Nobis etiam priuatæ successionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur; non enim putamus iniuriam, quia dispendium non dolemus.* Notauimus *in cap. 3. de testam.* Nec obstat augmentum primum ipsius dubitandi rationis; nam qui construit Ecclesiam, vt suprà probaui, tacitè obligatur ad eius dotationem; vnde non tam liberalitas est, hæc dotis constitutio, quàm debiti solutio, vt innuitur in vltimis verbis huius textus; facitque textus *in cap. 1. de donat.* Vnde Regina Vngariæ in præsenti specie, quasi ex debito, virtute constructionis Ecclesiæ tenebatur eam dotare. Nec obstat vltimum augmentum difficultatis; nam variis ex causis accidere potest, vt eiusdem Ecclesiæ alius sit Patronus ratione dotationis, alius constructionis causâ, veluti si ille, qui construxit Ecclesiam, inopiâ oppressus eam dotare non potuit, aut postquam dotauit, rebus ipsis in dotem datis amissis, alius nouam dotem constituit: quibus, & in similibus casibus duo patroni dantur, alius ratione dotationis, alius constructionis causâ.

CAPVT IX.

Gregorius IX. [a] *Astoricensi Episcopo.*

Aquâ per Episcopum benedictâ, Ecclesiam reconciliari posse per alium Episcopum non negamus, per sacerdotes simplices hoc fieri de cætero prohibentes, non obstante consuetudine prouinciæ Bracharen. (quæ dicenda est potiùs corruptela:) quia licèt Episcopus committere valeat quæ iurisdictionis existunt, quæ ordinis tamen Episcopalis sunt, non potest inferioris gradus clericis demandare. Quod autem mandantibus Episcopis super reconciliatione factum est hactenus per eosdem, mediocriter toleramus.

NOTÆ.

a *Astoricen.*] De Astoricensi Diœcesi, & eius Præsulibus, iam nonnulla notaui *in cap. 17. de re iudic.*

1. b *Aquâ per Episcopum benedictâ.*] Licèt aqua, tam ad administrandum baptismum, quàm piacularis, idest ad peccatorum remissionem, pro benedictione populi à sacerdotibus benedicatur, vt latè probant de ea, & eius effectibus agentes, Baron. *anno 44. num. 88. & anno 57. num. 10. & anno 132. num. 5.* Turrianus *pro canon. Apost. lib. 3. cap. 6. & lib. 5. cap. 4.* Ioan. Dartis *ad dist. 3. de consecr.* Marsil. Colum. *de aqua benedicta,* Osius *in confess. Polon. cap. 80.* Creditus Alanus *lib. 4. dialog. cap. 3.* Lindanus *Panopl. cap. 99.* Genebrardus *in psalm. 150. num 4.* Didacus Payua *lib. 4. orthodox.* Gretherus *de benedict. lib. 3. cap. 4. & 5.* Turrianus *contra Magdeburg. lib. 3. cap. 6. & 9.* Theophilus Raynaud. *tom. 15. in Heterocl. ad finem, fol. 557. & tom. 16. eodem tractat. p. 2. punct. 5.* Durantius *lib. 2. de ritibus, cap. 21.* Bellarminus *tom. 3. controu. lib. 3. de Sanctis, cap. 7.* Lucas Tudensis *lib. 2. contra Vualdens. cap. 3.* Nouarinus *lib. 6. aquæ nuptialis, cap. 113.* Serarius *lib. 1. opusculorum, cap. 6.* Forcatul. *in pen. iuris ciuil. cap. 19.* Franc. Valens *in concord. iur. in proœm. 6. cap. 4.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epist. 30.* Iodocus Coccius *lib. 5. thesauri, artic. 8.* Carrier. *tom. 2. fol. 532.* Sausay *in Panop. sacerd. p. 2. lib. 2. cap. 6. per totum.* Tamen hæc aqua, quæ cum cinere miscetur pro reconciliatione, aut consecratione Ecclesiæ, tantùm per Episcopum benedicitur; vnde ad distinctionem alterius aquæ vocatur hæc aqua *consecrata*, vt probant Antonius Marsil. *de aqua benedicta, cap. 5. num. 2.* Turrianus *pro canon. dicto lib. 3. cap. 6. & d. lib. 5. cap. 4.*

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu communiter sequens deducitur assertio: *Simplex presbyter non potest Ecclesiam consecrare, nec eam violatam reconciliare, etiam ex delegatione Episcopi.* Probant eam textus *in Concil. Tolet. 8. can. 7.* ibi: *Quæ de re nosse nos conuenit, quod Episcopalis eminentiæ culmen non immeritò sacris omnibus esse summa percensuit, quæ cæteris sacerdotibus exercenda prohibuit, scilicet templorum Dei sacrationem, chrismæ benedictionem, sacrorumque ordinum institutionem, quæ tamdiu aliter ordinata persistunt, quàm excellentissimè conseruntur; quia & tantò ab eis singulariter impenduntur, quantò eidem summo culmini peragenda seruantur.* Concil. Hispal. 2. *can. 7.* ibi: *Nam quamuis cum Episcopis plurima illis (presbyteris) ministeriorum communis sit dispensatio, quædam nouellis, & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint, sicut & Presbyterorum, & Diaconorum, ac virginum consecratio; sicut constitutio altaris, benedictio, vel vnctio: si quidem nec licere eis Ecclesiam, vel altarium consecrare.* Vuormat. *can. 8.* ibi: *Igitur presbyteris, quamuis cum Episcopis plurima mysteriorum communis sit dispensatio, quædam tamen auctoritate veteris legis, quædam nouellis, & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint. Consecratio ergo virginum, & benedictio, vel vnctio altaris à presbyteris minimè fiat: similiter non liceat eis Ecclesias consecrare.* Carolus *lib. 7. Capitul. cap. 159. cap. nullus, cap. nulli, de consecr. dist. 1.* Eandem potestatem consecrandi, & reconciliandi Ecclesias, Episcopis competere docuerunt Clemens *in cap. hic ergo, de consecr. dist. 1.* Leo *epist. 88.* Felix IV. *epist. 1.* Isidorus *epist. ad Ludifredum.* Illustrant vltra congestos à Cenedo *in collect. ad Decret. collect. 135.* Barbosa *hic, & de potest. Episcop. alleg. 28. num. 56. & lib. 1. iuris Eccles. cap. 4. num. 28.* Vazquez *3. p. in 3. p. D. Thomæ, disput. 243. cap. 4.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit.* 2. CONCLVSIO PROBATVR.

immunit. cap. 2. *num.* 17. Hallierius *de hierarch. lib.* 2. *de necessit. Episc. cap.* 4. & *in vindiciis fol.* 182. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partis, tit.* 4. *cap.* 6. Fachineus *lib.* 12. *controu. cap.* 93. Morla *in empor. tit. de iurisdict. num.* 33. Plures ex Moralistis refert P. Henao *tom.* 2. *de sacrif. Missæ, disp.* 23. *sect.* 3. Murga *tom.* 1. *disquisit. tractat.* 2. *disquisit.* 11.

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Ea, quæ ratione ordinis competunt, sicut ea, quæ ratione iurisdictionis exercentur, delegari, & aliis mandari possunt, vt probatur *ex cap. suffraganei* 10. *de elect.* vbi Archiepiscopus consecrationem Episcopi suffraganei aliis suffraganeis validè & licitè committit; & similiter Episcopus reconciliationem pœnitentium, quibus ipse pœnitentiam iniunxit, simplici presbytero committere valet, *cap. presbyter. cap. Aurelius* 26. *quæst.* 6. Igitur etiam Ecclesiæ consecratio, seu reconciliatio, simplici presbytero mandari valet. Augetur hæc difficultas *ex cap. altaria* 32. *de consecr. dist.* 1. vbi in Concilio Agathen. ita cauetur: *Altaria placuit non solùm vnctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.* Igitur quia simplex sacerdos potest Ecclesiam consecrare. Tandem si ratio adducta à Gregorio in illis verbis: *Quæ ordinis tamen Episcopalis sunt, non potest inferioris ordinis gradus clericis demandare*; vera esset, sequeretur Romanum Pontificem non posse consecrationem Ecclesiæ, seu eius reconciliationem simplici presbytero committere, cùm verum sit, Pontificem posse eam facultatem simplici sacerdoti delegare, vt probant Delbene *tom.* 1. *de immunit. Eccles. cap.* 2. *dubit.* 2. *sect.* 10. *num.* 4. Barbosa *lib.* 1. *iuris Eccles. cap.* 8. *num.* 15. Illustr. Ramos *ad Alex. VII. pro Episcop. Lusit. princip. vlt.* §. 4. *num.* 15. *in fine.* Igitur nec ratio à Gregorio adducta defendi valet.

4. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Adhuc tamen vt verissima, & iuris principiis consona defendenda est præsens assertio; nam inter alia munia præcipua, peculiariaque Episcoporum referuntur consecratio Ecclesiæ, & eius reconciliatio, ita vt Episcopus tantùm possit vt ordinarius minister Ecclesiam consecrare, aut eam violatam reconciliare, *cap. nemo, cap. hic* 14 *de consecr. dist.* 1. *cap. proposuisti* 4. *hoc titul. cap. constitutus, de relig. dom.* probant DD. suprà relati: nam & apud Ethnicos Pontificij iuris fuisse dedicationem templorum, latè ex variis probat Gutherus *lib.* 3. *de veteri iure Pontif. cap.* 11. 12. & 13. Sanè Aurelianus agens de Palmirenis: *Ego ad Senatum* (inquit) *scribam, petens vt mittat Pontificem, qui dedicet templum.* Aliud exemplum habet Liuius *lib.* 9. Cùm de ædis Concordiæ dedicatione agit: & aliud Tacitus *lib.* 4. agens de Planto Æliano Pontifice. Meminit huius moris Iustinianus *nouella* 13. *cap.* 7. & *nouell.* 67. *cap.* 1. Sed vt ad nostram veram religionem regrediamur, quia Chorepiscopi, de quibus egi *in cap. quantò, de consuet.* qui erant in pagis, & villis, intendebant, saltem summâ exigente necessitate, Ecclesias consecrare, expressè sacri canones id illis prohibuerunt in Concilio Barcinon. sub Recaredo, *can.* 2. Parisiensi sub Gregorio IV. *can.* 27. Meldensi sub Sergio II. *can.* 44. Metensi sub Arnulpho, *can.* 5. & in epistola Montani post Concilium Tolet. 2. & in Capitul. Caroli, & Ludouici *lib.* 1. *capit.* 19. & *lib... cap.* 168. & *lib... cap.* 119. & 284. & *lib.* 7. *cap.* 187. 310. 318. & 318. & ex epistola 86. Leonis Magni; signanterque adiectum fuit *in d. cap. nemo, cap. is* 14. *de consecr. dist.* 1. Ecclesiam esse dicandam, & consecrandam ab Episcopo ciuitatis, vt excluderentur Chorepiscopi, & alij in pagis, & villis degentes; immò olim tantùm Summum Pontificem concessisse facultatem consecrandi Ecclesias, constat *ex cap. perlectis,* 25. *dist. cap. nemo, cap. nullus, cap. Ecclesiarum, de consecr. dist* 1. & refert Baronius *anno* 591. Presbyteri ergo non possunt Ecclesias consecrare, aut reconciliare ratione proprij ordinis, & officij, nec etiam ratione delegationis; quia licèt Episcopus possit committere, & delegare ea quæ sunt iurisdictionis, Morla *in empor. titul. de iurisdict. num.* 33. non tamen ea, quæ sunt ordinis, vt est reconciliatio Ecclesiæ consecratæ; atque ita rectè ex hoc textu deducunt communiter DD. Episcopum non posse committere simplici presbytero ea, quæ sunt ordinis.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam *in d. cap. suffraganei*, delegatio facta fuit personæ, quæ aliàs Episcopum consecrare poterat ratione proprij ordinis; non autem simplici presbytero, quæ sunt ordinis Episcopalis; sed Episcopo, quæ sunt ipsius ordinis, vt docuit Iulius Pacius *centur.* 10. *quæst.* 55. Nec obstat textus *in d. cap. altare*; nam ibi per benedictionem sacerdotalem non est intelligenda benedictio simplex presbyteri, sed Episcopi, qui etiam sacerdos dicitur: textus *in cap. Episcopi verò si sacerdotali modo.* 11. *quæst.* 3. qui canon est Concilij ipsius Agathensis: ac textus *in d. cap. altaria.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, cui respondendum est, in presbytero esse quidem consecrationem; & licèt ea remota sit, sufficit tamen, vt illi tanquam personæ consecratæ possit per Romanum Pontificem committi Ecclesiæ consecratio, nec dicatur delegationem factam fuisse personæ consecratæ, vt docet Basilius Legion. *de Confirmatione cap.* 3. *num.* 10. In præsenti autem textu non Pontifex, sed Episcopus erat, qui delegabat simplici presbytero consecrationem, aut reconciliationem Ecclesiæ, cùm Episcopi ea, quæ sunt ordinis, non possint aliis committere, *cap. quamuis*, 78. *dist.* Quare in præsenti textu necessaria fuit tolerantia ipsius Pontificis, quia ipse, non verò Episcopus, poterat delegare Ecclesiæ consecrationem. Abbates similiter ius mitræ, & bacula habentes possunt reconciliare proprias Ecclesias aquâ per ipsos benedictâ, vt pluribus relatis probat Murga *tom.* 1. *disquisitionum moral. tractat.* 1. *disquisitione* 5. 5. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

CAPVT

CAPVT X.

[a] Idem *eidem*.

SI Ecclesia non consecrata, cuiuscunque semine fuerit, aut sanguinis effusione polluta, aquâ protinus exorcizatâ lauetur, ne diuinæ laudis organa suspendantur. Est tamen, quamcitiùs fieri poterit, consecranda.

NOTÆ.

1\. [a] IDem.] Gregorius videlicet IX. eidem Episcopo Astoricensi.

COMMENTARIVM.

2\. VT Ecclesia violetur, polluaturve, necessarium non est, vt sit consecrata, aut benedicta; sed tantùm destinata, & deputata ab Episcopo ad publicam Missarum celebrationem, vt docuerunt Azor *tom. 3. instit. moral. lib. 3. cap. 31. quæst. 4.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 23. sect. 3. num. 17.* Barbosa *lib. 2. de iure Eccles. cap. 4. num. 22.* Vnde in præsenti textu iubetur à Gregorio IX. vt Ecclesia non consecrata, violata priùs reconcilietur, & postea consecretur; & eo casu potest Ecclesia reconciliari per simplicem presbyterum, quia adhuc non fuerat consecrata. Martha *de iurisdict. p. 2. cap. 17. num. 4.* vt hodie etiam Ecclesiæ, quæ tantum sunt benedictæ, per presbyterum Reconciliantur. De priuilegiis autem regularium circa consecrationem Ecclesiarum, & earum reconciliationem, latè agunt P. Henao *vbi suprà.* Ægidius Vossius *tom. 1. oper. moral. titul. 6. per totum.* Murga laudatus proximo commentario.

TITVLVS XLI.

De celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & diuinis officiis.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] *Agathensi.*

PResbyter [b] manè matutinali officio expleto, [c] pensum seruitutis suæ, videlicet Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperamque persoluat; [d] ita tamen, vt horis competentibus [e] iuxta possibilitatem, aut à se, aut ab scholaribus [f] publicè compleantur. Deinde peractis horis, & infirmis visitatis, si voluerit, exeat ad opus rurale [g] ieiunius, [h] vt iterum necessitatibus peregrinorum, [i] & hospitum, siue diuersorum commeantium, infirmorum, atque idefunctorum succurrere possit vsque ad statutam [k] horam pro temporis qualitate, Propheta dicente: Septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius [l] numerus à nobis impletur, si matutino, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, & Completorij tempore nostræ seruitutis [m] officia persoluamus: nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait: Mediâ nocte surgebam, &c. Ergo his temporibus laudes Creatori nostro super iudicia suæ iustitiæ referamus.

NOTÆ.

1\. [a] AGathensi.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub tit. de suffragiis, cap. 1.* at verò apud Carnotensem *p. 6. Decreti, cap. 185.* Burchardum *lib. 2. Decreti, cap. 184.* Gratianum *in cap. presbyter, 95. dist.* habetur, *ex Concilio Nannet. can. 60.* & ex eo citat textum hunc Filesacus *de origin. parœc. cap. 6.* Sed cùm tantùm canones 27. illius Concilij editi sint, fatendum est, canonem hunc non reperiri in eo Concilio, nec in Agathensi: ab illis autem verbis, *septenarius numerus*, deductus est textus hic ex regula D. Benedicti, *cap. 16.* ibi: *Vt ait Propheta, Septies in die laudem dixi tibi: qui septenarius numerus sacratus à nobis sic implebitur, si matutino, Prima, Tertia,*

Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, Completoriique tempore nostræ seruitutis officia persoluamus, quia de his diurnis horis dicit Propheta: Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi.

2. [b] *Presbyter.*] Presbyterum in præsenti rectè accipit pro parocho Filesacus *de origine parœc. cap. 6. fol. 623.* & inde probat veterem Ecclesiæ Gallicanæ morem recitandi horas canonicas, etiam in Ecclesiis parochialibus.

3. [c] *Pensum.*] Consonat Carnotensis *epist. 19.* ibi: *Rarò etiam canonicum pensum determinatis horis soluere non valemus.* Quod autem hic PP. pensum vocarunt, prisci scriptores cursum appellabant: Sanctus Machatius *cap. 9. suæ regulæ,* ibi: *Cursum monasterij super omnia diligas.* Fortunat. *epigr. 10.*

Carmine Davidico diuina poemata pangens
Cursibus assiduis dulce reuoluit opus.

Sanctus Bonifacius *epist. 17. Vuigbertus Presbyter, & Mengirgordus Diaconus regulam vestram vobis insinuant, & speciales horas, & cursum Ecclesiæ custodiunt.* Bandomina in vita sanctæ Radegundis *lib. 2. cap. 18.* ibi: *Stabat quandoque nocte ante cellulam suam, corde, & ore cursum decantans.* Obseruauit Iuretus *in notis ad d. epist. 19. Iuonis*, & huius vocis etymologiam latè illustrauit Hæphtenus *lib. 7. disquisit. monast. tract. 2. disquisit. 1.*

4. [d] *Persoluat.*] Vnde cognoscitur vetus mos Ecclesiæ recitandi horas canonicas, & primarias preces ante Missæ sacrificium: quod etiam innuit Odo Parisiensis Episcopus *in synodicis constit. cap. 5.* dum ministrum rem diuinam procurare vetat priùs, quam diuini officij horarias laudes, quæ matutinæ, & primæ dicuntur, ritè persoluerit: Nulli, inquit, clerico permittatur seruire altari malè ornato, & nisi in superpellicco, aut cappa clausa. Nullus bis in die Missam audeat celebrare, aut cum duplici introitu, nisi in magna necessitate. Nullus antequam Matutinas dixerit canonicas, & Primam, præsumat aliqua necessitate celebrare Missam. Immò & hodie lethaliter peccare eos, qui non recitato matutinali officio Missæ sacrificium celebrant, docuerunt nonnulli, quos refert, & sequitur Francolinus *de horis Canonicis cap. 16. num. 28.* Sed hæc sententia communiter ab omnibus Moralistis reiicitur.

[e] *Horis competentibus.*] *Et signis designantibus,* legitur apud Burchardum, & Carnotensem, iuxta morem antiquum Ecclesiæ conuocandi clericos, vel monachos ad sonum campanæ debitis horis persoluendis: quem illustrabimus *in cap. Ioannes, de homicidio.*

5. [f] *Scholaribus.*] Scholaris non vno, eodemque modo accipi solet in vtroque iure, & apud bonæ notæ auctores, vt videre est ex congestis, & adductis à Baronio *in Martyrol. die 6. Februarij;* Acuña *in cap. Osius, num. 2. 61. dist.* Valesio *in notis ad Ammian. Marcel. fol. 32. & 33. lib. 4.* Ioanne Vossio *lib. 3. de vitiis sermon. cap. 47.* Gibalino *de clausur. regul. disquisit. 1. cap. 2. §. 11. & cap. 9. §. 1.* Rosvveido *in onomast. verbo Scholaris,* Grethsero *ad cap. 1. Codini,* Marcel. Donat. *ad Ammian. Marcel. cap. 76. tom. 6. thesauri critici,* Cresolio *lib. 3. mystag. cap. 27.* Ritherusio *ad Saluianum fol. 3.* In præsenti autem accipiuntur scholares pro psalmistis, qui erant in schola cantorum ad psallendum in Ecclesia: de qua schola plura adduxerunt Cironius *ad tit. de offic. Primicer.* Platina *de verbis obscuris, verbo Primicerius,* Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorij, fol. 62.* Filesacus *in cap. 15. §. 2. de officio ordin.* Parochi enim olim tenebantur secum habere clericos iuniores ad sibi ministrandum, & vt illis absentibus horas canonicas publicè in Ecclesia recitarent, *cap. nullus 11. quæst. 1. cap. vt quisque, de vita & honest. cleric.* Concil. Vasense *1. can. 2.* ibi: *Hoc enim placuit, vt omnes presbyteri, qui sunt in parochiis constituti, secundùm consuetudinem, quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognouimus, iuniores lectores quantoscunque sine vxore habuerint, secum in domo, vbi ipsi habitare videntur, recipiant, & eos quomodo boni PP spiritualiter nutrientes, psalmos parare, diuinis lectionibus insistere, & in lege Domini erudire contendant.* De quibus agunt Souchetus *ad epist. 285. Iuonis,* Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 2. epist. 136.* & nonnulla adduxi suprà *in d. cap. vt quisque.*

[g] *Rurale.*] Artificiolum honestum victui quærendo, non tantùm non prohibitum, verùm & quandoque imperatum, præscriptumque clericis fuit, *cap. 1. cap. clericum 3. cap. clericus 4. 91. dist. cap. 8. & 14. de homicid.* Gregorius Turon. *in vitis PP. cap. 8.* de sancto Nicetio Episcopo ait: *Iam clericus in domo paterna residens, cum reliquis famulis manu propriâ laborabat.* D. Gregorius *lib. 1. dial. cap. 12.* Riculphus Episcop. Suession. in sua constitutione, quæ extat *tom. 24. Concil. can. 16.* ibi: *Monemus præterea, vt presbyteri sic ruralibus, idest terrestribus, & cæteris occupationibus inseruiant, quatenus diuinum officium non negligant, & scholares suos modestè distringant, castè nutriant.* Concil. Colon. *anno 1536. can. 30. Quibus non suppetit ex sacerdotio, honesto artificiolo victum quærant, sequuti D. Pauli exemplum.* Quod & iam proposuerant PP. Synodi Nicœn. *can. 15.* Epiphanius *heresi 80.* fidem facit suo tempore sacerdotes solitos esse propriis manibus operari. Exemplis Apostolorum, & aliorum Sanctorum id illustrant, ac commendant Lantdmeter *lib. 2. de veter. cleric. p. 1. cap. 51. & 2. p. cap. 6.* Baronius *anno 52. & 358.* Espenceus ad D. Paulum *lib. 2. digress. cap. 6.* Robertus *lib. 2. rer. indic. cap. 2.* Petrus Gregorius *lib. 2. partit. tit. 9. cap. 8.* Fragoso *de regim. Christ. Reipub. p. 2. lib. 16. disput. 22.* & iam notaui *in can. 19. Concilij Illiber.* Menardus *ad concord. regul. cap. 55. §. 5.* faciunt textus *in cap. 8. & 14. de homicid.* 6

[h] *Ieiunus.*] Videlicet vt ita possit iterum Missæ sacrificium celebrare, vt sic subueniat necessitatibus peregrinorum, & commeantium, qui illud audire possint; item infirmorum, vt illis per modum viatici communionem præstare possit; tandem & subueniat defunctis, vt cum Missæ sacrificio sepeliri possint: & ita de hac subuentione per iteratum sacrificium Missæ textum hunc accipiunt Antonius Ruuius *in assert. cathol. contra Erasmum, lib. 5. errore 9.* Margallus *in exposit. huius tituli,* Speculum conscientiæ *tract. 3. cap. 23. §. 9.* quos refert & sequitur P. Henao *tom. 1. de sacrif. Missæ, disp. 22. sect. 2.* idque important verba illa, quæ sequuntur: *Vt iterum, &c.* quæ satis innuunt, presbyterum, de quo in præsenti, antequam ad opus rurale exiisset, Missæ sacrificium celebrasse, eumque debere manere ieiunum, vt iterum celebrando posset subuenire prædictis fidelibus, 7

libus, iuxta ea, quæ infrà dicemus *in cap. ex parte.*

8. ^i *Peregrinorum, hospitum, siue diuersorum commeantium.*] Olim enim aduenientibus fidelibus, communionis gratiâ eis Eucharistiam fuisse participatam, probant Ioannes Dartis *de Eucharistia cap.* 18. Claudius Espenceus *de adorat. Eucharist. lib.2.cap.4. per totum.* Vnde vt presbyter possit ipsis corpus Domini administrare, iubetur in præsenti canone, vt si voluerit, exeat ad opus rurale ieiunus, quia olim non solùm ad celebrandum Missæ sacrificium, verùm & ad ministrandam Eucharistiam ieiunium naturale in ministro desiderabatur.

9. ^i *Defunctorum.*] Inter alias Ecclesiæ preces tempore sepulturæ fidelium iam à primis Ecclesiæ sæculis vsque ad nostra receptas, & vsitatas, præcipua fuit Missæ celebratio, ita vt absque Missæ sacrificio fas non esset cadauera Christianorum sepulturæ tradere. D. Augustinus *lib.12. confess. cap.12.* vbi dum de funere matris suæ sanctæ Monicæ agit, ita ait: *Cùm corpus elatum est, imus, & redimus sine lachrymis; nam nec in eis precibus, quas fudimus, cum offerretur pro ea sacrificium pretij nostri, iuxta sepulchrum posito cadauere, priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in aliis precibus ego fleui, sed toto die grauiter in occulto mœstus eram.* Possidius in obitu ipsius Augustini: *Nobis adstantibus, & videntibus, ac cum eo pariter orantibus, obdormiuit in pace, & nobis coràm positis, pro eius commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est, & sepultus est.* Fortunatus de obitu sancti Medardi apud Surium die 8. Iunij: *Corpore sancto composito, & delato ad Ecclesiam, nocte illa exequialem cum multa deuotione celebrauerunt vigiliam; mane verò facto, cùm Episcopi, quibus interesse contigerat, suum defuncto celebrassent officium, &c. peruentum est tandem ad sepulturam: Episcopi cum Abbatibus, peractis priùs quæ Dei erant, sanctissimum illud corpus terræ decentissimè commendant.* Et Paulinus recitans sepulturam Sancti Ambrosij, nec-non S. Bernard. *in vit. S. Malac. cap.* 18. Gregorius Turon. *in obitu Sancti Galli Episcopi*, qui post obitum delatus in Ecclesiam donec comprouinciales ad eum sepeliendum conuenirent, iacuit ibi per triduum, assiduò ipso adstante psallentis cum magna frequentia populi: Episcopis autem quarta die aduenientibus, eum de Ecclesia leuauerunt, & portantes in Sancti Laurentij Basilicam, ibi sepeliunt. Et de Lupicino Recluso, qui psallentium turmis cum crucibus, cereis, atque odore fragrantis thymiamatis ad locum sepulturæ deductus, celebratis Missis, cum summo honore, gaudioque sepultus est. Itemque de Palladio Aruerno, qui cùm se propriis manibus interemisset, sepulturæ mandatur, sed non iuxta Christianorum cadauera positus, nec Missarum solennia meruit. Quin immò nec absque sacrificio fas fuisse sepulchrum operire, disertè docet in transitu S. Radegundis Reginæ idem Gregorius Turonensis *de gloria Confessor. cap.* 106. Facit Concil. Valentin. Hispan. *can.* 4. ibi: *Vt Episcopus, qui post mortem fratris* (hoc est alterius Episcopi) *ad eum sepeliendum solet inuitatus accurrere, infirmum magis, & adhuc in corpore positum visitet, vt aut de reuelatione consacerdotis gaudeat, aut recedentem à sæculo post oblatum in eius commendatione sacrificium Deo, mox sepulturæ tradat.* Diligentissimè Victor Vticensis *lib.2. de persec. Vvandal.* vbi populos catholicos in ea persequutione pulsis in exilium sacerdotibus sic lamentantes describit: *Quibus nos miseros relinquitis? Qui baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? Qui probis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos, peccatorum vinculis solituri? Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? A quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est consuetus.* Illustrant Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 4. cap. 7.* Spondanus *de cœmeteriis sacris, p.3. lib. 1. cap. 16.* Vnde vt defunctorum etiam necessitatibus presbyter subuenire possit, in præsenti docetur, vt ieiunus exeat ad opus rurale; aliàs enim si post prandium aliquis fidelis sepeliendus erat, tantùm cum precibus, & orationibus tumulabatur. Concil. Carthag. 3. *can.29.* ibi: *Vt sacramenta altaris non nisi à ieiunis celebrentur, &c. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, siue Episcoporum, siue cæterorum, commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi qui faciunt, iam pransi inueniantur.* Si verò presbyter erat ieiunus, poterat iterum Missæ sacrificium offerre pro tumulando defuncto, *cap. sufficit, de consecr. dist.2.* Quod fecisse sanctum Hibertum Christianensem habent eius acta apud Surium *die 7. Aprilis*, licèt ad alium casum canonem illum referat Dionysius Cisterc. *in 4. dist. 8. quæst. 3. art. 2. dub. 2.*

^k *Statutam horam pro temporis qualitate.*] Vt 10.
hæc verba exponamus sciendum est, horas diei, tertiam, sextam, nonam æstimari, & computari ab eo tempore, quo luce fruimur; licèt enim dies more Romano à media nocte incipiat, & in aliam mediam noctem decurrat, vt quod factum est sub spatio 24. horarum, eodem die factum intelligatur, *l. more, ff. de feriis*, notaui *in cap. litteris, de tempor. ordin.* attamen cum horam tertiam, sextam, nonam, & vesperam diei dicimus, aliter rem hanc accipimus, ita videlicet, vt totum id ipsum, quod sub luce decurrit, in quatuor æquales partes diuidatur, quemadmodum & nocturnum tempus in quatuor vigilias partiri solet. Prima parte diei elapsa dicitur hora tertia, quia tres horæ decurrerunt, in nostra computandi ratione: secunda dicitur hora sexta lucis, quæ est meridies: tertia dicitur hora nona, quia est nona post lucem; tertia autem pomeridiana: quarta dicitur hora vespertina, quæ est ad occasum solis. Ita explicant Baronius *tom.1. ann.34.* Censorinus *de die natali*, Rosinus *lib.4. antiq. cap.5.*

Deinde sciendum est, Apostolorum ætate, & 11.
in sequenti nullam sacro conficiendo certam horam præfinitam fuisse propter sæuas persecutiones, vt probant Vicecomes *volum. 3. lib. 3. de Missæ ritibus, cap.1. per totum*: sed pace Ecclesiæ datâ, & tyrannide ipsâ desæuiente, vbi facultas fuit publicè celebrandi Missæ sacrificium, obseruari cœpit, vt non nisi statutâ horâ offerri posset. Thelesphorus enim *epist.1.* relatus à Gratiano *in cap. nocte, de consecrat. dist. 1.* ita statuit: *Nocte sanctâ natiuitatis Domini Missas celebrent; reliquis enim temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ, quia in eadem hora*

Dominus crucifixus eſt, & ſuper Apoſtolos Spiritus ſanctus deſcendiſſe legitur. Et licèt P. Vazquez *3. part. diſputat. 232. cap. 3. num. 30.* affirmet verba illa non reperiri inter epiſtolas ipſius Pontificis, tamen hoc Theleſphorum ſtatuiſſe teſtatur Damaſus *in lib. Pontificali*, vbi de Theleſphoro ita ait: *Hic fecit, vt in natali Domini noſtri Ieſu Chriſti, noctu Miſſæ celebrarentur, cùm omni alio tempore ante hora tertia curſum nullus præſumeret Miſſam celebrare, quia eâ horâ Dominus noſter aſcendit in crucem.* Similia refert Anaſt. Biblioth. in vita eiuſdem Amalar. *lib. 3. de Eccleſ. offic. cap. 42.* ibi: *Memoratus Papa Theleſphorus ſcripſit, quo tempore primo diei liceret Miſſam celebrare. Legitur in geſtis Pontificalibus, dixiſſe memoratum Papam, vt ante hora tertia curſum nullus præſumeret Miſſas celebrare.* Conſonat Vvalfridus *cap. 23. de Eccleſiaſt. rebus*: & Luitprandus *cap. 7. de vitis Pontific. Romanorum* ait: *Ante horam diei tertiam Miſſam celebrari prohibuit.* Et vſus ille celebrandi poſt horam nonam diutiùs in Eccleſia inualuit, vt conſtat *ex cap. & hoc, de conſecrat. diſt. 1.* cuius verba à Gratiano, Iuone, & Burchardo tribuuntur S. Auguſtino; ſed ſunt Theodulphi ad ſuos compresbyteros, *num. 45. & 46.* *Miſſæ* (inquit Aurelianenſis Antiſtes Theodulphus) *quæ per dies Dominicos peculiares à ſacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, vt per eas populus à publicis Miſſarum ſolennibus, quæ horâ tertiâ canonicè fiunt, abſtrahatur, quia peſſimus eſt vſus apud quoſdam, quod in diebus Dominicis, ſiue in quibuſlibet feſtiuitatibus, mox vbi Miſſam celebrare, etiamſi pro defunctis ſit, audierint, abſcedunt, vt per totum diem à primo mane ebrietati, & comeſſationi potiùs quam Deo deſeruiant. Admonendus eſt populus, vt ante publicum peractum officium ad cibum non accedat, & omnes ad ſanctam matrem Eccleſiam Miſſarum ſolennia, & prædicationem audituri conueniant, & ſacerdotes per oratoria nequaquam Miſſas, niſi tam cautè, ante ſecundam horam celebrent, vt populus à publicis ſolennitatibus non abſtrahatur: ſed ſiue ſacerdotes, qui in circuitu vrbis, aut in eadem vrbe ſunt; ſiue populus (vt prædiximus) in vnum ad publicam Miſſarum celebrationem conueniant.* Et ex Concilio Aurelian. 3 *can. 14.* vbi ita ſtatuitur: *De Miſſarum celebritate in præcipuis dumtaxat celebritatibus id obſeruari debebit, vt horâ tertiâ Miſſarum celebratio in Dei nomine inchoetur, quo faciliùs intra horas competentes ipſo officio expedito, ſacerdotes poſſint ad veſpertina officia, id eſt in veſpertino tempore conuenire, quia ſacerdotem veſpertinis officiis ab Eccleſia talibus præcipuè diebus nec decet deeſſe, nec conuenit.* Sidonius Apollin. *lib. 5. epiſt. 17.* ibi: *Cultu peracto vigiliarum, quas alternante mulcedine, Clerici, monachique pſalmicines concelebrauerant, quiſque in diuerſa ſeceſſimus, non procul tamen, vtpote ad tertiam præſto futuri, cum ſacerdotibus res diuinas facturi.* Vbi plura congeſſit Sauarus, qui rectè notauit *in cap. non liceat 12. diſt. 44.* horam tertiam ſacram appellari, quia ſacris miſſarum ſolenniis dicata erat: quod & docuit Durantius *lib. 2. de ritibus Eccleſ. cap. 7. num. 1.* Ex quibus auctoritatibus, non ſolùm Theleſphori ſanctio probatur, verùm & eius ſanctionis ratio conſtat, quam latè, & doctè illuſtrat P. Henao *tom. 2. de ſacrific. Miſſæ, diſp. 21. ſect. 3. num. 39. cum ſequent.*

12. Cùm hæc ita ſint, non defuerunt tamen certi, præfinitique dies, quibus meridie, aut veſpere Miſſæ ſacrificium celebraretur; nam in diebus ieiunij, præcipuè quadrageſimalibus, Miſſæ ſacrificium non offerebatur, niſi ex hora nona, veſpertino officio expleto, vt conſtat *ex cap. ſolent 50. de conſecrat. diſt. 1.* qui canon malè tribuitur à Gratiano Concilio Cabilon. cùm ſit Theodulphi Epiſcopi Aurel. in epiſtola ad compresbyt. *n. 39.* Concil. Brachar. 1. *can. 16.* Brachar. 2. *can. 9.* Gerundenſe *can. 3.* P. Bleſenſis *ſermon. 11. de Quadrag.* D. Bernardus *ſerm. 3. de Quadrag.* Ex quibus, & aliis id latè probant Zerda *in aduerſ. cap. 138.* Albaſpineus *lib. 1. obſ. cap. 14.* Fileſacus *de Quadrag. cap. 5.* Baronius *tom. 1. anno 34. num. 61.* P. Henao *d. ſect. 3. num. 44.* vnde deriuatum eſt ad hodiernum vſque tempus, vt poſt horam nonam recitatam cantetur Miſſa in diebus ieiunij, & in Quadrageſima dicantur Veſperæ mane ante prandium. Etiam in vigilia Paſchæ reſurrectionis Domini Miſſa nocte celebrabatur. Concil. Arauſic. 1. *can. 2. cap. quod à Patribus 4. 75. diſt.* latè probant Vicecomes *volum. 2. lib. 1. de Miſſæ ritibus, cap. 30.* & *volum. 3. lib. 3. cap. 6.* P. Henao *d. ſect. 3. num. 46. cum ſequent.* Vnde tam obuia mentio Miſſæ matutinæ, & veſpertinæ in antiquis Eccleſiæ canonibus: de quibus Miſſis latè egerunt Dupenceus *de adorat. Euchariſt. cap. de triplici Miſſa.* Vicecomes *d. lib. 3. cap. 29. & 30.* P. Henao *d. ſect. 3. num. 49.*

13. [l] *Septenarius numerus.*] Hic ſeptenarius numerus magna continet myſteria; ſiquidem Sancti Spiritus dona ſeptem ſunt, de quibus D. Ioannes in Apocalypſi, *cap. 5.* ibi: *Vidi agnum habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſpiritus Dei.* De quibus Eſaias *cap. 11.* loquens de Chriſto aiebat: *Requieuerunt ſuper eum ſpiritus ſeptem.* Huc tendunt ſeptem illi oculi ſuper lapidem, de quibus Zacharias *cap. 3.* ſeptem columnæ, de quibus legitur *Prouerb. cap. 9. Sapientia ædificauit ſibi domum, & excidit columnas ſeptem.* Septem boues, qui videbantur aſcendere de fluuio, *Geneſis cap. 41.* ſeptem ſpicæ, quæ pullulabant in culmo vno, in eodem textu: ſeptem ſignacula *in lib. 1. cap. 5. Apocalypſ.* ſeptem ſportæ repletæ fragmentis, *Matthæi cap. 15.* ſeptem buccinæ, quarum vſus erat in Iubilæo, *Ioſuæ cap. 6.* *Filius hominis in medio ſeptem candelabrorum, habens in dextera ſeptem ſtellas.* Apocalypſ. *cap. 2.* ſeptem Eccleſiis ſcribit Ioannes, & ſeptem ſunt Angeli earum, *cap. 1. Apocalypſ.* In viſione Ezechielis *cap. 40.* ſeptem gradus erant aſcenſus atrij: Eliſeus in purificando Nahaman dixit: Lauare ſepties in Iordane, *lib. 4. Regum, cap. 5.* Item ſeptem animalia fuerunt in arcam immiſſa per Noë, *Geneſis cap. 7.* propter ſacrum quoddam myſterium, vt exponit Franciſc. Georgius *tom. 1. problem. ſect. 2. problem. 87.* & docuit D. Ambroſius *in cap. nuptiæ 32. q. 2.* Tandem ſeptem ſunt Eccleſiæ Sacramenta, & ſeptem Pſalmi pœnitentiales. Latè de myſteriis huius numeri, & eius myſtica ſignificatione egerunt S. Cyprianus *de exhort. Martyr. cap. 11.* & *lib. 1. teſtimonij aduerſus Iudæos, cap. 20.* Sanctus Auguſtinus *quæſt. 42. in Deuter.* & *lib. 11. de ciuit. Dei, cap. 30.* S. Hilarius *in præfat. pſalm.* & *in pſalm. 118.* In illis verbis: *Septies in die.* S. Baſilius *homil.*

homil. 11. *hexaëmer.* S. Hieronymus *in cap.* 4. *Zachar.* S. Gregorius *lib.* 1. *moral. cap.* 7. Alex. Fatta *in proœmio sui sept.* Marsilius Ficinus *in Platonem*, *dialog.* 10. Francisc. Alumnus Ferrariensis *in sua mundi fabrica*, *in lib.* 9. *quantit. verbo Septem.* Macrobius *in somnium Scipionis*, & Aulus Gell. *lib.* 3. *noct. Attic. cap.* 10. ac tandem plura de hoc numero disertè notant Martin. Cantiapetrens. *in hypotypos. lib.* 6. *capite vltimo.* Marsilius *de aqua benedicta*, *sect.* 1. *ex num.* 85. Alfonsus noster *in proœmio* 7. *partit.* Canonerius *tom.* 1. *ad* 4. *Aphorism. Hippocr. fol.* 53. P. Bungus *de myster. numer. in hoc numero.* Rectè ergo statutæ sunt septem horæ canonicæ, quarum peculiares rationes infrà assignabimus.

14. [m] *Nostræ seruitutis officium.*] Diuinum officium variis nominibus appellatur. Apud Græcos canon dicitur. Antiochenus *homil.* 105. ibi: *Psalmodia nostra canon appellatur, & quemadmodum colonus nisi dederit plenam, & bonam mensuram suam, in vincula conijcitur, & cruciatus; sic monachus, qui negligit suum canonem, seu mensuram, cui adstrictus est, Deo quotidie persoluere, à Dei gratia excidit, & traditur inimicis suis.* Ioannes Moscus *in Prato spirituali*, de Sancto Cosma ait: *Orto sole, cùm impleßet canonem, sedebat legens in Sanctis Euangeliis vsque ad collectam.* Dicitur etiam ordo psallentium. Concil. Narbonense *can.* 2. *Hoc quoque definitum est, vt in psallendis ordinibus per quemque psalmum gratia dicatur omnipotenti Deo.* Gregorius Turon. *de gloria confessor. capite* 37. ibi: *Qui cùm apud alios iuxta regulæ monasteriorum ordini, & lectioni insisteret.* Dicitur etiam collecta. Pachomius *in sua regula*, *articul.* 1. *Quando ad collectam tuba insonuerit per diem, qui vna oratione tardiùs venerit.* Psalmodia etiam appellatur, item solennitas, synaxis, agenda, missa, vt probat, & exponit Haæphtenus *disquisit. monastic. lib.* 7. *tractat.* 1. *disquisit.* 1. vulgatissimo vsu officium hoc dicitur *Horæ canonicæ*, quia definitis horis ex Ecclesiæ instituto recitatur. Et licèt nonnulli Interpretes, tam veteres, quàm recentiores, docuerint, peccatum esse lethale Missæ sacrificium offerre ante recitationem officij matutini, & Laudum, vt Nauarrus, Graffis, Maiolus, Francolinus, Durantius, Azor, Henriquez, & alij apud Sfortiam *lib.* 2. *de sacrif. Missæ*, *cap.* 6. *num.* 4. Cenedum *in quæst. pract. quæst.* 3. tamen contrarium, immò nullum peccatum incurri, probarunt Suarez *lib.* 4. *orat. cap.* 24. *à num.* 6. alij plures apud Scortiam *vbi suprà*, Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. sect.* 1. *fol.* 12.

COMMENTARIVM.

15. Conclusio deducitur et probatur. EX hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Parochus tenetur debitis horis septem horas canonicas recitare.* Probant eam textus *in capite dolentes*, *hoc titulo.* Concil. Cabilon. 2. sub Carolo, *can.* 59. *Horas canonicas, matutinam videlicet, primam, tertiam, sextam, nonam, vespertinam, completorium pariter celebrent.* Aquisgran. sub Ludouico *à cap.* 126. *vsque ad* 130. *cap.* 2. *de offic. custod.* D. Isidor. *lib.* 1. *de diuinis offic. cap.* 22. Diuus Clemens *lib.* 8. *constit. cap.* 40. *Preces vestras facite diluculo, tertiâ horâ, sextâ, nonâ, vespere, & in galli cantu. Diluculo gratias agentes, quoniam illuminauit nos Dominus expulsâ nocte, & inducto die. Tertiâ, quoniam illâ horâ Dominus sententiam Pilati accepit. Sextâ quoniam tunc crucifixus est. Nonâ quoniam omnia commota sunt, crucifixo Domino, perhorrescentia impiorum audaciam, & non ferentia ignominiam Domini. Vespere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum requiem. In galli cantu, quoniam eo tempore nunciatur aduentus Domini ad exercenda opera lucis.* Alia iuris testimonia, & Patrum sententias, quæ per argumentum adduci possunt, & in quibus agitur de horis canonicis, congesserunt Crespetius *in summa, verbo Horarum*, Antonius August. *in epit. iuris lib.* 19. *titulo* 13. Iodocus Coccius *lib.* 8. *thesauri fidei cathol. artic.* 9. Illustrant vltra congestos hic à Barbosa & Garaña, Petrus Gregorius *lib.* 9. *partit. titul.* 20. *cap.* 2. Baronius *anno* 34. Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 4. *de horis canonicis*, *cap.* 6. Landmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 61. Corjolanus *in breuiario, anno* 556. Cresolius *lib.* 3. *mystag. cap* 6. Auendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 42. Buseus *de statibus hominum, verbo Clericorum.* Narbona *in horograph. hora* 1. Tamburin. *de iure Abbat. disput.* 5. Acuña *in cap. proposuit*, 82. *dist.* & in hoc textu, 91. *dist.* Kochier *in face histor. cent.* 2. *cap.* 80. Haæphtenus *disquisit. monast. lib.* 7. *tract.* 2 *disquis.* 2. Ripa *de nocturn. temp. cap.* 94. Scortia *in select. epistol.* 116. *theorem.* 315. Turrian. *ad D. Clementem lib.* 8. *cap.* 33. Carrier *tom.* 2. *Digest. fidei cathol. fol.* 573. Beyerlinch. *verbo canonicæ horæ*, *tom.* 2. Conradus Kling *lib.* 3 *disput. cap.* 46. *per tot.* plures ex Moralistis, quos refert Garcia *in summa*, *tract.* 2. *difficult.* 1. *per tot.* Francolinus, & Bartholom. à Sancto Fausto *integris libris de horis canonicis.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Apud D. Lucam, *cap.* 18. dicitur, oportere semper orare, & nunquam deficere: & D. Paulus etiam ad Thessalon. *cap.* 5. ait: *Sine intermissione orate.* Vnde aiebat Germanus CP. ad Episcopum Claudipoleos, 7. Synodo, actu 4. ante finem, in Ecclesiis diu, noctuque, & vt cum Psalmographo meliùs dixerim, vespere, & mane, & meridie benedicere Deum oportebit; maximè autem in diuinis mysteriis, & in sacris officiis. Et *in cap. hi qui* 6. 21. *q.* 3. ait D. Cyprianus: *Hi qui in Ecclesia Domini ad ordinationem clericam promouentur, in nullo ab administratione diuina auocentur, ne molestiis, & negotiis sæcularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari, & sacrificiis non recedant; sed die, ac nocte cœlestibus rebus, & spiritualibus seruiant.* Igitur non tantùm per horas in præsenti enumeratas, verùm & continuò sine intermissione presbyteri debent orare. Deinde argui potest ex D. Clemente *lib.* 7. *constit. cap.* 25. ibi: *Ter die in hunc modum orate, præparantes vt digni sitis adoptione Dei Patris.* Quod & fecisse Danielem legitur *cap.* 6. *Danielis*, quem expendit Tertul. *aduers. physicos cap.* 10. & tradit Viuar. *de veteri mon. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 24. Igitur non septies presbyteri tenentur orare, vt in præsenti docetur. 16. Impugnatur tradita assertio.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, olim non solùm Ecclesiæ ministros, verùm & 17. De origine hora-

RVM CANONICARVM. & laïcos, tam viros, quàm fœminas, conuenisse in Ecclesia, ad vigilias & cœtus antelucanos, ad canendum Christo, & Deo, & ad confœderandam disciplinam: quod testatur totidem verbis Plinius 2. *in epist. ad Trajanum,* vbi refert, præter obstinationem non sacrificandi; nihil aliud quam cœtus antelucanos de sacris Christianorum comperiisse. Expressiùs Diuus Ambrosius, siue Maximus *serm.* 3. *post primam Dominicam Quadrag. Moneo,* inquit, *vt qui iuxta Ecclesiam est, & sine graui impedimento potest, quotidie audiat Missam; & qui potest, omni nocte ad matutinum officium veniat. Qui verò longè ab Ecclesia manent, omni Dominica studeant ad matutinum venire, idest viri, & fœminæ, iuuenes, & senes, præter infirmos.* Sozomenus *lib.*6. *histor. Eccles. cap.*33. & 34. & *lib.* 2. *cap.* 8. Theodoretus *lib.* 2. *cap.* 13. Ex quibus & aliis illustrat Zerda *in aduers. cap.* 184. *num.* 9. & de horis matutinis solenni precationi destinatis etiam apud Gentiles agunt Arnobius *lib.* 7. *aduers. Gent.* Apuleius *lib.* 2. *metamorphos.* Eusebius *lib.* 3. *præparation. Euangel. cap.* 2. & de variis horis apud Ægyptios per sacerdotes recitatis agunt Porphidius *lib.* 4. *de abstinent. pag.* 369. sed de his horis, & vigiliis iam egi *in can.*26.*Concil. Illiber.* In præsenti enim textu, & *in d. cap. dolentes,* agitur de horis canonicis publicè, vel priuatim à clericis recitandis: circa quas prænotandum est, neminem latêre, ab ipsis Apostolicis temporibus horarum canonicarum cœpisse exordium; vtpote de quibus expressè egerunt S. Clemens *lib.* 8. *constitut. cap.* 40. D. Cyprianus *lib.* 1. *de orat. Dominica,* Anathasius *lib. de Virginibus,* Hieronymus *epist.* 7. 8. 22. & 37. Chrysostomus *homil.*59. *ad populum.* Basil. tum *in instit. moral.* tum *in regulis fusis, num.* 37. Cassianus *lib.* 3. *de instit. collat.* 7. quorum, & aliorum verba refert Iodocus Coccius *suprà,* & notauit Ambianas *ad Tertul. de exhort. castit. cap.*10. *obseru.*1. Et licèt Polydorus Vergil. *lib.*6. *de inuent. rerum, cap.*2. existimauerit legem Ecclesiasticam de his horis canonicis persoluendis à Pelagio I. seu II. latam fuisse, quod probare intendit *ex cap. Eleutherius, dist.* 91. veriùs tamen credo, Pelagium, quod antea consuetudine antiqua obseruabatur, lege deinde latâ perpetuò obseruari iussisse, vt docuit Corjolanus *in breuiario, anno* 555. Vnde constat, audiendos non esse Panormit. *in præsenti, num.*3. Antoninum *p.* 2. *tit.*9. *cap.*12. §. 1. Angelum *verbo hora, q.* 6. Tabienam *eodem verbo, q.* 15. Armil. *num.* 11. qui putant obligationem hanc prouenire à iure diuino: nam cæteri communi consensu affirmant, eam esse solùm de iure Ecclesiastico: & ratio est, quia nec ex Scriptura, nec ex Ecclesiæ traditione, neque ex Sanctorum Patrum testimonio colligitur, horas canonicas iure diuino institutas fuisse: tum quia communiter appellantur horæ canonicæ, quia per sacros canones præscriptæ, & ab Ecclesia institutæ sunt ad laudandum Deum. Apud Clementem *lib.* 8. *constit. Apost. cap.*30. extat Apostolica constitutio huiusmodi: *Precationes facite manè, tertiâ, sextâ, & nonâ horâ, & vespere, vsque ad galli cantum.* Apud Basilium *in regulis disputatis, interrogat.*37. & *sermone* 2. *de instit. monachor.* vbi explicat illud Apostoli: *Sine intermissione orate.* Et illud: *Nocte & die laborantes,* sic habetur: *Neque verò, quamquam hanc assiduè, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportet, gratiarum actionem & lex ipsa præcipit, & nos eam vitæ necessariam, cùm natura, tum ratione docemur, propterea illa statis temporibus præscripta orationes negligendæ veniunt, quas obseruari in conuentibus solenne est, & quotidianum.* Et deinde commemorat horam matutinam, tertiam, sextam, nonam, vesperas, completorium, & mediam noctem. Cyprianus *in exposit. orat. Dominic. circa finem,* Hieronymus *ad Eustochium, epist.*22. *de custodia virginit.* & *in epist.*28. *ad eandem, de obitu puellæ.* Chrysostomus *homil.*59. *ad populum,* Ambrosius *lib.* 7. *in Lucam,* Athanasius *lib. de virginit. siue exercit.* Hilarius *in psalmo* 118. docuerunt Sylvester *verbo Hora, quæst.*8. Bellarminus *lib.* 1. *de bonis oper. cap.*19. Toletus *lib.*2. *cap.*4. Azor *d. lib.*10. *cap.*1. *quæst.*7. Suarez *d. lib.*4. *cap.*23. *num.*16. & *cap.*27. *num.*38. Filliuc. *tom.*2. *tract.*13. *cap.*3. Sed si dicas horas canonicas communiter appellari officium diuinum, & ita à iure diuino esse institutas: respondeo horas canonicas appellari diuinum officium, non à causa instituente, sed potiùs à materiali, & finali; quia diuinas laudes continent, & ad Deum laudandum diriguntur, & ordinantur.

Secundò sciendum est circa numerum horarum non consentire Doctores. Pro septenario numero communior est sententia Canonistarum, & Theologorum, eamque sequuntur Suarez, Francolinus & alij suprà laudati; quibus accedit quod Isidorus Hispalensis *lib. de Eccles. offic. cap.* 19. Vualfridus Strabo *de diuin. offic. cap.* 15. Rupert. *lib.*1. *cap.*1. & D. Basilius *lib.*1. *de institut. monach.* septem tantùm enumerat horas, ibi: *Verùm quoniam apud eundem Dauid legitur: Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ; tempora autem illa, quæ diximus, neutiquam septenarium orationis numerum conficiunt, bipartitò diuidenda oratio meridiana est, quo perpetua nobis hæc formula fit, septies per singulas dierum conuersiones laudibus celebrandi.* Cassianus quoque *lib.*3. *institut.* ex eodem psalmo 118. deducit, septem esse horas canonicas, ibi: *Septem illas significat vices, quibus se monachorum pia deuotio consolatur, matutinas, tertiam, sextam, nonam, lucernariam, completorios, nocturnos.* Sed octo esse horas defendunt Sanctus Antoninus 3. *p. titul.* 10. §. 4. Archid. *in præsenti textu,* 91. *dist.* Quidam verò vtramque sententiam conciliare volentes aiunt, nunc solùm esse septem, olim tamen, & maximè apud monachos, fuisse octo: ita Turriferem. *in hoc textu, sub* 91. *distinct.* Azor *d. tom.*2. *lib.*10. *cap.* 1. Sed verius Radulfus Tungrensis *lib. de canonicis obseruat. propos.* 14. ait, sæculares iungere vigilias matutinis laudibus, & abusiuè vtrumque appellare matutinas. Et ante eum Hugo Victorinus *lib. de Eccles. offic.* de nocturnali agens officio sic scribit: *Hoc officium secundùm vsum monachorum oratione, sicut cætera, terminatur, in quo primariam seruare videntur institutionem: nostra autem consuetudo humanæ infirmitati parcens, & laboris officio prædicto laudes matutinas continuat, & oratione vna duo claudit officia.* Facit & præsens textus deductus *ex dist. cap.* 16. *regula Diui Benedicti,* vbi Sanctus post septem horas enumerat vigilias matutinas, vt diuersas ab aliis, vt exponit Haæphtenus *lib.* 7. *disquisit.* 18. DE NVMERO ISTARVM HORARVM.

disquisition. tractat. 2. disquisit. 4. Cur autem his horis specialiter vt oretur ab Ecclesia introductum sit, varias rationes adducunt Sancti PP. Cassianus *lib. 3. instit. cap. 3.* inter cæteras eam reddit rationem, quòd in his horis ille Euangelicus Paterfamilias operarios conduxerit in vineam suam. Ita enim & ille primo mane conduxisse describitur, quod tempus designat matutinam nostram solennitatem. Deinde tertia, inde sexta, post hæc nona, ad extremum vndecima, in qua lucernalis hora signatur. Aliam & pulchram adducit D. Cyprianus *de orat. Dominica, in fine:* sed illa præcipua assignari potest, quòd horæ diuinis laudibus deputatæ, insignibus redemptionis nostræ mysteriis sint celebres: matutinæ laudes memoriæ resurrectionis Iesu-Christi consecratæ sunt. D. Cyprianus *vbi suprà*, ibi: *Nam & mane orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur.* Et Diuus Hieronymus *ad illud Marci, cap. 16. Et valde mane vna sabbathorum*, ait: *Vt tunc laudes Christi tota caneret secundùm exemplum harum fœminarum Ecclesia, quando genus humanum exemplum suæ resurrectionis animauit.* Prima quæ recitatur iam lucis orto sydere, Hugone Victorino teste *in speculo Ecclesiæ, cap. 3.* memoriam refricat mulierum venientium ad monumentum orto iam sole: cui aliam adiunxit rationem Rupertus *lib. 1. de diuin. offic. cap. 2.* Tertiæ etiam mysterium assignat idem Rupertus dum ait *cap. 3. Nam hac ora Dominus Iesus spinis coronatus, & linguis Iudæorum crucifixus est.* Et Diuus Clemens *lib. 8. constit. cap. 40.* ait: *Preces vestras facite horâ tertiâ, quoniam illâ horâ Dominus sententiam Pilati accepit.* Cui & aliam addunt deductam ex aduentu Spiritus sancti, Diuus Isidorus, & D. Cyprianus *vbi suprà.* Basilius *lib. 1. instit. monach.* Horâ sextâ, vt inquit Cassianus *d. lib. 3. cap. 3.* immaculata hostia Dominus noster, atque Saluator oblatus est Patri, crucemque pro totius mundi salute conscendens, humani generis peccata diluit. Nona exhibet nobis vitam nostram morientem: vnde ait Rupertus *lib. 1. de diuin. offic. cap. 5.* Nonâ horâ verè in laudem Dei clamamus, quando clamans Dominus Iesus voce magnâ emisit spiritum, latrone admisso in paradisum. Vespertina hora designat, Cassiano teste *d. lib. 3. cap. 3.* quod vespere à Domino Saluatore cœnantibus Apostolis traditur, cùm initiaret Ecclesiæ sacrosancta mysteria: cui addit Rupertus *d. lib. 1. cap. 6.* item in vespera sepelitur. Completorium, iuxta eundem Rupertum ibi, *cap. 7.* quod iam egresso Iuda pauere cœpit Iesus, & tædere. Nocturnæ autem vigiliæ Christi natiuitatem apertè demonstrant, vt latiùs illustrantes prosequuntur Gazeus *in not. ad Cassianum dict. lib. 3.* Haæphtenus *dict. tractat. 2. disquisit. 5.* Menardus *ad concord. regular. cap. 34. §. 1.* Hinc exponendus erat difficilis canon 9. Concilij Toletani 1. cum Loaysa *ibi*, Gibalin. *de clausur. disquisit. 1. cap. 9. §. 2.* Menardo *ad Diuum Gregor. fol. 61.* Gazeo *ad Cassianum*, Hallier. *de hierarch. folio 238.* Viuar. *de veteri mon. tom. 2. lib. 4. cap. 2. fol. 9.* Sed iam eum illustraui *in cap. 1. de cohabit. cleric.*

19. QVI AVT CONSTENT Deinde sciendum est, quod istarum precum ratio ab initio Ecclesiæ distincta non erat, nec delectus habitus fuerat psalmorum, vel orationum; sed cuique liberum erat sibi orationes HORÆ CA-NONICÆ eligere, donec psallendi, & orandi certa forma præscripta esset, ne diuersitas generaret in Ecclesia confusionem, aut schisma. Theodosius enim Imperator Damasum Pontificem rogauit circa annum 380. vt diuinum officium pro singulis horis disponeret. Damasus autem, qui magnam D. Hieronymi litterarum, & linguarum peritiam nouerat, hoc totum negotium illi commisit litteris, quæ reperiuntur *tom. 1. Concilior.* vbi ita eum alloquitur Pontifex: *Peto charitatem tuam, vt Græcorum prudentiam ad nos dirigere fraternitas tua delectetur, quia tanta est apud nos simplicitatis indago, vt tantùm die Dominica Apostoli epistola vna recitetur, & Euangelij capitulum vnum dicatur; & nec psallentium mos tenetur, nec hymni decus in ore nostro cognoscitur.* D. Hieronymus Euangelia, & Epistolas distribuit, psalterium emendauit, scripturasque pro qualibet hora canonica ordinauit: quod opus Damasus anno 382. in Synodo Romana approbauit, & in omnibus Ecclesiis obseruandum decreuit. Consequenter Gelasius circa annum 494. cùm vtriusque Testamenti libros eo quo nunc habentur ordine iterum recensuisset, & Manichæorum libris igni traditis, Doctorum scripta authentica à spuriis, & ambiguis declarasset, in Synodo Romana prosas, & hymnos canticis miscuit in officio, & deduxit ordinem lectionum, tum ex sacra Scriptura, tum ex homiliis SS. PP. per totum annum, vt refert Gratianus *in cap. sancta, 15. dist.* Harum precum codex breuiarium dictum fuit, cuius nomenclaturæ rationem dedi *in cap. 2. de pignor.* Sed cùm labente tempore volumen hoc corruptum esset, Gregorius VII. anno 1076. in Concilio Romæ habito illud restituit iuxta priscam formam, vt liquet *ex cap. in die, de consecr. dist. 5.* Postea Aymonius Minister Generalis Ordinis D. Francisci, commissione Gregorij IX. breuiarium cum Missali reformauit, vt ex eiusdem Pontificis bulla constat, & referunt Viuar. *de veteri mon. lib. 4. cap. 4. artic. 7.* Radulf. Tungrens. *propos. 7.* Vvading. *annal. Minor. anno 1244.* Postea Concil. Trident. *sess. 2.* sub Pio IV. celebrata commisit delectis quibusdam Patribus considerare, quid facto opus esset de variis libris suspectis; idemque de Catechismo, Missali, & Breuiario, quibus errores quidam irrepserant; quod cùm commodè ob varietatem librorum Synodus non posset diiudicare, præcepit, vt auctoritate Romani Pontificis id omnino terminaretur, & euulgaretur. Hinc est quod Pius V. loquens in Bulla affixa in Breuiario, & Missali Romano de reuocatione orandi ad pristinam regulam, dixit se exequi decreta Concilij Tridentini. Breuiarium ergo dicitur restitutum, vt intelligas non esse nouum: est autem editum à Pio V. anno 1568. cum hac clausula, vt in toto orbe seruetur ab his, qui tenentur horas canonicas recitare, aliàs muneri suo non satisfacturis. Iubetque Papa omnibus Prælatis, vt hoc introducant, tam in choro, quàm extra chorum; permittendo tamen vt breuiaria non Romana antiquiora ducentis annis, computandis ab institutione istius (si tamen ab ipsa prima eorum institutione approbata fuissent à Sede Apostolica) conseruentur ad vsum officij; quæ tamen possint mutari in hoc Romanum, iis-

BRARI NON POTEST. tionem, seu pollutionem imposita quædam suspensio, *cap. final. hoc tit.* & si quis in Ecclesia polluta, vel altari violato celebrauerit scienter ante reconciliationem, reus erit grauis peccati, & arbitrio Episcopi puniendus, *cap. is qui* 18. *de sent. excom. lib.* 6. nullam tamen irregularitatem incurret, quia in iure expressa non est. Suarez *dict. sect.* 4. §. *sed quares.* Hæc enim suspensio, quæ prouenit ex violatione loci sacri, non est imposita personis, sed locis violatis, cuiusque conditionis est, vt nec sit censura, nec effectum censuræ obtineat, sed infert canonicum impedimentum, ne celebretur in Ecclesia sub pœna grauis peccati, *dict. capite is qui* 18. nam si speciali censurâ interdicti locus affectus esset, celebrans in eo maneret irregularis, *dict. cap. is qui* 18. §. *vlt.* Henao *dict. disput.* 23. *sect.* 3. Notandum tamen est, solùm prohiberi propter violationem Missam, vel diuina officia celebrare, non verò verbum Domini prædicare, & similia, argumento textus *in cap. responso, de sent. excom.* notarunt Nauarrus *in Manuali, cap.* 27. *num.* 176. Zerola *in praxi Episcopali,* 1. *part. verbo Pollutio, quæst.* 4. Illud etiam omittendum non est, quod si pollutio Ecclesiæ contingat dum Missæ sacrificium offertur, adhuc canone non cœpto, presbyter non debet eam prosequi, sed potiùs dimittere; si autem post canonem violatio contigerit, prosequendum est sacrificium, vt resoluunt Suarez *d. sect.* 4. §. *Secundò quæritur.* Sotus *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. *art.* 3. Vt ergo diuina officia ritè peragantur, Ecclesia polluta reconciliari debet, ita vt si tantùm benedicta erat, per simplicem sacerdotem reconcilietur, *cap. final. hoc tit.* si verò fuerat consecrata, per Episcopum, vt infrà dicemus *in cap. aquam*: reconciliatioque fieri debet aquâ cum vino, & cinere admixtâ, & certis precibus, quæ referuntur in Ordine Romano: & debet reconciliari expensis eius, qui eam violauit.

10. TRADITUR RATIO DECIDENDI. His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit; nam cùm non solùm desideretur ad officia diuina ritè celebranda, vt locus ipse consecratus sit, iuxta adducta suprà *in cap.* 1. verùm etiam exigatur, vt post consecrationem ab omni sorde & macula seruetur immunis; nam sicut impuri homines repelluntur ab altaris participatione, *cap. sicut* 11. *de consecr. dist.* 1. *cap. qui scelerate* 24. *de consecr. dist.* 2. nec licet nisi in sacris, & puris vasibus celebrare, & cum sacratis, honestisque vestibus, *cap. in sancta, cap. vestimenta, de consecr. dist.* 1. ita & circa templa, & altaria idem obseruandum est, vt sint consecrata, & sanctitatem consecrationis retineant, ex iuribus suprà pro illustratione conclusionis adductis; nam cùm locus sacer certis casibus pollui possit suprà enumeratis, vt apud Romanos eueniebat, si res sacra ab hostibus occupabatur, *l. cùm loca* 36. *ff. de relig. & sumpt. funer. l. sacra* 9. §. 2. *ff. de rer. diuis.* Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 8. illustrat Brissonius *lib.* 1. *antiquit. cap.* 2. rectè in præsenti docetur, necessariam esse reconciliationem, vt in loco sacro, seu polluto diuina officia possint celebrari.

11. RESPONDETUR DIFFICULTATI. Nec obstat prima difficultas suprà adducta; nam ex ea tantùm euincitur, quàm indecens sit loca sacra prophanari, vel maculâ conspergi, cùm graue peccatum ex simili violatione, & prophanatione perpetretur, *dict. cap. in sancta* 41. & pluribus exemplis probat Pechius *in dict. regul. Semel*: non tamen inde deducitur, facto Ecclesiam violari posse, & pollui, vt in casibus suprà relatis. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum *ex dict. l. si heres* 73. quia dicendum est, templum destructum sacrum manere, ita vt distrahi non debeat, nec in vsus prophanos conuerti; quia semel Deo dicatum fuit; sed nihilominus consecrationis virtutem amittit, vt in eo diuina officia celebrari non possint, nisi denuò consecretur; nam terræmotu non amittitur tota religio templi, sed infligitur quædam suspensio, & violatio, vt suprà dixi. Nec obstant textus *in dict. cap. si motum, cap. Ecclesiis*, quibus communiter respondetur, ibi verbum *consecrationem*, accipi pro reconciliatione; ita vt sensus sit, Ecclesiam homicidio, aut simili casu violatam, esse reconciliandam. Sed quis non statim agnoscit, quàm aliena sit hæc interpretatio à proprietate ipsius verbi, *consecrationem*? Quare veriùs credo, olim Ecclesiam pollutam reconciliari, & postea iterum consecrari, vsque-dum propter difficultatem conuocandi Episcopos ad consecrationem receptum fuit, vt tantùm ab Episcopo proprio Ecclesia polluta reconcilietur; quod facilè colligitur *ex cap. proposuisti, hoc tit.* vbi Innocent. III. indulget Petro Archiepiscopo Compostellano, vt possit Ecclesiam ipsam pollutam reconciliare absque eo, quod denuò consecraretur: quam specialem gratiam Innocentius non concederet, si iure communi non esset necessaria noua consecratio, & reconciliatio sufficeret.

12. EXPONITUR TEXTUS IN CAP. 2. DE SACRAM. NON ITER. Sed suprà traditis obstat textus *in cap.* 2. *de sacrament. non iter.* vbi cùm agatur de schismate Vvaldemari, cuius historiam ibi retuli, consultus fuit Honorius, an corpora schismaticorum sepulta tempore ipsius schismatis, essent exhumanda? Et quia presbyteri degradati ausi fuerant in ipsis Ecclesiis celebrare, an Ecclesiæ essent iterum consecrandæ. Et respondet Honorius, nec corpora esse exhumanda, nec Ecclesias reconciliandas: ergo quia non violatur Ecclesia, etsi in ea excommunicati sepeliantur, ita vt nouâ reconciliatione indigeat. Cuius textus expositio ex suprà traditis prouenit; nam cùm Ecclesia polluatur tantùm in casibus suprà relatis, & in illius textus specie nullus ex eis adesset, licèt non leuiora delicta admissa essent, siquidem degradati celebrarant in ipsa Ecclesia, & schismatici sepulturæ defunctorum interfuerant; tamen quia ipsi defuncti catholici erant, nec à communione Ecclesiæ seclusi reperiebantur, ideo propter delicta ipsorum ministrorum non polluitur, aut violatur Ecclesia, nec noua indiget reconciliatione, quia ex his causis Ecclesia non violatur.

CAPVT

CAPVT VIII.

Honorius III. *Reuerendiſſimæ in Chriſto filiæ Illuſtri Reginæ*[a] *Vngariæ.*

CVm ſicut ex relatione dilectorum filiorum Capituli[b] Oradienſis nobis innotuit, deuotionis zelo ſuccenſa, eorum feceris Eccleſiam conſecrari, profectò ſperamus, quod zelus ille, qui te ad eiuſdem Eccleſiæ conſecrationem induxit, te quoque vt & dotem ei conferas, debeat animare: & quidem cùm non ſit Eccleſia, niſi de dote prouiſum ei fuerit, conſecranda, eo liberaliùs ad dotandam prædictam Eccleſiam aperire manus munificentiæ tuæ debes, quo & faciliùs potes id facere, & & ad hoc fortiùs, tanquam ex debito, iam teneris.

NOTÆ.

[a] VNgariæ.] Ita reſtituo inſcriptionem, & textum ex quinta compilatione Honorij III. *ſub hoc tit. cap. vnic.* vbi notauit Cironius, præſentem epiſtolam miſſam eſſe Gertrudi vxori Andreæ II. Hungariæ Regis, filiæ Bertholdi Ducis Morauiæ; vel Beatrici vxori ſecundæ dicti Andreæ.

[b] *Oradienſis.*] Legendum eſſe *Vvaradicenſis*, iam notauit Cironius *in præſenti*. Vvaradin autem eſt ciuitas Epiſcopalis Hungariæ, ſuffraganea Archiepiſcopi Colocenſis.

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Qui fecit Eccleſiam conſecrare, tenetur eam dotare.* Probant eam textus *in cap. nemo, de conſecr. diſtinct. 1. cap. piæ mentis 16. quæſt. 7.* Concil. Brachar. 2. *can. 5.* relatum *in cap. placuit 1. quæſt. 2.* Concil. Aurel. 4. *can. 33.* ibi: *Si quis in agro ſuo, aut habet, aut poſtulat habere diœceſim, primùm & terras ei deputet ſufficienter, & clericos, qui ibidem ſua officia impleant, vt ſacratis locis reuerentia condigna tribuatur.* D. Gregorius *lib. 2. epiſt. 9.* ibi: *Timothea illuſtris fœmina petitoriâ nobis inſinuatione ſuggeſſit, quod habetur in ſubditis, intra ciuitatem Ariminenſem, in loco iuris ſui oratorium ſe pro ſua deuotione fundaſſe, quod in honorem Sanctæ Crucis deſiderat conſecrari: & ideo frater chariſſime, ſi in tua ciuitatis iure memorata conſtructio conſiſtit, & nullum corpus ibidem conſtat humatum eſſe, perceptâ primitus donatione legitimâ, &c. conſecrabis.* Heraldus Epiſcopus Turon. *in ſuis capitul. cap. 46. De ædificationibus Eccleſiarum, vt nullus antea fundamentum iaciat, donec Epiſcopus veniat, & in medio crucem figat, & ſic acceptâ dote, conſtruendi licentiam tribuat.* Concil. Vvormat. tempor. Hadriani II. *cap. 3. cap. final. de iurepatron. in 5. compil.* ibi: *Cùm igitur ſicut noſtris eſt auribus intimatum, quædam Eccleſiæ regni tui, quarum omnium es patronus, non habere terram liberam aſſeratur, Serenitatem tuam rogamus, monemus, & hortamur attentè, quatenus cum indecens modis omnibus videatur, vt Eccleſiæ memoratæ competenti dote penitus ſint expertes, ipſarum cuilibet ſaltem triginta paſſus terræ, iuxta canonicas ſanctiones in liberam eleemoſynam extra cœmeterium a parte qualibet earumdem ad domos clericorum faciendas ibidem liberaliter largiaris.* Synod. Valentina ſub Lothario, *cap. 9. Sæculares, & fideles laïci, ſi condere voluerint baſilicas in prædijs ſuis, ſicut edictum piiſſimorum Auguſtorum continet, vnam colonicam veſtitam cum tribus mancipiis donationis* (aliàs dotis) *gratiâ eis conferant.* Carolus Magnus *in ſuis Capitul. cap. 229. Nemo* (inquit) *Eccleſiam ædificet antequam ciuitatis Epiſcopus veniat, & ibidem crucem figat publicè; & ante præfiniat, qui ædificare vult, quod ad luminaria, & ad cuſtodiam, & ſtipendia cuſtodum ſufficiat: & ſic factâ donatione, domum ædificet.* Imperator Iuſtinianus *in nouel. 67. Vt nullus ædificet*, ibi: *Qui nominis causâ ad opus ſanctarum Eccleſiarum accedunt, deinde eas ædificantes, nequaquam curam ponunt, vt expenſas eis quoque exponant decentes, & ad luminaria, & ad obſeruantium alimenta, & ad ſacra myſteria vel miniſteria, ſed deſerunt eas in nudis ædificiis conſtitutas.* Concil. Toletanum 3. *can. 15.* vbi Epiſcopis interdicitur Eccleſiam conſecrare, niſi priùs dotis chartam confirmatam habuerint. D. Chryſoſtomus *homil. 18. in act. Apoſtolorum*, ibi: *Quaſi*, inquit, *ductâ vxore, vel ſponsâ, vel dotatâ virgine, ſic erga Eccleſiam affectus ſis, dotem inſcribe illi: ita tibi benedictionis præmium multiplicabitur.* Et *l. 2. & 3. titul. 10. partit. 1.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa, & Garaña *in præſenti*, Cironius *ad hunc textum*, Lemaiſtre *lib. 1. de iurib. Eccleſ. cap. 7.* Caniſius *in cap. 3. de iurepatron.* Gentilis *in notis ad apolog. Apulei, fol. 315.* Fileſacus *in cap. 4. de offic. Ordin.* Balſamon *in can. 17. Concil. Nicæni 2.* Loayſa, Binius, & Corjolanus *in dict. can. 5. Concil. Brachar. 1.* Hunnius *in encyclop. tit. 1. cap. 2.* Lantdmeter. *lib. 2. de vetere mon. cap. 58.* Bignonius *in notis ad Marculfum, fol. 521.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 28. cap. 9. & de benefic. cap. 15.* Bulengerus *lib. 3. opuſc. cap. 40.* Antonius Auguſtinus *in epit. iur. lib. 15. tit. 15.*

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti 2.
iuris conſideratione; nam Eccleſiam nihil poſ- TRADITVR
ſidere poſſe, tam in communi, quàm in parti- RATIO DVBITANDI.
culari, probari videtur ex Saluiano *lib. 2. ad Eccleſ. Cathol. pag. 399.* vbi de diuitiis Eccleſiæ loquens ait: *Impedimenta hæc, adiuncta onera, non ſubſidia; poſſeſſione enim, & vſu opum non ſuffulcitur religio, ſed euertitur.* Vnde Chriſtus Dominus dum in hoc ſæculo vixit, nullam poſſeſſionem habuit, immò de craſtino non eſſe cogitandum, verbo, & exemplo docuit. Igitur non rectè in præſenti adeo dos Eccleſiæ procuratur,

vt laicus, qui eam construxit, dotare cogatur. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam constructio Ecclesiæ in præsenti casu ex liberalitate, & munificentia Reginæ Vngariæ cœpit: sed donare, aut maiorem liberalitatem exercere nemo cogitur, *l. absenti, ff. de donat.* §. 1. *Instit. eod. tit.* Donatio enim actus merè voluntarius est, & nullo iure cogente fit, *l. donari, ff. de donat.* Seneca *lib. 3. de benefic. cap.* 19. ibi: *Beneficium id est, quod quis dedit, cùm illi liceret non donare.* Cicero *orat. 37. in Pisonem*, ibi: *Qui modus tibi frumenti æstimandi? Quæ honoraria? Si quidem potest vi, & metu extortum honorarium nominari.* Quintilianus *declamat.* 7. *Omnium beneficiorum ista natura est, vt non sit necessitas, sed potestas, quod in honorem alicuius initum est. Desiuit priuilegium vocari posse, si cogas. Cuncta (si videtur) iura procurrito, nusquam adeo pro nobis solicita lex est, vt quod præstat, extorqueat.* Ergo Regina Vngariæ non debebat cogi Ecclesiam iam constructam dotare. Accedit, nam si semper qui construxit Ecclesiam, eam dotare cogeretur, nunquam eueniret, vt vnius, eiusdemque Ecclesiæ alius esset patronus ratione constructionis; & virtute dotationis alius, vt supponitur *in cap. piæ mentis 16. quæst. 7. cap. nouit, de iurepatron.* vbi etiam probaui iuspatronatus acquiri ex constructione Ecclesiæ, & eius dotatione: ergo quia non semper qui construit Ecclesiam, eam dotare cogitur.

3. DE LOCO VBI ECCLESIA CONSTITVITVR.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, nonnulla necessariò obseruanda esse in Ecclesiæ constructione, & dedicatione antequam ab Episcopo consecretur. Primò locus, seu area Ecclesiæ construendæ destinata libera esse debet ab omni humano dominio, seu iure; ideoque forsan iure ciuili non licebat locum sacrum construere, nisi cum assensu Principis, *l. sacra loca, ff. de rerum diuis.* nec locus sub conditione legatus dedicari propter spem dominij, *l. si locus sub conditione, ff. de relig.* nisi vt testator ipse sepeliretur; quo casu exaudiendus est textus *in l. vlt. ff. vt in posses.* ergo antequam exstruatur Ecclesia, locus est ab omni prophana ditione eximendus, ita vt nec Princeps in eo vllam retineat potestatem. Vnde legimus apud Ordericum Vitalem *lib. 3. hist. Eccles.* quod cùm locus exstruendæ Ecclesiæ S. Ebrulfi destinatus esset, nobiles Normanniæ omne ius, quod sibi in eum locum titulo dominij habere poterant, eiurarunt; quod & Dux confirmauit solenni diplomate: *Locum* (inquit Ordericus) *nominatum, communi consensu ita liberum tradiderunt eius tutelæ, vt nec sibi, nec aliis quibuslibet aliquam adsuetudinem, aut redditum, præter beneficia orationum à monachis liceret, vel hominibus eorum exigere: Dux autem bona voluntati eorum gratanter acquieuit, & testamentum de rebus, quas optimates sui sancto Ebrulfo dabant, confirmauit.* Inde etiam prouenit, vt licèt regulariter nemo vendere rem propriam compellatur, *l. inuitum, C. de contrah. emption. l. nec emere, C. de iure delib.* tamen religionis fauore vt Ecclesia construatur cogitur dominus iusto pretio accepto fundum distrahere, argumento textus *in l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. Lucius, ff. de euict. l. in communes, C. de communi seruo, l. item si verberatum, §. item si fortè, ff. de rei vendic.* docuerunt latè Couar. *lib. 3. variar. cap. 14. num.* 7. Cuiacius *lib. 3. obseru. c.* 22. pluribus relatis Hermosilla *in l. 3. gloss. 1. tit. 5. partit.* 5. Secundò desideratur ad Ecclesiæ constructionem, vt in ipsa area, vbi sacræ ædes construuntur, non sint sepulta defunctorum cadauera; immò si tumulata reperiantur, exhumentur, & extrà proiiciantur, propter incertitudinem, an Catholici, Hæretici, vel Gentiles vltimum diem clauserint. Vnde cùm sanctus Frodobertus Trecensis Episcopus rogaretur Ecclesiam construere in loco vbi corpora defunctorum iacebant, ante consecrationem iussit ea erui, & asportari, vt refertur in annalibus Trecensibus editis per Nicolaum Camuzatium, ibi: *Is ad prædicta Basilicæ consecrationem à fratribus euocatus, diligentiùs percunctatur, vtrum inter sacrandos parietes sepulta aliquorum cadauera tegerentur. Cumque comperisset inesse quamplurima, vniuersa priùs de templo eliminanda præcepit, contestans se non aliter consecrationis officium suscepturum.* Ita etiam D. Gregorius *lib. 1. epist.* 22. Surrentino Episcopo iussit consecrari monasterium S. Stephani, eâ conditione videlicet, si eo loco constructum sit, vbi nullum corpus fuerit humatum. Eandem conditionem apponit in consecratione oratorij per Thimotheam matronam conditi, *lib. 2. epist.* 9. & *lib. 5. capitul. cap.* 48. ita cauetur: *Ecclesiam, in qua mortuorum cadauera infidelium sepeliuntur, sacrificare non licet: sed si apta videtur ad consecrandum, inde euulsis corporibus, & rasis, vel lotis lignis eius, reædificetur.* Quin immò si locus ille fuisset commercio hæreticorum inquinatus, nefas erat Ecclesiam illic exstrui. Concil. Epaunense *can.* 33. ibi: *Basilicas hæreticorum, quas tantâ execratione habemus exosas, vt pollutionem earum purgabilem non putemus, sanctis vsibus applicare despicimus: sanè, quas per violentiam nostris abstulerant, possumus reuocare.*

4. DE DOTE ECCLESIARVM.

Tertiò, cùm in ipsa Ecclesia sub altari principali condendæ essent Sanctorum reliquiæ, iuxta tradita supra *in cap.* 1. & ibi ad diuina officia celebranda necesse sit adsciscì sacerdotes, qui Martyrum reliquiis assiduo famulatu deseruiant, & in ornandis ædibus sacris cultum, atque ornatum comparent; & quia inter ipsum Rectorem, & Ecclesiam coniugium spirituale contrahitur, vt probaui *in cap. inter, de translat. Episc.* non incongruè bona hæc dotem Ecclesiæ appellarunt SS. PP. suprà, *num.* 1. laudati, & Lucius *in epist. vnic. in princip.* ibi: *Significasti vos à quibusdam non rectam fidem tenentibus, atque vestras Ecclesias suis dotibus spoliari.* Synodus Valent. sub Lothario *can.* 9. *Dotes à fidelibus designatæ basilicis, ad hoc, quod statutum est, vindicentur.* Tolet. 3. sub Recharedo, *can.* 1. ibi: *Ecclesia ex dote, quam largitus est, qui illam ædificauit, presbyterum habeat.* Coloniens. sub Carolo Crasso, *can.* 4. ibi: *Nec ex dote Ecclesiæ, idest ex vno manso, & quatuor mancipiis census exigatur.* Trosleian. *can.* 6. *Dos Ecclesiæ libera omnino ab omni censu, & tributo pertineat ad presbyterum.* Et *can. 3. Synod. 6.* & *lib. 6. Capitul. cap.* 69. in diplomate Othonis I. ibi: *Dotem quoque Ecclesiæ, idest duas hobas possessas, & beneficium presbyteri in eodem loco deseruientis.* Nec nouè hac voce vtuntur Ecclesiæ PP. nam & Gentiles possessiones templorum dotes eorum dixerunt. Ovidius *lib.* 10.

——— *Templisque accedere dotem*
Hanc iussere meis

Idest

Idest agrum Damascenum. Censorinus *de die natali*, ibi: *Et cùm agros, atque vrbes, Deorum munere possiderent, partem quandam templis, sacellisque, vbi eos colerent, dicauere.* Alio sensu Optatus Mileuit. *lib. 2. de schism. Donatist.* contra Parmenianum Ecclesiæ dotes nominat prærogatiuas, intelligens Ecclesiæ, vt exponit Henellius *de dotalit. cap. 1.* Qui ergo vult Ecclesiam ædificare, priùs debet dotem assignare, & instrumentum dotale conficere, de quo Imperator Zeno ita sanxit *in l. 15. C. de sacros. Eccles.* *Si quis donauerit aliquam rem mobilem, vel immobilem, vel se mouentem, aut ius aliquod personæ Martyris, aut Prophetæ, aut Angeli, tanquam ipsi postea oratorium ædificaturus, & donationem insinuauerit apud quos necesse est, cogitur opus, quamuis nondum inchoatum fuerit, perficere per se, vel per heredes; & perfecto opere, dare ea, quæ donatione continentur.* Etiam constructâ Ecclesia dotem ipsam promissam tradere debet, in cuius traditione pro adipiscenda possessione rerum, olim quibusdam traditionibus symbolicis Ecclesia vtebatur, vt retuli *in cap. 2. de consuet.* Et tandem chartam ipsius dotationis, vbi accuratè omnes possessiones, & res pro dote Ecclesiæ traditæ recensebantur, & inscribebantur: cuius chartæ exemplar ex antiquitatibus Aleman. refert Lemaistre *lib. 2. de iuribus Eccles. cap. 7.* & chartam dotationis Ecclesiæ Toletanæ ab Alfonso Castellæ Rege factæ, refert Loaysas inter Concil. Hispan. *pag. 197.*

4. DE MODO DOTIS ECCLESIÆ.

Deinde sciendum est, quod sicut in dote nuptiali attenditur conditio contrahentium, quoad dotis modum, & quantitatem, *l. quæro, ff. de iure dot.* probabimus infrà *in cap. 1. de adulter.* ita olim non omnibus Ecclesiis dos æqua fuit; pro numero enim Sacerdotum, vel monachorum pinguior dos constituebatur, vt ex ea ministri omnes commodè ali possent, neque prophanis artibus operam dando cogerentur dignitatis suæ, & religionis maiestatem dedecorare. Ita maiorum suorum prouidentiam laudat Iustinianus *in nouella 3.* his verbis: *Deprehendimus eos, qui sacrosanctam aliquam Ecclesiam in hac alma vrbe exædificauerunt, non solum curam ædificij gessisse, sed etiam vt sacris ædibus, quas ipsi instituissent, sufficiens erogatio suppeteret, vtque definirent, quot per singulas Ecclesias presbyteros versari conueniret, quot Diaconos, vel mares, vel fœminas; quot subdiaconos, & item cantores, simul & lectores, & ostiarios, adhæc ædis sumptum adiecisse.* Præterea peculiares redditus, qui instituto huic suo satis essent: nec multitudo fuit aliqua adiecta, cui exinde competens solutio fieri non posset. In Concilio Valentino Galliæ sub Lothario, *cap. 9.* ita legitur: *Ipsi sæculares, & fideles laici, si condere voluerint basilicas in prædiis suis, sicut edictum piissimorum Augustorum continet, vnam colonicam vestitam cum tribus mancipiis dotationis gratiâ ei conferant, moxque Episcoporum iuri, & sanctæ matri Ecclesiæ eandem basilicam submittant. Aliter verò nos Episcopos, earum consecrationem sciant non impleturos.* Colonica autem est villa, seu villula cum modo agri, quantùm colonus vnus colere potest, nec admodum à manso distat, vt probaui *in cap. 1. de censibus.* Vt ad modum dotis Ecclesiæ redeamus, certè in Oratoriis ratio habebatur clericorum, qui illic erant instituendi; nam si fortè sacerdotes assumendi erant, pinguiori reddi-tu dotabantur, quàm si inferioris gradus clerici, veluti Diaconi, aut Ostiarij. His enim sufficiebant mediocres sportulæ, quia illis nihil incumbebat oneris præterquam ædem sacram purgare, & candelis, ac luminibus moderari, vt definitum fuit in dicto Concilio Tolet. 3. sub Recharedo, *can. 2.* ibi: *Placuit Dei sacerdotibus, ne quisquam infra suam parœciam Dei aulam inquirat; & munificus ille, qui sanctam Dei ædificauerit Ecclesiam, quod ibidem pio suo hæredi largitus est, eodem loco presbyter secundùm priorum canonum instituta deseruiens habeat: & si presbyterum ea facultas habere non permittit, vel Diaconus instituatur: certè si minor est census, ostiarius à sacerdote sit electus, qui nitorem infra sinus sanctæ Ecclesiæ faciat, qui & sanctarum reliquiarum luminaria omni subsequenti nocte accendat.* Ex eo fortasse, quod aliquæ Ecclesiæ fundatæ essent, vt aliorum Ordinum, præterquam Ostiariorum ministerio non egerent, manauit forsan origo beneficiorum, quæ vulgò simplicia dicimus. Fuisse autem Ecclesias quasdam, quas non presbyteri, aut Diaconi, sed inferioris nominis, ac gradus clerici regerent, abundè liquet ex D. Gregorio *lib. 2. epist. 19.* vbi Ecclesiam S. Agnetis, quæ in via suburbana constructa erat, commendat curæ Leonis cuiusdam acolythi, cui propterea assignat pensiones certarum domorum. In monasteriis verò pro numero monachorum dos constitui debebat. Qui autem numerus ad conficiendum monasterium sufficiat, canon 16. Synodi Trul. & ex eo Lemaistre *d. lib. 2. cap. 8.* assignat. Si autem Ecclesia parochialis construatur, dos competens debet constitui saltem victui duorum, presbyteri, inquam, & clerici ad minus; quia non potest presbyter celebrare, & diuina officia solus exequi, *cap. vt quisque, de vita & honest. cleric. cap. proposuisti, de filiis presbyt.* Expediret tamen, si fieri posset, duobus presbyteris parari necessaria, vt si forte vnus in casum ægritudinis incideret, alius vices eius suppleret, *cap. illud 7. quæst. 1.* & aliquando placuit, vt dos tribus ministris sufficeret, *cap. vt quoque, de consecr. dist. 1.* Vltra etiam debet esse dos congrua ad onera Episcopalia soluenda, & hospitalitatem exercendam, *cap. de monachis, de prabend. cap. 2. de suppl. neglig. cap. 1. de præb. in 6.*

Quibus ita animaduersis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm in præsenti specie Regina Vngariæ fundasset, construxissetque Ecclesiam, tacitè se obligauit ad eius dotationem; siquidem iuxta canones antiquos Ecclesia non potest consecrari sine congrua dote; nec solùm ipse, qui construxit, tenetur eam dotare, verùm etiam hæres eius ad ipsum compelli valet. Leo Imperator *nouella 14.* vbi statuit, vt si quis ædificauerit monasterium, nec dotem sufficienter dederit, & moriatur ab intestato, relictis liberis, si tres sint liberi, monasterium, seu Ecclesia quadrantem bonorum eius habeat; si vltrà plures reliquerit, in succedentes liberos connumeretur monasterium, & accipiat deducto ære alieno quantùm quisque acceperit: quod si defunctus mortuus fuerit sine liberis, relictis parentibus, diuidatur substantia inter parentes proximos, qui vnam partem; & monasterium, qui aliam partem dimidiam accipiant: si parentes non supersint, nec filij, sed tantùm agnati, bes bonorum ad

6. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

tates capiunt: solis clericis hoc lege prohibetur, & prohibetur non à persecutoribus, sed à Principibus Christianis. D. Ambrosius *ad Valentin. epist.* 31. *Nobis etiam priuatæ successionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur; non enim putamus iniuriam, quia dispendium non dolemus.* Notauimus *in cap.* 5. *de testam.* Nec obstat augmentum primum ipsius dubitandi rationis; nam qui construit Ecclesiam, vt suprà probaui, tacitè obligatur ad eius dotationem; vnde non tam liberalitas est hæc dotis constitutio, quàm debiti solutio, vt innuitur in vltimis verbis huius textus; facitque textus *in cap.* 1. *de donat.* Vnde Regina Vngariæ in præsenti specie, quasi ex debito, virtute constructionis Ecclesiæ tenebatur eam dotare. Nec obstat vltimum augmentum difficultatis; nam variis ex causis accidere potest, vt eiusdem Ecclesiæ alius sit Patronus ratione dotationis, alius constructionis causâ, veluti si ille, qui construxit Ecclesiam, inopiâ oppressus eam dotare non potuit, aut postquam dotauit, rebus ipsis in dotem datis amissis, alius nouam dotem constituit: quibus, & in similibus casibus duo patroni dantur, alius ratione dotationis, alius constructionis causâ.

CAPVT IX.

Gregorius IX. [a] *Astoricensi Episcopo.*

AQuâ per Episcopum benedictâ, Ecclesiam reconciliari posse per alium Episcopum non negamus, per sacerdotes simplices hoc fieri de cætero prohibentes, non obstante consuetudine prouinciæ Bracharen. (quæ dicenda est potiùs corruptela:) quia licèt Episcopus committere valeat quæ iurisdictionis existunt, quæ ordinis tamen Episcopalis sunt, non potest inferioris gradus clericis demandare. Quod autem mandantibus Episcopis super reconciliatione factum est hactenus per eosdem, mediocriter toleramus.

NOTÆ.

[a] ASторicen.] De Astoricensi Diœcesi, & eius Præsulibus, iam nonnulla notaui *in cap.* 17. *de re iudic.*

1. [b] *Aquâ per Episcopum benedictâ.*] Licèt aqua, tam ad administrandum baptismum, quàm piacularis, idest ad peccatorum remissionem, pro benedictione populi à sacerdotibus benedicatur, vt latè probant de ea, & eius effectibus agentes, Baron. *anno* 44. *num.* 88. & *anno* 57. *num.* 10. & *anno* 132. *num.* 5. Turrianus *pro canon. Apost. lib.* 3. *cap.* 6. & *lib.* 5. *cap.* 4. Ioan. Dartis *ad dist.* 3. *de consecr.* Marsil. Colum. *de aqua benedicta*, Osius *in confess. Polon. cap.* 8c. Creditus Alanus *lib.* 4. *dialog. cap.* 3. Lindanus *Panopl. cap.* 99. Genebrardus *in psalm.* 150. *num* 4. Didacus Payua *lib.* 4. *orthodox.* Gretherus *de benedict. lib.* 3. *cap.* 4. & 5. Turrianus *contra Magdeburg. lib* 3. *cap.* 6. & 9. Theophilus Raynaud. *tom.* 15. *in Heterocl. ad finem*, *fol.* 557. & *tom.* 16. *eodem tractat. p.* 2. *punct.* 5. Durantius *lib.* 2. *de ritibus, cap.* 21. Bellarminus *tom.* 3. *controu. lib.* 3. *de Sanctis, cap.* 7. Lucas Tudensis *lib.* 2. *contra Vualdens. cap.* 3. Nouarinus *lib.* 6. *aquæ nuptialis*, *cap.* 123. Serarius *lib.* 1. *opusculorum*, *cap.* 6. Forcatul. *in pen. iuris ciuil. cap.* 19. Franc. Valens *in concord. iur. in proœm.* 6. *cap.* 4. Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 1. *epist.* 30. Iodocus Coccius *lib.* 5. *thesauri, artic.* 8. Carrier. *tom.* 2. *fol.* 532. Sausay *in Panop. sacerd. p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 6. *per totum.* Tamen hæc aqua, quæ cum cinere miscetur pro reconciliatione, aut consecratione Ecclesiæ, tantùm per Episcopum benedicitur; vnde ad distinctionem alterius aquæ vocatur hæc aqua *consecrata*, vt probant Antonius Marsil. *de aqua benedicta, cap.* 5. *num.* 2. Turrianus *pro canon. dicto lib.* 3. *cap.* 6. & *d. lib.* 5. *cap.* 4.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu communiter sequens deducitur assertio: *Simplex presbyter non potest Ecclesiam consecrare, nec eam violatam reconciliare, etiam ex delegatione Episcopi.* Probant eam textus 2. CONCLVSIO PROBATVR. *in Concil. Tolet.* 8. *can.* 7. ibi: *Quâ de re nosse nos conuenit, quod Episcopalis eminentiæ culmen non immeritò sacris omnibus esse summa percensuit, quæ cæteris sacerdotibus exercenda prohibuit, scilicet templorum Dei sacrationem, chrismæ benedictionem, sacrorumque ordinum institutionem, quæ tamdiu aliter ordinata persistunt, quam excellentissimè conferuntur; quia & tantò ab eis singulariter impenduntur, quantò eidem summo culmini peragenda seruantur.* Concil. Hispal. 2. *can.* 7. ibi: *Nam quamuis cum Episcopis plurima illis (presbyteris) ministeriorum communis sit dispensatio, quædam nouellis, & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint, sicut & Presbyterorum, & Diaconorum, ac virginum consecratio; sicut constitutio altaris, benedictio, vel vnctio: si quidem nec licere eis Ecclesiam, vel altarium consecrare.* Vvormat. *can.* 8. ibi: *Igitur presbyteris, quamuis cum Episcopis plurima mysteriorum communis sit dispensatio, quædam tamen auctoritate veteris legis, quædam nouellis, & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint. Consecratio ergo virginum, & benedictio, vel vnctio altaris à presbyteris minimè fiat: similiter non liceat eis Ecclesias consecrare.* Carolus *lib.* 7. *Capitul. cap.* 159. *cap. nullus*, *cap. nulli*, *de consecr. dist.* 1. Eandem potestatem consecrandi, & reconciliandi Ecclesias, Episcopis competere docuerunt Clemens *in cap. hic ergo*, *de consecr. dist.* 1. Leo *epist.* 88. Felix IV. *epist.* 1. Isidorus *epist. ad Landifredum.* Illustrant vltra congestos à Cenedo *in collect. ad Decret. collect.* 135. Barbosa *hic*, & *de potest. Episcop. alleg.* 28. *num.* 56. & *lib.* 1. *iuris Ecclesiast. cap.* 4. *num.* 28. Vazquez 3. *p. in* 3. *p.* D. *Thomæ*, *disput.* 143. *cap.* 4. Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit.*

immunit. cap. 2. *num.* 17. Hallierius *de hierarch. lib.* 2. *de necessit. Episc. cap.* 4. & *in vindiciis fol.* 182. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 4. *cap.* 6. Fachineus *lib.* 12. *controu. cap.* 93. Morla *in empor. tit. de iurisdict. num.* 33. Plures ex Moralistis refert P. Henao *tom.* 2. *de sacrif. Missæ, disp.* 23. *sect.* 3. Murga *tom.* 1. *disquisit. tractat.* 2. *disquisit.* 11.

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Ea, quæ ratione ordinis competunt, sicut ea, quæ ratione iurisdictionis exercentur, delegari, & aliis mandari possunt, vt probatur *ex cap. suffraganei* 10. *de elect.* vbi Archiepiscopus consecrationem Episcopi suffraganei aliis suffraganeis validè & licitè committit: & similiter Episcopus reconciliationem pœnitentium, quibus ipse pœnitentiam iniunxit, simplici presbytero committere valet, *cap. presbyter. cap. Aurelius* 26. *quæst.* 6. Igitur etiam Ecclesiæ consecratio, seu reconciliatio, simplici presbytero mandari valet. Augetur hæc difficultas *ex cap. altaria* 32. *de consecr. dist.* 1. vbi in Concilio Agathen. ita cauetur: *Altaria placuit non solùm vnctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.* Igitur quia simplex sacerdos potest Ecclesiam consecrare. Tandem si ratio adducta à Gregorio in illis verbis: *Quæ ordinis tamen Episcopalis sunt, non potest inferioris ordinis gradus clericis demandare*; vera esset, sequeretur Romanum Pontificem non posse consecrationem Ecclesiæ, seu eius reconciliationem simplici presbytero committere, cùm verum sit, Pontificem posse eam facultatem simplici sacerdoti delegare, vt probant Delbene *tom.* 1. *de immunit. Eccles. cap.* 2. *dubit.* 2. *sect.* 10. *num.* 4. Barbosa *lib.* 1. *iuris Eccles. cap.* 8. *num.* 15. Illustr. Ramos *ad Alex. VII. pro Episcop. Lusit. princip. vlt.* §. 4. *num.* 15. *in fine.* Igitur nec ratio à Gregorio adducta defendi valet.

4. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Adhuc tamen vt verissima, & iuris principiis consona defendenda est præsens assertio; nam inter alia munia præcipua, peculiariaque Episcoporum referuntur consecratio Ecclesiæ, & eius reconciliatio, ita vt Episcopus tantùm possit vt ordinarius minister Ecclesiaum consecrare, aut eam violatam reconciliare, *cap. nemo, cap. hic* 14 *de consecr. dist.* 1. *cap. proposuisti* 4. *hoc titul. cap. constitutus, de relig. dom.* probant DD. suprà relati: nam & apud Ethnicos Pontificij iuris fuisse dedicationem templorum, latè ex variis probat Gutherius *lib.* 3. *de veteri iure Pontif. cap.* 11. 12. & 13. Sanè Aurelianus agens de Palmirenis: *Ego ad Senatum* (inquit) *scribam, petens vt mittat Pontificem, qui dedicet templum.* Aliud exemplum habet Liuius *lib.* 9. Cùm de ædis Concordiæ dedicatione agit: & aliud Tacitus *lib.* 4. agens de Plauto Æliano Pontifice. Meminit huius moris Iustinianus *nouella* 13. *cap.* 7. & *nouella* 67. *cap.* 1. Sed vt ad nostram veram religionem regrediamur, quia Chorepiscopi, de quibus egi *in cap. quantò, de consuet.* qui erant in pagis, & villis, intendebant, saltem summâ exigente necessitate, Ecclesias consecrare, expressè sacri canones id illis prohibuerunt in Concilio Barcinon. sub Recaredo, *can.* 2. Parisiensi sub Gregorio IV. *can.* 27. Meldensi sub Sergio II. *can.* 44. Metensi sub Arnulpho, *can.* 5. & in epistola Montani post Concilium Tolet. 2. & in Capitul. Caroli, & Ludouici *lib.* 1. *capit.* 19. & *lib...* *cap.* 168. & *lib...* *cap.* 119. & 284. & *lib.* 7. *cap.* 187. 310. 318. & 328. & ex epistola 86. Leonis Magni; signanterque adiectum fuit *in d. cap. nemo, cap. is* 14. *de consecr. dist.* 1. Ecclesiam esse dicandam, & consecrandam ab Episcopo ciuitatis, vt excluderentur Chorepiscopi, & alij in pagis, & villis degentes; immò olim tantùm Summum Pontificem concessisse facultatem consecrandi Ecclesias, constat *ex cap. perlectis,* 25. *dist. cap. nemo, cap. nullus, cap. Ecclesiarum, de consecr. dist* 1. & refert Baronius *anno* 591. Presbyteri ergo non possunt Ecclesias consecrare, aut reconciliare ratione proprij ordinis, & officij, nec etiam ratione delegationis; quia licèt Episcopus possit committere, & delegare ea quæ sunt iurisdictionis, Morla *in empor. titul. de iurisdict. num.* 33. non tamen ea, quæ sunt ordinis, vt est reconciliatio Ecclesiæ consecratæ; atque ita rectè ex hoc textu deducunt communiter DD. Episcopum non posse committere simplici presbytero ea, quæ sunt ordinis.

5. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam *in d. cap. suffraganei,* delegatio facta fuit personæ, quæ alias Episcopum consecrare poterat ratione proprij ordinis; non autem simplici presbytero, quæ sunt ordinis Episcopalis; sed Episcopo, quæ sunt ipsius ordinis, vt docuit Iulius Pacius *centur.* 10. *quæst.* 55. Nec obstat textus *in d. cap. altare*; nam ibi per benedictionem sacerdotalem non est intelligenda benedictio simplex presbyteri, sed Episcopi, qui etiam sacerdos dicitur: textus *in cap. Episcopi verò si sacerdotali modo,* 11. *quæst.* 3. qui canon est Concilij ipsius Agathensis: ac textus *in d. cap. altaria.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, cui respondendum est, in presbytero esse quidem consecrationem; & licèt ea remota sit, sufficit tamen, vt illi tanquam personæ consecratæ possit per Romanum Pontificem committi Ecclesiæ consecratio, nec dicatur delegationem factam fuisse personæ consecratæ, vt docet Basilius Legion. *de Confirmatione cap.* 3. *num.* 10. In præsenti autem textu non Pontifex, sed Episcopus erat, qui delegabat simplici presbytero consecrationem, aut reconciliationem Ecclesiæ, cùm Episcopi ea, quæ sunt ordinis, non possint aliis committere, *cap. quamuis,* 78. *dist.* Quare in præsenti textu necessaria fuit tolerantia ipsius Pontificis, quia ipse, non verò Episcopus, poterat delegare Ecclesiæ consecrationem. Abbates similiter ius mitræ, & bacula habentes possunt reconciliare proprias Ecclesias aquâ per ipsos benedictâ, vt pluribus relatis probat Murga *tom.* 1. *disquisitionum moral. tractat.* 1. *disquisitione* 5.

CAPVT

CAPVT X.

[a] Idem *eidem.*

SI Ecclesia non consecrata, cuiuscunque semine fuerit, aut sanguinis effusione polluta, aquâ protinus exorcizatâ lauetur, ne diuinæ laudis organa suspendantur. Est tamen, quamcitiùs fieri poterit, consecranda.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Gregorius videlicet IX. eidem Episcopo Astoricensi.

COMMENTARIVM.

1. VT Ecclesia violetur, polluaturve, necessarium non est, vt sit consecrata, aut benedicta; sed tantùm destinata, & deputata ab Episcopo ad publicam Missarum celebrationem, vt docuerunt Azor *tom. 3. instit. moral. lib. 3. cap. 31. quæst. 4.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 25. sect. 3. num. 27.* Barbosa *lib. 2. de iure Eccles. cap. 4. num. 22.* Vnde in præsenti textu iubetur a Gregorio IX. vt Ecclesia non consecrata, violata priùs reconcilietur, & postea consecretur; & eo casu potest Ecclesia reconciliari per simplicem presbyterum, quia adhuc non fuerat consecrata. Martha *de iurisdict. p. 2. cap. 17. num. 4.* vt hodie etiam Ecclesiæ, quæ tantùm sunt benedictæ, per presbyterum Reconciliantur. De priuilegiis autem regularium circa consecrationem Ecclesiarum, & earum reconciliationem, latè agunt P. Henao *vbi suprà,* Ægidius Vossius *tom. 1. oper. moral. titul. 6. per totum.* Murga laudatus proximo commentario.

TITVLVS XLI.

De celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & diuinis officiis.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] *Agathensi.*

PResbyter [b] manè matutinali officio expleto, [c] pensum seruitutis suæ, videlicet Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperamque persoluat; [d] ita tamen, vt horis competentibus [e] iuxta possibilitatem, aut à se, aut ab scholaribus [f] publicè compleantur. Deinde peractis horis, & infirmis visitatis, si voluerit, exeat ad opus rurale [g] ieiunius, [h] vt iterum necessitatibus peregrinorum, [i] & hospitum, siue diuersorum commeantium, infirmorum, atque idefunctorum succurrere possit vsque ad statutam [k] horam pro temporis qualitate, Propheta dicente: Septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius [l] numerus à nobis impletur, si matutino, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, & Completorij tempore nostræ seruitutis [m] officia persoluamus: nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait: Mediâ nocte surgebam, &c. Ergo his temporibus laudes Creatori nostro super iudicia suæ iustitiæ referamus.

NOTÆ.

1. [a] AGathensi.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub tit. de suffragiis, cap. 1.* at verò apud Carnotensem *p. 6. Decreti, cap. 181.* Burchardum *lib. 2. Decreti, cap. 184.* Gratianum *in cap. presbyter, 95. dist.* habetur, *ex Concilio Nannet. can. 60.* & ex eo citat textum hunc Filesacus *de origin. paræc. cap. 6.* Sed cùm tantùm canones 27. illius Concilij editi sint, fatendum est, canonem hunc non reperiri in eo Concilio, nec in Agathensi: ab illis autem verbis, *septenarius numerus,* deductus est textus hic ex regula D. Benedicti, *cap. 16.* ibi: *Vt ait Propheta, Septies in die laudem dixi tibi: qui septenarius numerus sacratus à nobis sic implebitur, si matutino, Primæ, Tertiæ,*

Tertia, Sexta, Nona, Vespera, Completoriique tempore nostra seruitutis officia persoluamus, quia de his diurnis horis dicit Propheta: Media nocte surgebam ad confitendum tibi.

2. [b] *Presbyter.*] Presbyterum in præsenti rectè accipit pro parocho Filesacus *de origine paræc. cap. 6. fol. 623.* & inde probat veterem Ecclesiæ Gallicanæ morem recitandi horas canonicas, etiam in Ecclesiis parochialibus.

3. [c] *Pensum.*] Consonat Carnotensis *epist. 19.* ibi: *Rarò etiam canonicum pensum determinatis horis soluere non valemus.* Quod autem hic PP. pensum vocarunt, prisci scriptores cursum appellabant: Sanctus Macharius *cap. 9. suæ regulæ,* ibi: *Cursum monasterij super omnia diligas.* Fortunat. *epigr. 10.*

Carmine Dauidico diuina poemata pangens
Cursibus assiduis dulce reuoluit opus.

Sanctus Bonifacius *epist. 17. Uvigbertus Presbyter, & Mengingordus Diaconus regulam vestram vobis insinuant, & speciales horas, & cursum Ecclesiæ custodiunt.* Bandomina in vita sanctæ Radegundis *lib. 2. cap. 18.* ibi: *Stabat quandoque nocte ante cellulam suam, corde, & ore cursum decantans.* Obseruauit Iuretus *in notis ad d. epist. 19. Iuonis*, & huius vocis etymologiam latè illustrauit Hæphtenus *lib. 7. disquisit. monast. tract. 2. disquisit. 1.*

4. [d] *Persoluat.*] Vnde cognoscitur vetus mos Ecclesiæ recitandi horas canonicas, & primarias preces ante Missæ sacrificium: quod etiam innuit Odo Parisiensis Episcopus *in synodicis constit. cap. 5.* dum ministrum rem diuinam procurare vetat priùs, quam diuini officij horarias laudes, quæ matutinæ, & primæ dicuntur, ritè persoluerit: Nulli, inquit, clerico permittatur seruire altari malè ornato, & nisi in superpelliceo, aut cappa clausa. Nullus bis in die Missam audeat celebrare, aut cum duplici introitu, nisi in magna necessitate. Nullus antequam Matutinas dixerit canonicas, & Primam, præsumat aliqua necessitate celebrare Missam. Immò & hodie lethaliter peccare eos, qui non recitato matutinali officio Missæ sacrificium celebrant, docuerunt nonnulli, quos refert, & sequitur Francolinus *de horis Canonicis cap. 16. num. 28.* Sed hæc sententia communiter ab omnibus Moralistis reiicitur.

[e] *Horis competentibus.*] *Et signis designantibus,* legitur apud Burchardum, & Carnotensem, iuxta morem antiquum Ecclesiæ conuocandi clericos, vel monachos ad sonum campanæ debitis horis persoluendis: quem illustrabimus *in cap. Ioannes, de homicidio.*

5. [f] *Scholaribus.*] Scholaris non vno, eodemque modo accipi solet in vtroque iure, & apud bonæ notæ auctores, vt videre est ex congestis, & adductis à Baronio *in Martyrol. die 6. Februarij;* Acuña *in cap. Osius, num. 2. 61. dist.* Valesio *in notis ad Ammian Marcel. fol. 32. & 33. lib. 4.* Ioanne Vossio *lib. 3. de vitiis sermon. cap. 47.* Gibalino *de clausur. regul. disquisit. 1. cap. 2. §. 11, & cap. 9. §. 1.* Rosvveido *in onomast. verbo Scholaris,* Gretsero *ad cap. 1. Codini*, Marcel. Donat. *ad Ammian. Marcel. cap. 76. tom. 6. thesauri critici,* Cresolio *lib 3. mystag. cap. 27.* Ritherusio *ad Saluianum fol. 5.* In præsenti autem accipiuntur scholares pro psalmistis, qui erant in schola cantorum ad psallendum in Ecclesia: de qua schola plura adduxerunt Cirobius *ad tit. de offic. Primicer.* Platina *de verbis obscuris, verbo Primicerius*, Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorij, fol. 62.* Filesacus *in cap. 15. §. 2. de officio ordin.* Parochi enim olim tenebantur secum habere clericos iuniores ad sibi ministrandum, & vt illis absentibus horas canonicas publicè in Ecclesia recitarent, *cap. nullus 11. quæst. 1. cap. vt quisque, de vita & honest. cleric.* Concil. Valense 1. *can. 2.* ibi: *Hoc enim placuit, vt omnes presbyteri, qui sunt in parochiis constituti, secundum consuetudinem, quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognouimus, iuniores lectores quantoscumque sine vxore habuerint, secum in domo, vbi ipsi habitare videntur, recipiant, & eos quomodo boni PP spiritualiter nutrientes, psalmos parare, diuinis lectionibus insistere, & in lege Domini erudire contendant.* De quibus agunt Souchetus *ad epist. 285. Iuonis*, Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 2. epist. 136.* & nonnulla adduxi suprà *in d. cap. vt quisque.*

6. [g] *Rurale.*] Artificiolum honestum victui quærendo, non tantùm non prohibitum, verùm & quandoque imperatum, præscriptumque clericis fuit, *cap. 1. cap. clericum 3. cap. clericus 4. 91. dist. cap. 8. & 14. de homicid.* Gregorius Turon. *in vitis PP. cap. 8.* de sancto Nicetio Episcopo ait: *Iam clericus in domo paterna residens, cum reliquis famulis manu propriâ laborabat.* D. Gregorius *lib. 1. dial. cap. 12.* Riculphus Episcop. Suession. in sua constitutione, quæ extat *tom. 24. Concil. can. 16.* ibi: *Monemus præterea, vt presbyteri sic ruralibus, idest terrestribus, & cæteris occupationibus inseruiant, quatenus diuinum officium non negligant, & scholares suos modestè distringant, castè nutriant.* Concil. Colon. *anno 1536. can. 50. Quibus non suppetit ex sacerdotio, honesto artificiolo victum quærant, sequutò D. Pauli exemplum.* Quod & iam proposuerant PP. Synodi Nicæn. *can. 15.* Epiphanius *heresi 80.* fidem facit suo tempore sacerdotes solitos esse propriis manibus operari. Exemplis Apostolorum, & aliorum Sanctorum id illustrant, ac commendant Lantdmeter *lib. 1. de veter. cleric. p. 1. cap. 51. & 2. p. cap. 6.* Baronius *anno 52. & 358.* Espenceus ad D. Paulum *lib. 2. digress. cap. 6.* Robertus *lib. 2. rer. iudic. cap. 2.* Petrus Gregorius *lib. 2. partit. tit. 9. cap. 8.* Fragoso *de regim. Christ. Reipub. p. 2. lib. 16. disput. 22.* & iam notaui *in can. 19. Concilij Illiber.* Menardus *ad concord. regul. cap. 55. §. 5.* faciunt textus *in cap. 8. & 14. de homicid.*

7. [h] *Ieiunus.*] Videlicet vt ita possit iterum Missæ sacrificium celebrare, vt sic subueniat necessitatibus peregrinorum, & commeantium, qui illud audire possint; item infirmorum, vt illis per modum viatici communionem præstare possit; tandem & subueniat defunctis, vt cum Missæ sacrificio sepeliri possint: & ita de hac subuentione per iteratum sacrificium Missæ textum hunc accipiunt Antonius Ruuius *in assert. cathol. contra Erasmum, lib. 5. errore 9.* Margallus *in exposit. huius tituli*, Speculum conscientiæ *tract. 3. cap. 13. §. 9.* quos refert & sequitur P. Henao *tom. 1. de sacrif. Missæ, disp. 22. sect. 2.* idque important verba illa, quæ sequuntur: *Vt iterum, &c.* quæ satis innuunt, presbyterum, de quo in præsenti, antequam ad opus rurale exiisset, Missæ sacrificium celebrasse, eumque debere manere ieiunum, vt iterum celebrando posset subuenire prædictis fidelibus,

libus, iuxta ea, quæ infrà dicemus *in cap. ex parte.*

8. [g] *Peregrinorum, hospitum, siue diuersorum commeantium.*] Olim enim aduenientibus fidelibus, communionis gratiâ eis Euchatistiam fuisse participatam, probant Ioannes Dartis *de Eucharistia cap.* 18. Claudius Espenceus *de adorat. Eucharist. lib.2.cap.4. per totum.* Vnde vt presbyter possit ipsis corpus Domini administrare, iubetur in præsenti canone, vt si voluerit, exeat ad opus rurale ieiunus, quia olim non solùm ad celebrandum Missæ sacrificium, verùm & ad ministrandam Eucharistiam ieiunium naturale in ministro desiderabatur.

9. [i] *Defunctorum.*] Inter alias Ecclesiæ preces tempore sepulturæ fidelium iam à primis Ecclesiæ sæculis vsque ad nostra receptas, & visitatas, præcipua fuit Missæ celebratio, ita vt absque Missæ sacrificio fas non esset cadauera Christianorum sepulturæ tradere. D. Augustinus *lib.12. confess. cap.12.* vbi dum de funere matris suæ sanctæ Monicæ agit, ita ait: *Cùm corpus elatum est, imus, & redimus sine lachrymis; nam nec in eis precibus, quas fudimus, cùm offerretur pro ea sacrificium pretij nostri, iuxta sepulchrum posito cadauere, priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in aliis precibus ego fleui, sed toto die grauiter in occulto mæstus eram.* Possidius in obitu ipsius Augustini: *Nobis adstantibus, & videntibus, ac cum eo pariter orantibus, obdormiuit in pace, & nobis coràm positis, pro eius commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est, & sepultus est.* Fortunatus de obitu sancti Medardi apud Surium die 8. Iunij: *Corpore sancto composito, & delato ad Ecclesiam, nocte illa exequialem cum multa deuotione celebrauerunt vigiliam; mane verò facto, cùm Episcopi, quibus interesse contigerat, suum defuncto celebrassent officium, &c. peruentum est tandem ad sepulturam: Episcopi cum Abbatibus, peractis priùs quæ Dei erant, sanctissimum illud corpus terra decentissimè commendant.* Et Paulinus recitans sepulturam Sancti Ambrosij, nec-non S. Bernard. *in vit. S. Malac. cap.* 18. Gregorius Turon. *in obitu Sancti Galli Episcopi*, qui post obitum delatus in Ecclesiam donec comprouinciales ad eum sepeliendum conuenirent, iacuit ibi per triduum, assiduò ipso adstante psallentis cum magna frequentia populi: Episcopis autem quarta die aduenientibus, eum de Ecclesia leuauerunt, & portantes in Sancti Laurentij Basilicam, ibi sepeliunt. Et de Lupicino Recluso, qui psallentium turmis cum crucibus, cereis, atque odore fragrantis thymiamatis ad locum sepulturæ deductus, celebratis Missis, cum summo honore, gaudioque sepultus est. Itemque de Palladio Aruerno, qui cùm se propriis manibus interemisset, sepulturæ mandatur, sed non iuxta Christianorum cadauera positus, nec Missarum solennia meruit. Quin immò nec absque sacrificio fas fuisse sepulchrum operire, disertè docet in transitu S. Radegundis Reginæ idem Gregorius Turonensis *de gloria Confessor. cap.*106. Facit Concil. Valentin. Hispan. *can.* 4. ibi: *Vt Episcopus, qui post mortem fratris* (hoc est alterius Episcopi) *ad eum sepeliendum solet inuitatus accurrere, infirmum magis, & adhuc in corpore positum visitet, vt aut de reuelatione consacerdotis gaudeat, aut recedentem à sæculo post oblatum in eius commendatione sacrificium Deo, mox sepulturæ tradat.* Diligentissimè Victor Vticensis *lib.2. de perseq. Vvandal.* vbi populos catholicos in ea persequutione pulsis in exilium sacerdotibus sic lamentantes describit: *Quibus nos miseros relinquitis? Qui baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? Qui probis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos, peccatorum vinculis soluturi? Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? A quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est consuetus.* Illustrant Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 4. cap. 7.* Spondanus *de cæmeteriis sacris, p.3. lib. 1. cap. 16.* Vnde vt defunctorum etiam necessitatibus presbyter subuenire possit, in præsenti docetur, vt ieiunus exeat ad opus rurale; aliàs enim si post prandium aliquis fidelis sepeliendus erat, tantùm cum precibus, & orationibus tumulabatur. Concil. Carthag. 3. *can.*29. ibi: *Vt sacramenta altaris non nisi à ieiunis celebrentur, &c. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, siue Episcoporum, siue cæterorum, commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi qui faciunt, iam pransi inueniantur.* Si verò presbyter erat ieiunus, poterat iterum Missæ sacrificium offerre pro tumulando defuncto, *cap. sufficit, de consecr. dist.2.* Quod fecisse sanctum Hibertum Christianensem habent eius acta apud Surium *die 7. Aprilis*, licèt ad alium casum canonem illum referat Dionysius Cisterc. *in 4. dist. 8. quæst. 3. art. 2. dub. 2.*

[k] *Statutam horam pro temporis qualitate.*] Vt 10.
hæc verba exponamus sciendum est, horas dici, tertiam, sextam, nonam æstimari, & computari ab eo tempore, quo luce fruimur; licèt enim dies more Romano à media nocte incipiat, & in aliam mediam noctem decurrat, vt quod factum est sub spatio 24. horarum, eodem die factum intelligatur, *l. mora, ff. de feriis*, notaui *in cap. litteris, de temper. ordin.* attamen cum horam tertiam, sextam, nonam, & vesperam dici dicimus, aliter rem hanc accipimus, ita videlicet, vt totum id ipsum, quod sub luce decurrit, in quatuor æquales partes diuidatur, quemadmodum & nocturnum tempus in quatuor vigilias partiri solet. Prima parte diei elapsa dicitur hora tertia, quia tres horæ decurrerunt, in nostra computandi ratione: secunda dicitur hora sexta lucis, quæ est meridies: tertia dicitur hora nona, quia est nona post lucem; tertia autem pomeridiana: quarta dicitur hora vespertina, quæ est ad occasum solis. Ita explicant Baronius *tom.1. ann.*34. Censorinus *de die natali*, Rosinus *lib.4. antiq. cap.5.*

Deinde sciendum est, Apostolorum ætate, & 11.
in sequenti nullam sacro conficiendo certam horam præfinitam fuisse propter sæuas persecutiones, vt probant Vicecomes *volum. 3. lib. 3. de Missæ ritibus, cap.1. per totum*: sed pace Ecclesiæ datâ, & tyrannide ipsâ desæuiente, vbi facultas fuit publicè celebrandi Missæ sacrificium, obseruari cœpit, vt non nisi statutâ horâ offerri posset. Thelesphorus enim *epist.1.* relatus à Gratiano *in cap. nocte, de consecrat. dist. 1.* ita statuit: *Nocte sanctâ natiuitatis Domini Missas celebrent; reliquis enim temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ, quia in eadem hora*

Dominus crucifixus est, & super Apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur. Et licèt P. Vazquez *3. part. disputat. 232. cap. 3. num. 30.* affirmet verba illa non reperiri inter epistolas ipsius Pontificis, tamen hoc Thelesphorum statuisse testatur Damasus *in lib. Pontificali*, vbi de Thelesphoro ita ait: *Hic fecit, vt in natali Domini nostri Iesu Christi, noctu Missæ celebrarentur, cùm omni alio tempore ante hora tertia cursum nullus præsumeret Missam celebrare, quia eâ horâ Dominus noster ascendit in crucem.* Similia refert Anast. Biblioth. in vita eiusdem Amalar. *lib. 3. de Ecclesi. offic. cap. 42.* ibi: *Memoratus Papa Thelesphorus scripsit, quo tempore primo diei liceret Missam celebrare. Legitur in gestis Pontificalibus, dixisse memoratum Papam, vt ante hora tertia cursum nullus præsumeret Missas celebrare.* Consonat Vualfridus *cap. 23. de Ecclesiast. rebus*: & Luitprandus *cap. 7. de vitis Pontific. Romanorum* ait: *Ante horam diei tertiam Missam celebrari prohibuit.* Et vsus ille celebrandi post horam nonam diutiùs in Ecclesia inualuit, vt constat *ex cap. & hoc, de consecrat. dist. 1.* cuius verba à Gratiano, Iuone, & Burchardo tribuuntur S. Augustino; sed sunt Theodulphi ad suos compresbyteros, *num. 45. & 46. Missæ* (inquit Aurelianensis Antistes Theodulphus) *quæ per dies Dominicos peculiares à sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, vt per eas populus à publicis Missarum solennibus, quæ horâ tertiâ canonicè fiunt, abstrahatur, quia pessimus est vsus apud quosdam, quod in diebus Dominicis, siue in quibuslibet festiuitatibus, mox vbi Missam celebrare, etiamsi pro defunctis sit, audierint, abscedunt, vt per totum diem à primo mane ebrietati, & comessationi potiùs quam Deo deseruiant. Admonendus est populus, vt ante publicum peractum officium ad cibum non accedat, & omnes ad sanctam matrem Ecclesiam Missarum solennia, & prædicationem audituri conueniant, & sacerdotes per oratoria nequaquam Missas, nisi tam cautè, ante secundam horam celebrent, vt populus à publicis solemnitatibus non abstrahatur: sed siue sacerdotes, qui in circuitu vrbis, aut in eadem vrbe sunt; siue populus (vt prædiximus) in vnum ad publicam Missarum celebrationem conueniant.* Et ex Concilio Aurelian. 3. *can. 14.* vbi ita statuitur: *De Missarum celebritate in præcipuis dumtaxat celebritatibus id obseruari debebit, vt horâ tertiâ Missarum celebratio in Dei nomine inchoetur, quo faciliùs intra horas competentes ipso officio expedito, sacerdotes possint ad vespertina officia, idest in vespertino tempore conuenire; quia sacerdotem vespertinis officiis ab Ecclesia talibus præcipuè diebus nec decet deesse, nec conuenit.* Sidonius Apollin. *lib. 5. epist. 7.* ibi: *Cultu peracto vigiliarum, quas alternante mulcedine, Clerici, monachique psalmicines concelebrauerant, quisque in diuersa secessimus, non procul tamen, vtpote ad tertiam præsto futuri, cum sacerdotibus res diuinas facturi.* Vbi plura congessit Sauarus, qui rectè notauit *in cap. non liceat 12. dist. 44.* horam tertiam sacram appellari, quia sacris missarum solenniis dicata erat: quod & docuit Durantius *lib. 2. de ritibus Eccles. cap. 7. num. 1.* Ex quibus auctoritatibus, non solùm Thelesphori sanctio probatur, verùm & eius sanctionis ratio constat, quam latè, & doctè illustrat P. Henao *tom. 2. de sacrific. Missæ, disp. 21. sect. 3. num. 39. cum sequent.*

12. Cùm hæc ita sint, non defuerunt tamen certi, præfinitique dies, quibus meridie, aut vespere Missæ sacrificium celebraretur; nam in diebus ieiunij, præcipuè quadragesimalibus, Missæ sacrificium non offerebatur, nisi ex hora nona, vespertino officio expleto, vt constat *ex cap. solent 50. de consecrat. dist. 1.* qui canon malè tribuitur à Gratiano Concilio Cabilon. cùm sit Theodulphi Episcopi Aurel. in epistola ad compresbyt. *n. 39.* Concil. Brachar. 1. *can. 16.* Brachar. 2. *can. 9.* Gerundense *can. 3.* P. Blesensis *sermon. 11. de Quadrag.* D. Bernardus *serm. 3. de Quadrag.* Ex quibus, & aliis id latè probant Zerda *in aduers. cap. 158.* Albaspineus *lib. 1. obs. cap. 14.* Filesacus *de Quadrag. cap. 5.* Baronius *tom. 1. anno 54. num. 61.* P. Henao *d. sect. 3. num. 44.* vnde deriuatum est ad hodiernum vsque tempus, vt post horam nonam recitatam cantetur Missa in diebus ieiunij, & in Quadragesima dicantur Vesperæ mane ante prandium. Etiam in vigilia Paschæ resurrectionis Domini Missa nocte celebrabatur. Concil. Arausic. 1. *can. 2. cap. quod à Patribus 4. 75. dist.* latè probant Vicecomes *volum. 2. lib. 1. de Missæ ritibus, cap. 30. & volum. 3. lib. 3. cap. 6.* P. Henao *d. sect. 3. num. 46. cum sequent.* Vnde tam obuia mentio Missæ matutinæ, & vespertinæ in antiquis Ecclesiæ canonibus: de quibus Missis latè egerunt Espenceus *de adorat. Eucharist. cap. de triplici Missa.* Vicecomes *d. lib. 3. cap. 29. & 30.* P. Henao *d. sect. 3. num. 49.*

13. [l] *Septenarius numerus.*] Hic septenarius numerus magna continet mysteria; siquidem Sancti Spiritus dona septem sunt, de quibus D. Ioannes in Apocalypsi, *cap. 5.* ibi: *Vidi agnum habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt spiritus Dei.* De quibus Esaias *cap. 11.* loquens de Christo aiebat: *Requieuerunt super eum spiritus septem.* Huc tendunt septem illi oculi super lapidem, de quibus Zacharias *cap. 3.* septem columnæ, de quibus legitur *Prouerb. cap. 9. Sapientia ædificauit sibi domum, & excidit columnas septem.* Septem boues, qui videbantur ascendere de fluuio, *Genesis cap. 41.* septem spicæ, quæ pullulabant in culmo vno, in eodem textu: septem signacula *in lib. 1. cap. 5. Apocalyps.* septem sportæ repletæ fragmentis, *Matthæi cap. 15.* septem buccinæ, quarum vsus erat in Iubilæo, *Iosuæ cap. 6. Filius hominis in medio septem candelabrorum, habens in dextera septem stellas.* Apocalyps. *cap. 2.* septem Ecclesiis scribit Ioannes, & septem sunt Angeli earum, *cap. 1. Apocalyps.* In visione Ezechielis *cap. 40.* septem gradus erant ascensus atrij: Eliseus in purificando Nahaman dixit: Lauare septies in Iordane, *lib. 4. Regum, cap. 5.* Item septem animalia fuerunt in arcam immissa per Noë, *Genesis cap. 7.* propter sacrum quoddam mysterium, vt exponit Francisc. Georgius *tom. 1. problem. sect. 2. problem. 87.* & docuit D. Ambrosius *in cap. nuptiæ 32. q. 2.* Tandem septem sunt Ecclesiæ Sacramenta, & septem Psalmi pœnitentiales. Latè de mysteriis huius numeri, & eius mystica significatione egerunt S. Cyprianus *de exhort. Martyr. cap. 11. & lib. 1. testimonij aduersus Iudæos, cap. 20.* Sanctus Augustinus *quæst. 42. in Deuter. & lib. 11. de ciuit. Dei, cap. 30.* S. Hilarius *in præfat. psalm. & in psalm. 118.* in illis verbis: *Septies in die.* S. Basilius

homil.

homil. 11. hexaëmer. S. Hieronymus *in cap. 4. Zachar.* S. Gregorius *lib. 1. moral. cap. 7.* Alex. Farra *in proœmio sui sept.* Marsilius Ficinus *in Platonem, dialog. 10.* Francisc. Alumnus Ferrariensis *in sua mundi fabrica, in lib. 9. quantit. verbo Septem.* Macrobius *in somnium Scipionis*, & Aulus Gell. *lib. 3. noct. Attic. cap. 10.* ac tandem plura de hoc numero disertè notant Martin. Cantiapetrens. *in hypotypos. lib. 6. capite vltimo.* Marsilius *de aqua benedicta, sect. 1. ex num. 85.* Alfonsus noster *in proœmio 7. partit.* Canonerius *tom. 1. ad 4. Aphorism. Hippocr. fol. 53.* P. Bungus *de myster. numer. in hoc numero.* Rectè ergo statutæ sunt septem horæ canonicæ, quarum peculiares rationes infrà assignabimus.

14. [m] *Nostra seruitutis officium.*] Diuinum officium variis nominibus appellatur. Apud Græcos canon dicitur. Antiochenus *homil. 105.* ibi: *Psalmodia nostra canon appellatur, & quemadmodum colonus nisi dederit plenam, & bonam mensuram suam, in vincula conijcitur, & cruciatus; sic monachus, qui negligit suum canonem, seu mensuram, cui adstrictus est, Deo quotidie persoluere, à Dei gratia excidit, & traditur inimicis suis.* Ioannes Moscus *in Prato spirituali*, de Sancto Cosma ait: *Orto sole, cùm impleßet canonem, sedebat legens in Sanctis Euangeliis vsque ad collectam.* Dicitur etiam ordo psallentium. Concil. Narbonense *can. 2. Hoc quoque definitum est, vt in psallendis ordinibus per quemque psalmum gratia dicatur omnipotenti Deo.* Gregorius Turon. *de gloria confessor. capite 37.* ibi: *Qui cùm apud alios iuxta regulas monasteriorum ordini, & lectioni insisteret.* Dicitur etiam collecta. Pachomius *in sua regula, articul. 2. Quando ad collectam tuba insonuerit per diem, qui vna oratione tardiùs venerit.* Psalmodia etiam appellatur, item solennitas, synaxis, agenda, missa, vt probat, & exponit Haxphtenus *disquisit. monastic. lib. 7. tractat. 1. disquisit. 1.* vulgatissimo vsu officium hoc dicitur *Horæ canonicæ*, quia definitis horis ex Ecclesiæ instituto recitatur. Et licèt nonnulli Interpretes, tam veteres, quàm recentiores, docuerint, peccatum esse lethale Missæ sacrificium offerre ante recitationem officij matutini, & Laudum, vt Nauarrus, Grassis, Maiolus, Francolinus, Durantius, Azor, Henriquez, & alij apud Sfortiam *lib. 2. de sacrif. Missæ, cap. 6. num. 4.* Cenedum *in quæst. pract. quæst. 3.* tamen contrarium, immò nullum peccatum incurri, probarunt Suarez *lib. 4. orat. cap. 24. à num. 6.* alij plures apud Scortiam *vbi suprà*, Theophilus *tom. 16. in Heterocl. spirit. sect. 1. fol. 12.*

COMMENTARIVM.

15. CONCLVSIO DEDVCITVR ET PROBATVR.

EX hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Parochus tenetur debitis horis septem horas canonicas recitare.* Probant eam textus *in capite dolentes, hoc titulo.* Concil. Cabilon. 2. sub Carolo, *can. 59. Horas canonicas, matutinum videlicet, primam, tertiam, sextam, nonam, vespertinam, completorium pariter celebrent.* Aquisgran. sub Ludouico *à cap. 126. vsque ad 130. cap. 2. de offic. custod.* D. Isidor. *lib. 1. de diuinis offic. cap. 22.* Diuus Clemens *lib. 8. constit. cap. 40. Preces vestras facite diluculo, tertiâ horâ, sextâ, nonâ, vespere, & galli cantu. Diluculo gratias agentes, quoniam illuminauit nos Dominus expulsâ nocte, & inducto die. Tertiâ, quoniam illâ horâ Dominus sententiam Pilati accepit. Sextâ quoniam tunc crucifixus est. Nonâ quoniam omnia commota sunt, crucifixo Domino, perhorrescentia impiorum audaciam, & non ferentia ignominiam Domini. Vespere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum requiem. In galli cantu, quoniam eo tempore nunciatur aduentus Domini ad exercenda opera lucis.* Alia iuris testimonia, & Patrum sententias, quæ per argumentum adduci possunt, & in quibus agitur de horis canonicis, congesserunt Crespetius *in summa, verbo Horarum*, Antonius August. *in epit. iuris lib. 19. titulo 13.* Iodocus Coccius *lib. 8. thesauri fidei cathol. artic. 9.* Illustrant vltra congestos hic a Barbosa & Gataña, Petrus Gregorius *lib. 9. partit. titul. 10. cap. 2.* Baronius *anno 34.* Suarez *tom. 2. de relig. lib. 4. de horis canonicis, cap. 6.* Landmeter. *lib. 2. de veteri cleric. cap. 61.* Corjolanus *in breuiario, anno 556.* Cresolius *lib. 3. mystag. cap. 6.* Auendaño *de meta lib. 2. cap. 42.* Boleus *de statibus hominum, verbo Clericorum.* Narbona *in horograph. hora 1.* Tamburin. *de iure Abbat. disput. 15.* Acuña *in cap. proposuit, 82. dist.* & in hoc textu, *91. dist.* Kochier *in face histor. cent. 2. cap. 80.* Haxphtenus *disquisit. monast. lib. 7. tract. 2. disquis. 2.* Ripa *de nocturn. temp. cap. 94.* Scortia *in select. epistol. 116. theorem. 315.* Turrian. *ad D. Clementem lib. 8. cap. 33.* Carrier *tom. 2. Digest. fid. cathol. fol. 573.* Beyerlinch. *verbo canonicæ horæ, tom. 2.* Conradus Kling *lib. 3 disput. cap. 46. per tot.* plures ex Moralistis, quos refert Garcia *in summa, tract. 2. difficult. 1. per tot.* Francolinus, & Bartholom. à Sancto Fausto *integris libris de horis canonicis.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Apud D. Lucam, *cap. 18.* dicitur, oportere semper orare, & nunquam deficere: & D. Paulus etiam ad Thessalon. *cap. 5.* ait: *Sine intermißione orate.* Vnde aiebat Germanus CP. ad Episcopum Claudipoleos, 7. Synodo, actu 4. ante finem, in Ecclesiis diu, noctuque, & vt cum Psalmographo meliùs dixerim, vespere, & mane, & meridie benedicere Deum oportebit; maximè autem in diuinis mysteriis, & in sacris officiis. Et *in cap. hi qui 6. 21. q. 3.* ait D. Cyprianus: *Hi qui in Ecclesia Domini ad ordinationem clericam promouentur, in nullo ab administratione diuina auocentur, ne molestiis, & negotiis sæcularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari, & sacrificiis non recedant; sed die, ac nocte cœlestibus rebus, & spiritualibus seruiant.* Igitur non tantùm per horas in præsenti enumeratas, verùm & continuò sine intermissione presbyteri debent orare. Deinde argui potest ex D. Clemente *lib. 7. constit. cap. 25.* ibi: *Ter die in hunc modum orate, præparantes vt digni sitis adoptione Dei Patris.* Quod & fecisse Danielem legitur *cap. 6. Danielis*, quem expendit Tertul. *aduers. physicos cap. 10.* & tradit Viuar. *de veteri mon. lib. 2. cap. 12. num. 24.* Igitur non septies presbyteri tenentur orare, vt in præsenti docetur. 16. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, olim non solùm Ecclesiæ ministros, verùm & 17. DE ORIGINE HORA-

disquisition. tractat. 2. disquisit. 4. Cur autem his horis specialiter vt oretur ab Ecclesia introductum sit, varias rationes adducunt Sancti PP. Cassianus *lib. 3. instit. cap. 3.* inter cæteras eam reddit rationem, quòd in his horis ille Euangelicus Paterfamilias operarios conduxerit in vineam suam. Ita enim & ille primo mane conduxisse describitur, quod tempus designat matutinam nostram solennitatem. Deinde tertia, inde sexta, post hæc nona, ad extremum vndecima, in qua lucernalis hora signatur. Aliam & pulchram adducit D. Cyprianus *de orat. Dominica, in fine:* sed illa præcipua assignari potest, quòd horæ diuinis laudibus deputatæ, insignibus redemptionis nostræ mysteriis sint celebres: matutinæ laudes memoriæ resurrectionis Iesu-Christi consecratæ sunt. D. Cyprianus *vbi suprà*, ibi: *Nam & mane orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur.* Et Diuus Hieronymus *ad illud Marci, cap. 16. Et valde mane vna sabbathorum*, ait: *Vt tunc laudes Christi tota caneret secundùm exemplum harum fœminarum Ecclesia, quando genus humanum exemplum suæ resurrectionis animanit.* Prima quæ recitatur iam lucis orto sydere, Hugone Victorino teste *in speculo Ecclesiæ, cap. 3.* memoriam refricat mulierum venientium ad monumentum orto iam sole: cui aliam adiunxit rationem Rupertus *lib. 1. de diuin. offic. cap. 2.* Tertiæ etiam mysterium assignat idem Rupertus dum ait *cap. 3. Nam hac ora Dominus Iesus spinis coronatus, & linguis Iudæorum crucifixus est.* Et Diuus Clemens *lib. 8. constit. cap. 40.* ait: *Preces vestras facite horâ tertiâ, quoniam illâ horâ Dominus sententiam Pilati accepit.* Cui & aliam addunt deductam ex aduentu Spiritus sancti, Diuus Isidorus, & D. Cyprianus *vbi suprà.* Basilius *lib. 1. instit. monach.* Horâ sextâ, vt inquit Cassianus *d. lib. 3. cap. 3.* immaculata hostia Dominus noster, atque Saluator oblatus est Patri, crucemque pro totius mundi salute conscendens, humani generis peccata diluit. Nona exhibet nobis vitam nostram morientem: vnde ait Rupertus *lib. 1. de diuin. offic. cap. 5.* Nonâ horâ verè in laudem Dei clamamus, quando clamans Dominus Iesus voce magnâ emisit spiritum, latrone admisso in paradisum. Vespertina hora designat, Cassiano teste *d. lib. 3. cap. 3.* quod vespere à Domino Saluatore cœnantibus Apostolis traditur, cùm initiaret Ecclesiæ sacrosancta mysteria: cui addit Rupertus *d. lib. 1. cap. 6.* item in vespera sepelitur. Completorium, iuxta eundem Rupertum ibi, *cap. 7.* quod iam egresso Iuda pauêre cœpit Iesus, & tædere. Nocturnæ autem vigiliæ Christi natiuitatem apertè demonstrant, vt latiùs illustrantes prosequuntur Gazeus *in not. ad Cassianum dict. lib. 3.* Haæphtenus *dict. tractat. 2. disquisit. 5.* Menardus *ad concord. regular. cap. 34. §. 1.* Hinc exponendus erat difficilis canon 9. Concilij Toletani 1. cum Loaysa *ibi*, Gibalin. *de clausur. disquisit. 1. cap. 9. §. 2.* Menardo *ad Diuum Gregor. fol. 61.* Gazeo *ad Cassianum*, Hallier. *de hierarch. folio* 258. Viuar. *de veteri mon. tom. 2. lib. 4. cap. 2. fol. 9.* Sed iam eum illustraui *in cap. 1. de cohabit. cleric.*

19. QVIBVS CONSTANT. Deinde sciendum est, quod istarum precum ratio ab initio Ecclesiæ distincta non erat, nec delectus habitus fuerat psalmorum, vel orationum; sed cuique liberum erat sibi orationes eligere, donec psallendi, & orandi certa forma præscripta est, ne diuersitas generaret in Ecclesia confusionem, aut schisma. Theodosius enim Imperator Damasum Pontificem rogauit circa annum 380. vt diuinum officium pro singulis horis disponeret. Damasus autem, qui magnam D. Hieronymi litterarum, & linguarum peritiam nouerat, hoc totum negotium illi commisit litteris, quæ reperiuntur *tom. 1. Concilior.* vbi ita eum alloquitur Pontifex: *Peto charitatem tuam, vt Græcorum prudentiam ad nos dirigere fraternitas tua delectetur, quia tanta est apud nos simplicitatis indage, vt tantùm die Dominica Apostoli epistola vna recitetur, & Euangelij capitulum vnum dicatur; & nec psallentium mos tenetur, nec hymni decus in ore nostro cognoscitur.* D. Hieronymus Euangelia, & Epistolas distribuit, psalterium emendauit, scripturasque pro qualibet hora canonica ordinauit: quod opus Damasus anno 382. in Synodo Romana approbauit, & in omnibus Ecclesiis obseruandum decreuit. Consequenter Gelasius circa annum 494. cùm vtriusque Testamenti libros eo quo nunc habentur ordine iterum recensuisset, & Manichæorum libris igni traditis, Doctorum scripta authentica à spuriis, & ambiguis declarasset, in Synodo Romana prosas, & hymnos canticis miscuit in officio, & deduxit ordinem lectionum, tum ex sacra Scriptura, tum ex homiliis SS. PP. per totum annum, vt refert Gratianus *in cap. sancta, 15. dist.* Harum precum codex breuiarium dictum fuit, cuius nomenclaturæ rationem dedi *in cap. 2. de pignor.* Sed cùm labente tempore volumen hoc corruptum esset, Gregorius VII. anno 1076. in Concilio Romæ habito illud restituit iuxta priscam formam, vt liquet *ex cap. in die, de consecr. dist. 5.* Postea Aymonius Minister Generalis Ordinis D. Francisci, commissione Gregorij IX. breuiarium cum Missali reformauit, vt ex eiusdem Pontificis bulla constat, & referunt Viuar. *de veteri mon. lib. 4. cap. 4. artic. 7.* Radulf. Tungrens. *propos.* 7. Vvading. *annal. Minor. anno* 1244. Postea Concil. Trident. *sess.* 2. sub Pio IV. celebrata commisit delectis quibusdam Patribus considerare, quid facto opus esset de variis libris suspectis; idemque de Catechismo, Missali, & Breuiario, quibus errores quidam irrepserant; quod cùm commodè ob varietatem librorum Synodus non posset diiudicare, præcepit, vt auctoritate Romani Pontificis id omnino terminaretur, & euulgaretur. Hinc est quod Pius V. loquens in Bulla affixa in Breuiario, & Missali Romano de reuocatione orandi ad pristinam regulam, dixit se exequi decreta Concilij Tridentini. Breuiarium ergo dicitur restitutum, vt intelligas non esse nouum: est autem editum à Pio V. anno 1568. cum hac clausula, vt in toto orbe seruetur ab his, qui tenentur horas canonicas recitare, aliàs muneri suo non satisfacturis. Iubetque Papa omnibus Prælatis, vt hoc introducant, tam in choro, quàm extra chorum; permittendo tamen vt breuiaria non Romana antiquiora ducentis annis, computandis ab institutione istius (si tamen ab ipsa prima eorum institutione approbata fuissent à Sede Apostolica) conseruentur ad vsum officij; quæ tamen possint mutari in hoc Romanum, iis

HORÆ CUR NUNC

iis omissis, si Episcopus, & vniuersum Capitulum consentiant. Causa editionis huius Breuiarij cum abolitione omnium aliorum datur, vt scilicet tollatur orandi varietas. Recognitum dicitur hoc Pij Breuiarium à Clemente VIII. anno 1602. quia ob incuriam Typographorum, & audaciam aliquorum erat deprauatum. Denique Vrbanus VIII. anno 1631. aliqua, quæ ex rudi Latinitate in hymnorum metris deflectebant ab elegantia, castigari, vel de integro condi fecit; eadem tamen, quoad licuit, seruatâ sententiâ interpunctionum editionis vulgatæ Bibliorum, restituit in Psalmis, & Canticis: Patrum sermones, & homilias recognouit, cunctaque ita diligenter disposuit, expoliuitque, vt breuiarium sit suis omnino numeris, seu perfectionibus absolutum.

20. De materia officii divini.

Materiam diuino officio præscripsit Ecclesia ex psalmis, canticis, hymnis, lectionibus, responsoriis, versiculis, benedictionibus, absolutionibus, capitulis, inuitatoriis, antiphonis, collectis, & orationibus. Prima pars diuini officij est psalmodia, quæ in se summæ auctoritatis est, cùm sit scriptura canonica veteris Testamenti; nec enim alij psalmi in officiis Ecclesiasticis permittuntur, vt expressè cautum fuit in Synodo Laodic. *can.* 59. ibi: *Quod non oportet plebeios psalmos in Ecclesia cantare.* Quem illustrant Spondanus *in epit. anno* 60. Cresolius *lib.* 3. *mystag. cap.* 27. Et in Concilio Brachar. 1. *can.* 30. prohibentur recitari in Ecclesia psalmi non canonici: quod intelligendum est tantùm de propriis psalmis, vt etiam prohibitum fuit recitare orationes non examinatas in Concilio Carthag. 3. *can.* 22. Mileuit. 1. *can.* 12. vt refert Micrologus *in obseru. Eccles. cap.* 5. Is autem vsus recitandi psalmos in Ecclesia antiquissimus est, vt constat ex Dionysio *de hierarch. cap.* 3. vbi initium Missæ ita describit: *Sacerdos conuersus ad diuinam aram psalmos canere incipit, cantantque cum eo omnes Ecclesiastici ordines.* Eleganter D. Chrysost. *homil.* 6. *de pœnit.* ibi: *Cuius rei gratiâ præ cæteris veteris Testamenti, nouique scripturis, librum Dauid sic adamarunt omnes Christiani, atque hunc solum ore voluerunt versari.* Et infrà: *In Ecclesiis pernoctantium primus, & nouissimus, & medius est Dauid: diluculo quæruntur hymnorum modulationes, & primus, & medius, & nouissimus est Dauid: si pausæ in funeralibus, & primus, & medius, & nouissimus est Dauid.* Et tandem ipse Sanctus rationem reddit, quia in psalmis omnes perfectissimæ orationis affectus inueniuntur, & omnis generis petitiones omnibus statibus accommodantur, peccatoribus, iustis, incipientibus, proficientibus, perfectis; & præsertim frequens recognitio humanæ fragilitatis, & necessitatis diuini auxilij, eiusque postulatio continentur. Sed quia psalmorum vsus antiquior est lege gratiæ, & quia eis etiam vtuntur Iudæi, speciali Dei prouidentiâ Ecclesia instituit, vt in fine cuiusque psalmi gloria sanctissimæ Trinitati daretur per ea verba: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.* D. Hieronymus *in orat. ad Damasum Pontificem*, quæ refertur inter gesta ipsius Damasi, *tom.* 1. *Concil.* ibi: *Vt in fine psalmi cuiuslibet, siue matutinis, siue vespertinis horis, coniungi præcipiat Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.* Concil. Toletan. 4. *can.* 13. & 14. Vasense 2. *can.* 5. & circa modum recitandi psalmos est celebris canon 17. Synodi Laodic. in illis verbis: *In processionibus non connectere, idest ex diuersis versibus, & sensibus libri vnum canticum minimè coniungere: sed singulorum psalmorum ordinabiliter fieri lectionem.* Quem illustrat Menardus *in notis ad lib. Sacrament. D. Gregorij, fol.* 177. & nos leuiter perstrinximus *in cap. nobis, de iurepatron.* Sequuntur hymni, qui licèt non sint compositi à scriptoribus canonicis, semper tamen habent auctorem aliquem grauem, vt Ambrosium, vel Hilarium. De eorum origine videndus est Aloix *in notis ad vit. SS. Eccles. Orient. in Sancto Hierotheo, cap.* 3. quorum mentio fit *in dicto* Concilio Tolet. & in Concilio Turon. 2. *can.* 23. Aliorum etiam auctorum hymnos cantari posse in Ecclesia statuitur: quod cautum fuisse propter hymnos compositos à Fornato de Cruce, post Baronium notarunt Gretheserus *lib.* 2. *de cruce, cap.* 33. Aloix *vbi suprà*, Seuerinus Binius *in d. can.* 23. Idem dicendum est de Canticis, quamquam hæc maiori ex parte ex Scriptura sacra sumpta sint. Tantùm Canticum *Te Deum laudamus*, ab Ambrosio, & Augustino compositum creditur, referente Dacio *lib* 1. *chron. cap.* 1. Quarto loco lectiones sacras posuimus, quæ potissimùm in Matutinis leguntur: qui mos antiquissimus est, vt constat *ex cap. in nomine, de consecr. dist.* 5. vbi Gregorius Papa VII. allegat veterem consuetudinem, cuius etiam meminit Gelasius *in cap. sancta, dist.* 15. vbi refert, has lectiones partim ex sacra Scriptura, partim ex homiliis Sanctorum desumi, atque etiam ex gestis Sanctorum: & in Concilio Carthag. 3. *can.* 47. Laodic. *can.* 17. docetur expedire, vt psalmi non dicantur continuè, sed aliqua lectio sacra interponatur. Post lectiones sequi solent responsoria, varij etiam versiculi, de quibus frequenter mentio extat apud Patres suprà citatos, & in fine vniuscuiusque horæ dicitur oratio, quæ Collecta vocari solet, quia dum ab vno sacerdote nomine omnium adstantium dicitur, omnium orationes in ea colliguntur, *cap. conuenit, de consecr. dist.* 5. Sequitur capitulum etiam in Laudibus, & aliis minoribus Horis, quod est lectio breuis, de qua eadem ratio est, quæ de aliis lectionibus, semper que ex scripturis sumitur: de quibus capitulis agitur in Concilio Agathensi relato *in cap. conuenit, de consecr. dist.* 5. vbi priùs dicitur studendum esse, sicut vbique fit, vt post antiphonas collectiones per ordinem ab Episcopis, vel Presbyteris dicantur; ita enim legitur in ipso Concilio, non collationes, vt legit Gratianus. Et postea additur in conclusione: Matutinarum, Vespertinarum, & Missarum post hymnos capitela de psalmis dicantur. Vbi Gratianus reponit *capitula.* Tandem antiphona est breuis sententia, quæ psalmo cantando præmittitur, quæ sæpiùs continet aut versum aliquem eiusdem psalmi, aut sententiam aliquam vtilem in laudem Dei, *d. cap. conuenit*: & Amalarius *lib.* 4. *de offic. Eccles. cap.* 7. ait: *Ideo antiphonam inuentam esse, vt secundùm illius modulationem, seu symphoniam cantus totius psalmi sumatur, & ita totus Chorus illi vniatur.* Antiphonis coniungi potest inuitatorium, quod specialiter in principio Matutini præmitti solet. Prosequuntur alia de materia proxima

diuini officij, Suarez *tom. 2. de relig. lib. 4. de horis can. cap. 2.* Herrera *de orig. diuini offic. cap. 1. cum sequent.*

21. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Vnde apparet vera ratio præsentis textus; nam cùm officium diuinum magnâ curâ ab Ecclesia sit dispositum, & per horas distributum, ex mysticis rationibus, & significationibus suprà adductis; & iniunctum officium illud presbyteris, & aliis Ecclesiæ ministris, vt etiam populus possit in Ecclesia conuenire ad lectiones, & alias orationes audiendas; ideo in præsenti docetur, vt parochus per se, aut scholarem horis competentibus diuinum officium psallat, & postea, si voluerit, exeat ad opus rurale. Circa hanc autem obligationem recitandi horas canonicas plura congesserunt ex Moralistis Trullench. *in precept. Decal. lib. 1. c. 7.* Fagundez *eod. tract. in precept. 1. lib. 1. c. 32.* Castropalao *tom. 2. tract. 7. disput. 1. punct. 1.* Machado *lib. 2. p. 3. tract. 1. docum. 1.* Fragoso *tom. 2. de regim. lib. 10. disp. 22.* Hieronymus Garcia *in summa, tractatu 2. per totum.*

21. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa ex D. Paulo; non enim vult Apostolus sine intermissione esse orandum, vt non liceat intermissa oratione aliud aliquando operari: qui fuit error Adelphi, & Alexandri hæreticorum, qui authoritates illas Sanctorum Pauli, & Lucæ perperam accipientes, asserebant; nunquam esse operandum, sed semper orandum. Respondetur enim duplici modo. Primò cum sancto Nilo *in lib. Parceitico*, qui extat *tom. 5. biblioth. PP.* vbi disserens de hoc præcepto orandi sine intermissione, inquit ex sacra Scriptura: *Ignauia multorum in arctum nos coëgit quibusdam preceptis, quæ maiora quam pro viribus, apparent; tum vt studium nostrum orandi quoad fieri possit, intenderet; tum vt occasionem elationis subtraheret, quasi sublatâ spe vltra faciendi, quam preceptum erat, præcipiendo aliquando aliquid, quod primâ fronte vires nostras superare videatur, quale est orare sine intermissione. Itaque Apostolus dum sine intermissione orare præcepit, quoad fieri potest, studium orandi intendere dumtaxat præcipit.* Secundò respondeo quod præceptum Domini semper orandi quadamtenus sancta Mater Ecclesia credit se adimplere, cùm per suos ministros statis temporum interuallis publicâ laude Deum celebrat, vt docuerunt D. Augustinus *lib. de hæresibus, hæresi 57. epist. 121.* Glossa ordinaria *in dict. cap. 18. D. Lucæ*, Nicolaus I. *ad consult. Bulgar. quæst. 61.* quorum auctoritates congesserunt Stanislaus Osius *de cærem. cap. 91.* Thom. Bozius *de signis Eccles. lib. 9. cap. 12. num. 3.* & id docet expressè Sedulius *in epist. Pauli ad Roman.* vbi ita ait: *Dicendum est, eum semper orare, & non deficere, qui canonicis orationibus quotidie iuxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodiis, precibusque consuetis Dominum rogare, & laudare non desistit.* Sanctus Eligius *homil. 11.* Beda *in cap. 18. D. Lucæ.* Nec obstat auctoritas D. Clement. *dict. lib. 7. cap. 75.* nam dum Sanctus præcipit ter die orare, iubet orare quamfrequentissimè possimus; ita vt cùm rarissimè, ter saltem oremus: nec enim nouum est, vt sub ternario numero multitudo contineatur, & hoc in honorem santissimæ Trinitatis constitutum, vt vt exponit Turrianus *ad D. Clementem d. lib. 7. cap. 25.*

CAPVT II.

Ex Concilio [a] Triburiensi.

QVidam etiam laïcorum, & maximè matronæ, habent in [b] consuetudine, vt per singulos dies audiant Euangelium: In principio erat Verbum; & Missas peculiares, hoc est de Sancta Trinitate, aut de Sancto Michaële: ideo sancitum est in eodem Concilio, vt vlterius hoc non faciant, nisi suo tempore, & nisi aliquis velit audire propter reuerentiam Sanctæ Trinitatis, non pro alia deuotione. Sed si voluerint, vt sibi Missæ [c] cantentur de eodem die, audiant Missas pro salute [d] viuorum, vel defunctorum.

NOTÆ.

1. [a] T*Riburiensi.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub tit. de suffragiis, cap. 2.* sed in Conciliis excusis non reperitur hic canon; refertur autem in Concilio Salegustadiensi celebrato anno 1022. tempore Benedicti Pontificis pro reformatione disciplinæ ecclesiasticæ, vbi *can. 10.* ita legitur: *Quidam etiam laïcorum, & maximè matronæ, habent in consuetudine vt per singulos dies audiant Euangelium: In principio erat Verbum; & Missas peculiares, hoc est de Sancta Trinitate, aut de sancto Michaële; & ideo sancitum est in eodem Concilio, vt hoc vlterius non fiat, nisi suo tempore, & nisi aliquis fidelium audire velit pro reuerentia Sanctæ Trinitatis, non pro aliqua diuinatione; & si voluerint vt sibi Missæ cantentur, de eodem die audiant Missas, vel pro salute viuorum, aut pro defunctis.* Huius canonis meminerunt PP. Concilij Coloniensis 1. tempore Pauli III. anno 1536. his verbis: *Mos inoleuit non admodum improbandus, vt diebus Dominicis toto fermè anno officium Missæ, vel de sacrosancta Trinitate, vel de Spiritu sancto dicatur. Nobis satius videtur, vt quæ prisca Ecclesia singulis Dominicis peculiaria fecit, obseruentur: Quod si illorum loco alia vsurpanda erunt, videtur quod de resurrectione Domini est, dici Dominico magis conuenire, quòd dies illa potissimùm resurrectioni dedicata sit. Nec ignoramus, non absque causa in Concilio Triburiensi constitutum, ne propter Missas peculiares Missa, quam de feria vocamus, prætermittatur.*

[b] *Consuetudine.*] Superstitiosè quidem; non quia credebant, non posse mori sine pœnitentia eo die, quo lectioni illius Euangelij interfuerant; sed quia optabant futura prædicere, aut occulta scire, & credebant audito Euangelio, se id assequuturas, vt ex ipso canone facilè constat, & 2.

notauit Herrera *de orig. Missæ lib. 3. cap. 26.* vbi miros effectus ex lectione huius sancti Euangelij expertos refert: cui etiam sententiæ adhæret Lantdmeter. *de veteri cleric. mon. lib. 2. cap. 81. ad finem.* Etiam ob similem superstitionem prohibet Concil. Trident. *sess. 22. de sacrif. Missæ, cap. 8.* certarum Missarum numerum, his verbis: *Quarundam verò Missarum, & candelarum certum numerum, qui magis à superstitioso cultu, quam à vera religione inuentus est, omnino ab Ecclesia remoueant, doceantque populum quis sit, & à quo potissimùm proueniat sanctissimi huius sacrificij tam pretiosus, quàm cælestis fructus.*

3. [c] *Cantentur.*] Licèt iam temporibus huius Concilij in vsu esset Missæ sacrificium publicè cantare, vt probat Vicecomes *volum. 2. de Missa ritibus, lib. 5. cap. 7.* tamen in præsenti non accipias Missam cantare prout sonat, sed potiùs pro Missam dicere. Galli enim priuatas Missas, priuatimque recitatas etiam cantari dicebant, à solenniori, & digniori celebratione: quo modo accipit caput 28. Pœnit. Rom. *titul. 9.* in illis verbis: *Item qui ieiunare non potest, & obseruare quod in Pœnitentiali scriptum est, faciat quod Sanctus Bonifacius constituit: pro vno die, quem in pane, & aqua ieiunare debet, roget presbyterum, vt Missam cantet pro eo:* Filesacus *de confessione auriculari, fol. 676.* & intelligi potest textus *in cap. tanta, de simonia.*

4. [d] *Viuorum, & etiam defunctorum.*] Olim non solùm seorsim Missa offerebatur pro viuis, aut pro defunctis. Robertus Archidiaconus in vita Sancti Aiberti monachi, apud Laurentium Surium *tom. 2.* ibi: *Factus autem presbyter duas in die celebrauit Missas, pro viuis alteram, alteram pro defunctis.* Sed & simul pro viuis, & mortuis simul salutaris hostia offerebatur. Albinus Flaccus *libro sacram.* ibi: *Missa pro salute viuorum, & requie mortuorum: Omnipotens sempiterne Deus, qui viuorum dominaris simul & mortuorum.* Obseruauit Vicecomes *de ritibus Missæ volum. 2. libro 4. capite 1.*

COMMENTARIVM.

5. CONCLVSIO TRADITVR, ET ILLVSTRATVR.

EX præsenti canone communiter talis deducitur assertio: *Propter Missam peculiarem Missa propria de die non est omittenda.* Non est alia similis decisio in iure, quâ firmari possit: facit tamen Concilium Colon. *anno 1536. p. 2. cap. 7. Sunt in clero qui priuatis quibusdam affectibus moti, vel testamento, vel vt vocant, fundationibus, efficiunt vt noua festa præter Ecclesiæ auctoritatem solenniter subinde celebrentur. Quod interim fit vt preces horariæ, ac reliqua publicè recepta pro affectu cuiuslibet facilè nouentur, id quod nobis non probatur.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa *de offic. Parochi p. 1. cap. 11.* Vicecomes *lib. 3. de Missæ ritibus, cap. 1.* Diana *p. 11. tract. 2. resol. 4.* Carolus Guicetus *de festis propriis lib. 4. cap. 11. quæst. 6.* Suarez *de sacram. disputat. 83. sect. 3.* & *disp. 88. sect. 3.* Portel. *in addit. verbo Missa, §. 8.* Dicastillo *de sacram. tom 1. tract. 5. disput. 4. dub. 14.* Diana *2. p. tract. 14. resol. 30. cum sequent.* & *cap. 4. tract. 4. resol. 39.*

6. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Cuilibet priuato sacerdoti liberum est Missam celebrare, vel non; nec tenetur diebus feriatis, aut festiuis præcisè Missæ sacrificium offerre, vt probant Gabriel, Sotus, Caietanus, Victoria, & alij, quos referunt & & sequuntur Fagundez *in primum Eccles. præcept. libro 3. capite 15.* Lugo *de Eucharist. disputat. 20. sect. 1.* Suarez *de sacram. disput. 80. sect. 1. §. hæc res.* Tamburinus *de sacrif. Missæ lib. 1. cap. 6. §. 2.* Saussay *in Panopl. sacerd. 2. p. lib. 1. artic. 2. §. 3. fol. 534.* Igitur multò magis liberum illi erit pro suo arbitrio hanc, vel illam dicere. Accedit nam Missa votiua ea est, quæ non correspondet officio diei, sed pro voluntate dicitur, siue ipsius sacerdotis, siue eius, ad cuius nutum celebratur, vt eam definiunt Gauantus *p. 1. tit. 4.* Guicetus *de festis lib. 4. cap. 21.* sed neglecto officio proprio ipsius diei, posse Missam votiuam dici, ipsi probant. Ergo & in præsenti casu ob votum, & deuotionem fidelium licitè celebrari poterat Missa de Sanctissima Trinitate, aut sancto Michaële, etiam diebus non propriis.

7. MISSÆ ETYMOLOGIA.

Quà dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, Missam aliquando significare diem festum, in quo celebratur; nam in Concilio Pistensi, *cap. 3.* legimus, iis qui furto, vel aliis sceleribus se obstrinxerant, pœnitentiæ, ac reconliationis terminum sancti Remigij Missam, idest eius celebritatem, præfinitam fuisse, ibi: *Communi placito constituimus, vt vsque ad Missam S. Remigij, hoc est Kalend. Octobr. spatium habeant illi, qui in istis temporibus istas deprædationes, & alia malefacta criminaliter, & publicè fecerunt, vt inde apud Dominum, & apud eos, quibus malefecerunt, se pacificent.* Et *lib. 2. cap. 18.* ibi: *De moneta verò vnde iam per tres annos, & admonitionem fecimus, & tempus, quando vna teneretur, & alia omnes cessarent, constituimus: hoc omnibus notum esse volumus, quoniam vt absque vlla excusatione citò possit emendari, spatium vsque ad Missam sancti Martini dare decreuimus.* Et *cap. 20.* ibi: *Vt vbi pontes antiquitus fuerunt, & in his locis, vbi tempore genitoris nostri, ipso iubente, diuersarum necessitatum causà facti, omnino absque vlla dilatione ab his, qui eos tunc fecerunt, restituantur, & renouentur, ita vt ad Missam sancti Andreæ renouati fiant.* Et quia præcipuè hoc sacrificium die Dominico offertur, Dominicum appellatur in auctoritatibus congestis à Cerda *in notis ad Tertul. ad vxorem, num. 37.* Bouio *tom. 1. Rom. Subter. lib. 1. cap. 31.* Nonnunquam etiam accipitur pro mercato, vt probat Vicecomes *lib. 1. de Missæ ritibus, cap. 1.* ponitur pro diuino officio in Concilio Valentino, *can. 1.* pro ipsis precibus & collectis in Concilio Mileuit. *can. 12.* pro re diuina in auctoritatibus congestis à Sauarone *ad Sidonium lib. 5. epist. 17.* Sed frequentiùs sumitur, vt hodie vulgò, pro ipso sacrificio. Quæ acceptio primis Ecclesiæ temporibus cœpit, siquidem D. Clemens *epist. 3.* ait: *In aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, &c.* Nec ita hoc sacrificium dictum est ab Hebraïco verbo *Missah*, vt voluit post alios Corjolanus *in breuiario, anno 34.* quam sententiam doctè refellit Vicecomes *dict. lib. 1. cap. 4.* sed à dimissione, quia olim catechumeni ante consecrationem mittebantur, quasi eorum Missà finità, vt hodie in fine dimittitur populus per Diaconum. D. Isidor. *lib. 6. origin. cap. 16.* ibi: *Missa tempore sacrificij est, quando catechumeni foras mittuntur, clamante Leuita: Si quis catechumenus remansit, exeat foras. Et inde Missa.* Et etiam Diaconus clamabat, qui

non

non communicat, det locum: probat Haæphtenus *in vita S. Benedicti, cap.* 23. Et ita fuit, vt nomen Missa, quod denotabat sacrificij finem, pro ipso sacrificio acciperetur. Concil. Carthag. *can.* 84. Rabanus Maurus *de instit. cleric. cap.* 32. Illustrant Gothofredus *in l.* 3. *C. Theodos. de proximis Comitibus*, Menardus *ad concord. regul. cap.* 28. §. 7. Brauo *in not. ad regulam S. Benedicti, cap.* 17. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 78. Beyerlinch. *verbo Missa, tom.* 7. Dattis *ad dist.* 1. *de consecr.* Theophilus *tom.* 6. *in Acathist.* §. 3. *fol.* 487. Conradus Kling. *lib.* 4. *loc. commun. cap.* 22. Martinez à Prado *de Eucharist. quæst.* 83. *dub.* 2. §. 1. Couar. *lib.* 4. *var. cap.* 22. vbi Vselius, Loaysa *in can.* 1. *Concil. Tolet.* 12. Baronius *anno* 34. *num.* 59. Vicecomes *vbi suprà, cap.* 4. & 5. Ioan. Scortia, Antonius Monchiacenus, & Gaspar Cassalius *de sacrif. Missæ*, plures congesti à P. Henao *eod. tract. disp.* 1. *sect.* 1. *num.* 4.

8. DE DIVERSIS MISSIS. Secundò sciendum est, Missam debere cum horariis diuini officij laudibus, de quibus egi proximo commentario, conuenire; ideoque pro varietate dierum iam olim diuersas fuisse præscriptas Missas legimus, ita vt Missa vnius diei diuersa esset à Missa alterius. Pelagius Pontifex II. *epist. vlt.* ibi: *Sacrum ordinem Romanum, sacraque constituta nostrorum antecessorum soletter relegentes, inuenimus has nouas præfationes in sacro catalogo tantummodo recipiendas, quas longa retro veritas in Romana Ecclesia hactenus seruauit.* Vbi notanda sunt illa verba, *longa retrò veritas*; quæ hanc consuetudinem diuersarum Missarum multò altiùs quàm Pelagij ferat ætas, repetendam esse demonstrant. Vigilius Pontifex *epist.* 1. *cap.* 5. inquit: *Ordinem precum in celebritate Missarum nullo nos tempore, nulla festiuitate significamus habere diuersum, sed semper eodem tenore oblata Deo munera consecrare. Quoties verò Paschalis, aut Ascensionis Domini, vel Pentecostes, & Epiphaniæ, Sanctorumque Dei fuerit agenda festiuitas; singula capitula diebus apta subiungimus, quibus commemorationem sanctam solemnitatis, aut eorum faciamus, quorum natalitia celebramus.* Probat Vicecomes *lib.* 3. *de Missæ ritibus, cap.* 2. Vnde non solùm vnicuique diei Dominico propria Missa præscripta fuit, vt probat Vicecomes *dicto lib.* 3. *de Missæ ritibus, cap.* 3. verùm etiam diebus feriarum peculiares Missas præfinitas fuisse, constat ex Vualfrido Strab. *de rebus Eccles. cap.* 20. vbi ita ait: *Alij omni Dominico, vel omni Sabbatho apud Orientem, & Hispanias, Missas facientes commemorationem passionis Dominicæ omni septimanà, si facerent, sufficere credebant*, &c. Ex Pelagio suprà relato, & ex eo quia D. Hieronymus pluribus in locis sui comitis, seu lectionarij eius rei meminit; nam cùm sibi proposuisset Lectiones, & Euangelia, quæ quotidie anno vertente recitanda essent, nobis aperire, diuersa vtique singularum hebdomadarum quartæ, & sextæ feriæ assignat; quod argumento est, earundem feriarum proprias Missas fuisse. Probat Vicecomes *dict. libro* 3. *capite* 11. diebus etiam quadragesimalibus peculiarem Missam fuisse statutam, constat ex Pelagio suprà relato, & ex Concilio Matisconensi, *can.* 9. ibi: *Vt à feria sancti Martini vsque ad natalem Domini, secundâ, quartâ, & sextâ sabbathi ieiunetur, & sacrificia quadragesimali debeant ordine celebrari.* Et Rupertus Abbas *de diuinis officiis lib.* 4. cui titulum assixit de Euangeliis, & Epistolis feriarum quadragesimæ, in quibus sibi concordent, *cap.* 14. & sequentibus agit de omnibus feriis Quadragesimæ vsque ad Dominicam 5. Etiam Aduentus tempore peculiares Missas fuisse præfinitas, probat Vicecomes *dict. libro* 3. *capite* 14. *per totum.*

His præmissis de Missis diebus Dominicis, & feriis hebdomadæ assignatis, deueniamus ad eas, 9. DE MISSIS SANCTORUM.
quæ festiuitatibus Sanctorum, seu eorum natalitiis celebrandis præfinitæ sunt. Et in earum anniuersaria die propriam cuiusque sancti Missam celebrari, constat ex D. Cypriano *epist.* 34. *ad Clerum, & plebem*, qui dum Celletinam, atque Laurentium laudat, quòd martyrij palmam illustri triumpho promouerint, hæc inquit: *Sacrificia pro eis semper, vt meministis, offerimus, quoties Martyrum passiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus.* Quæ quia satis apertè rem, quam agimus, ostendunt, in eorum explicatione nequaquam immorabor. Item *epist.* 37. *ad Cler.* mentionem faciens sacrarum tabularum, quibus consignabantur dies, ac nomina eorum, qui ob Christi testimonium colliso capite victores occubuissent, ita scribit: *Tertullus fidelissimus, & deuotissimus frater noster, pro cætera solicitudine, & cura sua, quam fratribus in obsequio operationis impertit, scripserit, & scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, vt celebrentur hic à nobis oblationes, & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ citò vobiscum Domino protegente celebrabimus.* Quo testimonio nihil clarius, illustriusve afferri posse arbitrior, cùm ritus ille Sanctis litandi, veluti penicillo expressus fuerit. Et S. Augustinus *lib.* 8. *de ciuit. Dei, cap.* 26. cùm probare instituisset cœlestia sacrificia, quæ Sanctos colendi gratiâ quotidie in Ecclesiis celebrantur, non Sanctis ipsis, verùm Deo offerri, in hunc modum loquitur: *Quis audiuit aliquando fidelium, stantem sacerdotem ad altare etiam super sanctum corpus Martyris ad Dei honorem, cultumque constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane; cùm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & Martyres, & homines fecit?* Quæ verba, vel præsentem disputationem stabiliunt, vel nescio quid stabiliendæ satis sit. Multaque alia, tum ipse Augustinus, tum alij scriptores testimonia suggerunt, quæ quòd in re perspicua versor, à me omittuntur. Non patiar tamen silentio præteriri (quod ad hanc quæstionem illustrandam pertinet) ipsas Missas de Sanctis anniuersaria die celebrari solitas esse. Cuius probationem duco ex illis Tertulliani verbis suprà citatis, *annua die*: & Cypriani, *anniuersaria commemoratione.* Nec desinam admonere, peruetus etsi fuerit Missarum de Sanctis in Ecclesia consuetudo; tamen quadraginta diebus pœnitentiæ dictis olim eius generis nullam confecisse priscos religionis Christianæ cultores. Qua de re, ne dubitandi locus subsit, maximo est argumento, quod Concilij Laodicensis capite 52. legimus, vbi præcipitur, ne quis eo tempore nuptias, vel martyrũ natalitia celebrare audeat; illius quippe hæc sunt verba: *Quod non oportet in quadragesima nuptias, vel natalitia celebrare.* Dicuntur verò *natalitia*, dies Sanctorum religioni consecrati, quòd illi ex angusto ærumnosæ vitæ curriculo in illa æternitatis immensa spatia educti, iucundè, ac beatè

beatè viuant cum Christo. Si verò tunc festos dies Sanctorum celebrare haud fas erat, multò minùs de Sanctis Missam conficere, cùm hæc præcipuus sit cultus, quem illis Christiani exhibere possint. Eodem etiam pertinet, quod in S. Hieronymi comite, seu lectionario, nulla lectio; atque in B. Gregorij antiphonario nulla antiphona continetur ad ecclesiasticum quadraginta dierum officium spectans, quæ Sancti alicuius mentionem faciat; cùm omnium dierum alicui Diuo sacrorum, qui in alia tempora incidunt, statas tum lectiones, tum antiphonas in iis expressas legamus. Atque vt apertius hoc sit, addam Martini testimonium relatum *in cap. non licet*, 33. *q.* 4. vbi ita cauetur: *Non licet in quadragesima natales Martyrum celebrare, sed tantùm in sabbatho, & Dominica, pro commemoratione eorum oblationes offerre: sed natalitia, nec nuptias liceat in Quadragesima celebrare.* Quæ verba illius moris adeo plena sunt, vt qui in dubium vocare velit, planè amens sit. Quem canonem latè exponit Filesacus de *Quadragesima cap.* 13. S. Vigil. Pont. *epistol.* 1. *capite* 5. in illis verbis: *Quotiens verò Paschalis, aut Ascensionis Domini, vel Pentecostes, & Epiphaniæ, Sanctorumque Dei fuerit agenda festiuitas, singula capitula diebus apta subiungimus, quibus commemorationem sanctam solennitatis, aut eorum faciamus, quorum natalitia celebramus.* Immò si duo Sancti in eadem die celebrandi erant, duplex Missa legebatur, vt probat Vicecomes *dict. libro* 3. *cap.* 7.

10. De missis votivis. Vltra Missas istas suis diebus & temporibus statutas, erant aliæ votiuæ, quæ ita dicebantur, quia pro sacerdotum voto recitabantur, de quibus Constantinus Presbyter in vita S. German. Episcopi, titulo Altissiodor. *cap.* 16. ibi: *Sancti Episcopi Peregrinus, & Amator, priùs quàm discedant, Missas sunt votiuas celebraturi.* Earum autem duo erant genera: aliæ certum diem habebant, aliæ verò quouis die celebrari poterant, prout sacerdotis voluntas, aut necessitas tulisset. Ad primum genus Missarum votiuarum spectant Missa de Angelis, de Trinitate, de Sapientia, quæ feriâ secundâ celebrabantur. Micrologus *in obseru. Eccles. cap.* 60. ibi: *Sciendum autem, quendam Albinum Magistrum Caroli Imperatoris, rogatu Bonifacij Archiepiscopi, vt aiunt, Missales orationes de sancta Trinitate composuisse, & in secunda feria de Sapientia, in tertia de Spiritu sancto, in quarta de Charitate, in quinta de Angelis, in sexta de Cruce, in Sabbatho de sancta Maria.* Prosequitur latè Vicecomes *d. lib.* 3. *ex cap.* 16. *vsque ad* 22. Ad secundum genus Missarum votiuarum pertinent Missæ pro aliqua necessitate, seu molestia institutæ, veluti pro bello auertendo, paceque impetranda, pro frugibus terræ, pro pluuia postulanda, aut pro tempestate repellenda, de quibus agit idem Vicecomes *dicto libro* 3. *ex capite* 22. *vsque ad* 25.

11. Traditur ratio decidendi. Vnde apparet ratio præsentis textus; nam cùm ita sedulò Ecclesiæ PP. singulis diebus Missas proprias, & peculiares præscripserint, & statuerint, non licet sacerdotibus propriâ voluntate, aut pro audientium libito Missam proprij diei omittere, & aliam recitare horis canonicis incongruam, & non consonam. Vnde D. Carolus in suis actis Ecclesiæ Mediolan. diligenter monet, vt eam quisque presbyter celebret Missam, quæ cum sacro penso diuinarum laudum maximè congruat: quas constitutiones si in mentem reuocarent nonnulli sacerdotes, nunquam eò temeritatis delaberentur, vt sacrum funebre, vel aliud simile, etiamsi nulla Ecclesiæ requirat necessitas, singulis fermè diebus celebrarent, turpi cupiditate celeriter absoluendi Missam, vt ad negotia sæcularia se connectant. An verò peccet qui neglectâ propriâ Missâ ipsius diei, aliam celebrat, disputant Moralistæ: & communiter placet, curandum esse, ne fiat; si tamen saluo contemptu, & absque animo introducendi nouum ritum id fiat, peccatum veniale committit, propter violationem rubricæ Missalis. Tambur in. *de sacrif. Missæ lib.* 2. §. 1. *cap.* 6. Licèt eo etiam casu non improbabiliter teneant Suarez *de Sacram. disput.* 83. *sect.* 3. nec peccatum veniale committi. Nec tandem obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam non rectè sequitur ex eo, quod quis non teneatur ad aliquid peragendum, illi licere illud facere quo modo velit; quis enim dicet: Non teneor die profesto sacrificio Missæ interesse: ergo sedens, & incompositus, aut sine attentione interesse possum. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis; nam id procedit in Missis votiuis, quæ ex iusta causa dici possunt, omissis proprijs ipsius diei, de quibus suprà egi. Non tamen inde infertur, pro libito celebrantis, vel audientium posse Missæ sacrificium mutari, vt etiam ex speciali priuilegio ab aliquibus piis viris factum legimus; nam scribit Cantiprat. *lib.* 2. *Apum, cap.* 29. *num.* 12. sacerdotem, qui semper de Beata Virgine sacrum faciebat, cùm esset à S. Thoma Cantuariensi suspensus à Missæ celebratione; iussu Deiparæ fuisse restitutum, & deuotioni suæ seruire permissum. Simile est quod refert Sebast. Rouilart. *cap.* 9. *Parthenia, num.* 30. Rursus apud eundem Cantiprat. *lib.* 2. *cap.* 53. *n.* 14. alius, qui semper pro defunctis sacrum faciebat, cùm æquè ab Episcopo iuberetur ritui præscripto parère, diuino viso interueniente permissus est pergere. Affine est quod ex Petro Cluniac. referunt Auctor Lauachri conscientiæ *cap.* 5. Colueneriis *ad locum proximè adductum Cantiprat.* qui subdit, propter paucorum priuilegia non esse recedendum ab ordinatissima dispositione Ecclesiæ.

Sed suprà traditis obstat textus *in cap. hoc attendendum, de consecr. distinct.* 1. qui tribuitur D. Gregorio *in libris Capitul. cap.* 45. vt refert Vicecomes *lib.* 1. *de Missæ ritibus, cap. final.* à Burchardo verò *lib.* 2. *decreti, cap.* 54. Carnotensi *p.* 2. *cap.* 119. citatur ex dictis D. Augustini: sed rectiùs iam notauit Filesacus *de orig. paræc. cap.* 6. textum illum esse Theodulphi Aurelian. Episcopi, qui floruit imperante Ludouico Pio, *in epist. ad presbyteros, seu parochos Aurel.* in illis verbis: *Et hoc attendendum est, vt Missæ peculiares, quæ in diebus, seu in quibuslibet festiuitatibus à sacerdotibus fiunt, non ita publicè fiant, vt per eas populus Missarum solennibus, quæ horâ tertia canonicè fiunt, abstrahantur.* Ex quibus apertè deducitur, diebus Dominicis, & aliis festiuis licere presbyteris peculiares Missas celebrare. Pro cuius textus expositione sciendum est, inter alias Missarum diuisiones, illam præcipuè dari, quòd aliæ sint Missæ publicæ, in quibus publicè, & solenniter populus conuenit; aliæ priuatæ, seu peculiares, quæ à presbyteris sine plebis conuentu celebrantur, 12. Exponitur cap. hoc attendendum, de consecr. dist. 1.

tur. Priores non nisi horâ tertiâ, & in Ecclesia parochiali, vbi populus diebus Dominicis, & festiuis olim conuenire debebat, iuxta tradita suprà *in cap. vt Dominicis, de parochiis*, celebrari valebant, de quibus agitur *in can. 6. Concil. Africani*, ibi: *Non licere presbytero in publica Missa quemquam reconciliare.* Et eas vitandæ turbæ, & strepitus semouendi causâ fieri prohibuit in monasteriis Gregorius Magnus in Concilio Later. celebrato pro quiete, & libertate monachorum, in illis verbis: *Missas quoque publicas in cœnobiis fieri omni modo prohibemus, ne in seruorum Dei recessibus, & eorum receptaculis vlla popularis conuentus præbeatur occasio, quia non expedit animabus eorum.* Facit Carnot. *epist.* 108. ibi: *Denique si causam huius accusationis requiras, constat manifestè inde, quòd interdicente Sedis Apostolicæ decreto, non potest Turonensis Archiepiscopus in maiori monasterio publicas Missas celebrare.* Peculiares verò Missæ, quia priuatim dicebantur, ideo iubet Theodulphus, vt tali horâ celebrentur, vt populus non distrahatur à Missâ parochiali, vbi conuenire debebat. Quod accuratiùs cautum fuit in Concilio Senonensi celebrato temporibus Francisci I. vbi *canone* 15. ita legitur: *Item ne populus distrahatur à Missa parochiali, & ab auditione mandatorum Dei Ecclesiæ, prohibemus ne in capellis ab antiquo etiam Episcoporum auctoritate fundatis alia Missæ celebrentur, quàm illæ quæ de fundatione extiterint; & si quæ sint missæ, quæ ex tenore fundationis dici debeant die Dominico, non dicantur nisi post Missam parochialem.* Non enim in dicto canone agit Theodulphus de Missis peculiaribus eo sensu, quo in præsenti Missæ peculiares accipiuntur pro diuersis Missis ab statutis specialiter illis diebus; sed pro Missis priuatis peculiariter à presbyteris celebratis absque populi conuentu, de quibus plura adduxerunt Suarez *aduersus Regem Angliæ lib. 2. cap. 6.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cler. cap.* 82.

Opponi etiam potest textus *in cap. significatum, de præbend.* iunctis ibi adductis.

CAPVT III.

Innocent. III. [a] *Vuigornien. Episcopo.*

Consuluisti nos, vtrum presbyter duas Missas in eadem die valeat celebrare. Super quo tibi duximus respondendum, quod excepto die [b] natiuitatis Dominicæ, nisi causa [c] necessitatis suadeat, sufficit sacerdoti semel in die vnam Missam solummodò celebrare.

NOTÆ.

[a] *Vuigorniensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. de diœcesi Vuigorniensi nonnulla notaui *in capite 9. de elect.*

[b] *Die natiuitatis Dominicæ.*] De cuius solennitate egi *in cap. final. de feriis.* Inter priuilegia autem
1. huius magni diei illud præcipuum est, vt in eo tres Missæ à quolibet presbytero celebrentur, vt post D. Thomam 3. *p. quæst.* 83. *art.* 3. *ad* 2. tradunt Sotus *in* 4. *dist.* 13. *quæst.* 2. *artic.* 2. Vazquez 3. *p. in* 3. *p. disputat.* 232. *cap.* 5. Suarez *in eadem parte. disput.* 80. *sect.* 3. Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Missæ, lib.* 3. *cap.* 26. Seuer. Binius *in notis ad Thelesphorum Papam, tom.* 1. *p.* 2. *Concil.* Salcedo *in praxi, cap.* 35. A quo tamen Pontifice hæc trium Missarum solennitas statuta fuerit, non satis constat apud Interpretes. Seuerinus Binius *vbi suprà*, existimat auctoritate Thelesphori Papæ, relatâ *in cap. nocte* 48. *de consecr. dist.* 1. id constitutum fuisse, quia in eo textu ait Thelesphorus: *Nocte sancta Missas celebrent presbyteri.* Quibus verbis tres Missas celebrari posse vulgò receptum fuit; quia pluralis appellatio in tribus verificatur, *l.* 1. *ff. de optione legat. l. vbi numerus, ff. de testib.* Sed hæc sententia non placet: tum quia similis locutio etiam in singulari verificari solet, *l.* 1. §. *familia, ff. de vi & vi armat.* tum quia Thelesphorus *in dict. cap. nocte*, non tam solennitatem trium Missarum statuit quàm vt presbyteri in eadem nocte Missas celebrent, vt notauit Vazquez *dict. disputat.* 232. *quæst.* 3. *num.* 31. quod præceptum cùm imponeretur omnibus presbyteris, necessariò plurali verbo vtendum erat. Nec in præsenti textu, vbi de eadem solennitate agitur, exprimitur numerus Missarum, nec auctor huius solennitatis, seu concessionis. Quare verius credo, Thelesphorum Papam, qui Ecclesiam rexit ex anno 142. hanc solennitatem trium Missarum statuisse, vt tradunt D. Gregorius *in homil de natali Domini*, Vualfridus Strabo *de rebus Eccles. cap.* 21. ibi: *Thelesphorus IX. in ordine Romanæ Sedis Episcopus, in natali Domini tres Missas celebrari instituit.* Et licèt ea constitutio non extet; tamen ab eo tempore receptum est in Ecclesia, vt in hac magna solennitate tres Missæ à quolibet sacerdote celebrentur. Huius autem priuilegij, seu solennitatis rationes duas afferunt Interpretes. Primam, vt ita per tres Missas tres mundi status significentur. Primus legis naturæ, qui durauit à mundi creatione vsque ad Moysem: secundus legis scriptæ, qui permansit à Moyse vsque ad Christi mortem: tertius status legis gratiæ, quæ à Christo Domino cœpit, & vsque ad consummationem sæculi permanebit. Hugo à Sancto Victore *lib.* 3. *de special. Missar. obseru. cap.* 5. ibi: *Ante legem, & sub lege Christus in figura iam immolatur; vnde vt per commemorationem figurarum veritas probabilior existat, semel in anno, scilicet in natiuitate Domini, constituit Ecclesia intra natalis diei spatiũ ter Missam celebrari: primò in nocte, secundò sub auroram, tertiò de die. Tempus ante legem, quasi nox fuit, nec lege, nec Prophetis, nec aliâ prædicationis lege illustrata. Tempus sub lege quasi aurora fuit, nec penitus carens lege, nec plenam eam habens. Tempus gratiæ diei pleno comparatur. Prima Missa tempus ante legem, secunda tempus sub lege commemorat, quia in vtroque Christi immolatio in figura præcessit: in tertia Missa vera lux aduenisse monstratur, cùm dicitur: Puer natus est nobis.* Secundam rationẽ adducit

adducit D. Thomas *dict. 3. p. quæst. 73. artic. 2. ad 2.* quia triplex natiuitas in Christo Domino considerari potest: Prima æterna, quia Verbum à Patre generatur, iuxta modum quem exponit Bellarminus *tom. 1. controu. lib. 7. de Christo, cap. 9. & sequent.* Secunda carnalis, quia natus est secundùm carnem ex B. Maria Virgine. Tertia spiritualis, quia quotidie spiritualiter nascitur in cordibus iustorum, quos illuminat viuâ fide, vt dicitur *in epist. 2. D. Petri, cap. 1.* Christus nascitur tanquam Lucifer in cordibus nostris. Ad has igitur tres natiuitates celebrandas cum debita gratiarum actione triplex sacrificium offerri à quolibet sacerdote Ecclesia instituit, scilicet vt natiuitas secundùm carnem celebretur per Missam, quæ mediâ nocte dicitur: natiuitas spiritualis, quæ illuminat hominum corda, per Missam in aurora dictam significatur: denique generatio æterna per tertiam Missam, cui præscriptum est Euangelium D. Ioannis, quod incipit, *In principio erat verbum.* Diciturque die, propter illud psalmi 109. *Splendoribus Sanctorum genui te.* Vnde cognoscitur, quod olim, non quemadmodum nunc à plerisque sacerdotibus fit, vna alias Missas subsequebatur, sed sicut in præcipuis Ecclesiis, quæ Canonicorum collegio insignitæ sunt, seruari solet, vna mediâ nocte, altera primâ luce, tertia summo die conficiebatur, vt probat Vicecomes *dict. lib. 3. volum. 3. cap. 27.* De his tribus Missis plura alia adducunt Diana *p. 11. tract. 4. resol. 43.* Tambur. *lib. 1. de Missa, cap. 6. §. 3. num. 6.* P. Henao *eod. tract. disp. 22. sect. 3.*

2. ᶜ *Causâ necessitatis.*] Nec tunc expressit Innocentius, an duas, vel tres, seu quatuor Missas dicere liceat; licèt consultatio Episcopi Vvigorniensis esset, vtrum duas tantùm vnâ die celebrare liceret: ideo placuit Didaco à Tapia *q. 11. de Eucharist. artic. 5.* Suario *de Sacram. disput. 80. sect. 3.* Petro de Ledesma *cap. 19. de Eucharist.* contra Gregorium Lopezium *in l. 50. tit. 4. part. 1.* & alios congestos à Cenedo *ad Decret. collect. 175. num. 4.* quod si suadeat causa necessitatis, fas erit celebrare non tantùm duas, verùm & tres, aut quatuor Missas, requisitâ quidem maiori causâ ad tertiam, quàm ad secundam; ad quartam, quàm ad tertiam. Casus autem necessitatis, in quibus vni sacerdoti liceat in eadem die duas Missas celebrare, assignarunt Moralistæ, sed non omnes sunt amplectendi. Primò affirmant nonnulli, ob paupertatem sacerdotis licere illi in eadem die bis celebrare: sed satis expressè casus hic refellitur *ex cap. sufficit, de consecr. dist. 1.* ibi: *Qui verò pro pecunia, aut adulationibus secularium* (lege *oblationibus*) *vna die præsumunt plures celebrare Missas, non existimo euadere damnationem.* Secundum casum assignant Moralistæ, cùm post peractum Missæ sacrificium aduenit Princeps, Episcopus, aut multitudo peregrinorum in die festo. Sed etiam hunc casum reiiciunt post Vazquez Tamburin. *de sacrif. Missæ lib. 1. cap. 6. §. 3.* P. Henao *eod. tract. tom. 1. disput. 22. sect. 4.* Et certè casus hic metaphysicus est; nam si prædictæ personæ adueniunt antequam sacerdos sumat species ipsas panis, & vini, facilius erit iterum recitare Missam, quàm aliam dicere: si autem post sumptas species, & ablutionem, quia sacerdos iam non est ieiunus, non potest aliam Missam celebrare. Idem de casu, in quo ob necessitatem infirmi vltimo languore depressi, vt viaticum accipiant, concedunt antiqui secundam Missam celebrare, tenet Tamburinus *vbi suprà*: sed illum casum doctè explicat, & defendit P. Henao *vbi suprà.* Primus ergo casus, in quo ob necessitatem licet duas Missas celebrare in eadem die, datur cùm vnus parochus regit duas Ecclesias diuersis in locis; tunc enim in qualibet earum debet Missæ sacrificium in diebus festis celebrare. Concilium Emerit. *can. 19.* ibi: *In parochiis multa sunt Ecclesiæ constituta, quæ à Fidelibus facta, aut paucum, aut nihil de rebus videntur habere: sacerdotali ergo decreto presbytero vni plures extant commissæ; vnde cauendum est, ne occurrente paupertate, ordo ibidem non impleatur Missæ: proinde salubri deliberatione censemus, vt pro singulis quibusque Ecclesiis, in quibus presbyter iussus fuerit ordinationem præesse, pro singulis diebus Dominicis sacrificium Deo procuret offerre.* Docuit Filesacus *de orig. parœc. cap. final.* & exponit P. Henao *suprà, num. 3.* qui idem admittit cùm adeo magnus est populi concursus, vt Ecclesia eum recipere non possit: ad quem casum probandum, licèt communiter adducatur epistola 81. Leonis I. cuius pars refertur *in cap. necesse 51. de consecr. dist. 1.* his verbis: *Vt autem in omnibus obseruantia nostra concordet, illud quoque volumus custodiri, vt cùm solennior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, & ad eam tanta multitudo conuenerit, quam recipere basilica simul vna non possit, sacrificij oblatio indubitanter iteretur, ne his tantùm admissis ad hanc deuotionem, qui primi aduenerint, videantur hi, qui postmodùm confluxerint, non recepti; cùm plenum pietatis, atque rationis sit, vt quotiens basilicam, in qua agitur, præsentia nouæ plebis impleuerit, totiens sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem, vt quædam pars populi suâ deuotione priuetur, si vnius tantùm Missæ more seruato, sacrificium offerre non possint, nisi qui primâ diei parte conuenerint.* Verius tamen credo, Pontificem in eo textu agere de iterando sacrificio Missæ in eadem Ecclesia, sed non ab eodem sacerdote. Olim enim in vna Ecclesia, ac vno altari vnica Missa tantùm celebrari poterat. Concil. Altissiod. *can. 10.* ibi: *Non licet super vno altario in vna die duas Missas dicere.* Auctor libri Pontificalis de Pontifice Deusdedit ita ait: *Deusdedit constituit secundam Missam in Clero.* Vbi Scholiastes addit: *Quia tunc ad instar Græcorum non cantabatur in vna Ecclesia, nisi forsan vna Missa; quod magis ædificabat secundum antiquos.* Quæ consuetudo apud Græcos diutiùs inualuit, teste Bartholomæo Georg. *in libello de ritibus Græcor.* ibi: *In magno numero sacerdotum, non nisi vnus in eadem Ecclesia sacra Missarum obit; reliqui se pro ministris gerunt.* Et apud Moscouitas, referente Sigismundo, in templis vnicum est altare, & in dies singulos vnicum quoque sacrum faciendum putant; immò & apud Latinos in cœnobitarum Ecclesiis vna tantùm Missa offerebatur, etiam tempore B. Francisci, vt constat ex epistola ipsius ad sacerdotes sui Ordinis, vbi ita ait: *Moneo præterea, & exhortor vos in Domino, vt in locis, in quibus morantur fratres vna tantùm celebretur Missa in die secundùm formam S. Romanæ Ecclesiæ. Si verò in loco plures fuerint sacerdotes, sit per amorem charitatis alter contentus audire celebrationem sacerdotis alterius.* Vbi notanda sunt verba illa, *secundùm formam Romanæ Ecclesiæ*, quæ non ad vniuersalem Ecclesiæ morem, sed ad singularem cœnobitarum ritum referre oportet. Quoniam

niam longè ante Sanctum Franciscum plerisque in Ecclesiis plures Missæ vna die celebrari cœperant, vt exposuit Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 3. cap. 29.* Nec audiendus est Basilius Legion. *quæst. 5. scholast. in dict. can. 10. Concil. Altissiod.* qui canonem illum ad præsentem prohibitionem de duabus Missis non celebrandis ab vno sacerdote in eodem die refert. Vnde Leo Pontifex *in dicto cap. necesse*, ob multitudinem plebis dispensandum censuit, vt in vna Ecclesia iteraretur sacrificium Missæ à diuersis sacerdotibus. Minùs audiendi sunt, qui iustam causam celebrandi iterum ab eodem sacerdote existimarunt, quando defunctus est tumulandus: nam licèt olim ex ea causa liceret iterare sacrificium Missæ, vt probaui *in cap. 1. hoc tit.* tamen mos ille, qui durauit vsque ad tempora Sancti Norberti, teste Laurentio Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cler. cap. 81.* in desuetudinem abiit. Vnde aut iuxta veterem illum morem exaudiendi sunt Alfonsus Rex *in l. 54. tit. 4. part. 1.* D. Thomas *3. p. quæst. 80. artic. 10. ad 2.* ibi: *Sicut etiam in aliis diebus, in quibus occurrunt plura Dei beneficia, vel recolenda, vel expetenda, plures Missæ celebrantur in die, putà vna pro festo, alia pro ieiunio, vel pro mortuis, &c.* Vel accipiendi sunt de iterato sacrificio, non ab vno sacerdote, sed à diuersis. Prosequuntur alios casus æqualis necessitatis, vel similis Tambur. & Henao *vbi suprà*, Hieronymus Garcia *in summa tract. 3. difficult. 2. dub. 5.*

COMMENTARIVM.

3. PLures Missas eadem die celebrari ab vno sacerdote, iure diuino, aut naturali prohibitum non est, vt probat P. Vazquez *3. p. in 3. p. disput. 232. cap. 5. num. 42.* Non enim repugnat naturæ sacrificij, vt sæpius ab eodem ministro offeratur, nec lege diuina prohibitum est, vt repetatur. Quare olim propter sacerdotum inopiam cùm pauci ad sacrum presbyteratus gradum ascenderent, quilibet in eodem die plures Missas celebrabat, vt constat ex Concilio Toletano 12. *cap. 5.* transcripto à Gratiano *in cap. relatum 11. de consecr. dist. 2.* vbi non reprehenduntur sacerdotes, quia sæpiùs in die celebrabant, sed quia in omnibus Missis non communicabant: & in canonibus Concilij Triburiensis laudatur Leo Pontifex, quia septies, vel octies, nouiesque eodem die Missam offerret; quod & refert Vualfridus Strabo *de rebus Eccles. cap. 21.* dum inquit: Fidelium relatione virorum ad nostram vsque peruenit notitiam, Leonem Papam, sicut ipse fatebatur, vna die septem, vel nouem Missarum solennia celebrasse. An tamen is Leo fuerit primus, vel tertius, examinat P. Henao *de sacrificio Missæ tom. 1. disp. 22. sect. 2.* & in Concilio Salegustad. celebrato anno 1022. *can. 5.* cauetur, vt vnusquisque presbyter in vna die non amplius, quàm tres Missas celebrare præsumat. Sed aucto deinceps paulatim presbyterorum numero, contrarius mos inualuit, videlicet vt vno die dumtaxat vna missa celebraretur præterquam in præcipuis aliquot anni celebritatibus, *cap. sufficit, de consecr. dist. 1.* Odo Parisiensis *Synodic. constit. cap. 5.* ibi: *Nullus bis in die Missam audeat celebrare, aut cum duplici introitu, nisi in magna necessitate.* Idem cautum fuit in præsenti textu, & *in cap. te referente, infrà hoc tit.* Concil. Londiniense anno 1200. Oxoniense anno 1222. tempore Honorij III. celebratum: *Ad hæc duximus statuendum districtiùs, ne sacerdos quispiam Missarum solennia celebret bis in die, excepto die Natiuitatis & Resurrectionis Dominicæ, vel in exequiis defunctorum, videlicet cum corpus alicuius in Ecclesia eodem die fuerit tumulandum; & tunc prior Missa de die, posterior verò pro defuncto celebretur.* Herbipolense anno 1287. ibi: *Singulis presbyteris prohibemus, vt nisi vnam Missam, aut duas, in casibus à iure concessis, in die cantare, aut legere cum sacrificij celebratione præsumat.* Rauennat. 2. temporibus Clementis V. *rubric. 9.* *Cum iuxta canonicas sanctiones vnicuique sacerdoti, quantumcunque digno, vnam tantùm Missam in die sufficiat celebrare, & valde felix sit, qui Missam celebrat vnam, districtiùs prohibemus, ne quis de cætero nisi vnam tantum in die celebret Missam, nisi in casibus à iure permissis.* Tolet. anno 1324. tempore Ioan. XX. *can. 7.* *Nullus insuper absque causa necessitatis, excepto die natiuitatis Domini, præsumat nisi vnam Missam celebrare in die.* Tolet. anno 1324. apud Binium *tom. 3. p. 2.* *Cùm enim institutum sit sacrificium. Missæ in memoriam Dominicæ passionis, Christus autem semel passus sit, non debet bis in vna die ab eodem sacerdote offerri.* Accedit, nam sacerdotes suæ tenuitatis conscij, maiori quam par sit beneficio se ornatos existimare debent, si Dominici corporis semel in die conficiendi potestas illis sit. Illustrat Sausay *in Panopl. sacerd. part. 2. lib. 1. cap. 10. artic. 2. §. 2.* Vazquez *3. p. disput. 232. cap. 5.* Suarez, & alij Moralistæ apud Henaum *dict. tom. 1. disput. 22. sect. 1.* Prado *de Eucharist. quæst. 83. dub. 16. §. 4.* Theoph. *tom. 16. in Heteroclita spirit. sect. 1. fol. 6.* Menard. *ad Sacram. D. Gregorij, fol. 167.* Salcedo *in praxi, cap. 35.* Petr. Greg. *libro 1. partit. titul. 9. cap. 7. & lib. 4. titul. 6. cap. 2.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 82.* Corjolanus *in breuiario, anno 140.* Cresolius *libro 3. Mystag. cap. 28. sect. 3.* Loaysa *in not. ad can. 5. Concil. Tolet.* Dartis *ad dist. 1. de consecr.* D. Fr. Alfons. Vazquez à Miranda, Abbas sanctæ Anastasiæ, *de supplicatione ad Sanctissimum pro tribus Missis dicendis in die cõmemorationis Defunctorum.* Fuisse verò olim vsitatum vt non solùm in die natalis Christi Domini, de quo suprà egi, verùm in aliis festiuitatibus, vt resurrectionis Domini, SS. Petri, & Pauli, Sancti Ioannis plures Missæ celebrarentur, constat ex Strabone *de Eccles. offic. cap. 21.* ibi: *Romanorum vsus habet duas, vel tres interdum vnius solennitatis facere Missas, vt in natiuitate Domini Saluatoris, & aliorum festis Sanctorum: & reuerà non esse absurdum crediderim, si dum plures in vna die faciendæ sunt Missæ, vnus sacerdos duas, vel tres necessitate, vel voluntate persuadente celebret potiùs quàm quasdam dimittat.* Ad hoc accedit, quod totius vsus Ecclesiæ habet sæpiùs Missas agere pro viuis, pro defunctis, pro eleemosynis, & aliis diuersis causis: quod etiam officia his attributa testantur. Et licèt auctor ibi peculiares Sanctorum dies non exprimat, in quibus plures Missæ celebrantur; tamen id ex aliorum testimoniis probandum est. Et primò in nocte resurrectionis Dominicæ duas Missas celebrari, ex Fortunato, & Albino Flacco probat Vicecomes *dict. lib. 3. cap. 28.* In comite autem, siue lectionario sancti Hieronymi, vbi diei sancto Petro sacri mentio fit, Lectio vna, Euangeliumque

legitur planè distinctum ab iis, quæ B. Pauli solennibus adscribuntur: quod euidenti argumento est, duas Missas eorundem Sanctorum natali die confici solitas esse. Cuius rei simile argumentum colligere licet ex B. Gregorij antiphonario, diuersam Missæ antiphonam vtrique sancto præfinientis: quod ipsum facit liber Sacram. dum B. Petri Missę orationem aliam, aliam S. Pauli enumerat. Idem S. Gregorius *eod. lib. antiphonar.* Missarum quæ die festo S. Ioannis Apostoli conficiebantur, mentionem faciens, primam, & secundam nominat. Quare clarè significat, duas eo die Missas peractas esse. Gregorij verba hæc sunt: *Sancti in prima Missa antiphona: Ego autem sicut oliua, &c. In secunda antiphona: In medio Ecclesiæ.* Liber etiam Sacramentorum orationem vnam, quæ albescente die; alteram, quæ plenâ luce recitabatur, enumerat, ad duplicem hanc eiusdem diei Missam alludens: *VI.* (inquit ille) *Kalend. Ian. idest XXVII. die mensis Decembris, natale Sancti Ioannis Euangelistæ in primo mane: Deus qui per os B. Apostoli tui Ioannis, &c. In die: Ecclesiam tuam Domine, &c.* Quæ Gregorij testimonia ad vtramque Missam demonstrandam pertinent. De Missa verò, quæ primâ luce offerebatur, præter Rodulphum Tungrensem *cap. 23.* meminit Amalarius Fortunat. *de Eccles. offic. lib. 4. cap. 2.* his verbis: *Similiter habemus officia constituta in festiuitate Ioannis Euangelistæ, & Ioannis Baptistæ primo diluculo: qui vtrique ex vtero matris, idest ab accepto lumine huius mundi, in semetipsis sacrificium singulare quoddam Deo obtulerunt. Ioannes Euangelista obtulit ab initio huius lucis virginitatis sacrificium. Ioannes Baptista sacrificium abstinentiæ, qui nec vinum bibit, nec siceram, & Nazaræus permansit omni tempore.* Hæc ille, quæ vt Sancti Ioannis Apostoli duplicem Missam ostenderemus, allata sunt in medium. Verùm si rectè considerantur, insuper declarant in B. Ioannis Baptistæ natalitiis veteres sacram liturgiam Deo bis obtulisse. Ducimus autem argumentum ex eo, quod vox, *similiter*, copulanda est cum verbis superioribus, queis plures Christi nati Missas ostenderat, sicut cum consulentibus locum perspicuum est; & quia ibi appetentis diei Missam recenset, præter quam aliam quoque celebratam esse, adducor vt credam, tum propter Sancti illius dignitatem, & excellentiam; tum præcipuè quia solenníoribus anni diebus horâ tertiâ Missæ celebrantur, vt alibi ostensum est. Sed cur coniecturas sequor dum aperta testimonia suppetunt? Innumeræ sunt auctoritates, ex quibus id elici, probarique possit. Sed ego illustrioribus tantùm immorabor. In Lectionario quidem S. Hieronymi, dum B. Ioannis Baptistæ Missæ recensentur, hæc scripta sunt: *In vigilia S. Ioannis Baptistæ Lectio Hieremiæ Prophetæ, &c. Euangelium secundùm Lucam. Item alia lectio in prima Missa Esaiæ Prophetæ, &c. Euangelium secundùm Lucam, &c. Item in die sancto lectio Esaiæ Prophetæ, &c. Euangelium secundùm Lucam, &c.* Ordo Romanus de diuinis officiis, ibi: *In natali S. Ioannis Baptistæ ideo tres Missæ celebrantur, idest vna in vigilia eiusdem, duæ in die natiuitatis eius, quia tribus triumphis refulsit insignis, idest officio Præcursoris, Baptistæ ministerio, & quia Nazaræus ex vtero matris permansit.* Probant, & ita explicant Yepes *in chron. D. Benedicti cent. 5. anno 955.* Baronius *in Martyr. die 24. Iunij*, Vicecomes *de Missæ ritibus, dict. lib. 3. cap. 28.* etsi aliter prædicta testimonia accipiant Azor *tom. 1. lib. 1. cap. 25. quæst. 1.* Theophilus Raynaud. *tom. 10. tract. de gladio & pileo, fol. 590.* Hodieque in regno Valentiæ sacerdotes bis in die commemorationis Defunctorum Missam celebrare, refert Trullench. in eodem regno scribens, *lib. 3. de Sacram. cap. 8. dub. 10. num. 3.* Sacerdotes ergo extra casus in iure permissos celebrantes grauiter puniri per Inquisitores hæreticæ prauitatis, ad quos pertinet huius delicti punitio, ex Alfonso de Leon. refert Hieronymus Garcia *de excellent. sacerd. difficult. 2. dub. 5. num. 2.* Quintanadueñas *tom. 1. singular. tract. 4. singul. 10. num. 4.*

CAPVT IV.

Idem *Archiepiscopo* [a] *Bracharensi.*

Consilium nostrum. [b] *Et infrà:* Insuper requisisti, vtrum in diebus [c] profestis, in quibus [d] ad honorem Sancti Spiritus, Beatæ Virginis, & Sanctæ Crucis celebrare contingit, Hymnus [e] Angelicus, [f] Symbolum, ac [g] Præfatio propria debeant decantari, præsertim cùm in partibus tuis in honorem Beatæ Virginis, in Sabbathorum diebus Missa solenniter celebretur. Ad quod vtique respondemus, quod apud nos in diebus profestis, cùm Missarum solennia celebrantur in honorem Beatæ Virginis, neque Hymnus Angelicus, neque Symbolum decantatur; licèt in Missa propria Præfatio decantetur, vt inter commemorationem, & solennitatem defferentia ostendatur. Vnde [h] Te Deum laudamus, regulariùs dimittitur, quàm dicatur in Laudibus matutinis.

NOTÆ.

1. [a] *Bracharensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* De Bracharensi Lusitaniæ Metropoli plura adduxi *in cap. coram, de in integr. restit.*

[b] *Et infrà.*] Alia pars huius textus extat in capite consilium, de obseru. ieiun.

[c] *Profestis.*] Sicut festi dies dicuntur illi, qui Deo dicati sunt, ita profesti appellantur illi, in quibus laborandum est. Macrobius *lib. 1. Saturn. capite 16.* vbi ait: *Festi dies sunt Diis dicati; profesti hominibus, ob administrandam rem priuatam, publicamque concessi.* Nonius Marcel. 2.

Marcellus eos appellat à festiuitate vacuos. Vnde Plautus *in Aulul. action. 2. scen. 5.* ait: *Festo die si quid prodegeris, profesto agere liceat, nisi pepercerís.* Vulgò nos ferias dicimus, vt iam notaui *in cap. 1. de treug. & pace*, & exponunt huius vocis etymologiam Cironius *in cap. 2. hoc titul.* Vicecomes *de ritibus Missæ, volum. 3. libro 3. cap. 10.*

[d] *Ad honorem.*] Ex voto videlicet ipsius celebrantis, vel illius, qui audit: de quibus Missis votiuis egi iam *in cap. 2. hoc tit.*

3. [e] *Angelicus.*] *Gloria* videlicet, ita dictus hic hymnus, quia per Angelos compositus, & decantatus fuit in natali Domini nostri Iesu Christi, *Lucæ cap. 2. vers. 14.* Ideo ab Apostolorum tempore semper in Missis festiuis dicitur, *cap. noctè, de consecr. dist. 4.* tradunt Amalarius Fortun. *lib. 3. cap. 8.* Rupertus *lib. 2. cap. 21.* Omittitur autem in diebus feriarum, & vigiliarum, ne in diebus planctus, & tristitiæ, gloriæ memoria resonet; exceptis tamen vigiliis intercedentibus à Pascha Resurrectionis ad Pentecosten, ex ratione adducta *in lib. gemma animæ, lib. 3. cap. 85.* In Ecclesiis autem Bethlehemitanis, quia ibi ab Angelis decantatus fuit hic hymnus, in omnibus diebus, etiam feriatis dicitur: in Missis etiam votiuis, cùm officium dicatur feriale, & in Laudibus omittatur *Te Deum laudamus*, non dicitur hic hymnus, vt in præsenti statuitur, & docent Herrera *de caremon. Missæ lib. 2. cap. 6.* Suarez *3. p. de Sacram. disput. 83. sect. 1.* Guietus *de festis Sanctorum lib. 4. de Missis votiuis, cap. 22.* P. Henao *tom. 3. de sacrif. Missæ, disput. 18. sect. 32.* In domo autem Lauretana etiam in Missis votiuis B. Virginis Mariæ dicitur hymnus hic ex priuilegio, quod refert Herrera *vbi suprà.*

[f] *Symbolum.*] Cuius etymon, & auctores retuli in apparatu ad hæc commentaria. Dicitur in Missis solenioribus, quas enumerat P. Herrera *de caremon. Missæ lib. 2. cap. 22.* vnde in feriis, & aliis minoribus festiuitatibus non recitatur: quare rectè in præsenti Innocentius docet, in Missis votiuis symbolum hoc non recitari. 4.

[g] *Præfatio.*] Canticum hoc, quod dicimus *Præfatio*, iam à temporibus Apostolorum adiectum fuit in sacrificio Missæ, vt constat ex D. Clemente *lib. 8. constit. cap. 16.* & ex Liturgia S. Petri, quæ extat *tom. 1. Biblioth. Græco-Latin.* immò olim pro omnibus Missis diuersa præfatio erat à piis viris composita: & quia hæretici aliquas præfationes corruperant, cautum fuit in Concilio Carthag. 4. *can. 23.* Mileuit. *can. 12.* vt tantùm ea præfatio cantaretur, quæ ab Ecclesia esset approbata. Nouem præfationes suo tempore vsitatas fuisse refert Gelasius *in cap. inuenimus, de consecr. dist. 1.* & temporibus Vrbani II. per annos 1095. ex præfationibus compositis à Gelasio desumpta fuit præfatio B. Virginis Mariæ, quam refert Herrera *dict. lib. 2. cap. 26.* Illud summè notandum est, quod licèt in Missis ferialibus, & votiuis Hymnus Angelicus & Symbolum Apostolorum omittatur; tamen Præfatio in omnibus Missis recitari debet, vt cautum fuit in Concilio Vasensi 2. *can. 4.* ibi: *In omnibus Missis, siue matutinis, siue quadragesimalibus, siue in iis, quæ pro Defunctorum commemoratione fiunt, sanctus, sanctus, sanctus, eo ordine dicatur, quo ad Missas publicas dici debet.* 5.

[h] *Te Deum.*] Hæc verba non extant in dicta tertia collectione, verum autem est, hoc canticum à Sanctis Ambrosio, & Augustino compositum, non dici in officio feriali, quia hoc officium non lætitiam, sed luctum, & pœnitentiam continet. 6.

CAPVT V.

Idem *Clericis S. Petri de* [a] *Magdalon.*

EX parte vestra. *Et infrà:* Insuper postulastis, quomodo sacerdos in Missa perfundere debeat, per litteras Ap. edoceri. Ad quod taliter respondemus, quod semper sacerdos vino perfundere debet, postquam totum perceperit Eucharistiæ sacramentum, nisi cùm eodem die aliam Missam debuerit celebrare, ne si fortè vinum perfusionis acciperet, celebrationem aliam impediret.

NOTÆ.

[a] MAgdalon.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 4.* in hac sexta legitur *Magalon.* sed cùm hæc epistola non reperiatur inter editas à Sirleto & Bosqueto, certò cognoscere non possumus quibus clericis Innocentius in præsenti rescribat.

COMMENTARIVM.

2. *Conclusio traditur, et probatur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Sacerdos debet ieiunus Missam celebrare, & si aliam missam est dicturus, non debet post sumptam Eucharistiam vinum perfundere in calice, & sumere.* Probant Concilium Oxoniense *can. 1.* ibi: *Si autem contingat duas Missas celebrare, statuimus vt presbyter postquam Dominicum Corpus sumpserit in altari, si in eodem die Missarum solennia ipsum celebrari oporteat, iteratò vinum calici infusum, vel digitis superfusum sumere non præsumat.* Et *cap. 6.* ibi: *Ieiunus, hoc tit. cap. in sacramento, de consecr. dist. 1. cap. aliquando, de consecr. dist. 2.* Concil. Trull. *can. 29.* Concil. Hipponense *can. 30.* ibi: *Vt à ieiunis altaris sacramenta celebrentur.* Brachar. 2. *can. 10.* *Cognouimus quosdam presbyteros in huius præsumptionis audacia retineri, vt Missas mortuorum etiam post acceptum merum, vel oblationem ausi sint consecrare: ideoque hoc præfixa euidentis sententia admonitione feruetur, vt si quis presbyter post hoc edictum nostrum in hac vesania fuerit deprehensus, hoc est, non ieiunus, sed quocunque iam cibo præsumpto oblationem consecrauerit in altari, continuò ab officio suo priuatus, à proprio deponatur Episcopo.* Matiscon. 2. *can. 6.* ibi: *Item decernimus, vt nullus presbyter confertus cibo, aut crapulatus vino sacrificia contrectare, aut Missas priuatis, festisque* diebus

diebus concelebrare præsumat. Altissiodor. *can.* 19. *Non licet Presbytero, aut Diacono, aut Subdiacono post acceptum cibum, vel poculum Missas tractare, aut in Ecclesia, dum Missæ dicuntur, stare.* Tolet. 7. *can.* 2. *Nullus post cibum, potumque, quamlibet minimum sumptum, facere Missas præsumat.* Afric. sub Bonifacio I. *canon.* 8. & 14. Constantinop. 3. generale 6. *can.* 19. Altissiod. *cap.* 29. Brachar. 2. *can.* 10. Salesgustad. sub Benedicto VIII. & Henrico II. *can.* 4. D. Clemens *epistol.* 2. *ad Iacobum fratrem Domini*, & *lib.* 7. *constit. cap.* 37. Carthag. 3. *can.* 29. Matiscon. 2. *cap.* 6. Tolet. 2. *cap.* 2. Eutychianus Papa apud Burchardum *lib.* 5. *Decret. cap.* 25. ibi: *Qui acceperit sacrificium post cibum, aut per aliquam modicam refectionem, nisi pro viatico, pueri tres dies, maiores septem, clerici vigintitres dies pœniteant.* Concil. Mogunt. 4. *can.* 35. D. Basilius *homil. de ieiun. tom.* 1. *pagin.* 325. ibi: *Impossibile absque ieiunio sacrificium aggredi in mystica, quæ nunc est, & vera oblatione.* Ordo Romanus *titul. qualiter agatur Concil. Prouic.* ibi: *Nullus autem cantet Missam, nisi ieiunus.* D. Chrysostomus *epist. ad Cyriacum Episcopum*, ibi: *Multa quidem aduersus me confinxerunt, & dixerunt, quod ad communionem non ieiunos receperint; & si quidem hoc feci, expungatur nomen meum de albo Episcoporum.* Et *cap. nihil* 7. *quæst.* 1. Plures SS. PP. auctoritates congesserunt Crespetius *in summa, verbo Eucharistia à ieiunis.* Iodoc. Coccius *tom.* 2. *thesauri, lib.* 6. *artic.* 19. Illustrant vltra congestos à Barbosa *hic*, Pamelius *in notis ad epist.* 63. *D. Cypriani*, *num.* 46. Lantdmeter. *de veteri cleric. lib.* 1. *cap.* 81. Iustel. *in can.* 41. *Ecclesi. Afric.* Suarez *de sacram. disput.* 68. *artic.* 8. *sect.* 3. P. Henao *de Eucharist. disputat.* 14. *sect.* 4. Filesac. *de Quadrag. cap.* 15. Vicecomes *de ritibus Missæ, volum.* 2. *lib.* 3. *cap.* 29. & *volum.* 3. *lib.* 1. *cap.* 7. & *lib.* 2. *cap.* 5. Petauius *de hierarch. cap.* 10. Balsamon *in can.* 19. *Synodi* 6. *in Trul.* & *in respons. Timothei Archiep. fol.* 1096. Ioannes Sanchez *in select. disputat.* 42. Lugo *de sacram. disputat.* 15. *sect.* 2. *num.* 25. Leander *de Sacram. Eucharist. tract.* 7. *disputat.* 5. *quæst.* 13. & 14. Hieronymus Garcia *in summa, tractatu* 3. *difficult.* 5. *dub.* 2. *punct.* 3. *num.* 31. perdoctus vir Fr. Ioannes Martinez à Prado *de Eucharist. quæst.* 80. *dub.* 10. *capite* 2. Bellarminus *lib.* 2. *de Missa, cap.* 14. Theophilus *tom.* 16. *tract.* 1. *punct.* 3. *fol.* 29.

2. *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio, *cap.* 4. *de elect.* sed Dominus noster panem & vinum consecrauit post cœnam, & dedit discipulis suis non ieiunis: ergo & nos similiter facere debemus, præcipuè cùm in Missæ sacrificio specialiter Christi actiones repræsententur. Amalarius Fortun. *lib.* 3. *cap.* 5. Augetur hæc difficultas, nam adeo incompatibile est ieiunium cum Eucharistia, & Missæ sacrificio, vt olim primis Ecclesiæ sæculis tempore ieiunij nemini licuisset Eucharistiam sumere, vnde vsus Missæ vespertinæ inualuit, de qua egi *in cap.* 1. *hoc titul.* quæ ideo inducta fuit, quia sacrificium offerri, neque Eucharistia sumi poterat quando ieiunium perseueranter obseruabatur, vt probat Albaspinæus *lib.* 1. *obseru. cap.* 14. *per totum.*

3. *De ieiunio necessario.* Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, Eucharistiam sumere ante omnem cibum vetustissimam esse Ecclesiæ traditionem; non enim a iure diuino hoc prouenit, sed ab ipsis Apostolis institutum fuit: quod probat D. Augustinus *epist.* 118. *ad Ianuarium*, ex eo quod Apostolus ad Corinthios scribens *epist.* 1. *cap.* 11. *vers.* 34. De eorum consuetudine miscendæ Eucharistiæ cum prophanis cibis ait: *Cætera cum venero disponam.* Vnde deducit D. Augustinus, nullum tunc extare diuinum præceptum: quare certum est, Apostolos instituisse, vt tantùm à fidelibus ieiunis sacramentum Eucharistiæ susciperetur, & ita inter Apostolicas traditiones præceptum hoc communicandi cum ieiunio naturali referunt Epiphanius *lib.* 3. *contra hæreses, in fine*: Nazianz. *orat.* 40. Chrysostomus *homil.* 27. *in primam ad Corinth.* Basilius *in epist. ad Cæsarem Patricium.* Isidorus *lib.* 1. *de officiis Eccles. cap.* 18. ibi: *Placuit Spiritui sancto per Apostolos, vt in honorem tanti sacramenti, os Christiani Dominicum corpus priùs intraret, quàm cæteri cibi.* Et illud sæpiùs firmatum fuit variis Conciliis supra relatis, meminitque huius præcepti Tertul. *lib.* 2. *ad vxorem, cap.* 5. in illis verbis: *Non sciet maritus quid secretò ante omnem cibum gustes; & si sciuerit panem non illum credit esse, qui dicitur.* Etsi piâ simplicitate legamus apud D. Bernardum *de passion. Domini cap.* 42. veteres eremi PP. aliquando post cibum sacrificium Missæ obtulisse, ibi: *Legimus in vitis PP. qui hospitum spirituali charitate deuincti tempus consuetum ciborum anticipauerunt: sed comendendo in charitate se nequaquam soluisse ieiunium existimabant, ita vt etiam aliqui post talem refectiunculam Missarum celebrare solemnia non timerent.* Quod quamuis nobis non conueniat trahere in exemplum, vt similiter faciamus, quoniam quidem ab eorum perfectione nimium separamur; eos tamen sine peccato talia fecisse confidimus. Debet autem hoc ieiunium esse naturale, quod includit carentiam, seu abstinentiam ab omni cibo, & potu, seu re, quæ sumatur per modum cibi, aut potus: quare si quid sumatur per modum saliuæ, aut si per modum respirationis aliquid attrahatur, non violat ieiunium, vt docent plures alios casus resoluentes Leander *vbi suprà*, Trullench *lib.* 3. *de Sacram. c.* 6. *dub.* 5. Martinez à Prado *dub.* 11. Macedo *de clauibus Petri, lib.* 4. *cap.* 17. qui plures casus circa hoc ieiunium naturale resoluunt. Circa illum tamen communiter disceptatum, quando videlicet inuoluntariè, veluti se abluendo sacerdos guttam sumit, notandum est responsum Timothei apud Balsam. *fol.* 1066. in hæc verba: *Si quis ieiunans, vt communicet, os lauans, vel in balneo aquam bibit nolens, debet-ne communicare?* Resp. *Quia etiam inuenit satanas occasionem prohibendi cum à communione, frequenter hoc faciet.* Cuius responsi sensus est, posse; quod hodie dici non valet, cùm sit contra adeo expressum Ecclesiæ præceptum. Quid verò de degluttiente chartam, granum, vel tabachum per os, aut nares, explicant Ioan. Sanchez *in select. disp.* 42. Diana *p.* 5. *tract.* 13. *resol.* 1. Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. punct.* 3. Cùm autem hoc præceptum naturale non sit, sed positiuum, certum est, posse interdum propter grauem causam cessare; quia lex positiua non obligat tam strictè, quin aliquando cesset. Vnde additur *in sess.* 13. *Concilij Constant.* nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis à iure, vel ab Ecclesia concesso. Et ita ab hoc generali præcepto excipiuntur

Ad communionem.

tur infirmi, qui statim communicandi sunt etiam post cibum, si de eorum periculo dubitatur, ne sine communione decedant, *l. 9. titul. 1. libro 1. recop.* vnde *in capite presbyter, de consecr. dist. 2.* iubetur, vt presbyter infirmum statim communicet, ne sine communione moriatur. Faciunt Rupertus Tuiciensis *de diuinis officiis lib. 10. cap. 18.* ibi: *Nec cuiquam hac diuina mysteria post cibum corporis traduntur, nisi vrgeat ea, qua retardari non potest, instantia necessitas mortis.* S. Hildegardis *visione 6. cap. 39.* ibi: *Hoc officium à Sacerdotibus in sacrificio, in ieiunio ventris, & non in repletione eius, celebrandum est, ne coagulatio escarum spirituale desiderium euacuet: quoniam prius etiam sumi debet spiritualis epulatio, & postea carnalis refectio: & quia etiam spiritus honorandus est, & caro resocillanda; nam hoc sacramentum spirituali desiderio, non carnali cupiditate accipiendum est. Et ideo in ieiunio, & non super epulis percipi debet, nisi necessitate illa, si homo in hac opinione positus est, quod de mundo transiturus sit.* Vtrum verò liceat pluries in eadem infirmitate per modum viatici communicare, disputant Trullench. *d. dub. 5.* Martinez à Prado *dict. quæst. 80. dub. 11. §. 2. per totum.* Hic casus euenire potest tam laicis, quam clericis. In clerico verò specialiter prohibitio hæc cessat, si infideles, aut Ecclesiæ hostes irreuerenter irruant in altare, quo sacrosanctum Christi corpus seruatur; aut si fluminis inundatio, aut ignis vis, vel quæ alia similis occasio intercedat. In his enim casibus licet clerico iam soluto ieiunio sacramentum sumere, vt docent Suarez *de Sacram. 3. p. dist. 68. sect. 3.* Vazquez *3. part. in 3. disputat. 211. cap. 5. num. 57.* qui idem resoluunt de sacerdote, qui loco vini aquam calici infundit, & post sumptam hostiam in sumptione calicis defectum agnouit: nam tunc tenetur vinum consecrare, & perficere sacrificium. Vel si postquam sacrificium inchoauit, meminit se ieiunum non esse.

5. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Vt ad rationem præsentis assertionis deueniamus varias adduxerunt rationes Baronius *anno 34. num. 61. & anno 57. num. 230.* & anno 201. *num. 15.* Albaspineus *lib. 1. obseru. cap. 15.* Azeuedo *in l. 9. tit. 1. lib. 1. recop.* Theologi suprà laudati triplicem rationem huius præcepti ecclesiastici assignant. Prima, vt in honorem tanti Sacramenti prius in os Christiani corpus Domini intraret, quàm cæteri cibi: secunda propter significationem, vt scilicet detur intelligi, quod Christus, qui est res huius Sacramenti, & charitas eius, debet priùs fundari in cordibus nostris, iuxta illud Matthæi *cap. 6. Quærite primùm regnum Dei.* Tertia propter periculum vomitus, & ebrietatis, quæ quandoque contingunt ex hoc, quod homines cibis inordinatè vtuntur. Quibus ego addo aliam, quia videlicet intensiùs fidei arcana animos penetrare viribus carnalibus destitutos Ecclesia iudicauit; quia, vt ait S. Paulinus *serm. 36.* quando caro tabescit ieiuniis, anima puritate pinguescit; quantùm enim illi ciborum succus subtrahitur, tantùm huic iustitiæ virtus augetur. Facit Petrus de Riga *in Aurora*, ibi:

Sed tempus non seruat idem, quando celebrauit
Hoc sacramentum vespere Christus homo.
At nos conficimus mensam præeuntibus horis:
Cùm prius est sobrius, plus homo mente viget.
Sic opus est nobis, quoniam meditatio veri,
Nullaque totalis actio debet addi.
Néue rei desit reuerentia debita tanta,
Ieiuno sacrum sumimus ore cibum.

Paschasius *lib. de Sacram. cap. 20. Quod ieiuni communicamus satis prouidè, vt dum sobrietas flagrat in corpore, dum omnis feruor carnis conquiescit, & omnes animi sensus intelligentiæ, & discernendi ratione fortiùs vigent, illo prius cibo interior noster homo inebrietur, quatenus deinceps quod præeminet in nobis, vegetatum cœlesti dulcedine illud regat, & gubernet.* Nicolaus *ad consult. Bulg. cap. 65.* Accedit vsus Ecclesiæ in aliis Sacramentis recipiendis priscis sæculis vsitatus; olim enim baptizandos etiam pueros debuisse esse ieiunos, constat ex S. Augustino *epistol. 28. de ieiunio paruulor.* D. Clemente *lib. 7. constit. cap. 23.* Cyrillo Hierosolym. *catechesi 3. mystag.* Gregorio Nazianz. *orat. 4. in sanctum lauacr.* Vnde Laurentius Surius in vita Sancti Sebastiani ait: *Deinde abiit ad sanctum Polycarpum presbyterum, vbi ille persecutionis causâ latitabat, & narrauit ei omnia quæ gesta erant. Quibus auditis sanctus Polycarpus gratias egit Deo, & vnà cum eo venit ad domum Nicostrati Protoscriniarij; vidensque turbas credentium, salutauit eas cum omni gaudio, dicens: Beati vos omnes, &c. Quia ergo Dæmones omnes, qui filij tenebrarum sunt, contristantur; & omnes sancti Angeli, qui sunt lucis filij, gratulantur; accedat vnusquisque, & det nomen suum hodierna die vsque ad vesperam, præcurrente ieiunio, vt festiuum baptismatis sacramentum opportunum tempus inueniat.* Simile exemplum refert Simeon Metaphrastes apud eundem Surium in vita sancti Stephani Papæ & sociorum, *cap. 3.* ibi: *Cúmque & ipsum, & eius filiam catechismo instruxisset, iussit eos ieiunare vsque ad vesperam, quemadmodum Christiana fidei canones, & ordo postulat. Cùm autem venisset hora vespertina, benedixit aqua in eo loco, quem Pastoris titulum vocatum fuisse diximus. Itaque Nemesium in aquam demisit, & baptizauit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Illustrat Vicecomes *lib. 4. de ritibus Baptismi, cap. 13.* Similiter Confirmationis sacramentum debere ieiunis conferri, constat disertè ex Concilio Parisiensi *lib. 1. cap. 33.* Aurel. *can. 3.* apud Gratianum *in cap. 6. de consecr. dist. 5.* ibi: *Vt ieiuni ad confirmationem veniant.* Notauit Vicecomes *lib. 1. de ritibus Confirm. cap. 15.* Ibi tamen non præceptum, sed tantùm consilium contineri docuerunt Bonacina *de sacram. disp. 3 q. vnic. punct. 2. n. 14.* Barbosa *de potest. Episcop. p. 2. alleg. 30. n. 12.* Narbona *de ætate ad actus human. anno 7. quæst. 4.* Couar. *lib. 1. var. c. 10. n. 5.* Vicecomes *de ritibus Confirm. lib. 1. c. 14. & 15.* Similiter pœnitentiam ieiunis esse imponendam, constat ex Concilio Carthag. 4. *can. 80.* ibi: *Omni tempore ieiunis manus pœnitentibus à sacerdotibus imponatur.* Illustrat Isaacus Lingon. *cap. 8. 11. 16. & 17.* Otalora *de irregul. ex pœnit. excursu 4.* Ordinis etiam sacramentum ieiuniis, & temporibus ieiuniorum esse administrandum, expressè cauetur *in can. 7. 75. dist. cap. 3. de tempor. ordin.* vbi plures congessi. Tandem omnia Sacramenta. Concilium Rauennat. 2. tempore Clementis V. *rubric. 6. Statuimus, quod omnia Sacramenta Ecclesiastica, quantum possibile fuerit, à ieiunis ministrentur.* Et iuramentum, quia etiã lato modo dicitur sacramentũ, à ieiunis esse præstandum, probaui *in c. 1. de testibus.* Rectè ergo Apostoli & eorum successores in augustissimo hoc Eucharistiæ Sacramento statuerunt, vt ieiuni tantùm possint illud recipere: quod adeo obseruatum semper legimus, vt cùm primis

Ecclesiæ temporibus, quando supererant aliqua fragmenta panis consecrati, tradebantur pueris, quia ob sæuas persecutiones custodiri non poterant, vt probabimus infrà, *in cap. 1. de custod. Eucharist.* tamen debebant pueri illi esse ieiuni, vt possent ea percipere. Quod firmatur celebri exemplo, quod refert Euagrius *lib. 4. de Eccles. histor. cap.* 36. Immò & fideles olim ieiunos Missæ sacrificio interfuisse, constat ex Concilio Altissiod. *in can.* 19. suprà relato, & ex auctore vitæ Sancti Vvalerici Abbatis, qui refert duos fratres ab ipso Abbate reprehensos fuisse, eo quod die, qui sancto Martino erat sacer, ante Missarum solennia potione sitim depulissent, ibi: *Contigit verò duos germanos ad illum venire feriis B. Pontificis Martini, quos ille obiurgans dixit: Miror quà temeritate ausi fueritis ante Missarum solennia bibere.* Ex sancto Bernardino Senensi *serm.* 57. *in Aduent.* Vincentio Ferrerio *serm. vnic. in Octauam Corporis Christi.* Quorum verba referunt P. Henao *tom. 3. de sacrif. Missæ, disput.* 30. *sect.* 19. Theophilus Raynaud. *tom. 16. in Heterocl. spir. punct. 2. fol.* 20. Viceccomes *volum. 3. de Missa ritibus, lib. 2. cap.* 5. Rectè ergo in præsenti textu statuit Innocentius, vt si ob aliquam causam ex relatis suprà *in cap. consuluit*, presbyter duas, vel tres Missas celebraturus sit, post communionem non sumat vinum perfusionis; quia aliàs non manebit ieiunus ad communicandum in secunda Missa: in casu tamen extremæ necessitatis olim licuisse non ieiunis Missam celebrare, probatur ex Concilio Salegust. *can.* 14. ibi: *Decretum est etiam in eodem Concilio, vt presbyter aliquis post galli cantum æstiuis noctibus bibens proximo die Missam non celebret; hiemalibus similiter, nisi necessitas cogat: quod nullo modo admittendum est.*

6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat difficultas suprà adducta; quâ motus Lutherus in libro contra Regem Angliæ edito anno 1522. quem sequitur Caluinus *lib. 1. de Missa, cap.* 14. asseruit communionem licere, siue quis antea manducauerit, siue biberit. Sed facilè respondetur ex eo; nam vt docent omnes de institutione huius Sacramenti agentes, causæ ob quas Christus Dominus illud instituit vespere, & post esum Agni, fuerunt propriæ, & peculiares illius temporis, & illius indiuiduæ actionis; & ideo quoad hanc partem factum illud Domini nostri in exemplum adduci, vt docuerunt D. Cyprianus *epist.* 63. ibi: *At enim non manè, sed post cœnam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergo Dominicum post cœnam celebrare debemus, vt sic mixtum calicem frequentandis Dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa vesperam diei, vt hora ipsa ostenderet occasum, & vesperam mundi. Nos autem resurrectionem Domini manè celebramus.* Et vt Gelasius Cyzenus *lib. de duabus naturis* scitè dixit, ostendere voluit Eucharistiam non præberi ad cibandum corpus, quod iam fuerat satiatum expletis epulis: ac etiam D. August. *epist.* 118. *Saluator quo vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit altiùs infigere cordibus discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat.* D. Isidorus *lib. 1. de eccles. offic. cap.* 18. ibi: *Hoc sacrificium, quod Christianis celebrare præceptum est, fit à nobis, quod pro nobis ipse Dominus fecit, quod non manè, sed post cœnam in vesperam obtulit. Sic enim Christum oportebat adimplere circa vesperam diei, vt Dominus horâ ipsâ sacrificij ostenderet vesperam. Proinde autem non communicauerunt ieiuni Apostoli, quia necesse erat, vt Pascha illud typicum antea impleretur, & denuo ad verum illud Pascha sacramentum transirent. Hoc enim in mysterio tunc factum est, quod primùm discipuli corpus, & sanguinem Domini nostri non acceperunt ieiuni; ab vniuersa autem Ecclesia nunc à ieiunis semper accipitur.* Venerab. Beda *in cap. 22. Lucæ. Quod si quem monet, cùm cœnatis Saluator Apostolis suum corpus, & sanguinem tradiderit, quare nos vniuersalis Ecclesiæ consuetudine ieiuni doceamur eadem sacramenta percipere, audiat breuiter, ideo tunc cœnatos communicasse Apostolos, quia necesse erat Pascha illud typicum antea consummari, & sic ad veri Paschatis sacramenta transiri. Nunc in honorem tanti, tamque terribilis sacramenti placuisse Magistris Ecclesiæ, primò nos Dominicæ passionis participatione muniri, & spiritualibus epulis exterius, interiusque sacrari, ac deinde terrenis dapibus corpus, & vilibus escis refici.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ex Missis vespertinis; nam in diebus ieiuniorum olim sacrificium offerebatur adhuc fidelibus ieiunantibus; & ieiunium protrahebatur vsque-dum Missæ sacrificium offerretur; & ita ad vesperam ieiunium soluebatur. Micrologus *de Eccles. offic. cap.* 49. ibi: *Est ecclesiastica consuetudo, vt ad nonam reficiamur, cùm ad sextam Missam celebramus: ad vesperam autem cùm ad nonam sacrificamus.* Theodulphus ad Presbyt. Aurel. de ieiuniis disserens ait: *Auditis Missarum solennibus; siue vespertinis officiis, largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est.* Et ita Missæ sacrificium, quod in aliis diebus horâ tertiâ offerebatur, in diebus ieiunij vsque ad vesperam protrahebatur, vt finitis diuinis officiis ieiunium solueretur, *c. solent, de consecr. dist.* 1.

7. EXPONITVR CAN. 19. CONCIL. CARTHAG. 3.

Sed suprà traditis obstat textus *in can.* 29. *Synodi Carthag.* 3. in illis verbis: *Vt sacramenta altaris, non nisi à ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die anniuersario, quo cœna Domini celebratur: nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, iam pransi inueniantur.* Ex quibus apertè deducitur, feria 5. in Cœna Domini sacrificium Missæ à non ieiunis offerri posse. Pro cuius canonis expositione sciendum est, in Ecclesiis Alexandrinis, Africanis, & aliis consuetudinem inoaluisse celebrandi Missæ sacrificium post epulum, vt de Ægypto, & Thebaïde refert Socrates *lib. 5. hist. cap.* 21. ibi: *Porro de synaxi variæ consuetudines sunt; nam quamquam omnes vbique in orbe terrarum Ecclesiæ singulis septimanis vertentibus die Sabbathi mysteria celebrent, Alexandrini tamen, & Romani ex antiqua traditione istud facere renuunt. At Ægyptij, qui Alexandrinis finitimi sunt, & ij, qui Thebaidem incolunt, Sabbatho synaxim exequuntur illi quidem, sed non vt mos fert Christianorum, mysteria participant: nam vbi epulati sunt, & variis cibariis se saturarunt, sub vesperum oblatione factâ mysteriis communicant.* Sozomenus *lib. 7. cap.* 19. Ex eis notarunt Viceccomes *volum. 2. de ritibus Missæ, lib. 2. c.* 1. Petauius *de hierarch. vbi suprà.* In Ecclesiis Africanis diutiùs inoleuit mos celebrandi quintâ feriâ in cœna Domini post epulum, vt constat ex D. Augustino *epist.* 118. *ad Ianuarium*, vbi de feria 5. sanctioris hebdomadæ loquens ait: *Nec ideo putari debet, iniustum esse multis locis, vt illo die post refectionem offeratur; quia scriptum est identidem: Et calicem accipiens post cœnã, dicens, &c. Ipsam enim potuit appellare cœnam,*

quâ

quà iam corpus acceperant, vt deinde calicem acciperent. Illud magis mouere potuit homines, vt iam refecti die illa, vel offerrent, vel sumerent Eucharistiam, quod in Euangelio legitur: Cum autem illi manducarent, accepit Iesus panem, & benedixit, cùm iam superius dixisset: Cùm sero factum esset, recumbebat cum duodecim, & manducantibus eis dixit, quod vnus ex vobis me tradet. Notarunt Zonaras, & Balsam. *in can.29. Synod.6.* Sed eam consuetudinem improbarunt PP. Concilij 6. in Trullo, *can.29.* his verbis: *Carthaginensis Synodi canon dicit, vt sancta altaris, non nisi à sobriis hominibus peragantur, excepto vno die in anno, in quo cœna Domini peragitur: tunc fortasse propter aliquas in iis locis occasiones Ecclesia vtiles Patribus hac dispensatione vsi. Cùm nihil ergo nos inducat, vt accuratam diligentiam relinquamus, statuimus, Apostolicas, ac paternas traditiones sequentes, non oportere in Quadragesima postremà septimanà, quintà ferià ieiunium soluere, & totam Quadragesimam iniurià afficere.* Vbi nihil aliud est ieiunium soluere, quàm non ieiunum ministrum lithurgiam agere, vt exponit Zonaras in illius canonis commentario, vbi causam talis abrogationis his verbis latinè versis expressit: *Cum reliquo toto anni tempore sacra altaris mysteria à ieiunis hominibus celebranda esse, Patres olim Carthagine decreuissent, quintam nihilominus magnam, vt vocant, feriam, quòd solennis in ea cœna Dominica apparatus exhiberi soleat, excepere; sed eum quoque diem à sacrorum ministris ieiunio transigi sexta huius Synodi PP. præsentis canonis constitutione iubent: habuerunt siquidem fortè diuini PP. inquiunt, quæ sequerentur, vt in his locis decretum illud Ecclesiæ profuturum existimarent: nunc verò necessitatis omni excusatione sublatà, sanctionibus Apostolicis, maiorumque decretis negligentius obtemperare, ac vnius diei violato ieiunio, totam, quantum in nobis est, Quadragesimam deturpare, collectumque tot dierum spatio fructum effundere non oportet.* Quod verò de Apostolicis, Patrumque constitutionibus asserunt, in eo sexagesimumnonum canonem Apostolorum, & Laodicenæ Synodi quinquagesimum intellexere: notarunt Pamelius *ad D. Cyprianum epist.63. num. 46.* Filesacus *de Quadragesima cap.15.* Vicecomes *vol.3. de rit. Mis. lib.1. cap.9.* Nouarinus *in Agno Euchar. lib.5. cap.58.*

8. EXPLICATVR CAP. RELATVM 11. DIST.2.

Ex suprà traditis exponendus est textus *in cap. relatum 11. de consecr. dist. 2.* vbi PP. Concilij Toletani improbant abusum quorundam presbyterorum, qui dum in vna die plures Missas celebrabant, tantùm in vltima corpus Domini sumebant, & iubent, vt in omnibus sacrificiis ab ipsis in eadem die oblatis semper communicent. Qui textus accipiendus est iuxta suprà tradita, non sumptà purificatione calicis in priori Missa. Error autem eorum sacerdotum, ni fallor, proueniebat ex eo, quia credebant, per communionem in priori Missa acceptam ieiunium naturale violari, & ampliùs eos non manere ieiunos, vt possent in secunda, aut tertia Missa communicare, discrimen non agnoscentes inter sumptionem corporis, & sanguinis Domini, & purificationem calicis per vini perfusionem. Licèt enim ieiunium naturale ad communicandum necessarium violetur per purificationem calicis, siquidem tunc sumitur vinum non consecratum, licèt in parua quantitate, vt ante nostrum Innocentium III. docuit Ioannes Belletus *in explicatione diuinorum officiorum, cap.51.* ibi: *Altera quæstio est, possit-ne sacerdos celebrare secundam Missam in eo casu, quo in præcedenti, dum manus ablueret, aliquantulum aquæ degustauit? Certè enim & illud verum esse sciendum est.* Tamen per communionem Eucharisticam non frangitur ieiunium naturale, quia corpus & sanguis Christi sub his speciebus non sunt cibus, & potus corporis, sed animæ, vt docuit Alfonsus Rex *in l.50. tit.4. partit.1.* & exponunt Margallus *in hoc tit.* Diana *part.11. tract.6. resol.15.* Araujo *3.p. quæst.74. artic.8.* & contra Paludanum, & Fagundezium, qui contrarium docuerunt, defendit P. Henao *de sacrif. Missæ tom.2. disput.21. sect.4.* qui *num.49.* inde exponit Tertullianum *in lib. de orat. cap.14.* Cùm ergo per communionem Eucharisticam non violetur ieiunium naturale, sed per sumptionem vini purificationis calicis, ideo PP. Concilij Tolet. *in d. cap. relatum*, reprehendunt sacerdotes, quia in omnibus Missis à se celebratis non communicabant prætextu violati ieiunij, iubentque vt in omnibus Missis corpus Domini recipiant, nullam tamen faciunt mentionem vini non perfundendi, aut purificationis non sumendæ; forsan quia adhuc in Ecclesia hæc perfusio non erat in vsu. Inde etiam cognosci potest Græcorum Stercoranistarum stupiditas, qui credebant per communionem Eucharisticam solui ieiunium Ecclesiasticum, quos reprehendunt Algerus *lib.2. contra Bereng. cap.1.* ibi: *Non sunt obseruanda Græcorum hæreticorum, qui meritò Stercoranistæ vocantur, deliramenta, qui dicunt, participatione corporis, & sanguinis Christi solui Ecclesiastica ieiunia, & cœlestem escam, velut terrenam, indifferenter accipiunt.* Humbertus Cardinalis *contra Nicetam Pectoratum*, ibi: *Perfidi Stercoranistæ, qui putant fideli participatione corporis & sanguinis Domini quadragesimalia, atque Ecclesiastica dissolui ieiunia.* Refert Theoph. Raynaud. *tom.16. in Heterocl. spirit. sect.3. punct.2. folio 407.*

CAPVT VI.

Idem [a] *I. quondam Archiepiscopo Lugdunensi.*

CVm Marthæ circa plurima satagentis officio, in cura regiminis pastoralis pro maiori parte renuncians, in domo Domini quasi abiectus elegeris habitare cum illis, qui partem optimam elegerunt, sedentes ad pedes Domini cum Maria, vt in lege eius iugiter meditentur, lippitudini Liæ Rachelis pulchritudinem præferentes: eam in te vigere credimus intelligentiam scripturarum, vt non so-

lùm paruulis frangere possis panem, sed prouectis etiam cibum solidum ministrare, ac nodos soluere difficilium quæstionum. Verùm quoniam in Primatu Apostolorum Principis Apostolicæ Sedis Magisterium recognoscens, ad eam credis maiores causas Ecclesiæ referendas: consultationibus tuis, quas non ob commodum vtilitatis terrenæ, cùm ciuilem non contineant quæstionem, sed animarum profectum, vt videlicet in lucem prodeant obscura scripturarum, nouimus te mouisse, libenter, quod nobis inspirat Dominus, respondemus. Quæsiuisti, quis formæ verborum, quam ipse Christus expressit, cùm in corpus, & sanguinem suum panem [b] transsubstantiauit, & vinum illud in canone Missæ, quo Ecclesia vtitur generalis, adiecerit: quod nullus Euangelistarum legitur expressisse. Cùm enim in Euangelio sic legatur: Accipiens calicem, gratias agens benedixit, & dedit discipulis suis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: in canone Missæ sermo iste, videlicet: Mysterium fidei, verbis ipsis interpositis inuenitur. Vnde cùm non Euangelista Christum hoc dixisse testetur, miraris, quod aliquis asseuerare tentauerit, cum aliquid plus dixisse, quàm aliquis Euangelistarum asseueret. Verùm si [c] formam ipsius canonis inspicias diligenter, præter hoc, de quo tua fraternitas requisiuit, alia duo, videlicet: Eleuatis oculis in cœlum, &: Æterni Testamenti, poteris in ipso canone reperire, quæ in textu Euangelico non leguntur. Sanè multa, tam de verbis, quàm de factis Dominicis inuenimus ab Euangelistis omissa, quæ Apostoli, vel suppleuisse verbo, vel facto expressisse leguntur. Paulus enim in actibus Apostolorum sic ait: Meminisse nos oportet verbi Domini Iesu, qui dixit: Beatius est dare, quàm accipere. Hæc nullus quatuor Euangelistarum descripsit. Nullus etiam horum expressit, quod Paulus de Christo ad Corinthios scribens ait: Visus est plusquam quingentis fratribus simul: deinde visus est Iacobo: nouissimè autem, tanquam abortiuo, visus est & mihi. Ipsi etiam Euangelistæ mutuò inter se suppleuisse leguntur, quæ ab eorum aliquo, vel aliquibus sunt omissa. Vnde cùm tres Euangelistæ posuerunt: Hoc est corpus meum, solus Lucas adiecit, quod pro vobis tradetur. Et cùm Matthæus, & Marcus dicant: Pro multis, Lucas dicit: Pro vobis. Matthæus autem: In remissionem peccatorum, adiunxit. Cæterùm ea, quæ adduntur in canone Missæ, possunt ex aliis locis comprobari. Ioannes enim in suscitatione Lazari Iesum sursum oculos leuasse asserit, & dixisse: Pater, gratias ago tibi, quoniam audiuisti me. *Et infrà:* Si tunc igitur in cœlum oculos leuauit ad Patrem, cùm ad corpus exanime animam Lazari reuocauit, probabilius esse videtur, quod tunc oculos leuauerit ad Patrem in cœlum, cùm panem, & vinum in corpus, & sanguinem proprium commutauit. Cæterùm, sicut superius est expressum, cùm in textu euangelico: Noui Testamenti, ponatur: hîc interponitur: Et æterni. Nam vetus Testamentum, quod hircorum, & vitulorum fuit sanguine dedicatum, temporalia promittebat: nouum autem, quod est Christi sanguine consecratum, promittit æterna. Et ideo testamentum illud fuit vetus, & transitorium: hoc autem nouum est, & æternum. Vel vt vtamur alia ratione, vnde nouum, idest, vltimum esse describitur; inde æternum, idest, perpetuum: nouissimum etenim hominis testamentum immobile perseuerat, quia testatoris obitu confirmatur, iuxta quod Apostolus testamentum in morte asserit confirmatum: alioquin non valet, dum vixerit, qui testatur. Præterea non solùm Scriptura, sed etiam promissio dicitur testamentum, iuxta quod ipse Apostolus scribit: Ideo noui Testamenti mediator est, vt repromissionem accipiant, qui vocati sunt, hæreditatis æternæ. Sic ergo in ipso canone reperitur: Hic est enim sanguis meus, noui, & æterni Testamenti, idest, nouæ, ac æternæ promissionis scilicet confirmator. Sicut Dominus repromittit: Qui manducat (inquiens) carnem meam, & sanguinem meum bibit, habet vitam æternam. Ex eo autem verbo, de quo mouit tua fraternitas quæstionem, videlicet: Mysterium fidei, munimentum erroris quidam trahere putauerunt, dicentes, in sacramento altaris non esse corporis Christi, & sanguinis veritatem, sed imaginem tantum, & speciem, & figuram: pro eo, quod Scriptura interdum commemorat id, quod in altari suscipitur, esse sacramentum, & mysterium, & exemplum. Sed tales ex eo laqueum erroris incurrunt, quòd nec auctoritates scripturæ conuenienter intelligunt, nec sacramenta Dei suscipiunt reuerenter. Si enim quasi figura est sacramentum altaris, veritas esse ne-

gatur

gatur: ergo nec mors, nec resurrectio Christi (cùm figura sit) veritas est credenda: siquidem mortem, & resurrectionem Christi similitudinem, & imaginem esse Apostolus manifestat: Christus, inquiens, mortuus est pro delictis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostram. Apostolorum etiam Princeps Petrus sic in epistola sua scribit: Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius. Sic ergo tam mors Christi, quàm eius resurrectio est exemplum, vt & nos peccato mortui, iustitiæ iam viuamus. Quare, si non fuit veritas, quia fuit exemplum: ergo nec verè mortuus fuit Christus, nec verè à mortuis resurrexit. Sed absit à fidelium corde error iste, cùm Propheta de ipso testetur, quod verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Dicitur tamen mysterium fidei, quoniam aliud ibi creditur, quàm cernatur; & aliud cernitur, quàm credatur. Cernitur species panis, & vini: & creditur veritas carnis, & sanguinis Christi, ac virtus vnitatis, & charitatis. Quod autem mysterium fidei dicitur in hoc loco, alibi secundùm Ioannem spiritus, & vita narratur: nam spiritus est in mysterio, iuxta illud: Littera occidit, spiritus autem viuificat. Fides, quæ est vita, secundùm quod legitur: Iustus ex fide viuit, propter quod dicit Dominus ipse: Verba quæ loquutus sum vobis, spiritus, & vita sunt.

NOTÆ.

1. [a] I. *Quondam.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* & in ipsa epistola, prout eam refert Manrique *tom. 3. annal. Cisterc. anno 1202. cap. 1.* & anno 1102. scriptam fuisse epistolam hanc refert Ordericus Raynaldus *eodem anno.* De hoc Ioanne ita legitur in tabulis Ecclesiæ Lugdunensis apud Iacobum Sebercium, Ioannem Chenu, & Robertum Claudium: *Ioannes I.* quibusdam *de Bellismanibus*, sed malè; rectius: *Ioannes Bellismeus*, seu *Bellemensis*, erat enim filius Guillelmi Talnas, Domini Bellemensis, Alanconij, & Pontiuensis, seu Pontiuii Comitis, & B. Comitissæ Barenensis, seu de Barena, Guillelmi vxoris secundæ, qui cum ea diuortium fecit, quia cognatam fuisse vxoris defunctæ proponeret: qua de re est caput *Porrò*, extra de diuortiis. Et in tabulis Ecclesiæ Pictau. apud Chenu ita habetur: Ioannes tertius homo doctus, & integræ vitæ, primò Episcopus Pictauiensis, postea Narbonnensis Archiepiscopus electus anno 1181. tandem Archiepiscopus Lugdunensis à Lucio III. Papa creatus, & eiusdem in Francia Legatus: sed postea velut gloriâ mundi sauciatus, infulis depositis habitum monasticum in Clareualle induit, vt de eo agens refert Rogerius Oueden. *part. 1. annal.* his verbis: *Renunciasse Archiepiscopatui, & monachum factum in Abbatia Clareuallensi, ad mortem vsque cum maxima pietate, & deuotione perseuerasse.* Vnde Innocentius III. in principio huius textus ait eum Marthæ solicitudinem in Mariæ quietem mutasse.

2. *Refertur textus historia.* Sed vt historia, seu occasio huius epistolæ Decretalis agnoscatur, sciendum est, iam anno Christi 1188. Gaufridum venerabilem Abbatem Clareuallensem consuluisse Henricum Cardinalem, vt per ipsum à Sede Apostolica responsum acciperet super difficili illa quæstione, an aqua cum vino in calice admixta conuerteretur in sanguinem Domini mediatè, vel immediatè. Epistolam ipsam consultationis Gaufridi referunt Baronius *anno 1188.* Manrique *d. tom. 3. annal. Cisterc. in eodem anno, cap. 5.* Sed cùm nullum adhuc reponsum dictæ consultationi daretur, & Ioannes vir perdoctus degeret in ipso cœnobio Clareuallensi, vbi inter discipulos ipsius Gaufridi ipsa quæstio sæpiùs disputabatur, ipse veritatis agnoscendæ gratiâ, tam in ea quæstione, quàm in aliis duabus, altera de verbis consecrationis calicis, de secreta pro B. Laurentio dici solita alia, consuluit Innocentium III. qui in præsenti illustribus quæstionibus sigillatim respondet. Primæ de verbis consecrationis calicis in principio supra relato: secundæ verò de conuersione aquæ mediatè, vel immediatè in sanguinem Domini *in §. Quæsiuisti*: tertiæ de oratione hucusque dici consueta pro B. Leone *in §. 1.*

3. [b] *Transsubstantiauit.*] Quæ transsubstantiationis vox approbata fuit in Concilio Later. generali sub Innocent. III. vt ex eo constat, & notauit Corjolanus *in breuiario, anno 1215.* Nec eam vocem SS. PP. incognitam fuisse, nec nouellam in Ecclesia, constat ex sancto Cyril. Hierosolym. ibi: *Aquam aliquando in vinum commutauit, & non erit dignus, cui credamus, quod vinum, & sanguinem transmutauerit.* D. Ambrosio de iis, qui initiantur mysteriis, *cap. 9.* ibi: *Quantis vtimur exemplis, vt probemus, non hoc esse quod natura formauit, sed benedictio consecrauit, maioremque vim esse benedictionis, quàm naturæ; quia benedictione ipsa natura mutatur.* Gregorio Nysseno relato à Bellarmino *in Apol. contra Regem Angliæ, cap. 8.* De ea agunt Petrus Damianus *epist. ad Blancam*, Petrus Cluniac. contra Petrobrusianos. Innocentius noster *in lib. de myster. Miss.* D. Bernardus, Bonauentura, & D. Thomas laudati à Corjolano *vbi proximè.*

4. [c] *Formam ipsius canonis.*] Canon pro mysticis precibus, quibus actio diuina celebratur, accipitur, quæ diuinæ actionis celebrior nuncupatio, quàm apta sit, proprio ipso & natiuo significatu patet. Est enim regula, ordo, formula, ac ritus solennis, quo sacratissima hæc oblatio fieri debet; & quam vel prætermittere, vel mutare nemini licet; idcirco enim sic concepta hæc regula fuit, tam ex verbis Domini, quàm Apostolica traditione, & Ecclesiæ auctoritate, ac constanti vsu, vt ex nullius penderet priuato arbitrio. Circa auctorem eius, & originem non consentiunt cum Catholicis hæretici: sed nos regulam certam habemus in præsenti, & in Concilio Trident. *sess. 22. cap. 4.* vbi de canone Missæ ita cautum est: *Et cùm sancta sanctè administrari conueniat, sitque hoc omnium sanctissimum sacrificium, Ecclesia Catholica, vt dignè, reuerenter*

reuerenterque offerretur, ac perciperetur, sacrum canonem multis antè sæculis instituit, ita ab omni errore purum, vt nihil in eo contineatur, quod non maximè sanctitatem, ac pietatem quandam redoleat, mentesque offerentium in Deum erigat. Id enim constat, tum ex ipsis Domini verbis, tum ex Apostolorum traditionibus, Sanctorum quoque Pontificum piis institutionibus. Probant ab ipso Apostolorum Principe in sua liturgia canonem hunc fuisse appositum B. Isidorus *lib. 1. de Eccles. offic. cap. 15.* ibi: *Ordo autem Missæ, vel orationum, quibus oblata Deo sacrificia consecrantur, primum à S. Petro est institutus, cuius celebrationem vno, eodemque modo vniuersus peragit orbis.* Et non obscure de ipso canone loquitur D. Paulus *epist. 1. ad Timoth. cap. 2.* ibi: *Sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis, vel penè omnis frequentat Ecclesia, vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud, quod est in mensa Domini, incipiat benedici, cùm benedicitur, & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur.* Quam totam petitionem ferè omnis Ecclesia Dominicâ oratione concludit. S. Clemens *epistol. 2. ad fratrem Domini:* Linus Pontifex *in actibus sancti Petri*, Vigilius Papa *in epist. ad Eleutherium, cap. 5.* ibi: *Quapropter cùm ipsius canonicæ precis exitum dixerimus subter directum, quem Deo propitio ex Apostolica traditione suscepimus.* Probat latè Sausay *in panopl. sacerd. p. 1. lib. 1. cap. 5.* & vt apertè cognoscatur, canonem, quo hodie vtitur Ecclesia, esse compositum à sancto Petro ex liturgia ipsius, quæ extat *in biblioth. Patrum, in tom. 2. Græco Latin. cap. 19.* illum transcripsit Herrera *de caremon. Missæ lib. 3. cap. 2.* Sed contrà primò obiiciunt Nouatores, quod si canon iste à Domino, & Apostolis fuisset institutus, ab Ecclesia fuisset communi consensu susceptus, & vbique seruaretur: sed Ecclesiæ Orientales vtuntur liturgiis Sancti Basilij, & S. Chrysostomi: Hierosolymitana S. Iacobi: Mediolanensis seruat ritum Ambrosianum, & Hispania olim vtebatur Liturgia Mozarabum. Ergo quia canon Missæ pro vniuersali Ecclesia non fuit à S. Petro, & Apostolis institutus. Nam respondetur liturgias eas esse quidem verbis diuersas, sed rebus ipsis non dissonas, sed planè conformes, vt ipsas conferentibus facilè patebit: in singulis enim, & omnibus fiunt sicut Apostolus præcipit *1. ad Timoth. cap. 2.* orationes, obsecrationes, postulationes, pro omnibus hominibus gratiarum actiones, maximè verò consecratio, oblatio, mortis Domini commemoratio, Sanctorum memoria, & oratio pro defunctis. Vnde liturgiæ illæ mirè conueniunt. Obiiciunt etiam Nouatores canonem Missæ fuisse à pluribus Pontificibus compositum, vt refert Polydor. Vergil. *lib. 5. de inuent. rer. cap. 10.* his verbis: *Canonis partem: Te igitur, quæ deinde initium esse cœpit, Gelasius dedit, sicut ante eum Syricius: Communicantes, quod nunc tertio loco ponitur. Alexander I. qui Gelasium, & Syricium longo temporis internallo præcessit, ob memoriam passionis Christi posuit: Qui pridie quàm pateretur, &c. Leo deinde adiecit: Hanc igitur oblationem, vsque: Placatus accipias. Gregorius tres subiunxit: Postulationes, & : Diesque nostros in tua pace disponas, &c. Eiusdem quoque primi Leonis est: Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Sed facilè respondetur, Gregorium, Leonem, Gelasium, & alios ea verba non de nouo adiecisse, sed iam ab scriptoribus omissa instaurasse, & restituisse, vt docet Herrera *d. lib. 3. de carem. Missæ, cap. 3.* & singula verba suis auctoribus referens, probat Sausay *d. lib. 1. cap. 5. in digressiuncula de can. Missæ.* Tandem opponunt locum D. Gregorij *lib. 7. epistol. 63.* vbi respondens querelis, quibus pulsatus fuerat, ob mutationes quasdam in forma liturgica, & nominatim quòd iussisset Orationem Dominicam mox post canonem recitari, sic scribit: *Orationem Dominicam idcirco mox post precem dicimus, quia mos Apostolorum fuit, vt ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrarent: & valde mihi inconueniens visum est, vt precem, quam scholasticus composuerat, super oblationem diceremus, & ipsam orationem, quam Redemptor noster composuit, super eius corpus, & sanguinem taceremus.* Ex quibus verbis deducunt primò, Apostolos tantùm ad Orationem Dominicam Missam celebrasse, idest oratione Dominicâ recitatâ tantum consecrasse. Secundò quendam scholasticum auctorem fuisse huius Canonis. Ergo non ab Apostolis, seu vt dicebamus, à liturgia D. Petri originem trahit. Pater Theophilus Raynaud. *de prima Missa cap. 4.* existimat, verè Liturgiam cum suo Canone ab Apostolis compositam fuisse, sed frequentiùs cum per tempus, & occupationes licebat, eos tantùm ad Orationem Dominicam celebrasse. Andreas Sausay *in Panopl. sacerd. p. 2. lib. 1. fol. 371.* credit distinctionem illam *solummodo*, irrepsisse in epistola D. Gregorij, & ab eius contextura alienam esse. Sed veriùs dicendum credo cum Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 81.* ad solam Orationem Dominicam Apostolos consecrasse, videlicet antequam Canonem instituissent: nam postea non solùm Canonem, verùm & preces, quibus hodie Ecclesia vtitur, in Missæ sacrificio effundebant. Sanctus Proclus *in libel. de tradit. diuina liturgia*, ibi: *Postquam Seruator noster in cœlum assumptus est, Apostoli priusquam per orbem terrarum dispergerentur, conspirantibus animis ad toto die orandum conuertebantur, & cùm multam consolationem in mystico illo Dominici corporis sacrificio positam inuenissent, fusissimè, & longâ oratione liturgiam decantabant. Hac enim diuina, vnà cum docendi ratione coniuncta, cæteris rebus anteponenda existimabant, atque maiori, & alacriori rerum diuinarum, & sacrificij sacrosancti desiderio flagrabant, & illud prolixè amplectebantur, quòd in memoria semper haberent illud verbum Domini dicentis: Hoc est corpus meum, &c. Hoc facite in meam commemorationem, &c. Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Quare & contrito spiritu multas decantabant preces, diuinum numen impensè orantes. Enimverò, tam ex Iudæis, quam ex Gentibus eos, qui recèns illuminati erant, ea quæ ad gratiam consequendam faciebant, quæque facienda, quæque ante donum gratiæ omittenda, docentes, cùm ipsi essent vmbræ gratiæ, piè informarunt. Per has itaque preces Spiritus sancti aduentum expectabant, vt qui diuinâ præsentiâ propositum in sacrificium panem, & vinum aqua permixtum, ipsum illud corpus, & sanguinem Seruatoris nostri Iesu-Christi efficiat. Qui quidem religiosus ritus obseruatur ad hoc vsque tempus, & ad finem vsque sæculi manebit.*

Secundæ difficultati, omissâ quæstione, Quisnam ille scholasticus esset? quam disputat Menardus 5.

nardus *in notis ad Sacram. D. Gregorij, fol.* 12. Herrera *lib.* 5. *de caremon. Missæ, cap.* 2. dicendum est, D. Gregorium non asserere canonem Missæ compositum fuisse ab scholastico, sed potiùs precem, & orationem illam composuisse, & recitasse in ea parte Missæ vnde mutabatur locus orationis Dominicæ; quam decreuit Gregorius iuxta antiquam consuetudinem, esse post consecrationem recitandam. Vt stet igitur sancti Gregorij inconcussa narratio, dicendum est, ipsum reperisse Orationem Dominicam inordinatè à quibusdam in sacrificio Missæ recitari, scilicet vel ante sacram oblationem, vel diu post sacrificata diuini altaris munera, & sapienti eius prudentiâ factum esse, vt loco congruo ipsa Domini oratio diceretur: videlicet non ante consecrationem Eucharistiæ, sed super ipsam oblationem, mox ac solemnis canon fuisset terminatus, iuxta antiquam Apostolorum consuetudinem, quæ sensim fuerat immutata. Pro expositione autem illorum verborum canonis: *Pro Pontifice N.* &, *Pro Rege N.* sciendum est, quod apud Gentiles sacerdotes publica vota pro salute Imperatorum suscipiebant, & persoluebant, vt constat ex Tacito *libro* 4. *annal.* ibi: *Pontifices, eorumque exemplo cæteri sacerdotes, Neronem quoque & Drusum eisdem Diis commendarunt.* Plinius *lib.* 10. *epist.* 12. aliàs 8. à Trajano petens sacerdotium ait: *Rogo dignitati, ad quam me prouexit indulgentia tua, vel auguratum, vel septemviratum, quia vacant, adiicere digneris, vt iure sacerdotij precari Deos pro te publicè possim, quos nunc precor pietate priuata.* Suetonius *in Augusto, capite* 37. & in Nerone *cap.* 46. Illustrat Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *tractatu de amore cognat. temper. fol.* 508. Dies, quo vota concipiebantur pro salute Principis, fuit 3. Nonas Ianuarij, vt constat *ex l.* 233. §. *post Kalendas, ff. de V. S.* & Kalendis ipsis vota soluebantur, *l.* 7. *C. de feriis, l.* 2. *C. Theodos. eodem tit.* D. Ambrosius *sermon.* 17. Chrysologus *sermon.* 155. quem morem damnarunt PP. Concil. Altissiod. *cap.* 1. & de eius luxu latè queritur Diuus August. *epist.* 64. *ad Aurelium.* Illustrat Lipsius *in notis ad Tacitum, lib.* 16. *folio* 440. Brissonius *lib.* 1. *de formulis, pag.* 100. Gutherus *de iure Pont. lib.* 4. *cap.* 13. Cataneus *in notis ad Plinium, lib.* 10. *epist.* 16. Bulengerus *lib.* 1. *de Imp. cap.* 35. Alteserra *de Ducibus, lib.* 2. *cap.* 17. Non dissimilis mos inualuit inter Orthodoxos sacerdotes iam ab Apostolorum temporibus; nam Paulus 1. *ad Timoth. cap.* 2. pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt, orare, votaque nuncupare iubet: D. Clemens *lib.* 8. *constit. capite* 12. vt in sacrificio corporis, & sanguinis Domini pro Regibus indesinenter oretur, præcipit. Idem admonet D. Ambros. *lib.* 4. *de Sacram. cap.* 4. & Arnobius *aduersus Gentes.* Tertullianus *Apolog. cap.* 30. *Precantes* (inquit) *sumus semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, quæcunque hominis, & Cæsaris vota sunt.* Inde in liturgia D. Basilij legitur: *Memento Domine piissimi, & fidelissimi Imperatoris.* Sic in Concilio Arelat. 3. *can.* 2. statuitur, vt pro excellentissimo, & gloriosissimo Rege, & liberis eius, omnes Episcopi, Presbyteri, Abbates, & monachi in vnum collecti, psalmodiam, & Missarum solemnia, & Litaniarum officia omnipotenti Deo deuotissimè soluant. Idem cauetur in Concilio Cabil. *can.* 66. Rhemensi *can.* 40. Mogunt. 2. *can.* 1. Emeritensi *can.* 3. Tolet. 16. *can.* 7. ibi: *Conuenit, vt tam per omnes ciuitates, vel loca, in quibus sedes Episcoporum esse noscuntur, ad regni eius ditionem pertinentes, quam etiam per eorundem Episcoporum diœceses, excepto passionis Dominicæ die, quando altaria denudata persistunt, nec cuiquam in eodem die Missarum licet solennia celebrare, cunctis aliis diebus quibus, idem Dominus noster in hac vita superstes extiterit, pro cunctis eius filiis, vel filiabus sacrificiorum Domino libamina dedicentur.* Et aliis congestis ab Antonio Augustino *in epit. iur. lib.* 1. *tit.* 19. Bellarmino *de sacram. lib.* 2. *de Missa, cap.* 21. Suarez 3. *p. in* 3. *p. disput.* 83. *sect.* 2. Baronio *anno* 200. *num.* 6. & 201. *num.* 29. & 255. *num.* 42. & 260. *num.* 21. Spondano *in eius epitome, anno* 506. *num.* 1. Sahebedra *in chron. Goth. in vita Egicæ:* cuius vsus aliam rationem assignat Petrus Damianus *lib.* 7. *epist.* 3. *ad Henrici filium.* Has ergo preces pro Principibus, tum ecclesiasticis, tum sæcularibus faciendas Ecclesia tradit, dum in canone Missæ ea verba posuit: *Vnà cum famulo tuo Papa nostro, Antistite nostro, Rege nostro.* Extatque de hac re Concilij Vasensis canon 4. circa tempora Leonis, vbi iubetur, vt nomen cuiuscunque Papæ vrbis Romæ in omnibus Missis recitetur: & Bonifacius Martyr *in cap. si Papa, dist.* 4. ait: *Pro cuius perpetuo statu vniuersitas fidelium tantò instantiùs orat, quantùm suam salutem post Deum ex illius incolumitate propensiùs impendere animaduertit.* Quo multò anterior Fabianus I. *epist.* 1. dilectissimis vbique Ecclesiæ Catholicæ comministris scribit in hæc verba: *Fraternitatis vestræ charitatem intimis obsecramus precibus, vt nostræ paruitatis in sacris vestris orationibus memores esse dignemini.* Cæterùm cùm Papa Missam celebrat, non dicit, *Vnà cum famulo tuo Papa nostro;* sed *vnà mecum indigno famulo tuo;* vt testis est Innocentius noster *in cap.* 3. *hoc titul. in* 3. *collect.* cuius sententia confirmatur ex Clemente *lib.* 8. *constit. cap.* 12. vbi Pontificis sacra peragentis hæc verba leguntur: *Adhuc obsecramus te pro me, qui nihil sum, qui tibi oblationem facio.* Et sacerdotes, vel Diaconos omittentes preces istas, omni honore priuari iubentur *in can.* 13. & 14. *Synodi Costantinop.*

COMMENTARIVM.

Circa formam consecrationis calicis, an videlicet omnia verba in canone Missæ expressa sint substantialia, vel essentialia ad consecrationem, variæ sunt Doctorum, immò & scholasticorum sententiæ. Necessaria esse hæc omnia, aut æquiualentia alia: *Hic est calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum;* docuerunt cum D. Thoma *art.* 2. *quæstiunc.* 1. & *in epist.* 1. *ad Corinth.* & 3. *p. q.* 78. *artic.* 3. Henricus *in* 4. *dist.* 8. *quæst.* 2. Paludanus *ibi, quæst.* 3. Capreolus *quæst.* 1. *artic.* 1. *conclus.* 6. Richardus *art.* 3. *quæst.* 2. S. Antoninus 3. *p. Summa, tit.* 13. *cap.* 5. §. 4. Syluester *in summa, verbo Eucharist.* 1. *quæst.* 6. *num.* 7. Armilla *eod. verbo, num.* 14. Tabiena *num.* 31. & alij, quos refert, & sequitur fundamenta huius doctrinæ expendens Thomas Hurtado *tom.* 2. *resol. moral. tract. vlt. resol.* 8. *per tot.* Contraria tamen sententia, 6.

tentia, videlicet non desiderari ad consecrationem calicis essentialiter omnia ea verba, docuerunt Cornejo *quæst.* 78. *artic.* 3. *dist. vnic. dub.* 1. Franc. Longus *annot.* 1. *ad Eugenij decret. in Concilio Florent.* §. *tertium est.* Leander *p.2. de sacram. tract.* 7. *disput.* 9. *quæst.* 21. alij plures, quos refert, & sequitur neruosè hanc sententiam fundans, & contrariæ fundamentis satisfaciens, P. Henao *de Sacram. Euchar. disput.* 12. *sect.* 2. *per tot.* quarum opinionum fundamenta trutinare longum foret. Illud tantum notandum est, Innocentium III. in præsenti nec affirmare, nec negare ea verba necessaria esse, sed tantùm ritè adiecta fuisse in canone Missæ, licèt in sacra pagina non legantur; congruenterque apposita fuisse, quia clausula illa: *Noui, & æterni Testamenti*, significat hunc esse sanguinem, quo nouum testamentum firmatum est, iuxta Apostoli doctrinam ad Hebræos *cap.* 4. & per illa verba, *Mysterium fidei*, indicari, hoc sacramentum esse vnum ex mysteriis fidei maximè reconditis, in quo aliud videtur, & aliud sub speciebus latet: vel quia in consecratione Sanguinis expresè significatur Christi passio, quæ est maximum mysterium, & in omnibus sacrificiis veteribus figuratum, & in hoc sacramento quoad rem oblatam verè, & realiter contentum, quoad ipsam verò effusionem sanguinis mirabiliter repræsentatum.

§.

QVæsiuisti etiam, vtrum aqua cum vino in sanguinem conuertatur? Super hoc autem opiniones apud scholasticos variantur. Aliquibus enim videtur, quod cùm de latere Christi duo præcipua fluxerint sacramenta, redemptionis in sanguine, ac regenerationis in aqua, in illa duo vinum, & aqua, quæ commiscentur in calice, diuinâ virtute mutantur, vt in hoc sacramento plenè sit veritas & figura. Alij verò tenent, quod aqua cum vino transsubstantiatur in sanguinem, cùm in vinum transeat mixta vino: licèt Physici contrarium asseuerent, qui aquam à vino per artificium posse asserunt separari. Præterea potest dici, quod aqua non transit in sanguinem, sed remanet prioris vini accidentibus circumfusa; ita quod vini saporem assumit. Quod inde conuincitur, quia si post calicis consecrationem aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur; sed accidentibus prioris vini commixtum, corpori, quod sub eis latet, vndique circumfunditur, non madidans circumfusum: ipsa tamen accidentia vinum appositum videntur afficere; quia si aqua fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit igitur accidentia mutare subiectum, sicut & subiectum contingit accidentia permutare: cedit quippe natura miraculo, & virtus supra consuetudinem operatur. Sed neque inconueniens creditur, aut absurdum, si aqua in corpore Christi esse credatur, cùm legatur de ipsius latere processisse: illud autem est nefarium opinari, quod quidam dicere præsumpserunt, aquam videlicet in phlegma conuerti. Nam & de latere Christi non aquam, sed humorem aquaticum mentiuntur exiisse, non attendentes, quod de latere Christi duo fluxerunt sacramenta: & quod non baptizantur in phlegmate, sed in aqua, iuxta quod Dominus protestatur: Nisi quis renatus fuerit in aqua, & Spiritu sancto, non introibit in regnum Dei. Verùm inter opiniones prædictas illa probabilior iudicatur, quæ asserit, aquam cum vino in sanguinem transmutari, vt expressiùs eluceat proprietas sacramenti. Nam cùm aquæ multæ sint populi multi, iuxta quod alibi legitur: Beati, qui seminatis super omnes aquas: ideo vino aqua vnitur, vt Christo populus adunetur: per hoc enim, quod suscepit ipse de nostro, & accepimus ipsi de suo, tam insolubili nexu coniungimur, vt qui est vnum cum Patre per ineffabilem vnitatem, fiat vnum nobiscum per admirabilem vnionem: ac per hoc ipso communiter mediante, cum Patre vnum efficimur. Pater, inquit, sancte serua eos, quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos. Non pro his rogo tantùm, sed pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt & ipsi in nobis vnum sint, & mundus credat, quia tu me misisti.

COMMENTARIVM.

1. IN hoc §. respondet Innoc. III. prædicto Ioanni circa illam quæstionem, an aqua, quæ cum vino in calicem mixta offertur, conuertatur mediatè vel immediatè in sanguinem Domini? Et propositis tribus sententiis, vt probabiliorem secundam amplectitur, quæ asserit, aquam vino mixtam in sanguinem Christi conuerti. Quam vniuersi Theologi posteriores sequuti sunt. Ex quo videtur motus Baronius *anno* 1192. *num.* 24. vt hæresim appellaret sententiam negantem aquam in vinum conuerti. Sed verè excessit à censura, quia Innocentius non approbauit prædictam sententiam vt fide certam, sed vt probabiliorem: & cùm dependeat ex Philosophico principio conuersionis aquæ in vinum, quod in Philosophia non est certum, siquidem aliqui affirmant, aquam vino infusam, si adsit tempus sufficiens ad transmutationem, in vinum conuerti,

uerti, vt Petrus Garcia Primarius Complutensis *sen. 1. disput. 7. cap. 2.* pro se adducens Galenum *lib. 1. de elementis, cap. vlt.* & Philosophum *de generatione textu 34. 39. & 88.* & hanc fuisse Philosophi sententiam testantur D. Thomas *3. p. quæst. 77. artic. 8.* D. Bonauentura *in 4. dist. 11. dub. 3.* Albertus Magnus *in 4. dist. 11. artic. 9.* Alij verò negant, aquam etiam modicissimam in vinum conuerti, vt Philoponus *lib. 1. de generat. textu 84.* & ex modernis Theologis Koninch. & Lugo relati à Magistro Prado *lib. 1. de generat. quæst. 31. §. 4.* Consequenter prædicta secunda sententia non est certa secundùm fidem, nec certitudine conclusionis theologicæ deductæ ex vna præmissa de fide, & alia lumine naturali nota; sed præcisè est opinio probabilior, vt eam declarauit Innocentius. Adeo tamen eam fusè disputant Theologi, vt iuxta institutum nostrum eam in præsenti prosequi, & discutere esset actum agere, & granum mittere in aceruum. Videndi sunt Alanus *lib. 1. de Euchar. cap. 13.* Salmeron. *tom. 6. in Euang. tract. 4. §. ad hæc*, Toletus *in Summa, lib. 2. cap. 25.* Ægidius Romanus *3. p. q. 74. artic. 8. dub. 1.* Bernal. *disput. 28. sect. 4.* Cardinal. Lugo *disputat. 4. de Eucharist. sect. 3.* Raynaudus *in Onomast. Eucharist. verbo Mixtum*, Dicastillus *tract. de Eucharist. disputat. 2. dub. 9. p. 2.* Paulus Aresius *in peculiar. opusc. de hac quæstione, sect. 7.* Pasqualigus *disputat. 91. sect. 7.* Ioannes Bapt. Scottia *de sacrif. Missæ lib. 1. cap. 4.* Diana *p. 3. tract. 4. resol. 49. & 5. part. tract. 5. resol. 56.* Basilius Pontius *in speciali opusc. de hac quæstione edito.* Manrique *annal. Cistercien. anno 1202. cap. 2.* Basseus *in summa, verbo Eucharistia, num. 14.* Raynaud. *in Onomast. Eucharist. verbo Mixtum.* P. Henao *de Eucharist. disput. 4. sect. 4.* Martinez à Prado *de Eucharist. dub. 10.*

§.

TErtio loco fraternitas tua requisiuit, quare fuerit mutatum, quod in secreta B. Leonis, secundùm antiquiores codices continetur, sic videlicet: Annue nobis Domine, vt animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio. Cùm in modernis sacramentariis habeatur: Annue nobis quæsumus, vt intercessione Beati [a] Leonis hæc nobis prosit oblatio. Super quo respõdemus, cùm sacræ Scripturæ dicat auctoritas, quod iniuriam facit Martyri, qui orat [b] pro Martyre, idem est ratione consimili de Sanctis aliis sentiendum: quia orationibus nostris non indigent, pro eo, quod cùm sint perfecti beati, omnia eis ad vota succedunt: sed nos potiùs orationibus eorum indigemus, quos (cùm miseri simus) vndique mala nostra perturbant. Vnde quod in plerisque orationibus continetur: Prosit, vel proficiat huic Sancto, vel illi, talis oblatio ad gloriam, & honorem; ita debet intelligi, vt ad hoc prosit, quod magis, ac magis à fidelibus glorificetur in terris: licèt plerique reputent non indignum, Sanctorum gloriam vsque ad iudicium [c] augmentari; & ideo Ecclesiam interim sanè posse augmentum glorificationis eorum optare. Verùm vtrum in hoc articulo locum habeat illa [d] distinctio, quâ docetur, quod defunctorum alij sunt valde boni, alij sunt valde mali; alij mediocriter boni, alij mediocriter mali: vnde suffragia quæ fiunt à fidelibus in Ecclesia pro valde bonis, actiones sunt [e] gratiarum; pro valde malis, consultationes viuorum; expiationes verò pro mediocriter bonis; & propitiationes pro mediocriter malis: tua discretio inuestiget.

NOTÆ.

1. [a] B. *Leonis.*] Secundi videlicet *in lib. Sacram. D. Gregorij, pag. 121.* vbi legitur: *Vt anima famuli tui Leonis hæc prosit oblatio.* In codice autem Rodradi habetur: *Vt intercedente B. Leone nobis prosit oblatio.* Et in Missali Romano: *Vt intercessione B. Leonis:* vt notauit Menardus ad D. Gregorium vbi suprà, *fol. 167.* & inde deducit P. Vazquez *3. part. in 3. part. disputat. 127. cap. 3. num. 22.* Ecclesiam nonnunquam ex iustis causis mutasse aliquid ex pertinentibus ad accidentalia Sacramentorum, & hodie in oratione secreta oratur à nobis Deus, vt beata retributio sanctum Leonem comitetur.

2. [b] *Qui orat pro Martyre.*] Hæc verba non reperiuntur in sacra Scriptura; extant tamen apud D. Augustinum *sermon. 27. de verb. Apostol.* & *sermon. 107. cap. 1.* & *tract. 84. in Ioannem.* Quare Bellarminus *tom. 1. contr. lib. 2. de Conciliis, cap. 12.* ait, Innocentium in præsenti appellasse sacram Scripturam sententiam D. Augustini, ad differentiam prophanæ Scripturæ, vt etiam fecerunt D. Benedictus *cap. 13. sua regula: Sicut dicit Scriptura, voluptas pœnam, & necessitas parit coronam.* Nec tamen vspiam comparet ea sententia in sacris Bibliis: & S. Valerius *in dictis de genribus monac.* apud S. Benedictum Anuanensem, *cap. 3.* ait: *Scriptura testatur, quod omne peccatum, quod remissus, indisciplinatusque admiserit frater, ad negligentiam prorsus reuertatur seriorem.* Et frustra hæc verba quæres in sacra Scriptura: & Magist. Sentent. *lib. 1. dist. 16. littera B.* nomen ipsum sacræ Scripturæ adhibet ad designandum PP. scripta. Notarunt Molanus *in quodlibet trium qq.* Menardus *in not. ad concord. regul. B. Benedict.* Amian. Theophilus *tom. 13. tract. Anagnostas ad sacram mensam, cap. 8.* Aliter docent P. Henao *de Eucharist. disp. 17. sect. 3.* Thomas Hurtado *de vero martyr. tract. 7. resol. 40. §. 7.* videlicet, Innocentium docere intendere, sententiam hanc inueniri implicitè in sacra Scriptura, sicut apud Ioannem *cap. 7. vers. 38.* Christus Dominus tribuit scripturæ verba illa: *Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent*

fluent aquæ viuæ. Cùm tamen ea non legantur
in veteri Testamento, sed sensus quem continent
inde eliciatur, vt iam notarunt ibi Ribera,
Tolet. & Franc. Lucas. Vera autem ratio huius
quasi effari: Iniuriam facit Martyri, qui orat
pro Martyre: præter aliam minùs idoneam, quam
excogitauit Carillo *in explicat. bullæ defunct.*
part. 2. cap. 13. num. 10. deducenda est ex re-
uocata in dubium certitudine gloriæ, quam
Martyr consummatus patitur, si pro eius suble-
uatione fundatur oratio, sicut funditur pro aliis
defunctis.

[c] *Augmentari.*] Quod roboratur auctoritate
3. D. Thomæ *1. p. quæst. 62. artic. 9. ad 2.* & *2. 2.*
quæst. 13. artic. 4. ad 2. & *in 4. dist. 5. quæst. 2.*
artic. 1. q. 6. cuius sententiam communiter se-
quuntur Thomistæ. Sed *in addit.* sanctus Doctor
in 4. dist. 11. q. 2. art. 1. ait, quod gaudium acci-
dentale Beatorum crescit eis de omnibus bene-
factis pro eis, videlicet de gratiarum actione:
quam sententiam illustrat Thomas Hurtado *de*
vero martyrio resol. 43. §. 7.

[d] *Distinctio.*] Quæ est D. Augustini *in cap. tem-*
4. *pus 13. q. 2.* cui conuenit Hildebertus Episcopus
in carmine de offic. Missæ.

Perfectos, valdeque malos, nil vota suorum,
Nil impensa precum, nil holocausta iuuant,
Nam nec iustus eget, nec pessimus ista me-
retur:
In medio est veniam cui sacra mensa parat.

[e] *Gratiarum sunt actiones.*] Et eo modo non-
5. nunquam dicitur offerri sacrificium pro Sanctis,
videlicet in gratiarum actionem. D. Clemens
lib. 6. constit. cap. vltimo, ibi: *Conuenite in came-*
teriis ad legendos sacros libros, & canendos psal-
mos pro mortuis martyribus, & sanctis omnibus,
qui sunt à sæculo defuncti, ac pro fratribus vestris,
qui in Domino mortui sunt. Sanctus Cyprianus
epist. 34. ibi: *Veri, & spirituales Dei milites, dum*
diabolum Christi confessione prosternunt, palmas
à Domino, & illustri professione coronas meruerunt:
sacrificia pro eis semper, vt meministis, offerimus,
quotiens Martyrum passiones, & dies anniuersariâ
commemoratione celebramus. D. Chrysostomus
homil. 21. in acta: Quid tibi videtur, quod pro
martyribus offertur, quod vocantur in illa hora: li-
cèt Martyres sint, etiam pro Martyribus offertur.
Magnus honor nominari Domino præsente. Sanctus
Epiphanius *hæresi 75.* Offerri enim potest sacri-
ficium pro Sanctis, nòn quatenus propitiato-
rium est, & impetratorium, quasi pro his, qui
iam beati sunt, aliquid, quod eis desit ad salu-
tem, postuletur. Sed offerri potest sacrificium
ipsum, vt est Lautreticum, & Eucharisticum,
ad Deum cum eis adorandum, & pro his glo-
rificandum, cuius gratiâ ad æternam gloriam
per tantas victorias, & triumphos peruene-
runt, quæ Dei dona sunt, & gratiæ, ac bo-
nitatis eius opera gloriosa. Et licèt sancti non
sint capaces fructus satisfactorij, sunt capaces
gaudij accidentalis. Docuerunt, & latiùs pro-
sequuntur Hurtado *d. §. 7. per tot.* Bellarmin. *de*
Purgat. lib. 2. cap. 18. Suarez *lib. 1. de orat. cap. 14.*
num. 4. Andreas Saussay *in Panopl. sacerd. part. 2.*
lib. 1. artic. 1. per tot. F. Alfons. Mendoza *quæst. 6.*
scholast. P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ disp. 17.*
vbi exponit difficilem locum Missalis Muzar,
vbi sacerdos offerens ita orat: *Item pro spiritibus*
pausantium Hilarij, Athanasij, Martini, Ambro-
sij, Augustini, Fulgentij, Leandri, Isidori, Theo-
philus Raynaud. *tom. 16. in Heterocl. spirit. sect. 1.*
fol. 4. & *tom. 5. p. 2. cap. 2. fol. 254.*

[f] *Mediocriter malis.*] Hæc verba meritò diffi-
cillima visa sunt Bellarmino *lib. 2. de purgat.* 6.
cap. 18. Suario *tom. 3. in 3. p. disput. 78. sect. 3.*
& *tom. 4. disput. 48. sect. 4. num. 9.* Theophilo
Raynaud. *tom. 15. in Heterocl. spirit. sect. 3. punct. 1.*
quæsit. 1. fol. 432. Nam cùm certum sit, suffra-
gia nostra inutilia esse valde bonis animabus,
videlicet Beatis & Martyribus, vt proximè pro-
baui; & etiam offerri non posse pro valde ma-
lis, videlicet in inferno existentibus, vt latè pro-
bant Salas *1. 2. tract. 13. disput. 15. sect. 3.* San-
derus *lib. 7. visibilis monarch. hæresi 46.* Iodocus
Coccius *tom. 2. lib. 10. artic. 7.* Castro *aduers.*
hæres. verbo Infernus, Theophilus *dicto quæsit. 1.*
pro mediocriter verò bonis, hoc est pro anima-
bus detentis in purgatorio Missæ sacrificium
ritè, & vtiliter offerri posse, vt probaui *in*
cap. final. de testament. inquirendum est, quinam
sunt mediocriter mali, quibus prodesse possunt
suffragia nostra, vt Innocentius ait? Bellarmi-
nus *vbi suprà*, suspicatur Innocentium III. me-
moriâ lapsum, quadrimembrem fecisse diuisio-
nem animarum, quæ apud D. Augustinum,
cuius doctrinam in præsenti §. repræsentauit
Pontifex, non est nisi trimembris, videlicet
earum animarum, quæ beatæ sunt, & valde
bonæ dicuntur; & damnatarum, quæ valde ma-
læ in inferno cruciantur; & earum, quæ medio-
criter bonæ sunt, & in purgatorio detinentur.
Aliam adducit solutionem idem Bellarminus,
quam & assignarunt Suarez, ac Theophilus
vbi suprà, videlicet mediocriter malos appellari
eos, qui supra reatum pœnæ, quo solo inqui-
nantur, & cuius ratione detinentur in purga-
torio, appellanturque mediocriter boni, reti-
nent etiam culpam venialem; nam etiamsi ve-
rior sententia ferat, culpas minutas hinc ex-
portatas in ipso puncto mortis obliterari quoad
maculam; tamen non est id prorsus certum. Ita-
que potuit Innocentius opinari, ac proinde
duo illa vltima membra diuisionis, quam pro-
posuit, spectabunt ad animas purgatorij, vel
vt alij volunt, ad defunctos cum solo originali
peccato.

CAPVT VII.

Idem *Rectoribus Rom.* [a] *Fraternitatis.*

DE homine. *Et infrà:* Quæsiuistis à nobis, quid de incauto presbytero vi-
deatur, qui se sciens in mortali crimine constitutum, Missarum solennia,
quæ non potest propter necessitatem quamlibèt intermittere, pro sui facinoris
conscien

conscientia dubitat celebrare, arctatusque grauiter à duobus, dum diuinum exequi mysterium metuit, ne populum illum expectantem offendat, corpus Christi perficere perhorrescit, ne, sumens ipsum indignè, iudicium sibi manducet, & bibat: peractis cæteris circumstantiis, Missam celebrare se fingit, & suppressis verbis, quibus conficitur corpus Christi, panem, & vinum tantummodo purum sumit: ita credens per id, quod prætendit, populo satisfacere, vt per id, quod intendit, Deum non debeat prouocare. Cùm ergo falsa sint abiicienda remedia, quæ sunt veris periculis grauiora, licèt is, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum, ab huiusmodi Sacramento reuerenter debeat abstinere, ac ideo peccet grauiter si se ingerit irreuerenter ad illud; tamen grauiùs procul dubio videtur offendere, qui sic fraudulenter illud præsumpserit simulare, cùm ille culpam vitando, dum facit, in solius misericordis Domini manum incidat: iste verò culpam faciendo, dum vitat, non solùm Deo, cui non veretur illudere, sed populo, quem decepit, se astringat.

NOTÆ.

1. [a] Rom. Fratern.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. Sed cùm hæc epistola non reperiatur inter editas à Sirleto, & Bosqueto, cognosci nequit, de qua fraternitate Romæ erecta agat Innocentius in præsenti. Illud in præsenti docetur, grauiùs peccare sacerdotem, qui simulat consecrare, & exponit hostiam non consecratam adorandam populo, quàm illum, qui in peccato mortali offert sacrificium & consecrat. Quod & ad eum casum, in quo sacerdos peccatori intendit dare hostiam non consecratam pro consecrata, ad vitandum sacrilegium, extendit Ioan. Sanchez *in selectis, cap.* 35. vbi textum hunc exponit. Et hanc Innocentij doctrinam post longum examen confirmant Petr. Ioan. Oliu. *quodlibet.* 5. *quæst.* 10. Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. punct.* 4. *fol.* 70. & meritò, quia peius est conari falsam reddere veritatem fidei, quod facit simulatè sacrificans; quàm indignè, sed verè celebrare. Atque peius est simulato sacrificio horribiliter Deo illudere, quàm malè sacrificare. Continet præterea ea simulatio externam malè sacrificantis idololatriam erga purum panem, & excitationem totius Ecclesiæ ad similem turpitudinem. Similiter etiam nec poterit sacerdos ad celandum peccatum, & seruandam famam occulti peccatoris, porrigere illi falsam hostiam; immò tenetur illum ad veram communionem eam publicè petentem admittere, *cap. placuit* 6. *quæst.* 2. *cap. si sacerdos* 2. *de offic. ordin.* Potest tamen ex probabili sententia, quam contra Ioannem Sanchez defendit Theophilus *vbi proximè*, ad seruandam similis peccatoris famam, conuentione priùs cum eo habita, sacerdos veram hostiam ori peccatoris admouere simulando, nec reipsa illi Eucharistiam tradendo. Nec his omnibus obstat, posse confessarium pro seruanda fama peccatoris simulare absolutionem pro sedando scandalo, quod oriri posset, si peccator ad pedes sacerdotis hærens discederet absque absolutione; nam cùm eo casu nulla detur illusio sacramenti, nec etiam periculum idololatriæ ex parte ministri, neque ex parte adstantium, potest tunc confessarius agnoscens indispositionem pœnitentis simulare absolutionem, vt eius famæ consulant. Docent, & alios casus adducunt Vazquez 3. *p. in* 3. *disput.* 209. *num.* 41. Suarez *tom.* 3. *in* 3. *disputat.* 67. *sect.* 4. Ioannes Sanchez *vbi suprà.*

CAPVT VIII.

Idem [a] *Ferrarien. Episcopo.*

IN quadam [b] nostra decretali epistola asseris te legisse, illud esse nefarium opinari, quod quidam dicere præsumpserunt, in Sacramento videlicet Eucharistiæ aquam in [c] phlegma conuerti: nam & de latere Christi, non aquam, sed humorem aquaticum mentiuntur exiisse. Licèt autem hæc magnos, & authenticos viros sensisse recenseas, quorum opinionem dictis, & scriptis hactenus es sequutus; ex quo tamen in contrarium nos sentimus, nostræ compelleris sententiæ consentire. Sed verbum Ioannis Apostoli te multùm mouere fateris, dicentis: Tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis; & hi tres vnum sunt: quamuis hoc vltimum in plerisque codicibus minimè habeatur. Quod dicis sic exponi ab omnibus, illos videlicet esse vnum, idest de vna, & eadem re; scilicet de humanitate Christi, testari. Porrò si vera fuit aqua, quæ fluxit de latere Christi, & non humani corporis humor, qualiter per illam probetur, quod Christus sit homo verus, non vides.

Glossa namque super illum locum sic se habet: Spiritus, idest, humana anima, quam emisit in passione. Aqua, & sanguis, quæ fluxerunt de latere Christi, quod fieri non posset, si non haberet veram carnis naturam. Sic ergo tam ex textu, quàm ex glossa proponis, per illam aquam probari, quod Christus sit verus homo; & ideo si dicatur, quod illa non extitit vera aqua, sed aquaticus humani corporis humor; tam expositoris, quàm Apostoli verba intelligibilia tibi esse videntur: sed dato, quod fuerit vera aqua, sicut nos credimus, & fatemur, nec ista, nec illa sufficienter intelligis. Vnde nobis humiliter supplicasti, quatenus ad generalem vtilitatem legentium, & nebulam de tuo corde tollendam, sufficienter, & euidenter exponere dignaremur. Nos igitur ad tuæ supplicationis instantiam respondemus, quod quidam dixerunt, sed errauerunt, Christum non fuisse verum Deum, sed adoptiuum, vt miseri Arriani. Alij Christum non fuisse verum hominem, sed phantasticum, vt impij Manichæi. Sed aduersus has hæreses Ioannes Apostolus in epistola sua loquitur dicens: Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo: Pater, Verbum & Spiritus: & hi tres vnum sunt. Per hoc intendens ostendere, quod Christus sit verus homo: nam ad esse hominis duo principaliter exiguntur, videlicet corpus, & anima, ex quorum coniunctione verus homo subsistit. Per hoc autem, quod in articulo mortis Christus inclinato capite tradidit spiritum, de quo voce magna clamauerat: Pater in manus tuas commendo spiritum meum; manifestè probatur, quod ipse spiritum habebat, non solùm vitalem flatum, sed animam quoque rationalem, de qua prædixerat: Tristis est anima mea vsque ad mortem: & potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Per hoc autem quod vnus militum lanceâ latus eius aperuit, & continuò exiuit sanguis, & aqua, probatur apertè, quod Christus verum corpus habebat: nam de phantastico corpore, nec sanguis, nec aqua potuisset exire; vnde ille, qui vidit, testimonium quidem perhibuit, & testimonium eius est verum: quia tres sunt, qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis. Quod videlicet Christus sit verus homo ex anima rationali & humana carne subsistens, probatur ex eo, quod spiritum vitalem emisit ex vero corpore. Quod inde probatur, quoniam ex eo sanguis exiuit, & aqua. Rationalis quippe anima non posset viuificare nisi corpus humanum, ex quibus verus homo consistit. Cæterùm, sicut verus fuit spiritus, & verus sanguis, ita proculdubio vera aqua; cùm Christus sit veritas, & à veritate omnis fallacia sit penitus aliena. Nam si non fuisset aqua, sed phlegma, quod de latere Saluatoris exiuit, ille qui vidit, & testimonium perhibuit veritati, profectò non aquam, sed phlegma dixisset: nec in hoc verum regenerationis sacramentum fuisset ostensum, cùm per sacramentum Baptismi non regeneremur in phlegmate, sed in aqua: neque per hoc posset vero probari argumento, quod in sacramento Eucharistiæ admiscenda sit aqua vino, si de latere Christi non aqua, sed phlegma cum sanguine profluxisset: sed nec vera fuisset figura, quæ super hac re præcessit in veteri Testamento, quando videlicet Moyses virgâ percussit silicem, & ex ea quidem non phlegma, sed aqua manauit. Restat igitur, vt qualiscunque fuerit illa aqua, siue naturalis, siue miraculosa, siue de nouo diuinâ virtute creata, siue de componentibus ex parte aliqua resoluta: procul dubio vera fuit, cùm naturaliter possit & compositum in componentia, & elementarium in elementa resolui: quemadmodum verus extitit sudor ipsius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Cùm autem ad compositionem humani corporis quatuor elementa concurrant, videlicet terra, aqua, aër, & ignis; & ad vegetationem eiusdem corporis quatuor humores consimiles illis conueniant, videlicet sanguis, & cholera, phlegma, & melancholia: vt veritatem humani corporis expressiùs demonstràret, vnum ex illis, & vnum ex istis Ioannes expressit; illaque potiùs ex illis, & istis, quæ magis ministerio congruebant; ex elementis aquam; & ex humoribus sanguinem: in quibus duobus duo maximè sacramenta, Redemptionis videlicet, & Regenerationis elucerent.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. [a] FErrariensis.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.6.* Hugoni videlicet, vel Rotaldo, qui ambo floruerunt in Ecclesia Ferrariensi temporibus Innocentij III. vt refert Vghel. *tom. 2. Italiæ sacræ, fol.376.* De Ecclesia Ferrariensi aliqua adduxi *in cap.cum M. de constit.*

[b] *Quadam Decretali.*] Suprà relata *in cap.cùm Marthæ.*

2. [c] *In phlegma.*] Prima enim opinio in illa vexata quæstione, de aqua vino in calice mixta conuertenda immediatè, vel mediatè in sanguinem Christi, antiquorum Theologorum fuit, vinum infusum calici conuerti in sanguinem, & aquam in humorem phlegmaticum, quem de latere Christi exiisse dicebant. Quæ opinio meritò damnatur ab Innocentio in præsenti, vt erronea, quia tria continet falsa: Primum, aquam non conuerti in vinum virtute ipsius; quod apertè aduersatur rectæ philosophiæ. Secundum aquam nondum in vinum conuersam, in humorem illum transire; nam quicquid conuertitur in aliam substantiam, cùm fit consecratio, virtute verborum conuertitur. Verba autem solùm vim habent conuertendi iuxta veritatem significationis, vt vera reddantur; nullum autem verbum consecrationis denotat aliquid, ad cuius veritatem necessaria sit conuersio aquæ in humorem illum; siquidem illis solus sanguis Christi significatur. Tertius error est, ex latere Christi non fluxisse veram aquam, sed phlegmaticum humorem, contra testimonium D. Ioan. *cap.5.* quod de fide esse, defendunt cum D. Thoma *3.p.q.66. artic.4.* & *q.74. art.7. ad 3.* Theologi *ibi*, Suarez *tom. 2. in 3. disputat.51. sect.1.* & *tom.3. disp. 45. sect.4.* Vnde licet hæc opinio à quibusdam Theologis teneretur, tamen vt improbabilem omisit Innocentius *in d. cap. cùm Marthæ. §. quæsiuisti*, dum aliorum opiniones probabiles refert.

CAPVT IX.

Idem [a] *In Concilio generali.*

DOlentes referimus, quod non solùm quidam minores clerici, verùm etiam aliqui Ecclesiarum Prælati circa [b] comessationes superfluas, & confabulationes illicitas, vt de aliis taceamus, medietatem noctis expendunt, & somno residuum relinquentes, vix ad diurnum concentum auium excitantur, transcurrendo vndique continuatâ sincopâ Matutinum. Sunt & alij, qui Missarum solennia [c] vix celebrant in anno, & quod deterius est, interesse contemnunt: & si quando his euidenter intersunt, chori [d] silentium fugientes, intendunt externis colloqutionibus laicorum: dumque auditum ad indebitos sermones fundunt, aures intentas non porrigunt ad diuina. Hæc igitur, & similia sub [e] pœna suspensionis penitus inhibemus, districtè præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinum [f] officium, nocturnum pariter, & diurnum, quantùm eis Deus dederit, [g] studiosè celebrent pariter, & deuotè.

NOTÆ.

1. [a] GEnerali.] Lateranensi videlicet, celebrato sub Innoc. III. vbi *cap.17.* reperitur textus hic: & in quarta collectione *sub hoc tit.cap.2.* de quo Concilio nonnulla notaui *in cap.1. de summa Trinit.*

[b] *Comessationes*] Comessatio est conuiuium, vbi more temulentorum, & ebriorum iocatur, quæ omni iure exosa est, vt probaui *in cap. a crapula, num. final. de vita & honest. Cleric.*

2. [c] *Vix in anno.*] Quam sacerdotum negligentiam semper condemnatam legimus in Ecclesia, & à Principibus sæcularibus. Concil. Tolet. 1. *can.5.* relato *lib.7.capitul.Caroli.cap.161.* ibi: *Si quis Presbyter, vel diaconus, aut quilibet clericus Ecclesiæ deputatus, si intra ciuitatem fuerit, aut in quolibet loco, in quo Ecclesia est, & ad quotidianum psallendi sacrificium matutinis, vel vespertinis horis ad Ecclesiam non conuenerit, deponatur à clero.* Et *l. sancimus 42.§.10.C.de Episc.& cler.* Concil. Rhotomag. celebrato anno 1581. de presbyteris recens ordinatis ita cauetur: *Moneantur insuper, vt intra semestre sine alterius cuiuscumque licentia Missam primam celebrent, & deinceps repetant, saltem omnibus diebus Dominicis, & festiuis solennibus: si autem curam habuerint animarum, tam frequenter, vt suo muneri satisfaciant.* Rhemensi *can.8.* ita de Eucharistia: *Sacerdotes non diebus tantùm solennibus, sed etiam Dominicis, sæpiusque, si fieri potest, sacrificent.* Concil. Aquense *Curati ter in hebdomada sacrum faciant, aut eo etiam sæpius, si vel loci consuetudo, vel necessitas crebriorem diuini sacrificij vsum postulabit. Cæteris etiam clericis præcipimus, vt singulis mensibus.* Refert Ioannes Filesac. *lib.1. select. cap.18.* Tales enim sacerdotes nulla ratione ita appellari possunt, quandoquidem verbi istius, *Sacerdotis*, notio alia non est, iuxta D. Isidorum *lib.7. orig. cap.12.* quàm ex actione mystagogi; ita vt sacerdos *à sacrificando* vocetur. *Consecrat enim, & sanctificat*, ait S. Doctor. quidni eò spectat illud, quod docet B. Hieronym. *lib.3. aduersus Pelag.* dum Missam vocat quotidianum corporis Christi sacrificium; & certè non aliâ ratione B. Ambrosius *epist.29.* ad Theodosium Imper. scribit, *Presbyterij gradu functos meritò conqueri, quòd per innumeros annos à munere sacro retrahantur, & curia deputentur.* Vnde similes sacerdotes ignauos, & socordes peccare lethaliter, ex D. Thom. *in 4. lib.3. dist.13.q.1.art.2.* docuerunt Valent. *3.p. de Euchar. q.10.* Theoph. *tom.16. in Heteroc. sect.1. in princip.* Vazquez *3.p. disp.232. cap.1.* Sausay *in Panopl. sacerd. p.2. lib.1. cap.1.2. & 3.* Thom. Hurt. *tom.1. resol. mor. cap.7. per tot.*

[d] *Silentium.*] Quod in sacris ministeriis summè conuenit, ne dum peraguntur diuina officia, clamor 3.

clamor aliquis, aut strepitus interturbet. D. Ambrosius *de virginibus*, ibi: *An quicquam est indignius, quàm oracula diuina circumstrepi, ne audiantur, ne credantur, ne reuelentur? Circumsonare sacramenta confusis vocibus, cùm Gentiles idolis suis reuerentiam tacendo deferant?* Cæsarius quoque Arelat. magnas in eosdem iactat minas, dum *homil.* 34. ita scribit: *Qui in Ecclesia ineptis, & incongruis fabulis occupatur, quasi venenum, & gladium reliquis hominibus ingerere, vel præbere cognoscitur, dum verbum Dei nec ipse audit, nec alios audire permittit: qui enim talis est, & pro sua, & pro aliorum destructione in die iudicij redditurus est rationem.* Facit Seneca *de vita beata*, ad Gallonem, ibi: *Et ipsam, & Deos professores eius, & Antistites colite: & quando mentio sacrarum litterarum interuenerit, fauete linguis. Hoc verbum, non vt plerique existimant, à fauere trahitur, sed imperatur silentium, vt ritè peragi possit sacrum, nullà malà voce obstrepente.* Quintilianus *declamat.* 365. *In templo verò, in quo verbis parcimus, in quo animos componimus, in quo etiam tacitam mentem nostram custodimus, pulsare velut in solitudine, velut in secreto quodam non est ferendum.* Et *in l. denunciamus, C. de his qui ad Eccles. confugiunt*, vota conuenit celebrari. Plura Brissonius *de formulis lib.* 1. *pag.* 8. Mornacius *in d. l. denunciamus* 4. Gazæus *ad Cassianum lib.* 2. *instit. cap.* 10. Ferrarius *de ritu concionandi lib.* 1 *cap.* 13. Nouatinus *lib.* 2. *schediasm. cap.* 24. Cresolius *lib.* 3. *mystag. cap.* 22. De reuerentia, & modestia in Choro Ecclesiastico seruanda, plura congessit Hurtado *de vero martyr. digress.* 4. *sect.* 30.

4. [e] *Pœna suspensionis.*] Quæ in præsenti non imponitur, sed comminatur, vt declarauit Honorius III. rescribens Decano, & Capitulo Compostel. *in cap.* 3. *de vita & honestat. Cleric. in* 5. *compil.* his verbis: [Consuluisti tandem de clericis, qui chori silentium fugientes, intendunt externis colloquutionibus laicorum; dumque auditum ad indebitos sermones effundunt, aures intentas non porrigunt ad diuina: si quid de talibus in eodem Concilio noscitur institutum, canon fuit latæ sententiæ, vel ferendæ. Ad quod breuiter respondemus, quod pœnam illa constitutio non infligit, sed potiùs comminatur, & exprimit infligendam, quæ meritò ad illos extenditur, qui quamuis in choro inter celebrantes existant, sermonibus tamen illicitis, & linguas, & aures inuoluunt, cùm non solùm in seipsis offendant, sed etiam aliis impedimento tales existant.]

[f] *Et diuinum officium.*] De quo egi *in cap.* 1. *hoc tit.*

5. [g] *Studiosè.*] Seu sapienter, vt exponunt PP. sanctus Basilius in regulis breuioribus, *cap.* 279. ibi: *Quid est, psallite intelligenter? Prorsus quod est in cibis sensus cuiusque cibi: hoc in verbis sacrosanctarum litterarum est intelligentia: guttur enim escas gustu diiudicat; mens autem intelligendo verba discernit. Si quis igitur ad vim verbi cuiusque animo etiam ita simul afficiatur, quemadmodum gustatu ad qualitatem cuiusque cibi, prorsus hic mandato illi satisfacit, quod est: Psallite intelligenter.* Itaque psallere sapienter est cum attentione canere, non solùm linguà, verùm etiam corde, & animo, vt ex D. Bernardo *sermon.* 7. in Canticum, probat Haæphtenus *lib.* 7. *disquisit. tract.* 4. *disquis.* 7.

[h] *Et deuotè.*] Consentiunt PP. Concilij Colon. 6.
anno 1536. *p.* 2. *cap.* 8. *Non suffecerit autem preces istas horarias vtcunque præmurmurasse, sed vt conciliari constitutione cautum est, presbyter ex intimo affectu, eleuataque mente in solum Deum nocturnum hoc, diurnumque suæ seruitutis pensum exsoluat.* Sanctus Benedictus *in sua regula*, ibi: *Sic stemus ad psallendum, vt mens nostra concordet voci nostræ.* S. Basilius *in admonit.* ibi: *Ne dissonans sit à sono vocis suæ sensus tuus, sed in lingua verba vigil intendat.* Et D. Ambrosius *lib.* 6. *de sacrament. cap.* 8. ibi: *Non de labiis tantummodo tua procedat oratio, animo totus intende, ingredere, non te perfunctorium videat ille, cui placere desideras: videat, quia ex corde oras, vt te ex corde orantem dignetur audire.* S. Augustinus *cap.* 9. *suæ regulæ*, ibi: *Psalmis, & hymnis, cùm oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in voce.* Vnde attentionem in canonicis horis persoluendis desiderari Sancti PP. inculcant, præcipuè D. Cyprianus *in lib. de orat. Dominica*, ibi: *Quando stamus ad orationem, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus, cogitatio carnalis omnis, & sæcularis abscedat, nec quidquam tunc aliud animus, quàm id solum cogitet, quod precatur.* Et rursus: *Quæ segnitia est alienari, & rapi ineptis cogitationibus, & prophanis, cùm Dominum depreceris, quasi sit aliud, quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo postulas, cùm te ipse non audias. Vis esse Deum memorem tui cùm rogas, quando tu ipse memor tui non sis? Hoc est, ab hoste in totum non cauere: hoc est, quando oras Deum, maiestatem Dei negligentià offendere: hoc est vigilare oculis, & corde dormire?* Hæc attentio autem variè considerari solet, quia attendere possumus ad verba tantùm, ad sensum verborum, siue litteralem, siue spiritualem, & mysticum, vel ad Deum nobis præsentem, Christumque horarum mysteriis repræsentatum, vel ad res quæ petuntur: verbi gratia castitatem, humilitatem, charitatem, diuinam gratiam, æternam gloriam, vt post D. Thomam 2. 2. *quæst.* 83. *artic.* 3. docent Caietanus *in summa, verbo Hora, num.* 9. Brauo *ad regul. D. Benedicti, segmento* 11. P. Mendo *in statera, dissert.* 7. *q. final.* Prado *tom.* 2. *Theolog. moral. cap.* 30. *quæst.* 8. §. 2. Deinde attentio hæc duplex est; alia formalis, siue actualis; alia virtualis. Formalis dicitur cùm quis actu, & reipsa considerationem retinet circa vnam ex quatuor iam enumeratis. Virtualis verò est, quæ censetur manere ex vi, & ratione propositi, quo quis se applicuit ad orandum, volens vno ex quatuor illis modis attendere. Quæ intentio moraliter perseuerat, donec vel expressè, vel implicitè reuocetur. Quibus suppositis iuxta communem Moralistarum sententiam dicendum est, quamlibet ex prædictis attentionibus, etiam virtualem, sufficere ad implendum præceptum de horis canonicis, licèt saluberrimum sit per inferiorum attentionum modos, tanquam gradus quosdam, ad superiorem, diuinamque contemplationem niti.

Illud tamen in præsenti difficile est, quomodo 7.
actio interna lege positiua præcipitur, cùm actus interni per se imperari non possint à iure positiuo, *cap. sicut tuis, cap. tua nos, de simonia, cap. si quando* 15. *q.* 6. *cap. consuluisti* 2. *q.* 5. *cap. christiana* 32. *q.* 5. *cap. erubescant* 32. *dist. cap. cogitationis, cap. cogitatio, de pœnit. dist.* 1. Qui

DISSOLVITVR QVÆDAM DIFFICVLTAS.

canones etiam sacræ paginæ testimoniis firmantur; nam *lib. 1. Regum, cap. 16. num. 67.* legitur: *Homines vident ea, quæ patent, Deus autem intuetur cor.* Et 1. *ad Corinth. cap. 4. vers. 5. Nolite ante tempus indicare, quousque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Rationem ex Aristotele *lib. 10. Ethicor. cap. vlt.* reddit D. Thomas 1. 2. *q. 100. artic. 9. in corpore*; videlicet illud solum cadere sub præcepto, ad quod faciendum lex cogere potest; nisi enim vis coactiua coniuncta sit cum potestate legislatiua, inutilis sanè erit hæc potestas, & lex ab ea lata nihil efficiet, si cogendi vim non habeat: sed ad actus internos homo ab homine cogi nequit, quia solùm eo modo homo hominem cogere valet, quo cum eo agere more humano potest; quia humanus mos operatio est sensibilis, corporea, & externa. Nam spiritualis separata à materia sensibili, ad Angelos, vel ad animas separatas pertinet: latè probant Castro *de lege pœn. lib. 2. cap. final.* Bellarminus *tom. 1. lib. 4. de potest Pontif. cap. 20.* & *lib. 3. de laicis, cap. 11.* Suarez *lib. 3. de legibus, cap. 13. num. 2.* & *lib. 4. cap. 12. num. 4.* Sanchez *in Decal. lib. 6. cap. 2. num. 6.* Vazquez 1. 2. *disp. 160. cap. 2.* Salas *de legibus tractat. 1. disput. 9. sect. 1. num. 3.* Azor *p. 1. instit. lib. 5. cap. 10.* Covar. *in cap. alma mater, p. 1. §. 11.* & *in regula Peccatum, p. 2. num. 7.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 13.* Franc. Valens *in concord. iuris, 2. p. disput. 4. q. 1. sect. 5.* Igitur deuotio, quæ spectat ad actum internum, non potest per Ecclesiam præcipi in præsenti clericis recitantibus horas canonicas. Huic difficultati vt satisfaciant Hostiensis, Abbas, Ioan. Andreas, Ancharanus, & Butrius *hic*, Durandus *in 4. dist. 15. quæst. 12. num. 6.* Paludanus *ibidem, quæst. 5. artic. 1. conclus. 4.* Angelus *in summa, verbo Hora, num. 17.* Syluester *eodem verbo, quæst. 11.* Rosella, & Tabiena *eod. verbo, §. 3.* affirmant, in præsenti quoad deuotionem, & attentionem internam non dari præceptum, sed consilium; vel solùm Innocentium requirere in orante remotionem externi impedimenti, per quod interior deuotio tollatur: quod colligunt ex illis verbis: *Quantum eis Deus dederit.* Hanc solutionem sequuntur, & latiùs explicant Lessius *de iustitia lib. 2. cap. 37. num. 63.* Vazquez *d. disp. 60. cap. 5. num. 27.* Franc. Valens *d. quæst. 1. sect. 7.* qui etiam aliis duobus modis responderi posse credit. Primò asserendo, attentionem necessariam esse ad satisfaciendum præcepto Ecclesiæ, quatenus oratio externa, vt est actus humanus, & liber, cum aduertentia ex parte intellectus requiritur ab Ecclesia, hoc modo actum interiorem indirectè, & per accidens ab humano iure imperari. At in eo euentu non est actus interior per accidens coniunctus cum exteriori, sed per se, qui enim sine attentione de industria recitat per actum liberum humanum, non vult illam actionem humano more, & liberè fieri. Deinde respondetur, quod quotiescunque potestas humana præcipit aliquam externam operationem, quæ vt honestè fiat, certum aliquem modum, formamque requirit ex parte actus interioris, non per se requisiti, sed per accidens coniuncti, ad quem hæc potestas extendi non valet de iure naturali, suboritur obligatio adiungendi necessarium, ne per actum inhonestum præcepto satisfaciamus: nam legis materia semper debet esse honesta, & vt talis præcipitur. Vnde dum Ecclesia iubet sacris ordinibus initiatum, vel beneficiarium horas canonicas recitare, cùm Ecclesia non possit iubere nisi actionem honestam, ex huius præcepti impositione de recitatione externa, deuota, & studiosa sequitur obligatio naturalis adiungendi attentionem ad illam externam orationem; siquidem honesta non est, si attentione careat: latè probant Thom. Bennus *de offic. inquisit. p. 1. dubit. 13. sect. 14.* Mendo *d. q. final.* Et quandiu hæc attentio necessaria ad honestatem actionis tempore debito non coniungitur cum externa oratione, semper obligatio superest officium repetendi, quousque statutum tempus elabatur, vt latiùs prosequitur Franciscus Valens *dicta sect. 7.*

CAPVT X.

Honorius III. [a] *Eidem.*

SAnè cùm olim. *Et infrà*: Ne de cætero propter incuriam [b] sacerdotum in indeuotos diuina indignatio grauiùs exardescat, districtè præcipiendo mandamus, quatenus à sacerdotibus Eucharistia in loco [c] singulari, mundo etiam, & signato semper honorificè collocata, deuotè, & fideliter conseruetur. Sacerdos verò quilibet frequenter doceat plebem suam, vt cùm in celebratione Missarum eleuatur [d] hostia salutaris, quilibet se reuerenter [e] inclinet, idem faciens, cùm portat [f] presbyter Eucharistiam ad [g] infirmum, quam in decenti habitu, superposito mundo [h] velamine ferat, & referat manifestè, ac [i] honorificè ante pectus, cum omni reuerentia, & timore, semper cum lumine præcedente, cùm sit candor lucis æternæ, vt ex hoc apud omnes fides, & deuotio augeatur. Prælati autem huius mandati grauiter punire non differant transgressores, si & ipsi diuinam, & nostram velint effugere vltionem. Vos autem sic obseruari faciatis prædicta, quod non efficiamini vindictæ participes, sed coronæ.

NOTÆ.

1. [a] E*Idem.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorij III. *sub hoc tit. cap. 1.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex; & cùm in textu antecedenti, qui est *sub titul. de consecrat. Eccles. vel altaris*, rescribat Honorius Reginæ Vngariæ, hæc inscriptio non conuenit

præsentis textûs litteræ, siquidem in eo agitur de sacerdotibus, & eorum Prælatis: vnde credebam, priùs emanasse, editumque fuisse textum sequentem *in cap. cùm creatura*, qui missus est vniuersis Ecclesiarum Prælatis, vt clericis. Vnde rectè retineri poterat præsens inscriptio, si ita legatur: *Idem eisdem*. Eadem ferè tota verba repetiûtur in Concilio Salzburg. tempore Martini V. celebrato, *can.* 10. *Sacerdos verò quilibet plebem suam doceat diligenter, vt cùm in celebratione Missarum leuatur hostia salutaris, quilibet Deo deuotè flectat genua sua, vel saltem se reuerenter inclinet. Idem faciens cùm eam portat presbyter ad infirmum, quam in decenti habitu, superposito mundo velamine ferat manifestè, ac honorificè ante pectus, cum omni reuerentia, & timore, semper nolâ paruulâ, & lumine, nisi locorum repugnet distantia, vel temporis qualitas, præcedentibus, vt ex hoc fides, & deuotio apud homines augeantur.*

2. [b] *Incuriam sacerdotum.*] Quam reprehendit D. Franciscus *lib. 1. epist.* 13. vbi vniuersis clericis in hæc verba scribit: [Attendamus omnes clerici magnum peccatum, & ignorantiam, quam quidam habent super sanctissimum corpus, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, & sacratissima nomina, & verba eius scripta, quæ sanctificant corpus. Scimus quia non potest esse corpus, nisi priùs sanctificetur à verbo. Nihil enim habemus, & videmus corporaliter in hoc sæculo de ipso Altissimo, nisi corpus, & sanguinem, & realiter nomina, & verba, per quæ facti sumus, & redempti de morte ad vitam. Omnes autem illi, qui ministrant, tam sanctissima mysteria considerent intra se, maximè hi, qui indirectè ministrant, quàm viles sint calices, corporalia, ac linteamina vbi sacrificantur corpus, & sanguis Domini nostri; & à multis in locis vilibus relinquitur, miserabiliter portatur, & indignè sumitur, & indiscretè aliis ministratur. Nomina etiam, & verba eius scripta aliquando pedibus conculcantur, quia animalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt. Non mouemur de his omnibus pietate, cùm ipse pius Dominus in manibus nostris se præbeat, & eum tractemus, & sumamus quotidie per os nostrum. An ignoramus, quia debemus venire in manus eius? Igitur de his omnibus, & aliis, citò & firmiter emendemur: & vbicunque fuerit sanctissimum corpus Domini nostri Iesu Christi illicitè collocatum, & relictum, remoueatur de loco illo, & in loco pretioso ponatur: & consignentur similiter nomina, & verba Domini scripta, & vbicunque inueniantur in locis immundis, colligantur, & in loco honesto debeant collocari. Et scimus quia hæc omnia tenemur super omnia obseruare, secundùm præcepta Domini, & constitutiones sanctæ matris Ecclesiæ. Et qui hoc non fecerit, sciat se coram Domino nostro Iesu Christo in die iudicij reddere debere rationem. Hoc scriptum, vt meliùs debeat obseruari, sciant se benedictos à Domino Deo, qui ipsum fecerint exemplari. Dominus noster Iesus Christus omnes meos Dominos suâ sanctâ gratiâ repleat, & confortet.] Et ipsius Sancti suasu præsentem edidisse constitutionem Honorium III. credit Vvadingus *in notis ad ipsam epistolam, num.* 17.

[c] *Loco singulari.*] Hanc partem exponemus *in cap. vnic. de Eucharist. custod.*

3. [d] *Eleuatur hostia.*] Olim hostiæ eleuatio fiebat tantùm manibus Episcopi, calicis verò manibus Diaconi, vt refertur in antiquo Ordine Romano, & notauit Menardus *ad lib. sacram. D. Gregorij*, & in Concilio Barcinon. celebrato anno 1560. iubetur, ne Diaconi soli calicem cum vino, aut patenam cum hostia tenentes, offerant in sacro Missæ sacrificio; sed id semper presbyter faciet, nisi propter senectutem, aut manuum infirmitatem. Dum eleuatur hostia, campanæ pulsari debêt, vt præsentes attentiores sint, & absentes ad orandum inclinentur. Cæsarius Eisterbachius *lib.* 9. *cap.* 51. ibi: *Vuido Cardinalis præcepit, vt ad eleuationem hostiæ omnis populus in Ecclesia ad sonitum nolæ veniam peteret, sicque vsque ad calicis benedictionem prostratus iaceret.* Præcepit etiam idem Cardinalis, vt quoties deferendum esset ad infirmum, scholaris, siue campanarius per nolam illud proderet, sicque omnis populus, tam in stratis, quàm in domibus Christum adoraret. Qua de re extat constitutio Stephani Cantuar. Episcopi, in hæc verba: *In eleuatione Christi pulsentur campanæ, vt populares, qui celebrationi Missarum non valent quotidie interesse, vbicunque fuerint, siue in agris, siue in domibus, flectant genua, indulgentias concessas à pluribus Episcopis habituri.* Simile extat Decretum Petri Patriarchæ Antiocheni anno 1367. apud Balsamonem: & in Concilio Tarraconensi celebrato anno 1406. ita cauetur: *Vt temporibus generalis interdicti, & cessationis diuinorum, quando corpus Christi eleuatur in qualibet Ecclesia, maius cymbalum in corporis Christi tribus vicibus, & aliis tribus vicibus in sanguinis eiusdem eleuationibus pulsetur, vt populus eiusmodi signo admonitus orete genuflexo, & indulgentias acquirere valeat.* Ex Arnoldo idem probat Nouarinus *in agno Eucharist. lib.* 5. *cap.* 63.

4. [e] *Inclinet.*] Genua flectendo; genuflexio enim in sacrificio Missæ iam olim recepta fuit. D. Clemens *lib.* 8. *constit. cap.* 6. ibi: *Et ante omnes respondeant pueri viri, & inclinantibus eis capita benedicat Episcopus ordinatus huiusmodi oratione.* Et *cap.* 7. ibi: *Deinde postquam se signauerint in nomine Dei Patris, per Christum eius, seque inclinauerint, accipiant ab Episcopo benedictionem.* Plura Iodocus Coccius *tom.* 2. *thesaur. artic.* 60. & nos plura adduximus *in cap.* 3. *de feriis*, vbi exposuimus, quibus in diebus liceat de geniculis adorare. Etiam tunc fideles manus eleuant. Tertul. *de spectaculis, cap.* 13. ibi: *Quale est de Ecclesia Dei in diaboli Ecclesiam tendere; illas manus, quas ad Dominum extuleris, postmodùm laudando histrionem fatigare?* Refert Nouarin. *in Agno Eucharist. lib.* 5. *cap.* 63.

5. [f] *Presbyter.* Cui iure ordinatio competit dispensatio Eucharistiæ, & è cuius manibus omnes communionem recipere debent, ex rationibus adductis à D. Thoma 3. *part. quæst.* 82. *art.* 3. *in corpore*, licèt olim ex delegatione Diaconi sacramentum hoc administrarent, præcipuè calicem, cùm fideles communicabant sub vtraque specie, *cap. peruenit* 1. *cap. Diaconus*, 83. *dist.* Concil. Carthag. 4. *can.* 38. ibi: *Diaconus præsente presbytero Eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogit, iussus eroget.* Arelat. 2. *cap.* 1. Gelasius *in epist. ad Episcopos Lucaniæ, cap.* 10. ibi: *Sacri corporis prærogationem, sub conspectu Pontificis, seu presbyteri, nisi his absentibus, ius non habeant exercendi.* Illustrant latè Hallierius *de hierarch. iurisd. lib.* 3. §. 4. *artic.* 3. P. Henao *de Eucharist. disput.* 13. *sect.* 3. Azor *p.* 1. *instit. lib.* 10. *cap.* 23. licèt potestatem consecrandi eos habere probari videatur ex canone 2. Concilij Ancyr. relato à Cresolio *in mystag.*

vbi

vbi de Diaconis agit. Sed verè textus illi accipiendi sunt de hac dispensatione, quam olim Diaconi faciebant. S. Iustinus *apolog.* 2. probant, atque illustrant Suarez 3. *part.in* 3. *disp.*72. *sect.*2. Bernal. *de sacram. disput.*45. *sect.*2. Bulenger. *ad Casaubon. diatrib.* 3. *fol.* 328. Vvadingus *in notis ad epist.*2. *D. Francisci*, Prado *de Euchar. quæst.*82. *dub.*5. §.2. Circa deferendam tamen ad infirmos Eucharistiam, Odo Parisiens. *in capitul. de sacrament. altaris, can.* 5. ita cauit: *Non permittant presbyteri Diaconis deferre infirmis sacrosanctum corpus Domini, nisi in necessitate, cum sacerdos absens fuerit.* De quibusdam presbyteris, qui Eucharistiam tradebant laicis, vt deferrent ad infirmos, ita cauetur in Concilio Rhemensi relato *in cap. peruenit, de consecr. dist.*1. *Peruenit ad notitiam nostram, quod quidam presbyteri in tantum paruipendant diuina mysteria, vt laico, vel fœminæ sacrum corpus Domini tradant ad deferendum infirmis; & quibus prohibetur, ne sacrarium ingrediantur, neque ad altare appropinquent, illis sancta sanctorum committuntur. Quod quam sit horribile, quamque detestabile, omnium religiosorum animaduertit prudentia. Igitur interdicit per omnia Synodus, ne talis temeraria præsumptio vlteriùs fiat, sed omnimodis presbyter per semetipsum infirmum communicet: quod si aliter fecerit, gradus sui periculo subiacebit.* Licet in hac parte legamus nonnulla exempla admiranda potiùs, quàm imitanda, vt apud Eusebium *lib.*6. *cap. penult.* Serapionis Alexandrini senis, qui cùm ægrotaret, misit puerum, à quo admonitus presbyter, & ipse infirmus, tradidit consecratam particulam eidem puero, cuius è manu sumpsit Eucharistiam Serapion, iuxta presbyteri mandatum. Similiter & sanctæ Theoctistæ, quæ in deserto, vbi vixerat trigintaquinque annos, venatore viso, petiit ab eo, vt in vase mundo sibi accipetet vnum ex intemeratis donis corporis Domini nostri Iesu Christi; exacto tempore redit venator, acceptaque in pyxide parte diuinæ carnis, eam tulit ad beatam, vtque eam vidit, pronus in terra venerabatur. Et illa: Ne homo id feceris, diuinum donum afferens: ne vras miseram, diuina dedecore afficiens, & apprehensum tunica leuauit. Ille è sinu eduxit pyxidem cum carne Domini. Cùm illa autem in terram cecidisset, diuinum donum accepit, & lachrymis suffusa dixit: Nunc dimittis ancillam tuam Domine, quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Et laicos aliis hoc sacramentum administrasse, ex Dionysio Alex. & facto D. Benedicti, probat. Haæphtenus *in eius vita, prolog.*18. §.14.

6. [g] *Ad infirmum.*] Vt ministretur per modum viatici. Illud non vulgò notandum est, quod olim infirmus vngebatur sacra vnctione antequam acciperet viaticum corporis, & sanguinis Domini, vt apparet ex Decreto Eusebij Papæ apud Burchardum *lib.* 18. *cap.* 11. & Iuonem *lib.* 15. *cap.* 35. *Sacerdos impleat omnia sicut suprà circa ægrotum pœnitentem scriptum est, id est orationes dicat, & vngat cum oleo sancto, & Eucharistiam ei donet.* Apparet etiam ex pœnitentiali Theodori apud Burchardum *lib. eod. cap.*14. & Iuonem *lib.* 15. *cap.*36. *Et ideo secundum canonicam auctoritatem, ne illis ianua pietatis clausa videatur, orationibus, & consolationibus sacra cum vnctione viatici reficiantur.* Praxis videtur in vita Caroli Magni ex editione Pithei: *Oleo sancto inunctus* (Carolus Imperator) *ab Episcopis, & viatico sumpto, & omnibus suis dispositis, commendans Domino spiritum suum obiit in pace.* In vita sancti Othonis Archiepiscopi Babanbeogensis *lib.*3. *cap.*45. *Interea languor magis, magisque spiritum luctantem vrgebat, riteque dispositis omnibus, quæcunque post se victuris præstare potuit, supplici, & pura confessione præmissâ, olea illa, & placida, & sacra vnctione sacri olei delibuta, propitiabile viaticum corporis Domini percepit.* Apud Arnoldum *lib.*3. *histor. Sclauorum, cap.*3. de obitu S. Henrici Episcopi Lubecensis: *Sic confortatus in Domino, conuocatis fratribus dicebat se iam resolui; & accipient sancti olei vnctionem, manus ipse porrigebat, pedes extendebat, cum psallentibus psallebat, sumptoque viatico Dominici corporis dixit: O Rex gloriæ veni cum pace.* Et apud Theodoricum *lib.*4. *vita Sanctæ Elizabeth, vxoris Ludouici Lamgrauij Turingiæ, cap.*5. vbi agens de morte eiusdem, sic ait de Lantgrauio: *Videns igitur, quod sibi mortis periculum immineret, vocato Patriarcha Hierosolymitano, ab ipso sacræ vnctionis sacramentum accepit, qui vt officium solenne hoc perageret, Episcopum de sancta Cruce cooperatorem assumpsit. Peractâ vnctione, sacrosancti corporis Domini Iesu Christi sibi viaticum tradiderunt, quod cum fide Catholica, & syncera deuotione suscepit.* In vita S. Adalheidis *lib.*1. *cap.*16. *Sumptis aliquantulū viribus corporis, muniri rogauit attentiùs ministeriis Ecclesiasticis. Tunc sacrâ olei vnctione peracta, Sacramentum Dominici corporis humiliter, & deuotissimè adorando percepit.* Id etiam videre est in vita S. Hugonis Abbatis Cluniac. apud Surium *April.*29. vbi agitur de visione S. Godefridi Episcopi Ambianensis. *Rogaturque a fratribus vt Abbatem Hugonem oleo sancto inungeret, & Episcopali redimitus infulâ, Missas celebrans, Dominici corporis, & sanguinis ei viaticum ministraret.* Id statuunt constitutiones Riculphi Suessionensis Episcopi. *Item oportet vt presbyteri infirmos suos per confessionem, & reconciliationem oleo sancto perungant, & tunc eos communicent.* Hoc etiam constat ex vita S. Adalardi Abbatis Corbeiensis, apud eundem Surium Ianu. 2. Illustrant Cerda *in aduers. cap.* 11. Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorij, fol.*334.

[h] *Velamine.*] Superpelliceo videlicet, & stola, vt cauetur in constitutione Ioannis Cantuar. Archiep. his verbis. *Vt sacramentum Eucharistiæ circumferatur cum debita reuerentia ad ægrotos, sacerdote induto saltem superpelliceo, gerente orarium, ac lumine præuio in lucerna, cum campana.* Immò & Sacerdotes Eucharistiam accepturi debent accedere cum stola, *cap. Eucharistica* 11. 13. *dist. Sumpturus sacrum corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi accederes non aliter, quàm orario vtroque humero circunseptus.* Concil. Herbipol. tempore Honorij IV. *Sanctissimum corpus Christi, cuius digna venerationi fragilitas humana non sufficit, cùm ad infirmos, vel ad mulieres vicinas partui extra corpus Ecclesiæ deportatur, veneratione solita mandamus venerari, videlicet, vt presbyter indutus superpelliceo cum stola circa collum illud portet, nisi loci distantia, & temporis qualitas secus exposcat. Clericus verò præcedat cum campanella, & lumine, tintinnando, vt obuiantes, donec sacerdos transeat, genuflectant.* 7.

[i] *Honorificè.*] In vase argenteo, seu aureo. 8.
Olim cùm communio sub vtraque specie in vsu erat, sanguinem in calice delatum fuisse constat ex D. Clemente *epist.*2. *ad Iacobum fratrem*, ibi: *Clericus verò solus ad fœmina tabernaculum non accedat, nec presbyter solus cum sola adiungatur; sed duobus adductis testibus visitet infirmam: calicem ad perferendum sanguinem Domini preparatum cum*

tota ministerij munditia minister praparet, ne non bene lotus calix Diacono peccatum fiat offerenti.

9. [k] *Lumine pracedente.*] Concil. Illerdense celebratum à Cardinale Sabinensi nostri Honorij III. Legato anno 1219. ibi: *Sacra Eucharistia ad infirmos cum campana, & lucerna honorificè deportetur, & singulis octo diebus renouetur.* Si enim in signum supremæ Maiestatis, tam apud Hebræos, quàm Romanos ignis coram Imperatoribus, & Regibus præferebatur; nam de Nabuchodonosore *in lib. Iudith, cap. 3.* legitur: *Quod honoratiores vrbium simul cum populis exeant obuiam Regi venienti, eum excipientibus cum coronis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis, & tibiis.* Quem morem à Romanis vsitatum fuisse innuit Herodianus *in vita Commodi Imperatoris*, ibi: *Commodum Casarem sorori sua Lucilla honores seruasse; nam in theatris sella imperatoria sedebat, & ignis eam pracedebat.* De Iulio Cæsare Suetonius *in eo, cap. 37.* ita ait: *Ascenditque Capitolium ad lumina 40. elephantis dextrâ, atque sinistrâ lychnos gestantibus.* De Zotico Principe Xiphilinus ait: *Lucernis quamplurimis relucentibus ingressus est palatium.* De Iustino Principe in ludos Circenses prodeunte Corippus de ipsius laudibus *lib. 2. num. 8.* ait:

——— Pranuncius ante
Signa dedit cursor, positâ de more lucernâ.

Quem morem illustrant Iustus Lypsius *ad lib. 1. annal. Taciti*, Demsterus *ad Rosinum lib. 1. fol. 66. ad finem*, Cochier *in face hist. centur. 1. cap. 20.* Roa *lib. 3. singul. cap. 26.* P. Faber *lib. 2. agonist. cap. 10.* Bulengerus *de Imper. Rom. lib. 2. cap. 16.* Lazius *de Rep. Rom. cap. 2.* Ex qua ratione probat Theophilus *tract. de Eucharist. cap. 5. ad finem*, ritum lampadis ardentis diu noctuque ante Eucharistiam. Est enim ignis appositus, aut prælatus signum venerationis: inde ante archam Testamenti semper lucebat candelabrum. *Exod. cap. 25.* De sepulchris S. Felicis, S. Paulini, & aliis idem refert D. Hieronymus *epist. ad Riparium*, & contra Vigilantium. Inde magna cum ratione in præsenti iubetur, ante Christum Regem Regum, & Dominũ dominantiũ lucernam præferri debere.

COMMENTARIVM.

10. IN præsenti textu id præcipuè intendit Honorius statuere, videlicet, vt reuerenter sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum adoretur, non solùm cùm eleuatur in Missæ sacrificio, verùm & cùm defertur ad infirmos: adorationem enim huic præclaro, & ineffabili Sacramento negarunt impij hæretici Albigenses, Beguardi, Pigardi, Caluinus, & Theodorus Baëza, quorum deliramenta refert Iodoc. Coccius *tom. 2. thesauri fidei cathol. artic. 7.* Sed catholicam doctrinam circa hanc adorationem docuerunt Alex. I. *epist. 1. cap. 4. Nihil in sacrificio maius esse potest, quàm corpus, & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior est, sed omnes hac pracellit, qua purâ conscientiâ Domino offerenda est, & purâ mente sumenda, atque ab omnibus veneranda: & sicut potior ex cateris, ita potiùs excoli, & venerari debet* D. Ambrosius *lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12.* ibi: *Non mediocris igitur quastio, & ideo diligentiùs consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim Esaia cap. 66. Cœlum mihi thronus; terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura Dei est. Videamus tamen, ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit: itaque per scabellum terra intelligatur; per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus.* D. Hieronymus *in psalmo 98.* D. Bernardus *de cœna Domini ad Petrum presbyterum*, ibi: *Quid facis homo indigne? quid facis homo ingrate? Adora deuotiùs, & recole frequentiùs in sacramento altaris salutem mundi pro te passam vitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam.* Odo Parisiensis *in synodicis constit. cap. 5.* ibi: *Frequenter moneantur laici, vt vbicunque viderint deferri corpus Domini, vt statim genua flectant, tanquam Domino Creatori suo, & iunctis manibus quoad vsque transierit, orent.* Pluribus Ecclesiæ canonibus, & SS. PP. sententiis probant Iodocus Coccius *d. tom. 2. lib. 6. artic. 7.* Bulengerus *ad Casaubonem diatrib. 3. fol. 227.* Espenceus *lib. 2. de Eucharist. cap. 15. & 16.* Suarez *lib. 2. contra Regem Anglia, cap. 4. & tom. 3. in 3. p.* Socolouicus *in orat. de adorat. Eucharist.* Theophilus *tom. 6. cap. 5. ad finem*, Andreas Sausay *in Panopl. sacerd. tit. de adorat. Eucharist.* P. Henao *de Eucharist. disp. 15.* Quæ adoratio etiam ratione fulcitur; nam Christum Dominum, verum Deum, & hominem vnica, & perfecta latriæ adoratione adorandum esse ab Ecclesia, definitum est in Conciliis Ephesino, Chalcedon. & aliis, & docuit Cyrillus cum Conc. Alexandrino *in epist. ad Nestorium, de excommunic.* vbi ait: *Cum Verbum carni secundùm hypostasim vnitum esse confitemur, vnum adoramus Filium, ac Dominum Iesum Christum.* Vnde aiebat D. Paulus *ad Philippenses epist. 2. In nomine Iesu omne genu flectatur.* Vnde cùm de fide certissimum sit, Christum Dominum in sua specie visibili perfectissimo cultu adorandum esse; & etiam de fide certum sit, eundem Christum Deum hominem verè, & realiter esse in Eucharistia præsentem, nullus fidelis negare potest, Eucharistiam eodem perfectissimo cultu esse adorandam. Vnde rectè in præsenti Honorius III. docet, non solùm sacramentum hoc, dum in Missæ sacrificio eleuatur, verùm & cum ad infirmos defertur, esse ab omnibus reuerenter adorandum: quod & firmarunt Catholici Reges nostri: Alfonsus *in l. 62. tit. 4. part. 1.* D. Ioan. I. *in l. 3. tit. 1. lib. 1. recopil.* ibi: *Mandamos y ordenamos, que quando acaeciere que nos, ò el Principe, heredero, ò infantes nuestros hijos, ò otros qualesquier Christianos, vieremos que viene por la calle el sancto Sacramento del cuerpo de nostro Señor, que todos seamos tenudos de lo acompañar asta la Iglesia de donde salio, è fincar los hinojos para le hazer reuerentia, y estar assi astaque aya passado, y que no nos podamos escusar por lodo, ni polico, ni otra cosa alguna. E qualquiera que assi no lo hiziere, que pague seiscientos marauedis de pena, las dos partes para los Clerigos, que fueren con nuestro Señor, y la tercera parte para la justicia, por que aga presta execucion en quien en la dicha pena.* Quam sanctionem illustrauit Carrasco *ad l. 1. Recopil. cap. 1.*

CAPVT

CAPVT XI.

Idem [a] *Archiepiscopis, & Episcopis, & vniuersis aliis Ecclesiarum*
2. *Pralatis, & Clericis per Franciam Constitutis.*

CVm creatura non habeat quid pro meritis respondeat Creatori, sanè accepimus, sed minimè acceptamus, quod in partibus vestris multiplicatis anniuersariis defunctorum, ex quibus ea celebrantibus commodum obuenit temporale, quidam in Cathedralibus, & conuentualibus Ecclesiis, prætextu Missæ semel in die pro anniuersario celebrandæ, sacra Missarum solennia, quæ ratione diei, vel festi solent solenniùs celebrari, culpabili negligentiâ prætermittunt, quasi non sint obligati Domino, & quasi Dominus fortè pro tantis obsequiis non sufficeret eis æqua vicissitudine respondere. Certè verendum est, ne qui tanta cum nequitia & negligentia laborare noscuntur, in obstinatam malitiam prolabentes, etsi non voce, quod est grauius, facto dicant: Quis est Dominus, vt seruiamus ei? Cùm ergo Ecclesia Gallicana per Dei gratiam tanquam lucerna super candelabrum posita luceat aliis per exemplum, qui videntes opera eius bona glorificant Patrem cœlestem, ne, quod absit, tantæ negligentiæ tenebris obumbretur, & alias consequenter obumbret, vniuersitatem vestram rogandam duximus, & monemus per Apost. scripta v. m. quatenus vniuersi, & singuli prouidè attendentes, quod seruire Deo regnare est, nullum in vos torporem negligentiæ obrepere permittatis, quominus & pro anniuersariis defunctorum, & pro [b] festo, vel feria, secundùm temporum congruentiam Missarum [c] solemnia & conuentualiter celebretis, & faciatis conuentualiter celebrari, vt sic quodammodo sine intermissione orantes, ab eo mereamini exaudiri, qui adest omnibus in veritate inuocantibus nomen suum.

NOTÆ.

[a] ARchiepiscopis.] Ita restituo inscriptionem, & litteram huius textus ex quinta compil. Honorij III. edita à Cironio *sub hoc tit. cap.2.* vbi reperitur hic textus, & eius integram transcripsit ipse Cironius in append. ad ipsam compilationem.

[b] *Pro festo.*] Separatim lege, vt suprà in relatione; aliàs idem esset dies profestus, ac feria, iuxta notata suprà *in cap.4.*

[c] *Missarum solennia.*] Quia Missa conuentualis non potest omitti, etsi dicatur alia, vt pluribus sacræ Congreg. decisionibus probant Barbosa *in summa Apostolic. collect.* 477. Zypeus *ad hunc tit. consult.1.*

CAPVT XII.

Idem *Archiepiscopo* [a] *Sipontino.*

TE referente didicimus, quod in die cœnæ Domini de antiqua teneris consuetudine chrisma [b] conficere in Ecclesia Sipontina: sed cùm mane diei eiusdem ad Garganicam [c] accedas Ecclesiam, vt ibi, prout moris est, recipias peregrinos, [d] ipsius loci Clerus, & populus celebrare Missam in eadem Ecclesia Garganica priùs, quàm ad Sipontinam redeas, te compellunt. Super quo nostrum, & Apostolicæ Sedis consilium implorasti. Cùm autem chrisma eo die intra Missarum conficiatur solennia, & cuilibet sacerdoti, quacunque dignitate præfulgeat, vnam in die celebrare Missam sufficiat, nam & felix valde est qui celebrat dignè vnam: f.t.m. quatenus die prædicto in Ecclesia Sipontina dumtaxat, in qua teneris chrisma [e] conficere, Missarum studeas solennia celebrare.

NOTÆ.

[a] SIpontino.] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.4.* Sipontium est ciuitas Archiepiscopalis regni Neapolitani, de qua Plinius *lib.3. cap.11.* A Sarracenis deleta fuit, & Cathedra translata fuit in Manfredoniam, vt notauit Cironius in præsenti.

[b] *Chrisma conficere.*] Chrisma enim, quod est materia remota sacramenti Confirmationis, debet consecrari ab Episcopo feriâ quintâ hebdomadæ sanctæ, vt constat ex epistola 2. Fabiani ad omnes Orientales Episcopos, qui cùm veterem Chrismatis eo die consecrandi consuetudinem ab aliquibus Episcopis negligenter omitti, multorum litteris accepisset, vt grauiter par erat, moleste

molestéque ferens, eos non modò Romanæ Ecclesiæ, sed etiam Orientalis ritus violare demonstrat, quorum temerariam audaciam, atque præsumptionem, vt cohibeat, ex Christi Domini instituto, Apostolorumque traditione ad nos deriuasse testatur his verbis: *In illa enim die Dominus Iesus postquam cœnauit cum discipulis suis, & lauit eorum pedes (sicut a sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt) Chrisma conficere docuit. Ipsa enim lauatio pedum significat baptismum, quando sancti Chrismatis vnctione perficitur, atque confirmatur.* Quo loco intelligimus hanc consuetudinem à Christo humanæ libertatis vindice, & assertore præceptam, atque ab ipsis Christianæ Militiæ Ducibus traditam esse, vt mirandum non sit, si plerique rerum diuinarum scriptores eandem suis scriptis testatam reliquerint. Auctor enim Ordinis Romani, quem huius secundum testem adhibemus, *in die Ion. sanct. tit. de benedict.* in commixtione olei, & balsami ipsam consecrationem in hunc ferè modum prosequitur: *Oremus Dominum nostrum omnipotentem, vt hos ex diuersis creaturarum speciebus liquores creatos sanctæ Trinitatis perfectione benedicat, & benedicendo sanctificet, &c.* Idem expressè cauetur in Concilio Toletan. *can.6.* Vasensi 1. sub Leone, *can.3.* Altissiod. *can.6.* Vvormac. *can.60.* Aquisgran. 2. *can.8.* Melden. *can.46.* & *in cap. quoniam, de sentent. excom. in 6.* statuitur, chrisma posse confici in die cœnæ, non obstante interdicto: nullus autem alios, nisi Episcopus, potest illud consecrare. Syluester Pontifex in Synod. Rom. *can.5.* ibi: *Nemo presbyterorum chrisma conficiat.* Leo *epist.86.* Concil. Tolet. 1. *can.20.* probaui latè *in cap. quantò, de consuet.* Nec Episcopus alio die illud benedicere valet, quàm in quinta feria cœnæ Domini. Nec contrarium probatur *in d. can.20. Concilij Tolet.* 1. relato à Gratiano *in cap. omni, de consecr. dist.4.* ibi: *Episcopus omni tempore potest Chrisma conficere.* Nam ea verba accipienda sunt, non de omni tempore vtcumque, sed accommodatè de omni tempore annali, quod ad conficiendum chrisma præscriptum est, vt exponunt Suarez *3. p. de sacrament. disput.28. sect.1.* Seuerinus Binius *in not. ad epist. Fabiani,* Herrera *de orig. diuini offic. lib.2. cap.33.* Anton. August. *lib.25. epist. tit.7. cap.3.* & inter alias cæremonias in consecratione chrismatis adhibitas, quas refert Vicecomes *de ritibus Confirm. lib.1. cap.20. 21. & 22.* Missæ sacrificium offerri vsitatum fuisse, constat ex Ruperto Abbate *lib.5. de diuinis offic. cap.18.* ibi: *Huius vero Chrismatis olei consecratio habet officium per se. Primò exorcizatur, deinde ad Dominum vobiscum, & Sursum corda eius benedictio incheatur, finiturque per Dominum nostrum.* Vbi etiam quà in Missæ parte chrismatis consecratio inchoaretur, & quà desineret, apparet. Illustrat Vicecomes *d. lib.1. cap.22.* Vnde licèt Episcopus Sipontinus, de quo in præsenti, consecrare deberet chrisma in Ecclesia Garganica, quæ erat Cathedralis antiqua Sipontinæ vnita; tamen consuetudine inductum erat, vt potiùs in Sipontina illud benediceret.

[c] *Garganicam.*] Mons Garganus olim Ecclesiam Archiepiscopalem habebat dicatam S. Michaëli Archangelo, vt notauit Cironius *hic.*

2. [d] *Recipias peregrinos.*] Hæc verba ex MS. codice restituit Cironius, & eam lectionem sequitur, licèt alibi legatur, *pœnitentes:* motus ex eo, quod pœnitentes tantùm in Ecclesia Cathedrali recipiebantur, & reconciliabantur: & peregrinos frequentasse hoc templum S. Michaëlis refert Baronius *in Martyrol. die 10. Maij.* Sed potiùs retineo vocem, *pœnitentes*; nam in peregrinationibus ad Ecclesiam Garganicam, aut alia similia loca factis, non legimus hanc peculiarem cæremoniam recipiendi peregrinos in die cœnæ Domini, aut huius receptionis vsum, vel finem: pœnitentes verò ea die recipi ab Episcopo ad reconciliationem, notum est, & noster Honorius refert *in cap. non videtur, de offic. ordin.* ibi: *Non videtur Metropolitano licere, vt suffraganei sui iura minuat, vel immutet, nisi super eo antiquâ, & approbatâ consuetudine, vel speciali priuilegio muniatur. Vnde reputari potest indignum, vt in die cœna Domini, quo deberent in Ecclesiis suis Episcopi chrisma conficere, lauare, iuxta exemplum Domini, pedes pauperum, & reconciliare publicè pœnitentes, ad Metropolitanam Ecclesiam, quæ per quadraginta milliaria, & amplius à te distat, chrisma ibidem cum Metropolitano tuo confecturus accedas: quamquam idem Metropolitanus, tam in tua, quàm in aliis Metropolitico iure sibi subiectis Ecclesiis, non ex speciali priuilegio, vel antiqua, & approbata consuetudine, sed ex vsurpatione potiùs hoc obtinuisse hactenus videatur. Hoc itàque olim in tua consecratione prudenter attendens, quod huic grauamini occurreres, fuisti publicè protestatus. Volentes igitur ven. in Christo fr. tuo super grauamine prouidere, auctoritate tibi præsentium indulgemus, vt ad hoc, nisi speciale priuilegium exigat, vel antiqua, & approbata consuetudo requirat, per vsurpationem huiusmodi nullatenus tenearis.* Vbi coniunxit chrismatis confectionem cum ipsa reconciliatione pœnitentium. Idem mos reconciliandi pœnitentes in quinta feria cœnæ Domini, probatur ex Innocentio I. *epist. ad Decentium Episcopum Eugubinum, cap.7.* ibi: *De pœnitentibus autem, qui siue ex grauioribus commissis, siue ex leuioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interuenit ægritudo, quintâ feriâ ante Pascha eis remittendum Romana Ecclesia consuetudo demonstrat.* Referunt Burchardus *lib.18. Decret. cap.18.* Iuo Carnot. *part.15. cap.40.* ex B. Eligio Nouiodunensi Episcopo *homil.4. in cœna Domini,* ibi: *Vt igitur audiuit vestra dilectio, hæc omnis pedum lotio nostrorum peccatorum est purgatio; vnde non incongruè hac ipsa die, sicut Ecclesia tenet consuetudo, pœnitentium fit reconciliatio; vt enim ante nos dictum est à Patribus, cùm tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, vt medicamenta corporis, & sanguinis Domini differenda sint, auctoritate Antistitis debet se quisque ab altario remouere ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari.* Eandem rationem expresserunt PP. Synodi Cabilon 2. *can.47.* verbis illis: *In cœna Domini à quibusdam perceptio Eucharistiæ negligitur, quæ quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus, exceptis his, quibus pro grauibus criminibus inhibitum est, percipienda sit, ecclesiasticus vsus demonstrat; cùm etiam pœnitentes eadem die ad percipienda corporis & sanguinis Dominici sacramenta se conciliant.* Quæ postrema verba passiuo significatu accipi debere iam notauit Filesacus *de Quadragesima cap.15.* & suadetur ex Iuone Carnot. *p.2. cap.30.* vbi ex decretis Soteris Papæ refertur hic textus, & habetur, *reconcilientur.* Idem expressè probatur ex forma ipsius reconciliationis descripta

scripta *lib. 7. capitul. cap. 143.* his verbis: *Omnes publicè pœnitentes quintâ feriâ ante Pascha, quæ est Cæna Domini, ad ciuitatem in cinere, & cilicio in præsentiam Episcopi postrato vultu conueniant, & ibi ab Episcopo canonicè & ordinabiliter, sicut in Sacramentario, & in Romano Ordine continetur, reconcilientur, atque diiudicentur, consolenturque, & prædicentur, quid deinceps agere, quidve vitare debeant, instruantur; atque insuper diuinis precibus per manus impositionem ab Episcopo sanentur.* Concil. Agathense *can. 9.* vbi dum PP. ritus imponendæ pœnitentiæ in ipso Quadragesimæ introitu referunt, tandem addunt: *In sacra autem Domini cœna rursus ab eorum Decanis, & Presbyteris, Ecclesiæ liminibus repræsentetur.* Et Guillelmus Parisiensis Episcopus in statutis synodalibus, *num. 9.* ait: *Presbyteri parochianos suos solenniter pœnitentes faciant venire in capite ieiunij ad Ecclesiam Cathedralem, et per Episcopum solenniter ab Ecclesia eiiciantur, & similiter in die Iouis proxima ante Pascha, vt per Episcopum Ecclesiæ reconcilientur.* Illustrant Philesacus *vbi suprà,* Herrera *d. lib. 2. cap. 31.* Cùm ergo in præsenti textu agat Honorius de his rebus, quæ in die cœnæ Domini peragi, & obiri ab Episcopo solent, rectiùs legitur in præsenti; *Recipias pœnitentes*, quam *peregrinos*; cùm circa peregrinos nullam specialem cæremoniam ea die in Ecclesia vsitatam legamus.

3. [e] *Chrisma confic.re.*] Quia vt suprà dixi, ad consecrationem chrismatis Missæ sacrificium desideratur; quod in reconciliatione pœnitentium non ita requiritur. Vnde Episcopus potiùs in Sipontina Ecclesia, vbi chrisma consecrabat; quàm in Garganica, vbi pœnitentes recipiebat, Missæ sacrificium offerre debebat, nec duas Missas dicere poterat, ex suprà traditis *in cap. consuluisti, hoc tit.*

4. [f] *Celebrare.*] In feria quinta Cœnæ Domini possunt presbyteri Missæ sacrificium offerre; an verò tantùm vnica Missa in qualibet Ecclesia, in qua cæteri sacerdotes communicent, debeat celebrari, disputant Francolinus *de horis canonicis cap. 30.* Lugo *de Eucharistia disputat. 20. sect. 1. num. 14.* Suarez *de Sacram. disp. 80. sect. 2.* Azor *1. p. instit. lib. 10. cap. 24. quæst. 7.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missa, disput. 20. sect. 3.* Andreas Saussay *in Panopl. sacerd. p. 2. lib. 1. cap. 9.* qui standum esse consuetudini resoluunt. Vetus autem Ecclesiæ consuetudo fuit, vt in vnaquaque Ecclesia Missa solennis à solo sacerdote, qui præest, celebraretur, reliquis sacerdotibus, si in ea plures essent, sola communione contentis. Elicitur priscus ille mos ex ordine Romano ante annos fermè 800. edito, vbi *sub tit. de Cæna Domini*, hæc habentur: *Fractis autem oblatis communicent Presbyteri primò, postea Diaconi, & cæteri omnes, & ita perficiatur Missa.* Antea florebat Alcuinus, qui in libro, quem scripsit de diuinis officiis, ex veteri Ecclesiæ politia, *cap. de Cœna Domini*, expressè scribit: *Dum cantatur antiphona Ad communionem, interim Clerum, & omnem populum communicare.* Cui consonat liber Sacramentorum sancti Gregorij, vbi expletà chrismatis consecratione, peractisque mysteriis, hæc rubrica subiungitur: *Pontifex vadit ante altare, & communicat omnis populus in ordine suo. Et verò hac die, quà Christus Eucharistia sacrificium instituit, solus ipse sacrificauit, cæteri omnes, qui ei in mensa assidebant (quamuis tunc fuerint ab eo sacerdotes ordinati) ipso porrigente diuinum munus susceperunt. Ob reuerentiam igitur Christi solius hac die celebrantis, & suis manibus discipulos communicantis, conueniens esse nemo pius, & prudens negauerit, ut ipsa die qualibet in Ecclesia vnica liturgia celebretur ab vno, eoque primario sacerdote, reliquis discipulorum instar assistentibus, & summà modestià, & humilitate de eius manibus suscipientibus corporis, & sanguinis agni immaculati (qui Pascha nostrum immolatus est) sacramenta veneranda.* Cæterùm & huic fauet consilio id quod Marcus Francolinus *in lib. de horis canonicis, cap. 30. num. 4.* narrat suo tempore accidisse, scilicet Cardinalem Sabellium, Pontificis Vicarium in Vrbe, quibusdam sacerdotibus sacrificare volentibus in die Cœnæ Domini prohibuisse in ea die sacrificare. Porrò Parisiis contrarium morem vsurpari conspicimus, & passim in Gallia: dicunt etiam in Hispania. At an procedat de facto, vel de iure, ipsi viderint, qui faciunt: excusari tamen censeo ex tolerantia Episcopi, qui videt, nec prohibet. Vazquez fatetur congruentius esse, vt eo die reliqui omnes sacerdotes, præter Præpositum, aut qui eius legitimè impediti vices gerit, à celebratione abstineant, & ad imitationem Apostolorum de manu illius, tanquam de manu Christi, Eucharistiam accipiant. Addit & monitum optimum, vbi vsus præualet, nimirum vt sacerdotes singuli sacrum faciant feriâ 5. in Cœna Domini, ea die solum licere celebrare antequam Missa solennis finiatur, & corpus Christi in locum designatum recondatur: nam postea mox incipit officium Parasceues, cùm statim Vesperæ dicantur: & in Parasceue in memoriam mortis, & sepulturæ Domini à celebratione sacrificij sit abstinendum. Ita Vazquez *comment. in 3. p. D. Thomæ, disp. 132. cap. 2. quæst. 83. artic. 2.*

CAPVT XIII.

Idem *Archiepiscopo* [a] *Vpsalensi.*

PErniciosus valde, sicut audiuimus, in tuis partibus inoleuit abusus, videlicet quod in maiori quantitate [b] aqua ponitur in sacrificio, quàm de vino: cùm secundum rationabilem consuetudinem Ecclesiæ generalis, plus in ipso sit de vino, quàm de aqua ponendum. Ideoque f. t. m. quatenus hoc nec de cætero facias, nec in tua prouincia fieri patiaris.

NOTÆ.

a VPsalensi.] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. 5.* Vpsalensis Ecclesia est in Suecia ab Eugenio III. Archiepiscopali Cathedrâ decorata, vt refert Baronius anno 1148. cuius. Sedem tenebat temporibus Honorij III. Olaus VI. cuius vitam refert Ioan. Magnus *in histor. Vpsalensi, lib. 3. in princip.*

b *Aqua.*] Quia regiones illæ Septemtrionales vino carent, immò & aliunde exportatum vi frigoris continuò acescit, vt refert Cironius in præsenti.

COMMENTARIVM.

1. CIrca aquam vino miscendam in calice pro diuino Missæ sacrificio celebrando duas hæreses damnauit sexta Synodus Trul. *can. 32.* alteram Hydroparactarum, qui aquâ solâ in calicis oblatione vtebantur, de quibus Epiphanius *heresi 42.* De Aquariis D. Augustinus *heresi 44. ad Quodvultdeum, & de ecclesiast. dogmat. cap. 57.* ibi: *Non debet pura aqua inferri, vt quidam sobrietatis falluntur imagine; sed vinum cum aqua mixtum.* Qui hæretici sequuti fuerunt errorem Taciani, qui vixit circa annum Domini 173. temporibus Marci Antonini Philosophi, qui asserebat, aquam tantùm in mysteriis adhibendam esse, docens vitem ex satana, & terra germinasse. Refert Baronius *anno 174. num. 3.* & *157. num. 9.* Alteram huic contrariam, Armenorum videlicet, qui circa annum Domini 640. docebant, nihil omnino aquæ vino miscendum esse in sacrificio Missæ; cuius erroris meminerunt Theophilactus *ad caput 19. D. Ioannis*, Nicephorus Calixtus *lib. 18. hist. cap. 53.* Sed vtraque hæresis facilè conuincitur primò ex contextu Euangelistarum Matthæi, Marci, & Lucæ, qui omnes tradunt, Dominum nostrum vinum in calicem infudisse, ex Concilio Lateran. generali sub Innocentio III. quod refertur *in cap. 1. §. vna, de summa Trinit. ex cap. cùm Marthæ, §. quesiuisti, hoc tit.* Ex Concilio Carthag. 3. *can. 24.* ex Cypriano *lib. 2. epist. 3. ad Cecilium*, sancto Chryostomo *homil. 83. in Matthaum*, vbi sic ait: *Sed cuius rei gratiâ non aquam, sed vinum post resurrectionem bibit, perniciosam quandam heresim radicitus euellere voluit eorum, qui aquâ in mysteriis vtuntur, ita vt ostenderet, quia, & quando hoc mysterium tradidit, vinum tradidit, & iam post resurrectionem in nuda mysterij mensa vino vsus est.* Secunda refellitur ex pluribus Ecclesiæ authoritatibus, in quibus definitur, aquam cum vino miscendam esse, iuxta Domini exemplum, *cap. cùm omne, cap. in Sacramento, de consecr. dist. 2.* Concil. Hippon. *can. 25.* ibi: *In sacramentis aliud non offeratur, quàm panis, & vinum aquâ mixtum.* Aurel. 4. *can. 4.* *Nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod ex fructu vineæ speratur, & hoc sine aqua mixtum, offerre præsumat, quia sacrilegium indicatur aliud offerri, quàm quod in mandatis sacratissimis Saluator instituit.* Altissiod. *can. 8.* *Non licet in altario in sacrificio diuino mellitum, quod mulsum appellatur, nec vllum aliud poculum extra vinum cum aqua mixtum offerre.* Vvormat. *can. 4.* *Cùm Magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, panem tantùm, & calicem sub hoc sacramento prębuisse cognoscimus: ideoque præter panem, & vinum cum aqua mixtum aliud offerri non debet; calix enim Dominicus vino, & aqua permixtus debet offerri.* Tribur. *can. 19.* Alex. successor Euaristi dixit: *Non debet enim, vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet, in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum, quia vtrumque ex latere eius profluxit, vt videlicet per hoc indicet populos, qui secundùm Ioannem aquæ sunt, à Christo, cuius sanguis in calice est, diuidi non debere. Cuius rei veritatem in hac sancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus, ne vllus sine commixtione vini, & aquæ mysteria sacra conficiat.* D. Hieronymus *in Marcum, cap. 14.* Damascenus *lib. 4. orthodox. fidei, cap. 14.* S. Iustinus Martyr *in dialog. Triph.* & *apolog. 2. ad Anton.* D. Ambrosius *lib. 4. de Sacram. capit. 4.* referunt Baronius *anno 132. num. 7.* Anton. Augustin. *in epit. lib. 24. tit. 1.* Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, libro 2. cap. 16.* Quâ de causa Irenæus calicem vocat temperamentum; & prædictas hæreses damnauit Ecclesia in dicta Synodo Trul. *can. 32.* Florentina in decreto fidei, *sess. vltim. §. Tertium.* Tridentin. *sess. 22. de sacrif. Missæ, cap. 7.* Gregorius VII. *lib. 8. regestr. epist. 1.* ibi: *Quoniam vestram Armenorum Ecclesiam à rectitudine fidei, quam ab Apostolis, & Sanctis Patribus traditam Vniuersalis Ecclesia tenet, in quasdam prauas exorbitasse sententias nobis relatum est, profectò nimium paterni affectus compassione doluimus. Quorundam siquidem relatione didicimus, in celebrandis sacrificiorum salutiferis sacramentis, aquam vino penitus apud vos non admisceri, cùm nemo Christianus, qui sacra nouit Euangelia, dubitet à latere Domini aquam cum sanguine emanasse.* Et licèt Platina, Lindanus, Polydorus Vergil. hanc mixtionem aquæ cum vino existimauerint ab Alexandro Pontifice in vsu esse cœpisse; verius est, Christum Dominum in calice non solùm & aquam miscuisse, vt constat ex liturgia S. Iacobi, quæ extat *tom. 3. Biblioth. veterum PP.* ibi: *Similiter postquam cœnauit, accipiens calicem, & permiscens ex aqua, & vino, & aspiciens in cœlum, ac ostendens, &c.* Ex Liturgia Diui Marci in illis verbis: *Postquam cœnauit accipiens calicem, factaque aquæ & vini mixtione, &c.* Suppetunt mihi præterea veterum testimonia, quæ Christum exemplo suo nostræ religionis cultores id docuisse declarant, vt S. Cyprian. *epist. 63. ad Cecil.* qui vinum mixtum declarat, id est calicem Domini aquâ, & vino mixtum prophetica voce pronunciat, vt appareat in passione Dominica id esse gestum, quod fuerat antè prædictum. Et paucis interiectis: *Dominus adueniens, baptismi, & calicis manifestauit veritatem, cùm aquam illam fidelem, aquam vitæ æternæ præceperit credentibus in baptismo dari; calicem verò docuerit exemplo magisterij sui, vini, & aquæ coniunctione misceri.* Rursus ibidem: *Admonitos nos scias, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis prior fecerit, vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur.* Theodoret. *dialog. 1.* *In mysteriorum traditione* (Deus) *corpus panem appellauit, & sanguinem id, quod infusum, & commixtum est.* Ioann. Damascen. *lib. 4. de fide Orthodox. cap. 14.* *Similiter accipiens calicem ex vino & aqua, tradidit illis dicens:*

Bibite

Bibite ex hoc omnes, &c. Eusebij Lugdunensis *homil.5. de Pascha. Hoc itaque Dominici sanguinis vinum aquâ esse miscendum, non solùm traditione Dominus, sed etiam genere passionis ostendit, ex cuius sacro latere sanguis, & aqua lanceæ illisione profluxit.* Ex Eugenij P. IV. decreto semel atque iterum à nobis citato. *Aqua autem ideo admiscetur, quoniam iuxta testimonia SS. PP. atque Doctorum Ecclesiæ, pridem in disputatione adhibita, creditur, ipsum Dominum in vino aquâ permixto hoc instituisse sacramentum.* Ex quibus illud efficitur, quod antè dicebamus, Dei Ecclesiam Dominico monito, & exemplo aquam vino semper admiscuisse. Quâ verò de causâ id factum sit, non obscurè colligi potest ex locis Sancti Cypriani, & Eusebij superiùs allatis, qui (si sapio) demonstrant, sanguinis, & aquæ, quæ ex Christi latere exierant, hac permixtione memoriam renouari. Atque huius sententiæ veritas Alexandri P. auctoritate confirmatur, apud quem epistolâ ad omnes Orthodox. hæc ratio vsurpata est: *Non debet (vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum; quia vtrumque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur.* Quæ si accuratè considerentur, amplius constabit, quod suprà probandum susceperam, aquæ admiscendæ auctorem Alexandrum non fuisse. Quia si ipse eum morem à Patribus, hoc est maioribus acceperat (sicut in ipso legitur) qui fingi potest illum instituisse? Sed hoc obiter. Ad rationem reuertamur. Docuit verò illam præter citatos scriptores D. Ambrosius *de Sacram. lib.5. cap.1.* dum inquit: *Quid sibi vult admixtio aquæ? Quia de latere Christi profluxit sanguis, & aqua.* Illustrat. Durantius *in ration. lib.4. cap.30. num.71.* Mathias Bredembachius *lib.4. antiperapisthis, cap.17.* Est alia præterea causa, cur in sacris mysteriis aquam vino adhibere perpetuò sancta Ecclesia consueuerit? Aqua enim, vt diuinis litteris edocti sumus, populum designat. Quare aqua vino admixta fidelis populi cum Christo capite coniunctionem significat. Quod ne in dubium vocari possit, ex antiquis monumentis testes excitabo eos, quorum fides optima, & spectatissima est. Incipiam à sancto Cypriano probatæ virtutis, atque doctrinæ scriptore, qui *epist.63. ad Cæcil.* disertis verbis hoc testatur inquiens: *Quando in calice aqua vino miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur, & coniungitur: quæ copulatio, & coniunctio aquæ, & vini sic miscetur in calice Domini, vt commixtio illa non possit ad inuicem separari.* Et paulò pòst: *Sic autem in sacrificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantùm quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo.* Sequutus est Iul. Papa I. cuius ex Gratiano, & Iuone decretum septimum extat in hæc verba: *Calix Dominicus iuxta canonum præcepta vino, & aquâ permixtus debet offerri, quia videmus populum in aqua intelligi; in vino verò ostendi sanguinem Christi.* Quid Concilium Brachar. 4. nonne & ipsum id docuit? Scriptum est enim *cap.1.* mutuatis à Iulio verbis: *Calix Dominicus (iuxta quod quidam Doctor disserit) vino, & aquâ permixtus debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi: in vino verò ostendi sanguinem Christi. Ergo quando in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur.* Et (vt cæteros prætermittam) Synodi Tribur. PP. Alexandri Pap. I. auctoritatem sequuti, *cap.19.* ita cauerunt: *Alexander successor Euaristi dixit: Non debet enim (vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri; sed vtrumque permixtum. Cuius rei veritatem in hac sancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus, ne vllus sine commixtione vini, & aquæ mysteria sacra conficiat: sed vt duæ partes sint vini, quia maior est maiestas sanguinis Christi, quam fragilitas populi: tertia aquæ, per quam intelligitur infirmitas humanæ naturæ.*

Nec contrarium probat textus *in cap. in sacramento 5. de consecr. dist. 2.* in illis verbis: *Non amplius in sacrificiis offeratur, quàm de vuis, & frumentis.* Ex quibus expressè deducitur, non aliud esse in mensæ sacrificio offerendum, quàm id quod conficitur ex vuis & frumento; videlicet panem, & vinum. Ergo non debet adhiberi admixtio aquæ. Nam vt huic difficultati respondeamus, obseruandum est, oblationes, quæ primis Ecclesiæ temporibus à fidelibus fiebant ad altare, dum Missæ sacrificium celebrabatur, esse in duplici differentia. Aliæ enim fiebant tanquam de materia Eucharistiæ ad ipsum Missæ sacrificium offerendum, in quibus nihil aliud apponi poterat, quàm panis, & vinum, ex canone 3. Apostolor. *capit. didicimus, de consecr. dist. 5.* & aliis canonibus congestis ab Antonio Augustin. *in epit. iur. lib. 24. tit. 1.* Et hæc panis, & vini oblatio ad altare debebat fieri ab omnibus viris, & mulieribus in diebus Dominicis, in quibus ipsi communicabant, *cap. quotidie 13. de consecr. dist. 2.* quia indignum iudicabant de aliena oblatione communicare, vt ex Diuo Augustino *sermon. 215. de tempore*, notat Baronius *tom. 1. annal. anno 58. num. 87.* & ex aliis probaui *in can. 28. Concilij Illiber.* Aliæ etiam erant oblationes, quæ non fiebant de materia ordinata ad sacrificium, vel Eucharistiam consecrandam, sed ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ; & istæ fieri consueuerant de frumentis, oleo, incenso, & aliis rebus, *dict. can. 3. Apost.* & si aliæ res offerebantur, non apponebantur in ipso altari: iuxta quam Ecclesiæ disciplinam rectè statuitur *in dict. cap. in Sacramento*, vt in sacrificiis amplius non offeratur, quàm de vuis, & frumentis, videlicet in altari ad sacrificium Missæ, non quia PP. Concilij Carthag. negent aquam in Missæ sacrificio adhibendam esse. Docuerunt Lemaistre *lib.1. de decimis, capit. 4.* Corjolanus *in breuiario, anno 120.* Menardus *in notis ad librum Sacrament. D. Gregorij, fol. 147. & 175.* Sausay *in Panopl. sacerd. p. 2. lib. 2. cap. 6. & 7.* P. Serlogus *tom.3. in Cantica, vestig. 3. fol. 162.* 2.

Non tamen inde deducas, vt fecit Armacanus *lib.9. quæst. Armen. c.9.* referente Soto *in 4. dist.9. q.1. artic.6. circa secundam conclus.* admixtionem aquæ esse de necessitate sacramenti; siquidem contrarium verum est, & probatur ex D. Cypriano *lib.2. epist.3.* Innocent. III. *lib.4. de sacrif. Missæ, c.32.* Rubrica Missalis Rom. *c.4. de defectibus vini, n.7.* vbi dicitur, quod si sacerdos post consecrationem calicis agnoscat non fuisse appositam aquam, nullo modo apponat; quia non est de necessitate Sacramenti. Probant cum D. Thoma *3. part. quæst. 83. artic. 6. ad 4.* Bellarminus *de Eucharist.* 3.

*charist. cap.*20. Vazquez 3. *p. in* 3. *disput.* 147. *capit.* 1. pluribus relatis Leander *de Sacram. tract.*7. *disput.* 8. *quæst.* 4. Martinez à Prado *de Eucharist. quæst.* 74. *dub.* 9. Henao *de Eucharist. disput.* 4. *sect.*2. Nullum enim extat præceptum diuinum huius mixtionis aquæ cum vino, vt perperam docuerunt Castro aduersùs hæreses, verbo *Eucharistia*.7. Henriq. *lib.*8. *summæ, cap.*12. §. 4. Granados *tract.* 2. *de Eucharist. disput.*3.*n.*9. P. de Ledesma *eod. tract. cap.*14.*n.*16. Pasqualigus *disp.*91. *sect.*6. & probabile dicunt Vazquez *vbi suprà, disput.*179. *c.*2. *num.*8. Nuño *de Eucharist. artic.*7. *num.*2. Contrarium enim, & rectiùs, docuerunt Suarez *in* 3.*p. de Sacr. disp.*45. *sect.*2. Leander *d. tract.*7. *disp.*8. *q.*41. Trullench. Araujo, & Lugo laudati a Martinez de Prado *in d.c.*2. §.2.*num.*14. Nec fauet contrariæ sententiæ D. Cyprian. à Gratiano relatus *in cap. in sacrificando* 2. *de consecr. dist.*2. vbi non solùm docet offerri non posse in sacrificio Missæ aquam solam, vel vinum solum; sed ait, quod si vinum tantùm quis offerat, incipit esse sanguis Christi sine Christo. Ex quibus verbis deducitur, consecrationem vini sine aqua nullam esse. Nam facilè textus hic exponitur, si obseruetur, in ipsa epistola D. Cypriani non reperiri ea verba, *sine Christo*; sed potiùs legi *sine nobis*, in hunc modum: *Si vinum tantùm quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis, si verò aqua sit sola, lex incipit sine Christo.* Quorum verborum sensus est, quod quando vinum solum sine aqua offertur, non significat passionem Christi profuisse nobis, hoc est, effusum fuisse sanguinem pro nobis, siue in vtilitatem populi Christiani significari per aquam, vt interpretatur Turriscrem. *ibi.* Qui considerat verba S. Cypriani etiam prout iacent apud Gratianum, posse eodem ferè sensu accipi: nam per Christum populus Christianus designatur iuxta Apostolum 1. *ad Corinth. c.*12. Vnde nullo modo negat Cyprianus, consecrationem vini sine aqua valere, sed tantùm asserit, non posse offerri conuenienter, & saluâ plenitudine mysticæ significationis. D. Thomas 3.*p. q.*74. *artic.*7. *ad* 1. Eodem modo intelligendus est textus *in cap. cùm omnes* 7 *de consecr. dist.*2. in illis verbis: *Non potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrumque sibi misceatur.* Quæ verba referenda sunt ad necessitatem ex præcepto Ecclesiastico, ob prædictam significationem. Nec etiam fauet contrariæ sententiæ canon 4. Concilij Aurel. 4. vbi postquam statuerunt PP. vinum aquâ miscendum esse secundùm Apostolicam traditionem, eam rationem adiiciunt: *Quia sacrilegium iudicamus aliud offerri, quàm in mandatis sacratissimis Saluator instituit.* Ex quibus manifestè deducitur, hanc mixtionem aquæ cum vino, non ex humana, sed diuina institutione prouenire. Nam respondetur, quod cùm Dominus noster aquam vino miscuerit, & tali facto exemplum reliquerit Ecclesiæ, quæ illam mixtionem aquæ fieri statim præcepit, lato modo appellatur hæc institutio diuina, quia exemplo Dominici facti statuta fuit: quomodo etiam accipio textum *in cap. in sacramento*, vbi hanc mixtionem traditionem diuinam PP. Concilij Carthag. appellant, vt etiam D. Ambrosius *in proœm. libri de Spiritu sancto*, pedum lotionem, Dominicam traditionem dicit, quia ad Christi exemplum in Ecclesia fieri solet.

Vnde Pontificem posse dispensare, vt presbyter offerat Missæ sacrificium absque admixtione aquæ, resoluit Diana *part.* 8. *tract.* 1. *resol.* 12. aqua autem, quæ miscetur, debet esse in parua quantitate, vt in præsenti docetur, & supponit Innocentius *in cap. cùm Marthæ*, §. *quæsiuisti, hoc tit.* vbi probabiliorem esse docet opinionem eorum, qui asserunt, aquam conuerti in vinum, & vinum in sanguinem: quod fieri nequiret, nisi modica aqua immisceretur, vt definitum fuit ab Eugenio IV. in Decreto de vnione Armen. ibi: *Materia est panis triticeus, & vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet.* Quo decreto derogatum credo canoni 19. Concilij Tribur. suprà relato, vbi cauebatur, vt tertia pars aquæ cum vino admisceretur. Illustrant Vazquez suprà, *disput.* 177. *cap.*2. Lugo *de Eucharist. disput.* 4. *num.* 38. Leander *dict. disput.*8. *quæst.*48. Martinez à Prado *dict. quæst.* 74. *dub.* 9. §. 3. *per totum.* Vnde rectè improbat Honorius abusum presbyterorum Vpsalens. qui aquam in maiori quantitate offerebant. Illud tamen in præsenti non omittam, Græcos aquam calidam vino olim permiscuisse, vt refert Nicolaus Cabasillas *in expositione liturgiæ*, sic scribens: *Conuocatis ad sacram cœnam fidelibus, ipse primum est eius particeps, & quotquot sunt eiusdem ordinis, & quicunque sunt ministri altaris, aquâ calidâ prius in calicem iniectâ, ad significandum sancti Spiritus ad Ecclesiam descensum.* S. Germanus Patriarcha CP. *in theor. rerum Eccles.* ibi: *Discus lectica est, in qua corpus Domini componitur à sacerdote, & diacono, qui sunt Ioseph, & Nicodemus. Aqua verò demonstrat eam, quæ fluxit è latere Christi: at per calorem significat feruorem sancti Spiritus; per albedinem verò synceram fidem.* Accedit testis locuples auctor diuinæ mysteriorum ante consecrationem liturgiæ, quam *tom.*6. *Biblioth. veterum. PP.* insertam legimus. In ea enim ita scriptum est: *Cùm autem signaturus est panes, dicit: Et fac hunc panem, singulari numero, quemadmodum vnus est Christus; cuinque eleuaturus est, omnes simul eleuat. Sic partitur oblatum primum panem, & partem ponit in sacrum calicem, & infundit aquam calidam, vt moris est.* Illustrat Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Missæ, lib.*2. *cap.* 20.

CAPVT XIV.

Idem *Episcopo* [a] *Brixiensi.*

Litteras tuas recepimus continentes, quod cùm super excessibus Magistri Mauri presbyteri Ecclesiæ sanctæ Brigidæ Brixiensis, iuxta debitum officij pastoralis inquireres,[b] confessus est, quod cùm quadam die hostiam, & calicem non haberet, in pane [c] fermen

c fermentato, & in scypho d ligneo, astante populo solennia celebrare præsumpsit: quare ipsum supposuisti perpetuo interdicto, consulens, vt in aliqua Ecclesia regulari mutaret in melius vitam suam. Postmodùm autem illo coram ven. f. n. Ostiensi Episcopo, tunc Apostolicæ Sedis Legato, vt secum misericorditer ageret, supplicante, idem ad celebrationem diuinorum presbyterum restituens memoratum, super suspensione beneficij causam sancti Saluatoris, & sancti Lucæ Præpositis Brixien. delegauit, qui ad beneficium restituerunt eundem. Deinde verò reuersus de partibus transmarinis, intellecto quod prædicta Ecclesia per malitiam dicti Magistri multipliciter lædebatur, inquisitionis officium iterans, ex eius confessionibus inuenisti, quod idem sine e igne, & aqua sacrificare præsumpsit: quare quid de ipso agendum sit, nostro petiisti edoceri responso. Cùm igitur vel ex aperta malitia, vel ex nimia desipientia peccasse probetur, f. t. m. quatenus si præmissis veritas suffragatur, officio & beneficio, sub. app. obst. perpetuò ipsum priues.

NOTÆ.

a *Brixiensi.*] Ita etiam legitur in quinta Compilatione, *sub hoc tit. cap.* 6. & supplendum est, *Bertholdo*, qui temporibus Honorij III. Brixiensem regebat Ecclesiam. De Brixiensi Ecclesia egi *in cap. tua, de procurat.*

1. b *Confessus.* Sed si confessus fuit excessus presbyter hic, non rectè pœna ordinariâ depositionis punitur; siquidem mitiùs punitur qui se defert, & sponte delictum fatetur, *cap. innotuit, de elect. l. quisquis, in fine, C. ad leg. Iul. Maiest. l.* 1. *C. qui se deferunt, l. non omnes*, §. *final. ff. de re milit.* Tiraquellus *de pœnis temper. caus.* 30. *num.*1. Seneca *lib.*10. *declamat.* 3. *vbi confessio, ibi remissio.* Cui difficultati respondendum est, principium illud procedere in eo, qui sponte confessus sit, non verò in ipso iudicio, metu probationum: vnde cùm in præsenti casu Episcopus Brixiensis per inquisitionem procederet ad inquirendos excessus à Mauro presbytero admissos, etsi ipse de eis conuictus in iudicio illos fateretur; deponi debuit, cùm non minùs puniatur, qui in iudicio confessus est, quàm conuictus; immò iustiùs, siquidem propria confessio est optima probatio, *l. cùm te, C. de probat. l. cùm à matre, C. de R. V. l. generaliter, C. de non numer. pecun. cap. per tuas, de probat.* probaui iam *in cap.*1. *de confessis.*

2. c *Fermentato.*] Certum est, materiam remotam sacramenti Eucharistiæ esse panem, & vinum, *cap. non oportet* 4. *de consecr. dist.* 2. *cap. firmiter*, §. *vna verò, de summa Trinit. cap. cùm Marthæ, hoc tit.* panemque debere esse coctum, compositum ex farina, & aqua, & farinam debere esse triticeam, *cap. in sacramento, de consecrat. dist.*2. Trident. *sess.* 13. *de sacram. cap.*4. veluti quæ conficitur ex *Candial, Rubion, Royo, Alaber, Membrilla, Arisnegro, Tosera*, vt probant latè Moralistæ de hoc Sacramento agentes, congesti à Lugo *de Eucharist. disput.* 9. *sect.*9. Trullench. & alij congesti à Hieronymo Garcia *in summa, tract.*3. *dub.* 4. *puncto* 3. Vnde farinam confectam ex grano non triticeo, non esse sufficientem materiam ad consecrationem, ipsi docent, veluti farina confecta ex leguminibus, fabis, ciceribus, castaneis, auena, hordeo, milio, maisio, lolio, farre, odica. Dubia autem materia est farina ex spelta, zeapham, siue *centeno à millione*; in qua qui consecrauerit, peccabit lethaliter. D. Thomas 3. *p. q.*75. *artic.*3. plures, quos referunt Leander *de Sacram. Euchar. disput.* 18. Trullench. *eodem tract. lib.* 2. *cap.*1. *dub.*1. Garcia *difficult.* 9. *p.* 1. Vtrum panis triticeus, qui pro materia remota sacramenti Eucharistiæ desideratur, debeat esse azymus, vel fermentatus, controuersum est. Græci, vt Euthymius *in cap.*26. *Matthæi*, Nicephorus Calixtus *lib.*1. *hist. cap.*28. censuerunt panem fermentatum consecrandum esse, adeo vt si consecratio fiat in pane azymo, effectum non habeat; ideoque Romanæ Ecclesiæ ministros azymistas vocant. Latini verò in pane azymo consecrandum esse docent; & hanc dissensionem vtriusque Ecclesiæ agnouerunt Baronius *tom.*2. *annal. anno Christi* 198. §. 15. Vazquez 3. *p. in* 3. *disputat.*174. *num.* 1. Vicecomes *volum.*3. *de ritibus Missæ, lib.*2. *cap.* 9. Caluinus, Kemnitius, & Lutherus existimant, quæstionem hanc parui momenti esse, attamen opinionem Græcorum probant. Catholici Græci etiam in varias distrahuntur sententias, quas referunt Vazquez *d. disp.* 174. *cap.*2. Espenceus *de adorat. Eucharist. cap.*8. Bellarminus *de Eucharist. lib.* 4. *cap.*10. & 11. Qui autem fermentati panis vsum probant, sequentibus vtuntur fundamentis. Primum est; nam translato sacerdotio cæremoniæ veteris legis sublatæ fuere, *cap. translato*, vbi probaui, *de constit.* Sed ex instituto veteris legis panis azymus in sacrificiis vsitatus erat: ergo in lege gratiæ censetur interdictus. Secundum; nam iuxta probabilem sententiam Christus Dominus Pascha celebrauit, & instituit Sacramentum Eucharistiæ XIV. Lunæ primi mensis, idest Martij, primâ vesperâ illius diei, vt probat Basil. Legion. *in quodlibet de Agno typico, cap.*10. *cum sequent.* eo autem tempore pane fermentato vti debuit, vt legis præceptum relatum *in cap.* 23. *Leuit.* exequeretur: ergo in sacrificio Missæ pane fermentato, non azymo vti debemus. Denique *in cap.*4. *Amos*, scriptum est: *Sacrificate de fermentato laudem.* Ergo quia in pane fermentato sacrificium Missæ offerendum est.

3. His tamen omissis sententiis, pro vera, & catholica doctrina agnoscenda sequentes conclusiones notandæ sunt. Prima est, quod tam panis azymus, quàm fermentatus sufficit ad conficiendum Eucharistiæ sacramentum, vt probatur expresè ex Eugenio IV. in Concilio Florentino, in decreto de vnione Armen. §. *Item in azymo.* Leone IX. *in epist.*1. *aduersus præsumptiones Michaëlis Archiepisc. CP. cap.*5. & ex Catechismo Pij V. & aliis auctoritatibus congestis à Suarez 3. *p. de Sacram. disput.*44. *sect.* 3. Vazquez *dicta disput.* 174. *cap.*3. quod etiam firmatur rationibus. Prima, nam ex communi vsu panis vetus vterque dicitur, quia constat ex farina

frumenti coagmentata aquâ elementari: ergo sufficit ad materiam remotam huius Sacramenti. Secunda, quia Christus Dominus in pane azymo consecrauit; nam Pascha celebrauit quando cæteri Iudæi, vt constat *ex cap.* 16. *Matthæi, cap.* 14. *Marci,* & 22. *Lucæ:* & Sacramentum hoc instituit in postremis vesperis XIV. Lunæ, vt rectiùs probant Franciscus Ribera *lib.* 5. *de Templo, cap.* 3. Vazquez vbi suprà, *disput.* 172. *cap.* 3. Suarez *dicta sect.* 3. Prado *de Eucharist. quæst.* 74. *dub.* 6. Eo verò tempore pane azymo vti debuit iuxta præceptum relatum *Leuitic. cap.* 23. quod illustrat Nouarinus *in Agno Eucharist. cap.* 11. & 12. Et certum est, Christum Dominum vsum fuisse pane azymo in institutione huius Sacramenti; si quidem illud instituit in vltima cœna, die videlicet XIV. Lunæ, & ab hac vespera incipiebat solennitas Paschæ diei sequentis; in qua quidem die à præcedente vespera prohibitum fuit Iudæis quicquam panis fermentati in domibus habere. *Exodi cap.* 12. *vers.* 7. vnde consequens est, Christum Dominum non fuisse vsum in illa cœna pane fermentato, sed azymo, vt ratiocinantur D. Thomas *in* 4. *dist.* 11. *quæst.* 2. *art.* 2. Innocent. III. *lib.* 4. *de myst. Missæ, cap.* 4. & eo argumento pro adstruendo Latinorum vsu vtuntur Leo I. & Gelasius, vt referunt Nicolaus I. *epist.* 42. Hadrianus II. *epist.* 9. quas refert Baronius *tom.* 11. *anno* 1054. *cap.* 11. Cresperius *in summa, verbo Eucharistia sub azymo:* qui Græcos hæreticos, ac schismaticos appellat, quia asserebant, sacerdotes Latinos errare celebrando in pane azymo. Secunda conclusio est, quod etsi vterque panis idoneus sit ad consecrationem; congruentior tamen est panis azymus, quo vtitur Ecclesia Latina, quàm fermentatus; tum quia Christus Dominus eâ materiâ vsus fuit: tum quia ab Apostolis Ecclesia vsum hunc accepit, & panem azymum sacris mysteriis destinauit, tam Græcis, quàm Latinis, licèt postea serpente errore Ebionitarum Ecclesia Græca hunc morem omiserit. Epiphanius *heresi* 30. Tandem, nam panis azymus rectiùs, & propriùs repræsentat mysterium, quod sub se continet; denotat enim puritatem & sanctitatem corporis Christi: item & puritatem, quam debent habere qui accedunt ad hoc sacramentum, iuxta illud D. Pauli 1. *ad Corinth. cap.* 5. *Pascha nostrum immolatus est Christus; itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.* Siquidem azymus nullam omnino patitur corruptionem, fermentatus verò hoc ipso, quod fermentatur, aliquo modo corrumpitur, & alteratur. Ex his assertionibus infertur, tam Græcis sacerdotibus, quàm Latinis permissum esse iuxta Ecclesiæ suæ ritum consecrare, immò aliter consecrantem peccare lethaliter, & grauiter puniendum esse, ex præsenti textu, & decreto Eugenij suprà relato: nec prætextu necessitatis, quia videlicet Missa celebrari non possit, aut infirmus sine viatico decedat, non potest Latinus in pane fermentato, aut Græcus in pane azymo celebrare, vt resoluunt Vazquez, & Suarez *vbi proximè.* Deinde etsi controuersum sit, an sacerdos Ecclesiæ Græcæ, qui ad Latinam peruenit, vel è contra, in sacrificio Missæ obseruare debeat ritum Ecclesiæ suæ, an illius, in qua celebrat; & in ea quæstione teneat Ledesma *in* 4. *p.* 1. *quæst.* 15. *artic.* 4. *dub.* 2. ritum eius Ecclesiæ esse obseruandum, in qua conficitur sacramentum, ex regula textus *in cap. illa consuetudo,* 12. *dist.* idque alij existiment procedere, siue is factus sit incola regionis illius, siue peregrinus adhuc maneat, quia statuta prouinciæ ligant etiam forenses, & aduenas. In hac tamen re duo casus separandi sunt. Primus est, vbi Clericus Ecclesiæ Græcæ in Latinam domicilium transtulit animo perpetuò manendi, & viuendi more Latino: quo casu in pane azymo debet consecrare, & in omnibus aliis obseruationibus ritum Ecclesiæ Latinæ adimplere; nam eius Prouinciæ mores quisque sequi debet, in qua ipse degit. Secundus est vbi clericus vnius Ecclesiæ ad aliam venit negotij causâ, aut peregrinationis: quo casu etsi quoad obseruationem festorum dierum, & ieiuniorum eius consuetudinem sequi debeat, *d. cap. illa,* iunctis his quæ adducunt Couarr. *lib.* 4. *variar. cap.* 20. *num.* 8. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *de diebus festis, cap.* 13. quoad consecrationem tamen Eucharistiæ ritum propriæ Ecclesiæ debet obseruare. Vazquez *d. cap.* 3. Suarez *vbi proximè:* non autem dicitur illa propria Ecclesia, in qua quis obiter, & veluti per transeuntam degit; sed illa potiùs, cuius regulis, & legibus viuit. Prosequuntur latiùs Diana 3. *p. tract.* 6. *resol.* 99. & *part.* 10. *tract.* 16. *resol.* 39. P. Henao *de Eucharist. disput.* 4. *in princip.* Martinez à Prado *d. q.* 74. *de Eucharist. dub.* 7. Macedo *de clauibus Petri, lib.* 3. *cap.* 15.

Superest tandem respondere argumentis suprà 4.
adductis, quibus suadebatur, in pane azymo consecrari non posse. Non enim obstat primum ex eo deductum, quia ritus Iudæorum lege euangelicâ sublatus instaurari videatur, cùm dies celebrationis Paschæ mutaretur tam à Græcis, quàm à Latinis, ne fieret XIV. Lunæ, ne ita conueniret Pascha nostrum cum Pascha Iudæorum, vt notauit Vazquez *dicta disp.* 174. *cap.* 4. *num.* 34. Nam respondendum est cum Anselmo *in tract. de pane azymo,* Ecclesiam Latinam non ideo pane azymo vti, vt veterem legem & eius ritus obseruet; sed potiùs vt imitetur Christum, qui in prædicto pane consecrauit, alioquin nec fermentato vti posset, cùm & ille in sacrificiis veteris legis in vsu esset, *cap.* 7. & 23. *Leuitici.* Nec adhuc obstat quod de mutatione Paschæ dicebamus; hæc enim mutatio, vt ait D. Ambrosius *epist.* 83. ideo facta fuit, vt ieiunium celebraret Ecclesia feriâ sextâ, quâ Christus passus est in memoriam passionis illius; & vt festum Paschæ die Dominica celebraretur in memoriam resurrectionis; cùm ex tunc in perpetuam celebritatem consecrata fuerit: hoc autem fieri non posset, si in ipsa XIV. Lunæ festiuitas prædicta celebraretur, cùm ob mutationem temporum in vnam diem hebdomadæ vno anno incidat; in diuersam verò in alio. Nec obstat auctoritas Amos, cui respondet Anselmus *vbi suprà,* coniungenda esse illa verba cum præcedentibus, vbi sic legitur: *Venite in Galgalam, & impiè agite, & sacrificate de fermento laudum.* Ita 5.
vt contineant ironicam alloquutionem, & in illis magis exprobretur mos sacrificandi in fermentato, quàm admittatur. Manet ergo, panem azymum in sacrificio altaris apud Latinos offerendum esse iuxta formam præscriptam à PP. Concilij Tolet. *can.* 6. ibi: *Delatum est, quod in quibusdam his partibus quidam Sacerdotum partim honorantiâ implициti, partim temerario ausu prouocati, non panes mundos, & ex studio præparatos supra mensam*

menſam Domini in ſacrificio offerant, ſed paſſim quo modo vnumquemque, aut neceſſitas impulerit, aut voluntas coëgerit, de panibus ſuis vſibus preparatis cruſtulam in rotunditatem auferant, eamque ſuper altare cum vino, & aqua pro ſacro libamine offerant, &c. Temeritati huic, aut neſcientia cupientes terminum ponere, id vnanimitatis noſtra delegit conuentus, vt non aliter panis in altaris Domini ſacerdotali benedictione ſanctificandus praeponatur, niſi integer, & nitidus, qui ex ſtudio fuerit praeparatus; nec grande aliquod, ſed modica tantùm oblata, ſecundùm quod Eccleſiaſtica conſuetudo retentat. Vbi panes mundos pro probis, & bonis PP. appoſuerunt, vt Imperatores Valens, & Valentinianus *in l. 5. C. Theodoſ. de annon. ciu. & pane gradili*, ibi: *Ciuis Romanus, qui viginti panibus ſordidis, qui nunc dicuntur Ardinienſes, quinquaginta vncias comparabat, triginta & ſex vncias in buccellis ſex mundis ſine pretio conſequatur.* Quam explicat Samuel Petitus *ad ius Atticum lib. 4. tit. 10. fol*, 385. Vnde meritò in praeſenti beneficio priuatur presbyter Latinus, qui in pane fermentato conſecrare auſus fuit. Illud omittendum non duxi, quod licèt in Eccleſia Latina panis conſecrandus debeat eſſe azymus, benedicendus tamen, vt mittatur per parochias vice eulogiarum, panis fermentatus admittitur, quia ad probandam fidelium communionem ſufficit hic panis fermentatus benedictus: de quo pane benedicto accipiendi ſunt Innocent. I. *epiſt. 1. cap. 5.* ibi: *De fermento, quod die Dominico per titulos mittimus, ſuperfluè nos conſulere voluiſti, cum omnes Eccleſiae noſtrae intra ciuitatem ſint conſtitutae, quarum presbyteri, quia die ipſa propter plebem ſibi creditam nobiſcum conuenire non poſſunt, idcircò fermentum à nobis confectum per acolytos accipiunt, vt ſe à noſtra communione maximè illa die non iudicent ſeparatos: quod per parochias fieri debere non puto, quia non longè portanda ſunt ſacramenta, nec nos per caemeteria diuerſa conſtitutis presbyteris deſtinamus, vt & presbyteri eorum conficiendorum ius habeant, atque licentiam.* Damaſus *in vita Melchiadis, apud Iuonem p. 2. Decreti, cap. 63.* ibi: *Melchiades fecit, vt oblationes conſecrata per Eccleſias ex conſecratu Epiſcopi dirigerentur; quod declaratur fermentum.* Liber Pontificalis apud eundem Iuonem ibidem, in illis verbis: *Siricius conſtituit, vt nullus presbyter Miſſas celebraret per omnem hebdomadam, niſi conſecratum Epiſcopi loci deſignati ſuſciperet declaratum, quod nominatur fermentum; & vt Manichaei non participarent cum fidelibus communionem, quia ore polluto non liceret ſanctum corpus Domini conuexari; & vt conuerſus de Manichaeis non communicaret vſque ad vltimum diem, quo viaticum acciperet.* Quae auctoritates accipiendae ſunt de pane benedicto, non verò de conſecrato in ſacrificio Miſſae, vt notauit Seuerinus Binius *in notis ad vitam Melchiadis.*

5. [d] *Scypho ligneo.*] Scyphus vas ad potandum apud antiquos erat, de quo *in l. in rem, §. ſi quis, ff. de rei vindic. l. tigni, §. 1. ff. ad exhib. l. ſed ſi meis, in princip. ff. de acquir. dom.* Virgil. 8. *Aeneid.*

Et ſacer impleuit dextram ſcyphus.

D. Ambroſius *lib. 3. hexaemer. cap. 8.* ſcyphum lilio ſimilem fuiſſe ſcribit his verbis: *Conſiderate lilia agri, quatenus ſit candor in foliis, quemadmodum ſtipata ipſa folia ab imo ad ſummum videantur aſſurgere, vt ſcyphi exprimant formam.* Olim lignei ſcyphi erant, poſtea aurei, & argentei, *l. Seia, ff. de auro & argent.* Scyphum pro calice acceperunt Plinius *lib. 31. cap. 2.* Suetonius *in Nerone, cap. 47.* & notauit Pancirola *lib. 1. var. cap. 58.* Sed vt exceſſum huius presbyteri Brixienſis depoſitione dignum agnoſcamus, praeiacienda ſunt aliqua de calicis materia, vſu, & antiquitate in ſacrificio Miſſae. Et primò ſciendum eſt, calicis vocem à materia, ex qua olim vaſa conficiebantur, deductam eſſe, exiſtimaſſe D. Iſidorum *lib. 20. orig. cap. 5.* ibi: *Calices, & calathi, & caetera poculorum genera antea ex ligno facta, inde & vocata: Graeci enim omne lignum Kalon dicebant.* At Varro hoc poculi genus ita dictum vult, quòd veteres eo aquam calidam biberent. Aliter ex feſto etymon huius vocis illuſtrat Sauſay *in Panopl. ſacerd. lib. 8. cap. 1.* Vtcunque ſit, conſtat in ſacris, & prophanis litteris accipi pro poculo maiori, maiorique vaſe, *Geneſis cap. 40. verſ. 11.* & *lib. 3. Regum, cap. 7.* apud Ciceronem *lib. 2. Tuſc cap. v 1.* ibi: *Quid hic calix mulſi?* Plautus *ſcena 3. act. 4.* ibi: *Ollas, caliceſque omnes confregit, niſi quae modiales erant.* Aliqui tamen calices parui erant, vnde caliculi nomen inoleuit, quo & vſus eſt Cato *de re ruſtica cap. 108.* ibi: *Vinum ſi voles experiri, duraturum ſit, nec-ne, polentam grandem, dimidium acetabuli in caliculum noſtrum indito.* Frequentiùs in ſacra pagina ponitur calix pro ipſo potu, vt apud Iſaiam *cap. 51. verſ. 17. Bibiſti de manu Domini calicem irae eius: vſque ad fundum calicis ſoporis bibiſti, potaſti vſque ad faeces.* Et *cap. 25. Hieremiae: Accepi calicem de manu Domini, & propinaui cunctis gentibus, ad quas miſit me Dominus.* Et *cap. 10. Matthei, verſ. 42.* ibi: *Calicem aquae frigidae.* Et *Lucae cap. 22. verſ. 20. Hic calix nouum teſtamentum eſt.* Vbi aperta metonymia eſt, quà continens ponitur pro contento; nec enim vas ipſum nouum Teſtamentum erat, ſed poculum ipſum; immò potiùs in calice contentus ſanguis, licet Domini, nouum erat Teſtamentum. Vnde apud Matthaeum legimus *cap. 26.* Chriſtum accepto calice, gratiiſque actis dixiſſe: Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti. In Chriſtianorum tamen ſacris obuia eſt calicis mentio apud primos Eccleſiae PP. vt in Liturgiis ſancti Iacobi, & S. Marci: D. Paulum *1. ad Corinth. cap. 10.* D. Clem. *lib. 8. cap. 15.* & *epiſtol. 2. ad Iacobum*: quorum, & aliorum SS. PP. verba refert Vicecomes *volum. 4. de ritibus Miſſae, lib. 6. cap. 8.*

Hucuſque de nomine, & antiquitate calicis: nunc ad eius materiam accedamus. Et primis Eccleſiae ſaeculis calices, & fictiles, & ligneos fuiſſe, auctoritatibus, & rationibus probatur; nam Eccleſia illis primis ſaeculis adeo paupertate premebatur, vt pretioſis calicibus comparandis illi facultates non ſuppeterent, & cauendum erat à Gentilium inuidia, ob quam non licebat noua & ſumptuoſa ſacrificij vaſa conflare, ne eorum fama ad illos perueniret. Non tamen rectè his rationibus aliam adiungit Vicecomes *d. lib. 6. cap. 9.* quia videlicet Chriſtus Dominus vinum conſecrauit, dum Euchariſtiam inſtituit, in calice ligneo; nam potiùs fuiſſe ex pretioſo lapide, agatha videlicet, probat Sauſay *lib. 8. Panopl. ſacerd.* vel chalcedonio, quem in maiori Eccleſia Valentinae ciuitatis, vulgò *Valencia del Zid*, aſſeruari tradunt Scolanus *decad. 1. hiſt. ipſius vrbis*, Didacus Guzman *p. 1. de excel. ſacrif. legis Euangel. cap. 11.* Salmeron *tom. 9. in Euangel.* 6.

tract.10. pag.77. Barradas tom.4. in Euangel. lib.2. cap.11. Fagundez in 1. praecept. Eccles. lib.3. cap.21. num.13. Herrera lib.1. de cerem. Missae, cap.26. Illescas in histor. Pontif. lib.5. cap. vltim. Saulay vbi suprà, alij plures relati à P. Henao tom.2. de sacrif. Missa, disput.26. sect.1. num.7. Auctoritatibus etiam idem firmatur Concilij Tribur. relati in cap. vasa, de consecr. dist.1. & Radulfi Tungrensis de canonic. obs. propos.23. ibi: *Ab initio siquidem, cum adhuc esset nouella Ecclesia, Apostoli cum sanctificatione crucis & oratione Dominica, prout in quibusdam scripturis veteribus reperitur, & in quotidianis vestibus, & ligneis calicibus celebrabant.* In vita S. Benedicti Anianensis legitur: *Vasa ad sacrificandum corpus nolebat esse argentea, siquidem primum fuerunt lignea, deinde vitrea, sic tandem conscendit ad stannea.* Probant Baronius anno 216. Corjolanus in breuiario, anno 203. & 813. Sed abrogatus fuit vsus ille calicis lignei, siue propter sacramenti dignitatem, siue propter ligneae materiae raritatem, quâ sanguis imbibi poterat; & coeperunt vsu venire calices vitrei, vt constat ex Tertul. de pudicitia cap.7. vbi ait: *At ego pastoris eius picturam haurio, quae non potest frangi.* Quo loco alludit Septimius ad veterem morem, quo pastor ouem humeris gestans in calicibus pingebatur, vt ibi obseruauit Ambianas obseru.1. ex D. Hieronymo epist.4. ad Rusticum, vbi de B. Exuperio Episcopo Tolosano agens ait: *Nihil illo ditius, qui corpus Domini canistro vimineo; calicem portat in vitro.* Plura Baronius anno 216. num.13. Nouatinus in Agno Eucharist. cap.95. Vitreum quoque calicem adhibebant S. Donatus, ac etiam S. Vinocus, vt in vtriusque actis legimus. Epiphanius haeresi 34. & hoc instituisse Zephirinum, Damasus, & Platina in eius vita tradunt, & refertur in d. can.18. Concilij Tribur. ibi: *Zephirinus XVI. R manus Episcopus patenis vitreis Missas celebrari constituit.* Et probarunt Seuerinus Binius in notis ad ipsius vitam, Corjolanus d. anno 203. Baronius in Martyrol. die 7. Augusti: licet contrarium teneat Saulay in Panop. sacerd. dicto cap.4. artic.1. & 2. eo leui fundamento motus, videlicet, quod si Zephirinus id statuisset, PP. Concilij Prouincialis in cap vt calix, de consecr. dist.1. non statuissent contra Apostolicam legem, ne in calicibus vitreis Missae sacrificium celebraretur, sed in argenteis; nam cùm iam antea id constituisset Vrbanus, vt refertur in d. can.18. Concilij Tribur. potuerunt PP. Synodi Rhemensis iuxta Vrbani constitutionem statuere, ne in calice vitreo Missae sacrificium celebraretur. Omissis ergo calicibus vitreis, & ligneis, coeperunt vsu venire argenti, & aurei, vt constat ex Prudentio in hymno Diui Laurentij, ibi:

Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Astare fixos cereos.

Itaque Damasus in Pontific. de Syluestro, Constantini liberalitatem commendans refert, quod Basilicae B. Petri donauit calices aureos tres, cum gemmis prasinis 45. pensantes singulos libras 12. metretas argenteas duas, pensantes libras ducentas: calices argenteos 20. pensantes singulos libras 10. Nec ita multò post Tertullianum, hoc est tempore S. Cypriani, qui sancto Laurentio aequalis fuit, sacra vasa argentea fuisse refert D. Ambrosius lib.2. offic. cap.18. Vasorum item aurei, & argentei mentio extat in can.63. Concilij Nicaen. translato ex Arabicis: & apud Optatum lib.1. August. epist.165. Et Hormisda Pontifex epist.73. ait: *Suscepimus calicem aureum, & gemmatum, patenam argenteam, & alium calicem argenteum.* Et Gregorius Turon. lib.3. hist. Franc. cap.10. ait: *Childebertus Rex inter reliquos thesauros ministeria Ecclesiarum pretiosissima detulit; nam 60. calices, 15. patenas, 20. Euangeliorum capsas detulit, omnia ex auro puro, & gemmis pretiosis ornata.* Illustrant Baronius in martyr. die 7. Augusti, fol.332. Ambianas ad Tertul. de pudicitia, cap.6. obs.1. Seuerinus Binius in notis ad Zepherinum. Cassanate ad Lactantium lib.2. cap.4. Monchiac. de sacr. Miss. lib.3. cap.6. Vicecomes d. lib.6. cap.10. per totum. Vnde prohibiti fuerunt calices ex alia materia. Leo IV. in epistola per Prouincias missa presbyteris legenda, ibi: *Nullus in ligneo, plumbeo, aut vitreo calice audeat Missam agere.* Innocentius IV. anno 1254. apud Bzouium inquit: *Vnusquisque sacerdos in aureo, vel argenteo solùm, aut saltem stanneo calice sacrificet.* S. Isidorus in epist. ad Redemptum. Concil. Couancense anni 150. tit.3. statuit: *Vt sacerdotes non sacrificent cum calice ligneo, vel fictili.* Londinense anni 1175. similiter decernit, vt non nisi in calice aureo, vel argenteo consecretur, prohibetque ne aliquis Episcopus stanneum calicem amodò benedicat. Vnde in capitulis Hincmari relatis tom.22. Concil. Regiae edit. pag.511. iubenter presbyteri inquirere, quo ex metallo sit calix, & patena; aut quâ diligentiâ custodiantur. Et Petrus Damianus epist.26. conqueritur, quòd nonnulli circa sacri altaris vtensilia tantae negligentiae sunt, & tam segnis incuriae, vt stanneos, vel etiam sipparis cuiuscunque metalli calices longo situ scabredinis inhorrescere patienter aspiciant. An verò hodie calices stannei, vel ex aere, vulgò bronze, ex cupro, Hispanè cobre, oricalchô, Hispanè laton, ò azophar, possent ad sacrificium Missae adhiberi, disputant Lugo de Eucharist. disput.20. sect.4. Martinez à Prado quaest.83. dub.18. §.4. P. Henao tom.2. de sacrif. Missa, disput.26. sect.1. Christ. Lup. ad can.2. Concilij Ephes. Amplius vltra congruum metallum desideratur in calice consecratio Episcopi cum chrismatis vnctione, vt supponitur in cap. sacratas 25. cap. non liceat 31. 23. dist. cap. in sancta 41. de consecr. dist.1. cap. vnic. in fine, de sacra vnction. Apud D. Hieronymum in epist. ad Theophilum Alex. Episc. ibi: *In opere tuo vtilitatem spectauimus Ecclesiarum, vt discant qui ignorant, eruditis testimonio scripturarum, quâ debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sancta velamina, & caetera, quae ad cultum pertinent Dominicae passionis, non quasi inania, & sensu carentia, sanctimoniam non habere.* Latè probant Azor, Fagundez, & alij relati à Barbosa de iure Eccles. lib.3. cap.2. num.8. Suarez, Lugo, & Tamburinus apud Henaum d. disput.26. sect.4. num.63. qui resoluit, clericum calice non consecrato vtentem in sacrificio Missae, ab officio, & beneficio esse suspendendum; vnde rectè in praesenti Honorius III. decreuit, presbyterum Brixiensem, qui tot excessus circa sacrificium Missae admisit, deponendum esse ab officio, & beneficio.

[c] *Igne.*] Lampadum, cereorum, seu luminarium vsum, non simpliciter ad tenebras pellendas, 7.

lendas, sed ad celebritatem, ad lætitiam, ad religionem, tam Iudæos, quàm Gentiles communem habuisse, latè probant Ælias Schedius *de Diis German. cap.* 28. *per tot.* Simon Maiolus *dier. canicul. verbo Ignis, fol.* 281. Stuchius *de sacrif. Gentil. fol.* 102. P. Pinto *in Cantica lib.* 1. *cap.* 2. *vers.* 11. *fol.* 161. Kochier *in face hist. cent.* 2. *cap.* 1. 18. & 58. Salazar *in histor. Gadit. lib.* 3. *cap.* 9. Ambian. *ad Tertul. de idololatr. cap.* 25. *obseru.* 2. Sherlogus *tom.* 2. *in cantica, vestig.* 13. *sect. vnic.* Auendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 38. Cassanete *in notis ad Lactantium, lib.* 6. *instit. cap.* 2. & supponitur *in can.* 70. *Apost.* dum ita cauetur: *Si quis Christianus oleum ad sacra Gentilium, aut synagogam Iudæorum in festis eorum detulerit, aut lucernas incenderit, à communione excludatur.* A quibus non mirum, si in Ecclesiam Catholicam facilè vsus luminarium dimanarit, & in sacrificiis, & diuinis officiis lucernæ iam ab Ecclesiæ cunabulis adhibeantur, instituto ordine acolytorum ad luminaria accendenda, iuxta Concil. Carthag. 4. *can.* 6. relatum *in cap. acolythus*, 13. *dist.* ibi: *Vt sciat se ad accendenda luminaria mancipari.* Eundem vsum luminarium in Ecclesia iam à primis eius sæculis probant Damasus Papa *in vita Syluestri.* Cyrillus Hierosolymit. *orat. in occursu Domini*, ibi: *Lati hodie lampades ornemus, tanquam filij lucis; ceras vera lucis Christo offeramus, quoniam lumen ad reuelationem Gentium apparuit; ideo lumina ex homine supra niuem resplendeamus.* Nazianz. *orat.* 40. Gregorius Magnus *lib.* 12 *epist.* 9. *Vtile indicamus eandem massam, quæ ad aquas saluias nuncupatur, cum omnibus fundis suis deputare luminaribus Ecclesiæ S. Pauli.* Gregorius Turon. *lib.* 5. *histor. Franc. cap.* 11. de Baptismo quorumdam Iudæorum agens ait: *Flagrabant cerei, lampades refulgebant, albicabat tota ciuitas de grege candidato.* Idem *lib.* 8. *cap.* 10. de translatione cadaueris Clodouei, ibi: *Conuocato igitur Episcopo ciuitatis cum Clero & populo, ac cereorum innumerabilium ornatu, ad basilicam S. Vincentij detulit tumulandum.* Metaphrastes *die* 14. *Octobris*, ibi: *Praterea autem vniuersus Clerus, & omnes magistratus linguis hymnos canentes, & quas manibus gestabant, lampadibus ea illustrantes; qua tamen magis miraculis resplendebant, quàm lampadibus.* Venantius Fortun. *lib.* 1. *carm.* 1. Paulinus *natali* 3. & 7. quorum & aliorum verba refert Sherlogus *d. vestig.* 11. *sect. vnic.* Faciunt etiam plura, quæ de luminaribus, & lampadum vsu in Ecclesia recepto, contra Vigilantium; & alios hæreticos congesserunt Carrierius *tom.* 2. *Digest. fidei, folio* 609. Bouius *tom.* 1. *Roma subterr. lib.* 1. *cap.* 18. Zerda *in aduers. cap.* 92. Cresolius *lib.* 3. *mystag. cap.* 11. Bulengerius *lib.* 2. *opusc. cap.* 11. Becanus *in analog. cap.* 13. Crespetius *in summa, verbo Cereus, luminaria, & ignis*, Beyerlinch *tom.* 6. *verbo Sacrificium*, & nos *in cap.* 35. *Concilij Illiber. cap.* 1. *de offic. custod.* Sed licèt in diuinis officiis in Ecclesia celebrandis semper lumen adhibitum esse legamus, hoc tamen in Missæ sacrificio semper præcedere, & adhiberi debere constat ex Concilio Tarracon. relato à Cironio in præsenti, his verbis: *Sacerdotes sanctum Missæ sacrificium sine duabus candelis cereis incensis, & in vtraque parte altaris positis, non peragant.* Concilio Frisingens. celebrato anno 1440. *titul. de celebrat. Missar.* ibi: *Vt nullus diuina Missarum solennia sine luminibus celebrare præsumeret.* Ex Tertulliano *in Apolog. cap.* 19. ibi: *Post aquam manualem, & lumina.* Quem locum de lumine in Missa omnes Interpretes exponunt. Accedunt Micrologus *de Ecclesiastic. obseru. cap.* 11. dum ait: *Iuxta Romanum ordinem nunquam Missas absque diuino lumine celebramus, non vtique ad depellendas tenebras, cùm sit clara dies; sed potiùs in typum illius luminis, cuius Sacramenta ibi conficimus, sine quo in meridie palpabimus, vt in nocte.* Honorius Augustodun. *in gemma animæ*, ibi: *Lumen Spiritum sanctum significat.* Ideo cum lumine Missa celebratur, quia hoc sacramentum per Spiritum sanctum consecratur, & dignè hoc percipientes à Spiritu sancto illuminantur: lumen enim lætitiam significat. Quare in rubricis generalibus Missalis, §. 20. legitur: Super altare collocetur crux in medio, & candelabra saltem duo cum candelis accensis hinc & inde in vtroque eius latere. Latè probant vsum, & necessitatem luminis in sacrificio Missæ Vicecomes *volum.* 4. *de ritibus Missæ, lib.* 2. *cap.* 24. Anton. Monchiacenus 3. *p. de sacrificio Missæ, cap.* 10. Scortia *eod. tract. lib.* 2. *cap.* 14. Hieronymus Garcia *in summa, tract.* 3. *difficult.* 8. *dub.* 3. Prado *de Eucharist. q.* 83. *dub.* 19. §. 4. P. Henao *tom.* 2. *de sacrif. Missæ, disput.* 25. *sect.* 6. qui disputant, an in lumine olei, ex adipe balænæ, ex tædis, resina, aut pice, vel ex sebo, Missæ sacrificium possit celebrari.

Textum hunc exposui *in cap.* 2. *de confessis.*

TITVLVS XLII.

De Baptismo, & eius effectu.

CAPVT I.

[a] Alexand. III.

SI quis puerum ter in aqua [b] immerserit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Et non dixerit: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non est puer baptizatus.

NOTÆ.

1. [a] *Alexander III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex; rectè tamen Illustrissimus Manrique *tom.* 3. *annal. anno* 1176. *cap.* 6. existimauit rescribere Alexandrum Pontio Episcopo Claromont. qui ex Abbate Clareuallensi assumptus fuit ad eam Ecclesiam. Vt autem hoc facilius suadeatur, & præsentis Decretalis occasio agnoscatur, sciendum est, morem illum in Gallia inualuisse, vt cùm in casu necessitatis aliquis laïcus baptismum ministrabat, illa priora verba, *Ego te baptizo*, non proferret, forsan modestiæ causâ, ea ministris ordinariis, & sacris reseruans: & ita tantùm infantes mergebant in aquam ea verba proferentes: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Quare cùm quidam laïcus filium ita baptizasset, ex ea muliere susceptum, cum qua contracturus erat matrimonium, dubitauit an impedimentum cognationis spiritualis matrimonium impediens inde contraxisset? Consuluit proprium Episcopum, Pontium videlicet Claromont. qui duos egregios, & perdoctos viros tunc in Gallia florentes, Mauricium videlicet Parisiensem Episcopum, & Stephanum tunc Abbatem S. Eburtij, mox sanctæ Genouefæ, demùm Episcopum Tornacensem consuluit sequentibus litteris, quæ reperiuntur inter epistolas Stephani Tornac. cum epistolis Ioannis Sarisbar. in hæc verba: [Reuerendis in Christo Dominis, & Patribus suis; Mauricio, Dei gratiâ Pariensi Episcopo; & Stephano, sancti Eburtij Abbati: Pontius eadem gratiâ Claromontensis Episcopus, salutem, & totius dilectionis obsequium. Vobis duobus specialiter fidem nostram ducimus referendam, quos spiritualis commendat affectus dilectionis, quem erga vos habemus; & specialis intelligentia Scripturarum fructuosos reddit, & commendabiles apud omnes. Homo iste præsentium lator, quandam olim fœminam amabat, quam quidem desponsauerat, sicut ipse dicit: sed priùs, quam eam acciperet vxorem, fœcundauit eam. Cùm igitur puer natus esset, nec posset statim sacerdos ad baptizandum eum congruè reperiri, pater eius immersit eum aquâ, dicens: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et hæc est pessima consuetudo in terra nostra, vt in talis necessitatis articulo dicant: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; nec totam exprimant verborum formam, quæ debet exprimi in Baptismo: quod vndaïzare vocant. Quærimus ergo, vtrum istud Baptismus sit, vel vtrum puer postea debeat baptizari? vtrum etiam homo iste mulierem illam accipere valeat vxorem, quoniam boni satis esse testimonij perhibetur: & rogamus dignationem vestram, vt per litteras vestras de his omnibus certificetis nos. Valete.] His litteris acceptis Mauricius senex breuiter quidem, sed solidè respondit; neque ad vtrumque dubium, sed ad primum: quippe statutâ Baptismi nullitate, nouerat vtrum resultaret impedimentum: litteræ autem eius, quæ immediatè sequuntur, ita habent: [Reuerendissimo Patri, & Domino Pontio, venerabili Claromontensi Episcopo: Mauricius Parisiensis Ecclesiæ humilis Minister, salutem, & obsequij plenitudinem. Super quo Celsitudo vestra nostram consuluit paruitatem, breuiter respondemus: Quia in quem modum forma Baptismi tradi, vel recipi debeat, Scripturarum diuinarum auctoritate, & Sanctorum Patrum testimonio traditum habemus in hunc modum, scilicet: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; & tanta est verborum viuacitas, vt nihil immutari, nihil innouari oporteat: nisi verè tota hæc verba simul à quocunque, & quacunque lingua proferantur, Baptismum esse non credimus. Quia ergo, sicut litterarum vestrarum testimonio cognouimus, præsentium lator in submersione filij sui, Ego baptizo, siluit; & tantùm, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti protulit, Baptismus non fuit; & ideo puer ille baptizandus est, quia Baptismum nunquam suscepit. Itaque de reliquo nulla superest quæstio. Vale.] Ita Mauricius. Longiori epistolâ Stephanus respondit, contrariam partem adstruens, opinionis captandæ, si cum Mauricio inciperet contendere; an veritatis statuendæ causâ, dubium: certè in re nondum adhuc definita adeo subtiliter, vt Pontius perpensis eius ratio-

rationibus, auctoritatibuſque, Alexandrum cenſuerit conſulendum. Porrò eius reſponſum in epiſtola, quæ eſt ordine quinta, ad veramque quæſtionem (namque valor Baptiſmi præſuppoſitus ſecundæ locum dabat,) hæc habet verba: [Sanctiſſimo Patri, & Domino Pontio Claromontenſi Epiſcopo, frater Stephanus de ſancto Eburtio, ſalutem, & cum omni deuotione reuerentiam. Premit, fateor, imperitiam meam, & quærentis auctoritas, & nouitas quæſtionis. Accedit moles verecundiæ meæ, Pater, quòd in tanta conſultatione veſtra Domino Pariſienſi me iungitis, camelo culicem, cedro carduum, Hylam Herculi comparantes. Scriba doctus in regno cœlorum proferre de theſauro ſuo noua, & vetera, quæſtionibus veſtris in profunditate ſenſus, & ſublimitate ſcientiæ reſpondit, & cœleſte oraculum ſuum facili vobis abſoluit epiſtolâ. Felix lingua! Diuinam eius reſponſionem, vt Thebaïs Æneïda longè ſequor, & veſtigia ſemper adoro. Moueret in contrarium, ſi abſque ſacris eius apicibus mihi quæſtio moueretur.] Hactenus Stephanus humiliter de ſe ipſo: at de quæſtione in contrariam partem deciſa, ſeu decidenda, vt ipſi videbatur, ita ſubiungit: [Qui ſacramentum inſtituit Baptiſmi, formam tradidit baptizandi. Ite, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Qui poteſtatem baptizandi ſibi retinuit in hac forma, myſterium aliis conceſſit? Nemo dixerit, quia quod dicitur: Ite, docete omnes gentes, vel ſacramenti obtineat ſubſtantiam, vel exprimat formam. Teneamus, quod ſequitur: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Nondum ibi legi: Baptizantes eos, & dicentes: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Si baptizare, intingere, & baptiſmus intinctio eſt, quid aliud ſunt baptizantes, niſi intingentes? Intingens ergo cum intentione baptizandi, ſi proferat, quod Veritas iubet, id eſt: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti; baptizaſſe videtur, & formam à Chriſto traditam compleuiſſe. Etiam hæreticos, ſi hæc tremenda verba protulerint, Catholicam formam tenuiſſe dicemus: Nouatiani (inquit Innocentius) tremendis nominibus Patris, & Filij, & Spiritus ſancti baptizant. Nec apud eos de vnitate poteſtatis diuinæ, hoc eſt, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti aliquando quæſtio mota eſt. Sed & P. Auguſtinus de Eccleſiaſticis regulis: Si qui, inquit, apud illos hæreticos baptizati ſint, qui in ſanctæ Trinitatis confeſſione baptizant, & veniunt ad Catholicam fidem, recipiantur quidem vt baptizati, ne ſanctæ Trinitatis inuocatio, vel confeſſio annulletur. Si ab hæreticis baptizati in confeſſione Trinitatis ab Eccleſia recipiuntur, ne Trinitatis inuocatio, vel confeſſio annulletur: quare non baptizatus dicetur, qui à laico catholico dicente: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, tertiò merſus eſt? Nam ſi hoc non admittitur, confeſſio, vel inuocatio Trinitatis, quæ ſibi facta eſt, tanquam quæ nihil contulit, annullatur. Idem ad Oroſium: Idem baptiſma eſt, & hæreticorum, ſcilicet qui in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti baptizant: & Eccleſiæ Catholicæ. Et ideo eos Eccleſia non rebaptizat, qui in nomine Trinitatis baptizati ſunt. Et ipſa eſt profectò forma ſacramenti. Ecce quia formam ſacramenti hanc eſſe dicit, immergere ſcilicet, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: non additur: Ego te baptizo, vel immergo. Idem de vnico baptiſmo: Nequaquam dubitarem, eos habere baptiſmum, qui vbicunque, vel à quibuſcunque illud euangelicis verbis conſecratum, ſine ſimulatione, & cum aliqua fide accepiſſent. Vide, Pater, quia ſolis verbis, & euangelicis conſecratur baptiſmus. Nuſquam autem in toto Euangelio lego: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti; ſed tantùm: Baptizantes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Sed & Zacharias Papa Bonifacio Epiſcopo: In Synodo Anglorum decretum & firmiſſimè præceptum, & diligenter demonſtratum eſſe dignoſcitur, quod quicunque ſine inuocatione Trinitatis merſus fuiſſet, ſacramentum regenerationis non haberet. Quod omnino verum eſt, quia ſi merſus in fonte baptiſmatis quis fuerit ſine inuocatione Trinitatis, perfectus Chriſtianus non eſt, niſi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti fuerit merſus. Non ait: Niſi qui babtizat, dixerit; Baptizo te in nomine Patris. Plura poſſem colligere, Pater, quæ in hac parte me mouent, & motæ quæſtionis ſolutionem promouent. Verùm quia timeo & prolixitatis argui, & procacitatis notari, parco chartulæ, parco & famæ meæ. Opiniones profundo, non aſſertiones: paratus, vt dixi, ſummi, & catholici viri Domini Pariſienſis ſequi veſtigia, non tamen ad actus in alicuius imitare verba. Clauſulam tamen, quæ à baptizantibus ſolet, & debet dici, ſcilicet: Ego te baptizo, ſummâ reuerentiâ deoſculor, ſummo ſtudio amplector. Eam mater Eccleſia ſic induxit, vt eſſet de ſolennitate myſterij, non de ſubſtantia ſacramenti. Nam ſi aliud dixerimus, abſque medio confitebimur damnatos, quos in neceſſitatis articulo nouimus à laïcis baptizatos. Hoc enim ſolùm dicere ſolent, qui litteras ignorantes paruulos vndaïzant: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. In quibus verbis eandem virtutem ineſſe, quam in latinis ſyllabis idem ſignificantibus, & credimus, & fatemur. Vehementer tamen arguendos, & pœnitentiâ afficiendos dixerim ſacerdotes, qui vel per negligentiam, vel per imperitiam aliquod omiſerint de verborum ſolenni dignitate. Qui præmiſſis rationibus fidem adhibuit, baptizatum taliter: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, non iterum baptizabit. Itaque qui ſic eum baptizauit, & ſpiritalis pueri pater, & matris eius compater effectus eſt. Vnde etſi vxor eius priùs non erat, impediente compaternitate, iudicio meo, cum ea non contrahet matrimonium, cum qua etſi priùs contraxiſſet, ſecundum quod Deuſdedit Papa aſſerit, nullo modo ſeſe in coniugio cum ea reciperet. Nec obloquitur, quod Ioannes Papa Anſelmo Epiſcopo ſcribit capitulo Ad limina B. Petri; ibi namque de coniunctis, hic agitur de modò coniungendis. Et certè multa impediunt matrimonium contrahendum, quæ non dirimunt contractum. Nam & idem Papa in eodem capitulo rationem ſubdit, quare coniuncti ob talem cauſam non ſeparentur. Quod fieri, inquit, nullatenus debet, dicente Scripturâ, à Domino iunctam eſſe viro vxorem, & quos Deus coniunxit, homo non ſeparet. Vbi planè loquitur de coniunctis, qui fortè aliter diceret de coniungendis. Valeat Sanctitas veſtra.]

His contrariis reſponſis, vtroque graui, altero aucto

auctoritate respondentis; altero, quod negari non potest, subtilitate, effectum est, vt Pontius neutri parti adhærens consuluerit Alexandrum tertium, qui in præsenti textu respondit, huiusmodi baptismum nullum esse.

2. [b] *Ter in aqua immerserit.*] Trina mersio cum inuocatione Patris, & Filij, & Spiritus sancti, in principio Ecclesiæ celebris, & à Sanctis PP. recepta fuit ad fidem sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis, vnitatem, & distinctionem stabiliendam, *cap. si qui* 79. *cap. de trina*, 80. *de consecr. dist.*4. Vigilius *epist.* 1. *cap.* 2. ibi: *De renascentium trina mersione, de baptismo quoque solenniter adimplendo, similiter quid Apostolica vel sanxerit, vel obseruet auctoritas, in subiectis tua charitas euidenter agnoscat.* Dionysius Areopag. *Ecclesi. Hierarch. cap.* 2. ibi: *Ille quidem à sacerdotibus secum ferentibus aquam adducitur ad Pontificis manum: Pontifex autem supernè adstans, cùm rursus per aquas sub Pontificis manu sacerdotes eis, qui initiantur, inclamauerint nomen, ter illum Pontifex mergit, ac trinâ illius immersione, & mersione tres beatitudinis diuinæ personas inclamans.* Athanasius q. 174. *Quod infantem ter in aquam immergimus, & ter educimus, mortem & triduanam Christi resurrectionem significamus.* Synodus CP. *can.*7. *Eunomianos, qui in vnam demersionem baptizantur, ad Ecclesiam venientes admittimus, sed postea baptizamus.* Cyrillus Hierosolym. *catech.* 2. Basilius Magnus *de Spiritu sancto, cap.* 27. Tertul. *de corona militis, cap.*3. *Denique vt a Baptismate aggrediar, aditurì contestamur, nos renunciare diabolo, & pompæ eius, & angelis eius: dehinc ter mergitamur.* Et *aduersus Praxeam, cap.* 16. *Et post resurrectionem spondens missurum se discipulis promissionem Patris, & nouissimè mandans, vt tingerent in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, non in vnum; nam nec semel, sed ter ad singula nomina in personas singulas tingimur.* D. Augustin. *homil.* 91. *de tempore: Quando in salutari lauacbro tertiò christiani merguntur, tunc Ægyptij, id est originalia peccata, vel actualia crimina, quasi rubro mari sepeliuntur.* Leo I. *epist.*4. *cap.* 3. *Sepulturam triduanam imitatur trina demersio, & ab aquis eleuatio resurgentis.* Et *cap. multi, de consecr. dist.*4. Concil. Tolet. 4. *can.*5. Gregorius Magnus *in lib. sacram. de baptismo infantium,* ibi: *Deinde baptizat eum sacerdos sub trina mersione, tantum sanctam Trinitatem inuocans, ita dicendo. Ego te baptizo in nomine Patris, & mergat semel; & Filij, & mergat iterum; & Spiritus sancti, & mergat tertio.* Et *lib.*1. *epist.* 41. Alia refert Iodocus Coccius *tom.*2. *thesauri, art.*5. *de baptismo.* Immo ex traditione Apostolorum diu id in Ecclesia seruatum fuisse, videlicet vt qui ad fidei sacramentum accederent, ter in aqua mergerentur, constat ex S. Basilio *lib. de Spiritu sancto, cap.*27. dum inquit: *Iam ter immergi hominem, vnde est traditum? reliqua item, quæ fiunt in baptismo, veluti renunciare satanæ, & angelis eius, ex qua scriptura habemus? Nonne ex priuata & arcana traditione?* Sancto etiam Hieronymo *in dialog. aduersus Luciferianos: Exigis vbi scriptum in actibus Apostolorum? Etiamsi scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret: nam & multa, quæ per traditionem in Ecclesia obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt.* Et ex *can.*49. *Apost. cap. si quis* 79. *de consecr. dist.*4. ita cauetur: *Si quis Episcopus, aut presbyter non trinam mersionem vnius mysterij celebret, sed semel mergat in baptismate, quod dari videtur in Domini morte, deponatur.* Immò & ex Christi præcepto trinam mersionem prouenire, docuerunt Pelagius *in dict. cap. multi*, S. Ioan. Chrysost. *homil. de fide in Patrem, & Filium*, ibi: *Omnibus mysteriis veluti sigillum imponens Dominus in tribus mersionibus aqua vnum baptisma discipulis suis tradit dicens: Euntes docete.* Sed postea cùm Arrianorum hæresis in pluribus regionibus, præcipuè in Hispania, grassaretur, multique propterea, quo tres naturas diuinas in tribus personis esse demonstrarent, trinâ mersione vterentur, visum est Gregorio Magno, vt in Hispania sub vnica tantùm mersione baptismus administraretur, vt constat ex epistola 41. ipsius Gregorij, relata à Gratiano *in cap. de trina, de consecr. dist.*4. & constitutione Concilij Toletani 4. relata *in c. propter* 85. *de consecr. dist.*4. Quarum constitutionum meminit Vualfridus Strabo *lib. de rebus Eccles. cap.* 26. dum ait: *Alij trinam immersionem volunt in similitudinem triduanæ sepulturæ, vt in canonibus Apostolorum statutum habetur, & Romanorum consuetudo obseruat: alij vnam, propter diuinitatis vnitatem contendunt, vt in Concilio Toletano plenissimè habetur, vbi etiam commemoratur, quod B. Gregorius interroganti super hac Leandro inter cætera, ita responderit, quia in vna fide nihil officit Ecclesiæ consuetudo diuersa.* Vnde non est, cur reprehendat Alcuinus *epist.*69. Hispanos, quòd vnica tantùm mersione in baptismo vterentur; & oppressus prædicta auctoritate D. Gregorij illam in dubium reuocat: quem meritò refellit Hugo Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorij, fol.*101.

3. Vnde constans est Canonistarum, & Theologorum sententia, ad essentiam, & validitatem huius sacramenti sufficere quamlibet ablutionem aquâ factam, siue per aspersionem, siue per immersionem, vt docent Corjolanus *in can.* 50. *Apost.* Loaysas *in dict. can.*5. *Concilij Tolet.*4. Granados *tom.*5. *controu. tract.*4. *de baptismo,* Durantius *de ritibus Eccles. lib.*1. *cap.*19. *num.*36. Brissonius *in l. die Dominica, C. Theodos. de spectaculis, fol.* 134. Vicecomes *de ritibus baptismi, lib.*4. *cap.*6. Turreblanca *lib.*2. *de iure spirit. cap.* 3. Pamelius *in notis ad D. Cyprianum, epist.*66. Becanus *tom.*5. *opuscul. controuers.*5. *fol.* 296. *in paruis.* Nec contrarium docetur in Synodo CP. 1. *can.*7. quatenus ibi Patres statuunt: *Eunomianos, qui in vna demersione baptizantur, ad Ecclesiam venientes admittimus, sed postea baptizamus.* Nam ab Eunomianis baptizati iubentur baptizari, quia vtebantur falsâ baptismi formâ, vt videre est apud Epiphanium *libro* 3. *hæresi* 56. Quare prædicta Concilij verba non comprehendunt Catholicos, qui verè de Trinitate sentientes, & rectâ baptismi formâ vtentes, vnica mersione baptizati sunt. Nec obstat, trinæ mersionis vsum ex Domini præcepto, iuxta Chrysostomum, & Pelagium suprà relatos, aut saltem ex traditione Apostolica, iuxta D. Basilium, & Hieronymum suprà transcriptos, prouenire: sed Apostolicæ traditiones omnino seruandæ sunt, vt latè probat Ayala *de Eccles. tradit.* Azor *lib.*8. *instit. cap.*4. Canus *de locis Theol. lib.*4. *cap.*6.

4. Nam respondetur, diuinum præceptum non extare de trina mersione, sed de inuocatione expressa Trinitatis pro forma Baptismi: ad quam referendi sunt Chrysostomus suprà relatus, & Pelagius *in dict. cap. multi*, omisso Turriano *in explan. Clementis lib.*6. *cap.*16. Nec quod de traditione Apostolica dicebamus, obstat;

obstat; nam traditiones in duplici sunt differentia, vt exponunt Ayala *suprà*, Vazquez 2. 2. *quæst.* 2. *artic.* 10. *dub.* 6. Aliæ enim sunt Diuinæ, aliæ Apostolicæ, Ecclesiasticæ aliæ. Diuinæ dicuntur, quas Apostoli ab ipso Christo Domino acceperunt, vel quas ipsi Spiritu sancto dictante constituerunt, tanquam electi Magistri, atque Rectores Ecclesiæ; quales sunt canones Apostolorum. Ecclesiasticæ verò dicuntur, quas vsus, & consuetudo Ecclesiæ obseruat. Vnde dicendum est, traditiones diuinas ad ius diuinum referri, & eandem cum illo habere auctoritatem, de quibus intelligitur D. Paulus 2. *ad Thessalon. cap.* 2. ibi: *Tenete traditiones, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolas nostras.* Et declaratum fuit in Concilio Tridentino *session.* 4. Traditiones verò Apostolicæ eandem habent auctoritatem, ac sacri canones Apostolorum; & etiam Ecclesiasticæ traditiones eandem vim habent, ac constitutiones scriptæ. Vnde cùm trinæ mersionis vsus ex Apostolica, non verò Diuina traditione proueniat, rectè ex rationibus suprà traditis immutari potuit. Nec tandem obstat *canon* 50. Apostolorum, relatus *in cap. si quis presbyter* 79. *de consecrat. distinct.* 4. Nam canon ille prolatus est contra eos, qui inuocatâ tantùm Domini morte, sub vnica mersione baptizabant: & tantùm in eo docetur, contra ius diuinum esse, omissâ Trinitatis expressâ mentione, tantùm sub inuocatione mortis Christi baptismum conferre: non verò ibi docetur, vsum vnicæ mersionis esse contra præceptum diuinum. Quæ solutio facilè colligitur ex ratione, quam adducunt Apostoli in illis verbis: *Non enim dixit Dominus. In mortem meam baptizate; sed: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Illud tandem notandum est, olim in trina mersione semel dumtaxat formam prolatam fuisse, vt probat Alcuinus *epist.* 81. sed quamlibet mersionem ad expressionem cuiuslibet personæ factam, iuxta Diuum Gregorium *in lib. sacrament.* & Tertul. *suprà* relatos. Baptizandos verò interrogari ad singulas personas, liquet ex S. Ambrosio *lib.* 4. *de sacrament. cap.* 7. in illis verbis: *Interrogatus es, Credis & in Deum Patrem omnipotentem? Dixisti, Credo, & mersisti. Interrogatus es, Credis & in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, Credo, & mersisti. Tertiò interrogatus es, Credis in Spiritum sanctum? Dixisti, Credo, tertioque mersisti.* Nec interest ad valorem baptismi, vt mersionem sequatur emersio, vt quia vrgente necessitate quis infantem morientem in flumen, aut puteum coniecerit, vt docent Suarez *tom.* 3. *in* 3. *part. disp.* 20. *sect.* 3. Valentia 3. *p. disp.* 4. *q.* 1. *punct.* 2. Ægidius Koninch. 3. *p. q.* 66. *num.* 68. Vazquez 3. *p. in* 3. *disput.* 145. *cap.* 5. refragantibus Soto, Molano, & Henriquez apud Theophilum *tract. de sect. infantum, cap.* 7. *num.* 5.

ᶜ *Spiritus sanctus.*] Et ita tres personas esse explicitè appellandas, vt baptismus possit validè administrari, constat *ex cap. firmiter, de summa Trinitat. cap. si reuera, cap. multi, cap. in Synodo, de consecrat. dist.* 4. ex innumeris Patribus probant Vazquez 3. *part. dispu.* 143. *cap.* 3. Gilbertus Schebicaunus *lib.* 2. *de Trinit. cap.* 7. Scholastici cum Diuo Thoma 3. *part. quæst.* 66. *articul.* 3. Bellarm. *de baptism. cap.* 3. ex Christi institutione: cuius institutionis ratio fuit, quòd docuerit Dominus, in ipso Ecclesiæ vestibulo, ac cæterorum sacramentorum ianua, fieri explicitam, & distinctam propositionem verticis mysteriorum, tum quoad essentiæ vnitatem, tum quoad personarum multiplicitatem. Nec obstat, Apostolos baptizasse tantùm in nomine Iesu, vt refertur *actuum Apostol. cap.* 2. 10. 11. *&* 19. Vnde existimauit Diuus Ambrosius *lib.* 1. *de Spiritu sancto, cap.* 3. Apostolos in solo Iesu nomine baptizasse, idque sufficisse; quia qui vnum dixit, Trinitatem signauit. Conuenit Sancto Ambrosio Nicolaus I. *cap. à quodam, de consecrat. distinct.* 4. Sed & Beda *in cap.* 10. *act.* Ambrosium refert, & vnâ personâ expressâ reliquas eo ipso signari censet; atque adeo per vnitatem nominis expleri mysterium profitetur. Præsciuerat Sanctus Athanasius *in lib. de Trinitat.* ibi: *Nunquid preuaricatores mandati Saluatoris Apostoli effecti, & contra traditionem eius baptizarunt tantam multitudinem? Non enim scriptum est, baptizasse eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; sed tantùm in nomine Domini Iesu. Nunquid ergo preuaricati sunt? Absit: nam licèt filij nomen tantummodo dicatur, habet tamen & Patrem, & Spiritum sanctum pronunciatum.* Similia legas apud Ferrandum *epist. ad Anatolium.* Adhuc tamen dicendum est cum sancto Cypriano *epist.* 73. Fulgentio *lib. de Incarn. & gratia Christi, cap.* 11. Beda *quæst.* 14. *variar.* baptismum in nomine Iesu collatum intelligi secundum Christi institutionem cum expressione trium personarum, vt apertè habetur *cap.* 19. *Act.* quia vt insigniter ait Facundus *lib.* 1. *pro tribus capitulis, cap.* 3. *Quod in nomine Domini Iesu hi, quos memorauimus, baptizati narrantur, non ex eo credendum arbitror, quia non in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizati sunt, vt etiam in ipsis seruaretur verbis à Domino constitutis forma baptismi; sed quia hoc erat insinuandum, quòd baptismo non fuerant baptizati, sufficere iudicatum est, ad discretionem ipsius noui baptismi solum nomen Domini Iesu memorare.* Theophilus *tom.* 15. *in Heter. fol.* 5. Ant. Perez *in pentat. fidei, vol.* 4. *de R. P. cap.* 3. *num.* 76. Macedo *de clauibus Petri, lib.* 4. *cap.* 3.

In præsenti textu repetentes exponunt formam sacramenti Baptismi, quam nobis audientibus ex suggestu illustrauit perdoctus, & semper colendus D. Martinus Lopez de Hontiberos, Archiepiscopus Valentinus, *in tract. de bapt. art.* 3. à quo Doctor Garaña præsentem repetitionem transcripsit.

CAPVT II.

ᵃ Alexand. III.

DE quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis: Non te rebaptizo; sed si nondum baptizatus es, ego baptizo te.

NOTÆ.

1. ᵃ ALexand. III.] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.2.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Alexander, & forsan legendum est, *Idem eidem*; idest eidem Pontio Episcopo Claromont. Nam cùm in Gallia reperirentur plures baptizati, & dubij, an sub legitima forma, ideo rescripsit Alexander in præsenti, eos iterum baptizandos esse sub forma in præsenti præscripta.

COMMENTARIVM.

2. CErtum est, baptismum ritè collatum iterari non posse, vt expressè definitum est *in can.47. & 49. Apost. cap. ostenditur, cap. hi, de quibus 38. cap. sine hæreticus 51. cap. quos 52. cap. non liceat 107. cap. rebaptizare 108.* cum quinque sequentibus, *cap. quamuis 117. cap. eos quos, de consecr. dist. 4. cap. final. hoc tit. l.1. & 2. C. ne sanctum baptisma, cap.2. de apostat.* Concil. Florent. *sub Eugenio IV. in decreto fidei, sess. vltim. §.5.* Trident. *sess.7. de sacram. can.9. & 10.* D. Clemens *lib.6. constit. cap.5.* Cyprianus *lib.2. epist.3.* D. Ambrosius *lib. 2. de pœnit. cap. 2.* Augustin. *epist.203. & in lib. de hæresib. cap.22.* plura iuris testimonia congessit Augustinus *in epit. iur. lib.22. tit.27.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña *in præsenti*, Torreblanca *de iure spirit. lib.2. cap.4.* Gibalinus *de irregul. cap.5. propos.1.* Iustelus *in can.22. Eccles. Afric.* Pamelius ad D. Cyprianum *epist. 59.* Frances *in pastor. intern. part.3. quæst. 2.* Beyerlinch *in theatr. verbo Baptismus.* Iac. Gothofr. *ad tit. C. Ne sanctum Baptisma,* Albaspin. *ad Optatum Mileuit. cap.9.* & nos dicemus *in cap.2. de Apostatis,* vbi de pœnis, tam rebaptizantis, quàm rebaptizati agemus. Rationem adducunt D. Basilius *lib. de Spiritu sancto, cap. 15.* Damascenus *lib. 4. de fide, cap. 10.* D. Thomas *3. p. quæst.66. artic.1.* quòd cùm baptismus significet mortem, & sepulturam Christi; & Christus semel mortuus, & sepultus fuerit, sic etiam baptismus semel tantùm suscipiendus est, ne falsa sit sacramenti significatio: qui enim sæpius susciperet baptismum, significaret Christum sæpiùs crucifixum, aut saltem in significatione, & figura sæpe eum crucifigeret. Quare D. Augustinus *tract. 5. in Ioannem,* asseruit, eum qui sæpiùs recipit baptismum, non minùs acriter Ecclesiam persequi, quàm persequebantur tyranni in sæuis persequutionibus. Item quia cùm ex hoc sacramento detur character in anima, qui indelebilis est, non debet hoc signum iterari, vt contingit in sacramentis Confirmationis, & Ordinis.

3. Sunt tamen aliqui casus, in quibus baptismus iterari potest. Primus est, cùm certò constat in priori baptismo aliquid essentiale omissum fuisse; nam tunc non tam iterum administratur, quàm de nouo confertur: vt si collatus sit ab hæreticis non sub debita forma, quo casu procedunt canon 6. Concilij Nicæn. cuius meminit Rufinus *lib.1. cap. 6.* canones 7. & 8. Synodi Laodic. canon 7. Constantinop. 2. Athanas. *orat. 3. contra Arrianos.* S. Basilius *epistol. 1. ad Amphiloch. cap. 1.* Augustin. *de hæres. hæresi 44.*

Secundus est, quando dubium adest, an primus baptismus administratus esset, vel sit administratus ritè, & legitimè collatus: si enim dubitetur, an baptismus administratus sit, ita vt penitus ignoretur, an baptismus collatus esset, vel coniecturæ pro eo adsint, iterandus est baptismus, *cap. si nulla, cap. hi de quibus, de consecr. dist.4.* Gregorius Magnus *lib.12. indict.8. epist.31.* *Quotiens tam de baptismo aliquorum, vel confirmatione, quàm de Ecclesiarum consecratione dubitatio habetur, & nec scriptis, nec testibus certa ratio habetur, vtrum baptizati, vel confirmati, siue Ecclesiæ consecratæ sint, vt baptizentur tales, ac confirmentur, atque Ecclesiæ canonicè consecrentur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat: quoniam non monstratur iteratum, quod non certis indiciis ostenditur ritè peractum.* Gregorius II. *epist.8.* in fine. *Eos qui se dubitant fuisse baptizatos, an non, vt baptizentur, præcipimus.* Concil. Hippon. *can.40.* Gregorius III. *epist.1. ad Bonif. Archiep. cap.4.* *Eos etiam, qui se dubitant fuisse baptizatos, vel quia presbytero Ioui mactante, & carnes immolatitias vescente, baptizati sunt, vt rebaptizentur præcipimus.* Synodica Lucæ Patriarchæ CP. *cap.12.* *Cum enim infantes ex Christianorum regione à Scythis, & Agarenis bello capti essent, & empti à Romanis, dubitatum est, an oporteat venundatos rebaptizari? Dicebant enim nonnulli, quoniam ex Christiana regione capti sunt, præsumptio est, eos fuisse baptizatos in patria, ætate infantili, nec denuò rebaptizandos esse. Magis tamen placuit, eos debere baptizari, quòd nesciant, an in infantia fuerint baptizati, nec vlli inueniuntur, qui baptismum affirment. Eos autem, qui ex infidelium regione capiuntur, indistinctè baptizandos esse statutum est: nisi testes profiteantur, eos post captiuitatem fuisse baptizatos.* Leo I. R. P. *in epist. ad Rusticum Episcopum Narbonensem, in codic. can. Eccles. Rom. cap. 28.* *Si nulla extant indicia inter propinquos, aut familiares, nulla inter clericos, aut vicinos, quibus hi, de quibus quæritur, baptizati fuisse doceantur, agendum est, vt renascantur, ne manifestè pereant, in quibus quod non ostenditur gestum, ratio non sinit, vt videatur iteratum: nec temeritas interuenit præsumptionis, vbi est diligentia pietatis.* Refert Anton. August. *in epit. iur. lib. 22. tit.24.* Si autem constet, baptismum administratum fuisse, sed dubitetur, an ritè, & legitimè, idest cum debita materia, & legitima forma collatus sit, eo casu sub conditione, idest sub forma præscripta in præsenti ab Alexandro baptismus iterari potest. Ioan. Sanchez *in select. disp.42.* Dicastillo *de sacris tom. 1. tract. 2. de baptism. disput.1. dub.7.* Quintanadueñas *in suis singul. singul. 1.* Frances *in Pastor. intern. disp.2. q.3.* Prado *tom.1. de sacram. tract.2. de baptism. dub.8.* Sotus *in 4. dist.8. art.9.* qui iustè reprehendit Parochos, qui ex leui causa, & inani dubio baptismum iterare præsumunt. Ex qua doctrina varios casus in praxi obuios circa filios expositos, & natos apud patres infideles, resoluit Frances Vrrutigoyti *in Pastor. intern. p.2. tract. vnic. per tot.* Qui autem sciens ritè collatum fuisse baptismum, illum repetit sub conditione, peccat lethaliter, & irregularis manet, ac si purè illum iterasset. Maiolus *de irregul. lib.3. cap.14. num.5.* Sayrus, Suarez, Vgolinus, & alij apud Gibalinum *de irregul. cap.5. consect.4.* Christ. Lupus *in can.84. Synod. Trul.*

CAPVT

CAPVT III.

Innocentius III. *Arelat.* [a] *Archiepiscopo.*

MAiores [b] Ecclesiæ causas, præsertim articulos fidei contingentes, ad Petri Sedem referendas intelligit, qui eum quærenti Domino, quem discipuli dicerent ipsum esse, respondisse notauit: Tu es filius Dei viui; & pro eo Dominum exorasse, ne deficiat fides eius. Hæc igitur te notasse solicitè coniecimus euidenter, qui vt hæreticos Ecclesiam impugnantes meliùs nostrâ munitus auctoritate repellas, quibusdam quæstionibus, quas contra catholicos mouerant, nos postulas respondere. Asserunt enim paruulis inutiliter baptisma conferri; quod nituntur tam ratione, quàm auctoritate probare. Illud primò, & præcipuè inducentes, quod cùm secundùm verbum Iacobi Apostoli dicentis in epistola sua: Charitas operit multitudinem peccatorum: & iuxta testimonium Veritatis in Euangelio de peccatrice, quæ ipsius pedes lauerat, perhibentis: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum, non nisi per charitatem, & in charitate crimina dimittantur: paruulis, qui nec sentiunt, nec consentiunt, & charitatem non habent, quæ sentientibus, & consentientibus tantùm infunditur, peccatum non dimittitur in baptismo, & sic eis baptisma non confertur, quia non est talibus conferendum. In Euangelio quoque legitur: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit; qui autem non crediderit, condemnabitur. Vnde paruuli, siue fuerint, siue non fuerint baptizati, condemnabuntur, vtpote non credentes. Ad id autem taliter respondemus, quod baptisma circumcisioni successit: absit enim, vt in illam damnatam hæresim incidamus, quæ perperam affirmabat, legem cum Euangelio, circuncisionem cum baptismo seruandam; quoniam secundùm Apostolum dicentem ad Galatas: Si circuncidimini, Christus vobis nihil prodest. Cùm ergo circuncisio, tam adultis, quàm paruulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptismus, qui successit in loco ipsius, & generalior tamen existit, cùm tam viri, quàm [c] fœminæ baptizentur, minoris videatur effectus, tam adultis est, quàm paruulis conferendus. Nam sicut olim sine distinctione qualibet Mosaïca lex clamabat: Anima cuius præputij caro circuncisa non fuerit, peribit de populo suo; ita nunc distinctè vox intonat Euangelica: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritus sancto, non intrabit in regnum Dei, ab hac generalitate, nec sexum, nec ætatem excludens. Vnde sicut anima circuncisi de populo suo non peribat; sic qui ex aqua fuerit, & Spiritu sancto renatus, regni cœlorum introitum obtinebit. Cautè tamen adnotandum, quantùm plus baptismus hodie conferat Christianis, quàm quondam Iudæis circuncisio contulisset. Dictum est in fine prædictæ auctoritatis inductæ de veteri lege: Peribit de populo suo; in Euangelica verò veritate subiunctum est: Non introibit in regnum Dei. Quoniam etsi originalis culpa remittebatur per circuncisionis mysterium, & damnationis periculum vitabatur, non tamen perueniebatur ad regnum cœlorum, quousque per mortem Christi fuit omnibus obseratum: sed per sacramentum baptismi Christi sanguine rubricati, culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cœlorum etiam peruenitur, cuius ianuam Christi sanguis fidelibus misericorditer reserauit. Absit enim, vt vniuersi paruuli pereant, quorum quotidie tanta multitudo moritur, quin & ipsis misericors Deus, qui neminem vult perire, aliquod remedium procurauerit ad salutem. Cæterùm ex vi litteræ satis patet, prædictas auctoritates intelligendas esse tantummodo de adultis, qui habent multitudinem peccatorum; cùm de paruulis non possent intelligi, qui prædicto tantùm originali tenentur. Similiter etiam illa alia auctoritas soluenda est: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c. cùm non possint credere paruuli, sed adulti: & ob hoc tota auctoritas hæc intelligenda est tantummodo de adultis, ne ad alios prima, & ad alios secunda clausula referatur: quamuis nonnulli concedant, quod paruuli credunt, non per vsum, sed per habitum fidei, quam suscipiunt in baptismo: sicut & alia multa verba secundùm communem vsum loquendi, non ad actum, sed ad aptitudinem refe

referuntur. Illud ergo, quod opponentes inducunt, fidem, aut charitatem, aliasque virtutes paruulis, vtpote non consentientibus, non infundi, à plerisque non conceditur absolutè, cùm propter hoc inter Doctores Theologos quæstio referatur, aliis asserentibus per virtutem Baptismi paruulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri; nonnullis verò dicentibus, & dimitti peccatum, & virtutes infundi habentibus illas quoad habitum, non quoad vsum, donec peruenerint ad adultam ætatem.

NOTÆ.

[a] *A Relat.*] Michaëli videlicet, qui temporibus Innocentij III. Ecclesiæ Arelatensi præfuit. De Metropoli Arelatensi egi *in cap. 16. de offic. deleg.* In tertia autem collectione, *sub hoc titul. cap. 1.* vbi repetitur textus hic, tantum legitur, *Idem.*

1. [b] *Maiores causæ.*] Consonant textus *in cap. omnis 3. 2. q. 6. cap. relatum 15. 11. q. 1. cap. 2. 18. dist. cap. multis 5. 17. dist. cap. 1. dist. 20. cap vt debitus 59. de appel.* Felix Papa *epist. 3. in princip. Semper dubia, & maiora negotia terminum ab hac sancta Sede à tempore Apostolorum, qui eam suis documentis instruxerunt, accipere consueuerunt.* Iul. Papa *epist. 1.* ad medium: *Ad Sedem Apostolicam, quasi ad matrem, atque apicem, omnes maiores Ecclesiæ causæ, & iudicia Episcoporum recurrant.* Damasus *epistol. 3.* ad medium: *Sedis Apostolicæ maiores causæ reseruatæ sunt, atque solidatæ.* Vigilius Pontifex *epist. vnic. cap. 7. Ad sanctam Romanam Ecclesiam tam summa Episcoporum iudicia, & negotia, atque querelæ; quam & maiores Ecclesiarum quæstiones, quasi ad caput semper referenda sunt.* Gregorius VII. *lib. 2. registr. Quòd maiores causæ cuiuscunque Ecclesiæ ad Apostolicam Sedem referri debeant.* Sixtus I. *epist. 1. Apostolicæ Sedis dispositione omnes maiores Ecclesiarum causas canonum auctoritas reseruauit.* Marcel. I. *epist. 1. ad Episcop. Antioch. A dispositione R. Ecclesiæ vos deuiare non oportet, ad quam cuncta maiora Ecclesiæ negotia (disponente gratiâ) iussa sunt referri.* Melchiades *ad Episcop. Hispan. Dei ordinatione ordinatum credimus, vt semper maiores causæ ad B. Petri Sedem confluerent.* Alia iuris testimonia congesserunt A. Augustin. *lib. 1. part. 1. titul. 10.* Fr. Anton. Perez *in Pentat. fidei, volum. de potest. Episcop. cap. 5.*

2. [c] *Quàm fœminæ.*] Cùm circuncisio ad fœminas non spectaret, vt probat Læl. Bisciola *lib. 5. horar. success. cap. 14.* contra Strabonem, qui *lib. vltim. geograph. cap. 6.* ex Mustero refert circuncisionem acceptam à Regina Saba apud Ægyptios in vsu esse.

COMMENTARIVM.

3. Circa baptismum paruulorum, seu infantium varij fuerunt non solùm hæreticorum, verùm & Catholicorum errores. Eos incapaces esse baptismi, censuerunt Pelagiani, contra quos scripsit D. Augustinus *lib. 4. contra epist. Pelag. cap. 21.* Idem docuerunt Henriciani, & Pseudo-Apostoli, vt refert D. Bernardus *epistol. 140.* & *homil. 66. in Cantic.* Idem tenuerunt Martinus Lutherus *lib. aduersus Cocleum*, Thomas Monetar. apud Buleng. *aduersus Anabapt. lib. 2. cap. 1.* qui affirmabant baptismum validè non conferri, nisi adultis illis, qui trigesimum annum attigissent; quâ ætate Dominum nostrum baptizatum fuisse fertur. Quæ hæresis exorta est anno Christi 1527. vt referunt Ioannes Cocleus *in actis Lutheri*, Bellarmin. *lib. 1. de baptism. cap. 8.* licet iam similem hæresim suo tempore pullulasse referat D. Bernardus *d. epist. 240.* & *in Cantic. sermon. 66.* Caluinus *lib. 4. instit. cap. 16.* qui mouentur sequentibus fundamentis. Primò, quia Dominus noster apud Matthæum *cap. 28.* præcipit primùm docere, & postea baptizare. Igitur paruuli, qui non possunt doceri, nec baptizari valent. Secundò aiunt, quod reprobi non sunt baptizandi: sed multi ex infantibus euasuri sunt: igitur cauendum est ne prophanetur sacramentum per nostram ignorantiam. Tertiò, quia non datur baptismus absque pœnitentia, *cap. 1. D. Marci, cap. 2. actuum Apost.* at infantes pœnitere nesciunt: Ergo baptizari non possunt. Quartò, quia Dominus noster cùm esset annorum triginta, baptizatus fuit, vt constat *ex cap. 3. D. Lucæ*, vbi narrat Euangelista, baptismum Christi contigisse anno 15. Imperij Tiberij Cæsaris, quando ipse Iesus erat incipiens, quasi annorum 30. & ex canone 22. collectionis Martini Brachar. relato *in cap. 1. 78. dist.* probat Baronius *in apparatu*, & *tom. 1. anno 31. & 34. n. 61.* Ergo & omnes in ea ætate ad eius exemplum baptizari debent. Quintò, nam baptismus est stipulatio bonæ conscientiæ, D. Petrus *epist. 1. cap. 3.* Sed infantes stipulari, aut promittere non possunt, *l. 1. in princip. l. mulier 70. ff. de V. O. l. 1. §. furiosum, ff. eodem, & §. infans, Instit. de inutilibus*: Ergo nec baptizari. Tandem facit pro Anabaptistis textus *in cap. baptizandos, 58. de consecr. dist. 4.* vbi docetur, baptizandos oportere priùs dicere fidei symbolum: sed infantes illud recitare nequeunt: igitur nec baptizari.

Sed contrarium, immò paruulos infantes capaces esse baptismi, semper Ecclesia docuit: 4.
quod & sub anathematis denunciatione in contrarium tenentes definiuit Concil. Trident. *sess. 7. can. 12, 13. & 14.* & probatur hæc catholica veritas tribus argumentorum generibus. Primum sumitur à sacra Scriptura: secundum à testimoniis Ecclesiæ, & eius vsu: tertium à rationibus. Ex sacra pagina probatur primò ex figura veteris Testamenti; nam circumcisio præfigurabat baptismum adeo manifestè, vt baptismus à D. Paulo dicatur circunsio, *epist. ad Colossen. cap. 2.* ibi: *Sed in circuncisione Christi, consepulti ei in baptismo.* Sed circuncisio dabatur infantibus, *Genesis cap. 17. Leuit. cap. 12.* Igitur & baptismus, vt arguit Innocent. *in præsenti.* Deinde ex necessitate baptismi apud D. Ioan. *cap. 3.* præscripta, ibi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quibus verbis, tam adulti, quam infantes comprehenduntur, vt communiter Ecclesiæ PP. docent, affirmantes, paruulos sine baptismo realiter suscepto, aut martyrio nequaquam cœlum ingredi posse: quod etiam totius Ecclesiæ communis consensus firmauit,

firmauit, ſiquidem nunquam pro paruulis ſine baptiſmo decedentibus ſacrificium obtulit, nec illos ad eccleſiaſticam ſepulturam admittere conſueuit; vnde Eccleſia ſæpiùs definiuit, peccatum originale non poſſe paruulis per aliud remedium remitti, quàm per baptiſmum. Nec audiendus eſt Gerſon 3. *tom. ſerm. de natiu. conſider.* 2. dum docet, paruulos ſolis orationibus parentum ſaluari poſſe: quam ſententiam temerariam dixit Soto *in* 4. *diſt.* 5. *quaſt. vnic.* nam vt rectè aduertit Vazquez 3. *p. in* 3. *diſput.* 151. *cap.* 3. *in princip.* quamuis verum ſit, Deum poſſe id facere ſine baptiſmo, cùm non habeat potentiam ſuam ſacramentis alligatam; ſi tamen non conſtet peculiari reuelatione, illud cum aliquo factum fuiſſe, temerarium eſſet dicere ſaluari potuiſſe contra legem communem. Etiam minùs rectè docuit Caietanus *ad D. Thomam* 3. *p. q.* 68. *artic.* 2. paruulos ſine tali baptiſmo, aut martyrio, quando eis baptiſmus conferri non potuit, ſaluari poſſe voto baptiſmi in fide parentum: quam opinionem temerariam dixit Catherinus *contra Caietanum*; hæreticam Alfonſus à Caſtro *de hæreſibus, verbo Baptiſmus, hæreſi* 9. Igitur ſi adeo magna eſt neceſſitas baptiſmi, vt abſque eo nemo ſaluari poſſit, quomodo denegari poterat hoc ſacramentum tot paruulis, qui quotidie decedunt. Rurſus hæc Catholica doctrina probatur ex locis illis, vbi refertur, baptizatas fuiſſe integras familias, vt *actuum Apoſt. cap.* 16. vbi dicitur, *Lydia baptizata, & domus eius*: & ibidem de cuſtode carceris legitur: *Baptizatus eſt ipſe, & omnis domus eius continuò.* Et *epiſt.* 1. *ad Corinthios, cap.* 1. ait D. Paulus: *Baptizaui Stephani domum*; cùm in ipſis familiis neceſſariò plures eſſent infantes: igitur quia paruuli baptiſmi capaces ſunt. Secundò expreſſis Eccleſiæ ſanctionibus, & SS. PP. decretis relatis in Concil. Mileuit. *can.* 2. *Placuit vt quicunque paruulos recentes ab vteris maternis baptizandos negat, anathema ſit.* Extat *in cap. placuit* 153. *de conſecr. diſt.* 4. Concil. Gerundenſe *can.* 5. *Paruuli, qui nuper è materno vtero editi ſunt, ſi infirmi, vt aſſolet, fuerint, & lac maternum non appetunt, etiam eadem die, quâ nati ſunt, ſi oblati ſunt, baptizentur.* Theodulf. Aurel. *cap.* 17. *Si paruulus ægrotans ad quemlibet presbyterorum baptiſmi gratiâ de cuiuſlibet parochia allatus fuerit, ei baptiſmi ſacramentum non denegetur.* Conc. African. circa tempora Bonifacij *can.* 76. Brachar. 2. *can.* 7. Viennenſe *in Clement.* 1. *de ſumma Trinit.* docuerunt, & vſum baptizandi infantes iam primis Eccleſiæ ſæculis probarunt D. Clemens *lib.* 6. *conſtit. cap.* 15. B. Dionyſius *de Eccleſ. Hierarch. cap. vlt.* Iuſtin. Martyr. *q.* 56. Syricius *epiſt.* 1. *ad Himerium, cap.* 2. Innocent. I. *epiſt.* 26. Leo I. *ad Epiſcop. Aquil. epiſt.* 84. aliàs 16. Gregorius Magnus *lib.* 5. *epiſt.* 9. *ad Ioannem Caralit.* Ambroſius, Cyprianus, Auguſtinus, & alij congeſti à Pamelio *in not. ad D. Cyprianum, epiſt.* 59. *num.* 5. Illuſtrant Caſtro *aduerſus hæreſes, verbo Baptiſmus.* Becanus *de baptiſmo, cap.* 10. *q.* 1. Baronius *anno* 253. *num.* 16. & 259 *num.* 11. Diana *p.* 3. *tract.* 4. *reſol.* 8. Narbona *de ætate, anno* 1. *q* 8. Bellarminus *tom.* 2. *contr. cap.* 9. *de baptiſmo*, Vazquez 3. *p. in* 3. *diſp.* 154. *cap.* 1. & 2. Gregorius de Valentia 4. *p. tract.* 1. *de baptiſm. q.* 3. Ægidius *de ſacram. q.* 68. *artic.* 9. Vicecomes *de ritibus baptiſm. lib.* 2. *cap.* 1. Nuño, Suarez, & Aragon *ad D. Thomam* 3. *p. q.* 68. *artic.* 9. Ratione etiam probatur prædicta doctrina; nam, baptiſmus neceſſarius eſt ad ſalutem omnibus habentibus peccatum originale, iuxta D. Ioannem ſuprà relatum: ſed paruuli ſunt participes ipſius peccati: igitur debent eſſe capaces baptiſmi, ne plus poſſit culpa, quàm gratia, contra ſententiam Apoſtoli *ad Romanos cap.* 6. Proſequitur alias rationes Bellarminus *d. cap.* 9. Vnde Ina Rex Saxonum occiduorum in legibus Eccleſiaſticis, quæ habentur *tom.* 17. *Concil. Regiæ editionis, fol.* 131. ita *l.* 2. cauit: *Infans intra triginta dies poſtquam in lucem prodierit, baptizator: id ſi non fiat, ter denis ſolidis culpam penſator: ſin priùs vitam cum morte commutauit, quàm ſacro tingatur baptiſmate, rebus ſuis omnibus mulctator.*

5. Nec tunc obſtant contrariæ ſententiæ fundamenta. Non primum deductum *ex d. cap.* 28. *Matthæi*; nam ibi præſcripſit Dominus ordinem, quem ſeruare debebant Apoſtoli in conuerſione Gentilium, videlicet, vt priùs inſtruerent eos, deinde baptizarent, poſtremò monerent, vt eius præcepta cuſtodirent; ſiquidem ordo ſeruandus eſt, cùm fieri poteſt, vt etiam ab Eccleſia diligenter ſeruatur, cùm adulti ad fidem veniunt: at ſi vel propter incapacitatem hominum, vel propter aquæ defectum non poſſint ſeruari omnia, vel non eodem ordine, certè præſtat aliquid ſeruare, quàm nihil, veluti ſi quis eſſet in deſerto cum homine gentili iam moriente, vbi non eſſet aquæ copia, poſſet eum docere, & inſtruere vt crederet; nec peccaret contra illud præceptum diuinum: *Docete baptizantes*; quia illud intelligitur cùm fieri poteſt. Quia ergo infantes ſunt incapaces doctrinæ, ſed capaces baptiſmi, mutatur in eis ordo præcepti, & priùs baptizantur, ne forſan decedant ſine hoc vnico præſidio, ac deinde cùm adoleuerint, docentur. Nec obſtat ſecundum argumentum; nam ſi illud probat, deducitur, nec adultos omnes eſſe baptizandos; ſiquidem ex eis plures reprobi euadunt. Nec obſtat tertium argumentum; nam pœnitentia eſt neceſſaria in baptiſmo adultorum, de quo agebatur in dictis auctoritatibus D. Marci, & actuum Apoſt. ob peccata actualia, quæ adulti commiſerunt: originale peccatum non eſt materia pœnitentiæ, ideo non deſideratur in eo, qui tantùm illud habet, de quibus adultis etiam accipiendus eſt textus *in d. cap. baptizandos, de conſecr. diſt.* 4. iuxta veterem ritum recitandi ſymbolum à catechumenis, & nomen dandi; quem illuſtrant P. Faber *lib.* 3. *agoniſt. cap.* 16. Menardus *in notis ad lib. ſacram. D. Gregorij, fol.* 98. Gazeus *ad Caſſianum lib.* 6. *de incarn. cap.* 3. Nec fauet contrariæ ſententiæ exemplum Chriſti Domini; nam vt rectè reſpondit Nazianz. *ſermon. in ſanctum lauacrum*, non omnia, quæ Chriſtus fecit, à nobis eodem modo peragi poſſunt, aut debent. Accedit nam Chriſtus Dominus diſtulit baptiſmum ad annum trigeſimum: tum quia non egebat ipſe baptiſmo: tum quia non erat periculum, ne morte præueniretur. Adde etiam, quod Chriſtus Dominus circunciſus fuerat in infantia. Nec obſtat quintum fundamentum; verum enim eſt, tempore baptiſmi ſtipulationem interuenire, quandoquidem qui Chriſtianæ militiæ nomen dat, rogatur, *Credis?* Et reſpondet, *Credo*: & iterum, *Abrenuncias?* Et reſpondet, *Abrenuncio.* Synodus Laodic. *can.* 46. Synodus 6. Conſtantinop. *cap.* 7. Concilium Turon. *cap.* 18. Plura Ioſeph. à S. Maria Carthuſ. *de cærem. bapt. cap.* 18. & 21. Inde etiam Tertul. *de ſpectaculis*, docet in baptiſmo ſeſe homi

hominem Deo per sponsionem obligare: quâ phrasi vtitur Catechismus Romanus *cap. 2. de sacram. Baptism. num. 2.* Considerat non malè malus alioquin Mystagogus Vviscmbach. *disp. 33. num. 3.* Vnde exponit difficilem locum Tertul. *de fuga in persequut. cap. 12.* ibi: *Apud inferos emancipatio nostra est, & stipulatio nostra in cœlis.* D. Iosephus de Retes *in repetit. prælect. de V. O. cap. 1. consect. 6. num. 32.* Et cùm infantes per se respondere nequeant, susceptores eorum, idest patrini, id faciunt eorum nomine, fidem profitendo, & promittendo. D. Ioan. Chrysostomus *in psalmo 44.* ibi: *Statim sacerdos exigit ab infirmæ ætate pacta conuenta, & assensiones, & minoris ætatis fideiussorum susceptorem interrogat.* Tertul. *de baptism. cap. 18.* ibi: *Discat quisque fidem Apostolicam, quam professus est per ora gestantium in baptismo, cùm ad annos intelligibiles venerit.* Smaragdus *in explicat. epistolæ de Sabbatho Pentecost.* ibi: *Paruuli, quamuis necdum loqui possunt; tamen pro illis & confitentur, & loquuntur, qui eos de lauacro fontis suscipiunt: nec immeritò dignum est, vt qui aliorum peccatis obnoxij sunt, aliorum etiam confessione, per ministerium baptismatis remissionem originalium percipiant peccatorum.* Illustrat Vicecomes *lib. 1. de ritibus Baptismi, cap. 35.* Quatenus tamen ex promissione susceptorum teneantur paruuli in adulta ætate eandem fidem ab eis promissam seruare, exposui *in cap. cùm simus, de regul.*

6. Manet ergo, cuiuscunque ætatis homines baptizari posse, & perperam Anabaptistas, eorumque asseclas, sacramentum hoc paruulis negasse. Fuerunt tamen alij, qui etsi infantium baptismum agnouerunt, existimarunt tamen infantes non esse baptizandos, nisi post octauum diem: de quibus D. Cyprianus *epist. 59.* ibi: *Quantùm verò ad causam infantium pertinet, quos dicitis, intra secundum, vel tertium diem, quo nati sunt, constitutos baptizari non oportere, & considerandam esse legem circumcisionis antiquæ, vt intra octauum diem eum, qui natus est, baptizandum, & sacrificandum non putaret, longè aliud in Concilio nostro omnibus visum est.* Ex quibus verbis cognoscitur non solùm error existimantium baptismum differendum esse in octauum diem, verùm & fundamentum huius erroris; cùm enim circuncisio, quæ erat typus, & figura huius sacramenti, octauo die fieret, *Genesis cap. 17.* & *Leuit. cap. 12.* Baronius *anno 175. num. 120.* & tunc nomen puero imponeretur, vt probatur exemplo Christi Domini, dum apud Lucam *cap. 2.* legitur: *Postquam consummati sunt dies octo, vt circuncideretur puer, vocatumque est nomen eius Iesus.* Ergo vt respondeat veritas figuræ, debet baptismus administrari ipso octauo die. Accedit, nam Romani eundem morem sequentes, nomina imponebant filiis maribus nono die, fœminis octauo. Festus Pompeius *verbo lustricus*, Plutarchus *in problem. quæst. 102.* qui huius moris anxiè inquirit causas. Macrobius *lib. 1. Saturn. cap. 1.* Polydorus Vergil. *de inuent. rerum, cap. 4.* Alex. ab Alex. *lib. 1. dier. genial. cap. 8.* Illustrant D. Nicolaus de Castro *in l. vnic. C. de capit. ciuium, num. 13.* D. Iosephus de Retes *lib. 1. opusc. cap. 3. num. 2.* P. Faber *lib. 1. semestr. cap. 6.* Stuchius *in antiquit. conuiu. lib. 1. cap. 16.* Beroaldus *ad Suetonium in Nerone, cap. 6.* Turneb. *lib. 3. aduers.* Cuiacius *in l. 52. §. 1. ff. de legat. 2.* & *ad titul. Cod. de infirmand. pœnis cœlib.* Meril. *lib. 2. obs. cap. 33. & 37.* & *lib. 3. cap. 33.* Marcel. Donatus *in dilucid. ad Sueton. in Nerone, cap. 6.* Vicecomes *lib. 2. de antiquis baptismi ritibus, cap. 14.* Viglius *in §. nominatim, Institut. de exhered. liberor.* Zerda *ad Tertul. in Apolog. annotat. 267.* Nec ante nonum diem filius vitalis credebatur, ex ratione adducta à Plutarcho *vbi suprà*; immò si ante ipsum diem decedebat, parentibus non proderat, vt ex lege Papia decimam bonorum capere possent: eòque referendus est Vlpianus *in lib. regul. titul. de decimis*, dum ait: *Quod communis filius, filiáve post nonum diem amissus, vnam decimam adiecit.* Quæ verba vt apprimè capiantur, obiter adnotandum est, lege Iuliâ, & Papiâ constitutum fuisse, vt vir ex testamento vxoris, vicissimque vxor ex testamento mariti, non nisi decimam bonorum partem, & tertiæ partis vsumfructum capere posset, vt testis est Vlpianus *eod. tit. de decimis.* Aliquando tamen ex eiusdem legis beneficio coniuges inter se non vnam decimam tantùm, sed etiam duas, vel tres, & quandoque solidum capere poterant: duas decimas, si communem filium amisissent; tres, si duos; solidum, si tres, modò masculus post nonum diem, fœmina post octauum decederent. Vnde in dicto fragmento Vlpiani legendum esse, *post nonum diem*, iam notarunt Gothofredus & Cuiacius *ibi*, Brissonius *lib. 1. select. cap. 9.* Connanus *lib. 9. comment. cap. 4.* Et apud Gothos etiam, vt parentes filiis succederent, desiderabatur, vt aquâ baptismi lustratus, vltra decimum diem vitam ageret, *l. 17. tit. 4. lib. 4. legum Vvisigoth.* Hodie tamen sufficit, vt sit baptizatus, & viuat per vigintiquatuor horas, *l. 13. Tauri*, quæ est lex *2. tit. 5. lib. 5. recopil.* immò & apud nos communi totius populi catholici consensu receptum est, vt elapso octauo natiuitatis die, & solenniter baptismum infantes, & nomen accipiant, vt referunt Quintil. Mandosius *de ætate cap. 1. num. 16. & 17.* Tiraq. *in l. si vnquam. verbo Susceperit, num. 16. C. de reuocand.* P. Gregorius *lib. 9. syntag. cap. 9. num. 26.* Lara *de vita hominis, cap. 11. num. 7.* Narbona *de ætate, anno 1. q. 9.* Ergo ante octauum diem infantes baptizari nequeunt.

7. Sed prorsus verius est, baptizari posse infantem statim ac natus est, immò & dum in vteris maternis existit, si operâ obstetricis corpus ablui possit dum forma profertur. Validè enim tunc conferri baptismum, docuerunt Gabriel *in 4. dist. 4. q. 2. artic. 3. dub. 2.* Victoria *in summa, tit. de baptism. num. 32.* Suarez, & Ægidius *ad D. Thom. quæst. 68. art. 11.* Bonacina *de baptism. disp. 2. q. 2. punct. 3. num. 25.* Prado *tom. 1. de baptism. tract. 2. quæst. 68. dub. 8.* & probatur auctoritate, & ratione: auctoritate præsentis textus, ibi: *Nec sexum, nec ætatem excludens.* Et textus *in cap. neque quemquam, vers. Vnde, de consecr. dist. 4.* Ratione, quia qui in vtero est, post tempus formationis, & animationis est homo viuens, & animal, iuxta Philosophorum sententiam, *l. 1. §. si quis proximior, ff. vnde cognati.* Tertul. *in apolog. cap. 9.* Lactantius *de opificio Dei, cap. 17.* Amaya *lib. 3. obs. cap. 1. §. 3. ex num. 30.* qui enim in vtero sunt, verè, si Philosophica principia inspiciamus, in rerum natura sunt; quamuis in bonis non sint. Faber *in Papin. tit. 4. princ. 3. illat. 3.* Licèt Stoïci fœtum portionem viscerum matris esse putarent. Plutarchus *lib. 5. de placitis Philosophorum, cap. 15. & 26.* Seneca *epist. vlt.* ibi: *Maternorum viscerum latens*

latens omn. Iuxta quorum ſcholam accipiendi ſunt Papinianus *in l. 9. ff. ad leg. Falcid.* ibi: *Partus nondum editus homo non rectè fuiſſe creditur.* Vlpianus *in l. 1. §. 1. ff. de ventre inſpic.* ibi: *Partus enim ante quam edatur, mulieris portio eſt, vel viſcerum.* Triphoninus *in l. Cicero, ff. de pœnis,* Marcel. *in l. 2. ff. de mortuo infer.* Sed apud Conſultos talis pro homine non habetur, *l. 2. ff. de mortuo inferend. l. in falcidia 9. ff. ad Falcidiam.* Quare omnia iura in natiuitatis tempus collata partui reſeruantur, *l. 3. cum aliis, ff. ſi pars hereditatis;* & ideo dum in vtero ſunt, neque illis aſſignari libertus, *l. vltim. ff. de aſſig. libert.* neque potuit dari libertas, neque potuit competere, *l. cùm inter 14. C. de fideicommiſſ. libert.* Notaui *in can. Concilij Illiber.* Vnde cùm fœtus poſt animationem contraxerit peccatum originale, *cap. regenerante 136. de conſec. diſt. 4.* & non ſit aliud remedium præter baptiſmum, *cap. quiſquis 137. cap. nulla 142. de conſecr. diſt. 4.* neceſſariò dicendum eſt, fœtum capacem eſſe baptiſmi fluminis, ſi aqua ad eum peruenire poſſit; vel ſanguinis, ſi in odium Chriſtianæ religionis occidatur, *cap. firmiſſimè 15. quæſt. 1. cap. baptiſmi vicem, de conſecr. diſt. 4.* docent vltra ſuprà relatos Nauarrus *lib. 3. conſil. ad hunc tit. conſil. vltimo.* Narbona *de ætate, anno 1. quæſt. 2. num. 19.* Nec contrarium probant textus *in cap. quicquid, 35. diſt. cap. ſi ad matris 114. de conſecr. diſt. 4.* Nam textus illi loquuntur de baptiſmo matris prægnantis, ita vt aqua minimè attingat fœtum in vtero matris clauſum, vt facilè conſtat *ex dicto cap. ſi quicquid,* ibi: *Si ad hoc ſacramentum accipiendum grauidam neceſſitas cogat.* Et *ex dict. cap. ſi ad matris 114.* vbi diſputatur, an maneat baptizatus infans, cuius mater baptizata eſt, aliquo mortis vrgente periculo, cùm illum geſtaret in vtero. D. enim Auguſtinus in vtroque textu impugnat hæreticos, qui exiſtimabant, baptiſmum matris diffundi etiam ad vterum, qui iuxta Stoïcos pars viſcerum matris eſt; & ideo negabant, mulierem prægnantem baptizari poſſe, quia ſimul fœtus baptizatus credebatur; & ſi poſtea baptizaretur, iterabatur baptiſmus. Contra quos ita ſanxerunt PP. Concilij Neocæſar. *can. 6.* in hæc verba: *De prægnantibus, quod oportet eas baptizare quando volunt; nihil enim in hoc ſacramento commune eſt paritura, & illi qui de eius vtero fuerit editus; quia vniuſcuiuſque in illa confeſſione libertas arbitrij declaratur.* Refelluntur etiam ex eo, quod infans in vtero habet reuerà diſtinctum corpus, diſtinctamque animam, *l. partum 26. ff. de V. S. l. ſi aliena 10. §. final. ff. de vſucap.* cum aliis congeſtis a Cartanza *de partu, cap. 2.* Merillo *lib. 1. obſ c. 16.* Vnde peculiari benedictione benedici poteſt, vt variis exemplis firmat Roſveidus *in onomaſt. verbo Benedictio.* Nec etiam contrarium probat Iſidorus relatus à Gratiano *in cap. qui in maternis, de conſecr. diſt. 4.* vbi ait ſanctus, eum, qui in maternis vteris eſt, baptizari non poſſe; quia qui non eſt natus ſecundùm Adam, non poteſt renaſci ſecundùm Chriſtum. Nam omiſſis Greg. de Valentia *diſput. 4. quæſt. 1. punct. 2.* Layman. *2. tom. tract. de baptiſm. cap. 3. num. 2.* qui accipiunt Iſidorum iuxta terminos, textus præcedentis, in quo agebatur de baptiſmo matris prægnantis communicando fœtui, vel non; dicendum eſt cum Præceptore Archipræſule Valentiæ, Iſidorum agere de fœtu informi, & imperfecto, ante animationem, cùm eſt tantùm ſpes animantis, aut puerperiũ, vt dicitur *in c. aliquando 7. c. quod verò 8. c. Moyſes, 9. c. ſicuti 10. 32 q. 2.* cui verè conuenit ratio adducta à D. Iſid. videlicet, quod ipſe, qui natus non ſit ſecundùm Adam, hoc eſt ad peccatum originale, non poteſt renaſci per gratiam ſecundùm Chriſtum; quia vt aiebat D. Auguſtinus *epiſt. ad Dardanum*, nemo naſcitur ſpiritualiter, niſi priùs naſcatur naturaliter, id eſt natiuitate, quæ contingit per animationem fœtus, quæ fit plerunque in viris quadrageſima die conceptionis, in fœminis octuageſima, vt pluribus relatis docet Narbona *de ætate, anno 1. quæſt. 2.* Nec tunc obſtat quod dicebamus de circumciſione, argumento deducto ab ea ad baptiſmum: nam cùm in pluribus differant inter ſe, non valet argumentum à circuncisſione ad baptiſmum deductum. Circuncisio enim non fuit inſtituta ad tollendum peccatum originale, ſed tantùm vt eſſet ſignum fœderis inter Deum, & Abrahamum ac poſteros ſuos, *Geneſis c. 17. verſ. 11.* & vt eſſet ſignum iuſtitiæ per fidem acceptæ, D. Paulus *ad Romanos capit. 4. verſ. 11.* Et ita circumciſionem non eſſe inſtitutam in remedium peccati originalis, probant, & deffendunt Bellarmin. *lib. 2. de Sacram. in genere, cap. 15. & 17.* Vazquez *in 1. 2. diſput. 130. cap. 2.* Becanus *in analog. cap. 14.* Vnde circuncisio non præfigurabat in omnibus baptiſmum, ſiquidem baptiſmus confert gratiam, fit per ablutionem, perficitur per inuocationem ſanctiſſimæ Trinitatis: quæ in circunciſione non contingebant, tantùm enim circuncisio præfigurabat baptiſmum in eo, quod ſicut circuncisio erat ſignum ſecernens Iudæos ab aliis, ita baptiſmus eſt ſignum, per quod Chriſtiani ab infidelibus ſecernuntur: vnde licèt circuncisio deberet die octauo natiuitatis, non anteà fieri, propter infantis teneritatem; tamen diutiùs differri poterat, vt contigit in circunciſione Ioſuë, *capit. 5. verſic. 6.* & ita baptiſmus poteſt adminiſtrari ante, vel poſt diem octauum, quantò citiùs, ne infans decedat cum peccato originali.

Ex ſuprà traditis accipit lucem textus *in cap. baptizari, 5. diſt.* in illis verbis: *Baptizari autem, vel enixam mulierem, vel hoc quod genuerit, ſi periculo mortis vrgetur, vel ipſa hora eadem, quâ gignit, vel hoc quod gignitur, eadem quâ natum eſt, nullo modo prohibetur.* Qui textus accipiendus eſt non de prima generatione, ſed de ſecunda, id eſt, natiuitate ex vtero matris; nam in vtroque iure gignere idem eſt ac parere, *l. qui filiabus 17. §. 1. ff. de leg. 1. cap. ſi mulier 2. eadem diſt 5.* vbi verbum *genuerit*, extat pro *pepererit*: *c. ad eius 4. ead. diſt.* vbi ſæpe ſæpiùs idem probatur. Vnde ſenſus Gregorij *in dicto cap. baptizari.* eſt, enixam mulierem eadem horâ, quâ peperit; & partum eadem, quâ editus eſt, ſi periculum mortis adeſt, poſſe baptizari, non expectato ſolenni baptiſmi tempore, ne morte præoccupatus hoc vnico peccati originalis remedio priuetur, vt docetur *in cap. ne quod abſit 98. cap. placuit 111. cap. ſi qua 116. de conſecr. diſt. 4.* 8. EXPONITVR TEXT. IN CAP. BAPTIZARI, 5. DIST.

§.

VErùm quidam ex hac solutione inuenisse se credunt viam ad alias quæstiones, argumentantes ex eo, quod dicimus, paruulis in baptismate peccatum originale dimitti, quod in adultis, dormientibus, vel amentibus peccatum, si baptizantur, ratione simili dimittatur. Cùm enim neutri sentiant tunc, vel consentiant, dicunt idem in similibus iudicandum. Hîc verò dicimus distinguendum, quod peccatum est duplex, originale scilicet, & actuale. Originale, quod absque consensu contrahitur; & actuale, quod committitur cum consensu. Originale igitur quod sine consensu contrahitur, sine consensu per vim [a] remittitur sacramenti: actuale verò, quod cum consensu contrahitur, sine consensu minimè relaxatur. Sed adhuc quæritur, quare non saltem originale peccatum amentibus, & dormientibus in baptismo, sicut paruulis, dimittatur. Ad hoc est taliter respondendum, quod Dominus, qui totum hominem sanum fecit in Sabbatho, opus imperfectionis non nouit, & ob hoc peccata non ex parte, sed ex toto dimittit. Præterea pœna originalis peccati est [b] carentia visionis diuinæ: actualis verò pœna peccati est gehennæ perpetuæ cruciatus. Vnde si primum dimitteretur alicui, altero non dimisso, talis non careret visione Dei, propter originale dimissum; & cruciaretur in gehenna perpetuò propter reatum criminis actualis. Sed hæc tanquam impossibilia sese minimè patiuntur; immò sibi mutuò aduersantur. Interim verò quæritur, vtrum huiusmodi dormientibus, & amentibus Sacramenti saltem [c] character in baptismate imprimatur, vt excitati à somno, vel ab ægritudine liberati, non sint denuò baptizandi. Sunt autem nonnulli, qui dicunt, quod sacramenta, quæ per se sortiuntur effectum, vt [d] baptismus, & ordo, cæteraque similia, non solùm dormientibus, & amentibus, sed inuitis etiam, & contradicentibus, etsi non quantùm ad rem, quantùm tamen ad charecterem conferuntur. Cùm non solùm paruuli, qui non consentiunt, sed ficti, qui quamuis non ore, corde tamen dissentiunt, recipiant sacramentum. Sed opponitur talibus, quod qui fuissent inuiti, & reluctantes immersi, saltem ratione sacramenti ad iurisdictionem ecclesiasticam pertinerent. Vnde ad seruandam regulam fidei Christianæ forent rationabiliter compellendi. Verùm id est religioni [e] Christianæ contrarium, vt semper inuitus, & penitus contradicens, ad recipiendam & seruandam Christianitatem aliquis compellatur, propter quod inter [f] inuitum & inuitum, coactum & coactum alij non absurdè distinguunt: quod is, qui terroribus absque suppliciis violenter attrahitur, ne detrimentum incurrat, baptismi suscipit sacramentum; talis quidem, sicut & is, qui fictè ad baptismum accedit, characterem suscipit Christianitatis impressum, & ipse tanquam conditionaliter volens, licèt absolutè non velit, cogendus est tamen ad obseruationem fidei christianæ. In quo casu debet intelligi decretum illud Concilij [g] Toletani, vbi dicitur, quod qui iam pridem ad Christanitatem coacti sunt, sicut factum est temporibus religiosissimi Principis [h] Sisebuti, quia iam constat eos sacramentis diuinis associatos, & gratiam baptisimi suscepisse, & chrismate vnctos esse, & corporis Domini extitisse participes, oportet, vt fidem etiam, quam necessitate susceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blasphemetur, & fides, quam susceperint, vilis, ac contemptibilis habeatur. Ille verò, qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem suscipit sacramenti; quia plus est expresè contradicere, quàm minimè consentire; sicut nec ille notam alicuius reatus incurrit, qui contradicens penitus, & reclamans thurificare idolis [i] cogitur violenter Dormientes autem, & amentes, si priùs quàm in amentiam inciderent, aut dormirent, in contradictione perstiterant, quia in eis intelligitur contradictonis propositum perdurare, si fuerint sic immersi, characterem nec suscipiunt sacramenti; secus autem, si priùs catechumeni extitissent, & habuissent propositum baptizandi. Vnde tales in necessitatis articulo consueuit [k] Ecclesia baptizare. Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cùm obicem non inuenit obsistentem.

NOTÆ.

1. [a] R*Emittitur sacramenti.*] Antiqua fuit Origenistarum hæresis, peccata per baptismum non tolli, sed tantùm tegi, vt tamen morte detegerentur. Ita tenuit Proculus quidam Origenista, teste Epiphanio *hæresi* 64. quem errorem sequuti fuerunt Mesaliani, vt Theodoretus auctor

ctor eſt *lib.4. de fabulis hæreticor.* Idem delirium amplexi fuerunt innouatores veterum errorum. Lutherus *in antidoto Concil. Trident. ſeſſ.5.* Kemnitius *in examine eiuſdem Concilii:* quos apertè refellunt Bellarminus *lib.1. de baptiſm. cap.13.* Franc. Valens *in concord. iuris, p.1. in c.2. 23. diſt.* & eam hæreſim damnauit Trident. *ſeſſ.5. de peccato origin.* aſſerens, per baptiſmum tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet. Item Florentinum in litteris vnionis, vbi pro effectu baptiſmi aſſignat remiſſionem peccati cuiuſlibet, tam originalis, quàm actualis; & hoc in ſymbolo Concilia Nicænum, & Conſtantinop. profitentur ibi: *Credimus vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum.*

2. [b] *Carentia viſionis.*] Nec contrarium probat D. Auguſtinus relatus *in cap. firmiſſimè.83. de conſecr. diſt.4. in princip.* & præcipuè in verſiculo *Firmiſſimè,* vbi poſtquam tradiderat omnem hominem ex viro, & muliere conceptum, cum originali peccato naſci, ideſt concipi impietati ſubditum, & morti ſubiectum, ſubiungit, non ſolùm adultos homines ratione vtentes, verùm etiam parvulos, qui ſiue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, ſiue cùm de matribus nati ſine ſacramento baptiſmi de hoc ſæculo tranſeunt, ſempiterno igne puniendos. Nam accipiendus eſt Sanctus de pœna damni, & carentia viſionis Dei; nam in ſacra Scriptura, & apud Eccleſiæ Patres ignis nomine notatur pœna, aut vindicta grauis, quæcumque illa ſit, *Pſalmo 76. verſ.10.* ibi: *Igne nos examinaſti,* id eſt verberibus, & flagris, vt optimè notat ibi D. Baſilius *in pſalmum 139. verſ.11.* ibi: *Cadent ſuper eos carbones ignis.* Vbi D. Chryſoſtomus ita inquit: *Carbones ignis, & ignem dicit ſupplicium, quod à ſuperis mittitur.* Tradunt poſt alios Ioannes Paiba *in doctr. ſacr. Scrip. lib.10. cap.26. num.1.* Granados *tom.4. in 3. p. controuerſ. 2. tract.1. diſp.1. num.147.*

[c] *Character.*] Certum enim eſt, baptiſmi pecu-
3. liarem effectum eſſe characteris impreſſionem in anima; nam licèt alia ſacramenta tantùm conferant gratiam; baptiſmus tamen præſtat gratiam, & præbet characterem. D. Chryſoſtomus *homil.2. in epiſt. ad Epheſios,* ibi: *Porrò charactere Spiritus Sancti nos inſignivit.* D. Auguſtinus *lib.6. de baptiſmo, cap.1.* dicit in generali Concilio approbatum: *Satis,* inquit, *eluxit Paſtoribus Eccleſiæ Catholicæ toto orbe diffuſa, per quos poſtea plenarij Concilij auctoritate originalis conſuetudo firmata eſt, & ouem quæ foris errabat, & Dominicum characterem à fallacibus deprædatoribus ſuis foris acceperat, venientem ad Chriſtianæ vnitatis ſalutem, ab errore corrigi, à captiuitate liberari, à vulnere ſanari; characterem tamen Dominicum in ea cognoſci potius, quàm improbari.* Probat variis ſacræ paginæ, & SS. PP. teſtimoniis Bellarminus *lib.2. de Sacram. c.20. cum ſequent.* Vnde conuincitur Kemnitius, qui *in 2. p. examinis Concilij,* Innocentium noſtrum auctorem facit huius vocis, *characteris:* cùm iam temporibus SS. Auguſtini, & Chryſoſtomi in vſu eſſet: igitur peculiariter imprimitur character, quia per hoc ſacramentum ſuſcipiens efficitur nouus homo diſtinctus ab aliis non baptizatis; accipit nouam poteſtatem, & deputatur nouo miniſterio. Concil. Florent. *vbi ſuprà,* Trident. *ſeſſ.7. can.7.* Etiam audiendus non eſt Sotus *in 4 diſt.4. artic.2. verſ. Prima opinio,* aſſerens characterem hunc eſſe merum ens rationis, neque eſſe vllam prorſus rem, neque entitatem ab anima quoquo pacto diſtinctam: quem refellit P. Mendo *in ſtatera, diſſert.9. q.1. num.17.*

[d] *Baptiſmus. & ordo.*] Non inde inferas, eſſe 4.
in Eccleſia alia Sacramenta, quæ per ſe non ſortiantur effectum; cùm certum ſit omnia ſacramenta nouæ legis per ſe effectum ſuum conferre ex opere operato. Concil. Conſtantinop. 1. *in ſymbolo Milevit. cap.2.* Trident. *ſeſſ.7. cap.8. & 15.* latè probat Bellarminus *lib.2. de ſacram. cap.7.* Ea verba præſentis textus *per ſe ſortiuntur effectum,* referenda ſunt ad peculiarem effectum characteris, non verò ad alios effectus; quia proprium eſt ſacramenti Ordinis, Baptiſmi, & Confirmationis, characterem imprimere, *cap. ad abolendam, de hæreticis.* Quod ex eo prouenit, quia per hæc ſacramenta nouus homo conſtituitur, nouum ſtatum, nouamque poteſtatem recipit.

[e] *Religioni chriſtianæ contrarium.*] Conſonat tex- 5.
tus *in cap. quia ſincera, cap. ſincera, cap. de Iudæis, 45. diſt. cap. ad fidem, 25. quæſt. 3. cap. ſicut Iudæi 15. de Iudæis.* Nam certum eſt, neminem ad credendum compelli, nec ad religionem profitendam cogi, *d. cap. ſicut Iudæi 15.* vbi latiùs dicemus, *de Iudæis.*

[f] *Inuitum & inuitum.*] Quod diſcrimen etiam 6.
agnoſcit Alexand. III. *in cap. de muliere, de ſponſal.* videlicet vt alia vis ſit abſoluta, alia conditionalis, vt expoſui *in cap.3. de his quæ vi.*

[g] *Toletani.*] Quarti videlicet, *can. 59.* relati *in cap. de Iudæis, 45. diſt.* cui interfuiſſe ipſum Siſebutum malè retulit. Roder. Sanctius Epiſcopus Palentinus *in eius vita,* cùm celebratum fuiſſet poſt eum ſub Siſenando anno 681.

[h] *Siſebuti.*] Iuo Carnot. *p.1. Decreti, cap.276.* 7.
& *p.13. cap.94.* Burchardus *lib.4. Decreti, cap.82.* legunt *Siſenandi:* ſed malè. Siſebuti enim tempore, id eſt anno Chriſti 613. Imperator Heraclius, mirus Aſtrologus, & Ariolorum vanitati deditus, cernens à circuncíſis gentibus diuino nutu Imperium eſſe vaſtandum, quod poſtea à Sarracenis, ſiue Mahometanis impletum fuit, vt referunt Aimoinus *lib.4. hiſt. Franc. cap.22.* Platina *de vitis Pontif. in Adeodato,* Ioan. Mariana *lib.6. de rebus Hiſp. cap.3.* Zamalloa *in compend. hiſt. Hiſp. lib. 25. capit.25.* Iacob. Bleda *in hiſt. Maur. lib.1. cap.12. pag.35.* rogauit Theodoricum Legatum Siſebuti, vt ipſum Regem induceret, vt Iudæorum gentem omnibus exitialem ex vniuerſa Hiſpania expelleret, vt referunt Mariana *d. lib.6. de rebus Hiſpan. cap. 3.* Ambroſius de Morales *lib.2. cap.13.* Padilla *hiſt. Eccleſ. cent.7. cap. 10.* Genebrardus *in chronol. anno 623.* Ioannes Gothus *in hiſt. Goth. lib.16. cap. 14.* Quod & Dagoberto Regi Francorum ipſum Imperatorem ſuaſiſſe referunt Baronius *anno 614. num.42.* Gregorius Turon. *in hiſt. Franc.* Aimoinus *lib.4. eiuſdem hiſt. cap. 22.* Siſebutus protinus ſequentem legem tulit: *Cùm veritas ipſa petere, quærere, & pulſare nos doceat, præmonens, quod regnum cælorum violenti diripiant, in nullo eſt dubium, quod ille indulta gratia munus abhorreat, qui ad eam procedere ardenti animo non feſtinet. Proinde ſi quis Iudæorum, de his ſcilicet, qui nondum ſunt baptizati, aut ſe baptizare diſtulerit, aut filios ſuos, vel famulos nullo modo ad ſacerdotem baptizandos remiſerit, vel ſe, ſuoſque de baptiſmo ſubtraxerit, & vel vnius anni ſpatium poſt legem hanc editam quiſpiam illorum ſine gratia baptiſmatis*

ptismatis transierit: Horum omnium transgressor, quisquis ille repertus fuerit, & centum flagella decalvatus suscipiat, & debitâ multetur exilij pœnâ: res tamen eius ad Principis potestatem pertineant, qualiter si incorrigibilem durior ostenderit vita, perpetua in eius, cui eas Princeps largiri voluerit, potestate permaneant. Extat in *l. 3. titul. 3. lib. 12. legum Wisigoth.* referunt S. Isidorus *in chron. Goth. era 651.* vbi de Sisebuto ita ait: *Qui in initio regni sui Iudaeos ad fidem christianam permouens, aemulationem quidem Dei habuit, sed non secundùm scientiam; potestate enim compulit, quos prouocare fidei ratione oportuit.* Lucas Tudensis *in chron. mundi*, Roderic. Toletan. *lib. 1. de rebus Hispan. cap. 17.* Alfonsus Carthagena *in anaceph. cap. 3.* Basilæus *in cron. anno 616.* Et licèt Sisebuti factũ improbetur in præsenti canone 59. Concilij Toler. tamen magnâ excusatione dignum est, ob rectum erga religionem catholicam zelum. Quo modo factum hoc Sisebuti exposuerunt Valentia *tom. 3. disputat. 1. quæst. 10. punct. 6.* I. Lipsius *lib. de vna relig. aduersus dialog. vers. Diuinum illud.* Madera *in Monarch. Hispan. cap. 6. fol. 41.* Solorzanus *tom. 1. de iure Ind. lib... cap. 19. num. 86.*

8. [i] *Idolis cogitur.*] Vnde excusari potest Marcellini factum, quod refertur à Baronio *anno 402. num. 12.* videlicet Marcellinum vi præcisâ coactum idolis thurificasse.

j *Perdurare.*] Vnde deducitur, voluntatem interpretatiuam sufficere; qui enim actualem intentionem habuit, licèt postea in somnum incidat, aut furorem, nihilominus potest baptizari, aut Ecclesiæ reconciliari, *cap. qui recedunt 26. quæst. 6.* Licèt enim amentes, & dormientes voluntatem actualem non habeant, tamen censentur persistere in eadem voluntate, *l. si is qui animo 27. ff. de acquir. poss. l. 3. §. si seruus, ff. de vsucap.* Valentia *lib. 2. illustr. in dict. l. 3. §. si furiosus.*

9. [k] *Consueuit Ecclesia.*] Adhuc videlicet pendente tempore catechesis, aliàs si necessitas non adesset, expleri debet tempus catechesis, intra quod instruebantur in fidei mysteriis, *cap. baptizari, cap. de catechumenis, de consecr. dist. 4.* latè illustrat Vicecomes *de ritibus baptismi lib. 2. ferè per tot.* & nos *in can. Concilij Illib.*

COMMENTARIVM.

10. CONCLVSIO TRADITVR, ET ILLVSTRATVR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Si amentes antea petierint baptismum, possunt baptizari; inuiti verò baptizati characterem non recipiunt.* Quam conclusionem probat textus *in cap. qui sincera, cap. de Iudaeis, 45. dist. cap. ad fidem 25. quæst. cap. qui recedunt 26. quæst. 6. cap. solet, cap. ægrotantes, de consecr. dist. 4. cap. sicut 15. de Iudaeis.* Alia iuris testimonia congesserunt Antonius August. *in epit. iur. lib. 12. tit. 1. & 17. & lib. 22. tit. 8.* Crespetius *in summa, verbo Iudaei.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, D. Thom. *2. 2. quæst. 80. art. 8.* Suarez *de Sacram. 3. p. disput. 154. cap. 1.* Acuña *in cap. de Iudaeis, dist. 45.* Covar. *3. var. cap. 15.* Hallier. *de sacris elect. sect. 5. cap. 1.* Balsamon *in can. 48. Synod. Carthag.* Albaspin. *lib. 1. obseru. cap. 9.* Auendaño *lib. 2. de metu, cap. 17.*

11. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Ad baptismum nullo modo desideratur voluntas ex parte suscipientis: ergo amentes, & dormientes, etsi antea propositum baptizandi non habuerint, baptizari valent. Antecedens probatur; nam infans nec iudicium, nec voluntatem habet, *l. 1. C. de falsa moneta*; & omnia quæ vidit, ignorat, *l. vlt. ff. rem pupilli, l. pupillus, ff. de R. I.* & æquiparatur furioso, *§. furiosus, Instit. de inutil. l. 2. ff. de iure codicil.* plura Petrus Faber, & Gothofredus *in l. in negotiis, ff. de R. I.* sed infans baptizari potest. Concil. Mileuit. *can. 2.* Gerund. *can. 5.* Brachar. *2. can. 7.* Clem. *1. de summa Trinit.* probaui superiori commentario. Igitur etiam amentes, & dormientes, etsi antea baptismum non petierint, baptizari valent. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam dormiens quodammodo voluntatem, & iudicium habet; siquidem ex delicto commisso tenetur, *l. si seruus 27. §. 9. ff. ad leg. Aquil.* Ergo si ex delicto dormiens potest obligari, poterit etiam & baptismum recipere. Augetur tandem hæc dubitandi ratio *ex cap. qui recedunt, in fine 26. quæst. 6.* vbi agitur de reconciliatione eorum, qui cùm in gradu pœnitentiæ solennis essent, subitò obmutuerunt: & aiunt PP. Concilij Arausic. quod poterunt reconciliari, sicut & baptizari, & circa amentes ita aiunt: *Amentibus etiam quæcunque pietatis conferenda sunt.* Ergo si omnia, quæ sunt pietatis, amentibus conferri possunt, etiam baptismus illis administrati valet.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, subiectum capax sacramenti baptismi esse quemlibet hominem viatorem, cuiuscunque sexus, ætatis, vel conditionis, non baptizatum, habentem intentionem suscipiendi hoc sacramentum, siue veram, cùm iam rationis iudicio fruitur; siue præsumptam, cùm ante rationis vsum à parentibus baptismo traditur. Quam doctrinam pluribus Ecclesiæ decretis firmant, & SS. PP. testimoniis probant Bellarmin. *tom. 2. controu. lib. 1. de baptism. cap. 8.* Becanus *eodem tract. cap. 10. quæst. 1.* Gregorius de Valentia *tom. 4. disput 4. quæst. 3.* Summistæ, & Theologi Moralistæ de hoc Sacramento agentes, congesti à Martinez de Prado *tom. 1. de sacram. tit. de baptismo, cap. de subiecto*; nam sicut omnibus est necessarius baptismus, iuxta illud Diui Ioannis *cap. 3. Nisi quis renatus fuerit*; quia omnes in Adam peccauerunt, D. Paulus *ad Romanos cap. 5.* & *1. ad Corinth. cap. 15.* ita omnibus conuenit per ianuam Sacramentorum, videlicet baptismum, ingredi Ecclesiam, & regenerari. Deinde omnes PP. tam Ecclesiæ Latinæ, quàm Græcæ, hanc sententiam deducunt ex illis verbis Christi Domini apud Matthæum *cap. vltim. Docete omnes gentes, baptizantes eos.* In quibus Christus Dominus absolutè docuit, quamcunque gentem esse capacem huius sacramenti: igitur quilibet homo, cuiuscunque ætatis, aut conditionis sit, capax est huius sacramenti. Dixi quilibet homo, vt excludantur animalia, & alia insensibilia, quæ cùm peccatum originale non contraxerint, quod ex Adamo traducitur, Trident. *sess. 5. cap. 3. & sess. 6. cap. 3.* & expertia rationis sint, incapaces sunt huius Sacramenti, vt de satyris, & brutis etiam natis ex fœmina & animali, post D. Thomam docent Trullench. *lib. 2. de baptismo, cap. 1. dub. 6. num. 2.* Dicastillo, Candidus, & Bonacina relati à Leandro *de sacram. baptism. disput. 5. quæst. 2.* Circa monstrum verò non consen

consentiunt Moralistæ, aliis affirmantibus capax esse baptismi, alijsque quamplurimis negantibus. Sed pro eorum conciliatione, atque huius dubij resolutione dicendum est, monstrum pluribus modis considerari posse, aut genitum ex homine, & animali; & tunc baptizari non posse, rectè affirmat Henriquez *lib. 4. summa, cap. 21.* licèt eo casu baptismum ritè administrari posse sub conditione si capax sit, teneat post Dicastillum, & Castrum Palaum Leander *vbi suprà, quæstione 3.* vel si genitum ex viro, & fœmina portentum, seu prodigium nascatur, vt si mulier contra formam generis humani vitulum enixa sit, de quo partu loquitur Consultus *in l. non sunt liberi 14. ff. de statu homin.* & tunc DD. communiter discrimen constituunt inter monstrum, quod caput ferinum habet; & inter illud, quod humanum caput habet, & cætera membra ferina: primo casu monstrum baptizari non posse affirmant, secundo verò casu baptismum administrari posse docent. Ita Nauarrus, Bonacina, & Comitolus relati a Leandro suprà, *quæst. 4.* ex ea ratione, quia caput principalis hominis pars est, *l. cùm in diuersis 44. ff. de relig.* in hoc tamen casu differendum esse baptismum per aliquod tempus, vt meliùs cognosci possit monstri natura, proximè laudati DD. affirmant. Aliquando verò partus non prodigiosus, sed portentosus nascitur, cùm videlicet forma hominis non deest, sed in aliquo peccauit natura; quia seruatâ humani partus formâ membrorum officia ampliauit, vt si cum tribus manibus, oculisve, aut si cum pluribus digitis partus edatur: de quo portentoso partu loquuntur Consulti *in dict. l. non sunt liberi, in fine, l. hoc tantùm 38. l. quæret 135. ff. de S. V.* iunctis traditis à Carranza *de partu, cap. 17.* Torreblanca *lib. 5. de iure spirit. cap. 8.* Arellano *cap. 8. de iuris ratione, lib. 2. capit. 5. per tot.* & *lib. 2. singul. cap. 2.* D. Ioseph. de Retes *lib. 1. opusc. cap. 1.* nam isti portentosi partus veri liberi sunt, *l. vltim. tit. 23. partit. 4.* vbi de partu prodigioso, & portentoso ita ait Alfonsus Rex: *No deben ser contados fijos los que nacen de la muger, y no son figurados como homes, assi como si huuiessen cabeça, ó otros miembros de bestia: mas si la criatura nace en figura de home, maguer aya miembros sobejanos, ó menguados, no le empece.* Portentosus ergo partus baptizari potest, qui homo est, licèt superflua habeat membra: & si nascatur cum duobus capitibus, ita vt certum sit, esse distinctas personas, quia dormiente vno capite, aliud vigilat, & mouetur, seorsim singula membra baptizanda sunt; & si certò deprehendi non posset, duas esse personas, tunc absolutè baptizanda est pars illa, quæ ad vnam animam pertinet; reliquæ verò partes sub conditione, non verò absolutè sunt baptizandæ, vt post Marsilium, & Vazquez docet Diana *p. 9. tract. 6. resol. 30. in fine.*

13. Diximus etiam hominem baptizandum debere esse viatorem, id est viuum, non defunctum; quia mortuus baptizari non potest. Concil. Carthag. *3. can. 6.* ibi: *Cauendum est, ne mortuos baptizari posse fratrum infirmitas credat.* Vbi hæresim Marcianistarum condemnari refert Baronius *tom. 4. anno 386.* & notaui *in can. 37. Concilij Illiber.* Nam cùm certum sit, animas à corporibus separatas iustificari non posse, nec mereri, iuxta illud Ecclesiastici *capit. 14. Ante obitum tuum operare iustitiam, quia non est apud inferos inuenire cibum.* Ioannis *cap. 9. Venit nox, in qua nemo potest operari.* Lucæ *cap. 15. Iam non poteris amplius villicare.* Probat Bellarminus *de purgat. lib. 2.* Nec contrarium docet D. Paulus *1. ad Corinth. cap. 15.* ibi: *Quid faciant hi, qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt?* Vnde deducebant Marcionistæ, & Cataphryges mortuos validè baptizari. Refert Baronius *anno 57. num 164. &. 146. num. 12. & 173. num. 4.* Turrianus *pro canonibus lib. 4. cap. 14.* Nam omissis variis interpretationibus adductis à Castro *de hæresibus, verbo Baptismus*, Sebast. Medices *eodem tract. & verbo*, Cornelio à Lapide *in eodem textu*, Ægido *de sacram. disput. 11. dub. 1.* Vazquez *2. tom. 3. part. disput. 157. cap. 5.* dicendum est, apud Apostolum baptizari pro mortuis idem esse ac baptizari à mortuis, hoc est à contactu mortui eluendo & purgando se. Nam cùm *cap. 19. Numeror.* præcipitur, vt qui tangeret corpus mortui, immundus censeretur, donec ablueretur modo ibi præscripto, de quo ritu agitur *cap. 34. Ecclesiast. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio eius?* D. Paulus ad adstruendam, & probandam carnis resurrectionem vtitur prædicto argumento; non tamen loquitur D. Paulus de sacramento Baptismi, quod mortui recipere nec per se, nec per alios possunt, vt notaui *in dict. can. 37.*

His suppositis ratio præsentis decisionis est, hominem inuitum baptizatum baptismum non recipere; amentem verò, & dormientem, si ante somnum aut amentiam baptismum petierint, posse ritè, & validè baptizari: nam cùm in baptizando desideretur voluntas, iuxta illud præceptum Domini: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit*; ideo nemo renuens, & inuitus baptizari debet. Faciunt D. Bernardus *sermon. 66. in Cantica*, ibi: *Fides suadenda est, non imperanda.* Tertul. *ad Scapul.* ibi: *Non est religionis cogere religionem, quæ sponte suscipi debet, non vi.* Theodoric. apud Cassiodor. *lib. 2. var.* ibi: *Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur, vt credat inuitus.* Dicemus latiùs *in cap. sicut Iudæi, de Iudæis.* Sed cùm quis petiit baptismum, licèt postea in amentiam inciderit, semper præsumitur perseuerare in eadem voluntate, iuris interpretatione. Quare rectè in præsenti docetur, eum baptizari posse, si antea baptismum petierit. Vnde dormiens retinet possessionem, *l. nunquam 31. §. si seruus, ff. de vsucap.* quia in eo non deficit animus, sed quiescit, vt ait D. Thomas *1. part. quæst. 48. artic. 3. in corpore*, & *in lib. de somno, & vigilia, quæst. 1. & 4.* Est enim breuis, & temporalis remissio animi, non defectio, teste Cicerone *lib. 7. de diuin.* Similiter furiosi retinent possessionem ex iuris æquitate, *l. 1. §. furiosus, leg. nunquam 31. §. si seruus, l. iusto 44. §. cum quis, ff. de vsucap.* Giphanius *in l. si is qui 27. ff. de acquir. possess.* Valentia *ad illum titul. tract. 2. c. 6. n. 9.* Facit Concil. Illib. *can. 45.* in illis verbis: *Qui aliquando fuerit catechumenus per infinita tempora, & nunquam ad Ecclesiam accesserit, si eum de Clero quisquam agnouerit voluisse esse Christianum, aut testes aliqui extiterint fideles, placuit ei baptismum non negari, eo quod in veteri homine deliquisse videatur.* Pro cuius canonis expositione plura in eius notis adduximus.

14. Traditvr ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione, omissis traditis superiori commentario, dicendum est, verum esse in infantibus

15. Dissolvitvr dvbitandi ratio.

fantibus non dari actualem voluntatem suscipiendi baptismum; dari tamen ex persona susceptoris, seu patrini, vt probaui in commentario antecedenti. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum *ex d. l. si seruus* 27. §. 9. Nam omissâ difficultate, an in eius textus specie detur actio vtilis, an verò directa, quam examinat D. Ioan. Suarez *lib.* 2. *ad leg. Aquil. cap.* 2. *sect.* 2. dicendum est, tunc dormientem ex delicto teneri, quando aliqua præcessit culpa, saltem in non præcauendo damnum; aliàs enim si nulla præcessit culpa, dormiens ex delicto non obligatur, vt latiùs prosequuntur Paulus Zacchias *lib.* 2. *qq. medicolegal. tit.* 4. *cap.* 12. Farinac. *in praxi, quæst.* 98. *ex num.* 62. Covar. *in Clement. si furiosus*, 3. *p. in princip. num.* 7. Gomez *lib.* 3. *var. cap.* 1. *num.* 74. vnde cum in ea specie culpa præcessisset in non extinguendo igne, dormiens de incendio sequuto tenetur. Nec etiam obstat textus *in dict. cap. qui recedunt*, §. *fin.* nam omissâ solutione Glossæ ibi, *verbo Amentibus*, quæ asserit ibi PP. agere de hominibus amentibus ita natis, qui possunt ad opera pietatis admitti, dicendum est, textum illum esse accipiendum de amentibus illis, de quibus in præsenti textu agitur, qui ante amentiam baptismum petierunt: vel etiam textus ille accipi potest de illis operibus pietatis, quæ voluntatem, & consensum in suscipiente non exigunt.

16. EXPONITVR CANON 12. CONCIL. NEOCÆSAR.

Sed suprà traditis primò obstat textus *in can.* 12. *Concilij Neocæs.* ibi: *Si quis in ægritudine constitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari non debet; non enim fides illius voluntaria, sed ex necessitate est, nisi fortè postea ipsius studium, & fides probabilis fuerit, aut hominum raritas cogat.* Ex quibus deducitur, eum, qui in ægritudine baptizatur, non ex voluntate baptismum suscipere. Igitur non rectè dicimus, ex voluntate interpretatiua baptismum ritè conferri illis, qui postquam petierunt baptismum, in ægritudinem, aut amentiam inciderunt. Pro cuius canonis expositione, qui eisdem verbis reperitur apud Gratianum *in cap. vnic.* 57. *dist.* dicendum est, quod licèt illi, qui in ægritudine positi baptizantur, verum recipiant baptismum; tamen irregulares sunt, quia quodammodo vrgente mortis periculo fidem susceperunt, qui appellantur grabatarij *in can.* 8. *Concil. Altissiod.* notauit Menardus *in not. ad lib. sacram. D. Gregorij, fol.* 161. clynici à D. Hieronymo, & Cypriano, quos refert, & explicat Spondanus *ad Baronium anno* 254. *num.* 4. Quare & de ipsorum baptismo aliquando dubitauit Cornelius Papa *in epist. ad Fabianum Antioch. Episcopum*, apud Eusebium *lib.* 6. *hist. Eccles. cap.* 35. notaui *in can.* 37. *Concilij Illib.* Vnde Patres in eo canone in ægritudine baptizatum tantùm à sacris ordinibus remouent, non tamen iubent ipsum iterum baptizari.

17. EXPONITVR CONCIL. TOLET. 8. CAN. 7.

Secundò suprà traditis obstat Concilium Tolet. 8. *can.* 7. vbi cùm agatur de sacerdotibus, qui ad coniugia, moresque sæculi redierunt, & quomodo illi compescendi sint, aiunt PP. Hispaniæ, quod nullo modo possunt deserere votum iam emissum: quod probant exemplo eorum, qui iam baptizati sunt, qui fidem deserere non possunt, & hæc referunt difficilia verba: *Baptismatis inappretiabile donum est; semper, & sæpe non solum volentibus, verùm & quod maius est, nescientibus impartitur.* Exquibus expressè deducitur, nolentibus, & inscientibus sacramentum baptismi ritè ministrari: ergo quia ritè, & validè baptismus amentibus, dormientibus, immò etiam inuitis ritè, & validè conferri potest. Cui difficultati respondendum est, verba illa, *nescientibus*, & *nolentibus*, referenda esse ad paruulos, & amentes; licèt enim illi nesciant, isti verò renuant pro tunc; nihilominus ex suprà traditis ritè illis confertur baptismus propter voluntatem, quæ saltem interpretatiua adest in amente, & quæ suppletur per susceptorem, seu patrinum in paruulis. Vnde tunc verum est, nescientibus, & amentibus gratiam baptismi conferri. Aliter explicat Barbosa *voto* 57. *num.* 14.

18. EXPLICATVR CAN. 48. SYNOD. CARTHAG.

Tertiò hucusque traditis obstat textus *in can.* 48. *Synod. Carthag.* 1. in illis verbis, proue extant apud Balsamonem: *De iis, qui sunt infirmi, vt qui ita sunt infirmi, qui quidem pro se respondere non possunt, tunc baptizentur, quando suâ sponte de fi testimonium proprio periculo dixerint.* Exquibus constat, desiderari in ægroto, aut obmutescente voluntatem actualem suscipiendi baptismum: ergo non sufficit voluntas interpretatiua, vt subitò obmutescens, vel in vitæ discrimine positus baptizetur. Augetur hæc difficultas ex canone 43. Concilij Carthag. 3. relati *in cap. ægrotantes, de consecr. dist.* 4. vbi asseritur, quod si ægrotantes per se respondere non possint, aliorum testimoniis adiuuentur. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in aduersâ valetudine baptizari posse, si dum propriam voluntatem exprimunt, ore fidem profiteri, & promittere possint. Si autem propriam voluntatem exprimere nequeant, nec ante ægritudinem baptizari efflagitauerint, baptizari nequeunt, cùm nec interpretatiua voluntas adsit: si verò dum sanæ mentis fuerint, baptismum petierint, licèt postea fidem expressè profiteri nequeant, si tamen adsint testes, qui referant ipsum ægrotantem baptismum petiisse, ritè baptismus conferri potest, cùm constat ex testium depositione de ipsius baptizandi voluntate, vt iam probaui *in can.* 37. *Concilij Illiber.*

19. EXPONITVR CAN. 6 CONCIL. CARTHAG. 3.

Quartò obstat canon 6. Concilij Carthag. 3. in illis verbis: *Cauendum est etiam, ne mortuos baptizari posse PP. infirmitas credat, quibus nec Eucharistiam dare licitum est.* Qui canon omni protsus dubitandi ratione carere videtur, si vt suprà diximus, in suscipiente baptismum desideretur voluntas. Pro cuius canonis explicatione sciendum est, iam ipso Ecclesiæ initio, impium morem, seu errorem nonnullos inuasisse baptizandi catechumenos ante baptismum mortuos, absconso aliquo sub lecto, vt refert S. Chrysost. *homil.* 40. *in epist.* 1. *ad Corinth.* in hæc verba: *Postquam catechumenus quispiam apud eos excesserit, sub lecto mortui absconso aliquo, qui viuit, accedunt ad mortuum, & alloquuntur, & rogant, velit-ne accipere baptismum: deinde illo nihil respondente, qui est absconsus internè, pro illo dicit, se velle baptizari: & sic eum baptizant pro eo qui excessit, ac si in scena luderent.* Cuius abusus meminit Apostolus 1. *ad Corinth. cap.* 15. illis verbis: *Quid facient ij, qui baptizantur pro mortuis?* Quem locum fosè exponunt Basil. Legion. *quæst.* 3. *expos. cap.* 5. Theoph. Rayn. *tom.* 15. *in Heterocl. sect.* 1. *punct.* 11. quem errorem sequuti fuerunt Marcianistæ, vt probaui *in dict. can.* 37. *Illiber.* & eos optimè refellit S. Fulgentius *de bapt. Æthiop. cap.* 9. *Mortuos propterea non baptizamus, quia omne peccatum, siue originale, siue actuale, quia simul*

simul est anima, carnique commune, nihil eorum dimittitur, si à carne sua anima separetur. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque propria corporis, siue bonum, siue malum. Anima itaque sine carne nullâ ratione saluatur, quæ peccauit in corpore, nec credit eam esse in corpore: ac per hoc malum recipit, quod gessit in corpore; non bonum, quod in corpore constituta non gessit. Caro quoque sine anima non potest baptizari, quia nec remissionem peccatorum accipere: nam res quæ non viuit, sicut nec peccare, ita pœnitentiâ peccati habere non potest. Notarunt Zerda *in aduers. c.* 144. Nouatinus *lib.* 1. *sched. c.* 9. quem errorem vt damnarent PP. dictum canonem edidere.

CAPVT IV.

Idem [a] *Metensi Episcopo.*

DEbitum officij pastoralis exsoluis, cùm in dubiis iuris articulis responso Sedis Apostolicæ postulas edoceri. Sanè per tuas nobis litteras intimasti, quod quidam Iudæus in mortis articulo constitutus, cùm inter Iudæos tantùm existeret, in aquam seipsum immersit dicendo: Ego baptizo me in nomine Pa. & Fi. & Spi. san. nunc autem quæris, vtrum ille Iudæus in deuotione christianæ fidei perseuerans debeat baptizari. Nos autem fraternitati tuæ taliter respondemus, quod cùm inter baptizantem, & baptizatum debeat esse discretio, sicut ex verbis Domini colligitur dicentis Apostolis: Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs santi; memoratus Iudæus est ab alio baptizandus, vt ostendatur, quod alius est qui baptizatur, & alius qui baptizat: ad quod etiam designandum ipse Christus, non à se ipso, sed à Ioanne baptizari voluit: quamuis si talis continuò decessisset, ad patriam protinus euolasset per [b] sacramenti fidem, etsi non propter fidei sacramentum. In baptismo quippe illa spiritualis generatio celebratur, quia nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non introïbit in regnum cœlorum: & sicut in carnali generatione, quâ proles ex viro, & fœmina nascitur, alius est, qui carnaliter gignit, & alius, qui carnaliter gignitur: sic & in sacramentali generatione, quâ soboles ex aqua & Spiritu sancto renascitur, alius debet esse qui spiritualiter generat; & alius, qui spiritualiter generatur. Sanè cùm corpus exteriùs, siue cor interiùs baptizatur, oportet vt vtrobique paternitas, & filiatio valeant inueniri, quibus baptizatus, & baptizans ad inuicem referantur.

NOTÆ.

1. [a] MEtensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. Theodorico videlicet Præsuli 57. ipsius Ecclesiæ: de diœcesi Metensi nonnulla notaui *in c.* 14. *de cleric. non resid.*

[b] *Sacramenti fidem.*] Vt dicemus *in cap.* 2. *infra de presbyt. non bapt.*

COMMENTARIVM.

2. IN hoc sacramento, sicut in aliis legis Gratiæ, si Eucharistiam excipias, suscipiens eget ministro à se distincto; quia nemo seipsum baptizare valet, vt in præsenti decitur, & docent plures congesti à Barbosa *in præsenti*; quia inter dantem, & accipientem debet esse realis distinctio, *cap. final. de instit. cap. per nostras, de iurepatron. l. ius dandi, §. Prætor, ff. de tut. & curat.* P. Gregorius *de elect. cap.* 7. Iul. Lauor. *variar. lucub. tit.* 4. *cap.* 6. *num.* 18. Quis autem sit minister ordinarius huius sacramenti, exponemus *in cap.* 1. *de presbyt. non baptizato.* Dixi si Eucharistiam excipias, quia eam non solùm sacerdotes à seipsis recipiunt, verùm & laïci sibi ipsis communionem dabant. Palladius *cap.* 143. *de Syluania*, ibi: *Ecce ago annum ætatis sexagesimum, præter extrema manuum mearum (& hoc propter communionem) non pes meus aquam tetigit.* Cyrillus Hierosolym. *catechesi* 5. *mystag. Accedens ad Eucharistiam non expansis manuum volis accede, nec distinctis digitis, sed sinistram veluti sedem quandam subiicias dextræ, quæ tantum Regem susceptura est, & concaua manu suscipe corpus Christi dicens, Amen.* Ponebantur autem manus in formam crucis, vt expresè definitum est in sexta Synodo, *can.* 101. ibi: *Si quis voluerit synaxis tempore communicari purissimo Christi corpore, manus in crucis formam figurans, sic adeat, & suscipiat gratia communionem. Eos enim, qui pro manu vascula quadam aurea, vel ex alia materia construunt ad susceptionem diuini doni, & per illa immaculatam communionem suscipere volunt, nullo modo admittimus, vt qui præferât materiam inanem homini Dei imagini.* Damascenus *lib.* 4. *de fide orthodox. cap.* 14. *Ardenti cupiditate ad eum adeamus, manibusque in crucis formam compositis, crucifixi corpus suscipiamus.* Viri tamen caua, nudáque manu Eucharistiam excipiebant, fœminæ verò non nisi linteamine. D. August. *serm.* 252. *de tempore. Omnes viri, quando communicare desiderant, lauant manus suas; & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, vbi corpus Christi accipiant.* Concil. Altissiod. *can.* 36. ibi: *Non licet mulieri nuda manu Eucharistiam sumere.* Quod linteamen Dominicale appellatur *in can.* 42. *ipsius Concilij*, ibi: *Vnaquaque mulier suum habeat Dominicale quando communicat.* Illustrant late Rosvveidus *in onomast. verbo*

Eucharistia, Zerda *in aduers. c.* 81. Haephtenus *in vita S. Benedicti, prolog.* 18. §. 4. Boronius *anno* 57. *n.* 147. & 201. *n.* 19. & 254. *n.* 54. & 255. *n.* 33. & 260. *n.* 11. Stephan. Gratian. *tom.* 5. *discept. c.* 412. *n.* 14. Andr. Sausay *lib.* 1. *de myst. Gallia Script. in Paulo, tit.* 10. Theoph. Raynaud. *tom.* 12. *fol.* 293. Menardus *in not. ad librum sacram. D. Gregorii, fol.* 390. Buleng. *ad caput.* 43. *Casaub. diatrib.* 3. *fol.* 218. Vicecomes *volum.* 4. *de rit. Missa, lib.* 7. *cap.* 11.

CAPVT V.

Idem [a] *Nidrosiensi Archiepiscopo.*

NOn vt apponeres tibi scientiam, sicut credimus, sed vt per oraculum verbi nostri tuorum ignorantiam subditorum meliùs erudires, Apostolicum tibi responsum fieri postulasti, vtrum paruuli sint pro Christianis habendi, quos in articulo mortis constitutos propter aquæ penuriam, & absentiam sacerdotis, aliquorum simplicitas in caput, ac pectus, ac inter scapulas pro baptismo saliuæ conspersione leniuit. Cùm igitur in baptismo duo semper, videlicet verbum, & elementum necessariò requirantur, iuxta quod Veritas de verbo ait: Euntes in mundum vniuersum, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & spiritus sancti; eademque dicat de elemento: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non introibit in regnum cœlorum; dubitare non debes, illos verum non habere baptismum, in quibus non solùm vtrumque prædictorum, sed eorum alterum est omissum.

NOTÆ.

[a] *Nidrosiensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. De Nidrosiensi diœcesi egi *in cap. sacris, de his qua vi.*

COMMENTARIVM.

1. AQuam naturalem, & elementarem, esse materiam remotam baptismi, constat ex sacra pagina, *Ioannis cap.* 3. *vers.* 5. *Marci cap. vlt. vers.* 19. *actuum Apost. cap.* 8. *num.* 35. *cap.* 30. *vers.* 47. D. Paulo *ad Hebræos capit.* 10. & *ad Ephesios cap.* 5. *vers.* 25. *cap.* 1. *de summa Trinit.* D. Clem. *epist.* 3. *post principium*, ibi: *Baptizetur vnusquisque aquis perennibus, inuocato nomine trina beatitudinis.* Trident. *sess.* 7. *de sacrament. can.* 12. Miraculis probat Beyerlinch *in Theatr. verbo Baptismus.* Quare damnati fuerunt hæretici Seleuciani, non aquâ, sed igne baptizantes, vt refert D. August. *hæres.* 19. & Flagellantes, qui circa annum 1300. sanguine suo se baptizabant. Varias rationes, quare Dominus noster eam pro materia huius sacramenti præfinierit, adduxerunt scribentes de hoc Sacramento, inter quas illa non incongruè assignatur, quia videlicet aqua magnam habet proprietate ad significandam interiorem munditiam, vt constat *ex cap.* 8. *Iob. vers.* 30. Vnde Gentiles credebant, leuiora peccata aquâ fluuiali, maiora verò mari expiari posse. Tertul. *de baptism. cap.* 3. D. Hieronym. *epist.* 8. Cyril. Hierosol. *catech.* 3. & alij apud Theoph. Raynaud. *de Agno cereo cap.* 2. *num.* 15. Penes veteres quisquis se homicidio infecerat, purgatrice aquâ se expiabat. Seneca *in Hercule Furente.*

——— Licet iam tota testis
Per meas currat manus, hærebit altum facinus.

Ouidius *lib.* 2. & 4. *Fastor.* Virgilius *lib.* 2. & 6. *Æneid.* Scholiastes Sophocles ibi: *Mos erat antiquis, cùm mortem hominis, aut alias cædes patrabant, aquâ lauare manus in purgationem macula.* Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 1. Virgilius *libro* 2. *Æneid.* vbi Æneas cæde pollutus sic ait:

Tu genitor cape sacra manu, patriosque penates;
Me bello è tanto digressum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.

Et *lib.* 6. quem ex hoc ritu explicat Turnebus *lib.* 11. *aduers. cap.* 21.

Idem, te socio, purâ circumtulit vndâ
Spargens rore leui, ramoque felicis oliuæ.

Et ex Ouidio 2. *Fastor.* qui ad hoc etiam alludit in Fastis

Heu nimium faciles, qui tristitia crimina cædis
Fluminea pelli posse putatis aquâ

Illustrat latè Antonius Syluius *ad ll.* 12. *Tabul. cap.* 14. Durantius Casel. *lib.* 2. *variar. cap.* 1. & 2. Tiraq. *de nobilit. cap.* 31. *ex num.* 558. Petrus Gregorius *lib.* 36. *Syntag. cap.* 21. Solorzanus *lib.* 1. *de parric cap.* 31. D. Ioan. Suarez *lib.* 1. *ad leg. Aquil. cap.* 2. *sect.* 9. qui inde exponit *num.* 20. factum Pilati, quod refertur à D. Matthæo *cap.* 27. in illis verbis: *Videns Pilatus quod nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, acceptâ aquâ lauit manus coram populo.* Itaque ad lacum, quem aquam Mercurij nominabant, antiqui accurrebant Romani, & ramusculo quodam è lauro sese inuicem aspergebant, & iam se mundos, & puros existimantes, ad suam quisque redibat domum. Meminit huius ritus Onufrius Pambinus *in lib. de vrbe Romana*, & illum probat ex Ouidio *lib.* 2. *Fastor.* ibi:

Est aqua Mercurij porta vicina Campana:
Si iuuat expertis credere, numen habet.

Etiam in defunctorum exequiis ad expiandos homines, lustrandas domos, purgandas vestes, aquam adhiberi solitam testatur Propertius *lib.* 4. *eleg.* 9. ibi:

Dein quemcunque locum externa tetigere columba
Suffit, & purâ limina tergit aquâ.
Imperat & totas iterum mutare lacernas,
Terque meum tetigit sulphuris igne caput.

Prosequuntur Vicecomes *lib.* 1. *de ritib. baptism. cap.* 17. Farnabius *ad Senecam suprà, fol.* 155. fusè Marsilius

Marsilius *de aqua benedicta sect.* 3. *capit.* 7. Rectè ergo in præsenti pro expiatione peccati originalis in paruulis, & actualis in adultis Dominus aquam vt necessariam materiam præscripsit.

2. Manet ergo ex institutione Christi Domini materiam remotam sacramenti baptismi esse aquam naturalem, idque contra varios hæreticos sæpe sæpiùs Ecclesia definiuit *in capit. in quadam, de celebrat. Missar.* Concil. Florent. *in decreto de vnione Armenor. de sacram.* §. *primum.* Trident. *sess.* 7. *de baptism. capit.* 2. & aliis pluribus canonibus congestis ab Ant. Augustino *in epit. iuris, libro* 22. *titul.* 10. probant omnes Summistæ verbo *Baptismus*, Theologi cum D. Thoma 3. *part. quæst.* 66. *articul.* 3. Bellarmin. *tom.* 2. *controu. lib.* 1. *de baptism. cap.* 2. Castro *aduersus hæreses, verbo Baptismus.* Appellatione aquæ naturalis (quam alij elementarem edicunt) venit aqua maris, fluminis, paludis, ex parietibus profluens, resoluta ex sale, ex vaporibus densatis collecta, siue vera, siue miraculosa, qualis fuit ex latere Christi profluens, & quæ ex silice per Moysem percusso profluxit: nec distinguimus, an benedicta sit, vel non; licèt agnoscamus sacerdotem baptizantem extra necessitatem cum aqua non benedicta, trinaque infusione chrismatis consecrata, lethaliter peccare, vt contra Granados, & Quintanaduenas tenent Castropalao, & Hurtado, quos refert, & sequitur Diana *part.* 9. *tract.* 6. *resol.* 33. De qua benedictione aquæ agunt Iosephus Vicecomes *lib.* 1. *de ritibus baptism. cap.* 14. Chartus. *de cærem. baptism. capit.* 6. Et si aqua accidentaliter tantùm mutata sit, dum aquæ vsum retineat, sufficiens est ad baptismum ministrandum, veluti aqua iurulenta, tincta puluere, melle, aut aliis rebus permixta, lexiuium, vt docent D. Thomas *in* 4. *dist.* 4. Sotus *articul.* 4. Ægidius *de sacram. quæst.* 66. *art.* 4. *dub.* 2. Hurtad. Possevinus, & alij apud Leandrum *tom.* 1. *de sacram. disput.* 1. *de baptism. quæst.* 9. De glacie, niue, & gelu dubium est, cùm non sit aqua apta ad abluendum corpus baptizandi. Negant cum eis validè baptismum conferri, D. Thom. 3. *p. q.* 66. *artic.* 4. Bonacina, Henriquez, Filliucius, & Ledesma apud Dianam *p.* 5. *tract.* 3. *resol.* 3. Affirmant Hurtado *de baptismo difficult.* 2. Leander *dict. tract.* 2. *de baptism. quæst.* 7. Sed verior est negatiua sententia, dummodo in ipsa baptismi administratione, & applicatione materiæ nix resoluta non sit; vnde quæri solet, an si resoluatur nix, non in manibus ministri, sed in ipso corpore baptizandi, baptismus ritè conferatur? Negat Tannerus *tom.* 4. *quæst.* 4. *disput.* 1. *dub.* 2. *num.* 44. Affirmat Suárez 3. *part. in* 3. *part. disp.* 20. *sect.* 2. Credo tamen baptismum ita tempore necessitatis collatum valere, vtpote cum materia probabili administratum. Ex dictis colligitur, non posse sacramentum baptismi administrari cum saliua, vt in præsenti textu docetur; nec etiam esse materiam aptam ceruisiam, lac, vinum, sudorem, lachrymas, aquam ex vite, vel ex arboribus distillatam, liquorem herbarum, ex floribus, vel radicibus elicitum, vt sexaginta auctoribus relatis tenet Diana 5. *part. tract.* 3. *resol.* 2. Nec etiam vlla vrgente necessitate cum illis aquis administrari potest baptismus, vt de aqua rosacea contra Stephanum Bauny, & Chamerotam defendunt Lanfrancus *tom.* 2. *opusc. capit.* 4. *numer.* 2. Diana *tom.* 6. *tract.* 7. *resol.* 18. Mendo *in statera, dissert.* 9. *quæst.* 1. & 2. vbi probat, neque vrgente necessitate posse conferri baptismum cum aqua rosacea, saliua, aut sudore. Prado *de sacramentis tract.* 2. *de baptism. dub.* 3. §. 1. Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. punct.* 10. *in princip.* Licèt Stephanus II. consultus in conuentu Carisiaco in Francia habito, vt priuatus Doctor respondens docuerit, baptismum cum vino collatum ratum esse, *can.* 11. ibi: *Si in vino quis propterea quod aquam non inueniens, at omnino periclitantem infantem baptizauit, nulla exinde ei adscribitur culpa: infantes sic permaneant in ipso baptismo.* Habetur *tom.* 17. *Concilior. pag.* 576. etsi eadem sententia falsò adscribatur Syricio Papæ, vt probat Ant. Augustin. *libro* 1. *dialog.* 16. In eo ergo canone respondit Pontifex vt priuatus Doctor, non ex Cathedra: etsi Theophilus *tom.* 10. *in aurea coron. Rom. Pontif. verit.* 7. docuerit, necesse non esse admodum laborare pro responso illo, quod non est euidens à Pontifice manasse, vel quod absque truncatione referri non est exploratum; cùm eius responsi fides vnius duntaxat Codicis MS. è monasterio quodam Gallicano assertione nitatur. De baptismo etiam cum arena collato ab Andrea Abbate agit Aloix *ad vitam S. Dionysij Episcop. Corinth. cap.* 1.

Diximus, aquam debere esse aptam ad abluendum corpus baptizandi, quia materia proxima huius sacramenti est ablutio corporis, siue fiat per immersionem, siue per aspersionem, *c.* 1. *hoc tit.* quia vtroque casu homo dicitur ablutus. D. Thomas *quæst.* 66. *artic.* 7. Hurtado *de baptism. disp.* 1. *difficult.* 4. Leander *eod. tract. disput.* 3. *q.* 19. Tenetur tamen minister seruare vsum propriæ Ecclesiæ, saltem sub peccato veniali, vt docet Leander *vbi proximè*: sufficitque vna aquæ gutta, quæ possit per corpus diffluere, vt tenent plures, quos refert, & sequitur Diana *p.* 5. *tr.* 3. *resol.* 3. Circa minimam autem aquæ guttam non consentiunt Theologi, & Moralistæ. Sufficere ad conferendum baptismum, tenuerunt Henriquez *lib.* 3. *summæ, cap.* 7. *num.* 2. & *cap.* 21. *num.* 4. Vazquez 3. *part. in* 3. *disput.* 145. *cap.* 4. alij, quos sequuntur Diana *dict. tract.* 3. *resol.* 4. Pasqualigus *de baptismo dub.* 74. Negant Cambrana *de baptismo, capit.* 1. *dub.* 4. Suarez *de sacram. disput.* 20. *sect.* 2. Valentia *tom.* 4. *controu. disput.* 4. *quæst.* 1. *punct.* 2. Layman. *lib.* 5. *summæ, tract.* 1. *cap.* 3. *num.* 1. *conclus.* 3. Dubiam materiam esse docuerunt Gaspar Hurtado *tom.* 1. *resol. moral. p.* 1. §. 25. *num.* 323. Theophilus *dict. tom.* 16. *fol.* 145. Macedo *de clauibus Petri, lib.* 4. *cap.* 12. Vnde etiam hæsitatur, si quis baptizauerit ligno crucis in fronte, aut alia corporis parte digito facto, aut linteo aliquo madefacto, verum conferat baptismum. Negant Angelus *verbo Baptismus* 2 *num.* 4. Aureolus *in* 4. *dist.* 3. *quæst.* 1. Possevinus *de baptismo, c.* 2. *n.* 4. Sed rectiùs affirmant Paulus Comitolus *lib.* 1. *resol. moral. q.* 12. Bonac. *in vltima edit. de batism. disput.* 2. *punct.* 3. *num.* 14. Leander *dict. tract.* 2. *quæst.* 4. Nihil tamen interest, quæ corporis pars aquâ abluatur, siue caput, *cap. postquam* 28. *de consecr. distinct.* 4. siue pectus, aut scapulæ. Sotus *in* 4. *dist.* 3. *artic.* 7. Circa alias verò, veluti pedem, manum, aut digitum, dubitant DD. Et baptismum conferri negant Sotus 3.

dict. artic. 7. Suarez *disput.* 20. *de sacram. sect.* 2. Bonac. *suprà*, *num.* 24. Ægidius, Granados, Torreblanca, & alij relati a Leandro *dict. tract.* 1. *quæst.* 25. Sed contrariam sententiam vt veriorem tenent Vazquez, Nauarr. Ochagauia, Filliuc. Diana, & Hurtado apud Leandrum *vbi proximè*: & probatur ex eo, nam si quamlibet ex iis partibus quis tetigerit, dicitur totum hominem tetigisse, *l. vulgaris* 21. *ff. de furtis*: ergo ablutio cuiuslibet ex his partibus sufficiens erit vt homo dicatur ablutus. Obseruandum tamen est, cessante necessitate similem baptismum iterandum esse sub conditione, cùm administratum reperiatur sub materia dubia, vt pluribus relatis docet Hurtado *tom.* 1. *resolut. moral. tit.* 1. §. 25. *num.* 359. Frances *in Pastor. intern. part.* 2. *tract. vnic. quæst.* 3. *num.* 6. Semper autem requiritur, vt aqua corpus tangat, saltem in capillis, aut vngue, vt docent Sotus *dict. artic.* 7. Vazquez 3. *p. in* 3. *p. disputat.* 145. Filliucius, Valentia, Toletus, Suarez, & alij relati à Leandro *suprà*, *quæst.* 24. & 70. Idem asserendum est de baptizatis in pelle secundina, aut vmbilico, per quem fœtus matri coniungitur, & alitur; nam baptismus iterandus est sub conditione. Marchantius *de baptismo cap.* 1. *quæst.* 1. *casu* 2. Diana *dict. part.* 5. *tract.* 3. *resol.* 4. & 112. Si autem pars aliqua corporis mortua sit, & illa aquâ abluatur, baptismus inualidus est, quia pars sensibilis non est, nec ab anima informatur. Desideratur etiam, vt ablutio fiat ab ipso ministro. De emersione verò, & an necessaria sit in baptismo, agit Hurtado *de sacram. tom.* 1. *tract.* 2. *de baptism. dub.* 7.

CAPVT FINALE.

Idem *in* [a] *eodem.*

Licèt Græcos diebus nostris ad obedientiam Sedis Ap. reuertentes fouere, ac honorare velimus, [b] mores ac ritus eorum, quantùm cum Domino possumus, sustinendo: in his tamen illis deferre nec volumus, nec debemus, quæ periculum generant animarum, & Ecclesiasticæ derogant honestati. Postquam enim Græcorum Ecclesia cum quibusdam complicibus, & fautoribus suis ab obedientia Sedis Ap. se subtraxit, in tantùm Græci cœperunt abominari Latinos, quod inter alia, quæ in derogationem eorum impiè committebant, si quando sacerdotes Latini super eorum celebrassent [c] altaria, non priùs ipsi sacrificare volebant in ipsis, quàm ea, tanquam per hoc inquinata, lauissent. Baptizatos etiam à Latinis ipsi Græci rebaptizare ausu temerario præsumebant, & adhuc, sicut accepimus, quidam hæc agere non verentur. Volentes igitur tantum scandalum ab Ecclesia Dei amouere, sacro suadente Concilio districtè præcipimus, vt talia de cætero non præsumant, conformantes se tanquam filij obedientiæ sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ matri suæ, vt sit vnum ouile, & vnus Pastor. Si quis autem tale quid præsumpserit, excommunicationis mucrone percussus, ab omni officio, & beneficio Ecclesiæ suspendatur.

NOTÆ.

1. [a] *Eodem.*] Lateran. videlicet; cùm enim temporibus Innocent. III. Græci ad vnitatem Ecclesiæ Rom. fuissent conuersi, vt retuli *in cap. scriptum, de elect.* editus fuit præsens canon, vt damnaretur abusus eorum, qui baptizatos à Latinis iterum baptizabant. Sed quæret aliquis, cur præsens constitutio, cùm edita sit in Græcos, seu contra eos, eorum idiomate PP. Concilij vsi non fuerint, cùm lex promulganda sit potiùs linguâ eorum, ad quos dirigitur, *authent. de non alienandis*, §. *nos igitur*, *ad finem*, ibi: *Hanc proposuimus, & non paternâ voce legem conscripsimus, sed hac communi, & Græca, vt omnibus sit nota, propter facilem interpretationem.* Et *l. vnic. in fine*, *C. de veteri iure enucl.* Faciunt textus *in cap. si rector*, 44. *dist. cap. oportet* 7. *quæst.* 1. *cap. quoniam, de offic. Ordin. Clement. ne in agro*, §. *sanè*, *de statu monach.* nam legislator subditos legibus dirigere, non illaqueare intendit, *cap.* 2. 27. *quæst.* 1. vnde lex non debet esse captiosa, *cap. erit*, 4. *dist.* Franc. Valens *in concord. iuris Pont.* 2. *p. sect. vlt.* Facit ab specie textus *in cap. in nomine*, 74. *dist.* Respondeo Patres Concilij præsentem constitutionem edidisse vulgari, & communi linguâ, Latinâ videlicet, quæ tam apud Græcos, quàm apud alias nationes facilè intelligitur, vel saltem exponi potest à pluribus in qualibet regione commorantibus. Et cùm Concilium hoc generale esset, & Romæ celebraretur, vulgari, & Latinâ linguâ constitutiones promulgandæ erant, tum ob Ecclesiæ Latinæ auctoritatem, tum quia in Concilio generali, vbi erant vtriusque linguæ periti, hæc constitutio edita fuit.

[b] *Mores.*] Prorsus diuersos à Latinis, de quibus integrum librum edidit Arcudius.

2. [c] *Altaria.*] Quia Latinos, tanquam hæreticos vitabant, talesque esse credebant, eo quod in baptismo vtebantur formulâ vulgati: *Ego te baptizo, &c.* vt infrà dicemus. Quod etiam contigit Donatistis, qui adhuc incredibili fastu, & immani odio Latinos persequebantur, vt altaria, in quibus ipsi catholici celebrabant, improbarent, & pro inquinatis haberent, vt refert Optatus Mileuitan. *lib.* 6. vbi notauit Balduinus.

COMMENTARIVM.

Inter ritus diuersos, variosque Ecclesiæ Latinæ, & Græcæ, illum præcipuè vsitatum, ac receptum legimus circa formam sacramenti Baptismi, videlicet quod Latini vtuntur eâ formâ: 3.

Ego

Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt probaui *in cap. 1. hoc tit.* Græci verò vtuntur eâ formâ: *Baptizetur N. seruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, vt constat ex Concilio Florentino in decreto de Sacramentis, *vers. Forma autem*, vbi docetur, per illam formulam verum confici sacramentum. Græci enim eâ formâ vti cœperunt, ad tollendum quoddam schisma, quod iam primis Ecclesiæ sæculis cœperat apud Corinthios, qui existimabant, baptizatos pertinere ad eum, qui ipsos baptizabat, ac proinde vnusquisque dicebat: *Ego sum Cephæ, ego sum Pauli*; quos reprehendit D. Paulus *cap. 1. & 3.* dicens: *Nunquid Cephas pro vobis mortuus est, aut Paulus?* Notauit D. Augustinus relatus à Gratiano *in cap. cum tantùm 47. de consecr. dist. 4.* Quare vt occasionem huius erroris Græci tollerent, vti cœperunt prædictâ formulâ, sed adeo pertinaci animo, vt crederent sub ea tantùm baptismum validè administrari, & ita credebant Latinos formulâ vulgari vtentes hæreticos esse, vt notauit Bellarminus *de baptism. cap. 3. vers. Sextus fuit.* Et ita à Latinis baptizatos iterum baptizabant, & altaria, in quibus ipsi presbyteri Latini celebrabant, tanquam ideo polluta, reconciliabant, iuxta textum *in cap. 2. de sacram. non iterandis:* quod improbant, & condemnant PP. in præsenti canone, Græcis de cætero prohibẽtes, ne baptizatos à Latinis iterum baptizare præsumant.

4. Sed prædicta forma Græcorum ab Ecclesia approbata in dicto Concilio Florent. non leuem difficultatem continet; siquidem actio ministri necessariò exprimenda est, vt docetur *in cap. 1. hoc tit.* in dicto Concilio Florent. *vbi suprà*, in illis verbis: *Si exprimatur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sancta Trinitatis inuocatione perficitur sacramentum.* Vnde D. Thomas *3. p. quæst. 66. artic. 5. in corpore*, postquam scribit baptismum euangelicis verbis conferri, subiungit: Ideo oportet, quod in eius forma exprimatur causa, quæ duplex est; vna principalis, aquæ virtutem exprimens, nempe S. Trinitatis expressio; alia instrumentalis, videlicet minister, qui sacramentum confert: ideo inquit Sanctus in forma baptismi vtriusque mentionem fieri debere: sed in forma Græcorum non exprimitur actio ipsa ministri: ergo per eam non potest validè baptismus conferri. Cui difficultati vt satisfaciat Sotus *in 4. dist. 3. quæst. vnic. artic. 5.* quem sequitur Cabrera *de sacram. quæst. 66. articul. 5. num. 16.* existimat, ad veritatem formæ baptismi non esse necessarium explicare actionem ministri actiuè, aut passiuè, dummodo ea non negetur, ac proinde sufficere, si dicatur: *Baptizet te Deus, vel Christus*; siue, *Baptizaris à Christo, vel à Deo.* Et ita accipit formam Græcorum: *Baptizetur seruus Christi*, subaudiendo à Christo, vel à Deo. Sed hæc sententia Soti communiter reiicitur ex eo, quia actio ministri non solùm debet non negari in forma baptismi, verùm & significari in ipsis formæ verbis, vt facilè probatur *ex dict. cap. 1. hoc titul. Concilij Florent. suprà relato.* Deinde quia explicatio illa formæ Græcorum, vt subintelligatur à *Deo*, vel à *Christo*, prorsus inepta est; siquidem ad Deum non spectat baptizare in nomine Patris, &c. Quare hac sententiâ omissâ, quam impugnat Vazquez *3. p. in 3. p. disp. 142. cap. 2. à n. 15.* Ochagauia *de sacram. quæst. 8. de baptism. à num. 4.* Gaspar Hurtado *disputat. 1. de baptism. difficult. 8.* Granados *tract. 5. de baptism. disputat. 5. num. 3. & 4.* dicendum est, in baptismi forma non solum actum baptizandi explicandum esse per verbum *Baptizo*, vel aliud æquipollens actiuè, vel explicitè, vt declarauit Eugenius IV. exponens formam Græcorum in dicto Concilio Florent. in decreto de Sacram. *vers. Primum omnium*, vbi ad probandum, Græcos verum conficere sacramentum Baptismi, eam rationem reddit, quoniam cùm principalis causa, ex qua baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas; instrumentalis autem sit minister, qui tradit exteriùs Sacramentum, si exprimatur actus, qui per ipsum exercetur ministrum cum Sanctæ Trinitatis inuocatione perficitur sacramentum. Vnde rectè Vazquez, Hurtado, & Granados suprà laudati asseruerunt, eum esse sensum formæ Græcorum: Baptizetur N. seruus Christi à me, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Et si adhuc instes, ex ratione suprà adducta, ob quam Græci vti cœperunt hac forma, & per eam Græcos intendere excludere omnem actum baptizantis. Respondeo Græcos ob prædictam rationem, & alias, quas refert Petrus Arcudius *in concord. Eccles. Occident. & Orient. lib. 1. cap. 8.* prædictâ formâ vtentes, noluisse negare instrumentalem virtutem baptizantis, sed solùm principalem, quæ Deo competit: quippe in Græcorum forma explicatur etiam actus baptizantis, prout exercetur à ministro, tanquam instrumento Dei, vt declarauit Eugenius IV. *vbi suprà*, & docuit D. Thomas *d. 3. p. quæst. 66. artic. 5.* Vnde audiendus non est Innocentius *in comment. textus in cap. 1. hoc tit.* quem sequuntur Felinus *in capite quæ in Ecclesiarum, de constit.* Marcus Antonius *lib. 5. instit. tit. 2. de baptism.* Syluester *verbo Baptismus 1. num. 7.* dum asserit, presbyterum Latinum administrantem baptismum cum forma Græcorum, nullum conferre sacramentum; nam licèt ita baptizans peccaret lethaliter, tamen certum est, illum validum sacramentum conferre, vt de presbytero Latino consecrante in pane fermentato, aut Græco in pane azymo, probaui *in cap. fin. de celebrat. Missarum.*

TITVLVS XLIII.

De Presbytero nondum baptizato.

CAPVT I.

Ex Concilio apud [a] *Compendium.*

SI quis presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & iterum ordinetur.

NOTÆ.

1. [a] *Compendium.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & apud Burchardum *lib.* 4. *Decreti, cap.*74. Iuonem Carnot. *part.* 1. *Decreti*, *cap.* 268. Gratianum *in cap. si quis* 60. 1. *quæst.* 1. & meminit Innocent. III. *infrà*, *in cap. veniens* : idest in Synodo habita in palatio Regis Caroli apud Compendium. Vnde textus hic repetitur inter Capitularia Caroli *lib.* 6. *capit.* 93. in hæc verba : *Si quis presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, & ordinetur iterum, & omnes, quos priùs baptizauit.* Illa autem verba : *Et omnes, quos priùs baptizauit*, iustè omittuntur in præsenti à Raymundo, licèt à Decretistis referantur; quia baptizatus non accipit gratiam à ministro, sed ab ipso sacramento; ideo à quocunque, etiam Iudæo, vel Pagano administratus, dum sub debita, & legitima forma, & cum intentione faciendi quod Ecclesia facit, iterari non debet : quod & cautum video in ipsis Capitularibus *lib.* 5. *capitul.* 4. ibi : *Si quis baptizatus est à presbytero non baptizato, & sancta Trinitas in ipso baptismo innocata fuit, baptizatus est, sicut Sergius Papa dixit : impositione verò manus indiget. Gregorius Episcopus Roman. & Ioannes Sacellarius sic senserunt.* Vbi pro Gregorio legendum est, *Georgius*, vt in ipso Concilio Compendiensi habetur. Georgius hic, & Ioannes Sacellarius fuerunt Legati Stephani Papæ ad Pipinum, quorum ipse Stephanus meminit *in epistol.* 8. Codicis Carolini, quem edidit Grethserus. Vnde rectè Raymundus omisit in præsenti ea verba : *Et omnes, quos ipse baptizauit.* Quia illi nullo modo sunt rebaptizandi, ex proximè dictis; immò omnia gesta ab ipso Presbytero non baptizato, ob publicam vtilitatem sustinentur, argumento textus *in l. Barbarius, de offic. Pretor.*

Commentarium huius textus dabimus *infrà*, *cap.* 3.

CAPVT II.

Innocent. III. *Episc.* [a] *Cremonensi.*

APostolicam Sedem consulere decreuisti. *Et infrà* : Inquisitioni tuæ taliter respondemus : Presbyterum, quem sine vnda baptismatis extremum diem clausisse significasti, quia in sanctæ matris Ecclesiæ fide, & Christi nominis confessione perseuerauit, ab originali peccato solutum, & cœlestis patriæ gaudium esse [b] adeptum asserimus incunctanter. Lege super octau. lib. August. de [c] ciuit. Dei, vbi inter cætera legitur : Baptismus inuisibiliter ministratur, quem non contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit. Librum etiam [d] D. Ambrosij de obitu Valentiniani, idem asserentis revolue. Sopitis igitur quæstionibus Doctorum, Patrum sententias teneas, & in Ecclesia tua iuges preces, [e] hostiasque Deo offerri iubeas pro presbytero memorato.

NOTÆ.

1. [a] *Cremon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 2. sed vt notauit Ant. Augustin. *in notis ad hunc textum*, legendum est, *Innocent. II.* nam Decretales epistolæ Innocentij III. tantùm reperiuntur in tertia aut quarta collectione, iuxta ea, quæ adduxi in apparatu ad hæc commentaria. Innocentius II. antea Gregorius dictus, monachus Benedictinus, electus fuit in summum Pontificem die XIV. Februarij anno 1130. vt referunt Baronius, & Corjolanus *in eodem anno*, Ludouic. à S. Carolo *in Biblioth. Pontif. litt. I.* Cremona est in plaga occidentali, climate septimo, ac regione salubri gaudet; sed protendens obliquè in longitudinem

à

à Meridie ad Septentrionem, & in latitudine ab ortu ad occasum, spatio passuum circiter bis mille quingentorum: de cuius situ, & origine, & amplitudine plura tradit Andreas Scotus *in itenerario Italiæ, lib.*1. *fol.*216. iam olim Ecclesiâ Cathedrali decorata erat, siquidem Eustachius eius Præsul subscripsit Synodis Romanis 3. & 6. sub Symmacho, vt refert Carolus à S. Paulo *in Geograph. sacr. fol.*62.

2. [b] *Esse adeptum.*] Vnde cognoscitur, falsam esse sententiam existimantium, non dari beatitudinem vllam vsque ad finem mundi, & per consequens nec iudicium particulare cuiuslibet decedentis; quam expressiùs damnarunt Benedictus XI. in extrauaganti relata à Castro *aduersus hæreses, verbo Beatitudo.* Eugenio Papa in Concilio Florent. *sess. vlt.* Eam refellunt latè Bellarminus *de Beatitudine lib.*1. Serarius *lib.*1. *contra Putium, cap.* 1. *&* 2. Theoph. Raynaud. *tom.*2. *in tract. Christus Iudex, cap.*6.

3. [c] *De ciuitate Dei.*] Sententia, quam in præsenti Innocentius Augustino tribuit, non reperitur in vllo ex libris 22. quos S. Doctor scripsit de ciuitate Dei; extat tamen *in lib.*4. *de baptismo contra Donatistas, c.* 22. & refertur *in cap. baptismi vicem, cap. non dubito, de consecr. dist.* 4. & citatur à D. Bernardo *epist.* 77. & etiam *lib.*1. *de anima & eius orig. cap.*11.

[d] *B. Ambrosij.*] *In monodia Valentin. ferè in fine,* cuius verba statim dabimus.

4. [e] *Hostias Deo.*] Non leuis controuersia est apud Interpretes, immò & apud Ecclesiæ PP. vtrum Missæ sacrificium pro catechumenis offerri possit? ac eorum animæ incruento hoc sacrificio iuuari valeant? Negant vlla ratione prodesse hoc sacrificium catechumenis S. Chrysostomus *homil.*3. *ad Philipp.* ferè in fine, verbis illis, post præmissam summam huius sacrificij vtilitatem erga defunctos, quam ab Apostolis edocta est Ecclesia. *Nouerant* (Apostoli) *hinc multùm ad vitâ functos lucri accedere, multùm vtilitatis. Eo enim tempore, quo vniuersus populus stat manibus pansis, ac cœtus sacerdotalis, & illud horrorem venerationis plenum incutiens sacrificium, quomodo Deum non placabimus pro istis orantes? Atque id quidem de iis, qui in fide discesserunt. Catechumeni verò neque hac dignantur consolatione, sed omni auxilio sunt destituti, vno quodam excepto. Quare verò hoc licet pauperibus pro ipsis dare, atque hinc aliquid recipiunt refrigerationis. Vult enim Deus nos nobis mutuum auxilium offeramus. Ecquid enim aliud causa sit, quamobrem pro pace, & bono mundi statu precari iusserit? quamobrem pro omnibus? Nam sic quidem inter omnes sunt etiam latrones, sacrilegi, fures, atque alij sexcentis scatentes malis: & tamen pro omnibus precamur: erit enim fortasse quadam ipsorum conuersio. Quemadmodum igitur pro viuentibus istis precamur, qui nihil à cadaueribus differunt, ita pro illis etiam precari licet.* Eiusdem sententiæ videtur esse S. August. *lib.* 1. *de anima & eius orig. cap.* 11. Nam profitetur, sacrificium christianum pro nullis offerri, nisi baptizatis; nec agit dumtaxat de paruulis morte præuentis priùs quàm lustrarentur fonte sacro. Nam quamuis is sit primarius eo loco D. Augustini scopus, contra fatuitatem contrariam hæretici, quem eo loco refellit; tamen initio capitis vniuersalem doctrinam tradit in hunc modum. *Salua fide Catholica, & Ecclesiasticâ regulâ, nullâ ratione conceditur, vt pro non baptizatis cuiuslibet ætatis hominibus offeratur sacrificium corporis, & sanguinis Christi, tanquam per huiusmodi pietatem suorum, ad regnum cœlorum, quò perueniant, adiuuentur.* Contrarium tamen docuerunt D. Ambrosius in præsenti citatus, vbi agens de duobus germanis Imperatoribus, Gratiano, & Valentino; quos habebat charissimos, & ambo excesserant catechumi, sic ait: *Beati ambo, si quid meæ orationes valebunt. Nulla dies vos silentio præteribit. Nulla inhonoratos vos mea transibit oratio. Nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret. Omnibus vos oblationibus frequentabo. Quis prohibebit innoxios nominare? Quis vetabit commendationis prosecutione complecti? Si oblitus fuero te, sancta Hierusalem, hoc est sancta anima, & pacifica germanitas, obliuiscatur me dextera mea.* Hanc sententiam D. Ambrosij amplectitur Innocentius *in præsenti, & in cap. debitum, de baptismo,* perperam repugnante Gennadio *lib. de Ecclesiæ dogm. cap.*73. & defendit Theoph. *tom.*15. *in Heterocl. punct.* 3. *quæsit.*2. Omissâ distinctione inter catechumenos audientes, & competentes, quam agnouerunt Bellarm. *lib.*2. *de Missa, cap.*6. Henriquez, *lib.*9. *summa, cap.*15. *num.*5. Scortia *lib.*2. *de Missa, cap.*2. *num.*5. Et licèt negari non possit, SS. Chrysost. & August. negasse offerri posse fructuosè hoc sacrificium pro catechumenis; tamen cùm habeamus pro contraria sententia declarationem Innocentij III. profitentis, id esse conforme SS. PP. non est cur negetur hodie catechumenis hoc præsidium.

COMMENTARIVM.

VIrtute baptismi flaminis eodem modo, ac
ratione fluminis hominem iustificari, ac per 5.
consequens saluari posse docetur *in cap.* 3. *hoc tit.* & ita catechumenum in catechesi decedentem saluari, latè probaui *lib.*3. *Concil. Illib. cap.*60. vbi exponit Mendoza caput *catechumenum, de consecr. dist.*4. Ex ibi adductis præsens commentarium petendum est.

CAPVT III.

Innocent. III. *Ferrariensi* [a] *Episcopo.*

VEniens ad Ap. Sed. dil. filius lator præsentium, lachrymabili nobis insinuatione monstrauit, quod cùm per singulos ordines vsque ad gradum sacerdotij ascendisset, comperiit tandem pro certo, quod non fuerit secundum formam Euangelij baptizatus. Vnde nos eum per ven. f. n. [b] Tuscul. Episcopum ritè fecimus baptizari; & cùm super ordinibus coram nobis fuisset diutiùs disputatum, quidam in eam de-

clinauerunt sententiam, vt cùm baptismus sit fundamentum sacramentorum, ante susceptionem baptismi non suscipiatur aliud sacramentum: quoniam vbi fundamentum non est, superædificari non potest. Porrò cùm quis non solùm per sacramentum fidei, sed per fidem etiam sacramenti efficiatur procul dubio membrum Christi; & qui Christum habet per fidem, etsi baptismum non habeat, habet vtique fundamentum, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Iesus, superædificari posse videtur, sicut salutifera opera, sic & quælibet Ecclesiastica Sacramenta, cùm illud non sit generaliter verum, neque de nouis, neque de veteribus sacramentis, quod baptismus sit fundamentum illorum: quoniam & sasacramentum coniugij, & [c] Eucharistiæ à non baptizatis recipi potest. Præterea sacramentum Ordinis, non solùm Pontificalis, sed Sacerdotalis etiam, & Leuitici, ex institutione sua præcessit baptismum, per quod forsitan videtur, quod ante baptismum huiusmodi ordines possent ritè conferri, maximè his qui baptizati creduntur. Quia verò in Concilio apud Compendium legitur constitutum: Si quis presbyterorum ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & iterum ordinetur: Nos circa latorem præsentium in hoc dubitabili casu quod tutius est sequentes, mandamus quatenus ipsum per singulos ordines vsque ad sacerdotium promouere procures, & permittas eum in sacerdotio ministrare; quia non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse factum; nec malè de sacramento sentitur, cùm illud non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit. Et certè de illo, qui natus de Christianis parentibus, & inter Christianos est fideliter conuersatus, tam violenter [d] præsumitur, quod fuerit baptizatus, vt hæc præsumptio pro certitudine sit habenda, donec euidentissimis forsitan argumentis contrarium probetur.

NOTÆ.

1. [a] *Ferrariensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* Hugoni videlicet, qui Ferrariensem Ecclesiam rexit ex anno 1196. vsque ad annum 1211. vt refert Vghellius *tom. 2. Italia sacra. fol. 576.* De Ferrariensi Ecclesia egi *in cap. cùm M. de constit.*

[b] *Tusculan.* Nicolaum videlicet. De Tusculana Ecclesia egi *in cap...*

2. [c] *Eucharistia.*] Materialiter, non fructuosè, exponunt repentes hic: sed verius est, etiam hæc verba afferri in vim disputationis pro opinione eorum, qui tenebant, baptizatos baptismo flaminis posse recipere alia Sacramenta, Coniugij videlicet, Ordinis, & Eucharistiæ, vt exposuerunt Lugo *de Euchariſt. disput. 13. sect. 1.* Henao *eodem tract. disp. 14. sect. 4.*

3. [d] *Præsumitur.*] Licèt quis baptizatus non credatur, Alciatus *lib 4. de præsumpt. cap. 1.* Acuña *in cap...* Tamen cùm inter catholicos natus & educatus est, creditur baptizatus, vt docent vltra congestos à Barbosa hîc, Gregorius Lopez *in l. 1. tit. 4. partit. 1. gloss. 4.* Alexand. Ambrosin. *de immunit. Eccles. cap. 7. de confessinis, num. 3.* ideoque in Tribunalibus S. Inquisitionis talis in hæresim lapsus punitur. Cantera *qq. crimin. cap. 1. num. 5.* Carena *de offic. Inquisit. 2. p. tit. 1. de hæresi*, Vela *de delictis, cap. 14. num. 4.* Ricciulus *de iure person.*

COMMENTARIVM.

4. QVo modo cœlum baptismo aperiri dicitur *in cap. 3. §. sicut, §. sed adhuc, cap. penult. de baptism.* sic ad alia sacramenta veluti ianuam baptismum esse, constat *ex cap. præter, §. penult. 32. dist. cap. si quis confugerit 51. cap. si quis per ignorantiam 59. 1. quæst. 1.* & qui per eam ingressus Ecclesiam non est, ad ordines ascendere non potest, nec etiam alia sacramenta recipere. Concilium Florentin. *in decret. vnion* ibi: *Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma, quod vitæ spiritualis ianua est; per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesia.* Facit ratio adducta à D. Thoma 3. *p. quæst. 35. artic. 3. in corpore*, his verbis: *Nihil potest aliquis recipere, cuius receptiuam potentiam non habet: per characterem autem baptismalem efficitur homo receptiuus aliorum sacramentorum; vnde qui characterem non habet, nullum aliud sacramentum recipere potest; & sic character ordinis baptismalem characterem præsupponit: cùm enim baptismus sit generatio spiritualis, qui non est genitus in Ecclesia, quomodo poterit cum aliis fidelibus ad spiritualia concurrere.* Vnde certa, & indubitata est sententia, quæ in præsenti Innocentio III. tantùm probabilis visa est, tum ob auctoritatem Concilij Florentini, tum ob communem consensum Theologorum, qui Innocentium secuti sunt, asserentes, non baptizatum incapacem esse ordinationis, & cæterorum sacramentorum. Probat Hallierius *de sacris elect. cap. 3. fol. 521.* Nec obstant fundamenta contrariæ sententiæ ab Innocentio in præsenti expensa. Non primum, pro cuius solutione dicendum est, non baptizatum per fidem Christi membrum fieri, quantum ad adhæsionem interiorem Christo, quæ sufficit ad meritum, & priuatum cuiuslibet Christiani statum; non autem quantùm ad adhæsionem cum Christo exteriorem, & in ordine ad totum corpus Ecclesiæ, cuius omnia membra exteriori sacro signo in vnum corpus Ecclesiæ, seu tesserâ aliquâ confœderantur, & spirituali signaculo per illud sensibile signum animæ impressum, ius ad reliqua sacramenta, & communia Ecclesiæ bona sortiuntur. Licèt enim quoad remissionem peccati originalis, & vt homo saluari possit, æquales sint baptismus fluminis, flaminis, & sanguinis, tamen

tamen in aliis differunt, veluti quia in baptismis flaminis, & sanguinis non datur essentia sacramenti; nam in eis nulla adest verborum forma, vt in baptismo fluminis: nec in baptismo flaminis adest signum externum sensibile, vt in fluminis baptismo, quod est Sacramentum, *cap. vnic. §. vna verò, de sacra vnct. cap. ad abolendam, de hæreticis.* Trident. *sess. 7. de sacrament. can. 1.* Deinde quia baptismus flaminis, seu sanguinis non imprimit characterem, vt facit baptismus aquæ. Trident. *sess. 7. can. 9.* probat Hurtado *de vero martyrio tract. 7. resol. 40.* Deinceps quòd nec martyrium, nec contritio sunt ianua Sacramentorum, sicut baptismus aquæ. Trident. *sess. 14. cap. 2.* nec excludunt necessitatem recipiendi baptismum aquæ, si haberi potest, *cap. catechumenum 37. de consecr. dist. 4.* Vnde *cap. 10. actuum Apost.* refertur, Cornelium iustificatum postea recepisse baptismum: vnde licèt per baptismum fluminis quis iustificetur, non tamen ideo potest alia sacramenta recipere: nec etiam Eucharistiæ, aut matrimonij exempla in præsenti adducta quicquam faciunt; nam matrimonium cùm habeat naturam contractus, non vt sacramentum, sed vt contractus iuris gentium, etiam apud Infideles datur. Eucharistia etiam materialiter, & de facto ab eis recipi potest; sed non licitè, & fructuosè, quod probat D. Basilius *homil. 13.* seu in exhortatione ad baptismum, illustri exemplo Israëlitici populi, qui neque aquam de petra bibere, neque cœlestem panem manducare potuit donec mare rubrum, baptismi figuram, pertransiisset, ibi: *Nec vnquam ille ex spirituali petra bibisset, nisi ex figura baptizatus fuisset: nec tibi aliquis veram potionem, nisi verè baptizato præbebit: panem Angelorum ille post baptismum manducauit; tu autem quomodo viuentem comedes panem, nisi sumpto priùs hoc Sacramento?* Denique falsum est, Diaconalem, vel Sacerdotalem ordinem priùs institutum fuisse, quàm baptismum; nam licèt aliqui Theologi Scholastici senserint, hoc sacramentum, quatenus & materiâ, & formâ constat, non fuisse ante resurrectionem institutum, quam sententiam probabilem esse sentit D. Thomas *3. p. q. 73. artic. 5. ad 4.* Cano *lib. 8. de locis, cap. 5.* & probat Rupertus *lib. 8. in Ioan. cap. 3.* verior tamen sententia est, sacramentum baptismi ante Christi mortem institutum fuisse, immò & Apostolos eo tempore illum ministrasse, vt docuerunt Theologi cum Magistro, & ibidem D. Thomas *q. 1. artic. 5.* alij relati à Vazquez *3. p. in 3. disput. 140. cap. 3.* & declarat D. Augustinus *tract. 5. in Ioannem*, dum docet, homines post baptismum Ioannis susceptum, iterum baptismo Christi baptizatos fuisse: & ita Iudam baptismum Christi suscepisse. Etiam id probatur *ex cap. 3. D. Lucæ, cap. 1. D. Marci*, vbi refertur, D. Ioannem differentiam constituisse inter suum baptismum, & baptismum Christi, dum aiebat: *Ego quidem baptizo vos in aqua.* Et vt de Christo loquitur, ait: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne.* Quæ verba, *& igne*, adiecit ad denotandam gratiam, & virtutem interiorem baptismi. Illud tamen ex sacra Scriptura, aut aliqua Ecclesiæ definitione non liquet, quo tempore Christus baptismum instituerit. Illa tamen communior sententia est, quæ docet, hoc sacramentum fuisse institutum eo die, quo Christus Dominus baptizatus fuit, vt docent Magister *in 4. dist. 3.* D. Thomas communiter receptus *3. p. q. 66. artic. 2.* & idem colligitur ex D. Ambrosio *lib. 2. in Lucam, cap. final.* Hieronymo *in dialogo contra Luciferianos, n. 12.* Damasceno *lib. 4. de fide, cap. 10.* & suadetur ex eo, nam statim baptizato Christo, Ioannes etiam ab ipso Domino baptizatus fuit, vt docet D. Hieronymus *super Matth. cap. 3.* vbi ait, Christum à Ioanne in aqua solùm baptizatum fuisse; Ioannem verò a Christo in Spiritu: at baptismus in spiritu a Christo institutus est pro sacramento: ergo fatendum videtur, ab eo tempore baptismi sacramentum fuisse institutum; & ita non rectè arguebant, qui asserebant, Sacerdotalem, vel Diaconalem ordinem priùs institutum fuisse à Christo Domino, quàm baptismum: & per consequens manet pro comperto, non baptizatum inualidè sacramentum Ordinis recipere, & ita esse baptizandum, & denuò ordinandum.

Sed in hac parte exponendi sunt duo canones difficiles, nec vulgò noti. Primus est canon 19. Concilij Nicæni, in illis verbis: *De Paulianistis, qui deinde ad Ecclesiam confugerunt, statutum est, vt ij omnino rebaptizentur: si qui verò tempore præterito in clericorum numero erant, si quidem à culpa, & reprehensione alieni visi fuerint, rebaptizati ordinentur à catholicæ Ecclesiæ Episcopo: si verò examinatio eos non esse aptos deprehendit, deponi eos oportet.* Ex quibus vltimis verbis deducitur, non baptizatos, & ordinatos esse baptizandos; & si quoad Ordinis exercitium eos non esse aptos Episcopus deprehendat, eos deponendos esse: igitur quia validè fuerant ordinati, aliàs quomodo deponendi erant? Cui difficultati Theodor. Balsamon *in notis ad ipsum canonem duplici modo satisfieri posse existimat.* Primò depositionis nomen ibi accipiendo abusiuè pro expulsione; non quia deponantur ab aliquo gradu, quem non habebant; sed quia repellantur ab eo, ad quem ascendere iterum volebant. Secundò ait posse ea verba accipi de depositione post baptismum, & iteratam ordinationem ab Episcopo Catholico faciendam; quo casu propriè, & strictè depositio dari potest. Secundus est canon 14. Concilij Matiscon. 1. in illis verbis: *Vt Iudæi à cœna Domini vsque ad primam diem post Pascha, secundùm edictum bonæ recordationis Domini Childeberti Regis, per plateas, aut forum, quasi insultationis causâ, deambulandi licentia denegetur, & vt reuerentiam cunctis Sacerdotibus Domini, vel Clericis impendant, nec ante Sacerdotes consessum, nisi ordinati, habere præsumant. Qui hoc facere fortasse præsumpserit, à iudicibus locorum, prout persona fuerit, distringatur.* In quibus dum docetur, ne Iudæi ante sacerdotes consessum habere præsumant, nisi ordinati, videtur supponi, Iudæos posse ordinari, & per consequens non præcedente baptismo sacramentum Ordinis recipi posse. Pro cuius canonis expositione existimo, in eo verbum illud, *ordinati*, non accipi pro initiatis maioribus, aut minoribus ordinibus ecclesiasticis, sed potiùs pro Iudæis ordinatè consessum habentibus: & si dicamus eos gradu aliquo ordinatos esse, supponendum erat fuisse baptizatos.

5. Exponvntur can. 19. Concil. Nicæn. et 14. Matiscon. 1.

TITVLVS XLIV.

De custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum.

CAPVT I.

Innocentius III. *In Concilio* [a] *generali.*

STatuimus, vt in cunctis Ecclesiis Chrisma & Eucharistia sub fideli [b] custodia, clauibus adhibitis conseruentur, ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia, vel [c] nefaria exercenda. Si verò is, ad quem spectat custodia, ea incautè reliquerit, tribus [d] mensibus ab officio suspendatur: & si per eius incuriam aliquid nefandum inde contigerit, grauiori subiaceat vltioni.

NOTÆ.

1. [a] *GEnerali.*] Lateranensi videlicet, *can.* 20. vbi repetitur textus hic, & *in cap.* 2. *de baptismo, in* 4. *collect.* de quo Concilio egi *in cap.* 1. *de summa Trinit.* & huius canonis meminit Concilium Friling. celebratum anno 1440. *can* 18. *Item præcipiendo mandamus, vt secundum constitutionem Lateranensis Concilij Eucharistia, & oleum sanctum sub fideli custodia, & reuerentia debita, clauibus adhibitis conseruentur, ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia, & nefaria exercenda.*

[b] *Fideli custodia.*] *Sub sigillo*, dicitur *in cap. sanè, de celebrat. Missar.* Consonat D. Franciscus *epist.* 13. ibi: *Vt corpus Christi in loco pretioso ponatur, & consignetur.* Cuius obligationis ritum illustrat Cironius *in notis ad textum in d. cap. sanè.*

2. [c] *Horribilia, vel nefaria.*] Fideles olim Chrismate vtebantur pro medela in suis infirmitatibus: quem morem à Sanctis Patribus didicerunt; nam aliqui sancti viri, qui dono curationum diuinâ gratiâ præditi erant, ne sibi sanitatum solatia tribuerentur, sed diuinæ virtuti, ac beneficio, infirmos oleo per sacerdotem benedicto inungebant. Sic fecisse S. Hilarionem meminit in eius vita S. Hieronymus. Idem de Simeone Stylita refert Theodoretus, & de Aphatre Anachoreta. Etiam eiusmodi oleo Proculum Christianum curasse Seuerum Imperatorem, testis est Tertul. *ad Scapulam*, nec-non Seuerus Sulpitius *lib.* 1. *de vita S Martini, & dialog.* 3. *cap.* 2. insignia miracula refert ab ipso B. Martino facta olei benedicti perfusione super infirmos. Sic sanctam Genouefam ægrotos sanasse, energumenosque liberasse ab infestatione dæmonum, in eius actis legimus: suaque ætate testatur Palladius fuisse complures Sanctos Abbates, qui morbos oleo benedicto depellebant. Quare fideles pro medicina cœperunt vti chrismate: quem vsum improbarunt Patres Concilij Arelat. 6. *can.* 18. ibi: *Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medicinæ, vel cuiuslibet rei donare præsumant.* Mogunt. *can.* 27. ibi: *Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medicinæ, aut maleficij donare inde præsumant.* Pontific. Rom. *sub tit. de offic. quinta feria in Cœna Domini*, ibi: *Iubet Episcopus presbyteris attentè, vt iuxta canonum traditionem chrisma, & olea ab ipso Episcopo in ea die consecrata fideliter custodiant, & nulli sub prætextu medicinæ, vel maleficij tradere præsumant, aliàs honore priuentur.* Rationem reddit D. Cyprianus *in serm. de vnctione chrismali*, ibi: *Non hæc medendis corporibus est vnctio instituta, &c. sed virtus diuina potentiùs operatur.* Oleum verò non ab Episcopo, sed à presbytero benedictum, posse in vsum medicinalem laïcis concedi, censuit Ecclesia, iuxta Innocentium I. *epist.* 1. *Decret. cap.* 18. ibi: *Oleo sancto posse vti non solùm sacerdotes, sed etiam laïcos in suis, vel suorum necessitatibus.* Cui sententiæ subscripserunt PP. Synodi Vvormat. *can.* 72. ibi: *Sanè quoniam de hoc, sicuti de cæteris, consulere voluit dilectio tua, adiecit filius meus Cælestinus Diaconus in epistola sua, sic esse à tua dilectione positum illud, quod in B. Apostoli Iacobi epistola est conscriptum: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & suscitabit illum Dominus: & si in peccatis fuerit, dimittentur ei. Quod non est dubium, de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quod ab Episcopo confectum non solùm sacerdotibus, sed omnibus, vt Christianis licet in sua, aut suorum necessitate ad vngendum.* Illustrant Beda *in cap.* 6. *Marci*, Schaccus fusè *in tract. de re vnguentaria.* Alij etiam ad alios longè deteriores vsus, & maleficia sacro ipso chrismate abutebantur, veluti ad fugiendum purgationis iudicium. Synodus Mogunt. *can.* 27. ibi: *Nam criminosos eodem chrismate vnctos, aut potatos, nequaquam vllo examine*

depro

deprehendi poſſe à multis putabatur. Pœnit. Roman. *tit.6. cap.6.* Burchardus *lib.19. Decreti, cap.287.* ibi : *Bibiſti Chriſma ad ſubuertendum Dei iudicium.* Concil. Tribur. *can.4.* apud Carnot. *p. 11. Decreti, cap.51.* Synodus Turon. *can.20.* & *lib.3. Capitul. Caroli, cap.55.* ibi : *Si presbyter chriſma dederit, ab Epiſcopo degradetur, & poſtmodum à iudice manum perdat, ſi propter iudicium ſubuertendum hoc fecerit.* Notarunt Nouarinus *lib. 5. ſchediaſ. cap.29.* Lindembrog. *in gloſſ. legum antiq. verbo Chriſma.* Etiam temerario auſu ab impiis hominibus aliquando Euchariſtiam ſubreptam fuiſſe tradit S. Chryſoſtomus *epiſt. ad Innocent. I.* quam allegat Nicephorus Calixtus *lib. 13. hiſt. cap. 19.* & refertur *in cap. ſignificaſti, el 2. de de homicid.* & ad maleficia, & amatoria, vt *in cap. 3. de pœnit. & remiſſ. in 2. collect.* ibi : *De muliere, quæ vt nobis ſignificaſti, cupiens viri ſui ampliorem amorem ſibi acquirere, ſuſcepto corpore Chriſti, & in ore retento, cùm viro oſculum porrexerat, & ipſum traiicere cùm voluit, non potuit; ſed poſtea verſum eſt in carnem, cum tangeret iuxta dentes molares, & caro ſuccreuit, & adhuc eſt in ore. Fraternitati tuæ non poſſumus ſanius dare conſilium, niſi quod eam inducas, & compellas, vt tanta per condignam pœnitentiam, & bona opera ſatagat expiare delicta. Nempe credimus, quod ſi verè contrita fuerit, & pœnitentiam egerit condignam, & tu pro ipſa ad eum oraueris, corpus Domini traiicere poterit, diuinâ gratiâ ſuffragante.* Horrenda ſunt quæ in hac parte referunt M. Delrius *lib. 3. diſquiſit. mag. part. 1. quæſt. 3. ſect. 1.* Bouguetus *lib. de ſortiariis, cap.60.* Petrus Mamorius *in flagello malefic. cap. 2. in fine*, Barthol. Spina *apolog. 3. de Lamiis, cap. 1.* Theophil. Raynaud. *tom. 6. tr. de Euchariſt. cap.6. num.23.* Vnde ita diligenter PP. Concilij Lateran. in præſenti cauent, vt fideliter ſub claui cuſtodiatur, ne poſſit temeraria manus extendi ad Euchariſtiam, vel Chriſma. Ea autem verba, quæ ſequuntur in præſenti rubrica, *& aliorum ſacramentorum*, accipienda ſunt impropriè, & in lata acceptione pro oleo Extremæ Vnctionis, & rebus, quæ ſacramentorum vſibus deputatæ ſunt, de quibus *in cap. 2.* Chriſma enim, oleum, & ſimilia, ſacramenta non ſunt, cùm non perſiſtant, nec dentur in permanendo; ſed tantùm ſacramentalia.

3. [c] *Tribus menſibus.*] In Pœnit. Romano, *tit.5. cap.11.* de illis, qui non bene cuſtodiunt corpus & ſanguinem Domini, ita cauetur : *Qui non bene cuſtodierint ſacrificium, & mus, vel aliquod aliud immundum animal comederit illud, 40. dies pœniteant. Qui autem perdiderit illud in Eccleſia, aut pars eius ceciderit, & non inuenta fuerit, 30. dies pœniteat. Perfundens aliquid ſuper altare de calice, quando offert, ſex dies pœniteat, aut ſi abundantiùs, ſeptem dies pœniteat.* Refertur *in cap. qui non bene, de conſecrat. diſt. 2.* Faciunt textus *in cap. ſi quis per ebrietatem, cap. ſi quis per negligentiam, eadem diſt. 2.*

COMMENTARIVM.

4. Ex hoc canone Concilij Later. ſequens communiter deducitur aſſertio : *Euchariſtia, & chriſma debent fideliter ſub claui cuſtodiri, & contrà facientes grauiter ſunt puniendi.* Probant textus *in cap. tribus, de conſecr. diſt. 2. cap. officium, de offic. Archipreſb.* Concil. Turon. 2. *can. 3.* ibi: *Corpus Domini in altari, non imaginario ordine, ſed ſub crucis titulo componatur.* Et *can. 4.* ibi : *Vt omnis preſbyter habeat pyxidem, aut vas tanto Sacramento dignum, vbi corpus Dominicum diligenter recondatur ad viaticum recedentibus à ſæculo, quæ ſacra oblatio tantùm intincta debet eſſe in ſanguine Chriſti, vt veraciter preſbyter poſſit dicere infirmo: Corpus, & ſanguis Domini proficiat tibi, &c. ſemperque ſit ſuper altare obſeruata, propter mures, & nefarios homines: & de ſeptimo, in ſeptimum diem ſemper mutetur, id eſt illa à preſbytero ſumatur, & alia, quæ eadem die conſecrata eſt, in locum eius ſubrogetur, ne fortè diutiùs reſeruata, mucida (quod abſit) fiat.* Vvormat. *can. 5.* ibi : *Vt preſbyter ſemper Euchariſtiam habeat paratam, vt quando quis infirmatus fuerit, aut paruulus infirmus fuerit, ſtatim eum communicet, ne ſine communione moriatur.* Bituric. *cap. 2.* ibi : *Quia corpus Domini per Eccleſias parochianas dicebatur nimiâ vetuſtate neglectum, ſtatuerunt Epiſcopi in eodem Concilio, vt corpus Domini non plus ſeruetur, quàm à Dominica in alteram.* Turon. 1. *can. 20.* *Presbyteris iniungendum eſt, ne ſacrum chriſma foras conclaue dimittant, vt à quolibet attingi poſſit.* Metenſe *can. 3.* *Communi decreto ſtatutum eſt, & hoc interdictum à ſancta Synodo nimium laudatum eſt, vt cuncti presbyteri libros, & ſacerdotalia veſtimenta ſuo Epiſcopo in proxima Synodo oſtendant, & vt chriſma ſuum ſub ſigillo, & ſera ſemper cuſtodiant.* Oxonienſe *can.16.* *Prouideant Archidiaconi, quod diligenter iuxta formam Concilij generalis, Euchariſtia, Chriſma, & Oleum ſanctum ſalua ſub clauibus recondantur.* Colonienſe *3. p. 7. cap. 16.* Auguſtenſe *can. 18.* ibi: *Hoſtia vitalis pro infirmorum viatico in loco mundo, ac honorato, accenſo ad eum perpetuo lumine ſeruetur.* Trident. *ſeſſ. 13.* ibi : *Conſuetudo aſſeruandi in ſacrario ſanctam Euchariſtiam adeo antiqua eſt, vt eam ſæculum etiam Nicæni Concilij agnouerit.* Heraldus Epiſcopus Turon. in ſuis Capitul. *can. 56.* *Vt presbyteri Chriſma, Oleum, & Euchariſtiam ſemper habeant, vt parati inueniantur.* Concil. Rauennat. 2. tempore Clementis V. *rubric. 7.* *Statuimus quod Euchariſtia, Viaticum, ſiue Corpus Chriſti, Chriſma, Oleum ſanctum, & Oleum infirmorum ſic deuotè, tutè, & ſecretè cuſtodiantur, & reponantur in locis, aut ſacriſtiis ad hoc deputatis, & aptis, quod ad ea non poſſit manus nefaria accedere, ſeu ſacrilega, & maximè mulierum.* Salceburg. temporibus Martini V. *cap.28.* *Statuimus, vt in cunctis Eccleſiis Baptiſmus, Chriſma, Oleum, & Euchariſtia ſub fideli cuſtodia, clauibus adhibitis, aſſeruentur, ne poſſint ad illa manus temeraria extendi.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa, & Garaña in præſenti, Creſpetius *in ſumma, verbo Euchariſtia aſſeruatio.* Cironius *in parat. ad hunc titulum*, & *in notis ad textum de celebrat. Miſſar.* Barboſa *de poteſt. Epiſcop. alleg. 22.* Baronius *anno 57.* Maiolus *dier. canicul. fol.265.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap.75.* Buleng. *aduerſus Caſaub. diatrib. 3. cap. 38.* Henao *de Euchariſt. diſput.16.* Bellarm. *tom.1. contr. lib.2. de Eccleſ. cap. 3.* Sauſay *in Panopl. Sacerd. p. 1. lib.9. cap. 4.* Fagundez *lib. 1. in 3. Decal. præcept. cap. 1.* Nouarinus *lib.5. de Agno, cap.130.* Anton. Auguſt. *in epit. iur. Pontif. lib. 23. tit. 5.* & *lib. 24. tit. 6.* Grethſerus *lib. 2. de cruce, cap. 33.* Turrianus *pro epiſt. Pontif. lib. 4. cap. 19.* Roſvveidus *in notis ad epiſt. 12. D. Paulini, pag. 147.* Corjolanus *in not. ad can. 3. Concilij Turon. 2.* Ioan.

Ioan. Dattis *in tract. de Euchar. cap.* 18. *per tot.* Vicecomes *lib.* 1. *de Missæ ritibus, cap.* 24. Conradus Kling. *lib.* 4. *disp. cap.*20.

4. TRADITVR RATIO DVBITANDI.

Verùm pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo, & intendam probare, ritum seruandi Eucharistiam in præsenti titulo commendatum, alienum esse à facto Domini nostri, & à disciplina Ecclesiastica. Quoad factum Domini nostri ita profert Origenes, seu Cyrillus *in cap.* 7. *Leuit. homil.* 5. *Dominus panem, quem discipulis dabat, non distulit, nec differri iussit in crastinum.* Ergo si Dominus instituit tantùm Eucharistiam, vt sumeretur statim, non verò asseruaretur, non rectè ab Ecclesiæ Patribus iubetur custodiri. Quoad disciplinam Ecclesiasticam antiquam constat, iam ab Ecclesiæ cunabulis Eucharistiam non asseruari, sed peracto Missæ sacrificio consumi. Vnde D. Clemens *in epist.* 2. iubet, vt tot ponantur in altari holocausta, quot populo sufficere posse videantur: si quid autem supersit post communionem, non seruetur in crastinum. Immò Isichius *lib.* 2. *in Leuit. cap.* 8. refert morem Ecclesiæ fuisse comburendi id, quod supersit ex sacramento Eucharistiæ. Circa quem auctorem illud notauit Claudius Espenceus *lib.* 2. *de adorat. Eucharist. cap.* 10. quod siue is fuerit Isichius, siue Esytius, Presbyter Hierosolymitanus, & monachus, Gregorij Nazianzeni discipulus; siue Esychius Augustino contemporaneus, & Salonitanus Episcopus; siue Isytius Gregorij Magni synchronos, Episcopus Hierosolym. & scriptor Latinus*, ignorare non potuit vel ille, quid de huiusmodi reliquiarum, tum asseruatione, tum etiam cultu suus Præceptor senserit, neque quid antecessores obseruauerint, etsi postea in Ecclesia Hierosolym. id vsitatum non fuisse referat Hubertus Cardinalis *in lib. contra Græcorum calumnias*, quem refert P. Henao *tom.* 3. *disputat.* 29. *sect.* 26. In Ecclesia etiam Constantinop. cùm plusculum de particulis Eucharistiæ reliquum esset, sacerdotes, pueros, Innocentes, ex eis, qui ad scholas, & ludum litterarium ibant, accersebant, eisque ieiunis reliquias, quæ superfuissent, dabant absumendas. Quem quidem ritum confirmat vetus miraculum, quod referunt Niceph. Calixtus *lib.* 4. *cap.* 86. Euagrius *lib.* 4. *Eccles. hist. cap.* 36. his verbis: *Cùm puer admodum essem, & maximè à prima ætate in sacris ædibus versari studio haberem, contigit tale quiddam sub Menna quoque Patriarcha. Cum pueris ad id delectis puer quoque viri religione Iudæi, vitro conficiendo vitam tolerantis, aggregatus est. Puer is ibi diutiùs vltra solitam horam moratus, domum venit, & causam tardioris reditus, parentibus diligentiùs eam inquirentibus, quod scilicet cum aliis pueris in æde sacra diuinas partes edisset, renunciauit: pater re nouâ auditâ, furore percitus, fornacem, vbi vitrum conformabat, succendit, & puerum arreptum in eam, praiactâ flammâ suffocatâ, candentem coniecit. Porrò mater vbi puerum diutiùs non comparentem quæsiuisset, & non inuenisset, vrbem omnem circuiuit, perquàm acerbè plorans, atque lugens: & die tertio ad officinam mariti consistens, ingenti planctu seipsam lanians, prolixiusque ingemiscens, filium vocauit, atque ille maternâ voce agnitâ, responsum è furno dedit: tunc mater hostio furni fracto, cum miraculo maximo in mediis prunis puerum stantem vidit, ita prorsus incolumem, vt nec capillum quidem flamma læserat: & vbi causam incolumitatis quæsiuit, mulierem quandam illustrem, purpureâ amictam stolâ frequentiùs ad eum venisse, aquam sibi infudisse, & flammam ei appropinquantem extinxisse, cibum etiam cum esurisset, præbuisse dixit. Hæc postquam Iustinianus cognouit, puerum cum matre diuino regenerationis lauachro adhibuit, Deoque dicauit. Patrem, qui Christianorum sacra suscipere non sustinuit, veluti parricidam, in furcam arborem, proinde atque in crucem egit.* Hoc etiam miraculum referunt Greg. Turon. *de gloria Martyrum lib.* 1. *cap.* 10. Sigebertus Gemblacensis *ad annum Domini* 552. Odo Cancel. Parisien. *serm. in Dominic.* 25. *post Trinit.* nisi referamus eam consumptionem ad reliquias Eucharistiæ iam seruatas, de quibus in Concilio Matiscon. 2. *can.* 6. ita cauetur: *Quæcunque reliquiæ sacrificiorum post peractam Missam in sacrario supersederint, quartâ, vel sextâ feriâ innocentes ab illo, cuius interest, ad Ecclesiam adducantur, & indicto eis ieiunio, easdem reliquias conspersas vino suscipiant.* Referunt Espenceus *lib.* 2. *de Eucharist. cap.* 10. Raynaud. *de Agno cereo, cap.* 14. *dubit.* 1. P. Henao *tom.* 3. *de sacrific. Missæ, disput.* 29. *sect.* 26. Tandem augetur hæc dubitandi ratio ex canone 3. Concilij Cæsaraug. ibi: *Eucharistiæ gratiam si quis probatur acceptam in Ecclesia non sumpsisse, anathema sit in perpetuum.* Concilium Tolet. 1. *can.* 14. ibi: *Si quis autem acceptam à sacerdote Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur.* Ergo quia non licet Eucharistiam seruare, sed statim dum consecratur, consumi debet.

5. DE VSV ANTIQVO SERVANDI EVCHARISTIAM.

Quâ dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, Caluinum, Petrum Martyrem, & Illyricum, censuisse tunc solùm panem & vinum esse sacramentum, dum comeditur, & bibitur; sicut aqua baptismi tunc solùm continet sacramentum, dum corpus abluit. Vnde negant, seruandam esse Eucharistiam, quasi hoc sacramentum non sit res permanens: quos doctè refellit Bellarminus *lib.* 4. *de Eucharist. cap.* 1. præcipuè ex veteri vsu seruandi Eucharistiam, quem vt probemus, supponimus à primis Ecclesiæ sæculis moris fuisse Eucharistiam in sacrario seruare, vt facilè deducitur ex D. Clemente *lib.* 8. *constitut. cap.* 13. in alia editione *cap.* 20. vbi iubet, peractâ communione, quod superest de corpore Domini, reponi à Diaconis cum debita reuerentia in pastophorio. Quid autem sit pastophorium, explicat D. Hieronymus *in comment. super Isaiam, cap.* 22. vbi ait, pastophorium significare tabernaculum, seu thalamum, vbi templi Præpositus habitat: & idem sanctus *in epist. ad Rusticum*, laudat sanctum Exuperium Tholosæ Episcopum, eo quod ob inopiam voluntariam cogeretur Christi corpus in canistro seruare. Et in Concilio Turon. 2. celebrato anno Domini 570. vt vult Binius *in eius notis*, seu 567. vt probat Sirmundus *cap.* 3. cauetur, vt corpus Domini in altari non imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur. Pro cuius canonis intellectu prænotandum est, Eucharistiam olim plerunque in altari recondi in columbis aureis, vel argenteis super altari appensis: cuius ritus vetustissimum monimentum extat in vita S. Basilij ab Amphilochio Iconi scripta, vbi refertur, Sanctum Missam celebrasse, & panem in ea consecratum in

tres partes diuisisse; quarum vnam cum timore communicauit, alteram columbæ aureæ super altare pendenti imposuit. De his columbis, & earum in Ecclesiis vsu extat sequens testimonium in 5. Synodo, *act.* 1. Queruntur clerici, & monachi Antiocheni contra Seuerum eius verbis non iam pastorem, sed lupum: *Nec sanctis ille pepercit altaribus, nec sacris vasis, ea conflans, & suis similibus erogans. Præsumptum est & hoc ab eodem, ô Beatissimi; nam columbas aureas, & argenteas in formam Spiritus sancti super diuina lauacra, & altaria appensas, vnà cum aliis sibi appropriauit.* Relegit hanc querimoniam in 2. Synodo Nicæna, *act.* 5. Antonius Monachus, vt refert Claudius Espenceus *lib.* 2. *de ador. Eucharist. cap.* 5. & plura de his columbis adducunt Rosvveidus *in not. ad epist.* 11. *D. Paulini.* Sausay *in Panopl. sacerd. lib.* 9. *cap.* 4. Nouatinus *in agno Eucharist. lib.* 5. *cap.* 55. Baronius *anno* 57. *num.* 152. Item in turriculis, seu turribus pretiosis Eucharistia reponebatur, de quibus Gregorius Turon. *de gloria Martyrum, cap.* 86. *Tempus ad offerendum sacrificium aduenit, acceptaque turre Diaconus, in qua ministerium Dominici corporis habebatur, &c.* S. Remigius in suo testamento apud Flodoardum *lib.* 5. *hist. Rhem.* ibi: *Illud quoque vas aureum decem librarum, quod mihi sæpememoratus Dominus Clodoueus Rex donare dignatus est, tibi hæredi meæ Ecclesiæ supra memoratæ* (Rhemensi scilicet) *iubeo turriculam & imaginatum calicem fabricari.* Vbi licet aliqui legant, thuribulum; tamen legendum esse turriculum, post Brissonium probat Sausay *d. cap.* 4. Facit idem Flodoardus *lib.* 2. *cap.* 6. dum de Laudone Archiep. scribit: *Turrim quoque auream, quam ad votum suum fabricari fecerat, super altare posuit S. Mariæ Rhemensis Ecclesiæ, & patenas tres.* Postea cœpit seruari corpus Domini in pyxide, vt hodie custoditur, quæ debet esse benedicta, vt latè probat Henao *de Eucharistia d. disput.* 16. Patres ergo Concilij Turon. *in d. can.* 3. docent, vt sacrosancta Eucharistia non in eodem cum reliquis imaginibus loco, in altari ponatur; sed in peculiari, nempe sub cruce Domini: vt enim ipsa Domini crux in præcipuo altaris loco statuebatur tanquam omnium imaginum præcipua, ita par erat, vt ipsa etiam sacratissima Eucharistia præcipuum locum obtineret, sub ipsa videlicet cruce: docuerunt Corjolanus *in notis ipsius canonis.* Gretherus *de cruce lib.* 2. *cap.* 33. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veter. cleric. cap.* 75. Sausay *vbi proximè*, Vinius, & Sirmundus *vbi suprà.* Et non probabiliter coniectatur Binius in notis ad ipsum canonem 3. Felicem Episcopum Bituric. qui in illo Concilio subscripsit, ad sacratissimam Eucharistiam seruandam curasse fieri instar turris vas aureum. Perelegans illud, quod Venant. Fortunat. celebrauit, & descripsit subsequenti epigrammate ad Felicem Bituricens. in turrim eius:

Quàm bene iuncta decent sacrati vt corporis Agni.
Ingens margaritum ac aurea dona ferant:
Cedant chrisolytis Salomonia vasa metallis,
Ista placere magis ars facit, atque fides:
Quæ data, Christe tibi Felicis munere, fressent,
Qualia tunc tribuit de grege Pastor oues.
Et cuius tu corda vides, pietate coæquas,
Par vide merito qui dedit æra duo.

Commendatur etiam a Sancto Hieron. *epist.* 4. S. Exuper. Tolosan. Archiep. qui tempore exundantium barbarorum, ne istiusmodi vasa sacra illorum rapinæ cederent, ipsa in vsum pauperum conflarat, canistro vimineo, & vitreo calice corpus Domini portans. Etiam non nisi de asseruata in Ecclesia Eucharistia accipi potest illud execrandum scelus Donatistarum, quod ab Optato Mileuit. breuiter describitur his verbis: *Iusserunt Eucharistiam canibus fundi, non sine signo diuini iudicij; nam iidem canes accensi rabie ipsos dominos suos quasi latrones sancti corporis reos, dente vindice, tanquam ignotos, & inimicos laniauerunt.* Illustrat Nouatinus *in Agno Eucharist. lib.* 5. *cap.* 55. Nec solùm sub specie panis, verùm etiam sub speciebus vini aliquando seruatam fuisse in Ecclesia Eucharistiam patet ex epistola D. Chrysostomi ad Innoc. I. Papam, vbi ait: *Ingressis militibus in sacrarium, vbi sacra erant reposita, sanctissimum Christi sanguinem in militum vestes effusum fuisse.* Quia tunc forsan adhuc laïci communicabant sub vtraque specie: quem morem ita communicandi referunt, atque morem hodiernum defendunt Ioan. Ragusinus in perdocta oratione habita in Concilio Basileensi, Suarez *aduersus Regem Angliæ, lib.* 2. *cap.* 5. Bosquetus *ad Innocent. III. lib.* 1. *epist.* 149. Espenceus *de adorat. Euchar. lib.* 2. *cap.* 13. Pamelius *in notis ad D. Cyprianum epist.* 63. Baronius *anno* 570. Massana *ad D. Hieronymum verbo Eucharistia*, Mantique *tom.* 1. *annal. Cisterc. anno* 119. *cap.* 3. Vvadingus *ad epist.* 15. *D. Franc. num.* 7. Sed tum ob periculum effusionis, tum ob facilitatem corruptionis, Eucharistia tantùm sub specie panis seruari cœpit: & ægrotis Eucharistia sub specie tantùm panis ministrabatur, vt constat ex vita S. Ambrosij à Paulino scripta, ex vita S. Basilij scripta ab Amphilochio, ex Dionysio Episcopo Alexand. apud Eusebium *lib.* 6. *hist. cap.* 36. Aliqui sacerdotes panem sanguine Domini intinctum custodiebant, iuxta canonem 9. Concilij Rhemensis, suprà relatum; alij panem intinctum in sanguinem Domini seruabant; quam intinctionem, vt abusiuam, & Apostolicis constitutionibus contrariam damnauit Iul. I. *in epist. ad Episcop. per Ægyptum missa*, & Concil. Brachar. 3. *can.* 1. apud Gratianum *in cap. cum omne, de consecr. dist.* 2.

Similem etiam abusum improbatum lego *in* 6.
can. 28. *Conc. Clarom.* sub Vrbano II. his verbis: *Ne quis de altari communicet, nisi corpus separatim, & sanguinem similiter non sumat, nisi per necessitatem, & per cautelam.* In cuius notis Binius ex Baronio notat, in eo canone damnari hæresim Berengarianam in eo capite, quo docebat, satis esse per vnam speciem Eucharistiæ impleri figuram. Verùm hæc interpretatio meritò refellitur ab erudito Petr. Marcha *in not. ad dict. can.* 28. quia inter Berengarij hæreses similis non reperitur: quare vera ipsius canonis explicatio petenda est ex abusu illius sæculi, in quo quidam clerici fidelibus laïcis Eucharistiam sanguine Domini intinctam porrigere non dubitabant, vt testis est auctor Micrologi, qui ante Greg. VI. tempora scripsit, *c.* 26. ibi: *Non est authenticum, quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis populo distribuunt, nam Ordo Romanus contradicit.* Quæ forma non tantùm contraria erat ordini Romano, verùm & Christi institutioni, qui corpus seorsim à sanguine commendauerat, vt notatur in Conc. Bracharen. 3. anno 678. quod similem corruptelam damnauit *in can.* 1. vnde sumptum est quod Iulij epistolæ ad Ægyptios in

collectione Isidori adscribitur, ibi: *Illud verò, quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex Euangelio testimonium recipit, vbi Apostolis corpus suum & sanguinem commendauit; seorsim enim panis, & seorsim calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis non præbuisse legimus, excepto illo tantum discipulo, quem intinctâ buccellâ Magistri proditorem ostenderet, non quæ sacramenti huius institutionem signaret.* Gliscebat in Occidente adeo hic abusus, vt Iuo Carnot. *in tract. de diuinis offic.* eum tolerandum putaret in populi communione: *Non autem* (inquit) *corpore, & seorsum sanguine communicet, excepto populo, quem intincto pane, non auctoritate, sed summâ necessitate timoris sanguinis Christi effusionis permittitur communicare.* Vt similem communicandi formam proscriberent PP. Concilij Clarom. statuerunt in dicto canone 28. ne quis communicet de altari, nisi corpus separatim, & sanguinem similiter sumat, idest *seorsim*, vt loquitur Concil. Brachar. siue *singulatim*, quemadmodum Ordericus sensum illius canonis expressit. Duplex autem casus excipitur in dicto canone; necessitatis videlicet, & cautelæ. Primus contingebat, si communio esset præbenda ægris, aut pueris; tunc enim ad iuuandum esum panis, intinctio permittebatur, vt anno 1118. scripsit Paschalis II. Vrbani II. successor ad Pontium Abbatem Cluniac. *epist.* 32. ibi: *Nouimus enim per se panem, per se vinum ab ipso Domino traditum: quem morem sic semper in sancta Ecclesia conseruandum docemus, atque præcipimus, præter quam in paruulis, ac omnino infirmis, qui panem absorbere non possunt.* Secundus casus cautelæ eueniebat, cùm presbyteri, ne illis sanguinis effusio contingeret communicantium cœtu, solo pane intincto populum communicabant, non præbito poculo. Id egregiè docet Rodulphus Abbas sancti Trudonis, qui ea ætate vixit, his versibus, quos laudat Gropperus *de communione alterius speciei, cap.* 44.

Hic & ibi cautela fiat, ne presbyter ægris,
Aut sanis tribuat laicis de sanguine Christi,
Nam fundi posset leuiter, simplexque putaret,
Quod non sub specie sit totus Iesus vtraque

7. DE CAVSIS SERVANDI EVCHARISTIAM. Custodiebatur, asseruabaturque Eucharistia in Ecclesia variis ex causis, & pro diuersis fidelium necessitatibus. Primò pro infirmorum communione, ne sine hoc sacro viatico decederent, *cap. presbyter.* 2. *dist.* 93. Conc. Turon. & Rhem. apud Burchard. *lib.* 5. *Decreti c.* 9 *de decimis*, Ioan. Dartis *de Euchar. c.* 18. Espenceus *de adorat. Euchar. lib.* 1. *cap.* 1. Nec contrarium deducitur *ex cap.* 1. *de celebr. Missar.* vbi iubetur, vt presbyter ieiunus exeat ad opus rurale, vt possit subuenire necessitatibus infirmorum. Quem textum, vt ibi retuli, exponunt Doctores, videlicet vt possit iterum celebrare, & ita Eucharistiam infirmis administret. Ergo quia non seruabatur olim Eucharistia in Ecclesia infirmorum gratiâ. Pro cuius textus expositione iam ibi notaui, olim desiderari ieiunium non solùm in celebrante Missæ sacrificium, & recipiente corpus Domini, verùm & in administrante: & ideo licèt Eucharistia seruaretur pro infirmis administrandis; tamen vt ritè illis administrari posset, iubetur à Patribus Concil. Agat. vt presbyter, idest parochus, ieiunus sit, vt possit necessitatibus infirmorum subuenire. Secundò asseruabatur Eucharistia, vt ad monachos, & moniales deferretur, teste Basilio *in epist ad Cæsariam Patriciam*: *Omnes*, ait, *in eremis solitariam vitam agentes, vbi non est sacerdos, communionem domi asseruantes, à seipsis communicant.* Et *in nouel.* 123. *Iustin.* quæ super diuersis Ecclesiæ capitulis inscribitur, inter cætera de monialibus sic habet: *Mulieribus quemcunque elegerint ipsæ, siue presbyterorum, siue Diaconorum, vt sanctam eis communionem deportet, religiosissimus Episcopus, sub quo sunt, quasi ductis sortibus attribuito, quem fidei rectæ, & honestæ esse vitæ cognouerint.* Illustrat Espenceus *lib.* 1. *de adorat. Eucharist. cap.* 5 *per tot.* Fuit etiam olim Eucharistia asseruata non solùm in vsum modò viuentium fidelium, verùm & mortuis quoque data, & cum eis consepulta. Amalar. Fortunatus *lib.* 4. *de Eccles. offic. cap.* 42. Amphiloc. *in vita S. Basilij, cap.* 6. vbi refert illum iam morti proximum Eucharistiæ consecratæ parte reuerenter sumptâ, partem alteram secum sepeliendam reseruasse, etsi de hoc facto dubitet Theophilus *tom.* 15. *in Heterocl. p.* 2. *sect.* 1. *punct.* 10. D. Gregor. *lib.* 1. *dialog. cap.* 24. ibi: *Puer quidam S. Benedicti sine eius benedictione ad parentum, eorum quam debebat amantior, habitaculum monasterio relicto perueniens, eadem die defunctus est: bis sepulto, toties foras corpore proiecto, currentibus cum fletu monachis, vir Dei* (scilicet Benedictus) *manu sua communionem corporis Domini dedit, dicens: Ite, & hoc Domini corpus super pectus eius cum magna reuerentia ponite, & sic sepulturæ eum tradite. Quo facto susceptum eius corpus terra tenuit, nec vltra proiecit.* Et morem hunc præbendi mortuis Eucharistiam, non fuisse errorem ab hæreticis inductum, sed reuerà permissum ab Ecclesia, docuerunt Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. in can.* 58. Claudius Espenceus *de adorat. Eucharist. cap.* 7. Menardus *in notis ad lib. sacram. D. Greg. fol.* 247. Rosvveidus *in vita S. Basilij, fol.* 165. Albaspineus *lib.* 1. *obs. cap.* 10. Haephtenus *in vita S. Benedicti, cap.* 24. *in fine.* Viuar. *de veteri monac. tom.* 2. *fol.* 96. Henriquez *lib.* 1. *summa, cap.* 21. *litt.* D. Licet contrarium teneat, immò ex superstitiosa aliqua obseruatione ritum hunc cœpisse, Basil. Legion. *q.* 2. *schol. cap.* 4. qui capite sequenti duas assignat causas, ob quas Ecclesia olim finebat mortuis Eucharistiam tradere. Primam ad extirpandam Gentilium superstitionem, iuxta quam illi credebant, animas defunctorum tranare flumen illud Cocyti apud Tartaream regionem, vehique Acherontis rate, cui vt defunctus portorium solueret, eius ori obolum imponebant. Iuuenal. *satyr.* 3.

———— *At ille*
Iam sedet in ripa, tetrumque nouitius horret
Porthmea, nec sperat cœnosi gurgitis alnum
Infelix, nec habet quem porrigat ore trientem.

Alex. ab Alex. *lib.* 3. *dier. genial. cap.* 7. vbi ex Aristophane, Plutarcho, Luciano, Diodoro, & Plauto probat Tiraquellus. Expressiùs Apul. *lib.* 6. *Metamorph.* dum viam descendendi ad inferos ostendit, ibi: *Sed non hactenus debebis vacua per illas tenebras incedere. sed offas polentâ mulsâ concretas ambabus gestare manibus, ac in ipso ore duas ferre stipes.* Et vt significaretur Eucharistiam, quæ verè est pignus gloriæ, esse Christianis nauem transvectionis in gloriam. Vnde vt hanc Gentilium superstitionem Patres Ecclesiæ extirparent, sinebant in os defuncti Eucharistiam apponere, vt docerent, eo viatico fideles in patriam cœlestem transv. hi securiùs, quàm Gentiles. Aliam causam huius perantiqui ritus assignat Basilius, vt ita

quieti cadauerum fidelium consuleretur, & dæmones ab ipsis sepulchris fugarentur. Nam cùm primis Ecclesiæ sæculis, dum extra Ecclesiam corpora defunctorum sepeliebantur, facilè à spiritibus immundis vexarentur, in vsu esse cœpit, vt Eucharistia ori defuncti, aut supra pectus apponeretur, vt ita in pace quiesceret, nec à dæmone vexaretur, vt contigit in casu supra relato ex D. Gregorio, & aliis relatis à Franc. Georgio *lib. 2. problem. sect. 2. problem. 79. & 80.* Postea tamen cùm sepultura fidelibus defunctis intra Ecclesiam permitteretur, & ritus superstitiosi Gentilium penitus inoleuissent, prohibuerunt Ecclesiæ PP. amplius Eucharistiam mortuis dare in Concilio Altissiod. *can. 12.* ibi: *Non liceat mortuis, nec Eucharistiam, nec osculum tradi, nec velo, aut pallis corpora eorum obnolui.* Concil. Carthag. *3. can. 6. Item placuit, vt corporibus defunctorum Eucharistia non detur, dictum est enim à Domino: Accipite, & manducate; mortui autem accipere non possunt, nec manducare.* Sexta Synodus in Trul. *can. 63.* ibi: *Nemo cadaueribus mortuorum Eucharistiam impertiatur.* Concil. Hipponense *can. 5.* quod refert Cresperius *in summa, verbo Eucharistia non danda mortuis.* Nec audiendus est Albaspineus *lib. 1. obseru. cap. 9.* qui causam datæ mortuis Eucharistiæ eam proponit, quia videlicet ipsi cùm fideles essent, excessissent ex hac vita sine communione Ecclesiastica, & ita illis defunctis porrigi Eucharistiam: quem refellit Theoph. *tom. 15. in Het. 2. p. sect. 1. punct. 16.* Deinde asseruabatur Eucharistia vt daretur peregrè proficiscentibus; & ita Satyrus D. Ambrosij frater in magna tempestate Eucharistiam è collo suspendit ipsi datam ab initiatis, qui erant in naui, à quibus eam poposcit, vt patet ex eodem D. Ambrosio *de obitu ipsius Satyri, cap. 7.* & Beda *in Martyrol. die 15. Augusti*, refert Tharsicium Martyrem cum deferret secum Eucharistiam, & incidisset in Gentiles, maluisse sibi vitam eripi, quàm Eucharistiam, quæ è manibus Gentilium euolauit. Illustrat Espenceus *lib. 2. de adorat. cap. 7.* Deinde asseruabatur Eucharistia pro illis diebus, in quibus non sacrificabatur, veluti Quadragesimæ tempore, excepto Sabbatho, & Dominica, & sacro Annunciationis die, in quibus fiebat sacrificium præsanctificatum: quare Eucharistia illa vocabatur præsanctificatorum, vt patet *ex can. 52. 6. Synod.* vbi notauit Balsam. Et de his sacrificiis præsanctificatis agunt Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorij, fol. 75.* Turrianus *pro canonibus 6. Synodi, fol. 69.* Filesac. *de Quadrag. cap. 13.* Vicecomes *volum. 2. de ritibus Missæ, lib. 2. cap. 9.* Rursus asseruabatur Eucharistia, vt Presbyteri, & Diaconi per 40. dies à die suæ ordinationis ex ea communicarent, vt referunt Fulbertus Carnot. *epist. ad Finardum*, ibi: *Hostiam sacerdos recens ab Episcopo promotus de manu ordinatoris susceptam quotidiano vsu ad quadragesimum: sque diem minutatim consumebat.* Albinus Flaccus *de diuin. offic. tit. qualiter Episcopus ordinetur in Curia*, ibi: *Ad communicandum verò Pontifex porrigit ei formatam, atque sacram oblationem, quam accipiens communicat super altare; cætera verò reseruat sibi vsque ad dies quadraginta. Postmodum ex præcepto Apostoli communicat omnem populum.* Illustrat, & mysticas rationes huius ritus refert Hallier. *de sacris elect. cap. 9. artic. 2. §. 3.* Tandem olim, & hodie asseruatur Eucharistia, vt ostendatur in processione, quæ etiam ante Vrbanum IV. in plerisque Ecclesiis in vsu erat, vt constat ex Concilio Brach. *3. can. 5.* & aliis relatis ab Anton. August. *lib. 4. epit. tit. 6.* Menardo *ad Sacram. D. Gregorij, fol. 184.* Espenceo *de adorat. Eucharist. lib. 2. cap. 4.* licèt festum peculiarem corporis Christi ipse Vrbanus instituisset prope annum 1261. *in Clem. vnic. de reliquiis, & venerat.* vt referunt plura de ea festiuitate adducentes Sherlogus *tom. 3. in Cant. vestig. 305. cap. 7. sect. vnic. num. 59.* Spondanus *in continuat. Baronij anno 1264. & 1311.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 1. de diebus festiuis.* Herrera *de orig. diuin. offic. lib. 2. cap. 8.*

8. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Quibus ita animaduersis ratio præsentis assertionis facilè percipitur; nam cùm constet, tot ob causas olim, & hodie Eucharistiam debere in Ecclesiis parochialibus asseruari, similiterque chrisma esse custodiendum, vt sacramentum Confirmationis ministrari possit, & nonnunquam homines ausu temerario tam Eucharistiam, quàm chrisma surripuerint ad nefaria, & horribilia opera, vt suprà in notis probaui; ideo tam diligenter PP. Concilij Lateran. in præsenti cauent, & statuunt, vt sacerdos sub claui, & fideli custodia chrisma, & Eucharistiam habeat, ne aliquis ad nefaria illis abuti possit; & si negligenter ea custodierit, pro modo culpæ puniatur suspensione, aut depositione. Fuit etiam iniunctum ipsis presbyteris, vt frequenter hoc sacramentum renouare curarent octauo saltem die, *in c. presbyter, de consecr. dist. 2.* & ab Odone Cancellario Parienst *can. 21.* vbi rationem reddit, *ne vetustate aliqui ad indeuotionem moueri valeant, aut errorem.* Ab Huberto Cantuar. Archiep. in suis Decretis, apud Rogerium & Houeden. *in Ioanne Rege*, ibi: *Renouetur hostia ipsa singulis diebus Dominicis.* Quare tempore interdicti, & in Ecclesia specialiter interdicta celebrari potest sacrificium Missæ ex hac causa, vt renouetur Eucharistia, *cap. permittimus, de sent. excom. lib. 6.*

9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex facto Domini relato ab Origene, seu Cyrillo; nam verum est, Dominum nostrum non iussisse Eucharistiam à se consecratam differri in crastinum; sed non inde rectè infertur, non debuisse postea Eucharistiam asseruari; multa enim Dominus per se non iussit, quæ postea per Apostolos disposuit, etiam circa sacramentum Eucharistiæ, vt sanctus Augustinus testatur *epist. 118.* nec Origenes hoc agebat, vt probaret, non posse Eucharistiam conseruari; sed cùm docere vellet, placere Deo sacrificium laudis recens, & nouum ac spiritale, non vetus, vsus est exemplo Domini, qui Eucharistiam à se consecratam continuò manducari iussit, vt exponit Bellarminus *lib. 4. de Eucharist. cap. 5.* Accedit, nam in his homiliis Origenis, & Cyrilli, Rufinus qui eas vertit, plura adiecit, & sustulit, vt ipse testatur, & tradit Espenceus *lib. 2. de adorat. Eucharist. cap. 9.* Immò ipse Cyrillus Alexandrinus redarguit hunc primum emergentem errorem illorum, qui putabant Eucharistiam in sequentem diem non esse seruandam; nam ad Colosyrium Episcopum Arsontem scribens, sic ait: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad satisfactionem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliquum in alium diem: insaniunt verò, qui hæc asserunt; nec enim alteratur Christus, nec sanctum eius corpus immutatur, sed benedictionis vis, & facultas, & viuificans gratia perpetuò

tuò in ipſo exiſtit. Nec obſtat auctoritas D. Clementis; nam verum eſt, olim nonnunquam Euchariſtiæ reliquias ſeruari, nonnunquam cuſtodiri prohiberi; cùm enim propter ſæuas Gentilium perſecutiones fideles clam in cæmeteriis, & locis occultis conuenirent ad Miſſæ ſacrificium celebrandum, & in eo communicandum, non poterat publicè exponi, & aſſeruari ſacra Euchariſtia, ne Chriſtianæ Religionis inimici etiam eam apprehenderent, & conculcarent: quare illis perſecutionum temporibus, pace adhuc Eccleſiæ non datâ, congruentius PP. exiſtimarunt, vt reliquiæ Euchariſtiæ, quæ ſupererant, potiùs infantibus ieiunis traderentur, aut ignis puriſſimo elemento abſumerentur, ne illis irriſio, aut irreuerentia per Gentiles fieret, præcipuè cùm nulla iniuria ſacramento ex ſimili conſumptione irrogaretur, cùm ignis operatio ad ſpecierum modò externarum abſumptionem, non verò ad rerum internarum, hoc eſt corporis, & ſanguinis Domini læſionem tenderet: nam & Pius Pontifex relatus *in cap. ſuper negligentiam de conſecr. diſt. 2.* ea ſuper quæ aliquid Domini vel de ſanguine ſtillaſſet, vel de corpore cecidiſſet, igne iuſſit exuri, & cineres intus altare recondi; cuius etiam nunc decreto, ſi quo caſu ex ſacramento reliquum ſit, quod ſumi non poſſit, vtimur. D. Thom. *3. p. q. 83. artic. 6. ad 7.* Nec obſtat textus *in d. can. 3. Concilij Cæſaraug.* pro cuius ſolutione ſciendum eſt, primis Eccleſiæ ſæculis, quia frequentioribus perſequutionibus prohibebantur fideles in Eccleſiis, aut cæmeteriis ad communicandum conuenire, permiſſum illis fuiſſe Euchariſtiam ſecum in domum deferre, cùm quotidie de vita periclitarentur, vt quotidie ſumerent corpus Domini, & vt ait D. Cyprianus *epiſt. 56.* conſiderantes ſe quotidie ſanguinem Chriſti ſumere, & ipſi pro Chriſto ſanguinem effunderent: & ita conceſſum fuit, vt cùm in Eccleſia, aut aliis locis abditis ſacrificium Miſſæ offerretur, fideles, qui ad eam conueniebant, non tantùm ibi communicarent, verùm & particulas ex Euchariſtia conſecrata à ſacerdote acceptas domum ferendas ſumerent; quas reuerenter aſſeruatas ſingulis diebus ſummo mane ieiuni communicarent: quò reſpexit Tertul. *ad vxorem cap. 5.* dum ait: *Non ſciet maritus, quid ante omne cibum guſtes; & ſi ſcierit, panem non illum credit eſſe, qui dicitur.* Cuius moris meminerunt Clemens Alex. *lib. 1. ſtrom.* Baſilius *in epiſt. ad Cæſar. Patric.* quæ habetur *tom. 6. Biblioth. SS. PP.* ibi: *Alexandriæ autem, & in Ægypto vnuſquiſque ex laicis, qui illic degunt, maximâ ex parte communionem habet domi ſuæ.* D. Gregorius *lib. 3. dialog. cap. 36.* D. Hieronymus *epiſt. 50.* Iuſtinian. *nouel. 123. §. in omnibus,* & alij congeſti ab Eſpenceo *de adorat. Euchariſt. lib. 2. cap. 4.* Baſilius Legion. *q. 2. ſcholaſt. cap. 3.* Landmeter. *d. cap. 75.* qui mos euanuit propter fraudes impiorum, & hæreticorum, qui ne deregerentur in Eccleſiis non communicaſſe, ſacrum Domini corpus ſecum auferentes, polluebant, & prophanabant: contra quos cautum fuit in Concilio Tolet. 1. *can. 14.* & Cæſaraugust. 2. *can. 3.* vt qui Euchariſtiam acceptam in Eccleſia non conſumpſiſſet, anathema in perpetuum eſſet: quem doctè exponunt P. Henao *tom. 3. de ſacrif. Miſſæ, diſput. 29. ſect. 27.* Caballutius *in notis Concilior.* ibi: & mirus caſus hoſtiæ à quadam muliere in archa incluſæ refertur *in cap. plenè 30. de decimis, in 1. collect.* his verbis: *Plenè nobis innotuit ex tuarum continentia litterarum, quod cùm hoſtia quadam ſacrata in arca cuiuſdam mulieris parochianæ tuæ concluſa fuiſſet, virtute Domini faciente, pars ferè media in corpus Chriſti manifeſtè conuerſa eſt, ita vt caro videretur, &c.*

Sed antequam manum à tabula ſuſpendamus, 10.
exponendus eſt difficilis textus *in can. 9. Concilij Nannet.* in illis verbis: *Vt de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & conſecrationi ſuperſunt, vel de panibus, quos offerunt fideles ad Eccleſiam, vel certè de ſuis, presbyter conuenienter partes inciſas habeat in vaſe nitido, & conuenienti, vt poſt Miſſarum ſolemnia, qui communicare non fuerint rati, eulogias omni die Dominica, & in diebus feſtis exinde accipiant: & illa, vnde eulogias presbyter daturus eſt, antè in hæc verba benedicat, &c.* Quem canonem citant Burchardus *lib. 5. Decreti, cap. 27.* Iuo Carnot. *p. 2. Decreti, cap. 37.* ex Decretis Pij Pontificis *cap. 4.* In eo illud facile non eſt, an agatur de Euchariſtia, vel de pane benedicto à presbytero; ſiquidem ſi de Euchariſtia, ad quid iubetur, vt quod ſuperſit, per parochias diuidatur, & mittatur? ſiquidem ex ſuprà traditis ſeruari potiùs debebat in Eccleſia. Pro cuius canonis expoſitione ſciendum eſt, apud antiquos genus quoddam fuiſſe communionis per eulogias, ideo inſtitutum, vt abſentibus mitteretur pars aliqua, & ſocietas eſſet cum Epiſcopo, & cæteris fidelibus, qui in ciuitate morarentur; nam cùm per vicos & pagos ſparſi, & diffuſi ex eadem non poſſent ſumere communionem, cuperentque ſemper vnionis chriſtianæ ſpeciem quam poſſent maximam, retinere, diebus feſtiuis ex matrice per parochias benedictus panis mittebatur, ex cuius perceptione communionem adeſſe inter omnes fideles eiuſdem diœceſis intelligeretur: quod introductum fuiſſe à Melchiade refert Baronius *anno Chriſti 313. num. 52.* De his eulogiis *in can. 14. Concilij Laodic.* ita cauetur: *Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per feſtiuitatem paſchalem ad alias parochias minimè tranſmitti oportere.* Quod ideo cautum fuit, quia ea die omnis populus non ex eulogiis, ſed Euchariſtia communicare debebat. Et *in can. 32.* ita legitur: *Quod non oporteat hæreticorum eulogias accipere.* Quia videlicet cum eis non dabatur communio, vnde Epiſcopus excommunicatus eulogias dare non poterat, vt videre eſt apud Gregorium Turon. *lib. 8. hiſtor. cap. 10.* panis hic fermentatus erat, vt probaui *in cap. final. de celebrat. Miſſar.* & à presbytero poſt Miſſam benedicebatur. Concil. Matiſcon. *can. 50.* ibi: *Cautum eſt, finitâ Miſſâ à presbytero oblationes accipere.* Gregorius Turon. *lib. 5. hiſtor. Franc. cap. 14.* ibi: *Poſt Miſſas autem petiit, vt ei eulogias dare deberemus.* Plura de hoc pane benedicto congeſſit P. Henao *tom. 3. de ſacrif. Miſſæ, diſput. 28. ſect. 54.* De his Eulogiis, non verò de Euchariſtia conſecrata accipiendus eſt dictus canon 9. Concilij Nannet. & de his eulogiis plura adduxerunt Albaſpineus *lib. 1. obſeru. cap. 8.* Hæphtenus *in vita S. Benedicti, cap. 8. in princip.* & *tom. 1. diſquiſit. monaſt. lib. 4. tract. 7. diſquiſit. 4.* Bignonius *ad Marculfum lib. 2. cap. 42.* Lindembrog. *in gloſſar. legum antiq. verbo Eulogia.* Buleng. ad Caſaub. *diatrib. 3. cap. 33. fol. 172.* Frieſacus *de orig. parœc. cap. vlt. fol. 644.* Balſamon, & Iuſtelus *in d. can. 32. Concilij Laodic.* Otalora *de irregul. ex panis. excurſu 5.*

EXPONITVR CONCIL. NANNETENSE CAN. 9.

CAPVT

CAPVT II.

Idem *in*[a] *eodem.*

RElinqui noluimus incorrectum, quod quidam clerici Ecclesias sic disponunt supellectilibus propriis, & etiam alienis, vt potiùs domus laïcæ, quàm Dei basilicæ videantur; non considerantes, quod Dominus non sinebat vt vas transferretur per [b] templum. Sunt & alij, qui non solùm Ecclesias dimittunt incultas, verùm etiam vasa [c] ministerij, & [d] vestimenta ministrorum, ac pallas altaris, nec-non ipsa corporalia tam immunda relinquunt, quod interdum aliquibus sunt horrori. Quia verò zelus nos comedit domus Dei, firmiter prohibemus, ne huiusmodi supellectilia in Ecclesiis admittantur, nisi propter hostiles incursus, aut incendia repentina, seu alias necessitates vrgentes, ad eas oporteat habere refugium: sic tamen, vt necessitate cessante res in loca pristina reportentur. Præcipimus quoque, vt [e] oratoria, vasa, corporalia, vestimenta prædicta, [f] munda & nitida seruentur; nimis enim videtur absurdum, in sacris sordes negligere, quæ dedecent in prophanis.

NOTÆ.

1. [a] EOdem.] Concilio videlicet Lateran. *cap.* 19. Ex reperitur hic textus in quarta collectione, *sub tit. de immunit. Eccles. cap.* 1. nec malè, cùm præsens constitutio spectet ad immunitatem, seu reuerentiam Ecclesiis debitam. Sed quia in secunda parte agitur de custodia vasorum, & vestimentorum Ecclesiæ, ideo à Raymundo compilatus fuit *sub hoc titulo.*

[b] *Templum.*] *Marci cap.* 11.

[c] *Vasa ministery.*] Calicem videlicet, & patenam, de quibus egi *in cap.* 1. *de pignor. cap. final. de celeb. Missar.*

[d] *Vestimenta.*] De quibus egi *in cap.* 2. *de offic. custod. dicto cap.* 1. *de pignerib. cap. vnic. de sacram. vnction.*

2. [e] *Oratoria.*] Ita etiam legitur in ipso Concilio, sed ni fallor legendum est, oraria; nam si in præsenti agebat Innocentius III. de vestibus sacris, vt nitidæ, & mundæ essent, ad quid simul oratoria cum vestibus referre, & coniungere poterat? Lego ergo *oraria.* Orarium autem licèt aliquando accipiatur pro veste muliebri, seu virili, vt apud D. Paulinum *in vita S. Ambrosij*, ibi: *Iactabant etiam turba virorum, ac mulierum oraria, vel semicinctia sua, vt corpus sanctum aliquatenus ab ipsis contingeretur.* Conc. Aurel. 1. *can.* 28. ibi: *Monacho orarium in monasterio, vel zonas habere non licet.* Nonnunquam tamen accipitur pro veste honesta sacerdotali. Synodus Mogunt. 1. *can.* 11. ibi: *Presbyteri sine intermissione vtantur orariis, propter differentiam sacerdotij dignitatis.* Frequentiùs tamen apud veteres Ecclesiæ scriptores accipitur pro sacro indumento, quod stolam dicimus, vt in Synodo Laodic. *can.* 22. ibi: *Quod non oportet ministrum ferre orarium, nec etiam fores relinquere.* Et *can.* 23. ibi: *Quod non oportet lectores, vel cantores ferre orarium, & sic legere, vel canere.* Concil. Brachar. 1. *can.* 17. vbi cùm PP. abusum quendam Diaconorum arguerent, secus quàm oportebat oratio vtentium, ita statuunt: *Placuit, quia aliquanti huius Prouinciæ Ecclesiæ Diacones absconsis intra tunicam vtuntur orariis, ita vt nihil differre à Subdiacono videantur, vt de cætero sicut decet, vtantur orario.* Brachar. 3. *can.* 3. *Vt omnis sacerdos cùm ordinatur, orario vtroque humero ambiatur.* Tolet. 4. *can.* 39. *Si oraria duo nec Episcopo quidem induere licet, nec presbytero vtique, multo minùs diacono, qui minister eorum est. Vnum ergo orarium oportet Leuitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, idest prædicat.* Ita vocem hanc exposuerunt Albinus Flaccus *de diuinis officiis, cap. quid significent vestimenta*, ibi: *Orarium, idest stola dicitur, eo quod Oratoribus, idest Prædicatoribus concedatur.* Rabanus Maurus *de institu. cleric. cap.* 19. ibi: *Orarium dicitur, licèt hoc quidam stolam vocent. Hoc enim genere vestis solummodo eis personis vti est concessum, quibus prædicandi officium est delegatum.* Latiùs prosequitur Vicecomes *volum.* 4. *de ritibus Missæ, lib.* 2. *cap.* 18. *&* 19. & nos *in cap. à multis, de ætate, & qualit.*

3. [f] *Munda, & nitida.*] Consonant textus *in cap. vasa* 38. *cum sequent. de consecr. dist.* 1. Gregorius VII. in Concil. Romano anni incerti, *c.* 27. *Vasa altaris, & panni, vel pallia nitida sint, & integra: & si fuerint vetusta, vel aliquo casu corrupta, religioso, & puro loco abscondantur, vel igne crementur.* Refert A. Augustin. *in epit. lib.* 7. *titul.* 2. Huiusmodi enim vestes in loco serâ munito recondi solebant. Concil. Rhemense apud Burchardum *lib.* 3. *cap.* 97. ibi: *Expletâ Missâ calix cum patena, & sacramentorum liber cum vestibus sacerdotalibus, in mundo loco sub sera recondantur.* Et erant olim in Ecclesia quidam ministri, quibus sacrarum vestium curatio demandata erat. De quibus in Synodo Nicæna 1. *can.* 63. ibi: *Sit in vnaquaque Ecclesia procurator, & cum eo alij, qui curam habeant prouentuum, & redituum Ecclesiæ; & deinde villarum, & sementis, & sumptuum, & vasorum auri, & argenti, & vestimentorum, & ornamentorum Ecclesiæ.* De eis egi *in cap.* 2. *de offic. custod.* & plura tradit Vicecomes *volum.* 4. *de ritibus Missæ, lib.* 1. *cap.* 7.

COMMENTARIVM.

4. Gentiles res, quas præcipuè ab hominum iniuriis tutas seruari volebant, in templis custodiendas, sacerdotum, æditourumque fidei commendabant: cuius moris exemplum occurrit in mensuris, ac ponderibus; quæ cùm olim in publicis locis asseruari solerent, ne corrumperentur, *l. modios 9. C. de suscept.* veluti in Capitolio; vnde Romanam amphoram Ioui sacratam olim fuisse refert Fanius his versibus:

Amphora fit cubus, quam ne violare liceret
Sacrauêre Ioui Tarpeio in monte Quirites.

Iustinianus in Ecclesiis seruari præcipit *in nouella* 128. notaui *in cap. 2. de empt. & vend.* Similiter testamenta, vt eorum securitati consuleretur, in templis deponebantur, *l. 4. §. vlt. ff. famil. ercisc. l. 3. §. proinde, ff. de tabul. exhib.* Vnde Augusti testamentum Vestalibus commendatum fuisse refert Suetonius *in Iul. cap.* 83. & *in August. cap. vlt.* & Tacitus *lib. 1. annal.* Idem de testamento Antonij refert Plutarchus *in eius vita:* ob eandemque causam pecunia, sicut in publicis deponebatur locis, *l. fideiussor 64. ff. de fideiuss. l. qui mutuam 56. §. 1. ff. mandati:* ita in æde sacra Saturni, Dianæ, vel Castoris deponebatur, *l. si reus 73. ff. de procurat. l. ait Prætor 7. §. sed etsi, ff. de minor. l. acceptam 19. de vsuris, l. 1. §. sin autem. C. de communi seruo, l. litibus 20. §. 1. C. de agricolis.* Vnde Iuuenalis *satyr.* 14. ait:

Ærata nullus in arca nummus
Ad vigilem ponendi Castora nummi.

Et Herodianus *lib. 1.* scribit, Romanos in templo Pacis pecunias suas deponere solitos, quod moris & Hebræis fuisse deducitur *ex lib. 1. Machab. cap. 3. lib. 1. Regum, cap. 12. lib. 1. Paralip. cap. 9.* Athenienses in templo Delis solitos deponere publicas pecunias, referunt Thucydides *lib. 1.* Æmilius Probus *in Aristide*, & Cicero *lib. 2. de legibus* scribit, Alexandrum in Cilicia apud Solem in delubro deposuisse pecuniam, & Plautus in Bacchide inquit: *Nos apud Thotimum omne aurum deponimus, quia illic sacerdos Dianæ Ephesiæ est, quin ipsa in æde Dianæ conditum est ibi.* Dio *orat. 31. Nostis haud dubiè Ephesios, apud quos multæ sunt pecuniæ, partim priuatorum recondita in Dianæ templo, non solùm Ephesiorum, sed & hospitum, & omnium vndecunque gentium: partim etiam populorum, Regumque. Deponunt autem omnes eò securitatis gratiâ, nemine vnquam auso locum afficere iniuriâ, tametsi iam plurima bella gesta sint, ciuitasque sæpiùs fuerit capta.* Macrobius *lib. 1. Saturn. cap.* 8. tradit, pecunias publicas solitas deponi in ærario, quod Romæ erat. Immò & deponebantur, aut in templo Pacis, iuxta Herodianum *lib. 1.* aut in templis Saturni, Fidei, & Iouis Capitolini, vt ex Tullio, Plinio, Liuio, & antiquo Persij interprete, tradunt Dorleans *ad lib. 1. annal. Taciti pag.* 34. Pitarrus *decade* 18. *histor. polit. cap.* 4. Ferrandus Aduensis *lib. 1. explicat. iuris ad leg. 1. Depositi:* latè illustrant Fornet. *lib. 6. rer. quotid. cap.* 4. Demsterus *ad Rosinum lib. 7. cap. 31. ad finem*, Sherlogus *tom. 1. in Cantic. vestig. 25. sect. 2.* Marcel. Donat. *ad Suetonium in Domitiano, cap. 7. tom. 6. thesauri crit. fol.* 784. D. Nicolaus de Castro *in §. 1. de empt. & vendit. num.* 99. Brodeus *lib. 4. miscel. cap.* 17. Reuardus *lib. 1. variar. cap.* 24. D. Laurent. Ramirez *ad Martialem epig.* 7. Sed apud Catholicos ob reuerentiam Ecclesiis debitam, sicut in illis non licet negotiari, seu tabernas ad cibos vendendos apponere, *can. 77. Synodi 6.* aut vllos accubitus, vel lectulos sternere, *c. nulli 41. dist.* plura Barbosa *voto* 105. nisi causâ summæ necessitatis, quo casu deficiente diuersorio etiam iumenta in Ecclesiis introduci posse, docetur *in can. 89. 6. Synodi*; ita etiam nec deponere prophana supellectilia clericorum, vel sæcularium in eis licet, nisi propter hostiles incursus, aut repentinum incendium; aliàs qui admittit huiusmodi res depositas in Ecclesia, peccat lethaliter, vt probat P. Suarez *tom. 1. de relig. lib. 3. cap.* 6. Tantùm enim vestimenta, & vasa Ecclesiæ ibi recondi debent, vel res prophanæ ingruentis belli causâ, vt supponit Greg. VII. *in can. 32. Synodi Romanæ*, incerti anni, ibi: *Arca ab Ecclesia expellantur, nisi vna ad vestimentum, & libros: sed si fortè difficilis guerra fuerit, illæ, quæ in Ecclesia fuerint, nullum laicis debitum reddant, sed Ecclesiis.* Refert Ant. August. *in epit. iur lib. 13. tit. 12. cap.* 5. vt vsitatum narrant Gregorius Turon. *lib. 3. cap.* 12. Anon. Flor. *lib. 4. de mirac. S. Bened. c.* 24. Iuxta quem casum belli imminentis accipio canonem 60. Concilij Meldensis, ibi: *Vt hi, qui monasteria, atque sacra loca, vel Ecclesias infringunt, & sacerdotes, ac viros ecclesiasticos non solùm dehonorant, verùm & diuerso, atque aduerso modo affligunt, velut sacrilegi canonica sententia, quæ ex his decreta esse dignoscitur, subigantur.* Et *c. 1. de deposito.* Innoc. III. *lib. 1. epist. in edit. Colon. fol.* 194. ibi: *Verùm dum res sacræ, & aliæ ibidem pro securitate depositæ.* Tunc enim ob securitatem, cùm alibi non ita seruari possint, in templis res prophanæ deponuntur. Quin & apud Gentiles legimus penes Virgilium *lib. 1.* in templum Iunonis à Troianis asportata, quæ ab incendio vindicari potuerant, quòd ibi salua futura arbitrarentur, etiam contra hostium quamcunque immanitatem.

Et iam porticibus vacuis, Iunonis asylo
Custodes lecti: Phœnix, & dirus Vlysses
Prædam adseruabant; huc vndique Troia gaza
Incensis erepta adytis, mensæque Deorum
Crateresque auro solidi, captiuaque vestis
Congeritur.

Deinceps enim non humanum custodem fragilis potentiæ habituræ sunt res in Ecclesia depositæ, sed Deum ipsum vigilem, excubatoremque, qui sæuissimis vlcisci modis nollet talium rapinam bonorum; fecitque multoties, nempe Iuliano, & Felice Præfectis Antiochenam Ecclesiam, Aureum Dominicum nuncupatam, expilari non verentibus, Sozomeno referente *lib. 5. cap.* 7. Theodoreto *libro 1. cap. 11. & 12.* Nicephoro *lib. 10. cap.* 29. cum Guntario Genserici fratre, vt scribunt Procopius *libro 1.* Isidorus *de bello Vvandalico:* & cùm superbissimus Tyrannus, notæque crudelitatis Alaricus esset vrbe potitus, nihil antiquius habuit, vt refert Paulus Orosius *lib. 7. cap.* 39. quam vt dato præcepto mandaret, si qui in sancta loca, præcipuéque ad Apostolorum Petri, & Pauli basilicas confugissent, hos in primis inuiolatos, securosque esse sinerent. Facit Anonymus Floriac. *lib. 4. de miraculis S. Benedicti, cap.* 24. ibi: *Vt verò moris agrestium est in aduentu*

aduentu militum formidare, rustici omnia sua ad Ecclesiam conuehunt, tam annonam, quam supellectilem variam.

Sed suprà traditis obstat textus *in cap. quisquis 17. quæst. 4.* in illis verbis: *Similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro.* In quibus Ioannes Pontifex supponit, res prophanas in templis deponi posse; siquidem ait, eas auferentes sacrilegium committere. Difficilis est etiam textus ille, dum in eo docetur, committi sacrilegium auferendo non sacrum de sacro; nam tunc cùm auferatur res priuata, tantùm furtum, non sacrilegium perpetratur, *l. 4. in princip. l. 9. in princip. l. 11. §. 1. ff. ad leg. Iul. pecul.* igitur non rectè Ioannes in eo textu docet, sacrilegium committi. Pro cuius textus expositione dicendum est, Ioannem Pontificem in eo textu referendum esse ad casum, in quo ob belli imminentis periculum, vel ob incendium, res priuatæ depositæ essent in loco sacro, vt in præsenti permittitur; tunc enim si aliqua ex eis auferatur, sacrilegium committitur, vt docent Suarez *de relig. tom. 1. tract. 2. lib. 3. cap. 3.* Azor *p. 1. lib. 9. cap. 23.* Secundæ difficultati vt satisfaciamus sciendum est, tam inter Rhetores, quàm Iurecousultos controuersum esse, vtrum qui priuatam pecuniam in æde sacra depositam abstulit, fur, an sacrilegus sit? In qua quæstione Seuerus, & Antoninus rescripserunt *in l. 5. ff. ad leg. Iul. pecul.* eum furti actione, non sacrilegij teneri; opus tamen fuit hac constitutione; nam Saturninus docuit *in l. aut facta 16. §. locus, ff. pœnis*, locus facit, vt idem vel furtum, vel sacrilegium sit, & capite luendum, vel minori supplicio. Et Cicero *libro 2. de legibus*, ait: *Sacrum, sacróve commendatum, qui clepserit, rapseritve, parricida esto.* Et sanè quis potest id facere, vt sacrilegium non faciat, qui rem depositam in æde sacra aufert, cùm sit in fide, & tutela nominis, cui ædes est consecrata. Plautus *in Aulul. act. 3. scen. 5.*

5. EXPONITVR CAP. QVISQVIS 21. 17. Q. 4.

> *Nunc hoc mihi factu est optimum, vt te auferam*
> *Aula in Fidei fanum: ibi abstrudam probè.*
> *Fides nouisti me, & ego te: caueſis tibi*
> *Ne in me mutassis nomen, si hoc concredidero,*
> *Ibo ad te fretus tuâ, Fides, fiduciâ.*

Et mox,

> *Vide, Fides, etiam, atque etiam nunc saluam vt aulam abs te auferam,*
> *Tua fidei credidi: aurum in tuo luco, & fano est situm.*

Iam si animum delinquentis spectemus, non potest aliter iudicari, nisi sacrilegium hoc esse, cùm hac mente templum ingrediatur, vt seu sacræ, seu prophanæ fuerint res, eas harpaget. Æstimantur delicta animo, & causâ delinquendi, *dict. l. 16. §. causa, ff. de pœnis, l. verum est 39. ff. de furtis.* Postremò si Sopatro *in declam.* auscultamus, grauius est auferre res priuatorum è loco sacro, quàm res sacras. Etenim qui rem sacram è loco sacro aufert, erga Deum iniuria est: qui verò res priuatorum è loco sacro aufert, & Deum violat, & homines: hos, quia res eorum aufert: illum quia fidem eius apud deponentes suspectam reddit. His tamen argumentis non obstantibus sequimur constitutionem Seueri, & Antonini, quâ Cassio Festo rescripserunt, furti actionem, non sacrilegij esse, si res priuatorum ex æde sacra surreptæ sint, *d. l. 5.* Sequimur autem non ideirco, quòd argumenta superiora inepta, aut infirma sint, sed quòd disputandi ratione potentius rescriptum sit. Disputando enim Saturnini sententia obtineri facile posset: sed frustra disputes reclamantibus Cæsaribus, qui furti dumtaxat actionem dederunt, non accusationem sacrilegii. Sunt quibus hæc responsio displicet, existimantes etiam disputandi ratione, atque argumentorum pondere Saturnino superiores Cæsares esse, aut certè Saturnini responsum restringendum ad eum, qui vi effracto fano res priuatorum abstulit. Nam, inquiunt, si locus faceret sacrilegium, faceret etiam blasphemiam, si cui in loco sacro conuitium dictum fuerit: at hoc nemo dixerit: quare nec illud asserendum est. Præterea aiunt, quod si locus faceret sacrilegium, sequeretur eum, qui thesaurum tollit de loco religioso sacrilegium facere, contra textum *in l. 4. §. non fit, ff. ad leg. Iul. pecul.* igitur nec ille, qui è loco sacro rem priuatam aufert. Sed horum sententia audienda non est, nec rectè illi arguunt: Locus facit sacrilegium: ergo etiam blasphemiam; non enim quemadmodum res commendantur fidei Numinis, ita homines in templo reperti, tanquam depositi, sacri habentur: nec etiam rectè inferunt: Qui thesaurum de loco religioso tollit, non facit sacrilegium: ergo etsi auferat rem priuatam, sacrilegium non committit; nam thesaurus nullius est, & iure naturali occupanti conceditur: res autem aliena non potest sine crimine de loco sacro auferri. Docuerunt Anton. Matthæus *de criminibus ad leg. Iul. pecul. cap. 3.* Cuiac. *lib. 3. obs. cap. 19.*

Opponi etiam potest præsenti canoni textus *in cap. per vestras, de donat. inter*, iunctis per me adductis in eius notis.

TITVLVS XLV.

De reliquiis, & veneratione Sanctorum.

CAPVT I.

a Alexand. III.

VDIVIMVS, quod quidam inter vos, diabolicâ fraude decepti, hominem quendam in potatione, & ebrietate occisum, quasi sanctum more infidelium venerantur, cùm vix pro talibus in ebrietatibus peremptis orare b permittat Ecclesia. Dicit enim Apostolus, quod ebriosi homines regnum Dei non possidebunt. Hominem ergo illum de cætero colere non præsumatis, cùm etiamsi per eum miracula plurima fierent, non liceret vobis pro c Sancto absque auctoritate Rom. Eccl. eum publicè venerari.

NOTÆ.

1. a *Alexander III.*] Ita etiam legitur *in capite vnic. sub titul. de venerat. Sanct. in 2. collect.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex; facilè tamen id colligitur ex historia huius textus relata à Baronio *anno* 1181. vbi refert, Arnulphum Lexouiensem Episcopum Alexandro III. retulisse ingentem dissolutionem monachorum cœnobij Gristani, qui inter alia impia scelera se mutuis vulneribus sæpe confligebant, ac nihilominus, vt miracula facere crederentur, & quibuslibet commentis sæcularium personarum frequentes inuitarent accessus, sanitatis remedia per aquam certis carminibus incantatam promittebant. Tandem retulit Lexouiensis Præsul, procuratorem ipsius monasterij ebrium in refectorio super cœnam duos de fratribus cultello percussisse, eundemque ab eis in continenti pertica, quam casus obtulit, occisum fuisse. Quidnam tamen ad hæc rescripsisset Alexander, non constat, licèt extet prædicta epistola Episcopi Arnulfi. Vnde coniectatur Baronius, quod cùm prædictus procurator in ebrietate occisus, martyris titulo impudenter ab illis monachis miracula affectantibus coleretur, Alex. III. ne id fieret, rescripsisse in præsenti textu, & sic iuxta hanc Baronij sententiam ita restituenda est præsens inscriptio: *Alexander III. monachis Gristanis*; quod monasterium S. Mariæ de Gristan dictum, est in diœcesi Lexouiensi, vt refert Tambur. *in serie Abbat. verbo Lexouien.*

2. b *Permittat orare.*] Siquidem illi excommunicati sunt donec emendentur. Concil. Mogunt. sub Carolo, *can.* 46. ibi: *Malum magnum ebrietatis, vnde omnia vitia pullulant, modis omnibus cauere præcipimus; & qui hoc cauere noluerit, excommunicandum eum esse decreuimus vsque ad emendationem congruam.* Plura de ebrietate congessi *in cap. à crapula, de vita & honest. clericor.*

c *Sanctum.*] Sanctus quis, & quatenus dicatur, etiam apud Gentiles, exponit Filesacus *lib. 1. select. cap. 4.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens vulgò deducitur assertio: *Nemo potest pro Sancto venerari, nisi ab Apostolica Sede fuerit beatus declaratus, quamuis miracula faciat.* Probant eam textus *in cap. 2. hoc tit. cap. vnic. hoc tit. in 6.* Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.* 2. Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña *hic*, P. Gregorius *lib. 13. de repub. cap.* 24. & *lib. 2. syntag. cap.* 11. & *libro* 1. *partit. tit.* 14. *cap.* 3. Sanchez *lib.* 2. *summæ, cap.* 43. Mendoza *lib.* 3. *Concil. Illib. cap.* 48. Volduc. *de Ecclesia post legem, cap.* 13. Cæsar *de Eccles. hierarch. disputat.* 1. §. 4. *num.* 5. Corjolanus *in breuiar. chronol. anno* 1489. Carrier. *tom.* 2. *Digesti fidei, fol.* 1103. Albaspineus *in notis ad Optatum, fol.* 122. Sausay *in apparatu ad Martyrol. Gall. cap.* 22. & *tom.* 2. *in Apolog.* §. 3. 4. & 9. *ad finem.* Vivar. *ad Marcum Maximum, in S. Ioanne Eremita vindicato*, §. 3. 6. & 8. Hurtado *de vero martyrio per pestem, resol.* 43. §. 8. Durantius *de rit. Eccles. lib.* 1. *cap.* 5. Torreblanca *de iure spirit. lib.* 1. *cap.* 11. P. Quintanadreñas *in sanctis Tolet. aduert.* 14. Fortunatus Schaccus *de venerat. Sanctor. sect.* 1. *cap. final. in fine*, Marinis *alleg.* 150. Thom. Delbene *de offic. Inquisit.* 2. *p. dub.* 234. *sect.* 1. — 3. Conclusio probatur.

Sed in præsentem assertionem ita pro dubitandi ratione insurgi potest: Vt defunctus pro sancto veneretur, sufficit vt publicè ad cultum, & venerationem exponatur. Synod. Francofor. celebrata temporibus Caroli Magni, *can.* 41. ibi: *Vt nulli noui sancti colantur, aut inuocentur, nec memoriæ eorum per vias erigantur; sed hi soli in Ecclesia venerandi sunt, qui ex auctoritate passionum, & vita merito electi sunt.* Synodus Mogunt. *can.* 51. Et Episcopi auctoritas sufficit, vt publicè venerandus proponatur. Constat ex Capitul. Caroli, inter excerpta, cuius verba sunt: *De Ecclesiis, seu Sanctis nouiter, & sine auctoritate inuentis, nisi Episcopo probante, minimè venerentur.* D. Cyprian. *epist.* 37. ibi: *Denique & dies Sanctorum, quibus excedunt, annotate, vt commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus.* — 4. Traditur ratio dubitandi.

possimus. Et de examine super Sanctorum vita habito ab Episcopo, seu Metropolitano, plura D. Augustin. *in breuiculo collationis, die 3. cap. 13.* Eusebius *lib. 3. hist. Eccles. cap. 14. & lib. 5. cap. 15. & lib. 8. cap. 20. & in cap. venerabili, de test.* Episcopi recipiunt testes de vita, & miraculis B. Mauricij: & *in cap. 2. de consecr. dist. 3. cap. final. de feriis*, docetur seruandas esse eas festiuitates, quas singuli Episcopi in suis diœcesibus cum Clero, & populo duxerint venerandas. Igitur non desideratur Pontificis auctoritas, sed sufficit Episcopi licentia, vt sanctus publicè venerari possit. Accedit, nam Episcopus in propria diœcesi rectiùs agnoscere potest vitam, & miracula illius, qui in eius diœcesi degit, quam Pontifex, qui procul remotus per relationem tantùm merita, & mores defuncti agnoscere valet. Ergo potiùs ad Episcopum diœcesanum, quàm ad Pontificem Sanctorum canonizatio spectare debet. Augetur hæc difficultas ex eo; nam miracula facere, præcipuè post mortem, magnum præbet Sanctitatis argumentum, vt probatur ex litteris Alexandri III. datis Signiæ 4. Idus Martij, anno Domini 1173. pro canonizatione S. Thomæ Cantuar. Episcopi: *Redolet Anglia fragrantiâ, & virtute signorum, quæ per merita illius Sancti Cantuariensis Archiepiscopi, omnipotens Dominus operatur.* Et infrà: *His ergo auditis monumentis, & magnis miraculis, quæ ingiter per illius sancti viri merita fieri vniuersitas narrat fidelium.* Et ex litteris Gregorij IX. datis Perusij anno 1228. pro canonizatione S. Francisci, ibi: *Vitam eius sibi fuisse acceptam, & ipsius memoriam esse à Militanti Ecclesia venerandam, multis, & præclaris miraculis declarauit.* Probant latè Fortun. Schaccus *de venerat. Sanctor. sect. 6. cap. 7.* Smitheus *in floribus Angliæ, in vita S. August. fol. 71. cum sequent.* Igitur si in præsenti specie vltra publicam expositionem accedebant miracula, rectè poterat ille vt Sanctus venerari, etsi Apostolica auctoritas non adesset.

5. DE PVBLICA APPROBATIONE DEFVNCTI VENERANDI.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, in nulla ex religionibus, Hebraïca, Gentilica, & Catholica, absque præuia discussione, & solenni approbatione aliquem publicè venerari potuisse. In lege veteri hanc approbationem, & canonizationem ad effectum publicæ venerationis vsitatam fuisse, probant Bellarminus *de cultu Sanctorum cap. 7.* Contelorius *de canoniz. Sanctor. cap. 3.* & probatur *ex cap. 44. Eccles.* ibi: *Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua, &c.* & ibi: *Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in laudibus.* Apud Romanos peculiari lege cautum fuit, ne quis vt Deus veneraretur, nisi à Senatu publicè approbatus. Tertul. *in Apolog. cap. 5.* ibi: *Vt de origine aliquid retractemus, eiusmodi legum vetus erat decretum, ne quis Deus ab Imperatore consecraretur, nisi à Senatu approbatus.* Eusebius *lib. 2. c. 2.* ibi: *Lex etenim erat antiquitus designata, ne quis apud Romanos Deus haberetur, nisi Senatus decreto, & sententiâ confirmatus.* Probant Ambianas *ad Tertul. vbi supra*, Textorius *lib. 1. officinæ, cap. 11.* De Atheniensibus idem probat Samuel Petitus *ad ius Atticum lib. 1. tit. 1. in princip.* In Ecclesia Catholica constat peruetustum morem esse, vt nullus, nec martyr quidem, absque alia præuia discussione, & approbatione inter Sanctos recenseretur, quos pietas christiana more maiorum colere consueuit. De ea enim re extat egregius locus Optati Mileuit. *lib. 1. aduers. Parmen.* dum ait: *Cum correctionem Archidiaconi Cæciliani ferre non posset, quæ ante spiritualem cibum, & potum os nescio cuius Martyris, si tamen Martyris, libare dicebatur; & cum proponeret calici salutari os nescio cuius hominis mortui, etsi Martyris, sed nondum vindicati, correpta cum confusione irata discessit.* Quibus verbis planè Optatus significat, nefas fuisse Lucillæ potenti, ac factiosæ fœminæ Donatistarum venerari reliquias Martyris alicuius non vindicati, hoc est nondum probati, & recepti. Moris enim erat, vt cùm aliquis martyrio occubuisset, Episcopus, sub cuius ditione id accidisset, rem gestam scriberet ad Primatem Episcopum, à quo maturè adhibitis in consilium collegis Episcopis, an inter Martyres esset recipiendus, decernebatur: cuius rei ritum, & ordinem refert D. Augustinus *in breuiculo collat. die 3. cap. 13.* & ex eo Baronius *in martyrol. die 2. Aprilis.* Hæc autem discussio, & approbatio versatur circa duo defunctorum genera; quia, aut defunctus ob fidem Christi occisus, aut est mortuus confessor: & ad vtrumque genus personarum beatificandum desiderantur exactæ discussiones de vita, & moribus, & fama publica sanctitatis, exercitio virtutum, maximè theologalium, si fuerit Confessor, de quo etiam examinantur miracula. In Martyribus autem non fit miraculorum inquisitio, & multò minor diligentia adhibetur: tantùm inquiritur fortitudo, & charitas, quâ mortem subiere, quam intulit tyrannus in odium fidei. Causa etiam, quæ martyrem facit, diligentissimè est inquirenda, ne ista negotiationibus implicita deturpetur; sed quod solùm fuerit Euangelij propagatio, fideique confessio, & mortis ex charitate Dei, iuxta sententiam D. Hieronymi in psalmum 115. Erat autem pernecessaria huiusmodi de martyribus inquisitio, non tantùm ob prædictas causas, sed quoniam hæretici, atque schismatici aliquando pro Christi nomine à persecutoribus tormenta pati videbantur, & mortem, & quidem ipsi in ferè nascentis fidei exordiis, cùm omnia Martyrum sanguine redundarent, vt scribit Eusebius *lib. 4. hist. cap. 14. prope finem, & lib. 5. cap. 15. & lib. 8. cap. 20.* & S. August. *de Donatist.* sæpe testatur: quos omnes, vt alienos à fide, & communione catholica Dei Ecclesia respuere consueuit. Cùm ex sententia Cypriani, & Augustini, omniumque orthodoxorum, quicquid aliquis extra Ecclesiam patitur, non martyrium censendum, sed dicenda sit pœna perfidiæ. An verò incorruptio cadaueris argumentum præbeat sanctitatis, fusè examinat Theoph. *tom. 13. tract. de incorrup. cadau.*

6. BEATIFICATIO QVATENVS A CANONIZATIONE DIFFERAT.

Deinde sciendum est, Sanctos præcedente hac vitæ, & miraculorum discussione, beatificari, & postea canonizari: nec est confundenda beatificatio cum canonizatione; siquidem magnum discrimen versatur inter vnam, & aliam. Beatorum enim cultus fidelibus permittitur, canonizatorum autem præcipitur; & propositio istorum ad fidei certitudinem spectat, non verò illorum; licèt enim canonizationem Sanctorum non omnino ad fidem pertinere, & ideo errori subiectam esse censuerint Glossa *verbo Sedi Apostolicæ, hoc tit. lib. 6.* Cano *lib. 5. de locis Theolog. cap. 5.*

cap. 5. vers. Praterea in canoniz. contrarium tamen verius est, videlicet in canonizatione Sanctorum Pontificem errare non posse, vt defendunt Vivar. *vbi suprà*, §. 2. Diana *p. 11. tract. 2. resol. 15.* nam Pontifex in canonizatione alicuius Sancti ita loquitur: *Auctoritate Domini nostri Iesu Christi, & BB. Petri, & Pauli Apostolorum eius, ac nostrà, N. in cœlestem Hierusalem fuisse receptum, & aterna gloria coronâ donatum, de fratrum nostrorum consilio declaramus, eumque tanquam Sanctum publicè, priuatimque colendum esse decernimus, & definimus.* Vt ex Bullis variorum Sanctorum referunt Diana, & Vivar. *vbi suprà*, Cæsar *de Eccles. hierarch. disput. 1. §. 4. num. 8.* Carrier, *tom. 2. Digest. fid. tit. de Pontif. Rom. fol. 1104.* Igitur cùm talis definitio fiat pro tota Ecclesia, quæ tenetur Pontifici obedire, errori non est subiecta. Non me latet quosdam olim Romanos Pontifices, priùs quàm definitionem canonizationis alicuius Sancti pronunciassent, publicè protestari consueuisse, suæ intentionis non esse aliquem exinde in Ecclesiam errorem inducere, vt refert Christoph. Marc. Arch. Corcir. *lib. 1. sacrar. caremon. ad Leonem X. sect. 6. cap. 2.* vbi sub titulo *De his qua fiunt in die canoniz.* ita habetur: *Pontifex antequam pronunciet, consueuit protestari in hanc formam, quam inuenimus seruatam à multis Pontificibus: Antequam ad pronunciationem veniamus, protestamur publicè apud vos omnes hic prasentes, quod per hunc actum canonizationis non intendimus aliquid facere, quod sit contra fidem, aut Ecclesiam catholicam, seu honorem Dei. Deinde altâ voce sedens cum mitra pronunciat in hunc modum: Ad honorem sancta, & indiuidua Trinitatis decernimus, & definimus beata memoria N. in cœlesti Hierusalem inter Beatorum choros iam receptum.* Nam non inde rectè deducas, pronunciationem ipsam errori subiectam esse; nam simili protestatione vsi fuerunt quidam timorati Pontifices vsquequaque suammet potestatem non percallentes. Vnde tale factum arguit tantùm timoratam eorum conscientiam, & exiguam suæ potestatis peritiam: vnde sequioris æui Pontifices ab ea protestatione deinceps abstinuerunt. Nec obstat sententia, quæ D. Augustino vulgò tribuitur, in illis verbis: *Multi in terris venerantur, qui in infernis cruciantur.* Nam præterquam quod locus ille non reperitur inter opera D. Augustini, exaudiri debet de hominibus impiis, qui honorantur in terris magnis sepulchris, cùm tamen animæ eorum crucientur in inferno; vel de corporibus fraude aliqua suppositis pro corporibus Sanctorum; vel tandem de Martyribus Donatistarum, qui ab ipsis hæreticis pro Sanctis colebantur, vt docuerunt Cano *dict. lib. 5. de locis, cap. penult.* Syluester *in summa, verbo Canonizatio,* Bellarminus *tom. 1. contrau. de Sanctor. Beatific. lib. 1. cap. 9.* Manet ergo, Ecclesiam non posse errare in canonizatione Sanctorum. Sed hoc Ecclesiæ iudicium certum non est eâ certitudine, quæ sit infra certitudinem fidei diuinæ; homini tamen cordato est tanta, vt non sinat eum nutare circa eiusmodi veritatem, vt post D. Thom. *quodlibet. 9. art. 16.* docent August. Triumphus *in summa de potest. Eccles. quæst. 14. numero 17.* Ioan. de Neapoli *quodlibet. 2.* Corduba *lib. 4. quæst. 12.* Banes *2. 2. q. 1. dub. 7.* Bellarm. *de Sanctor. beatitud. cap. 9.* Secarius *lib. 2. Lutan. quæst. 11.* Suarez *de fide disp. 5. sect. 4.* Vazquez *in 1. 2. disput. 165. num. 94.* Theoph. *de corona aurea, subnot. 2. verit. 8.* & *tom. 15. in Heter. p. 2. punct. 1.*

Inde prouenit alia, & grauis differentia inter beatificationem, & canonizationem; nam canonizatio nunquam licuit Episcopis, beatificatio verò primis Ecclesiæ sæculis ab illis fiebat. Cùm enim canonizatio opus clauis scientiæ sit, & vsus eius supremus, vtpotè quo noua propositio sub fidei violatæ periculo ab vniuersis fidelibus asserenda proponatur; decernere autem quæ ad fidem orthodoxam spectant, solis D. Petri successoribus reseruatum sit, tantùm Pontifex potest Sanctos canonizare. Episcopi autem olim dum Martyres populo proponebant venerandos, inter Beatos recensebant eos, quandoquidem ouibus suis publicè colendos edebant, quos satis nouerant, aut euidentiâ facti, aut constanti probatione, verè pro Domino, & eius fide occubuisse. Concil. Francoford. *can. 42.* ibi: *Vt nulli noui Sancti colantur, aut inuocentur, nec memoria eorum per vias erigantur; sed hi soli in Ecclesia venerandi sunt, qui ex auctoritate passionum, & vita merito electi sunt.* Carolus Magnus *in appendic. 1. cap. 19. De Ecclesiis, seu Sanctis nouiter sine auctoritate inuentis, nisi Episcopo probante minimè venerentur.* Illos etiam ita semel in Beatorum numerum relatos Romani Pontifices cùm vniuersam Dei Ecclesiam in id conspirare cernerent, colendos publicè decernebant. Probat Dartis *de benefic. sect. 1. cap. 2.* Quo pacto multi illorum à peculiari cultu beatorum ad vniuersalem Sanctorum transibant absque eo, quod probationes denuò conficerentur. Vivar. *suprà*, §. 5. Vnde cognoscitur, malè repetentes in præsenti, & ferè omnes Doctores suprà laudatos, existimasse Alexandrum III. in præsenti textu Sanctorum canonizationem sibi reseruasse, denegatâ vlteriùs ea potestate inferioribus Prælatis, cùm vt probatum manet, ex sua natura canonizatio ad Sedem Romanam spectet, nec fieri vllo modo potest ab inferiori Prælato, vt infrà in ratione decidendi latiùs probabimus. Nec in præsenti textu est aliqua clausula, quæ ius nouum redoleat, aut vsitatum improbet; nec de canonizatione Pontifex agit, sed tantùm prohibet, monachum illum in ebrietate occisum, quem alij monachi Martyrem prædicabant, pro Sancto venerari, etiamsi per eum miracula fierent. Ex qua prohibitione non rectè communiter deducitur, Alexandrum III. sibi reseruasse canonizationem Sanctorum, & pro agnoscendis Sanctis canonizatis, vel non, valde perdocti viri curant de computatione temporis, in quo floruit Alexand. III. ita vt omnes Sancti, qui ante ipsum floruerunt, pro canonizatis habeantur; post ipsum verò Alexandrum III. non alij, quàm per Sedem Apostolicam canonizati. Notauit Viuar. *suprà*, §. 6. Quisnam tamen Sanctus ritu solenni primus à Sede Apostolica canonizatus esset, liquidò non constat; legimus tamen Sanctum Suitbertum primum Episcopum Vverdæ, qui Frisones, Hollandos, aliosque Germaniæ populos in fide catholica instituerat, anno Domini 803. per Leonem III. ad instantiam Caroli Magni solenniter Sanctorum Confessorum catalogo fuisse adscriptum, vt referunt Sancti Lugderus, & Marcellinus in ipsius Sancti vita, apud Surium *tom. 2.* Etiam Sanctus Vdalricus Episcopus Augustanus canonizatus fuit à Ioanne XV. anno 993. vt patet ex bulla ipsius canonizationis. Paschalis II. in catalo

7. QVI BEATIFICARE POSSINT.

catalogum SS. retulit Petrum Episcopum Anagni anno 1110. vt constat ex eius Bulla, quæ incipit, *Dominum*: & Innocentius II. anno 1134. 10. Kalendis Maij inter Sanctos recensuit Hugonem Episcopum Gratianopolis, in Bulla, quæ incipit, *Diuinis*. Alexander III. solenniter Sanctum declarauit D. Bernardum Abbatem in Bulla, quæ incipit, *Contingit*, anno 1164. edita: & Eduardum Regem Angliæ in Bulla, quæ incipit, *Illius*.

8. DE SOLENNI CANONIZATIONE. Rursus sciendum est, beatificationem, quam Episcopi olim in propriis diœcesibus faciebant Sanctos venerationi exponendo, Pontificem sibi reseruasse, & meritò; nam aliquando ob segnitiem aliquorum contigerat, fures pro beatis coli, vt refert Seuerus in vita S. Martini *cap.* 8. his verbis: *Erat non longè ab oppido proximus monasterio locus, quem falsa hominum opinio, velut consepultis ibi Martyribus, consecrauerat; nam & altare ibi à superioribus Episcopis constructum habebatur. Sed Martinus non temerè adhibens incertis fidem, ab his qui maiores natu erant, presbyteris, vel clericis flagitabat nomen sibi Martyris, & tempora passionis ostendi: grandi se scrupulo permoueri, quòd nihil certi constans sibi maiorum memoria tradidisset. Cùm aliquandiu ergo à loco illo se abstinuisset, nec derogans religioni, quia incertus erat; nec auctoritatem suam vulgo accommodans, ne superstitio conualesceret, quodam die paucis secum adhibitis fratribus ad locum pergit. Deinde super sepulchrum ipsum stans orauit ad Dominum, vt quis esset, vel cuius meriti, sepultus ostenderet. Tunc conuersus ad ad læuam, videt prope assistere vmbram sordidam, & trucem: imperat nomen, meritumque vt loqueretur: nomen edicit, de crimine confitetur, latronem se fuisse ob scelera percussum, vulgi errore celebratum: sibi nihil cum Martyribus esse commune, cùm illos gloria, se pœna retineret. Mira res! Vocem loquentis qui aderant, audiebant, personam tamen non videbant. Tunc Martinus, quid vidisset, exposuit, iussitque ex eo loco altare, quod ibi fuerat, submoueri, atque ita populum superstitionis illius absoluit errore.* Iure ergo sibi Sedes Apostolica reseruauit beatificationem tot iniuriis, ac fraudibus expositam; à quo tamen tempore id factum fuerit, non constat. Ante Alexandrum III. cœpisse credit Viuar. ad Marcum Maximum *vbi suprà*, §. 6. Beatificatio igitur solennis, & canonizatio fit per Romanum Pontificem; non tamen in animo est prosequi omnia, quæ ad Sanctorum canonizationem spectant, de quibus integros libros ediderunt Contelorius, Fortunat. Scacchus, Angelus, Roc. Mallucius, Franc. Peña, quem prælo dedit Torres 2. 2. *Diui Thomæ, disp.* 17. Beyerlinch. *verbo Canonizatio, tom.* 2. Conradus Kling. *lib.* 4. *locor. comm. cap.* 42. Tantùm referam ritum hodiernum canonizationis. Ritus hodiernus talis est: cùm peruulgatur famâ publicâ, & ex certis miraculis sanctitas alicuius defuncti propalatur, porrigi solet Sedi Apostolicæ ex parte Principum, vel Regum, vel communitatum humilis supplicatio, vt talem Sanctorum fastis adscribere dignetur. Ad hæc Papa de consilio Cardinalium committit per breue aliquos Episcopos, vel Prælatos, vt informationes diligenter instruant de sanctitate, & miraculis N. Præscriptum tenorem interrogatorium, iuxta quem legitimi testes examinandi sint, legi ab Vrbano V. 1165. emanatum, pro informatione super vita, & miraculis Beatæ Delphinæ, sicque in aliis fieri solitum est, præstito scilicet ab eis iuramento veritatem dicendi super interrogationes, quomodo sciant, quo tempore, quo anno, quo mense, quo die, & quibus præsentibus, quo loco, ad cuius inuocationem, & quibus verbis interpositis; & de omnibus eorum, circa quos miracula facta dicuntur, & si eos antea cognoscebant, & quot diebus antea viderunt ipsos infirmos, & fuerunt sani, & de quo loco fuerint oriundi; & verba testis cuiuslibet plenè, & distinctè fideliter redigantur in scriptis. Informationes transmitti solent per deputatos hos commissarios ad Pontificem, quæ repræsentantur consilio Cardinalium, à quo ordinarie alios commissarios deputari resoluitur. Iterum reuisuntur informationes, hasque Pontifex tradit Consulibus, & Consiliariis iustitiæ suæ, vt constet de probatione, an sit sufficiens, & in forma: quâ pro tali habitâ, Papa iterum committit tres Cardinales, Episcopum, Presbyterum, Diaconum, ad verbalia singula examinanda, conferenda, & rigorosè discutienda, an sufficiant ad fidem certam faciendam, & omnino indubiam. Fit huius examinis propositio in Consistorio: & dicitur primò de excellentia vitæ, & fidei puritate N. & consequenter de sufficienter probata narratione miraculorum eius; sicque componitur historia de Sancto: deinde deliberatur, si præfata sufficiant ad canonizationem; hocque vnanimiter asserto, Papa verificat, & approbat ex fine vitæ Sancti, & subsequutis miraculis historiam, seu legendam N. & concludit, faciendam canonizationem: sic autem postea proceditur. Publicum celebratur Consistorium, & sedente Papa in mitra Patronus Orator vitam, & miracula N. enarrat; & ideo nomine Principis, aut communitatis supplicat humiliter suam Sanctitatem, vt N. canonizet, decernatque à à cunctis fidelibus pro Sancto haberi, & coli. Hinc Papa habet Consistorium secretum omnium Prælatorum Romæ, quos ad orandum enixè diuinam Maiestatem inuitat, & vt sensum proprium in conscientia ingenuè aperiant: si vnanimiter concluditur canonizatio, Papa diem assignat, & locum. Ipso die Pontifex in templo destinato genuflexus aliquantulum orat, deinde ascendit ad thronum, ibique Cardinalium, Prælatorum, Nobiliumque susceptâ reuerentiâ, ad Cathedram contra Altare positam descendit, ibique præconizat Sanctum, cuius vitam, & miracula enarrat, inuitatque adstantem cœtum ad orationem, ne Deus permittat Ecclesiam suam errare in hoc negotio. Genuflectit ipse, Litaniam dicit sine commemoratione Sancti N. quâ finitâ Procurator facit secundam instantiam, cui Secretarius respondet, orandum Deum. Pòst Papa intonat hymnum: *Veni Creator Spiritus*; quo decantato ascendit thronum, ibique dicit orationem, *Deus qui corda fidelium*; postque sedet. Tunc tertiâ vice Patronus, & cui vt plurimum adiunctus est, Cardinalis Promotor, seu Procurator, canonizationis tertiam faciunt instantiam, quibus Secretarius respondet, Sanctitatem suam piè credere, visum, & complacitum esse Spiritui sancto, vt prænominatus N. Sanctorum numero adscribatur. Hinc vnus Prælatorum assistentium altâ voce legit sententiam summatim hæc continentem. Quod ad honorem Dei, & exaltationem fidei Catholicæ, & augmentum religionis, auctoritate Dei Patris omnipotentis, & Filij, & Spiritus sancti, & Aposto-

Apostolorum Petri, & Pauli, de consilio Patrum sua Sanctitas declarauit N. esse Sanctum, & pro tali inscriptum catalogo Sanctorum, decernens celebrandum eius festum tali die. Hoc facto Procurator, & Aduocatus gratias referunt suæ Sanctitati ex parte Regis N. vel communitatis, & humiliter petunt diploma, seu Bullam concedi: quibus Papa signum crucis faciens respondet: Decernimus. Moxque ex iubilo commouetur populus, concrepant tympana, campanæ, tubæ, tormenta: interea Pontifex intonat *Te Deum laudamus*; qui à capella Pontificia decantatur: pòst Cardinalis Diaconus versiculum intonat, *Ora pro nobis sancte N.* cui respondetur, *Vt digni, &c.* Papa adiungit orationem propriam: mox Diaconus dicit, *Confiteor*, & addit, *atque Beato N. & omnibus Sanctis.* His peractis Papa intonat Tertiam, quam chorus decantat. Interea ad Missam celebrandam paratur Papa, & specialis Missa appropriatur Sancto à Doctore Cathedræ, & ab ipso Pontifice, cum oratione singulari. Ad offertorium magnificæ oblationes præsentantur à Cardinali Promotore, & aliis, qui nomine Regis institerunt. Completâ Missâ conceditur Indulgentia plenaria, & Papa solenniter deportatur in Palatium præcedente Senatu Cardinalitio.

9. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Ex suprà traditis facilè cognoscitur ratio præsentis textus; cùm enim Sanctus canonizatus proponatur ab omnibus fidelibus adorandus, & nemo nisi Pontifex præsit cunctis fidelibus, qui est omnium ordinarius iudex, *cap. cuncta, cap. per principalem 9. quæst. 3.* tantùm Pontifex potest Sanctos canonizare. Accedit quia solennis canonizatio est vna de maioribus causis, quæ inter Christianos proponi potest, & per consequens eius cognitio ad Pontificem spectat, ex iuribus adductis *in cap. maiores, de baptismo.* Deinde quia miraculorum approbatio inter fidei quæstiones recensetur: sed quæstio fidei ad Pontificem referenda est, *cap. quotiens 24. quæst. 1. cap. maiores, de Baptismo.* Igitur tantùm per Pontificem canonizatus publicè venerari potest; vnde cùm Monachus, de quo in præsenti, non fuisset per Pontificem inter Diuos relatus, aut publicæ venerationi propositus, non poterat pro Sancto Martyre venerari, vt falsò cæteri monachi illum prædicabant. Nec aliquid interest, quod per illum miracula fierent, siquidem certum est, improbos homines, idest mortali culpæ obstrictos, sed fideles, posse dæmonia eiicere, aliaque miracula, quæ per virtutes significantur, edere: & non rarò edidisse, multis exemplis, & auctoritatibus Scripturæ compertum est; Saul enim postquam ab eo Dominus discesserat, Dauidem innocentem persequens, cùm in cuneum Prophetarum venisset, facto super eum spiritu Domini, cum cæteris prophetauit. Vnde exiit prouerbium: *Num & Saul inter Prophetas? 1. Regum cap. 19.* Prophetauit & Caiphas homo impius, quia Pontifex erat anni illius, *Ioannis cap. 11. Matthæi cap. 10.* Idemque apertè colligitur ex illis verbis Christi Domini apud Matthæum *cap. 7. Multi dicent in illa die: Domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus?* Quibus non respondet ipsos mentiri, aut falsum dicere, quemadmodum responsurus esset, si non verè prophetassent, & dæmones eiecissent, aut vera miracula non fecissent; sed tantùm, *Non noui vos*; notitiâ scilicet approbationis, vt vocant Theologi. Apostolus denique *1. ad Corinthios, cap. 13.* satis ostendit, per fidem absque charitate miracula patrari posse, dum ait: *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Immò Iudæi, Pagani, Hæreticique vera miracula fecerunt; nam Balaam falsus alioquin, & infidelis Propheta, præclaram de Christo, eiusque ortu edidit prophetiam, vt probat D. Chrysostomus *homil. 25. in Matthæum.* Possunt itaque mali, & infideles inuocato Christi nomine, aut diuina virtute, dæmones expellere, aliaque miracula facere, si Deus eorum ministerio vti, aut cum ipsis, vt instrumentis, concurrere dignetur ad ipsorum, aut aliorum vtilitatem, aut ad manifestandam suam gloriam, & virtutem, modò non id attentent, aut præsumant ad confirmationem sui erroris, aut falsi dogmatis: nam & Iulianus Apostata signo crucis facto dæmones subitò effugauit, teste Gregorio Nazianz. *orat. 1. in Iulianum*: & Theodoretus *lib. 3. hist. Eccles. cap. 3.* Sozomenus *lib. 5. cap. 2.* Epiphanius *hæresi 30.* referunt de Ioseph homine Iudæo, quod nec-dum credens in nomine Iesu hominem à dæmonio obsessum liberauit. Faciunt textus *in cap. multa, cap. teneamus, cap. prophetauit 1. quæst. 1.* latè probant Richard. Smitheus *in floribus Ecclesiæ Anglic. lib. 1. cap. 19.* Gazæus *ad Cassianum collat. 15. cap. 6.* Aloix *ad vitam S. Iustiniani, cap. 2.* Zerola *in praxi, verbo miraculum, num. 3.* P. Greg. *lib. 13. de Republic. cap. 24. & 25.* Maldonat. *super Matthæum cap. 7.* Martinus Delrio *lib. 2. disquisit. magic. quæst. 7.* Malvenda *de Antichrist. lib. 6. cap. 1. quæst. final. & lib. 7. cap. 15.* Borel. *de præstant. Regis, cap. 55.* Robertus *lib. 1. rer. iudic. cap. 5.* Raphaël de la Torre *in 2. 2. quæst. 9. artic. 2. disput. 4. & 2. tom. de vitiis oppositis relig. quæst. 95. in prælud. disp. 2.* Torreblanca *de mag. lib. 2. cap. 11. & 26.* Suarez *de fide disput. 4. sect. 3.* Solorzanus *tom. 1. de iure Ind. lib. 2. cap. 3. num. 54.* Ideo miracula etiam vera non subministrare necessarium argumentum ad probandam veritatem doctrinæ, ex multis Patribus firmarunt Maldonatus *suprà*, Toletus *in cap. 9. Ioannis, annot. 9.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; auctoritates enim in ea congestæ procedunt iuxta antiquum Ecclesiæ morem, secundùm quem Episcopi poterant Martyres, & Confessores in propriis diœcesibus publicæ venerationi exponere: at postquam beatificatio Sanctorum Romanæ Sedi est reseruata, Episcopi nequeunt aliquid circa venerationem defunctorum statuere. 10. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Possunt tamen Beatum semel pro aliis vrbibus venerationi expositum, suorum etiam venerationi proponere, vel etiam quemlibet ex his, qui in Romano Martyrologio adscripti reperiuntur, etiam venerationi exponere; cùm illi omnes beatificati iam reperiantur, vt probat Vivar. *vbi suprà, §. 7. per tot.* Nec obstat augmentum deductum *ex dict. cap. venerabili, de testibus*: nam in eo textu Episcopi ex delegatione Pontificis tantùm recipiebant testes super vita, & miraculis B. Mauricij; non verò procedebant ad ipsam canonizationem, quam nec ex delegatione Pontificis facere poterant: quia potestas hæc definiendi infallibiliter tantùm Sedi Apostolicæ est concessa, & Romano Pontifici tantùm promissa assistentia Spiritus sancti; ita vt non possit errare in Decretis pro tota Ecclesia faciendis, vt docuerunt

cuerunt Aragon. 2. 2. *quaest.* 1. *artic.* 10. Castro *de iusta haeretic. punit. lib.* 1. *cap.* 6. Contelorius *in addit. ad Castel. de canoniz. quaest.* 3. *artic.* 2. *num.* 4. Angel. Posius *de canoniz. cap.* 4. Hurtado *de vero Martyr. resol.* 33. §. 8. qui resoluunt, nec Concilium Prouinciale, seu generale sine Pontificis interuentione posse beatificationem, seu canonizationem facere. Nec tandem obstat augmentum deductum *ex dict. capite* 1. *de consecr. distinct.* 3. *capite final. de feriis*; nam textus illi procedunt iuxta proximè tradita in sanctis Beatificatis iam, seu in Martyrologio Romano comprehensis; quorum festiuitates indicere possunt in propriis diœcesibus, vt suprà dixi. Nec tandem obstat, quod de miraculis expendebamus; nam licèt miracula magnum præbeant sanctitatis argumentum, non ideo infertur, ea facientes Sanctos esse, atque ita venerari posse absque approbatione Sedis Apostolicæ; siquidem ea miracula falsa esse possunt, vt suprà probaui, aut ex causis naturalibus prouenire: quare similia miracula accuratè examinantur à Cardinalibus sacræ Congregationis rituum, vt latè constat ex traditis per Paulum Zacchiam *libro* 4. *qq. Medico-legal. tit.* 1. *de miraculis*, & *tom.* 2. *consil.* 10. *cum sequent.* Carrasco *ad leges Recopil. cap.* 5. Hurtado *de vero martyrio*, *resol.* 4.

CAPVT II.

Innocent. III. *in Concilio* [a] *Generali.*

CVm ex eo, quod quidam Sanctorum reliquias venales exponunt, & eas passim ostendunt, Christianæ religioni detractum sit sæpiùs; ne in posterum fiat, præsenti decreto statuimus, vt antiquæ reliquiæ amodò extra [b] capsam nullatenus ostendantur, nec exponantur venales: inuentas autem de nouo nemo publicè venerari præsumat, nisi priùs auctoritate Rom. Pont. fuerint [c] approbatæ. Prælati verò non permittant illos, qui ad eorum Ecclesias causâ venerationis accedunt, vanis figmentis, aut falsis [d] decipi documentis, sicut in plerisque locis occasione quæstus fieri consueuit.

NOTÆ.

[a] *GEnerali.*] Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. vbi *capite* 62. reperitur præsens textus, & *in capite* 2. *de immunit. Eccles. in* 4. *compil.* de quo Concilio nonnulla adduxi *in capite* 1. *de summa Trinit.*

1. [b] *Capsam.*] Capsa est arcula, seu repositorium, *l.* 3. §. 1. *ff. de supellect. legat.* Gregorius Turonensis *lib.* 3. *hist. capite* 11. ibi: *Nam sexaginta calices, quindecim patenas, viginti Euangeliorum capsas detulit, omnia ex auro puro, ac gemmis pretiosis ornata.* Camuladolensis *lib.* 1. *constit. capite* 22. *Nullus habeat capsam, aut quidpiam aliud in cella cum claui ita obfirmatum, aut clausum, vt à Prælato valeat aperiri.* Eo etiam in sensu capsula pro repositorio, & thecula reliquiarum ponitur à Cæsario *libro* 8. *capite* 67. ibi: *Bernardus monachus reliquias Beatorum Ioannis, & Pauli in capsula ad latus portabat.* Notauit Zerola *in aduers. capite* 32. Qui autem capsarij dicantur *in l.* 3. §. *vltim. ff. de offic. Praefect. vigil. l.* 13. *ff. de manumiss. vindict.* exponunt Cuiac. *lib.* 5. *ibi*, *capite* 8. Poletus *lib.* 2. *hist. fori*, *cap.* 4. D. Laurent. Ramirez *ad Martialem lib.* 4. *epigr.* 19. Dorleans *ad Tacitum*, *fol.* 87.

2. [c] *Fuerint approbata.*] Quam approbationem maiores nostri vindicationem dixerunt, vt constat ex Optato relato suprà *capite* 1. & ex his quæ refert S. Augustinus *in breuiculo collat. capite* 13. fuitque planè necessaria ea vindicatio, ne facilè reliquiæ falsæ pro veris obtruderentur, vt defectu huius examinis, vel malignitate impiorum aliquando ad tempus contingit. Exempla extant apud Sulpitium *in vita S. Martini*, *capite* 8. Turonensem *libro* 9. *hist. capite* 5. Glabrum *libro* 4. *histor. capite* 3. Neubrigen. *libro* 5. *capite* 20. *&* 21. quos refert Theophilus *tom.* 15. *in Heterocl. punct.* 8. *fol.* 307. In Concilio Tridentino *sess.* 25. in decreto de Sanctorum reliquiis videtur hæc facultas concedi Episcopis, his verbis: *Circa reliquiarum venerationem nulla etiam admittenda esse noua miracula, nec nouas reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente, & approbante Episcopo, qui simul atque de his aliquid compertum habuerit, adhibitis in consilium Theologis, & aliis piis viris, ea faciat, quæ veritati, & pietati consentanea indicauerit.* Synodus Pictauiensis anno Christi 1387. celebrata, vetat corpora mortuorum de nouo inuenta adorari, & ipsa corpora pro sanctis coli, nisi ab Episcopis fuerint approbata. Tolosana anno 1590. ita decreuit: *Singulas diœceseos sua reliquias viris spectata integritatis, & doctrina, prudentiaque conspicuis visitandas, notandasque quamprimum Episcopi committant, earumque nomina, numerumque amplissimis testimoniis obsignatum in libro, in Episcopali archiuio diligenter asseruanda describi curent, nullasque deinceps, quas ipsi præmissâ solicitâ inquisitione non approbauerint, populo venerandas proponi sinant.* Quas & alias constitutiones refert Bochellus *libro* 4. *Decretorum Eccles. Gallic. titul.* 5. Vnde Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 96. *numero* 1. asserit, textum hunc derogatum esse per Concil. Tridentinum: quem etiam sequitur Hurtado *de vero Martyrio*, *resol.* 43. §. 13. licèt agnoscens magnam difficultatem, quare Episcopus possit reliquias Martyris

Martyris non vindicati, ideſt ſancti non canonizati, approbare; non autem venerationi exponere nouum Martyrem. Sed verius eſt, neque virtute Concilij Tridentini licere Epiſcopis approbare reliquias Sancti non canonizati, vt probant Suarez *tom. 1. in 3. part. quæſt. 25. articul. 6. & diſputat. 55. articul. 1.* Azor *tom. 1. inſtit. libro 9. cap... quæſt. 8.* Sanchez *ad præcept. Decalog. libro 2. tom. 1. capite 43. numero 10.* & recte, nam cùm Epiſcopis ſit prohibitum aliquem inter Diuos referre, ex traditis ſuperiori commentario, conſequens eſt, interdictam cenſeri approbationem reliquiarum ſancti non Beatificati: & ita Concil. Trid. non tribuit Epiſcopis maiorem poteſtatem, quàm de iure communi habent; ſed præſcribit formam ſeruandam in probandis reliquiis Sancti canonizati nouiter inuentis; quam latiùs proſequuntur Ferrandus *in diſquiſit. reliquiar. lib. 2. capite 5. per tot.* Ricciulus *libro 1. lucubr. capite 23. cum ſequent.* Circa hanc tamen reliquiarum probationem notatu valde dignus eſt canon 2. Concilij Cæſarauguſt. vbi ſtatuitur, vt reliquiæ in quibuſcunque locis de Arriana hæreſi inuentæ fuerint prolatæ à ſacerdotibus, in quorum Eccleſiis reperiuntur, Pontificibus præſentatæ, igne probentur, vt tunc legitimæ cenſerentur, ſi ab incendio illibatæ remanerent. Idem gratiæ à diuina benignitate, prouidentia, & poteſtate monachi Caſſinenſes olim ſperantes in particula lintei, quo pedes diſcipulorum ſuorum Chriſtus exterſerat, experti ſunt. *Etenim cùm plurimi* (inquit Leo Chronographus Caſſinenſis *libro 2. cap. 34.*) *fidem derogarent* (ſcilicet verum-ne, ac legitimum reipſa foret illud linteum, an adulterinum, quod ſe Hieroſolymis Caſſinum attuliſſe Monachi iactitabant,) *illi fide præditi particulam ipſam ardentibus imponunt prunis, quæ mox in colorem ignis verſa eſt, amotis tamen carbonibus ad priſtinam ſpeciem mirabiliter rediit.* Parem in Beatiſſimæ Virginis Deiparæ reliquiis integritatem recenſet contigiſſe S. Gregorius Turon. *libro 1. de gloria Martyr. capite 19.* Viſumque abs ſe *hominem,* ait, *Ioannem nomine, qui à Galliis leproſus abierat, & in ipſo loco, quo Dominus fuerat baptizatus, aiebat ſe per annum integrum commoratum fuiſſe. Hic recuperata tandem ſanitate, reliquias B. Mariæ à Hieroſolymis accipiens, reuertebatur in patriam; ſed priùs Romam abire diſpoſuit. Verùm vbi altas Italiæ ſolitudines eſt ingreſſus, incidit in latrones. Nec morâ ſpoliatur indumentis, & ipſa quoque capſa, in qua beata geſtabat pignora, capitur, exiſtimantes enim inimici auri ibidem ſeſtertias aggregatas, effracta claue omnia rimantur intente. Sed cùm nihil in ea pecunia reperiſſent, extracta pignora in ignem proiiciunt, caſoque homine diſceſſerunt. Tunc ille ſemiviuus exurgens, vt vel cineres exuſtorum colligeret pignorum, inuenit ſuper carbones accenſos illæſas iacere reliquias, ipſumque linteum, quo inuoluta erant, ita admiratur integrum, vt non putaretur prunis iniectum, ſed aquis abſconditum. Colligitque cuncta cum gaudio, & viam, quam pergebat ingreſſus, vſque ad Gallias peruenit incolumis.* Hactenus Antiſtes Turonenſis. Venit in mentem, & ſtylum illibatæ medios inter ignes integritatis exemplum ſuperiori non abſimile, quod in ſudario Chriſti exhibitum fuiſſe diuinitus enarrat in hunc modum venerabilis Beda *libro de loc. ſacroſ. capite 50. Sudarium capitis Domini poſt reſurrectionem eius mox Chriſtianiſſimus quidam Iudæus furatus, vſque ad obitum cum diuitiis ſibi affluentibus habuit, qui moriturus interrogat filios, qui Domini ſudarium? qui cæteras patris velit accipere diuitias? Maior theſauros rerum, minor eligit ſudarium. Et mox illi decreſcunt opes vſque ad paupertatem; fratri autem cum fide creſcunt & opes: quod vſque ad quintam generationem fideles tenuere. Hinc ad impios perueniens, diuitias tantùm auxit, vt Iudæi, & hoc multo tempore, donec per longa litigia, quibus Chriſtiani Iudæi ſe Chriſti, infideles verò ſe patrum ſuorum affirmabant heredes, Mauias Sarracenorum Rex, qui noſtrâ ætate fuit, iudex poſtulatur; qui accensâ pyrâ Chriſtum iudicem precatur, qui hoc pro ſuorum ſalute ſuper caput habere dignatus eſt. Miſſum ergo in ignem ſudarium veloci raptu effugiens euolat, & ſummo in aëre diutiſſimè quaſi ludendo volucritans, ad vltimum cunctis vtrimque intuentibus ſeſe leuiter in cuiuſdam de Chriſtiana plebe ſinum depoſuit.* Baronius *anno 678.* Hiſpaniæ ergo Patres, ne quid adulterinum circa reliquias admitteretur, ſtatuerunt, vt reliquiæ igne probarentur, vt ſi ab incendio illæſæ remanerent, vt veræ, & legitimæ colerentur, vt docuit Baronius *anno 596.* Nec audiendus eſt Salabedra *in chron. Goth. capite 15.* qui docuit, Hiſpaniæ PP. in eo canone tantùm intendere, vt igne conſumerentur reliquiæ apud Arianos inuentæ; non autem, vt mediante ea probatione veræ à falſis ſepararentur, & dignoſcerentur. Hoc enim probationis genus per ignem primis Eccleſiæ ſæculis, etiam in negotiis ſacris admiſſum fuiſſe probabimus infrà *in titul. de purgat. vulgari*; quam tamen explorationem circa ſanctam crucem vetari in Capitul. Ludouic. dum in eo indefinitè prohibetur crucem probare, cenſuit Theophilus *tom. 15. in Heterocl. punct. 8. ſol. 308.* quoad præſentem caſum probationis reliquiarum videndus eſt Ferrandus *lib. 2. diſquiſ. reliq. cap. 3. artic. 1.*

3. *Decipi.*] Fuerunt olim quidam clerici, ac monachi, qui execrandâ protſus audaciâ ob auaritiam, quæſtumque finxere miracula, & ſtrophas, religionis nomen ementientes, & æſtimantes quæſtum eſſe pietatem, & falſas reliquias pro veris publicè exponentes, vt referunt D. Gregorius *libro 3. epiſtol. 12. & 30.* ibi: *Quidam monachi Græci huc ante biennium venientes, nocturno ſilentio iuxta Eccleſiam S. Pauli corpora mortuorum in campo iacentia effodiebant, atque eorum oſſa recondebant, ſeruantes ibi dum recederent. Qui cùm deprehenſi, & cur hoc facerent, diligenter fuiſſent diſcuſſi, confeſſi ſunt, quod illa ad Græciam eſſent tanquam Sanctorum reliquias portaturi.* D. Auguſtin. *libro de opere monach. capite 28.* ibi: *Tam multos hypocritas ſub habitu monachorum vſquequaque dæmon diſperſit circumeuntes prouincias, nuſquam miſſos, nuſquam fixos, nuſquam ſtantes, nuſquam ſedentes. Alij membra Sanctorum Martyrum, ſi tamen Martyrum, venditant; alij fimbrias, & philacteria ſua magnificant.* Varios caſus referunt

referunt Gregorius Turon. *lib. 9. hist. Franc. cap. 6.* Neubrigensis *lib. 5. cap. 20. & 21.* Manrique *annal. Cisterc. anno 1171. cap. 3. num. 3.* Nec solùm falsas reliquias pro veris publicæ venerationi exponebant, verùm & miracula ementientes, Christi, & Sanctorum imagines ad maiorem quæstum sibi comparandum, diabolico quæstu supponebant, vt exemplis suo tempore prolatis scribunt Nancel. *ad finem libri de risu*, Polyd. Vergil. *lib. 3. de prodig. sub finem*, Prosperus *in dimid. tempor. cap. 6.* quas imposturas graui odio, atque execratione Ecclesiæ Patres semper prosequuti fuerunt. Concil. African. *can.* 30. Zacharias Pontifex in Synodo Rom. vbi Adelbertum nequissimum reliquiarum propolam his verbis damnauit: *Adelbertus, cuius nobis actus, & nefaria commenta relata sunt, quia se Apostolum censuit nominare, & capillos, atque vngulas suas pro sanctuario exhibuit, seducens populos diuersis erroribus, & reliqua. Ab omni officio sacerdotali deponatur, agens pœnitentiam pro commissis. Sin autem in his erroribus perseuerauerit, & amplius populum seduxerit, sit anathema, & æterno Dei iudicio condemnetur.* Plura de hac sacrilega auaritia, & populi Christiani seductione adducunt Ferrandus *disquisit. reliq. lib. 1. cap. 9. ad finem.* Gibalinus *lib. 1. de vniuers. neg. tom. 1. consect. 4. cap. 4.*

COMMENTARIVM.

4. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hoc canone talis deducitùr assertio: *Sanctorum reliquiæ venales exponi non debent, sed intra capsam, ad venerationem tantum ostendi.* Priorem partem assertionis probant textus *in l. 3. C. de sacr. Eccles.* ibi: *Nemo Martyres distrahat*, vbi Harmenopulus vertit *Sanctorum reliquias*; quem sequuntur Gothofredus *ibi*, Petrus Gregor. *lib. 2. syntag. cap. 12.* Trident. *sess. 25. in Decret. de reliq.* vbi Patres omnem quæstum circa imagines, & Sanctorum reliquias improbant. Synod. Turon. celebrata anno 1448. *can.* 16. ibi: *Prohibemus, ne ignotæ Sanctorum aliquorum reliquiæ, quæstus gratiâ per nostram prouinciam deferantur: contrarium facientes, per locorum Ordinarios compescantur.* Constantiense *sess.* 10. Narbon. *can. vltim. l. 7. C. Theodos. de sepulchro viol.* quæ extat *in dict. l. 3.* & illi constitutioni occasionem dedisse Pseudomonachos Martyrum reliquias vendentes, de quibus D. Augustin. *de opere monach. cap.* 28. credunt Baronius *anno* 386. Pancirola *lib. 2. variar. cap.* 162. Illustrant Suarez *tom. 1. de relig. tract. 3. de simon. lib. 4. cap. 14. num.* 24. Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 43. num.* 22. Azor *p. 1. instit. lib. 9. cap. 8. quæst. 7.* Fagundez *lib. 1. in 1. Eccles. precept. cap. 4. num.* 29. Hurtado *de vero Martyrio resol. 43. §. 11.* Ricciul. *lib. 1. lucubr. cap.* 43. Gibalinus *de simon. quæst. 12. consectar.* 14. Mornac. *in dict. l. 3.* Secundam partem, videlicet reliquias venerandas esse, probant caput *Venerabiles, de consecr. dist. 3.* Concil. Gangrense relatum *in cap. placuit, de consecr. dist.* 1. Concil. Romanum sub Syluestro, Nicæn. 2. *act.* 1. & 7. Epaun. *can.* 25. Brachar. 3. *can.* 5. Meldense *can.* 39. Mogunt. 3. *can.* 43. Trident. *sess. 25. in Decret. de vener. Sanctor.* quorum verba referunt Cresperius *in summa, verbo Reliquiæ*, Anton. Augustin. *lib. 16. tit. 2. per tot.* Ricciulus *lib. 1. lucubr. cap.* 18. Illustrant vltra suprà congestos Ferrandus *in disquisit. reliquiar. lib. 1. cap. 8. & cap. 9. artic. 2. & cap. 10. artic. 2. & 2. p. cap.* 5. P. Gregor. *lib. 1. partit. tit. 18. cap.* 3. Ricciulus *lib. 1. lucubr. cap. 17. cum seq.* Hurtado *dict. resol. 43. §. 12.* Iacob. Gothofr. *in dict. l.* 7. Thom. Delbene *de offic. Inquisit. dubit. 234. sect.* 11. Menardus *in not. ad concord. regular. fol.* 123. Gibalin. *de negot. tom. 1. lib. 1. art. 3. cap. 4. consect. 4.* Theophil. Raynaud. *tom. 15. in Heterocl. punct. 8. fol.* 315.

Sed hæc assertio, quæ duplicem continet partem, duplicem etiam patitur dubitandi rationem. Prima nascitur ex eo; nam si reliquiæ publicè exponantur venerandæ, & adorandæ, quæstus, & maioris eleemosynæ assequendæ gratiâ, nulla simonia committitur, vt probant Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 43. num.* 22. Gibalinus *de simon. quæst. 12. consect.* 4. Petrus Baldel. *in Theolog. Moral. tom.. lib. 3. disput. 17. num.* 22. Castropalao *tom. 2. oper. moral. tract. 8. disput. 1. punct. 6. num.* 17. Diana *p. 10. tract. 16. resol.* 73. igitur quia licet quæstus causâ publicè reliquias exponere. Secunda assertionis pars continet eam dubitandi rationem, quam nouatores, & reliquiarum impugnatores adduxerunt, vt earum venerationem improbarent. Primò adducunt caput 34. Deuteronomij, vbi refertur, Moysem sepultum fuisse in valle contra Phorger, vt nemo cognouisset sepulchrum suum. Cuius facti ratio ea communiter traditur, ne ab Hebræis adoraretur: ergo si Deus voluit sepulchrum Moysis latère, ne adoraretur, sequitur quod corpora Sanctorum non sunt adoranda. Secundò quia apud D. Matthæum, *cap. 22. vers.* 24. Lucam *cap. 11. num.* 48. Scribæ, & Pharisæi reprehenduntur tanquam hypocritæ, eo quod ædificabant sepulchra Prophetarum, & ornabant monumenta Iustorum. Deinde quia nullum reperitur præceptum Christi Domini de reliquiis venerandis: ergo quia venerandæ non sunt.

5. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, venerationem reliquiarum in lege Gratiæ iam à temporibus Apostolorum cœpisse, & pluribus miraculis comprobatam fuisse, contra hæreticos, qui semper curarunt eadem sacra pignora impugnare, & prophanare: qui verò primus omnium in Ecclesia Dei cultum sacrum reliquiarum ausus est impugnare, fuit Eunomius, nec alio certè, quàm satanico spiritu afflatus in hanc veritatem debacchatus est: quem perditissimus Vigilantius, & inde Claudius Taurinensis, ac demùm cæteri hæreticorum satellites sunt consectati: vnde Gennadius *de eccles. dogmat. cap.* 73. ait: *Sanctorum corpora, & præcipuè Beatorum Martyrum reliquias, perinde ac Christi membra sincerissimè honoranda; basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca sancta diuino cultui mancipata, affectu piissimo, & deuotione fidelissima adeundas credimus: si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus creditur.* Meminerunt huius sacræ venerationis D. Basil. *homil. in* 40. *Martyres*, Nyssenus *orat. in sanct. Theodor. Martyrem*, ibi: *Quod si quis etiam puluerem, quo conditorium, vbi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere puluis accipitur, & tanquam res magni pretij, condenda terra colligitur.* Nazianz. *orat. 3. inuectiuâ*, in Iulianum agens, *numero* 30. de Martyribus: *Quorum, ait, vel sola corpora idem possunt, quod anima sancta, siue tangantur, siue honorentur.* Magnates auctor

6. DE VENERATIONE RELIQVIARVM.

auctor eruditus, qui scripsit ante annos 1200. *lib. 4.* contra Theosthenem. *Manifestum est* (inquit) *quod ossa Sanctorum non sunt mortua, sed plena virtute.* Emissenus homilia de sancta Blandina: *Vbi sunt, qui venerationem sacris Martyrum non esse deferendam corporibus?* August. *de Eccles. dogm. cap. 73.* ibi: *Sanctorum corpora, & præcipuè Sanctorum Martyrum reliquias, ac si Christi membra sincerissimè honoranda.* Vnde *lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8.* de reliquiis S.Stephani multa miracula operátibus plura dicit: legatur ibi Coqueus. Et *lib. 9. confess. cap. 7. de reliquis SS. Martyrum Geruasij, & Protasij.* Et Hieronymus *aduers. Vigilant. cap. 2. de reliquiis S. Andreæ.* Et Sanctus Ioannes Chrysost. *lib. contra Gentiles, de reliq. S. Babylæ Martyris: & homil. 66. ad populum.* S.Ambros.*epist.85.& serm.92.* *Quod si dicas mihi, quid honoris in carne martyris iam resoluta, atque consummata? de qua iam Deo nulla cura est? Et vbi est illud charissimi, de quo ipsa Veritas loquitur per Prophetam, pretiosa inquit est in conspectu Domini mors Sanctorum eius.* Et paulò pòst: *Honoro ego in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices: honoro viuentis memoriam, perennitatem virtutis: honoro per confessionem Domini sacratos cineres. Cur autem non honorant corpus illud fideles, quod reuerentur, & dæmones, quod afflixerunt in supplicio, & glorificant in sepulchro? Honoro itaque corpus, quod Christus honorauit in gladio, quod cum Christo regnauit in cælo.* Hæc egregiè Sanctus Doctor, in quibus proposuit nobis omnia ferè Catholica motiua, quibus nitimur ad reliquias Sanctorum venerandas: quare ait August. *cap. 73. de Eccles. dogmat. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus creditur.* Quæ reliquiarum veneratio suadetur ex veteri Ecclesiæ cura circa sepulturam Sanctorũ, & visitatione fidelium, ac vigiliis circa cæmeteria, & cryptas Martyrum, de quibus egi *in can. 35. Concil. Illiber.* Plura de hac veneratione reliquiis Sanctorum debita congesserunt Ferrandus *integr. disquisit.* Scribanius *de reliq.* D.Sanctius de Auila *integro tract. de venerat. reliq.* Suarez *aduers. Regem Angliæ lib. 2. cap. 10.* Baronius *anno 57.* Ioan. Aurel. *lib. 1. de imagin.* Valdens. *lib. 3. tit. 22. cap. 164. & sequent.* Bellarm. *lib. 7. de Sanctis, p. 4.* Iodocus Coccius *tom. 1. thesauri, lib. 5. art. 16.* Castro *aduers. hæreses, verbo Reliquiæ,* Albert. Pius *lib. 1. contra Erasm.* Alanus Cuppus *dialog. 3.* Vazquez *dialog. 3. de adorat. disp. 3. num. 78.* Matth. Bredembachius *lib. 4. antiperapisthis, cap. 27.* Ioan. Dartis *ad dist. 3. de consecr.* Valentia *2. 2. disput. 6. quæst. 11. punct. 6.* Scortia *lib. 3. de Missa, cap. 12.* Christ. Lupus *ad 7. Synod. can. 3.* Theoph. *tom. 15. in Heterocl. p. 2. punct. 8.* Ricciulus *lib. 1. lucubr. ferè per tot.* qui, & dictus D.Sanctius de Auila fusè hanc venerationem viguisse in lege naturali, scripta, & gratiæ probant.

7. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

His ita animaduersis, apparet iam vera ratio præsentis assertionis; nam cùm veneratio debeatur Sanctorum reliquiis, non debent passim, & irreuerenter ostendi, sed intra capsam, vt ita deuotè venerentur à fidelibus: nec etiam debent venales exponi; nam si Gentilium votum semper fuit, ne reliquiæ suæ, aut suorum distraherentur, alienarenturve, *l. pater, §. Iulius Agr ppa, ff. de legat. 3.* vbi *pro maiorem,* legit, *maiorum,* Pancirola *lib. 2. variar. cap. 173.* quantò magis reliquiæ Sanctorum, quibus omnis veneratio debetur, debent ab omni commercio, & nundinatione esse immunes: licet tamen eas quolibet pretio redimere ab infidelibus, quia tunc non tam emuntur, quàm ab iniustis possessoribus vendicantur; & pecunia non tam pretium, quàm instrumentum redimendæ vexationis creditur; quia sicut Sanctus captiuus apud hostes viuus redimi posset; ita & reliquiæ redimi valent, in quibus eius memoria conseruatur, *l. ossa, l. cùm corpus, ff. de relig. & sumptib.* Vnde legimus, piè, ac laudabiliter non rarò à Christianis erutas, vel potiùs redemptas fuisse Sanctorum glebas, siue reliquias, cùm periculum imminebat, ne à tyrannis, vel infidelibus turpiter, & impiè haberentur. Vnde tunicam Christi Domini inconsutilem à Christianis redemptam refert Baronius anno Christi 54. & Paulus Diaconus *lib. 6. de gestis Longob. cap. 46.* refert quod Luitprandus audiens, quod Sarraceni depopulatâ Sardiniâ, etiam loca illa, ad quæ ossa Sancti Augustini Episcopi, propter vastationem Barbarorum olim translata honorificè fuerant condita, fœdarent, misit eò, & dato magno pretio accepit, & transtulit ea in vrbem Ticinensem; vbi ea cum honore tanto Patri debito condidit. Baronius etiam anno 725. refert, reliquias Sancti Ignatij Martyris pretio mediante sub Trajano Imperatore Antiochiam translatas anno Domini 111. & Henricum Germanorum Regem, non solùm aurum Rodulpho misisse, sed Sueuiæ quoque partem illi dedisse pro lancea, quâ Christi latus perforatum fuit: & laudabilem Christianorum Principum in conquirendis, & redimendis Diuorum Orientalium reliquiis ardorem, ac studium narrat Matthæus Paris. *histor. Angliæ anno 1191.* in hæc verba: *Expugnatâ Hierosolyma collegerunt omnes Christiani omnes reliquias Sanctorum, quas in locis sacrosanctis poterant inuenire; & posuerunt eas in quatuor magnis eburneis capsis, quas Saladinus intuens, & quid in his contineretur, diligenter inquirens, iussit Baldach referri, ne Christiani de ossibus mortuorum gloriarentur vlteriùs, & crederent eos habere intercessores in cælis, quorum ossa venerarentur in terris. Princeps autem Antiochenus, & Patriarcha, cæterique fideles tanto thesauro nullo modo defraudari volentes, promiserunt sub iuramento, se easdem reliquias redempturos quinquaginta duobus millibus byzantinorum.* Plura Theophilus *tom. 15. in Heterocl. punct. 8. fol. 315.* Et sicut possunt reliquiæ ab infidelibus redimi, ita & subtrahi absque vitio furti. Genuensis *in praxi, cap. 56.* Ricciulus *lib. 1. lucubr. cap. 43. num. 11.* an verò tempore belli possint reliquiæ à victoribus abstrahi, & occupari, dubium est? Affirmatiuè resoluit Ferrandus *disquis. reliq. lib. 1. cap. 8. artic. 3.* Sed contrarium meritò probat Diana *p. 10. tract. 16. resol. 74.* Suarez *de Eucharist. disp. 13. sect. 7. num. 14.* Valentia *2. 2. disp. 3. quæst. 16. punct. 13.* Castropalao *tract. 6. disput. 5. p. 4. num. 18.* Bonacina *disput. 2. de rest. q. vlt. sect. 1.* Theophilus *tom. 15. in Heterocl. p. 2. punct. vlt. fol. 320.* Posse autem aliquam insignem reliquiam, veluti velum B. Virginis, seu partem coronæ spineæ, impunè vendi, resoluit Hurtado *de vero martyrio, d. resol. 43. §. 13.* quia tunc non venditur res spiritualis, sed eius antiquitas.

8. RESPONDITVR DIFFICVLTATIBVS.

Nec obstat prima dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione sciendum est, dubium versari, an quando eo tantùm fine lucrandi plures eleemosynas exponuntur reliquiæ, vera simonia incurratur, quamuis nullum pactum initum fuerit? Et affirmatiuè docent communiter

repetente:

repetentes *in præsenti*, Panormitan. *notab.* 1. Ioannes Andreas *num.* 2 Ant. de Butrio *num.* 4. Ancharanus *num.* 1. Vgolinus *de simon. tabul.* 1. *cap.* 38. Azor 1. *p. instit. lib.* 9 *c.* 8. *quæst.* 7. Sed contrarium rectiùs docuerunt Doctores suprà pro dubitandi ratione adducti; quia falsum est, committi simoniam quoties in re, aut ex re aliqua spirituali intenditur tanquam finis principalis lucrum temporale, nisi intendatur tanquam pretium rei spiritualis; nisi enim pretij ratio intercedat, nec venditio, neque emptio dari valet. Nec sanè in communi hominum sensu eleemosynas ex reliquiarum ostensione quærere, est illas aut pretio æstimare, aut vendere: immò iste finis principalis eleemosynarum vix fuerit mortalis, quia est tantùm culpa pravæ ordinationis ad finem. Ea autem quando finis non est mortalis, non habet nisi malitiam venialem, vt docent Caietanus 2. 2. *q.* 148. *art.* 2. Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 3. *num.* 1. Si autem primò, & principaliter reliquiæ vendantur, simonia committitur; nam illæ non aliunde sunt æstimabiles, quàm relatione ad sanctam animam, & quia membra hominis sancti fuerunt, vnde recenseri non debent inter ea, quæ sunt antecedenter annexa spiritualibus, cùm ipsæ in se sint aliquid spirituale, vt probat Gibalinus *de simon. quæst.* 12. *consect.* 4. Nec obstat secunda difficultas deducta ex fundamentis hæreticorum, quæ sicut ex sola impietate depromuntur, ita facile dissoluuntur: fatemur enim Deum voluisse latère sepulchrum Moysis, ne à Iudæis tanquam Deus adoraretur, & sic laberentur in idololatriam; non tamen ne Propheta, & Dei famulus adoraretur. Inter hæc autem discrimen hoc adest, quòd adoratio soli Deo debetur, veneratio verò debetur Sanctis, tanquam eius famulis, ita vt veneratio in eorum persona Deo referatur. D. Thomas 3. *part. quæst.* 25. *art.* 6. *ad* 1. Quod autem voluerit Deus corpus Moysis ex prædicta ratione latère, docuerunt Philo Iudæus *lib.* 3. *de vita Moysis*, *ad finem.* Histor. Scholast. *Deuteron. cap.* 20. Theodoretus *in Deut. tom.* 1. *q.* 43. & ibi *in cap.* 23. Caietanus, & Oleast. Difficultas etiam deducta ex dictis locis Matthæi, & Lucæ varie à Patribus refellitur: placet expositio Caietani *in Matthæum c.* 23. dum ait: Qui sepelit occisum, potest hoc facere vel vt mortuum honoret, vel vt compleat actum homicidæ. Sepeliit Enoch Adamum, vt illum honoraret: sepeliit Cain Abelem, vt scelus lateret: Iudæi autem etiamsi dicerent se ædificare sepulchra Prophetarum, vt eos honorarent, facto tamen contrarium indicabant, & propterea iure reprehenduntur, quòd sub specie religionis Prophetas insectarentur, prout docuit euentus; quia Christum eiusque discipulos perdiderunt. Nec tandem obstat, quod Hæretici expendunt, videlicet Christum Dominum nunquam reliquiarum venerationem præcepisse; nam non rectè arguitur: Christus Dominus hoc non præcepit: ergo à nobis faciendum non est; siquidem vbi actio suapte naturâ bona est, fieri debet ex præcepto generali, quo tenemur bonum operari: at reliquias colere actio est sancta, vt patet ex hactenus dictis: ergo etsi præcepta expresè à Christo non reperiatur, præcipuè cùm Ecclesiæ canonibus statuta reperiatur, obseruari debet, vt probat Ricciulus *lib.* 1. *lucub. cap.* 10.

TITVLVS XLVI.

De obseruantia ieiuniorum.

CAPVT I.

Innocent. III. *Clericis Sancti Petri*, & [a] *Magdalon.*

EX parte vestra fuit quæsitum à nobis, vtrum si [b] natiuitatem Domini, vel [c] assumptionem Beatæ Mariæ, vel festiuitatem alicuius Apostolorum in secunda feria contigerit euenire, die Sabbathi præcedenti vigiliam debeat ieiunari? & vtrum in Beati Mathiæ Apostoli vigilia sit ieiunium iniungendum? Ad quod breuiter duximus respondendum, quod die Sabbathi festiuitates prælibatas secundæ feriæ præcedenti, & [d] B. Mathiæ Apostoli debet vigiliâ ieiunari.

NOTÆ.

1. [a] *Magdalon.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & *in cap. ex parte*, *de celebr. Missar.* vbi extat alia pars huius textus, vt ibi notaui.

[b] *Natiuitatem Domini.*] De qua festiuitate agemus infrà *in cap. final.* & nonnulla adduxi *in cap. ex parte, de celebr. Missar.*

[c] *Assumptionem Beata Maria.*] Cuius festiuitatis institutio non est iuris diuini, vt voluit Ioannes Andreas *in capite licèt*, *de feriis*; sed ab ipsis Apostolis statuta fuit, vt probant Suarez *tom.* 1. *de relig. tract.* 2. *de Sanctis*, *cap.* 8. *num.* 24. Azor *p.* 2. *Inst. moral. lib.* 1. *cap.* 20. *q.* 1. §. *Caterum*, Acuña *in cap. final.* 70. *dist.* Herrera *de orig. diuin. offic. lib.* 2. *cap.* 60. huiusque festiuitatis mentio fit *in capite pronunciandum*, *de consecr. dist.*

distinct. 3. *cap. conquestus, de feriis:* & plura de hoc sacro mysterio piè, & doctè congessit Tamayus à Salazar *tom.* 4. *in Martyrolog. die* 15. *Augusti.*

2. [b] *Beati Mathiæ.*] Ratio dubitandi ex eo proueniebat; nam cùm D. Matthias non fuisset à Christo Domino nostro in Apostolum electus, sed postea ab Apostolis in locum Iudæ proditoris fuisset suffectus, vt probabimus *in cap. final. de sortileg.* à quibusdam ambigebatur, an pro Apostolo quoad omnia habendus esset? Et cùm in Apostoli locum esset suffectus, pro Apostoloque haberetur, ideo Innocentius in præsenti docet, in eius vigilia ieiunandum esse, vt in aliis Apostolorum vigiliis.

COMMENTARIUM.

3. CONCLVSIO TRADITVR, ET ILLVSTRATVR. EX hoc textu sequens deducitur assertio: *Vigiliâ alicuius sancti occurrente die Dominico, ieiunari debet in Sabbatho.* Non est similis decisio in iure, quâ ab specie probari possit hæc conclusio; per argumentum tamen firmari valet *ex cap. ieiunium, cap. placuit, cap. ne quis, cum sequenti, de consecr. dist.* 3. *cap. post Pascha,* 76. *dist. cap. sacerdos* 26. *quæst.* 7. *cap. si quis tanquam, cap. si quis presbyter,* 30. *dist.* Ex sancto Epiphan. *in compend. fidei exposit. num.* 22. ibi: *Qui pietati studens, egregia quadam laudabili voluntate perpetuò (solis Dominicis, ac Pentecostes diebus exceptis,) ieiunia sibi, ac vigilias imponunt.* Sancto Alexandrino *in canones, cap.* 15. S. Ambrosio *epist. ad Episcopos Æmiliæ,* ibi: *Dominicam autem celebrare non possumus, quia Manichæos etiam ob istius diei ieiunia iure damnamus.* S. Augustino *epist.* 86. *Die Dominico ieiunare scandalum est:* & *epist.* 119. Gregorius II. *in capitul. ad Martinianum, aliosque suos in Baioariam Legatos, cap.* 10. ait: *Vt fideles doceantur Dominicis diebus non licere omnino ieiunare.* S. Ignatius *epist. ad Philip.* Tertul. *de corona milit.* & *in Apolog. cap.* 16. Damascenus *lib. de ieiunio,* P. Damianus *opusc.* 14. *l.* 6. *tit.* 23. *p.* 1. Illustrant vltra congestos à Barb. & Garaña in præsenti, Haæphtenus *disquisit. monast. libro* 10. *tract.* 7. *disquis.* 6. P. Gregorius *lib.* 1. *part. tit.* 28. *cap.* 3. & *lib.* 2. *syntag. cap.* 18. Baronius *anno Christi* 78. *num.* 73. Acuña *in cap. de ieiunio,* 73. *distinct.*

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed præsens assertio difficilis valde redditur sequenti consideratione, nam ieiunium quantò acceptum Deo sit, nemo est, qui nesciat, siquidem ait D. Ambrosius *de Elia, & ieiunio,* quod ieiunium est substantia cœlestis, vita Angelorum, radix gratiæ, & fundamentum castitatis: & D. Hieronymus *in epist.* illud commendans ait: *Solicitè aduertendum est, vt quos saturitas de paradiso expulit, reducat esuries.* Aliis auctoritatibus probat Ant. Augustinus *in epit. lib.* 22. *titul.* 1. præcipuè si cum oratione coniungatur, iuxta illud Tobiæ *cap.* 12. *Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna.* Iudith *cap.* 2. *Scitote, quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si permanseritis in ieiuniis, & orationibus.* Vnde ait D. Chrysost. *in cap.* 6. *D. Matthæi: Sicut nec miles sine armis aliquid, nec arma sine milite; sic nec oratio sine ieiunio, nec ieiunium sine oratione.* D. Augustinus *serm.* 230. *de tempore: Ieiunium concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit; ieiunium verbositatem non amat.* Plura Nouarinus *lib.* 6. *aquæ nupt. cap.* 98. Sed dies Dominicus specialiter orationi dicatus est, vt probaui *in cap.* 1. *de feriis:* igitur & ieiunio aptus est, & per consequens si in eo occurrat vigilia alicuius sancti, ieiunari potest. Augetur hæc difficultas *ex capite vtinam,* 76. *distinct.* vbi ait D. Hieronymus: *Vtinam omni tempore ieiunare possimus.* Igitur nihil interest, quod in die Dominico, vel alia die ieiunium incidat. Et D. Paulum cum aliis etiam diebus Dominicis ieiunasse, refertur *actuum Apostol. cap.* 15.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis apud fideles moris fuisse, vt in festiuitatibus Domini nostri, & Sanctorum eius ad gratiam promerendam, & impetrandam, aliquibus piis actionibus, & orationibus in vespere festiuitatis Christiani exercerentur, veluti vigiliis, stationibus, & ieiuniis; quæ vt omnibus innotescerent, inter concionandum stata ieiuniorum, ac vigiliarum tempora nuntiari, probat Ferrarius *de ritu concionandi cap.* 28. & de his sigillatim agamus. Ad vigilias enim, tam clerici, quàm laici vtriusque sexus accedebant, in Ecclesiis, seu Martyrum cæmeteriis continuâ in oratione pernoctantes. D. Basilius *in psalmo* 114. ibi: *Iam inde ex media nocte venientes, ad sacrum Martyrum templum, Deum ipsum Martyrū per hymnos laudantes sustinuistis vsque ad hanc diem nostrum aduentum expectantes. Vobis quidem igitur, & somni, & quietis, quæ in honorem Martyrum, & Dei adorationem impendistis, præsto est.* Plura de his vigiliis congesserunt Ioannes Dartis *de pœnitent. cap.* 22. Durand. *lib.* 3. *de ritibus, cap.* 4. & 5. Francolinus *de horis canonicis, cap.* 1. 2. 4. & 5. Bernacius *lib.* 1. *de hor. can. cap.* 20. Herrera *de orig. diuin. offic. lib.* 2. *cap.* 17. & nos adduximus *in can.* 35. *Concily Illiber.* quæ huc repetere non licet. Ad stationes ergo deueniamus. Et sciendum est, stationis verbum castrense esse, seu à re militari traductum; nam milites, qui à loco vbi excubabant, progredi nequibant, stationes facere dicebantur, & in statione esse. Tertul. *in apolog. cap.* 2. ibi: *Latronibus vestigandis per vniuersas prouincias militaris statio sortitur.* Statius Papinius *lib.* 12. *Thebaïd.*

Immisso casit statio horrida somno
Vigiles simul excitat illic.

Virgilius *lib.* 4. *Æneid.*

Succedunt, seruantque vices, statione relictâ.

5. DE VIGILIIS ET STATIONIBVS ANTIQVIS. Itaque statio accipitur pro loco ad excubias agendas destinato, eo quod in eo cogantur milites stare, nec possint illum relinquere. Suetonius *in Tiberium,* ibi: *Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit;* id est loca plura, quibus milites starent. Hinc milites stationarij dicuntur *in l.* 1. *C. de cohort. lib.* 12. *l.* 1. *C. de irenarchis, lib.* 10. *l.* 1. §. *est etiam, ff. de seruis fugit. l.* 1. §. *quies, ff. de offic. Præfect. vigil.* Illustrant Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 266. Bulengerus *lib.* 6. *de Imperat. cap.* 32. aliquando tamen statio accipitur pro loco vbi sistitur alicuius muneris causâ, vt *in l. item apud Labeonem,* §. *conuitium, ff. de iniuriis, l. Fulcinius* 7. §. *illud, ff. ex quibus causis maiores, l. ne quis* 6. *C. de dignit. lib.* 12. veluti administrationis fiscalis causâ, *l.* 1. *C. ne fiscus rem quam vendit, l.* 5. *C. de vectigal.* Illustrat Amaya *in d. l.* 1. *num.* 1. vel saltem

saltem confabulationis gratiâ, vt apud Iuuenalem *satyr.* 3.

Conuictus, thermæ, stationes, omne theatrum.

Iunctis Valesio *in not. ad Marcellinum*, *fol.* 10. Reuardo *lib.* 4. *variar. cap.* 7. Brissonio *lib.* 2. *select. cap.* 12. Cuiacio *lib.* 1. *obseruat. cap.* 13. Turturet. *dissert.* 28. *iuridica.* Similiter ergo apud Christianos statio accipitur pro permanentia in Ecclesia vsque ad certam horam, videlicet nonam: nam primis illis Ecclesiæ sæculis, diebus ieiunij fideles in Ecclesia conueniebant, ibique vsque ad horam nonam morabantur, orationi, & diuinarum rerum contemplationi vacantes, corporaque ieiuniis, & geniculationibus, lachrymisque exercentes. Denique horâ nonâ, Eucharistiâ acceptâ stationem soluebant. Tertul. *lib.* 2. *ad uxorem, cap.* 4. ibi: *Si statio facienda est de die, maritus conducat ad balnea: si ieiunia obseruanda sunt, maritus eodem die conuiuium exerceat.* Vbi appositè ponit stationem cum balneis, quia sicut Christiani manè conueniebant in Ecclesia, vt antelucanos cœtus celebrarent, stationemque inciperent; ita Gentiles summo manè ad balnea procedebant. Idem Tertullianus *in Apolog. cap.* 42. & *de corona militis*, ipsarum stationum meminit, ibi: *Cur stationibus quartam, & sextam Sabbathi dicamus.* Quem locum exponit Bosquetus *in notis ad Innocent. III. lib.* 2. *epist.* 18. In stationibus autem fideles orabant de geniculis, idest in genua prouoluti; non autem stantes; nam quoties diebus mœroris, & tristitiæ, vt in diebus ieiunij, orandum erat, toto corpore iacentes orabant; vnde nec diebus Dominicis, nec à tempore Paschæ vsque ad Pentecosten stationes habebantur. Tertul. *de ieiuniis cap.* 10. ibi: *Die Dominica nefas ducimus de geniculis adorare; eadem immunitate à die Pascha in Pentecosten vsque gaudemus.* Et *cap.* 2. *de feriis.* Oratio igitur iungebatur cum ieiunio, quia vt ait Diuus Cyprianus de operibus Christi, *efficax est oratio præcedente ieiunio, & sacris ieiuniis antecedentibus, non patitur postulatio deuota repulsam.* Vnde quia in ipso ieiunij die statio tenebatur, ieiunium aliquando appellatur statio. Tertul. *de anima, cap.* 42. vbi de ieiuniis agens ait: *Daniel trium hebdomadarum statione aruit victu.* D. Hieronymus aduersùs Iouinianum: *Saul* (inquit) *sicut in libro* 1. *Regum scribitur, maledictus inquit, qui ederit panem vsque ad vesperam, donec vlciscar me de inimicis meis; & non gustauit omnis populus eius, & tota terra prandebat, tantique fuit auctoritas stationis.* Illustrat Baronius *anno* 57. *num.* 198. Discrimen tamen illud dabatur inter ieiunium, & stationem; nam ieiunium ex præcepto, statio ex deuotione tenebatur, vt contra Pamelium probat Albaspineus *lib.* 1. *obseruat. cap.* 16. Soluebatur autem statio acceptâ communione corporis Christi, ideoque nisi peracto sacrificio Eucharistiæ non sumebatur, quia eâ acceptâ non poterant in statu mœroris, & genuflexionis permanere. Tertul. *in lib. de orat.* ibi: *Similiter de stationum diebus non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quòd statio soluenda sit accepto corpore Domini. Ergo deuotum Deo obsequium Eucharistia resoluit, an magis Deo obligat? nonne solennior erit statio tua, si ad aram Dei steteris, accepto corpore Domini, & reseruato? Vtrumque saluum est, & participatio sacri, & executio officij.* Prosequuntur Albaspineus *suprà*, Bosquetus *ad Innocent. lib.* 2. *epist.* 18. Stationes tandem à ieiuniorum diebus sanctus Gregorius separauit, qui iussit, stationes in Dominicis diebus Aduentus, & Quadragesimæ certis in locis fieri, vt refert Ioan. Diaconus *in vita ipsius sancti, lib.* 7. *cap.* 18. quam consuetudinem & hodie seruari plerisque in locis refert Bellarminus *de ieiun. lib.* 1. *cap.* 22. Franc. Maria Florent. *in notis ad Martyrol. exercit.* 2.

6. DE IEIVNIIS VIGILIARVM.

Tandem in his vigiliis maiorum festiuitatum fideles ieiunabant: cuius ieiunij formam, & leges vt exponamus, sciendum est, quod licèt ieiunium aliquando metaphoricè accipiatur pro abstinentia à culpis, & vitiis, vt apud Isaiam *cap.* 58. ibi: *Nonne hoc est magis ieiunium, quod elegi, dissoluere colligationes impietatis?* Alexandrinum *lib.* 6. *stromatum*, D. Hieronymum *in Matthæum, cap.* 7. ibi: *Ieiunium est non solum ab escis, sed à cunctis illecebris abstinere.* D. Augustinum *lib.* 2. *in Euangelia, quæst.* 18. ibi: *Sacra Scriptura docet generale ieiunium non à concupiscentia ciborum tantùm, sed ab omni lætitia temporalium delectationum.* Tamen in præsenti ieiunium accipitur pro abstinentia à cibo, quod Græci *nesteian*, idest inediam appellant, quod ita vulgò definitur: Ieiunium Ecclesiasticum est *Abstinentia cibi, secundùm Ecclesiæ regulam assumpta.* Probant Petrus Gregorius *lib.* 1 *syntag. cap.* 18. Fagundez *in* 4. *Eccles. præceptum, cap.* 1. Dicitur abstinentia cibi, quia alia quæ traiiciuntur ad stomachum, veluti pharmaca, & alia, quæ non sumuntur per modum cibi, ieiunium non soluunt. Bellarmin. *lib.* 1. *de ieiun. cap.* 1. Beyerlinch *in theatro, verbo Ieiunium, tom* 4. nec etiam aqua, immò nec potio chocolatica, vt defendit Thomas Hurtado in speciali opusculo de hac potione edito. Olim tamen primis Ecclesiæ florentis temporibus ieiunantes non solùm à cibo, sed potu abstinuisse, virginemque saliuam ieiunij constituto spatio conseruasse, constat ex Tertulliano *de ieiuniis, cap.* 6. *Ipsa natura enuntiabit, quales nos ante pabulum, & potum in virgine adhuc saliua exhibere consueuit.* Vnde legimus in actibus S. Fructuosi Martyris, cùm ei poculum fratres offerrent, quo martyr recrearetur, immò & muniretur, constanter, cùm ieiunasset, recusasse. Prudentius *in eius natali*, ibi.

Ieiunamus, inquit, recuso potum
Nondum nona diem resoluit hora.

Obseruauit Ambianas *ad Tertul. de ieiun. cap.* 10. *obs.* 4. & ita ieiunantes à vino abstinebant, nisi infirmitas aliud exposceret, vt probat Theodulphus *in suis capitul. cap.* 40. cui titulus est, A quibus abstinendum est, cùm ieiunatur: & ita loquitur: *Abstinentia in his diebus omnium deliciarum esse debet; qui vino abstinere potest, magna virtutis est; qui autem infirmitate interueniente abstinere non potest, eo vtatur.* Et quia nonnulli vino abstinentes varii potionibus illud imitabantur, eos reprehendit S. Gregorius Nyssenus *orat. de ieiunio*, dum ait: *Multi vinum ingenioso imitantur, suamque cupiditatem facttitiis quibusdam potionibus consolantur.* Quæ verba non malè nostro sæculo ad potionem chocolaticam expendi poterant. Dicitur etiam in definitione, *secundum Ecclesiæ regulam* ex quo patet non quamcunque abstinentiam esse ieiunium ecclesiasticum, sed illud quod secundùm regulam Ecclesiæ seruatur, secundùm quam duo desiderantur, Primum,

vt qui ieiunant, modò prandant, modò cœnent, semel dumtaxat in die reficiantur, *cap. sine* 20. *cap. Quadragesima, de consecr. dist.* 5. Viringius *de ieiunio lib.* 3. *cap.* 3. Secundum vt ciborum delectu in ea comestione vtantur. Bellarminus, & Fagundez *vbi suprà.*

7. **De vnica cibi sumptione, et collatione.**

Igitur prima, præcipuaque lex ieiunij consistit in vnica comestione, quam vt exponamus, sciendum est, dubium esse, an veteres semel, aut bis cibum sumerent? Et semel tantùm cœnasse, suadetur *ex Seruio ad lib.* 4. *Virgil.* ibi: *In vsu non erant prandia.* Quem sequuntur Isidorus *lib.* 2. *etym. cap.* 20. ibi: *Est autem cœna vespertinus cibus, quem vespertinam antiqui dicebant: in vsu non erant prandia.* Saluianus *lib.* 1. *de prouid. Dei,* ibi: *Nunquid parcam illam aggrestem vitam, quam cum gemitu, & dolore tolerabant, cùm viles, & rusticos cibos ante ipsos, quibus coxerunt, focos sumerent, eosque capere, nisi ad vesperam non liceret.* Expressiùs Cassiodorus *in psalmo* 14. ibi: *Antiquis mos erat semel cibum sumere.* Aimonius *concion. in Dominic.* 2. *post Trinit.* ibi: *Antiqui enim solummodo vna vice comedebant.* Seneca *epist.* 112. Quare cùm perditos Romanorum mores sua tempestate notaret Silius Italicus *lib.* 11. *de merid. symposio*, ait:

– ———— Medioque dierum
Regales epulæ, atque ortu conuiuia solis
Deprensa.

Deque simili vitio Tacitus *lib.* 1. *annal. cap.* 12. ita ait: *Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus inerti luxu, ac prodigis epulis præsumebat medio diei temulentus, & sagina grauatus.* Probant Salmutius *ad Pancirolam lib.* 1. *memorab. tit.* 51. Sauarus ad Sidonium *lib.* 6. *epist.* 12. Bulengerus *lib.* 1. *de conuiuiis, cap.* 6. Sherlogus *tom.* 2. *in Cantica, vestig.* 8. *sect.* 2. *num.* 14. Contrarium tamen, immò veteres sæpius in die cibum cepisse, probant Stuchius *lib.* 1. *antiquit. conuiu. cap.* 11. Beroaldus *in annot. ad Seruium,* §. 24. Muretus *lib.* 4. *variar. cap.* 12. Lælius Bisciola *horar. success. lib.* 9. *cap.* 15. Sauarus *ad Sidonium lib.* 7. *epist.* 14. Rosinus *lib.* 5. *antiquit. Roman. cap.* 26. & de Romanis facilè probatur ex Plutarcho *lib.* 8. *sympos. cap.* 6. ibi: *Seorsim solebant prandere antiqui Romani, cœnare cum amicis.* De Græcis testis est Iul. Pollux *lib.* 6. *cap* 6. De Italis Cicero *quæst.* 5. *Tuscul.* & expressè constat ex Valerio Maximo *lib.* 2. *cap.* 1. Sed dicendum est, veteres non semel, sed pluries in die cibum sumpsisse, videlicet ientaculum, prandium, merendam, & cœnam; sed non ita splendidè, & cum apparatu, vt in cœna: probat latè Demsterus *ad Rosinum d. lib.* 5. *cap.* 27. auctores enim prioris sententiæ, qui negant prandia apud veteres in vsu fuisse, accipiendi sunt de cibo, quem antiqui non sumebant meridie, sed horâ nonâ, ideoque cœnam appellabant. Ex quibus omnibus constat ieiunantes vnam tantùm in die refectionem sumpsisse, quæ appellabatur cœna, vt constat ex D. Paulino *epist.* 24. *ad Amandum*, B. Augustino *sermon.* 62. *de tempore*, & aliis Sanctis Patribus congestis à Bellarmino *d. lib.* 1. *de ieiun. cap.* 2. Illustrant Fagundez *vbi suprà*, Couar. *lib.* 1. *variar. cap.* 20. Sed cùm nostrâ imbecillitate factum sit, vt ad meridiem cibum sumamus, consuetudine introducta fuit collatio serotina, quod verbum *collatio*, à monachis accepimus; solebant enim monachi post cœnam certâ horâ inter se de sacris Scripturis disputare, quam horam collationem appellabant. Honorius Augustod. *lib.* 2. *in gemma animæ, cap.* 63. ibi: *Quòd religiosi ad collationem conueniunt, hoc à sanctis Patribus acceperunt, qui in vesperis solebant in vnum conuenire, & de scripturis aliquid conferre, vnde collationes dicebantur.* Smaragdus *cap.* 42. Collatio dicitur confessio, collocatio, vel confabulatio, vbi de scripturis diuinis aliis respondentibus interrogationes conferuntur. De hac collatione agunt S. Pachomius *in sua regula, cap.* 73. Basilius *sua regula cap.* 54. D. Benedictus *cap.* 42. vbi ita cauet: *Omni tempore, siue ieiunij, siue prandij, si tempus fuerit prandij, mox vt surrexerint à cœna, sedeant omnes in vnum, & legat vnus collationes, vel vitas Patrum.* Concil. Mogunt. *can.* 6. plura Hæphtenus *disquisit. monast. lib.* 9. *tract.* 5. *disquisit.* 2. Postquam igitur consuetudine, vel humana imbecillitate ieiunium cœpit relaxari meridie, simul quoque à monachis mos admissus fuit, ad vesperam semel bibendi, & frustum aliquod panis sumendi; atque vt id ordinatè fieret, atque cum minori temporis dispendio, legi cœpit lectio collationis in refectorio eo tempore, quo leuis illa cœnula peragebatur; atque hinc tam apud monachos, quàm sæculares vsus obtinuit, vt refectiuncula illa collatio appellaretur, ne viderentur Christiani ad cœnam congregari, quam in die ieiunij duplicare non licebat: modestiori vocabulo rem honestantes dicimus ad collationem conuenire. Vnde obiter intelligitur difficilis canon Concilij Nannet. relati *in cap. quando*, 44. *dist.* in illis verbis: *Quando presbyteri per Kalendas simul conueniunt, post peractum diuinum ministerium, ad necessariam collationem, non quasi ad plenam refectionem, sed quasi ad prandium, ibi ad tabulas resideant.* Vbi iubetur, vt sacerdotes post diuinum ministerium peractum ad collationem, non quasi ad plenum prandium accedant; hoc est, tantùm ad refectiunculam, non verò ad conuiuium: iubetur etiam, vt persistant ad disputationem; & quia ex rebus, & articulis contentis in tabulis disputatio facienda erat, statuitur, vt resideant ad tabulas. Quem morem in Ecclesia per 400. annos seruatum fuisse constat ex Concilio Aquisgran. 5. *can.* 123. ibi: *Ad collationem veniant, vbi & hanc constitutionem, & aliarum scripturarum lectiones perlegant, & pro admissis veniam postulent, & sententiam pro qualitate delicti suscipiant.* Concilium Mogunt. temporibus Leonis III. celebratum anno 813. *cap.* 9. Concilium Coloniense sub Conrado. Illustrant, & exponunt textum *in dicto cap. quando*, Filesacus *de Quadrag. cap.* 6. Hæphtenus *lib.* 9. *disquis. monast. tract.* 1. *disquisit.* 2.

8. **De hora huius vnicæ comestionis.**

Desideratur etiam, vt vnica cibi sumptio fiat tempestiuè, & horâ competenti; aliàs qui horam legitimam non seruat, peccat lethaliter, vt docent Theologi cum D. Thoma 2. 2. *q.* 147. *artic.* 7. alij congesti à Couar. *d. cap.* 20. Fagund. *suprà, d. cap.* 3. Quæ autem diei hora competens dicatur, in dubio est. Et nullam horam ab Ecclesia præfinitam esse voluerunt Angelus *in summa, verbo Ieiunium,* Abbas Panormit. *in præsenti rubric.* Sed verius est, semper certam præfinitam fuisse horam ad soluendum ieiunium, licèt pro temporis varietate diuersa fuisset in hac parte Ecclesiæ

disci

disciplina. Nam primis sæculis vsque ad quintum fideles ieiunium protrahebant vsque ad noctem, siue vt Tertullianus de ieiuniis ait, vsque ad auctoritatem demorantis stellæ: & ita ad vesperam nocte appropinquante soluebatur ieiunium. Concil. Brachar. 1. *can.* 16. Brachar. 2. *can.* 9. Mogunt. 1. *can.* 34. Triburiense apud Iuonem *p.*10. *cap.* 15. Cabilon. *in cap. solent, de consecr. dist.* 1. D. Athanasius *de virginit.* ibi: *Post communionem hora nona comede panem tuum gratias agens Deo super mensam tuam.* S. Benedictus *cap.* 41. *sue regule*, ibi: *Quintâ, & sextâ feriis ieiunent vsque ad nonam.* D. Augustin. *lib. de morib. Eccles. cap.* 39. ibi: *Ieiunia etiam prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est vsquequaque vsitatissimum; sed continuum triduum, vel amplius sæpissimè.* D. Bernardus *serm.* 3. *de Quadrag. Hactenus ieiunamus vsque ad nonam.* Paulinus, & Chrysostomus apud Bellarminum *d. cap.* 2. *de ieiunio.* Cassianus *collat.* 2. *cap.* 26. *Ideoque commodum satis & vtile horâ nonâ refectionis tempus indultum est.* Cabilon. *cap.* 5. Prudentius *in hymno S. Fructuosi.*

Ieiunamus, ait, recuso potum:
Nondum nona diem resignat hora.

Alij relati à Rosvveido *in Onomast. verbo Nona*; probant Couar. *d. cap.* 20. *num.* 14. Cironius *ad hunc titulum*, Filesacus *de Quadrag. cap.* 5. Azor *p.* 1. *instit. lib.* 7. *cap.* 11. Albaspineus *lib.* 1. *obs. cap.* 14. Sauarus *in notis ad Sidon. lib.* 6. *epist.* 12. & *lib.* 7. *epist.* 14. Scortia *in select. theor.* 20. *epist.* 90. Salmutius *ad Pancirolam d. lib.* 1. *tit.* 51. Pamel. *ad Tertull. in apolog. cap.* 39. Theophilus *tom.* 10. *in Rosa Mediana, fol.* 468. Narbona *horâ* 9. Gazæus *ad Cassianum collat.* 19. *cap.* 16. Menardus *ad D. Gregor. fol.* 52. *verbo Caput ieiunij.* Aloix *ad vitam S. Abruci, cap.* 7. Et quia horâ nonâ ieiunantes cibum sumebant, comestio illa non prandium, sed cœna dicebatur, vt apud Romanos, quia eadem hora, quâ epulabantur, cœna dicebatur. Horatius *lib.* 7. *od.* 14. Ex Isidoro, Aimone, & aliis suprà probaui. Postea autem communi consuetudine introductum est, vt horâ sextâ, id est meridie, ieiunium soluatur, vt probant Couar. & Fagundez *vbi suprà*, qui docent, ex iusta causa posse postponi, & præponi horam communiter receptam soluendi ieiunium. De alia conditione ieiunij, videlicet delectu ciborum, agemus infra *in cap.* 2.

9. De diversis Ecclesiæ ieiuniis, et eorum origine.

Si initium, & progressum ieiunij requiramus, constat ab ipso mundi exordio originem trahere: siquidem dum Dominus primos parentes creauit, legem imposuit non gustandi de arbore boni, & mali; verùm ipsi voluntati potiùs, quàm Deo cesserunt, & pabulo potiùs, quàm præcepto annuentes, gulâ salutem vniuersi generis vendiderunt: manducauerunt denique, & perierunt; vnde licèt ex tunc ieiunium Dominus non præcepisset; ostendens tamen vnde fuisset peccati causa, reliquit facilè intelligendum remedium offensæ, innuens placituram illi abstinentiæ curam, à quo damnatam omnes comperiissent incontinentiæ culpam. Deinde vbi iam populus Iudaicus post diluuium congregari cœpit, varia ieiunia obseruauit; alia communia, seu publica; alia priuata. Communia duplicia; aut stata, aut ordinaria, quæ ob minantem calamitatem indicebantur. De prioribus intelligitur illud Zachariæ 8. vers. 19. *Indicantur quatuor ieiunia, videlicet ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi mensis.* Quæ seruabantur à Iudæis, vt docent D. Hieronymus, Rupertus in eundem locum. Torniel. *anno mundi* 3545. *num.* 42. Ieiuniorum extraordinariorum exempla extant *Paralip.* 2. *cap.* 20. vbi Iosaphat Rex indixit ieiunium vniuerso populo, quando Moabitæ veniebant contra illum. Et 1. *Esdræ cap.* 1. dum Esdras pro felicitate itineris, quando ex consensu Regis Artaxerxes à captiuitate Babylonica profectus est in Hierusalem ieiunium indixit: & alia, quæ retuli *in can.* 23. *Concilij Illiber.* Solennia etiam ieiunia Pagani obseruauerunt: hinc Horatius *satyr.* 3. *lib.* 2.

Iupiter ingentes, qui das, adimisque dolores,
Mater ait pueri mensès iam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit illo
Manè die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tyberi stabit.

Ita Liuius *lib.* 36. *Eorum prodigiorum causâ libros Sibyllinos ex Senatusconsulto Decemviri cùm adiissent, renunciarunt instituendum ieiunium celeri esse, & id quinto quoque anno seruandum.* In lege Gratiæ varia ieiunia instituta esse ab Ecclesia, probaui *in can.* 13. *Concil. Illib.* Et refert Aloix ad Sirineum *cap.* 11. Theophilus *tom.* 10. *in Rosa Mediana*, vbi fusè de ieiunio in quadragesima agit: Turrianus *pro canon. lib.* 1. *cap.* 3. & 4. Et inter ea præcipua sunt ieiunia, quæ in vigiliis maiorum festiuitatum seruantur, de quibus in præsenti agitur.

10. Traditur ratio decidendi.

His animaduersis apparet ratio præsentis decisionis, quare videlicet cùm festiuitas occurrit feriâ secundâ, ieiunandum sit in Sabbato, non in die Dominico? Et duplex assignari potest. Prima deducta ex festiuitate diei Dominici, & lætitiæ resurrectionis Dominicæ, quæ in eo celebratur. Quam rationem expressit Cassianus *collat.* 21. *cap.* 20. ibi: *Diem Dominicam custodimus, in qua maiores nostri, nec ieiunium agendum, nec genu esse flectendum ob reuerentiam resurrectionis Dominicæ tradiderunt.* Facit Tertull. *de coron. milit. cap.* 3. ibi: *Diebus Dominicis ieiunare nefas dicimus.* Non enim festiuitas tanti diei cum ieiuno, & mœrore compati potest, vt aiebat P. Damianus *opuscul.* 55. *cap.* 5. ibi: *Cum solennitate ieiunium conuenire non potest, & apud quorundam examen sub festiuitatis præsentia ieiunium vires non habet, sed semper festiuitas præualet.* D. Thomas 2. 2. *q.* 147. *art.* 5. *ad* 3. vbi ait: *Ieiunia, quæ præcepto Ecclesiæ instituuntur, cùm sint magis ieiunia afflictionis, quàm exultationis, non conueniunt in diebus lætitiæ.* Accedit, nam in die ieiunij omni consolatione etiam spirituali fideles olim priuabantur, ideoque non dabatur inter eos osculum pacis. Tertul. *de oratione*, ibi: *Sic & die Paschæ, quo communis, & quasi publica religio ieiunij est, meritò deponimus osculum, nihil curantes de osculando.* Illustrat Albaspineus *lib.* 1. *obs. cap.* 17. Immò nec vsque ad septimum Ecclesiæ sæculum, Eucharistiam accipere, nec adorare licebat vsque ad horam nonam, quà ieiunium soluendum erat. Concil. Brachar. 1. *can.* 9. & 10. Brachar. 2. *can.* 9. refert Micrologus *cap.* 49. *de Eccles. obs.* & probat Albaspineus *lib.* 1. *obs. cap.* 14. cuius rei rationem assignant Balsam. & Zonaras *in can.* 52. 6. *Synodi in Trullo*; quia sacrificare Deo festiuæ celebritatis est: vnde hilaritas illa, seu lætitia, conuenite non poterat cum mœrore ieiunij, nec poterat vnus, idemque simul exultare lætitiâ, triumphare gaudio, ac lachrymis indulgere. Minùs enim honestum veteres iudicabant, cum mœrore ieiunij lætitiam susceptæ

susceptæ Eucharistiæ coniungere; non enim ieiuniorum priscorum fidelium obseruantia consistebat in ciborum delectu, aut diminutione; sed in lachrymis, ac oratione; nam diebus ieiunij perfecti omnes fideles manè ad Ecclesiam confluebant, horrido, cinereque conspersi sacco; & sic omni genere precum armati, cœlum ipsum oppugnabant, & vt ait Tertul. de oratione, *quasi manufacta cœlum tundimus, Deum tangimus.* Et ita cum hoc luctu, hisque lachrymis, Eucharistiam contabescere credebant. Albaspineus *vbi suprà.* Quare & Græci tempore Quadragesimæ, exceptis diebus Dominicis, & Annunciationis B. Mariæ tantùm, præsanctificato non vtebantur sacrificio, *cap. non oportet* 33. *quæst.* 4. Filesacus *de Quadrag. cap.* 33. Aliam rationem præsentis assertionis assignat B. Ambrosius *epist.* 83. his verbis: *Dominica ieiunare non possumus, quia Manichæos etiam ob istius diei ieiunia iure damnamus.* Die enim Dominico Paulianistæ, & Montanistæ ex superstitione, Manichæi ex errore, Eustachiani ex contemptu ieiunabant. Vnde tot Ecclesiæ canonibus prohibitum fuit fidelibus diebus Dominicis ieiunare, ne viderentur cum hæreticis consentire. Concil. Gangrense *can.* 18. Carthag. 4. *can.*64. Cæsaraugust. *cap.* 2. Brachar. 1. *can.* 4. Matiscon. 2. *can.* 1. Aquisgran. 2. sub Ludouico *op. vltima, cap.* 17. quorum verba refert Anton. August. *in epit. iur. lib.*20. *tit.*30. Illustrat Acuña *in cap. si quis tanquam,* 34. *dist.* Bellarm. *de bonis oper. lib.*1. *de ieiun. cap.*23. Azor *tom.*1. *instit. lib.*2. *cap.*27. Sanchez *in Decalog. tom.*1. *lib.*2. *cap.*37. Turrianus *contra Magdeburg. lib.*1. *cap.*25. Vnde in præsenti rectè Innocentius statuit, quod si vigilia alicuius sancti incidat in die Dominica, in die Sabbathi ieiunetur.

11. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt ieiunium coniungendum sit cum oratione, non tamen rectè stat cum festiuitate diei Dominicæ: quare licèt ieiunantes olim per totam noctem in vigilia, & statione essent orantes; non tamen Ecclesiæ Patres censuerunt, ieiunium stare posse, & concurrere cum alacritate, quæ in die Dominico celebratur, & recolitur. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum *ex d. cap. vtinam,* vbi D. Hieronymus ait, quod vtinam omnibus diebus ieiunemus, vt fecit D. Paulus, quem & nonnullos Sanctos sequutos fuisse, constat ex traditis à Lessio *de iustit. lib.*4. *cap.*2. *num.* 68. nam ieiunium in die Dominica non simpliciter, & absolutè est prohibitum, sed in odium Manichæorum, & aliorum hæreticorum, quos suprà retuli: vnde si non errore, superstitione, aut scandalo, saltem sedandi motus carnalis, aut alterius periculi vitandi causâ, seu boni spiritualis gratiâ, vt fecisse D. Paulum explicat D. Augustinus *epist.*86. etiam die Dominico ieiunari potest, vt facilè deducitur *ex cap. si quis* 7. *cap. final.* 30. *dist.* Probant Bellarminus *de ieiunio cap.* 23. Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. p.* 3. *punct.* 2. *fol.* 413. Thomas Sanchez *lib.*2. *summa, cap.*37. *num.*12. Layman *lib.* 4. *summa, tract.* 8. *cap.*2. *num.*9. Bonacina *de precept. Eccles. quæst.* 1. *punct.* 5. Serarius *in cap.* 8. *Iudith, quæst.*13. *pronunc.* 4. Fagundez *in precept.* 4. *Eccles. cap.*5. *num.* 2. Rectè tamen cum aliis notat Sanchez, negari non posse, quin ad superstitiosum, & superfluum cultum spectet, vel studium singularitatis, die Dominico ieiunare. Nec etiam proximè traditis obstat canon 64. collectionis Martini Bracharensis, in illis verbis: *Non licet quemlibet clericum die Dominica absentem esse ab Ecclesia, sed Missarum solennibus interesse, & ieiunio.* Ex quibus vltimis verbis expresse deducitur, clericum debere in die Dominico ieiunium obseruare: igitur quia eâ die licet ieiunare. Pro cuius canonis expositione aliqui asseruerunt, loco illius verbi *ieiunio*, legendum esse *ieiunus*, ita vt sensus sit, quod sacerdos in die Dominico adsit Missarum solenniis ieiunus, quia alio modo Missæ sacrificium offerre non valet, iuxta tradita *in cap. ex parte, de celebrat. Missar.* Alij docuerunt, in eo canone clericis iuberi, ne die Dominico ab Ecclesia absint causâ interessendi Missarum solenniis, & ieiunio; idest causâ indicendi ieiunium, si quod occurrat in hebdomada, iuxta veterem morem ad nostra vsque sæcula protractum indicendi ieiunia à parocho in ipsa Missa parochiali diei Dominicæ, iuxta Concil. Brachar. 2. *can.* 9. Coloniense sub Paulo III. *cap.*2. & 5. Altissiod. *can.* 2. Trident. *sess.*25. *de reform. cap...* Sed verius est ea verba, *& ieiunio*, supposita esse, nec reperiri in collectione Loaysæ; immò etsi retineantur, facilè exponi possunt iuxta textum *in cap.*1. *de celebrat. Missar.* ita vt Presbyter die Dominico in Ecclesia interesse debeat Missarum solenniis, & ieiunio, idest in ieiunio persistendo vsque ad præfinitam horam, vt necessitatibus peregrinorum, & infirmorum subvenire possit, iuxta tradita *in d. cap.* 1.

Ex hucusque traditis lucem accipit textus *in can.* 3. *Concilij Gerund.* in illis verbis: *Item secunda Litania facienda sunt Kalend. Nouemb. eâ tamen conditione seruatâ, vt si iisdem diebus Dominica intercesserit, in alia hebdomada, secundùm prioris abstinentiæ obseruantiam à quinta feria incipiantur, & in Sabbatho vespere Missa factâ finiantur. Quibus tamen diebus à carnibus, & à vino abstinendum decreuimus.* Pro cuius textus expositione sciendum est, vetustissimum esse Ecclesiæ morem supplicationes publicas in calamitatibus, & populi pressuris facere, quas Græci Litanias, Latini Rogationes appellant. Concil. Aurel. 1. *can.*29. & 32. Mogunt. sub Carolo: in duplici autem erant differentia; aliæ imperatæ, aliæ statæ. Imperatæ erant, quæ ratione ingruentis periculi, & vrgentis necessitatis ad placandum Deum indicebantur. Apud D. Gregorium *lib.* 7. *indict.* 2. *epistol.* 76. *ad Castorem*, mentio fit quatuor, aut quinque Litaniarum, quæ in Rauennatensi Ecclesia indictæ fuerunt; & ipse Pontifex vrgente aliquâ necessitate non tantum Romanis, sed etiam exteris Litanias indicebat, vt apparet *ex libro* 9. *regestr. indict.*4. *epist.* 45. Statæ sunt, quæ certis anni temporibus in vniuersali Ecclesia obseruantur: & cùm huius duplicis Litaniæ mentio in iure sit, alia dicitur maior, alia minor. Maior dicitur, non quia priùs instituta fuit, sed quia Gregorius Magnus maiori cum solennitate eam instituit, vt ipse ait *lib.*12. *epist.*12. & *in princip. lib.*1. *regestr.* ibi: *Solennitas annua deuotionis nos, fratres dilectissimi, admonet, vt Litaniam, quæ maior ab omnibus appellatur, solicitis, ac deuotis debeamus auxiliante Deo mentibus celebrare.* Cuius occasionem referunt Paulus Diaconus *lib.* 3. *de*

12. EXPONITVR CONCIL. GERVNDENSE CAN. 3.

gestis

gestis Longob. cap. 11. Gregorius Turon. *lib.* 10. *de gestis Franc. cap.* 1. Et cùm tempore Childeberti Regis Galliæ, & Mauricij Imperatoris accidisset diluuium in finibus Venetiarum, quo non legitur post Noë tempora maius, sequuta est atrox pestis, in qua occubuit Pelagius Pontifex Gregorij Magni prædecessor, qui ad placandum Deum instituit huiusmodi Rogationem, & ab eo tempore cœpisse vsum apud Catholicos precandi salutem sub ab ea formula, *Dominus tecum*, sternutantibus vulgò *creditur.* Sed quàm falsò, satis doctè probauit Pater Famianus Strada *in prolus. lib.* 3. *prælect.* 4. Minor Litania, seu Rogatio refertur ex Concilio Aurel. à Gratiano *in cap. rogationes, de consecr. dist.* 3. his verbis: *Rogationes ante Ascensionem Domini placuit celebrare, ita vt præmissum triduanum ieiunium in Dominica Ascensionis solennitate soluatur.* Eam rogationem instituit, seu iam obsoletam instaurauit Sanctus Mamertus Viennensis Episcopus, propter cladem à lupis, & aliis feris animalibus in partibus Galliæ illatam, vt constat ex Adone *in chron. Sydonij lib.* 7. *epist.* 1. *ad Sanctum Mamertum*; de quibus etiam agitur in Concil. Mogunt. *can.* 33. Fuerunt & olim in Hispania aliæ Rogationes à die iduum Decembris, vt constat ex Concilio Tolet. 1. *can.* 5. Tolet. 6. *can.* 2. Brachar. 2. *can.* 9. & etiam Kalend. Nouembr. de quibus *in d. can.* 3. *Concilij Gerund.* Deinde sciendum est, has Rogationes tribus continuis diebus magna populi consensione celebrari orando, ieiunando, & psallendo, ita castè, & piè, vt in Concilio Moguntiaco sub Carolo Magno dicatur celebrandas esse, sicut Patres sancti nostri instituerunt, non equitantando, nec pretiosis vestibus indutis, sed nudis pedibus, cinere & cilicio indutis: quare & Rogationum dies laicis denunciandos esse inter Missarum solennia statuit Concilium Lugdun. relatum *in cap.* 1. *de consecr. dist.* 4. Plura de his rogationibus congesserunt Sauarus *in not. ad Sidon. d. lib.* 7. *epist.* 1. Menardus *in not. ad lib. Sacram. D. Gregorij, fol.* 155. Loaysas *in dicto can.* 3. *Concilij Gerund.* Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 20. *cap.* 3. Baronius *in martyrol. die* 25. *Aprilis*, Corjolanus *in breuiar. anno* 520. Iodocus Coccius *lib.* 3. *thesauri, art.* 7. Antonius August. *in epit. iur. lib.* 21. *tit. vlt.* Couar. *lib.* 4. *variar. cap.* 20. *num.* 16. Conradus Brunus *de carem. lib.* 5. *cap.* 1. Guillelmus Durantius *in ration. lib.* 6. *cap.* 102. Vnde cùm ieiunium in his Rogationibus per tres dies indiceretur, & in die Dominica ieiunari non possit, ideo *in d. can.* 3. *Concilij Gerund.* statuitur, vt si incidat dies Dominica in Rogationibus mensis Nouembris, transferatur ieiunium in aliam hebdomadam, ex traditis suprà pro ratione præsentis decisionis. Ex eadem etiam ratione cùm Litania minor intercedat tempore Paschali prope ascensionem, ideo ieiunium illius non tam præcepti, quàm consilij est; ideoque diuturnâ consuetudine receptum est, vt in his tribus diebus illius rogationis, tantùm ab escis carnalibus fideles se abstineant, & cibis Quadragesimalibus vtantur.

CAPVT II.

Idem [a] *Bracharensi Episcopo.*

CONsilium nostrum super quibusdam articulis requisisti, vtrum in omnibus sit Apostolorum vigiliis ieiunandum, cùm quidam asserant non esse ieiunandum in omnibus, sed sex tantùm. Vtrum etiam ieiunandum sit in Aduentu Domini; cùm tamen sentiant diuersi diuersa, quibusdam dicentibus, sed paucioribus, ieiunandum esse tunc temporis; pluribus verò se asserentibus ad hæc non teneri. Vtrum insuper si festum illorum, quorum vigilias ieiunamus, secundâ contingat feriâ celebrari, in præcedenti Sabbatho sint vigiliæ ieiunandæ. Nos autem super hoc taliter respondemus, quod apud nos omnium Apostolorum vigiliæ in obseruatione ieiunij celebrantur, præter vigilias Apostolorum Philippi, & Iacobi, & Beati Ioannis Euangelistæ; quoniam illorum festiuitas infra solennitatem [b] Paschalem; istius autem infra natalem Domini celebratur. Ieiunium etiam apud nos in [c] aduentu Domini agitur, & sanctorum vigilias, quorum festiuitates oportet secundâ feriâ celebrari, ieiunamus in Sabbatho præcedenti. De festiuitate verò Beati Bartholomæi Apostoli, de cuius celebratione dubietas oritur apud [d] quosdam, tibi petenti consilium respondemus, quod in hoc tuæ regionis consuetudinem serues. *Et infrà:* Cùm autem quæ sit illis pœnitentia iniungenda quæsieris, qui diebus quadragesimalibus, tempore illo, quo tantæ famis inedia ingruebat, quod magna pars populi propter inopiam annonæ periret, [e] carnes comedere sunt coacti: tibi breuiter respondemus, quod in articulo tali illos non credimus puniendos, quos tam vrgens necessitas excusauit; preces tamen ad Dominum pro illis, & cum illis, ne ipsis aliquatenus imputetur, quia bonarum mentium est ibi timere culpam, vbi culpa minimè [f] reperitur, effundas. Item de illis qui in Sabbatho iuxta terrarum consuetudinem aliarum, propter debilitatem, quam in se sentiunt, carnes sumunt, quod in partibus tuis nullatenus fieri [g] consueuit, cùm hoc ab aliis molestè feratur, & oriatur in illis occasio detrahendi: tale

tale tibi damus responsum, quod super hoc tuæ consuetudinem regionis facias obseruari, sic tamen quod debilibus, & infirmis propter hoc periculum non emergat. Præterea postulasti responsum habere de illis, qui in Quadragesima, [h] vel in aliis ieiuniis solemnibus infirmantur, & petunt sibi esum carnium indulgeri, quorum quidam promittunt propter hoc eleemosynam se facturos; quidam verò propter necessitatem infirmitatis vrgentis hoc à te sibi quasi ex debito concedendum requirunt. Super quo tibi duximus respondendum, quod cùm non subiaceat legi necessitas, desiderium infirmorum cùm vrgens necessitas exigit, supportare [i] potes, & debes, vt maius in eis periculum euitetur.

NOTÆ.

1. [a] *BRacharensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & *in cap. consilium, de celebr. Missarum*, vbi extat alia pars huius Decretalis: integram autem transcribo ex dicta tertia collectione, & præsentem epistolam scriptam fuisse ab Innocentio III. anno 1206. referunt Spondanus *in continuat. Baronij, eodem anno*, Orderic. Raynaldus *eod. anno, num. 35.*

2. [b] *Paschalem.*] Quo tempore, sicut nec diebus Dominicis, ieiunare non licet, *cap. scire debet, §. instar, cap. post Pascha, 76. dist.* ex rationibus adductis suprà proximo commentario. Nec contrarium docetur *in cap. statuimus 4. 76. dist.* vbi Vrbanus Pontifex constituit, vt ieiunia quatuor temporum ita per annum distribuantur, vt primum initio Quadragesimæ, secundum in hebdomada Pentecostes, tertium in mense Septembris, quartũ in Decembris, more solito fiat: ergo quia tempore Paschali ieiunare non licet. Nam respondendum est, tempus illud paschale, intra quod ieiunare non licet, computari à Pascha resurrectionis vsque ad Pentecosten, vt docent Azor, & Fagundez *vbi suprà.* Vnde post Pentecosten etiam in ipsa hebdomada ieiunari potest, cùm iam non dicatur tempus Paschale. Nec huic solutioni obstat textus *in cap. de ieiunio, 76. dist.* vbi asseritur, ieiunium quatuor temporum non debere celebrari immediatè ante Pentecosten in eius vigilia. Nam respondetur, ideo ibi prohiberi, ne in vigilia Pentecostes incipiat ieiunium quatuor temporum, ne in vna die duplex ieiunium concurrat, vnum vigiliæ, aliud verò de tempore; sicut in eodem textu cauetur, ne ieiunium decimi mensis celebretur in Sabbatho præcedente natiuitatem Domini; ne etiam duplex ieiunium occurrat in eadem die, vt exponit Bellarminus *lib. 1. de ieiun. cap. 23.*

3. [c] *In aduentu Domini.*] Ieiunium aduentus Domini iam olim in Ecclesia celebrari consueuisse, constat ex Concilio Matiscon. 1. *can. 9.* Turon. sub Chariberto anno 567. eius meminerunt S. Ioannes Chrysostomus *homil. 3. in epist. ad Ephesios*, Rabanus Maurus *lib. 2. de instit. cleric. cap. 22.* his verbis: *Hac ergo auctoritate diuinæ scripturæ Ecclesia morem obtinuit, & vniuersale ieiunium hac obseruatione celebrat. Quod tamen ieiunium incipiens à nono mense in decimum extenditur, idest vsque ad natalem. Congruâ itaque dispositione à Magistris Ecclesiæ hoc loco ieiunium quadragesimale constitutum est, vt ante diem natalis Domini ieiunio & abstinentia nos castigemus.* Amalarius *lib. 3. de offic. Eccles. cap. 40.* Radulphus Tungrens. *prepos. 16.* quod ieiunium institutum fuit pro reuerentia natalis Domini: varium tamen fuit pro temporum, & locorum diuersitate. In Concilio Matiscon. 1. celebrato anno 581. statuitur, vt à feria sancti Martini ad natale Domini, secundâ, quartâ, & sextâ Sabbathi ieiunetur. Et *lib. 6. Capitular. Caroli, cap. 183.* cauetur, vt Sacerdotes admoneant, vt ieiunia tria legitima in anno agantur, id est quadraginta dies ante natiuitatem Domini, & quadraginta ante Pascha, vbi decimas anni soluimus: & post Pentecosten.

4. [d] *Quosdam.*] Natalem diem S. Bartholomæi plerique ponunt die 11. Augusti, vt Beda, Vsuardus, Ado, & alij: Romæ autem 13. Kalend. Septembris celebrari consueuisse, referunt Baronius *in Martyrol. die 11. Augusti*, Menardus *in Sacram. D. Gregorij, fol. 175.*

5. [e] *Carnes comedere.*] Cùm diebus Quadragesimæ, & aliorum ieiuniorum debeat seruari delectus ciborum, ideo statutum est, vt ieiunantes se abstineant à carnibus, certis ciborum generibus, *in cap. de esu, de cons. dist. 3. 6.* Synod. *can. 56.* Concil. Tolet. 8. *can. 9.* Gerund. *can. 3. cap. statuimus, de consecr. dist. 4.* Mediolan. sub Carolo *tit. de ieiunio.* Probant Bellarm. *lib. 1. de ieiun. cap. 4.* Azor *d. lib. 7. cap. 10. quæst. 3. & 6.* Fagundez *in 4. precept. Eccles. lib. 1. cap. 2.* Lessius *lib. 7. cap. 2. dubit. 5.* D. Thom. *2. 2. quæst. 147. artic. 8.* Couar. *lib. 4. summa, cap. 20. num. 15.* Henriquez *in summa lib. 1. cap. 13.* Viringus *lib. 3. de ieiun. cap. 5.* Theophilus *tom. 10. in Rosa Mediana, fol. 465.* & *de galero & pileo fol. 491.* Ciaconius *de ieiunio cap. 11.* Filesacus *de Quadrag. cap. 3.* Ecclesia enim his diebus cibis ita delicatis, & lautis abstinere iussit, vt carnis luxuria frænaretur. Concil. Colon. sub Clemente VII. *decret. 7.* non quia cibos illos delicatos Ecclesia rejiciat, vt Saturninus, & alij hæretici execrati sunt, quos sequuti fuerunt Manichæi, Priscillianistæ, Marcionistæ, & alij, qui damnati fuerunt variis Ecclesiæ canonibus, præcipuè canone 30. Apostolorum. Synod. Ancyr. *can. 13.* Concil. Tolet. *in assert. fidei*, Brachar. 1. *can. 13. & 32.* Gangrense *can. 2.* & eos refellunt Turrianus *lib. 5. pro epist. Pontif. cap. 6.* Baronius *anno 57. num. 183.* Seuer. Binius *in dicto can. 2. Concilij Gangrensis*, Sauarus *in notis ad Sidonium, lib. 1. epist. 9.*

6. [f] *Minimè reperitur.*] Consonat D. Gregorius relatus *in cap. final. 5. dist.* Clemens *in Clement. exiui, de V. S.* Guntherus *lib. 2. Ligurt. vers. 33.*

7. [g] *Fieri consueuit.*] Ecclesia enim Hispana in ieiunio diei Sabathi sequebatur Ecclesiam Romanam, vt probaui in canone 26. Concilij Illib. vbi plura de ieiunio Sabbathi congessi.

8. [h] *Quadraginta dies.*] Apud Græcos etiam viget ieiunium hoc Aduentus Domini, vti constat ex Codino *lib. de offic. Palat. CP.* prout illum expendit Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorij, pag. 216.* Sed non ita apud eos antiquum est, siquidem nec tempore Theodor. Balsam. in vsu erat, qui floruit anno 1191. & in canone 52. Sextæ Synodi ita ait: *Nota autem ex hoc canone,*

quod

quod propriè est vna Quadragesima, si enim alia esset, cautum fuisset, ne in illa fieret sacrum mysterium, sed per præsanctificata: quemadmodum quoque cautum est, ne fiat in magni Pascha Quadragesima.

[i] *Supportare potes.*] Qui enim sine causa ieiunia Ecclesiæ non obseruant, peccant lethaliter, & grauiter puniendi sunt, *cap. si quis eorum, dist.* 30. Concil. Tolet. 1. apud Burchardum *lib.* 19. *decreti, cap.*76. ibi: *Quicunque in Quadragesima diebus esum carnium præsumpserit attentare, non solùm reus erit Resurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab eiusdem diei sanctâ communione, & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt in ipsius anni curriculo ab omni esu carnium abstineat, quia sacris diebus abstinentiam oblitus est disciplinam.* Concil. Mogunt. sub Leone III. *can.* 35. Coloniense sub Paulo III. *p.* 9. *cap.* 6. plura Theophilus *in Rosa Mediana, fol.* 470. sed si adsit iusta causa excusationis, veluti ætas, vel infirmitas, excusantur non ieiunantes, vt latè probant Paulus Zacchias *qq. medicolegal. lib.* 5. *tit.* 1. & *consil.* 58. fusè Ioannes Sanchez *in select. disput.* 54. *per tot.* Narbona *de ætate, anno* 60. *quæst.* 2. In hac tamen parte seueriores fuerunt Patres Ecclesiæ Orientalis quàm Occidentalis; nam in Orientali pueri, & viatores ieiunare cogebantur; ægrotis verò non aliter esus carnium concedebatur, nisi licentiâ synodicè petitâ, vt constat ex D. Basilio *in orat. de ieiunio*: & notarunt Balsamon *in can.* 69. *Apostolor.* Cironius *ad hunc titulum.*

CAPVT VLT.

Honorius III. [a] *Pargensi Episcopo.*

EXplicari per Sedem Apostolicam postulasti, vtrum illis sit licitum, qui nec voto, nec regulari obseruantiâ sunt adstricti, carnes comedere, quando in sexta feria dies Dominicæ natiuitatis occurrit. Ad hoc tale damus responsum, quod illi, qui nec voto, nec regulari obseruantia sunt adstricti, in feria sexta, si festum natiuitatis Dominicæ ipso die contigerit venire, carnibus propter festi excellentiam vti possunt, secundùm consuetudinem Ecclesiæ generalis; nec tamen hi reprehendendi sunt, qui ob deuotionem voluerint abstinere.

NOTÆ.

[a] PArgensi.] Ita legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap. final.* sed vt ibi notauit Cironius, legendum est *Pragensi*, vt legitur in sexta collectione, de qua Ecclesia nonnulla notaui *in cap.* 9. *de exceptionibus.* Episcopo Bisestisiao missa est præsens decisio, & etiam ei rescribit Honorius *in cap.* 2. *de rebus Eccles.*

COMMENTARIVM.

1. ILluxit orbi felicissimus dies, quo de vtero virginali B. Mariæ Verbum Dei prodiit caro factum. Verba sunt Concilij Toletani 10. *cap.* 2. quæ desumpta videntur ex testimonio D. Ioannis *cap.* 1. prædicto à Prophetis, & Sibyllinis carminibus præcognito, vt obseruat Baronius *in apparatu ad annales, num.* 28. vt tanquam impostores damnandi sint Cardonistæ, qui filium Dei humanam carnem assumpsisse negabant, vt refert Castro *aduersus hæreses, verbo Christus, hæresi* 2. Et similiter reiiciendi sunt Manichæi, qui humanam Christi humanitatem negabant prope annum 277. vt refert Gualterus *in chron. sæcul.* 3. Nocte autem Christum Dominum natum fuisse, constat *ex cap.* 2. *Lucæ, cap. nocte, de consecr. dist.* 1, die 25. mensis Decembris, vt probat latè Iacobus Grethserus *de die natali Domini, lib.* 1. *cap.* 4. Tamayus à Salazar *in Martyrol. Hispan. die* 25. *Decembris.* Vnde corrigendus est locus D. Clementis *lib.* 5. *constit. Apost. cap.* 13. qui de hoc die natali agens, ait: *Dies festos custodite fratres, in primis diem natalem, qui celebratur à nobis die* 25. *noni mensis.* Vbi legendum est, *decimi mensis*; hic enim erat mensis Decembris iuxta annorum computationem à Romulo institutam, & seruatam vsque ad Iulium Cæsarem, ex traditis à Macrobio *lib.* 1. *Saturn. num.* 21. Rosino *lib.* 4. *de antiquit. Rom. cap.* 1. quibus autem Consulibus, quâ olympiade, quo anno à mundi creatione id factum sit, non facilè liquet, cùm in re adeo antiqua, & peruetusta omnes historiæ caligine refertæ appareant. Genebrardus natalem Domini diem protrahit ad annum creationis mundi 4089. sed ex receptiori PP. consensu refert Baronius *vbi suprà*, Christum natum anno creationis mundi 5199. olympiade 187. anno 2. idque probat latè Peresius *in Danielem lib.* 11 *q.* 5. & post eos Gualterus *in tabulis chron. sæculo* 1. In re certè tam lubrica, quod plures probant, verosimilius iudicamus. Dies igitur hic natalis Domini, à qua vniuersus orbis pace, & tranquilitate frui cœpit, magnâ debuit lætitiâ, & anniuersariâ festiuitate à fidelibus recoli, cùm legamus dies natales, hoc est, quibus quisque nascitur, *l. quâ ætate* 5 *ff. de testam. l.* 3. *§. minorem, ff. de minor.* iam olim celebrari solitos annuatim. Vnde D. Augustin. *sermone* 1. *de tempore*, ait: *Considerate quæso, quando aliquis homo potens, aut nobilis, natalem suum, aut filij sui celebrare desiderat, quanto studio ante plures dies quicquid in domo sua sordium inuenerit, ordinat emundari; quicquid ineptum, & incongruum, proiicit; quidquid vtile, & necessarium, præcipit exhiberi. Domum etiam si obscura fuerit, dealbat; pauimenta scopis mundat, & diuersis respersa floribus adornatur: quiquid etiam ad lætitiam animi & corporis delicias pertinet, omni solicitudine prouidet.* Quem ritum religiosè coluerunt in primis Persæ, vt tradunt Herodotus, & Athenæus: Romani, & pleræque aliæ gentes obseruarunt, vt referunt Censorinus *de die natali*, P. Roa *lib.* 5. *singul.* inscripto de die nata

natali facto, & prophano, *cap.* 3. Lyndembrogius *in notis ad Censorinum*, Pineda *de rebus Salomonis*, *lib.* 1. *cap.* 14. Faciuntque textus *in l. cùm quidam* 25. *ff. de annuis legat. l. cùm plures*, §. *cùm tutor*, *ff. de administr. tut. l. sed socer* 31. §. 5. *ff. de donat. inter.* De die natali sui Mæcenatis agit Horatius *lib.* 4. *carminum*, *od.* 9. De natali magnorum virorum Seneca *epist.* 64. De aliis Roa *d. lib.* 5. *cap.* 16. & 17. vbi notat, ad vrbes & templa morem hunc protractum esse, vt anniuersariis festis eorum initium celebretur: quæ cùm ita procedant in aliis natalitiis, multò maiori ratione natiuitas Saluatoris nostri, quæ gaudium attulit vniuerso mundo, magnâ alacritate à fidelibus singulis annis recoli debet, vt pro tantæ largitatis beneficio, quod Deus hominibus contulit, gratias referant illi sempiternas. Vnde prouenit, vt plura priuilegia veterum natalitiorum huic magnæ diei tributa sint, aliaque singularia huic festiuitati concessa legantur.

2. Primum huius diei priuilegium in eo consistit, vt festiuus sit, *cap.* 1. *de consecrat. dist.* 3. *cap. final. de feriis*, *l. omnes* 7. *C. eod. tit.* & ab omni opere seruili vacuus, ab strepituque iudiciorum immunis, vt docuerunt D. Clemens *lib.* 5. *constit. cap.* 13. suprà relatus Isidorus *lib.* 1. *de diuin. offic. cap.* 15. ibi: *Natalis dies Domini à Patribus votiuâ solennitate institutus est.* Leo Magnus *in sermonibus de natali Domini*, D. Basilius, Ambros. & Nazianz. quos refert Bellarminus *tom.* 2. *controu. lib.* 3. *de cultu Sanctorum*, *cap.* 13. Vnde ab ipsis Apostolis institutum hunc festum diem coniiciunt Azor *part.* 2. *instit. moral. lib.* 1. *cap.* 9. *quæst.* 15. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *de diebus festis*, *cap.* 5. *num.* 6. Gualterus *in tabul. chronog. sæcul.* 1. *fol.* 5. tantaque fuit huius diei festiuitas apud antiquos, vt in Concilio Agathensi *can.* 64. relato *in cap. si quis in Clero* 29. 7. *quæst.* 1. constitutum sit, vt clericus, qui ab Ecclesia abfuerit die solenni natalis Domini, per triennium suspendatur à communione. Hoc autem priuilegium etiam veterum natalium fuisse constat, siquidem natales dies Principum feriati erant. Plato *in Alcibiade*, ibi: *Postquam verò natus est primogenitus, qui succedit in regno, primò quidem eum diem omnes, qui sub regno sunt, celebrant, atque ita in posterum quotannis natalem Regis diem sacris, ac festis omnis Asia colit.* Martialis *lib.* 10. *epigr.*

Linguis omnibus, & fauete votis:
Natalem colimus, tacete lites.

Horatius *de natali Cæsaris*

——————— *cras nato Cæsare festus*
Dat veniam, somnumque dies, impunè licebit
Æstiuam sermone benigno tendere noctem.

Vnde intelligendus est textus *in l. dies* 12. *C. de feriis*, vbi dum Imperatores Leo, & Anthemius prohibent ludos Circenses, aut quodlibet aliud spectaculum die Dominico exhiberi, hæc verba adiiciunt: *Et si in nostrum ortum, aut natalem solennitas inciderit, differatur.* Vbi verbum *natalem*, pro die proprio natalitio apposuerunt; ortum verò pro die inaugurati Imperij acceperunt, cùm eo die nasci veteres dicerent eos, qui nouam dignitatem assequebantur. Cicero *in oratione pro reditu ad Quirites*, ibi: *A parentibus, quod necesse erat, paruus sum procreatus; à vobis natus sum Consularis.* Illustrat Turnebus *lib.* 2. *aduers. cap.* 4. Sic & Imperij ortum dixerunt Imperatores *in l. omnes* 7. *C. eod. tit.* ideoque magnâ solennitate dies natalis Imperij celebrabatur, vt probat Buleng. *lib.* 3. *de Imper. Roman. cap.* 3. Lælius Bisciola *lib.* 3. *horar. succesf. cap.* 11. Prohibent igitur Imperatores *in d. l. dies*, ne ludi celebrentur in die sui natalitij, vel ortus Imperij. Vtriusque etiam diei solennitatis mentio fit *in d. l. omnes* 7. in illis verbis: *Nostris etiam diebus, qui vel lucis auspicia, vel ortus Imperij protulerint.* Quæ constitutio extat *in l.* 2. *C. Theodos. de feriis*, *l. die Dominico*, *C. de spectacul.* vbi cauetur, his diebus quiescere lites, iuraque eis velut sacris deferre. Sic enim legendum est *in d. l.* 7. non *differri*; notauit Gothofred. *ibi.* De hoc enim natalitio Principis accipiendus est textus *in l. sed etsi* 28. §. *si feria*, *ff. ex quibus causis maiores*; adeoque feriatus, & solennis habebatur apud veteres dies natalis, vt legatum relictum pro eo celebrando, annuum & perpetuum intelligeretur, ex eo solùm, quod pro die natali relinqueretur, *l. cùm quidam* 23. *ff. de annuis legat.* quod non sine dubitandi ratione admissum fuit: tum quia in dubio creditur, voluisse testatorem legando minùs grauasse hæredem, *l. vnum* 68. *ff. de legat.* 2. tum quia legatum non præsumitur annuum, aut reiterabile, sed vnius tantùm præstationis, vt post Bartolum *in l. legatum*, *oppos.* 1. *ff. de annuis legat.* docuit Menochius *lib.* 4. *de præsumpt. præsumpt.* 132. argumento textus *in l. boues*, §. *hoc sermone*, *ff. de V. S.* at ob celebritatem diei natalitij potiùs creditur legatum annuum, & perpetuum. Cuiacius *lib.* 23. *obseru. cap.* 7. sicut etiam perpetuum legatum creditur relictum ad festum certaminis in honorem Apollinis faciendum, *l. penult. ff. de annuis legat.* præcipuè quia plerunque testatores cauebant vt dies natales eorum celebrarentur epulis, aut aliquibus distributionibus inter ciues, aut Decuriones factis. Plinius *in epist. ad Can. Ruffum*, ibi: *Epicurus testamento cauit, vt dies eius natalis, & parentum, fratrumque quot annis solenniter ageretur.* Cicero *lib.* 2. *de finibus*, ibi: *Res tota, Torquate, non doctorum hominum, velle post mortem epulis celebrari memoriam nominis sui. Quos quidem dies, quemadmodum agatis, & in quantam hominum facetorum vrbanitatem incurratis, non dico: nihil opus est litibus. Tantùm dico, magis fuisse vestrum agere Epicuri diem natalem, quàm illum testamento cauere, vt ageretur.* Ad quem legandi morem referendi sunt textus *in l. ciuitatibus* 112. *ff. de legat.* 1. *l. si purè* 54. *ff. de legat.* 3. *l. demonstratio*, §. *final. ff. de condit. & demonstr.* & inscriptio, quam ita exararunt Hieronymus Magius *lib.* 1. *miscel. cap.* 2. Gutherus *de iure manium lib.* 2. *cap.* 10.

TRIB. MILIT.
LEGE XV. APOLLINARIS
EX LEG. V. MACEDONIC.
HIC LEGAVIT TESTAMENTO
MVNICIPIBVS. H. S. LXVI. C,
MENET.
VT EX REDDITV
QVOT ANNIS VIII. ID. NOVEMB.
DIE SVO NATALI.

MVNI

MVNICIPIBVS EPVLVM,
ET CRVST. ET MVLS. DARETVR. Illustrant Roa *d. lib. 5. cap.* 11. Dorleans *ad Tacitum pag.* 527. Stuchius *de conuiu. lib.* 1. *cap.* 16.

3. Deinde proprium erat huius festiuitatis natalis Domini, vt omnes fideles eo die sacram susciperent communionem, adeo vt intra Catholicos non haberetur, qui ea in die non communicaret, *cap. si non frequentiùs* 16. *cap.* 19. & 21. *de consecr. dist.* 1. Illustrant Suarez 3. *tom. de Sacram. disput.* 69. *sect.* 3. Vazquez *ad eandem* 3. *p. disput.* 214. *cap.* 2. Item vt in ea die quilibet sacerdos tres Missas celebret, vt probaui *in cap. consuluit, de celebr. Missar.* Aliud etiam huius magni diei priuilegium est, vt annorum computatio fiat à Christo nato, iuxta Dionysium Exiguum anno 532. quod introductum non fuisse vsque ad annos 600. notauit Pancirola *lib.* 1. *variar. cap.* 141. In Hispania autem fuit specialiter hoc statutum in comitiis habitis Valentiæ *anno* 1309. vt refert Mariana *lib.* 17. *de rebus Hispan. cap.* 2. Deinde admissum in aliis comitiis Castellæ habitis in vrbe Segobiensi anno 1373. idem Mariana *lib.* 28. *cap.* 6. Loaysa *in not. ad Concil. Illiber.* Deinde consensu totius orbis Christiani idem mos fuit receptus. Mariana *lib.* 2. *cap.* 6. vnde abolita fuit ratio computandi tempora variè apud antiquos vsitata; nam olim anni computabantur iuxta tempus cuiuslibet Regis, Ducisve, vt primus, secundus, tertius annus Regis Dauid. Cœperunt etiam anni ab orbe condito, vt obseruat Iacobus Gordonus *in Chron. period.* 50. Gualterus *secul.* 4. *fol.* 130. & tempore, quo instituti fuerunt ludi in honorem Iouis Olimpij, de quibus Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 46. Tertul. *de spectacul. cap.* 11. vbi Pamelius *schol.* 180. Quæ computatio fuit postea reiecta; tum quia difficilis erat, vt ait Genebrardus: tum quia absque idololatria retineri non poterat, cùm fuisset introducta in honorem idolorum. Quare eâ computatione reiectâ per indictiones anni numerari cœperunt. Solebant enim Cæsares quolibet decimoquinto anno tributum indicere, quod eâ ratione indictum dicebatur, de quo *in titulo C. de indict. lib.* 12. & apud Pancirolam *lib.* 2. *var. cap.* 241. fiebatque tributi indictio die 25. mensis Septembris, à qua anni computabantur hoc modo: indictionis Cæsaris annus 1. 2. 3. &c. vsque ad 15. vt exposuerunt Baronius *tom.* 3. *anno* 312. *num.* 167. Eusebius *in chron.* Iosephus Scaliger *lib.* 5. *de emend. temper. cap. de indict.* Gualterus *vbi suprà.* Cœpit autem hæc computatio per indictiones ab anno 312. tam à Summis Pontificibus, quàm ab Imperatoribus, hoc habito discrimine, quod Imperatorum indictiones incipiebant à die 25. Septembris; Pontificum verò à die natiuitatis Domini, vt refert Ciaconius *in isag. de vitis Pont. pap. de indictionum ratione.* Fuerunt etiam aliæ temporis computationes apud Romanos, veluti per Consules, per eras, de quibus agunt Christoph. Rufinus *lib.* 2. *constit. cap.* 77. Baronius *in Martyrol. die* 22. *Septembris*, & 23. *Octobris*, Couar. *lib.* 1. *variar. cap.* 12. Vnde constat, quantùm, qualeque sit hoc natalis Domini priuilegium, vt omissis omnibus illis computandi rationibus ab ea die anni computari cœperint.

4. Tandem vt ad præsentem textum accedamus, in eo refertur aliud non leue priuilegium, videlicet, vt si dies natalis Domini incidat in feria sexta, aut sabbatho, liceat ea die fidelibus carnibus vti, cùm feriâ sextâ in memoriam passionis Domini ieiunium ab Ecclesia indictum sit, *cap. ieiunia* 26. *de consecr. dist.* 3. *can.* 68. *Apost.* D. Ignatius *ad Philipp. epist.* 8. Tertul. *de ieiun. cap.* 14. S. Petrus Martyr, Episcop. Alex. *in suis canonibus*, ibi: *Non reprehendat nos quisquam quartam, & sextam feriam obseruantes, quibus nos ieiunare secundùm traditionem preceptum est.* Cuius ieiunij rationem assignat D. Augustinus *epist.* 68. *ad Casulam*, ibi: *Cur autem quartâ, & sextâ maximè ieiunet Ecclesia, ea ratio reddi videtur, quòd considerato Euangelio ipsa quarta Sabbathi, quam vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Deum fecisse Iudæi. Deintraditus est eâ nocte, quæ iam tendit ad sextam Sabbathi, qui dies passionis est.* Plura de hoc ieiunio sextæ feriæ congesserunt Gazæus *ad Cassianum lib.* 5. *institut. cap.* 24. Gothofredus *in dissert. Philostorg. lib.* 10. *cap.* 12. Hæphtenus *disquisit. monast. lib.* 6. *tract.* 7. *disquisit.* 1. Postea verò consuetudine introductum fuit, vt ieiunium quartæ feriæ omnino aboleretur, & vt in sexta maneret tantùm imperfectum, hoc est abstinentia à carne: vnde priuilegium diei natalis in præsenti relatum in eo consistit, vt si natalis Domini incidat in feriam sextam, propter diei festiuitatem carnibus vesci liceat; nam etiam in veterum natalitiis non solùm Deorum, Principum, sed & Priuatorum epulæ solennes erant. Apuleius *lib.* 11. *florid.* ibi: *Festiuum celebraui natalem, sacrorum suaues epulas, & faceta conuiuia.* Martialis *epigr.* 66.

Sexcenti cœnant à te Iustine vocati,
Lucis ad officium quæ tibi prima fuit.

Diocasius *lib.* 54. ibi: *Natalem Augusti Iulius Antonij filius tunc Prætor celebrauit circensibus, & venationibus: Senatum etiam, & ipsum Augustum ex decreto Patrum epulo excepit in Capitolio.* Illustrat Roa *d. lib.* 5. *cap.* 11. vt etiam consuetudine introductum est, vt in vigilia huius magni diei collatio in quantitate excessiua fiat, & ex omnibus fructibus, vt referunt Azor *lib.* 3. *instit. moral. cap.* 8. *ante finem*, Cenedo *quæst.* 4. *canonic. num.* 3. Sed cùm priuilegium hoc vescendi carnibus sit concessum in fauorem fidelium, ipsi inuiti eo vti non coguntur, nec erunt reprehendendi eo die ieiunantes, argumento textus *in cap. vtinam*, 76. *dist. Clement.* 1. §. *ita, de V. S.* Tandem in præsenti docetur, hoc priuilegio vti non posse eos, qui regulari obseruantiâ, vel voto tenentur à carnibus abstinere, qui eas edere non valent; licèt aliqui contrarium senserint auctoritate Epiphanij contra hæreticos in fine dicentis: *In die Epiphaniorum, idest Apparitionis, & Aduentus, quando natus est in carne Dominus, ieiunare non licet, etiamsi contingat, quod sit feria quarta, vel prope Sabbathum.* Item auctoritate Leonis *epist.* 93. *cap.* 4. Qui Priscillanistas illo die ieiunantes his verbis arguit: *Vt per omnia sint à nostra fidei vnitate discordes, & dies, qui à nobis in lætitia habetur, ab illis in afflictione ducitur.* Et etiam ex sententia B. Francisci, qui referente Pisano *conformit. fru-*

Etu 8. cùm hæc controuersia mota esset, & F. Moricus Francisci discipulus ieiunandum diceret, respondit Sanctus: *Peccas frater Morice, diem Veneris vocans diem, quo natus est nobis puer Iesus: volo quod & parietes tali die comedant carnes, si fieri potest, vel de foris liniantur.* Quibus moti auctoritatibus aliqui Religiosi putabant licere carnibus vesci, cùm dies natalis Domini in feria sexta incidit: quos refellit Vvadingus *in not. ad regulam S. Francisci, cap.* 12. vbi exponit prædictam sancti auctoritatem: Si autem qui emisit votum abstinendi à carnibus die veneris, non cogitauit de euentu natalis Domini ea die occursuri, non tenetur abstinere à carnibus, ex sententia Molinæ *de iustitia disp.*272. Azorij *p.*1. *instit. lib.*11. *cap.* 20. *q.*3. tametsi quoad hoc postremum dissentiant Sanchez *cap. illo* 11. *num.*61. & Vazquez 1. 2. *d.*30. *cap.* 4. quorum sententiam tutiorem putat Suar. *lib.*4. *de voto, cap.*20. *num.*7. Apud Græcos tamen Lucas Patriarcha in Synodo sub Emmanuele Comneno absolutè, & absque vlla limitatione consultus ab Emmanuele Comneno Imperatore, respondit, virum nobilem, qui iurauerat feriâ qualibet tertiâ ieiunare, & carnibus abstinere, non teneri iuramento, ac carnibus vesci permisit, eo quod non congrueret diei sancto Paschæ, quâ lætari conuenit, abstinere carnibus, & seruare ieiunium, vt habetur apud Balsamonem *ad can.* 29. *epist. canonic. S. Basilij ad Amphiloc.* & notauit Theophilus Raynaud. *in tract. de gladio & pileo, fol.*591.

2. Impugnatur prædicta assertio.

TITVLVS XLVII.
De purificatione post partum.

CAPVT VNIC.

Innocentius III. *Armach.* [a] *Archiepisc.*

VOlens fraternitas tua per responsionem Apostolicam edoceri, humiliter à nobis expetiit, vtrum mulieres statim post partum debeant Ecclesias ingredi, vel ab earum ingressu per dies aliquot abstinere. Licèt autem secundùm legem Mosaïcam certi dies determinati fuissent, quibus mulieres post partum à templi cessarent ingressu; quia tamen lex per Moysem data est; gratia, & veritas per Iesum Christum facta est: nos Sanctorum Patrum vestigiis inhærentes, taliter tibi duximus respondendum, quod postquam vmbra legis euanuit, & illuxit veritas Euangelij, si mulieres post prolem enixam acturæ gratias Ecclesiam intrare voluerint nullâ proinde peccati mole grauantur, nec Ecclesiarum aditus est eis aliquatenus denegandus, ne pœnam in culpam conuertere videamur. Si tamen ex veneratione voluerint aliquandiu abstinere, deuotionem earum non credimus improbandam. Datum Laterani.

NOTÆ.

[a] ARmach.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* & in epistolis Innocent. editis à Sirleto, *fol.*30. ex quo regestro ita restituo litteram huius textus. De diœcesi Armachana nonnulla notaui *in cap. quod sicut, de elect.*

COMMENTARIVM.

1. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio. *Mulier post partum statim potest ingredi Ecclesiam, nec tenetur abstinere per aliquot dies, secundùm legem Mosaïcam.* Probant eam textus *in cap. cùm enixa, cap. ad eum, cap. si mulier,* 5. *dist.* Carolus, & Ludouicus *lib.* 6. *Capitul. tit.* 204. ibi: *Cùm enixa fuerit mulier, post quot dies debeat Ecclesiam intrare, Testamenti veteris præceptione didicimus, vt pro masculo diebus* 33. *pro fœmina autem* 66. *debeat abstinere: quod tamen, vt ait S. Gregorius, sciendum est, quia in mysterio accipitur; nam si hora eadem, quâ genuerit, actura gratias intret Ecclesiam, nullo peccati pondere grauatur. Voluptas etenim carnis, non dolor in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est, in prolis verò prolatione gemitus: vnde & ipsi in primo matrimonio dicitur: In doloribus paries. Si itaque enixam mulierem prohibemus Ecclesiam intrare, ipsam ei pœnam suam culpam deputamus.* Heraldus Episcopus Turon. *can.* 60. *Mulier post partum statim vt voluerit, nisi fortè sit adultera, intret Ecclesiam, ac Deo referat gratias.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, Parladorius *lib.* 3. *rerum quotid. different.* 5. *num.* 2. P. Gregorius *lib.* 2. *syntag. cap.* 1. *num.*9. Franc. Valens *in concord. iur. tom.* 2. *notat.* 4. *fol.* 134. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.*76. Lindembrog. *in notis ad Censorinum, de die natali,*

3 De purificatione lege veteri.

tall, *cap*. 11. *fol*. 23. Acuña & Ioannes Dartis *in* 5. *dist*. Becanus *in analog. cap*. 14. *quæst*. 5. Tapia *tom*. 1. *catena*, *lib*. 4. *quæst*. 27. *artic*. 9. & *cap*. 18. *art. vltim*.

2. IMPVGNATVR PRÆDICTA ASSERTIO. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam sacratissima virgo Deipara Saluatorem nostrum huic mundo edidit absque vllo fluxu sanguinis, & sine secundinis, vt definitum fuit in 6. Synodo Trul. *cap*. 80. his verbis: *Absque vllis secundinis ex Virgine partum esse confitentes, vt qui sine semine constitutus sit; idque toti gregi annuntiantes, eos, qui propter ignorantiam aliquid faciunt, quod non decet, correctioni subiicimus. Quare quoniam aliqui post sancta Christi Dei nostri natiuitatis diem similam coquere ostenduntur, & eam sibi inuicem impartiri, honoris videlicet prætextu secundinarum impollutæ Virginis matris, statuimus, vt deinceps nihil tale fiat à fidelibus*. Et tamen legi purificationis paruit, vt refertur *cap*. 2. *Lucæ*: vnde inter præcipuas, & maiores festiuitates B. Virginis, eius Purificatio iam à temporibus Iustiniani celebratur, vt constat ex Concilio Mogunt. sub Carolo *can*. 36. & referunt Amalarius *lib*. 3. *cap*. 44. Micrologus *cap*. 48. Rupertus Abbas *lib*. 3. *cap*. 25. & ex eis Beyerlinch. *in theatr. vitæ hum. litter. B. pag*. 185. Nouarinus *in sched. sacr. lib*. 8. *cap*. 20. Baronius & Salazar *in Martyrol. die* 2. *Februar*. Menardus *ad Sacrament. D. Gregorij*, *fol*. 41. Solorzanus *in sua Candelaria*, *fol*. 461. Igitur fœminæ quæ ex partu corporis immunditiam contrahunt, debent per legitimum tempus purgari, & purificari. Augetur hæc difficultas ex eo, nam si hæc purificatio non esset necessaria, nec in lege gratiæ admissa, non institueretur, & ordinaretur ab Ecclesia peculiaris Missa dicenda cùm mulier quæ peperit, Ecclesiam ingreditur, pro eius purificatione: sed specialis Missa pro eo die statuta est, vt constat ex nostro Innocentio *lib*. 1. *epist*. 31. vbi cùm transactionem inter Abbatem Lerinensem, & Episcopum Antipolitanum super Ecclesia S. Honorati referret, hæc adiecit verba: *Nec in desponsatione virginum, vel purificatione parientium Missas cantent, vel orationes, seu benedictiones exsoluant*. Igitur si est peculiaris Missa instituta pro purificatione mulieris, liquidò apparet, quod debet per tempus ab Ecclesia arceri, donec purificetur.

3. DE PVRIFICATIONE EX LEGE VETERI. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione, præmissis quæ de præceptis legis veteris mortuis, & mortiferis adduxi *in cap. translato, de constit*. sciendum est, in lege veteri immunditiam legalem contrahi vel ex contactu rei immundæ, vel quia aliquis in se immundus erat. Ex contactu rei immundæ fiebant immundi: primò qui tangebant leprosos, seminifluos, pollutos ex coitu, menstruatas, hemorrhoissas, aut illorum, vel illarum vestes. *Leuit. cap*. 13. 14. & 15. Secundò qui tangebant reptilia, aut alia animalia immunda, quibus non licebat vesci. *Leuit. cap*. 11. *vers*. 43. Tertiò qui tangebant cadauera animalium immundorum. *Leuit. cap*. 11. *vers*. 24. Quartò qui tangebant cadauera animalium mundorum, quæ sponte erant mortua. *Leuit. cap*. 11. *vers*. 39. Quintò qui tangebant cadauera, aut ossa, aut sepulchra hominum mortuorum. *Num. c*. 19. *vers*. 11. Sextò qui ingrediebantur domum, vel tentorium, in quo iacebat mortuus. *Numer. c*. 19. *vers*. 14. & qui tangebant aquas expiationis, quibus expiabantur. *Num. c*. 19. *vers*. 21. In se immundi erant primò puerperæ: *Leu. c*. 12. *vers*. 1. Secundò leprosi. *Leuitic. cap*. 13. & 14. Tertiò seminiflui. *Leuit. cap*. 15. *vers*. 2. Quartò polluti ex coitu, siue legitimo, siue illegitimo. *Leuit. cap*. 15. *vers*. 16. Quintò menstruatæ. *Leuitic. cap*. 15. *vers*. 19. Sextò hemorrhoissæ, idest quæ multis diebus patiuntur fluxum sanguinis extra tempus menstruale. *Leuit. cap*. 15. *vers*. 25. Nec omnes immunditiæ æquales erant, immo potiùs quædam grauiores, quædam leuiores: grauiores erant illæ, quibus qui tenebantur, non solùm excludebantur à templo, & rerum sacrarum participatione, sed etiam hominum consuetudine, eo quod homines quoslibet, & cætera omnia, quæ contingebant, polluebant, & emundari debebant. Eiusmodi erant tria illa immundorum genera, *Numer. cap*. 5. qui ob immunditiam iubebantur excludi castris, vel ciuitatibus, videlicet leprosi, seminiflui, & polluti à mortuis: item & menstruatæ, quæ etsi ciuitate non excluderentur, domi tamen ita intrudebantur, vt cum nemine commercium haberent, nisi cum eo, qui cibum, & necessaria illis deferret, qui tamen ob hoc ipsum legaliter erat immundus. Et hæ quidem grauiores immunditiæ communiter, & diuturniores erant, & difficiliùs tollebantur. Immunditiæ verò leuiores, licèt arcerent à templo, & à rebus sacris; non tamen excludebant ab hominum consortio, eo quod per contactum non communicarentur aliis, & faciliori ritu tollebantur, nec per se diuturnæ erant. Præterea, qui leuiori erant immunditiâ polluti, poterant saltem in atrium prophanum Gentilium, & immundorum ingredi, & sacris ibi interesse; quod prioribus non concedebatur. Quare Iosephus *lib*. 2. *contra Appionem*, asserit ab eo fuisse mulieres exclusas.

4. DE PVRIFICATIONE AB HIS IMMVNDITIIS. Nec omnes isti immundi purificabantur eodem modo; siquidem immundi ex contactu purificabantur aqua lustrali, de qua, & cæremoniis huius purificationis agunt Becanus *in analog. cap*. 15. *q*. 5. P. Menochius *de repub. Hebræorum lib*. 3. *cap*. 18. & vt de præsenti purificatione tantùm agamus, sciendum est, ritum purificationis puerperæ præfiniri *cap*. 12. *Leuit. vers*. 2. his verbis: *Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, iuxta dies separationis menstruæ; ipsa verò trigintatribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ: sin autem fœminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus, iuxta ritum fluxus menstrui, & sexagintasex diebus manebit in sanguine purificationis suæ*. Vbi primò notandum est, generaliter mulierem, quæ masculum pepererat, immundam fuisse quadraginta diebus; eam verò, quæ fœminam, octoginta; sed non omnium dierum æqualem fuisse immunditiam: quæ enim masculum pepererat, primis septem diebus immunda erat iuxta dies separationis menstruæ, idest, vt ita reclusa esset, & à domesticorum consuetudine segregata, vt separatæ, reclusæ, & segregatæ erant menstruatæ. Quæ verò fœminam pepererat, primis quatuordecim diebus immunda erat eodem modo, quo separabantur menstruatæ, cæteris verò sexagintasex, non erat tam grauis immunditia, nec tam rigida separatio; manebat tamen in sanguine purificationis suæ, idest in purificatione sanguinis sui continebat se domi,

domi, donec se perfectè sanguine, & sordibus partus liberaret; atque adeò trigintatribus illis, aut sexagintaquatuor diebus erat immunda. Et si quæras, cur diuturnius tempus fuerat præfinitum pro purificatione eius, quæ fœminam ediderat; respondeo hoc constitutum esse ob diuersitatem vacuationis, & purgationis mulieris. Prima enim purgatio à partu est sanguinis copiosiùs fluentis, & eo ferè modo, quo in menstruis: hæc in masculorum partu ad summum durat septem dies, & breuiore etiam tempore, vt plurimùm absoluitur. Altera purgatio est aliorum excrementorum, cum modico sanguine paulatim defluentium. Hæc in masculorum partu cùm longissima est, per triginta dies durat, etsi paucioribus etiam diebus finiri soleat: in fœminarum verò partu durat vtraque diutiùs, vt docent Hippocrates *de natura pueri*, Valesius *de sacra philosoph. cap.* 18. Itaque lex vetus longissima spatia accepit, quibus hæc perfici possent, etsi rarò, aut etiam vix vnquam totum hoc spatium à Scriptura signatum occupent; id enim præscripsit Scriptura, tum vt perfectè purgata esset mulier, tum vt à partu quiesceret paulò diutiùs. Primis autem diebus voluit arctiùs separari puerperas, eo quod iis diebus sit fluxus sanguinis, & ita ipsæ magis immundæ. Elapsis igitur his diebus purificationis pro discrimine sexus partus, puerpera veniebat ad atrium immundorum, ibique consistebat; nec enim atrium mundorum ingredi poterat nondum purificata. Secundò offerebat turturem, vel pullum columbæ pro peccato. *Leuit. cap.* 12. *vers.* 6. id est pro munditia legali; sic enim immunditia legalis contracta ex menstruis vocatur peccatum, *Leuit. cap.* 14. *vers.* 2. & *cap.* 15. *vers.* 30. Deinde offerebat infantem Deo, cumque redimebat; tandem peractis omnibus in gratiarum actionem offerebat Deo agnum, vel turturem, aut pullum columbæ in holocaustum.

5. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Vnde apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm immunditia, quæ ex partu contrahebatur, esset legalis, & iuxta cæremonias ipsius legis expiaretur, vt supra retuli, omniaque præcepta cæremonialia legis veteris, non solùm mortua, verùm & mortifera fuissent, vt probaui *in cap. translato, de constit.* ideo in lege gratiæ nec huiusmodi munditia contrahitur, vt contrahebatur in lege veteri; nec expiatio desideratur, & sic statim ac mulier peperit, potest ingredi Ecclesiam, quia apud Catholicos prædictæ immunditiæ, aut expiationes suscitari nequeunt, licèt olim ad fores Ecclesiarum fontes essent, quibus ingressuri lauarentur. Eusebius *lib.* 10. *cap.* 4. Paulinus *epist.* 12. *ad Seuerum.*

Sancta nitens famulis interluit atria lymphis
Cantharus, intrantumque manus lauat amne ministro.

Non quia fideles crederent aquâ vitia purgari, sed vt ea lotione ad mentem purgandam excitarentur. Tertul. *lib. de oratione*, ibi: *Hæ sunt veræ munditiæ, non quas plerique superstitiosè curant ad orationem, tum etiam cum lauacro totius corporis.* Quod agnoscit Ovidius *lib.* 2. *Fast.*

Ah nimium faciles, qui tristia crimina mentis
Fluminea pelli posse putatis aquâ.

Vnde successit vsus aquæ benedictæ, de quo egi *in cap. aqua, de consecr. Eccles.* sed si ex deuotione enixa voluerit se abstinere ab ingressu templi, hoc illi permittendum est, cùm ex deuotione fiat, propter quandam decentiam, propter quam & vir cum propria vxore dormiens iubetur ab ingressu Ecclesiæ se abstinere *in cap. vir*, ibi: *Vir cum propria coniuge dormiens, nisi lotus aquâ intrare Ecclesiam non debet, sed nec lotus intrare statim debet.* 33. *quæst.* 4. Aliquando enim bonum est abstinere ab eo, quod licitè fit, *cap. aliud* 11. *quæst.* 1. *cap. quotidie, de consecr. dist.* 2. Sidonius *lib.* 9. *epist.* 6. ibi: *Esset quidem gloria, si nunquam vxori coniungeretur: quia bonarum mentium est ibi culpas agnoscere, vbi culpa non est.* Vt probaui superiori titulo *in cap. consilium.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt Beatissima Virgo lege purificationis non teneretur, vt probat P. Menochius *vbi suprà.* Suarez *de vita Christi disp.* 16. *artic.* 4. *sect.* 2. cùm partus purissimus, omnique sorde immunis, & affluxu sanguinis liber esset, vt venustè expressit Sanazarius *lib.* 2. *de partu Virginis*, ibi: 6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Haud aliter quam cum purum specularia solem
Admittunt, lux ipsa quidem pertransit.

Tamen eius legis præceptum adimplere humili destinatione curauit, vt eleganter expressit sanctus Methodius Martyr sub Decio, Episcopus Parisiensis in homilia, cui titulus *de concursu Domini*, ibi: *Et quidem propterea mater ipsius supra legem existens, se legi submittit. Quaque pura cùm sit, tempus tamen quadraginta dierum in pollutas constitutũ, præfinitumque obseruat: sit legi obediens is quoque qui à lege liber erat; oblatio pro eo offertur, qui nos sanctificauit.* Prosequitur latiùs Salas *de legibus disp.* 23. *sect.* 6. Vnde instituta fuit ab Ecclesia festiuitas Purificationis B. Mariæ, circa quam Historici non conueniunt, tam circa tempus huius institutionis, quàm causam. Videndi sunt Baronius, & Salazar *in Martyrol. die* 2. *Februarij*, Beyerlinch *in theatro vitæ hum. lit.* C. *pag.* 163. D. Laur. Ramirez *in Pentecont. cap.* 49. Solorzanus *de iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 24. & *de muribus honorariis num.* 462. Nec obstat quod de Missa dicenda pro purificatione mulieris suprà dicebamus; nam licèt Missa propria dicatur, quando primùm post partum Ecclesiam ingreditur, non ideo deducitur, fœminam immundam fuisse per tempus lege Mosaica præscriptum, & per illud tempus ab Ecclesia arceri debere.

Sed hucusque traditis obstat Dionysius Alexandrin. *in epist. ad Basilidem*, quæ extat *in* 3. *tom. Biblioth. sacra, can.* 2. in hæc verba: *De mulieribus autem, quæ sunt in abscessu, an eas sic affectas oporteat demum Dei ingredi, supernacaneum vel interrogare existimo. Neque enim eas existimo, si sint piæ, & fideles, sic affectas ausuras vel ad sanctam mensam accedere, vel corpus, & sanguinem Domini attingere. Neque enim qui XII. annorum fluxum habebat, ipsum ad medicinam tetigit, sed solam eius fimbriam. Orare enim quomodocunque se habeat aliquis, & vtcunque sit affectus, Domini meminisse, & auxilium implorare, non est reprehendendum. Ad sancta autem sanctorum, qui non animâ, & corpore prorsus mundus est, accedere prohibetur.* Refert etiam Balsamon *fol.* 883. Idem habet Timotheus Alexandrinus *in respons. canonicis, respons.* 7. quæ habentur *tom.* 6. *Biblioth. sacra*, apud Balsam. *fol.* 162. ibi: Interrogatio: *Similiter catechumena dedit nomen suum, vt illuminaretur, & die baptismatis illi accidit quod solet mulieribus, debet-ne eo die baptizari, an differre, & quantùm differre?* Resp. *Debet differre donec purgata fuerit.* Interrog. *Si mulier sibi accidisse viderit, quod solet mulieribus, debet-ne ad sancta mysteria accedere, an non?* Resp. *Non.* Ex quibus 7. EXPONVNTVR AVCTORITATES DIONYSII ET TIMOTHEI ALEXANDRINI.

auctori

auctoritatibus apertè constat, adhuc in lege gratiæ mulieres immunditiam contrahere ex menstruo, & partu, nec interim ad sacra mysteria admitti debere: ergo non rectè in præsenti docetur, mulieres, eo quod pepererint, non debere arceri ab ingressu Ecclesiæ. Pro cuius difficultatis solutione aliqui Theologi docent, hæc omnia, non vt ex præcepto necessario seruanda, sed tanquam magis congruentia à Patribus proponi. Sed veriùs credo, lege aliquâ canonicâ vniuersali Ecclesiæ Orientalis, non verò Latinæ, vt notauit Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 76. hæc duo fuisse statuta; liquidem, vt refert Balsam. in illum canonem 2. Dionysij, Leo Imperator cognomento *Sapiens*, in sua nouella 13. ita cauit: *Statuimus de mulieribus, quæ pepererunt, & de his, quæ naturali purgatione detinentur; si quidem earum vita à nulla alia morbosa affectione perturbatur, vt quæ non sunt quidem initiatæ, non sint illuminationis participes; quæ autem sunt in diuinis ministeriis initiatæ, impolluta mysteria non participent vsque ad quadraginta dierum terminum* (quatuor dierum legi vult Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. fol.* 32.) *Quod si morbus inuaserit, & se vitam abrupturum minetur, vt fiat omnino sacramenti particeps.* Non quia Imperator hoc statuendi potestatem haberet, sed quòd iam statuto Ecclesiastico cautum erat, suâ etiam lege exprimere, & confirmare voluerit: immò & Dionysius supponit huiusmodi mulieres in Ecclesiam non admitti cum aliis, sed in accessu quodam Ecclesiæ esse, hoc est in loco solitario, vt explicat Balsamon ibidem. Et hac fortasse ratione introducta fuit consuetudo, ne mulier etiam post partum per aliquot dies Ecclesiam ingrederetur, vt in lege veteri præceptum erat: quam consuetudinem ita abrogauit Innocentius in præsenti, vt mulieres non possint ab ingressu Ecclesiæ prohiberi, sed liberum illis reliquerit ex deuotione aliquandiu abstinere. Eodem modo, vt refert D. Augustinus *serm.* 144. *de tempore ad medium*, cauetur, ne mulieres post matrimonium, per 30. dies Ecclesiam ingrediantur, his verbis: *Per triginta dies Ecclesiam ingredi non præsumant.* Quod tamen contraria consuetudine iam abrogatum est; nam initio nascentis Ecclesiæ, cùm maior esset fidelium deuotio, pro maiori sacramentorum reuerentia congruenter satis hæ leges statutæ fuerunt, vt docet P. Vazquez 3. *p. in* 3. *disput.* 210. *artic.* 7. *cap.* 3. & probaui *lib.* 1. *Concil. Illiber. cap.* 6. eodémque modo accipiendum est quod ex Pœnitentiali Theodori refert Carnot. *p.* 15. *Decreti, cap.* 150. ibi: *Vt mulieres menstruo tempore non offerant, nec sanctimoniales, nec laica: si fecerint, per tres hebdomadas pœniteant.* Et D. Clemens *epistol.* 4. in illis verbis: *Est sanè propria quadam nostra religionis obseruantia, quæ non tam imponitur hominibus, quam propria ab vnoquoque Deum colente causâ puritatis expetitur: de castimonia dico cautela, cuius species multa sunt; sed primò vt obseruet vnusquisque, ne menstruatæ mulieri misceatur.* Explicat Turrianus *lib.* 5. *pro canonib. Apost. cap.* 1. Græcique id tantâ obfirmatione tenuerunt, vt etiam periclitantes fœminas per tempus menstrui communicare nollent, vt constat ex damnatione Michaëlis Patriarchæ CP. per Humbertum Legatum Sedis Apostolicæ, apud Baronium *anno* 1054. Prosequitur Theophilus *d. tom.* 16. *fol.* 32.

TITVLVS XLVIII.
De Ecclesiis ædificandis, & reparandis.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] *Mogunt.*

Qvicunque beneficium Ecclesiasticum habent, ad tecta Ecclesiæ restauranda, vel ipsas Ecclesias emendandas omnino adiuuent, & nonam, & decimam reddant.

NOTÆ.

1. [a] MOgunt.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. Et ex hoc Concilio citant verba huius textus Burchardus *lib.* 3. *Decreti, cap.* 30. Carnot. *p.* 3. *Decreti, cap.* 35. & reperitur textus hic in ipso Concilio *can.* 42. & inter capitularia Caroli *lib.* 5. *cap.* 92. & *lib.* 7. *in addit. cap.* 32. apud Ant. Augustinum *in epit. iuris, lib.* 13. *tit.* 2. *cap.* 19. De hoc Concilio egi *in cap.* 1. *de regular.*

2. Ex hoc textu omnes repetentes, & alij infrà pro illustratione conclusionis laudandi, deducunt, Clericos, seu Rectores Ecclesiarum beneficia possidentes teneri de fructibus ipsius beneficij Ecclesiam reparare, vel reficere. Verùm in præsenti canone non agitur de clericis, nec de beneficiis ecclesiasticis: quare veram eius interpretationem assignabimus, & postea iuxta communem assertionem omnium Doctorum conclusionem disponemus, & disputabimus. Sciendum autem est, beneficium sæpe sæpiùs pro feudo vsurpari in legibus Aleman. *tit.* 11. *A Pastore Ecclesia per beneficium susceperit.* Baiubar. *tit.* 1. *cap.* 1. *Per beneficium præstare.* Concil. Meld. *can.* 18. *Vt præcepta illicita iure beneficiario de rebus Ecclesiasticis facta à vobis sine dilatione rescindantur.* Hincmarus relatus à Bignonio *ad Marculf. lib.* 2.

 cap. 5.

cap. 5. Filesac. *in quer. fol.* 853. Vnde Aymonius *lib.* 5. *de gestis Francor. cap.* 44. dum agit de Lotharingia, quæ antiquum fuit Regum Franciæ ex Carolomanica stirpe patrimonium, ait illam à Lothario in beneficium traditam Othoni Imperatori, hoc est in feudum. Verba sunt: *Dedit autem Lotharius Rex Othoni Regi in beneficio Lotharicum Regnum, qua causa magis contristauit corda Principum Francorum.* Latè probaui *in cap.* 1. *de feudis.* Deinde sciendum est, horum beneficiorum, seu feudorum duo genera reperiri in antiquis legum, & historiæ monimentis. Aliud enim dicitur beneficium Regium; aliud beneficium Ecclesiasticum. Beneficium regium fuit prædium, agerve regij dominij, qui militibus, ac nobilibus vtendus fruendus dabatur à Rege, ad obstringendam eorum fidem. Beneficium istud in mansis, seruis, colonis, & seruientibus erat constitutum. Vnde qui beneficium regium habebat, illud colere tenebatur, ne incuriâ, ac negligentiâ beneficiarij sterile, ac inutile redderetur. Ita cauetur *in l.* 1. *tit.* 8. *lib.* 3. *legum Longobard.* ibi: *Quicunque suum beneficium occasione proprij desertum habuerit, is infra annum, postquam Comes, vel missus noster notum factum habuerit, ipsum beneficium amittat.* Beneficij verò ecclesiastici mentio extat in eisdem legibus Longobard. & Capitularibus Caroli, & Ludouic. congestis *in cap.* 1. *de feud.* vbi de huiusmodi feudorum origine & progressu egi. Ex illis autem legibus, & Historicorum monumentis deducitur, eos ipsos, qui aliquid ex beneficio Ecclesiæ accipiebant, ad plura erga Ecclesiam officia præstanda fuisse obligatos. Quæ onera ad tria potissimùm capita refero, ad nonas, ad decimas, & ad sarta tecta. Quod ad nonas pertinet, certum est, eas persolui, non ex quouis genere prædiorum, sed ex iis tantùm, quæ aliquis possideret ex beneficio ecclesiastico, vt hac nempe nonarum præstatione soluens, feudatarium se, ac beneficiarium Ecclesiæ agnosceret, vt ex Concilio Valentino III. constat Galliæ celebrato temporibus Caroli Calui *can.* 10. ibi: *Sed & de fiscis, & villis, quas constat dominio Ecclesiæ à fidelibus olim fuisse contraditas, & nunc potestati sæcularium traditas, voluntate eorum ordinari placuit, vt sicut edictis Principum iussum est, nona, & decima ipsis Ecclesiis, vnde subtracta sunt, fideliter persoluantur; & hi qui eas retinuerint, vt sacrilegos nouerint, se ab Ecclesiæ liminibus pellendos.* Et antea per annum 813. conquesti fuerunt Præsules Galliæ antiquum morem persoluendi nonas à prædiis ecclesiasticis multis in partibus sublatum: quâ de causa querelam ad aures Principis deferendam censuerunt in canone 46. Concilij Turon. celebrati sub Carolo Magno, ibi: *Nonas, ac decimas, quas qui res ecclesiasticas tenent, soluere Rectoribus Ecclesiarum ordinati sunt, ad luminaria, & stipendia clericorum multis in locis abstractas esse vidimus: quod sæpe iam missis vestris in publicis indicauimus placitis, sed inde hactenus aut prauum, aut nullum consequuti sumus effectum.* Quare idem Carolus Magnus, & eius successores persoluendas esse nonas sæpiùs dixerunt *lib.* 1. *capit.* 163. ibi: *Vt qui Ecclesiarum beneficia habent, nonam, & decimam ex eis Ecclesiæ, cuius res sunt, donent; & qui tale beneficium habent, vnde ad medietatem laborent, de eorum portione proprio presbytero decimas donent.* Vnde apparet, fuisse aliquod beneficij ecclesiastici genus, quod ad medietatem traditum erat, nempe colonus dimidium sibi, & dimidium presbytero arabat; quo casu nonas non persoluebat. Idem præceptum soluendi nonas repetitum fuit *lib.* 2. *cap.* 21. & de soluendis nonis ex regio beneficio, agitur seu feudo *lib.* 5. *c.* 150. ibi: *De his, qui agros dominicatos propterea neglexerunt excolere, vt nonas exinde non persoluant, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt, volumus vt de tribus annis ipsam nonam cum sua lege persoluant.* Præter nonas illi, qui beneficium Ecclesiæ habebant, decimas quoque persoluebant, vt ex præfatis locis facilè constat.

3. Conclusio traditur, et probatur.

Tertiò Ecclesiæ præstare tenebantur sarta tecta, hoc est, qui aliquid ex beneficio Ecclesiæ possidebant, tenebantur ad Ecclesiarum labes, ac ruinas reficiendas, præsertim verò ad tecta: quod facilè probatur *ex dict. can.* 46. *Concilij Turon.* 3. vbi Patres conqueruntur Ecclesias ruere, & funditus labi, propter neglectam tectorum instaurationem ab his, qui beneficia ecclesiastica possident. Similiter, inquiunt, & de restauratione tectorum nobis necessitas incumbit iudicare, quia non tantùm domus monasteriorum, sed & ipsæ Ecclesiæ propter tectorum inopiam ruinas minantur. Concil. Meldense *can.* 62. *Hi qui ex rebus Ecclesiasticis nonas, & decimas persoluere, & sarta tecta Ecclesiæ secundùm antiquam auctoritatem, & consuetudinem restaurare debent, & hoc non solùm negligunt, verùm & per contemptum dimittunt, atque clericos fame, ac penuriâ, ecclesiastica ædificia dissolutione annullari permittunt.* Legis Longobardicæ *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 2. extat decretum Caroli Imperatoris his verbis conceptum: *Præcipimus Comitibus, & omnibus fidelibus nostris, vt quicunque de rebus ecclesiasticis beneficia habent, pleniter secundùm morem regionis nonas, & decimas ad ipsas Ecclesias donent, absque vlla diminutione, & dilatione, in quantùm meliùs possunt, & iuxta possibilitatem eorum, & quando necessitas exegerit, dent operas ad ipsas Ecclesias restaurandas, & adiutorium faciant.* Modum verò & impensas, quas in reficiendis Ecclesiis facere oportuit eos qui agrum Ecclesiæ occupassent, definit capitulare quadragesimum *lib.* 4. *Consideratum est, vt de frugibus terræ, & animalium nutrimine nona, & decima persoluantur. De opere verò, vel restauratione Ecclesiarum Comes, & Episcopus, siue Abbas, vnà cum misso nostro, quem ipsi sibi ad hoc elegerint, considerationem faciant, vt vnusquisque eorum tantum inde accipiat ad operandum, & restaurandum, quantum ipse de rebus Ecclesiarum habere cognoscitur. Similiter & vassi nostri: aut in commune tantùm operis accipiant, quantùm rerum ecclesiasticarum habent, vel vnusquisque per se iuxta quantitatem, quam ipse tenet: aut si inter eos conuenerit, vt pro opere faciendo argentum donent iuxta æstimationem operis in argento persoluant, cum quo pretio Rector Ecclesiæ ad prædictam restaurationem operarios conducere, & materiam emere possit: & qui nonas, & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum lege sua restituat, & insuper bannum nostrum soluat, vt ita castigatus caueat, ne sæpiùs iterando beneficium amittat.*

4. Impugnatur tradita assertio.

Vnde facilè cognoscitur, in præsenti canone non agi de clericis beneficia ecclesiastica ex institutione Episcopi possidentibus; sed se feudatariis prædia Ecclesiæ in beneficium, hoc est feudum, obtinentibus, qui debebant nonam, ac decimam præstare, & sarta tecta Ecclesiarum custodire, vt in præsenti cauetur: quo modo etiam accipiendus

piendus est canon 25. Concilij Arelat. 6. sub Carolo, in illis verbis: *Si quis beneficium de rebus Ecclesiæ habet, ad tecta eiusdem Ecclesiæ restaurandæ, vel ad ipsas Ecclesias ædificandas omnino adiuuet.* Videndus Dartis *ad 16. quæstione 1. ad finem.*

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR, AT PROBATVR. SEd licèt hæc, ni fallor vera sit huius textus sententia; tamen iuxta communem interpretationem talis deducitur disputanda assertio: *Habentes beneficium in Ecclesia, tenentur ad eius reparationem contribuere.* Probant eam textus *in cap. Omnes, de consecr. dist. 1. cap. final. de his quæ fiunt à maior.* Concil. Emerit. *can. 16. ad finem*, ibi: *Omnes verò supradicti presbyteri, qui virtutem habuerint, Episcopo suo placitum faciant, vt reparare Ecclesias sibi commissas intendant: quod si facere distulerint, ab Episcopo suo districti Ecclesias sibi creditas, vt ratio permittit, dignè reparent. Ecclesiæ tamen, quæ mundiales res nullas habent, solicitudine, intentione, & dispositione Episcopali, vt ratio permiserit, habeant reparationem.* Francofordi. *can. 26. Vt domus Ecclesiarum, & tegumenta ab eis fiant emendata, qui beneficia exinde habent.* Concilium Tolet. 16. *in epistol. Regis Flaui Egicæ, column. 1.* Concil. Rom. sub Eugenio II. *can. 25.* ibi: *De destructis Ecclesiis, vt ab eis, qui eas possident, reædificentur; & si non sufficiant, à populo adiuuentur.* Concil. Tullense *part. 2. cap. 11.* ibi: *Vt Ecclesiæ sarciantur, vel restaurentur in ædificiis ab iis, qui earum rebus vtuntur, aut ab vnoquoque tale ex earum familia prabeatur adiutorium, per quod, si fieri potest, reædificentur. Indignum est enim, iuxta historiam, Domino per Prophetam reprobante, nos in domibus laqueatis habitare, & domos Dei esse desertas.* Tridentinum *sess. 7. de reform. cap. 8.* Consonat lex 11. *tit. 10. partit. 1.* Illustrant Lambertinus *lib. 3. de iurepatron. quæst. 7. articul. 2. num. 1.* Surdus *consil. 62. numero 23.* Barbosa *de iure eccles. lib. 2. cap. 4. num. 5.* & *de potest. Episc. alleg. 64. num. 4.* & *de offic. Parochi cap. 13.* Salgado *de protect. regia, part. 3. cap. 5. num. 7.* Bobadilla *libro 2. polit. cap. 18. num. 136.* Riccius *in praxi aurea, resol. 476. num. 4.* Valascus *consult. 179. num. 12.* Ant. Augustinus *in epit. iur. lib. 13. tit. 2.* Petrus Gregor. *lib. 1. partit. tit. 4. cap. 14.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri monach. cap. 36. per tot.* Tondutus *resol. canonic. cap. 38. & 39.* Abbas Panormit. *quæst. 4.* Diana *p. 8. tract. 7. resol. 16.* Loaysas *in not. ad Concil. Tolet. 16. can. 6.* Solorzanus *lib. 4. polit. cap. 23.* Martha *de iurisdict. p. 2. cap. 48.* Thomas Sanchez *lib. 7. in præcept. cap. 29.* Moneta *de commut. cap. 11.* Frances *de de Eccles. Cathed. cap. 13.* Villaroël. *p. 2. regim. Eccles. quæst. 20. artic. 1.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 23.*

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti iuris consideratione; nam in diuisione omnium bonorum ecclesiasticorum facta à sancto Simplicio Ecclesiæ quarta pars assignata fuit pro fabrica, idest ipsius reparatione, *cap. quatuor, cap. de redditibus, cap. videntes, 12. quæst. 2.* & in Hispania erat tertia pars prædiorum pro reparatione Ecclesiarum ab Episcopo retinenda. Concil. Tolet. 16. *can. 5.* relatum *in cap. vnio, 15. quæst. 3.* Concil. Brachar. 2. *can. 2.* extat *in cap. 1. 10. q. 3.* Concil. Emerit. *can. 16.* apud Gratianum *in c. 2. 10. q. 3.* Tarracon. *can. 2. in c. decernimus 10. quæst. 1.* notarunt Paponius *lib. 1. tit. 1.* Iacob. Gothofr. *in l. 18. C. Theodos. de operib. publicis*: & in Ecclesiis plerunque sunt æditui, seu operarij, qui quartam illam portionem pro fabrica assignatam fideliter asseruent, & diligenter expendant: probat Cæsar *de eccles. hierarch. q. 2. proœm. §. 5. n. 16.* vt erant etiam æditui apud Gentiles, quasi ædium tutores; qui templa curabant, & reparabant, de quibus Aristotel. *lib. 6. polit. cap. final.* ibi: *Alia species curationis est circa rem diuinam, seu sacerdotis; & æditui circa templa, vt conseruentur, quæ sunt, & dirigantur ruinosa ædificia, & cætera omnia, quæ pertinent ad diuinum cultum.* Plato *lib. 6. de legibus* eos vocat quæstores, & asseruatores sacræ pecuniæ, vt refert, & explicat P. Gregorius *2. p. syntag. lib. 15. cap. 31. n. 2.* Igitur clerici non tenentur ex propriis fructibus Ecclesias reparare. Vnde in Concil. Aurel. 3. *can. 5.* aliàs 7. apud Ant. Augustin. *in epit. lib. 13. tit. 2. cap. 12.* ita cauetur: *De oblationibus, vel agris, quos Dominus noster Rex Ecclesiæ suo munere conferre dignatus est, &c. definimus, vt in reparationibus Ecclesiarum, alimoniis sacerdotum, &c. quicquid Deus in fructibus dare dignatus fuerit, expendatur.* Accedit, nam reparatio Ecclesiarum potiùs ad Principem, quàm ad clericos spectat, *cap. final. 96. distinct.* ibi: *Boni Principis, & Regis est Ecclesias contritas, atque scissas restaurare, nouas ædificare.* Et *cap. sicut, 23. q. 4.* & refertur *lib. 1. Regum, cap. 12. & 22. Paralip. cap. 24.* quod Reges Ioab, & Iosias circa templi Salamonici restaurationem satagebant. Vnde Ouidius *lib. 2. Fastorum*, vocat Imperatorem Augustum templorum inuentorem, ibi:

Templorum positor, templorum sancte repertor.

Non quia ipse templorum inuentor fuisset, sed quia templa destructa reparabat, vt refert Suetonius *in eius vita, c. 30.* ibi: *Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendiis absumptas refecit.* Quare Casaub. ibi apud Ouidium pro *repertor*, legit *refector.* Vel saltem reparatio ad populum spectat. Eugenius II. in Synodo Rom. *can. 25.* ibi: *Ecclesiæ, & quælibet pia loca adiacentia, &c. proprio dispendio restaurentur; non sufficiente verò, necessariò à populo plebis auxilientur.* Igitur nunquam ad clericos primò, & principaliter spectat refectio, & reædificatio Ecclesiarum.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet, omnia ædificia habere suam vetustatem, quam ætatem ædificiorum dixerunt Imperatores *in l. si quando, C. de operib. publicis*, Consulti *in l. vulgò 58. l. domus 60. ff. de legat. 1.* vbi ait Papinianus: *Domos hæreditarias exustas, & hæredis nummis structas ex causa fideicommissi post mortem hæredis reficiendas viri boni arbitratu, sumptuum rationibus deductis, & ædificiorum ætatibus examinatis.* Ita legitur in Haloandr. & Florent. Vulgò autem corruptè legitur, *ædificiorum quantitatibus examinatis.* Est ergo ætas beneficiorum vetustas eorum: vnde Mamertinus in panegyrico Iuliani dixit vrbium mœnia renouata ab Imperatore, induisse iuuentutem; & Cassiodorus *lib. 1. variar. c. 25.* ait: *Quorum fabricis dedimus longissimam iuuentutem, vt pristina nouitate reluceant, quæ iam fuerant veternosa senectute fuscata.* Pari quoque ratione ornamenta vrbium, ac decora marmorum senium tempore sentire dicimus, vt videre est *in l. 16. C. Theodos. de oper. public.* Ædes etiam dicuntur ætatis 5. DE ÆTATE ÆDIFICIORVM.

ætatis senio concuti *in l. 15. cod. tit.* D. Gregor. *lib. 2. dialog. cap. 15.* ibi : *Eiusque ædificia longo senio lassati.* Et Ouidius ait :

Canescunt turpi tecta relicta situ.

Et Ennodius Ticianensis *epist. ad Boëtium.*

Abiurant priscam te Præsule tecta senectam.

Quod & Agenus Vrbicus *in comment. ad Iulium Frontinum* ad arbores transtulit his verbis : *Alter è contrario similiter quæreret, ex similitudine ferè culturæ comparationem accipi, idest si silua, cuius sit ætatis, pars censura, & ætas arborum, vt solent relinqui, quas antemissas vocant, vt siluarum quoque ætatum sint pares.* Illustrant Iuretus, & Broëus ad Cassiodorum *dict. epist. 25.* Fornerius *lib. 1. select. cap. 2.* Iuretus *ad Symmachum epist. 5.* Nec ineleganter rei inanimatæ ætas dicitur, siquidem & legimus prædiorum dotes, & ingenia, in iure, *l. 2. §. 1. l. Seia, §. liberto, ff. de instructo vel instrumento, l. amissi 52. §. si teinssores, ff. de fideiuss. l. ædiles 35. §. quæsitum, ff. de ædilit. edict. l. si quis intra 7. C. de bonis proscript.* Et apud bonæ notæ auctores, Apuleium *lib. 9. de Asino : Acerrimo, grauique odore sulphuris iuuenis inescatus, atque obnubilatus, intercluso spiritu diffluebat ; vtque est ingenium viuacis metalli, crebras ei sternutationes commouebat.* Gellium *lib. 3. noctium, cap. 6. de palma,* ibi : *Ingenium huiusmodi ligni est, vt vrgentibus, opprimentibusque non cedat.* Illustrat Fornerius *lib. 1. select. cap. 2.*

6. De reparatione Ecclesiarum.

Cùm ergo ædificia suam habeant ætatem, & durationem, indigent plerunque vt reficiatur, aut reparentur ; ideo nec minor cura habenda est in eis conseruandis, quàm construendis, vt eleganter ait Cassiodorus *lib. 1. var. epist. 25.* Reparari autem, seu refici dicitur ædificium, cùm in pristinum statum restauratur, *l. 1. §. deinde, ff. de riuis, l. 1. §. refecit, ff. ad leg. Iul. de vi public. l. 3. §. reficere, ff. de itinere, actuque, l. 2. §. si quis ædificium, ff. de noui operis nunc.* ita vt forma veteri seruatâ, reficiatur ; vt etiam merces reparare dixit Scæuola *in l. qui Romæ 122. §. Calimachus, ff. de V. O.* cùm earum loco, quas in aliquem locum importatas quis vendidit, alias comparat, aut eas aliis mercibus commutat : quasi iterum parare, seu comparare. Horatius *lib. 1. carminum, od. 31.*

Premant Calena falce quibus dedit
Fortuna vitem : diues & aureis
Mercator exsiccet culullis
Vina Syra reparata merce.

Quo modo reparare exponit Duarenus *lib. 1. animadu. cap. 10. in l. qui dum 16. ff. de in rem verso, l. si vnus 27. ff. de pactis ;* & illustrat D. Ioan. Ramos *in l. deprecatio, num. 46. ff. ad leg. Rhodiam.* Sed non ideo dicendum est, Ecclesiam ita reparandam esse, vt antiqua forma seruetur, quia renouationis modus ex Episcopi pendet arbitrio, *cap. omnes,* ibi : *Episcopi prouidentiâ modus inueniatur : de consecr. dist. 1.* non enim ibi præcipitur absolutè vt Ecclesiæ reparentur, iuxta antiquam formam ; sed quod Episcopi prouidentiâ fiat reparatio, vt attendatur quorum expensis reparatio facienda est, & an iuxta maiorem, vel minorem formam. Dubium tamen est, an Episcopus possit virtute huius arbitrij ampliare templum sumptibus eorum ; qui ad reparationem tenentur ? In qua quæstione sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, cùm stipulatione aliquis obstrictus reperitur ad reparationem ; quo casu dicendum est, non posse cogi ad ampliationem, cùm verba stipulationis strictè accipienda sint, *l. quicquid. ff. de V. O.* ideo non videtur obligatus ad ampliationem faciendam, qui refectionem promisit, quia longè aliud est reficere, aliud ampliare, *l. vsufructuarius 44. ff. de vsufructu, l. quid tamen 10. §. 1. ff. quibus modis vsusfruct.* Secundus casus est, quando fit ampliatio Ecclesiæ, non quia necessaria, sed tantùm vtilis : quo casu similiter dicendum est, non posse compelli ad præstandos sumptus ampliationis eos, qui iure ordinario tenentur ad refectionem, vt resoluit Gratianus *tom. 1. discept. cap. 84. num. 21.* ea ratione, quia licèt res communis refici possit sumptibus sociorum, non tamen potest eis inuitis ampliari, *l. parietem 8. ff. de seruit. vrban.* quibus consequens est, vt qui ad Ecclesiæ reparationem tenentur, impedire possint prædictam ampliationem, nisi caueatur pro futura reparatione loci ampliandi ; nam irrogatur ei præiudicium propter futuras expensas reparationis ampliatâ Ecclesiâ. Pechius *de Eccles. reparandis cap. 2. num. 4.* Tertius casus, & difficilior est, quando ampliatio necessaria est propter populi multitudinem, quam antiqua Ecclesia capere non potest, vt in casu textus *in cap. præcipimus 53. 16. quæst. 1.* quo casu Pechius *vbi suprà,* Ripa *respons. 14. num. 10.* Aufrerius *in decis. capel. Tolos. 449.* existimant onus incumbere illis, ad quos spectat necessitas reparationis pro modo facultatum suarum. Sed longè aliter distinguendum est ; nam cùm hæc sit noua constructio, facienda est sumptibus eius, cui incumbit Ecclesias construere, videlicet Episcopi, *cap. final. hoc tit.* Reparatio verò Ecclesiæ ampliatæ spectat ad eos, qui ad reparationem veteris Ecclesiæ tenebantur, cùm ipsi specialiter obstricti sint ad Ecclesiam reficiendam, ex qua fructus percipiunt, vel sacramenta recipiunt.

Deinde agendum est de personis, ad quas spectat reparatio Ecclesiarum, & quarum sumptibus sunt Ecclesiæ reficiendæ. Et primò si portio reddituum fabricæ Ecclesiæ deputata sufficiat, ex eâ Ecclesia reficienda est, *cap. vnic. c. decernimus 10. quæst. 3.* Quod si portio hæc non sufficiat, & Ecclesia sit Cathedralis, Episcopi, & Canonici, ex propriis fructibus tenentur eas reficere, *cap. final. de his quæ fiunt à maior. part.* Lambertinus *de iurepatron. lib. 3. quæst. 7. artic. 2.* Borel, *consil. 2. num. 12.* Barbosa *de potest. Episc. alleg. 64. num. 4.* & *lib. 2. iuris Eccles. cap. 4. num. 9.* olim reparabantur ab Episcopis ex tertiis Ecclesiarum parochialium, *dict. cap. vnic. capite decernimus 10. quæst. 1.* Quid autem in Ecclesiis Indiarum obseruetur, explicat latè Solorzanus *dict. lib 4. polit. cap. 23.* Si autem in Ecclesia parochiali sit Rector, & alij clerici beneficia in eâ habentes, seu decimas possidentes, tenentur eam reficere pro portione, seu iuxta quantitatem decimarum, quam percipiunt. Barbosa *de iure eccles. lib. 2. cap. 4. num. 1.* Item commendatarij. Valascus *consult. 175. num. 20.* Salgado *de protect. reg. 3. p. cap. 5.* Item qui pensionem obtinent, Barbosa *de potest. Episcop. suprà :* quos omnes iudex superior cogere potest ad ipsam reparationem, Concil. Meldense *can. 62.* ibi : *Qui sarta tecta Ecclesiæ restaurare debent, & hoc negligunt, ab ecclesiastica communione separentur.* Nec hoc casu admittitur appellatio, vt latè probat Salgado *dict. cap. 5.* quod si horum portiones non sufficiant ad necessariam reparationem,

7. De personis quæ ad hanc reparationem tenentur.

parochiani cogendi erunt sumptus exhibere, quorum interest templa habere. Concil. Mediol. 5. sub D. Carolo, *tit. 4. de Ecclesiis, & earum supellect. p. 2. fol. 536.* ibi: *Quæ verò labentes, propeque cadentes, nullum censum habent, vnde restituantur, ciuitatis, municipij, locive, vbi sitæ sunt, impensis instaurentur.* Pluribus relatis probat Cenedus ad Decret. *collect. 153. num. 1.* & an eo casu forenses teneantur contribuere, examinat Cabedo *p. 1. decis. 91. num. 9.* Tondutus *resol. canonic. cap. 38.* quod procedit, nisi aliter pacto, seu transactione conuentum sit, vt probat Tondutus *resol. canonic. cap. 39.* vel nisi contrariâ consuetudine alius modus reparationi præscribatur, cui in primis standum est, vt docuerunt in præsenti Cardin. Ioan. Andr. & Hostiensis: & hoc casu etiam inter parochianos iudicem Ecclesiasticum esse competentem, probat Pereyra *de manu Regia, cap. 18. per tot.* Iure autem ciuili huiusmodi cura erat Proconsulis, *l. 7. §. 1. ff. de offic. Proconsul.* Omnia autem, quæ hucusque diximus, procedunt in reparatione necessaria, quæ fit propter vetustatem, aut fortuitam ruinam templi; sed si voluntariâ quorundam vastatione templum destruatur, cessant, estque facienda reparatio sumptibus eius, qui Ecclesiam destruxit, *cap. quisquis 21. §. vlt. 17. quæst. 4. cap. conquestus, de foro compet.* Pechius *vbi suprà, cap. 3.* pro cuius damni emendatione tacitam hypothecam concedit Ecclesiæ idem Pechius *cap. 4.* sed frustra, cùm nulla lege Pontificia, seu ciuili hæc hypotheca inducatur, neque vllo alio idoneo argumento comprobetur; sed si bona euersoris non sufficiant ad reparationem, recurrendum est ad fabricam, clericos, & parochianos, iuxta ordinem suprà relatum.

8. TRADITVR DECIDENDI RATIO. Quibus ita animaduersis apparet ratio præsentis assertionis, quare videlicet qui beneficium Ecclesiasticum possident in Ecclesia, teneantur ad eius reparationem: quod ex mera æquitate prouenit, quia cùm habeat emolumentum ex decimis & oblationibus Ecclesiæ, consequens est, vt teneantur onus reparationis subire: nec audiendi sint, si lucrum quidem amplectantur, onus autem ei annexum respuant, *l. vnic. §. pro secundo, C. de caduc. tollend.* iuxta regulam *Secundùm naturam, ff. de R. I.* & decimæ ipsæ transeunt cum eo onere reparationis; vnde onus reale iudicantur, argumento legis *si me, & Titium, ff. si certum petatur:* vnde descendit, quod ad contributionem reparationis faciendam ex arbitrio clericorum standum est maiori parti eorum, neque desideratur omnium consensum adesse, *cap. final. de his quæ fiunt à maior.* quem textum frustra restringit Glossa *ibi,* ad eam speciem, vbi contributio fit ex bonis ad fabricam spectantibus; nam pertinet potiùs ad eum casum, in quo distribuuntur fructus clericorum ab Ecclesia percepti: & singularis eius dispositio in eo consistit, vt quamuis ad ea, quæ vt singulis clericis nocent, oporteat omnium consensum expectare, *cap. quod omnes, de R. I. lib. 6.* ad expendendos tamen fructus beneficiorum in reparatione Ecclesiæ sufficit consensus maioris partis, vt noceat omnibus; quia cùm omnes fructus nomine Ecclesiæ percipiantur, & ex natura rei obligati videantur huic reparationi, expendi possunt ex consensu maioris partis, sicut fieri solet in his, quæ vt vniuersis clericis competunt, *cap. 1. eod. tit. de his, quæ fiunt à maiori parte:* & cùm sit necessaria reparatio, maior pars minori præiudicat, argumento textus *in l. & sumum 8. ff. de pactis.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam omnia in ea expensa sunt accipienda iuxta distinctionem proximè adductam, & ordinem suprà præscriptum. Primò enim ex bonis fabricæ reparatio fit: secundò ad eam tenentur beneficiatij, & Ecclesiarum Rectores, nisi Ecclesia patronum habeat, quia etiam ipse ad reparationem tenetur. Lambertinus *vbi suprà.* Tandem parochia nisi aliter vsu introductum sit, vt concludit Diana *d. 8. p. tract. 7. resol. 16.*

CAPVT II.

Ex Concilio [a] generali.

CVm dicat [b] Apostolus, abundantiorem honorem membris infirmioribus deferendum, è contra quidam quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi quærentes, leprosis, qui cum sanis habitare non possunt, vel ad Ecclesiam cum aliis conuenire, Ecclesias, & cæmeteria non permittunt habere, nec proprij iuuari ministerio sacerdotis, quod quidem procul à Christiana pietate esse dignoscitur: de benignitate Sedis Apostolicæ constituimus, vt vbicunque tot simul leprosi sub communi vita fuerint congregati, quod Ecclesiam cum cæmeterio sibi construere, & proprio gaudere valeant presbytero, sine contradictione aliqua permittantur habere. Caueant tamen, vt iniuriosi veteribus Ecclesiis de iure parœciali nequaquam existant; quod enim eis pro pietate conceditur, ad aliorum iniuriam nolumus redundare. Statuimus etiam, vt de hortis, & nutrimentis animalium suorum decimas tribuere non cogantur.

NOTÆ.

1. [a] GEnerali.] Lateranensi videlicet sub Alexandro III. celebrato, vbi *cap. 23.* reperitur hic textus, & *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 2.* & refert illud Ioannes Houeden. *part. poster. in suis annal.* & ex eo Nouarinus *lib. 1. schediasm. cap. 10.* de quo Concilio egi *in capite nonnulli, de rescript.*

[b] *Apostolus.*] 1. *ad Corinthios, cap. 12.*

COMMENTARIVM.

2. OMissis leprosorum acceptionibus, quas dabimus infrà *in cap. 1. de coniug. lepros.* pro

pro huius textus expositione sciendum est, non solùm apud Gentiles leprosos extra ciuitatem eiici, quia huiusmodi morbum cœlitus immitti credebant, teste Herodoto *lib.* 1. sed etiam apud Iudæos Dei iussu extra castra eiiciebantur, *Leuitici cap.* 13. *&* 14. Vnde huiusmodi morbi turpitudinem pluribus amplificat Nazianz. *orat.* 30. *in laudem Basilij*: & non modò omnibus odiosi erant Leprosi, sed etiam Deo quoque inuisi existimabantur: expiabantur autem illi in lege veteri, & expiationis modus talis erat, vt præscribitur *Leuit. cap.* 14. Postquam curata erat lepra, qui purificabatur, primò *offerebat duos passeres viuos pro se, quibus vesci licitum erat, & lignum cedrinum, vermiculumque, & hyssopum: & vnum ex passeribus immolari videbis*, idest occidi, nec enim hoc erat propriè sacrificium, *in vase fictili super aquas viuentes*, fontanas scilicet, aut fluuiales. *Alium autem viuum cum ligno cedrino, & cocco, & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo asperget illum qui mundandus est, septies, vt iure purgetur: & dimittet passerem viuum, vt in agrum auolet.* Deinde ipsimet leprosi lauabant vestes suas, radebant pilos corporis, & deinde lauabant seipsos. Postea die octauo si erant diuites, offerebant agnum pro delicto, idest eo modo immolandum, quo fiebant sacrificia pro delicto; & agnum pro peccato, & ouem anniculam in holocaustum cum tribus decimis similæ, idest cum tribus gomor, siue assaronibus, & olei sextario. Si verò pauperes erant, offerebant agnum pro delicto, & duos pullos columbarum, vnum pro peccato, & alterum in holocaustum cum tribus decimis similæ, & olei sextario. Tunc sacerdos sanguine agni tingebat aurem illorum dexteram, pollicem dexteræ manus, & pedis, & ex oleo aspergebat septies coram tabernaculo, reliquum olei fundens super extremum auriculæ dexteræ, & super pollices manus, ac pedis dextri, & super caput. Quem expiationis ritum mysteriis plenum exponunt post ordinarios *in dict. cap.* 13. *&* 14. *Leuit.* P. Menochius *de republica lib.* 3. *cap.* 18. Becanus *in analog. cap.* 14. *num.* 5. In lege autem gratiæ cùm dicat Apostolus, abundantiorem honorem membris infirmioribus deferendum esse, Ecclesia noluit leprosos ita miserabilem vitam agere absque aliquibus gratiis, & priuilegiis. Quare in Concilio Aurel. 5. *can.* 21. ita cautum fuit: *Et licèt propitio Deo, omnium Domini sacerdotum, vel quorumcunque hæc cura possit esse fidelium, vt egenis necessaria debeant ministrare; specialiter tamen de leprosis id pietatis causâ conuenit, vt vnusquisque Episcoporum, quem incolam hanc infirmitatem incurrisse, tam territorij sui, quàm ciuitatis agnouerit, de domo Ecclesiæ iuxta possibilitatem victui & vestitui necessaria subministret, vt non eis desit misericordiæ cura, quos per duram infirmitatem intolerabilis contingit inopia.* Et in Concilio Lugdun. sub Pelagio II. celebrato, *can.* 6. ita habetur: *Placuit vniuerso Concilio, vt vniuscuiusque ciuitatis leprosi, qui intra territorium ciuitatis ipsius, aut nascuntur, aut videntur consistere, ab Episcopo Ecclesiæ ipsius sufficientia alimenta, & vestimenta accipiant, vt illis per alias ciuitates vagandi licentia denegetur.* Et in Concilio Auxitano celebrato temporibus Bonifacij VIII. anno 1300. ita statutum fuit circa eos: *Excommunicamus, & excommunicatos Prouincia denunciari præcipimus Barones, Consules, Baiulos, & quoscunque, qui reclusos leprosos ratione personarum, vel patrimonij ipsorum ausi fuerint talliare, vel aliquid pro tallia exigere ab eisdem.* Refert Corjolanus *in addit. ad summam, fol.* 73. & in præsenti exemptio à decimis illis conceditur ex hortis, & nutrimentis animalium, non quia religiosi sint, vt antiqui repetentes hic existimarunt; aut quia eas debeant præstare proprio sacerdoti, vt voluit Glossa; sed pietatis intuitu, vt in ipso textu docetur, exemptio talis illis conceditur, & quia cum aliis fidelibus propter contagium se immiscere nequeunt. Gregorius III. *epist.* 4. *ad Bonifacium Mogunt. Episc. Leprosis si christiani fideles fuerint, Dominici corporis, & sanguinis participatio tribuatur.* Cum sanis autem conuiuia celebrare eis negatur, quod sub eisdem verbis repetit Concil. Vormat. *can.* 31. & Carolus Magnus *in suis constit. cap.* 20. interdicit Leprosis se immiscere populo Christiano, ideoque illis conceditur, vt habeant Ecclesiam propriam cum clerico, qui illis sacramenta administret. Nec tunc obstat textus *in can.* 17. *Concil. Ancyrani*, in illis verbis: *Eos qui rationis expertia animantia inierunt, & eosdem non solùm leprosos crimine huiusmodi factos, sed & alios isto suo morbo replentes, præcipit sancta Synodus inter eos orare, qui spiritu periclitantur immundo.* Pro cuius canonis expositione sciendum est, duplicis generis esse leprosos; quosdam, qui à natura sic sunt infecti, aut ex aliquo accidenti, vel forsan situ regionis; vt enim vnaquæque regio, ac clima suas habet proprias qualitates, & affectiones, ita & morbos; immò vnus, idemque morbus in alio climate alia habet symptomata: de illis Leprosis agitur in præsenti textu, & Conciliis suprà relatis. Alij verò sunt, qui morbum hunc ex aliquo crimine contraxerunt, quos Ecclesia semper odio habuit in detestationem peccati perpetrati, de quibus *in dict. can.* 17. Vnde cùm in eo canone PP. agant de leprosis, qui cum animali concubuerunt, & inde leprosi facti fuerunt, quibus primis Ecclesiæ sæculis nulla venia indulgebatur, licèt postea mitiùs cum his contra naturam luxuriantibus se haberet Ecclesia, vt probat Albaspineus *lib.* 2. *obseru. cap.* 14. ideo in eo canone iubetur, vt ipsi leprosi contra naturam peccantes cum brutis, inter hiemantes, & energumenos orare debeant, & in primo gradu, videlicet pœnitentum, extra portam Ecclesiæ, in vestibulo, vel iuxta eam partem, in qua mendici conuenire solent stipem collecturi, vt probat Tertul. *de pudicitia, cap.* 14. ibi: *Reliquias autem libidinum, furias impias, in corpora, & in sexus, vltra ius naturæ, non modo limine, verùm omni Ecclesiæ tecto submouemus, quia non sunt delicta, sed monstra.* Docent Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 60. Otalora *de irregul. ex pœnit. excurs.* 2. Hiemantes autem in eo gradu consistentes dicebantur, quia sub nullo tecto recipiebantur, immò pluuiæ, & frigori expositi erant; licèt huius vocis alias significationes adducant Balsamon in eo canone, Cironius *ad tit. de pœnit. & remiss.* Gibalinus *de clausur. disquisit.* 3. *cap.* 2. §. 6. *num.* 32. Sensus ergo prædicti canonis est, eos qui rationis expertia animantia inierant, & leprosi facti fuerant propter tale monstrum; & quia pecudes, & cætera animalia, quæ ad victum mactantur, contagio inficere poterant, ea edentes, inter hiemantes, seu eos, qui spiritu periclitantur immundo, idest energumenos, orare debere. Notarunt

tarunt Corjolanus *in not. ad Concil. Auxitan.* Zerda *in aduers. cap.* 146. *num.* 11. Illud omittendum non est, vetos leprosos crepitaculo ligneo semper eleemosynas petiisse, vt constat ex Molano *die* 14. *Iuly*, & Ioanne Gerbrando, qui in chron. Belgic. *lib.* 4. *cap.* 11. ait: *Ante Comitis Amely Curiam cùm tabulis leprosorum percuteret, Comes audiens dixit cuidam seruo suo: Panem, & carnes accipe, & Romanum scyphum optimo vino imple, & defer illi infirmo.* Quia voce eleemosynam petendo, aëris infectionis contagium timeri poterat: vnde forsan originem duxit, vt eleemosynarij hospitalium S. Lazari, & Antonij, vbi huiusmodi leprosi curantur, tabulâ, aut campanulâ eleemosynam petant.

CAPVT III.

Alexand. III.[a] *Eborac. Archiep.*

AD audientiam nostram noueris peruenisse, quod villa, quæ dicitur H. tantùm perhibetur distare ab Ecclesia parochiali, vt tempore hyemali, cùm pluuiæ inundauerint, non possint parochiani sine magna eam difficultate adire; vnde non valent ecclesiasticis officiis congruo tempore interesse. Quia igitur parochialis Ecclesia ita dicitur in redditibus abundare, quod præter illius villæ prouentus minister illius conuenienter valeat sustentationem habere: f. t. per A. s. m. quat. si res ita se habet, Ecclesiam ibi ædifices, & in ea sacerdotem, sub. ap. ob. ad præsentationem Rectoris Ecclesiæ maioris cum Canonico, de fundatoris assensu instituas, ad sustentationem suam eius villæ obuentiones ecclesiasticas percepturum. Prouideas tamen, vt competens in ea honor pro facultate loci Ecclesiæ matrici seruetur: quod quidem fieri posse videtur, cùm eiusdem villæ dominus xx. [b] acras terræ frugiferæ velit ad vsus presbyteri conferre. Si verò [c] persona matricis Ecclesiæ virum idoneum præsentare distulerit, vel opus illud voluerit impedire, tu nihilominus facias idem opus ad perfectionem deduci, & virum bonum cess. ap. diff. instituere non omittas.

NOTÆ.

1. [a] *EBoracensi.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. de Metropoli Eboracensi Angliæ nonnulla notaui *in cap.* 4. *de rescript.*

[b] *Acras terræ.*] Acra apud Saxones, & Anglos idem est, quod apud Latinos ager; non tamen simpliciter agrum notat, sed certam agri mensuram: quo modo Latini iugerum dicunt. Crebra vox est in Regum, & aliorum Principum donationibus. Sigebertus in chron. *ad annum* 1201. ibi: *Rogerius Terellus, miles illustris, Vulcacinensis territorij dedit Ecclesiæ Gemeticensi in perpetuam eleemosynam apud Giseneas* 16. *& dimidiam acras terræ arabilis, & septem acras nemoris.* Refert Vossius *de vitiis serm. libro* 3. *cap.* 1. & nos *in cap...*

[c] *Persona.*] Idest Rector, vt exposui *in cap. ad aures, de rescript.*

COMMENTARIVM.

2. PRo huius textus expositione sciendum est, Ecclesias ædificare, templaque construere, ad pietatem, religionemque augendam magnopere expedire, *cap. final.* 96. *dist.* & ideo pium opus exercere earum constructores docetur *in cap. pia mentis* 26. 16. *quæst.* 7. & miris laudibus illos efferunt Alfonsus Rex *in l.* 6. *tit.* 10. *partit.* 1. D. Augustinus *lib.* 20. *contra Faustum*, Epiphanius *lib.* 1. *hæresi* 69. & alij, quos laudat Valenzuela contra Venetos 2. *p. ex num.* 6. & ad templa extruenda graui, & ponderosa oratione hortatur fideles D. Chrysostom. *orat.* 18. *in acta Apost.* quare & laici admissi fuerunt ad iuspatronatus ipsarum Ecclesiarum, vt alij inuitentur ad hoc opus pium, & religiosum. Lambertinus *de iurepatron. lib.* 1. *quæst.* 1. *artic.* 4. Spino *in specul. testam. glos.* 3. *num.* 5. Inde etiam cùm legata ad pias causas relicta integra, & sine diminutione Falcidiæ præstentur, *authent. similiter, C. ad leg. Falcid.* ita etiam præstatur integrè legatum relictum ad constructionem templi, *cap. nos* 3. *de testam.* Tiraq. *priuil.* 26. *pia causa:* & licèt incertæ personæ legari nihil valeat, *§. incertis, Instit. de legat.* futuro tamen templo relinqui legatum potest, vt in casu legis seruos 17. *ff. de aliment. legat.* docuerunt Tiraq. suprà, *priuil.* 56. Valent. *num.* 27. Vnde iustè festum indicitur propter solennitatem dedicationis, & consecrationis noui templi, *cap. solennitates* 16. *cum sequent. de consecr. dist.* 1. quæ solennitas quot annis iteratur, Christo Domino exemplum præbente, cùm ipse encenia celebrauit, referente D. Ioanne *cap.* 10. hoc est festiuitatem dedicationis templi: D. Isidorus *lib.* 1. *de eccles. offic. cap.* 35. ibi: *Annuas festiuitates dedicationis Ecclesiarum ex more veterum celebrari in Euangelio legimus, & meritò.* Defendunt hunc pium Ecclesiæ ritum contra Magdeburg. & alios nouatores, Bellarminus *tom.* 3. *controu. lib.* 3. *de cultu Sanctor. cap.* 5. Durantius *lib.* 1. *de ritibus Eccles. cap.* 24. *num.* 2. Roa *lib.* 5. *singul. de die natali, cap.* 5. Quæ æquè procedunt in templis construendis, & dedicandi sub titulo Dei optimi Maximi, quàm vbi dedicantur sub titulo Sanctorum; nam hoc permissum esse facilè constat ex Concilio Gangrensi *can.* 20. & *in epist. ad Episcop. Armen.* Concil. Carthag. 5. *can.* 14. quod idem de altaribus cautum est *in cap. placuit* 26. *de consecr. dist.* 1. & aliis relatis à Bellarmino *suprà, cap.* 4. nec ideo

ideo cultus latriæ soli Deo debitus (qui in constructione templorum exhibetur, vt ait D. Augustinus *in lib. contra serm. cap.22.*) Sanctis præstatur. Quo figmento hæretici suprà relati templa in honorem Sanctorum construi improbabant; sed malè, quia ad eum effectum Ecclesia in honorem Sanctorum dedicatur, non vt ipsis cultus latriæ præstetur, sed vt eorum commemoratio frequentiùs agatur. Vnde cùm dicitur, hæc est Ecclesia S. Mariæ, intendimus significare: hæc est basilica Deo dicata in memoriam B. Mariæ: sicut cùm dicimus, hæc est Missa S. Mariæ, significare volumus, quod hæc est Missa Deo oblata in gratiarum actionem propter beneficia collata S. Mariæ.

3. Nec solùm fideles hortandi sunt ad constructionem Ecclesiarum, verùm & cogendi eas ædificare in his locis, in quibus aliàs commodè sacramenta administrari nequeunt: quo modo exaudiendum est præceptum Clementis Papæ, de quo *in cap. Ecclesias* 28. 16. *quæst.* 7. *cap. Ecclesias* 13. *de consecr. dist.* 1. Inde primò infertur, impiam, & irrationabilem esse constitutionem, aut consuetudinem, quæ templorum constructioni aduersatur. Valenzuela *dict.* 2. *part. contra Venetos, num. vlt.* & ideo esse improbandam authenticam *cassa, C. de sacros. Eccles.* immò P. Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 4. *cap.* 5. *in fine.* Germonius *in assert. libert. Eccles. cap.* 8. docuerunt, prohibentem templa ædificare sacrilegium committere, eiusque pœnis esse puniendum. Inde etiam deducitur ratio constitutionis Iustiniani relatæ *in authent. de eccles. titul.* §. *si quis autem, collat.* 9. vbi statuitur cogendum esse per Episcopum, & per ciuilem iudicem perficere opus Ecclesiæ, seu loci religiosi, eum qui cœpit illud construere; & decedente ipso, hæredes eius similiter teneri, ita vt constructio, quæ ab initio fuit voluntaria, semel cœpta efficiatur necessaria, argumento legis *sicut*, *C. de O. & A.* Ex eodem etiam fauore constructionis Ecclesiæ prouenit, quod quamuis inuitus quis non cogatur rem propriam vendere, *l. nec emere, C. de iure delib. l. inuitum* 11. *C. de contrah. empt.* Heraldus *lib. vnic. emend. capite* 26. vbi exponit textus *in l.* 9. *ff. de act. rer. amot. l.* 65. §. 1. *l.* 70. *ff. de R. V.* Hermosilla *in l.* 3. *titul.* 5. *partit.* 5. *gloss.* 1. tamen vt Ecclesia ædificetur, aut amplietur, cogendus est dominus domum, aut aream suam distrahere. Hermosilla *vbi suprà*, Franc. Leo *tom.* 1. *decis.* 90. *Valentia.* Quæ sententia non est generaliter admittenda, vt pro cuiuslibet Ecclesiæ constructione, aut ampliatione liceat dominis inuitis prædia extorquere; sed sub hoc moderamine, vt sit pro ædificio, aut ampliatione moraliter necessaria Ecclesiæ Parochialis, seu Cathedralis, quam construi, aut ampliari non solum vtile, verùm & necessarium est: tunc enim licet auferre à dominis prædia sua, refuso iusto pretio, exemplo legis *si venditor*, §. *si constat*, *ff. comm. præd. l. item si verberatum*, §. *vltimo*, *ff. de R. V.* Si verò vtilis tantùm, non verò necessaria fuerit constructio Ecclesiarum, citra Principis auctoritatem auferri à nullo domus sua debet. Couar. *libro* 3. *var. cap.* 14. *num. final.* Cùm enim regulariter institutum sit, dominum non cogi rem propriam distrahere, desideratur necessitas fouendi religionem, vt publicus fauor priuatæ vtilitati præferatur, iuxta legem *si locus*, §. *cum via publica*, *ff. quemadmod. seruit. l.* 2. *ff. ne quid in loco publ.* propter vtilitatem autem tantùm non licet absque rescripto Principis alicui rem propriam auferre.

4. Sed licèt adeo commendetur Ecclesiarum constructio, & magnopere expediat, tamen ita nouæ Ecclesiæ construendæ sunt, vt inde aliis præiudicium non irrogetur, *cap.* 1. *&* 2. *de noui oper. nunc.* In constructione enim Ecclesiarum maximè attendendum est, ne inferatur damnum aliis parochialibus Ecclesiis, *cap. in his* 30. *de de priuil. l.* 9. *titul.* 10. *p.* 1. Guido Papæ *q.* 260. Zerola *in praxi*, 1. *p. verbo Ecclesia*, *quæst.* 4. *&* 5. Valenzuela *consil.* 45. *per tot.* ideoque nouam parochiam intra limites antiquioris tantùm licebit construere ex iusta causa, veluti si augeatur multitudo fidelium, qui in Ecclesiis iam constructis recipi non possint, *c. præcipimus* 16. *quæst.* 1. vel si vna parochia habeat domos ita ab Ecclesia distantes, vt difficile sit, maximè in hyeme, imbribus, vel niuibus impedientibus, ad eam parochianos venire, vel deferri sepeliendos, vel baptizandos, vt probat Petrus Gregor. *de benef. cap.* 12. *num.* 4. vnde rectè in præsenti textu permittitur nouæ parochiæ erectio, ex eo, quod propter distantiam loci tempore hyemali commodè parochiani non poterant diuinis officiis interesse: quam Alexandri Decretalem confirmauit Concil. Trident. *sess.* 21. *de reform. cap.* 4. ibi: *Nouas parochias etiam inuitis Rectoribus, iuxta formam constitutionis Alexandri III. quæ incipit Ad audientiam, instituere possint.* Varia tamen in præsenti ab Alexandro præcipiuntur: primò vt reseruetur ius præsentandi clericum ad nouam Ecclesiam Rectori veteris Ecclesiæ, à qua fit dismembratio in compensationem damni illati, vt expressit Alfonsus noster *in l.* 9. *tit.* 10. *partit.* 1. ibi: *Por el menos cabo, que recibiesse la primera por los parochianos que le menguan, otorga el derecho, que los clerigos de ella puedan presentar al Obispo el que hubieren deponer en la Iglesia segunda, è otorgarles ainde mas de esto, que ayan en ella alguna renta, en manera de censo por conocimiento de majoria.* Quod ius præsentandi latè exponunt Barbosa *in dict. cap.* 4. *Concil. Trident.* Valenzuela *tom.* 1. *consil.* 45. *per tot.* Salgado *de protect. p.* 3. *cap.* 5. *num.* 37. Secundò vt clerico eiusdem nouæ Ecclesiæ assignentur pro eius sustentatione oblationes pro modo parochiæ dismembratæ, quo nomine veniunt etiam decimæ, *cap. Ecclesia* 43. *cum sequent.* 16. *quæst.* 1. Lotherius *de re benef. lib.* 1. *quæst.* 28. qui resoluit hanc decimarum assignationem non esse necessariam, si commodè aliunde noua Ecclesia dotetur. Tertiò desideratur, vt competens honor in ea pro facultate loci matrici Ecclesiæ reseruetur, idest annua aliqua pensitatio pro arbitrio Episcopi moderanda. Prosequuntur latiùs Lotherius, Salgado, & Petrus Greg. *vbi suprà.* Moneta *de commut. c.* 11. *num.* 334. Vasconcellos *libro* 1. *respons. cap.* 13. Altesserra *lib.* 5. *dissert. cap.* 6.

CAPVT

CAPVT IV.

Lexouiensi.

QVicunque Ecclesiasticum beneficium habent, ad tecta Ecclesiæ restituenda, vel ipsas Ecclesias emendandas, omnino adiuuent, & nonam, & decimam reddant.

NOTÆ.

[a] *LExouiensi.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. legitur *Exoniensi*; sed malè, vt ibi notauit Ant. August. cùm etiam *Lexouiensi* legatur post Concilium Lateran. *p.* 29. *capite* 1. de qua diœcesi egi *in cap.* 8. *de offic. ordin.* & commentarium huius textus dedi suprà *in cap.* 1.

CAPVT V.

[a] Vrbanus III.

AD audientiam nostram iam pridem peruenit, quod tu in Ecclesia de Cologia, de qua in Episcopum vocatus, & electus fuisti, regulares canonicos ordinare, & eorum institutioni de bonis tibi collatis congruè velis prouidere. Inde siquidem est, quod tuum nos desiderium, atque propositum multimodis laudibus commendantes, deuotioni tuæ auctoritate Ap. indulgemus, vt iuxta votum tuum canonicos regulares in Ecclesia præscripta, si tibi in hoc Episcopus diœcesanus consentit, ad honorem Dei, & Ecclesiæ tuæ, secundùm beati Augustini regulam valeas ordinare, & eos ibidem nullius contradictione, & appellatione obstante instituere. Vnde si clerici sæculares in ea fuerint, qui adhuc superesse noscantur, volumus vt eis, dum vixerint, ibi vel alibi necessaria secundùm consuetudines prouideantur. Licèt autem vicini tui nobis instantiùs supplicarent, quatenus in Ecclesiæ præscriptæ iure confirmationis priuilegium faceremus de canonicis: tuæ in hac parte deuotioni de iure non possumus deferre, cùm nulli canonici adhuc ibidem existant, quibus priuilegium indulgeatur: eis vtique cùm fuerint instituti, tam in his, quàm in aliis precum tuarum obtentu, in quibus cum Deo poterimus, libentiùs deferemus.

NOTÆ.

[a] *VRbanus III.*] In hac sexta collectione tantùm legitur *Vrbanus III.* in secunda autem, *sub hoc titul. capite* 4. prout hîc transcribitur; sed ita corrupta est inscriptio, vt facilè cognosci non possit, nisi emendemus *Trutoniensi*: quæ ciuitas Trutonia dicta, seu sancti Trudonis, insignis est inferioris Germaniæ ciuitas, vbi potentissimum est D. Benedicti cœnobium.

COMMENTARIVM.

TExtus hic non spectat ad ædificationem Ecclesiæ, seu eius reparationem; sed tantùm ad reformationem, seu professionis canonicorũ mutationem, de qua egi *in c. inter quatuor, de relig. domib.* Sicut enim canonici regulares consentiente Episcopo sæculares fieri possunt, ita etiã ex sæcularibus regulares fieri valent cum Capituli cõsensu, *c. si Episcopus* 12. *q.* 2. & inuitis ipsis canonicis desideratur rescriptũ Pontificis, vt docet Legaufre *in parat. ad hunc tit.* & probaui iam *in dict. c. inter.*

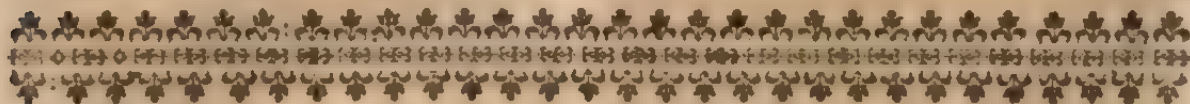
CAPVT VI.

[a] Cœlestinus III.

TVa nos duxit, &c. *Et infrà:* Præterea quia occasione iuramenti, quod de rebus Ecclesiæ non alienandis te asseris præstitisse, in locis tui Episcopatus, in quibus populi habitantes oratoriis plurimùm videntur indigere (ne prætextu nouarum Ecclesiarum commissa tibi Ecclesia destitui videatur) Ecclesias formidas erigere: fraternitati tuæ præsentium significatione mandamus, quat. illius iuramenti occasione nullatenus prætermittas, quin populo indigenti super basilicarum constructione studeas salubriter prouidere.

NOTÆ.

1. [a] *COelestinus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap. final.* nullibi tamen exprimittur cui rescribat Pontifex, nec vbi integra epistola reperiatur. In præsenti autem fragmento tantùm docetur, iuramentum de non alienandis rebus Ecclesiæ ab Episcopo præstitum, seu generaliter illud respectu omnium suæ diœcesis Ecclesiarum, seu tantùm suæ Ecclesiæ Cathedralis, non impedire, quin infra alterius parochiam nouam erigat Ecclesiam, etsi inde minuatur parochianorum numerus, atque personales saltem obuentiones decrescant; quia prædictum iuramentum ad directas dumtaxat, & eas quidem illicitas, vel non necessarias alienationes restringendum est, argumento textus *in capite ad nostram 21. de iureiur. l. vltim. ff. qui satisd. cog.* de quo iuramento egi *in cap...*

TITVLVS XLIX.

De immunitate Ecclesiarum, cæmeterij, & rerum ad eas pertinentium.

CAPVT I.

Ex Synodo [a] Ioannis Papæ.

VT [b] in domibus Ecclesiarum, neque [c] missus, neque [d] comes, vel iudex [e] publicus, vel minister, quasi pro consuetudine, nec [f] placitum, nec auspicium vindicent: sed in [g] publicis rebus domos constituant, in quibus placitum teneant, & secundùm antiquam consuetudinem hospitentur.

NOTÆ.

1. [a] *IOannis Papæ.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 1.* nullibi tamen exprimittur ex qua Synodo transcriptus sit textus hic; facilè tamen id apparet ex Baronio *tom. 9. anno Christi* 904. Seuerino Binio *tom. 3. part. 2. Concil. pag.* 137. qui referunt sub Ioanne Papa IX. Rauennæ Concilium celebratum fuisse, vt acta Stephani VII. contra Formosum improbarentur, & damnarentur coram Lamberto Imperatore: & inter 12. canones in ea Synodo sancitos, *can.* 11. hæc verba reperiuntur: *Vt in domibus Ecclesiarum, nec missus, ne comes, vel iudex, quasi pro consuetudine, nec placitum, nec hospitium vindicent, sed in publicis vicis domos constituant, in quibus placitum teneant, & secundum antiquam consuetudinem hospitentur.* De hac Synodo alia notaui *in capite final. de offic. Archipresb.* nec est necesse in hoc canone supplere verbum *statuimus*, vt fecit Glossa, cùm plerumque canones Concil. absque eo verbo proferantur, vt constat ex canonibus editis in Conciliis Cæsaraugust. Valentino Galliæ, Arelat. 4. sub Leone III. Rhemensi 1. sub Leone.

2. [b] *In dominus Ecclesiarum.*] Hostiensis in præsenti, *num.* 1. Panormit. *num.* 3. Syluester *verbo Immunitas* 1. *num.* 3. Azor *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 9. *quæst.* 7. existimant in præsenti appellatione domus Ecclesiarum, non tantùm ipsis Ecclesias significari, verùm etiam domos priuatas, quæ ad ius, & dominium Ecclesiæ pertinent, quia non tantùm Ecclesia ipsa, verùm etiam eius domus præsenti immunitate gaudent. Quæ doctrina faciliùs admittetur, si sciamus, iam à primis Ecclesiæ sæculis inter alia bona immobilia, Ecclesiarum domos possedisse: vnde Gregorius Magnus *epist.* 19. *lib.* 3. redditus omnes ædis sanctæ Agathæ, cui Leonem acolytum præfecerat, assignat in pensionibus domorum vrbanarum, his verbis: *Ideo pensiones omnium domorum in hac vrbe constitutarum, quas prædictam Ecclesiam temporibus habuisse Gothorum constiterit, annis singulis congregare non desinas, & quantùm in sartis tectis, vel luminaribus, aliaque reparatione eiusdem Ecclesiæ necessarium fuerit, erogare omnibus modis studebis.* Hoc autem singulare notandum est, quod iis domibus, quæ ad Ecclesias pertinebant, tituli, & insignia Ecclesiarum inscribi solebant, hocque ritu Ecclesia possessionem domus acquirere credebatur: quare ipse Sanctus Gregorius *lib.* 1. *epist.* 63. agnoscens Petronij domum iniustè à Constantino defensore Ecclesiæ titulatam, iubet titulos deiici, & deponi, quos ignorantia Constantini præfixerat, his verbis: *Quoniam docti sumus domum Petronij notarij S. Romanæ Ecclesiæ, cui Deo auctore præsidemus, à Constantino tunc defensore irrationabiliter titulatam, experientia tua præsentis præcepti paginâ demandamus, vt omni excusatione, vel dilatione omissâ, deposito titulo eandem domum præsentium latrici Theodoræ relictæ antedicti Petronij sine mora restituas.* Immò Ecclesia, vt sacerdotum, ac clericorum quieti consuleret, domos illis comparabat, in quibus commodè degerent ad officij sui partes piè &

& religiosè obeundas, vt constat *ex capite 2. de iurepatron. in 5. compil.* ibi: *Serenitatem tuam rogamus, monemus, & hortamur attentè, quatenus cùm indecens modis omnibus videatur, vt Ecclesiæ memoratæ competenti dote penitus sint expertes, ipsarum cuilibet saltem 30. passus terræ iuxta canonicas sanctiones in liberam eleemosynam extra cæmeterium à parte qualibet earundem ad domos clericorum faciendas, ibidem liberaliter largiaris.* Et *l. 7. tit. 13. lib. 1. recop.* & hæ domus dicebantur ecclesiasticæ, siue domus Ecclesiarum. Earum meminerunt Eusebius *lib. 7. histor. Eccles. cap. 24.* ibi: *Verùm cùm Paulus ex Episcopi domo, eius Ecclesiæ propria, exire nollet, Imperator Aurel. de ea re rogatus sententiam sanctissimè quid agendum esset decreuit; præcepit enim, vt domus Ecclesiæ iis tribueretur, quibus Christiani Italiæ, & vrbis Romæ Episcopi tribuendam præscriberent.* Gregorius Turon. *lib. 1. miracul. cap. 39.* ibi: *Mulier succensa libidine, operta peccati tenebris pergit ad domum Ecclesiæ per tenebras noctis: cùmque obserata omnia reperisset, pulsare fores ecclesiasticæ domus cœpit, ac voces eiusmodi dare: Quousque sacerdos dormis? Quousque clausa hostia non reseras.* Refert Lemaistre *libro 1. de iuribus Eccles. capite 16.* De quibus domibus Ecclesiarum accipiendus est præsens textus.

[c] *Missus.*] Glossa in præsenti, pro *misso* ex-
3. ponit executorem, vel officialem: quam sequuntur Hostiensis, & Abbas *in præsenti.* Sed hæc Glossæ expositio admitti non potest; nam statim in eodem textu prout iacet in hac sexta compilatione ponitur *minister*, qui idem est, ac executor, *l. ordine 15. ff. ad municip. cap. nouit 43. de appellat. cap. pastoralis, §. quia verò, de offic. deleg.* notatur *in l. ab executore 4. ff. de appel.* Verius ergo est, missum in præsenti significare Legatum directum à Principe pro qualicunque Ecclesiastica, aut publica vtilitate, vel opportunitate, qui corrigeret quæ corrigenda essent. Flodoardus *in histor. Rhemensi*, ibi: *Tilpinum sequitur Vlfarius, qui à præfato Imperatore Magno Carolo missus dominicus ad recta iudicia determinanda, fuerat ante Episcopum constitutus super totam Campaniam.* Aymonius *lib. 5. cap. 1.* ibi: *Ad partem fisci nostri missi sui discurrentes dissoluere debeant.* Quo modo missi dominici accipiuntur in legibus Longob. *lib. 2. titul. 16. 18. & 29.* legibus Aleman. *titul. 21. 30. & 36.* capitul. Caroli *libro 1. tit. 122.* & *lib. 2. tit. 18.* & *libro 4. tit. 30. 32. & 44. lib. 5. cap. 19.* & aliis congestis à Lindembrogio *in glossar. legum antiq. verbo Missus.* Diuersique erant hi missi dominici à missis discurrentibus, quorum munus erat mandata Principum deferre per prouincias: notauit P. Marcha *lib. 4. concord. cap. 8.* Quater enim in anno in Gallia à Rege Legati mittebantur per Prouincias, vt si quid Episcopi, aut Comites negligenter egissent, per eorum admonitionem corrigeretur, illisque quibus à Comite ius dictum non esset, ipsi dicerent, & pleraque negotia Regis nomine perficerent, aut ad eum referrent. Constitutiones quoque Principum, seu capitularium ab illis per Prouincias transmittebantur, & annuntiabantur; qui ideo dicebantur missi, *cap. 2. de regul.* vt etiam Legati à Pontifice per Prouincias directi, *legati missi dicuntur, cap. excommunicamus*, vbi notaui, *de offic. Legat. cap. 1. eod. tit. in 6.* notarunt Cironius *ad tit. de offic. Legat.* & *ad titulum de appel.* Leo Pinel. *in cap. 2. num. 197.* Inde etiam missaticum dicitur tractus ille, cui præerat missus, eratque is tractus nunc plurium, nunc pauciorum pagorum, vt accipitur in constitutionibus Caroli Calui, *tit. 12. cap. 12.* ibi: *Vt vnusquisque missus in suo missatico prouisionem habeat, vt si aliquis de nostris fidelibus per missaticum suum transierit, aut ibi consistens, aut commanens, rapinas fecerit.* Vbi notauit Carolus Sirmundus, & S. Bonifacius Martyr *epist. 115. Postea verò contigit, vt Dominus Imperator patruelem meum Ricolf. miserit in missaticum super Elbam cum his inferius scriptis.* Illustrant Lindembrog. *in glossar. verbo Missaticum.* Vossius *de vit. serm. lib. 3. cap. 27.* Zerda *in aduers. cap. 155. num. 22.*

[d] *Comes.*] Pro temporis varietate varij generis 4
fuerunt Comites. Ante Constantini tempora illi Comites appellabantur, qui Proconsules, Præsidesque in Prouincias sequebantur officij gratiâ. Cornel. Fronto *de differentiis Latini sermonis*, ibi: *Comes iter facit, assecla sequitur potentiorem.* Cicero 1. *in Verrem*, ibi: *Comites illi tui dilecti manus erant tuæ, Præfecti, Scribæ, Medici, Aruspices, Præcones.* Præcipuum verò Comitum locum tenebant assessores Præsidum, qui eis in iudiciis assidebant, de quibus *in l. 4. ff. de offic. assess.* ibi: *Defuncto Præside ante diem residui temporis, salarium deberi ait Comitibus.* Et *l. legati 12. §. Comites, ff. de vacat. muner.* ibi: *Comites Præsidum, & Proconsulum.* Et *l. 1. §. sed si, ff. de extraordin. cognit.* ibi: *Sed etsi Comites salarium petant.* Et *l. 5. ff. ad leg. Iul. repetund.* ibi: *In Comites quoque ex hac lege iudicium datur.* Et *l. Senatusconsulto 16. ff. de offic. Præsid.* ibi: *Senatusconsulto cauetur, vt de his, qui Prouincias regentes, comites, aut libertini.* Et *l. 4. ff. de offic. assess.* ibi: *Diem functò Legato Cæsaris Comitibus residui temporis.* Et *l. 6. §. penult. ff. de pœnis, l. 41. §. 1. ff. de excusat. tut.* Illustrant Cuiacius *lib. 4. respons. Papin. in l. diem functo, ff. de offic. Procons.* Gothofredus *l. in diem 4. de offic. assess.* Viuar. *ad Flauium Dextrum, pag. 32.* Baronius *in Martyrol. die 31. Maij.* A Constantino Comitis nomen omnibus Magistratibus datum fuit, qui sacrum Comitatum obseruabant, vel ex eo prodibant, quasi socij laborum; immò & honorarij tituli vice fuit, sine actu, sine administratione. De his Comitibus, tam primi, secundi, quàm tertij ordinis agitur *in l. vnic. C. de Comitibus consist. l. 1. & 2. C. de Comitibus rei milit. l. vnic. C. Theod. de comit. & arcar. l. 17. & 18. C. Theodos. de proxim. Comitum, l. 127. C. Theodos. de Decur. l. 9. & 10. C. Theodos. de suar. & pecuar.* Gothi etiam & Franci singulis ciuitatibus Comites exemplo Romanorum præfecerunt. Gregorius Turon. *libro 6. capite 41.* ibi: *Misitque ad Duces, & Comites ciuitatum nuncios.* Ipsi Comites in pace iuri dicundo operam dabant. Gregorius Turon. *lib. 8. cap. 18.* ibi: *Gundoualdus autem Comitatum Meldensem super Vuerpinum competiit, ingressusque vrbem, causarum actionem agere cœpit.* Idem *lib. 10. cap. 6.* Vnde in Concilio Vernensi *can. 23.* ita cauetur: *Vt comites, vel iudices ad eorum placita primò viduarum, orphanorum, vel Ecclesiarum causas audiant, & definiant in eleemosyna Domini Regis, & postea alias causas cum iustitia.* Cabilon. 2. *cap. 21.* ibi: *Comitibus verò, & iudicibus hoc summoperè obseruandum*

est, vt iure iudicent, & nequaquam in iudicio munus, seu personam accipiant. Tribur. *can.9.* ibi: *Si Episcopus Ecclesiasticum, & Comes saculare placitum eadem die condixerint, placitum Comitis postponatur.* In Concilio Tolet. 1. sub Recharedo mentio fit diuersorum Comitum. Plura de his Comitibus, & eorum officiis ac iurisdictione tradunt Altessera *de comitibus lib. 1. cap. 3. 4. & 5.* Zerda *in aduers. cap.91. num.9. & 21.* Crespetius *in summa, verbo Comes,* Bignonius *in not. ad Marculf. lib. 1. de formul. cap. 8.* Morla *in empor. tit.1. q.28. num.2.* Ramirez de Prado *in fragment. aduers. Luitprand.*

5. *e Iudex publicus, vel minister.*] In his verbis superfluum videtur verbum *publicus*; constat enim, iudices publicos esse, siquidem iudex dicitur, quasi ius dicens populo, *cap. forus, §. index, de V. S.* quique publica fungitur potestate, *l. 2 §. postea, ff. de orig. iur.* vnde videtur abundare verbum *publicus*, quod deest in dicto canone apud Baronium, & Binium: nisi dicamus cum Hostiensi & Abbate, per illa verba, *index publicus*, maiores iudices significari; & per verbum *minister*, iudicem inferiorem, vt sic omnes Magistratus præsenti prohibitione comprehenderentur.

6. *f Placitum.*] Id est iudicium ciuile, iurgium, seu contentionem forensem, *cap. placita 15. q.4.* Concil. Ticinense sub Leone IV. *p. 3.* vbi PP. ipsius Concilij coram Imperatore conqueruntur, quod ministri Comitum propter frequentia iurgia populum nimis affligebant, & aiunt: *Quosdam ministros Comitum propter frequentia placita pauperiorem populum nimis affligere comperimus.* Et in Concil. Meldensi *can.76.* ita cauetur: *Vt Regia Maiestas obseruare pracipiat omnibus reipublica ministris, quod à diuina auctoritate, & SS. PP. constitutione cautum esse dignoscitur, vt nemo Comitum, aut quisquam ex iudiciaria potestate, post quartam feriam, qua caput ieiunij nominatur, placitum, seu malum tenere prasumat.* Illustrat Hothomanus *in Francogal. cap.10. & 11.* moris enim erat olim sub dio causas agere, atque in portis ciuitatum: sed plerunque ob ingruentes pluuias, aut solis ardores in templum iuris dicundi causâ sese recipiebant Comites: quod prohibuerunt Ecclesiæ Patres in Concilio Rauennat. 2. tempore Clemẽtis V. *rubric. 12.* ibi: *Cùm domum Dei deceat sanctitudo, dicente Domino: Domus mea domus orationis vocabitur; & valde indignum sit, & deuotioni cultus sit contrarium, quod in Ecclesiis fiant mercata, tractatus, & mercimonia laborum, & ponantur in eis vasa, & alia non deputata ad executionem, & obsequium diuinorum: Statuimus & arctius prohibemus, ne de catero in Ecclesiis fiant mercata, siue teneantur vasa, siue mercimonia laicorum, nec iudicialia tractentur temporalia, nec fiant in eis coadunationes vicinia, vel tractatus, seu publica parlamenta, nisi fortè tempore guerrarum.* Necnon Imperator Carolus statuit, vt ipsi iudices domos sibi constituerent, in quibus malum tenerent, non verò in Ecclesiis, *lib. 4. capitul. cap. 28.* ibi: *Malus tamen nec in Ecclesia, nec in atrio eius habeatur.* Dicemus infrà, *in cap.5.*

7. *g Publicis locis domos constituant.*] Ad Prætorium videlicet, quod propriè accipitur vbi ius dicitur, *l. penult.* aliàs finali, *C. de offic. Rector. prouinc.* vbi Mornac. cui & Præsidum domus hæret; *l. 3. C. de oper. public. l. 3. C. de metal. lib. 12. l. vlt. C Theodos. de offic. omn. indic.* vnde apud D. Ioannem *cap. 18.* legitur, Iudæos non fuisse ingressos Prætorium, ne contaminarentur, sed manducarent Pascha. Illustrant Pancirola *lib. 2. variar. cap.191.* P. Faber *lib. 1. semestr. cap.1.* De locis vbi Romani ius reddebant, agit Pollerus *lib.1. histor. fori, cap.4.*

COMMENTARIVM.

EX hoc canone communiter talis deducitur assertio: *In domibus Ecclesiarum, in quibus clerici degunt, non debent iudices laici hospitium sibi vindicare.* Quæ assertio probari potest *ex cap. praterea 28.* ibi: *Albergerias*, iunctâ eius verbi nota, *de iurepatron.* Concil. Salisburg. sub Martino V. *Saculares, ecclesiasticæve persona, quacunque dignitate prafulgeant, Romanorum Rege, eius coniuge, & filiis exceptis, Ecclesias, ecclesiasticaque bona, iura, & iurisdictiones, seu Ecclesiarum vassallos publicè occupare, aut inuadere quomodolibet non prasumant.* Et *l. 1. in fine, C. de Episc. & cleric.* quæ extat aliquibus verbis adiectis *in l. 8. C. Theodos. eod. tit.* cuius auctor est Constantinus, non Magnus, primus Catholicorum Imperator, vt Glossa existimauit; sed Constantinus Iunior: nam textus ille Placido, & Romulo Consulibus emanauit. Hi autem non sub Constantino Magno, sed sub Constantino Iuniore floruerunt, *l. 51. tit. 5. p. 1. l. 27. tit. 3. lib. 1. l. 2. tit. 21. lib. 2. ordin. l 7. tit. 3. lib. 1. recopil.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, Germonius *lib. 2. de sacror. immunit. cap. 15. n. 13.* Boëtius Epon. *hic*, Syluester *in summa, verbo Immunitas 1. n. 3.* Azor *p. 2. instit. mor. lib. 9. cap. 9. quæst. 8.* P. Suarez *tom. 1. de relig. libro 3. cap. 13. num. 13.* Bonac. ad Bul. cœnæ Domini, *q. 19. punct. 3. §. 1. num. 5.* Corjolanus *in explicat. ipsius Bulla, excom. 18. vers. 5.* Gregor. Lopez, & Didacus Perez *in dictis legibus partit. & ordin.* Altesserra *de Ducibus, libro 3. capite 16. & libro 6. dissert. cap. 17.* — 8. Conclusio probatur et illustratur.

Sed hæc assertio difficilis valdè redditur sequenti iuris consideratione; nam munus hospitis recipiendi est patrimoniale, *l. 3. §. munus, ff. de muner. & honor.* ibi: *Munus hospitis recipiendi, non persona, sed patrimonij onus est.* Et *l. sunt munera, ff. de vacat. & excus. mun. l. 3. C. de muner. patr. lib. 10. iunct. l. munerum, §. patrimon. ff. de muner. & honor.* sed à muneribus patrimonialibus nemo excusatur, *l. munera, §. patrimoniorum*, ibi: *Ab huiusmodi muneribus, nec Primipilarius, nec veteranus, aut miles, aliisue qui priuilegio aliquo subnixus est, nec Pontifex excusatur.* Vbi Glossa deducit: Ergo nec clericus, nec Ecclesia. Quæ sententia probatur *ex l. de his, C. de Episc. & cleric. l. 2. C. de muner. patrim. lib. 10.* Igitur domus Ecclesiarum tenentur recipere iudices, seu Legatos Principis; siquidem ab eo onere patrimoniali, quia non personæ, sed rei est, nemo excusatur, præcipuè cùm agitur de hospitio præbendo ministris Regiis: nam inter regalia iura illud præcipuum numeratur, vt non solùm Principi, verùm & eius ministris, & consiliariis habitatio præbeatur, *l. 2. & per tot. C. de metatis, & epid. lib. 12. l. 1. & per tot. tit. 15. lib. 5. recopil.* docent Auendaño *in diction. verb. Huespedes.* Auiles *in cap. 8. Pratorum, verbo Dineros.* Mastrillo *de Magist. libro 3. cap. 10. num. 178.* Solorzanus *de iure honor. num. 416.* qui numero sequenti cum Otalora, & Gregorio Lopez resoluit, Ecclesiasticos ab hoc onere — 9. Impugnatur conclusio.

onere exemptos non eſſe, niſi ſpecialis immunitas illis concedatur: ergo ritè, & rectè Comites, & alij iudices poſſunt hoſpitium ſibi vindicare in domibus Eccleſiarum, etiamſi in eis clerici habitent. Augetur hæc difficultas ex eo, nam omnes fideles, maximè Eccleſiaſtici, tenentur hoſpitalitatem exercere, *cap.* 1. *cap. quieſcamus, & per tot.* 42. *diſt.* probaui *in cap.* 2. *de ſupplend. neglig. cap.* 1. *de emption. & vendit.* Ergo non debent eximi ab hoſpitio iudicum, & aliorum Magiſtratuum.

10. IMMVNITAS QVÆ, ET QVOTVPLEX. Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, cuius rationem vt aſſignemus ſciendum eſt, immunitatem dici quaſi muneris vacationem, exemptionem, ſeu libertatem à muneribus alioqui communibus; ita nimirum dictam, quaſi expertem muneris, vel ſine munere, ideſt onere: munus enim præter donum ſignificat etiam nunc onus, nunc officium ſine dignitate, & honore, *l. munus* 18. *ff. de V. S.* quapropter immunitas Eccleſiaſtica ita definitur: *Eſt ius, quo loca, vel perſonæ Eccleſiaſticæ à communi onere, ſeu obligatione liberæ, & exemptæ ſunt.* Et ideo alio nomine vocari ſolet libertas, ſeu exemptio Eccleſiaſtica, *cap. aduerſus, hoc tit.* docent Couar. *lib.* 2. *var. cap.* 20. Lupus *de libert. Eccleſ. p.* 2. *quæſt.* 11. Suarez *de cenſur. diſput.* 21. *ſect.* 2. *num.* 89. Azor *tom.* 2. *lib.* 9. *cap.* 8. Hæc autem immunitas, ſeu emunitas, vt voluerunt Pitheus *in Gloſſario*, Zerda *in aduerſ. cap.* 91. eccleſiaſtica eſt triplex. Prima localis, quæ competit Eccleſiis, & aliis piis locis, de qua *in cap. inter alia, hoc tit.* Secunda perſonalis, quæ competit Eccleſiaſticis perſonis, etiam in ordine ad cauſas, de qua *in cap. non minus, hoc tit. cap. clerici, de iudiciis, cap.* 1. *de foro compet.* Tertia realis, quæ competit Eccleſiaſticis rebus, ſeu bonis, de qua in præſenti textu agitur.

11. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Ideo autem in domibus Eccleſiarum iudices, & ſæculares Magiſtratus nequeunt hoſpitium quærere, aut ſibi vindicare, quia hæc immunitas ab hoc patrimoniali munere præbendi hoſpitium, iam ab Imperatore Conſtantino conceſſa fuerat *in d. l.* 1. *de Epiſcop. & Cleric.* & in formula ipſa immunitatis Eccleſiaſticæ relata à Marculfo *lib.* 1. *formul. cap.* 3. ſpecialiter cauetur, ne Eccleſiæ villæ, aut poſſeſſiones manſiones, ſeu paratas præſtent. Solebant enim ſubditi hoſpitio non modò recipere miſſos, & Legatos Principis, Comites, & eorum miniſtros, verùm & viaticum eis pro vniuſcuiuſque dignitate præſtare. Verba ſunt: *Statuentes ergo, vt neque vos, neque iuniores, neque ſucceſſores veſtri, nec vlla publica iudiciaria poteſtas, quocunque tempore in villis vbicunque in regno noſtro ipſi Eccleſiæ, aut Regiâ, aut priuatorum largitate collatis, aut qui antea fuerint collaturi, aut ad audiendas altercationes ingredi, aut freda de quibuſlibet cauſis exigere, nec manſiones, aut paratas, vel fideiuſſores tollere non præſumatis,* &c. Vnde deſcriptum ferè priuilegium monaſterij Corbeienſis à Clotario datum, quod extat apud Sirmundum *tom.* 1. *Conc. Gall.* & priuilegium Laurishamenſis monaſterij, quod auctorem habet Carolum Magnum *in Chronico Laurishamenſi*; & tot alia, quæ paſſim occurrunt. Sed reuerentia Regiæ emunitatis vix continuit Comites. Pauliacenſem villam cœnobij Floriacenſis crebrâ Arnuſti Comitis metatione attritam luget Aymonius Floriac. *lib.* 2. *de miracul. S. Benedicti, cap.* 5. *Nam Arnuſtus quidam fuit vir ſecularis militiæ, clarus ſtipendiis, qui ab Archembaldo huius loci Abbate beneficiario iure aliqua ex poſſeſſionibus monaſterij ſibi tradita poſſidebat: hic oblitus benefactorum, fidei quoque, quam ſacramento Sancto ſpoponderat Benedicto, ac illi pro poſſe famulantibus monachis, Pauliacenſis parochiæ prædium aſſidua exinanibat metatione.* Carolus Magnus *lib.* 3. *Capitul. cap.* 39. ibi: *De miſſis noſtris diſcurrentibus, vel cæteris propter vtilitatem noſtram iter agentibus, vt nullus manſionem contradicere eis præſumat.* Ludouicus in Synodo Ticinenſi, ibi: *Quando etiam Epiſcopos, Abbates, vel Comites, ſeu fidelium noſtrorum quempiam in propria villa morari contigerit cum ſuis, in ſuis maneant domibus, ne ſub obtentu hoſpitij vicinos opprimant.* Illuſtrat Bignonius *in notis ad Marculfum, lib.* 1. *cap.* 4. à quo munere, parataru:n immunitas Eccleſiæ domibus competit, ſicut etiam in regnis Hiſpaniæ à Regibus Catholicis conceſſum eſt, vt in domibus Clericorum ſine conſenſu, & voluntate ipſorum hoſpitium aliquis quærat, *l.* 27. *tit.* 3. *lib.* 1. *ordin.* cum hac tamen limitatione, vt ſcilicet hæc immunitas non competat, quando Princeps ipſe, vel eius filij iter faciunt per aliquem locum, *l.* 7. *tit.* 21. *lib.* 2. *ordin.* vnde cognoſcitur differentia, quæ verſatur inter Eccleſiam ipſam, & eius domos; nam in Eccleſia nemo hoſpitium vindicare valet, non quia immunitas ab eo munere Eccleſiæ conceſſa ſit, ſed propter inhoneſtatem, vt exprimitur *in d. l. penult.* ibi: *Porque ſeria coſa muy fea, y deshoneſta, que las Igleſias que ſon caſas de Dios,* &c. in domibus autem Eccleſiarum hæc inhoneſtas non verſatur, & ideo immunitas conceſſa fuit, quæ ceſſauit ex illa magna cauſa, videlicet ſuperuenientibus Rege, Regina, vel eorum filiis, vt ex Concilio Salisburg. & dicta lege ordinamenti probaui. Magna autem cum ratione hæc immunitas non præbendi hoſpitium conceſſa fuit domibus Eccleſiarum, & Clericorum; nam ſimilis immunitas competit militibus armatæ militiæ, *l. his oneribus, ff. de vacat. & excuſ. muner.* ibi: *Angariarum præſtatio, & recipiendi hoſpitis neceſſitas, & militibus, & liberalium artium profeſſoribus remiſſa ſunt.* Medicis etiam, & legum Doctoribus, *l. Medicos, C. de profeſſ. & med. lib.* 10. ibi: *Nec in Prouinciis hoſpites recipere.* Grammaticis, Oratoribus, & Philoſophiæ Præceptoribus, *in l. final. C. de Fabric. & Archiatris, in l. Fabricenſium, l. Archiatros, C. de metatis.* Cubiculariis Principis *in l.* 2. *C. de Præpoſitis ſacri cubic. lib.* 12. *Domus quoque eorum, vel in hac ſacratiſſima vrbe, vel in alia qualibet poſitas ciuitate ab omni hoſpitum cuiuſlibet dignitatis inquietudine vindicamus.* Decurionibus, & ſilentiariis, *in l.* 3. *C. de ſilentiariis, eod. lib.* Militantibus in ſacris ſcriniis, *l. in ſacris* 9. *C. de proximis ſacror. eod. lib.* ibi: *Super domibus quoque, quas in prouinciis poſſident, metatorum moleſtiis liberantur.* Si ergo omnibus iis hæc immunitas conceſſa eſt, multò magis domibus Eccleſiarum, & clericorum competere debet: & ſi habitent pater, fratreſve cum filio clerico, immunes ſunt ab hoſpitio præbendo, niſi ea præſtatio nummaria penſione ſoluatur. Marinis *lib.* 1. *reſol cap.* 167. Si autem Eccleſia, aut perſona Eccleſiaſtica acquirat titulo vniuerſali, vel particulari domum ſubiectam

ctam hospitationi regiæ, vulgò *de casa y aposento*, tenetur eandem hospitationem tanquam onus reale præbere, vt decisum fuisse sæpiùs in supremo regali Consilio refert Guzman *de euict. quæst.* 7.

11. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam munus suscipiendi hospites, de quo in præsenti agitur, non est, nec censeri potest patrimoniale, quia patrimonij munus tantùm est, & censetur illud, in quo sumptus petuntur, & erogantur, *l.* 1. *§. patrimonij*, *ff. de muner. & honor. l. final. §. patrimoniorum*, *ff. eod. tit.* ibi: *Patrimoniorum sunt munera, quæ sumptibus patrimonij, & damnis administrandis expediuntur.* Et hinc illa tantùm munera Philosophis remissa negantur, quæ sumptibus expediuntur, non verò alia, vt constat *ex l. in honoribus*, *§. Philosophis*, *ff. de vacatione & excusat. muner.* Quod autem in proposito, vt dicimus, suscipiendi hospites munus ab eis, qui ad illud tenentur, absque vllo sumptu expediatur, constat *ex l. deuotum*, *C. de metatis*, *lib.* 12. ibi: *Solam sanè hospitalitatem sub hac obseruatione concedimus, vt nihil ab hospite, quod vel hominum, vel animalium pascuis necessarium creditur, postuletur.* Et *ex l. vnic. de salgamo hospit. non præst. eod. lib.* quibus consonat lex 10. 12. & 19. *tit.* 15. *lib.* 2. *nouæ recop.* docuerunt Glossa *in l.* 1. *C. de Episcop. & Cleric.* Ægidius Thom. *in tract. de collect. §. Subiicio*, *num.* 12. Deinde quia etsi hoc munus recipiendi hospites esset patrimoniale, nihilominus tamen domus Ecclesiarum ab eo immunes deberent censeri, cùm speciali priuilegio ea immunitas concessa sit à Constantino *in d. l.* 1. & ab eis etiam patrimonialibus muneribus illi omnes immunes sint, quibus id speciali priuilegio concessum est. Textus disertus *in l. sunt munera*, *ff. de vacat. muner.* ibi: *Præter eos, quibus principali beneficio concessum est.* Vbi Glossa, Bartolus, & Alberic. *in rubric. ff. de mun. & honor.* Vnde Petrus Antibolius *tr. de mun. §.* 4. *num.* 30. *vers. vel aliter*, concludit, quod speciale est in Ecclesia de clericis, vt non teneantur ad suscipiendos hospites in suis domibus, licèt munus sit patrimoniale, propter speciale beneficium dictæ legis 1. sicut & sunt plures alij, qui speciali beneficio legis hoc munere reperiuntur exempti. Nec obstant textus *in d. l. sunt munera*, ibi: *Nec vllum aliud priuilegium*, *l. si al. ff de muner. & honor.* ibi: *Qui priuilegio aliquo subnixus est:* vbi doceri videtur etiam, nec virtute priuilegij competere immunitatem ab hoc munere hospitem recipiendi; nam illa verba referenda sunt ad eos, qui alia priuilegia generalia immunitatis habent, non verò speciale huius immunitatis, vt Ecclesia, & clerici habent. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, pro cuius solutione dicendum est, hospitalitatem dupliciter considerandam esse: primò quatenus procedit ex æquitate, & liberalitate, quæ omninò arbitraria est, & in sola virtute consistit, de qua *in l. si verò*, *vers. Idem ait*, *ff. de iis, qui deiecerunt: l. & habet*, *§. hospites*, *ff. de precario*, *l. postliminij*, *§. in pace*, *ff. de captiuis*; cuius symbolum describitur ab Aul. Gellio *lib.* 5. *noctium*, *cap.* 13. Alex. ab Alex. *lib.* 4. *dier. genial. cap.* 10. & effectus iuris, qui ex ea resultant, tradunt Decius *consil.* 8. Menochius *de arbitr. casu* 160. *num.* 19. Tiber. Decianus *volum.* 3. *consil.* 66. *num.* 36. De hoc hospitio accipiendi sunt textus *in cap.* 1. *de emption. & vendit. cap.* 2. *de suppl. neglig. cap. de monachis*, *de præbend.* Secundo modo consideratur hospitium, quatenus tendit ad munus, & onus, de quo *in l. milites*, *§. munus hospitis*, *ff. de muner. & honor. l.* 3. *C. de muner. patrim. lib.* 10. à quo immunes sunt clerici *ex d. l.* 1. *C. de Episcop. & Clericis*, vbi Odofredus.

CAPVT II.

Gregorius *Agnello Episcopo* [a] *Terracinensi.*

PEruenit ad nos, quosdam illic, quod dici nefas est, [b] arbores colere, & multa alia contra Christianam fidem illicitè perpetrare. Et miramur, cur hoc fraternitas vestra districtâ emendare vltione distulerit. Ea propter scriptis vos præsentibus adhortamur, vt hos diligenti inuestigatione perquiri, & veritate cognitâ talem in eis faciatis exercere vindictam, quatenus & Deus placari possit, & aliis eorum vltio correctionis exemplum sit. Scripsimus autem & Mauro nunc Vicecomiti, vt fraternitati vestræ in hac re debeat adhibere [c] solatia, dummodo ad comprehendendos eos inuenire excusationem aliquam non possitis. Quia verò comperimus multos se à murorum vigiliis excusare, sit fraternitas vestra solicita, vt nullum nec per nostrum, vel Ecclesiæ nomen, aut quolibet alio modo defendi à vigiliis patiatur, sed omnes generaliter compellantur: quatenus cunctis vigilantibus, meliùs, auxiliante Domino, ciuitatis valeat custodia procurari.

NOTÆ.

1. [a] TErracinensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & integram huius textus restituo ex ipso regrestro D. Gregorij, vbi *lib.* 7. *indict.* 1. *epist.* 20. reperitur hic textus. Terracina ciuitas est Italiæ, in antiquo Latio littorali, quod hoc tempore vocamus Romanam Campaniam, prope mare, supra elatum collem sita est: fuit Colonia Romanorum, & eius meminerunt Liuius, Lucanus, & Frontinus, vt refert Vghel. *tom.* 1. *Italiæ*, *fol.* 195. Vrbs est admodum ciuilis, iam Episcopali Cathedrâ ornata ab Apostolorum

tempo

temporibus, & inter Eccleſias Romanæ Prouinciæ numeratur, ac immediatè Romano Pontifici paret. Agnello eius Epiſcopo, qui temporibus Magni Gregorij ex anno 566. vſque ad annum 595. Eccleſiam eam rexit, miſſa eſt præſens epiſtola. Eius hiſtoriam narrat Baronius *tom.* 8. *anno Chriſti* 598. Cùm enim noſter Gregorius Magnus eo anno, quo pax cum Agilulpho Rege Longobardorum, qui totam ferè Italiam deuaſtauerat, diutiùs tractata, & ſæpiùs impedita eſſet, tandem ſuggerente Theudelinda coniuge Agilulphi firmiſſima facta fuit, vt refert Vualfridus *lib. 4. de geſtis Longob.* & ne interim dum pacta intebantur, ſub velamento pacis aliquid infauſtum ageretur, Gregorius ſuos in diuerſis locis poſitos, vt interim vigilarent, admonuit, dum *lib. 7. indict.* 2. ad Ioannem Catalitanum in Sardinia Epiſcopum ita ſcribit: *Cognoſcatis autem Abbatem, quem ad Agilulphum ante multum iam tempus tranſmiſimus, pacem cum eo, Deo propitio (quantum nobis ab excellentiſſimo Exarcho ſcriptum eſt) ordinaſſe. Et ideo quouſque pacta de confirmatione pacis ipſius conſcribuntur (ne fortè hoſtes noſtri in hac dilatione ad partes illas iterum velint accedere,) murorum vigilias, & ſolicitudinem in locis omnibus facite adhiberi. Et confidimus in Redemptoris noſtri potentia, quia aduerſariorum nobis incurſus, vel inſidia denuò non nocebunt.* Et iterum *lib. 7. epiſt.*20. eundem monet, vt in locorum cuſtodia inuigilare ſolitiùs curet, ne tempore fœderis conſummato, pace nondum firmatâ, aliquid mali patiantur à Longobardis. Sic etiam in præſenti Agnellum Epiſcopum monet, vt Terracinam ciuitatem diligenter cuſtodiendam curaret, ita vt nec homines Eccleſiaſtici à murorum cuſtodia excuſarentur. Quam curam Magni Gregorij circa temporalia defendit, & miris laudibus commendat Baronius vbi ſuprà.

[b] *Arbores colere.*] De lucis, & eorum ſuperſtitione plura adduximus *in cap.4. de tranſact.*

[c] *Solatia.*] Auxilium videlicet, quod vulgò dicimus brachij ſæcularis, de quo egi *in cap.*1. *de offic. ordin.*

COMMENTARIVM.

2. Difficile valde viſum eſt iuris Interpretibus, quod in præſenti iubet Gregorius, videlicet neminem, quantumvis Eccleſiaſtica perſona ſit, immunem eſſe à vigiliis murorum, ſiue excubiis tempore belli; ſiquidem clericis, & eccleſiaſticis perſonis prohibitum eſt quocunque in bello arma ſumere, militiæque nomen dare, *cap. eos qui* 20. *quæſt.*3. *cap. ex multa*, §. *de Clericis, de voto:* probaui *in cap. final. de clericis coniug.* & *in cap. petitio, de homicid.* Accedit immunitas conceſſa perſonis Eccleſiaſticis *in cap. non minùs, hoc tit. l.* 2. *C. de Epiſcop. & Cleric.* Nam licèt vigiliarum, & excubiarum onus ad omnes ſpectet, vt alia, quæ reſpiciunt communem præſtationem; ab hac tamen communi regula eximi debent quicunque ſpeciali aliquo priuilegio exempti ſunt, & per conſequens ab hoc communi onere clerici immunes eſſe debent; nam quid illis immunitas proderit, ſi cum laicis communi regulâ æſtimentur? quare vt Doctores textum hunc exponant, varia adduxerunt. Martha *de iuriſdict.* 4. *p. centur.* 1. *caſu* 1. *num.*20. poſt Panormitanum, Gregorium accipit non de clericis, ſed de hominibus Eccleſiæ, & eius ſeruis, qui etſi aliàs immunes ſint a muneribus perſonalibus, *cap. Eccleſiarum* 12. *quæſt.* 2. tamen neceſſitatis tempore immunitate non gaudent. Alij accipiunt textum hunc de ciuitatibus, in quibus dominium temporale Eccleſia obtinet, vt erat ciuitas Terracina; quo caſu æquum eſſe aiunt, clericos, & religioſos vigilias, & excubias agere pro ipſis muris cuſtodiendis. Alij tandem præſentem textum reſtringunt ad irruptiones, & inuaſiones infidelium, Sarracenorum videlicet, vel ſimilium hominum ſceleratorum. Sed omiſſis his ſententiis, placet doctrina Innocenti., Hoſtienſis, & Butrij in præſenti, qui accipiunt Gregorium pleniùs, & generaliter de cunctis clericis, & clericorum ſeruis, vel perſonis Eccleſiaſticis, in quouis improuiſo, ſubitaneo, ſeu repentino motu, atque communi totius populi periculo; ſi modò occurrat caſus magnæ neceſſitatis, in quo ſiue de ciuitatibus agatur, quarum temporale dominium ſit Eccleſiæ, ſiue de aliis, ſiue de graſſationibus, ſiue inuaſionibus fidelium, aut aliorum etiam latronum; ſemper enim his caſibus tenentur clerici ad vigilias, & excubias faciendas, cùm nulla maior ſit pietas, quam patriam defendere, *cap. fortitudo,* 23. *q.*3. præcipuè cùm his caſibus detur periculum animarum, ſi ciuitas ab hoſtibus occupetur, *cap. igitur ſæpe* 3. *quæſt.* 1. *cap. placuit* 26. *quæſt.*3. & ſalus patriæ in diſcrimen verſetur, cui omnes conſulere tenentur, ac præcipuè clerici, *cap.*1. 87. *diſt. cap. dilecto, de ſent. excomm. lib.* 6. nec priuata immunitas ſaluti publicæ præponenda eſt. Sidonius *lib.*7. *epiſt.* 9. ad Gracchum, ibi: *Parum in commune conſulitis; & cùm in conſilio conuenitis, non tam cura pub'icis mederi periculis, quàm priuatis ſtudere fortunis. Oportet* (inquit Plinius *lib.* 7. *epiſt.*18.) *priuatis vtilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre, multoque diligentiùs muneri ſuo conſulere, quàm facultatibus.* Tacitus de Britannis agens, *in vita Iulij Agricolæ,* ait: *Nihil alind aduerſus validiſſimas gentes pro nobis vtilius, quàm quod in commune non conſulant; rarus duabus, tribuſque ciuitatibus ad propulſandum commune periculum conuentus; ita dum ſinguli pugnant, vniuerſi vincuntur.* Etenim ſi his caſibus iniuſta eſſet clericorum immunitas, quâ ſecuritas publica negligeretur, inſuperque haberetur; ipſi potiùs exemplo, quàm vacationis immunitate publicam læderent diſciplinam, vt aiebat Seneca *lib.* 1. *de clementia,* ibi: *Si ſanis hominibus publica priuatis potiora ſunt, ſequitur vt is quoque charior ſit, in quem ſe Reſpublica conuertit; quippe publica ſalutis curam priuatæ quieti præponit.* Vnde Romana plebs aduerſùs Senatores, qui ſe immunes à militia aſſerebant, his verbis indignabatur: *Patres militarent, Patres arma caperent, vt penes eoſdem pericula belli, penes quos præmia eſſent.* Ita textum hunc accepiſſe videtur Alfonſus Rex *in l.*52. *tit.*6. *p.* 1. vbi Gregorius: & notarunt plures congeſti à Barboſa *in remiſſ. ad ordinat. Luſit. lib.*2. *tit.* 1. *cap.* 11. Robertus *lib.* 2. *rer. iudic. cap.*11. Vnde & ob eandem publicam vtilitatem etiam Eccleſiaſticos teneri ad viarum, & fontium, pontiumque refectionem, & pro locuſtis capiendis contribuere, reſoluunt Robertus *lib.* 2. *cap.* 3. Narbona *in l.* 57. *gloſſ. vnic. tit.* 4. *lib.* 2. *recopil.* Tamburin. *de iure Abbat. tom.*3.

tom. 3. *disput.* 12. *quæsit.* 4. Gibalinus *de irregul. cap.*4. *difficult. vlt.* Menchaca *lib.*1. *vsufreq.* Diana *p.* 1. *tract.* 2. *resol.*76. Petrus Gregor. *lib.*1. *partit. tit.*4. *cap.*14. Montaluo *in l.*1. *tit.* 4. *lib.* 1. *fori*, Germonius *lib.*3. *de sacror. immunit. cap.*12. *num.* 22. Chopinus *lib.* 3. *de sacr. pol. tit.* 2. *in princ.* Marius *tom.* 1. *decis.*36. Quæ hucusque adduximus, procedunt tempore magnæ necessitatis, vbi adest periculum commune, aliàs Ecclesiastici non debent cogi ad vigilias, excubiasque faciendas, *cap. final. de censibus*, *in* 5. *compil.* ibi: [Graui nobis ven. f. n. Bracharen. Archiep. questione monstrauit, quod Rex Portugalen. non attendens, quod seruus secundùm Apostolum suo domino aut cadit, aut stat, clericos, aut alios religiosos, tam in criminalibus, quàm in ciuilibus causis, respondere compellit coram iudice sæculari: nec considerans, quod obsequiis adscripti diuinis ab omni seruitute debent esse prorsus immunes, angariis, & parangariis fatigat eosdem: nec his contentus, eos ad muros faciendos, vel reficiendos, necnon in expeditionem, & ad excubias, quæ illorum vulgari annundinæ, vel attalaia dicuntur, ire cogit inuitos. Quia igitur tantam Dei, & Ecclesiæ iniuriam nolumus, sicut nec debemus, æquanimiter sustinere, præsertim cùm charissimus in Christo filius noster Fredericus Rom. Imperator illustris generali lege sanxerit, vt omnes omnino Ecclesiæ, & Ecclesiasticæ personæ ab omnibus sæcularibus talliis, & exactionibus, angariis, & parangariis sint immunes, nec nisi coram Ecclesiastico iudice valeant conueniri: disc. v. m. quat. prædictum Regem, vt ab omni clericorum, & aliorum religiosorum super his grauamine conquiescat, monere, ac inducere procuretis; alioquin tam ipsum, quàm alios ab huiusmodi temeritate desistere per censuram Ecclesiasticam appellatione remotâ cogatis.] Apud quem tamen sit iurisdictio cognoscendi de hac necessitate, an videlicet necessitas sit vrgens, vel non, disputat Boëtius Epon. *in præsenti*, *num.* 11. & 12.

CAPVT III.

Gregorius *Vitali* [a] *Defensori Sardiniæ.*

INdicatum nobis est, quod quidam Caralitanæ Ecclesiæ clerici disciplinam sui refugientes Episcopi, contra eum solatium tuæ [b] defensionis exquirant, atque per hoc illi, quod dici graue est, contumaces existant. Quam rem, si ita est, omnino durè suscepimus. Dicitur etiam, quod suæ actus deserentes Ecclesiæ, in aliorum se obsequiis, ac laboribus occupantes, vbi nomen dederunt militiæ inueniantur extranei. Experientiæ ergo tuæ denuntiamus, vt nihil deinceps tale aliquid facere præsumat: sed si cuiusquam clerici, vt assolet, culpæ casus emerserit, in qua sibi petere debeat adiutorem, ad eundem Episcopum reuerenter accede, & sicut causæ meritum cognoueris, non defensor culpæ, sed potiùs intercessor existe: vt hac prouisione, & poscenti feras auxilium, & iura Præpositi non turbentur. Si qui verò sunt, qui iusta poposcerint, eis per te auxilium Sedis Apostolicæ non est negandum. Sed tamen ita seruandum est, vt vniuscuiusque Episcopi reuerentia, & Clericorum disciplina per defensionis tuæ experientiam minimè soluatur. Dictum est nobis etiam, quod rustici possessionis eiusdem Caralitanæ Ecclesiæ iura propria deserentes, in priuatorum possessionibus culturam laboris exhibeant. Ex qua re agitur, vt possessiones Ecclesiæ, proprio in aliis occupato cultore, depereant, atque ad [c] tributa sua persoluenda idoneæ non existant. In qua re experientiam tuam volumus omnino esse solicitam, ne tale quicquam fieri posthac nostrâ auctoritate datâ tibi permittere debeas: sciturus quod si neglexeris, nostros exinde de minori tua solicitudine contra te animos commoueri. Cognouimus etiam, quod monasteria seruorum Dei, vel etiam fœminarum pro suo quisque libitu, & diuersarum causarum executione perturbet: quod omnino non gratè suscipimus, tuamque experientiam ex hoc commonemus, ne quemquam hoc vsurpare denuò acceptâ nostrâ auctoritate permittas: sed Episcopi loci ipsius, sub cuius degunt moderamine, curæ sit eorum causas, vtilitatesque disponere. Valde enim est incongruum, vt omisso eo, alius quilibet eorum se causis admisceat. Sed ille eorum vitam competenti, regularique debet moderatione disponere, qui pro commissis eorum sibi animabus compellitur reddere rationem.

NOTÆ.

1. [a] *Vitali defensori.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & in ipsis epistolis Gregorij *lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 66. ex quo regestro ita restituo integram huius textus. De defensore, & eius officio nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de transact. cap.*3. *de testibus.*

[b] *Defensionis.*] Inter munia, ministeriaque defensoris illud præcipuum erat, oppressos de- 2.
fendere,

fendere, excessibusque Praelatorum resistere: vnde aiebat Baronius *tom.7. anno 598. num.16.* quod proprium defensorum officium erat pauperes, Ecclesiasque defendere, qui ideo mitti solebant à Romano Pontifice per diuersas Prouincias, quibus & alia negotia diuersi generis delegare consueuerant, vt patet ex formula ipsa huius officij, quam his verbis refert noster Gregorius *lib.4. epist. 25. Ecclesiasticae vtilitatis intuitu id in nostro sedit arbitrio, vt si nulli conditioni, vel corpori teneris obnoxius, nec fuisti clericus alterius ciuitatis, aut in nullo tibi canonum obuiant statuta, officium Ecclesiae defensorum accipias, vt quicquid pro pauperum commodis tibi a nobis iniunctum fuerit, incorruptè, & viuaciter exequaris, vsurus hoc priuilegio, quod in te habitâ deliberatione contulimus, vt omnibus, quae tibi à nobis fuerint iniuncta, complendis, operam tuam fidelis exhibeas, redditurus de actibus tuis sub Dei nostri iudicio rationem.* Sed quia ipsi defensores vltra sibi concessa aliena vsurpabant, fouendo ipsos delictorum perpetratores potiùs quam defendendo innocentes, & primam causae cognitionem ipsis Episcopis auferendo; ideo Gregorius in praesenti reprehendit Vitalem defensorem: cuius increpationis meminit ipse Gregorius *lib. 7. epist. 67.* dum Ianuario Episcopo Caralit. ita scribit: *Dicitur, quod aliqui ex contumacibus vestris clericis, vt defendi contra vos valeant, ad Vitalis defensoris nostri patrocinia conuolarint. Vnde ad eum scripta nostra direximus, ne quemquam clericorum vestrorum contra vos irrationabiliter denuò audeat defensare: sed si culpa casus emerserit, & grauis non est, sed veniam mereatur, intercessor apud vos magis accedere debeat, quàm defensor.* Et hunc etiam excessum idem Gregorius reprehendit in Romano defensore Siciliae, *lib.9. epist. 32.* in haec verba: [Peruenit ad nos, quod si quis contra clericos quoslibet causam habeat, despectis eorum Episcopis, eosdem clericos in tuo facias iudicio exhiberi: quod si ita est, quia valde constat esse incongruum, hac tibi auctoritate praecipimus, vt hoc denuò facere non praesumas. Sed si quis contra quemlibet clericum causam habuerit, Episcopum ipsius adeat, vt aut ipse cognoscat, aut certè ab eo iudices deputentur; aut si fortè ad arbitros eundum est, partes ad eligendum iudicem ab ipso executio deputata compellat. Si quis verò vel clericus, vel laicus contra Episcopum causam habuerit; tunc te interponere debes, vt inter eos aut ipse cognoscas, aut certè te admonente sibi iudices eligant. Nam si sua vnicuique Episcopo iurisdictio non seruatur, quid aliud agitur, nisi vt per nos, per quos Ecclesiasticus custodiri debuit ordo, confundatur? Item nunciatum est nobis, quia quosdam clericos, qui à Reuerendissimo fratre nostro Ioanne Episcopo, exigente culpâ in poenitentiam missi sunt, nesciente illo tuâ illos exinde auctoritate eieceris: quod si verum est, rem te omnino inhonestam, & non leuiter increpandam fecisse cognoscas. Eosdem ergo clericos Episcopo suo sine mora restitue, & hoc de caetero caue committere: quia si neglexeris, nostros te noueris non mediocriter motus incurrere.]

[c] *Tributa.*] Ecclesiae ipsi, cuius possessiones
3. colebant, quae ita praescribunt leges Baiubariae *tit.1. l.1. cap.4.* [De colonis, vel seruis Ecclesiae qualiter seruiant, vel qualia tributa reddant, hoc est, agrarium secundum quod habet, donet; de triginta modiis tres donet, & pascuarium desoluat secundùm vsum prouinciae. Secundò andecingas legitimas, hoc est perticam decem pedes habentem, quatuor perticas in transuerso, quadraginta in longo, arare, seminare, claudere, colligere, & tradere à tremisse vnusquisque accola ad duo modia sationis excolligere, seminare, colligere, & recondere debeat; & vineas plantando claudere, fodere, propaginare, praecidere, vindemiare. Tertiò reddant decimum fascem de lino, de apibus decimum vas, pullos quatuor, oua quindecim reddant. Quartò parafredos donent, aut ipsi vadant vbi eis iniunctum fuerit. Angarias cum carro faciant vsque 50. leucas, ampliùs non minentur. Quintò ad casas dominicas, stabulare, foenile, granicam, vel tuninum recuperandum pedituras rationabiles accipiant, & quando necesse fuerit, omnino componant: calcifurnium vbi prope fuerit, ligna, aut petras L. homines faciant: vbi longè fuerit, C. homines debeant exire, & ad ciuitatem, vel ad villam, vbi necesse fuerit, ipsam calcem trahant.] Illustrat Lemaistre *de iuribus Eccles. lib. 3. cap. 6.*

COMMENTARIVM.

Ex praesenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Agricolae praediorum Ecclesiae non debent deserere culturam praediorum, & ad alios agros colendos se transferre.* Probant idem Gregorius *lib.10. indict.5. epist.27.* ibi: *Petrus, quem defensorem fecimus, quia de massa iuris Ecclesiae nostrae, quae Vitellas dicitur, oriundus sit, experientiae tuae bene est cognitus; & ideo quia ita circa eum benigni debemus existere, vt tamen Ecclesiae vtilitas non laedatur, hac tibi praeceptione mandamus, vt eum districtè debeas commonere, ne filios suos qualibet ingenio, aut excusatione foris alicubi in coniugio sociare praesumat, sed in ea massa, cui lege, & conditione ligati sunt, socientur, in qua re etiam & tuam omnino necesse est experientiam esse solicitam, atque eos terrere, vt qualibet occasione de possessione, cui oriundo subiecti sunt, exire non debeant. Nam si quis eorum exinde, quod non credimus, exire praesumpserit, certum illi sit, quia noster consensus nunquam illi aderit, vt foris de massa, in qua nati sunt, aut habitare, aut debeant sociari, sed & superscribi terram eorum.* Et *l.5. & 6. l. omnes 8. l. si coloni 14. l. litibus 19. l. cum scimus 21. §. illud, l. penult. §. 1. C. de colonis Palaest. cum sequent.* Illustrant Cuiacius, Tuldenus, & Peresius *ad tit. C. de agricolis*, Valascus *de iure emphyt. 1. p. q. 37.* Donellus *lib.2. comment. cap. 9.* Petrus Gregor. *lib. 18. syntag. cap. 23.* Connanus *lib.2. comment. cap.1.* Lemaistre *lib.3. de iuribus Eccles. cap.4.*

4. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

Sed pro dubitandi ratione in praesentem assertionem ita insurgo: Agricolae etiam adscripti culturae praediorum liberi sunt, & tanquam homines liberi iudicantur, *cap. multorum 2. de Iudaeis, l. ne diutiùs 20. C. de agricolis, lib. 11.* authentica *adscriptitios, C. de Episcop. & Cleric. l. 64. tit. 5. l. 18. tit. 6. part. 1. l. 6. tit. 22. partit. 4.* P. Gregorius *lib. 18. syntag. cap. 22.* Pancirola *lib.2. variar. cap.77.* Amaya *in l.29. C. de Decur. lib. 10.* D. Nicolaus de Castro *in l. vnic. C. de capit. ciuium, ex num.21.* Solorzanus

5. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

*de iure Indiar. lib.*1. *cap.* 3. Faber *in Iurisprud. tit.*5. *princip.* 2. *illat.*7. Connanus *lib.*2. *comment. cap.* 10. Diaz *de salariis*, 2.*p. num.* 30. Igitur iuxta eorum libertatem possunt discedere, & agriculturam deserere, atque aliunde se transferre.

6 DE DIVERSIS AGRICOLIS. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, agricolarum, quos nos ab ipsis agris colendis *Labradores* dicimus, *l.* 5. *tit.* 20. *partit.* 2. non vnam esse conditionem: quippe Romani agros colebant, aut suâ manu, aut operâ conductitiâ, & mercenariâ. Nec manum suam terræ serendæ, & colendæ olim præbere de dignabatur victrix Romanorum simplicitas, vt ait Columella *lib.* 1. *de re rustic.* & ipsorum quoque Imperatorum manibus colebantur agri, si fas est credere, quod gauderet terra vomere laureato, & triumphali aratore, vt aiebat Plinius *in Panegyr.* Postea verò vilescente ruris disciplina vti cœperunt alienis operis, tam seruorum, quàm personarum conditionalium, *l. si mancipia*, *ff. de fundo instructo*, *l quæsitum*, §. *Alfenus*, *l. cùm de lanionis*, §. *si fundum*, *ff. eod l. ex facto* 35. §. *rerum*, *ff. de hered. instit.* *l.* 65. *ff. de legat.*1. *l. vlt. ff. de doli mali*: & inter ipsa mancipia rustica ruris causâ comparata, enumerabantur custos fundi, aut prædij villicus, molendarius, bubulcus, putatores, fossores, pastores, *l si ita testamento*, §. *mulier*, *ff. de fund instr.* Illustrant Carolus Sigonius *lib.* 1. *de antiquo iure Rom. cap.*6. Brissonius *lib.* 2. *select. cap.*9. Lipsius *lib.*2. *elect. cap.*15. Marcel. Donat. ad Suetonium *in Tiberium*, *cap.*8. *tom.*6. *thesauri crit.* Connanus *lib.*2. *comment. cap.* 10. Guillel. Poluet. *lib.* 5. *select. cap.*10. vnde fluxit triplex agricolarum conditio, notata *in l. seruos* 12. *C. de agricolis*, *lib.*11. quorum alij omnino serui sunt, qui iussu & fide dominica colunt prædia, quibus semper adhærent, *l. si quis inquilinos* 112. *ff. de legat.* 1. *l. cum de lanionis* 18. §. *cùm de villico*, *l. Seia* 20. §.1. *ff. de fund. instruct.* *l.* 3. *l. quemadmodum* 7. *C. de agricolis*, *lib.* 11. alij homines liberi, qui specialiter coloni appellantur, *l.* 1. *C. de prædiis Tamiacis*, *lib.*11. qui capitationem non soluunt, & dumtaxat pensionem certam præstant domino terræ, à qua discedere non possunt, quales sunt 30. annorum possessione quæsiti, *l.* 5. & 6. *l. omnes* 8. *l. si coloni* 14. *l. litibus* 19. *l. cùm scimus* 21. §. *illud*, *l. penult.* §. 1. *C. de agricolis*, *lib.*11. *l.* 1. *C. de Colonis Palæst.* alij censiti, qui censibus, siue libris censualibus, quibus personarum, & bonorum descriptio continetur, simul cum prædiis, quæ haberent, adscribuntur, & pro capite tributum, siue capitis censum præstant, *l.* 4. *l. cùm scimus* 21. *cum sequenti*, *C. de agric.* Illustrant Ramirez de Prado *ad Martialem lib.* 1. *epigr.* 62. Arniseus *lib.* 2. *de repub. cap.*3. *sect.*9. Vnde & adscriptitij, & censibus obnoxij, & tributarij, siue adscripti vocantur, *l. si quis presbyter* 20. *C. de Episcop. & cleric.* *l. quicunque* 10. *C. de re milit.* *l.* 1. *C. de tyron. lib.* 12. *l. omnes* 6. *l. colonus* 18. *C. de agricol.* *l.*2. *C. in quibus causis coloni*, *lib.* 11. vbi post Classicos Connanus *lib.*2. *comment. cap.*10. Cuiacius *in rubric. C. de agric.* Valascus *de iure emphyt.* 1. *p. q.*37. Donel. *lib.*2. *comment. cap.*9. vbi Osualdus *litt. V.* Petrus Greg. *lib.*18. *syntag. cap.* 23. Schifordeg. *lib.*3. *ad Fabrum*, *tract.*26. *q.*6. Faber *in Iurisprud. tit.* 4. *illat.* 1. Acuña *in cap. qui ex famulis*, 56. *dist.* Duarenus *ad tit. de seruit. cap.*1. Lantdmeter. *lib.* 2. *de vet. cler. cap.*15. Baëza *de inope debit. cap.* 2. Amescua *de potest. in se ipsum*, *cap.*17. *num.* 23. Connanus *lib.*2. *comment. cap.* 10. Husanus *in tractat. de homin. prop.* Borellus *de præst. Reg. cap.* 64. *num.* 39. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Ind. lib.* 1. *cap.* 3.

Deinde sciendum est, olim Ecclesiam habuisse in patrimonio suo seruos, colonos adscriptitios, casatos, & originarios. De seruis, & mancipiis plura adduxi *in cap.*2. *de seruis non ordin. cap.* 4. *de rerum permut.* Colonos assequebatur Ecclesia, aut ex donatione fidelium, cùm ipsi fundum donabant Ecclesiæ, cum quo transibant coloni adscriptitij, aut emptione, si Ecclesia prædia de nouo acquirebat, colonosque comparabat. Eodem modo casatos acquiquirebat; casati autem sunt propriè, qui se casæ, seu domui dedicarunt: quam ob rem sicut qui agros colunt, coloni dicuntur; ita qui casas, seu domos curant, appellantur casati, vt probat Lemaistre *de iurib. Eccles. lib.* 3. *cap.*5. vbi docet casatorum duo genera esse, ita vt alij dicantur vassalli casati, alij serui casati. Vassalli casati sunt homines, seu feudatarij deterioris notæ, qui cùm opus erat, pro Ecclesia militabant, Episcoposque sequebantur, & Ecclesiæ deseruiebant, de quibus Carnotensis *epist.* 28. ibi: *Casati Ecclesiæ, & reliqui milites penè omnes, vel absunt, vel pace violata excommunicati sunt.* Vnde in Capitularibus Caroli *lib.*3. *cap.*63. iubetur, vt casati Comites, seu Dominos suos prosequantur, his verbis: *De vassis dominicis, qui adhuc intra casam seruiunt, & tamen beneficia habere noscuntur, statutum est, vt quicunque ex eis cum Domino Imperatore domi remanserit, vassallos suos casatos secum non retineat, sed cum Comite, cuius pagenses sunt, ire permittat.* Serui casati erant, qui domesticis obsequiis famulabantur, quorum conditio valde diuersa erat à vassis casatis; nam vassi casati ingenui erant, ac seruos proprios habebant, qui ad eorum nutum poterant manumitti, vt apparet ex veteri inscriptione, quam refert Iuretus *ad epist.* 28. *Iuonis Carnot.* his verbis: *Ex beneficio S.* †. *per Ioannem Episcopum, & per Atbertum S.* †. *casatum factus est liber Lambertus, teste hac sanctâ Ecclesiâ.* Deinde vassalli casati non erant serui, sed his tantùm conditionibus tenebantur, quibus feudatarij hodie obstringuntur: at serui casati, vt ait Cuiac. *ad titulum* 2. *de feud. pag.* 485. deterioris conditionis erant, domi, focique ministrabant, aut rem familiarem curabant, vel ruri, vel in vrbe: quapropter in alienam manum poterant pro arbitrio transferri, vt docet Lemaistre *vbi proximè.* Mentio istorum casatorum extat *in l. si qui*, *C. Theodos. de bonis proscript.* ibi: *Plena descriptio comprehendat, quod spatium, quod sit ruris ingenium; quid aut cultum sit, aut colatur, &c. Quis ædificiis, aut possessionibus ornatus, quotve mancipia in prædiis occupatis, vel vrbana, vel rustica; vel quarum artium generibus imbuta teneantur, quot sint casarij, vel coloni.* 7. DE COLONIS, ET CASATIS ECCLESIÆ.

Vnde apparet vera decidendi ratio huius textus; nam cùm coloni, qui in perpetuum colonariæ conditioni se mancipabant, fierent serui glebæ, seu adscriptitij, non poterant culturam eorum prædiorum, quibus mancipati erant, 8. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

erant, deserere, & aliò se transferre, pari modo ac curiales, qui se curiæ deuouerunt; qui ideo non poterant officiis, & functionibus curiæ renunciare, *l. cum per alios, C. de colonis Palæst. lib.11.* immò nec momento quidem temporis à prædiis se separare poterant, *l.15. C. de agricolis*; & ideo domini similes colonos debebant in censum referre, & profiteri apud acta, vel censitorem, vnà cum ipsis prædiis; quia pars prædiorum sunt, & veluti membra quædam fundi, *l.4. §.5. & 8. ff. de censibus.* Suffragantur Imperatores *in l.7. C. de agricolis*, dum docent, quemadmodum originarios colonos absque terra, ita rusticos, censitosque seruos vendi non licere, nec permutari, vel obligari; immò nec eos sine prædiis legari posse respondit Marcianus *in l. si quis inquilinos 112. ff. de legat. 1.* adeo autem prædio adscripti adhærent, vt etiam in sobolem conditionem suam transferant, nec ab ea conditione priuilegio, dignitate, aut officio liberentur, sed nec census auctoritate, *l. 11. C. de agricolis, lib.11.* tenentur enim semper inhærere suis prædiis, à quibus nec momento quidem temporis amoueri possunt; & si aliò migrauerint, eos ad locum, vbi censiti, vel educati, natique sunt Præses prouinciæ redire compellet, *l.6. C. eod. titul. de agricolis*: cogetque profugos, qui sine Domino vagantur, & agros deserunt, ad prædia sua redire, etiam per manus iniectionem, sicut plerisque in locis nunc fit in animalia vaga, & errantia, *ex l. 1. C. Theodos. si vagum mancipium petatur.* Receptatoribus etiam colonorum præcipiet iudex, vt fugitiuos reddant, & præter temporis capitationem, etiam argenti 12. libras fisco inferant, *l. 12. Cod. eod. tit. de agricol.* Nec in hac parte vllum speciale ius obtinet Ecclesia, sed vtitur communi iure, quod omnibus priuatis in colonos, & adscriptitios competit: quare malè veteres compilatores dum hoc ius retrahendi colonos fugitiuos ad propriam culturam in præsenti epistola docuit Gregorius, textum hunc compilarunt sub titulo *de immunit. Eccles.* quasi in hac parte Ecclesia specialem immunitatem, aut peculiare priuilegium contineret.

CAPVT IV.

Ex Concilio [a] Lateran.

NOn minus pro peccato, quod faciunt, quàm pro illorum detrimento, quod [b] sustinent, graue nimis esse dignoscitur, quod in diuersis partibus mundi Consules Ciuitatis, & Rectores, nec non & [c] alij qui potestatem videntur habere, tot onera frequenter Ecclesiis imponunt, & ita grauibus eas, & crebris exactionibus premunt, vt deterioris conditionis sub eis factum Sacerdotium videatur, quàm sub Pharaone fuerit, qui diuinæ legis notitiam non habebat: ille quidem omnibus aliis seruitutibus subactis sacerdotes suos, & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & de publicis eis alimoniam ministrauit. Isti verò onera sua ferè vniuersa imponunt Ecclesiis, & tot [d] angariis eas affligunt, vt eis illud quoque, quod Hieremias deplorat, competere videatur: Princeps prouinciarum facta est sub tributo. Siue quidem [e] fossata, seu expeditiones, seu alia quælibet sibi arbitrentur agenda, de bonis Ecclesiarum, & clericorum, & pauperum Christi vsibus deputatis, cuncta volunt ferè compleri: iurisdictiones etiam, & auctoritates Episcoporum, & aliorum Prælatorum ita euacuant, vt nihil potestatis in suis videatur [f] hominibus remansisse Super quo dolendum pro Ecclesiis, dolendum etiam est nihilominus pro ipsis, qui & timorem Dei, & Ecclesiastici ordinis reuerentiam videntur penitus abiecisse. Quocirca sub anathematis districtione seueriùs prohibemus, ne talia de cætero attentare præsumant, nisi Episcopus, & Clerus tantam [g] necessitatem, vel vtilitatem inspexerint, vt absque vlla coactione ad releuandas communes vtilitates, vel necessitates, vbi laïcorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda. Si autem Consules, aut alij de cætero ista commiserint, & commoniti fortè desistere noluerint, tam ipsi, quàm fautores eorum ex communicationi se nouerint subiacere, nec communioni reddantur, donec satisfactionem fecerint competentem.

NOTÆ.

[a] *Lateran.*] Generali videlicet celebrato sub Alexandro III. vbi *cap. 19.* reperitur hic textus, ex quo eius integram ita transcribo. Etiam reperitur *in 1. collect. sub hoc tit. cap.4.* & de hoc Concilio nonnulla adduximus *in cap. nonnulli, de rescript.*

1. [b] *Qui sustinent.*] Episcopi videlicet, & cæteri Prælati Ecclesiastici; vnde in Concilio Lateran. sub Leone X. anno 1521. *sess. 9. in fine*, & §. *Cum à iure*, ita cauetur: *Prælati etiam præmissis absque Romani Pontificis licentia vltrò consentientes excommunicationis, & depositionis pœnam ipso facto incurrant.* Idem cauetur in Bulla cœnæ Domini, *cap.18.*

[c] *Et alij.*] Iudices videlicet sæculares, ac temporales, quos ex vulgi sermone Bonifacius VIII. *in cap. penultimo, hoc tit. in 6.* vocat Iustitiarios, & Balliuos.

2. [d] *Angariis.*] Angarias appellant Imperatores, prouincialibus impositam onerum vehendorum, baiulorumque necessitatem, *in l. 11. Cod. de sacrosanct. Eccles. l.2. Cod. de Episcop.* &

& cleric. l. 2. *C. quibus munerib. lib.* 10. quod fuisse patrimoniorum munus, possessionibusque, siue patrimoniis indictum, tradit Arcadius *in l. vlt. §. patrimoniorum, ff. de muner. & honor.* Inde angariarum exhibitio *in l.* 11. *ff. de vacat. muner.* præbitio *in l. vlt. ff. de muner. & honor.* præstatio *in l.* 10. *§. angaria, ff. de vacat. muner.* & angariariæ naues *in l.* 4. *ff. de veteranis.* Inde etiam angarij, qui onus illud deferebant. Ioannes Brodeus *lib.* 6. *miscel. cap.* 6. Solorzanus *lib.* 2. *polit. cap.* 13. *&* 14. Angariæ ergo sunt præstationes, quæ extra ordinem prouincialibus imponuntur in transuectione armorum, & annonæ militaris, aut in aliis necessitatibus, veluti cùm petuntur iumenta, plaustra, seu naues, *l. vlt. C. de Fabric. lib.* 11. *l.* 4. *C. de veteran. lib.* 12. *l. nemo* 20. *C. de cursu public. lib.* 12. *cap.* 1. *tit.* 12. *quæ sint regal. in vsib. feudor.* quorum præstatio munus patrimoniale est, à quo nec milites, nec alij excusantur, *l. vlt. §. patrimoniorum, el* 2. & *§. penult. ff. de muner. & honor. l. sunt munera* 11. *ff. de vacat. muner.* quamuis cura exigendi has angarias à Prouincialibus præbendas his, quibus Princeps iubet, personale munus esset; ideoque militibus, atque aliis remittitur, *l. vlt. §. cursus, ff. de muner. & honor. l. ab his* 10. *l. angarios, ff. de vacat. muner.* quas ita exponit Cuiac. *in l.* 2. *C. de præscript. sacr. cubic. lib.* 12. Perangariæ ab angariis vix distinguuntur, *l. maximarum* 12. *C. de excusat. muner. lib.* 10. *l.* 3. *C. de silentiar. lib.* 11. & vtrasque hodie vocamus, *guias, leuas de hombres, bestias, ò carretas*, vt *in tit.* 10. *lib.* 6. *recopil.* Angariæ tamé per viam regiam cursus publici duci solebant, perangariæ verò per alios tramites transuersos, *l. mancipiis* 15. *C. Theodos. de cursu public.* obseruarunt Cuiac. *in rubric. C. de cursu publico, lib.* 12. Pancirola *in notis. Imper. Orient. cap.* 6. & *lib.* 6. *variar. cap.* 31. *§. de angariis*, Bosquetus *lib.* 1. *epistol.* 170. Bulenger. *de Imperat. lib.* 6. *cap.* 25. Gilxen. *in l. placet, num.* 3. *C. de sacros. Eccles.* quamuis aliter cum Accursio accipiat Otalora *de nobilit. part.* 1. *cap.* 2. *num.* 23. In iure tamen canonico pro quacunque impositione angariæ imponuntur. Ideoque angaria pro onere publico ponitur, vt apud Petrum Blesens. *epist.* 102. ibi: *Detestabile quippe est in monacho, vt sub quocunque coloris habitu, honore, aut titulo potestatis habeat feuda, seruos, & ancillas, homagia, & fidelitates, atque ligantias, vt hominibus angarias, & perangarias, cæteraque onera publica functionis imponat.* Et *epist.* 150. *Nulli volens imponere citra liberam voluntatem alienæ seruitutis angariam.* D. Gregor. *lib.* 8. *epist.* 64. ibi: *Quâ* (naue) *illuc veniente, hac tibi auctoritate præcipimus, vt ita eam in cunctis tuearis, atque ab omni angaria, vel onere exuere, excusareque, festines.* Fulbertus Carnot. *epist.* 110. ibi: *Vt honesta Sanctorum PP. sequens vestigia, nos huius pensionis angaria nullatenus obliges.* Vbi legendum esse *angaria*, iam notauit Zerda *in aduersar. cap.* 68. *num.* 8.

3. [e] *Fossata.*] Fossatum est locus munitus, seu pro castris muniendis factus: nos dicimus *fosso*, de quo Modestinus *in l.* 3 *ff. de re milit.* ibi: *Qui à fossato recedit, capite puniendus est.* Plinius *lib.* 18. *cap.* 21. ibi: *Fossatum purgari, & extendi.* Robertus *in chron.* ibi: *Rex Henricus fecit fossata alta inter Franciam & Normanniam ad Prædones arcendos.* Vegetius *lib.* 4. *de re milit. cap.* 16. notauit Zerda *in aduers. cap.* 6. *num.* 15.

[f] *Hominibus remansisse.*] Quod admodum improbauit Theodoricus apud Cassiodorum *lib.* 1. *variar. epist.* 29. ibi: *Quamuis nullos velimus grauamen aliquod sustinere, quos videtur pietas nostra protegere (quia regnantis est gloria subiectorum otiosa tranquillitas;) tamen specialiter Ecclesias ab omni iniuria reddi cupimus alienas: quibus dum æquabilia præstantur, misericordia diuinitatis acquiritur. Et ideo Beatissimi viri Eustegij Episcopi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ petitione permoti, præsentibus te affatibus admonemus, vt prædiis, vel hominibus illius Ecclesiæ intra Siciliam constitutis, tuitionem studeas saluâ ciuilitate præstare. Nec à quoquam cuiuslibet nationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet diuinitatis intuitu subleuari. Ita tamen, vt causis publicis, & priuatis, quæ contra eos rationabiliter proponuntur, respondere non differant. Quia sicut nolumus eos ab aliquo prægrauari, ita exceptos à tramite iustitiæ non patimur inueniri.* 4.

[g] *Necessitatem, vel vtilitatem.*] An in casu necessitatis etiam inconsulto Romano Pontifice possint clerici, & Ecclesiasticæ personæ ad tributa pendenda simul cum laïcis cogi, nostris temporibus doctè, & acriter disputatum est, editis pro vtraque parte iuris allegationibus per Regios Consiliarios, tunc fisci Patronos D. Andream & Riaño, & D. Antonium à Castro, ac perdoctum, ac pium virum Illustr. D. Ioan. à Palafox, Oxomensem Episcopum; quorum fundamenta transcripsit Fermosinus *in cap. Ecclesiæ B. Mariæ, quæst.* 12. *&* 13. *de constit.* & ideo ne actum agamus, hanc partem omittimus. 5.

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clerici ad collectas, seu tributa soluenda cogi non debent, aliàs iudices eos cogentes cum suis fautoribus excommunicati sunt.* Probant eam textus *in cap. aduersus, hoc tit. cap.* 1. *cap. clericis, eod. tit. in* 6. *cap. final. de censibus, in* 5. *compil.* cuius verba retuli suprà *in cap. peruenit, cap. Ecclesiarum* 19. 12. *quæst.* 2. *cap. quia cognouimus,* 10. *quæst.* 3. *cap. conuenior,* 23. *quæst.* 8. *cap. peruenit, cap. secundùm canonicam,* 86. *dist. cap. penult. de Iudæis, cap. nouerint, de sent. excomm. Clement. præsenti, hoc tit.* Concil. Aurel. 4. *can.* 13. Tolet. 3. *can.* 21. Tolet. 4. *can.* 46. ibi: *Præcipiente Domino nostro, atque excellentissimo Sisenando Rege id constituit sanctum Concilium, vt omnes ingenui clerici pro officio religionis ab omni publica indictione, atque labore habeantur immunes.* Lateranense sub Leone X. anno 1521. *sess.* 9. *§. Et cum à iure.* Conc. Colon. celebratum anno 1536. *p.* 9. *cap.* 20. Mogunt. anni 1549. *cap.* 76. Benedictus XI. *in extrauag. vnic. hoc tit.* Trident. *sess.* 25. *de reformat. cap.* 20. formidanda Bulla cœnæ Domini *cap.* 18. Alia Ecclesiæ decreta referunt Crespetius *in summa, verbo Exactio*, Iodocus Coccius *tom.* 2. *thesauri, lib.* 8. *artic.* 8. Consonant lex 5. 6. & 9. *C. de sacros. Eccles. l.* 2. *de Episcop. & cleric. l.* 50. 51. 52. 54. *cum tribus sequentibus, tit.* 6. *partit.* 1. *l.* 1. *&* 10. *tit.* 3. *lib.* 1. *ordin. l.* 6. *tit.* 18. *lib.* 9. *recopil.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña, & Barbosa *de iure Eccles. lib.* 1. *cap.* 39. *§.* 5. Narbona *in l.* 35. *tit.* 3. *gloss.* 4. *lib.* 3. *recopil.* Carrier. *tom.* 2. *Digest. fidei, fol.* 569. Boëtius Epon. *in præsenti*, Petrus Gregor. *lib.* 2. *syntag. cap.* 1. & *lib.* 1. *partit. tit.* 4. *cap. final.* Tondutus *resol.*

6. Conclusio traditur, et probatur.

7. Impugnatur conclusio.

reſol. cannnic. cap. 30. Germonius *lib.3. de ſacr. immunit. cap.* 15. *num.* 19. & *cap.* 17. *num.*17. Suarez *de cenſur. diſput.* 28. & contra Regem Angliæ *lib.* 2. *cap.* 9. Tapia *tom.* 1. *catena mor. lib.*4. *quæſt.*11. *artic.*6. Valenzuela *contra Venetos p.*4. *ex num.*130. Borel. *tom.*3. *deciſ. tit.*15.*n.*106. Beyerlinch. *in theatr. tom.* 3. *verbo Eccleſiaſtici*, Araujo *de ſtatu ciuil. diſput.* 12. *difficult.*2. Iacob. Gothofr. *in l.*3. *& ſequent. C.Theodoſ. de Epiſcop. & cler.* Bellarminus *lib.* 1. *de clericis*, *cap.* 28. Theoph. Raynaud. *tom.* 12. *tractat. mala è bonis Eccleſ. ſect.*2. *cap.*2. Caſtillo *lib.*3. *controu. cap.*9. Æneas Robertus *lib.*2. *rer. indic. cap.*2. P. Gregor. *lib.*3. *de repub. cap.*7. & *lib.*2. *partit. tit.*9. *cap.*10. Columbus *de angelica hierarch. lib.* 2. *cap.* 53. Lantdmeter. *lib.* 3. *de veteri mon. cap.*1. Vighel. *in method. iur. can. fol.*233. Citonius *in cap.* 2. *& 4. de cenſibus*, *in* 5. *compil.* Iuretus *ad Symmachum lib.* 4. *epiſt.* 62. Kochier *lib.* 2. *polit. cap.*10. Meſſana *ad D. Hieronymum*, *verbo Tributum*, Tamburinus *de iure Abbat. diſput.* 21. Coruinus *in aphoriſm. iuris Pontif. lib.* 1. *tit.* 9. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. p.*1. *lib.* 2. *diſp.*4. §. 3. Thom. Delbene *de immunit. eccleſ. cap.*1. *ſect.*1. *dub.* 2. & *de Parlamentis cap.* 5. *ſect.* 24. *vſque ad* 30. Scortia *in ſelect. epit.*29. *theor.* 77. D. Ioan. de Larrea *alleg.* 57. Hermoſilla *tom.*1. *in rubric. tit.*1. *cap.*5. *num.*13. Pereyra *de manu regia*, *part.* 2. *cap.* 38. Didacus Perez *in l.*8. *titul.* 2. *lib.* 1. *ordim* Azeuedo *in l.* 11. *titul.* 3. *lib.*1. *recop.* Carleual. *de iudiciis diſput.* 1. *q.*16. *ſect.*1. Schedius *de Diis German. lib.* 2. *cap.*17. & *lib.* 3. *cap.*17. Gibalinus *de cenſuris in ſynopſi*, *fol.* 459. Hieronymus Garcia *in ſumma tract.*1. *difficult.*3. *punct.*4. Buſæus *de ſtatibus hominum*, *verbo Clericorum*, Gabriel de Bel. *de iure ſacro cap.*2. §. 2. *cum ſequent.* Mancinus *lib.*1. *de triplici iuris collat. cap.* 67. Diana *p.*1. *tract.*2. *per tot.* & *p.*7. *tract.*1. *reſol.*19.

7. IMPVGNATVR CONCLVSIO. Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo: Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita eſt, *cap. omnis*, *de maiorit. & obed.* ſed ſubditi tributa ſoluunt ſuis ſuperioribus, *cap. omnis*, *de cenſibus*, vbi notaui: igitur tam laici, quàm Eccleſiaſtici, cùm ſint ſubiecti Principibus ſæcularibus, vt ſublimioribus poteſtatibus, tributa ſoluere debent. Accedit vtilitas communis, immò neceſſitas tributorum; quare vocantur nerui Reipublicæ: & ideo ea, quæ iuſtè, & legitimè indicuntur, à vaſſallis eſſe præſtanda, Iuriſtæ, Theologi, & Politici docent relati à Bobadilla *lib.* 5. *polit. cap.*5. Valenzuela *conſil.*99. *per tot.* Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 23. & *cap.*18. faciunt Cicero pro lege Manil. ibi: *Ornamenta pacis*, *& ſubſidia belli eſſe*, *dandamque operam*, *vt omnes intelligant*, *ſi ſalui eſſe velint*, *tributa eſſe conferenda*, *& neceſſitati parendum.* Tacitus *lib.* 4. *hiſtor.* ibi: *Neque quies gentium ſine armis*, *neque arma ſine ſtipendiis*, *nec ſtipendia ſine tributis haberi queunt.* Plura D. Ioan. Solorzan. *embl.* 82. Igitur cùm tributa ita neceſſaria ſint ad bonum commune, clerici, & Eccleſiaſticæ perſonæ ad ea ſoluenda cogi debent. Augetur etiam hæc dubitandi ratio ex eo; nam quælibet Domini noſtri actio debet eſſe vitæ noſtræ inſtructio: ſed Chriſtus Dominus tributum perſoluit, dum Galilæeam peragrans aduenisſet Capharnaum, cùm exactor tributorum de didrachmo perſoluendo à Domino Beatum Petrum interpellauit, cui iuſſit Dominus noſter piſcari, & de ſtatere inuento in ore piſcis, perſolui tributum pro ſe, & Petro, vt refertur *in cap.* 17. *Matthei*, & refertur *in cap. magnam* 11. *quæſt.* 1. & refert Baronius *anno* 33. *num.* 30. & 34. *num.* 10. Igitur clerici, & cæteri Eccleſiaſtici exemplum Chriſti ſectantes debent tributa perſoluere.

8. IMMVNITAS A TRIBVTIS AN SIT IVRIS DIVINI. Quà dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cuius illuſtratione ſciendum eſt, valde controuerſum eſſe, an hæc exemptio clericorum à tributis ſit iuris eccleſiaſtici tantùm, an verò à iure diuino proueniat? Et iuris etiam diuini eſſe, videtur probari ex præſenti textu, ibi: *Nimis de iure diuino*, &c. *cap. quamquam*, *de cenſibus in* 6. ibi: *Cùm Eccleſia*, *eccleſiaſticaque perſona*, *ac res ipſarum non ſolùm iure humano*, *quin immò & diuino à ſæcularium perſonarum exceptionibus ſint immunes.* Leo X. in Concilio Lateran. *in bulla de reform.* §. *& cùm fructuum*, Concil. Saliſburg. ſub Piligrino Archiep. anno 386. Concil. Colonienſe celebratum anno 1530. *p.* 9. *cap.* 20. ibi: *Immunitas Eccleſiaſtica vetuſtiſſima res eſt*, *iure pariter diuino*, *& humano introducta.* Trident. *ſeſſ.* 25. *de reform. cap.*20. ibi: *Eccleſiæ*, *& Eccleſiaſticarum perſonarum immunitatem Dei ordinatione*, *& canonicis ſanctionibus conſtitutam eſſe.* Defendunt Albanus *tract. de imm. Eccl.* Gutierrez 1. *p. prax. q.*5. *num.*3. Thomas Delbene *tom.* 1. *de immunit. Eccleſ. cap.*5. *dubit.* 8. *per tot.* Sed cum communi Interpretum placito dicendum eſt, exemptionem hanc verè iuris poſitiui eſſe: ſed quia valde conformis eſt iuri diuino, iuris etiam diuini dici, & lato modo ad ius diuinum eam ſpectare. Vnde in præſenti textu, & proximè relatis appellatur iuris diuini, quaſi à radice, & origine initiatiuè; hæc enim eſt phraſis, ſeu vſus loquendi ſacrorum canonum, in quibus ius diuinum appellatur, quod habet originem à iure diuino veteris Teſtamenti, vt teſtatur Couar. *lib.*1. *variar. cap.* 17. Ita docuerunt Valenzuela *aduerſus Venetos* 4. *p.* Germonius *de ſacror. immunit. lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 18. Gutierrez *de gabellis quæſt.* 92. *num.* 8. Martha *de iuriſdict.* 4. *part. cap.* 54. *num.* 6. Farinacius *de immunit.* *q.* 8. *num.* 3. Bonacina *tom.* 2. *diſput.*10. §. 1. *num.*3. Gueuara *pro Pontif. aſſert. lib.* 1. §.7. *num.* 31. Diana, qui 30. auctores pro hac ſententia refert, *p.* 1. *tract.* 2. *reſol.* 1. Barboſa *in cap. quæ in Eccleſiarum*, *num.*2. *de conſtit.* & *lib.* 1. *iuris Eccleſ. cap.* 39. §. 5. Azeuedo *in d. l.* 5. *tit.*3. *lib.* 1. *recop.* Cabedo *deciſ.* 8. *p.* 2. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 28. qui omnes originem huius exemptionis repetunt *ex cap.* 27. *Leuit.* & *cap.* 1. *Numer.* ibi: *Tributum Leui noli numerare*, *nec pones ſummam eorum cum filiis Iſraël.* Et *cap.* 3. ibi: *Eruntque Leuitæ mei.* Et *cap.*27. *Geneſis*; vbi cùm tempore famis cunctorum Ægyptiorum terram ſibi emeret Pharao, atque ſub eadem fame ſuæ ſeruituti cuncta ſubiiceret, ſacerdotes poſſeſſionibus priuare noluit. Verba ſunt: *Subiecitque Ioſeph omnem terram*, *& cunctos populos Pharaonis*, *præter terram Sacerdotum*, *quæ à Rege tradita fuerat eis*, *quibus & ſtatuta cibaria ex horreis publicis præbebantur*: *& ideo non ſunt compulſi vendere poſſeſſiones ſuas.* Vbi notandum, quod non

non Pharao Rex idololatra, sed Ioseph vir Dei, & Propheta Domini, qui eius loco Imperium gubernabat, Dei inspiratione, aut iussu, fortasse in allusione legis scriptæ, & gratiæ sacerdotum, hanc immunitatem concessit sacerdotibus, non quia boni sacerdotes illi, vt voluit Comitolus *lib.1. respons.93.n.7.* sed quia sacerdotes, vt expendit D. Ioan. Chrysostomus *homil.65.* ibi: *Audiant qui nunc viuunt, quantam olim sacerdotum curam habuerint, & discant, vt vel saltem parem habeant honorem his, quibus omne Dei ministerium creditum, & sacerdotio insigniti sunt; si enim errantes illi, & tantum idolorum curam habentes idola coli, ita eorum ministros colerent, quantâ non condemnatione digni, qui nunc immunnunt, quod ad sacerdotum spectat cultum.* Probant etiam originem huius exemptionis à iure diuino *ex cap.17. Matthæi*; vbi cùm Dominus Diuum Petrum interrogasset, Reges Gentium à quibus accipiunt tributum, à filiis suis, an ab alienis? Et respondisset Apostolus: Ab alienis. Christus dixit: Ergo liberi sunt filij; Filij autem Dei peculiares sunt sacerdotes. Quo in loco ita ait Diuus Hieronymus: *Ille pro nobis crucem sustinuit, & tributa reddidit: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filij Regis à vectigalibus immunes sumus.* Sed hanc Diui Matthæi auctoritatem paulò accuratiùs expendemus infrà in solutione dubitandi rationis. Apud Gentiles etiam eorum sacerdotes immunes fuisse ab omni tributorum exactione satis constat ex edicto Artaxerxis Regis Persarum, quod refertur *lib. 1. Esdræ, cap. 7. vers. 21.* his verbis: *Ego Artaxerxes Rex statui, atque decreui omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans flumen, vt quodcunque petierit à vobis Esdras sacerdos scriba legis Dei cæli, absque mora detis, vsque ad argenti talenta centum, & vsque ad frumenti coros centum, & vsque ad vini bathos centum; sal verò absque mensura. Omne quod ad ritum Dei cæli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cæli, ne fortè irascatur contra regnum Regis, & filiorum eius. Vobis quoque notum facimus de vniuersis sacerdotibus, & Leuitis, & cantoribus, & ianitoribus, nathineis, & ministris domus Dei huius, vt vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos.* Expendit Petrus Menochius *de republ. Hebræorum lib. 2. cap. 5.* Sacerdotes etiam flamines idolorum immunes fuisse ab omni sordida præstatione, constat *ex l. 2. C. Theodos.* quoad modum ciuilium: & de aliis sacerdotibus probant Cuiacius *lib. 8. obseruat. cap.37.* Guthetus *de iure Pontif. lib. 1. cap. 28.* Germonius *lib. 1. sacram. cap. 13.* De Druidis Gallorum idem refert Cæsar *lib. 6. comment. belli Gallici*, his verbis: *Druides à bello abesse consueuerunt, nec tributa vnà cum reliquis pendunt, militiæ vacationem, omnemquè rerum habent immunitatem. Tantis excitati præmiis, & sua sponte multi in disciplinam conueniunt, & à parentibus propinquis mittuntur.* Non tamen iure ciuili immunes erant ab angariis, quæ Principi expeditionis tempore præstabantur, *l. vlt. §. patrimoniorum, et l. 2. Digest. de muner. & honor.* vbi per Pontifices intelliguntur sacerdotes minores, qui Romæ, & in Prouinciis sacerdotio fungebantur, *l. 1. ff. ad leg. Iul. de ambitu, l.17. ff. de muner. & honor. l. 8. & 13. de vacat. muner. l. 10. C. de natur. lib.* notauit Guterus *lib. 1. de iure Pontif. cap. 30.*

9. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Vnde facilè apparet quantâ cum ratione Ecclesiæ Patres tot in canonibus statuerint clericos immunes esse ab omni tributo, gabellâve; nam vt Dionysius Carthusianus ait *ad caput 47. Genesis*, si Gentiles Reges, & Principes sic deferebant, & prouidebant sacerdotibus suis, quantò magis Christiani Principes hoc facere, atque ecclesiasticam libertatem defendere debent? Facit præcipua ratio, nam tributa soluuntur in signum subiectionis, *cap. 2. de censibus* & in stipendium laboris, qui in exercenda suprema iurisdictione impenditur, vt notauit D. Paulus *ad Romanos cap. 13.* vnde cùm clerici omnino exempti sint à iurisdictione sæculari, *cap. denique, 66. dist. cap. nullus, cap. Christiani 11. q. 1.* etiam à tributis præstandis liberi esse debent, vt considerat Suarez *lib. 4. aduers. Regem Angliæ, cap.24. num. 7.* Quare in præsenti in iuribus suprà adductis Consules, Rectores, aut alij quicunque Magistratus gabellas, seu tributa clericis imponentes excommunicantur, immò & eadem censurâ ligantur etiam tributa accipientes à clericis sponte dantibus, *cap. clericis, de immunit. Eccles.* Et quia Bonifacius VIII. agnouit suo tempore Principes Christianos auare, & sine causa noua quotidie sacerdotibus imponere vectigalia, ita vt sine fine arbitratu suo decimam, vigesimamve partem prouentuum sacrorum tributi nomine imponerent, vt refert Polydor. Vergil. *lib.17. histor. Angl.* ideo vt immunitati Ecclesiæ consuleret, eadem censura eos innodauit in Concilio Lugdunensi relato *in d. cap.3. hoc tit. cap. quam, de censibus lib.6.* Eandemque censuram repetitam legimus quotannis in Bulla cœnæ Domini, *cap. 18.* ibi: *Etiam à sponte dantibus.* Quomodocunque enim redoleant tributum soluere Principibus, excommunicatio incurritur; quia cùm hoc priuilegium in fauorem totius Cleri inductum sit, renunciari non potest, ex adductis *in cap. si diligenti, de foro compet.* docet Suarez *de censur. disp.21. sect.2. num. 99.* vbi rectè aduertit, verbum illud *sponte*, non esse referendum ad absolutam, & omnino liberam voluntatem, quia laïcis interdictum non est recipere ea, quæ ex libera & absoluta voluntate donantur; sed potiùs intelligi oportere de his, quæ titulo tributi, aut vectigalis, sine alia speciali vi, aut coactione exigunt, vt sic appareat tutam non esse opinionem Girondæ *de gabell. 7. p. in princip. num. 3.* quam probare videtur Gutierrez *in eod. tract. cap.87. num.3.* existimantis gabellas, & vectigalia exigentem à clerico sponte soluente, excommunicationem non incurrere: cùm contrarium expressè cautum sit *in d. cap.18. Bullæ*: quam excommunicationem latè explicat Thom. Delbene *d. cap.5. dub.27. cum sequent.* Et quàm malè cesserit huiusmodi exactio tributorum ab ecclesiasticis Principibus sæcularibus, innumeris exemplis est proditum; meritò enim contestantur in hanc rem Pet. Blesens. *epist. 111.* Nunquam pauperum, nunquam Ecclesiæ spolia prosperos habuerunt euentus. Probat casus Emmanuelis Lusitaniæ Regis referente Osorio *lib.9. de eius gestis.* Concesserat Leo Pontifex decimationes fructuum Ecclesiasticorum in sumptus belli, quod in Africa gerebat; eam tamen concessioné remittere coactus est Emmanuel, postquã deprehendit, ex quo eabenignitate

tate Pontificia vsus fuerat, nihil sibi prosperè, omnia sinistrè cessisse. De Carolo VII. Galliæ Rege prodidit Meyerus *lib. 16. annal. Fland.* ibi : *Cùm Rex bello Normannico è quo Regni pars, & tranquillitas pendebat, valde vrgeretur, essetque funditus exhaustus, suggestum illi fuit ab ecclesiastico homine, vt decimatione Ecclesiarum in eum finem instituta, consuleret rebus suis. Negauit tamen Carolus tali consilio obtemperare, quòd pessimè cessisset Principum nonnullis ea decimationum indictio illegitima.* Nec omittendum est exemplum quod refert Gregor. Turon. *lib. 4. hist. Franc. cap. 2.* his verbis : *Clotarius Rex indixerat, vt omnes Ecclesiæ regni sui tertiam partem fructuum fisco persoluerent; cui, licèt inuiti, cùm omnes Episcopi consensissent, & subscripsissent, viriliter hoc B. Iniuriosus respuens subscribere dedignatus est dicens : Si volueris res Dei tollere, Dominus regnum tuum velociter auferet. Quid iniquum est, vt pauperes quos debes tuo alere horreo, ab eorum stipe tua horrea repleantur ? Et iratus contra Regem, nec vale dicens abscessit. Tunc commotus Rex, timens etiam virtutem S. Martini, misit post eum cum muneribus veniam precans, & hoc quod fecerat, damnans, simulque rogans, vt pro se virtutem B. Martini Antistitis exoraret.* En quanta sit generositas, tametsi vnici sacerdotis in bona causa : & idcirco P. Blesensis *epist. 21.* vrgebat Decanum Rhotomagensem, ne per suam incuriam,& animi vilitatem sineret Ecclesiam humiliari, & à dignitate sua excidere, subeundo decimationes, quibus tunc exsugebatur, specie assensus Antistitum non audentium aduersùs Regem loqui : & fortiùs quoque in eadem sententia persistit *epist. 20. & 112.*

10. De diversis clericorum bonis.

Sed quia bona clericorum non vnius generis sunt, vt cognoscamus, in quibus hæc immunitas à tributis Clericis competat, sciendum est, duo genera bonorum in clericis considerari; quædam enim sunt ecclesiastica, intuitu Ecclesiæ ex eius redditibus & prouentibus quæsita; alia verò sæcularia, quæ vel à parentibus, vel à consanguineis eis aduenerunt, aut ea suâ industriâ, & labore clerici comparauerunt, vt constat ex D.Thoma *quodlibet. 6. artic. 12.* Sunt autem qui putant, in bonis intuitu Ecclesiæ quæsitis peculiarem rationem vigere, propter quam tributorum præstatione grauari nequeunt, scilicet quæ inter res sacras numerentur : verùm nullo modo sacra dici posse, rectè probat Suarez *vbi suprà, cap. 23. num. 7.* ea enim bona sicut alia patrimonialia, efficiuntur clericorum, vt iam probaui *in cap. 1. de pecul. cleric.* Tam bona igitur Ecclesiastica, quàm particularia clericorum exactioni tributorum minimè subiacent, *cap. vltimo de vita & honest. cleric. cap. quamquam, de censibus in 6. Clement. præsertim, eodem titul. authent. item, Cod. de Episcop. & cleric. l. 6. titul. 18. lib. 9. recopil.* licèt enim quoad bona priuata clericorum hanc immunitatem negauerit Imperator Constant. *in l. 3. & 5. C. Theodos. de Episcop. & cleric.* & eius tempore, ac Theodosij iunioris Ecclesiæ immunes non essent à tributis canonicis, *l. 15. 20. & 33. C. Theodos. de Episcop. & cler.* tamen eam concessit Emmanuel Imperator, vt refert Balsam. *in can. 4. Synod. 7.* probant plures congesti à Barbosa *tom. 6. in select. ad textum in cap. ex parte, num. 19. de constit.* bona enim patrimonialia veniunt in accessionem personæ clericalis, si eius sunt; accessorium verò ex suo principali diiudicandum est, *cap. accessorium, de R. I. in 6.* Accedit, nam bona Ecclesiæ sui naturâ temporalia sunt; & tamen ex eo solùm, quia Ecclesiæ accedunt, priuilegium sortiuntur, ne tributa pendeant, vt probaui *in cap. 1. de censibus.* Igitur idem de bonis clericorum dicendum est. Tandem nam etiam propter bona patrimonialia non potest clericus conueniri coram iudice sæculari, *cap. si clericus laicum, de foro compet.* Igitur nec soluere tenetur tributa a sæculari Principe imposita. Non tamen ideo asserimus quoad omnia bona patrimonialia clericorum pro Ecclesiasticis haberi, sed tantùm quoad priuilegia in iure expressa; nam ea præscribuntur tempore ordinario, & ex eis decimas soluunt clerici, licèt de fructibus beneficij eas non persoluant, *cap. 2. de decimis,* vbi probaui : super eis compromitti potest in laicum, licèt de rebus Ecclesiasticis compromissum in laicum fieri nequeat, vt notauit Mancinus *genial. cap. 241. cum sequent.* Ideo bona, quæ ad ecclesiasticum perueniunt, quamuis essent tributaria, fieri libera, & mutare forum, docent Barbosa *lib. 1. de iure Eccles. cap. 39. §. 1.* Marinis *lib. 1. resol. 47. & allegat. 126. & decis. 217. tom. 1.* Azeuedo *in l. 11. ex num. 8. tit. 3. lib. 1. recopil.* quia tributa ordinaria non sunt realia. Molina *de iustitia disput. 661. num. 4. & 672. num. 3.* Nec valet statutum, per quod prædia quæ ad Ecclesiam, vel personas Ecclesiasticas cœperint pertinere, subijciantur collectis. Beltraminus de Gueuara *in propugnat. Eccles. libert. assert. 1. §. 5. n. 8. pag. 56.* etsi contrarium mordicus Ecclesiasticæ libertatis probet Arniseus *de immunit. bonor. eccles. cap. 4. num. 6.* Nec ei fauet locus Capitularium *lib. 4. cap. 37.* vbi cauetur : *Quicunque terram tributariam, vnde tributum ad partem nostram exire solebat, vel ad Ecclesiam, vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam susceperit, tributum, quod ex ea inde soluebatur, omni modo ad partem nostram persoluat.* Nam accipi potest de pensionibus, quæ debentur ex vi emphyteusis, aut feudi mixti, quod ius transit cum re, vt ex Panormit. *in cap. vlt. de vita & honest. cleric. num. 12.* docuerunt Comitolus *lib. 1. cap. 94. num. 3.* Theophilus *suprà, cap. 3. num. 2.*

11. De bonis clerici defuncti.

Solet tamen disceptari, an si clericus laico hærede scripto decedat, & iacente hæreditate bona ad satisfaciendum creditoribus, vel legatariis distrahantur, an ex eorum venditione decima debeatur ? Et sanè si laicus hæres institutus adierit, gabellam esse soluendam resoluit Lassarte *de decim. vendit. cap. 19. num. 4.* Cæterùm si nullus hæres clerico existat, difficilior hæsitatio est; nam cùm defunctus sine hærede decedit, bona eius nomine venduntur, *§. 1. Instit. quibus ex causis manumittere, §. 1. de hæredum qualit.* vnde cùm clericus à solutione gabellarum sit immunis, dicendum videtur, ex venditione eius nomine facta gabellam non deberi, præcipuè quia hæreditas defuncti personam repræsentat, *l. in eo 33. in fine, l. hæreditas 62. ff. de acquir. rer. dom.* Contraria verò sententia suadetur ex eo, nam hoc priuilegium clericis concessum personale est, & ideo cum persona extingui debet, *l. qui tali, ff. solut. matr. cap. priuilegium, de R. I. in 6.* nec potest in

hæreditate conseruari, quia ea, quæ personalia sunt, & personam exigunt, per hæreditatem expediri nequeunt, *l. hereditas, ff. de acquir. rer. dom. l. vsusfructus, ff. de stipul. seruor.* alioquin sequeretur, hæredem laicum adeuntem clerici hæreditatem, à gabellæ solutione immunem esse, cùm hæres defuncti personam sustineat, *l. heredes, ff. de acquir. heredit.* quod tamen absurdum esse constat *ex l. pater 28. ff. de rebus auctorit. iudic. l. ex pluribus, ff de ad ministr. tut. l. 1. §. praeterea,* iunctâ glossa ibi, verbo *Mixta, ff. de separat.* nemo enim est, qui nesciat laicum hæredem institutum à clerico post aditam hæreditatem gabellarum solutioni esse obnoxium, vt probat Gutierrez *de gabel. quæst. 88. num. 7.* nam bona quæ fuerunt clerici, aditâ hæreditate efficiuntur proprium patrimonium hæredis, *l. si plures, §. filio impuberi, ff. de vulgari, l. 1. §. veteres, ff. de acquir. possess.* Gomez *in l. 45. Tauri, num. 154.* Corrasius *in l. frater, n. 48. ff. de condict. indebit.* Faber *de error. 2. p. decade 59. error. 4.* atque ita cùm ipsi laico hoc beneficium non competat, omnino ipse tenetur gabellam persoluere. Quâ sententiâ retentâ non obstat, bona clerici defuncti ipsius nomine distrahi; quia in hac immunitate principaliter clerici persona attenditur; ideo enim clericorum bona à solutione tributorum immunia sunt, ne eorum personæ grauentur: quæ ratio cessat in præsenti casu, cùm ponamus clericum rebus humanis exemptum; tunc enim priuilegium ei concessum ad bona, quæ eius fuerunt, porrigi non debet, vt cum Decio *in cap. Ecclesia, num. 18. de constit.* notant Lassarte *de decima vendit. cap. 19. num. 47.* Gutierrez *vbi suprà, num. 5.* qui addunt, quod licèt bona nomine defuncti distrahantur, verè tamen venditio ab ipsis creditoribus fit, & ipsis potius quàm defuncto interest ex ea venditione gabellam non solui. Nec etiam obstat hæreditatem hæredis personam sustinere; nam aut loquimur eo casu, quo certum est, neminem clerico defuncto hæredem esse, & tunc cessat persona illa imaginaria, quæ tamdiu durat, quandiu subest spes aliqua defuncto hæredem se futurum, *l. 1. ff. de A. & O.* iunctis traditis à Cuiacio *lib. 2. obs. cap. 31.* Donel. *lib. 19. comment. cap. 43.* ex quo emenda est interpretatio ad textum *in l. heres à debitore, §. quod si stipulator, ff. de fideiuss. l. Stichum, §. tametsi, in fine, ff. de solut.* aut loquimur eo casu, quo adhuc deliberat hæres scriptus; & tunc priuilegium hoc, quod clerico concessum est, in eius hæreditate conseruari nequit, ex suprà traditis. Omnia autem, quæ hoc commentario adduximus circa exemptionem à tributis clericis competentem, locum non habent in eo, qui negotiationis causâ merces distrahit, *cap. quamquam, de censibus in 6. Clement. praesertim, eod. tit. l. 7. tit. 18. lib. 9. recopil.* Delbene *d. cap. 5. de immunit. dub. 3. sect. 2.* probauimus iam *in cap. final. de vita & honest. cleric.*

12. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam omnia, quæ in ea expendebamus, procedunt in laicis, qui subiecti sunt Principibus sæcularibus, qui ad solutionem tributorum omnino tenentur, ex rationibus ibi expensis, quæ in clericis non militant, cùm non pareant Principibus sæcularibus. Nec est inuidendum Ecclesiæ, & personis Ecclesiasticis, si aliis laicis pugnantibus, tributis, & vectigalibus ad Reipublicæ munera oneratis, eiusmodi Ecclesiasticæ res, & personæ sua immunitate, & libertate potiantur, quamquam & ipsi in eadem Republica sint, in eodem loco, & quamuis in priuilegiis, & vtilitatibus publicis ex contributionibus succedentibus participent, & commoditate, defensione, & beneficio, quæ per tributa, & vectigalia indicta, & superindicta eueniunt, fruantur; siquidem quemadmodum Ecclesia, & personæ Ecclesiasticæ immunes sunt ab oneribus laicorum, & participant nihilominus commodis, & vtilitatibus illorum; sic contrà personæ laicorum immunes sunt ab oneribus, militia, laboribus, & muneribus Ecclesiasticis; & nihilominus participes sunt cultus diuini, orationum, & ministrorum earum: sic nutritur corpus Reipublicæ per temporalia corporalibus necessariis; per spiritualia verò verbo in anima: & ita onera compensantur in vtriusque vitæ modis; nec ecclesiastici duplici onere, & ministerio, corporali, & spirituali sunt grauandi, *cap. quoniam 8. 10. dist.* præcipuè cùm Ecclesiastici satis sint onerati procurationibus, subsidiis, censibus, & aliis præstationibus, de quibus egi *in tit. de censibus.*

13. DE COLLECTIS IMPOSITIS OB BONVM COMMVNE. Nec obstat, quod de vtilitate communi ex solutione tributorum prouenientе expendebamus: cuius difficultatis occasione examinandum venit, an clerici simul cum laïcis in his, quæ pertinent ad vtilitatem communem, contribuere teneantur? Et sanè si contributio æquè primariò, & principaliter respiciat commodum, tam clericorum, quàm laïcorum, ab omnibus æquè fieri debet, veluti si flumen vicinos agros laïcorum, & clericorum inundet, & pro aggeribus reparandis, & fluminis iniuria auertenda aliquid expendatur; id namque ab omnibus erogandum est, vt notat Lessius *de iustitia lib. 2. cap. 33. dub. 3.* Salas *de legibus quæst. 96. tract. 14. disput. 14. sect. 11. num. 115.* Arniseus *de immunit. bonor. Eccles. cap. 4. num. final.* sicut etiam omnes tenentur pro rata soluere collectam, quæ imponitur pro custodiendis gregibus, vel armentis, vel agris, *l. 12. tit. 3. lib. 1. recopil.* vbi Azeuedo, Auendaño *in cap. Praetor. cap. 14. num. 13. 2. p.* Mexia *in pragmat. panis, conclus. 5. num. 43.* Salcedo *in praxi, cap. 55. vers. 4.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18. num. 244.* Idem etiam locum habet, si animalia clerici vastauerint aliena, vel communia pascua, quia tenentur pro damno dato. Gregorius Lopez *in l. 24. tit. 15. partit. 7. verbo El gañado*; vbi docet clericos ad huiusmodi damna sarcienda per suos iudices esse cogendos. Eum sequuntur Castillo *in l. 70. Tauri, num. 28.* Auiles *in capit. Praetor. cap. 27. gloss. 1. num. 12.* Salas *de legibus d. sect. 11. num. 115.* quod verum esse sentit Salcedo *vbi suprà, vers. 7.* si pro damni emendatione controuersia iudicialis sit instituenda; secus verò dicendum, si pœna exigenda sit de plano, sine strepitu, & figura iudicij; tunc enim iudex sæcularis ad pecorum capturam procedere potest, *d. l. 12.* & ita cum Baldo resoluit Auendaño *in d. cap. 14. num. 13.* nec aliud probandum est, si in occidendis, vel colligendis locustis, vel vermibus, de quibus *in l. ex conducto, §. si qua vis, ff. locati*, vel aliis animalibus segetes vastantibus aliquid erogatur; nam cùm id in clericorum

eorum quoque vtilitatem cedat, etiam ad contributionem tenentur, vt ex Narbona, & aliis probaui *in cap. peruenit, hoc tit.* Idem de expensis pro medenda peste factis resoluunt Mexia *in dicta pragm. conclus.* 5. *num.* 41. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 18. *num.* 192. Castillo *lib.* 6. *controu. cap.* 9. Verùm si contributio fiat pro iis, quæ principaliter pertinent ad communitatem, etiamsi eorum vtilitas in singulos deriuetur, non satis constat, an clerici simul cum laicis contribuere teneantur; nam ad constructionem pontium, viarum, fontium, & murorum reparationem cogi posse, probant expresse textus *in l. ad instructionem, C. de sacros. Eccles. in l. absit, C. de priuil. domus August. lib.* 11. *l. final. C. quibus muner. lib.* 10. *l. vltim. C. de annonis & tribut. eod. lib. l. vltim. §. patrimoniorum, el* 2. *vers. ab huiusmodi, ff. de muner. & honor. l.* 2. *C. de Praposit. sacri cubic. lib.* 12. *l.* 5. *C. Theodos. de itiner. muniend. l.* 21. *C. de cursu public. lib.* 12. *l.* 6. *C. de oper. public. l.* 1. *C de collat. fund. patrim. lib.* 11. Idemque iure Regio cautum videtur *in l.* 54. *tit.* 6. *partit.* 1. *in l.* 10. *tit.* 31. *partit.* 3. *in l.* 11. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* & apud Gallos *lib.* 6. *capitul. c.* 107. ibi: *Possessiones ad religiosa loca pertinentes, nullam descriptionem agnoscant, nisi ad constructionem viarum, vel pontium, si intra eadem loca habuerint possessiones.* Exorbitant Bartolus, & Platea *in l. nullus, la* 2. *C. de cursu public. lib.* 12. Abbas *in cap. peruenit, n.* 3. *hoc tit.* Gilxenius *in dict. l. ad instructionem.* Thom. Delbene *de immunit. Eccles. p.* 1. *cap.* 5. *dubit.* 17. Æneas Robertus *lib.* 2. *rer. iudic. cap.* 3. *per tot.* Hieron. Garcia *in summa, tract.* 1. *difficult.* 3. *dub.* 2. *punct.* 6. Mancinus *genial. cap.* 245. Flores de Mena *lib.* 2. *var. quæst.* 2. *num.* 2. Caballos *q.* 897. Auendaño *de exeq. mand. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 19. Collantes *in pragm. rei frument. lib.* 3. *cap.* 15. *num.* 8. Martha *de iurisd.* 4. *p. casu* 9. & 10. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 18. *num.* 291. Quæ præstatio ad reparationem viarum, & pontium non censetur sordidum munus, qualia sunt relata *in l. in honoribus* 8. *§. Philosophi, ff. de vacat. muner. l. maximarum* 12. *vers. sordidorum, cum legib. sequent. C. de excus. mun. lib.* 10. nempe quoniam inscriptæ sunt, & dedicatæ titulis maiorum Principum, hoc est Imperatoribus, qui in omnibus operibus publicis, veluti in viis, & pontibus adscribebantur, *l.* 31. *in fine, ff. de operib. public. l. qui indices, C. eod. tit.* Steubechius *ad Vegetium de re milit. lib.* 4. *in princip.* Vnde ab hoc munere neminem dignitatis priuilegio excusari, constat *ex l.* 4. *C. de priuil. dom. August.* quæ eisdem ferè verbis extat *in l. administrationes, C. de sacros. eccles.* & pleniùs *in l. vlt. C. Theodos. de itiner. muniend.* adeo vt diuinæ quoque domus simili reparationi inseruire debeant, hoc est, vt explicat Cuiac. *in dict. l.* 4. domus Principis, & quæcunque ad eam pertinent, iuxta rubricam inscriptam *de priuil. domus August.* & acceptionem istam diuinæ domus, de qua *in l. interueniente* 12. *ff. ad Tertyl. nouel.* 21. *Theodosij,* ibi: *Nec diuinam domum, nec Ecclesiam;* & nouellam Tiberij de diuinis domibus, cum aliis congestis à Brissonio *de V. S. verbo Domus.*

14. Vrget tamen præsens textus, in quo sub anathematis pœna prohibetur, ne aliqua onera ecclesiasticis personis iniungantur, nisi Episcopus, & Clerus tantam necessitatem, vtilitatemque aspexerint, vt absque vlla exactione ad subleuandas communes necessitates, vbi laïcorum non suppetunt facultates, subsidia existiment conferenda. Vnde apparet, ecclesiasticas personas sine præuio Episcopi, & Cleri consensu, etiam in his communibus necessitatibus non teneri simul cum laïcis ad contributionem concurrere: & infrà *in cap. aduersus*, expresse asseritur, hæc subsidia humiliter, & deuotè, & cum gratiarum actione à laïcis esse recipienda: igitur quia ex iustitia non tenentur cum aliis laicis etiam in publicis vtilitatibus contribuere. Nec satisfacies si dicas præsentem textum procedere in his tributis, quæ imponuntur à Consulibus, & Rectoribus ciuitatum, non verò in his, quæ ex regio decreto imponuntur; nam hæc expositio admittenda non est, quoniam expresse conuincitur ex declaratione, quæ fit in bulla cœnæ Domini, vbi dicitur, prohibitionem, de qua suprà, locum habere in quibuscunque personis cuiusvis præeminentiæ, dignitatisque, etiam Imperialis, & Regalis; & in illis verbis: *Innouantes decreta super his per sacros canones, tam in nouissimo Lateranensi, quàm in aliis Conciliis generalibus edita;* respicitur ad textum præsentem, & *in dicto cap. aduersus*, exponendo potiùs quàm supplendo eorum sanctionem, vt rectè notat Suarez *lib.* 4. *aduers. Reg. Angl. cap.* 26. *num.* 9. Et facit textus *in cap. clericis, §. nos igitur, de immunit. Eccles. lib.* 6. vbi Regum, & Imperatorum expressa mentio fit. Textus *in cap. quamquam, de censibus, eod. lib.* vbi neque collegium, neque vniuersitas, neque aliqua etiam singularis persona, cuiuscunque dignitatis existat, aliquod tributum personis ecclesiasticis iniungere potest. Ergo vt huius articuli vera resolutio habeatur, dicendum est, clericum ad constructionem pontium, viarum, fontium, & murorum reparationem teneri; non quidem propter iura ciuilia, quæ Ecclesias, & personas ecclesiasticas huic oneri adscribunt, *dict. l. ad instructionem*, cum similibus, quia laïci in huiusmodi personas nullam iurisdictionem exercere valent, *cap. Ecclesia*, cum ibi adductis, *de constit.* sed potiùs quia Ecclesia permisit, vt Ecclesiasticæ personæ eas contributiones soluerent, vt dicitur *in l.* 54. *tit.* 6. *partit.* 1. ibi: *Tuno por bien la santa madre Iglesia.* Et sanè æquissimum fuit, vt clerici adhibitis conditionibus, de quibus infrà, simul cum laïcis huius contributionis onus subirent; nam his rebus communibus omnes indigent, & vtuntur, atque ideo omnes debent simul contribuere, maximè quia hæc contributio nullam continet indecentiam, nec dignitati status sacerdotalis repugnat, vt probat Suarez *libro* 4. *aduers. Reg. Angl. cap.* 26. *num.* 2. Vnde deducitur, cum de hac contributione clericorum tractatur, nullam legum ciuilium rationem esse habendam, sed seruandam esse formam præscriptam in hoc textu, & *in dict. cap. aduersus*, quibus dispositio textus *in dict. l. ad constructiones*, corrigitur, aut saltem temperatur, vt notarunt Abbas in præsenti, *num.* 18. & alij relati ab Aufrerio *de eccles. potest. regul.* 2. *fallentia* 27. Menchaca *lib.* 1. *controu. vsufreq. cap.* 6. *num.* 4. Proponuntur autem in hoc textu, & *in dicto cap. aduersus*, nonnullæ conditiones ad hanc contributionem necessariæ, quarum prima est, vt laicorum non suppetant facultates; quod etsi iure regio restringatur ad bona communia (quæ vulgò *proprios* appellamus) vt in defectum eorum bonorum clerici contributionis onus simul cum laïcis sentire debeant, *l.* 10.

tit. 32. partit. 3. l. 11. tit. 3. lib. 1. recopil. verius tamen est, eo demùm casu clericos cogendos esse contribuere, quo moraliter constet communia bona non sufficere, & singulos ciues non posse sine magno grauamine solis suis sumptibus opus perficere, vt notat Suarez *vbi suprà, n. 15.* tunc enim verum est dicere, laïcorum facultates non suppetere, alioquin nullum esset priuilegium clericorum, cùm laïci quoque contribuere non teneantur, nisi in defectum bonorum communium, vt aduertit Lessius *de iustitia lib. 2. cap. 33. dub. 3.* Salas *de legibus tract. 14. disput. 14. sect. 11.* Martha *de iurisdict. 4. part. centur. 1. casu 2. num. 51.* qui *num. 2.* aduertit ita definitum fuisse à Clemente VIII. in eoque viget differentiæ ratio inter contributionem, quæ fit directè, & principaliter ad vtilitatem, tam clericorum, quàm laïcorum, in qua omnes æquè concurrere debent; & eam, quæ respicit primariò communem vtilitatem, quamuis hæc vtilitas in priuatos deriuetur; nam in hoc secundo casu clerici non aliter tenentur, quàm si laïcorum non suppetant facultates, vt ait Salas *vbi proximè.*

15. PROSEQVITVR EXPOSITIO HVIVS TEXTVS, ET IN D. CAP. ADVERSVS.

Secunda conditio in eo consistit, vt ad hanc contributionem non aliter perueniatur, quàm si Episcopus, & Clerus re diligenter pensatâ eam clericis existiment imponendam. Etiam additur *in dict. cap. aduersus*, vt priùs R. Pontifex consulatur: Cleri autem appellatio, etsi regulariter ad diœcesanam Synodum referatur, tamen quoad præsens institutum attinet, accipitur pro Capitulo Ecclesiæ Cathedralis, argumento textus *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat.* Vnde non priùs clerici tenentur ad hanc contributionem, quàm si Episcopus cum Clero existimauerit publicam vtilitatem & necessitatem subesse, & nisi R. Pontifex priùs fuerit consultus. Non tamen inde existimes, totum hoc ex libero Episcopi, & Cleri arbitrio pendere; nam verbum illud *existiment*, non importat liberam voluntatem, sed rectum, iustumque iudicium, *l. 11. §. si fideicommissum, ff. de legat. 3.* docent Gregor. Lopez *in l. 54. titul. 6. partit. 1.* Gutierrez *lib. 1. practic. cap. 3. num. 8.* vbi resoluit, quod si in prædictis casibus Episcopus, & Clerus pronunciauerint, contributioni locum non esse, appellari posse ad superiorem. Tertia conditio est, vt contributio fiat sine aliqua exactione, videlicet, vt si ea approbata sit, tamen clerici ad illius solutionem per iudices sæculares cogi non possint, vt docent Gutierrez vbi suprà, *num. 10.* qui rectè reprehendit Cæpolam *tit. de seruit. viæ, quæst. 26.* dum asserit, clericum compelli posse à iudice sæculari reparare viam ante domum: cæterùm si contributio fiat pro his rebus, quæ principaliter pertinent ad publicam vtilitatem, certum est, non posse iudicem sæcularem clericos ad solutionem cogere, vt docent Salas *de legibus dict. sect. 12. num. 115.* Suarez *dict. cap. 26. n. 6.* & hanc sententiam de iure veriorem esse fatetur Flores à Mena *lib. 2. var. cap. 21. num. 225.* & cautiùs facturos iudices sæculares, si obseruent consilium legis *54. tit. 6. partit. 1.* quâ præcipitur pro huius contributionis exactione adeundum esse iudicem ecclesiasticum, asserunt Azeuedo *in l. 11. tit. 3. lib. 1. recopil. num. 5.* Tapia *lib. 4. caten. mor. quæst. 11. art. 21. num. 2.* Sanchez *tom. 1. consil. lib. 2. cap. 4. dub. 55. num. 2.* Angulanus *de legibus lib. 2. controu. 15. num. 14.* Diana pluribus relatis *1. p. tract. 2. resol. 42.* facit lex *54. tit. 6. partit. 1.* Carleual *tom. 1. de iudiciis, disp. 2. num. 159.* Nec contrarium probatur in eadem lege, & *in l. 3. tit. 12. eod. lib. 1. recopil.* quibus doceri videtur, iudices sæculares clericos ad solutionem tributorum compellere posse illis casibus, in quibus clerici ea soluere tenentur; nam etsi earum legum auctoritate plures admiserint eam sententiam, vt constat ex adductis à Gregorio Lopez *in l. 51. verbo Por razon, tit. 6. partit. 1.* Mexia *in pragmat. panis, conclus. 5. num. 7.* Cenedo *ad Decret. collect. 37. numero 4.* Azeuedo *in d. l. 11. num. 5.* Auendaño *de exeq. 2. p. cap. 14. num. 13.* & praxi receptum asserit Flores de Mena *lib. 2. variar. cap. 21. num. 225. cum seqq.* vt si Episcopus nolit compellere, eos iudex sæcularis compellat. Facilè tamen respondetur, textum *in dict. l. 2.* dum insinuare videtur *in verb. Saluo*, in his casibus, in quibus clerici tenentur contribuere, posse a laïcis compelli, intelligendum esse seruato iuris ordine, quomodo etiam accipiendus est textus *in illis verbis: A fallecimiento de proprios deben contribuir.* Etiam responderi potest *in dict. l. 2.* non rectè deduci argumentum à contrario sensu, cùm sequatur absurdum, argumento textus *in l. conuenticula, C. de Episcop. & cleric.* notat Gutierrez *lib. 1. practic. quæst. 3. num. 3.* at verò textus *in dict. l. 12.* loquitur de his rebus, quæ primò, & principaliter pertinent ad clericorum vtilitatem: quo casu contributio nomen tributi non meretur; & ideo per iudicem sæcularem exactio fieri potest.

Nec tandem obstat augmentum dubitandi rationis deductum ex dicto capite 17. Matthæi, vbi refertur, Christum Dominum soluisse tributum pro se, ac Petro. Cui communiter respondetur, Dominum nostrum immunem fuisse ab eo tributo, sed vt omnem scandali passiui occasionem tolleret, tributum soluisse, vt pluribus relatis docent Valenzuela *contra Venetos part. 4. num. 133.* Turrisetem. *de Ecclesia lib. 2. cap. 96.* P. Greg. *lib. 3. de repub. cap. 7. num 11.* Aluar. Pelagius *de planctu Eccles. cap. 55.* Illud etiam notandum est, quod cùm tributum illud dicatur Didrachmum, non aliud esse videtur, quàm illud quod à Deo est imperatum *Exodi cap. 30.* Filiis Israël, nimirum vt viri omnes in vigesimo anno, & supra, pro redemptione, & propitiatione sua darent in vsum tabernaculi dimidium sicli, quod est didrachmum; duo autem didrachma vnum faciunt staterem, duo verò stateres vnam vnciam, vt exponunt D. Hieronymus *in Ezechielem cap. 4.* Epiphanius *de mensuris.* Refert Iosephus *lib. 3. antiquit. cap. 9.* vsque ad Vespasiani tempora perseuerasse eiusmodi tributi solutionem; sed templo destructo, illud ipsum didrachmum ab omnibus Iudæis soluitur vbique gentium habitantibus: quod & tradit Baronius *anno 33.* Cæterùm putarunt nonnulli, eo quod interrogauerit Dominus Petrum: *Reges terræ, à quibus accipiunt tributum, à filiis suis, an ab alienis?* dictum didrachmum tributum esse, quod tunc Iudæi Romanis persoluerent. Sed verius est Dominum ea similitudine vsum fuisse, vnde optimè infertur: Sicut Reges Gentium à filiis tributum non exigunt, eadem ratione Dei filium immunem esse à tributo, quod Deo penditur ad vsum templi. 16. EXPONITVR D. MATTHÆVS CAP. 17.

Sed suprà traditis obstat Ioannes IX. in Synodo Rauennat. *part. 2. cap. 8.* in illis verbis: *Vt* 17. EXPONITVR SYNODVS

pastus

RAVENNAT. cap. 8. *paſtus Imperatoris ab Epiſcopis, & Comitibus ſecundum antiquam conſuetudinem ſoluatur; quod ſi nouo tempore fiſcus Comitalis in ius eccleſiaſticum conceſſus eſt, augeatur ſtipendium Imperiale ab Eccleſia, iuxta quod Reſpublicæ fuerint memoratæ.* Ex quibus deducitur, Epiſcopos debere tributa ad paſtum Imperatori præbere, vt Comites & alij ſæculares perſoluunt. Igitur quia immunes non ſunt à tributorum ſolutione. Pro cuius canonis expoſitione dicendum eſt, in eo non agi de tributis, ſed de hoſpitio, manſionatico, & paratis. Olim enim qui ad hoſpitium præbendum tenebantur Regi proficiſcenti, non modò manſionaticum, verùm & paratas, ideſt alimenta, & alia neceſſaria familiæ Regis præbebant. Otho Friſing. *lib. 2. de geſtis Friderici, cap. 12.* Gregorius Turon. *lib. 6. cap. 45.* ex quibus, & aliis id probant P. Pitheus *in gloſſar. verbo Paſtus*; Bignon. *in not. ad Marculfum, lib. 1. cap. 3.* Cùm ergo Epiſcopi, & clerici immunes ſint ab hoſpitiis præbendis, non tamen ſint exempti cùm Princeps proficiſcitur, vt probaui *in dict. capite 1. hoc titul.* ideo in dicto canone 8. iubetur, vt tam Epiſcopi, quàm Comites præbeant Imperatori paſtum, cùm videlicet iter facit; quia tunc debet hoſpitio recipi, etiam ab Eccleſiaſticis. Alteſſerra *de Ducibus libro 3. capite 16.*

CAPVT V.

[a] Lucius III.

CVm Eccleſia Dei ſecundùm [b] euangelicam veritatem domus orationis eſſe debeat, non ſpelunca latronum, aut ſanguinis forum: ne ſæculares iudices cauſas, vbi de ſanguinis effuſione, & corporali pœna agitur, in Eccleſia, vel cæmeteriis agitare præſumant, ſub anathematis interminatione prohibemus: abſurdum enim eſt, & crudele, ibi iudicium ſanguinis exerceri, vbi conſtituta eſt [c] tutela refugij.

NOTÆ.

1. [a] *LVcius III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* nullibi tamen exprimitur cauſa huius conſtitutionis: in ea agitur de iudicio tantùm criminali intra Eccleſiam non diſceptando, quia de iudicio ciuili iam idem cautum fuerat *in cap. 1. hoc tit.* vbi notaui, *verbo Placitum.*

2. [b] *Euangelicam veritatem.*] Quæ veritas per Prophetas præcognita fuit, dicente Domino per Eſaiam *c. 56. Domus mea domus orationis vocabitur.* Hieremiam *cap. 7. Nunquid ſpelunca latronum facta eſt domus iſta?* Per Dauidem *pſalm. 68. Zelus domus tuæ comedit me.* Quorum quidem locorum veritas euangelica clarè meminit in egregio illo, & mirabili facto Chriſti Domini, cùm ementes, & vendentes de templo eiecit; quod referunt omnes Euangeliſtæ, D. Matth. *cap. 21.* Marcus *cap. 11.* Lucas *cap. 19.* Ioannes *cap. 2.*

[c] *Tutela refugij.*] *Cap. inter alia*, vbi dicemus, *hoc titul.*

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX hoc textu, & ex ſecunda parte textus *in cap. 1. hoc tit.* talis deducitur aſſertio: *Iudices ſæculares cauſas, præcipuè vbi pœna ſanguinis, vel corporalis imponenda eſt, diſceptare non debent in Eccleſia.* Probant eam textus *in cap. docet, in fine, hoc titul. in 6.* Gregorius VII. in Synodo Romana anni incerti, *can. 12.* ibi: *Nullus index laicus, vel vicarius in Eccleſia, vel cæmeterio aliquam poteſtatem exerceat, vel aliquem diſtringat, aut capiat, aut furtum ibi requirat.* Arelat. ſub Carolo *can. 22. Vt placita publica, & ſæcularia, nec in atriis baſilicarum, nec in ipſis baſilicis fiant, dicente Domino: Domus mea domus orationis vocabitur.* Turon. ſub Carolo *can. 39. Placita quidem ſæcularia in Eccleſiis, vel in atriis Eccleſiarum à Comitibus, vicariiſque vſque modò multis in locis habita, ne vltra fiant interdicendum eſt cum auctoritate Domini, qui expulſis de templo negotiatoribus, aſſeruit domum Dei debere eſſe domum orationis.* Mogunt. *can. 40.* ibi: *Præcipimus, vt in Eccleſiis, aut domibus Eccleſiarum, vel atriis placita ſæcularia minimè fiant.* Synodus apud Sanctum Medardum *can. 6. Vt in locis ſacratis, diebus Dominicis, vel aliis ſolennitatibus iudicia publica non exerceantur.* Palentinum anno 1322. *can. 17.* Colon. *3. p. 3. cap. 24. 25. & 26.* Rauennat. 2. ſub Clemente V. *rubr. 12.* ibi: *Nec in Eccleſia iudicialia tractentur, nec temporalia.* Trid. *ſeſſ. 22. tract. de ſacrif. Miſſæ, in decret. de obſeruand. & euitand.* Palentin. *in titulo de immunit. Eccleſ.* ibi: *Contra ſæculares iudices, qui cauſas in Eccleſiis audiunt* Mediolan. *2. tit. 2. dubit. 23.* Aquilcienſe 1. *titul. de Eccleſiis, & pio in eis verſandi modo, §. deambulationes.* Theodulf. *ad presbyt. Aurel. cap. 10.* ibi: *Non debere ad Eccleſiam ob aliam cauſam conuenire, niſi ad laudem Domini, & eius ſeruitium faciendum: diſceptationes verò, & tumultus, & vaniloquia, & cætera omnes actiones ab eodem ſancto loco penitus prohibendæ ſunt.* Illuſtrant Boëtius Epon. *in præſenti*, Anton. Auguſt. *lib. 3. tit. 16.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 3. cap. 4.* Azeuedo *lib. 1. Curiæ Piſ. cap. 5.* Barboſa *de offic. Parochi cap. 13.* Cironius *ad tit. de foro compet.* Chopinus *de iuriſd. Andegau. cap. 45. num. 7.* Thom. Delbene *de immunit. Eccleſ. tom. 1. cap. 2. dubit. 2. ſect. 2.* Heuia *in Curia Philip. 3. part. §. 5. in fine.*

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti conſideratione; nam maiori ſinceritate, religioneque iudicia cuncta peragerentur in Eccleſia, quàm in loco prophano, tanquam in ipſius Dei præſentia, qui licèt vbique ſit præſens, in Eccleſiis tamen peculiarius, atque certius nobis exhibet ſuæ præſentiæ teſtimonium: qualis quidem præſentiæ diuinæ cogitatio iudici cuilibet apprimè eſt neceſſaria pro ſententiis religioſiſſimè 4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

mè ferendis: quare Iustinianus *in l. rem non nouam*, §. 1. *de iudiciis*, voluit Iudicem in causis cognoscendis, & in sententiis ferendis habere semper propositas, & permanentes ante se sacras Scripturas. Et apud Romanos vsitatum olim fuit templis vti pro curia, ad negotia tractanda, ad causas, & lites definiendas. Titus Liuius *lib.* 23. loquens de Annibale, & Capuanis ibi: *Egressus curia in templum Magistratus contendit, comprehenditque Decium Magium, atque ante pedes destitutum, causam dicere iussit.* Thucidides *lib.* 1. ibi: *Ærarium eis erat Delus, & conuentus in eo templo fiebant.* Suetonius *cap.* 7. Vespasianum inducit Imperatorem post peractum sacrificium sedentem pro tribunali in templo Serapidis. Etiam apud eos Senatus habebatur in loco sacro, & non prophano. Gellius *lib.* 14. *noctium, cap.* 7. Alex. ab Alex. *lib.* 4. *dier. genial. cap.* 12. quod & Seruius docuit exponens illud Virgilij 7. *Æneid.*

Tectum augustum ingens centum sublime columnis.

Et nisi (inquit) *in loco augusto Senatus consilium haberi non poterat.* Vnde templum Vestæ non fuit augurio consecratum, ne illuc conueniret Senatus, vbi erant Virgines, veluti in templo Iouis Statoris, in æde Concordiæ, in æde Telluris. Appianus *lib.* 2. *belli ciuilis*, ibi: *Ex eo die, quo in æde Telluris conuocati sumus, in æde Bellonæ.* Liuius *lib.* 49. ibi: *Manlius Proconsul ex Hispania redierat, cui postulanti à Senatu in æde Bellonæ triumphum, rerum gestarum magnitudo impetrabilem faciebat.* Probant Marcel. Donatus *in elucid. ad Suetonium, cap.* 34. Lopez *ad lib.* 3. *Valer. Maximi, cap.* 3. Greg. Lopez *in Monarch. Hispana, cap.* 7. P. Greg. *lib.* 27. *syntag. cap.* 27. *num.* 16. Rosinus *lib.* 1. *antiq. cap.* 14. Pancirola *lib.* 2. *var. c.* 8. P. Herodius *lib.* 2. *rer. iudic. tit.* 8. *c.* 1. Borellus *de præstant. Reg. Cath. c.* 60. *n.* 12. Stephanus Garonus *de Senator. lib.* 1. *tit.* 4. *c.* 12. notaui *lib.* 1. *Concil. Illiber. cap.* 9. Accedit, nam absurdè iudices sacris se immisceant, cùm prope diuina sint iudicum munia. Iustinianus *Apolog.* 2. Vnde & Iureconsulti dicuntur Iustitiæ sacerdotes *in l.* 1. *ff. de iustitia & iure.* Corippus Africanus *lib.* 1. *de laudibus Iustin. minor.* ibi:

Quæstor Anastasius sancti pars magna Senatus,
Compositor morum, iuris, legumque sacerdos.

Dum enim præsidebant ad iudicandum, aliquam sibi sacerdotij sortem assumebant. Eleganter Cassiodorus *lib.* 1. *epist.* 12. *ad Eugenium officiorum Magistrum*, ibi: *Esto innocentia templum, temperantia sacrarium, ara iustitia, absit à iudiciariis mentibus aliquid prophanum: Pio Principi sub aliquo sacerdotio seruiatur.* Quamuis aliam huius nomenclaturæ rationem à pandendis mysteriis eruditè assignet, & probet D. Iosephus de Retes *lib.* 8. *opuscul. cap.* 1. Et Salomonem Regem in ipso templo locum construxisse ad iudicandum, refertur *lib.* 1. *Paralip. cap.* 7. ibi: *Ædificauit quoque porticum solij, in quo tribunal est; & domuncula, in qua sedebatur ad iudicandum, erat in medio porticu.* Refertur *lib.* 3. *Regum, cap.* 7. Igitur non rectè in præsenti statuitur, iudices procul ab Ecclesiis debere ius dicere, nec intra Ecclesias, aut earum cæmeteria posse de causis ciuilibus, seu criminalibus agnoscere.

5. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens decisio, cuius ratio prouenit ex veneratione Ecclesiis debita, & ab excessibus, qui in foro, & iudicio illi contrarij passim occurrunt; magna enim templorum veneratio semper fuit, non solum apud Catholicos, verùm & apud Gentiles, apud quos obseruatum legimus, vt in templis, aut eorum ianuis nec loqui fas esset. Cælius Rhodigin. *lib.* 15. *antiquit. cap.* 23. & satis apparet ex illis verbis D. Chrysostomi: *Ab non videtis, quot homines templi huius vestibula osculantur! hi quidem pronis capitibus abiecti; alij verò manu contingentes, tum eamdem admouentes ori: quasi indignos se crederent, qui sacris postibus oscula figerent.* Et alibi: *Stemus trementes; & timidi, demissis oculis, erecta verò animâ gementes, sine voce iubilemus corde.* Facit Seneca *lib.* 7. *natural. quæst. cap.* 30. ibi: *Si intramus templa compositi, si ad sacrificium accessuri vultum submittimus, togam obducimus, & in omne argumentum modestia fingimur.* Et de monachis Ægyptiis Cassianus narrat *lib.* 2. *instit. cap.* 2. quod etsi conuenissent numero longè maximo, tamen eam silentij seruasse legem, vt præter illum, qui psalmum decantabat, nemo audiretur, immò nullus omnino adesse putaretur. Et D. Ambrosius beatam Marcellam sororem *lib.* 3. *de virgin.* ita instruit: *Tu in ministerio Dei gemitus, screatus, tusses, risus abstine.* Alia dedi *in cap. dolentes, de celebr. Missar.* Si ergo adeo reuerentia commendatur in Ecclesia, vt omnino silentium seruandum sit, rectè in præsenti prohibetur iudicia in Ecclesiis, seu earum cæmeteriis agitare, litesque disceptare. Accedit etiam, nam ex litibus plerunque periuria, & similia peccata sequuntur, vnde iudicium ita describit D. Cyprianus ad Donatum: *Quæ detesteris inuenies; inter leges ipsas delinquitur, inter iura peccatur; innocentia nec illic, vbi defenditur, reseruatur; sæuit inuicem discordantium rabies, & inter togas pace rupta, forum litibus mugit insanum; flagrant vbique delicta, & passim multiformi genere peccandi, per improbas mentes nocens operatur.* Rectè ergo in præsenti prohibetur intra Ecclesias iudicia exerceri, in quibus tot peccata admitti solent. Quod in iudiciis criminalibus maiori cum ratione procedit, quia absurdum est, ibi iudicium sanguinis exerceri, vbi est tutela refugij constituta, *capite definimus* 1. *quæst.* 4. quare sententiam à iudice sæculari prolatam in quacunque causa ciuili, seu criminali, intra Ecclesiam, nullam esse docetur *in cap. decet, hoc tit. in* 6. Hoc autem procedit in actibus piis voluntariæ iurisdictionis; vnde rectè in Ecclesia seruus manumittitur, *l.* 1. *C. de his qui in Ecclesia manumit. can.* 64. & 82. *Codicis Eccles. Afric.* Vt enim olim in templo Feroniæ Deæ serui manumittebantur, ita postea ex Constantini constitutione in Ecclesia cum libertate ciuitatem Romanam consequuti sunt, vt de ipso Imperatore agentes referunt Sozomenus *lib.* 1. *histor. Eccles. cap.* 9. Cassiodorus *lib.* 1. *histor. tripart. cap.* 9. ibi: *Circa donationem melioris libertatis, quam ciuitatem Romanam vocant, tres posuit leges, decernens omnes in Ecclesia manumissos sub testimonio sacerdotum ciuitate Romana frui:* Nicephorus *lib.* 7. *hist. cap.* 16. Illustrant Fornerius *lib.* 1. *select. cap.* 4. Iustel. *ad can.* 64. *Eccles. Afric.* & nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de seruis non ordin.* Samuel Petitus *ad ius Atticum lib.* 3. *tit.* 2. *fol.* 235.

TRADITVR DECIDENDI RATIO.

6. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt Romani in templis coirent Senatus habendi

DISSOLVITVR DVBI-

TANDI RATIO. habendi gratiâ, vt defendit Marcel. Donatus *vbi suprà*; tamen in eodem foro, vbi res venales exponebantur, ius dicebant, *l. inter* 83. *§. sacram, ff. de V. O.* donec propter populi tumultum, plebisque concursum basilicæ constructæ sunt, in quibus Tribuni plebis ius dicebant, teste Plutarcho *in Catone minore*, vbi dum agit de Porcia basilica, quam Cato maior dedicauit, ait: *In ea Tribuni plebis audientiam dare solebant.* Et Prætores, Præsidesque ius dicere solere in suis prætoriis, probaui suprà *in cap.* 1. & licet apud eos in basilicis, & templis Senatus haberetur, non ideo in nostris Ecclesiis omnipotenti Deo dicatis idem obseruandum esset, cùm eis ob præsentiam realem Christi Domini in sacro Eucharistiæ sacramento maior veneratio debeatur.

7. EXPONITVR DECRETVM IVLII PAPÆ. Sed suprà traditæ assertioni opponi potest decretum Iulij Papæ in illis verbis: *Nullus in publico causam agat, nisi in Ecclesia.* Quod specialiter ab ipso Pontifice statutum fuisse refert Damasus in eius vita: igitur causæ etiam sæculares non in foro publico, sed in Ecclesia sunt disceptandæ. Cui difficultati facilè responderi posset, admissâ sententiâ eorum, qui dixerunt, Episcopum, & iudices Ecclesiasticos posse in Ecclesiis causas decidere, & terminare, *ex cap. preceptum* 2. *quæst.* 2. *cap. quà fronte, de appellat.* immò olim Ecclesiam forum non habuisse; quare docent, quod illis primis Ecclesiæ temporibus Episcopi in Ecclesiis tribunalia erecta habebant: sed quia contrarium verius est, videlicet Ecclesiam forum olim habuisse, & extra Ecclesiam Episcopos ius dixisse, licèt frequentiùs lites in Ecclesiis deciderentur, cum omnes ferè controuersiæ iureiurando finirentur super altare ad Martyrum reliquias, Gregorius Turon. *lib.* 5. *cap.* 32. ibi: *Tunc inito placito ad basilicam martyris sancti conueniunt, eleuatisque super altare manibus, iurauit filiam non esse culpabilem.* Et ita extra Ecclesiam episcopum forum habuisse, probarunt Cironius *lib.* 2. *obs. cap.* 4. Filesac. *in cap.* 1. §. 17. *de offic. Ordin.* Respondendum ergo est, dicta verba Iulij Papæ non esse in sensu litterali accipienda, ita vt causas nullus in publico agat, immò in Ecclesia; sed potiùs accipiendo Ecclesiam pro foro ecclesiastico, & tunc rectè statuit Iulius, vt nullus clericus in publico, idest in iudicio sæculari, causam agat, sed in Ecclesia, idest coram Episcopo in foro Ecclesiæ. Quo modo accipiendum etiam est decretum Syluestri his verbis conceptum: *Idem constituit, vt nullus clericus propter quamlibet causam in curiam introiret, nec ante iudicem cinctum causam diceret, nisi in Ecclesia, idest in foro Ecclesia.*

8. EXPLICATVR CONCIL. TOLET. 6. IN INITIO. Secundò obstat textus in Concilio Tolet. 6. in ipso initio, in illis verbis: *Idque in Pratorio Toletano in Ecclesia sancta Leocadia virginis debitis sedibus collocatur.* In quibus dum refertur, Concilium illud celebratum fuisse in Ecclesia sanctæ Leocadiæ, supponitur in ea fuisse Prætorium Toletanum, & per consequens iudices sæculares prætorium suum in ipsa Ecclesia habuisse: Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, Prætorium variè, & pro diuersis locis accipi: aliquando pro parte villæ latiùs ædificata, & patrisfamilias habitationi relicta, *l. plenum* 12. *ff. de vsu & habit.* ibi: *Plenum autem vsum debet habere, si & villa, & pratorio relictus est.* Et *l.* 2. *ff. de seruit. rustic. præd.* ibi: *Rusticorum prædiorum seruitutes sunt licere altiùs tollere, & efficere pratorio vicini.* Et *l. vrbana* 198. *ff. de V. S.* vbi Gedeus Gentilis, & Fornet. quo modo accipitur apud Martialem *libro* 10. *epig.* 79. ibi:

Ad lapidem Torquatus habet pratoria quartum.

Apud Suetonium *in Caligula, cap.* 37. ibi: *In exstructionibus villarum, & pratoriorum omni ratione posthabitâ nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod effici posse negaretur.* Vnde D. Hieronymus *lib.* 2. *aduersus Iouin.* dolium versatile Diogenis eleganter Prætorium dixit. Etiam Prætorium accipitur pro Imperatoris domo, hincque Præfecti Prætorio vocati, de quibus *in l. vltim. C. de offic. Rect. Prouinc.* vbi Imperator Anastasius, non Leo (vt in vulgatis) ita rescripsit: *Nulli iudicum, qui Prouincias regunt, in ciuitatibus, in quibus sacra palatia, aut pratoria sunt, liceat iis relictis priuatorum sibi domos ad habitandum veluti pratoria vindicare.* Et *l. final. C. Theodos. de offic. iudic. milit.* In his ergo ædibus Prætores, seu Præsides, habitare, aut ius dicere solebant, vt probant Gothofredus *in dict. l. vltim.* Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 191. Meursius *in glossar. verbo Pratorium*: & notaui *in cap.* 1. *hoc tit.* De Prætorij significatione aptissimè S. Eulogius *in memoriali Sanctorum, lib.* 1. *pag.* 17. *circa principium*, vbi de constanti, & valido martyrum ardore: *Et ita interriti* (inquit) *contra hostem publicum apertum veritatis erigentes vexillum, vtpote ante fores Pratorij, & in ipso accessu palatij proferentes testimonium iudicem perditionis, confusionis, & ignominia.* Obseruarunt Cuiacius *lib.* 1. *obs. cap.* 28. Panci. *lib.* 2. *var. cap.* 191. De prætorio ita accepto exponendus est Tertul. *ad Scapulam, cap.* 3. dum ait: *Claudius Hermenianus in Cappadocia, cùm indignè ferens vxorem suam ad hanc sectam transisse, Christianos crudeliter tractasset, solusque in Pratorio suo vastatus peste, comesus vermibus ebullisset.* His suppositis dicendum est, Prætorium in dicto Concilio Toletano 6. accipi pro arce regia, & domo Regum Gothorum, vt exposuit Ambrosius à Morales 2. *p. hist. Hispan. lib.* 12. *cap.* 23. vbi agens de hoc Concilio Toletano 6. ait: *Celebrose en la Iglesia de sancta Leocadia, y parece era la del alcazar, porque se señala en particular ser en el Pretorio de Toledo: y no ay que se pueda entender aqui por Pretorio, sino el alcazar, ò casa real aquien los Godos gente guerrera se puede creer llamaban assi, por el mismo nombre que los Romanos aquien ellos imitaban, nombraban en la guerra la tienda del general, y en paz vsaban en alguna manera de este nombre, como en la sagrada historia euangelica, y en otras parte se vée: Y parece que para differenciarla de otra Iglesia de esta santa se le añadio este titulo.* Idem firmat Mariana *lib.* 6. *hist. Hispan. latino sermone scripta, cap.* 6. de hoc Concilio agens, ibi: *Ad D. Leocadia templum Pratorio vicinum (nunc arci Regia coniunctum est, veteris elegantia, & amplitudinis vestigia retinens) ante diem quintum idus Ianuarij salutis anno* 637. *conuentus habitus est.* Demonstrarunt clarè Patres per illa verba, *in Pratorio Toletano*, quasi discrimen statuentes inter Ecclesiam Prætoriensem, quæ arci contigua est; & Prætoriensem, quæ in suburbio sita reperitur, & est tertia sanctæ Leocadiæ, de qua in Concilio Tolet. 17. ita legitur: *Dum in Ecclesia gloriosæ virginis, & confessoris Christi sancta Leocadia, qua est in suburbio Toletano, vbi sanctum*

eius corpus requiescit, plerique Hispaniarum, & Galliarum Pontifices conuenissemus. Vnde aliqui voluerunt celebratum fuisse dictum Concilium Tolet. 6. vt refert Mariana *dict. lib. 6. cap. 6.* historiæ Hispano idiomate evulgatæ, anno 1617. ibi: *Celebrose el Concilio que fue sexto entre los de Toledo en sancta Leocadia Praetoriense, que algunos entienden fue la Iglesia de la sancta, que esta junta al alcazar, llamado en latin Praterio, y en su vejez muestra rastros de su antiguo primor, y grandeza. Otros quieren, que la Iglesia de sancta Leocadia la Pretoriense fuesse la que esta fuera de la ciudad, porque tambien las casas de campo se llaman Pretorios.* Notauit eruditus D. Laurentius Ramirez *in notis ad chron. Luitprandi, numero* 102. Vnde deducitur, Prætorium in dicto Concilio Tolet. 6. non accipi pro loco, vbi lites disceptantur.

CAPVT VI.

Innocent. III. *Illustr. Regi* [a] *Conatiæ.*

INter alia, quæ nobis Regalis prudentia suis litteris intimauit, quid de illis fieri debeat, qui maleficia perpetrantes, confugiunt ad Ecclesias, vt pro reuerentia sacri loci debitas pœnas valeant euitare, solicitè requisiuit. Nos igitur tuis quæstionibus respondentes, iuxta sacrorum [b] canonum instituta, & traditiones legum ciuilium ita duximus in huiusmodi distinguendum, quod [c] confugiens ad Ecclesiam, vel liber, vel seruus existit: si liber, quantumcunque grauia maleficia perpetrarit, non est [d] violenter ab Ecclesia extrahendus, nec inde damnari debet ad mortem, vel ad pœnam: sed [e] rectores Ecclesiarum sibi obtinere debent & membra, & vitam; super eo tamen quod iniquè fecit, est legitimè puniendus: & hoc verum est, nisi [f] publicus latro fuerit, vel nocturnus populator [g] agrorum, qui dum itinera frequentat, vel publicas stratas obsidet, ob transgressionis insidias ab Ecclesia extrahi potest impunitate non præstitâ, secundùm canonicas sanctiones. Si verò seruus fuerit, qui confugerit ad Ecclesiam, postquam de impunitate sua dominus eius clericis iuramentum præstiterit, ad seruitium domini sui [h] redire compellatur, etiam inuitus, alioquin à domino poterit occupari. Tu ergo fili charissime, cum in regno tuo aliquid horum contigerit, iuxta præmissam distinctionem sic procedere studeas, quod Ecclesiarum honor, & immunitas seruetur illæsa, & malignandi facultas prauæ voluntatis hominibus auferatur.

NOTÆ.

1. [a] *COnatiæ.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* in sexta autem legitur, *Scotiæ*; & nescio quæ inscriptio verior sit, cùm reperiantur temporibus Innocentij III. in Conatia, quæ est insula Hiberniæ, Rodericus Rex adeo fastu elatus, vt Regem se Hiberniæ nominaret, vt refert Polydor. Vergil. *lib. 3. hist. Angl. fol.* 216. & Alexander Scotiæ Rex: sed retineo epigraphen *Conatiæ*, quia Anastas. Germon. *lib. 3. de sacrorum immunit. cap. 16. num.* 54. testatur in Vaticano Codice legi *Conatiæ*.

2. [b] *Statuta canonum, & traditiones legum.*] Ad quas, cùm Ecclesiæ PP. de hac immunitate agunt, semper se referunt, *cap. sicut 36. 17. quæst. 4.* ibi: *Ecclesiastici canones, & lex Romana constituerunt.* Concil. Aurel. 4. *can.* 29. Aurel. 5. *can.* 23. Matiscon. 2. *can.* 9. ibi: *Licèt reuerendissimi canones, atque sacratissimæ leges, &c.* Inæqualiter tamen, ita vt in hac immunitatis materia non attendantur leges sæculares, nec iuxta eas casus dubij decidantur; sed secundùm sacros canones, quorum proprium est, cùm agitur de re merè ecclesiastica, fines, & modum dicere huic immunitati. Couar. *lib. 2. var. c.* 20. Quesada *qq. iur. cap. 1. num.* 4. vnde audiendus non est Imperator Iustinianus *in authent. de mandat. Princip.* §. *nunc autem, collat.* 17. dum statuit, hac immunitate non gaudere adulteros, & virginum raptores, cùm circa hos contrarium sit definitum *in cap. de raptoribus 3. 36. quæst. 1.* & licèt moti auctoritate textus *in l. final. tit. 1. partit. 1.* raptoribus virginum immunitatem hanc denegent Menochius *lib. 2. de arbitr. casu* 391. Iul. Clarus *lib. 5. recept. sentent.* §. *raptus, num.* 2. Ant. Gomez *in l.* 80. *Tauri, num.* 36. D. Ioan. Vela *de pœnis delict. cap.* 29. Couar. *lib. 2. var. cap. 20. num.* 8. tamen obseruandam esse Ecclesiæ dispositionem, de qua *in dict. cap. de raptor.* cum aliis resoluit Pereyra *de manu regia part. 2. cap.* 56. & consequenter cognitio huius immunitatis semper spectat ad iudicem ecclesiasticum, vt infrà dicemus. Quare cautè procedant iudices sæculares, qui existimant, cùm causa immunitatis defertur ad Regias Cancellarias, pronunciari ita posse: *haze fuerza en conocer, y proceder.* Quia hoc tantùm admitti potest in casu notorio facti, videlicet cùm apertè constat, reum ad Ecclesiam non confugisse, seu ex ea abductũ non fuisse: & cautè tam in hoc casu, quàm in aliis immunitatis iudices sæculares pronunciare debent, vulgò *dando auto de legos.* Nam talis pronunciatio solùm fieri potest, quando procedit iudex ecclesiasticus contra reum laïcum, & in negotio prophano; secus verò deficiente aliquo ex his requisitis, vt docent Salgado *de protect. 1. p. cap. 1. num. 2. & cap. 2. num.* 27. & *de supplicat. 2. p. cap. 27. num.* 59. Vela *dissert. 10. num.* 70. Couarru. *practic. cap. 35. num.* 3. Parexa *de instrum. edit. 1. tom. tit. 2. resol. 6. inspect. 2. n.* 260. Luna & Arellanus *lib. 2. singul. cap. 5.* §. 4. *à num.* 48.

num. 48. nam in dubio iuris ad iudicem ecclesiasticum spectat cognitio, cuius sit iurisdictio, *cap. si iudex, de sent. excom. lib. 6.* Covar. *suprà, num.* 1. Diana cum 26. Doctoribus laudatis *p.* 7. *tract.* 10. *resol.* 5. & *p.* 4. *tract.* 1. *resol.* 64 & *p.* 5. *tract.* 1. *resol.* 23. Parexa *d. resol.* 6. *n.* 259. Ciarlinius *cap.* 264. *n.* 15. Valenzuela *consil.* 42. *n.* 14. Castropalao *tom.* 2. *tract.* 12. *difficult. vnic.*

3. [c] *Confugiens ad Ecclesiam.*] Beneficium huius immunitatis conceditur confugientibus ad Ecclesiam, vt ex iuribus proximè adducendis pro illustratione conclusionis liquidò constat: vnde ipsi appellantur confugientes *in l. si qua per calumniam, C. de Episc. & cler. l. præsertim, C. de his qui ad Ecclesiam confug.* in cuius paratitlis notauit Cuiacius. Quo fit, vt eo priuilegio non potiantur arrepti, & in Ecclesiam conducti, cùm in illis confugij ratio nulla sit, vt probat perdoctus vir D. Ludouicus de Exea in supremo Aragoniæ Senatu Regens egregius, *in speciali, & aureo syntagmate de cadauer. punit.* vbi eruditè probat, cadauer suspensi in patibulo in Ecclesia asportatum, ibique sepultum debere exhumari, & supplicio restitui, donec habitâ Magistratus licentiâ à patibulo deponatur. Similiter ea immunitate non gaudet, qui casu in Ecclesia reperitur, non animo fruendi eius immunitate, argumento legis 2. *ff. de condit. & demonst.* etsi nouiter contrarium defendat Frances *de compet. quæst.* 98. Nec ille, qui dum ad carcerem ducitur, per cæmeterium trahitur; nam cùm non sit in libertate confugiendi, non gaudet hoc priuilegio. Oldradus *consil.* 54. Archid. *in dict. cap. sicut* 17. *quæst.* 4. Igneus *in l.* 1. *ad Syllan. col.* 3. Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 20. *num.* 5. Bobad. *lib.* 2. *polit. cap.* 14. *num.* 61. Gutierrez *libro* 3. *practic. cap.* 6. Cutel. *lib.* 1. *quæst.* 30. *per tot.* Nec ille, qui non extrahitur, sed voluntariè Ecclesiam deserit; nam licèt scripto non posset quis renunciare huic priuilegio; facto tamen ipso voluntariè ex ea egrediendo potest renunciare.

4. [d] *Violenter.*] Nec per dolum, & si ita abducatur, immunitate gaudet, vt post Gomezium, Farinacium, & Marium Italam tenet Diana *p.* 1. *tract. de immunitat. resol.* 16. licèt nonnullis perperam inductis legibus contrarium teneat Cutellus *contra Dianam cap.* 16. Vnde qui blanditiis iudicis allectus, promissâ securitate Ecclesiam deseruit, adhuc immunitate gaudet, vt cum pluribus resoluit. Thom. Delbene *tom.* 2. *de immunit. cap.* 16. *dub.* 24. *sect.* 17. Barbosa *lib.* 2. *iuris eccles. cap.* 3. *num.* 54. Azeuedo *in l.* 3. *tit.* 2. *lib.* 1. *recopil.* secus verò si tantùm blanditiis motus egressus fuit, vt resoluunt Delbene, & Cutel. *vbi suprà*: quia non debuit esse ita credulus, & facilè Ecclesiam deserere, argumento legis 1. §. *dolum* 2. *ff. de eo per quem factum.* Sed contrarium meritò resoluit Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 178. Si verò agnoscens ianuam Ecclesiæ frangi egrediatur, & à ministris sæcularibus extra Ecclesiam capiatur, restituendus Ecclesiæ est, quia non eo animo Ecclesiam deseruit, quia nollet vti priuilegio asyli, sed coactus, vt probat Marinis *lib.* 2. *resol. cap.* 197.

5. [e] *Sed Rectores Ecclesiarum.*] Hæc verba deprompta sunt ex Concilio Magunt. *can.* 39. relato *in cap. reum* 9. 17. *quæst.* 4. ibi: *Sed Rectores Ecclesiarum, pacem, & vitam, ac membra eius obtinere studeant; tamen legitimè componat quod iniquè fecit.* Quod etiam legitur *lib.* 5. *Capitul. Caroli, cap.* 90. ibi: *Si quis ad Ecclesiam confugium fecerit, in atrio ipsius Ecclesiæ pacem habeat.* Vbi notandum est verbū *pax*, quod solenne fuit in implorando Numinis auxilio. Virgilius *lib.* 4. *Æneïd.* ibi:

> *Principio delubra adeunt, pacemque per aras*
> *Exquirunt.*

Statius de ara Clementiæ Athen. *lib.* 12. *Thebaid.* ibi:

> *Huc victi bellis, patriaque è sede fugati,*
> *Regnorumque inopes, scelerumque errore nocentes*
> *Conueniunt, pacemque rogant.*

Pax ergo *in dicto cap. reum*, generale nomen est securitatis, veniæque earum personarum, quæ postea exprimuntur, mortis videlicet, mutilationis, aut læsionis membrorum, vt notauit D. Nicol. Antonius *de exilio lib.* 2. *cap.* 35. *n.* 12. qui in ipso capite, & antecedenti latè, & eruditè probat in exilium damnatum, & refugam, idest illud frangentem, & ad Ecclesiam confugientem, abduci ab ea posse, & in exilij sui locum reduci: & ante eum docuerunt Baldus *in authent. cassa, C. de Episc. & cleric.* Decianus *lib.* 6. *tract crimin. c.* 26. *n.* 8. Papon. *lib.* 1. *tit.* 1. *arresto* 16. Ioannes à Cruce *ad Guidonem decis.* 121. Ioannes Gallus *in suis placitis, tit. de his qui ad sacras ædes confugiunt.* D. Ludouicus de Exea *d. tract. de cadauer. punit. pag.* 11. quæ sententia vltra quam non aduersatur alicui iuris canonici, seu ciuilis testimonio, probatur ex eo, quia ideo hoc immunitatis priuilegium Ecclesiis concessum est, vt rei ad eas confugientes immunes pœnarum corporalium redderentur, non verò, vt à cæteris pœnis pecuniariis, seu corpus non affligentibus eximerentur, vt ex præsenti textu constat, & ex Concilio Rhemensi sub Hadriano I. ibi: *Si quis fugitiuum ab Ecclesia absque sacramento, quod ei iurandum est, vt de vita, tormento, truncationeque securus exeat, qualicunque occasione abstraxerit, communione priuetur.* Claromont. sub Vrbano II. anno 1095. *Quod si quis pro securitate Ecclesiæ, vel Crucis aliquod crimen peregerit, & ad Ecclesiam, vel Crucem confugerit, acceptâ securitate vitæ, & membrorum reddatur iustitiæ.* Lege 16. *tit.* 4. *lib.* 6. *fori iudic.* vbi Catholicus, & pientissimus Rex Chindasvindus ita sanxit: *De homicida ad Ecclesiam confugiente, consulto tamen sacerdote, ac reddito sacramento, ne eundem sceleratum publica mortis pœnâ condemnet, sacerdos cum sua intentione ab altari repellat, & extra chorum proiiciat; & sic ille qui eum persequitur, comprehendat: cui ab Ecclesia eiecto non alias mortiferas inferat pœnas, sed in potestate parentum, & eorum, cuius propinquus occisus fuerit, contradendus est, vt excepto mortis periculo, quicquid de eo facere voluerint, licentiam habeant.* Consentiunt PP. Concilij Tolet. 6. *can.* 12. Tolet. 12. *can.* 1. Gregorius Magnus *in c. reos* 6. 23. *q.* 5. ibi: *Vt defendat eos Ecclesia, ne effusione sanguinis particeps fiat.* Ita immunitatem hanc Ecclesiarum acceperunt Oldradus *consil.* 154. Mattha *de iurisdict. p.* 2. *c.* 51. *n.* 15. Remigius *de immunit. Eccles. præsupposito* 3. *n.* 11. Decianus *lib.* 2. *tract. crimin. c.* 28. *n.* 27. Gamma *decis.* 52. Gambacurta *de immunit. Eccles. lib.* 4. *cap.* 33. *cum duob. sequent.* Cutel. *eod. tract. quæst.* 12. *num.* 2. 3. & 4. Quod & agnoscens Theodoricus Rex Gothorum de Iouino quodam curiali, qui ob collegam in rixa occisum conscius facti sui intra Ecclesiæ septa refugerat, ita ait apud Cassiodorum *libro* 3. *variar. cap.* 27. ibi: *Hunc Vulcanæ insulæ perpetuâ relegatione damnamus, vt & sancto templo reueren-*

tiam habuisse videamur : nec vindictam criminosus euadat in totum, qui innocenti non credit esse parcendum. Idem de Stilicone Comite erga Cresconium variorum delictorum reum iudicante refert Paulinus in vita S. Ambrosij, his verbis: *Per idem tempus cùm Consulatus sui tempore Imperator Honorius in vrbe Mediolanensi Libycarum ferarum exhiberet munus, populo illuc concurrente, data copia est missis militibus ab Stilicone Comite, hortatu Eusebij Præfecti, vt Cresconius de Ecclesia raperetur. Quem confugientem ab altare Domini sanctus Episcopus* (Ambrosius) *cum clericis, qui in tempore aderant, defendendum circumdedit. Sed multitudo militum, quæ duces suos habebat de perfidia Arrianorum, præualuit aduersus paucos, atque ablato Cresconio exultantes ad amphiteatrum reuerterunt, Ecclesiæ luctum non modicum relinquentes; nam sacerdos prostratus ante altare Domini factum diu fleuit. Sed in tempore cùm reuertissent, & renunciassent his, à quibus fuerant destinati milites, dimissi leopardi saltu celeri ad eundem locum, in quo sederant, qui de Ecclesia triumphabant, ascendentes, grauiter laniatos reliquerunt: quod vbi vidit tunc Stilico Comes pœnitentià motus est, ita vt per multos dies satisfaceret sacerdoti. Sed quia grauissimorum criminum erat reus, & aliter emendari non poterat, ad exilium destinatur, non multo pòst indulgentiam consequutus.* Idemque Eutropio contigisse iam ad mortem damnato, qui ad Ecclesiam confugit, referunt & illustrant D. Nicolaus Antonius *dict. lib. 2. de exil. cap. 34.* D. Iosephus de Retes *libro 3. de interdictis, excursu 6. pag.* 190. Rectè ergo in præsenti Innocentius iuxta veterem huius immunitatis praxim docet, Rectores, idest Magistratus sæculares, debere confugientibus ad Ecclesiam vitam, & membra conseruare, alias verò pœnas corporis non afflictiuas illis imponere posse.

6. Exponvntvr cap. constitvimvs, 17. Q. 4. cap. si vobis, 23. Q. 8.

Nec suprà traditis obstat textus *in capite id constituimus* 34. 17. *quæst.* 4. in illis verbis: *Sed ne alteris consignari, nisi ad Euangelia datis sacramentis, de morte, & debilitate, & omni pœnarum genere sint securi: ita vt ei, cui reus fuerit criminosus, de satisfactione conueniat.* Quibus verbis moti Boëtius Epon. *in præsenti, num.* 16. Nauarrus *in manuali, cap. 25. num.* 19. Suarez *de relig. tom. 1. lib. 3. cap. 12. num.* 6. plures alij, quos refert, & sequitur Diana *part. 1. tract. 1. resol. 1. & part. 6. tract. 1. resol.* 21. existimarunt, confugientes ad Ecclesiam ab omni pœnarum genere esse immunes: sed certè textus ille id non probat; nam accipiendus est de pœnis corporalibus, seu corporis afflictiuis, iuxta alios canones suprà relatos, præcipuè textum *in cap. de raptoribus* 3. 16. *quæst.* 1. docet, & probat D. Nicolaus Antonius *dict. cap. 35. num.* 16. Nec etiam obstat Concilium Sardic. relatum *in capite si vobis* 28. 23. *quæst.* 8. in illis verbis: *Sed quoniam sæpe contingit, vt ad misericordiam Ecclesiæ confugiant, qui iniuriam patiuntur, & qui peccantes in exilium, vel in insulas damnantur, aut certè quamcunque sententiam suscipiunt; ideo subueniendum est his, & sine dubitatione eis est petenda per Ecclesiam indulgentia.* Nam in eo textu non agitur de Ecclesiarum immunitate, sed de intercessione Episcoporum, aut aliorum ministrorum Ecclesiæ. Pro reis enim damnatis, Episcopos, clericos, ac monachos olim apud Imperatores, Magistratus, & cæteros iudices intercessisse, notum est: cuius moris vestigia extant apud D. Augustinum *epist.* 54. S. Paulinum *in vita D. Ambrosij*, Carnotensem *epistol. 121. in l. addictos, C. Theod. de pœnis, l. addictos 57. eodem C. de appellat. l. officium, eodem C. quorum appellationes.* Illustrant Baronius *tom. 5. anno* 398. Forner. *libro 6. rer. quotid. capite* 7. Vt etiam apud Romanos solebant Virgines Vestales Imperatores, Magistratusque pro reis orare, vt constat ex Gellio *lib. 10. noctium, cap.* 15. Suetonio *in Iulio, cap.* 1. probat Fòrner. *dict. cap.* 7. De ea ergo intercessione loquutum fuisse Osium in eo canone Concilij Sardic. docuit D. Nicolaus Ant. *libro 2. capite 34. num. 6. 21. & 22. & capite sequenti.*

[f] *Publicus latro.*] Consonant caput *sicut* 17. 7.
quæst. 4. ibi: *Publicus latro.* Gregorius XIV. in sua bulla, ibi: *Si fuerint publici latrones.* Et *l. 4. titul. 11. partit.* 1. ibi: *Ladron manifiesto.* Et *l. 3. titul. 2. lib. 1. recopil. l. final. tit. 5. lib. 1. fori*, ibi: *Robador conocido.* Quis tamen dicatur publicus latro, vt hoc beneficio non gaudeat, apud DD. non constat, vt videre est apud Baldum, Salicetum, Cæpolam *in authent. Sed nouo iure, C. de seruis fugit.* Gomezium 3. *var. c. 10. num.* 2. Couar. 2. *var. cap. 9. num. 7. & cap. 20. num.* 3. Decianum *lib. 6. tract. crimin. cap.* 28. Pegueram *decis.* 40. D. M. de Larreategui *lib. 8. select. cap.* 9. Ambrosin. *de immunit. cap. 2. & 3.* Corteam *in præsenti, 3. p. ex num.* 26. Dianam 6. *part. tract. 1. resol.* 15. Gambacurtam *lib. 5. cap. 11. 12. & 13. de immunit.* Aliqui docuerunt, publicum latronem eum dici, qui plura furta commisit, & consueuit sæpiùs in idem crimen incidere. Glossa *verbo Castigabitur, in authent. sed nouo iure, C. de seruis fugitiu.* Alij per tria furta publicum & famosum latronem dici voluerunt, pluribus relatis Farinac. *de furtis quæst. 166. num.* 9. Couar. *lib. 2. variar. cap. 9. num.* 7. Azeuedo *in l. 7. tit. 11. lib. 8. recopil. num.* 105. Alij docent publicos latrones eos haberi, qui in itineribus viatores aggrediuntur, non solùm vt bona auferant, verùm & sanguinem effundant: quas & alias sententias refert, & refellit Narbona *in l. 20. tit. 1. lib. 4. recopil. glos.* 14. qui *num.* 17. resoluit, publicos latrones eos esse iudicandos, qui frequenter per vim in stratis, & viis publicis furantur, iuxta legem 4. *tit. 11. part.* 1. & legem 18. *tit. 14. partit.* 7. Vnde cæteri simplices latrones immunitatis hoc beneficio non priuantur: & licèt in Hispania consuetudine introductum esset, vt etiam simplices latrones hac immunitate non gauderent, vt testantur Couar. *lib. 2. var. cap. 20. num.* 13. Iul. Clarus *lib. 5. sent. §. final. quæst. 30. num.* 14. Paz *in praxi, 5. p. tom. 1. cap. 3. §. 3. num.* 70. Flores de Mena *in addit. ad Gamnam, decis.* 171. Martha *de iurisdict. 2. part. cap. 51. num.* 13. Ponte *decis. 14. num.* 6. Sanchez *libro 6. consil. cap. 1. dub.* 8. D. Martin. de Larreategui *lib. 3. select. capite 9. num.* 5. & in Regno Aragoniæ eandem consuetudinem vigere referat Bardaxi *in comment. ad forum, in rubric. de his qui ad Ecclesiam confugiunt*: tamen hæc consuetudo generaliter an in Hispania præscripta sit, meritò dubitat Narbona *dict. gloss. 14. numero* 22. qui refert in Pinciano Senatu bis pronunciatum fuisse, simplices latrones hac immunitate ecclesiastica gaudere: & ita nisi legitimè probata hac consuetudine,

ſuetudine, ſimplicem furem non eſſe extrahendum ab Eccleſia reſoluit Gutierrez *libro 1. practic. cap. 1. num.* 20. Si ergo furtum iteratum probatur, & accedente famâ iuſtâ, quis onera tus reperitur crimine publici latronis, hac immunitate non gaudebit, vt probant Ambroſinus & Gambacurta *vbi ſuprà*: etſi talis famoſus, aut inſignis latro dici nequeat, iuxta textus *in l. capitalium* 28. §. *famoſos*, *ff. de pœnis*, *l. conſtitutions* 16. *ff. de appellat.*

g *Agrorum quidem itinera.*] Verba hæc tranſcripſit Innocentius *ex l. 1. C. quando liceat vnicuique*, *l. 2. C. Theodoſ. ad leg. Cornel. de ſicar.*

8. h *Redire compellitur.*] Conſonant textus *in cap. metuentes* 30. *cap. vxor* 31. *cap. id conſtituimus* 34. 17. *quæſt.* 4. *l.* 3. *titul. vltim. lib.* 9. *fori iudic. l.* 15. *tit.* 20. *lib.* 3. *fori Caſtel. l.* 3. *titul.* 11. *partit.* 1. Concil. Epaun. *can.* 39. *Seruus reatu atrociore culpabilis, qui ad Eccleſiam confugerit, à corporalibus tantùm ſuppliciis excuſetur: de peccatis verò, vel quocunque opere, placuit à Domini iuramenta non exigi.* Aurel. 4. *can.* 21. & 23. Aurel. 5. *can.* 23. *De ſeruis, qui pro qualibet cauſa ad Eccleſiæ ſepta confugerint, ſi quid in antiquis conſtitutionibus tenetur ſcriptum, pro conceſſa culpa datis à Domino ſacramentis, quiſquis ille fuerit, egrediatur, veniâ iam ſecurus.* Refert Antonius Auguſtinus *lib.* 13. *epit. iur. titul.* 17. *l. ſi ſeruus* 4. *C. de his qui ad Eccleſiam*, cuius integra extat *in l. ſupereſt* 6. *C. Theod. eod. titul.* ex qua non ſolùm ſupplenda, verùm & inſcriptio emendanda eſt, vt vbi habetur, *ad Imperium*, legatur *ad Hierium*, vt notauit D. Nicolaus Anton. *dict. lib.* 2. *de exilio; cap.* 35. *num.* 4. & in ipſo textu pro verbo *dimittatur*, repone *detineatur*; & pro illis *iracundiæ menti*, legendum eſt *iracundamentis*. Conſonant etiam lex 6. §. 5. *C. Iuſtin. de his qui ad Eccleſiam*, lex 3. *C. Theodoſ. eod. tit.* quæ eſt pars antiquæ conſtitutionis Arcadij, quam ipſe edidit ſuggerente viro impio Eutropio contra immunitatem Eccleſiæ, & ad eam confugientes, vt ita faciliùs perſequeretur conſcios tyrannidis Rufini, præcipuè Pentadiam clariſſimam fœminam coniugem Timaſij quondam Conſulis, qui Rufino conſenſerat, vt referunt Socrates *lib.* 6. *cap.* 5. Sozomenus *lib.* 8. *cap.* 7. Baronius *tom.* 5. *anno* 398. S. Proſper *p.* 3. *cap.* 38. quæ immanis conſtitutio cùm eodem anno, quo damnatus fuit Eutropius, abrogata eſſet, ideo decurtata fuit in ipſo Codice Theodoſ. vt notauit D. Ioſeph. de Retes *lib.* 3. *de interdict. excurſu* 6. *pag.* 189. Nec impietatem vllam continet hæc tam legalis, quàm canonica diſciplina reſtituendi ſeruos ad Eccleſiam confugientes Dominis in priſtinam ſeruitutem; ſiquidem hæc immunitas inducta eſt, vt ad Eccleſiam confugientes pœnis corporalibus, ſeu corporis afflictiuis non afficiantur; non tamen ob ſimile aſyli beneficium confugiens liberatur à ſeruitute, ſeu obligatione reali, quâ tenebatur obſtrictus. Synodus Aurel. 1. *can.* 4. & 5. notauit Bignonius *ad veteres form. cap.* 22. Vnde iuramento præſtito ſeruus Domino reſtituitur, niſi eius ſæuitia timeatur, quia tunc cogitur bonis conditionibus ſeruum vendere, *l. 2. ff. de his qui ſunt ſui*: docent Remigius Goni *de immunit. Eccleſ. fallent.* 27. *num.* 6. Ambroſius *eod. tract. cap.* 13. *num.* 2. Correa *in præſenti*, 3. *part. ex num.* 6. Boëtius Epon. *ad hunc textum*, *num.* 50. Giurba *deciſ.* 300. *crimin. n.* 1.

Vnde ex hac eadem ratione prouenit, homines curiæ obnoxios, adſcriptitios, & ſimiles, de quibus egi ſuprà, *in cap. indicatum*, confugientes ad Eccleſiam causâ mutandi ſuam conditionem, & ſui furtum committentes, ab Eccleſia extrahi, ne curiæ, agriculturæ, aut vaſſagæ fraus fiat, *l. 3. C. Theodoſ. de his qui ad Eccleſ. confug.* quam refert Baronius *anno* 398. *l. præſentis* 6. §. *hac quidem*, & §. *ſanè*, *eod. titul. in Iuſtin. l. ſi quis cum aliis* 12. *C. de Epiſcop. & cleric. l.* 56. & 104. *C. Theodoſ. de Decur. nouella* 123. *cap.* 1. Similiter remiges ad triremes damnati, è carcere, ſeu ab ipſis triremibus, vel dum ad eas tranſportantur, confugientes ad Eccleſiam, extrahendi ſunt, nec hac immunitate gaudent, *l. 9. tit. 24. lib. 8. recopil.* & exemplo ſeruorum ad ſuum miniſterium ſeruile reducendi erunt: quamuis enim ad ſeruilem ſtatum ex ea damnatione non perueniant, poſt authenticum *ſed hodie*, *C. de donat. inter.* vbi abrogatur regula Gaij relata *in l. qui vltimo* 29. *ff. de pœnis*; damnati tamen ſunt ad ſeruiendum perſonaliter: quare quodammodo videntur ſerui, vt docent Villadiego *in polit. cap.* 3. *num.* 25. Lara *in l. ſi quis à liberis*, §. *ſed verum*, *num.* 26. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 14. *num.* 73. Heuia *in Cur. Philip. part.* 3. §. 12. *num.* 49. Gamma *deciſ.* 359. Sarpo *de iure aſylorum cap.* 5. Antonius de Marinis *quotid. contron. lib.* 1. *reſol. cap.* 177. Boërius *deciſ.* 109. quem in contrariam ſententiam fruſtra vocat Bobadilla *dict. cap.* 14. *n.* 55. Pereyra *de manu regia*, 2. *part. cap.* 50. *num.* 17. Martha *de iuriſdict.* 2. *part. cap.* 51. *num.* 17. Cutel. *de immunit. quæſt.* 40. *per tot.* Cabedo *in arreſt. Luſit. ad finem* 2. *tom. deciſ.* Guazinus *in defenſ. reor. lib.* 1. *capite* 37. Megala *in* 3. *part. D. Thomæ*, *cap.* 2. *quæſt.* 2. *ſect.* 33. fusè & doctè D. Ioſephus de Retes *in iur. alleg. pro praxi dictæ legis* 9. Adhuc tamen ad triremes damnatos gaudere immunitate, ſæpe ſæpius pronunciatum vidi in Pinciana Cancel. & docuerunt Giurba *conſil.* 30. *num.* 12. Leſſius *de iuſtitia lib.* 2. *cap.* 31. *dub.* 5. Tancredo *de relig. lib.* 4. *diſp.* 8. *à num.* 75. *pag.* 174. Correa *in præſenti*, *part.* 2. *quæſtione* 4. *num.* 9. Delbene *de immunit. tom.* 2. *cap.* 16. *dub.* 10. *ſect.* 9. Lezana *tom.* 3. *in ſumma*, *verbo Immunitas*, *num.* 16. Nouar. *in ſumma bullar. tit. de immunit. Eccleſ. num.* 27. Trullench. *in Decalogum lib.* 1. *cap.* 11. *dub.* 3. *num.* 29. Diana *tom.* 3. *tract.* 1. *reſol.* 37. & *tom.* 4. *tract.* 1. *reſol.* 47. & *tom.* 6. *tract.* 1. *reſol.* 22. Frances *de compet. quæſt.* 79. *num.* 28. Xamar. 2. *part. rer. indic. deſin.* 129. Idem ſtatuendum videtur de militibus deſerentibus militiam, vt reſoluunt Baëza *de inop. debit. cap.* 16. *num.* 99. & 100. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 14. *num.* 74. Heuia Bolan. *in Curia Philip.* 3. *part.* §. 12. *num.* 46. ſui enim ipſius miles quodammodo furtum facit, *l. præſenti*, §. *ſanè*, *C. de his qui ad Eccleſiam*, Maſchardus Freher. *de infam. lib.* 3. *capite* 15. *num.* 8.

COMMENTARIVM.

EX hac celebri Innocentij decretali ſequens deducitur communiter aſſertio: *Reus criminis etiam immanis ad Eccleſiam confugiens, non debet ab ea extrahi, nec ex eo condemnari ad mortem.* Probant eam textus *in capite eos* 6. 87. *diſtinct.* vbi ex Concilio Arauſic. *can.* 5. legitur 9. PROBATVR CONCLVSIO.

legitur : *Eos, qui ad Ecclesiam confugiunt, tradi non oportere, sed loci sancti reuerentia, & intercessione defendi.* Et *capite nullus, capite reum, capite id constituimus 17. quæst. 4. capite 1. 25. quæst. 2. capite de raptoribus 3. 36. quæst. 1. cap. 1. hoc titul. in 6.* Vrbanus II. *in Synodo Claromont. cap. 29. & 30. Si quis ad aliquam crucem in via persequentibus inimicis confugerit, sit liber, ac si in ipsa Ecclesia permaneat : quod si quis pro securitate Ecclesiæ, vel prædicta crucis aliquod crimen peregerit, & ad Ecclesiam, vel ad crucem confugerit, acceptâ securitate vitæ, & membrorum reddatur iustitiæ.* Innocentius II. in Synodo Romana, *can. 12. Præcipimus, vt in eos, qui ad Ecclesiam, vel cæmeterium confugerint, nullus omnino manum mittere audeat : quod si fecerit, excommunicetur.* Eugenius III. *in Synodo Rhemensi, can. 14.* ibi : *Sancimus, vt in eos, qui ad Ecclesiam, vel cæmeterium confugerint, nullus manum mittere audeat ; quod si fecerit, anathema sit :* Nicolaus *ad Consult. Bulgar. cap. 95. Si quisquam ad Ecclesiam confugerit, non illum, nisi suâ voluerit sponte, ab ea dicimus educendum. Denique si quondam latrones, & diuersorum criminum rei ad asylum templi Romuli fugientes indemnitatem consequebantur, quantò potiùs ij qui ad templum Christi confugiunt, sunt delictorum remissionem suorum adepti : debent etiam sibi à suspecto iuramento præstito omni pristinæ securitati restitui.* Concil. Aurel. 4. *can. 21. Si quis necessitatis impulsu ad Ecclesiæ septa confugerit, & sacerdote, vel Præposito Ecclesiæ prætermisso, atque contempto, eum quisque de locis sacris, vel altari, seu vi, seu dolo abstrahere, aut solicitare fortè præsumpserit, vt inimicus Ecclesiæ ab eius liminibus arceatur, quousque iuxta Pontificis districtionem digna pro indicta pœnitentia emendatio subsequatur ; eo tamen, qui abstractus est, priùs Ecclesiæ restituto.* Concil. Matiscon. 2. *can. 8. 9. & 10.* Tolet. 11. *can. 12.* Tolet. 12. *can. 10.* Illerdense *can. 10.* Aurel. 4. *can. 21.* Coyacense in diœcesi Ouetensi habitum anno 1050. temporibus Ferdinandi I. Regis Castellæ. *Præcipimus, vt si quilibet homo pro qualicunque culpa ad Ecclesiam confugerit, non sit ausus aliquis eum inde violenter abstrahere, nec persequi infrà dextros Ecclesiæ, qui sunt triginta passus : sed sublato mortis periculo, & corporis deturpatione, faciat quod lex Gothica iubet : qui aliter fecerit, anathema sit, & soluat Episcopo mille solidos purissimi argenti.* Bleutinum anno 1322. *can. 18.* D. Ambrosius *in orat. quæ ponitur lib. 5. epistol. post epist. 32.* Trident. *sess. 25. de reform. cap. 20.* D. Augustinus *serm. 5. de dedicat. Eccles.* ibi : *Si reuerentiam matris Ecclesiæ agnoscimus, sciendum est, quod cuiuslibet criminis reum à sacris liminibus abstrahendo, grandis iniuria religionis, ac diuinitatis offensa est, qualemcunque fugientem ad domum Dei, idest de sinu matris euellere, & arcam communis expugnare profugij.* Et infrà : *Sed fortè aliquis dicit : Locus sanctus criminoso patere non debet. Non ita est, hæc enim intractabilis animi argumenta non recipit Christus, qui pro impiis mortuus, confugientibus ad se claudi aditum misericordiæ non permittit : qui latroni fidem confitenti paradisi claustra patefecit, reum à sacris adytis non vult excludi.* Ina Rex Occiduorum Saxonum in legibus ecclesiasticis, quæ habentur *tom. 17. Concilior. regiæ editionis, l. 4. Si quis reus capitalis reus ad templum confugerit, vitam potitor, & secundum ius, fasque compensator. Si quis verbera promeritus fani suffugium implorauit, ei verbera remittantur.* Alia iuris testimonia congesserunt Crespetius *in summa, verbo Ecclesiarum immunitas,* Antonius August. *in epit. iur. lib. 13. tit. 17.* Consonant de iure ciuili Roman. lex 2. *ferè per tot. C. de his qui ad Ecclesiam,* lex *placet, C. de sacros. Eccles.* Ex iure Longob. lex 2. *tit. 25. lib. 1.* & *lib. 2. tit. 39.* Ex legibus Franc. *lib. 2. Capitul. tit. 5. 90. & 122.* De iure nostro Hispano lex 3. *titul. 2. lib. 1. recopil.* lex 4. *tit. 11. partit. 1.* lex 7. & 8. *titul. 5. libro 1. fori Castel.* lex 16. & 18. *tit. 5. lib. 6. legum Vuisigoth.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & *de iure Eccles. libro 2. cap. 3.* Basilicus *decis. 5. crimin.* Marin. *alleg. 78. cum sequent.* Serarius *in cap. 20. Iosue, quæst. 10.* P. Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 9. §. 1.* Baronius *anno 58. num. 145.* Reuardus *lib. 1. var. capite 6.* Guazinus *in defens. reor. defens. 1. cap. 29. cum sequent.* Salmut. *ad Pancirol. 1. p. titul. 32.* Simanc. *lib. 8. de repub. cap. 40.* Anast. Germon. *lib. 1. de sacr. immunit. cap. 15.* & *lib. 3. cap. 16.* Cironius *ad tit. de rapt.* I. Gothofr. *ad tit. C. Theodos. de his qui ad Eccles. confug.* Besoldus *in delibat. iur. ad lib. 1. Pandect. fol. 53.* Christineus *tom. 1. decis. 55. & 56.* Boëtius Epon. & Correa *in repetit. ad hunc textum,* Remigius de Goni, & Ambrosinus *in pecul. tractatib. de hac immunit.* Montalvus *in d. l. 8. fori,* Balduinus, & Cuiacius *ad nouel. 17. Iustin.* Cortasius *lib. 5. miscel. cap. 23.* Carrasco *ad ll. recopil. cap. 3.* D. Nicolaus Antonius *de exil. libro 2. capite 34. & 35.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. titul. 4. cap. 3.* & *de repub. lib. 13. cap. 22. & 23.* Auendaño *de metu lib. 2. cap. 30. num. 18.* Thom. Bennus *de immunit. eccles. tom. 2. cap. 16. dubit. 2.* Scortia *in select. epit. 29. theorem. 58.* & *epit. 152. theorem. 385.* Corjolanus *in not. ad Concil. Arausic. 1. can. 4.* P. Grethserus *de immunit. Eccles. lib. 2. per tot.* Hunnius *in encyclop. part. 4. titul. 1. cap. 5.* Luna, & Arellanus *lib. vnic. singul. capite 5. §. 4. cum sequent.* Vasconcel. *lib. 2. respons. cap. 9.* Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Immunitas,* Mancinus *de triplici iuris collat. cap. 77.* Pereyra plures referens *de manu regia tom. 2. cap. 50.* P. Salcedo *ad D. Thomam de regim. Princip. lib. 2. cap. 16. differt. 31.* Cutellus *contra Dianam lib. 1. quæst. 2.* Kochier *in face histor. centur. 1. cap. 79.* Villadiego *in legibus fori, in l. 1. titul. 3. lib. 9.* Gabriel de Bellis *de iure sacro cap. 4. cum sequent.* Clapmarius *de iurisdict. Imper. libro 4. capite 6.* Naten. *in iustitia vulner. fol. 107.* Germonius *libro 2. de sacror. immunit. cap. 16.* Catellianus Cotta *in memorab. verbo Asylum,* Suarez *de relig. tom. 1. libro 3. cap. 8.* Vighel. *in method. iuris can. fol. 233.* Acuña *in dict. capite eos, 87. distinct.* Lindembrog. *in glossar. legum antiq. verbo Ecclesia,* Alemanus *in not. ad Procopium, pag. 15. linea 8.* Grethserus *ad Codinum lib. 1. comment. 3.* Cohel. *in not. Cardin. cap. 25. congreg. 4.* Altesserra *hic.*

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti iuris consideratione ; nam Ecclesia 10.
mater, cultrixque iustitiæ est, *cap. 1. de alienat. feudor. §. sed & diuersum,* nec vllam societatem admittit cum iniquitate. D. Augustinus *in cap. ecce 23. quæst. 4.* ibi : *Quomodo ergo malos pro pace tolerabimus, à quibus exire & recedere iubemur, ne tangamus ?* D. Ambrosius *in cap. iusta 33. 23. quæst. 4.* & idem Sanctus ait *in cap. fortitudo 23.*

TRADITVR RATIO DVBITANDI.

titudo 23. *quaest.* 3. Patriam tueri à Barbaris, & latronibus summa iustitia est, nec quicquam maius est, quod Deo in sacrificium possitis offerre, quàm si id ordinetis, vt hi qui in suam, & aliorum perniciem debacchantur, competenti debeant rigore compesci. Idem docetur *in cap. qualiter* 44. 23. *quaest.* 5. & Imperator Theodosius dum statuit, vt etiam tempore quadragesimæ latrones supplicio afficiantur, eam rationem assignat: Cùm in hoc facillimè summi Numinis speretur venia, per quod multorum salus, & incolumitas procuratur. Et Seneca in Hercule Furente aiebat, quod nulla pinguior victima Deo mactari potest, quàm reus iniquus. Faciunt D. Gregor. *in cap. si quos* 47. 23. *quaest.* 4. P. Damianus *opuscul.* 57. *de Principis offic.* plura congesserunt Bobadilla *libro* 2. *polit. cap.* 2. *num.* 55. & *cap.* 13. *num.* 38. Arellanus *lib. singul. lect. cap.* 5. §. 4. Arniseus *de iuribus Maiest. cap.* 3. *num.* 201. Igitur non debet Ecclesia reos præcipuè immanium delictorum ad se confugientes fouere, ac defendere, sed potiùs iudicibus sæcularibus tradere, vt debitis subdantur pœnis. Accedit, quia publicè interest ob communem salutem, vt delicta puniantur, *l. ita vulneratus, ff. ad leg. Aquil. l. locatio* 9. §. *quod illicitè, ff. de publican. l. Stichum* 95. §. 1. *ff. de solut. l. si operis* 14. *C. de pœnis, l. per omnes* 6. *C. de defensor. ciuit. l. si à reo* 70. §. *final. ff. de fideiuss.* nam si noxij pœnam non timerent, innocentes semper pertimescerent. D. Ambrosius *in psalm.* 118. ideo obrueretur innocentia, inquit Cassiodorus *lib.* 4. *var. epist.* 35. si relaxaretur audacia: ea propter idem Cassiodorus ait *lib.* 2. *epist.* 14. *Pietatis genus est in illos distringere, qui se sceleratis docentur actionibus miscuisse.* Idem *in psalmum* 36. *Benè, atque cautè viuendi disciplina est; iniquitas quippe mortalium more putredinis sine fine vagaretur, si eam medicinalis increpatio minimè desecaret. Crescit enim multitudo peccantium, vbi veniæ spes datur, & facilè itur ad culpas, vbi est facilis ignoscentium gratia,* vt ait Arnobius *aduers. Gentes lib.* 7. Prosequuntur Fornerius *lib.* 1. *select. cap.* 10. eius filius Radolf. Forner. *lib.* 6. *rer. quotid. cap.* 17. D. Ioan. Solorzanus *embl.* 70. Naten. *in iustitia vulner. cap.* 5. Ergo rei confugientes ad Ecclesiam non sunt ab ea defendendi contra publicam vtilitatem, & populi salutem. Accedit etiam, nam si immunitas pœnæ confugientibus ad Ecclesiam concedatur, augebuntur delicta facilitate impunitatis confugiendo ad Ecclesiam, præcipuè cùm hodie tot templa reperiantur constructa in ciuitatibus, & villis: quare ob eam rationem Tiberium sustulisse ius asylorum, narrat Tacitus *lib.* 3. *annal.* in his verbis: *Crebrescebat Græcas per vrbes licentia, atque impunitas, asyla statuendo: complebantur templa pessimis, & seruissimis, nec vllum satis validum imperium erat coërcendis seditionibus populi, flagitia hominum vt cæremonias Deorum protegentis.* Accedit tandem, nam asyla inuenta fuerunt, & in eis securitas dabatur illis, qui non tam scelere noxij, quàm humana imbecillitate lapsi veniam, & miserationem potiùs quàm pœnam merebantur, & vt ait Iustinianus *in nouella* 17. *cap.* 7. non iniuriâ afficientibus, sed iniuriâ affectis, vt legit Harmenopulus *lib.* 2. *promptuarij, tit.* 9. & exemplis illustrat Grotius *lib.* 2. *de iure belli, cap.* 21. *n.* 5. Igitur illis miseratione dignis, non verò facinorosis ius asyli in Ecclesia concedi debet, vt eleganter differit Philo Iudæus *lib. de specialibus legibus*, his verbis: *Homicidæ censendi sunt, non solùm qui interimunt, sed etiam qui quicquam conantur clamque, palamque vt interficiant, etiamsi non perpetrauerint facinus: quod si metu, vel audaciâ vitiis contrariis irruere tentauerint impunitatis inueniendæ gratiâ, prohibendi sunt; sin autem iam surrexerunt, dedendi sunt ad supplicium cum hoc præconio: Hominibus nefariis in fano ius asyli non deberi.* Deinde difficilis est præsens assertio, dum in ea docetur, etiam patratoribus immanium, & grauiorum scelerum ius asyli confugientibus ad Ecclesiam competere; nam homicidæ proditorij ab altari auelli iubentur *in cap.* 1. *de homicid.* & assassini impunè extrahuntur ab Ecclesia *in c.* 1. *de homicidio, lib.* 6. igitur quia illis, qui grauiora scelera perpetrarunt, etiam confugientibus ius asyli non conceditur.

Hac dubitandi ratione forsan moti nonnulli Doctores etiam ex Catholicis, existimarunt vsum asylorum non rectè introductum fuisse, & hanc immunitatem ecclesiasticam nimis amplam esse, vt Henric. Salmut. *ad memorab. Pancir. lib.* 1. *tit.* 32. Ferrar. *in praxi*, Sarpus *lib.* 1. *de iure asyli.* Cæterum ille parum catholicè, isti verò minùs piè rem tractarunt. Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 20. Mausius *in cap.* 20. *Iosue*, hanc Ecclesiæ immunitatem aliquâ ratione taxant. Mausium refert, & ab hæresis nota defendit P. Salcedo *de regim. Princip. dict. differt.* 31. & certè asylorum notio omnibus peruia est, sed non æquè intellecta eius causa: quare vt eam plenè agnoscamus, hoc asylorum ius ab origine repetamus sigillatim de eo agentes, tam apud Iudæos Gentiles, quàm Catholicos, Apud Iudæos fuit asylum, ad quod confugere rei possent, nempe altare, & tabernaculum. Eò confugit Ioab, qui occiderat Abner, & Amasam, vt refertur *libro* 3. *Regum, cap.* 2. *vers.* 28. ibi: *Fugit Ioab in tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris.* Sed tum Salomon de medio tolli iussit, eo quod meditatæ cædis reus, religione loci tutus non esset, iuxta legem Exodi *cap.* 21. relatam his verbis: *Si quis per industriam occiderit proximum suum, ab altari meo euelles, vt morte moriatur.* Tandem Demetrius Rex cùm sibi voluntates Iudæorum conciliare studeret, illud inter cætera in loci, & gentis illius gratiam concessit, vt quicunque confugeret in templum, quod est Hierosolymis, & in omnibus finibus eius, obnoxij Regi in omni negotio dimitterétur. Refertur 1. *Machab. cap.* 10. *vers.* 43. & id propterea à Rege videtur indultum, vt hac ratione Iudæis ostenderet, se illorum religioni fauere velle, eamque sartam tectam conseruare. Et ita templum apud Iudæos pro asylo fuisse, docuerunt Abulensis *in capite* 20. *Iosue, quaest.* 3. vbi Serarius & Andreas Mausius, Becanus *in analog. cap.* 19. *num.* 3. P. Menochius *de repub. Hebræor. libro* 5. *capite* 6. Marquez *in gubernat. Christ. libro* 2. *capite* 32. Coqueus *in not. ad D. Augustinum de ciuit. Dei, capite* 14. Pineda *de rebus Salomonis lib.* 6. *cap.* 14. D. Ioan. Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.* 2. *sect.* 2. *num.* 9. Gambacurta *lib.* 1. *de immunit. cap.* 8. D. Nicol. Anton. *de exilio cap.* 6. *lib.* 1. *ex num.* 12. *ad finem.* Etiam apud Hebræos cùm ob eorum duritiam permissum esset cuique, vt cæderet percussorem propinqui sui, cuius successor ipse erat, dixit Dominus

11. De asylis apud Iudæos.

minus Moysi, vt certas ciuitates pro refugio, & asylo statueret, vt illic seruaretur occisor donec iudicium ageretur; appareretque per accidensne, vel ex proposito, an ignorantia, casuve, seu ad sui tutelam hominem occidisset. Rem totam explicat Numerorum liber *cap.* 35. his verbis: *Ait Dominus ad Moysem: Loquere filiis Israël, & dices ad eos, quando transgressi fueritis Iordanem in terram Chanaam, decernite quæ vrbes esse debeant in præsidio fugitiuorum, qui nolentes sanguinem fuderunt, in quibus cùm fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur. De ipsis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorum subsidia separantur, tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaam, tam filiis Israël, quam aduenis, atque peregrinis, vt confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fuderit, &c.* Vrbes istæ Leuitarum sex assignatæ fuerunt à Iosue post Moysis decessum, vt traditur *Iosue cap.* 20. tres vltra Iordanem contra Orientalem plagam Iericho, nempe Bossor, in deserto, de tribu Ruben; Ramoth in Galaad, de tribu Gad; Gaulon in Basan, de tribu Manasse. Cis Iordanem istæ, Cedes in Galilæa, in monte Nephtali; Sichem in monte Ephrain; Cariatharbe in valle Hebron. De his ciuitatibus ait Oleaster *in cap.* 35. *Numer.* has vrbes oportebat non nimis amplas esse, nec paruas: non quidem paruas, ne necessaria ad vitam deficerent; non nimis magnas, ne ex frequentia hominum latère posset sanguinis occisi redemptor. Referunt & illustrant hoc ius asyli improprij apud Hebræos ob necem casu admissam Iosephus *lib.* 4. *antiquit. cap.* 7. Philo Iudæus *de specialibus legibus, cap.* 6. *&* 7. Isidorus Pelusiota *libro* 3. *epist.* 108. D. Ambrosius *de Abel, & Cain, lib.* 2. *cap.* 4. Christianus Andricomius *in theatro Terræ sanctæ*, Serarius, & Masius *in cap.* 20. *Iosue*, Lorinus *in cap.* 4. *Deuter.* & *in dicto cap.* 35. *Numer.* Beyerlinch *in theatro vitæ hum. verbo Asylum*, & verbo *Refugium.* Nouarin. *lib.* 7. *Schediasm. cap.* 17.

12. DE IVRE ASYLORVM APVD GENTES. Asyli si non causam, saltem ius nationes omnes mundi acceptum referre debent Gentibus, nec est quod dispútes, primus-ne inuenerit Cadmus, an Hercules? Illud constat, Herculis Thebani liberos, vel vt se ab inimicis tutarentur, vel vt ad se alios protraherent, asylum, hoc est templum Misericordiæ collocasse. Seruius *ad lib.* 8. *Æneid Virgil.* ibi: *Postquam Hercules migrauit de terris, nepotes eius timentes insidias eorum, quos auus afflixerat, Athenis sibi primi asylum, hoc est templum Misericordiæ collocarunt, vnde nullus possit abduci.* Historiam refert, & templum ipsum describit Statius Papin. *libro* 12. *Thebaid.* quem non grauabor totum appingere.

Vrbe fuit mediâ nulli concessa potentum
Ara Deûm, mitis posuit Clementia sedem,
Et miseri fecere sacram: sine supplice nunquam
Illa nouo: nullâ damnauit vota repulsâ.
Auditi quicunque rogant, noctesque, diesque
Ire datum, & solis numen placare querelis.
Parca superstitio: non thurea flamma, nec altus
Accipitur sanguis, lacrymis altaria sudant.
Mœstarumque super libamina serta comarum
Pendent, & vestes mutatâ sorte relictæ.
Mite nemus circa, cultuque insigne verendo
Vittata laurus, & supplicis arbor oliua.
Nulla autem effigies, nulli concessa metallo
Forma Deæ, mentes habitare, & pectora gaudet.
Semper habet trepidos, semper locus horret egenis
Cœtibus, ignota tantum felicibus ara.
Fama est defessos acie post busta paterni
Numinis Herculeos sedem fundasse nepotes.
Fama minor factis: ipsos nam credere dignum
Cœlicolas, tellus quibus hospita semper Athenæ
Ceu leges, hominemque nouum, ritusque sacrorum
Seminaque in vacuas hinc descendentia terras,
Sic sacrasse loco commune animantibus ægris.
Confugium, vnde procul starent iræque, minæque,
Regnaque, & à iustis Fortuna recederet aris.

Ex Pausania, Aristophane, & aliis probant Samuel Petitus *libro* 1. *ad ius Atticum, tit.* 1. Germonius *dict. cap.* 16. Serarius *in cap.* 9. *Iosue*, Theophilus *tom.* 6. *fol.* 485. & de Numine, cui ara hæc dicata esset, agunt Covarr. *lib.* 2. *var. cap.* 20. *num.* 2. Ramirez à Prado *in Pemecont. cap.* 16. Mariana *in opusc. pro edit. vulgata, cap.* 6. *in fine.* Spondanus *in epit. Baronij, anno* 52. *n.* 3. Marquez *in gubernat. Christ. lib.* 2. *cap.* 32. M. Fr. Ioseph de Aguirre *ludo* 10. *per totum.* Postea ius hoc asyli defluxit ad Romanos; nam Romulus, vt quamplures haberet Romani Imperij incolas asylum constituit, sacrum videlicet quemdam locum, inter collem, & Capitolium aperuit, quò quisquis confugeret, ab omni noxa liber esset, de quo Ouidius *lib.* 3. *Fastor.*

Romulus vt saxo locum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, iam fuge, tutus eris.

Virgilius *lib.* 8. *Æneid.* Liuius *lib.* 1. Iuuenal. *satyr.* 8.

Et tamen, vt longè repetas, longeque reuoluas,
Nomen ab infami gentis deducis asylo.

Ad quem Iuuenalis locum alludens D. Augustinus *lib. de consensu Euangelist.* ait: *Nec enim possum dicere pietatem, ac mores suos à Diis gentium, quas vicerunt, electos: nunquam hoc dicent si primordia sua recolant, facinorosorum asylum.* Lactantius *lib.* 2. *de diuin. instit. cap.* 7. sic ait: *Romulus vrbem conditurus, pastores, inter quos adoleuerat, conuocauit. Cumque is numerus condendæ ciuitati parum idoneus videretur, constituit asylum, & passim confugerunt ex finitimis locis pessimi quique sine vllo conditionis discrimine.* D. Cyprianus *de idolorum vanitate*, ibi: *Populus de sceleratis, & nocentibus congregatur, & asylo constituto facit numerum impunitas criminum.* Postea aliis templis idem ius asyli datum est, vt referunt Cicero *in oratione pro domo sua*, ibi: *Hic aræ sunt, hic foci, hic Dij Penates, hic sacra religionis caremoniæ continentur: hoc perfugium est ita sanctum omnibus, vt inde abripi neminem fas sit.* Romanos etiam asylum erexisse in templo Pacis, tradit D. Thomas *lib.* 2. *de regim. Princip. cap.* 15. Ælius Lamprid. *in vita Heliogabali*, sic de Heliogabalo scribit: *Hic fertur occiso Macrini factione patre (vt dicebatur) Antonio, in templum Dei Heliogabali confugisse, veluti in asylum, ne interficeretur à Macrino.* Idem quoque

quoque, immò longè sanctius confugium præbuerunt Romani Cæsarum statuis, vt constat *ex l. apud 17. ff. de adilit. edict.* quam doctè exponit Samuël Petitus *ad ll. Atticas lib. 1. tit. 1. l. 2. ff. de his qui sunt sui, l. 1. l. 5. ff. de offic. Præfect. Vrb. l. 28. §. 7. ff. de pœnis, l. 5. ff. de extraord. crimin. l. vnic. C. de his qui ad statuas.* Brissonius *lib. 1. de V. S.* & plerique per calumniam illis vtebantur, adeo vt essent, qui vt pœnæ exsortes se redderent, imaginem Cæsaris gestarent. Vnde Tacitus *lib. 3. annal.* ait: *Incedebant deterrimi quique cum licentia impunè probra, & inuidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæsaris.* Expressiùs scribit Philostrates *lib. 1. de vita Apol. Erat apud Aspendios asylum Tiberij, & statua, quæ sanctiores illis in locis, venerabilioresque, quàm Iouis Olympij simulachrum habebantur, ita vt impietatis damnatus quidam fuerit, quòd seruum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberij imagine signatam gestabat.* Facit lex *Senatusconsulto 38. ff. de iniuriis,* Borellus *tom. 2. decis. tit. 36. num. 185.* Prosequuntur alia de hoc iure asyli apud Gentiles Ioan. Kochier *in face hist. cent. 1. cap. 79.* Clapmarius *lib. 4. de iure domin. cap. 6.* Reuardus *lib. 1. variar. cap. 6.* Corrasius *lib. 5. miscel. c. 23.* Arniseus *lib. 1. de repub. cap. 3. sect. 8.* Ritherursf. *ad Saluianum de gubern. Dei, ad pag. 159. fol. 173.* Salmut. *ad Pancirol. lib. 1. memorab. tit. 31.* Sarpius *lib. 1. de asyl.* Lipsius *ad lib. 3. annal. Taciti,* Cohel. *in not. Cardin. cap. 15. congreg. 4.* Germon. *lib. 1. sacror. cap. 15.*

13. De immunitate Ecclesiæ. In lege gratiæ sunt, fueruntque iam à primis Ecclesiæ sæculis asyla, Ecclesiæ scilicet, & altaria Deo consecrata, à quibus abducere confugientes non liceret. Primum statutum credo in Concilio Arausic. celebrato anno 341. *num. 4.* relato à Gratiano *in cap. eos qui, 87. dist.* & Gelasius Papa, qui floruit per annos 492. *in cap. fratre 17. quæst. 4.* refert nunquam ante ipsum Principibus sæcularibus licuisse reos ad Ecclesiam confugientes inuitos extrahere: & in Concilio Aurel. 1. *can. 35.* celebrato anno 514. refertur iam id antiquis Ecclesiæ canonibus fuisse statutum, ibi: *De hominibus adulteris, & furibus, si ad Ecclesiam confugerint, id constituimus obseruandum, quod Ecclesiastici canones decreuerunt, & lex Romana constituit, vt ab Ecclesia atriis reos extrahere omnino non liceat.* Ex quibus verbis constat, canones de hac immunitate Ecclesiarum antiquiores esse ipso Concilio Aurel. 1. quod verò de lege Romana ibi dicitur, referri potest, vel ad constitutionem Honorij, & Theodosij, relatam *in l. pateant 2. C. de his qui ad Ecclesiam,* cuius historiam refert Baronius *anno 414.* & integra extat in actis Concilij Ephesini; vel ad secundam constitutionem Leonis relatam *in l. 6. C. eod. tit.* cuius historiam tradit ipse Baronius *anno 466.* firmata fuit hæc eadem immunitas in Concil. Matiscon. celebrato anno 588. *in can. 8.* vbi PP. ita sanxerunt: *Comperimus quosdam pseudo-Christianos de sacrosanctis Ecclesiis, suæ religionis oblitos, fugitiuos subtrahere; ideo censemus, vt quicunque culpa compellente, aut potentum importuna non sustinens, sua gremium matris Ecclesiæ petierit, vsque ad præsentiam sacerdotis in eodem loco inconcussè permaneat, nulli permittens quolibet dignitatis gradu functo, fugitiuo etiam in locis sacris violentiam inferre. Si enim mundani Principes suis legibus censuerunt, vt quicunque ad eorum statuas fugerit, illæsus habeatur; quantò magis hi permanere debent indemnati qui patrocinium immortalis regni, & cælestis adepti sunt?* Ad eundem canonem sanciendum Patres moti fuerunt ob miros, & diuersos casus, qui variis in locis eo tempore contigerunt; & maximè ob eos, quos hoc eodem anno accidisse refert Gregorius Turon. *lib. 7. histor. Francor. cap. 21. & 22.* In Concilio etiam Mogunt. relato *in cap. sicut 17. quæst. 4.* dum firmatur hæc Ecclesiæ immunitas, excipiuntur publici latrones, & in præsenti textu etiam illis & nocturnis depopulatoribus immunitas denegatur. Successerunt constitutiones Innocentij VIII. qui anno 1485. hoc immunitatis priuilegium non competere declarauit homicidis, incendiariis, depopulatoribus agrorum, Regis, & regni proditoribus: quam refert Bzouius *anno 1487.* & narrat Spondanus *in continuat. Baronij, anno 1485.* Tandem Gregorius XIV. his adiunxit assassinos, & homicidas proditorios in sua bulla, quam referunt Cherubinus *tom. 2. bullar.* Vincent. Tancredus *de virtute religionis, tract. 1. lib. 4. disp. 8.* & explicat Gambacurta: sed eam non esse in Hispania vsu receptam, testantur Salgado *de supplicat. p. 1. cap. 2. sect. 3. num. 141.* Carrasco *ad ll. recopil. cap. 3. §. 1. num. 20.* Heuia *in Curia Philip. 3. p. §. 11. num. 57.* Gutierrez *practic. lib. 1. q. 154. num. 4.* & agnouit Diana *p. 1. tract. 1. resol. 32.* Barbosa *de pension. q. 8. num. 48.* ait dispositionem illius bullæ non esse vsu receptam in ea parte, quâ prohibet extrahi reos ab Ecclesia, in cæteris verò esse receptam. Videndi sunt Frances *de compet. quæst. 35. & 74. per tot.* Marinis *lib. 1. resol. 171.* Basilius *decis. 41.* Prædictos casus, & alios congerunt Interpretes, in quibus impunè confugiens ad Ecclesiam, ab ea extrahi potest, quos longum foret recensere. Videndi sunt Boëtius *Epon. in præsenti,* Remigius de Goni, & Thom. Delbene *vbi suprà,* Frances *de compet. q. 79. 80. & 90.* Basilicus *decis. 9.* vbi agit de occidentibus Legatos, aut ministros Regios. Pereyra *d. 2. p. de manu regia, cap. 50.* Carrasco *ad ll. recopil. cap. 3.* Diana passim *tract. 1. in 1. 2. 3. 4. 5. & 6. parte.* Suarez *de relig. tom. 1. lib. 3. cap. 11. & 12.* & circa personas, præcipuè infideles, hæreticos, & Iudæos gaudentes, vel non hoc priuilegio, Acuña *in cap. eos, 87. dist.* Ricciulus *de iure person. extra grem. cap. 12.* nec solùm hæc immunitas concessa est confugientibus ad Ecclesiam, verùm & ad crucem. Vrbanus II. in Synodo Claromontan. suprà relata: probat Gretherus *de cruce lib. 1. cap. 64.* & meritò, nam apud Gentiles confugientes quoque ad signa militaria tuti erant ab omni læsione, forsan quia Imperatorum imagines illis plerunquæ annexæ erant. Tacitus *lib. 1. annal.* ibi: *Nec aliud periclitanti subsidium, quàm castra primæ legionis: illic signa, & aquilam complexus, religione se tuebatur.* Ammianus Marcel. *lib. 25.* ibi: *Fraudum conscius, & noxiorum ad militaria signa confugit.* Idem etiam resoluunt Doctores de confugientibus ad sacerdotem, dum defert sacrum corpus Domini nostri processionaliter, aut ad infirmos. Azeuedo *in l. 2. tit. 1. num. 15. lib. 1. recopil.* Perez *in l. 1. tit. 1. lib. 1. ordin.* Quod etiam Paganorum exemplo firmari valet, nam & Flamini Diali tantus honor olim delatus fuit, vt si ille, qui ad flagellandum ducebatur, supplex ad eius pedes procubuisset, eo die verberari piaculum esset. Aul. Gellius *lib. 10. noctium, cap. 15.* Plutarchus *in problem.* quin & apud nos Cardinalis occursum ad liberationem reo damnato prodesse,

si pileum imponat capiti eius, qui ad supplicium ducitur, referunt, & probant Baldus, & Paulus Castrensis *in l. adiectos, C. de appellat.* Bartholom. Cæpol. *cautel.* 2. Fornerius *rer. quotid. vbi suprà,* Roullet. *histor. iuris Pont. lib.* 2. *cap.* 10. De Ecclesia verò, ac eius ambitu, ac cæmeteriis agemus infrà *in capite Ecclesia, hoc titul. de immunit. Eccles.*

14. TRADITVR RATIO DECIDENDI. His suppositis ratio præsentis assertionis, & huius immunitatis prouenit ex veneratione, quæ debetur Ecclesiæ, quia eius honor læditur, si ille, qui confugit ad ipsam, violenter extrahatur. Accedit, nam si apud Gentiles ij, qui deposcebantur ad mortem ob scelus aliquod, si aram, si Dei simulachrum tenuissent, si denique Principis statuas, aquilas, signaque castrensia amplexi fuissent, se religione tutabantur, eosque inde abstrahere per vim piaculum erat; nonne æquum fuit vero Numini nihilo minùs venerationis impendi à Christianis, quàm à Gentilibus vanissimis illis, commentitiisque Diis tribueretur? vt aiebat Nicolaus *cap.* 95. *ad consulta Bulgar.* suprà relatus pro illustratione conclusionis. Adde hoc esse diuinæ Maiestatis documentum, dum eius ædes, & templa, in quibus Deum veneramur, illique sacra facimus, apud nos sacrosancta adeò habentur, vt illa violari credamus, si qui ad ea confugerint, vt tuti esse possint, in loci sanctitate præsidium nostro vitio non inuenerint. Tandem hæc immunitas pertinet ad rectam Reipublicæ gubernationem, vt post patratas cædes incitati vindictæ libidine animi eorum, quorum interest, priùs residéant, & componantur, atque ita consilio potiùs quàm impetu res peragatur. Rectè ergo tot Ecclesiæ canonibus suprà relatis statutum est, ne confugientem ad Ecclesiam quis audeat violenter extrahere. Hanc immunitatem variis, & miris prodigiis illustrat Theophilus *tom.* 6. *in Achatisto, fol.* 485. & confugientem ad Ecclesiam extrahens iure ciuili puniebatur capitali pœnâ, *l. præsertim, C. de his qui ad Ecclesiam:* docent Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *capite* 360. *numero* 68. Farinac. *de carcerib. quæstione* 28. *numero* 2. & *in opusc. de immunit. capite* 20. *numero* 309. Tusch. *verbo Ecclesia, conclus.* 4. *numero* 2. Azor 2. *part. lib.* 9. *cap.* 9. *quæstione* 11. licèt, vt notarunt Suarez *dicto tom.* 1. *de relig. libro* 3. *capite* 13. *numero* 1. Bonacina *de immunit. quæstione* 6. §. 6. hæc pœna abrogata sit consuetudine. Sacris canonibus punitur hoc crimen multâ triginta librarum examinati argenti, & iudex potest eam pœnam augere, aut minuere pro delicti, & delinquentium conditione, *capite si quis contumax* 17. *quæst.* 4. excommunicatio infligenda est, & pœnitentia publica imponenda, *cap. sicut, cap. fratres, cap. definiuit.* 17. *quæst.* 4. quas pœnas innouauit Gregorius XIV. *in d. sua bulla,* §. 19. hanc tamen censuram minimè reseruatam esse Pontifici, sed à quolibet confessario tolli posse, docuerunt Diana *part.* 1. *tractatu* 1. *resol.* 41. aliis relatis Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Immunitas,* Castropalao *tract.* 11. *disputat. vnic. punct.* 12. qui praxim tradit pro his locis, in quibus non est recepta bulla Gregorij.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam ex hac immunitatis concessione non rectè deducitur, Ecclesiam delicta fouere; nam Ecclesia defendendo confugientes ad eam, non fouet peccata, sed concedit misericordiam delinquentibus, vt rectè notarunt Gutierrez *pract. lib.* 3. *quæst.* 5. *num.* 9. Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 16. *num.* 15. & licèt intersit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita; etiam Reipublicæ interest, quod Ecclesiæ sint refugium confugientibus ad ipsas, ob honorem & reuerentiam Deo debitam; quod est maius bonum in ordine superiori: nec exinde datur occasio delinquendi, sed potiùs sumitur à malitia hominum talis occasio. Vnde cùm hæc immunitas sit statuta propter maius bonum, quod ipsa Ecclesia intendit, non debet prædicta occasio attendi. Etenim huiusmodi immunitatis est primò maiestas, reuerentia, & honor Ecclesiis debitus: secundò misericordia Dei, & benignitas Ecclesiæ. Quod autem ex hac immunitate nonnulla incommoda sequantur, non propterea abolenda, aut reprobanda ea est, quia nulla in regimine ecclesiastico, siue ciuili institutio, quantumvis bona, est, ex qua mali occasionem non arripiant scelera committendi. Quid enim melius, & sanctius, quàm misericordia Dei? & tamen impij abutuntur ea. Nec obstat augmentum dubitandi rationis deductum ex dicto capite 1. *de homicid. in* 6. nam vt suprà dixi, licèt Innocentius III. in præsenti tantùm latrones, & agrorum depopulatores immunitate non gaudere dixerit; tamen ex aliis constitutionibus Pontificiis, & bulla Gregorij XIV. aliis etiam enormia delicta perpetrantibus hæc immunitas denegatur, vt referunt Barbosa *in præsenti,* Thom. Bennus *tom.* 2. *de immunit. cap.* 16. & in his casibus si iudex ecclesiasticus pronunciauerit, reum immunitate gaudere, à tali sententia appellari non potest: pluribus relatis docet Barbosa *libro* 1. *voto* 8. *num. final.* 15. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

CAPVT VII.

Idem *in Concilio*[a] *Generali.*

ADuersus Consules, & Rectores ciuitatum, vel alios, qui Ecclesias, & ecclesiasticos viros[b] talliis, seu collectis, & exactionibus aliis adgrauare nituntur, volens immunitati ecclesiasticæ Lateran. Concilium prouidere, præsumptionem huiusmodi sub anathematis districtione prohibuit, & transgressores, & fautores eorum excommunicationi subiacere præcepit, donec satisfactionem impenderint competentem. Verùm si quando fortè Episcopus simul cum clericis tantam

necessita

necessitatem, & vtilitatem perspexerint, vt absque vlla coactione ad releuandas vtilitates, vel necessitates communes, vbi laïcorum non suppetunt facultates, subsidia duxerint per Ecclesias conferenda, prædicti laïci humiliter, & deuotè recipiant cum gratiarum actione: propter imprudentiam tamen quorundam Romanus Pontifex priùs consulatur, cuius interest communibus vtilitatibus prouidere. Quia verò nec sic quorundam malitia contra Dei Ecclesiam conquieuit, adiicimus, vt constitutiones, & sententiæ, quæ à talibus, vel de ipsorum mandato fuerint promulgatæ, inanes, & irritæ habeantur, nullo vnquam tempore valituræ. Cæterùm quia fraus, & dolus alicui patrocinari non debet, nullus vario decipiatur errore, vt intra tempus regiminis sustineat anathema, quasi post illud non sit ad satisfactionis debitum compellendus. Nam & ipsum, qui satisfacere recusauerit, & successorem ipsius, nisi satisfecerit intra mensem, manere decernimus Ecclesiasticâ censurâ conclusum, donec satisfecerit competenter: cùm succedat in onere, qui in honere substituitur.

NOTÆ.

[a] *Generali.*] Lateranensi videlicet sub Innocentio III. vbi *cap.* 46. & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. reperitur textus hic. De hoc Concilio nonnulla notaui *in cap.* 1. *de summa Trinit.*

1. [b] *Talliis.*] Tallia nomen à talliando, idest incidendo accepit; quoniam de bonis illatio hæc velut abscinditur, & talliatur: inter genera exactionum eam refert P. Blesensis *epist.* 102. ibi: *Quid de talliis, & exactionibus? quid de obuentionibus placitorum, & cæteris improbis extorsionibus loquar?* Exponunt Lindembrogius *in glossar. verbo Talliis.* Vossius *de vitiis serm. lib.* 2. *cap.* 18.

COMMENTARIVM.

2. Argumentum huius textus prorsus idem est cum capite *non minus*, *supra hoc tit.* vbi refertur canon Concilij Lateran. cuius hic meminit Innocent. III. nisi quod hic plus additur cautionis contra Consules, vel Magistratus, vel Officiarios ciuiles, qui clericos exactionibus onerauerant. Primùm vt clerici priùs Romanum consulant Pontificem, quàm in exactiones vllas huiusmodi, etiam voluntarias, atque spontaneas consentiant. Secundò vt constitutiones, & sententiæ laïcorum talium (qui nimirum propter vexatos clericos excommunicati fuerint, sicut in ipso fonte clariùs exprimitur) inanes, & irritæ sint, nec vllo tempore conualescant. Tertiò, vt excommunicatio talium laïcorum perduret etiam finito ipsorum officio, vel magistratu; quin immò, vt & successores eorundem simili inuoluantur excommunicatione, nisi intra mensem satisfecerint. Sed quia de hac immunitate latè egi suprà *in cap. non minus*, *hoc tit.* in præsenti tantùm referam, quæ ab Innocentio specialiter adiiciuntur. Primò videlicet, vt clericis tributa imponi non possint, etiam ob communem necessitatem, absque consensu Summi Pontificis: quod etiam firmarunt Alex. IV. *in cap.* 1. *cap. clericis*, *hoc tit. in* 6. Benedictus XI. *in extrauag. vnic. hoc tit.* Bulla in Cœna Domini, §. 18. & ita docuerunt Lugo *tom.* 1. *de iustitia*, *disput.* 36. *sect.* 8. *num.* 127. Gregor. Lopez *in l.* 54. *tit.* 6. *partit.* 1. Azeuedo *in l.* 1. *titul.* 3. *lib.* 1. *recopil. num.* 7. Gutierrez *lib.* 1. *practic. q.* 6. *num.* 3. Azor *tom.* 1. *mor. lib.* 5. *cap.* 13. *quæst.* 8. Bonacina *tom.* 3. *disput.* 1. *q.* 19. *punct.* 3. §. 3. *num.* 15. Castropalao *tom.* 1. *tract.* 12. *disput. vnic. punct.* 11. *num.* 7. Diana *p.* 7. *tract.* 1. *resol.* 9. Castillo *tom.* 7. *de tertiis*, *cap.* 9. *num.* 50. Illud etiam adiecit Innocentius III. in præsenti, vt videlicet ordinationes laïcorum excommunicatorum propter tributa imposita clericis irritæ sint, ac inanes, nec vllo tempore conualescant, siue detecta sit causa excommunicationis, siue non, vt exponit Boëtius Epon. *in præsenti*, *num.* 12. Tandem adiecit Innocentius, ipsos Magistratus sæculares etiam deposito officio non liberari ab excommunicatione iam incursa; immò conueniri posse propter vexationem factam Ecclesiasticis personis, etiamsi vtilitas principaliter ad Rempublicam spectaret, vt explicat Boëtius Epon. *in præsenti*, *num.* 33.

CAPVT VIII.

Idem *in* [a] *eodem.*

QVia plerique Prælati, vt [b] procurationem aut seruitium aliquod impendant Legato vel alij, plus extorquent à subditis, quàm [c] soluunt, & in eorum damnis lucra sectantes, quærunt prædam potius quàm subsidium in subiectis, id de cætero fieri prohibemus. Quod si quis fortè præsumpserit, & sic extorta restituat, & d tantumdem cogatur [e] pauperibus elargiri. Superior autem cui fuerit querela deposita, si negligens fuerit in huiusmodi executione statuti, subiaceat vltioni.

NOTÆ

NOTÆ.

a IN eodem.] Concilio videlicet Lateran. generali, celebrato sub Innocentio III. vbi cap. 14. sub hoc summario, *de subditis non grauandis sub prætextu alicuius seruitutis*, refertur hic textus, & in quinta collectione, *sub hoc tit. c.4.*

b *Procurationem.*] De procurationibus, & à quibus præstantur, egi *in cap. procurationes, de censibus.*

c *Quam soluunt.*] Valde æquum est, Prælatos Ecclesiæ pro colligendis iis, quæ Legato Pontificis procurationis nomine penduntur, nullum debere lucrum sectari, cùm ad hoc teneantur ex officio, & quidem iurato, *cap. ego N. de iureiur.* quare turpissimum est sub alieni subsidij prætextu lucrum quærere.

d *Tantundem.*] Et ita duplum refunditur, non quadruplum, vel triplum, quia licèt iniusta sit hæc exactio, non tamen vllam rapinæ speciem continet.

e *Pauperibus elargiri.*] Hæc verba exposui *in cap. procurationes, de censibus.*

CAPVT IX.

Gregorius IX. a *Astoricen. Episcopo.*

ECclesiæ, in qua diuina mysteria celebrantur, licèt adhuc non extiterit consecrata, nullo iure priuilegium immunitatis adimitur. Quia obsequiis diuinis dedicata, nullis est temerariis ausibus profananda.

NOTÆ.

1. a AStoricensi.] Contius, quem sequitur Boëtius Epon. *in præsenti, legit Senonensi:* nec facile cognosci potest, vtra lectio verior sit. Si retineatur vulgaris inscriptio, quam & retinet Boëtius, *Episcopo* videlicet, de Astoricensi Prælato accipienda est, cùm Senonensis Ecclesia temporibus Gregorij IX. Archiepiscopalis esset, vt notaui, *in cap.6. de constit.* De diœcesi Astoricensi egimus *in cap.17. de re iudic.*

COMMENTARIVM.

2. IMmunitatem, seu ius asyli confugientibus ad Ecclesiam concedi, late probaui suprà *in cap. inter alia:* vnde in præsenti tantùm exponendum est, quibus Ecclesiis id ius asyli competat, & vsque ad quem eius ambitum. In hoc textu primò statuit Gregorius, Ecclesiam nondum consecratam per Episcopum iuxta ritus supra relatos *in cap.1. de consecr. Eccles.* sed tantùm dedicatam, & benedictam, vt hodie in vsu est, vt Missæ sacrificium possit celebrari, gaudere hoc iure asyli, & meritò; nam cùm quoad omnia Ecclesia tantùm benedicta basilica dicatur, *cap.1. de relig. domib.* & in ea sacra mysteria peragantur, & diuina officia celebrentur, meritò omnibus priuilegiis Ecclesiæ fruitur, vt docuerunt Suarez *de relig. tom.1. lib. 3. cap.9.* Barbosa *de iure eccles. lib.2. cap.6.* Sanchez *tom.2. consil. lib.6. cap.1. dubit.6.* Thom. Delbene *tom.2. de immunit. cap.16. dubit.9. sect.2.* Marinis *lib.1. resol. cap. 178.* Nec interest, quod in ea sacrosancta Eucharistia asseruetur, nec-ne. Gambacurta *lib.3. de immunit. cap.4. & 5.* nec etiam desideratur, quod in ea Missæ sacrificium sit oblatum, vt probat Delbene *d. sect.1.* qui *sect.3.* idem resoluit de Ecclesia polluta, nec adhuc reconciliata: & *sect.4.* idem tradit de Ecclesia interdicta: & *sect.6.* idem resoluit de Ecclesia diruta sine superioris licentia: & *sect.10.* idem probat de hospitali, seu oratorio Episcopi auctoritate constructo.

Secundò quoad ambitum Ecclesiæ sciendum est, non solùm Ecclesiam gaudere hoc iure asyli, verùm & eius cæmeterium, ex quo fontes abstrahi non debent, ex decreto Innocentij II. in Synodo Rom. *cap.22.* quare olim in cæmeteriis collocatæ erant cruces, quibus septa, & ambitus designabantur, ne quis terminos illos transgredi auderet. Anonymus *lib.4. de miracul. S. Benedicti*, ibi: *Denique cruces aliquantulum excelsas per gyrum cæmeterij posuerunt, quas nemo suum persequens inimicum transgredi audeat.* Nec tantùm Ecclesia fruitur hac immunitate quoad internam partem, sed etiam quoad externam, videlicet totam fabricam, ita vt capellæ, balbæ, tectum, parietes, sacristiæ, & turres hoc iure potiantur; quia omnes hi loci in lata significatione Ecclesia dicuntur, *l. pateant, C. de his qui ad Ecclesiam confugiunt, cap. id constituimus 17. quæst.4.* argumento legis *quæ religiosis, ff. de R. V.* pluribus relatis probat Delbene *d. cap. 16. sect. 6.* etiam eodem priuilegio gaudet Ecclesia quoad loca adhærentia, videlicet claustrum, porticum, dormitorium, & similia loca. Delbene suprà, *sect.7.* Idem dicendum est quoad confines, *cap. sicut, cap. quisquis 17. quæst.4. l. præsertim, §. ex his, Cod. de his qui ad Ecclesiam.* In decreto Clotarij ad legem Salicam, *l.13.* ibi: *Nullus latronem, vel quemlibet culpabilem, sicut summis Episcopis conuenit, de atrio Ecclesiæ trahere præsumat.* Constitutio Theodos. Iunior. & Valentin. *in l. pateant 3. C. de his qui ad Ecclesias confugiunt*, quæ integra reperitur ad calcem Concilij Ephesini, & eam transcripsit I. Gothofr. *sub eodem tit. in Theod.* eiusque constitutionis historiam referunt Socrates *lib.7. histor. Eccles. cap. 32.* Niceph. Calixt. *lib. 14. cap. 32.* Marcel. Comes *in chron.* Baronius *anno 431. num.3.* Supponendum enim est, iam à primis Ecclesiæ canonibus certum spatium præscriptum fuisse pro atrio, vel ambitu templi, vt refertur *d. cap. sicut*, ibi: *Sicut à sanctis Patribus est statutum, vt maior Ecclesia per circuitum 40. passus habeat; capellæ verò, vel Ecclesiæ minores 30.* Et in Concilio Tolet. 12. *can. 10.* ante Nicolaum ipsius textus auctorem celebrato, ita statuitur: *His ipsis, qui Ecclesias petunt,* per

per omnia licitum in 30. passibus ab Ecclesiæ ianuis progredi, in quibus 30. passibus cuiuscunque Ecclesiæ in toto circuitu defendatur: sic tamen, vt qui ad eam confugiunt, in extraneis, vel longè separatis domibus ab Ecclesia nullo modo obcelentur. Hunc ambitum passus Ecclesiasticos vocat Ioan. Papa relatus à Gratiano *in cap. quisquis 21. 17. q. 4.* Bosqueto ad Innocent. III. *lib. 1. epist. 164.* ibi: *Si quis infregerit Ecclesiam, vel 30. Ecclesiasticos passus, qui in circuitu Ecclesiæ sunt, &c.* Etiam hoc spatium canonicum dixit Innocent. III. in dicta epistola 164. ibi: *Patracensi Archiepiscopo canonicum spatium circa Ecclesiam relinquatur.* Et passus dextros dixerunt PP. Synodi 6. in Trullo, *can. 6.* Synod. Coyacen. ibi: *Prohibitum fuit violenter reum abstrahere intra dextros Ecclesiæ, qui sunt 30. passus.* Marculfus *formul. 104.* ibi: *Habet in longo dextros tantum.* Notauit Cironius *in cap. 2. de iurepatron. in 5. compil.* Nec omittendum est, quod auctores finium regundorum de terminis ædium sacrarum à Gentilibus præfixis, & designatis referunt; siquidem vt ambitum loci sacri definirent, quatuor aras à quatuor mundi partibus humi defodiebant, vt si templi limites quærerentur, hi termini proderent quovsque religio pertineret: ita enim habet Dolabella *de finibus*, apud Aggenum ibi: *Fines templares sic quæri debent, vt si in quadrifinio es positus, & quatuor possessionibus finem facis, & quatuor aras quæris, & ades quatuor ingressus habet, ideo vt ad sacrificium quisque per agrum suum intraret: quod si desertum fuerit templum, & aras sic quæris, longè à templo quæris pedibus 15. & inuenis vilia fundamenta aliqua: quod si inter tres, tres ingressus habet; inter duos, duos ingressus habet templum.* Et quia ambitus iuxta veterem formam Ecclesiarum, quam referunt Baronius *anno 57.* Cironius *ad titul. de Eccles. adific.* Gothofr. *in d. l. pateant*, Leo Alat. *de mensur. templor.* erat sub vna contignatione, vt hodie videtur in monasteriis Carthusiensibus, & habemus hodie regulariter ambitum illum extra Ecclesiam, non sub eadem contignatione; & tam Innocent. in præsenti, quàm Gregorius in dicta bulla nullam eius ambitus fecerunt mentionem, recessum videtur à iure antiquo, atque ita vsus obtinuit, vt tantùm Ecclesia cum cæmeterio gaudeat hac immunitate, vt docent Farinac. *de immunit. Eccles. quæst. 17.* Sarpus *de iure asyl. cap. 4.* Couar. *lib. 2. var. cap. 20. num. 5.* Cutel. *de libert. Eccles. lib. 1. quæst. 27. num. penultim.* I. Gothofr. *in l. 4. C. Theodos. de his qui ad Eccl.* & circa cæmeteria latè fundant Barbosa *de iure Eccles. lib. 2. cap. 3. num. 63.* Murga *tom. 1. disquis. tr. 1. disquis. final.* Frances *de compet. q. 76.*

CAPVT X.

Idem [a] *Toletano, &* [b] *Compostellano Archiepiscopo.*

IMmunitatem Ecclesiasticam. *Et infrà:* Nonnulli impunitatem suorum excessuum per defensionem Ecclesiæ obtinere sperantes, homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, vel earum cæmeteriis committere non verentur: qui nisi per Ecclesiam, ad quam fugerint, crederent se defendi, nullatenus fuerant commissuri. *Et infrà:* Cùm autem in eo, in quo delinquit, puniri quis debeat: & frustra legis auxilium inuocet, qui committit in legem: mandamus quatenus publicè nuncietis tales non debere gaudere immunitatis priuilegio, quo faciunt se indignos.

NOTÆ.

1. [a] *TOletano.*] D. Roderico videlicet, qui eruditus vir interfuit Concilio Lateran. sub Innocentio III. celebrato, & auctor fuit Chronicæ generalis Hispaniæ: rexit Toletanam Ecclesiam vsque ad annum 1245. vt refert D. Roderic. de Pissa *in hist. Tolet. lib. 4. cap. 17.* De Toletana Primatiali Ecclesia egi *in cap. coram, de in integrum restit.*

2. [b] *Compostellano.*] D. Bernardo videlicet II. huius nominis, qui electus fuit anno 1224. & floruit vsque ad annum 1240. vt refert Ægid. Gonzalez *in theatr. Eccles. Compost. cap. 12.* & de ea egi *in cap. ex parte, de censibus.*

COMMENTARIVM.

3. REgulam generalem, videlicet confugientem ex quacunque causa ad Ecclesiam, eius immunitate gaudere, probaui, & illustraui suprà *in cap. inter alia.* In præsenti tantùm proponitur exceptio illius regulæ, in eo videlicet, qui spe immunitatis in ipsa Ecclesia deliquit. Et docetur homicidam, seu mutilantem membrum in Ecclesia, aut eius cæmeterio, immunitate non gaudere. Consonant Gregorius XIV. *in sua bulla*, ibi: *Qui homicidia, & mutilationes membrorum in Ecclesia, vel cæmeterio committere non verentur.* Iustinianus *in nouel. 117. cap. 15. §. quia verò*, ibi: *Non enim debent huiusmodi personæ in venerabili loco munimen habere, quem ipsi per scelus proprium despexerunt.* Ratio adducitur à nostro Gregorio; quia frustra Ecclesiæ auxilium inuocat, qui in eam committit, *cap. in audientia 25. de sent. excomm. cap. quia frustra, de vsur.* quæ phrasis vsurpata est *ex l. auxilium 37. ff. de minor.* docent Suarez *d. tom. 1. lib. 1. cap. 9.* Barbosa *lib. 2. iur. Eccles. cap. 2. num. 102.* Tiber. Decian. *lib. 6. tract. crimin. cap. 28.* Basilico *decis. 5. crimin.* Boëtius Epon. *in præsenti*, Thom. Delbene *tom. 2. de immunit. dubit. 19. cum sequent.* Cutel. *lib. 2. eodem tract. cap. 3. & 4.* Marinis *lib. 1. resol. 170. & alleg. 80.* Nicolaus Vander. *singul. 61.* qui varios casus inde resoluunt de perpetrantibus alia delicta præter homi

homicidium, & membrorum mutilationem in ipsis Ecclesiis; de mandante hæc delicta intra Ecclesiam; de occidente ex Ecclesia eum, qui extrà est, vel è contra: in quorum resolutione tam proni sunt Diana, & Thomas Bennus ad immunitatem concedendam, quàm Cutellus ad illam denegandam. Si integram epistolam nostri Gregorij IX. præ manibus haberemus, facilè iuxta eam casus illi deciderentur: dum hoc fragmento tantùm fruimur, credimus mentem Gregorij esse, vt ea immunitate non gaudeat, qui deliquit in Ecclesiis, vel eorum cæmeteriis, spe fruendi immunitate, & quasi Ecclesiæ securitate motus, quia tunc procedit ratio adducta à Pontifice: si autem homicidium committat in ipsa Ecclesia, & cæmeterio casu, & per accidens, nullà habitâ consideratione ad securitatem, quam Ecclesia illi præstabat, sed potiùs dum se defenderet, etiam non seruato moderamine inculpatæ tutelæ, non est dubium immunitate Ecclesiæ gaudere, vt doctè probant Sesse *tom. 2. decis. 14. per tot.* Sarpus *de iure asyl. cap. 5.* immò qui cum armis fugit in Ecclesiam, & ea retinet, immunitate non gaudet, *l. 4. C. Theodos. de his qui ad statuas confug.* Vbi Gothof. Similiter si extra Ecclesiam, & eius cæmeterium homicidium perpetrauit, etiamsi cum spe confugiendi ad Ecclesiam, immunitate eius gaudet, vt expressè decisum fuit ab Vrbano II. in Concilio Claromont. suprà relato *in cap. inter alia.* Vnde credo, iuxta copulatiuam illam, &, quâ vtitur Gregorius in præsenti, desiderari in homicida, aut mutilante in Ecclesia, aut cæmeterio, vt Ecclesiæ immunitate priuetur, quòd spe, & animo vtendi eo beneficio, & quasi securus delictum illud perpetrauerit in ipsa Ecclesia, aut cæmeterio. Si autem seorsim, vel mutilauerit in cæmeterio, siue Ecclesia; tamen ea securitate non motus, vel extrà deliquerit, spe confugiendi ad Ecclesiam, semper ille immunitate gaudeat: & licèt Gregorius in præsenti tantùm de occidente, aut mutilante in Ecclesia, vel eius cæmeterio egerit, idem dicendum est de aliis delictis, ex quibus immunitas ecclesiastica competit, si extra Ecclesiam, & non ob eius securitatem perpetrentur: & quoad mandantem homicidium, aut mutilationem, idem dicendum censeo, ac circa ipsum manu propria occidentem, vel mutilantem, quicquid Delbene, & Cutel. senserint.

TITVLVS L.

Ne Clerici vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] Maguntino.

PROVIDENDVM necessariò est vnicuique Episcopo, qualiter Canonici viuere [b] debeant, nec-non & monachi, vt secundùm ordinem regularem viuere studeant, vt sicut ait Apostolus, vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat, & vt à negotiis sæcularibus omnino abstineant. Multa sunt enim negotia sæcularia, de his tamen [c] pauca perstrinximus, ad quæ pertinet omnis libido, non solùm [d] in immunditia carnis, sed etiam in omni carnali concupiscentia. Quicquid plus iusto [e] appetit homo, turpe [f] lucrum, [g] munera iniusta accipere, vel etiam clarè pro aliquo sæculari [h] conquæstu [i] aliquem conducere: contentiones & [l] lites, vel rixas amare: in placitis [k] sæcularibus disputare, exceptâ defensione orphanorum, aut viduarum: conductores aut [l] procuratores esse secularium rerum: [m] turpis verbi, vel facti ioculatorem esse, vel [n] iocum sæcularem diligere: aleas amare: [o] ornamentum inconueniens proposito suo quærere: in deliciis viuere velle: [p] gulam, & ebrietatem sequi: [q] pondera iniusta, vel mensuras habere: negotium iniustum exercere. (Nec tamen iustum negotium est interdicendum, propter necessitates diuersas, quia legimus [r] Sanctos Apostolos negotiatos esse. In regula S. Benedicti præcipitur prouidere, per quorum manus negotium monasterij transeat.) Canes, & aues sequi ad venandum. In [s] comessationibus & vino lautè nimis incumbere, superfluitatem in quibuslibet rebus nolle fugere. Quæ omnia ministris altaris interdicimus, hortantes eos seruare illud Apostolicum: [t] Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcula

sæcularibus: considerare quoque sententiam [u] Domini dicentis: Attendite ne grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate: moderari cibum, & potum, vt iuxta [x] Apostolum sobrij sint, parati ad seruitium Domini: ante se ioca [y] sæcularia, vel turpia fieri non permittere, sed pauperes, & indigentes secum ad mensam habere, & [z] lectionem diuinam ibidem audire, & sumere cibum cum benedictione, & laude Domini, secundum Apostolum dicentem: Siue manducetis, siue bibatis, omnia in laudem Dei facite.

NOTÆ.

1. [a] *Maguntino.*] Ex hoc etiam Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib.* 8. *Decreti, cap.* 90. Carnotensi *p.* 7. *Decret. cap.* 108. Papiensi *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 1. & reperitur canon hic in Concilio Magunt. tempore Ludouici Regis celebrato anno 580. Præside Rabano Archiepisc. Mogunt. de quo in annalibus Francorum à Petro Pitheo editis ita habetur: *Habita est autem Synodus ex voluntate, & præcepto eiusdem Serenissimi Principis in ciuitate Maguntina Metropoli Germaniæ, Præsidente Rabano venerabili eiusdem vrbis Archiepiscopo, cum omnibus Episcopis, atque Abbatibus Orientalis Franciæ, Baioariæ, & Saxoniæ: & illi quidem de absoluendis quæstionibus ecclesiasticè tractatum habuere.* Etiam reperiuntur hæc verba in Concilio Moguntino celebrato temporibus Leonis III. & Caroli Magni anno 813. *can.* 14. & *lib.* 1. *Capitul. in addit. cap.* 14. Hanc autem, aliasve Prouinciales Synodos non sine licentia Romani Pontificis celebratam fuisse constat ex Baronio *anno* 852. *num.* 25. Ex ipso Concilio textum transcribo, vt facilè conferat lector canonem hunc, prout iacet in hac compilatione, cum ipso Concilio; & si diligenter singula singulis contulerit, agnoscet primùm in hac compilatione omissa fuisse aliqua, quæ non tam præcepti sunt, & legis Ecclesiasticæ, quàm consilij, & exhortationis. Deinde animaduertit mendum irrepsisse dum pro *interdicimus*, legitur *contradicimus*; & pro illis verbis, *negotia monasterij procurentur*, transcribi *negotium monasterij transeat.* Aliaque studio fuisse mutata, tum vt breuior redderetur ipsa constitutio, tum vt efficaciùs exprimeretur quid PP. Concilij voluerint. Tam in Concilio autem, quàm in hoc textu pro illis verbis parenthesi inclusis, *nec tamen iustum negotium est interdicendum*; rectiùs, & aptiùs legi, *nec enim iustum negotium est interdicendum*, vt sic his verbis ratio assignetur eius, quod præcedit de iniusto negotio non exercendo; notauit Boëtius Epon. *in præsenti, num.* 3.

[b] *Viuere debeant.*] Vnde titulus huius canonis est de clericorum vita, siue monachorum.

2. [c] *Pauca.*] Nam recensere omnia negotia sæcularia dedecentia personas Ecclesiasticas, perdifficile est, nec etiam plenè recensentur in epistola adscripta Melchiadi Papæ, sed falsò, cùm in ea allegatur Synodus Nicæna, quæ post Melchiadem celebrata fuit. Quare eam tribuit Isidoro Mercatori Baronius anno 312. *num.* 80. in illis verbis: *Quæ sunt negotia sæcularia sancti canones manifestant, & inhibent, dum perspicuè docent, quod quidam, qui in Clero videntur electi, propter turpia lucra conductores alienarum possessionum fiant, & sæcularia negotia sub cura sua accipiant, Domini quidem ministerium paruipendentes, per sæcularium verò domos discurrentes, & propter auaritiam patrimoniorum sollicitudinem sumentes. Decreuit namque supradicta sancta Synodus, nullum deinceps clericorum, aut possessiones conducere, aut negotiis sæcularibus se miscere, nisi propter curam pupillorum, orphanorum, aut viduarum.* Inter negotia sæcularia recensent PP. nonnulla, quæ deuitanda sunt non solum à clericis, & monachis, verùm & ab omnibus. Referuntur tamen in præsenti canone, quia iuxta eius summarium agebatur de vita clericorum, & regularium reformanda, iuxta corruptos mores Germaniæ.

[d] *Immunditia carnis.*] De qua, & eius detestatione, plura congessi *in cap.* 4. *de cleric. coniug.*

[e] *Iusta appetit.*] De qua concupiscentia egi *in cap. nam* 4. *de constit.*

[f] *Turpe lucrum.*] Quod dicatur lucrum turpe, infrà exponemus *in cap.* 6.

[g] *Munera iniusta.*] Accipiendo ea à subditis, 3.
vel dando ea superioribus: munera enim accipere, vel dare, pluribus sacræ paginæ testimoniis prohibitum est, quæ congesserunt Melissa *lib.* 2. *serm.* 7. & 8. Antiochus *homil.* 9. Petrus Damianus *opuscul.* 35. Sanè Iob *cap.* 15. contestatur ignem deuoraturum tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt; quem locum aduersùs suos administros munera capientes allegauit sanctus Ioannes Eleemosynarius, vt scribit Leontius vitæ eius auctor *cap.* 4. & Dauid eos, in quorum manibus iniquitates sunt, à quibus longè auerti cupit, *dexteram* ait *repletam muneribus.* Probant pleniùs acceptionis munerum malignitatem, qui de ea vitanda disserunt, Philo *de iudicis officio*, Isidorus Pelusiota *lib.* 2. *epist.* 182. D. Augustinus *cap.* 15. *suæ regulæ*, D. Bernardus *serm.* 61. *de modo bene viuendi*, Basilius, *in cap.* 1. Esaiæ, ad illud, *diligunt munera.* Optimè creditus Ambrosius *in* 1. *ad Corinthios, cap.* 6. ad illud, *sed ego sub nullius redigar potestate*, notat Apostolos noluisse munera accipere, ne auctoritatem concessam sibi à Domino inclinarent; non enim potest constanter argui ille, à quo accipitur, maximè cùm ideo promptus sit ad dandum, vt sibi humilier Præpositum. Nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de consuet.*

[h] *Conquestu.*] In hac sexta collectione legi- 4.
tur *quæstu*, & in Conciliis editis à Surio *cum quæstu*; sed retinenda est præsens littera. Conquæstare enim Gallicè est acquirere, seu Imperio addere, seu finibus ditionis adiicere. Thomas Vualsinghamus *in annal. Britanniæ, pag.* 575. ibi: *Parati sunt recognoscere terras, quas tenent à Rege præfato, & tradere in manu sua, quas possunt, & residuas pro viribus conquæstant.* Ioannes de Thuvrocz *in Chron. Vngar. p.* 2. *cap.* 9. ibi: *Constat itaque, non tantùm septem capitaneos Pannoniam conquæstasse, sed etiam alios Nobiles, qui de Pannonia descendunt.* Illustrat Gerardus

rardus Vossius *lib.4. de vitiis serm. cap.4.* Vnde munera iniusta dare, vel accipere pro sæculari conquæstu, est aliquid dare, vel accipere pro sæculari iurisdictione accipienda, vel concedenda, seu pro præfectura, aut aliqua ditione. Inter fœdiores enim negotiationes monachis ac clericis prohibitas præcipua est officiorum sæcularium, seu ditionum venalitas. D. Thomas *opusc.21.* Caietanus *in summa, verbo officiorum.* Azor *tom.3. instit. lib.8. cap.7.* Rebellus *de iustitia 2. p. lib.9. quæst.18. sect.2.* P. Gregorius *lib.43. syntagm. cap.1.* Adam Contzen. *lib.7. polit. cap.22. n.16.* P. Theophilus Raynaud. *in opusc. de relig. negotiat. §.1. per tot.*

[i] *Aliquem conducere.*] De qua negotiationis specie agemus infrà *in cap.6.*

[j] *Lites, & rixas amare.*] Vnde litigiosi irregulares sunt, vt latè probat Barb. *p.1. de potest. Episcop. tit.2. gloss.14.*

5. [k] *Placitis sæcularibus.*] Idest iudiciis, vt probaui *in cap.1. de feriis, cap.1. de immunit. Eccles.* coram iudice enim sæculari non debent clerici, aut monachi tanquam aduocati perorare, causasque defendere, nisi pro defensione orphanorum, viduarum, vel suæ Ecclesiæ, vt probaui *in cap.1. de postul.*

[l] *Procuratores.*] Vt sequenti commentario probabimus.

6. [m] *Turpis verbi, vel facti ioculatorem.*] Turpis facti, seu verbi ioculator in iure, & apud bonæ notæ auctores ille dicitur, qui proprij corporis spectaculum in scena, aut ludo præbet, qui variis nominibus appellatur, Histrio, Mimus, Pantominus. Glossa verbo *Ioculatores, in cap.1. de vita & honestat. cleric. lib.6.* quorum artem ignominiosam fuisse etiam apud Gentiles constat *ex l.1. & 2. §. ait Prætor, ff. de his qui not. infam. l. si libertus 27. ff. de oper. libert. l. minime 4. C. de Episcop. & cleric. l.4. C. de spectacul.* Tertul. *de spectac. cap.22.* ibi: *Manifestè damnant ignominia, & capitis diminutione, arcentes Curia, Rostris, Senatu, cæterisque honoribus omnibus simul, ac ornamentis.* D. Augustinus *de ciuit. Dei lib.2. cap.13. Homines scenici ab honore omni pelluntur.* Illustrant Leonardus Coquæus *ad eundem locum D. Augustini,* Dorleans *ad Tacitum lib.4. annal.* P. Faber *lib.2. semestr. cap.12.* Reuardus *lib.3. varar. cap.11.* Osualdus *lib.18. Donel. cap.7. litt. A.* Demsterus *ad Rosinum lib.5. antiquit. cap.6.* Amaya *in l. vnic. C. de maiuma:* & etiam notaui *in can. Concilij Illib.* Licèt Histriones eo modo, quo apud nos comœdiæ recitantur, ab omni infamia immunes defendat Villalobos *in paradox. iuris, cap.9.* quare tam antiquis, quàm nouis Ecclesiæ canonibus prohibitum est clericis ioculatoriam artem exercere, immo & per annum eam exercentes, priuilegio clericali priuantur, *cap. maritum, 33. dist. cap. clericum, 46. dist. cap. cùm decorem, de vita & honest. cleric. cap.1. eodem tit. in 6. clement.1. eod. tit.* Illustrant Barbosa *de iure eccles. lib.1. cap.11.* P. Gregorius *lib.4. partit. tit.8. cap.6.* Lantdmeter. *lib.2. cap.52.* Acuña *in d. cap. clericum,* quæ pœna priuationis priuilegij Clericalis valde consona est politiæ Romanæ; nam apud Romanos similes ioculatores ab honore omni arcebantur. Cicero *de republ.* ibi: *Quia & veteres Romani cùm artem ludicram, scenamque totam perducerent, genus id hominum non modò honore ciuium reliquorum, sed etiam tribu moueri notatione censoria voluerunt.* Pro cuius perelegantis loci expositione sciendum est, quod sicut ciues à censoribus in ordinem honoris causâ referebantur, sic ab iisdem ignominiæ causâ ex ordinibus pellebantur: itaque vt tribum largiendo, plebeium; equum publicum assignando, Equitem; Senatum communicando, Senatorem faciebant: ita tribu amouendo, plebeium; equum adimendo; Equitem, Senatu abiiciendo, Senatorem notabant, vt referunt Sigonius *de iure Roman. c.16.* P. Faber *lib.2. semestr. cap.12.* Vnde patet sensus Ciceronis, videlicet, vt per exercitium histrionis ciuis tribu amoueatur, idest omni priuilegio Romanæ ciuitatis spolietur.

[n] *Iocum.*] Sæcularem scilicet, quia licèt æque necessaria est animi recreatio, ac cibus, & potus, quia sicut cibus caloris natiui detrimentum reparat, ita iocus intellectus, & memoriæ laxata instrumenta reficit, vt ex Philone docet D. Th. 2.2. q.168. tamen idem Sanctus, vt ludus licitus sit, eas conditiones requirit. Prima vt ab eo remoueantur operationes obscœnæ, aut noxiæ: secunda, vt animo temperato fiat; cauendum enim ait S. Ambrosius, ne dum relaxare animum volumus, soluamus omnem harmoniam, quasi concentum quendam bonorum operum. Tertia, vt ludus congruat personæ, loco, & tempori, vt probant, exponuntque Lessius *de iustitia lib.4. cap.4. dub.13.* Lantdmeter. *lib.2. de veteri cler. cap.153.* Gibalinus *tom.2. de negot. lib.4. cap.9. art.5.* 7.

[o] *Ornamentum.*] Vestem videlicet incongruam proprio gradui, seu ministerio, vt probaui *in cap. clerici, de vita & honest. cleric.*

[p] *Gulam, & ebrietatem.*] Iuxta adducta latè *in cap. à crapula, de vita & honest. cleric.*

[q] *Pondera iniusta.*] Iuxta tradita *in cap.2. de empt. & vendit.*

[r] *Sanctos Apostolos.*] Nam D. Paulum tentoria, seu tabernacula ædificasse, refertur *cap.18. actuum Apost.* & ipse Apostolus *1. ad Corinth. cap.4.* aiebat: *Laboramus operantes manibus nostris.* Et sanctos Apostolos ad opificia sua, præcipuè piscatoria, rediisse refertur *eod. cap.18.* atque inter Ecclesiæ Catholicæ Episcopos Spiridion Thremituntis in Cypro oues pauit, testibus Rufino, & Socrate *anno 325.* Hilarius Arelatensis agros coluit, Gennadius *anno 445.* 8.

[s] *Regula S. Benedicti.*] Videlicet *cap.57.* aliàs *64.* ipsius regulæ, vbi post constitutam fratrum Opificum disciplinam, additur: *Si quid verò ex operibus artificum venundandum est, videant ipsi per quorum manus transigenda sunt, ne aliquam fraudem præsumant afferre.* Quæ verba apertè supponunt negotiationem illam, quâ res elaboratæ per proprios monachos, aut per artificium mutatæ reuenduntur, licitam esse clericis, & monachis, exemplo Apostolorum, qui exercentes opificium aliquod vendebant, vt suprà retuli, vt ita sine grauamine cuiuspiam vitam ducerent, & egenis de sua tenuitate subuenirent. 9.

[t] *Comessationibus.*] Hæc verba omisit Raymundus, forsan quia à Patribus Concilij Magunt, specialiter improbatum, & damnatum fuit hoc vitium: tum quia illud erat Germanis familiare; tum quia sufficiens erat prohibitio gulæ, & ebrietatis iam suprà relata. Cùm enim comessationes, & violentiæ, seu compotationes propria, & pecularia vitia essent illius gentis, lege vniuersali in corpore iuris relatâ reprehendi non debebant. Inde etiam deducit 10.

Boëtius

Boëtius Epon. in præsenti, in eodem canone clericos exhortari ad laudem Domini, seu gratiarum actionem peracto cibo: qualis hortatio aliis fidelibus necessaria non fuit, ait Boëtius; quia cùm Germani comessationibus, & compotationibus dediti negligentes essent in gratiarum actione post cibum sumptum, hac speciali monitione indigebant; immò cùm parum proficeretur his monitionibus, & synodalibus constitutionibus, Honorium III. indulgentias concessisse Germanis, qui post gratias Deo datas semel biberent, vt ita ad gratiarum actionem eos alliceret, & ad vlteriorem ingurgitationem non procederent. Sed cùm idem de Gallecis referat Victoria *in theatro Deorum. lib. 2. cap. 27.* & nullus alius (quem viderim) similia referat, aut probet, meram næniam, aut anilem fabulam esse credo.

11. [t] *Nemo militans Deo.*] *Epist. 2. ad Timotheum, cap. 2.* quâ Apostoli auctoritate etiam vtuntur PP. Ecclesiæ Afric. *can. 16.* ibi: *Item placuit, vt Episcopi, Presbyteri, & Diaconi non sint conductores, aut procuratores, nec vllo turpi negotio, & inhonesto victum quærant; quia respicere debent scriptum esse: Nullus militans Deo implicet se negotiis sæcularibus.*

[u] *Domini.*] Apud Lucam *cap. 21.*

[x] *Apostolus.*] *1. ad Timoth. cap. 3.*

12. [y] *Ioca sæcularia, aut turpia.*] Veteres enim in conuiuiis cantus, tympanistrias, psaltrias, aliaque ioca adhibebant. Quintil. *lib. 1. instit. cap. 14.* ibi: *Sed veterum quoque Romanorum epulis fides, ac tibias adhibere moris fuit.* Idem *lib. 1. cap. 3. Omne conuiuium scenis, & canticis strepit; pudenda dicta spectantur.* Arnobius *lib. 4. aduers. Gentes*, ibi: *Scribuntur Dij vestri in tricliniis cœlestibus, atque in chalcidicis aureis cœnitare, potare, & ad vltimum fidibus, & vocum modulatione mulceri.* Seneca *epist. 84.* ibi: *In comessationibus nostris plus cantorum est, quàm in theatris olim spectatorum fuit.* Plura adduxerunt de his iocis, & saltationibus in conuiuiis adhibitis Stuchius *de conuiuiis lib. 3. cap. 20. & 21.* Salas *in notis ad Petronium, fol. 266.* Eâ de causâ Trajanus à Plinio commendatur in panegyrico, quia hæc procul abdicauit à conuiuio suo, his verbis: *Neque enim aut peregrinæ superstitionis mysteria, aut obscena petulantia mensis Principis oberrat, sed benigna inuitatio, & liberales ioci, & studiorum honor.* Similiter Alexander Seuerus à Lampridio in eius vita, ibi: *Marius quoque parum scitè conuiuium exornabat, neque histrionem vllum habebat.* Theodosius non solùm sibi, sed etiam aliis lege lata psaltrias, atque voluptates illas lege interdixit, vt refert Victor, & Paulus Diaconus *in eius vita*, & Claudianus *de mensa Stiliconis, in panegyr.* ibi:

Nullo citare conuiuia cantu,
Non pueri lasciua sonant.

Quæ cuncta procul à conuiuio Christianorum amanda sunt. Concil. Turon. 1. *can. 3.* apud Burchardum *lib. 1. decret. cap. 226.* D. August. *apud ipsum lib. 2. cap. 134.* Satisbar. *lib. 1. Polycrat. cap. 6.* & *lib. 8. cap. 12.* maximéque à mensis clericorum, vt statim dicemus.

[z] *Et lectionem diuinam.*] Per quam inter edendum sæpius sumit anima cibum, vt aiebat Sidonius *lib. 4. epist. 9.* quare olim clericis, vt hodie religiosi faciunt, inter edendum sacra lectione pascebant animum. D. Cyprian. *lib. 2. epist. 2. in fine.* Concil. Tolet. 3. *can. 7. in cap. pro reuerentia 11. 44. dist.* Afric. *can. 6.* Turon. *can 23.* Anonymus *in vita S. Fulgentij, cap. 12.* ibi: *Mox enim, sicut moris est, in conuiuio sacerdotum de diuinis rebus ortus est sermo.* Cassianus *lib. 4. instit. cap. 17.* Illustrat Sauarus *ad Sidonium lib. 4. epist. 9.* 13.

CAPVT II.

Eugenius Papa [a] *Lucell. Archiepisc.*

Sacerdotibus autem, & clericis tuis denuncies publicè, ne ministri laïcorum fiant, ne in rebus eorum procuratores existant. Quod si postmodùm fieri præsumpserint, & occasione ipsius administrationis propter pecuniariam causam à laicis capiantur, indignum est eis ab Ecclesia subueniri, per quos constat in Ecclesia scandalum generari.

NOTÆ.

1. [a] *Lucell. Archiepiscopo.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. final.* & post Concil. Lateran, *p. 16. cap. 15.* Eugenius Papa I. *Sarensi Episcopo*: quam literam retinendam esse iam notaui *in cap. 2. de cleric. ægrot.* Illud tantùm notandum duxi, legendum esse *Eugenius III.* non *I.* nam Eugenius I. nullam scripsit epistolam, Eugenius verò III. plures scripsit, & ita legendum est, *Eugenius III.* tam in præsenti, quàm *in dicto cap. 2. de cleric. ægrotant.* & *in cap. 2. de apost.*

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO. Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio. *Clerici non debent esse ministri, & procuratores laicorum: quod si contrafecerint, & deprehendantur in fraude, non subuenitur illis ab Ecclesia.* TRADITVR, ET PROBATVR. Probant eam textus *in cap. sed nec 4. cap. 5. §. 1. hoc tit. can. 6. Apost.* ibi: *Episcopus, aut presbyter, aut diaconus sæculares curas non assumat, alioquin deponatur.* Et *can. 81. Non oportet Episcopum, vel presbyterum conicere se in publicas administrationes.* Et *can. 83. Episcop. aut Presbyter, aut Diaconus operam dans militiæ, & simul vtrumque retinere volens, Romanam præfecturam, & sacram functionem, deponatur.* In hoc autem canone, & in Concilio Chalcedon. *can. 185.* non agitur de militia armata, aut militum præfectura, hoc est Magistratu, vel dignitate. Militare etiam dicuntur, qui munus aliquod, officiumve in palatio, aut comitatu Principis gerunt, & aliqua dignitate, aut administratione funguntur, *l. 1. C. de tabul. l. 1. 7. 9. & 12. C. de*

C. de proximis sacr. scrin. D. Ambrosius *serm.* 7. *Non enim tantum de his militantibus Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur, sed quisquis militia cingulo vtitur, dignitatis suæ miles adscribitur.* Cicero pro Muræna: *Nec solos nostro Imperio militare credimus eos, qui gladiis, clypeis, & thoracibus vtuntur; militant causarum patroni, qui gloriosæ vocis confisi munimine laborantium spem, vitam, & posteros defendunt.* Lucanus *in panegyr. Pisonis*, ibi: *Tamen etsi bella quiescant, non perit virtus; licet exercere togatæ munera militiæ.* Manilius *lib. 2. Astronom.* Hoc quoque militiæ genus est ciuilibus actis compositum, *cap. peruenit*, 86. *dist. cap. perlatum*, 48. *dist. cap. de præsentium* 10. *q.* 1. *cap. conuenior* 21. *q.* 3. *cap. quia Episcopus* 5. *q.* 3. *cap. te quidem* 11. *q.* 1. *cap generaliter* 16. *q.* 1. *cap. denique* 17. *q.* 1. *Clem. religiosi, de procurat.* Synodus 7. generalis *can.* 10. iuncto Bosqueto *ad Innocent. III. lib.* 2. *epist.* 62. Concil. Abricense temporibus Alexandri III. *can.* 12. *Item clerici iudices non ponantur ad iurisdictiones sæcularium potestatum administrandas: qui autem hoc præsumpserit, à beneficiis Ecclesiasticis arceatur.* Concil. Toler. celebratum anno 1565. *can.* 18. ibi: *Qui in sortem Domini vocati sunt, & diuinarum rerum ministerio, ac spirituali addicti militia, meminerint, iuxta D. Paulum, se Deo, cuius signis militare decreuerunt, placere non posse, si quid propter sui Ducis militiam agant, & sæcularibus negotiis vacauerint, quæ à diuinis, ac spiritualibus distrahere frequentissimè solent. Prohibet igitur sancta Synodus clericos in sacris, & eos, qui beneficium Ecclesiasticum obtinent, laicorum esse œconomos, ac sæcularium rerum dispensatores, nec non in foro ciuili procuratores, exceptis iis negotiis, quibus iuxta canonicas sanctiones pietatis causà vacare iustè possint: alioqui ab ordinario pœna suspensionis ab officio, & beneficio per sex annos puniantur.* Refert Salcedo *in praxi, cap.* 57. Consonat Carolus *lib.* 5. *Capit. cap.* 107. ibi: *Vt presbyteri curas sæculares nullatenus exerceant, idest, vt nec iudices, nec maiores villarum fiant.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti P. Gregor. *lib.* 3. *partit. tit.* 18. *cap.* 5. Vela *tom.* 2. *decis.* 44. *num.* 75. Salcedo *in praxi, cap.* 75. Vighel. *in meth. iuris can. fol.* 254. Solorzanus *lib.* 4. *polit. cap.* 18. *ad finem*, Chopinus *lib.* 2. *monast. tit.* 3. *num.* 13. Barbosa *lib.* 3. *voto* 89. Martha *de iurisdict.* 4. *p. cent.* 2. *cap.* 116. Espenceus *lib.* 2. *disgress. cap.* 10. Mancinus *sacri iuris controu. dissert.* 26. D. Ioannes de Larrea *alleg.* 86. Thom. Delbene *de Parlam. dub.* 16. 17 *&* 18.

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed in hanc assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Nihil aliud ita proprium est sacerdotum, quàm lites sopire, causasque iudicare; vnde legimus primis Ecclesiæ sæculis, cùm disciplina ecclesiastica admodum vigebat, & sanctitas ministrorum Ecclesiæ communis erat, Episcopos, & clericos sæculares causas inter laicos disceptatas iudicasse. D. Clemens *lib.* 2. *constit. cap.* 49. 50. *&* 51. *& epist.* 1. *ad Iacobum fratrem*: refertur *in cap. si qui ex fratribus* 32. 11. *q.* 1. ibi: *Si qui ex fratribus negotia habent inter se, apud cognitores sæculi non iudicentur, sed apud presbyteros Ecclesiæ, quicquid illud est dirimatur.* Vbi verbum illud, *fratribus*, interpretatur Glossa, idest, *Christianis*, & colligitur ex *cap. ad mensam* 11. *q.* 3. *cap. quæcunque* 7. 11. *q.* 6. *cap. presbyter* 2. *q.* 5. *cap. ecce, cap. presbyter*, 95. *dist. cap. relatum* 4. *cap. placuit* 43. 11. *q.* 1. Concil. Carthag. 4. *can.* 23. ibi: *Vt Episcopus nullus causam audiat absque præsentia clericorum suorum, alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi clericorum præsentià confirmetur.* Nec de solis clericis iudicandis caput hoc intelligendum esse, facilè suadet D. Augustinus, qui Concilio interfuit, quique laicorum lites vel ad fastidium vsque se iudicasse refert *in psalmo* 118. *lib. de oper. monach. cap.* 29. & *homil. de pœnitentia, quæst.* 50. *cap.* 12. & *epist.* 147. *ad Proculeianum*, ait: *Et homines quidem causas sæculares apud nos finire cupientes, quando eis necessarij fuerimus, sic nos sanctos, & Dei seruos appellant, vt negotia terræ suæ peragant: aliquando agamus & nos negotium salutis nostræ, & salutis ipsorum, non de auro, non de argento, non de fundis, & pecoribus, pro quibus rebus quotidie submisso capite salutamur, vt dissensiones hominum terminentur.* Et D. Ambrosius *epist.* 24. fatetur, se litis valde perplexæ cognitorem, ac iudicem fuisse. Eò referendum videtur, quod *lib.* 6. *Capitul. cap.* 245. refertus his verbis: *Vt nullus Episcopus, vel quis infrà positus, die Dominico causas iudicare præsumat, cæteris verò diebus, cohibentibus personis illa, quæ iusta sunt, licentiam habeant iudicandi, excepto criminali negotio.* Vbi pro inferiore Episcopi accipiendus est eius vicarius, vt exponit Filesacus *in cap.* 1. *de offic. ordin.* §. 18. & laudatur à Nicephoro *lib.* 2. *Ecclesi. hist. cap.* 39. Epiphanius, qui sacrorum Antistes erat, & ciuiles res tractabat. Igitur alienum non est à sacerdotali gradu forenses causas agere, & iudicare. Et inde plura bona euenire ex eo, quod Ecclesiastici in Consiliarios eligantur, docuerunt Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 32. Nauarrete *discursu polit.* 29. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 3. *num.* 72. & *lib.* 4. *cap.* 4. *n.* 42. Menchaca *lib.* 3. *de success. creat.* §. 30. *num.* 312. Accedit, nam vt aiebat Philosophus Euphrates, referente Plinio *lib.* 1. *epist.* 10. ea est Philosophiæ, & quidem pulcherrima pars agere negotium publicum, cognoscere, iudicare, promere, & exercere iustitiam. Vnde septem illi Græciæ sapientes, non tam ex perfecta scientiarum notitia, aut studiosa illa desidia, sed vt ait Plutarchus in vita Themisc. ex rerum ciuilium administratione, & legum condendarum gloria nomen tantum, famamque immortalem consequuti sunt. Et Seneca *de tranquillitate animi*, aiebat: *Optimum est, vt Athenodorus dicebat, actione rerum, & republica tractatione, & officiis ciuilibus se detinere.* Et D. Augustinus *in lib. de opere monach.* monachis scribebat: Non decet vt in ea vita, vbi fiunt Senatores laboriosi, ibi fiant opifices otiosi. Igitur si clerici constituantur à laicis ministri, debent in eo ministerio deseruire. Facit etiam iudiciorum forensium ratio; ideo enim inuenta sunt iudicia, vt quisque per viam iuris legitimis actionibus, & remediis suum ius, ac sibi debitum consequatur; & ne cuiquam fas sit rei suæ consequendæ gratiâ per vim, atque iniuriam sibi addictum ad vindictam munire, *l. nemo externus, C. de Iudæis.* Facit tandem vsus variarum gentium, apud quas sacerdotium cum officio politico iungebatur. Tacitus *de moribus Germ. cap.* 9. ibi: *Agricola Britanniæ Præpositus est, adiecto Pontificatus sacerdotio.* Cuius instituti rationem Cicero reddit *in orat. pro domo sua ad Pontif. cap.* 1. ibi: *Præclarè à maioribus nostris institutum est, quod vos eosdem, & religionibus Deorum immortalium, & summæ reipublicæ præesse voluerunt, vt amplissimi, & clarissimi ciues Remp. bene gerendo, religiosissimi religiones sapienter interpretando,*

Remp.

Remp. conseruarent. De Iudæis, Atheniensibus, Ægyptiis, & aliis refert Bernegerus *ad Tacitum, q.* 186. Deinde aduersùs eam partem præsentis assertionis, vbi docetur clericum ministrum, seu procuratorem laïci fraude vtentem in re pecuniaria, non esse defendendum ab Ecclesia, hoc est, vt communiter exponitur, priuari priuilegio fori, obstat, nam generaliter verum est, clericum nullo suo facto, quantumvis illicito, & improbato, fori priuilegium amittere, nisi ter à proprio Episcopo monitus, ab illo non desistat, *cap. in audientia* 25. *cap. contingit* 45. *de sent. excom. cap. final. de vita & honest. cleric. cap.* 1. *eod. tit. in* 6. *Clement. vnic. eod. tit. l.* 49. *tit.* 6. *partit.* 1. Igitur absque trina monitione in præsenti specie clerici administrationi sæculari se immiscentes, fori priuilegio priuari non debent. Augetur hæc difficultas ex eo, nam clericus foro proprio renunciare non valet, *cap. si diligenti* 12. *de foro compet.* vbi latè probaui: ergo ex eo, quod clerici se immisceant administrationi, seu procurationi laïcorum, non debent amittere priuilegium clericale quoad personas, aut quoad bona; si enim expressus consensus renunciandi non sufficit ad amittendum priuilegium fori, quia illud in fauorem totius status clericalis est concessum, multò minùs eis nocebit tacitus, & præsumptus, cùm taciturnitas expressam voluntatem non inducat, sed solùm coniecturam, vt patet *ex l. qui tacet* 142. *ff. de R. I.* cui quantum præualeat expressa, nemo ignorat, & probat Consultus *in l. si seruus* 50. §. *fin. ff. de legat.* 1.

5. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, cuius ratio prouenit ex prohibitione tot Ecclesiæ legibus repetita, ne videlicet sæcularibus negotiis clerici se immisceant, *cap.* 3. 88. *dist. cap. te quidem* 29. 11. *q.* 1. *cap. peruenit* 26. 86. *dist. cap. quia Episcopus, cap. cum simus* 5. *q.* 3. *cap. clerici, cap. canonum* 14. *q.* 4. cum aliis infrà proximo commentario adducendis. Vnde cùm per administrationem rerum sæcularium à laïco receptam clerici implicentur negotiis sæcularibus, ideo in præsenti prohibetur sacerdotibus, vt laïcorum ministri fiant, aut procuratores in eorum causis constituantur, nisi vt pro eis intercedant, vt *in cap. per venerabilem, in princip. qui filij sint legit.* vbi Barbosa *num.* 2. aut in Curia Romana, vt *in cap. cùm essem, de simonia,* vbi notauit Binsfeldius, & *in cap. cùm dilecta* 22. *de rescript.* facit exemplum militum armatæ militiæ, qui procuratores in iudicio esse nequeunt, *l. militem* 7. *l. stipendia* 9. *C. de procurat.* ne propter priuata negotia ab armorum exercitio discedant, & castra deserant, *l. milites* 31. *C. locati, l. milites* 2. *C. de re milit. lib.* 12. *l.* 5. *C. de condict. ob caus. l.* 54. *ff. de procurat.* §. 10. *Instit. de except. l. final. C. Theodos. de commeat.* D. Ambrosius *lib.* 1. *offic. cap.* 36. *Is qui Imperatori militat, à susceptionibus litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus.* Ob quam etiam rationem, ne ab altari discedant, iustè prohibetur in præsenti sacerdotibus militiam cœlestem sectantibus, ne ministri laïcorum fiant, aut procuratores in eorum causis constituantur, ne exinde forensibus negotiis implicati, ab Ecclesia, cui inseruiunt, amoueantur. Vnde meritò laudatur Siluanus Episcopus primùm Philopolitanus, pòst Troianus, à Socrate *lib.* 7. *hist. cap.* 37. Nicephoro *lib.* 4. *cap.* 39. eo quod clericos suos in causis litigantium, iudicioque contendentium, & negotiis quæstum sectantes, ac veluti nundinantes animaduertens, ne quis ex Clero causam in posterum iudicaret, constituit, clericumque nullum iudiciis accommodauit, sed acceptos supplicantium libellos vni ex fidelibus laïcis, quem studiosum agnoscebat, tradebat, audiendique munus committebat. Faciunt Sinesius *epist.* 57. ibi: *Ciuilem virtutem iungere cum sacerdotio velle, est miscere omnino non miscenda.* D. Bernardus *lib.* 1. *de consid. ad Eugen. cap.* 5. ibi: *Iudicare de terrenis possessiunculis hominum, qui in cœlestibus & angelos iudicabunt?* Et paulò pòst: *Quænam tibi maior videtur dignitas, & potestas, dimittendi peccata, an prædia diuidendi? Sed non est comparatio: habent hæc infima, & terrena iudices: & Reges, & Principes terræ, quid fines alienos inuaditis? quid falcem vestram in alienam messem extenditis? non quia indigni vos, sed quia indignum vobis talibus insistere, quippe qui estis in potioribus occupati.*

6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; verum enim est, primis Ecclesiæ sæculis Episcopos cum consensu clericorum non solùm Ecclesiasticas causas iudicasse, verùm & sæculares laïcorum, ex concessione Imperatorum. Constantinus enim Magnus statuit, vt à iudicibus ciuilibus ad Episcopos prouocaretur. Sozomenus *lib.* 1. *cap.* 9. ibi: *Prouocationes à ciuilibus iudiciis ad Episcopos concessit, sed & potiores eorum, quàm aliorũ sententias esse voluit.* Idem quoque constituit Imperator Theodosius, & protraxit etiam ad primam instãtiam ex vnius partis arbitrio, *l.* 1. §. *quicunque, C. Theod. de Episcop. aud.* refertur *in cap. quicunque* 35. 11. *q.* 1. Idem firmauit Carolus Magnus relatus *in c. volumus* 37. 11. *q.* 1. & vtriusque mentionem fecit Innocent. III. *in c. nouit, de iudic.* & Reges Gothorum causas omnes Episcopis iudicandas committebant. Concil. Tolet. 4. *can.* 30. relatum *in cap. sæpe* 19. 23. *quæst.* 8. quod optimâ ratione tunc receptum erat, vt scilicet fideles à tribunalibus Paganorum iudicum retraherentur, ob periculum subuersionis: quo modo accipit D. Paulum 1. *ad Corinth. cap.* 6. in illis verbis: *Iam igitur omnino impotentia in vobis est quoad iudicia,* Bronchorst. *centur.* 1. *assert.* 31. Postquam verò omnes fidem catholicam amplexi fuerunt, & cuncti iudices catholici reperiebantur, cœperunt Ecclesiastici abstinere se à causarum sæcularium cognitione, nisi ab ipsis supremis Principibus in Senatores, & Consiliarios eligerentur; nam ex Principis delegatione, aut nominatione omni tempore licuit etiam Episcopis, & aliis presbyteris causas sæculares iudicare. Vnde Synesius *epist.* 57. præfecturam sæcularem recusans aiebat: *Non condemno Episcopos, qui in rerum negotiis versantur; sed magis miror eos, qui vtrumque possunt: mea facultas non est duobus dominis seruire; si verò sunt aliqui, qui neque à condescensu læduntur, poterunt sanè & sacerdotio fungi, & ciuitatum Præfecti esse.* Qua de re extat elegans apologia Petri Blesensis pro clericis curialibus, *epist.* 6. vbi exponit, quo pacto in Anglia, quæ ad totius regni statum spectare videbantur, clerici examinarent. *In domo Domini mei Cantuar. Archiep. viri litteratissimi sunt, apud quos inuenitur omnis rectitudo iustitiæ, omnis cautela prouidentiæ, omnis forma doctrinæ, ibi post orationem, & ante comestionem, in lectione, in disputatione, in causarum decisione*

decisione iugiter se exerceant; omnes quæstiones regni difficiles, & nodosæ referuntur ad nos, quæ cum inter socios nostros in commune auditorium deducuntur, vnusquisque secundùm ordinem suum sine lite, & detractione ad bene dicendum mentem suam acuit; & quod ei consultius videtur, & sanius, de vena subtiliare producit. Et ita licite clericos in Senatores, & Consiliarios eligi, docent pluribus relatis Bobadilla *in polit. lib. 2. cap. 17. num. 15.* Vela *tom. 1. dissert. 43. num. 4.* Barbosa *lib. 2. voto 89. ferè per tot.* Solorzanus *lib. 4. cap. 4. num. 39. tom. 2.* Nec quod dicebamus de vtilitate iudiciorum, obstat; nam etsi vtilia iudicia sint, possunt tamen & debent exerceri per eos, quibus prohibitum non est, vt clericis prohibitum reperitur ob specialem rationem suprà assignatam.

6. Dissoluitur secunda difficultas. Nec obstat alia difficultas suprà adducta, pro cuius solutione varia adduxerunt Interpretes. Hostiensis in summa huius tituli, *num 4.* Aufrerius *in tract. de potest. secul. regul. 1. num. 25.* docent generalem monitionem, seu denunciationem in Synodo factam trinæ monitionis vim habere, vt *in cap. 1. de locato, cap. à nobis 21. de sent. excom.* & ita cùm præcederet in præsenti trina monitio, rectè clericus priuilegio fori exuitur. Sed præterquam quod doctrina Hostiensis vera non est, vt probat Vela *d. dissert. 45. num. 35.* Eugenius in præsenti non loquitur de denunciatione in Synodo facienda, quia si de ea Pontifex sensisset, expressè iuberet, vt denunciatio fieret in Synodo, quod non fecit; imò tantùm iussit præsentem constitutionem denunciari ab Episcopo Sarensi. Glossa *in præsenti verbo Ecclesiæ, versic. Intelligo 3.* docet in præsenti præcessisse trinam monitionem; sed, malè, cùm ex illis verbis, *denuncies publicè*, deducatur, denunciationem in communi esse faciendam: trina verò monitio supponit singularem, ac personalem monitionem cuiuslibet clerici, cùm in præsenti ageretur tantùm de denuncianda constitutione generali: vnde meritò Glossam reprehendit Panormitanus, licèt eam sequantur Iacob. de Graffis *p. 2. decis. lib. 3. cap. 2. num. 29.* Narbona *in l. 20. gloss. 20. tit. 1. lib. 4. recopil.* Aliter textum hunc exponit *in extrauag. vnic. num. 453. post medium, de vita & honest. cleric.* Martha *de iurisdict. 2. p. cap. 32. num. 34.* qui asserit publicam, & generalem admonitionem in hoc textu æquipollere trinæ, ob multitudinem, & incertitudinem clericorum sæcularibus negotiis se immiscentium, argumento textus *in authent. si omnes, C. si minor ab hæredit. cap. final. qui matrimonia accusare:* nam etsi ea doctrina sustineri posset, vbi Pontifex loco trinæ monitionis, quæ aliàs desideratur, eiusmodi generalem admonitionem subrogaret, vt accidit *in dict. extrauag. vnic.* in præsenti tamen non exigit illam generalem denunciationem pro trina monitione, sed vt præsens constitutio, quæ generalis erat, nota fieret, nec illius ignorantiam clerici diœcesis Sarensis prætendere possent; quod commune est omnium constitutionum, quæ de nouo eduntur, vt in sequenti textu dicemus; quare talis denunciatio non in vicem monitionis assignatur. His ergo omissis sententiis dicendum est, in præsenti specie non agi de illa priuatione priuilegij fori, sed tantùm Eugenium statuere, vt si neglectâ hac constitutione clerici ministri, seu procuratores laïcorum eligantur, & ob fraudem circa rem pecuniariam commissam causa discutiatur coram iudice sæculari, qui de principali causa cognoscit, non defendantur per Ecclesiam: non quia priuilegium fori amittant respectu aliarum causarum, sed tantùm quia causa illa fraudis admissæ circa rem pecuniariam omnino est discutienda cum causa principali coram sæculari iudice. Ideoque tunc per Ecclesiam non defenditur, vt contingit in clerico tutore, seu curatore, sequestrumve accipiente à laïco, vt latè docet alios similes casus resoluens Vela *dissert. 45. ex n. 67.* Nec obstat augmentum huius secundæ difficultatis, cui responderi potest, quod quoties clerici amittunt suo facto huiusmodi priuilegia fori, & canonis, hoc non prouenit ex eorum renunciatione, sed ex delicto: nec tunc huiusmodi priuatio ad eorum voluntatem refertur, sed ad dispositionem iuris, quod indignum iudicauit illis ab Ecclesia subueniri, per quos constat in Ecclesia scandalum generari, vt ait Eugenius in præsenti; neque ea pœnâ priuationis fori afficiuntur suo arbitrio, sed lege Pontificia; nec facto suo absolutè, sed propter factum suum dependenter à iure, vt docuerunt Covar. *practic. cap. 33. num. 2.* Germon. *de sacror. immunit. lib. 3. cap. 15. num. 51.* P. Barbosa *in l. alia 14. §. eleganter, ff. solut. matrim.* Nec dissimile est, quod iure ciuili contingit in homine libero, qui ad pretium participandum se venundari passus est. Nam quamuis nemini liceat suâ priuatâ conuentione, vel pacto seruum fieri, *l. conuentio 37. ff. de liber. caus. l. liberos 10. C. eod.* adeo vt etsi apud iudicem seruum se profiteatur, huiusmodi confessio libertati non noceat, *l. parentes 22. l. interrogatam 24. l. liberos 39. C. de liber. caus.* tamen si ignoranti patiatur se vendi ob pretium participandum, in pœnam huiusmodi delicti seruus manet, *l. 1. & per totum ff. quibus ad libertatem, §. serui, Instit. de iure person.* Sic etiam clerici, quamuis propria conuentione priuilegio fori, aut canonis renunciare non possint, ex traditis *in dict. cap. si diligenti, de foro compet.* tamen admittendo delictum, ex quo talis priuatio sequitur, priuilegium amittunt, non tam propria voluntate, quàm iuris dispositione.

CAPVT III.

Alex. III. *in Concilio* [a] *Turonensi.*

NOn magnoperè antiqui hostis inuidia infirmata membra Ecclesiæ præcipitare laborat; sed manum mittit ad desiderabiliora eius, & electos quoque nititur supplantare, dicente [b] Scripturâ: [illegible] eius electi. Multorum siquidem casum operari se reputat, vbi pretiosius aliquod membrum Ecclesiæ suâ fuerit calliditate detractum

ctum, & inde nimirum est, quod in [c] angelum lucis more solito se transfigurans, sub obtentu lugentium fratrum consulendi corporibus, & ecclesiastica negotia fideliùs pertractandi, regulares quosdam ad legendas leges, & [d] confectiones physicas ponderandas de claustris suis educit. Vnde ne sub occasione scientiæ spirituales viri mundanis rursus actionibus inuoluantur, & in interioribus ex eo ipso deficiant, ex quo se aliis putant in exterioribus prouidere: per præsentis Concilij assensum statuimus, vt nulli omnino post votum religionis, post factam in aliquo loco religioso professionem, ad Physicam, legesve mundanas legendas permittatur exire. Si verò exierint, & ad claustrum suum [e] infra duorum mensium spatium non redierint, sicut excommunicati ab omnibus [f] euitentur, & in nulla causa, si patrocinium præstare voluerint, audiantur. Reuersi autem in choro, capitulo, mensa, & cæteris vltimi [g] fratrum existant, & nisi fortè ex misericordia Sedis [h] Apostolicæ, totius spem promotionis amittant.

NOTÆ.

[a] TVron.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & post Concil. Lateran. *p.* 27. *cap.* 2. & reperitur textus hic *in can.* 8. *ipsius Concilij*: de eo Turonensi Concilio egi *in cap. maioribus, de præbend.* & præsentis canonis sanciendi causam referam infrà *in cap. super specula*; nunc integrum canonem ex ipso Concilio ita restituo.

[b] *Scriptura.*] *Iob cap.* 39. *Abacuch cap.* 1.

[c] *Angelum lucis.*] Vt ait D. Paulus 2. *ad Corinth. cap.* 11.

[d] *Confectiones physicas.*] Idest medicas, vnde plerumque Medici Physici dicuntur. Macrobius *lib.* 7. *cap.* 15. *Medicina autem Physica partis extrema pars est.*

[e] *Duorum mensium.*] Communiter repetentes
1. in præsenti, & Germonius *lib.* 1. *animadu. cap.* 3. Vela *dissert.* 45. *num.* 75. existimant, duos menses in præsenti canone assignari, vt nulla ignorantia intendi possit ab ipsis monachis; quia regulariter quælibet constitutio nouiter edita obligat post duos menses à die publicationis, *authent. aut factæ constitutiones, collat.* 5. *cap. nouerit* 45. *de sent. excom. l.* 2. *tit.* 15. *lib.* 8. *ordin.* vbi Didacus Perez, Morla *de legibus quæst.* 5. Salas *eod. tract. disp.* 12. *sect.* 2. *num.* 1. de quo bimestri exaudiunt textum *in cap.* 1. *de concess. preb. lib.* 6. ibi: *Aut nisi post tempus, intra quod ignorare minimè debuisset*: nisi aliter cautum sit in ipsa constitutione, videlicet vt ex nunc obliget. Verùm pace tantorum virorum existimo in præsenti duos menses non assignari à Patribus Concilij Turon. vt nulla ignorantia prætendi possit à monachis; sed potius eos præscribi, vt religiosi, qui post hanc constitutionem solenniter editam, & promulgatam, iuxta tradita *in cap.* 1. *de postul. prælat.* è monasteriis exierint ad audiendas leges, vel Physicam, & per duos menses ad monasterium non redierint, ipso iure vt excommunicati vitentur. Spatium ergo hoc duorum mensium monachis præscribitur, seu religiosis extra monasterium degentibus, & leges, seu physicam audientibus, vt ad monasterium redire possint. Vnde Ferdinandus Santarel. *de apostas. cap.* 2. Suarez *de censuris disp.* 23. *sect.* 3. *num.* 15. Sayrus *eod. tract. lib.* 3. *cap.* 33. Gibalinus *de censur. in synopsi, littera R. num.* 7. docuerunt, monachum, qui intra spatium duorum mensium mutauerit propositum audiendi leges, vel physicam, hanc excommunicationem non incurrere.

[f] *Euitetur.*] Vnde hanc excommunicationem ipso iure incurri, præsentem constitutionem exponens declarauit Honorius III. *in c. final. hoc tit.*

[g] *Vltimus fratrum.*] Hoc genus pœnæ, seu pœnitentiæ probaui, & illustraui *in cap... de maiorit. & obed.*

[h] *Apostolica Sedis.*] Licèt autem hæc dispensatio, vt ille promoueri possit ad altiores gradus, Pontifici sit reseruata, non tamen absolutio ab excommunicatione, vt notauit Gibalinus *vbi suprà.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu, & *ex cap. final. hoc tit.* vbi ipse innouatur, sequens deducitur assertio: *Religiosi professi, seu presbyteri, qui ad audiendas leges, vel Physicam scholas adierint, excommunicati sunt.* 2. CONCLVSIO ILLVSTRATVR, ET PROBATVR.
Probant eam textus *in c. super specula, de de priuil. cap.* 1. *hoc tit. in* 6. *cap. cùm de diuersis, eod. titul. lib.* 6. Innocentius II. in Synodo Roman. *cap.* 6. ibi: [Praua consuetudo, prout accepimus, & detestabilis inoleuit, quoniam monachi, & regulares canonici post susceptum habitum, & professionem factam, spretâ bonorum magistrorum Augustini, & Benedicti regulâ leges temporales, & medicinam gratiâ lucri temporalis addiscunt, &c. Vt ergo ordo monasticus, & canonicus Deo placens in sancto proposito inuiolabiliter conseruetur, ne hoc vlteriùs præsumatur, auctoritate Apostolica interdicimus.] Innocent. III. *lib.* 1. *epist.* 144. apud Sirletum *fol.* 67. Consonant textus *in l.* 2. *tit.* 9. *l.* 28. *tit.* 7. *partit.* 1. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, idem Barbosa *lib.* 3. *voto* 88. Suarez *de censur. disp.* 23. *sect.* 4. *num.* 16. Azor *tom.* 3. *instit. moral. lib.* 12. *cap.* 13. Haæphtenus *ad vitam S. Benedicti, lib.* 5. *tract.* 8. *disquisit.* 7. Thom. Delbene *de offic. Inquisit. p.* 2. *dub.* 236. *sect.* 21. Boëtius Epon. *in præsenti*, P. Greg. *lib.* 4. *partit. tit.* 8. *c.* 10. Martha *de iurisdict.* 4. *p. casu* 168. Lantdmeter. *de veteri cleric. lib.* 2. *cap.* 69. & 107. Gibalinus *de clausur. disquis.* 2. *c.* 2. §. 5. & *in synopsi, littera R. num.* 7. Gazæus *in not. ad Cassianum, collat.* 14. *cap.* 12. P. Mendo *de iure academ. lib.* 2. *q.* 30. & 31. Mancinus *sacri iur. controu. disp.* 27. Iranzo *de protest. consider.* 30. Garcia *in summa, tract.* 1. *difficult.* 2. *dub.* 7. Suarez *de censur. disp.* 23. *sect.* 3. *n.* 6.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Tam clericis, quàm monachis etiam coram iudice sæculari permissum est postulare, *cap.* 1. vbi probaui, *de postul.* Ergo saltem ad eundem finem peritia iuris ciuilis illis necessaria est, cùm absque illius iuris scientia difficile, immò impossibile sit in forensibus causis patrocinium præstare. Accedit, nam tam clericis, quàm monachis licet artificium, vel opificium aliquod hone- 3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

honestum exercere, etiam sæculare, *c.1. de celebrat. Missar.* vbi probaui: ergo multò magis illis licebit tam liberales, & præstantes artes, vt ius ciuile, & medicinam profiteri, cùm ex earum peritiâ non solùm suæ egestati, verùm & pauperibus possent subuenire. Augetur hæc dubitandi ratio primò, nam scientia sacrorum canonum clericis omnino necessaria est, vt probaui *in cap. cum in cunctis, de elect.* sed ad peritiam sacrorum canonum necessaria est iuris ciuilis scientia, vt docuerunt Trocius, Farinac. & Menochius, & alij apud Barbosam *in cap. final. hoc tit.* Vnde prodiit vulgaris paremia: Leges sine canone valent parum; canones sine lege nihil. Romanus *singulari* 654. Immò ad studium sacræ Theologiæ ciuilem peritiam valde prodesse, post Dianam docuit Cutel. *de prisca libert. Eccles. q.* 1. *n.* 72. Ergo saltem ad hunc finem, vt rectiùs percipiantur sacri canones, & Theologiæ scientia, ciuilis peritia non debet prohiberi clericis, ac monachis.

4. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quâ difficultate non obstante vera est suprà tradita assertio, cuius ratio exprimitur in præsenti textu, ibi: *Ne sub ea occasione spirituales viri mundanis rursus actionibus inuoluantur, & in interioribus ex ipso deficiant, ex quo se aliis putant in exterioribus prouidere.* Cùm enim monachorum vita procul debeat esse à negotiis sæcularibus, vt in præsenti titulo passim docetur; ideo illis adire scholas, ibique mundanas leges, & physicam audire prohibetur, præcipuè cùm illis magis conueniant studia Sacræ Theologiæ, & canonum. Ex eadem ratione hanc prohibitionem protraxit Honorius III. ad presbyteros, & alios clericos dignitates Ecclesiasticas obtinentes, in quibus etiam facit quod Iustinianus docet *in l. repetita, C. de Episcop. & cleric. l. consulta, C. de testam.* his verbis: *Absurdum est enim clericis, immò etiam probrosum, si peritos se velint ostendere disceptationum esse forensium.* Vnde iustè in præsenti, & *in d. cap. final.* monachis, & clericis sub excommunicationis pœna prohibetur scholas adire, ibique leges, seu physicam audire. Peculiaribus tamen priuilegiis nonnullis academiis concessum est, vt clerici etiam eas adire possint causâ discendi ius ciuile, vt nostræ almæ Academiæ Salmant. bullâ, quæ refertur in eius constitutione 27. vbi permittitur clericis, & beneficiatis per triennium iuri ciuili operam dare. Idem studio Pisano concessit Innocent. VIII. in bulla, quam refert Mancinus *sacri iuris controu. disp.* 27. Idem concessum fuisse Vniuersitati Pictauiensi refert Baptista à Sancto Blasio *in rubric. Decreti, num.* 78. *tom.* 1. *repetit.* in quibus expressè derogantur præsens textus, & dicta constitutio Honorij III.

5. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione sciendum est, valde controuersum esse inter Doctores, an monachis, clericisque prohibitum sit studium iuris ciuilis, ita vt non solùm publicè illud discere, legésque audire, verùm & legere, cathedrasque iuris Cæsarei moderari prohibitum sit. Et etiam ius Cæsareum docere monachis, & clericis interdictum esse docuerunt Hostiensis, Ioannes Andreas, & Ancharanus *in præsenti.* Idem Ancharanus *in cap. final. hoc tit. num.* 3. Calderinus *consil.* 2. Syluester *verbo Excommunicatio* 9. *num.* 6. Rebuffus *in tract. de nominat. q.* 5. *num.* 19. Menochius *de arbitr. casu* 425. *num.* 34. Maiolus *de irregul. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 13. Gambara *de offic. Legati, tit. de variis ordin. nomin. num.* 288. Mandosius *de signat. gratiæ, tit. de dispens. ad audiendas leges.* Mouentur præsenti textu, ibi: *Ad legendas leges,* & ex identitate rationis; quia prædicta ratio, ne sæcularibus actionibus inuoluátur, æquè militat in legente, ac in audiente. Vnde si eadem ratio militat, idem ius statui debet, *l. quadam, §. nummulario, ff. de edendo, cap. debitum, de bigamis, cap. nuptiarum* 27. *quæst.* 1. *cap. si enim* 28. *quæst.* 1. Accedit quia correlatiua sunt audire, & docere: Ergo si prohibetur clericis, & monachis ius ciuile audire, prohibetur & per consequens illud docere, argumento legis finalis, *ff. de acceptil. l.* 1. *C. de expressis, lib.* 11. *de final. C. de indicta viduit.* & ab specie lex *culpa* 8. *C. de mathem. cap. aliquanti* 26. *q.* 5. Sed contrariam sententiam, immò non esse prohibitum religiosis, & clericis legere ius ciuile, ac Physicam, probant plures, quos refert, & sequitur Barbosa *lib.* 3. *voto* 88. quibus adde Mancinum *sacri iuris controuers. dissert.* 27. *per tot.* P. Mendum *de iure academ. q.* 30. & 31. pro quibus faciunt primò, quod permissum censetur omne, quod non inuenitur prohibitum, *l. necnon, vers. Qua clausula, ff. ex quibus caus. mai. l. mutui. §. cùm quæritur, ff. de procurat. l.* 1. *§. final. ff. de testibus*: nec prohibitum iudicari debet, quod nec sacræ scripturæ, nec positiuæ leges prohibent, *cap. lex diuina* 27. *q.* 2. & quod lex non dicit, nec nos dicere debemus, *authent. de non eligendis secund. nubend. §. optimi, collat.* 1. *l. dissentienti, C. de repud. l. illam, C. de collat.* & valet argumentum: Non est ita, quia iure cautum non reperitur, *cap.* 2. *ne Sede vacant. cap. Romana, de supplend. neglig. extrauag. antiqua, de voto,* Ioannis XXII. sed non est aliqua constitutio Pontificia, in qua prohibeatur clericis, vel monachis docere ius ciuile, vel Physicam: igitur illis id prohiberi non debet. Quâ opinione retentâ non obstat præsens textus; nam in eo non agunt Patres de docentibus ius ciuile, sed de illud audientibus. Nec contrarium suadet verbum illud *Legendas*; nam accipiendum est pro *audiendas*, vt facilè ex textus serie colligitur, & ita acceperunt Honorius III. *in cap. final. hoc tit. in* 6. Alfonsus Rex *in l.* 28. *tit.* 7. *partit.* 1. ibi: *Physica, ni leyes no tuuo por bien santa Iglesia que aprendiesse ningun home de religion.* Et ibi: *Los vnos que iban à aprender physica, porque pudiessen mantener los frailes en salud, y guarecerlos quando enfermassen en sus monasterios: è los otros las leyes, porque pudiessen amparar las cosas de sus mismos lugares.* Et ibi: *Que non aprendan ninguno de estos saberes, è si les demandassen licentia para ir à aprender.* Et *in l.* 2. *tit.* 9. *partit.* 1. vbi referens casus, in quibus incurritur excommunicatio à iure canonico imposita, ait: *La onzena es, si algun Monje, ò Canonge reglar, ò algun clerico que sea de missa, ò otro que aya dignidad ò personaje, fue à escuelas para estudiar en physica, ò en leyes.* Vnde de audientibus, non verò legentibus leges, exaudiunt hunc textum plures congesti à Barbosa *d. voto* 88. Mancinus, & Mendus *suprà.* Nec obstat militare eandem rationem in legente, ac in audiente, quod negandum est; nam qui scholas adit ad audiendas leges, id facit, vt rursus inuoluatur actionibus sæcularibus: sed ille, qui priùs scientiam acquisitam docet, non inuoluitur denuo, sed communicat aliis scientiam in se bonam, & necessariam ad regimen orbis terrarum. Quoad clericos illud etiam facit; nam ratio in præsenti textu adducta potiùs procedit in monachis, quàm in clericis, quorum vita laxior est, *c. alia* 16. *q.* 1. *c. nunquam, de consecr. dist.* 5. ibi: *Cum illi* (presbyteri

byteri scilicet sæculares) *fruantur suis rebus, ministram Ecclesiis, adeunt balnea, vnguenta non spernunt, & in omnium flore versantur. Ad quod & ante respondi, & nunc breuiter respondeo, me in præsenti non de clericis disputare, sed monachum instituere.* Nec aliquid facit textus *in d. l. culpa*: nam procedit in scientia damnata, cuius studium æqualiter in audiente, ac in legente prohibetur. Manet ergo, quod licèt monachis, & clericis in præsenti prohibeatur audire leges, aut Physicam, non tamen illis prohiberi eas publicè docere, & multò magis illis prohibitum non esse priuatim studere, & eas discere: vnde facile dissoluuntur suprà adducta pro dubitandi ratione.

CAPVT IV.

Ex Concilio [a] *Lateran.*

SEd nec [b] procurationes villarum, aut iurisdictiones etiam sæculares sub aliquibus Principibus, & sæcularibus viris, vt [c] iustitiarij eorum fiant, clericorum quisquam exercere præsumat. Si quis autem aduersus hoc venire tentauerit, quia contra doctrinam Apostoli dicentis: Nemo militans Deo, implicat se sæcularibus negotiis; sæculariter agit, ab ecclesiastico fiat ministerio alienus, pro eo quod officio clericali neglecto fluctibus sæculi, vt potentibus placeat, se immergit. Districtiùs autem decernimus puniendum, si religiosorum quisquam aliquid prædictorum ausus fuerit attentare.

NOTÆ.

1. [a] *Lateran.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* & quamuis Boëtius Epon. in præsenti affirmet, non reperiri textum hunc in Concilio generali Lateran. & ita tantùm auctoritatem habere ex eo, quia compilatus reperitur auctoritate Gregorij IX. in hoc volumine; tamen reperitur in ipso Concilio, vt iam notaui *in cap. 1. de postul.* vbi extat alia pars huius textus.

2. [b] *Procurationes villarum.*] Hoc est gubernationes oppidorum, vel Rerumpublicarum ciuilium administrationes. Concil. Oxoniense tempore Honorij III. *cap. 7. Præsenti decreto sancimus, ne clerici beneficiati, aut in sacris ordinibus constituti, villarum procurationes admittant, videlicet vt non sint senescalli, aut balliui talium administrationum, occasione quarum laicis in reddendis ratiotinibus obligentur, si & iurisdictiones exerceant sæculares, &c.* Concilium Londinense habitum anno salutis 1501. apud Vvillelmum Malmesburiensem *lib. 1. de gest. Pontif. Angl.* ibi: *Ne quilibet clerici sint secularium præpositi, vel procuratores, aut iudices sanguinis.* Hinc à Tribunali Romano reiectus quidam clericus, quòd iurisdictionem pro Comite Flandrensi exercuisset, de quo Stephanus Tornacensis *cap. 131. Iurisdictionem ciuilem vsque ad rigorem, quam imperium mixtum quidam appellant, sub potestate Comitis Flandrensis procuratorio nomine diu exercuit; vbi ex officio qualitercunque suscepto tenebatur & innocentes absoluere, & noxios condemnare: neminem tamen, vt ipse confitetur, ad effusionem sanguinis ore proprio condemnauit, sed confessos, aut conuictos de crimine, Communia Ambianensi, ad quam iudicium sanguinis spectat, secundùm quod meruisset reus, iudicandos exposuit, & plectendos.* Exponit Boëtius Epon. *in præsenti, num. 6.* Villæ enim plerunque ponuntur pro minoribus ciuitatibus, aut maioribus, vt *in cap. ex litteris, vers. Sic Episcopus, de excess. Prælat. cap. venerabili fratri, de censibus.*

3. [c] *Iustitiarius.*] Idest index, quo modo regulariter accipitur apud Ingulphum, quem refert Ioannes Vossius *de vitiis serm. lib. 3. cap. 17.* ibi: *Præfectos prouinciarum, quos antea vice Domini in duo officia diuisit, idest in iudices, quos nunc iustitiarios vocamus; & in Vicecomites, qui adhuc idem nomen retinent.* Indeque pro iudicis munere ponitur iustitiaria in legibus Siculis *lib. 1. tit. 45. & 46.* apud Matthæum Parisium *anno 1188.* ibi: *Episcopus Dunelmensis habuit iustitiariam à magno flumine vsque ad Scotorum mare: Vuillelmus verò Eliensis obtinuit iustitiariam à flumine prædicto ad plagam Australem; quod Hugo Dunelmensis Episcopus nimis molestè ferebat, tunc primò intelligens, quod Rex illum iustitiarium fecerat, non zelo iustitiæ, sed vt pecuniam ab eo extorqueret.* Specialiter verò iustitiarius sumitur pro iudice causarum criminalium, vt *in cap. ex litteris 5. de pignor.* vbi iustitiarius appellatur minister Regius, qui cognouit de quodam delicto: & *ex Clement. 1. de pœnit. & remiss.* vbi postquam Patres Concilij Viennen. statuerunt, sacramentum pœnitentiæ vltimo supplicio damnatis non esse denegandum, vt fieri consueuerat, hæc adiiciunt verba: *Iustitiarios omnes, & Dominos temporales, vt ab huiusmodi desistant abusu, in Domino hortamur.* Notauit Glossa *in cap. Episcopus, hoc tit. in 6.* quo modo iustitiarium in præsenti exponit Barbosa *voto 89. num. 66.* Commentarium huius textus dedi suprà *in cap. 2.*

CAPVT V.

Idem [a] *Cant. Archiep.*

CLericis qui in sacris ordinibus constituti sunt, ex [b] Toletano Concilio iudicium sanguinis agitare non licet. Vnde prohibemus, ne aut per se truncationes membrorum faciant, aut iudicent inferendas: quod si quis tale quid fecerit, [c] honore priuetur, & loco. Iubemus etiam sub interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium

officium habeat [d] Vicecomitis, aut [e] Præpositi sæcularis. Clerici qui comam nutriunt, etiam inuiti ab Archidiaconis suis tondeantur. Vestimento autem, & calceamentis, nisi quæ honestatem & religionem deceant, vti non liceat. Si quis contra hoc venire præsumpserit, & commonitus emendare noluerit, excommunicationi subiaceat.

NOTÆ.

1. [a] *Cantuar.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.6.*& post Concilium Lateran. *p.27.c.4.*& verba huius textus reperiuntur *in Concil. Tolet.11.can.16.* Agathensi *can.20.*infrà dicemus; inualuerat enim his temporibus abusus maximè in Anglia, quod Prælati Ecclesiastici vt iustitiarij, & sanguinis iudices se gerebant, vt ex Matthæo Paris. refert Cironius *in præsenti.* Quare cùm questi essent monachi S. Trinitatis apud Innocentium III. quòd Hubertus Cantuariensis Archiepiscopus contra ordinem dignitatis suæ iustitiarium se Regis Angliæ, & sanguinis iudicem gereret, Innocentius sub pœna interdicti Richardo prohibuit, ne hoc de cætero faceret. De Cantuar. Archiepiscopo egi *in cap. 2. de rescript.*

2. [b] *Toletano.*] XI. videlicet, quod Vitaliani quoque temporibus celebratum fuit anno Christi 660. vbi in canone 6. reperiuntur verba in præsenti transcripta: ex eo citantur à Rabano Mauro *in pœnit. cap.* 30. Gratiano *in cap.30.23.q.8.* licèt ex Concilio Maguntino ea citent Burchardus *lib.1. Decreti, cap.201.* Iuo Carnot. *p.5.cap.315.* ex collatione autem Garsiæ à Loysa ita transcribo: [His, à quibus Domini Sacramenta tractanda sunt, iudicium sanguinis agitare non licet: & ideo magnoperè talium excessibus prouidendum est, ne indiscretè præsumptionis motibus agitari, aut quod morte plectendum est, sententiâ propriâ iudicare præsumant, aut truncationes quaslibet membrorum quibuslibet personis, aut per se inferant, aut inferendas præcipiant. Quod si quisquam horum immemor præceptorum, aut Ecclesiæ suæ familiis, aut quibuslibet personis tale quid fecerit, & concessi ordinis honore priuatus, & loco suo, perpetuo damnationis teneatur religatus ergastulo: cui tamen communio exeunti ex hac vita non neganda est, propter Domini misericordiam, qui non vult peccatoris mortem, sed vt conuertatur, & viuat.

[c] *Honore priuetur, & loco.*] Quibus verbis continetur priuatio officij, & beneficij, quæ est depositio verbalis, non autem actualis, seu realis degradatio, vt iam exposuit Boëtius Epon. *hic, num. 17.*

3. [d] *Vicecomitis.*] Vicecomes apud scriptores posterioris ætatis accipitur pro Vicario Comitis; inde Vicecomitiam pro Vicaria posuit Ordericus Vitalis *lib. 5. histor. Eccles.* & huius officij meminit Ioannes VIII. in Concilio Trecensi, relato à Carnotensi *p. 3. Decreti, cap. 98.* ibi: *Omnibus Episcopis, Comitibus, Vicecomitibus, Centenariis, &c.* & *in epist. 101.* ad Mironem, probat Altesserra *de Ducibus & Comit. cap. 18. lib. 3.* Vicecomites exemplo Comitum in Gallia, & Anglia præfecturas in rem priuatam conuertebant, iustitiamque administrabant, ac iustitiarios designabant. Sarisbariensis *lib. 5. Polycrat. cap. 15.* ibi: *Nam de Vicecomitibus, & iustitiis, qua vt vulgari nostro vtar, directa dicuntur.* Matthæus Paris. anno 1175. *Et Vicecomitis agens vices laicali se foro immiscuit.*

[e] *Præpositi.*] De Præpositis, tam sæcularibus, quàm ecclesiasticis, nonnulla adduxi *in cap. 1. de ætate, & qualit.*

[f] *Inuiti ab Archidiaconis.*] Verba, quæ sequuntur, exposui *in cap. 7. de vita, & honest. cleric.* & quia in eo reperiuntur, ideo illa omisit Raymundus *in præsenti.*

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu, *iuncto cap. final. infrà hoc tit.* talis deducitur assertio: *Clerici nec proferre, nec dictare sententiam sanguinis debent, nec quidquam aliud exercere, per quod ad effusionem sanguinis perueniatur.* Probant eam textus *in cap. 1. 15. q. 4.* ibi: *Criminalia negotia presbyter, clericus, &c.* Et *cap. sæpe 29. cap. his à quibus 30. 23. q.8. cap. ad audientiam, de crimin. falsi, cap. in Archiepiscopatu, de raptor. cap. ex litteris, de excess. Prælat. c. final. hoc tit. in 6.* Concil. Altissiod. *can. 33.* ibi: *Non licet Presbytero, nec Diacono ad trepalium, vbi rei torquentur, stare.* Et *can. 34. Non licet presbytero in iudicio illo sedere, vnde homo ad mortem tradatur.* Exoniensè tempore Honorij III. *cap. 7. Auctoritate generalis Concilij districtè inhibemus, ne quis clericus beneficiatus, vel in sacris ordinibus constitutus, litteras pro pœna sanguinis infligenda scribere, vel dictare præsumat, vel vbi iudicium sanguinis tractatur, intersit.* Matiscon. 2. *can. 19. Cognouimus quosdam clericorum infrunitos ad forales reorum sententias frequenter accedere. Propterea prohibitionis eorum accessus hunc canonem protulimus, definientes, vt ad locum examinationis reorum nullus clericorum accedat, nec intersit atrio, aut fanciolo, vbi pro reatus sui qualitate quisquam interficiendus est. Si tamen ex nunc aliquis eorum definita contemnens, illuc accesserit, aut interfuerit, defraudatus honesti honoris stola, illis gregibus examinatorum societur, quos discinis pratulit mysteriis.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, Boëtius Epon. *hic,* Espenceus *lib. 2. digress. cap. 10.* Mancinus *sacri iuris contron. dissert. 26.* Martha *de iurisdict. p. 1. c. 48. num. 4.* Columbi *de Angelica Hierarch. lib. 5. c. 52.* Barbosa *lib. 3. voto 89.* Suarez *de censur. disp. 45. sect. 5.* Robertus *lib. 1. rer. iudic. cap. 6.* Ant. Augustin. *in epit. iur. lib. 19. tit. 20.* Germonius *de sacror. immunit. lib. 3. cap. 13. in princip.* P. Greg. *lib. 4. partit. tit. 8. cap. 10. & tit. 15. cap. 3.* Petrus Bollo *in œconom. canon. class. 1. cap. 5. §. 2.* Balsam. *in can. 18. Synodi Constantin.* Diana *p. 11. tract. 2. resol. 63.* Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Iudex, fol. 469.* Tapia 2. *tom. Catena, lib. 5. quæst. 7. artic. 6.* Manrique *de different. vtriusque fori, quæst. 198.* Crespetius *in summa, verbo Clerici non intersint sentent.* Theophilus Raynaud. *tom. 17. in tract. de religioso loricato, fol. 200.* Dartis *ad 23. quæst. 1. cap. 4. 5. & 6.* 4. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Nocentes debitis pœnis punire adeo Deo gratum est, vt simili vindictâ Dominus placari dicatur *in cap. 16. & 21. cap. quali, in fine 23. quæst. 5. cap. si quos 23. quæst. 4.* quare crudelis non iudicatur, qui nocentem condemnat, *cap. non est crudelis 23. quæst. 5.* immò pietatem 5. TRADITVR RATIO DVBITANDI.

tatem exercet, *cap. reos, in fine 23. quaest. 5. cap. legi 23. quaest. 8. cap. final. de poenit. distinct. final.* Vnde D. Hieronymus *super Ezechielem lib. 2. & 4.* ait: *Qui malos percutit in eo, quod mali sunt, & habet vasa interfectionis, vt occidat, optimus minister Dei est.* Latè illustraui *in cap. inter alia, de immunit. Eccles.* Igitur clerici non ideo debent officio, & beneficio priuari, eo quod nocentes condemnauerint. Accedit, nam Ecclesia potestatem habet vtriusque gladij, spiritualis videlicet, & temporalis, vt ex Sanctis Augustino, Leone, & Bernardo probat Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 13.* Vnde plerunque pœnam sanguinis infligit, vt *in cap. delatori, 5. quaest. 3.* ibi: *Delatori lingua capuletur.* Et *in cap. 1. de calumniat.* iubetur, calumniatorem verberibus affici. Item D. Gregorius similem pœnam statuit *in cap. quia insta 5. quaest. 6. cap. fraternitas 12. q. 2. & in cap. illi qui 5. quaest. 5. cap. 1. de deposito,* iubetur, vt veritas à reo diuersis cruciatibus eruatur: ergo clerici, vt sacrorum canonum cultores, possunt eos executioni mandare, & per consequens sententiam sanguinis proferre. Augetur hæc difficultas exemplo sacerdotum veteris legis, qui gladio materiali vtebantur pro excessibus vindicandis: eo namque vsus est Samuel Propheta in Regem Agag *lib. 1. Regum, cap. 15.* & Helias in quadringentos Prophetas Baal, quos cùm idolis seruientes cœlestis ignis, assumptique holocausti miraculo superans confudisset, apprehendi iussit, apprehensosque, & ad torrentes Cison ductos, ad vnum interfecit. Idem Helias iubens ignem è cœlo descendere, & semel, atque iterum quadraginta viros deuorari faciens *lib. 4. Regum, cap. 1.* Hac etiam potestate vsus est Eliseus ibidem, *cap. 4.* in pueros irrisores: Ioiadaque sacerdos in Athaliam Reginam ita pronunciauit *lib. 2. Paralip. cap. 22. Educite eam extra septa templi, & quicunque eam sequutus fuerit, feriatur gladio: & iuxta palatium interfecta est.* Sunt & alia eiusdem generis exempla, ex quibus apertè constat, sacerdotes gladio hoc in facinorosos homines vsos fuisse: & ne quis dicat hoc tantùm contigisse sacerdotibus antiquæ legis, nonne Petrus Apostolorum Princeps, & Christi Vicarius in Ananiam, & eius vxorem Sapphiram, quia partem pretij occultauerant, hoc gladio animaduertit, vt refertur *actuum Apost. cap. 5.* Idem Sanctus auriculam Malco Principis sacerdotum seruo amputauit, *cap. 26. Matthai.* Facit etiam exemplum sacerdotum Gentilium; nam apud Germanos, si credimus Tacito *de moribus German.* Schedio *de Diis German. lib. 2. cap. 13. fol. 293.* nec animaduertere, nec vincire, nec verberare quemquam, nisi sacerdotibus permissum erat. Ergo alienum non est à sacerdotio, vt sacerdotes etiam sententiam sanguinis proferant.

6. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, cuius ratio prouenit ex eo, nam Ecclesia valde abhorret quamlibet sanguinis effusionem, ne eius effusionis particeps videatur: quare suis ministris ita diligenter inhibet, ne sententias, per quas sanguis effunditur, aut membrorum truncatio sequitur, proferant, dictent, recitent, vel scribant, aut vbi exequuntur, intersint, ita vt de Magistratibus Ecclesiasticis dici non impropriè possit, quod Ausonius de Magistratibus municipalibus: *Quique suas rexere vrbes, purumque tribunal sanguine, & innocuas illustrauere secures.* Ideo enim Ausonius tribunal purum sanguine, & innocuas secures vocat, quia licèt Magistratus municipales ius haberent deferendarum fascium, illis tamen fasces, & secures magis erant insignia Magistratus, quàm Imperij; aut certè honestamenta nominis potiùs, quàm insignia potestatis. Neque enim poterant iubere vinciri, virgas expediri, vel insontes lege agi. Nos idem de iudicibus ecclesiasticis legere possumus; siquidem illis sententiam sanguinis ferre non licet. Clericos autem, & sacerdotes, qui extraordinariis criminum cognitionibus intersunt, Latinus Pacatus vocat Antistites nomine, reuerà autem satellites, & carnifices: *Qui cùm iudiciis capitalibus astitissent, cùm gemitus, & tormenta miserorum auribus ac luminibus hausissent, quum lictorum arma, quum damnatorum frena tractassent, pollutas pœnali manus contactu ad sacra referebant, & ceremonias, quas incestauerant mentibus, etiam corporibus inquinabant.* Immò Tertull. *lib. de idololatr. cap. 7.* quemcunque Christianum monet, ne iudicet in caput alicuius, vel pudorem, neque damnet, neminem vinciat, aut torqueat. Vnde Iustinianus Imperator, teste Nicephoro *lib. 10. histor. cap. 14.* Christianos hac excusatione à Magistratibus reiiciendos dicebat, quòd illi iudicio capitali quemquam damnare nefas esse dicerent. Romani etiam Magistratum ambire, aut suscipere Flamini Diali interdicebant, impium credentes Diis sacrificare, & auspicem esse diuini cultus eum, qui damnationibus, & capitalibus suppliciis interfuisset. Plutarchus *in Rom. q. vlt.* qui *problem. 113.* eleganti obseruatione docet, quare sacerdotibus iuris dicendi potestas, criminumque cognitio sit adempta, ne scilicet capitali condemnatione, veluti cæde, & piaculo defuncti polluti, quique perpetuâ expiatione indigerent, sacras res contagione sua attrectantes violarent: credebant enim ipsi, quod iudices etiam tunc cùm nocentissimos damnabant, inquinati manebant, vnde contestationem faciebant, de qua D. Clemens *lib. 2. constit. Apost. cap. 52.* ibi: *Qui sententiam mortis in reum pronunciaturus est, sublatis manibus aduersus solem se innocentem ab illius sanguine contestatur.* Illustrat Grethserus *lib. 1. de cruce, cap. 14.* quare cùm apud eos Pontifices non ferrent sanguinis sententiam, Titus Imperator ideo Pontificatum accepit, vt puras seruaret manus, teste Suetonio *in eius vita, cap. 9.* & cùm L. Cantilius scriba Pontificum, eo quod cum Florentia stuprum fecisset, à Pontifice Maximo eo vsque virgis cæsus esset, vt inter verbera exspiraret, nefas id prodigij loco habitum refert Liuius *decad. 3. lib. 2.* Vnde rectè Ecclesia, quæ adeo sententiam sanguinis abhorret, vt neque in atriis Ecclesiarum eas proferre sinat, *cap. 5. de immunit. Eccles.* statuit, vt eius ministri, id est clerici, procul essent ab hac sanguinis effusione, aliàs qui sententiam sanguinis dixerint, eos ab officio, & beneficio esse deponendos sanxit. Illi etiam irregularitatem contrahunt, vt supponitur potiùs, quàm nouiter statuitur, *in cap. final. hoc tit.* Varios casus huius irregularitatis referunt Diana *p. 12. tract. miscel. fol. 218.* Gibalinus *de irregul. cap. 4. difficult. 1. cum sequent.*

Vnde consueuit Ecclesia cùm aliquis clericus ob enormia delicta per Episcopum proprium degradatur, & traditur brachio sæculari, intercedere pro eo, ne ad mortem damnetur, vt ita Ecclesia in effusione sanguinis particeps non fiat. 7. DE REIS BRACHIO SÆCVLARI TRADENDIS.

D. August.

D. Augustinus *epistol.* 158. ibi: *Pœna illorum, quamuis de tantis sceleribus confessorum roge, vt præter supplicium mortis sit, & propter conscientiam nostram, & propter Catholicam consuetudinem commendandam.* Innocent. III. *epist.* 130. ibi: *Vestris curabitis intercessionibus defensare.* Facit textus *in cap. nouimus, de V. S.* quod etiam seruatur in hæreticis relaxandis iudici sæculari, vt refert, & probat Baronius *anno* 385. Hodieque in ipsa sententia relaxationis exprimitur his verbis: *Y relaxamos la persona del dicho N. à la justicia, y brazo seglar, specialmente à N. corregidor de esta ciudad, y su lugarteniente, à los quales rogamos, y encargamos muy afectuosamente, como de derecho mejor podemos, se ayan benigna, y piadosamente con el.* Quæ clausula deducta est *ex dict. cap. nouimus*, & *ex l.* 60. *tit.* 6. *partit.* 1. ibi: *Però su Prelado debe rogar por el, que le aya alguna merced si quisiere.* Et hodie in vsu est, quia iuxta ius commune, & fori ecclesiastici stilum adhiberi cœpit, non quia necessaria sit ad effugiendam irregularitatis pœnam, cùm bullis Pauli IV. & Pij V. cautum sit, vt Inquisitores, Consultores, cæterique, qui in similibus causis iudicandis assistunt, non solum in causis hæresis, verùm in qualibet causa criminali, quæ coram ipsis disceptetur, possint sententiam dicere, quâ rei damnentur ad quæstionem, seu torturam, aut alias pœnas condignas, etiam vsque ad mutilationem membri, aut mortem naturalem, vt refert Peña *ad Eymericum p.* 2. *Directorij, com.* 27. & nouiter probat & illustrat Araujo *in decis. moral. tract.* 5. *quæst.* 5. *per tot.*

8. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, bonum opus esse & meritorium iustitiam vltionis exequi in improbos, & malos ad vltimum supplicium, si mereantur condemnari; tamen omne quod bonum est, nisi bene fiat, & ab his, qui potestatem faciendi habent, male fieri dicitur. Vnde clerici, & Ecclesiæ ministri, qui contra mansuetudinem, & pietatem, quam profiteri debent, sententiam sanguinis proferunt in nocentes, licet bonum ex se opus exerceant, improbè tamen faciunt; ideoque ab officio, & beneficio deponuntur, & si iudices laïci sunt, irregularitatem contrahunt: sed in ea Episcopum posse dispensare ex iusta causa, defendit Araujo *tract.* 2. *qq. mor. quæst.* 11. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, nam licèt certum sit, in Ecclesia residere potestatem vtriusque gladij, spiritualis videlicet, & temporalis, ita vt pœnas corporales per se iudices Ecclesiastici infligere possint, de quibus agitur *in cap. ad audientiam, de crimine falsi, cap.* 1. *de calumniat. cap.* 2. *de cler. no excom. cap. in Archiepiscopatus, de raptor. cap. in Synodo*, 63. *dist.* pœnas autem illas, ex quibus sequitur sanguinis effusio per se infligere, & exequi non valent, sed per iudicem sæcularem, vt suprà dixi. De pœna verberum, & ad quem numerum per iudicem ecclesiasticum peruenirî possit, latè agemus *in d. cap.* 1. *de calumn.*

CAPVT VI.

Idem[a] *Lundon. Episcopo.*

SEcundùm instituta [b] prædecessorum nostrorum sub interminatione [c] anathematis prohibemus, ne monachi, vel clerici causâ lucri negotientur, & ne monachi, vel à clericis, vel à laïcis [d] firmas habeant, neque [e] laïci Ecclesias ad firmas teneant.

NOTÆ.

[a] L*Vndon.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. De Lundon. Ecclesia egi *in cap.* 6. *de consuet. cap.* 1. *de renunc.*

[b] *Prædecessorum.*] Quorum auctoritates, & verba infra dabimus in probatione conclusionis.

[c] *Anathematis.*] Gelasius *in cap. consequens, dist.* 88. suspensione multat clericos negociationibus implicitos: quæ censuræ non sunt latæ sententiæ, sed ferendæ, vt latè probant Theophilus *in discept. de relig. negociat.* §. 5. *num.* 88. Gibalinus *de vniuers. negot. libro* 1. *articul.* 2. *cap.* 3.

1. [d] *Firmas.*] Idest possessiones conductas, vt exponit Boërius *hic*, & notaui *in cap. de locato*, siue vt Theophilus vbi suprà exponit, idest, ne sub annuo censu prædia rusticana, vel fodinas, aut salinas, aliudve similiter frugiferum conducant, quia redemptio rei frugiferæ Gallicè hodie firma dicitur: est etiam hæc vox Anglica; vnde quia Episcopus Ludoninensis ea vsus fuit in consultatione, Pontifex per idem verbum responsum dedit. Consonat ipse Alexander relatus post Concil. Lateran. *p.* 27. *cap.* 1. vbi Cantuar. Archiepiscopo, & eius suffraganeis ita scribit. *Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vniuersis monachis vestræ iurisdictionis inhibere curetis, ne villas, & Ecclesias ad firmam recipiant, vel receptas retinere præsumant. Quod si præsumpserint, eos Apostolica auctoritate freti, sublato appellationis remedio faciatis à præsumptione sua ecclesiasticâ districtione cessare.*

[e] *Ne laïci Ecclesias.*] Immò laïcis decimæ locari possunt, sicut & alia ecclesiastica prædia, *cap.* 2. *de locato.* Sed respondendum est aliud esse locare fructuum, seu prouentuum Ecclesiasticorum perceptionem; aliud verò locare ius ipsum decimarum, vel ipsas Ecclesias: illud permittitur, vt Ecclesiis vtile, & honestum, ne clerici nimium rebus externis, & merè temporalibus inuoluantur; hoc autem prohibetur, ne laïcorum dispositioni, gubernationique subiiciantur Ecclesiæ, iuraque merè spiritualia; cùm absurdum esset pro annua pensione Ecclesiam, ipsiusque iura diuiti laïco committi; cùm etiam clericis prohibeatur sub annuo pretio Ecclesias conducere *in capite quoniam, ne Prælati vices suas.* 2.

COM

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Non licet clericis, vel monachis lucri causâ negotiari, vel possessiones conducere.* Probant

3. Conclusio traditur, et probatur. textus *in cap. non licet* 46. *dist. cap.* 1. 2. *&* 3. *ferè per tot.* 88. *dist. can.* 80. 81. *&* 82. *Apost. cap.* 10. 14. *quæst.* 2. *cap.* 3. 14. *q.* 4. *cap. obseruandum* 15. *quæst.* 2. *cap. placuit* 3. 21. *q.* 3. Concil. Illiber. *can.* 19. Hipponense *can.* 17. ibi: *Episcopus, Presbyter, aut Diaconus non sint conductores.* Nicæn. 2. *can.* 10. *Non licet clericis curas sæculares suscipere, vt qui sint à canonibus prohibiti hoc facere.* Arelat. 2. *can.* 14. *Si quis clericus pecuniam dederit ad vsuram, aut conductor alienæ rei voluerit esse, aut turpis lucri gratiâ aliquod genus negotiationis exercuerit, depositus à Clero à communione habeatur alienus.* Emeritense *can.* 11. Cabilon. 2. sub Carolo *can.* 11. *Ne presbyteri, nec diaconi, nec monachi villici fiant.* Rhemense *can.* 30. *Nemo sacerdotum, vel monachorum negotiis illicitis se implicent.* Parisiense *lib.* 1. *cap.* 19. Meldense *can.* 49. *cap. peruenit,* 86. *dist.* Concil. Carthag. 1. *can.* 9. ibi: *Non liceat laicis clericos nostros eligere apothecarios, vel ratiocinatores. Gratus Episcopus dixit,* &c. *Si iniuriâ constitutiones Imperatoriæ clericos inquietandos putauerint, si defensio ecclesiastica nos non deridet, pudor publicus vindicabitur.* Foroiul. *cap.* 6. *Placuit vt ad eas prorsus mundanas dignitates, quas sæculares viri, vel Principes terræ exercere solent, in venerationibus scilicet, vel in canticis sæcularibus, aut in resoluta, & immoderata lætitia, lyris, & tibiis, & his similibus lusibus, nullus sub ecclesiastico canone constitutus ob inanis lætitiæ fluxum audeat fastu superbiæ tumidus quandoque præsumendo abuti, nisi fortè si hymnis, & spiritualibus canticis delectatur, de sacris videlicet scripturarum voluminibus dignè, compositè, honesteque compositis vtatur. Ab his igitur non solùm non inhibemus abstinere, verùm etiam conniuentes licentiæ concedimus votum.* Agathense *can.* 69. Tarracon. *can.* 2. *&* 3. Aurel. 3. *can.* 26. Carthag. 1. *can.* 6. 8. *&* 9. Aquisgran. *can.* 93. Vvormat. *can.* 67. *&* 69. Chalcedon. *can.* 3. Cabilon. 2. *can.* 44. Trosleian. *can.* 3. Colon. 3. celebratum sub Hermano postea lapso *p.* 2. *cap.* 31. ibi: *Quare multâ prouidentiâ olim vetitum est, ne clerici, vel monachi mercatores (taceamus fœneratores) sint lucri causâ.* Treuerense *anno* 1549. sub Ioanne Archiep. *tit. de Religiosis,* ibi: *Statuimus, immò antiquorum PP. canones renouando mandamus, quod nullus monachorum pro lucro terreno de monasterio suo exire nefandissimo ausu, aut sæcularibus negotiis se immiscere præsumat.* S. Dionysius *cap.* 6. *hierarch.* ait: *Multa, quæ sæcularibus permittuntur, vetari Religiosis, seu monachis, vt sunt nuptiæ, in bello, aut negotiatione versari, & in aliis esse, ob quæ laicus non condemnatur.* Et *can.* 16. *Codicis Ecclef. Afric. can.* 18. *&* 185. *Ecclef. vniuers.* S. Cyprianus *lib.* 1. *epist.* 9. aliàs 66. vbi Pamel. S. Ambrosius *lib.* 2. *de officiis, cap.* 11. S. Chrysostomus *homil.* 20. *ex variis, in Matthæum.* S. Epiphanius *hæresi vltim.* S. Augustinus *psalmo* 70. Sanct. Gregorius *homil.* 17. *in Euang.* P. Blesensis *epist.* 17. P. Cluniac. *lib.* 1. *cap.* 20. Theod. Studita *sermon.* 9. Nouel. Valentin. *de Episcop. iudic.* Alia iuris testimonia congessit Antonius Augustinus *in epit. libro* 6. *titul.* 50. & *lib.* 7. *titul.* 25. & *lib.* 8. *tit.* 59. & *lib.* 35. *tit.* 2. Illustrant vltra congestos à Barbosa hîc, & Garaña *in cap... hoc tit.* Petrus Gregor. *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *cap.* 8. *littera E.* & *lib.* 3. *tit.* 18. *cap.* 5. *litt. M.* & *lib.* 4. *tit.* 8. *cap.* 10. & *de r.pub. lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 16. Barbosa *lib.* 1. *iuris ecclef. cap.* 40. *à num.* 83. & *de offic. Parochi, cap.* 6. *num.* 37. Boëtius *Epon. hîc.* D. Ioannes de Lartea *alleg.* 86. Renatus à Valle, seu veriùs credo, Theophilus *in discept. de relig. negotiat.* §. 3. Balsamon *in can.* 3. *Synodi Chalced.* Ambianas *ad Tertul. de idololatr. c.* 11. *obs.* 2. Coriolanus *in can.* 7. *Apost.* Cuiacius *in l.* 3. *C. locati,* & *in l.* 3. *C. de commerciis,* Cresolius *lib.* 3. *mystag. c.* 5. *&* 37. & *lib.* 4. *cap.* 14. Frances *in pastor. regul. p.* 2. *cap.* 16. Gibalinus *de vniuers. negot. lib.* 1. *cap.* 2. *artic.* 3. Vighel. *in method. iuris can. fol.* 159. Solorzanus *lib.* 4. *polit. cap.* 18. Diana *part.* 11. *tract.* 1. *resol.* 10. & *tract.* 6. *resol.* 41. Reuer. P. Fr. Ioannes Martinez *in discurs. polit.* Gothofr. *in l.* 12. *C. Theodos. de lustrali collat.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertiotionem ita insurgo: Sacris canonibus non solùm negotiatio clericis prohibita non est, verùm & sæpe sæpius præscripta, vt in Concil. Carthag. 4. *can.* 52. relato à Gratiano *in capite clericus,* 91. *dist.* ibi: *Clericus quantumlibet verbo Dei eruditus, artificiolo victum quærat.* Et *in cap. clerici* 1. *quæst.* 4. *cap. nunquam, de consecr. dist.* 5. *l.* 2. *C. de SS. Ecclef.* ibi: *Vel mercatura;* & aliis congestis à Mornacio *in l.* 2. *C. de Episcop. & Cleric.* Ant. August. *in epit. iur. lib.* 8. *titul.* 21. Roberto *lib.* 2. *rer. iudic. cap.* 2. Gazeo *ad Cassian. lib.* 2. *instit. cap.* 3. Narbona *in horograph. num.* 154. Cellotio *lib.* 5. *de hierarch. cap.* 5. §. 6. & meritò, ne in calumniam incidant, quam olim Gentiles Christianis imponebant, eos infructuosos compellando, quos refellit Tertul. ibi: *Sed alio quoque iniuriarum titulo postulamur, & infructuosi in negotiis dicimur. Quo pacto homines vobiscum degentes, eiusdem victus, habitus, instructus, eiusdem ad vitam necessitatis? Nec enim Brachmanæ, aut Indorum Gymnosophistæ sumus, syluicolæ, & exules vitæ. Meminimus gratiam debere nos Deo Domino Creatori: nullum fructum operum eius repudiamus: planè temperamus, ne vltra modum, aut perperam vtamur: itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, nundinis vestris, cæterisque commerciis cohabitamus hoc sæculum: nauigamus & nos vobiscum, & vobiscum militamus, & rusticamur, & mercamur. Proinde miscemus artes, operas nostras publicamus vsui vestro. Quomodo infructuosi videamur negotiis vestris, cum quibus, & de quibus viuimus? non scio.* Igitur non rectè in præsenti prohibetur clericis, & monachis negotiatio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam mercatura, in qua datur præcipua negotiatio, non est aliquid ex obiecto, illisve necessariò adiunctis, malum; immò res est conseruationi generis humani commoda, & necessaria ad vitam agendam, Molina *de iustitia tract.* 2. *disputat.* 339. Abulensis *in cap.* 25. *Matthæi, quæst.* 123. Igitur non debet prohiberi clericis, & religiosis, immò potiùs permitti; quippe illi magis sincere, & & absque adscititiis maculis illam exercebunt, & absque vllo status dedecore, vt faciunt nobiles, quorum nobilitati non officit mercaturæ exercitium, vt probant Straccha *de mercatura, part.* 2. *num.* 17. Adam Contzen. *libro* 1. *polit. cap.* 9. Tiraq. *de nobilit. cap.* 33. Accedit, nam sanctioribus Ecclesiæ sæculis monachos opificia sua distraxisse pretio legimus; sic enim

4. Impugnatur tradita assertio.

monachos Abbatis Aphronij exercuisse omnes artes, & ex opificiis venditis victum parasse, quod verò superat, per mulierum monasteria, & carceres distribuisse scribit Palladius *in Lausica, cap.* 39. De Palemone monacho idem legitur in Pachomij rebus gestis. Archebium triplicato sibi penso operis manuum, per annum dissoluisse debitum centum solidorum, quod mater contraxerat, scribit Cassianus *lib.* 5. *instit. cap.* 38. Vnde Sanctus Basilius *regul. fusior.* 37. *&* 42. laborem in artificiis vendibilibus positum, vt suppetat monacho vnde tribuat necessitatem patienti, mirè commendat. Item S. Augustinus *libro de opere monach. cap.* 22. *&* 25. valde probat, vt qui aliquando in sæculo opifices fuerint, admittantur in monasterium, ad ea lucrosa opera exercenda; nec est cur timeatur in clericis, ac religiosis negotiis implicatis effusio spiritus, aut euagatio mentis; nam S. Chrysostomus *homil* 35. *in Genesim*, monachos hortatur ad collectionem animi in quantamuis multitudine negotiorum, & vt doceat id non modò esse possibile, sed non multùm operosum, adducit exemplum Eunuchi, qui erat super omnes gazas Reginæ Æthiopum; & tamen etiam in itinere sacris studiis, & diuinæ lectioni vacabat: & Hugo de Folieto *lib.* 4. *de claustro animæ, cap.* 36. aiebat. Qui corporaliter popularibus turmis premitur, & tamen nullos curarum sæcularium tumultus sustinet, in corde non patitur, in vrbe non est. Pulchrè S. Bernard. *serm.* 40. *in Cantica: Sola*, inquit, *indicitur tibi mentis, & spiritus solitudo; solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias quod multi suscipiunt, si fastidias quod omnes desiderant, si iurgia denites, si damna non sentias, si non recordaris iniuriarum: alioquin nec si solus corpore es, solus es: vides ne poss. esse te, & solum cùm inter multos, & inter multos, cùm solus es? Solus es in quantacunque hominum versaris frequentia.* Alia exempla prosequitur Roussel. *lib* 4. *c.* 5. *n.* 41.

5. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quâ dubitandi ratione non obstante defendenda est præsens assertio, quæ non leuibus firmatur rationibus. Prima, & præcipua sæpe sæpiùs repetita, legitur in hoc titulo, videlicet, *quia nemo Deo militans, implicat se negotiis sæcularibus*, iuxta Apostolum 2. *ad Timoth. cap.* 2. quem etiam locum in clericos negotiatores expendunt Gelasius *in epist. ad Episcop. Lucaniæ*, D. August. *lib.* 19. *de verb. Domini*, PP. Concilij Carthag. 3. *can.* 15. Forojul. sub Hadriano I. *can.* 5. Vt autem liqueat, quâ ratione Apostolus feriat clericos negotiatores, expendendum est, quomodo discipulum alloquatur, nempe iubens, vt meminerit se esse Christi militem. Porrò nemo ex iis, qui militiæ nomen dederunt, possunt se negotiis sæcularibus immiscere, nec prædia conducere, *l. tribuni* 11. *l. nemo* 13. *C. de re milit. lib.* 12. *l. si ignorans, l. vltim. C. locati, l.* 1. *C. de Præpos. agent. l.* 5. *C. de agentib. in rebus, l.* 8. *§.* 5. *ff. qui satisd.* Harmenop. *lib.* 1. *promptuarij, tit.* 16. *3.* 3. Synopsis Basilic. *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 2. *tit.* 8. *l.* 2. *tit.* 12. *part.* 3. *l. vnic. C. negotiatores ne militent*; vbi Raguellius, & Linglois, *l.* 5. *&* 8. *C. de condict. ob turp. causam, nouel. Iustin.* 126. Vegetius *lib.* 2. *de re milit. cap.* 19. Rationem reddunt Theodosius, & Valent. *in nouel. de offic. & mun. Præfect.* ibi: *Indigna, & pudenda armato homini negotiatio, mercimonia vero exercere, atque ergasteriis adhærere, longè a militiæ dignitate alienum.* Et *l. si cohortalis, in fine, C. de cohort. lib.* 12. nisi speciali licentiâ à Principe impetratâ, *l.* 3. *C. in quibus causis milit. l.* 3. *C. Theodos. de immunit. concess.* Præterea etiam publicæ officinæ vile, & abiectum semper est habitum, *l. antepenult. C. de incestis nupt. l.* 1. *in princip. de natur. liber.* & ex diuerso mercatoribus militia interdicitur, *l. vnic. C. negotiatores ne militent.* Vnde dum plures res absurdas sui sæculi recenset Sidonius *lib.* 1. *epist.* 8. ait: *Negotiatores militant, milites negotiantur, student pilæ senes, aleæ iuuenes.* Illustrant Fornerius *lib.* 2. *select. cap.* 3. Acacius *lib.* 2. *de priuil. milit. priuil.* 2. *&* 16. Ayala *de iure belli lib.* 3 *cap.* 4. Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 206. Honnius *in Encyclop. tract.* 3. *tit.* 5. *cap.* 2. Cuiac. & Rither. *ad nouell.* 116. Reuard. *libro* 1. *coniect. cap.* 13. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 18. *num.* 39. Gibalinus *tom.* 1. *de vniuers. negot. libro* 1. *artic.* 2. *cap.* 1. Obseruandi tamen sunt in hac parte textus *in l. final. C. de iurisdict. l.* 9. *§.* 1. *ff. de re milit. l. final. C. de Fabric. lib.* 12. *l.* 2. *C. de fund. limitroph. l. vnic. C. in quibus causis milites*, vbi Volteius, *l.* 8. *§.* 1. *ff. qui satisd. l. qui effi.* 9 62. *ff. de contrah. emption. l. propter* 23. *§.* 1. *ff. de excus. tut.* Si ergo ita negotiatio militibus armatæ militiæ prohibetur, quantò magis militibus militiæ cœlestis, hoc est clericis, prohiberi debet, vt aiebat D. Ambrosius *lib.* 1. *de offic. cap.* 36. ibi: *Si is, qui Imperatori militat à susceptionibus litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus, quantò magis, qui fidei exercet militiam ab omni vsu negotiationis abstinere debet.* Secunda ratio prouenit ex eo, quia clerici, & religiosi ratione propriæ professionis obstringuntur ad conuersationem cū Deo, & cultum ei studiosè, ac perfectè deferendum: quæ vitæ ratio vix, ac ne vix quidem cohærere potest cum negotiatione, quia mens in partes infinitas distrahitur, & mergitur in desideriorum inutilium, & curarum profundum; idcirco enim, vt rectè notauit Sotus *lib.* 6. *de iustitia, q.* 2. *art.* 2. negotiatio generale nomen sibi fecit proprium, dictaque est à negatione otij omnibus actibus communi, quia antonomasticè, & eminenti quodam modo otium negat, vsque eò, vt ni caueatur, suffocet, & opprimat animum, & distrahat à conuersatione cum Deo, & ministerio in eius Ecclesia exhibendo, vt eleganter expressit D. Cyprianus *epist.* 66. ibi: *Scriptum est enim: Nemo militans Deo obligat se molestiis secularibus, vt possit placere ei, cui se probauit.* Quod cùm de omnibus dictum sit, quantò magis molestiis, & laqueis sæcularibus obligari non debent, qui diuinis rebus, & spiritualibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & sæculares actus vacare non possunt. Faciunt variæ auctoritates congestæ per Iacobum Simancas *lib.* 2. *de repub. c.* 10. *&* 11. Rectè ergo in præsenti, & tot canonibus suprà relatis prohibitum est clericis, & religiosis turpis lucri causâ negotiari, ne à proprio ministerio distrahantur; & cùm viri Deo mancipati sint, ne negotiis sæcularibus se immisceant, quod valde Dominus abhorret, vt agnouit Propheta Rex, dum *psalmo* 70. ait: *Quia non cognoui negotiationem, introibo in potentias Domini.* Ita cum locum legunt vetus psalterium, Hieronymus, Augustinus, Arnobius, Cassiodorus *ibi*, necnon Gelasius *epistol. ad Episc. Lucaniæ*, D. Ambrosius *lib.* 3. *offic. c.* 6. alia dedi *in can.* 19. *Concilij Illiber.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro 6. DISSOLVITVR DVBI-

TANDI RATIO. pro cuius solutione, & totius negotiationis, quæ clericis, & religiosis prohibetur, aut permittitur, cognitione, sciendum est quis sit negotiator, quidque negotiatio? Et Auctor imperfecti operis in Matthæum *homil.* 38. ad illud, *Ementes, & vendentes*, ait: Ergo ostende nobis quis est negotiator; omnes enim homines videntur negotiatores: ecce qui arat, comparat boues, vt spicas vendat; & qui operatur lignum, comparat lignum, vt vtensilia vendat, & linteonarius comparat linteamina, vt vendat; & fœnerator mutuat pecuniam, vt tollat vsuras. Et quomodo antiqui Iudæi, & Apostoli artificia laudauerunt, quia magis sunt sine peccato: sicut & Paulus fuit sutor tabernaculorum, & ipse mandat dicens: Curent & nostri bonis operibus præesse. Et Apostoli quidem, sicut legimus, piscatores fuerunt. Cui difficultati ita respondet idem auctor: *Ostendã qui non est negotiator, vt qui secundùm istam regulam non fuerit, intelligas omnes negotiatores esse: idest quicumque rem comparat, non vt ipsam integram, & immutatam vendat, sed vt opus faciat ex ea; ille non est negotiator, quia qui materiam operandi sic comparat, vnde faciat opus, ille non rem ipsam vendit, sed magis artificium suum: idest, qui rem vendit, cuius æstimatio non est in ea ipsa re, sed in artificio operis, ille non est mercatio.* Alias negotiationis formas tradit Medina *de restit. quæst.* 31. Ex quibus omnibus triplex negotiatio considerari potest. Prima simplex, iuxta quam emuntur necessaria, aut venduntur superflua, quæ latissimè negotiatio dicitur: secunda lucratiua, strictè accepta, quà res non mutata, nec in aliam formam redacta venditur, quæ est præcipuè negotiatio: tertia etiam lucratiua, quà res empta in eum finem mutatur in aliam formam, vel statum meliorem, & per se, aut per alium venditur cariùs ad quæstum faciendum, quæ est in medio quodam modo vsurpata negotiatio, pressior quàm prima, & laxior quàm secunda. Iuxta has negotiationis species exponenda est præsens difficultas: & prima negotiatio simplex, seu latissimè accepta, non prohibetur clericis, vel monachis, quia mercari per se, aut vendere sua superflua, non distrahit animum, aut impedit propria munia obire: nec superflua vendere strictè accipimus pro fructibus, quæ supersunt ex collectis in propriis fundis, verùm etiam quæ iam in vsum suum, absque animo, & studio reuendendi comparauerint; possunt enim clerici ea vendere, si agnoscant eorum inutilitatem, & quidem non eodem pretio quo emerunt, verùm & cariùs. Ita Abulensis *in cap.* 15. *Matthæi, quæst.* 224. Sà *in summa, verbo Clericus, num.* 20. Rebellus 2. *p. de iustit. quæst. vltim. num.* 2. Molina *de iustit. disput.* 342. *conclus.* 2. Gutierrez *de gabel. quæst.* 93. *num.* 16. qui id etiam admittit quando clerici, aut religiosi sibi necessaria emunt absque animo reuendendi, sed postea occasio se offert reuendendi cariùs; quia ea non est propriè negotiatio, vt docet Diana *p.* 1. *tract.* 1. *resol.* 72. & probatur *ex cap. canonum* 14. *quæst.* 4. nec his casibus debent clerici aut religiosi vllam gabellam soluere, *l.* 15. *C. Theodos. de lustrali collatione*, ibi: *Singuli quique, si per eos vernacula quæque vendantur, functione auraria non teneantur: si verò emendi, vendendique compendiis vltro, citroque quæsitis familiaris rei amplitudo cumuletur, etsi militares sint, memorata præstationi nectantur.* Et *l.* 36. *C. Theodos. de Episcop. & cleric.* ibi: *Quicumque catholicæ religionis clerici intra eum modum, vnde victus emendi, vendendique vsum lege præfinitum exercent, ab auraria pensione habeantur immunes; ab his quoque, quos à publici laboris actu, & gradus clericatus, & (quod non minus est,) sanctior vita defendit, præcipimus temperari. Nec enim vllum eorum, qui excepti legibus probabuntur, subiacere patiemur iniuria. Dat. prid. id. Iul. Med. Post. Cons. Stiliconis, & Aureliani VV. CC.*

Secunda negotiationis species, cùm res videlicet emuntur animo reuendendi, nullatenus formâ mutatâ, abhorret à statu clericali, seu religione, quia hæc est propriè negotiatio turpis lucri gratiâ facta, quæ tot canonibus suprà relatis prohibetur, vt agnoscunt Doctores suprà citati, cùm per eam inducatur animi distractio, & clerici implicentur negotiis sæcularibus. Nec interest, quod per se eam exerceant, an per alium, si ille tertius, per quem negotiatio exercetur, non sit nisi administer, nec habeat rationem concausæ principalis, vt docent Straccha *de mercatura* 1. *p. num.* 26. secus verò si habeat rationem causæ principalis, veluti si campsori dederit clericus pecuniam, vt societatem ineant mercatore conferente totam operam, clerico autem pecuniam adhibente, vt contra Molinam & Gutierrem resoluit Theophil. Raynaud. *in discept. de relig. negotiat. fol.* 124. Circa tertiam speciem, cùm mercibus mutatis negotiatio contingit, distinguendum est inter eam negotiationem, quæ repugnat statui clericali, & eam quæ clericos, seu religiosos dedecet. Ad primam spectat tabernas habere, vbi vinum, seu cibos suâ operâ mutatos vendant. *Clement.* 1. *de vita & honest. cleric. can.* 9. *Synod.* 6. vel si macelliatis, seu lanis carnes vendant ex animalibus in hunc finem saginatis, & postea iugulatis. Ipsa autem animalia in propriis pascuis nutrita, quæ superflua sunt, rectè à clericis, vel religiosis venduntur, quia ea negotiatio illis non prohibetur. Medina *de restit. quæst.* 30. Salas *de emption. & vendit. disp.* 2. *num.* 9. Molina *tract.* 2. *de iustitia, disput.* 392. Gutierrez *de gabel. quæst.* 93. *num.* 51. non autem possunt prædia locare, vt fructus inde perceptos vendant, vt probat Diana *part.* 11. *tract.* 6. *resol.* 10. vbi agit de clerico vuas emente, & vinum vendente: & *eadem part. tract.* 6. *resol.* 41. resoluit posse religiosos suis sumptibus, seu monasterij, libros à se compositos typis dare, & postea in diuersas regiones vendere, absque eo quod dicantur negotiatores. Circa opificia verò propriæ manus clericorum, seu religiosorum, dicendum est iustè venalia exponi, cùm illa honesta negotiatio sit, & potiùs in propriam alimoniam, aut saltem, vt otium vitetur, exerceatur, vt probaui suprà *in cap.* 1. Retinenda tamen est pietatis, & prudentiæ iustissima distinctio, quam S. Basilius *cap.* 6. *constit. monast.* his verbis adhibet. Cæterùm in his se operibus exercere monachus debet, quæ ordinis ipsius decori conueniant, cuiusmodi videlicet ea sunt omnia, à quibus cauponariæ artis, & imposturæ omnis absit suspicio; quæque nullæ longioris animi distractiones, aut improbi quæstus sequantur; sintque eiusmodi, vt manentibus intra tectum magna ex parte à nobis confici possint, ne operum laboribus contentiùs, quàm par sit, consectandis, animi in virtutis commentatione neruos, industriamque elidamus, in quo illud spectandum est, vt opus absoluatur, & 7. PROSEQVITVR EADEM SOLVTIO.

& à quiete tantùm non discedatur : distinctiùs ad regulam 38. fusiorem id exponit. Iuxta hanc ergo negotiationis distinctionem facilè exponuntur quæ adduxi pro dubitandi ratione.

CAPVT VII.

Idem [a] *Lundon. Episcopo.*

RElatum est auribus nostris, quod [b] monachi N. [c] sæculariter viuunt, & alios exemplo corrumpunt. Inde est, quod auctoritate Apostolica tibi [d] indulgemus, vt eos ad obseruationem monasticæ regulæ [e] appellatione remotâ compellas : & si tibi restiterint ausu temerario, eis [f] eiectis, fratres Cisterc. Ordinis in præscriptum monasterium inducas, vt [g] labores impiorum iusti edant, & illi tum de rubore confusi, ad sui Ordinis obseruantiam reuertantur.

NOTÆ.

1. [a] LVndon.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. & post Concilium Later. *p.* 27. *cap.* 3. ex quibus textum hunc transcribo, vt agnoscatur Raymundum partim pleniùs, partim significantiùs, prove vniuersali legislatione oportebat, textum transcripsisse, dum omisit verba illa *Cisterciensis Ordinis* ; & addidit clausulam illam, *si non potest præscriptum monasterium in suo Ordine reformari*, vt notauit Boëtius Epon. *hic.* Alia pars extat *in cap.* 3. *de cleric. excom.*

[b] *Monachi N.*] Nomen monasterij à compi-
2. latoribus omissum fuit, adiectâ tantùm litterá N. licèt malè *in dict. cap.* 3. *partis* 27. exprimatur *Natun.* & fortè omissum fuit monasterij nomen, ne illud hoc authentico testimonio notaretur in perpetuum ; & etiam quia cùm hoc Alexandri responsum pro lege vniuersali obseruandum esset, non erat conueniens, aut necessarium exprimere nomen ipsius monasterij.

[c] *Sæculariter viuunt.*] Negotiis sæcularibus impliciti ; vnde textus hic fuit compilatus *sub hoc tit.*

[d] *Indulgemus.*] Quia monasterium hoc erat exemptum à lege diœcesana, & iurisdictione Episcopi : vnde nisi virtute delegationis non poterat Episcopus Londinensis illud visitare, monachosque corrigere, iuxta tradita *in cap. licèt, cap. graue, de offic. Ordin.*

[e] *Appellatione remotâ.*] Quia à correctione non admittitur appellatio, *cap.* 2. *cap. reprehensibilis, de appel.*

[f] *Eiectis.*] Non intelligas monachos hos fuisse quidem eiectos è monasterio illo, non autem ab Ordine, motus ex eo, quod Alexander id se iubere dicit, vt illi rubore suffusi ad sui Ordinis obseruantiam conuertantur ; nam si non eiicerentur ab Ordine, mandaret Pontifex, vt in alia monasteria detruderentur : quod verò conuersionem ipsorum intendat, id etiam fit in ista proiectione ; cùm enim ita eiecti semper monachi remaneant, optandum est, vt hac pœná ad officium suum reuocentur, & ita proprium monasterium recuperent. Docuit Gibalinus *de clausur. regul. disquis.* 2. *capite* 4. §. 8. *numero final.* De pœna hac eiectionis ob incorrigibilitatem egi *in capite final. de regular.* 3.

[g] *Vt labores impiorum.*] Respexit Pontifex ad illud psalmi 10. *Iusti tulerunt spolia impiorum* ; vbi agitur de Ægyptiis mari rubro submersis, & eorum spoliis Israëlitico populo datis. Facit textus *in cap. quicunque*, 23. *quæst.* 7.

CAPVT VIII.

Innocent. III. *Episcopo* [a] *Esculano.*

SIcut te accepimus referente, cùm ven. f. n. [b] Episcopus Hostien. olim per tuam transiens ciuitatem, tibi dederit in mandatis, vt Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, quos ibidem inuenit passim tabellionatus officium exercentes, excommunicationis vinculo innodares, & eos qui ab illis publica reciperent instrumenta : tu licèt id feceris, ex mandato tamen Episcopi dicti dissimulasti postmodùm de Subdiaconis, donec qualiter contra ipsos, & alios in sacris Ordinibus constitutos deberes procedere, Sedem duceres Apostolicam consulendam. Quocirca fraternitati tuæ per A. s. m. quatenus clericis in sacris ordinibus constitutis tabellionatus officium per beneficiorum suorum subtractionem ap. postp. interdicas. Datum Later. VI. Kalend. Decemb. Pont. N. anno XIV.

NOTÆ.

1. [a] ESculano.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. & in epistolis editis à Bosqueto *lib.* 2. *regestr.* 14. *epistol.* 129. ex quo textum hunc restituo. Asculum, seu Esculum, perantiqua, ac nobilis Italiæ ciuitas est in Piceno suprà fluuium Troentum : eius meminerunt

herunt Plinius *lib.3. cap.13.* ibi: *Colonia Asculi Piceni nobilissima.* Lucius Florus *lib. 1. cap. 18. Domitij Picenatis, & caput gentis Asculum.* Strabo *lib. 5.* eam per hæc verba describit: *In mediterraneo est Asculum Picenum, locus in quo mœnia condita, naturâ munitissimus, & montis circuitus, iugis exercentibus inaccessis.* Ab aliquibus hæc ciuitas vocatur Asculum, ab aliis Esculum, vt ab ea quæ in Apulia est, discernatur; tametsi apud antiquiores scriptores Asculum ferè semper appelletur. Plura de ipsius magnitudine & cladibus ob factiones Guelforum, & Gibellinorum, congessit Vghellius *tom. 1. Ital. sacra, fol.488.* Iam à temporibus Apostolorum Episcopali Cathedrâ decorata fuit, cuius Episcopo Petro huius nominis primo missa est præsens epistola.

[b] *Episcopus Hostiensis.*] Hugolinus videlicet, qui anno 1227. ad Apostolicum fastigium euectus, felicissimo nomine Gregorius IX. dictus fuit.

COMMENTARIVM.

1. PRo huius textus expositione præmittendum est, qui sint tabularij, seu tabelliones. Et tabularij apud antiquos dicti fuerunt calculatores, qui scilicet in tabula calculandi, & computandi artem pueros docebant, vel aliàs eam artem tenebant, *l. 1. §. ludi, ff. de extraordin. crimin. l. vlt. ff. si mensor falsum modum.* Etiam tabularij dicuntur, qui in publico tabulario, idest loco, in quo publicæ scripturæ custodiebantur, inseruiebant: nam locus ipse, quem archiuum appellant Impp. *in l.30. C. de Episc. aud.* tabularium dicitur. Tertul. *in apolog. cap. 39.* ibi: *Antiquissima plurimarum gentium archiua veteres tabularium dicebant.* Cicero *de natura Deorum lib. 3.* ibi: *Sed exeamus è theatro, veniamus in forum, sessum ite precor: quid? vt indicetur, qui tabularium incenderit.* Et in oratione pro Archia Poëta: *Hic tu tabulas desideras Heracliensium publicas, quas Italico bello incensas, tabularium interiisse scimus omnes.* Et in oratione pro Rabirio. De peculatu facto de tabulario incenso agit Virgilius *lib. 3. Georg.*

Insanumque forum, aut populi tabularia vidit. Liuius *lib.43.* ibi: *Censores è templo in atrium libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabulis publicis, clausoque tabulario, & dimissis seruis publicis, negarunt se, &c.* Et eos tabularios seruos publicos fuisse, patet *ex l. vltima, C. de seruis Reip.* & Capitolinus in Gordian. tabularios seruos publicos appellat, ibi: *Non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent.* Quod etiam constat ex Liuio proximè relato. Postea verò Archadij, & Honorij constitutione sancitum est, vt nulli deinceps ad tabularij officium pateret aditus, qui obnoxius esset seruituti. Hi autem ita huic conditioni erant addicti, & mancipati, vt non possent ad aliam aspirare militiam, & dignitatem; quod patet *ex l. scripturas, C. qui potiores in pign. hab.* & *l. 3. 5. 7. 8. C. Theod. de num. act.* His tamen aduersari videtur Taciti locus *lib. annal. 14.* vbi de Balbo Prætorio filiis orbo, & diuite, cuius propinquus Valerius Fabianus subdit testamentum accitis Vicio Rufino, & Terentio Latino Equitibus Rom. & aliis minùs illustribus, qui testamenti tabulas obsignarent. Taciti hæc sunt verba: *Igitur Fabianus tabulariis, quos memoraui, & aliis minùs illustribus obsignat. Si itaque Vicium, & Terentium Equites, & alios minùs illustres tabularios nominat, non ergo veritati consentaneum est, quod diximus cum Lucio, hosce fuisse seruos, seu generis seruilis.* Facilè dissoluitur difficultas, si à Corneliano textu mendum auferamus, & litteram genuinam legendam subdamus; namque postrema editio, præsertim à Lipsio, & Vetrano recepta, ita habet: *Igitur Fabianus tabulas iis, quos memoraui, &c.* Sicque patet Tacitum loquutum non de tabulariis publicis, sed de testibus testamentum obsignare solitis. Alij erant tabularij, qui ciuitatum, aut prouinciarum chartas tractabant, vt constat *ex l. penult. C. de tabul. lib. 10. l. vlt. §. hi quoque, ff. de muner. & honor.* & qui publicas rationes tractant, seu supputant, *l. 1. l. missi, C. de exact. tribut. l. 2. C. de muner. & honor. l. 1. C. de immunit. nemini conced. l. 1. C. de censib.* Tabularij quoque sunt dicti, non solùm qui publicas tabulas obsignabant, vt contractuum scriptores, *l. 2. C. de eunuchis, l. contractus 17. de fide instrum. nouel. 7. & 73.* sed & qui in rebus priuatorum adhibebantur, vt subscriberent, vel stipularentur, aut fide publica firmarent, vt passim apud Iurisperitos, & præsertim *in l. si quis decurio, C. de pactis, l. 1. & 2. C. de tabul. lib. 10.* De his tabulariis, seu tabellionibus in præsenti agitur, & statuitur, clericos in sacris ordinibus constitutos non debere hoc officium exercere; quod firmatur in Synodo Cabilon. 2. *can. 44.* vbi presbyteris inhibetur, ne Cancellariorum munus exerceant. Cuius prohibitionis rationem deducunt Abbas, Hostiensis & Boëtius Epon. *in præsenti,* ex conditione ipsius officij, & eius ignobilitate. Sed malè, cùm tabellionum officium tam apud Romanos, quàm apud Græcos honestum esset, vt ait Cicero *3. in Verrem, act. 8.* ibi: *Scribarum ordinem esse honestum, quòd eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaque Magistratuum committantur.* Et Cassiodorus *lib. 12. epist. 21.* honorabile decus dixit tabellionum officium. Quoad Græcos in comperto est, fuisse scribarum officium honorificum. Æmilius Probus, seu vt alij malunt, Cornel. Nepos *in Eumene,* ibi: *Apud Romanos reuerà sicut sunt, mercenarij scribæ existimantur: at apud Græcos è contrariò nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, fide, & industriâ cognitâ, quòd necesse est omnium consiliorum eum esse participem.* Plura de his tabulariis, seu tabellionibus tradunt Couar. *pract. cap. 19. num. 4.* P. Gregor. *lib. 47. syntag. cap. 41. num. 4.* Rosinus *lib. 7. antiquit. cap. 48.* Casaubon *in not. ad Capitol. in Opileo.* Bulengerus *lib. 6. de Imper. Roman. cap. 26.* Gaspar Barthius *lib. 50. aduers. cap. 1.* Amaya *in l. si quis 34. C. de Decur.* Velascus *de priuil. pauper. 1. p. q. 10.* Garzonius *in Theatro, tit. de notar.* Langleus *lib. 7. semestr. cap. 14.* Tiraq. *de nobilit. cap. 30. n. 9.* Marcel. Donat. *in elucid. ad Liuium, & Tacitum,* in locis suprà relatis. Hunnius *ad Treutl. volum. 1. disp. 8. q. 48.* Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 6. cap. 3. art. 10.* Eâ ergo omissâ ratione dicendum est, in præsenti textu prohiberi clericis in sacris ordinibus constitutis tabellionatus officium exercere, quia videlicet sæculare, & publicum munus est: vnde instrumenta ab eis confecta, publica dicuntur *in nouel. 44.* & forensia *in nouel. 73.* Quare cùm clericis, vt sæpe sæpiùs in hoc titulo repetitum est, non liceat sæcularibus negotiis se immiscere, ideo & tabellionatus munus obire illis prohibetur. Consonant lex 15. *tit. 18. lib. 2. ordin.* lex 10. *tit. 3. lib. 1. recopil.* probant Azeuedus, ibi, Claudius Espenceus *ad D. Paulum lib. 2. digress. cap. 11.* Iacob. Gothofr. *in l. 3. C. Theodos. de Decur.* Amaya

*vbi suprà, num.*23. qui ex Valenzuela, & aliis late probat, quod etsi prohibeantur clerici esse tabelliones, adhuc si officium exercuerint, instrumenta ab eis confecta mero iure valebunt. Alia ex ratione Decurionibus prohibetur illud officium exercere *in l.*3. *C. Theodos. de Decur.* cuius pars extat *in d. l.*34. *C. de Decur.* & ibi exponit Amaya. Possunt clerici etiam in sacris ordinibus constituti Notarij officium exercere in causis spiritualibus, de quibus causis accipiendus est textus *in cap.*2. ibi: *Notarii gessit officium*, 32. *dist.* & ita fieri in diœcesi Placentina testatur Azeuedo *in d. l.*19. & in Compostellana ex Concil. Compostel. Salmanticæ celebrato anno 1565. Similiter in causis fidei clerici non tantùm admittuntur, verùm & cogi possunt Notarij officium exercere, *cap. vt officium, §. ad conscribenda, de haret. lib.*6. post Peñam & alios probat Acuña *in cap.*2. 32 *dist.*

CAPVT IX.

Idem *in Concilio* [a] *Generali.*

SEntentiam sanguinis nullus dictet [b] clericus, aut [c] proferat, sed nec sanguinis vindictam exerceat, aut vbi exerceatur, [d] intersit. Si quis autem huius occasione statuti Ecclesiis, vel Ecclesiasticis personis aliquod præsumpserit inferre dispendium, per cens. eccl. compescatur: nec quisquam clericus literas dictet, aut scribat pro vindicta sanguinis destinandas: vnde in Curiis Principum hæc solicitudo non clericis, sed laïcis committatur. Nullus quoque clericus [e] ruptariis, aut ballistariis, aut huiusmodi viris sanguinis præponatur, nec illam chirurgiæ partem Subdiaconus, Diaconus, aut Sacerdos exerceat, quæ vel ad vstionem, vel [f] incisionem inducit. Nec quisquam [g] purgationi aquæ feruentis, vel frigidæ, seu ferri candentis ritum cuiuslibet benedictionis, aut consecrationis impendat, saluis nihilominus prohibitionibus de [h] monomachiis, siue duellis antea promulgatis.

NOTÆ.

[a] GEnerali.] Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. vbi *cap.* 18. refertur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. c.*2.

Sententiam sanguinis.] Hanc partem exposui suprà *in cap.*3.

[b] *Nullus clericus.*] His verbis generalibus vsi sunt PP. vt nulla ambigendi occasio daretur, an Alexandri constitutio relata suprà *in d. cap.*3. protrahenda esset ad clericos in minoribus ordinibus constitutos.

[c] *Dictet, aut proferat.*] Dictat sententiam, qui tanquam iudex, consiliarius, vel assessor eam concipit; profert autem, qui eam pro tribunali, aut vbi ius dicitur, eam recitat, vt exponit Boëtius Epon. *in præsenti, n.*8.

[d] *Aut intersit.*] Auctoritatiuè, videlicet executioni sententiæ quasi opem ferendo, *cap. ex literis, de excess. Prælat. cap. perniciosè, de pœnit. dist.*1. *can.*33. *Concil. Altissiod.* non verò prohibentur clerici comitari ipsum reum ex pietate pro ipsius animæ salute, vt probat Boëtius Epon. *hic, num.* 10.

[e] *Ruptariis.*] *Rotariis* legitur in ipso canone 18. Concilij Later. & apud Innoc. III. *lib.*3. *regestr.*15. *epist.*41. à rota, cuius nomine pars exercitus venit; vnde Rotarij sunt milites ad eam cohortem, seu turmam spectantes, vt patet ex Niceta Choniate *lib. vlt. de Imperio Balduini*, ibi: *Itaque partem exercitus, quæ vtilitatis suæ causà sequi vellet (Rotam ipsi vocant) ablegarunt, potestate datâ vrbes, quæ defecissent, suo arbitratu tractandi. Ea cohors antegressa à nullo scelere, & a nullo piaculo abhorruit.* Guilielmo Neubrig. *lib.*2. *de rebus Angliæ, cap.*27. ibi: *Stipendiarias Brabantionum copias, quas rotas vocant, accersiuit.* Et *lib.*5. *cap.*15. *Quippe Rex, qui stipendiariam militiam, quam rotas vocant.* Dicebantur etiam ruptarij. Innoc. III. *lib.*1. *regestr.*13. *epist.*91. ibi: *Ad expellendum quoque ruptarios, & Brabantiones.* Matthæus Paris. in Henrico II. *ad annum* 1174. *pag.*128. ibi: *Nunciatum est ei electam Regis filij sui militiam apud Dolensem vrbem à Brabantiis, & Ruptariis circumclusam.* Et *pag.*129. *Sed priusquam veniret, hostium suorum maxima multitudo à suis ruptariis fuerat interempta.* Notarunt Ioan. Vossius *de vitiis serm. lib.*2. *cap.*17. Paul. Idumay *in not. ad Innoc. III. d. lib.*3. *epist.*41.

[f] *Incisionem.*] Per se videlicet; nam iubere possunt clerici, qui medicinæ artem exercent, incisionem facere, *can.* 8. *Synod. Constantinop.* ibi: *Quamobrem decreuit, sancta Synodus, vt si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus castrare aliquem conuictus fuerit, vel manu propriâ, vel suo iussu, is depositioni subiiciatur. Si sit autem laïcus, segregetur, præterquam si morbus, qui alicui accidit, ad eum exsecandum, & castrandum coëgerit; quemadmodum enim Nicæna prima Synodi canon, eos qui morbo exsecti sunt, non punit, propter morbum; sic & nos nec sacerdotes, qui ægrotos castrari mandant, condemnamus; nec laicos, qui propriis manibus ad castrationem vtuntur, reprehendimus; hoc enim morbi esse medelam, non autem creaturæ insidias fieri, vel opificium iniuriâ affici, existimamus.* Probat Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *de relig. loricato, fol.* 200. Quatenus tamen liceat clericis medicinam exercere, exposui *in cap. ad aures, de ætate & qualit.*

[g] *Purgationi.*] De qua latè agemus, Deo volente, *in tit. de purgat. vulgar.*

[h] *Monomachiis.*] Vt dicemus *in cap. vnic. de cler. pugn. in duell.*

CAPVT

CAPVT FINALE.

Honorius III. *Venerabilibus fratribus M. Patriarchæ*[a] *Antiochen. & vniuersis Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis filiis cæteris Ecclesiarum Prælatis, in Patriarchatu Antiocheno constitutis.*

SVper specula. *Et infrà:* Sanè licèt fallax sit gratia cæterarum scientiarum, & vana etiam pulchritudo, cùm frumentum electorum, & vinum germinans virgines iuxa Prophetam sit bonum super omnia, & sit pulchrum; quia tamen regulares quidam claustrale silentium, & legem Domini animas conuertentem, & sapientiam dantem paruulis, quam super aurum, & topazion amare debuerant, respuentes, abeunt post vestigia gregum, & illicitè se conuertunt ad pedissequas amplectendas, quæ plausum desiderant populorum: contra huiusmodi præsumptores exeuntes ad audiendum leges, vel physicam, felicis memoriæ Alexander prædecessor noster olim instituit in Concilio Turon. vt nisi infra duorum mensium spatium ad claustra redierint, sicut excommunicati ab omnibus euitentur, & in nulla causa, si patrocinium præstare voluerint, audiantur. Reuersi autem in Choro & Capitulo, & mensa, & cæteris vltimi fratrum existant, &, nisi fortè ex misericordia Sedis Apostolicæ; totius spem promotionis amittant. Verùm quia nonnulli ex talibus propter quorundam opiniones diuersas excusationes aliquas assumebant: Nos volentes vt tales de cætero ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, districtè præcipiendo mandamus, quatenus tam à [b] Diœcesanis, & Capitulo ipsorum, quàm & à cæteris Episcopis, in quorum Diœcesibus huiusmodi student, tales sub. appel. obst. excommunicati, & prædictis pœnis obnoxij publicè nuntientur. [c] Quia verò Theologiæ studium cupimus ampliari, vt dilatato sui tentorij loco finiculos suos faciat longiores, vt sit fides catholica circuncincta muro inexpugnabili bellatorum, quibus resistere valeat ascendentibus ex diuerso: ad Archidiaconos, Decanos, [d] Plebanos, Præpositos, Cantores, & alios clericos [e] personatus habentes, nec-non presbyteros (nisi ab his intra spatium præscriptum destiterint) hoc extendi volumus, & mandamus, appellatione postpositâ, firmiter obseruari.

NOTÆ.

1. [a] ANtiochen.] Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. vnico*, ex qua restituo præsentem inscriptionem. De Ecclesia Antiochena nonnulla notaui *in cap. 1. de translat. Episc.* Tria reperiuntur fragmenta in hoc Decretalium volumine compilata Honorij III. cum hoc principio: primum in præsenti relatum: secundum *in cap. super specula, de magistr.* tertium *in cap. super specula, de priuil.* & ad eandem epistolam Decretalem spectare voluit Cironius *in cap. super, de magistris.*

[b] *Diœcesanis.*] Episcopis videlicet, in quorum Diœcesibus monasteria ipsa sunt, aut vbi studio iuris ciuilis operam dant. An verò hæc nunciatio Episcopis etiam in monachos exemptos concessa sit, disputat Boëtius Epon. *in præsenti, n. 4.* qui affirmatiuè resoluit.

2. [c] *Quia verò.*] Hæc verba non extant in dicta quinta compilatione; esse tamen nostri Honorij III. refert Bonifacius VIII. *in cap. 1. hoc tit. in 6.* & in eis Pontifex studium sacræ Theologiæ commendat, quia cùm per annum 1137. libri Pandectarum iuris ciuilis reperti fuerint à Pisanis in dirutione ciuitatis Melfitanæ, quæ est in Apulia, adhuc que hodie magna cum veneratione Florentiæ asseruentur, & Lotharius Imperator statuisset, vt abrogato Longobardorum iure, ciuile obseruaretur, & publicè doceretur, cœpit esse eius professio apud omnes magna in æstimatione, vt referunt Balduinus *in prolog. ad Instituta, §. cùm verò.* Posseuinus *in sua biblioth. cap. 17.* Vnde & è contrario negligi cœpit studium sacræ Theologiæ, cùm ferè omnes iuris Cæsarei studium profiterentur, propter honorem; aut physicam propter opes; vnde in prouerbium abiit: *Dat Galenus opes, & Iustinianus honores.* Vnde Honorius III. agnoscens præstantiam studij sacræ Theologiæ, atque eius necessitatem, ideo præsentem edidit constitutionem, vt ipse in præsenti fatetur, & docuit Barbosa *voto 88. num. 24.*

[d] *Plebanos.*] Idest parochos, vt exposui *in cap....*

[e] *Personatus.*] Quid sit personatus, exposui *in cap. ad aures, de rescriptis.*

FINIS LIBRI III. DECRETALIVM.

